

D. D. EMANUELIS
GONZALEZ
TELLEZ,
COMMENTARIA
In Quinque Libros
DECRETALIUM.

D. D. EMANUELIS GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegii Majoris Conchensis Alumni, & antiquioris Vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarij;

COMMENTARIA PERPETUA
In singulos Textus quinque Librorum
DECRETALIUM GREGORII IX.
TOMUS PRIMUS,

COMPLECTENS LIBRUM PRIMUM,
Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia.

Editio Veneta, iuxta editionem Lugdunensem ab ipsomet Authore recognita, & emendata; cum Additionibus, tum prioribus suis locis restitutis, tum etiam aliquot recentioribus.

VENETIIS, MDC XCIX.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

DEIPARÆ VIRGINIS IMAGINI,

Cui à multijugis Remediorum beneficiis in Urbe Salmantina Numen, & Nomen, quod Inclyta Schola adorans per Orbem diffundit.

TUTELARI, PATRONÆ OPTIMÆ, PIENTISSIMÆ;

Ab ineunte ætate, auspicalique Studiorum die gratus animi, voti compos, zeli flagrans, ac amoris ardens, clientum tuorum minimus EMANUEL GONZALEZ, *in Ius Canonicum Commentaria dico, voveo, consecro D.N.M.Q. tanta.*

Uis Aris appendo (Sacratissimæ Virginis Matris Dei ò vivissimum EXEMPLAR! *Numen in loco præsentissimum)* vigilias meas, quas in quinque Decretalium GREGORII IX. libros paravi, consarcinavi, congessi, digessi, & publicas facio. Meritò, si fides sit meis dictis; inchoatæ quippe sunt, CHARTA DIVINISSIMA, STUDIORUM LUMEN, sub Numine, & munimine tuo, & sub eodem absolutæ; dicerem perfectæ, si quidquam perfectum posset homuncio exhibere. A teneris quippe annis, quando parens meus, ejusdem Scolæ Alumnus, Professor, Doctor, insinuavit etiam cum præcepto discendi desiderium, MARIANAE Militiæ nomen dedi in frequentissimo Sodalitio, quod impensè colit Salmantina Juventus, procurantibus Religiosissimis Societatis JESU Patribus; & in auctoramentum admirandę Ducis meæ transivi animo, & corpore; quasi concepta formula, URI VIRGIS, FERROQUE NECARI; Te agnoscens *Sanctæ Religionis Magistram Magistrorum*: Parthenica devotio sciendi concitavit amorem: lustroque studiorum permenso, haud segniter in abdita paternæ domus me refero, recludo agoni, & præliis literariis vires facturus, & refecturus. Norunt, qui Salmanticæ Literis operati sunt, quantò cer-

Sic Deiparam appellat S. Ephrem in orat. de laudibus Mariæ.

Rupertus Abbas lib. 8. in Cantica.

tamina illa cõnſtent experimentorum, & aſſidui laboris. Tu verò, ò piiſſima Virgo, *Liber es incomprehenſus, qui Verbum Patris Mundo legendum exhibuit.* Toto ergo pectore incumbentes addiſcendo Canonico Juri, ſimulque Civili.

S. Epiph. ſerm. de laudibus Virginis.

Te duce vela damus, portus habitura ſecundos.

I. Bapt. Mantuanus in 1. Parthen.

Propè Genitoris mei domum Ædes tuæ rutilant, Immaculata, Intemerata, Gloriosiſſima Virgo; natus quippe fui felici ſydere, hora ferè ipſa, qua Lux ab intacto Ventre tuo mundo affulſit, intra cannas (agnoſce venerandæ profeſſionis meæ verbum) ſancti Juliani Parochiæ, in qua per Baptiſmum regeneratus Athleta Chriſti perunctus fui; illa, inquam, in Eccleſia, cujus præcipuum, majuſque Altare tenet religio hujus Sanctiſſimæ Imaginis; quò & Miſſarum opportuna frequentia, mira devotio populi concurrentis, & juvenilis animus à domeſtico exemplo non malè educatus, ſingulis me advocabant diebus, ut Sacris, quæ in ſacratiſſimo Altari tuo offerebantur, adeſſem, à quibus mente paſtus, & refectus ſtudium meum repeterem. Serò à ſodalibus domum rediens, & per Sacrarium hoc iter faciens, advolutos ſacris pedibus tuis orantes, preceſque ad Te fundentes cernebam Preceptores meos: ò quales, quantos! virtutibus ſublimes, ſcientia præclaros, urbis Salmanticæ delicium, inclytæ Univerſitatis ocellos: quos imitandos mihi in omnibus proponebam, quorum vita vivendi norma fuit, quorum nutus præcepta fuerunt ad progrediendum, & quorum ſcripta in hiſce Commentariis frequenter laudata, Operi pretium faciunt, & ſi quid in eo dignum lectu eſt, ſuppeditant. Siſtebam gradum, & eis admixtus orabam, ſenſimque ſentiebam, affectum devotionis ſanctiſſimæ Imaginis corporali præſentia menti inſtillari meæ. O quàm miſerè errant blaterones iſti Iconoclaſtæ, qui in his Religionis noſtræ fulcris impugnandis malè operas ſuas locant, malè perdunt. Videte, & guſtate quàm ſuavis, quàm mirabilis eſt Deus non tantùm in Sanctis ſuis, ſed & in Imaginibus eorum. Exemplum conſuetudinem fecit, & frequentati actus in habitum abierunt. Te ergo ſeriò, & ex animo Patronam adſciſco, & *teſſeram tui Numinis*, & Nominis invocandi deinceps hanc colendiſſimam Imaginem ſumo. Hæc una REMEDIATRIX mea, conſolatrix mea, ſotrix mea: ſub hoc clypeo prælia ineo, decerto, dimico, & ad literarium pulverem prodeo, & provoco.

Ecce primum, acerrimumque illud, quod mihi obtigit ephebo in prima adhuc juventa ex umbra ad iubar Solis advolanti, & anhelanti, cùm ſupellectilis literariæ cenſum profeſſus fui in illuſtri, tremendoque Sacello Divæ Barbaræ: in quo Patres Academici, Præceptores nuper, & ſemper mei, appenſo examine excutiunt, rimantur, ponderant genium, ingeniumque cum tota re literaria, & de ſpe mei ſpecimen capiunt ſeriò intenti, perſpicaciter ſagaces à vigilia prima uſque ad intempeſtam, cùm jam nox humida cœlo præcipitat, ſuadentque cadentia ſydera ſomnos. Sed quæ nulli tuorum dees, mihi adſtitiſti, Virgo potentiſſima, nec paſſa fuiſti inglorium exire, qui glorioſæ Virginis auxilio fretus periculum aggreſſus fuit. Perfunctus ergo examine, concordi Patrum ſuffragio RENUNTIOR IDONEUS, donorque LICENTIA nobiliſſimum Doctoratus Salmantini Gradum in ſacro Jure Pontificio ſuſcipiendi, quem propediem ſuſcepi; ejuſdemque Juris Cathedras eveſtigiò petere cœpi, quas ampliſſimè dotatas præ cæteris aliarum Facultatum Academia habet, Canonicæ Prudentiæ altrix.

In competitionibus Cathedrarum nemo eſt, qui neſciat, ſi expertus tantillum ſit, ambientium zelotypiam, invidorum rabiem, faventium affectus. Juventus ipſa, quæ ſolet de Magiſtris ſinceriùs cenſere, ſcinditur: jam huic, jam illi competenti ſeſe præſtat: interim aſſiduus labor, quotidianæ prælectiones, & reliqua ad docendum, & diſcendum experimenta, vel favore attolluntur plus juſto; vel arte, invidia, odio conculcantur, & peſſundantur. *Ei, qui pendet à rebus leviſſimis, qui rumore, & ut ipſi loquuntur, favore populi tenetur, & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum mortem ſibi videri neceſſe eſt.* O quot, & quantos optimæ ſpei adoleſcentes pericula, & mala hæc tranſverſos egerunt, & à præclaro deterruerunt, deterrentque inſtituto! Robore in his opus eſt, & obfirmato pectore; ad Templum quippe Honoris pergitur, ad quod nemini via patet, niſi per atrium Virtutis.

Cicero in Sextiana.

At durum Virtutis iter ſudoris anheli
Implevere Dii: via longa eſt, ardua eunti,
Ingreſſuque riget primo; ſed vertice in ipſo
Fit facilis, nullumque ſinit ſupereſſe laborem.

Heſiodi pulcherrima carmina, quem Latinis verbis, &

Tan-

Tangebant, & angebant me juvenem, & juveniliter ſapientem bilances iſtæ trutinationes: ſed quid remedii, aut cautionis? Amicos quæſitare, fautores ambire? Non hoc mihi negabam: verùm altius conſilium mentem invadere meam ſentiebam, & quaſi ab alto edici.

ritbmo expreſſit Puteanus in limine ſui BIVII.

Inde petes arcem, & delubra faventia votis.

Tu Arx mea, Tu votis meis favens delubrum, *ô totius Trinitatis vivum Tabernaculum!* ut inquit Divus Auguſtinus, vel ut Laurentius Juſtinianus, *Sapientiæ Thronus.*

Ovidius li. 4. triſt. eleg. 2.

Obtinui tandem, at non tardè, inclytæ Academiæ Salmantinæ Cathedram, quam minorem Decretalium vocant, anno *1655.* cui incumbens, & Profeſſoris munus pro viribus explens alia, atque alia donatus fui Supremi Senatus non communi, ſed ſpeciali cenſura (de quo tacebo, ne mea amplificare videar.) Et poſt minora illa Magiſteria, quæ Academia habet approbandis Profeſſoribus, & dignatione augendis ad majora, Proprietarius Sexti Anteceſſor renuntior: mox collocor in ampliſſima Præfectura Veſpertinæ Cathedræ Juris Canonici, quam cùm per tres annos rexerim, ſtipatiſſima ſtudentium frequentia, evocor ad Vallis Oletani Senatus Sanctæ Inquiſitionis FISCALE MUNUS.

Quod priuſquam ſubeam, è re viſum fuit mea prenſare nobiliſſimam, & ampliſſimam Togam Majoris Conchenſis Collegii, munitiſſimæ Virtutis, & Literarum Arcis; Theologiæ, & utriuſque Juris Emporii; Virorum, qui habenas moderentur Eccleſiæ, & Regni Armamentarii: cujus elogia charta hæc non capit, nec poteſt repræſentare vulgaris facundia, qualis mea. Probatus literis, & integritate, puritateque natalium approbatus (quibus approbantur identidem, qui ſanctum Inquiſitionis Officium profitentur, ſive Inquiſitorum poteſtate, ſive Miniſtrorum munere) decentiſſimam Togam induo, tantoque Sodalitio ovans, Collegarumque exemplo incitatus, impulſus, vix tranſacto ſemeſtri, venerandum Tribunal Vallis-Oletanum adeo. Fiſcalis munus eſt (ut alia levidenſia prætermittam) arma Judicibus ſubminiſtrare contra hoſtes Filii tui Domini noſtri JESU CHRISTI, Sanctiſſima Dei Mater. Quid in ejus exercitio præſtiterim, non meum eſt profiteri. Utinam Dei gloriam auctam, mactamque voluerim: Tibique refundam laudes, ſi bene quid ceſſerit, quæ das virtutem contra hoſtes tuos piè, & humiliter efflagitantibus. Biennio vix tranſacto, ad ſanctum judicandi munus in eodem Tribunali evehor, quod per octo annos geſſi, in quibus multi errones, apoſtatæ, refugi à Fide, & alii nequiſſimi, vel reconciliati ſunt gremio Sanctæ Matris Eccleſiæ, ſigna doloris, & pœnitentiæ præſtantes; vel condignis affecti ſunt ſuppliciis. Ille enim mos, illud fas tremendi ſimul, & benigniſſimi Tribunalis, ut eorum, qui reſipiſcunt, reſculas, famamque minuat, brevi carcere, nec gravi mulctet exilio. Tertulliani verbo utar, non ſine duce quopiam ad rem hanc: *Mavult ſuffundere ſanguinem, quàm effundere.* Illos verò qui refractarii, pervicaceſque obdurant, Curiæ Sæculari conſignat, ignibus ſtatim tradendos. *Meliùs quidem eſſe quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quàm timore pœnę, vel dolore compelli. Sed non quia iſti meliores ſunt, ideò illi, qui tales non ſunt, negligendi ſunt. Multis enim profuit priùs dolore, vel timore cogi;* ex ſententia D. Auguſtini.

In apolog. cap. 4.

Verba sūt D. Auguſt. in epiſt. 1. ad Bonif.

Quæ omnia palàm, & in conſpectu omnium peraguntur, Dei gratia, Sanctiſſimeque Dei Matris ſuffragio, & Principum noſtrorum invicto tutamine, quorum ſeriem in hoc, quo fruimur belliſſimo, benigniſſimoque CAROLO II. Divina Majeſtas, & PATROCINATRIX VIRGO ad ætatum finem perennare velint, & faciant. Nec arcanum illud audimus, quod bona mente, ſed non nobis prætexuit Politicus, alioquin ſapientiſſimus, & in aliis forſitan regionibus obſervandus: *Reliqua ſcelera cùm caſtigantur, oſtendi expedit; hoc flagitium occuli, & tegi. Cauſa in promptu eſt: Vt miſerationem detrabas, & minuas ſermones.* Cæterùm illud imbibe: *Exquiſitior quæque crudelitas illecebra eſt magis ſectæ. Simul & hoc ſcito, &c.* Scimus enim veræ orthodoxæ Chriſtianæ Religionis tyrannorum acerbitatem Sanctis Martyribus illecebram fuiſſe, foreque: quòd his miſerè ſeductis eventurum nec metuimus, nec unquam fuimus experti. Sermones apud nos nulli; quin omnes pietate fervent, & in Fide fundantur magis, præeunte Dei gratia, viſis ſuppliciis perverſorum. Anno quippe ſupra milleſimum ſexcenteſimo ſexageſimo ſeptimo centum rei acti ſunt, ex quibus duo præfocati, eorumque cadavera igni tradita ſunt, vidente, & præ gaudio lacrymas vix ſuſtinente refertiſſimo Chriſtiano populo, qui à Caſtella vetere, & longinquis magis

Lipſium intelligo, cujus ſunt hæc verba in libello expunctio de vera relig.

Tertulliani verba in apolog. cap. ult.

provinciis nedum pulcherrimum, & spatiosissimum forum Vallis Oletanum complebat, spectaculi locum, sed & urbem ipsam. Non memoror exhibitiones alias, quæ frequenter in publicis Ecclesiis peraguntur, traductis per calles & compita reis. Sic palea à grano ope divina separatur; sic sarta tecta conservatur Religio; sic cultus procuratur divinus; sic salus, honorque Regni quæritur; sic triumphat de inimicis Crux, in quibus non paucas horas manè, vespereque Inquisitores collocamus. Quod felix, faustumque sit, & Christiano populo salutare, per eum, in quo vivimus, movemur, & sumus.

Horis ergo succisivis, tam Salmanticæ, quàm Vallis-Oleti cœpi viginti ab hinc annis tradere me Juri Canonico addiscendo, docendo, commentando sub tuis maximè auspiciis, *ò Domina mea, Dominatrix mea, Dominans mihi*; parcens somno & quieti, non parcens labori & vigiliis. Libros ab extrariis regionibus, chartasque Præceptorum Salmanticensium comparo, operi me accingo; nec deterreor mole, aut copia, quia tuo gradior innixus patrocinio. Toti sunt Præceptores Salmantini dies totos in hoc agro excolendo, alii Tractatus, alii quas vocant Repetitiones: sed vix unus, aut alter quidquam magis publicum cogitat, quàm erudire juventutem ex suggestu; quare tantorum Virorum Scholia, Relectiones, Commentaria plerumque in privatis schedulis, & forulis delitescunt; & aqua, quæ ab illo fonte fluens, per totam posset Europam & Americam decurrere, restagnat, & fertile tantùm reddit solùm Salmantinum. Non diffiteor, labores istos magno mihi adjumento fuisse; quod in singulis locis palàm testor, & profiteor: sed aliud sibi postulat privata docendi, aliud publica commentandi ratio: lac pueris, viris paranda esca est: quod respuit privata, appetit publica; Magistri brevitati student, non ita Scriptores: perpolita, & exquisita materies frustrà discentibus offertur, quæ doctis in pretio est. Epistolæ integræ Decretales, loci Sanctorum Patrum autographi, labor censeretur ineptus in Magistro, qui Scriptori necessarius est rerum gestarum historiæ. Loca chorographica, propria nomina Monasteriorum, Episcopatuum, & lite contendentium, quæ nihili censentur à discentibus, quapropter nec ipsis panduntur; Commentantes quærere, & perquirere debent: nam ab his lux vera sacris Canonibus insinuatur. Hæc omnia si assequutus non fui, certè procuravi. Ecce, Piissima Mater, post exacta quinque lustra prodit Opus Decretalium absolutum, si non perfectum. Tuere, & gratanter accipe, quod tuum est, ut signum in fronte Libri præsefert. Non minus miraculum est Divinæ Majestatis, & potentiæ tuæ hominem tardi ingenii, nullius sapientiæ, negotiosum, totum Tribunalibus tentum, detentumque tam alta aggredi, atque consummare; quàm cætera, quibus Santissima hæc IMAGO sibi venerationem, & nomini tuo honorem, & gloriam conciliavit. Hoc ergo clientelæ tuæ primum miraculum prædico.

Ex D. Ildefonsi præfat.

Ex Lipsio cap. 1. Virginis Sichim.

Perge, calme, perge laudes Virginis diffundere
Illius, quæ peperit Orbi Servatorem gentium;
Illius, quæ pergit Orbi dare, donare munera.
Sanat ægros animi, sanat ægros etiam corporis.
Quàm benigna in his, volensque; quàm potens, & efficax.

Et quamvis ab aliis abstineam, quæ docent plurimæ tabellæ pictæ, & appensæ Templo tuo, non tacebo tamen, quod in ejus reædificatione accidit, & simul quod in solemni pompa translationis tuæ à prudentibus hominibus fuit observatum.

Idem eod. capite.

——— *Arbitris ipsis sensibus,*
Nos videmus, nos audimus; quis professus abnuet,
Nisi professus Septicam ipsam, & hæresim Pyrrhoniam?

Templum erat terrenum, cariosum, vetustate collapsum, angustum, & subobscurum, & angustiore in urbis parte positum. Civium publica vota splendidius Templum efflagitare, parochianos symbola conferre, stipem populum; sed ut sunt humana conamina, omnes nihil agere. Sacerdos, qui & Capellanus tuus, sibi injungit opus aggredi: & cùm fortunis prorsus destitueretur, Indos cogitat, Peruviam properat: & rebus operatus sacris, genio suo subtrahens, eleemosynarumque auidus, quibus minimè fraudatus est, à Gente pia non parvam vim argenti infecti, & signati prospero vento Salmanticam reportat post duodecim annos, paulò plus, minusve temporis. Jacit fundamenta Templi, diducit lapideos parietes, prosequitur inchoatum opus; & cùm cerneret, tantæ rei, quam secum attulerat, pecuniam non satis esse,

iterùm ſe navigationi accingit, quam non minùs felicem expertus repetit Peruviam, ſacris ſuis artibus utitur; parat Divæ Virgini argentum, fit dives, & poſt ſex, ſeptemve annos repedat Salmanticam; & quidquid apud Indos quæſivit, perficiendo, perpoliendo, & ornando Templo tuo impendit, in tantùm largus, ut ſibi retineret nihil, reſiduumque vitæ tranſegerit (egit verò non paucos annos) ex parochianorum ſumptibus. Cujus ſancti Sacerdotis pietatem commendatam, teſtatamque voluerunt loco ſepulturæ dato Deputatorum decreto ad pedes ſanctiſſimæ Aræ tuæ cum epitaphio rem loquente. Et ipſe miſericordiam tuam fuit proteſtatus appenſa tolo Templi navicula velis, & omni inſtrumento conſtante, in memoriam navis, quæ eum bis vexit, revexitque ſoſpitem & divitem ab Indis, quam poſt ſexaginta annos vident quotquot Templum ingrediuntur. Elegans hodie, & lapideum Templum donariis, lampadibus, ſupellectili inſtructum eſt piis Fidelium collationibus. Sanctuarium ipſum fulget depictum, deauratum, & pulcherrimè fabrefactum. Ipſum Tabernaculum auro, argentoque coruſcat, ut nullum magis.

Cùm ergo ſanctiſſima hæc IMAGO ſedem teneret in dextro collaterali, octo ab hinc annis viſum fuit eam ſiſtere in præcipuo decentiſſimo loco. De translatione agunt, an ſolemniter, & circumducta per compita Imagine ipſa, an in eius locum traductioni alia ſubſtituenda ſit? Stas quippe de marmore alabaſtrino humanæ ferè magnitudinis, vlnis Filium tuum D. N. geſtans, & à multis annis medio fiſſa, ſciſſaque; fractionem metuebant cum maximo detrimento populi devotionis. Conſuluntur periti, trepidant, abnuunt, diſcordant; ſed multitudini placet, ipſiſſimam Imaginem tenſis imponi, & per urbem comportari pietatis, lætitiæ, & publicæ ſalutis ergo. Dictum factum, & ſudo die ab octava ad occaſum Solis (octavam dico ſecundam poſt meridiem) Clericorum, Religioſorum, Sæcularium omnis ſtatus ingenti procedente multitudine, circumfertur, & illæſa IMAGO in hoc majori Altari reponitur, fixa jam ſede, nec de facili aliò tranſmutanda. Nec mihi ſuggerat cenſor, propriiſſimè hæc miracula non appellari: hìc enim *miraculum voco, quidquid, arduum, aut inſolitum, ſupra ſpem, aut facultatem miranti apparet.* *Cum D. Aug. de util. cred. cap. 16.*

Ex throno eminenti Gentem Salmantinam aſpicis Numini tuo amiciſſimam, & reſpicis, ne ingruant mala, vel ingruentibus præſentia exhibeas REMEDIA. Multi ſunt anni, quibus fidelis gleba non fallit agricolarum ſpem. Jamdudum peſtes, & epidemiæ exulant. Et nuper imminentia bellorum pericula avertiſti. Omnes tuum patrocinium ſentiunt, quia ſinguli impensè Te in hac ſanctiſſima colunt IMAGINE. O inclyta, & nobiliſſima Civitas, quæ me terra cadentem ſuſcepiſti, ſinuque tuo foviſti! Perge de MARIA benemereri, ipſam in hac ſanctiſſima IMAGINE venerari, frequenter ejus Ædes inviſere, hinc REMEDIA cunctorum malorum præſtolari.

Et Tu, Sanctiſſima VIRGO, perfunctum me Inquiſitoris Vallis-Oletani Officio, & ad Regiam advocatum, ut Supremo Sanctæ Inquiſitionis Conſilio aſſideam iterùm Fiſcalis munere fungens, eo tamen ampliore, & dignatiore, rege, dirige, guberna linguam, mentem, calamum, ut digna cogitem, digna loquar, digna ſcribam Majeſtatis tuæ honore, gloria Filii tui D. N. JESU CHRISTI, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

Hæc vita redeat, mihi ſit hæc voto, ò Dea!
Vt Numen, atque Te colam,
Expers ab alia cura: & in LIBRIS SACRIS
Aut COGITATIONIBVS,
Quod temporis erit reliqui, fallam, & teram:
Dum Parca me fallens mea
Obrepat, atque abducat ad cœleſtium,
Præeunte, DIVA, TE, *choros.*

Lipſius *in eadem Virgine Sichimienſi, c. 3.* loquens de beata vita.

LECTORI

LECTORI BENEVOLO
PRÆFATIO
Tam super prima, quàm posteriori Operis hujus editione.

RÆFARI pauca in ingressu Operis, ut Authores alii æquum sibi esse, sic mihi ego propè necessarium duxi. Nam ipsa Operis inscriptio magnificum quiddam, & sublime præsefert, & propter quod vadimonium deseri possit; ac scribenti fortassè invidiam movet. Hanc ut ego mittam, & tuam gratiam comparem (LECTOR BENEVOLE) profiteor, nolle me hac quasi venditatione ingenii gloriam aucupari; sed communi utilitati, commodoque inservire: neque tam speciosa sectari studio jactantiæ, quàm honesta, & utilia officii, & obsequii voluntate. Hac igitur ductus, cùm in commune bonum quidquid ex privatis studiis collegeram, conferre vellem, in nihilo me magis profuturum putavi, quàm hoc Opere suscepto ac emisso in vulgus. Hi fuerunt ad aggrediendum Opus aculei: unus in eo mihi scopus, & studium præcipuum, non rem literariam juvandi (nec enim credo tanti erit,) sed nostros Juris Professores ad ejusmodi scriptionis genus, si placeret, excitandi; quorum permultos noveram me ipso longè peritiores, magisque industrios.

In hoc Opere novum scribendi genus reperies; nec enim in Decretalium expositione tantùm, sed etiam historica narratione operam insumpsi, quia & utrumque maximè prodesse visum fuit: quippe antiquas lectiones, epistolas Pontificum, è quibus hæc Compilatio emanavit, illorum temporum res, Urbium, Ecclesiarum quoque, & Monasteriorum origines diligenter conquisivi, & usque ad superstitionem retinui. Ita factum, ut in hac elucidatione ad evolvendos variæ historiæ libros non parum laboris impendere necesse fuerit. Arduum opus aggredior, in quo plura forsan, quàm optaverim, digna erunt tua censura & castigatione, quæ libenter, & æquo animo examini tuo emendanda, & expungenda relinquo, præter ea, quæ inter Typographi manus injuriam passa sint.

Piaculum verò ingens mihi foret silere quantùm mihi profuerunt Opera tam typis edita, quàm manuscripta Præceptorum meorum, immò totius Hispaniæ, illustrissimi videlicet, & eruditissimi D.D.D. Francisci Ramos de el Manzano, scientiarum omnium, & artium conventu mirè conspicui, Primarii Juris Civilis inclytæ nostræ Academiæ, Mediolani Præsidis, in Supremo Consilio justitia, & gratia Consiliarii, nostri Catholici Regis Caroli II. doctrinę, & morum Magistri: & D.D.D. Josephi Fernandez de Retes, ejusdem Salmantini Lycæi Juris Cæsarei Primarii, in Pinciana Cancellaria Senatoris integerrimi, in Supremo Gaze Senatu vigilantissimi Fisci Patroni, cujus egregias laudes verecundo magis observasse silentio, quàm ut decerpamus carptim, satius est; qui ut sunt studiorum amatores, & studiosorum amantissimi, ea mihi communicarunt, ex quibus, tamquam divite penu tenuitatem meam ubertim auxi, & uberiùs in tuum commodum ad exitum perduxi.

Hæc tibi, mi Lector, offero prono, libentique animo, quo Reipublicæ Literariæ inservire volui: absit, precor, malignitas, & alieno Libro ingeniosus ut sis. *Nulli sine venia placuit ingenium*; ex Pliniano scito. Parce, faveque nostro, & vale feliciter.

Hucusque peritissimus Operis hujus Author in ejus editione prima prælusit; sed quoniam sic decernentibus Parcis ex peritura ad sempiternam lucem, tranquilla pace beandus migravit; nos Bibliopolæ Lugdunenses, quibus nihil antiquius est quàm politioris literaturæ viris, tum indigenis, tum etiam alienigenis, quantum in nobis est & placere, & prodesse; è re literaria non parum futurum esse rati, si Opus hoc & emendatius, & auctius aliquanto iteratò prodiret, adversaria ipsiusmet Authoris, in quibus tum Emendationes, tum Notæ aliquot recentiores suis locis inserendæ continebantur, accuratè colligi, & ad nos etiam cum non mediocrium sumptuum nostrorum dispendio transvehi curavimus; quibus Lugdunum translatis (ut non alibi, quàm ubi prima horum Commentariorum editio publici juris facta est, posterior & auctior, & emendatior in lucem prodiret) operi seriò manum admovimus, tum ut Notæ omnes, & priores jam editæ, & recentiores etiam sedibus suis fideliter restituerentur, quarum insigniores hæc notula ☞ margini apposita designat; tum etiam ut juxta ipsiusmet Authoris autographum typorum vitia (quæ ut in cæteris primis rerum periculis, ita vix in prioribus editionibus cuncta præcaveri possunt,) accuratè, & diligenter eluerentur. Hæc autem absit nos ad ostentationem proferre, BENEVOLE LECTOR; tantùm quippe ea pandimus, ne Bibliopolæ Germani, ac æmuli nostri versutia inscius capiaris, qui rebus nostris etiam cum probro furaces manus inferens, fucum autem simplicioribus facturus, editionem suam Germanicam emendatissimam, etiam cum prioris nostræ Lugdunensis injuria, tamquam callidus veterator deprædicat. Sed per nos rectè sit emendata editio Germanica; in hoc uno saltem victoriæ, solatiique nostri spem aliquantulam reponimus, quòd inter paternam, alienæve manus emendationem discrimen facilè quivis æquus Lector agnoscet; quæve prævalere debeat, ultrò quilibet peritus, & prudens dijudicabit. Hæc sunt de quibus te sincerè monitum, CANDIDE LECTOR, voluimus, ut curas, & impensas nostras æqui, bonique consulas, hisque quas in commodum tuum lubentes offerimus, etiam cum gaudio fruaris, & bene valeas.

TABEL-

TABELLA TITULOS OMNES

Quinque Librorum Decretalium Gregorii IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Librum, posterior Titulum, postremus verò paginam cuiusque Libri indicat.

In

INDEX

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,

Quæ in primo Libro Decretalium Gregorij IX. continentur.

Prior numerus titulo adiunctus ordinem capituli, secundus titulum, tertius tandem paginam designat.

D

E

F

G

H

I

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padoua.

HAuendo veduto per la fede di reuisione, & approbatione del P.F. Antonio Leoni Inquisitore nel Libro intitolato: D.D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ *Comentaria perpetua in Decretales Gregorij IX.* non vi esser cos'alcuna contro la santa Fede Cattolica, & parimente contro Prencipi, e buoni costumi, concediamo licenza, che possi essere stampato da Nicolò Pezzana osseruando gl'ordini in materia di stampe, & presentando le solite copie alle publiche Librarie di Venetia, & di Padoua.

Dat. li 7. Settembre 1696.

(*Ferigo Marcello Procur. Reform.*
(*Ascanio Giustinian II. Kau. Reform.*
(

Agostino Gadaldini Segret.

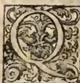

D.D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA In Librum Primum DECRETALIVM GREGORII IX.

APPARATVS,

In quo de origine & progressu Iuris Canonici agitur.

1 Iuris etymon.

VONIAM de Iure Pontificio in hoc Opere agere statui, ideò necessarium censui ipsius originem, & progressum repetere: Si enim in foro causas dicentibus nefas esse videtur, nulla præfatione habita Iudici rem exponere; quantò magis Ius interpretantibus inconueniens erit, omissis initijs, & origine non repetita, protinus materiam interpretationis aggredi? Namque, ni fallor, Apparatus iste & libentiùs ad lectionem propositi Operis perducet, & cùm eo venerimus, euidentiorem præstabit intellectum, vt simili exordio aiebat Gaius *in l.1.ff. de orig. iuris*; & vt inde exordiamur, vnde initium fecit Domitius Vlpianus, & ab eò Compositores Pandectarum *in l. 1. de iustitia & iure*, ibi: *Iuri operam daturum priùs nosce oportet, vnde Iuris nomen descendat*, & quid sit ius, quem morem Iureconsulti retinuerunt in plerisque Tractatibus. Ius ergo, vt significat iustum, quod à recto non deuiat, vel obiectum est iustitiæ, vel ipsius iustitiæ quasi idea: in hoc sensu non definitur à Consultis, nec per allusionem deriuatur, vt agnouit sapientissimus Pater Ludouicus Molina *de iust. & iure tractat.1.disp.2.* & licèt alijs terminis, eodem planè sensu cultissimus Salmanticensis noster Orosius *in d.l.1.num.4.* alijque. Itaque de Iure in hoc sensu accepto noster sermo non est. Ergo Ius accipitur pro arte, seu quadam completissima collectione præceptorum, ex naturalibus præceptis gentium, aut ciuilibus, vt Iustinianus dixit *in fine tituli Instit. de iustitia & iure*; vt cùm dicimus Ius Romanorum, significamus omnia præcepta rectæ & prouidæ gubernationis & administrationis iustitiæ, quæ in corpus, siue in libros Iuris Romani redacta fuerunt: similiter Ius Pontificium omnes Canones Ecclesiastici regiminis, qui à Summis Ecclesiæ Præsulibus statuti fuerunt: vel cùm dicimus Ius in communi, significamus quidquid in communi pro Iure obseruatur; cui arti adipiscendæ totis viribus incumbimus, & incubamus. In hoc ergo sensu Ius à iustitia deriuatur, vt docent I. Dartis *in dissert. de iure natur. ad fin.* Fortunius Garcia, Petrus Velleins de Gueuara, & Marius Salomonius *in d. l.1. in princip.* meliùs quàm Antonius Faber *in eius textus rationali*, & *in princ. Iurispr. Papin.* Ius itaque in hac acceptione est medium per quod intendimus consequi iustitiam: discimus enim suum cuique tribuere per artem Iuris, vt passim profitentur Plato & Cicero *in lib. de legibus*. Sed in intentione prior est finis quàm media, quia finis appetitur propter seipsum, media autem propter finem, iuxta Philosophi doctrinam, quam tradit D. Thomas *1. p. quæst. 5. art. 6.* & sæpè Collegium Salmant. Carmelit. *in 1. 2. q. 1. à princ.* Tapia *1. tomo Catenæ Moral. lib. 1. quæst. 4. art. 2.* Ergo intentione prior est iustitia quàm Ius. Deinde iustitia est voluntas, quæ est potentia animæ; ex potentia animæ nascitur sapientia, quæ docet Iuris artem, quia prius est posse quàm sapere: ergo etiam ex hac parte prior est iustitia, quàm Ius, prout sumitur pro arte. Item Ius est iustitiæ exequutio, & sic prius est illud quod exequendum est, quàm id quod exequitur illud. Cuiacius *in d. l. 1.* & Orosius *num. 4.* Cùm igitur Stoici inspexerint ad deductiones nominum & prioritates rerum, non ad nominum syllabas, quod faciunt Grammatici, vt post alios docet Gregorius Lopez Madera *lib. singular. animaduers. cap. 1.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 1.* consequens est vt Ius prout est ars boni & æqui, à iustitia deriuetur, non è contra, vt & deduxit D. Isidorus *in cap. Forus, de verb. signif.* Cùm enim Ius, seu Iuris nomen significet artem iustitiæ, & ars sit posterior suo obiecto, sequitur artem, vtpotè posteriorem iustitia, ab ea descendere. Quod confirmatur ex Cicerone *5. de finibus*, qui artem dicit descendere à re, cuius est ars. *Carneades*, ait, *negabat vllam esse artem, quæ ipsa à se proficisceretur; est enim perspicuum, nullam artem in se versari, sed esse aliud artem ipsam, aliud quod propositum sit arti.* Et Quintil. *lib. 2. capit. 17.* inquit: *Illud admonere satis est, omnia quæ ars consummauerit, à natura initium sumpsisse.* Et *cap. 19.* sic loquitur: *Nihil ars sine materia: materia sine arte pretium est.* Nã

quod aiunt dici, ius ex iustitiæ fontibus emanare, ex Scipione apud Tullium 3. *de Republ.* ex D. Augustino *lib.* 5. *de Ciuit. Dei*, puto ibi Ius non sumi pro arte boni & æqui, sed modo supradicto. Neque etiam facit ad rem quod asserunt, pactum à pactione dici; donum à donatione, *in l. Senatus, ff. de mortis causa donat.* Quia donum non est ars donandi, nec pactum ars paciscendi: Et hæc de allusione dixisse sufficiat, de qua videndi sunt laudati ab Osualdo *ad Donellum lib.* 1. *comment. cap.* 4. & communiter Repetentes *ad princip. Instit. de iustit. & iure*, nouissimè Gibalinus *tom.* 1. *Scient. Canon. lib.* 3. *cap.* 1.

2 De lege æterna. De iuris origine acturo, vt pollicemur, primò, vt par est, occurrit ius æternum, quod lex æterna frequentiùs appellatur, quæ est radix, & origo omnium aliarum legum; & ipsa talis est per essentiam, cæteræ omnes tales sunt per participationem illius, de qua IC. vix, aut parum curarunt; sed de ea ex professo egit Angelicus Præceptor 1. 2. *quæst.* 93. *per totam*, vbi omnes Interpretes. Sotus *de iust. lib.* 1. *quæst.* 3. *per tot.* Suarez *lib.* 2. *de legib. cap.* 1. Tapia, alijs relatis, *tomo* 1. *Caten. Mor. lib.* 4. *quæst.* 3. *art.* 1. De ea loquens D. Augustinus *lib.* 1. *de libero arbitrio, cap.* 6. *circa med.* docet esse summam rationem in Deo existentem, cui semper obtemperandum est: quod testimonium exponens D. Thomas *artic.* 1. considerat Deum per suam sapientiam conditorem esse vniuersarum rerum, ad easque comparari sicut comparatur artifex ad artificiata. Considerat etiam esse omnium gubernatorem, id est omnium actuum, & motionum, quæ inueniuntur in creaturis. Vnde concludit rationem diuinam in ordine ad creationē habere rationem artis exemplaris, vel ideæ; sed in ordine ad gubernationem habere rationem legis, per quam omnia mouet ad debitum finem: nam in quocumque gubernatore requiritur regula practica gubernationis, quæ est lex. Deus est supremus, & æternus gubernator, iuxta illud Boetij 3. *de consolat. O qui perpetua mundum ratione gubernas.* Ergo in Deo est lex æterna, tanquam regula practica, quæ est directiua omnium actuum, & motionum creaturarum. Est verò vna sola, & simplicissima, vt docet ibi Diuus Thomas *ad* 1. quamuis diuersas motiones, & diuersos actus dirigat: quia quæ sunt diuersa inter se, considerantur vt vnum, secundùm quod ordinantur ad aliquid cunctis commune: sed cuncta creata aguntur, vel mouentur ad vltimum finem, quod intendit lex æterna, videlicet quod omnia sint ordinatissima, vt ij SS. PP. deducunt ex illo *Prouerb. cap.* 8. *Ab æterno ordinata sum*: ideo breui volumine simplicissimum, & diuinissimum hoc ius omnibus se insinuat creaturis. Est hæc lex immutabilis, & inuariabilis, nullique derogationi subiecta: quo etiam sensu æterna dicitur, quia in futurum sæculum non desinet, vt dicitur *eodem cap.* 8. *Prouerb.* Sicut in naturalibus primus motor immobilis est, & est causa motuum sub se longè differentium: ita lex æterna est immutabilis, quamuis omnes leges humanæ positiuæ, quæ per rationis participationem ab ea deriuantur, mutationi, & variationi obnoxiæ sint. Ita comparat Sotus *dicta quæst.* 3. *art.* 3. Fit etiam inde, vt notio æternæ legis omnibus impressa sit, ex Diuo Augustino *eodem capite, non procul à fine.* Cùm enim sit veritas ipsa incommutabilis, in mente diuina existens; veritatem autem cognoscant aliqualiter, ad minus quantùm ad communia præcepta iuris naturalis: consequens est, vt omnibus aliqualiter sit nota, alijs plus, alijs verò minùs, ex creaturis rationalibus, quæ sunt huius cognitionis capaces, prout maiori pollent acumine intellectus, aut scientijs sunt expolitæ: vel forsan apud nonnullos igniculi isti prorsus extincti sunt, propter obscuritatem intellectus, causatam ex assidua consuetudine peccandi, & deuiandi à recto, quod à vitijs hominum prouenit potiùs, quàm à vitio humanæ naturæ. Nemo tamen nec in sese, nec in effectibus comprehendere potest legem æternam, cùm sit ratio in mente diuina existens, æquè ac ipse Deus, incomprehensibilis; & ideò vt omnibus nota dicatur, non requiritur, vt quicunque cognoscit legem æternam, cognoscat pariter totum ordinem rerum, iuxta quem omnia sunt ordinatissima; sed sufficit adipisci aliqualem cognitionem veritatis eo modo, quo nuper dixi. Ita ex Diuo Thoma *art.* 2. *d. quæst.* 93.

3 Expenditur quædam difficultas. Sed huic doctrinæ obijci potest, quod lex esse non potest nisi sit aliquis, cui imponatur. Est enim lex actus imperij: at repugnat esse imperium, nisi sit aliquis, cui imperetur; ab æterno autem non fuit aliquis capax legis, cùm fuerit solus Deus: ergo ab æterno non potuit esse lex, sicut neque imperium. Sed respondetur, duplicem esse legis statum; alius est, quem habet in æterna dispositione legislatoris, quatenus in mente eius absoluto eius decreto stabilita est; alius verò est legis status, quem habet exterius constituta & subditis proposita. Priori modo certum est dici in eo statu legem æternam; posteriori verò modo certum est hanc legem hunc statum non habuisse ab æterno; vnde rectè dicitur, legem, & imperium esse ab æterno in Deo, iuxta priorem sensum, non verò iuxta posteriorem. Et si adhuc instes, de ratione legis esse eius promulgationem, vt dicemus *in cap.* 1. *de postul. Prælat.* & ab æterno non potuisse dari promulgationem, cùm non esset cui promulgaretur. Respondeo, omissis varijs solutionibus, quas congerit Suarez *de legibus lib.* 2. *cap.* 1. promulgationem actu factam subditis non esse de ratione legis æternæ; nam censetur consummata, & perfecta eo ipso, quod in mente legislatoris stabilita est. Aliæ verò leges non consummantur, donec promulgentur. Ratio est; nam decretum Dei æternum immutabile est, secus autem decretum hominis. Vnde quandiù non promulgatur, solùm habetur per modum legis ferendæ.

Lex æterna comprehendit, & extenditur ad omnes creaturas, tam rationales, quàm irrationales, & an eas, quæ sensus expertes sunt, vt docet idem Angelicus Magister *artic.* 5. *sub eadem quæst.* & probat ex *eodem cap.* 8. *Prouerb.* hanc sententiam illis verbis: *Quando circumdabat mari terminum suum, &c.* LEGEM *ponebat aquis, ne transirent fines suos.* Et ex *Psalmo* 148. *Præceptum posuit, & non præteribit.* Non tamen eodem modo comprehendit cæteras creaturas ac homines. Disponit enim actus hominum, & Angelorum per regulas, quibus ipsimet se moueant ad finem, quem intendunt, & debent intendere. Reliquæ verò creaturæ mouentur per virtutes, & instinctus impressos ipsis ex æterna prouidentia legis, vt ad finem debitum agantur; quia creaturæ rationales à semetipsis mouentur, & ipsæ agunt per cognitionem finis: expertes verò sensus, & rationis non habent hanc cognitionem sed ab alio impulsæ mouentur. Itaque Deus non tantùm imprimit hominibus regulam directam rationis, qua ad finem mouentur, sed etiam omnibus creaturis suos instinctus, & stimulos, quibus, & per quos in suos agantur fines. Sotus *art.* 4. Et hæc est potissima differentia inter hanc legem Dei, & inter legem hominis, quòd lex hominis dirigit per viam præcepti actus humanos subditorum: quare alijs ferri, aut imponi non potest, quàm illis qui præcepti & obedientiæ capaces sunt; insipidè enim brutis, aut cæteris rebus directè imponeretur. Lex verò æterna & regulam dat, & imprimit; sub hac tamen distinctione, quod homines ligat per modum præcepti, cuius capaces sunt; cæteras verò creaturas per modum simplicis obedientiæ, & naturalis propensionis, inclinationisque ad finem. Ex quo Dominus Tapia *d. q.* 2. *art.* 1. *num.* 8. docuit legem hanc æternam propriè ita appellari respectu rationalium, respectu verò cæterarum creaturarum impropriè: in illis formaliter, in istis materialiter, quod ad inferiùs dicenda vtilissimum erit. 4 Lex æterna cōprehendit omnes creaturas

Ab hac lege æterna in mente diuina ab æterno existenti cæteræ leges, cætera iura, naturalia, positiua, diuina, humanaque deriuantur, cùm non sit lata, sed ferens; non tam impressa, quàm imprimens; & in summa, fons, & origo legum cæterarum. Sotus *dict. quæst.* 3. *artic.* 1. Hoc expressè docuit etiam D. Augustinus *lib.* 1. *de libero arbitrio, cap.* 5. *&* 6. *In temporali*, inquit, *lege nihil est iustum, quod non ex lege æterna homines sibi deriuauerint.* Idem Angelicus Præceptor *art.* 3. docet in omnibus mouentibus benè ordinatis oportere, quod virtus secundi mouentis deriuetur à virtute primi: sicut in omnibus gubernantibus ratio gubernationis omnium à primo sumitur, veluti in Regno potestas, & ratio gubernandi, quæ apud Ministros residet, deriuatur à Rege, vel ab eo quod summum est in Republica. Sed lex æterna est regula, & ratio gubernandi in summo Deo, qui est omnium gubernatorum summus, primus, supremus. Ergo omnes leges, in quantùm participant de ratione, & iustæ sunt, ab hac prima regula debent deriuari. Quod probat Diuus Thomas *ex eodem cap.* 8. *Prouerb.* ibi: *Per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt.* Dixi esse legem æternam primam regulam practicam omnium actuum, & motionum: proxima verò est dictamen nostræ rationis practicæ, secundùm quod, qui participes sunt ratio- 5 Cæteræ leges ab hac deriuantur.

rationis, participant vt regulam præceptumque legem æternam; nam in hominibus per rationis dictamen intimatur, vt docent doctissimi, & religiosissimi PP. Excalceati de Monte Carmelo, Collegij Salmanticensis *tomo 3. sui Cursus Theologici, tract. 11. disput. 1. dubio 5. & §. 1. pag. mihi 443.* Prado *tom. 1. Theolog. Mor. cap. 3. quæst. 3. §. 2.* Non est opus Iurisperiti, & fortè excedit terminos nostræ artis inuestigare de promulgatione legis æternæ, aut quomodo promulgetur; sufficit enim scire, scribi in cordibus nostris, & in omnibus creaturis vim eius imprimi, iuxta illud Ieremiæ Prophetæ *cap. 31. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.* Quam promulgationem ita animosè extulit Septimius Florens Tertullianus *in lib. de Corona Militis*, ibi: *Lex communis in publico mundi, & in naturalibus tabulis scripta.* Quæ concisè dixisse de lege æterna ex SS. PP. Theologis, & veritate catholica satis sit. Videamus modò quatenus gentes eius vim agnouerint per rationem naturalem, sine vllo fidei lumine. Cicero non minùs eloquentia, quàm sæculi sapientia clarus, *lib. 2. de legibus* ita, ni fallor, de lege æterna agens, nobis scriptum reliquit: *Hanc video sapientissimorum hominum esse sententiam, LEGEM nec hominum ingenijs excogitatam, nec scitum esse aliquod populorum; sed ÆTERNVM QVIDDAM, quod vniuersum mundum regeret IMPERANDI, PROHIBENDIQVE SAPIENTIA. Ita principem legem illam, & vltimam mentem esse dicebant, omnia ratione agi aut cogentis, aut vetantis Dei. Ex qua illa lex, quam Dij humano generi dederunt, rectè est laudata.* Ecce ab illo æterno, quod vniuersum mundum regit sapientia imperandi, prohibendique, deriuauit legem, quæ data est soli generi humano per viam præcepti, quæ est ius, siue lex naturalis: sed non potest idem esse deriuatum, & id à quo deriuatur. Ergo præter legem naturalem, agnouit simpliciorem, & vniuersaliorem aliam Cicero, quæ est æterna.

6 *De lege æterna quid gentes.* Sed cùm sapientissimorum virorum testimonia aduocet Orator & Philosophus, aperiamus expressiùs qui fuerint illi qui pridem ita senserunt. Diogenes Laertius *lib. 7. de vitijs Philosophorum, in principio*, siue *in Zenone Citico*, in eandem sententiam laudat hos omnes, quorum hodie scriptis non fruimur. Zenonem primò, siue Eleatem, *in lib. de natura hominis*: Possidenium & Hecatonem *in lib. 6. de finibus*: Crysippum etiam *lib. 1. de finib.* his verbis: *Idcirco finis dicitur consentaneè secundùm naturam viuere: secundùm suam ac vniuersam naturam, nihil eorum faciendo, quæ à communi lege prohibentur, quæ est* RECTA RATIO IN OMNES *perueniens. Eademque* IN IOVE HOC PRINCIPE GVBERNATIONIS OMNIVM QVÆ SVNT. Nota existimasse ex ratione gubernationis existente in Deo, fieri vt consentaneè viuamus ad naturam, & ad finem moueamur. Quod etiam alijs verbis, sed non alio sensu expressit Sapientissimus Stoicorum Seneca epist. 66. *Vna inducitur*, inquit, *humanis virtutibus regula. Vna enim est ratio recta, simplexque. Nihil est diuino diuinius, cælesti cælestius: mortalia eminent, cadunt, deteruntur, crescunt, exhauriuntur, implentur. Itaque in illis in tam diuersa sorte inæqualitas est. Diuinorum vna est natura. Ratio autem nihil aliud est, quàm in corpus humanum pars diuini spiritus mersa. Si ratio diuina est, nullum autem bonum sine ratione est, bonum omne diuinum est.* Ecce rationem diuinam assignat tanquam regulam practicam virtutibus; quod propriè de lege æterna dicitur, per quam tendimus ad consequutionem boni, siue vltimi finis: hanc non variabilem, non defectibilem appellat, quamuis mutentur humana, quæ dirigit. Dicitque hanc rationem vnam, simplicemque esse: quæ omnes sunt notæ legis æternæ. Nec minùs disertè allusit Manilius *lib. 1. Astronom.*

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturæ diuersa condita, formæ
Aeris, atque ignis, terræ, pelagique iacentis;
VIS ANIMÆ DIVINA REGIT, *sacroque meatu*
CONSPIRAT DEVS, ET TACITA RATIONE GVBERNAT.

Possem hic alia similia testimonia adnectere, quæ adducit egregius Virgilij explicator & illustrator Ludouicus de la Zerda *ad lib. 6. Æneidos, vers. 727.* ad illum: *Totamque infusa per artus mens agitat molem, & magno se corpore miscet.* Sed abstineo, locum indicasse contentus, quem morem semper tenebo.

7 *Leuiter exponitur lex 2. de legib.* Etiam in nostro Iure Ciuili aliqua, etsi leuis, & ferè extincta scintilla de lege æterna lucet; refert enim Marcianus *in lib. 2. de legib.* verba Demosthenis; in oratione contra Aristogitonem sic inquit: *Lex est, cui omnes obtemperare conuenit.* Quod de æterna enuntiauit D. August. in definitione suprà, *num. 2.* relata. Reddunt rationem Orator, & Consultus, tum ob alia multa, tum etiam, *quòd omnis lex inuentum ac munus Dei est.* Non possunt autem cæteræ leges humanæ appellari nec inuentum, nec munus Dei, cùm sint inuentionis Principum, & scita populorum; nisi quatenus rationem, iustitiam, bonamque gubernandi artem à lege æterna participant, ex qua omnes deriuantur, vt dixi. Ergo, licèt confusè, agnouit post Demosthenem Marcianus noster in Deo æternam hanc rationem, cui omnes debent obtemperare. Quod hinc Auctores nostri notant cum Historicis, Legislatores non paucos leges suas Dijs acceptas tulisse, vt ad obseruantiam earum populos arctiùs deuincirent, eruditè dicitur, sed non ex mente Consulti, vt existimo. Vide post Tiraquellum, quem laudat Gothofredus *in dict. l. 2.* Osuald. *lib. 1. ad Donel. cap. 6.* Lyps. *lib. 1. dissert. 11.*

Prima & proxima deriuatio à lege æterna, est ius naturale, quod est ratio insita secundùm naturam, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibetque contraria. Sic illud videtur Cicero definijsse *lib. 1. de legib.* ex quo Aristoteles *lib. 5. Moralium ad Nicomachum, cap. 7.* rectè docuit, apud omnes gentes peræquè eandem vim habere; quia imperat quæ hominum naturæ sunt conformia, secundùm rationem, quæ nulli genti deficit. Alij etiam Philosophi idem sentiunt apud Laertium *lib. 7. de vitis Philosophorum, in Zenone Citico*, qui suprà manet relatus. Nihil enim est secundum naturam, nisi quod honestum est, & à virtute proficiscitur. Ergo bonum facere, à vitioque abstinere, tam secundum naturam est quam secundum rationem naturalē. Pulchrè Seneca *ad suum Lucilium ep. 66. Est ergo à Deo tanquam naturæ Authore impressum, inditumq; cordibus nostris, per quod secūdùm dictamen rationis practicæ actus humanos liberos ad bonum iustumque dirigimus.* Quod innuit Regius Psaltes *Ps. 4.* vbi se ad Deum per interrogationem conuertens, ita inquirit: *Quis ostendit nobis bona?* diuinoq; afflatus spiritu, & Deo plenus, sic respondet: *Signatum est super nos lumen vultus tui.* Hoc signaculum est interna vis rationi insita ad discernendum, & optandum bonum, & ad prauum vitandum. Vnde Diuus Paulus *in epist. ad Romanos, cap.* ita intulit: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt.* Serenus Abbas apud Cassianum *collatione 8. cap. 23. paulò post initium: Nam quia sit homini omnis scientia legis ab initio creationis infusa, hinc manifestè probatur, quod mandata legis absque literæ lectione, ante legem, imò ante diluuium, omnes Sanctos obseruasse cognoscimus.* Quod multis exemplis à sacra Scriptura petitis confirmat, & illustrat. Addendi etiam D. Thomas, & Glossa *ad dict. cap. 2. epist. ad Romanos*, & cum alijs P. Alardus Gazæus *in notis ad locum Cassiani.* 8 *De iure naturali.*

Huic signaculo luminique naturalis rationis subseruit synderesis, quæ est virtus, vel mentis nostræ habitus, quo inducimur ad consequenda imperata per ius naturale, & ad fugienda quæ ipsa prohibet. Vno verbo synderesis est velut incentiuum igniculi, qui in nobis est, rationis naturalis, adquisitum ex frequentatione actuum, quibus assuescimus operari secundùm rationem. Damascen. *lib. 4. de fide, cap. 23.* Hieronymus *epist. 151. ad Algasiam*: docent Expositores D. Thomæ *1. p. quæst. 79.* Et de hac doctrina adeundi sunt eximius Pater Franciscus Suarez *lib. 2. de legib. cap. 5. & 6.* Illustrissimus Primatius noster, & Segobiensis Præsul D. Arauio *in 1. 2. tom. 1. quæst. 94. disputat. 2. sect. 1. difficult. 1. ex num. 43.* Sapientissimi Salmanticenses *3. tomo sui Cursus Theologici, tractat. 11. disput. 1. dub. 5. §. 2.* Quare malè nonnulli putarunt, ius naturale nihil aliud esse, quàm ipsam rationem naturalem, vt fecerunt Albert. Bolom. *de iure & æquitate cap. 3. num. 29.* Vasquez *1. 2. disput. 150. cap. 3.* qui meritò reijciuntur ab omnibus, vt testatur Salas, pluribus relatis, *de legibus tractat. 14. disput. 5. sect. 1. num. 2.* Omissis enim varijs opinionibus duo distinguenda sunt in natura rationali, vnum est ipsa natura, quatenus est fundamentum conuenientiæ, vel disconuenientiæ actionum humanarum ad ipsam naturam rationalem: aliud est virtus quædam ipsius naturæ, ad discernendum inter operationes conuenientes, aut disconuenientes naturæ. Priori modo natura rationalis fundamentum est legis naturalis; posteriori verò modo est ipsa lex naturalis, quæ humanæ voluntati præcipit, vel prohibet quod agendum est, vt docent D. Tho- 9 *Synderesis subseruit operationi secundum rationem naturalē.*

mas 1.2. *quæst.*94. *art.*1. *&* 2. & in 4 *dist.*33. *quæst.* 1. *art.* 1. Abulensis *in cap.* 19. *Matthæi*, *quæst.*30. Sotus *lib.*1. *de iust. quæst.*4. *art.*1. Firmatur hæc sententia ex verbis Apostoli *ad Rom. cap.* 2. vbi cùm dixisset, *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi leges non habentes, ipsi sibi sunt lex*; statim ait: *Ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum*. Conscientia enim nihil aliud est, quàm dictamen rationis naturalis in cordibus scriptum, vim legis naturalis habens, vt ex D. Basilio docuit D. Thomas 1.2. *quæst.*4. *art.*1. *ad* 2. vbi legem naturalem vocat synderesin, id est dictamen rationis: & Diuus Hieronymus *vbi suprà*, appellat legem intelligentiæ: D. Augustinus *lib.*2. *de serm. Dom. in monte*, D. Ambrosius *lib.* 5. *epist* 41. tandem Lactantius *lib.*6. *de vero fructu*, *cap.* 8. sic ait: *Est quidem vera lex recta ratio naturæ congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna.*

10 De Deo authore naturæ. Deus etiam naturæ Author statim à principio singulis rebus suos dedit stimulos & instinctus, quibus in suos agerentur fines ex naturali inclinatione, vt suprà admonui: quare cùm dicitur, ius istud naturam omnia animalia docuisse, per naturam intelligunt aliqui Deum, more Stoicorum, apud quos natura dicitur Deus, teste Seneca *lib.* 4. *de benefic. cap.* 7. his verbis: *Quid aliud est natura quàm Deus, & diuina ratio toti mundo & partibus eius inserta?* Et 2. *qq. natural. cap.*45. ait: *Vis Deum naturam vocare? non peccabis; est enim ex quo nata sunt omnia*. Et declarauit Lactantius *lib.*7. *cap.*3. *Stoici naturæ nomine res diuersissimas comprehenderunt; Deum, & mundum; artificem, & opus: dicuntque alterum sine altero nihil posse, tanquam natura sit Deus mundo permixtus*. Quod quidem hoc sensu accipiendum est, quatenus Deus est immediatum principium huius iuris, illudque omnibus animalibus instillauit, vt rectè Oppianus *de venatione lib.* 3. ait:

Nimirum tantum liberorum, & recens editæ sobolis
Amorem in corde instillauit Deus, neque sanè solis
Hominibus qui cuncta ratione inuenerunt,
Verùm etiam reptilibus, & piscibus, atque etiam ipsis
Feris.

Nam, vt rectè Lactantius *lib.*3. *cap.*28. ait: *Quam vim potuit habere rerum materia, nullo dante? quam naturam, nullo generante? Si habuit vim, ab aliquo eam assumpsit: à quo autem assumere, nisi à Deo potuit?* Vnde ipsi Stoici, qui non prorsus malè de natura censuerunt, docebant apud Laertium *in Zenone Citico*, in animalibus etiam brutis naturali quadam ratione, nempè à natura indita, disponi appetitionem boni, & fugam mali. Et Seneca *lib.* 2. *de ira*, *cap.*16. in eandem rem intentus dicebat, ad idem faciendum quod secundùm naturam est, brutis esse impetum pro ratione; hominibus verò pro impetu rationem esse. Distinctius verò Polybius *lib.*6. *histor. in princip.* communionem hanc iuris inter omnia animalia expressit. Egit prius de exemplo, quod à brutis sumunt homines in forma gubernationis sibi deligenda, & posteà sic subdit: *Etenim quoniam mutuas conuentiones cuncti secundùm naturam appetunt, indeque prolis procreatio perficitur, vbi quisquam eorum, qui iam sunt educati, & adultam ætatem consequuti, nullam gratiam rependit, nec vices reddit illis, à quibus est enutritus; sed per contrarium malè illis vel dicere, vel facere præsumit, manifestum est ægrè ferre hoc illos, atque offendi*. Vt & inferiùs: *Quoniam enim genus humanum hactenus reliquis præstantius est animantibus, quatenus ipsi soli concessum est, vt mentis ac rationis particeps existat, par non esse liquet, vt dictam hanc corruptionem perinde atque in cæteris animantibus, susquè deque faciant*. Vnde totus excursus exscribendus esset, sed nimis latè excurrit. Ex eo constat nonnulla, quæ secundum naturam sunt, hominibus cum brutis esse communia, & ab istis ad homines argumentum sumi, vel exemplum: exempla præbent Plut. *in Camillo Lex*, ait, *est natura, cuius & bestiæ sunt participes, vt imbecillior cedat ac pareat potentiori*. Quo pacto & Gregorius Naz. *Apol.* 1. ait, *Legem esse naturæ, vt corpus animæ pareat, tanquam præstantiori*. Ita & Xiphil. *in Augusto*, inquit: *Blanditijs placari, & dolere perturbari esse naturale, quòd & in bruta animalia cadat*. Ita & Demosth. *in Arist.* 1. inquit: *Parentes colere est lex naturæ, & hominibus & bestijs posita*. Ita denique Cassiodorus ait: *Et hominibus, & brutis ingeneratum est desiderium adulteria vindicandi*. Quare rectè Seneca *lib.*9. *controuers.* asserit: *Habet sua iura natura*.

De quo iure Libanius *declam.* 44. *Reuerentur & feræ naturam*. Sed comparationem expressius facit Angelicus Præceptor 1.2. *q.*94. *art.*2. *in corp.* de hac ipsa re agens: *Secundùm igitur ordinem inclinationum naturalium est ordo præceptorum legis naturæ. Inest enim primò inclinatio homini ad bonum secundùm naturam, in qua communicat cum omnibus substantijs, prout scilicet quælibet substantia appetit conseruationem sui esse, secundùm naturam: & secundùm hanc inclinationem pertinent ad legem naturalem ea per quæ vita hominis conseruatur, & contrarium impeditur. Secundò inest homini inclinatio ad aliqua magis specialia, in qua communicat cum cæteris animantibus; & secundùm hoc dicuntur ea esse de lege naturali, QVÆ NATVRA OMNIA ANIMALIA DOCVIT, vt est commixtio maris & fœminæ, & educatio liberorum, & similia. Tertio modo inest inclinatio homini ad bonum secundum naturam rationis, quæ est sibi propria, &c.* De commixtione maris & fœminæ Aristot. *lib.*1. *de Repub. c.*2. ait: *Oportet coniungi marem & fœminam procreationis causa, atq; hoc non ex consilio proficiscitur, sed vt & in alijs animantibus, & stirpibus naturale est, tale alterum, quale ipsum sit, cupere relinquere.* Qui ideò *lib. de generat. animal. c.*20. vocat generationis principia marem & fœminam: & hoc est quod voluit dicere Virgilius *in Georg.*

Omne adeò genus in terris hominumque, ferarumque,
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres;
In furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem.

Hinc animalium pugnæ propter fœminas. Oppianus 1. *Lacient.* Apollon. 2. *Argon.* Ouid. 9. *Metamorph.* De educatione verò ita Libanius *declam.*26. quæ est Calasehri actio. *Sũt*, ait, *parentibus de liberis latæ leges, multò his quæ scriptæ sunt venerabiliores, ab ipsa natura infixæ, ac stabilitæ, quæ volunt procreatores suis liberis maximè fauere, & omnes pro ipsis labores iucundè subire*. Et Tullius *lib.* 4. *de finibus*, sic loquitur: *Natura tributum esse docuerunt, vt hi qui procreati essent, à procreatoribus amarentur*. Et 2. *de natura Deor.* hæc profert: *Quid dicam quantus amor bestiarum in educandis, custodiendisque ijs, quæ procrearunt vsque ad eum finem, dum possint seipsa defendere*. Addidi ad hæc iura, sui, & fœtus tuitionem; nam vt ait Tul. *lib.*4. *de finibus bon. & mal. Omnis natura vult esse conseruatrix sui, vt & salua sit, & in genere conseruetur suo*. Et in *Topic. Natura partes habet duas, tuitionem sui, & vlciscendi ius*. Quare Origenes *in Psalmos*, dixit animas brutorum habere propriam, & peculiarem conseruandi sui rationem; & consequenter partus sui, in quo vnumquodque per generationem conseruatur: idcircò Tull. 1. *Tuscul. Quid bestiæ non pro suo partu ita propugnant, vt vulnera excipiant, nullos impetus, nullos ictus reformident*. Igitur negari non potest, nisi omnibus Scriptoribus fidem subtrahamus, ius naturale commune esse hominibus & brutis. Quod ex nostro iure probant diserti textus *in l.*1. §. *ius naturale*, *de iustitia & iure*, *princip. Instit. de iure naturali*: & pro Theologis probat D. Thomas nuper relatus, & *quæst.*95. *seq. art.*4. *ad primum*, vbi ita inquit: *Ad primum ergo dicendum, quod ius gentium est aliquo modo naturale homini, secundùm quod est rationale, in quantùm deriuatur à lege naturali per modum conclusionis, quæ non est multum remota à principijs; vnde de facili in huiusmodi homines consenserunt. Distinguitur tamen à lege naturali, maximè ab eo iure, quod est omnibus animalibus commune*. Ergo qui inuehunt in nostros Iureconsultos, eo quòd commune ius naturale fecerint omnibus animalibus, necesse est, vt pariter ab Angelico Præceptore recedant, qui idem non obscurè docuit: quod ego non faciam.

Illud verò solet opponi, ius naturale à ratione naturali dictari; applicari nobis secundùm dictamen nostræ rationis naturalis practicæ, per quod actus humanos regimus, & ad bonum honestumque dirigimus: quæ omnia vt certa sunt, ita constat ad animalia irrationalia non pertinere. Ergo iuris naturalis non participant. Hoc tamen argumentum valde debile videbitur illis, qui legerunt numeros præcedentes; si enim probaret propter defectum rationis non conuenire ius naturale brutis, probaret etiam ex eadem causa legem æternam comprehendere omnes creaturas, vt comprehendit etiam expertes sensus. 11 Exponitur communis difficultas. Itaque, vt ibi philosophamur cum D. Augustino, & D. Thoma, hic philosophandum. Ratio in mente diuina existens, quæ est lex æterna, per viam præcepti dirigit genus humanum ad finem debitum; & cæteras creaturas expertes rationis agit ad proprium finem, imprimendo

mendo illis instinctus, seu inclinationes necessarias ad consequutionem illius. Ergo pariformiter ratio naturalis immediatè participata à lege æterna mouet genus humanum ad bonum secundùm naturam per viam præcepti, secundùm dictamen practicum rationis naturalis, quod docet honestum eligere. Cætera verò animantia agit & adigit ad particulare bonum sui, & commune bonum totius speciei per viam simplicis obedientiæ, & naturalis inclinationis inditæ à Deo Authore naturæ. Ergo bruta non participant iuris naturalis per rationem, vt homines; sed per instinctum vel impetum, vt dicebat Seneca suprà laudatus: siue, vt dixerunt eximius noster Præses Couar. *in regul. Peccatum*, 2. *part. relection.* §. 11. *num.* 4. Antonius Faber *in rationali ad l.* 4. *de iust. & iur.* & *in Papinianea, tit.* 2. *principio* 1. Osualdus *ad Donellum, lib.* 1. *cap.* 6. *lit. G.* ius naturale conuenit hominibus formaliter; brutis verò materialiter. Quem modum dicendi præfero, quamuis Gregorius Lopez Madera *animaduers. iuris cap.* 2. quem laudant, sequunturque Marcus Lyclama *lib.* 7. *membran. eclog.* 30. Osuald. *vbi proximè*, & nullo laudato pro more Marcus Aurelius Galbanus, vir in disputando acer, & in eloquendo alacer, *de vsufructu cap.* 5. *ex num.* 8. existimauerint rationem iuris naturalis non esse inspiciendam in obedientibus, sed in Legislatore, qui est Deus. Homo enim secundùm ius naturale etiam per rationem operatur. Et quamuis Antonius Clarius Siluius *in præfatione ad lib. de legib. capitulo* 1. posuerit tantùm in sensu, non in ratione ius naturale; & illud, cui per rationem obedimus, ius gentium primarium appellauerit; excludit enim à iure naturali homines, vt homines sunt: & licèt Petrus Faber *lib.* 2. *semest. cap.* 1. *in princ.* existimauerit figuratè, & per quandam auxesin loquutum fuisse Vlpianum, cum dixit naturam docuisse etiam bruta ius naturale; hic enim docendi modus tollit iuris naturalis peritiam brutis, qua censentur: alij etiam aliter. Tamen eorum discordantes sententiæ secundùm hæc ad concordiam reduci possunt. Videndi sunt ex Theologis Sotus *de iust. & iur. lib.* 1. *quæst.* 3. *art.* 4. & 5. Suarez *de legib. lib.* 2. *cap.* 1. *& sequenti*, Alphonsus de Castro *de potest. legis pœn. lib.* 1. *cap.* 4. Azor *tomo* 1. *Instit. moral. lib.* 6. *cap.* 1. & 2. Tapia *tomo* 1. *Caten. mor. lib.* 4. *q.* 2. Ex Iurisperitis Morla *in empor. iuris, titulo* 1. *in præludijs, ex numer.* 27. Barbosa & I. Dartis *in cap. ius naturale*, 1. *dist.* Hugo Grotius *de iure belli lib.* 1. *cap.* 1. & 2. I. Seldenus *in Mari clauso lib.* 1. *cap.* 3. Antonius Goueanus *lib.* 1. *var. cap.* 19. Lyclama *dict. lib.* 6. *eclog. vlt.* Spondanus *de cæmeter. sacris lib.* 1. *part.* 4. *cap.* 4. *num.* 2. & *cap. seq.* Turturetus *in suis parallelis dissert.* 34. & alij quos tædij euitandi causa omitto.

Alio ergo modo se habet ius naturale in brutis, alio in
12 *Ius naturale qualiter sit in brutis, & hominibus.*
hominibus. Bruta inclinantur per illud ad conseruationem sui, sese ab oppressoribus, etiam per impetum defendendo, *leg.* 1. §. *cùm arietes, ff. si quadrupes*: quia naturalis iuris est vim vi repellere; nam, vt est *in l. sciendum*, §. *qui cum, ff. ad leg. Aquil. Vim vi defendere omnes leges, omniaque iura permittunt*. Est insitum animantibus, quocumque modo id fiat, non autem hominibus, nisi intra modum, Qua ratione intelligendum est quod dicitur *in l.* 4. *ff. ad leg. Aquil. Aduersùs periculum naturalis ratio permittit se defendere*: & illud Ouidij 5. *de arte amandi*:

Armaque in armatos sumere iura sinunt.

Quia hi non simpliciter iniuriam, & vim propellere debēt, sed cum moderamine inculpatæ tutelæ, *l.* 1. *C. vnde vi*: quod moderamen à ratione, qua carent animalia, deducitur; & ideò ius naturale hoc casu in homine facilè transit in ius gentium: quo pacto vim vi propellere, dicitur esse iuris gentium *in l.* 2. *ff. de iust. & iur.* Ratio enim dictauit, vt cum moderamine iam dicto propelleretur; natura verò tantum dictabat, vt propelleretur, teste Cicer. 1. *offic.* cum ait: *Omni generi animantium à natura tributum esse, vt se, vitam, corpusque tueantur*. Item ad conseruationem speciei per coniunctionem maris & fœminæ, & per liberorum procreationem, in quibus tamen si errant, vel deficiunt, non tamen puniuntur, vt dixit Polybius *dict. lib.* 6. *historiæ*. Quia non sunt capacia præcepti, sed tantùm simplicis obedientiæ, & inclinationis: homines verò peccant, cùm à recto deuient, transgrediantur que præceptum, & operentur contra dictamen rationis naturalis; in quo positiuo præcepto non est opus, vt latè, & eleganter edisserit Serenus Abbas apud Cassianum *dict. collat.* 8. *cap.* 23. *per totum*. Ex quo

concludimus, per hoc dictamen practicum nostræ rationis naturalis humanos actus nostros, qui sunt liberi, regi, & dirigi ad bonum, honestumque, qui est finis iuris naturalis.

Sed nunc meritò quæres: Si lex æterna dirigit cuncta creata in suos fines, & homines dirigit per viam præcepti, 13 *Differentia legis æternæ, & iuris naturalis.*
cæteras creaturas per modum simplicis obedientiæ, quod tantùm facit ius naturale; ad quid post legem æternam ius naturale constituitur, tanquam ab illa deriuatum? superfluum quippe videtur. Sed vt respondeam, primò obseruo, legem æternam latius se extendere, quàm ius naturale; illa enim extenditur ad cuncta creata, etiam sensus expertia: hoc solùm animalibus constitutum est. Deinde obseruo, per legem æternam simplicissimam creaturas ad suos fines moueri, & agi eo præcepto, quod omnia sunt ordinatissima: per ius verò naturale imperari bonum honestum conueniens, quod scilicet est medium ad consecutionem finis. Ergo lex æterna est principium iuris, per quod petimus finem; ius naturale est prima deriuatio, per quam curamus de medijs congruentibus ad illius consequutionem. Bruta sese defendunt, miscentur inter se, liberos, aut si velis, filios procreant; & sic suum finem consequuntur: hæc tamen media non legi æternæ accepta feruntur, sed iuri naturali. Homines assequuntur finem naturalem eadem faciendo, sed finem supernaturalem, cui sunt creati, non aliter assequi possunt, quàm bene, & conformiter iuri naturali, legibus fidei, & gratiæ operando. Idcircò ius naturale plura præcepta iniungit hominibus quàm ingerit brutis. Referamus nunc verba Diui Thomæ *d. quæst.* 94. *art.* 2. *in corpore*, quæ suprà non retulimus. *Tertio modo inest homini inclinatio ad bonum secundùm naturam rationis, quæ est sibi propria: sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc, quod veritatem cognoscat de Deo; & ad hoc, quod in societate viuat; & secundùm hoc ad legem naturalem pertinent ea, quæ ad huiusmodi inclinationem spectant: vtpotè, quod homo ignorantiam vitet, quod alios non offendat, cum quibus debet conuersari, & cætera huiusmodi, quæ ad hoc spectant*. Itaque in homine propriè est iuris naturalis viuere, tam secundùm suam naturam, quàm secundùm communem generis humani, vt suprà dixi.

Primum, & communissimum præceptum est secundùm eundem Angelicum Præceptorem *d. q* 95. *art.* 4. quem 14 *De præceptis iuris naturalis.*
etiam sequitur doctissimus noster Vasquez Menchaca *de success. creat.* §. 1. *ex num.* 2. hoc, BONVM FACIENDVM; & per contrarium, MALVM VITANDVM. D. Basilius *in princ. Prouerb.* ibi: *Monet ipsos habere iudicium quoddam naturale, per quod ab iniquis bonos discernimus, & facimus agendorum optionem, rectaque rerum discrimina; & fauemus virtuti, damnamus vitium*. Quo sensu Tertullianus *in Apologet.* dixit animam esse naturaliter Christianam; quod non conuenit brutis, quia nihil appetunt sub ratione bonitatis formalis, sed suæ vtilitatis. Tantùm ergo conuenit hominibus, qui per dictamen rationis naturalis sciunt discernere bonum à malo; & quidquid appetunt, est sub ratione boni, vel veri in se, vel apparentis, vt tradit Aristoteles *in princip. libri* 1. *Politicor.* Hoc communissimum præceptum pertinet ad hominem, quatenus seipsum respicit. Sequitur aliud, quod tendit in hoc, vt in societate viuat, quia homo est animal natura sociabile, vt dixit Aristoteles *d. lib.* 1. *cap.* 1. *Quod tibi fieri non vis, alteri non facias*. Matthæi 7. & Lucæ 6. quod acceptum à Christianis in ore habuit frequentissimè Imperator Alex. Seuerus, ex Æl. Lamprid. & multa sunt ad quæ ius istud porrigi potest, vt constat ex D. August. qui explicans locum nunc psalmi 57. *Si verè vtique iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominum*, ait: *Quod nullus est qui sola natura duce non asserat, nolle accedi ab altero ad vxorem suam, sibi furtum fieri; & qui velit iniuriam pati, cui non displiceat panem sibi negari esurienti, peregrinum non suscipi; dictareque rationem naturalem, vt eadem alijs vel non faciamus mala, vel bona præstemus*. Additque sic natura comparatum esse, vt ex abundantia quisque cordis loquatur; bonus bona, malus mala: nec sibi aliud dici velit, aliud sentiri. Et ad hoc Iuris illius præceptum etiam referri debet illud Ciceronis 3. *Offic.* cùm ait: *Vt sibi quisque malit quod ad vsum vitæ pertineat, quàm alteri acquiri, concessum est non repugnante natura: illud natura non patitur, vt aliorum spolijs nostras facultates, copias augeamus: neque verò hoc solùm natura, id est iure gentium; sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus Respublicæ continentur, eodem*

modo constitutum est, vt non liceat sui commodi causa nocere alteri. Cùm enim inter nos cognitionem quandam natura constituerit, consequens est nefas esse hominem homini insidiari, vt deduxit Florentinus *in l. Vt vim 3. de iust. & iure*. Plus ausus fuit ingeniosissimus Papinianus *in l. Seruus 7. de seru. export.* nempè hominis interesse hominem beneficio afficere: quod potuit sumere à Cicerone *lib. 3. Offic.* illis verbis: *Hoc natura præscribit, vt homo homini, quicumque sit, ob eam ipsam causam tantùm, quod is homo sit, consultum velit*. Animosè Seneca *epist.* 28. ad suum Lucillum: *Non potest*, ait, *quisquam beatè degere, qui se tantùm intuetur, qui omnia ad suas vanitates conuertit. Alteri viuas oportet, si vis tibi viuere*. Quod ad dogma Christianæ Fidei reduxit D. Leo *epist.* 8. *ad Athanasium Thessalonic. Episcopum*, dicens: *Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius*. Sicut Apostolus *ad Philippenses* 3. ait: *Vnusquisque vestrum proximo suo placeat in bono ad ædificationem; nec enim poterit vnitatis nostræ firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soliditatem vinculum charitatis adstrinxerit*. Addendus erit pro eiusdem sententiæ illustratione Merilius *lib.* 1. *prior. obseru. cap.* 12. De ijsdemque mutuis officijs, præsertim erga mortuos, multa adducit Petrus Faber *lib.* 2. *Semestr. cap.* 1.

15 De eisdē præceptis à consultis relatis.

Præcepta huius Iuris à Consultis indicata, non alia in effectu sunt, quàm quæ recensentur *in l. iustitiam* 10. §. 1. *ff. de iustit. & iure*, §. *Iuris præcepta, Inst. eod. tit.* de quibus varia sentit Meril. *lib.* 1. *prior. obs. c.* 11. Honestè viuere continet decentiam naturalem erga se, tam famæ quàm corporis intuitu; quia per incontinentes mores, & dissolutam vitam vtrumque læditur, contra proprij dictaminis rationem, *l. probrum* 42. *ff. de verb. signif. Adulterium natura turpe est*. Alterum, non lædere proximum, est iustitiæ, quæ est ad alios: ergo contra naturalem rationem est alterum damno afficere, vel in rebus per furtum, vel in vita aut persona per vulnus illatum, *d. l. probrum* 42. vbi natura furtum probrum censetur, *l.* 1 *ff. de furtis, l. vt vim, ff. de iustit. & iure*: vbi docemur inter nos cognationem quandam naturam constituisse. Vnde deducit Florentinus, nefas esse hominem homini insidiari: per contrarium Papinianus *in l. Seruus, ff. de seruis export.* eisdem cognationis ratione nixus docuit interesse hominis hominem beneficio affici. Vide pro hac eleganti sententia Merilium *lib.* 1. *prior. obseruat. cap.* 12. Postremum est, ius suum cuique tribuere, quod ad pactiones, restitutiones, & solutiones rerum debitarum propriè spectat, quarum implementum meritò rationi, & æquitati naturali assignatur, siue attribuitur *in l.* 1. *ff. de pactis, l.* 1. *ff. de constituta pecunia, l. Stichum* 95. §. *naturalis, ff. de solutionibus*. Hæc omnia præcepta respectu omnium hominum hoc vno clausit diuina sapientia Christi Domini apud Matthæum *cap.* 7. *Omnia quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ*. Hæc etiam præcepta ita distinxit Galbanus *de vsufructu cap.* 5. *nu.* 5. Honestè viuere refertur ad se viuere, secundùm virtutem; solùm enim est bonum, quod est honestum. Senec. *epist.* 71. Alterum non lædere, refertur ad alios in bonis corporis, veluti non occidere, vulnus non infligere. Suum cuique tribuere, ad alios etiam, sed respectu fortunarum. Alij aliter exponunt hæc præcepta, quos non moramur. Videndus est Velleius *ad legem* 1. *de iust. & iure, lib.* 2. *ex n.* 20.

16 De materia iuris naturalis.

Materia iuris naturalis alia fuit pro diuersitate temporum, atque alia in initio. In initio non versabatur circa commercia, cùm nondum essent inuenta, *l. ex hoc iure* 5. *ff. de iust. & iur.* nec circa restitutionem rerum malè partarum, cùm nondum esset dominium priuatarum rerum in speciali: quæ meritò attribuuntur iuri gentium; sed posita, & facta dominiorum distinctione, ad ius naturale reducitur prohibitio furti, & probrum natura est furtum committere, *d. l.* 1. *ff. de furtis, d. l. probrum* 42. *ff. de verb. signif.* vt explicat D. Iosephus de Retes *lib.* 7. *Opusc. cap.* 2. præceptor meus, à quo plurima in vtroque iure singularia me didicisse, nisi lubens & bona fide agnoscerem, ingratissimus forem, immo furti reus; quia, vt ait Theodoretus *in præfat. ad Cantica*: *Ne furti nos insimulent, si quid quod à Patribus dictum sit, in ijs commentarijs offenderint; fatemur & nos ab illis explanationis occasionem accepisse: boc autem non furtum appellari debet, sed paterna hæreditas*. Sic etiam implere fidem datam, ad ius naturale reducitur, licèt commercia à iure gentium sint; quia hæc est materia, circa quam; non ius, quia hoc prouenit ab illa naturali ratione, *Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*: quod humanæ fidei est fundamentum. Deinde rerum status non erat ius naturale, sed materia circa quam tunc versabatur ius illud, veluti in libertate, in qua homines naturaliter nascebantur. Iniuria est naturalis, si quis alium vi opprimat, *l.* 2. *ff. de liber. hom. exhib.* Communio omnium re- 2
rum à singulis non occupatarum, non erat ius naturale, sed in tempore, quo vigebat ius naturale, erat materia circa quam in illa prima ætate ius naturale versabatur: quapropter tunc similiter iniustitia naturalis fuit hominem arcere, interdicere à communi rerum fruitione, *l. iniuriarum* 23. §. *vlt. eum leg. seq. ff. de iniurijs*. Sed postquam vsus hominum exegit, vt res communes diuiderentur inter singulos, quia propagata gente communio afferebat multas incommoditates, vel propter euitandam segnitiem eorum, qui victitare volebant ex alienis laboribus, vel propter tollendas discordias, quæ ex communione oriebantur, vt vidit Aristoteles *lib.* 2. *polit. cap.* 3. post quam Papinian. *in l. cùm pater* 77. §. *dulcissimis, de legatis* 2. *l.* 2. *C. quando & quibus* 4. *pars, lib.* 10. Lactantius *lib.* 3. *diuin. instit. cap.* 21. non fuit mutatum ius naturale, sed status, qui primis illis temporibus vigebat; & incepit alia materia noua esse circa quam iuris naturalis præcepta exercerentur. Antonius Clarius *in præfatione ad lib. de legib.* materiam mutatam fuisse dicit, non formam, quia etiam seruitus positis bellis consentanea est rationi naturali. Videndi sunt D. Thomas 1. 2. *quæst.* 94. *art.* 5. *ad* 3. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 6. *cap.* 1. Grotius *de iure belli libro* 1. *cap.* 1. §. 10.

17 De iure gentium.

Iurisconsulti consequenter his, quæ de iure naturali communi etiam brutis censuerunt, appellarunt hoc, quod prouenit ex dictamine rationis naturalis, ius gentium, siue ius omnium hominum: cùm tamen negare non possent, omnia quæ iuri gentium attribuuntur, illis imputari non posse, distinxerunt inter ipsum ius gentium: primum appellarunt, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit, id est Deus, vt ex Stoicorum disciplina probatum est: secundum dixerunt, quod exigente, & humanis necessitatibus, gentes humanæ sibi constituerunt. Ita colligitur *ex l.* 1. §. *vlt. l. ex hoc iure* 5. *leg. omnes* 9. *in fine, de iust. & iur.* & §. 1. & 2. *Instit. de iure naturali, l.* 1. *ff. de acquir. rerum dominio, l. penultima, ff. de legibus*: quod ius humanum dixerunt Seneca *lib.* 3. *de benef. cap.* 18. & Lybius *lib.* 5. qui violatores iuris gentium vocat violatores iuris humani. Vnde DD. facilioris explicationis causa primum appellant primarium ius gentium; secundum appellant secundarium: quæ voces placuerunt duobus castigatissimis Authoribus, nostro D. Petro Velez de Gueuara *ad l.* 1. *de iust. & iur. lib.* 2. *n.* 21. & Marco Aurelio Galbano *de vsufructu cap.* 5. *n.* 2. Displicuerunt pridem doctissimo nostro Fortunio Garciæ *in l.* 1. §. *ius naturale, eodem tit.* & ibi Antonio Vaccæ Connano *lib.* 1. *comment. c.* 5. *nu.* 3. & 8. Pinello *in rubrica C. de rescindenda vendit.* 1. *part. c.* 1. *num.* 11. & alijs apud Barbosam *in cap. ius gentium,* 1. *dist. numer.* 2. Cognosco ego quoque voces insolitas Iureconsultis; sed audeo dicere proprijssimas esse rei explicandæ, si retinendum est ius naturale etiam brutis esse commune cum hominibus, vt affectauit summa vi Gregorius Lopez Madera *animaduers. lib. singulari, cap.* 2. Ius enim illud quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit, si non est ius naturale, sed gentium, quibus solis attributum est, debet distingui ab eo quod ex postfacto à gentibus fuit constitutum: atqui specificè non distinguitur, cum vtrumque sit ius gentium secundum Romanos Iureconsultos: ergo debet distingui per prius & posterius. Lyclama *lib.* 7. *membran. ecloga* 31. Non tamen sic omnes Iureconsulti: ecce Paulus *in l. ius pluribus* 11. *de iustit. & iur.* quod semper bonum & æquum est, ius naturale appellauit. Immo Vlpianus ipse ius naturale à iure gentium distinxit *in l. manumissiones* 4. *ff. de iustit. & iur.* & Tryphoninus *in l. si quod dominus* 64. *de condict. indebiti*, libertatis statum iure naturali contineri dixit, seruitutem ex iure gentium iuris à ciuili separauit *in l. bona fides* 31. *ff. depositi*, agnoscens naturale ius gentium, & ciuile, vt compositores Institutionum *lib.* 1. *titulo* 2. Melius ergo sic dicemus adhuc ex ipsis Consultis: Naturale ius est, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit. Ius gentium est, quod sibi constituerunt postea gentes humanæ, exigentibus necessitatibus communibus; quod meritò

ritò positiuum dicitur, & variabile, cùm à necessitatibus hominum pendeat, & ab eorum consensu, quæ variabilia sunt. Illud, quia continet præcepta absolutæ bonitatis, dicitur inuariabile, quod agnoscit Consultus *in l. circa finem, ff. de instit. & iur.* & Iustinian. *in §. penult. de iure naturali*. Ius verò gentium cœpit ab hominibus in tempore, & quotidie introducitur, & expolitur, non quidem aliquo edicto, vel præcepto imperantis; quia nulla humana potestas est, quæ gentibus diuersorum Regnorum leges politicas præscribere possit; sed moribus, & approbatione vtentium. Idcircò Iurisperiti Romani multoties appellant mores ius ipsum gentium, *l. postliminum* 19. *de captiuis*, *l. libertinus* 8. *l. vlt. ff. de ritu nuptiarum*, notarunt D. Iosephus de Retes *lib. 6. opusc. cap. 2. num. 19.* D. Ioannes Duran. *in dissertatione ad leg. Non dubito, de captiuis, 2. part. cap. 1. num. 1.* & ita etiam ius gentium quotidie multiplicari in dies nouis inuentis, ex pluribus probat D. Solorzanus *libro 3. de iure Indiarum, tom. 1. cap. 5. ex num. 12.* Prosequuntur prædictam distinctionem iuris naturalis, & gentium cum Diuo Thoma 1. 2. *quæst. 93. & 94.* communiter Theologi, Suarez *de legibus lib. 2. cap. 1. & seqq.* Sotus *de iust. lib. 1. quæst. 3. art. 4. & 5.* Alphonsus de Castro *de potestate legis pœnalis, lib. 4. c. 4.* Tapia *tom. 2. Catenæ moralis, lib. 4. quæst. 2.* Azor *tom. 1. institut. moral. lib. 6. cap. 1. & 2.* & multi alij, quos nolo recensere. Ex Iurisperitis Couarr. *in regula peccatum, 2. p. §. 11. num. 4.* Morla *in emporio, titulo 1. in præludijs, ex num. 27.* Augustinus Barbosa *in cap. ius naturale, prima dist.* doctissimè & latè Petrus Faber *lib. 2. semest. cap. 1.* & *in l. 1. de iustit. & iur.* Grotius *lib. 1. de iure belli, cap. 1. & 2. per totum*, breuiter, nec satis expresè Iacobus Vvander Græphius *ad legem non dubito, cap. 1. de captiuis*. I. Dartis *in dissert. de iure natur. cap. 2.*

18 *Differt à iure ciuili.* Itaque tenendum est ius gentium non vno instanti, non ab initio orbis nascentis, aut post diluuium restaurati, totum totaliter fuisse constitutum, sed successu temporis creuisse, & in dies crescere, vt humani vsus, & hominum necessitates expostulant. Est enim causa iuris gentium vtilitas hominum, vt causa iuris ciuilis est vtilitas vnius Regni, aut Reipublicæ: itaque non differt alterum ab altero per prius, & posterius. Forsan enim prius ius ciuile ortum habuit, quàm ius gentium, si velimus ortum iuris ciuilis traducere à Caino, qui enochiam primus fundauit, terminisque agros diuisit: & saltem dubitari non potest, quin multa sint instituta ciuilia, quæ postea approbatione facta fuerunt iuris gentium. Non etiam distat circa materiam, nam tam gentium, quàm ciuile in id tendunt, vt prouideant hominum necessitatibus circa, res quarum auxilio vita humana indiget in commutationibus, commercijs, punitionibusque; eo enim fine bella introducta sunt ad propulsandam iniuriam, puniendosque iniustè tumultuantes. Differt ergo in extensione, quia ius gentium tanquam vtile omnibus, & ab omnibus vsu receptum, omnes obligat. Ius verò ciuile tanquam à supremo Principe in subditos latum, tantùm obligat Regnum illud, cui Rex Princepsque legem dicere potest.

19 *Ius gentium est immutabile.* Itaque tenendum est, ius gentium positiuum esse, in eoque cum iure ciuili conuenite; sanctius tamen est, & minus variationi subiectum: tum quia magis immediatam deriuationem habet à iure naturali: tum quia vtilius esse à posteriori probatur; siquidem pluribus placuit. Petrus Faber *lib. 2. semest. cap. 1.* vnde difficilius abrogatur, vel ei derogatur, quia opus est, vt in derogatione, vel abrogatione conueniant etiam gentes: quod non faciunt, nisi mutata vtilitate, aut diminuta. De eo sic explicans D. Isidorum D. Thomas 1. 2. *quæst. 95. art. 4. in principio. Videtur quod inconuenienter Isidorus lib. 5. cap. 4. diuisionem legum humanarum ponat, siue iuris humani; hoc enim iure comprehendi ius gentium, quod ideò sic nominatur, vt ipse dicit eodem lib. cap. 6. quia eo omnes ferè gentes vtuntur; sed sic ipse dicit eodem lib. cap. 4. in princip. Ius naturale, commune omnium nationum. Ergo ius gentium non continetur sub iure positiuo humano, sed magis sub iure naturali.* Ad cuius difficultatis explicationem ita supponit Angelicus Magister *in corpore articuli*. Sunt multa de ratione legis humanæ, secundum quorum quodlibet humana lex propriè, & per se diuidi potest; est enim primò de ratione legis humanæ, quod sit deriuata à lege naturæ, & secundùm hoc diuiditur ius positiuum in ius gentium, & ciuile; nam ad ius gentium pertinent ea, quæ deriuantur ex lege naturæ, sicut conclusiones ex principijs, vt iustæ emptiones, venditiones, & alia huiusmodi, sine quibus homines ad inuicem conuiuere non possunt; quod est de lege naturæ, quia homo est animal sociabile, vt *primo politicæ, c. 2.* ait Arist. Quæ verò deriuantur à lege naturæ per modum particularis determinationis, pertinent ad ius ciuile, secundùm quod quælibet ciuitas aliquid sibi accommodè determinat; & posteà ita concludit: *Ad primum ergo dicendum est, quod ius gentium est quidem aliquo modo naturale homini, secundum quod est rationale, in quantum deriuatur à lege naturali per modum conclusionis, quæ non est multùm remota à principijs; vnde de facili in huiusmodi homines consenserunt; distinguitur tamen à iure naturali, maximè ab eo, quod est omnibus animalibus commune.* Sequuntur hanc sententiam, & conuenientiam, quam facimus inter vtrumque ius, ciuile & gentium, Vasq. Menchaca *lib. 2. controuers. cap. 54. n. 4.* quam adducit, & sequitur Grotius *lib. 1. de iure belli, c. 1. §. 14.* Pater Molina *de iust. & iure tract. 1. disp. 5.* Sotus *lib. 1. de iust. q. 5. art. 4.* Gibalin. *scient. can. lib. 4. c. 7.*

Ius naturale, vt ab eodem dictamine eiusdem rationis naturalis prouenien, semper idem est, sed ratione materiæ circa quam versatur, bifariam dici potest, aliud ius naturale diuinum, humanum aliud: religionem erga Deum Consulti nostri iuri gentium attribuerunt, *l. 2. de iust. & iur.* & Cicero *lib. 4. de fin.* ait: *Porrò firmissimum hoc adferri videtur, cur Deos esse credamus, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit Deorum opinio: multi de Dijs praua sentiunt, id enim vitioso more effici solet; & omnes tamen esse vim, & naturam diuinam arbitrantur, nec verò id collocutio hominum, aut consensus efficit; non institutis opinio est confirmata, non legibus; omni autem in re consensio omnium gentium lex naturæ putanda.* Et 2. *de inuentione* *Ac naturæ, ait, quidem ius est, quod nobis non opinio, sed quædam innata vis afferat, vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem.* Et similiter D. August. *lib. 83. qq. quæst. 11.* 20 *De iure naturali Diuino.*

Idque ius gentium, quod ratio solo lumine naturali ita dictat, & vniuersaliter, omnique casu, dicitur potiori ratione ius naturale, quàm aliud ius gentium, quod ratio tantùm in quibusdam casibus, & ob rerum necessitatem dictaret: & hoc sensu Tertullianus *in Apolog.* probat naturalem esse Dei cognitionem; & D. Augustinus *loc. cit.* ait: *Naturæ ius est quod non opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit, vt religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, per quam scilicet vis, aut omninò omne quod obfuturum est, defendendo, aut vlciscendo propulsatur.* Illud nempè quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit, quod ratione temporis primarium posse appellari suprà dixi. Ex aliorum etiam Consultorum placito hoc ipsum D. Isidorus, & post eum Gratianus noster, appellant ius diuinum; sed in nostro sensu, quia est debitum proueniens ex dictamine rationis circa materiam diuinam. Adeò quidem, vt eadem ratio debiti, si circa rem humanam versetur, faciat ius naturale, quod possis appellare humanum: si verò versetur circa materiam diuinam, faciat ius naturale diuinum. V. g. si quæramus, quo iure stipendia militibus, salaria Magistris, aut Magistratibus, demensa familiaribus debeantur? respondendum est, deberi ex iure naturali, cuius obligatio etiam ex sacris litteris colligitur, vt notauit Gratianus *in princ. dist. 1.* Extat Leuitici cap. 19. *Non morabitur opus mercenarij tui vsque ad manè.* Deuter. cap. 24. *Non negabis mercedem:* & Ecclesiastici 34. *Qui mercedem subtrahit mercenario, effundit sanguinem.* Tobiæ cap. 4. *Merces mercenarij tui apud te omninò non remaneat.* Christus Dominus apud Lucam *cap. 10. Dignus est mercenarius mercede sua:* apud Matthæum *cap. 20. Voca operarios, & redde singulis mercedem suam.* Quæ omnia testimonia mirificè comprobant conuenientiam, quam hoc debitum habet cum ratione naturali: nemo enim debet alienis operis vti; & mercedem non soluere, siue meritam ex labore, siue nominatim pactam; nam hoc esset locupletari cum alterius iniuria, & iactura, quod contra naturam, eiusque rationem esse probat textus *in l. Nam hoc 14. ff. de condict. indeb.* non tamen est diuinum, quia non est à Deo in tempore imperatum, vt attingens finem supernaturalem. Quare non consentio Menochio *consil. 228. num. 11.* & *consil. 570.* alijsque apud Gabrielem Aluarez de Velasco *de priuil. paup. 1. p. q. 6. ex num. 45.* & Siluam *in suo tract. de salarijs familiar. à princ.* qui censebant, prouenire à iure etiam diuino hanc

hanc obligationem, quasi omnia quæ sacris in litteris fundamentum habent, iuris diuini dicenda sint; quod non est per se verum ita simpliciter prolatum. Econuerso si quæratur, quo iure decimæ debeantur in nouo Testamento Ministris Ecclesiæ, qui metunt carnalia, quia seminant spiritualia; & debent de Altari viuere, quia Altari seruiunt, quia boui trituranti non est os alligandum? Dicendum est, deberi iure naturali, propter compensationem laboris, quem impendunt: sed hoc ius diuinum appellatur, quia materia circa quam versatur, diuina est. Quod ex multis testimonijs probat Gratianus 15. *quæst. 6.* & 16. *quæst. 1. cap. Parochianos, de decimis*, vbi dicemus, *cap. 1. eod. tit. in 6. Clement. vlt. de pœnis*, vt cum iudicio censuit Couar. *lib. 1. var. cap.* 17. ad cuius mentem reducendi sunt qui posteà scripserunt, quorum magnum agmen conducunt Augustinus Barbosa *de iure Ecclesiast. lib. 3. cap. 26. in princ. ex num.* 5. Academiæ nostræ decus D. Ioannes Solorzanus 4. *tomo de iure Indiar. lib. 1. c. 21. ex num.* 44.

21 *Exponitur cap. quo iure 9. dist.* Ferè per eandem analogiam D. August. *tract. 6. in Ioan.* relatus à Gratiano *in cap. quo iure*, 1. 8. *dist.* in quæstione contra Donatistas, qui querebantur de ademptis sibi villis per Imperatoris rescriptum, causabantur sibi ius quæsitum tolli contra ius gentium: vt eorum audaciam compescat S. Doctor, primò docet, à iure humano dominia ortum habuisse, quod à Consultis hausit, *l. ex hoc iure* 5. *de iust. & iure, cap. ius gentium 9. dist. 1.* ibi: *Sedium occupatio*. Deinde ostendit hoc ius gentium immutari aliquando posse per ius ciuile, *l. ius ciuile, ff. eod. titul.* Vnde multoties in pœnam malemeritis dominium per leges ciuiles adimitur, quos expedit inopia laborare, vt vidit Triphonius *in l. bona fides* 31. *ff. depositi*. Vnde deducit, si dominium vestrarum possessionum à iure humano introductum est; iure humano tolli potest, stante in vobis iusta causa, quæ est impietas, quæ Cæsareum rescriptum iustificat; eosque inobedientes per hoc meritò appellat, qui prætextu iuris gentium rescripto Imperiali obsistebant. Quod facillimè probare posset Sanctus, à iure humano dominia priuata prouenire, si vellet iuris ciuilis testimonijs vti, aut illis fideret, probat à sacris litteris magis operosè, sed magis solidè per hoc argumentum. A iure diuino non est vestrum dominium: ergo est à iure humano. Quod non sit à iure diuino probat ex illo Psalmi 23. *Domini est terra & plenitudo eius*. Ita infert, si Domini est terra ex illo iure: ergo ex eodem vestra non est. Rectè procedit consequentia, sed antecedens non adeò rectè; omnes enim rationes, quæ Deo adstruunt hoc dominium, naturales sunt. Prima est ratio creationis de nihilo, *Genesis cap.* 1. Secunda gubernationis, iuxta illud Sapientiæ *cap.* 24. *Tu Pater gubernas omnia prouidentia*, Tertia superioritatis, ex notatis vulgò *in leg. deprecatio 9. ad legem Rhodiam de iactu*. Ergo ex ratione naturali, iureque naturæ, dominium vniuersale, & singularium rerum Dei est, vt ex eiusdem Psalmi testimonio colligit Sotus *lib. 1. de iust. quæst. 3. art.* 4. prout est lex naturalis immediatè participata à lege æterna, per quam omnia creata subordinantur Creatori. Planè ita est, sed Sanctus Doctor ratione Dei ad quem refertur hæc subordinatio, appellauit hoc ius diuinum, quasi ius Dei, quod proprium est naturale cum æterno coniunctum. Denique asseruit ius diuinum ex sacris litteris petendum esse, quod per se patet; sed inde non est colligendum, quidquid ex sacris litteris possit deduci, iuri diuino esse attribuendum; inde enim etiam ius naturale colligitur, vt docuit Gratianus *dict. dist. 1. in princip.* quod etiam notauit ibi Barbosa *num.* 4.

22 *De iure sacro publico.* Analogicè etiam ius sacrum positiuum Ecclesiasticum, quia de rebus diuinis tractat, diuinum solet appellari, quod etiam publicum appellatur, quia sacra non priuati, sed publici iuris sunt, *l. 1. §. huius studij, ff. de iust. & iur. cap. ius publicum*, 1. *dist.* 1. ab vtroque tamen distinxerunt Cicero *lib. 1. de legibus*, & Ausonius vulgò laudatus in Grypho ternarij numeri, his versibus:

Ius triplex, tabulæ quod ter sanxere quaternæ:
Sacrum, priuatum, & populi commune, quod vsquam est.

Dicitur, inquam, hoc ius diuinum, non prout opponitur humano positiuo, sed prout opponitur iuri de rebus profanis disponenti: quo in sensu Iustinianus *in l. vt inter 23. Cod. de sacros. Eccles.* quæ in vulgari Codice est vltima, distinxit ius diuinum à publico, & priuato, sanciens vt ea quæ pijs locis relinquuntur, nulla temporum præscriptione coarctarentur, vt aliàs *in §. nullius, Instit. de rerum diuisione*, post Gaium *lib. 7. Instit. titulo 1. §. 2.* & *in l. 1. ff. de rerum diuisione*, notauit Glossa verbo *diuinum, in dict. l. 23.* ibi: *Duobus modis dicitur ius diuinum; à Deo constitutum, vt Euangelia; & ipsi Deo constitutum, vt super rebus Ecclesiasticis factum, & hoc secundo modo accipitur hic*. Couarr. licèt huius textus, glossæque immemor, *in practicis cap. 31. num. 2. versic. tertia verò*, Petrus Gudelinus *de iure nouissimo lib. 5. c.* 1. Marcus Lyclama *lib. 7 membran. ecloga* 40. §. 1. Cuiacius etiam *lib. 15. obseru. c.* 53. eundem sensum agnouit, licèt non ita expresserit. Ex eadem etiam ratione, & per eandem analogiam Ius Canonicum, quod humanum est, & positiuum, *cap. non debet 8. de consang. & affin.* & à diuino seu Euangelico distinguitur *in cap. 1. 10. dist.* solet diuinum appellari, vt infrà dicemus.

Omne igitur ius quod propriè diuinum appellamus, positiuum est. datum à Deo in tempore hominibus: quod cum Illustrissimo Tapia *tomo 1. Caten. Moral. lib. 4. q. 26. art. vnico*, in communi ita potest diffiniri: *Lex à Deo Legislatore per se, & immediatè lata ad finem supernaturalem*. Requirit ergo quod à Deo sit immediatè latum, vt dicatur diuinum in hoc sensu proprio, quod omnes cum D. Thoma agnoscunt. Hoc ius diuinum diuiditur in vetus, & nouum. Ius vetus est, quod fuit datum à Deo per Angelos, & Moysem soli populo Iudaico, vt disponeret ad finem æternæ beatitudinis consequendæ per IESVM CHRISTVM venturum. Dicitur datum à Deo; præfero enim sententiam existimantium, omne ius Iudaicum, siue ad præcepta moralia pertinuerit, siue ad iudicialia, aut cæremonialia, datum fuisse à Deo immediatè, promulgatumque tantùm fuisse à Moyse, tanquam proximo promulgatore, non verò legislatore; quia non fuit legislator nisi impropriè, & propter promulgationis ministerium; quo in sensu accipiendi sunt, qui illum legislatorem appellant. Sic docuerunt Primarius noster F. Bartholomæus à Medina 1. 2. *quæst. 98. art. 2.* scitè Prosper *lib. 1. de promissis, cap.* 40. Gabriel Vasquez *art.* 2. Gregorius de Valentia *disputat. 7. quæst. 7. puncto 1. probat.* 1. Ioannes Arboreus *lib. 10. Theosoph. cap.* 9. Gregorius Martinez *in 1. 2. quæst. 98. art. 2. dubio singulari*, Maldonatus *in Matthæum cap.* 19. Bellarminus *lib. 1. de verbo Dei scripto, cap.* 5. Raphael Auersa *ad quæst. 98. art.* 1. Iacobus Gordonus *tomo 1. Theolog. Moral. lib. 2. quæst. 7. cap. 2. ex num. 4.* & in hanc propendens, quamuis euasionem, aut concordiam contrariæ quærens, Pater Salas *de legibus disput. 22. num.* 11 maximè *num.* 14. & eximius Franciscus Suarez *de legibus lib. 9 cap.* 2. quia si à Moyse aliqua præcepta fuissent data, essent Ecclesiastica, & humana; & maxima confusio fuisset in distinguendis præceptis iudicialibus, & cæremonialibus datis à Deo, à datis per Moysem; quidquid piissimus, & perdoctus Alphonsus Salmeron *in Acta, tract. 61 & 62.* & 1. *ad Corinth. c. 7. quæst.* 12. existimauerit, nonnulla, vel pleraque præcepta ex iudicialibus, & cæremonialibus immediatè fuisse data per Moysem diuino instinctu, & afflatu: quod præcitati non sustinent, vt nec illud, quod post aliquos PP. docuit Canus *lib. 2. de locis, cap.* 16. permissionem libri repudij factam fuisse à Moyse, non à Deo: contra quem disputant Suarez, Maldonatus, & Salas suprà laudati. Dixi soli populo Iudaico, quia Philo Iudæus *in lib. de Ioseph*, siue *de Viro ciuili*, hoc ius diuinum vetus, appellauit ius ciuile Iudaici populi; non enim obligabat alios præter illum populum, iuxta illud *Deuteron. cap. 4. Quæ est alia gens sic inclyta, vt habeat cæremonias, iustaque iudicia, & vniuersam legem*.

Hactenus egimus de lege æterna, & de iure naturali; & vt ad ius diuinum & positiuum Ecclesiasticum perueniamus, sciendum est, aureo illo sæculo, quo penes sapientes Regnum erat, isque habebatur summus, qui optimus mortalium fuerat, testante Seneca *epist.* 90. alijs legibus opus non fuisse; namque ex illis geniti incorrupti naturam sequebantur, eandem habebant & ducem, & legem, commissi melioris arbitrio; neque erat cuiquam aut animus in iniuriam, aut causa, cùm bene imperanti bene pareretur. Frustra ergo esset tunc lex, vbi nulla adhuc mala libidine, sine probro, & scelere, & sine coercitionibus homo agebatur, vt eleganter expressit Ouidius 1. *Metamorph.* 23 *De varijs legislatoribus.*

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo,
Sponte sua, sine lege fidem, rectumque colebat.
Pœna, metusque aberant; neque vincla minantia, fixo
Ære

Ære ligabatur: nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.

Nec multò aliter Tibullus *lib. 1. elegia 3.* Iuuenalis *satyra 6.* Horatius *lib. 1. satyra 3.* Lucretius Carus *lib. 5. de natura rerum*. Sed postquam irrepentibus vitijs cogitationes hominum ad malum natura pronas libido inuasit; postquam (vt loquitur Tacitus *lib. 6. annal.*) *exui cœpit æqualitas, & pro modestia, ac pudore ambitio, & vis incedebat;* opus esse cœpit legibus, iuxta D. Isidorum *in cap. 1. dist. 4.* quas illis temporibus sanxere, dederuntque Sapientes, Solon Atheniensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Phoroneus Græcis, Hercules Celtis, Zoroaster Persis, Minos Cretensibus, Mercurius Ægyptijs, Numa & successores Romanis, & alijs alij, quos referunt Garzonius *in Theat. vitæ hum. tit. de Iurisconsultis*, Georgius Schombor. *lib. 3. polit. cap. 1.* Hunnius *in Encyclop. lib. 1. cap. 3.* Samuel Petitus *in præfat. ad Ius Atticum*, D. Ioannes de Solorzano, magnus noster Prolyta & professor, Cathedræ & Togæ decus, *emblem. 66.* Sed de his legibus & Iure Ciuili aliquid præfari institutum non patitur.

Vt ad Ius Diuinum vetus, & nouum regrediamur, scire oportet, Deum Optimum Maximum ad populi Iudaici regimen legem Moysi dedisse, vt eam promulgaret cum præceptis iudicialibus, moralibus, & cæremonialibus, anno mundi 2544. quartæ ætatis primo, die 6. mensis tertij, in monte Sinai, vt accuratè traditur *Exodi cap. 14. vers. 12.* refertúrque apud Iosue *cap. 1. vers. 4.* Malachiam *cap. 4. vers. 4.* & ex Iacobo Saliano & Tornelio epitomauit Spondanus *in Annal. sacris, d. anno 2544. num. 44.* Iudicialia, & cæremonialia præcepta huius legis neminem obligarunt præter illum populum Iudaicum: moralia verò, quatenus præcisè naturalia sunt, & hodie obligant, & omnes olim obligarunt. D. Basilius *in epist. ad Diodor.* apud Balsamonem *pag. 1019.* Probant Grotius *lib. 1. de iure belli, cap. 1. §. 16.* & in notis Tapia *lib. 4. Catenæ Moral. quæst. 27. art. 7. & seq.* non ex eo quod populo Iudaico per Dominum data fuerunt; imò quidquid maioris obligationis, aut pœnæ inde contraxerunt, cessauit cessante lege, vt docent Gordonus *vbi proximè*, Granados *in 1. 2. controu. 7. de legibus, tract. 4. disputat. 5. sect. 2. ex num. 12.* sed ex sua natura, & quia continent præcepta & iussiones conformes dictamini rationis naturalis, cuius moralia præcepta inter homines obscura erant, per consuetudinem peccandi; cùm ferè vniuersa caro corrupisset viam suam, extinxissetque rationis naturalis igniculos, qui excitant ad benè, & conformiter operandum. Quam etiam causam condendarum legum in Heroibus cognouerunt Lucretius *lib. 5. de natura rerum*, Horatius *lib. 1. Sermonum, satyra 3.* Tacitus *lib. 3. Annal.* Gratianus *in princip. 4. distinct.* nullus tamen meliùs expressit quàm Cassianus *collat. 8. cap. 23.* vbi copiosè Alardus Gazeus. Quæ omnia præcepta moralia vel expressè, vel tacitè reducuntur ad decem præcepta Decalogi, vt cum cura reduxit Angelicus Præceptor *d. qu. 100. art. 3. 5. 6. & 7* Cætera verò iudicialia, œconomica, cæremonialia ad classes operosè reducit, & explicat vsque ad quæstionem 105. inclusiuè, vbi commentatores, & alij suprà laudati. Durauit hæc lex vetus vsque ad legis nouæ, seu gratiæ tempora; nam translato Sacerdotio, necesse fuit vt legis translatio fieret, vt docuit Apostolus *in epist. ad Roman. cap. 6. 7. & 8. ad Ephesios cap. 2. ad Hebræos cap. 7. vers. 12.* ibi: *Translato Sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat.* Quæ verba referuntur *in cap. translatio, de constitut.* vbi ea exponemus: docent P. Suarez *lib. 9. de legib. cap. 10. 11.* Couarruuias *lib. 1. var. cap. 17.* Moneta *de commutatione vltim. volunt. 1. parte, cap. 3.* Georgius Ambianas *ad Tertull. de pudicitia, cap. 6. obseru. 1.* Pater Serlogus *tomo 2. in Cantica, in fine cap. 2. vers. 3.* Volduc. *de Ecclesia post legem, cap. 5. 8. & 9.*

26 *De lege gratiæ.* Cessante igitur lege veteri, cœpit obligare lex noua, siue gratiæ, quæ varijs nominibus appellatur à sanctis Patribus. Lex libertatis, ab Apostolo *ad Corinth. epist. 2. cap. 3.* Lex fidei, ab ipso *ad Romanos cap. 3.* Spiritus vitæ, ibidem *cap. 8.* Lex noua à D. Augustino *tract. 65. in Ioann.* Notauit P. Suarez *lib. 10. de legibus, in princip.* Ius Diuinum nouum, siue legem Euangelicam propriè in rigoroso sensu esse, quod datum fuit per Christum Dominum immediatè ad finem supernaturalem hominum; conuenit enim in fine cum lege veteri, & magis communi, ex veriori sententia Theologorum, vt homines subdantur Deo, & illo fruantur. Differt verò ab ea secundùm rationem perfecti, & imperfecti, quia vetus tanquam puerorum pædagogus erat. D. Paulus *in epist. ad Galatas, cap. 3.* Lex verò noua dicitur lex perfectionis, *ad Colossenses cap. 3.* Rursus quæ veteribus in vmbra accidebant, per aduentum, mortem, & resurrectionem Domini impleta fuerunt. Hæc & alia D. Thomas *1. 2. quæst. 107. art. 1. & 2.* Itaque necesse est fateri in Christo potestatem legislatiuam, & præceptiuam, & de facto illa vsum fuisse, esséque verum, & Diuinum Legislatorem legis gratiæ, vt de Fide definitum fuit *in Trident. sess. 6. can. 2.* contra Lutherum & Bezam.

Quid hæc lex gratiæ determinasset, disco ab Angelico præceptore *quæst. 108. art. 1. & 2.* in cuius corpore hæc verba scribit: *Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit præcipiendo, vel prohibendo, nisi Sacramenta, & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis.* Ecce ad compendium sapienter, breuiterque redactam totam diuinam legem nouam. Dominus enim tantùm ordinauit tanquam legislator ea per quæ in gratiam introducimur, & quæ sunt de necessitate medij, aut præcepti ad consequendam vitam æternam, vt præceptum de profitenda Fide, *Matthæi cap. 10.* Sacramenta per quæ gratiam consequimur: in quantum verò obliget susceptio Sacramentorum, vide P. Salas *de legib. disp. 24. sect. 1.* Ordinem ministrorum, instituendo duodecim Apostolos, septuaginta & duos discipulos; intimauitque, & ad perfectiorem statum reduxit præcepta moralia Decalogi, quæ omni statui & tempori communia, & necessaria sunt ad salutem: non tamen omnia iussit, vetauit, aut permisit, nec per illam legem à se latam ita in particulari Christus Dominus de omnibus, quæ ad spirituale regimen Ecclesiæ necessaria erant, prouidit; sed solùm quædam substantialia fundamenta huius spiritualis Reipublicæ instituit, reliqua verò disponenda commisit suis Apostolis, & eorum successoribus Ecclesiæ Pastoribus, quorum consilio & legibus institutam à se Ecclesiam regendam tradidit: tùm vt suauiter, & modo hominibus congruo omnia ordinarentur: tum quia non poterant omnia in particulari ita statui, vt essent immutabilia. Hæc igitur determinatio fit per leges Ecclesiasticas, quæ ita necessariæ fuerunt in spirituali Republica, sicut ciuiles in temporali, vt probat Carolus Bouius *in præfat. ad constitut. Clement.* Alphonsus à Castro *aduersus hæreses verbo Ecclesia, hæresi 3.* Bohetius Epon. *tom. 3. quæst. heroicar. lib. 1. de iure sacro, cap. 2.* Rousselius *lib. 1. histor. Pontif. iurisdict. cap. 3.* Accedit, nam cùm Dominus ita se misisse Apostolos testetur apud Ioannem *cap. 20. vers. 21.* quemadmodum à Patre ipse missus fuerat; constet autem à Patre fuisse missum cum legislatoris officio, vt suprà probaui, & latè firmat Theophilus Raynaud. *tom. 2. tract. Christus Legislator, cap. 7. per totum*, necesse est Apostolos & eorum successores eandem potestatem legislatiuam à Domino obtinuisse: hæc autem potestas legislatiua in vniuersali Ecclesia residet penes Pontificem, tanquam Christi Vicarium, & D. Petri successorem, vt probat Michael Rousselius *lib. 1. hist. Pontif. iurisdict. cap. 3. per totum.* 27 *De potestate legislatiua Ecclesiæ.*

Vnde nemo ignorare potest quid sit Ius Diuinum, quo hodie vtimur ex lege gratiæ, nempè quod habemus à Christo Domino constitutum, extatque in nouo Testamento, vel per traditionem acceptum est, vt à Domino præceptum, & ordinatum. Marius Cutelius, multis relatis, quibus parcimus, *lib. 2. de prisca & recenti Ecclesiæ libert. quæst. 1. num. 6.* Quod verò Apostoli statuerunt, & successores, Ecclesiasticum est, iuxta distinctionem D. Pauli *epist. 1. ad Corinth. cap. 7. Præcipio ego, non Dominus:* hoc est ecclesiasticum. *Præcipit Dominus, non ego:* hoc est diuinum. Molina *de iustit. & iure, tract. 1. disput. 5.* addendi sunt latè Sotus *eodem tract. lib. 3. quæst. 7. & 8. per totas, & quæst. 9. art. 1. vers. 4. conclusio*, Tapia *tomo 1. Caten. Moral. lib. 4. qu. 28. per totam*, Suarez *de legibus lib. 10. cap. 1. & 2. per totum*, Salas *eodem tract. disput. 24. sectione 1. & 2.* Azor *1. tomo instit. moral. lib. 6. cap. 2. & 59.* Lessius *de iustitia lib. 2. cap. 2. dubio 2.* Auersa *in primam 2. quæst. 98. sectione 6.* breuiter, & more historico Petrus Gregorius *lib. 2. partit. Iuris Canonici, tit. 1.* Marius Cutelius *dict. lib. 2. quæst. 2. num. 6.* & alij, quos non moror. In lege autem Euangelica nullum continetur præceptum, quod non sit naturale, exceptis his quæ pertinent ad fidem, & Sacramenta. D. Thomas 1. 2. 28 *Quid Ius diuinum.*

quæst.

quæst. 108. *art.* 1. Couarr. *de matrim.* 2. *part. cap.* 6. §. 10. *num.* 2. Barbosa *in cap. cùm esses, num.* 3. *de testam.* Christus enim tantùm determinauit ea per quæ in gratiam introducimur, vt Sacramenta, & opera charitatis. D. Thomas vbi proximè, qui articulo sequenti docet cæremonialia præcepta, quæ pertinent ad exteriorem cultum Dei, & iudicialia, quæ referuntur ad proximum, non cadere sub præcepto nouæ legis, quia istæ determinationes non sunt secundùm se de necessitate interioris gratiæ, in qua lex consistit; idcircò humano arbitrio relicta fuisse, vnde *ad* 4. hæc verba adiecit: *Ad* 4. *dicendum, quod iudicialia etiam secundùm se considerata, non sunt de necessitate virtutis, quantum ad talem determinationem; sed solùm quantum ad communem rationem iustitiæ: & ideò iudicialia præcepta reliquit Dominus disponenda his qui curam aliorum erant habituri, vel spiritualem, vel temporalem.* Ex veteri etiam Testamento non potest deduci aliquam rem esse de iure diuino propriè, ex eo solùm quod ibi præcepta reperiatur, vel inde probetur per suppositionem aut relationem; quia translato Sacerdotio, necesse fuit, vt legis translatio fieret, ex D. Paulo *ad Hebræos cap.* 7. relato *in cap. translato* 3. *de constit.* Ergo quod secundùm vetus tempus, legemque veterem fuit iuris diuini, cessauit per implementum legis, ea cessante, vt post D. Thomam notant Soto latissimè *lib.* 2. *de iustit. & iur. quæst.* 5. *vsque ad* 7. Tiraquellus *in præfat. de retract.* Cutelius *dict. lib.* 2. *quæst.* 1. *ex num.* 1. Barbosa *in principio* 4. *dist.*

29 Ius Canonicum dicitur diuinum. Ius leges istas Ecclesiasticas complectens aliquando appellatur Diuinum, frequentius Canonicum. Diuinum dicitur *in cap. de quibus* 3. 32. *dist. cap. suscipitis* 6. *dist.* 10. *cap. nimis* 30. *de iureiur. cap.* 1. *de iuram. calum. cap. qualiter*, 24. *de accusat. cap. cum de diuersis* 2. *de priuileg. lib.* 6. & alijs congestis à Tiberio Deciano *lib.* 2. *tract. criminal. cap.* 18. *num.* 1. & ita docuerunt Couarr. *in practicis, cap.* 31. *num.* 2. *vers. tertia verò*, Petrus Gudelinus *de iure nouissimè, lib.* 5. *cap.* 1. & *lib.* 6. *cap.* 1. Thomas Campegius *in tract. de resident. num.* 7. qui inuenitur *tomo* 15. *tract. Doctorum, fol.* 538. Marius Cutelius *de prisca immunit. Eccles. lib.* 2. *quæst.* 1. *num.* 7. Canus *lib.* 5. *de locis, cap.* 5. *vers.* 3. P. Salmeron *in Act. tract.* 61. & *in epist. ad Corinth. cap.* 7. Suarez *lib.* 1. *de legibus, cap.* 3. *num.* 20. Gregorius Martinez *in* 1. 2. *quæst.* 98. *art.* 2. *vers. inter Catholicos*, P. Salas *lib.* 2. *de legibus, disput.* 22. *num.* 2. Ratio huius nominis est, tum quia ex ipsis sacris litteris, tanquam ex veritatis diuinæ fontibus sacri Canones dimanarunt; tum quia auctoritate & potestate à Christo Domino concessa, à Vicario eius, Ecclesiaque proferuntur, & in eius nomine statuuntur, *cap.* 15. *Actuum Apost. Visum est Spiritui sancto & nobis.* D. Paulus *epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 14. *Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, agnoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.* Illustrat Melchior Canus *lib.* 2. *de locis, cap.* 15. Accedit quia de rebus ad Deum, eiusque cultum pertinentibus, statuitur in hoc iure, vt etiam diuinum accipitur *in §. nullius, Instit. de rer. diuis. leg. vt inter* 13. aliàs finali, *Cod. de sacros. Eccles.* vbi Glossa verbo *diuinum*, quam sequuntur Marcus Lyclama *lib.* 7. *membran. ecloga* 40. §. 1. Gudelinus *suprà*, Cuiacius *lib.* 15. *obseru. cap.* 33. Georgius Obiratus *de princip. iur. cap.* 7. *num.* 7. Hoc tamen nomen per analogiam datur, non quia propriè ius hoc sit diuinum, nec vllum lego apud Auctores citatos testimonium, quod hanc sententiam ex terminis confirmet, nisi fortè illud Petri Cluniacensis Abbatis D. Bernardo coætanei, *lib.* 4. *epist.* 28. quem laudat Salas. Ego verò non adij, verba sunt: *Diuina mandata diximus, non solùm ea, quæ per se ipsa diuinitus apparens in carne hominibus tradidit, aut ea, quæ per Apostolicos teneri constituit, siue illa, quæ antè susceptam carnem per Patriarchas, aut Prophetas mandauit: sed illa etiam quæ per Apostolos Apostolici viri Apostolica vestigia secuti, vnanimiter in multorum Catholicorum consensu seruari præceperunt.*

30 Iuris Canonici etymon. Frequentiùs ius hoc appellatur Canonicum, vt *in cap. Nicæna* 12. *dist.* 31. *leg. omnis* 6. *l. priuilegia* 12. *Cod. de sacros. Eccles.* & alijs collectis à P. Franc. Valente *in concord. Iuris Pontif. cum Theolog. rat. in cap.* 1. *dist.* 3. diciturque à canone. Canon autem apud Græcos idem significat ac apud Latinos regula; sic dictus, quia ducit homines ad regulatè, rectèque viuendum. D. Isidorus *in cap. canon, dist.* 3. vbi probarunt Turrisfremata, Acufia, Barbosa & Ioannes Dartis. Turrianus *pro canonibus Apost. lib.* 1. *cap.* 16. & 27. Salas *de legibus disput.* 1. *sect.* 5. *num.* 15. Azor *part.* 3. *institut. lib.* 1. *cap.* 6. Gibalin. *tom.* 1. *scient. can. lib.* 1. *cap.* 2. *per totum.* Ideò artium præcepta, ad quæ veluti ad certæ normæ artis rationes referuntur, canones appellantur. Sic Plinius *lib.* 34. *cap.* 8. tabellam Policleti, quam pictores sibi imitandam proponebant, Canonem Policleti appellauit. Inde etiam tributum, siue anniuersaria pensitatio, quæ à Prouincialibus quotannis Populo Romano pendebatur, canon appellabatur, vt constat ex titulis tam Codicis Iustinianei, quàm Theodosiani, *de canone frumentario vrbis Romanæ: de canone frumentario Constantinop.* & ex *l.* 1. *Cod. de prædijs tamiacis, lib.* 11. *l.* 1. *C. Theodos. de indictionibus, leg.* 3. *eodem, C. sine censu vel reliquijs, l.* 11. *tit.* 1. *lib.* 10. *legum Vuisigoth.* Asconio 4. *in Verrem: Omne genus pensitationis in hoc capite positum, canonis, oblationis & indictionis.* Sidonio *lib.* 6. *cap.* 10. *Debitum glebæ canonem non petatis.* Cælio Rhodigin. *lib.* 5. *antiq. lection. cap.* 11. notarunt Brissonius & alij Lexicographi verbo *Canon*, Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 247. Petrus Greg. *lib.* 3. *syntag. cap.* 5. & *lib.* 1. *partit. tit.* 2. *cap.* 1. Cæsar Bulengerus *de Imperatore lib.* 6. *cap.* 11. vel quia regula maximè in tributis seruari debet, vt doctè probat Solorzanus *Regiopolit. emblem.* 82. vel quia eorum exactio iuxta regulam & consuetudinem facienda est, vt explicat eruditus collega noster D. Franciscus de Amaya *ad titulum Cod. de canone largit. lib.* 10. *num.* 1. Etiam pro alijs pensitationibus canon accipitur *in l. finali, §. fin autem, Cod. de iure emphyt. cap. potuit, de locato*; vnde occasionem sumit Canonicos arguendi Vuolkuinus Abbas *homilia de Ziazania*, docendo eos non à canone vitæ dici canonicos, sed à canone pecuniæ, & pensionis, quam percipiunt. *Rara*, ait, *auis in terra hodie, Canonicus à canone vitæ; vnde ergo? audi vnde: est namque canon vitæ, vt dictum est; & est canon pecuniæ, videlicet alicuius pensionis certæ: vnde solet dici, Solue canonem meum, id est pensionem meam, hoc est statutam pecuniam meam. Eia ergo, ò Canonicè! inueniamus canonem tuum, à quo deriuaris; id est à canone pecuniæ, non à canone vitæ; à canone regionis, non à canone religionis.* In eodem sensu canonem pro regula apposuerunt Cicero *ad Tyronem lib.* 16. *epist.* 19. *Heus tu, qui canon esse meorum soles scriptorum.* Et *in Pancratio*, saltandi mensura, siue regula, canon dicebatur. Cælius Rhodig. *lib.* 13. *antiq. lection. cap.* 30. ex Iulio Polluce notauit Petrus Faber *lib.* 2. *Agon. cap.* 1. Canon etiam accipitur pro charta illa, qua omnium clericorum nomina descripta legebantur, vt in canone 2. Concilij Antiocheni: *Ex Episcopis, Presbyteris, vel Diaconis, vel quemuis ex canone*: canone 16. & 17. Synodi Nicænæ, obseruauit Albaspinus *in notis ad d. can.* 2. Cùm ergo canon apud nos sumatur pro regula, à Græcis denominatione accepta, rectè à fidelibus illæ regulæ, quas ipsis pro legibus Apostoli, & eius successores tradiderunt ad veram iusti, & iniusti scientiam, Canones appellantur, & ius ex eis conflatum Canonicum dicitur: qua significatione aptissimè vtitur D. Paulus *ad Philip.* 3. *ad Galatas* 6. & 2. *ad Corinth. cap.* 10. vbi enim in Vulgata Latina habetur, *vt in eadem permaneamus regula*; Græca verba ad litteram vertes, *vt eodem dirigamur canone.* Sed & D. Petrus, vt est apud Clement. *epist.* 1. *ad Iacobum: Canones*, inquit, *Ecclesiæ deligendo, & soluendo rectè nouit.* Quod ideo libentiùs refero, quòd hæretici nostri temporis impudenter asseuerant, in hac significatione canones nostros assumi recentiorum esse commentum, cùm ex proximè traditis constet, ab ipso Apostolorum tempore receptam esse hanc vocem in hac significatione. Et hæc de iure naturali, gentium, ciuili & canonico præiacienda necessarium duxi. Vnde constat, quod cùm homo quadrupliciter considerari possit, videlicet in genere, vt animal: aut in sua specie, id est, vt homo, vel vt subditus Romano Imperio, vel denique vt subiectus Ecclesiæ Romanæ; si primo modo consideretur, vtitur iure naturali; si secundo, vtitur iure gentium; si tertio, vtitur iure ciuili; si quarto modo spectetur homo, vtitur iure Canonico, regulisque Ecclesiasticis. Itaque ius hoc alia omnia iura, eorumque fines, ac qualitates considerat, complectitur, ac dirigit, atque perficit; & in summa eatenus modificat, vt æternæ salutis dispendium afferri minimè patiatur; indeque patet differentia, quæ versatur inter finem iuris ciuilis, & canonici; quia licet vtrumque ius intendat inducere homines ad bonum commune, differunt tamen in modo inducendi: nam ius ciuile intendit hominem inducere in bonum commune, secundùm quod congruit humanæ societati ciuiliter,

ac temporaliter viuenti, eaque ratione ad finem suum promoueri potest per legalem iustitiam, & amicitiam ciuilem. Ius verò canonicum intendit dirigere hominem ad bonum commune, secundùm quod congruit humanæ societati, non solùm ciuiliter, sed etiam christianè viuenti, & vitam aliam æternam expectanti; quem finem non possunt homines assequi per solam legalem iustitiam, & amicitiam ciuilem.

31 Primum Concilium Hierosolymitanum. Sacri Canones initium habuerunt post Christi ad cœlos ascensionem, ipsis temporibus Apostolorum, dum illi varia Concilia congregarunt ad Ecclesiæ regimen, veramque & catholicam doctrinam adstruendam, vt diuinum cultum statuerent & Euangelicas leges stabilirent. Primum referunt Glossa ordinaria *in cap. 1. Actorum Apostolorum*, Baronius *anno 34. num. 236.* Hincmarus Rhemensis *in opusc. 55. capitulorum, cap. 44.* Aloix *ad vitas SS. Ecclesiæ Orient. in principio, fol. 21.* celebratum esse cùm Apostoli conuenerunt in domo Mariæ Matris Ioannis, vt eligerent duodecimum Apostolum loco Iudæ proditoris. Cùm enim ibi orassent, statuerunt duos, Iosephum, qui vocabatur Barnabas, & Mathiam: dederuntque sortes, & cecidit sors super Mathiam, enumeratusque est cum Apostolis vndecim. Narrant huius Concilij historiam D. Lucas *in Actibus à se vulgatis, cap. 1. vers. 26.* & ibi Chrysostomus Alexandrinus, & Oecumenius, Dionysius *de Ecclesiast. hierar. cap. 5. lib. 3.* D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 5.* relatus *in cap. 2. 26. quæst. 2.* & ex eis Baronius *vbi suprà*, Binius & Coriolanus *in notis ad ipsum Concil.* Cabassutius *in notitia Concil. in princip.* Quid tamen per sortes in eo intelligatur, & an electio ecclesiastica Sorte fieri possit, latiùs exponemus *in cap. finali, de sortilegijs.*

32 Secundum Concilium Apostolorum. Secundum Hierosolymitanum Concilium eodem anno & loco habitum est antè martyrium Sancti Stephani: & refertur *Actuum Apost. cap. 6.* Crescente enim numero fidelium, ortum est murmur Græcorum, hoc est discipulorum, qui ex Iudæis conuersis in Græcia commorabantur, aduersùs Hebræos Palæstinam habitantes, eo quòd despicerentur viduæ eorum in ministerio quotidiano, videlicet in seruitio mensarum communium, vbi propositæ erant. Placuit ergo, cùm æquum non esset Apostolos derelinquere Verbum Dei, & ministrare mensis, vt eligerentur septem Diaconi, quibus manus imposuerunt, id est eos ordinarunt, vt exponunt Patres Concilij Neocæsariensis, relati *in cap. Diaconi, 12. dist. 93.* Aquisgranensis *can. 7.* Dionysius *d. Ecclesiastica hierar. cap. 3.* Cyprianus *lib. 2. epist. 65. ad Rogatianum, Diaconos autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt, Episcopatus sui, & Ecclesiæ ministros.* D. Isidorus *lib. 2. de Ecclesiasticis officijs, cap. 8.* ex his & alijs Ecclesiæ Patribus notarunt Salmeron & Cornelius à Lapide *in dicto cap. 6. Actorum*, Seuerinus Binius & Coriolanus *in dicto Concilio Hierosolymitano*, Baronius *anno 39. num. 243. & anno 35. num. 1. & anno 224. num. 7. & anno 57. num. 31. & anno 112. num. fin.* Aloix *vbi suprà*, Rabanus Maurus *lib. 1. instit. cap. 7.* Per manus enim impositionem Diaconi ordinantur. Concilium Carthag. 4. *cap. 1. de sacram. non iter.* vbi latiùs probabimus. Franciscus Hallerius *de sacris election. 2. part. sect. 2. cap. 1.* Bellarm. *de Sacram. Ordinis lib. 1. cap. 6.* Iodocus Coccius *lib. 8. thesauri fidei Cathol. art. 3.* Iosephus Vicecomes *de Missæ ritib. vol. 3. lib. 1. cap. 16.* Facessat ergo sententia existimantium Diaconos ab Apostolis tantum mensis communibus, non etiam ministerio altaris fuisse præfectos, vt docuerunt Sebast. Cæsar *de Ecclesiast. hierarch. disput. 9. §. 1.* ex Theologis Lindanus *lib. 4. Panopliæ, cap. 9.* Medina *lib. 2. de continent. cap. 26.* Gabr. Vasquez *3. part. in 3. partem, disput. 236. cap. 4.* Nam hæc sententia refellitur primò ex forma præscripta electioni Diaconorum; quid enim ad cibaria curanda, esculenta ad mensas deferenda opus fuit ministris tam accurata solicitudine electis, tam sacris ritibus initiatis, vt notauit Cabassutius *in notis ad hoc Concilium.* Secundo ex effectibus ipsius electionis; statim enim post hanc ordinationem ex eis Stephanus cœpit prædicare, *d. cap. 6. Actuum*: quod munus Diaconorum est, *cap. perlectis, §. ad Diaconum, 25. dist.* probant Ferrerius *de ritu concionandi lib. 2. cap. 2.* Claudius Espenceus *ad epist. D. Pauli, lib. 1. digressionum, cap. 3.* & nos *in cap. inter cætera, de offic. Ordin.*

33 Varia Diaconorum munia. Initiati autem fuerunt in dicto Concilio Hierosolymitano secundo Diaconi ab Apostolis, vt ministrarent mensis, tam communibus, quàm sacris: communibus, non vt cæteris fidelibus laicis accumbentibus ipsi quæ ad cibum, potumque pertinent, deferrent; sed vt eleemosynas inter egenos pro singulorum necessitatibus diuiderent: & hoc munus etiam sequentibus sæculis Diaconos obijsse in Ecclesia testantur D. Hieronymus *in Ezechiel. cap. 48.* D. Ambrosius *de officijs Ecclesiast. cap. vlt.* S. Leo *sermone de S. Laurentio*; patetque ex actis Sanctorum Cyriaci, & Smaragdi. Quamplura in hac parte congesserunt Baronius *d. anno 34.* Vasquez *disput. 236. cap. 6. num. 69.* Espenceus *d. lib. 1. digressionum, cap. 4.* Mensis sacris, id est Altaribus, vt Apostolis sacrificantibus ministrarent. Vnde in Ecclesia vsus inoleuit, vt Sacerdotibus sacrificantibus omnia disponerent, id est locum, in quo offerendum est sacrificium, necnon Hostiam & Calicem præpararent, atque illis ministrantibus adessent, *cap. perlectis, §. ad Diaconum, 25. dist.* Concilium Aquisgranense *can. 7.* D. Ambrosius *lib. 1. de officijs, cap. 41.* vbi ita introducit B. Laurentium Diaconum alloquentem Sanctum Sixtum Pontificem: *Quò pergis sine filio Pater? Quò Sacerdos sancte sine Diacono?* D. Clemens *lib. 8. constitut. cap. 34.* Amalarius Fortunatus *de Ecclesiast. officijs, lib. 1. cap. 12.* imò constituti etiam fuerunt Diaconi, vt Eucharistiam, si Presbyter absuisset, dispensarent, *cap. Diaconis 13. cap. præsente 18. distinct. 93. cap. Presbyteros, 32. dist. 50.* vbi loco illorum verborum, *Calicem offerant*, legendum est, *Calicem deferant*, vt notauit Morinus *lib. 2. exercitat. cap. 12. cap. nullus 10. quæst. 1.* Concilium Nicænum *can. 14.* Valense II. *can. 2.* plura Ant. Augustinus *in epitome Iuris Canonici, lib. 7. tit. 2.* Landmeter. *lib. 2. de veteri Clerico, cap. 75.* Bulenger. *diatr. 1. in cap. 51. Casauboni, fol. 227.* Azor *tom. 1. instit. lib. 10. cap. 13.* & Calicem sanguinis Domini, vigente consuetudine communicandi sub vtraque specie, ministrarent. Concilium Aquisgranense *can. 7.* Carthaginense IV. *can. 38.* D. Clemens *epist. 2. ad Iacobum*, D. Cyprianus *serm. 5. de lapsis*, Arator *lib. 1.* Historia Apostolica *ibi:*

Vera ministerij sacris Altaribus apti
In septis sequere viros, quos vndique lectos
Leuitas vocare placet: quàm splendida cœpit
Ecclesia fulgere, munus quò pocula vitæ.
Misceat, & corpus cum sanguine porrigat Agni.

Latiùs illustrat Cerda *in aduersar. cap. 94.* Pamelius *ad epist. 65. D. Cypriani*, Cæsar *d. disp. 9. §. 2.* Espenceus *vbi suprà*, Ioseph. Vicecomes *de antiquis Missæ ritibus, volum. 3. lib. 1. cap. 16.* Etiam initiati fuerunt, vt legerent publicè in Ecclesia Euangelium. Concilium Rhemense *can. 5.* Vasense sub Leone I. *can. 4.* Probant Fortunatus *lib. 2. de Ecclesiast. officijs, cap. 12. & 18.* Guillelmus Durantus *in rationali Diuini Officij, lib. 5. cap. 5. num. 10.* & finito Euangelio eijcerent energumenos, catechumenos & hæreticos ab Ecclesia. D. Augustinus *serm. 237. ad mensam*, Concilium Laodicense *can. 19.* D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 8. & 9.* Rabanus Maurus *lib. 1. institut. cap. 32.* Plura obseruant Ferrara *de antiquo concionandi ritu, lib. 2. cap. 3. & 43.* Vicecomes *vbi proximè, lib. 1. cap. 5. & lib. 2. de Baptismi ritibus, cap. 10.* Durantius *lib. 2. de ritibus, cap. 1.* Coriolanus *in Breuiario, anno 423. fol. 135.* Brissonius *in l. die Dominico, fol. 129. C. de spectaculis*, Loaysa *in notis ad can. 1. Concilij Valentini*, Landmeter. *d. lib. 2. cap. 81.* etiam vt ex delegatione Episcoporum baptizarent solemniter, *cap. Diaconos, 93. dist.* & habetur in Pontificali Romano *tit. de ordinatione Diaconorum.* Tertullianus de Baptismo: *Ius dandi Baptismum Summus Sacerdos habet, dehinc etiam Presbyter, Diaconus.* Diceimus *in cap. 1. de cler. non ordin. min.* ac vt publicè pœnitentes reconciliarent. Cyprianus *epist. 13.* Concilium Illiberitanum *can. 32.* vbi notaui, & *in cap. 2. de furtis*, Albaspinus *lib. 2. obseruat. cap. 33.* aliaque munia obirent, quæ enumerant Doctores suprà laudati, & Quintanaduenas *lib. 4. Ecclesiasticon*, Zerda *in aduersarijs, cap. 34.* Pamelius *ad D. Cyprian. epist. 65.* Ambianas *ad Tertull. de fuga cap. 11. obseru. 2.* alijque de hierarchia Ecclesiastica agentes.

Tertium Concilium (vbi plena Synodorum forma tradita fuit) celebrarunt Apostoli Hierosolymis anno Christi 51. Imperij Claudij 9. & refertur *capite 15. Actuum Apostol.* meminerunt eius Synodi D. Paulus *ad Galat. cap. 2.* Patres Concilij V. Generalis in definitione contra alia capitula. *Ad memoriam Vigilij Papæ perduximus magna illa Apostolorum exempla, & Patrum traditiones: licèt enim Spiritus Sancti gratia circa singulos Apostolos abundaret, vt non indigerent alieno consilio ad ea quæ agenda erant; non tamen aliter voluerunt de eo quod mouebatur, si oporteret* 34 Tertium Concilium Hierosolymitanum.

gentes

gentes circumcidi, definire priusquam communiter congregati diuinarum Scripturarum testimonijs vnusquisque sua dicta confirmarent, vnde de eo communiter sententiam protulerunt ad gentes scribentes: Visum est, &c. Sancti Patres & Theologi Positiui *in d.cap.15.Actuum*, Binius, & Coriolanus *in notis ad idem Concilium*, Baronius *anno* 51. Ioannes Dartis *in cap.1.dist.15.* Cabassutius *vbi supra*. Ansam huic Concilio dederunt Iudæi fideles prædicantes, Gentiles ad Christum accedentes non posse saluari nisi per circumcisionem secundùm legem Moysis, quorum antesignanum fuisse Cerinthum hæresiarcham tradit Epiphanius *hæresi* 28. Huius controuersiæ definiendæ causa cum Presbyteris & plebe Christiana Apostoli per orbem terrarum diffusi Hierosolymis conuenerunt, vbi intersuerunt Apostoli tanquam legislatores, & iudices; plebs autem, vt leges ab eis latas susciperet. Post huius causæ disceptationem suffragio Apostolorum statutum fuit, neminem Christianorum lege circumcisionis, vel alia cæremoniali Iudaica teneri, in hæc verba: *Visum est Spiritui Sancto, & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione*. Sed in eorum paraphrastica expositione parumper subsistamus.

35 Expositio relati Concilij Paraphrastica.

Aiunt Apostoli, *Visum est*; & in eodem capite, *Placuit nobis*: verba ad solemnem pronunciandi formulam tam in comitijs Ecclesiasticis, quàm in iudicijs, & Senatusconsultis valdè vsitata. Ephesina Synodus *can.* 3. *&* 4. Concilium Salegutad. *can.* 3. *Ita visum est*. Caput *fures* 2. *de furtis: Visum est pro eis non esse orandum*. Concilium Carthaginense I. *can.*1. *&* 10. Africanum *can.*58. *&* 59. passim in Concilijs Hispaniæ, præcipuè Illiberitano, Toletano I. & Barchinonensi. Mendoza *lib.* 2. *pro confirmando Concilio, cap.*2. In iudicijs etiam obseruatum fuisse, probatur ex Mar. Tullio *Verrina* 2. *Cùm iste pronunciat Sithenicum litteras publicas eò rupisse videri*. Asconius *in argumento Cornelitanæ: Senatus decreuit satisfactum videri.* Ex his, & alijs probant Fornerius, Gentilis, & Cuiacius *in l.2. ff. de verbor. signif.* idem Cuiacius *lib.3. obseru.cap.26.* Sauarus *ad Sidon.lib.3.epist.12. verb. Videri*, Marranus *de æquit. cap.1.fol.51. Spiritui Sancto, & nobis*. Rectè; nam cùm Ecclesiæ gubernatio per Spiritum Sanctum peragatur, vt docet S. Basilius *lib.de Spiritu Sancto, cap.16.* in Concilijsque præcipuè Ecclesiasticis inueniatur, vbi coniuncti maiorem gratiæ plenitudinem obtinent quàm singuli, iuxta promissionem à Christo D. factam apud Matthæum *cap.* 18. *Vbi sunt enim duo, aut tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*. Qua auctoritate ad adstruendam Conciliorum auctoritatem, & probandam eorum infallibilitatem vtuntur Patres Concilij Chalcedonensis sub Leone Papa *post medium, act.* 3. Synodus 6. contra Monothelitas, *act.*17. Vnde quæ in Concilijs statuuntur, dicuntur à Deo statuta, *cap. igitur* 5.25. *quæst.* 2. Spiritu Sancto cum Angelis præeunte, Concilium Arelatense *in epistola synodica ad Syluestrum*: alia cumulant Boetius Epon. *lib.*1. *de iure sacro, tom.*3.*qq.cap.*3. *num.*223. Dartis *in cap.*1.15. *dist.* Coriolanus *de orig.Concil. Nihil vltra imponere vobis*, prosequuntur Apostoli. Constat ergo huius Concilij Apostolici veram fuisse definitionem. Quare S. Lucas præceptum illud appellat ibi, & *cap. seq.* Apostoli ipsi in canone 62. D. Ioannes Chrysostomus *homilia* 33. *in Matthæum*, ibi: *Vides breuem epistolam, nec epichiremata, atque syllogismos habentem; sed in pretium, erit enim legislatio spiritus*. Tria tamen à Gentibus non obseruata, in lege autem Mosaica præscripta, adhuc à Fidelibus esse custodienda, docent Apostoli. *Quàm hæc necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum*; id est idolothytis, siue rebus idolis immolatis, tanquam à contaminationibus; idolothytum enim est idolo datum, vel immolatum. Origenes *in epist.* 1. *ad Rom.* Suidas *verbo Alijs geminatos*. Quod præceptum sequentibus sæculis Ecclesiæ varijs Conciliorum canonibus, & Sanctorum Patrum decretis confirmatum fuit; semper enim valdè execranda fuerunt idolothyta. D. Chrysostomus *in epist.* 1. *ad Corinthios, cap.*8.*&* 9. Iustinus *in dialogo cum Tryphone*, vbi ait: *Eos qui comedunt idolothyta esse seductores, non verò Christianos.* Et in Concilio Ancyrano *can.*4.*&* 5. puniuntur varijs pœnis: in Concilioque Aurelianensi II. *can.*20. à communione Fidelium suspenduntur, & pœnitentiæ tempus exsoluere coguntur in Concilio Rhemensi *can.* 14. idem docetur *in epistola D.Basilij ad Amphiloch.cap.*8. & in Concilio Illiberitano *can.* 4. statuitur ne quod idolis datum est, dominus ab œconomis acceptum ferat, vbi notaui: & *in cap.sicut*, 32.*quæst.*4. D. Augustinus docet, *satius esse mori fame quàm idolothytis vesci*. Idolothytorum nomine intelligitur quidquid comestibile, aut potabile idolo sacrificatum, aut oblatum fuit in honorem idoli, quod posteà manducare non licet, ne ita participantes videamur ipsius sacrificij. Plura de idolothytis omninò arcendis cumulant Thomas Hurtado *de vero Martyrio, resolut.* 29. §.4. Dorleans *ad Tacit.lib.1.fol.*291. Mancinus *de triplici iure, cap* 95. Dartis *in Decreto, d.cap.1.dist.*15.

Secundùm præceptum ab Apostolis in eodem Concilio impositum continet abstinentiam à sanguine & suffocato, quod repetitum inuenitur *in canone 67. Apostolorum*, apud D. Clementem *lib.6. constitut. cap.*12. Concilio Gangrensi relato *in cap.si quis carnem*, 30.*dist.* Arelatensi II. *can.*2. Synodo VI. *capite* 67. Vuormatiensi *can.*65. Nouella Leonis 58. apud Burchard. *lib.*19. *Decreti, tit.de illicitis cibis, can.* 61. Codicis Ecclesiæ Africanæ: apud Gregorium III. *in Pœnitentiali, cap.*29 & alijs canonibus congestis ab Ant. Augustino *in epit. lib.*21. *tit.*29. & eius præcepti meminerunt Tertullianus *in Apolog.* Cyrillus *catechesi* 4. Iustinus Martyr *quæst.*45. Greg.Naz. *serm. in sanctum Pascha*. Sed hoc præceptum Mosaicum esse nemo ambigit; nam *Deuter. cap.*21. *vers.*16. cauetur: *Tantummodò sanguinem non comedetis, super terram effundetis illum instar aquæ*. Et *vers.*23. *Attende valdè, vt non comedas sanguinem, quia sanguis est anima, & non manducabitur anima cum carnibus.* Et *Leuit. cap.*7. *vers.*27. *Omnis anima quæ edet sanguinem, peribit.* Et *cap.* 17. *Omnis anima ex vobis non edet sanguinem.* Et *Genesis cap.* 9. *Veruntamen carnem in sanguine animæ non comedetis.* Et 1. *Reg. cap.*14. *vers.*33. Quomodo ergo in lege Gratiæ obseruari iubetur ab Apostolis, & Ecclesiæ Patribus hoc præceptum cæremoniale, præcipuè cùm ciborum delectus Christianis vetitus sit, vt probant Baronius *anno* 179. *num.* 32. & *anno* 196. *num. fin.* & *anno* 263. *num.*25. Turrianus *lib.*3. *pro Canonibus, cap.*16. & *lib.* 8. *cap.*6. *&* 7. & de Sancto Quadrato refert Beda *in Martyrolog.*7. *Kal.Iun.* hæc: *Apud Athenas B. Quadrati Episcopi, discipuli Apostolorum. Hic firmauit, vt nulla esca à Christianis repudiaretur*. 36 Explicatur prædictum Concilium.

Oppressus hac difficultate Irenæus *lib.*3. *cap.* 12. eundem locum referens, prætermittit hoc præceptum de suffocato: eius loco addit hoc præceptum: *Quod tibi fieri non vis, alteri non facias.* Tertullianus *de pudicit. cap.*12. D. Cyprianus *lib.*3. *ad Quirinum, in fine*, Pacianus *de pœnitentijs*, eundem locum absque mentione suffocati expendunt, quasi ab Apostolis tale præceptum non sit appositum: Gaudentius *de Machabæis*, D. August. *lib.3. contra Faustum, cap.*13. existimant ea verba adiecta esse per interpretationem præcepti de sanguine. D. Ambrosius *in epist. ad Galatas, cap.*2. asserit mandatum illud à Sophistis Græcorum fuisse additum. Sed cùm certum sit verba illa reperiri *Actuum Apost. cap.*15. *vers.*29. & *cap.*21. *vers.*25. & *in d. can.*62. *Apostol.* apud Græcos sicut apud Latinos, & ex sequenti vsu Ecclesiæ satis constat, præceptum illud tam in Græca, quàm in Latina Ecclesia receptum esse; hæc interpretatio sustineri nequit. Alio modo huic difficultati satisfacere intendunt Coriolanus *in Breuiario, anno* 50. & *in Summa, in dicto Concilio Hierosolymitano*, vbi etiam Binius, & Baronius *anno* 51. Aloix *ad vitam S. Quadrati, cap.*5. & *S. Irenæi, cap.*5. Balsamon *in can.*67. *Synodi sextæ*, Turrianus *pro Canonibus, lib.*1. *cap.*5. asserunt enim præceptum illud abstinendi à sanguine & suffocato, ab Apostolis impositum fuisse, vt aliquo, licèt in se leuissimo, remanente vsu legalium, Iudæi ac Gentiles in vnum Christum lapidem angularem necterentur, vt ait D. Augustinus *contra Faustum d.cap.*13. vt sic faciliùs Christianorum, Iudæorum, & Gentilium simul habitantium animi conglutinati in vnum populum coalescerent: plerumque enim Ecclesia mitiùs longè se habet cum recenter conuersis quàm cum adultis in Fide. Exempla extant *in cap. quædam* 20.35. *qu.* 2. & *in cap.fin.de diuortijs*. Posteà verò cessante causa infirmitatis Iudæorum, præceptum illud exoleuisse, sed non apud omnes nationes eodem tempore; apud Orientales vim eius remansisse vsque ad explorationem Latinorum.

37 Profe[illegible]tur e[illegible]catio.

Sed licèt hæc interpretatio vera sit dicti Concilij Hierosolymitani, tamen non adaptatur sequentibus Ecclesiæ decretis, sextæ Synodi, Concilij Arelatensis, & aliorum, quorum temporibus ratio à dictis Interpretibus allata cessauerat. Quare vt rectam interpretationem afferamus, sciendum est, illis primis Ecclesiæ temporibus Gentiles fre-

frequenter incusare, criminarique Christianos, quod infantes occiderent, eorumque sanguinem haurirent, eo quod audissent in sacrificio Missæ sub speciebus panis & vini carnem edi, & sanguinem sumi: quod materialiter accipiebant de carne, & sanguine, veritate mysterij neglecta. S. Iustinus *in apolog. ad Ant. Pium*, ait: *An & vos de nobis credidistis, nos vorare homines?* Athenagoras *in legatione pro Christianis: Tria nobis obijciunt crimina, impietatem, &c.* Saluianus *de prouid. cap. 4. Siquidem initia ipsa nostræ religionis non nisi à duobus maximè facinoribus oriri arbitrantur: primùm scilicet homicidio, deinde quod est homicidio grauius, incestu; sed quod est sceleratius incestu & homicidio, incestu matrum sacrosanctarum, & homicidio innocentium paruulorum, quos non occidi tantùm à Christianis, sed & quod magis est abominandum, etiam vorari.* Eorum, & aliorum hæreticorum imposturas & calumnias in hoc ineffabili Sacrificio referunt Baronius *anno* 120. *ibi*, Spondanus *num.* 15. & *anno* 179. *num.* 1. Theophilus Raynaud. *in oplotheca, sect. 2. serie 2. cap. 1.* Vicecomes *de Missæ ritibus lib. 1. cap. 18.* Balduinus *de Edictis Christianis*. Vnde vt Religionis Christianæ Patres ab omni crudelitatis suspicione Fideles alienos esse ostenderent, cibum sanguinis & suffocati prohibuerunt. Quæ interpretatio depromitur ex Tertulliano *in Apolog. cap. 9.* ibi: *Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus, qui propterea quoque suffocatis, & morticinijs abstinemus, ne quo modo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto.* Minutio *in Octauio*: *Nobis homicidium nec videre fas est, neque audire; tantum ab humano sanguine cauemus, vt neque edullum pecorum in cibis sanguinem nouerimus.* Eandem interpretationem suadet responsum Biblæ martyris, relatum ab Eusebio *lib. 5. historiæ Ecclesiast. cap. 1.* Nicephoro Callisto *lib. 4. cap. 17.* Illa quippe cùm ob Christi confessionem in tormentis vrgeretur, vt aliquid aduersùs Christianos vi coacta proderet, quasi humanis carnibus vescerentur, dixit: *Quomodo infantes ederent illi, quibus ne irrationalium quidem pecudum sanguine vesci licet.* Docent, & obseruant Rodulphus Fornerius *lib. 2. rerum quotid. cap. vlt.* Sauarus *ad Sidonium, lib. 8. epist. 11. fol. 535.* Barthius *lib. 13. aduersar. cap. 17.* Iustelus *in notis ad Canones Ecclesiæ vniuersalis, folio* 175. Cessante autem causa huius prohibitionis, & præceptum ipsum cessauit, non quidem aliqua Ecclesiæ constitutione, sed vsu tantùm, cessante ratione prohibitionis: idque serò admodum & difficulter, saltem vniuersè; nam apud Græcos quidem generatim necdum sublatam fuisse illam à sanguine & suffocato abstinendi legem, anno 1191. Theodosij Balsamonis verba, qui tum viuebat, *ad can. 63. sextæ Synodi*, innuunt, vbi ait: *Nota igitur canonem propter Latinos, qui suffocata indiscriminatim comedunt.* Alia pro ipsius Concilij expositione adducunt Rodulphus Fornerius *lib. 2. rerum quotidian. cap. 30.* Victoria *in relect. de temper.* Theophilus Raynaud *tom. 17. de Religioso loricato, fol. 203.* & nos dabimus *in cap. translato, de constitut.*

38 *Quartum Concilium, & alij Conuentus Apostolorum.* Ad propositum institutum redeamus. Quartum Concilium sanctorum etiam Apostolorum refertur in ipsorum actis *cap. 21. vers. 18.* celebratumque fuit anno 58. circa festum Pentecostes, vt referunt Binius *in eo*, Baronius *anno* 58. *num.* 118. adfuit D. Paulus cum Nazaræis votum exsoluentibus. In eo statutum fuit, ne Iudæi credentes legalibus vti prohiberentur, dum duraret Templum, figuraque veteris Synagogæ, vt illa paulatim cum honore sepeliretur, non statim vt impia & mortifera damnaretur; de quo latiùs agam *in cap. translato, de constit.* etsi hoc Concilium propriè non fuisse credat Cornelius *in d. cap. 18.* Præter hæc quatuor Concilia alij etiam duo conuentus Apostolorum recensentur in eorum actis. Primus habitus anno 44. vbi Symbolum quod vocatur Apostolorum, compositum fuit, vt testantur D. Cyprianus *in expositione Symboli*, Rufinus *in eius præfatione*, D. Ambrosius *serm. de ieiunio Eliæ, & epist. 1. ad Syricium*, D. Clemens *epist. 1.* Epiphanius *hæresi 71.* D. August. *serm. 21. de Passione, & epist. 13. ad Pulcheriam Augustam*. Symbolum appellatum fuit à Σύμ, & βόλος, quæ voces Græcæ idem significant ac *simul*, & *particula*; quasi Apostoli simul vnusquisque particulam apposuerint: vnde conuiuia ex symbolis dicuntur *in cap. non oportet 4. 42. dist.* iuncta lectione Gentiani Herberi, & Harmenopuli, vbi quilibet partem confert. D. Hieronymus *in cap. 23. Prouerb.* in expositione illorum verborum, *Et dantes symbola*, ita ait: *Symbolum Græcum nomen est, & interpretatur collatio, cùm vnusquisque solet pro sua parte cibos conferre ad vescendum: cap. non oportet, 44. dist.* Rufinus Presbyter Aquileiensis *in expositione Symboli*, ad Laurentium Papam: *In vno loco positi, & Spiritu Sancto repleti, breue istud futuræ sibi prædicationis indicium in vnum conferendo, quod sentiebat vnusquisque componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellari voluerunt; symbolum enim Græcè, & indicium dici potest, & collatio, hoc est quòd plures in vnum conferant. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus in vnum conferendo quod vnusquisque sensit.* Plura Salmasius *ad Ius Atticum cap. 3.* Dorleans *ad Tacitum lib. 12. fol 42.* Ramirez *in Pentecontarcho, cap. 11.* Cochier *in face historiarum, cap. 9.* Adstipulatur huic sententiæ sapiens Rex Alphonsus *in l. 1. tit. 3. partita 1.* ibi: *El Credo in Deum, que en Latin illaman Symbolum, quiere tanto dezir como vocados, è esto es, porque cada vno de los Apostoles por si dijò su palabra cierta.* Quam autem partem quisque apposuisset, dixissetque, prosequitur idem Rex *in d. lege 1.* & referunt D. Augustinus *serm. 115.* Herrera *de origine Missæ, lib. 2. cap. 18.* Vicecomes *de Missæ ritibus, lib. 3. cap. 13.* Durantus *de ritibus, lib. 2. cap. 24.* Menardus *ad D. Gregorium, fol. 115.* Hoc autem Symbolum Ecclesia adeò professa est & amplexa, vt in omnibus Concilijs conuenerit in initio illud recitare, vt patet ex Concilio Ephesino, Chalcedonensi, Toletano 12. & alijs complurimis. Alius conuentus Apostolorum contigit cùm Deipara Virgo Maria vltimum diem clausit, & in cœlos assumpta est; tunc enim è longinquis orbis partibus diuinitùs vocati Apostoli illuc conuenerunt, vt testes essent illius gloriosæ Assumptionis, vt ex Eusebio, Nicephoro, & Antonino referunt Baron. *ann.* 48. Binius *tomo 1. Concilior. fol. 4.* Et hi, alijque Apostolorum conuentus non videntur ita Conciliorum mereri nomen quemadmodum illa quatuor, quæ in sacris Litteris expressa sunt.

Etiam pro comperto est apud omnes Ecclesiasticæ historiæ Scriptores, aliud Concilium Apostolos celebrasse Antiochiæ ad sedandas controuersias illic exortas anno Christi 53. cuius Concilij meminerunt Innocentius I. *epist. 18. ad Alexandrum*, vbi de Ecclesia Antiochena agens, inquit: *Vbi & nomen accepit Religio Christiana, & quæ conuentum Apostolorum apud se celeberrimum meruit.* Concilium Nicænum IV. *act. 1. In Antiochena Synodo SS. Apostolorum dictum est.* Et eius canones inuentos à Pamphilo in bibliotheca Origenis referunt Turrianus *lib. 1. aduersùs Magdeburg. cap. 21.* Binius *tom. 1. Concilior.* Coriolanus *in Summa, pag. 147.* & *in Breuiario fol. 16.* Illud tamen ab omnibus iustè animaduertitur, quod *in can. 8.* ipsius Concilij statutum fuit, videlicet Imagines esse depingendas, & adorandas; vnde sacrarum Imaginum vsus commendatur, & antiquitas earum probatur contra Iconomachos, videlicet Leonem, Constantinum Copronymum, Mahometum, Vuicleffum, & Caluinum, qui non solùm Imaginem vsum reprehendebant, verùm eas repertas abradebant, & comburebant, vt refert Castro *aduersùs hæreses, verbo Imago*, Bellarm. *tomo 1. controuers. lib. de imaginibus, cap. 6.* Prædictum canonem confirmarunt Synodus V. generalis sub Iustin. Imperatore *collect. 7.* & Synodus VI. *can. 82.* Synodus Romana sub Gregorio III. anno 733. habita, Synodus Romana pro Imaginum cultu celebrata sub Stephano III. anno 788. septima Synodus *actione 4.* octaua Synodus *passim*. Varia Conciliorum decreta & Pontificum responsa in huius canonis confirmationem adducunt Iodocus Coccius *lib. 7. Thesauri, per tot.* Bellarm. *suprà*, Sanderus & Maiolus *in tractatibus de imaginum venerat.* Ant. Augustinus *in epitome, lib. 16. tit. 16.* Crespetius *in summ. verb. Imaginum*, Vasquez *in 3. part. quæst. 75. art. 3.* Turrianus *lib. 4. de dogmatibus*, Suarez *aduersùs Regem Angliæ libro 2. cap. 10. & 11.* Torreblanca *lib. 1. de iure spirituali*, Ambianas *ad Tertullianum de idololatria, cap. 3. & 4. obseru. 1.* Bulengerus *aduersùs Casaubonem diatr. 1.* Loyasa *in can. 6. Concilij Bracharensis tertij*, Baronius *anno 57. & anno 110. num. 10. & anno 224. num. vltim.* Nec huic Apostolico canoni aduersatur textus *in can. 36. Concilij Illiberitani*, cuius interpretationem in eius notis adduxi, & videndi sunt vltra Loaysam proximè laudati, Binius, Mendoza, Coriolanus, Zerda *in aduersarijs, cap. 143.* Hurtado *de Martyrio per pestem, resolut. 34. sect. 5.* 39 *Synodus Antiochena Apostolorum.*

Istæ autem leges, & aliæ Apostolorum sanctiones non statim scriptæ fuerunt, imò tantùm in cordibus Fidelium seruabantur vt traditiones Apostolicæ, sicut aliæ traditiones 40 *De traditionibus Ecclesiasticis.*

tiones Domini nostri IESV-CHRISTI. Chrysost. *homilia 4. in epist. ad Thessalonic.* vbi inquit: *Vnde perspicuum est, non omnia Apostolos tradidisse per epistolam, sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque esse fide digna: quamobrem Ecclesiæ quoque traditionem censeamus esse fide dignam.* Expressius Epiphanius *hæresi 61.* ait: *Oportet traditione vti, quia non omnia à diuina Scriptura accipi possunt; quandoquidem aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt.* Basilius *ad Amphiloch. cap. 27.* apud Balsamonem *pag. 1035. cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missarum,* Clemens Alexandrinus *lib. 1. stromatum:* plura Baronius *anno 52.* Aiala *de Ecclesiast. traditionibus, assert. 2.* Primis enim illis temporibus cùm Ecclesia hæreticos non nouisset, traditionibus regebatur; nam vt ait Tertullianus *de anima cap. 5. Prior fuit anima quàm littera, & sermo prior quàm liber, & prior sensus quàm stylus.* Traditionibus obseruabantur ieiunium quadragesimale, S. Leo *ferm. 2. de ieiunio:* suffragia pro Defunctis, D. Chrysostom. *homil. 60. ad populum:* ritus aquæ benedictæ, Clemens *lib. 7. cap. 29.* Pascha quotannis celebrandum, Eusebius *lib. 5. histor. cap. 22. & 23.* & alia quæ hic enumerare suscepti operis ratio non sinit. Posteà aliqua præcepta scribi cœperunt, & sic Christiana Respublica, vt alia quælibet benè fundata, partim iure scripto, partim non scripto regebatur: quid enim est aliud traditio, nisi ius non scriptum? Cironius *ad titulum de consuetudine.* Vnde colligitur, quanti ponderis, & auctoritatis sint Ecclesiæ traditiones, quas omni ariete moto hæretici impugnant. Videndi sunt pro earum defensione Aiala *suprà*, Baronius *in apparatu, num. 38. & anno 35. num. 13. anno 53. num. 3. & anno 57. num. 153. anno 109. num. 21. anno 118. num. 3. anno 145. num. 10. anno 165. num. 8. & anno 167. num. 13.* Turrianus *lib. 2. pro canonibus Apostolorum, cap. 16.* Suarez *aduersùs Regem Angliæ, lib. 1. cap. 9.* Viuar. *in apologia pro Flauio Dextro, §. 2.* Sausay *in Panoplia Clericali, parte 1. lib. 2. §. 2.* Carrier *tom. 2. Digesti Fidei, titulo de Traditionibus Ecclesiæ:* & nos agemus infrà *in titulo de consuetudine.*

41 De Canonibus Apostolorum. Ex his traditionibus adhuc non scriptis ab Apostolis tamen conditis & statutis, D. Clemens eorum coætaneus, S. Petri successor & discipulus, regulas vulgò canones Apostolorum appellatas, Græcè scripsit, & posteà temporibus Iustini Imperatoris, Dionysius cognomento Exiguus, easdem Latinè accuratè & feliciter transtulit: & sic ex traditionibus Apostolicis canones manasse, Sancti Patres & Concilia exploratum haberi testantur. Baronius *anno 102.* Turrianus *integro libro pro canonibus Apostolorum,* Coriolanus, Binius, & Balsamon *in notis ad eosdem canones.* Vnde audiendus non est Sophronius *in agone Petri & Pauli*, qui asserit in dicto Concilio tertio Hierosolymitano conditos fuisse; nondum enim illis primis Ecclesiæ cunabulis tot causas emersisse credi potest, vt tot legibus Ecclesia egeret. Nec rectius existimauit Albaspinus *lib. 1. obseruat. cap. 13.* prædictos canones fuisse collectos ex varijs Concilijs Ecclesiæ Orientalis, & dictos fuisse primò Canones Apostolicos, etsi huius collectionis vsum maximè viguisse in Orientali Ecclesiâ post Concilium Nicænum probet Petrus Marcha *lib. 3. concord. cap. 2.*

42 De auctoritate eorum. Sed circa auctoritatem istorum canonum non leuis hæsitatio est inter Theologos, ac Iurisperitos. Omni auctoritate carere, Magdeburgenses impiè asseruerunt, pro quorum sententia faciunt Gelasius Pontifex *in cap. Sancta, 15. dist.* vbi inter apocryphos libros enumerat canones Apostolorum. Zephirinus Pontifex relatus à Gratiano *in cap. sexaginta, 16. dist.* tantùm agnouit sexaginta canones authenticos: & Leo Pontifex *in cap. Clementis 3. distinct. 16.* omnes apocryphos declarat, exceptis quinquaginta; & ita vt authenticos agnouerunt tantùm quinquagintaduos Michael Rousselius *lib. 1. historiæ iurisd. Pontif. cap. 46.* Baronius *anno 102.* quinquaginta Ant. Augustinus *de emendatione Gratiani dialogo 6.* & D. Isidorus relatus *in cap. 1. 16. dist.* ait: *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec Sedes Apostolica recepit, nec Sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, quamuis in eis vtilia inueniantur, tamen ab auctoritate canonica, ac Apostolica eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata.* Verùm prædictos canones authenticos esse, tanquam ex Apostolicis traditionibus à Diuo Clemente collectos, docuerunt & probarunt vltra suprà relatos Acuña, Dartis & Barbosa *in cap. 1. distinct. 16.* Couarruuias *lib. 4. variar. cap. 17. num. 6.* Posseuinus *in apparatu, tomo 1. verbo Apostolorum acta,* Bellarminus *tomo 1. controu. lib. 1. de verbo Dei, cap. 20.* Grethserus *in defens. Bellarmini, tom. 1. lib. 1. cap. 20.* idem Bellarminus *de Script. Ecclesiast.* Canus *de locis lib. 5. cap. 5.* Pro ipsorum enim canonum auctoritate faciunt textus *in cap. placuit 4. cap. quoniam, 16. dist.* vbi ab Ecclesia recipiuntur canones illi, & approbantur tanquam authentici. Faciunt etiam decreta quamplura Conciliorum & Pontificum, in quibus generaliter & specialiter approbantur, & recensentur Generaliter approbarunt Thelesphorus *epistola 1. in princip.* Victor *epist. 1. post princ.* Zephirinus *epist. 1. circa med.* Fabianus *epist. 1. antè finem,* Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap. 72.* Specialiter meminerunt canonum primi, & secundi Innocentius I. *epist. vnica ad Vitricum, cap. 1.* Patres Concilij Africani *can. 16.* Canonis 3. Eutychianus Papa *epist. 1.* Canonis quarti textus *in cap. 1. de consecrat. dist. 2.* Canonis quinti Synodus Carthaginensis II. *can. 2. & 3.* Canonis 6. Concilium Nicænum I. *can. 56.* & Nicænum II. *can. 10.* Canonis septimi Cyrillus *homilia 10.* Canonis 8. Anacletus Papa *epist. 1.* Canonum 9. & 10. Concilium Antiochenum *can. 2.* Bracharense II. *can. 83.* Canonis 11. Concilium Nicænum I. *can. 5.* caput *sicut Apostoli, 11. quæst. 3.* Canonis 12. Innocentius I. *d. epistola vnica, cap. 8* Concilium Nicænum *can. 15.* & eius mentio fit *in epist. Constantini,* apud Eusebium *lib. 3. de vita Constantini, cap. 9.* Canonum decimiquinti & decimisexti Synodus Antiochena *can. 3.* Theodoretus *lib. 1. cap. 4.* Nicæna Synodus *can. 15.* Decimiseptimi Innocentius *d. epist. ad Vitricum, can. 6.* caput *debitum, de bigamis*, Theodosius *in l. 3. C. de summa Trinit.* Canonis decimioctaui Leo I. *epist. 87.* Constitutio 6. Iustini Imperatoris. Canonis vigesimi Clemens *epist. 1. in princ.* relatus *in cap. 1. de fideiussoribus.* Canonis vigesimiprimi Concilium Nicænum *can. 1.* Canonis vigesimisecundi Synodus VIII. Constantinopolitana *can. 8.* Canonis vigesimitertij & vigesimiquarti Synodus Africana *can. 53.* Canonum vigesimiquinti & vigesimisexti Synodus Romana sub Gregorio VII. *can. 2.* Leo Pontifex *epist. 92. ad Rusticum.* Canonis vigesimiseptimi *cap. quoniam, 32. dist.* D. Basilius *ad Amphiloch. cap. 3.* Canonis vigesimioctaui Synodus Africana *can. 32.* Canonis vigesiminoni Synodus Nicæna II. *can. 5.* Canonis trigesimi Concilium Chalcedonense *can. 12.* Canonis trigesimiprimi Synodus Carthaginensis II. *can. 8.* Athanasius *epist. ad Orthodoxos.* Canonis trigesimisecundi Concilium Nicænum *can. 5.* Canonis 33. Synodus Antiochena *can. 6.* Canonis 34. Concilium Eliberinum *can. 24.* Synodus Antiochena *can. 9.* Innocentius I. *d. epist. vnica, cap. 1.* Canonum. 35 & 36. Concilium Nicænum *can. 6. & 23.* Canonis 37. Concilium Antiochenum *can. 18.* Innocentius *dicta epist. vnica.* Canonis 38. Concilium Antiochenum *can. 20.* Innocentius I. *vbi suprà,* & Anacletus *epist. 1.* Canonis trigesiminoni Concilium Nicænum II. *can. 12.* Parisiense III. *lib. 1. cap. 25.* Canonis quadragesimi Concilium Chalcedonense *can. 22.* Canonis quadragesimiprimi caput *Præcipimus, 12. quæst. 1.* quem canonem, & antecedentem transcripsit Synodus Antiochena *in can. 24. & 25.* Canonis quadragesimisecundi, & quadragesimitertij Synodus Constantinopolitana VI. *can. 50.* Canonis quadragesimiquarti Concilium Nicænum *can. 18.* caput *Episcopi, dist. 41.* VI. Synodus *can. 10.* Arelatensis II. *can. 14.* Aquisgranensis I *can. 40.* Canonis quadragesimiquinti Concilium Nicænum *can. 56.* Canonum quadragesimisexti, & quadragesimiseptimi Concilium Nicænum *can. 19.* Innocentius I. *d. epist. ad Vitricum.* Canonis 48. caput *placuit, 32. quæst. 7.* Canonis quadragesiminoni caput *multi, de consecr. dist. 4.* Canonis quinquagesimi caput *si quis Episcopus, de consecrat. dist. 4.* Canonis quinquagesimiprimi Concilium Gangrense *can. 1. & 2.* Canonis quinquagesimisecundi Dionysius *in epist. ad Demoph.* Origenes *lib. 3. contra Celsum.* Canonis quinquagesimiquarti caput *nulli, 44. dist.* Canonis quinquagesimiquinti & quinquagesimisexti Cyprianus *epist. 9. ad Rogatianum,* caput *si quis, 15. quæst. 7.* Canonis quinquagesimiseptimi Iustinianus *constit. 7. ad Epiphanium.* Canonis 58. caput *inferiorum, distinct. 86.* Canonis quinquagesiminoni Basilius *ad Amphiloch. can. 27.* Canonis 60. Clemens *lib. 1. constitut. cap. 6. & 7.* Canonis 61. Origenes *lib. 8.* dum Celso respondic. Canonis 62. Concilium Nicænum *can. 10.* Canonis 63. tertia Synodus Hierosolymitana suprà adducta. Canonis 64. D. August. *in epist. ad Casidimum.* Canonem sexagesimumquintum esse appotitium docet Baronius *anno 102. num. 15.* sed posteà pro viribus eum vindicabimus. Canonis 68. meminit Concilium Nicænum I. *can. 19.*

Canonis sexagesiminoni Alexandrinus Martyr *serm.* 15. Canonis septuagesimi Concilium Nicænum *can.* 5. Canonis septuagesimiprimi & septuagesimisecundi Anacletus *epist.* 1. Canonis septuagesimitertij Alexander *epist.* 2. Canonis septuagesimiquarti Victor *epist.* 1. Synodus Constantinopolitana sub Nectario. Canonis septuagesimiquinti Anacletus *epist.* 1. Damasus *epist.* 3. Canonis septuagesimisexti Concilium Antiochenum *can.* 23. Canonis septuagesimiseptimi & septuagesimioctaui Clemens *lib.* 1. *constitut. cap.* 5. 6. *&* 9. Nicænum II. *can.* 2. Canonis septuagesiminoni caput *Clerici*, caput *communiter*, 33 *dist.* Canonis octuagesimi Nicænum *can.* 2. Origenes *lib.* 8. *contra Celsum*. Canonis octuagesimiprimi Concilium Sardicense *can.* 8. Ergo canones prædicti Apostolorum, etsi non sint canonici, cùm non referantur in Concilio Tridentino *sess.* 4. in decreto de libris canonicis; authentici tamen sunt, vt docent, & defendunt Turrianus, & Barbosa *vbi suprà*, Ioannes Dartis *in cap.* 1. *distinct.* 15.

43 *Respondetur argumentis contrariæ sententiæ.* Nec obstant fundamenta contrariæ sententiæ. Non auctoritas Gelasij, cui vt Glossa *in cap. Clemens, verb. Apocrypha*, 16 *dist.* satisfaciat, Gelasium appellare Canones Apostolorum apocryphos existimat, non quia de veritate eorum dubitetur, sed quia author eorum ignoratur: eam sequuntur Couarr. *lib.* 4. *variarum*, *cap.* 17. Albertinus *de agnoscendis libris*, *quæst.* 22. *num.* 51. Sed licèt eam verbi apocryphi acceptionem inficiari non possim, tamen secundùm communem vsum loquendi, illa decreta in Ecclesia dicuntur apocrypha, quæ nullam auctoritatem obtinent; vt ex D. August. *lib.* 5. *de ciuitate Dei*, *cap.* 23. notant ibi Viues, & Coquæus. Vnde prædictam refellunt solutionem Bellarminus *lib.* 1. *de verbo Dei*, *cap.* 20. Grethserus *vbi suprà*, *cap.* 20. Quare ea omissa, & alia P. Marchæ *lib.* 3. *concord. cap.* 2. veriùs dicendum est, Gelasium in eo textu agere non de his canonibus, sed de quodam libro canonum Apostolorum, qui confictus fuit, & suppositus à Priscillianistis, qui etiam multa alia sub Apostolorum nomine falsa ediderunt, vt probat Turrianus *dicto libro* 1. *pro Canonibus*, *cap.* 15. Neque obstant textus *in dicto cap. sexaginta*: cui vt satisfaciamus, sciendum est, quod cùm dicti canones non fuissent ab Apostolis scripti, sed tantùm traditi, diuersimodè fuerunt relati, & congesti; quandoque enim vnus duas, aut tres sententias continebat; vnde aliquando sub numero 50. approbantur in dicta epistola Clementis; aliquando sub numero 60. cùm ad tot capita reducerentur: & octogintaquinque recensent Græci in collectionibus suis, iuxta definitionem Synodi Trull. *can.* 2. Theodoretus *in synopsi Canonum*, eundem numerum retinet: probat latè Turrianus *dict. lib.* 1. *cap.* 23. vbi expendit canonem, qui in vulgata editione ponitur ordine 9. à Nicolao primum in ordine citari, & sic de alijs: quare lectorem libenter moneo, vt si in auctoritatibus proximo numero relatis, aliqua non conueniat suo canoni, legat antecedentem, aut sequentem. Omnis enim hæc variatio prouenit ex diuersitate editionum dictorum canonum. In Bibliotheca Regis Christianissimi extare veterem collectionem istorum canonum refert Fabrot *ad tit. de vita & honest. Clericor.* vbi sub nomine Facundi Hermianensis referuntur hæc verba: *Sancti Domini Discipuli*, *& Apostoli LXXXV. Canones per Clementem ediderunt*. Probat P. Marcha *lib.* 3. *concord. cap.* 2. Apparet ergo prædictos Apostolorum canones authenticos esse, iuxta textum *in dicto cap. placuit*, rectèque circumferri in fine Decreti.

44 *De legibus Ecclesiasticis.* Sublatis ab hac luce Apostolis, & ad capessenda meritorum præmia in cœlum euectis, non ideò patrocinio firmo destituta est Ecclesia; nam pro patribus nati sunt filij, vt ait Psalmista *Psalmo* 44. *vers.* 17. & B. August. explicauit: *Id est pro Apostolis Episcopi constituti fuerunt*, *qui ideò Apostolorum successores dicuntur*, vt *cap. quanto*, *de consuetudine*, notat Sauarus *ad Synodum lib.* 4. *epist.* 11. *verbo Antistit s*; & aliquando Apostoli, Paulinus *epist. ad Alethum*, *cap. Dominus*, 93. *dist.* & vice mutua Apostoli dicti sunt Episcopi. Psalmus 108. *Episcopatum eius accipiet alter*, id est Apostolatum, Cassiodoro interprete: D. Ambrosius *serm.* 50. ibi: *Prodit Pseudoepiscopus Saluatorem*, id est Iudas. Plura Bignonius *in notis ad Marculfum lib.* 1. *cap.* 11. Hallier *de institut. Episcop. in principio*, ipse *cap. quanto*, *de consuetudine*. Illi ergo eorum vestigijs inhærendo, doctrinam quam ab eisdem acceperunt, populo Christiano tradiderunt, facem præferente ipso Romano Pontifice, tam in Concilijs generalibus, prouincialibus, nationalibus, quàm in epistolis decretalibus ad diuersas personas Ecclesiasticas pro causarum diuersitate missis. Certum enim est, Romanum Pontificem posse vniuersali Ecclesiæ Catholicæ leges ecclesiasticas indicere, vt eius caput, atque supremus Præsul; licèt in contrarium hæreticorum impia conspiret caterua, dum ex omni hominum memoria sacros canones delere conantur, quia apud omnes gentes ius constituendarum legum penes eos semper fuit, penes quos suprema Reipublicæ potestas est. Bodinus *lib.* 1. *de repub. cap.* 10. Sixtinus *de regalibus lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 8. Accedit, nam R. P. ab ipso Christo potestatem habet; *cap. nimis*, *de iudicijs*, vbi Nauarrus, *cap. quamuis*, *dist.* 21. *cap.* 1. *de traslatione Episcopi*: docent Turrisermata *lib.* 3. *de Ecclesia*, *cap.* 53. Salas *de legibus cap.* 7. *sect.* 4. Suarez *eodem tr. lib.* 3. *cap.* 7. Bellarm. *lib.* 4. *de Romano Pontifice*, *cap.* 16. Diana 1. *parte*, *tract.* 10. *resol.* 8. & *parte* 11. *tractatu vlt. per totum*, Pontius de Leon. *ad Vuaramundum cap.* 2. P. Marcha *part.* 1. *concord. lib.* 1. *cap.* 9. *per tot.* Quod iam à multis dilucidè explicatum inuenio, quare in re tritissima non licet lectorem diutiùs remorari. Similiter verum est, Archiepiscopos, & Episcopos posse in suis Archiepiscopatibus, & Diœcesibus leges promulgare, *cap.* 2. *de maioritate & ob. cap.* 2. *de locato*, *cap. cùm omnes*, *cap. cùm accessissent*, *de constitutionibus*, *cap. Catholica* 11. *dist. cap. nullus* 63. *qu.* 4. *cap.* 1. *de consecratione dist.* 3. Bertachinus *de Episcopo* 2. *part. lib.* 4. Barbosa *eodem tract.* 2. *parte*, *in compendio*, *numero* 49. ipse *in cap.* 1. *de constit.* Eam tamen potestatem an immediatè à Christo, vt R. Pontifex; an ab ipso Pontifice habeant, latè pertractant Salas *vbi suprà*, *disp.* 8. *sect.* 4. Suarez vbi proximè *lib.* 4. *cap.* 5. *&* 6. Layman *in summa*, *titulo de legibus*, *cap.* 3. *per plures* §§. Illustrissimus Tapia *tomo* 1. *Catenæ*, *lib.* 4. *de legibus*, *quæst.* 8. *art.* 3. *&* 4.

Igitur adhuc primo sæculo Ecclesiæ, & sequentibus variæ fuerunt pro temporum opportunitate promulgatæ 45 *De varijs Concilijs.* constitutiones, & epistolæ decretales: primò enim Clemens Pontifex ordine tertius, plures edidit constitutiones, quas referunt Carolus Bouius, & Seuerinus Binius *tomo* 1. *Conciliorum*: eas vt canonicas agnouerunt Athanasius *in synopsi*, Ignatius Episcopus Antiochenus *in suis duodecim epistolis*, Epiphanius *hæresi* 45. *&* 70. plura pro earum defensione contra Magdeburgenses, & alios Ecclesiæ hostes, qui omnem mouerunt arietem, vt primas Pontificum constitutiones euerterent, adduxerunt Baronius *anno* 102. Turrianus *integro libro pro epistolis Clementis*. Successerunt aliæ decretales epistolæ Anacleti, Euaristi, Alexandri, & successorum, variaque Concilia, vt Nicænum celebratum anno Christi 327. vbi Ariana perfidia condemnata fuit, & varij canones statuti fuerunt, de quorum numero agit Cabassutius *in notitia Concil. diatriba de numero canonum*: deinde Constantinopolitanum anno 381. aduersùs Macedonium negantem Spiritus sancti diuinitatem. Deinde Concilium Ephesinum anno 431. contra Nestorium duas personas in Christo asserentem, Chalcedonense anno 451. contra Eutycheten, qui tantùm in Christo vnam naturam agnoscebat: de cuius Concilij auctoritate agunt Bellarm. *lib.* 2. *de Pontif. cap.* 22. Petrus Marcha *lib.* 3. *concord. Sacerd. & Imper. cap.* 3. Quinta Synodus generalis, seu Constantinopolitana 2. habita anno 553. contra eos, qui vnam tantùm voluntatem in Christo esse volebant. Sexta Synodus Constantinop. anno 660. aduersùs Monothelitas, cui Synodo vulgò tribuuntur canones Trullani, editi tempore Sergij Papæ, & Iustiniani Imperatoris, anno 692. vt *in cap. Iacobus* 46. *de consecrat. dist.* 1. *cap. placuit* 4. *cap. habeo* 6. *cum sequent.* 16. *dist. cap. quoniam* 13. *dist.* 32. *cap. si quis eorum*, 32. *dist. cap. præcipimus* 26. *dist.* 93. *cap. si quis Episcopus*, 37. *qu.* 1. *cap. didicimus*, *de consecr. dist.* 1. de quorum auctoritate latè agunt Canus *lib.* 5. *de locis*, *cap. finali*, Baronius *anno* 692. Bellarm. *lib.* 2 *de Rom. Pontif. cap.* 18. Turrianus *in opusculo pro ipsa Synodo sexta*, Posseuinus *in apparatu sacro*, *verb. Trullanum*, & nos *in cap. à multis*, *de ætate & qualit.* Deinde septima Synodus Constantinop. siue Nicæna 2. celebrata anno 787. sub Adriano Papa, contra Iconomachos, qui sacras Christi & Sanctorum imagines respuebant. Octaua Synodus, siue Constantinop. quarta, habita anno 869. sub Adriano II aduersùs Photium intrusum, qui depositus fuit, & Ignatius restitutus. Plurima etiam nationalia, & prouincialia Conci-

Concilia celebrata fuerunt, quæ nec per indicem referre breuitas huius Apparatus sinit; ea congesserunt, & notis illustrarunt Seuerinus Binius, & Coriolanus. Hispaniæ nostræ Concilia collegit doctus vir D. Garcias à Loaysa: Galliæ verò Pater Iacobus Sirmundus, & omnia viginti tomis collecta habemus ex editione Parisiensi, iussu Christianissimi Regis facta. Et licèt de quatuor tantùm prioribus Concilijs generalibus dicatur *in cap. sicut, 16. dist.* & alijs auctoritatibus congestis ab Antonio Augustino *in epit. iuris Pontif. lib. 5. tit.* 11. eandem fidem esse illis tribuendam, ac quatuor Euangelijs; non inde deducitur minoris auctoritatis esse reliqua generalia Concilia ab Ecclesia approbata.

46 Cùm iam plures fuissent Pontificum sanctiones, & varia Concilia, tam generalia, quàm prouincialia reperirentur celebrata, fieri cœperunt variæ collectiones à doctissimis viris, tam latinè quàm græcè, ad Ecclesiæ regimen, & Fidelium vtilitatem, quarum meminerunt Turrisceremata *ad princip. Decreti*, *num.* 25. Baronius *tom. 7. fol.* 137. Petrus Gregorius *lib. 15. syntag. cap.* 2. Antonius August. *lib. 1. de emendatione Gratiani*, *dialogo* 10. & *in princip. tomi* 2. *epitomes iuris Pontif.* Gibalin. *tom.* 2. *de scient. can. lib. 5. cap. 10. qu. vnica*, Franc. Florens *dissert.* 2. *cap. 2. in præfat. ad hunc librum*, & alij infrà referendi. Primus ergo (ita existimo) collectionem veterum canonum fecit Dionysius, patria Scytha, cognomento Exiguus, vir in diuinis Scripturis valdè peritus, in sæcularibus admodum eruditus, de quo Cassiodorus *de diuinis Scripturis cap.* 22. ait: *Fuit nostris temporibus Dionysius Monachus, Scytha natione, sed moribus omninò Romanus, in vtraque lingua valdè doctissimus, qui petitus à Stephano Episcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus canones Ecclesiasticos composuit, quos hodie vsu celeberrimos Ecclesia Romana complectitur.* Trithemius *de viris illustribus lib.* 2. *cap. 4. verbo Dionysius.* Otho Frisingensis *lib. 5. chronici*, *cap.* 4. Bellarm. *de Scriptoribus Ecclesiast. anno* 500. ille enim floruit temporibus Theodorici circa annum 527. Collectionem Canonum fecit Græcis in Latinum sermonem translatis, incipiens à Siricio vsque ad Hormisdam, & ducentis & quinque articulis constat, quibus deinde addita fuerunt Gregorij secundi decreta, decem & septem capitibus comprehensa, vt notauit Petrus Marcha *lib. 3. concord. cap.* 3. Quam collectionem credo fuisse illam, quæ Codex Canonum appellatur à Nicolao *in cap. si Romanorum*, 19. *dist.* & ex quo citatur textus *in cap. 2. de præbendis*, & approbatur in Concilio Bracharensi 2. *can.* 18. Tolet. 4. *can. 3. cap. de bellis, 30. dist.* à Iustiniano *in nouella* 131. Hunc codicem Canonum Adrianus primus Carolo Magno dono dedit circa annum 787. vt probat P. Sirmundus *tom. 2. Concil. Galliæ, ad annum* 787. Atque statim Carolus Episcopos Galliæ admonuit, vt Canonum executioni inuigilarent, atque ipsa decretorum capita in capitulari Aquisgranensi dato anno 789. retulit. De hac collectione plura adduxerunt Iustelus *in præfatione ad ipsum Codicem Ecclesiæ vniuersalis*, Cironius *ad tit. de constit.* Indicem huius Codicis refert Antonius August. *in epitome Iuris Pontif. 2. parte*, *in princip. cap.* 11. Eodem ferè tempore Fulgentius Ferrandus, Diaconus Carthaginensis, cuius mentio fit *in cap. sacrorum*, 63. *dist.* & meminit Cuiacius *in cap.* 1. *de cohabit. clericorum*, aliam collectionem elaborauit, diuerso tamen ordine, dum citando, non recitando, sub vnoquoque capite collegit omnes Canones diuersorum Conciliorum; quod opus Cresconius in sua collectione Breuiarium appellat: de ea Baronius *anno* 527. *num.* 87. Perronius *contra Reg. Mag. Brit. lib. 1. cap.* 48. Successit Martinus Monachus Benedictinus, Bracharensis Episcopus, cuius vitam & gesta referunt Yepes *tomo 1. chron. D. Benedicti, anno 563. fol.* 251. Ille anno 751. collectionem edidit Synodorum Græcarum, & in Latinum sermonem transtulit, ad vtilitatem Ecclesiæ Hispanæ. Alios etiam canones ex Latinis Concilijs compilauit, præcipuè ex Toletanis: quæ collectio reperitur in tomis Conciliorum post secundam Synodum Bracharensem, & approbata fuit in Concilio Lucensi celebrato anno 571. De ea collectione agit Antonius August. *d. 2. parte, cap. 15. & in Gratian. dial.* 10. 11. & 12. Illud circa eandem collectionem prænotandum est, apud Gratianum plerumque citari sub nomine Martini Papæ canones omnes, qui transcripti sunt in dicta collectione Martini Bracharensis, vt textus *in cap. Episcopum*, 64. *cap. non debet*, 65 *dist. cap. 19. quæst. 3. cap. Episcopo* 48. *quæst. 1. cap. si quis Presbyter, cap. non licet, 92. dist. cap. si quis Episcopus*, 6. *quæst.* 4. & alij congesti ab Antonio August. *in dictis dialogis*, qui referendi sunt ad dictam Collectionem Episcopi Bracharensis, vt iam notarunt Germonius *lib. 2. animaduers. cap.* 1. Iustelus *ad canones Ecclesiæ vniuersæ, fol.* 187. Couarr. *in cap. 1. de testamentis, num.* 1. Quartam collectionem fecit Isidorus. Sed an Hispalensis, an Mercator, sub lite est. Hispalensem fuisse, docent Iuo Carnot. *lib. 2. decreti, tit. 11. cap.* 22. Gratianus *in cap. 1. dist.* 15. Innocentius *in historia de Iuone Carnotensi*, Ioannes Gerson, & Genebrardus *ad annum* 618. videturque ipsum Isidorum innuere *lib. 6. etymol. cap.* 16. & expressè refert Hincmarus Rhemensis *epist. 7. cap.* 12. *Isidorus Hispalensis Episcopus collegit cum epistolis Romanæ Sedis Pontificum à sancto Clemente vsque ad B. Gregorium.* Verùm Isidoro Hispalensi non esse tribuendam collectionem constat, quia & Concilij Toletani vndecimi, celebrati anno 675. & Concilij generalis sexti, habiti anno 681. meminit, quadraginta & ampliùs annis post obitum Isidori, qui decessit anno 636. imò verò & Gregorij secundi & tertij, & Zachariæ Summorum Pontificum, qui post annos 700. vixerunt, epistolas author ille collectioni suæ inseruit. Accedit, nam cùm Sancti Braulius, & Ildephonsus, necnon Sigebertus Gemblacensis recenseant omnia opera Isidori Hispalensis, nihil de illa collectione adducunt, & cùm eius opera ex vetustis exemplaribus emendata per Grialium & Loaysam habeamus, nunquam legimus collectionem istam canonum, neque eam recenset Viuar. *in notis ad Chron. Marci Maximi, anno* 617. dum eius vitam & opera describit. Quare alij censuerunt huius collectionis authorem fuisse Isidorum Mercatorem, seu Peccatorem (vtroque enim nomine illum appellant Posseuinus *in apparatu sacro*, *littera B. fol.* 244. Acuña *in proœmio decreti*, *fol.* 40.) ita docuerunt Baronius *anno* 865. *num.* 5. & *anno* 102. *num.* 11. Boetius Epon. *tomo 3. lib. 4. de iure sacro*, *cap.* 2. Mariana *lib. 6. de rebus Hisp. cap.* 5. Tamayo de Vargas *in notis ad Luitprandum*, *fol.* 83. Ambrosius Moral. *lib. 12. Coron. Hisp. cap.* 21. Padilla *hist. Hisp. centuria 7. cap.* 22. Pro quibus facit authoritas Iuliani *in chron.* vbi refert quod Isidorus Mercator Episcopus Setubensis, ope monachi cuiusdam huic compilationi operam dedit. Sed facilè sententiæ hæ & authoritates pro his adductæ conciliari possunt, si obseruemus Isid. Hispalensem Episcopum dictam collectionem, quam corpus Canonum diximus, edidisse titulis distinctè additis, & indice composito, qui præfixus est ipsi collectioni ea arte, vt vnicuique titulo certam aliquam materiam complectenti adiunxerit numeros canonum eò pertinentium. Eum indicem veteri cuidam collectioni manuscriptæ præfixum testatur Antonius Augustinus, licèt dubitet, an tribuendus sit Isidoro ob quorumdam versuum, qui illi subijciuntur, ineptiam. Sed expunctis versiculis illis, quos scriptor de suo addidit, titulorum ordo & verba eruditionem & sæculum Isidori sapiunt. Inde factum est, vt à posteris integra collectio diligentiæ Isidori facilè tributa sit, non tamen inter eius opera recenseatur. Hæc eadem collectio postea aucta est accessione canonum Apostolorum, quos Isidorus Hispalensis in libris originum inter apocryphos recenset, iuxta Gelasij definitionem. Creuit quoque collectio adiectis Concilijs Toletanis, à quinto vsque ad duodecimum, alijsque Hispanicis post obitum Isidori celebratis: necnon epistolis Gregorij secundi, & tertij, atque Zachariæ vberior ista collectio facta fuit ab Isidoro Mercatore, sed publicata fuit sub antiquo Isidori Hispalensis nomine ad conciliandam authoritatem nouis illis epistolis, quæ tunc præfixis veterum Pontificum titulis interpolatæ sunt; quia non ita authoritate pollerent, si sub nomine noui collectoris prodijssent: quare attenta prima huius collectionis compositione, Isidorus Hispalensis eius author est; inspecta verò secunda editione author est Isidorus Mercator; & ideò rectè illi attribuitur à Iuliano *vbi suprà*, & Luitprando *in chronico*, *anno Christi* 719. his verbis: *Isidorus Setabitanus, qui interfuit Concilio XVI. Toletano, composuit ordinem Concilij, & collectionem Conciliorum, quæ dicitur Isidori Peccatoris, vel Mercatoris; quo cognomento vocatus est super Isidori nomen.* Et codex MS huius collectionis eximiæ vetustatis in bibliotheca Regia S. Laurentij apud Seborjacum reperitur: & minùs piè Matthæus Raderus *in præfat. analect. ad Martialem Scriptorem*, hunc insulsissimum fabrum Decretalium epistol. RR. PP. dixit, cùm illum eruditæ

De variis Canonum collectionibus.

ditæ pietatis insignem iudicet Baronius *in notis ad Martyrol. die 4. Aprilis*, dum de eo iudicium profert his verbis: *In antiquis, inquiens, manuscriptis codd. hunc Isidorum collectorem Conciliorum, Mercatorem cognomento dictum inuenimus, vt in his, quæ in nostra Bibliotheca habentur; at in nuper impressis non Mercator, sed Peccator inscriptus reperitur, secundùm morem nonnullorum antiquorum Patrum, qui humilitatis ergo se sic inscribere, & subscribere consueuerunt. Irrepsit puto error, vt Mercator, pro Peccator sit scriptus. Cùm autem eiusdem collectionis author recensendo in sua præfatione Synodos vniuersales, sextam vltimo loco ponat, manifestum est, post dictam sextam Synodum vixisse, nec ad septimæ tempora peruenisse: quam ob causam cum collectores sacrorum canonum recensemus, quintum hunc ordine numeramus, primoque loco ponimus Dionysium Exiguum, inde Ferrandum Diaconum, tertiò Martinum Bracharensem Episcopum, quartò Cresconium, ac demum post hos omnes Isidorum.*

47 Aliam collectionem vberiorem, & locupletiorem fecit Cresconius, cuius meminerunt Baronius *anno* 527. Bellarminus *anno* 500. *fol.* 130. Successit alia collectio canonum, quam edidit Burchardus Monachus S. Benedicti, Episcopus Vuormatiensis; compilauit enim, ac composuit Decretum sub Henrico Imperatore, anno 1020. ex varijs Conciliorum Canonibus, Pontificum epistolis, Sanctorum Patrum sententijs, & Imperatorum sanctionibus, & in viginti libros diuisit, & in eo superior fuit alijs compilatoribus, quòd ante iuris ciuilis promulgationem, quæ post obitum Lotharij secundi, studio Mathildis Comitissæ procurata est, quamplurima ex Digestis, Codice, & Nouellis transcripta, in collectionem suam retulerit; ita vt exemplo Ioannis Scholastici, & Photij Patriarcharum Constantinopol. ius ciuile cum canonico coniunxerit. De eo Antonius Augustinus *vbi suprà, cap.* 27. Bellarminus *de Scriptoribus, anno* 900. Posseuinus *in apparatu sacro, fol.* 254. plerumque hoc decretum citatur, tam in decreto Gratiani, quàm in decretalibus, vt *in cap.* 1. 73. *dist. cap.* 2. *de sortilegijs*. Post istas collectiones aliam fecit Deusdedit Cardinalis, temporibus Victoris Papæ, quam Polycarpus scripsit, non tamen in eadem methodo, ac Burchardus, videlicet colligendo tantùm dicta Patrum, vel Conciliorum; sed pluribus vtitur argumentis, alia confutat, & acriùs in causa versatur: eius meminerunt Baronius *tomo* 11. *anno* 1086. Antonius Augustinus *vbi suprà, c.* 28. & *in collectione ad Decretales, in præfatione*. Ferè eodem tempore Anselmus Episcopus Lucensis, qui floruit temporibus Gregorij VII per annum 1088. aliam collectionem edidit. Bellarminus *de Scriptor. Eccles. anno* 1000. Catalogum eius refert Boetius Epon. *suprà num.* 217. Octauus decretorum compilator fuit Iuo Episcopus Carnotensis; floruit temporibus Vrbani II. vsque ad annum 1114. cuius compilationem in compendio retulit Hugo Catalauniensis, & Pannoniam, siue Panormiam appellauit: illam sub nomine Decreti in 17. partes diuisam obtinemus opera, & beneficio Ioannis Molinel, & notis Iureti illustratam, Parisijs editam anno 1647. Iuonis meminerunt plures congesti in principio ipsius decreti, Baron. *tomo* 12. *anno* 1100. Bellarminus *de scriptoribus Ecclesiast. eodem anno*, Ant. August. *sup. c.* 30. Posseuinus *fol* 387. Petrus Marcha *lib.* 3. *concord. c.* 6.

De alijs Collectionibus.

48 Omnibus istis collectionibus, & omissis alijs Photij, Harmenopuli, Siagrij, & aliorum, accuratior compilatio Gratiani secuta fuit; Gratianus enim patria Hetruscus, S. Proculi apud Bononienses Ordinis Diui Benedicti Monachus, vir quidem verè religiosus, Decreti volumen sub nomine *Concordiæ discordantium Canonum*, ex Scripturis sacris, Conciliorum canonibus, Pontificum responsis, legum sanctionibus, & alijs Interpretum fragmentis collegit; & decretorum corpus noua quidem methodo adornauit, vt post Archidiaconum, Turrecrematam, Acusiam, & Barbosam docent Carolus Sigonius *lib.* 1. *de Episcopis Bonon.* Forsterus *in historia iuris, lib.* 3. *c.* 7. Sarmiento *de redditibus* 3. *p. c.* 1. *n.* 2. Andreas Valensis, & Henricus Zoesius *in paratitl. ad Decretales*, Vincentius *lib.* 23. *speculi histor. c.* 31. & *lib.* 25. *c.* 84. quod volumen librum Decretorum appellauit Cæpola *de libris iuris can. n.* 1. Collectanea decretorum Antonius de Mocaro, relatus ab Antonio August. *de emendatione Gratiani lib.* 1. edidit illud anno 1059. vt refert Genebrardus *lib.* 4. *Chronograph.* licèt Baptista à sancto Blasio, & alij congesti à Thoma Connano, existimauerint compositum esse anno 1105. Illud elaborauit in æde S. Felicis, vt constat ex saxo peruetusto, quod in sacrario ipsius Ecclesiæ reconditur, vbi ità legitur:

De Decreto Gratiani.

Hanc habe partem lector, reuerenter adito;
Namque loci Monachus decretum hic condidit huius,
Diuinum Gratianus opus, quantumlibet arcto
Contentus septo, quod reparando caducum,
Et vetus hoc claustrum, tolli fuit inde necesse.

Sed an hoc decreti volumen approbatum sit, omniaque in eo compilata maiorem authoritatem habeant, quàm in suis autographis, magnæ hæsitationis est? Esse à Pontifice approbatum, docuerunt Abbas *in c.* 2. *de rescriptis, num.* 9. *versiculo sed dico*, Felinus ibi, *num.* 44. Cæpolla *de libris iuris canonici*, Tuschus *littera D, conclus.* 110. *num* 2. Morla *de iurisdict.* 1. *p. quest.* 10. *num* 9. Maranta *in praxi*, 3 *p. quest. vnica, num.* 36. Medicis *de legibus parte* 1. *quæst.* 3. *num.* 9. Medina *de continentia lib.* 2. *cap.* 33. nouiter Franciscus Valens *in concordia Iuris cum Theologica ratione, in proœmio cap.* 7. *num.* 25. Martha *de iurisdictione* 1. *parte, cap.* 30. *num* 37. Pro quorum sententia faciunt sequentia fundamenta. Primum, nam fuisse confirmatum ab Eugenio III. referunt Tuschus, & Morla *vbi sup.* Secundum, quia si in eo reperirentur contradictiones, aut perplexitates, ob errores, qui in illud volumen irrepserunt, iam sublati fuerunt per Gregorium XIII. qui illud tradidit purgandum viris doctis ab omnibus mendis, vt constat ex epistola eius in principio decreti apposita, & refert Antonius Augustinus *dialogo* 1. Ergo hæsitari non potest volumen esse ab ipso Pontifice approbatum, cùm omnia nostra faciamus, quibus nostram impartimur authoritatem, *l.* 1. *C. de veteri iure*. Tertiò, nam volumen hoc cum scientia, & tolerantia Pontificis quotidie allegatur, & in Scholis publicè exponitur; immò & ipsi Romani Præsules illud sæpiùs citarunt, vt *in cap. continebatur, de dispensatione impuberum, cap. nobis, de iurepatronatus, cap relatum* 4. *de testamentis, Clementina* 1. *de iureiurando*: Ergo nullatenus ambigi debet eius decreta esse approbata. Ita tenuerunt vltra suprà relatos plures congesti à Diana *p* 3 *tract.* 6. *res.* 26. & *p.* 5. *tract.* 14. *resol.* 68. 49

50 Sed contrariam sententiam, immò authoritates Conciliorum, Romanorum Pontificùm, Sanctorum Patrum, Imperatorum, & Iureconsultorum responsa in eo compilata eandem vim obtinere ac per se obtinent, nec leges ciuiles per collectionem in hoc volumine esse canonizatas, vt loquuntur Doctores defendunt Vfelius *in notis ad Couar. lib.* 4. *variar. cap.* 11. Sanchez *lib.* 9. *de matrimon. disp.* 12. *num.* 5. Salas *de legib. tract.* 14. *disputat.* 18. *sect.* 13. Diana 5. *p. tract.* 14. *resol.* 68. Suarez *de legibus lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 6. Laym. *in summ. eodem tract.* & *tomo* 1. *lib.* 2. *tract.* 4 *c.* 6. *§.* 3. *num.* 12 Pater Mendo *de iure Academico lib.* 1. *q.* 28. Rota apud Peñam *decisione* 480. *num.* 18. plures quos refert, & sequitur Barbosa *in proœmio decreti, num.* 6 Martinez à Prado *tom.* 1. *Theolog. Moral. cap.* 3. *de legibus, quæstion.* 8. *§.* 3. Alciatus *lib.* 4. *pareg. cap.* 23. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 1. *cap.* 1. *num.* 12. Granados *in* 1. 2. *controuers.* 3. *disputat.* 3. *sect.* 7. *num.* 17. Machado *tom.* 1. *summæ, parte* 4. *tract.* 2. *documento* 3. Anguianus *de legibus lib.* 2. *controu.* 29 *num.* 4. Grethserus *tom.* 2. *in defens. Bellarmini, lib.* 2. *de Roman. Pontif. cap. fin. pag* 816. P. Magdalenus *de numero testium, parte* 2. *cap.* 6. *num.* 17. nouissimè Frat. Antonius à Matre Dei *in præludijs sacræ Script. prælud.* 1. *digress.* 6. *sect.* 9. Gibalinus *suprà*, Franc. Florens *in præfat ad hunc librum, fol.* 7 In hoc Interpretum dissidio, vt certa ab incertis separemus, affirmo volumen hoc continere aut Conciliorum decreta, aut Romanorum Pontificum constitutiones, ex quibus, quæ inueniuntur in suis autographis, vim legis ecclesiasticæ habebunt; secus verò si non reperiantur. Vnde cognoscitur magnum discrimen inter hanc collectionem Decreti, & compilationem Raymundi; nam licèt aliquæ decretales epistolas in collectione sexta Decretalium compilatæ non reperiantur inter epistolas Innocentij III. aut Alexandri III. quia tamen corpus hoc Decretalium est approbatum à Gregorio IX. in dubium reuocari non debet earum authoritas. Etiam in hoc Gratiani volumine reperiuntur quamplures leges ex Pandectis iuris Ciuilis transcriptæ, quæ eandem authoritatem habent, ac si in libris Pandectarum essent. Etiam aliquæ inueniuntur transcriptæ authoritates, cum hac inscriptione, *Palea*.

Contraria sententia.

Circa quarum authoritatem non conueniunt Interpretes. *Paleam* significare Canones antiquos, docet Cuiacius *in cap.1. de sponsa duorum:* putarunt alij congesti à Darte *in can.2.dist.5.* & Barbosa *vbi supra, num.9. Paleam, Protopaleam, seu Quotopaleam*, fuisse Cardinalem Ecclesiæ Romanæ, qui alia decreta collectioni Gratiani adiecit; quare suam esse collectionem intendebat Cepola de libris Iuris Canonici. Sed mihi communis opinio placet, quæ affirmat, *Paleam* esse proprium nomen cuiusdam discipuli Gratiani, qui operi sui magistri aliqua etiam adiecit, quæ eandem authoritatem habent, ac aliæ authoritates compilatæ in eodem volumine. Ita docent Laym. *vbi suprà, num.11.* Cenedus *ad decretum, collectaneo 16.n.7.in fine*, Acuña *in proœmio decreti, n.33.* Cæsar Costa *lib 1 ambig.c.7.* Besoldus *tom.2. in delibata iuris dissert.de libris iuris, cap.8.* Nec obstant fundamenta existimantium decreti volumen approbatum esse, quibus satisfaciunt sacræ Rotæ Auditores in dicta decisione 480. in hæc verba: *Nec refert, illos canones recenseri in decreto à Gratiano compilato, quia cùm Gratianus non publica authoritate infinita quæque illa canonum Ecclesiasticorum, & legum etiam secularium capitula in suum librum contulerit, nec legis condendæ authoritatem habuerit, nec ab aliquo Romano Pontifice liber ille, tanquam authenticus, & legalis approbatus fuerit, inde fit, vt quilibet Canon inibi relatus, ex eo tantùm, quòd ibi referatur, non habeat maiorem authoritatem, quàm in proprio loco consistens de sui natura esset habiturus: nec Gregorius XIII. Gratiani librum, tanquam legalem authenticauit, cùm solum emendari iusserit, & emendationes sine additionibus, aut detractionibus mandauerit obseruari.* Ergo cùm ab vllo Ecclesiæ Romanæ Præsule non sit confirmatum, aut approbatum, etsi publicè in Scholis exponatur, & illustretur, decreta in eo compilata non maiorem authoritatem habebunt, quàm in suis autographis obtinent, vt latiùs prosequentes docent Alber. Gentilis *de libris iuris can.cap.2.per totum*, Alciatus *lib.3. parerg.c.23.* Menochius *de adipiscenda, remedio 4. nu.842.* Maranta *in speculo, 3.p n.36.* Federicus de Senis *cons.76.* Tot tamen scatet liber is mendis iniuria temporum, vt sit de re publica, ac re litteraria benemeritissimus censendus, qui huic libro emendando, ac corrigendo, totque maculis expurgandis operam dederit; Gratianus enim fuit nimis credulus, vt refert Baronius *anno 664.n.4. & anno 774.n 4.*

51 De varijs decretalium collectionibus. Post hanc decreti Gratiani collectionem quamplures constitutiones, & decretales epistolæ emanarunt, præsertim post Concilium generale Lateranense, celebratum sub Alexandro III. anno 1179. cumque Gratianus multa omisisset, tum ex Conciliorum veterum Canonibus, tum ex epistolis Pontificum, & assidua Sedis Apostolicæ iurisdictio, & audientia nouas quotidie pareret constitutiones, aliæ collectiones Decretalium fieri cœperunt. Primus enim S. Bernardus Balbus, Papiensis Ecclesiæ Præpositus, postea Episcopus Fauentinus, demum ad Papiensem Ecclesiam translatus, in canonica peritia valdè doctus, collectionem fecit epistolarum decretalium Alexandri III. Cœlestini III. & aliorum Pontificum prædecessorum, necnon diuersorum canonum Conciliorum, tam generalium quàm prouincialium, vt referunt Philippus Steinhaussent *in summa Iuris Can.* Volfang. Sigismund à Vorbux *in Trismegisto canonicali, fol.18* Besoldus *in dissert.de libris Iuris Can. c.8.* Ant. Augustinus *in proœmio collectionum*, Gentilis *sup.c.1.* Valens *in concordia, c.1.* Posseuinus in apparatu sacro, verbo *Bernardus*, Gibalinus, & Florens *vbi sup.* Hanc collectionem, *Breuiarium* appellant Hostiensis, Henricus, Ioannes Andreas, Bellamera *in proœmio Decretalium*, id est breuiarium decisionum, quæ extra corpus decreti vagabantur; aliquæ tamen decisiones à Gratiano compilatæ in suo decreto, reperiuntur sub eisdem verbis in ipsa collectione Bernardi, vt textus *in cap.1.de censibus*, qui est apud Gratianum textus *in cap.sancitum 25.23.quæst.8.* caput 8. *de purgatione canonica*, qui reperitur *in c.nobilis 15.2 q.5.* forsan per obliuionem, quod frequenter contingit, vt in iure Cæsareo, vbi constitutiones eisdem verbis reperiuntur, vt *in l.1. C. de authoritate præstanda, in l.neque tutoris 7. C. de contrahenda stipulatione, ex l.ex conuentione 11. Cod. de pactis, l.1 Cod. fine censu, vel reliquijs, ex l.si dices 37. ff. de iudicijs, l.qui cœtu 5. §. 1. ff.ad leg. Iuliam de vi*, notauit Fornerius *lib.1.rerum quotid. c.17* Eam collectionem approbauit Alexander III. vt referunt Ioannes Andreas, & Gentilis vbi suprà. Post Bernardum Papiensem Gilbertus Abbas, atque etiam Alanus Episcopus Altissiodorensis, alias duas collectiones fecerunt, sed vsu non receptas: quare Ioannes Valensis, siue Galensis, post duodecim annos elapsos à prima collectione, aliam fecit, quam Alexander approbauit, & fuit secunda compilatio approbata. Platina *in vita Alexandri III.* Ioannes Andreas *in proœmio Speculatoris*, Gentilis, & Boetius Epon. *vbi sup* Hunnius *in encyclopædia, lib.1.c.3.* Post eam temporibus Innocentij III. Bernardus Archidiaconus Compostellanus, Romæ degens, ex eiusdem Innocentij III. prioribus registris compilauit aliud volumen decretalium, quintam collectionem, si collectiones omnes attendas; & dicta fuit compilatio Romana, quia ipse Bernardus Romę eam edidit. Sed cùm in ea collectione nonnulla reperirentur inserta, quę in Romana Curia probarentur parum, ipsius Pontificis iussu Petrus Beneuentanus compilationem tertiam edidit, publicè approbatam, vt referunt Cuiacius *in c.2.de sponsalibus*, Valens, Boetius Epon & Gentilis *vbi sup.* Successit quarta compilatio approbata ab ipso Innocentio III. in qua varij Concilij Lateranensis sub eo celebrati canones, necnō plures epistolę ipsius compilatę fuerunt. Eam notis illustrauit Ioannes Theutonicus, & quartam compilationem Innocentius III. appellauit, vt suprà citati referunt. His collectionibus opera, & studio Ant. Aug. viri clarissimi fruimur, cùm notis ipsius ad primam collectionem, & notis Ioannis ad quartam. Hoc totum breuiter expressit Tancredus *in præfatione ad 3.compilationem*, quam ex fide manuscripti ita transcripsit Bosquetus in notis ad Innocentium III. *li.1.ep.71.* à quo, & nos libenter accepimus, cum mirè probet hucusq; tradita: *Post compilationem decretorum factam à Gratiano multæ à Romana Curia decretales epistolæ emanauerunt, quas magister Bernardus tunc Præpositus, postmodum Episcopus Papiensis, ad studentium vtilitatem sub competentibus titulis compilauit, quędam antiqua iura interserendo, & vocatur compilatio prima. Post illarū compilationem quędam alię Decretales à diuersis Apostolicis emanauerunt, quas Magister Gilbertus ad instar primæ compilationis sub titulis collocauit. Post illum Magister Alanus suam similiter compilationem effecit. Tandem Magister Bernardus, Compostellanus Archidiaconus, in Romana Curia moram faciens aliquantam, de registris Domini Papę Innocentij III. vnam fecit Decretalium compilationem, quam Bononiæ studentes Romanam compilationem aliquando vocauerunt. Verùm quia in ipsa compilatione quædam repe riebantur Decretales, quos Romana Curia refutarat; sicut hodie quædam sunt, quas Curia ipsa non recipit: idcircò felicis recordationis Dominus Innocentius Papa III. suas Decretales vsq; ad annum duodecimum editas, per Magistrum Petrum Beneuentanum, Notarium suum in præsenti opere compilatas, Bononię studentibus destinauit. Post illarum receptionem Magister Galensis decretales omnium Apostolicorum, qui præcesserunt Innocentium, de ruinis compilationis Gilberti, & Alani extrahens, quandam compilationem ordinauit, quę hodie medię, siue secundę Decretales dicuntur, super quarum expositionibus plures Doctores Bononię Glossas scripserunt. Et quia de dictis apparatibus opiniones studentium erant diuersę, sententięque confusę; idcircò ego Tancredus Bononiensis Canonicus sancti Petri, qualiscunque Decretorum Magister, ad multam instantiam sociorum meorum meliora, & vtiliora de dictis apparatibus colligens, ex ingenio meo quędam interserendo, sicut ex signis glossularum singularum demonstratur, primas, & secundas Decretales, prout meliùs potui, glossulaui, sed super præsenti tertia compilatione non apparatum feci, sed audiendo, atque legendo, quędam in libro notaui, quę scholares quidem absque conscientia mea de libro meo extraxerunt, & pro apparatu tertiarum illum mihi intitulauerunt. Nunc autem docendi officio ad multorum instantiam reassumpto, præsentem tertiam compilationem diligentia, Domino fauente, glossabo, & constitutiones Concilij proximè celebrati, & iura à Domino Innocentio Papa III. post duodecimum annum edita, tam in apparatibus à me factis, quàm in hoc, quem indicare dispono, diligentissimè collocabo.*

Post has quatuor collectiones fuit & alia quinta epistolarum Honorij III. cum enim ipse decem libros epi- 52 De alijs collectionibus decretaliū.
stolarum scripsisset, iuxta seriem, & methodum aliarum collectionum suorum prædecessorum, quintam cōpilationem fecit, non opera Tancredi Bononiēsis, vt voluit Ant. Augustinus, quem refellit Cironius *in cap.1.de* const.

constitutionibus, in ipsa quinta collectione; sed eam ab Antonio Augustino, Cencio, & Cuiacio desideratam hodie habemus studio Innocentij Cironij in vtraque iuris peritia viri disertissimi; licèt enim plures decretales ipsius collectionis transcriptę reperiantur à Raymundo in decretalium volumine; plurimas tamen non cum paruo Professorum compendio edidit Innocentius Cironius. Post omnes istas compilationes sequitur nostra sexta cōpilatio iussu Gregorij IX. facta; ipse enim tot parum constantium voluminum Decretalium pertęsus, multis relictis, & reiectis, alijs nouiter additis constitutionibus, eam approbauit. Matthęus Parif. *in Henrico III. His quoq; temporibus Gregorius IX videns tędiosam Decretalium prolixitatem, sub quodam compendio eas eleganter abbreuiatas, & collectas solemniter per totius mundi latitudinem legi pręcepit, & publicari*. Et adiectis suis constitutionibus Gregorius IX. publicè edi iussit sextam hanc collectionem anno 1230. elaboratam à S. Raymundo de Peñafort, Capellano, & Penitentiario ipsius Ordinis Pręedicatorum, viro sanctitate, & doctrina celebri, de cuius vita, actis, & canonizatione post plures plura Eymericus *in directorio Inquisitorum, 2. p. comment. 25*. Tamayo de Salazar *die sexta Ianuarij, tomo 2. Martyrologij, fol. 80. à n. 6*. Collectionem hanc vulgò Decretales Gregorij appellamus, quia nostra facimus, quibus nostram impartimur authoritatem, *c. si Apostolicę, de pręebendis in 6*. ideò Decretales Gregorij nuncupantur; & hæc sexta compilatio breuiter omnia, quæ intra octoginta plusve annos ab alijs Pontificibus Romanis decreta sunt, complectitur, vt notauit Elricus Elricus Hunnius *in encyclopędia lib. 1. c. 3*. Collectio hæc Decretalium solet etiam appellari corpus Iuris Canonici, nec barbarè; nam corpus plerumque accipitur pro opere scripto. Cicero *lib. 2. ad Atticum*, ibi: *Hoc totum corpus curabo, vt habeas*. Hinc corpus Homeri dicitur *in l. librorum 52 §. 2. ff. de legatis 3*. notauit Io: Bertrandus *de Iurisperitis, in vita Labeonis, fol. 44*. Misit autem hanc compilationem Doctoribus, & Scholaribus Bononiæ commorantibus, vt fecit Honorius III. *in c. 1 de constitutionibus*; erat enim illis temporibus florentissima Academia Bononiensis à Theodosio creata, cuius laudes referunt Hieronymus Osorio *lib. 1. de Gloria*, Papirius Masonius, & alij, quos congerit perdoctus P. Andreas Mendo *lib. 1. de Iure Academico, quæst. 2. num. 16*. Exorsus est Gregorius suam compilationem à professione fidei, iuxta Concilium Nicęnum, & mores Conciliorum; quare non erat necessaria inuocatio diuini Numinis, vt alij Principes sæculares ab ea exordiuntur suas constitutiones, *l. 2. C. de officio Præfecti Africæ*: principium Codicis Iustinianei, *l. 1. & 2. de veteri iure*, Nouella 85. Iustiniani: obseruarunt ex sacris, & profanis litteris Lælius Mancinus *lib. 3. de triplici iure, cap. 225*. Fornerius *lib. 6. rerum quotidianarum, c. 1*. Iuxta morem ergo Ecclesiasticarum sanctionum à professione fidei inchoauit suam compilationem Gregorius I X. non ob alias rationes hæresis veneno plenas, quas stultè Vvesembec. *thesi 1. in princip.* somniauit.

53 *De Collectionibus antiquis.* Sed antequam progrediamur ad nostræ Historiæ Pontificiæ seriem, aliqua de illis collectionibus antiquis non antiquatis prænotanda sunt. Et primò sciendum est, earum vsum Iurisprudentiæ Canonicę Professoribus valdè vtilem, immò necessarium esse, cùm ex fontibus ipsarum decisionum rectiùs veritatis cognitio hauriatur, assequaturque. Certè dum cœpi huius professioni operam dare, statim ad fontes digitum intendi, regesta Gregorij Magni, Alexandri III. Innocentij III. perquisiui, & his assiduè vsus fui; nec adhuc eius consilij, & studij pœnitet, immò in ea sententia adhuc persisto, veram perfectamque cognitionem insalutatis antiquis integris Pontificum, Conciliorumque monumentis, assequi non posse. Alij existimant pueriles, inanes, ac otiosas esse has elucubrationes; sed non sine magno eruditorum hominum risu. Perquirendi igitur sunt, & consulendi antiquarum collectionum libri, cùm ex eis non rarò mens vera, & genuina decisionis proueniat, vt passim in hoc nostro opere notauimus, & iam docuerunt Antonius Augustinus *in anteloquio ad collectiones Decretalium*, Cuiacius *in c. 1. qui clerici, vel vouentes*. Cùm enim vt breuitati consuleret Raymund. in hac collectione truncaret antiquas epistolas decretales, & aliquando tantùm conclusiones trāscriberet, subiungendo ea verba, *& cætera, & infra, in præmissis: c. vnico, vt ecclesiastica beneficia, prędicto cap. cum in Ecclesia 9. de simonia*; quæ denotant supplendam esse decisionem ex ipsa integra, quæ extat, aut in antiquis compilationibus; aut in regestis Pontificum; in ipso etiam initio sunt diminutæ epistolæ decretales, cùm alia pars ipsius textus omittitur, & tunc aliunde repetenda est, vt in illis, quæ incipiunt, *ad hæc, præterea, nunc autem, de illis, tertiò*, & similibus; apparet enim esse partem alterius decisionis. Semper ergo dum discipulis è suggestu ius hoc exponebam, magnoperè commendabam, vt integras decisiones perquirerent, legerent, & perlegerent, vt rectiùs, & faciliùs verum sensum perciperent, quod & fecerunt doctissimi viri Antonius Augustinus *in c. 1. de probationibus*. vbi ait: *Si quis legerit ipsam epistolam in registro, rectiùs hæc interpretabitur, quàm alij fecerunt*. Albericus Gentilis *de libris Iuris Canonici, c. 3. per totum*, Petrus Gregorius *in c. 2. nu. 3. de constitutionibus*.

Deinde pro vsu ipsarum collectionum sciendum est, aliquas decisiones in eis compilatas non reperiri in libris, ex quibus citantur, vt textus *in c. translato, c. ne innitaris, de constitutionibus*, & aliæ; non tamen inde authoritate carere, cùm approbatæ reperiantur per Gregorium I X. in præsenti: aliæ etiam decisiones in nullis Pontificum, aut Conciliorum libris reperiuntur, vt textus *in c. nullus, cap. miramur, de seruis non ordinandis: c. de prudentia, de donationibus inter*, & similes, quæ etiam authoritate non destituuntur propter eandem rationem; quia cùm in hoc volumine Decretalium authoritate Gregorij I X. compilatæ reperiantur, approbatæ ab ipso existunt. Circa decisiones verò in quinque collectionibus transcriptas, in sexta autem omissas maior hæsitatio est; & Gentilis *dicto cap. 4. per totum, & lib. 6. de nuptijs, cap. 23* contendit nullam authoritatem habere. Sed ego contrarium existimo; non enim per secundam compilationem derogatum fuit iuri primæ, nec per tertiam secundæ. Ergo nec per sextam derogatum præsumitur iuri pręcedentium. Deinde, nam authoritates compilatæ in eis, aut sunt Conciliorum canones, aut Pontificum epistolæ decretales, quæ per se, vt iacent in registris Pontificum, & tomis Conciliorum, ius faciunt: Ergo etsi reperiantur compilatæ in illis collectionibus, non ideò authoritate destituuntur. Tandem, nam quis dicat Codicem Theodosianum, Vlpiani fragmenta, Pauli sententias in Scholis interpretari non posse, etiamsi in Digestis, aut Codice Iustinianeo non reperiantur. Similiter ergo authoritates compilatis in dictis quinque collectionibus admitti; interpretarique debent, quidquid Albericus Gentilis sentiat. 54 *Ampliu de prædictis compilationibus.*

Sed iam ad interruptam historiam librorum Iuris nostri redeo. Post sextam ergo collectionem secuta est compilatio libri sexti. Bonifacius enim VIII. anno 1294. seu vt alij volunt, anno 1300 nouam collectionem facere curauit, partim epistolarum prędecessorum Pontificum, qui inter ipsum, & Gregorium IX. floruerunt, videlicet Gregorij X. Innocentij IV. Clementis IV. & aliorum; & partim, & pręcipuè duorum Conciliorum generalium Lugdunensium, primi sub Innoc. IV. anno Domini 1245. Secundi sub Gregorio X. anno 1273. celebrati. Et quia quinque libris Decretalium addebatur hęc collectio, sub nomine Sexti, Bonifacius edi iussit per Guillelmum Archiepiscopum Ebredunensem, Berengarium Episcopum Biterrensem, & Richardum de Senis, siue vt alij, Malambrum S. R. E. Vicecancellarium, vt constat ex proœmio ipsius libri, & referunt Maximus Polonus *anno 1279*. Gibalinus, & Florens *vbi sup.* Boetius Epon. *tomo 1. de iure sacro, c. 1* Albericus Gentilis *de libris Iuris Canonici, c. 1* Franciscus Valens *vbi sup. c. 8*. Defuncto Bonifacio VIII. successit in Sede Pontificali Clemens V. qui Ecclesiam rexit ab anno 1305. vsque ad annum 1314. Celebrauit Concilium Viennense generale anno 1311. & cùm eius constitutiones compilare curasset sub nomine Clementinarum, morte præuentus publicare nequiuit, quare Ioannes XXII. eius successor anno 1317. eam compilationem promulgauit, vt refert Spondanus eo anno, in continuatiōne Baronij, *tom. 1. n. 2. eo anno*. Postea accesserunt ipsius Ioannis XXII. constitutiones, & aliorum Pontificum, quæ communes extrauagantes appellantur, & alię ipsius tantùm Ioannis, quę sub nomine extrauagantium circumferuntur, dicunturque extrauagantes, quasi extra corpus Iuris existentes. Gentilis, Boetius, & Valensis *vbi sup.* de earum authoritate latè Franciscus Valens *vbi sup. c. 6*. 55 *Prosequitur Iuris nostri historia.*

56 De Conciliis Generalibus posterioribus. Post istas Sacrorum Canonum, & Pontificum decretalium epistolarum collectiones non est alia, licèt varia Concilia generalia, tam approbata, quàm reprobata; & partim approbata, & partim reprobata ab illis temporibus ad nostra vsque in Ecclesia celebrata sint. Ex approbatis, Florentinum celebratum temporibus Eugenij VI. anno 1438. contra errores Grecorum: Lateranense, quod indictum fuit à Iulio II. anno 1511. contra Concilium Pisanum, & absolutum fuit à Leone X. anno 1517. & Concilium Tridentinum inchoatum sub Paulo III. anno salutis 1545. contra Lutheranos, & alios hæreticos, continuatum sub Iulio III. & absolutum sub Pio IV. anno 1572. temporibus Caroli V. ac Ferdinandi Imperatorum: quod percelebre Concilium à fabulis, & falsis impostulis Petri Suauis Polani doctè, & feliciter vindicauit Cardinalis Sfortia *in historia ipsius Concilij*. Ex reprobatis, Concilium Pisanum congregatum anno 1511. ab Imperatore, & Rege Galliæ, aliquotque Cardinalibus contra Iulium II. reprobatum posteà in Concilio Lateranensi sub Iul. III. *sess. 2. & 3.* Ex reprobatis partim, & approbatis Concilium Pisanum indictum ab aliquibus Cardinalibus anno 1409. Concilium Constantiense indictum à Ioanne XXIII. anno 1414. quod quantùm ad primas sessiones, vbi definitur Concilium esse supra Papam, reprobatur in Concilio Florentino, & Lateranensi vltimo: quantum verò ad vltimas sessiones, & ea omnia, quę probauit Martinus V. ab omnibus catholicis recipitur. Tandem Concilium Basileense anno 1439. in quo nihil est ratum, & approbatum, nisi quædam constitutiones circa beneficia, quas pacis, & vnitatis gratia Nicolaus Papa approbauit; Concilium verò ipsum reprobauit in Concilio Lateranensi *sess. 2.* vt referunt Spondanus, & Coriolanus in prædictis annis.

57 De aliis Constitutionibus. Pro coronide huius apparatus agendum est de constitutionibus extrauagātibus, de regulis Cancellarię, declarationibus Cardinalium ad Concilium factis, & decisionibus Rotæ. Et quoad constitutiones Pontificias extrauagantes, si dubitetur in iudicio circa aliquam extrauagantem, attendi debet vtrum sit antiqua ante compilationem, & editionem libri 6. si antiquior fuerit, admittenda non est, vt docent Ioannes Andreas, & Anania *in prooemio libri 6.* repetentes communiter *in cap. fin. de hæreticis, lib. 6.* Si tamen aliqua constitutio extrauagans emanauit post libri 6. editionem, & nihilominus dubitetur an sit Pontificis, vel super verbis, & eius substantiali disputatione quæstio emerserit, consulendus est Pontifex, iuxta doctrinam textus *in cap. pastoralis, de fide instrum.* vbi si reperiatur talis constitutio in archiuo publico in forma certa, & authentica, seruari iubetur, aliàs non obseruabitur: extrauagantes autem cum à parte allegantur, debent sub authentica forma plumbatæ exhiberi, si extra Romanam Curiam; si verò in eadem Curia, sufficit quod sub signo Vicecancellarij edantur, vt docent latè Peña *in fine directorij Inquisit. tract. de auctoritate Extrauagantium*, Franciscus Valens *2. tomo concordiæ, sect. 3. fol. 128.* Secundum dubium vertitur circa regulas Cancellariæ, vtrum videlicet ius contineant generale, & absolutum? Negant continere ius vniuersale Decius *in cap. 1. de constitutionibus, num. 4.* plures congesti à Gomezio *in regulis Cancellarię, quæst. 2.* Salas *de legibus tract. 14. disp. 22. sect. 1.* eorum fundamenta refert Franciscus Valens *dicto tomo 1. cap. 5. fol. 159.* Affirmant ius generale obtinere Nicolaus Milis *in repertorio, verbo Lex*, Felinus *in cap. 2. de rescriptis*, Io. Andreas *in regula Nemo potest, de regulis iuris lib. 6.* Chassaneus *consil. 10.* Alij ita distinguunt: pro foro exteriori obligant, pro foro verò conscientiæ neutiquam. Ita Valens *de differentijs vtriusque fori, verbo Donatio, differentia 6. numero 2.* quem sequuntur Diana *parte 1. tractatu 10. resolutione 43.* Illustrissimus Tapia *in catena morali, 1. part. lib. 4. de legibus, quæstione 8. art. 9.* Gomezius etiam *vbi suprà*, distinguit inter regulas Cancellariæ, quæ præscribuntur tantùm ipsi Cancellariæ; & inter regulas generales. Primas non continere vniuersale ius affirmat; secundas verò pro sanctionibus generalibus obseruandas esse. In hac tamen opinionum contrarietate dicendum est, dictas regulas Cancellariæ obseruari debere, & allegari in forensibus disceptationibus, vt sæpè allegari video; quia licet non sint prolatæ in forma legis vniuersalis, cùm nulla earum promulgatio præcessisset; tamen ex intentione Romani Pontificis omnes ligant, vt latè probat, & exponit Franciscus Valens *vbi sup. folio 130.* Quoad declarationes Cardinalium sciendum est, Romæ esse plures Congregationes pro diuersitate causarum, quas refert Cohelius *in notitia Cardinalat. cap. 15.* inter quas est Congregatio ad executionem, & interpretationem Concilij Tridentini, & eius declarationes vim legis obtinere docuerunt F. Emanuel Rodriguez *quæst. regul. tomo 1. quæst. 11. art. 2.* Cherubinus *in Bullario, in Sixtum V. constit. 74. scholio 1.* Cohelius *vbi sup. c. 15. congregat. 6.* Salas *de legib. tract. 14. disput. 21. sect. 12.* Cocchier *de permutat. benef. tomo 1. in præfat.* Diana *parte 1. tract. 10. resolut. 20.* Sed tantùm doctrinales esse, non verò in vim legis obligare, defendunt plures congesti à Valente *dicto 2. tomo concord. sec. 4.* Bruno Chassaing. *de priuilegijs Regularium, 2. p. c. 1. propositione 3.* Sanchez *de matrim. tom. 3. lib. 8. disp. 2. num. 10.* Villalobos *tom. 1. summæ, tract. 2. dub. 7. num. 5.* Sanchez *in select. disput. 48.* Bonacina *de legibus disput. 1. quæst. 1. punct. 8.* Sed cum iudicio rem hanc temperauit Illustrissimus Tapia *d. lib. 4. de legibus, quæst. 8. art. 8.* affirmans generaliter, & indistinctè vim legum has declarationes non obtinere, venerandas tamen esse tanquam grauissimi Senatus placita; & tunc vim legis obtinere, cùm certæ conditiones concurrunt, videlicet vt comprehendatur in ipsa declaratione, fuisse factam summo Pontifice consulto: ita cauetur in Bulla 74. Sixti V. quæ extat *tom. 2. Bullarij magni*; & vt constet verè eas declarationes fuisse editas, & sigillo, & subscriptione Eminentissimi Cardinalis Præfecti, & Secretarij Congregationis munitas. Ita præscripsit Vrbanus VIII. referente Barbosa *in summa, verbo Congregatio, num 8.* deinde vt in ea declaratione non excedatur declarandi facultas, nec per eam amplietur, seu restringatur Concilij decretum, sed tantùm interpretetur. Tandem vt similes declarationes publicè promulgentur, cùm sit de essentia legis promulgatio. Latiùs has conditiones prosequuntur Torreblanca *in praxi, lib. 14. c. 3.* alij congesti ab Illustrissimo Tapia *vbi sup.* numquam satis laudato, P. Mendo *in Bullam, disp. 5. c. 6. n. 160.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 42.* Hurtado *de residentia tomo 1. resol. 3. pag. 206.* Prado *tom. 1. Theologia Moral. c. 3. q. 7.* Ferro Manriq. *de different. q. 104.* Restat vt quid de decisionibus Rotæ Doctores sentiant, exprimamus, & communiter docetur, in Curia Romana ad instar styli ius facere. Moneta *de commutatione c. 5. n. 146.* extra Curiam verò tanquam responsa prudentum habere, facereque communem opinionem, à qua nisi in contrarium validissimæ rationes faciant, non esse recedendum. Ita latè probant Ceuallos *tomo 1. communium, in præfatione, n. 25.* Tuschus, *littera R, conclusione 368. n. 4.* Sarauia *de iurisdictione adiunctorum, c. 35. §. 9.* Garzia *in summa, tract. 1. dubit. 4. difficultate 5. fol. 179.* Prado *tom. 1. Theolog. Moral. c. 3. de legibus, q. 7. §. 7.* Hæc prælibanda duxi de origine, & progressu Iuris Canonici; longa quidem, si apparatus aut præfationis modum attendas; breuia tamen, si quàm multa, quæ pro Conciliorum notitia afferri poterant, de queis docti censeant: alij probent, aut improbent, nos ad commentaria singulorum capitum iam accingamur.

Post Apparatum autem istum typis datum peruenit ad manus meas vetus Bibliotheca Pontificia nuper edita opera, & studio Henrici Iustelij, vbi extant veteres canonum collectiones, tam Ecclesiæ Orientalis, quàm Occidentalis, ex quibus constat, in Oriente primò Ioannem Scholasticum Antiochiæ Presbyterum, Patriarcham CP. à Iustiniano electum, collectionem canonum Orientalium in quinquaginta titulos edidisse. Deinde Alexium Aristinum Diaconum Ecclesię CP. (de quo Gilbertus Genebrardus *lib. de Trin.*) epitomen canonum fecisse iussu Imperatoris Comneni. Item Simeonem Magistrum Logothetam, epitomen etiam ipsorum canonum, sed diuerso ordine edidisse. Deinde Arsenium Monachū, Patriarcham CP. qui floruit circa annum 1255. synopsim canonum sub nomine Nomocanonis scripsisse; quas collectiones nuper dedit Henr. Iustel. *to. 2. Bibliothecę.* Circa Ecclesiam Occidentalem constat Dionysium Exiguum ex Cōcilijs Latinis, & Gręcis composuisse suam collectionē, pręcipuè ex Codice canonū Ecclesiæ vniuersalis, edito pauló post Concilium CP. primum, sub Theodosio Magno, à Stephano Ephesino Episcopo. Vtrūque Codicem, necnon collectiones Ferrandi, & Cresconij dedit Henr. Iustelius *tom. 1. dictę Bibliothecę.* Aliam collectionē elaborauit Ferrandus, qui floruit Iustini, & Iustiniani tepori-

poribus in Ecclesia Carthaginensi, cuius fuit Diaconus, vt ex Chronico Victoris Tunnunensis constat, & eius meminit Facundus Hermianensis Africæ Episcopus. Longè post Ferrandum suam edidit collectionem Cresconius, qui floruit per annos 527. vt in eo notauit Baronius, eo tempore, quo Ioannes Patricius Victoriam de Sarracenis in Africa reportauit, quàm Cedrenus ad annum tertium Imperij Leontij refert.

Traditiones Ecclesiæ, de quibus egimus in hoc apparatu, probant, & defendunt S. Basil. *de Spirit. sancto, c. 27. Dogmata quæ in Ecclesia seruantur, & prędicantur, partim ex scripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos titulus.* Irenæus *c. 4. lib. 2.* Cyprianus *epist. 74.* Damascenus *lib. 4. orthod. fidei, c. 17.* D. August. relatus *in c. in his 7. dist. 11.* Imperatores *in l. cùm recta 5. l. nemo, l. cùm Saluatorem, C. de summa Trin.* Agunt de eis vltra congestos in præsenti, *& in c. 1. de consuet.* Bordonus *tom. 1. de mat. tribun. c. 7. q. 1. n. 7.* Becan. *in sum. tom. 3 p. 2 tract 1. c. 4 n. 1.* Christ. suprà *in schol ad Synod. 8. Gener. tom. 2 fol. 1272.*

De authoritate canonum Apostolorum agunt Iacobus Bonfred. *in pręloq. ad com. Pent. cap. 5. sect. 9.* Ludouicus Bail. *in summa Conciliorum, tom. 1. pag. 20.* Christophorus Lupus *in scholijs ad canon. 2. Syn. Trull. pag 867.* Dominicus Grauina *cathol. pręscript. part. 2. controu. 8. art. 1. ad 4.* Roussel. *lib. 1 hist. Pont. iurisd. cap. 4. num. 6.*

TITVLVS I.

De Summa Trinitate, & Fide Catholica.

CAPVT I.

a Innocent. III. *In Concilio b Generali.*

Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod vnus solus est verus *c* Deus, æternus, immensus, & incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens, & ineffabilis, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: tres quidem personæ, sed vna *d* essentia, substantia, seu natura simplex omninò. Pater à nullo, Filius à Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab vtroque: absque initio semper, ac sine fine. Pater generans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens: consubstantiales, & coæquales, & coomnipotentes, & coæterni. vnum vniuersorum principium: creator omnium visibilium, & inuisibilium, spiritualium & corporalium: qui sua omnipotenti virtute ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, & spiritualem, & corporalem, angelicam videlicet, & mundanam: ac deinde humanam, quasi communem, ex spiritu, & corpore constitutam. Diabolus enim, & alij dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo verò diaboli suggestione peccauit. Hæc sancta Trinitas secundùm communem essentiam indiuidua, & secundùm personales proprietates discreta, primò per Mosen, & sanctos Prophetas, aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem. Et tandem vnigenitus Dei Filius IESVS CHRISTVS à tota Trinitate communiter incarnatus, ex MARIA semper Virgine Spiritus Sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali, & humana *e* carne compositus, vna in duabus naturis persona, viam vitę manifestiùs demonstrauit. Qui cùm secundùm diuinitatem sit immortalis, & impassibilis, idem ipse secundùm humanitatem factus est mortalis, & passibilis. Qui etiam pro salute humani generis in ligno Crucis passus, & mortuus, descendit ad inferos, surrexit à mortuis, & ascendit in cœlum: sed descendit in anima, & surrexit in carne, ascenditque pariter in vtroque: venturus in fine sæculi iudicaturus viuos, & mortuos, & redditurus singulis secundùm opera sua, tam reprobis, quàm electis: qui omnes cum suis proprijs resurgent corporibus, quæ nunc *f* gestant, vt recipiant secundùm opera sua, siue bona fuerint, siue mala, illi cum diabolo pœnam perpetuam, & isti cum CHRISTO gloriam sempiternam. *g* Vna verò est Fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur. In qua idem ipse Sacerdos est sacrificium IESVS CHRISTVS: cuius corpus, & sanguis in sacramento Altaris sub speciebus panis, & vini veraciter *h* continetur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina: vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtique Sacramentum nemo potest conficere, nisi Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus secundùm Claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, eorumque successoribus IESVS CHRISTVS. Sacramentum verò *i* Baptismi (quod ad Dei inuocationem, & indiuiduę Trinitatis, videlicet Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, consecratur in aqua) tam paruulis, quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocumque ritè collatum, proficit ad salutem. Et si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest pœnitentiam *k* reparari. Non solùm autem virgines, & continentes, verùm etiam *l* coniugati per rectam Fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem peruenire.

NOTÆ.

1 Innocentij III. electio.

a INnocentius.] Defuncto Cęlestino III. anno Christi Domini 1198. Innocentius anteà Lotharius dictus, patria Anagninus, comes Siguinus, Diaconus Cardinalis tituli SS. Sergij. & Bacchi, creatus fuit Pontifex prędicto anno, & Ecclesiam rexit vsq; ad annum 1216. vt post Platinam, Biondum, Papirium Masonium, & alios referunt Spondanus, & Odoricus Raynaldus *in continuatione Baronij, dicto anno 1198.* Fuit in vtroque Iure apprimè doctus, vt eius epistolę testantur: varia opera edidit, quorum catalogum refert Ludouicus à Sancto Carolo *in bibliotheca Pontif. lib. 1. litter. I.* Eius gesta edidit Bosquetus cum regesto epistolarum ipsius, ex anno 15. sui Pontificatus: alię etiam ępistolę editę fuerunt Colonię, & correctę à Cardinale Guillelmo Sirleto; ex quibus, & alijs sequentium annorum, factæ sunt collectiones tertia, & quarta, vt suprà in apparatu retuli: & epistolas in hoc volumine compilatas nouissimè illustrauit Altesierra.

b *Generali.*] Celebrato sub ipso Innocentio III. Anno enim 1215. Concilium ęcumenicum celebratum fuit Romæ, omnium vtique, quæ in Europa habita fuerant celeberrimum. Pręfuit in eo Innocentius III. interfuerunt duo Patriarchæ Orientales, Constantinopolitanus videlicet, & Hierosolymitanus; 400. Episcopi, & alij Eccle- 2 Concilij Lateranensis Historia.

ſiæ Prælati vſque ad numerum 1212. cùm enim Innocentius magnoperè optaret, tum Hieroſolymitanæ vrbis recuperationem, tum vniuerſę Eccleſię reformationem, generale indixit Concilium, in quo, & deprauati mores corrigerentur, & hæretici damnarentur, Principeſque ac Populi ad ſacram hanc expeditionem adducerentur, vt referunt Abbas Vrſpergenſis, qui eo tempore floruit, per hæc verba: *Anno ab Incarnatione Verbi 1215. celebrata eſt ſancta vniuerſalis Synodus Romę in Eccleſia Saluatoris, quæ Conſtantiniana vocatur, menſe Nouembri, pręſidente Domino Innocentio Papa III. Pontificatus eius anno 18. in qua fuerunt Epiſcopi 412. inter quos extiterunt de præcipuis Patriarchis duo, Conſtantinopolitan. & Hieroſolym. Antiochenus verò languore detentus venire non potuit, ſed miſit pro ſe Vicarium Anteradenſem Epiſcopum; Alexandrinus verò ſub Sarracenorum dominio conſtitutus, fecit quod potuit, mittens pro ſe Diaconum ſuum Germanum. Primates autem, & Metropolitani 71. & Priores vltra octingentos.* Matthæus Pariſ. *in eodem anno*, Spondanus & Odoricus Raynaldus *an.* 1215. Coriolanus, & Seuerinus Binius *in notis ad ipſum Concilium*. Dictum fuit Lateranenſe, quia celebratum fuit in Eccleſia Lateranenſi conſtructa anno 315 in ædibus egregijs Lateranenſibus, de qua plura refert Gabriel Pennotus *lib.3.hiſt. Canon.regul.cap.1. & 2.* In hoc Concilio approbata fuit vox *Trãſſubſtantiationis*, vt ex hoc textu conſtat, & refert Coriolanus *in Breuiario, anno* 1215. etſi iam cognita eſſet, & à Patribus vſitata, vt probabimus *in c.cum Marthę, de celeb.Miſſ.* In hoc Concilio reperitur pręſens fidei profeſſio, & in quarta collectione, vbi Innocentius III. appoſuit titulum hunc *de Summa Trinitate*, qui in alijs collectionibus deſiderabatur; & huius textus meminit Paulus Æmilius *in Philip.Hug.*

3 Exponitur prędicta inſcriptio. Pro huius, & ſimilium inſcriptionum explicatione ſciendum eſt, conſtitutiones à Raymundo ex Concilijs in hoc Decretalium corpore tranſcriptas, aliquando proponi ſub nomine Romani Pontificis, vt noſtra, quæ deducta eſt ex Concilio Lateranenſi tertio; & tamen Innocentius III. vt eius author proponitur, & *in cap.licet 6. cap. ne pro defectu 41. de electione, cap.nonnulli 27. de reſcriptis, cap. Epiſcopus 4. cap.de multa 28. de pręben dis, cap.cum ex eo, de pœnitentijs*, & paſſim: quandoque tranſcribuntur ſub ipſo Concilio, ex quo deductæ ſunt, vt *in cap.2. de elect. cap.1. de pactis, cap.1. de bigamis non ordinandis, cap. 1. de ſponſalibus*; & in alijs nulla Pontificis, cuius authoritate congregatum fuit Concilium, mentione facta. Circa cuius diuerſitatis rationem reddendam varij varia dixerunt. Abbas Panormitanus, & Felinus *in cap.1. de pactis*, aſſerunt diſcriminis rationem in eo conſiſtere; vt ſi proponatur deciſio, quæ à Concilio habet originem, & progreſſum, edatur ſub nomine Concilij, tanquam ex eo dimanans: ſi verò res de qua agebatur habuit originem à Pontifice, cum aſſenſu tamen, & ſuffragijs Concilij deciſa fuit, nomine ipſius Pontificis circumferatur. Ita componunt, & exponunt prædicta iura, & alia ſimilia. Sed ea reiecta ratione, diuerſimodè exponere intendit Germonius *lib. 2. animadu. cap 1.* aſſerens tunc conſtitutionem Conciliarem edi ſub nomine Pontificis, licèt ex Concilio dimanauerit, cùm Concilium œcumenicum generale congregatum fuerit, vt in noſtro textu, & *dicto cap. Licèt*, cum alijs. Tunc verò conſtitutionem Concilij nomine tranſcribi, cùm Concilium eſt prouinciale, vt *in d.c.1. de pactis*, & alijs. Sed hęc ſententia refellitur ex eo, nam Concilium Sardicenſe generale fuit, vt aliqui tenent relati *in c.2. de elect.* ſed deciſiones ex eo deductæ, vt ſunt textus *in dict.cap.2. &* in *cap. 1. de clericis non reſidentib.* eduntur ſub nomine Concilij: ergo prima pars diſtinctionis ſuſtineri nequit. Deinde, nam Concilium Turonenſe temporibus Alexandri III. celebratum anno 1624. prouinciale fuit; & tamen textus *in cap.maioribus 8. de præbendis*, Alexandro Tertio tribuitur. Igitur ex vtroque latere prædicta diſtinctio claudicat. His, & alijs omiſſis, reor aliunde petendam eſſe diſcriminis rationem; videlicet aut edi conſtitutionem ex Concilio, in quo interfuit Romanus Pontifex; & tunc edi ſub nomine ipſius Pontificis, non verò Concilij: aut deciſionem tranſcribi ex Concilio, in quo Pontifex non adfuit; & tunc nomine ipſius Concilij conſtitutiones in hoc Decretalium corpore proponi. Vnde cùm in Concilio Lateranenſi, de quo ſermo eſt in noſtro textu, & in Cõcilio generali, cuius mentio fit *in d.c. licèt, c. ne pro defectu*, adfuiſſet Romanus Pontifex, ideò eius nomine eduntur illius Concilij decreta: at cùm in Concilijs Sardicenſi, Africano, Aurelianenſi, de quibus *in d.c.1. de pactis, c.2. de elect. c.1. de bigamis*, non interfuiſſet Romanus Pontifex, Conciliorum nomine decreta tranſcribuntur. Quæ diſcriminis ratio accuratè obſeruanda eſt; magna enim huius animaduerſionis vtilitas ſequitur ad reſolutiones tum ſcholaſticas, tum forenſes, quas proſequitur noſter Primarius Balboa *in c.1. de iudicijs, n.2.* Barboſa *in c.dilectus 19. n.4. de præb. & dignit.* 4

c *Deus.*] Quod & plures Gentiles adhuc ſub tenebroſa caligine opacari cenſuerunt, & approbarunt, vt latè illuſtrat Elias Æſchædius *de Dijs Germanorum, c.12.*

d *Eſſentia.*] Quod Sabelliani, Patripaſſiani, & Priſcillianiſtæ negabant, docendo perſonas diuinas non eſſentia diſtinctas eſſe, quos Hiſpaniæ noſtræ ſacri Proceres damnarunt in Concilio Toletano I. in aſſertione Fidei, per hæc verba: *Si quis dixerit, atque crediderit, Deum Patrem eundem eſſe Filium, vel Paracletum, anathema ſit. Si quis dixerit, vel crediderit, Filium eundem eſſe Patrem, vel Paracletum, anathema ſit. Si quis dixerit, vel crediderit, Paracletum eſſe, vel Patrem, vel Filium, anathema ſit.* Et in Bracharenſi I *c. 2.* vbi ſic ſanciunt Patres: *Si quis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum non confitetur tres perſonas vnius ſubſtantię, & virtutis, ac poteſtatis, ſicut Catholica, & Apoſtolica Eccleſia docet; ſed vnam tantùm, ac ſolitariam dicit eſſe perſonam, ita vt ipſe ſit Pater, qui Filius, ipſe etiam ſit Paracletus Spiritus, ſicut Sabellius, & Priſcillianus dixerunt, anathema ſit.* Toletanum tertium ante canones: Toletanum vndecimum in confeſſione Fidei: refert Antonius Auguſtinus *in epitome Iuris, lib.11. tit. 27.* 5

e *Compoſitus.*] Hoc negabant Photiniani, Apollinariſtæ, & alij, quorum errores damnarunt Patres in quinta Synodo Conſtantinopolitana *collect.8. c. 11.* ſeptima Synodus *in epiſtola ad Conſtantinum, & Irenem*, Leo, Damaſus, Caius, & alij relati ab Antonio Auguſtino *in Epitome Iuris, lib 11. tit 35.* 6

f *Geſtant.*] Hoc totum negabant Manichæi, & Priſcillianiſtæ, quorum hæreſes damnarunt Leo Papa *epiſt. 91. c.8.* his verbis: *Plaſmationem humanorum corporum figmentum eſſe diaboli, error Manichęorum, & Priſcillianiſtarum: qui item hæretici carnis reſurrectionem negabant.* Patres Concilij Carthaginenſis relati *in cap. Epiſcopus 2. 23. diſt. Querendum ſi credat huius, quam geſtamus, & non alterius carnis reſurrectionem.* Concilium Toletanum vndecimum *in prologo*, per hæc verba: *Hoc exemplo Capitis noſtri confitemur vera fide reſurrectionem carnis omnium mortuorum: neque in aere, vel alia qualibet carne, vt quidam delirant, reſurrecturos nos credimus; ſed in iſta qua viuimus, conſiſtimus, & mouemur.* Et alij Sancti, quorum ſacra teſtimonia collegit Antonius Auguſtinus *in Epitome Iuris, lib.11. tit.38.* 7

g *Vna verò.*] Vnitatem Eccleſiæ non tantùm vnitate ordinis, verùm & vnitate formæ, ex varijs Sanctorum Patrum teſtimonijs probant Petrus Gregorius, & Proſper Fagnanus *in pręſenti*, P. Suarez *aduerſus Regem Angliæ, in principio*, Becanus *lib.3. opuſc. vlt.* Coriolanus *in ſumma Concilior pręlud 9.* Fr. Antonius Perez *in Pentateucho Fidei, c.1. dub.19.* 8

h *Continentur*] Corpus Chriſti verè, & realiter eſſe in Sacramento Euchariſtiæ, negarunt Berengarius, & reliqui Sacramentarij, *c.ego 42. de conſecr. diſt. 2.* quos varijs authoritatibus Sanctorum Patrum, & Conciliorum refellit Gratianus *integra diſt. 2. de conſecr.* 9

i *Baptiſmi.*] Pelagius, & Cœleſtius impugnarunt Baptiſmum paruulorum: ſed neceſſarium eſſe ad ſalutem, iam docuerunt, & ſtatuerunt Romani Pontifices, Clemens *epiſt 4. poſt medium*, Gelaſius *ep.1. c.12.* Leo Magnus *epiſt 84. & 91. c.9.* Gregorius Magnus *lib.5 ep.14. & lib.7. ep 47. & 53.* quorum, & aliorum verba refert Ant. Auguſtinus *in Epitome Iuris, lib.11. tit.12.* 10

k *Reparari.*] Ideò dicitur ſecunda tabula poſt naufragium, *c.72 de pęnit. diſt.1.* Tridentinum *ſeſſ.6 can.14. & ſeſſ.14. de pęnit. can.2.* Maguntinum ſub Paulo Tertio *canone 10.* Hieronymus *to 1. ep 8.* qui de pęnitentia loquens ait: *Illa quaſi ſecunda poſt naufragium miſeris tabula ſit.* Notarunt Viualdus *in Candelabro, tit. de pęnitentia, n.4.* Medina *eod. tractatu, in principio*, Valentia *tom.4. eod. tractatu, diſp.7. q.1. punct.4.* Suarez *de pœnitentia, diſp.1. num 4.* 11

Beca-

Becanus *de Sacramentis, c.29 de pœnit. q.2* Martinon *eod. tractatu*, *in princ.*

l *Coniugati.*] Iam à vernantis Ecclesiæ temporibus
12 fuerunt hæretici, qui nuptias, & procreationem liberorum damnarunt, de quibus in vniuersum Tertullianus *in principio libri de monogamia*, inquit: *Hæretici nuptias auferunt, Psychici ingerunt.* Eos diuino Spiritu præmonente damnauit Apostolus *primæ ad Timotheum cap.* 4 vbi post Sanctos Chrysostomum, & Ambrosium videndi sunt recentiores. Tales autem post Tacianum, Ebionem, Saturninum, & alios, fuere Marcion, Appellesque, & eius sectatores, de quibus Tertullianus *lib.1. ad vxorem, c 3. & de præscr. aduersus hæreses, cap.33.* hæc ait: *Paulus Timotheum instruens, nuptiarum quoque interdictorem sugillat: ita instituunt Marcion, & Seuitor Apelles.* In eosdem inuehitur *lib.4. aduersus Marcionem, c.11. & 34. & lib.5. c.55.* & plenissimè *lib.1. c.29.* vbi inter alia ait: *Iam verò sementem generis humani compescere totum, nescio an hoc quoque optimo Deo congruat.* De eisdem ex D. Irenæo *lib. 1. contra hæreses, c.22. & 30.* latè Eusebius *lib.4. historiæ Ecclesiasticæ, c.27.* Nicephorus *lib.4. hist. c.3. & 11.* Clemens Alexandrinus *lib.3 stromatum*, quem nominatim contra Marcionem scribere inconspectè negat vir aliàs doctus Pamelius. Verba Latinè reddit ex Gentiano Herboto, quæ sic se habent: *Iam verò, si & ipse Plato, & Pythagoras, sicut etiam posteà Marcionistæ, malam existimauerunt esse generationem, longè abfuit, vt communes ipse poneres vxores: sed Marcionistæ quidem dicunt, malam esse naturam, ex mala materia, & à iusto factam opifice, & creatore: qua quidem ratione nolentes implere mundum, qui factus est à Creatore, volunt abstinere à nuptijs.* Ad hoc etiam D. Ambrosius *lib. de virginibus*, sic inquit: *Dicet aliquis, Ergo dissuades nuptias? Ego verè suadeo, & eos damno, qui dissuadere consueuerunt.* Et paulò post: *Qui enim copulam damnat, damnat & filios, & debitam per successionum seriem generis societatem damnat humani.* Atque inibi tandem: *Vnum sanè, licèt sacrilegi, homines habent, quod in ijs etiam à sapientissimis probetur, qui coniugia damnando profitentur, quod nec ipsi debuissent nasci.* Tales etiam fuere Manichæus, & Priscillianus, quorum error damnatur à S. Leone *epistola 91. c.9.* his verbis: *Priscillianistæ nuptias damnant, & procreationem nascentium perhorrescunt; in quo, sicut penè in omnibus, cum Manichæorum profanitate concordant, quia non est illic libertas turpitudinis, vbi pudor matrimonij seruatur, & spes sobolis.* Patres Concilij Bracharensis primi *can. 11.* sic etiam talem errorem damnant: *Si quis coniugia humana damnat, & procreationem nascentium perrhorescit, sicut Manichæus, & Priscillianus dixerunt, anathema sit.* Toletanum Concilium duodecimum *can.* 8. Damnarunt etiam in vniuersum Apostoli *can.61.* Patres Concilij Gangrensis *can.1. 9. & 10.* quos Gratianus transcripsit *in c. si quis 4. cap. si quis nuptias 12. 30. dist. c. quicunque 9. 31. dist.* Sed hæc alijs relinquamus alias hæreses referentibus, & refellentibus. Videndi sunt Photius *in nomocanone, tit.13. c.11.* Baronius *tom.1. anno 57. n.191.* Bellarminus *lib. vnico de matrimonio, c.1.* Seuerinus Binius *in notis ad canonem 50. Apostol.* Cresperius *in summa, verbo Nuptiæ licitæ.* Antonius Augustinus *in Epitome, lib.11 tit.30. & lib.28. tit.1.* Franciscus Valens *in concordia, fol.270.*

Nuptias, qui damnarunt.

C A P V T I I.

Idem *in* a *eodem*.

DAmnâmus ergo, & reprobamus *b* libellum, seu tractatum, quem Abbas *c* Ioachim edidit contra Magistrum Petrum *d* Lombardum de vnitate, seu essentia Trinitatis, appellans ipsum hæreticum, & insanum, pro eo, quod in suis dixit sententijs, quoniam quædam summa res est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; & illa non est generans, nec genita, nec procedens: vnde asserit, quod ille non tam Trinitatem, quàm quaternitatem adstruebat in Deo, videlicet tres personas, & illam communem essentiam, quasi quartam: manifestè protestans, quod nulla res est, quæ sit Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; nec est essentia, nec substantia nec natura; quamuis concedat, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt vna essentia, vna substantia, vnaque natura. Verùm vnitatem huiusmodi, non veram, & propriam, sed quasi collectiuam, & similitudinariam esse fatetur: quemadmodum dicuntur multi homines vnus populus, & multi Fideles vna Ecclesia, iuxta illud: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna; &, Qui Deo adhæret, vnus spiritus est cum illo. Item: Ille, qui plantat, & qui rigat, vnum sunt: &, Omnes vnum corpus sumus in Christo. Rursus in libro Regum: Populus meus, & populus tuus vnum sunt. Ad hanc autem suam sententiam adstruendam illud potissimùm verbum inducit, quod Christus de Fidelibus inquit in Euangelio: Volo Pater, vt sint vnùm in nobis sicut, & nos vnum sumus: vt sint consummati in vnum. Non enim (vt ait) Fideles Christi sunt vnum, id est quædam vna res, quæ communis sit omnibus; sed hoc modo sunt vnum, id est vna Ecclesia, propter Catholicæ Fidei vnitatem; & tandem vnum regnum, propter vnionem indissolubilis charitatis, quemadmodum in canonica Ioannis Epistola legitur: Quia tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: & hi tres vnum sunt. Statimque subiungitur: Et tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres vnum sunt; sicut in quibusdam codicibus inuenitur. Nos autem, sacro approbante Concilio, credimus & confitemur cum Petro Lombardo, quod vna quædam summa res est, incomprehensibilis quidem, & ineffabilis, quæ veraciter est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus; tres simul personæ, ac sigillatim quælibet earundem: & ideò in Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas; quia quælibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia, seu natura diuina: quæ sola est vniuersorum principium, præter quod aliud inueniri non potest: & illa res non est generans, neque genita, nec procedens: sed est Pater, qui generat: & Filius, qui gignitur: & Spiritus Sanctus, qui procedit: vt distinctione sint in personis, & vnitas in natura. Licet igitur alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen aliud; sed id quod est Pater, est Filius, & Spiritus Sanctus idem omninò, vt secundùm orthodoxam, & Catholicam Fidem consubstantiales esse credantur. Pater enim ab æterno filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta quod ipse testatur: Pater quod dedit mihi, maius ab omnibus est. Ac dici non potest, quod partem substantiæ suæ illi dederit, & partem ipse sibi retinuerit; cùm substantia Patris indiuisibilis sit, vtpotè simplex omninò. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit ipsam sibi: alioquin desijsset esse substantia. Patet ergo, quod sine vlla

diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit; & ita Pater, & Filius habent eandem substantiam; & sic eadem res est Pater, & Filius, necnon & Spiritus Sanctus ab vtroque procedens. Cùm ergo Veritas pro Fidelibus suis orat ad Patrem: Volo (inquiens) vt ipsi sint vnum in nobis, sicut & nos vnum sumus; hoc nomen, Vnum, pro Fidelibus quidem accipitur, vt intelligatur vnio charitatis in gratia; pro personis verò diuinis, vt attendatur identitatis vnitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est: ac si diceret manifestiùs, Estote perfecti perfectione gratiæ, sicut Pater vester cœlestis perfectus est perfectione naturæ, vtraque videlicet suo modo; quia inter creaturam, & creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eas maior sit dissimilitudo notanda. Si quis igitur sententiam, vel doctrinam præfati Ioachim in hac parte defendere, vel approbare præsumpserit, tanquam hæreticus ab omnibus euitetur. In nullo autem propter hoc e Florensi monasterio (cuius ipse Ioachim extitit institutor) volumus derogari: quoniam ibi, & regularis est institutio, & obseruantia salutaris; maximè cùm ipse Ioachim omnia scripta sua nobis adsignari mandauerit, Apostolicæ Sedis iudicio adprobanda, seu etiam corrigenda, dictans epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur, se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ (disponente Domino) cunctorum Fidelium mater est, & magistra. Reprobamus etiam, & condemnamus peruersissimum dogma impij f Almarici, cuius mentem sic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tam hæretica, quàm insana sit censenda.

NOTÆ.

a *Eodem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione sub hoc titulo, *c.* 2 id est, Innocentius tertius in eodem Concilio Lateranensi, *c.* 2.

b *Libellum.*] Non fuit damnatus author, Abbas videlicet Ioachim, sed eius libellus principaliter: damnato enim authore, & eius scripta damnata videntur, *c. fraternitatis 4. de hæreticis*, vbi dicemus.

c *Ioachim.*] Monachus Benedictinus, qui construxit monasterium Florense, vir in Sacris Scripturis perdoctus: scripsit commentaria in Isaiam, Hieremiam, & in Apocalypsin; circumferuntur etiam eius nomine vaticinia de futuris Religionibus, alijsque rebus, vt eximijs laudibus illum extollentes tradunt Iacobus Græcus *in eius vita*, Viuar. *in apologia pro Flauio Dextro, n.* 12. Gabriel Pennotus *lib. 1. hist. Canonic. Regul. c.* 51. Bellarm. *de Scriptoribus Ecclesiast. seculo* 12. *pag. mihi* 241. Peña *in addit. ad direct. Inquisit. 1. par. pag.* 4.

d *Petrum Lombardum.*] Patria Nouariensem, Episcopum Parisiensem, vulgò Magistrum sentiarum appellatum, qui librum I. Sentent. de Trinitate, & Vnitate Dei scripsit, quam partem, præcipuè distinctionem quintam, impugnauit prædictus Abbas Ioachim, adstruens in Trinitate vnitatem, non illam quidem propriam, & essentialem, quam Catholici profitemur, sed collectitiam, & similitudinariam, sicut multi homines dicuntur vnus populus: idque probabat loco peruersè intellecto Ioannis *c.* 17. vt referunt Baronius *anno* 1164. Cabassutius *in notitia huius Concilij*, Primarius noster Illustrissimus Manrique, Episcopus Pacensis, *tomo 4. annal. Cisterc. anno* 1215. *c.* 5. De Petro Lombardo, & eius scriptis vltra illius expositores plura tradunt Bellarminus *de Script. pag.* 231. Franciscus Valens, & Petrus Gregorius in præsenti.

e *Florensi monasterio.*] Cùm in Concilio Lateranensi non Ioachim Abbas, sed libellus ipsius damnatus esset, ne eius detractores in ipsum, atque eius monasterium inueherentur, Innocentius declarauit, Florensi monasterio prædictam libelli damnationem non obesse, & Honorius III. Innocentij successor intra sexennium similem expediuit declarationem in gratiam vtriusque, Abbatis videlicet, & monasterij: cuius declarationis verba ex Bibliotheca Vaticana refert Peña *vbi supr.* quæ sic se habent: *Honorius, & cętera. Consentino Archiepiscopo Bisinacensi. Ex parte dilectorum filiorum Abbatum, & Conuentuum de ordine Floris, tam capitis, quàm membrorum, fuit propositum coram nobis, quod is, qui saluti hominum inuidet, & quieti, occasione assumpta ex eo, quod libellus, quem Abbas Ioachim contra bonæ memorię Magistrum Petrum Lombardum edidit, in generali fuit Concilio condemnatus, contra eos nonnullos, tam clericos, quàm laicos, Prelatos, & subditos concitauit: qui vt ipsos ab otio contemplationis auertant, & funes extendentes in laqueum pedibus eorundem, ponant eis scandalum iuxta iter, ipsis obijciunt exprobrādo, quod idem Abbas, qui pater, & institutor fuit Ordinis eorūdem, hęreticus ab Ecclesia Dei habetur: propter quod non solum simplices lactis participes à consortio eiusdem Ordinis auertuntur, sed etiam fortes, qui vti cibo solido didicerunt, & ad discretionem boni, & mali exercitatos pro consuetudine habent sensus, circa instituta eiusdem Ordinis incipiunt fluctuare. Licèt igitur prędictus libellus, siue tractatus, condemnatus fuerit in concilio memorato; quia tamen ipse Ioachim omnia scripta sua Romano mandauit Pontifici assignari, Apostolico iudici approbanda, seu corrigenda, & dictans epistolam, cui propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ (disponente Domino) cunctorum fidelium mater est, & magistra: F. T. per Apostolica scripta mandamus, quatenus per totam Calabriam faciatis publicè nuntiari, quod eum virum catholicum reputamus, & regularem obseruantiam, quam instituit, salutarem. Eos qui Ordini memorato ex hoc detrahere, vel insultare præsumpserint, mon. præm. sub. Apost. ob. castig. Dat. Laterani XIII. Kalendas Ianuarij, anno 5.*

f *Almarici*] Almaricus hic, siue Amoricus (hoc duplici nomine vocat eũ Gualterus *seculo 13. c. 1.*) natione Gallus, patria Carnotensis, Theologus Parisiensis, cùm apud Parisios non paruam doctrinę opinionem obtineret, in varios errores incidit, quos referunt Eymericus *in direct. Inquis. p. 2. n. 3.* Prateol. *verbo Almaricus*, Bzou. *anno* 1215. *n.* 2. Sallelès *lib. 3. de materijs tribun. c. 15. regul* 274. Inter quos illum magnoperè fouebat, videlicet, verum Christi corpus non esse magis sub Eucharistia, quàm in alia qualibet re. Vnde hanc propositionem non tam hæreticam, quàm insanam esse censuerunt PP. Concilij Late. in pręsenti: ille tamen, ac eius sequaces refossis ossibus Lutetię vsti sunt, vt referunt Ganguinus *lib. 6 sub Philippo*, Sander. *lib. 7. de visibili Monarc.* Senebrardus *lib 4. chronogr.* & ex eis Sallelles *vbi sup.* Rigordus, & Robertus Polonus, quos referunt Altesserra, & Florens *vbi sup.*

Huius textus historiam, & occasionem libelli scripti à Ioachimo Abbate ex eo repetit Seuerinus Binius in notis ad hoc Concilium Lateranense, quòd cùm Alexander III. aliquorum relatu accepisset Magistrum Petrum Lombardum in quibusdam scriptis suis à fidei articulis recedere, ad Vuilhelmum Senonensem Archiepiscopum sub hac forma litteras direxit.

ALEXANDER EPISCOPVS,
Seruus seruorum Dei.

Vuilhelmo Senonensi Archiepiscopo, salutem.

CVm in nostra olim esses pręsentia constitutus, tibi viua voce iniunximus, vt suffraganeis tuis Parisijs tibi adscitis ad abrogationem prauę doctrinę Petri quondam Parisiensis Episcopi, qua dicitur, quod Christus secundùm quod est homo, non est aliquid, omninò intenderes, & efficacem operam adhiberes. Inde siquidem est, quod fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod tibi cùm præsens præcepimus, suffraganeos tuos Parisios conuoces, & vna cum alijs viris religiosis, & prudentibus, præscriptam doctrinā studeas penitus abrogare, & à Magistris, & Scholaribus ibidē in Theologia studentibus, Christum, sicut perfectum Deum, sic & perfectum hominem, ac verum hominem ex anima, & corpore, consi-

„ consistentem, præcipias edoceri: vniuersis firmiter, „ & districtè iniungens, quod doctrinam de cætero illam nequaquam docere præsumant, sed ipsam penitus detestentur.] Hactenus Alexander. Coniectatur ergo Binius Ioachimum Abbatem inuitatum, & exhortatum à Præsule Senonensi, impugnasse Petrum Lombardum, non solùm in his quæ refellenda erant, verùm in alijs articulis veris, & orthodoxis. Ioachimus autem omnia correctioni sanctæ Matris Ecclesiæ subiecit; vnde propter hanc pronam ad corrigendum voluntatem, non ipse, sed eius libellus damnatus fuit.

Commentarium huius tituli omitto, quia interioris Theologiæ est: vltrà non licet attingere; nam & præstat alioqui multa securè prætermittere, quàm cum periculo dicere. Videndi sunt D. Thom. *opusc. 2. 3. & 24.* Canus *lib. 2. de locis, cap. 7.* Peña *ad Directorium Inquisitorum*, Prosperus Fagnanus *in præsenti*.

In hoc textu illud non duxi omittendum, videlicet Trinitatis appellationem vetustiorem esse, quàm creditum est viris eruditis, qui scribunt, eam primùm receptam fuisse in Synodo prima Alexandrina celebrata anno 315. Nam Iustinus Martyr, Scriptor longè antiquior, in libro de expositione Fidei, ait: *Vnitas namque in trinitate intelligitur, & trinitas in vnitate noscitur.* Et Lucianus, qui eodem ferè tempore vixit, in dialogo inscripto *Philopathesis, &c.* apertè & distinctè significat, quæ tunc fides esset Christianorum, & more suo Religionem eorum irridet, dum ait: *Quemnam igitur tibi iurabo Deum, altè regnantem, magnum, immortalem, cœlestem, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem; vnum ex tribus, & ex vno tria.*

TITVLVS II.

De Constitutionibus.

CAPVT I.

Ex Concilio a Meldensi.

VT *b* Canonum statuta sine præiudicio ab omnibus custodiantur, & nemo in *c* actionibus, vel iudicijs Ecclesiasticis suo sensu, sed eorum authoritate ducatur. In exponendis etiam sacris Scripturis Sanctorum, Catholicorum, & probatissimorum Patrum sensum quisque sequatur, in quorum scriptis, vt Beatus dicit Hieronymus, Fidei veritas non vacillet. Sed & qui in suis monasterijs religiosè residere debent, & vocum nouitates, vt innotescant, studio proferre satagunt, acerrimè vt præsumptores arguantur, & comprimantur.

NOTÆ.

1 Meldensis Concilij historia. *a* MEldensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 61.* Carnotensem *parte 5. Decreti, cap. 171.* & apud Ant. Augustinum *in epitome iuris, lib. 5. tit. 10. c. 49.* Meldis vulgò dicta *Meaux*, nobilis ciuitas est Galliæ Celticæ, cuius meminerunt Turonensis *lib. 5. cap. 1.* Ptolomeus *lib. 2. cap. 8.* Plinius *lib. 4. cap. 18.* in qua celebratum fuit hoc Concilium Meldense anno 845. 15. kal. Iulij, vt testantur Binius, & Sirmundus *in notis ad illud*. Congregatum fuit ad reformationem morum, & Regis Lotharij, qui facilè Ecclesiasticas res laicis possidendas tradebat; in eoque petierunt Patres ab ipso Rege, vt capitula à Carolo Magno, & Ludouico Pio prædecessoribus facta promulgare, & obseruare faceret, vt refert Baronius *in d. anno, n. 52.* & constat ex canone 78. ipsius Concilij. Canones enim Galliæ, de quibus *in cap. si quis Diaconus, 50. dist.* tanquam inutiles, quosdam Romanos reiecisse conqueritur Agobardus Lugdunensis Episcopus contra legem Gundeualdi. Sed melius est horum canonum sequi authoritatem, quàm proprium sensum. Eius Concilij fragmenta extant *in c. precaria 4. 10. q. 2. c. 1. 28. q. 2. c. de illis 6. q. 3. c. cauendum 3. c. quod 7. 1. q. 7. c. nemo 41. 11. q. 3. c. quicumque 6. 23. q. 8. c. si autem 36. q. 2. c. Ecclesiæ 18. de consecr. dist. 1. c. vt Episcopi 7. de consecr. dist. 5.* & præsens textus reperitur in canone 11. ipsius Concilij: in editionibus verò Binij, & Regia Parisiensi in canone 34. ex quo integram restituo.

2 *b* *Canonum statuta.*] Generalia, interpretatur Glossa, quam sequuntur in præsenti Baldus *col. 1.* Ferretus *n. 3.* Burgos *n. 22.* Mandosius *nu. 9.* Sed contrarium, videlicet tam statuta generalia, quàm prouincialia comprehendi in hoc textu, docuerunt in præsenti Decius, Panormitanus, Immola, Cardinalis Veronius, Riminaldus, Lælius Mancinus *genialium c. 224.* quorum sententia verior est, iuxta ea quæ in solutione secundæ difficultatis dicemus. Et licèt statuta plerumque ius peculiare ciuitatis, seu municipij significent, *c. 1. hoc tit. in 6. c. statutum 9. de hæret. lib. 6.* tamen ius commune, & generale sæpiùs demonstrant, *cap. statutum 22. de elect. in 6. cap. statutum, de rescr. eodem libro, cap. statutum 15. cap. statuta 20. de hæret. eodem libro, c. 1. §. vlt. de appellat. eod. lib. cap. Regula, §. porrò, 3. dist.* notauit Mancinus *d. cap. 224.*

3 *c* *Actionibus.*] Criminalibus, exponit Glossa, ita vt actio ad criminales, iudicium ad ciuiles causas referatur. Sed cùm actionis acceptio non semper ad ius persequendi, seu agendi in iudicio referatur, vt probant Petrus Gregorius *3. parte syntagmatum, lib. 21. c. 8. n. 9.* Brissonius, Othomanus, & Prateius *verbo Actio*, rectiùs credo actiones in hoc textu referri ad extraiudiciales actiones, quod & docuit Ferretus hic, & infrà explicabimus.

COMMENTARIVM.

EX hoc Meldensis Concilij canone communiter talis deducitur assertio: *Canonum statuta ab omnibus (tam in actionibus, quàm in iudicijs) debent custodiri.* Et eam probant textus *in c. Ecclesiasticarum, dist. 11. c. fin. dist. 14. c. quoniam 7. dist. 16. c. 1. dist. 14. c. de libellis, 20. dist. cap. relatum 14. dist. 37. c. nulli 4. c. placuit 7. 38. dist. cap. iudicet 4. 3. q. 7. c. etsi illa 23. 1. q. 7. c. 1. 12. q. 1. nulli, c. violatores 5. c. contra 7. c. hac 13. c. ideò 16. 25. q. 1. c. ne innitaris 5. hoc titulo*, Concilium Cabilonense II. *can. 9. Canonum statuta ab omnibus intemerata seruentur.* Chalcedonense *canone 1.* ibi: *Canones à sanctis Patribus in vnaquaque Synodo hucusque positi seruentur.* Nicænum II. *can. 1.* Synodus 8. sub Adriano, *cap. 1. & 2.* Lateranensis sub Martino I. *can. 17. 18. & 20.* Carthag. 2. *can. 13. Omnia, quæ à vestro cœtu gloriosissimo statuta sunt, placet ab omnibus custodiri.* Aurelianense III. *canone 32. Nec ignorare quemquam, nec dissimulare, id est prætermittere permittitur.* Aurelian. 4. *can. 16.* Bracharense I. *can. 40. Præcepta antiquorum canonum, quæ modò in Concilio recitata sunt, nullus audeat præterire.* Bracharense 2. *in fine*, Toletanum 3. *can. 1.* Matisconense *can. 9.* Toletanum 8. *can. 11. & 12.* Toletanum 12. *can. 9.* Trident. *sessione 25. de reformat. can. 18. l. omni 6. Cod. de sacrosanctis Ecclesijs, l. sacris 45. Cod. de Episcopis, & clericis.* Consonat lex 15. *tit. 16. partita 1.* Alia iuris testimonia congerit Antonius August. *in epitome, lib. 1. tit. 17. & lib. 5. tit. 10.* Illustrant prædictam conclusionem Petrus de Ancharano, Baptista Ferrerius, Ant. de Burgos, Andreas ab Exea, Franciscus Coccius *in repetitionibus ad nostrum textum*, extant *tom. 1. repetitionum iuris canonici*. Martinus Vranius, Millianus, Riminaldus, Fagnanus *hic*, & noster Primarius D. Roque de Bergas *in hoc textu:* plures relati à Cenedo *ad Decretales collectione 84.* Barbosa *in præsenti*, Suarez de legibus *lib. 1. cap. 6. n. 5.* Balsamon *in nomocanone, tit. 1. cap. 2.* Cironius *ad titulum de regulis iuris*, Franciscus Valens 2. *tomo concordiæ, in præsenti*, Pater Azor *tom. 1. institutionum, lib. 4. cap. 5.* 4 Conclusio deducitur, & probatur.

Sed

5 Impugnatur traditur assertio.

Sed in hanc assertionem ita iuribus roboratam, & authorum fulcro munitam insurgi potest sequenti consideratione: Si omnes tenerentur, & ligarentur statutis sacrorum Canonum, tam fideles iusti, quàm alij viatores; tam Ecclesiastici, quàm laici; tam subditi, quàm extranei deberent ea obseruare: Sed prædictæ personæ non ligantur legibus Ecclesiasticis: Ergo prædicta assertio generaliter, & indistinctè sustineri nequit. Probatur minor. Primò ex eo, nam fideles liberati sunt à legibus hominum per Christum, vt docet D. Paulus 1. *ad Corinthios c.6.* Vnde Dominus apud Matthæum *c.23.* reprehendit scrutantes mandata hominum: & Apostol. 1. *ad Timoth. 6. c.1.* ait: *Iusto non est lex posita. c.2. 19. q.2.* & ad Galatas *c.5.* inquit: *Si spiritu ducimini, non estis sub lege:* & *cap.7. ad Rom. Nunc autem soluti sumus à lege, in qua detinebamur.* Ergo fideles iusti non tenentur Canonum statutis. Secundò probatur; nam laici legibus, seu statutis temporalibus Conciliorum non obstringuntur, vt probant Turrifcremata *in summa Ecclesiæ, lib.2. 2. parte, cap.103.* Victoria *in relectione de Ecclesia, quæst. penult.* Bellarminus, & alij quos refert Salas *de legibus disp.7. sect.4. n.30.* Suarez *eodem tract. lib.4. c.17.* Diana 1. *parte, tract.1. resol.1. & 2.* In orbe enim Christiano duæ sunt potestates distinctæ; scilicet spiritualis, quæ residet penes Summum Pontificem, & Ecclesiæ Prælatos; & sæcularis, competens Regibus, & sæcularibus Magistratibus, *c.2. 96. dist. c. conuenior, 13. q.8. c. solitæ, de maiorit. & obed. extrauag. vnam sanctam, eodem titulo:* nec altera alteri præiudicare debet, *c. Imperium, c. quoniam, dist.10. c. si Imperator, 96. dist.* Elfricus Hunnius *in Encyclop. de legibus c.3.* Igitur sicut Principis sæcularis legibus, aut statutis laicorum non ligantur Ecclesiastici, *c. Ecclesia, c. cum 8. hoc titulo;* ita nec laici Episcoporum statutis obstringi debent. Tertiò probatur ipsa minor; nam subditi alieni constitutionibus alieni Pastoris non tenentur, *c.2. de constit. lib.6.* plures enim sunt constitutiones locales, quibus non omnes ligantur, *c. sciendum, 29. dist. c. statuimus, §. bis, 61. dist. c. cùm longè, 63. dist.* Igitur non rectè in Concilio prouinciali Meldensi absolutè statutum fuit, Canonum statuta ab omnibus esse custodienda.

6 Ecclesia habet potestatem legislatiuam.

Hac tamen dubitandi ratione non obstante, vera est suprà relata conclusio, videlicet canonum statuta ab omnibus esse custodienda. Pro cuius exactiori expositione sciendum est, in Ecclesia esse potestatem legislatiuam, & Romanum Pontificem tanquam eius caput, posse vniuersali Catholicæ Ecclesiæ leges indicere, ex potestate sibi à Christo Domino concessa, per illa verba; *Quodcumque ligaueris super terram:* & illa, *Tu es Petrus;* quæ referuntur *in c.16. D. Matthæi, in c. in nouo, 21. dist. c. quodcumque, 24. q.1. c. nouit, de iudicijs:* & probatur ex definitionibus Ecclesiæ, in quibus hæc veritas stabilitur, & Concilio Constantiensi *sessione 8. & 15.* & in Bulla Leonis: etsi fremant hæretici, qui tantùm in Deo agnoscunt potestatem legislatiuam, non verò in hominibus, vt Vualdenses, & alij, quos refellunt D. Thomas *lib.1. de regim. Principum, c.1.* Victoria *in relectione de potest. ciuili,* Bellarm. *lib.3. de laicis, c.2. & lib.4. de Rom. Pontifice, c.15. vsque ad 22.* Castro *lib.1. de lege pœnali, c.4.* Azor *tom.1. instit. lib.5. c.6. q.1.* Aluarus Pelagius *de planctu Ecclesiæ, c.68.* Salas *de legib. disp.8. sect.2.* Suarez *eodem tract. lib.4. c.1.* Paulus Layman *in summa, tract.4. de legib. cap.4. §.1.* Grethserus *pro Bellarmino lib.4. c.5.* Mathias Bredembachius *lib.4. antiperapisthis, c.5.* Mancinus *gemalium c.164.* Imò in hoc sensu diuina mandata dicuntur, quæ iniunguntur ab Ecclesia. Petrus Cluniacensis *lib.4. epist.18.* & ea ratione probatur: Regimen enim perfectum communitatis necessariò fieri debet legibus, vt post Politicos docent de legibus agentes Garzonus *in theatro, titulo de Iureconsultis,* Solorzano *emblemate 66.* Sconbornerius *lib.3. politicæ, c.1.* Hunnius *in encyclop. tit.2.* Ergo Ecclesia gubernari alio modo non poterat, nisi legibus promulgatis. An autem Ecclesia, vel eius Magistratus habeant potestatem ferendi leges canonicas ecclesiasticas, non solùm ad res spirituales, verùm etiam ciuiles, & politicas? quæstio est apud Interpretes. Affirmant Pelagius *de planctu Ecclesiæ, c.41.* Hostiensis *in c. super his, de voto,* Abbas *in c. nouit, de iudicijs,* Nauarr. *ibi, notabili 3. à n.9.* pro quibus facit illud Lucæ *c.22.* ibi: *Ecce duo gladij.* Ex quibus verbis deducit Bonifacius VIII. in dicta extrauaganti *Vnam sanctam,* Romanum Pontificem habere duas potestates, vnam spiritualem, aliam temporalem. Sed negatiuam sententiam, vt veriorem tenet Turrecremata *in summa Ecclesiæ, lib.2. c.103.* Victoria *de potest. Ecclesiæ, quæst. penultima,* Bellarminus & alij, quos referunt Salas *de legibus disp.7. sect.4.* Suarez *eodem tract. lib.3. cap.7.* Diana 1. *p. tract.2. resol. 122.* qui satisfaciunt prædictæ authoritati. Semper tamen obseruandum est, in terris subiectis Ecclesiæ Romanæ Romanum Pontificem posse ciuiles leges proferre, vti spirituales, *c. si duo, §. denique, de appellationibus, lib.6.* in terris verò Principum sæcularium, indirectè, etiam circa res temporales, in ordine ad finem spiritualem, posse etiam leges indicere, *c. per venerabilem, qui filij sint legitimi;* quomodo accipiendi sunt textus *in c. Vigilanti, c. finali, de præscriptionibus, c. cùm haberet, de eo qui duxit in vxorem, c. finali, de secundis nuptijs.*

Sicut Pontifex in vniuersa Ecclesia, ita & Episcopi in suis diœcesibus possunt constitutiones facere, exceptis rebus Romano Pontifici reseruatis, aut iam iure communi decisis, *c. Catholica, 11. dist. c. nullus 3. q.4. c. cùm omnes, c. cùm accessissent, de constitutionibus, c.1. de consecratione, dist.3. c.2. de maiorit. & obed. c. final. de ferijs, c.2. de locato.* Barbosa *de potest. Episc.2. parte, in comp. n.44.* Suarez *d. lib.4. c.4.* Salas *disp.8. sect.4.* Nec solum Pontifex, & Episcopi per se leges condendi potestatem habent, verùm etiam Concilia, tam generalia, quàm nationalia, prouincialia, seu diœcesana. Generalia, si coram Romano Pontifice, aut eius Legatis celebrata sint, aliàs si approbata non reperiantur, non obligant generaliter omnes fideles. Iacobatius *de Concilijs, art.10.* Suarez *vbi suprà, c.6.* Cætera verò absque vlla confirmatione Pontificis circa materiam proportionatam canones possunt condere, quibus subditi obstringantur, non verò generaliter omnes fideles, nec de maioribus causis aliquid in eis statui valet, *c. Concilia, dist.17.* & in praxi quidem veteris Ecclesiæ dubitari non potest; quin Concilia prouincialia potestatem condendi canones haberent, modò ea decreta contraria non essent canonibus Conciliorum generalium. Exemplo erunt varia Concilia Hispana, necnon aliarum prouinciarum: vnde Author Apolog. pro decretis Gregorij VII. *c.2. & 4* docet decreta Conciliorum œcumenicorum obseruanda esse velut leges Euangelicas; deinde rationem etiam habendam canonum in Synodis Prouincialibus editorum, dummodò contrarij non sint canonibus Conciliorum. Quapropter meritò reprehendendus est Gratianus, qui nouum ius introducere conatus est *in epist.18.* posse quidem Concilia hæc causas iudicare, & criminibus debitas pœnas irrogare, non tamen nouos canones condere: itaque Glossa eum apertè redarguit, quæ ita scribit ad eum locum: *Illud non est verum, quia Episcopi benè condere possunt canones Episcopales, & Archiepiscopi prouinciales; sed de maioribus causis non possunt aliquid statuere.* Exceptio Glossæ aperit genuinum sensum dicti capitis *Concilia,* ex quo Gratianus sententiæ suæ fundamentum mutuatus est, quodque descriptum est ex Apolog. Ennodij Ticinensis, vt notauit P. Marcha *lib.6. concord. c.14. in fine.* Prosequuntur Hostiensis *in summa huius tit.* Suarez, & Salas vbi suprà, & Illustrissimus Tapia *dicto tractatu de legibus,* qui latè agunt de alijs communitatibus inferioribus legis condendæ potestatem habentibus; istæ verò Episcoporum, seu Conciliorum constitutiones etiam appellantur Canones, & vt canonum statuta seruantur, *Clement.1. de priuilegijs,* Nicæna Synodus 2. *in epistola ad Theodorum: Suscipimus, & ex animo amplectimur sexta sacras vniuersales Synodos; locales autem Synodos non auersamur, sed magis amamus, & amplectimur.* 7

De Concilijs prouincialibus diœcesanis.

Secundò animaduertendum est regulariter legem sancitam, & publicatam ad sui obseruantiam obligare vniuersos subditos eius, qui eam condidit: quod probatur ex D. Paulo *ad Romanos c.3. vers. 19. Scimus quoniam quæcumque lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur. l. leges vt generales 3. C. de legibus.* Hunnius *in notis ad Treutlerum, vol.2. disp.4. q.36.* & indefinitè omnes subditos, cuiuscunque sint conditionis, & dignitatis: vnde lex dicitur commune præceptum, communis sponsio, cui omnes obtemperare debemus, *l.1. & 2. ff. de legibus,* Osualdus *ad Donellum, lib.1. c.16. lit. D.* Plura, vt solet, adducit Solorzanus *emblem.66.* & pactum publicum dicitur ab Aristotele *lib.1. Rhetor.* notat post Menchacam Osualdus *lib.12. comment. Donelli, c.4. lit. A.* Eò pertinet lex duodecim Tabularum: *Priuilegia ne irroganto;* de 8

Leges regulariter omnes ligant.

quà

qua Cicero *lib.3. de legibus*, & *pro domo sua*, ibi: *Vetant leges sacræ, vetant duodecim Tabulæ, leges priuatis hominibus irrogari*. Notant Gothofredus *in quatuor fontibus ad ipsas leges, tabula 9.* Samuel Petitus *ad leges Atticas, lib.2. tit.1.* nisi in ipsis legibus certæ personæ excipiantur, vt in ea lege, qua peregrini ab vrbe eijci iubebantur, nominatim Glaucippus excipiebatur, vt scribit Cicero *de lege agraria:* & in lege Pompeij, qua absentes à petitione Magistratus arcebantur, exceptus fuit Caius Cæsar, testante Suetonio *in Caio Cæsare*, *c.28.* An verò leges debeant obseruari cum periculo vitæ, disputant latè de legibus agentes, tam Iuristæ, quàm Theologi: nos tamen vt minùs proprium præsentis commentarij omittimus; id tamen sine piaculo omitti non valet, videlicet legibus Ecclesiasticis, id est sacrorum Canonum statutis non ligari Iudæos, & Gentiles nondum baptizatos, *c. de infidelibus, de consanguinitate, & affinitate: c. fin. de diuortijs*, quia de his qui foris sunt quid ad Ecclesiam? *c. multi, 2. q.1. cap. gaudemus, de diuortijs*, Petrus Gregorius *in præsenti, n.5.* Fideles verò adulti, cuiuscumque status, seu conditionis sint, vbicumque degentes, Pontificijs legibus Ecclesiasticis, aut Concilij generalis ligantur; & hac in parte est magnum discrimen inter leges Ecclesiasticas, & ciuiles; nam ciuiles nullæ sunt, quæ vniuersum orbem obligent, nec etiam omnes hominum conditiones; statuta verò Canonum ex suo genere vtriusque effectus habent capacitatem, vt latè probat, & considerat Suarez *lib.4. de legibus, cap.19.*

9 *De effectibus legum.* Tertiò sciendum est, legis ritè constitutæ varios effectus esse, quos refert post alios Hunnius *in Encyclop. titulo de legibus, c.4.* inter eos autem præcipuus, & primarius est formam dare negotijs, *l. leges 7. C. de legibus*, vt sic homines viuant, & negotientur: quod adeò procedit, vt si aliqua contra leges irritantes gesta sint, pro nullis habeantur, atque infectis, *l. non dubium 5. C. de legibus*, Arnoldus Vinius *lib.1. selectarum, q.1.* Caldeira *lib.2. de erroribus Pragmaticorum, c.1.* Hunnius *ad Treutlerum volumine 1. disp.6. q.54.* & *disp.11. q.28.* nec solùm hoc procedit in actionibus conuentionalibus, siue extraiudicialibus; nam ad effectum legum, tam ciuilium, quàm Ecclesiasticarum pertinet, quod ex illis causarum decisiones petantur; siquidem omnes iudices tenentur secundùm veritatem, & legum obseruantiam iudicare, *l. nemo 13. C. de sententijs, & interl.* Nouella 21. *c.2.* & 25. *§. vlt.* & 79. *c.1.* Authentica *iubemus, C. de iudicijs*, principium Institut. *de officio Iudicis, c.1. de re iudicata, lib.6.* Clementina 1. *§. Verùm, de hæret.* Christineus *tom.1. decis.9.* ita enim iudicari oportet, vt lex ipsa, si loqui posset, iudicaret; vt sit lex quasi anima iudicis, iudex quasi vox legis. Donellus *lib.26 commentariorum, c.2.* Frustrà enim leges scriberentur, si iudices ab eis recedere, & suo sensu, & arbitrio lites decidere possent. Plura Bodinus *lib.3. de republica*, *c.4. n.289.* Tiraquel. *de retractu, §.35. n.31.* Hinc iudices in leges iurabant, omnia ex legibus se constituturos, & iudicaturos, *l. rem 14. authent. sed hodie, C. de iudic.* vbi Giphanius, Donel. *lib.26. c.2.* & in singulis causis in leges iurabant: cuius iuramenti forma refertur *in nouella 14. c.6.* & de eo plura adducunt Polletus *lib.5. historiæ fori, cap.7.* Reuardus *lib.5. Variar. cap.8.* Ritteruſius *in notis ad Saluianum, fol.388.* Petrus Faber *ad titulum de origine iuris*, Ansenius *de iureiur. cap.7.* Osualdus *ad Donell. lib.24. cap.3. littera E.*

10 *Traditur ratio decidendi.* Ex his iam apparet decisiua ratio nostræ conclusionis; nam cùm Pontifici omnes fideles subsint, & Episcopis sui subditi, *c. omnis, de maioritate, & obedient. extrauaganti vnam sanctam, eodem titulo*, & quicumque potestati subiecti sunt, subdantur legi, quam fert illa potestas, *c.2. de maiorit. & obedient. l. vnica, ff. si quis ius dicenti*, docet D. Thomas 12. *q.96. art.5.* ideò in nostro textu deciditur, Canonum statuta ab omnibus esse custodienda; si Concilij generalis, ab vniuersis fidelibus; si Concilij nationalis, ab vna natione; si prouincialis, à tota prouincia; si synodalis, ab integra diœcesi: & cùm per constitutiones forma præscribatur negotijs, tam iudicialibus, quàm extraiudicialibus, rectè affirmatur in nostro textu, seruantes canonum statuta, non suo sensu, aut arbitrio, sed canonum statutis vti debere, & eorum authoritate duci, cùm omnes iudices, tam sæculares, quàm Ecclesiastici, teneantur leges, & statuta in iudicijs, & alijs actionibus obseruare: docent Vulteius, Vinius, & Pichardus *in §.1. Institut. de officio iudicis.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, ex qua dicebamus fideles liberatos esse à seruitute per Christi passionem, & sic non teneri seruare leges. Nam leges, etsi plura prohibeant, non derogant aliquid libertatis, vt docet Donellus *lib.2. comment. c.9.* imò potiùs, qui sub legibus viuunt, liberi sunt: pulchrè Plutarchus *in initio libri de audit. Qui rationi parent, soli digni sunt, qui liberi vocentur; soli enim hi viuunt vt volunt, qui quod velle debeant, didicerunt*. Cicero pro Cluentio: *Ideò legum serui sumus, vt liberi esse possimus*. Cùm enim homines custodiunt leges, canonumque statuta, non tam hominum, quàm ministrorum Dei mandata seruant. Nec obstant Apostoli fragmenta, quibus suffulti Beguardi inter alia nefanda dogmata asseruerunt, hominem perfectum legibus non teneri; quorum hæreses damnarunt Patres in Concilio Viennensi relato in Clementina *Ad nostram, de hæreticis;* refert Spondanus *anno* 1311. quæ fragmenta vt exponant, plura adducunt Suarez *lib.1. de legibus, c.19.* Salas *eodem tract. disp.14. sect.1.* Azor *tom.1. moralium, lib.5. c.6. q.1.* Ea tamen plausibilior interpretatio mihi videtur, quæ asserit illis in locis non docere Apostolum iustos non teneri legibus, vel non peccare, si leges non seruent; sed eas authoritates esse accipiendas de vi coactiua, non directiua: licèt enim omnis lex posita sit ad obligandos etiam iustos, Trident. *sessione 6. canone 11. & 19.* non tamen ad cogendos illos, quia non indigent coactione; non enim habent legem supra se, quasi ceruicibus suis imminentem, flagello terrentem, & minantem, vt habent iniusti, qui timore tantummodò pœnæ legibus obtemperant: operantur enim bonum iusti amore iustitiæ, quod Poeta eleganter expressit illis versibus: [margin: 11 *Dissoluitur ratio dubitandi.*]

Oderunt peccare boni virtutis amore;
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Quocirca iusti in lege potiùs esse dicuntur, quàm sub lege, quomodo exponunt. Apostolum in dictis locis D. Thomas 1.2. *q.93. art.6.* Gazeus *ad Cassianum collatione 21. c.2.* Valentia *tom.3. controu. disp 7. q.5. punct.4. Aliud est*, inquit D. August. super Psalmos, *esse in lege, aliud sub lege: qui est in lege, secundùm legem agit: qui est sub lege, secundùm legem agitur. Ille ergo liber est, iste seruus*. Hac interpretatione retenta apparet, non rectè Donellum *lib. 12. comment. c.5.* prædictum locum Apostoli obijcere Modestino *in lege obligamur, §.1. ff. de obligationibus & actionibus*, vbi ait Iurisconsultus: *Lege obligamur, cùm obtemperantes legibus, aliquid secundùm præcepta legum facimus, vel contra facimus*. Nam eius textus verus sensus est, nos lege obligari, quando leges aliquid præcipiunt, aut prohibent, quibus obtemperare necesse est: tunc enim sumus lege obligati, cùm aliquid secundùm præceptum legis facimus, vt cùm testamentum iuxta leges condimus, aut è contra. id est è conuerso, ob eius prohibitionem non fecimus; dictio enim *contrà*, ibi non est præpositio, aliàs idem decideretur, quod *in §. ex peccato*, sequenti; sed extat aduerbialiter sine casu, pro è conuerso, vt *in l. si duobus 28 §. vlt. ff. de iureiurando, l. quod iussit 14. l. si duo 39. ff. de re iudicata, l.2. §. vlt. ff. de verbor. obligat.* ex Cicerone, & alijs probat Tursellinus *de particulis, c.39.* docuit magnus Præceptor meus Doctor Hontiberos *in suo tractatu de legibus. c.1. n.2.* & alia tradiderunt pro eius textus expositione Giphanius *ibi*, Cuiacius *lib.17. obseruat. c.18.* nec obstant etiam D. Pauli testimonia, & cætera: *ad Romanos c.7. Nunc autem soluti sumus*. Nam ibi Apostolus loquitur de lege veteri, sub qua fideles non sunt; Apostolus enim docere volebat, nunc non esse fidelibus necessariam legem Moysis, nec ab eis esse seruandam, vt constat ex ipsa integra epistola 5. esse tamen sub lege naturali *honestè viuendi*, non secundùm concupiscentiam, vnde ait: *Si spiritu ducimini, non estis sub lege;* ac si diceret, quamuis necessarium sit spiritu vincere concupiscentiam, non ideò estis sub lege scripta. Latiùs prosequitur *dicto lib.1. c.19.* Nec augmentum dubitandi rationis obstat; nam, vt suprà diximus, loquuntur Patres in præsenti de statutis canonum ad ecclesiasticas res pertinentibus, non verò ad ciuiles, quas directè indicere Ecclesia non valet, vt suprà dixi. Nec vltimum argumentum refragatur, in quo dicebamus, tantùm subditos teneri legibus suæ Ecclesiæ; nam nostri textus verba cum distinctione commoda accipienda sunt, scilicet canonum statuta esse ab omnibus seruanda, cum quibus loquuntur, vel quibus imponuntur; vt si à Concilio generali, omnes, & vniuersi fideles; si à nationali, incolæ

illius

Illius nationis; si à Prouinciali, prouinciales; si à synodali, diœcesani vicini teneantur, vt docet Franciscus Valens *tom.2. concord. iuris, fol 126. in præsenti.*

12 Exponitur cap. contra, 25. q. 1. Ex his infertur interpretatio ad textum *in c. contra 7. 25. q. 1.* vbi ait Zosimus Papa: *Contra statuta Patrum condere aliquid, vel mutare, nec huius quidem Sedis potest authoritas; apud nos enim ineonuulsis radicibus viuit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reuerentiam.* Ex quibus verbis colligitur statuta Patrum, vel Conciliorum magna cum reuerentia ab omnibus esse custodienda: sed difficilis est textus ille, dum innuit Romanum etiam Pontificem illis canonum statutis ligari, ideò vt neque in eis dispensare valeat; quod verum non est, siquidem Romanum Pontificem in statutis Conciliorum, etiam generalium, dispensare posse, dicitur *in c. 2. de translatione Episcopi, c. proposuit, de concessione præbendæ:* docent Iacobatius *de Concil. lib. 1. c. 15.* Couarr. *in 4. 2. parte, c. 6. §. 9. nu. 6.* Morla *in emporio, titulo de legibus, q. 2.* Victoria *3. parte de potestate Papæ, pag. 227.* agnouerunt eam difficultatem Glossa, Turrecremata, & Archidiaconus *ibi*, qui vt illi satisfaciant, asserunt, textum illum procedere in statutis pertinentibus ad fidem catholicam, vel ius naturale, aut diuinum continentibus; tunc enim R. Pontifex debet statuta Patrum obseruare, & tueri, *cap. violatores, c. prima salus, c. quæ ad perpetuam, c. nulli, c. à sanctis, 25. q. 1.* Eos sequuntur Couarruuias *vbi sup.* Morla *d. q. 2.* Azor. *1. parte institut. lib. 5. cap. 14. q. 4.* Roa *de iuribus principalibus, q. 2. n. 30.* Roussellius *lib. 1. historiæ Pontific. iurisdict. cap. 6. nu. 8.*

13 Intelligitur authentica hodie c. de iud. Sed prædictæ conclusioni aduersatur textus in authentica *bodie, Cod. de iudicijs,* vbi postquam Iustinianus *in l. rem 14. Cod. eodem titulo,* docuerat, iudices debere iurare in leges, videlicet se secundùm eas iudicaturos, subiungit hæc verba: *Hodie iurant se facturos secundum quod eis visum fuerit iustius, & melius, exceptis defensoribus ciuitatum, qui iurant omnia secundùm leges, & iura facturos.* Ex quibus verbis colligitur, nō omnes teneri statutis legum in iudicijs duci, sed suo arbitrio posse causas decidere. Cui difficultati aliqui satisfaciunt asserendo, Magistratus maiores iudicare, non secundùm leges, sed prout eis æquū visum fuerit, etiam contra ius. Damhouderius *in praxi, c. 228. n. 13.* Sed hæc solutio refellitur ex nouella *8. c. 12.* & nouella *82. c. 13.* & traditis à Donello *lib. 26. comment. c. 2.* Alij asserunt per verba illa, *secundùm quod eis visum fuerit iustius, & melius;* nihil aliud iurare, quàm ius seruaturum, & verba illa, *exceptis defensoribus*, accipi, id est, comprehensis etiam defensoribus; cùm aliquando verbum, *excipere*, significet *includere, l. 1. §. 2. ff. de postulando, l. 2. §. quod si mancipium, l. 4. §. idem, ff. de ædilitio edicto, l. tutelas, ff. de capite minutis,* Petrus Faber *lib. 3. semestrium, c. 24.* Sed ne plus temporis in referendis, refellendisque solutionibus, quàm in veris adstruendis consumamus, dicendum est, prædicta verba authenticæ *bodie*, non rectè tradueta, transcriptaque esse ex ipsa Græca constitutione, vbi ita verba vertenda erant: *Conseruabo vt ius, & æquum esse videbitur:* quibus verbis nihil aliud Magistratus iurat, quàm se seruaturum ius: addit, *quod rectè videbitur*, id est non aliud se facturum, quàm quod ius esse sciet, & intelliget, vt plerumque Iudices iurant, *cap. videntes 19. de iureiurando:* docet pro eius textus interpretatione Donellus *lib 26. comment. c. 2.* Sensus ergo Iustiniani est, Magistratus maiores iurare se iudicaturos secundùm quod iustius & melius illis visum fuerit, quia illi ex circumstantijs à legibus recedere possunt, *l. hodie 14. ff. de pœnis.* Magistratus verò inferiores, vt defensores ciuitatum, iurant se omnia secundùm leges iudicaturos, vt iustiùs, ac meliùs, & secundùm leges examinari, & decidi debet, vt patet ex ipsa iuramenti formula relata in dicta nouella 8. his verbis: *Neutri parti præter ius, & fas addictus ero.* Notauit Bronchorst. *centuria 1. assert. 7.* etsi aliter textum illum accipiant Gilkenius *in d. lege rem 12.* Richierius *in dicta authent. bodie.*

CAPVT II.

a Gregorius *in* b *regestro, lib. 7. indistinctione secunda, epistola 35. ad* c *Fortunatum Episcopum* d *Neapolitanum.*

COgnoscentes qualis fraternitatem vestram zelus pro Christianis mancipijs, quæ Iudæi de Galliarum finibus emunt, accenderit, adeò nobis solicitudinem vestram placuisse signamus, vt inhibendos eos ab huiusmodi *e* negotiatione, nostra etiam deliberatio iudicaret. Sed Basilio Iudæo cum alijs Hebræis veniente, comperimus, hanc illis à diuersis iudicibus Reipublicæ emptionem iniungi, atque euenire, vt inter *f* Paganos & Christiani pariter comparentur. Vnde necesse fuit ita causam cauta ordinatione disponi, vt nec mandantes frustrari, nec hi qui contra voluntatem suam se inquiunt obedire, aliqua sustineant iniustè dispendia. Proinde fraternitas vestra hoc vigilanti solicitudine obseruari, ac custodiri prouideat, vt reuertentibus eis à præfata prouincia, Christiana mancipia quæ ab ipsis adduci contigerit, aut mandatoribus contradantur, aut certè Christianis emptoribus intra diem quadragesimum venundentur; & transacto hoc dierum numero, nullus apud eos quolibet modo remaneat. Si autem quædam ex ijsdem mancipijs talem ægritudinem fortassis incurrerint, vt intra statutos dies vendi non valeant, adhibenda solicitudo est, vt dum saluti fuerint pristinæ restituta, similiter modis omnibus distrahantur; quia rem quæ culpa caret, ad damnum vocare non conuenit. Quoniam verè quoties nouum quid statuitur, ita solet futuris formam imponere, vt multis dispendijs præterita non commodent, si qua apud eos mancipia ab emptione anni præteriti remanserunt, vel à vobis nuper ablata sunt, dum apud vos sunt posita, ea habeant alienandi licentiam, ne detrimentum ante prohibitionem possint ignorantes incurrere, quod eos dignum est postmodùm vetitos sustinere.

NOTÆ.

1 Gregorii magni tempus. a GRegorius.] Ità etiam legitur in prima collectione sub hoc titulo, *cap. 2.* & in ipso regestro epistolarum, ex quo litteram præsentis textus restituo. Gregorius cognomento *Magnus*, natione Romanus, vrbanam Præfecturam gessit; vnde nouerat ius ciuile Romanorum, cuius in epistolarum libris crebrò mentionem facit. Monachus fuit Ordinis Diui Benedicti, vt contra Baronium defendunt Gregorius Lopez Madera *de reliquijs Montis sancti, cap. 5.* Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, centuaria 1. anno Christi 576.* Varia opera eruditione plena scripsit, quorum catalogum refert Ludouicus à sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, lib. 1. littera G.* & plura de eius mira sanctimonia, & gestis congesserunt Baronius & Coriolanus anno Christi 590. Ioannes Diaconus in eius vita, Platina, Papirius Masonius, Luitprandus, & alij de vitis Pontificum scribentes. Creatus fuit Pontifex anno 590. & Ecclesiam rexit vsque ad annum 604. Plures epistolæ ex ipsius regestro transcriptæ sunt in hac decretalium collectione, quæ reperiuntur aliquando mendosè sub nomine Gregorij IX. *in cap. 1. de testamentis,* & alijs, vbi notabimus.

b *Regestro.*] Regesta, siue Registra vocauit sequioris sæculi Barbaries scrinia, in quibus tum chartæ & rescripta, tum thesauri Regij condebantur. Gregorius Turon. ærarij publici regestum dixit *lib. 9. cap. 5.* & crebrò vsurpat *eodem libro, cap. 10. & cap. 40.* & *lib. 10. cap. 19.* Prudentius *lib. peristephanon*, pro scrinijs chartarum accepit. 2 Regestrum quid.

Hie

Hic in regestis liber est cœlestibus.
Monimenta seruans laudis indelebilis.

Quæ tandem acceptio in Ecclesia Romana viguit. Nam quemadmodum Imperatorum constitutiones, & rescripta in scrinijs seruabantur; ita Romanorum Pontificum epistolæ in scrinijs, archiuis, & regestis reconditæ fuerunt. In chartario Ecclesiæ Romanæ epistolam requirendam esse, ait Diuus Hieronymus *in apolog. aduersus Rufin.* Et Nicolaus Papa *in epistola ad Episcopos Galliæ, in causa Rotaldi Suessionensis*, Romanam Ecclesiam decretalia in suis archiuis, & vetustis monumentis habere recondita refert. Et hæc Pontificum regesta per annos Pontificatus digesta erant, vt patet ex hoc regesto Gregorij, & ex alijs Gregorij VII. Alexandri III. Innocentij III. & aliorum Pontificum. Epistolas ex huiusmodi regestis desumptas pro canonicis sanctionibus haberi probat Parexa *de instrum. edit. tit. 5. resol. 2. nu. 8.* vt apud nos instrumentum in archiuo publico repertum fidem facit, *ex l. 8. tit. 19. partita 3.* vbi Gregorius *glossa 3.*

3 c *Fortunatum.*] Secundum videlicet, qui floruit temporibus Gregorij Magni; nam sanctus Fortunatus primus Episcopus Neapolit. floruit circa annum 300. vt refert Carraciolus *in monum. Eccles. Neapolit. cap. 22.*

4 Neapolis describitur. d *Neapolitanum.*] Neapolis vrbs percelebris est Campaniæ, imò totius Regni caput, in cuius sinum felicia omnia videntur à Deo congesta, vt refert Flores *lib. 1. c. 16.* dum de ea agens inquit: *Omnium, non modò Italiæ, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est olim Parthenope dicta.* Claudianus *lib. 3. ad Claudiam vxorem.*

Nostra quoque, & proprijs tenuis, nec rara colonis.
Parthenope, cui mite solum trans æquora vectæ.

Virgilius *lib. 4. Georg.*

Parthenope studijs florentem ignobilis otij.

Silius Italicus *lib. 12.* Solinus *c. 2. Parthenope, à Parthenopeæ Syrenis sepulchro, quam Augustus postea Neapolim esse maluit.* Ex Plinij historia, Chalcidenses habuit conditores; ex Strabonis verò sententia, Cumanos. A Syrenis conditam refert Antonius Monachus *in sua Campania*; & quid verum, examinat eruditus D. Garsias Coronel. *in notis ad Gongoram, tom. 2. sonet. 56.* Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à temporibus Beati Petri Apostoli, vt eius originem repetens tradit Carraciolus *vbi suprà.*

5 e *Negotiatione.*] De iustitia huius negotiationis apud nos, & an licitum sit commercium mancipiorum, quę ex Brasilia, Æthiopia, & Indijs in Europam transuehuntur, dubitant Molina *de iustitia, disp. 34. 35. & 36.* Rebellus *eodem tract. 1. part. lib. 1. q. 10.* Azor *3. part. lib. 8. c. 6. q. 5.* Sanchez *lib. 1. consil. cap. 1. dub. 4.* Gibalinus *de negotiat. lib. 1. cap. 4. art. 3. consect. 3.* quos consulas, qui ferè damnant similem emptionem in eiusmodi locis.

6 Pagani qui. f *Paganos.*] Pagani ex eo dicti sunt apud priscos scriptores, quia in pagis habitarent. Pagus autem à fontibus simul confluentibus dictus est. Festus Pompeius *verbo Pagus*, ibi: *Pagus, fons Græcè dicitur; vnde simul plures domus rusticæ, hoc est plures villæ, pagus vocantur, quòd circa fontes condi huiusmodi pagi consueuerint.* Inde Præpositi pagorum *in leg. 1. C. Theodos. de erogatione milit. annon.* Quare pro *Præpositi pacis*, restituendum est, *Præpositi pagis, in l. 1. C. Theodos. de pignor. l. 49. eodem C. de decur. l. 2. C. de susceptoribus, lib. 10.* apud Eusebium *lib. 4. cap. 1.* etiam Pagani dicti ibi habitantes, quasi in eodem fonte potantes. Postea tamen in Imperatorum sanctionibus, & Authorum scriptis pagani dici cœperunt Gentiles, qui adhuc Idolorum cultui dediti erant. D. August. *lib. 1. retract. c. 43. Deorum falsorum cultores vsitato nomine paganos vocamus:* & *l. 1. & per totum titulum de paganis, in Theodos. & Iustin.* Vnde autem pagani Idolorum cultores dicti sint, non liquet apud Doctores, vt constat ex traditis à Philastrio *de hæresibus c. 3.* Beda *in Cantica lib. 6. c. 30.* Baronio *die 11. Ianuarij, & anno 351.* Vuetitio *in notis ad Prudentium, fol. 614.* Arnisæo *lib. 1. de repub. cap. 5. sect. 1.* Connano *lib. 9. comment. c. 5.* Osualdo *lib. 18. Donelli, c. 7.* Solorzano *tom. 1. de iure Ind. lib. 2. c. 19. n. 76.* Salmosio *in notis ad Vopiscum, in Saturnino*, Steubechio *in notis ad Vegetium de re milit. lib. 2. c. 23.* Ex quibus placet sententia Baronij *dicto anno 351.* qui refert quod cùm Constantinus Imperator aduersus Maxentium expeditionem publicè pararet, indixit ne quis nisi Christianus militiæ nomen daret: imò si quis Gentilis ausus esset militiæ adscribi, cingulo exueretur, & ad propria redire cogeretur: vnde frequenter pagani militibus opponuntur, *leg. quædam, ff. de pœnis, l. 1. Cod. de milit. testam.* Facit lex 21. *C. Theodos. de paganis*, ibi: *Qui profano pagani ritus errore, seu crimine polluuntur, hoc est Gentiles, nec ad militiam admittantur.* Vnde ab his temporibus idolorum cultores pagani dici cœperunt. Non me latet, alios non inferioris eruditionis Scriptores existimasse, paganos dictos fuisse idolorum cultores à temporibus Christianorum Imperatorum, quia clausis idolorum delubris, sacrificijsque vetitis, Gentiles sic publicè ab idolorum cultu exclusi pagos adirent, vt clandestina sacra peragerent. Videndus Gothofredus *ad titulum C. Theodos. de paganis.*

g *Comparentur.*] Quod pluribus sacris canonibus & Imperatorum legibus prohibitum fuit, quas dabimus *in cap. 1. de Iudæis.* 7

COMMENTARIVM.

8 Conclusio probatur. EX hoc fragmento epistolæ Diui Gregorij illa communiter deducitur ab Interpretibus conclusio: *Constitutio futura respicit, non præterita, nisi in ea specialiter aliud caueatur.* Probant textus *in c. ante triennium, 31. dist. c. 2. 42. dist. c. si quidem 2. 10. q. 1. c. dixit 3. 32. q. 4. cap. ex tua, de filijs Presbyterorum, cap. aqua, de consecratione Ecclesiæ, c. per tuas, qui filij sint legitimi, cap. dilectus, vt lite pendente, c. 2. de constitutionibus, lib. 6. c. vnico, de postulatione Prælatorum, eod. lib. c. cùm singulis, de præbendis, in 6.* Clementina *Vt hi qui, de ætate, & qualitate, c. vlt. eod. titulo, in 1. collectione, c. 2. de decimis, in 5. collectione, l. 3. l. leges 7. Cod. de legibus, l. penult. & vlt. Cod. de sacrosanctis Ecclesijs, l. iubemus, Cod. de testamentis, l. vlt. in fine, Cod. de curatore furiosi, l. vnica, §. 15. de caducis tollendis, l. vlt. §. vlt. Cod. de suis & legitimis, l. vnica, Cod. de contractibus Iudicum, l. per diuersas 22. Cod. mandati, l. 3. Cod. Theodosiani de constitutionibus Principum, l. Diuæ 65. C. de decurion.* Nouella *7. c. 1. in fine*, Tridentinum *sessione 27. c. 12. 18. & 20.* Authentica *Vt cum, de appellatione, in princ. collat. 8. l. de varijs 27. C. de vsuris*, Authentica *de hæredibus ab intestato, §. finali, collatione 9. l. fin. in fine, tit. 14. partita 3. l. 6. tit. 1. lib. 2. recopilationis:* illustrant vltra relatos à Cenedo *in collect. 1. ad Decretales*, & Barbosa *in præsenti*, Vranius, & Petrus Gregorius *in repetitionibus ad hæc iura*, Suarez *de legibus, lib. 3. c. 14.* Morla *eodem tractatu, q. 6.* Anguianus *lib. 5. de legibus, c. 1. & sequenti*, Germonius *lib. 1. animaduers. c. 2.* Donellus *lib. 1. commentariorum, c. 5.* vbi Osualdus *littera F*, Mornacius *in d. l. leges*, Othomanus *lib. 1. obseruationum, c. 1.* Moneta *de commutatione, c. 6. n. 264.* Acuña *in c. ex antiquis, 54. distinct.* Salas *de legibus, tract. 14. disp. 21. q. 97.* Paz *ad leges styli, rubrica 12. n. 157.* Azeuedo *in d. l. 6. recopilat.* Phebus *tom. 2. dec. 151.* Franciscus Valens, & Prosperus Fagnanus *in præsenti*, Barbosa *in selectis, tom. 6. ad hunc textum, & voto 26.* Gothofredus *in d. l. 3. Cod. Theod. de constitutionibus Principum*, Diana *parte 6. tract. 3. per totum*, Menchaca *de success. creat. §. 18. n. 280.* Besoldus *in delibat. Iuris ex lib. 1. Pandectarum, §. 14. fol. 103.* Albericus Gentilis *lib. 2. lect. c. 11.* Borellus *tom. 1. decisionum, tit. de legibus, à n. 47.* Castillo *lib. 4. controuersiarum, c. 6. n. 88.* Valeron *de transact. lib. 1. nu. 12.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. de iure Indiarum, cap. 9. nu. 51.* Schonbornerius *lib. 3. Polit. cap. 6.* Hunnius *in Encyclop. tit. de legibus, c. 4.* D. Ioan. Bapt. de Larrea *tom. 1. dec. Granat. disp. 11.* Cuiacius *in d. l. vnica, §. vlt. C. de caducis toll.* Dreckerus *dissert. 2. lib. 1. n. 19.* Heringius *de fideiussoribus, c. 6. n. 226.* Nathen. *in iustitia vulner. tit. 10. cap. 9.*

9 Impugnatur tradita assertio. Sed in præsentem assertionem pro ratione dubitandi ita insurgo. Constitutio nihil aliud est quàm dictamen rationis, *c. consuetudo, 1. dist.* D. Thomas *2. 2. q. 31. art. 6.* Sed eodem dictamine rationis adduci debet Legislator ad corrigenda præterita, quàm futura mala, cùm corrigendum sit quidquid illicitè admittitur, aut à prædecessoribus admissum reperitur, *c. quod quis commisit, cap. grauæ 35. q. 9.* Ergo constitutiones non minùs præterita quàm futura respicere debent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam priuilegium priuata lex est, *cap. Abbate, de verb. signific.* Sed certi iuris est, priuilegium præterita quoque respicere, *cap. ad audientiam, de Ecclesijs ædificandis:* similiter & rescripta ad præterita extenduntur, *cap. ex literis, cap. vlt. de rescriptis;* & etiam sententiæ dicuntur particulares leges, *cap. 2. §. statuto, de constitutionibus, lib. 6.* Desiderius Heraldus *de authoritate rei iudicatæ,*

catæ, lib. 1. *c.* 1. *& 6.* Sed certum est sententiam præterita respicere, *c.* 2. *de re iudicata*, *l. dicere* 27. *ff. de arbitris*. Igitur leges etiam ad præterita extendi debent. Secundò in eam partem, in qua asseritur ex nostro capite finali, leges ad præterita extendi, si id à Legislatoribus expressè caueatur, ita argumentamur: Constitutio est regula actus, & ideò canon appellatur, *c. canon, dist.* 1. *c. regula*, 3. *dist.* Sed materia alicuius regulæ non est effectus iam præteritus, illud vulgare, *Ad præteritum non datur potentia*, vt dicitur *in c. Paulus*, 32. *q.* 5. Ergo nunquam constitutio potest habere pro materia actum præteritum.

10 De promulgatione legis. Adhuc tamen defendenda est prædicta assertio, ad cuius expositionem aliqua prælibanda duxi. Et primò sciendum est, de ratione cuiuscumque legis esse eius promulgationem & publicationem; nam cùm sit commune præceptum, & communis regula viuendi, debet omnibus patefieri, vt secundùm eam actiones suas dirigant, *cap. erit autem, cap. in istis, §. leges, dist.* 4. *l. finali, C. de decretis ab ordine faciendis, l. leges* 9. *Cod. de legibus*, Garcia *de beneficijs, p.* 5. *cap.* 8. *n.* 14. Gratianus *decis.* 200. *n.* 10. Borellus *d. tit.* 13. *de legibus, num.* 22. Suarez *de legibus, lib.* 1. *cap.* 11. *& lib.* 4 *cap.* 14. Salas *eod. tract. disp.* 1. *sect.* 10. *& disp.* 12. *per totam*, Anguianus *de legibus, lib.* 4. *c.* 1. Morla *eodem tract. in emporio, q.* 5. Diana *p.* 1. *tract.* 10. *resol.* 8. *&* 9. Petrus Marcha *lib.* 2. *concordiæ, c.* 15. Martinez à Prado *tom.* 1. *Theologiæ Moral. c.* 3. *q.* 5. *§.* 1. *&* 2. Gibalinus *tom.* 2. *scientiæ canon. lib.* 7. *c.* 1. Vnde non sufficit ab habente potestatem legem sapienter esse statutam & scriptam, sed vt illos, quibus lata est, obliget, desideratur promulgatio, *c. cùm infirmitas, de pœnit.* Trid. *sess.* 24. *de reform. c.* 1. Nouella 66. Iustiniani, *c.* 1. *§.* 1. Nec contrarium docet Innocentius III. *in c.* 1. *de postul. Prælat.* in illis verbis: *Necessarium sit, cùm constitutio solemniter editur, aut publicè promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum, vel litteras inculcare*. Ergo non semper, & in omni lege promulgatio desideratur; nam dictio illa, *aut*, in eo textu accipitur pro, & vt in nonnullis codicibus legitur; accipiturque expositiuè pro *seu*, vt denotet ad leges essentiam, & necessitatem illi parendi desiderari, quod solemniter edatur, seu publicè promulgetur: quo modo etiam eadem dictio accipitur *in l. si seruus*, iuncta glossa 1. *ff. de rebus authoritate iudicis*, & alijs congestis à Barbosa *de dictionibus, dictione* 46. docet Germonius *lib.* 1. *animaduersionum, cap.* 3.

11 De eadem promulgatione ex iure ciuili. Apud Romanos priusquam leges conditæ vim obligandi sortirentur priscis temporibus, populus centuriatis comitijs, consulto priùs Senatu, rogabatur, velletne legem sibi propositam excipere, & posteà lex illa scripta trinis nundinis pro rostris proponebatur, vt si alicui iniusta videretur, eam improbaret: & hanc publicam legis editionem, promulgationem veteres appellarunt, vt testatur Macrobius *lib.* 1. *Saturnalium, c.* 16. & constat ex Cicerone *Philippica* 5. & *in oratione pro Flacco*: ex quo, & alijs probarunt Connanus *lib.* 1. *comment. cap.* 13 P. Azor *tom.* 1. *institutionum, lib.* 5. *c.* 3. *q.* 1. Et postquam populus omne imperium & potestatem in Principem transtulit, hæc promulgationis forma penitus aboleuit; vnde mos in vsu esse cœpit leges, edictaque per populos & prouincias omnes Iudicum programmatibus publicare, & Præfectorum cura in celeberrimis locis proponi, *nouella* 48. *Iustiniani*, obseruat Cuiacius *lib.* 19. *quæst. Papin. in l. iuris* 7. *ff. de iuris & facti ignor.* Edictalem legem Constanstantini in foro Traiani fuisse propositam constat ex subscriptionibus, *l.* 2. *Cod. Theodos. de petit. & impetrat. sublat. l.* 1. *Cod. de officio Magist. offic. l.* 2. *eodem Cod. de iure fisci*. Proposita etiam fuit in foro Traiani nouella Theodosij de testamentis, & nouella 8. eiusdem, & Valentin. *de præscriptione triginta annorum*: sicut Romæ in Atrio Mineruæ constitutio Valent. Theodosij, & Arcadij, relata *in l.* 6. *Cod. Theodos. ad legem Iul. de adult.* & aliæ eorumdem Imperatorum apud P. Pitheum *in collat. leg. Mosaic. §. vlt.* & in Bibliotheca Regis Galliæ antiquæ legis fragmentum vetus in ære incisæ se vidisse testatur Cuiacius *lib.* 7. *obseruat. c.* 29. his verbis: *Apud forum palam, vnde de plano rectè legi possit, præscriptam habuerint*. Quam formulam fuisse edictorum comprobat Ausonius *in gratiarum actione*, dicens: *Has ergo litteras tuas in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi possint, instar edicti pendere mandauero*. Et Iosephus *lib.* 19. *antiquitatum, c.* 4. idem expressè testatur de edicto Tiberij Claudij Cæsaris. Edicta ad populum Romanum emissa Præfectus Vrbis vulgare debebat, *nouella* 48. *Iustin. nouella* 25. *Theodos. & Valent.* Aliquando tamen magister vtriusque militiæ, *nouella* 40. *&* 45. necnon Iudices per omnes populos, *l.* 3. *C. de legibus*. Qua de causa in Metropolibus edicta, decretaque Principum proponebantur, vt faciliùs omnibus innotescerent, *nouella* 17. *&* 66. *l. quidam* 63. *Cod. Theodos. de Decur.* & si in Metropolibus dabantur, in principalioribus earum vrbibus proponebantur, *l. quisque* 11. *Cod. Theodos. de tyronibus*, *l.* 54. *Cod. Theodos. de Decur. l.* 1. *Cod. Theodos. de gladiator.* vnde restituenda est subscriptio legis decimæ *C. de Cursu publico*, ex lege 41. *Cod. Theodos. eodem*. Hac ratione puto quod edicta Titull vocantur apud Metellum *in Quirinalibus*, his versibus:

Intereà Tiranus
Dat titulos per orbem
Absque responso, sine iuris ratione captos:
Ne mora saluet vllum.
Istud edictum procul euulgat.

Licèt hanc etiam promulgationis formulam non solùm edictis, verùm etiam constitutionibus designatam videamus aliquando, vt apud Plinium *lib.* 34. *c.* 4. vbi ait: *Vsus ad perpetuitatem monumentorum iam pridem translatus est tabulis æreis, in quibus publicæ constitutiones inciduntur*. Huc pertinet quod Imperatores rescribunt *in l.* 2. *Cod. Theodos. de constit. Princip.* ipsos non permittere quemquam constitutiones Principum ignorare, aut dissimulare: quæ transcripta est *in l. constitutiones* 12. *C. de iuris & facti ignor.* importuno tamen loco, cùm eius sententia non de omnibus legibus, siue constitutionibus Imperialibus sit accipienda, sed de illis quæ, perpensa & longa deliberatione fuerint editæ; siue de edictis, quæ prædicta publicationis formula, siue programmate vulgata fuissent. Hæc enim nec ignorare, nec dissimulare fas est, vt obseruo ex nouella *de tyronibus*, vbi in fine legitur: *Legem ne quis se ignorare confugiat, per omnes prouinciarum ciuitates edictis solemnibus diuulgetis*. Sed cùm ad generalem regulam hoc traducere Tribonianus vellet, verba illa sustulit, *Perpensa Serenitatis nostræ longa deliberatione*. Quæ ad curam, & etiam formulam condendæ legis spectant, quæ describitur *in l. humanum* 8. *Cod. de legibus*, & exornatur à Samuele Petito *ad Ius Atticum lib.* 2. *tit.* 1. Locus autem in quo constitutiones præcipuè figebantur Romæ, erat forum Traiani, vt constat *ex l.* 4. *Cod. Theodos. ad Senatusc. Claudianum, l.* 2. *C. de falsis, l.* 2. *C. ad leg. Cornel. de falsis, l.* 6. *Cod. Theodos. de adulter. l.* 3. *Cod. de sepulchro violato, l.* 4. *Cod. eodem de iure fisci, l.* 4. *Cod. de collat. donat. l.* 1. *de priuilegijs corporat. l.* 2. *eodem Cod. de habitu quo vti, l. vnica, eodem Cod.* De Campo Martio notauit Iacobus Gothofredus *ad tit. Cod. Theodos. de constitut.*

Sed licèt promulgatio legis necessaria sit ex eius natura, non tamen desideratur, vt omnibus singulis denuntietur, aut nota fiat, *c.* 1. *de postulat. Prælat.* aliàs nullus vnquam lege teneretur, etiamsi sciret illam esse latam & promulgatam, cùm semper dentur aliqui illam inuincibiliter ignorantes. Sufficit ergo promulgationem legis fieri in Curia Principis, vel Pontificis, vt expressè decreuit Pius IV. circa tempus obligationis Concilij Tridentini, dum ait Tridentinum omnes obligare post tres menses publicationis factæ in Curia: nisi expressè à Principe cautum sit, vt per singulas prouincias promulgetur, vt *in d. c. Cùm infirmitas*, Trident. *sess.* 24. *de reformat. c.* 1. & si lex sit Episcopi, vel alicuius Prælati vnam solam prouinciam subiectam habentis, sufficit publicationem in illa factam fuisse, nec desideratur in singulis locis prouinciæ publicari. Sotus *de iustit. lib.* 1. *q.* 1. *art.* 4. alijs relatis Sayrus *in Claui Regia, lib.* 3. *c.* 3. *n.* 7. Nec statim à die promulgationis incipit constitutio obligare, imò regulariter desideratur lapsus duorum mensium à die promulgationis, *c.* 2. *& vlt. ne clerici vel monachi, cap. noueris, de sent. excommunic. c.* 1. *de concessione præbendæ*, *in* 6. *nouella* 66. *Iustiniani, c.* 1. Ex quibus iuribus hanc regulam deducunt plures congesti à D. Vela *tom.* 2. *dissertationum, c.* 45. sed puto malè hoc tempus ex legislatoris arbitrio pendeat; nam in nouella 58. Iustiniani non duo, sed tres menses assignantur; aliquando solùm triginta dies, vt *in nouella* 116. *c.* 1. Et si prædicta regula admittatur, non procedet, nisi in ipsa constitutione exprimatur tempus ad obligandum, vt *in c. singula, de præbendis in* 6. extrauaganti *Execrabilis, eodem tit.* Trident. *sess.* 7. *de reform. c.* 2. vel nisi ita concipiatur lex, vt statim effectum 12 A quo tempore lex obliget.

fortia-

sortiatur, vt si adijciatur clausula *Ex nunc*, Clementina 2. *de hæreticis*, vt obseruabatur apud Athenienses, apud quos ex lege quam refert Demosthenes *in Timocr.* à die quo ferebatur lex, obligabat. Lex autem erat: *Leges quæ scriptæ sunt, & in posterum feruntur, ratæ sunto ab ea die, qua vnaquæque earum lata est, præterquam si cui adscriptum est tempus, in quo debet incipere*. Quam eruditè illustrat Samuel Petitus *ad ius Atticum*, *lib.2. tit.1.* Aliquando etiam longior terminus à legislatore præscribitur, vt in casibus congestis à Sayro *in claui regia, lib.3.c.5.* Farinacio *in fragmentis criminal. verbo Constitutio, n.656.* Diana *p.1. tract.10. resol.8. & 9.* Vnde obiter infertur, minimè peccare non obtemperantem legi humanæ ante promulgationem, etiamsi Legislator intendat obligare statim: post promulgationem autem etiam ante lapsum duorum mensium, ex probabiliori opinione, qui scit legis promulgationem, tenetur in conscientia ad eius obseruationem, *c.1. de postul. Prælat.* tempus enim duorum mensium datur ignorantibus, & ignorantes ante illius lapsum non obligat, nisi in ea apponatur clausula irritans; nam eius clausulæ natura est ligare etiam ignorantes, quoad nullitatem actus, non quoad pœnam, *c. si eo tempore, de electione, lib.6. c.1. de concessione præbendæ, eodem lib.* resoluit Barbosa *in nostro c.2. n.8.*

13 De præterito, & futuro. Secundò sciendum est, negotia alia præterita dici, alia pendentia, & alia futura. Præterita dicuntur quæ transierunt, & fluxerunt; vnde tempus præteritum pro elapso ponitur, *l. veluti 27. §. vlt. l. eum qui 41. ff. de verb. obligat. l. Antæus 14. ff. de aqua pluuia, l. si ita fuerit 41. ff. de manumissis testamento, l.2. ff. de bonis libertorum, l.1. §. item si quis, ff. de iuris & facti ignorantia, l.1. §. si pensio, ff. de migrando*, notat Albericus Gentilis *de diuersis temporum appellationibus, c.13.* Pendentia sunt, quæ adhuc stant, & in suspenso sunt, ita vt nec dici possint præterita, nec futura. Cicero *in paradoxis*, vbi ait: *Cui spes omnis, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi.* Vnde pendere fructus dicuntur quamdiu solo cohærent, nec separati sunt, *l. fructus, ff. de rei vendic. l. & quæ nondum, ff. de pignoribus*. Pendens vindemia, id est nondum lecta, *l. qui pendentem, ff. de act. empti*. Opera pendentia, apud Virgilium *lib.6. Æneidos*, ibi: *Pendent opera interrupta, minaque.* Plura Brissonius *de verb. significat. verbo Pendere*. Vnde pendentia negotia dicimus, quæ adhuc pacto, transactione, vel sententia non sunt finita. Bartolus *in l. omnes 5. n.50. ff. de iustit. & iure*. Futura nuncupantur quæ nondum euenerunt, *l.1. ff. de noui operis nunciat.* Hinc futura alimenta, quæ adhuc non sunt consumpta, *l. de alimentis, C. de transact.* futurus vir, seu maritus, qui nondum contraxit matrimonium, *l.7. §.1. ff. de iure dotium, l.2. Cod. de donationibus inter:* futurus hæres qui nondum adiuit hæreditatem, *l. si seruus 18. ff. de stipulat. seruorum:* casus futurus qui tantùm speratur, *l.1. §. si magistratus, ff. de Magistratibus conueniendis*: semper tamen futura opponuntur præteritis, *l. verbum 23. ff. de verb. sign. l. redhibere 22. ff. de ædilitio edicto.* Matrimonia futura opponuntur iam contractis, *l. Titia 143 ff. de verborum obligat.* & in hoc sensu præterita & futura accipiuntur in nostro textu.

14 In lege attendi-tur mens legislatoris. Tertiò præmittendum est, quod sicut in quolibet actu mens agentis primum locum obtinet, *l.1. §. si conueniat, ff. depositi, l. in conditionibus, ff. de condit. & demonstrat.* ita legislatorum mens in legibus, seu constitutionibus est inspicienda, *l. scire 13. §. aliud, ff. de excusationibus tutorum*. Vnde scire leges, non est verba earum tenere, sed vim & mentem, *l. scire 17. ff. de legibus, l. penult. ff. ad exhibendum;* mens enim legislatoris est anima legis, & lex essentialiter in suo esse pendet ab intentione legislatoris, *l. non dubium, C. de legibus*: vnde dicitur in legem peccare qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem: mens autem legislatoris circa duo considerari potest. Primò, quod velit legem ferre, & per illam subditos obligare. Secundò, quod velit eos obligare ad hoc, vel illud, iuxta hunc vel illum modum. Primum commune est omni constitutioni; secundum non ita, nisi determinetur in ipsa: propriè enim consistit in voluntate legislatoris de tali actu à subditis exhibendo. Ita & hæc dicitur propriè mens legislatoris, quia illa est quæ immediatè insinuatur per talia verba. Atque hoc docent textus dum dicunt, legem non obligare nisi secundùm mentem legislatoris, *c. si postquam, de elect. in 6. l. cùm mulier, ff. soluto matrim.* explicat Suarez *d. lib.3. c.20.*

15 Quibus ita prælibatis, ratio nostræ conclusionis ex eo prouenit; nam cùm leges non obligent ignorantes, nec ante promulgationem, sed tantùm transacto bimestri, perquàm iniquum esset si constitutione noua eius rei periculum quis incurreret, quod antè præcauere non poterat. Quid enim peccauit antiquitas, quæ nouæ constitutionis inscia pristinam sequuta est obseruationem? Vnde Cicero 3. *in Verrem*, ipsum reprehendit, quòd edicto suo præteritum tempus comprehendisset his verbis, *fecerit, fecit:* & Aulus Gellius *lib.17. noctium, cap.17.* increpat Scæuolam, & Nigirium existimantes verba legis Attiniæ referri ad præteritas res furtiuas: notauit Ruger. *lib. 3. variar. pag.263.* Turbarentur enim omnia, si quis lege nondum lata ligaretur. Plinius *lib.10. epist.116.* ibi: *Mihi hoc temperamentum eius placuit, vt ex præterito nihil nouaremus, si in futurum lex Pompeia obseruaretur: cuius vim si retrò quoque velimus custodire, multa necesse esset perturbari*. Facit Cato Vticensis relatus à Gothofredo *in d. l.3.* his verbis: *Neque enim definiri facilè potest, quousque extendere se debeat in præterita inquisitio: & si nouæ statuantur antè commissorum pœnæ, fore vt iniquè cum his agatur, qui punientur ex lege quam non violauerunt, nec ex parte læserunt*. Accedit, nam legislator sua constitutione nunquam intendit alteri præiudicium inferre, *c. super eo 15. de offic. deleg. l.2. §. meritò, ff. ne quid in loco publ.* Sed si constitutio noua ad præterita extenderetur, præiudicium contrahentibus fieret; si quidem contractus legitimè celebrati irritarentur, innocentes punirentur, & alia incommoda sequerentur, *d. c.2. hoc tit.* qui enim ante constitutionem aliquid gesserunt, iustam ignorantiæ causam habuerunt; cùm diuinare non poterant quid statuendum esset, *l. iubemus 29. Cod. de testam.* argumento textus *in c. vnico, vt Ecclesiastica beneficia*. Quod enim nondum est in rerum natura, sciri nequit, *cap. bonæ 1. de elect. c. ad dissoluendum, de desponsat. impuberum.* Quod si in præteritum leges ferre liceret, non prouidenter, sed calumniosè Princeps ageret, vt occultis in futurum laqueis insontes irretiret; hocque ostendunt verba illa legis 3. Codicis Theodosiani de constitutionibus Principum: *Non præteritis calumniam faciunt;* & optimè in legibus Vuisigothorum, *lib.1. tit.2. l.4.* statuitur: *Lex erit manifesta, nequaquam in captionem ciuium deuocabit*. Accedit etiam, nam quælibet constitutio ponitur vt regula humanorum actuum, statuens nouam regulam, *c. regula, 3. dist. cap. erit, 4. dist.* Ergo ex natura sua lex fertur pro actibus futuris, quia præteriti nec indigent regula, nec eius capaces sunt. Confirmatur etiam hæc ratio; nam lex præceptum est, vt vulgò fatemur: sed præceptum non potest dari de re præterita: ergo constitutio respicere non potest præterita. Iustè igitur in præsenti capite secundo deciditur, constitutiones futura, non præterita respicere: sed cùm in constitutionibus totum faciat voluntas legislatoris, si ipse ad præterita constitutionem extendi velit, præterita etiam constitutio respiciet, cùm constitutio vires capiat à potestate constituentis, *c. nobis 1. de sent. excom.* docent Viuianus, & Vranius *in d. c. fin.* An autem inferiores legislatores possint etiam leges ad præterita extendere, latè examinat Anguianus *lib.5. de legibus, c.4.* Traditur ratio decidendi.

Nec obstat iam dubitandi ratio suprà adducta, ex qua 16 dicebamus legem esse dictamen rationis, & sic præterita etiam respicere debere: nam illa ratio tantùm concludit, legem posse ex iusta causa pro præteritis ferri, quod nos non negamus; sed tantùm asserimus, legem indefinitè promulgatam ad præterita non referri. Nec primum argumentum deductum ex æquiparatione legis, & priuilegij refragatur; licèt enim priuilegium sit priuata lex, & conueniat cum ipsa, non solùm quia ille qui potest condere legem, potest concedere priuilegium, *l.1. §. planè, ff. de constitut. Principum, l. ius singulare, ff. de legibus;* verùm quia priuilegium etiam sicut lex, futura respicit: nec contrarium euincitur ex dicto capite *ad audientiam;* nam si rectè perpendatur, tantùm probat debere priùs considerari ius commune quàm priuilegium, nec debere priuilegium ad præterita concedi; non tamen negat posse indulgeri in præteritum. Nec etiam argumentum deductum à sententia aliquid probat; nam natura sententiæ est finem præteritis controuersijs imponere, *l. dicere, ff. de receptis arb.* & sententia non est lex, nec legem introducit, sed tantùm ius facit inter eos qui in iudicio contenderunt, *cap. cùm inter 13. de re iudicata, l. vlt. in princ. Cod. de legibus*, Maranta *in Speculo, 6. parte, tit. de sentent. n.129.* lex enim pro communitate fertur, sententia, Dissoluitur dubitandi ratio.

tia particulari negotio finem imponit. Vnde rectè aiebat Cicero: *Iudex statuit de præteritis, lex de futuris;* licèt aliquando ad futura iudicia trahatur, *l. Autæus, §. vlt. ff. de aqua pluuia arc.* notauit Cuiacius *ad titulum Cod. de iudicijs, in princ.* Tandem non obstat vltima difficultas; nam licèt constitutiones ad præterita respicientes non possint habere plenam rationem regulæ respectu actuum practicorum, tamen negari non potest, quin effectus eorum irritando possint regulare præteritas actiones, non quoad ipsas, sed quoad effectus earum, qui adhuc subsunt iurisdictioni legislatoris.

17 Exponitur cap. cùm tu, de vsur. Verùm superiori assertioni opponitur textus *cap. cùm tu, de vsur.* vbi refertur quod cùm in Concilio Lateranensi, celebrato sub Alexandro III. statutum esset, vt vsurarij manifesti communione Ecclesiastica priuarentur, & vsuras restituere compellerentur, Archiepiscopus Salernitanus vsurarios sui Archiepiscopatus communione Ecclesiastica priuauit, donec vsuras restituerent. Ipsi verò ab earum restitutione excusari intendebant, eo quod illa Concilij constitutio futuros vsurarios tantùm respiciebat, præteritos verò nullo modo damnabat. Super ijs, & alijs, quæ in textu recensentur, dictus Archiepiscopus consuluit Alexandrum III. qui decreuit, quod siue ante constitutionem, siue post vsurarij vsuras extorserint, cogendi sunt eas restituere. Ex qua decisione expressè deducitur, constitutionem non solùm futura, verùm & præterita respicere: cui difficultati communiter Interpretes in præsenti satisfaciunt asserendo, quod quando lex noua nititur iure diuino, aut naturali, tunc ad præterita extenditur; quare cum vsura sit prohibita iure diuino, *cap. 25. Leuitici, cap. 23. Deuteron. c. 19. D. Matthæi;* & naturali, pecunia enim natura sua sterilis est, nec generat pecuniam, *cap. ficut* 8. 47. *dist. cap. plerique* 14. *q.* 3. D. Thomas 2. 2. *q.* 28. *art.* 1. ideò in eo textu lex etiam præterita respicit: Ita Hostiensis, Butrius, Beroius *in nostro cap.* 2. pro quibus etiam facit, quod cùm legis naturalis, aut diuinæ nulla promulgatio desideretur, Suarez *de legibus lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 8. mentibus enim hominum, dum primùm veniunt ad vsum rationis, inscribitur lex naturalis, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 9. *art.* 4. *ad primum:* Ergo lex vsuram prohibens, etiam ante Concilium Lateranense obligabat. Sed licèt hæc doctrina vera sit, decisioni textus *in dicto cap. cùm tu,* non adaptatur; nam licèt constitutio illa protraheretur ad præterita, quia consona erat iuri naturali, aut diuino, quoad prohibitionem; si tamen pœnæ nouiter statuantur, quoad pœnas constitutio non extenditur ad præterita, *c. quoniam,* 47. *dist. cap. quoniam, de simonia, cap. cùm singula* 32. *vers. circa eos, de electione lib.* 6. Concilio Valentino I. *can.* 1. post Menochium, & Couarr. docet Morla *in emporio, titulo de legibus, quæst.* 6. *n.* 11. Ergo in eo textu quoad pœnam priuationis communionis constitutio non debebat ad præterita extendi. Hac solutione omissa, dicendum est *in dicto cap. cùm tu,* constitutionem Concilij Lateranensis extendi ad præterita, quoad prohibitionem vsurarum, ex eo, quia iuri naturali, & diuino consentanea erat; quoad pœnam verò priuationis communionis extendi, quia indurato, & pertinaci animo vsurarij persistebant in retentione vsurarum, absque eo quod eas restituerent; & cùm non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, regula *peccatum, de regulis iur. lib.* 6. ideò nouis etiam plectebantur pœnis, exemplo furis qui rem furtiuam non restituit, sed de loco in locum defert: potest enim vbicumque puniri, *l.* 1. *C. vbi de criminibus, cap.* 1. *de raptoribus;* quia idem est scienter rem iniustam detinere, ac eam inuadere, *c. sæpe, de restitutione spoliatorum.* Inde in eo textu vsurarij antiqui ratione retentionis, & nouæ contrectationis possunt nouis pœnis puniri. Morla *vbi suprà, q.* 6.

18 Explicatur clement. 2. de ætat. & qual. Secundò obijci solet textus *in Clementina* 2. *de ætate & qualitate:* vbi à Patribus Concilij Viennensis statuitur, vt de cætero, tam in Ecclesijs sæcularibus, quàm regularibus, nemo deinceps suffragium in Capitulo haberet, nisi saltem in Subdiaconatus gradu fuisset constitutus: quo decreto etiam asseritur comprehendi eos, qui antea in Canonicos erant recepti, vel dignitatem fuerant consequuti. Igitur constitutio respicit tam futura, quàm præterita. Huic difficultati vt satisfaciant Doctores, asserunt constitutionem disponentem aliquid circa executionem, seu perfectionem alicuius actus, qui non potest exequi sine præiudicio præteritorum, ad præterita extendi: quæ solutio refellitur ab Immola, & Decio *in nostro cap. vltimo,* Anguiano *lib.* 5. *de legibus, cap.* 5. quem transcripsit Barbosa *tom.* 6. *in nostro cap.* 2. & conuincitur ex textu *in cap. vlt. de electione in* 6. vbi constitutio agens de executione futuri actus, non extenditur ad præteritos: quare ea solutione omissa, verius asserendum est, textum illum ex eo extendi ad præterita, quia expressum fuit in ipsa constitutione, & nominatim cautum per illa verba: *Sunt mancipati, vel mancipabuntur in posterum.* Quo in casu ex suprà dictis constitutio respicit præterita & futura: quo modo intelliguntur textus *in c. cùm in cunctis, §. inferiora, de electione, c. si quidam* 10. *q.* 1. *cap. ad audientiam, de rescriptis, c.* 1. *de consuetudine, lib.* 6. *c. penult. in fine, de officio Delegati, eod. lib. l. vnica, Cod. eod. de contractibus iudicum, l. finali, Cod. de pactis pignorum, l. vnica. C. Theodos. de commiss. rescind. l.* 3. *in fine, eodem C. de incertis nuptijs, l.* 1. *ad Claud. l.* 1. *de act. certo temp. l.* 4. *de bonis vacant. l.* 7. & 17. *de hæreticis, l.* 5. *de can. frum. Vrb. Rom. in Theodos. Clem. vnica de probat. Clem. vnica de immunit. Ecclesiarum.*

Tertiò euerti videtur dicta conclusio *ex c. quoniam* 40. *de simonia,* vbi proponitur, temporibus Innocentij III. simoniæ labem adeò in plerisque Monasterijs inualuisse, vt nullo modo moniales ad mitterentur ad religionem, nisi magno pretio præstito; quem abusum vt corrigeret Innocentius, statuit ne de cætero pro ingressu religionis Moniales aliquid reciperent; & si recepissent, tam admittentes, quàm admissæ ex ipso Monasterio pellerentur, & in arctius Monasterium pœnitentiæ peragendæ causa detruderentur. Prosequitur Pontifex, & agit de his, quæ ante illam constitutionem receptæ, & professæ erant; & respondit ipse Pontifex, eas remouendas esse, & in alijs eiusdem ordinis Monasterijs detrudendas. Ex quo textu facilè depromitur, constitutionem nouam non solùm futura, verùm etiam præterita respicere; siquidem ea Innocentij constitutione ligantur Moniales, quæ antea erant professæ. Huic difficultati vt satisfaciam, suppono legem declaratiuam legis antiquæ comprehendere non tantùm futura, sed etiam præterita: *authentica de filijs ante dotalia instrumenta natis, collatione* 3. *l. fin. Cod. de pactis, l. final. Cod. de transactionibus, l. penult. Cod. de vsuris, Clement.* 1. *eodem titulo, Clementina* 2. *de iudicijs;* nam lex declaratiua, seu interpretatiua, non est regula actionis, sed supponit, & interpretatur illam. Ergo antea erat lex inducens obligationem, & sic noua veterem declarando nihil denuò statuit, *l. hæredes* 21. §. 1. *ff. qui testamenta,* authentica de raptoribus mulierum, ibi: *Tanquam si lex nostra ab initio cum tali interpretatione promulgata fuisset.* Vnde cùm *in dicto cap. quoniam,* declaretur ius antiquum prohibens aliquid recipere pro ingressu religionis, *cap. non satis* 8. *cap. de regularibus* 25. *de simonia;* mirum non est si extendatur ad præterita: si tamen in lege declarante, aut interpretante ius antiquum, sint verba, quibus restringatur ad futura, tantùm in illis locum habebit: quo modo intelligendi sunt textus *in c. aqua, de consecratione Ecclesiæ, c.* 3. *de institutionibus, cap. cùm Magistrum, de electione, c. final. de sponsa duorum, c. vnico, de postulat. Prælatorum, lib.* 6. *cap. licèt canon, de electione, eodem lib. cap. vnio, in fine, de clericis non residentibus, eod. lib.* Clementina 1. vbi Glossa *verbo De cætero,* de vsuris, iuncto Anguiano *dicto c.* 5. Pro coronide huius commentarij sciendum est, constitutionem nouiter editam respicere negotia pendentia, & iuxta illam, non iuxta veterem esse decidenda, *cap. vlt. de offic. Leg. in* 6. *l.* 7. *de legit. hæred. in Theodos. l. vn. de bonis cleric. in eod. Cod. l.* 6. *vnde vi, Cod. eod.* nisi lis pendeat, quia per appellationem sententia suspensa est: tunc enim iuxta veterem legem causa definienda est, *authent. vt cùm, de appellat. in princip.* latè prosequuntur Germonius *d. cap.* 2. Cuiacius *in l. vn. §. vlt. C. de caduc. toll.* Donellus *lib.* 1. *commentar. cap.* 5. vbi Osualdus *lit. F,* Franciscus Valens *tom.* 2. *concordiæ, folio* 176. *in præsenti.* 19 Exponitur cap. quoniam, de simonia.

a C A P V T III.

b Augustinus *super illud Apostoli ad Hebraeos.*

TRanslato Sacerdotio necesse est vt Legis translatio fiat. *b* Quia enim simul, & ab eodem, & sub eadem *d* sponsione vtraque data sunt, quod de vno dicitur necesse est vt de altero intelligatur.

N O T Æ.

1 a CAput tertium.] Cùm in prima collectione Decretalium tertio loco compilaretur textus *in c. peruenit*, qui extat apud Gratianum *in cap. peruenit, de consecr. dist.* 3. & post eũ præsens textus statim apponeretur, Raymundus huius sextæ collectionis author, eius textus rationem non habuit. Tum quia apud Gratianum reperiebatur: tum quia in præsenti breuiùs eadem doctrina statueretur. Vnde constat in præsenti textu agi de abrogatione legis veteris per legem Gratiæ, vt facilè ex textu antecedenti, videlicet dicto capite *peruenit*, colligitur: non verò Augustinus, seu quiuis author eius est, tractat de potestate legislatiua, quæ extat penes Pontificem, vt omnes repetentes hic supponunt & exponunt. Apertè enim ex infrà dicendis apparebit, in præsenti textu tam Apostolum quàm eius scholiasten docere Catholicos iam non esse sub lege Mosaica, sed viuere sub lege Gratiæ. Miror tamen hoc à nemine ex repetentibus fuisse animaduersum.

2 b *Augustinus.*] Ità etiam legitur in prima collectione, sub hoc titulo, *cap.* 4. non tamen reperiuntur verba huius textus inter opera D. Augustini, sed tantùm inueniuntur in Glossa ordinaria *ad caput 7. D. Pauli ad Hebræos*. Priora autem verba sunt ipsius Apostoli *d. cap. 7.* vbi agit de excellentia Sacerdotij Christi, & quomodo abrogatum est Sacerdotium Leuiticum per Sacerdotium Christi; atque necessariò abrogari debuit lex vetus Moysis simul cum Sacerdotio data. Cuius connexionis, seu consequentiæ rationes varias assignant Sancti Patres, & Expositores in eo textu. Prima, quia Sacerdotium fuit proportionatum legi, & cum ea indissolubiliter connexum; non enim potest esse Sacerdotium sine certis & congruentibus legibus ac cæremonijs: ita docuerunt Chrysostomus, Theodoretus, & Theophylactus, quos refert Cornel. à Lapide ibi, *nu. 46.* Secunda, quia lex illa erat sub administratione Sacerdotij, cùm apud Iudæos summus Sacerdos habuisset potestatem ferendi leges, *Exodi cap. 18. versic. 13.* Igitur mutato Sacerdotio, necesse erat, vt lex mutaretur. Quam illustrat D. Thomas *lect. 3. in d. cap. 7.* Tertia, quia translato Sacerdotio de vna tribu ad aliam, necesse erat legem transferri, quia dum lex manebat, nullo modo Sacerdotium mutari poterat de tribu Leui, vt probat Ribera *in d. cap. 7. num. 42.*

3 c *Quia.*] Verba quæ sequuntur sunt Glossæ ordinariæ exponentis sententiam Apostoli, quæ ait: *Quia enim simul, & ab eodem, sub eadem sponsione vtraque data sunt;* videlicet lex, & sacerdotium: in monte enim Sinai populus legem accepit, & pariter sacerdotium. Siquidem in eo constitutus est à Deo Sacerdos Aaron: vnde ex hac connexione legis, & sacerdotij infert Apostolus, facta translatione Sacerdotij, necessariò & legis translationem fieri debuisse. Et si dicas, priùs datam fuisse legem, quàm institueretur Sacerdotium, siquidem lex data est Moysi in monte Sinai, *Exodi cap. 20.* sacerdotium verò posteà institutum fuit, *Exodi cap. 28.* Respondeo Glossam appellasse legem non tantùm ea præcepta, quæ ante Sacerdotij institutionem tradita sunt, sed quidquid Moyses illis quinque libris comprehendit, quos Hebræi legem vocabant; multa enim Dominus præcepit seorsim, quæ ad legem etiam spectabant: docet Ribera *in d. cap. 7. D. Pauli ad Hebræos.*

4 d *Sponsione*] Id est promissione; licèt enim sponsio aliquando accipiatur pro pignore deposito à certantibus, vt cui ex illis vicerit tradatur, *l. 3 l. penult. ff. de aleator. l. si rem 19. §. vlt. ff. de præscript. verbis*, Sallust. *in Iugurtha*, vbi inquit: *Per inducias sponsionem faciunt, vti certo die Legati domo proficiscerentur: quo in loco inter se obuij fuissent, is communis vtriusque populi finis haberetur.* Macrob. *lib. 3. Saturn. c. 17. Nec moratos sponsione contendit.* Quæ sponsio in spectaculis valdè vsitabatur. Tertull. *de spectac. cap. 16. Aspice populum ad id spectaculum iam cum furore venientem, iam tumultuosum, iam cæcum, iam de sponsionibus concitatum.* Cassiodor. *lib. 3 var. c. 51. Et ad inanes contentiones sic descenditur, tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur.* Illustrant Buleng. *de Circo, c. 48.* Petrus Pitheus *lib. 1. aduers. c. 18* Pantoxa *in d. l. 3. de aleator. n. 9.* Etiam hęc sponsio in iudicijs Romæ olim vsitabatur; nam à litigatoribus se inuicem prouocantibus in æde sacra certa pecunia deponebatur ea lege, vt qui non ex bona fide ageret, aut inficiaretur, aut fugeret, ea pecunia mulctaretur. De qua sponsione accipiendus est textus *in l. 1. §. proinde 5. ff. de extraord. cognit.* vt obseruarunt Pitheus *d. cap. 18.* Cuiacius *in l. peto 69. ff. de legat. 2* Germon. *lib. 3. de sacror. immunit. cap. fin. n. 26.* Vasconcellos *ad titul. de Sacram. non iter.* Pancirola *lib. 1. variar. c. 34.* Dauid Argẽter. *de interdictis, in princ.* In hoc textu verò accipitur pro promissione à Deo facta sine vlla interrogatione; nam licèt regulariter sponsio supponat stipulationem, *l. vn. C. de suffrag. l. 7. C. comm. vtriusq.* vnde ex sponsione agere, est ex stipulatu, *l. sponsio 7. ff. de verb. sign. l. sciendum 19. § dictum, ff. de ædil. edicto, l. si super 9. C. de tradition.* plura Iacobus Gothofredus *in l. si Barsatorem 18. C. de fideiuss.* tamen aliquando promissionem tantùm continet. Brissonius *de verb. sign. verbo Sponsio.* Vnde cùm Dominus tempore quo sacerdotium, & legem populo dedisset, illi promisisset, vt si mandata in corde suo seruaret, in terram promissam eum introduceret, hanc promissionem Glossa ordinaria sponsionem appellat, nisi Glossam accipiamus de promissione illa, quam populus fecit seruandi legem à Deo datam *Exodi cap. 24. vers. 3. Respondit que omnis populus vna voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.* Et rectè Glossa sponsionem dixit, iuxta morem antiquum rogandi, & promulgandi legem à populo. Per stipulationem enim apud Romanos lex ferebatur, vt constat *ex §. lex, Institut. de iure naturali*, ibi: *Senatorio Magistratu interrogante.* A. Gellius *lib. 10. noctium, cap. 20.* Festus Pompeius *verbo Scita plebs:* notant Antonius August. *de legibus cap. 7. & 8.* Brissonius *lib. 2. de formulis, pag. 137.* Osualdus *ad Donellum, lib. 1. comment. cap. 8. littera C*, quo modo explicant dictam legem primam de legibus, Gifanius *in l. stipulationum 5. nu. 45.* Osuald. *d. lib. 1. Donelli, cap 16. littera D.* Cuiacius *lib. definitionum Papin.* & Faber ibi, quamuis eam aliter accipiant Forcatulus *dial. 2 nu. 8.* Pantoxa *in l. 3. de aleatoribus, nu. 5.* Vnde lex dicitur communis sponsio *in d. l. 1. ff. de legibus*: obseruarunt etiam Gothofredus, & Pantoxa *vbi suprà*, D. Ioannes de Solorzano *emblemate 66. num. 3.* & varia de ritibus ferendi leges adducentes Forculatus *dialog. 2. nu. 7.* Osualdus *ad Donellum, lib. 1. comment. cap. 8. littera C*, Connanus *lib. 1. comment. cap. 13.* Rosinus *lib. 8. antiquit. cap. 2.* noster D. Franciscus de Amaya *lib. 1. obseru. cap. 3. in fine*, Robertus *lib. 3. sentent. cap. 2.*

e *Intelligatur.*] Id est, quod dicimus, sacerdotio translato, translatam etiam esse legem, ex quibus verbis notat Glossa in præsenti, quod vbi est eadem ratio, idem ius statui debet: quod probant textus *in cap. ad eius, 5. dist. cap. denique, 4. dist. cap. si quis obiecerit 7. 1. q. 3 cap. inter, de translatione Episcopi, l. illud, ff. ad legem Aquil. l. cùm autem, ff. de negot. gest. l. 3. §. iudicio, ff de tutelæ & rationibus, l. illud, C. de sacrosanctis Ecclesijs, l. quidam, ff. de edendo*: plures congerit Barbosa *in præsenti, & axiomat. 197.* pleraque tradit de connexis Franciscus Valens *in præsenti, notatione 1.* 5

COMMENTARIVM.

QVibus prælibatis pro nostri textus vera Interpretatione, conclusio ex eo ita deduci debet: *Præcepta legis veteris, translato sacerdotio eius, iam cessarunt, nec hodie obligant.* Probant eam varia sacræ Paginæ testimonia. D. Matthæus *c. 11. vers. 13.* ibi: *Omnes prophetæ, & lex vsque ad Ioannem prophetauerunt:* & *c. 13. vers. 38* & caput 15. Actuum Apostolorum: vaticinia Hieremiæ *cap. 31. vers. 31.* Malachiæ *cap. 3. vers. 11.* Apostoli *ad Romanos cap. 15.* 6 Conclusio probatur

cap.15. verſ.14. ibi: *Non enim ſub lege eſtis, ſed ſub gratia:* & *cap.7. verſ.4.* ibi: *Ieſus liberauit me à lege:* & ad Galatas *cap.3. verſ.13.* ibi: *Chriſtus nos redemit de maledicto legis:* ad Epheſios *cap.2. verſ.15. Legem mandatorum decretis euacuans*, & ad Coloſſenſes *cap.2. verſ.14. cap. peruenit 3. cap.5. hoc titulo, in 1. collect. cap. vnico de purificat. poſt partum.* Ex Patribus Cypriano, Ambroſio, Damaſceno, & alijs probat Franciſcus Valens in præſenti, *ſect.7.* Illuſtrant ex Theologis poſitiuis Ribera, Thena, & Salmeron, Cornelius à Lapide *in d. cap.7. ad Hebræos*, Serlogus *tomo 1. in Cantica, antiloquio 3. ſect.4. pag.103.* & *tomo 3. veſtigat.10. ſect.1. cap.1. pag.342.* Ex Scholaſticis D. Thomas 1. 2. *q. 104. art.3.* Bonauentura, Scotus, & alij Sententiarij *in 4. diſt.3.* Vaſquez *tomo 2. in 1. partem, diſp.181. cap.9.* Suarez *de legibus lib.9. cap.10.* Ex Canoniſtis & alijs Couarr. *lib.1. variar. cap.17. nu.1.* Moneta *de commutat. cap.3. nu.57.* Baronius *anno 58. nu.81.* Binius *tomo 1. Conciliorum, in initio 1. partis*, Becanus *in analogia, cap.5. q.8.* Ambianas *ad Tertullianum de pudicitia cap.6. obſeru.1.* Caſtro *de lege pœnali, lib.1. cap.15.* Salas *de legibus diſput. 23. ſect.5.* & *diſp.24. ſect.4.* Volduc. *de Eccleſia poſt legem, cap.5. & 8.* Cellotius *de hierarchia, lib.3. cap.3. §.4.* Gibalinus *tom.1. ſcient. can. lib.4. cap.4.*

7 Traditur ratio dubitandi. Sed ſupradicta concluſio difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam lex antiqua nihil aliud erat, quàm Dei voluntas data per diuinam prudentiam: ſed voluntas Dei eſt immutabilis: ergo nec per translationem ſacerdotij potuit abrogari, præcipuè quia lex illa data fuit à Deo, vt in æternum duraret, vt probatur *ex cap.17. Geneſis*, ibi: *Erit pactum hoc meũ in carne veſtra in fœdus æternum:* & *cap.12. verſ.14. Exodi*, ibi: *Habebitis hanc diem ſolemnẽ Domino in gubernationibus veſtris cultu ſempiterno.* Et ibi: *Cuſtodietis diem ipſam ritu perpetuo.* Et *Pſalmo 104. verſ.10.* ibi: *Statuit illud Iacob in præceptum, & Iſrael in teſtamentum æternum.* Deuteron. *c.29. In ſempiternum vt faciatis vniuerſa verba legis.* Et *c.11. verſ.1. Obſerua præcepta eius, & cæremonias, iudicia atque mandata omni tempore.* Deuter. *cap.12. verſ.28. Obſerua, & audi omnia, quæ ego præcipio tibi, & filijs tuis poſt te in ſempiternum.* Leuit. *c.10. verſ.9. Quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras*, Leuit. *c.17. verſ.7.* Ierem *c.11. verſ.3. Pſal.118. verſ. 96.* ibi: *In æternum mihi eſt.* Et *verſ.111. Teſtimonia tua in æternum.* Et præcepta tam cæremonialia, quàm moralia, in perpetuum data dicuntur, vt de Phaſe dicitur *Exodi c.12. verſ.14.* ibi: *Habebitis autem hunc diem in monumentũ, & celebrabitis eum ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno.* Et *verſ.17. Cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo.* De feſtiuitate Sabbathi dicitur *Exodi c.31. verſ.16. Cuſtodiant filij Iſrael Sabbathũ, & celebrent illud in generationibus ſuis: pactum eſt ſempiternum inter me, & filios Iſrael, ſignumque perpetuum.* De ſolemnitate hebdomadarum legitur *Leuit. cap.23. verſ. 21. Legitimum ſempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus veſtris.* De tempore expiationum *Leuit. cap.23. verſ.31.* cauetur: *Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum ſempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus veſtris.* De ſacrificio legitur *Leuit. c.6. verſ.18. Legitimum, ac ſempiternum erit in generationibus veſtris.* De Sacerdote *Deuteron. cap.18. verſ.5.* ita cauetur: *Ipſum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, vt ſtet, & miniſtret nomini Domini ipſe, & filij eius in ſempiternũ.* Ergo ſi lex illa perpetuò data erat, nõ potuit vllo modo abrogari, ſeu transferri. Augetur, nam ſi aliquod præceptum ceſſaret, maximè præceptum circumciſionis, vtpote typicum cæremoniale, vt probant Turrianus *pro canonibus lib.1. cap.25.* Baronius *anno 102. nu. 19* & *anno 138. num.1.* Sed circumciſionis præceptum adhuc in lege gratiæ prædicatur ab Apoſtolo, *ad Corinthios cap.7. verſ.18.* ibi: *Sicut vocauit Deus, ita ambulet; & ſicut omnibus Eccleſijs doceo, circumciſus aliquis vocatus eſt, non adducat præputium; in præputio aliquis vocatus eſt, non circumcidatur: circumciſio nihil eſt, & præputium nihil, ſed obſeruatio mandatorum Dei.* Ergo præcepta legis veteris etiam cæremonialia, in lege gratiæ durant. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, nam ſæpe legimus Romanos Pontifices ex lege veteri, & eius præceptis decreta deſumpſiſſe, vt conſtat *ex cap.1. de homic. cap.1. de adulter. cap.1.* cum alijs quatuor ſequentibus, *de iniurijs*, vbi tam ex præceptis iudicialibus, quàm moralibus decreta referuntur. Ergo quia adhuc in lege gratiæ præcepta legis veteris obligant.

8 De Lege veteri. Qua dubitandi ratione ſic fulcita, non obſtante, defendenda eſt præſens aſſertio, pro cuius illuſtratione præmittendum primò eſt, Populum Dei tam ad regimen Reipublicæ temporalis, quàm ad aſſecutionem æternæ ſalutis, finemque ſupernaturalem peculiare ius, priuataque ſtatuta habuiſſe ab ipſo Deo data, & lata per Moyſem, vt ſuprà retuli in apparatu. Hoc ius Hebraici populi ius ciuile Hebræorum appellauit Philo Iudæus *in lib. de Ioſeph*, ſiue *de Viro ciuili*; ſic enim illi genti datum eſt, vt alteri minimè conueniret, niſi in quantum de lege æterna, naturalique participabat, vt communiter Theologi docent cum D. Thom. 1.2 *q.98. & ſequent.* & tunc nõ obligabat gentes ob vinculum legis Moſaicæ, ſed propter dictamen iuris naturalis, æquitatiſque, cui omnes homines debent obedire ex vi præcepti naturæ, iuxta illud *ad Rom. cap.2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis ſunt, faciunt.* Ex quo apparet, Hebraicum populum ſelectiorem fuiſſe Deo cæteris gentibus, vtpotè qui ſelectus fuit vt ipſi Incarnationis Filij ſui ſecreta panderet, & à quo humanam carnem ſuſciperet: quarè ipſum decuit perfectio, & ſanctitudo, iuxta illud Deuteron. cap. 18. *Perfectus eris, & abſque macula coram Domino Deo tuo.* Illuſtrat, qui ignorauit nil, D. Ioſeph de Retes *lib.5. opuſc. c.1.* Nec exiſtimandum eſt, deteriorem fuiſſe conditionem populi Hebraici, quàm cæterarum nationum: multitudo ergo præceptorum, quamuis libertatem operandi adſtrinxiſſet; libertatem tamen circa benè operandum minimè minuit, iuxta illud D. Pauli *ad Galatas cap. 3. Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto.* Vnde cùm Deum optimum maximum pædagogum habere meruiſſent, meritò gloriantur *Deuteron. cap 4. Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaque iudicia.* Vniuerſus igitur orbis præter Iudaicum populum in lege naturali per mediam gratiam Dei ſaluabatur: quod ſi ex gentibus eſſet, qui in religionem, populumque Iudaicum tranſire vellet, circumciſus ad illam legem admittebatur, fiebatque Proſelytus, iuxta cautiones, & cæremonias textus *in cap.12. Exodi*, quas explicant Toſtatus, Liranus, & reliqui PP. per quod ad vniuerſæ legis Iudaicæ obſeruantiã obligabatur vnà cum circumciſione, alioquin profitenti non proficiebat ad ſalutem, iuxta teſtimonium Pauli *ad Galat. c.5.* ibi: *Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendę.* Quæ ideò diximus, vt ſemel moneamus, ab obſeruantiam legis idem cenſendum eſſe de Proſelytis, ac de proprijs Iudæis, quibus peculiariter lex data fuit. De queis curioſè Grotius *lib.2. de iure belli, cap.1. §. 16.*

9 De eadē Lege. Reipublicæ autem forma ex præſcripto legum, quibus fundatur, deſumenda eſt: quare Ariſt. *lib.2. Polit. per tot.* Plato *in libris de legibus*, & *de Repub.* Cicero *in fragm. de Repub.* itidemque *in lib. de leg.* Plutarch. *in lib. de Rep.* & alij veteres de eodem inſtituto ſcriptores, à legibus denominationes rerumpublicarum faciunt. Aliæ quippe leges Regno feruntur, aliæ Ariſtocratiæ, aliæ Reip aut multitudinis iuſto imperio accommodantur. Ex quibus de forma regiminis Hebraici populi facilè cenſeri poſſet, ſi pateretur noſtrum inſtitutum. Miſſam tamen facimus hanc inueſtigationem, quam poſt ſacros Scriptores ex profeſſo inſtituerunt Carolus Sigonius, Petrus Cuneus, Pat. Stephan. Menoch. *in libris*, quos *de repub. Hebræor.* ſcripſerunt, inſcripſeruntque, apud quos legi poſſunt obligationes, munia, ſucceſſio, redditus, & ſtipendia Sacerdotij Hebraici, ſimulque Leuitarum miniſteria: item ſacrificia, holocauſta, victimæ, ſanctificationes, feſtiuitates, & reliqua, quæ illi legi conueniebant, erantque propria illius Sacerdotij, de quibus non pauca in toto hoc opere libabimus in ſuis titulis.

10 De fine ipſius Legis. Sed vt de lege Hebraica, quæ neceſſaria ſunt, breuiter decerpamus, notandũ eſt cum D. Thoma *1.2. q.99. per tot.* quod licèt homines alliceret ad cultum Dei per terrenorum repromiſſionem; tamen principalius intentum habuiſſe ad infundendum amorem erga Deum, bonoſque faciendos cultores per fidem, & charitatem, ſpemque in Deo repoſitam, iuxta illud *ad Rom. c.13. Si quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur. Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Et *1. ad Timoth. cap.1. Finis præcepti charitas.* Itaque tota compages mandatorum moralium ad Deum & proximum cum debita ordinatione referebatur. Cæremonialia verò Chriſtum venturum prædicabant, qui erat vltimus finis, quem intendit lex populi Hebraici. Petauius *tom.1. dogm. theolog. lib.10. cap.224.* & diſ-

& disponere, & præparare populum ad Christi aduentũ, *cap. finali, §. bis, 6. dist. cap. vnico, §. vnde, de sacra vnct.* D. Ambros. *lib. 1. de officijs, cap. 18.* vnde lex illa data fuit habita relatione ad Christum venturum; vnde ait Apost. 1. *ad Corinth. cap. 10. Omnia in figura illis contingebant.* Quare præcepta cæremonialia præfiguratiua erant, & instituta ad præfigurandum. D. Thomas 1. 2. *q. 102. art. 2.* Azor. *lib. 6. instit. moral. cap. 3.* Suarez *lib. 9. de legib. cap. 3.* Sed per iudicialia, & leges politicas quies, tranquillitas, & pax illi populo quæsita fuit, vt mores eorum, & naturalis inclinatio regionis ferebant. Inde deducitur aliud fuisse intentum, aliud præceptum tendens ad consequendum intentum: intentum enim supernaturale fuit iustificare populum, ipsumque ad vnigenitum Dei suscipiendum præparare. Præceptum verò fuit multiplex, prout condecebat Remp. à Deo institutam, sacrisque & politicis documentis ordinatam. Quæ omnia percurrere cùm operæ, aut facultatis nostræ non sit, (breuiter retulit Beyerlinch *tom. 2. in theat. vitæ humanæ, verbo Cæremoniæ*; & *tom. 4. verbo Lex*) ad classes tamen cum eodem D. Thom. vbi nuper, breuiter deducemus. Quędam enim præcepta moralia sunt, quædam iudicialia, quædam cæremonialia. Moralia dicuntur à moribus, quia per illa mores reformantur, & homo reducitur ad operandum secundùm rectum dictamen rationis; iudicialia sunt quę ad leges, iudicia & administrationem iustitiæ in ciuilibus, & criminalibus spectant, & optimum Reipublicæ regimen, veluti ad Principem, ad Magistratus, aliosue Iudices, ad seruos, ad ciues, ad peregrinos, ad successiones, contractus & similia, de quibus Seldenus *de legib. Hebræor.* Pet. Cuneus, & Pater Menochius. Cæremonialia tandem quæ determinant ritus, modos, cæremonias, quibus decenter sacris operandum sit, ne alioquin si pro libito hominibus liceret Deum inuocare, placare, rogare priuato quodam cultu, & pro vniuscuiusque libito, superstitio ingrueret pro religione, vt Gentiles ipsi viderunt apud Ciceronem *lib. 1. de legib.* quam partem illustrauit Antonius Clarus Siluius *ad leges Regias cap. 1.* multis adductis sacris, profanisque testimonijs, quæ aduersùs Nouatores huius sæculi rem adstruunt. Ad cæremonialia pertinebant sacrificia, quæ multiplici genere hostiarum fiebant; dies festi, vt Sabbathi, *Genesis cap. 2* Paschæ, *Leuitici cap. 23.* Neomeniæ, *cap. 10. Numer.* Azymorum, *Leuitici cap. 23.* Pentecostes, *Leuitici cap. 22.* Tubarum, *Leuitici cap. 23.* & alia quæ refert Azor *p. 1. instit. lib. 6. cap. 30.*

11 Sed videtur dicendum, moralia præcepta minimè necessariò data fuisse populo Hebraico, cùm legislatio hæc in tempore fuerit quingentis post Abrahamum annis; sed præcepta hæc homini ipsi ab initio indita esse per Deum, vt disputat Seren. Abbas apud Cassian. *collat. 8. cap. 23.* ex illis verbis: *Nam quia sit homini omnis scientia legis ab initio creationis infusa, hinc manifestè probatur, quod mandata legis absq; litteræ lectione ante legem, imò ante diluuium omnes Sanctos obseruasse cognoscimus*, &c. Quod multis exemplis illustrat à sacra Scriptura petitis, & cũ alijs Patribus confirmat Alard. Gazæus *in notis ad eum locum*: ergo sine necessitate inculcata fuerunt Hebraico populo prædicta præcepta moralia. Verùm enim verò, cùm per consuetudinem peccandi vniuersus ferè orbis obcæcatus viueret, amisissetque rectæ rationis dictamen, necesse fuit vt Author naturæ Deus tanquam supremus Legislator, & Doctor iniungeret, & exponeret populo suo, à quo vniuersæ gentes mutuarentur, quid esset iustũ naturaliter, & ad quid homo teneretur ex lege ipsa naturali, quod fecit *cap. 20. Exodi*; & hanc causam repetendi præcepta moralia præbuit D. Thomas *dict. q. 98. art. 4. 5. & 6.* & *q. 99. art. 2* & *quæst. 100. art. 1.* & satis copiosè Cassian. *d. collat. 8. cap. 23* noster Gratianus *in princip. 4. distinctionis*. Aliquid verò diuini acceperunt, respectu populi Hebraici præcepta moralia ex promulgatione Dei; nec enim negari potest, illi populo non solùm naturalia fuisse, sed etiam diuina positiua, quia à Deo nedum tanquam Doctore, sed etiam tanquam Legislatore lata fuerunt. Sed translato sacerdotio, & lege, cessauit quidquid de maiore religione acceperunt respectu populi illius, retinueruntque, vt semper retinent, absolutam vim ex ratione naturali, quæ in mente diuina existit, vt docent Iacobus Iordanus *tom. 1. Theolog. moral. lib. 2. q. 7. cap. 2. ex num. 4.* P. Granadus *in 1. 2. controu. 7. de legib. tract. 4. disput. 5. sect. 2. ex num. 12.* Franciscus Valens *d. q. 4. ad* *tit. de constit. sect. 6. ex num. 3.* Quo in sensu communiter dicitur, hæc moralia præcepta non cessare per aduentum Christi, & legem gratiæ; sed viua, & viuificantia permansisse. Quod de obligatione naturali, quæ diuina in mente diuina est, intelligendum est, non de superaddita qualitate iuris positiui diuini, respectu populi Hebraici, vt cum hoc moderamine accipiamus communem doctrinam apud Tiraquell. *in præfat. ad lib. retract.* Couar. *lib. 1. variar. cap. 17. ex n. 2.* qui plurimos veteres adducunt, & ex neotericis non pauciores modernus Additionator Couarr. à quorum recensione abstineo.

Diss'oi. tur quædam instantia.

Sequuntur iudicialia præcepta, quę Paulus ad Romanos *cap. 7* appellauit *mandatum iustum*, quæ ad pacem, & tranquillitatem ciuium referuntur, qua homines politici sunt, siue in ciuitate, regnoque viuentes, D. Thomas 1. 2. *tota quæst. 104.* de quibus latè Azor 1. *tom. lib. 6. cap. 30. & seqq.* vbi post Angelicum præceptorem ad classes præcepta hæc reducit appositissimè. Ad hanc partem spectant omnes leges de rebus publicis, & priuatis latę, tam ad causas ciuiles, quàm ad criminales; de commercijs, & successionibus, reuersionibusque bonorum ad cippum, siue ad tribus. Quo de iure nouissimè egerunt Politici suprà relati, & Ioannes Seldenus *in lib. de successionib. Hebræorum*, & si qui sunt alij. In quibus ferendis legibus etiam reluxit benignitas & bonitas Dei erga populum; neque enim ipsis permittere voluit sanctionem, sed tot, tamque peculiares, & accommodas leges illis dictauit, quibus fundati vitam beatam possent transigere. Vidit quippe æterna prouidentia populum illum rudem adhuc, parùmque ad rempublicam fundandam capacem fore, vt nesciret leges sibi condere, & formam regiminis stabilire. Itaque quod Deus immediatè Synagogæ præstitit, Ecclesiæ permisit per medios suos ministros, quos ad id aptos recognouit: quare de his iudicijs ad postremum tempus, siue ad tempus legis gratiæ nihil determinauit, vt docuit post D. Thomam Sotus *de iustitia & iure, lib. 2 q. 3. art. 3.* Cessauit ergo hæc lex quoad iudicialia præcepta Iudæorum respectu simul ac Iudaismus, & Synagoga cessauit per aduentum Christi, & complementum legis; quia illi soli populo, & statui data est: respectu verò nostri, qui ex Gentibus ad Ecclesiam venimus, nunquam propriè dicitur cessasse, quia nunquam Gentes tenuit, quibus alia forma Reipub. permissa fuit, vt doctè considerauit Hugo Grotius *lib. 1. de iure belli & pacis, cap. 1. §. 16.* vbi alios dat in notis, quem laudo fidenter, cùm audierim amplexatum orthodoxam fidem, & iusto fine defunctum. 12

De Præceptis Iudicialibus.

Hac de causa à nostris communiter dicitur pro hac parte, quoad iudicialia lex mortua, quia populum Christianum non obligat ex vi pręcepti positiui; sed non mortifera, cùm eius præcepta tanquam politica, & ad rectam gubernationem conducentia possint à Principibus habentibus potestatem suscitari, siue ecclesiastici sint, siue sæculares: de Ecclesiasticis Principibus præcepta de decimis (si hæc iudicialia sunt, & non moralia, de quo alibi disputabimus) Ecclesia ad sustentationem ministrorum excitauit, vt post Irenæum, & Chrysostomum in hunc sensum docuit Grotius *d. lib. 1. c. 1. §. 17.* aliaque permulta inueniuntur ab hoc sacro iure traducta in libros Pontificij iuris *in cap. 1. de homicidio*, & *sub titulo de iniurijs & damno dato*, quæ adducit Valens *d. quæst. 4. sect. 3. ex n. 7.* qua occasione de hac potestate disputat Albericus Gentilis *in disp. de libris iuris can. cap. 5.* Et de Principibus sufficiat exemplum retractus, quod deductum *ex cap. 25. Leuitici, Ruth cap. 4. Hieremiæ cap. 32.* nationes omnes ferè arripuerunt, vt de nostra ab initio cautum fuit *in l. 13. tit. 10. lib. 3. fori legum, l. 230. styli, l. 70. cum seqq. Tauri*, & in alijs. De Gallia fundat latè Tiraquel. *in præfat. ad libros de retractu, num. 7.* nisi quædam leges tam peculiariter datæ fuissent illi populo propter duritiam cordis eorum, vt pro tempore ęquitatem habuissent à Deo participatam, quę in statu Ecclesię à nullo Principe possent suscitari, quia à supremo Legislatore gratię reprobatę sunt, veluti lex, quę iubebat oculum pro oculo, & dentem pro dente. *Exodi cap. 21. Deuteron. cap. 19.* quę reprobata est per Christum *Matthæi cap. 5.* Item lex repudij, de qua *in Deuter. cap. 24.* abrogata est *eodem cap. 5. Matthæi, & cap. 9. & Marci cap. 10. & Lucæ cap. 16.* quas nemo Christianus iustè & ex charitate poterit suscitare, nec pręceptiuè, nèc permissiuè. Docent Grotius *d. §. 17.* Tiraquel. *in d. præfat. num. 10.* 13

De eisdē Pręceptis.

14 De Moyse Legislatore. Ex quo multi sibi persuaserunt, non omnes leges populo Iudaico datas, à Deo ipso immediatè lata fuisse, sed præter decem præcepta, & principaliores sanctiones, reliquas leges iudiciales, & cæremoniales latas fuisse à Moyse spiritu diuino afflato; quam opinionem sustinuit olim Marsil. Ficinus *in lib. de relig. Christ. cap.*34. Paul. Ricus *in lib. de christ. veritate*, *tract.*2. 3. *p. cap.*3. innixi quorumdam Patrum non rectè forsan perpensis sententijs, quos secutus fuit Tiraquellus *in dicta præfatione*, *n.* 8. & doctissimus Alphonsus Salmeron *in Acta Apostolorum, tract.61. & sequenti*; quem tamen excusare intendit Valens infrà referendus, & de libello repudij agens Primarius Scholæ nostræ doctissimus Canus *lib.* 2. *de locis*, *cap.*16. Cæterùm hæc sententia communiter improbatur, quia omnes leges Hebraicæ sub vno eodemque contextu, & scriptura continentur, & tanquam ab vno, eodemque Legislatore datæ accipiuntur: quare omnes respectu illius populi leges diuinæ positiuæ fuerunt, indispensabiliterque obligantes vsq; ad vltimum apicem, aut iota, tanquam à diuina prouidentia prouenientes; at leges, quæ darentur per Moysem, humanæ positiuæ forent, non adeò adstrictè, & indispensabiliter obligantes: ergo fieri non potest prædicta Legislatorum distinctio; faciliùsq; dicitur, leges illas prouidentia diuina accommodatas fuisse illi populo, gentisque genio & inclinationi pro statu Synagogæ antequam abundaret gratia, non tanquam perpetuò valituras, sed pro tempore. Quæ communior sententia est, quam sequuntur Bartholomæus à Medina *in* 1.2.*D.Thomæ*, *q* 98 *art.*2. Gabriel Vasquez *art. etiam* 2. Greg. de Valentia *disput.*7. *q.*7. *puncto* 1. *probat.*1. Greg. Martinez *d. quæst.*98. *art.*2. *dubio singulari*, Raphael Auersa *quæst.* 1. Eximius Pater Franciscus Suarez *de legibus lib* 9. *cap.*2. Ioannes de Salas *eod. tract. disput.*22 *ex n.*11. maximè *nu.*14. Ioannes Arboreus *lib.*10. *Theosophiæ*, *cap.*9. Bellarminus *lib.*1. *de Verbo Dei scripto*, *cap.*5. Iacobus Gordonus *tom.*1. *Theolog. moralis*, *lib.*2. *q.*7. *cap.*2. *ex n.* 4. Maldonatus *in Euangelium Matthæi*, *cap.*19. Franciscus Valens *in concordia*, *tit. de const. q.*4. *sect.*4.

Sequitur vt de cæremonialibus dispiciamus quæ ad virtutem religionis, & cultum Dei referuntur: cum verò ritus, quo Deus decenter placandus sit, ab ipsa ratione naturali non dictetur, necessaria est aliqua peculiaris, & priuata determinatio ab habente potestatem; hanc Ecclesiæ suæ permisit Christus Dominus propter abundantiã gratiæ, qua sponsam exornauit; populo verò Iudaico permittere noluit, tanquam rudi, & carnali, & quem cernebat in idololatriam, & superstitionem pronum; sed ipse curam gessit minutissimorum quorumcunque, sub interminatione quæ extat *in cap.* 5. *& 8. Deuter.* Cæremoniæ docebant cultum & decentiam tractandi sacra; simul tamen manuducebant populum per ritus sacrificiorum, festiuitatum, vestimentorum, & similium, ad veritatem cognoscendam, & sperandum Christum ex se venturum, vt post D. Thomam docent præcitati Authores, maximè Soto *d. lib.*2. *q.*3. *art.*2. *cum sequentibus*. Quare ex cæremonijs, quædam tantùm erant religiosæ, quædam religiosæ simul & typicæ, siue prefiguratiuæ venturæ veritatis, veluti purificatio post partum, quæ tantùm ad decentiam templi spectabat, & ad puritatem naturalem fœminæ, quæ in templum erat ingressura, sine vlla repræsentatione Christi venturi per se: è conuerso Paschalium obseruatio, sacrificia & holocausta, aliaq; quamplurima figuram præseferebant venturæ veritatis. Illæ cæremoniæ ab Ecclesia suscitari potuerunt, vt vidimus suscitatas *in cap.*1. *de purificat. post part.* vbi dicemus; istæ verò non tantùm mortuæ sunt, sed & mortiferæ, nec vlla prorsus lege ecclesiastica, aut sæculari possunt ad vsum reduci, quia coniungeretur vmbra cum sole, Synagoga cum Ecclesia, & Christiani sic Deum colentes, iudaizarent. D. Thomas *q.*104. Tapia post relatos, 1. *tom. catenæ moralis*, *lib.*4. *q.*27. *artic.*8. *& sequenti*, Franciscus Valens *in concordia iuris Pontificij, ad titulum de constitut. q.*4. *sect.*8. *per totam*, maximè *n.*12. alijs relatis, quibus parcimus. Non est opus in præsenti disquirere de controuersia exorta inter Paulum, Petrumque super obseruatione legalium, quæ extat *in epist. ad Galatas*, *c.* 2. quam posteà suscitarunt Hieronymus, & Augustinus, Augustinoque accedens D. Thomas 1.2. *q.*103. *art.*4. & Recentiores, Suarez *lib.*9. *de legib. cap.*16. *nu.*4. Salas *eodem tract. lib.*14. *disput.*23. Vasquez *in* 1.2. *disput.*182. *cap.* 2. *num.*9. Franciscus Valens *vbi proximè, sect.*9. Tapia *d. lib.*4. *q.*27. *art.*9. Illud tamen in re præsenti prætermittere non licet, in Concilio Hierosolym. II. relato *Act. Apost. cap.* 15. iniunctum fuisse Gentibus conuersis, siue ad Ecclesiam venientibus, vt abstinerent à fornicatione, idolothyto, sanguine & suffocato, à quo Iudæi abstinebant à tempore Noemi, *Genesis cap.*9. Quæ pars videtur ad præcepta cæremonialia veteris legis pertinuisse; & nihilominus tam in prædicto Cõcilio Hierosolymit. quàm in alijs canonibus, quos retuli in apparatu ad hæc commentaria, cernimus suscitatum: igitur quia præcepta cæremonialia veteris legis non cessarunt. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, præceptum hoc de abstinendo à sanguine & suffocato, quamuis Iudæis datum, seu repetitum sit *Leuitici cap.*17. pro qua parte sanguinem & suffocatum edere prohibebat, non fuisse typicum, aut præfiguratiuum Christi venturi; potius verò respexisse obsequium, & reuerentiam quam Deo tanquam auctori naturæ exhibere debemus; cùm enim vita animalis in sanguine sit, proijcientes in terram eius sanguinem, Authorem vitę recognoscere videmur; per consequens abstinentes à suffocato, censentur eandem reuerentiam præstare Authori naturæ, cùm carnes nolint attingere animalis illius, cuius sanguis Deo libatus non sit. Non ergo habuit cæremonia hæc aliud ex Iudaico populo signum, quàm quòd eidem populo data fuit, & in illius mores pertransijt, in tantùm vt profanos existimarent Iudæi, qui sanguine & suffocato vescebantur, nõ minùs quàm eos, qui manducabant idolothyta, siue de carnibus idolo mactatis: ne itaque scandalum oboriretur Iudæis baptizatis à Gentilibus ad Ecclesiam venientibus, si viderent illos vesci cibis, quos ipsi valdè abhorrebant, suscitata fuit, seu nouiter condita lex vetus, non quia cibi prædicti per se immundi haberentur; nullus etenim cibus immundus est, nec interdictus Christianis, seposita ecclesiastica constitutione, vt constat ex D. Paulo 1. *ad Corinth. c.*8. & *epist. ad Rom. cap.*14. sed quia visum fuit ita Gentium, & Iudæorum animos in concordiam reducere, si prohiberentur cibi Gentilibus, quos horrebant Iudæi. Qua de causa vbi hoc periculum non cernitur rectè potuit permitti, vel vsu, vel expressa constitutione esus prædictorum ciborum, ne coincidamus cum hæreticis, qui quasdam carnes immundas putant, vt prohibitum fuit in Concilio Brachar. I. *can.*14. *Immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit.* Consuetudo etiam idem potest efficere, vt in toto Christianismo iam effecit; non verò damnatur constitutio 68. Leonis Philosophi, qui eosdem cibos vetuit suo imperio, insistens prohibitioni Apostolorum quos vocat Præcones gratiæ. Itaque non omnis lex cæremonialis Iudæis data mortifera est, sed ea tantùm, quæ præfigurabat Christum venturum. Ita de hac lege censuerunt Baronius *anno* 51. Victoria *de potestate Papæ & Concilij*, *versic. Quarta propositio*. Ioannes Antonius Delphinus *de potestate Ecclesiæ*, *titulo de delectu cibor. pag.*147. Tapia *q.* 24. *art.*9. *in fine*. Quare autem nouioribus Ecclesiæ canonibus hoc præceptum suscitatum fuisset, exposui in dicto apparatu.

Tandem sciendum est, communem & veram sententiam Theologorum esse cum D. Hieronymo, & Augusti- 15 De cessatione Legis veteris.
no, nullum pręceptum legis veteris cessasse ante mortem Christi; nam etsi ferè omnia præcepta cęremonialia fuissent pręfiguratiua Christi venturi, & ministeriorũ eius; erant tamen præcipuè præfiguratiua mortis, & passionis illius, & ideò vsque ad mortem ipsius lex Moysis omninò perseuerauerit: quare Christus dum vixit, legem obseruault, & cæteros omnes ad eius obseruationem hortabatur, vt constat *ex c.*5. *& 17. Lucæ*, *cap.*23. *Matthæi*. Cessauit ergo lex vetus in ipso momento mortis Christi Domini, vt probatur ex D. Paulo in præsenti textu, relato ibi: *Translato sacerdotio*. Nam cùm in ipso momento mortis Christi confirmatum fuerit nouum Testamentum, sequitur hinc fuisse reuocatum antiquum; & translato sacerdotio, translatam quoque fuisse legem antiquam in nouam: etiam aliqui idem probant ex eodem Apostolo ad Ephesios *cap.*12. ibi: *Legem mandatorum decretis euacuans*. Idem dicendum est de præceptis iudicialibus; nam cùm morte Christi fuisset vetus Testamentum translatum, consequens erat, vt non solùm cæremoniæ, sed etiã Respublica illa omninò mutaretur, quatenus à Deo constituta erat. Poterant enim Hebræi propria authoritate suam eandem conseruare Rempublicam, & sibi hoc modo eligere Regem, vt conseruarent legem iudi-

cialem, quam à Deo per Moysen acceperant, sicut & hodie Ecclesia multa ex illis præceptis iudicialibus renouauit; illa tamen lex quatenus à Deo lata, & quatenus diuina, post mortem Christi cessauit; nam quemadmodum tulit illam, non pro omnibus gentibus, sed solùm pro populo Iudaico, qui signo circumcisionis à reliquis distinguebatur: ità cessante circumcisione, lex iudicialis quatenus à Deo lata fuit, cessare debuit. Circa præcepta moralia à Deo lata acerrimè defendit P. Vasquez 1. 2. *q.* 103. *disp.* 168. *cap.* 3. *num.* 17. obligationem eorum post mortem Christi non cessare, sed semper manere; verùm placet sententia Soti *lib.* 2. *de iustit. q.* 5. *art.* 4. *conclus.* 2. quem sequuntur Recentiores Thomistæ, dum ait, præcepta moralia post mortem Christi cessasse, non quatenus erant præcepta naturalia, sed quatenus à Deo lata fuerunt per Moysen; & ita hodie durare quatenus naturalia sunt. Facit pro hac sententia D. Thomas 1. 2. *q.* 98. *art.* 5. dum docet præceptis naturalibus expressis in lege Moysi data omnes nationes teneri, non quia expressa erant in lege veteri, sed quia proueniebant à lege naturali, quæ omnes, & omni tempore obligat.

16 Traditur ratio decidendi. Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio nostri textus, quæ multiplex est. Prima, voluntas Dei, quæ manifesta fuit abrogandi legem veterem: & quis possit destruere legem, nisi qui eam statuit? Secunda, quia cùm contineret figuras, quæ per aduentum Christi adimpletæ sunt, D. August. *l.* 19 *contra Faustum, cap.* 13. statim cessare debuit. Ambianas *ad Tertullianum de pudicit. cap.* 6. *obser.* 1. Tertia, quia lex imperfecta erat, cùm promitteret, non daret; repræsentaret, non exhiberet. Cyrillus *in Ioannem lib.* 9. *cap.* 23. ibi: *Nec enim legem Mosaicam inutilem fuisse putamus, sed non consummatè inde bonum nobis allatum contendimus: præparatio enim quædam fuit ad Euangelium, figurisq; ac vmbris ad veram nos pietatem instruens.* Deinde quia, teste Apostolo *ad Ephesios cap.* 2. *vers.* 14. *Dominus noster fecit ex vtroque populo vnum;* id est ex duobus populis, Iudaico, & Gentilitio fecit vnum ouile, ac proinde debuit dissoluere medium parietem legis Mosaicæ, qui separabat vnum populum ab alio, & ambos vna, euangelicaque lege includere: deinceps, quia lex antiqua continebat graue iugum, quod vix Iudæi poterant ferre, *cap.* 15. *Actuum Apostolorum, vers.* 10. quod per legem gratiæ dissolui debuit. Manet ergo, legem veterem abrogatam esse quoad cæremonialia & iudicialia; quoad moralia verò, quæ in Decalogo continentur, durare. D. Clemens *lib.* 6. *constit. cap.* 22. & 23. quatenus illa sunt iuris naturalis: lex enim moralis Decalogo comprehensa, nihil aliud est, quàm interpretatio legis naturæ, quæ cùm esset peccatorum tenebris opacata, per Moysem reparata fuit: & sicut gratia naturam non destruit, sed perficit; ita lex gratiæ moralem legem non infirmauit, sed confirmauit. Apostolus *ad Romanos cap.* 3. ibi: *Legem ergo destruimus per fidem? absit, sed legem statuimus.* Latiùs prosequuntur Couarr. *dicto cap.* 17. *num.* 1. Moneta *dicto cap.* 3. *num.* 53. Suarez *dicto cap.* 11. Franciscus Valens *in præsenti, sect.* 8. *per totam*, Tiraquell. *de retractu*, suprà.

17 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà allata, vbi dicebamus, legem antiquam datam esse ex prouidentia Dei, & sic perpetuam esse debere; nam dicendum est secundùm D. August. suprà *contra Faustum*, quod sicut sapiens dispensator vna, & eadem dispensatione, & prouidentia, secundùm diuersitatem temporum dat alia, atque alia præcepta: ita diuina prouidentia propter mutationem temporum varia dedit præcepta, quia alia ante aduentum debuerunt dari, quæ præfigurarent Christum venturum; alia postea, quę significarent iam venisse. Nec obstat quod dicebamus, legem veterem perpetuam, & æternam appellari; nam sciendum est, quod licèt rigorosè, & propriè æternitas, vel æternum significet durationem, quam Theologi dicunt totam simul; quæ æternitas formaliter dicit durationem carentem principio, & fine, seu termino, iuxta quam acceptionem tantùm Deus est æternus, iuxta illud *Exodi cap.* 15. ibi: *Dominus regnabit in æternum*: tamen sæpiùs æternum accipitur pro longa duratione, & hoc sensu lex dicitur æterna, sacerdotium sempiternum, & cæremoniæ æternæ, vt accipitur possessio æterna terræ promissionis à filijs Israel, quæ etiam cessauit, *Genes. cap.* 17. *vers.* 4. ibi: *Dabo tibi terram Chanaam in possessionem æternam.* Et *cap.* 13. *Genes. vers.* 5. dicitur sempiterna possessio data Abrahæ, his verbis: *Terram, quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsque in sempiternum.* Et *lib.* 1. *Reg. cap.* 1. *nu.* 6 dicitur vita hominis æterna: & *cap.* 15. *Deuter. vers.* 7. vbi de seruo, qui non admisit libertatem à domino datam, dicitur quod seruit in æternum, cùm tantùm seruitus duratura esset vsque ad Iubilæum. Et *eod. lib. cap.* 27 *n.* 8. dixit Achis: *Erit mihi Dauid seruus sempiternus;* cùm casu quo seruiturus esset Dauid, tantùm per vitam seruiturus esset. Et apud Ezechielem *cap.* 16. *vers.* 21. ait Dominus de ciuitate Tyri: *In nihilum redigam te, & non eris, & requisita non inuenieris vltra in sempiternum*; cùm tantùm per 70. annos peritura erat, iuxta illud capitis 23. Isaiæ, *vers.* 15. ibi: *In obliuione eris, ô Tyre, septuaginta annis:* & *vers.* 17. *Post* 70. *annos visitabit Dominus Tyrum.* Et *cap.* 15. *vers.* 18. dicitur: *Dominus regnauit in æternum, & vltra*; vbi si per *æternum*, significaretur sempiterna duratio, ad quid adderetur, *& vltra:* vnde cùm æternum semper in sacris litteris dicat durationem longam, inde lex Moysi data dicitur æterna, quia duratura erat per mille & quingentos annos, vsque ad legis gratiæ aduentum. Nec etiam obstat, quod de circumcisione expendebamus: verum est enim, circumcisionem in lege veteri fuisse à Deo institutam, vt esset signum fœderis inter Deum, & Abrahamum cum suis posteris, vt esset typus Baptismi D. Paulus *ad Colossenses cap.* 2. *vers.* 11. vnde nullo modo hoc præceptum suscitari valet. D. Thomas *in* 4. *dist.* 1. *q.* 2. *art.* 5. Salmeron *ad D. Paulum ad Galatas cap.* 5. *q.* 3. Suarez *de legibus lib.* 9. *cap.* 15. Franciscus Valens 2. *parte concordiæ, sect.* 8. & 9. vbi latè exponit locum D. Pauli *ad Galatas cap.* 2. in illis verbis: *Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restitit; quia reprehensibilis erat.* Nec refragatur authoritas Diui Pauli *ad Corinthios cap.* 7. nam ibi Apostolus agit de Iudæis iam circumcisis, vel non ad fidem conuersis, vt docent Caietanus, Anselmus, & Cornelius à Lapide *ibi:* vt enim Apostolus doceret, vnumquemque seruum, seu coniugatum ad fidem venientem debere permanere in qua vocatione vocatus est, agit similiter de Iudæo circumciso ad fidem veniente, & docet vt si seruus coniugatus venerit ad fidem catholicam, non inde statum mutet, sed maneat circumcisus seruus coniugatus, vt vocatus fuit; non tamen permittit Apostolus baptizatum circumcidi post fidem susceptam. Sed rectiùs Baronius in apparatu, vt verba illa Apostoli exponat, supponit apud Iudæos à prauis hominibus eam excogitatam fuisse malis artibus perfidiam, vt ad libitum cùm vellent, à patrijs legibus ad Gentiles transirent, præputium super circumcisionem induxisse, vt sic Iudæos se esse negarent, quod liquet *ex lib.* 1. *Machab. cap.* 1. Iosepho *lib.* 12. *antiquit. cap.* 6. ibi: *Adduxerunt sibi præputia, vt nudi quoque non essent Græcis dissimiles; & contemptis omnibus patrijs ritibus, imitabantur mores externarum gentium;* Epiphanius vbi de Symmacho agit. Medica ergo arte circumcisi cutem attrahebant, seu crescere faciebant, vt iterum glans operiretur, & incircumcisi viderentur. Vnde D. Paulus, vt eos reprehenderet, ait quod si Iudæus circumcisus conuertitur, secum afferat præputium; si autem Gentilis conuertitur, non afferat præputium. Sensus ergo verborum Pauli est, circumcisus non adducat, id est arte medica non extendat præputium, vt incircumcisus videatur. Gentilis etiam, siue incircumcisus, non circumcidatur; quia postquam morte Christi circumcisionis præceptum euacuatum est, circumcisio nihil est, & Iudæo circumciso non obest præputium non habere, nec Gentili incircumciso obest præputium trahere. Nec tandem obstant textus *in dicto cap.* 1. *de homicidio, cap.* 1. *de iniur.* & similes, vbi præcepta iudicialia videntur suscitari, & obseruari; nam licèt præcepta, tam cæremonialia, quàm iudicialia post legem gratiæ cessassent, tamen diuerso modo; cæremonialia enim, quæ Christum venturum præfigurabant, non solùm mortua, verùm & mortifera sunt, vt ab Ecclesia nullo modo suscitari possint, *cap. maiores, de baptismo:* plura Franciscus Valens *dicta sect.* 8. *per totam;* iudicialia verò, licèt mortua, non tamen mortifera fuerunt; vnde possunt, sicut & cæremonialia præcepta, quæ non præfigurabant tanquam præcepta, denuò suscitari, quia non ordinabantur per se ad significandum, sed ad politicam vtilitatem, & inde possunt ad eundem vsum acceptari. D. Thom. 1. 2. *quæst.* 104. *art.* 3. vbi ait in corpore: *Præcepta iudicialia sunt quidem mortua, quia non habent vim obligandi; non tamen sunt mortifera, quia si quis Princeps ordinaret in regno*

regno suo illa iudicialia obseruari, non peccaret, nisi fortè hoc modo obseruarentur, vel obseruari mandarentur, tanquam habentia vim obligandi ex veteris legis institutione; talis enim intentio obseruandi esset mortifera. Vnde textus suprà citati obligant tanquam ex iure Ecclesiastico, non verò ex lege veteri prouenientes, vt docent Couarr. *lib.1. variar. cap.17. num.1.* Suarez *de legibus lib.9. cap.14.* Moneta *de commutatione, cap.13. ex num.55.* sicut plures cæremoniæ ex ritibus Iudæorum, & Gentilium acceptæ hodie in Ecclesia sunt in vsu, non quia illis consentiat, sed tanquam à iure Ecclesiastico introductæ: eas referunt, & eruditè illustrant Filesacus *lib.1. selectorum, per totum*, Franciscus Hallier *de sacris electionibus, sect. 8. de cæremonijs, cap.1.*

18 Explicatur cap. vnico de purif. Ex his infertur interpretatio ad textum *in cap. vnico de purificatione post partum*, vbi agitur de præcepto legis veteris abstinendi ab ingressu templi per quadraginta dies, mulieribus iniuncto *Leuitici cap.12. per totum*: Et ait Innocentius III. quod licèt mulieres post partum non cogantur ab ingressu templi se abstinere propter legem Moysi datam; si tamen abstinere voluerint, deuotionem earum non esse improbandam: ex quibus verbis expressè deducitur, præcepta cæremonialia non adeò esse mortifera vt ab Ecclesia suscitari non possint: pro cuius textus expositione dicendum est, abstinentiam illam ab ingressu Ecclesiæ propter corporalem immunditiam, non pertinere ad prædicta cæremonialia præcepta typica, sed ad honestam, & moralem prouidentiam; nam preceptum legis veteris non consistebat in sola separatione, seu abstentione à templo, sed in obseruatione dierum, in oblatione pulli columbæ, seu turturis, vt refert Becanus *in analogia, cap.14. q.5.* quæ cæremoniæ nec præcipiuntur, nec permittuntur ab Innocentio, sed tantùm approbatur abstentio ab ingressu templi ex deuotione: quo modo accipiendus etiam est Leo Imperator *in nouella 17. de puerper.* Similiter ex deuotione & honestate mulieres tempore profluuij menstrui iubentur arceri à templo *in can.2* sancti Dionysij Archiepiscopi Alexandrini, apud Balsamonem: *De mulieribus autem, quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, superuacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus & sanguinem Domini attingere; nec enim quomodocumque se habeat aliquis, & vtcumque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium eius implorare, est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non anima, & corpore purus est, accedere prohibetur.* Aliquando tamen ex Ecclesiæ præcepto fœminas in vtroque casu, profluuij videlicet, & partus, arceri ab ingressu Ecclesiæ depromitur ex pœnitentiali Theodori apud Carnotensem *part.15. Decreti, cap.150. & 151.* vbi ait: *Vt mulieres menstrui tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laicæ. Si præsumpserint, tres hebdomadas pœniteant. Mulier quæ intrat in Ecclesiam ante mundum sanguinem post partum, si masculum genuerit, XXXIII. dies pœniteat; si fœminam, LVI. Si qua autem præsumpserit ante tempus præfinitum Ecclesiam intrare, tot dies peniteat in pane, & aqua, quot Ecclesia carere debuerat. Qui autem concubuerit cum ea his diebus, decem dies peniteat in pane & aqua.* Refert Baronius *anno 266. num.11.* Cùm enim hoc præceptum non ingrediendi Ecclesiam non esset typicum, seu præfiguratiuum, sed tantùm cæremoniale, potuit ab Ecclesia ex eadem ratione, videlicet honestatis, suscitari, iuxta suprà tradita.

19 Exponitur cap. fin. Conc. Toletani 9. Secundò, præsenti assertioni obstat textus parum notus *in can. vlt. Concilij Tolet. 9.* vbi Hispaniæ Patres ita sanxerunt: *Baptizati Iudæi quocumq; loco cætero tempore conuersentur; festis tamen præcipuis noui Testamenti serie consecratis, ac diebus illis, qui olim sanctione veteris legis sibimet censebantur esse solemnes, in ciuitatibus, publicisque conuentibus, cum summis Dei sacerdotibus celebrare præcipimus, vt eorum conuersationem ac fidem & Pontifex approbet, & veritas seruet. Huius verò temerator edicti, prout ætas permiserit, aut flagris, aut abstinentiæ subiacebit.* Ex quibus difficillimis verbis deducitur, Iudæos conuersos, & baptizatos posse festiuitates lege veteri Mosaica introductas obseruare: ergo quia præcepta etiam cæremonialia legis veteris post legem gratiæ vigent. In huius canonis expositionem ducem, quem sequamur, non habemus; si quid tamen proprij ingenij est, existimabam in eo canone non permitti Iudæis baptizatis obseruare festiuitates veteris legis; imò potiùs illis hoc prohiberi: illud enim in eo canone statuunt Patres, videlicet vt Iudæi baptizati adsint, & conueniant cum Episcopo, aut Sacerdotibus in festiuitatibus lege gratiæ introductis, & etiam illis, quas lex vetus statuerat, propter diuersos tamen fines; in festiuitatibus lege gratiæ consecratis, vt eas celebrent cum suis Sacerdotibus, ac custodiant; in festiuitatibus verò legis veteris, vt cognoscant Sacerdotes, eos similes dies non obseruare, imò potiùs in eis laborare, tanquam fideles iam liberati ab obseruantia legis veteris: vt tamen hoc rectum testimonium suæ fidei possint præstare Episcopi, & Sacerdotes, debent cum eis in prædictis festiuitatibus conuenire. Quæ interpretatio suadetur *ex l.21. tit.3. lib.12. legum Vuisigothorum*, ibi: *Omnis Iudæorum conuentus, in quibuscumque locis, vel territorijs habitare videntur, ad Episcopum loci, vel Sacerdotem, diebus Sabbathorum, vel cæterarum festiuitatum, quas celebrare solent, concurrere, & conuenire debebit: nec in his, & talibus diebus concessæ sibi licentiæ vacatione vsuri sunt; sed quamdiu excursus dierum ipsorum pertranseat, quorum de celebritate suspiciones verentur, alibi citra Sacerdotis sui conniuentiam nullo modo mouebuntur. Diebus tamen Sabbathorum concursus eorum, & lauacro nitidus, & perceptione benedictionis deuotus, ad Episcopum, vel Sacerdotem semper est peruenturus. Sanè in locis illis vbi sacerdotalis præsentia defuerit, concursus eorum omnis, vel conuersatio, aut cum Iudicibus, aut cum Christianis honestissimis erit; qualiter sic eorum societati inhæreant, vt audenter de eorum conuersatione bonum perquisiti testimonium dicant. Mulieres sanè Iudæorum, coniuges scilicet, atque etiam filiæ, in præmemoratis omnibus festiuis diebus, quibus errore proprio abutuntur, nec vllius erroris, nec peruersitatis reperiant locum. Id omni modo obseruabitur, vt viris earum præsentibus prouida in eis Episcoporum, vel Sacerdotum ordinatio fiat: vt quemadmodum viri earum de præsentia se sacerdotali non differunt, ita & ipsæ per excursum omnium dierum ipsorum, electione Sacerdotum, atque Pontificum, cum quibus, vel qualibus honestissimis fœminis commorari debeant, ordinentur. Si quis autem huic præceptioni visus fuerit euenire contrarius, publica decaluatione turpatus, centenorum flagellorum erit supplicijs feriendus. Id tantùm præcipuè obseruandum est, ne quorundam Sacerdotum carnalium corda, dum vis libidinis execrabili contaminatione exagitat, occasiones quaslibet inquirant, per quas libidinis suæ votum efficiant. Vnde id arctiori sanctione decernimus, vt sic omnis Sacerdos hæc instituta legum nostrarum in iam dictis fœminis Hebræorum adimpleat, vt nullius peculiaritatis locum cum eisdem mulieribus habeat, per quod se ordinare intendat. Quod si quemlibet Sacerdotum contigerit, vt zelum, quo pro Christi nomine vti debet, frequenter ad libidinis suæ sibimet occasiones vsurpet, tunc Sacerdos ipse ab hoc honore depositus, exilio erit perpetuo mancipandus.*

Deinde aduersatur textus *in can.65. Apost.* in illis verbis: *Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, vno solo dempto, ieiunare deprehendatur, deponitur; sin laicus, à communione eijcitur.* In quibus verbis vno verborum ictu, & ob eandem rationem, videlicet festiuitatis Dominicæ, & Sabbathi, Apostoli inhibent ieiunium eisdem diebus: sed Sabbathi custodia ad præcepta cæremonialia legis veteris spectat, *Exodi cap.31. vers.13.: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Videte vt Sabbatum meum custodiatis.* Et ibi: *Qui polluerit illud, morte morietur cap.15. Numerorum, vers.32.* Menochius *de repub. Hebræorum, lib.3. cap.1.* Georgius Ambianas *ad Tertullian. de Idolol. cap.14. obs.3.* Igitur Præcepta legis veteris etiam cæremonialia, post legem gratiæ non cessarunt. Pro huius canonis expositione sciendum est, circa ieiunium Sabbathi, & eius custodiam, non consensisse Ecclesiam Latinam cum Orientali, imò & in Ecclesia Latina non vnam, eandemque fuisse Ecclesiarum consuetudinem: primis enim Ecclesiæ sæculis in Ecclesia Orientali Sabbatha vt dies festiui colebantur. D. Clemens *lib.8. constit. cap.33. Serui quinque dierum opus faciant, Sabbatho autem, & Dominica die vacent in Ecclesia.* Synodus Laodicena *can.5.* vbi cauetur ne alijs Quadragesimæ diebus, quàm Dominicis, & Sabbathis Sanctorum natalia celebrentur. Synodus 6. *can.8.* ex Nysseno, Anastasio, & alijs Ecclesiæ Orientalis Patribus, probat Baronius *anno 57. num.205.* & Gentiles illum diem tanquam Saturno dicatum coluisse refert Tibullus *lib.1. eleg.3.* 20 Exponitur Can. 65. Apost.

Saturni sacram me tenuisse diem.

In

In Ecclesia Occidentali, imprimis etiam Ecclesiæ cunabulis, Sabbatho non ieiunari colligitur ex Tertulliano *de ieiun. cap.*15. in illis verbis: *Quamquam vos etiam Sabbathum, si quando continuatis, nunquam nisi in Pascha ieiunandum, secundùm rationem alibi traditam*. Ex quibus depromitur, Tertulliani æuo adhuc Romæ eo die ieiunatum non fuisse; vnde refellitur fabella illa, quæ vulgò narratur de certamine Sancti Petri cum Simone Mago, quasi die Dominico cum aduersario præliaturus, Sabbatho ipsum ieiunium commendasset, parta autem victoria, deinceps illud indixisse ieiunium. Eam refellit D. Augustinus *epist.* 860. Sequentibus verò sæculis ieiunium Sabbathi in Ecclesia Occidentali obseruatum fuisse, constat ex Concilio Illiber. *can.* 26. Gerundensi *can.*3. Cæsaraugustano *can.* 3. Brachar. I. *can.*4. Innocentio *epist.*4. *ad Decentium*, August. *epist.* 86. notarunt Sauarus ad Sidonium *lib.*1. *epist.*2. *verbo Luxu Sabbathario*, Ambianas *in d. cap.*15. *Tertull. obseru.* 2. Vtriusque consuetudinis ratio redditur à sanctis Patribus. In Ecclesia Occidentali ob memoriam Dominicæ sepulturæ ieiunari tradunt Innocentius I. *epist.* 1. Syluester Pontifex apud Eusebium *in eius vita*, his verbis: *Cùm omnis Dominicus dies colendus sit, in gaudium Christianorum: Ergo omnis dies Sabbathi deputandus est sepulturæ, ad execrationem Iudæorum. Omnes enim discipuli die Sabbathi fletum habuerunt, sepultum suspirantes; & Iudæis epulantibus lætitia inhærebat, Apostolis autem ieiunantibus imperabat. Tristemur itaque cum tristantibus de sepultura, si volumus cum eisdem de resurrectione Dominica gaudere*. Refert Balsamon *in can.*55. *Synodi* 6. Ecclesia verò Orientalis Sabbathum colebat, & in eo ieiunium damnabat in detestationem Hæreticorum Simonis Magi, Saturnini, Menandri, Cerdonis, Marcionis, eorumque sectariorum, qui Deum authorem mundi cum omnibus à se creatis rebus malum esse asserebant, atque ideò à carnis esu, & propagatione per matrimonium abstinentes, die Sabbathi ieiunabant, ne mundi creator, qui die 7. requieuit, honorari videretur. Epiphanius *heresi* 22. Sanctus Ignatius *epist.*55. *ad Philippenses: Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, vno excepto, nempe Paschali, ieiunauerit, hic Christi interfector est*. Notarunt Benedictus Efrenus *disquisitionum monast. tract.*7. *disquisitione* 2. Primarius Præceptorque noster D. Ant. de Garasia *in cap.* 1. *de ferijs*, & nos latiùs *in dicto can.*26. Illiberitani Concilij.

21 *Impugnatus dictrina adductum.* Nec contrarium Ecclesiæ Orientalis vsum suadent textus *in can.*29. Synodi Laodic. in illis verbis: *Non oportet Christianos iudicare, & in Sabbatho vacare; sed operari eos in eadem die, Dominicam præponendo eidem diei. Si hoc eis placet, vacent tanquam Christiani. Quod si inuenti fuerint iudaizare, anathema sint*. Ex quibus deducitur, in Orientali Ecclesia diem Sabbathi vt festiuum non coli. Nam huic difficultati satisfaciendum est asserendo, canonem illum aduersùs eos fuisse sancitum, qui non tantùm colebant Sabbata vt festiua, verùm ritu Iudæorum obseruabant, & more eorum, vt Iudæi ab omni opere vacabant. Itaque PP. non prohibent Sabbathum colere, vt diem Dominicum ritu Christianorum, sed illud obseruare Iudæorum more: docent Albaspinus *lib.* 1. *obser. cap.*13. Iustellus *in notis ad dictum can.*29. Nec Latinorum morem improbat textus *in can.*55. Sextæ Synodi: *Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate, in sanctis Quadragesimæ ieiunijs, in eius Sabbathis ieiunare præter Ecclesiasticam traditam consequentiam, sanctæ Synodo visum est, vt in Romanorum quoque Ecclesia inconcussè vires habeat canon, qui dicit: Si quis Clericus inuentus fuerit in sancto Dominico, vel Sabbatho ieiunans, præter vnum, & solum, deponatur; sin autem Clericus, segregetur*. Ex quo textu constat, nec in Ecclesia Sabbatho ieiunare licere, aduersùs ea, quæ suprà adduxi. Pro huius textus interpretatione sciendum est, temporibus Agathonis, & Constantini fuisse Constantinopoli sextam Synodum celebratam contra Sergium, Cyrum, Monothelitas; & tunc nullos fuisse editos canones, postea tamen temporibus Iustiniani Imperatoris statutos fuisse canones 102. qui vt apocryphi obseruandi non sunt in illis rebus, quæ repugnant disciplinæ Ecclesiasticæ, vt probabimus *in cap. à multis, de ætate, & qualit.* vnde canonem illum authoritate carere docent Turrian. pro canonibus dictæ Synodi, Mendoza *lib.*2. *Concilij Illiber. cap.* 52. Balsamon *in dicto can.*55. qui etiam exponunt canonem *sextam Synodum*, 16. *dist.* qui falsò tribuitur Adriano Pontifici, cùm sit Tharasij Patriarchæ Constantinopolitani.

His sic animaduersis, omissa solutione eorum qui existimarunt canonem illum non esse Apostolorum, vt in eius notis docuerunt Seuerinus Binius, & Coriolanus, Bellarm. *tom.* 3. *controu. lib.*2. *de bonis operibus, cap.* 8. Baronius *anno* 102. *numer.* 15. dicendum est, temporibus Apostolorum Sabbathis ieiunare non licere, imò vt festiua Sabbatha à fidelibus coli; quia cùm Euangelium prædicare cœpissent, noluerunt statim omnes Iudæorum cæremonias extirpare, vt de præcepto abstinendi à sanguine, & suffocato, in apparatu latè notaui. Igitur cùm Apostoli non auderent Sabbathi custodiam statim prohibere, eam tolerarunt, vt pro ipsius canonis expositione obseruauit Albaspinus vbi proximè. Etiam expendi potest Concil. Hierosolym. 2. in præcepto de sanguine & suffocato, iunctis traditis in apparatu. 22 *Vera interpretatio prædicti Canonis.*

CAPVT IV.

a Idem *super Epistolam ad Romanos.*

NAm b concupiscentiam nesciebam, & cætera: hoc c enim elegit Apostolus generale, vnde omnia mala oriuntur. Bona est ergo lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mala prohibet.

NOTÆ.

1 a IDem.] Etiam in hac inscriptione mendum reperitur, ac in textu antecedenti; nam cùm deductus sit ex glossa ordinaria ad epistolam Pauli *ad Romanos cap.*7. tribuitur D. Augustino, apud quem hæc verba non reperiuntur, licèt alia non dissimilia legantur in eius operibus, *tomo* 6. *lib.*15. *contra Faustum, cap.*8. ibi: *Ergo lex semper est bona, siue obsit inanibus gratia, siue prosit plenis gratia, semper est bona*. Et *tomo* 7. *de perfectione iustitiæ, cap.*5. *ratiocinat.* 11. vbi ait: *Et fortè generalis prohibitio est: Non concupisces; & generalis iussio: Diliges*. In glossa ordinaria reperitur præsens textus, & etiam apud Antonium August. *in* 1. *collectione, cap.*7.

2 b *Concupiscentiam.*] Hæc verba sunt D. Pauli *ad Romanos cap.*7. vbi agit de excusanda lege veteri, cùm *cap.* 3. 5. 6. & 7. docuisset, quod vbi subintrauit lex, superabundauit delictum; & quod per gratiæ legem liberati sumus ab illa lege: respiciens futuros hæreticos, qui legem veterem accusare, & damnare poterant; doctrinam suam exponens, & aduersùs hæreticos præmuniens, asserit legem veterem non solùm malam, & reprehensibilem non esse, verùm esse bonam, licèt non perfectam; quod contendit ex eo, quia non solùm lex vetus magistra peccati non fuit, verùm eius accusatrix. Vnde ait Apostolus, *Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret: Non concupisces*. Expressè enim concupiscentiam lex vetus prohibuit *Exodi cap* 20. & in nono Decalogi præcepto.

c *Hoc enim.*] Licèt apud Patres relatos à Cornelio à Lapide *in dicto cap.*7. *ad Romanos*, satis sit controuersum, quid nomine concupiscentiæ in eo textu comprehendatur, tamen D. August. ex quo sumpsit glossa ordinaria verba nostri textus (licèt inter eius opera non reperiantur) existimauit nomine concupiscentiæ, eam concupiscentiam designari, quæ est generale peccatum; vnde concludit: *Hoc enim elegit Apostolus generale peccatum, vnde omnia mala oriuntur. Bona est ergo lex, quæ dum hoc prohibet, omnia mala prohibet*. Quasi diceret prohibuit concupiscentiam, quæ iuxta Apostolum 1. *ad Timoth. cap.*6. *vers.*10. radix est omnium malorum, vt omnia peccata prohiberet. 3

COMMENTARIVM.

4 SEd huic Augustini sententiæ obstare videntur duo principia, Primum, quod lex vetus non prohibuit generaliter concupiscentiam, sed concupiscentiam rei proximi. *Exodi c.* 20. ibi: *Non concupisces rem proximi tui.* Ergo non fuit generaliter præceptum, vt D. Augustinus docuit. Secundum, non ex concupiscentia, tanquam ex radice, omnia mala oriuntur; sed ex superbia, iuxta illud *Ecclesiast. c.* 10. *Initium omnis peccati est superbia.* Ergo non rectè elegit Apostolus præceptum non concupiscendi, cùm potiùs exemplum superbiæ, vt magis generale, eligere deberet. Sed adhuc asserendum est, rectè D. Augustinum asseruisse, Apostolum concupiscentiæ præceptum elegisse, quia generale peccatum est; non enim hic accipitur, vt vulgò sumi solet, pro libidine tantùm, sed pro inordinato animi motu ad auaritiam, iactantiam, & alia mala: quare radicem omnium malorum eam appellarunt Apostolus 1. *Timoth. cap.* 6. *vers.* 10. D. Ioannes *epist.* 1. *c.* 2. D. Iacobus *epist.* 4. *vers.* 1. ibi: *Vnde bella, & lites in nobis, nonne ex concupiscentijs vestris?* Vnde concupiscentiam, vt fomitem omnium malorum damnant sacræ litteræ, *cap* 20. *Exodi, vers.* 17. *Deuteron. cap.* 5. *vers.* 21. *Prouerbiorum cap.* 23. *vers.* 5. *Matthæi cap.* 5. *vers.* 27. Apostolus 1. *ad Corinthios cap.* 10. *vers.* 6. *ad Coloss. epist.* 3. *cap.* 5. D. Ioannes *epist.* 1. *c.* 2. & eam frenare, & mortificare iubemur *Ecclesiast. cap.* 18. *vers.* 30. D. Paul. *ad Roman. cap.* 6. *vers.* 12. *& cap.* 8. *vers.* 8. & *ad Galat. cap.* 5. *vers.* 16. *ad Ephes. cap.* 4. *vers.* 22. *ad Tit. cap.* 2. *vers.* 12. *ad Hebræos cap.* 2. *vers.* 1. D. August. *de perfect. iustit. cap.* 16. ibi: *Si quis impleuerit præceptum, Non concupisces, nullum habebit peccatum.* Plura Bellarminus *tomo* 3. *controu. lib.* 5. *de amissione gratiæ, cap.* 10. Ambianas *ad Tertull. de anima cap.* 4. *obseru.* 2. Petauius *tit.* 1. *dogmat. theolog. lib.* 1. *cap.* 22. Nec obstant principia in contrarium adducta; nam licèt præceptum non concupiscendi versetur præcipuè circa furtum, & adulterium, per hoc tamen præceptum omnia mala, quæ ex concupiscentia oriri possunt, censentur prohibita; vnde concupiscentia est generale malum, non communitate generis, vel speciei, sed communione causalitatis: & licèt concupiscentia rei alienæ, & vxoris, potiùs quàm aliorum peccatorum prohiberetur, fuit quia ista peccata in ipsa concupiscentia habent quandam delectationem, quæ non contingit in alijs peccatis. Docent D. Thom. & Pererius *vbi sup.* Nec obstat quod de superbia dicebatur: nam superbia est initium omnis peccati, quantum ad contrarietatem cùm incommutabili bono, qui est Christus; concupiscentia autem improba, de qua Apostolus loquitur, radix est omnis peccati, quantum ad conuersionem peccantis ad bonum creatum, vt explicant D. Thom. & Pererius *vbi suprà.*

His suppositis pro vera huius textus expositione ex eo deducunt interpretes, legem obligare cùm peccato, cùm dicat Apostolus, ob prohibitionem concupiscentiæ factam à lege, eam habentem peccare lethaliter: quod & in lege humana, ecclesiastica, seu ciuili affirmant Theologi cùm D. Thoma 1. 2. *q.* 95. *art.* 2. *& q.* 96. *art.* 4. Bellarm. *anno* 1. *lib.* 3. *de laicis, cap.* 11. Suarez *de legib.* 3. *c.* 21. *&* 22. Salas *eod. tract. disput.* 10. *sect.* 1. Castro *de lege pœnali, cap.* 4. illustrissimus Tapia *in catena, tom.* 1. *lib.* 4. *q.* 9. *art.* 3. plures Barbosa *in cap. quæ in Ecclesiarum* 7. *n.* 5. *hoc tit.* Escobar *de vtroque foro, in princ.* Etiam deducunt Glossa, & antiquiores ex hoc textu, *Vno prohibito, omnia prohibita censeri, quæ ex illo sequuntur.* Quod principium probant textus *in cap. denique*, 4. *dist. cap. pœnale*, 13. *q.* 5. *cap. inter, de fide instrum. cap. pastoralis*, §. *fin. de appellat. cap. quod prohibetur, de regul. iuris in* 6. *l. oratio, ff. de sponsal. l. pupillus*, §. *sed si, ff. de author. tut. l. legem, in fine, Cod. de natural. liber.* Plura pro eius illustratione Petrus Pekius *in dict. cap. quod prohibetur*, Barbosa *axiomate* 193. 5

CAPVT V.

a Hieronymus *in Parabolis.*

NE innitaris prudentiæ tuæ. Prudentiæ suæ innititur, qui ea quæ sibi agenda, vel dicenda videntur, Patrum decretis præponit.

NOTÆ.

1 a HIeronymus.] Ita etiam legitur *in cap.* 6. *eodem titulo, in* 1. *collectione.* Priora verba, videlicet, *Ne innitaris prudentiæ tuæ*, sunt Salomonis *cap.* 3. *Prouerbiorum*, & illis vtitur Concilium Tridentinum *sessione* 4. ibi: *Innixus prudentiæ suæ.* Quæ sequuntur sunt D. Hieronymi, vt constat ex Glossa ordinaria *in d. cap.* 3 vbi reperiuntur verba quæ sequuntur. Ex illis deducunt communiter Doctores, constitutiones Decretorum opinionibus singulorum hominum esse præferendas: quod etiam probatur *ex cap. relatum*, 37. *cap.* 1. *dist.* 84. *cap. sunt nonnulli* 16. *quæst.* 1. *cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælatis*; & neminem proprio arbitrio niti, sed secundùm canonum statuta iudicare debere, docent Petrus Gregorius, & Vranius *in præsenti*, & nos diximus *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPVT VI.

Innocent. III. a *Senonensi Archiepiscopo, & Episcopo* b *Trecensi.*

CVm omnes vnum c corpus simus in Christo, singuli autem alter alterius membra, non debent maiores minoribus, aut d seniores iunioribus inuidere, si omnes qui in Ecclesia vni Domino famulantur, pari gaudeant libertate: cùm pondus, & pondus; mensura, & mensura, vtrumque abominabile sit apud Deum: & euangelicus paterfamilias pari mercede primos vineæ suæ operarios remunerauerit, & extremos. Verum ad audientiam Apostolatus nostri peruenit, quod dilecti filij Trecenses Canonici proprijs inhiantes commodis, & aliorum profectibus inuidentes, nouum fecerunt in Trecensi Ecclesia e constitutum, vt eis tam in præsentia sua, quàm absentia redditus suos ex integro percepturis, qui in eadem Ecclesia post illam institutionem fuerunt, vel de cætero fuerint instituti, redditus ex ea in absentia non percipiant, sed tunc solùm, cùm in ea fuerint residentes; cùm secundùm Trecensis Ecclesiæ f consuetudinem omnes in hoc consueuerint esse pares. Statuerunt etiam, vt cùm singulis præbendis annexæ sint g vineæ, ipsis suas dum vixerint possidentibus, vineæ decedentium ad h successores non transeant, sed prouentus earum inter singulos diuidantur: Cùm igitur, quod i quisque iuris in alterum statuit, ipse debeat vti eodem; & Sapientis dicat authoritas: patere legem quam k tuleris; Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus antiquos Canonicos iunioribus, & iuniores in perceptione fructuum, tam præbendarum quàm vinearum coæquetis antiquis, l secundùm priorem consuetudinem, vsq; ad tempus prędictę institutionis seruatam, vel secundùm rationabilem institutionem deinceps obseruandam: illos per districtionem ecclesiasticam percellentes, si quid duxerint renitendum. Nullis litteris, &c. Harum tenore, &c. Quod si ambo, &c. alter vestrum, &c.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 Senonensis vrbis descriptio. a *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & in ipso registro epistolarum Innocentij III. edito Coloniæ anno 1543. correcto à Cardinali Gulielmo Sirleto *lib. 1. pag. 89.* ex quo litteram huius textus restituo. Senonensis ciuitas Metropolis est Galliæ, cuius meminerunt Cæsar *lib. 6. & 7.* Ptolomæus *lib. 2. c. 8.* Ipsa ciuitas Senonum sita est ad Vennam in Ionam influentem, cuius originem & conditores referunt fratres Sarmatani *to. 1. Galliæ Christianæ, fol. 613.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, quam nobilem, appellat S. Bernardus *epist. 202.* iam à temporibus Apostolorum, siquidem B. Paulus S. Saluianum in ea primum Præsulem instituit, vt refert Baronius *anno 69.* Inter Præsules huius Ecclesiæ, & Metropolitanum Lugdunensem vetus fuit de Primatu controuersia, cuius meminit Iuo Carnotensis *epist. 18. & 65.* Plura de hac Metropoli congesserunt Franciscus Hallier *de hierarch. iurisd. lib. 4. §. 6. fol. 568.* Chenut *in Chronologia Galliæ, fol. 164.* In præsenti rescribit Innocentius Petro de Corbel Archipræsuli ipsius Ecclesiæ, qui postquam Parisijs clarucrat in Theologiæ professione, quare Innocentis ipse *lib. 1. epist. 198.* se eius discipulum gloriatur his verbis: *De cuius litteratura, & scientia in longinquis & remotis partibus prædicatur, sub cuius magisterio nos aliquando fuisse in memoriam reducimus, & ab eo diuinarum audiuisse paginam Scripturarum, quod volumus reputare gloriosum;* inde electus fuit Episcopus Cameracensis, & anno 1201. translatus ad Ecclesiam Senonensem, cuius postulatio approbata fuit ab Innocentio *in cap. 1. de postulat. Prælator.* De eo egerunt S. Antoninus *tit. 17. cap 4.* Thomas Cantipratensis *lib. 1. cap. 51. & 75.* Sixtus Senensis *lib. 4. Chron.* Constitutiones quoque edidit, quarum fragmentum extat ad finem Concilij Lateranensis IV. *tom. 8. Conciliorum.*

2 Trecensis vrbis situs. b *Trecensi.*] Trecensis, seu Tricassis, vel Augusta Tricassinorum, nobilis vrbs est Galliæ, amplissimi Comitatus caput, mercaturæ in primis dedita, cuius Ecclesia Suffraganea est Archiepiscopi Senonensis, à qua Metropoli abest vltra tredecim millia passuum Gallicorum, vt referunt Petrus Pitheus *in eius historia*, Nicolaus Camuzat *in prompt. antiquit. Tricassin.* fratres Sarmatani *tomo 2. Galliæ Christianæ, fol. 1075.* Garnero de Trainel. eius Ecclesiæ Præsuli ex anno 1193. vsque ad annum 1205. rescribit in præsenti Innocentius: & Ecclesiæ Trecensis etiam mentio extat *in cap. olim 32. de officio delegati, cap. dilecti 35. de appellat.*

3 c *Corpus sumus.*] Verba sunt D. Pauli *1. ad Cor. cap. 3.* transcripta *in cap. quærit, de consecrat. dist. 4. cap. 2. de Summa Trinitate.*

4 d *Seniores.*] Qui in Ecclesia dicantur seniores, exponam *in cap. 1. de censibus.*

5 Capitulum statuta condere valet. e *Constitutum.*] Certum est, Capitulum non solùm Sede vacante, verùm & superstite Episcopo posse statuta noua condere, *cap. cùm accessissent, cap. ex litteris, cap. ex parte*, hoc titulo, *cap. constitutus, de rescriptis, cap. cùm Ecclesia, de elect. cap. cùm dilectus, de clericis non resid. cap. 1. de constitut. lib. 6. cap. 2. de v. s. lib. 6.* P. Suarez *de legibus lib. 4. cap. 6. n. 14.* Nec constitutum *in c. cùm consuetudinis, de consuet. cap. nobis, de his quæ fiunt à Prælatis*, vbi asseritur, Episcopi consensum desiderari in statutis faciendis, quia Capitulum per se non habet potestatem legislatiuam, præcipuè cùm Capitulum aliquid statuit circa cultum diuinum, vt est residere, vel non, *cap. ex parte, el 2. de rescriptis, cap. fin. eodem tit. lib. 6.* ergo Canonici Ecclesiæ Trecensis statutum, de quo in præsenti textu agitur, facere non poterant irrequisito Episcopo. Qua difficultate oppressi aliqui ex repetentibus in præsenti, docuerunt hoc in casu consensum Episcopi præcessisse: ita Beroius *nu. 26.* Decius *n. 2.* Franciscus Valens *in concord. iuris, in præsenti, n. 10.* quibus ferè consentiunt Innocentius, & Hostiensis, qui affirmant Innocentium ideò irritasse præsens statutum Ecclesiæ Trecensis, quia sine consensu Episcopi factum fuerat. Verùm hac solutione omissa, dicendum est, Capitulum sine Episcopi consensu posse statuta facere circa res spectantes ad regimen proprium politicum, seu œconomicum; non verò circa eas res, quæ sine iurisdictione disponi nequeunt. Fatendum etiam est, super residentia, vtpotè super re graui, non posse Capitulum statutum facere, cuius ratione absentes beneficiorum fructus percipiant. Garcia *de beneficijs 3. p. cap. 2.* Hurtado *tomo 1. de residentia, resolutione 6. per totam:* in præsenti autem casu statutum super residentia validum esset, si ex alio capite non vitiaretur, quia statutum hoc Capitulum fecerat in confirmationem iuris communis, videlicet vt Canonici deinceps instituendi tenerentur residere, non obstante antiqua consuetudine in ipsa Ecclesia præscripta, alioquin fructus suarum præbendarum non lucrarentur; tunc enim validum est tale statutum, etiam Episcopo inconsulto, quia quælibet res de facili reuertitur ad suam naturam, *l. si vnus, §. pactus, ff. de pactis.* Docuerunt in præsenti Berous *n. 39.* Franciscus Valens *n. 8.* quæ solutio illustrari potest exemplis deductis *ex cap. ab exordio, 35. dist. cap. statuimus, de transact. cap. cùm Apostolicæ, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. ad audientiam, de Clericis non resident.* Cùm ergo in præsenti casu Canonici Trecenses intenderent statutum facere iuxta ius commune, ex eo quod Episcopo inconsulto illud conderent, inualidum non erat: quo modo etiam accipiendi, & intelligendi sunt textus *in cap. cùm dilectus, de clericis non resid. cap. cùm consuetudinis, de consuetudine.*

f *Consuetudinem.*] Quænam tamen fuisset hæc consuetudo, classici repetentes in præsenti meritò examinãt, cùm ex eius cognitione non modicam lucem præsens Decretalis accipiat. Aliqui putarunt consuetudinem hanc fuisse iuri cõmuni consonam, videlicet quod omnes Canonici ipsius Ecclesiæ absentes fructus suarum præbendarum non perciperent: In primo autem statuto Canonicos statuisse, vt ipsi, tam præsentes, quàm absentes lucrarentur fructus suarum præbendarum; Canonici verò de cætero recipiendi non aliter eos acquirerent, quàm si in ipsa Ecclesia residerent. Contrarium tamen, videlicet in Ecclesia Trecensi consuetudinem præscriptam fuisse, vt Canonici, tam absentes, quã præsentes redditus suarũ præbendarum perciperent, docuerunt in præsenti Panormitanus, Zabarella, Bellamera, Innocentius, Anania, Decius, Felinus, Baldus, Ferretus, Exea, quos refert, & sequitur Franciscus Valens *n. 3.* Quorũ sententia probatur ex eo, nam si consuetudo esset iuri cõmuni cõformis, non assereret Innocentius III. Canonicos seniores coæquãdos esse iunioribus, aut veterem cõsuetudinem retinendo, aut nouum rationabile statutum custodiendo; hoc enim decretum supponit consuetudinem præscriptam esse circa exemptionem obligationis residendi; statutum verò suscitasse obligationem iuris cõmunis per similem consuetudinem præscribi posse, vt absentes per aliquod tempus fructus præbendarum percipiant, fusè probat Thomas Hurtado *de residentia, parte 1. resol. 3. subresol. 13. §. 1.* licèt circa distributiones quotidianas nulla consuetudine introduci possit, vt absentes eas lucrentur, *cap. vnico de clericis non resid. lib. 6.* cuius differentiæ rationes varias assignarunt Selua *de benefic. 4. parte, q. 2. n. 1.* Couarr. *lib. 3. variar. c. 13. n. 9.* Garcia *de beneficijs, 3. parte, c. 2. n. 3.* Rebuffus *in repetit. textus in c. extirpandæ, §. qui verò, de præb.* Curtius *de consuet. n. 500.* Ea tamen receptior videtur, quia videlicet etsi tam fructus præbẽdarum quàm distributiones quotidianæ designentur ad stipendium Canonicorum, fructus tamen deferuntur mediante titulo beneficij, quo ius competit ad eos percipiendos pro sustentatione & alimonia, eo quòd seruitio Ecclesiæ mancipati sunt, *ex c. cùm secundum, de præb. c. fin. de rescr. in 6.* docet Nauarrus *de Horis Canonicis, c. 7. n. 31.* Ac proinde non sequitur, fructus ipsos, inspecta primæua natura sua, & ipsorum deputatione, ob hæc vel illa onera sustinenda fuisse principaliter institutos, quamuis prædicta onera veluti illis annexa subire teneantur, & legitimè puniri in ipsorum fructuum priuatione, vel alijs pœnis possint, si illa non impleuerint, vt ex Cõcilio Lateranẽsi, & Extrauaganti Pij V. tradit Nauarrus *vbi proximè.* Secus verò distributiones, quia tales sunt specialiter, & inspecta primæua natura, institutæ fuerunt, vt actualiter diuinis officijs assistentibus quotidie distribuantur: quo fit vt consuetudo in hac specie, tanquam contra naturam, seu substantiam actus improbetur, *d. cap. vnico:* secus verò quoad alios fructus, iuxta præsentem textum. 6 De consuetudine percipiendi fructus in absentia.

g *Vineæ.*] Præbendæ enim habent fructus distinctos, & separatos; sed quia aliquando tenues sunt prouentus, prædia, vel alia immobilia fructifera illis annectuntur, *cap. ex posuisti, de præbendis, Clement. 2. de rebus Ecclesiæ.* 7

h *Ad successores.*] Appellat Innocentius successores Canonicos de cætero instituendos in præbendis per electionem 8

ctionem & institutionem canonicam, non quia iure hæreditario in præbendis, aut beneficijs succedatur, quomodo etiam successores accipiuntur *in c. 1. de solut. c. fin. ne Prælati vices suas*; lato enim modo ille dicitur successor alicuius, qui in locum illius ponitur, licèt non sit hæres, *l. meminisse, ff. de officio Proconf. l. 1. ff. de officio Præfecti August. l. edictum, ff. de iudicijs.*

9 Ed Rom' quod quisque iuris, commentatur. i *Quod quisque iuris.*] Quod præceptum continens summam legum, & Prophetarum, expressit Christus Dominus *Matthæi c. 17. vers. 12.* his verbis: *Omnia ergo quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis: hæc est enim lex & Prophetæ.* Et *Lucæ c. 6. vers. 38.* Facit illud *Tob. c. 4. vers. 16. Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias.* Quod præceptum in cordibus nostris Dominum scripsisse, ait D. Augustinus *in psal. 57.* ibi: *Quandoquidem manus formatoris nostri, in ipsis cordibus nostris veritas scripsit, Quod tibi non vis, alteri non facias.* Et hoc præceptum esse breuiarium totius iustitiæ, dixit D. Hieronymus, seu vt alij volunt, Paulinus *epist. 14. ad Celantiam*, his verbis: *Sed quasi ad compendiosum quoddam commonitorium illa tibi Euangelij eligenda sententia, & superscribenda cordi tuo, quæ ad totius iustitiæ breuiarium ore dominico profertur: Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Et post pauca: *Quoties ergo talis erga alium fueris, qualem in te vis neminem, iter iustitiæ dereliquisti.* Commendarunt præceptum hoc SS. Irenæus *lib. 3. cap. 1.* Cyprianus *lib. 3. ad Quirinum, contra Iudæos*, Clemens *epist. 1.* Anacletus *epist. 1. & 2.* Callistus *epist. 2.* facit Tertullianus *lib. 4. aduersus Marcionem, cap 16.* ibi: *Proinde & alij facere quod ab alio mihi fieri nolim, iniuriam, contumeliam, fraudem, & eiusmodi mala; & de hac inconuenientia voluntatis & facti agunt Etnici nondum à Deo instructi.* Hæc autem verba, *Quod quisque iuris, &c.* sunt edicti Prætorij, quod refertur *in l. 1. ff. quod quisque iuris*, & eius meminerunt Consulti *in l. sed & partus 12. §. 1. ff. quod met. causa, l. 3. §. 1. ff. mandati, l. cùm in eo 44 ff. de pactis, l. cùm hæreditas 59. ff. de administ. tut.* Imperatores *in l. vlt. C. de fruct. & lit. exp. l. rata 7. C. de rescind. lib. 1 feudorum, tit. 13. c. 1. vers. Ecclesia*, & *lib. 2. c. 33. §. 2.* de cuius edicti æquitate plura tradunt Corrasius *lib. 4. miscell. c. 4.* Duarenus *lib. 1. disp. c. 49.* Donellus *lib. 28. comment. c. 2.* Barthol. Chesius *interpret. iuris c. 35.* Franciscus Valens *in præsenti.*

10 De auctoribus gentilium. i *Sapientis.*] Id est Catonis; inter eius enim dicta refertur sententia quæ in præsenti textu citatur, licèt Alciatus neget prædictam sententiam Catonis esse, ex eo quod apud Romanos sententia cuiuslibet viri sapientis, Catonis setētia dicebatur, teste Plutarcho *in vita M. Catonis.* Ex his autem verbis illud deducitur, nouum non esse, Philosophorum, aut Poetarum testimonia in Decisionibus etiam Pontificijs citari, & laudari, vt etiam constat *ex c. foras, §. iurgium, de verb. sign.* vbi Virgilij locus adducitur: *c. satyra, 7. dist. c. si quid veri, 27. dist. cap. Dominus, §. dixit, 1. q. 1. c. legimus 30. de consecr. dist. 5.* Concilio Turonensi II. *can. 15.* ibi: *Sicut ait Seneca.* In Iure Cæsareo passim id vsitatum inuenio, *in l. non tantùm, §. vlt. ff. de rerum diuis. l. septimo, ff. de statu hom. l. proponebatur, ff. de iudic. l. antiqui 3. ff. si pars hæredit. l. fin. ff. finium regund. l. si pater 36 ff. solut. matrim. l. legatis 65 §. pecoribus, ff. de legat. 3. l. non facilè 4 §. gradus, ff. de gradib. l. 1. ff de don. causa mortis, l. si vxori 13. §. 1. ff. ad legem Iul. de adult. l. Cicero, l. aut facta 8 §. euentus, ff. de pœnis, l. 1. §. 1. de contrah. empt. l. vtrum 7. ff. de rebus dubijs*; nam vt D. Augustinus *lib. 2. de Ciuit. Dei, cap. 14.* ait: *Veritas vbicumque est, Domini nostri est; & proinde à Gentilibus, tanquam ab iniustis possessoribus, in vsum nostrum vindicanda est.* Et S. Ioan. Damascenus *lib. 4. de fide, c. 18.* ait: *Quod si quid, in quo vtilitatis quidpiam insit, ab exteris authoribus sumere possimus, quominus id faciamus nihil vetat.* Latè illustrat omni genere eruditionis clarus D. L. Ramirez de Prado *in suo Schediasmate.*

11 Legislator pareat legibus. k *Tuleris.*] Sancta, & salubris sententia ab omnibus Principibus obseruanda; frequenter vsurpata ab Alexandro Seuero, referente Lampridio *in eius vita*, & eam refert Ausonius *in septem Sapientibus*, his verbis: *Pareto legi quisquis legem sanxeris.* Consonat textus *in cap. pro illorum 22. c. cùm nobis, de præbendis, l. sed si hac, §. 1. ff. de in ius vocando, l. lege, C. de pactis, l. 4. C. de legibus, l. 15. & 16. tit. 1. partita 1.* Seneca *epist. 91. Legem statuens legi se subijcere debet.* Quod præceptum etsi ad inferiores Legislatores in præsenti textu referatur, tamen ad supremos Principes Legumlatores spectare constat *ex l. digna vox, C. de legib. c. iustum, 9. dist.* varijs authoritatibus, & exemplis illustrant Corrasius *lib. 4. miscellan. c. 4.* Cockier *lib. 2. Thesauri Polyt. c. 2.* Mendoza *in Viridario, lib. 8. c. 10.* Marquez *in Gubernatore Christiano, lib. 2. c. 2.* Amaya *lib. 1. obseruat. c. 1.* Mornacius *in d. l. digna vox*, Bernegerus *ad Tacitum, q. 35.* Solorzanus *emblem. 69.* P. Pinto *in Isaiam, c. 14. not. 4. n. 223.* & alij *in cap. 1. de prob laud.*

l *Vel secundùm.*] Quibus verbis loquitur Innocentius 12 Exponitur præsens textus.
cùm ipsis Iudicibus delegatis, non verò cum Canonicis Trecensibus, decernendo disiunctiuè, vt Canonicos equales faciant, iuxta consuetudinem iam in Ecclesia præscriptam, iuxta quam etiam non residentes lucrabantur fructus suarum præbendarum; vel secundùm rationabile statutum nouiter factum coæquarentur, ita vt omnes Canonici, tam seniores, quàm iuniores tantùm residentes fructus perciperent: vnde quærunt Repetentes in præsenti, an in hac alternatiua electio sit Canonicorum, vel potius Iudicum, qui eos cogere possent ad obseruandum statutum per eos factum, insuper habita pristina consuetudine, vel ad seruandam consuetudinem legitimè prescriptam? Et Iudices ipsos electionem habere, docuerunt hic Cardinalis, & Alexander de Neuo *n. 12.* pro quibus faciunt sequentia Iuris principia. Primum, nam in alternatiuis ille habet electionem, ad quem verba alternatiua diriguntur, *c. sicut, de Iudæis, l. Lucio 23. ff. de legatis 2. l. quicumque, Cod. de seruis fugitiuis*: probat Madera *animaduers. Iuris c. 23. n. 4.* Sed in præsenti Innocentius loquitur cùm ipsis Iudicibus: igitur ipsis competit electio. Secundò, nam Iudices delegati per sententiam procedere debebant contra Canonicos, sed sententia alternatiuè ferri non potest, cùm certum debeat continere, *l. in sententijs 59. ff. de re iudicata, l. penult. & vlt. de sententijs & interl. §. curare, Instit. de actionibus*: ergo non poterant Iudices delegati in presenti casu alternatiuè pronuntiare sententiam contra Canonicos. Tertiò, nam Innocentius vt suam adstruat sententiam, vtitur edicto Prætoris, *Quod quisque iuris*: sed iuxta illud qui ius nouum statuit, tenetur illo præcisè vti: ergo Canonici Trecenses, qui nouum statutum fecerant, tenebantur illud obseruare. Sed his fundamentis non obstantibus, verius est in præsenti casu Canonicos posse vel antiquam consuetudinem conseruare, vel nouum statutum amplectentes, seniores iunioribus coæquare, vt probat Franciscus Valens *in præsenti, notatione 3.* Et hæc sententia valdè consona est menti Innocentij III. qui tantùm intendit coæquare seniores iunioribus: quæ exæquatio duobus modis contingere poterat, vel si iuniores consuetudine præscripta de percipiendis fructibus in absentia vterentur, vel si seniores Canonici velint nouum statutum, quod pro iunioribus fecerant, obseruare: vnde verè electio in præsenti casu Canonicis competebat. Nec tunc obstant fundamenta contrariæ sententiæ. Non primum, nam principium in eo adductum non procedit, quando verba alternatiua priuatam partis vtilitatem concernunt, quia tunc non iudici, sed parti competit electio. Abbas *in c. prout, n. 22. de dolo contumacia*, Antonius de Burgos *in c. Pastoralis, n. 54. de rescr.* Sed præsens Decretalis alternatiua priuatam partis, hoc est Canonicorum, vtilitatem respiciebat: ergo etsi verba dirigerentur Iudicibus delegatis, tamen electio Canonicis competebat. Vnde concludit Abbas *vbi sup.* quod quando plura remedia à Iure introducuntur alternatiuè, licèt verba non dirigantur in partem, sed ad iudicem, nihilominus ex quo respiciunt vtilitatem priuatam, electio non datur iudici, sed parti: quo modo etiam intelligendus est textus *in cap. per vestras, de donat. inter*, iuncto Scipione Gentili *lib. 4. de donat inter, c. 23.* Nec obstat secundùm contrariæ sententiæ fundamentum; nam Iudices curare debent in quantum possunt, certam sententiam proferre: sed si natura rei non patiatur, vel certam sententiam non admittat, etsi sentētiam certam non proferant, sententia vires habet, vt cùm iudex condemnat aliquem, qui alternatiuè promisit Stichum, aut Pamphilum, non potest specificè damnare vt soluat Pamphilum, sed tantùm vnum, aut alium: ita etiam in iudicio noxali iudex debet damnare dominum serui qui noxam dedit, vt damnum soluat, vel seruum tradat, *l. 1. per tot. ff. de noxal. l. miles 61 § 1. de re iudicata.* Vnde cùm natura negotij, de quo in præsenti textu, non admitteret certam sententiam, ideò iudices delegati validè sub alternatiua eam proferre poterant. Nec obstat vltimum funda-

fundamentum, nam illud procedit quando Ius ab aliquo statutum validè conditum fuit: at in præsenti casu statutum conditum à Canonicis Trecensibus nullum fuit, ex rationibus suprà adductis; vnde præcisè Canonici non coguntur eo vti.

COMMENTARIVM.

13 Conclusio probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Statutum factum à Canonicis inæqualitatem continens respectu prouentuum præbendarum, inualidum est.* Probant eam textus *in cap. cùm M, hoc tit. cap. cognouimus, 12 q. 2. cap. fin. de maiorit. & obed. cap. cùm in tua 30. de decimis, cap. nouit, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. fin. de his quæ fiunt à maiori parte, cap. in nostra 8. de iniur.* faciunt textus *in l. 3. §. societas, l. cùm duobus 42. ff. Papinianus, ff. pro socio, l. cùm pater 77. §. euictis, ff. de legatis 2. l. eum qui ædes, ff. de vsucapionibus, l. fin. in fine princ. C. de fideicommissis.* Illustrant vltra ordinarios, & congestos à Barbosa in præsenti, Antonius de Burgos, Andreas ab Exea, Martinus Vranius, Millianus, Franciscus Valens, & Prosperus Fagnanus *in repet. ad hunc textum*, Suarez *de legibus, lib. 4. cap. 6. nu. 11.* Lælius Mancinus *gentalium cap. 122.* Altesserra *hic*.

14 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quod maior pars Capituli statuit, tanquam ab omnibus statutum obseruari debet, *c. 2. 10. q. 1. c. cùm in cunctis, de his quæ fiunt à maiori parte, l. quod maior, ff. ad municipalem, l. aliud, §. refertur, ff. de reg. iuris, l. nominatim 9. Cod. de Decur. lib. 10.* quia cùm Capitulum sit vnum corpus, non debet duplici iure censeri, *cap. nouimus, 12. q. 2* præcipuè cùm maior pars Capituli aliquid statuit secundùm ius commune; tunc enim nec absentium suffragia exiguntur, *c. factus 7. q. 1.* docet Vranius *in præsenti, nu. 8.* Sed in præsenti textu statutum factum fuit, vt Canonici tenerentur residere, quod est secundùm ius commune, *cap. inter, cap. fin. de cler. non resident.* Igitur cùm fuisset factum à maiori parte Capituli, ab omnibus Canonicis debebat obseruari. Accedit, nam nouum non est, vt iure communi, consuetudine, seu statuto speciali Canonici seniores in eadem Ecclesia iunioribus præferantur, aliquaque præcipua obtineant, vt præcedentiam in Sede, *cap. 1. de maiorit. & obed.* ius ad portionem percipiendam, *cap. statuimus, eodem titulo*; optionem ad Præbendam maiorem, si vacauerit, *cap. 2. de consuet. lib. 6.* Ergo & Canonici Trecenses statuto cauere poterant, vt seniores perciperent fructus præbendarum in absentia, iuniores verò tantùm si residerent.

15 Traditur decidendi ratio. Hac dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsentis textus decisio, cuius varias rationes adducunt Repetentes *in præsenti*. Aliqui asserunt, ideò statutum à Canonicis factum in præsenti casu non valere, quia contra antiquam Ecclesiæ consuetudinem factum fuerat, & contra consuetudinem legitimè præscriptam Canonici aliquid nouum statuere non valent, *cap. cùm consuetudinis 9. de consuet.* Sed hæc ratio facilè conuincitur ex eo, quia Canonici possunt noua statuta condere, quando per ea reducitur ad vsum ius commune, vt in præsenti casu contingit. Alij affirmant, ideò statutum in præsenti casu nullum esse, quia successores prædecessoribus in eo reddebantur inæquales. Sed etiam hæc ratio refellitur primò, quia in præbendis Ecclesiasticis non attenditur successio: secundò quia nouum non est, vt successores plus minusue iuris habeant, quàm antecessores, *l. reperitur 10. ff. ad legem Falcidiam*. Quare his & alijs rationibus omissis, verius dicendum est, iniustitiam præsentis statuti prouenire ex eius inæqualitate; cùm enim statutum sit legis species, *cap. 2.* vbi probaui, *hoc titulo*, & lex debeat esse iusta, æqualis, & honesta, *cap. erit autem 14. distinct.* ideò statutum de quo in præsenti, inæqualitatem continens, nullum erat. Illud enim factum erat in vtilitatem seniorum, & damnum iuniorum, non in commune bonum, sed potius ex zelo auaritiæ, & cupiditatis, cùm Canonici deberent esse in fructuum perceptione æquales; nam cùm faciant vnum corpus, diuerso iure censeri non debent, *c. cognouimus, 12. q. 2. cap. quia circa, de priuilegijs, l. semper 5. ff. de iure immunit.* facit Cassiodorus *lib. 1. epist. 9. Iniquum est, vt de eadem substantia, quibus competit æqua successio, alij abundantes affluant, alij paupertatis incommodis ingemiscant.* Illustrat perdoctus Vir Academię nostræ decus D. Ioannes Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 2. cap. 5. n. 82.* & licèt seniores à iunioribus sint honorandi, non tamen iuniores à senioribus sunt contemnendi, vel vtilitatis commodo priuandi. Concilium Toletan. VI. *can. 13.* ibi: *Qui Primatum dignitate, atque reuerentia, vel gratia ob meritum in palatium honorabiles habentur, his à iunioribus modestus honor per omnia deferatur, qui etiam iuniores à senioribus & dilectionis amplectantur affectu, & vtilitatis imbuantur exemplo.* Iustè ergo Innocentius in præsenti decreuit, Canonicos iuniores Ecclesiæ Trecensis coæquandos esse senioribus, aut iuxta antiquam ipsius Ecclesiæ consuetudinem, vel iuxta nouum statutum, tam in lucrandis in absentia fructibus præbendarum, quàm in vinearum annexione.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, videlicet 16 Dissoluitur dubitandi ratio. factum à maiori parte Capituli, tanquam ab omnibus statutum obseruari debere; nam procedit quando negotium pertinet ad omnes de Capitulo vt vniuersos, non verò vt singulos, quia hoc casu factum Capituli debet ab omnibus approbari, ex vulgari illa iuris regula, *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari: cap. quod omnes, de reg. iur. lib. 6.* & in causa communi pluribus, vt singulis potiùs habetur ratio dissentientium, *l. Sabinus, ff. communi diuidundo, l. per fundum, ff. de seruitutibus rustic. l. receptum, ff. communia prædiorum:* imò vnus contemptus reddit actum, statutumue in sui præiudicium factum nullum, *cap. quod sicut, cap. bonæ, de electione:* vnde cùm in præsenti casu facultas lucrandi fructus præbendæ, & vtilitatis vinearum respiceret omnes Canonicos vt singulos, inde statutum factum à maiori parte in minoris præiudicium non sustinetur. Ita docent omnes repetentes *in præsenti*, qui latiùs prosequuntur quando negotium ad singulos vt singulos, vel vt vniuersos spectat. Nec obstat argumentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt in fructuum perceptione coæquandi sint Canonici seniores iunioribus, & iuniores senioribus, tamen in honore exhibendo, & alijs prærogatiuis possunt, & debent seniores iunioribus præferri, *dict. cap. statuimus*, vbi dicemus; & si præbendæ non sint diuisæ in portionibus, præferuntur antiquiores; si autem sint diuisæ, vt erant in Ecclesia Trecensi, quilibet Canonicus habet propriam portionem; licèt consuetudine etiam eo casu introduci possit, vt respectu distributionum melioris conditionis sint antiquiores quàm iuniores, vt docuit Glossa *in d. cap. statuimus:* iuxta quæ iuris principia rectè docuit Innocentius *in præsenti*, Canonicos Trecenses iuniores esse coæquandos senioribus quoad fructus præbendarum.

Sed adhuc præsenti assertioni obstare videtur textus 17 Exponitur cap. cùm dilectus, de cler. non resident. *in cap. cùm dilectus, de Clericis non resident.* vbi cùm Canonici Ecclesiæ Metensis statutum conderent, vt non nisi præsentes fructus suarum præbendarum perciperent, & quidam Canonicus esset in seruitio Romani Pontificis, quæsitum fuit vtrum ipse fructus suæ præbendæ non obstante statuto percipere possit? Et respondit Honorius III. quod cùm familiares, & obsequiales Romanæ Sedis non minùs sint in seruitio Ecclesiæ, quàm actualiter in ea residentes, ideò prædicto Canonico fructus integrè esse præstandos: quem textum sic expendo. En vbi tantùm ex indulgentia Canonicus absens lucratur fructus, quos aliàs propter statutum ab alijs Canonicis factum amitteret: ergo in præsenti casu Canonici iuniores statuto à senioribus facto ligabantur. Cui difficultati respondendum est, in eo textu statutum factum fuisse iuxta ius commune, videlicet vt tantùm Canonici residentes fructus præbendarum perciperent, aliàs eos amitterent: quo casu omnes Canonici tali statuto tenentur, vnde *in dict. capit. cùm dilectus*, Canonicus existens in seruitio Pontificis, fructus præbendæ suæ lucratur, quia pro residenti habetur, cùm extet in seruitio Romani Pontificis. Etiam opponi potest textus *in cap. consuetudinis 9. de consuetudine*, iunctis ibi adductis.

CAPVT

CAPVT VII.

Idem *Matthæo* a *Cenetensi Episcopo*.

QVæ in b Ecclesiarum, & Ecclesiasticorum virorum præiudicium attentantur, firmitatem sortiri non decet, sed ad Ecclesiarum indemnitatem debent potiùs infirmari. Sanè peruenit ad audientiam nostram, quod c Teruisinus, & Coneglanensis constituendo sibi, & vtinam sibi tantùm, iurisdictionem temerè vsurpantes, impietatem palliant sub nomine pietatis: & dum quibusdam ex alieno gratiam exhibere nituntur, Ecclesijs sunt, & viris Ecclesiasticis onerosi. d Constituerunt siquidem, sicut accepimus, quod si quis se ad inopiam vergere probabiliter allegarit, alienandi feudum quod ab Ecclesia, vel alijs tenet, officiales adhuc à Teruisinis ciuibus, & Coneglanen. deputatis, liberam habeant facultatem, ne emptor priori domino teneatur respondere, nisi tantummodò in sexta e parte pretij, quam ipsi, si recipere voluerit, exhibebit: ex quo Ecclesiastica non modicum iura læduntur. Volentes igitur Ecclesiarum indemnitati consulere, & huiusmodi grauaminibus prouidere, constitutionem huiusmodi, & venditiones feudorum Ecclesiasticorum factas sine legitimo Ecclesiasticarum personarum assensu, occasione constitutionis, immò veriùs destitutionis, vel destructionis istius, præsentium auctoritate cassamus, & vires decernimus non habere. Nulli ergo, &c. Hanc paginam nostræ cessationis, &c. Datum Laterani x. kal. Aprilis.

NOTÆ.

1 *Ceneta vbi.* a *Cenetensi.*] In hac sexta collectione legitur Tridentino, in tertia verò sub hoc titulo, *cap.* 1. habetur Trecensi: sed tam inscriptionem, quàm litteram restituo ex regesto epistolarum Innocentij III. Coloniæ edito, & correcto à Cardinali Sirleto, vbi *fol.* 281. repetitur hic textus. Cœneta, vulgò *Ceneda*, est ciuitas Venetiæ, prouinciæ Aquileiensis, cuius Episcopus Vrsinus subscripsit epistolæ Synod. Concilij occidentalis, sub Agathone, vt refert Carolus à Sancto Paulo *lib.* 1. *geograph. sacræ*; *fol.* 65. cuius Ecclesiæ historiam scripsit Venantius Fortunatus eius Præsul.

2 b *In Ecclesiarum.*] Idem Innocentius *lib.* 1. *in dicto regesto*, *fol.* 49. *Quæ in monasteriorum, & religiosorum locorum præiudicium attentantur, in statum conuenit debitum reuocari: nec firmitatem debent aliquam obtinere, quæ in enorme damnum ipsorum minùs licitè præsumuntur.*

3 *De Teruisina vrbe.* c *Teruisini.*] Teruisium vrbs Venetiarũ est, vulgò dicta *Treuiso*, cuius ciues statutum fecerunt, vt si ad inopiam aliquis eorum vergeret, posset feuda etiam Ecclesiæ propria authoritate alienare: cuius statuti meminit idem Innocentius *lib.* 3. *regest.* 14. *epist.* 160. & *lib.* 4. *epist.* 19.

4 d *Constituerunt.*] Frequenter enim Italiæ ciuitates excusso Imperij iugo Consules, seu Senatores constituebant, & cùm ipsis statuta ad regimen proprium faciebant, vt de Patauina ciuitate constat *ex cap. sicut 7. hoc titulo, in 5. compil.* de Ianuensi *in cap. per vestras, de donat. inter*: de Florentina *ex cap. finali, de iudicijs*, & etiam de Cenomanensi *ex cap. cùm inter, de consuetudine.*

5 e *Sexta parte pretij.*] Ex quibus verbis deducitur, ciues Teruisinos inter alia statuta suæ Reip. vtilia illud etiam fecisse, videlicet, vt si aliquis ex eis ad inopiam vergere probabiliter allegasset, alienandi feudum, quod ab Ecclesia, vel alijs personis obtineret, liberam haberet facultatem, ita vt nouus vassallus non teneretur pristino Domino soluere nisi sextam partem pretij. Quo statuto Ecclesiæ patrimonium grauiter lædebatur; nam feudum irrequisito Domino à vassallo alienari non potest, *§. callidis*, *§. habita*, *§. nos autem, de probib. feudi alienat.* aliàs vassallus, qui feudum Domino illaudato alienauit, illud amittit, *cap.* 2. *de feudis*, vbi probaui, *verbo Alienare*, & docent Altesserra *de feudis cap.* 15. Pater Gibalinus *de vsuris lib.* 4. *cap.* 3. *art.* 6. Deinde grauiter lædebatur Ecclesia; nam vt annuente Domino ritè feudum alienetur, tenetur nouus vassallus recognoscere priorem Dominum cùm eadem præstatione, quàm persoluebat primus vassallus, vt cauetur *lib.* 2. *feudorum, titulo* 9. Vnde apparet ex præsenti Teruisinorum statuto admodum lędi patrimonium Ecclesiæ, Ecclesiasticarumque personarum.

COMMENTARIVM.

6 *Conclusio refertur, & probatur.* EX hoc textu, & *ex c. Ecclesia* 10. *hoc tit.* communiter sequens deducitur assertio: *Leges, seu statuta laicorum non ligant Ecclesiasticos, seu Ecclesiæ bona.* Probant eam textus *in cap.* 1. *dist.* 10. *c. benè*, *c. cùm ad verum*, 96. *dist. c. placuit* 2. *cap. nullus iudicum*, *cap. clericum* 11. *q.* 1. *cap. non placuit* 23. 16. *q.* 7. *cap. inter hæc* 33. *q.* 2. *cap. finali, de rebus Ecclesiæ*, *cap. non minùs*, *cap. aduersus*, *de immunit. Eccles. cap. clericis*, *§. nos igitur*, *cap. finali*, *eodem titulo*, *lib.* 6. *cap. nouerit*, *cap. graue*, *de sentent. excom. cap. series*, *de testibus*, *c. statutum*, *de hæreticis in* 6 *c. ad honorem*, *cap. sicut*, *hoc titulo*, *in* 5. *compil. authent. cassa*, *C. de sacros. Eccles.* consonat lex 57. *titulo* 6. *partita* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & *voto* 26. Valenzuela, Gueuara, & Zumel *integris tractatibus pro monit. Pauli V. aduersus Venetos*, Castillo *lib.* 6. *controu. cap.* 8. & 9. Frances *de competentijs*, *q.* 99. Villareol. *p.* 2. *regim. Ecclesiæ*, *q.* 12. *art.* 5. Christineus *to.* 1. *decis.* 203. Marinis *lib.* 2. *resol. c.* 213. Diana *p.* 5. *tractatu* 1. *resol.* 4. & *parte* 6. *tract.* 3. *resol.* 7. Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 1. *de clericis*, *cap.* 28. *versiculo Secunda propositio*, Victoria *in relectione de potestate Ecclesiæ*, *q. vltima*, *n.* 4. Molina *de iustitia*, *tom.* 1. *disput.* 73. *articulo* 1. Vasquez *in* 1. 2. *disput.* 167. *cap.* 4. Frances *p.* 3. *Pastor. regul. voto* 9. Suarez *lib.* 3. *de legibus*, *cap.* 34. & *aduersus Regem Angliæ lib.* 4. *cap.* 16. & *de censuris disput.* 29. *sect.* 2. Morla *in emporio*, *tit. de legibus*, *q.* 16. Antonius Augustinus *in epitome iuris Pont. lib.* 4. *tit.* 60. Couarr. *practicarum cap.* 31. Vighelius *in methodo iuris can.* 2. *excep.* 1. Alderan. Mascard. *de interpret. stat. conclus.* 1. Marra *de iurisdict. casu* 5. *n.* 26. & *casu* 52. *n.* 8. Salas *de legibus disp.* 4. *sect.* 8. *n.* 92. Gutierrez *practic. lib.* 4. *q.* 38. Germonius *de sacrorum immunit. lib.* 2. *cap.* 11. *nu. vltimo*, Cancerius *lib.* 2. *var. cap.* 2 *n.* 94. pluribus relatis Carleual. *tom.* 1. *de iudicijs*, *disp.* 2. *q.* 6. *sect.* 1. Selua *de salarijs famil. q.* 10. & 17. Mancinus *genialium cap.* 266. Sesse *tom.* 2. *decisione* 13. *n.* 40. Hunnius *de statutis*, *cap.* 5. Thomas Benus *de immunit. Eccles. p.* 1. *cap.* 8. *dubio* 2. & *parte* 2. *c.* 14. *dubio* 5. Hermosilla *in l.* 3. *glossa* 1. *titulo* 5. *lib.* 5. *recopil.* Viccus *ad leges Sardiniæ*, *titulo* 5. *cap.* 4. Germonius *lib.* 3. *de sacrorum immunit. cap.* 15. *num.* 103. & *lib.* 1. *animadu. cap.* 12. Gibal. *tom.* 2. *scint. can. lib.* 5. *cap.* 9. *q.* 2. Altesserra *hic.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Licèt iniusta statuta laicorum repugnantia directè, vel indirectè immunitati Ecclesiasticæ, non ligent Ecclesiasticos, Ecclesiasticaque bona, tamen statuta ciuilia iusta, quæ pro tota populi vtilitate feruntur, quorum materia communis est clericis & alijs ciuibus, omnes obligant; vnde passim legimus, leges ciuiles ab Ecclesiasticis personis amplecti & obseruari, *c. in adiutorium*, 10. *dist. c. cùm ad verum*, *dist.* 96. *c.* 1. 3. *q.* 8. *c. in legibus* 12. *q.* 2. *c. finali* 16. *q.* 3. *c. ita diligere* 30. *q.* 3. *cap. innotuit*, *de arbitris*, *c.* 1. *de noui operis*, *cap. super specula*, *de priuilegijs*: & Romani Pontifices in decidendis causis Ecclesiarum, & Clericorum sæpè sæpiùs vtuntur legibus ciuilibus, *cap. ex antiquis*, 54. *dist. cap. accusatores* 3. *q.* 8. *cap. cùm deuotissimum*, 12. *q.* 2. *cap. id constituimus*, 17. *q.* 4. *c.* 2. *de alienatione iudicij*, *cap.* 1. *de iuramento calumniæ*, *cap.* 1. *de confessis*, *cap. Pastoralis*, *de causa possess. cap.* 1. *de re iudicata*, *cap. venientes*, *de iureiurando*, *cap. secundò requiris*, *de appellationibus*, *cap. cùm dilecta*, *de confirmatione vtili*, *cap.* 2. *de concess. præbend. cap. cùm ab omni*, 7 *Impugnatur tradita sententia.*

de vita & honest. clericorum, *cap. inter alia*, *de immunit. Eccles. cap. 2. de spons. cap. ex diligenti*, *de simonia*, *cap. calumnia*, *de pœnis*, *cap. quid per nouale*, *de v. s. cap. authoritate*, *cap. dudum*, *de conceß. præbendæ*, *lib. 6.* Similibus enim legibus, seu statutis tenentur Ecclesiasticæ personæ, ex ratione naturali, iuxta quam obligantur ad ea seruanda, quæ ad pacem & publicam vtilitatem sunt constituta, vtpotè membra ipsius reipublicæ, *l. iubemus*, *Cod. de sacros. Eccles.* quam illustrat Pancirola *lib. 1. var. c. 164.* nam ex Clero & populo vna respublica coalescit, & ideò clerici de temporali districtu dicuntur *in cap. finali*, *de officio deleg. lib. 6.* Docuerunt Bartolus *in l. 1. ff. ad municip. n. 11.* Valascus *consultatione 10. num. 2.* & tanquam vni de populo reputantur, vt probarunt Gregorius Lopez *in l. 5. titulo 2. gloss. 2. partita 1.* Cabedo *de patron. c. 36. nu. 1.* Marta *de iurisdict. 4. parte*, *casu 1. nu. 27.* quam doctrinam ad varios casus forenses notarunt Lapus *allegat. 10.* vbi plura Mandosius: Salzedo *in praxi*, *c. 55.* Paz *in l. 3. Styli*, *n. 338.* ergo Ecclesiasticæ personæ ligantur statutis ciuilibus laicorum, quæ pro communi reipublicæ bono facta sunt. Et generaliter teneri clericos edictis, mandatisque supremi Principis obedire, tenuerunt Bellarminus *lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 7.* & *de cleris c. 28.* Farinacius *de inquisit. q. 8. n. 30.* Marta *de iurisdict. dicto casu 1. n. 27.* P. Molina *tomo 1. de iustit. disput. 31.* Couarruuias *in reg. possessor*, *2. p. §. 4. n. 9.* Menochius *lib. 8. consil. 800. n. 21.* & *lib. 10. consil. 1000.* Auendaño *de exequendis*, *2. p. c. 14.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 28. n. 122.* Sarmiento *lib. 7. select. c. 13.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiarum*, *lib. 3. cap. 27. n. 26.* Vnde clerici tenentur legibus, & statutis ciuilibus taxantibus pretia rerum, vt apud nos *l. 1. tit. 24. lib. 5. recopil.* vbi continetur pragmatica taxæ panis, qua clerici tenentur. Mexia *in eadem pragmat. conclus. 5. n. 3.* Sotus, Mathienzo, & alij relati à Barbosa *in præsenti*, *nu. 3.* Similiter tenentur statutis prohibentibus venationem, seu piscationem certis temporibus. Morla *de legibus q. 16. nu. 16.* item statutis, in quibus agitur de puniendis damnis in prædia aliena à pecudibus admissis. Azeuedo *in l. 13. titulo 12. lib. 1. recopil.* Item statutis imponentibus certam collectam ad reparationem Pontium, & murorum, cum authoritate Ecclesiæ factis. Auendaños *de exequendis*, *2. part. c. 14.* Gutierrez *allegat. 10. n. 2.* Item statutis tempore sterilitatis factis, quibus prohibetur extra territorium vinum, seu frumentum extrahere. Diana *p. 1. tract. 2. resol. 70.* & *p. 6. tract. 8. resol. 4.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 17. & 18.* Ergo & statutis, de quibus in præsenti agitur, Ecclesiastici, Ecclesiæque bona ligabantur. Non parum fulcitur hæc dubitandi ratio, si perpendamus iustitiam & rationem statutorum, tam vrbis Teruisinæ, de quibus in præsenti textu, quàm statuti vrbis Romæ, de quo *in dicto cap. Ecclesia.* Statuta enim Teruisina id continebant, videlicet vt ciuibus ad inopiam vergentibus, liceret feudum alienare, ita vt pretij sexta parte domino soluta, feudum allodium remaneret penes emptorem, id est ab omni clientela liberum, vt refert ipse Innocentius III. *lib. 4. epist. 19.* ibi: *Cùm Teruisinensis ciuitas statuisset, vt de feudis venditis sexta pars pretij ad feudorum Dominos volueretur, & sic feudum fieret emptoris allodium.* Et *epist. 160.* ibi: *Iuxta Teruisinensis ciuitatis statutum, pretij sexta parte, &c.* Sed hoc statutum ab Ecclesia seruandum & fouendum erat, vt cùm per illud consuleretur ciuium egestati, ne ea laborantes fame perirent, quod præcipuè ad curam Ecclesiæ, clericorumque spectabat, *cap. non satis*, *cap. pasce 83. dist.* ergo vt ita ciuibus egenis subueniretur, Ecclesia, Ecclesiasticique debebant illud custodire, & obseruare; præcipuè cùm per illud æquè consuleretur clericis ac laicis, videlicet vt clericis ad inopiam vergentibus liceret vti prædicto statuto: ergo si illis eo vti licebat, & tali statuto ligari debebant. Similiter statuto vrbis Romæ cauebatur, vt si quis post litem contestatam rem à se petitam in alium transferret, daretur possessio petitori, & alter fieret de possessore petitor: sed hoc statutum consonum est dispositioni, tam iuris canonici, quàm ciuilis; siquidem vtroque iure cauetur rei litigiosæ alienationem non valere, adeò vt qui eam acquisierit, pretio amisso rem restituere teneatur, *l. finali*, *C. de litigiosis*, *cap. fin. de alienatione iudicij:* ergo tale statutum vt iuri canonico consonum, ab Ecclesiasticis personis etiam obseruari debebat. Deinde insurgi etiam potest in eam partem conclusionis, vbi asseritur, statuta laicorum adeò inualida esse respectu Ecclesiæ, Ecclesiasticarumque personarum, vt etsi earum vtilitatem respiciant, nulla sint; nam priuilegium alicui concessum, non debet adeò latè extendi, vt in eius damnum retorqueatur: sed si huiusmodi statuta sint nulla, etiamsi Ecclesiæ vtilia, in damnum Ecclesiæ id prouenit: ergo sustineri debent, præcipuè cùm laici possint priuilegia concedere Ecclesiæ, Ecclesiasticisque personis.

8 Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, duo esse genera Christianorum, *cap. duo*, *12. q. 1.* quorum aliud à Græco verbo *Laos*, quod latinè populum significat, laici appellantur, siue populares, quibus nulla functio Ecclesiastica commissa est: cùm enim non sint aliquo gradu ordinis insigniti, non habent aliquam in Ecclesia potestatem. Bellarminus *lib. 1. de clericis*, *cap. 1.* vnde prouenit, quod illis quantumuis religiosis nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ, *cap. benè*, *96 dist. cap. non placuit 23. c. laicus 24. q. finali*, *c. finali*, *de rebus Ecclesiæ:* & ita Principem, seu Magistratus sæculares non posse de rebus Ecclesiæ, seu de Ecclesiasticis personis leges proferre, probat latè Petrus Marcha *lib. 2. concord. cap. 9. cum sequenti.* Aliud verò genus hominum à Græco verbo *Cleros*, quod latinè interpretatur *sors*, Clerici dicuntur, quasi forte, vel in sortem electi, quia S. Mathias, qui primò per Apostolos legitimè ordinatus fuit, sorte electus est; vel quia de sorte Domini sunt, vt ait D. Isidorus *in cap. cleros*, *21. dist.* vel quia sunt sors, & hæreditas Domini, vt inquit idem sanctus Doctor *in cap. cleros*, *12. q. 1.* Illustrant Bellarm. *lib. 1. de clericis*, *cap. 1.* Alciatus *lib. 2. parerg. cap. 22.* Tiraquel. *de primog. q. 17. opposit. 1.* Clerici autem, quasi Domini sors, & hæreditas, diuino cultui consecrati, curandæ religionis, ac rerum sacrarum solicitudinem susceperunt, & omninò diuinis officijs mancipati, inseruiunt Ecclesiæ, & propterea populi appellatione strictè sumpta non comprehenduntur, *cap. 1. de præbendis*, & pro illorum regimine distinctæ sunt potestates, laica videlicet, siue ciuilis; & Ecclesiastica, siue spiritualis, *cap. quoniam*, *10. dist. cap. cùm aduersus*, *cap. si Imperator*, *96. dist. cap. solitæ*, *de maiorit. & obed.* Et licèt vtraque potestas diuinitus sit instituta, D. Paulus *ad Romanos cap. 13.* ibi: *Non est potestas nisi à Deo*, Ioannes *c. 19. cap. quod iure*, *81. dist. cap. quoniam*, *de iudicijs;* tamen Ecclesiastica potestas maior est quàm sæcularis, *dict. cap. solitæ*, vbi probaui; & non solùm clerici sunt exempti à laica iurisdictione, *c. denique*, *96. dist. c. nullus 6. c. Christianis*, *c. Syluester*, *c. relatum*, *cap. placuit*, *& per totam 11. quæst. 1. cap. clericis*, *cap. at si clerici*, vbi dicemus, *de iudicijs;* verùm & bona Ecclesiastica exempta sunt ab omni politica potestate, *cap. 1. 96. dist. cap. præcipimus 12. quæst. 1. cap. 1. de immunit. Eccles. lib. 6.* & in Concilio Lateranensi sub Leone X. *in Bulla de reformatione*, *§. & cum*, prohibetur laicis non solùm dispositio, verùm & administratio bonorum Ecclesiæ.

Duo sunt genera Christianorum.

9 Deinde sciendum est, statutum appellari illud ius, quod quisque populus intra Prouinciam suam, & territorium seruandum sanxit, vt docent de statutis agentes Albericus Rosat. Alderanus Mascardus, & Hunnius *vbi suprà*, Nicolaus Bethsius *de statutis cap. 1.* Inter præcipua autem requisita, quæ desiderantur ad statuta condenda, est iurisdictio in statuentibus, ita vt illi demum statuta condere possint, qui iurisdictionem habent, ac imperium, *l. omnes*, *ff. de iustit. & iure*, *nouella de defensor. ciuitatum*, *§. 1. collat. 3.* Gutierrez *lib. 1 canonic. c. 4. n. 7.* Mysingerus *responsorum c. 31.* quippè facultas hæc condendi statuta, iurisdictionalis est, Martha *de iurisdict. p. 4. centuria 1. casu 52. n. 9.* quare statuta facere possunt Respublicæ, *l. 1. C. de emancipatione liberorum*, *l. Antiochensium*, *ff. de priuilegijs credit.* plura Gregor. Lopez *in l. 12. tit. 1. partita 1.* Legati Romanæ Sedis, *cap. finali*, *de officio Legati*, *lib. 6.* Nec obstat quod vniuersitates & collegia, etiam illa, quæ nulla iurisdictione decorata sunt, super administratione rerum suarum statuta facere possunt, vt probant communiter repetentes *in l. omnes populi*, *ff. de iustitia & iure*, Zasius *in l. de quibus*, *ff. de legibus*, Hunnius *de statutis cap. 2. nu. 5.* Pater Mendo *de iure academ. lib. 1. q. 36.* nam huiusmodi statuta, seu dissipationes, cùm ad causarum decisionem non pertineant, sed tantùm ad publicorum munerum, aut negotiorum gestionem, pecuniæ, vel annonæ collectionem, & erogationem,

Statuta qui facere possunt.

rerum-

rerumque ciuitatis defensionem, & conseruationem; propriè statuta, vel ius municipale dici nequeunt, sed tantùm communia vniuersitatis, aut collegij placita, licèt abusiuè publica dicantur, cùm ipsæ ciuitates priuatorum loco habeantur, *l. bona 5. cum sequenti, ff. de verb. signific.* Vnde huiusmodi statuta non leges, sed conuentiones appellantur, *l. 4. & finali, ff. de collegijs*. Statutis ergo ab habente potestatem legitimè factis, illi tantùm ligantur, qui iurisdictioni, & imperio statuentium subduntur; non verò ligantur superiores, *l. est receptum 14. ff. de iurisdictione*: quod adeò procedit, vt etsi superior statuentium simul ciuis sit, non ligetur ipsius ciuitatis statutis. Maschardus vbi suprà, *conclusione 5. n. 176* nec statutis obligantur illi, qui imperio statuentium non parent. Gailus *obseru. cap. 52.* vnde statutum extra territorium statuentium non extenditur, *l. finali*, vbi Alexander *n. 13. ff. de iurisdictione*, Valenzuela *consilio 55. nu. 28.*

10 prosequitur latiùs Hunnius *de statutis cap. 2.*

Traditur ratio decidendi. Quibus suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm Ecclesiasticæ personæ, Ecclesiasticaque bona exempta sint ab omni iurisdictione laicali, & vt aliquis ligetur statutis municipalibus, desideretur iurisdictio ex parte statuentis, *cap. à nobis, el primero, de sentent. excom.* quia statuta facere est de lege iurisdictionis, *l. omnes, ff. de iustit. & iure, authent. de defensor. ciuit. §. 1. collat. 3.* probat Gutierrez *lib. 1. canonicarum, capite 7.* iustè Innocentius III. decreuit statutis laicorum nec Ecclesiastica bona, nec Ecclesiasticas personas teneri: præcipuè, nam statuta communiter pro populo conduntur: sed clerici in stricta populi acceptione non veniunt, *cap. 2. de præbendis*, Felinus *in cap. Ecclesia, hoc titulo*, Didacus Perez *in l. 1. tit. 3. lib. 1. ordin.* licèt iuxta latam significationem, & subiectam materiam sæpiùs clerici sub appellatione populi comprehendantur, *lib 1. C. de summa Trinit.* Carleual. *de iudicijs disp. 2. q. 2. n. 38.* Valascus *consult. 100. n. 5.* Bobadilla *lib 2. polit. cap. 18. n. 87.* Vnde ex defectu iurisdictionis similia statuta nulla sunt, *cap. ita Dominus, 19. dist. cap. Imperator, 96. dist.* Secundæ etiam partis huius conclusionis ratio in eo consistit; nam si statutum etiam fauorabile admitteretur ab Ecclesia, prout statutum erat, quędam potestas denotaretur in laicis disponendi aliquo modo de rebus Ecclesiasticis, & personis: sed laicis nulla competit super his disponendi facultas, *dict. cap. benè*: igitur etsi statutum à laicis factum, sit Ecclesiæ, vel Ecclesiasticis personis fauorabile, non ideò sustineri debet, nisi ab Ecclesia recipiatur, & approbetur. Diana *par. 4. tract. 1. resol. 14. & p. 6. tract. 3. resol. 3.*

11 Variæ illationes. Ex qua decisiua ratione prouenit, non valere statutum, quo prohibetur Ecclesiæ, vel Ecclesiasticis personis de nouo aliquid acquirere, vel quo obstringuntur titulo oneroso, vel lucratiuo iam acquisita alienare, vt latè defendunt Barbosa *voto 76.* Gueuara & Valenzuela contra Venetos *vbi suprà*. Similiter non sustinetur statutum prohibens ędificare Ecclesiam absque licentia Principis. Diana *p. 1. tract. 2. resol. 29.* neque statutum excludens ingredientem monasterium à successione parentum, Mascardus *dicta conclusione 1. n. 14.* Item disponens, vt Ecclesia teneatur vendere singulis annis tot amphoras ex suo vino, vel oleo. Mascardus *vbi suprà, n. 17.* Item prohibens legare ad pias causas, aut aliquid statuens circa funera defunctorum, videlicet circa numerum clericorum, seu Missarum, circa pompam verò, & impensas funeris potest statutum per laicos fieri, vt pro illustratione legis *2. tit. 5. lib. 5. recopil.* docet Barbosa *dicto voto 76.* Etiam nullum est statutum prohibens Ecclesiasticis apprehendere possessionem absque licentia potestatis temporalis: Decius *in cap. Ecclesia, hoc titulo, n 185.* vel disponens quod exceptio excommunicationis non possit opponi in iudicio sæculari. Mascardus *vbi suprà, n. 24.* aut obstringens litigantes ad compromittendum, Mascardus *sup. n. 34.* vel vt vtantur in iudicio charta sigillata, vulgò *papel sellado*. Barbosa *voto 120.* Circa statuta prohibentia extractionem, vel asportationem certæ mercis intra, vel extra prouinciam, distinguendum est; vel enim similia statuta respiciunt vtilitatem publicam, & omnes ligant; vel vtilitatem priuatam eorum qui similem mercem vendunt, & tunc Ecclesiastici non tenentur ea obseruare, vt circa varios casus resoluunt Marinis *lib. 1. resol. 31.* Bursat. *lib. 1. consil. 18.* Sperellus *decis. 12.* Genuensis *in praxi, c. 75.* Trullench *in Decalog. lib. 7. c. 12. dubio 5.* Ciarlinius *lib. 1. controu. c. 31.* Barbosa *voto 26.* Inualida etiam sunt omnia statuta, quibus aliqua gabellæ species imponitur Ecclesiæ bonis, *cap. quamquam de censibus, in 6.* & tandem omnia, per quæ clerici redduntur timidiores, laici verò audaciores efficiuntur, vt resoluit Mascardus *vbi suprà, n. 8.* hæc enim, & similia statuta immunitati Ecclesiasticæ contraria, quæ congerunt Hermosilla, & Mascardus vbi suprà, inualida sunt, & eorum authores, Consules, Potestates, Barones, quorum consilio & authoritate facta fuerint, ipso iure excommunicationem incurrunt, *c. nouerint, c. grauem, de sentent. excommun. cap. eos, de immunitate, Eccles. lib. 6.* & in censuram Bullæ cœnæ Domini incidunt, vt pluribus relatis docet Leander *de censuris tract. 3. disp. 16.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione dicendum est, clericos subijci legibus ciuilibus, quæ nec eorum statui, nec sacris canonibus aduersantur, sed ab omnibus sine vlla incidentia, aut iniquo grauamine possunt obseruari, vt constat *ex cap. quis autem, 10. dist. c. magnum 11. q. 1.* & ex epistola Valentiniani ad Episcopos Asiæ, quam refert Theodorus *lib. 4. historiæ, c. 8.* vbi ait Episcopos solùm Dei & Regis legibus obtemperare: probant Bellarminus *lib. 1. de clericis, c. 28.* Victoria *in relectione 1. de potestate Ecclesiæ, q. vltima, n. 4.* Molina *de iustitia 1. tomo, disput. 77. art 1.* Suarez *de legibus lib. 3. q. 84. per totam*, Salas *eodem tract. q. 96. tr. 14. disp. 14. sect. 8. n. 94.* & in eleganti specie Vasquez *in 1. 2. D. Thomæ, tom. 2. disp. 167. c. 4.* & pro constanti supponit Gutierrez *1. p. cap. 16. n. 73.* Et ita noua pragmatica, qua cauetur, vt census antea impositi ad rationem de viginti milliaribus pro vno milliari, eleuentur ad rationem de triginta milliaribus pro vno soluendo, teneri Ecclesias, Ecclesiasticasque personas, probat Arauio *tract. 2. de statu ciuili, q. 14. morali, per totam*: sed in modo, quo obligantur Ecclesiastici his legibus, non consentiunt Doctores; alij enim existimant clericos nullo modo directè legibus sæcularibus obligari, sed solùm vi naturalis rationis, quæ in eo consistat, quod cùm clerici sint membra reipublicæ ciuilis, naturali ratione obligantur ad ea obseruanda, quæ ad quietem, & bonum reipublicæ regimen conducunt, vt notat Suarez *lib. 3. de legib. c. 34. n. 7.* atque vniformis legum obseruantia tam in clericis, quàm in laicis ad rectum reipublicæ regimen est necessaria, vt probat Vasquez *vbi proximè*; quo fit, clericos ad earum legum obseruantiam non teneri ex vi præcepti, sed vt pax reipublicæ seruetur, vt concludunt Azor *tomo 1. institutionum, lib. 1. c. 12. q. 3.* & *2. tom. lib. 9. c. 7. q. 8.* alij congesti à P. Salas *de legibus q. 96. tr. 14. disp. 14. sect. 8. num. 101.* qui inde deducunt rationem propter quam Iudex sæcularis non potest exequi pœnam lege ciuili statutam aduersus personas Ecclesiasticas. Sed hæc sententia ex eo displicet; nam quod dicitur, partem corporis politici debere cùm alijs membris se conformare, verum est, si in omnibus par ratio vigeat; tunc enim ratio naturalis in pari causa paria iura desiderat, argumento textus *in l. illud, ff. ad legem Aquiliam*: cæterum clerici sunt membra alterius rationis, seu conditionis, in quibus illa vniformitas non videtur esse necessaria: quemadmodum enim nobiles propter vniformitatem non tenentur obseruare leges, à quibus propter nobilitatis priuilegia exempti sunt; ita etiam clerici ex vi solius rationis naturalis propter seruandam vniformitatem ad obseruantiam legum ciuilium obstringi non debent, eo maximè, quia à politica iurisdictione exempti sint: deinde quia si clericus ex vi præcepti non teneretur, sed solùm propter vniformitatem, ad harum legum obseruantiam, earum transgressio non induceret peccatum mortale, secluso scandalo, vt probat Suarez *lib. 3. de legibus, c. 34. n. 8.* quod tamen apertè falsum est, vt constat ex his, quæ tradit Medina *in 1. 2. q. 96. art. 5.* Salas *de legibus q. 96. tract. 14. disp. 14. sect. 8. n. 29.* Quare verior videtur sententia existimantium, leges politicas iustas, etiam quod attinet ad Ecclesiasticas personas, vim directiuam habere, vt docent Bartolus *in l. cunctos, C. de summa Trinit.* Panormit. *in c. Ecclesia, n. 13. hoc titulo*, Rebuffus *in proœmio regul. glossa 1. n. 55.* Valascus *consultat. 100.* & ita eis ligari clericos vi directiua, non verò coactiua, dummodo non tendant in præiudicium libertatis Ecclesiasticæ, docuerunt Salgado *de protect. Regia p. 1. c. 1. n. 66.* Solorzanus *lib. 3. de iure Indiarum, cap. 27. n. 33.* Montesinus *in 2. partem D. Thomæ, disp. 13. q. 1. difficult. 4. n. 201.* Salcedo *de lege polit. lib. 1. cap. 4. n. 18.* Pereyra *de manu Regia p. 2. tit. 1. c. 38. nu. 31.* Vasquez *in 1. 2. disp. 176. c. 4.* Suarez *de legibus, lib. 3. c. 34.* Lay-

12 Dissoluitur dubitandi ratio.

Layman *lib. 1. tract. 4. de legibus, cap. 13 nu. 4.* Gutierrez *lib. 4. pract. q. 38.* Ferro Manrrique *p. 1. q. moral. q. 11. n. 10.* Thomas Benus *de Parlamentis dub. 30. sect. 2. n. 2.* Ciarlinius *lib. 1. controu. for. c. 31. n. 11.* Cutellus *de prisca Ecclesiæ libertate, p. 5. tra. 1. resol. 6.* Quo modo accipiendi sunt textus *in l. 52. & 54. titulo 6. partita 1.* lex 3. & 14. *titulo 13. partita 2.* lex 1. *titulo 25. lib. 5. recopil.* vbi Azeuedo. Sed vnde legibus ciuilibus proueniat hæc vis directiua, non satis liquet: mihi valdè placet sententia Decij *in cap. Ecclesia, n. 27. de constit.* existimantis ideò clericos ad harum legum obseruantiam teneri, quia cùm sint vtiles Reipublicæ, & ad eius quietem, & tranquillitatem conueniant, & statum clericalem non dedeceant, per sacros canones approbantur, *c. 1. de noui operis nunt.* vbi sine noua extensione, aut approbatione casus de quo ibi, iuxta legis ciuilis dispositionem deciditur; atque ita pro constanti habetur, tales leges iustas esse eo ipso quod non reprobantur, ac approbatas censeri; vnde leges ciuiles hanc vim directiuam in clericos à potestate Principis sæcularis eam proferentis non habent, sed ab approbatione, quæ fit per sacros canones, vt notant cùm Decio Mantica *in d. c. Ecclesia, n. 23.* & Petr. Gregor. *ibi, n. 16.* Fortunius Garcia *de vltimo fine, illatione 10. princip. n. 155.* Rebuffus *in d. glossa 1. n. 62.* Suarez *de legibus, lib. 3. c. 34. n. 13.* Nec tunc obstat præsens textus; nam tunc statutum debet per clericos obseruari, si immunitatem Ecclesiæ directè, aut indirectè non lædat, quia tunc præsumitur ab Ecclesia approbatum: at verò si tale statutum repugnet sacris canonibus, aut respiciat bonum singulorum laicorum, Ecclesiasticas personas, vel Ecclesiæ bona non ligat, vt defendit Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 34.* Vnde cùm statuta de quibus in præsenti, iuri Pontificio repugnarent, & tantùm singulorum ciuium vtilitatem respicerent, ideò inualida sunt: statutum enim Vrbis Ternisinæ priuabat Ecclesiam dominio suo, quod habebat in feuda, & cedebat in vtilitatem cuiusuis ciuis. Similiter statutum vrbis Romæ priuabat monasterium rei litigiosæ possessione in pœnam alienationis; cuius statuti effectus pertinet ad vim coactiuam, qua clerici non tenentur respectu statutorum sæcularium: vnde rectè docetur, tam in hoc textu, quàm *in d. cap. Ecclesia*, clericos, vel Ecclesiastica bona non ligari prædictis statutis. Nec primum augmentum ipsius difficultatis refragatur; nam licèt Ecclesia possit, & debeat alienare bona sua in pauperum alimoniam, *cap. Apostolicos, cap. quisquis*, cum alijs, *12. quæst. 2.* non tamen licèt laicis possidentibus illa bona ratione feudi propria auctoritate retinere, aut distrahere: nec etiam hoc respectu omnium pauperum generaliter procedit, sed tantùm respectu miserabilium, qui non propria culpa, sed casu in egestatem inciderunt: vnde cùm statutum vrbis Teruisinę concederet bona Ecclesię propria auctoritate distrahere, & generaliter sine distinctione omnibus ad inopiam vergentibus permitteret feudi alienationem; ideò tale statutum Ecclesiæ bona non obstringit. Nec augmentum secundùm refragatur; nam statutum vrbis Romæ, de quo *in d. c. Ecclesia*, non erat consonum sacris canonibus, siquidem iuxta eos tantùm rei litigiosæ alienatio irritatur, *c. finali, vt lite pendente*; non verò possessor possessione priuatur, & in alium transfertur, quod prædicto statuto cauebatur; ideòque inualidum ab Innocentio declaratum fuit. Nec tandem obstat secunda difficultas: nam statutum in vtilitatem Ecclesiæ à laicis factum, quantumuis fauorabile videatur, reuerà non est. Eo enim ipso quod prohibet, vel præcipit clericis aliquid in particulari, supponit iurisdictionem in ipsos, quam statuentes non habent; vnde vsurpando iurisdictionem, magis nocent Ecclesiæ, quàm illi fauent. Nec argumentum à concessione priuilegij deductum obstat; nam aliud ius consideratur in statuto laicorum, aliud in priuilegio ab eis concesso; siquidem priuilegij concessio non est actus iurisdictionis, sed liberalitas, quæ exerceri potest in non subditum; atque ita priuilegium à Principe sæculari Ecclesiæ, Ecclesiasticisque personis concedi potest: docet Suarez aduersus Regem Angliæ *lib. 4. cap. 16. num. 9.*

13 Exponitur c. cùm causa, de re iudic. Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. cùm causa 8. de re iudicata*, vbi refertur, litem disceptatam fuisse inter quosdam ciues vrbis Veronensis, & Clericos S. Anastasiæ, aduersus quos laici actione ex empto agebant ob rem sibi venditam ab Archipresbytero ipsorum clericorum sine Capituli consensu: qua consuetudine attenta, Legatus Pontificis iuxta eam sententiam pronuntiauit, & laicis rem emptam adiudicauit; sed R. Pontifex sententiam ipsam cassauit, ac nullam declarauit, quia iuxta consuetudinem prolata fuerat. Qui textus difficilis valdè visus est Interpretibus ex eo, quia licèt Ecclesiastici, bonaque Ecclesiæ statutis laicorum non ligentur, tamen consuetudines laicorum, etiam in causis Ecclesiasticis attenduntur, *c. constitutus, de in integrum restit. cap. cùm venissent, de eo qui mittit. in possess. cap. ad nostram 12. de prob.* probant Felicianus, & Vega *in cap. clericis 9. de for. compet.* Marinis *lib. 1. resolutionum, cap. 55.* Pro cuius difficultatis solutione communiter repetentes affirmant, distinguendum esse inter consuetudines contrarias sacris canonibus, & illis consonas; & priores ab Ecclesiasticis seruandas non esse, posteriores verò esse attendendas etiam in causis Ecclesiasticis, quia sicut statuta laicorum immunitati Ecclesiasticæ contraria non sustinentur, ita nec consuetudines. Verum hac omissa solutione, verius dicendum est, consuetudinem legitimè præscriptam etiam in causis Ecclesiasticis procedere; at verò *in d. cap. cùm contra 8.* consuetudo non erat legitimè præscripta, & ideò iuxta eam sententia proferri non potuit, vt in eius commentario latiùs dicemus.

14 Explicatur c. de capitulis, dist. 10. Deinde suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. de capitulis, 10. dist.* vbi Leo IV. Lothario Gallarum Regi ita scribit: *De capitulis, vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis & conseruandis, quantum valuimus, & valemus, Christo propitio, & nunc, & in futurum modis omnibus profitemur.* Ex quibus verbis expressè deducitur, leges sæculares, & capitula statutorum sæcularium ligare Ecclesiasticas personas. Pro cuius textus expositione sciendum est, Reges Galliæ non solùm sacrorum canonum custodiam omnibus iniunxisse, vt constat ex edicto Clotarij I. anno 615. ibi: *Definitionis nostræ est, vt canonum statuta in omnibus conseruentur, & quod per tempora ex hoc prætermissum, vel dehinc perpetualiter obseruetur;* verum etiam ipsos canones suis capitularibus inseruisse, vt constat ex capitulari Aquisgranensi anni 789. quod capitulare postea Lotharius filius Ludouici Pij in constitutionem suam retulit, quæ dicitur capitulare Lotharij; & in edito à Goldasto ita legitur: *Placuit nobis, vt hæc capitula, quæ excerpsimus de capitulis sanctæ memoriæ aui nostri Caroli, ac Domini nostri Ludouici Imperatoris, ab omnibus Sanctæ Dei Ecclesiæ, seu nostris fidelibus in Regno Italiæ consistentibus pro lege teneantur, & conseruentur, & quicumque huius capitularis contemptor extiterit, sexaginta solidos componat, sicut in capitulis prædicti aui Domini nostri.* Quod capitulare se obseruaturum pollicetur Leo *in d. cap. de capitulis*, & etiam PP. Synodi Meldensis *can. 78* ita statuerunt: *Vt capitula Ecclesiastica à Domino Carolo Magno Imperatore, necnon & à Domino Ludouico Pio Augusto promulgata, obnixè obseruari præcipiantur, sicut & legalia obseruanda esse noscuntur.* Retulerunt Baron. *tomo 19. anno 847.* Marcha *lib. 2. concord. Sacerd. & Imp. cap. 12.* nam cùm prædicta capitularia facta essent cùm authoritate & consensu Episcoporum ad faciliorem exequutionem sacrorum canonum, rectè Leo IV. *in d. c. de capitulis*, & PP. in dicto Concilio Meldensi statuunt capitula Ludouici & Caroli seruanda esse: notauit Binius *ad dict. Concil. Meld.* & docuit P. Marcha *lib. 2. concord. cap. 12. n. 5.*

15 Expenditur can. 1. Syn. CP. Tertiò supradictæ assertioni obstat textus *in can. 1 Synodi CP.* vbi Imperatoris constitutio approbatur, qua permittitur patronis laicis statuta condere, ita vt pro suo arbitrio bona Ecclesiarum administrentur: igitur quia statuta facta circa Ecclesiarum bona à laicis, valida & firma sunt, viresque obtinent. Cui difficultati post Balsamonem ad illum textum satisfacit Ciron. *in apparatu ad hunc tit.* asserens canonem illum procedere casu illo, in quo Ecclesiarum patroni tempore constructionis, & erectionis Ecclesiæ sibi reseruarunt ius disponendi de rebus ab ipsis Ecclesiæ collatis; nam sicut olim patroni plerumque sibi reseruare solebant ius præsentandi capellanos in eadem Ecclesia, Innocent. III. *lib. 3. regest. 14. epist. 194.* ita & ius statuendi, seu disponendi de rebus ipsis Ecclesiæ donatis; quo casu dum secundùm ius commune, & sacros canones disponerent, eorum statuta circa Ecclesiæ bona facta valere meritò docetur *in dict. can. 1.*

Tan-

16 Tandem supradictæ assertioni obstat textus *in cap. fin. de vita & honest. cleric.* in illis verbis: *Gaudere volentes priuilegio clericali, nolunt statutis patriæ (quibus quoties expedit, sicut laici se tuentur) in negotiationum suarum quæstibus subiacere.* Quibus in verbis Honorius III. indignum iudicat, vt clerici vtentes statutis laicorum, & secundùm ea negotium gerentes, nolint etiam secundùm ea conueniri, & iudicari: igitur quia clerici statuti laicorum ligantur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, clericum negotiatorem ligari statutis laicorum circa ipsa negotia factis; cùm iniquum esset negotiando eorum commodum percipere, & damnum respuere: non tamen vt ea obseruent, possunt conueniri coram iudice sæculari, nisi præcesserit trina monitio: tunc verò post trinam monitionem clerici negotijs sæcularium se immiscentes, priuantur fori priuilegio, vt pro ipsius textus expositione docuerunt Boetius Epon. *ibi*, D. Iosephus Vela *tom. 2. dissert. 45. n. 53.* Præsens autem conclusio procedit in Ecclesiasticis negotiationi sæculari non deditis, qui non ligantur statutis laicorum.

Intelligitur caput fin. de vita, & hon. cleric.

CAPVT VIII.

a Idem.

CVm accessissent ad Apostolicam Sedem Archidiaconus *b* Tullensis, & G. Tullensis Capituli procurator, Archidiaconus proposuit memoratus, quod cùm olim quidam Canonici Tullenses nostris auribus intimassent, quod *c* Primiceriatus in Tullensi Ecclesia tanto tempore *d* vacauisset, quod ad nostras manus illius personatus esset donatio deuoluta; dilectis filijs Altæsyluæ, & Belliprati *e* Abbatibus Cisterciensis Ordinis dedimus in mandatis, vt super hoc inquirerent veritatem; & si personatum illum tanto tempore vacauisse constaret, quod iuxta Lateranensis statuta *f* Concilij, ad nos ipsius esset donatio *g* deuoluta, ipsi personam idoneam de Tullensi *h* Ecclesia, vel aliunde, in ipso personatu *i* instituerent vice nostra, & eundem facerent ab illa pacificè *j* possideri. Fuit insuper ex parte Capituli allegatum, quod de communi assensu Canonicorum Tullensium fuerit *k* constitutum, ne Primiceriatus dignitas esset vlteriùs memorata, inter Canonicos ipsos Primiceriatus prouentibus, & possessionibus distributis. Et eadem constitutio à bonæ memoriæ Alexandro Papa prædecessore nostro fuit postmodùm confirmata. Propter quod euidenter apparet, quod Primiceriatus ipse tanto tempore non vacauerit, sicut nobis fuerat falsa insinuatione suggestum. Quocirca mandamus, quatenus si constiterit Tullenses Canonicos, ne vlteriùs in Tullensi Ecclesia Primiceriatus esset Officium, communiter statuisse, ac statutum illud authoritate Sedis Apostolicæ fuisse postmodùm, sicut dicitur, confirmatum, vos illud faciatis in suo robore permanere, nisi posteà dicti Canonici *l* contrauenerint, aliquem videlicet in Primicerium eligendo.

NOTÆ.

1 *a* I*dem.*] Integram litteram huius textus restituo ex tertia collectione, vbi sub hoc titulo, *c. 4.* extat, & apud Illustr. Manrrique *to. 4. annalium Cisterc. anno 1216. c. 3.* licèt nullibi exprimatur Prelatus cui rescribit in presenti Innocentius. Casus autem ita contigit: Decreuerant Canonici Tullenses dignitatem Primiceriatus in sua Ecclesia supprimere, quam suppressionem authoritate Alexandri III. confirmauerant, Hinc Primicerio defuncto nullus suffectus in eius locum fuerat: & nisi suppressio vires obtineret, ius eligendi per lapsum temporis ad summum Pontificem deuoluebatur: adfuerunt quidam Canonici ex ipsa Ecclesia, qui dignitatem suppressam impetrarant, suppressionem ipsam celantes. Innocentius III. nolens Canonicis Tullensibus præiudicare, sed nec suæ Sedis iuri cedere, duos Cistercienses Ordinis Abbates misit, Altæsyluæ nimirum, & Belliprati, qui de vacante, & vacantiæ tempore inquirerent, nec vt referrent tantùm, verùm vt ipsi procederent etiam ad Primicerij pro suo arbitrio institutionem. Adfuerunt Abbates, & dum lapsum temporis cognouerunt, & simul suppressionem ipsius dignitatis, omnia Innocentio III. retulerunt, qui in præsenti rescribit, quod si verum est statuto Ecclesiæ suppressam esse eam dignitatem, tale statutum omninò seruetur.

Species texturæ fertur.

2 *b* *Tullensi.*] Tullum Leucorum ciuitas est, in prouincia Treuerensi, in Gallia Belgica, vt referunt Fratres Sarmatani *tomo 3. Galliæ Christ. fol. 1094.* & notauit Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. epist. 45.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cuius mentio fit *in c. dilectus, de officio delegati, cap. in nostra, de Procur. c. ex litteris 31. de iureiur.*

Tullum vbi.

3 *c* *Primiceriatus.*] De dignitate, & officio Primicerij latiùs agemus *in c. vnico, de officio Primicerij.*

4 *d* *Vacauisset.*] Id est, per annum & dimidium; nam Capitulo negligente in collatione præbendæ, seu dignitatis, ius conferendi eam deuoluitur ad Episcopum, *c. 2. de concess. præbend.* & Episcopo per alios sex menses in collatione cessante, ad Archiepiscopum deuoluitur collatio, *dict. cap. 2. cap. postulasti, eodem tit.* Demum negligente Archiepiscopo; Romanus Pontifex conferre debet præbendam. Barbosa *lib. 3. iur. Eccles. cap. 13. nu. 111.* latiùs dicemus infrà *in cap. 3. de suppl. neglig.*

e *Abbatibus.*] Sunt hæc duo monasteria Ordinis Cisterciensis; primum dictum Altæsyluæ, in diœcesi Tullensi, cuius mentio fit *in c. cùm Bertholdus, de re iudic.* de quo agit Manrrique *annal. Cisterc. anno 1140. cap. 11. nu. 6.* Aliud dictum Belliprati, est etiam in Gallia, de quo Claudius Robertus *in sua Gallia*, ait: *Bellumpratum Cisterciensis Ordinis, Tullensis diœcesis, fundatum anno 1134. tertiò Kalend. Martij, à Simone Lotharingiæ Duce.* Plura de eo Manrrique *d. anno 1134. c. 8. n. 6.* Fratres Sarmatani *tom. 4. Galliæ Christ. verb. Bellumpratum.* 5

f *Concilij.*] *Cap. 8.* quod extat *in cap. nulla 2. de concess. præb.* 6

g *Deuoluta.*] Cap. *licèt, de suppl.* ibi: *Donatio deuoluta.* Collatio enim beneficij, aut præbendæ dicitur donatio, *c. eam te 7. de rescript. c. proposuit, c. quia diuersitatem, c. penult. de concess. præb. c. finali, de officio Vicarij in 6.* non quia liberè cui voluerit, collator potest conferre; debet enim digniorem eligere, *cap. graue, de præb.* sed quia sine vlla mercede, aut pretio debet conferre. 7

h *Ecclesia.*] Potest enim Canonicus similiter in eadem Ecclesia habere dignitatem, quia licèt prohibitum sit sub eodem tecto habere duos Canonicatus, aut dignitates, *cap. de multa, de præb. Clem. vlt. eod. tit. c. litteras 9. de concess. præb. c. 1. de consuet. in 6.* Quintanadueñas *Ecclesiast. c. 2.* dicemus *in d. c. de multa.* Attamen duo beneficia difformia, vt sunt Dignitas cum Canonicatu, vel cum Personatu; beneficium curatum cum simplici, vel cum capellania, etiam sub eodem tecto obtineri possunt, *c. super eo 8. de præb.* quia non sunt incompatibilia. Gonzal. *in reg. 8. Cancell. gloss. 10. n. 41.* Lara *de capel. lib. 2. c. 7. n. 17.* Genuens. *in praxi, c. 64. n. 5.* 8

i *Instituerent.*] Id est illum, conferrent: verbum enim, *instituo*, generale est: aliquando significat facultatem conferendi, tam iure proprio, quàm alieno, ex delegatione, aut priuilegio, vt in nostro textu, & *in cap. ex tua, de fil. Presbyt. cap. 2. cap. ad decorem, de institut.* aliquando pro possessione collata ipsius præbendæ accipitur, *cap. visis 16. q. 2.* 9

j *Possideri.*] Id est, vt possessione obtenta per inuestituram, *cap. ad hæc, cap. vt nostrum, de offic. Archid.* facerent pacificè conseruari. 10

k *Constitutum.*] An Canonici simile statutum facere possint, dicemus *in cap. ex parte, hoc tit.* 11

l Nisi

12 Priuilegium non vsu amittitur. l *Nisi postea dicti Canonici contrauenerint.*] Aliquem videlicet in Primicerium eligendo. Ex his verbis communiter deducunt Interpretes, priuilegium amitti per non vsum etiam vno actu: quod & probari videtur *ex l.2. l.fin.ff.de veteran.l.2.l.semper,§ final.ff.de iure immunit.l.2. §.final.ff.de Decur.l.2. Cod. de tabul.l.1. C. qui sponte publ. munera,l.3.Cod.de Decur.lib.10.l.2.C.de iure dominij;c.pro illorum 28. de præb. c. si de terra, c. accedentibus, de priuileg.* Cùm enim Canonici possint omittere Primiceriatus collationem, & non fecerint, videntur suo priuilegio renunciasse, *l.Campanus 47.ff.de operis libert.l.si quis delegauerit 12.ff. de nouat. l.4.C.de pactis inter,l.ad solutionem 5. C.de re iudicata;* quia nihil interest, voluntatem quis declaret verbis, aut factis, immò plus facto ostenditur, *l.si tamen 48. §. ei qui, de ædilitio edict.* Docent Antonius de Burg. *in præsenti*, Azor 2. *p. instit. lib.6.c.30.q.*10. Bartol. Platea, Lucas de Peña *in d. l.1. C. qui sponte*, Suarez *de legibus,lib.8.c.35.* Barbosa *de potest. Episcopi,alleg.26.nu.5.* & in præsenti *n.6.* Garcia *de nobilit.gloss.6.n.33.* alij apud Amayam *in dict. l.14.* Sed contrariæ sententiæ, videlicet priuilegium non amitti vnico actu in contrarium habito, non desunt fundamenta: facit enim textus *in l.voluntariæ 12.C.de excus. tutor.* vbi non opponens excusationem à tutelis, non ex eo priuilegium amittit, quod sponte semel tutelam susceperit. Facit etiam lex *creditore 7. Cod. de vsur.* & expresse probatur *in l.2.& 3.C.qui sponte, lib.*10. Docent Bobadilla *lib.5. polit. c.10. n.*12. Fontanel. *de pact. nupt. clausul.3.gloss.2.n.*18. Sed hanc quæstionem examinabimus latiùs *in d. c. si de terra:* nunc pro præsentis textus interpretatione, omisso Amaya vbi suprà, *n.27.* dicendum est, in nostro textu non agi de vllo priuilegio, sed de statuto à Canonicis Ecclesiæ Tullensis facto, ne ampliùs Primiceriatus dignitas esset in ea Ecclesia: quod statutum irritare poterant ipsi per contrarium actum, cùm in eorum fauorem tantùm confirmatum esset, & ipsi Primiceriatum conferendo, illud reducerent ad Ius commune; vnde cùm quælibet res de facili redeat ad sui naturam, vt diximus *in cap. cùm omnes, hoc tit.* ideò per contrauentionem Canonicorum Primiceriatus dignitas potuit instaurari. Dicemus *in c.1. de confirm. vtil.*

CAPVT IX.

Idem a *Clugiensi Episcopo.*

CVm M. *b* Ferrariensis Canonicus, F. Presbyteri, B. & B. & G. Canonicorum Ferrariensium, & Magister G. Ferrariensis Capituli procuratores ad Sedem Apostolicam accessissent super quæstione, quam de præbendis, & redditibus habebant adinuicem, dilectum filium nostrum N. sanctæ Mariæ in *c* Cosmedin Diaconum Cardinalem eis dedimus auditorem: coram quo dictus M. pro se, & quatuor socijs suis proposuit, quod Ferrarienses Canonici, vt eo ampliùs suos redditus augmentarent, quo prouentus Ferrariensis Ecclesiæ, qui diuidi consueuerant inter plures, in vsus cederent pauciorum; quatuordecim præbendas tantùm, præter id quod mensæ communiter deputarunt, in eadem Ecclesia contra antiquam consuetudinem statuere. Postmodùm verò contra constitutionem ipsam voluntariè venientes, dictos quinque in Canonicos recepere, nullis præbendis assignatis eisdem. Et licèt eorum redditus non modicùm fuerint augmentati, nondum tamen eis voluere ex supercrescentibus redditibus prouidere. Verùm dictus Magister G. procurator partis aduersæ asseruit, quod id olim de communi, tam Canonicorum, quàm tunc Ferrariensis Episcopi consilio prouida fuerat deliberatione statutum, & Apostolicæ protectionis præsidio roboratum. Tandem verò cùm vna in eadem Ecclesia vacasset præbenda, ad multam quorumdam instantiam duos ad eam; ac postmodùm ad preces venerabilis Fratris nostri V. Ferrariensis Episcopi, dictum M. & quendam alium sine præiudicio dictæ constitutionis in Canonicos recepere; ita quod ipsi de Canonia nihil perciperent, donec primò duo præbendas essent integrè assequuti. Cumque per Canonicorum industriam procuratum fuerit, vt ex possessionibus, quas eadem Ecclesia tempore longo possedit, plures eis redditus soluerentur, superexcrescentes redditus communi mensæ, quæ minùs sufficiens fuerat, communiter deputauere, quos dicti quinque postmodùm petiere contra Capituli constitutionem in beneficium assignari. Quia verò super his plena nobis, sicut idem Cardinalis asseruit, exhiberi non poterat certitudo, causam ipsam tuo duximus examini committendam: mandantes, quatenus cùm in constitutione prædicta, & confirmatione Sedis Apostolicæ vel fuerit, vel esse debuerit (sicut consueuit) expressum, nisi in tantum excrescerent Ecclesiæ facultates, quod pluribus possint sufficere competenter: & cùm ijdem Canonici in derogationem suæ constitutionis ad vacaturas præbendas quatuor recepere, vltra numerum constitutum, antiquis Canonicis præbendas cum integritate percipientibus consuetas, superexcrescentes redditus prædictis Canonicis, appellatione remota facias assignari: ita tamen, quod si eis pares cum alijs potuerint sortiri præbendas, quod superfuerit, in communes Canonicorum vsus, siue vt priùs statuerant, siue aliter, prout meliùs videbitur, conuertantur: reuocans in irritum omnibus, quæcumque ab alterutra partium in præiudicium alterius post motam quæstionem coram Episcopo Ferrariensi, circa præbendas, vel possessiones fuerint innouata. Nullis litteris obstantibus, præter assensum partium, &c. Datum Romæ apud S. Petrum. 12. kal. Maij.

NOTÆ.

1 a *CLugiensi.*] In tertia collectione sub hoc titulo *c.4.* legitur Flugiensi; sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipso Regestro Epistolar. Innocentij, edito Coloniæ, & correcto à Cardinali Sirleto, vbi *pag.*48. reperitur textus hic. Clugium, siue Clugia, est ciuitas Venetorum, in quam translata fuit Cathedra Episcopalis anno 1100. à ciuitate Malamocco, Sede Ducum Venetorum, proter maris inundationem, vt refert Samsonius *in historia Venetorum*, & ex eo tradit Cironius *in cap.3. de cleric. coniug. in 5. compil.*

2 b *Ferrariensis.*] Ferraria ciuitas est Italię, supra Padũ sita, cuius conditores refert Vighellius *tom.2. Italię sacrę, fol.*540. Fasces olim Imperatoris CP. Longobardorũ, Caroli Magni, & Othonis venerata est. Quãdoque Venetis tanquam potẽtioribus paruit: habet Ecclesiam cathedralem ab anno 657. suffraganeã Archiepiscopi Rauennat. & adhuc in ea floret studium à Federico II. Imperatore illic inuectum. Latè de ea egerunt vltra congestos ab Vighellio *vbi sup.* Carolus Sigonius *li.2. de Regno Italię*, Coronel. *in notis ad Congor.to.3.fol.*307. De prębendis ipsi us Ecclesiæ in hoc textu agitur, & de Vgone, siue Vguccio, qui in ea præfuit ex anno 1196. vsque ad annum 1212.

c *In Cosmedin.*] Sunt varij tituli Diaconorum Cardinalium, quos referunt Germon. *de indultis Cardin.* Cohelius *in notit. Cardin. cap.7.* inter quos refertur præsens titulus in Ecclesia S. Mariæ in Cosmedin, vt tradunt Cohelius *suprà, cap.6.* Germonius *vbi proximè, §. tituli,* 3

tuli, *n*.10. Ciaconius *in historia Cardinalium huius tituli*, *Ecclesia S.Mariæ in Cosmedin;* fertur enim secundam Ecclesiam esse B. Virgini Mariæ in Vrbe dicatam: appellatur etiam Ecclesia S. Mariæ Scholæ Græcæ, quia in ea lingua Græca docebatur: vocatur etiam S. Mariæ Oris Veritatis, ex eo quia in ore Ecclesiæ erat altare, vbi aliquo crimine infamati, purgabantur præstito iuramento. Dicitur vulgò *in Cosmedin*, quæ vox Græca est, apud nos idem significans ac ornamentum, ex eo quia Adrianus Pontifex eam varijs ornamentis ditauit, vt refert P. Martyr *in sua Roma*, *fol*.151. Huius textus commentarium dabimus infrà *in cap*.12. *hoc titulo*.

CAPVT X.

Idem *Abbati*, *& Conuentui Sancti* a *Syluestri*.

Ecclesia Sanctæ Mariæ in Via *b* Lata contra I. de Alteia, qui quasdam possessiones ipsius dicebatur contra iustitiam detinere, mouit tempore B. Corosonei dicti *c* Senatoris sub L. iudice quæstionem. In ipso autem iudicio præfato I. de Alteia syndico *d* monasterij vestri astitit, & ab eo testes producti quidam de monachis *e* extiterunt. Iudex verò auditis rationibus partium, pro eodem Ioanne absolutionis sententiam promulgauit: à cuius sententia pars altera vocem appellationis emisit. Super hæc igitur quæstione suborta, proponente parte victrice, quod non potuerit appellari, cùm dictus L. non vt iudex, sed tanquam arbiter fuisset *f* electus: victa è contrario asserente, quoniam cùm arbitrio fuerit contradictum, quod partes non nisi metu pœnæ constringit, quæ in præmisso arbitrio non fuerat comprehensa, meritò potuit appellari, & fortiùs si iudicium extitisset. De hoc igitur ad iamdictum B Corosoneum quæstione perlata, causam appellationis S. *g* Primicerio iudicum delegauit: in cuius præsentia partibus constitutis, dictus I. de Alteia proposuit se conueniendum non esse, cùm non possideret id quod pars altera requirebat; sed monasterium Sancti Syluestri possidens rem petitam. Dictus autem B. Corosoneus quoniam *h* statutum quoddam emiserat, à populo Romano approbatum pariter & acceptum, quod si quis post litem contestatam rem à se petitam transferret in alium, daretur possessio petitori, & alter fieret de possessore petitor; & idem I. post litem contestatam rem ipsam in monasterium transferre præsumpsit, possessionem rei petitæ assignauit Ecclesiæ memoratæ. Verùm quoniam dictus I. de possessionibus ipsis monasterio S. Syluestri annuam reddiderat pensionem, adiecit vt hoc ipsum ab Ecclesia Sanctæ Mariæ fieret, donec de proprietate fundi cognosceretur: sed solutio quæ fieret pensionis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ in Via Lata in iure suo pęnitus non noceret. Hanc autem possessionem Ecclesia sanctæ Mariæ vsque ad tempora Ioannis Petri Leonis, Senatoris Vrbis inconcussè possedit: qui supplicatione monasterij vestri clementer admissa, R. iudici causam commisit eandem: qui auditis hinc inde propositis, pro monasterio ipso sententiam promulgauit, reuocans quod præfatus B. Corosoneus statuerat contra ipsum. Per quam sanè sententiam, quoniam Ecclesia sanctæ Mariæ se læsam enormiter querebatur, & ipsa Senatori supplicauit prædicto, qui causam commisit R. iudici cognoscendam. Et quoniam eius iurisdictio erat in proximo desitura, supplicatum fuit ob eandem causam successoribus eius Senatoribus iam electis, & ab eis causa ipsa eidem iudici delegata. Iudex verò ex veteris, & nouorum pariter Senatorum delegatione cognoscens, quod à iamdicto B. statutum fuerat approbans, Ecclesiæ sanctæ Mariæ possessionem restituit antedictam: & cùm nouem Consiliarios haberet Senatus, per octo ipsorum exequutioni fuit sententia demandata: sed vnus ex eis, qui & nepos erat Abbatis Sancti Syluestri, quorumdam Senatorum fauore suffultus, Ecclesiæ sanctæ Mariæ possessionem violenter ablatam, monasterio tribuit nominato. Ex hoc ergo rixa crescente, vsque ad armorum strepitum est processum. Ne verò deterius quid contingeret, bonæ memoriæ C. Papa prædecessor noster totum negotium ad suam solicitudinem reuocauit. Et quoniam tempus colligendorum fructuum imminebat, fructus præcepit apud colonos in sequestro deponi: circa quos, si qua partium violentiam inferre præsumeret, causæ suæ dispendium pateretur: Venerabilibus Fratribus nostris G. Portuensi, & I. nunc Albanensi, tunc verò Tusculano Episcopis tituli sancti Clementis; & dilecto filio nostro G. sancti Angeli Diacono Cardinali causam committens eandem. In quorum præsentia Partibus constitutis, pro Ecclesia sanctæ Mariæ fuit contra monasterium vestrum obiectum, quod violentiam pars vestra commiserat in fructibus sequestrandis: & cùm super hoc testes fuissent vtrimque producti, quia violentia liquidò probata non fuit, & in dimidio ruglo hordei dicebatur admissa; Abbate nihilominus prohibente ne delictum personæ redundaret in damnum Ecclesiæ, facta hordei restitutione prouisum est, vt ad quæstionem possessionis fieret in causa processus: de qua coram eisdem productis testibus, & attestationibus publicatis, fuit diutiùs disceptatum. Consequenter verò post decessum præfati prædecessoris nostri, Partibus in nostra præsentia constitutis, Ecclesia beatæ Mariæ possessionem, qua fuerat prætermisso iuris ordine spoliata, sibi restitui postulabat. Et quoniam alij Senatorum sententiam pro monasterio, alij latam pro Ecclesia processu temporis confirmarant, nos quidquid ab eis factum fuit, postquam dictus prædecessor noster ad curam suam idem negotium reuocauit, de consilio Fratrum nostrorum irritum decreuimus, & inane. Cùm ergo nobis constiterit, & ex ipsa confessione Partium tenuerimus, quod vnus Consiliariorum contra sententiam de voluntate octo exequutioni mandatam, de facto, quia de iure non poterat, veniens, Ecclesiam ipsam possessione sua spoliauit violenter; & nihilominus attendentes, quod etiam iniusto possessori violenter eiecto, restitutionis sit beneficio succurrendum, spoliatam Ecclesiam in eo statu decreuimus reponendam, in quo fuerat

tempo-

tempore violentiæ perpetratæ. Verùm quoniam præfatam possessionem post restitutionem factam ab I. de Alteia, monasterium alij locationis titulo assignarat, neque restituere poterat Ecclesiæ spoliatæ, loco illius tantumdem possessionum æquiualentium, secundùm arbitrium dilectorum filiorum I. Tineosi Capellani, & G. Hostiarij nostrorum, eidem Ecclesiæ fecimus assignari: quæ, quoniam alij fuerant iure pignoris obligatæ, à creditoribus eas fecimus liberari, qui nobis instrumentum pignoris posteà resignarunt. Et quia sæpedictum monasterium vestrum se querebatur à præmisso B. Corosoneo contra iustitiam spoliatum, & ipsum per officium nostrum restitui suppliciter postulabat, quod statutum eius nullius valoris extiterit, multipliciter asseuerans: sæpedictus enim B. cùm seipsum intruserit in Senatoriam dignitatem, nec Apostolicæ Sedis fauorem habuerit, ad quam institutio pertinet Senatorum, statutum non potuit emittere quod valeret: qui etiamsi fuisset legitimè institutus, ipsius statutum, quanuis sibi subiectos, Ecclesias tamen nullatenus obligaret: præsertim cùm Iuri Ciuili esset aduersum, quod aliam pœnam litigiosas res transferentibus statuit imponendam. Illa distinctione inter contrahentes adhibita, vt si quis sciens ad donationes, venditiones, seu alios contractus accesserit, non solùm redimere rem compellatur, sed etiam pretium eius amittat, non vt lucro cedat alienantis, à quo etiam alia tanta quantitas est fisci iuribus inferenda: sin autem ignorans rem litigiosam emerit, vel per aliam speciem contractus acceperit, tunc alienatione rei facta irrita, pretium eius cum alia tertia parte recipiet, instrumentis etiam nullam vim obtinentibus, quæ super contractibus huiusmodi statuuntur. Verùm eos, qui dotis nomine, vel ante nuptias donationis, transactionis, vel diuisionis rerum hæreditariarum factæ, vel per legati, vel fideicommissi causam huiusmodi dederint, vel acceperint, à præmissis pœnis eadem constitutio excipit nominatim. Quod si etiam obligare posset Ecclesias, monasterium in illam constitutionem nequaquam inciderat; cùm antedictus I. nullam in aliud pęnitus possessionem transtulisset, qui tanquam colonus terras illas tenuerat, & eas non suo, sed ipsius monasterij nomine possidebat: quod etiamsi fecisset, quoniam priùs conuentus à monasterio, quàm ab Ecclesia fuerat, & per arbitrium, & nihilominus iure transactionis, per quam citrà pœnam litigiosi contractus, res potest in alium lite contestata transferri, res restituit antedictas, in statutum præmissum nullatenus incidisset: quin potiùs, etsi contra illud fecisset statutum, quoniam nec conuentum, nec confessum in iudicio, vel conuictum possessione sua monasterium fuerat spoliatum, instanter eam sibi restitui postulabat, quam ex nulla, vel saltem iniusta causa pars altera detinebat. Has autem rationes œconomus sanctæ Mariæ nitebatur multifariam infirmare. Quanuis enim dictus B. circa prælationis suæ primordia gratiam Sedis Apostolicæ non habuerit; quia tamen ab ea fuit tempore procedente receptus, & ratihabitio retrotrahitur, perinde habendus erat, tanquam ab initio fuerit institutus: qui tanquam alienus iudex non poterat à monasterio euitari, cùm nec nouum sit, nec insolitum, quod vbi Clerici sunt actor, & reus, causas ciuiles in Vrbe coram iudicibus per Sedem Apostolicam institutis, ex delegatione Senatorum ab ea iurisdictionem habentium prosequantur. Vndè nec in alieno foro intelliguntur, sed in proprio Romani Pontificis litigare, cuius authoritate sortiri videntur effectum quæ ab huiusmodi Senatoribus, vel Iudicibus statuuntur. Quod si forum Senatorium fuisset monasterio pęnitus alienum, quia tamen œconomus dicti monasterij sub L. iudice à præfato B. inter Ecclesiam sanctæ Mariæ, & dictum I. de Alteia delegato, ipsi I. astitit, & eum in iure defendit, iudicium eius non potuit vlteriùs declinare. Statutum autem ipsius B. de quo sæpiùs est præmissum, & quod non iuri aduersum, sed consonum potiùs existebat, cùm etiam in Iure canonico caueatur, quod res in litigio posita non sit in personam aliam transferenda, non ad possessores solos, sed etiam ad illos decebat extendi, qui tempore saltem detentionis cuiusque poterant conueniri, quales constat esse colonos etiam temporales: perpetui namque vtilem saltem possessionem habentes, & conueniri possunt, & in alium transferre quod habent: sicut I. fecerat antedictus, cuius factum neque præmissum arbitrium poterat, nec transactio excusare; cùm in dolum & fraudem fuerint attentata. Iudex namque, in quem fuit à Partibus compromissum, consanguineus ipsius I. & infeudatus monasterij dicitur extitisse; nihilque fecisse in publicum, sed omnia in secreto, quanuis instar iudiciorum sint arbitria introducta. Coegit quoque Partes ad transigendum, sicut ex rescripto transactionis apparet: & cùm de transactione non fuerit compromissum, quæ non est necessitatis, sed liberæ potiùs voluntatis, dolo quasi ex perspicuis insidijs iam probato, transactionem inefficacem pęnitus asserebat. Illa quoque ratione dicebat Ecclesia petitionem monasterij repellendam, quòd cùm possessionem ipsam sine dolo, & culpa sua obtinuerit authoritate Prætoris, & per hoc ius sibi fuerit acquisitum, monasterium vestrum super possessorio audiri vlteriùs non debebat, cui parata erat in petitorio respondere. His ergo, & similibus in nostra, & fratrum nostrorum præsentia prudenter à Patribus allegatis, nos attendentes, quod laicis etiam religiosis super Ecclesijs, & personis Ecclesiasticis nulla sit attributa potestas, quos obsequendi manet necessitas, non authoritas imperandi, à quibus, si quid motu proprio statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat etiam commodum & fauorem, nullius firmitatis existit, nisi ab Ecclesia fuit approbatum: vnde statutum Basilij de non alienandis prædijs rusticis, vel vrbanis, ministerijs, & ornamentis Ecclesiarum, illa reprobatum fuit potissimùm ratione, quòd authoritate Romani Pontificis non fuit roboratum; ne in exemplum transeat similia præsumendi, quod à sæpè dicto B. factum fuerat in præiudicium monasterij, non conuenti, nec confessi etiam, vel conuicti, prorsus in irritum reuocantes, possessiones easdem restituendas sibi sententialiter diffinimus, nec ipsas quæ in locum & ius illarum, quas ab I. de Alteia Ecclesia sanctæ Mariæ petierat, successerunt, interim alienare valeat: prohibentes, vt si Ecclesia sanctæ Mariæ vel de vitio litigiosi contractus, vel de proprietate forsitan voluerit experiri; ne si obtinuerit in iudicio, in vanum laboret, monasterio minimè possidente, sit quod euincere valeat, & habere. Datum Laterani 5. kal. Decembris.

NOTÆ.

1 a *SAncti Syluestri.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, ſub hoc titulo, *c.5.* & in ipſo regeſto epiſtolarum Coloniæ edito, *fol.412.* ex quo ita integram huius textus ſeriem reſtituo. Romæ eſt Eccleſia ſancti Syluestri, & ſancti Martini, quæ conſtructa fuit à Conſtantino Magno: licèt apud hiſtoricos non liqueat cui Sancto fuiſſet dicata, poſteà tamen eam Symmachus conſecrauit Diuo Martino, & tandem Sergius II. eam reparauit, & reliquias ſancti Syluestri in ea appoſuit, atque monaſterium ædificauit, quod hodie eſt Societatis ſanctæ Mariæ Carmelitarum. Huius ergo monaſterij Abbati miſſa eſt præſens decretalis, cuius partes extant *in c.1. de foro compet.* in ſecunda collectione, *c.3. & 4. vt lite pendente, c.1. de reſtit. ſpoliat. in 3. collect.* in quibus capitibus, quæ ex vna conſtitutione manarunt, eadem eſt inſcriptio, & vt aptiſſimè coniungantur, caſum referamus, qui ita contigit. Romæ Eccleſia ſanctæ Mariæ egit apud iudicem Laurentium contra Ioannem de Alteia laicum ciuem Romanum, poſſeſſorem quorumdam prædiorum ipſius Eccleſiæ. Laurentius Ioannem de Alteia à prædicta petitione abſoluit, à qua ſententia Eccleſia appellauit ad Senatorem vrbis Romæ: Ioannes oppoſuit, Laurentium non tanquam iudicem, ſed tanquam arbitrum pronunciaſſe; ideò ab eius ſententia tanquam ab arbitro prolata appellari non poſſe, iuxta tradita *in c. cauſam, de re iudic.* Sed replicauit Eccleſia, Ioannem arbitrum fuiſſe iuris, non compromiſſarium; vnde ab eius ſententia ritè appellare valebat. Quare reiecta hac exceptione, Senator ipſe hanc ſecundæ inſtantiæ cognitionem delegauit Primicerio, apud quem Ioannes allegauit, non rectè ſecum agi rei vindicatione, eo quòd prædia ſuper quibus lis vertebatur, non poſſidebat, ſed ea detinebat monaſterium Sancti Syluestri per alienationem factam lite pendente, iuxta ſtatutum vrbis Romæ, quo cauebatur, vt poſſeſſio rei litigioſæ, quam reus alienaſſet, auferretur ei in quem translata fuiſſet, & addiceretur petitori; ideò Senator ipſe poſſeſſionem prædiorum, monaſterio non citato, Eccleſiæ Sanctæ Mariæ addixit. Poſt hæc actum fuit apud ſucceſſorem ipſius Senatoris de nullitate illius ſententiæ, qui ſententiam pro monaſterio pronuntiauit. Sed his duabus ſententijs contrarijs prolatis, quidam temerè vi deiecit Eccleſiam de poſſeſſione prædiorum, eamque tradit monaſterio: quod cùm accidiſſet, totius cauſæ cognitionem ad ſe auocauit Cœleſtinus III. Innocentij III. prædeceſſor; ſed antequam ſententiam proferret deceſſit. Innocentius negotium terminauit, & licèt Eccleſia ſpoliata ante omnia eſſet reſtituenda, tamen quia certis ex cauſis reſtitutio fieri non poterat, iuſſit vt alia prædia eiuſdem valoris monaſterium Eccleſiæ reſtituere. Verùm monaſterium priorem ſpoliationem repetendo, allegabat virtute ſtatuti Romani ſpoliari non potuiſſe, cùm ſtatuta laicorum quoad res Eccleſiæ non attendantur, & Senator eo ſtatuto tantùm motus ipſum ſpoliauerat. Quibus perpenſis Innocentius III. iuſſit omnia acta à Senatore virtute illius ſtatuti, caſſari & irritari, ac pro monaſterio ſententiam dixit, videlicet ipſum virtute dicti ſtatuti ſpoliatum eſſe reſtituendum, quia ſtatuta laicorum Eccleſiæ bona, ſeu eccleſiaſticas perſonas non comprehendunt, vt probaui *in cap. quæ in Eccleſiarum 7. hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedi.

b *In via lata.*] In qua vnus ex Presbyteris Cardinalibus titulum ſuum habet, vt referunt Anaſtaſ. Germonius *de indultis Cardin. §. Tituli,* Cohelius *in notitia Cardin. c.6.* 2

c *Senatoris.*] De Senatoris Romani officio & dignitate temporibus Syluestri, & eius ſucceſſorum pro temporum diſtinctione plura adduxerunt Petrus Gregor. *in ſcholijs ad hunc textum,* Coriolanus *in Breuiario, anno 752.* 3

d *Monaſterij veſtri.*] Monaſterium enim debet per ſyndicum cauſas ſuas in iudicio pertractare, *capite vnico de ſyndic.* vbi dicemus. 4

e *Extiterunt:*] Quia monachi qui cauſam ipſam in iudicio non proſequuntur, in ea vt teſtes plerumque admittuntur, *cap. inſuper 6. de teſtibus,* vbi dicemus, & probant Barboſa *in cap. tertio loco, de probat.* Farinat. *de teſtib. quæſt.6.* Bronchorſt. *Enantioph. centuria 2 aſſert.99.* 5

f *Electus.*] A ſententia enim arbitrorum appellari non poteſt, vt probaui *in cap.2. de arbitris.* 6

g *Primicerio.*] id eſt primo iudicum, vt aliàs Primicerius accipitur *in c. vnic. de officio Primicer.* vbi notabimus. 7

h *Statutum Baſilij.*] Cuius mentio fit *in capite benè quidem 1. 96. diſt.* cuius hiſtoriam referunt Carolus Sigonius *lib.25. de Imper. Occid. anno 478.* Nauclerus *generat.17.* Baronius *tom.6. anno 483.* & explicat Iacobus Valdes *de dignitate Regum Hiſp. cap.1. num.19.* 8

CAPVT XI.

Idem *vniuerſis Doctoribus* a *Pariſijs commorantibus.*

EX litteris veſtræ *b* deuotionis accepimus, quod cùm quidam, moderni videlicet Doctores liberalium *c* Artium, à maiorum ſuorum veſtigijs in tribus præſertim articulis deuiarent, habitu videlicet inhoneſto, in lectionum & diſputationum ordine non ſeruato, & pio vſu in celebrandis exequijs decedentium clericorum iam quaſi penitus negligenter omiſſo: vos cupientes veſtræ conſulere honeſtati, octo ex vobis iuratos ad hoc vnanimiter elegiſtis, vt ſuper dictis articulis de prudentium virorum conſilio bona fide *d* ſtatuerent quod foret expediens & honeſtum, ad illud in poſterum obſeruandum, vos iuramento *e* interpoſito communiter conſtringendo, excepto dumtaxat Magiſtro G. qui iurare renuens & formidans, fideiuſſoriam pro ſe tantùm obtulit *f* cautionem. Fuit etiam inſuper ad cautelam à vobis fide interpoſita protinus conſtitutum, vt ſi quiſquam Magiſtrorum aduersùs alios duceret reſiſtendum, & primo, & ſecundo, tertioue commonitus infra triduum vniuerſitati parere contemneret Magiſtrorum, ex tunc beneficio Societatis eorum in Magiſtralibus *g* priuaretur: & quidem hoc vltimum quidam ex vobis ſimpliciter, quidam verò niſi ſatisfaceret, & nonnulli niſi per vos ſe admitti ab alijs obtineret, ſe intellexiſſe fatentur. Cùm autem ſupradictus Magiſter G. infra triduum Vniuerſitati non paruerit, requiſitus iuxta conditionem, ex tunc à vobis habitus eſt excluſus. Qui cùm ſatisfactioni condignæ poſtmodùm ſe *h* obtuliſſet, in quatuor Magiſtros iuramento interpoſito compromiſit, illorum dictum pro bono pacis ſe gratum, & ratum pariter habiturum. Illi verò vſi conſilio ſapientum, dictum ſuum communiter promulgarunt, memorato Magiſtro in virtute iuramenti præſtiti prohibentes, ne deinceps in licitis Vniuerſitati reſiſteret Magiſtrorum; & iniungentes eidem, vt tamdiù in eodem ſtatu perſiſteret, quo tunc erat, donec per ſe, vel per procuratorem ſe poſſe ab alijs Magiſtris admitti per Sedem Apoſtol. obtineret, ſalua in omnibus honeſtate. Vnde nobis humiliter ſupplicaſtis, vt eundem Magiſtrum, virum vtique prouidum, & honeſtum, & diſcretum, qui tanquam obedientiæ filius, quod ſibi prædicti quatuor iniunxerunt, ſuſcepit humiliter, & patienter obſeruat, ex benignitate Sedis Apoſt. faceremus communioni reſtitui Magiſtrorum. Nos igitur ex præmiſſis intelligentes eidem Magiſtro fuiſſe mandatum, vt tamdiù perſiſteret in eo ſtatu, quo tunc erat, donec Magiſtrorum communioni de mandato

Sedis

Sedis Apost. redderetur, & paratus sit super præmissis satisfactionem congruam exhibere; licèt à vobis fide præstita fuerit constitutum, vt si quis Magistrorum ordinationi Vniuersitatis ipsorum duceret resistendum, & primò, secundò, tertiòue commonitus, intra triduum Vniuersitati parere contemneret Magistrorum, ex tunc beneficio Societatis eorum in Magistralibus priuaretur; & ob hoc Magister G. fuit eorum communione priuatus: Quia tamen constitutum non fuit, vt in perpetuum huiusmodi priuatio perduraret, cùm tam Iuris canonici, quàm nostri moris existat, vt is qui propter contumaciam communione priuatur, cùm satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtineat: mandamus quatenus supradictum Magistrum statutis vestris nunc humiliter parere curantem, ad communionis vestræ consortium in Magistralibus admittatis.

NOTÆ.

1 a *Parisijs.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de iureiur. c.* 12. Parisiensis vrbs, quam Lutetiam Parisiorum appellant Cæsar *lib.* 7. Strabo *lib.* 4. est totius Galliæ primaria, & Regni caput. Nobilem Galliarum ciuitatem dixit D. Bernardus: totius regni Metropolin appellauit Suggerius, quos referunt plura de eius origine & magnitudine adducentes Fratres Sarmatani *tom.* 1. *Galliæ Christ. fol.* 395. in qua florentissimam Academiam, præcipuam totius Galliæ, consilio, & authoritate Alcuini, & Venerabilis Bedæ erexit Carolus Magnus anno 791. vt refert Yepes *tom.* 3. *chron. D. Benedicti, fol.* 310. etsi aliunde eius originem repetat Marquez *in orig. Eremit. cap.* 15. §. 5. Eam instaurauit Ludouicus etiam Rex Galliæ: florentissimi illius studij mentio extat *in c. in causis, de procurat. c. super specula, cap. quandò, de Magistr. Clem.* 1. *eod. tit.* Eam debitis extollunt laudibus Polydorus Virgilius *lib.* 4. *historiæ Angliæ*, Iacobus Meyerus *lib.* 14. *annalium Flandriæ*, Midendorpius *tom.* 2. *de Academijs*, Thuanus *tom.* 3. *historiæ*, & alij quos refert P. Andreas Mendo *de iure academico, q.* 3. In ea Academia florent omnium scientiarum Professores, etiam iuris Cæsarei, licèt olim temporibus Honorij III. huius iuris studium in ea non permitteretur, *cap. super specula, de Magistris*, ex ratione ibi assignanda. Vigent etiam in ea liberalium Artium studia, quarum scientiarum Professoribus Innocentius III. præsentem scripsit epistolam.

De parisiensi vrbe, & eius academia.

2 b *Deuotionis.*] Ità alloquitur Pontifex Capitula Ecclesiarum, aut Vniuersitates, cùm illis rescribit, & eorum Professores dilectos filios appellat, vt notarunt Germonius *de indultis Cardin.* §. *Dilectus*, P. Franciscus Valens *in concordia iuris, in proœm. decret.* dicemus infrà *in cap. quam sit graue, de crim. falsi.*

3 c *Artium.*] Licèt iuris scientia aliquando liberalis ars, seu studium liberale dicatur, *l.* 1. *C. qui ætate, lib.* 10. *l. Medicos, C. de Professoribus, eodem lib. l. vnica, C. de studijs, lib.* 11. *l. vnica, C. de Professoribus, qui in vrbe CP. eodem lib.* tamen liberales artes strictè & propriè sumptæ, sunt Grammatica, Rhetorica, Logica, Geometria, Musica, Astrologia, & Arithmetica, vt probant de eis agentes Chassaneus *in catalogo, p.* 10. *consider.* 9. Ioannes Bossius *in speciali tractatu de illis artibus.*

4 d *Statuerunt.*] Academiæ enim statuta proprio regimini ac suæ gubernationi congrua, & vtilia facere possunt, vt constat *ex l. finali, Cod. de iurisdict. l. finali, Cod. de colleg. illicit. l.* 1. *ff. quod cuiusque vniuers.* Docent Hunnius *in encyclop. tit. de statutis*, collega noster D. I. de Escobar *de Pontif. iurisdict. cap.* 23. Loseus *de iure vniuers. p.* 3. *c.* 5. *num.* 3. & de statutis ipsis Academiæ Parisiensis latè agit eruditus Ioannes Filesacus *lib.* 1. *select. tract. de orig. stat. Theolog. Paris.*

5 e *Iuramento.*] Quo voluerunt Doctores firmare obligationem statutorum, & strictiùs ad eorum obseruationem obstringi; non quia illa non obseruantes maiorem sustinerent pœnam, quàm si tantùm statutum infringerent. Cùm enim quis iurat seruare statuta, obligatur eo genere obligationis, quo ipsa statuta obligant, vt docet Salas *de legibus, disp.* 15. *sect.* 1. *n.* 26. P. Mendo *de iure academ.* vbi suprà, *q.* 13. Sed illud difficile videtur, quod his statutis obligentur illi, qui ea non condiderunt, sed tantùm in Academia successerunt, diuersi omninò ab illis, qui statuta fecerunt, quamuis disiunctum corpus semper idem censeatur, *l. proponebatur* 16. *ff. de iudicijs, l.* 5. *tit.* 15. *p.* 2. Franciscus Zypæus *lib.* 2. *contra Casanum, c.* 12. Ioannes Seldenus *in mari clauso, lib.* 1. *c.* 21 pluribus relatis noster Valentia *lib.* 2. *illustr. tract.* 4. *c.* 2. Hæc enim fictio est, & reuerà non sunt eædem personæ statuentium, & per consequens non poterant obligari ex aliena promissione, *l. inter* 83. cum vulgatis, *ff. de verb. obl.* quod & in voto à Decurionibus ciuitatis facto hæsitari potest. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est cum D. Th. 2. 2. *q.* 98. *art.* 2. nouos ciues, Decuriones, seu Doctores, qui in locum veterum succedunt, non obligari ex eorum voto, quia voti obligatio personalis est, vt etiam probant Bartholomæus Brixiensis in quadam quæstione, quę incipit, *Bononienses iurauerunt*, Auendaño *lib.* 2. *de exequendis mandat. c.* 27. *n.* 12. Gutierrez *in authentica Sacramenta*, *n.* 12. Doctor Pisa *lib.* 4. *suæ Curiæ, c.* 5. & ibi Azeuedo, & *in l.* 1. *n.* 24. *tit.* 17. *lib.* 8. *recopil.* Marquez *lib.* 2. *Gubernat. Christ. c.* 22. Azorius *lib.* 11. *instit. cap.* 8. *vers.* 5. ideòque in Concilio Trid. *sess.* 25. *de reform. c.* 2. decernitur, vt singulis annis DD. Magistrique Academiarum solemniter iurent, se interpretaturos, & docturos ea quæ sunt Catholicæ Fidei, propter denuò in eodem gradu cooptatos; quamuis aliam huius textus rationem adduxerint relati à Barbosa ibi, *littera B.* Quod de voto dixi, idem dicendum est de contractu; quoniam si omnes Decuriones, seu DD. aliquid promiserint, veluti si aliquem annuum redditum super suis personis, & bonis imposuerint, successores in officio minimè obligantur, quia ex pactione alterius alter obligari non potest, *l. multùm* 6. *C. si quis alteri*, nisi quatenus ex prædecessorum contractu ad eos peruenit, argumento *ex l. ciuitas* 27. *de rebus creditis*; notauit Bobadilla *lib.* 3. *polit. c.* 8. *nu.* 87. vnde quod antecessores promiserunt, nisi in prædicto casu, successores ex obligatione iustitiæ minimè præstare tenentur, sed ex quadam vrbanitate, vt inquit D. Thomas vbi suprà, siue se obligauerint ad dandum, siue ad faciendum, veluti ad custodiendos aliquos dies festos, vel ieiunandum; quia reuerà hoc est alienum factum, & extranearum personarum, quas aliæ minimè obligare potuerunt: in his tamen duobus exemplis aliquando iustitiæ obligatio nascitur, scilicet si legitimo tempore præscriptum sit, vt dies illi festi custodiantur, vel ieiunia fiant, quia est quasi lex consuetudo, quæ omnem populum obligat, etiam ciues de nouo natos. Marquez & Azor vbi suprà: cum his non sunt temerè confundenda statuta facta ad regimen ipsius communitatis, vel negotia quæ Decuriones contrahunt nomine ipsius Curiæ, seu Academiæ; hæc enim semel facta, aut contracta perpetuò durant, quia Decuriones, seu Doctores sunt legitimi administratores, & gubernatores ipsius communitatis, vt docent Bobadilla *lib.* 5. *polit. cap.* 4. & 5. Doctor Pisa vbi suprà *lib.* 2. *cap.* 8. Amaya *in rubric. C. de decurionibus, n.* 23. & *in l. vnica, de præbendo salario, ex n.* 17. & cùm statuta, de quibus in præsenti, facta fuissent pro bono regimine Academiæ Parisiensis; ideò etiam successores eorum qui statutum fecerunt, illud seruare tenentur.

f *Cautionem.*] Idonea cautio est, quæ fideiussoribus præstitis fit, *l.* 1. §. *iubet* 4. *ff. de collatione bonorum, l. si mandatum* 59. *ff. mandati*, *l. prætoria* 7. *ff. de prætorijs stipul. l.* 3. *C. de v. s.* Et licèt qui tenetur cautionem fideiussoriam dare, non adimpleat obligationem cautionem iuratoriam præstando, *authent. cui relictum, C. de indicta viduitate*; tamen qui tenetur iuratoriam cautionem præstare, sufficit vt fideiussoriam præstet, vt in præsenti textu supponitur, & docet Parladorus *different.* 61. *n.* 4. 6

g *Priuaretur.*] Hæc pœna postea appellatur priuatio communionis, non quia excommunicatio sit, priuans à perceptione Sacramentorum; sed quia priuat à communione aliorum Professorum in actibus, & functionibus proprijs Academiæ. Plerumque enim legimus aliquem communione Christiana gaudere, denegari tamen illi communionem sociorum, seu collegarum, vt in Concilio Arelat. 2. *can.* 30. Aurelian. 5. *can.* 17. & alijs, vbi Episcopi priuātur tantùm cōmunione Coepiscoporū: cuius priuationis cōmunionis effectus referūt Gibalinus *de censuris, disquisit.* 7. 7

disq.7.q.12. Morinus *lib.2.exercit.c.5.* Vnde cognoscitur in præsenti casu, excommunicationem tanquam censuram appositam non fuisse violanti statuta, sed quia priuabatur communione cæterorum Doctorum; ideò talis pœna latè excommunicatio dici poterat.

8 h *Obtulisset.*] Purgat enim contumax contumaciam per satisfactionem, quam præstare potest per cautionem de obediendo mandatis Ecclesiæ, *vt in cap. ex p.33. vers. in 1. de v. s. cap. qua fronte 25. vers. Sanè, de appellat. cap. cùm desideres, cap. per tuas, de sentent. excom.* Cautionem illam dare valet, aut fideiussoriam, pignoratitiam, seu iuratoriam.

COMMENTARIVM.

9 Conclusio refertur, & probatur. EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Contumax communione priuatus, aut ordine motus, si paruerit mandatis, absoluendus, & restituendus est ordini.* Probant eam textus *in cap. si quis, 81. dist. cap. presbyter 2. q.4. cap. nos autem 15. q.7. cap. si quis deinceps 16. q.7. cap. ex litteris 29.* vbi Glossa *verbo Satisfacta, de officio delegati, cap. significauit, de officio Ordinarij, cap. cùm in Ecclesijs 10. de maiorit. & obed. cap. non est vobis, de sponsal. cap. finali, de matrim. contracto, cap. cùm desideres, cap. à nobis, cap. per tuas, de sentent. excom. cap. cùm olim, cap. ex parte, de v. s. Clem. 1. de decimis, cap. quanquam, in fine, de censibus in 6. Clem. 2. post principium, de decimis, Clem. 2. de hæretici.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Robertus *lib.1. rerum iudicatarum, cap.10* Petrus Greg. M. Vranius, Prosperus Fagnanus *in præsenti*, Balboa *in cap. 1. de iudicijs, nu.66.* Tiraquel. *in tract. cessante causa, 1. p. n.60.* Marius Alterius *lib.4. de censuris, disput 1.* Gibalinus *eodem tract. disquisit. 9. q.2. fol.407. & q.3. consectario 15.* Sayrus *lib.4. thesauri, cap.17. n 4.* Gutierrez *lib.1. canonic. q.5. nu.7.* Couarr. *in cap. alma, 2. p. cap.6. n.16* G. de Valentia *tom.4. controu. disp.7. q.18.* Suarez *de censuris disp.7. sect.1. n.12.* Carena *de officio Inquis. 1. p. tit.5. §.12. n.86.* Altesserra in præsenti.

10 Traditur dubitandi ratio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam priuatio communionis aut fertur per modum pœnæ, aut per modum censuræ: profertur per modum pœnæ, quando imponitur ad vindictam delicti perpetrati, *cap. si quis Episcopus, 11. q.3.* per modum censuræ infligitur, quando tantùm ob contumaciam imponitur. Couarr. *d.2. p. c.6. in initio, nu.15.* Cùm profertur per modum pœnę, durat perpetuò, nisi ex indulgentia ita ligatus absoluatur: quando verò per modum censuræ, contumacia cessante, post satisfactionem reus absoluitur. Ita omnes Doctores de censuris agentes; sed in præsenti casu priuatio communionis fuit imposita per modum pœnæ ob delictum admissum in violatione statuti academici: igitur etiam post satisfactionem durare debebat talis priuatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam contumacia cessante in casu, quo tantùm propter contumaciam inflicta fuit excommunicatio, non statim contumacia cessante, reus communioni Ecclesiæ restituitur, sed post satisfactionem absolutio desideratur, *c. si quis Episcopus 22. 1. q.6. c. ad aures 24. de simon. c. fin. de sepult. c. quanquam, in fine, de censibus, in 6* Couar. *in c. alma, 1. p. §.11. n.14.* Genuensis *pract. q.709.* Salgado *de Regia protect. 2. p. c.4. nu.202.* Ergo in præsenti casu etiam post satisfactionem restituendus non erat Magister communioni cæterorum ante absolutionem. Tandem fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam hæc priuatio communionis lege ipsius Academiæ statuta, & approbata fuerat: sed similia statuta, & quæ in eis conduntur, perpetua sunt, *c.1. 50. dist. c. reperiuntur, 79. dist. c. si quis ex Episcopis 10. q.3.* Igitur in præsenti specie Doctores statutum propriæ Academiæ violantes, in perpetuum priuati manebant communione cæterorum.

11 Traditur decidendi ratio. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius decisiua ratione percipienda sciendum est, priuatum communione Ecclesiæ, seu Fidelium ob contumaciam, absoluendum esse cessante contumacia, & communioni restituendum, *c. per tuas, de sent. excom. c. cùm olim, c. ex parte, de verb. sign.* cùm cessante causa priuationis, cessare debeat ipsa priuatio, *c. cùm cessante, de appellat.* cùm pęna debeat commensurari delicto, *c. disciplinæ, 54. dist.* inde contumacia natura sua non patitur, vt censura ob eam inflicta protrahatur vltra quàm ipsa extenditur, *c. si quis, c. si Episcopus, 18. dist.* Vt autem contumax à censura liberetur, duo desiderantur. Primum, vt cùm resipiscit, satisfaciat, *cap. quanquam, de censibus, lib.6.* Clementina 1. *de decimis*, ibi: *Ante satisfactionem condignam nullatenus absoluantur.* Clementina 2. *de hæreticis*, ibi: *A qua non possint absolui, donec plenè satisfecerint.* Et hæc satisfactio datur saltem præstito iuramento de parendo mandatis Ecclesiæ, *c. ex tenore, c. de cætero, c. cùm desideres, de sententia excom.* Secundum, vt absoluatur; nam post satisfactionem habilis redditur excommunicatus ad absolutionem, non tamen absolutus manet, *d. c. cùm desideres 15. c. à nobis 28. c. quamuis 58. de sentent. excom.* Celebri exemplo firmat Illescas *2. p. hist. Pontif. lib.6. c.14. fol.126.* quod procedit siue excommunicatio simpliciter feratur, siue hac adiecta clausula, *Donec satisfeceris;* nam per hanc adiectionem nihil amplius exprimitur, quàm quod à iure tacitè inest, & sic in vtroque casu debet pariter absolui. Contrarium tamen procedit, si suspensio imposita sit sub hac formula, *donec satisfeceris;* nam tunc per solam satisfactionem cessat, & relaxatur suspensio, *c. presbyter 13. 2. q.5. c. si quis 16. 18. dist.* quod etiam procedit in interdicti censura, *cap. non est vobis, de sponsal.* Discriminis ratio in eo consistit, quia nullo Ecclesiæ canone cautum legitur, vt interdictum, seu suspensio egeant expressa absolutione. Vnde sufficiet tacita, quæ prouenit ex satisfactione, iuxta mentem iudicis imponentis interdictum, seu suspensionem sub hac forma, *donec satisfeceris:* in excommunicatione verò expressè cautum reperitur, vt post satisfactionem absolutio sequatur, *d. c. cùm desideres, d. c. à nobis.* Et si adhuc rationem huius discriminis exscisciteris, ea petenda est ex grauitate excommunicationis, vt docent Panormitanus *in c.1. de iudicijs, n.6.* Marius Alterius *lib.1. de censuris, cap.1. nu.1.* Etiam sciendum est, statuta à qualibet communitate condita, recipere interpretationem à iure communi, vt cum eo in quantum fieri possit, conueniant, *cap. cùm dilectis, §. quia, de consuetudine,* Tondutus *resol. canonic. cap.51. n.20.* Alderanus Mascardus *de interpret. statut. conclus. 2. n.70. & conclus. 12. per totam*, vbi in praxi varias huius doctrinæ ampliationes, & limitationes adducit. Vnde deducitur vera ratio præsentis decisionis; nam cùm statuta accipere debeant interpretationem à iure communi, & iure communi inspecto excommunicatus ob contumaciam, post satisfactionem sit communioni restituendus, ex dictis iuribus; inde Innocentius III. in præsenti specie decidit, Doctores Academiæ Parisiensis communione aliorum non censeri priuatos in perpetuum, sed donec satisfecerint. Accedit, nam pœnæ molliendæ potiùs sunt, quàm exasperandæ, *l. penult. ff. de pœnis, l. factum 155. § vltimo, ff. de reg. iur.* vbi plura Petrus Faber, & Gothofredus: & in pœnis ea interpretatio facienda est, vt potiùs restringantur, quàm amplientur, *cap. in pœnis, de reg. iur. lib.6.* Vnde rectè pœna priuationis communionis in præsenti specie ita accipitur, vt potiùs temporalis sit, quàm perpetua.

Nec obstat dubitandi ratio suprà *nu.3.* expensa, in qua dicebamus, priuationem communionis appositam per modum pœnæ perpetuò durare; nam dicendum est potiùs, quamcumque pœnam censeri appositam ad mensuram delicti; vnde si illud consistat in contumacia, quæ tantùm temporalis est, erit etiam & pœna temporalis; vnde cùm in pręsenti specie contumacia non transiret in aliud genus delicti, sed tantùm contumacia maneret; inde & pœna temporalis est, iuxta naturam ipsius delicti. Nec argumẽtum primum ipsius difficultatis obstat; nam licèt controuersum sit apud Interpretes, an communione Ecclesiastica priuatus, donec satisfecerit, ipso iure satisfactione præmissa sit absolutus; verior sententia est, necessariam esse post satisfactionem adhuc absolutionem: nec contrarium probatur in hoc textu, nam in eo non asseritur, absque vlla absolutione priuatum communione sociorum illi restitui; nam subintelligendum est, vt non sola ipsa satisfactione priuatus communione illi restituatur, sed præcedente absolutione, iuxta formam iuris tot canonibus præscriptam quo etiam modo intelligendi sunt textus *in cap. nos 4. 15. quæst.6. cap. fin. de matrimonio contracto contra interdictum*, iuncto Balboa *in d. cap.1. de iudicijs, num. 66.* Nec obstat argumentum vltimum ipsius difficultatis; nam procedit cùm statuta aliquid continent ex natura sua perpetuum, non verò si temporale. Vnde cùm in præsenti textu pœna temporalis est propter causam temporalem, videlicet

12 Dissoluitur dubitandi ratio.

licet contumaciam, cessat & pœna, cessante contumacia.

13 Expositur cap. 1. 50. dist. Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in c. 1. 50. dist.* in illis verbis: *Si lapsis ad suum ordinem reuertendi licentia concedatur, vigor canonicæ disciplinę proculdubio frangitur, dum pro reuersionis spe prauæ actionis desideria quisque accipere non formidat. Illud igitur præ omnibus studete, vt lapsos in sacrum ordinem nullius vobis supplicatio aliquo modo reuocare studeat, ne huiusmodi non statuta, sed temporaliter dilata credatur vindicta.* Ex quibus verbis manifestè probatur, ordine motum, ac communione priuatum, etiam post pœnitentiam, & satisfactionem restituendum non esse. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de excommunicatione lapsis inflicta, sed potiùs de depositione ob adulterium, vel aliud simile scelus facta; tunc enim etiam post pœnitentiam non restituitur, quia depositio est perpetua pœna, nec in modum censuræ infligitur, quare necessariò perpetua esse debet.

14 Explicantur varij textus. Secundò præsenti assertioni obstat textus *in can. 11. Concilij Tolet. 11.* in illis verbis: *Quod si ingenuorum personæ his erroribus fuerint implicatæ, & perpetuæ excommunicationis sententia ferientur, & arctiori exilio vlciscentur.* Ex quibus expresse deducitur, communione Ecclesiastica pulsum & priuatum, in perpetuum excommunicatum esse, nec ampliùs communioni esse restituendum. Igitur non rectè in præsenti docetur, communione ecclesiastica priuatum post satisfactionem esse communioni restituendum. Pro cuius canonis expositione sciendum est, olim ob grauiora scelera plerumque fideles priuari communione Ecclesiæ, & fidelium in perpetuum, id est, pro toto vitæ tempore, vsque ad mortem; imò & pro grauissimis delictis: nec in fine illis communio concedebatur, vt passim cauetur in Concilio Illiber. & probaui latè in eius canone primo, quibus in casibus patratores similium scelerum communione Eucharistica, & fidelium in perpetuum priuabantur, vt constat *ex c. quia Sacerdotes, 11. q. 1. c. si quis 4. 2. q. 3.* Concilio Cæsaraugust. 1. *can. 4.* ibi: *Item legit vigesimo & vno die, quo à 16. kalend. Ianuarij vsque in diem Epiphaniæ, quæ est 8. idus Ianuarij, continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare, nec latere in domibus, nec secedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam: quod qui non obseruauerit, his decretis anathema sit in perpetuum.* Concilium Paris. 1. *can. 2.* Paris. 3. *can. 5. c. ego Berengarius, de cõsecr. dist. 2.* Troslcianũ *can. 13.* quo in sensu excõmunicatio perpetua imponitur *in d. can. 11.* Cõcilij Tolet. II. in alijs verò leuioribus criminibus priuatio cõmunionis inflicta, intelligitur de temporali, donec reus satisfecerit.

Tandem supradictæ assertioni obstat textus *in c. ex p. 23. d. v. s.* vbi cùm proponatur quemdam fuisse excommunicatum propter iniuriam Capitulo Carnotensis Ecclesiæ illatam, asseritur non posse eum absolui à tali excommunicatione ante satisfactionem, ob speciale priuilegium Capitulo Carnotensi concessum. Igitur quia iure communi attento, excommunicatus etiam ante satisfactionem absolui potest, siquidem frustra precibus impetraretur à Capitulo Carnotensi, quod illi communi iure competebat, argumento textus *in l. vnica, C. de thesaur. lib. 10. c. in his 30. de priuil. c. si Papa, eod. tit. lib 6.* Agnouit difficultatem Glossa ibi, *verbo Contumacia;* & vt illi satisfaciat, asserit priuilegium in illius textus specie fuisse concessum ad cautelam, quia strictiùs solet obseruari, quod specialiter cauetur, quàm quod generaliter disponitur, *c. quanquam 23. d. c. si aduersus, de hæret.* & aliquando specialiter conceduntur, quæ iure communi competunt, *c. in causis, de procurat. c. etsi Christus, in fine, de iureiur. c. permittimus, de sent. excom. c. quod in te, de pœnit. c. satis, in fine, 24. q. 2. c. admonere 33. q. 3.* Vnde licèt iure communi quilibet excommunicatus post satisfactionem esset absoluendus, tamen priuilegium speciale ad cautelam Capitulo Carnotensi concessum fuit, vt excommunicatus ob iniuriam illatam absolui non posset, nisi post satisfactionem. Sed licèt hæc Glossæ solutio sustineri posset, verius dicendum est, priuilegium de quo in eo textu, duas partes continere; in priori cauebatur, vt Capitulum Carnotense posset excommunicare, aut interdicto subijcere malefactores pro iniuria sibi illata, in qua parte gratiam continebat, siquidem Capitulum Ecclesiæ Cathedralis potestatem ferendi excommunicationem, aut similes censuras non habet, *cap. quæsiuit, de his quæ fiunt à maiori parte,* nisi ratione consuetudinis, *cap. irrefragabili, §. cæterum, de officio ordin.* aut Sede vacante, *cap. cùm olim, de maiorit. & obed. c. vnico, eod. tit. in 6. cap. Albericus, de testibus, cap. illa, ne Sede vacante aliq.* In secunda concedebatur, quod nemo auderet absoluere excommunicatum pro iniuria illata Capitulo Carnotensi, nisi præmissa satisfactione; qua in parte consonum erat prædictum priuilegium iuri communi, nec gratiam specialem continebat, vnde virtute iuris communis ex præsenti textu, & similibus excommunicatus absolui poterat. 15 Intelligitur capite ex parte 23. de v. s.

CAPVT XII.

a Honorius III. Episcopo, & b Cantori c Cabilonensi, & Abbati de d Firmitate, Cabilonensis diœcesis.

EX parte venerabilis Fratris nostri Episcopi *e* Eduensis fuit propositum coram nobis, quod Canonici Eduenses proprijs commodis inhiantes, præbendarum numerum ab antiquo in Ecclesia Eduensi statutum, licèt non sint eius diminuti redditus, restrinxerunt, vt sic in temporalibus magis abundent, dum ea de quibus valet sustentari Canonicorum numerus consuetus, tali prætextu nituntur in augmentum conuertere præbendarum: & in facti sui tuitionem super hoc confirmationis à nobis dicuntur litteras impetrasse in communi forma. Nolentes igitur diuini Numinis cultum huiusmodi occasione in Ecclesia ipsa diminui, sed potiùs augmentari, discretioni vestræ mandamus, quatenus si præmissis veritas suffragatur, antiquum numerum facientes authoritate nostra seruari, præbendas quas à tempore vltimi statuti inueneritis in Ecclesia memorata vacantes, non obstante aliqua constitutione super hoc à Canonicis ipsis facta, vel confirmatione huius à nobis ab eisdem *f* obtenta, personis idoneis cum consilio eiusdem Episcopi, sublato appellationis obstaculo, conferatis.

NOTÆ.

1 Honorij III. Gesta. a HOnorius III.] Honorius antea Centius Sabellus, patria Romanus, creatus fuit Pontifex die 18. Iulij anno 1216. & floruit vsque ad annum 1227. vt referunt Spondanus *in continuat. Baronij*, Coriolanus *in Breuiario, dicto anno,* & alij Scriptores de vitis Pontificum. Inter alia quæ illustrem illius Pontificatum faciunt, potissima sunt confirmatio præclarissimarum Religionum SS. Dominici & Francisci, & Coronatio Federici Imperatoris II. Fecit suarum Decretalium quintam compilationem, quam diù desideratam à perdoctis viris, edidit Innocent. Cironius, ex qua collectione aliquæ decisiones compilatæ fuerunt à Raymundo in hac sexta compilatione, inter quas primum in ordine obtinet locum præsens decretalis.

b *Cantori.*] Id est, Præsuli chori canentium; qui enim simili choro præest, Cantor, Præcentor, seu Protopsaltes appellatur, *c. cleros, 21. dist.* & in Ecclesia Cabilonensi sunt septem Dignitates, inter quas Cantor recensetur. Nec nouum est, Romanum Pontificem causarum cognitionem committere Cantori, vt constat *ex c. dudum, el secundo, de electione,* ibi: *Parisiensi Succentori. c. dilectus, de appellat.* ibi: *Cantori Trecensi. c. significauit, eod. titulo,* ibi: *Præcentori Herefordiensi. cap. cùm iam dudum, de præbendis,* ibi: *Cantori Tornacensi. c. 3. de censibus,* ibi: 2 Cantor quis?

Stephano Cantori, c. 2. de donat. inter, ibi: *Cantori Lexouiensi, c. Abbate, de v. s.* ibi. *Cantori Atrebatensi, cap. cùm pro causâ, de sentent.* ibi: *Præcentori Lugdunensi*. De dignitate Cantoris plura Valenzuela *conf. 33.* Barbos. *de Canonicis, c. 9.*

3 Cabilonis descriptio. c *Cabilonensi.*] Cabilo, seu Cabilonus, est ciuitas Galliæ ad Araris ripam, sita in prima Lugdunensi Prouincia, cuius meminerunt Cæsar *in commentar. lib. 7.* Strabo *lib. 4.* Ammianus Marcellinus *lib. 5.* Sedes quondam fuit Regia Principum Burgundiæ, vt referunt Fratres Sarmatani *to. 2. Galliæ Christ. fol. 437.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Vincentio dicatam, cuius mentio fit *in cap. 12. de rescriptis, c. 27. de sent. excom. c. in nostra, de procurat.* Plura de eius origine congesserunt Chenu *in chron. Ecclesiæ Cabilon.* Sauarus *in notis ad Sidonium, lib. 4. epist. 25.* Eius Præsuli Duranno dicto, qui eam Ecclesiam rexit ex anno 1213. vsque ad annum 1215. missa est præsens epistola.

4 d *De Firmitate.*] Firmitas prima Cistercij filia, monasterium est in diœcesi Cabilonensi constructum anno 1113. cuius exordium, & nominis rationem reddunt tabulæ ipsius monasterij, ibi: *Fundata est Firmitas primogenita filia domus Cistercij, & pulchræ significationis suæ titulo firmitatem, & stabilitatem Ordinis præsignauit.* Plura de eo monasterio retulit Manrique *annalium Cisterc. anno 1113. c. 3.* huius monasterij Abbati Hugoni rescribit Honorius *in præsenti*.

5 Æduensis vrbis notitia. e *Æduensis.*] Ædua, quam alij Augustodunum appellant, celebris vrbs est Galliæ, cuius meminerunt Cæsar *lib. 6. de bello Gallico*, Mela *lib. 3. de situ orbis, c. 2.* Tacitus *lib. 11. annalium*, Guillelmus Brito *lib. 1. Philip. 2.*

Ædua quos mittit vrbs antiquissima plena.

Habet Ecclesiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cuius originem, & progressum referunt Authores Galliæ Christianæ *tom. 2. fol. 27.* cuius Præsul Galterus secundus præsentem quæstionem Honorio III. proposuit.

6 f *Obtenta.*] Confirmatio ista facta fuit in forma communi, vt ex ipsis verbis textus constat; quæ confirmatio nihil nouum tribuit, *c. cùm dilecta, §. nos igitur, de confirmatione vtili, c. quia diuersitatem, de concessione præbendæ, c. ex parte, de priuilegijs, c. dudum 39. de decimis*: nec talis confirmatio tribuit ius nouum, *c. examinata, cap. finali, de confirm. vtili.*

COMMENTARIVM.

7 Coclusio refertur & probatur. Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonici non possunt proprio statuto minuere numerum præbendarum, nisi tale statutum in forma speciali confirmetur à Romano Pontifice.* Probant eam textus *in c. cùm M. hoc tit. c. consuetudinis 9. de consuet. c. quoniam, de vita, & honest. cler. c. dilecto, de præbendis, c. finali, de v. s.* nouella 3. & 6. Iustiniani, *c. 8. 16. §. sed neque.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti Petrus Greg. Martinus Huranius, & Fagnan. *in repet. ad hunc textum*, idem Petr. Gregorius *de beneficijs c. 19.* Nicolaus Garzia *eod. tract. p. 12. c. 1.* Lotherius *de re benef. lib. 1. q. 14.* Lelius Cæcus *de repub. Christiana, tit. de Canonicis, c. 24.* Azor *p. 2. instit. lib. 3. c. 11. q. 10.* Moneta *de commut. c. 12. n. 113. & de distrib. p. 1. q. 5. n. 27.* Lælius Mancinus *genialium c. 257.* Barbosa *de Canonicis c. 3. & de potest. Episcopi 3. p. allegat. 87.*

8 Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Capitulum Ecclesiæ Cathedralis non solùm Sede vacante, verùm & superstite Episcopo statuta regimini Ecclesiæ congrua, & vtilia facere potest, *c. cùm dilectus, de clericis non resid. c. cum Ecclesia, de electione, c. 1. hoc tit. lib. 6. c. 2. de v. s. eodem lib.* Probant Suar. *de legibus lib. 4. c. 6. n. 34.* Tapia *tom. 1. catenæ moralis, lib. 4. q. 8. art. 7.* igitur potest facere statuta, quibus minuatur numerus præbendarum. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam quod operatur propositum in proposito, idem operatur oppositum in opposito, *l. vltima, in fine, ff. de legat. 3. l. etsi contra, in fine ff. de vulgari*; quia contrariorum eadem est ratio, & disciplina, *l. penultima, §. finali, ff. qui satisdare*: sed Canonici possunt statuto facere, vt maior sit Canonicorum numerus, *c. cùm M. hoc tit.* Igitur poterunt statuto disponere, vt restringatur ipse numerus. Augetur deinde hæc difficultas, nam multitudine ministrorum non augetur cultus diuinus, sed potiùs paucitate Deus honoratur, *c. legimus 24. 93. dist.* ibi: *Diaconos paucitas honorabiles, presbyteros turba contemptibiles facit*: & multi sacerdotes nomine non laudantur, sed pauci re, *cap. multi, fin. 40. dist.* Ego non solùm validè, verùm etiam rationabiliter Canonici possunt Canonicorum multitudinem proprio statuto restringere.

Adhuc tamen vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, numerum præbendarum in aliquibus Ecclesijs Cathedralibus non esse determinatum, nec certum, vt in Ecclesijs, de quibus *in c. ex parte 10. de concess. præb. c. vacante, c. dilecto, de præb.* in aliquibus autem esse numerum determinatum, sed absque vlla distinctione prouentuum, vt *in c. fin. §. fin. autem, de concess. præbend. in 6. c. dilecto 63. de appel.* in alijsque non solùm numerum esse determinatum, & præfixum, verùm & prouentus realiter esse distinctos, *c. litteras, de concess. præb. Clem. fin. de præb.* docet Moneta *de optione canonica, c. 2. q. 2. n. 16. & 17.* Licèt temporibus Ecclesiæ nascentis omnes Presbyteri in communem mensam aduocarentur, & sub vna matricula, seu pyctatio continerentur, quotidièque suas portiones, & sportulas acciperent, quæ dicebantur canonicæ portiones. Iuo Carnot. *ep. 219.* ibi: *Deliberaui, vt darem illis dimidiam præposituram, vt fieret inde quotidianus panis, quamuis eorum annua præbenda eis sufficiens esse deberet.* Et ab hac præbenda Canonici præbendarij dicebantur, *c. sanctorum, 70. dist.* & Ecclesiæ, in quibus erant, præbendales: & quia nomina eorum ex pyctatio legebantur, portio illa vulgò *pitanza* dicitur: post diuisionem tamen bonorum Ecclesiæ certi fuerunt assignati redditus beneficijs, & dignitatibus Ecclesiasticis, vt dicemus *ad tit. de præb. & dignit.*

Secundò sciendùm est, quod si numerus Canonicorum incertus sit, siue certus, non tamen plures instituì debent, quàm commodè ex redditibus ali possint, *c. cùm M. hoc titulo, c. quoniam, de vit. & honest. c. 1. c. author. de instit.* Trid. *sess. 24. de refor. c. 15.* nouella 3. Iustin. vbi Cuiacius: & deficientibus Ecclesiæ facultatibus, possunt Canonici simul cum Episcopo supprimere aliquas præbendas, vt inde debitis fructibus sustententur, *c. cùm accessissent, hoc tit.* ne ad inopiam, & mendicitatem in opprobrium status clericalis redigantur, *c. Diaconi, 93. dist.* Petrus Gregorius *de benef. c. 19.* Barb. *d. c. 3. de Canonicis.* Alij verò non possunt restringere prædictum numerum, vt Vicarius Episcopi cum Capitulo Sede vacante, Garzia *de benef. p. 12. cap. 1.* quod adeò verum est, vt etiamsi numerus Canonicorum confirmatus sit à Pontifice, nihilominus ex defectu redditum restringi poterit, vt resoluit Garzia *vbi sup.* fine diminutione verò fructuum, aut alia simili causa nequeunt Canonici supprimere aliquam præbendam, ex nostro textu docent Barb. & Petrus Greg. *vbi sup.* 9 Præbendarum numerus certus.

Ex quibus profluit vera decidendi ratio ad nostrū textum *in c. ex parte*; nam cùm in Ecclesia Æduensi certus, & determinatus fuisset Canonicorum numerus; & redditus non fuissent diminuti, non potuerunt Canonici illum restringere, & coarctare, præcipuè cùm diuinus cultus minueretur, qui diminui non debet, *c. ad hæc, de præb.* & sic rectè Honor. III. iubet prædictum statutum, etiam confirmatum à Sede Apostolica in forma communi, irritari. Si verò ex iusta causa suppressa esset aliqua dignitas, vel præbenda, & confirmatio Pontificis in forma speciali sequeretur, tale statutum restrictionis, seu suppressionis obseruandum esset, vt *in c. cùm accessissent*, docetur. 10 Talis numerus restringi potest.

Nec obstat difficultas suprà adducta; nam licèt capitulum Ecclesiæ Cathedralis possit statuta facere ad suum regimen, si hęc sint iuri canonico contraria, minimè condere valet: vnde cùm restringere numerum præbendarum, & sic cultum diuinum minuere, iuri nostro contrarium sit, ideò statuta per quæ restringuntur præbendæ, seu canonicatus, inualida sunt. Nec argumentum primum refragatur; nam Canonici possunt augere numerum præbendarum, cùm Ecclesię facultates suppetunt; restringere autem non possunt, cùm diuinus cultus augeri debeat, diminui autem non valeat: quod adeò verum est, vt etsi numerus confirmatus sit à Pontifice, nihilominus possit augeri, quia confirmatio à Pontifice facta præsumitur fauore Canonicorum, & sic illi renunciare possunt, numerum augendo. Nec etiam aliud argumentum obstat; nam illud principium procedit, quando multitudo est tantùm nomine, non re; at semper præsumitur Canonicos magnis virtutibus pollere, & sic eorum assidua residentia cultum diuinum magnoperè augeri. 11 Traditur ratio decidendi.

CAPVT XIII.

a Gregorius IX. *Archipresbitero* b *sanctæ Mariæ Maioris* c *de Vrbe.*

QVoniam constitutio Apostolicæ Sedis omnes adstringit, & nihil debet obscurum, vel ambiguum continere: Declaramus *d* constitutionem, quam nuper super præferendis in perceptione portionis maioribus, & consuetis seruitijs à minoribus exhibendis, edidimus, non ad præterita, sed ad futura tantùm extendi. Cùm leges, & constitutiones futuris certum sit dare formam negotijs, non ad præterita facta trahi, nisi nominatim in eis de præteritis caueatur.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] Antea Hugolinus dictus, natione Hernius, patria Anagninus, euectus ad Pontificatus culmen anno 1227 floruit vsque ad annum 1241. vt referunt Spondanus, & Coriolanus in eisdem annis: & cùm eius authoritate hoc volumen Decretalium prodijsset, vt in apparatu dixi, & de rebus gestis ab ipso Gregorio agentes, referunt Gregorius Polydorus *in Gregoriano*, Gerardus Vossius *de reb. Siculis*, Iacobus à Sancto Carolo *in Bybliotheca Pontif. lib. 1. in ipso Gregorio*; ideò vltimo loco sub quolibet titulo Gregorij IX. constitutiones, vtpotè posteriores tempore, vt sic series temporum seruetur, compilantur.

Gregorij IX tēpus.

2 b *Archipresbytero,*] De Archipresbytero, & eius dignitate agam *tit. de officio Archipresb.*

3 c *De Vrbe.*] Sunt enim in vrbe Romana plures Ecclesiæ Diuæ Mariæ dicatæ sub diuersis titulis; alia dicitur Ecclesia sanctæ Mariæ in Via Lata, de qua *in c. Ecclesia, hoc tit. c. Ecclesia, vt lite pendente*. Ecclesia sanctæ Mariæ in Porticu, S. Maria in Cosmedin, S. Maria in Dominica, S. Maria trans Tyberim, & aliæ, de quibus agunt Victor. *de Vrbis Romæ regionibus*, Frater Alphonsus Muñoz *de rebus mirabilibus Romæ*: ex quibus Cardinales, tam Presbyteri, quàm Diaconi, titulos suos acceperunt, Germonius *de indultis Cardinalium, §. tituli*. Inter eas præcipua est Ecclesia S. Mariç Maioris de Vrbe, erecta temporibus Liberij Pontificis, præcedente miraculo Niuium, quod Ecclesia die 5 Augusti celebrat. Illa autem Ecclesia est vna ex quinque Ecclesijs Patriarchalibus existentibus in Vrbe, habetque Archipresbyterum, & certum numerum Canonicorum: immò frequenter vnus ex Cardinalibus est Archipresbyter illius Ecclesiæ, Cohelius *in notitia Cardinalatus, c. 5.* & cùm ad Archipresbyterum spectet Presbyterorum cura, ac regimen, *c. 5. de officio Archipresbyteri*, & in hoc capite finali agetur de iuribus Presbyterorum, & de prælatione inter eos seruanda; idcircò hæc decretalis epistola mittitur Archipresbytero illius Ecclesiæ.

d *Constitutionem.*] Cùm enim Gregorius IX. constitutionem edidisset, vt maioribus ordinibus insignitis in minoribus constituti obsequium, & obedientiam præstarent, de qua *in c. statuimus, de maiorit. & obedientia.*; dubium ortum fuit, vtrum ea constitutione tenerentur, qui iam illis temporibus sacris initiati erant Ordinibus, & in Canonicos admissi? Cui respondet Gregorius IX. quod cùm lex nihil debeat continere ambiguum, præsenti decretali declarat tantùm post prædictam constitutionem in Canonicos admissos comprehendi; quia lex tantùm respicit futura, non præterita, vt probaui suprà *in c. 2.* vbi hoc commentarium dedi. 4

TITVLVS III.

De Rescriptis.

CAPVT I.

a Alexander III. *Senonensi* b *Archiepiscopo.*

SIcut Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum, disponente Domino, mater est, & *c* magistra; ita & nos, qui eidem Ecclesiæ, licèt immeriti, diuinæ dispositionis prouidentia præsidemus, prout Dominus nobis ministrauerit, consultationibus respondere cogimur singulorum, & quæ videntur dubia, Apostolicæ circumspectionis prouidentia *d* declarare. Sanè quæsitum est à nobis ex parte tua: Si alicuius causa delegatis iudicibus, sublato remedio appellationis committitur; & litteris Apostolicis altera pars munita (quibus ei generaliter est indultum, vt liberè sibi liceat appellare,) in vocem *e* appellationis proruperit, an eius in eadem causa debeat appellationi deferri? Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod eius hac in parte appellatio non debet admitti, postquam est causa iudicibus appellatione remota commissa, quia generale mandatum derogat speciali.

NOTÆ.

1 a ALexander III.] Rolandus antea dictus, natione Tuscus, patria Senensis, qui cùm esset Presbyter Cardinalis tituli S. Marci, & Apostolicæ Sedis Cancellarius, Romanus Pontifex electus fuit mense Septembri, anno 1159. Vir prudentissimus, omnibus virtutibus pollens, diuinis, humanisque litteris valdè instructus, quem D. Bernardus miris extollit laudibus, & plura de eius vita, & gestis referunt Baronius *anno* 1158. Coriolanus *anno* 1156. Platina, & alijs de vitis Pontificum, *in eius vita*. Huius Pontificis plura extant decreta in hoc volumine, quæ Raymundus tam ex prima, & secunda collectione transcripsit, quàm ex Concilio Lateranensi, ipsius Pontificis æuo celebrato. Præsens decretum transcripsit ipse Raymundus *ex c. 1. hoc tit. in 1. collect.* ex Concilio Lateranensi, seu eius appendice, *p. 10. c. 11. & ex cap. 12. de appell. in d. 1. collect.* sub quo rubro aptiùs collocari, non sine ratione putauit Antonius August. *in notis ad hunc textum*. Alia pars huius textus reperitur *in cap. si verò 8. de iureiur.* Et quia plures decisiones in hoc volumine compilatæ, transcriptæ sunt ex dicta appendice ad Concilium Lateran. præmittendam duxi admonitionem, quam ad principium ipsius appendicis Lectori fecit Bartholomæus Laurens, cognomento vulgari *Pöien*, in hæc verba. [Synodus Lateran. sub Alexandro III. habita, cum indice sibi præfixo, itemque cum ijs, quæ adiecta habet, ad quæ præfixus hic index speciatim respicit, sicut paulò post videbis, excerpta est è volumine pergamenico, non illo, cuius suprà sub Alexandro I. & Nicolao II. mentionem fecimus; sed alio, ac diuerso, nihil præter ea, quæ hic sequuntur, aliud com-

,, comprehendente. Ideòque totum hoc integrè, non ,, diuisum, exhibere placuit: quamquam pars ea, quæ ,, hic prima asseritur, & in archetypo ita vocatur, seorsim ac specialiter ipsum tantummodò Lateranense ,, Concilium videri potest, cùm & archetypi titulus ea ,, tantùm in parte hoc præferat, nec omnia, quæ deinceps ex ordine sequuntur, Alexandri III. sint, sed ,, aliquorum etiam, qui post eum Apostolicæ Sedi præfuerunt. Verùm quia totus ille archetypi, de quo loquimur, codex eorumdem propè characterum erat, ,, & maximè, quia pars prima, secunda, tertia, & cæteræ deinceps cohærebant; & super omnia, quòd Dominus Petrus Crab, ordinis Sanct. Francisci de Obseruantia, vnicus, ac sedulus archetyporum, quibus in editione Conciliorum anno Domini 1551. vsi fuimus, procurator, istud nobis exemplar vnicè commendauit, omittere quidquam ex illo, præsertim quod de textu, vt vocant, esset, nec voluimus, nec ausi fuimus. Nam annotationum, quæ in archetypo ob marginis capacitatem, plurimæ sunt, non potuit in editione hac ob marginis exiguitatem passim haberi ratio. Cæterùm quanto labore constiterit archetypi huius, quod propter breuiationes insuetas, ac nimias, non tam lectore, quàm coniectore indiguit, transcriptio; quoniam neminem, nisi quem hoc ipsum archetypon videre contigerit, crediturum putamus, nullum hic verbum facimus; Deum tantùm hoc nostræ, quidquid est, opellæ commendatum volentes]

Et ad calcem ipsius appendicis, iterum per hęc verba admonet lectorem. [Hæc sunt, quæ ex Archetypo ,, illo, cuius supra mentio fit, lectu adeò difficili, summo ,, labore descripsimus. Quæ si cui grata, & vtilia fuerint, ,, primùm gratias agat Deo, qui horum qualecumque ,, exemplar hucusque seruauit: deinde F. Petro Crab, ,, qui hoc ipsum, vt inter Concilia ederetur, procurauit: ,, postremò & nobis, quos non piguit, quamquam non ,, deerant, qui dehortarentur, & absterrerent vtilitatis ,, publicæ gratia molestiæ tantùm perferre, vt quæ antehac difficillimè legi poterant, iam huius lectu facilia ,, redderentur. Cæterum si quibus in his locus aliquis ,, intricatior, aut minus absolutus videtur, ij nouerint, ,, difficultatem eam sibi esse nobiscum communem. Neque enim archetypon ipsum adeò tersum fuit, quin & ,, nos aliquoties hæsitare cogeremur. Maluimus autem, & te subinde nobiscum hærere, quàm coniecisse, ac mutasse quidvis temerè videri. Certè in editione hac postrema permultis locis mendæ sublatæ sunt ,, opera F. Laurentij Surij, & plurima suæ integritati ,, restituta]

2 b *Archiepiscopo.*] Guillelmo videlicet, qui Theobaldi Comitis Campaniæ filius, primò fuit Episcopus, Carnotẽsis, postmodum Senonensis Archipræsul, anno 1169. & ab Alexandro III. per Galliam Legatus missus fuit, cùm illi adhæsisset aduersus Pseudo-Pontifices, vt referunt Fratres Sarmathani *tom.1. Galliæ, in Ecclesia Senon. n 68.* Huic & alijs successoribus missæ sunt decretales relatæ *in c. sedes 15. hoc tit. cap.1. de postulat. Prælat. cap. præterea 5. cap. cum olim 32. de officio Ordinarij, cap. causam 11. de probat. cap. si verò 8. de iureiur.* & aliæ. De ipsa Senonensi Metropoli nonnulla adduxi sup. *in c. cùm omne 6. de constit.*

3 c *Magistra.*] Cap. fin. *de iudicijs*, ibi: *Quia tamen omnium Ecclesiarum mater est eadem, & magistra.* Cap. *cuncta 18. 9. q.3* ibi: *Cuncta per mundum nouit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententijs ligata Pontificum Sedes B. Petri Apostoli ius habeat resoluendi, vtpotè quæ de omni Ecclesia ius habeat iudicandi.* Concilium Florent. sub Eugenio IV. pro Græcorum vnione celebratum, ibi: *Definimus Sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem vniuersi orbis tenere primatum, ipsumque Romanum Pontificem successorem esse D. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere.* Turrecremata *in summa, lib.2. c.36.* Canus *de locis, lib.2. c.4.* Bellarm. *de R. Pontifice c.22.* plures Barbos. *in c.2. de sum Trin. n.6.* Fragoso *p.2. de regim. Christ. Reip. lib.1. disp.1. §.2.* Theophilus Raynaud. *tom.10. in corona aurea R. Pontificis*, & nos *in c. finali, de foro compet.*

4 d *Declarare.*] Consonat Petrus Damianus *opusc.7. ad S. Leonem IX.* ibi: *Quoniam Apostolica Sedes omnium Ecclesiarum mater esse ex ipso veritatis ore cognoscitur, dignũ est, vt si quid vspiam dubitationis emerserit, quod ad animarum videatur pertinere negotium, ad ipsam, velut ad magistram, & quodammodo fontem cœlestis sapientiæ recurratur.* Et *opusc.5. in fin.* Petrus Cellensis *epist.1. ad Alexandrum Papam*, ibi: *In grauissimis, sicut olim ad Moysen, sic nunc, Pater venerande, ab omni Ecclesia Dei recurritur ad S. Petri, & vestram Sedem.* Hanc praxim consulendi Romanam Sedem in rebus arduis, & ambiguis, probant Canus *lib.5. de locis, c.7.* M. Antonius Capella *disp. de Rom. Pont. cap. 2. sect.7.* Onuphrius *de Primatu S. Petri*, Bozius *lib.5. de signis Ecclesiæ, c.3. & lib.18. cap.4. & 5.* Bzouius *de Romano Pontifice, c.17.* Theophilus *vbi sup. fi uctu 5. per tot.* Concilium Chalced *act.1.* Anacletus *in epist.* Concil. Aquiliense *in epist. ad Grat. Imper. totius orbis Romani apud Romanam Ecclesi.* Theodoret. Tyrensis *epist.116.*]

5 e *Iudicibus.*] Signanter dicit Alex. delegatis, non de ordinarijs iudicibus; nam quoties Pontifex causam committit sub clausula, *Appellatione remota*, etsi committatur iudici ordinario, eius iurisdictio non excitatur, sed in delegatam conuertitur, si modò in ea causa ponatur, in qua iure ordinario appellare licebat; tunc enim cùm per hanc clausulam ab Ordinario appellatio inhibeatur, quia aliquid additur iurisdictioni ordinariæ, quod antea non habebat, mutatur, & fit delegata, vt argumento text. *in c. cum aliquibus, hoc tit. in 6. c. si quis 12. in fine, de preb. eod. lib. c. si soli, de concess. preb eod. lib. l.3. ff. de off. eius, l.1. §. si quis simpliciter, ff. de verb. oblig.* docent Abbas *in c. licet 12 de off. ord.* vbi nos latiùs dicemus, Parlad. *lib.2. quotid. c. vlt.* Diuersum tamen obseruandum est, quando clausula *Appellatione remota*, adijcitur in ea causa, in qua appellatio de iure non admittitur, iuxta textus ita accipiendos *in d. c. licèt, de off. ordin. cap. cum aliquibus, hoc titul. in 6.*

6 f *Appellationis.*] Potest enim Pontifex causam committere appellatione remota, *c. super 27. §. si verò, de off. deleg. c. Pastoralis 52. de appel. c. bonę, de confirm. vtili*, Alexand. post Concil. Later. *p.7. c. vlt. p.10. c.8. p.47. c.3.* sicut alij supremi Principes, *l.1 §. vlt. ff. à quib. appel. l.13. ti.23. partita 3.* Vnde sæpissimè in Iure nostro mentio fit huius clausulæ, vt *in c. causam 18. hoc tit. c. secundò 41. c. Pastoralis 53. c. vt debitus 59. de appel c. super eo 15. c. Pastoralis 28. c. ex parte 47. de offic. deleg. c. dilecti 4. de arb. c. accepimus 5. de pactis, c. ex tua, de filijs presbyterorum, cap. licet 6 de foro compet c.2. de mutuis petit. c. ex conquestione 10. de rest. spol.* Eam exponunt plures congesti à Barbosa *in presenti, & de clausulis, clausl.9* quibus addendi sunt Donel. *lib.8. comment. c.6.* vbi Osuald. *lit. R* Carleual. *de iud. tomo 2. tit.2 disp.8.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. tom.1. p.2. lib.8. disput. 24. §.12.* Pichard *in manuduct. p.4. preludio 1.* Pet. Gregorius *in d. c. causam, hoc tit.* Cironius *ad tit. de appel.* Hunnius *ad Treutler. vol.2. disp.33. thesi 4. q.31.* Diana *p.9. tract. 7. resl.28.* Salgado *de protect.1. p. prælud.3. n.81. & p.2. c.6. n.16. & p.3. c.8. n.27.* Germon. *lib.1. animadu. c.13.* Clezel. *de appel. c.1. n.16 & c.4. n.23. & c.6 nu 203.* Vtuntur hac clausula Principes, non verò Magistratus inferiores, *d. l. 1. §. fin.* sicut enim soli Principes, possunt Magistratibus, prout placuerit, iurisdictionem definire, *l. quidam 57 de re iud. l.1. ff. ad l. Iul. de ambitu:* ita decernere possunt, ne liceat ab eorum sententijs appellare, *l.1. §. de qua, ff. de postul. l. quominus, ff. de flumin.* Nec contrarium probat Iustinianus *in l. fin. C. de sent. & interl.* vt aliqui putarunt, quorum solutiones, & veram illius textus interpretationem tradit Germonius *d. c.13.*

Nec obstat communis difficultas, quæ contrà suprà tradita ab Interpretibus adducitur, videlicet defensionem omnibus oppressis iure naturali fuisse concessam, *l. vt vim, ff. de iust. & iure, l.4. ff. ad leg. Aquil. c. cùm inter, de except.* Inde appellationis remedium, cùm fit oppressorum defensio, ab ipso naturali iure prouenire probatur *ex c. cum speciali 62 §. porrò, de appel. c. cum in bis, c. significarunt 11. de except. l.1. l. si tantum 6. ff. de appel. c. omnis oppressus 2. quæst. 6.* Sed Principis rescriptum iniquitatem continens, vel aliquid contra ius naturale disponens, nullum est, *l. ex facto 43. ff. de vulg. l. rescripta, C. de precib.* cum à iure naturali prouenientia immutabilia sint, *c. fin. de consuet. Clem. Pastoralis, §. cæterum, de re iud. §. sed naturalia, Instit. de iure naturali.* Ergo appellatio à Principe tolli non potest. Nam omissa solutione Milliani *in presenti, c.1. num. 23.* & aliorum, qui affirmant appellationem prohiberi per prædictam clausulam, quoad effectum suspensiuum, non verò quoad deuolutiuum, dicendum est, 7 Dissoluitur communis difficultas.

est, appellationem generaliter sumptam defensionem esse iuris humani, & positiui, vt probabimus *in c. Pastoralis 53. de appel.* atque ita per Principem tolli posse. Cùm enim per hanc clausulam appellatio inhibetur, non omnis defensio denegatur, sed modus defensionis à lege humana positiua inductus restringitur, & limitatur, vt docent ordinarij, & Canisius *in presenti*. Deinde quia tunc appellatio, & defensio iure naturali permissa erit, quoties omninò perpensis negotijs, circumstantijs, & qualitatibus, necessaria est ad iustitiam consequendam, & tunc à Principe tolli non poterit. Couar. *pract. c. 23. nu. 6.* Vnde etiamsi commissa sit causa appellatione remota, qui grauatus reperitur, potest superiorem adire per viam querelæ, *c. consultationi, de appel. in 6* vel per supplicationem, vt *in l. vnic. C. de sent. Præfecti Prætor.* docent Franchis *decis.* 148. vel per viam recusationis, Couarruuias *vbi proximè, c. postremò, in fine, de appel.* Fragoso *d. §. 12 n. 218.* Barbosa *in selectis ad nostrum textum*, & ad Pontificem immediatè appellare, *cap. 1. de officio Leg. in 5. collect.* immò si grauamen sit notorium, aut ex dolo prolata sit sententia, appellatio non censetur denegata, Glossa *in d. c. ex conquestione*, Didacus Perez *in l. 1. tit. 9. lib. 3. ord.* Barbosa *sup. num. 20. & 21.* prosequuntur alia remedia Paz *in praxi, 2. tomo c. 1. p. 5. num. 1.* Arniseus *de iure maiest. c. 4. num. 5.*

8 Sed circa effectus huius clausulæ Interpretes adhuc non consentiunt. Aliqui existimant per clausulam *Appellatione remota*, tantùm denegari appellationem friuolam, ideòque parum operari, quando non est adiecta cum causæ cognitione. Ita docent Lancellotus, Scaccia, Menochius, & alij congesti ab Augustino Barbosa *vbi proximè, n. 15. & in c. Pastoralis, n. 53. de appel.* Alij verò indistinctè affirmant, clausulam istam omnem appellationem, etiam legitimam tollere. Ita Hunnius *ad Treutlerum, volumine 2. disp. 33. thesi 4. q. 31* Diana *p. 4. tract. 7. ref. 28* Mouentur ex eo: nam si prædicta clausula ad legitimas appellationes non extenderetur, otiosa, & superuacanea esset, cùm friuolæ, & frustratoriæ appellationes ipso iure non admittantur, *l. fin. C. de appel. recip. l. libertus 31. de negotijs gestis, l. 8. §. si ignorantes, ff. mandati.* Deinde quia sicut verba legum cum effectu sunt accipienda, *l. 5. §. 2. de in ius vocando:* ita & verba rescriptorum; & sicut verba in qualibet dispositione adiecta ita accipienda sunt, vt aliquid operentur, *l. si quando 109. in princ. de legat. 1.* ità & verba huius clausulæ. In quo Interpretum dissidio placet opinio Petri Gregorij *in dicto c. causam 18. de rescriptis, n. 12.* & Fragoso *d. cap. 12 n. 225.* distinctionem dantium inter Ius Canonicum, & Ciuile ità vt hoc inspecto, clausula *Appellatione remota*, tollat appellationem, non solùm friuolam, verùm & legitimam, *l. 1 §. interdum*, & ibi Glossa *verbo ab eo, ff. à quibus appellare:* illo autem attento, tantùm extendatur ad friuolam, & frustratoriam appellationem, *c. meminimus, c. vt debitus, de appell.* non verò si legitima sit, *dict. cap. ex conquestione, c. postremò 36 c. ex parte 47. de appell.* alioquin enim si non fuisset clausula posita, omissa appellatio, siue iusta, siue friuola, siue ante, siue post sententiam, admitteretur saltem ad effectum deuolutiuum, *cap. super eo 10 cap. de appellat 11. cap. super 12. de appellat.* ita Borell. & Scaccia citati à Fragoso *vbi supra*. Facit Arnulf. Lexou. ad Hadrianum Pap. *Priuatæ communis causa præponderat: quoniam de Ecclesiæ Dei libertate tractatur, nec iam spes vlla restat refugijs, si in irritum deducta fuerit Apostolicæ protectionis authoritas.* Illud etiam notandum est, clausulam istam in vna parte rescripti appositam ad omnes eius partes extendi, *cap preterea 46. cap. secundò requiris 41. de appel.* vbi latè dicemus: docet Scaccia *de appel. quest. 16. limit. 1.*

9 g *Appellare.*] Meritò in prǽsentium verborum expositione laborant Interpretes, inquirentes quam vtilitatem hoc rescriptum impetratori afferre poterat, & quare vt superfluum non resecatur; nam certum est omnibus oppressis licitum esse in appellationis vocem prorumpere, *c. Omnis oppressus, c. ad Roman. 6. 2. q. 6. c. cum speciali, §. porrò, de appel. l. non tamen, ff. eod. l. litigatoribus, l. ex maioribus, Cod. eod tit.* Couar. *pract. quest. 23.* Saccia *de appel. quest. 5.* Lancellott. *de attentatis quest. 12. limitat. 5.* Sed frustra precibus impetratur, quod iure communi conceditur, *l. 1. §. vltim. ff. ad municip. l. quę 8. §. vlt. ff. de condit. institut. l. vnica, Cod. de thesauris, lib. 10.* Ergo rescriptum, in quo ius commune continetur, inutile & superfluum est. Torsit nimis Interpretum ingenia difficultas adducta; & in varias sententias distracti, nouas quærunt solutiones. Glossa *hic*, Bellamera *n. 1.* Ripa *n. 32.* Mantua *n* 13. quos sequitur Sahagun *in presenti*, existimant, eum qui impetrauit rescriptum, vt liceret appellare, prius perpetrasse delictum, in cuius pœnam appellandi facultate priuatus erat; & sic Indulgentia Principis indigere, vt sibi liceret appellare. Sed hæc solutio diuinationis vitio laborat; siquidem ex textu non constat delictum aliquod ab Imperante fuisse perpetratum. Aliter Hostiensis *in nostro textu, n. 8.* Ant. de Burg. *n. 77.* quos reijciunt Panormitan. *n. 9.* Beroius *n. 34.* qui ausi sunt asserere; in specie huius textus rescriptum speciale cum clausula, *appellatione remota*, prius impetratum fuisse post rescriptum generale cum clausula, *vt liberè liceret appellare;* & cùm certum sit secundum rescriptum prioris non fecisse mentionem, ideò rescriptum generale non potuit subsistere, immò virtute prioris rescripti sublatum fuit, Millianus *in præsenti, n. 3.* Aliter Anastasius Germonius *lib. 1. animaduers. c. 10.* dum affirmat rescriptum, in quo conceditur facultas appellandi, inducere in eo, qui aliàs appellare poterat, vt possit appellare sine solemnitate à iure prǽscripta, tam respectu temporis, quàm modi in appellatione seruandi, vt contingit in casu textus *in l si quando, C. de inofficioso testam.* & si ille, qui rescriptum impetrauit aliàs impeditus erat, veluti quia excommunicatus reperiatur, *ex c. per tuas, de sent. excom. c. quæsitum, de off. ord, in 1. collect.* tunc appellatio interponi possit, seruatis iuris solemnitatibus. Verùm his, & alijs solutionibus omissis, alij docent, litigatorem, de quo in prǽsenti, per imperitiam, seu iniquitatem Iudicis sæpè ab eo vexatum fuisse, quare dum ipse futura grauamina timeret, à Romano Pontifice litteras protectionis impetrauit, quibus illi concedebatur, vt in omnibus casibus prǽmissis possit liberè, & generaliter appellare. Item Pontifex sub Sedis Apostolicę protectione ipsum recipiebat ad hoc, vt quodlibet damnum illi illatum per Sedem Apostolicam vindicaretur, vt in casibus relatis *in c. ad audientiam 34. de appel. c. recepimus 8. c. ex parte 18. de priuil.* quod rescriptum singularem vtilitatem continebat. Tum quia magis timeretur speciale Pontificis rescriptum, quàm iuris communis generalis dispositio, *c. quamcunque 23. dist. c. 2. de don.* Tum quia specialiter in protectionem Sedis Apostolicæ recipiebatur; quę facti species satis probatur ex nostro textu, ibi: *Litteris Apostolicis munitę.* Quid enim aliud significat se munire, quàm ad imminentia damna se tueri, *l. 1. §. fin. ff. de aqua pluuia, l. 5 §. si quis, de damno infect.* id etiam ostendit Pontifex in illis verbis: *Vt liberè possit appellare;* non enim poterat Alexander apertius ostendere oppressionem, quàm concedendo parti liberam appellationem; verbum enim *liberè*, magnam retrò oppressionem prǽcessisse denotat, *l. 3. ff. de statu hominum*, docet Barbosa *in select. ad hunc textum, n. 7.* Sed veriùs Franc. Florens, & Io. Acosta textum hunc accipiunt iuxta vsum Ecclesiæ, cuius Senon. Archiep. in eo scribitur. Ecclesia enim Gallicana iusto licentiùs non admittebat appellationes ad R. P. vt constat ex epistolis Arnulfi Lexou. & Nicolai I. ad Episcopos Galliæ, *c. arguta, 2. q 6.*

COMMENTARIVM.

EX hac Alexandri Decretali sequens deducitur assertio: *Priuilegio generali rescriptum derogat speciale, etiamsi eius mentionem non faciat.* Probant text. *in c. Pastoralis 14. §. quoniam*, ibi: *Cùm generali per speciale procul dubio derogetur, hoc tit. c. 2. de offic. Legati*, ibi: *Quod cum mandatum speciale deroget generali, c. dudum 14. §. nos igitur*, ibi; *Presertim quod secundùm canones, & legitimas sanctiones, per speciem generi derogetur, quamquam de genere in derogante spe: ie mentio nulla fiat, c. quamuis 38. de prǽb. in 6.* ibi: *Nam primę generali gratię tibi factę derogat posterior specialis, licèt de illa non fecerit mentionem, c. quoniam, c. prudentiam, eod. tit. c. 1. de const. eod. lib.* Per argumentum etiam probat lex *cohæredi 41. §. quod patre, ff. de vulg.* lex *vxori 41. §. felicissimo*, lex *seruus 99. ff. de legatis 3* lex *doli 119. ff. de v. s.* lex *sanctio 41. ff. de pœnis*, lex *quæsitum, 12 §. finali, in princ. ff. de fundo instructo:* lex *proinde 33.* lex *cùm eiusdem 34. ff. de ędilitio edicto*, iuncto Fabro *lib. 1. coniect. c. 7. in fin.* Illustrant plures laudati à Barb. *in presenti*, Millianus, Canus, Vranius, Petrus Gregorius, Fagnanus, & Saga- 10

Effectus clausulæ huius.

Conclusio refertur & probatur.

Sahagun *ad nostrum textum*, Germonius *lib.1.animadu.c.10.* Hotoman.*lib 4 obs.c.7.* Mantic.*de coniect. vlt.lib.9.tit.6.* Pechius *in generali, de reg.iuris in 6.* Surd. 1.*tom.cons.56.* Suar. *de legibus lib.8.c.39.num.7.* Salas *eod tract. disp.14. sect.7.* Basil. *lib.8.de matr.c.19.§ 2.n.21.* Greg.Lopez *l.37. & 39.tit.18.partit.3.*

11 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam notissima iuris regula est, rescriptum speciale nullius momenti esse, nisi expressam iuris communis mentionem, & eius derogationem faciat, *l.rescripta, C.de precib.* transcripta à Gratiano *in c.rescripta 25.q.1.* Accedit, nam nunquam creditur Pontificem rescriptum concedere cum damno, & præiudicio tertij, *c.super eo 15.de officio deleg.* sed ex rescripto speciali, vt liceret appellare, damnum irrogabatur tertio, qui habebat priuilegium, vt appellatione remota audiretur in causa: ergo speciale rescriptum non debet illi priuilegio derogare cum eius preiudicio Fulcitur etiam dicta consideratio, quia si Pontifex in rescripto secundo, cum clausula, *Appellatione remota*, concesso certior fieret de rescripto priori, quo appellatio permittebatur, minimè appellationem remoueret, *c.super 20.hoc tit.c.super 12.de off.deleg.* igitur secundum rescriptum non debebat subsistere. Tandem roboratur dicta dubitandi ratio ex eo; nam Princeps præsumitur ignorare prius priuilegium generale concessum, cùm non sit intra corpus Iuris clausum: igitur priuilegium in nostro textu concessum, vt liceret appellare, non potuit per speciale rescriptum tolli, cùm nec virtualem priori derogandi voluntatem contineat.

12 Genus in Iure quid. Hac dubitandi ratione non obstante, vera est tradita assertio, ad cuius expositionem sciendum est, in Iure nostro genus illud vocari, quod plures sub se continet species, *l.3.§.genera, ff.de acq.poss.l.non videtur 33.ff de iud l. Mæuius 66.§.duorum, ff.de legat.2. l.2.§.mutui, ff.de rebus cred.* vbi Donellus, & Barclaius in generis acceptione consulti cum Dialecticis non conueniunt. In Iure enim genus dicitur promissum, cùm aliquid indefinitè, & generaliter promittitur, quamuis non in omnibus, sed in vno tantùm ex omnibus promissio impleatur. Exemplū est homo generaliter legatus, in quo Dialectici omnē hominē speciē legatam esse, nec impleri ipsorum obligationē nisi per vniuersorū hominum solutionem, si fieri posset, affirmant. Consulti verò non speciei, sed generis legatum; nec per vniuersorum, sed per vnius ex genere præstationē obligationi satisfactum communiter asseruerūt, *l.in executione 88.§.pro parte, ff.de verb.oblig l.cùm incertus, ff.de legat.1.* non quia verè genus, aut vniuersę, & singulæ species legatæ sint; nam generis, aut vniuersarum rerum promissio solummodò in toto genere, aut vniuersis speciebus implementum acciperet, *princ Insti.de oblig.* sed quia homo ille indefinitè debitus vnus numero est, & certificandus solutione quoad personam; tamen quia ante solutionem demonstratio eius incerta est, & prædicari potest de singulis indiuiduis, attenta hac vaga generis qualitate, illud nomen sortitum est: textus ita intelligendus *in l.2.in princ.ff.de reb.cred.* vbi cùm dicitur: *Mutuum damus recepturi non eandem speciem, sed idem genus;* certum est Consultum non asserere vniuersum genus, sed alteram tantùm summam parem receptæ quantitati ex eodem genere ab eodem indeterminatam ad omnes solutiones, solutione determinandam reddendam esse, vt docent ibi Donellus, & Barclaius. Eoque sensu pariter accipiendi sunt text. *in d.l.2.§.sed harum, in d.l.in executione, §.pro parte:* quod cùm non satis percalluisset Hottoman. *de verb.iur.verb.Genus,* ausus est IC. reprehendere, & impropria significatione eum vsum fuisse asserere; ex eoque grauius reprehendendus est, quòd errauit post inuentam certam veritatis viam à Bartolo *in d.§.sed harum, n.10.* Iasone *n.39.* quos sequutus est Donellus *in d.l.in stipulationibus, n.14.*

13 Quid species. Secundò sciendum est, speciem dici illam quam Dialectici vocant indiuiduum, in se continentem certa corpora, seu res, *l.talis 30.§.item, l.cùm res 47.§.1 ff.de legat.1. l.in stipulationib.54.ff.de verb.oblig.* vbi Cuiacius, & Donellus *n 15.* Qua ratione rectè speciale rescriptum illud in præsenti vocatur, quo certa causa, appellatione remota committitur; non quia sub tali clausula non soleat rescriptum, nisi ex speciali causa concedi, vt voluit Abbas hic *n.9.* sed magis quia cum hac clausula non solet genus causarum, sed tantùm certa causa mandari: nec in alio sensu dicuntur speciales litteræ *in c.Pastoralis 14.§.vlt. hoc tit.* nec speciale mandatum *in c.nonnulli 18.§.vlt.hoc tit.de procurat.in 6 c.dudum 14.c.nobis 38.de præb.in 6* Sed etiam specialis substitutio illa dicitur, quæ certis tantùm personis fit, *l.cohęredi 41.§.qui patrem, ff.de vulg.* Specialis obligatio, quæ certo corpore sustinetur, *l.2.C.de pign.* Speciale iudicium, quo res singularis petitur actione in personam, vel in rem, *l si in rem, l.in speciali 73.ff.de rei vindic.l.pro socio 38.ff.pro socio.* Specialis iudex, cui incerta causa addicitur, *l.vlt.C.de iudicijs.*

Tertiò illud sciendum est, quod quoties in vno, eodemque negotio concurrunt genus, & species, & ambo simul consistere nequeunt, generi per speciem derogatur, non quia vniuersum genus pereat propter speciem, sed tantùm quia à toto genere species illa eximitur: nam derogare, propriè loquendo, nihil aliud est, quàm ex toto partem aliquam detrahere, reliquo manente. Vnde legi derogare dicitur *in l.seruis 99 §.vlt.ff.de legat.3* id est detrahi: regulæ derogari, *in l.si peculium 10 ff.de manum.testam.* id est excipi, seu minui. Igitur in toto Iure generi per speciem derogatur. Inde est in omnibus Iuris partibus, & negotijs, vt in vltimis voluntatibus, in institutione hęredum, *l.cohęredi 41.§.qui patrem, ff.de vulg.* in legatis, *l.si peculium 10.ff.de peculio legato, l.4.§.Codicilli, l.vxorem 41.§ felicissimo, l.seruis 99.§.vlt.de legat.3 l.1.de auro, & arg.leg.l.2.ff.de penu leg.l.alimenta 16.§.penul.l.Stichus 10. in princ.de alim leg.* & alijs congestis à P.Fabro, & Gothofr. *in d.l.in toto 80.* Castillo *lib.5.contr c.95.nu.34.* Cuiacio *in d.l.cohęredi, §.qui patrem.* Nec huic principio obstant textus *in l.vlt.§.vlt.ff.de aur.& arg.* pro cuius expositione videndus est Couar. *in rub de testam 2.parte, n.29* Cuiac. 8.*resp.*Papin. *in l.libertis, §.pater, ff.de alim.leg.* Nec textus *in l.si alij 19.l.Sempronius 16.§.vltim.ff.de vsufr.leg.l.si proprietas 9.de vsufr. accresc. l.si tibi 6. de vsufr.earum rer.* de quarum interpretatione agunt Cuiacius *in d.§ si alij,* Castillo *de vsufr.c.47.à n.3.* Nec textus *in l.hæres 10. § 1. de legat.3.l.1.§.item si duo, ff.de auro, & arg.l.legatum 9.§. si enim, de supel.legat.l.vxorem, § felicissimo, ff.de legat.2.l. Domino 99.de legat.1 l.si hæres 11 ff.de opt. leg. l.quęsitum, §.fin.ff.de fundo instr.* quas exponunt Cuiacius *lib.1.obs.c.27.* Ant.Fab *lib.1 coniect.c.1.* Donel *lib.8.comment c.19.* vbi Osuald. *lit E.* text. *in l.periculis 32.§.Labeo, ff.de auro, & arg* de qua Cuiac. *ad Paul.lib.3.sent.tit.6.§ lana,* Hottomanus *lib.4.obs.c.2.*

Deinde prædicta regula in præsenti textu transcripta procedit, & locum habet in sanctionibus, legibus, & statutis, *l.sanctio 41 ff.de pœnis, c.1 de const.lib.6* ad quam speciem referendam esse dictam regulam in toto Iure existimauit Gothofredus *ibi.* Igitur si vna lex sit generalis, alia specialis, & inter se pugnent, vtique specialis generali derogabit, *d.c.1.* Nec aliud placuit in illis verbis legis Aquiliæ, de quibus in eius tertio capite, quæ extant *in l.si seruus 27.§.tertio autem, ff.ad leg.Aquil.* vbi licèt verbum *Ruperit*, generale sit, per speciale *Fregerit*, non derogatur; quia aliquando solent Iuris conditores verbum generale subijcere, quo specialia complectantur, vt docent Pichardus *in d.§.3 capite, num.20 Instit.ad leg.Aquil.* Suar. *ad ipsam leg.lib.2.c.3.* habet etiam regula dicta locum in contractibus priuatorum; exempli gratia doli clausula, quæ stipulationibus subijci solet, non pertinet ad ea capita stipulationis, de quibus nominatim, seu in specie cauetur, vt Papinianus scripsit *in l.doli 118 ff.de verb.obl.& in l.stipulatione 53.eod.tit.* Exemplum quoque peti potest ex pignoris remissione, *l.vlt C.de remiss.pignor.* ex hypotheca speciali, *l.2.C.de pign.* Nec huic doctrinæ aduersantur text. *in l.2 ff.qui potior.l.item 7 § si tibi, ff.eod.* Ad quorum solutionem videndi sunt Connan. *lib.4.comment.c.17.nu 6.* Cuiac. *lib.11 obseru.c.32.& in d.l.2 ff.qui potior.* Faber *lib.5 coniectur. c.13.* Felicianus *de censibus lib.3 var.c.5* Balduin. *de pignor.cap.12 in fin.* Couar. *lib.3. variar.c.18.* Molina *lib.4.de primog.c 7.n.21.* Sarm. *lib.2. select. c 5.*

Ex quibus Iam apparet vera decidendi ratio ad nostrū textum, quam vt assignent Interpretes, varias adducunt. Sahagun *in præsenti, n.2.* existimat rationem nostræ decisionis in eo consistere, quia animi mutatio nunquam pręsumitur, *l.eum qui 22.ff.de prob.l.cùm hic 32.in princip.ff. de don.inter l.quotiens 9 §.tantumdem, ff.de hæredib. institu. c.quod semel, de reg.iur.in 6* ideò si quis generaliter, & specialiter disposuerit, ne specialis dispositio semel valida per generis dispositionem mutata dicatur species consistit, & genus in reliquis casibus locum habet. Sed hæc ratio

Right margin notes: 14 Generi per speciē derogatur. 15 Ampliatur prædicta regula. 16 Traditur ratio decidendi.

ratio repugnat regulæ dictæ legis *in toto*, & verbis nostri textus, vbi potiùs animi mutatio supponitur: & siue genus præcedat, siue sequatur, semper illi species derogat, *d.l. vxori, §. felicissimo, d.l. seruis 99. c. 2 de offic. leg. c. dudum 14. c quamuis 38. de præb. in 6.* vbi genus præcessit, & species sequebatur, *l. Titiæ 36. de leg. 1 l. legatorum 33 §. 1. de leg. 2. c. Abbate 40. hoc tit.* vbi species præcessit, & genus sequebatur. Docet Millianus hic *num. 12.* Quare omissa hac ratione, dicendum est rationem nostræ decisionis ab Alexandro nostro reddi in illis verbis: *Quia mandato generali derogat speciale.* Quare non tam rationem decisionis indagare debemus, quàm rationem à Pontifice traditam ex certa rerum origine deducere, & meo videri exinde prouenit; nam apertiùs declaratur voluntas disponentis in specie, quàm disponentis in genere; potiorque habetur eius affectio in constitutione speciei, quàm in generica dispositione; nam in genere nomine collectiuo, & vniuersali comprehenditur species; in specie autem nomine proprio, & aperta rei demonstratione eam designat: id autem, quod specialiter disponitur, maioris voluntatis argumentum est, quàm id quod generali cautione statuitur, *c. quamquam, 23 dist. c. 2 de don.* Vnde ad positionem generis non sequitur actualis positio speciei: ex positione verò speciei sequitur actualis positio generis; nam si dicat quis, *est animal*, non sequitur, *ergo est homo*; sin autem dicat, *est homo*, sequitur quod est animal: *l. si quid 41. §. 1. de leg 3.* & docet Euerard. *loc. 7.* Sequitur ergo disponentem semper voluisse speciem contra genus præualere, & sic speciem generi derogare: quam rationem præsensit Papin. *in d. l. in toto*, dum ait: *Et illud potissimum habetur, quod ad speciem decretum est.* Eam illustrat Cicero *lib. 2. de inuent.* vbi dum de legibus diuersis sermonem instituit; ait: *Vtra lex de genere, vtra de speciali, quæ scripta videantur; nam quæ ad speciem aliquam scripta est, propius ad causam accedere videtur, & ad iudicium magis pertinere.*

17 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat ratio dubitandi deducta *ex dict. l. rescripta*, pro cuius expositione varia cumularunt Suar. *de legibus lib. 8. cap. 14.* Salas *eodem tract. disp. 13. sect. 14. n. 15.* Abbas *in præsenti, n. 12.* Beroius *n. 27.* Ripa *num. 37.* quorum solutionibus omissis dicendum est, in eo textu non generaliter decidi, in omnibus rescriptis desiderari monitionem iuris communis, sed tantùm deciditur, vt confutentur rescripta contra ius concessa, non semper, & absolutè, sed eo tantùm casu, quo in præiudicium alterius impetrantur: nam cum damno tertij non habet Princeps facultatem aliquid concedendi. Cæterùm si sine præiudicio cōcesserit, valebit rescriptum, etiam non facta iuris communis mentione. Nec argumentum difficultatis obstat; nam illud procedit cùm ius est alteri quæsitum, quod per subsequens rescriptum non tollitur, nisi prioris derogatione expressè facta. Non enim solet Princeps cum læsione iuris alterius rescribere, *c. ex parte 12 de off. deleg.* vnde priuilegio non derogatur, si nulla illius mentio facta sit, *c. veniens 19. de præscr.* at in nostro textu nullum ius impetranti rescriptum generale acquisitum erat, sed tantùm generale mandatum ad omnes iudices communicatum fuerat, vt posset in qualibet causa appellare: non mirum ergo si huic generali præcepto derogetur per speciale. Nec obstat secundum augmentum, vbi dicebamus, Pontificem non æqualiter concessurum, si sciret rescriptum in contrarium iam ipsum concessisse. Nam respondetur, illud procedere cùm rescripta sunt generalia, aut specialia; non verò si vnum sit generale, aliud speciale; tunc enim cum non tollatur in totum, sed tantùm in vna parte, speciale videlicet, creditur Pontificem, etiamsi sciret, æqualiter concessurum. Nec vltimum augmentum obstat, nam respondetur illam ignorantiam esse concomitantem, quia non minùs concederetur specialis gratia, etiamsi generalis præcessisset, *c. dudum, de preb. in 6.* vndè non fuit necessaria specialis scientia.

18 Exponitur tex. in c. Ex tua, De fil. presb. Supradictæ assertioni obstat text. *in cap. ex tua de filijs Presbyt.* vbi proponuntur duo rescripta: primum generale, quo dispensatio concedebatur filijs Sacerdotum circa beneficia paterna immediatè retinenda: secundùm verò speciale beneficiorum paternorum priuationis, si constaret partes eorū immediatè illa possedisse; & tamen per hoc speciale nō derogatur priori generali: igitur non rectè defendimus rescriptum speciale generali derogare. Cui difficultati varijs modis satisfacere intēdūt Panorm. *in præsenti, n. 14.* Ripa *nu. 61.* Glossa *in dict. c. ex tua, verbo Intimari*, & in præsenti, verbo *Mandatum.* Cardinal *opp. 3.* qui affirmant, ideò rescriptum speciale in eo textu non derogare generali, quia ante secundum rescriptum Archiepiscopus ex vi prioris dispensauerat cum aliquibus clericis, quorum respectu primum rescriptum generale in effectu factum fuerat speciale, argumento text. *in l. cum incertus 13 ff. de leg. 1.* Proindè non mirum, si in ea specie regula nostri textus locum non habeat: pro qua interpretatione duo faciunt. Primum, quia per dispensationem, adeò ius quæritur dispensatis, quod si de eo Pontifex certior fieret, sine dubio in eorum præiudicium non secundum rescriptum concederet, *c. dudum 14. § considerantes, de præb. lib. 6.* Secundum, quia si per posteriores litteras *in d. c. ex tua*, prioribus derogaretur, non tantùm illis præiudicaretur, sed irritarentur, vt ait text. ibi: *Nolumus irritare.* Facit etiam pro tradita solutione text. *in c. pastoralis 14. §. vlt.* ibi: *Ante personam, vel rerum expressionem;* hoc titulo, quibus verbis innuitur, regulam nostri textus non præcedere, quoties ex vi generalis mandati exprimuntur personæ, & res, quibus expressis genus ad speciem dirigitur, & perindè habetur, ac si rescriptum esset speciale: aliter hunc textum interpretatur Basil. *lib. 8. de matrim. c. 17. §. 2. n. 24.*

Secundò etiam aduersatur text. *in c. cum ordinem 6. hoc tit.* vbi proponitur generale priuilegium Cisterciensium, 19 Intelligitur caput cum ordinem 6. hoc tit.
quo eximuntur à solutione decimarum; cuius mentio extat *in c. ex parte 10 c. ad audientiam, c. nuper, de decim.* & docetur, quod si posteà fuerit impetratum rescriptum speciale, nulla facta priuilegij generalis mentione, per hoc speciale non derogari generali: igitur vera non est præsentis textus decisio, pro cuius interpretatione communiter Doctores discrimen constituunt inter priuilegium, & rescriptum: aiunt enim, rescripto generali derogari per speciale; priuilegio verò generali non vtiq; per rescriptum. Ita Roderic. Suar. *alleg. 28. num. 10.* Menochius *consil. 36 n. 2.* Tuschus *littera G, concl. 36. nu. 99.* Barbos. *in l. 1. part. 1. num. 6 ff. soluto matrim.* Castillo *lib. 5. controu. c. 45. n. 21.* Millian. *in præsenti, num. 17* pro quibus faciunt textus *in c. veniens 19. de præscript. c. inter 20. de re iud. c. ex parte 2. de capellis monach. c. dudum 31. de priuileg.* Sed contrariam sententiam, videlicet priuilegio generali derogari per speciale, defendunt Suar. *de legib. lib. 8. c. 39 n. 7* Salas *eod. tract. disp. 14. sect. 74.* Hostiensis, Butrius, Beroius *in præsenti*, Azor *lib. 5. instit. c. 22. vers. 12.* Quorum sententia probatur ex nostro textu, vbi priuilegium concessum erat, vt liceret appellare, ibi, *indultum: c. dudum, c. quamuis, de preb. in 6.* Qua sententia retenta, refellitur facilè prædicta solutio; vnde ea omissa, & alijs traditis à Cenedo *ad Decretal. collect. 151.* iam antecessoribus nostris placuit solutio Butrij *hic n. 2.* Abbatis *n. 16.* Beroij *nu. 68.* Ripæ *n. 74.* qui affirmant, ideò *in d. c. cùm ordinem*, necessariam esse specialem mentionem Ordinis, seu priuilegij Cisterciensibus concessi; quia vt constat ex integra illius textus littera, quæ extat in appēdice Concilij Lateranensis sub Alexandro III. celebrati, *pag. 41. c. 4.* priuilegium illud Ordinis Cisterciensis præscribebat formam, ne aliàs super decimis, vel alijs, quæ ipsi Ordini specialiter fuerant concessa, possent monachi conueniri per rescripta posteà impetrata, non facta mentione ipsius Ordinis. Nec mirum videri debet, si rescriptum non seruata forma tradita in priuilegio, inutile sit, argumento textus *in c. cum dilecti, cap. nonnulli 18. in princ. hoc tit. l. si quis 22. de legat. 3. l. 3. C. de silentiar.* Facit etiam eius textus vera historia. Cùm enim Alexander III. concessisset Cisterciensibus priuilegium exemptionis à solutione decimarum, quod refert Illustrissimus Manrique *tomo 2. annal. anno 1169. c. 3 n. 4.* quidam Clerici suppresso illo priuilegio, Monachos Monasterij de Cumir magnopere vexabant: quod cùm primùm agnouit Alexander III. nouum indulsit priuilegium ne ex tunc Monachi per rescriptum Apostolicum conueniri valerent, nisi in eo specialis ipsorum fieret mentio. Illud refert Manrique *vbi suprà n. 8. & tom. 4. fol. 350.* præsensit hanc interpretationem Barb. *in d. c. cum Ordinem, n. 6.*

Tertiò opponi solent nostræ decisioni textus *in l. 1. C. de officio Præfecti Vrb. c. per hoc 17. de heret. in 6. l. fin. C. de iurisdict.* in quibus probatur per iurisdictionem specialiter concessam non subtrahi aliquid de iurisdictione generali, immò potiùs cumulatiuè concurrere. Igitur non est verum, speciem generi derogare. Quorum iurium authoritate receptum à pluribus est, nostrum textum locum 20 Traduntur alia iura.

cum non habere in iurisdictione fauore iudiciorum. Ita Barb *in d.l.1.* Couar. *in c.alma,1.parte,§.12.n.8.* Menoch. *lib.2 præsumpt.16.n.28.* Surdus *consl.16.n.19.* Osuald. *lib. 17.comment.c.9. lit. N.* Sed eorum sententia refellitur à Donello *in d.c.9.* Garzia *de nobilit.glos.1.n.6.* Pro quibus faciunt text. *in c.pastoralis, §.vlt. hoc tit.c.2 c.studuisti, de off.Leg.l.2.C.vbi causæ fiscales, l.cùm Prætor 12.l.solemus 41.§.latrunculator, ff.de iud.l.4.ff.de offic.Præsid.* Nec ea opinione retenta obstant prædicta iura, quia dicendum est, per concessionem iurisdictionis specialis induci derogationem generalis; nec tunc cumulatiuè procedi, nisi contrarium expressè cautum sit, vt in dictis iuribus; tunc enim cumulatiò datur, *d.l.fin.* ibi: *Vt ipsis nihilominus iudicibus, sub quorum iurisdictione sunt, respondeant.d.l.1.* ibi: *Eidem præfecturę solicitudinem mandamus, d.c.per hoc,* ibi: *Concedimus quod perpetuò.* Vnde cùm expressa cumulatio permissa sit, ideò per speciem aliquid à genere non detrahitur.

21 Solet etiam opponi textus *in c.ex parte 12. de off. deleg.* vbi in concursu duplicis rescripti, generalis, & specialis ad beneficia conferenda, potiùs generale derogat speciali, quàm è contrà. Pro cuius difficultatis solutione semper placuit doctrina vltimæ glossæ *in d.c.ex parte*, communiter receptæ à Beroio *hic, n.67.* Decio *in c.pastoralis, §.vlt.n.2.hoc tit.* Valasco *consult.72.n.14.* Miliiano *hic, n. 11.* dum docet *in d.c.ex parte*, non dari rescriptum generale, & speciale, sed vtrumque esse speciale; nam licèt prius rescriptum quoad verba generale videatur; re tamen, & effectu speciale est, dum dirigitur ad primum Archidiaconatum proximè vacaturum. vnde cùm in specie certa verificetur, speciale est, *l.si domino 99.de legat.1.* Proindè cùm posterius rescriptum similiter esset speciale, non mirum si alteri per aliud non derogetur; non enim ibi conferri iubetur Archidiaconatus indistinctè, quia tunc esset rescriptum generale, *c.Abbate 40.hoc tit.* sed Archidiaconatus primò vacaturus, & sic rescriptum est speciale. Barbosa *in præsenti*, Solorzan. *de iure Indiar. lib. 2 c 9.n.15.* Explicatur c. Ex parte 12. de off. deleg.

CAPVT II.

a Idem *Cantuariensi Archiepiscopo.*

EX parte *b* Conuentrensis Episcopi nostri est auribus intimatum, quod cùm de causa, quæ inter G. & F. Clericos vertitur, super præbenda de *c* Noualis cognoscens, legitimè eidem F. (secundùm tenorem litterarum nostrarum, continentium quod si constaret ipsum F. de periurio esse *d* conuictum, *e* & perpetuò illi renunciasse præbendæ, *f* amoueretur ab ea, eo cognito, & probato) præbendam *g* adiudicasset eandem, ipse in vocem appellationis prorupit: & ad te, quod ei præbendam *h* præcisè, & absque causæ cognitione restitueres, litteras nostras reportauit: & *i* Episcopum, qui post appellationem eum præbenda spoliauerat, authoritate Apostolica alicui beneficium conferendi *k* potestate, appellatione cessante priuares, donec per se, vel per nuntium, aut per litteras suas de tanto excessu satisfacturus, ad Sedem Apostolicam accederet: & prænominatum G. si eundem F. in iamdicta præbenda præsumeret molestare, vinculo excommunicationis vsque ad condignam satisfactionem constringeres. Verùm quoniam non credimus ita præcisè *l* scripsisse, & in huiusmodi litteris intelligenda est hæc conditio, etiamsi non adponatur (Si preces veritate nitantur:) mandamus quatenus inspectis litteris, quas Episcopo prædicto direximus, si inueneris, quod secundùm prædictum modum ei scripserimus, & in litteris, quas præfatus F. reportauit, non fuerit habita mentio priorum *m* litterarum; sententiam præfati Episcopi confirmes, & sæpèdictum F. cùm litteris nostris, quas tibi detulit, ad præsentiam nostram tanquam falsarium venire compellas.

NOTÆ.

1 Cantuaria vbi. a CAntuariensi] Archiepiscopatus est præcipuus in regno Angliæ, habens quatuordecim Suffraganeos, iam à temporibus Gregorij Magni, circa annum 605. Archiepiscopali Cathedra decoratus. Plura de ipso Polyd. Virgil. *lib.4 historię Anglię*; Præsulum ipsius Ecclesiæ seriem, & catalogum refert Richardus Smitheus *in floribus Anglię*, vbi *c.6.* narrat B. Thomę gesta, & miracula, cui missa est hæc Epistola ab Alexandro III. quę etiam reperitur *in c.2 de rescriptis, in 1.collect.* & in Concilio Later. sub eodem Alex. III. celebrato, *p.7.c.18.*

2 b *Conuentrensis.*] Conuentrensis Episcopatus est in Anglia, Suffraganeus Archiepiscopi Cantuariensis, vt proponitur in Angliæ descriptione, & refert Polyd. Virg. *in princip. Hist. Angliæ, fol.5.*

3 c *Noualis.*] Sed malè; legendum enim est, Noruicensis, vel Nordocensis: est verò in Anglia similiter sub Cantuariensi Archiepiscopo Episcopatus Nordouicensis, de quo Polyd. *lib.4.hist.fol.65.& lib.10.fol.145.* Ciron. *in 5.collect ad text. in c.2.de præb.* Circa vnam præbendam huius Ecclesiæ controuersia orta fuit, de qua in præsenti agitur.

4 d *Conuictum.*] Vnde beneficio priuandus erat, *cap.2.de fideiussor.c.accedens, de accusat.c.querelam 10.de iureiur.* vbi dicemus.

5 e *Et.*] Ex hac coniunctione deduci videtur, non sufficere clericum de periurio conuictum esse, vt à præbenda amoueatur; sed etiam desiderari, vt idem perpetuò præbendæ renunciasset; quare & periurium, & renunciatio simul priuationem inducunt, non verò separatim. Hunc enim sensum necessariò expostulat illa copulatiua, &, cuius vis, & natura est, vt omnia sub ipsa copulatiuè comprehensa, existere, & adimpleri debeant, *l.si hęredi 5.C.de condit.l.si quis ita 129.ff. de verb. obl.l.quod vulgò 45.ff. de manum.test.l.si ambo 70.ff.de fideiuss.§.si plures, Inst. de hæred.instit.* Cuiac. Forner. & Gentilis *in d.l.sępè 35.ff.de v.s.* plures Barb. *de dictionib.in dict. Et.* Sed periurium per se, & renunciatio separatim sufficit, vt quis priuetur beneficio: ergo non rectè Alexand. III. simul requirit periuriū, & renunciationem. Agnouit difficultatem quidam perdoctus vespertinus Antecessor noster, qui existimauit renunciationem in præsenti non fuisse spontaneè, & liberè factam, sed coactè, quę nullius momenti est, *c.Abbas, c. ad aures, de his, quæ vi,* Petr. Greg *in pręsenti, n 4.* dicemus latè *in d.c.Abbas.* Vndè cùm renunciatio nullius momēti esset, ideò ratione periurij tantùm priuandus beneficio erat. Mouebatur Antecessor noster eo fundamento, quia Iudices ob periurium solebant priuare clericos beneficijs Ecclesiasticis, *c.tua 11.de iureiur* quod faciebant cogendo ipsos beneficijs perpetuò renunciare; vndè hæc renunciatio, vt facta metu, non sustinebatur. Mouebatur etiam ex eo, quia vt renunciatio vires habeat, debet fieri coram legitimo superiore, & in illius manibus, *c.admonet 4.de renunc.* Sed in hoc textu nulla superioris mentio fit: ergo renunciatio non valebat. Sed hæc interpretatio, quæ ingenij acumine, & tanti viri authoritate pollet, sustineri non potest; nam nō probatur ob periurium in nostro casu renunciationē factam fuisse, nec etiā Iudices consueuisse priuare clericos periuros suis beneficijs per renūciationis modū: & si à Iudicibus intēderetur prędicta renunciatio, superflua esset; siquidem post sētentiam prolatam de periurio, statim clerici priuantur suis beneficijs; & si iudex cogeret eos renunciare, facta esset renūciatio metu iusto, valorē actus minimè impediente, vt dicemus *in c.1.de his quę vi.* Nec quod asserit, renunciationē nō valuisse ex defectu

fectu authoritatis Superioris, aliquid facit: nam cùm in nostro textu quæstio principalis non esset, an renunciatio valeret, necne, supponitur renunciationē factā fuisse in manibus superioris. Hac igitur solutione omissa, veriùs dicendum est, quod etsi in nostro textu, & periurium, & renunciatio copulatiuè scripta sint, ad hoc, vt à dicta præbenda amoueretur, vnum tamen sufficit probare; quoniam periurium per se, aut renunciatio sufficit ad priuationem prębendę; & quando in iudicialibus ad rem, de qua agitur, satis est alterum probari, etiamsi duo concipiantur dictione copulatiua, necesse non est illa duo probare, ne quis superuacua probatione oneretur, argumento text *in c. exhibita 19. de iudicijs, c. significante 69. de appel. c. cùm iam dudum 18. de præb. in 6. l. stipulatio, §. vlt. ff. vt legatorum*: in alijs verò extraiudicialibus actibus, cùm pendeant à priuatorum voluntate, natura dictionis copulatiuæ seruatur, vt in iuribus suprà adductis docent, licèt non ita exponant in præsenti, Felin. *n.* 11. Decius *n.* 8. Ripa *n.* 35. Sahagun *in fine*: & si hæc non placeant, responderi potest, copulatiuam in nostro textu poni pro disiunctiua, ex regula textus *in l. sępè 35. ff. de v. s.*

6 f *Amouerentur.*] Inde deducit Balboa *in c. cùm non ab homine, n.* 13. *de iudicijs*, periurium in nostro textu ipso iure priuari beneficio obtento: quod etiam probat *ex c. querelam* 10. *de iureiur.* ibi: *Remouentes ab ipso.* Quæ verba nudam executionem denotant, argumento text. *in c. Abbate 25. de v. s.* ibi: *Petat adiudicari eidem monasterio, & vos exinde amoueri.* Mouetur etiam ex eo, quod renunciatio, & iuramentum æquiparantur in præsenti sed renunciatione ipso iure amittitur beneficium: ergo & periurio; cùm in æquiparatis dispositum in vno censeatur dispositum in alio, *c. de multa, de præb.* Sed contraria sententia, videlicèt in nostro textu priuationem, & sententiam faciendam esse, probatur *ex c. in nostra, de procurat.* vbi cùm agatur de periurio, deciditur ipsum à Tullensi Ecclesia per sententiam esse remouendum, *c. ad petitionem, de accusat.* ibi: *Per sententiam amouentes, c. post electionem, de concess. præb.* ibi: *Poterit iudiciario ordine experiri, c. fin. de iureiur. in 6.* Accedit, nam priuationis pœna non incurritur, nisi in casibus à iure expressis, *authent. de non eligendis, §. fin autem, collatione 2.* Docent Suar. *lib. 1. de legib. c. 20. & de censur. disp. 40. sect. 2.* sed ex nulla lege Ecclesiastica colligitur in hoc casu priuationem incurri ipso iure, sed per sententiam, *c. ex litteris, de excessib. Prælat. cap. cum nostris, de concess. pręb.* igitur nec periurus, cùm hæc delicta æquiparentur, *c. cùm non ab homine, de iud.* quare sustineri non potest sententia Primarij nostri, nec eius fundamenta obstant. Non primum deductum ex verbo, *amoueatur*; quod, vt probatum manet, potiùs importat priuationem per sententiam, quàm ipso iure Nec secundum refragatur; nam æquiparatio periurij, & renunciationis in nostro textu, est quoad effectum; inspecto enim effectu, certum est idem operari periurium, & renunciationem; alterutrum enim sufficit, vt Clericus priuetur beneficio, diuerso tamen modo; periurus per sententiam; renuncians ipso iure: vndè in praxi periurum non priuari beneficijs nisi per sententiam, docet Balboa *vbi suprà*.

7 g *Adiudicasset.*] Eidem Gregorio adiudicasset, legitur *in 1 collect.* in Concilio, *Eidem F. adiudicasset*; sed perperam, nam implicat pręcipere Alexandrum F. prębendam adiudicari, si constaret ipsum de periurio esse conuictum, & perpetuò illi renunciasse; cùm cognito, & probato periurio, iubeat ipse Alexander ab ea amoueri: quare aut retenta ea lectione legendum est, *adiudicasset*, vt *in c. inter cęteras 4. hoc tit.* legitur, vt sensit Decius *in præsenti, n. 2.* aut legendum est iuxta veriorem, & magis castigatam lectionem, *eidem G.* iuxta Antonium August. *in notis ad 1. collect.*

8 h *Pręcisè.*] Id est, sine vllo iuris remedio restituatur præbenda, vt docet Barb. in nostro textu *n. 7.* licèt Butrius *hic, n. 7.* Panorm. *n. 5.* Dec. *n. 42.* existiment idem significare *pręcisè*, ac sine causæ cognitione.

9 i *Episcopum.*] Scilicet Conuentrensem.

10 k *Potestate.*] Vt puniatur in quo deliquit, *cap. nemo, de tempor. ord. lib 6.*

11 l *Scripsisse.*] In alijs codicibus adijcitur, *& si scripsimus taliter, hoc ex nimia occupatione contigit.* Cum quibus verbis consonant text. *in c. si aliquando 41. de sent. excomm.* ibi: *Cùm per ignorantiam, aut occupationem nimiam, vel etiam surreptionem, c. 2. de filijs presbyt. c. ex parte 12. cum seq. de off. Legati, c. 3. de Capellis monachor.* Cùm enim Pontifex nō concedenda concedit, magis per importunitatem, aut nimiam occupationem, quàm ex mera voluntate concessisse intelligitur, *c. fin. hoc tit. in 6.* cum adductis à Glossa *c. cùm in iuuentute 12. de purg. can.* notant Innoc. *in c. petitio, de iureiur.* Afflictis *decis. 69. n. 4.* quod iure ciuili, & Regio admissum est, *l. 2. C. de summa Trin. l. 1. & 2. C. si nuptiæ ex rescripto petantur, l. 1. C. de fund. limitrop. lib. 11. l. 1. §. sed quoniam, de petit. bonorum, lib. 10. l. 1. tit. 14. l. 4. l. 17. tit. 10. lib. 5. Recop.* Illustrant Sanch. *de matr. lib. 4. disp. 7.* Basil. *eod. tract. lib. 4. c. 5. num. 17.* Amaya *in l. vnica, Cod. de oblat. votor. lib. 10. num. 65. & in l. 2. Cod. de bonis vacantibus, n. 16.* Cabreros *de metu lib. 2. c. 3. n. 34.* Nauarrette *discursu 24.*

12 m *Litterarum.*] Vndè præsumuntur falsæ, vt dicemus *in c. 3. hoc tit.*

COMMENTARIVM.

Communiter à repetentibus ex hoc textu sequens deducitur assertio: *In rescriptis subintelligitur clausula: Si preces veritate nitantur. Et si rescriptum prohibeat causę cognitionem, de falsitate suspectum est.* Primam partem conclusionis probant textus *in c. certum 3. c. ad aures 8. c. sedes 15. c. adeò 17. c. constitutus 19. c. super 20. c. dilecta 22. c. dilectus 26. hoc tit. c. graue, de offic. Ordin. c. dicenti, §. etsi 25. q. 1. c. super eo 5. de cohabit. cleric. cap. inter dilectos, in fin. de fid. instrum. c. quia circa, de consanguin. l. fin. C. de diuers. rescript. l. 4. C. Theodos. eod. tit l. penult & fin. Cod. si contra ius, vel vtilit. l. 3. C. de in integrum restit. l. inter positas 13. C. de transact. l. 2. C. de reuocand. donat. l. 1. C. de natalib. rest. l. 5. C. de fide instrum. l. 48. tit. 18. l. 6 titulo 19. l. 57. tit. 8. partit. 3.* Illustrant eandem partem Martha, Tuschus, Mascardus, & alij relati à Barbos. *de clausul. claus. 166.* Trentacinq. *tit. de rescript. c. 59. & 60.* Faber *in suo Codice, tit. de diuersis rescriptis, defin. 1.* Basil. *de matrim. lib. 8. c. 16.* Vighel. *in meth. iuris can. fol. 17* Fornerius *in not. ad Cassiodor. lib. 2. epist. 12. num. 2.* Rebuff. *ad ll. Galliæ, tit. de rescript. in pręfat. n. 125.* Valenzuela *cons. 69. nu. 90.* Mornacius *in dict. l. vlt. C. de diuers.* Solorzano *tom. 2. de iur. Indiar. lib. 2. cap. 8. num. 55.* Hunnius *in encyclop. p. 1. tit. 5. c. 1.* Gutherus *lib. 1. de officijs domus Augustę, c. 28.* Valascus *consultat. 153.* Secundam partem nostræ assertionis probant textus *in l. 4. cum seq. Cod si contra ius, l. meminerint 6. Cod. vnde vi, l. prohibitum, l. defensionis 7. Cod de iure fisci, l. 10. l. 3. & vltim. Cod. de bonis vacant. eod. lib. l. quoniam 21. C. de appellat. l. 1. Cod. quando hic vnicuique.* Illustrant Menochius *lib. 12. præsumpt. 9.* Tiber. Decian. *consil. 49. num. 14.* Sahagun, & Canus *in pręsenti*, Mancin. *genial. cap. 266.* 13 Cōclusio traditur, & probatur.

Sed relatæ assertionis primæ parti obstat sequens consideratio: nam si in omnibus rescriptis subintelligeretur clausula, *Si preces, &c.* sequeretur, æqualiter vires non habere rescriptum impetratum per obreptionem, dolo, vel simplicitate: sed hoc est absurdum, vt latè trademus *in c. super 20. hoc tit.* igitur prædicta clausula non subintelligitur. Secunda etiam pars nostræ conclusionis difficilis redditur ex eo; nam non potuit reddi de falsitate suspectum rescriptum in nostro textu, ex eo, quod per illud causæ cognitio inhiberetur, cùm Pontifex vt iuris formam seruaret, deberet prædicto modo rescribere; nam cum F. R. Pontifici proposuisset, se iniustè fuisse spoliatum præbenda, necessariò ante omnia eum restitui præcipere debebat, siue F. ageret remedio spoliatorum, *c. 1. c. ex conquestione 10. de restit. spol. cap. consultatione 69. de off. deleg. c. fin. de ord. cognit.* siue remedio attentatorum, *c. non solum*, ibi: *Ante omnia, de appel. in 6* hoc est absque iuris ordine, & causæ cognitione. Gloss 1. *in Clem. 2. vt lite pendent.* Igitur prohibitio cognitionis causæ non potuit reddere rescriptum de falsitate suspectum. 14 Impugnatur tradita assertio

Vt prædicta assertio ab his, & alijs difficultatibus liberetur, sciendum est, rescripta communiter quinq; partes obtinere. Primam appellant Pragmatici Corpus signaturæ; secundam Responsionem, siue concessionem; tertiam Clausulas; quartam Datam; quintam Signaturam. In prima parte, hoc est in corpore signaturæ, continetur narratio eius, quod postulatur, quod communiter preces dicimus, *l. 2. C. de instit. & substitut. l. 3. Cod. de duob reis, l. cum precibus 18. C. de prob. l. precibus, C. de impub.* nomina etiam debent explicari, tam supplicantis, quàm vltimi possessoris beneficij, si de beneficio obtinēdo aga- 15 De partibus rescripti

agatur, *cap. cùm adeò, hoc tit.* qualitas personæ supplicantis, si clericus, si regularis, laicusve sit, *c. porrecta, de confirm. vtili*; si in dignitate constitutus, *cap ad aures 17. de rescr. c. ex litteris, de transact.* Formam supplicationis in ipsis libellis comprehensam apud Romanos legimus *in l. Diuus 33. de re iud. l. solent 3. de alim. legat. l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam de iactu*, iuncto D. Iosepho de Retes *in l. 6. §. relegati, de interdictis*, & alijs congestis à Brissonio *fol. 344.* Hodie preces legitimè propositæ proponuntur coram Referendarijs Signaturæ, vel Gratiæ, vel Iustitiæ, iuxta qualitatem negotij, de quibus signaturis plura Gomezius *ad regul. Cancellariæ, in proœm.* Octauianus Vestr. *in praxi, lib. 1. per totum*, Cohelius *in notit. Card. c. 15. congreg. 12.* Vt ad secundam partem, videlicet responsionem, seu concessionem perueniamus, sciendum est, supplices libellos tres, ex Referendarijs eiusdem Signaturę, aut Iustitiæ, aut Gratiæ eos referre R. Pontifici; & tunc si preces gratiam contineant, respondet per verba, *placet*, aut *fiat*; quibus statim fit gratia, *c. qui bona, §. sicut, 17. quæst. 1.* Gomezius *in compendio vtriusque signaturæ, q 16.* si verò iustitiam postulant, rescribit: *Audiat talis Episcopus, & iustitiam faciat.* P Gregorius *de rescript. cap. 41.* quam formam dandi Iudices, ab Imperatoribus vsitatam inuenio *in l. 1. C. qui petant tutores, l. 1. C. si tutor, vel curator, l. 1. C. de liber. causa, l Preses 5. C. de pignor l. si quis 5 §. idem, ff. de liber. agnoscend.* quod Pontificis responsum Regens Magnæ Cancellariæ scribit, & tunc Abbreuiatores, qui existunt in parco maiori, aut minori, hæc rescripta breui verborum compendio impetrata in ipsis rescriptis extendunt. P. Greg. *lib. 15. syntagm. c. 42 n. 3* Octauian. *d. li. 1. c 4 n. 2.* Cohel. *c. 24* Isti Scriptores, & Abbreuiatores ad solicitatores litteras deferunt, quorum alter nomen suum paulò inferius à nomine ipsius scriptoris in dicta Bulla apponit; & si annata soluenda sit ex ipsis, qui vocantur Ianiceri, pro fide sui officij apponunt illa verba: *Pro annata soluitur tot*; de quorum officijs agunt Vergil. *lib. 8. de inuent. c. 2* Pauinus *in vita Sixti IV.* Cohel. *in notit. c. 25* postea litteræ deferuntur ad Registratores, de quibus Cohel. *sup. c. 26.*

In tertia parte rescripti apponuntur clausulæ, quę modò restringunt, modò exponunt dictam concessionem:

16 De clausulis. eas recensuerunt, & cumularunt Martha, & Barbos. *in suis tractatibus de clausulis*, Bayo *in praxi, lib. 1. c. 3. per tot.* Ex eis, etsi non apponantur, aliquæ insunt, & tacitè veniunt, vt clausula: *Si ita est, c. ex parte 12 hoc tit.* vbi dicemus: &, *Si preces veritate nitantur*; de qua in nostro textu. Aliæ expresse apponuntur, vt clausula: *Appellatione remota*; de qua *in c. 1. hoc tit. & Quod si non omnes*; de qua *in c. sciscitatus, hoc tit.* Sequuntur post clausulas *data, & signatura*, de quibus agemus *in cap. plerumque, hoc titulo.*

Cùm ergo clausula, *Si preces veritate nitantur*, his verbis,

17 Traditur ratio decidendi. vel æquipollentibus apponi soleat in rescriptis, *l. interpositas 13. C. de transact.* ibi: *Si vera sunt, quę precibus complexus est*; *l. 2. C. de transact.* ibi: *Si apparuerit*; *l. 5. C. de fid. instr.* ibi: *Intelligere debetis, probari debere fidem vestris precibus adesse*; *l. 2. C. res int al. act.* ibi: *Adito Præsidem prouincię*; & probat Brissonius *de formul. fol. 331.* etsi non apponatur, habetur pro adiecta, ex regula textus *in l. quod si nolit 31 §. qui assidua 20. ff. de ædilit. edict. l. vlt. C. de fideiussor. cap. accepimus 13. de ætat. & qualit. l. 4. ff. de lege commissoria*; clausulæ enim, quæ frequenter apponuntur, etsi omittantur, habentur pro appositis, vt docent Cuiac. *lib. 4. Pauli ad Edict. in l. 4. ff. de pact. & lib. 15. in l. 2. de public. iud.* plures relati à Barbosa *de clausul. c. 1.* & si preces veritate careant, rescriptum enim à supplicationis forma, & supplicantis veritate vires accipiunt, *capitul. super 20. hoc titul. capitul. inter, §. cęterùm, de fide instrum. l. etsi legibus 5. C. si contra ius*: nec creditur Pontificem illa rescripta concessurum, vbi preces veritate destituuntur; cùm enim Pontifex rescripta concedit, si preces falsæ sint, creditur ex propria voluntate non concessisse, *c. fin. hoc tit. in 6* sed ex nimia occupatione, vt in nostro textu docetur, & *in c 1. hoc tit.* ibi: *Et si taliter scripsimus, hoc ex nimia occupatione contigit.* Et ita veritas precum à iudice inquiri debet, etsi non cognitio, sed sola ei executio mandetur, *l. 4. Cod. Theodos. de diuers. rescript.* transcripta *in l. 4. Cod. si contra ius.* Cassiodor. *lib. 2. variar. cap. 18.* *Vnde prouidentia vestra pro integritatis suæ proposito, examinata veritate discutiat, quæ veniunt in querelam, & si desideria petitorum veritate subsistunt.* Et apud Romanos hoc proprium erat Rectorum prouincię, *l. cùm propria, Cod. si quis alteri*: quod *in dicta l. 4.* Consularibus Campanię committitur, & eandem formam Prętores videntur secuti *in l. 3 ff. de in integ. restit.* Pro secundæ partis præsentis conclusionis ratione sciendum est, causæ cognitionem à Principibus adimi non solere, ne inaudita parte proferatur sententia, *cap. nos 1. cap. iudex 22 quęst. 1. cap. Episcopus 1. cap. placuit 3. 2. quęst. 6. cap. conquerente, de restit. spol.* quo textus *in l. 1. de execut. rei iudic. l. 6. Cod. vnde vi, l. 4. cum sequent. Cod. si contra ius*: ex quibus deducitur, rescriptum impetratum, quod causæ cognitionem adimat, falsò extortum esse, impunéque contemni posse. In quam etiam partem post antiquiores, Canisius *in nostro cap. nu. 9.* commendat textum *in l. probibitum, Cod. de iure fisci, lib. 10* cui adiungendi sunt textus *in l. defensione 7. Cod. eod. tit. l. 3. & vlt. Cod. de bonis vacan. lib. 10. l. 1. Cod quando liceat vnicuique.* Vnde cùm Pontifex causæ cognitionem non soleat adimere, immò in negotijs forensibus cognitionis ordinem seruet, *cap. cùm dilectus 6. de for. compet. cap. in causis 19. de re iud.* non creditur Pontificem suo rescripto velle prohibere cognitionem. Accedit, nam vtriusque iuris notissimum principium est, inaudita parte sententiam proferendam non esse, ne inde absens, & irrequisitus prægrauetur, *cap. 1. de caus. possess. dict. l. 6. Cod. vnde vi*: sed non creditur Pontificem rescripto suo velle alicui pręiudicium inferre, *l. 2. §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco publico, cap. super eo 15 de offic. delegati, cap. ad aures, hoc tit. cap. licèt, de offic. Ordin l. nec auus, Cod. de emancipat. liber. l. si quis sepulchrum, ff. de relig.* igitur non præsumitur rescripto suo velle causæ cognitionem inhibere. Accedit etiam; nam clausulæ, quæ sunt prorsus alienæ à stylo, & fori consuetudine, etsi de facto inueniantur in rescriptis, non creditur ex voluntate concedentis adiectas esse, & sic de falsitate redduntur suspectæ, *cap. licèt 10. cap. quoniam 11. de crim. fals, l. 2. Cod. de precibus*, Farinac. *de falsitate quęst. 163. à numer. 159.* Menochius *lib. 5. pręsumpt. 5. à num. 103.* Mascard. *de probat conclus. 780. num. 37.*

Nec obstat difficultas suprà expensa; nam etsi in re- 18 Dissoluitur dubitandi ratio.
scripto subintelligatur clausula, si preces veritate, &c. id procedit, vt iudex, cui missum est rescriptum, possit inquirere de veritate precum, non tamen, vt rescriptum sit conditionale, vel nullum ipso iure per obreptionem, vt dicam *in cap super eo*, & docet Mancinus *dict. cap. 266.* Nec obstat augmentum difficultatis, quod tanti fuit ponderis, vt doctissimum virum cogeret affirmare, rescriptum in nostro textu falsitatis suspectum esse, non quia sub clausula, vt sine causæ cognitione procederetur, fuisset impetratum; sed quia non facta mẽtione priorum litterarũ impetratũ fuit: & tunc, vt falsum præsumitur *ex c. cęterum, hoc tit.* Sed hæc solutio nostræ, & communi interpretum explicationi aduersatur; quare ea omissa dicendum est, rescriptum in nostro textu, non solùm de falsitate esse suspectum, quia impetratum fuerat non facta mentione prioris, sed quia impetratum fuerat cum prædicta clausula, *pręcisè, & sine causę cognitione.* Cùm enim qui coram Pontifice conqueritur se spoliatum esse, & rescriptum petit, vt restituatur absque vlla causę cognitione, adhuc probare coram delegato debeat veras fuisse preces Pontifici factas, *d. c. super 20. vers. Nisi fortè, c. ex parte 33 vers. His igitur, hoc tit. c. significantibus, de offic deleg.* docent Glossa *in c. 1. eod. tit. lib 6.* Gaillus *lib. 1. obs. c. 13.* quæ probatio excludebatur per dictam clausulam, *præcisè, & sine causę cognitione*; cuius clausulæ ea est vis, vt nulla dilatione statim restituatur; non creditur Pontificem ita rescripsisse, vt examen, & probationem precum inhiberet, vt in nostro textu docetur.

Nostræ assertioni aperto marte opponitur textus *in c.* 9 Intelligitur capue docenti, §. Vniuersa, 25. q. 2.
docenti, §. vniuersa, 25. q. 2. vbi deciditur expresse, in rescriptis Principum esse exprimendam clausulam, *Si preces nitantur*; & si omittatur prædicta clausula, tam litterarum impetratores, quàm magistros scriniorum amissione cinguli puniri. Ex qua decisione colligitur, dictam clausulam, *Si preces, &c.* non inesse tacitè in ipso rescripto, aliàs ad quid tam diligens emendatio in eos, qui illam omiserunt? Cui difficultati, vt satisfaciat Basil. *de matrimonio lib. 8. cap. 16. num. 3.* existimat *in dict. §. vniuersa*, qui deductus est *ex l. vniuersa, C. de diuers. rescript.* non præcipi, quod exprimatur ea clausula in quolibet rescripto, sed quod omne rescriptum censeatur con-

concessum sub ea clausula, licèt non exprimatur; & rationem ex eo deducit, quia in iure paria sunt, quod subintelligatur, & quod exprimatur, quando eodem modo exprimitur quod inest, *cap. significasti, de elect. l. 3. ff. de leg.* 1. Sed hæc solutio non placet; nam si ibi decideretur, clausulam inesse, ad quid ita graui pœna plectuntur magistri scriniorum? siquidem iure nostro ex eo, quod prædicta clausula inest, nullam pœnam incurrunt Abbreuiatores, vel Referendarij Apostolici. Hac solutione & alijs traditis à Sahagun *in dict. cap. 2.* omissis, dicendum est cum communi Interpretum plausum, discrimen constituendum esse inter ius canonicum & ciuile; iure enim canonico clausula illa, *Si preces, &c.* tacitè inest, etsi non exprimatur; iure verò ciuili necesse est, vt exprimatur; & sic iure Cæsareo attento, procedit textus *in d. §. qui vniuersas*, qui cùm deductus sit *ex dict. l. qui vniuersas*, etsi reperiatur apud Gratianum, tamen eandem authoritatem habet, ac si in Codice Iustinianeo esset, vt dixi latè in Apparatu: quam solutionem tradunt ordinarij in nostro text. Canisius *n. 7.* Didac. Perez *in l. 1. tit. 12. lib. 3. ordin. q. 14.* Gaill. *lib. 10. obseru. c. 14.* Sanchez *lib. 1. de Matrim. disput. 18. num. 21.* Gothofred. *in d. l. qui vniuersas.*

20 Secundò nostræ assertioni aduersatur textus *in cap. quoniam 10. de filijs presbyter.* vbi Archiepiscopo Cantuariensi rescribitur sub illa formula: *Nolumus enim vt causa in iudicium deducatur, vel testes etiam admittantur.* Quibus verbis docetur, rescriptum, per quod causæ cognitio inhibetur, validum esse, contra præsentem Alexandri decisionem. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, in aliquibus negotijs causæ cognitionem non desiderari, & tunc posse inhiberi per rescriptum absque vitio falsitatis, quia consonum est iuri communi, & in eis negotijs ab executione incipitur, vt in casibus, qui moram non patiuntur, veluti in noui operis nunciatione, *cap. 1. de noui oper. nunciat. l. Prætor 20. §. ait Prætor, ff. eod. tit.* vel quando timetur periculum, ne partes ad arma veniant, *l. æquissimum*, aliàs, *si vsusfructus 6. §. sed inter, ff. de vsufructu, l. 1. §. illud autem, ff. vti possidetis*, si super re notoria causa disceptetur; statim enim sententia ferri potest, *cap. licèt, de sim. cap. euidentia, de accusat.* quare cùm *in dict. cap. quoniam*, ageretur de re notoria, & manifesta, ideò causæ cognitio potuit inhiberi, quia causa per se eam non exigebat: docent Sahagun & Canisius *in præsenti*.

Exponitur cap. quoniam 10. de fil. presbyt.

CAPVT III.

Idem a *Vvintoniensi Episcopo*.

CÆterùm si aliquis super aliqua causa ab Apostolica Sede impetrauerit litteras, & aduersarius eius eandem causam postmodùm obtinuerit committi alijs, de commissione priore non habita mentione, priores Iudices ad decisionem causæ possunt procedere, nec secundæ litteræ obtinent alicuius roboris firmitatem. Si verò in secundis litteris habeatur mentio de commissione priori, prædicta causa à priorum est exempta iudicio; cùm eædem litteræ non sint veritate tacita impetratæ. Verùm si assensu partium causa committitur, & processu temporis, vel etiam continuò alterutra pars, altera nesciente, causam ipsam, tacito de commissione priori, alij Iudici obtinuerit delegari, non immeritò is qui tali dolo, vel fraude aduersarium suum laborare coegit, in expensis condemnari debet eidem.

NOTÆ.

1 a *Vvintoniensi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 3.* vbi additur pars capitis *quamuis*, vt cognoscatur in præsenti referri partem textus *in cap. quamuis, de offic. deleg. cap. quamuis*, aliàs *illud, de iurepatron. cap. quamuis, de testibus, in 1. collect. cap. quamuis de testibus cogendis, in eadem collect.* Vvintonia est ciuitas Angliæ, cuius Episcopus suffraganeus est Archiepiscopi Cantuariensis, vt refert Vergil. *lib. 4. hist. Angliæ, fol. 85.* cuius Ecclesiæ Cathedralis mentio fit *in cap. Vvintoniensis 25. de elect. c. 3. de offic. Vicarij, c. 3. de dolo, c. per tuas, de appell.* & alijs.

Vvintonia vbi.

COMMENTARIVM.

2 EX hac epistola sequens deducitur communiter assertio: *Si in secundo rescripto per aduersarium impetrato, non fiat mentio primi, non secundum, sed primum sustinetur.* Probant textus *in cap. si autem 9. cap. ex par. 2. c. cùm dilecta 22. c. plerumque 23. c. cùm contingat 24. cap. ex tenore, hoc titulo: cap. causam quæ 2. de iudicijs, cap. ex tua, de filijs presbyt. cap. pastoralis 28. cap. ex litteris 29. cap. coram 34. de offic. deleg. cap. sicut nobis, de offic. Vicarij, c. 2. de dolo & contum. cap. audita 4. de restit. spol. cap. penult. de præscript. cap. inter 20. de re iudic. cap. cùm teneamur 20. de præb. cap. cùm nostri 6. de concess. præb. cap. 2. hoc tit. lib. 6. cap. dudum 31. de priuileg.* Consonant lex 27. & 39. *tit. 18. partit. 3.* Illustrant Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 21. num. 3.* Basil. *eodem tract. lib. 8. cap. 17. §. 2.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 15.* Molina *lib. 2. de primog. cap. 4. nu. 5.* Salas *de legibus disp. 17. sect. 14. n. 71.* Suarez *eod. tract. lib. 8. cap. 39. n. 5.* Petrus Gregorius, M. Vranius, Antonius de Burgos, Prosperus Fagnanus *ad hunc textum:* plures quos congerunt Luna & Arellanus *lib. 1. antinom. 1.*

Conclusio probatur.

3 Hæc tamen conclusio ita illustrata ingentes patitur dubitandi rationes. Prima ex eo nascitur; nam rescripta inter partes, à quibus, & contra quas impetrantur, pro legibus habentur, & vim legum obtinent, *l. vlt. C. de legibus, c. in causis 19. de re iudic. cap. licèt 15. 16. quæst. 3. cap. licet 3. de sponsa duorum:* & ideò post titulum *de constitutionibus*, statim sequi præsentem de rescriptis, omnes antiquiores in hac rubrica notarunt, & Valensis, Honorius Canisios, Legaufre, Chassaneus, Gofredus, Vasconcellos, & Cironius *in paratitl. ad hunc titul.* Petrus Gregorius *ad hunc tit. cap. 1.* sed leges posteriores, etsi de prioribus mentionem non faciant, valent, & istæ ab illis derogantur, *l. sed & posteriores, ff. de legibus, cap. 1. de constit. lib. 6.* vbi probat D. Mich. Moez; sicut contingit in pactis, quæ inter paciscentes pro legibus obseruantur, *l. si vnus 27. §. pactus, ff. de pactis, l. pacta 12. C. eod. tit.* & in iudicijs, vbi noua voluntas potior est, *l. in duobus 28. §. vlt. ff. de iureiurand.* in constitutione Procuratoris, *l. si quis 31. §. Iulianus, ff. de procurat.* in testamentis, *l. si quis, in principio, ff. de legat. 1. l. si quis priore 29. ff. ad Trebel.* in codicillis, *l. Diui 6. §. licèt, ff. de iure codicill.* ergo etiam rescripta posteriora, etiam nulla mentione facta priorum, valida sunt, cùm nouissimam contineant voluntatem. Augetur primò hæc difficultas *ex cap. sicut 9. plerumque 23. hoc tit.* vbi apertè deciditur, quod si ille, qui primò impetrauit rescriptum, conueniatur authoritate posterioris ab aduersa parte impetrati, & postquam conuentus est, intra annum suo primo rescripto, aut ob malitiam, aut ob ignorantiam non vtatur, potest per secundas litteras conueniri, etsi in eis de prioribus mentio non fiat. Nec difficultatem effugiet, qui dixerit, quod ius prioris rescripti per non vsum fuerat amissum, & sic secundum vires habere; nam tunc obstabit, quod secundum rescriptum prioris mentionem non faciens fuit ab initio nullum, ex suprà traditis pro illustratione conclusionis: ergo tractu temporis, videlicet per lapsum vnius anni, conualescere non poterat, ex regula legis *quod ab initio, ff. de reg. iur.* & in specie probat textus *in cap. pastoralis 14. §. 2. hoc tit.* Augetur secundò dicta difficultas ex illis verbis præsentis textus: *In expensis condemnari debet eidem;* in quibus docetur, partem impetrantem secundum rescriptum omissa primi mentione, condemnari in expensas litis occasione secundi rescripti motæ: ergo non ita nullum est secundum rescriptum, vt nihil operetur; siquidem eo conuenire potest cum effectu aduersarios. Secunda difficultas militat aduersus posteriorem partem præsentis assertionis, vbi docetur primum rescriptum post secundi impetrationem, nulla eius facta mentione, vali-

Adducitur dubitandi ratio.

dum, & vtile manere; & nascitur *ex cap. sanè 2. de offic. deleg.* vbi statuitur, quod si duo rescripta fuerint impetrata, & in secundo non fiat prioris mentio, nec primum, nec secundum præualere, sed consulendum esse R. Pontificem, & interim in vtriusque executione supersedendum. Igitur quia primum non præualet neglecto secundo.

4 Rescripti etymon. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, *rescribere*, variè accipi in iure, & apud bonæ notæ Authores, vt videre est apud Brissonium, Prateium & alios Lexicographos. Plerumque accipitur pro responsione ad consultationem, seu desiderium alterius, vt apud Ouidium *lib. 1. epist. 1. Nihil mihi rescribas*. Martial. *lib. 2. epig. 9. Scripsi, rescripsit Mæuia*. Ideò Iureconsulti, cùm de iure respondebant, rescribere dicebantur, *l. ex contractu 44.* ibi: *Rescripsit, ff. de re iudic. l. Aristo 46. ff. de manumiss. testam. l. 3. §. 1. ff. de bonor. possess. §. sacræ, Instit. de rer. diuis.* ibi: *Papinianus rescripsit*; vbi responsum Papiniani intelligitur, quod extat *in l. ædes sacra 63. ff. de contrahend. emptione*: qua etiam in significatione rescripta accipiuntur pro responsis Principum factis ad desideria subditorum aliquid implorantium. Moris namque fuit apud veteres, vt aliquid à Principe impetraturi, præsentem etiam Principem scripto adirent. Suetonius *in Augusto, cap. 53.* Tacitus *lib. 4. annal.* Brissonius *lib. 3. select. c. 7.* Reuardus *in l. omni 71. ff. de reg. iur.* quò respiciunt textus *in l. libertum 15. ff. de in ius vocando, l. item 15. §. si quis libello, ff. de iniurijs, l. quæsitum 5. ff. ad Turpil.* Princeps verò lectis libellis subscribebat, *l. non distinguemus 32. cùm quidam, ff. de recept. arbit.* quæ subscriptio ad libellos supplices facta rescriptum dicebatur, *d. l. libertus 25. l. eius 4. ff. de appellat. l. licet 23. de vsufruct. legato*; rescribebantque Imperatores, vel vt satisfacerent desiderio priuatorum, vt *in dict. l. non distinguemus, §. cum quidam, l. cætera 41. §. hoc, de legat. 1.* vel vt responsum darent consultationi eorum, qui iuri dicendo præerant, *l. si quis filio 6. ff. de iniusto rupto, in §. quid tamen*: vnde in iure ciuili frequens est rescriptorum mentio, *in l. penult. ff. de in integr. restit. l. 3. ff. de bonis libert. l. 7. ff. de custodia reorum, l. finali, ff. de testam. milit. l. à Diuo Pio, in principio, ff. de re iudic. l. 1. §. cui, l. is à quo 3. §. vlt. l. is cui 5. §. Imperator, ff. vt in possess. legat.* & alijs congestis à Brissonio *de v. s. verbo Rescriptum*. Quo etiam in sensu rescripta in præsenti titulo accipiuntur pro literis Pontificis, quibus ad desideria supplicantium aliquid rescribit.

5 De rescriptis nullis. Deinde sciendum est, rescripta Pontificia impetrantibus aliquando inutilia esse, & sine effectu, veluti ob falsi suspicionem, *cap. inter, de fide instrum. cap. licet 5. de crimine falsi*; propter insolitum idioma, *cap. ad audientiam 11. hoc tit.* propter omissum stylum Curiæ, *cap. quàm graui 6. de crimine falsi*; si sine die & Consule scripta sint, *l. si qua 4. C. de diuers. rescriptis*; si quid contineat rescriptum in iniuriam alterius, *l. si socium, l. nec damnosa, l. rescripta, Cod. de precib. Imperat. offer. l. nec auus, Cod. de emancip. liber.* aut si per obreptionem, vel subreptionem impetretur, *cap. super 20. hoc titulo*; vel si impetrans habilis sit, veluti excommunicatus, *cap. dilectus 27. hoc titulo*; vel si alieno nomine impetretur sine speciali mandato, *cap. nonnulli 28. §. finali, hoc tit.* Aliquando etiam rescriptum inefficax est, veluti si quis plures literas ad diuersos iudices impetraret, non facta priorum mentione, *cap. ex tenore 16. hic tit.* vel si per secundum rescriptum primum reuocetur, vt in præsenti textu: quos & alios casus prosequuntur repetentes ad hunc titulum.

6 Traditur ratio decidendi. Quibus suppositis ratio præsentis decisionis ex eo prouenit, nam cùm rescripta à petitionis forma effectum, & intellectum accipiant, *cap. sedes 15. cap. 20. hoc tit. cap. inter 6. §. cæterùm, de fide instrum. l. etsi legibus, l. finali, Cod. de diuers. rescript.* inde qui rescriptum impetrat, tenetur Pontifici proponere omnia ea, quæ ad causæ iustitiam spectant, quæque ipsum ad rescribendum, vel non, mouere possunt; & si veritatem suppressit, vel falsitatem expressit, vitiatur rescriptum, *c. super 20.* vbi dicemus, *hoc tit.* Quare cùm ille, qui impetrauit secundum rescriptum, tacuisset primum iam in ipso negotio præcessisse, quod si sciret Pontifex, secundum non concederet, *cap. sanè 2.* ibi: *Si memores fuissemus; de offic. deleg.* ideò per istam suppressionem veritatis rescriptum, vt subreptitium nullius momenti est, *ex dicto cap. super litteris*: & cùm ille, qui secundum impetrauit rescriptum mentione primi non facta, eo animo faceret, vt aduersarium diuersis sumptibus vexaret, *cap. coram 34. de offic. deleg. cap. inter 20. de re iudic.* meritò punitur in expensis, & sumptibus litis, vt in eo puniatur, in quo deliquit, iuxta textum *in c. nemo, de tempor. ordin. lib. 6.* Si verò in secundo rescripto fiat mentio prioris, præualet secundum, quia cùm non fuisset tacita veritate impetratum, & non possint in vno eodemque negotio, tam primum, quàm secundum rescriptum obseruari, necessarium est, vt posterius deroget priori, ex vulgatis principijs textus *in l. non est nouum 26. ff. de legibus, l. 1. §. seruis, ff. de quæstionibus, l. si quis, in princip. ff. de legat. 1.*

Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam omissa quæstione, an rescripta vim legis habeant inter ipsos impetrantes, dicendum est magnum discrimen versari inter reuocationem legis & rescripti; nam lex posterior derogat priori, data scientia prioris legis in legislatore; tunc enim per posteriorem abrogatur prior: at in dubio cùm ignorat priorem legem eius reuocatio nullatenus præsumitur, argumento textus *in cap. ex litteris, de officio deleg. l. eum qui, ff. de probat.* quod faciliùs procedit in rescripto; nam etsi credatur Principem notitiam habere omnium, *l. omnium, Cod. de testam. cap. 1. de constit. lib. 6.* tamen quia rescripta ad priuata negotia spectant, nec creditur Principem eorum notitiam habere, maiori ratione non præsumitur derogatio prioris per posterius, nisi facta expressa primi mentione. 7 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. c. si autem 9. cap. plerumque, hoc tit.* quia licèt rescriptum secundum, non facta prioris mentione, vires non habeat, non tamen est ipso iure nullum, sed ita demùm si exceptio aduersario opponatur: vnde si aduersarius negligens sit per annum, & non vtatur priori rescripto, quia in pœnam negligentiæ priuatur iure quæsito ex priori rescripto, non potest opponere amplius exceptionem contra secundum, & sic secundum non coalescit tantum lapsu temporis, quantum virtute legis canonicæ, disponit, vt ita demùm priuetur impetrator commodo rescripti, si per annum eo non vtatur. Ita prædicta iura accipiunt post antiquiores, Mascard. *de probat. conclus. 110.* Menochius *de arbitr. casu 202. nu. 76* & *casu 204.* Germon. *lib. 1. animaduers. cap. 14* Fachineus *lib. 8. controu. cap. 65.* Nec secundum augmentum deductum ex illis verbis nostri textus, *In expensis condemnari*, aduersatur: cui, omissis traditis à Butrio *in præsenti, num. 13.* Hostiensi *numero 3.* respondendum est ex suprà tradito principio, videlicet quod cùm rescriptum secundum impetratum nulla facta prioris mentione, non sit ipso iure nullum, imò subsistat donec per exceptionem elidatur, ideò iudices in eo designati iurisdictionem habent: quare si pars, quæ impetrauit secundum rescriptum, coram iudicibus in eo designatis illud præsentauerit, & aduersarius comparuerit ad exceptionem elidendam, iustè damnatur in expensis. Nec contrarium probant illa verba nostri textus: *Nec secundæ litteræ alicuius roboris obtinent firmitatem*; nam ea verba non significant, statim rescriptum nullum esse, sed quoad effectum pro inualido haberi, opposita exceptione, vt contingit in his quæ metu fiunt, *cap. ad audientiam 4.* ibi: *Carere debeant robore firmitatis*; *de his quæ vi*: docent Antonius de Burg. *in præsenti*, Arellanus *dict. ant in. num. 1.*

8 Exponitur cap. sanè 2. de officio deleg. Nec secunda difficultas, deducta *ex dict. cap. sanè 2. de officio deleg.* refragatur, pro cuius interpretatione varia adducunt Abbas, Felin. Decius, & Zabarella *in eo textu*; qui existimant, ibi rescripta fuisse eiusdem datæ: & cùm constare non possit quod primum, quod secundum esset, ideò R. Pontificem esse consulendum, vt cognosceretur cuius virtute esset in iudicio procedendum. Sed hæc solutio licèt communi antiquiorum calculo approbata sit, refellitur ex ipso textu in illis verbis, *Non facta mentione priorum litterarum*; vbi supponitur iam tempore datæ secundi rescripti, præcessisse priores litteras. Omissa ergo hac solutione, communiter placuit Antecessoribus nostris illa interpretatio; videlicet *in dicto cap. sanè*, tam primum, quàm secundum rescriptum impetratum fuisse ad vnos, eosdemque Iudices, tantùm variata formula; quo casu cùm tantùm in forma dubium emergat, non verò in iudicibus, valebit secundum rescriptum, cùm deficiat ratio nostræ conclusionis; nullis enim sumptibus aduersarius vexatur, siquidem coram ipsis iudicibus semper conuenitur: nec diuersitas tantùm formæ inducit falsitatis suspicionem; forsan enim Pontifex æquè concederet secundùm rescriptum sub diuersa forma, ijsdem tamen iudicibus committeret, vt pro illius textus expositione considerant

Bar-

Barbosa ibi, P. Gregorius *in præsenti, lib.8. de matrimon. cap.16.§.2. n.14.* Menochius *de arbitr.casu* 438. Anguianus *lib.1.de legibus, cap.5.* Arellanus *dict.antm.1.*

9 *Intelligitur cap. pastoralis 14. hoc tit.* Secundò nostræ conclusioni obstat textus *in cap. Pastoralis 14. in principio, hoc titulo*; vbi proponitur secundum rescriptum fuisse impetratum, cùm iam aduersarius primum impetrauerat. Quæstionis fuit, vtrum Iudices assignati, tam in primo, quàm in secundo rescripto, possint de causa cognoscere? Et respondet Pontifex, tam vnos, quàm alios iudicare, & cognoscere de meritis causæ; ita vt si inter eos aliquod dubium emergat, arbitri ex consensu partium eligantur, per quos possit terminari. Ex qua decisione deducitur, rescriptum secundum non facta primi mentione impetratum, vires obtinere, contra suprà tradita. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, ideo iudices in eo textu, tam primi, quàm secundi rescripti cognoscere posse, quia nec iure, nec facto cognosci valebat reuocatio litterarum; alioquin si appareret, vel ex iure, vel ex facto aliquod ex eis rescriptis affectum esse vitio subreptionis, vel obreptionis, ambigua causa non esset, vt *in d. cap.* erat, ibi: *Ambigitur*; quo casu omnes cognoscunt, quia quilibet habens iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam, eam exercere, defendereque potest, *cap. cùm personæ, de priuileg. in 6.* & si iudices in sententia proferenda non consenserint, tunc eligendi erunt arbitri, à quibus dissidium componatur. Ita illum textum accipiunt Iacobus de Zochis *in repetit. ad hunc textum*, & alij congesti à Sahagun *hic, num.* 12. Martha *de iurisdict. 2.p. cap.4. per totum.*

10 *Explicatur cap. audita 3. de rest. spoliat.* Tertiò opponitur textus *in cap. audita 3. de restit. spol.* vbi proponitur, post primum rescriptum, secundum facta prioris mentione fuisse impetratum ab aduersario sub diuersa forma: & deciditur, priores litteras per secundas non reuocari, nec acta virtute priori rescriptis irritari. Igitur licèt secundum rescriptum primi mentionem faciat, primum sustinetur. Pro cuius textus expositione dicendum est, quod licèt per rescriptum secundum prioris expressam mentionem faciens, primum irritetur, non tamen statim, sed ita demum si secundum præsentatum fuerit, & eius virtute procedatur. Cùm enim secundum rescriptum illam habeat conditionem: *Si eo vtatur pars, quæ illud impetrauit*; & ipsa possit eo non vti, interim processus factus virtute prioris rescripti vires habet, nisi rescriptum secundum, non solum expresam mentionem primi habeat, verùm & clausulam reuocatoriam, in hunc, vel similem modum conceptam: *Reuocamus commissionem factam, & decernimus irritum, & inane quidquid ex nunc fuerit gestum virtute dictæ commissionis.* Tunc enim omnia virtute primi rescripti gesta irritantur, *cap.1. de concess. præb. in 6. Clement. eod. tit.* docet post antiquiores ibi Couar. *pract. cap.9.* Mancin. *genial. cap.256.*

11 Quartò superiori assertioni aduersatur textus *in cap. vt debitus, de appellat.* ex cuius serie deducitur, in concursu prioris, & posterioris rescripti, illud præualere, quod prius coram iudicibus fuerit præsentatum. Ergo secundum rescriptum vires habet, etiam non facta primi mentione, aut ea facta, adhuc primum sustinetur; siquidem tantùm inspicitur tempus præsentationis litterarum. Pro cuius textus explicatione; omissis traditis à Beroio *in c.1. boc tit. num.57.* Narbona *in l.59. gloss.1. tit.4. lib.2. Recopil.* dicendum est, ibi vnum ex litigatoribus conuentum fuisse coram ordinario, & ante diffinitiuæ sententiæ prolationem ab aliquo grauamine appellasse: vnde ex eo, quod appellationis interpositæ nuncium ad Pontificem destinauerat, vel literas ab eo impetrauerat, contendebat non teneri coram iudice ordinario iustitiam suam prosequi; & deciditur, excusari non posse ex eo, quod dicat se prius rescriptum impetrasse, quo assignabatur iudex de ea cogniturus, nisi illud præsentauerit coram iudice delegato, ex ratione adducta in principio textus, videlicet vt honor iudicibus deferatur, & expensis ac laboribus partium obuietur; quæ interpretatio colligitur, tum ex illis verbis: *Coram idoneo iudice*; quæ communiter ad ordinarium iudicem referuntur, *cap. 1. de offic. Ordin. cap. significasti, de for. compet.* tum etiam ex illis, *Ad superiorem iudicem*, in quibus prohibetur appellatio ad superiorem iudicem ante diffinitiuam sententiam, sine iusta, & rationabili causa. Manifestè ergo ostenditur, non agi de citatione coram iudice delegato facta, quia si de ea ageretur, & ipse citatus haberet rescriptum prius impetratum, non diceretur appellare ad superiorem, sed declinare iudicis citantis iurisdictionem, opposito suo rescripto. Etiam suadetur hæc solutio ex illo versic. *Cùm autem*; in quo agitur de appellatione interposita à iudice ordinario ante diffinitiuam sententiam; quia dictio illa, *autem*, aduersatiua est, & casum contrarium demonstrat, vt ex pluribus notat Barbos. *de dictionibus, verbo Autem.* Cum ergo textus ille non loquatur de duobus rescriptis, non refragatur nostræ assertioni. Pro coronide huius commentarij notare liceat duas exceptiones, quas præsens assertio patitur. Prima est, si vnum rescriptum sit generale, aliud verò speciale; tunc enim necessarium non est, in secundo prioris mentionem facere, *cap. 1. cap. pastoralis 14. §. vlt. hoc tit. cap. dudum 14. nos, cap. quamuis 38. de præb. lib. 6.* Secunda tunc procedit, quando rescriptum primum ex aliquo vitio nullum est; tunc enim in secundo prioris mentio non desideratur, *cap. ex parte 12. hoc tit.* non enim præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum, vt vulgò decantatur, & docent Menoch. *lib. 2. de arbit. casu 202. num. 44.* Basil. Legion. *lib. 8. de matrimon. cap. 16.*

Opponitur cap. vt debitus, de appell.

Opponi etiam potest præsenti assertioni textus *in cap. tenor, de re iudic.* cuius interpretationem in eius notis assignabimus.

CAPVT IV.

Idem a *Eboracensi Archiepiscopo*.

INter *b* cæteras constitutiones tuas fuit propositum coram nobis, quid tenere debeas, cùm aliqua sub disiunctione mandantur, quorum vnum verum est, alterum falsum: vtputà si proponatur, quod si talis sit Sacerdotis filius, & in Sacerdotio genitus, qui *c* proximè in tali Ecclesia ministrauit; vel quod illicitè Ecclesiam occupauit *d* eandem. Huic ergo quæstioni taliter respondetur (iudici quodcumque istorum constiterit) illi prælibatam Ecclesiam *e* adiudicari debere: & idem in similibus obseruandum est.

NOTÆ.

1 *Eboracensis Metropolis vbi.* a EBoracensi.] Ita etiam legitur *in 1. collect. sub. hoc tit. cap.4.* & post Concil. Lateran. *p.1. cap.41.* Eboracum antiqua, & nobilis ciuitas est in Britannia: eius meminerunt Ptolemeus *lib.2.c.3.* Eutropius *lib.10.* & Candenus, qui eam secundam vrbem Angliæ appellat, Archiepiscopali Sede præclaram, & in ea erat Gentilium Archiflamen, vt refert Polydor. Vergil. *lib.2. hist. Angliæ, fol.39.* Quomodo autem eius Ecclesiæ Præsul Metropolitæ Ecclesiastici authoritatem obtinuerit, discere licet ex Gregorio Magno apud Bedam *lib.1. cap.25.* dum hæc Augustino, quem in Britanniam Apostolum miserat, præcipit: *Ad Eboracum ciuitatem te volumus Episcopum mittere, quem ipse iudicaueris ordinare: ita dumtaxat, vt si eadem ciuitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque duodecim Episcopos ordinet, & Metropolitani honore perfruatur: quia et ego quoq; (si vita comes fuerit) pallium tribuere, Domino fauente, disponimus; quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subiacere.* Ipso Augustino prædicante, gens illa cum Rege suo Vvino verbum Dei suscepit, & ita ordinatus est Paulinus in ea Ecclesia cum Metropolitico iure, vt refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra, lib.6.* Huius Ecclesiæ mentio extat *in c. ad supplicationem 9. de renunc. c. ex tua, de filijs presbyt. c.2. cap. ex parte 12. cum seq. de offic. deleg. cap. accepimus 5. de pactis, cap.2. de arbitris, cap.2. de eo qui mittitur, cap.1. vt lite pend. cap. de cætero 5. de re iudic. cap. accepimus 4. de fid. instrum. cap. ad præsentiam 16. cap. proposuit 24. cap. ex insinuatione 50. de appellat.* In præsenti rescribit Alexander Rogerio, qui Ecclesiam illam rexit vsque ad annum 1181. vt refert Beyerlinch *in theat. vit. hum. tom.3. verbo Episcopus, fol.289.*

b *Cæteras.*] Varias enim quæstiones Alexandro III. proposuit Rogerius, vt constat *ex dict. cap. ex tua, dict. cap. ex parte, cap. 2. de arbitris, cap. 5. de pactis:* aliæ verò partes huius epistolæ extant *in cap. inter cæteras, de re iudic. cap. sanè 2. de offic. deleg.* & integra epistola reperitur post Concilium Later. *p.* 41. *cap.* 1. & præsens fragmentum spectat ad secundam partem huius rubricæ, quæ in prima collectione ita concipitur: *De rescriptis, & eorum impetratione.* Et, ni fallor, ansam dedit præsenti consultationi indulgentia Alexandri, quæ reperitur *in cap. ex tua, de filijs presbyt.*

c *Genitus qui proximo.*] Non omnia hæc vna oratio-
3 ne complectuntur, quia simul necessaria sint, vt quis priuetur beneficio; sufficit enim vnum verum esse, videlicet quod sit Sacerdotis filius, aut quod pater immediatè ministrasset, ad hoc vt quis reddatur incapax illius beneficij, vt dicemus *in cap. 2. de filijs presbyter.* Tantùm in præsenti coniunguntur, quia agitur de interpretatione illorum verborum, cùm in rescripto apponuntur, vt *in cap. ex parte 7. de testib.* non verò quæstio est in præsenti an debeant concurrere illegitimitas, & immediata successio, vt quis à beneficio arceatur. Ita Decius *hic, num.6.* Barbosa *voto 98. num.68.* Obseruandum tamen est, ex illis verbis, *Sacerdotis filius, & in Sacerdotio genitus,* omnem filium in Sacerdotio susceptum, non vt illegitimum declarari; aliquando enim filius susceptus in Sacerdotio, nascitur legitimus, veluti si nascatur ex Sacerdote Orientali, cui licet matrimonium contrahere, textus formalis *in cap. quæsitum 7. de pœnit.* vel ex Sacerdote, cum quo mulier ignoranter in facie Ecclesiæ matrimonium contraxit, *cap. 2. cap. ex tenore, qui fil. sint legit.* vel ducta vxore ex dispensatione Pontificis, *cap. de Syracusanæ, 28. dist.* vel ab eo qui furtiuè ordinatus fuit, *extrauag. Antiquæ,* Ioan. XXII. *de voto:* vel ex eo Sacerdote, qui de consensu vxoris ordinatus fuit, ipsa religionem professa; si enim posteà filium procreauerit, nascitur legitimus, quia per conuersionem non fuit matrimonium dissolutum quoad vinculum, vt dicemus *in cap. coniugatus, de conuers. coniug.*

d *Eandem.*] Exemplum fit, si per manum laicalem il-
4 lam occupauit, *cap. quisquis 43. de elect. cap. per laicos, 16. quæst. 7.* post Glossam *in præsenti,* probant Hostiensis *hic, num.1.* Ioan. Andreas *num.5.* P. Gregorius *num.6.* vel si alio possidente, ipse propria authoritate nactus est eius possessionem, iuxta text. *in cap. eum qui, de præb. in 6. l. extat, ff. quod met. causa,* Cardin. *hic, num. 4.* Alia exempla peti possunt, cùm videlicet quis erat incapax, & nihilominus præbendam occupauit, iuxta textum *in cap. per inquisitionem 26. de elect.* vel cùm generaliter quis contra iuris constitutionem præbendam adeptus est, vt in terminis textus *in cap. cùm iam dudum 18. de præb. cap. ex frequentib. de instit. cap. 1. de concess. præb. c. auaritiæ 5. de elect. in 6.* vel per simoniam, seu à non habente potestatem, per vim, vel metum, vel aliam institutionem non canonicam, sine qua beneficium obtineri nequit, *reg. 1. de reg. iur. in 6.* namque verbum, *occupauit,* quo Pontifex noster vtitur, ex sui natura in malam partem accipitur, *l. 1. ff. quor. legat. l. decernimus, C. de Episc. & cler. cap. illud 8. quæst. 1. cap. ex litteris, de probat. cap. præsenti, de officio Ord.* Notant Glossa *verbo Occupare, in cap. generali, de elect. in 6.* & eodem verbo *in cap. vlt. de restit. spoliat. eodem libro,* & eodem verbo *in Clement. 1. §. si quis autem, de sequestrat. possess.* Decius *hic, num. 2.* Ripa *num. 68.* Sed quia aliquando accipitur in bonam partem, *cap. factus 5. 7. quæst. 1.* ideò Alexander noster adiecit verbum, *illicitè,* vt *in d. cap. vlt. de restit. spoliator.* In his ergo, & superioribus verbis duæ causæ inhabilitatis continentur, vt quis à præbenda deponatur. Prima, si sit filius Sacerdotis in Ecclesia ministrantis: secunda, si eam illicitè occupauit, vt notant in præsenti Panormit. *num. 1.* Decius *n. 6.* Vranius *num. 4.* Burgos *num. 13.*

e *Adiudicari.*] Ita legitur in vulgatis, & in excusis li-
5 bris Lugduni, & apud Hugonem à Porta, & Vincentium, teste P. Gregorio *hic, num. 7.* Sed in Concilio Later. *d. cap. 1.* legitur, *Ecclesiam abiudicari;* & in prima collectione, pluribusque exemplaribus: quam lectionem probant Hostiensis *num. 1.* Ioannes Andreas *num. 9.* P. Gregorius *numer. 7.* Ant. Augustinus *in notis ad 1. collect.* & ea retenta sensus erit, quod si iudici delegato constiterit possessorem esse filium Sacerdotis in Sacerdotio genitum, qui proximo in Ecclesia ministrauit, & qui illicitè Ecclesiam occupauit, illi videlicet, contra quem litteræ sunt impetratæ, prælibatam Ecclesiam abiudicare debet, hoc est iudicio auferre; quod significat verbum, *abiudicare:* quo in sensu accipitur *cap. ex parte 7. de testibus,* vbi similis huic species proponitur, *cap. 2. hoc tit. cap. 2. de patribus qui fil.* apud Ciceronem *de lege agraria,* ibi: *A populo Romano abiudicarit.* Sed adhuc vulgata lectio defendi potest ex decisione textus *in cap. ex tua 9. de filijs presbyt.* ex qua, iuncta inscriptione, constat quod ad consultationem Eboracensis Archiepiscopi Alexander III. super filijs Sacerdotum tales illi litteras concessit, vt eos posset in Ecclesijs, quas patres eorum, nullo mediante possederant, sustinere, quos probatæ & sanæ conuersationis agnosceret, vel quos longo tempore eas possedisse constaret; qui duo casus in nostro textu proponuntur. Circa quas Alexandri litteras vltra dubium, de quo *in d. cap. ex tua,* aliud emersit, quod in nostro textu deciditur; scilicet vtrum oporteret de vtroque iudici constare, vt filio Sacerdotis Ecclesiam adiudicet ad formam rescripti, quæ semper seruanda est, *cap. cùm dilecta 22. hoc tit.* cui dubio respondet Alexander, non oportere vtrumque verum esse; sed si alterum tantùm verum esse constiterit, illi, hoc est filio Sacerdotis, debere Archiepiscopum prædictam Ecclesiam virtute illius dispensationis adiudicare, id est in iudicio addicere, vel dare. Adiudicare enim est alicui petenti in iudicio rem dare, addicereve, *l. si idem, in fine, ff. de iurisd. l. 2. ff. fin. regund.* Qua explicatione retenta, in præsenti declaratur textus *in d. cap. ex tua.*

COMMENTARIVM.

Ex hac decretali ista deduci potest assertio: *Si per re-*
scriptum aliquid disiunctiuè iubetur, sufficit alterum 6 Conclusio traditur, & probatur.
adimpleri; vel ista: *Vbi in rescripto duo alternatiuè proponuntur, sufficit vt in quocumque verificetur.* Eam probant textus in quibus docetur, in alternatiuis sufficere alterum adimpleri, *l. si quis ita 63. l. si ita quis 129. de verb. oblig. l. si heredi 5. ff. de condit. institut. l. illi aut illi, ff. de legat. 3. l. cùm hic 32. l. cùm pupillus 78. §. 1. ff. de condit. & demonstr. l. si is qui, §. verùm, ff. de rebus dub. l. si ita 25. l. si in emptione 34. §. si emptio, ff. de act. empti, l. plerumque 10. §. vlt. ff. de iure dot. l. quod ait 7. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. si ita relictum 43. §. vlt. de legat. 2. l. hæc verba 124. ff. de verb. sign. l. in eo 110. §. vbi verba, ff. de reg. iur. l. cùm quærebatur 13. ff. iudic. solui, l. penult. C. de verb. sign. §. penult. Instit. de hæred. instit. l. penult. C. de condict. indeb.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *hic,* Gr. Lopez *in l. 3. tit. 4. part. 6. gl. 3.* Surd. *de alim. tit. 4. q. 15. nu. 59.* Euerard. *in argum. à natura alternatiui, ex nu. 8.* Gratian. *lib 2. discept. c. 288 n. 3.* Castillo *lib. 1. controu. c. 136. n. 6.* Ant. Gomez *in l. 70. Tauri, num. 7.* Mathienzo *in l. 7. tit. 11. glossa 1. n. 50. lib. 1. Recopil.* Petrus Pekius *in reg. In alternatiuis, de regulis iur. in 6.* Cuiacius *lib. 5. obseru. c. 35. & lib. 26. cap. 34. & in d. l. hæc verba,* Hottoman. *lib. 1. obseru. cap. 2.* Robert. *lib. 2. recept. cap. 22.* Madera *lib. 2. animaduers. cap. 26.* Valentia *tom. 2. illustrium, cap. 5. tract. 4.* plures referens Olanus *lib. 1. Paralip. cap. 4. cum sequent.*

Suprà tradita assertio difficilis redditur ex eo; nam res-
cripta, præcipuè iustitiæ, strictè sunt interpretanda, ita 7 Impugnatur præsens assertio.
vt in eis nulla admittatur extensio, *cap. significasti 36. hoc tit.* vbi notat Glossa 1. Glossa vlt. *in cap. olim 16. de v. s.* Rescripta enim priuilegijs æquiparantur, quæ strictè interpretantur, *l. si qua 35. in princip. de inoffic. testam. cap. quod verò 14. de offic. deleg. cap. 1. §. vlt. de filijs presbyt. in 6.* docet Rebuffus *in praxi, tit. de different. inter rescripta, num. 6.* Molina *de primog. lib. 1. cap. 4. à num. 48. & lib. 3. cap. 2. numer. 24.* Sed in rescripto vbi diuersa proponuntur, si tantùm ad vnum illa reducimus, latè interpretamur mentem concedentis; siquidem vbi ipse plura excogitauit, vnum tantùm optamus. Ergo nullo modo rescripta disiunctiuè concessa possunt in vno verificari. Augetur hæc dubitandi ratio primò ex eo: nam plerumque dispositiones, quæ fiunt sub disiunctione, non adimplentur in altero, sed necesse est vtrumque fieri; vt si testator dicat: *Ille, aut ille mihi hæres esto;* vel: *Illi, aut illi centum do, lego: Illum, aut illum tutorem esse volo;* non sufficit vnum admitti, sed vterque concurrit ad legatum, hæreditatem, vel tutelam, *l. penult. C. de v. s.* igitur in disiunctiuis dispositionibus conditiones non verificantur in vno. Similiter, si pater ita dicat: *Si filius meus sine liberis, vel intestatus decesserit, Titium substituo;* si tantùm sine liberis moriatur, substitutus non admittitur, nisi vtrumque concurrat, *l. generaliter, C. de institut.* Deinde si maritus ita legauerit vxori suæ, mundus muliebris, ornamenta, seu

quæ

quæ eius causa parauit, omnia debentur, nec hæres liberatur præstando vnum, *l. si quis ita legauerit, l. Quintus, ff. de auro, & arg. legat.* Quod etiam in alijs casibus docent textus *in l. si is qui ducenta, §. finali, ff. de rebus dubijs, l. donationes, §. penult. ff. de donat.* Ergo idem in rescriptis dicendum est. Augetur secundò hæc difficultas; nam rescripta pro legibus obseruantur, & partes legum dicuntur, vt probaui in textu antecedenti: sed in legibus disiunctiua pro coniunctiua sumitur; imò si lex aliquid disiunctiuè constituat, coniunctiuè disposuisse præsumitur, *l. cùm quidam, C. de v. s. l. si quis in puteum, §. hoc interdictum, ff. quod vi, aut clam, l. vbicumque 60. ff. de fideiussoribus, l. Quintus 10. ff. de aur. & argent.* & in lege duodecim Tabularum, cuius fragmentum extat *in l. sæpè 53. ff. de v. s.* & *in l. actione 65. §. si post, ff. pro socio*, & in alijs quas expendit Cuiacius *in l. alienationis 123. §. vlt. ff. de v. s.* idem probatur: ex quibus ita tenent Bartolus *in l. si is qui ducenta, §. verum, de rebus dubijs.* Texera *in l. 1. columna penult. ff. eodem tit.* Ergo in rescriptis disiunctio habetur pro coniunctione, & per consequens in nostro textu non sufficiebat alterum esse verum.

8 Adhuc tamen Alexander noster defendendus est, cuius decisio vtriusq; iuris principijs mirè congruit. Ad eius expositionem præmittendum est, disiunctiuã esse dictionẽ, quæ quamuis alias coniungat, sensum tamen disiunctiuum habet, vt hæ, *aut, vel, siue*, quas explicant Alphonsus Palentinus *de synonymis*, Alciatus *in l. sæpè 53. ff. de v. s.* Gilkenius *in l. generaliter 6. C. de institutionibus*, Albericus Gentilis *in l. alienationis 28. §. 1. ff. de v. s.* latè Olanus *lib. 1. paralip. cap. 2.* Disiunctiuarum autem varia sunt genera; est enim disiunctiua temporum, personarum, rerum, locorum, pœnarum, conditionum, item rerum & locorum simul, rerum & personarum mixtim. Disiunctiua temporum ita concipitur, *Kalendis Ianuarijs vel Februarijs dare spondes. l. si ita relictum, §. fin. ff. de legat. 2. l. si ita 109. ff. de verb. obl.* Alternatiua personarum est, *Promittis mihi, aut Titio. l. cùm quidam, C. de v. s. l. si ex toto, §. 1. ff. de leg. 1. l. si Titio aut Seio, ff. de legat. 2. l. item 9. §. vlt. cum l. seq. ff. de stipulat. seruor. l. Gaius 46. ff. solut. matrim.* Rerum, vt *Stichum, aut Pamphilum lego, aut promitto. l. cùm res 48. §. sed si, ff. de leg. 1. l. vbi autem 75. §. qui illud, ff. de verb. oblig.* Locorum, vt *dabis mihi centum Romæ, aut Capuæ. l. 3. §. nusquam, ff. de eo quod certo loco, l. ei qui, §. in sequestrum, ff. depositi.* Pœnarum, vt *Qui tale delictum admiserit, seruum, aut centum soluat. l. quicumque. ff. de seruis fugitiuis.* Conditionum, vt *Si nauis ex Asia venerit, aut Titius Consul factus fuerit. l. generaliter 6. C. de condit. instit. l. si hæredes 5. ff. eodem tit. l. cùm pupillus 76. §. 1. ff. de condit. & demonst. §. si plures, Instit. de hæred. instituend.* Rerum & locorum simul, vt *Dabis mihi centum Romæ, vel seruum Capuæ.* Tandem rerum & personarum, vt *Dabis mihi seruum, vel centum Sempronio.*

De verbis alternatiuis.

9 Deinde sciendum est, in disiunctiuis rerum, quas vulgò alternatiuas dicimus, sufficere vnum adimplere, id est alterum dare: itaque debitor alternatiuus vnam rem dando, liberatur, *l. si ita 25. l. si in emptione 34. §. si emptio, ff. de contrahend. emptione, l. plerumque 10. §. vlt. ff. de iure dotium, l. quod autem 7. §. si maritus, ff. de donat. inter, l. si ita relictum 43. §. vlt. ff. de leg. 2. l. penult. C. de condict. indeb. l. si hominem 32. ff. de noxalibus, cap. de raptoribus 36. q. 1. cap. referente, de præb.* Docent Petrus Pechius *in reg. In alternatiuis, de reg. iur. lib. 6.* Caldas Pereyra *de nominatione, quæst. 10. num. 32.* Ant. Faber *lib. 3. coniect. cap. 3.* D. Melchior de Valentia *tom. 2. illustr. tract. 4. cap. 2. nu. 7.* Licèt enim in obligatione alternatiua vtrumque sit in obligatione, *l. si Stichum 16. l. si duo 128.* vbi Corrasius, *ff. de verb. obl. l. Stichum 96. §. 1. ff. de solution.* nihilominus tamen alterum tantùm est in solutione, *d. l. si duo, l. illud 25. ff. de constit. pecun. l. ex toto 8. §. 1. ff. de leg. 1. si illud 27. ff. de legat. 2. l. cùm illud 25. ff. quando dies legati, l. adigere 6. §. vltimo, ff. de iurepatronat. iuncta l. vlt. §. secundo, ff. qui, & à quibus, l. si quis ita 119. ff. de verb. obl. l. Stichum 8. §. qui decem, l si is cui 26. l. qui hominem 32. ff. de nouationibus, l. Stichum 95. de solut.* Et quamuis aliàs tot sint obligationes, quot res in legato, vel stipulatione deductæ, *l. 2. ff. de legat. 2. l. fine 29. ff. de verb. obl.* idque ex ratione legis *non ita 34. §. vltimo, ff. eodem tit.* nihilominus legatum alternatiuum vnum, & stipulatio alternatiua vna est, quia tantùm vna res est in solutione deducta, *d. l. si illud 27. ff. de legat. 2.* vnde est, quod in alternatiua obligatione vnum tantùm in effectu consequitur, nec requiritur, quod omnia concurrant; quia hoc ita postulat natura, & proprietas verborum, à qua recedi non oportet, *l. non aliter, ff. de legat. 3.* Quare in disiunctiuis sufficit alterum probari, vel alterum verum esse, seu quod alterum adimpleatur, vt in præsenti textu docetur: & in hac parte alternatiuæ obligationis obseruandi sunt textus *in l. hæc scriptura 26. ff. de condit. & demonst.* iuncto Fabro *lib. 17. coniect. cap. 2. l. 1. §. sed si mihi, ff. de verb. obl. l. vlt. vers. probibetur, & §. is qui, ff. qui & à quibus, l. si quando 109 §. 1 ff. de legat. 1. l. cùm vnus 10. ff. de aur. & argent.* iuncto Costa *1. select. cap. 4. l. si vnus 27. §. si stipulatus 6. ff. de pactis, l. si quis 43. ff. ex quibus causis maiores*, iunctis Cuiaciò *ad Africanum ibi*, & *in d. l. si quando 109.* Larreategui *lib. 5. select. cap. 5. num. 1. l. 5. §. 1. ff. depositi, l. si marito 9. l. quod si fundus 11. ff. de fund. dotali*, iuncto Cuiacio *ad Africanum ibi, l. tutor 23. ff. de testament. tutel. l. illud 25. ff. de constit. pecun.* iuncto Cuiacio ad Papinianum ibi, *l. cùm illud 25. ff. quando dies legati, l. Stichum 95. in princip. de solut.* iuncto Cuiacio *ibi, ad Papinianum, l. Stichum 55. ff. ad leg. Aquil. l. & per 13. §. si Stichum, ff. de acceptil. l. si id quod 15. ff. de duob. reis, l. 1. §. si fructuarius, l. item 9. §. finali, cum l. sequenti, l. si ex re 28. de stipul. seruor. l. cùm ita 9. ff. de opt. legata.*

In alternatiuis sufficit vnum adimpleri.

Hactenus egimus de alternatiua rerum; in alternatiua verò personarum, quam magis propriè adiunctiuam dicemus, non idem docent Interpretes, sed potiùs affirmant disiunctiuam in coniunctiuam resolui: ita tenuerunt in præsenti Ripa & Burgos *num. 23. & 29.* Rebuffus *in l. sæpè, ff. de v. s.* Euerardus *loco à natura alternatiuarum, limit. 1.* Grassus *de successiõn. §. legatum, q. 6. num. vltimo*: sed hoc indistinctè in omnibus alternatiuis personarum verum non est, sed in illis tantùm casibus, in quibus hoc ius nouiter statuit Iustinianus, *in d. l. cùm quidam 4.* ne dispositiones illæ fauorabiles propter incertitudinem vitiarentur, ex regula legis *item si, §. vlt.* cum *l. sequenti, ff. de stipul. seruor.* vt rectè docuit Madera *suprà, cap. 34.* namque extra illos casus aliquando alternatiua inter personas posita propriam naturam retinet, vt *in l. si ex toto 8. §. 1. ff. de legat. 1. l. si Titio 16. ff. de leg. 2.* & alijs congestis à Grasso *dict. num. finali.* Aliquando alternatiua personarum inutilem reddit actum, vt *in d. l. item, §. vltim.* quæ nequaquam corrigitur ex finalibus verbis *d. l. cùm quidam*; quia vt rectè notauit Barbosa *in l. Gaius 46. n. 20. ff. solut. matrim.* non ad principalem decisionem, nec principium legis referuntur ea verba, sed ad versiculum, *sin autem*, quod immediatè antecedit, vt sensus sit, quod in contractibus ius antiquum in alternatiuis personarum remaneat illibatum, quamuis contrarium intendat probare Gomez *2. tom. var. cap. 11. num. 20.* In fauorem autem dotis admittunt omnes, quod alternatiua posita inter personas inutilem non reddit dispositionem. 10

De alternatiuis personarum.

In pluribus etiam conditionibus appositis disiunctiuè sufficit alteram adimplere, siue sint casuales, siue potestatiuæ, *l. si hæredi 5. ff. de condit. instit. l. cùm pupillus 78. § 1. ff. de condit. & demonst. l. generaliter 6. C. de instit. & substit. l. Lucius 85. ff. de hæred. instit.* Faber *lib. 5. coniect. cap. 29.* & *lib. 17. cap. 18.* Idem erit dicendum si diuersæ conditiones super eadem re non disiunctim, sed separatim in diuersis partibus apponatur, veluti si ex eadem parte Titius hæres instituatur sub conditione, si nauis ex Asia venerit; & iterum in diuersa parte testamenti ex eadem parte hæres nominetur, si Mæuius Capitolium ascenderit: quia tunc ad exemplum disiunctiuæ satis erit alteram conditionem existere, *l. si plures 17. ff. de condit. instit. l. si ita solum 27. §. vlt. ff. de hæred. instituend.* quas sic accipiunt Viglius *in d. §. penult. Instit. de hæred. instit.* Cuiacius *in dict. l. si hæredi 5.* Ideoque cùm eo casu plures institutiones censeantur, existente conditione vnius, iam idem hæres purè, & sub conditione ex eadem parte reperitur; ideoque præualet institutio pura tanquam plenior, & conditionalis non attenditur: docent Cumanus, & Castrensis *in d. l. si plures*, Peralta *in l. 3. §. vlt. n. 40. ff. de hæred. instit.* nec obstant textus *in l. sub diuersis 51. l. quod traditum 56. cum duabus sequent. ff. de condit. & demonstr.* quibus satisfaciunt Cuiacius *in d. l. si hæredi*, Viglius, & Pichardus *in d. §. penult.* 11

De alternatiuis conditionum.

Ex his velut manuducimur ad resolutionem illius quæstionis satis vexatæ apud Interpretes, verum videlicet in disiunctiua negatiuè concepta sufficiat alterum adimpleri, quemadmodum in affirmatiua? Et nonnulli docent in ne- 12

De alternatiua negatiua.

gatiua necessarium esse neutrum fieri, per textum *in l. si ij qui 13. §. cùm ita, ff. de rebus dubijs*, vbi affirmatur, ita concepta stipulatione, *Si hominem, seu fundum non dederis, centum dabis*; necessariò vtrumque faciendum esse, & ideò siue alterum, siue neutrum factum sit, committi stipulationem; quod & affirmatur *in vers.* 1. eiusdem legis. Expendi etiam potest pro ea sententia text. *in l. si ita quis* 135. *§. ea lege, ff. de verb. obl.* Ita tenent in præsenti Ioannes Andreas *n.* 18. Butrius *n.* 8. Panormitanus *n.* 2. Cardinalis *n.* 4. Sahagun *n.* 10. Barbosa *n.* 5. Rebuffus *in d. l. sæpè*, Baldus *in l. generaliter, C. de institut.* Cuiacius *in d. l. si is qui* 13. *§. cùm ita*, & *lib.* 5. *obseru. cap.* 3. Goueanus *lib.* 2. *variar. c.* 22. Osualdus *ad Donellum lib.* 15. *cap.* 12. *littera K*, Faber *lib.* 17. *coniectur. cap.* 18. Contrarium, videlicet sufficere etiam in negatiua disiunctiua vnum adimpleri, docent Decius *hic, n.* 26. Felinus *n.* 16. Vranius *n.* 3. Burgos *nu.* 23. plures laudati à Sahagun *n.* 10. Barbosa *in præsenti, n.* 5. & *de dictionibus, dictione* 46. *n.* 3. Donell. *in d. l. si ita quis* 63. *ff. de verb. obl.* Madera *animadu. c.* 24. Facit pro eorum sententia text. *in d. l. si ita quis* 129. necnon & illa ratio, quia quemadmodum vt verificetur disiunctiua affirmatiuè concepta, sufficit vnum fieri, quamvis alterum factum non sit, quia verum est dicere illud, aut illud factum esse; ita ad veritatem negatiuæ sufficiet alterum non fieri, quamvis alterum factum sit. Alij in hac quæstione distinguendum putant inter eum casum, in quo agitur de obligatione inducenda, & stipulatione committenda; & inter eum casum, in quo agitur de obligatione inducenda, nec committenda stipulatione. Priori casu affirmant, quod quemadmodum in affirmatiuis sufficit alterum fieri, ita in negatiuis sufficit alterum non fieri; ita accipiunt textum *in d. l. si ita quis*. Posteriore verò casu, sicut in affirmatiuis requiritur, quod vtrumque non fiat, ita in negatiuis vtrumque fieri oportet, ne obligatio inducatur, vt in exemplis propositis *in d. §. cùm ita*. Sed in hoc Interpretum dissidio ego negatiuæ sententiæ adhæreo, quam nouiter defendit Olanus *d. lib.* 1. *paral. c.* 5. qui contrariæ sententiæ fundamentis satisfacit: vidẽdus est, nam nobis omnia prosequi nec vacat, nec libet.

13 Cùm ergo debitor alternatiuè obligatus, teneatur tantùm vnam rem præstare, aut vnum facere ex deductis in obligatione, sequitur, ipsum posse eligere quod maluerit præstare; quod pro regula traditum est, videlicet in alternatiuis debitoris esse electionem, & sufficere adimplere, quam exponunt prædicti Interpretes: nos autem prosequi nec licet, nec libet. Obseruandi tamen sunt textus *in l. si id quod* 15. *ff. de duobus reis, l. cùm hæreditas* 5. *§. vlt. ff. qui & à quibus*, iuncto Fabro *lib.* 2. *coniecturar. cap.* 5. *l. te hominem* 32. *ff. de nouationib.* iuncto ipso *lib.* 3. *coniecturar. cap.* 3. *l. adigere* 6. *§.* 1. *ff. de iurepatronatus*, iuncto etiam ipso *lib.* 24. *coniecturar. cap.* 18. *l. pater, ff. de pactis dotalibus*, adhibito Costa *lib.* 1. *selectar. cap.* 16. *l. inter* 51. *ff. de fideiussorib.* cum Fabro *lib.* 1. *coniecturar. cap.* 4. *l. & ius* 13. *§. si Stichum, ff. de acceptilat. l. si vnus* 27. *§. sed si Stichus, ff. de pactis, l. non solùm* 7. *§.* 1. *ff. de liberat. legata, l. Lucius* 85. *ff. de hæred. instituend.* Fabro *lib.* 17. *coniecturar. cap.* 19. *l. vltim. §. vlt. ff. qui & à quibus, l. cùm vnus* 10. *ff. de auro, & argent.* cum Costa *lib.* 1. *select. cap.* 4. *l. si quis stipulatus* 43. *ff. ex quib. caus. maiores*, iuncto Cuiacio 7. *ad Africanum*, ibi, *l. si quando* 109. *§.* 1. *ff. de legat.* 1. iuncto D. Martino de Larreategui *lib.* 5. *selectar. cap.* 5. *l. quod si fundus* 11. *ff. de fundo dotali, l. illud* 25. *ff. de constit. pecunia, l. Stichum* 55. *ad leg. Aquil. l. quotiens, §.* 1. *ff. de optione legata, l. hæredes* 25. *§. fin autem* 7. *ff. familiæ ercisc. l. si quis argentum* 35. *C. de donationib.*

14 Quibus sic animaduersis, ratio præsentis decisionis ex eo prouenit; nam cùm natura disiunctiuè sit disiungere vnam rem ab alia, & facere vt vnum sufficiat adimpleri, vt verificetur dispositio, ex suprà traditis; inde cùm in rescripto aliquid iubetur sub disiunctione alternatiuam inducente, sufficit vnum adimpleri, nec necesse est, vt vtrumque in rescripto comprehensum verificetur: vnde in nostro textu rescriptum, quod continebat illas disiunctiuas partes sub disiunctione, videlicet si constasset esse Sacerdotis filium, vel Ecclesiam illicitè occupasse, cùm sit alternatiuum, vnum tantùm sufficit, videlicet quod sit sacerdotis filius, vel illicitè occupasset Ecclesiam; tunc enim altero probato, seu verificato, remouendus est ab Ecclesia, cùm rescriptum alternatiuum esset sub disiunctione expeditum, vt docent in præsenti Viuianus, Sahagun, & Vranius.

15 Nec difficultas suprà adducta obstat; nam omissa illa satis diffusa quæstione, vtrum rescripta sint strictè, an latè interpretanda, dicimus, rescripta strictè accipi, vel latè, cùm sumus in dubio, nec ex verbis, aut intentione concedentis aliud apparet; quia tunc interpretatio fit iuxta id quod verosimilius est, & secundùm materiam, & qualitatem dispositionis, ad quam disponens magis attendere videtur, regula *inspicimus* 45. *de reg. iuris in* 6. vnde cùm in rescripto, vbi alternatiuè, id est sub disiunctione aliquid iubetur, expressa sit voluntas concedentis rescribere volentis, vt alterum tantùm adimpleatur, ideò asserimus in tali rescripto sufficere alterum adimplere, aut esse verum. Nec obstat difficultatis augmentum deductum *ex d. l. penult. C. de v. s.* nam cùm apud veteres dubitaretur, an legatum; hæredis institutio, seu tutoris datio propter nimiam incertitudinem in ea specie vitiarentur, *l. duo* 30. *ff. de testament. tutel.* an verò potior esset conditio occupantis, iuxta legem *si pluribus, ff. de procuratorib.* vel is præferri deberet, qui priori loco nominatus est. Tandem Iustinianus explosis veterum sententijs, statuit melius visum esse, disiunctionem, *aut*, pro copulatiua, *&*, accipi, vt coniunctio modo dispositio testatoris procedat. Alia plura circa eius textus interpretationem adducunt Raguellus, Linglois, & Merillus *ibi*, Olanus *dict. lib.* 1. *c.* 3. *n.* 5. & *c.* 8. Nec obstat dicta lex *generaliter* 6. fauore enim filiorum iam temporibus mediæ Iurisprudentiæ receptum erat, vt disiunctiua resolueretur in copulatiuam, *l. Lucius* 85. *ff. de hæred. instit. l. ex facto* 43. *ff. de vulgari, l. cùm auus* 102. *ff. de condit. & demonstrat. dicta l. si is qui ducenta*: latè & alia prosequens docet Olanus *dict. lib.* 1. *c.* 8. *&* 9. Nec maiorem difficultatem continet textus *in dicta l.* 30. ibi enim dictio, *seu*, alternatiuam non inducit, quia fuit adiecta à testatore, non animo disiungendi res legatas, sed potiùs ampliandi legatum; cùm enim legasset mundum muliebrem vxori, adiecit, *seu quæ eius causa paraui*, ampliandi animo, vt quæ appellatione mundi muliebris, & in eo continebantur, expressis verbis relinqueret. Docuerunt Cuiacius *lib.* 26. *obseru. c.* 34. Costa *lib.* 1. *select. c.* 4. Couarr. *lib.* 2. *var. c.* 5. Eadem ratione *in d. l. si is qui ducenta, § finali*, substitutio ita concepta: *Si quis mihi filius gignetur* (seu *genitum*, vt vult Fornerius *lib.* 5. *rerum quotid. cap.* 20.) *hæres mihi esto; si mihi filius, aut filia hæres non erit, Seius hæres esto*, non verificatur si filius non sit hęres, licèt filia sit; sed desideratur vt tam filius, quàm filia hęredes non sint. Id enim procedit, quia ex tacita voluntate testatoris disiunctiua filiorum resoluitur in coniunctiuam, ne videatur testatorem voluisse propriæ posteritati extraneum substitutum præferre, vt Donellus & Gothof. ibi animaduertunt. Nec vltimum augmentum difficultatis refragatur, nam licèt Madera *animadu. c.* 11. intendat etiam in alternatiua legis disiunctiuam conseruari, verius tamen est, in disiunctiuam resolui, & præsentem regulam limitari in alternatiuis legis. Nec tunc obstat difficultas suprà perpensa; nam rescripta non sunt leges generales, licèt quoad partes pro legibus obseruentur; vnde disiunctiua in eis non conuertitur in coniunctiuam, vt in legibus generalibus.

16 Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in c. olim* 25. *hoc tit.* vbi proponitur, Petrum Clericum detinuisse Parochiam de Salice, quam R. dicebat se canonicè adeptum fuisse: ipse impetrauit litteras ad Abbates Saginensem, & Vallis Regiæ. Qui iudices delegati cùm partes ter citarent, Petrus nec per se, nec per responsalem, hoc est procuratorem, *c. cùm olim, c. ex parte, de priuil. l. sed etsi, ff. de pactis*, comparere voluit; quare ipsum excommunicarunt propter contumaciam, & fructus beneficij sequestrarunt. Demùm Petrus comparuit, & absolutus fuit; & cùm iudices illi assignarent diem, & locum in quo staret promissis, ipse ex litteris à iudicibus datis abrasit diem & locum, & in rasuræ loco apposuit, quod illi fructus sequestrati restituerentur, quo facto falsitatem commisit; nam falsum committitur, quando amouendo aliquid per rasuram, aliud ibi scribitur, *cap. litèt, de crimine falsi*; & hoc confessus fuit coram iudicibus, qui totam facti seriem R. Pontifici retulerunt. Quibus cognitis Pontifex rescripsit dictis iudicibus, vt si ita esset Petro perpetuum silentium imponerent, & R. Ecclesiam adiudicarent. Sed cùm iudices delegati adhuc dubitassent, vtrum non solùm falsitas, verùm etiam detentio Ecclesiæ, & alia suprà relata essent probanda, vt ab Ecclesia Petrus amoueretur, consuluerunt iterum R. Pontificem, qui decreuit omnia esse probanda, nec sufficere vnum verum esse. Ex quo textu expressè deducitur, in rescriptis disiunctiuè conceptis

Margin notes: In alternatiuis cuius sit electio. — Traditur ratio decidendi. — Respondetur difficultatibus. — Exponitur cap. olim 25. hoc tit.

ceptis non sufficere vnum verum esse, sed omnia probari debere. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non sufficere vnum verum esse, sed omnia esse probanda; quia cum clausula, *si ita est*, in ipso rescripto adiecta fuisset, ad omnia in eo contenta referri debuit, quod proprium esse ipsius clausulæ docent plures congesti à Barbosa in eo textu. Accedit, nam in rescripto ibi relato Pontifex non fuit vsus dictione disiunctiua, imò potiùs generali clausula, *si ita est*, quæ ad omnia refertur: quare rectè Pontifex decreuit omnia probanda esse, nec sufficere vnum rerum fuisse.

17 Exponitur cap. mandato 10. de præbend. lib. 6. Deinde præsenti assertioni opponitur textus *in cap. mandato 10. de præb. lib. 6.* vbi proponitur rescriptum Apostolicum gratiæ concessum fuisse, vt certus Prælatus conferret beneficium Petro, cuius beneficij collatio ad ipsum, vel ad alium pertineret. Simul vacarunt duo beneficia, quorum vnius collatio spectabat ad ipsum executorem literarum, alterius verò ad alium; quæstio fuit, an executor literarum possit adimplere Pontificis iussum conferendo beneficium, cuius collatio ad alium spectabat? Et respondet Bonifacius VIII. scripturæ ordinem in ipso rescripto esse seruandum, & non posse executorem literarum adimplere Pontificis præceptum conferendo beneficium, cuius collatio ad alium spectabat: ex quo textu expresè deducitur, in rescripto disiunctiuè concepto non sufficere alterum adimpleri, vel tantùm aliud verum esse. Pro cuius textus expositione sciendum est, quod quamuis generaliter verum sit, disiunctiuam non conuerti in coniunctiuam, nec scripturæ ordinem seruari; hoc tamen procedit, nisi mens disponentis, seu materia subiecta contrarium suadeant, aut iniquitas non sequatur, si alternatiua suam naturam retineat; tunc enim resoluitur in coniunctiuam, vt docent Bartolus *in l. Gallus, §. quidam recté, num. 4. & 6.* Iason *num. 23. ff. de liberis & posthumis*, Tiraquellus *in l. si vnquam, verbo Susceperit, numer. 42. Cod. de reuoc. donat.* Suarez *allegat. 27.* Menchaca *de success. progress. §. 4. num. 7. & 8.* Madera *sup. cap. 33.* Exempla peti possunt, primum *ex l. cùm pater, §. à te peto, ff. de legat. 2. l. hæredes mei, §. vlt. ff. ad Trebellianum*: vbi quamvis aliàs alternatiua posita inter personas honoratas resoluatur in coniunctiuam, *l. penult. Cod. de verb. signif.* nihilominus seruatur ordo scripturæ, quia inter personas nominatas dispar affectionis ratio erat, ob quam alternatiua, de qua ibi, dicitur alternatiua ordinis; quia inter eas personas apponitur, inter quas cadit ordinata affectio. Ita docuerunt in præsenti Felinus *num. 4.* Decius *num. 39.* Ripa *num. 50.* Burgos *nu. 30.* Molina *de primogen. lib. 1. cap. 6. num. 7.* Peregrinus *de fideicommissis, art. 18. numer. 24.* inde resoluentes, quod si in maioratus fundatione caueatur, vt succedat filius, vel filia maior, adhuc præferendus est filius etiam minor, quamvis filia maior existat: quod etiam tenent Ant. Gomez *in l. Tauri, n. 62.* Couarruuias *lib. 3. var. cap. 5. n. 5.* Gamma *decis. 337. ex num. 11.* Secundum exemplum proponitur *in d. cap. mandato*, in cuius specie in disiunctiua ordo scripturæ seruatur, quia ratio grauaminis postulabat, vt Episcopus grauatus beneficium conferre, potiùs illud, cuius collatio ad eum spectabat, conferret, quàm illud cuius collatio ad alium pertinebat; & sic in eo rescripto seruatur ordo scripturæ, vt docuerunt Glossa ibi in præsenti textu, vbi Felinus *num. 4. versic. fallitur primò*, Decius *num. 39.* Burgos *num. 30.* Additionator Panormitani *lit. G.* Etiam expendi potest textus *in capitulo 2. hoc titul.* iunctis ibi notatis.

CAPVT V.

Idem a *Rauennati Archiepiscopo*.

SIquando aliqua tuæ Fraternitati dirigimus, quæ animum tuum exasperare videntur, turbari non debes, neque moueri, aut credere quod personam tuam contemptibilem velimus reddere, vel despectam; quia te sicut charissimum fratrem nostrum, & immobilem columnam Ecclesiæ affluentissima charitate diligimus, & honoris, & exaltationis tuæ desideramus modis omnibus incrementum. Nam etsi sæpè fratribus, & Coepiscopis nostris secundùm varietatem eorum, quæ nobis suggeruntur, asperè, & durè scripsimus; hoc tamen non ex minori affectione contigit, sed vt clamoribus querelantium, secundùm Deum, & officij nostri debitum satisfacere comprobemur. Quapropter monemus prudentiam tuam, & exhortamur attentiùs, quatenus de cætero non mouearis, neque turberis, nec tuus animus deijciatur, si tibi durum, vel asperum scripsimus: sed sicut vir prouidus & discretus, qualitatem negotij, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum *b* reuerenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam prætendas: quia patienter sustinebimus, si non feceris quod praua nobis fuerit insinuatione suggestum.

NOTÆ.

1 Rauennæ delineatio. a R*Auennati.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* Rauenna inter nobiliores Italiæ ciuitates numeratur apud veteres Authores, ob vetterrimum portum vbi Augustus classem ad tutelam maris collocauit, Suetonius *in eo, cap. 49.* Tacitus *lib. 4. annalium*, Vegetius *lib. 4. de re militari, cap. 31.* ex eis & alijs notauit Sauarus *ad Sidonium, lib. 1. epist. 4.* Strabo *lib. 5.* in paludibus priùs sitam fuisse refert, & fundatam à Tesanis, à quibus Sabini acceperunt: Augustus eam muris circumdedit: Alaricus Longobardorum Rex illam exornauit: Theodoricus in ea Regiam sedem fixit. Variorum experta est dominatum, Romanorum, Eurorum, Ostrogothorum. Iustinianus supremum in ea instituit Magistratum, cuius munere fungebantur Exarchi ab Oriente missi; quod munus durauit vsq; ad tempora Imperatoris Leonis III. Astulphus Rex Longobardorum eam occupauit, sed compellente Pepino Gallorum Rege Romano Pontifici restituit, cœpi q; censura Pontificia administrari. Posteà à Longobardis occupata, iterum in ditionem Ecclesiasticam redijt, vt refert Vghellius *to. 2. Italiæ, fol. 325.* Iam à temporibus S. Apollinaris Ecclesia Cathedrali decorata est, quæ posteà in Metropoli erecta fuit. Zosimus *lib. 3. Rauenna Metropolis, Flaminiæ vrbs primaria.* Et Hieronymus Rubeus *lib. 2. hist. Rauennat.* refert à Valentiniano III. hunc honorem accepisse, tradens priuilegium ipsum ex vetustis membranis: sed meritò de eius fide post Baron. dubitat Carolus à S. Paulo *lib. 1. Geograph. sacræ, fol. 44.* qui probabile esse tradit, Rauennatensem Ecclesiam iam tempore Leonis Magni à Mediolanensi iurisdictione abstractam, Metropolin fuisse. Illud non omittam, primis eius temporibus columbam è cœlo delapsam, eius Ecclesiæ Præsules diuinitus monstrasse, vt refert Vghellius *vbi suprà*. Gerardo huius Ecclesiæ Præsuli ex anno 1172. vsque ad annum 1182. missa est præsens epistola: & quia sæuissimis illis temporibus pro Alexandro III. acriter pugnauit contra Antipapas, columna Ecclesiæ in præsenti appellatur. Eius Ecclesiæ mentio fit *in cap. 3. de postul. Prælat. cap. causa 8. de elect. c. 4. de corp. vitiat.*

b *Reuerenter adimpleas.*] Alioquin punitur rescripto non obediens, *l. 5. Cod. de diuersis rescriptis*, Iure Ciuili, vel ad arbitrium Præfecti Prætorio, vel ipsius Principis, vt colligitur *ex l. aliud 131. §. 1. ff. de verb. signific.* aut mulcta triginta librarum auri, *ex l. 2. Cod. de legib.* Si ex contemptu sit inobediens, maior debet esse pœna, iuxta illud Prudentij *in Rom. Martyr.*

—— Solue pœnam sanguinis:
Spreuisse leges, respuere est Principem.

COMMENTARIVM.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Si rescriptum Principis contineat aliquid contra ius expressum, aut ex cuius executione scandalum sequatur* 2 Conclusio illustratur.

tur, reuerenter eſt accipiendum, in eius tamen executione ſuperſedendum, donec Princeps conſulatur. Probant eam textus in c. memoriam 3. 14. diſt. cap. 1. 31. diſt. cap. 1. 40. diſt. cap. nomen 2. q. 5. cap. contra mores 3. 100. diſt. c. quid ergo 49. 12. q. 3. cap. quid culpatur 4. 23. q. 1. c. cùm apud 11. q. 1. cap. manet 24. q. 1. cap. ſententiam 35. q. 9. cap. cùm contingat, hoc tit. cap. niſi, §. pro graui, de renunc. cap. 2. de offic. delegat. cap. ex litteris 4. iuncta gloſſa, verbo Supplicauit, de in integ. reſtit. cap. licèt, de for. compet. cap. paſtoralis, de fide inſtrum. cap. cùm teneamur 6. de præb. cap. litteras, de reſtit. ſpol. l. omnes, fin. C. ſi contra ius, l. ſi quis aduersùs, authent. quæ ſupplicatio, C. de precibus Imperatori, l. vnica, C. de offic. Præfect. Prætor. authent. de mandatis Principum, §. deinde competens, authent. vt nulli iudicum, §. & hoc verò iubemus. Conſonant de iure noſtro patrio lex 17. & 19. tit. 23. lex 6. tit. 24. partit. 3. lex 5. tit. 12. lib. 3. ordinamenti, lex 1. tit. 14. lex 1. & 2. tit. 19. lib. 4. recopilat. lex 11. tit. 14. lib. 2. recopilat. Illuſtrant plures ex antiquioribus, congeſti à Couarr. in practicis, cap. 35. num. vlt. & in regula peccatum, in principio, num. 5. de regul. iuris lib. 6. & lib. 2. variar. cap. 8. num. 1. Ex practicis plures laudati à Cenedo collectaneo 30. ad Decretales, quibus addendi ſunt Anguianus lib. 1. de legib. cap. 5. Salgado de ſupplicatione, p. 1. cap. 1. Salcedo lib. 2. de leg. politic. cap. 3. Roa de iuribus principalibus, q. 1. num. 20. & 30. Vranius & Petrus Gregorius in præſenti, idem lib. 2. de reſcriptis, cap. 51. Fragoſo de regimine, 1. p. diſp. 1. §. 4. Solorzano to. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap. 8. n. 51. & lib. 4. c. 10. n. 41. Marquez in Gubernat. lib. 1. c. 10. Mancinus genialium c. 246. Cochier lib. 2. theſauri, c. 2. in notis, Cironius lib. 1. obſeru. c. 14. Arias de Meſa lib. 2. variar. c. 36. num. 2.

4 Traditur ratio dubitandi. Sed in hanc aſſertionem ita illuſtratam, pro ratione dubitandi ita inſurgi poteſt: Principis mandatis reſcriptis comprehenſis omninò parendum eſt, cap. in memoriam, 3. 14. diſt. cap. 1. diſt. 31. Probant latè Fragoſo dict. lib. 1. diſput. 2. §. 4. Solorzanus dict. cap. 19. nu. 41. ita vt de eius poteſtate dubitare proximum ſit ſacrilegio, vel de eius præcepto, prætextu ſupplicationis, tergiuerſari, l. 1. C. vt ordo dignit. lib. 12. l. ſacrilegij 5. C. de diuerſ. reſcript. l. 3. C. de crim. ſacril. Roias de ſucceſſion. cap. 23. num. 66. Padilla in l. 3. C. de diuerſis reſcriptis; à quibus hæc lex tertia barbarè allegatur ad hoc probandum; emiſſa enim fuit ſuper electionibus à Principe factis non taxandis, cui occaſionem præbuit Symmachus in epiſt. 30. l. 10. vt notauit Mendoza de pact. lib. 1. cap. 5. q. 1. Nec intereſt, quod reſcriptum quid durum, aut à ratione alienum contineat, quia ſufficit, quod ita ſcriptum ſit, l. proſpexit, ff. qui & à quibus: igitur non rectè aſſerimus, licere in executione reſcripti Principis ſuperſedere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ſi reſcripta contra ius conceſſa non mandarentur executioni, fruſtrà impetrarentur; ſiquidem reſcripta iuri conſona neceſſaria non ſunt, ex illa vulgari regula, Fruſtrà precibus impetratur, quòd iure communi conceditur, l. quæ 8. vlt. ff. de condition. inſtit. l. vnica, C. de theſauris, lib. 10. cap. in his 30. de priuilegijs: vnde paſſim in Pandectis reperiuntur contra ius impetrata, vt in l. Imperator 8. ff. de poſtulando, iuncta lege ad tempus 5. ff. de decur. l. 4. ff. de iure patr. l. 3. ff. de interd. & relegat. l. reſcriptum 10. ff. de pactis, iuncta lege ſi præcedente 58. §. Lucius, ff. mandati, l. 2. ff. de bonis eorum, iuncta lege eius 29. ff. de iure fiſci, l. conſtitutionib. 33. iuncta lege omne, ff. de oblig. & act. l. 1. §. ſi eo hæredi, l. 3. §. quamvis, ff. ad leg. Falc. l. moris 9. §. vlt. ff. de pœnis, l. qui pœnæ 8. ff. de monum. notauit Arias à Meſa lib. 1. var. cap. 39. num. 33. Igitur cùm proprium ſit reſcriptorum aliquid contra ius inducere, non debet in eorum executione ſuperſederi, quia aliquid à iure alienum contineant. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam ſi liceret in executione reſcripti ſuperſedere eo prætextu, quòd contra ius aliquid contineret, liceret etiam executionem differre ſecundi reſcripti poſt factam ſupplicationem primi, cùm detur eadem ratio: ſed non licet ſuperſedere in ſecundi reſcripti executione poſt ſupplicationem à primo interpoſitam, authent. vt determinatus ſit numerus, §. vlt. verſic. Contradicere, l. 29. tit. 18. partita 3. Anguianus lib. 1. de legib. cap. 5. ergo nec à primo reſcripto licet ſupplicationē interponere, ſuſpenſa eius executione.

5 Traditur ratio decidendi. Qua dubitandi ratione ita fulcita, non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, videlicet Principum reſcripta reuerenter eſſe ſuſcipienda, tam à partibus qui ea impetrarunt, quàm à iudicibus, quibus diriguntur, ex præſenti textu ibi, reuerenter: cap. ſciſcitatus 13. cap. edoceri 21. cap. Abbatem 40. hoc titulo. Concil. Romanum ſub Gelaſ. I. ibi: Decretales epiſtolas, quas BB. Papæ diuerſis temporibus ab vrbe Roma pro diuerſorum Patrum conſultatione dederunt, venerabiliter eſſe cuſtodiendas. Quare reſcripta Principum, Sacræ Litteræ vocantur in l. vnica, C. Theodoſ. de mandat. Princip. l. 5. C. de iure fiſci, l. vltima C. de longi temp. præſcript. l. 10. Cod. Theodoſ. de his qui ſuper rel. l. 20. C. Theodoſ. de hæreticis. Satis affatus, in l. 6. C. Theodoſ. de diuerſ. reſcript. Cæleſtia Oracula, in l. iubemus, C. de ſacroſ. Eccleſ. l. 4. C. de legibus. Qui verò irreuerenter, & ſine honore debito reſcriptum Principis ſuſcipit, amiſſione bonorum mulctatur, & verberibus caſtigatur in legibus Longobard. lib. 7. tit. 1. in cap. Caroli, lib. 4. cap. 3. apud nos amiſſione bonorum, & exilio plectitur, l. 11. tit. 13. partit. 2. Honor autem etiam conſiſtit in oſculatione ipſarum litterarum; reſcripta enim Principum, pro ſalutatione, & reuerentia moris fuit omni tempore labris admouere. Paulus Diaconus lib. 16. Cum autem ſuſciperet, Imperatoris ſacrum oſculatus eſt ſignaculum. Quod ea ratione factum credi poteſt, quia cùm in bulla, qua ſignatæ ſunt litteræ Imperatorum, vultus & icones ipſorum expreſſi eſſent, religionis cauſa, quam in ipſis ſimulachris ineſſe exiſtimabant, ea oſculabantur. Vnde ſacri vultus, quos populus ſalutare & oſculari ſolebat, labrata dicebantur, l. 1. C. publicæ lætitiæ vel conſul. obſeruauit Cironius lib. 1. obſeruat. c. 14. ſed potiùs legendum eſt in eo textu, laurata; nam Imperatores imagines ſuas laureatas ad Prouincias mittebant, eclog. 56. Baſilic. Gregorius Dialogus in ep. 1. ad Leonem Iſaurum: ita emendauit Meurſius in gloſſario, verbo Lauratam: videndi ſunt Cuiac. & Gothof. in d. l. 1. Bulengerus lib. 2. de Imperat. c. 1. Accedit, nam adorare propriè eſt ad os admouere, iuſtus Lypſius in ſelect. Baron. in martyrol. die 17. Februar. vnde adorare purpuram dicitur, qui eam oſculatur, leg. 1. C. de apparit. Præf. Prætor. lib. 11. l. ſi quis ſeruum 7. qui milit. poſſunt, eod. lib. l. fin. C. de Principibus agentium in rebus, eod. lib. l. 2. Cod. de Primipilo, eod. lib. Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 46. vbi plura Salmut. Inde cùm antiqui adorarent imagines & ſimulachra Imperatorum, eorum reſcripta bullis ſignata oſculabantur; quod maiori cum ratione obſeruatur in reſcriptis Pontificijs, in quibus ſacri vultus SS. Apoſtolorum Petri & Pauli exprimuntur. Innoc. III. lib. 1. epiſt. 133. illuſtrarunt Cironius dict. cap. 14. Salgado de retent. bullar. 1. part. c. 3. à principio.

Sed ſi reſcripta Principis contineant aliquid à ratione 6
Proſequitur eadē ratio. alienum, aut ex quo ſcandalum ſequatur, debent reuerenter ſuſcipi; ſed perſonæ quibus diriguntur, ſuperſedere in eorum executione debent, & ipſum conſulere; nam Princeps reſcriptum concedendo, tacitè complectitur eam conditionem, Niſi iuſta adſit cauſa ſuperſedendi in eius executione: quare ſimiles iudices ſuperſedentes, licèt verbis Principis non obediant, menti tamen obtemperant. Abbas in præſenti, num. 2. Ripa num. 2. Cardinalis q. 1. Accedit, nam quando Princeps aliquid in reſcripto complectitur contra bonos mores, aut ius tertij, per importunitatem, aut mendacium, magis quàm ex propria voluntate reſcripſiſſe intelligitur, cap. finali, hoc titulo in 6. aut per nimiam occupationem, extra voluntatem in ipſis litteris irrepſiſſe, cap. 2. hoc titulo, cap. cùm ex litteris, de in integrum reſtitut. cap. cùm olim, ibi: Sicut creditur circumuentus, hoc tit. Quod agnoſcentes quamplures Principes, ſtatuerunt ne ſubditi parerent eorum præceptis, ſi quid in litteris, quæ ipſorum nomine ſcriberentur, eſſet quod ipſorum legibus aduerſari videretur, crederentque ipſis ignaris huiuſmodi litteras emanaſſe: & Reges Ægyptiorum Iudices ſuos iureiurando adigebant, vt ſi quid iuberent, quod iniuſtum eſſet, nullo modo iuxta illud ius dicerent. De Antiocho Rege Aſiæ, & alijs idem referunt Cochier lib. 2. theſauri, cap. 2. Vſelius in notis ad Couarr. lib. 1. cap. fin. Vnde praxim ſupplicandi Romanum Pontificem cùm bullæ expediuntur contra Concilium Tridentinum, & interim ſuperſedendi in executione ipſarum bullarum, probant Salgado dicta 1. p. de ſupplicatione, per totam. Salcedo lib. 2. de lege politica, cap. 3. Caueant tamen qui hoc prætextu intendunt retentionem bullarum ex priuatis commodis, quando in eis contra ius, aut vnde ſcandalum oriri poſſit, aliquid conceditur, aut diſponitur. De obligatione autem ſupplicandi, & quando ſit ex lege charitatis, vel ex lege iuſtitiæ, agunt Marquez in ſuo gubernat. lib. 1. cap. 10. Primarius noſter Balboa in libello ſupplici contra pragmaticos, concluſ. 1. & 2.

Nec dubitandi ratio ſuprà propoſita refragatur; licèt 7
enim

Dissolutur dubitandi ratio. enim verum sit, Principi esse obediendum, id procedit dum iusta, & legibus consona præcipit, & tunc illi non parere, graue nefas est, *l.2.Cod.de desertor.lib.*11. secus si expresse iniustum præcipiat, *l.omnes*, *Cod.de appellat.* non enim Principi aut Magistratibus iniustum præcipientibus parendum est, *l.nec Magistratibus, ff. de iniurijs*: pluribus relatis probat Fragoso *d.disput.* 2. §.4. sed reuerenter similia præcepta suscipienda sunt, & suspensa eorum executione, Princeps ipse consulendus est, vt in præsenti textu docetur. Nec primum augmentum ipsius difficultatis obstat; pro cuius solutione sciendum est. Principes de iure rescribere in dubio credi, *l.2.Cod.de diuers. rescript.l. rescripta 7.C.de precibus Imperat l.vltima, Cod.de edendo*, & ab ipso iure communi rescripta interpretationem accipere, *cap. causam* 18. *hoc titulo*, *cap. licet* 32. *de præb. cap. super eo* 15. *de offic. deleg. l.si quando* 35. *C. de inoffic.testam.* Salgado *de supplicat.p.4.cap.14.num.*183. Menochius *lib.2. de præsumpt.cap.9.* Tuschus *lit. R. conclus.*201. imò & rescripta cum ipso iure communi coniunguntur, *l falsa* 33. *ff. de condit.& demonstrat.l.4.§.contra, de doli except.l.1.§.ergo, ff. nihil innouari appellat.pend.l.ab executore* 5. *Cod.quorum appellationes*. Quare vt rescripta secundùm ius Imperatores ederent, cum consilio Iureconsultorum plerumque rescribebant, vt constat *ex l.si debitor 7. l.ait Prætor* 10.§. 1. *ff. quæ in fraud.l.Plautius* 49. *ff.ad leg. Falcid. l. rescriptum* 10. *ff. de distract.pignor.* Plura Bertrandus *de Iurisperitis, in vita Papiniani & Vlpiani*, Petrus Gregorius *lib. 6.syntagm.cap.8.num.*5. Guterus *lib.1.de officijs domus, cap.* 17. Cuiacius *ad titulum Cod.de comitib.consistorial.* Gothofredus *in l.finali, Cod.de officijs diuers.* Si autem rescripta contra ius impetrentur, tanquam contra Principis voluntatem impetrata, executioni mandari non debent, *cap.rescripta* 25. *quæst.2.l.iubemus, Cod.de Præposit.sacr. cubic.lib.* 12. *l.omnes* 7. *Cod.si contra ius, l.præscriptio* 6. *Cod. de operibus public.l.vnica, Cod.de senatusconsult.l.2.Cod. de canone frum.* Facit Tiberij Cæsaris sententia apud Nicephorum Callistum *lib.1.histor.sacr.cap.*17 his verbis: *Si quid contrarium legibus per epistolam iussero, nolite parere, sed me ignoratione lapsum creditote.* Conueniunt maximè Theodorici verba apud Cassiodorum *lib.2. epist.*17. Non solùm ergo rescripta damnosa fisco, sed quocumque modo publicis legibus contraria, viribus non subsistunt, *l.nec damnosa* 3. *Cod.de precibus Imperat.nouella* 82. *Iustin.cap.*13. nam quoties contra ius rescriptum impetratur, subreptio impetrantis arguitur, *l.iubemus* 10. *Cod.de sacros. Eccles.l. penitentibus* 43. *Cod.Theodos.de oper.public.l.si quis* 47. *C.Theodos.de hæretic.* nouella Valentiniani, quæ desideratur sub titulo Codicis Theodos. *in damnum public.non val. rescript.* idque indicant illa verba dictæ legis *rescripta* 7. *Damnabili subreptione rescriptum, & fraudolentum intelligitur*; quapropter auctoritate caret, *l.6.Cod. Theodos. de hæret.* Nec obstat, quod ex varijs iuris locis probabamus, frequenter rescripta aduersus leges concedi, & valere; nam dicendum est, tunc rescripta contra ius concessa non valere, quando alium lædunt; secus verò si prosint petenti sine alterius damno, vt quando reis supplicantibus gratia indulgetur, *dict.l.rescripta, l.7.tit.5.lib.2. Basilic.* ibi: *Valet rescriptum contra ius elicitum, si non lædat alium, vel si crimen supplicantibus indigeat.* Potest enim & boni Principis esse legem abrogare, aut suspendere, non verò in iniuriam beneficia tribuere, *l.4.Cod.de emancip.liber.l.si donationem, Cod.de reuoc.donat.* sicuti nec in damnum vtilitatis publicæ, *l.7.Cod. de procurat.* Disertissimè hac de causa Symmachus *lib.*10. *epist.*40. cùm in causa Ionij viri Patricij, qui rescriptum speciale Imperatoris Theodosij impetrabat aduersus iura Medicis concessa ab Imperatore Valent. *in l. si quis* 10. *Cod.de profess.& med.l.9. Cod.Theod.eodem*; negotium ab ipso Imperatore diffiniendum, tam ipse, quàm Medicorum collegium curarunt: *Quoniam potissimùm inter venerationem legis, & noui beneficij reuerentiam iudicare non ausi.* Et infrà: *Quare motus ambiguis, & neque D. genitoris vestri ausus rumpere sanctionem, neque obuiam specialibus venire præceptis, diuino arbitrio numinis vestri, subditis allegationibus partium, summam negotij reseruaui.* Nec augmentum secundum obstat, pro cuius solutione disputant Interpretes, vtrum post secundum rescriptum iterum locus sit supplicationi; vt videre est apud Anguianum *lib.1. de legib.cap.5.* qui latè quæstionem pertractat, & prædictæ difficultati satisfacit.

8 Exponitur text. in cap. Sed suprà traditæ assertioni apertè opponitur textus *in cap.Pastoralis* 28. *§.quia verò, de offic. deleg.* in illis verbis: *Etsi sciat sententiam illam iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem.* Ex quibus verbis depromitur, ordinarium iudicem iussum per litteras iudicis delegati exequi sententiam à se prolatam, teneri eam exequutioni mandare, etsi sciat iniustam esse: ergo & rescriptum, quamuis iniquitatem contineat, debet exequi. Pro huius textus expositione plura cumularunt Couarr. *lib.1.variar. cap.1.* Suarez *de censuris disput.5.num.1.* Anguianus *dict.cap.5.* Balboa *in cap.5.de iudicijs*, Hortomanus *illustrium quæst.27.* Bobadilla *lib.2.politic.cap.10.* Bronchorst. *centuria 1.assertione* 14. & nos plura dicemus, Deo annuente, in eius commentario. Nunc pro solutione difficultatis dupliciter responderi potest: primò si attentè perpendamus diuersos casus decidi in præsenti textu, ac in dicto §. *quia verò*; etenim cùm plerumque accidat, multa à Pontifice extorqueri propter nimias petentium suggestiones, quæ ob negotiorum molem rimari non possunt, indeque proueniat plura concedi non concedenda, *cap.si aliquando* 41. *de sentent.excommun.* meritò eo casu executor dubitans, quænam fuerit voluntas concedentis, si agnoscat superiorem re maturius considerata oppositum eius, quod iussit, & rescripsit, responsurum, vt plerumque contingit, *cap.finali, in principio, de rescriptis in 6.l.1.Cod.de petit.bonor.lib* 10. tunc debet executor supersedere in rescripti executione, superioremque consulere, ex præsenti textu: diuersum autem est, quod docetur *in d.§.quia verò*, vbi sententia, de qua agebatur, iusta erat inspecta publica actorum fide; iniusta verò secundùm priuatam executoris scientiam; quo casu cùm is, vtpotè publicus minister, hanc deponere, & illam sequi teneatur, vt probant Caietanus 2.2. *quæst.67. art.2.* Couarr. *lib.1. variar. cap.1.num.*10. quibus adstipulatur sententia communi calculo recepta, videlicet, iudicem teneri iudicare secundum ea, quæ in iudicio allegantur & probantur, *l.illicitas, §.veritas ff.de offic.Præsidis*, *cap.iudicet* 3. *quæst.7.l.10.tit.17.lib.4.recop.* prout latè Couarr. *dict.cap.1.* vbi plures referunt Vselius, & Farias, Alber. Gentilis *in notis ad apolog. Apuleij, fol.4.* Cuiacius *lib. 12. obseru. cap.* 19. Donellus *lib.26. comment. cap.3.* Cenedus *ad decretales collect.101.num.11.* non immeritò *in dict.§.quia verò*, docetur iudicem ordinarium omninò esse cogendum sententiam delegati exequi, etiamsi iuxta priuatam scientiam credat esse iniustam. Secundò responderi potest, quod etsi *in dict. §. quia verò*, priuata executoris scientia sententiæ executionem non impediat, attamen si probabiliter in executione magnum scandalum timeatur, cui non aliter consuli potest, quàm supersedendo in executione, teneri executorem supersedere, iuxta præsentem textum, quod satis patet ex vltimis verbis ipsius *§.quia verò*, ibi: *Nisi apud eum efficere potest, &c.* quæ sunt referenda ad eum casum, in quo negotij qualitate perpensa causa rationabilis subest, quare exequi mandatum non possit; non verò quando sola interuenit iniustitiæ priuatæ scientia, hæc enim non sufficit, vt in executione supersedeatur, vt in principali decisione ipsius §. docetur.

Pastoralis, §. quia verò, de officio deleg.

Sed adhuc obstat suprà traditæ assertioni textus *in cap. cùm teneamur* 6. de præbendis, vbi in hac eadem specie sufficit, vt iudex qui rescriptum suscepit, & iniustum agnouit, supersedeat in eius executione, nec desideratur, vt Pontifici rescribat: igitur non rectè in præsenti textu iniungitur iudici ordinario, vt supersedeat, & statim rescribat superiori. Cui difficultati satisfaciendum est, dicendo quod licèt *in dict.cap.cùm teneamur*, non exprimatur, teneri iudicem inferiorem rescribere superiori, tamen id supponendum, & supplendum est ex præsenti textu, & *ex l.rescripta* 7. *Cod.de precibus Imperatori*, *cap.rescripta*, 25. *quæst.2.* quod in iure insolens non est, cùm omnia exprimi facilè non possint, vt obseruat Cuiacius *lib.6.qq.Papiniani in l.2.ff.de vsuris*, vbi ait Papinianus, fructus postea captos restitui à possessore post litem contestatam: quod idem scribitur *in l.si fundum* 17. *Cod.de rei vendicatione*; cùm tamen explorati iuris sit, non tantùm perceptorum, sed etiam percipiendorum, quos scilicet actor percepturus fuisset, si ei possidere licuisset, rationem haberi, *l.& fructus* 34. *l. si nauis* 62. *§.vltim.ff.de rei vindicat.l.donum* 5. *Cod. eod.tit.l. cùm seruus* 39. *§.fructus, ff.de legat.* 1. Illustrant Sanchez *lib.2.summæ, cap.23.num.97.* Pichardus *in §.1.num.15.Instit. de officio iudicis.* Aliud etiam exemplum sumi potest *ex l.si rogatus* 20. *§.vltimo, ff.de manumiss.vindicta*, vbi ait Vlpianus, Consulem apud se manumittere posse, etiamsi euenerit, vt minor annis 20. sit; quod tamen posterius falsum apparet *ex l.vnica, versiculo. Sed si euenerit, ff.de officio Consulis*,

9 Exponitur cap 6. de præb.

sulis,nisi suppleatur, & declaretur *ex eadem l.vnica*; scilicet, si causam apud collegam probauerit, quo casu apud se, non apud collegam manumittere potest: quo in casu accipienda sunt verba vltima dictæ legis vnicæ, iuxtà legem *apud* 18.*ff.de manumiss.vindicta*, *l.apud* 4.*ff.de manumiss.*Notarunt Cuiacius *lib.*7. *obseruat.cap.*17. Antonius Faber *in eadem l.vnica*,& *in iurisprudent. titulo* 6.*principio* 7.*illat.*11. Iulius Pacius *centur.*1.*qu.*41.alij congesti ab Osualdo *lib.*2.*comment.cap.*15.*littera C.*

10 Illustratur lex si vindicari C. de pœnis. Manet ergo, non semper teneri inferiorem exequi mandatum superioris. Inde exponenda venit celebris constitutio Theodosij *in l.si vindicari* 20.*Cod.de pœnis*, vbi iubetur executio sententiæ capitalis per 30.dies differri: quam constitutionem edidit Theodosius ob cladem Thessalonicam; nam cùm ipse atrocitate cuiusdam sceleris commotus iussisset sine discrimine nocentes, atque innocentes capite obtruncari, Diuus Ambrosius eum ab Ecclesiæ communione separauit, donec pœnitentia humiliter peracta,ad communionem admisit, facta prædicta constitutione, quam referunt Diuus Augustinus *lib.*5. *de ciuitate Dei*, *cap.*26. Diuus Ambrosius *epist.*28.Theodoretus *lib.* 5. *cap.* 17. & 19.Sozomenus *lib.*7.*cap.*24.Nicephorus Callist. *lib.*12. *historiæ*, *cap.*40. & 41. & ex eo Gratianus *in cap.cum apud Thessalonicam* 69.11.*qu.*3.& illustrant Cuiacius *lib.* 5. *obseru.cap.*9.& *lib.*26.*cap.*32.Petrus Greg.*lib.*2.*syntagm.cap.* 8.*num.*10.Sauarus ad Sidonium *lib.*1.*epist.*7.Pancirol.*lib.*1. *variar.cap.*41.Langleus *lib.*11.*semestrium*, *cap.*2. Anonymus *contra Machiauel.fol.*274. Arias à Mesa *lib.*2. *variar. cap.*36.Robertus *lib.*1.*rerum iudic. cap.*4. Solorzanus *emblem.*74.Couarr.*lib.*2.*variar.cap.*8.*num.*1. *versic.*2. Menochius *de arbit.casu* 334.*num.*6.Baronius *tom.*4. *annal.anno* 390.*num.*25.Petrus Faber *lib.*3.*semest.cap.*17. Gothofredus *in eod.textu*,*in C. Theodos.* quæ constitutio lucem accipit ex suprà traditis; nam cùm executor mandati Principis possit in eius executione supersedere, si scandalum timeatur, vt agnoscat Principem per importunas preces ita rescripsisse,meritò in eo textu Theodosius statuit pœnam vltimi supplicij à Principe decretam differendam esse per triginta dies; nam cùm Princeps procliuior credatur ad pietatem,quàm ad seueritatem, vt de Augusto testatur Seneca *lib.*1.*de clementia*, *cap.*9.& *lib.*2. *cap.*1. atque alijs exemplis illustrant Petrus Faber *lib.*2.*semestrium*, *cap.*2.& *lib.*3.*cap.* 17. hinc prouenit, vt si aliquando ab ipsis vindicta in reos exerceatur, id contra consuetudinem fecisse credantur. Quare meritò talis sententia statim exequenda non est, cùm sæpè modica dilatione emolliri possit, vt ait Paulus *in l.quidquid* 48.*ff.de reg. iur.* & malè aliqui existimarunt, constitutionem illam non esse Theodosij: nec etiam alij rectè docuerunt, idem iam olim cautum fuisse SC. Tiberiano,teste Sidonio *lib.*1.*epist.*7.ibi: *Ex vetere Senatusconsulto Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit.* Faciunt Quintilianus *declam.* 303. Calfurnius Flaccus *declam.*25.qui floruerunt antè Theodosium; nam vt obseruarunt Cuiacius *lib.*5.*obseruat. cap.*9. Iustus Lipsius *in annot.ad Tacitum*, *lib.*3.*annal.num.*113. hac in re variarunt Authores; nam nuper citati triginta dies adscribunt illi Senatusconsulto, à quibus dissentiunt Tacitus *d. lib.*3.ibi: *Igitur factum Senatusconsultum, ne decreta Patrum antè diem decimum ad ærarium deferrentur, idque vitæ spatium damnatis prorogaretur.* Suetonius *in Tiberio*, *cap.*75.ibi: *Nam cùm Senatusconsulto cautum esse, vt pœna damnatorum in decimum semper diem differretur.* Seneca *lib.*1.*de tranquillit.cap.*14. Vnde si placet illo Senatusconsulto indultum fuisse spatium triginta dierum, fatendum est, Theodosium non statuisse nouiter spatium illud, sed potiùs repetijsse, aut instaurasse, vt in pluribus alijs casibus id contigisse obseruat Pancir.*lib.*1.*var. cap.*78. Verùm hæc solutio meritò displicet Iusto Lipsio *vbi suprà*, *d.num.* 113. quare ea solutione omissa, & alia Baronij *anno* 390. *num.*27.dicendum est cum Cuiacio *lib.* 5. *obseruat. cap.*4. verè Tiberiano Senatusconsulto tantùm decem dierum spatium præscriptum fuisse,iuxta Suetonium, Tacitum, Senecam,& Dionem *lib.*57.& 58.*in fine libri*;sed Sidonium scienter,prudenterque id spatium dierum, quod Theodosius adiecit,Senatusconsulto Tiberiano deputasse, vt sæpè quod legibus Iulijs additum est posterioribus constitutionibus, nihilominus Iustinianus ipsis legibus Iulijs multis in locis adscribit,*l.vnica*,*§.cùm igitur*, *Cod.de caducis tollendis*:obseruarunt Hottomanus *lib.*4.*obseruat.cap.*9. Balduinus *ad legem Iuliam & Papiam*, *pagina* 159. Illud tandem notandum est pro expositione dictæ legis *Si vindicari*, eam constitutionem procedere in extraordinarijs Principum iussionibus, vbi speratur per dilationem mutatio voluntatis,iuxta illud Senecæ *lib.*2.*de ira*, *cap.*23.ibi: *In suspenso ira retinenda; potest enim pœna dilata exigi, non potest exacta reuocari*: & alterius Senecæ *in Agamemnone.*

—— Da tempus, ac spatium tibi:
Quod ratio nequit, sæpè sanauit mora.

Non verò procedit in ordinarijs iudicum sententijs, quæ etsi capitales sint, statim sunt exequendæ, *l.penult.Cod.de custodia reorum*,*l.cum reis* 18.*C.de pœnis*, *l.si quis fortè*,*eodem tit.*nisi suggerente iusta causa differri contingat, vt in casibus relatis *in l.*3.*l.*10. & 13.*ff de pœnis*,*l.*1. *Cod. de bonis proscriptorum*, quos & alios exponunt Couarruuias *libro* 2.*variar. cap.* 9. Tiraquellus *de pœnis delictorum*, *capite* 33. Iulius Clarus *in praxi*, *§.* 60. *num.* 26. Alciatus *lib.* 2. *parerg.cap.*28. Iacobus Gothofredus *in l.* 4. *Cod. Theodos. de pœnis.*

C A P V T VI.

Idem a *Fratribus*, & *Abbati Monasterij de Cumir.*

CVm Ordinem *b* Cisterciensem professi, eo *c* priuilegio, quo Fratres alij (eiusdem Ordinis) gaudeatis; inter vos & Clericos alios sæculares super decimis quæstione suborta, tacito quod sitis Cisterciensis Ordinis, contra vos, veluti contra monachos alterius Ordinis, litteras à Sede Apostolica impetrantes, deinde iuramentis & litigijs, sicut à vobis significantibus accepimus, & expensis difficilibus vos inquietant. Volentes ergo vobis sollicitè prouidere, ne contra tenorem *d* priuilegiorum vestrorum possitis quorumlibet temeritate vexari authoritate Apostolica vobis mandamus, vt si contra vos super decimis, vel alijs quæ Ordini vestro specialiter Sedes Apostolica indulsit, non facta mentione Cisterciensis Ordinis, litteræ fuerint à Sede Apostolica impetratæ, per eas minimè teneamini respondere, &c.

N O T Æ.

1 a FRatribus.] Ità legendum est, non *Fratribus Cisterciensibus*, vt legitur in hac sexta compilatione; nec *Cisterciensibus*, & *Fratribus de Cuman*, vt legitur in prima collectione: nec *Abbati*, & *Fratribus de Ribol*, vt legitur in Concilio Lateranensi *parte* 41.*cap.*4. non enim præsens priuilegium Alexander concessit omnibus Cisterciensibus Fratribus, sed monachis Cisterciensibus monasterij de Cumir, vt refert Illustrissimus Manrrique *Annal. Cisterc.tomo* 2.*anno* 1169.*cap.*3.*num. vlt.* vbi præsentem textum refert. Monasterium de Cumir est ipsius Ordinis Cisterciensis in Hibernia, cuius initium prædictus refert Manrrique *tomo* 3. *anno* 1176. *cap.* 5. *num.* 1.

b *Cisterciensem.*] Iam institutum anno 1098. temporibus Vrbani II. & Henrici III. Imperatoris, vt miris, sed semper debitis laudibus præclarum hunc Ordinem extollentes referunt Henriquez *in Menolog. Cisterc.* Aubertus Miræus *in suo Chronico Cisterc.* Bernardus Britto *in sua historia*, Yepez *tomo* 7.*chron.D.Benedicti*, *centuria* 7. Illustrissimus Manrrique *tomo* 1.*Annal.ipsius Ordinis*, Theophilus Raynaudus *tomo* 17.*de beneuol. in relig. fol.* 409. Chopinus *lib.*2. *sacræ polit. tit.* 3. *num.* 6. Mentio extat in corpore Decretalium passim huius inclytæ Religionis, vt *in cap. nuper*, *cap. ex parte*, *de decimis*, *cap. non est vobis*, *de sponsal. cap.* 2. *de transact.cap.* 2
dile-

dilecto, cap. venerabili, de testibus, cap. per inquisitionem, de elect. & alibi.

3 c *Priuilegio.*] Videlicet non soluendi decimas, ab Innocentio II. concesso, quod referunt Oldradus *consilio* 300. Manrrique *tomo* 1. *Annal. Cisterc. anno* 1132. *cap.* 1. *num.* 5. cuius mentio extat *in cap. nuper, de decimis.*

4 d *Priuilegiorum.*] Varia enim priuilegia monachis Cisterciensibus concesserunt Innocentius II. Alexander III. & eorum successores, quæ referunt Ioannes Abbas, & plura tradit Manrrique *tomo* 2. *anno* 1162. *cap.* 1. *num.* 12. *&* *anno* 1169. *cap.* 5. *&* *anno* 1228. *cap.* 1.

COMMENTARIVM.

5 CVm monachis Cisterciensibus priuilegium ab Innocentio II. concessum esset non soluendi decimas, de quo *in cap. nuper, de decimis*, & ita monachi monasterij de Cumir non possent palam ad solutionem ipsarum cogi, Parochi, & Clerici sæculares occultè, & per fraudem eos molestare & inquietare nitebantur, impetrantes litteras à Sede Apostolica contra ipsos, suppresso Cisterciensium nomine, vt sic ab illis decimas extorquerent: quare Alexander III. huius ordinis valdè deuotus, dum Clericorum dolum agnouit, præsens Cisterciensibus concessit priuilegium, ne videlicet per rescriptum Apostolicum conueniri valerent, non facta speciali mentione ipsius ordinis: quod priuilegium per contrarium vsum iam obsoletum instaurauit Gregorius IX. dum in hæc verba rescripsit Abbati Cisterciensi, & vniuersis Abbatibus & monachis Cisterciensis Ordinis. [Cùm Cisterciensis " Ordinis Titulus per Dei gratiam adeò sit insignis, " quod vix credatur ab his qui contra vos litteras impe- " trant, sine malitia procedere valuisse: nos & illorum " fraudibus obuiare, ac innocentiam vestram volentes " fauorabiliter confouere, authoritate vobis præsen- " tium indulgemus, vt nequeatis per litteras Apostoli- " cas conueniri, quæ de Cisterciensi Ordine non fece- " rint mentionem. Nulli ergo, &c. Datis Laterani 8. " Idus Ianuarij.] Ex regestro ipsius Gregorij refert Manr- " rique *tomo* 4. *anno* 1228. *cap.* 1. *num.* 5.

CAPVT VII.

Idem a *Tornacensi Episcopo.*

EAm *b* te. *Et infrà:* Dudum siquidem antè tuam *c* promotionem litteræ à nobis (si benè meminimus) emanarunt, quibus *d* Decano, & Ecclesiæ tibi commissæ (te adhuc in eodem Capitulo existente) mandatum dedimus, & *e* præceptum, vt P. (qui de gente Iudæorum originem ducit, & diuina gratia fidem Christi suscepit) in Canonicum reciperent, & præbendam sibi conferre deberent. *Et infra:* Ipsi verò (quia donatio præbendarum ad te spectabat) præceptum nostrum exequutioni non potuerunt mandare. Cùm itaque præscriptus P. te super hoc ex parte nostra requireret, respondisti, quod nullum inde mandatum receperas, & sic eum à te infecto negotio, remisisti. Quod nullatenus fecisse deberes, si datam litterarum diligentiùs attendisses, cùm tempore, quo litteræ ipsæ datæ fuerunt, de Capitulo ipso esses, sicut qui eras *f* Archidiaconus, & Canonicus eiusdem Ecclesiæ, nec esses adhuc in Episcopum consecratus. *Et infra:* Pro eo verò, quod Iudæus *g* extiterit, ipsum dedignari non debes. F.T. mandamus, quatenus eum in Canonicum Ecclesiæ tuæ recipias, & ei *h* stallum in choro, & locum in Capitulo assignes.

NOTÆ.

1 a TOrnacensi.] Tornacensis ciuitas est in prouincia Belgica, vetus Flandriæ vrbs, cuius meminerunt Antonius *in Itinerario*, D. Hieronymus *epist.* 11. Armoricus *Philippidos lib.* 10. & Sedem Episcopalem habet à temporibus Eugenij III. anno 1146. ad petitionem Ludouici VII. Regis Galliæ, vt referunt Chenut *in chronol. fol.* 24. Bucherus *in Belgio Romano*, *lib.* 8. *cap.* 14. Cironius *in cap.* 1. *de rescript. in* 5. *compilat.* Nunquam Archiepiscopali dignitate fuit condecorata, vnde *in cap. Capitulum*, *hoc tit.* vbi legitur, *Archiepiscopum Tornacensem*, legendum est, *Archidiaconum*. Olim Ecclesia Tornacensis suffraganea erat Archiepiscopi Rhemensis, posteà tamen post Comitia habita Matriti inter Inuictissimum Carolum V. & Franciscum I. Regem Galliæ, hæc Ecclesia spectat ad Archiducem Austriacum, & est suffraganea Cameracensis Archiepiscopi. Fratres Sarmatani *tomo* 3. *Galliæ Christ. folio* 1062. De Gerardo eius Præsule, qui floruit vsque ad annum 1171. in præsenti agitur.

Tornacum vbi.

2 b *Eam te.*] Principium huius textus suppleri debet *ex cap. eam te*, *de iurepatr.* & alia fragmenta huius epistolæ extant *in cap. eam te, de ætate, & qualit. cap. cæterum* 5. *de iudic. cap. ad hæc* 27. *de appell.*

3 c *Tuam promotionem.*] Ex his verbis, iunctis illis, *Nec esses in Episcopum consecratus*, deducunt classici Repetentes ad hunc textum, Episcopum electum, & confirmatum, antè consecrationem non dici promotum in Episcopum: quorum sententia etiam confirmari solet *ex cap. tua, de his quæ fiunt à Prælatis*, in illis verbis, *Episcopo, vel electo*; iuncta rubrica *de translatione Episcopi, vel electi*. Ita tenuerunt in præsenti Abbas, & Felinus, Selua *de benefic.* 1. *parte*, *quæst.* 2. *num.* 46. Hæc tamen doctrina meritò displicuit Doctoribus communiter asserentibus electum & confirmatum, non tantùm promotum in Episcopum dici, *cap. super his* 16. *de accusat. cap. cum in cunctis* 7. §. *inferiora, de elect.* vbi Glossa *verb. Promoti*; verùm etiam Episcopum appellari, *Clementina* 1. *de foro compet.* vbi Glossa *verbo Promoti*, *Clement.* 2. *hoc tit.* vbi Glossa *verbo Episcopi.* Azor. *tomo* 2. *moral. lib.* 3. *cap.* 29. *quæst.* 5. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disput.* 27. *num.* 35. Ricciullus *in praxi*, *resolut.* 136. Et Pontifex ipse nondum coronatus, Episcopus vocatur, *extrauag. vlt. de sentent. excommun.* Vnde Episcopus qui electionis suæ confirmationem accepit, quod ea quæ sunt iurisdictionis plenam potestatem habet, *cap. nosti* 9. *cap. transmissa* 15. *de elect.* licèt adhuc possessionem actualem non sit adeptus, dummodo litteras suæ confirmationis coram Capitulo præsentauerit, *extrauag. iniunctæ*, inter communes, *de elect.* Probat latè Garcia *de beneficijs*, 5. *parte*, *cap.* 4. *num.* 242. Barbosa *de potest. Episcopi*, 1. *parte*, *tit.* 1. *cap.* 4. *num.* 7. Et ideo dispositio loquens de Episcopo, ad electum & confirmatum referri solet, *Clement.* 1. *de pœnis*, *Clement.* 2. *de celebrat. Missar. cap. quia* 4. *de sentent. excommun. in* 6. docent Cenedus *collect.* 4. *ad* 6. Suarez *de pœnit. disput.* 3. *sect.* 2. *num.* 4. *& de censur. disput.* 28. *sect.* 2. *num.* 7. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. disput.* 2. *num.* 11. quinimmò aliquando Episcopus consecratus vocatur etiam ille, qui tantùm confirmatus est: quo modo accipiendus est textus *in cap. verùm, de foro compet.* cum Glossa ibi, *verbo Consecratus*, vbi Zosimus *num.* 8. Felinus *num.* 5. Hac ergo sententia retenta, pro expositione prædictorum verborum huius textus, dicendum est illa verba, *antè tuam promotionem*, solùm significare Episcopum tempore priorum litterarum non fuisse in Episcopum electum, & confirmatum, sed tantùm Archidiaconum, & Canonicum ipsius Ecclesiæ Tornacensis: ita Decius, & Felinus hic. Neque hæc expositio refellitur ex illis verbis, *nec esses in Episcopum consecratus*; in quibus innui videtur, Episcopum nondum consecratum, promotum non dici; nam omissis interpretationibus traditis à Cardinali *in præsenti*, *num.* 1. Decio *num.* 1. dici potest, consecratum in hoc textu latè poni pro electo & cooptato ad Episcopatum. Nec etiam fauet contrariæ

Episcopus an tantùm electus dicatur.

trariæ sententiæ textus *in dict.cap.tua*; licèt enim in eo, & in dicta rubrica *de translatione Episcop.* aperta proponatur differentia inter Episcopum, & electum; vt tamen ea procedat, debet accipi de electo tantùm, non confirmato. Nec obstabit si dicas, quod Episcopo electo non confirmato interdicitur administratio bonorum, & iurium Episcopalium, *d.cap.nosti, cap.qualiter* 17. *de elect.* Vnde si Episcopus *in d.cap.tua*, tantùm esset electus, non confirmatus, non posset administrationi bonorum se ingerere: ergo dum refertur se ingessisse, supponitur confirmatum esse; nam textus ille referendus est ad casum textus *in cap. nihil* 44. *de elect. vers. Ita quod*, vbi ex dispensatione Episcopo electo, non confirmato, conceditur vsus iurisdictionis Episcopalis.

4 Decani dignitas. d *Decano.*] Decani apud Romanos in militia dicebantur illi qui decem militibus præerant, D. Isidorus *lib.* 3. *orig. cap.* 3. *Decani eo quòd decem militibus præficiuntur.* Vegetius *lib* 2. *de re milit.cap.*14. notarunt Steubechius *ad ipsum lib.*2.*cap.*6. Loaysa *in notis ad Concil. Toletan.*8. repetentes ad rubricam *de Decanis*, *lib.*11. A Decanis ipsis militiæ terrestris etiam in militia cœlesti Decani dicti fuerunt qui præerant decem monachis. D. Hieronymus *epist.* 22. *ad Eustochium: Prima apud eos confœderatio est obedire maioribus, & quidquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias, ita vt nouem hominibus decimus præsit.* Diuus Augustinus *de moribus Ecclesiæ*, *lib.* 1. *cap.* 31. *Opus autem suum tradunt eis, quos decanos vocant, eo quòd sint denis præpositi.* Illustrarunt Brauo *in notis ad regulam Diui Benedicti, capite* 21. Hugo Menard. *in concord. regularum*, *capite* 38. §. 1. Benedictus Hestenus *lib.*3. *disquisit. monast. tract.*6. *disquisit.*4. quorum exemplo suspicari licet institutos fuisse in Ecclesijs Cathedralibus Decanos, & ita dictos eos, qui Canonicis præsunt; nam Decani dicunrur omnes illi, qui in collegio præsunt, & ratione muneris, aut temporis eam dignitatem obtinent, *l.*1. *Cod. de collegiatis*, *lib.* 11. *l.*3. *C. de sacros. Eccles.* notarunt Pancirol. *lib.* 1. *variar. cap.*163. Alciatus *lib.*1. *parerg.cap. vltimo*, Cuiacius *in nouella* 43. Durantius *lib.*1. *de ritibus Eccles. cap.*23. Renat. Chopinus *lib.*1. *de sacra pol.cap.*2. Valenzuela *consilio* 149. Et licèt inspecto iure antiquo Archidiaconatus maior esset dignitas, quàm Decanatus, *cap.ad hæc, de offic. Archid.* posteà consuetudine introduci cœpit, vt præstantior esset dignitas Decanatus: atque plerumque legimus maiores causas per Sedem Apostolicam illis committi, vt Decano Parisiensi *in cap.cùm dilectus*, *de elect.* Cenomanensi *in cap.cùm inter, eod.tit.* Bellouacensi *in cap.tua nos, de simon.* Andegauensi *in cap.inter*, *de translat. Episcop.* Lingonensi *in cap.significauit*, *de conuers. coniug.* Rhemensi *in cap. proposuit*, *de concess.præb.* Engolismensi *in cap.transmissæ, de v.s.* Morinensi *in cap.*1. *de solut.* Tullensi *in cap. Odoardus, eod.tit.* alia de Decano dabimus *in cap. cùm in cunctis* 7 §. *inferiora, de elect.*

5 e *Præceptum.*] Rectissimè Abbas hic, *num.*3. & alij antiquiores acceperunt verba hæc, *mandatum dedimus*, & *præceptum*, de illis rescriptis, quæ iure communi attento dari solebant ad beneficia vacatura, quæ litteræ dicebantur monitoriæ, & præceptoriæ, de quibus agemus *in cap. constitutus* 19. *hoc tit.* vnde detegitur inutilis labor Felini *num.*9 qui inter hæc verba *mandatum*, & *præceptum*, plures adfert differentias à rescriptis, & eorum materia prorsus alienas.

6 f *Archidiaconus.*] Certum enim est in eadem Ecclesia posse aliquem obtinere duo beneficia, si modò difformia sint, vt Dignitas, & Canonicatus; non verò si vniformia, vt duas præbendas, vel duas dignitates; in illis enim incompatibilitas adeò datur, vt nec ratione consuetudinis admitti possit, *cap.litteras*, *de concess.præbend.cap.*1. *de consuetud.lib.*6. Docent Garcia *de beneficijs part.*11. *cap.*5. Barbosa *de potest.Episcop.allegat.*61. *num.*17.

7 g *Iudæus extiterit.*] Ex his verbis, iuncto huius textus initio, plures deducunt, in Ecclesijs Cathedralibus ad præbendas, & alia beneficia admitti posse nouiter ad fidem conuersos, & ex eis descendentes; quod etiam probari potest *ex cap.officium* 2. cum sequenti, *cap. nunquam* 4. *cap.nasci* 5. 56. *dist.cap.venerabilis* 37. ibi: *Quia non generis, sed virtutis nobilitas, de præbendis, cap.ad decorem*, ibi: *Vndecumque originem duxerint, de institut. cap.quod autem* 33. *quæst.*7. Concilio Basileensi *sess.*19. vbi statuitur, vt ad officia, dignitates, & honores admittantur, qui ex Iudæis catholicam amplexi fuerint fidem. Tolet.16. *can.*1. relato à Mariana *lib.*6. *historiæ*, *cap.*18. vbi statuitur, ex Iudaismo conuersos gaudere omnibus immunitatibus, quibus cæteri nobiles gaudent. Quibus consonat lex 6. *tit.*24. *partita* 7. Faciunt plura Sanctorum Patrum testimonia congesta à Barbosa *voto* 93. *per totum*: docent Otalora *de nobilit.* 2. *part.tertiæ partis, num*7. Salcedo *in praxi*, *cap.*22. *num.*8. Torreblanca *de iure spirit.lib.*13. *cap* 22. Solorzanus *tom.*2. *de iure Indiar. lib.*1. *cap.*28. *num.*49. & *lib.*4. *polit.cap.*19. Turturetus *de capellis cap.*5. Salcedo *de lege polit.lib.*1. *cap.* 5. Gutierrez *de delictis*, *lib.*1. *quæst.*26. Lara *de capell.lib.*2. *cap.*4. *num.*16. Valensis *de beneficijs lib.*2. *tit.*3. Zapata *de iustit.cap.*8. Villar. *responso* 12. Fragoso *de regimine*, *part.*1. *lib.*1. *disp.*2. §. 8. Selua *de benef.lib.*3. *quæst.*26. Garcia *eodem tract.*7. *part.cap.*9. *num.*4. Corrasius *de Sacerdot.*3. *part.cap.* 5. *num.*9. Lambertinus *de iurepatron.* 1. *part. lib.*2. *quæst.*7. *art.*24. Melchior Iunius *quæst.*7. *polit.* alij relati à Barbosa *de Canonicis*, *cap.*13. & *de potest. Episc.allegat.*72.

Verùm hæc communis doctrina difficilis redditur ex sequenti consideratione. Non potest beneficium obtineri ab eo, qui inhabilis est ad officium exercendum, *cap.ex litteris*, *de excess. Prælat.* sed Iudæi ad fidem conuersi sunt inhabiles ad officium, siquidem irregulares reperiuntur, *cap.cognoscamus*, 34. *dist. cap.*1. & *per totam* 48 *dist.* Concilium Sardicense *can.*13. Arelat.2 *can* 1. Laodicæn. *can.*3. quæ & alia refert Anton. August. *in epitome iuris Pontif.lib.*4. *tit.*6. & *lib.*27. *tit.*12. Salcedo *in praxi*, *cap.*22. Iustellus *in notis ad Concil.Nicænum*, *can.*2. Ricciulus *de iure person.titulo de Neophytis, per totum*: ergo præbendarum ac beneficiorum incapaces sunt. Accedit, nam filij hæreticorum, quamuis catholicam fidem amplectantur, incapaces sunt præbendarum & beneficiorum, *cap.* 2. §. *hæretici, de hæreticis lib.*6. Ergo similiter Iudæi, atque eorum filij, quamuis Catholicam susceperint fidem, non sunt admittendi ad præbendas & beneficia Ecclesiastica. Deinde, nam nouiter conuersi plerumque sunt parum constantes in fide, imò facilè reuertuntur ad vomitum, *cap.Iudæi*, 4. *dist.* malis moribus assueti, & seditiosi reperiuntur; quare Dominus apud Matthæum *cap.*12. progeniem viperarum eos appellauit: ergo non debent ad beneficia Ecclesiastica admitti. Quas, & alias rationes latè expendunt Escobar *de purit.sang.*1. *part.qu.*3. §. 3. *nu.*84. Cruz *in defensione statut.* Valenzuela *consil.*90. alij plures congesti à Barbosa *voto* 93. *num.*74. Solorz. *lib.*3. *de iure Indiar. cap.*19. *num.*4. qui defendunt statuta puritatis tot in Ecclesijs nostræ Hispaniæ præscripta, & obseruata. 8 Impugnatur tradita doctrina.

Verùm adhuc seclusis statutis puritatis, dicendum est Iudæos ad fidem conuersos, ex eisque descendentes, iure communi inspecto admitti posse ad officia, seu beneficia Ecclesiastica, dummodo bonis moribus sint imbuti, & litteris reperiantur instructi, *cap.venerabili* 37. *de præb.* vbi ea ratio assignatur: *Quia non generis, sed virtutum nobilitas, vitæ quoque honestas gratum Deo faciunt, & idoneum seruitorem.* Alias cumularunt Montaluus *in l.*2. *verbo Tornadizo, tit.*3. *lib.*4. *fori*, Barbosa *d.voto* 93. *num.*70. Vnde iuxta sacros canones rectè Alexander in præsenti asserit, Iudæum nouiter ad fidem conuersum, non ideò esse repellendum à præbenda Ecclesiæ Tornacensis. Nec obstat difficultas proximè adducta, quam dissoluunt Felinus *in præsenti*, *num.*12. Decius *num.*6. Ripa *num.*31. Simancas *de Catholicis cap.*47. *num.*87. Oieda *de incompatib.cap.*23. & 24. Villar. *dicto responso* 12. *num.*37. Sanchez *lib.*2. *summæ*, *cap.*28. *nu.* 11. Barbosa *dicto voto* 93. ex quorum mente tres casus distinguendi sunt. Primus est de illis conuersis, qui iam diù in catholica religione sunt conuersati, & ij ad sacros ordines, & præbendas, dignitatesque admitti possunt, *cap.*1. *versic. Nisi*, 57. *dist.* & hoc casu accipiendus est noster textus, & procedit textus *in l.*6. *tit.*24. *partit.*7. iunctis Villar. *vbi suprà*, *num.*38. Secundus casus est de conuersis recenter ad fidem, & in ea non satis probatis; illi enim ab ordinibus & beneficijs Ecclesiasticis arceantur; quo casu accipiendi sunt textus *in cap.Neophytos* 63. 61. *dist.* & alij suprà adducti. Tertius casus est de descendentibus à Iudæis, Mauris, vel alia radice infecta; illi enim si à natiuitate moribus christianis sint imbuti, repellendi non sunt à sacris ordinibus, beneficijsque Ecclesiasticis. Couarr. *in Clementina, si furiosus*, *part.*2. §. 2. *num.*8. Oieda *d.cap.*23. *num.*54. Nec argumentum deductum à filijs hæreticorum obstat; nam tale argumentum non admittitur. Tum quia semper ab Ecclesia, vt magis exosi, damnati fuerunt hæretici, & eorum filij, quàm Iudæi, & illorum descendentes. Tum quia pœna statuta aduersus hæreticorum filios, non debet extendi ad Iudæorum progeniem, cùm in pœnalibus 9 Explicatur dicta sententia.

non

non sit extensio facienda. Couarr. *lib.2.variar.cap.8.num.4.* Villadiego *de hæreticis quæst.23.* nec pœnæ vltra casus expressos protrahantur. Sayrus *in claui regia, lib.3.cap.8.num.9.* Suarez *de legib.lib.6.cap.3.num.4.*

10 Exponitur cap. constituit 17. qu.4. Obstat superiori sententiæ textus *in cap. constituit 17. quæst.4.* vbi refertur constitutio Concilij Toletani 4. qua Iudæis, & his, qui ex Iudæis sunt, prohibetur officia publica exercere, quia sub hac occasione Christianis infesti sunt. Cuius Concilij decisio, quatenus Iudæos publicis officijs præfici vetat, consona est capiti penultimo *de Iudæis*; sed dum idem statuit de ijs, qui ex Iudæis sunt, vt si apud Christianos degant, beneficia & officia Ecclesiastica non obtineant, summè aduersatur doctrinæ suprà traditæ. Agnouit difficultatem Glossa ibi, verbo *Iudæi*; & asserit Patres Concilij Toletani 4. loqui de his, qui ex gente Iudaica descendunt, & nouiter sunt ad fidem conuersi, vt nedum Iudæi, sed neque illi admitti possint ad officia publica, à quibus non arcentur, quia filij Iudæorum sint, sed quia neophyti existunt, id est nouiter conuersi, nondum satis in fide instructi sunt. Sed hæc solutio non congruit verbis ipsius textus, in quibus hi, qui ex Iudæis sunt, distinguuntur à Christianis, ibi: *Qui sub hac occasione Christianis iniurias faciunt:* ergo sub illis verbis, *qui ex Iudæis sunt*, non possunt comprehendi qui ex Iudæorum gente sunt ad fidem conuersi. Aliter difficultatem soluit Turrecremata ibi, qui affirmat ex Iudæis eos appellari, *in dict.cap.constituit*, qui Iudaismum profitebantur, & eiusdem erroris participes erant, licèt ex eorum origine non essent. Sequitur ipsum Barbosa *dicto voto 93.num.115.* sed verior mihi videtur alia eiusdem Glossæ interpretatio, quæ prædictum canonem accipit de familiaribus, & domesticis Iudæorum, qui ex familia, & domo eorum sunt, quia & ipsi Iudæi sunt, & ideò repelluntur ab officijs publicis, quæ pertinent ad iurisdictionem exercendam circa Christianos, vt ex ipso Concilio Toletano 4. *can.64.* constat: quam Glossæ solutionem amplectuntur Sanchez *dict.disp.28.num.28.* Barbosa *vbi suprà.*

11 Intelligitur caput quando 24. dist. Secundò etiam aduersatur textus *in cap.quando, 24.dist.* vbi præcipitur Episcopis, vt in ordinationibus faciendis genus eorum, qui promouendi sunt, personam, ætatem, mores, & doctrinam diligenter inquirant, & examinent: quod innouatum fuit in Concilio Tridentino *sess. 23. de reformat.cap.7.* Igitur si genus inspiciendum est, non rectè asserimus Iudæos conuersos, & etiam ex eis descendentes admitti ad beneficia, ordinesque Ecclesiasticos. Huic difficultati respondendum est, *in dict.cap.quando*, sub generis appellatione illos tantùm significari, qui descendunt ex hæreticis, eorum fautoribus, seu defensoribus, qui arcentur à sacris Ordinibus vsque ad secundum gradum. Ita verbum illud accipiunt Archidiaconus, & Turrecremata ibi, Salcedo *in praxi, cap.22.num.22.* Auila *de censuris, part.7.disp.4.dub.4.* Barbosa *ad Concil.Trident. in dict.cap.7.* quæ interpretatio suadetur ex ipso Concilio Trident. *sess.22.de reformat.cap.2.* & *sess.23.cap.5.* Hodie tamen descendentes ex Iudæis, vel Saracenis vsque ad quartum gradum, non posse ad sacros Ordines ascendere, ex Bullis Pauli IV. & Gregorij XIII. probat Nauarrus *consil.1.ad titul.de Iudæis*, etsi contrarium teneat Thomas Sanchez *lib.2.summæ, cap.28.*

12 Stallum quid. h *Stallum.*] Id est sedem; stallum enim, siue stallus, est sedes vnius Canonici in choro. Cæsarius *lib.1.cap.35. Sicque intra Abbatis, & Prioris stallum exiens.* Et *lib.4.cap.35. Sedem stalli sui sic parauit.* Matthæus Parisius *in Henrico III. Clanculò intrantes inquisiuerunt à quodam ibidem orante, quodnam esset stallum Decani.* Innocentius III. *lib.3. epist.1. Ipse antè confirmationem obtentam stallum Præpositi sibi vsurpauit.* Petrus Vallisarn. *hist. Albig.cap.16. Ipsa etiam stalla Ecclesiæ, quod execrabilius est, destruxerunt.* Quo modo accipitur *in cap.ne Dei 43.de simonia*; notarunt Bosquetus *ad Innocent.III.lib.1.epist.44.* Cerda *in aduersar. cap.44.num.2.* Ioannes Bossius *lib.2.de vitijs sermon. cap.17.* etsi aliter accipiatur stallus *in cap.significante, de appellat.* Igitur iuxta communem acceptionem in præsenti iubetur, vt Petrus recipiatur in Canonicum Tornacensem, assignata ei præbenda, & ita in choro sedes ei deputetur, & in capitulo locus; cùm enim possessio sit sedis positio, vel pedum, iuxta Paulum *in l.1.ff.de acquir.possess.cap. ius gentium, 1.dist.l.1.tit.3.part.3.* ibi: *Vn ponimiento de pies*: Cicero *in oratione pro Cæcinna*, ibi: *Pedem cùm intulero, atque in possessionem vestigium fecero.* Quam lectionem à pedibus *in d. l.1.* amplexi fuerunt veteres, qui lectionem Florentinam non habuerunt præ manibus; & ex nouioribus Cuiacius, & Giphanius, Petrus Gregor. Laurentium Balam carpens *lib.1.syntagm.cap.13.num.9.* vbi ab vtroque idiomate, Græco, & Latino probat notationem hanc; in Pandectis verò Florentini legitur à sedibus, quasi possessio sit sedium positio: quò etiam alluditur *in l.3.§.ex contrario, ff.eod.tit.* ibi: *Vel in quo ego sedeo, vt sedere videaris.* Quam etymologiam videtur prætulisse D. Isidorus *in dict. cap.ius gentium*: & quamuis hac in re digladientur Forcatulus *in Neceom.dialog.73* Alexand.Turiman. *de vera substantia possessionis, cap.4.num.3.* Antonius Merenda *lib.2. controu.cap.17.* Lælius Mancinus *disquisit.genial. centuria 1.cap.65.* alij congesti à Barbosa *in collect. & addit. ad rubric.de causa possess.& de sequestr.possess.ex num.8.* & nuper à Don Hieronymo de Oroz *lib.4.de apicibus iuris, cap.1.* Tamen vtramque rationem admitti posse, & defendi, verum est, & notarunt Pichardus *ad titul.Instit.de interdictis, in princip.art.1.num.6.* Valentia *lib.1. illustr. tract.2. cap.1.num.6.* Inde rectè Ecclesiæ more receptum est, vt sedes, sella, aut stallum in choro, symbolum sit adeptæ possessionis, *cap.vt nostrum, de offic.Archidiac. cap.dilectus 10.cap.pro illorum 22.in fine, cap.dilecto 25.de præbendis*: obseruat cum Hothomano *lib.10.obseru.cap.1.* Gothofredus *in d. l.1.* addendusque Petrus Faber *in dodecameno, pag.275.in addit.* Multa adducit de hoc symbolo, aut allusione Brissonius *lib.17.de v.s. vers. Sedes pro domicilio*; cui adnecte Ciceronis locum in oratione pro Archia Poeta. *Is, inquit, sedem omnium rerum, & fortunarum suarum Romæ collocauit.*

COMMENTARIVM.

His suppositis pro præsentis textus expositione, casus in eo decisus ita contigit. Quidam recenter ad fidem catholicam conuersus litteras monitorias, & præceptorias ad Decanum, & Capitulum Ecclesiæ Tornacensis, 13
Sede vacante impetrauit, vt eum in Canonicum reciperent, præbendamque ei assignarent, qui litteras in Capitulo præsentauit: Canonici verò eas exequi renuebant ex eo, quia præbendarum collatio ad Episcopum pertinebat; quia quamuis Capitulum Sede vacante in omnem iurisdictionem succedat, *cap.is cui 11. cap. cùm olim 14. de maiorit. & obed.cap.vnico, eod.tit.in 6 cap.ad abolendam 9. de hæreticis, cap.penult.& vlt.de supplend.neglig. in 6.cap.1.de constit.eod.lib.* in collatione tamen beneficiorum non succedit, *cap.2.ne Sede vacante, cap.vnico, §.cùm verò, eod. tit.in 6.* quia collatio beneficiorum inter fructus Episcopatus numeratur, qui futuro successori reseruantur, *cap. quia sæpè 40 de elect.in 6.* Clementina *statutum 7. eod. tit.* Docent Garcia *de beneficijs part. 5. cap.7.* Diana 8. *part. tract.4.resol.25.* Solorzanus *de iure Ind.lib.3.cap.13.num.31.* Lotherius *de re benef.quæst.2 & 45.* Sed quamuis hæc doctrina facilè procedat in collatione beneficiorum inferiorum, tamen non idem seruatur in collatione præbendarum, & dignitatum; in his enim magis obtinuit, iure communi inspecto, ad Episcopum & Capitulum simul pertinere earum collationem, *cap.vlt.de supplend. neglig. cap.postulasti, de concess.præb.cap.quia, §. verùm, de Magistris, cap.à collatione 21.de appellat.lib.6.* latè docent Gonzalez *ad regulam 8.Cancell.glossa 45.num.36.* Garcia *de benef.d.5.part. cap.4.* Quorum sententia illa nititur ratione, quia cùm Episcopus simul cum Capitulo vnum corpus constituat, non debet Episcopus sine suo Capitulo præbendas propriæ Ecclesiæ conferre, *cap.nouit, cap.ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælatis*: vnde friuola erat excusatio Capituli Tornacensis in præsenti, nisi in ea Ecclesia consuetudine, vel priuilegio introductum esset, vt collatio præbendarum ad Episcopum tantùm spectaret, vt *in cap.Ecclesia 31 de elect.d.cap.ea noscitur.*

Prædictus ergo P. litteras præceptorias coram Gualtero 14
Episcopo Tornacensi præsentauit, qui cùm eas exequi neglexisset, allegabat litteras ad ipsum non fuisse missas; quæ omnia proposita fuerunt Alexandro III. qui iussit prædicto Episcopo, vt præbendam faceret assignare, quia cùm tempore litterarum esset Archidiaconus, & Canonicus eiusdem Ecclesiæ, excusari non poterat, quominùs eas exequeretur, quia litteras non recepisset, & ita iussit Episcopo, vt ex vi Prioris rescripti impetratorem reciperet in Canonicum, atque stallum in Choro, & locum in Capitulo ei assignaret. Ex quo Alexandri III. responso, Glossa, Abbas, & cæteri omnes antiquiores deducunt, Episcopum tene-

teneri exequi litteras Apostolicas ad Capitulum Sede vacante missas; quæ sententia eam præcipuam difficultatem patitur; nam litteræ, de quibus in præsenti, vel mittebantur ad Capitulum, tanquam ad ordinarium præbendarum collatorem, aut tanquam ad successorem Episcopi in eadem collatione; vel denique tanquam ad executorem delegatum Apostolicum, iuxta textum *in cap. cùm aliquibus 4. in principio, hoc tit. in 6.* siue in primo, siue in secundo casu minimè potest Capitulum litteras exequi, cùm exploratum sit, Capitulum in collatione beneficiorum, quæ tantùm ad Episcopum pertinet, non succedere, *cap. 2. ne Sede vacante*, & in alijs suprà adductis: si verò in tertio casu textum accipiamus, tunc Capitulum non tantùm Sede vacante; verùm post Episcopum consecratum exequi teneretur, adeò vt Episcopus de eis cognoscere non posset, *cap. si soli, cap. si Capitulo, de concessione præbendæ, lib. 6.* quam difficultatem vt effugiant antiquiores hic, varias adducunt solutiones, quibus omissis, magis obtinuit, idem mandatum ad Capitulum emissum, exequi teneri Episcopum post electum; quia Capitulum Sede vacante, eo tempore, quo litteræ emanarunt, vices gerebat Episcopi; ideò que ad Capitulum, non tanquàm ad ordinarium collatorem, nec tanquam ad successorem Episcopi, nec denique tanquam ad simplicem executorem, sed tanquam ad vices gerentem, executio spectabat. Vnde cùm primùm extitit Episcopus, ad quem ex Pontificis mente mandatum dirigebatur, ipse debebat litteras exequi: ita in præsenti Innocentius, & Abbas *num.* 14. Baldus, & Cardinalis *num.* 10. Felinus *num.* 16. Decius *num.* 7. Ripa *num.* 44. Garcia *de beneficijs, 6. part. cap. 2. num.* 27. Nec hæc communis sententia impugnatur ex eo, quod in principio, & *in versic. Nullatenus*, expenditur, semel & iterum Episcopum Tornacensem tempore, quo primùm rescriptum fuit, de corpore Capituli esse; quod frustra expenderetur, si iuxta communem interpretationem idem esset dicendum in alio quolibet in Episcopum promoto, qui de Capitulo non esset; quia respondetur, Pontificem Alexandrum tum ad reijciendam Episcopi excusationem, de qua in versiculo, *itaque*; tum ad significandum tempore datæ non extitisse Episcopum, ad quem rescriptum dirigeretur; nec dirigi potuisse ad Episcopum iam promotum, quia eodem tempore de Capitulo erat, ea verba adiecisse.

C A P V T VIII.

a Lucius III. b *Linconiensi Episcopo.*

AD aures nostras peruenit, quòd plerumque *c* Decani, *d* Archidiaconi, Præcentores, *e* vel alij Ecclesiasticis præditi dignitatibus, super minoribus beneficijs litteras impetrantes, nomen supprimunt dignitatis suæ, & simplici nomine se appellant, tanquam non habeant aliquem *f* personatum: ideòque rescripto nostro postulas edoceri, si fraus ita tacendi præiudicium illis debeat generare? Tuæ consultationi taliter respondemus, quod cùm non sit intentionis nostræ, vt personæ pluribus *g* redditibus abundantes, per litteras nostras pauperes Clericos super minoribus beneficijs inquietent, litteras in quibus actor suæ nomen dignitatis supprimit, vires nolumus obtinere.

N O T Æ.

1 a LVcius III.] Lucius natione Tuschus, patria Luca, genere quidem nobilis, post mortem Alexandri III. anno Christi 1179. suffectus fuit in eius locum, & Ecclesiam rexit per quatuor annos, duos menses, dies 18. vt referunt Baronius & Coriolanus *in prædicto anno*, Petrus Gregorius *in præsenti*, & nos *in cap. cùm esses, de testam.* Et licèt ita breui tempore Ecclesiam rexerit, plures tamen edidit constitutiones, ac decisiones, quas varijs sub titulis transcripsit Caymundus; inter quas primum locum obtinet præsens decretalis, quæ etiam reperitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concilium Later. *par. 41. cap.* 8. Aliæ etiam eius partes extant *in cap. postremò, de appellat. cap. de rectoribus, de clerico ægrot. cap. si verò de iniepatr.*

2 De Linconiensi Ecclesia. b *Linconiensi.*] Lingonum præclara ciuitas est Galliæ, prouinciæ primæ Lugdunensis, cuius meminerunt Plinius *lib. 4. cap.* 1. Ptolemæus *lib. 2. cap.* 9. Aimonius *lib. 5. cap.* 5. Tacitus *lib.* 4. Eius situm & fines describunt Fratres Sarmatani *tomo 2. Galliæ Christ. fol.* 653. Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius Præsul Dux, & Par Galliæ est. Gualtero eius Episcopo, qui eam Ecclesiam rexit vsque ad annum 1179. rescribit Lucius *in præsenti*, & *in cap. conquerente 6. de cler. non resid. cap. 1. de renunc. in 2. collect.* & ipsius Ecclesiæ mentio extat *in cap. cùm capella, de priuileg. cap. 4. de his quæ vi, cap. dilecti 10. de except. cap. dilectus, de præb. cap. 18. de conuers. coniug. cap. Capitulum 30. hoc tit.* notarunt Cironius *in cap. vnico de clericis coniug. in 5. compil.* Sauarus *ad Sidon. lib. 9. epist.* 10.

3 c *Decani.*] De quibus egi *in cap. anteced.*

4 d *Archidiaconi.*] De quibus agemus *in tit. de officio Archidiaconi.*

5 e *Præcentores.*] De quibus agemus *in cap. 6. de consuet.*

6 f *Personatum.*] Id est absque dignitate, & cura animarum beneficium: quæ vox primis Ecclesiæ sæculis cognita non fuit, vsquedum sequentibus temporibus à Gallis fuit vsurpata, vt docent Cuiacius *in rubr. de præb. & dignit.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 1. epistol.* 154.

7 g *Redditibus.*] Hinc deducitur, rescriptum in præsenti casu impetratum fuisse ad nona beneficia obtinenda; non autem fuisse rescriptum iustitiæ, vt plures ex antiquioribus existimarunt.

COMMENTARIVM.

IN hoc textu, & *in cap. cùm adeò 17. cap. pustulasti 27. cap. in nostra 32. cap. si proponente 42.* vna, ferèque eadem hypothesis proponitur; quare sub vno commentario eos exponere decreti. Est assertio: *Rescriptum vitiatur, si qui illud impetrauit ad beneficium consequendum, mentionem non fecerit beneficij, licèt exigui, pensionis, seu vicariæ iam obtentæ.* Probatur *ex cap. litteras 31. hoc tit. cap. cùm teneamur, de præb. cap. dilecti, el 2. cap. non potest 21. cap. si motu 23. eod. tit. in 6. Clem. si Romanus 4. Clem. 1. eod. tit. Clem. 2. de officio Ordin.* docent Menochius *de arbitr. lib. 2. cap.* 201. Flaminius *de resign. lib. 10. qu.* 2. Vighelius *in methodo Iuris Canon. lib. 1. cap.* 4. Azor 2. *p. instit. lib. 6. cap. 10. qu.* 3. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 15. num.* 22. Selua *de benefic. 3. parte, q. 11. num* 11. Garcia *eod. tract. parte 8. cap.* 3. Lotterius *de re benefic. lib. 3. qu.* 38. Ant. Cucchus *lib. 1. institut. tit. 4. num.* 95. Petrus Gregorius *lib. 1. de rescript. cap.* 49. Vranius *in cap. cùm adeò 17. hoc tit.* Moneta *de commut. vltim. volunt. cap. 10. num* 450. Barbosa *voto* 107. Basilius Legionensis *lib. 8. de matrim. cap.* 16. Escobar *de ratiocin. cap.* 12. 8 Conclusio refertur, & probatur.

Sed in præsentem assertionem non leuis insurgit difficultas ex sequenti Iuris consideratione. Tunc rescripta vitio subreptionis laborant, & ideò nulla sunt, cùm ab impetrante ea omittuntur, quæ si expressa essent, aut omninò tollerent voluntatem rescribentis, aut difficilem redderent rescriptorum concessionem, *cap. quia circa, de consang. cap. constitutus, hoc tit. cap. si præcedentis, de præb. lib. 6.* docet latè Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 21. num.* 10. sed si qui impetrauit rescriptum secundum ad beneficium, explicaret se habere dignitatem, vicariam, aut beneficium exiguum, nihilominus Pontifex concederet prædictum secundum rescriptum: igitur etsi ab impetrante supprimatur dignitas, vicaria, vel beneficium exiguum, rescriptum vt rescriptum vitiari non debet. Probatur minor; nam iuris communis regulis inspectis, potest quis habere dignitatem cum beneficio, seu Canonicatu, etiam sub eodem tecto, *cap. Ecclesia 57. de elect. cap. ad hæc 23. cap. de multa, de præ-* 9 Impugnatur tradita assertio.

præbendis. Similiter iure communi inspecto, potest qui habet vicariam, seu beneficium in commendam, aliud in titulum iure proprio obtinere, *cap. eam te 7. de ætate. & qualit. cap. vnico*, 10. *qu. 3. cap. proposuisti*, *de præbend.* docent Quintanaduеñas *lib. 4. Ecclesiast. num. 54.* Oieda *de incompatibilit. 2. parte, cap. 5.* Ergo cùm simul iure communi quis possit habere dignitatem cum beneficio, vicariam, & beneficium exiguum cum alio; qui impetrauit secundum rescriptum ad beneficium tacendo se dignitatem, vicariam, seu beneficium exiguum habere, non supprimit aliquid, quod expressum, Pontificem à tali concessione remoueret. Augetur primò hæc difficultas, nam quæ modica sunt, aut exigua, non veniunt in considerationem, vt in casu simoniæ deciditur *in cap. & si quæstionis*, *de simonia*: in reuocatione donationis, *in cap. fin. de donationibus*: in dispositione testatoris, *in cap. requisisti*, *de testamentis*: & in alijs quamplurimis casibus probant lex *si oleum*, *§. vlt. ff. de dolo*; lex *in rebus*, *§. posuit, ff. commodati*, lex *si id quod*, *§. si qua, ff. de donationib.* lex *omninò*, & lex *quod dicitur*, *ff. de impensis*: ergo similiter ad inducendum falsitatis vitium in rescriptis Apostolicis non est sufficiens suppressio exigui beneficij. Augetur secundò hæc difficultas, nam si beneficij exigui mentio desideratur, id prouenit ex noua Gregorij X. constitutione, de qua *in cap. si motu 23. de præbendis lib. 6.* ibi: *Quantumcumque modicum beneficium taceatur in ea, ipsum veluti subreptitium, vires nolumus obtinere.* Ex quibus verbis deducitur, ibi à Gregorio X. nouiter statui, vt habens beneficium, licèt exiguum, teneatur illud exprimere: ergo rectè asserimus iure Decretalium ex decisione textus *in dicto cap. si proponente*, impetrantem rescriptum debere mentionem facere beneficij etiam exigui, aliàs rescriptum vitiari. Tandem aduersus eam partem præsentis assertionis, vbi asseritur idem procedere in pensione possessa, ac in beneficio iam obtento, obstat; nam expressio, de qua in præsenti, tantùm exigitur in beneficijs, *cap. penult. hoc titulo*, *cap. non potest 21. cap. si motu 23. de præbendis lib. 6.* Clementina 2. *de officio Ordin.* sed pensio res temporalis creditur, & vt talis, nec beneficium dicitur, nec sub eius nomine comprehenditur, *cap. quamuis 4. de præbend. in 6.* pluribus relatis probat Garcia *de beneficijs*, 1. *part. cap. 5. num. 3.* igitur qui beneficium impetrare intendit, non cogitur mentionem facere pensionis iam obtentæ: quod etiam adstruitur exemplo stipendiorum Ecclesiasticorum, quæ pro mercede laboris præstantur, & eorum mentionem facere non tenetur rescriptum impetrans ad beneficium, vt resoluunt Calderinus *consilio 6.* Felinus *in cap. nostra*, *num. 10.* *hoc titulo*, vbi adducit exemplum textus *in cap. 1. de Magistris.*

10 *Traditur ratio decidendi.* Qua dubitandi ratione non obstante, vera est suprà relata assertio, quæ non solùm authoritatibus probatur, verùm & ea nititur ratione; nam dolosa & fraudulenta est impetratio illa rescripti gratiæ, quando quis suppressit dignitatem, vicariam, seu beneficium, licèt exiguum, cùm intendit impetrare aliud; non enim potest inficiari dolo ipsum vsum fuisse, asserendo nullum beneficium possidere, cùm haberet dignitatem, vicariam, pensionem, seu beneficium, etiam exiguum: vnde cùm mendax precator carere debeat penitus gratijs impetratis, *cap. sedes 15. hoc tit. cap. ne damnosa 14. cap. rescripta 15. cap. dicenti 16. 25. quæst. 2. l. penult. & fin. Cod. si contra ius*; quia fraus, & dolus nemini patrocinari debent, *cap. ex literis, de dolo, cap. cùm dilectus 18. de religios. cap. dictum est 30. quæst. 1. l. neque ex dolo, ff. de dolo*; inde rescriptum cum hac obreptione impetratum nullum est. Accedit, nam qui falsum proponit Principi, graue crimen committit, *l. finali, Cod. de his qui à non dominis*: ergo non tantùm ex eo, quia aliud beneficium, dignitatem seu vicariam obtinēs, qui litteras ad nouum beneficium impetrauit, priuatur beneficio ipsarum; verùm quia falsum Pontifici proposuit, vt nouam gratiam assequeretur, negando, aut tacendo, se aliud beneficium, vel dignitatem habere, vt considerat Basilius *lib. 8. de matrim. cap. 16. §. 3. num. 17.* & cùm ille, qui beneficium, licèt exiguum, obtinet, illud tacendo, mentiatur, præcipuè cùm tenuitas beneficij per se causæ cognitionem requirat, ideò rescriptum impetratum ad aliud assequendum nullius momenti est: docent Baldus & Viuianus *in dict. cap. si proponente.*

11 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat difficultas suprà expensa; nam omissa quæstione, an suppressis illis circumstantijs, quibus expressis aliter rescriberet Princeps, committatur subreptio, & per consequens rescriptum vitietur, quam examinat Sanchez vbi suprà, *dicta disput. 21.* & nos *in cap. super litteris*, adducemus; dicendum est in impetratione rescripti ad secundum beneficium, necessariò fieri debere prioris mentionem, quod impetrator possidebat, aliàs subreptitium reddi, *cap. postulasti 27. hoc titulo*; quia si Pontifex sciret, impetrantem aliud beneficium obtinere, non concederet gratiam ad secundum, ne pluralitas beneficiorum daretur. Nec quod dicebamus, posse quem habere Dignitatem cum beneficio, aut Canonicatu, obstat; quia id procedit cùm ratione residentiæ non datur incompatibilitas: at verò nostra assertio procedit cùm incompatibilitas datur. Nec etiam obstat, habentem vicariam, seu beneficium in commendam, posse aliud in titulum perpetuum obtinere; nam illud procedit in vicaria temporali, seu commenda ad tempus, quæ beneficium non est, vt suprà probaui: vt commenda, seu vicaria perpetua, beneficium est, & inducit incompatibilitatem, *cap. nemo, de elect. in 6.* Trident. *sess. 7. cap. 4.* vnde rectè *in d. cap. postulasti*, signanter expenditur habentem vicariam perpetuam, teneri eam exprimere R. Pontifici, vt deducatur à contrario, habentem vicariam temporalem, non teneri eam exprimere, quia beneficium non est. Difficilius est quod in primo, & secundo augmento difficultatis dicebamus; pro quorum solutione, omissa vulgari quæstione, quando exigua attendenda sint, de qua Boic. *in d. cap. & si quæstionis*, Tiraquell. *in tract. de rebus exiguis*; discrimen est constituendum inter ius antiquum Decretalium, & ius nouum libri 6. Iure Decretalium tenebatur impetrator litterarum ad beneficium consequendum mentionem facere beneficij iam obtenti, aliàs rescriptum nullum erat, tum ob rationes suprà adductas, tum ob reprimendam ambitionem clericorum, qui pluribus redditibus abundantes, per nouum rescriptum pauperes clericos super beneficijs inquietare præsumebant, *cap. ad aures 8. hoc tit.* quæ omnia cùm procedant in eo, qui beneficium sufficiens ad sustentationem habebat, non verò in eo, qui exiguum tantùm obtinebat; inde sacri Canones prædictam mentionem in impetratione secundi beneficij limitarunt, si sufficiens beneficium impetrator obtinebat, *dicto cap. cùm adeò 17. dicto cap. cùm teneamur*: sed cùm inde magnæ contentiones orirentur, siquidem aliqui ambitione seducti, & oppressi beneficia etiam ampla, vt exigua reticebant; ideò Gregorius X. vt illis fraudibus obuiam iret, & prædictas contentiones sedaret, statuit habentem beneficium etiam exiguum teneri illud exprimere in precibus Pontifici oblatis pro assequendo alio beneficio: quod nouiter ipsum Gregorium constituisse *in dicto cap. si motu*, constat ex illis verbis, *Vires nolumus obtinere*: quæ nouum ius inducunt, *Clement. 1.* iuncta Glossa *verbo Volumus*, de officio vicarij. *Clement. vnica*, vbi Glossa *eodem verbo*, *de rerum permut.* Nec tunc obstat textus *in d. cap. si proponente*, vbi iam hoc constitutum fuisse videtur probari; siquidem ibi statuitur rescriptum impetratum ab eo, qui beneficium licèt exiguum habebat, cum eius suppressione, nullum esse: nam in illo casu rescriptum non fuit nullum declaratum ex eo, quod non esset facta mentio beneficij etiam exigui, sed quia fuit dolosa impetratio: cùm enim illud qualequale heberet beneficium, dixit se nullum obtinere; & cùm dolus etiam in re minima vitiet omnia rescripta, inde in eo textu vitiatur rescriptum dolo impetratum, vt docent Petrus Gregorius *d. lib. 1. de rescriptis*, *cap. 49.* Basilius *lib. 8. cap. 17. §. 3. num. 17.* Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis, pro cuius solutione sciendum est, multùm interesse, an rescriptum impetretur ad beneficium *in forma pauperum*, an simpliciter. Priori casu verum est, pensionis, & etiam stipendiorum mentionem esse faciendam, cùm ea obtinens pauper dici nequeat: docent Felinus, & alij repetentes *in cap. postulasti 27. hoc tit.* & *in cap. si pauper*, per textum ibi *eod. tit. in 6.* nisi pensio, seu stipendium esset ad tempus largitum; tunc enim de illo mentionem fieri non debere, argumento dicti capitis *postulasti*, docuit Petrus Gregorius *in cap. ad audientiam 31. num. 3. hoc tit.* Posteriori verò casu, quando litteræ simpliciter ad beneficium impetrantur, licèt attento curiæ Romanæ stylo mentio pensionis fieri debeat, quia iuxta eundem stylum in plerisque pensio beneficio exequatur, quare vacat ipso iure per promotionem ad Episcopatum, *ex cap. cùm in cunctis*, *§. cùm verò, de electione*, docent Gigas *de pensionibus quæst. 57.* Oieda *de incompatibilitate*, 1. *part. cap. 4. à num. 4.* Garcia *d. 1. part. cap. 5. à num. 110.* & similiter per contractum matrimonij pensiones, seu beneficia vacant, Gigas vbi suprà, *quæst. 54.* Couarr. 2. *part. de sponsal. cap. 6. §. 3. num. 6.* Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 44.* Garcia *dict. cap. 5. num. 108.* nihilo-

nihilominus tamen inspecto iuris rigore verius est, in praesenti casu necessariò mentionem fieri non debere pensionis, vt docuerunt plures, quos referunt Garcia *dicto cap.5. num.75.* Gonzalez *ad regulam 8.glossa 5.§.5. num.18.* rectè aduertens aliud procedere, si de pensione in titulum beneficij assignata loquamur; de hac enim mentionem fieri debere, meritò docuerunt Gigas *vbi suprà, quaest.67 conclus. 3.* Menochius *de arbitrarijs, casu 201. num.51.* & alij, quos refert, & sequitur Garcia *dicto cap.5.* nec huic solutioni obstat textus *in cap. ad audientiam 31. hoc tit.* vbi probari videtur, in illis verbis, *pensionem, seu alia beneficia*, sub generali beneficij nomine pensionem comprehendi, propter particulam, *alia*, quae similia repetere solet, vt probat Glossa *in l. si fugitini. C. de seruis fugitiuis*: nam respondetur, in eo textu non agi de pensione exprimenda in ipsa impetratione gratiae ad beneficium, vel non; quo casu iuxta distinctionem proximè traditam procedit praesens assertio: sed casum illum pertractari, quo priorum litterarum est facienda mentio, vtputà si quis impetrasset litteras ad beneficia, quibus posteà renunciauit in alterius fauorem, à quo pensionem, seu alia beneficia receperit; qua in specie inquit Pontifex, eum qui post priores litteras taliter venditas, alias ad beneficium impetrauit, teneri de illis prioribus mentionem facere, aliter posteriores non valere; vnde deducitur, verba illa ipsius textus, *de illis mentione non addita*; iuxta mentem Pontificis referenda non esse ad pensiones, seu alia beneficia, sed ad litteras pro pensionibus venditas, de quibus proximè agebat, quae est vera interpretatio ipsius textus, omissis alijs traditis à Rebuffo *de pacificis possessoribus, in praxi num.115.* sicut etiam verba illa, *seu alia beneficia*, accipienda esse, vt duntaxat similitudinem repetant quoad beneficia, quae per priores litteras impetrata fuerant, non verò quoad pensiones.

12 *Exponitur cap. dilectus 27 de praebendis.* Ex hac animaduersione lucem accipiunt textus *in cap. dilectus 27. de praeb. & dignitat.* & *in cap. cum adeò 17. hoc tit.* Nam *in dict. cap. cùm dilectus*, proponitur R. Pontificem litteras suas ad Capitulum Nouariense misisse, vt si qua praebenda vacaret, eam Petro conferret: Capitulum litteras Pontificis exequi recusabat, imò & vacantem praebendam alij contulit; conquestus fuit Petrus coram R. Pontifice, qui iussit praedictum Petrum in Canonicum esse recipiendum, & quod si beneficium sufficiens habebat, praebenda illi adiudicaretur. Ideò enim tantùm excepit Pontifex casum, in quo beneficium sufficiens Petrus haberet, quia iure Decretalium beneficium exiguum non praestabat impedimentum, vt quis possit cum eius suppressione rescriptum ad aliud impetrare. Similiter *in d. cap. cùm adeò*, proponitur Petrum in Ecclesia Modecensi praebendam congruam habentem, rescriptum Pontificium impetrasse, vt in alia Ecclesia in Canonicum reciperetur, & ei praebenda assignaretur, in cuius rescripti impetratione nullam suae praebendae mentionem fecit: in qua specie deciditur, litteras ita impetratas nullius momenti esse, quia praebendam sufficientem, quam habebat tacuit impetrator; & per consequens innuitur, quod si sufficientem praebendam non habuisset, etiamsi illius mentionem non fecisset, litteras vires, & robur obtinere; quia temporibus Innocentij III. illius textus authoris, non erat necessaria mentio expressa prioris beneficij, si exiguum erat, vsquedum Gregorius X *in d. cap. si motu*, constituit cuiuslibet benefici), etiam exigui, mentionem faciendam esse in impetratione rescripti ad aliud. Omitto alia, quae circa illius textus interpretationem expendi solent à Cuiacio, Federico de Senis *in eo textu*, Azor *2.p. moralium, lib.3. cap.11.* & *lib.6. cap. 32.* Petro Gregorio *lib.1. de rescriptis, cap.4.*

13 *Intelligitur textus in c. in nostra 32. hoc tit.* Sed adhuc nostrae assertioni opponitur textus *in cap. in nostra 32. hoc titulo*, vbi proponitur, quemdam diuersas litteras impetrasse, vt in diuersis Ecclesijs ad praebendam admitteretur; & cùm virtute priorum litterarum fuisset in canonicum receptus, licèt illi praebenda assignata non esset; & vellet virtute posteriorum ad aliam praebendam in alia Ecclesia admitti, statuit Gregorius IX. quod etsi nullum beneficium sit adhuc adeptus, tamen posteriores litteras de prioribus mentionem non facientes, nullo modo vires habere; ex quo decreto expressè deducitur, non solùm beneficij exigui, verùm etsi nullum beneficium sit adhuc consequutus, nihilominus posteriores litteras vires non obtinere. Cui difficultati respondendum est ex traditis in eius scholijs; videlicet, ideo rescriptum in textu illo non valere, quia licèt in Canonicum receptus in eius textus specie, nondum fuisset Ecclesiasticum beneficium assequutus, hoc est praebendam, quae communiter appellatur beneficium, *cap. tuae, de praeb. cap.1. & 2. de concess. praeb.* canonicatum tamen habebat, & eius ratione ius ad praebendam proximè vacaturam; nam per receptionem in Canonicum sub expectatione praebendae, consequitur ius ad praebendam proximè vacaturam, *cap. relatum 9. cap. dilectus 19. de praebendis, cap. cùm super 8. de concess. praeb. cap. si quis obiecerit, 1. quaest.3. cap. constitutus 19.* vbi Glossa finalis *hoc tit.* Moneta *de optione canonica cap. 1. quaest. 1. num.3.* Gonzalez *ad regulam 8. glossa 5.§.1. num. 16. & 17.* Cenedus *collectaneo 10. ad Decretales*; & ita beneficiatus reputatur, vt probant textus *in cap. dilectus 19. de praeb. cap. cùm M. de constitut.* quare cùm per receptionem in Canonicum in eo textu consequatur impetrator infallibiliter praebendam, iustè deciditur, in impetratione secundi rescripti fieri debere mentionem prioris, aliàs rescriptum subreptitium iudicari: ita illum textum accipiunt Caesar *de Ecclesiast. hierarch. 3. part. disp.12. num.44.* Ioannes Calderinus *in repetit. ad illum textum*, Basilius *lib.8. de matrim. cap.16. §.3.*

Secundò praedictae assertioni aduersatur textus *in cap. gratia 7. hoc tit. lib.6.* vbi Bonifacius VIII. constituit rescriptum à R. Pontifice impetratum vitiosum non esse, quamuis de alio beneficio impetrator, quod sibi absenti & ignoranti Episcopus contulerat, mentionem non fecerit; sed tam ab Episcopo collatum, quàm à R. Pontifice impetratum posse obtinere, & retinere, si exinde incompatibilitas à iure prohibita non sequatur: quod decretum ita contra relatam assertionem expenditur: In valore rescripti aestimando, non spectatur impetrantis culpa, aut simplicitas, sed tantùm intentio Pontificis concedentis, à qua rescriptum vires sumit; vnde siue per fraudem, siue per ignorantiam subreptio contingat, vtroque casu rescriptum vitiatur, *cap. super litteris 4. §. si cui, hoc tit.* vbi cùm agatur de veritate suppressa per ignorantiam, seu simplicitatem, asseritur litteras vires non habere; quod etiam fulcitur *ex cap. constitutus 19. hoc tit. cap. significante 34. hoc tit. c. dudum 14. vers. considerantes, de praebendis.* Ergo *in d. cap. gratia 7.* si vera esset nostra assertio, rescriptum impetratum non facta mentione beneficij etiam ignoranter adepti, vitiari debebat. Huic difficultati varijs modis satisfacere intendunt Abbas *in dict. cap. super litteris, num.3.* vbi Decius *num.7.* Felinus *num.6.* Beroius *lectura 1. num.40.* Menochius *de arbitrarijs lib.2. casu 201. num.52.* Thomas Sanchez *lib. 8. de matrim. disp.21. num.60.* quorum solutionibus omissis, respondendum est, rescriptum *in d. c. gratia 7.* non esse subreptitium ex eo, quia cùm collatio beneficij facta esset absenti, & ignoranti antè scientiam & acceptationem, non erat quaesitum ius, nec beneficium acquisitum: per collationem enim absenti clerico factam, donec eam ratam habuerit acceptando, vel consentiendo, ius in ipso beneficio, vt suum dici valeat, non acquirit, licèt illud beneficium alij non possit conferri, *cap. si tibi absenti, de praeb. lib.6.* iunctis traditis à Couar. *lib.3. var. cap.16. num.1.* Sanchez *lib.1. de matrim. disp.7. num.20. & 22* & perinde subreptio ex ista iusta ignorantiae causa rescriptum non vitiat, quae vt vitiet, debet esse beneficij iam obtenti, licèt ex ignorantia procedat: quare cùm in textu ignorans, & non habens adhuc ius ad beneficium, impetrasset rescriptum, ideò vt subreptitium non vitiatur: ita textum illum acceperunt Beroius *in d. cap. super litteris, num.42. & 43.* Sanchez *dicta disput. 21. num.60.* Basilius *d. cap.16. num.19.* Moez *in eo textu.*

15 *Intelligitur textus in Clem. si Romanus, de praebend.* Tertiò obstat suprà traditis textus in Clementina *Si Romanus, de praebendis, & dignit.* vbi Clemens V. generaliter, & indistinctè statuit, rescriptum impetratum à Pontifice non facta mentione beneficij obtenti, seu dignitatis, vires habere, etiamsi beneficium primum obtineat curam animarum: ex qua Clementis constitutione probatur apertè, non esse necessariam expressam mentionem primi beneficij in adeptione rescripti ad aliud. Sed huius textus facilis expositio est, si animaduertatur, rescriptum in ea specie fuisse concessum à Pontifice cum clausula, *motu proprio*, quae supplet vitium subreptionis, proueniens ex taciturnitate beneficij necessariò explicandi; atque ideò valet collatio, quia cùm ea gratia ex mera Pontificis liberalitate procedat, praesumitur ipsum conscium aequaliter fore concessurum; nec potest culpa aliqua imputari prouiso, quod de beneficio priùs obtento non fecisset mentionem, *cap. si motu, de praeb. lib.6.* non tamen aequaliter clausula, *Motu proprio*, supplet subreptionem ex falsitatis expressione prouenientem; quia quando tacetur veritas, igno-

14 *Exponitur cap. gratia 7. hoc tit. lib.6.*

ignoratur an Pontifex rectè, aut perperam aditus gratiam motu proprio concesserit, & ideò non potest dici concessa contra eius mentem: at cùm falsitas exprimitur, cognoscitur animum concedentis in contrarium esse; & cùm hæc clausula non firmet gratiam contra concedentis intentionem, vitium hoc suppleri non potest: docent latè Menochius *lib. 2. de arbitrarijs*, *casu* 201. *nu.* 28. Sanchez *d. disput.* 21. *num* 47.

16 Quartò refragatur textus *in Clementina 2. de offic. Ordin.* vbi asseritur collationem factam ab Episcopo habenti aliud beneficium, sine expressa mentione illius, robur obtinere, non obstante suppressione possessoris: igitur suppressio beneficij obtenti non vitiat rescriptum ad aliud beneficium. Augetur difficultas ex ipsomet textu, vbi contrarium deciditur in collatione beneficij facta à Legato Sedis Apostolicæ; dicitur enim collatione beneficij facta à Legato Sedis Apostolicę alicui habenti aliud, nullius esse momenti, si non exprimatur primum beneficium: quod etiam deciditur *in cap. collatio 5. de officio Legati*, *lib. 6.* sed collatio beneficij à Legato Sedis Apostolicæ facta, ordinaria censetur, cùm iure ordinario, & suæ legationis virtute possit conferra omnia beneficia, quæ potest Ordinarius in tota sua diœcesi, *cap. dilectus*, *de officio Legati*, *cap. 1. eod. tit. lib. 6. cap. cùm dilectus* 28. *de iurepatronatus*, Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 3. §. 2.* Azor 2. *part. instit. lib. 5. cap. 29.* igitur quemadmodum collatio facta à Legato beneficij aliud habenti, non valet prætextu subreptionis; sic similiter collatio facta ab Episcopo aliud habenti, debet vitiari. Primæ difficultati respondendum est, discrimen assignando inter collationem, & impetrationem beneficij factam à Pontifice, & inter eam, quæ fit ab Episcopo; impetrans enim rescriptum ad beneficium à Pontifice, mentionem facere debet beneficij, quod iam obtinet, ex traditis in nostra conclusione: sed qui ab Ordinario illud impetrat, necesse non habet primum beneficium exprimere, vt in dicta Clementina deciditur. Cuius discriminis vera ratio est, quia Episcopus ex visitatione, & scientia, quam habere debet de statu suarum Ecclesiarum, præsumitur qualitates, & possessores suorum beneficiorum nosse meliùs quàm Pontifex, & maiorem notitiam habere clericorum suæ diœcesis, quàm Pontifex clericorum totius orbis; atque ideò taciturnitas primi beneficij, tanquam cadens super re minimè necessaria, subreptionem non inducit: docent Felinus *in cap. ad aures*, *nu.* 15. *hoc tit.* vbi Beroius *num.* 18. *&* 33. Menochius *dicto casu* 201. Moneta plures referens *de commutat. cap.* 10. *num* 434. *&* 455. Sanchez *dict. disp.* 21. *num.* 4.

Opponitur textus in Clem. 2. de offic. Ordin.

17 Augmento difficultatis satisfacere intendit glossa *in dicta Clement. 2. verbo Beneficio*, dum asserit, Legatos Apostolicos conferre beneficia, non potestate & authoritate ordinaria, sed Apostolica, & delegata; & ideò necessarium esse sicut in impetratione à Pontifice, facere mentionem prioris beneficij. Sed licèt hæc Glossæ doctrina vera sit, & procedat in Legatis missis, qui de iure communi non habent facultatem conferendi beneficia, sed tantùm ex speciali Pontificis commissione, iuxta textum *in cap. litteras*, *de supplenda neglig.* iunctis laudatis à Barbosa *ad rubricam de offic. Legati*, *lib. 6. num.* 8. tamen non procedit in Legatis à Latere, qui maiori dignitate, & honoris prærogatiua fulgentes, *cap. volentes*, *cap. penult. de officio Legati*, *cap. 1. eod. tit. lib. 6. cap. si Abbatem*, *de elect. eod. lib.* in prouincijs sibi decretis Ordinarij censentur, non Delegati; & in his quæ iure Legationis illis competunt, non delegatam, sed suam exercent iurisdictionem, *cap. 2. de offic. Legati*, *lib. 6. cap. si Apostolicæ*, *cap. hi qui*, *de præbendis lib 6.* & ordinario iure, virtuteque suæ legationis omnia beneficia conferunt, quæ possunt Ordinarij suæ diœcesis conferre, *cap. dilectus*, *de officio Legati*, *cap. cùm dilectus*, *de iurepatronatus*, *cap. venerabili* 37. *de præb. cap. hi qui*, *eod. tit. lib. 6.* sed de his Legatis loquitur Clemens V. igitur Glossæ solutio admitti non potest. Quare ea omissa dicendum est, quod licèt collatio beneficiorum facta per Legatos à Latere ordinaria censeatur, est tamen exorbitans à iure communi, & fundatur quodam iure speciali; nam de iure communi beneficiorum prouisio cuiuscumque diœcesis, ad Episcopum proprium spectat, *cap. conquerente*, *de officio Ordinarij*, *cap. ex frequentibus*, *de institutionibus*, *cap. omnes* 16. *q.* 7. *cap. cùm ex iniuncto*, *de hæreticis*; ideò collatio beneficij per Legatos à Latere facta vitiatur, nisi prioris beneficij, quod obtinet impetrator, specialis mentio non fiat; quod prorsus cessat in Episcopo, cuius prouisio iure communi fundatur. Episcopi enim conferendo beneficium, prouident motu proprio Ecclesijs, non personis: contra verò Legati prouident personis, non Ecclesijs, vt post Menochium, Gomezium, & alios docet Barbosa *in dicta Clement. 2. num. 4.* & in Legato non datur eadem notitia proxima status beneficiorum, & possessorum eorum, ac in Episcopo.

Dissoluitur alia difficultas.

18 Tandem suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. cùm teneamur 6. de præb.* vbi cùm agatur de executione rescripti impetrati ab eo, qui aliud beneficium habebat, nulla eius facta mentione, affirmat Pontifex se æquanimiter sustinere, etiamsi tale rescriptum executioni non mandetur: igitur quia simile rescriptum nulla facta beneficij obtenti mentione impetratum validum erat, aliàs diceret Pontifex, *irritum omninò decernas*, *& nullatenus exequaris*, vt *in cap. ad aures*, *cap. dilectus 26. hoc tit.* Quam difficultatem vt effugiamus, scire oportet signanter Pontificem in eo textu vsum fuisse prædictis verbis, vt significaret, se de eo casu agere, in quo rescriptum validum erat; quod iuxta suprà tradita dupliciter contingere poterat, vel quia tale rescriptum absque partis petitione, & ex mera Pontificis liberalitate processerat, iuxta textum *in cap. si motu 23. de præbendis lib. 6.* vel etiam cum partis petitione, valida tamen, & sine subreptione, propter clausulam aliquam vel modum legitimum, quo secundùm ius subreptio tollatur: quo casu si Pontifex iubeat beneficium conferri habenti aliud sufficiens, de quo mentio facta non sit, aut si non potest ei sine scandalo prouideri, meritò in vtroque casu, supposito rescripti valore, Pontifex inquit se æquanimiter sustinere, si Episcopus non exequatur tale mandatum. Cui decisioni mirè conuenit textus *in cap. si quando 5. hoc tit.* ibi, *Quia patienter sustinebimus*: quæ verba omninò euincunt, Alexandrum ibi eum casum pertractare, quo rescriptum validum erat mero iure, alioquin non patienter sustineret illud non exequi. Deinde non teneretur Episcopus in specie textus *in d. cap. si quando*, consulere R. Pontificem, & causam illi exponere, interimque supersedere; sed mandatum esset subreptitium, vt probant textus *in cap. ad aures*, *cap. super litteris 20. cap. dilecti 26. cap. ad audientiam 31. hoc titulo*: quæ iura de litteris subreptitijs loquentia, non dicunt se patienter sustinere, quod eas non exequantur hi, ad quos diriguntur; imò indistinctè præcipiunt omninò reijci: vnde immeritò Glossa, & ferè omnes repetentes *in d. cap. si quando*, existimarunt Alexandrum ibi agere de mandato subreptitio, perperam accommodantes casus dicti capitis *ad aures*, capitis *cùm adeò 17. hoc titulo*, decisioni dicti capitis *si quando*, vbi etsi rescriptum ad partis petitionem emanasse admittamus, vt ipsi contendunt, idcircò tamen autumandum non est, ipsum subreptitium iudicari: nec contrarium probant illa verba, *praua nobis fuit insinuatione suggestum*; quæ videntur innuere rescriptum fuisse per falsitatem obtentum. Nam respondendum est, suggestum non solùm dici id, quod petitur, sed etiam id quod allegatur, vel in memoriam traditur, *l. irritum 8. C. ad legem Falcid.* notat Brissonius *de verb. signif. verbo Suggerere*: & ita non importat necessariò subreptionem, quemadmodum nec illam præcisè præsefert praua insinuatio; quippe non inducit falsam, sed malam significationem, qua aliquid insinuatur, vt obseruat Ripa *num.* 16. Et si adhuc hæc interpretatio non placet, dici potest, priorem casum textus *in d. cap. cùm teneamur*, ibi: *Qui alium*, *&c.* esse intelligendum de mandato subreptitio, iuxta præsentem assertionem: quo casu fatendum est, ea verba, *æquanimiter sustinebimus*, tantùm referenda esse ad posteriorem eiusdem textus partem, ibi; *aut si non potes*: vbi cùm agatur de mandato valido, tantùm referri possunt ad priorem casum.

Exponitur cap. 6. de præb.

CAPVT IX.

Idem a *Moruicensi Episcopo.*

SI autem aliquis authoritate posteriorum litterarum per aduersarium in iudicium tractus obiecerit litteras se priores habere, de quibus in posterioribus mentio non habetur; si eis dolo, vel negligentia vti *b* postposuerit, excusari non debet: si autem quia delegati iudicis copiam nequiuerit habere, per posteriores litteras non poterit conueniri.

NOTÆ.

1 a NOruicensi.] Ità legendum est, vt etiam habetur in prima collectione Decretalium, *sub hoc titulo, cap 7.* & *in cap. 1. de offic. delegati,* & *in cap. ad hæc 37. de appellat.* vbi aliæ partes huius decretalis reperiuntur, in quibus semper legitur, *Noruicensi Episcopo*, non *Eboracensi*, vt habetur post Concilium Lateran. *p. 41. cap 9.* Noruicensis Ecclesia est in Anglia, suffraganea Archiepiscopi Cantuariensis, cuius Episcopo Ioanni, qui priùs fuerat Archidiaconus Sarisberiensis, & floruit ex anno 1175. vsque ad annum 1200. missa est præsens decretalis.

b *Postposuerit.*] Quod tamen tempus debeat elabi, dicemus infrà *in cap. plerumque*. Commentarium huius textus dedi suprà *in cap. cæterùm 3.* 3

CAPVT X.

a Idem.

AD hoc sumus in sede iustitiæ, disponente Domino constituti, vt quæ contra iustitiam attentantur, nostra sollicitudine ad rectitudinis tramitem reuocentur. *Et infra*: Prouidè significatum est nobis, quosdam in prouinciæ tuæ partibus tales Cancellaria nostra litteras recepisse, per quas omnia eorum negotia vnius iudicis, vel plurium, quos sibi elegerint, arbitrio committuntur; sicque fit, vt si aliquando pulsare voluerint, examen Ordinarij iudicis non requirant, sed ad iudicem vnum, vel plures delegatos sibi propitios, & exinde parti aduersæ suspectos, super examinanda quæstione decurrant. Quod quam sit contrarium Deo, & sacris Canonibus inimicum, nemo ambigit, qui vel ad modicum notitiam canonicæ institutionis apprehendit. Tales itaque litteras à nostra *b* Cancellaria non credimus prodijsse; vel si fortè prodierint, conscientiam nostram, quæ diuersis occupationibus *c* impedita singulis causis examinandis non sufficit, effugerunt. Vnde nos huic morbo celeri volentes obuiare remedio, F. R. tuæ per Apostolica scripta præcipimus mandantes, quatenus si litteras tales in subiecta tuæ ordinationi prouincia, vel impetratas, vel deinceps impetrandas inueneris, eas carere viribus nostra *d* authoritate decernas, & ne ab aliquo in iudicium admittantur, super quacumque quæstione, prohibeas.

NOTÆ.

1 a IDem.] Etiam Lucio III. tribuitur hæc epistola in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.4.* ex qua litteram transcribo; nullibi tamen exprimitur cui Archiepiscopo eam miserit Pontifex: tantùm ex eius serie liquet cum Metropolitano alloqui.

2 *Cancellaria quid.* b *Cancellaria.*] Cancellaria *hic*, & *in cap. porrecta, de confirmat. vtili*, & *in cap. vnico, vt ecclesiastica beneficia, c. 4. de crimine falsi.*, accipitur pro loco vbi acta iudiciaria scribuntur, rescriptaque, tam iustitiæ, quàm gratiæ conscribuntur: vbi qui præest, Cancellarius dicitur, cuius officium valdè antiquum in Ecclesia esse probat Cohelius *in notitia Cardin. cap 16.* & *20.* & plura de eius dignitate, & vsu apud varias gentes congesserunt Ioannes Bossius *de vitijs sermonum, lib.2.cap.3.* Lindembrogius *in glossario legum antiq. verbo Cancellarius*, Rosuerius *in onomast. eodem verbo*, Coriolanus *in breuiario anno 752.* Cuiacius *in cap. vt nostrum, de appellat.* Petrus Gregorius *in præsenti*, Gutherus *lib.2. de officijs domus, cap.13.* & nos infrà *in cap. Ecclesia, de elect.*

3 c *Impedita.*] Consonat textus *in cap.2. hoc tit.* vbi notaui.

4 d *Authoritate.*] Nam tanquam Ordinarius Archiepiscopus hoc facere non poterat, sed tantùm aut obedire, aut Pontificem consulere, iuxta tradita suprà *in cap. si quando.*

COMMENTARIVM.

5 *Conclusio probatur.* EX præsenti epistola communiter repetentes sequentem deducunt assertionem: *Inutile est rescriptum, in quo incerti iudices dantur, vel futura negotia delegantur.* Eam probant textus *in cap. studeat, 50. dist. cap. peruenit 11. quæst.3. cap. nunc verò 9. q.3. cap. sedes, cap. pastoralis, cap. finali, hoc titulo, cap. cùm in multis, cap. dispendia, eod. tit. lib.6.* Illustrant vltra repetentes & congestos à Barbosa in præsenti, Acusia *in d. cap. studeat*, Moneta *de commut. cap.6 num.514.* & *lib.1. de conseruatoribus, cap.3. nu. 22.* Vighelius *in meth. iur. can. fol.25.*

6 *Impugnatur hæc assertio.* Sed hæc assertio impugnari potest sequenti iuris consideratione; nam nihil in iure canonico nouiori vsitatius reperitur, quàm litteræ conseruatoriæ, quibus alicui communitati, aut certæ Religioni conceditur sibi eligere iudicem conseruatorem in quocumque negotio, tam præsenti, quàm futuro aduersus quascumque personas, vt probant textus *in cap.1, de officio deleg. lib 6. cap. statutum, hoc tit. eod. lib. c. authoritate 4. de priuileg.* & constat ex alijs relatis à Moneta *de conseruatoribus, cap.3. quæst.2.* Barbosa *de potest Episcop. allegat.106* D. Michaele Moez *in dicto cap.1. d. cap statutum*, quibus litteris incerti iudices dantur, & futura negotia delegantur: ergo rescripta, in quibus futura negotia committuntur, & incerti iudices dantur, valent, & vires obtinent. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam plerumque litteris Apostolicis iudices dantur ad vniuersitatem causarum, *c. 3. de offic. deleg.* sed tunc rescripto tali committuntur negotia præsentia, & futura: ergo quia rescripta in quibus futura negotia delegantur, valida sunt. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia rescripta gratiæ indistinctè, & generaliter ad beneficia consequenda in iure admittuntur, *cap. Abbatem, hoc tit. cap. quamuis, de præb. lib.6* ergo similiter rescripta iustitiæ generaliter ad quæcumque negotia admitti debent.

7 *Traditur ratio conclusionis.* Sed hac dubitandi ratione ita fulcita non obstante verum est, vitiari rescriptum, si in eo dentur incerti iudices, aut ad futura negotia rescripta expediantur: quæ assertio magna nititur ratione; nam per tam vaga & absoluta rescripta nimis restringitur iurisdictio ordinaria, & pars, quæ illa impetrauit, cùm facultatem habeat eligendi iudices, quos malauerit, eliget suspectos aduersæ parti; vnde cùm hoc alienum sit ab æquitate canonica, similia rescripta vitiantur, & improbantur. Accedit, quia hæc facultas eligendi iudices in futuris negotijs, adimit iurisdictionem à iudice competenti, quod non facilè admittendum est, ex regula textus *in l. rescripta, Cod. de preci-*

precibus Imperatori, l. nec auus, C. de emancip. liber. Si autem Pontifex ex certa ſcientia & plenitudine poteſtatis concedat ſuis litteris facultatem eligendi iudices, qui de cauſa cognoſcant, quia non datur præſumptio falſitatis ſeu ſubreptionis, cùm Pontifex expreſsè, & deliberatè eam facultatem literis ſuis concedit, tale reſcriptum vires habet; quo modo intelliguntur textus *in cap. ſtudeat*, 50. *diſt.* in illis verbis: *Ex vicinis prouincijs fratres & Coepiſcopos tuos*; iuncto Acuña *in eius commentario*, etſi textus ille verè non loquatur de iudicibus incertis ex incertis eligendis, ſed de iudicibus incertis ex certis, qui rectè dari poſſunt, vt probat Moez *in d. cap. ſtipendia*, & textus *in cap. cùm R. 35. de officio deleg.* in illis verbis, *Iudicem eligant*: quem ita interpretatur Barboſa *in præſenti, num.* 2. etſi aliter illum accipiant Hoſtienſis, & Imola *bic*.

8 Diſſoluitur ratio dubitandi. Nec obſtat ratio dubitandi ſuprà adducta; nam licèt inſpecto iure communi, ex præſenti textu & ſimilibus inutile ſit reſcriptum impetratum ad futura negotia, & in quibus incerti iudices dantur; nihilominus ex indulgentia & certa ſcientia Pontifex concedere ſolet iudices conſeruatores, vt priuilegia locis pijs, & religioſis perſonis conceſſa cuſtodiri, obſeruarique à iudicibus ordinarijs faciant, omnemque arceant priuilegiatis iniuriam, ſeu violentiam: quorum authoritas ad caſus iudicialem indaginem exigentes non pertinet, vt conſtat *ex cap. fin. de officio deleg. lib. 6.* & exprimitur in Concilio Trid. *ſeſſ. 24. de reform. cap. 5.* & *in l. 1. tit. 8. lib. 1. Recop.* & agnoſcunt de illis iudicibus agentes P. Greg. *lib. 5. partit. tit. 5. cap. 2.* & *lib. 47. ſyntagm. cap. 22. num. 28.* P. Barboſa *in l. cùm Prætor 12. §. 1. ex num. 29. ff. de iudicijs*, Moneta *de conſeruat. cap. 3. num 22.* & *cap. 7. num. 36.* Gutierez *lib. 3. pract. q. 9. & 10.* Ceuallos *de cognitione per viam violentiæ, 2. p. quæſt. 15. per totam*, Gratianus *tom. 1. diſcept. cap. 170.* in quibus cùm ratio præſentis prohibitionis ceſſet, meritò admittuntur. Nec augmentum primum ipſius difficultatis refragatur; nam præſens decretalis procedit in reſcripto ad futura negotia generaliter & abſolutè impetrato; non verò ſi ad negotia præſentia detur, licèt plures ſint, ſeu ad vniuerſitatem cauſarum; tunc enim valet tale reſcriptum, cùm ceſſet prædicta ratio. Nec aliud augmentum ipſius difficultatis obſtat; nam principium quod in eo expendebamus, procedit in reſcriptis gratiæ, in quibus cùm deſit ratio præſentis prohibitionis, ideò valent, etſi abſoluta, & generalia ſint, indefiniteque concedantur, vt docet Bohic. *in præſenti*, qui diſcriminis rationem inter vtrumque caſum proſequitur.

C A P V T XI.

a Idem.

AD audientiam noſtram, te ſignificante peruenit, quod H. de S. Stephano ſuper *b* abſolutione ſua litteras tibi (vt prima facie videbatur) Apoſtolicas præſentauit, quas quoniam habuiſti ſuſpectas, nec de Cancellaria Eccleſiæ Romanæ emanaſſe putaſti, ad nos remittere curauiſti, conſulens Apoſtolatum noſtrum (vnde deuotionem tuam in Domino commendamus) vtrum occaſione ipſarum litterarum præfatum virum habere debeas abſolutum. Nos igitur litteris ipſis diligenter inſpectis, taliter tibi duximus reſpondendum, quod cùm eas non credamus de prædeceſſoris noſtri conſcientia emanaſſe, nullam eis fidem te volumus adhibere, cùm etiam manifeſtum contineant in *c* conſtructione peccatum.

N O T Æ.

1 a I*Dem.*] Etiam tribuitur textus iſte Lucio III. in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. Cui tamen miſſa ſit hæc epiſtola, non conſtat.

2 b *Abſolutione.*] Plerumque enim excommunicati, vel ſuſpenſi accedunt ad Romanum Pontificem, & ſuppreſſa veritate, litteras quas dicunt abſolutorias, impetrant, vt ab inferioribus iudicibus abſoluantur, quas nec exequendas, neque admittendas eſſe, Iure noſtro cautum reperitur in præſenti, *in c. ſuper eo 5. de cohabit. cleric. & mulier.* vbi cùm clericus concubinarius voluiſſet obreptionem impetrare reſcriptum, vt abſolueretur à ſuſpenſione, & cum effectu impetraſſet, aſſeritur reſcriptum illud vires non habere: idem deciditur *in can. quod ſuper 7. de fide inſtrum.* in illis verbis: *Quid agere debeas circa crucesignatos, qui dicentes ſe ab Apoſtolica Sede redire, ſuper abſolutione ſua ignota Cardinalium ſigilla reportant.* Ex qua obſeruatione lucem accipit textus difficilis *in can. 72. Concilij Africani*, ſub Innocentio I. ibi: *Quicumque non communicans in Africa in tranſmarinis ad communicandum obrepſerit, iacturam clericatus accipiat.* Huius canonis occaſione aliqui aſſerunt, Eccleſiam Africanam à ceruice excuſſiſſe iugum Romani Pontificis; ſed ex noſtra obſeruatione lucem accipit, ibi enim agitur de illo, qui excommunicatus in Africa, mendacijs, & dolis impetrauit communionem à Romana Sede, & in pœnam clericatu priuatur: obrepere enim ideſt eſt, quod fallaciter & doloſè facere, vel impetrare, *l. 1. §. 2.* ibi: *Obreptum eſſe Prætori, ff. de adminiſtr. tutor.* Cicero *in Piſon.* ibi: *Obrepſiſti ad honores.* Plura ad eius canonis interpretationẽ tradit Franciſcus Marcus, Ant. Capell. *de appellat. Eccleſiæ Africanæ, c. 3.*

3 c *In conſtructione.*] Hoc ambitioſè traditum dicit impius & mordax Scipio Gentilis *c. 4. de error. teſtat.* eo motus, quod Pontificum ſcripta ſolœciſmis, & barbariſmis pleraque ſcateant. Sed ò impia Scipionis verba, qui ita audenter in ſacras conſtitutiones irruis! Etſi enim aliquando ex incuria typographi, aut bibliopolæ irrepſit vitium latinitatis, ideone arguendi & increpandi ſunt Religionis noſtræ ſummi Præſules, qui ſtatuerunt adeò vitium latinitatis alienum eſſe ſuis litteris, vt eas vitiare decreuerint? Licèt enim teſtamenta non vitientur, etſi in eis contra Grammaticæ regulas peccetur, *l. qui habebat, ff. de manum. teſtam.* tamen ſicut reſcripta Principis ob vitium grammaticale vitiantur, Bartolus *in l. Plautius 9. nu. 5. ff. de auro & arg. leg.* Vuolfangus Heyenricus *diſp. 3. de iure publico* (circumfertur poſt Clapmarium *de iure publico*;) ita reſcripta Pontificia ob vitium latinitatis vitiantur, vt ſi Pontifex alloquatur vni in plurali, *cap. quàm graue, de crim. falſi*, docet Azor *tom. 1. inſtit. lib. 5. cap. 24. verſ. 5.* aut ſi vitium committatur in ſalutatione, quem caſum exponemus *in dicto cap. quàm ſit graue.*

COMMENTARIVM.

PEtrus Gregorius, & alij repetentes ad hunc textum, diſputant an reſcripta, vel alia decreta Pontificia debeant neceſſariò latinè concipi, & expediri? In qua quæſtione, vt rem ab origine repetamus, & certa ab incertis ſeparemus, ſciendum eſt, Romanos poſt Italiam, & alias prouincias ſubiugatas, in animos apprimè induxiſſe Latinam linguam, ſiue ad alliciendos populos eloquij ſuauitate, ſiue ad leniendam morum feritatem participatione linguæ, ſiue ne laborarent ipſi in diſcendo idiomate peculiari prouinciarum, quibus imperabant, quod varijs artibus, & modis curarunt: primò ſtatuendo ne Magiſtratus ad prouincias deſtinati alia lingua quàm latina ſententias, vel decreta dictarent, quo ſcilicet Latinæ vocis honos per vniuerſas gentes venerabilior diffunderetur, vt tradit Valerius Maximus *lib. 2 cap. 2. §. 2.* nec alia lingua vti poterant, quàm latina, licèt in conuentibus externorum verba facerent. Inde excuſationem petit Cicero *actione 3 in Verrem*, quòd in Sicilia coactus eſſet græcè loqui; & cautum ante ipſius tempora fuiſſe, ne quis græcè oraret, refert Valerius *lib. 2. cap. 1.* Deinde in Senatu ſtrictiſſima lex erat loquendi ſolùm latino idiomate, adeò vt Imperator Tiberius orationem faciens in Senatu, ſine venia auſus non fuit aliqua verba græca proferre, teſte Suetonio *in eius vita, cap. 70.* & ipſe Imperator teſtimonium græcè dici in Senatu non permiſit. 4 De reſcriptorũ idiomate.

Xiphilinus *in eo*. Ad iudicandi etiam munus nemo admittebatur, nisi qui latinè nosset, & posset loqui; imò Claudius Imperator virum splendidum, Græciæq; Principem, è Iudicum albo erasit, & quod magis est, ad peregrinitatem redegit, quia sermonis Latini erat ignarus. Suetonius *in Claudio, cap.16* latè illustrant Pancirola *lib. 3. variar. cap.15* Reuardus *lib.4. variar. cap.2.* Petrus Faber *lib.1. semestr. cap.23. & lib.2. cap.24* Osualdus *lib.28. comment. Donelli, cap.3. littera M*, Gutherus *lib.2. de offic. domus, cap.24.* Polletus *lib.5. historiæ fori, cap 15.* Solorzanus *de iure Indiar. lib.1. cap.25. ex num.49.* Forcatulus *in sphær. leg.* Aldrete *de orig. ling. Castell. cap.7. cum 8. sequentib.* Anast Germanius *pro Merid. sess.1.* Inde eueniebat, vt nihil esset solemne apud eos, legitimum, & à lege cum speciali formula aliqua inductum, quod non latinè peragi deberet, veluti testamentum, tutelæ, aut libertatis datio, & alij actus, quos refert Aldrete *dict. cap.7. in fine:* & in legatis disertum testimonium habemus apud Vlpianum *in fragment tit.25. §. item græcè*: tradunt supracitati, & Antonius Faber *in iurispr. tit.13. per totum.* Nec sententiæ, aut decreta, alia quàm Latina lingua proferri poterant, *l. decreta 48. ff. de re iudic.* nec contrarium probant textus *in l. si duo 13. §. vlt. ff. de iureiur. l. verbum 17. Cod. ex quibus causis infamia*, quia *in dicto §. vlt.* superindictio illa Græcis verbis concepta, *petulanter ne iurato*; non à Iudice, sed à præcone ex more recepto proferebatur, vt sic per præconem causa supplicij publicaretur. Fornerius *lib.1. quotid. cap.13.* Balduinus *de edictis pro Christianis, cap 34. in dict. l. 17.* Et quamuis sycophantes eus, id est, calumniatus est, à iudice pronuntiatus sit, non fuit pro tribunali sedendo, sed extra, vt in ipso textu docetur, & notauit Reuardus *lib.4. variarum, cap 2.* Simili modo in lege *moris 9. §. idem 8. ff. de pœnis*, verba græcè relata non sunt formalia sententiæ, aut Iudicis, sed Vlpiani, qui græco sermone vsus fuit, vt commodiùs se expediret. Tandem ab Arcadio, & Honorio constitutum fuit, vt iudices tam Græca, quàm Latina lingua sententiam proferre possint, *l. iudices 12. Cod. de sentent. ex periculo.* Circa rescripta ipsorum Imperatorum probabile est, græcè plerumque fuisse concepta, vt constat *ex l.3. de custodia reorum, l. moris 9. §. erit 8. ff. de pœnis, l.1. §.1. ff. de appellat. l. deprecatio. ff. ad leg. Rhodiam, l. semper 5. §. licèt, de iure immunit.* & Iosephus *lib. 14. antiquitatum, c. 18.* refert rescriptum Iulij Cæsaris græcè scriptum, & Iustinus Martyr *lib.2. apolog. pro Christianis*, refert aliud Imperatorum Adriani & Antonini. Hæc omnia obseruata fuerunt dum sedes imperialis apud Latinos erat, ea tamen Constantinopolim translata, concipi cœperunt, tam rescripta, quàm sententiæ græcè, & latinè, *l. iudices 12. l. omnes, C. de sententijs*; quamuis pars, quæ ad Imperium Latinum spectabat, vsum retinuisset, vt decreta latinè tantùm interponerentur; & ideò post dictam constitutionem legis *iudices*, Tribonianus compilauit textum *in d. l. decreta. ff. de re iudic.* in corpore Pandectarum: & hoc modo sedanda est eorum iurium antinomia; omissis solutionibus traditis à Genua *in conciliatione legum, fol.769. in paruis*, Osualdo *lib.28. ad Donellum, cap. 3 littera M*, Pancirola *3. variarum, cap.15.* vt docet & eruditè tradit, prout solet, nunquam sine laude nominandus Præceptor D. Iosephus de Retes *in d. l. decreta, ff. de re iudicata.*

5 Quid pro cedat Iure Canonico.

Sed vt ad Ecclesiasticas constitutiones, & rescripta Apostolica perueniamus, sciendum est, Ecclesiam in Concilijs Legatis suis & Oratoribus præscripsisse, vt iuxta morem obseruatum non aliter quàm latinè loquerentur, vt ex actis Synodi Ephesinæ obstruat Baronius *anno 325.* illud adijciens, Marcianum Imperatorem in sacrosancto Concilio Chalcedonensi primùm latinè, deinde græcè loquutum esse: & *anno 45. ex num.38* refert quod Orientalis Ecclesia Euangelia & Epistolas primùm latinè recitare, mox græcè consueuisset; quem morem occasione Concilij Niceni repetit etiam Spondanus *anno 325. n.19.* Sed quamuis hæc ita sint, dubitari, non potest, quin post translatum Imperium ad Byzantium, paulatim Græcus sermo introduci cœpit, vnde in litteris commendatitijs characteres Græci apponebantur, *c.1. & 2. 73. dist.* dicam latè *in titulo de Clericis peregrinis:* & leges Ecclesiasticæ, tam latinè, quàm græcè scribebantur, vt probat Franciscus Valens *in concordia, sectione posteriori, 2. tomo:* rescripta verò etiam ad Prælatos Orientales latinè concipiebantur, *cap. quanto, de consuetudine, cap. ex parte 12. hoc tit.* in Ecclesijs verò inferioribus vniuscuiusque prouinciæ vsus seruatur, *cap. quoniam 24. de offic. Ordin.* Concilium Turonense 3. celebratum temporibus Caroli Magni, ibi: *Vt easdem homilias quisque apertè transferre studeat in rusticam Romanam linguam ac Theosticam, quo faciliùs cuncti possint intelligere quæ dicuntur.* Plura Aldrete *de origine linguæ, lib.1. cap.12.* Albericus Gentilis *in opusc. de linguarum mixtura*, Bellarminus *de verbo Dei, lib.2. cap.16.* Germonius *vbi suprà.*

CAPVT XII.

a Clemens III. *b* *Abbatibus de Obsen, & de Hetuer, & Priori S. Tridæ.*

EX parte S. *c* personæ Ecclesiæ de Tarento nobis innotuit, quod cùm Capella de Empton ad prædictam Ecclesiam de iure pertineat, O. diaconus (qui iamdictam Capellam detinet) Capellanum ipsius Ecclesiæ, nomine ipsius S. in ea ministrantem, post appellationem à se factam amouit. Quam cùm esset S. prosequutus, & ad Iudices litteras impetrasset, ipse O. appellationem suam prosequi non curauit. Cumque authoritate Iudicum in ius esset vocatus, dixit se litteras priores habere, de quibus nulla mentio in posterioribus habebatur, quas vsque ad tertiam citationem suppressit, eisque dolo vel negligentia vti postposuit: quod ex diuturnitate temporis videbatur, in quibus nulla mentio de appellatione ab ipso facta fiebat, cùm biennium à tempore appellationis iam fuisset elapsum; ideòque F. V. per Apostolica scripta mandamus, quatenus si ita constiterit, reuocatis in statum debitum omnibus, quæ post appellationem ipsius O. inueneritis attentata, præscriptam Capellam Matrici Ecclesiæ appellatione remota restituatis: prædictum O. si eum appellationem suam non fuisse prosequutum constiterit, memorato S. in expensis necessarijs condemnantes.

NOTÆ.

1 a *Clemens.*] Defuncto Gregorio VIII. creatus fuit Pontifex Clemens III. Paulinus antea dictus, Cardinalis Episcopus Prænestinus, qui diligentissimus fuit circa omnia ad Ecclesiam, & Catholicam Religionem spectantia, præcipuè circa expeditionem pro recuperanda Terra sancta. Ecclesiam rexit ex anno 1188. vsque ad annum 1199. vt referunt Baronius, & Coriolanus *eodem anno*, Ludouicus à S. Carolo *in Clemente III.* Huius Pontificis aliqua referuntur decreta in hac sexta compilatione, inter quæ primum in ordine obtinet locum præsens decisio, quæ reperitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.8.*

b *Abbatibus.*] Ità retinenda est inscriptio huius textus ex dicta collectione secunda; hæc autem monasteria sunt in Græcia, in Diœcesi Tarentina, Ordinis D. Basilij. 2

c *Personæ.*] Nomen personæ in Iure Ciuili hominem tantùm liberum significabat, ideò serui sine persona dicti sunt. Theophilus *ad tit. de stipulat. seruorum*, Cassiodorus *lib.6. epist.8.* ibi: *Quid enim priùs facerent inter seruos iura publica, qui personam legibus non habebant.* Inde sequentibus sæculis vsus inualuit, vt inter liberos homines, nobiliores, Personæ dicti sint: & similiter qui in Clero primas Sedes habebant, Personæ; & eorum dignitas, Personatus dicebantur. Concilium Aruernense, ibi: *Clericos quos personas vocant cap. ad aures 8.* vbi notaui, 3

hoc

hoc tit. Non ergo omnes Clerici dicebantur personæ, sed tantùm maiores, & primi, præpositi Ecclesijs Parochialibus, aut Regularibus. Ioannes Sarisbariensis *epist.* 11. ibi: *Asserens Ecclesiam suam esse personam eius.* Notarunt Gaspar Barthius *lib.* 17. *aduersar. cap.* 32. Bosquetus *ad Innocentium III. libro* 1. *epist.* 54.

Textum hunc exposui suprà, *in cap. cæterùm* 3.

C A P V T XIII.

a Cœlestinus III.

SCiscitatus es à nobis petitorio destinato, de qua impotentia illud intelligitur (quod in litteris nostris sæpe consueuit deponi) vt si duo, vel tres, quibus litteræ diriguntur, ipsis exequendis simul interesse nequiuerint, vnus, aut plures, quibus scribitur, nihilominus exequantur. Nos verò ita sentimus, quod *b* tam de iure, quàm de facto impotentia censeatur. De iure, si aliquem illorum seruum, vel infamem; aut alio legitimo impedimento detentum esse constiterit. De facto, si constiterit eum casu mortis occumbere, aut ineuitabilis necessitatis articulo impediri, quominus valeat interesse. Dummodo is, qui pro necessitate præsens esse non potest, collegis suis canonicè excusationem suam curet (si poterit) destinare: vt alij coniudices, vel exequutores nihilominus ad consummationem iniuncti mandati procedant. Nec enim ille qui tantummodò non vult interesse, hac impossibilitatis interpretatione valeat aliquatenus excusari, nisi fortè sic in rescripto habeatur expressum, si non omnes interfuerint, vel simul nequiuerint, aut noluerint interesse.

N O T Æ.

1 a *Cœlestinus III.*] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Cui autem missa sit hæc epistola, nec ex illa, neque ex hac constat. Cœlestinus III. successit Clementi III. anno 1191. & Ecclesiam rexit vsque ad annum 1198 vt referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Papirius, & alij de vitis Pontificum scribentes. Varias epistolas scripsit, & decreta edidit, quæ refert Ludouicus à S. Carolo *lib.* 1. *in Cœlestino III.* Eius nonnullæ decisiones compilatæ sunt in hoc volumine, & in secunda collectione, in quibus plerumque omittitur inscriptio, vt in præsenti contingit.

2 Qui iudices esse possint. b *Tam de iure, quàm de facto.*] Plures enim arcentur à iudicandi munere propter impotentiam iuris, aut propter impotentiam facti. Ob impotentiam iuris, aut naturalis, aut positiui. Per naturam enim prohibentur iudicare illi, quorum nullum iudicium est, vt sunt furiosi, *l. furiosi* 40. *de reg. iuris*: qui dicuntur mente alienati, *l. si cùm dotem* 22. *§. si maritus, ff. soluto matrim.* nec voluntatem habent, *l. qui seruum* 47. *ff. de acquir hered.* adeò vt absentium, dormientiumue loco habeantur, *l.* 2. *§. furiosi, ff. de iure codicill. l. Iulianus* 40. *ff. de diuort. l. sed si vnus* 17. *§. filio, ff. de iniurijs.* Furiosus ergo iudex esse non potest, *l. cùm Prætor* 12 *§. natura, l. cùm furiosus* 39 *ff. de iudicijs.* Docent Hottomanus *lib.* 4. *obseru. cap.* 6. Vulteius *de iudicijs, lib.* 1. *cap.* 4. *nu.* 88. quod procedit in furioso perpetuo; si verò lucida interualla habeat, vt frequenter habet, *l. qui testamento* 20. *§. maritus, ff. qui testamenta facere*, iudex dari potest, *d. l. cùm furiosus* 39. *cap. bis qui* 32. *q.* 7. & si postquam iudex datus est, furere cœpit, iudicandi officio, non verò ipsa Magistratus dignitate priuatur, *l. iudex datus* 46 *ff. de iudicijs, l. qui furere* 20. *ff. de statu hominum, l. nec mandante* 8. *§.* 1. *ff. de tutoribus*: deinde à natura iudicare prohibentur muti, *dicta l. cùm Prætor, §. non autem*: mutos autem intelligimus, non qui obscurè, aut tardè; sed qui omninò nihil loquuntur, iuxta legem *mutum* 9. *ff. de ædilit. edicto, §. nam & mutus, ff. quibus non est permissum facere testam.* Ratio aperta est, mutus enim ius dicere non potest, & minùs interdictum, aut sententiam proferre: deinde quia in iudicio plerumque interrogationes fiunt, de quibus in titulo *de interrog. in iure faciend.* & interloquutoriæ sententiæ dicuntur, *l.* 1. *C. de sententijs & interloquut.* Obseruat Vulteius *vbi suprà, n.* 117. arcentur etiam à iudico officio surdi, *d. l. cùm Prætor, §. non autem*, illi videlicet nihil penitus audiunt, quomodo, surdi definiuntur, *l.* 3. *§. surdus, ff. ad Syllanianum*: impuberes etiam ob iudicij defectum iudices esse non possunt: iure nostro Pontificio, qui decimum octauum agit annum, à Principe iudex delegatus dari potest, etiam renuentibus partibus; ipsis verò consentientibus, maior 18. annis, *cap. cùm vigesimi* 41. *de officio delegati*: iure Regio annus 26. præscriptus est ad iudicandum, *l.* 2. *tit.* 9. *lib.* 3. *recopil* abrogata lege 5. *tit.* 4. *partita* 3. quid tamen iure ciuili obseruaretur pro expressione textus *in l. ad rem publicam* 8. *ff. de muneribus, l.* 1. *§.* 3. *de postulando, l. cum lege* 41. *ff. de receptis*, pertractant Donellus *l.* 17. *comment. c.* 24. Petrus Gregorius *lib.* 47. *syntagm cap.* 9. *nu.* 16. Cuiacius *in l.* 1. *Cod. qui ætate*, Petrus Faber *in l.* 2. *ff. de reg. iuris*, Altamiranus *in l.* 1. *C. de filijs officialium, cap.* 6. *num.* 48. & *in l.* 3. *cap.* 4 Feloaga *in cap.* 1. *de his quæ vi, ratiocinat.* 5. Narbona *anno* 20. *quæst.* 3. *nu.* 19 & *anno* 25. *quæst.* 10. Bronchorst. *centuria* 1. *assertione* 65. Vulteius *dicto cap.* 4. *nu.* 96.

Inter eos, qui à natura iudicare nequeunt, aliqui numerant cæcos. Accursius & Bartolus *in l. cæcus* 6. *ff. de iudicijs*, Robertus *lib.* 3. *sentent. c.* 26. sed rectiùs affirmant, cæcos posse iudices dari, contra Accursium & Bartolum Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 24. Duarenus *lib.* 1. *disput. cap.* 13. & ad titulum *de iudicijs, cap.* 1. Hottomanus *illustrium q.* 26. Xammar. *de offic. iud. part.* 1. *quæst.* 12. Vuesembechius *ad titulum de iudicijs, nu.* 3. Cæcus enim nunquam reperitur iudicare prohibitus, imò *ex d. l. cæcus*, apertè constat, cæcum iudicandi officio fungi posse, quod etiam traditur *in l.* 1. *§.* 2. *loco, ff. de postulando*; quia officium iudicis non in oculis corporis, sed mentis consistit. 3 De alijs qui Iudices esse nequeunt.

Hactenus recensuimus eos, qui à natura iudicare prohibentur; nunc agamus de illis, qui à iure impotentiam habent: & primò ex iuris dispositione à munere iudicandi arcentur infames, *cap. infamis* 3. *quæst.* 7. *l.* 2. *Cod. de dignitat. lib.* 12. idque lege Iulia cautum esse constat *ex l.* 1. *ff. ad leg. Iuliam de vi*; & ex Cicerone *in oratione pro Cluentio*, ibi: *Legem esse hominibus turpi iudicio damnatis in perpetuum nullum ad honores, neque in curiam aditum esse.* Nec tantum si damnatus ex crimine famoso, verùm & si eo tantùm notatus sit, iudex dari nequit, *dicta l.* 2. *l. sancimus, C. ad leg. Iuliam repetund.* plura D. Franciscus de Amaya *in l. vnica, C. de infamibus, lib.* 10. officium enim iudicandi honor est, *cap. vt debitus* 59. *de appellat.* sed infamibus aditus ad honores non patet, *dicta l. vnica, C. de infamibus, cap. infamibus, de reg. iur. lib.* 6. ergo infames ad iudicandi officium admitti non possunt. Similiter illiterati iudices esse nequeunt, *cap.* 1. *cap. statuimus,* 61. *dist. nouella* 81. *Iustin.* & magna cum ratione, cùm iudex debeat sententiam proferre secundùm canones, legesue, *cap. iudex* 3. *quæst.* 7. *cap.* 1. *de constit. cap.* 1. *de re iudic. l. nemo, C. de sententijs*, nisi periti sint eius rei, de qua agitur, *l. certi* 17. *C. de iudicijs, l.* 1. *ff. & C. de officio eius, l.* 7. *C. de professoribus, l.* 2. *C. de postul. l.* 2. *C. quod quisque iuris*: docent Corrasius *lib.* 5. *miscell. cap.* 19. Robertus *lib.* 3. *sentent. cap.* 3. Vulteius *disput. iuris cap.* 8. Cuiacius *lib.* 13. *obseruat. cap. vlt.* Hunnius *ad Treutl. volum.* 1. *disp.* 12. *quæst.* 3. Bronchorst. *centuria* 1. *assertione* 64. Sauarus *ad Sidonium, lib.* 1. *epist.* 2. Canonerius *in prolog. ad* 7. *aphorismum Hippocr.* Etiam iure, seu moribus prohibentur fœminæ iudices esse, *l. cùm Prætor* 12. *§. non autem, ff. de iudic. l.* 2. *ff. de regulis iuris, cap. dilecta, de maiorit. & ob. cap. dilecti, de arbitris.* Item serui, *l. sed si in seruum* 9. *l. Pædius, §.* 1. *l. non distinguemus* 32. *§. si seruus, ff. de arbitris, l.* 3. *§. Imperator, ff. de decurionibus, l. vnica, C. ad legem Visseliam, cap. insinuante, de officio Delegati*; serui enim pro mortuis habentur iure ciuili, *l. quod attinet, ff. de reg. iuris, l. seruus, l. seruitutem, ff. de reg. iuris*: sed munus iudicandi est ciuile: ergo serui sunt incapaces

tes iudicandi. Cui principio non obstat textus *in l. Barbarius, ff. de officio Praesidis*; pro cuius expositione videndi sunt Morla *tit. de iurisdictione, quaest. 26. nu.* 4. Amaya *in l. 1. & 2. Cod. si seruus, authent. debetur*, Caldeyra *lib. 2. variarum, cap.* 7. Iacobus Gothofredus *in eo textu*, Robertus *lib. 1. animaduers. cap.* 8. Maqueda *in repetitione ad illum textum*, Heraldus *lib. vnico emend. cap.* 4. Salmasius *ad ius Atticum, cap.* 14. Similiter ex iuris nostri dispositione iudicare prohibentur excommunicati, *cap. prudentium* 21. *§. 6. de officio delegati, cap. ad probandum, de re iudic. cap. is cui* 10 *de officio delegati, lib. 6. cap* 1. *de officio Vicarij, eod. lib.* docent Sanchez *lib. 3. de matrim. disp.* 30. *nu.* 6. Suarez *de censuris disp. 7. sect.* 2. & *disput.* 14. *sect.* 1. Gibalinus *eodem tract. fol.* 270. & haec de illis, qui à iure impotentiam habent iudicandi: de facto iudicare nequeunt, qui causae decisioni interesse non possunt, morte, vel ineuitabili necessitate impediti.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc Caelestini responso talem deducunt Interpretes disputandam assertionem: *Clausula, quod si non omnes; vel, si ambo interesse non possint, duo, alterue eorum nihilominus exequatur; tam ad impotentiam iuris, quàm facti referenda est.* Eam probant textus *cap. prudentiam* 21. *§. adijcimus, cap. cum super* 23. *cap. insinuante* 25. iuncta Glossa *verbo Iniquo, c. quoniam Abbas* 14. vbi Glossa *verbo Prospexit, cap. super quaestionum* 27. *§. si verò duo, cap. licèt* 30. *cap. coram* 34. *cap. quamuis* 6. *cap. vno* 41. *de officio delegati, c. dilecto* 40. *de testibus, cap. cùm dilecti* 3. *de emptione & vendit. c. Raynaldus, de testam. cap. si duo, de procurat. lib. 6. cap. si contra vnum* 4. *cap. cùm plures* 8. *de offic. deleg. eod libro, cap. finali, de testam eod. libro. cap. vt commissum, in principio, de haeret. eod. libro*. Consonant de iure ciuili lex *duo* 39. *ff. de re iudic.* lex *Paedius, §.* 1. lex *item si vnus* 17. *§. item si plures*, lex *si in tres*, cum sequenti, lex *non distinguemus* 32. *§. cùm in pluribus, ff. de recept. arbitris*, lex 4. *C. quando prouocare*. Consonat lex 17. *tit.* 22. *partit.* 3. Illustrant vltra repetentes, & congestos à Barbosa hic, & *de clausulis clausula* 125. Moneta *de commut. cap. 8. nu.* 136. Petrus Gregorius, Canisius, Vranius, & Fagnanus *in praesenti*, idem Petrus Greg. *lib. 1. de rescriptis, cap.* 2. & *lib. 5. partit. 5. cap.* 5. Guillelmus Fornerius *lib. 1. select. c.* 7. eius filius Rodulphus Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap.* 3. Hermanus Vulteius *de iudicijs lib. 1. cap. 7. numer.* 404.

5 Traditur dubitandi ratio. Haec tamen assertio non leues patitur difficultates. Prima nascitur ex eo; nam in causa pluribus iudicibus à Pontifice commissa, vnus sine alio procedere nequit, imò omnes simul de ea cognoscere, & eam terminare debent, *cap. causa matrimonij, cap. cùm causa* 32. *de offic. deleg.* adeò vt vno ex iudicibus defuncto, alter superstes de ea cognoscere non possit, quia eius iurisdictio iam expirauit, *cap. vno* 42. *de offic. deleg.* Ergo siue impotentia iuris, vtpote infamia; aut facti videlicet morte, vnus ex iudicibus impediatur de causa cognoscere, alter in ea procedere non valet. Secunda ex eo prouenit, quia asseribus infamem, cui à R. Pontifice commissa est alicuius causae cognitio, non posse in ea procedere, propter impedimentum infamiae; nam dum Pontifex infami, aut aliàs à iure impedito causam committit, censetur ipsum famae restituere, & eum capacem facere, vt possit iurisdictionem delegatam exercere; Pontifex enim infamem restituere potest, *cap. causam, de re iudicata*. Praecipiens enim Princeps actum, praecipit id omne sine quo ad eum perueniri non potest, *l. quidam* 57. *ff. de re iudic.* Accurs. per textum ibi, *in l. Imperiales* 23. *verbo Oportet, C. de nuptijs* Rodericus Suarez *allegat.* 12. *per totam*, Sanchez *de matrim. lib.* 8. *disp.* 4. Basilius *eodem tract. lib. 8. cap. 13. nu.* 13. Azeuedus *in l. 3. tit. 3. lib. 8. recopil.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap. 35. dub.* 5. Amaya *in l. 1. C. si seruus aut libertus, nu.* 29. ergo Pontifex praecipiendo infami, vt in causa procedat, eum reddit habilem ad huiusmodi actum. Tertia difficultas militat aduersus id, quod in praesenti asseritur, videlicet virtute clausulae, *quod si non omnes*, vno ex iudicibus nolente in causa procedere, alium posse eam decidere, & determinare; nam alius est casus voluntatis, alius est casus impotentiae; siquidem primus prouenit ex defectu voluntatis, secundus ex defectu capacitatis, *l. Iulianus* 26. *ff. si quis omissa causa testam.* igitur licèt in casum impotentiae vnius ex iudicibus alij concedatur in causa procedere, haec facultas protrahi non debet ad casum noluntatis. Fulcitur haec difficultas ex praesenti textu, in illis verbis: *Simul nequiuerint, aut non potuerint.* Igitur si tantùm apponatur clausula, *non potuerint*, non comprehendetur casus nolutatis.

Sed his difficultatibus minimè obstantibus, vera est praesens assertio, pro cuius expositione primò sciendum est, summum Pontificem, penes quem omninò residet iurisdictio Ecclesiastica, *cap. decreto* 11. *c. qui scit* 2. *q.* 6. *cap. multis* 3. *q.* 6. iunctis traditis à Hieronymo Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancell. §.* 1. *procemiali*, causam vni, vel pluribus solere delegare, vt videre est passim *in tit. de officio delegati*: frequenter autem duobus, aut tribus, iudicibus causam committit, vt sic meliùs veritas cognosci possit, *cap. prudentiam* 21. *vers. Illa, de offic. deleg. cap. de quibus*, 20. *dist.* Facit lex vltima, *C. de fideiussorib.* Cùm pluribus committitur, aut committitur coniunctim, aut separatim: quibus coniunctim committitur, per coniunctiuam *&*, vel *etiam*, competit simul iurisdictio, & omnes simul causae cognitioni vel executioni interesse debent, quia licèt quilibet eorum habeat iurisdictionem in solidum, propter naturam ipsius, quae vtpote res incorporalis, & indiuidua, pro parte haberi non potest, Immula *in d. cap. prudentiam, n.* 14. Gratianus *discept. cap.* 396. eam tamen solus non potest exercere, nec vno defuncto, vel absente, reliqui in causa procedere possunt, *l. duo* 39 *ff. de re iudic. l. sicut* 20. *ff. de recept.* facit textus *in cap. si duo* 6. *de procur. lib.* 6. Docet Moneta *de commut. cap. 8. num.* 135 vnicam enim iurisdictionem habent, & vnam personam, à qua illam obtinent, repraesentant, *cap. Pastoralis, hoc tit.* vnde neuter sine alio in causae cognitione procedere valet, *cap. causam* 16. *cap. cùm causa* 21. *de offic. deleg.* Si verò disjunctim, veluti vt duo, vel vnus eorum de causa cognoscat, hoc casu cuiuis ex delegatis facultas cognoscendi competit in solidum, ita vt praeuentioni inter eos locus sit, nec re non integra alter causae se immiscere potest, nisi qui coepit cognoscere, infirmitate, vel simili causa prosequi impediatur. 6 De causa pluribus commissa.

Quae omnia procedunt, nisi adiecta sit clausula, *quod si non omnes*; vel, *quod si ambo interesse non possint, duo vel alter eorum procedat*; quae frequenter apponitur in delegationibus Apostolicis, vt patet ex nostro textu, *cap. prudentiam, cap. licèt duo, de officio deleg. cap. ex tenore* 35. *de testibus, cap. Raynaldus, in princip. de testam. c.* 3. *de emptione & vendit.* & alijs infrà citandis. Cui clausulae maximè affinis est quae sex notis apud veteres significabatur, videlicet A. A. V. S. E. V. quas sic eruditi exponunt, Ambo, alterue, si eis videbitur: quae clausula reperitur apud Ciceronem in Antonium *Phillip.* 9. aliàs 8. ibi: *Vtique C. Pansa, A. Hircius Coss. alter, amboue, si eis videbitur, quaestoribus vrbis imperent.* Apud Iulium Frontinum *lib. 2. de aquaeductu*, ibi: *Q. Hellius, Q. Fabius Coss. ambo, alterue, si videbitur, adhibitis Praetoribus, qui aerario praesunt*. Aulum Gellium *lib. 1. noctium, cap.* 12. ibi: *Cuius parentes alter, amboue seruitutem seruierunt.* Facit textus *in l. 4. §. si quis, in fine, C. de aduocatis diuersorum*. Vegetius etiam *lib. 3. de re militari, cap.* 1. scribit, multitudine militum rebellante duos duces exercitus mitti solitos cum hoc praecepto: *Prouideant, ne quid respublica detrimenti capiat, Coss. alter, amboue.* Alia adducunt Brissonius *de formulis lib.* 3 Guillelmus Fornerius *lib. 1. selectionum, cap.* 7. Rodulphus Fornerius *lib. 3. quot. cap.* 3. Hac igitur adiecta clausula, licèt statim vnus sine alio in causa procedere non possit, nec eam terminare, quia licèt iurisdictionem habeant in solidum, eius tamen exercitium ita est apud omnes, vt non sit penes singulos; imò si vnus sine altero procederet, excederet iurisdictionis mandatae terminos, & sententia corrueret, quia forma rescripti seruanda est, *d. c. prudentiam, c. super eo* 15. *cap. cùm contingat* 36. *cap. venerabilis* 37. *de officio deleg.* Si verò vnus ex eis ob impotentiam iuris, aut facti adhuc in causae cognitione procedere nequiuerit, & sententiam proferre, tunc cùm impedimentum liquidò constiterit, alter virtute praedictae clausulae in causa procedere, & eam terminare valet, *c. prudentiam, cap. licèt* 30. *de offic. deleg. c. cùm plures, eod. tit* quo casu accipio textum *in cap. 2. de eo qui mittitur in possess.* per impotentiam enim vnius non expirat iurisdictio alterius, imò purificatur quae per dictam clausulam conditionalis erat, *dicto cap. vno* 42. Barbosa *de clausulis, clausula* 125. 7 De clausula quod si non omnes.

Igitur non adiecta supradicta clausula in causa pluribus 8

Exponitur caput quoniam 14. de officio deleg. ribus commissa, si aliquis, vel vnus ex iudicibus impeditus reperiatur, alij in causa procedere non possunt: nec huic principio obstat textus *in cap. quoniam 14. de officio deleg.* vbi fuit causa commissa à summo Pontifice duobus Abbatibus Leicestræ, & Lileshulæ: mortuo Abbate Lileshulæ, Abbas Leicestræ cum successore defuncti in causa processit, & sententiam protulit, quam summus Pontifex approbauit, & ratam habuit. Igitur mortuo vno ex iudicibus delegatis, alter in causa procedere valet. Glossa, quam sequitur Panormitanus in eo textu, *num.4.* existimat, causam ibi commissam esse sub clausula, *quod si non omnes*; & ideò mortuo vno, alium in causa procedere posse, nec eius iurisdictionem expirare. Sed hæc solutio diuinationis vitio laborat; siquidem ex textu non constat, clausulam, *quod si non omnes*, præcessisse. Qua solutione omissa, verius dicendum est, discrimen esse constituendum inter eum casum, in quo delegatur, seu committitur causa expresso nomine proprio, videlicet Petri, aut Pauli; & inter eum casum, in quo non exprimitur persona, sed dignitas, & causa committitur sub nomine appellatiuo, vt Episcopo, Decano, vel Abbati. Primo casu mortuo iudice in litteris designato, iurisdictio non transit ad successorem in dignitate, quę extincta persona, consequenter & finitur, *cap. si gratiosè 5. de rescriptis, lib.6. dicto* Secundo verò casu in successorem transit iurisdictio, quia dignitas nunquam moritur, *dicto cap. si gratiosè*; & sic per mortem non extinguitur, *cap. Pastoralis, §. præterea, de officio Ordin. cap. si is cui, de officio deleg.* docent Canisius *in eo textu*, Sanchez *de matrim. lib.8. disp. 22. n.27. & 28.* Moneta *de commut. cap.8. num.114. & 134.* Quod procedit si rescriptum iam præsentatum est, aliàs si re integra decessit vnus ex iudicibus, etiam designatus nomine dignitatis, necesse est vt successor de nouo nominetur, aliàs in causa procedere nequit; cùm enim rescriptum est præsentatum, iam perpetuata est iurisdictio, *dicto cap. Pastoralis, §. præterea, d. cap. si is cui.* Notant Germonius *de indultis, §. Hieronymo, num.38.* Baio Arroyo *in cap. fin. de procur. num.56.*

9 Explicatur cap. causam 16. de off. deleg. Nec huic solutioni aduersatur textus *in cap. causam 16. de officio delegati*, vbi quædam causa commissa fuit duobus Episcopis; & cùm vnus sine alio in causa procederet, & definitiuè eam terminaret, sententia fuit cassata à Romano Pontifice, ea ratione, quia cùm causa duobus committitur, alter sine altero procedere in ea non valet: ergo siue causa committatur sub nomine dignitatis, siue sub nomine proprio, vnus sine alio nullo modo procedere valet. Augustinus Beroius *in cap. quoniam Abbas 14. nu. 45. vers. Multi*, existimat in eius textus specie causam non sub nomine dignitatis, sed potiùs sub nomine proprio Episcoporum fuisse commissam, & sic vnum sine alio in causa procedere non posse. Sed hæc solutio non depromitur ex verbis textus, imò siue textum prout est in decretalibus, siue prout in prima collectione iacet sub illo titulo, *cap.21.* & in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. *p.50. cap.26.* consulamus, constat sub nomine dignitatis causam commissam esse. Quare hac solutione reiecta, dicendum est, in eo textu vnum Episcopum sine alio in causa processisse, dum non constabat alium decessisse, aut impeditum fuisse; tunc enim dicendum est, etiam nomine dignitatis facta delegatione, vnum iudicem sine alio in causa procedere non posse: quo modo intelligendus est etiam textus *in cap. veniens 13.* iuncta glossa *verbo Iudices, de renunciatione*: docet Moneta *de commut. cap.8. num.13.*

10 Traditur ratio conclusionis. Prædictæ conclusionis ratio ex eo prouenit; nam rescriptorum forma diligenter est obseruanda, *cap. cùm dilecta, hoc titulo, cap. prudentiam, de officio deleg.* & delegationis forma semper sequenda, *cap. super eo 15. cap. cùm contingat 36. cum sequenti, de officio deleg.* & si quid iudices contra formam rescripti attentauerint, nullum erit, *cap. si cui*, & ibi glossa, *verbo Propter, de electione lib.6.* ideò cùm causa committitur sub clausula, quod si non omnes, si constet alium de causa cognoscere non posse, aut nolle, alter iuxta formam litterarum in causa seorsim procedere valet, quia ea fuit voluntas Principis delegantis, & quia verbum illud generaliter prolatum, generaliter est intelligendum, *cap. solitæ*, iuncta glossa finali, *de maiorit.* & paria sunt aliquid specialiter expressum esse, vel sub verborum generalitate comprehendi, *l. si duo 51. ff. de administr. tut. l. Prætor, §.2. de noui operis nunciat.* Accursius *in l. si quis mihi 25. §. iussu, ff. de acquir. hæred.* ideò dicta clausula, *quod si non omnes*, comprehendit tam impotentiam iuris, videlicet si ob infamiam, seruitutem, vel defectum ætatis iudicare nequit; aut facti, videlicet si decessit, aut ineuitabili necessitate impediatur in causa interesse: docet Moneta *vbi suprà*.

Nec obstant difficultates suprà adductæ. Non prima, quæ procedit cùm causa commissa est indefinitè, non adiecta clausula, *quod si non omnes*; tunc enim verum est, alium sine alio in causa procedere non posse, *d. cap. causam 16. cap. causam 22. de leg.* at verò si non simpliciter, sed adiecta prædicta clausula committatur, tunc vnus alio impedito in causa procedere valet. Nec secunda difficultas refragatur; licèt enim Pontifex beneficium concedendo irregulari, censeatur cum ipso dispensasse, & similiter in alijs impedimentis; tamen hoc locum habet cùm Pontifex scit tale impedimentum habere personam illam: at si nesciat, non præsumitur cum ea dispensasse, vt latè docent Basilius *lib.8. de matrimonio, cap.16.* Vnde cùm Pontifex committit alicui causam, qui habet impedimentum iuris, quod Pontifex ignorat, non præsumitur Pontificem cum eo dispensasse. Quę tamen impedimenti scientia, requiratur in Principe, vt pręsumatur dispensasse, disputat Basilius *vbi suprà*. Difficilior est tertia consideratio; nam licèt verum sit, casum impotentiæ comprehendere casum noluntatis, vt probat Pichard. *in principio Instit. de vulgari, nu.20.* tamen in nostro casu dubium est, an virtute clausulæ, *quod si non omnes interesse potuerint*, casus noluntatis, videlicet cùm alter non vult interesse, comprehendatur; & sic altero renuente in causa procedere, alter nihilominus interesse possit? Et posse resoluit Zabarella *in præsenti*, qui docet textum nostrum correctum esse per textum *in d. cap. prudentiam, §. adijcimus, de officio delegati*; vbi dicitur noluntatem comprehendi sub impotentia: sequitur eum Moneta *d. cap.8. num.658.* Sed cùm correctio iurium de facili non sit admittenda, *cap. cùm expediat, de elect. lib 6. l. præcipimus, C. de appellat.* dicendum est textum præsentem exponi, & suppleri ex decisione textus *in d. §. adijcimus*, ita vt clausula, *quod si non omnes*, comprehendat noluntatem ad hoc, vt alius alio nolente possit in causa procedere, *d. §. adijcimus*; non autem includat ad hoc, vt qui nolit de causa cognoscere, excusetur, imò grauiter plectendus est, cùm rescriptum Apostolicum exequi renueret, ex nostro textu: quod si clausula, *quod si non omnes*, ita concepta sit, *quod si nequiuerit*, aut *non potuerit*; tunc etiamsi vnus renuat de causa cognoscere, non punitur, sed excusatur, quia per verbum *nequiuerit*, facultas illis data fuit se excusandi à prædicto iudicandi munere. 11 Dissoluuntur difficultates.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. licèt 30. de officio deleg.* vbi causa commissa fuit tribus iudicibus sub clausula, *quod si non omnes*; & cùm vnus ex iudicibus decessisset, & alter vt suspensus remotus esset, quæstionis fuit, an superstes, cui cognitionem causæ defunctus commiserat, possit in causa procedere? Et respondet Innoc. III. distinguendum esse, an viuente adhuc iudice, iudex superstes vti cœperit iurisdictione, an eo defuncto? Primo casu in negotio procedere posset, quia iurisdictio delegata, morte delegantis, re non integra, durat Secundò verò casu, cognoscere de causa vt delegatus non posset, cùm re integra decessisset collega, qui illi iurisdictionem suam commisit. Ex qua facti serie deducitur, adhuc apposita clausula, *quod si non omnes*, vnum ex iudicibus procedere in causa non posse, nisi alius iudex datus in ipsis litteris illi vices suas committat. Augetur eius textus difficultas *ex cap. coram 34. de officio deleg.* vbi in eadem specie, cùm causa commissa esset tribus iudicibus, asseritur vnū ex illis non posse vices suas committere, & alteri causam subdelegare: ergo non rectè *in d. cap. licèt*, supponitur iudicem delegatum potuisse coniudici suo causam committere. Præsenserunt difficultatem Glossa, Innocentius, Hostiensis, & alij antiquiores *in commentarijs ad ea iura*, qui varias assignant solutiones: illis tamen omissis, pro solutione difficultatis dicendum est, *in d. cap. licèt*, supponi iudicem delegatum potuisse duplici iure de causa cognoscere, videlicet vel vt delegatum Pontificis virtute clausulæ, *quod si non omnes*; vel vt delegatum coniudicis virtute secundæ delegationis. Vt delegatus Pontificis semper poterat in causa procedere, ex dicta clausula, *quod si non omnes*; vt delegatus verò coniudicis non, nisi re non integra decessisset coniudex: quod expressè docet textus *in d. cap. licet*, ibi: *Vices suas*; &, *Ille poterit* 11 Exponitur cap. licet 30. de offic. deleg.

adimplere. Igitur per se poterat de causa cognoscere absq; noua delegatione; nomine autem coniudicis neutiquam procedere poterat, nisi eo adhuc superstite lis contestata esset, ex ratione textus *in c. gratum, c. relatum, de offic. deleg.* Nec tunc obstat textus *in d. c. coram*, pro cuius conciliatione cum *dicto cap. licèt*; dicendum est, quod licèt regulariter iudices delegati Principis possint subdelegare, *c. 3. c. quamuis 6. c. ex litteris, cap. final. de officio deleg. cap. cùm causa, de appellat.* tamen cum apposita est clausula, *quod si non omnes*, non potest vnus ex iudicibus in rescripto datis subdelegare, *d. cap. coram*, vbi docent antiquiores repetentes, nisi causam committat coniudici in ipso rescripto assignato; tunc enim subdelegatio vires habet, quia cùm omnium iudicum electa, & appellata sit industria ab ipso R. Pontifice, iudex qui committit iudici suo causæ cognitionem, quam aliàs proprio iure habebat iudex, non excedit rescripti formam, quo casu procedit textus *in d. cap. licèt*, vt considerat Moneta *de commut. dicto. cap. 8. nu. 570.* qua etiam doctrina accipiendi sunt textus *in cap. quamuis 6. de officio deleg.* vbi iudex delegatus potest causam subdelegare coniudici suo, cùm apposita est clausula, *quod si non omnes*; & aliter si ea clausula adiecta non sit, docet Moneta *cap 5. num. 552.* & textus *in cap. super quæstionum 27. §. si verò, de officio deleg.* vbi iudex delegatus, cui causa commissa erat cum clausula, *quod si non omnes*, ritè, & validè subdelegauit, quia eam commisit coniudici, non extraneæ personæ. Ad hanc etiam clausulam spectant textus *in cap. super 23. de officio delegati, cap. olim 24. de rescriptis, cap. veniens, 13. de renunciatione, cap. 3. de in integr. restitutione.*

C A P V T XIV.

Innocentius III. a *Eliensi Episcopo*.

PAstoralis officij. *Et infrà*: Prætereà quæsiuisti (quando de reuocatione litterarum ambigitur) vtrum iudices priores, an posteriores cognoscere debeant: & vtrum per secundas sint primæ litteræ reuocatæ? Ad quod tibi respondeo, quod nisi posteriores prioribus, vel è conuerso duxerint deferendum, simul vtrique cognoscant: si fortè nequiuerint simul in vnam sententiam concordare (quamuis plures sint ex vna parte, quàm altera) per arbitros communiter electos à partibus huiusmodi concertatio sopiatur. Quoniam autem sub huiusmodi forma, videlicet (Causam, quam talis aduersùs talem, & quosdam alios super hoc, & quibusdam alijs se habere proponit, tibi duximus committendam,) à nobis multoties litteræ impetrantur, & sollicitè quæsiuisti, an iudex ex delegatione huiusmodi ante personarum, vel rerum expressionem, super personis, vel rebus exprimendis habeat potestatem: adijciens, vtrum si antequam personæ, vel res expressæ fuerint nominatim, super non expressis in commissione priori, sed generaliter comprehensis, speciales litteræ (quæ de priori commissione nullam faciant mentionem) ad alios iudices à Sede Apostolica emanauerint, eundem vigorem debeant obtinere. Nos igitur ad hæc duo taliter respondemus, quod (cùm generali per speciale proculdubio derogetur) iurisdictio per generales litteras attributa, per speciales (quantum ad ea, quæ specialiter exprimuntur) penitus eneruatur, licèt de prioribus non faciant mentionem; vnde superflua relinquitur prima quæstio, etsi meritò dici possit, quod donec iurisdictio reuocetur, eam super rerum, vel personarum articulis exprimendis obtinet delegatus: sed antequam exprimantur personæ, vel res, delegatus nequit iurisdictionem huiusmodi exercere;

N O T Æ.

1 Eliensis Diœcesis vbi.

a ELiensi.] Ità legendum est, non *Heliensi*, vt habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 3.* Eliensis insula est Angliæ Orientalis, statim post Augustini primi Anglorum Apostoli tempora ad fidem conuersa, in eaque Ethelbertus Canciæ Rex Ecclesiam ædificauit, quam ampliorem construxit Etheldreda Regia filia anno 678. & monasterium monialium ibi apposuit. Verùm per Danos monasterio euerso, & insula deserta, vniuersum illum locum emit ab Edgaro Rege Etheilboldus Episcopus Vuintoniensis, & monasterium Ordinis D. Benedicti ibi constituit; & crescentibus opibus, cùm illud regeret Richardus eius Abbas, annuentibus Henrico I. Rege, & Episcopo Linconiensi, de Romani Pontificis assensu in Episcopatum erectum fuit, vt refert Polydorus Vergilius *l. 11. historiæ Angliæ, folio 183.* Eustachius eius Episcopus varijs super articulis consuluit Innocentium Tertium, qui omnes coniungendi sunt, & colligendi in vnum fascem, *cap. Pastoralis 28. de officio deleg. cap. Pastoralis 11. de offic. Ordin. cap. Pastoralis 14. de iudicijs, cap. 1. de Sacramentis non iter. cap. 8. de fide instrum. cap. 4. de except. cap. penult. de ijs quæ fiunt à Prælatis, cap. 7. de donat. cap. Pastoralis 28. de decimis, cap. Pastoralis 53. de appellat. cap. Pastoralis 29. de iurepatron. cap. Pastoralis 19. de priuileg.* in quibus omnibus legendum est *Eliensi*: notauit iam Cuiacius *in d. cap. pastoralis, de iudicijs.*

COMMENTARIVM.

IN præsenti textu proponitur forma obseruanda in contentione iurisdictionis plurium iudicum delegatorũ, cùm nec prioribus posteriores deferunt, nec constat quodnam rescriptum alteri deroget: quo casu ad officium cuiusque iudicis etiam delegati pertinet examinare, an sua sit iurisdictio, *c. cùm personæ, de priuileg. l. 6. l. si quis ex alienat, ff. de iudic.* & statuit Innocentius, quod si in vnam sententiam omnes delegati conuenire nolint, per arbitros electos à partibus hæc contentio dirimatur. In qua constitutione duo singularia continentur. Primum est, 2 vt quamuis pluribus iudicibus de causa cognoscentibus, præualeat quod maior pars decreuerit, *l. Pomponius 36. l. duo 39. ff. de re iudic.* in hoc casu omnes debeant consentire, ne quibusdam iudicibus inuitis, aliorum facto iurisdictio adimatur. Secundum, vt in hac specie non consulatur Romanus Pontifex, sed potiùs per arbitros contentio decidatur, qui dicuntur arbitri iuris; ideòque ab eorum sententia ad Pontificem appellatur, *cap. ab arbitris 11. de offic. deleg. lib. 6.* Quæ forma dirimendi contentiones iurisdictionis per arbitros etiam inter iudices ordinarios, ecclesiasticum, & sęcularem, hodie obseruatur in Regno Aragonum, vt latè eam praxim exponentes probant Sesse *tomo 2. decis. 113. per totum*, Frances *de competent. quæst. 22.* Pareia *de instrument. edit. parte 1. tit 2. resolut. 6.* Alia quæ ad hunc textum spectant adduxi suprà *in cap. 1.*

C A P V T XV.

Idem a *Senonensi Archiepiscopo*.

SEdes Apostolica consueuit exhibere se petentibus liberalem, sed quidam eius gratia nequiter abutuntur, dum quod ipsa de benignitate concedit, ipsi ad malignitatem retorquent. Qui-

Quidam enim malignari volentes, in commissionibus omnibus nostris minores, vel viliores personas proprijs nominibus exprimunt; maiores autẽ & digniores specialibus vocabulis non designant, sed eas sub quodam generalitatis inuolucro comprehendunt, vt commissiones ipsas à nobis facilius impetrent sub hac forma: Conqueritur talis de isto, vel illo, & alijs quibusdam proprijs nominibus exprimendis, qui ei super tali negotio, & quibusdam alijs rebus iniuriosi nimis, & graues existunt. Nos igitur volentes eorum malitijs obuiare, decernimus vt cùm in commissionibus nostris minores & viliores personæ solummodò designantur, maiores & digniores sub generali clausula non intelligantur includi. Sed nec liceat occasione generalitatis huiusmodi multitudinem effrenatam in iudicium euocare. Nec super maioribus, & grauioribus negotijs audiantur, qui de minoribus, & leuioribus tantùm faciunt mentionem. Si quis verò aliquas personas expresserit, non vt velit cùm eis in iudicio experiri, sed vt ad pares transire valeat, vel minores (quia fraus, & dolus ei patrocinari non debent) tanquam mendax precator, careat penitus impetratis.

NOTÆ.

1 a SEnonensi.] De Senonensi Archiepiscopo egi *in cap. cùm omnes 6. de constitutionibus*, & textum hunc exponam *in cap. Rodulphus, n. 3. hoc tit.* Et licèt textus hic reperiatur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 4. & tam in ea, quàm in hac sexta tribuatur Innocentio III. vereor tamen, ne sit Clementis III. cùm reperiatur post Concilium Lateranense sub Alexandro III. *part.* 50. *cap. finali*, vbi nullo modo compilantur Decretales Innocentij III. sed tantùm Alexandri III. Cœlestini III. & Clementis pariter III. ac aliorum suorum prædecessorum.

CAPVT XVI.

a Idem *R. Cantori, & R. Priori de Monte Leprosorum, & L. de Sagio Canonico Rhotomagensi.*

EX tenore litterarum, quas nobis destinastis, intelleximus R. sacerdotem de Collouilla ad alios iudices super quæstione (quæ inter ipsum, & Abbatem de *b* Becco vertitur) litteras Apostolicas impetrasse: qui cùm partem citassent aduersam, dictus presbyter coram eis noluit litigare. Postmodum verò idem presbyter super eodem negotio vobis nostras litteras præsentauit, in quibus de prioribus mentio non fiebat. Cumque vos in causæ cognitione procedere velletis, Abbas coram vobis proposuit, quod non tenebatur per directas ad vos litteras presbytero respondere, cùm per alias ab alijs iudicibus fuisset citatus, quæ authoritate illarum non fuerant reuocatæ. Nos igitur attendentes fraudem Presbyteri memorati, duas commissiones super eodem negotio impetrantis, quarum altera non faciebat mentionem de reliqua (quia fraus & dolus alicui patrocinari non debent) decernimus vt ipse commodo careat vtriusque.

NOTÆ.

1 a IDem R.]Ità etiam legitur in tertia collectione *sub hoc tit. cap.* 5. ex qua restituo hanc inscriptionem. Rhotomagum, seu Rhotomagus, præclara est vrbs Normanniæ, Normannorum Ducum sedes, vt ex Marcellino & Ptolomeo referunt Fratres Sarmatani *tomo* 1. *Galliæ Christ. fol.* 554. Habet Ecclesiam Archiepiscopalem, cuius Præsulum seriem refert Chenut *in Chronologia Galliæ*. Canonici ipsius Ecclesiæ ratione dignitatum, & præbendarum habent prærogatiuam maioris iustitiæ in diuersis locis, vt referunt dicti Fratres Sarmatani *vbi suprà*. Textum hunc exposui suprà *in c.* 3.

b *Becco.*] Monasterium hoc est in Normannia conditum anno 1034. in Diœcesi Lexouiensi, à Gisleberto Comite Brioniæ, de quo Horder. Vitalis *lib. 3. & 5.* 2

CAPVT XVII.

Idem a *Mediolanensi Archiepiscopo.*

CVm adeò scripta Sedis Apostolicæ moderemur, vt ex certa scientia nihil in eis faciamus apponi, quod de iure debeat reprehendi: miramur non modicum, & mouemur, quia quoties ad te, vel aliquos tibi subiectos nostras litteras destinamus, te super his mirari rescribis, ac si mandaremus aliquid inhonestum. Scripsisti etenim nobis, quod cùm P. Clericus in Ecclesia *b* Modecensi sufficientem sibi sit præbendam adeptus, mirabaris, quia pro receptione ipsius in Ecclesia de Grongonsola Præposito, & Fratribus eiusdem Ecclesiæ litteras Apostolicas miseramus: cùm si litterarum nostrarum diligenter seriem attendisses, nihil penitus inuenisses in eis, quod tuum debuisset animum offendisse. Cùm enim in litteris ipsis, nec de præbenda ipsius P. mentio haberetur, nec Modecensis Canonicus, immò nec etiam Clericus diceretur in eis, & in litteris ipsis hæc esset adiecta conditio, Si dignus *c* existeret ad Ecclesiasticum beneficium obtinendum; etsi eadem Ecclesia ex dono parentum ipsius quandam Capellam cùm dote fuisset adepta, & à consanguineis eius oblationes, & mortuaria pro tempore, & decimas perciperet annuatim; intelligere potuisses qualiter litteræ ipsæ fuerant impetratæ, in quibus de beneficio ipsius, pro quo scribebatur, mentio non fiebat. Ideòque fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus cùm ad te, vel tuos litteræ Apostolicæ diriguntur, earum tenorem diligenter attendas, & quod mandatur in eis, dum tamen nec per suppressionem veritatis, aut expressionem falsitatis obtentæ fuerint, facias effectui mancipari. Datum Romæ, &c. decimotertio Kalendas Iulij.

NOTÆ.

1 a MEdiolanensi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & in epistolis Innocentij Coloniæ editis, *folio* 122. Ex quo regestro litteram huius textus restituo. Mediolanum Metropolis est Insubrum, imò & totius Italiæ appellatur à Suida, & Procopio *libro* 2. *Gothiæ*, à Plutarcho *in Marcello*: vrbs potentiæ, & dignitatis eximiæ. Magnis quondam Imperatoribus sedes gratissima celebratur ab Ausonio his versibus:

-- *Medio-*

—— *Mediolani mira omnia,*
Templa, Palatinæque arces, opulensque moneta.

Tempore Gratiani Imperatoris res Mediolanenses ingenti incremento auctæ fuerunt: quæ fœlicitas durauit vsque ad tempora D. Ambrosij, quibus Arriana hæresis magnis calamitatibus hanc vrbem affecit. Deinde Attila Italiam ingressus Mediolanum diruit. Instauratum aliquantulum, mox à Longobardis maximis agitatur molestijs: quibus à Carolo Magno superatis, per annos 360. floruit. Deinde Federicus Barbarossa vrbem hanc solo adæquauit, sed eius incolæ eam postea restaurarunt: Habet Ecclesiam Cathedralem à temporibus S. Barnabæ Apostoli, qui eam instituit, & per septem annos rexit, vt eius vrbis clades, & triumphos referens tradit Iosephus Ripamontius *in historia Mediolan.* Eius mentio fit *in cap. cùm contra 9. de testib. cap. in nostra 32. hoc tit. cap. 1. de sequestr. possess. cap. vlt. de præsumpt. cap. cùm inter 6. de fide instrum. cap. vt nostrum 56. de appellat.* Ipsius Ecclesiæ Præsuli Huberto III. qui Canonicus ipsius Ecclesiæ, & Cardinalis Presbyter tituli S. Stephani, ab Innocentio III. Archiepiscopus creatus fuit, pacemque inter Mediolanenses, & Comenses conciliauit, rescribit Pontifex hic.

b *Modecensem.*] Modoicum oppidum est in finibus Mediolanensibus, vbi electus Imperator Regni diadema suscipit. Otho Frisingensis *lib. 7. chron, cap. 17.*

c *Existeret.*] Quæ clausula subintelligitur, etsi non exprimatur, *cap. accepimus 13. de ætate & qual. capit. fin. de præsumpt.* Quare gratiæ plerumque fiunt *in forma dignum, cap. cùm secundùm, de præb.* probat Barbosa *de clausulis, clauf. 66.*

C A P V T XVIII.

Idem *electo Decano, & Magistro Nicolao de Leuennes, Canonico* a *Cameracensi.*

CAusam quæ inter *b* Præmonstratensem, & Prumiensem Ecclesias super possessionibus de Hanapia vertitur, discretioni vestræ commisisse meminimus fine canonico terminandam. Sed quia in litteris illis animaduertimus fuisse insertum, quod si alterutra partium legitimè citata præsentiam vestram adire, vel iudicio parere contemneret, vos nihilominus præsentis partis probationes recipere, & quantum de iure possetis, in causæ cognitione, ac decisione procedere minimè tardaretis. Nos volentes vt clausula illa (Quantum de iure poteritis,) quæ antequam de probatione receptionum mentio fieret, fuerat inserenda, clausulam illam de probatione receptionum præcedat, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ipsam intelligentes ibidem, in eadem causa iuxta tenorem litterarum illarum procedere non tardetis: attentè prouisuri, vt si litterarum authoritate priorum in eodem negotio legitimè est processum, firmum, & stabile perseueret. Alioquin si occasione clausulæ memoratæ aliquid constiterit in alterutrius partis præiudicium attentatum, id viribus decernimus cariturum: volentes nihilominus, & mandantes, vt in decisione ipsius negotij (sicut præmissum est) tam super principali, quàm super incidentibus quæstionibus, appellatione *c* remota, canonicè procedatur. Nullis obstantibus litteris, præter assensum partium à Sede Apostolica impetratis. Quod si non omnes, &c. Datum Laterani XIII. kal. Aprilis.

N O T Æ.

a CAmeracensi.] In tertia collectione *sub hoc tit. c. 8.* legitur, *Idem Abbati de Alcobatia, & E. & P.*
1 *Camera-cum vbi.* *monachis de Alcobatia*; sed malè, nam monasterium Alcobatiæ est in Lusitania propè ciuitatem Vlissiponensem, vt dicemus *in cap. cùm inter, de priuilegijs*, & notarunt Manrique *tom. 2. annal. Cistercienf. anno 1147. c. 17. num. 9.* Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 2 epist. 118.* Præmonstratensis Ecclesia, necnon & Prumiensis, inter quas præsens quæstio vertebatur, sunt in Belgio, vt refert Bucherus *in Belgio Romano, fol. 255. & 257.* Quare retinenda est inscriptio, quæ habetur in hac sexta collectione, & in ipsis epistolis Innocentij Coloniæ editis, *pag. 30.* ex quo regestro litteram huius textus restituo. Cameracum, vulgò *Cambray*, à Cambro Cimbrorum Rege ita dicta, ciuitas est ad Schaldum fluuium sita amœnitate, fortitudine, ædificiorum splendore nulli secunda: est sub ditione Magni nostri Monarchæ, vt refert Bucherus *vbi suprà*, Bucellinus *tom. 3. Germaniæ, littera C.* Habet Ecclesiam cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis, cuius Archipræsuli Hugoni missa est præsens epistola.

2 b *Præmonstrat.*] Hoc monasterium est caput totius Ordinis in diœcesi Laudun. Prumiense est ordinis sancti Benedicti in diœcesi Treuerensi.

3 c *Appellatione remota.*] Effectus huius clausulæ exposui suprà *in cap. 1.*

COMMENTARIVM.

4 *Conclusio refertur, & probatur.* EX hoc textu communiter deducunt Interpretes, *Rescripta interpretationem recipere à iure communi, & cùm eo concordare debere.* Quod axioma probatur *ex cap. licèt 32 de præbend. cap. super eo 15. de officio deleg. l. scire, §. sunt, ff. de excusat. tutor. l. si quando 35. C. de inofficioso, l. rescripta 7. C. de precibus, l. vlt. C. si contra ius, l. vt responsum, C. de transactionibus*, vbi asseritur in dubio præsumi Principem de iure rescribere. Illustrant in præsenti Vranius, Petrus Gregorius, & Sahagun, Menochius *lib. 2. de præsumption. cap. 9.* Mascardus *de probat. conclus. 1279.* Larrea *tom. 2. allegat. 105.*

Sed hoc commune axioma difficile redditur sequentibus difficultatibus. Prima nascitur ex eo, nam frustra precibus impetratur, quod iure communi conceditur, *l. 1. §. vlt. ff. ad municipalem, l. vnica, C. de thesauris, lib. 10. l. quæ sub conditione 8. §. vlt. ff. de condit. instit. c. in his 30. de priuilegijs*: ergo non ita interpretari debent rescripta, vt iuri consona sint. Secunda nascitur ex eo, nam rescripta sæpius à Principe contra ius conceduntur, *l. Imperatoris 8 ff. de postulando*, iuncta lege *à temporibus 5. ff. de iurepatronatus, d. l. 3. ff. de interdictis*, suprà latè probaui *in cap. si quando, hoc tit.* Accedit quod scribit Capitolinus in vita Macrini Imperatoris, qui cùm esset iurisperitissimus, & amantissimus, decreuit abolere omnes Principum constitutiones, *vt ex iure ageretur, non ex rescriptis*. Ergo rescripta præcipuè in dubio contra ius concessa esse præsumere debemus, non secundùm ius; nec ab iure, contra quod impetrata sunt, interpretationem accipere debent. 5 *Impugnatur præsens assertio.*

Quibus difficultatibus non obstantibus, vera est prædicta assertio; semper enim Principes de iure rescribere credimus, *l. 2. C. de diuersis rescriptis, l. vlt. C. de edendo*; immò rescripta adeò iuri conformia præsumuntur, vt cùm iure ipso coniungantur, *l. falsa 33 ff. de condition. & demonstr. l. 1. §. ergo, ff. nihil innouari appellat. pendente, l. ab executione, C. quorum appellationes.* Quare vt rescripta Principes secundum ius concederent, Iureconsultorum consilio vtebantur, *l. si debitor 7. l. ait Prætor 10. §. 1. ff. quæ in fraudem, credit. l. Plautius 49 ff. ad leg. Falcid.* Plura Ioannes Bertrandus *in vita Papiniani*, Petrus Gregorius *lib. 6. syntagm. cap. 8. num. 5.* Gutherus *de officiis domus, c. 17.* Cuiacius *ad titulum C. de comitib. consistor.* Gothofredus *in l. fin. C. de officijs diuersorum*, notaui suprà *in cap. si quando 5.* & rescripta contra ius impetrata, contra Principis voluntatem concessa creduntur, *l. iubemus 10. l. vlt. C. de sacrosf. Eccl. l. 1. C. Thodos. de diuersis rescriptis, l. in* 6 *Traditur ratio assertionis.*

frau-

fraudem, C. de annon. & tribut. l. omnes 6. C. si contra ius, l. 3. & 7. C. de precib. Imperat. offer. l. 2. C. de canone frument. vrb. Rom. lib. 11. l. vnica C. Theodos. de Senatusconsultis, c. super 20. vers. Discretionem, hoc tit. c. Pastoralis, de fide instrum. & ideò non valent, ex eisdem iuribus, l. 2. tit. 12. lib. 3. ordin. l. 6. tit. 14. lib. 4. recopil. Augustinus Barbosa in collect. ad d. l. rescripta. Si autem scienter Princeps contra ius rescripserit, valet rescriptum, quia ita rescribendo diuersum ius inter partes constituere voluit: vnde de iure, licèt contra ius, rescripsisse dicitur; quo fit, vt rescripta ita accipiantur, vt iuri communi magis conueniant, ex nostro textu. Accedit, nam in dubio non creditur Principem velle per rescriptum suum alicui præiudicare, l. 2. §. meritò, & §. si quis, ff. ne quid in loco publ. cap. ex tuarum, de autborit. & vsu pallij. Ergo rescripta ita interpretanda sunt, vt iuri communi magis conueniant, quàm aduersentur.

7 Dissolutio diffic. cultates. Nec difficultates suprà adductæ obstant. Non prima, nam etsi rescripta secundùm ius accipiamus, & vt iuri consona interpretemur, non inde sequitur, illa superfluò interpretari; nam per ea ius commune exequutioni mandatur per iudices in eis designatos. Sæpiùs enim statuta à iure communi non adimplentur ita diligenter, nisi rescriptis Principum ad debitum finem perducantur; vnde non superflua, sed valdè vtilia sunt huiusmodi rescripta. Nec obstat secunda difficultas, nam licèt regulariter rescribi secundùm ius contingat; si tamen aliquando Principes contra ius rescripserint, nihilominus de iure respondisse dicentur: verum enim est Principem de iure rescribere, licèt non secundùm ius: id est, vt apertius me expediam, præcipit tale rescriptum pro lege seruari, etiamsi iuris communis regulis non conueniat. Quare rescripta ius faciunt inter partes, & vim legis obtinent, §. sed quod Principi, Instit. de iure natur. immò & pro lege vniuersali sępiùs obseruantur, cap. si Romanorum, vers. Decretales, 19. dist. l. Imperator 18. ff. soluto matrim. l. maiorem 8. ff. de pactis: probant vltra repetentes ad præsentem rubricam, Salas de legib. disp. 2. sect. 8. Duarenus ad tit. de condict. indeb. cap. 6 vers. Rescriptorum, Donellus lib. 1. comment. cap. 9. Osuaidus littera C, & D. Reuardus pro tribunal. cap. 8. Brissonius lib. 3. select. cap. 7. Quod verum credo, quando rescripta emanarunt ad declarationem dubij iuris; tunc enim rescripta vim legis vniuersalis obtinent, l. 3. §. Diuus, ff. de sepulchro viol. Si verò inter partes de iure priuato agatur, inter eas tantùm vim legis obtinent. Salas d. sect. 8. n. 46. & regulariter ius tantùm quoad eas faciunt, l. 2. & 3. C. de legibus, nisi specialiter caueat Princeps, vt tale rescriptum vim legis habeat, vt probat Sanchez libro 2. de matrim. disp. 14. nu. 4. ex cap. in causis 19. de re iudic. l. fin. C. de legibus. Quare semper rescripta ita interpretanda sunt, vt iuri communi conueniant.

C A P V T XIX.

Idem *Archiepiscopo* a *Senonensi*; & b *P.* c *S. Mariæ in Via Lata Diac. Cardin. A. S. L.*

Constitutus in præsentia dilecti filij nostri G. Sancti Angeli Diaconi Cardinalis Petrus Clericus, quem ei concesseramus, & parti alteri auditorem, proposuit coram ipso, quod cùm olim bonæ mem. G. *d* Papa prædecessor noster dilectis filijs N. Dec. & *e* Capitulo Bituricensi dederit in mandatis, vt ipsum in Canonicum reciperent & in fratrem, & præbendam ei conferrent, si qua tunc in eorum vacaret Ecclesia, vel proximè vacaturam, venerabili fratre nostro Bituricensi Archiepiscopo eis monitore concesso, & ipsi mandatum eius admittere non curassent, eis præcipiendo mandauit, vt quod eis mandauerat adimplerent, dicto Archiepiscopo, & venerabili fratre nostro Claromont. Episcopo super hoc exequutoribus deputatis. Interim autem Capituli nuntius ad Apostolicam Sedem accedens, cùm suggessit ipsum P. in pluribus Ecclesijs habere præbendas, Bituricensem Ecclesiam ab eius obtinuit impetitione absolui: indulgentia etiam impetrata, ne infrà triennium aliquem recipere in fratrem cogeretur. Cumque postmodum idem P. ad Ecclesiam Romanam reuersus, eidem prædecessori nostro exponere curauisset, quod licèt in Claromontana Ecclesia quoddam beneficium, quod concedi etiam laicis consueuit, & Familiaritas appellatur, fuisset adeptus, & ex ipso tamen, vel alio quod haberet, non posset commodè sustentari, idem prædecessor noster dictis Decano & Capitulo per suas litteras iniunxit, vt prædicta indulgentia in suo robore permanente, præbendam quæ post triennium primò vacaret, ipsi conferrent: interim autem ei stallum in Choro, & locum in Capitulo assignarent, exequutione huius mandati dilecto filio Claromontano Præposito delegata: qui sicut ex eius litteris manifestè liquebat, cùm dictos Decanum, & Capitulum ad implendum mandatum Apostolicum diligentius monuisset, nec profecisset in aliquo, dictum P. de præbenda primò post triennium vacatura authoritate curauit Apostolica inuestire, & ei stallum in Choro, & locum in Capitulo concedere. Verum dilectus filius P. Rossignos ex aduerso respondit, quod cùm in Bituricensi Ecclesia certus esset Canonicorum numerus institutus, firmatus *f* iureiurando, & per multos Romanos Pontifices confirmatus, & de hoc memoratus P. non fecisset in litteris suis mentionem, intelligendus erat *g* circumuenisse prædecessorem nostrum, & dictas litteras veritate tacita impetrasse. Licèt enim cùm in aliqua Ecclesia certus statuitur numerus, hæc apponatur conditio, vel intelligatur apponi: Salua Sedis Apostolicæ authoritate; non tamen erat credendum, quod eum ex certa scientia contra iuramentum eorum recipi mandasset, cùm de hoc in eius litteris nihil fuisset expressum. Nos igitur de prædictis per memoratum Card. instructi, discretioni vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus si legitimè vobis constiterit, numerum Canonicorum, qui nunc est in Ecclesia, esse per Decanum, & Capitulum eiusdem Ecclesiæ iuramento firmatum, *h* antequam prædictus Clericus à prædecessore nostro litteras *i* exequutorias impetrasset, quidquid factum est occasione litterarum, quas idem Clericus à Sede Apostolica impetrasse dignoscitur, cassum & irritum *k* decernatis haberi: alioquin ei faciatis in eadem Ecclesia præbendam (si qua vacat) sine ap. ob. assignari, contradictores, si qui fuerint, per districtionem eccl. app. post. compescentes. Prouisuri attentius, quod ita super hoc mandatum nostrum adimplere curetis, quod eundem Clericum non oporteat deinceps ad nos iterare laborem; quia sicut nolumus iniusta præcipere, sic cùm iusta præcipimus, volumus efficaciter exaudiri. Nullis litteris ob. harum tenore tacito, &c. Quod si ambo, &c. Alter vestrum, &c. Datum Spoleti 11. kal. Sept.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a SEnonensi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, sub hoc tit. cap. 9. & in ipsis epistolis Innocentij III. Coloniæ editis, fol. 166. De hoc Archiepiscopo, & eius Ecclesia egi sup. in cap. 6. de constit.

2 b P.] Petrum videlicet; anno enim 1198. Innocentius III. misit Legatum in partibus Galliæ Petrum Diaconum Cardinalem tituli S. Mariæ in Via Lata, vt prosequeretur iudicium diuortij à Philippo Francorum Rege facti cùm legitima coniuge, alia superinducta; & cùm Petrus Legatus ad Senonas peruenisset, vt ibi Cōcilium celebraret, referente Spondano anno 1198. n. 9. causa, de qua in nostro textu, commissa fuit Archiepiscopo Senonensi, & simul prædicto Legato ibi degenti.

3 c S. Mariæ.] Est titulus Cardinalatus valdè antiquus, referturque inter titulos Diaconales à Germonio de indultis, §. tituli, num. 2. Cohelio in notitia, cap. 6.

4 d G. Papa.] Legendum est C. vt Cœlestinum significet; in litteris enim Innocentij III. cùm legitur, Cod. prædecessor noster, Cœlestinus, non Clemens significatur, teste Spondano anno 1199. n. 4.

5 e Capitulo.] Quare ita rescribatur, dixi in c. 2. hoc tit. Specialiter hic Decano, & Capitulo rescribitur, quia in Ecclesia Bituricensi collatio præbendarum ad Decanum, & Capitulum spectat, vt refert Chenut in notitia Beneficiorum illius Ecclesiæ. De Ecclesia Bituricensi aliqua afferam in cap. ad audientiam 31. hoc tit.

f Iureiurando.] Simile statutum reperitur in cap. cùm M. de constitut. vbi dixi. 6

g Circumuenisse.] Quia si exprimeret certum numerum esse præscriptum in Ecclesia, non ita Pontifex litteras concessit; & sic cùm deficeret veritas narratiuæ per suppressionem, deest voluntas Pontificis. Pulchrè Cassiodorus lib. 5. var. cap. 24. Rogare enim in talibus causis, non fraudare Principem decet; quia negligentiæ virtus est præsumptione relinquere quæ iura præcipiunt amputari. Notauit Solorzanus tomo 2. de iure Indiar. lib. 2. n. 57. 7

h Antequam.] Quatenus in rescriptis tempus datæ, vel præsentationis attendatur, dicam in cap. 30. hoc tit. 8

i Exequutorias.] Primò enim dantur litteræ monitoriæ, deinde præceptoriæ, & post exequutoriæ, quas latè exponam in cap. ex insinuatione, hoc tit. 9

k Decernati.] Ex his verbis, iuncta contextura huius textus, deducunt Interpretes, rescripta gratiæ per subreptionem impetrata, ipso iure nulla esse, quod sequenti textu disputabimus. 10

CAPVT XX.

Idem A. Canonico a Pictauiensi.

SVper litteris, quæ ab aliquibus ex malitia, & à nonnullis ex ignorantia (tacita veritate, vel suggesta falsitate) impetrantur à nobis, diuersos intelleximus diuersa sentire, alijs asserentibus eos debere prorsus carere omni commodo litterarum, cùm mendax precator carere debeat penitus impetratis: alijs verò dicentibus, quod etsi forma carere debeant in litteris nostris expressa, nihilominus iuxta rigorem iuris sit à delegato iudice in negotio procedendum. Nos igitur inter eos qui per fraudem, vel malitiam; & illos qui per simplicitatem, vel ignorantiam litteras à nobis impetrant, huiusmodi credimus discretionem adhibendam, vt hi qui priori modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in suæ peruersitatis pœnam nullum ex illis litteris commodum consequantur, ita videlicet quod delegatus (postquam sibi super hoc facta fuerit fides) nullatenus de causa cognoscat. Inter alios autem, qui posteriori modo litteras impetrant, duximus distinguendum quæ falsitas suggesta fuerit, vel quæ veritas sit suppressa; nam si talis expressa sit falsitas, vel veritas occulta, quæ quamuis fuisset tacita, vel expressa, nos nihilominus saltem in forma communi litteras dedissemus, delegatus non sequens formam in litteris ipsis adpositam, secundùm ordinem iuris in causa procedat. Si verò per huiusmodi falsitatis expressionem, vel suppressionem veritatis etiam litteræ fuerint impetratæ, qua tacita vel expressa, nos nullas prorsus litteras dedissemus, à delegato non est aliquatenus procedendum, nisi forsitan eatenus, vt partibus ad suam præsentiam conuocatis, de precum qualitate cognoscat, vt sic in vtroque casu eadem ratio, quæ delegantem moueret, moueat etiam delegatum; & vbi delegans suas litteras denegaret, delegatus etiam suæ cognitionis officium nullatenus interponat.

NOTÆ.

1 *Pictauiensis diœcesis vbi.* a PIctauiensi.] Pictauium inter nobilissimas Aquitaniæ vrbes recensetur à Marcellino lib. 16. Fulberto in vita Sancti Richardi. Caput Pictonum amplæ prouinciæ nomen dedit: eius meminerunt Strabo lib. 4. Sozomenus lib. 5. cap. 12. & alij relati à Fratribus Sarmat. tom. 3. Galliæ, fol. 866. Episcopatu & Academia fulget, cuius Præsulum seriem, & catalogum refert Chenut in chronol. Galliæ. Aymonio ipsius Ecclesiæ Canonico rescribit in præsenti Innocentius, vt exprimitur in cap. 10. hoc tit. in tertia collectione.

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* IN hoc titulo de rescriptis, primum, præcipuumque locum obtinere præsentem decisionem, testatur Butrius in præsenti, & clauem totius tractatus de rescriptis esse; testatur etiam Abbas in præsenti: eam edidit ad conciliandas DD. sententias ad l. 1. 2. & 5. C. si contra ius. Vt tamen eius materiam iusto commentario absoluam, sit conclusio: Rescriptum dolosa obreptione, seu subreptione impetratum, irritum est ipso iure; simpliei autem ignorantia adeptum, quatenus concessioni causam dedit, reijcitur. Quam conclusionem probant textus in c. 2. c. cæterùm 3. c. ad aures 8. c. sedes 15. c. ex tenore 16. c. constitutus, c. postulasti 27. c. si proponente 42. cum alijs hoc tit. c. dudum 54. versiculo Insuper, de elect. cap. cùm teneamur 6. de præb. cap. 1. iuncta glossa, verbo de iure, vt lite pendente, lib. 6. cap. dicenti 26. versic. Et si legibus, 25. q. 2. cap. eduſam 18. hoc tit. cap. significantibus 38. de officio deleg. cap. bonæ, de confirm. vtili, cap. dudum 14. de præbend. lib. 6. cap. 2. de filijs presbyterorum, cap. ex parte 5. de officio ordinar. cap. quod super, de fide instrum. cap. eam te 4. de ætat. & qualit. cap. penult. de officio vicarij, cap. super 10. de cohabitat. cleric. cap. fin. de filijs presbyterorum, lib. 6. cap. cùm olim 12. de sentent. & re iudic. c. cùm dilecti, de elect. cap. sententiam 35. q. 9. cap. ex litteris, de officio deleg. c. significauit, de appellat. cap. quia circa, de consanguin. cap. cùm in nostris, de concess. præb. l. 1. §. quæsitum, ff. de appellationib. l. 1. ff. de natalibus restituendis, l. si quis 29. ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. vlt. §. 1. C. de his qui à non dominis, l. 2. l. etsi legibus 5. C. si contra ius, Paulus lib. 1. sententiarum, tit. 10. l. vlt. C. de diuers. rescript. l. vlt. C. si nupt. ex rescript. l. 36. tit. 10. partit. 6. Faciunt etiam textus in l. sed si 10. §. patronus, de in ius vocando, l. liberto 49. ff. de bonis libertorum, l. magis 5. §. manet, ff. de reb. eorum, l. cùm vno 26. §. sub assensu, ff. de reb. eorum, l. cùm vno 26. §. sub assensu, ff. de fideicom. libertatibus, l. si nollem, ff. de ædil. edicto. Illustrant plures congesti à Barbosa in præsenti, quibus addendi sunt Petrus Gregorius lib. 1. de rescriptis, cap. 49. & 50. & in præsenti Farinacius de falsitate, q. 150. Trentacinquius de rescriptis, resol 4. & 5. Faber in suo Codice, tit. de diuersis rescriptis, diffinit. 1. Gutierrez lib. 2. canonic. cap. 5. Germonius lib. 1. animadu. cap. 15. Couarr. lib. 1. variar. c. finali, Moneta de commut. cap. 16. n. 12. Cuiacius ad titulum C. si contra ius, Coquæus contra Morneum to. 1. fol. 131. Paulus de Zochis, Millianus, & Vranius in nostro textu, Balboa in cap. 5. de re iud. Basilius lib. 8. de matrim. cap. 16. Nigrus Cyriacus to. 1. controu. 160. Salas de legibus disp. 20. sect. 14. Suarez lib. 1. de legib. cap. 22. Arellano antinom. 3. Lælius Mancinus genialium cap. 261. cum sequentibus,

tibus, D. Ioannes de Larrea *allegat. 91.* Altesserra *hic*.

3 Traditur dubitandi ratio. Sed hæc assertio ita illustrata, acriter impugnatur sequentibus difficultatibus. Prima insurgit aduersus eam partem conclusionis, quæ generaliter asserit, tam in casu obreptionis, quàm subreptionis impetrantem rescriptum carere ipsius commodo: nam iniquum videtur, æqualiter puniri illum qui tacuit verum, ac eum, qui falsum dixit; cùm aliud sit falsum dicere, aliud verum omittere; ideò tanquam diuersa hæc duo separantur, *c. ne quis 14.c.quæritur, 22.q.2.* & cui prohibetur falsum dicere, permittitur verum celare, vt in casu relato à D. Thoma *2.2.q.69.art.1.* Couarr. *lib. 1. variar.c.2.* Cenedo *ad decretum,collectaneo 43.n.11.* Igitur non rectè in nostro textu, qui verum tacuit, priuatur commodo rescripti, sicut ille qui falsum dixit. Augetur hæc difficultas *ex l. præscriptione, C.si contra ius*, relata *in c. dicenti, §. præscriptione,25.q.2.* in illis verbis: *Tacendi fraude;* vbi dolo, siue fraude impetratum rescriptum, non vitiari deciditur. Augetur secundò hæc difficultas ex eo; nam si rescriptum obreptione, aut subreptione impetratum, esset nullum, iudex in eo datus, eius virtute nullam posset exercere iurisdictionem: sed potest de obreptione, & subreptione cognoscere, vt docetur in nostro textu in fine: ergo quia rescriptum vires habet. Secunda difficultas militat aduersus id quod asserimus, videlicet falsas preces simplicitate, aut ignorantia propositas, non vitiare rescriptum, si modò non dederint principaliter causam rescripto, & Princeps illud etiam principaliter concederet. Obstat, nam ignorantia in iure æquiparatur dolo, & calliditati, *l.quod 32.ff.depositi, l.magna 224.ff. de v.s.l.1.§. is quoque,ff.de obl.& act.l.5.§.dolum.ff.vt in possess.* Donellus *lib.16.comment.c.27.* Barbosa *in l.si mora, nu. 3. & 8. in præludijs, ff.soluto matrim.* nec ignorantia à pœna falsi excusat, *l. Diuus 15.in princip.ff. ad leg.Corn. de falsis:* igitur preces falsæ etiam per ignorantiam vitiant rescripta. Augetur hæc difficultas ex eo; nam impossibilia non veniunt in considerationem: sed impossibile est cognoscere an Princeps, qui ob preces falsas ex ignorantia propositas rescriptum concessit, æquè concessurus esset, si preces veræ essent, cùm intentionis solus Deus cognitor sit, *cap. erubescant, 32.dist. cap. in ciuitate, de vsuris, cap. à nobis 28. de sent. excom. cap. dilecto 28. de v.s.* ergo nulla habita ratione, an æquè Princeps concessurus esset, necne, dicendum videbatur, rescripta per falsas preces, etiam ex ignorantia propositas, vitiari.

4 Quid obreptio, & subreptio. Quibus difficultatibus minimè refragantibus, vera est prædicta assertio, ad cuius expositionem aliqua præmittenda sunt; & primò sciendum est, duo vitia communiter in impetratione rescriptorum considerari; vnum in falsitate suggesta, & narrata; aliud in veritate celata & taciturnitate veri. Primum subreptio dicitur, cùm videlicet precatores falsitatem exprimunt, falsisque, & mendacibus supplicationibus rescripta impetrant, vt in exẽplis, de quibus *in c.ex insinuatione 37.hoc tit.c.susceptum,eod.tit. lib.6.c.tam litteris 33. de testib.c.ex litteris 6. de transact.* Secundùm obreptio dicitur, cùm veritas in precibus reticetur, *c.3.c.postulasti 21.c.ad audientiam 31.cap.penult. hoc tit.* D. Cypr. *epist. 68. Nec enim tam culpandus est ille, cui negligenter obreptum est, quàm hic execrandus, qui fraudulenter obrepsit.* Aut cùm aliud celatur, quod expressum Principis animum in diuersam traheret sententiam, *c. ad aures 8. hoc tit.c.cùm olim 12. c. inter 20. de re iudic.* docent Prateius, Caluinus, & Brissonius *verbo Obreptio*, Petrus Gregorius *lib. 1.de rescriptis, c.49.& 50.* qua in significatione verba *obrepere, & subripere*, accipienda sunt in textu *in l.sed etsi 10.§.Patronum 19.ff.de in ius vocando, l.liberto 49.ff.de bonis libertorum, l.1.§.nepos, ff.si quis à parente, l. Diuus, ff. de iure aureorum, l.postremò 5.ff. de natalibus restit.l.si fideiussor 29.§.si cùm debitor, ff.mandati, l. si quis 20.ff.ad leg.Corn.de falsis, l.3.§ puberi, ff.de Carboniano, l.magis 5.§.manet.ff.de rebus eorum:* notant Millianus *in præsenti, 1.p.n.3.* Sahagun *nu. 8.* quoad effectum verò nullum inter prædicta verba datur discrimen; quare tam Pontifices, quàm Iureconsulti his verbis promiscuè vtuntur, *l.2.C.si nuptiæ ex rescrip.* vbi Gothofr. *littera R.* Quod & apud bonæ notæ Authores receptum esse constat ex traditis à Milliano *vbi supra*.

5 Veritas est exprimenda. Secundò sciendum est, adeò in precibus Superiori proponendis veritatem desiderari, vt non sufficiat generaliter, & obscurè narratiua facere; sed ita distinctè, sine obreptione, & subreptione facti series narranda est, vt nihil per dolũ reticeatur, aut per falsitatem suggeratur; siquidem Princeps facilè ex narratis & narratiuę circunstantijs moueri potest ad concedendum, vel negandum rescriptum, *c.super eo 5. de cohabit.Cleric.c.2.de dolo,c. venerabili, de confirmat.vtili, l.finali, in fine, C.de dotis promissione*, argumento legis primæ, *§.1.ff.de ædilitio edicto*, iunctis traditis ab Antonio Gomez *lib.2.variar.cap.2.nu. 49.* Morla *in emporio, tit.9. in principio, n 41.* Hermosilla *in l.66.glossa 1.n.11.tit.5.in partita 5.* Amaya *lib.2.obseru. c.13.* vnde generaliter dicendum est, tunc rescripta obreptitia, aut subreptitia appellari, quoties non expressum est, aut falsò suggestum, quod posset impedire concessionem rescripti, vt si impetretur rescriptum secundùm, non facta mentione prioris, *c. cæterum 3. hoc tit.* si non distinctè proponatur status negotij, super quo impetratur rescriptum, *c. inter 20. de re iudicata, cap.1.de confirmat. vtili, c. ex litteris, de dolo, cap. 1. vt lite pendente, c. dudum, de priuilegijs:* si pro clerico non tonsurato impetretur beneficium, *c. ex litteris, de transactionibus:* si impetrans beneficium taceat aliud, quod habet: si in mandato ad beneficium non fiat mentio rescripti in fauorem alterius concessi, *cap. mandatum, cap. litteris, cap. Abbatem, de rescriptis:* si non fiat mentio in impetratione beneficij pensionis in titulum beneficij obtentæ, *cap.proposuisti, hoc tit. cap.si pauper, de præb.in 6.* si quis dicat se clericum, cùm clericus non sit, *dicto c. ex litteris:* si dicat litteras executorias præcessisse, cùm monitoriæ non præcesserint, *c. ex insinuatione, de rescriptis*, vbi Petrus Gregorius: si exprimatur falsus modus vacationis beneficij, Petrus Gregorius *lib.1.de rescriptis, cap. 49.& 50.* in quibus casibus illud notandum est, simulatorem veritatis in totum æquiparari quoad nullitatem rescripti illi qui falsum expressit, vt in specie textus *in l. 1. §. venditor*, ibi: *Sed scire venditorem, & celare sic accipimus, non solùm si non admonuerit, verum & si negauerit seruitutem istam deberi, ff. de act. empti.* Faciunt Ammian. Marcel. *lib. 29. Fallere non minùs videtur, qui gesta præterit sciens, quàm ille qui nunquam facta fingit.* Plinius *lib. 2. c. 20. Præuaricationem dicit esse transigere dicendo, vel cursim & breuiter attingere, quæ sint inculcanda, infigenda, repetenda.* Et eleganter Plautus *in Querulo: Peierat sæpe qui tacet.* Damnabilis ergo subreptio euenit, si quid gestorum in precibus omittatur, *l. 1. C. si contra ius:* si fraude quid reticetur, *l.2.C.eod.*

Rescripta ergo per subreptionem, aut obreptionem impetrata, nullius sunt momenti, nullumque precatori commodum afferre possunt, *l.1.ff. de natalibus:* quæ doctrina procedit, licèt in eodem rescripto diuersa proponantur; nam quoad omnia tale rescriptum vitiatur ex nostro textu, ibi: *Nullum ex illis litteris commodum cap. ad audientiam 12. cap. Sedes 15.* ibi: *Careat penitus impetratis.* Docent Canisius *in præsenti*, Basilius *dict. c.16 n. 9.* nec contrarium probatur ex textu *in cap. si eo tempore, hoc tit. lib. 6.* vbi valet rescriptum in secundo capitulo de beneficio simplici, etiamsi primum capitulum ad beneficium curatum esset subreptitium: nam omissis solutionibus traditis à Basilio *dicto lib.8.de matrim.cap.16.* dicendum est, rescriptum per obreptionem, aut subreptionem impetratum, nullum esse quoad negotium principale, & articulos connexos; non verò quoad separatos, quos falsitas in vno non vitiat, argumento textus *in l.vlt.C.de transact.cap. dilectus, de præb. regula Vtile, de reg.iur.lib. 6.* quare si subreptio committatur in expressione valoris beneficij pro obtinenda pensione in dimidia eius parte, non vitiatur gratia, sed pensio moderatur iuxta verum valorem. Couarr. *lib.1.variar.cap. 20.n.7.* Garcia *de beneficijs 6.p.c.2.n.163.* vnde *in d.c.si eo*, ætatis reticentia in beneficio curato non potuit vitiare gratiam quoad beneficium simplex, cùm hæc duo inter se valdè diuersa sint, vt docent relati à Milliano *in nostro textu, 1.p.n.27.* Accedit, nam in eo textu impetrans gratiam alternatiuam, ad obtinendum beneficium cùm cura, vel sine ea, potest admitti ad beneficium sine cura, ex tacita concedentis voluntate, cùm concedentis animus esset, vt si ipse noluisset ex defectu voluntatis, aut non potuisset ex defectu capacitatis curatum consequi, in altero gratia consisteret: quare mirum non est, si in eo textu ex defectu ætatis, qui capax non inuenitur ad beneficium curatum, possit admitti ad aliud, argumento textus *in l.si duo 128. l.si quis ita 129.ff.de verb.obl.l. is qui decem, §. Stichum, ff. de solution.* Manet ergo, rescriptum quo conceduntur plura

6 Rescriptum subreptitium nullum est.

plura ad eundem finem obtinendum, si falsitas talis in eo adfuerit, quod aliter Princeps, nisi deceptus, eam gratiam non concederet, non solùm quoad partem, verum quoad omnia illud vitiari, *d. cap. ad audientiam*, *cap. constitutus*, *hoc tit.* Millianus *in præsenti*.

7 Idem est de rescriptis gratiæ, & iustitiæ.

Omnia quæ de fraudulosa impetratione diximus, pariter procedunt in rescriptis, tam iustitiæ, quàm gratiæ, *cap. ad aures 8. cap. in nostra 32. cap. si proponente*, *hoc tit.* docent communi calculo interpretes suprà relati. Illud tamen apud eos non conuenit, an rescripta iustitiæ ipso iure nulla sint, sicut rescripta gratiæ? Et apud antiquos receptum fuit, rescripta gratiæ ipso iure nulla esse; iustitiæ verò non aliter, quàm si apposita fuerit exceptio. Ita Glossa vltima *verbo Iudicas*, *in cap. ad audientiam 31. hoc tit.* Menochius *de arbitrarijs*, *casu* 201. *n.* 2. Antonius Cuchus *lib. 1. instit. tit. 4. n. 16.* Sanchez & alij relati à Barbosa *in præsenti*, *n.* 8. qui mouentur sequentibus fundamentis. Primò exemplo contractuum bonæ fidei, & stricti iuris; certum enim est inter eos illam assignari differentiam, quod dolus dans causam contractui bonæ fidei, nullum reddit illum ipso iure, *l. eleganter 4. in princip. ff. de dolo*, *l. 3. §. vlt. ff. pro socio*, *l. in causæ 16. §. item*, *ff. de contrahenda empt.* Si verò dolus causam præstiterit contractui stricti iuris, non ipso iure, sed opposita exceptione nullum reddit, *l. si quis 36. ff. de verb. obl. l. dolo 5. C. de inutilibus*. Donellus *lib. 12. comment. cap. 7.* Robertus *lib. 3. animadu. cap. 1.* Faber *lib. 14. coniect. c. 18.* Pichard. *in §. actionum*, *q. 9. Instit. de actionibus*. Igitur similiter rescripta gratiæ ad instar contractuum bonæ fidei ipso iure vitiari debent, iustitiæ verò exemplo contractuum stricti iuris; siquidem stricta dicuntur, *cap. sedes 15. c. Rodulphus*, *hoc tit.* ideò opposita exceptione debent vitiari. Secundò expendunt textum nostrum in illis verbis: *Ità videlicet*, *quod delegatus postquam sibi super hoc facta fuerit fides*, *nullatenus de causa cognoscat*. Exigit ergo Pontifex fieri fidem falsitatis, hoc est opponi, & probari debere exceptionem falsitatis, ad hoc vt rescriptum nullum sit: quod etiam in specie exigunt Imperatores *in lege præscriptionem*, ibi: *Præscriptione opposita l. etsi non cognitio*, ibi: *De veritate precum inquiri oportet. Cod. si contra ius*: ergo non opposita falsitatis exceptione, rescripta iustitiæ vires obtinent.

8 Vera sententia adstruitur.

Sed verius est, quoad hanc partem nullum discrimen versari inter rescripta iustitiæ, & gratiæ; nam sicut rescripta gratiæ ipso iure vitiantur, *c. ad audientiam 31. hoc tit. cap. fin. de filiis presbyterorum*, *lib. 6. c. si motu*, *de præb. eodem lib.* similiter rescripta iustitiæ, vt apertè probatur ex præsenti textu, ibi, *nullum ex litteris*; & ibi, *nullatenus de causa cognoscat*: quæ verba ipso iure inducunt nullitatem, *authent. si qua mulier*, vbi glossa, *verbo Nullatenus*, *C. ad Velleianum*, *Clement. 1. hoc tit.* docuerunt Glossa *in c. innotuit*, *verbo Nullum*, *de elect.* Tiraquel. *in l. si vnquam*, *verbo Reuertatur*, *n.* 293. & ex illis verbis, *careat penitus impetratis*, legis *& si legibus*, *C. si contra ius*, transcriptis *in c. sedes*, *hoc tit.* vbi verbum, *penitus*, importat nullitatem ipso iure, iuxta textum *in cap. fin. de pœnis*. Probatur etiam *ex ca. ad aures*, ibi, *vires nolumus obtinere*: *cap. dilectus*, ibi, *viribus carere decernas*; *hoc tit.* vbi dubitari non potest, verba illa nullitatem exprimere ipso iure, vt ex similis locutionis genere communiter deducitur ex lege prolatam, *C. de sententijs*, *cap. quod in dubijs*, *de renunciatione*, *cap. ex his*, *de officio deleg.* Accedit etiam & illa ratio, quod non aliter rescripta concedantur, quam sub illa conditione tacita, si preces veritate nitantur, *c. 2. hoc tit.* At quoties rescripta sunt subreptitia, deest illa conditio, qua deficiente rescripta ipsa vitiari necesse est, argumento textus *in l. item quia 4. §. 1. ff. de pactis*, *l. si quis 37. ff. de contrahenda empt. l. necessariò 8. §. quod si*, *ff. de periculo & com.* ergo rescripta iustitiæ, sicut gratiæ, ipso iure nulla sunt. Quibus, & alijs fundamentis ita docuerunt Abbas Siculus, Barbatia *in c. 3. hoc tit.* Beroius *in præsenti*, *lectura 2. ex n. 6.* Qua opinione retenta contrariæ sententiæ fundamenta non obstant. Non primum deductum ex æquiparatione contractuum bonæ fidei & stricti iuris; nam licèt admittamus illam differentiam in contractibus, non tamen inde euincitur idem dicendum esse in rescriptis; nam aliud est decipere priuatum in contractibus, aliud, & quidem grauius, Principem. Vnde in pœnam huius falsitatis, tam iustitiæ, quàm gratiæ rescripta nulla sunt. Neque etiam contrarium suadet præsens textus; nam licèt rescriptum dolo impetratum sit ipso iure nullum; tamen cùm dolus & fraus non præsumantur, nisi probentur, necesse est ostendere fraudem interuenisse, cùm aliter de nullitate rescripti apparere non possit; & ita accipienda sunt verba huius textus, & alia suprà relata.

9 De veritate ex ignorantia suppressa.

Hucusque egimus de rescriptis per subreptionem impetratis, ex dolo, & fraude: nunc agamus de rescriptis impetratis ex simplicitate & ignorantia, quo casu distinguendum esse docetur in præsenti textu, *versiculo inter alios*, inter eum casum, in quo falsitas suggesta, vel veritas suppressa illa erat, quæ quamuis fuisset tacita, vel expressa, nihilominus Pontifex rescriptum concederet; & tunc rescriptum vires habet: & eum casum, in quo falsitas per ignorantiam suggesta, aut tacita induceret, vt nunquam Pontifex litteras concederet; & tunc rescriptum vires non habet: quod etiam docetur *in c. constitutus 19. hoc titulo*, *cap. dudum 54. de elect. cap. significantibus 38. de officio deleg. c. bonæ*, *de confirmat. vtili*. Tunc enim licèt non propter culpam impetrantis, propter defectum tamen voluntatis in Principe rescriptum vitiatur, vt docet Basilius *dicto lib. 8. cap. 16.*

10 Traditur ratio decidendi.

Ex quibus iam apparet præsentis decretalis vera decisiua ratio; cùm enim dolus suus nemini patrocinari debeat, *c. sedes*, cum sequenti, *hoc tit. l. ita demum 36. ff. de arbitris*, *l. iudex 12. ff. de dolo*: mendax precator carere debet litteris impetratis, *l. vniuersi 7. C. de diuers. rescriptis*. D. Augustinus in D. Ioannem, vbi ait, *iuris esse forensis*, *vt qui in precibus mentitus fuerit*, *non illi prosit quod impetrauit*, *ne ex malitia sua commodum consequatur*: *l. verũ*, *§. tẽpus*, *ff. pro socio*, *l. in fuudo*, *ff. de rei vindic.* qui enim aut per obreptionem, aut per subreptionem rescriptum consequitur, magnum delictum committit, aliud agendo, & aliud simulando, siue per expressionem falsitatis, siue per subreptionem veritatis; dolus enim magnum delictum est, *l. 1. ff. de fideiussoribus tutorum*, *l. item exigit*, *ff. de dolo*; quod non debet impunitum remanere, *l. si fraudetur*, *ff. de doli exceptione*; nec etiam mendacium, quod committit, cùm tot iuris sanctionibus inueniamus præscriptum, mendaces varijs pœnis puniri, *l. sin autem 27. l. vlt. ff. de rei vind. l. qui se liti 45. ff. de petit. hæred. l. inde 23. §. hæc actio*, *ff. ad l. Aquil. l. de ætate 11. §. si cùm esset*, *ff. de interrogat. l. 4. versic. Interdum*, *ff. quod cùm eo*, *l. sed hoc 22. §. 1. ff. de re iudic. l. computationi 68. §. vlt. ff. ad l. Falcidiam*, *l. si seruus 22. §. vlt. l. electio 26. §. neque*, *ff. de noxalibus*, *l. si dubitetur*, *§. 1. ff. de fideiussor. l. falsum 44. §. si quis*, *ff. de furtis*, *l. 1. C. ad Macedonianum*, *l. 2. & 8. C. si minor*, *l. contra 4. C. ad leg. Aquiliam*. Plura Castillo *lib. 3. controu. c. 18.* Eringius *de fideiussor. p. 1. c. 27. n.* 210. Quare præter pœnam falsi, quam subit, *l. si quis 29. ff. ad leg. Corn. de falsis*, nulla pœna aptior huic delicto apponi potest, quàm vt priuetur impetrator commodo rescripti impetrati. Facit, nam generaliter obreptitia non valent, *l. 5. C. de prædijs*, *& alijs rebus*, *l. si quis obrepserit 29. ff. ad leg. Corn. de falsis*, *l. tres 55. ff. de administr. tut. l. cùm verò 26. §. 8. ff. de fideicommis. libert. l. 3. §. puberi*, *ff. de Carbon. edicto*. Accedit, nam rescriptum impetratum simulata veritate, aut suggesta falsitate, non ceditur impetratum ex Principis voluntate, vt notarunt Decius, Felinus, & Canisius *in præsenti*, quia deficiente veritate in narratiua, deficit voluntas in Principe, qui concedendo circumuenitur, *cap. constitutus*, *de concess. præb.* eleganter Cassiodorus *lib. 5. variar. epist. 24.* *Rogari enim in talibus causis*, *non fraudari Principem decet*; *quia negligentiæ vitium est præsumptiones relinquere*, *quæ iura præcipiunt amputari*. Vnde cùm rescripta pendeant à voluntate concedentis, deficiente ea, vires non obtinent. Secundæ partis præsentis assertionis, videlicet rescripta per falsas preces, sed per ignorantiam & simplicitatem appositas, valere, ratio ex eo prouenit, quia ignorantiæ, & simplicitati est indulgendum, *cap. scripta 3. de consecr. dist. 2. c. 2. in fine*, *de translat. Episcopi*, *c. cùm vniuersorum*, *de rerum permut. l. genere 8. de his qui not. infam. l. si fideiussor 29. ff. mandat. l. de die 9. §. si seruus*, *ff. qui satisdare*, *l. 1. §. fin. ff. de edendo*, *l. fin. C. de testam. l. 2. ff. si quis in ius vocatus*, *l. 3. §. vlt. ff. de suspectis tutor. l. 3. §. si quis ignorans*, *ff. ad Syllanian. l. tutor 16. §. 1. ff. de pignorat. l. 3. C. de his qui sibi adscribunt*, *c. penult. de Clerico excommunicato*, Tiraquell. *de pœnis*, *causa 11.* Menochius *de arbitrarijs*, *casu 193.* vnde rescriptum ita impetratum valet, & vires obtinet, si Pontifex æqualiter concessurus esset.

Non obstat ratio dubitandi suprà adducta; nam quamuis 11

Dissoluitur dubitandi ratio. uis celare veritatem nō sit ex se mendacium, *c. ne quis* 14. 22. *q.* 2. cùm mendacium tantùm sit falsa vocis significatio cum proposito fallendi, vt ex D. Augustino, & alijs Patribus docet Gratianus *in c. veritas*, §. *ille ergo*, 22. *q.* 2. D. Thomas 2. 2. *q.* 110. *art.* 1. Præceptor D. Iosephus de Retes *lib.* 7. *opusc. c.* 3. *n.* 5. & veritatis celatio nullam vocis significationem habeat, sed tantùm dissimulationem; tamen cùm ex dolo dissimulatio contingit, pro mendacio habetur, exceptis quibusdam casibus relatis *in cap. quæritur*, cum alijs, 22. *q.* 2. vnde quoad inualiditatem rescripti æquale vitium est subreptionis, aut obreptionis, *c. quisquis* 80. 21. *q.* 3. quod & *d. l. præscriptione*, *C. si contra ius*, clarè docetur. Similiter in ædilitio edicto dantur actiones ex reticentia, sicut ex dicto & promisso, *d.* 1. *l.* 38. *ff. de ædilit. edict.* Nec obstat augmentum deductum *ex d. l. præscriptione*, pro cuius expositione plura tradunt Cinus *in eo textu*, *n.* 4. Bartolus *n.* 3. Iason *nu.* 1. Baldus *n.* 20. Castrensis *nu.* 2. & alij relati à Barbosa ibi, Millianus *in præsenti*, 2. *p. n.* 8. quibus omnibus explosis, respondendum est, duplicem esse cognitionem delegati, quando ex commissione Pontificis causa committitur. Prima est de veritate aut falsitate ipsius rescripti, in quo ad instantiam partis pronunciat delegatus; & si rescriptum per falsas preces impetratum fuisse declarauerit, protinus in negotio principali supersedere debet; sin autem valere rescriptum pronuntiet, tunc incipit secunda cognitio, in qua causa principalis disceptatur: quam distinctionem præsensit Pontifex in præsenti, versiculo, *forsitan*; & de hac præambula disceptatione rescripti, cuius finis est inquirere, & pronunciare de veritate precum, Imperatores loquuntur *in d. l. præscriptione*, asserentes exceptione falsitatis opposita pro tenore veritatis, iudicem cognoscere oportere; quia iudex de qua re cognouit, de eadem pronuntiare debet, *l. de qua re*, *ff. de iudicijs*: prosequuntur Imperatores, iudicem proferre sententiam debere, id est pro valore, aut nullitate rescripti pronuntiare. Nec obstat secundùm augmentum, cui eodem modo satisfaciendum est; iurisdictio enim, qua delegatus vtitur, quoad precum veritatem inquirendam, non ex commissione rescripti, sed à iure communi pendet, *l. si quis* 5. *C. si contra ius*. Nec secunda difficultas obstat; nam generaliter verum non est, quamcunque ignorantiam excusare impetrantem à vitio falsitatis; distinguendum enim est inter ignorantiam iustam, & probabilem; & inter iniustam & affectatam: ignorantia enim iusta & probabilis excusat, vt in alijs casibus, de quibus *in c.* 3. §. 1. *de clandest. desponf. cap. eos*, *de temp. ordin. lib.* 6. *c. penult. de clerico excom. l. nec supinam*, *ff. de iuris & facti*, *l.* 1. §. 1. *ff. si mensor falsum*, *l.* 1. §. 1. *ff. is qui testam. liber. l. si fideiussor* 29. *in principio*, *ff. mandati*, *l. quæsitum* 8. §. *illud*, *ff. de precario*: affectata verò non excusat ab alijs pœnis, & sic nec à nullitate rescripti per falsas litteras impetrati. Nec augmentum huius difficultatis obstat; nam satis possibile omnibus visum est, cognoscere an Pontifex æqualiter esset concessurus, necne, cùm conceditur gratia, quæ de iure, vel Curiæ stylo solet concedi; quod secus est quando id, quod conceditur, de iure vel stylo curiæ concedi non solet; nam tali casu præsumitur subreptionem fuisse causam inductiuam. Ita post antiquiores in præsenti docet Millianus *p.* 3. *n.* 5.

12 Exponitur c. quia 6. de consang. Adhuc superiori assertioni aduersatur textus *in c. quia circa* 6. *de consang. & affin.* vbi proponitur, consanguineos intra 5. gradum (iure enim antiquo ante Concilium Lateranense prohibitum erat matrimonium inter consanguineos vsque ad septimum gradum, *c. nullum*, *c. nulli*, 35. *q.* 3. *c. ad sedem*, 35. *q.* 5.) vt dispensationem ad contrahendum matrimonium à Pontifice consequerentur, dixisse bona fide se prolem suscepisse (vrgens enim causa est dispensationis, si proles bona fide suscepta fuit, *c.* 1. 2. *q.* 2. sicut è contrario suscepta mala fide difficilem reddit dispensationem: quo modo conciliandus est textus *in c. cùm haberet*, *de eo qui duxit consanguineam*, cum *d. c. quia circa*;) per ignorantiam tamen falsò asseruerunt prolem suscepisse, cùm tempore impetrationis non esset; & cùm expressio huius falsitatis impetrationi causam dedisset, & consultus fuisset Innocentius III. circa valorem matrimonij, decreuit sustinendum esse, vt remanerent in matrimonio, id est non obstante falsa causa, matrimonium rectè contractum esse: ergo falsa narratio per ignorantiam Pontifici facta non vitiat rescriptum, etsi causa præcipua esset concessionis. Varia pro huius textus interpretatione adduxerunt Interpretes, Inter quos illa communiter recepta est solutio, videlicet in eo textu primam dispensationē nullius fuisse momenti; cæterum ex Pontificis indulgentia, qui cognita inualiditate matrimonij, coniuges sustinendos esse in matrimonio respondit, induci secundam dispensationem validam, cuius virtute sustinetur matrimonium. Ita docet Speculator *tit. de dispens.* §. *nunc de Episcoporum*, *n.* 27. Bertachinus *de Episcopo lib.* 4. *tit.* 2. *q.* 49. *n.* 139. Selua *de beneficijs* 4. *p. q.* 7. *nu.* 114. Couarr. *de sponsalib.* 2. *p. c.* 6. §. 10. *nu.* 15. Sed hæc solutio latè conuincitur à Thoma Sanchez *lib.* 7. *de matrm. disp.* 38. *nu.* 12. quare ea omissa dicendum est, in specie illius textus, coniuges in petitione dispensationis pro causa expressisse prolem susceptam, quæ causæ expressio pro varietate temporum potuit esse falsa, & vera. Falsa, si tempus petitionis, impetrationisque inspiciatur, quo tempore proles suscepta iam ex rebus humanis exempta erat; & in hoc sensu dixit Pontifex, causam falsam esse. Vera si inspiceretur tempus, in quo proles suscepta viuebat: & quia licèt stricto iuris rigore considerato, partes tenerentur exprimere an viueret, an decessisset; tamen propter bonam fidem, quam habebant, existimantes sufficere in precibus narrare prolem susceptam fuisse, quamuis nullam mortis mentionem facerent, matrimonium sustinetur: vnde fit, vt cùm iuris regula doceat eos, qui bona fide matrimonium contraxerunt, admonendos non esse, si scandalum ex admonitione immineat, meritò Innocentius III. ob scandali imminentis periculum dissimulandum esse præcipit in ea specie. Ita docuerunt Sanchez *vbi sup. n.* 12. Gutierrez *de matrim. q.* 48. *n.* 1. Barbosa *in eo textu*, *n.* 5. licèt aliter eum accipiat Basilius *lib.* 8. *de matrim. cap.* 16 *n.* 7.

Secundò superiori assertioni opponitur textus *in c. ex parte* 13. *de priuilegijs*, in illis verbis: *Quarum ipse non erat ignarus*. Ex quibus deducit glossa ibi, *verbo non erat*; quod vt rescriptum tanquam subreptitium vitietur, desideratur vt tacita veritate scienter sit impetratum. Igitur si per ignorantiam veritas supprimatur, quę expressa in contrarium Pontificem moueret, vt in ea specie eueniret expressis priuilegijs, quæ fuerunt suppressa, argumento textus *in c. cùm Ordinem* 6. *hoc tit.* non vitiatur rescriptum. Cui difficultati, omissis solutionibus traditis ab Hostiensi in eo textu, qui supplet, & reponit dictionem, *maximè*; & Panormitano ibi, *nu.* 5. Socino *nu.* 2. qui affirmant ideò in eo casu rescripta valida fuisse, nulla exemptionis facta mentione, quia priuilegia illa eius erant naturæ, vt producerent exceptionem peremptoriam, quo casu necessaria non fuit eorum mentio, vt rescriptum subsisteret, *ex l.* 2. *C. si contra ius*, *c.* 1. *de litis contest. lib.* 6. quibus omissis, verius dicendum est, in verbis suprà relatis proponi litigatoris, hoc est monasterij, allegationem: & quamuis Pontifex simili allegationi detulerit, non id fecit quia existimaret scientiam priuilegij necessariam esse ad rescripti nullitatem, sed quia falsi scientia interueniente, constabat apertè rescriptum indistinctè nullum fuisse, iuxta præsentem textum. Nec argumentum ibi à contrario sensu per Doctores deductum, debet admitti, cùm exinde sequatur absurdum. Alia pro ipsius textus expositione adducunt P. Suarez *de legib. lib.* 8. *c.* 20. Salgado *de protectione*, *p.* 1. *c.* 1. *n.* 207. 13 Intelligitur caput ex parte 13. de priuil.

14 Exponitur c. significante, hoc tit. Tertiò superiori assertioni opponi potest textus *in c. significatione* 34. *hoc tit.* vbi docetur, quod si precator rescripti errore ductus in precibus proposuit reum esse diecesis Rhemensis, cùm esset Leodiensis, rescriptum nullum esse: sed nemo negabit Pontificem æqualiter concessurum rescriptum, etsi verè narratum esset, cuius ciuitatis incola reperiretur impetrator. Igitur etsi per ignorantiam falsæ preces proponantur, & Pontifex æquè concessurus esset, rescriptum nullius momenti est. Augetur hæc difficultas ex eo; nam certum iuris principium est, falsam demonstrationem non nocere, præsertim vbi de persona, aut re constat, *l. demonstratio* 17. *l. quibus* 40. §. *qui dotali*, *ff. de condit. & demonstr. l.* 4. *ff. de legat.* 1. *l.* 2. *C. de falsa causa*: ergo licèt errasset impetrator in demonstratione diecesis, rescriptum sustineri debebat. Pro huius textus interpretatione varia adduxerunt interpretes. Compostellanus, & Innocentius *ibi*, docuerunt ideò rescriptum vitiari in ea specie, quia propter falsam demonstrationem loci de certa persona non constat, & ideò ob incertitudinem rescriptum vitiari, argumento textus *in l. duo sunt*, *ff. de testam. tut. l. legauit* 25. *ff. de liberat. legat. l. si sic*

§ sic 75. §. si mihi, ff. de legat. 1. Eos sequitur Barbosa in eo textu, n. 4. Aliter Millianus in præsenti, 2. p. n. 16. existimauit litteras falsas extitisse, quia cùm rescripta stricti iuris sint, non debent ad locum in eis omissum extendi. Sed semper placuit doctrina Ioannis Andreæ in d. c. significante, existimantis multum interesse, an is qui falsam demonstrationem diœcesis adiecit, idem consequeretur si veram diœcesim expressisset; & tunc similem errorem non vitiare rescriptum, si constet de corpore: an verò certa diœcesi expressa Pontifex æqualiter rescriptum non concederet, forsan ob nimiam distantiam, ex c. nonnulli 27. hoc tit. vt eueniebat in d. c. significante; & tunc rescriptum nullius momenti esse, quia suppressio veritatis rescripto causam dedit, vt considerat Abbas in eo textu, n. 9. Ad hoc etiam commentarium spectant textus in c. si motu 22. de præb. lib. 6. quem exposui suprà in c. ad aures; & textus in cap. per vestras, de donat. inter, cuius interpretationem dabimus in eius notis.

CAPVT XXI.

Idem *Abbati, & Conuentui* a *Præmonstratensi.*

EDoceri postulasti à nobis vtrum per litteras aduersùs Abbates (nulla mentione habita de suis Conuentibus) impetratas teneantur Abbates ipsi super causis (quæ ad Conuentus pertinent, & eosdem) de ipsis querelantibus respondere: ac licèt inhibita sit appellatio, per appellationis obiectum possint (ne respondeant) se tueri. Super quo duximus respondendum, quod (nisi alia causa rationabilis suffragetur) per appellationem se tueri non possunt, quominus debeant authoritate litterarum huiusmodi legitimè respondere: cùm ex officio suo teneantur congregationem suarum negotia procurare. Nisi fortè Abbatis, & Conuentus negotia essent omninò discreta.

NOTÆ.

1 a PRæmonstratensi.] Præmonstratum est Diœcesis Laudunensis, caput sui Ordinis, sub regula D. Augustini, temporibus Callisti II. & Ludouici Crassi Galliarum Regis institutum, ac fundatum fuit anno 1120. vt refert Albericus Monachus *in Chron.* per hæc verba: *Ordo Præmonstratensis cœpit per virum mirabilem Dominum Norbertum, natione Teutonicum; & fundata est Ecclesia sub Episcopo Bartholomæo, in Diœcesi Laudunensi.* Plura de eius origine & progressu congesserunt Ioannes le Page *in Bibliot. Præmonstrat.* Mauritius *in annal. ipsius Ordinis*, Yepes *tom. 7. chronicæ D. Benedicti, fol. 162.* Gabriel Pennot. *lib. 2. hist. Canonic. regul. c. 70.* Chopinus *de sacra polit. tit. 3. nu. 7.* Tamayo à Salazar *in Martyr. Hisp. die 6. Iunij*, Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 1. epist. 4.* Manrrique *tom. 1. annal. Cisterc. anno 1150. cap. 8.* Fratres Sarmatani *tom. 4. Galliæ Christ. fol. 753.* F. Franciscus Dual *in vita S. Norberti*. Balduino eius Monasterij Abbati missa est præsens epistola, quæ etiam reperitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 11.*

COMMENTARIVM.

2 CErtum est, ad Abbatem curam, & administrationem rerum sui monasterij spectare, ideoque & sine mandato monasterij causas ipsius in iudicio tractare valere, *cap. causam quæ 9. de iudicijs, cap. auditis 15. de præscript. cap. cùm olim 17. de restit. spoliat.* & si aliquando proponatur, Abbatem & Monachos in causis monasterij querelam proposuisse, vt *in cap. ex transmissa 10. de præscript.* inde non euincitur, Abbatem solùm non posse per se in iudicio comparere, etsi quoad alios actus qui ad collegium pertinent, non nisi ex consensu ipsius monasterij maioris, & sanioris partis possit ea expedire, veluti si ad monasterium ius præsentandi pertineat; namque tunc si solus præsentare intendat ad beneficium, monachorum consensus desideratur, *cap. nobis, capit. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælat.* Lambertinus *de iurepatron. part. 1. quæst. 2. à num. 2.* Sanchez *lib. 7. summæ, cap. 14. numero 7.* qui exponit textum *in cap. ex litteris 7. de iurepatron.* Vnde cùm quoad negotia monasterij procuranda præcipuè attendatur persona Abbatis, ideò per rescriptum impetratum contra ipsum, nullâ monasterij factâ mentione, ipse efficaciter conuenitur, nisi negotia Abbatis, & Conuentus sint distincta; quia tunc per rescriptum impetratum contra Abbatem, super negotio monasterij Abbas conueniri non potest.

CAPVT XXII.

Idem *Archiepiscopo, & Magistro Vv. Canonico* a *Magdeburgensi.*

CVm *b* dilecta in Christo filia R. *c* Custos Hesiensis Ecclesiæ, ac *d* procurator G. Monialis, super electionibus in eadem Ecclesia *e* celebratis litigauerint aliquandiu *f* coram nobis: *Et infrà:* Deprehendimus litteras ad Abbatem de Remech, & suos coniudices impetratas, per subreptionem obtentas, cùm in eis illius articuli, videlicet de subtractorum *g* resignatione, fuerit præter conscientiam nostram cognitio demandata, qui in prioribus litteris ad *h* Scholasticum Hildesensem, & coniudices suos obtentis insertus fuerat, de quibus in secundis litteris mentio non fiebat: & ideò quod ipsarum litterarum occasione dignoscitur attentatum, duximus irritandum. Dictum insuper Scholasticum, & coniudices suos inuenimus minùs prouidè processisse. Cùm enim in litteris nostris eisdem principaliter mandaretur, vt ad prædictam Ecclesiam personaliter accedentes, personæ idoneæ administrationem committerent Abbatiæ, cui ad opus eius fieret hinc inde resignatio subtractorum, ipsi formam mandati Apostolici transponentes, illo capitulo prætermisso, de alijs articulis inordinatè plurimum cognouerant: propter quod processum ipsorum contra nostri formam rescripti, ac iuris ordinem attentatum, irritum decernimus, & inanem. Ideòque mandamus, quatenus G. & quibusdam alijs Sororibus Ecclesiæ (sicut iustum fuerit) restitutis, & forma mandati nostri exacta diligentia obseruata, in negotio ipso ratione præuia procedatis.

NOTÆ.

1 a MAgdeburgensi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 22.* Magdeburgum celebris est Germaniæ Metropolis, cui subsunt quatuor Ecclesiæ Cathedrales, vt refert Acuña *de Primatu Ecclesiæ Bracbar. cap. 4. num. 10.* Idumay *in notis ad Innocent. lib. 1. epist. 118.* Eam instaurauit Imperator Otho, & magno splendore extulit, & priuilegijs excoluit, vt referunt Buzelinus *tom. 3. Germaniæ sacræ, fol. 65.* Alberto eius Præsuli missa est præsens epistola, & præsentis causæ mentio fit *in cap. ad probandum, de re iudic.* Etiam committitur præsens causa Canonico & Magistro ipsius Ecclesiæ, qui apud nos vulgò dicitur Magister Scholæ; quæ dignitas in Ecclesijs Cathedralibus iam à temporibus Concilij Lateranensis, de quo *in c. 1. de* magi-

magistris, fuit instituta, vt sic esset in qualibet Ecclesia, qui linguam Latinam, aliasque artes doceret. De cuius institutione, & officio plura Duarenus *de sacris Eccles. lib.1.c.19.* Azor *lib.3.institut.c.22.* Cęsar *de Hierarchia, disp.12.§.4.* Barbosa *de canonicis cap.10.* Escobar *de Pontif. c.8.* Chopin. *de sacra polit.lib.2.fol.70.* Petrus Greg. *lib.15. syntagm.c.19.* P.Mendo *lib.2.de iure academico, quæst.18. num.202.*

2 b *Dilecta.*] Ita appellantur Moniales Abbatissæ, & aliæ fœminæ dignitate præfulgentes, *c.dilecta, de excep. cap.2. de testam.capit.dilecta, de maiorit. cap. noua de pœnitentijs.*

3 c *Custos.*] Licèt temporibus nostri textus clausura monialium non ita strictè fuisset obseruata, ac post Bonifacij constitutionem, de qua *in cap. 1. de statu regularium, lib.6.* inuenitur tamen statuta iam primis Ecclesiæ sæculis, egressusque monialium à monasterijs, & ingressus externorum in ea damnati reperiuntur in Concilio Carthaginensi III. *can.44.* ibi: *Vt virgines sacrę cum parentibus, à quibus custodiebantur, priuatæ fuerint, Episcopi, vel Presbyteri, vbi Episcopus absens est, prouidentia grauioribus fœminis commendentur, aut simul babitantes, inuicem se custodiant, ne passim vagando Ecclesiæ lædant existimationem.* Synodo Trullana *can. 44. Quæ vitam exercitatoriam eligunt, & in monasterijs sunt constitutæ, ne omninò exeant.* Et *can.47. Ne in virorum monasterio mulier, neque in mulierum vir dormiat: si quis fecerit, clericus, siue laicus, excommunicetur.* Epaunensi *can. 38. Monasteria puellarum non nisi probatæ, & ętatis prouectæ, ad quascunque earum necessitates, vel ministrationes laici permittantur intrare.* Cabilonensi sub Carolo *canon.63. Nullus vassus, Abbatissę minister aliquis, nec clericus, nec laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur, nisi fortè, quando necessitas operandi incumbit.* Alia iuris testimonia congesserunt Antonius August. *in epitome iur. Pontif. lib.9. tit.19.* Gibalinus *de clausura disquisit.1. c.1.num.5.* & nos plura dabimus *in c.monasteria 8.de vita, & honest.cleric.* Vt ergo hęc disciplina Ecclesiastica seruaretur, ne videlicet moniales è monasterio exirent, aut extranei in eum ingrederentur, omni ęuo obseruatum fuit, vt vna ex illis, quæ in monasterio primæ erant, ab Abbatissa custodiæ monasterij præficeretur, quæ custos in præsenti dicitur. Cui ministerio præpositum fuisse S. Euphrasiam refert Surius *in mense Augusti;* ex quo, & alijs Patribus id probat Tamburin. *de iure Abbat.disp.18.q.2.* Quo sensu custos in pręsenti textu accipitur pro moniali clausurę monasterij præposita.

4 d *Procurator.*] Cùm enim causa esset Ecclesiastica, & coram R. Pontifice disceptaretur, potuit clericus in ea constitui procurator, *c.cum M.de constit.* pro laicis enim, & coram iudicibus laicis, clericis negotia procurare non licèt, *c.2.* vbi dicemus, *ne cler. vel monach.*

5 e *Celebratis.*] Aliæ enim moniales elegerant R. custodem in Abbatissam monasterij, aliæ verò aliam; vnde super ijs electionibus præsens lis vertebatur, vt constat *ex c.ad probandum, de re iudic.*

f *Coram nobis.*] Ex his verbis deduci videtur moniales posse iustitiæ prosequendæ causa è monasterio exire, & R. Pontificem adire; quod illis olim licuisse facilè probatur ex Concilio Vernensi, seu in Palatio Verni celebrato temporibus Pipini, *can.6.* Turonensi III. temporibus Caroli Magni *canon.30.* Cabilonensi, eodem imperante, *can.57.* Maguntino sub Rabano *can.13.& 16.* vbi prohibetur ne deinceps Abbatissa exeat è monasterio, nisi vrgente iussione Regia, seu hostilitate cogente. Sed adhuc crederem in præsenti casu non per se, sed per procuratores coram R. Pontifice moniales comparuisse, quod euincitur ex illis verbis, *clericus procurator;* & illis, *clerico qui pro eodem negotio venerat.* Ex quibus deducitur, ipsos clericos, vt procuratores monialium comparuisse: sed procurator propriè dicitur, qui absentis negotia curat, *l.si lite, C.Theodos.de cognitoribus,* Ciron. *ad tit. de procur.* ergo supponit Pontifex pro monialibus absentes clericos, vt procuratores comparuisse. 6

g *Resignatione.*] Resignationis vox varias habet significationes: plerumque significat, quod signatum est aperire, *l.si testamentum, ff.qui testamenta, l.2.ff.ad leg.Cornel.de falsis,* Plautus *in Trinummo,* Cicero *lib.1.ep.7.& in epist.ad Mæcenat.* plerumque significat perfectè signare. Virgilius *lib.4. Æneid.* ibi: 7

—— *Et lumina morte resignat.*

In præsenti tamen accipitur pro reddere, aut restituere; quo modo etiam sumitur apud Horatium *lib. 3. od.pen. Resigno, quę dedit: & lib.1.epist.7.Cuncta resigno.* Quare, vt iubeat Innocentius ante omnia cuncta esse restituenda, ait esse resignanda.

h *Scholasticum.*] Scholasticus in vtroque iure, & apud pollitioris notę Authores accipitur pro Aduocato. Concilium Sardic. *can.10. Scholastiens de foro Episcopi fuerit postulatus.* Africanum *can.99. Constituendus Scholasticus: l.2.C.de lucro Aduocatorum,* quæ est lex *2. C.Theod.de concurs.Aduocat.* D.August. *tract.7.in Ioannem: Qui habent causam, & volunt supplicare Imperatori, querunt aliquem Scholasticum iuris peritum.* Plinius, Palladius, & alij relati à Baronio *in martyrol.die 6.Februar* Synesius, Basilius, & Theodoretus, ex quorum epistolis probat Iac.Gothofr. *in d.l.2 C.Theod.* Vndè cum pro viro docto, & litteris pollente scholasticus communiter acciperetur, ideò Canonici in Ecclesijs constituti in Magistros Scholarum, cœperunt Scholastici appellari, vt probant Cęsar *de Ecclesiast. bierarc.disp.12.§.3.num.4.* P.Herrera *in origine sacrificij Missę, c.5.* Mendo *de iure Academ c.18.* Quare cùm Magistro Scholę pręsens causa commissa esset, dicitur delegata Scholastico. Ex hoc textu deducunt communiter Interpretes, omnia acta per litteras subreptitias, ipso iure nulla esse, quod principium exposui superiori commentario. 8 Scholastićus Quis.

CAPVT XXIII.

a Idem.

PLerumque contingit, quod aliqui (nostris litteris impetratis) illis vti multò tempore postponentes, tum demum eas exhibent, cùm aliarum authoritate ab eis, contra quos primitus litteras impetrarunt, cœperint conueniri, dicentes posteriores litteras non valere, vt porè non facientes de prioribus mentionem. Cùm enim non sit malitijs hominum indulgendum, statuimus vt si quis nostras litteras impetrans, infrà *b* annum postquam copiam iudicum habuerit, ex malitia, vel negligentia postposuerit vti eis, authoritate posteriorum litterarum valeat conueniri, licèt in ipsis nulla de prioribus mentio habeatur.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub boc tit.c.13.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Innocentius, nec inter eius epistolas hucusque editas reperitur præsens textus.

2 b *Annum.*] Quare rescripta debent diem, mensem, & annum continere, aliàs suspecta de falsitate redduntur, *c.inter, de fide instrum.l.4.Cod.de diuers.rescript.* plurimi enim interest scire diem concessi rescripti: tum vt cognoscatur, an annus elapsus sit, vt qui illud impetrauit, eo vti non possit, ex præsenti textu. tum vt si post primum secundum expediatur, prioritas eorum ex data cognoscatur, *cap. capitulum 30.boc titul.* ob quos, & alios iuris effectus, de quibus *in cap.eam te, cap. constitutus, boc tit.cap.si eo tempore, eod.tit.lib.6.* vtriusque iuris conditores statuerunt, vt rescripta, testamenta, contractus, & alij actus humani diem, & indictionem continerent; quod vt faciliùs percipiatur, obseruandum est, olim iure ciuili inspecto constitutiones generales sine die, (De die, aut data rescripti ex vtroq; iure.)

die, & Consule prolatas authoritatem habuisse, vt testatur D. Augustinus *in collat. cum Donatistis, die tertia*, ibi: *Euidentissimis legibus definitum est, Imperialia constituta, etiamsi Consules non legerentur, in dubium non reuocari*. Et paulò post: *Etiamsi Consul desit, non impedit Imperialis constituti veritatem*. Quem etiam morem adeò Ecclesia olim obseruauit, vt in Summorum Pontificum decretis, Concilijsque falsitatis potiùs suspicio foret, diem aut Consulem expressum habere: idem D. Augustinus *vbi supr. cap. 17*. Hac de causa Cirtense Concilium falsi arguebat *quia* (inquit) *contra Ecclesiasticam consuetudinem ipsum Cirtense Concilium diem, & Consulem haberet*; licèt annus Domini, siue annus gratię, aliquando Imperatoris, ac deniquę Consulum nonnumquam nomen apponi consueuisset, vt obseruat Cironius *lib. 3. obseruat. cap. 7. & ad hunc titulum*. Mendoza *libro 1. Concil. Illiber. cap. 10.* Idem ferè in ciuilibus Constitutionibus euenit, vt scilicet diei, aut Consulis defectus veritatem non infringeret, solemnitatemve læderet; veluti in testamentis testatur Modestinus *lib. 3. regul. sub tit. de bonis libert. & de testam.* apud Pitheum *ante collat. legum Mosaic.* Ibi: *Cùm testamento dies, & Consules adiecti non sunt, non nocet quominus valeat testamentum*; licèt in eis adscribi solere indicent textus *in l. 2. §. diem, ff. quemadm. testam. l. 3. Cod. eod. tit.* Nouella Iustiniani 107. Sic leges, rescripta, pragmaticæ sanctiones, & cæteræ aliæ Diuales constitutiones posteà non sine die, & Consule proponebantur, id ita curante Magistro libellorum, siue eo absente, Promagistro, qui vicem Magistri libellorum habebat, eiusque officij erat, vt rescriptis diem, & Consulem adijceret: Sic est antiqua libelli formula: quam in lapide vetusto Romæ stare testantur Brissonius *lib. 3. antiquit. cap. 7. & lib. 3. de formulis*, Osualdus *lib. 1. comment. cap. 9.* Reuardus *ad legem 72. ff. de regul. iur.* I. Gutherus *lib. 1. de officijs domus, cap. 35.* in qua postquam rescriptum esset ab Antonio Pio, *Feretrum fieri placet*; additur illa subscriptionis clausula, *Iuuentus Celsus Promagister subscripsi tertio nonas Nouembris, Antio, Polione, & Oppiano Coss.* Hæc tamen licèt eius studij essent, aliquando tamen, aut negligentia omittebantur, vel ætatis senio in rescriptis, cæterisque constitutionibus deficere solebant, vt coniectari licèt ex tot constitutionibus, quæ sine die, & Consule circumferuntur, vt lex 3. *Cod. ad Trebell.* lex 6. *Cod. de vsucap. pro empt.* lex 1. *Cod. de hæredib. instit.* lex finalis, *Cod. si per ignor.* lex 1. *Cod. qui admitti*, lex *stipendia 9. Cod. de procurat.* lex 4. & 5. *Cod. de iure fisci*, *lib. 10.* lex 2. *de decur eodem libro* 2. lex 2. *Cod. vt in possess.* lex 1. *Cod. de patria potest.* lex 4 & 5. *Cod. de iure fisci*, lex 3. *Cod Theodos. de constitut. Principum*, & in alijs, quæ tamen non authoritate carebant antequam relatæ essent in corpore iuris à Triboniano, nec postquam fuerunt relatæ, si in alijs Codicibus inueniantur, qui Iustinianeum præcesserunt. Hæc tamen mutata fuerunt Imperatoris Constantini constitutione, quæ refertur *in l. 1. C. Theodos. de diuersis rescriptis*, scripta ad Lusytanos, vt habetur in Codicibus Ioannis Tilij, Cuiacij, Pithei, licèt in Codice Iustinianeo *in l. 4. eodem titulo*, legatur *ad Lusitanos*, mendosè, vt etiam in subscriptione *Samariæ*, cùm non nisi *Sabarię*, legi debeat, de qua Hispaniæ vrbe egi *in subscript. Concilij Illiber.* Hac itaque Constantini lege fuit sancitum, vt deinceps edicta, & constitutiones, quæ sine die, & Consule fuissent deprehensa, authoritate carerent, Baronius *anno 312. num. 15.* quod & Gratianus ad suum retulit decretum *in cap. dicenti, 25. quæst. 2.* & in ordinationibus Episcoporum, & Clericorum idem statutum fuit in Concil. Mileuit. idemque firmauit Imperator Lotharius *in legibus Longobard lib 2. tit. 38.* ibi: *In finibus Tuscię, quę sunt absque mense, & die mensis, nullum habeant vigorem*. Iustinianus tamen idem abrogauit, statuens non vitiari rescripta, etsi sine die, & Consule referantur, si relata fuerint in corpore iuris, *l. vnica, §. penultimo, C. de nouo Codice faciendo*: ad quod ius respiciens Tribonianus, transcribens dictam Constantini constitutionem *ex l. 1. C Theodos. de diuers. rescriptis*, *in l. 4 C. eod. tit.* pro illis verbis, *si qua post hęc edicta, siue constitutiones*; substituit, *si qua beneficia personalia*; quasi tantummodò de beneficijs personalibus, siue priuilegijs id dici posset, cùm non sit (vtpotè quia quotidie conceduntur) relata in corpore iuris, nec die, ac Consule indigeant, vt tempus computetur (per Consules enim tempus probatur, *l. si arbiter 28. de probat.*) intra quod ea insinuari, & allegari oportet, si temporaria sint, *l. 2. Cod. de diuers. rescript.* vel vt intelligatur, an iam sint sub generali reuocatione contenta, quæ ab Imperatoribus initio sui Imperij frequenter fiebat, *l. priuilegia, Cod. de paganis*. Æquiùs sanè voluit Constantinus, vt omnem falsitatis suspicionem à rescriptis, & constitutionibus amoueret, quæ non faciliùs, aut euidentiùs, quàm per diei, aut Consulis adiectionem conuincitur, *l. cùm tabernam 34. §. 1. ff. de pignor.* & ea ratione in instrumentis apponebantur, *l. 1. §. editiones, ff. de edendo*: Cicero *lib. 13 epist. 29.* D. August. *in comment. ad Lucam*: *Nam si consules*, ait, *adscribuntur tabulis emptionis, quantò magis redemptioni omnium debuit tempus adscribi. Habes ergo omnia, quæ in contractibus esse consueuerunt.* Et *l. optimam, Cod. de contrah. stipul. l. 2. §. vlt. ad Tertyll.* Ita etiam obseruabatur in libellis accusatorijs, *l. 8. C. Theodos. de iurisdict.* & in apochis publicis, *l. 1. Cod. de apochis publicis, lib. 10.* Scriptura etiam non valebat, nisi annus, & dies euidenter ostenderetur, ex legibus Aleman. *cap 43.* Vuisigoth. *lib. 2. tit. 5. l. 1. 2. & 16.* & Capitul. Caroli *lib. 6. cap. 146.* & apud nos falsitas inde arguitur, *l. 2. tit. 5. lib. 4. recopil.* obseruarunt Cironius *ad hunc titulum*, D. Nicolaus de Castro *in princip. Institut. de empt. & vendit. num. 77. & in l. ad reparationem, num. 2. Cod. de aquęductu*, Osualdus *lib. 1. ad Donel. cap. 9 lit. G. & lib. 23. cap. 6. littera H*, Couar. *practic. quæst. 20. num. 2.* Cuiacius *lib. 10. obseru. cap. 14* Amaya *in l. 2. Cod de decurionib. numer. 4.* Petrus Burgius *lib. 1. select. cap. 11.* Samuel Petitus *ad ius Attic. lib. 2. pag. 119. & 320.* Brissonius *lib. 3 select. cap. 7.* Altamiranus *de filijs offic. lib 3. in principio*, Cironius *in paratitl. ad hunc titulum*, & *lib. 3. obseru. cap. 7.* Gutherus *lib. 3. de offic. domus, cap. 36.* Borel. *lib. 2. de Magist. cap. 14.* Hac ratione non semel olim Imperatores, qui Constantinum secuti sunt, diem rescriptis non solùm apponebant, sed geminabant, & dum Quæstor eorum constitutionibus subscribebat, diem etiam addebat, postquam Princeps manu subscripserat, addita etiam die, vt videre in constitutione Iustiniani *de filijs libert.* & in alia Imperatoris Tiberij *de filijs colon. & libert.* in nouellaque Iustiniani 114. *cap. 15.* statuitur, vt diuinæ iussiones subscriptionem habeant gloriosissimi quæstoris; vnde in vna, eademque constitutione quatuor diuersos dies aliquando notatos inueniri obseruauit Cuiacius *in l. finali, Cod. de petit. bonor. sublat* Gothofredus *ad dict. constitut. Tiberij*, & Gutherus *lib. 1. de officijs domus, cap 35.* Brissonius *de formulis, pag 326.* Et cùm post Constantinum duo Consules designarentur, vnus Romæ, alter Constantinopoli, rescripta, & constitutiones, quæ promulgabantur Romæ, antequam sciretur quis Constantinopoli nunciatus esset, promulgabantur sub hac forma, A. & qui fuerit nunciatus, Consulibus, *l. fin. C. de bonis vacant. lib. 10. l. fin. Cod. Theodos. de hæret. l. vltim. eod. Cod. de petit sublatis, l. vlt. C. de Princip. agent. l. 1. Cod. de castrensianis*, *in Theodos. l. 4. & 5. Cod. de his, qui ad Eccles. confug.* Iure etiam canonico frequentiùs rescriptis & epistolis decretalibus indictio adhibebatur, vt constat ex epistolis Gregorij Magni, & prædecessorum suorum. Tandem Innocentius III. loco indictionis annos Pontificatus apponere cœpit, cùm alij annos tantùm Domini apponerent, vt obseruauit Cironius. Ex tunc rescripta sine die, & Consule vires non obtinent, *d. c. inter, de fide instrum.*

COMMENTARIVM.

Licèt regulariter rescriptum secundum non facta primi mentione, nullum sit, iuxta tradita *in cap. 3. hoc tit.* tamen si ille, qui primum impetrauit, dolo, & fraude intra annum vsus non sit, secundum sustinetur, quia per lapsum anni primum euanuit, & ita secundo impedimentum non præstat; quæ exceptio in præsenti textu statuitur. Cui consonant textus *in c. si autem, hoc tit.* 3 Exponitur lex 2. C de diu. rescript.

Sed apertè opponi videtur text. *in l. 2. C. l. 35. tit. 8. partit. 3* in illis verbis: *Falsò adseueratur authoritatem rescriptorum deuoluto spatio anni obtinere firmitatem suam non oportere, cùm ea, quæ ad ius rescribuntur, per omnia esse debeant, si modò tempus, in quo allegari, vel audiri debent, non sit comprehensum.* Ex quibus verbis expressè deducitur, rescriptum adhuc elapso anno sustineri, & vires habere: pro cuius textus conciliatione cum præsenti Innocentij epistola, varia adduxerunt repetentes

tes hic Baldus, & Felinus discrimen constituunt inter ius ciuile, & canonicum: Iure ciuili inspecto asserunt rescripta esse perpetua; iure verò canonico annalia, & temporalia: eos sequuntur Decius *in d. c. si autem*, Iason *in l. finali, Cod. de constit. Principum*. Sed cùm tam Innocentius *in præsenti*, quàm Lucius III. *in d. cap. si autem*, non expressè discesserint à iure Cæsareo, non est cur inducamus dissidium inter ius canonicum, & ciuile, argumento textus *in capitul. secundo, de noui operis nunciatione, cap. fin. 2. de secundis nuptijs*. Aliter dissidium hoc conciliare intendunt Rebuffus *ad leges Galliæ, tit. de rescriptis, in præfat. n.* 4. Menoch. *de arb. casu* 202. *n.* 77. asserunt enim textum *in d. l.* 2. accipiendum esse de rescriptis concedentibus ius parti, seu ius partium respicientibus; & ea verba, *perennia esse debent*, sic exponunt, id est, quæ ad iuris obseruationem rescribuntur; illa enim sunt perpetua, sicut & ipsum ius, *l. Diui fratres, ff. de iure patr. l.* 2. *C. de constit. Princip. c. consuluit, de offic. deleg.* quorum rescriptorum meminerunt Plin. *lib.* 10. *epist.* 119. Symmachus *lib.* 10. *epist.* 42. præsentem verò textum procedere in rescriptis institiæ, quæ comprobatione iudicis indigent. Sed neque hæc solutio placet, cùm nullo iuris testimonio similis distinctio probetur, neque Ecclesiæ Patres vllibi decreuerint absolutè, & generaliter rescripta facto iudicis indigentia anno expirare, vt notauit Fachineus *lib.* 8. *controu. c.* 65. Nec feliciùs Cuiac. *ad tit. C. de diuers. rescr.* dum existimat, præsentem textum procedere inspecto iure antiquo, textum verò *in d. l.* 2. attento iure nouiori: quem resellit Germonius *lib.* 1. *animadu. c.* 14. Quare his solutionibus omissis, vt veram adducamus, dicendum rescripta iustitiæ, ad iuris videlicet obseruationem expedita, perennia esse, sicut ius ipsum, *d. l.* 2. *& vlt. C. Theodos. eod. tit.* Item rescripta ad ius partium concessa, eo modo sunt perpetua, sicut est actio, cuius ratione, & propter quam impetrantur, id est, si decennio durat actio, per decennium durabit rescriptum, non vltra, *l. sicut, C. de præscr.* 30. *vel* 40. *annor.* licèt ad excipiendum perpetua manere defendat Germon. *vbi supr.* sed si impetrato primo rescripto, secundum super eadem causa impetretur, & qui primum impetrauit, dolo, vel ignorantia eo intra annum non vtatur, eua nescit primum, & conualescit secundum, non tam per lapsum anni, quàm per impetrationem secundi rescripti coniunctam cum omissione primi: quo casu rescriptum per anni lapsum finiri decidit Innocentius *in præsenti*. Vnde si secundum non fuisset impetratum, primum perpetuum esse non negaret Innocentius *in præsenti*. Ita post Glossam *in d. c. si autem*, docet Innocentius *hic*, Castrensis, & Padilla *in d. l.* 2 Ciron. *in paratitlis ad hunc tit.* Germonius, & Fachin. *vbi sup.* Sed si rescripta habeant præfinitum tempus, finiuntur eo elapso, quia omnia rescripta expirant iuxta voluntatem concedentis, *c. ad aures, hoc tit.* Rescripta autem gratiæ omni respectu perpetua sunt, ex regula *Decet, de reg. iur. lib.* 6. Docent Phebo *decis.* 168. vbi interpretatur textum *in l.* 1. *ff. de nundinis*, Padilla *vbi suprà*, qui eo modo accipit textus *in c. accedentibus, & c. perpetuas, de priuil.*

CAPVT XXIV.

Idem a *Rhotomagensi Archiepiscopo.*

CVm *b* contingat interdum, quod laici ad monasteria conuolantes à suis Abbatibus tonsurentur, Apostolicæ Sedis oraculum requisisti, an Clericatus ordo in tonsura, huiusmodi conferatur? Super quo fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cùm in septima Synodo sit statutum, vt Lectoris manus impositionem licentia sit vnicuique Abbati in proprio monasterio solummodo faciendi, dummodò ipsi ab Episcopo secundùm morem præficiendorum Abbatum manus impositio facta noscatur, & constet eum existere Sacerdotem, per primam tonsuram à talibus Abbatibus iuxta Ecclesiæ formam datam, clericalis ordo confertur. Prætereà cum quidam super aliquo litigantes, ad diuersos iudices litteras impetrant, quorum quidam obtenti à parte altera tibi mandant, vt partem aduersam denunties excommunicationis sententię subiacere; alijs iudicibus tibi postmodum iniungentibus, vt eandem denunties absolutam: quęris à nobis, an vtrisque, vel neutris, vel alterutris saltem obedire debeas in hac parte. Super quo tuę prudentiæ respondentes, credimus distinguendum, an cùm primum mandatum recepisse dignosceris, tibi forsan innotuit inter illos, & alios super iurisdictione discordiam suscitatam; an super hoc nihil omninò *c* sciuisti. Et quidem si super contentione huiusmodi nihil tibi penitus innotescit, cùm primum mandatum recipere te contingit, illud debes humiliter exequutioni mandare. Sed si posteà contrarium tibi ab alijs demandetur, tunc litterarum ad vtrosque à Sede Apostolica obtentarum copia postulata, quas authoritate præsentium districtè præcipimus exhiberi; si ex ipsarum tenore deprehenderis euidenter, ita quod non sit aliquatenus hæsitandum, quod litteræ, quæ ad illos, à quibus secundum mandatum receperas, impetratæ noscuntur, expressè reuocent litteras aliorum, tu illud intrepidus exequaris, quod secundo tibi loco mandatur. Si vero ex litterarum inspectione manifestè tibi constet, quod litteræ obtentæ ad illos, qui primum dedere mandatum, per alias minimè reuocantur, secundum mandatum nullatenus exequaris. Quod si super hoc tibi fuerit meritò dubitandum, ad exequendum secundum mandatum te procedere non oportet, donec iuxta cuiusdam nostræ constitutionis tenorem, inter eos huiusmodi contentio sopiatur: & id ipsum facere debes, si primo mandato recepto, & nondum exequutioni mandato, tibi forsitan innotuerit, quod inter se, super iurisdictione videlicet demandata, cęperint disceptare. Cęterùm in his omnibus puram, & prouidā te conuenit intentionē habere, ne vel ad declinandū mandatum dubitare te dicas, vbi dubitandum non est; vel ad mādatum etiam exequendum te asseras esse certum, vbi certus esse non debes. Licèt autē ex his certa tibi detur doctrina, qualiter in huiusmodi debeas te habere; nulla tamē attribuitur potestas, vt inter delegatos, aut partes de iurisdictione debeas *d* iudicare. Insuper requisisti, cum quis cōqueritur, in se à suo Episcopo post appellationē ad nos legitimè interpositā, vel aliàs excōmunicationis sententiā promulgatā, & nos iudicibus damus nostris litteris in mandatis, vt si ita est, vel iuxta formam Ecclesiæ illi beneficiū absolutionis impendant, vel eandē sententiam denuntient nullam esse; ac Episcopus paratus sit probare, se in illum antequam vocē appellationis emitteret, vel aliàs iustè huiusmodi sententiā protulisse: an probationibus admissis, iudicibus liceat excōmunicatum absoluere, vel denūtiare sententiā nullam esse. Ad quod tibi taliter respondemus, quod suprà iam dicto casu non consueuimus, si benè meminimus, sub pręscripta forma iudicibus scribere, sed sub ista, vt videlicet, si excommunicationis sententiam post appellationem ad nos legitimè interpositam inuenerint es-

ſe latam, ipſam denuntiantes penitus nullam eſſe, audiant ſi quid fuerit quæſtionis; alioquin recepta iuxta formam Eccleſiæ cautione, impendant abſolutionis beneficium conquerenti; & iniuncto ſibi, quod de iure fuerit iniungendum, audiant cauſam, & eandem fine debito terminare procurent. Sed ſi forſan appareat, nos in iam dicto caſu ſub prænotata, quandoque forma ſcripſiſſe, & in altero vtique caſuum prædictorum, cùm videlicet quis conqueritur, ſe poſt appellationem ad nos legitimè interpoſitam excommunicatione fuiſſe notatum, ſemper vtriuslibet partis probationes ſunt admittendæ, antequam ad decernendum ſuper hoc aliquid procedatur: per quas denique apparebit, an abſolutione indigeat conquerens, vel denuntiandus ſit potiùs non ligatus. In reliquo verò caſu, cùm videlicet excommunicatum quis ſe aſſeuerat iniuſtè, vix vnquam eius eſt, antequam abſolutus fuerit, probatio admittenda, niſi tunc tantùm, cùm aſſerit in excommunicationis ſententia intolerabilem errorem fuiſſe patenter expreſſum, ad quod probandum admittitur antequam abſolutionis gratiam conſequatur. Verùm ſi proponat ſe ſimpliciter excommunicatum iniuſtè, ac Epiſcopus ad probandum, quod iuſtè ipſum excommunicauerit, ſuas poſtulet probationes admitti, non eſt ante abſolutionem illius aliquatenus audiendus, cùm etſi pro certo conſtaret in illum rationabiliter excommunicationis ſententiam fuiſſe promulgatam, nihilominus ei eſſet abſolutio ſecundùm formam Eccleſiæ impendenda humiliter poſtulanti. Et ideò in hoc caſu credimus iuxta formam Eccleſiæ protinus abſoluendum, vt ſic demum probationibus vtriuſque partis admiſſis, vtrùm iuſtè, an iniuſtè ligatus fuerit, decernat. Datum Laterani Kalendis Septembris, anno 13.

NOTÆ.

1 a RHotomagenſi] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit c.1.* & in ipſis etiam epiſtolis editis à Boſqueto *lib.1 regeſto 13.epiſt.127.* In præſenti reſcribit Innocentius Roberto de Pullo, qui Eccleſiam rexit ab anno 1208. vſque ad annum 1221. vt referunt Fratres Sarmatani *tomo 1. Galliæ Chriſtianę, fol.584.* Chenutius *in Chronologia Galliæ, in ipſa Rhotomagenſi Eccleſia*, Boſquetus *ad Innocentium III. lib.2 epiſt.125.* Præſens epiſtola in partes diuiſa fuit à B. Raymundo, partim in pręſenti, partim *in c.cum contingat, de ætate, & qual. c. cum contingat 36. de off. deleg.* Eam tamen ex collectione Boſ-
2 queti integram, & rediuiuam reddimus.

b *Cùm contingat.*] Vſque ad illa verba, *pręterea, &c.* reperiuntur *in c. cùm contingat, de ætate, & qual.* vbi ea
3 exponemus.

c *Sciuiſti.*] Per famam, denunciationem, vel alio modo, vt exponunt Gloſſa *in pręſenti*, Anton. Auguſt *in notis ad quartam collectionem*, in noſtro textu.

4 d *Iudicare*] Ex his verbis deducitur, quod licèt exequutor poſſit petere, vt ſibi exhibeantur litteræ, vel acta iudicialia, non tamen poteſt iudicare, aut vllam ſententiam proferre, vt poſt Zabarellam, Abbatem, & alios docet Pareia *de inſtrum. edit. tit 7 reſ.2 nu.8.* Sed aliqui auſi ſunt in præſenti aſſerere, Innocentium noſtrum contra Iuliani regulam *in l. de qua re 74. ff. de re iudicata*, reſcripſiſſe; ſiquidem ibi traditur, quod de qua re cognoſcit iudex, de ea quoq; pronuntiare cogendus eſt: ſed Archiepiſcopo in noſtro caſu competit cognitio litterarum: ergo neceſſariò competit illi ius proferendi ſententiam. Sed ſic differentes miſerè labuntur; nam potiùs certũ eſt, exequutorem merum partes iudicis aſſumere non poſſe, nec ſententiam proferre, *l. ſi vt proponis 7. C. de excep. rei iudicatę*, & nos latè tractabimus *in c. paſtoralis, §. quia verò, de off. deleg.* Vnde Archiepiſcopus, qui tantùm exequutor erat, requiſitus à delegato Pontificis non poterat iudicare. Nec tunc refragatur Iuliani regula, quæ vera eſt; ſed ſupereſt, vt probetur, in noſtro textu cognitionem cõpetere Archiepiſcopo, quod nos negamus, & Innocentius nõ affirmat: tantùm enim Archiepiſcopo competit nuda inſpectio litterarũ, non verò cognitio aliqua; quis enim ipſam nudam inſpectionem, cognitionem cauſę appellauit? Competit enim Archiepiſcopo ius inſpiciendi ipſas litteras, non verò cognoſcendi de cauſa, vt docet Boſquet. *d. epiſt. 125.* Quæ ad huius textus expoſitionem ſpectant, petenda ſunt ex commentarijs textus *in cap. paſtoralis, hoc titul cap. paſtoralis, §. quia verò, de offic. deleg.*

CAPVT XXV.

Idem *G. de Vallibus, Magiſtro G. & P. de Fimis, Canonicis* a *Laudunenſibus.*

OLim ex litteris dilectorum filiorum Sancti *b* Nicaſij, Rhemen. *c* Signiani, &... & Vallis *d* Regiæ Abbatum, noſtris fuit auribus intimatum, quod cùm ad eos ſemel, & iterum à nobis litteræ proceſſiſſent, ſuper eo videlicet, quod R. Clericus S. Remigij *e* Rhemenſem Parochiam de Salice S. Remigij, quam R. *f* de Crun, clericus ſibi per *g* interpoſitam perſonam ab Abbate S. Remigij collatam fuiſſe propoſuit, detinebat; ipſi partes ſemel, ſecundò, & tertiò citauerunt, & dictum R. de S. Remigio, quia citatus pluries comparere noluit per ſe, vel *h* reſponſalem aliquem coram eis, excommunicationis vinculo innodantes, fecerunt fructus ipſius Parochiæ *i* ſequeſtrari. Cùmque poſtmodum idem R. accedens ad eos, ſe iuri promiſerit pariturum, ac obtinuerit ſe abſolui, ipſi abſolutionis ei *j* litteras concedentes, diem in eis aſſignarunt, & *k* locum, quibus coram eis, quod promiſerat adimpleret. Qui diem, & locum ex litteris illis *l* radens, in loco raſuræ reſcripſit, quod ipſi ei ſequeſtratos fructus exhiberi mandabant: quod demum coram duobus eorum, tertio ſui abſentiam *m* excuſante, per litteras eſt *n* confeſſus. Nos igitur cùm tantæ temeritatis exceſſus *o* falſitatis ſcrupulo non careret, vobis dedimus in mandatis, vt ſi res taliter ſe haberet, ipſi præſumptori ſuper dicta Parochia perpetuum ſilentium imponentes, præfato R. de Crun clerico aſſignaretis eandem cum fructibus ſequeſtratis. Verùm ſicut vos filij S.P. per veſtros nobis litteras intimaſtis, cùm dictus R. de Crun raſuram præfatam coram vobis per teſtes idoneos probauiſſet, & ob hoc poſtulaſſet ſibi dictam Eccleſiam aſſignari: vos vtrum clauſula illa (Si ita eſt) de omnibus ſuperioribus, an de articulo tantùm raſuræ deberet intelligi, dubitantes, in negotio ipſo procedere vlteriùs diſtuliſtis, eligentes ſecundùm hoc potiùs Apoſtolicæ Sedis oraculum implorare, quàm aliquid temerè diffinire.

nire. Nos ergo diligentiam vestram in Domino commendantes, taliter duximus respondendum: Quod clausula illa debet ad omnia superiora referri, ad hoc, vt ipsi præfata Ecclesia conferatur. Quia licèt vitium falsitatis ad imponendum illi perpetuum silentium super Ecclesia ipsa sufficiat, qui falsitatem huiusmodi perpetrarat; non tamen propter hoc eadem Ecclesia est aduersario assignanda, nisi super alijs facta fuerit p plena fides. Datum Laterani 6. Nonas Martij, Pontificatus nostri anno 15.

NOTÆ.

a *Laudunensis.*] In hac sexta collectione legitur, *Idem Magistro G. & P. de Firmisca*, in quarta verò collectione, *sub hoc.tit.c.2* legitur, *S. de Vallibus, Magistro G. & P. de Fumusca.* Sed perperam, tam in vna, quàm in alia, quare restituo tam inscriptionem, quàm litteram textus ex regestro epistolarum ipsius Innocentij III edito à Bosqueto, vbi *lib.3 regest.15.epist.6.* reperitur textus hic. Laudunum, seu Lodunum, ciuitas est prouinciæ Belgicæ secundæ, in Campaniæ, & Picardię confinio sita. Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius erectionem his verbis refert Sigebertus anno 500. *Collatis à Clodoueo Rege multis prædijs Ecclesiæ Rhemensi, Remigius multa eorum parte data Ecclesiæ Laudunensi, Sedem Episcopatus ibi constituit.* Eius Ecclesiæ mentio fit *in c.14.& 16.de re iudic.cap.17.de præb.c.ex parte 33.hoc tit.* Eius Episcopi Duces, & Pares Franciæ sunt, & Comitum titulo gaudent, propter hæreditatem D. Remigij. qui hunc Episcopatum fundauit, vt referunt Fratres Sarmatani *tomo 2. Galliæ Christianę, folio 616.* Chenut *in Chronologia Gallię, folio 293.*

(Laudunum vbi.)

1

b *Nicasij.*] Rectè, non *Remanensis*, vt legitur in quar-
2 ta collectione. Est enim monasterium hoc in vrbe Rhemensi, clarum origine, & progressu celebre: olim vetus Basilica sub titulo S. Agricolæ fuit, à Iouino Romanæ militiæ Præfecto constructa anno 335. vt plura de eo adducentes tradunt Fratres Sarmatani *tomo 4. Gallię Christ. fol. 681.*

c *Signiani.*] Ita legendum est, non *Sargiensis*, vt vul-
3 gò legitur. Signianum enim est monasterium Ordinis Cisterciensis, Diœcesis Rhemensis, in territorio Porciani, de quo plura Sarmatani *tomo 4. Galliæ Christianæ fol. 831.* Manrique *tom. 1. Annal. Cisterc. anno 1134. cap.8. num.2*

d *Regiæ.*] Vallis Regia est Abbatia eiusdem Ordi-
4 nis Cisterciensis, in eadem Diœcesi Rhemensi fundata anno 1149. sub B. Bernardo, de qua agunt fratres Sarmatani *d.tomo 4 fol.900.* Manrique *Annal.Cisterc.tom.2.anno 1149.c.9.n.3.*

e *S. Remigij.*] Hæc verba desunt in hac sexta colle-
5 ctione, in regesto verò Bosqueti rectè adduntur; nam illa Parochia vocatur de Salice S. Remigij, & eius collatio spectat ad Abbatem S. Remigij, vt notat Bosquetus *vbi supr.*

f *De Crun.*] Non *de Cliuo*, vt in hac sexta collectione
6 legitur: nec *Clerin*, vt legitur in quarta collectione.

g *Interpositam.*] Iuxta textum *in c.accedens, de præb.*
7 vbi dicemus.

h *Responsalem.*] Licèt responsalis, aliquando dicatur Apocrisiarius, vt *in c frater noster, 16.q.1.* tamen propriè
8 pro procuratore accipitur, *c.cùm olim, c.ex parte, de priuileg.l.sed & si, ff.de procur.* & meritò, nam procurator ideò constituitur à reo, vt respondeat ad ea, quæ contra aliquem proponuntur; vnde rectè responsales appellantur. Hincmarus *epist.17.* Iuo Carnotensis *epist.274.* ibi: *Responsales tamen meos, & litteras meas monachorum obiectionibus obuiantes, eidem Legato vestro transmisi.* Petrus Cellensis ibi: *Et sufficientem responsalem in Dei iudicio contra omnes aduersarij allegationes, tam veras, quàm falsas constituere.* Docet Vossius *de vitijs sermonum lib.3.c. 42.verbo Responsalis.*

i *Sequestrari.*] Ob contumaciam, *c.ex litteris, de dolo.*
9 Mitiùs cum eo agi notat hic P. Gregorius, cùm posset missio fieri in possessionem ex primo, vel ex secundo decreto: sed licèt hoc remedium in alijs casibus admittatur, tamen in præsenti non poterat procedi ad prædictam missionem in possessionem, quia de beneficio agebatur, & in causis beneficialibus non potest dari prædicta missio, *cap.eum qui, de eo, qui mittitur in possession. lib.6.* quare in nostro casu non poterat dari possessio ex secundo decreto. Sequestrantur verò fructus, quia cùm possessor esset excommunicatus, eos lucrari non poterat, *c.pastoralis, §.1.de appell.* docet Abbas *hic, n.5.*

i *Litteras.*] Immò statim, ac comparuit, pręstita cautione sistendi in iudicio, absolutus est, *c.ex parte, el prime-*
ro de v s.c.qua fronte, de appel.c.venerabili, §.secus, de sent.excom lib.6. ergo necessariæ non erunt litteræ absolutionis, cùm absolutus esset ipso iure. Sed huic difficultati, omissa quæstione, vtrum excommunicatus donec satisfecerit, secuta satisfactione egeat absolutione, quam infrà disputabimus, dicendum est, quod etsi ea, quæ ad tempus prohibentur, eo elapso sine noua concessione permissa censeantur, *l.si vnus 27.§.si cum reo, ff.de pactis, l. Imperator, ff. de postul.* id tamen procedit, quando tacita concessio sufficit; aliud verò obseruatur, quando expressa iuxta formam iuris necessaria est, vt contingit in maiori excommunicatione, *c.cùm desideres 15.c.à nobis 28 de sent.excom.* Vgolinus *de censuris tabula 1.c.19* Sayrus *lib. 2.c.8.* tunc etiam excommunicatus, si comparuerit, adhuc absolutione indiget, *cap.quamquam, in fine, de censibus lib 6.* Clementina *1.de decimis*, Clementina *2. de hæreticis.* Ratio est, quia licèt contumacia à principio necessaria sit, vt sententia excommunicationis possit proferri, *c.sacro, de sent.excomm.* vbi tamen lata est, inducitur vinculum, quod perpetuò durat, donec soluatur; quemadmodum etiam culpa est causa pœnæ, & sublata culpa, potest manere pœna, vt considerat Marius Alterius *lib.4. de excommun. disp.4.q.1.* 10

k *Diem, & locum.*] quę pertinent ad personam, & sunt diligenter attendenda, *c.Abbate, vers. pręfatus, de sent. & re iudicata, lib. 6.* 11

l *Radens*] Vbi videlicet annotatio temporis recensetur, *cap.cùm venerabilis, de religiosis, in annot.indictionis, cap.inter, §.sed contrà, de fide instrum.* inter alios enim modos perpetrandi falsitatem in litteris Apostolicis ille enumeratur, quando amouendo aliquid per rasuram, aliquid scribitur, *c.licet, §.quinta, de crimine falsi*, docet Petrus Gregorius *hic.* 12

m *Excusante.*] Tunc si adiecta fuisset clausula, *quod si non omnes*, duo tantùm procedere possent: sed quia non fuit adiecta, ideò cognoscere de causa non poterant, *c.penult. de officio deleg.* 13

n *Est confessus.*] Sed si confessus fuit falsitatem, & suum delictum, ad quid postea causa committitur sub clausula, *si ita est*, cùm confessus habeatur pro iudicato, *c. 2.de confessis;* & quod magis est, ad quid postea pars R. testibus probauit ipsam falsitatem, vt priuaretur beneficio, si ipse P. confessus fuerat suum delictum, & falsitatem, ac per consequens propter confessionem eius in iudicio factam, priuandus erat à quolibet iudice, *l.1.Cod.de confessis, c.nos, 2.q 1.* Huic difficultati varijs modis satisfacere intendunt Abbas, Barbatia, & Felinus; sed valdè à vero nostri textus intellectu recesserunt: quare eorum interpretationibus omissis, dicendum est, confessionem non valuisse ad priuationem beneficij inducendam, quia non fuit iudicialis, cùm facta fuisset coram duobus tantùm iudicibus, cùm causa fuisset commissa tribus indistinctè sine clausula, *quod si non omnes;* sicut enim sententia per duos iudices lata non valebat, *cap causam 16. de officio deleg.* ita confessio iudicialis absque vno iudice facta non valuit. Glossa 2. & ibi Baldus *in dicto cap.causam 16.* Hippolytus *singulari 309.* Certum enim est, confessionem coram iudice incompetenti factam vires non obtinere, *cap.at si clerici, de iudicijs*, vbi latè Vega, Balboa, & Fermosinus, Anguianus *lib.2.controuers.capit.26.* ergo cùm in nostro textu confessio facta coram duobus iudicibus, non fuisset iudicialis, nec competens, ideò sufficiens non erat, vt confessus priuaretur beneficio, nisi alio modo constaret de falsitate: docent Anguianus *vbi suprà, numer. 23.* Moneta *de commut. cap. 10. num.450.* 14

o *Scrupulo.*] Idest suspicione; cùm enim in bullis aliquid per rasuram immutatum est, suspicio falsitatis datur, *capitul. licet, capitul. venerabilis, de crimin. falsi.* 15

p. *Plena fides.*] Hinc manifestè deducitur, petentem 16
bene-

beneficium, vt proprium, debere probare illud ad se spectare, nec sufficere probare ad ius diuersæ partis non pertinere, vt pluribus limitationibus, & ampliationibus illustrat Barbosa *in præsenti, n. 3. & 4.*

Textum hunc exposui *in capitul. inter cætera 4. de rescriptis.*

CAPVT XXVI.

Idem *Episcopo* a *Imolensi*.

DIlectus filius Abbas *b* Sancti Stephani Bononiensis, per suas nobis litteras intimauit, quod cùm ipse (cui visitationis officium in ciuitate, ac Diœcesi Bononiensi commisimus) B. & A. presbyteros ab Ecclesijs suis propter eorum graues, & manifestos excessus duxerit *c* amouendos; ijdem super restitutione sua nostras ad te in communi forma litteras impetrarunt, de *d* amotionis suæ causa, & excommunicationis, qua tenentur adstricti, nullam facientes penitus mentionem. Nos igitur fraternitati tuæ mandamus, quatenus (si ita est) litteras ipsas, tanquam per veri suppressionem obtentas, viribus carere decernas.

NOTÆ.

1 a *IMolensi.*] Imola antiquitus dicta forus Cornelij, ciuitas sita est inter Æmiliam, & Bononiam, & Fauentiam, quæ distat à Rauenna sua Metropoli viginti tantùm milliaribus: habet Ecclesiam Cathedralem S. Cassiano dicatam, Episcopali Sede decoratam iam à temporibus S. Ambrosij, vt constat ex eius epistola ad Constantinum Imperatorem missa: plura de origine huius Ecclesiæ, & eius Præsulibus tradit Vghellius *tomo 2. Italiæ sacræ, fol. 673.* Hieronymo, qui tempore Innocentij III. eam Ecclesiam regebat, missa est præsens decisio, quæ reperitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 3.*

2 b *S. Stephani.*] Monasterium S. Stephani, & S. Bartholomæi est ordinis D. Benedicti, diœcesis Bononiensis, vbi magnæ reliquiæ à Diuo Petronio fuerunt conditæ.

3 c *Amouendo.*] Visitatores enim tempore visitationis possunt amouere beneficiarios ob suos excessus, *c. cùm ita 22. de re iudicata, cap. ex literis 5. de excessibus Prælat.* P. Gregorius, & Barbosa *in præsenti.*

4 d *Amotionis suæ causa, & excommunicationis.*] Copulatiuè præscribit Innocentius excommunicationem, & causam ipsius; hoc est delictum, in cuius pœnam excommunicatio inflicta fuit, vt etiam desideratur *in c. super eo, de cohab. c. 7. de fide instrum.* explicari enim debet facti series, & causa eiusdem facti, vt absolutio impetretur, cùm notabiliter Pontifex inde moueri possit ad concedendam, vel negandam ipsam absolutionem, vt docet pro expositione huius text. Anguianus *lib. 1. de legib. c. 6. nu. 36.* qui ita interpretatur textum *in cap. pia, de except. lib. 6.*

5 e *Super restitutione sua.*] Secus si vt appellaret, vel in causam appellationis: tunc enim non est necessaria mentio excommunicationis, *c. dilectæ 11. de exceptionibus.*

COMMENTARIVM.

6 Cõclusio probatur. EX hoc textu repetentes ad ipsum, & relati à Barbosa in præsenti, *n.* 3. deducunt excommunicatum rescripta impetrare non posse, iuxta quorum mentem, sequentem deducimus disputandam assertionem: *Excommunicati rescripta, tam gratiæ, quàm iustitiæ impetrare non possunt, & ab eis impetrata ipso iure nulla sunt.* Probãt textus *in c. ab excommunicato, hoc tit. c. bonæ, de ætat. & qual. c. fin. de procurat. c. olim 7. c. dilectus 8. c. dilectæ 11. c. significauerunt, de except. c. post 6.* vbi Glossa *verbo Excommunicatus, de prob. c. postulasti, de clerico excomm. c. fin. de except. c. per tuas, de sent. excom. c. 1. hoc tit. lib. 6.* Consonat lex 38. *tit. 18. p. 3.* Illustrant Felin. *in præsenti,* Valdes *ad R. Suarez alleg. 13. n. 12* Couar. *in c. alma, 1. p. § 7. n. 3.* Balboa *in c. 2. de excep. n. 3* Basil. *de matr. lib. 2. c. 17. § 2.* Gibal *de censuris disquis. 7. § 7 fol. 252.* Suar. *eod. tr. disp. 16 sect. 4* Gom. *in repet. ad textum in c. 1. hoc tit. lib 6.* vbi etiam plures congessit Barbosa, Salgado *de protectione Regia, 1. p. c. 12 num. 151. & p. 2. c. 8.* Antonius Ricciulus *de iure personarum, c. 38. 39. & 40.* Primarius noster D. Anton. de Garaña *in c. venerabilis, de except.* Ioannes Calderinus *in c. ab excommunicato 14. hoc tit.* Sanch. *lib. 5 consiliorum, c. vnico, dubio 35.* Mocz *in d. c. 1. hoc tit. in 6.* Altesserra *hic.*

7 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc communis assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam impetratio rescripti est actus extraiudicialis, *c. ex parte Decani 33. hoc tit.* docent Crotus, & Gom. *in d. c. 1. hoc tit. lib. 6.* Sed excommunicatus potest peragere actus extraiudiciales, *c. veritatis, de dolo, & c. solet, in fin. de sent. excom. lib. 6. c. inter, de don. c. significasti 6. de eo qui duxit in matr.* tenet Gomez. *in d. c. 1.* Ricciul. *d. c. 38. n. 52.* Ergo & rescripta valent impetrare: augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam faciliùs quis admittitur ad impetrandum rescriptum, quàm ad agẽdum in iudicio, vt vulgò traditur *in c. causam 18. hoc tit.* notat Felin. *in c. edoceri, n. 5. hoc tit.* Sed acta ab excommunicato in iudicio, si non opponatur exceptio excommunicationis, ipso iure subsistunt; textus disertus *in c. 1. de except. lib. 6* Ergo similiter nulla opposita exceptione contra rescriptum impetratum ab excommunicato, debent ipso iure valere.

Qua dubitandi ratione non obstante, verum est excõmunicatum maiori excõmunicatione ligatum rescripta impetrare non posse, nec à Principe Ecclesiastico, nec à sęculari, vt docet Ricciul. *d. c. 40. per tot.* licèt quoad Principẽ sęcularem contrarium defendat Suar. *de censuris disp. 16. sect. 3.* nec solùm Principum superiorũ excommunicatus rescripta impetrare non valet, verũ nec inferiorũ Prælatorum, qui ea concedere possunt, vt resoluit Ricciulus *d. c. 39. per tot.* nec interest, an per se impetrauerit rescriptũ, an procuratorio nomine; vel etiam si excõmunicatus non pro se, sed pro alio rescriptum impetrauerit, vtroq; enim casu rescriptũ nullum est, vt tenent Barbos. *in d. c. 1. de rescr.* Ricciul. *d. c. 38. n 7.* immò si excõmmunicatus pro se, & alio excõmunicatione non ligato impetrauit rescriptum in causa indiuidua, nec quoad ipsum, nec quoad socium rescriptum vires habet; si autem causa diuidua est, & socius ignorat sociũ esse excommunicatum, quoad eius partem rescriptũ vires obtinet, quia in diuiduis incapacitas vnius socij non officit alteri, *l. 1. § siquidem, ff. quod falso tutore, l. si sponsus, § si maritus, ff. de don. inter, l. si mihi, & Titio, de lega. 2. l. si communem, ff. quemadm. seruitutes, c. per tuas, de arb.* Docent Gomez. *in d. c. 1. n. 45. & 46* Ricciul. *d. c. 38. n. 15* Adeò autem verum est, rescriptum ab excommunicato impetratum nullum esse ipso iure, vt etsi aduersarius consentiat impetrationi, nihilominus rescriptum nullum erit ipso iure. Geminian. *in d. c. 1. hoc tit. in 6.* Felin. *in c finali, de except. n. 2* immò etsi in ipso rescripto concedatur beneficium cum clausula, *motu proprio,* nihilominus vires non habet, cùm non pręsumatur rescribentem excommunicatum absoluisse. Ricciulus suprà, *n. 13.* Amplius, rescriptum ab excommunicato impetratum adeò nullum est, vt non inducat litis pendẽtiam, Gomez. *in d. c. 1. n. 31.* nec si sententia proferatur cõtra excommunicatum, valida erit: defendit Ricciul. *n. 18.* nec si superueniat absolutio, conualescit rescriptum: Rebuff *in c. postulasti, n. 50. de clerico excom.* nec interest rescriptum impetratum sit gratiæ, an iustitię, Balboa *in d. c. 2. n. 30.* Couar. *d. § 7.* ideòq; vtilissima iudicatur ab interpretibus clausula illa, quę in rescriptis gratię solet apponi: *Teq; à quibuscunq; excommunicationibus,* per eam enim clausulam omne impedimentum ab excommunicatione proueniens tollitur, excepto eo, quod per durationem in excõmunicatione per annum inducitur, vt docet Rebuf. *in concordata, verbo Innodatus.* Stafileus *de litteris gratiæ, n. 14.* Quare cũ hodie de stylo Curię in omnibus rescriptis pręmittatur absolutio à censuris, si excommunicatus à R. Pontifice petat rescriptum, & illi concedatur, vires obtinet, vt docet cum alijs Ricciulus *vbi supr. n. 22.*

Superioris assertionis ratio in eo consistit; nam impetratio rescripti pręambula est ad iudicium, & ideò cui prohibetur stare in iudicio, prohibetur etiam impetratio rescripti, *l. 3. C. si sępius ex rescripto:* vnde serui rescripta impe-

8 Qui rescripta impetrare possint.

9 Traditur ratio assertionis.

impetrare non poterat, *l.1.Cod.de precibus*, nec hæretici, *cap.2.§.ad hæc, de hæreticis, lib.6.* sed excommunicatus nequit in iudicio stare, nec vt iudex, *cap.sciscitatus, hoc tit.cap.ad probandum, de re iudicata, cap.1.de supplend. lib.6.cap.1.de officio vicarij, eod.lib.* nec vt actor, *cap.2.cap.exceptionem, de exceptionibus, cap.1.eodem tit. lib.6.cap.intelleximus, de iudicijs*, Suarez *de censuris disputat.16.sect.3.* ergo nec rescripta impetrare, cùm ille, qui inhabilis est ad consecutiuum, repellatur ab antecedente, *cap.fin.de clerico excommunicato, l.oratio, ff.de sponsal.* inde etiam cùm excommunicatus possit esse in iudicio tanquam reus, *dicto cap.intelleximus;* meritò in omnibus eius defensionem respicientibus potest impetrare rescriptum, *cap.fin.de exceptionibus*, vt ad absolutionem consequendam, Salgado *de protectione, 1 par.cap. 12.num.151. & part.2.cap.8.* Et cùm excommunicato permittatur appellare, *cap.cùm inter 5.cap.finali, de except.cap.reuera 3.q.9.* Sayrus *de censuris lib.2.c.8.num.13.* potest super appellatione rescriptum impetrare, *cap.fin. de except.cap.1.de rescriptis, lib.6.* Salgado vbi suprà. Hoc tamen procedit, nisi adeò sit graue delictum commissum, vt non permittatur, nec etiam libellos Principi dare, & rescripta impetrare, vt constitutum est *in c.statuimus 32. 11.q.1.* in Concilio Coloniensi sub Carolo III. *can.2.* & aduersus Episcopum degradatum, qui aliquid officij sui attentauit; ille enim in exilium mittitur sine spe veniæ, annullato rescripto, *l.quicumque 14. Cod.de Episcop.& clericis, l.35.Cod.Theodos.eod.tit.* refertur à Photio *in Nomocanone, tit.9.cap.10.* quod apud Romanos obseruatum legimus; deportatis enim libellum Principi porrigere, aut rescriptum impetrare interdicebatur, *l.7.§.relegati 18.ff.de interdict.l.vnica, Cod.de Nili aggeribus:* licèt relegatis permitteretur, *l.Diuus 33.de re iudicata, l.deprecatio 9.ad leg.Rhodiam de iactu:* docent, & notarunt Petrus Faber *lib.2.semestr.c.13.* D.Nicolaus Anton. *lib.3.de exilio, c.1.n.5.& 6.* & sæpius laudatus, qui ignorauit nil, Præceptor D.Iosephus de Retes *in notis ad dict. leg.7.§.relegatus 18.*

10 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat difficultas suprà adducta, cuius maiorem negamus; nam potiùs verum est, impetrationem rescripti spectare ad actus iudiciales potiùs quàm ad extraiudiciales, *cap.quoniam, de probat.* quamuis enim impetratio rescripti, siue iustitiæ, siue gratiæ, extra iudicium fiat, *d.c.ex parte, hoc tit.* tamen per illud datur iurisdictio in habitu, postea reducenda ad actum, & ideò iudicialis actus impetratio rescripti iudicatur: docet Gomez *in d.c.1.n.3.* Nec augmentum difficultatis refragatur; nam omissis traditis ab Vranio, & Balboa *in d. c.2.de except.num 9.* dicendum est, acta in iudicio per excommunicatum valida esse, non opposita exceptione; rescripta tamen ipso iure nulla esse: Ratio discriminis est, quia tota vis rescripti pendet à voluntate concedentis, qui nunquam intendit gratiam concedere illi, cui communio Ecclesiastica interdicta est, *d.cap.1. de rescrip.in 6.*

11 Exponitur c.prudentiam, §.sexta, de off.deleg. Nostri textus assertioni primò obstat textus *in cap.prudentiam, §.sexta, de officio delegati*, vbi proponitur Petrum contra Ioannem rescriptum impetrasse; & cùm coram iudicibus in eo designatis Ioannem conuenisset, ipse opposuit Petrum esse excommunicatum, & sic à iudicio repellendum. Quæstionis fuit coram Cœlestino III. vtrum si Ioannes probauerit esse excommunicatum impetratorem rescripti, debeat repelli à iudicio? Huic hæsitationi Cœlestinus III. respondet, quod si Ioannes statim non probauerit Petrum esse excommunicatum, nullo modo repellatur à iudicio; si autem probauerit censura Ecclesiastica esse ligatum, tunc mittatur iudici ordinario, vt ab eo absoluatur, vel ab ipsis iudicibus delegatis, quibus cùm concedatur principale, conceditur accessorium. Ex quo Cœlestini decreto colligitur, rescriptum impetratum ab excommunicato vires habere; siquidem potest eius virtute conuenire reum, & iudicibus in eo designatis absolui. Huic difficultati varijs modis satisfacere intendunt Interpretes ibi: Glossa *in eo textu, verbo Vinculo*, affirmat rescriptum ibi vires habere, absoluto Petro ab excommunicatione, quia per absolutionem conualescit rescriptum, & effectum obtinet. Sed hæc solutio reijcitur ex suprà dictis; nam rescriptum impetratum ab excommunicato, adeò est nullum, vt per absolutionem non conualescat, *c.1.de rescriptis in 6.* quare hac solutione omissa, Hostiensis in eo textu, & alij antiquiores, & Barbosa *n.14.* existimant, excommunicatum in eo textu rescriptum impetrasse in causa appellationis, aut excommunicationis, & sic rescriptum valere, *ex d.c.finali, de exceptionibus.* Sed etiam hæc refellitur; nam si in causam appellationis fuisset impetratum rescriptum, excommunicatus non indigeret absolutione; siquidem potest esse in iudicio, *c.intelleximus, de iudicijs, d.c.finali, de exceptionib.* Sed in eo textu asseritur necessariam esse absolutionem: ergo quia litteræ impetratæ non fuerunt in causam appellationis. Quare dicendum est, textum illum esse intelligendum de eo, qui nulla censura ligatus impetrauit rescriptum à Sede Apostolica, & posteà antequam litteras præsentasset, incidit in excommunicationem; tunc enim, & rescriptum validum est, & debet absolui, antequam iudicium inchoetur. Ita Glossa *in eo textu;* latiùs prosequitur Basilius *d.c.8.§.2.*

Secundò opponitur textus *in c.cum contingat 36.de officio deleg.* vbi proponitur quemdam excommunicatum literas impetrasse ad certos iudices, coram quibus proposuit se excommunicatum fuisse à suo Episcopo post appellationem. Quæstionis fuit, an esset absoluendus statim, vel potiùs iudices deberent pronuntiare excommunicationem nullam fuisse. Cui quæstioni Innocent. III. respondet sub varijs distinctionibus, quas in præsenti referre, nec licet, nec libet: ex traditis autem colligitur, excommunicatum validè impetrasse rescriptum, pendente ipsa excommunicatione. Pro cuius textus explicatione, omissis traditis à Lotterio *de re benef.lib.1.q.22 n.90.* Sebastiano Cæsare *de Hierarchia, 1.p.disp.5.n 23.* dicendum est, in eo textu rescriptum impetratum fuisse ab excommunicato in causa ipsius excommunicationis; quo casu, vt suprà probaui, valida sunt rescripta ab excommunicatis impetrata. Ita communiter repetentes ad illum textum. 12 Intelligitur caput cum contingat 36. de off. Dei.

13 Exponitur c.fin. de procur. Tertiò aduersatur text. *in c.fin.de procuratorib.* vbi proponitur vniuersitatem (vbi Maiores, & Iurati erant excommunicationis vinculo ligati,) constituisse procuratorem ad impetrandum rescriptum à R.Pontifice. Quæstionis fuit, an procurator ita ab vniuersitate constitutus, validè possit impetrare rescriptum? Cui quæstioni respõdet R.Pontifex, procuratorem à prædicta communitate nominatum validè posse impetrare rescripta, si ipsi excommunicati nominatim expressi non sunt in constitutione procuratoris. Ex quo textu sequens deducitur difficultas: Gesta ab vniuersitate capiunt robur à maioribus, & regentibus ipsam; vnde ipsi sunt, qui in causis forensibus præstant iuramentum de calumnia, *l.2.§.hoc etiam, ff.de iuramento calumniæ, l.municipibus, ff.de cond.& demonstrat.* Sed procurator ab ipsis constitutus potest in eorum causa rescripta impetrare: ergo excommunicati validè rescripta impetrare possunt. Cui difficultati satisfaciendum est cum Butrio in eo textu, *n.5.* qui ait, quod quidam sunt actus, qui respiciunt administrationem commissam regentibus ipsam communitatem, vt regimen ipsius ciuitatis, & similia, quæ ab eis vires capiunt, & inualidi erunt ipsis inhabilibus existentibus; alij verò sunt actus, qui respiciunt administrationem, quæ tantùm competit communitati, vt litem prosequi, vel alienare bona communitatis, quæ non singulorum, sed vniuersitatis sunt, *c.qui manum mittuntur, 12.q.2* & similes actus recipiunt vires ab vniuersitate, non à singularibus, etiam principaliter regentibus; quæ enim tunc geruntur, ab vniuersitate robur capiunt, cùm aliqui ex ea habiles sint, *c.illa, de elect.* Barbosa *in eo textu:* vnde cùm *in d.c.fin.* licèt Maiores, & Iurati, tanquam excommunicati rescriptum impetrare non possint; tamen cùm alij habiles essent, rectè tam constitutio procuratoris, quàm impetratio rescripti ab illis vires capiunt.

Expendi etiam possunt text. *in c.dilecti 8.de except.cap. exhibita, de iudicijs*, iuncto Barbosa *in d.c.2.de except.c.significauit 6.de off.Ordin.* cum ibi dicendis.

CAPVT XXVII.
Idem *Episcopo* a *Vratislauiensi*.

POstulasti per Sedem Apostolicam edoceri, vtrum alicuius Ecclesiæ *b* perpetuo Vicario de prouentibus Vicariæ, *c* bonisque paternis habenti vnde valeat commodè sustentari, tenearis per illam communem formam (Cùm secundùm *d* Apostolum) in ecclesiastico beneficio prouidere. Ad quod sic duximus respondendum: Quod cùm per formam prædictam necessitatibus pauperum clericorum, qui nullum sunt ecclesiasticum beneficium assequuti, sicut ibidem exprimi consueuit, Sedes Apostolica duxerit succurrendum, perpetuus Vicarius, nisi de Vicaria fecerit, mentionem, commodum reportare non debet de huiusmodi litteris, vtpotè veritate tacita impetratis: non enim carere beneficio ecclesiastico dici debet, cui competenter de perpetuæ Vicariæ prouentibus est prouisum. Et pro habente beneficij sufficientis subsidium ex certa scientia super obtinendo alio beneficio de leui non scribimus, quin faciamus de primo in nostris litteris mentionem. Tu denique, frater Episcope, super te ipso, &c. Datum Laterani 6. Idus Ianuarij, Pontificatus nostri anno *e* 16.

NOTÆ.

1 a VRatislauiensi.] In quarta collectione legitur *Bratismensi*; in sexta verò *Veratisamensi*; sed semper malè: restituenda est enim inscriptio huius textus ex ipsis Epistolis Innoc. III. editis à Bosqueto, vbi *lib. 4. regest. 16. ep. 165.* reperitur textus hic. Vratislauiensis Diœcesis est in Polonia, in prouincia Silesiæ, suffraganea Archiepiscopi Genecensis, vt notauit Bosquet. *in notis ad ipsam epistolam*. Institutus fuit Episcopatus hic à Regibus Poloniæ, teste Stanislao Lubiensko *in histor. Poloniæ, fol. 163.* Eius Episcopus Leonardus Sedem in Bicinam transtulit anno 1041. sed postea an. 1062. Hieronymus restituit eam in Vratislauiam. Huius Ecclesiæ Episcopo Cypriani in præsenti rescribit Innoc. III. nam ipse in ea floruit vsq; ad annū 1217. vt refert Aubertus Mireus *de rebus Bohemiæ c. 9.*

2 b *Perpetuo Vicario.*] non temporali; nam commenda, seu temporalis Vicaria beneficium non est; secus autem vicaria perpetua, cui conuenit ecclesiastici beneficij diffinitio, videlicet ius perpetuum percipiendi redditus propter officium spirituale, *Clem. 1. de off. Vicarij*, docent Rebuff. *in praxi, tit. de Vicarijs perpetuis*, Oieda *de incompatibil. 1. p. c. 15.* Cæsar *de Ecclesiast. disp. 14 §. 8* Barbosa *de pot. Episc. p. 3. alleg. 57. n. 146.* Contingit hæc Vicaria perpetua aut quia Ecclesia aliqua vnita est alteri; cum enim vnu Rector non possit vtrique deseruire, constituitur perpetuus Vicarius in Ecclesia vnita, *c. extirpandæ, §. qui verò, de præb. c. 1. de capellis monac.* vel si Ecclesia vnita sit monasterio; tunc enim constituitur Vicarius perpetuus, qui administret Sacramenta, *d. c. 1. de capellis*.

c *Bonisque paternis.*] Coniunctiuè apponit Pontifex, non disiunctiuè; nam qui habet patrimonium etiam vberrimum, potest petere beneficium ab Episcopo, cùm nemo teneatur proprijs stipendijs militare: quare etsi consequatur litteras expectatiuas ad beneficium, non facta mentione patrimonij, non ideò litteræ vitiantur. Olim autem, qui patrimonium habebat, stipendijs Ecclesiæ non alebatur, *c. clericos, 1. q. 3.* 3

d *Apostolum.*] Id est secundùm formam præscriptam *in c. cum secundùm, de præb.* Quæ etiam dicitur in forma communi, *c. 13. de ætate, & qual.* & in forma pauperum, quia similia rescripta tantùm pauperibus dabantur, *c. si pauper, de præb. in 6.* notarunt Altesserra, & Florens *in præsenti*. 4

e *XVI.*] Qui est Christi 1213. 5

Textum hunc exposui *in c. adeò, hoc tit.*

CAPVT XXVIII.
Idem *in Concilio* a *Generali*.

NOnnulli gratia Sedis Apostolicæ abutentes, litteras eius ad remotos iudices impetrare nituntur, vt reus fatigatus laboribus, & expensis, liti cedere, vel importunitatem actoris redimere teneatur. Cùm autem per iudicium iniurijs aditus patere non debeat (quas iuris obseruantia interdicit) statuimus, ne quis vltra duas dietas extra suam diœcesim per litteras Apostolicas ad iudicium trahi possit: nisi de assensu partium fuerint impetratæ, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem. §. Sunt & alij, qui se ad nouum genus *a* mercimonij conuertentes, vt vel sopitas possint suscitare querelas, vel nouas immittere quæstiones, fingunt causas super quibus à Sede Apostolica litteras impetrant absque dominorum mandato; quas vel reo (ne propter eas laborum, vel expensarum dispendio molestetur) aut actori (vt per ipsas aduersarium indebita molestatione fatiget) venales exponunt. Cùm autem *b* lites restringendæ sint potiùs quàm laxandæ, hac generali constitutione sancimus, vt si aliquis super aliqua quæstione de cætero sine speciali mandato domini litteras Apostolicas impetrare præsumpserit, & litteræ illæ non valeant, & ipse tanquam *c* falsarius puniatur. Nisi fortè de illis personis extiterit, à quibus non debet exigi de iure mandatum.

NOTÆ.

1 a GEnerali.] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *can. 37.* reperitur textus hic. De hoc Concilio iam nonnulla adduxi *in c. 1. de Summ. Trin.*

COMMENTARIVM.

2 EX hoc Concilij Lateranensis canone sequens cõmuniter deducitur assertio: *Non valet rescriptum per quod quis trahitur vltra duas dietas extra suam diœcesim.* Probant eam text. *in c. dilectus 29. hoc tit c. statutum. 11. §. cùm verò, eod tit. lib. 6. c. ex parte, de foro compet. c. olim 7. de except. c. vt officium, vers. denique, de heret lib. 6. c. vlt. de officio deleg. eod. lib.* Innocentio VIII. in bulla relata ab Azeuedo *in l 10. tit. 7. lib. 1. recop.* Rota *in antiq. tit. de rescr. dec 34.* docent plures relati à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Renatus Chopinus *lib. 2. de sacra polit. tit. 4. n. 5* Pet. Greg. *in præsenti*, Salgado *de protect. Regia, 1. p. c. 24. à n. 41. & 2. p. c. 1.* Balboa *d. c. olim, n. 7. de excep.* Escob. *de lege Pontificia, c. 40. à n. 1* Phebo *tom. 2. dec. 138.* Parladorus *lib. 3 quotid. q. 14.* Vranius, & Fagnanus *in præsenti*, Marchessanus *de commiss. parte 2. n. 33.* Moez *in d. c. statutum, §. cùm verò, n. 45.* Altesserra *in præsenti*.

Conclusio probatur.

Sed in hunc Lateranensis Concilij Canonem insurgit præsens difficultas. Delegatus iudex in rescripto designatus, non suo nomine, sed authoritate Principis delegantis iurisdictionem exercet, *l. 1. §. qui mandata, ff. de officio eius*: sed Pontificis delegantis iurisdictio nulla diœcesi, aut territorio limitatur, sed per vniuersum 3

Impugnatur tradita assertio.

Chri-

Christianum orbem patet, *cap. solitæ, de maiorit. & obed. cap. vnico*, vbi glossa finalis, *de sacra vnct.* ergo & delegatus iudex in rescripto Pontificio datus, vbicumque, etiam in partibus remotis, nulla inspecta dietarum ratione, iurisdictionem sibi rescripto datam exercere potest, iuxta textum *in cap. fin. de rerum permut.* vbi notauit Ioannes Andreas; & per consequens rescriptum contra debitorem impetratum, etsi per illud trahatur vltra duas dietas, valet. Deinde aduersùs præsentem textum, vbi asseritur valere rescriptum impetratum vt iudex cognoscat vltra duas dietas, si expressam faciat mentionem huius Concilij, sic argumentor. Ad derogationem Concilij generalis non desideratur specialis illius mentio, vt docent glossa & Abbas *in cap. ex parte, de capellis monach.* Barbosa *in præsenti*, *n.* 10. Couarruuias, & Molina, quos refert, & sequitur Balboa *in cap.* 1. *de iudicijs*, *n.* 4. Basilius *lib.* 8. *de matrim. cap.* 19. §. 2. *n.* 19. Sed præsens constitutio est Concilij generalis Lateranensis: ergo non desideratur eius expressa mentio.

4 Dieta quid. Qua difficultate minimè obstante, defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, dietam in vtroque Iure diuersimodè accipi: plerumque sumitur pro cubiculo domus ad vnius vsum separato, in quo alij ex ipsa domo non versantur: quo in sensu accipitur *in l. vxorem*, §. 1. *ff. de leg.* 3. *l. codicillis* 34. *ff. de vsufructu legato*, *l. si auus* 13. §. *sed si*, *ff. de vsufructu*, *l. Senatus*, §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. *hoc autem*, *ff. ad Syllanian. l. ligni* 55. §. *lignis*, *ff. de legat.* 3. *l. quæsitum* 12. §. *idem*, *ff. de fundo instructo*, *l. & per ius* 13. §. *illud*, *ff. de acceptilat.* iunctis traditis à Pancirolo *lib.* 1. *var. c.* 56. Marcello Donato *in notis ad Lampridium, fol.* 957. *tom* 6 *Thesauri Critici*, Cotta *in memorabilibus*, *verbo Dieta*. Quoad præsentem verò textum dieta accipitur pro itinere vnius diei, quod apud nos dicitur *Iornada*, vt notant D. Sebastianus Couarruuias *in Thesauro, verbo Dieta*, Zerda *in aduersarijs sacris*, *c.* 156. *n.* 9. quam vocem Latinam esse docuit Marcus Varro *de lingua Latina*, quamuis Cuiacius barbarè vsurpatam affirmet *in cap. ex parte, de foro, competenti*. Qualiter tamen dieta computari debeat, aut taxari non satis liquet apud Interpretes, vt videre est apud Menochium *de arbitr. casu* 206. Orosium, & Alexandrum *in l.* 1. *ff. si quis caution.* Ceuallum *communium opinionum q.* 897. Bobadillam *lib.* 4. *polit. c.* 19. *n.* 37. Azeuedum *in l.* 20. *tit.* 7. *lib.* 1. *recopil.* Illud autem constat, Romanos viginti millia passuum pro qualibet die, seu dieta constituisse, vt constat *ex l.* 1. *ff. si quis eaution. l. scire* 53. §. *aliud*, *ff. de excusat. tutot.* l 2. §. *si preces*, *ff. quis ordo in bonorum possess. l.* 3. *ff. de verbor. signif.* vbi notarunt Gentilis, & Fornerius: cuius moris dinumerandi itinera per milliaria, vulgò *millas*, extat exemplum *in l. omnia*, §. *initio* 4. *de officio Præfecti Vrbis*, *l. propter* 21. §. *nec tertio*, *l. planè* 41. *ff. de excusat. tutor.* notarunt Pancirola *lib.* 1. *variarum*, *c.* 43. Lipsius *de magnitudine Roman. lib.* 3. *c.* 10. Osualdus *lib.* 3. *ad Donellum*, *c.* 9. Parlador. *lib.* 1. *rerum quotid. c.* 19. Hæc autem viginti millia passuum in singulas dietas viginti milliaria faciebant; nam milliare mille passibus constabat, & vnumquodque milliare lapide cum numero scripto distingui solebat, vt ita significarentur viarum distantiæ, & locorum interualla, vt referunt Suetonius *in vita Claudij*, *c.* 25. Martialis *lib.* 1. *epigram.* 13. & *lib.* 95. ex illis, & alijs obseruant Fornerius, Gentilis, & Gothofredus *in l. mille* 154. *de verbor. signific.* Passus autem millies repetitus milliarium constituit: & differt à gressu, quia gressus cùm sit spatium illud quod gradiendo pedes efficiunt, non continet nisi pedes duos & semissem; passus verò, quia ex eo dictus est, quod extensis in quantum fieri potest pedibus panditur, quinque pedibus constat. Columella *lib.* 5. *de re rustica*, *cap.* 5. & probatur *ex l.* 4. *tit.* 13. *partita* 1. pes verò debet constare quindecim digitis transuersis, vt *in eadem lege* deciditur, & docuerunt Parlador. *lib.* 2. *quotidian. cap.* 19. *n.* 6. digitus verò quatuor debet constare granis hordeaceis, vt docent proximè citati, & Germonius *lib.* 3. *de sacror. cap.* 16. *n.* 42. Petrus Gregorius *lib.* 4. *syntagm. cap.* 24. Hæc procedunt in legali dieta, quando certa milliaria in regione sunt constituta. Iure tamen nostro Regio dieta non milliaribus, sed leucis constat, quam vocem Gallicam esse, inspecta eius origine, & mille & quingentis passibus constare, existimarunt Couarr. 2. *var. cap.* 5. *nu. fin.* Cuiacius *in d. cap. ex parte* 15. Altesserra *lib.* 2. *rer. Aquit. c.* 15. quod clarè colligitur ex D. Isidoro *lib.* 15. *Etymolog. cap.* 15. & *lib.* 15. *Origin. cap.* 16. ibi: *Mensuras viarum nos milliaria dicimus, Græci stadia, Galli leucas, Ægyptij synes, Persæ parasangus*. Vnde Iornandes *de rebus Gothicis cap.* 26. scribit: *Conuenitur itaque in campo Catalaunico C. leuguas, vt Galli vocant.* Et Ammianus Marcellinus *lib.* 15. ait: *Qui locus exordium est Galliarum, exindeque in millenis passibus, seu leuguis itinera metiuntur.* Similia profert Strabo *lib.* 4.] & probatur *in d. cap. ex parte*, vbi Ioannes Andreas, Abbas & Socinus docent, leucam duobus milliaribus constare, quibus consentiunt Rebuffus, & Cæpola *in d. l.* 3. *de v. s.* quamuis Hostiensis *in d. cap ex parte*, affirmet tres leucas quinque milliaria conficere, atque ideò duodecim leucas vnam dietam legalem facere; sed vt adnotauit ibidem Panormitanus, dissensus Interpretum ex eo prouenit, quod leucæ non vbique sunt æquales; nam in Hispania tria milliaria vnam leucam dumtaxat constituunt, *l.* 3. *tit.* 16. *part.* 2. *l.* 25. *tit.* 26. *eadem partita*, ibi: *Fasta vna legua que es tres millas*. Ex quibus constat, secundùm prouinciæ, aut loci consuetudinem aliter, atque aliter dietas accipi posse, & tunc standum est dietæ vulgari, non legali, vt cùm leucarum mentio fit, non de leucis ciuilibus, sed de vulgaribus lex accipienda sit, nisi contrarium expressum fuerit, *cap. præsenti*, §. *loca*, *de præb. lib.* 6. *cap. statutum* 11. §. *cùm autem*, *de rescriptis lib.* 6. *l.* 18. *tit.* 7. *lib.* 1. *recop.* docent plurimi congesti à Ceuallos, Menochio, Bobadilla; vnde communis vsus, & recepta praxis admisit duplicem dietam concessam Cancellario nostræ inclytæ Vniuersitatis Salmantinæ, 20. leucas continere; non enim ad hoc computatio fit per milliaria legalia, quæ breuiorem terminum, & vix 14. leucas continerent, vt docent Azeuedo *in d. l.* 20. Orosius *in l.* 1. *ff. si quis cautionibus.*

Hæc autem, siue vulgaris, siue legalis dietæ computatio fieri debet non à loco domicilij, sed à fine diœcesis, in qua habitat reus, qui conueniendus est, ex nostro textu ibi, *Extra suam diœcesim; cap. olim* 7. *de except.* ibi, *Vltra duas dietas extra suam diœcesim: cap. statutum*, §. *cum verò*, *de rescriptis lib.* 6. *cap. fin.* §. *conseruatores*, *de officio deleg. in* 6. *l.* 18. *tit.* 7. *lib.* 1. *recopil.* vbi Azeuedus, Escobar *de iurisd. Pontificia*, *cap.* 28. *nu* 28. quod ex ea ratione procedit, quia cùm reus possit trahi per totam diœcesim à iudice ordinario, *cap. Episcopus* 7. *de officio ordinarij lib.* 6. *l. fin. ff. de iurisd. l. pupillus* 239. §. *territorium*, *ff. de v. s.* nullum grauamen ei inferri videtur, si dietæ quoad iudicem in rescripto datum, à fine diœcesis incipiant, nam intra diœcesim nihil patitur reus, quod antea ob iurisdictionem ordinariam non pateretur; vnde supposito rescripto, nulla iniuria afficitur reus hac computatione, nec damnum aliquod contra iuris rationem sentire videtur, vt docuerunt Menochius, & Azeuedus *vbi suprà*, Emanuel Rodriquez *quæst. regular. tom.* 2. *q.* 65. *art.* 7. Mornacius *in l.* 13. §. *sed si ædium*, *ff. de vsu & habit.* Nec hæc doctrina labefactatur *ex l. mille passos* 154. *ff. de v. s.* vbi asseritur, computationem passuum fieri debere, non à confinio prouinciæ, sed à continentibus ædificijs illius ciuitatis, vbi reus domicilium obtinet; quia Iureconsultus ibi, vt ex epigraphe constat, loquitur de tempore concedendo hæredi extraneo ad aperiendas testamenti tabulas ex lege Iulia Vicesimaria ab Augusto lata, de qua Plinius *in panegyrico*, Dio Cassius *lib.* 55. & Marcel. I. C. duos libros scripsit, vt constat *ex l. si mutus* 7. *ff. qui testamenta*, *l. funeris* 37. *ff. de religiosis*, *l. nulli* 13. *ff. de transact.* obseruant Bertrandus in vita ipsius consulti, Fornerius *in d. l. mille*, quam legem ante Iustinianum abrogatam esse constat *ex l.* 3. *C. de edicto D. Adriani*. Docent Cuiacius *ad Paulum lib.* 4. *sent. tit.* 6. §. *fin.* Gothofredus *in d. l. funeris:* quare cùm de itinere faciendo per hæredem agatur in eo textu, alienum à ratione esset illi non concedere dilationem temporis, tanquam ex illo loco profecturo, in quo degebat. Cæterùm iura suprà citata non loquuntur de dietis computandis, vt reus compareat intra certum terminum; sed de dietis iudici assignatis pro districtu suæ iurisdictionis: & in his rectissimè docuerunt Legislatores, computationem faciendam esse à fine diœcesis, in qua reus habitat. Qua etiam distinctione conciliandi sunt textus iuris nostri Hispani circa spatium itineris constituendum pro qualibet dieta, *in l.* enim 18. *tit.* 7.

(Margin, beside "Hæc autem, siue vulgaris...": 5 Dietæ spatium.)

tit.7.lib.1.recop. In singulas dietas decem leucæ præscribuntur; in l.autem 6.tit.22. lib.2.recop.l.2.& 3.tit.10. lib. 6.l.6.tit.11.lib.9. recopil. octo tantùm leucæ in singulas dietas assignantur, quæ antinomia ita componenda est, vt videlicet cum principaliter non de itinere peragendo, sed potiùs de percipienda spatij distantia pro districtu iurisdictionis agitur, tunc decem leucas in singulos dies dinumeremus; quo casu procedit textus in d. l 18. verùm si de itinere peragendo principaliter agatur, tunc octo leucas in singulos dies proficiscenti concedimus: quo casu accipiendi sunt textus in dict.l.6.& in d.l.2. docent Parladorius lib.2.rer quotid.cap.19.num.12. Escobar de ratiocinijs, computat.12.numer.11. vbi testatur assiduò hoc practicari in Senatu Pinciano, cùm cursoribus soluitur salarium ad rationem octo leucarum per singulos dies.

6 Exponitur lex continuus 37. §. cùm ita de V. O.

Sed antequam ad rationem nostræ conclusionis perueniamus, exponendus est textus in l.continuus 137. §. cùm ita 2. de verb. obligat. vbi quidam Romæ stipulatus fuit Ephesi dare. in qua stipulatione docet Consultus, tempus inesse; sed quantum illud futurum sit, arbitrio iudicis remitti debere. Igitur dietarum computatio arbitrio iudicis relinquitur, non autem certa iuris sanctione facta est. Pro cuius textus explicatione Accursius ibi existimat, textum illum procedere in contractibus, non verò in iudicijs. Alijs verò, vt Bartolus in tractatu de insula, versic. Nullus, in principio, Alciatus in d.l.3 illum intelligi debere de via maris; nam Ephesus transmarina ciuitas est, ad quam etsi terra perueniri possit, frequentiùs nauigio adiri solet, iuxta textum expressum in l.obseruare 4. §.ingressum, ff. de officio Proconsulis: quando verò per mare iter fit, propter ventorum incertitudinem supradictæ dietarum limitationi locus esse nequit. Hæc tamen interpretatio licèt plausibilis videatur, eo vitio laborat, quia non tantùm de via maris, verùm etiam de itinere per terram faciendo, expressa sunt verba textus in dicto §. cùm ita, ibi: Quod si diplomate vsus est; quæ sic exponenda sunt, vt scilicet si quis, vt citiùs perueniat Ephesum, diplomate, id est libello Principis vsus sit, quo equis cursorijs, & euectione posset vti, quod olim exceptis quibusdam personis interdictum fuit, l. his tantummodò, C. de cursu publico, lib. 12. notarunt Donellus, & Alciatus in d.§.cùm ita, Budeus in l.eos, ff. ad leg.Corn.de falsis, Parlador.quotid.cap.19.num 4. Quare pro vera intelligentia textus in d. §. cùm ita, animaduerto IC. ibi docuisse, stipulationem illam Ephesi dare, inspectis verbis purè factam, re ipsa dilationem accipere, tempus videlicet intra, quod Ephesum possit perueniri. Verùm cùm duplici via, maritima videlicet, & terrestri Ephesus adiri possit, vt fert commoditas, aut difficultas itineris, ideòque alij citiùs, alij tardiùs peruenire consueuerint, præcipuè cùm ex eorum distantia per milliaria certas regiones non possint computari, iuxta textum in c. cupientes, §.1.de elect.in 6. arbitrio iudicis iure optimo relinquitur dilatio definienda in d.§.cum ita. Quam interpretationem præsenserunt Cumanus ibi, n.4. Rebuffus in l.mille, ff. de v.s. Menoch. de arbit.casu 203. & alia pro ipsius textus expositione adducit Guillelmus Masius lib.1. singul. opin c.2.

7 Traditur ratio decidendi.

Ex quibus iam apparet ratio nostræ conclusionis, quam innuit Innocentius in nostro textu, ibi: Nonnulli gratia Sedis Apostolicæ abutentes, litteras eius ad remotos iudices impetrare nitebantur, vt reus fatigatus laboribus, & expensis cederet liti, vel importunitatem actoris redimere compelleretur: & quia per iudicium iniurijs aditus patere non debet, quas iuris obseruantia interdicit. Et cap. qualiter, de accusat. Clementina vnica de renunciatione, l.meminerunt, Cod.vnde vi. Vt ergo his fraudibus Patres Concilij obuiam irent, in dicto Concilio Lateranensi statuerunt, ne quis vltra duas dietas extra propriam diœcesim per rescripta Pontificia trahi possit, nisi in rescripto illius constitutionis mentio fieret; tunc enim valeret rescriptum ex speciali gratia, quæ derogat iuri communi: vel nisi de consensu partium litteræ fuerint impetratæ; quia cùm hæc dietarum restrictio in fauorem rei introducta sit, ne ab actore malitiosè vexetur, huic fauori renunciare potest, cap.ad Apostolicam, de regularib. l.si quis in conscribendo, C. de pactis: conqueri enim non potest, si conueniatur vltra duarum dietarum metas; nam scienti, & consentienti non fit iniuria, regula Scienti, de reg.iur.lib.6 l.nemo videtur, ff.de reg.iur. tradunt Viuianus, Vranius, Petrus Gregorius, & Sahagun in præsenti.

8 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec difficultas suprà expensa refragatur; nam licèt principijs illis iuris inspectis, per rescripta Apostolica possint iudices in eis dati ex quacumque, etiam remotissima regione in ius vocari; tamen ne reus malitiosè ab actore vexaretur, Patres Concilij in præsenti latissimam illam delegatorum iurisdictionem limitarunt, statuentes, ne quis vltra duas dietas per litteras Apostolicas trahi possit; & cùm postea hæc duplex dieta adhuc præstaret ansam vexandi litigatores, ius hoc dietarum ad vnam tantùm dietam restrictum fuit in cap. 1. de officio deleg.lib.6 cap.statutum, §.cùm verò, de rescript.eodem lib. Sed licèt hoc generaliter in omnibus conseruatoribus procedat, tamen in causis Scholasticorum magnæ nostræ Vniuersitatis Salmantinæ adhuc viget nostra constitutio; nam licèt Cancellarijs ipsius inclytæ Academiæ liceret vsque ad quatuor dietas in ius vocare, ex l.28.§.2.tit.17.lib.1.recopil. hodie tamen ex l.20 eiusdem tituli, hoc ius ad duas dietas restrictum est, iuxta constitutiones Innocentij VIII. & Iulij II. quas refert Azeuedus d. l. 20. notarunt Moneta de conseruatoribus caput.7 à numer.380. Escobar de iurisdict.Pontificia, capitul. 40. vnde cùm personæ, quæ potiuntur priuilegijs huius Vniuersitatis, contra aliquem actionem habent, possunt illum virtute suorum priuilegiorum, contra regulam iuris, quæ docet actorem forum rei sequi debere, cap.si clericus 6. cap. cùm sit 8. de foro compet. cap.2. cap.neminem 3.quæst.6.l.iuris ordinem, Cod.de iurisdictione, trahere ad suum iudicem intra duas dietas: docet Salgado de protect.par 1.c.2.§.5.num.42. Si verò Scholasticus, non actor, sed reus sit, & ob causam ciuilem, aut ob criminalem conueniatur etiam vltra prædictas dietas, potest opponere fori exceptionem, & tunc remittitur ad Cancellarium huius Studij, nec coram alio, siue sæculari, siue Ecclesiastico iudice conueniri valet, authentica Habita, C.ne filius pro patre. & ita obseruari, & iudicari in Senatu Pinciano testantur Salgado d.§.5. Escobar d.§.40. nouiter noster Amicus R. Pater Andreas Mendo de iure Academico lib.3.q.2 Limitatur etiam decisio textus in d. c.1 de officio deleg in causis hæreticæ prauitatis; possunt enim Inquisitores etiam extra duas dietas in ius vocare, c.vt officium 12.§.compescendi, de hæret. lib.6. Inquisitores enim licèt iudices delegati primis temporibus fuissent, cap.ne aliquis, eod tit.& libro; tamen hodie ordinarij sunt, & certam prouinciam sibi designatam habent, vt pluribus relatis docet Pareia de edit.instrum.tit.2. resolut.5 num.13. vnde quemadmodum iudex intra territorium, etsi plures excedat dietas, potest partes in ius vocare; ita Inquisitores, qui certæ prouinciæ præpositi sunt. Nec secunda difficultas obstat, cui omissa illa satis vexata quæstione, vtrum videlicet requiratur expressa, mentio, aut derogatio Concilij generalis in rescripto contra illud impetrato, de qua vltra relatos à Balboa, & Vega in dict.cap.1.de iudicijs, videndi sunt Basilius lib.8. de matrim.cap 19.§ 2. Barbosa in Trid.sess.1.cap.1. Fragoso de regimine, part.2.lib.1.disp.1.§.7. satisfaciendum est cum Basilio sup.n.10. qui asserit, quod licèt iure communi inspecto verum sit sufficere derogationem generalem, tamen nostrum textum procedere specialiter in nostro casu, nec ad alios extendi, quia ita Patres Concilij Lateran. statuerunt.

9 Adhuc superiori assertioni obstat textus in cap. significauerunt 22.de iudic. vbi cùm inter Abbatem, & Monachos monasterij B.Mariæ, quod est Florentiæ, & vicinos cuiusdam oppidi lis disceptaretur super iure eligendi Rectorem, idest iudicem sæcularem, R.Pontifex Episcopo Bononiensi, & quibusdam Canonicis eiusdem Ecclesiæ causam commisit terminandam, vt ex inscriptione textus constat: ex quo textu manifestè depromitur, per rescriptum Apostolicum trahi quem posse vltra duas dietas; siquidem in eo textu causa disceptabatur Florentiæ in prouincia Tusciæ, & commissa fuit Episcopo, & iudicibus Bononiensibus, & sic in alia prouincia valdè remota. Quam difficultatem præsenserunt Ioannes Andreas, & Abbas in eo textu: quorum solutionibus omissis dicendum est, in eo textu commissam causam fuisse iudicibus extra prouinciã commorantibus, non tamen extra duas dietas: textus autem noster non prohibet causam committi extra prouinciam, sed extra duas dietas, vnde in d.c.21 de iud.& in c.significauit de offic.Ordin. licèt com-

com-

committatur iudicibus extra prouinciam degentibus, tamen cùm extra duas dietas causa non committeretur, rescriptum vires habet. Præsenserunt hanc solutionem Ancharanus ibi *num.7.* Panormit. *num.2.*

Huic commentario adiungenda sunt, quæ dicemus *in cap. dilectus 29. hoc tit.*

§. Sunt.

NOTÆ.

1 a *Mercimonij.*] Quod valde alienum est à puritate canonica, cùm in iudicijs aliquid nequeat esse venale, *cap. cum ab omni, de vita & honest.*

2 b *Lites.*] Quod expedit reipublicæ, vt probabimus *in cap. finem, de dolo & contumacia.*

4 c *Falsarius.*] Non tamen est falsarius; quia aliud est esse tale, aliud haberi pro tali.

COMMENTARIVM.

Ex hoc §. sequens communiter deducitur assertio: *Non valent rescripta iustitiæ impetrata per procuratorem sine speciali mandato, nisi impetrentur à coniuncta persona.* Probant eam textus *in c. ex p.33. hoc tit. cap. si motu 23. §. si verò, de præb. lib.6.* Illustrant Glossa *in c. ad aures, verbo Litteras, de ætat. & qualit. in cap. qui ad agendum, verbo Speciali, de procuratorib. lib.6.* Mandosius, Gonzales, Didacus Perez & Flaminius, relati à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Petrus Gregorius, Vranius, & Sahagun in nostro textu. Couar. *lib.1. var. c.6. n.6.* Sanchez *de matrim. lib.8. disp.26.* Basilius *eod. tract. lib.8. cap.15. n.2.* Moneta *de commut. c.6. n.369.* Nauarrus *in cap. si quando, præludio 1. n.2 hoc tit.* Suarez *de legibus lib.6. c.13. n.13.* Salas *eod. tract. disp.20. sect.14.* Tiraquellus *de retractu lignag. §.1. glossa 13. n.34.* Caldas *in l. si curatorem, verbo Implorando, n.8. Cod. de integrum restit.*

5 Sed in contrarium pro ratione dubitandi sic argumentor: In rescriptis à Principe impetratis inspiciendum non est à quo impetrentur, sed an à Principe concedantur, *l. vniuersa 6. Cod. de precibus Imperatori.* Ergo siue impetrator sit procurator cum mandato speciali, siue cum generali, semper rescripta vtiliter impetrantur. Accedit, nam apud omnes interpretes liquet, & constat, ad dispensationem à Sede Apostolica impetrandam, non desiderari, neque mandatum generale, neque speciale, vt docent Vgolinus *de irregul. c.62. n.5.* Azor *tom.1. instit. lib.5. c.23. q.12.* Sanchez & Basilius *vbi suprà:* ergo generaliter verum non est, litteras à Pontifice impetratas sine speciali mandato, vires non habere. Secundò contra secundam partem assertionis, in qua docetur coniunctas personas pro alijs coniunctis sine speciali mandato rescripta impetrare posse, obstat: nam ea quæ desiderant speciale mandatum, à coniunctis personis, vt fratribus, & similibus, si patrem excipias, peragi non possunt, vt probatur *ex l. patri 28. in principio, ff. de minorib. l. si hominem 34. §. si genero, ff. de solution.* docent Accursius *verbo Non cogitur, in l. exigendi, la 2. Cod. de procuratorib.* Couarr. *lib.1. var. capit.6. num.5.* Caldas *in l. si curatorem, verbo Implorandum, à n.8. Cod. de integrum,* & alij plures relati ab Osualdo *lib.18. Donelli, cap.12. littera M.* sed ad impetrationem rescripti desideratur mandatum speciale: ergo personæ coniunctæ pro alijs coniunctis rescripta impetrare non possunt.

Impugnatur ita dicta assertio.

6 Quibus argumentis non obstantibus vera est hæc Concilij Lateranensis constitutio, cuius ratio ex eo prouenit, nam licèt aliquando mandatum generale idem operetur ac speciale, *l.1. §.1. ff. quod iussu, l.1. ff. mandati;* in plurimis tamen casibus propter causæ grauitatem non sufficit mandatum generale, sed desideratur speciale; quas enumerat Glossa *in cap. qui ad agendum, verbo Speciali, de præb. in 6.* illustrat, & eas prosequitur Barbosa *ibi;* ius enim præsumit in generali mandato mandantem non concedere ea, quæ sine speciali deliberatione concessurus non esset, *cap.2. cap. fin. de officio vicarij in 6. cap. quoad translationem, de officio legati, l.1. Cod. quæ res pignori, l. obligatione, ff. de pignor.* Vnde cùm rescripti impetratio inter eas causas enumeretur, Glossa *vbi suprà*, ideò desideratur speciale mandatum. Accedit ratio nostri textus; nam lites potiùs sunt restringendæ & minuendæ, quàm laxandæ, & augendæ, *l. quidam, ff. de rebus creditis:* sed si permittatur impetratio rescripti absque speciali mandato, facilè lites augerentur; siquidem quæstus causa essent plures, qui litteras à Pontifice impetrarent, vt posteà actori venderent; aut ne id facerent, à reo pecunias extorquerent, vt contigisse temporibus Concilij Lateranensis in nostro textu refertur. Cui fraudi vt obuiam irent Patres huius Concilij, statuerunt, sine speciali mandato neminem posse pro alio rescriptum impetrare; quæ ratio cùm cesset quando impetrator est persona coniuncta (nam inter consanguineos non datur fraudis præsumptio, *l. si seruus*, & ibi Glossa, *ff. de donationib. inter,*) ideò coniunctæ personæ pro alijs coniunctis absque mandato speciali rescripta impetrare possunt. Hodie etiam rescripta, tam gratiæ, quàm iustitiæ, sine mandato speciali impetrata vires habent, vt docent Glossa *in cap. ex parte, verbo Ordine, hoc tit.* Sarmiento *lib.1. select. cap. 8. n.3.* cuius stili rationem tradit post Octau. Vestrium Petrus Gregorius *in præsenti, num.3.*

Traditur decidendi ratio.

7 Nec nos premit ratio dubitandi suprà adducta ex textu *in d. l. vniuersas;* nam omissis solutionibus Bartoli, Iasonis, & Fulgosij *ibi*, Felini *in præsenti §. n.50. vers. Fallit sextò*, dici potest, sententiam illius textus procedere secundùm ius ciuile, quod etiam attentis sacris canonibus obseruabatur ante Concilium Lateranense; in præsenti enim canone ius nouum statutum fuit, vt constat ex illis verbis, *Generali constitutione sancimus;* quam vtriusque iuris differentiam perperam confundit Steph. Gratian. *discept. forens. cap.573. n.5. & 41.* Nec augmentum ipsius defficultatis obstat; procedit enim in litteris, seu rescriptis gratiæ, aut ad beneficia, aut ad indulgentias impetratis: rescripta enim gratiæ possunt impetrari per extraneam personam, etiam secluso mandato. Licèt enim acceptatio beneficij fieri non possit per alium, cùm personalis sit, & fieri debeat ab eo cui conceditur gratia, argumento textus *cap. si tibi absenti, de præb.* at concessio ipsius gratiæ potest fieri alij, cùm solùm pendeat ex voluntate concedentis, vt docent Thomas Sanchez, Basilius & Moneta *vbi suprà*. Difficiliorem explicatum habet aliud augmentum prædictæ difficultatis, cùm certum sit coniunctos pro coniunctis posse peragere omnia, quæ ab alijs sine speciali mandato peragi non possunt, vt docent omnes antiqui repetentes in præsenti ex hoc textu, & *ex cap. ex parte 33. hoc tit.* & ex ea ratione, quia coniunctus non obligat coniunctum pro quo negotium gessit, si ratum non habeat, *l.3. §.1. ff. iudicatum solui, l.1. ff. quibus res iudicata;* & per consequens non est ratio cur arceantur coniuncti etiam in actibus petentibus speciale mandatum, præstita cautione de rato. Faciunt textus *in l. sed & 35. ff. de procurat. l.20. tit.5. part.5.* vbi indistinctè asseritur coniunctos pro coniunctis absque vllo mandato admitti: nec tunc obstat textus *in d. l. patri 28.* cui satisfacere intendunt Decius *in d. c. cùm M.* Vasquius Menchaca *qq. forens. c.23. n.13.* Sed si verum amamus, Decij interpretatio magis subtilis est quàm vera: quare probabilior mihi videtur sententia tradita suprà pro solutione dubitandi rationis, quam meo videri adeò confirmat textus *in d. l. patri*, vt sine violentia elidi nequeat. Nec in contrarium mouet quod Decius ex præsenti textu, & *d. c. ex parte:* quibus respondeo speciale mandatum, quod desideratur in impetrante rescriptum iustitię ad lites, fuisse introductum odio impetrantium, attento iuris rigore quem Pontifex temperauit, permittens coniunctis personis pro coniunctis rescripta impetrare.

Dissoluitur dubitandi ratio.

8 Hæc autem quæ modò tradidimus de coniunctis personis, locum habent in marito respectu vxoris; hic enim patri æquiparatur, atque ita sicut pater, ita & maritus sine mandato speciali admitti potest in his quæ aliàs speciale mandatum non requirunt, *l. maritus, ff. de procurator. cap. constitutis, eod. tit. cap. vlt. de confess. cap.1. qui filij sint legit.* Quod adeò verum est, vt etiam inuita, & contradicente vxore, agere possit, *d. l. maritus*, ibi: *Liberam habeat facultatem.* Sed obstare videtur textus *in l.8. C. de pactis conuentis*, vbi cauetur, maritum vxore contradicente non esse admittendum. Nam respondetur; eam constitutionem pertinere tantùm ad bona parafernalia, de quibus apertè loquitur textus: in illis enim maritus agit tanquam procurator vxoris, & ex ipsius tacito consensu eam obligat; iniquum enim esset, maritum su-

De marito respectu vxoris.

per

per illis bonis inuita vxore admitti. Diuersa causa est in bonis dotalibus, in his enim propter dominium, & liberam administrationem, quam à iure habet, *l. doce ancillam, C. de rei vindic. l. in rebus, C. de iure dot.* poterit in iudicio maritus sine mandato, & satisdatione agere: quod si de bonis proprijs vxoris tractaretur, tunc si maritus sine mandato agat, eam non obligat, & ideò necessaria est cautio de iudicato soluendo, vt in quocumquo alio defensore, vel sine mandato agente, *l. qui proprio 46. §. aliud, de procurator. l. vnica, C. de satisd.* & consequenter nullum vxori imminet periculum; dum non est cur possit, vel debeat maritus ab ea prohiberi, immò illa inuita erit admittendus, *d. l. maritus, in princ.* Nec contrarium suadet ipse textus *in vers. Sin autem*, vbi cauetur, maritum ab vxore mandatum suscipientem, negotia tantùm in mandato præscripta exequi debere. Vnde Accursius ibi, *glossa vlt.* deducit, maritum citra mandatum vxoris agere non posse. Subscripserunt communiter antiquiores, teste Iasone ibi, *n. 9.* vbi expendit verba illa textus, *Licèt maritus sit;* vnde videtur probari, maritum vxore contradicente repellendum esse à iudicio. Sed respondendum est, verum esse, maritum admitti posse, quamuis mandatum susceperit; in alijs quæ mandatum excedunt: neque id negatur *in d. vers. Sin autem;* tantùm enim negat Consultus, maritum admitti posse vt procuratorem respectu eorum negotiorum, quæ mandato comprehensa non sunt, vt docent Salicetus, quem sequitur Cardinalis *in cap. 1. num. 2. qui filij sint legit.* quod optima ratione confirmari potest, quia cùm mandatum susceptum sit ad ampliandam mariti potestatem, æquum non esset eam restringere, quæ aliàs à iure illi competit, argumento legis *ita inutiliter, ff. de adim. legat.*

9 Exponitur cap. constitutus, de in integr. restit. Superiori assertioni opponitur textus *in cap. constitutus, de in integ. restit.* in illis verbis; *Pro se, ac fratre suo;* vbi sine vllo mandato rescriptum impetratum fuit à Romano Pontifice, & asseritur, seu potiùs supponitur, validè, & cum effectus fuisse impetratum: ergo quia ad impetranda rescripta Pontificia, nec generale, nec speciale mandatum desideratur. Pro cuius difficultatis solutione Panormitanus ibi, *n. 6.* asserit In specie illius textus fratres ipsos fuisse consortes eiusdem litis: quo casu sine speciali mandato consors potuit admitti ad impetrandum rescriptum, iuxta textum in Clementina *Religiosus, de procurator.* Sed hanc solutionem meritò refellunt Couarruuias *lib. 1. var. cap. 6. nu. 6.* Caldas *in l. si procuratorem, verbo Implorandum, C. de in integr. restit. nu. 9.* quare placet alia solutio eiusdem Abbatis *ibid.* dum affirmat, in specie fratrem impetrâsse rescriptum pro fratre, & in causam communem; vnde cùm ex suprà traditis coniunctæ personæ possint pro coniunctis admitti sine speciali mandato, ideò in eo textu validè impetratum fuit rescriptum. Qua solutione interpretandi sunt textus *in cap. cùm pridem, de pactis, cap. ex p. 33. hoc tit.* cum adductis in eorum notis.

Suprà traditis etiam, videlicet rescripta gratiæ impetrari posse sine mandato speciali, obstat textus *in cap. innotuit 20. de elect.* vbi petita fuit à Romano Pontifice quædam dispensatio ad confirmandam electionem cuiusdam illegitimi, quæ fuerat ob defectum natalium nulla; & tamen ait textus, nuntios fuisse ad id specialiter destinatos: atque ita probare videtur, desiderari speciale mandatum ad obtinendam gratiam à Sede Apostolica. Cui difficultati vt satisfaciant Abbas ibi, *n. 10.* Rebuffus *in praxi, tit. de dispensatione, à n. 23.* existimant id specialiter procedere in filijs illegitimis, qui valdè exosi per sacros canones sunt, *c. 1. de filijs presbyteror. lib. 6.* Quæ solutio ex eo displicet, quia & verba, & ratio præsentis textus conuenire nequeunt dispensationibus, quantumcunque odiosæ sint; neque enim odium inspicitur in præsenti paragrapho, vt proinde appareat, standum esse iuri antiquo, vt de stylo receptum esse testatur Bellamera *in d. cap. innotuit, n. 26.* quare veriùs dicendum est, in specie dicti capitis *innotuit*, non agi de simplici dispensatione ab eo petita, qui natalium defectum patiebatur; sed de illa, quæ nomine Capituli pro ipso illegitimo petebatur ad confirmandam eius electionem: quare Capitulum nuntios misit ad eam consequendam. Ita Sanchez *d. disp. 26. n. 4.* Basilius *in d. cap. 15. n. 13.* 10 Exponitur cap. innotuit 20. de elect.

CAPVT XXIX.

a **Honorius III.** *Cantuariensi Archiepiscopo, S. R. E. Cardinali, & Coniudicibus suis.*

DIlectus filius I. *b* Sarracenus Clericus exposuit coram nobis, quod cùm Iordanus clericus *c* Dunelmensem Episcopum super Ecclesia S. Nicolai Dunelmensis coram vobis authoritate litterarum nostrarum traxisset in causam, ex parte ipsius Ioannes in præsentia nostra fuit excipiendo propositum, quod authoritate litterarum illarum non debebat, nec poterat conueniri, eò quòd vltra duas dietas à diœcesi, vbi prædicta erat *d* sita Ecclesia, contra statuta Concilij generalis, de quo in eisdem litteris non fiebat mentio, distabatis: & quia huiusmodi eius exceptionem admittere denegantes, nihilominus procedebatis in causa, pro eo dumtaxat, quod idem Ioannes in Roffensi, & Heliensi *e* Diœcesi *f* beneficia obtinet, quasi ex hoc ibi domicilium intelligeretur *g* habere, ipse nostram audientiam appellauit: sed eius appellatione contempta, partem alteram mittendam in possessionem eiusdem causa *h* custodiæ decreuistis. Cùmque idem Ioannes appellationem prosequutus emissam ad Venerabilem fratrem nostrum *i* Eboracensem Archiepiscopum, & eius collegas, nostras super præmissis litteras impetrasset, vos in causa ipsa nihilominus procedentes, eisdem iudicibus, ne in commisso sibi procedant negotio, inhibetis. Quocirca discretioni vestræ mandamus, vt si est ita, causæ supersedeatis eidem, cùm non vos, sed dicti iudices cognoscere habeant, ad quos iurisdictio *k* debeat pertinere.

NOTÆ.

1 a HOnorius III.] In sexta compilatione apud Raymundum legitur tantùm, *Honorius III. Cantuariensi Archiepiscopo, & coniudicibus suis;* sed diminutè, suppleri enim debet hæc inscriptio ex quinta collectione Honorij III. edita ab Innocentio Cironio: quæ inscriptio ita restituta magnoperè congruit cum historia illius temporis; nam Stephanus Langtonus, natione Anglus, publicus Professor Philosophiæ, & Theologiæ fuit, cui si fidem adhibemus Baleo *lib. 3. centur. 87.* & Spondano *in continuatione, anno 1240. n. 10.* distinctionem sacræ Bibliæ per capita debemus. Cùm esset Cancellarius ipsius Vniuersitatis, ob morum probitatem, & scientiarum peritiam, creatus fuit ab Innocentio III. Presbyter Cardinalis tituli S. Chrysogoni anno 1212. & anno 1217. Archiepiscopus Cantuariensis electus fuit, vt referunt Spondanus *in eo anno*, Smitheus *in serie Præsulum Cantuariensium.* Huic enim varias Honorius III. misit epistolas, inter quas primum locum obtinet præsens, quæ compilata fuit sub titulo *de officio delegati*, in quinta compilatione, quia in ea agitur de iurisdictione iudicum delegatorum. De Honorio III. & Cantuariensi Archiepiscopo egi *in cap. penult. de constitut. c. 2. de rescriptis.*

b *Sarracenus.*] Id est, ex Sarracenis conuersus, aut descendens, qui nomen conseruauit. 2

c *Dunelmensem.*] Dunelmensis Episcopatus suffraganeus est Archiepiscopi Eboracensis in Anglia, translatus ex Lindisfarna insula. Polydorus Vergilius *lib. 4. historiæ Angliæ*, Cironius *in præsenti.* 3

d *Sita Ecclesia.*] Sed quomodo dietæ computantur à loco rei sitæ, cùm earum computatio debeat fieri à fine Diœcesis, in qua reus commoratur, vt probaui suprà *in cap. nonnulli, hoc tit.* igitur non rectè hic supponitur à loco rei sitæ computationem fieri debere. Glossa in hoc textu, verbo *Domicilium*, difficultatem agnouit, & discrimen constituit inter casum, in quo reus actione personali co- 4

ram

ram iudicibus delegatis conuenitur ; & intercafum, in quo reali actione pulfatur : aitque in primo cafu in dietis computandis haberi refpectum ad Diœcefim domicilij rei conuenti , iuxta tradita *in dicto capitul. nonnulli*; in fecundo autem cafu computari dietas à loco rei fitæ, cuius ratione conuenitur, quia quemadmodum reus ratione rei fitæ fortitur forum in eo loco , vbi res eft, *capit. fanè 3. cap fin. de foro competent. l. forma, §. fi verò, ff. de cenfibus , l. quando legatur, ff. de iudicijs, l. fin. Cod. vbi in rem actio , l. fi prædium, Cod. de prædijs minorum* , Ofualdus *ad Donell. lib. 17. cap. 7.* ita & in impetratione refcripti extra locum debet haberi refpectus ad Diœcefim vbi res fita eft, fuper qua lis vertitur, & non vbi eft domicilium perfonæ, iuxta noftrum textum. Gloffam fequuntur Felinus, Zabarella, & Innocentius *in præfenti*, Petrus Gregorius *in dict. cap nonnulli, numer 9* Sed hanc diftinctionem impugnarunt Hoftienfis, & plerique alij in noftro textu, moti ex eo; nam conftitutio Concilij generalis relata *in cap nonnulli*, prohibet reum vltra duas dietas extra fuam diœcefim à iudice delegato extrahi, vt conftat ex illis verbis, *Extra fuam diœcefim*, Diœcefis autem fua dicitur illa, in qua res fita eft, nec reus efficitur fubditus illius iudicis, licèt ratione rei litigiofæ fortiatur illius forum, vt poft gloffam *in Clementina 1. verbo Subditos, in fin. de foro competent.* probauit Panormitanus *hic, numer. 5.* & quia prædicta conftitutio, vt prohiberet extractionem rei extra duas dietas , rationem habuit laboris in itinere peragendo , & fumptuum quos ipfe facere deberet. Hæc verò attenduntur habito refpectu ad diœcefim vbi perfona refidet, non vbi res fita eft: ergo à diœcefi propria dietarum computatio fieri debet, nec contrarium fuadent verba fuprà relata præfentis textus; nam tantùm continent allegationem partis, non verò Pontificis refponfum; pars enim intendebat dietas effe computandas à fine diœcefis, vbi res petita exiftebat: nec Pontifex appellationem partis approbauit, fed tantùm caufam commifit Archiepifcopo Eboracenfi.

5 Sed antequam hinc abeamus, exponendus eft textus
Exponitur c. ex parte, de foro compet.
in cap. ex parte 15. de foro compet. vbi cùm Regina Angliæ nobilem virum detentorem cuiufdam caftri ad ipfam ratione donationis propter nuptias fpectantis, quo fuerat propter ipfum iniuftè fpoliata , coram delegatis iudicibus authoritate litterarum Innocentij III. in iudicium vocaffet, Nobilis eam exceptionem oppofuit, videlicet litteras Apoftolicas vires non habere ex eo, quod caftrum , vbi erat eius domicilium principale , exiftebat in diœcefi Rodonenfi , quæ vltra duas dietas remota erat à diœcefi Turonenfi , vbi conueniebatur. Regina replicauit , nobilem ibi poffe conueniri, eo quòd non folùm in diœcefi Rodonenfi , fed etiam in Andegauenfi exifteret, & caftra , pluresque redditus ibi obtineret fimul cum caftro , de quo difceptabatur; & eadem diœcefis à Turonenfi nequaquam vltra duodecim leucas diftabat. Plures alias exceptiones Nobilis obiecit ad elidendam vim litterarum; fed eis referuatis ad petitorium iudicium, Pontifex iudicibus delegatis iuffit , vt fi conftaret Nobilem habere caftra, & manfiones in Andegauenfi diœcefi, ipfamque vltra duas dietas à Turonenfi non diftare , in eaque caftrum litigiofum reperiretur , ratione præuia in negotio procederent. Cuius textus decifio difficilis eft ex eo , quod fi computatio dietarum fit à fine diœcefis vbi reus habitat, fruftra exigitur ibi , quod in diœcefi fit res fuper qua quæftio vertitur : ergo quia dietarum computatio à loco rei fitæ fieri debet. Cui difficultati , omiffis folutionibus, quas refert, & refellit Panormitanus *ibi, num. 4.* refpondendum eft, quod fi reus conueniatur coram iudice ordinario loci, in quo res litigiofa fita eft, quamuis vltra duas dietas ab eo loco diftet , non poteft opponere exceptionem dietarum, fed ibi debet refpondere , quia iure cautum eft, poffe quem conueniri vbi res eft , *dict. cap. fin de foro compet.* nec tunc locum habet exceptio duarum dietarum , fi coram iudice delegato conueniatur reus in loco rei litigiofæ ; quia cùm fortiatur ibi forum , & poffit coram Ordinario conueniri , eodem modo , & coram delegato ; quippè deterior eius conditio hoc cafu non redditur , nec propriè extrahi dicitur: fi extra diœcefim , vbi res petita fita exiftit, caufa à Pontifice committitur, tunc quia cum caufa agitur, computatio dietarum fieri debet à loco domicilij rei conuenti; & fi plura habet domicilia, prout habere poteft, *l. affumptio, §. iuris, ff. ad. municip.* debet fieri à principaliori loco habitationis, & domicilij; nam inde propriè trahitur , vbi pro maiori parte fe collocat, & habet domicilium principale: & conftitutio de duabus dietis edita, fūptus & labores rei, qui trahitur, præ oculis habuit, nifi in diœcefi vbi reus minùs principale domicilium habet, res fita fit; tunc enim ab eo loco dietæ computari debēt, quia illis duobus concurrentibus fimul, videtur fuū domiciliū principale quoad caufam fubiectam; nam duæ caufæ vincunt vnam, *c. 1. de tregua, & pace, l. 3. in fine principij, de liberat legata.* Cùm ergo in fpecie text. *in d c. ex parte*, extra diœcefim rei caufa delegaretur, computatio dietarum fieri debebat à diœcefi Rodonenfi, vbi domicilium principale vir nobilis habebat , quæ à Turonenfi vltra duas dietas remota eft. Sed cùm in diœcefi Andegauenfi minùs principale haberet domicilium , quia interdum ibi habitabat, non femper, vt ex littera conftat; & res litigiofa fimul ibi effet, ex dicta ratione computantur indè dietæ, & iudices delegati iuxta feriem priorum litterarum in caufa procedunt, cùm altra duas dietas à diœcefi Turonenfi ipfa non diftaret. Tradit Panormitan. in eo textu, *n. 9.* & in noftro, *n. 3. in fine*, & latiùs eius textus materiam profequuntur Couar. *pract. c. 6. n. 1.* Barbofa *in l. 1. 1. parte, ff. sol. matrim à n. 46.*

e *Helienfi.*] Sunt duo Epifcopatus fuffraganei Can-
tuarienfis Archiepifcopi, de quibus dixi *in cap. paftoralis*, 6
hoc tit.

f *Beneficia.*] Compatibilia, fimplicia, vel minus con-
grua ad fuftentationem , aliàs nemo poteft de beneficio 7
poffidere, *c. de multa*, cum alijs, *de præbendis*.

g *Habere.*] Non folùm enim ratione beneficij, quod
quis obtinet, fortitur forum Epifcopi, vbi beneficium eft 8
fitum, vt omnes de litteris dimifforijs fcribentes docent; verùm quoad iurifdictionem contentiofam efficitur de eius iurifdictione, cum hac diftinctione, vt fi beneficium poftulet refidentiam , cenfeatur ibi domicilium habere, & eius ratione ibi conueniri valeat. Felin. hic *n 2. & in c. ex ore, de priuil.* Bernard. Diaz *in praxi c. 10.* vbi Salcedo, Corrafius *in l. Senatore, n. 5 ff. de Senator.* Si verò beneficium non poftulet refidentiam , tunc ratione beneficij fortitur forum, & poteft conueniri; & fi duo habeat beneficia, in quolibet loco vbi beneficium habet, conueniri poteft, Carleual *de iud. tomo 1. difp. 2. n. 146.* Petrus Greg. *hic, c. poftulafti 24. de foro comp.* Vnde in præfenti fi beneficium poftulabat refidentiam, rectè Iordanus allegabat, ob beneficium domiciliarium illius loci cenferi.

h *Cuftodiæ.*] Quia agebatur de proprietate ipfius Ec-
clefiæ; nam fi de poffeffione tantùm ageretur, ob contu- 9
maciam rei actor non poterat mitti in poffeffionem; quia miffio tam ex primo quàm fecundo decreto, in beneficijs locum non habet, *c. 1. de eo, qui mittitur, lib. 6.* dicemus latè *in c. 2. de fequeftr. poffeff.*

i *Eboracenfem.*] De ea Ecclefia egi *in cap. inter 4. hoc*
titul. 10

k *Debeat.*] Poftquam enim caufa commiffa fuit Archiepifcopo Eboracenfi, & alijs coniudicibus, fufpenfa eft iurifdictio priorum iudicum, *c. paftoralis, §. præterea, de off. Ordin.* & ifti fecundi iudices poffunt inhibere iudicibus, à quibus appellatum fuit, ne in eadem caufa procedant, *c. Romana, §. ne pro eo, de offic Ord. lib. 6 c. Romana, §. fi autem, de appel in 6.* & cognofcere debent, an fit legitimè appellatum; & fi legitima eft appellatio, ipfi cognofcant de caufa, aliàs ad priores iudices remittuntur partes, in expenfis condemnando appellantem, *c vt debitus 59. capit. cùm fpeciali 61 de appellat.* Vnde iudices priores non poterunt inhibere iudices ad quos , cùm è contrà ipfi inhiberi per eos poffint, Petrus Gregor. *in præfenti*, dicemus *in d c. vt debitus*, ex cuius commentario, & traditis *in cap. nonnulli, hoc tit.* petenda eft præfens repetitio.

CAPVT XXX.

Idem *Abbati, & Priori S.* a *Proiecti, & I. de Villauuad, Canonico S.* b *Quintini Nouiomensis.*

CApituli Sanctæ Crucis *c* Cameracensis exhibita nobis petitio declarauit, quod *d* Reuardo Clerico *e* Nouiomensis Diœcesis super præbendali beneficio in eorum Ecclesia obtinendo, nostras ad eos *f* monitorias, & demùm præceptorias litteras impetrante, Balduinus Clericus Tornacensis Diœcesis contra eos super consimili beneficio in eadem sibi Ecclesia conferendo ad I. *g* Archidiaconum Tornacensem, & eius collegas, de prædictis litteris non habita *h* mentione, exequutorias à nobis litteras impetrauit, qui post appellationem ad nos interpositam, in eos suspensionis sententias protulerunt: ac dictus R. super exequutione mandati nostri pro eo facti, ad *i* Scholasticum S. Quintini Nouiomensis Diœcesis, & coniudices eius obtinuit scripta nostra, qui tulerunt j suspensionis, & *k* excommunicationis sententias in eosdem. Vnde nobis humiliter supplicarunt, vt quum in eadem Ecclesia duodecim tantummodo sint *l* præbendæ, & ob hoc non sine magno grauamine simul prouidere possent, vtque faceremus easdem sententias relaxari, & prouideri eorum alteri in eadem Ecclesia de præbenda; præsertim cùm in vtriusque litteris clausula illa contineretur inserta (Nisi eadem Ecclesia de mandato nostro foret in alterius receptione grauata.) Quocirca discretioni vestræ mandamus, quatenus eo recepto in Canonicum, & in fratrem, assignatoque sibi beneficio *m* præbendali, qui ad eos priùs Apostolicum mandatum reportauit, præfatas sententias iuxta formam Ecclesiæ, sublato appellationis obstaculo relaxetis, alteri super præbendali beneficio in eadem Ecclesia silentium imponentes.

NOTÆ.

1 a S*Proiecti.*] In sexta collectione perperam legitur, Episcopo, & Archidiacono Legionensi; quare litteram cum inscriptione restituo ex quinta collectione edita à Cironio, vbi *sub hoc tit. c.* 1. reperitur præsens textus. Monasterium S. Proiecti est Ordinis D. Benedicti, diœcesis Nouiomensis, in vrbe S. Quintini Veromanduorum, de quo agunt Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno* 672. Fratres Sarmatani *tom.* 4. *Galliæ Christ. fol.* 753. eius Abbati Raynaldo II. missa est præsens decretalis.

2 b *S. Quintini.*] Antiqui Ecclesia Cathedralis in Gallia, cuius Sedes translata fuit Nouiodunum, vt refert ex alijs Cironius in nostro textu.

3 c *Cameracensis.*] De ea egi *in c. causam* 18. *hoc titulo.*

4 d *Reuardo.*] Ita legendum est, non *Callimacho*, vt legitur apud Raymundum.

e *Nouiomensis.*] Nouiodunum, nunc Nouionus, est in
5 Gallia Belgica, Picardiæ nobilis ciuitas, suffraganea Archiepiscopi Cameracensis, vt referunt Fratres Sarmatani *tom.* 3. *Galliæ Christ. fol.* 809. eam Ecclesiam vnitam fuisse cum Tornacensi, refert Petrus Marcha *lib.* 4. *concordiæ sacerdo. cap.* 13.

6 f *Monitorias.*] De his litteris agemus *in cap. ex insinuatione, hoc tit.*

g *Archidiaconum.*] Ita legendum est, non Archi-
7 episcopum, vt etiam notaui *in cap. eam te* 7. *hoc titulo.*

8 h *Non habita mentione.*] Sed tunc obstat textus *in cap. cæterùm* 3. *boc tit.* vbi expresse statuitur, secundum rescriptum absque mentione prioris impetratum, nullum esse: ergo & in præsenti casu secundum rescriptum nullum erat. Cui difficultati satisfaciendum est ex traditis *in d. cap. cæterùm*, asserendo illum textum procedere quando super vna, eademque re duo rescripta impetrantur; secus verò super diuersis, vt in præsenti casu impetratum fuit, videlicet ad simile beneficium, non ad idem; quia simile non est idem. Quintilianus *instit. lib.* 10. *cap.* 2.

9 i *Ad Scholasticum.*] De eo egi *in cap. cùm dilecta* 22. *boc tit.*

10 j *Suspensionis.*] Certum est, Capitulum, seu aliam communitatem, corpus collectiuum constituentem, suspendi posse, *cap. quia sæpe, de elect. in* 6. *extrauag.* 1. *eod. tit. circa finem*, Tridentinum *sess.* 14. *de reformat. cap.* 16. docent Suarez *de censuris disp.* 28. *sect.* 3. *n.* 4. Marius Alterius *eod. tract. disp.* 7. *cap.* 5. Gibalinus *eod. tract. disp.* 4. *q.* 5. Leander *disp.* 1. *de suspensione, q.* 5. Sed talis suspensio dupliciter considerari potest: primò quatenus per eam tantùm suspendatur Capitulum, seu communitas ab illis actibus, qui competunt Capitulo collectiuè vt Capitulo, plerumque enim Capitulo competit aliqua iurisdictio, seu beneficiorum collatio, quæ per suspensionem in Capitulum latam suspenduntur, *dicto cap. quia sæpe*; enim tunc talis suspensio cadit formaliter in ipsum Capitulum, non verò in singulos Capituli. Secundo modo suspensio fertur in Capitulum ita vt per eam singuli ex corpore Capituli suspendatur ab officio, aut beneficio, *dicto cap. quia sæpe*: possunt enim ita singuli imperare vnam actionem, vt propter eam valeant vt singuli suspendi, docet Gibalinus *vbi suprà*: sed si suspensio simpliciter, & absolutè feratur, credimus suspensionem cadere in Capitulum collectiuè vt vnum corpus est, non autem in singulas personas distributiuè, nisi aliud ex materiæ circumstantijs deducatur, vt in præsenti; nam cùm dicatur suspensionem latam esse in eos, credendum est suspensionem non in Capitulum collectiuè, sed in singulos distributiuè latam esse. Ex his verbis notandum est, quod quoties occurrunt diuersæ causæ per se sufficientes ad ferendam censuram, eam multiplicari posse, vel à pluribus iudicibus, vel ab eodem, *cap. ita quorundam, de Iudæis*: ita Garcia *de beneficijs part.* 8. *cap.* 3. *num.* 86. Couarr. Molina & alij relati à Gibalino *de censuris sect.* 5. *q.* 4. *fol.* 157. Leander *eod. tract. disp.* 3. *quæst.* 33. Ratio perspicua est; quamuis enim subiectum priuatum aliqua forma, non possit ampliùs illa priuari, ad hoc enim necesse est formam tolli à subiecto, à quo tolli non potest, si in illo non est; in illo autem non est, si priuatio ipsi opposita sit: & sanè non esse, non potest augeri, aut minui, nisi posito, aut sublato esse; tamen censuræ non sunt formaliter priuationes, sed causaliter; tantùm enim priuant subiectum vsu legitimo bonorum spiritualium, constringuntque manus excommunicati, aut suspensi, ne liberè & licitè exequatur officium suum, vt notat Gibalinus suprà: vnde ob eas causas formaliter diuersas non est dubium à diuersis iudicibus diuersas censuras in eundem subditum ferri posse, cùm sint contumaciæ distinctæ; sic in presenti Clerici Cameracenses potuerunt à diuersis iudicibus suspendi.

k *Excommunicationis.*] Sed quomodo excommuni- 11
cari poterat Capitulum, cùm excommunicatio in vniuersitatem, collegiumue, seu aliam communitatem prolata, sit inualida, *cap. Romana, de sent. excom. lib.* 6. Couar. Suarez, & alij congesti à Gibalino *de censuris disquisit.* 2. *quæst.* 5. P. Mendo *de iure academico lib.* 1 *q.* 35. Ritherursius *in notis ad Saluianum, fol.* 221. ex defectu capacitatis in subiecto; si enim excommunicatur communitas vt est vnum corpus collectiuum, & persona quædam ficta, ita vt excommunicatio non feratur in singulos, communitas incapax est, cùm per se committere peccatum lethale nequeat, quod ad excommunicationem desideratur, *cap. nemo, cap. nullus*, 11. *quæst.* 3. Si excommunicatur communitas vt censura transfundatur in singulos communitatis, etiam tunc neutiquam sustinetur, cùm non omnes communitatis nocentes reperiantur: aliqui enim innocentes erunt. Quare cùm hæc omnia vera sint, respondendum est, in præsenti textu non fuisse prolatam excommunicationem

nem in ipsum Capitulum, sed tantùm in clericos ipsius Capituli: licèt enim communitas ipsa non possit excommunicari, tamen omnes, & singuli clerici ipsius communitatis excommunicari valent. Leander *de censuris d.disp.3. q 27.* quos modo etiam procedunt, & accipiendi sunt text.*in c.significauit, de exceptionib.c.clerici 8.de immunit.Eccles.*

l *Præbendæ.*] Plerumque enim ex statuto Ecclesiæ certus, & determinatus est numerus præbendarum, vt notaui *in capitul.cùm accessissent, de constitut.* vt etiam eueniebat in Ecclesia Cameracensi; sed tunc non leuis nascitur difficultas *ex capit. constitutus 19. hoc tit.* vbi in non dissimili specie asseritur, quod si impetretur rescriptum ad præbendam, vbi certus est præbendarum numerus, non aliter rescriptum vires habet, quàm si mentio fiat in eo numeri statuto Ecclesiæ determinati, aliàs rescriptum nullum esse: igitur idem dicendum erat in præsenti casu. Procuius difficultatis solutione, donec alius meliora attulerit, credebam responderi posse, in Ecclesia Cameracensi numerum præbendarum fuisse certum, & statuto determinatum; sed tale statutum non fuisse à Pontifice approbatum, & confirmatum; quare absque illius expressa derogatione, seu mentione rescriptum in præsenti impetratum sustineri poterat.

13 m *Præbendali.*] Canonico enim in numero Canonicorum recepto, debet assignari præbenda, vt notaui *in c. cum M de constit.*

14 n *Mandatum reportauit.*] Aliqui accipiunt hæc verba de eo, qui primus litteras suas coram iudicibus delegatis præsentauit, ita vt verbum *reportare*, pro *præsentare* accipiatur, vt *in c.ex parte 2.hoc tit.cap suggestum, eod.tit.* in prima collectione. Ita post plures Barbosa *in præsenti, n.2.*Gonzales *ad regulam 8.glossa 3.proœmiali, nu.18.* Antecessor noster Arias à Mesa *lib.3.var.c.41.n 3.*Sed verius est verbum *reportare*, in præsenti accipi pro obtinere, vt *in l.etiamsi, C.mandati*, ibi: *Contrariam sententiam reportauerunt*; id est acceperunt:*l.vlt.C.ad Turpil.* ibi, *reportare vindictam*, id est obtinere sententiam: vnde sensus Honorij III. in præsenti est, vt ille admittatur ad præbendam, qui prior tempore fuit, & ita data rescripti, non oblatio, seu præsentatio attendatur, vt probat Cironius *in notis ad hunc textum, in fine.*

COMMENTARIVM.

15 Cõclusio probatur. EX hac Honorij III. decretali ita exposita, sequens deducitur assertio: *In concursu rescriptorum non attenditur præsentatio, sed data.* Probant eam textus *in cap.mandatum, cap. litteris, cap.eam te 7. versic. Nullatenus, cap.constitutus 19. versic. Antequam, cap. Abbatem 40. cap.finali, hoc tit.cap.si eodem tempore 9 cap.si duobus, cap.si pro te, cap tibi qui, eodem tit.lib.6. cap.eum, qui de præbendis, eodem lib.cap.2.in principio, & in §.1. de decimis in 6.cap.proposuit, de concess præb.cap. dilectus, el 2 de præb.cap.constitutus, cap si aliquando, de sentent excommun Clement.vnica, hoc tit.cap.qui prior, de reg. iur. lib.6* Consonant lex 27.& 29. *tit.3.part 5.* Faciunt textus *in l.si ita 7.ff.de auro, & argent.l.si vsusfructus 26. ff. de stipul.seruor.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Marcus Antonius *lib.1.instit.tit 4.num.26.* Didacus Perez *in l.1.tit.12.lib.3 Ordin.*Castillo *lib.7.controu. cap.41 n 62.* Valenzuela *consil.34.ex n.31* Solorzanus *tom. 2.de iure Indiar.lib.2.cap.8.num 20.* plures congesti ab Arias de Mesa *lib 3.variar.cap.41* Petrus Pecchius *in dict. regula Qui prior*, D Michael Moez *in d.cap tibi qui hoc tit.in 6.*Petrus Gregorius, Cironius, & Fagnanus *ad hunc textum.*

16 Traditur ratio decidendi. Sed in præsentem assertionem pro ratione dubitandi ita insurgo: Ex gratia alicuius beneficij à R. Pontifice facta per rescriptum, tantum competere potest parti actio personalis: sed in iuribus personalibus qualitas prælatiua non est attendenda ex tempore, sed ex causa, *l.priuilegia, ff quæ in fraud.credit.* vt causa fauorabilis posterior præferatur alteri priori non æquè fauorabili, Glossa *in cap bis, qui de præb. lib. 6.* Ergo in præsenti specie non debebat attendi data rescripti, sed causa eius concessionis. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam si aliquod tempus in rescriptis attendi deberet, maximè tempus præsentationis, vt in specie probatur *in cap.plerumque 23.hoc tit.cap.super eo 12. de appellat.* & à simili ex eo, nam si duobus eadem res vendatur, non primus in venditione, sed qui adeptus fuit rei possessionem præfertur, *l.quoties 15. Cod de rei vind. l.siue autem 9.§.si duobus, ff.de public.* similiter in duobus concurrentibus ad iudicium, ille præfertur, qui primò libellum dedit, *l.prior, ff. de iudicijs:* similiter in duobus collitigantibus, qui priùs litem contestatus est, *l. ampliùs, ff.rem ratam haberi, l.si ex duobus, ff.de duob.reis:* ergo similiter in rescriptorum concursu, non qui prius illud impetrauit, sed qui prius præsentauit, præfertur. Secundò fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam si tempus præsentationis non attenderetur, deberet inspici tempus ipsius gratiæ, id est, in quo Pontifex beneficij gratiam fecit, non verò tempus datæ, hoc est expeditionis rescripti; siquidem solo verbo Principis gratia perficitur, vt probat Barbosa *in præsenti, n.4* Ergo tempus datæ nunquam attendi debet.

Qua dubitandi ratione ita fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio, præmissis, quæ de data, seu die adijciendo in rescriptis adduxi *in capitul.23* suprà, *hoc titul.* ex eo prouenit; nam cùm in gratijs faciendis gratia ex parte concedentis, non verò ex exequentis metiatur, *capitul. eum qui de præbend lib. 6.* ideò qui priùs gratiam adeptus fuit, non qui præsentauit priùs litteras, præferendus est. Accedit, nam qui prior est tempore, potior est iure: regula *Qui prior, de regul.iuris in 6.* dicemus *in capitul. 1. de maioritat. & obedient.* ergo qui prius gratiam adeptus fuit, debet præferri in concursu rescriptorum. Accedit vulgare illud pragmaticorum axioma, Priùs vocatum, seu nominatum, censeri magis dilectum: ergo debet præferri in concursu duplicis rescripti ad beneficium, qui priùs gratiam Pontificis meruit, non verò, qui priùs præsentauit rescriptum; cùm ex eo, quod fuit priùs vocatus, præsumatur magis dilectus. Meritò ergo hic deciditur, ex duobus concurrentibus ad beneficium virtute rescripti, illum præferendum esse, qui priùs gratiam reportauit. Nostra tamen assertio aliquas patitur limitationes. Prima si rescriptum secundum contineat clausulam retrotractiuam, scilicet *anteferri alijs*, de qua *in capitul. penultim. de præbend. in 6.* tunc enim secundus in gratia præfertur priori: item si primus, qui impetrauit rescriptum, sit incapax illius, vt si tunc non sit Clericus, *cap.ex litteris 6. de transactionib.* quæ qualitas requiritur in impetrante beneficium, vt in nostro textu notant omnes antiquiores; vel si beneficium, quod vacauit, non possit obtineri à primo impetratore, veluti si vacauit per obitum patris eius, quod immediatè à filio occupari non potest, *cap.2.cap.ex transmissa, de filijs presbyt.* Deindè præfertur secundus impetrator, si primus dolo, negligentiave non sit prosecutus iussum, vel si gratiæ suæ renuntiauerit, *capitul. querela 4.de restitut. spol.capitul.ad audientiam 31. hoc titul. dict.capit. tibi, hoc tit in 6.* vel si sententia lata aduersus primum, ab ea appellatum sit. Glossa *in cap.1. verbo Repellendi, de concess. præbend.* & etiam si ob negligentiam vacante præbenda, ad quam ius habebat, non petierit collationem; tunc enim in pœnam negligentiæ priuatur iure prioritatis, quod habebat, vt probat Petrus Gregorius hic *num.9.* Etiam limitatur noster textus in casibus propositis *in capitul.tibi, qui de rescriptis lib. 6. cap.super te 41.eod. tit.c.quia sæpè, de præb.eod.lib.* & alijs infrà referendis. 17 Traditur dubitandi ratio.

Nec iam obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam sententia Pauli *in dict.l.priuilegia*, procedit cùm agitur de priuilegijs personalibus, non verò in realibus priuilegijs, in quibus non causa, sed tempus spectatur: quare cùm in præsenti specie agatur de concursu duarum gratiarum realium, seu ad rem pertinentium, videlicet ad beneficium, non ex causa, sed ex tempore prioritas earum æstimatur. Nec obstat augmentum primum difficultatis deductum *ex dicto cap.plerumque 23.* cum similibus, de cuius solutione numero sequenti agemus. Neque exempla ibi adducta in contrarium nos mouent; procedunt enim in actibus, in quibus absque traditione nullum acquiritur ius, vt ait Moez *vbi suprà, numer.14.* in concursu verò rescriptorum ante præsentationem quilibet habet ius ad beneficium; quare non datur eadem ratio. Nec obstat vltimum augmentum ipsius difficultatis; nam idem est tempus datæ, & tempus gratiæ: siquidem non credimus gratiam factam fuisse à Principe, donec litteræ expeditæ sint à 18 Dissoluitur ratio dubitandi.

Can-

Cancellario, & alijs Abbreuiatoribus, vt alijs relatis probat Barbosa *in præsenti*: quare dum Pontifex in hoc textu, & alijs suprà adductis, affirmat in concursu rescriptorum attendi tempus datæ, accipiendus est, ac si decreuisset expectandum esse tempus gratiæ factæ.

19 Intelligitur cap. vt debitus, de appell. Suprà traditæ assertioni opponitur textus *in cap. vt debitus 5. de appell.* in illis verbis: *Priusquam delegato fuerit assignata*; in quibus probari videtur, non attendi tempus datæ in rescriptis, sed tempus assignationis, siue præsentationis factæ coram iudicibus delegatis executoribus, in ipso rescripto designatis. Pro cuius textus expositione, & conciliatione cum præsenti textu, discrimen constituendum est inter casus, in quibus agitur de substantia, & valore rescripti, veluti si de habilitate, aut inhabilitate impetrantis agatur; & inter casus, in quibus tantùm tractatur de modo exequendi ipsum rescriptum. In primo casu, dato concursu rescriptorum, tempus datæ attenditur; in secundo verò tempus præsentationis: vnde cùm quæstio esset in præsenti specie circa obreptionem, seu subreptionem secundi rescripti impetrati ad simile beneficium in eadem Ecclesia, quia agebatur de valore rescripti æstimando ex prælatione inter duo rescripta, tempus datæ attenditur, quo casu etiam procedunt textus *in cap. constitutus 19. hoc tit. cap. gratiæ 7. cap. si ex tempore 9. hoc tit. lib. 6. cap. quia circa, de consang. & affin. c. 2. de decimis in 6.* Docent Decius *in cap. eam te 7. n. 5. hoc tit.* Sanchez *lib. 8. de matrim. disp. 30. n. 41.* Ideòque *in Clementina vlt. hoc tit.* attenditur similiter tempus datæ, non præsentationis; quia de validitate rescripti agebatur, vt pro ipsius textus conciliatione cum capite *quia circa 22. de priuilegijs*, tradit Arias de Mesa *d. cap. 41. n. 23.* In secundo verò casu inspicitur tempus præsentationis, veluti in computatione termini in rescripto assignati, *cap. super eo, de appellat.* vel in computando anno, de quo *in cap. plerumque 23. hoc tit.* vnde cùm *in d. cap. vt debitus*, non agatur de valore rescripti, sed de iurisdictione exercenda à iudicibus designatis in rescripto, & per consequens de eius executione, non tempus datæ, sed præsentationis attendi debet, iuxta tradita ab Arias de Mesa *d. c. 41. n. 5.*

20 Exponitur cap. si cui 29. de præb. in 6. Sed adhuc obstat textus *in c. si cui 29. de præb. in 6.* vbi cùm agatur de habilitate impetrantis rescriptum, vtrum videlicet habuisset ætatem legitimam, necne, non tempus datæ, sed præsentationis attendirur; quod etiam probatur *in cap. si qui clerici 8. cap. is cui 19. eod. tit. & lib.* igitur quia non attenditur tempus datæ, sed præsentationis. Augetur difficultas *ex cap. si eo tempore 9. de rescr. lib. 6.* vbi in eadem specie contrarium deciditur, videlicet quoad ætatem legitimam attendi tempus datæ. Pro istorum iurium expositione varia tradiderunt Glossa *in cap. ei cui 29. verbo Nondum*, Francus *n. 9.* quibus omissis dicendum est, verum esse, habilitatem impetrantis desiderari tempore datæ, non autem sufficere tempore præsentationis: nec contrarium probatur *ex d. cap. ei cui 29.* nam ex eo potiùs suadetur, ætatem esse spectandam tempore datæ; nam illa verba, *si nondum in ætate*, referenda sunt non ad proximè immediata, sed ad tempus collationis, vt sensus illius textus sit, quod cui confertur præbenda, debet esse in ætate legitima tempore collationis. Minùs obstat textus *in d. cap. is cui 29.* nam ibi non agitur de casu quem disputamus. Nec tandem refragatur textus *in dicto c. 8.* quia in eo non agitur de defectu ætatis, sed de defectu gradus sacerdotalis: & magnum discrimen est inter vtrumque defectum; nam defectus ætatis vitiat rescriptum, si tempore datæ adsit: defectus verò sacerdotij potest suppleri ante præsentationem, *cap. licèt 14. de elect. lib. 6.* nisi contrarium in ipsa iuris dispositione specialiter caueatur, *cap. nemo 15. de elect. in 6.* Nec etiam obstat textus *in cap. si pauper 30. de præb. lib. 6.* vbi videtur probari idoneitatem requiri tempore præsentationis; nam ibi non agitur de habilitate irritante, vel annullante rescriptum, sed de meritis ipsius impetrantis, quæ dari possunt tempore præsentationis, & sic illud tempus spectatur. Arias de Mesa *d. c. 41. n. 21.*

Etiam aduersatur præsenti assertioni textus *in cap. quamuis 38. de præb. in 6.* vbi in concursu duorum rescriptorum ad beneficium, seu præbendam, non præfertur qui priùs litteras impetrauit, nec tempus datæ attenditur: igitur quia non ex data, sed ex præsentatione rescripti prioritas æstimatur: Cui difficultati satisfaciendum est ex traditis suprà *in c. 1.* videlicet præsentem textum non procedere in concursu duorum rescriptorum, quorum allud est generale, aliud speciale; quia tunc generali derogatur per speciale, *ex d. c. 1.* quare tunc non attenditur tempus datæ, nec prioritas æstimatur ex tempore, sed ex forma, an videlicet generalis sit, an specialis: quo modo etiam intelliguntur textus *in cap. dudum, §. nos igitur, de præb. in 6. cap. pastoralis, §. quoniam, de officio deleg.* Nec tunc obstat textus difficilis *in cap. ex parte 12. de officio deleg.* vbi in concursu duorum rescriptorum, generalis, & specialis, attenditur tempus datæ: cuius interpretationem adduxi *in dicto cap. 1.* 21 Exponitur cap. quamuis, de præb. in 6.

CAPVT XXXI.

Idem a *Rituricensi Archiepiscopo, Apostolicæ Sedis Legato.*

AD audientiam nostram, te significante peruenit, quod quidam *b* laici clerici obtentis à Sede Apostolica litteris super prouisione sua in aliquibus Ecclesijs tibi lege diœcesana subiectis, ab Ecclesijs recipiunt annuas pensiones, seu alia *c* beneficia; & sic ab earum impetitione desistunt *d* renuntiantes nostrarum beneficio litterarum: deinde ad Sedem Apostolicam accedentes super prouisione sua obtinent alias litteras ab eadem, de litteris anteà impetratis non habita mentione, & sic gratia benignitatis Apostolicæ abutentes, Ecclesias multipliciter inquietant. Ne ergo tales de suæ circumuentionis astutia glorientur, fraternitati tuæ mandamus, quatenus eos qui post litteras nostras taliter *e* venditas, alias, de illis mentione non habita, impetrabunt de cætero, vel hactenus impetrarunt, *f* carere decernens commodo earumdem, Ecclesias contra quas fuerint impetratæ, non permittas earum occasione vexari, reuocando in irritum, si quid earum prætextu inueneris esse factum.

NOTÆ.

1 Biturigum vbi. a *Bituricensi.*] Ità etiam legitur in quinta compilatione Honorij III. vbi *sub tit. de præbendis, c. 4.* reperitur textus hic, prout in præsenti transcribitur. Biturigum Archiepiscopalis Galliæ Celticæ ciuitas est, Metropolis Aquitaniæ, cuius meminerunt Plinius *lib. 4. c. 17.* Strabo *lib. 4.* Ptolemeus *lib. 2. cap. 7.* Cæsar *lib. 7. comment.* Ex quibus eius situm & originem repetunt Fratres Sarmatani *tom. 1. Galliæ christ. fol. 140.* Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ*, Philippus Bertherius *diatrib. 2. cap. 5.* Tamayo à Salazar *in martyr. Hisp. die 17. Ianuarij*. Eius Præsul Patriarcha appellatur *in cap. conquestus 9. q. 3.* Controuersiam super Primatu Aquitaniæ cum Andegauensi Ecclesia referam *in cap. finali, de maiorit. & obed.* Eius Archipræsuli Simoni de Soyliaco rescribit in præsenti Honorius, à quo vt Legatus missus fuit in Regnum Franciæ, vt Philippum, cognomento *Augustum*, inuitaret ad subsidium Terræ Sanctæ; & creatus fuit Cardinalis tituli S. Cæciliæ à Gregorio IX. anno 1232. vt de ipso referentes tradun Chenu & Fratres Sarmatani *supra*.

b *Laici Clerici.*] Sed nonne duo sunt genera christianorum, alij Clericj, alij Laici, *cap. duo, 96. dist. cap. cleros, 21. dist.* quomodo ergo confunduntur hic, & simul appellantur Clerici laici? Innocentius Cironius in præsenti duplici modo difficultatem dissoluit: primò asserendo in præsenti, Clericos laicos appellari Canonicos illos, 2

qui

qui in Ecclesijs Cathedralibus deseruiunt, ad differentiam Canonicorum Regularium, qui Clerici Regulares dicebantur, vt docuit Bosquetus *ad Innoc. pag.* 85. Secundò affirmat, laicos Clericos dici eos fideles, qui licèt in sacris constituti non essent, tamen adscripti erant seruitio Ecclesiæ, seque, & sua Ecclesiæ deuouerant, de quibus in Concilio Tolet. IV. *can.* 22. Cironius *lib.* 1. *obseru. cap.* 20.

3 c *Alia beneficia.*] Ex his verbis deducunt antiquiores, pensionem beneficium Ecclesiasticum non esse: sed contrarium meo videri deducitur ex hoc textu; dictio enim, *alia*, implicatiua similium est, & in præcedentibus eandem repetit qualitatem: docent & defendunt Gigas *de pensionibus, cap.* 1. Nicolaus *de beneficijs, lib.* 1. *cap. fin.* Cæsar *de Ecclesiast. disp.* 14. 3. *p.* §. 7. & nos dicemus *ad titulum de præbendis, in cap. nisi essent.* Sed si pensio appellatione beneficij comprehenditur, quare qui consequitur gratiam, vt ei de beneficio in Ecclesia prouideatur, non potest eius virtute consequi pensionem, *cap. quamuis* 5. *hoc tit. in* 6. Cui difficultati vt satisfaciat Petrus Gregorius *in præsenti, num.* 3. asserit quod si expectans beneficium pensionem posset obtinere, commodo temporali gratiam beneficij commutare videretur, & crimen simoniæ committeret. Quæ sententia ex eo displicet, quòd pensio non est ius merè temporale; quare in præsenti casu non intelligitur facta commutatio rei temporalis pro spirituali, sed Ecclesiasticæ pro Ecclesiastica. Quapropter dicendum est, pensionem non posse concedi expectanti beneficium, quia licèt pro beneficio Ecclesiastico habeatur, tamen id procedit in pensione iam constituta, & in esse deducta, non verò in pensione nondum constituta, quæ strictè accipitur, nec rationem beneficij Ecclesiastici habet: & ita in ea non potest verificari gratia expectatiua beneficij.

d *Renunciantes.*] Potest enim qui habet litteras ad beneficium illis propria authoritate renunciare, *cap. sanè, cap. veniens, de renunciatione*, Clementina *Gratiæ, eod. tit.* 4

e *Venditas.*] In hoc casu non dari simoniam docuerunt Flaminius *lib.* 14. *q.* 25. *de resig.* Barbosa *in præsenti.* Sed rectius affirmat dari simoniæ crimen Gibalinus *de simonia quæst.* 14. *consect.* 7. *fol.* 197. & dicemus *in cap. insinuatum, de simonia.* 5

f *Carere.*] Nam sicut qui possidet beneficium, tenetur illius mentionem facere in impetratione ad aliud, *cap. ad aures, cap. cùm adeò, cap. si proponente, hoc tit.* dixi latè *in d. cap. ad aures*, ex cuius commentario repetenda sunt quæ huc spectant: sic etiam debet de litteris impetratis ad beneficium obtinendum mentionem facere, licèt illis renunciasset, pensione sibi constituta. Ratio est, quia omne suppressum, quo expresso difficilis esset concessio Pontificia, inducit subreptionem, & reddit gratiam inualidam, *cap. postulasti* 27. *hoc tit.* sed si Pontifex sciuisset impetratorem habuisse litteras, & eis renunciasse, non ita facilè secundas concederet, cùm per primas posset consequi beneficium; & cùm per eum stetisset quominus consequeretur, perinde habetur, ac si illud obtinuisset, argumento legis *nemo videtur, ff. de in integ. rest.* tum etiam, quia per illam renunciationem constituta pensione, gratia impleta videtur, & per eam beneficium consequutum; subrogata enim pensio in locum beneficij, recipit naturam illius, in quod subrogatur, argumentò legis *si eius, §. qui iniuriarum, ff. si quis cautionibus, §. fuerat, Instit. de actionibus.* 6

CAPVT XXXII.

Gregorius IX. a *Mediolanensi Archiepiscopo.*

IN nostra proposuisti præsentia, quod nonnulli Clerici à Sede Apostolica plures litteras (non tamen alias de alijs mentionem facientes) impetrant fraudulenter, quod in pluribus Ecclesijs admittantur: sicque aliquando in alijs recepti, licèt nondum in eis *b* Ecclesiasticum beneficium sint adsequuti, alias Ecclesias super receptione sua nihilominus impetunt, & molestant. *Et infra*: Mandamus quatenus eos Clericos Ecclesijs in quibus recepti sunt, faciens esse contentos, non permittas alias ab eis occasione litterarum huiusmodi *c* molestari, nisi de receptione fortè sua expressam fecerint mentionem.

NOTÆ.

1 a MEdiolanensi.] Huius Ecclesiæ originem retuli *in cap. cùm adeò* 17. *hoc tit.*

2 b *Ecclesiasticum.*] Ex his verbis deducunt Abbas hic *notabili* 2. Barbatia *num.* 28. Felinus *in principio*, Antonius Fabricius *in praxi benef. tit. de intitulat. num.* 21. & 34. canonicatum per se non esse beneficium ecclesiasticum, nec titulum Ecclesiasticum sufficientem ad lucrandos fructus; cùm in præsenti asserat Gregorius IX. Canonicum præbendam non habentem, non obtinere beneficium Ecclesiasticum. Sed eorum sententia refellitur *ex cap. dilecti* 19. *in fine, de præbendis*, vbi apertè docetur, recepto in Canonicum, etiamsi præbenda illi non fuerit assignata, distributiones quotidianas esse præstandas; quod etiam probatur *ex cap. cùm M. de constit.* quare Canonicum, adhuc ei non assignata præbenda, verè beneficiarium esse, rectè probant Archidiaconus & alij antiquiores, quos referunt Flaminius Paris. *de resig. lib.* 2. *q.* 1. *n.* 102. Nec contrarium docet Gregorius *in præsenti*, in illis verbis, *Ecclesiasticum beneficium*; nam omissis distinctionibus traditis à Fabricio *vbi proximè, num.* 24. quas refert, & refellit Cæsar *de Ecclesiast. hierarch. disp.* 12. 3. *p. n.* 44. dicendum est, Gregorium in præsenti non negare receptum in Canonicum verè esse beneficiarium, sed tantùm asserere, non habere beneficium, id est præbendam; vtitur enim verbo beneficij pro præbenda, quia præbendæ appellatione comprehenditur, *cap.* 1. & 2. *de concess. præb. cap. tua, de verb. signif.* ac si dicat, receptum in Canonicum, adhuc non fuisse assecutum præbendam, vt apertius explicatur *in cap. dilectus*, ibi: *Receptus in Canonicum præbendæ beneficio fraudatur*: *cap. relatum, eod. tit. cap. cùm super, de concess. præb.* explicat Sebastianus Cæsar *vbi proximè.*

c *Huiusmodi molestari.*] In his verbis deciditur, quod Clericus virtute rescripti Apostolici receptus in Ecclesia Cathedrali, licèt nondum in ea præbendam sit assecutus, aliud rescriptum à Pontifice impetrans de receptione sua nullam faciens mentionem, vt in alia Ecclesia ei de beneficio prouideatur, non potest occasione secundi rescripti aliam molestare Ecclesiam, beneficium in ea petendo. Quæ decisionis pars difficilis ex eo redditur, nam cùm sufficiens tantùm beneficium ab impetrante possessum exprimi debeat in impetratione secundi rescripti pro alio beneficio obtinendo, & is qui virtute primi rescripti tantùm receptus est, nullam sit Ecclesiasticam præbendam adeptus, vt ex nostro textu constat, non debebat cogi in rescripto pro alia præbenda impetrato de receptione sua vllam mentionem facere. Difficultatem agnouit Glossa in præsenti, verbo *Beneficium*, ex cuius sententia dicendum est, secundum rescriptum non valere in nostro textu, nisi de receptione in Canonicum mentio fiat, quia licèt in Canonicum receptus ex vi rescripti primi non sit præbendam assequutus, quia tamen Canonicus est, ius habet ad præbendam proximè vacaturam, quia non est congruum, vt præbenda careat, qui in Canonicum noscitur esse receptus, *cap. relatum, cap. dilectus* 19. *de præb. cap. cùm super* 8. *de concessione* Moneta *de optione canonica, cap.* 1. *q.* 1. *num.* 3. & ita beneficiatus reputatur: inde cùm per receptionem in Canonicum beneficium obtineat, in impetratione secundi rescripti debet mentionem facere suæ receptionis. 3

CAPVT XXXIII.

Idem *Episcopo* a *Siluanectensi*, *& Abbati* b *Caroliloci*.

EX parte Decani & Capituli *c* Laudunensis fuit propositum, quod cùm ipsi authoritate Apostolicæ *d* indulgentiæ in nobilem *e* virum I. excommunicationis sententiam protulissent, procuratoribus partium propter hoc ad Sedem Apostolicam *f* accedentibus, & lite super diuersis *g* articulis contestata, nos causam vobis commisimus terminandam, hoc adiecto, vt non obstarent litteræ præter adsensum partium *h* impetratæ. Dictus autem Nobilis citatus proposuit, quod per litteras illas procedendum non erat, ex eo quod V. qui easdem litteras impetrauerat, *i* falsus extiterat procurator, cùm ipse ante impetrationem litterarum ipsarum, propter suspicionem, quam contra eundem conceperat, mandatum sibi traditum reuocasset. Eis igitur proponentibus ex aduerso, quod ad nos, vel ad ipsos huiusmodi *k* reuocatio non peruenit, vos quod deberetis per litteras ipsas procedere, per quandam *l* interloquutoriam protulistis. *Et infra*: Petente itaque procuratore ipsorum, vt inspiceretis prædictam indulgentiam, procurator ipsius Nobilis ex aduerso respondit, quod non erat per iamdictas litteras *m* procedendum, exhibens alias quasdam posteriùs impetratas, inter alia continentes, vt si de partium voluntate procederet, causam terminaretis eandem: alioquin ipsam sufficienter instructam remitteretis ad Sedem Apostolicam, & examen, cum indulgentia memorata. Quas litteras ipsi ex eo non valere dicebant, quia per eundem V. & post reuocationem mandati fuerant impetratæ. Quia verò iuxta generalis statuta *n* Concilij valere non debent, nisi sit de illis personis, à quibus non est exigendum de iure mandatum: *o* mandamus quatenus si reuocatio mandati ad procuratorem peruenit (cùm minùs valere debeant litteræ quæ impetrantur ab illo, à quo mandatum dominus reuocauit,) in negotio iuxta priorum continentiam litterarum, non obstantibus posterioris, procedatis.

NOTÆ.

1 a SIluanectensi.] Siluanectum à Silua Rezia dicitur: vrbs Episcopalis est in Metropoli Rhemensi, ob syluam eam ciuitatem circundantem & cingentem sic appellata. Patronum habuit S Regulum; nunc est dicata B. Mariæ, vt referunt fratres Sarmatani *tom. 3. Galliæ, fol.* 1016. cuius Episcopo Guarino secundo rescribit in præsenti Pontifex, de qua Rigordus ad annum 1213. ibi: *Guarinus Siluanectensis Episcopus, sentiens se tam ætate, quàm corpulentia ponderosa insufficientem oneri, quod iam per 30. annos portauerat, impetrata à Summo Pontifice, sicut in iure cautum est, licentia, renunciauit Episcopatui, & transtulit se ad Monacos Caroliloci, Cisterciensis Ordinis.* Alia prosequuntur de hac Ecclesia Chenu *in ea*, Bosquetus *ad Inuoc. lib. 1. epist. 1. & 2.*

2 b *Caroliloci.*] Quatuor Abbatiæ, seu Prioratus huius nominis sunt in Gallia; tamen in præsenti scribit Gregorius Abbati Caroliloci, aliàs Carliloci, Ordinis Cisterc. diœcesis Siluanectensis; cui etiam rescribunt Alexander III. *in cap. cùm dilecti 3. de empt. & vendit.* & Innocentius III. *in cap. ex parte* 10. *de tempor. ord.* Huius monasterij initium & situm refert Robertus Claudius *in catal. monast. Cisterc.* per hæc verba: *Carlilocus, vel Carolilocus, Cisterc. Ordinis, Siluanectensis diœcesis, filia Pontigniatij, ab vrbe Siluanecto duabus leucis distans, fundatur anno* 1126. 5. *Idus Ianuarij, à Ludouico VI. Crasso, eaque fundatio confirmatur à Ludouico VII. Rege Francorum, & Duce Aquitanorum, anno Regni sui primo.* Alia de ipso monasterio adducunt Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. anno* 1136. *cap. 6. nu. 6.* Fratres Sarmatani *to. 4. Galliæ Christ. fol.* 219. Eius Abbati Ioanni Cadomensi rescribit in præsenti Gregorius.

3 c *Laudunensis.*] Hæc Ecclesia est Cathedralis suffraganea Archiepiscopi Rhemensis, de qua egi *in cap. 25. hoc tit.*

4 d *Indulgentiæ.*] Ex his verbis deducunt omnes antiquiores in præsenti, quod licèt iure communi Episcopis competat ius excommunicandi, censurasque Ecclesiasticas imponendi, *cap. conquerente* 16. *de officio ordin. cap. corripiatur* 14. *q.* 3. & alijs Prælatis inferioribus, si modò Ecclesiasticam iurisdictionem exerceant: textus sic accipiendi *in cap. Sacerdos* 3. *de offic. ordin. cap.* 1. *de empt. & vendit. cap. sicut* 33. *de simonia, cap. cùm in Ecclesijs* 10. *de maiorit. & ob.* Couarr. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 11. *n.* 11. Singularibus tamen personis, seu alijs, qui nulla iurisdictione vtuntur, excommunicandi facultas denegatur: vnde fit, quod Capitulum Ecclesiæ Cathedralis non potest de iure communi excommunicationem, seu aliam censuram inferre, nisi de speciali Sedis Apostolicæ indulgentia, *cap. quæsiui, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. ex parte* 23. *de v. s.* cuius doctrinæ ratio illa est, quod iurisdictio ordinaria de iure communi ad Episcopum pertinet, licèt illam debeat explicare cùm consensu Capituli, *cap. Episcopus* 15. *q.* 7. *cap. nouit, cap. quando, de his quæ fiunt à Prælatis, cap.* 3. *de consuet. lib.* 6. Vnde cùm Capitulum iurisdictione Ecclesiastica careat, excommunicandi, aut interdicendi potestatem non poterit exerceri, nisi priuilegio Pontificis, vel consuetudine legitimè præscripta talem facultatem obtineat, *cap. irrefragabili* 13. §. *excessus*, & §. *cæterum, de offic. Ordin.* docent Sayrus *de censur. lib.* 5. *cap.* 10. *num.* 13. plures relati à Gibalino *de censuris disp.* 3. *q. vlt. fol.* 110.

e *Virum.*] Non expressit Pontifex causam censuræ, ob quam videlicet Capitulum nobilem illum excommunicatione ligasset. Suspicor tamen latam fuisse excommunicationem ex causa manifestæ iniuriæ, vt in textu *in cap. ex parte* 23. *de v. s.* Quæri tamen non inutiliter posset, an in his Hispaniæ Regnis nobiles excommunicari possint ob causam meri debiti ciuilis. Ansam dubitationi præbent lex 3. cum sequenti, lex 14. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil.* quibus cauetur, nobiles propter debitum ciuile in carcerem detrudi non posse: quo argumento idem dicendum esse contendunt in excommunicatione, cùm excommunicatio non modica seruitutis sit species, Gomez de Leon *responso* 14. Ceuallos *communium q.* 701. *num.* 1. Felicianus *lib. 2. de censib. cap.* 3. *num.* 9. Latè probant Narbona *in d. l.* 14. *glossa* 1. Collantes *lib. 2. pragmat. cap.* 14. sed eorum sententia communiter reijcitur, atque contraria communi praxi recepta est, tam circa nobiles mulieres, quàm circa agricolas, qui certis anni temporibus pro debito ciuili carceri mancipari nequeunt. 5

f *Accedentibus.*] Hinc apertè intelligimus, tam Capitulum, quàm nobilem virum constituisse procuratores, vt ad Sedem Apostol. accederent: vnde deducunt Cardinalis *in præsenti*, Barbosa *num.* 22. excommunicatum procuratorem in iudicio constituere posse, immò & necessariò illum constituere teneri, *ex cap. intelleximus, de iudicijs*: docent plures, quos refert & sequitur Balboa *ibi, num.* 70. licèt contrarium defendant alij ab eo citati *num.* 69. 6

g *Articulis.*] Hinc etiam colligitur, posse in vno, eodemque iudicio simul plures quæstiones agitari; quod etiam docetur *in l. hæredes* 25. §. *de pluribus, ff. familiæ ercisc. l. cùm duobus* 52. §. *si plures, ff. pro socior, cap.* 2. *de capel. monach* idque receptum est causa finiendarum litium; quod tamen ita accipiendum est, si modò in vno, eodemque iudicio proponantur diuersæ actiones, non eiusdem rei, sed ex diuersis causis; & ad diuersas res, *l. si idem* 11. *ff. de iurisdict. l. vlt. in princip. C. de annal. except.* & quamuis non satis constet inter Doctores, an vnus in hoc casu libellus sit, an plures; frequentiùs tamen obtinuit vnicum esse, licèt actiones sint diuersæ: docent *in l. edita, C. de edendo*, Castrensis & Alexander, Cagnolus 7

lus *num.* 247. vnde ad praxim noto, sententiam super tali libello latam, vnicam esse, ex eaque vnam tantum decimam deberi. Cagnolus *vbi suprà, num.*254.

8 b *Impetratæ.*] Regulariter enim rescripta ad lites impetrata valent etiam sine consensu vtriusque litigatoris: à qua regula duo casus excipiuntur. Primus est, quando Pontifex nominatim adiecit, vt non valeat absque consensu vtriusque partis; tunc enim formam rescripti seruari oportet, adeò vt rectè existimet Glossa hic, quod licèt Nobilis iste non reuocasset mandatum procuratorium, adhuc posteriores litteræ sine consensu partium impetratæ non valerent, ex vi huius adiectionis. Secundus casus proponitur *in cap. cæterùm* 3. *hoc tit.* quando scilicet primum rescriptum fuit impetratum de communi litigantium consensu; quo casu secundum obtineri non potest, nisi habita mentione prioris, & promiscui consensus: explicat Barbosa hic *num.* 34.

9 i *Falsus.*] Ex quibus verbis colligitur, post reuocationem mandati procuratorem falsum dici; quare Nobilis iste intendebat rescriptum impetratum à procuratore reuocato, tanquam à falso procuratore non valere. Planè illud sciendum est, illum dici propriè procuratorem falsum, qui procurator non est, sed se negotijs alienis offert, simulando se mandatum habere, decipiendi animo, *l. falsus* 44. *§.* 1. *l. si vendidero* 80. §. *si Titius*, & §. *vlt. ff. de furtis*, *l. falsus* 19. *C. eod. l. si quis* 18. *in fine*, *ff. de solutionibus*, *l.* 1. *§. quoties*, *ff. de vi & vi armata*, *l.* 3. *§. vlt. ff. rem ratam haberi*, *l. si procuratorem* 14. *ff. de condict. causa*, *l.* 1. *§. vlt. ff. quod iussu*, *l. licèt* 56. *ff. de iudicijs*, *l. licet* 24. *C. de procuratoribus*. Dicitur item falsus procurator ille, qui cum mandatum haberet, postea dominus reuocauit, & scienter perseuerat, simulatque se esse procuratorem, *cap. in nostra* 4 *de procuratorib.* & quamuis in nostro textu falsus procurator dicatur ille, qui reuocatus erat, & non certior factus, vt docet Glossa verbo *Falsus*; tamen vt rectè considerat Barbosa *n.* 37. in his verbis continetur partis allegatio, non Pontificis responsum. Notandum etiam est, gesta per falsum procuratorem posse à domino rata haberi, *d. l. licet* 56. *d. l. si procurator* 14. *l. si pupilli* 6. *§. item*, *ff. de negotijs gestis*, nulla habita differentia inter falsum procuratorem, & reuocatum: sed hoc ita accipiendum est, dummodò ante ratihabitionem aduersa pars non opposuerit falsitatem mandati. Azeuedo *in l. vlt. nu.* 7. *tit.* 21. *lib.* 4. *recop.* Barbosa *in l. alia*, §. *eleganter*, *n.* 5. *ff. solut. matrim.* Gutierrez *consil.* 9. *num.* 4. Farinacius *decis.* 1. *in nouissimis*. Quod verò Glossa in præsenti, verbo *Procurator*, discrimen constituit inter falsum procuratorem, & reuocatum, procedere debet, cùm agimus de procuratore reuocato, & non certiorato; nam procurator falsus, seu denuntiatus de reuocatione, nec dominum obligat, nec soluentem liberat: procurator verò reuocatus, si ignoret reuocationem, & dominum obligat, & soluentem liberat ipso iure, si modò vterque procurator & debitor, ignorans sit, *l. si seruus* 32. *l. qui hominem* 34. §. *si Titium*, *l. cùm quis* 38. §. 1. *ff. de solutionib. l. eius qui* 41. §. *placebat*, *ff. de rebus creditis*. Planè si debitor ignorans soluat procuratori scienti reuocationem, & simulanti, debitor non ipso iure, sed ope exceptionis liberatur, si modò paratus sit cedere condictionem furtiuam, quam habuit contra procuratorem, *d. l. cùm quis* 38. *§. is cui*. Nec obstat lex *si quis* 28. *in fine*, *ff. de solutionibus*, dum ait in hac specie debitorem simpliciter liberari. Cui respondet Cuiacius *tract.* 7. *ad Africanum*, *in d. §.* 1. textum illum exponendum esse de liberatione per exceptionem: nec nouum est in iure, vt liberari dicatur, qui per exceptionem liberatur, *l. qui hominem* 34. §. *stipulatus*, *ff. de solution.* iuncta lege vltima, *§. cùm mihi*, *ff. de verb. sign.* docet Osuald. *lib.* 16. *Donelli*, *cap.* 10. *lit. P.*

10 i *Suspicionem.*] Licet enim regulariter post litem contestatam dominus non possit sine causa procuratorem reuocare, sicut ante litis ingressum, *l. ante* 16. *cum l. sequenti*, *ff. de procurat. l. procuratoribus* 22. *C. eod. tit. c.* 2. *eod. tit. in* 6. *l.* 23. & 24. *tit.* 5. *partita* 3. Donellus *lib.* 18. *comment. cap.* 17. vbi Osuald. *littera B.* si tamen iusta causa interueniat, poterit etiam post litem contestatam eum reuocare. Iustæ autem causæ recensentur *in leg. post* 19. cum sequenti, *ff. de procurat.* in quarum numero refertur suspicionis causa, cuius meminit Gregorius in præsenti. Differentiæ ratio inter istos casus ex eo prouenit, quia ante litem contestatam res integra est, *l.* 3. *C. mandati*; & ideò mandatum potest reuocari, §. *rectè*, *Instit. mandati*: post litem verò contestatam procurator litis eius dominus fit, vnde sine causa reuocari non valet. Nec differentiam hanc euertit textus *in l. is cuius* 64. *ff. de procurat.* vbi etiam ante litem contestatam causæ cognitio necessaria est, vt remoto procuratore dominus iudicium per se suscipere possit. Quæ difficultas adeò pressit Cuiacium *lib.* 22. *obseru. cap.* 10. vt coactus sit asserere, illa verba, *causa cognita*, in eo textu abundare. Sed ea, & alijs solutionibus omissis, traditis ab Accursio, *ibi*, Iulio Pacio *centur.* 2. *q.* 32. dicendum est cum Alberico, quem sequitur Osualdus *d. cap.* 17. *littera B.* textum illum accipiendum esse non de procuratore, sed de defensore, qui se liti obtulit sine mandato, qui cùm effectu solus ad iudicatum faciendum & soluendum teneatur, æquum non est sine causæ cognitione à domino reuocari.

k *Reuocatio.*] Quæ quomodo fieri debeat, dicemus latè, Deo annuente, *in c. mandato, de procuratoribus*. 11

l *Interloquutoriam.*] Propria fuit interloquutoria sententia, quæ ex eo dicta est, quia interim dum iudex sententiam definitiuam profert, loquitur aliquid iubendo, *l. ex stipulatione* 7. *C. de sentent. & interl. l. id ergo*, *§. quantum*, *ff. de his qui notantur*. Docent Donellus *lib.* 27. *comment. cap.* 1. vbi Osuald. *littera* B. Treutlerus *volumine* 2. *select. disp.* 23. *thesi* 1. Valentia *lib.* 2. *illustr. tractat.* 2. *cap.* 7. *num.* 4. licèt aliquando interloquutio significet vocem iudicis admonentis, vt *in l. in testamento* 38. *ff. de fideicommiss. libert.* & aliquando sententiam definitiuam importet, *l.* 3. *§.* 1. *ff. de offic. Præfect. vig.* dicemus fusè *in c. super eo* 12. *de appellat.* 12

m *Procedendum.*] Quod verum erat, si cum mandato procurator non reuocatus impetrasset secundas litteras, priorum facta mentione, vt exponit Moneta *de commut. c.* 6. *n.* 369. & non diximus suprà *in cap. si autem* 9. 13

n *Concilij.*] Lateranensis videlicet, relati *in c. nonnulli*, *§. sunt*, vbi notaui, *hoc tit.* 14

o *Mandamus.*] Concludit Pontifex, priores litteras, non verò posteriores ab eodem procuratore impetratas, valuisse: sed cur magis primæ quàm secundæ sustineantur, quandoquidem ambæ ab eodem procuratore reuocato impetratæ fuerunt, difficilis inspectionis est, & quæ antiquorum Interpretum ingenia torsit, in variasque traxit sententias, vt videre est apud Glossam hic, verbo *Propter*, Innocentium, Ioannem Andream, Cardinalem *opposit.* 3. Barbat. *num.* 97. Ex quibus illa frequentior resolutio est, quod priores litteræ fuerunt in iudicio impetratæ, posteriores verò extra iudicium: quo fit vt priores valuissent, quia procuratoris reuocati notitia ad iudicem, aut aduersarium non peruenerat, quæ necessaria erat, ex adducendis *in d. cap. mandato*; posteriores verò inutiles fuerunt, quia satis erat ad illarum inualiditatem, quod solus procurator de reuocatione certior fieret. Sed hæc communis interpretatio displicuit Butrio *in præsenti*, *nu.* 29. ex eo, quod in præsenti quæstione non potest constitui vlla differentia inter iudicialia rescripta, & extraiudicialia; & quia admissa etiam hac differentia, tam priores, quàm posteriores litteræ iudiciales dici debebant, vt docent Abbas *hic*, *n.* 10. Barbatia *n.* 96. Quare hac, & alijs explosis solutionibus, probabilior videtur expositio Abbatis *hic*, *n.* 11. qui ait, in præsenti casu ideò præualere priores litteras, quia procurator reuocatus illas impetrauit, ignorante alio Capituli procuratore reuocationem; cum enim ille procurator destinatus esset ad prosequendam litem cum Capitulo, seu eius procuratore, gesta per Capitulum cum falso procuratore tenuerunt antequam de eius reuocatione certior haberetur, *l. si fideiussor* 29. §. 1. *ff. mandati*: planè secundum rescriptum à procuratore fuit impetratum in vtilitatem domini reuocantis, ideòque ad eius nullitatem necesse non fuit, nisi vt solus ipse procurator certior fieret, cùm alterius non interesset: & hinc prouenit ratio, quare in præsenti textu signanter expendatur circa primum rescriptum, reuocationis notitiam ad aduersarium non peruenisse, non ita circa secundum; quia in secundo rescripto aduersarius in nullam captionem incidebat, quæ in primo casu sine dubio contingeret, si reuocatio vtilis esset. Abbatem sequitur Barbosa *in præsenti*.

CAPVT XXXIV.

Idem *Decano & Magistro G. Canonico* a *Leodiensi*.

SIgnificante V. nos noueris accepisse, quod cùm R. contra V. *b* Rhemensis diœcesis super quibusdam *c* pannis, & alijs ad iudices litteras impetrasset, idem V. excipiendo proposuit, quod cùm ipse non de Rhemensi, sed de Leodiensi diœcesi existeret, per huiusmodi litteras (cùm de diœcesi Leodiensi non facerent aliquam mentionem) conueniri de iure non poterat, nec debebat. Et quia exceptionem huiusmodi admittere denegarunt, nostram audientiam appellauit. Ideòque mandamus quatenus, si est ita, reuocato in irritum, &c.

NOTÆ.

1 a LEodiensi.] Leodium ciuitas est antiqua Eburorum, totius Principatus Leodiensis caput, cuius situm & antiquitatem referunt Bucerus *in Belgio Romano*, *folio* 589. Fratres Sarmatani *tom.2. Galliæ Christ. fol 638*. In ea sunt duæ Ecclesiæ æquè Cathedrales, alia Sancti Ioannis Euangelistæ, alia S. Dionysij, quarum mentio extat *in cap. veniens, de renunc.* vbi notauit Cironius. De dignitatibus Decani, & Magistri Scholæ egi *in c.2. c. cùm dilecta 22. hoc tit.*

b *Rhemensis*.] Quæ est Metropolis Galliæ, vt probaui *in cap. olim 25. hoc tit.* 2

c *Pannis*.] Apud nos *Paños*; vnde Pannifex dicitur qui pannos texit, vt probat Ioannes Vossius *de vitijs serm. verbo Pannifex*. Textum hunc exposui suprà *in cap. super 20. num. fin.* 3

CAPVT XXXV.

Idem *Priori* a *S. Laudinensis*, & b *Succentori Rhotomagensi*.

ROdulphus Clericus Rector Ecclesiæ S. Christophori de ciuitate *c* Sagiensi, sua nobis insinuatione monstrauit, quod cùm Magister R. eum per quasdam litteras contra Episcopum Sagiensem, & quosdam alios Sagiensis diœcesis, super redditibus & rebus alijs impetratas à nobis, coram iudicibus super eadem Ecclesia per generalem clausulam (Quidam alij,) conuenisset; idem Rector proposuit excipiendo, quod cùm esset de ciuitate Sagiensi, & sub eadem clausula nullus de ciuitate ipsa intelligatur inclusus, conueniri non poterat per eandem: & quia dicti iudices exceptionem huiusmodi recusarunt admittere, nostram audientiam appellauit. Ideoque mandamus quatenus, si ita est, reuocetis in irritum, &c.

NOTÆ.

1 a S. *Laudinensis*.] Cùm nulla reperiatur Ecclesia huius nominis in Metropoli Rhotomagensi, aut diœcesi Sagiensi; reperiatur autem monasterium S. Andoeni in diœcesi Rhotomagensi, de quo plura Fratres Sarmatani *tomo* 4. *Galliæ Christianæ*, *fol.* 101. credebam in præsenti legendum esse *S. Andoeni*. De diœcesi Rhotomagensi iam nonnulla adduxi suprà *in cap. cùm contingat*.

2 b *Succentori*.] Succentor est qui præcentori canenti canendo respondet. D. Isidorus *lib.7. Etymolog.* D. Basilius *epist. 63.* ibi: *Cùm id muneris datur, vt quid canendum est, prior ordinatus, qui succinat*: cuius officium spectabat ad Scholam Cantorum, vt dicemus *in tit. de officio Primicerij*.

c *Sagiensi*.] Sagiensis, siue Saicorum ciuitas est prouinciæ secundæ Lugdunensis, sub Archiepiscopatu Rhotomagensi, cuius etiam mentio fit *in cap. ex insinuatione, de procurat.* Eius situm, & originem referunt Fratres Sarmatani *tomo* 3. *Galliæ Christ. folio* 971. Chenu *in Chronologia Galliæ*, *in ipsa Ecclesia*. In præsenti agitur de Geruasio I. qui eam Ecclesiam rexit vsque ad annum 1228. 3

CAPVT XXXVI.

Idem *Abbati* a *S. Iacobi*.

SIgnificauit nobis Comitissa Namurensis, quod cùm mortuo Comite fratre suo, ipsa in eius successerit *b* Comitatu, G. & B. per quasdam litteras Apostolicas contra *c* Tullensem Episcopum, & quosdam alios Clericos impetratas, eam coram iudicibus (ad quos obtentæ fuerant) super quadam summa pecuniæ, quam eidem fratri suo se mutuasse dicebant, per illam generalem clausulam (Quidam alij,) quia in prædicto Comitatu successerat, conuenerunt. Excipiente itaque procuratore suo, quod cùm adhuc frater eiusdem mulieris viueret, quando eædem litteræ impetratæ fuerunt, nec per ipsas, dum viueret, fuerat ad iudicium euocatus, earum authoritate non poterat conueniri. Et quia iudices exceptionem non admittebant ipsius, nostram audientiam appellauit. *Et infra*: Ideòque mandamus, quatenus si est ita, reuocato in irritum, &c.

NOTÆ.

1 a S. *Iacobi*.] Monasterium SS. Iacobi, & Christophori in Episcopatu Tullensi est, Ordinis S. Benedicti, vt refert Tamburinus *in serie Abbatiarum*, *verbo Tullensis*.

2 b *Comitatu*.] In Gallia enim, vbi est Namur, fœminæ non excluduntur à feudis, *cap.* 18. *de consuet. cap. finali*, *de concess. præb. cap. Abbate* 25. *de v. s.* & succedunt in eis, vt probat Arniseus 2. *p. de iure reipub. sect.12. n.2.* Præfertur autem filius fœminæ, vt sine controuersia ab omnibus scribentibus admittitur.

c Tullensem.] De Ecclesia Tullensi egi *in cap. cùm accessissent, de constitut.* 3

COMMENTARIVM.

EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Rescriptum iustitiæ impetratum contra Petrum ciuem vnius diœcesis, non extenditur contra Petrum incolam alterius ciuitatis, aut diœcesis, aut eo defuncto, contra eius hæredem*. Probant eam textus *in cap. pastoralis, in fine, cap. vlt. hoc tit. cap. cùm olim 31. cap. licèt, cap. P. & G. de officio deleg. cap. ex parte, cap. compromissum*, 4 Conclusio traditur, & probatur.

missum, de arbitris, cap.2. cap. susceptis 6. hoc tit. in 6. cap. finali, de præbendis, eod. lib. cap. accusator, §. si verò, de hæreticis, eod. lib. l. 2. C. de diuersis rescr. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregorius *in præsenti*, & *lib.74. syntagm. cap. 3.* Osualdus *lib.17. Donelli, cap. 10. lit. P.* Sahagun *in cap. 1. de alienat. iudic. mut.* Cuiacius, Alciatus, Vega, & Balboa *in c. quia 11. de iudicijs*, Morla *in Emporio, tit. 2. de iurisdict. q. 21.* Moneta *de commut. cap. 6. num. 363.* & *cap. 8. num. 305.* & *de conseruatoribus cap. 10. num. 199.* Tuschus *lit. R. conclus. 213. num. 13.* Fachineus *lib. 6. controu. cap. 66.* plurimi relati à Salgado *de retent. Bullarum lib. 2. cap. 12. per totum*, Arellano *in antinom. antinomia 3.* Fermosinus *in cap. quia, de iudicijs, q. 1.* Basilius *de matrim. lib. 8. c. 17. §. 2. num. 21.* Alexander Ludouisius *decis. 34.* Ioannes Andreas *in regula Qui in ius, de reg. iuris lib. 6.* Gothofredus *in l. fin. Cod. Theodos. de diuersis rescriptis*.

5 Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus argumentis. Primum ex eo nascitur, nam demonstratio falsa non vitiat dispositionem, *l. cùm tale, §. falsa, ff. de condit. & demonst. §. falsa, Instit. de legatis, l. demonstratio 17. ff. eod. tit.* quia dum de corpore constat, de demonstratione non curatur, *l. falsa, l. nominatim 34.* cum alijs, *ff. de condit. & demonst.* Igitur si de persona Petri constat, quamuis erretur in demonstratione diœcesis, vel ciuitatis, rescriptum vires obtinet, & per illud potest conueniri. Secundum aduersus secundam nostri textus partem, vbi asserimus, aduersus hæredem, seu successorem non transire rescriptum impetratum contra prædecessorem, ex eo prouenit; nam certum est hæredem vniuersalem repræsentare defunctum, cum suis causis, vitijs & obligationibus, *l. hæres 22. ff. de vsucap. authent. de iureiurando, in principio, collat. 5.* Hottomanus *illustrium q. 25.* ideoque omnibus obligationibus, & actionibus ex contractibus, vel quasi prouenientibus, quibus tenebatur defunctus, etiam ipse hæres tenetur, *l. ex contractibus 48. l. ex deposito, ff. de obl. & act.* latè Pichardus *in §. 1. Instit. de perpetuis & temp.* Sed rescriptum iustitiæ tantùm conceditur ad exercitium actionum, quæ oriuntur ex dictis obligationibus: ergo sicut actiones transeunt ad hæredem, ita & rescriptum; & per consequens eo rescripto, quo conueniri poterat defunctus, eius hæres conueniri valet. Augetur primò hoc argumentum ex satis vulgari principio, quo docetur, hæredem conueniendum esse coram eodem iudice, coram quo testator conueniri poterat, *l. hæres 19.* vbi plura Petrus Barbosa, *ff. de iudicijs, l. 32. tit. 2. part. 3.* quia quoad forum nullam ex persona hæredis obligatio defuncti accipit diuersitatem, vt pluribus ampliationibus, & limitationibus latè illustrantes docent Carleual. *de iudicijs disput. 2. 2. tom. q. 5.* Fermosinus *in d. cap. quia, de iudicijs, q 8.* ergo si prædecessor virtute rescripti poterat conueniri coram iudice designato in rescripto, & successor poterit coram eodem iudice similiter conueniri. Secundò augetur hæc difficultas, nam certum est, lite contestata instantiam iam inceptam transire in successorem, *l. in hoc iudicio, ff. familiæ erciscundæ, cap. penult. de officio deleg.* docent Castillo *lib. 2. controu. cap. 9. per totum*, Fermosinus *in d. cap. quia 11. q. 7.* sed oblatio precum, & concessio Principis, quæ concurrunt in rescripto, pro lite contestata habentur, *l. 1. C. quando libel. Princ. datus*, quæ pars est legis *post celebratam, C. Theodos. de denunt. l. illam 33. Codice de donationibus, l. non dubium, C. Theodos. de diuersis rescriptis*: ergo post rescriptum impetratum conueniri potest, non solùm qui in eo nominatus est, verum & eius successor, cùm per litis contestationem iam non sit res integra, vt expresè docetur *in l. finali Cod. Theodos. de diuersis rescriptis*.

6 Quibus argumentis minimè obstantibus verum est, rescripta non extendi ad alias personas præter designatas in ipsis, ita vt si rescriptum impetretur contra vnum, alius etiam eiusdem nominis conueniri non possit; vt si impetretur rescriptum contra Petrum diœcesis Salmantinæ, non potest conueniri eo rescripto Petrus diœcesis Zamorensis, ex præsenti capite *significante*; nec Petrus incola ipsius ciuitatis, *d. cap. Rodulphus*: similiter si rescriptum impetretur contra aliquod monasterium super re ad monasterium spectante, non poterit conueniri Abbas ipsius monasterij: vel è contra, si rescriptum concedatur contra Abbatem, non poterit conueniri monasterium, cùm distinctæ sint res monasterij, & Abbatis, *cap. sedoceri 22. hoc tit.* Nec solùm aliæ personæ extraneæ in rescripto non designatæ conueniri non possunt, verum nec successores, vel hæredes illius personæ, quæ expressa fuerat in rescripto, *cap. significauit 36. hoc tit.* Sicut enim morte aut delegantis, aut delegati re integra expirat iurisdictio delegata, *cap. gratum, cap. relatum, cap. licèt, de offic. deleg.* ita mortuo eo aduersus quem rescriptum impetratur, expirat, quia rescriptum non extenditur ad personas incognitas, *cap. finali, hoc tit.* faciunt lex *si decesserit 4. ff. qui satisdare*, lex *Paulus 2. ff. quæ sententiæ sine appellat.* Moez *in cap. 2. hoc tit. lib. 6. num. 16.*

Quæ omnia licèt procedant in rescriptis generaliter & indistinctè impetratis, tamen si in illis adiecta sit clausula illa, *Quidam alij, omnesque alios sua interesse putantes*; tunc alij non designati in rescripto, coram iudicibus in eo datis conueniri possunt, *cap. sedes, hoc tit. cap. cùm in multis 2. eod. tit. lib. 6.* Martha *de clausulis, p. 1. clausula 86.* Barbosa *eod. tractat. claus. 94.* Moneta *de conseruat. cap. 6. num. 367.* plures relati à Salgado *de supplic. ad sanctissim. 2. p. cap. 12. per totum*: sed licèt virtute huius clausulæ possent conueniri omnes alij, quorum interesse vertebatur in ipso negotio, tamen hodie post constitutionem textus *in d. cap. cùm in multis, hoc tit. lib. 6.* vltra tres, aut quatuor conueniri nequeunt, vt sic fraudi occurratur, vt ait Pontifex in eo textu: & debet impetrator rescripti illorum nomina expresè demonstrare, adeò quod ante citationem debeat fieri hæc nominatio eorum, qui conueniendi sunt virtute prædictæ clausulæ: nec iudex datus in eo rescripto habet ante iurisdictionem, quæ interim est incerta. Barbosa *vbi suprà, num. 7.* Salgado *num. 9.* Nec vigore dictæ clausulæ possunt conueniri personæ priuilegiatæ, nisi facta speciali earum mentione, *cap. sedes, hoc tit.* nec comprehendit prædicta clausula personas maiores, vt Principes, nec alias qualificatas, *d. cap. sedes*, nec vniuersitates, Ecclesiarum Capitula, aut Collegia, seu similes communitates, quas enumerat Moneta *d. cap. 6. num. 362.*

His suppositis ratio præsentis conclusionis, videlicet rescripto generaliter impetrato, conueniri non posse nisi personas in eo designatas, non alias, nec earum hæredes, ex eo prouenit: nam iurisdictio, quæ per rescriptum iustitiæ committitur, ac delegatur, est odiosa, & stricta, *cap. causam 16. cap. prudentiam 23. cum tribus sequent. d. officio deleg. cap. ad aures 8. cap. ad hæc 10. cap. pastoralis 14. cap. sedes 15. hoc tit.* Marcus Antonius *lib. 1. instit. tit. 4. num. 10.* Petrus Gregor. *lib. 24. syntagm. cap. 3. & in cap. ex parte, hoc tit.* Morla *d. quæst. 21.* ergo protrahi non debet vltra personas in rescripto designatas. Accedit, nam rescripta contra personas incertas iure expediri non possunt, *cap. finali, hoc tit. cap. P. & G. de officio deleg.* Igitur personæ non designatæ in rescripto, eo conueniri non possunt. Deinde, nam iurisdictio in rescripto concessa pendet à voluntate & intentione delegantis, *cap. gratum*, cum alijs, *de officio deleg.* sed voluntas delegantis fuit, vt vi illius rescripti possent conueniri in eo designati: igitur ad alios extendi non potest. Quæ quidem ratio procedit in successore eius, qui rescripto designatus est; nam mortuo eo contra quem rescriptum fuit impetratum, necessario illud corruit, cùm non consistisset in persona conuenienda in rescripto designata, *l. 2. quæ sententiæ sine appellat.* vnde audiendi non sunt Abbas, Innocentius, Ioannes Andreas, & Butrius, omnesque ferè antiquiores, quos sequuntur Vega *in dict. cap. quia 11. num. 31.* Moneta *dicto cap. 6. num. 306.* asserentes, per rescriptum impetratum contra certam personam, conueniri posse eius hæredem, etiamsi persona designata decesserit re integra; qui accipiunt textum *in dicto cap. significauit*, eo casu, quo rescriptum impetratum fuit cum clausula, *& quidam alij*; tunc enim aiunt dicti Interpretes, quod si ex personis non designatis aliqua decesserit, hæres eius non potest conueniri. Sed hæc sententia ex suprà dictis facilè conuincitur; verius enim est, siue cum clausula, *& quidam alij*, siue sine ea specialis persona designetur, si ea tamen decedat re integra, eius hæredem conueniri prædicto rescripto non posse, sed necessarium esse nouum impetrare contra ipsum, vt ex pluribus defendit Salgado *d. cap. 12. n. 24.*

9 Nec obstant argumenta in contrarium adducta. Non primum deductum *ex d. l. falsa demonstratio*; nam licèt prin-

Marginal notes: 5 Traditur ratio dubitandi. — 6 Rescripta stricta sunt. — 7 De clausula quidam alij. — 8 Traditur ratio decisionis. — 9 Dissoluuntur argumenta.

principium illud procedat in legatis, & vltimis voluntatibus, non tamen admittitur in rescriptis, quorum natura odiosa, & stricta est, nec potest extendi vltra ea, quæ expressa sunt, tantumque videtur dispositum, quantum expressum, vt suprà probaui. Nec secundum argumentum assertionem nostram euertit; nam licèt hæredes succedant in vniuersum ius defuncti, ita vt obligationibus, & actionibus, quibus defunctus tenebatur, & ipsi obstringantur; tamen non tenentur rescripto contra defunctum impetrato, potest enim conueniri hæres, aut coram eius iudice ordinario, aut coram delegato, virtute alterius rescripti; & sic coram eo conuentus, & damnatus soluere cogitur. Nec augmentum primum ipsius difficultatis refragatur; nam procedit cum defunctus re non integra, sed lite cum eo contestata decessit; ad hoc enim vt successor conueniri posset coram iudice alieno, coram quo defunctus conueniri poterat, necesse est, vt iudicium sit cœptum cum defuncto, ita vt si in eius vita iurisdictio non fuerit fundata, non coram eo iudice, sed coram suo ordinario videlicet, conueniendus erit, *l. si constante*, *§. finali*, *ff. solut. matrim. l. si is qui Romæ*, *l. si petitor 31. ff. de iudicijs*: illustrant varias inde in praxi quæstiones resoluentes Carleual *suprà*, Salgado *vbi suprà*, *numer.* 30. Fermosinus *in dicto cap. quia*, *vers. de iudicijs*, *quæst.* 11. Nec vltimum augmentum difficultatis obstat, quia procedit iure ciuili attento, quo inspecto, rescripta perpetu. erant; vnde ab hæredibus, & contra hæredes allegari posse docetur *in l. finali*, *C. Theodos. de diuersis rescriptis*, vbi legendum esse, *nec aboleri casibus impetrantium*, placuit Fornerio *in l.* 162. *§ si quis*, *ff. de v. s.* non, *impetratum*, vt communiter legitur. Quod antea constitutum lego à Constantino *in l.* 2. *C. Theodos. de diuersis rescriptis*. At verò iure canonico rescripta perpetua non sunt, vnde contra hæredes non dantur. Nec obstat, quod oblatio precum, & responsum Principis pro litis contestatione habetur, *l.* 1. *C. quando libellos*; nam id procedit ex ipso iure ciuili, ob causam præscriptionis, vt ita perituris actionibus succurreretur; quare non quoad omnia oblatio precum pro litis contestatione habetur: & cùm iure hoc Pontificio attento litis contestatio non inducatur ex sola rescripti impetratione, sed ex conquestione vnius partis, & alterius responsione, *cap. relatum*, *de officio deleg. cap.* 1. *de litis contest.* ideò rescriptum impetratum contra prædecessorem non datur in successorem, nisi lis fuerit contestata cum defuncto; tunc enim quia res integra non est, iudicium transit in hæredem: docet Cironius *in paratitl. ad hunc titulum*.

Sed præsenti assertioni primò obstat textus *in cap. di-*
10 Exponitur cap. dilecti 2. de foro comp. *lecti*, *de foro compet.* vbi proponitur, quosdam ciues Romanos mutuam pecuniam credidisse Episcopo Dunelmensi, tunc negotia suæ Ecclesiæ Romæ procuranti, quam pecuniam Episcopus promisit se certo loco soluturum; sed in solutione eo cessante, ciues Romani litteras impetrarunt ad Abbatem S. Genouefæ, vt coram eo possent conuenire prædictum Episcopum; sed cùm re integra adhuc non citatus Episcopus decessisset, Romani ciues intendebant conuenire ratione ipsius rescripti eius successorem in Ecclesia Dunelmensi: successor opposuit, quod cùm Anglus esset, habebat priuilegium, ne extra prouinciam, & trans mare conueniri posset. Consultus fuit Gregorius IX. qui rescripsit, successorem Episcopi conueniri potuisse litteris prædictis contra prædecessorem impetratis, & compelli ab ipso Abbate pecuniam mutuò acceptam à prædecessore soluere: ex quo textu expressè colligitur, & deducit Glossa in eo, successorem conueniri posse litteris impetratis contra prædecessorem. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, ideò in ea specie successorem potuisse conueniri per rescriptum contra Episcopum Dunelmensem eius prædecessorem impetratum, & cogi pecuniam mutuò acceptam soluere, quia rescriptum impetratum fuit non sub nomine proprio, sed potius dignitatis, videlicet contra Episcopum Dunelmensem, & quia mutuum contractum fuerat intuitu dignitatis; & quoties debitum contrahitur ratione dignitatis, potest ille qui in dignitate successit, conueniri, & ad illius solutionem cogi, *cap.* 1. *de solut. cap.* 1. *de deposito*, *cap.* 2. *de precario*. Plura Fermosinus *in cap. quia*, *vers. de iudicijs*, *q.* 11. 12. 16. & 18. quia dignitas nunquam moritur, *cap. quoniam*, *de offic. deleg. cap. si gratiosè*, *de rescriptis in* 6. Molina *de primogenijs lib.* 1. *cap.* 10. *nu.* 15. Luna, & Arellanus *dicta antinom.* 3. *num.* 5. Vnde cùm Episcopus Dunelmensis semper idem crederetur, ideò rescripto impetrato contra prædecessorem successor conueniri valet.

Secundò præsenti assertioni obstat textus difficilis, licèt vulgò notus, *in cap. quia*, *vers.* 11. *de iudicijs*, vbi pro- 11 Explicatur cap. quia, de iudic.
ponitur Petrum certam Ecclesiam per violentiam occupasse, & cùm Ioannes spoliatus rescriptum impetraret, vt restitueretur illi sua Ecclesia, Petrus decessit: quæsitum fuit à Cœlestino III. vtrum Episcopus Vvintoniensis, & Abbas S. Albani, iudices dati in rescripto, possent procedere aduersus successorem Petri, qui successit in prædicta Ecclesia? Et Cœlestinus III. decreuit virtute talis rescripti contra Petrum impetrati, conueniri posse successorem in ipsa Ecclesia: igitur quia rescriptum transit ad successorem. Quam difficultatem vt effugiat Glossa *in d. cap. quia*, quam sequuntur antiquiores ibi, docet textum illum accipiendum esse de successore vitioso sciente; quo casu cùm vna & eadem persona credatur cum defuncto, vt docet Glossa *in verbo Quod idem*, *in cap. denique* 7. *quæst.* 1. non immeritò per rescriptum obtentum contra antecessorem successor conuenitur: quæ interpretatio adstruitur *ex cap. sæpè* 18. *de restit. spol.* vbi contra vitiosum successorem competit remedium possessorium personale perinde ac contra ipsum spoliantem, ex ratione ibi adducta, quæ ad casum textus *in d. cap. quia*, protrahenda est, quo modo etiam intelligitur textus *in cap.* 1. *de alienatione iudicij*. Quæ interpretatio probatur ex ipso textu, provt iacet post Concilium Lateran. *titulo de spoliat. cap.* 9. vbi loco verbi, *Ingressus*, quod vulgò habetur, legitur, *intrusus*; quod significat vitiosam possessionem, *cap. cùm iamdudum* 18. *de præbendis*, *cap. veniens* 15. *de accusat. cap.* 3. *de excessibus Prælat.* Verum hæc interpretatio admitti non debet, quia non constat in iure, successorem scienter in vitio eandem personam censeri cum antecessore; & fictio sine lege introduci non potest, *l. si fortè* 8. *ff. de castrensi peculio*: vbi Bartolus, Menochius, *lib.* 1. *de præsumpt. cap.* 9. *num.* 18. Castillo *lib.* 3. *controu. cap.* 19. Immo si sedulo perpendamus textum *in d. cap. sæpè*, contrarium ex eo deducitur: siquidem frustra nouum remedium Pontifex indulgeret, si vitiosus successor eadem persona cum antecessore crederetur; tunc enim certum est, interdictum *vnde vi*, contra eum competere, quemadmodum contra hæredem, & similes successores, *l.* 1. *§. vlt. ff. vnde vi*: deinde quia non constat *in d. cap. quia*, agi de vitioso successore, cùm id necessario non conuincat verbum, *intrusus*; immò aliquando intrusus dicitur is, qui cum bona fide, sed sine iusto titulo possessionem ingreditur, *cap. finali*, *de excessibus Prælat. quia* 5. *de concess. præb. cap.* 2. *de in integr. restit.* probant Menochius *de recuper. remedio* 15. *num.* 469. Frances *de intrusione*, *cap.* 1. Nec fauet traditæ interpretationi textus *in d. cap. sæpè*; nam verius est, rationem ibi ab Innocentio adductam subijci causa probandi ius nouum, quod ipse statuebat: quæ ratio ante illam constitutionem sufficiens non erat ad abrogandum ius ciuile. Nec etiam facit pro ea interpretatione textus *in d. cap.* 1. *de alienatione iudicij*; quoniam dicendum est cum Glossa ibi, verbo *commutationem*, quam sequuntur Cardinalis *q.* 5. ibi, Abbas *n.* 5. Bellamera *num.* 12. Antonius *in cap. P. & G n.* 19 *de officio deleg.* textum illum accipiendum esse ex speciali prohibitione Pontificis causa coercendi fraudem illius, qui vt elideret rescriptum Pontificis, in alium transtulit rem, de qua coram delegato futura erat controuersia: quare mirum non est, rescriptum in eo casu ad successorem, contra hucusque tradita in hoc commentario, protrahi. Cui interpretationi mirè conueniunt verba illa, *Nos igitur contra prædictam calliditatem*, &c. Qua etiam interpretatione accipi possunt textus *in cap.* 1. *cap. super eo*, *de officio deleg. cap. veniens*, *de testibus. cap. proposuit*, *de concess. præb. cap. cùm vniuersorum*, *de rerum perm. cap. pastoralis*, *cap. sedes*, *hoc tit* in quibus ex specialibus rationibus cauetur delegati iurisdictionem ad alias personas vltra expressas in rescripto extendi. Quare hac interpretatione, & alijs in eius commentario adductis, omissis, dicendum est, multum interesse, an rescriptum concipiatur in rem, an in personam? Primum non solum locum habet in persona rei, contra quam impetratur,

tratur, verùm & contra eius successorem, ex vi verborum, & mente concedentis, veluti si rescriptum ita concipiatur, vt Ecclesia restituatur; in qua specie loquitur Cœlestinus *in d. cap. quia*: secundum verò non datur in successore. Neque hæc distinctio insolens in iure est, siquidem frequenter occurrit in actionibus, *l. actionum 24. ff. de obl. & act. §. omnium, Instit. de actionibus*. Sic exceptiones aliæ sunt in rem, aliæ verò in personam, *l. 4. §. vltimo, ff. de doli except.* & pacta alia sunt realia, alia personalia, *l. iuris gentium, §. pactum, ff. de pactis*; & etiam restitutio interdum in rem, interdum in personam datur, *l. in causæ 13. §. finali, ff. de minoribus*: vnde rescriptum in rem ad successorem transit, *cap. dilecti, de foro compet.* non verò in personam conceptum. Nec hæc interpretatio refellitur ex eo, quod *in d. cap. quia*, mentio fiat personæ antecessoris, vt patet ex illis verbis; *Quia V. qui dicebatur in rescripto Ecclesiam detinere violenter*: vnde deduci videtur, rescriptum potiùs personale, quàm reale fuisse: nam huic difficultati, quam expendebam in commentario ipsius textus, responderi potest ex doctrina textus *in l. iuris gentium, §. pactorum, ff. de pactis*, vbi dicitur, plerumque euenire, personam pacto inseri, non vt personale pactum reddatur, sed vt demonstratur cum quo pactum initum est; cuius argumento idem in rescripto relato *in d. cap. quia V.* dici oportet, quod etsi persona in rescripto exprimatur, tamen eius effectus non in personam, sed in restitutionem dirigitur, & ita reale potiùs creditur, quàm personale.

12 Etiam opponi potest textus *in l. cùm quasi 30. ff. de fideicom. libert.* vbi asserit Vlpianus, decretum interpositum à Principe ad hæredem defuncti transire: igitur similiter rescriptum impetratum aduersus Titium, ad eius hæredem transit. Pro cuius textus expositione varia adduxerunt repetentes *ibi*, & *in l. si decesserit 4. ff. qui satisdare cogantur*; qui communiter asserunt, ideò in eius textus specie decretum interpositum, videlicet ex iusta causa abesse eum qui libertatem erat præstiturus, & si is iam decessisset, in hæredis personam transire, vt iuspatronatus eidem conseruetur ex SC. Dasumiano, *l. neque infantes 36. versiculo Quid, l. non tantùm 61. §. 4. de fideicom. libert.* quia illud decretum magis rem, quàm defuncti personam respiciebat; exemplo decreti interpositi super alienatione rerum minorum, quod in rem magis quàm in personam concipitur: vnde cum sit reale, non immeritò in hæredem transit. Diuersa est cùm quis promittit Titium in iudicio sistere; nam cùm hoc personæ cohæreat, non potest ad hæredem transire, ex regula legis *non solùm, §. tale, ff. de liberat. legata*: quo casu procedit textus *in d. l. si decesserit 4.* Nec obstabit si dicas, decretum interpositum in specie legis *cùm quasi*, ex eo nullum esse, quia iam decesserat is qui libertatem erat præstiturus, argumento legis *de qua re 74. §. cùm absentem, ff. de iudicijs, l. penultima, ff. quæ sententiæ sine appellat.* Nam respondeo, magnum discrimen versari inter sententiam, præceptum, & decretum: priora enim duo si contra defunctum ferantur, non valent, *dicto §. cùm absentem, d. l. penult.* cæterùm decretum, ex iusta causa abesse, interpositum, idest sustinetur contra defunctum *in d. l. cùm quasi*, quia mortuus iusta causa abesse dicitur, *l. mulieri 13. §. abesse, ff. de v. s.* notauit Albericus *in d. l. si decesserit, num. 2.*

Exponitur l. cùm quasi, de fideic. libert.

CAPVT XXXVII.

Idem *Abbati a S. Victoris.*

EX insinuatione Episcopi *b* Ambianensis accepimus, quod I. Clericum super eius prouisione ad ipsum præceptorias, & postmodùm ad vos exequutorias contra eum litteras impetrauit. *Et infra*: Quocirca mandamus, quatenus si nullæ monitoriæ super hoc præcesserint, exequutorijs supersedeatis eisdem, dummodo eædem exequutoriæ de monitorijs fecerint *c* mentionem: alioquin in exequutionis negotio iuxta directum ad vos pro ipso mandatum, ratione præuia procedatis.

NOTÆ.

1 a. *S. Victoris.*] Parisijs est monasterium S. Victoris, Canonicorum Regularium D. Augustini, à Ludouico VI. Crasso Rege Francorum anno 1113. constructum, non longè ab vrbe, de quo plura Fratres Sarmatani *tom. 4. Galliæ Christ. fol. 924.* Renatus Chopinus *lib. 1. de sacra pol. tit. 8. num. 5.* Cironius *in cap. 2. de statu monach. in 5. compil.* Bosquetus *in notis ad Innoc. lib. 2. epist. 122.* Eius Abbati Petro primo huius nominis, rescribit Pontifex *in præsenti*, & huius monasterij mentio fit *in cap. significauerunt, de testibus, cap. cùm dilectus, de elect. dicto cap. 2. de statu monach.*

2 b *Ambianensis.*] Gaufridi videlicet, qui floruit in ipsa Ecclesia temporibus Gregorij IX. vt referunt Chenu *in chronol. ipsius Ecclesiæ*, Cironius *in cap. ex litteris, de vita & honest. cleric. in 5. collect.* Ambianensis ciuitas, vulgò *Amiens*, dicta est totius Picardiæ Primaria, Rhemensis Metropolis suffraganea, vbi iuxta Hieronymum *in chron.* Gratianus Valentiniani filius fasces Imperij accepit; quare in C. Theodosiano plures constitutiones Valentiniani & Gratiani Ambiani datæ leguntur. Eius meminerunt Plinius *lib. 5. cap. 32.* Solinus *cap. 43.* Cæsar *lib. 8. cap. 2.* Marcellinus *lib. 25.* & alij, quos congerunt Fratres Sarmatani *tom. 2. Galliæ Christ. fol. 90.* Habet Ecclesiam Cathedralem D. Mariæ dicatam, cuius mentio fit *in cap. significantibus, de offic. deleg. cap. vnico, de clericis peregrin. d. cap. ex litteris.*

3 c Mentionem.] Nam instrumentum referens non valet, nisi relatum reperiatur, vt plura afferens docet Pareia *de instrum. edit. tit. 1. §. 3. resol. 3.*

COMMENTARIVM.

4 LIcèt generalem huius textus dicisionem omnes exponant *in cap. super 20. hoc tit.* pro peculiari tamen eius explicatione sciendum est, vsum litterarum Apostolicarum ad beneficia paulatim in Ecclesia cœpisse, & progressu temporis maximè inoleuisse, quibus iustis ex causis Romanis Præsulibus iustum, æquumque visum fuit necessitatem conferendi beneficia ordinarijs collatoribus imponere. Quamdiu enim Episcopi diligentes admodùm in munere sibi commisso fuerunt, singulis fuit seruata sua iurisdictio, *cap. peruenit 11 q. 3.* sed cum postea ipsi cœpissent abuti potestate conferendi beneficia, quam ex Pontificis concessione in suis Episcopatibus habebant, *cap. ad honorem, de authoritate & vsu pallij, cap. inaudita, de præsumpt. cap. qui se scit 2. q. 6. cap. conquerente, de officio ordinarij, cap. ex frequentibus, de instit.* eorum negligentia circa collationem in personas nõ idoneas, omissis dignioribus, fuit punita, *c. licèt, de supplend. c. 2. c. quia 5. c. dilectus 12 de concess. præb. c. ap. graue, eod. tit.* Cœperunt ergo clerici conqueri apud R. Pontificem, qui in gratiam plorum cœpit etiam excitare Episcoporum negligentiam, suis litteris ad beneficia vacantia, seu vacatura concessis, Petrus Greg. *lib. 1. de rescript. c. 6. n. 7.* & in præsenti Ioannes Dartis *de benefic. fol. 79.* Similes reseruationes Apostolicas ante Alexandrum III. notas fuisse probat Altesserra *de Ducibus c. 7.* & constat; siquidem Innocentius II. præbendam proximè vacaturam in Ecclesia Trecensi Guarino concessit. Petrus Cluniacensis *lib. 2. epist. 33. cum duabus sequent.* ibi: *Pro Guarino clerico monachum nostrum præcurrente, satis sobrium nobis Dominus Papa mandatum imposuit, vt si libera præbenda pateret, ei daretur; si non, prima quæ occurreret, præberetur.* Sanè ab Alexandro III. id genus prouisionum valde frequentatum fuisse, satis superque notum est ex varijs epistolis in hoc volumine compilatis, & ex epistola 43. apud Sirmundum *in calce epist. Petri Cellensis*, vbi ita scribit: *Pastoralis cura & solicitudo, quam licèt immeriti, disponente Domino gerimus, nos admonet propensiùs, & hortatur pro*

pro viris Ecclesiasticis, & præsertim pro his qui nullum habent Ecclesiasticum beneficium, & sunt bonæ opinionis, & famæ, solicitos semper & studiosos existere, & Ecclesiarum Prælatos, vt eis in competentibus beneficijs prouideant, propensiùs inuitare. Hac itaque ratione inducti, &c. Obseruarunt Florens, & Ioannes Acosta *ad hunc titulum.*

5 De diuersis litteris ad beneficia. Etiam sciendum est, litteras à R. Pontifice ante Tridentinum impetratas ad beneficium, triplicis generis fuisse, monitorias, præceptorias, & executorias. Monitoriæ erant quibus Pontifex ordinarijs collatoribus iubebat, seu admonebat, vt his, pro quibus scribebat, beneficia conferrent, si quæ tunc vacarent, vel proximè vacatura ad eorum collationem spectantia; primò enim Pontifex verbis mitioribus vtebatur, & primum rescriptum admonitionem potiùs, quàm iussum continebat: vnde litteræ illæ dicebantur monitoriæ, suasoriæ, exhortatoriæ, vt probat Cironius hic *circa finem*. Sequebantur deinde præceptoriæ, quæ strictiùs obligabant: illis Pontifex præcipiebat iisdem Ordinarijs, ad quos antea monitorias direxerat, vt conferrent beneficium vacans, vel vacaturum, *capitulo dilectus* 27. *de præbend.* dicebanturque præceptoriæ, ad similitudinem præceptorum Regiorum, de quibus passim in formulis veteribus, & in Capitularibus Caroli magni: aliquando tamen Pontifex vtebatur verbo *Hortamur*, & præceptum significabat, iuxta tenorem materiæ super qua rescribebatur, *cap. dudum*, vbi Glossa, 18. *quæst.* 2. istæ tamen litteræ non omninò obligabant ordinarios collatores; vnde inuentum fuit tertium genus litterarum exequutorialium. Exequutoriæ enim erant quibus mandabatur exequutoribus in ipsis litteris designatis, vt ordinarios collatores cogerent ad conferendum beneficium ei, qui gratiam impetrauerat, de quibus *in c. eam te* 7. *cap. constitutus* 19. *c. postulasti* 27. *cap. in nostra* 32. *cap. capitulum* 30. *cap. mandatum* 38. *cap. litteris* 39. *cap. Abbatem* 40. *cap. si proponente* 42. *hoc tit. cap. postquam* 13. *de præbend. lib.* 6. *cap. si soli, de concess. præbendæ, eod. lib.* Inter eas autem litteras hic ordo seruatur, vt monitoriæ, & præceptoriæ præcedant, exequutoriæ verò sequantur, licèt aliquando ex speciali gratia ab exequutorijs incipiatur, *cap. capitulum* 30. *hoc tit.* notat Glossa *in præsenti*: quare in hoc textu litteræ exequutoriæ, vt falsæ reijciuntur, si in eis dicatur monitorias, aut præceptorias præcessisse.

Sed cùm ordinarij collatores his litteris ægrè obtemperent, & alijs quàm impetratoribus, pro quibus scriptum erat, beneficia conferrent; nam illæ litteræ non ita Ordinarios ligabant, vt in contrarium facta collatio irrita, vel nulla esset, *cap. dilectus* 27. vbi Glossa *verbo Duxerit, de præb. cap. proposuit, de concess. præb.* nisi clausula irritans fuisset apposita, *cap. inter cætera, cap. dilecto, de præb.* vel nisi impetrator in Ecclesia, in qua expectabat præbendam, fuisset iam in Canonicum receptus, *d. cap. si postquam* 3. Innocentius III. *lib.* 1. *epist.* 113. aut exequutor litteris datus ante collationem inhibuisset, ne alij conferret beneficium, quo casu exequutor virtute suæ commissionis beneficium suæ collationi reseruat, *cap. tibi quidem, de præbend. lib.* 6. *cap. si soli, de concess. præb. eod. lib.* successit in locum harum litterarum vsus mandatorum, quæ strictiùs obstringunt ipsos Ordinarios, adhibitis etiam exequutoribus, quibus potestatem concedit Pontifex conferendi beneficium, si Ordinarius negligat, vel renuat conferre post præsentationem mandati legitimè, & suo tempore factam; beneficiumque adeò est impetranti affectum, vt alij conferri non possit, *cap. Apostolicæ* 22. *de præbend. in* 6. *cap. si Capitulo* 5. *de concess. præbendæ, eod. lib.* docent Petrus Gregorius *in cap. Capitulum, hoc tit.* Azor. 2. *part. institutionum, lib.* 6. *cap.* 32. 6

CAPVT XXXVIII.

Idem a *Nouiensi Episcopo*.

Mandatum *b* Apostolicum ad te *c* directum, vt Magistrum S. faceres in Canonicum recipi, & in fratrem Nouiensis Ecclesiæ, si *d* pro alio ibidem non scripsimus, qui huiusmodi gratiam prosequatur, alio iam beneficium per nostras litteras obtinente prosequi non teneris. Cùm super receptione duorum grauandi Ecclesiam antedictam non fuit intentio mandatoris.

NOTÆ.

1 a Nouiensi.] Nouiensis Ecclesia à Vaseo in Hispaniæ Chronico ponitur in Regno Galeciæ, vbi etiam à Ptolomeo describitur: sed esse in Tarraconensi prouincia, in ciuitate Nouionis, docet Petrus Gregorius *in præsenti*. Eius mentio fit *in cap.* 1. *de litis contest. cap. ad petitionem* 22. *de accusat. cap. pastoralis* 7. *de causa possess.*

2 b *Mandatum.*] Id est rescriptum; licèt enim mandatum dicatur de quocumque alio negotio, vt in Iure Ciuili, quoties mandatur alicui iudicium, cognitio, seu iurisdictio, *l.* 4. *ff. de officio eius*; propriè tamen rescriptum mandatum vocatur: vnde litteræ Principum dicuntur mandata & rescripta, *l.* 5. §. 1. *ff de censibus*.

3 c *Directum.*] Vt ordinarium collatorem; aliquando enim rescribitur ipsi collatori, vt conferat; aliquando verò alteri, vt faciat exequi litteras monitorias, vt dixi in textu antecedenti. Episcopo etiam aliquando istæ litteræ mittuntur, vt *in cap. si soli, de concess. præb. lib.* 6. aliquando Episcopo, & Capitulo, vt *in cap. litteris, hoc tit. cap. fin. de præb. lib.* 6. *cap. nonnunquam, cap. tantùm, cap. eam te* 7. *hoc tit. cap. si Capitulo, de concess. præb.* secundùm naturam beneficij, de cuius collatione agitur, Petrus Gregorius *hic*.

d *Si pro alio.*] Hæc clausula hodie inest in rescriptis Apostolicis: & licèt apponatur in numero plurali, sufficit quod verificetur in singulari, vt secundæ litteræ vires non habeant. Plura de hac clausula adducens docet Barbosa *de clausulis, claus.* 167. Et nos textum hunc exposuimus *in cap. Capitulum, hoc tit.* 4

CAPVT XXXIX.

Idem.

a Litteris Apostolicis ad vos directis, vt G. Clericum reciperetis in Canonicum, & in fratrem, nisi pro alio fuisset per nos Ecclesia vestra grauata, mandatum nostrum vos exequi volumus, & mandamus. Non obstante, quod T. Subdiaconum per nostras litteras exequutorias recepistis, qui à bonæ memoriæ *b* H. prædecessore nostro monitorias impetrauit. Cùm factum prædecessoris nostri potiùs quàm nostrum fuerimus *c* prosequuti.

NOTÆ.

1 a Litteris.] Videlicet monitorijs, præceptorijs, & exequutorijs, de quibus latè Staphileus, Gomez, & Rebuffus *tit. de mandatis Apostol.* Azor *tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 32. Moneta *de commutat. cap.* 6. *num.* 264. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de rescriptis, cap.* 4. & nos etiam egimus *in c. ex insinuatione, hoc tit.*

b *H.*] Honorio videlicet III. 2

c *Prosequuti.*] In clausula enim, *Si pro alio non scripsimus*, continentur prouisi ab eomet Pontifice, non verò pronisi à prædecessoribus eius. Barbosa *de Clausulis, claus.* 167. 3

N O-

CAPVT XL.

Idem.

ABbatem *a* qui mandatum Apostolicum iam recepit, vt S. Clerico in *b* aliquâ Ecclesiarum sui monasterij prouideret, & per litteras generales ad diœcesanum Episcopum obtentas, vt in Diœcesi sua (vbi pro alio scriptum non esset) faceret prouideri, cogi iuris ratio non permittit, nec super conferendis Ecclesijs, aut beneficijs aggrauari, etiamsi facultatem habeat Diœcesanus per easdem litteras prouidendi.

NOTÆ.

1 a ABbatem.] Ad quem spectabat collatio beneficiorum, aut virtute priuilegij, aut præscriptionis, aut consuetudinis, vt hic Interpretes supponunt, & exponunt.

b *In aliqua.*] Quæ consueuit regi per clericum sæcularem, aliàs per regularem non posset conferri Clerico sæculari, nisi expresse in ipsis litteris Apostolicis hoc præscriberetur, *cap. cùm de beneficio, de præb. lib. 6.* iunctis traditis à Barbosa *ibi*; non enim quodlibet beneficium potest obtineri virtute mandati Apostolici: nam litteræ expectatiuæ non extenduntur ad dignitates Ecclesiasticas, *cap. cùm in cunctis, de præbendis in 6. Clementina 1. eodem tit.* nec ad beneficia iurispatronatus, *cap. dilectus, de iurepatronatus:* nec ad beneficia quibus cura animarum inest, *Clementina vlt. de rescriptis:* nec ad iam suppressa, & extincta, *cap. cùm accessissent, de constitutionibus,* vel iam vnita, *Clementina 1. §. quædam, de excess. Prælat.* & alia de quibus Azor *lib. 6. 2. parte, cap. 32.* vnde hic debet Abbas conferre beneficium sæculare sæculari. Quæ ad hunc textum spectant, exposuimus *in cap. Capitulum, hoc tit.*

CAPVT XLI.

Idem.

AB excommunicato qui contra statuta Concilij *a* generalis asserit se ligatum, litteris ad *b* excommunicatorem obtentis, vt si est ita, sine difficultate absoluat eundem, & *c* alijs deputatis iudicibus, qui (eo non parente) mandatum Apostolicum exequantur: non excommunicatori (qui de facto suo certus esse debet, licèt hoc deferatur eidem) sed illis cognitio demandatur.

NOTÆ.

1 a COncilij generalis.] De quo *in cap. sacro, de sent. excom.* Sed cùm sententia excommunicationis, monitione præmissa, licèt iniusta, valida tamen sit, vt probat latè Gibalinus *de censuris folio* 183. inde hic agitur de absolutione illius; quod admodum difficile putarunt antiquiores, & Petrus Gregorius *hic.*

2 b *Ad excommunicatorem.*] Plerumque enim iudex superior remittit reum absoluendum ad inferiorem, à quo fuit prolata sententia, quia iudex inferior etiam post appellationem interpositam habet potestatem reuocandi grauamen, & sic absoluendi ab ipsa censura, *cap. si à iudice, de appellat.* Quod enim dicitur *in cap. cùm appellationibus, de appellat. lib 6.* iudicem videlicet inferiorem post appellationem abdicasse omnem iurisdictionem, accipiendum est ita, vt semper retineat potestatem absoluendi à censura à se inflicta, vt docet Ioseph Gibalinus *de censuris folio 416.* & sic iuxta Iuris regulas rectè Petrus Gregorius *in præsenti* ait, remissum fuisse reum iudici inferiori, vt ab eo absolueretur.

c *Alijs.*] Non solùm ipse iudex, qui excommunicationem protulit, potest ab ea absoluere, verùm & superior ab eo delegatus, seu datus, vt probat Gibalinus *de censuris fol. 412.* & nos dicemus *in cap. 8. de officio Ordin.* 3

Textum hunc exposui suprà *in cap. dilectus 26.* vbi de excommunicatis rescriptum impetrantibus validè, vel inualidè egi.

CAPVT XLII.

a Idem.

SI proponente aliquo, nondum se beneficium Ecclesiasticum assequutum, super prouisione ipsius (licèt minùs competens obtinentis) rescriptum Apostolicum de hoc mentionem non faciens impetretur, illud veluti fraudulenter obtentum dicimus non valere.

NOTÆ.

1 a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui motu proprio, & à nemine consultus præsentem constitutionem edidit. Pro explicatione doctrinæ quam disputaui suprà *in cap. ad aures 8. hoc titulo,* vide ibi dicta, ex quo commentario præsens supplendum est.

CAPVT XLIII.

Idem *Episcopo a Parisiensi.*

QVia nonnulli diuersis modis litteris Apostolicis abutuntur, statuimus vt quicumque obtentas sub nomine suo litteras alijs eiusdem nominis tradunt *b*, qui quos volunt, fatigant indebitè per easdem; & qui eas tali modo recipiunt, quique illos contra quos nihil habent quæstionis, faciunt in iudicium euocari, aut litteras ipsas ad *c* futuras trahunt controuersias, quæ nondum fuerant tempore impetrationis exortæ; seu quemquam super vno negotio, vel etiam malitiosè super pluribus personalibus actionibus, quæ sub vno *d* iudice possent tractari commodiùs, per varias litteras coram diuersis iudicibus trahunt, vt laboribus fatigatus & sumptibus, vel compellatur componere,

ponere, vel cedere iuri ſuo: aut reus actorem eodem tempore ad diuerſa loca, vel indeterminatè ad villam, quæ commune cum pluribus eiuſdem prouinciæ villis habet vocabulum, citari procurat, vt dum non comparuerit, excommunicetur quaſi contumax, & ſic eum à ſua intentione repellat: earumdem litterarum commodo careant, & aduerſarijs in moderatis e expenſis, ac damnis, quæ propter hoc eos pertuliſſe conſtiterit, condemnentur.

NOTÆ.

1 a *Pariſienſi.*] Pariſienſis vrbs Galliarum primaria, Regni caput, de qua Ludouicus Calcondillas, *lib. 2. hiſtoriæ*, ſic ait: *Vrbs maxima eſt ciuitas Pariſiorum, ſedes eſt & caput totius regni, ſiue pulchritudinem, ſiue multitudinem populi, mores ciuiles, atque humanitatem conſideres.* Lutetia dicitur à Cæſare *lib. 7.* Strabone *lib. 4. Regni Galliæ*, & Principum ſedes eſt: plura de eius origine & magnitudine tradunt fratres Sarmatani *tomo 1. Galliæ Chriſt. folio 396.* Chenut *in Chronol. ipſius Eccleſiæ.* Cathedralem eius Eccleſiam conſtruxit, & B. Virgini dicauit Childebertus, vt referunt Fortunatus *lib. 2. cap. 11* Aymonius *de geſtis Francorum, lib. 3. cap. 37.* Temporibus Gregorij IX. tantùm Epiſcopali Cathedra decorata erat, poſteà à Gregorio XV. poſtulante Ludouico XIII. anno 1623. in Metropolin erecta fuit. Eius Epiſcopo Guillelmo, qui ex Eccleſia Antiſſiodorenſi translatus fuit, reſcribit in præſenti Gregorius.

b *Tradunt.*] Hanc partem expoſui *in cap. nonnulli 28. §. Sunt, hoc tit.* 2

c *Ad futuras.*] Niſi per eas litteras conſeruatores concedantur, qui pro iniurijs coercendis ad futura negotia dari ſolent, vt probaui *in cap. ad hæc 16. hoc tit.* 3

d *Sub vno iudice.*] Omnia enim quæ ad eandem cauſam pertinent, coram eodem iudice ſunt tractanda, *l. non cogitur 22. ff. de iudic. l. nulli 10. C. eod. l. fin. ff. rem pupilli, l. omnes 5. Cod. arbitrium tutelæ, cap. diſpendia, hoc tit. in 6. l. 12. tit. 1. lib. 8. recopil.* Explicant Carleual *de iudic. tit. 1. diſp. 2. num. 899.* & *tomo 2. tit. 1. diſp. 2. num. 5.* Petrus Barboſa *in l. ſi quis poſtquam, num. 90. ff. de iudic.* 4

e *Expenſis.*] Si contradicta fuerit cum effectu, *cap. ex tenore, hoc tit. cap. diſpendia, hoc tit. in 6. Clement. 1. eod. tit.* id eſt ſi duplicibus litteris vtatur, non ſi plura reſcripta impetrauit, & eis non vtatur; nam tunc impetrator propter affectum tantum non punitur, vt probat Anguianus *lib. 3. de legib. cap. 8. num. 45.* 5

TITVLVS IV.

De Conſuetudine.

CAPVT I.

Gregorius *in Regeſtro, ad Felicem Epiſcopum* a *Meſſanenſem.*

Onſuetudines quæ Eccleſijs grauamen noſcuntur b inducere, noſtra nos decet conſideratione remittere, ne illuc aliqua cogantur inferre, vnde ſibi inferenda debent potiùs expectare. Clericorum ſiquidem aliorum conſuetudinem te oportet illibatam ſeruare, eiſque annis ſingulis, quæ ſunt conſueta c tranſmittere. Nobis autem de cætero, ne quid tranſmittere debeas d inhibemus. Et quoniam non delectamur e xenijs, f palmatianas quas tua direxit. Fraternitas, cum gratiarum actione ſuſcepimus: ſed eas, ne quod exinde potuiſſes ſentire diſpendium, digno fecimus pretio g venundari, & id fraternitati tuæ tranſmiſimus ſigillatim. Sed quia charitatem tuam ad nos venire velle cognouimus, ſcriptis præſentibus admonemus, vt ad veniendum non debeas laborem aſſumere, ſed ora pro nobis, vt quantò nos itineris interualla diſſociant, tantò animis noſtris ad inuicem, Chriſto adiuuante, ſimus in charitate coniuncti: quatenus nos alterna obſecratione iuuantes, ſuſceptum officium venturo integrum iudici reſignemus.

NOTÆ.

1 a *Meſſanenſem.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* in ipſo regeſtro D. Gregorij, v *lib. 1. epiſt. 64.* reperitur textus hic. Meſſana perantiqua, & præclara Siciliæ ciuitas eſt, cuius meminerunt Strabo *lib. 6.* Polybius *lib. 2.* relati ab Abbate D. Rocho Pirro *tomo 1. Siciliæ ſacræ, notitia 2.* Habet Eccleſiam Cathedealem à temporibus Apoſtolorum; ſiquidem, vt aliqui volunt, à D. Paulo primus Meſſanæ Epiſcopus Bachirius fuit conſecratus; ſeu, vt alij volunt, D. Petrus primum ibi Epiſcopum conſtituit: quas opiniones examinat D. Rochus Pirro *d. notitia 2.* vbi de veritate epiſtolæ miſſæ à Deipara Virgine Meſſanenſibus agitur. In præſenti reſcribit Gregorius Felici eius Eccleſiæ Epiſcopo, cui & alias epiſtolas miſit, vt conſtat *ex lib. 1. indict. 10.* & *lib. 12. indict. 7. epiſt. 10. & 32.* eiuſque mentio fit *in cap. quædam 35. quæſt. 3. cap. ad Sedem 35. quæſt. 5.* & de eo plura D. Rochus Pirro *vbi ſuprà.*

2 b *Inducere dignoſcuntur.*] Horum verborum occaſione omnes repetentes in præſenti agunt de conſuetudinibus à laicis introductis, per quas grauamen Eccleſijs infertur: ſed ſi rectè huius textus integra littera perpendatur, prout eam damus ex dicta epiſtola 64. à D. Gregorio non improbantur conſuetudines laicorum, ſed Epiſcoporum, clericorumque, qui eas cum magno Eccleſiarum diſpendio introducere intendebant.

c *Tranſmittere.*] Iubet Gregorius piam conſuetudinem grauamen non inferentem Eccleſijs obſeruari. Illis enim ſæculis in vſu erat, vt clericis quotidie vltra præbendam aliqua diſtributio daretur. Iuo Carnotenſis *epiſt. 219.* Ampliùs & Clerici, vt ſuos Epiſcopos colerent, ac debito honore proſequerentur, certis temporibus eulogias illis mittebant. Concilium Meldenſe *can. 45.* ibi: *Presbyteros eum voluntarijs eulogijs tempore congruo viſitare, & venerari Epiſcopos ſuos.* Leo IV. *epiſt. 2. ad Epiſcopos Britan.* ibi: *De eulogijs ad ſacra Concilia deferendis nihil inuenimus à maioribus terminatum, ſed ſicut vnicuique Presbytero placuerit.* Hincmarus Rhemenſis: *Nolite quaſi pro aliquo adiutorio ad quamcumque rem denarios apud Presbyteros poſtulare, nec eulogias exigatis; ſed ſicut fortè commodum fuerit aliquid offerre, cum gratiarum actione ſuſcipite.* Nec ſolùm Clerici Epiſcopis proprijs eulogias mittebant, verùm & ipſi Epiſcopi Clericis, cæteriſque fidelibus per vicos & pagos diſperſis, vt ſic in vnius orthodoxæ Religionis Chriſtianæ communione viuere crederentur, vt obſeruarunt Albaſpinus *lib. 1. obſeru. cap. 8.* Benedictus Ephtenus *lib. 4. diſquiſit. monaſt. tract. 4. diſq. 4.* & illis ſæculis cœpit vice eulogiarum panis benedictus mitti, quod Synodus Laodicena *can. 14.* ſic prohibet, *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per feſtiuitatem paſchalem ad alias parochias mitti minimè oportere.* Pius Pontifex in ſuo decreto, quod extat *tomo 1. Concil.* & explicat Baronius *anno 313. num. 52.* Iſtas autem eulogias ab excommunicatis, & extra gremium Eccleſiæ exiſtentibus accipere non licebat. Concilium Laodicenum

dicenum *can.* 52. *Quod non oporteat hæreticorum eulogias accipere*. Aliæ etiam erant eulogiæ, quas amici inter se ad inuicem mittebant, quarum plura exempla extant apud Paulin. *epist.* 1. *ad Seuer.* & *epist.* 4. *ad August.* & esculenta, aliaque munuscula vice eulogiarum mittebantur, vt constat ex vita Frontoni, quæ extat *tomo* 1. *in vitis Patrum*, vbi quidam diues vice eulogiarum illi misit camelos, & alias res. Munera etiam S. Antonium suis benefactoribus mittere consueuisse, refert S. Athanasius *in eius vita*, *cap.* 26. Similiter Eustachius mittebat D. Hieronymo armillas, columbas, canistrum fructibus plenum, vt ipse Sanctus testatur *epist.* 19. & etiam Marcella eidem Sancto mittebat saccum, calices, & similes res, pro quibus illi gratias agit *epist.* 20. Etiam nomine eulogiarum reliquiæ Sanctorum mittebantur. Greg. Magnus *lib.* 11. *epist.* 49. *Eulogias verò S. Marci à beatissima Fraternitate vestra transmissas, cum ea charitate quâ transmissæ sunt, secundùm notitiam earum suscepimus*. Et *lib.* 2. *epist.* 13. & 47. & *lib.* 7. *epist.* 34. & 128. Hanc igitur consuetudinem transmittendi aliquid ad inuicem iubet Gregorius illibatam seruari, cùm per illam grauamen Ecclesijs non inferatur, sed tantùm communio fidelium conseruetur, & demonstretur.

4 d *Inhibemus*.] Non solùm Clerici, vt honorarent Episcopos, munera illis mittebant, verùm & ipsi Episcopi Romanum Pontificem vltroneis muneribus, & largitionibus debito honore prosequebantur, vt constat ex pluribus epistolis ipsius Gregorij Magni, præcipuè ex dicta epistola 49. & alijs, quas illustrat Nicolaus Lemaistre *lib.* 2. *de iuribus Episcop. cap.* 3.

5 e *Xenijs*.] Xenia, siue enecnia, sunt munera, seu munuscula quæ inter consanguineos, aliasque personas mitti solent. Apud Romanos à prouincialibus prouinciarum Rectoribus xenia mittebantur, *l. solent* 6. §. 3. *ff. de officio Proconf.* quæ deinceps offerri, seu mitti vetarunt Imperatores *in l. vnica Cod. Theod.* ne damna prouincialibus infligerentur. Plinius *lib.* 5. *epist. ad Valeriam*: *Quàm iuuat, quod in causis agendis non modò pactione & munere, verùm etiam xenijs abstinui*. Quem locum illustrat Fredericus Brumer. *ad leg. Ciciam cap.* 7. Etiam Principibus mittebantur xenia, *l. laudabile* 4. *C. de officio diuers.* Esculenta etiam & poculenta pro xenijs mitti solebant, de quibus *in cap. si diligenti*, *de decimis*, *in quinta compil. Nisi forsan aliqua xenia sint*. Et generaliter pro muneribus xenia ponuntur in Concilio Aurelianensi I. *can.* 10. *Vt nullus Presbyter ad introitum Ecclesiæ xenia donet*. Plura de xenijs Demsterus *ad Rosinum*, *lib.* 1. *fol.* 39. & 40. Claudius Minois *in emblem.* 45. *Alciati*, Cironius *in d. cap. si diligenti*, Cuiacius *in l. & quia* 6. *ff. de iurisd.* Ritherurfius *in notis ad Saluian. fol.* 562. Bartolinus *in annot. tom.* 6. *thesauri*, Tamayus à Salazar *in Martyr. Hisp. tomo* 1. *fol.* 7. Prateius, Brissonius, & alij *de verbis Iuris*, *verbo Xenia*, Brumerus *ad leg. Ciciam*, *cap.* 7.

6 f *Palmatianas*.] Earum meminit Imperator *in l.* 1. *C. de grege domin. lib.* 11. Palmatianæ sunt fructus palmæ, quos nos vulgò appellamus, *Datiles*, Zerda *in aduersar. cap.* 176. *num.* 19. Meursius *in Glossario*, *verbo Palmatiana*.

7 g *Venundari*.] Gregorius vendere iussit palmatianas, & pretium Episcopo Messanensi misit, quia Romæ magnæ æstimationis erant, cùm solùm asportarentur ex Africa, vbi dantur; tantùm enim in illis partibus Africæ, propter nimium calorem producuntur, vt notat Laguna *ad Dioscoridem lib.* 1. *cap.* 126. vnde cùm Gregorius respuisset xenia, multò magis palmatianas, quæ non sine magno dispendio Ecclesiæ Messanensis illi mittebantur.

COMMENTARIVM.

8 *Conclusio traditur, & probatur.* EX fragmento huius epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto, sequens communiter deducitur conclusio. *Consuetudines, quæ grauamen Ecclesiæ inferunt, obseruari non debent*. Probant eam textus *in cap. mala*, 8. *dist. cap. vsus*, *cap. consequens*, 11. *dist. cap. omnia*, 12. *dist. cap. ad nostram*, *cap. cùm venerabili*, *cap. finali*, *hoc tit. cap. cùm causa* 8. *de re iudic. cap. cùm terra*, *de elect. cap. ex frequentibus*, *de instit. cap.* 1. *de his quæ fiunt à maiori parte*, *cap. clerici* 8. *de iudicijs*, *cap. quantò*, *de censibus*, *cap. noueris*, *de sent. excommun. cap.* 1. *hoc tit. in* 6. *cap. vnico*, *de clericis non resid. eod. lib. cap.* 2. *de pœnit. & remiss. eod. libr. Clement.* 2. *de rebus Ecclesiæ*, Concilium Salisburgense tempore Martini V. *can.* 3. *Consuetudines, quæ grauamen Ecclesijs inducere dignoscuntur, inualidas publicamus*. Authentica *cassa*, *Cod. de sacros. Eccles.* Illustrant vltra relatos à Barbosa in nostro textu, Azor *tom.* 1. *institut. lib.* 9. *cap.* 19. Suarez *de legib. lib.* 7. *cap.* 18. & 19. & *in defens. fidei*, *lib.* 4. *cap.* 32. Martha *de iurisdict.* 4. *part. centuria* 1. *casu* 63. Sanchez *de matrim. disput.* 4. *per totam*, Basilius *eodem tract. lib.* 6. *cap.* 5. & 6. Rochus de Curte & Sahagun *in cap. finali*, *hoc tit.* Hallier. *de sacris elect. art.* 4. *sect.* 7. *cap.* 1. Canisius *in dicto cap. vltimo*, Sichardus *in rubrica Cod. quæ sit longa consuetudo*, *num.* 13. Gratianus *tom.* 5. *disceptat. cap.* 894. *num.* 27. Alij relati ab Hunnio *in excyclop. tit.* 4. *quæst.* 2. *de consuetudine*, Lælius Mancinus *genial. centuria* 2. *cap.* 107. & 108. Bocerus *tom.* 1. *clas.* 1. *disput.* 4.

9 *Impugnatur præsens assertio.* Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti consideratione: nam consuetudinis non leuis authoritas est, *l.* 2. *Cod. quæ sit longa consuetudo*, vtpotè ipsis legibus antiquior, vt ex *l.* 1. *ff. de curatore furiosi*, probat Goueanus *in l.* 2. *de vulgari*: imò consuetudinem esse alteram naturam, probat Philo Iudæus *lib. de Abrahamo*, ibi: *Inueterata consuetudo plerumque tantùm potest, quantùm natura*. Philosophus *lib.* 7. *de moribus*; & in hoc sensu consuetudinem pro natura, & è contra, accipi *in l. si quis posthumus* 9. *ff. de liberis & posthumis*, *l. sed si damnum* 9. §. *si ipse seruus*, *ff. de peculio*, *l. in causa*, §. *idem Pomponius*, *ff. de minoribus*, *l. item*, §. *quemadmodum*, *ff. locati*, *l.* 2. §. *ex his legibus*, *ff. de origine iuris*, notat Vasconcellus *ad nostrum titulum*. Consuetudo enim est ius moribus vtentium introductum, habens vim legis, *l. de quibus*, *ff. de legib. l.* 1. *ff. de aqua pluuia*, *cap. consuetudo*, 1. *dist.* §. *fine scripto*, *Instit. de iure naturali*, Seneca *lib.* 5. *de benefic. cap.* 21. ibi: *Multa legem non habent, neo rationem, ad quæ consuetudo vitæ humanæ lege omni valentior dat habitum*. Cuiacius *lib.* 20. *obseru. cap.* 1. Reuatdus *de authoritate prudentum*, *cap.* 16. Donellus *lib.* 1. *comment. cap.* 10. immò laudabilior est sæpiùs consuetudo, quàm lex, cùm lex coactum ius, consuetudo verò sit voluntarium; lex in tabulis, consuetudo in animis custodiatur: & vera legis interpres est, *cap. cùm dilectus*, *hoc tit. l. si de interpretatione*, *ff. de legibus*: superat legem, siquidem destruit, abrogat, emendat, *d. l. de quibus*, *cap. finali*, *hoc tit.* §. *finali*, *Instit. de except.* Cuiacius *lib.* 2. *feudorum*, *cap.* 1. Duarenus *lib.* 1. *disput. cap.* 32. Petrus Faber *lib.* 2. *semest. cap.* 22. & certum principium iuris est, consuetudinem legitimè præscriptam esse seruandam, *l. cùm de lanionis*, §. *asinam*, *ff. de fundo instructo*, *l. si seruus plurium*, §. *finali*, *ff. de legat.* 1. *l. si publicanus*, *in fine*, *l. licitatio*, §. *eadem*, *ff. de publicanis*, *l. non tamen*, *ff. de donat. l.* 3. *Cod. de Episcop. audientia*, *l. si quis donaturus*, *ff. de vsufructu*, *l. venditor*, §. *si constat*, *ff. communia prædiorum*, *l. quod si nolit*, §. *qui assidua*, *ff. de ædilit. edicto*; *l. si fundus*, *ff. de euictionibus*, *l.* 3. §. *vlt. ff. de testibus*, *l. sine hærede*, §. *Lucius*, *ff. de adminis. tut. l. cùm alimenta*, *ff. de alimentis*, *l. nummis*, *ff. de pollicit. l. semper*, *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *ff. de decur. l.* 1. §. 1. *ff. de albo scribendo*, *l. vt gradatim*, §. *etsi lege*, *l. honor*, *l. munerum*, §. *mixta*, *ff. de munerib. & honorib. l.* 1. *Cod. de pascuis publicis*, *l. vsum aquæ*, *Cod. de aquæductu*, *l. si non speciali*, *Cod. de testam. l. in totum*, *Cod. de ædificijs priuatis*, *l. ob metallum*, *Cod. de metallis*, *lib.* 12. *l. super*, *C. de iure fisci*, & veteres consuetudines fidei non contrarias obseruandas esse docent *in cap.* 2. *de frigidis*, & Gregorius *in epist. ad Episcopos Angliæ*, ibi: *Mihi placet, vt siue in Romana, siue in Gallicana, siue in qualibet Ecclesia inuenisti, quod plus omnipotenti Deo placere possit, solicitè eligas*. Et prouinciarum priuilegia ex consuetudine metienda esse statuit Synodus Nicæna *can.* 6. ibi: *Antiqui mores obtineant*. Idemque posteà Synodus Ephesina constituit *can.* 7. Igitur consuetudo, si legitimè præscripta est, etsi grauamen exinde Ecclesiæ sequatur, obseruanda est. Augetur hæc dubitandi ratio ex varijs iuris testimonijs, in quibus consuetudo cum Ecclesiæ grauamine admittitur, & approbatur; nam quis negabit consuetudinem non soluendi decimas, Ecclesiæ grauamen inferre, & tamen approbatur *in cap. cùm sint homines*, *cap.*

cap. Apostolicæ, *cap. in aliquibus*, *de decimis*. Similiter consuetudo percipiendi fructus præbendarum Ecclesiæ valdè damnosa est, cùm per eam minuatur cultus diuinus; & tamen approbatur, *cap. penult. de constit.* Similiter consuetudo permittens clericis testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, non leue grauamen infert Ecclesiæ, quæ succedere in eis debebat, *ex cap. 1. cap. cùm in officijs*, *de testam.* & tamen talis consuetudo obseruatur, *cap. relatum*, *el 2. de testam. l. 13. tit. 6. part. 1.* dicemus *in d. cap. cùm in officijs*: ergo consuetudo, quantumcunque grauamen Ecclesiæ inferens, obseruanda est.

10 De iure non scripto. Sed antequam huic, & alijs difficultatibus satisfaciamus, aliqua præmittenda sunt: & primò sciendum est, ius Ecclesiasticum, sicut & ius ciuile, constare iure scripto, & non scripto, *cap. Catholica*, 12. *dist.* vnde iudices cognitores in Concilio Chalcedonensi rectè petierunt ab Anastasio Episcopo Nicæno, qua ratione probare vellet Ecclesiam Basilinopoleos subiectam esse Nicænæ, an secundùm canones, an ex consuetudine aliqua, *in actione* 13. & annis aliquot superioribus Faustinus Legatus Romanæ Ecclesiæ dixerat in præfatione Concilij Africani, aliqua teneri canone, aliqua verò consuetudine: quare Photius *in Nomocan. tit. 1. cap. 3.* rectè adnotauit Ecclesiasticam consuetudinem non scriptam, perinde ac legem seruari. Quidquid enim sacris Scripturis, Conciliorum Canonibus, Pontificum decretis definitum est, ius scriptum dicitur: quod verò à maioribus acceptum per manus traditum, seu generali consuetudine receptum est, ius non scriptum appellatur; & hoc duplex est, publicum videlicet, & priuatum: publicum circa res sacras, quod traditionibus Ecclesiasticis constat; priuatum circa res humanas ex vsu hominum proueniens, quod dicitur consuetudo, *cap. consuetudo*, 1. *dist. cap. consuetudinis*, 11. *dist.* Et sicut ius non scriptum apud Romanos præcessit omnes leges, etiam duodecim Tabularum, *l. 1. ff. de curat. furiosi*, Goueanus *in l. 2. num. 1. ff. de vulgari*: ita traditiones Ecclesiasticæ, omnia Concilia, & Pontificum decreta præcesserunt. Primis enim illis temporibus Ecclesiæ nascentis fideles traditiones Ecclesiasticas obseruabant absque vlla scriptura. D. Chrysostomus *homil. 4. in epist. 2. ad Thessalon. Vnde perspicuum est, non omnia Apostolos tradidisse per epistolam, sed multa etiam sine scriptis, & ea esse fide digna; quamobrem Ecclesiæ quoque traditionem censeamus esse fide dignam.* Et de hoc iure non scripto expenditur illud D. Pauli *ad Timoth. cap. 6. Depositum custodi*; id est traditiones Ecclesiæ. Irenæus *lib. 3. cap. 3.* Triplex genus est traditionum. Primum iuris diuini, de quibus in Synodo 5. Constantinopol. *actione* 10. in 7. Synodo, *actione* 1. Trident. *sess.* 4. & intelligitur D. Paulus ad Hebræos, *Quod non habemus scriptum in Euangelio*: & 1. *ad Corinth. cap. 15. 16. & 20.* ideò dicitur Euangelium datum esse in corde Ecclesiæ, quia constat datum esse per traditionem ab ipso Christo Domino, & ab eo accepisse Apostolos, & ab ijs traditum Gentibus. D. Paulus 2. *ad Timoth. cap. 2.* & *ad Thessalon. cap. 2.* Exempla harum traditionum extant *in cap. Ecclesiasticarum*, 11. *dist. cap. cùm Marthæ*, *de celebrat. Miss.* Trident. *sess. 24. cap. 1.* & *sess. 22. cap. 2.* & alijs congestis à Fr. Antonio Perez *in Pentat. fidei*, *integro volum. de tradit.* Suarez *lib. 7. de legibus*, *cap. 4. à num. 9.* & *de fide disp. 5. sect. 4.* Ideò in his traditionibus Ecclesia non potest dispensare. Trident. *sess. 21. cap. 2.* Secundum genus traditionum est earum, quæ ab Apostolis institutæ sunt propria Apostolica authoritate: quasdam referunt ipsi Apostoli, 1. *ad Timoth. cap. 2. & 5.* & *ad Corinth. cap. 7.* & SS. PP. relati à Couarr. *lib 4. var. cap. 19. & 20.* Vargas *de iurisdict. Episcop. axiom.* 20. Soto *lib. 2. de iustitia*, *quæst. 5. art. vlt.* In hoc secundo genera traditionum potest Pontifex dispensare, *cap. proposuit*, *de concess. præb.* Glossa *verbo Apostoli*, *in cap. sunt quidam*, 25. *quæst.* 1. Couarr. 2. *part. de spons. cap. 9. §. 6.* Sotus *de iustit. lib. 5. quæst. 1. art. 4.* Ad tertium genus spectant traditiones institutæ per Episcopos in sua prouincia vel diœcesi, in qua tantùm vigent, & obligant, *cap. sicut sancta*, *cap. illud*, *cap. ridiculum*, *cap. illa*, *cap. nouit*, *cap. omnia*, *dist.* 12. Omnes traditiones circa res diuinas, ex vsu Ecclesiæ, & consuetudine gentium dicuntur ritus, vt probat Carolus Sigonius *de iure Romano lib. 1. cap. 8.* in quo differunt à consuetudine, quæ potest esse circa res humanas, & ex vsu hominum; & cùm traditiones ad ius publicum Ecclesiasticum spectent, de eis in præsenti non agitur, quare earum tractationem omittimus. Videndi sunt pro earum authoritate scribentes, Baronius *in apparatu*, *num. 38.* & *anno 53.* & *anno 169. num. 19.* & *anno 173. num. 11. 175. num. 4. 196. num. vlt. 214. num. 2. 217. num. 3. 225. num. 7. 258. num. 38. 259. num. 1. 266. num. 4.* Carrier. *tom. 2. Digesti fidei*, *tit. de tradit. Ecclesiast.* Castro *lib. 1. contra hæreses*, *cap. 5.* & *lib. de hæreticorum punit. cap. 4.* Simanchas *de catholicis*, *cap. 23.* Canus *lib. 2. de locis*, *cap. 7.* Bellarminus *tom. 1. controu. de verbo Dei*, *cap. 4.* Sausay *in panoplia Cleric. part. 1. lib. 2. cap. finali*, Viuar. *in apolog. pro Flauio Dextro*, *§. 2.* Gibalin. *tom. 2. scient. can. lib. 5. cap. 1. cum sequent.*

In præsenti ergo titulo agitur tantùm de iure non scripto circa res humanas, quod consuetudinem dicimus; nam licèt aliquando ius scriptum appelletur consuetudo, *cap. consuetudo*, *dist. 1. cap. cùm dilectus*, *hoc tit.* & in Gallia lex Salica appelletur consuetudo, Marculfus *in formulis*, *cap. 12.* tamen consuetudo propriè accepta est ius non scriptum, *§. ex non scripto*, *Instit. de iure natur.* adeò vt si posteà scribatur, semper consuetudo maneat, *cap. 1. de iureiur. lib. 6.* docent Sahagun *in cap. finali*, *hoc tit.* Osuald. *ad Donel. lib. 1. cap. 10.* Consuetudo ergo est *ius quoddam moribus introductum*, *quod pro lege obseruatur*: *cap. consuetudo*, 1. *dist.* docent repetentes *ad leg. de quibus*, *ff. de legibus.* Donellus *dicto cap. 10.* Bocerus *tom. 1. clas. 1. disput. 4.* & alij infrà laudandi; loco generis ponitur, *ius*, prout significat regulam iusti, vt probat textus *in cap. ius generale*, 1. *dist.* Adijcitur, *moribus introductum*, quia mores hominum introducunt consuetudinem, & illam faciunt; eaque de causa respectu eiusdem consuetudinis mos habet se per modum causæ ad causatum; & licèt aliquando pro eodem vsurpentur mos, & obseruantia; nihilominus tamen in se maximè differunt, siquidem mos propriè sumptus, consuetudo est imperfecta: textus ita intelligendus *in cap. nos*, 1. *dist.* idque in vsu dicendum est, qui quidem propriè importat actus illos, ex quibus consuetudo conficitur, vt docent Decius *in præsenti rubrica*, *num. 2.* Cabreros de Auendaño *de metu lib. 2. cap. 36.* Lælius Mancinus *genial. cap. 107. & 108.* & *de triplici iuris collat. cap. 226.* Tandem dicitur, *quod pro lege obseruatur*; vt agnoscantur effectus consuetudinis, de quibus agemus *in cap. finali*, *hoc tit.* Vt autem consuetudo vim & authoritatem legis habeat, tria concurrere debent, videlicet vsus longæuus, Principis consensus, & rationabilis causa: docent DD. *in d. l. de quibus*, & de consuetudine agentes. Vsum longæuum desideramus, id est diuturnitatem temporis, vnde inueterata dicitur consuetudo *in l. de quibus 32. ff. de legibus*, & diuturna *in l. 33. eod. tit.* Longa *in l. sed ea*, *ff. eod. cap. finali*, *hoc tit.* Cæterùm quot anni desiderentur ad inducendam consuetudinem vim legis habentem, non constat apud DD. Glossa, & Bartolus *in d. l. de quibus*, *num. 14.* Iason *num. 43.* docent decem vel viginti annis induci perfectissimam consuetudinem. Hottomanus *in d. §. sine scripto*, & Mela *miscel. cap. 5.* existimant tantùm tempus desiderari, quantum superstitum hominum nec ætas, nec memoria comprehendere possit, *argumento l. 1, §. vlt. iuncta l. sequenti*, *ff. de aqua & aquæ pluuiæ.* Iudicis arbitrio hoc definiendum pro negotij qualitate relinquunt Corrasius *in d. l. de quibus*, Duarenus *ad tit. de legibus*, *cap. 11.* A. Faber *in ration. ad l. 38. de legibus*, Menochius *de arbitr. casu 32. num. 8.* Osuald. *ad Donel. lib. 1. cap. 10. lit. F*, Basilius *lib. 6. de matrim. cap. 5.* Martinez de Prado *tom. 1. Theolog. moral. cap. 3. de legibus*, *quæst. 13.* per textum *in l. 1. ff. de iure deliber.* Alij, quos sequitur Lessius *lib. 7. de iustit. cap. 6. dubit. 14.* distingunt inter consuetudinem, quæ introducitur ignorante Principe, & quæ inducitur eo sciente. Sed receptior opinio est eorum, qui discrimen constituunt inter consuetudinem, quæ est præter ius; ita vt si sit præter ius scriptum, desiderentur tantùm decem anni; si verò contra ius, desiderentur quadraginta, vt ex *cap. vt litigantes*, *de officio ordin. in 6. cap. cùm de beneficio*, *de præbend. eod. lib.* docent Suarez *lib. 7. de legib. cap. 15.* Gratianus *discept. forens.*

11 De consuetudine.

rens. cap. 395. Hunnius *in encyclop. tit. de consuetudine*, *num.* 25. Per illud tempus debent actus populi interuenire, quia non verbis, sed factis consuetudo introducitur, *d. l. de quibus*: & debent esse voluntarij, non coacti, vt pluribus relatis defendit Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 36. vbi expendit textus *in l. si priuatus* 17. *ff. qui & à quibus*, *cap. quia cognouimus* 10. *quæst.* 3. Cùm enim in consuetudine consensus sit causa præcipua, *d. §. fine scripto*, & per coactionem deficiat consensus, *l. nihil* 116. *§.* 1. *de reg. iuris*; consequens est, consuetudinem induci his actibus non posse. Debent etiam esse vniformes, cùm ex difformibus consensus colligi non possit. Desideratur & actuum frequentia; vtrum verò debeant esse iudiciales, vel sufficiant extraiudiciales, disputant *suprà cap.* 11. Hunnius *num.* 16. qui resoluunt sufficere actus extraiudiciales. Gibalinus *tom.* 2. *scient. can. lib.* 6. *cap.* 2. *per tot.*

12 De requisitis consuetudinis. Secundò desideratur Principis consensus, *dicto §. fine scripto*, Suarez *suprà*, *cap.* 13. Tuschus *litter. C*, *conclusione* 795 quia populus nequit consuetudinem authoritatem legis habentem inducere, nisi mediante tacita, vel expressâ approbatione Principis, penes quem residet authoritas legislatiua, postquam populus in eum illam transtulit, *cap. cùm consuetudinis* 9. *hoc tit. l. finali*, *C. de testam.* D. Thomas 2. 2. *quæst.* 97. *art.* 3. *ad* 3. Besoldus *tom.* 1. *polit. de iure maiest. sect.* 3. *cap.* 2. *num.* 3. Quare improbatur consuetudo introducta in casu textus *in cap. illud*, 99. *dist.* quod præcipuè procedit iure canonico attento, quia ad leges canonicas ferendas nulla est potestas in populo, nec in ipso sine capite; non tamen desideratur consensus personalis, vt communi sententia Interpretum receptum est: nec expressus, vel positiuus; sufficit enim interpretatiuus, vel tacitus ex ipsa tolerantia præsumptus, vt ex D. Thoma docet Suarez *vbi suprà*, *num.* 10. Si tamen per errorem Princeps consentire non intelligitur qui errat, *l. si per errorem*, *ff. de iurisdict.* tandem desideratur vt consensus sit rationabilis, id est iusta ratione nitatur, vt rationi non repugnet, quæ lege statui potuit, siue quæ iusta censeretur, & obligaret, si lege statuta esset; eadem enim est materia legis, iustitiæ, & consuetudinis; nam consuetudo est tacita quædam lex, *l.* 3. *C. quæ sit longa consuetudo*: irrationabilis enim consuetudo corruptela est, *cap. mala*, 8. *dist.* quæ nec immemorabili tempore præscribi potest. Quæ tamen dicatur rationabilis, ab Interpretibus disputatur. Aliqui affirmant, eam esse irrationabilem, quæ iuri diuino, aut naturali aduersatur. Ita post Nauarrum Suarez *vbi suprà*, *cap.* 6. sed iudicis arbitrio relinquendam esse, docent Gaillus *obs. cap.* 31. Hunnius *de consuetudine cap.* 4. Canisius & Sahagun *in cap. finali*, *hoc tit.* Barbosa *in selectis ad textum in dicto cap finali*, *num.* 3. Illud indubitatum est, consuetudinem aliquid introducentem contra immunitatem Eccclesiasticam, vel ex qua grauamen Ecclesiæ inferatur, irrationabilem esse. Gaillus *obseru. cap.* 32. Barbosa *in cap. finali*, *num.* 12. *hoc tit.*

13 Traditur ratio decidendi. Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio; nam cùm de essentia consuetudinis desideretur, vt sit rationabilis, & ea quæ grauamen Ecclesiæ infert, irrationabilis sit; inde in nostro textu à Pontifice remittitur, & nulla declaratur, quæ grauamen Ecclesiæ Messanensi inferebat: nam cùm Episcopus tantùm sit administrator rerum Ecclesiæ, *cap. expedit* 12. *quæstion.* 1. non verò habeat plenam earum dispositionem, si præiudicium Ecclesiæ sequatur; vnde ex xenijs, & alijs muneribus, quæ R. Pontifici mittebantur ab Episcopo, & Ecclesia Messanensi, Ecclesia lædebatur; inde iustè ait Gregorius illa munera se remittere, & dictam consuetudinem, iniungendo ne deinceps talia sibi mitterentur, cùm auaritia ab omnibus Ecclesiæ Prælatis debeat esse aliena: vnde sæpè prohibitum legimus, ne ab Episcopis nouis exactionibus, aut præstationibus Ecclesiæ grauentur, *cap. quia cognouit* 20. *quæst.* 3. *cap. prohibemus*, cum alijs, *de censibus*.

14 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat ratio dubitandi: nam licèt consuetudinis authoritas leuis non sit, illa tamen procedit, cùm veritas, & ratio illi suffragantur, aliàs non consuetudo, sed corruptela erit, cùm rationem non vincat, *d. l.* 2. *Cod. quæ sit longa consuetudo*: vnde cùm in nostro textu ratione careret consuetudo, cùm grauamen Ecclesiæ inferret, ideò non obseruatur, vt in alijs quamplurimis casibus ob defectum rationis nullam authoritatem habet, vt consuetudo vt Ecclesiasticus coram iudice sæculari conueniatur, *cap. clerici* 8. *de iudiciis*: de quo videndus est Suarez *aduersus Regem Angliæ lib.* 4. *cap.* 32. *per totum*. Nec augmentum obstat, vbi dicebamus consuetudinem non soluendi integras decimas posse præscribi, & admitti; nam illud procedit, quia remanet semper congrua sustentatio Parocho, & tunc rationabilis est consuetudo; aliàs si Parochus integris decimis egeret, parochiani nulla consuetudine, quantumuis immemoriali, excusari possent; cùm enim virtute consuetudinis rationabilis parochiani detinent decimas, erogantur in eum finem, in quem destinatæ sunt; & ita ex tali consuetudine nullum granamen Ecclesiæ infertur, vt probat Lemaistre *de decimis cap.* 2. & 3. Nec obstat augmentum deductum *ex d. cap. relatum*, *de t stam.* nam verum est, & apud nos obseruatur, clericos testamentum facere posse de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, quia quamuis hæc consuetudo Ecclesiæ grauamen inferant, quæ aliàs successura erat, tamen quia per Summum Pontificem reprobata non est, dum non improbatur, obseruari debet, quia ex tacita Pontificis dispensatione derogatum videtur dicto capiti *cùm in officiis*, & similibus. Nec tandem obstat argumentum deductum *ex dicto cap. cùm omnes* 6. *de constit.* nam respondendum est, consuetudine introduci posse, vt Canonici in absentia percipiant fructus suarum præbendarum, cùm rationabilis est consuetudo, veluti cùm absunt ob negotia Ecclesiæ, vel ob similem causam; non tamen consuetudine introduci potest, vt Canonici in absentia percipiant distributiones quotidianas, *cap. vnico*, *de cleric. non resid. lib.* 6. Ratio discriminis in eo consistit, nam licèt tam fructus beneficiorum, quàm distributiones designentur in stipendium officij clericalis, fructus tamen deferuntur ex eo, quod ratione beneficij ius conceditur ad eos percipiendos, ex eo quod officio clericali se deputarunt, iuxta regulam textus *in cap. cùm secundùm*, *de præb. cap. vlt. de rescriptis in* 6. docet Nauarrus *de boris canonicis cap.* 7. *num.* 3. ac proinde non sequitur, fructus ipsos inspecta primæua natura sua, & eorum deputatione, ad hæc, vel illa onera sustinenda fuisse institutos: at verò distributiones inspecta natura sua institutæ sunt, vt actualiter diuinis officijs interessentibus quotidie distribuantur: quo fit vt consuetudo in distributionibus tanquam contra naturam, & substantiam actus reprobetur, iuxta textum *in dicto cap. vnico*, secus verò quoad fructus, *ex dicto cap. cùm omnes* 6. de cuius exactiori expositione videndus est nouissimè Franciscus Valens *in repetitione ad ipsum textum*.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in cap. scientes*, *de censibus*, in illis verbis: *Asseruit autem prædictus Abbas*, *presbyterum prædictæ Massæ nouas monasterio ipsi velle ponere consuetudines*, *quæ ex tempore conditionis monasterij per triennale tempus hactenus non fuerunt; siquidem si quid munificentiæ gratia à fidelibus viris oblatum fuerit*, *portionem sibi vult percipere*, *quod Magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere*, *etsi hoc ab initio non fuit*: *etenim labentibus temporibus aliquid imponi nouiter non concedas*, *quia maximè exiguæ substantiæ*, & *monasterium pauper esse didicimus*, & *Abbatem ipsum hospitalem esse omninò didicimus*. In quibus verbis proponitur, quod cùm Parochus S. Mariæ in quodam monasterio vellet nouas introducere consuetudines cum grauamine monasterij, videlicet vt de oblationibus factis in ipso monasterio certam portionem sibi præstarent monachi, respondet Gregorius Magnus, & rescribit Stephano Chartulario, vt faciat antiquas consuetudines obseruare, nouas autem introducere non permittat: ergo consuetudines præscriptæ, etsi Ecclesijs grauamen inferant, obseruari debent. Innocentius Cironius *in paratitlis ad tit. de censibus*, asserit ibi consuetudines accipi pro quantitate Cathedratici, vel Synodatici, quæ soluebatur Episcopis: & cùm quantitas non esset expressa, consuetudinem appellari, vt *in cap.* 15. *de simon. in* 1. *compil. nouella* 123. *Iustin. cap.* 3. Sed hæc solutio sustineri non potest, siquidem in eo textu agitur non de Episcopis, sed de Parochis, quibus nulla quantitas Cathe- 15 Exponitur cap. scientes, de censib.

Cathedratici, seu Synodatici nomine debetur: quare ea omissa, veriùs dicendum credo, in eius textus specie Parochum introducere voluisse consuetudinem Ecclesiæ valdè onerosam, vt videlicet ex omnibus oblationibus certa portio ipsi præstaretur; quæ quia grauamen inferebat monasterio, ex suprà traditis, reijcitur & repellitur: si autem fuisset introducta ex iusta causa, vt rationabilis defenderetur, vt in eius textus commentario dicemus.

C A P V T II.

a Innocentius III. *A. Archiepiscopo, & Capitulo* b *Lundensi.*

EX litteris quas tu nobis, frater Archiepiscope destinasti, intelleximus manifestè, quod regnum *c* Daciæ, quantum ad ea quæ ius fori contingunt, consuetudinibus suis, & institutionibus Regum suorum omninò regatur: vnde nullum *d* vsum testamentorum illius prouinciæ haberi contingit, qui alibi in vltimis decedentium voluntatibus secundùm legalem obseruantiam custoditur. Si verò aliquis possessiones aliquas claustris, vel alijs religiosis locis in bona valetudine, vel voluntate vltima *e* constitutus vult pro suorum remedio peccatorum *f* conferre, hanc Ecclesiæ conferendi formam esse proponis, quod in huiusmodi donationibus modicum terræ consueuit assumere, aut in extremitate pallij, quod manu Episcopi, vel cuiuslibet alterius Prælati Ecclesiæ *g* sustinetur, aut super ipsum Altare aliquo inuolutum panniculo cum debita humilitate *h* ponendum, sub testimonio videntium, & audientium, forma donationis huiusmodi *i* subsequente, quæ *i* Scotatio vulgariter appellatur. Verùm quia huiusmodi donatio malitiosè à quibusdam cauillatoribus (sicut asseris) *k* impeditur, à nobis humiliter postulasti, ne loca religiosa, & Ecclesiæ, quibus multæ possessiones sub scotatione huiusmodi sunt *l* collatæ, ab aliquibus possint, vel debeant temerè perturbari, paterna debemus solicitudine prouidere. Nolentes igitur, vt tales constitutiones, quas diuturnitas temporis (vt asseris) obseruauit, & vsus consuetudinis hactenus approbatæ retinuit, temeritate qualibet infirmentur, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus donationes eorum, quæ sub obtentu consuetudinis claustris, Ecclesijs, vel quibuslibet locis religiosis piè, ac prouidè conferuntur, vel etiam sunt collatæ, faciatis irreuocabiliter obseruari; cùm huiusmodi signum, quod scotatio dicitur, non tam factæ donationis, quàm traditæ possessionis sit euidens argumentum: si quos contradictores inueneritis, aut rebelles, authoritate freti Apostolica, per censuram Ecclesiasticam, monitione præmissa, sublato appellationis obstaculo *m* compescentes. Datum Laterani XVI. Kalendas Decembris.

N O T Æ.

1 a INnocentius.] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. in hac verò sexta legitur, *Innocentius III. Archiepiscopo, & Capitulo Lugdunensi*. Glossa autem marginalis ita emendat, *Honorius III. Archidiacono, & Capitulo Lundensi*. Sed perperam tam in vna, quàm in alia collectione: legendum enim est, *Archiepiscopo & Capitulo Lundensi*, vt habetur in ipso regestro epistolarum Innocentij III. edito Coloniæ, vbi *fol.* 209. legitur præsens textus, prout in præsenti transcribitur, & ita etiam legendum est *in cap. cùm post, de elect. cap. ad nostram, de probat.* vbi eidem Prælato rescribit Innocentius.

2 b *Lundensi.*] Non est legendum *Lugdunensi*, vt in sexta collectione legitur; sed *Lundensi*, siue *Londensi*: nam cùm consuetudo, de qua in præsenti textu agitur, inoleuisset in Regno Daniæ, vt ex integra ipsius textus serie constat, quomodo Archiepiscopo Lugdunensi, qui est in Gallia, committi poterat, vt obseruare faceret prædictam consuetudinem? Legendum ergo est, *Lundensi Archiepiscopo*, cui etiam rescribit Innocentius *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Miss.* & *lib.* 3. *epist.* 14. & *lib.* 4. *epist.* 16. & *epist.* 181. Lundensis ciuitas, siue Londonia, præcipua est Regni Daniæ, caput Ecclesiasticæ iurisdictionis, sicut politicæ & Regiæ est Hafpania, de qua plura Krantzius *lib.* 1. *rerum Daniæ, cap.* 1. Olim tantùm Cathedra Episcopali decorabatur, vt refert Bosquetus *in notis ad Innocent. III. d. epist.* 14. postea pactum fecit Episcopus Amburgensis cum Rege Denarum, vt Lundensis Ecclesia Metropolitanæ titulo decoraretur, si Amburgensis Ecclesia Patriarchalis ipsius Regni crearetur. Quod cùm assequutus fuisset, ex tunc Lundensis Ecclesia quæ semper Amburgensi vt suffraganea suberat, facta est Archiepiscopalis ab Vrbano II. anno 1092. vt refert Leopold. *in compend. hist. Daniæ, in Henrico*, qui sceptrum illius Regni tenuit circa anno 1095. ibi: *Huius temporibus factus est Azeras quidam clarissimus, primus Archiepiscopus Lundensis; priùs enim parebant omnes Danici Episcopatus Archiepiscopatui Amburgensi*. Latiùs prosequitur Franc. Florens *ad hunc tit.* Posteà Ecclesia hæc Lundensis ab Innocent. III. Primatus totius Sueciæ honore decorata fuit, vt testantur Kranzius, & Saxonius Grammaticus *in historia Daniæ*. Archiepiscopus, cui missa fuit hæc decisio, ni fallor, fuil Andreas Sunonis pronepos ex fratre Absalonis eius prædecessoris, quem Legatum Sedis Apostolicæ constituit Innocentius noster, vt constat ex epistola 14. *lib.* 3. cumque posteà increpauit, quia ad Concilium generale venire distulit, *epist.* 181. *lib.* 3. referunt Bosquetus *in dict. epistola* 14. Spondanus *in continuatione, anno* 1201. *num.* 4.

c *Daciæ.*] Legendum est Daniæ; qui error ferè in omnibus libris reperitur, vt *in cap. ad nostram, de probat.* confunduntur enim plerumque à Recentioribus Scriptoribus gentes istæ, vt notauit Abrahamus Hortelius *in thesauro geograph. in voce Dani*; siue quòd processu temporis permixtæ fuerint, siue ob nuncupationis affinitatem; cùm certum sit antiquas earum sedes longè sepositas esse; siquidem Dacia non longè distat à Dalmatia, propè Danubium, vt de ea agentes referunt Vuolfangus Lazius *de Repub. Rom. lib.* 12. *sect.* 2. *cap.* 1. Pancirola in notitia Imperij Orientalis, *cap.* 138. D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Siciliæ sacræ, notitia* 1. *fol.* 84. & Dacorum memoriam vetustiorem esse tradit Spondanus post Baronium *anno* 1221. *num.* 1. Regnum igitur Daniæ diuersas leges pro diuersitate temporum à suis Regibus accepit, quas refert Saxo Grammaticus in historia Daniæ, & in iure nostro canonico mentio ipsarum extat *in cap. ad nostram* 12 *de probat.* vbi refertur in Regno Daniæ negatiuam probari. Dani etiam vtebantur consuetudine in rebus profanis, in Ecclesiasticis verò sacris canonibus, *cap. cùm Ecclesia, de elect. cap. super eo, de cognat. spirit.* 3

d *Vsum testamentorum.*] In his verbis non solùm inuenitur diuersam esse solemnitatem testamentorum in regno Daniæ, ac in alijs prouincijs, quod sæpè contingit, *cap. cùm esses, de testam.* verùm nullum esse testamentorum vsum in ea prouincia. Licèt enim ex communi sententia testamenta sint quoad originem iuris gentium; quoad formam verò, & solemnitatem iuris ciuilis sunt, vt docent Vigilius *in* §. 2. *Inst. de testam.* Ægidius *in præfatione* 4

ad V. 1.

ad l.1.C.de sacros. Eccles. Læl. Mancinus *lib.1. de triplici iuris collat.cap.47.* Guibertus Costanus *qq.iuris cap.6.* Gibalinus *de negot.tom.2. lib.5.cap.6.* Bronchorst. *centur.3. enantioph.assert.20.* Theophilus *in princip.Instit.de iure natur.* Couarr.*3.var.cap.6.num.6.* Osualdus ad Donellum *lib.6.cap.5.littera A,* Cuiacius, Duarenus, & alij relati à Gilkenio *in l.1.Cod.de testam.num.7.& 32.* Pinello *lib.2.selectarum,cap.10.per totum.* Verius tamen credo, testamentum inuentione esse iuris ciuilis alicuius populi, qui cùm primus testamentum facere cœpisset, posteà eius vsus communi consensu approbatus fuit, vt inde fieret iuris gentium approbatione, vt docent Menchaca *de succes.creat.§.1.num.1.* & probat Faber *in iurisprud.tit.2.principio 5. illatione 1.* & tunc ius ciuile confirmauit, non permisit testamenti factionem: de qua confirmatione accipiendi sunt textus *in l.verbis 120.ff.de v.s. l.1.ff. de testament. manumiss.* Vlpianus *in fragmentis, tit.12. §. testamento 13.* nec hoc nouum est, nam plerumque iuris ciuilis constitutiones, & consuetudines transeunt in ius gentium, vt ex multis illustrat Solorzanus *tom.1.de iure Ind. lib.3.cap.5. ex num.12.* exemplum extat in acceptilatione, de qua Consultus *in l. an inutilis 8.§.finali, ff. de acceptilat.* ait: *Et hoc iure vtimur, vt iuris gentium sit acceptilatio, & ideò puto, & græcè posse acceptum fieri;* non enim ambigi potest, inuentum fuisse Romanorum, cùm ad contractus iuris ciuilis (qualis est stipulatio, *§.de constituta, Instit.de actionibus*) referatur, cùm requirat solemnia, & concepta verba, *l.1. Cod.de acceptil.d.l.an inutilis,§.acceptum,l.& vno 18.ff. eodem tit. §.3.Instit.quib.modis tol. oblig.* in qua omnes gentes conuenire non poterant tacito consensu, vt initium acceptilationi darent; sed postquam à Romanis introducta fuit, recepta fuit à plerisque gentibus, quarum præcipuè commercio gaudebant, tanquam res summè facilis ad dissoluendas obligationes: & sic noua approbatione accedente, ad gentes extendi cœpit, quæ in vrbe Romana nata fuit, vt ferè exponit noster Valentia *lib.2. illustrium, tract.3. de verb.oblig.cap.1.ex num.36.* quidquid impropriè iuris gentium esse dixerit Faber *in iurisprud.tit.2.princip.5.illat.4.*& licèt Grotius *lib.2.de iure belli,cap.4.§.4.* tantùm iuris gentium esse censuerit, quatenus tollit obligationem ex consensu creditoris, non quatenus constat solemnibus verbis; & Gaibanus *de vsufructu,cap.16.ad fin.* existimarit esse iuris gentium, eo quòd tollat obligationes natas ex iuramento liberti, quæ erat species verborum obligationis, Gaius *lib.2. Instit.tit.1.* aliter tamen exponit textum illum D.Hieronymus Oroz *lib.2.de apicibus iuris, cap.2.* & vt propiùs accedamus, certum est codicillorum vsum inuentum esse à iure ciuili, & quidem Romanorum, si fides est Iustiniano ex professo initium, progressumque codicillorum narranti *in principio Instit. de codicil.* cùm verò eorum vsus percrebuerit apud omnes ferè gentes, consequens est vt facti sint iuris gentium, quia non est maior ratio, vt ad ius gentium reducatur hodiernum institutum, quàm societas, mandatum, & alia negotia, quæ iuris gentium sic effecta fuisse tradit Hermogenianus *in l. ex hoc iure 5.ff.de iustit.& iur.* licèt Vulteius, Albericus Gentilis, & Connanus relati ab Osualdo *lib.1.Donelli, cap.6.littera F,* tenuerint non desinere esse iuris ciuilis, quæ ab aliqua ciuitate inuenta fuerint, quamuis apud alias gentes incipiant custodiri: quod verùm crederem si ab vna, vel altera gente recipiantur. Cæterùm si consensu, & conspiratione communi omnium ferè gentium, Rerumpublicarumque benè institutarum approbetur, iuris gentium rectè dicitur: quare etsi ita sit iuris gentium testamenti factio, mirum non est, vt vna, vel alia gens, vt Dani, de quibus in præsenti; & Germani, de quibus Cornelius Tacitus *de moribus German.* testamenti vsum non recepissent, aut retinuissent.

5 e *Constitutus.*] Oblationes enim fiebant olim à fidelibus, tam in vita, quàm in morte, *cap. clerici 11.* ibi: *Aut donatas, aut testamento relictas*: *capit. qui oblationes 13. quæst. 2.* Concilium Matisconense *can.4.* Aurelianense *5. can. 16. cap. 1. de succes. ab intest. in 3. collect.*

6 f *Conferre.*] Oblationes à fidelibus Ecclesiæ fiunt ob Diuinam læsam Maiestatem; nam cùm eius elementiam continuo scelere lacessamus, modum aliquem inuenire oportuit, quo placaretur, & eius misericordia impetraretur. Vrbanus Pontifex II. *epist. vnica, cap.2. Oblationes sunt vota fidelium, & pretia peccatorum.* Concilium Aquisgran. *can. 116. Fideles namque fidei ardore, & Christi amore succensi, ob animarum suarum remedium, & cœlestis patriæ desiderium suis proprijs facultatibus sanctam locupletem fecerunt Ecclesiam.* Concilium Turonense 2. *can.26. Quia nonnulli immemores sui per quaslibet scripturas pro captu animi de facultatibus suis Ecclesijs aliquid contulisse probantur.* Omnes quippe donationes, fundationes, & priuilegia Ecclesijs concessa his, atque superioribus sæculis, hanc remedij animæ causam continent, ita vt fallatur Falectus, qui *antiquit. lib.5. cap. 10.* non antè Dagoberti Regis tempora Ecclesijs bona in animæ remedium, aut remissionem peccatorum data existimat; sed tantùm ad opus, in vsum luminum, & vt sarta tecta seruarentur. Gregorius Turonensis *lib. 6. cap. 20.* ibi: *Sint hæc Ecclesiæ data, dum vt de his pauperes reficiuntur, mihi veniam obtineant apud Deum.* Et *lib. 9. cap. 42.* in Radegundis epistola, ibi: *Quæ alij pro animarum suarum remedio, vel sororis, ibidem de rebus proprijs contulerunt.* Qua ratione posteà eò vsque progressum est, vt plerique de industria peccarent, quòd crederent se donationibus in Ecclesiam factis posse crimina quæcumque aboleri: quæ corruptela damnata fuit in Synodo Cabilonensi sub Carolo Magno, ibi: *Non enim idcircò quis peccare debet, vt eleemosynam faciat, sed ideò eleemosynam facere debet, quia peccauit.*

g *Sustinetur.*] Ponebatur enim modica terra in extremitate pallij ipsius Episcopi, vel Parochi. & sic per ipsum acquirebatur possessio Ecclesiæ: aliquando etiam per pallium Altaris tradebatur Episcopo dominium dotis ipsius Ecclesiæ, cùm fundator pallium, quod ab altari sumebat, Episcopo tradebat; qua cæremonia significabatur fundatorem nullum ius in ipsa Ecclesia habere: cuius ritus extat nobile monumentum in notitia donationum Ecclesiæ Salisburg. *cap. 9* apud Henricum Canisium *tomo 6. lection.* ibi: *Quo facto Guntherus tradidit per pallium Altaris Vigilio Episcopo ipsam Ecclesiam cum omnibus quæ antea perdonauerat.* 7

h *Ponendum.*] Frequens ritus fuit apud veteres apponendi in Altare res donatas, aut saltem earum instrumenta, vt ipsarum possessionem traderent. Anastasius Bibliot. agens de donatione Caroli Regis facta Ecclesiæ Romanæ, ait: *Super Altare S. Petri.* Et postmodum: *Intus in sancta eius confessione posuit.* Et *lib.6. capitul.285.* ait: *Ipsam scripturam coram Altari, aut suprà tenet, dicens eiusdem loci Sacerdotibus atque custodibus: Offero Deo, atque dedico omnes res quæ in hac carthula tenentur scriptæ.* In legibus Baiubar. *tit. 1* legitur: *Et tunc ipsam epistolam ponat super Altare, & sic tradat pecuniam.* Illustrant morem hunc Bignonius *ad formulas Marculfi, fol. 430.* Hugo Menardus *in notis ad concordiam regul. fol. 966.* Nouarinus *lib.12 schedias, cap. 19.* & iure communi attento, instrumento vel scriptura tradita, rei donatæ, aut venditæ censetur translata possessio, *l.1. Cod.de donat. l.8. tit.30. partit.3. l.2. tit.12. lib.3. fori, l.17 Tauri,* quæ est lex 1 *tit.6. lib.5. recopil. l. 44. Tauri,* quæ est lex 4. *tit.7. lib. 5. recopil.* Probant Valenzuela *consilio 23. num. 10.* Azeuedo *in d.l.4.* Molina *de primogen.lib.4. cap.2. num. 11.* Mascard. *de probat. vol.3. concl. 1184.* Oroz. *lib. 4. d. apicib. iuris, cap. 12. num.9.* dum eo animo instrumentum tradatur, vt transferatur possessio, resque sit præsens, & possessore vacua. 8

i *Subsequente.*] Non solùm donationes in scripturam redigebantur, vel super Altare ponebantur, verùm & testibus firmabantur, vt constat ex donationibus suprà relatis. Huiusmodi autem testes debebant esse homines liberi & ingenui, vt constat *ex tit. 1. legum Baiubar.* cuius verba in præsenti referam, quia ex eis non modicùm illustratur præsens Daniæ mos: *Si quis liber persona voluerit, & dederit res suas ad Ecclesiam pro redemptione animæ suæ, licentiam habeat de portione sua, postquam cum filijs partiuit; nullus eum prohibeat, non Rex, non Dux, nec alia persona habeat potestatem prohibendi, & quidquid donauerit, villas, mancipia, vel aliquam pecuniam, omnia quæcumque donauerit pro redemptione animæ suæ, hoc per epistolam confirmet propria manu sua ipse, & testes adhibeat sex, vel ampliùs si voluerit, imponat manus in epistola, & nomine eorum notentur ibi, quos ipse rogauerit, & tunc ipsam epistolam ponat super Altare, & sic tradat ipsam pecuniam coram Sacerdote, qui ibi seruit.* 9

j *Scotatio.*] Vnde tamen hæc forma donationis scotatio dicatur, non facilè constat apud Interpretes. Gibalinus 10

linus *de negotiatione tom.2.lib.4. cap.2. art.1.* ex Olibano exponit scotationem, id est quotæ dationem, quasi per hunc modum certa res aut quota donetur. Prateius, Caluinus, & alij Lexicographi tantùm asserunt scotationem esse genus donationis in Dania vsitatum. Innocentius Cironius *lib.1.obseru.cap.8.* postquam varias huius vocis etymologias adduxit, tandem asserit scotationem dictam esse à verbo *Scoto,* quod significat censum, seu tributum, aut quidquid ex diuersis rebus in vnum aceruum aggregatur, quod apud nos dicitur *scotar,* cùm vel ad conuiuium, vel quid simile diuersæ res conferuntur: quem vsum eruditè, vt solet, illustrat Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 12. Consentit huic expositioni Altesserra *in præsenti.* Etiam dici potest, quod sicut apud nos vulgari idiomate dicitur *scotar,* ex aliqua veste partem reuellere, Couarr. *in thesauro, verbo Scotar;* ita quia ex fundo gleba reuellebatur, & vt me exponam, prædium scotabatur, inde portio illa scotatio dicebatur.

11 k *Impeditur.*] Ex eò, quia res in vita donantis realiter traditæ non fuerant, sed tantùm promissæ; & ex eo, quia oblatæ fuerunt in vltima voluntate, sine vlla testamenti solemnitate: quæ rationes facilè refelluntur ex suprà traditis.

12 l *Collatæ.*] Extenditur ad præterita hæc decisio, quia in ea agitur de declaratione iuris antiqui, quo casu constitutio etiam præterita respicit, vt dixi *in cap.2. de constitutionibus.*

13 m *Compescentes.*] Consonant Concilium Romanum sub Calixto II. *cap.* 14 ibi: *Sub districtione anathematis.* Aurelianense 3. *can.* 22. ibi: *A communione Ecclesiastica suspendatur quisquis ille ex quolibet ordine, qui quod pro deuotione sua Ecclesijs dedit, reuocare præsumpserit.* Aurelian.4. *can.* 19. *A communione Ecclesiastica suspendatur.* Et quintum *cap.* 16. *Vt necator pauperum communione priuetur.* Matiscon. *can.* 4. *Ab Ecclesiæ liminibus arceantur.* Turonense 2. *can.* 16. *Ab omnibus Ecclesijs segregatus, à sancta communione habeatur immunis.*

COMMENTARIVM.

14 *Conclusio traditur, & probatur.* CVm in Regno Daniæ consuetudo legitimo tempore præscripta esset, vt si aliquis in vita, vel morte vellet pro redemptione animæ suæ aliqua prædia Ecclesiæ offerre, seu donare, acciperet modicum ex prædio donato, & in extremitate pallij, aut super Altare illud poneret, seu in manu Prælati Ecclesiæ, vt hac symbolica traditione possessionem transferret; quidam post donationes prædicto ritu factas malitiosè asserebant, donationes non valuisse, & posse reuocari, cùm adhibitæ non fuissent solemnitates, nec rerum ipsarum adhuc possessio fuisset translata. Consuluit Archiepiscopus Lundonensis super id Innocentium III. vigilantissimum rerum Daniæ conseruatorem, qui rescripsit, vt huiusmodi donationes faceret inuiolabiliter custodiri prætextu consuetudinis; quia dictum signum, quod *scotatio* dicitur apud Danos, non est tam argumentum donationis factæ, quàm signum traditæ possessionis. Ex qua specie sequens deducitur assertio: *Consuetudine potest introduci, vt signo, seu symbolo aliquo acquiratur possessio rei absentis.* Quæ conclusio singularis est in vtroque iure, nec est alia similis decisio ab specie. Per argumentum tamen probari potest *ex cap. contingit, de dolo & contumacia, cap. ex ore, de his quæ fiunt à maiori parte, cap. per tuas, de donat. cap. proposuit, de concess. præb. l. clauibus 74. ff. de contrahenda empt. l. quâ ratione, §. item si merces, ff. de acquir. rer. dom. l. 1. §. si iusserim, l. 3. §. 1. l. quod meo 38. §. si venditorem, l. quorumdam 51. ff. de acquir. possess. §. item si quis merces, Instit. de rerum diuis.* Illustrant præter ordinarios *in præsenti,* & relatos à Barbosa *in collectaneis ad hunc textum,* Osualdus *ad Donel. lib.5. comment. cap.9. litter. D.* Cuiacius *lib.19. obseru. cap.18.* Antonius Gomez *in l.45. Tauri,* Parladorius *in sesquicenturia, differ.26. §. 1.* Balsamon *in Nomocanone Photij, tit. 1. cap. 3.* Cironius *in paratitl. ad tit. de præsumpt. & de donat.* & *lib. 1. obseruat. cap.* 8. Lemaistre *de bonis Ecclesiæ, lib. 2. cap. 7.* Hieronymus Bignonius *in notis ad Marculfum, lib. 1. cap. 2. & cap. 13.* Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 1. epist. 17.* Vuesembec. *disp. 10. num. 36.* Ansegiusus *in gloss. ad capitularia, verbo Libertatem,* Mathienzo, & Azeuedo *in d.l.8. tit.7. lib.5. recopil.*

15 Sed præsens Innocentij decisio difficilis valdè redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo; nam consuetudo contraria, seu quæ opponitur naturæ ipsius actus & essentiæ, non admittitur, *cap. vnic. de cleric. non resid. lib.6.* Sed consuetudo Regni Daniæ, quæ in præsenti ab Innocentio approbatur, repugnat naturæ & substantiæ possessionis, seu eius acquisitioni: ergo validè introduci non potest. Probatur minor: primò ex eo, nam possessio à pedibus, quasi pedum positio dicta est, *l. 1. l. 3. l. quod si meo, §. si venditorem, ff. de acq. possess.* Cuiacius *lib. 54. Pauli ad edictum, in d. l. 1.* Petrus Gregorius *lib. 1. syntagm. cap. 13.* Antonius Gomez *l. 54. Tauri, num. 18.* vel à sedibus, quasi sedium positio, *d. l. 1.* secundùm lecturam Florentinam, vt vtramque notationem illustrans docet Valentia *tomo 1. tract. 2. cap. 1.* Sed in possessione, quæ ex consuetudine Regni Daniæ introducitur, nec datur pedum, aut sedium positio: igitur non datur natura, seu substantia possessionis. Secundò, nam certum est, de essentia possessionis desiderari ad acquirendam eam, non solùm animum, verùm etiam corpus, scilicet affectionem possidendi, & factum apprehensionis externum, *l. 3. §. 1. l. quemadmodum 8. ff. de acquir. possess.* sed in casu dictæ consuetudinis, nec datur affectio vel animus, nec datur factum apprehendendi totam ipsam rem: ergo non potest acquiri possessio. Non animus, quia cùm Ecclesia, siue communitas Ecclesiastica, regularis, aut sæcularis, sit nomen iuris, & corpus fictum, ex clericis, & monachis, & alijs fidelibus constans, argumento textus *in l. 1. §. quibus, l. sicut, §. fin. ff. quod cuiusque vniuersit. l. an vsusfructus 56. ff. de vsufruct.* consentire non potest, nec affectionem habere. Vlpianus *in fragm. tit. qui hæredes institui possint;* ideò nec etiam factum apprehensionis datur. Nec satisfacies si dicas, adesse signum, seu symbolum ipsum, scotationem appellatum, per quod fingitur factum apprehensionis ipsius fundi; nam cùm possessio sit facti, *l. possessorem 29. ff. de acquir. possess. l. denique, ff. ex quibus causis maior. l. in bello 12. §. facti, ff. de capt. l. bonæ fidei, §. in contrarium, ff. de acquir. rerum dom.* post Valentiam & alios docet Præceptor meus, & communis, doctissimus D. Iosephus de Retes *in repetita tractatione de acquir. possess. cap. 2. consectario 1.* & factum fingi non possit, *d. l. in bello 12. §. facti:* ergo fingi non potest adesse corpus, aut factum exteriùs ordinatum ad acquisitionem possessionis. Et tertiò præsens decisio difficilis videtur ex eo, nam Ecclesia non eget aliquo facto ad acquirendam possessionem rei sibi donatæ, vt constat *ex l. raptores 54. C. de Episcop. & cler.* vbi possessio bonorum sine apprehensione vera, vel ficta Ecclesiæ acquiritur: ergo etsi in præsenti casu non adfuisset consuetudo in regno Daniæ capiendi possessionem per signum, seu symbolum scotationis, possessio rerum donatarum Ecclesiæ statim illi acquirebatur. *Impugnatur traditio assertio.*

His tamen difficultatibus non obstantibus, vera est, & vtriusque Iuris principijs consona præsens Innocentij decisio: quod vt facilius cognoscatur, sciendum est, quod licèt animus & corpus desiderentur ad acquirendam possessionem, *d. l. 3. §. 1. & d. l. quemadmodum;* tamen vt circuitus vitarentur, & esset facilior acquisitio possessionis, quia ius cupit amputare superflua facta, *l. qua ratione 9. §. interdum, ff. de acquir. rer. dom.* propter commercij, & negotiorum facilitatem introductum fuit, vt per aliqua signa, seu symbola possessio rerum acquireretur; vnde qui vult apprehendere possessionem prædij, non debet totum prædium peragrando occupare, sed tantùm glebam aut cespitem pertingere, *l. 3. §. 1. ff. de acq. possess.* vel oculos immittere in ipsum prædium, *l. 1. §. si iusserim, l. quod meo, §. si venditorem, ff. eod. tit.* vt pro facto sit immissio oculorum in rem præsentem, & ad quam possit sine impedimento accedere, *l. si pecuniam 79. ff. de solut.* vbi Iauolenus ait, sic possessionem adipisci *longa manu.* Longa manus est, quæ à longinquo rem consequitur; tales tribuuntur Principibus propter eorum summam potestatem. Ouidius adductus, & expositus à Solorzano *emblem. 54.* Nam vt ait Xenocrates relatus à Donello *lib. 11. cap. 5.* *Nihil interest vtrum oculos, an pedes in aliud prædium immittamus.* Quod procedit si res est præsens, potestque apprehendi, aliàs ius non fingit impossibilia: quo modo accipiendi sunt textus *in l. si ego 9. §. cæterùm, ff. de fundo dot. l. donationes 31. l. si pater 34. c. quod 41. in fine, l. fin. §. fin. ff. de donat. l. falsus 43. §. si is qui, ff. de furt. l. scire 29. ff. de verb. obl.* iunctis Valentia *tom.2. illustr. tract. 2. cap. 14.* D. Hieron. Oroz 16 *De traditionibus symbolicis Possessionis.*

de

de apicib. iuris lib.4. cap.12. num.7. Sic etiam clauibus traditis transfertur possessio domus, vel horrei, si coram domo traditio fiat, *l. clauibus 74. ff. de contrab. empt. d. l.1. §. si iusserim, l. qua ratione, §. item, ff. de acq. rer. dom. l.2. C. de peric. & commodo rei vind. l.1. C. de crim. expil. hæredit. §. item si merces, Instit de rerum diuis.* Ant. Faber *de error. decade 75. errore 1.6. & 7.* & vna re ex vniuersitate apprehensa, veluti ex maioratu, aut Capellania cæterarum rerum censetur apprehensa possessio, Parladorius *in sesquicenturia, differ.26. §.1.* Molina *de primogen. lib.4. cap.2. nu.23.* Couar. *lib.3. variar. cap.16. nu.13.* Gomez *in l.45. Tauri, nu.35.* Oroz *lib.4. de apicibus, iuris, cap. 12. nu.3.* Etiam custodem apponendo in ipsa re, eius possessio acquiritur, *l. quando 51. ff. de acquir. possess.* Gomez *vbi proximè, n.74.* Merillius *lib.3. variar.* ex Cuiacio *cap. 36.* vel si sigillum impressum sit trabibus, aut rebus emptis, aliterue comparatis peremptorem, *l. quod si neque 14. §.1. de peric. & commodo rei vend.* si animo acquirendi possessionem signum rei imponatur; qui animus tum ex rei qualitate, tum ex proposito contrahentium cognoscendus est, & iudicandum, an animo acquirendi possessionem, an securitatis, aut custodiæ causa res signetur, cùm frequentiùs ad securitatem tantùm signum apponatur, *l. iniuria 22. ff. de iniurijs.* Illustrant Fornerius *lib.4. rerum quotid. cap.8.* Theophilus Raynaud. *in tract. de stygmatismo sacro & profano*: tale enim signaculum non tribuit possessionem, *l.1. §. si dolium, ff. de peric. & com.* docent Classici, & Faber *in ration. ipsius textus*, quod in sacris litteris ignotum non fuit: sic enim legitur *Cantic. cap.8. vers.26. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.* Et *Isaiæ cap.44. vers.5.* Illustrant Pinto Ramirez *in Cantica cap.86. num. 518.* Paulus Serlogus *in eodem loco*, Theophilus *vbi suprà*, Gibalinus *de negotiat. tomo 1. l.1. cap.5. art.2.* idem obseruarunt Cęsares in hydrophilacis, qui deputati erant custodiæ aquarum Constantinopoli, *l. penult. C. de aquæduct. lib.11.* vt huiusmodi annotatione manifesti essent omnibus, nec à procuratoribus domorum, nec quolibet alio ad alios vsus auellerentur: & in fabricensibus idem obseruatum lego *in l.3. C. de fabric. libro 12.* ne à militia fugerent. Vegetius *de re militia libro 3. cap.5.* Vbi Steuechius, Lipsius *de militia Romana libro 1. dialogo 9.* Turnebus *lib.24. aduers. cap.12.* Itidem in seruis fugitiuis, vt à fuga retraherentur, *l.1. §. finali, ff. de seruis fugitiuis.* Latè probant Laurentius Pignorius *de seruis pag.17.* Ramirez de Prado *ad Luitprandum pag.364.* Henricus Salmut. *ad memor. Pancirolæ, libro 2. tit.2. pag.85.* Raphael Villosa *de seruis fugit. cap.14.* Illud tamen necessariò exigitur in acquisitione possessionis per hoc symbolum clauium, seu sigilli appositi, vt titulus præcedat, cuius virtute res possit accipientis fieri, & quo possit dignosci in accipiente animus possidendi, sibique habendi, alioquin per annuli obsignatorij, vel clauium traditionem potiùs commissa custodia, quàm res translata, aut dominij, possessionisue causa tradita censetur, argumento ex lege *cùm pater 77. §. pater, ff. de leg.2.* Docet pluribus relatis Oroz *d. lib.4. cap.12. num.8. & 9.*

17 *De alijs symbolicis traditionibus.* Ampliùs, si sit vacua possessio rei, de cuius traditione agitur, & præsens qui accipere vult, etsi non apprehendat eam, transfertur possessio longa manu, vt rectè aiunt Consulti, quasi prolongata manus iniecta sit in ipsam rem, *l. si ego, §. non puto, ff. de iure dot. l. si pecuniam 79. ff. de solut.* in quo casu loquuntur textus *in l. donationes 31. l. si pater 34. §. vlt. ff. de donat. l. si procuratore 79. ff. de verb. oblig. l. falsus 53 § si is qui 2. de furtis,* iunctis Cuiacio *lib.12. resp. Papin. in d. l.31. §. species,* Donello *lib. 5. comment. cap.10.* Valentia *d. tom 1. tract.2. quæst.14.* Scriptura similiter tradita, rei emptæ, vel donatæ censetur translata possessio, *l.1. C. de donat. l. penult. §.1. ff. de leg.3. l.2. C. quæ res pignori,* Cuiacius *1. diffinit. Papin. dict. l. clauibus, & ad titul. C. si quis alteri, vel sibi.* Couarr. *lib. 3. var. cap.15.* immò sine vlla traditione possessio transfertur, cùm datur fictio breuis manus, de qua posteà in explicatione legis *quidam 77. ff. de verb. oblig.* etsi rei, cuius causa instrumentum confectum est, ipsum tradatur, *l.8. tit.30. partit.3. l.2. tit.12. lib.3. fori, l.17. Tauri,* quæ est lex 4. *tit.7. lib.5. recopil.* Docent Gregorius Lopez, & Antonius Gomez *in dictis legibus*. Tandem possessio transfertur per constitutum, seu clausulam constituti, quando qui vendit, aut donat rem, etsi non tradat emptori, vel donatario, constituit tamen se eius nomine possidere, de quo acquisitionis modo plura doctè cumularunt Barbosa *in cap. sanè, de renunciat. num. vlt.* Præceptor D. Iosephus de Retes vbi suprà, *nu.6.* Iure etiam nostro canonico possessio per symbola, seu per signa plerumque traditur, & alij actus celebrantur; nam per annulum datur inuestitura præbendæ, seu beneficij, *cap. cùm olim, de re iudicata, cap. ex ore 3. de his quæ fiunt à maiori part.* per panem, vt constat ex formula relata à Cironio *ad tit. de præbend.* non tamen illa inuestitura tribuit possessionem actualem & corporalem, sed tantùm collationem, & institutionem canonicam cum facultate apprehendendi possessionem, *cap. ad hæc, vers. in quadam, cap. vt nostrum 9. de officio Archidiaconi,* Couarr. *lib.3. var. cap. 15. nu.10.* Faber *in suo C. lib.7. tit.7. deffinit.9.* quod symbolum tradendi annulum etiam olim vsitatum fuit in institutione hæredum, ita vt tradendo annulum testator alicui ipsum hæredem instituere censeretur, vt de Alexandro refert Trogus Pompeius *lib.22. hist.* de alijs Valerius *lib.7. c.9.* & *lib.3. c.5.* Ex his & alijs plura obseruauit Forner. *lib.1. select. cap.3.*

Sed vt ad speciem nostri textus contrahamus animaduersionem, sciendum est, tempore mediæ ætatis varia symbola etiam fuisse recepta apud varias gentes pro tradenda possessione rerum donatarum Ecclesijs, vel priuatis personis; & inter symbola hæc inferioris sæculi legimus adeptam possessionem rei donatæ per traditionem instrumenti donationis, per glebę iniectionem, festucam, guantonem, ramum arboris, per ostium & anaticulam, per gramen, calceos, & similia. De traditione per scripturam, aut instrumentum donationis obuia mentio extat in formulis Marculfi, & in Codice donationum Augberti Mirei Bruxellensis Professoris. Aliorum etiam symbolorum mentio fit in veteri formula incerti Authoris, *c. 43.* his verbis: *Nomine illi per ostium de ipsa casa, per terrã, vel herbam, sicut lex est, ad partem Sancti illius visus est tradidisse, & per suam festucam ipsum missum, vel ipsam fœminam de ipsis rebus se exutos ex omnibus esse dixisse.* Et apud Marculfum *lib.1. c.13. & 21.* ibi: *Quod in præsenti per festucam eas eidem visus est commendasse.* Et *lib.2. c.14. Et pars parti tradidisse, & per festucam omnia partitum esse dixisse.* Frequens fuit hoc traditionis symbolum apud Gallos, vt probant & illustrant Bignonius *in notis ad Marculf. lib.1. c.3.* Osualdus *lib.5. Donelli, c.9. litt. D,* Potest verò ex antiquitate symbolum tale intelligi & exponi per quandam vim festucariam, vt accepta festuca, qui possessurus erat, tradentem deijceret, & à possessione pristina deturbaret: ad quod possunt alludere illa verba formulæ 29. *Et per suam festucam contra ipsum, illum inde exitum fecisse.* Etiam per guantonem possessio tradebatur, vt referunt Anonym. *lib. de mirac. S. Benedicti, c.4.* ibi: *Acceptis huiusmodi præceptis cum guantis ipsius auro ornatis, per quos donationes memoratarum rerum sacris imponerent Altaribus.* Robert. Comes, & Abbas S. Martini anno 7. Regni Hodonis, ibi: *Redimus Dociacum admoniti, ad eius sepulchrum veniens per guantum nostrum.* Traditionis etiam per ramum arboris factæ mentio extat in donatione facta à Comitissa Matilde Romanæ Ecclesiæ tempore Gregorij VII. cùm enim donasset siluam, per ramum arboris decerptum possessionem tradidit, vt refert ex quodam Codice Vaticano Baronius *tom.11 anno 1102.* & per traditionem viridis scirpi Guidonem Comitem Pictauorum res donatione comprehensas tradidisse, constat ex ipso instrumento donationis Latinè reddito à Bignonio *in dicto cap.13. lib.1. formul. Marculfi,* & Zerda *in aduers. cap.99 num.18.* in hæc verba: *Tunc inclinauit se Comes, & accepit viridem scirpum; nam domus recenter erat iuncata, sicut solemus facere quando aliquem personæ potentis, vel Dominum suscipimus, vel amicum. Tunc iunco ipso non tam donum faciens, quàm restaurationem dedit.* Per ostium & anaticulam, id est per ostij & cardinum ipsius contactum possessionem tradi constat ex dicta formula 43 incerti Authoris, & ex alia Marculfi relata à Lemaistre *libro 2. de bonis Eccles. cap.7.* Per gramen, aut cespitem possessio tradebatur, cùm donator ex agro donato cespitem reuellebat, & reuulsum tradebat aduocato Ecclesiæ, vel Prælato: cuius symboli celebre exemplum habemus *in chronic. Vuindocinensi, lib.18.* Similiter in Codice donationum monasterij Absiensis constat matronam donationem confirmasse per traditionem flocci capillorum: & in eodem codice refer-

18 *De traditionibus symbolicis mediæ ætatis.*

refertur quendam nobilem confirmasse donationem traditione calcei: & in archiuis Ecclesiæ sancti Hilarij Pictauiensis refertur quędam donatio per traditionem cinguli perfectam: & tradit Lemaistre *dicto cap. 7.* & olim se, suaque tradens monasterio, coronam in capite ferebat in signum ipsius oblationis, *cap. 1. de success. ab intest. in 3. collect.* ibi: *Cùm Archipresbyter de Alerio se & sua ad participationem orationum monasterio de Brunseria obtulisset, de manu cuiusdam fratris eiusdem cœnobij augmentationem coronæ in signum oblationis accepit*. Per fustem, & baculum possessionem etiam olim tradi probatur ex veteri testimonio relato à Brissonio *lib. 6. de formulis, pag. 502.* illustrat Lindembrogius *in glossario legum antiq. verbo Traditio*.

19 Traditur decidendi ratio. Ex quibus prouenit vera decisiua ratio præsentis textus; nam cùm omne, quod potest fieri lege, possit fieri consuetudine, *cap. consuetudo, 1. dist.* diximus suprà *in cap. 1.* & legibus admissa sit acquisitio per symbola, consuetudine etiam introduci potest, præcipuè in casu nostræ consuetudinis, vbi symbolum illud accipiendi partem terræ fundi donati in extremitate pallij, & deferendi ad Ecclesiam, imponendique in Altare, valdè consonum est disciplinæ Romanæ, & Ecclesiasticæ. Romanæ, quia apud Romanos, cùm vindicabatur fundus, qui tradi non poterat, coram Prætore, vel Iudice glebam ipsius litigantes afferebant, & ibi in ea, tanquam in toto fundo præsenti, Prætor formulam vindicationis proferebat, Authore Gellio *lib. 2. noctium, cap. 9* quæ formula ex iure *manu consertum*, vocabatur. Gellius *ibi*, Festus Pompeius *verbo Vindiciæ*, vbi ait: *Vindiciæ olim dicebantur glebæ* (sic enim legendum putat Reuardus *ad leges duodecim Tabul. cap. 6.* non verò *illæ*, vt passim legitur,) *quæ ex fundo sumptæ in ius allatæ erant*. Illustrant Brodeus *in supplemento historiæ Polleti, lib. 5. cap. 4.* Cuiac. *lib. 19. obseru. cap. 18.* Dionys. Gothofr. *in l. quisquis 18. Cod. de donat. & ad leges duodecim Tabul. cap. 22. §. 1.* Ecclesiasticæ, quia priscis Ecclesiæ sæculis omnes ferè actus coram Altari, & in ipsius cornu fiebant; vnde libertas ibi dabatur, Burchardus *lib. 2. Decreti, cap. 88.* ibi: *Ego Burchardus, Deo annuente, Vormatiensis Ecclesiæ Episcopus, quendam Ecclesiæ nostrę famulum nomine Ebeardum, sacris Ordinibus oblatum, ad Altaris cornu in nobilium Virorum præsentia per hunc authoritatis titulum statuo ita, vt ab hodierno die verè ingenuus ab omni seruitutis vinculo securus permaneat*. Capitulari 88. *lib. 1.* Caroli Magni, ibi: *Coram Sacerdotibus, vel coram fidelibus laicis ante cornu Altaris, sicut in nostra authoritate continetur, remota qualibet calliditate, libertatem consequatur*. Et passim in capitularibus Caroli Magni. Extat etiam celebre fragmentum instrumenti vetustissimi cuiusdam monasterij apud Anseguisum, *in glossario capitularium, verbo Libertatem*, ibi: *Et fecerunt in Capitulo nostro coercitionem calumniæ, & domum authorizationis de his omnibus, quæ de more sub Altari posuissent*. Iustè ergo Innocentius III. dictam Daniæ consuetudinem, scotationem dictam, obseruari præcepit, cùm rationi, & omni disciplinæ Ecclesiasticæ consona sit: & licèt traditio simbolica possessionis debeat fieri in præsentia ipsius rei, *l. 1. §. si iusserim, ff. de acquirenda possess. d. l. clauibus*; tamen fauore Ecclesiæ introductum est, vt etiam in absentia rei eius possessio transferri possit.

20 Dissoluuntur rationes dubitandi. Nec obstant rationes dubitandi. Non prima deducta ex natura possessionis; nam non est præcisè necessaria pedum positio ad possessionem, sed sufficit qualiscumque actus, vel symbolum quodlibet, vt probatum est, appellatur tamen possessio à pedibus, vel à sedibus, quia hæc instrumenta frequentiora fuerunt ad acquirendam possessionem, vt aduertit Couarr. *in reg. possessor, 2. parte, in principio, n. 1.* vnde cùm nomen possessionis non sumatur ex natura essentiali, sed ex eo quod frequentius contingit, argumentum ab etymologia parum mouet. Nec argumentum obstat, vbi dicebamus, non dari animum, seu affectum in Ecclesia, monasterio, vel alia communitate; nam licèt stricto iure monasterium, collegium, seu municipium, non possint acquirere possessionem ex defectu animi; tamen vtilitatis causa, cùm plura circa possessionem recepta sint, *l. peregrè 44. §. quæsitum, ff. de acq. possess.* receptum est, vt possidere possint, possessioque illis per seruos, vel liberas personas acquiratur, *l. 2. ff. de acquir. possess. l. siue 9. §. vlt. cum l. sequenti, ff. de publiciana*. Docet Valentia *d. tract. 2. cap. 15.* vnde sic similiter sicut possessio acquiritur communitati sæculari per liberam personam; ita Ecclesiæ per Aduocatum, vel Prælatum ipsius acquiri potest. Nec aliud membrum argumenti refragatur, vbi dicebamus factum fingi non posse: nam ius in acquisitione possessionis non fingit factum, sed etiam factum illud per symbolum explicatum habetur pro facto sufficienti ad acquirendam possessionem, ac si emptor, vel donatarius totum fundum peragrarent & occuparent; nam cùm detur facultas in eis occupandi totam possessionem, quæ vacua est, & capax apprehensionis, fingi potest occupatam esse. Vnde euenit vt ius supplere hoc non possit, vbi possidens rem occupare non potest, *l. Nerua 36. l. Pomponius 15. §. si id quod, ff. de acquir. possess.* Gifanius *in d. l. 3. nu. 82.* Faber *decade 75. errore 1.* Nec obstat secundum argumentum deductum *ex l. raptores 53. Cod. de Episcop. & cleric.* nam ibi non agitur de acquirenda possessione, sed de iusto titulo Ecclesiæ, vel monasterio competente, ad obtinendam possessionem bonorum illius, qui virginem rapuit, vt post Gisanium *in d. l. 3.* docet Valentia *de acquirenda possess. cap. 2. nu. 30.*

Sed superioribus acriter obstat textus *in l. vt inter diuinum 23. vers. itaque, Cod. de sacros. Ecclesijs*; vbi Imperator Iustinianus postquam concessit Ecclesijs, Xenodochijs, & alijs locis pijs, vt in illis quæ ipsis venduntur, aut donantur, siue sint mobilia, siue immobilia, non esset locus præscriptioni, nisi centum annorum; statim ait, vt ad ipsas res datas, vel donatas, absque vlla apprehensione adhuc non occupatas, competat rei vindicatio. Tunc sic: Rei vindicatio supponit dominium, *l. in rem 23. ff. de rei vindicatione*: sed dominium sine possessione acquiri non potest, *l. 2. §. vacuam, l. emptorem, §. Neratius, ff. de action. empti, l. si pacto 8. Cod. eodem, l. traditio 20. §. vlt. ff. de acq. rer. domin. l. cùm res 12. Cod. de probat. l. quibusdam 13. Cod. de distract. pignor.* Hottomanus *illustr. q. 11.* Bronchorst. *lib. 3. cap. 81.* Valentia *vbi suprà, cap. 4.* Timeus, & Faber *disp. 14 thesi 12.* ergo Ecclesiæ possessio sine vlla apprehensione, vera, vel ficta acquiritur, & per consequens superuacua expenditur consuetudo Regni Daniæ in nostro textu ad confirmandam possessionem rerum donatarum. Cui difficultati, omissa controuersia, an dominium sine possessione acquiratur, quam disputant DD. suprà citati, Donel. *lib. 4. comment. cap. 19.* Vvesemb. *disp. 10. n. 34.* variè satisfaciunt Interpretes. Osualdus *lib. 20. comment. cap. 4. littera B*, asserit vindicationem ibi esse extraiudicialem: Vvesemb. *dicto n. 55.* affirmat verbum *vindicationem*, ibi accipi impropriè pro exactione, vt *in l. ex imperfecto 23. ff. de leg. 3.* iuncta lege 178. *§. 2. de v. s.* Sed his omissis veriùs dicendum est, in eo textu nihil respectu dominij nouiter à Iustiniano constitui; tantùm enim illam edidit constitutionem ad introducendam præscriptionem centenariam, propter falsitates, cuiusdam Emisseni, vt ex Suida refert Caldiera *lib. 3. de errorib. cap. 10.* & cùm obiter dicitur, Ecclesiæ dari vindicationem, id referendum est ad casum hæreditatis, vel legati, de quibus antea egerat, & ad res donatas, cùm donator retinuerit vsumfructum rei, *l. data 28. Cod. de donat. l. 42. ff. de donat. causa mortis, l. 2. Cod. Theodos. de donat.* cùm enim in his dominium transferatur ipso iure, *l. à Titio, ff. de furtis*, inde conceditur vindicatio rei, vel aliarum rerum exactio. Ita Azo, & Giphanius *in eo textu*, Hunnius *ad Treutler. volum. 2. disput. 27. q. 26.* — 21 Exponitur l. vt inter, C. de Sacr. Eccles.

Secundò expendi potest contra suprà dicta textus *in l. quædam 77. ff. de rei vindicat.* vbi quædam mulier, quæ Titio prædium donare volebat, ipsi epistolam misit, dum erat in ipso fundo: quæstionis est, an si mulier conduxerit ipsum prædium, censeatur possessio translata? Et respondet Consultus possessionem traditam censeri per constitutum. Prosequitur, quid si tantùm Titio existenti in prædio mittatur donationis scriptura? Et respondet Consultus, possessionem acquiri sine vlla apprehensione. Tunc sic expendo: En textum vbi rei donatæ acquiritur possessio absque vlla apprehensione: ergo & in nostro textu acquiri poterat absque signo scotationis. Cui difficultati satisfaciunt Faber *de error. pragm. decade 75. errore 10.* Cumanus *in l. 3. ff. de acq. possess. num. 2.* dicendo ibi transferri possessionem per fictionem, quam Consulti appellant *Breuis manus*; de qua *in l. siue autem 9. §. 1. ff. de publicana, l. certi 9. §. vlt. l. singularia, ff. de reb. cred. l. si rem 61. ff. de euict. l. 3. §. vlt.* — 22 Intelligitur lex quædam, ff. de rei vindic.

§. *vlt. ff. de donat. inter*, *l. qua ratione*, *§. interdum*, *de acquir. rerum dom.* Plura Valentia *de acq. possess. cap.* 14. Matteacius *in d. l. singularia*: fingitur enim *in d. l.* quandam possessionem fundi ad mulierem peruenisse, & statim Titio tradidisse; & cùm in nostra specie Ecclesia non possideret res donatas, ex alia causa necessaria fuit traditio per signum scotationis.

23 Exponitur can. 19. Conc. Aurel. 4. Tertiò suprà traditæ assertioni obstat textus *in can.* 19. *Concilij Aurelian. IV.* relatus ab Antonio Augustino *in epitome*, *lib.* 15. *tit.* 36. *cap.* 9. ibi: *Quicumque pro sua deuotione oblationis studio aliquid in campellis, vel vineolis, etiam absque scriptura probatur Ecclesijs contulisse, si postmodùm ipse, vel hæredes eius quacumque occasione auferre hoc à iure Ecclesiæ, vel alienare voluerint, quoadusque à tali intentione discedant, aut ablata restituant, à communione ecclesiastica suspendantur.* Ex quo textu constat, sine vlla scriptura vel signo possessionem acquiri posse. Cui difficultati respondendum, in eo textu supponendam esse traditionem rei, cùm dicant Patres, donatorem auferre intendere, & prædia contulisse; quæ omnia supponunt ipsas res donatas traditas fuisse; & tunc licèt non adsit scriptura donationis, parum refert, vt suprà diximus: nam si tradita sit, aut realiter, aut symbolicè, sufficit hæc traditio, vt possessio acquiratur, & vt auferre volens puniatur grauibus pœnis, de quibus in Concilio Parisiensi, *cap.* 1. Aurelianensi V. *cap.* 16.

C A P V T III.

Idem *Episcopo* a *Patauiensi*.

AD nostram noueris audientiam peruenisse, quod in tua diœcesi, *b* etiam in causis *c* Ecclesiasticis consuetudo minùs rationabilis habeatur, quod cùm aliqua causa tractatur, ibidem *d* allegationibus, & *e* querelis vtriusque partis auditis, à præsentibus litteratis, & illiteratis, sapientibus, & *f* insipientibus, quid iuris sit, quæritur: & quod illi dictauerint, vel aliquis eorum præsentium, consilio requisito pro sententia teneatur. Nos igitur attendentes, quod consuetudo quæ canonicis obuiat *g* institutis nullius debeat esse momenti; cùm sententia à non suo iudice lata *h* nullam obtineat firmitatem: vt in causis Ecclesiasticis subiectorum tuorum, postquam tibi de meritis earum constiterit, sententiam proferre valeas, sicut ordo postulat rationis, authoritate præsentium, præmissa consuetudine non obstante, concedimus *i* facultatem. Nulli ergo, &c. Datum Laterani XIII. Kal. Martij.

N O T Æ.

1 Patauium vbi. a P*Atauiensi.*] Tam in tertia, quàm in sexta collectione legitur *Pictauiensi*; sed ex ipso regestro epistolarum Innocentij edito Coloniæ, vbi *folio* 275. reperitur textus hic, tam litteram, quàm inscriptionem restituo. Patauium, vulgò *Padua*, vetustissima est Italiæ vrbs, à Padi vicinitate, quasi Padauium dicta, vt sentit Serarius. Ciuitas est ampla & amœna: habet ius, & dignitatem municipalem supra insignia septem oppida: eam sæpiùs inexpugnabilem reddiderunt Veneti, vt de ea plura adducens tradit Franciscus Schotus *in Itiner. Italiæ*, *fol.* 56. Habet Ecclesiam Cathedralem S. Sophiæ dicatam à temporibus S. Prosdocimi discipuli S. Petri: cuius Ecclesiæ Episcopo, Gerardo de Ponte dicto, rescribit in præsenti Innocentius; nam eam rexit ex anno 1159. ad annum 1214.

2 b *Etiam.*] Id est non solùm in causis sæcularibus & profanis, verùm etiam Ecclesiasticis: coniunctio enim *etiam*, non solùm importat assertionem, verùm etiam exprimit casum magis difficilem, & implicat minùs dubitabilem, *l. etiam*, *C. si tutor*, *l. conuenticula*, *C. de Episc. l. etiam*, *ff. de v. s.* vbi Fornerius & Gentilis, Barbosa *de dictionibus*, *dict.* 112.

3 c *Ecclesiasticis.*] Meris videlicet, vel de rebus, vel de personis: de rebus, partim diuinis, vt sunt res sacræ; partim temporalibus, vt iuspatronatus, decimæ, & similes: de personis quæ Ecclesiasticæ sunt, iuxta distinctionem causarum, quam dabimus *in cap.* 2. *de iudicijs*.

4 d *Allegationibus.*] Id est petitionibus & responsionibus; allegationes enim, seu allegata, sunt ea, quæ à litigantibus in facto sunt proposita & deducta, ex quibus deinde ius sumitur: hinc allegare causas, *l.* 1. *§* 1. *ad leg. Iul. de adult.* allegare absentiam, *l.* 3 *§. litem*, *ff. de negot. gest.* allegare excusationem, *l.* 31. *ff. de excusat. tutor.* plura Brissonius *verbo Allegare*.

5 e *Querelis.*] Siue criminalibus, siue ciuilibus; sicut enim querela potest proponi ad publicam delicti vindictam, *l.* 1. *ff. de officio Præf. vrb.* ita & ciuiliter potest proponi ad priuatam vtilitatem, *l.* 3. *ff. de his qui sunt sui*, *l. qui post* 58. *ad Trebell. l.* 5. *de manumiss.*

6 f *Insipientibus.*] Hinc huius consuetudinis irrationabilitas, cùm illi qui iudicandi muneri præponuntur, debeant maximè litteris pollere, vt plurimis sacræ Scripturæ locis probat D. Thomas *de regim. Princip. lib.* 1. *cap.* 2. & Philosophorum, Oratorumque innumeris sententijs illustrat Carleual *de iudicijs tomo* 1. *lib.* 1. *disp.* 1. *quæst.* 1. *nu.* 18. annotaui suprà *in cap. sciscitatus*, *de rescriptis*; nam cùm debeant sententiam proferre secundùm leges, quomodo imperiti earum iudicare valebunt? Vnde illiterati iudices dari non possunt, *nouella* 82. *Iustin.* cui adstipulantur textus *in cap.* 1. *cap. statuimus*, 61. *dist.* Inscitia enim in iudice pro crimine habetur, *l. fin. ff. de var. & extraor.* Petrus Herodius *lib.* 2. *Pandect tit.* 9 *cap.* 29 Besold. Canonher. & alij apud Altamiran. *de filijs official. lib.* 4. *c.* 4. *n.* 3. An autem ante Iustinianum potuissent illiterati iudices assignari, ita vt consilio Assessorum iudicarent, disputant Corrasius *lib.* 5. *miscel. cap.* 19. Vulteius *disp. cap.* 8. & *de iudicijs lib.* 1. *cap.* 4. *nu.* 128. Cuiac. *lib.* 23. *obs. cap. vlt.* Tuldenus *ad tit. C. de officio iudicis*, *cap.* 4. Hunnius *ad Treutlerum*, *volum.* 1. *disput.* 12. *quæst.* 33. Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 64. Sauarus *ad Sidonium lib.* 2. Mornacius *in l.* 4. *ff. familiæ ercifcundæ*, Vuesembec. *disp.* 52. *nu.* 21. in qua quæstione notandi sunt textus *in l.* 1. *ff. de officio eius*, *l.* 7. *C. de professor. l.* 2. *C. de postulando*, *l.* 2. *ff. quod quisque iuris*, *l. vnica*, *C. vt quæ desunt Aduocatis*, *l. vlt. C. de iurisdict.* cum Hottomano *illustrium q.* 28.

g *Institutis.*] Vt dixi *in cap.* 1. *hoc titulo*. 7

h *Lata.*] Consonant textus *in cap. in primis* 2. *quæst.* 1. *cap. at si Clerici*, *de iudicijs*, *cap. nullus*, *de parochis*, *l.* 2. *&* 3. *C. si à non compet.* plures huius regulæ exceptiones, & ampliationes referunt Glossa & antiquiores *in præsenti*. 8

i *Facultatem.*] Id est, à iure concessam esse ostendimus; non enim Pontifex concedit de nouo, sed declarat ius commune; vtitur tamen his verbis forsan ad cautelam, vt ita securior maneret Episcopus cum populo: ita Abbas, Zabarella *in nostro textu*. 9

C O M M E N T A R I V M.

COnclusio in præsenti disputanda ita se habet: *Non valet consuetudo, vt in causis Ecclesiasticis placitum populi pro sententia teneatur.* Probari potest *ex cap. cùm inter*, *hoc titul. cap. clerici* 8. *de iudicijs*, *cap. quod clerici*, *de foro compet. cap. nouerit*, *de sententia excomm.* & alijs iuribus, quæ à Doctoribus expenduntur *in cap. decernimus*, *de iudicijs*. Illustrant vltra relatos à Barbosa *in collect. ad hunc textum*, & *in d. cap. clerici* 8. Borellus *in summa decis. p.* 1. *tit.* 4. *n.* 143. Marta *de iurisdict.* 4. *p. centur.* 1. *casu* 63. Azorius *tomo* 1. *instit. lib.* 5. *cap.* 12. *q.* 1. Vega & Balboa *in d. cap. clerici* 8. Suarez *in defens. fidei*, *lib.* 4. *cap.* 32. *per totum*, Rochus de Curte *in cap. finali*, *hoc tit. num.* 52. Azeuedo *in Curia Pisana*, *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 3. 10 Conclusio traditur, & probatur.

Sed hæc assertio impugnari potest sequenti iuris consideratione. Consuetudo potest tribuere iurisdictionem eam non habenti, *cap. auditis* 15. *de præscrip. cap. finali*, *de officio Archidiac. cap. irrefragabili* 13. *de officio ord. cap.* 11 Impugnatur præcedens assertio.

cùm contingat, *de foro comp. cap. Romana* 3. §. *debet*, *de appellat. lib.6. l.* 1. *ff. de albo scribendo*, *l.* 1. *& finali*; *C. de emancip. liber.* Probant Narbona *in l.* 20. *glossa* 22 *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil.* & *in l.* 59. *glossa* 1. *tit.* 4. *lib.* 2. Valenzuela *consilio* 26. *num.*17. Decianus *tom.*1. *tract. crimin. lib.*4. *c.*27. Petrus Marcha *lib.*3. *concord. Sacerd. & Imper. cap.* 9. vnde fœminæ, quæ iure communi à iudicandi munere arcentur, *l.* 2. *ff. de reg. iur.* consuetudine interueniente iudicare valent, *cap. dilecti*, *de arbitris*, Cironius *in parat. ad hunc titulum*: & populum consuetudine acquirere posse iurisdictionem, probant Immola, Panormitanus, & Socinus *in cap. cùm contingat*, *de foro comp.* quos sequitur Moria *in emporio*, *tit.*6. *q.* 4. *num.*39. Igitur populus Patauiensis virtute consuetudinis legitimè præscriptæ poterat sententiam proferre in omnibus causis, tam sæcularibus, quàm Ecclesiasticis. Augetur primò hæc difficultas; nam quælibet res de facili reuertitur ad suam naturam, vt diximus *in cap. cùm omnes*, *de constit.* sed ante legem Regiam omnis iurisdictio penes populum erat, *§. sed quod Principi*, *Instit. de iure natur.* & eius erat cognoscere de capite ciuis; immò & publica iudicia frequenter per populum exercebantur vsque ad annum 604. Vrbis conditæ, teste Dionysio Halicar. & ex eo, & Cicerone obseruat P. Gregorius *lib.* 4. *syntag. cap.*5. *nu.*12. Igitur populus per consuetudinem potest hanc iurisdictionem recuperare. Augetur secundò hæc difficultas; nam si veteres Ecclesiæ mores repetamus, nihil vsitatius, aut frequentius inueniemus, quàm iudicium populi in causis omninò Ecclesiasticis adhiberi, veluti in Concilijs, in electionibus, & ordinationibus ministrorum Ecclesiæ. Populus enim in eis suffragium adhibebat, approbando, vel reprobando, ita vt qui dignus à populo acclamabatur, ordinaretur; qui verò indignus, reijceretur, *cap. nullus*, 14. *dist. Nullus ordinetur clericus*, *nisi probatus vel Episcoporum examine*, *vel populi testimonio*, *cap. Episcopus*, 24. *dist.* D. Cyprianus *epist.*68. *ad Clerum*: *Ordinationes non nisi sub æquali adsistentis conscientia fieri oportere*, *vt plebe præsente*, *vel detegantur malorum crimina*, *vel bonorum merita prædicentur.* Plura Franciscus Hallierius *de sacris elect. fol.*41. & 81. Ergo consuetudo præscripta in populo Patauiensi, cùm secundùm iuris rationem, nec contraria Ecclesiæ disciplinæ esset, obseruari debebat.

12 *Iudex debet esse cópetens.* Qua difficultate ita fulcita non obstante defendenda est præsens Innocentij decisio, pro cuius vera ratione capessenda sciendum est, quod etsi principales personæ sint iudicij, iudex, actor, & reus, *cap. forus*, *de v. s. l. inter litigantes* 62 *ff. de iudicijs*; iudex tamen rectè à Baldo *in rubrica C. si à non compet. nu.*2. iudicij dux, & imperator appellatur; & Vantius *de nullitatib. ex defectu iurisdict. nu.* 2 Gaillus *lib.* 1. *obseru. cap.*42 *nu.*9. iudicem basim & fundamentum iudicij appellant; nam ipse est, qui processum iudiciarium dirigit, & inter litigantes se interponit, atque quod ab ipsis faciendum est, præscribit, iubet, mandat, denique authoritate publica fungitur. Osualdus *l.*6. *Douelli*, *cap.*6. *littera B*, non autem quilibet iudex hæc facere potest, sed tantùm qui est competens, qui in præsenti textu appellatur suus; nam iudices respectu causarum sunt competentes, vel incompetentes; & si incompetens sententia proferat sententia nullius momenti est, *l.* 2. & 3. *C. si à non comp. l.*6 *§. si quis*, *ff. de iniusto rupto*, adeò vt nulla necessaria sit appellatio, nec ex ea actio iudicati oriatur. Cuiacius *ad titul. C. si à non compet.* vnde iudex datus in causa proprietatis, si iudicauerit de possessione, sententia nulla est, *l* 1. *C. si à non compet. l. post* 9. *C. de sent.* quia alia est causa possessionis, alia proprietatis, *l. naturaliter*, §. 1. *l. penult. ff. de acquir. possess.* inde etiamsi iudex militaris cognouerit de aliqua causa inter paganos, iudicium nullum est, *l.* 2. *C. si à non compet.* Similiter de procuratore Cæsaris ratiocinandum est, *l.* 1. *C. de pedan. iudic.* & generaliter illud verum est, sententiam prolatam à non competenti iudice, nullam esse. Secundò præmittendum est, laicos non solùm tanquam incompetentes, verùm & tanquam incapaces de causis Ecclesiasticis cognoscere non posse, & sententiam ab eis prolatam ipso iure nullam esse, *cap. decernimus*, vbi probabimus, *de iudicijs*, *authent. statuimus*, *C. de Episcop. & cler.* Similiter de personis Ecclesiasticis cognoscere nequeunt, *c. at si clerici c. clerici* 4. *c. clerici* 8. *cùm non* 10. *de iudicijs*, *c. placuit*, *c. clericum*, *& ferè per totam* 11. *q.* 1. adeò vt nec ratione incidentiæ, prorogationis, aut consuetudinis laicus iudex capax fieri possit, *cap. si diligenti*, *cap. significasti*, *de foro compet.* in quo magnum versatur discrimen inter iudicem Ecclesiasticum & sæcularem; nam Ecclesiasticus ratione incidentiæ, prorogationis, aut consuetudinis potest reddi competens; laicus verò, cùm sit incapax, nec ratione incidentiæ, prorogationis, seu consuetudinis potest fieri capax, vt docent Balboa, Vega & omnes primarij nostri *d. cap.*2. *de iudicijs*.

Ex quibus profluit ratio nostræ decisionis; nam cùm laici populi sint incapaces iurisdictionis in causis Ecclesiasticis, & inter Ecclesiasticas personas, nec prætextu consuetudinis possunt fieri capaces, nec talis consuetudo introduci; nam consuetudo populi plus operari non potest, quàm constitutio ipsius populi: sed constitutio populi non potest derogare immunitati Ecclesiasticæ, *cap. Ecclesia*, *cap. quæ in Ecclesiarum*, *de constit. cap. Clerici*, *de iudicijs*, *cap. cùm terra*, *de elect. cap. causam*, *de præscript.* ergo nec consuetudo potest introduci, per quam immunitati Ecclesiasticæ derogetur, aut grauamen Ecclesiæ inferatur. Accedit & illa ratio, quæ iniustitiam huius consuetudinis etiam respectu causarum sæcularium satis adstruit; nam populus docendus est, non verò sequendus, *c. docendus*, 62. *dist.* nec vanæ eius voces sunt audiendæ, *l. ad bestias* 31. *ff. de pœnis*, *l. decurionum* 12. *C. eod. c. vnusquisque* 22. *q* 4. idque disertè probatur *ex l. si priuatus* 17. *ff. qui & à quibus*, vbi si priuatus coactus à populo seruum manumiserit, libertas non competit, adeò vt constitutione D. Marci cautum fuerit, vt seruus actor, id est qui in scenis partes fabulæ agebat, non posset manumitti, quia plerumque talis manumissio cogente populo per acclamationem fiebat: quo modo exponenda etiam est lex 3. *C. qui manumitti non possunt*; obseruauit Cuiacius *lib.*2. *obseru cap.*22. scitum enim est, ab Augusto in spectaculis populũ extorsisse, vt comœdũ seruũ manumitteret, referente Suetonio *in Tiberium cap.* 47. quod cùm populus intentaret, imperante Hadriano, qui pertinacior, tenaciorque erat, repulsus fuit, contemptasque eius voces fuisse tradit Diocasius *in Hadrianum*. Eandem Athenis viguisse legem, testatum reliquit Æschines *contra Esiphontem*. Quæ omnia suadent, rectè in præsenti ab Innocentio decretum fuisse, populum Patauinum non esse consulendum in causarum decisione, nec eius iudicium pro sententia sequendum. Deinde, nam populus vix probat quæ probanda sunt, vt docent Ælianus *de varia histor. cap.*6. Seneca *de vita beata*, *cap.* 12. ibi: *Non tam benè cum rebus humanis agitur*, *vt meliora pluribus placeant*; *argumentum pessimi turba est.* Clemens Alexandrinus *lib.*5. *stromatum*, ibi:

Nec spectes famam dum vis sophos esse repentè,
Terreat amentis nec te sententia vulgi:
Iudicium sapiens, & iustũm non habet vllum.
Vulgus, & in paucis vix hoc reperire licebit.

Iudicium enim eius inconstans, & varium est; vnde Socrates ait, vulgum motui cedere vt ligna securi; neque cuiquam est incognitum iudicium populi Iudaici aduersus Christum Dominum nostrum; primò enim eum excepit vt Regem, paucis post diebus clamauit *Crucifige*, vt refertur *cap.*21. *Matth.* Charondas, qui leges Atheniensibus dedit, de populo dicebat: *Qui se populo committit fortunam, non rationem sequitur.* Tacitus *l.*2. *histor.* ait: *Plebi non iudicium, nec veritas est: populus pretio, acclamationibus, & leuitate mouetur.* D. Hieron. *epist.*22. ita vulgum describit: *Vulgus habet os barbarum, procax, & in conuitia semper armatum.* Et Ioannes XXIII. relatus à Solòrzano *emblem.*97 populi iudicium ita definit: *Quicquid laudat, vituperatione dignum est; quidquid cogitat, vanũ; quidquid loquitur, falsum; quod improbat, bonum est; quodque approbat, malum; & quidquid denique extollit, infame.* Alia dabimus *in cap.*2. *de elect. cap. ex litteris*, *de excess. Prælat.* Rectè ergo in præsenti Innocentius decidit iniustam esse consuetudinem, per quam decisio causarum Ecclesiasticarum iudicio populi Patauini committebatur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt consuetudine acquiri possit iurisdictio eam non habenti, vt probant Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imper. lib.*3. *cap.*9. Thomas Delbene *de immunit. Eccles. tom.*1. *dubit.*15. *sect.* 5. & 6. id tamen procedit, & locum habet quando qui eam non habebat, erat tantùm incompetens, non verò si erat incapax, vt populus est, vel iudex laicus, de quo agit P. Suarez *in defens. fidei*, *lib.*3 *c.*34. nam tunc nulla consuetudine, quæ rationabilis esse nequit, tolli potest incapacitas: & iura pro dubitandi ratione

13 *Traditur decidendi ratio.*

14 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

tione adducta procedunt in illis iudicibus, qui incompetentes erant, qui ratione consuetudinis legitimè præscriptæ reddi possunt competentes: quare fœmina in regno Galliæ virtute consuetudinis iurisdictionem exercere valet, & populus etiam consuetudine acquirere potest, vt sibi liceat de quibusdam causis temporalibus iudicium proferre. Nec obstat primum augmentum ipsius dubitandi rationis, ex quo dicebamus, populum per consuetudinem recuperare iurisdictionem, quam in Principem transtulerat per legem Regiam; & sic non de nouo acquirere, sed amissam restaurare: nam illud procedit in iurisdictione sæculari, & temporali; sæcularis enim iurisdictio communi populi consensu fuit in Principem translata, *l.* 1. *ff. de constitut. Princip. l.* 1. *cum sequentib. tit.* 1. *part.* 2. at verò iurisdictio Ecclesiastica nunquam fuit penes Rempublicam, sed à iure diuino originem sumit; vnde nunquam populus potuit eam transferre in Pontificem. Couar. *practic. cap.* 31. Cùm enim huius iurisdictionis incapaces sint laici, *cap. ita Dominus*, 19. *dist. cap. si Imperator*, 96. *dist. cap.* 2. *cum sequentib.* 11. *q.* 1. nec consuetudine poterit populus eam acquirere. Nec augmentum vltimum aliquid probat; nam cùm populus aderat in Concilijs, id fiebat non vt iudicium ferret, sed potiùs vt leges Ecclesiasticas ibi factas acciperet, & sustineret: similiter cùm populus consilium præstabat in ordinationibus ministrorum Ecclesiæ, non ex eo habere iurisdictionem arguebatur, nec Episcopi tenebantur populi suffragium in ordinandis presbyteris petere, sed cùm illis temporibus esset omnium fidelium vnum cor, & quicumque nominis erant Christiani, magis charitate copulati, quàm potestatum diuersitate segregati viderentur; nihil mirum si Episcopi populum consulerent, non tamen vt exinde aliquam sibi iurisdictionem populus arrogaret, vt latè dicemus *in cap.* 2. *de elect.*

15 Exponitur cap. querelam de elect. Superiori assertioni obstat textus *in cap. querelam* 24. *de elect.* in illis verbis: *Per electionem populi, ad quem de antiqua consuetudine pertinet electio.* Ex quibus verbis depromitur, populum consuetudine acquirere posse iurisdictionem in beneficijs & alijs præbendis Ecclesiasticis conferendis, siue in earum electione: igitur similiter consuetudine introduci valet, vt iudicium populi in causis Ecclesiasticis pro sententia habeatur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu populum consuetudine non acquisijsse iurisdictionem aliquam, aut potestatem in rebus Ecclesiasticis, aut electione, sed tantùm præsentationem propter iuspatronatus; quia cùm ius hoc à laicis obtineri possit, *cap.* 1. *& per tot. de iurepatr.* sic consuetudine acquiri valet, *cap. cùm Ecclesia, de causa possess. cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælatis*, licèt per præscriptionem acquiri non valet, vt docent Fachineus *lib.* 8. *controuers. cap.* 24. Lambertinus *de iurepatron. lib.* 1. *parte* 1. *quæst.* 7. *art.* 19. *nu.* 13. Balboa *in cap. ad aures, de præscript. nu.* 37. vnde cùm consuetudine in eo textu nulla iurisdictio acquiratur, sed tantùm ius præsentandi, ideò consuetudo obseruatur.

16 Secundò opponi potest textus *in cap. Romana*, *§. debet*, *de appellat. lib.* 6. vbi cùm agatur de sententijs prolatis ab Episcopo, quomodo ab eis, & ad quem appellandum sit, asserit Innocentius IV. appellandum esse ad Archiepiscopum, nisi contrarium consuetudine introductum fuerit, videlicet, vt ad iudicem laicum, aut populum appelletur. Ex qua decisione expressè deducitur, consuetudine introduci posse, vt populus, aut alia persona sæcularis de causis Ecclesiasticis per viam appellationis cognoscat: ergo & in nostro textu consuetudine introduci poterat, vt iudicium populi Pictauiensis pro sententia haberetur. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, quod quamuis ex illius textus specie acquiri posset iurisdictio à laico per consuetudinem; hoc tamen procedit ex eo, quod iurisdictio erat sæcularis in sui principio, & in Episcopum fuerat translata: vnde consuetudine potuit tolli obex, siue impedimentum, per quod non poterat alius quàm Metropolitanus de causis appellationis cognoscere. Tum quia quælibet res de facili reuertitur ad suam naturam, *cap. ab exordio*, 35. *dist. l. si vnus* 27. *§. pactus*, *ff. de pactis*. Tum etiam, quia cùm ipsa iurisdictio fuisset sæcularis, & ex accidenti in Episcopum translata fuisset, non est ratio, cur sicut in sui principio non excluderet talem consuetudinem, idem non procedat postquam est penes Episcopum, cùm qualitas, siue conditio rei non recipiat variationem ex personæ mutatione, *l.* 2. *§. ex his*, *ff. de verb. oblig.* præcipuè cùm origo cuiusque rei generaliter in omni dispositione debeat attendi, *l. quidquid* 34. *ff. de donat. l. clam* 6. *ff. de acquir. possess. l. tutor* 70. *ff. de fideiussor.* Ità illum textum explicant & exponunt Anguianus *de legib. lib.* 2. *cap.* 17. plures relati ab Escobar *de Pontificia iurisd. cap.* 21. *§.* 9. Vega *in cap. clerici* 8. *de iudic. num.* 33.

Intelligitur caput Romana, § debet, de appellat. in 6.

17 Explicatur cap 3. de eo qui mitt. Tertiò aduersari videtur textus *in cap. cùm venisset* 3. *de eo qui mittitur in possess.* in illis verbis: *Secundùm ius, & honestam consuetudinem terminandam.* Ex quibus verbis colligitur, consuetudinem populi circa causarum Ecclesiasticarum decisionem esse obseruandam, & attendendam: igitur illa introduci potest, vt iudicium populi pro sententia seruetur, etiam in causis Ecclesiasticis. Cui decisioni aperto marte repugnat textus *in cap. cùm causa*, *de sententia & re iudic.* vbi expressè deciditur, consuetudinem Veronensis populi in causis Ecclesiasticis terminandis attendendam non esse. Pro quorum iurium conciliatione, cum communi Interpretum schola distinguendum est inter consuetudinem iustam, & consuetudinem iniquam; nam consuetudo populi recta est admittenda, etiam in causis Ecclesiasticis terminandis, cùm sit recepta & introducta non solùm à laicis, verùm etiam à Clericis, qui populi appellatione comprehenduntur, *l.* 1. *C. de summa Trinit.* Valascus *consultat.* 100. At verò si consuetudo sit iniqua, ex traditis suprà nullo modo valet obseruari: quo casu procedit textus *in d. cap. cùm causa*; cùm consuetudo ratione carens, corruptela potiùs sit quàm consuetudo: ita Balboa *in cap.* 2. *de iudicijs*, *num.* 89. Vnde cùm in nostro textu agatur non de consuetudine iusta, sed de iniqua, atque à ratione aliena, ideò statuit Innocentius eam nullo modo obseruari debere.

C A P V T IV.

Idem *Lucio* a *Vicario apud* b *Constantinopolin constituto*.

QVantò de benignitate Sedis Apostolicæ locum obtines celsiorem, tantò tibi est solicitiùs procurandum, vt te talem exhibeas in agendis, non declinans ad dexteram, vel ad sinistram, quod non minùs re, quàm nomine vices Apostolicas gerere videaris. Peruenit sanè ad audientiam nostram, quod quidam simplices Sacerdotes apud Constantinopolin ea Sacramenta præsumunt Fidelibus exhibere, quæ ab Apostolorum tempore ritè fuerunt solis c Pontificibus reseruata, vt est Sacramentum d Confirmationis, quod chrismando renatos soli debent Episcopi per manus impositionem conferre, ad excusandas excusationes in peccatis, & sui erroris fomentum, solam consuetudinem prætendentes: cùm diuturnitas temporis peccata non minuat, sed augeat; quæ tantò grauiora existunt, quantò infelicem animam diutiùs detinent alligatam. Volentes igitur hæc, & alia, quæ oculos diuinæ Maiestatis offendunt, de agro dominico extirpari, discretioni tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus omnibus Latinis Presbyteris apud Constantinopolin constitutis districtè prohibeas, ne talia de cætero sua temeritate præsumant, quæ licèt non sint à Fidelibus contemnenda, tutiùs tamen est ea sine periculo ex e necessitate, quæ legem non habet, omittere, quàm vt ab his, quibus ea conferre non licet, ex temeritate, quæ lege damnatur, non sine graui periculo inaniter conferantur: cùm alios quousque subiectos tuos, & ab illicitis reuocare satagas, & ad facienda

bona verbo & exemplo pariter inuitare: quibus quales pro te *f* litteras destinemus, ex rescripti nostri serie perpendere poteris euidenter. Dat. Laterani XVI. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1 a *Vicario.*] Ità etiam habetur *in cap 3 hoc tit.* in tertia collectione, & in epistolis editis à Sirleto *pag* 388. ex quo codice supplenda est hæc decisio. Vicarius Romani Pontificis, cui Innocentius rescribit in præsenti, licèt habeat tantùm iurisdictionem extra Vrbem, & in his quæ circa Vrbem sunt, vsque ad quadraginta milliaria, vt de eius officio & iurisdictione plura adducentes tradunt Flaminius Parisius *de resign. benef. lib.* 7. *cap.* 24. *nu.* 5. Octauianus Vest. *in praxi, lib.* 2. *cap.* 16. Petrus Gregorius *p.* 3. *syntagm. lib.* 47. *cap.* 35. *nu.* 8. Cohelius *in notitia Cardin. cap.* 55. tamen plerumque mittitur in aliam prouinciam suffultus authoritate litterarum Apostolicarum. Cohelius *vbi sup. cap.* 15. *congregat.* 8. vt missus fuit Lucius ab Innocentio III. Constantinopolin eo tempore, quo ipsa ciuitas à Latinis occupata erat. Romani enim Pontifices vsu ipso edocti, quantùm conferret ad disciplinam Ecclesiasticam conseruandam, in dissitis longè prouincijs Vicarios constituebant, vt probat Petrus Marcha *de Primatu Lugdunensi*; quæ dissertatio extat in appendice Concilij Claromont. & ita in Gallicana diœcesi Vicarium constituit Zosimus anno 117. Arelatensem Episcopum, & posteà Hormisdas Remigium Episcopum Rhemensem, & Gregorius primus Leandrum Hispalensem Episcopum in Hispanijs Vicarium constituit, & ita per Constantinopolin Vicarius hic, cui rescribit Innocentius, designatus fuerat. Idem Gregorius *l.* 4. *indict.* 13. *epist.* 52. Vigilius *epist.* 7. & Ioannes VIII. *epist.* 93 94. 95. eodem penè stylo delegauerunt Vicarios suos, vt adhibito competenti sacerdotum numero, causas canonica & Apostolica authoritate discuterent, vt referu nt varia de his Vicarijs congerentes, Rousselius *lib.* 4. *histor. iurisd. Pontif. cap.* 6. Cabassutius *in notit. Concil. fol.* 54. & 234. vt aliqua corrigerent, emendarentque, & vices ipsius per omnia gererent, vt ex litteris infrà referendis, quibus Innocentius iubet tam clericis, quàm laicis Latinis Constantinopoli commorantibus, vt illum tanquam Vicarium Sedis Apostolicæ recipiant, constat: notauit Cironius *in cap. vnico de transact. in cap.* 2. *de confirmat. vtili, in* 5. *compil.*

2 b *Constantinopolin.*] Constantinopolis olim dicta Byzantium, non ignobilis ciuitas fuit, vt ex Cicerone & alijs probat Angelus Petrica *de appellat. disp* 3. sed posteà multis cladibus exagitatam, & pluribus naufragijs iactatam, Imperator Caracalla restituit, teste Spartiano *in ipso*; sed iterum sub Gallieno oppressa & deuastata fuit: tandem Constantinus eam mirificè auxit & illustrauit, atque non tantùm nomine, sed reipsa illam alteram Romam fecit, vnde caput ciuitatum dicitur *in §. vlt. Institut. de satisdat.* & priuilegia Vrbis Romæ illi communicata fuerunt, *l.* 1. *C. de priuilegijs vrbis Constant. l.* 1. *C. Theodos. de iure Italico vrbis Constantinop. can.* 28. *Concilij Chalcedon.* Reuardus *lib.* 3. *coniect. cap.* 17. Bulengerus *diatriba* 3. *ad Casaubon.* demùm diuiso Imperio Sedes Imperatoris Orientis fuit, Reginaque totius Græciæ, iuxta Sidonium.

Constantinopolis antiquitas.

Salue sceptrorum Columen, Regina Orientis,
Orbis Roma tui.

Plura de eius magnitudine, & laudibus post scriptores Byzantinæ historiæ tradunt Berterius *diatriba* 1. *cap.* 1. Rabi Moyses Almosinus *de magnit. Constantinop.* Bulengerus *de Imperat. lib* 1. *cap.* 8. Ipsa imperialis ciuitas temporibus Innocentij III. capta, occupataque fuit à Gallis, & Venetianis, atque Henricus Flander Imperator renunciatus, Patriarcha verò electus fuit Thomas Maurocenus, iuxta pacta & conditiones, de quibus nonnulla adducam *in cap. scriptum* 40. *de elect.* vnde Latini permixtim habitabant cum Græcis, & à Latinis iuxta ritus Ecclesiæ Latinæ sacramenta accipiebant, Græci verò à Græcis iuxta mores Græcanicos, *cap. quoniam* 14. vbi notabimus, *de offic. ordin.* vnde cùm Latini presbyteri præsumerent Latinis fidelibus confirmationis sacramentum administrare, vt Græci presbyteri fidelibus Græcis, ratione consuetudinis Græcanicæ conferebant, Innocentius III. in præsenti Lucio Vicario suo Constantinopoli degenti iubet, vt inhibeat presbyteris Latinis, ne virtute prædictæ consuetudinis audeant conferre sacramentum Confirmationis, cùm diuturnitas temporis eos non valeat excusare, & tutius sit hoc sacramentum omittere ex necessitate, quàm ab eis qui conferre non possunt, inaniter suscipere.

c *Pontificibus.*] Episcopis videlicet, qui plerumque in iure nostro dicuntur Pontifices, *cap. bonæ, el* 3. *de postulat. Prælat.* vbi notabimus; dicunturque Apostolorum successores, Leo *epist.* 66. probant Cellotius *de hierarchia lib.* 6. *cap.* 7. Basilius Legion. *q.* 3 *scholast. cap.* 9. *pag.* 183. Villaroel. *tom.* 1. *regim. Eccles. cap.* 1. immò & aliquando Apostoli, *cap. dominus*, 93. *dist.* notarunt Sauarus *ad Sidonium lib.* 5. *epist.* 7. Bignonius *ad lib.* 1 *formul. Marculfi*, *cap.* 2 *fol.* 434. 3

d *Confirmationis.*] Ità appellatur sacramentum hoc ab effectu, Melchiades Papa in epistola decretali ad Episcopos Hispaniæ: *Confirmatio armat, & instruit nos ad agonem vitæ istius.* D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 17. ibi: *Vnguentum est confirmatio confessionis, seu professionis, scilicet fidei.* Et *cap. vt ieiunium, de consecrat. dist.* 5. Concilium Arausicanum 1. *can.* 1. expressit Innocentius noster *in cap. vnico. §. per frontis, de sacra vnctione*, ibi: *Per frontis chrismationem manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur confirmatio, quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur, & robur*: per hoc enim sacramentum gratia cumulatior, & fidei acceptæ in baptismo robur præstatur: & hoc sensu per confirmationem sacramentum baptismi perfici docuerunt D. Clemens *epist.* 4. *decretali*, ibi: *Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est septiformem gratiam Spiritus sancti percipere, quia aliter perfectus Christianus esse nō poterit, si non necessitate, sed iniuria, vel voluntate sic remanserit.* Et rursus ibidem: *Nisi regeneratus fuerit ab Episcopo confirmatus, perfectus esse Christianus nequaquam potest.* Melchiades *in d. epist. Ità coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ad inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest.* Vrbanus, & Melchiades relati à Gratiano *in cap.* 1. & 2. *de consecr. dist.* 5. Concil. Illiberit. *can.* 38. Laodic. *cap.* 48. notarunt Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus confirm. cap.* 2. Diana *tom.* 5. *tract.* 3. *resol.* 30 Narbona *de ætate, anno* 7. *quæst.* 4 Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 30. Lemaistre *de Sorbonic. prop. cap.* 4. Hallierius *in vindicijs Facult. Theolog. lib.* 2. *cap.* 1. & *sequentib. pag* 123. Explicat latè necessitatem huius sacramenti in fidelibus Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in heterocl. spirit. punct.* 11. Etiam hoc sacramentum à materia remota appellatur *chrisma*. D. August. *lib.* 2 *contra Petil. cap.* 104. Baronius *anno* 35. *num.* 15. Albaspinus *lib.* 1. *obseru. cap.* 25. Turrianus *lib.* 2. *aduersus Magdeburg. c.* 18. *per totum*, Dartis *ad* 5 *dist. de consec.* aut oleum, seu vnguentum. Dionysius *lib.* 4. *de Ecclesiast. hierarch. cap.* 4. D. Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 12. Augustinus *lib.* 5. *contra Donatistas*, *cap.* 20. & à Græcis appellatur vnguentum perenne, cuius nomenclaturæ rationem tradit Baronius, & ex eo refert Basilius Legion. *p.* 1. *de hoc sacramento*, *cap.* 1. *num.* 4. A materia proxima appellatur vnctio: Synodus Laodic. *can.* 48. *Vnctio supercælestis chrismatis.* A forma ipsius vnctionis appellatur signaculum spirituale, sigillum, & obsignatio Domini, vt ex pluribus Ecclesiæ patribus probant Baronius *anno Christi* 34 *nu.* 14. & 15. Ioseph Vicecomes *de ritibus confirmationis lib.* 1. *c.* 2. à ritibus in eius collatione receptis, dicitur *Benedictio*. Concilium Illiber. *can.* 77. ibi: *Si quis diaconus regens plebem sine Episcopo, vel presbytero aliquos baptizauerit, Episcopus eos per benedictionem perficere debebit.* Etiam hoc sacramentum appellatur manus impositio in eodem Concilio Illiber. *can.* 38. Matiscon. 2. *can.* 3. à D. Cypriano *epist.* 73. Hieronymo *contra Luciferianos*, ibi: *Vt baptizatis posteà manus imponatur, & ita inuocetur Spiritus sanctus.* Quia apud antiquos ritus ille in consignandis baptizandis seruabatur, vt Episcopus & manus illis imponeret, & eorum frontes chrismate signaret. Tertullianus *de baptismo cap.* 7. & *de resurrectione carnis cap* 8 *Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manus impositione vmbratur, vt & anima spiritu illuminetur.* Cœpit posteà pro manus impositione chrismatis vnctio adhiberi, cuius ritus rationem expresserunt PP. Concilij Magunt. tempore Pauli III. *anno* 1549. his verbis: *Nam cùm in initio* 4

initio Spiritus sanctus ad euidentiorem recentis adhuc fidei commendationem signo visibili infueret confirmatis, externa vnctione, quæ illam designaret, tunc non erat opus, postea verò adulta Ecclesia, & stabilita fide, cùm signa externa apparere cessarunt, nec iam ampliùs Spiritus visibiliter descenderet, mox in locum visibilis signi vnctio chrismatis adhiberi cœpit.

5 e *Ex necessitate.*] Licèt enim Innocentius III intenderet Græcos ad ritus Ecclesiæ Romanæ in conferendis sacramentis, & diuinis officijs celebrandis trahere, ad hunc effectum misso Pelagio Albanensi Episcopo Constantinopolin, id assequi non potuit, vt refert Besoldus *in historia Constantinopolit. cap.37. à num.1206.* vnde ait in præsenti, tutius esse sacramentum confirmationis omittere, quàm iuxta ritus Græcanicos ex necessitate retentos, & toleratos, à presbyteris simplicibus Latinis illud inaniter accipere; apud Græcos verò iam consuetudo inualuerat ante tempora Photij, vt presbyteri Græci hoc sacramentum conferrent, quæ nec à R. Pontifice, nec in Concilio Florentino damnata est, quia grauissimis de causis introduci potuit, conniuente saltem Apostolica Sede.

6 f *Litteras.*] Quas huc referre & transcribere ex epistolis Innocentij III. Coloniæ editis, iniucundum non erit: in eo regestro *pag.389.* ita legitur.

Omnibus Latinis, tam Clericis, quàm laicis apud Constantinopolin constitutis.

QVàm magnum sit bonum obedientiæ, quantumque ab omnibus fidelibus appetendum, ex contrario eius euidenter apparet: cùm teste Propheta peccatum ariolandi sit repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere; sitque in illos grauiter vindicatum, qui schisma in populo facientes, inobedientes extitere suis superioribus, & rebelles. Ad huius autem virtutis eminentiam nullus attingere poterit subditorum, nisi Prælatis suis curauerit humiliter obedire. Sanè quoniam præsentiam suam non potest Romanus Pontifex omnibus exhibere, dilecto filio Magistro L. cuius virtutes, & merita pleniùs cognouistis, vices suas apud Constantinopolin duxit Sedes Apostolica committendas, vt absens corpore, præsens Spiritu, per ipsum, quem tanto deputauit oneri, & honori, vos tanquam membra sibi capiti firmiter couniret. Vt igitur ei, qui factus est Deo patri obediens vsque ad mortem, per obedientiam placere possitis, monemus vniuersitatem vestram, & attentiùs exhortamur in Domino, per Apostolica scripta præcipiendo mandantes, quatenus pro reuerentia beati Petri, & nostra præfato Magistro humiliter intendentes, salutaria ipsius monita & præcepta teneatis firmiter, & seruetis: sciturі quòd nos illi concessimus, vt quia communis deposcit vtilitas, non obstante rescripto, si quod à bonæ memoriæ G. Papa prædecessore nostro proponitur impetratum, ad eum quoties necesse fuerit, liberè appelletur; & ipse causas, super quibus ad eum fuerit appellatum, canonico fine decidat: enormes etiam, & graues excessus per censuram Ecclesiasticam corrigat, & castiget. Circa quem, cùm sine vestra non posset iniuria mendicare, in subsidijs etiam corporalibus conferendis, qui vobis spiritalia subministret, vos esse conuenit liberales: vt de bonis vobis à Deo collatis eidem in vita, & morte hilariter conferentes, orationum illius sitis participes, qui Vicarius noster existit. Et per hæc & alia bona, quæ in terris, Domino inspirante feceritis, ad æterna gaudia peruenire possitis. Datum Laterani 15. Cal. Decembris.

COMMENTARIVM.

7 *Conclusio traditur, & probatur.*

EX præsenti Innocentij epistola ea deducitur communiter assertio: *Consuetudine introduci non potest, vt simplex Sacerdos validè conferat sacramentum Confirmationis.* Quæ assertio ab specie consuetudinis probatur ex Concilio Senonensi celebrato anno 1527. *can.38.* in illis verbis: *Quoniam Abbates nonnunquam attentant munus Confirmationis conferre, idque vindicant ex consuetudine præscripta ad se pertinere. Nos attendentes hanc impositionem manuum à Christo primùm institutam, & ab Apostolis receptam, solis Episcopis (qui Apostolorum sunt successores) reseruatam, consuetudinem huiusmodi, quæ potius corruptela dicenda est, reprobamus.* Generalius tamen probari potest ex omnibus illis Ecclesiæ canonibus, Pontificum, & SS. PP. testimonijs, in quibus presbyteris negatur huius sacramenti collatio, vt *in c. quamuis, 68. dist. cap. presbyteros, 98. dist. cap. cauendum 7. vers. obseruandum, 10. q. 3. cap. presbyteri 119. de consecr. dist.4. cap.1. 3. & 4. de consec. dist.5. cap. vnico, §. per frontis, de sacra vnctione.* Concil. Paris. sub Ludouico *lib.1. cap.33.* Meldensi *can.28. & 44.* Vormat. sub Hadriano II. *can.8.* Hispal. 2. *can.5.* Constantiensi *sess.8.* Coloniensi 1. sub Hermano, *p.7. cap.8.* Tridentino *sess.7. de Confirm. can.3.* & *sess.23. cap.4.* Ex Pontificibus Ioanne III. *epist. vnica, in principio: Donum sancti Spiritus per impositionem manuum Chorepiscopi non tradant, nec Presbyteri, sed Episcopi, quia non LXX. sed Apostoli tantùm manus imponebant.* Damas. *epist 4. post princip. Quod solis Apostolis, eorumque successoribus proprij sit officij tradere Spiritum sanctũ, liber actuum Apostolorum docet, præsertim cùm nullus ex LXX. discipulis, quorum isti (Chorepiscopi) in Ecclesia speciem gerunt, legatum donum sancti Spiritus per manus impositionem tradidisse.* Innocentio I. *epist. 1. cap. 3. De consignandis infantibus manifestum est ab alio fieri quàm ab Episcopo non licere; nam Presbyteri licèt sint sacerdotes, Pontificatus tamen apicem non habent. Hæc autem Pontificibus solis deberi, vt vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solùm consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verùm illa lectio actuum Apostolorum, quæ asserit, Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum.* Leo Magnus *epist.88.* cuius pars extat apud Gratianum *in cap. quamuis, 68. dist.* D. Clemens *lib.3. constit. cap.16.* & *epist.4.* Nicolaus I. *epist.70.* Gelasius *epist.1. cap.8.* Isidorus *lib.7. etymol. cap.12.* Cyprianus *epist. ad Iouin.* D. Chrysostomus *homilia 18. in acta Apost.* Epiphanius *hæresi 21.* Beda *in cap. 18. actuum.* Alia iuris testimonia cumularunt Antonius August *in epit. iuris, libro 4. tit.45.* Iodocus Coccius *tom.2. thesauri, lib.5. art.20.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop. allegat. 30.* & *in remiss. ad Trident. dicto can.3.* Sahagun *in cap. finali, hoc tit. num. 31.* Sebast. Cæsar *de Eccles. hierarch. 1. p. disp.6. §. 3. nu. 5.* Bellarminus *de confirm. cap.12.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit.8. cap.3.* & *lib.2. syntagm. cap.5. num.2.* Diana *p. 8. tract.1. resol.1.* Basilius Legion. *de confirm. 4. p. cap. 1. 2 & 3.* Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.1. cap.8.* Mendoza *lib.3. Concilij Ililiber. cap. 8.* Suarez *tom.3. de sacram. in 3. part. disput.36. sect.1.* Lorinus *in cap. 8. Actuum, vers.17.* Salmeron *tract.26. in acta.* Tamburinus *2. tom. de iure Abbat. disp.4.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part.2. lib.1. disput.1. §.9.* & *lib. 8. disput.18. §.7.* Torreblanca *de iure spirit. lib 2. cap.6.* Sausay *in panopl. sacerd. 2. p. lib.5. cap.13.* Franciscus Hallierius *in vindicijs Paris. lib.2. cap.4. §.4.* Baronius *anno 58. num.4.* Ioannes Dartis *ad distinct. 5. de consecr.* Cellotius *de hierarchia, lib.6. cap.10. §.1.* Martinez de Prado *tom.1. de sacram. quæst.72. dub.3. & 11.* Claudat agmen vnus pro cunctis omnigenæ eruditionis parens, Academiæ nostræ, immò & Hispaniæ decus, Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in memor. ad Alexand. VII. pro Episcop. Lusitaniæ, propos. 4. §. 4.*

Sed aduersus hanc assertionem non leues insurgunt difficultates. Prima nascitur ex eo, nam tempore Apostolorum pari cum Episcopis Presbyteri vtebantur potestate. 8 *Traditur ratio dubitandi.* D. Paulus *ad Philippenses 1. Omnibus sanctis, qui sunt Philippis; cum Episcopis, & Diaconibus*; id est cum Presbyteris: idem *epist. 1. ad Titum.* D. Petrus *epist.1. cap.5. Actuum Apost. cap.20. vers.17.* quas & alias authoritates ad id probandum congerit & expendit D. Hieronymus *in cap. legimus, 93. dist. Quendam audio in tantam erupisse vecordiam, vt Diaconos Presbyteris, id est Episcopis anteferret; nam cùm Apostolus præcipuè doceat eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos, &c.* Et *cap. ecce, 95. dist.* Illustrant Bellarminus *de Clericis cap. 14. & 15.* Villaroel. *part. 1. regim. Eccles. quæst.4. art.2.* Baronius *anno Christi 58. num. 5.* plures congesti à Barbosa *de potest. Episcop. 1. part. cap. 2.* immò sequentibus Ecclesiæ sæculis potiùs consuetudine, quàm dominica institutione distinctio Episcoporum & Presbyterorum introducta est, *cap. olim 5. 95. dist. Sicut Presbyteri sciunt ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos; ita Episcopi nouerint se magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate Presbyteris esse* maio-

maiores, & in commune debere Ecclesiam regere. Vnde vsu & consuetudine introductum fuisse, vt Episcopi conferrent sacramentum Confirmationis, probatur *ex cap. peruenit, 91. dist. Secundum veterem vsum Ecclesiæ nostræ*, Dionysius *de Ecclesi. hierarch. cap 8. versic. Itaque diuinus mos.* Sed non solùm lex scripta, verùm consuetudo contraria consuetudine abrogari potest, vt probant latè Osualdus *lib. 1. comment. Donel. cap. 10. littera I*, Salcedo *de leg. polit. lib. 1. cap. 8.* Vighellius *in methodo iuris ciuilis, p. 1. lib. 1. c. 8.* igitur consuetudine Constantinopoli præscripta introduci poterat, vt Presbyteri Latini sacramentum Confirmationis administrarent. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam consuetudine apud Græcos receptum est, vt Presbyteri simplices sacramentum Confirmationis ritè conferant. D. Ambrosius *in epist. ad Ephesios, cap. 4. Apud Ægyptum Presbyteri consignant, si præsens non sit Episcopus.* Dionysius *de Eccles. hierarch. cap. 5.* Latè illustrant Petrus Arcudius *lib. 2. de concord. Ecclesiæ Occident. à cap. 19. vsque ad 16.* Iacobus Sirmundus *antirrhetico de canone Arausicano contra Petrum Aurelium*, Basilius *de Confirmat. cap. 5.* Vicecomes *lib. 1. de ritibus confirm. cap. 8.* igitur etiam Presbyteri Latini virtute consuetudinis poterant conferre sacramentum Confirmationis. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam quod potest fieri priuilegio, potest introduci consuetudine, *l. 1. §. in summa, ff. de aqua pluuia, l. nemo 123. §. 1. ff. de regulis iuris, cap. duo, de officio Ordinar.* docent Fontanella *de pactis nuptial. tomo 1. claus. 3. gloss. 2. num 28.* Molina *lib. 2. de primog. cap. 6. num. 12.* Morla *in emporio, p. 1. tit. 2. num. 5.* Amaya *in l. 3. C. de annonis, lib. 10. num. 17.* sed priuilegio concedi potest simplici sacerdoti, vt sacramentum Confirmationis conferat, *cap. peruenit 2. 95. dist.* vt Innocentius VIII. concessit Generali, & Abbatibus Cisterciensibus, vt referunt Fr. Emanuel Roderic. *tom. 1. regul. quæst. 18. art. 3.* Vasquez *in 3. p. disp. 234. cap. 4. num. 39.* & Fratribus Regularibus sancti Francisci, vt referunt Barbosa *2. p. de potest. Episcop. alleg. 30. num. 5.* Lucas Vuadingus *in annalibus Francisc. tom. 5. anno 1444. num. 45.* & *anno 1447. num. 15.* & Patribus Societatis Iesu in Brasilia, testantibus Petro Arcudio *lib. 2. de concord. Eccles. Occid. & Orient. cap. 15.* Sfortia Pallauic. *lib. 9. histor. Concil. Trident. cap. 7.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 18. num. 33. & in polit. lib. 4. cap. 18.* igitur similiter ratione consuetudinis poterant Presbyteri Latini Constantinopoli degentes ritè conferre sacramentum Confirmationis.

9 *De Episcoporum ordine, & potestate.* His difficultatibus minimè refragantibus, vera est præsens decisio, pro cuius illustratione sciendum est, Episcopos per consecrationem Episcopalem recipere à Christo immediatè nouam Ordinis potestatem indelebilem, secundùm quam superiores sunt Presbyteris, & quædam Ordinis ministeria exercere possunt, quæ Presbyteris omninò denegantur, vt expressè docet Tridentinum *sess. 23. de reform. cap. 4.* & probant Vasquez *tom. 3. in 3. part. disp. 243.* Bellarminus *lib. 4. de R. Pontif. cap. 10.* Syrus *de Sacram. lib. 1. cap. 2. q. 3. art. 5.* Vnde necessitatem Episcoporum ad ministeria eis specialiter incumbentia feliciter propugnarunt Nicolaus Lemaistre *de instaurat. Episc. integro lib.* Francisc. Hallierius *de diuina instit. Episc. per duos libros*, Petrus Aurelius, aut quisquis est, qui eo sub nomine latere voluit, *in vindicijs censuræ Sorbonicæ aduersus spongiam Lemellij*, D. Emanuel Sarmiento & Mendoza *in libello hispanicè scripto, Militia Euangelica, cap. 10. cum sequent.* Ex his autem ministerijs, quæ ratione ordinis Episcopalis solummodò Episcopis reseruantur, aliqua referunt Isidorus *in c. perlectis, vers. ad Episcopum, 25. dist. cap. quamuis, 68. dist.* Trident. *vbi proximè*, inter quæ alia sunt sacramenta, vt Confirmatio, & Ordo; alia verò solùm sacramentalia, vt consecrationes Ecclesiarum, Vasorum, Virginum, & similia. De sacramento Ordinis latè probaui *in cap. 1. de ordinatis ab Episcopo*: de consecratione Chrismatis, Altarium, & Ecclesiæ, constat *ex cap. penult. vers. Chrisma, de præscript. cap. illud, 95. distinctione, cap. 1. 2. & 3. 26. quæst. 6. cap. penult. de consecrat. Eccles.* & alijs. De consecratione etiam Virginum eam probaui *in capite 1. de temp. ordin.* quæ omnia ministeria Episcopis ratione ordinis reseruata, non ita ab ipso Christo fuerunt distincta, sed hæc determinationi Ecclesiæ reliquit, ex cuius institutione, & more reseruatio hæc, & distinctio initium habuit. Apostoli enim Episcopis ea ministeria reseruarunt, quæ consona erant statui Episcopali, prout à Christo noscitur institutus, vt generaliter sunt omnes consecrationes ad rerum sacrarum perfectionem institutæ.

10 *De ministro Confirmationis.* Inter hæc ministeria vsu Ecclesiæ, & institutione Apostolorum primum, præcipuumque est sacramentum Confirmationis, cuius administratio iam à temporibus Apostolorum solis Episcopis, vt ordinarijs ministris competit, vt constat *ex cap. 8. actuum Apost.* vbi refertur, Petrum & Ioannem missos fuisse in Samariam, vt baptizatis manus imponerent, ex D. Cypriano *epist. 73. ad Iubaianum*: *Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, Præpositis Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, & manus impositionem Spiritum sanctum consequantur.* D. Hieronymo *in dialog. aduersus Luciferianos*: *Non abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per Presbyteros, vel Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat.* Ex Eusebio *epist. 3. ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ*: *Manus quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus; nec tempore Apostolorum ab alijs, quàm ab ipsis legitur peractum.* Concil. Hispal. 2. Vormatiensi *can. 8.* Florentino *in decreto Eugenij IV. de sacrament. §. secundùm. Ordinarius minister est Episcopus, vt cùm cæteras vnctiones simplex sacerdos valet exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre; quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent Episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum tradebant.* Et ita ex institutione diuina explicata per Apostolos, & vsu Ecclesiæ Episcopi ordinarij ministri sunt sacramenti Confirmationis. Docent, & latè probant hanc institutionem diuinam Franciscus Hallierius *in vindicijs Paris. libro 2. cap. 2. §. 4.* Suarez *de sacram. vbi suprà*, Basilius *de confirm. cap. 6. p. 4.* Christ. Lupus *ad 8. Syn. calumniat. 4. fol. 1422.*

11 *De erroribus hæreticorũ.* Sed hanc Catholicam veritatem, tot Conciliorum, & SS. PP. decretis definitam negarunt Caluinus *lib. 4. instit. cap. 19. §. 10.* Vuicleff. *lib. 4. Trialog. cap. 14.* Armachanus *lib. 11. Armenic. quæst. cap. 4.* relati à Bellarmino *tom. 2. lib. 2. de Confirm. cap. 12.* Phocius Patriarcha CP. relatus à Basilio *dicta p. 4. cap. 1.* qui leuibus nituntur fundamentis. Primò adducunt factam Ananiæ, quod refertur *actorum cap. 9.* Ananiam videlicet (qui non erat Episcopus, sed Diaconus tantùm, vel Presbyter) manus imposuisse Saulo: igitur non solùm Episcopi sunt ministri Confirmationis. Sed facilè respondetur, manuum illam impositionem non fuisse confirmatoriam, sed tantùm curatiuam, vt docet Basilius *dicto cap. 1. num. 4.* Secundò adducunt authoritatem D. Pauli *1. ad Timoth. cap. 4.* in illis verbis: *Noli contemnere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyteri.* Igitur Timotheus confirmationem acceperat à Presbytero. Sed neque hæc authoritas pro eis facit; nam per illam manus impositionem, non Confirmatio, sed sacramentum Ordinis significatur, & in correctis Codicibus legitur: *Per impositionem manuum Presbyterij*, vt etiam latè probault Hallierius *de sacris elect. in principio.* Tertiò etiam expendunt pro sua sententia D. Ignatium *epist. 13.* & D. Ambrosium *lib. 3. de sacrament. cap. 2.* vbi inquit: *Spirituale signaculum, & septiformem Spiritum sanctum dari ad inuocationem Sacerdotis.* Quibus in locis Ignatius & Ambrosius inter sacerdotis munera recensent sacramenti Confirmationis collationem. Sed his, & similibus authoritatibus facilè respondetur, si obseruetur, sacerdotis appellatione Episcoporum plerumque venire, vt constat ex Sidonio *lib. 9. epist. 3.* vbi de Fausto Abbate Lirinensi in Episcopum assumpto, ait: *Nihil ab Abbate mutatus per Sacerdotem.* Tandem arguit Phocius à sacramento Eucharistiæ, quod administrare possunt Presbyteri, etsi præcellens sacramentum sit ratione contenti. Sed hoc argumentum nihil probat, siquidem Eucharistia conficitur, & administratur à quocumq; Presbytero tanquam proprio ministro, à quo non rectè arguitur ad sacramentum Confirmationis; aliàs inde etiam deduceretur, sacramentum Ordinis ab eis administrari posse.

12 *Traditur ratio decidendi.* Manet ergo Apostolos tantùm administrasse sacramentum Confirmationis, & per consequens Episcopos tantùm, qui in eorum locũ successerunt, vt latè probant

Saua-

Sauarus ad Sidonium *lib.6.epist.7.* Bignonius *ad Marculfum lib. 1. cap. 2. fol.* 434. Pamelius *ad D. Cyprianum epistola 64.* Seuerinus Binius *in notis ad epist. 1. Anacleti*, Ambianas *ad Tertull. de fuga cap. 11. obseru. 1. & cap. 12. obseru. 2.* esse ministros ordinarios Sacramenti Confirmationis: vnde cognoscitur ratio huius decisionis; nam cùm consuetudo iuri diuino derogare non possit, *cap. fin. hoc tit.* vbi Sahagun, & nos plura adducemus, non poterat consuetudine introduci, vt simplices Presbyteri Latini Constantinopolitani degentes hoc Sacramentum validè conferrent. Quæ ratio illustratur *ex cap. aqua, de consecrat. Ecclesiæ, vel Altar.* vbi in non dissimili specie, cùm proponeretur in prouincia Bracharensi vsum inoleuisse; vt simplices Sacerdotes Ecclesias sanguinis effusione pollutas, aqua per Episcopum benedicta reconciliarent, decreuit Pontifex de cætero huiusmodi reconciliationem non esse faciendam prætextu consuetudinis, quæ potius corruptela appellanda erat. Vnde cùm ex eadem ratione competat Episcopis ministerium consecrandi Ecclesias, ac administrandi sacramentum Confirmationis, rectè deciditur in præsenti, prætextu consuetudinis non posse Presbyteros Latinos administrare sacramentum Confirmationis. Tandem ad solutionem huius difficultatis adeundus est Morinus *lib. 1. exercit. 3. cap. 1.*]

15 Exponitur prima difficultas. Nec difficultas suprà expensa pro ratione dubitandi aduersatur, qua dicebamus Episcoporum & Presbyterorum idem esse nomen; æqualeque officium, *ex cap. olim, 95. dist. cap. legimus, dist. 93.* Nam omissa solutione Michaelis à Metina *in tractatu de continentia, lib. 1. cap. 1.* qui ausus fuit affirmare D. Hieronymum, Augustinum, & Ambrosium relatos *in dicto cap. legimus, cap. olim*, & à Bellarmino *tom. 1. controu. tit. de clericis, cap. 14. & 15.* in Arij errorem incidisse, & aliorum qui tenuerunt inter Episcopos & Presbyteros nullum esse discrimen; apage enim his Ecclesiæ Doctoribus talem irrogare iniuriam: omissa etiam alia solutione Pauli Layman *tom. 1. summæ, lib. 5. tit. 9. cap. 3. num. 5.* dicendum est, quod quamuis verum sit, Episcopos à iure diuino institutos, à Presbyteris reuera differre, atque ordine esse maiores, & dignitate, ac iurisdictione præstantiores, vt contra errores nostrorum temporum, præcipuè Salmasij, & Puritanorum defendunt Franciscus Hallierius *de Episcopor. instit.* Lemaistre *eod. tract.* Petauius *de Ecclesiast. hierarc. lib. 1. & 2.* Cellotius *eod. tract. obseru. 4. cap. 16. per totum*; tamen primis Ecclesiæ sæculis Presbyteri nomen, & aliqua ministeria Episcoporum retinebant; sicut enim Episcopi tanquam seniores, Presbyteri dicebantur, ita & Presbyteri à cura animarum quam in Ecclesia exercebant, Episcopi appellabantur, & Episcopi Presbyteri primi ordinis dicebantur: & quia aliqua ministeria ordinis, & iurisdictionis omnibus communia Presbyteri exercebant, ideò illis sæculis legimus aliquando confundi Episcopum cùm Presbytero, & è contra; non tamen inde rectè infertur, quia Episcopi nomen Presbyteris commune erat, æqualem esse ordinis potestatem: nam apud Romanos Prætoris nomen commune erat alijs Magistratibus, *l. patri pro filio, §. 1. ff. de minor. l. in hæredem, ff. de dolo malo*; & tamen omnium æqualis potestas non erat. Primis ergo sæculis Ecclesiæ Presbyteri à cura animarum, quam exercebant, Episcopi appellabantur; sed officia & ministeria propria Episcoporum non exercebant, vt latè docent Baronius *anno 58. n. 3. & anno 60. n. 2. & anno 166. nu. 3. & anno 205. num. 27.* Turrianus *lib. 1. pro can. cap. 13.* Bellarminus *tom. 1. lib. 1. de clericis, cap. 14.* Landmeter. *de veteri mon. lib. 2. cap. 96.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 6. §. 2.* Acuña *in d. cap. legimus*, Lemaistre *lib. 2. de restaurat. Episc. cap. 3.* Ayala *de eccles. trad. 3. p. pag. 214.* Espenceus *ad epist. D. Pauli, lib. 1. digress. c. 1. & 2.* Messana *in D. Hieronymum, verbo Episcopus*, Coriolanus *in breuiario, anno 53. & 58.* Hallierius, & Petauius *vbi suprà*. Nec etiam obstant illa verba: *Magis consuetudine, quàm dispensationis dominicæ veritate Presbyteris esse maiores*; quæ reperiuntur *in dicta cap. olim*; nam omissa interpretatione Dominici Soto, *in 4. dist. 24. quæst. 2. art. 2.* qui existimat verba illa stare relatiuè, non assertiuè, dicendum est, discrimen inter Episcopum, & Presbyterum à D. Hieronymo ibi relatum, referendum esse post schisma exortum inter Christianos, qui tempore Apostolorum baptismum recipientes, existimantes gratiam à ministris accipere, aiebant: *Ego sum Cephæ, ego sum Pauli*; quos reprehendit Apostolus *1. ad Corinth. cap. 1.* his verbis: *Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis?* Ad quod schisma sedandum Ecclesia statuit, vt in ciuitatibus, in quibus Episcopalis cura communis erat, Episcopus ordinaretur, vt ita sicut diuino iure diuersa inter se erant officia Episcopi & Presbyteri, sic etiam per diuersas personas obirentur: cùm itaque ait D. Hieronymus, consuetudine Ecclesiæ introductum fuisse, vt Episcopi Presbyteris maiores essent, non negat maioritatem prouenire à iure diuino, sed dumtaxat ostendit, quod licèt potestas Episcopalis in genere instituta sit à iure diuino, tamen in particulari, & in actu accipitur immediatè ab Ecclesia, & eius summo Pastore. Præsenserunt Baronius *anno 58. nu. 11.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 6 num. 13.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex more apud Græcos recepto, apud quos Presbyteri absente Episcopo hoc sacramentum conferunt, vt constat ex D. Augustino *q. 101. vtriusque Testamenti*, illic: *Nam in Alexandria, & per totam Ægyptum, si desit Episcopus, consignat Presbyter*: ex Nicolao I. & Dionysio latè probat Basilius Legionensis *de Confirm. p. 4. c. 5.* Non omissa solutione Valdensis *de sacrament. c. 104.* P. Suarez *eodem tract. disp. 36. sect. 1.* qui affirmant Armenos, atq; Ægyptios non errasse in ministro Confirmationis, sed Confirmationem ipsam negasse, atque D. Augustinum, D. Ambrosium, & D. Dionysium exaudiendos esse de alia vnctione, quæ fit à Presbyteris statim post Baptismum, quos refellit Basilius *dicto cap. 5.* dicendum est, prædictam consuetudinem ab Ecclesia tolerari, quia non eius ratione Presbyteri propria authoritate Sacramentum hoc administrant, sed potiùs ex tacita delegatione Pontificis, & expressa Episcoporum Orientalium, quibus absentibus, non verò præsentibus, Presbyteri consignant: vnde ex commissione Pontificis, & Episcoporum, accedente ipsa consuetudine Græcanica, Presbyteri licitè conferunt Confirmationis sacramentum: nec hanc consuetudinem in Presbyteris Græcis improbauit Innocentius in præsenti, sed tantùm in Presbyteris Latinis, apud quos cùm delegatio tacita Pontificis, aut expressa Episcoporum non daretur, ideò consuetudine introduci non poterat, vt licitè & validè hoc sacramentum conferrent.

Nec obstat vltimum difficultatis augmentum, quo dicebamus, ex delegatione, seu commissione Pontificis, posse presbyterum simplicem sacramentum hoc conferre: pro cuius solutione sciendum est, valdè controuersum esse apud Interpretes, an ex delegatione Pontificis possit simplex sacerdos sacramentum hoc administrare. 16 Exponitur c. peruenit 95. dist. Negarunt Durandus, Maior, & Adrianus *in 4. dist. 7. de confirmat. q. vlt.* Castro *de hæresibus, verbo Confirmatio, & de punit. hæret. lib. 2. c. 21.* Henriquez *lib. 3. summæ, c. 6. §. 4. littera L.* Moure *in exam. Theolog. p. 3. cap. 2. §. 3.* Petrus Suauis Polanus *in Concil. Trid. histor. lib. 2. pag. 279.* qui ex eo mouentur, nam quæ ratione ordinis Episcopis competunt, delegari non possunt, *c. aqua, de consecrat. Ecclesiæ*: sed collatio sacramenti confirmationis spectat ad Episcopum ratione ordinis, vt suprà probaui: igitur hæc facultas administrandi hoc sacramentum Presbyteris delegari non potest. Contrariam tamen sententiam, quàm vt probabilem tutamque defendimus, tenent post D. Thomam *3. p. q. 72. art. 11.* plures à Barbosa congesti *de potest. Episc. 2. p. alleg. 30. n. 4.* & in præsenti *n. 7.* & *in cap. vnico, n. 12. de sacra vnctione*, Diana *8. p. tract. 1. resol. 3.* Leander *de sacram. tract. 3. disput. 2. q. 2.* Tamburinus *de iure Abbat. 2. tom. disp. 3. q. 1. nu. 5.* Fragoso *de regim. reipubl. lib. 1. cap. 1. §. 9.* Card. Lugo *in consilijs, pag. 12.* P. Hurtado *de confirm. difficult. 3.* Basilius Legion. *eod. tract. p. 3. cap. 3.* Hurtado *de resident. tom. 1. resol. 5. subresol. 6. pag. 259.* Ex eruditoribus Anton. August. *in Gratianum lib. 1. dialog. 17.* Vicecomes *lib. 1. de ritibus Confirm. obseru. 8. & 22.* & *lib. 5. de Baptismo, cap. 3.* Laurentius Landmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 72.* Baptista Casalius *de veter. Christ. ritib. cap. 23.* Zerda *ad Tertull. lib. 2. de Baptismo, cap. 8. n. 108.* Seuerinus Binius, Petrus Arcudius, Sfortia Pallauicinus, Sirmundus, & P. Aurelius, quos laudat & sequitur Præceptor eximius noster D. Franciscus Ramos *vbi suprà, §. 4. num. 152.* P. Mendo *in statera, dissert. 12. in appendice, §. 1.* Martinez à Prado *tom. 1. de sacram. q. 72. dub. 11. §. 3.* Fr. Antonius Perez *in pentateuc. fidei, volum. 4. cap. 3. num. 63.* Nicolaus Romeus *in effig. Caluini*;

color.

color. 33. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 3. *cap.* 18. *nu.* 34. Cabassutius *in notit. Concil. in can.* 1. *Concil. Arausic.* Ioannes Dartis *in addit. ad dist.* 5. *de consecr.* quorum sententia probatur apertè *ex dicto cap. peruenit*, 95. *dist.* vbi Gregorius Magnus permisit vt vbi Episcopi deessent, Presbyteri Baptizatos sacro chrismate in frontibus signarent; cuius facti meminerunt Patres Concilij Florentini *in decreto Eugenij*, §. *secundùm*, illic: *Legitur tamen aliquando per Apostolicæ Sedis dispensationem ex rationabili, & vrgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto hoc administrasse Confirmationis Sacramentum.* Et D. Gregorium egisse de simplicibus sacerdotibus, & de Sacramento Confirmationis, agnouit Concilium Florentinum vbi suprà, quamuis aliqui apud Vvidiformum *ad sextum articulum Vvicleff*, variè circa hoc senserint, & perperam voluerint S. Pontificem vel egisse de sacerdotibus Episcopis, vel de alia vnctione, quàm confirmatiua: & Gregorij successores plerumque concessisse priuilegia monasterijs, vt simplices presbyteri possent hoc sacramentum administrare, iam suprà retuli. Accedit Concilij Florentini decretum *in d.* §. *secundùm*, vbi de confirmatione aiunt Patres: *Ordinarius minister est Episcopus.* Consentit Concilium Tridentinum *sess.* 7. *de Confirmat. cap.* 3. ex quibus rectè colligitur, siue intelligitur, alium posse vt ministrum extraordinarium confirmationem administrare. Facit tandem Concilium Senonense *in decretis morum, cap.* 38. vbi cùm Patres supponerent, Abbates non habere potestatem confirmandi, hęc verba subiungunt: *Quod si qui sint, qui contendant, sibi competere hanc facultatem ex priuilegio, volumus quod cùm primum fuerint requisiti à suffraganeis nostris, de priuilegio fidem facere teneantur.* In quibus apertè supponitur, ex priuilegio posse confirmandi facultatem alijs ab Episcopis competere. Qua opinione retenta, non obstat contrariæ fundamentum; nam licèt ratione Ordinis Episcopalis Episcopus sit ordinarius minister, tamen Presbyter extraordinarius esse potest, quia habet eum ordinem, saltem inchoatum, & imperfectum. Vnde virtute huius consecrationis remotæ, accedente delegatione potest presbyter validè conferre hoc sacramentum.

15 Explicatur concil. Barchinon. can. 2. Sed adhuc suprà dictis aduersatur textus *in canone* 2. *Concilij Barchinonensis* 2. temporibus Recaredi Regis celebrati, in illis verbis: *Simili etiam statutum conditione est, vt cùm chrisma Presbyteris diœcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur, ne gratia Dei pretio benedictionis affecta simoniacum interitum ementibus, vendentibusque adsociet.* Ex quibus deduci videtur, presbyteros chrisma accipere, vt neophytis confirmationis sacramentum conferant. Pro huius Canonis interpretatione dicendum est, in eo tantùm prohiberi à Patribus, ne prætextu liquoris pretium accipiatur pro chrismate ab Episcopis, à quibus presbyteri quotannis chrisma petere debent. Concilium Carthag. 4. *can.* 36. *Presbyteri, qui per diœceses Ecclesias regunt, à suis Episcopis omni anno ante pascha solemnitatem chrisma petant.* Et *cap. omni* 124. *cap. Presbyteri, de consecrat. dist.* 4. *cap. non videtur, de offic. ordin. in* 5. *collect.* Antonius August. *in epit iuris, lib.* 23. *tit.* 2. Seuerinus Binius *in notis ad epist.* 2. *Fabiani*: quod chrisma à proprio Episcopo acceptum sub fideli custodia presbyteri seruare debebant, *cap.* 1. *de custod. Eucharist* Concil. Arelat. *can.* 18. *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub prætextu medicinæ, vel cuiuslibet rei donare præsumant.* Turon. *can.* 20. *Presbyteris iniungendum est, ne sacrum chrisma foras conclaue dimittant, vbi à quolibet attingi possit.* Metense *can.* 3. *Vt Episcopi diœcesim visitantes, neophytos confirmare possint*, & *cap. cauendum* 7. 10. *q.* 3. Concil. Meldense *can.* 28. vnde *in d. can.* 2. *Concilij Barchinon.* non traditur chrisma presbyteris, vt ipsi neophytos cùm eo signent, sed tantùm vt custodiant, ad hoc vt Episcopi diœcesim peragrantes eos confirmare possint.

16 Exponitur can. 2. Concilij Arausic. Secundò aduersatur textus *in can.* 2. *Concilij Arausic.* in illis verbis: *Hæreticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderent, si desit Episcopus, à Presbyteris cùm chrismate, & benedictione consignari placet.* Ex quibus apertè probatur, presbyteros simplices posse sacramentum confirmationis administrare. Pro cuius canonis vera expositione sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus in vsu fuisse, vt simul cùm Baptismo Confirmationis sacramentum ministraretur; verumcùm sequentibus sæculis Presbyteris baptizantibus Episcopi non facilè adessent, qui chrismate baptizatos signarent, plurésque sine chrismatis vnctione decederent, Syluester Papa constituit, vt absente Episcopo presbyteri chrismate baptizatos linirent. Damasus Pontifex *in Pontificali*, vbi de Syluestro ita ait: *Hic & hoc constituit, vt baptizatum liniat presbyter Chrismate, leuatum de aqua, propter occasionem transitus mortis.* Fortunatus *lib.* 1. *de eccles. offic. cap.* 17. ibi: *In gestis Pontificalibus legitur, Syluester Papa instituit, vt à Presbytero vngeretur neophytus in cerebro.* Et statim: *Si quis sine chrismate migrauerit de sæculo, periculosum iter arripit. Hoc præuidens Syluester Papa, in quantum potuit, subuenit, & propter absentiam Episcoporum, necessitatem addidit, vt à Presbytero vngerentur.* Rupertus *lib.* 5. *de diuinis officijs, cap.* 16. *Legitur autem in gestis Pontificalibus, quod Syluester Papa constituit, vt baptizatum liniat Presbyter chrismate, leuatum de aqua, propter occasionem transitus mortis, ne propter absentiam Episcopi, & difficultatem eum consequendi, sine manus impositione baptizati migrent.* Hugo à Sancto Victore *lib.* 2. *de sacram. p.* 7. *cap.* 3. *Primis temporibus omnis vnctio chrismatis per solos Pontifices fiebat; sed postea institutum est, vt baptizatum sacerdos in vertice liniat, consignatio tamen frontis solis Pontificibus reseruatur.* Latè illustrant hanc vnctionis cæremoniam F. Ioseph à S. Maria *de ritibus Baptismi, cap.* 23. Iosephus Vicecomes *eod. tract. lib.* 5. *cap.* 3. & 4. Hanc igitur vnctionem cùm chrismate in vertice baptizati presbyteri faciebant absente Episcopo. Leo I. *epist.* 88. *Sed neque coram Episcopo licet presbyteris in Baptisterium introire, nec præsente Antistite infantem tingere, aut signare.* Concil. Tolet. 1. *can.* 24. *Statutum verò est, Diaconum non chrismare, sed presbyterum absente Episcopo, præsente verò, si ab ipso fuerit præceptum.* Cùm enim hæc vnctio chrismatis à B. Syluestro fuisset instituta vt vicaria, in subsidium & locum Confirmationis, quam Episcopi absentes, & multis curis præpediti statim post baptismum conferre non poterant, ideò nisi illis absentibus, aut præsentibus de eorum licentia, presbyteri chrismate vnctionem facere in vertice baptizati non poterant. Quibus ita animaduersis cognoscitur vera interpretatio prædicti Concilij Arausicani; nam cùm hæretici ad fidem conuersi, perperam antea baptizati, per baptismum recipi deberent, *cap. de Arrianis* 109. *de consec dist.* 4. & statim confirmandi essent, aut saltem absente Episcopo per presbyterum chrismate vngendi; ideò aiunt PP. Concilij Arausicani in mortis discrimine hæreticos positos, si catholici esse desiderent, & desit Episcopus, à presbyteris cum chrismate & benedictione consignandos esse. Quæ verba non sunt accipienda de confirmatione, sed de prædicta vnctione cùm chrismate: quæ interpretatio apertè probatur ex canone antecedenti ipsius Concilij Arausic. qui reperitur apud Gratianum *in cap. nullus* 125. *de consec. dist.* 4. vbi hæc vnctio appellatur tantùm *benedictio*. De hac etiam vnctione cum chrismate, non verò de Confirmationis sacramento accipiendi sunt textus *in c. presbyteri* 119 *cap. presbyteri* 120. *cap. omni tempore* 124. *de consec dist.* vbi presbyteris permittitur hæc vnctio cùm chrismate in vertice baptizati.

Etiam suprà traditis aduersari videtur D. Chrysostomus *homil.* 11. *in epist.* 1. *D. Pauli ad Timoth. cap.* 3. in illis verbis: *Cur istud? quia scilicet inter Episcopum atque Presbyterum interest fermè nil; quippè & Presbyteris Ecclesiæ cura permissa est, & quæ de Episcopis dixit, ea etiam Presbyteris congruunt; sola quippe ordinatione superiores illis sunt, atque hoc tantùm plusquam Presbyteri habere videntur.* 17 Exponitur D. Chrysost. Quæ verba ita expendit Hallierius *de diuina Episcop. instit. lib.* 1. *art.* 7. sola ordinatione, id est ordinandi potestate Episcopi Presbyteris maiores sunt, igitur quoad confirmandi facultatem, æqualem habent Episcopi, ac Presbyteri. Cui difficultati, omissa solutione ipsius Hallierij, qui existimat ordinandi potestatem tantùm à B. Chrysostomo fuisse expressam, quia hæc Episcopi prærogatiua, ordinandi videlicet facultas, difficilius presbyteris communicatur: dicendum existimo, verba illa, *sola ordinatione*, non esse referenda ad ordinandi potestatem, Episcoporum propriam; sed ad gradum ordinis Episcopalis, quo distinguuntur Presbyteri ab Episcopis, & cuius virtute competit Episcopis facultas administrandi Sacramenta Confirmationis, & Ordinis: vnde rectè ait D. Chrysostomus, curam animarum

rum æqualiter competere Presbyteris ac Episcopis, inter eosque nullam dari differentiam, excepta sola ordinatione, id est Episcopali gradu, cuius virtute Episcopus minister est ordinarius Confirmationis, & Ordinis.

18 Rursus suprà traditis opponi potest canon 4. Concilij Regiensis, in illis verbis: *Et inter minutas discussiones, & indefinitas, visum est omni presbytero per familias, per agros, per priuatas domos pro desiderio fidelium habere facultatem benedictiones aperire, quod nonnullas iam prouincias habere occurrit. Huic autem etiam in Ecclesiarum plebibus, per loca tamen magis, quàm per vrbes hoc idem visum est tribuendum. In Ecclesia quoque, in qua ordinatus fuerit, consecrandi virginem, sicut confirmandi neophytum, ius habebit, & per omnia, vt sit multæ indulgentiæ testimonium, semper se inferiorem Episcopo, superiorem Presbytero agat.* Ex quibus verbis expressè deducitur, presbyteros posse sacramentum Confirmationis administrare. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo canone agi non de simplici presbytero, sed de Chorepiscopo: olim enim in pagis & minoribus ciuitatibus consecrabantur Chorepiscopi, qui vt Vicarij Episcoporum in eis sacramenta administrarent. Concilium Antiochenum *can. 10. & 18.* Sardicense *can. 6.* de quorum potestate, & conditione agemus *cap. 1. de priuileg.* Illi ergo, præcipuè in Gallia, superbia elati, non solùm in Ecclesijs proprijs, verum in alijs baptizatis Confirmationem ministrare, chrisma benedicere, virgines consecrare audebant, vt probat P. Marcha *lib. 2. concord. Sacerd. & Imper. cap. 13. & 14.* & *lib. 6. cap. 26.* vnde in dicto Concilio Regiensi modus præscriptus fuit Chorepiscopis, videlicet vt in proprijs Ecclesijs tantùm fideles benedicerent, neophytos confirmarent, virginesque consecrarent; quod & cautum fuit *in can. 1. ipsius Concilij*, in illis verbis: *Ex constitutionis permissu benedicere, & vt suprà definitum est, in vna & eadem Ecclesia neophytos confirmare, in castellis ac vicis totum illis ante presbyteros (sicut venerit) liceat, quod in ciuitatibus omninò præscribitur.* Et tandem temporibus Caroli Magni, cùm eorum ambitio comprimi nequiret, per Leonem IV. in Synodo Romana amoti fuerunt, & in exilium missi, vt constat *ex lib. 7. capitul. cap. 187.* ibi: *Prædictos autem Chorepiscopos omnes præcipit damnari, & in exilium detrudi. Ista verò omnes, maximè Regni nobis à Deo commissi Episcopi, cùm eodem Arnone, permittente præfato Apostolico, mitiùs tractantes, iam dictos villanos Episcopos inter Presbyteros statuerunt.* Latius prosequitur Marcha *d. cap. 12.* & nos plura dabimus *in cap. 1. de priuileg.*

Exponitur can. 4. Concilij regensis.

19 Ex eadem etiam obseruatione exponendus est canon Concilij Ancyrani, relatus à Gratiano *in capit. nullus 125. de consecrat. distinct. 4.* quem adiecta negatione ita edidit Iacobus Sirmundus in editione Conciliorum Galliæ: *Nullum ministrorum, qui baptizandi recepit officium, sine chrismate vsquam debere progredi, quia inter nos placuit semel chrismari. De eo autem, qui in baptismate, quacunque necessitate faciente non chrismatus fuerit, in Confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter quoslibet chrismatis ipsius non nisi vna benedictio est; non vt præiudicans quidquam, sed vt non necessaria habeatur repetita chrismatio.* Qui quidem textus valdè difficilis est, siquidem in eo docetur, simplicem sacerdotem posse sacramentum Confirmationis conferre, ideòque dum baptismum administrat, non debere progredi sine chrismate. Canoni huic negationem illam, *non*, adiecit Sirmundus, quem contra Petrum Aurelium defendit Petrus Marcha *in notis ad can. 2. Concilij Claromont.* ita vt sensus præsentis canonis sit, videlicet PP. præcipere, vnicam, eamque in fronte, chrismatis vnctionem fieri; ideòque ministrum Baptismi chrisma in promptu habere debere, vt mox baptizatum liniat. Si verò casu chrismatus in baptismate quisquam non fuerit, commonendum Episcopum esse in Confirmatione, nempè vt baptizatus, cui chrisma administratum non sit in baptismo, tunc ab Episcopo chrismetur; inde chrismatis vnam esse benedictionem, vel in Baptismo, vel in Confirmatione; necessariam autem non esse repetitam chrismationem, semel scilicet à Presbytero in baptismo, & iterum ab Episcopo in confirmatione, quæ sola manum impositione confertur. Affirmatiuè legentes canonem illum Petrus Aurelius, & Seuerinus Binius, eius sensum ita eliciunt: Nullus presbyterorum, aut Diaconorum, qui ad ægros, vel laborantes accedunt baptismi gratia, absque chrismate progrediatur, quia id constitutum est, vt baptisma ab ijs non administretur sine chrismatis vnctione, quam semel tantùm conferant, nulla alia, scilicet extra baptismum, chrismatione illis permissa, quæ tunc ab Episcopis administrari debet. Si quis autem in baptismo chrismatus non fuerit, Episcopus ea de re tempore Confirmationis admonendus est, nempè vt baptizatum arceat à confirmatione, & ad presbyterum remittat priùs chrismandum in vertice; ipse enim Episcopus eiusmodi chrismationem præbere non potest, quia chrismatis ipsius non nisi vna benedictio est, id est chrismatis Episcopalis. Esset autem duplex benedictio illius chrismatis, si Episcopus prius vicem eius, quæ à presbytero petenda erat, deinde suam expleret. Cęterũ à presbytero expetenda est prima chrismatio omissa, quia necessaria est repetita chrismatio, nẽpè prima illa baptismalis, & secunda, quæ ab Episcopo adhibetur in Confirmatione. Quod eo non pertinet, vt chrismatis baptismalis omissionem sola necessitate contractam cuiquam obesse, aut chrismationis Episcopalis vim minuere PP. velint, sed sine vllo huiusmodi præiudicio, repetita chrismatio, seu chrismatio duplex, necessaria habeatur. Verùm hæc interpretatio sustineri nequit, cùm aliena sit à verbis ipsius canonis, & illius sententiam potiùs obtrudat, & inextricabilem reddat, quàm explicet: quare ea omissa dicendum est, in eo canone duplicem casum proponi: in primo agitur de vnctione baptizati in vertice, quæ presbyteris permissa est, ex iuribus suprà traditis; quàm institutam fuisse à D. Syluestro referunt Amalaricus, & Rabanus relati ab Hallierio *in vindicijs, obseru. 1. cap. 1. §. 3.* & in dicto canone eius necessitas iniungitur, ideòque iubetur, vt qui baptizare intendit, sine chrismate non progrediatur. Secundus casus proponitur, cùm omissa fuit hæc vnctio à baptizante ob necessitatem emergentem; & statuitur, vt tunc tempore Confirmationis ministrandę ab Episcopo, ipse commoneatur, non vt baptizatum mittat presbytero ad præmittendam verticis vnctionem, sed vt ipsum chrismate vngat tantùm, si illi visum fuerit; alias si duplici chrismatis vnctione illum linire velit, nihil obesse mysterio, quia superflua non nocent; attamen repetitam chrismationem necessariam non esse: *Quoniam*, aiunt PP. *chrismatis ipsius inter quoslibet non nisi vna est benedictio*; id est vna, eademque benedictione consecratum est chrisma, qua vtuntur Episcopi, & Presbyteri; adeòque licèt vnctio in baptismate omissa fuerit, ex eo nullum sequitur damnum, cùm resarciatur copiosè in chrismate confirmationis: & ita primus casus, in quo de Presbytero baptizante agitur, referendus est ad vnctionem verticis; in secundo verò, vbi de confirmatione per Sacerdotem, intelligendus est Episcopus, non simplex Presbyter.

Exponitur cap. nullus, de consecr. dist. 4.

C A P V T V.

Idem *Decano, & Capitulo* a *Cenomanensi.*

CVm inter vos ex vna parte, & Canonicos S.P. de *b* Curie ex altera, super eo, quod dicti Canonici S.P. generale *c* interdictum à Venerabili fratre nostro Episcopo *d* vestro, vel *e* vobis in ciuitate Cenomanensi positum non seruant, quæstio verteretur, vtraque pars, vt eadem causa posset sine debito terminari, suum nuntium ad Sedem Apostolicam destinauit. Partibus igitur in nostra præsentia constitutis, per procuratores idoneos audientiam præbuimus liberam, & benignam,

gnam. Et quidam Ecclesiæ vestræ proposuit procurator, quod cùm Cenomanensis Ecclesia suo loco, & tempore pro excessibus sæcularis *f* Potestatis interdicto voluit supponere *g* ciuitatem Ecclesiæ S. P. de Curie, tanquam membrum suo capiti non adhærens, *h* campanis pulsatis, apertis *i* ianuis, *j* diuina Officia celebrare, alijs cessantibus, non omisit. Cùm autem Venerabilis frater noster Hostiensis *k* Episcopus tunc in partibus illis Legationis officio fungeretur, ijdem ad eius præsentiam accedentes, suam ei super hoc querimoniam exponere *l* curauerunt, qui partibus conuocatis, & rationibus vtriusque diligenter auditis & cognitis; cùm pars Ecclesiæ S. P. per priuilegia Sedis Apostolicæ non posset ostendere se munitam, immò ei firmum constaret, quod ex superbia potiùs, quàm ex causa rationabili duceretur, sententialiter diffiniuit, quod cùm in ciuitate Cenomanensi positum fuerit interdictum, illud eadem Ecclesia obseruaret, vinculo quoque excommunicationis, ac pœnæ ordinis, ac *m* beneficij eos exponens, qui suæ ducerent sententiæ resistendum. Postmodùm verò cùm propter quosdam excessus sæcularis Potestatis tota Cenomanensis ciuitas supponeretur ecclesiastico interdicto, & ipsis Canonicis S P. denuntiatum fuisset, vt à diuinorum celebratione cessarent, & obseruarent, sicut aliæ Ecclesiæ ipsius ciuitatis, interdictum, ipsi maiorem temeritatem suæ audaciæ adiungentes, cum maiore solemnitate suum sunt officium exequuti, venire contra Legati sententiam non verentes. Procurator verò ipsorum proposuit ex aduerso, quod ipsa Ecclesia S. P. ab ipsa sui fundatione *n* libera extitit, & exempta, & de bonis progenitorum charissimi in Christo filij nostri I. Anglorum Regis illic fundata fuerat, & dotata: firmiter asseuerans, & ex hoc credens suam intentionem fundare, quod Decanatum, & præbendas illius Ecclesiæ Rex & progenitores sui conferebant, diœcesano Episcopo inconsulto. Proposuit etiam, quod ex consuetudine tali hactenus eadem Ecclesia gauisa fuerat libertate, & hoc idem multoties vester Episcopus recognouit, quod suos parochiales potestis interdicere, & Capellanum qui extra chorum celebrat Ecclesiæ antedictæ; allegans de consuetudine antedicta, quod in generali interdicto licitum erat eis, pulsatis campanis, alta voce, interdictis tamen & excommunicatis exclusis, diuina officia celebrare. Nos igitur auditis hinc inde propositis, & cognito quod ex tali consuetudine, si qua foret, disrumperetur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, ipsam de *o* consilio fratrum nostrorum penitus duximus *p* irritandam: cùm non consuetudo, sed corruptela potiùs sit censenda.

NOTÆ.

1 a *Cenomanensi.*] Cenomanensis ciuitas est In Gallia Celtica, tertiæ prouinciæ Lugdunensis, caput Cenomanorum. Plinius *lib. 4. hist. cap. 18.* Fratres Sarmatani *tomo 4. Galliæ*, *folio 512.* Habet Ecclesiam Cathedralem S. Iuliano dicatam, suffraganeam Archiepiscopi Turonensi: eius mentio fit *in c. mulieres*, *de iureiur. c. 1. de cler. peregr. cap. is qui fidem*, *de sponsal. cap. 2. qui cler. vel vou. cap. venerabili 52. de sent. excomm. cap. 2. eod. tit. in 5. compil. cap. 1. de officio deleg. in eadem collect.* Eius Ecclesiæ Præsuli Hamelino, qui eam rexit ex anno 1191. vsque ad annum 1209. siue alij volunt, 1218. rescribit in præsenti Innocentius, cui etiam scribit *lib. 2. epist. 85.* vbi notauit Bosquetus.

2 b *De Curie.*] Est Ecclesia Collegialis in ipsa ciuitate Cenomanensi, quæ intendebat interdicto generali non ligari, vt similiter contendebat Ecclesia Collegialis S. Aniani, de qua Innocentius noster *lib. 3. epist. 12.* Alia est etiam Ecclesia S. P. de Cultura, in suburbijs Cenomanensibus, Ordinis S. Benedicti, de qua *in cap. venerabile*, *de censibus*: eiusdem meminit Odericus Vitalis ad annum 1098. *Is iam dudum in Cenomannico Consulatu castra violenter in alieno iure construxit, in possessionibus scilicet S. Petri de Cultura, & sancti Vicentij Martyris, quibus colonos grauiter oppressit.* Arnulfus Lexov. *ad Alex. III.* Cironius *d. cap. venerabili 52.*

3 c *Interdictum.*] Interdictum diuiditur ab Interpretibus in locale, & personale. Locale dicitur, quod principaliter fertur in locum, vt ibi diuina officia non peragantur, *cap. præsenti*, *cap. si sententia*, *cap. si ciuitas*, *de sentent. excomm. lib. 6.* Hoc interdictum locale subdiuiditur in generale, & particulare: generale est cùm tota diœcesis, aut tota ciuitas interdicitur, de quo agitur in præsenti textu, & *in cap. cùm in partibus*, *de v. s. cap. præsenti*, *de sentent. excom. in 6.* particulare est cùm tantùm interdictum apponitur in hac, vel illa Ecclesia. Personale interdictum est, quod in personas profertur, non inspectis locis, sed tantùm ipsis personis: subdiuiditur in generale, & particulare. Generale est cùm interdicitur populus, *cap. si sententia*, *de sentent. excom. in 6.* particulare est, quod in aliquam personam specialiter profertur, vel in plures, *dicto cap. si sententia.* Leand. *de interdicto*, *disp. 1. q. 2.* Gibalinus *de censuris disp. 7. q. 14.* Suarez *eod. tract. disp. 32. quæst. 2.*

4 d *Episcopo.*] Episcopi enim, vt Iudices Ordinarij, sententiam interdicti proferre possunt, *cap. transmissam*, *de elect. cap. cùm ab Ecclesiarum*, *de officio ordin. cap. auditis*, *de præscript. cap. cùm & plantare*, §. 1. *cap. Episcopum*, *de priuileg.* Etiam absque consensu Capituli, licèt iure communi attento, si in clericos interdictum apponendum erat, consensus Capituli desiderabatur, *cap. 1. de excessibus Prælat.* etsi hodie consuetudine introductum sit, vt talis consensus non desideretur. Leander *dict. tract. de interdicto*, *disp. 2. q. 2.*

e *Vel vobis.*] Licèt Canonici iure communi inspecto non possint sine consensu Episcopi interdicti sententiam proferre, *cap. quæsiuit*, *de his quæ fiunt à Prælatis*; attamen si consuetudine introductum sit contrarium, poterunt tam Ecclesias, quàm personas interdicere: quo modo intelligendi sunt textus noster, & textus *in c. cùm dilecti 55. de appellat. cap. ex parte*, *de v. s. cap. si Canonici*, *de offic. ordin. in 6. cap. statutum*, *de sentent. excom. eod. lib.* Docent Petrus Greg. *lib. 4. partition. tit. 16. cap. 5.* & nos dicemus *in dict. cap. 2. de his quæ fiunt.* 5

f *Potestatis.*] Id est Magistratus sæcularis, *c. penult.* vbi latius dicemus, *de iudicijs*; plerumque enim interdictum apponitur pro delicto, contumaciaue Magistratus, Principisue sæcularis, *c. non est vobis*, *de spons. cap. si sententia*, *de sentent. excom. in 6.* Concilium Lemouic. *act. 2.* ibi: *Nisi de pace acquieuerint, ligate omnem terram.* Ob Episcopi etiam contumaciam interdictum poni potest, *cap. sanè*, el 2. *de officio deleg.* semper tamen desideratur culpa grauis, Gibalinus suprà, Leander *disp. 2. q. 13.* Ob debitum pecuniarium poni non potest, *c. quæsiuit*, *de his quæ fiunt à Prælat. c. licèt 3. de pœnis*, *extrauag. prouidè*, *de sent. excom.* Nauarrus, Syluester, Couarr. apud Suarez *de censur. d. sect. 3.* alij apud Leandrum *q. 15.* 6

g *Ciuitatem.*] Tunc non solùm Ecclesiæ vrbicariæ, verum etiam suburbicariæ, & aliæ comprehenduntur, vt infrà dicemus. 7

h *Campanis.*] Campanarum etiam pulsatio adeò prohibita est tempore interdicti, vt etsi concedatur alicui diuina officia celebrare, semper tamen campanarum pulsatio excipitur, *cap. quod in te*, *de pœnit.* & licèt per Alexandrum III. Innocentium III. Bonifacium VIII. quamplurimum de rigore interdicti mitigatum fuisset *in cap. non est vobis*, *de sponsalib. cap. quod in te*, *de pœnit. cap. alma*, *de sentent. excom.* nunquam tamen circa pulsationem campanarum aliquid permissum inuenitur; immò eius tempore tabula, tuba, aut cursore debent Canonici conuocare ad horas canonicas; manè tamen, meridie ac serò, & ad conuocandum populum ad verbum Dei, possunt pulsari, vt pluribus relatis docet Barbosa 8

boſa *lib. 3. voto* 102. *n.* 33. nouiter Gibalinus *diſquiſit.* 7. *quæſt.* 14. *conſect.* 17. *de cenſuris*.

i *Ianuis*.] Ianuas Eccleſiæ aperire tempore interdicti prohibitum eſt, *d. c. quod in te:* nec circa eas aperiendas aliquid diſpoſitum eſt in prædictis iuribus, niſi in feſtiuitatibus, de quibus *in d. c. alma mater:* vnde niſi in prædictis feſtiuitatibus non licebit eas aperire, adeò vt qui eo tempore eas perforauerit, aut in eis feneſtras fecerit, excommunicetur. *Clement.* 1. *de ſent. exc.* Lander *d. tra. de interdicto, diſp.* 4. *q.* 11. *cum ſeqq.*

10 j *Diuina officia*.] Sacrificium enim Miſſæ, & diuina officia celebrari tempore interdicti non licet. Gibalinus *vbi ſupra, q.* 14. Leander *de interdicto diſp.* 4. Sed licèt primis ſæculis, quibus hac cenſura Eccleſia vti cœpit, officia diuina vniuerſa, exceptis morientium pœnitentijs, & baptiſmo, interdicerentur, etiam temporibus Alexandri III. *cap. non eſt vobis, de ſponſ.* refertur Oldericus Monachus in Concilio Bituricenſi; tamen Innocentius noſter conceſſit ſacramentum confirmationis adminiſtrare, *cap. reſponſo, de ſenteut. excom.* & ſemel in anno Miſſam celebrare in Eccleſia interdicta, *c. cùm & plantare, §. quod etſi, de priuileg.* Permiſit etiam clericis interdictum ſeruantibus ius ſepulturæ ſine vllo diuino officio, aut pulſatione campanarum, *dicto c. quod in te*. Et in Eccleſijs conuentualibus horas canonicas recitare bini, & bini, clauſis ianuis, excluſis excommunicatis, non pulſatis campanis; & ita cantare, vt exterius audiri non poſſint, *d. c. quod in te*. Idem Pontifex conceſſit viaticum decedentibus dari, deferrique cùm omni ſolemnitate, & campanarum pulſatione, *d. cap. quod in te*. Bonifacius VIII. & alij Innocentij ſucceſſores alia conceſſerunt, quæ ſuis locis exponemus.

11 k *Epiſcopus*.] Theobaldus dictus, monachus Ciſtercienſis, à Lucio III. electus Epiſcopus Hoſtienſis anno 1184. qui Legatione functus eſt in Germaniam per annos 1186. deceſſitque Romę anno 1188. vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italiæ ſacræ, in Hoſtienſi Eccleſia, n.* 42.

12 l *Curauerunt*.] Legati enim dati, vel à latere, poſſunt adiri non ſolùm per viam appellationis, verum etiam per ſimplicem querimoniam, *cap.* 3. 2. *quæſt.* 3. *cap. conqueſtus* 9. *quæſt.* 3. *cap.* 3. 25. *q.* 2. *cap.* 1. *de officio deleg.* vbi Deo annuente dicam.

13 m *Ac beneficij*.] Has pœnas Legatus appoſuit, vt cogeret prædictos Canonicos ſeruare interdictum; iure verò communi inſpecto omnes clerici, tam in maioribus, quàm in minoribus Ordinibus conſtituti, actum proprium ſui Ordinis exercendo eo modo, quo à laicis exerceri non poteſt, vt Epiſcopus ordines conferendo, Sacerdos adminiſtrando ſacramenta, diuina officia celebrando, præter peccatum lethale, quod incurrunt, irregulares fiunt, *cap. clerici, de clerico excomm. cap. vlt. de exceſſib. Prælat. cap.* 1. *de ſenteut. excom. lib.* 6. *cap.* 1. *cap. is cui, de ſentent. excom. eod. lib. cap. Epiſcoporum, de priuileg.* nec eligi poſſunt, aut poſtulari ad beneficium Eccleſiaſticum, *cap.* 1. *de poſtulat. Prælat.* Nauarrus, Couar. Suarez & alij apud Dianam *part.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 59. Gibalinus *de cenſuris diſquiſit.* 8. *quæſt.* 1. Leander *diſput.* 8. *de interdicto, q.* 2.

14 n *Libera*.] Aliquando enim, dum Principes Eccleſias conſtruebant, & prædijs, ac magnis dotibus ditabant, petebant vt exemptæ eſſent à iuriſdictione Epiſcopi, immediatèque Romano Pontifici parerent: quæ exemptio illis concedebatur in grati animi ſignificationem, immò & aliquando pars decimarum ipſius Eccleſiæ illis aſſignabatur. Innocentius noſter *lib.* 1. *epiſt.* 6. vbi de Marchione Brandeburgenſi ita ſcribit: *Nobis humiliter ſupplicauit, vt cùm pro ampliatione diuini cultus conuentualem Eccleſiam erigeret, & in terra ipſa conſtrueret, licentiam ſuper hoc ei concedere dignaremur, & ipſam ab onere Pōtificalis iuriſdictionis exemptam, in ius & proprietatem Sedis Apoſtolicæ retinere; ita profectò, quod duæ partes decimarum eiuſdem terræ ad Marchionem ipſum, & hæredes ipſius pro Eccleſiæ fabrica deuoluantur, & cætera.* Ita Eccleſia S. P. à progenitoribus Regis Angliæ conſtructa, exempta fuit à iuriſdictione Epiſcopali.

15 o *De conſilio*.] Quia hæc verba ſæpius occurrunt in deciſionibus in hoc volumine compilatis, ſciendum eſt, ferè per priora octo ſæcula ad grauiora negotia decidenda frequenter R. Pontificem Concilia nationalia congregaſſe, ſed auctis Eccleſiæ bonis, & inſuper acceſſione temporalis Principatus, cœpit Pontifex in ſingulos dies conſiliarijs, & adiutoribus indigere: & quia Epiſcopi ita frequentius conuocari non poterant, prædicta Concilia paulatim omiſſa fuerunt, & tota cauſarum cognitio ad Senatum Cardinalium redacta eſt, poſtquam iurare cœperunt Pontifices tempore Inaugurationis iuxta veterem formulam, quæ extat in collectione canonum Deuſdedit, & in libro diurno Bibliothecæ Vaticanæ, ſe miniſterium ſuum cùm conſilio Cardinalium geſturos. Vnde factum eſt, vt quamplures conſtitutiones de conſilio Cardinalium factæ dicantur, vt *in cap. licèt, cap. Eccleſia, de elect. cap. cùm inter, de conſuet. cap.* 1. *de ſchiſmat. cap. Apoſtolicæ, de re iudic. lib.* 6. *cap.* 1. *de renunt. eod. lib. Clement. ne Romani, Clement. plerumque, de electione*, & alijs: referunt Platina *de officio Cardin. cap.* 6. Manfredus *lib.* 4. *cap.* 881. Vnde Pontifex in arduis negotijs conſilium adhibet Cardinalium, non quia præcisè teneatur illud petere, aut petitum ſequi, ſed vt negotia ardua cùm eorum conſilio decidantur. Anaſtaſ. Germonius *de indultis Cardinal. §. quod tu Romana*, Paleotus *de ſacri conſiſt. conſultat.* Tiberius Decianus *tom.* 1. *tract. crimin. lib.* 4. *cap.* 24. *n.* 4. Bermondus *de concub. fol.* 149. Cohelius *in notitia Cardin. c.* 13. nam in rebus arduis conſilium virorum prudentum adhibendum eſt, *l. auiam* 3. *Cod. de ingenuis manum.* ibi: *Si cùm peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres*. Et *l.* 2. *§. final. ff. quis ordo in bonorum poſſeſſ. l.* 5. *C. de his qui accuſare:* probat Solorzanus *tom.* 1. *de iure Indiar. lib.* 3. *c.* 2. quare Principes olim nulla de re ferè cognoſcebant, niſi adhibita prudentum authoritate, qui conſilij cauſa ipſis aſſidebant, *l.* 1. *ff. de officio aſſeſſ. l. reſcriptum, in princip. ff. de diſtract. pignor. l. an apud* 5. *ff. de manumiſ. vindicta, l. omnium* 19. *Cod. de teſtam. l. vlt. ff. de iure fiſci:* ſic legimus Auguſtum non antè codicillorum vſum approbaſſe quàm conuocatis prudentibus, *princip. Inſtit. de codicillis*, quo pertinet ſingularis epigraphe legis 6. *Cod. de vſucap. pro empt.* illuſtrat Fornerius *lib.* 4. *rerum quotid. cap.* 10.

p *Irritanda*.] Sed quomodo R. Pontifex irritat conſuetudinem, cùm lis ſuper ea non diſceptaretur, & iudex tantùm de re in iudicium deducta pronuntiare debeat, *c. qualiter, de acuſat. c. licèt, de ſimonia*. Ioan. Andreas, Hoſtienſis, Zabarella, & Butrius *hic*, affirmant Pontificem hanc conſuetudinem corruptelam declaraſſe, quia exceptio Canonicorum S. Petri ea nitebatur; ampliùs quia ad Pontificem ſpectat vitia extirpare, *cap. quoniam, de filijs presbyt. cap. ad petitionem, de accuſationibus*. 16

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter talis deducitur aſſertio: *Conſuetudine introduci non poteſt, vt tempore generalis interdicti licitum ſit in loco exempto publicè diuina officia celebrare*. Probatur ab ſpecie *ex Clementina* 1. *de ſepultur. Clementina* 1. *de ſentent. excommunic.* noſtro Innocent. *lib.* 3. *regeſt.* 15. *epiſt.* 12. Probari etiam poteſt per argumentum *ex cap. quod in te, de pœnit. cap. cùm & plantare* 6. *cap. cùm capella, cap. petiiſti* 20. *cap. vt priuilegia* 24. *de priuileg. cap. ne aliquis, cap. Epiſcopum, de priuil. in* 6. Trident. *ſeſſ.* 25. *de regularib. cap.* 11. & 12. Illuſtrant præter relatos à Barboſa in præſenti, Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap.* 10. *n.* 2. *de offic. Ordin.* Suarez *de cenſuris, diſp.* 36. *ſect.* 1. Moneta *de commut. cap.* 11. *num.* 238. Boſquetus *ad Innocentium, in dict. epiſt.* 12. Barboſa *ad Concilium in dict. cap.* 12. Auila, Marius Alterius, Filliucius, & alij relati à Leandro *de interdicto diſp.* 1. *q.* 10. Alteſſerra *hic*. 17 Concluſio traditur, & probatur.

Sed aduerſus hanc aſſertionem illa ſe offert dubitandi ratio; nam Epiſcopi nullam habent iuriſdictionem in perſonas exemptas, *cap. licèt, cap. irrefragabili, de officio ordin.* Trident. *ſeſſ.* 7. *de reform. cap.* 14. & *ſeſſ.* 14. *cap.* 11. Cochier *integro tractatu de iuriſd. in exemptos*, plures & plura adducit Carieual *de iudicijs tom.* 1. *diſp.* 2. *ſect.* 2. *quæſt.* 6. ita vt eorum Eccleſias non poſſint interdicere, ipſos excommunicare, aut alijs cenſuris ligare, *cap. cùm capella, de priuileg. cap.* 1. *de v. ſ. lib.* 6. Leander *de interdicto diſp.* 1. *quæſt.* 11. & *q.* 25. Sed Eccleſia S. P. de Curie exempta erat, vt ex noſtro textu conſtat: ergo interdicto ſubijci ab Epiſcopo non poterat, & per conſequens non tenebatur illud obſeruare. Accedit, nam contrariorum eadem eſt ratio, & diſciplina, *l.* 1. *ff. de his qui ſunt ſui, l. fin. ff. de leg.* 3. *l. in fundo, ff. de rei vindic.* plura Barboſa *axiomate* 58. ſed conſuetudine poteſt introdu- 18 Impugnatur tradita aſſertio.

troduci, vt qui non habebat iurisdictionem ad proferendam interdicti sententiam, eam proferat, *cap. auditis* 55. *de appellat. cap. ex parte* 23. *de v. s.* ergo poterit similiter consuetudine introduci, vt qui alicui subiectus est, eximatur ab eius iurisdictione, & non teneatur obseruare interdictum à se positum. Augetur etiam prædicta difficultas, nam certum est, illud omne introduci consuetudine, quod potest concedi priuilegio, vt suprà probauimus. Barbosa *axiom.* 57. sed priuilegio potest fieri, vt vna Ecclesia, aut monasterium non teneatur seruare interdictum generale, vel locale ab Episcopo positum, *cap. cùm & plantare*, §. *quod si*, *cap. vt priuilegia*, *de priuileg. cap. vlt. eod. tit. in* 6. Auctor vitæ S. Abbonis Floriacensis Abbatis refert in quodam priuilegio ita contineri: *Neue vnquam quilibet Pontificum eidem monasterio diuinum interdicat officium, etiamsi tota Gallia ob populi peccata anathematis feriatur censura.* Refert Bosquet. *ad Innoc. d. epist.* 12. ergo & consuetudine poterit introduci, vt certa Ecclesia non teneatur seruare interdictum, sed pulsatis campanis diuina officia possit celebrare.

19 *Interdicti origo.* Hac dubitandi ratione non obstante, verissima est suprà tradita assertio, pro cuius exactiori expositione primò sciendum est, interdicti censuram introductam esse ad compescendam Principis, aut superioris contumaciam, vt vniuersa plebs, quæ eius malitiam non ignorat, & cui illius iniquitas magnopere displicet, hinc occasione arrepta proclamet in eum, & sic qui ob Dei amorem ab iniusta actione non vult desistere, clamore plebis ab ea recedat, vt ex Gofrido refert Iuretus *in notis ad Carnotensem*, *epist.* 266. Sed à quo tempore vsus huius censuræ in Ecclesia inualuisset, adhuc non liquet, vt constat ex traditis à Rouselio *lib.* 8. *Pontif. iurisd. c.* 1. *n.* 31. Aliqui existimarunt ante tempora Alexandri III. qui Ecclesiam rexit circa annum 1160. interdicti vsum non viguisse, eo argumento moti, quia apud Gratianum nulla interdicti mentio reperiatur. Alij ab anno 1304. huius censuræ originem repetunt ex Synodo Lemouicensi, quam refert Baronius in prædicto anno. Alij paulò antiquius initium sumunt, videlicet à temporibus Lotharij, & Ludouici, moti verbis Ademari monachi, qui Balduino Episcopo Lemouicensi anno 994. ita scribit: *Sæpe idem Alduinus pro nequitia populi nouam obseruantiam constituit, scilicet Ecclesias & monasteria cessare à diuino cultu, & sancto Sacrificio, & populum quasi paganum à diuinis laudibus cessare.* Eos sequitur Morinus *lib.* 2. *exercitat. cap. fin.* adijciens quod Carolouingiæ familiæ potentia alio modo compesci non poterat. Sed hæc sententia facilè refellitur, cùm multis antea retro annis huius censuræ vestigia reperiantur; nam Episcopi Galliæ passim per nonum sæculum ea vsi fuerunt: testis est Iuo Carnotensis *epist.* 50. ibi: *Præcepit itaque Stamptensi Archipresbytero, vt vel eos ad satisfactionem adducat, vel ipsis excommunicatis, & locis in quibus morantur, diuinum officium interdicat.* Et *epist.* 62. 264. & 266. vt in interdicto ciuitatis Rhotomagensis, relato à Gregorio Turonensi *lib.* 8. *cap.* 31. & in interdicto à Ioanne VIII. indicto, de quo annales Franciæ *ad annum* 878. Quare verius credo, ante tempora Alduini Episcopi iam interdicti censuram in Ecclesia viguisse: id constat ex Concilio Cabil. sub Carolo *cap.* 26. vbi propter quandam dissensionem circa diuisionem rerum Ecclesiæ, iubetur Episcopo, vt prohibeat in Ecclesia Missarum solemnia celebrari. Et in Concilio Triburiensi *can.* 32. iubetur ianuas Ecclesiæ claudi, vt diuina officia non celebrentur. Pro qua sententia adduci possunt alia testimonia congesta à Bosqueto *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *epist.* 72. qui nostram tuetur sententiam: eam etiam amplectuntur Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *q.* 14. Grethserus *de immunit. Eccles. lib.* 3. *c. vlt.* Vnde immeritò Michael Rousselius *histor. Pontif. iurisdict. lib.* 8. *cap.* 1. *n.* 31. displicuisse D. Augustino *in epist.* 75. vsum interdicti Ecclesiastici sibi persuasit, cùm huius censuræ formalem vsum non nisi aliquot ab Augustino sæculis recepisset Ecclesia; & in ea epistola non improbat S. Doctor nisi excommunicationem vel anathema in totam familiam ob peccatum domini, vt constat ex illa epistola, prout transcribitur à Gratiano *in cap. si habes* 24. *q.* 3. *cap. non imputantur* 1. *q.* 4. & notauit magnus Præceptor Illustrissimus Ramos *in syntagm. de Episcop. Lusit. propos. vlt. n.* 221. Apud Gentiles etiam adumbratam legimus hanc censuram; nam Iulius Cæsar dum Druidum mores & ritus refert, ita ait: *Si quis vel publicus, vel priuatus eorum decreto non stetit sacrificijs interdicunt; hæc pœna apud eos est grauissima: quibus ita est interdictum, hi numero impiorum, ac sceleratorum habentur; hi omnes decedunt, aditumque, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagio incommodi accipiant; nec his petentibus ius redditur, neque honos vllus communicatur.* Videndus Budeus *ad leg. penult. de donat. int.*

Secundò sciendum est, interdictum generale ab omnibus esse obseruandum, vt sic Ecclesiæ claues non contemnantur; vnde passim in chronicis legimus interdicta à monasterijs, & alijs locis exemptis obseruari. Chronici Altissiodorenses *ad annum* 1200. dum recensent generale illud interdictum ob superinductam pellicem à Rege Christianissimo, ita aiunt: *Nec modo in Ecclesijs, sed & in monasterijs cessatum est à Diuinis.* Et de alio interdicto Angliæ ita referunt: *Tota Anglia grauissimo subijcitur interdicto, & tam in monasterijs quàm in Ecclesijs, cessantibus priuilegijs, organa lætitiæ diuinæ suspensa sunt silentio.* Nisi ipsa monasteria priuilegijs specialibus fuerint exempta, vt *in d. cap. cùm & plantare*, & alijs *de priuileg.* quæ priuilegia illis Iuris locis comprehensa, an sint sublata per Concilium Trid. *sess.* 25. *de reform. cap.* 12. disputant plures congesti à Barbosa *ibi*: Gibalinus *de censur. disquisit.* 4. *q.* 6. *consect.* 3. P. Andreas Mendo *in Bull. disp.* 15. *cap.* 1. 20 *Interdicti effectus.*

Ex quibus ita præmissis prouenit vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm consuetudo non seruandi interdictum sit contra canones, & bonos mores, vtpotè per quam neruus ecclesiasticæ disciplinæ disrumpitur, vt ait Innocentius *in præsenti*, & potestas clauium Ecclesiæ contemnitur, vt corruptela obseruanda non est, ex vulgatis iuribus *in cap. mala*, 8. *dist. cap. cùm decorem*, *de vita & honest. cleric.* Iustè ergo, & rectè Pontifex in præsenti eam cassauit & irritauit tanquam irrationabilem & iniustam. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, monasteria & alia loca exempta teneri obseruare interdictum generale locale, licèt Episcopus non possit interdictum speciale in ipsis Ecclesijs apponere, quia nullam iurisdictionem in eas habet. Tenentur autem monachi interdictum generale seruare, *c. tuarum*, *de priuil. c. ex frequentibus*, *de sent. excom.* Chronicum Altissiodorense anno 1200. *Nec modò in Ecclesijs, sed & monasterijs cessatum est à Diuinis.* Quia ita sacris canonibus cautum est, ne inutiliter & vanè apponeretur; cùm in eis Ecclesijs facilè diuina officia celebrarentur, & ita interdictum inane redderetur. Nec quod dicebamus de priuilegijs, aliquid facit; nam procedit argumentum illud quando non militat diuersa ratio, sed eadem datur, vt in præsenti specie militabat; siquidem ex eo quod Canonici virtute consuetudinis possint interdicti sententiam proferre, aut ob priuilegium illis concessum illud ab Episcopo positum non seruare, non disrumpitur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, sicut ex consuetudine in præsenti textu improbata. Similiter neque in casu priuilegij, cùm ex iustis causis illud Romanus Pontifex concesserit. 21 *Traduntur ratio decidendi, & solutio difficultatis.*

C A P V T VI.

Idem a *Heliensi Episcopo*.

CVm olim venerabilis frater noster *b* Londoniensis Episcopus nostris auribus intimasset, quod in sua Ecclesia proposuerat statuere Præcentorem, certum redditum assignaturus eidem sine læsione cuiusquam: nos eius precibus inclinati *c* licentiam ei concessimus *d* Præcentorem huiusmodi *e* ordinandi, dummodo in conferendis sibi redditibus nulli præiudicium inferretur. Nihilominus statuentes, vt Præcentor taliter institutus in sessionibus, processionibus, & alijs illam habe-

ret

ret in Londoniensi Ecclesia dignitatem, quam habent alij Præcentores in alijs Ecclesijs *f* Anglicanis. Postmodùm autem nostris fuit auribus intimatum, quod licèt idem Episcopus dilectum filium B. in eadem Ecclesia instituisset Præcentorem, quod tamen à nobis fuerat de prælibata dignitate statutum, biennio iam elapso exequi non *g* curarat. Quapropter tibi dedimus in mandatis, vt illud, sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, exequi non postponeres, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo. Nouiter verò dilectus filius Decanus, & quidam alij *b* personatus habentes in Ecclesia memorata, suam nobis transmisere querelam, quod cùm per Anglicanas Ecclesias consuetudines sint diuersæ, ac quidam Cantorum minorem, quidam verò maiorem habeant dignitatem, nec possint dignitates eorum, cùm sint vel variæ, vel repugnantes, conuenire simul in vnam, is qui nouiter est institutus in Ecclesia Londoniensi Præcentor, non contentus eo quod habere potest sine præiudicio aliorum, occasione litterarum nostrarum, quasdam ipsius Decani, & aliarum personarum eiusdem Ecclesiæ dignitates sibi nititur in eorum præiudicium arrogare. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si secundùm diuersas consuetudines locorum, diuersas noueris habere Præcentores in Anglicanis Ecclesijs dignitates, iamdictum Præcentorem illam habere facias in Londoniensi Ecclesia dignitatem, eaque, appellatione remota, permanere contentum, quam rationabilibus, & approbatis consuetudinibus eius saluis, sine alicuius præiudicio poterit obtinere.

NOTÆ.

1 a HElienfi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Heliensi Ecclesia Angliæ egi *in cap. pastoralis, de rescr.* & eius fit mentio *in cap.* 3. *de in integrum restit. cap. cæterùm* 5. *de iuram. cal. cap. audita* 4. *de restitut. spoliat. cap.* 2. *de dolo & contum. c. constitutus* 30. *cap. in nostra*, 32. *de testibus*.

2 b *Londoniensi.*] Londinum ciuitas regia est in Anglia, Regni caput, vulgò *Londres*, ciuibus præcipuè alienigenis frequentissima, diuitijs ac opibus affluens: in ea Reges diademate insigniuntur, Parlamentum ibi celebratur, & administratur antiquo Britannorum Regum priuilegio à vigintiquatuor ciuibus, quos *Aldermans*, quasi seniores Angliæ vocant. Polydorus Vigilius *lib.* 2. *histor. Angl.* hæc refert: *Anno* 604. *ordinatur Mellitas Episcopus, & sic facta est Ecclesia Cathedralis suffraganea Archiepiscopi Cantuariensis*. Eius mentio extat *in cap.* 1. *de renunc. cap.* 1. *de temp. ordin. cap. veniens* 5. *de fil. presb. cap.* 1. *de officio deleg. cap. in nostra* 32. *de testib. cap. G.* 11. *de fide instr. cap. querelam* 10. *de iureiur. cap.* 1. *de sequestr. possess. in* 5. *compil.* vbi Cironius.

Londinum vbi.

3 c *Licentiam.*] Hic disputant interpretes, an Episcopus inconsulto Romano Pontifice possit nouam erigere dignitatem in sua Ecclesia. Negant Glossa *verbo Omnes, in cap.* 1. *dist.* 22. & *verbo Concessimus*, in præsenti, Imola *in cap. cùm accessissent, n.* 4. *de constit.* Mandosius, Romanus & Felinus apud Barbosam *de dignit. cap.* 4. *n.* 2. Affirmant Butrius, Zabarella, & Abbas *in præsenti*, Selua *de benefic. p.* 1. *q.* 4. *n.* 18. & *p.* 4. *q.* 7. *nu.* 120. Azor 2. *p. instit. lib.* 6. *cap.* 30. *q.* 10. Lotterius *de re benefic. lib.* 1. *q.* 5. *n.* 16. Zerola *in praxi, verbo Beneficia, n.* 36. Valenzuela *tomo* 1. *consilio* 33. *n.* 87. quorum sententiam vt veriorem sequitur Barbosa *d. cap.* 4. *num.* 2. Nec contrarium probat textus, nam in eius specie nulla adest mentio consensus Capituli, vnde creditur Episcopum solùm nouam dignitatem statuere intendisse, & sic confirmationem Sedis Apostolicæ postulare. Vel dici potest, ad cautelam tantùm petitam fuisse. Quę interpretatio suaderi potest ex *epistola* 70. *lib.* 2. *regest.* 14. ibi: *Cùm præter decem & octo præbendas, quæ in Ecclesia tua esse noscuntur, duas de nouo de redditibus mensæ tuæ creare disponas, & de tuorum Canonicorum assensu statuere, vt vigesimo Canonicorum numero eadem Ecclesia sit contenta: fraternitati tuæ, de cuius discretione plenam fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta mandamus, quatenus id super his, sublato cuiuslibet appellationis, & contradictionis obstaculo, de tuorum Canonicorum assensu constituas, quod animarum saluti, & eiusdem Ecclesiæ vtilitati videris expedire.*

4 d *Præcentorem.*] Quisnam verò sit Præcentor, à paucis animaduersum inuenio; credo tamen eundem esse ac Cantorem, *cap. Cleros, cap. Præcentor*, 21. *dist.* & tantùm pro locorum diuersitate diuersimodè appellatur, aliquando Cantor, aliquando Primicerius, vt docent Manrrique *de præcedentijs, q.* 30. *num.* 1. Azor, Reginaldus, & alij apud Barbosam *de dignit. cap.* 9. *nu.* 10. In Ecclesia Lugdunensi etiam Præcentor appellatur, *cap. cùm pro causa, de sentent. excom.* & in Ecclesia Senonensi, *cap.* 1. *de postulat. Præl.* in Ambianensi, *cap. significantibus* 38. *de testib.* in Herfordiensi, *cap. significauit* 48. *de appellat.* Præcentoris vicarius dicitur Succentor, *cap. Cleros, cap. inter dilectos, de excessibus Prælat.* De eo egi *in cap. cùm accessissent, de constitut.*

e *Ordinandi.*] Id est eligendi, siue instituendi, *cap. si tibi absenti, de præb. in* 6. Ordinationis enim in Iure nostro ampla est significatio, cùm non solùm ordinationem, verum etiam electionem personæ, eiusque in aliqua Ecclesia institutionem, & descriptionem significet; de qua re illustria exempla peti possunt ex Concilio Arelatensi I. *can.* 2. & 21. Arelatensi II. *can.* 54. Carthaginensi III. *can.* 46. Cùm enim, vt ait Budeus *in l. honores, ff. de decur.* ordinare nihil aliud sit, quàm aliquem ad honorem, vel magistratum promouere, seu vt loquitur Cicero, *ornare, honoribusque augere*; ordinatio ecclesiastica nihil aliud est, quàm ad ecclesiasticam dignitatem promotio; vnde passim in Iure nostro legimus, quem in aliqua Ecclesia ordinari, id est eligi. Plura Hallier. *de sacris elect. cap.* 4. *fol.* 7. 5

f *Anglicanis.*] Anglia enim habet duas Ecclesias Archiepiscopales, Cantuariensem videlicet, & Eboracensem: primæ parent vt suffraganei viginti duo Episcopi: secundæ tres subsunt. Eos referunt Candenius *in descript. Angliæ*, Barbosa *de potestate Episc. tit.* 1 *cap.* 7. Carolus à S. Paulo *in Geogr. sacra*. 6

g *Non curarat.*] Videlicet assignando prouentus, & locum in Choro & Capitulo, sine præiudicio aliorum Capitulorum, secundùm consuetudinem Ecclesiarum vicinarum. 7

h *Personatus.*] Sunt personatus in Ecclesijs Cathedralibus tantùm quædam prærogatiuæ, seu dignitates quæ præcedunt Canonicos, habentque locum honorabiliorem in sessionibus, & processionibus, vt docent vltra congestos *in cap.* 8. *de rescriptis*, Barbosa *de dignit. cap.* 4. *nu.* 19. Cæsar *de Ecclesiast. hierarch. disput.* 12. §. 3. *num.* 10. & Præcentorem, de quo in nostro textu, tantùm personatum esse, sentit Rebuffus *in praxi, tit. Beneficium quotuplex*, licèt contrarium sentiat Petrus Gregorius *libro* 15. *syntagm. cap.* 22. vnde cùm Præcentor nouiter institutus voluisset maiorem dignitatem obtinere quàm alij personatus, inde tam Decanus, quàm alij Canonici coram Pontifice comparuerunt. 8

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur conclusio: *In tribuendis honoribus nouæ dignitati consuetudo vicinarum Ecclesiarum attenditur; & si diuersæ sint, quæ magis rationabilis videtur, & alijs minus præiudicat.* Quæ conclusio singularis est, per argumentum tamen probari potest *ex cap. super eo, de censib. cap. cum Ecclesia, de elect. cap. super eo, de cognat. spirit. l. cùm de lanionis*, §. 3. *ff. de fundo instr. cap.* 1. *de suppl. lib.* 1. *l. tutor* 7. §. 10. *ff. de administr. tutor. l. quod si nolit.* 31. §. *qui assidua, ff. de ædilit. edicto, l. si seruus* 56. *ff. de legat.* 1. *l. nummis* 75. *de legat.* 3. illustrant Guttierrez *lib.* 3. *pract. quæst.* 17. *num.* 215. alij plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *in selectis ad nostrum textum*, & *allegat.* 78. *num.* 17. Salgado, *de protect. regia*, 2. *parte, cap.* 9. *num.* 18. Escobar *de Regia & Pontif. cap.* 24. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 10. *num.* 48. Solorzanus *in allegat. pro præcedent. Consil. num.* 31. & 55. Manrrique *de præce-* 9

Conclusio adducitur, & probatur.

præcedent. quæst. 18. Castillo *de tertijs*, *cap.* 41. *num.* 64. Altesserra *in præsenti*.

10 Traditur dubitandi ratio. Hæc tamen assertio impugnari potest sequenti consideratione; nam in rebus ecclesiasticis non attenditur vnius, aut alterius Ecclesiæ consuetudo, sed tantùm Romanæ, *cap. in causis*, *de re iudic. cap. quis nescit*, 11. *dist. c.* 2. *de tempor. ordin. c. ad abolendam*, *de hæret. cap. consilium*, *de obseru. ieiunior.* aut saltem Ecclesiæ Metropolitanæ consuetudo requirenda est, *cap. de his*, 12. *dist. cap. vlt. de sponsa duorum*. Igitur vicinarum Ecclesiarum consuetudo attendi non debet. Deinde cùm diuersę sunt, quæ minor est attendi debet, argumento textus *in l. in stipulationibus*, *ff. de regulis iuris*.

11 Traditur ratio decidendi. Sed hac dubitandi ratione non obstante, vera est dicta assertio, pro cuius expositione primò obseruo, consuetudinem præcipuè attendendam esse in præcedentijs, & assignando loco dignitati: vnde assignare tribunalia dicitur *in l. penult ff. de iustit. & iure*: sedem in prouincia, *l.* 1 *ff. de officio Præf. August.* & per eam dignitatem agnosci docent Salgado, *de protect. parte* 2. *cap.* 9. *n* 18. Mastrillus *de magistrat. lib.* 5. *cap.* 4. *n.* 30 & consuetudo totum facit in materia præcedentiæ, *l. Primicerij*, *C. de officio Præfecti Vrbis*, *l.* 5. *tit.* 6. *part.* 1. Ferro Manrique *de præcedent. q.* 18. *n.* 2. Larrea *allegat.* 51. *n.* 8. Sperellus *decis* 76. *num.* 3. Gregorius XV. *decis.* 124. *n.* 2. Solorzanus *in allegat. pro Consil. Indiarum*, *n.* 31. & 32. Valenzuela *tomo* 2. *consilio* 201. *n.* 42. plures congesti à Barbosa *in selectis ad nostrum text. n* 2. Deinde sciendum est, dignitatem quæ de nouo creatur, ita erigi debere, vt quamminimum, aut nullum præiudicium inferat antiquioribus dignitatibus: sicut cùm Ecclesia de nouo ædificatur, ita construi debet, vt vicina nullum damnum sentiat, *cap. ad audientiam*, *de Ecclesijs ædific.* præcipuè cùm non credatur Pontificem voluisse confirmare aliquid cùm præiudicio aliorum. Valascus *consult.* 72. *n.* 23. Ex quibus apparet decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm in assignando loco dignitati nouiter erectæ attendatur consuetudo, quæ assignat ipsum locum, meritò in præsenti textu iubetur, in ea parte attendendam esse consuetudinem Ecclesiarum Angliæ; nam in dubijs, si non apparet quod actum est, erit consequens, vt id sequamur quod in regione, in qua actum est, frequentatur, *l. in stipulationibus*, *ff. de regulis iuris*. Vnde in iudicijs bonæ fidei illæ vsuræ debentur, de quibus actum est; & si id non appareat, tunc illæ veniunt quæ in regione in qua contrahitur, frequentantur, *l.* 1. *l. & in contraria* 37. *ff. de vsuris*, *l. tutor* 7. §. 10. *ff. de administr. tutor.* in euictionibus rerum venditarum attenditur consuetudo regionis, vbi contracta emptio est, *l. si fundus*, *ff. de euict.* in nummis legatis regionis testatoris consuetudo attenditur, *l. si seruus* 50. *in fine*, *ff. de legat.* 1. *l. nam* 75. *de legat.* 3. & in alijs contractibus, & actibus semper consuetudo regionis vbi actum est, attenditur, *l.* 31. §. 19. *ff. de ædilit. edicto*, *l.* 1. *in fine*, *ff. de ventre inspic. l.* 1. *Cod. quæ sit longa consuetudo*, *l. si de interpretatione* 37. *ff. de legibus*, Mascardus *de probat. conclus.* 423. *n.* 11. Valenzuela *consilio* 33. *ex n.* 228. & *consilio* 34. *ex num.* 161. Rota apud Farinac. *in nouis decis.* 362. *n.* 4. Cyriacus *controu.* 23. *n.* 22. Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 1. *cap.* 23. *num.* 20. Meritò ergo cùm Londoniensis Ecclesia sit in Angliæ Regno, iubetur ab Innocentio III. in dignitate Præcentoris statuenda inspiciendam esse consuetudinem Angliæ Ecclesiarum. Accedit, nam quemadmodum cùm lex deficit in causis nouiter emergentibus, ad vicinorum leges recurritur, *cap. super eo*, *de censibus*, & id custoditur quod proximum est, *l. de quibus*, *ff. de legib.* Quintilianus *declamat.* 331. ibi: *Si quid vltione dignum non habet lex*, *manifestum iudicium proximum sequi debere*: ita ad consuetudines proximas recurrendum est. Sed si consuetudines diuersæ sint, & dubium, quænam sequenda sit, emergat, quæ minimum iniquitatis habet, eligenda est, argumento textus *in l.* 56. *l.* 155. *l.* 200. *ff. de regulis iuris*: inde iubetur in nostro textu, eam consuetudinem esse sequendam, quæ magis rationabilis sit, & minùs præiudicij inferat.

Nec obstat dubitandi ratio; nam distinguendum est inter consuetudinem seruandam in sacramentis administrandis, & ieiunijs Ecclesiæ; & consuetudinem seruandam in sedibus, & præcedentijs: in primis casibus consuetudo Sedis Apostolicæ sequenda est, quo modo intelliguntur iura in argumento adducta, aut Metropolitanæ Ecclesiæ: secundo verò casu vicinarum Ecclesiarum consuetudo sequenda est. Ita Bohic. *in præsenti*, Cironius *in paratitlis ad hunc tit.* 12 Respondetur difficultati.

C A P V T VII.

Idem *Conuentui* a *Coruiensis Monasterij*.

CVm Venerabilis frater noster Episcopus *b* Hostiensis, & dilectus filius *c* L. tituli S. Crucis Presbyter Cardinalis in partibus Alemaniæ *d* Legationis officio fungerentur, inuenerunt dilectum filium Abbatem de monasterio Hermion, quod ad Romanam Ecclesiam nullo mediante noscitur pertinere, ad monasterium Coruiense, quod est etiam *e* Romanæ Ecclesiæ speciale, propria temeritate migrasse, licentia illud deserendi, vel confirmatione a nobis, vel ab ipsis, qui vices nostras in illis partibus tunc *f* gerebant, nec habita, nec petita. *Et infrà*: Postmodùm autem nuntij eius ad defensionem ipsius generalem illius terræ consuetudinem allegarunt. Cùm igitur hæc non tam consuetudo, quàm corruptela meritò sit censenda, quæ profectò sacris est Canonibus inimica, ipsam mandamus de cætero non seruari.

N O T Æ.

1 Coruiense monasterium vbi. a *COruiensi*.] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. Monasterium Coruiense duplex est, vnum in Gallia inter Ambianum, & Peronam, ab ipsa Ambianensi per septem leucas distans; illud construxit S. Bathildis, Clodouei secundi Francorum Regis vxor, in honorem Sanctorum Apostolorum, vt constat ex decretali epistola Nicolai I. relata à Fr. Antonio Yepes *in chronico D. Benedicti*, *tom.* 2. *in append. fol.* 2. ibi: *Nos igitur considerantes religiosam esse petitionem tuam*, & *nihil noui nos constituturos*, *si prædecessorum nostrorum decreta sequamur*; *pastoralis quoque pariter esse officij seruorum Dei iugiter vtilitati*, *commodisque prospicere*, *decernimus*, *vt monasterium Coruciæ*, *quod ad laudem Dei*, *in honorem sanctorum Apostolorum Petri & Pauli constructum esse dignoscitur*, & *à Bathilde Regina Francorum*, *filioque eius Lothario à principio fundatum*, & *donarijs*, *rebusque necessarijs locupletatum*, *quod est in pago Ambianensi*, *super fluuium Sumna situm*, *rerum suarum in omnibus habeat disponendi regulariter potestatem*. Alia quæ spectant ad hoc monasterium, prosequuntur Yepes *vbi suprà*, Bosquetus *ad Innocentium epist.* 1. Renatus Chopinus *de sacra politia*, *fol.* 90. Tamayo à Salazar *tom.* 1. *martyrolog. Hisp. fol.* 47. *die* 2. *Ianuarij*. De hoc monasterio agitur *in cap. ad petitionem* 12. *de accusat.* Aliud est Corueiense, Nouum dictum, ad differentiam alterius veteris, in Saxonia, propè Bisurgin fluuium, diœcesis Paderbornensis, constructum à Sancto Aderardo monacho Coruiensi, vt referunt Yepes *vbi suprà*, Fratres Sarmatani *tomo* 4. *Galliæ*, *fol.* 292. de quo agitur *in præsenti*, non verò de monasterio veteri, vt notauit Chopinus *vbi suprà*.

b *Hostiensis*.] Hugolinus cognominatus, Anagninus Comes, Patruelis fratris Innocentij III. Diaconus Cardinalis S. Eustachij, posteà R. Pontifex electus, Gregorius IX. appellatus. Vghellius *to.* 1. *Italiæ*, *in serie Episcop. Hostien.* & nos *in cap.* 2. *de postul. Prælat.* 2

c *L.*] Leo dictus, tituli S. Crucis Presbyter Cardinalis. Septem sunt presbyteri Cardinales Basilicæ S. Laurentij extra muros; inter eos vnus est presbyter tituli S. Crucis in Hierusalem, vt refert Cohelius *in notitia*, *c.* 6. 3

d *Lega-*

4 d *Legionis.*] Ad varias legationes misit Innocentius noster prædictum Leonem, sed præcipua fuit in Alemaniam; nam cùm Germania continuis affligeretur cladibus Imperatorum, & Othonis, ac Philippi factionibus, Innocentius Legatos misit Leonem & Hugolinum, vt præstito iuramento Philippum absoluerent à nexu excommunicationis. Cuius legationis mentio extat *in c.2. de postulat. Prælat.* eam fusè narrat Parisiensis Doctor Spondanus *anno* 1107.

5 e *Romanæ Ecclesiæ.*] Monasterium Coruiense, siue Coruciense, est immediatè subiectum R. Pontifici. Innocentius III. *lib.1. epist.1. regest.14.* ibi: *Quanto amplius Coruiense monasterium ad ius & proprietatem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ noscitur pertinere, & specialiùs ad eius curam respicit, & tutelam; tantò ad defensionem, & consuetudinem ipsius propensiori cura nos oportet intendere.* Idem *lib.1. regest.13. epist.1.*

6 f *Gerebant.*] Licèt enim Legati non possint transferre Episcopos de vna Ecclesia ad aliam, *cap. quoad translationem, de officio Legati*, Cironius *ad titul. de translatione Episcoporum;* Abbates tamen transferre possunt, *cap. si Abbatem, §. finali de electione, lib.6.* Vnde in præsenti Legatus Pontificis potuit translationi authoritatem præstare.

COMMENTARIVM.

7 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Innocentij III. decisione sequens vulgò deducitur assertio: *Consuetudine introduci non potest, vt Abbas exemptus sine licentia Pontificis possit transferri in aliam Abbatiam.* Probant eam textus *in cap. finali, de renunciat. cap. licèt, de regul.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Cironius *in 5. compil. in dicto cap. vlt. de renunc.* & *in parat. ad titulum de translat. Episcop.* Azor *part.1. instit. lib.5. cap.18.* Tamburinus *tom.1. de iure Abbat. disp.13.* Layman *in sum. tit. de Prælat. elect. cap.19.* Petrus Gregorius *lib.2. de elect. cap.19.* Lambertinus *de iurepatron. quæst.5. princip. art.2.*

8 Impugnatur tradita assertio. In hanc tamen assertionem pro dubitandi ratione ità insurgi valet. Prohibitio translationis Prælatorum de vna Ecclesia in aliam, vel de vno monasterio in aliud, tantùm est iuris Ecclesiastici, *cap.1. de clericis non resid. cap.1. & per totum*, vbi illustrabimus, *de translat. Episcop.* sed passim admittuntur consuetudines iuri Ecclesiastico contrariæ, *cap. super eo, cognat. spirit.* probaui suprà *in cap.1. hoc tit.* ergo & in casu huius textus consuetudo obseruanda erat, per quam licebat translatio Abbatis de vno monasterio in aliud. Augetur hæc difficultas, nam in electionibus Ecclesiasticis admittitur & attenditur consuetudo, *cap. nos, 12. dist. cap. pudenda, 24. quæst.1. cap. cùm olim, de cleric. coniug. cap. cùm Ecclesia, de causa possess.* igitur & in translationibus Prælatorum Ecclesiæ. Augetur tandem hæc difficultas, nam si in præsenti specie Abbas contra ius translatus esset de vno monasterio in aliud, priuaretur tam prima, quàm secunda Abbatiæ dignitate, iuxta textus *in cap. quantò, de translat. Episcop. cap. litteras, de concess. præbend.* sed non priuatur prima Abbatia: ergo quia contra ius translatus non fuit.

Qua difficultate sic fulcita minimè refragante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, translationem Prælatorum de vna Ecclesia in aliam iam diù in Ecclesia prohibitam fuisse; Presbyterorum, & Abbatum sine licentia suorum Prælatorum; Episcoporum verò sine licentia Romani Pontificis, *can.15. Apost.* latè dicemus *in titulo de translat. Episcop.* immò adeò exosæ erant translationes Prælatorum, vt earum prohibitio cum rebaptizatione coniungatur *in cap non liceat, de consecrat. distinct.4.* Circa Abbates autem sequens obseruantia viguit; nam si immediatè subiecti erant Episcopis, eorum licentia desiderabatur, *cap. Abbas, 18. q.2.* si tamen exempti erant, R. Pontificis consensus petebatur, *cap. vlt. de renunc.* In Gallia tamen translationem Abbatum Sedi Apostolicæ reseruatam esse, testatur Cironius *ad titulum de translat. Episcop.* Vnde apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm prohibita sit tot Ecclesiæ canonibus translatio Prælatorum de vna Ecclesia in aliam, ex rationibus quas illustrabimus *in tit. de translat. Episcop.* inde consuetudo translationem Abbatis absque superioris licentia permittens, non potest vt rationabilis iudicari, & ita tanquam corruptela iustè improbatur in præsenti textu. Accedit, nam petere licentiam à superiore, spectat ad obedientiam superioribus debitam, vt ex citatis iuribus constat: sed contra obedientiam superiori debitam nulla præscribitur consuetudo, *cap. cùm ex officio, de præscript.* Glossa *verbo De consuetudine, in cap. cùm inter, hoc tit.* ergo consuetudine introduci non valet, vt non obtenta superioris licentia, Abbas se transferat in aliud monasterium. Ampliùs, nam nihil tam naturale est, quàm eo genere quidquid dissolui, quo colligatum est, *cap.1. de reg. iur. l. nihil tam naturale, ff. eod.* sed Abbas immediatè subiectus Romano Pontifici, ab eo confirmationem petit, *d. cap. vlt. de renunc.* ergo eius licentia, & absolutione indiget, vt in aliud monasterium se transferat, quam consuetudo supplere non valet.

9 Traditur decidendi ratio. (see above)

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui facilè satisfaciendum est ex sępiùs repetitis *in hoc titulo*, videlicet præsentem consuetudinem, & similes non improbari, quia sacris canonibus contrariæ sunt, aliàs nunquam daretur consuetudo contra sacros canones; sed quia ratione destituuntur, vt contingit *in cap. inter, de excessibus Prælat. cap. cùm decorem, de vita & honest. cleric. cap. si Episcopus, de pœnit. c.1. de consuetud. lib.6.* tales enim consuetudines vt corruptelæ improbantur, licèt illæ quæ rationabiles sunt, in electionibus, & alijs actibus Ecclesiasticis admittantur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam præterquam quod in præsenti textu non deciditur, an Abbas translatus inconsulto Pontifice, sustinendus sit in prima Abbatia, an verò vtraque sit priuandus; etsi demus tolerari in prima, id procedit propter iustam ignorantiam, quam ob prædictam consuetudinem Abbas habuit. 10 Dissoluitur dubitandi ratio.

CAPVT VIII.

a Idem *Decano Salesbriensi, A. Archidiacono, & Magistro P. Pulverel, Canonico Parisiensi.*

CVm dilectus filius *b* Andrensis Ecclesiæ monachus, qui pro *c* electo eiusdem Ecclesiæ se gerebat, & G. Daubis monachus, ac procurator monasterij *d* Karroffensis super iure eligendi *e* Abbatem Andrensi monasterio, & de electione eiusdem inuicem in nostra præsentia litigarent, idem electionem suam à Fratribus Andrensibus concorditer celebratam, authoritate petijt Apostolica *f* confirmari, asserens tam de iure communi, quàm *g* priuilegio speciali eis à Ser. Alexandro Papa *h* prædecessore nostro concesso, & à nobis postmodùm confirmato, liberam eligendi authoritatem ad eosdem Fratres tantummodò pertinere. Nam de iure communi omnis congregatio monachorum eligere sibi debet *i* Abbatem: & in cuiusdam Alexandri priuilegio continetur, vt obeunte monasterij Andrensis Abbate, nullus ibi qualibet subreptionis astutia, seu violentia præponatur, nisi quem Fratres, vel eorum pars consilij sanioris secundùm Deum, & B. Benedicti regulam duxerint eligendum. A nobis quoque prædictis Fratribus dignoscitur esse concessum, vt licitum sit eisdem cùm Ecclesiam Abbate vacare contigerit, personam idoneam de gremio eiusdem Ecclesiæ, vel aliunde per regularem electionem sibi præficere in Pastorem, Karroffensi mo-

nasterio præsentandam, vt ab ipso confirmationem accipiat, & reuerentiam ei, quam debet, impendat. Dictus verò j G. procurator proposuit ex aduerso, quod cùm olim ad petitionem Comitis Balduini, vxoris, & filiorum eius, Andrensis Ecclesiæ Patronorum, à bonæ memoriæ G. Morinensi Episcopo fuerit *k* constitutum, quod si præfatus locus diuino more adeò *l* pullularet, vt prior, aut Abbas constitueretur ibidem, electio eius penes Fratres eiusdem loci, & Capitulum Karroffense penderet; & huius obtentu statuti sic fuerit longè retroactis temporibus obseruatum, vt monasterio Andrensi vacante, Andrenses Fratres in Karroffensi Capitulo aliquem de gremio monasterij Karroffensis sibi eligerent in Abbatem, electio prædicti G. tam contra statuti tenorem, quàm etiam contra consuetudinem approbatam, quæ optima est legum *m* interpres, minùs canonicè attentata, meritò cassari debeat, & mandari fratribus antedictis, vt iuxta quod est hactenus obtentum, procederent ad electionem Abbatis. *Et infra*: His igitur, & alijs, quæ coram nobis vtrimque fuerunt proposita, perspicaciter intellectis, quia nobis constitit electionem ipsam à suspensis, & de suspenso etiam esse *n* celebratam, ipsam de confratrum nostrorum consilio, iustitia cassauimus exigente. Cæterùm cùm supradictum statutum, videlicet quod penes Fratres eiusdem loci, & Capitulum Karroffense pendeat Abbatis electio, ita sanè posset intelligi, quod per illud neque iuri communi, nec priuilegio derogetur, vt videlicet ad sæpedictos Fratres electio spectet Abbatis, ad Karroffense verò Capitulum confirmatio: deuotioni vestræ præsentium authoritate mandamus, quatenus auditis hinc inde propositis, si ex parte Karroffensis cœnobij talis fuerit consuetudo probata, quæ iuri communi præiudicet, in hac parte vos secundùm illam consuetudinem decernatis electionem Andrensis Abbatis de cætero faciendam: quod si talis consuetudo probata non fuerit, per quam in hoc præiudicetur iuri communi, vos Andrensibus monachis ius eligendi Abbatem, sublato appellationis obstaculo, adiudicare curetis, vt sic de cætero liberam habeant facultatem de gremio Ecclesiæ suæ, vel aliunde per electionem canonicam eligendi personam idoneam in Abbatem, præsentandum Karroffensi Capitulo, vt ab eo, si fuerit canonica, confirmetur.

NOTÆ.

1 a [*Dem.*] Ità legitur in hac sexta collectione, & in tertia *sub hoc tit. c 7.* sed emendanda est inscriptio in hunc modum: *Idem Decano Saresbariensi, & Archidiacono, & Magistro P. Puluerel, Canonico Parisiensi.* Ità enim eam restituo *ex lib. 2. epist. Innoc. III. regest. 14. epist. 19.* vbi casus præsens refertur: quare ad huius textus illustrationem eam transcribere ex editione Bosqueti operæpretium duxi.

Hugoni Abbati, & Conuentui Karroffensi.

INter Ecclesiam vestram, & Andrense cœnobium super iure eligendi Abbatem Andrensem, dudum quæstione suborta, postquam super ea fuit in nostra præsentia diutiùs disceptatum, dilecto filio Decano Saresbariensi, & Archidiacono, & Magistro P. Puluerel Canonico Parisiensi dedimus in mandatis, vt auditis hinc inde propositis, si ex parte vestra talis foret consuetudo probata, quæ iuri communi præiudicaret, meritò in hac parte ipsi secundùm consuetudinem eandem decernerent electionem Andrensis Abbatis vlteriùs faciendam. Quod si talis consuetudo, per quam in hoc casu præiudicaretur iuri communi, minimè probaretur, ipsi Andrensibus monachis ius eligendi Abbatem, sublato appellationis obstaculo, adiudicare curarent. Vt sic postmodùm obtinerent liberam facultatem, vel de Ecclesiæ suæ gremio, vel etiam aliunde, per electionem canonicam, eligendi personam idoneam in Abbatem, præsentandam Capitulo Karroffensi, vt si esset canonica, confirmaretur ab ipso. Quod si forsitan partes mallent, vt nobis sententia seruaretur, ipsi causam instructam ad nostrum examen remittere procurarent, præfigentibus partibus terminum competentem, quo in nostra comparerent præsentia, recepturæ iudicium æquitatis. Quod si omnes his exequendis interesse non possent, duo eorum ea nihilo minùs exequi procurarent. Qui postmodùm testibus vtriusque partis receptis, & tam instrumentis & rationibus, quàm confessionibus & allegationibus etiam diligenter inspectis, cùm iudices super sententia proferenda tractarent, & vnus eorum, videlicet Decanus, astrueret sibi de causæ meritis non liquere, quam ad nostrum cupiebat examen remitti, reliqui duo Iudices, sicut ex litteris intelleximus eorumdem, cupientes negotium expedire, prout partes pluries instanter petierant, postquam in causa renunciatum fuerat, & conclusum, auditis specialiter posteà quæ fuerunt à partibus proposita coram eis, cùm iam sententiam, quam de consilio peritorum conscripserant, intenderent promulgare, Andrensis monasterij procurator quasdam suspicionis causas proposuit contra eos, de quibus antè nullam fecerat mentionem, & ad cognoscendum de ipsis, arbitris non petitis, recessit ab eis. Sed dicti iudices nihilo minùs sententialiter decreuerunt, cùm in Andrensi cœnobio immineret Abbatis electio facienda, & Andrenses monachi ab Abbate & Capitulo Karroffensi eligendi Abbatem licentiam peterent, & eligerent postmodùm personam idoneam de gremio, & professis Ecclesiæ Karroffensis, ita quod in Capitulo Karroffensi eligere minimè tenerentur. Cùm autem nuper dilectus filius G. Daubis monachus vester, & Vv. Andrensis Ecclesiæ procuratores propter hoc ad Sedem Apostolicam accessissent, & super antedicta sententia litigassent aliquandiu coram nobis, nos qui ex officij nostri debito his quæ pacis sunt, tenemur insistere, compositionem amicabilem, & vtrique monasterio vtilem fecimus inter eos, quam ipsi demùm pariter acceptarunt, vt videlicet Andrenses monachi, qui nunc sunt, & qui pro tempore fuerint, Karroffensi Abbati professionem faciant apud Andrense monasterium, promittendo eidem obedientiam, & reuerentiam regularem. Cùm autem in Andrensi Ecclesia occurrerit electio facienda, Andrenses monachi de professis monasterij Karroffensis, siue de suo, siue de monasterij Karroffensis collegio personam idoneam liberè sibi eligant in Abbatem. Electus verò Karroffensi præsentetur Abbati, qui electionem de illo factam confirmare, vel infirmare procuret, sicut de iure fuerit faciendum. Confirmatus autem à Diœcesano benedicatur Episcopo, & singulis triennijs monasterium visitet Karroffense, ac censûs nomine viginti solidos sterlingorum annuatim persoluat eidem. Præterea Karroffensis Abbas annis singulis, si voluerit, per seipsum, vel per duos ex suis monachis Andrense monasterium visitet, cui Andrensis Abbas in Choro, Capitulo, refectorio, & alijs locis, vtpote Patri Abbati, cedat. Qui cum consilio Andrensis Abbatis corrigat, si quid in membris Andrensis cœnobij fuerit corrigendum. Quod si quidquam corrigendum fuerit in Abbate, id cum seniorum, & saniorum Fratrum ipsius loci consilio Abbas corrigat Karroffensis. Nos igitur compositionem eandem à præfatis procuratoribus approbatam, de communi fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, statuentes eandem perpetuis temporibus inuiolabiliter obseruandam. Nulli ergo, &c. hanc paginam nostræ confirmationis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem, &c. Datum Laterani, kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno 14.] De diœcesi Parisiensi iam suprà egi *in cap. fin. de rescr.* de Sarisberiensi agam *in cap. 28. de appellat.*

b *Andren-*

2 b *Andrensis*.] Malè in alijs compilationibus legitur *Mandrensis*. Andrense enim monasterium fuit fundatum inter alia à Comite Flandriæ Balduino, vt refert Iperius *in chron. S. Bertini*, ibi: *Ioannes Bertinensis Abbas 39 consecratus est anno Domini* 1081. *Huius Abbatis anno* 3. *Balduinus Ghisnarum Comes, & Ingelramus Lilariensis à peregrinatione S. Iacobi redeuntes per Pictauiam, hospitati sunt in monasterio Karroffensi, & videntes ibi religionem benè vigere, de monachis Karrofensibus secum ad has partes duxerunt; & quidem Balduinus Andrense, Ingelramus verò Hamense monasterium in honorem S. Saluatoris fundauerunt anno Domini* 1084. Meyerus *in annal. Flandriæ*: ex eis notarunt Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.2. epist.* 18. *regest.* 14. Yepes *tom.6. chron. centur.7. cap.3.*

3 c *Pro electo*.] Perperam in Decretalibus legitur *pro clerico*; electus enim fuit Abbas monasterij Andrensis, & simul procurator designatus ad electionis causam prosequendam coram Rom. Pontifice, vt constat ex dicta epist. 19. vnde non solùm vt electus electionem suam prosequebatur, quod facere poterat, *cap. cùm dilecta, de electione*, verùm etiam vt procurator.

4 d *Karrofensis*.] Karroffum monasterium est S. Saluatoris, ordinis D. Benedicti, diœcesis Pictauiensis, quod construxit Rotgarius Comes Lemouicensis cum Euphrasia eius vxore, cuius meminerunt Theodulphus Aurelian. *lib.3. carminum, cap.8.* & de eo egerunt Fratres Sarmat. *tom.4. Galliæ Christ. fol.*220. Bosquetus *ad Innoc. III. in d. epist.* 18.

e *Abbatem*.] Frequens controuersia inter monachos oriebatur ob prælationem, quam vnum monasterium supra aliud habere intendebat.

5 f *Confirmari*.] Abbates enim electi debent petere confirmationem, si exempti sunt, à R. Pontifice, aliàs à proprio Episcopo, *cap. cùm venerabilis, hoc tit. cap. Abbate, de elect. lib.6.*

6 g *Priuilegio speciali*.] Sæpiùs enim confirmationis gratiæ priuilegium idem continet, ac ius commune, *cap. veniens, de elect. cap.1.* iuxta vulgarem intellectum, *de rescriptis*; quia quod priuilegio speciali cautum est, & singulariter promittitur, plus solet timeri, vt de voto dicitur *in cap. quamquam, dist.*23. Docent Cironius *ad* 5. *compil. in cap.3. de elect.* & tunc priuilegium ius, quod ante competebat, non mutat, sed firmat, *cap. post electionem, de concess. præb. cap. auditis, de præscript. cap. cùm personæ, §. quod si, de priuil. in 6. l. forma, §. finali, ff. de censibus*; & ideò qui illud impetrauit, non creditur à iure sibi competente recessisse, vt probat Solorzanus *de iure Ind. lib.3. tom.1. cap.1. num.*58.

7 h *Prædecessore nostro*.] Varia enim priuilegia concesserunt his monasterijs Alexander II. Vrbanus II. Lucius II. Alex. III. vt constat ex dicta epistola 19. Alexandri II.

i *Abbatem*.] *Cap. vlt. 16. q.1. cap. Abbate, cap. quàm sit, 18. q.2. c.1. de electione*, vbi latè probabimus.

8 j *G.*] Gerardo videlicet, vt constat ex Meyero *in annalib. Flandriæ*. Morinum est ciuitas dicta *Teroana*; & Morinorum retinet nomen, quamuis euersa à nostro inuictissimo Carolo V. & eius Episcopalis Sedes in Bononiam translata esset. Vghellius *in descriptione Bononiæ*. Morinensis Ecclesiæ mentio extat *in cap.2. de alienatione iudicij, cap. ex parte 67. cap. insinuasti 68. de appellat. c.1. de solutionib. cap. vltimo de confirm. vtili*, vbi Cironius *in 5. compil.*

9 k *Constitutum*.] Licèt enim Episcopus per se non possit vnam Ecclesiam alij subijcere, nec quid statuere in præiudicium eorum, qui iam instituti sunt in ea, *cap. cùm olim, hoc tit. cap.3. de Ecclesijs ædificandis*; tamen tempore fundationis potest ad petitionem patroni statuere, vt Prælatus electus confirmetur ab alio monasterio, *cap. nobis, de iurepatron. cap. Abbati, de v.s. c.1.18. q.2.* tunc enim valet tale statutum, quia ante fundationem non irrogatur præiudicium alicui. Anguianus *lib.2. de legibus, cap.2. num.*21.

10 l *Pullularet*.] Id est, religiosis & prouentibus augeretur; tunc enim eligendus est proprius Prælatus, cùm quælibet congregatio debeat habere suum Prælatum, *cap.1. de elect.*

11 m *Interpres*.] Inter alios consuetudinis effectus præcipuus est interpretari ius scriptum, *l. si de interpretatione, ff. de legibus, cap. certificari, de sepult.* Docent Duarenus *ad titulum de legibus, c.*12. Donel. *lib.1. comment. cap.*25. Suarez *lib.7. de legibus, cap.*17. Molina *lib.2. de primog. cap.6. num.*58.

n *Celebratam*.] Hic duo sunt notanda. Primum, 12 suspensum non posse eligi, nec eligere ad dignitatem Ecclesiasticam, *cap. cùm inter R. de elect. cap. cùm bonæ, de ætat. & qualit.* Suarez *de censuris disp.37. sect.1. n.*34. & *tom.4. de relig. lib.2. cap.4. & 6.* Barbosa *de potest. Episc. tom.1. c.3. n.*24. & *de dignit. c.*41. latè dicemus *in d. cap. cùm bonæ*. Secundò, quod Pontifex pronunciauit non solùm super consuetudine, de qua principaliter agebatur, verùm super suspensione; quod duplici ex causa facere potuit. Prima, quia deducta suspensionis causa fortassis fuerat in ipso processu: secunda, quia cùm confirmatio peteretur à R. Pontifice, poterat inquirere super electione, & persona electi, *cap. nihil, de electione*.

o *Electio*.] Hoc enim verbum *electio*, diuersimodè 13 potest interpretari: si illud vniformiter sumatur, sequitur absurdum; licèt enim electio strictè sumpta tantùm cooptationem inducat, tamen pro confirmatione hic sumitur. Ita post plures Vela *tom.2. dissert.28. n.*44.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu, prout iacet apud Raymundum, talis 14 *Conclusio refertur, & probatur.* deducitur assertio: *Consuetudine induci potest, vt vna Ecclesia de gremio alterius sibi eligat Prælatum.* Probat textus *in c. Abbate, de v. s.* Illustrant Gonzales *in regul.8. glossa 8. nu.*109. Syluester *in summa, verbo Electio 1. quæst.1.* Petrus Gregorius *de elect. cap.6. num 9.* Iulius Lauorus *eod. tract. tit.4. c.*16. Suarez *de religione, tom.4. lib.2. cap.3. nu.*11. Tamburinus *de iure Abbatum disp.5. quæst.1.* Layman *in summa de elect. tit. de elect. q.19. c.2.* Duarenus *de sacris lib.5. cap.1.* Bosquetus *in d. epist.*17. Fragoso *p.2. de regimine, disp.24. §.1.* Balsamon *in can.4. Synodi Constantinopolitanæ*, Altesserra *hic*, Gibalinus *tom.2. scient. can. lib.6. cap.4. quæst.2.*

Sed aduersùs istam assertionem pro ratione dubitandi 15 *Traditur ratio dubitandi.* ita insurgi potest. Consuetudo sacris canonibus contraria, vt corruptela debet cassari, *cap.1. cap. cùm venerabilis, hoc tit.* sed hæc consuetudo, vt eligatur Abbas prælatus de alio monasterio, repugnat sacris canonibus, de quibus *in cap. Abbatem 18. quæst.1. cap. nullus, de elect. lib.6. Clementina Vt rationi, de elect.* ergo consuetudine induci non potest, vt Prælatus de alterius monasterij congregatione eligatur. Augetur hæc consideratio, nam hæc consuetudo erat irrationabilis, siquidem ratio naturalis dictat, vt hominus disparis professionis simul non socientur, *Clementina 1. de elect.* præcipuè cùm non omnes monachi conueniant in regula, & viuendi norma, *cap. sanè, de regular.* & sic monachus alterius monasterij non rectè degit cum alijs, *cap. in nouo, 26. q.7.* Deinde, nam non debet in magistrum eligi, qui adhuc in eo monasterio discipuli officium non assumpsit, *cap. cùm magistrum, cap. cùm monasterium, de elect.* nec præficiendus vt superior est, qui inferior subesse non nouit, extrauaganti *cùm in magistrum, de elect.* ergo consuetudo, de qua in præsenti, tanquam iuri & rationi contraria, sustineri non poterat.

Adhuc iuri & rationi congrua est nostra decisio, ad 16 *Traditur ratio decidendi.* cuius expositionem sciendum est primò, illo aureo quidem religiosæ vetustatis æuo, dum monasteria vnius ordinis vnum superiorem non habebant, & quodlibet suum Prælatum agnoscebat, illum debuisse eligi ex monachis ipsius congregationis, *cap. Abbas, cap. quàm sit, §. defuncto, cap. Abbatem 18. quæst.2. cap. congregatio 16. quæst. vlt.* & ab ipsa congregatione electionem esse faciendam, *cap. nec emeritis, cap. nullus inuitus, cap. obitum, 61. dist. c.64. regulæ S. Benedicti*. Carolus Caluus *in priuilegio Stradensi monasterio dato*, vt habetur *lib.2. vitæ S. Genulphi, c.12.* ibi: *In clausula demùm præscripti decreti statutum est, vt per succedentia tempora locum ipsum inhabitantes, è suis, non aliunde petitis personis, eligerent semper quibus sacra prælatio loci committeretur, à quibus cœnobij totius gubernatio æquo iure tractetur.* Idque non cuiusquam mortalium vi, sed fratrum cœnobialium voto fieri quammaximè decreuit Carnotensis *epist.47. & 120.* Postquam tamen monasteria non sunt ita diuisa, sed vnum corpus faciunt, & ab vno superiore, Prouinciali videlicet, vel Generali gubernantur, non desideratur nisi vt electus in Prælatum sit eiusdem Ordinis, licèt non professus in eodem monasterio, *Clem.1. de elect.* Suarez *suprà, c.3.* Quid tamen in Gallia procedat, latè

latè refert Renat. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 1. *per totum*. Secundò sciendum est, consuetudinem quamplurimùm posse circa electiones Prælatorum, tam in Ecclesijs regularibus quàm sæcularibus, *cap. querelam, de elect. cap. cùm Ecclesia, de causa possess.* vt consuetudo qua introducitur, vt Canonici Pastorem non eligant, nisi priùs Princeps certior factus sit de morte prædecessoris, quoniam hæc consuetudo præiudicium Ecclesiæ non infert. Abbas *in cap. cùm terra, n.* 4. *de elect.* item vt Canonici sibi eligant inferiores Prælatos, irrequisito Episcopo, *cap. cùm Ecclesia, de elect.* vel Episcopus solus eligat, *cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælat.* item vt absentes non vocentur ad electionem, vt obseruari in Tuscia refert Glossa *in cap. finali, hoc tit.* item potest consuetudo aliàs habilem ad eligendum, reddere inhabilem, Glossa *verbo Repugnet, in cap. olim, de clericis coniugat.* cùm antiquæ consuetudinis magna auctoritas sit, *cap. cùm consuetudinis, hoc tit.* Ex quibus profluit vera nostri textus ratio, nam cùm constitutio, vt Abbates eligantur ex propria congregatione, sit iuris positiui, & consuetudo vincere possit ius positiuum, *cap. finali, hoc tit.* atque in electionibus plurimùm faciat; inde Innocentius decreuit in præsenti, consuetudine induci posse, vt de congregatione Karrofensi Andrenses monachi teneantur sibi eligere Abbatem. Accedit, nam quod consuetudine introductum est pro interpretatione legis, perinde est atque si in ipsa lege cautum esset, *cap. cùm venissent, de instit.* Latè illustrat Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 21. *nu.* 24. igitur sicut lege caueri poterat, vt Abbas eligeretur de altero mona-

17 *Dissoluitur difficultas.* sterio, ita & consuetudine id introduci poterat.

Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta; nam licèt consuetudo, de qua in nostro textu, deroget legibus Ecclesiasticis, cùm tamen rationabilis sit, sustinetur, aliàs nunquam daretur consuetudo sacris canonibus contraria. Nec augmentum difficultatis aliquid facit, nam rationes in eo expensæ tantùm sunt congruentiæ, non verò simpliciter, & necessariò obseruandæ, præcipuè cùm Abbas in nostro textu eligatur ex eadem religione, licèt non ex eadem congregatione, aut monasterio; quia in eo da-

18 *Exponitur cap. Abbate, de v. s.* tur obseruantia regulæ, disciplinæ monasticæ, & aliorum, quæ in proprijs monachis desiderantur.

Ex quibus lucem accipit textus *in cap. Abbate, de v. s.* vbi proponitur, quod vacante monasterio S. Siluani, Monachi elegerunt in Abbatem vnum ex proprio monasterio, & confirmationem à Moriensi Episcopo petierunt, vt in nostro textu. Monachi S. Bertini prædictam confirmationem contradixerunt, & procuratores ipsorum coram Innocentio nostro comparuerunt: Monachi S. Bertini proposuerunt & probarunt, iam per 40. annos Abbates eligi de congregatione S. Bertini, & priuilegium Paschalis Pontificis exhibebant, quo prædicta possessio fundata erat: ex aduerso verò monachi S. Siluani asserebant, nullam præscriptam fuisse consuetudinem, sed tantùm aliquando pro bono pacis permissum, vt monachi S. Bertini eligeretur in Abbates. Quibus & alijs auditis, Innocentius III. decreuit, vt deinceps Abbas monasterio S. Siluani præficeretur ex congregatione Sancti Bertini, si personæ idoneæ inueniantur in ipsa; quæ decisio ex nostra lucem accipit, nam cùm consuetudo per 40. annos fuisset præscripta, necnon priuilegium Pontificium adesset, iustè ait Pontifex, Abbatem eligendum esse ex monachis S. Bertini: nobilem tamen proponit Pontifex exceptionem, videlicet cùm persona idonea adesset; nam cùm præcipua causa priuilegij esset, quia magis frequenter personæ idoneæ reperiebantur in monasterio S. Bertini, & cessante causa priuilegij, cesset priuilegium, plures relati à Suarez *lib.* 8. *de legib. cap.* 30. necessariò deficiente causa deficere debebat facultas eligendi; quæ exceptio etiam subintelligenda est in nostra specie, cùm idem casus sit, & eadem decisio.

Sed superiori doctrinæ aduersatur textus *in cap. cùm causam* 28. *de elect.* vbi proponitur, vacante prioratu Ecclesiæ S. Petri Lucanensis, Ordinis D. Augustini, Canonicos ipsius Ecclesiæ quendam presbyterum nomine Bonum in Priorem elegisse, alios autem Canonicos electioni se opposuisse, asserendo prædictum Bonum non esse in ea religione professum, & iure communi non professum eligi in Prælatum non posse, *c. nullus, de elect. lib.* 6. *Clementina* 1. *de elect. c. cùm in Magistrum, eod. tit.* Couar. *in c.* 2. *de testam. n.* 1. Antonius Augustinus *in epitome, lib.* 9. *tit.* 45. Tamburinus *de iure Abbatum, disp.* 5. *q.* 10. Barbosa *lib.* 1. *de iure Ecclesiastico. c.* 17. *n.* 31. Aduersarij verò asserebant, iam per longum tempus consuetudinem in ea Ecclesia inoleuisse, vt non professi in Abbates eligerentur. Consultus fuit R. Pontif. qui decreuit, quod non debemus attendere quid factum, sed quid faciendum sit; & cùm homines disparis status non sint associandi, inde prædictam consuetudinem tanquam corruptelam esse improbandam. Ex quo textu sic insurgo: Iisdem decisionibus, quibus prohibetur, ne alterius congregationis monachus in Prælatum eligatur, eisdem prohibetur, ne qui adhuc professus non est, in Abbatem eligatur, *dicto cap. nullus,* 61. *dist. dicta Clement.* 1. *de elect.* sed consuetudine introduci non potest, vt non professus eligatur in Abbatem, quia repugnat prædictis canonibus: ergo similiter consuetudine non valebit induci, vt monachus alienus præficiatur alieno monasterio. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo consuetudinem, de qua *in dicto cap. cùm causam,* non solùm repugnare dictis sacris canonibus, verùm irrationabilem esse, & contra bonos mores, *cap. nemo,* 16. *q.* 1. *cap. peruenit,* 18. *q.* 2. non enim sub eodem tecto dispar debet esse professio, *cap. in noua,* 16. *q.* 7. *cap. cognouimus,* 12. *q.* 2. cùm inexpertus in disciplina monastica non debeat præesse monachis, *cap. quam Episcopus,* 24. *dist. c. cùm monasterij,* 19. *q.* 3. *c. cùm ad nostram, c. cùm Magistrum, de elect.* Vnde cùm consuetudo irrationabilis, non consuetudo, sed corruptela sit, *c. ad nostram, hoc tit.* ideò ibi consuetudo non sustinetur, nec ea valet introduci, vt non professus eligatur in Abbatem. 19 *Intelligitur cap. cùm causam, 28 de elect.*

CAPVT IX.

Honorius III. a *Parisiensi Capitulo.*

CVm consuetudinis, vsusque longæui non leuis sit *b* authoritas, & plerumque discordiam pariant *c* nouitates, authoritate præsentium inhibemus, ne absque venerabilis fratris nostri Episcopi *d* consilio, & consensu immutetis Ecclesiæ *e* vestræ constitutiones, & consuetudines vestras approbatas, vel etiam nouas inducatis; irritas decernentes, si quas fortè fecistis in ipsius Episcopi præiudicium *f* postquam est regimen Parisiensis Ecclesiæ adeptus.

NOTÆ.

1 a *Parisiensi.*] De Honorio III. & eius compilatione egimus *in cap. ex parte, de constit.* De Parisiensi Ecclesia *in cap. fin. de rescr.* Verba nostri textus reperiuntur in quinta compilatione edita ab Innocentio Cironio *in cap. vnico, hoc tit.*

2 b *Authoritas.*] Verba sunt textus *in l.* 2. *C. quæ sit longa consuet.* & reperiuntur *in cap. fin. hoc titulo;* consuetudinis enim magna authoritas est, vt passim *in hoc tit.* diximus; siquidem potest legem abrogare, corrigere, mutare, vt dicemus *in cap. fin. hoc tit.* & probant Duarenus *ad tit. de legib. cap.* 12. Madera *animadu. c.* 5. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 9. Amaya *in l.* 1. *C. de annonis, n.* 56. Tuldenus & Perez *ad tit. C. quæ sit longa consuet.* Suarez *de legibus, integro libro de consuetud.*

c *Nouitates.*] *Cap. quis nesciat,* 11. *dist. l.* 2. *de constit. princip. l.* 18. *tit.* 1. *part.* 1. D. August. *epist.* 128. *Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat.* Diocasius *lib.* 52. *Optimum esse inimicitias omnes, & ambitiosa certamina prorsus scindere, atque adeò nec nomina noua, nec aliud quid permittere, ex quo possint oriri discordiæ.* Tacitus *lib.* 14. *annal. Non quia dubitarem super omnibus negotijs meliùs, atque rectiùs prouisum,* 3

sum, & quæ conuertuntur, in deterius mutari. Ælianus *lib.1. de varia historia. Sæpenumerò etiam mutatio in melius maiorum malorum solet esse principium.* Et nouitatis ineuitabilis effectus est discordias seminare, & Rempublicam turbare. Cæsar *lib.6. de bello Gallico*, ibi: *Nemo est tam fortis, qui rei nouitate non turbetur.* Ex Aristotele refert Patricius *lib.3. tit.1. de repub.* hæc verba: *Ciuitatis statum diligant, contentique eo nihil moliantur, nihil agitent quod alienum, nouumque sit; sed eam viam ire pergant, quam maiores instituerunt, quæque aliorum vestigijs attrita fuit; nouarum enim rerum studium semper rempublicam labefactare solet.* Nimis enim periculosæ sunt in quacumque republica, aut communitate nouitates, vt eas impugnantes probant Lipsius *lib.7. polit. cap.11. & lib.4. cap.9. & lib.6. cap.3.* Cochier *in thesauro polit. lib.3. cap.4.* Sahabedra *emblem.19.* Valenzuela *consilio 24. ex n.2. & cons.52. ex n.50. & cons.4. n.35. & cons.70. ex nu.70.* Pinellus *in l.1. 2. p. nu.2. C. de resc.* Menchaca *de success. creat. §.30. n.312.* Solorzanus *de iure Ind. tom.2. lib.1. cap.4. n.73.* Salgado *de supplic. 1. parte, cap.6. n.1. & 146. & cap.18. n.4.*

4 d *Consilio.*] Raymundus omisit hoc verbum, *forsan*, vt superfluum; nam minus est consilium alicuius desiderari, quàm consensum: qui enim tenetur aliquid facere de consilio alterius, adimplet si petat, etsi illud non sequatur, *cap. cùm olim*, vbi Doctores, *de arbitr.* qui verò consensum alterius tenetur expectare, non solùm illum petere, verùm & sequi tenetur, *cap. cùm in veteri, de elect.* aliàs eo omisso, inutiliter actus agitur, *cap. vlt. de iudic. in 6.* vnde plus erat in præsenti casu expectare consensum, quàm consilium Episcopi; in alijs verò vtrumque, consilium, & consensum.

e *Vestræ.*] Signanter dixit Honorius, non Capituli vestri; nam Canonici per se non constituunt Ecclesiam, sed cum suo Capite, videlicet Episcopo, *cap. requisisti, de testam. cap. irrefragabile, §. excessus, de officio Ordin.* Capitulum verò per se Canonici absque Episcopo faciunt, *cap. Capitulum, de rescr. cap. dilecta, de excess. Prel.* docet Anguianus *de legib. cap.4. nu.4.* vnde cùm hic agatur de consuetudinibus simul spectantibus ad Canonicos, & Episcopum, appellat eas Honorius consuetudines Ecclesiæ, non Capituli.

f *Postquam.*] Non tamen inde inferas, Sede vacante posse Capitulum statuta facere in præiudicium Episcopi, contra textus *in cap. si qua de rebus, 12. q.2. cap.1. ne Sede vacante:* potest tamen statuta facere pro tota diœcesi, quæ poterat facere simul cum Episcopo; nam cùm Capitulum Sede vacante succedat in ea omnia, quæ sunt iurisdictionis, *cap. cùm olim, de maior. & obed. cap. si Episcopus, §. vlt. de suppl. negl. Prælat. lib.6. cap. vnico, ne Sede vac. eod. lib.* potest ea statuta facere: docet Suarez *de legib. lib.4. cap.6. num.17.*

COMMENTARIVM.

7 *Conclusio deducitur, & probatur.* Ex hoc textu communiter à repentibus talis deducitur assertio: *Capitulum sine consensu Episcopi antiquas consuetudines Ecclesiæ mutare non potest.* Probant eam textus *in cap. si qua, 12. q.2. cap. cùm accessissent, cap. cùm M. de constitut.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Beroius *in cap. cùm omnes, num.3. de constit.* Suarez *de legib. lib.4. cap.6. num.11.* Anguianus *lib.2. de legib. cap.4. ferè per tot.* Cironius *in notis ad hunc textum*, Hugo Grotius *in flor. spars. in l. minimè, ff. de legib.*

8 *Adducitur dubitandi ratio.* Sed hæc assertio impugnari potest sequenti Iuris consideratione. Certum est consuetudinem, quantumuis longæuam, & legitimè præscriptam, posse tolli lege scripta, vel alia consuetudine in contrarium introducta, vt probat Suarez *de legib. lib.7. cap. fin.* & ita Principem posse abrogare quamcumque consuetudinem, constat *ex c.1. de coustit. lib.6. l.1. §. sed & hoc, C. de veteri iure enucl.* Sicut enim lex tollitur consuetudine, *cap. vlt. hoc tit.* ita & consuetudo tollitur contraria lege. Sed Capitulum potest condere statuta, & sibi lege statuere, non solùm Sede vacante, verùm etiam viuente Episcopo, absque eius consensu, *cap. constitutus, de rescriptis, cap. cùm dilectus, de clericis non resident.* igitur poterit illis statutis mutare, & abrogare antiquas consuetudines, etiam sine consensu Episcopi. Secundò contra rationem, quam adducit Honorius in præsenti, videlicet nouitates non esse introducendas, ita insurgi potest: Si vtilitas adest, nouæ leges condendæ sunt, etsi nouitatem inducant, quin iniustum, aut illicitum sit aliquid ex maiorum moribus innouare, *l. penult. C. de constit. Princip.* nam vt ait Innocentius *in cap. non debet, de consang. & affinit. Non debet irreprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum statuta quoque quandoque varientur humana.* Illustrant Iuretus ad Symmachum *epist.2.* Sarmiento *lib.2. select. cap.4. n.9.* Simanchas *de cathol. tit.31. n.28.* Bobadilla *lib.2. polit. cap.1. n.9.* cùm ob mutationem temporum & morum quotidie videamus leges mutari, & reipublicæ regimen, *l.2. C. de veteri iure*, ibi: *Æqualis æquitas est, vel promulgare quæ iusta sunt, vel antiquare quæ grauia.* Tempore enim consenescunt, & moriuntur leges, Claudianus ibi:

—— Priscamque resumunt
Canitiem leges, emendanturque vetustæ,
Acceduntque nouæ.

Igitur si in præsenti specie aderat vtilitas, etsi nouitas sequeretur, Capitulum poterat nouis statutis veteres consuetudines abrogare.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius vera ratione capessenda scire oportet, Capitulum cum Episcopo efficere vnum corpus, cuius caput Episcopus est, Canonici verò membra sunt, *cap. nouit, de his quæ fiunt à Prælat.* vnde Episcopus vtitur Canonicis ad consilium, & sine eorum assensu aliquid de Ecclesia disponere non potest, *cap.1. & per totum, de his quæ fiunt à Prælat.* Hoc Ius præstandi assensum, canonicum honorem appellat Innocentius III. *in cap. proposuit, de concessione præb.* & ideò Canonici ab Episcopis fratres appellantur, *cap.2. de his quæ fiunt à Prælat.* & apud Græcos *proedorantes* Episcopi vocantur, idest Senatus Ecclesiastici Præsides, ab exedris, siue peristilijs, & claustris Ecclesiarum, in quibus omnes conuentus fiebant: Canonici verò apud eos dicuntur *Symponoi*, id est assidentes & consiliarij; vnde cùm gubernatio Ecclesiæ spectet ad caput ipsius, hoc est Episcopum, non debent Canonici sine eius consensu veteres consuetudines immutare, cùm membra non debeant recedere à capite, & sibi assumere officium illius, *cap. cùm non liceat, de præscr.* & cùm inferiores sint Canonici, Episcopo parere debent, *cap. cùm inferior, de maior. & obed.* Accedit, nam consuetudines antiquæ nouitatibus non sunt abrogandæ. D. August. *epist.118. cap.5.* ibi: *Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adiuuat vtilitate, nouitate perturbat.* Lucianus *lib.1. cap. dilecto, de consang. & affin.* ibi: *Vnde in hac parte consultius duximus multitudini, & obseruatæ consuetudini deferendum, quàm aliud in dissensionem, & scandalum populi statuendum, quadam adhibita nouitate.* Faciunt textus *in l. testamenta 18.* ibi: *Mos namque retinendus est fidelissimæ vetustatis.* In rebus enim nouis constituendis euidens esse vtilitas debet, vt recedatur ab eo Iure, quod diu æquum visum est: verba sunt textus *in l.2. ff. de constit. Princip. l. minimè, ff. de legib.* & generaliter quæ ab antiquioribus sunt constituta & obseruata, facilè non debent nouitate mutari, *cap. Ecclesiasticæ 12. 25. q.2. c.1. 35. q.9. cap. an puto, 25. q.2.* Cassiodorus *lib.12. epist.25. Plerumque soliciti fiunt, qui mutatos rerum ordines intuentur, quia sæpe prætendunt aliqua, quæ consuetudini probantur aduersa.* Alia plura politè, & politicè congessit noster Solorzanus *embl.51.* Iustè ergo Honorius in præsenti, ne nouitates facilè inducerentur, quas magnoperè cauendas tam Philosophi, quàm Consulti docuerunt, decreuit, consuetudines antiquas à Capitulo sine Episcopi consensu non esse mutandas. 9 *Traditur decidendi ratio.*

Nec obstat difficultas pro ratione dubitandi suprà adducta; nam omissa quæstione, vtrum Capitulum sine Episcopi consensu noua statuta facere possit, quam examinant, Suarez *d. lib.4. de legib. c.11.* Anguianus *d. cap. 4.* & nos, etsi leuiter, *in cap. cùm omnes, de constit.* discrimen est constituendum inter res, quæ spectant simul ad Capitulum & Episcopum, & inter eas, quæ tantùm ad Capitulum: quod discrimen agnouit Innocentius *in cap. edoceri, de rescriptis.* Quando agitur de rebus, quæ spectant tantùm ad Capitulum, Canonici per se tantùm possunt statuta facere independenter ab Episcopo; cùm verò agitur de re vtrique communi, neutiquam, cùm facilè Episcopo præiudicium irrogaretur: vnde cùm Honorius in præsenti ageret de rebus, quæ spectabant simul ad Capitulum, & Episcopum, vt constat ex illis verbis, *Ecclesiæ, & præiudicium Episcopi;* inde consensus 10 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

Episcopi desideratur. Nec etiam secunda difficultas obstat; nam ratio adducta ab Honorio non ita strictè est accipienda, quin exigente temporum, rerumve ratione, iustum non sit aliquid innouare, cùm id euidens vtilitas postulat. Benedictus XI. *in extrauag.1. de priuileg.* ibi *Nec mirum, quia plerumque pariunt nouitates discordiam, præsertim dum ab eo, quod diu æquum visum est, per nouam constitutionem receditur; nec quare recedatur, euidens vtilitas, vel alia causa subest, & simul adest potestas instatuente*. Vnde cùm vtilitas, & potestas deficerent in præsenti casu Capituli Parisiensis, ideò Honorius III. ait, nouitatem esse cauendam, cùm pariat discordias.

11 Exponitur c. cum omnes, de constit. Sed superiori assertioni aduersatur textus *in capit. omnes, de constitut.* vbi proponitur, Canonicos Trecenses ex antiqua suæ Ecclesiæ consuetudine suorum beneficiorum redditus, tam in absentia, quàm præsentia percepisse; sed ea consuetudine non obstante, ipsos sine Episcopi assensu, aut consilio statuisse, vt Canonici in posterum recipiendi, non nisi in præsentia prouentus præbendarum suos facerent, & sic consuetudinem antiquam nouo statuto mutasse; quod cùm ex relatione proprij Episcopi Pontifex agnouisset, iussit vt pares Canonici, tam præsentes, quàm absentes essent, aut iuxta antiquam consuetudinem in absentia fructus percipiendo, aut iuxta nouum statutum solùm in præsentia; & sic statutum à Capitulo factum esse sustinendum. Ex qua facti specie deducitur, Canonicos sine Episcopi consensu consuetudinem veterem in re graui, vt est residere, vel non, statuto nouo potuisse immutare, cùm Pontifex iubeat statutum de nouo obseruari. Agnouerunt difficultatem ordinarij ibi, qui asserunt, ideò statutum in totum confirmatum non esse, quia sine assensu Episcopi factum erat. Ita Innocentius, & Hostiensis *ibi*. Sed hæc sententia refellitur ex eo, quia Pontifex non ideò statutum improbat, quia factum erat sine Episcopi consensu, sed quia æqualitatem non continebat: quare dum ad æqualitatem reducitur, ipsum confirmat. Alij verò existimant, consensum Episcopi ibi præcessisse. Ita Decius *ibi, num.2.* Beroius *nu.25.* Ex ea *nu.2.* Sed hæc interpretatio, præterquam quod diuinationis vitio laborat, ex eo refellitur; nam si Episcopus assensum præstaret, non posset prædictum statutum improbare, vt fecit coram R. Pontifice. His igitur omissis, dicendum est, Canonicos in eo textu statuta fecisse sine Episcopi assensu in re graui, & sustineri, quia non intendebant per illud eximere Canonicos à residentiæ obligatione, sed potiùs in iuris confirmationem statuebant, ne absentes fructus suos facerent: vnde cùm quælibet res de facili redeat ad suam naturam, *c. ab exordio, 25. dist. l. si vnus, §. pactus, ff. de pactis*, rectè potuerunt Canonici etiam irrequisito Episcopo facere prędictum statutum.

Secundò aperto marte nostræ decisioni opponitur textus *in cap.1. de his, quæ fiunt à maiori parte*, vbi ex Concilio Later. refertur, quod cùm in quadam Ecclesia consuetudine iuramento firmata esset introductum, vt ordinationes, & alia negotia ab omnibus essent tractanda, & approbanda; nihilominus maior pars consuetudinis iuratę immemor, statuta condebat, neglecta minori capituli parte: minor pars opponebat similia statuta obtineri non posse contra prædictam consuetudinem; quibus auditis Patres Concilij Lateranensis decreuerunt, prædicta statuta esse obseruanda, non obstante contraria consuetudine, etiam à Capitulo iurata. Ex quo textu deducitur, maiorem Capituli partem posse immutare consuetudines antiquas, etiam iuratas, irrequisito Episcopo, neglectaque minori parte, contra ea, quæ hucusque adduximus. Huic difficultati satisfaciendum est ex verbis sequentibus ipsius textus, ex quibus apparet, consuetudinem in ea specie iuratam, nec ratione iuuari, nec sacris congruere statutis; siquidem factum à maiori, & saniori parte, contra tot iuris sanctiones, ratum non habebat; vnde Canonici potuerunt eam proprio facto abrogare, etiam sine Episcopi consensu: at verò præsens loquitur de consuetudinibus rationabilibus, & legitimè ab ipso Capitulo præscriptis; vnde non poterant eas Canonici sine Episcopi consensu mutare. 12 Explicatur c. 1 de his, quæ a maiori.

CAPVT X.

Idem a *Maiori*, & b *Burgensibus de* c *Rupella*.

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quod in terra vestra seruatæ sunt hactenus duæ *d* consuetudines abusiuæ, vna siquidem hæc est, quod si fortè *e* indigena, vel extraneus *f* prodigalitatis vitio, vel incuria, seu quocumque casu alio dissipauerit, vel amiserit omnia *g* bona sua, bona vxoris suæ, quantumcunque laudabilis, & honestę vitę, tam *h* mobilia, quàm immobilia, pro voluntatis suæ arbitrio alienat: quare fit interdum, vt viro defuncto, vxor remaneat *i* indotata, & superstites filij extremæ subiaceant incommodis paupertatis. Alia quoque consuetudo est non impariter reprobanda, scilicet quod si vir ducat vxorem, quæ fide coniugij violata committat adulterium manifestè, nihilominus medietatem omnium *j* bonorum, quæ fuerit vir adeptus, impudenter exigit, & improbè apprehendit; quó potiùs *k* priuanda esset omnibus viri bonis. Quare super his prouidere vobis per Sedem Apostolicam suppliciter postulatis. Nos itaque saluti, & vtilitati vestræ prouidè *l* consulere cupientes, tenore præsentium *m* declaramus, vos non teneri ad huiusmodi consuetudines, tanquam Iuri contrarias, obseruandas.

NOTÆ.

1 a MAiori.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub tit. de adulterijs, c.1.* ex qua textum transcribo. Maioritatis nomen nihil aliud significat, quàm imperium ab aliquo exerceri solitum, siue altioris, siue inferioris gradus: & Maiores dicuntur, qui primum locum obtinent. In constitutionibus Canonicorum regularium S. Augustini, *in c. de forma, & habitu*, dicitur: *In Cathedralibus Ecclesijs Abbates, Præpositi, Priores, seu alij Maiores.* In Gallia Missi Dominici, Maiores dicuntur, *c. vlt. Capitul. Caroli.* In legibus Vuisigothorum *lib.9. tit.1. l.6* legitur: *Illius, qui in loco Maior est*: & Maiores dicuntur illustriores, & nobiliores in lege Salica, & in legibus Burgundionum *c.1. tit 38.* Hinc nomen Maioris factum est nomen officij, & dignitatis eorum, qui alicui loco pręsunt, *lib.5. Capitul. c.107.* ibi: *Vt Pręsbyteri curas sęculares nullatenus exerceant, idest, vt neque Iudices, nec Maiores villarum fiant.* Apud Græcos nomen est curationis, seu vilicationis. Sexta Synodus *can.10. & 11.* notarunt Bosquetus *ad Innocentium III. lib.2. regest 14. ep.62.* Ciron. *ad tit. de maior. & obed.* Ioannes Vossius *de vitijs serm. c.27.* In pręsenti Maior accipitur pro primario Magistratu, cui obediunt Consules, Iurati, & alij inferiores, vt apud Innocentium III. *lib.4. ep.63.* Anonymum Floriacensem *lib.4. c.4.* ibi: *Conuocato Gautherio eiusdem loci Maiore.* Et quia temporibus Honorij III. Rupella regebatur Maiori, ac societate ciuium, qui vrbem administrabāt, vt referūt Fratres Sarm. *to.3 Gallię Christ. fol.951.* ideò Honorius in pręsenti rescribit Maiori, & Burgensibus ipsius vrbis.

b *Burgensibus.*] Burgenses sunt nobiliores ciuitatis, de quibus agemus, *in c. Abbas, de his, quæ vi*. 2

c *Rupella.*] Rupella, vulgò *la Rachelle*, famosa ciuitas est Santonum Galliæ in territorio Alniensi, quæ pro varietate temporum varia est experta Dominos, tum Duces, tum Comites, vt referunt Fratres Sarmat. *d. fol 950.* Gutherus *in sua Rupella*. 3

d *Consuetudines.*] In Gallia enim labente Caroliui Principatus robore, Duces, & Comites prouinciales cœperunt legis, ac consuetudines prouincialibus dare, vt 4

re; vt pro lege eis vterentur, vt constat *ex cap. constitutus, de in integrum restit.* vbi mentio fit consuetudinis Parisiensis: vnde redeunte pago Vuastinensi ad Philippum Regem, non priùs ciues redierunt, quàm Rex consuetudines iurasset seruaturum. Aymonius *lib.5. hist. cap.47. Inuadens igitur Fulco fratrem suum, per auxilium Andegauensium, & Turonensium Baronum, hominum multa strage facta, eum in campo deuicit, cepit, & vsque ad finem vitæ suæ in carcere tenuit; qua peracta e expeditione, Vuastinense, sicut promiserat Regi, rediuit. Rex autem iurauit se seruaturum consuetudines terræ illius, aliter enim nolebant milites ei facere sua hominia.* Illustrant Altesserra *lib.2. de Ducibus, cap.3.* idem *lib.3. rer. Aquitanic. cap.18.*

5 e *Indigena, vel extraneus.*] Id est, vel in ciuitate genitus, vel aliunde natus. Omnes enim illi poterant vti prædictis consuetudinibus, vt statutis ciuitatis vtuntur *in cap. quæ in Ecclesiarum, de constitut.*

6 f *Prodigalitatis vitio.*] Prodigus enim est, qui neque finem, nec modum in expensis habet, sed bona sua dissipando, & dilapidando profundit, *l.1. ff. de curat. furiosi;* nihil enim miserabilius accidere potest homini, quàm prodigalitatis vitium; siquidem quod diu, & magno forsan labore acquisiuit, sæpe sæpius vnius tantùm diei spatio dissipat, quod miré describit Euripides apud Stobæum *serm.13.* vnde cùm Romani rectiùs quàm Rupellani censuerint reipublicæ interesse, ne quis re sua malè vtatur, *§. sed hoc tempore, Instit. de his qui sunt sui;* prodigo bonorum suorum administrationem vt furioso interdicebant, eique curatorem assignabant, ea formula verborum à Prætore vsitata: *Quando bona paterna nequitia tua disperdis, liberosque tuos ad egestatem perperducis, ob eam rem tibi commercio interdico.* Et *l.1. l. Iulianus 10. l. sæpe iam, l. si furioso 16. §.1. ff. de curat. furiosi, l.1. & 3. C. eod. l.1. & 3. §. fin. l. hic 12. §. finali, ff. de tutorib. l. is cui 18. ff. qui testam. l.5. §.1. ff. de acquir. hæredit.* ad quam prodigorum materiam spectant textus *in l. vlt. ff. quarum rerum act. l. Antistius, §.1. ff. de acq. hæred. l.9. §. quoniam, ff. de reb. credit. l.1. §. exigit, ff. de bonorum poss. secundum tabulas, l. Fulcinius, §. planè, ff. ex quib. caus. l. 29. §. si curator, ff. de pactis, l. si quis cùm sciret, ff. pro emptore l.3. C. de in integ. restit. l.3. de nouat. l.1. ff. de suis & legit. l. certi 9. §. sed si eius, ff. de rebus credit. l. Fulcinius, §. idem, ff. ex quibus causis in possessionem, l. dabimus, §.1. ff. de authoritate iudicis, l. si cùm dotem 22. §. nunc, ff. solut. matrim. l.55. §. vlt. ff. de administr. tut. l.1. §. si quis autem, de bonor. possess. secund. tabul. l. pacti 27. ff. de minoribus, l. tutor 35. §.1. ff. de iureiurando, l. interdum 29. ff. de condict. indebiti, l. ex castrensi 18. ff. de Castrensi pecul. l. si non remunerandi, §. adolescens, ff. mandati, l. si quis cùm sciisset, ff. pro emptore, l. si furiosi 16. ff. de curat. furiosi, l.1. §. quod si delegatus,* & *§. si mutuam, ff. si quid in fraudem, l.2. ff. quarum rerum, l. si sciens 26. ff. de contrahenda empt.* quæ in materia huius interdictionis exponenda sunt, iunctis Alberico, Cumano, Castrensi, Alexandro, Iasone, Alciato, Duareno, Ferreto, Cuiacio, Donello, & Gifanio *in l. is cui bonis, ff. de verb. obl.* Cuiacius *21. ff. Iuliani, in l.7. ff. de curatore furiosi,* & *ad Digesta, & Codicem, in eod. tit.* Fabro *in Papin. tit.7. princip.6. illat.4.* & *tit.12. princip.3. in princip.* & *illat.8. cum sequentib.* Petro Gregorio *lib.16. syntag. cap.6.* Reuardo *ad ll.12. Tab. cap.13.* Donello *3. comment. cap 18.* & *lib.12. cap.22.* vbi Osuald. Petro Fabro *in l. furiosi 40. de regul. iuris,* Bolchort. *in tract. de verb. obl. cap.3. n.52.* Gedeo *de contrahenda stipul. cap.7. num.34.* Antonio Gomez *lib.2. variar. cap.14.* Caldas *in l. si curatorem, verbo Cùm non absimilis, C. de in integrum,* Gutierrez *lib.1. de tutelis, cap.12.* Amaya *lib.1. obseruat. cap.8.* & plura de hoc vitio prodigalitatis Theophilus Raynaud. *tom.4. lib.3. sect.3. cap.20.*

7 g *Bona.*] Scilicet dotalia, vt constat ex verbis sequentibus, *maneat indotata;* & communiter ita Interpretes sentiunt. Quæ consuetudo erat contra ius scriptum, ex lege Iulia, *de fundo dotali:* lege enim Iulia maritis inhibita est fundi dotalis alienatio, non simpliciter cuiuscumque, & quomodocumque; sed ita si prædia Italica essent, & mulier renueret: ea enim consentiente, illa alienare poterat, non autem hypothecæ dare, *l. lex 4. cum alijs, ff. de fundo dotali, principio Instit. quibus alienare liceat.* Iustinianus autem, nec consentiente vxore prædium dotale alienare permisit, *l. vnica, §.25. de rei vxor. actione.* Docent latè D. Nicolaus à Castro *in l.1. C. de fundo dot.* Balduinus *lib.2. de iure nouissimo, pag.230.* Petrus Barbosa *in l.1. ff. solut. matrim.* Amaya *in l.1. C. de prædijs decurion.* & nos iura huius materiæ dabimus *in cap. mulieres, de iureiur.*

h *Mobilia.*] Mobilia alienare lex Iulia non prohibebat, *l. seruum 21. ff. de manumiss. l. doce 9. C. de rei vindicat. l.3. C. de iure dotium.* Docent Perez *ad tit. C. de fundo dot.* Corrasius *lib.5. miscel. cap.1.* 8

i *Indotata.*] Quod vitandum esse, tam sacri, quàm Cæsarei iuris conditores curarunt, cùm magnoperè reipublicæ intersit, mulieres dotes habere, vt sic nuptijs contractis, liberis ciuitas repleatur, *l.1. ff. solut. matrim. l.2. ff. de iure dotium, l. pater 71. ff. de euictionib. cap. ex litteris, de pig. cap. per vestras, de donat. inter.* 9

j *Omnium bonorum.*] Consuetudine enim Galliæ receptum est, vt ex coniugali acquæstu dimidia pars viro debeatur, alia verò dimidia vxori, *cap.2. de donat. inter,* vbi Cuiacius. Quod primò consuetudine, posteà verò varijs legibus apud nos statutum fuisse, latè probabimus *in d. cap.2.* 10

k *Priuanda esset.*] Non solùm enim dotem, verùm etiam bona constante matrimonio acquisita per adulterium vxor amittit, vt latè dicemus *in cap. plerumque, de donat. inter.* 11

k *Prouidè consulere.*] Ex quibus verbis cognoscitur, Rupellanos consuluisse immediatè R. Pontificem super prædictis consuetudinibus, quæ ad iudicem sæcularem pertinebant; non quia vt feudatarij R. Ecclesiæ subiecti erant R. Pontifici, sed quia ratione peccati consultus fuit R. Pontifex à Rupellanis, qui in perniciem suam animarum eas consuetudines obligare existimabant. Vnde sæpe sæpius Pontifices cognoscunt, ratione peccati, de rebus merè temporalibus, *cap. nouit, de iudicis, cap. relatum, de testam. authentica vt clerici, § si verò, collat.6.* ideò Honorius III. in præsenti, ratione peccati, quod ex obseruantia dictarum consuetudinum nascebatur, de rebus merè temporalibus cognouit. 12

m *Declaramus.*] Necessaria enim est declaratio, vel irritatio, cùm dubium contingit circa consuetudinem, vtrum videlicet rationabilis, an iniusta sit, *cap. cùm inter, de consuetudine,* Suarez *lib.7. de legibus, cap.7.* 13

COMMENTARIVM.

Ex hac decisione talis deducitur ab Interpretibus assertio: *Non valet consuetudo, per quam quis inducitur ad peccandum, & ad bona dissipanda.* Probant textus *in cap. denique, 4. dist. mala, dist.8 cap. vlt. de præscript. cap. ex frequentibus, de institut.* Illustrant Suarez *de legib. lib.7. cap.7.* Antonius Gomez *in l.80. Tauri, nu.47. & 63.* Chassaneus *in consuet. Burgund. rubric.4. §.23.* Sahagun *in cap. finali, hoc tit. num.24.* Rochus de Curte *in eod. textu,* Couar. *in 4.2. p. cap.8. §.1* Cironius *in nostro textu,* Ant. Matthæus *de criminib. fol.361.* Velascus *de priuilegijs pauperum, p.1. q.54.* Pesia *tom.1. decis. 147.* Sixtinus *consilio 14.* 14 Conclusio refertur, & probatur.

Sed hæc decisio difficilis redditur sequenti consideratione. Nam certum est, consuetudine non solùm interpretari, verùm mutari, & abrogari non posse ius positiuum, vt etiam sæpe sæpiùs in hoc titulo probatum est: sed prohibitiones ne prodigus, vel maritus possit alienare bona sua, & dotalia, sunt iuris positiui, *l. lex, ff. de fundo dotali:* & similiter acquisitio bonorum constante matrimonio est iuris positiui; siquidem consuetudine introducta est, & consuetudo circa eam, & dotem plurimùm potest, vt probat Pesia *d. decis.147.* ergo contraria consuetudine potest fieri, vt prodigus sua bona, & maritus dotalia alienent, & mulier adultera retineat partem coniugalis acquæstus. Accedit, nam consuetudine excusatur à pœna qui aliquod delictum perpetrauit, ex eo solùm, quia talis consuetudo introducta est, *cap. denique 6. 4. dist. cap. obijciuntur 33. q.4. cap. sanè, de tempor. ordin.* vnde Doctores affirmant, quod licèt consuetudo non excuset à pœna gehennæ, excusat tamen à pœna temporali, vt latè probant Alexander *consil.1. num.7. volum.2.* Beroius *in cap. quia in omnibus, nu.8.* Nauarrus *in cap.1. §. tanta, de pœnit. dist.5.* Tiraquellus *de pœnis tempor. causa 43.* ergo consuetudine in ciuitate Rupellana introduci poterat, vt mulier adultera non priuaretur bonis constante matrimonio acquisitis. Augetur secundò, nam prima cōsuetudo quæ in nostro textu recensetur, admodum ratio- 15 Impugnatur traditur assertio.

nabilis videtur, cùm maritus constante matrimonio dominus dotis fit, *l. doce, C. de rei vindic. l. quamuis 75. ff. de iure dot.* huiusque dominij ratione potest maritus, prout sibi libuerit, res dotales alienare, *l. si ex lapidicinis, ff. de iure dot. l. 3. C. eod. tit. l. 1. C. de seruo pignori dato:* ergo si ad inopiam vergebat maritus, vxoris bona alienare poterat, vt potest in Frisia, cessante lege Iulia. Vuesemb. *disp. 15. num. 4.*

16 Tractatur decidendi ratio. Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est nostra assertio, quæ Authoribus iam illustrata, ratione non destituitur; nam omissis quæ in detestationem prodigalitatis hic facilè afferre poteram, cùm prodigus non solùm sua disperdat, verùm & statim aliena appetat, vt ait Saluianus *de Ecclesia Cathed.* consuetudo Rupellanorum iniqua erat, siquidem inuitabat ad peccandum propria dilapidantes, sinendo non solùm aliena appetere, verùm & perdere: & cùm reipublicæ intersit, ne quis re sua malè vtatur, *§. sed hoc, Instit. de his qui sunt sui;* & vt dotes conseruentur, *l. 1. ff. soluto matrim.* non minùs corruptela secunda consuetudo erat, & omni æquitate carebat, & ratione; siquidem cùm intersit reipublicæ ne delicta maneant impunita, *l. ita vulneratus 14. ad leg. Aquil.* & publicæ saluti expediat insontes puniri, & peccatores coerceri, *l. 3. l. congruit, ff. de officio Præsid. l. locatio 9. §. quod illicita, ff. de publican. cap. vt famæ, de sent. excommun.* iustè Honorius III. prædictas consuetudines irritas declarauit, cùm inuitarent ad peccandum, mulieri adulterij impunitatem concedendo, prodigisque aliena appetendi consilium præstando.

17 Dissoluitur difficultas. Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta; nam licèt consuetudine tolli possit ius positiuum, id tamen procedit cùm consuetudo rationabilis est, vt sæpe in hoc titulo inculcaui: vnde cùm consuetudines de quibus in præsenti, fuissent à ratione prorsus alienæ, non poterant sustineri, aut iuri communi derogare. Nec argumentum obstat, in quo dicebamus, rationabilem esse consuetudinem ex eo, quia maritus habet dominium dotis; nam totum negatur. Et licèt daremus, dominium rerum dotalium habere, tamen est diminutum, & delibatum, cùm careat primario effectu, qui consistit in alienandi facultate. Difficilius est quod in vltimo argumento dicebamus, videlicet consuetudine introduci posse, vt delinquens ad pœnam non teneatur, *d. cap. denique;* nam licèt consuetudo, quæ omnium consensu inducta est, excuset à pœna; id tamen procedit modò non sit contra ius diuinum, aut naturale, aut versetur circa rem grauem, *cap. non satis, cap. cùm Ecclesia, cap. ea quæ, de simonia, cap. inter, de excess. Prælat.* docet Tiraquellus *vbi suprà.* Vnde cùm in nostro textu versaretur consuetudo circa adulterium, quod est delictum maximum, *cap. quid in omnibus, 32. q. 7.* consuetudine introduci non poterat, vt vxor adultera lucraretur bona constante matrimonio acquisita.

Sed nostræ decisioni opponitur textus *in cap. fin. de donat. inter,* vbi postquàm Gregorius IX. docuit dotem soluto matrimonio vxori esse restituendam, & donationem propter nuptias à marito, eam apponit exceptionem, nisi consuetudine, aut pacto contrarium inductum sit: ergo consuetudine introduci potest, vt vxor maneat indotata, & maritus dotem retineat, aut eam alienet; & per consequens nostri textus consuetudo sustineri poterat. Cui difficultati respondendum est, negando Gregor. IX. in eo textu asserere, consuetudine, aut pacto fieri posse, vt superstite vxore, soluto matrimonio dos illi non restituatur; nulla enim consuetudo hoc facere potest, vt mulier superstes dotem non recuperet, *l. Attilicinus, l. si liberis 17. ff. de pactis dotal.* Gregorius enim loquitur casu quo mulier decessisset: tunc enim aut hæredibus, aut quibus pacto, consuetudineue competit actio rei vxoriæ, dos restituenda est virtute pacti, aut consuetudinis; ita tamen vt pacto fieri non possit, quin vxor maneat indotata. Docet Cironius in quinta compilatione ad nostrum textum. 18 Exponitur cap. fin. de donat. inter.

CAPVT XI.

a Gregorius IX.

CVm tantò sint grauiora peccata, quantò diutiùs infelicem animam detinent *b* alligatam, nemo sanæ mentis intelligit *c* naturali iuri (cuius transgressio periculum salutis inducit) quacumque consuetudine, quæ dicenda est veriùs in hac parte corruptela) posse aliquatenus derogari. Licèt etiam longæuæ consuetudinis non sit vilis *d* authoritas, non tamen est vsque adeò valitura, vt vel iuri positiuo debeat præiudicium generare, nisi fuerit *e* rationabilis, & legitimè præscripta.

NOTÆ.

1 a GRegorius IX.] De eo egi *in cap. fin. de constit.* qui præsentem constitutionem motu proprio edidit, & à nemine consultus.

2 b *Alligatam.*] Consonant textus *in cap. cùm haberet 5. de eo qui duxit in matrim. cap. schisma 24. q. 1. cap. non satis 8. de simon.* eo enim longiùs Deum sibi offensum tenet, vnde peccatum augetur, *cap. 1. de pænit. dist. 5.* Concilium Maguntinum IV. *can. 87.* ibi: *Non obstantibus quibuscumque consuetudinibus, cùm iniquitati longinquitas temporis patrocinari non debeat.* Plura Simon Maiolus *dierum canic. fol. 627.* Sed huic principio obstare videtur textus *in l. si diutino, ff. de pœnis,* vbi ait Modestinus: *Quod si diutino tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus pœna eius subleuanda erit. Sic enim constitutum est, non eo modo puniendos eos, qui tempore longo agunt, quàm eos qui recenti sententia excipiunt.* Ex quibus verbis Accursius ibi deducit, in crimine persistentem mitiùs esse puniendum: & Iulius Clarus *lib. 5. sentent. §. vlt. quæst. 6.* ex eo textu probat, delicta post decennium non puniri: igitur diuturnitas temporis peccatum non auget, sed minuit, aut tollit. Quem textum vt exponamus, sciendum est, *in reatu esse,* in eo textu non accipi pro eo, qui durat in peccato, vt plerumque reatus accipitur, *l. 1. §. qui operas, ff. ad Tertyl.* quia etiam iure ciuili, qui diutiùs in delicto perseuerauit, grauiùs punitur, *l. inficiando 6. §. infans, ff. de furtis:* sed accipi ibi reatum pro carcere, statuque misero & squallido reorum, vt apud Martialem *lib. 2. epigram. 24.*

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum,
Squallidus hærebo, pallidiorque reo.

Cum sordida veste, vt ait Consultus *in l. finali, ff. ad leg. Iul. maiest.* & notauit Budeus *in l. rem 39. ff. de iniurijs.* Reatus enim apud Romanos dicebatur tempus illud, cùm die dicta, & accusatione proposita, reus in Tribunali comparebat, vt se defenderet, ore mœstus, habitu sordidus, squallore, & signis tristitiæ notabilis, vt describit Sidonius *lib. 1. epist. 7.* vbi Sauarus: de quo tempore accipiendus est textus *in l. 3. §. quod pater, ff. de muner. & honorib.* Addendi sunt cultissimus Ramirez de Prado *in d. epigram. 44. Martialis,* Raderus *ad epigr. 22.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 1. tit. 44. pag. 186.* Lipsius *lib. 1. elector. cap. 13.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 7.* Ruginellus *prafticar. q. 39. num. 6.* Nicolaus Romeus *in effigie Caluini, color. 70. de iustific. §. 5. fol. 517.* In eo enim squallore & reatu, si diu reus iacuerat, delictum minuitur, & ideò mitiùs punitur, *l. onus, ff. de pœnis, l. finali, §. fraudis, ff. de bonis damnat. l. aufertur, §. in reatu, ff. de iure fisci, l. 2. de his qui notant. infam. l. 6. §. hoc, ff. si quis omissa causa testam.* quo modo textum illum accipiunt Alciatus *lib. 2. parerg. c. 10.* Corrasius *lib. 2. miscel. cap. 20.* Caldeira *lib. 3. variar. cap. 2.* Couar. *2. var. cap. 9.* Parladorius *lib. 3. different. cap. 51.* Suarez *in addit. ad Gomezium lib. 3. cap. 1. littera C.*

c *Naturali.*] Ius naturale hic accipitur pro eo, quod diuina quadam prouidentia apud omnes gentes obseruatum est, quo aliqui actus vetantur, præcipiunturue, aliaque præcepta continentur, seu principia moralia, quæ euidentem habent honestatem necessariam ad rectitudinem morum: Grotius *de iure belli, lib. 1. cap. 1. n. 10.* Suarez *de legibus, lib. 2. cap. 7.* Salcedo *de lege polit. lib. 1. cap. 7. num. 8.* & nos in apparatu ad hæc commentaria. 3

Et

Et transgressionem huius iuris naturalis peccatum inducere, rectè ait Gregorius IX. in præsenti; nam lex naturalis semper obligat in conscientia, vt tanquam de fide certum docent Theologi ex illo Pauli *ab Rom. 2. Quicumque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, quia videlicet legem naturalem transgressi sunt.* Ratio est, nam lex naturalis lex Dei est: ergo omnes homines obligat. Sed difficile illud est, qualiter sola lex naturalis obliget in foro conscientiæ, & sufficiat ad æternam damnationem, etiamsi omnis lex supernaturalis ignoretur, præcipuè cùm naturalis ratio non cognoscat æternam pœnam: ergo nec lex naturalis poterit obligare sub reatu pœnæ æternæ, & consequenter nec sub culpa mortali: culpa enim mortalis est, quæ pœnæ æternæ reatum inducit: at lex non potest obligare ad illam pœnam, quam non potest manifestare: ergo lex naturalis non obligat cum discrimine salutis æternæ. Sed respondendum est, quod licèt lex naturalis in nobis sit ipsa ratio, in Deo tamen est ratio, & voluntas diuina: satis ergo est, quod Deus legis naturalis conditor cognoscat pœnam transgressoribus illius debitam; ad incurrendum enim alicuius pœnæ reatum non est necesse, quod transgressor legis cognoscat pœnam debitam, sed satis est, quod faciat actum tali pœna dignum.

4 d *Non sit vilis authoritas.*] Hæc verba etiam reperiuntur *in cap. cùm causa 8. de re iudic. l. 2. Cod. quæ sit longa consuet. l. eos 26 §. 1. versic. non liceat, Cod. de vsuris, cap. consuetudinis, 1. dist. nouella 106. Iustiniani, cap. 1.* sed semper difficilia ab Interpretibus iudicantur, vt infrà dicemus *num. finali*.

5 e *Rationabilis, & legitimè.*] Ex his verbis videtur deduci, consuetudinem irrationabilem, nec legitimè præscriptam, aliquid roboris obtinere, quod valdè absurdum esset; quare notandum est Gregorium IX differentiam constituere inter consuetudinem iuri contrariam, & nulli iuri aduersam. In consuetudine iuri contraria iudicium habendum est, an rationem contineat, sitque legitimè præscripta, vt legem iustam, & eius rationem tollat, argumento legis *nihil, ff. de iustit. & iure, iuncto c. erit autem, 4. dist.* In alia verò consuetudine legibus non contraria, non est inquirendum, an ratione nitatur, vel non, quia huiusmodi præsumptionem rationis habet, vt ipsa lex; & ideò non de ipsa, licèt secundùm ipsam, iudicandum reliquit D. Augustinus *in c. consuetudinis, 11. dist.*

COMMENTARIVM.

6 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hac Gregorij constitutione talis deducitur exponenda assertio: *Consuetudo non derogat iuri naturali, aut diuino, nec positiuo, nisi sit rationabilis & præscripta.* Probatur *cap. mala, cap. veritatem, cap. consuetudinem*, cum alijs, *8. dist. cap. vsus*, cum alijs, *11. dist. cap. cùm contingat, de foro compet. c. cùm Ecclesia, de causa possess. cap. 1. de his, quæ fiunt à mai. cap. ad nostram, cap. ex parte, hoc tit. l. 1. ff. de vsuris, l. idem 10. §. si procurator, ff. mandati, l. venditor 13. §. si constat, ff. communia prædiorum, l. item, §. 1. ff. quod cuiusque*, Trident *sess. 24 de reform. cap. 20. l. fin. tit. 2. partita 1. l. 5 tit. 3. part. 3. l. 9. tit. 7. p. 5.* Iustinian. *nouel. 134.* ibi: *Quæ improbè excogitata sunt, ea nec longa consuetudine confirmari volumine.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in nostro textu, & tom. 6. in præsenti*, Rochus de Curte, Sahagun, Otero, & Canisius *in relectionib. nostri textus*, Suar. *lib. 7. de legibus, c. 19.* Basilius *de matrim. lib. 6. cap. 4.* Hallier. *de sacris, sect. 7. c. 1. art. 4* Arellano *antinomia 4.* Prado *tom. 1. Theolog. mor. c. 3. de legib. q. 15.* Gibalin. *tom. 2. scient. can. lib. 6. c. 3.*

7 *Impugnatur tradita assertio.* Sed aduersus primam conclusionis partem sic argumentor: omne quod potest lege statui, id consuetudine valet introduci: sed lege statui potest, quod iuri naturali diuino repugnat: igitur & consuetudine introduci potest. Probatur minor; nam non occidere, non furari, præcepta sunt moralia iuris naturalis diuini, *l. iustitia, ff. de iustitia, & iure, cap. 1. 50. dist. 1. cap. 1. 23. quæst. 5.* Docent Fagundez, Sanchez, & alij in illis præceptis scribentes: sed lege permittitur occidere furem nocturnum, *l. 2. Cod ad leg. Corn. de sicarijs, cap. 2. cap. significasti 18. cap. finali, de homicidio, l. 1. & per totum Cod. quando liceat:* itemque hostem in bello, *cap. homicidium 23. quæst. 5.* & furari tempore necessitatis, *cap. discipulos, de consecrat. dist. 5. cap. si quis propter, de furtis:* ergo & consuetudine ius naturale mutari potest. Secundò contra secundam nostri textus partem, vbi asseritur, consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam, posse iure positiuo derogare, obstat sequens consideratio: nam consuetudo contra legem non potest esse rationabilis. Tum quia eo ipso, quod est contra legem, est contra rationem, quia lex nititur ratione, *cap. erit autem, 4. dist. l. quod non ratione, ff. de legib.* Tum quia actus talis consuetudinis sunt praui, qui non possunt peccantibus prodesse, nec eos à legis iugo liberare, vnde Hostiensis *in c. 1. de tregua, & pace*, docuit legem positiuam præceptiuam, non posse desuetudine abrogari: ergo consuetudo nunquam iuri positiuo derogare valet. Deinde, nam non semper desideratur, vt consuetudo sit legitimè præscripta ad hoc, vt deroget iuri positiuo: siquidem si Princeps sciat consuetudinem, & ipsa talis sit, vt moraliter sufficiat ad indicandum Principis consensum, sufficit tempus breuius licèt adhuc præscripta non sit. Ita D. Thomas *1. 2. q. 97. art. 3. ad 3.* quem sequuntur Soto *lib. 1. de iustit q. 2. art. 2.* Suarez *de legib. lib. 2. c. 18. n. 17.* igitur non semper desideratur, quod sit præscripta.

Sed his minimè refragantibus, vera est tradita assertio, pro cuius expositione sciendum est primò, naturalia quidem iura diuina quadam prouidentia constituta immobilia esse, *l. 2. ff. de vsufructu earum, l. 2. ff. ad Tertyl. l. eas 8. ff. de captiuis, §. sed naturalia, Institut. de iure natur. Clementina Pastoralis, de re iudic.* D. Thomas *1. 2. quæst. 94. art. 4. & 5* Sotus, Suarez, Salas, & alij innumeri Theologi congesti à Valente *in concord. iuris Pontif. fol. 283. & 286.* Connanus *1. comment. cap. 6. num. 5.* Reuardus *2. var. cap. 1.* Cuiacius *in l. 1. ff. de iust. & iure*, Donellus *1. comment. cap. 12.* Ex Philosophis, & Poetis probat Gothofredus *in d. § sed naturalia:* ex practicis plures congerunt Salgado *de supplicat. 2. part. cap. 20. num 84* Salcedo *de lege polit. lib. 1. cap. 8. num. 10.* Nulla enim lex per se deficit, siue imminuitur, antequam per oppositum vsum, seu per legislatorem reuocetur, nisi quia perpetua non erat, sed pro certo tempore data, quo finito desinit obligare; vel quia in eius materia est aliqua mutatio, ratione cuius, aut cessat eius adæquata ratio finalis, aut irrationabilis fit, & iniusta: sed lex naturalis non fuit statuta pro definito tempore, nec potest reddi iniusta, & irrationabilis: ergo mutari non potest. Accedit, nam cùm lex naturæ sit veluti proprietas naturæ rationis, si hæc natura de medio tolleretur, lex etiam naturalis quoad existentiam suam deficeret, & solùm per essentiam in mente Dei maneret, vt docet D Thom. *1. 2. quæst 94 art. 4.* lex enim naturalis, aut consideratur prout est in Deo, & sic certum est esse immutabilem: vel prout est in homine, & sic manente natura humana, deficere non potest: quod apertiùs ostenditur facta distinctione inter præcepta negatiua, & affirmatiua; nam negatiua cùm res prohibeant intrinsecè malas, deficere non possunt, numquam enim bonum esse potest, quod per essentiam malum est; & ideò hæc semper obligant, & pro semper. Affirmatiua verò, licèt semper obligent, non tamen pro semper; & ideò quamuis naturalia sint, vno tempore obligant, & alio non; sed non ideò recipiunt mutationem. Hæc enim est illorum natura, quæ solùm obligat pro illis occasionibus, in quibus omissio talis actus esset intrinsecè mala. Nec contrarium docet D. Thomas *dict. q. 94. art. 5.* dum ait, legem naturalem quoad prima principia esse immutabilem; at verò quoad conclusiones illorum in aliquibus propter causas occurrentes mutari posse. Exempla sunt præcepti naturalis reddendi depositum domino petenti; quod non obligat, quando petitur ad damnum reipublicæ: item seruandi secretum, quod negatiuum est non reuelandi; & tamen violari potest, si ad defensionem reipublicæ necesse sit: item præceptum non occidendi, quod cessat in casu defensionis, vt suprà probaui. Nam sciendum est, legem dupliciter posse mutari, aut deficere: vno modo per mutationem sui ipsius intrinsecè, alio modo extrinsecè tantùm per mutationem alterius. Exempli gratia, pater desinit esse pater priori modo, si moriatur; posteriori modo absque aliqua sui mutatione, si moriatur filius. Priori ergo modo mutatio contingere potest in lege positiua; secus verò in lege naturali, quæ solùm mutari potest extrinsecè per mutationem materiæ, quando hic, vel ille casus non cadit sub obligatione naturali, ex aliqua causa peculiari; & in hoc sensu docet D. Thomas, aliqua præcepta naturalia mu-

lia mutari posse: loquitur enim de mutatione extrinseca ex parte materiæ; quo casu naturaliter præceptum non mutatur, quod pro illo casu nunquam impositum fuit, vt in specie textus *in cap. quemadmodum, de iureiurando*, qui non implet promissionem, quia res non manet in eodem statu, non videtur fidem fallere; nam casus ille non videtur sub eadem promissione comprehensus, quo modo procedunt exempla proximè adducta. Et si aliquando legimus legem naturalem mutari, simul supponere debemus id fieri alia ratione naturali fortiori, & validiori, vt *in l. bona fides, ff. depositi, l. ius ciuile 6. ff. de iust. & iur. l. Stichum 95. §. naturalis, de solutionib.* Quo modo dissoluenda sunt argumenta, quæ de seruitute contra libertatem naturalem, vsucapione, alimentis filijs incestuosis denegatis, & alia, quæ ab Interpretibus vulgò opponuntur, & referunt Faber *in Iurisprud. tit. 2. princip. 3. per totum*, Donellus *lib. 1. comment. cap. 8.* Connanus *lib. 1. comment. cap. 4.* Inde etiam infertur, neminem posse dispensare in lege naturali, *c. sunt quidam 25. q. 1.* Probant latè Sotus *lib. 1. de iustit. q. 7. art. 3.* Franciscus Valens *vbi sup. n. 5.* Molina *de iust. tract. 1. disp. 4.* Salas *de legib. disp. 5. sect. 7 n. 32.*

9 De consuetudine iuri contraria.

Deinde sciendum est, proprium consuetudinis esse iuri positiuo derogare, si legitimè præscripta sit, cum requisitis relatis suprà *in cap. 1.* vt docetur *in l. de quibus 31 ff. de legibus, l. venditor 13. §. si constat, ff. communia prędiorum, c. relatum, el 2 de testam. cap in his 3. §. leges, 4. distinct. cap. cùm contingat, de foro compet. cap. cùm olim 6. hoc tit l 6. tit. 2. part. 1.* Mela *miscel p. 3. cap. 5.* non quia potentior consuetudo sit, sed quia posterior; nam sicut lex anterior posteriore aboletur, *l. 26. cum sequent. ff. de legibus*: sic & desuetudine, quasi posteriore lege, scriptæ tolluntur leges, non quia consuetudo sit fortior lege, vt inquit Osualdus *lib. 1. Donelli, cap 10.* sed quia posterior; nam & lex posterior priorem consuetudinem æquè tolleret; & tamen non maiorem vim consuetudine, sed æqualem habet.

10 Traditur dubitandi ratio.

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm naturalia iura diuina prouidentia constituta sint immutabilia, nec aliqua lege positiua, similiter nec consuetudine mutari poterunt; cùm enim ius naturale dicatur, quod bonum, & æquum est, *l. penult. ff. de iust. & iure*, necessariò quod illi aduersatur, debet esse iniquum, & iniustum: sed consuetudo iniquitatem continens nulla est, *cap. mala, 8. dist.* ergo consuetudo repugnans iuri naturali nulla est, neque effectum vllum obtinet. Secundæ verò partis præsentis textus ratio ex eo prouenit, nam cùm humanæ constitutiones posteriori lege positiua tolli possint, *l. sed & posteriores 28 ff. de legibus*, quia lex positiua adaptari debet loco, tempori, & personis, quæ sæpè mutari solent, consequenter mutata ratione legis, mutari lex ipsa valet; & ita similiter contraria consuetudine lex positiua tolli poterit, quia posterior lex non scripta est, vt docet, & illustrat Arellano *lib. 1. antinom. 4. cap. 9. num 5.* facit Tertull. *de cor. milit. Consuetudo etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur cùm deficit lex: nec differt scriptura, an ratione consistat, quando & legem ratio commendat.* Vnde rectè in præsenti docet Gregorius IX. quod licèt consuetudine mutari non possit lex naturalis, positiua tamen consuetudine legitimè præscripta abrogari in totum, vel in partem valet.

11 Dissoluitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, ex qua dicebamus, contra præcepta naturalia non occidendi, seu furandi, lege positiua homicidium, & furtum permitti posse: igitur & consuetudine pręcepta illa naturalia mutari valent. Quia respondetur, præceptum illud non occidendi, generaliter accipiendum esse, nisi speciales circumstantiæ homicidium licitum reddant; nam si præceptum in illa amplitudine accipiatur, errorem continebit in fide, in quem lapsi sunt Vualdenses. Semper igitur limitanda est generalitas illorum pręceptorum, in casibus, in quibus eadem naturalis lex, vel particularis ad eos reuelata contrarium non suadeat, *c. non est nostrum 23 quæst. 5.* vnde cùm in casibus pro ratione dubitandi expensis naturalis lex contrarium dictet, vt suis locis dicemus, ideò in eis permittuntur homicidium, & furtum. Docet latè Franciscus Valens *vbi suprà, fol. 287.* Nec secunda difficultas obstat; nam verum est in consuetudine rationem desiderari ad hoc, vt tanquam legitimè præscripta possit vincere ius positiuum; sed non eo ipso, quod contra legem positiuam præscribatur, irrationabilis est; siquidem lex, quæ pro futuris causis profertur, *c. 2. de constit.* potest iniusta reddi ex temporis, & rerum mutatione: quare tunc consuetudo contra ipsam legitimè præscribitur. Nec tandem obstat augmentum ipsius difficultatis; nam retenta sententia eorum, qui asserunt, non desiderari integrum tempus ad præscribendam consuetudinem, cùm datur Principis scientia, & sic sufficiens significatio consensus illius, non obstat noster textus, qui debet accipi de consuetudine independenter à scientia Principis præscribenda sua ratione, & per propriam vim, & efficaciam: tunc enim desideratur, vt præscripta sit per legitimum tempus, quo modo interpretatur nostrum textum P. Suarez *lib. 7. de legib. c. 18. n. 20.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. in aliquibus, §. vltim. de decimis*, vbi proponitur decimas deberi ex iure diuino, præstandas autem esse iuxta loci consuetudinem. Quem textum sic expendo: Ex ipso constat obligationem præstandi decimas esse iuris naturalis, & diuini: sed consuetudine potest eius præstatio mutari, & alterari. ergo quia consuetudo contra ius diuinum introduci potest. Cui difficultati respondendum est, omissa eorum solutione, qui asserunt consuetudinem circa substantiam decimarum admitti posse, consuetudine quotam decimarum tolli posse, nam tunc non per eam mutatur ius diuinum, sed interpretatur. Accedit, nam decimæ præstantur sacerdotibus in eorum, & pauperum alimoniam: sed consuetudine rationabili introduci potest, vt decimæ remaneant penes ipsos pauperes; nam tunc finis præstationis decimarum non tollitur, sed tantùm modus exactionis interpretatur: igitur talis consuetudo, vt non repugnans iuri diuino, præscribi potest. Docet Lemaistre *de decimis capitul. 5. & 6.* 12 Exponitur c. in aliquibus, §. vlt. de decimis.

Secundò refragatur text. *in c. ad Apostolicam, de simonia*, vbi cùm agatur de simonia, quæ committitur in pretij receptione pro collatione sacramentorum, statim ea exceptio annectitur, *Nisi contrarium consuetudine introductum fuerit*: tunc sic argumentor. Iuri diuino repugnat, vt pretium, vel aliquid loco pretij pro conferendis sacramentis recipiatur, vt probat Hallier *de sacris elect sect. 2. art. 4 per tot.* sed nihilominus consuetudine introduci valet, vt aliquid præstetur in illis casibus: igitur quia consuetudine potest mutari ius diuinum. Cui difficultati, omissa celebri quæstione, an consuetudo contra simoniam præscribi possit, dicendum est, quod licèt iuri diuino repugnet, vt aliquid tanquam pretium exigatur pro administratione sacramentorum; tamen in eo textu, quod exigitur ratione consuetudinis, non exigitur, vt pretium, siue pro pretio rei spiritualis, nec cum intentione vendendi, vel emendi; sed exigebantur veluti quędam stipendia in vim eleemosynę accepta per consuetudinem approbatæ: tunc enim laudabilis consuetudo dicitur, vt probat Hallierius *vbi supr.* 13 Exponitur c. ad Apostolicam, de sim.

Tertiò præsenti assertioni obstat text. *in l. 2. C. quæ sit longa consuetudo*, vbi Constantinus Imperator disertè scribit, non tantam esse consuetudinis authoritatem, vt possit vincere rationem, aut legem: igitur quia consuetudo, quantumuis rationabilis, & legitimè præscripta, non potest iuri positiuo derogare. Cui difficultati, vt satisfaciat Cuiacius *in parat. ad illum tit. & lib. 2. feudor. tit. 1.* existimat in eo textu agi de consuetudine, quæ nulla, aut parua ratione constat. Mela *p. 3. miscel. c 5.* accipit Constantinum de consuetudine breuis temporis, decem scilicet, vel viginti annorum; quam seruari, ac custodiri debere in rebus parui momenti, rescribit Alexander *in l. 1. C. eod. tit.* & eius consuetudinis non eam esse authoritatem asserit Constantinus, vt rationem vincat, aut legem. Glossa & Bartolus *ibid.* textum illum accipiunt de consuetudine speciali, quæ legem generalem vincere non potest, iuxta textum *in l. venditor, §. si constat, ff. communia prędiorum.* P. Vasq *in 1. 2. q. 97. art. 3. disp. 277. c. 7 num 62.* verum sensum dictæ legis secundæ desumendum esse credit ex illis verbis, *sui momento*; vt sensus sit consuetudinem sui momento, idest, propria virtute non vincere legem; nam is effectus non prouenit ex propria virtute consuetudinis, quatenus solus populi vsus est, sed quatenus voluntate Principis tacitè confirmantis fulcitur; & ideò dum ait Constantinus, consuetudinem, & vsum non esse vilis authoritatis, loquitur de consuetudine cōsensu 14 Intelligitur l. 2. C. quæ sit long. consuetud.

Prin-

Principis confirmata, & hoc modo ait habere authoritatem vincendi legem, non virtute sui, quatenus est solus vsus populi, sed ex consensu Principis. Alij docent, Constantinum minimè loqui de consuetudine iam formata, sed de longo vsu, seu assuefactione plurium personarum, quatenus factum est, & ex ea ius scriptum resultat: quam consuetudinem docet Constantinus non esse leuis authoritatis, quippè ex ea ius scriptum oritur, sed non adeò graue, vt vincat rationem, aut legem. Sed his omissis placet alia communior interpretatio, quæ asserit, Constantinum in ea lege non negare consuetudinem vincere legem positiuam, seu tantùm affirmare, non esse maioris authoritatis, quàm ipsa lex separatim, spectata vtriusque vi, quod enim fieri potest per legem, potest fieri per consuetudinem, & è contra; sed non ampliùs, nec maiori vi per consuetudinem, quàm per legem: ita vt sicut lex vincit consuetudinem, ita consuetudo vincat legem; sed non maiori authoritate, quàm ipsa vincitur à lege. Alia prosequuntur pro ipsius textus expositione Matheacius *lib. 1. de ratione iuris, c 33. à n. 29.* Osualdus *lib. 1. Donelli, c. 10. littera L.* Suar. *de legib. lib. 7. c. 18. & 19.* Robertus *lib. 2. rerum iudicat. in princip.* Menoch. *lib. 1. de arb q. 71. per totam,* Pichardus *in §. ex non scripto, Instit. de iure natur.* Canisius *in nostro textu, n. 4* Basilius *lib. 6 de matrim. c. 5. & 6.* Madera *animadu. c. 5 n. 8.* Cuiacius *lib. 2. quæst. Papin. in l. 1. ff. de vsuris,* Hottomanus *ad Pandectas, tit. de legib. num. 10.* Duarenus *eod. tract. c. 8. & disp. 1. cap. 31.* Tuldenus *ad tit. C. quæ sit longa,* Amaya *in l. 2. C. de annon. n. 5* Carrasco *ad leges recop. de constit. c. 8.* Bronchorst. *centuria 1. assert. 9.* Hanc interpretationem firmat text. *in c. 1. de feudi cognit. in vsibus feudorum,* in illis verbis: *Legum autem Romanarum non vilis est authoritas; sed non adeò vim suam ostendunt, vt vsum vincant, aut mores.* Ex quibus deducitur, æqualem vim esse legis, ac consuetudinis.

15 Tandem superiori assertioni obstat text. *in l. 3. §. Diuus Adrianus, ff. de sepulchro violato,* vbi Vlpianus docet, consuetudinem municipalem non posse tollere rescriptum Principis: ergo quia consuetudine lex positiua tolli non potest. Cui difficultati, vt satisfaciant Bartolus *in d. l. de quibus, num. 53. opposit. 7.* Iason *ibi,* Couar, *lib. 3. var. cap. 13. nu. 4.* asserunt rescriptum Principis ibidem emanasse post consuetudinem; quare mirum non esse, quod lex posterior consuetudine anteriori non derogetur: quæ interpretatio vltra quàm litteræ repugnat, refellitur *ex cap. 1 de constitution. lib. 6.* Quare ea omissa verius dicendum est, in eo §. non agi de consuetudine generali, sed de constitutione municipali alicuius populi, qua prohibitio generalis non sepeliendi mortuum intra vrbem, confirmata pœnali rescripto D. Adriani, abrogari non poterat, cùm prohibitio esset generalis Imperatoris, & constitutio municipalis iniusta, quæ iuri communi non derogat.

Opponitur lex 3. §. Diuus, ff. de sep. viol.

TITVLVS V.

De postulatione Prælatorum.

CAPVT I.

a Innocentius III. *Decano, & Capitulo Senonensi.*

AD hæc in B. Petro. *Et infrà*: Sanè cùm Ecclesia Senonensis semper fuerit Ecclesiæ Romanæ deuota, non immeritò ipsius Ecclesiæ passioni compatimur, & doloribus condolemus, cùm eo sit viduata Pastore, qui etsi nobilis esset genere, *b* nobilior tamen fuit, sicut credimus, sanctitate. *Et infrà*: Dolemus insuper quod dolori nimio, quem de tanti Patris obitu conceperat Ecclesia Senonensis, dolor alius superuenit, cùm ea vix surgente ab officio *c* funeris tam funesti, vix dignè celebratis exequijs tanti Patris, Rex ipse iniustè commotus, possessiones ipsius, tam ad mensam Archiepiscopi, quàm Canonicorum pertinentes, non vt debuit, vel vt decuit, sed vt voluit, & valuit, occupauit, & personas etiam, quæ de mandato nostro suspenderant organa sua, compulit exulare. *Et infrà*: Cumque propter persequutionem instantem, & diffidentiam animorum, quam in talibus, & zelus mouet interdum, & vsus excusat, de facili non possetis in *d* vnum locum, & propositum conuenire, sed ad nos fuisset ab aliquibus *e* appellatum; tandem non sine difficultate conuenientes in vnum, Altissiodorensem *f* Episcopum in Archiepiscopum vnanimiter postulastis, postulationem vestram per Magistrum R. Præcentorem vestrum, virum in vtroque Iure peritum, honestum, prouidum, & discretum, qui apud nos super assumpti promotione negotij fideliter institit, & de contingentibus nihil omisit; & per Abbatem *g* Sancti Petri, & per vestras etiam litteras exponentes, ac petentes humiliter, vt faciendæ translationi fauorem Apostolicum, & pium præberemus assensum, considerata præsertim persequutione, quæ communiter instat Ecclesiæ Gallicanæ, ac necessitate, quæ incumbit specialiter *h* Ecclesiæ Senonensi. Verùm quoniam antequam idem Magister ad Sedem Apostolicam accessisset, audieramus à multis, immò etiam nobis quasi pro certo *i* constabat, quoniam idem Episcopus interdicti sententiam non seruasset, quod & idem Magister non negauit, à nobis in nostra, & fratrum nostrorum præsentia requisitus in ipsius Episcopi excusationem allegans, quod sententiam illam seruare nullatenus tenebatur, quæ ad eius notitiam, nec per nostras litteras, nec per dilectum filium *j* P. S. M. in via Lata Diaconum Cardinalem, tunc Apostolicæ Sedis Legatum, qui eandem sententiam promulgauerat; nec per deputati ad hoc exequutoris mandatum, vel litteras peruenisset; & quod in Altissiodorensi *k* Diœcesi Rex ipsam terram propriam non haberet: & quod eadem Altissiodorensis Diœcesis ex alia causa fuerat *l* interdicta. *Et infrà*: Nec suffecit, immò nec profuit ad excusationem prædicti Altissiodorensis Episcopi, & aliorum similium, quod mandatum nostrum, & Cardinalis eiusdem, vel exequutoris, etiam ad se per speciales litteras ad ipsos directas, vel speciale mandatum non peruenisse proponunt. Cùm Cardinalis idem sententiam interdicti præsentibus multis Archiepiscopis, & *m* Episcopis solemniter, ac publicè promulgauit, & eadem interdicti sententia in Regno Francorum iam à multis cœpit obseruari, nec sit necessarium, cùm constitutio solemniter editur, *n* aut promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum, vel litteras inculcare; sed id solùm sufficit, vt ad eius obseruantiam teneatur, quod nouerit eam

solem-

solemniter editam, aut publicè promulgatam; cùm etiam contra quosdam qui o Sardicense Concilium non seruabant, tanquam illud non habuerint, aut receperint, canonica tradat authoritas, quod eis non facilè facultas credendi tribuitur, cùm idem penes illos in suis regionibus actum fuerit, & receptum; Nec valet, quod in Altissiodorensi Diœcesi dictus Rex propriam terram dicitur non habere; cùm nos totam terram Regis ipsius subijci mandauerimus interdicto, & Cardinalis nostrum p mandatum interpretatus, in terram illam sententiam promulgauerit, quæ Regi q tunc temporis adhærebat. Quod si Episcopatus eius ex alia causa fuerat interdictus, interdicti sententiam, & tenebatur fortiùs, & poterat faciliùs obseruare: sed indè liquidò constat, sępèdictum Episcopum sufficienter excusari non posse, quòd suam r Metropolim Ecclesiam generalis interdicti sententiam, & recepisse non nouerat, & seruare: Ideòque vnus eorum extiterat, qui deliberantes super eadem sententia, communi consilio decreuerunt, sed errauerunt, vt ipsam sententiam non seruarent. Cùm si verbum Apostoli P. de Clemente dicentis diligentiùs attendissent, commonitionem super hoc non debuerint expectare, sed obsecundare prudenter, & humiliter obedire. Nos igitur, qui secundùm Apostolum prompti sumus inobedientiam omnem vlcisci, eiusdem Altissiodorensis inobedientiam attendentes, ne nihil obedientia prodesse videretur humilibus, si contemptus contumacibus non obesset; cùm iuxta canonicas sanctiones quædam sint culpæ, in quibus culpa est relaxare vindictam: habito cum fratribus super hoc diligenti tractatu, quantumcunque vobis, tanquam obedientiæ filijs deferre vellemus; postulationem tamen huiusmodi, non propter postulantem Ecclesiam, sed propter postulatam personam repulimus, vt indignam. Licèt autem ex eo, quod hominem, qui vestro non conueniebat proposito, postulastis, cùm vos interdicti sententiam seruaretis, ipse tamen eam contemneret obseruare, permissa vobis abusi fueritis potestate, ac ideò vos ea non immeritò priuare possemus, cùm iuxta diuinæ legis edictum non liceat vestem induere de lana, linoque contextam: ne tamen vestræ videamur deuotionis ingrati, de solita Apostolicæ Sedis benignitate concedimus, vt vobis, & eidem Ecclesiæ, vel per postulationem idoneam, vel per electionem canonicam de persona congrua consulatis.

N O T Æ.

a IN*nocentius.*] Ita etiam legitur *in c. 1. hoc tit. in 3. collectione.* De Senonensi Metropoli Galliæ nonnulla adduxi *in c. cum omnes 6. de const.* vt autem pręsens textus rectè perpendatur, eius historia repetenda est ex Rigordo *in vita Philippi, anno* 1199. Spondano *in continuat. Baron. anno* 1198. *n.* 8. & ex gestis ipsius Innocentij editis à Bosqueto, vbi *fol.* 32. ita sententiæ interdicti, de qua in præsenti, & *in c. nouit, de offic. Legat. c. nouit, de appel.* ac præsentis textus, & sequentis historia refertur, quam etsi diffusam, transcribere necessarium duxi pro dictorum iurium illustratione. [Præfatum verò Petrum Diaconum Cardinalem, quem ipse postmodum in Presbyterum ad titulum S. Marcelli promouit, direxit in Gallias, tria sibi præcipiens, & iniungens. Videlicet, exhortaretur, & induceret populos ad Terræ sanctæ succursum: vt pacem, vel treguas inter Francorum, & Anglicorum Reges cōponeret, & firmaret: & vt ipsum Regem Francorum ad dimittendam superinductam, & recipiendam vxorem propriam, quam iniustè dimiserat, commoneret, & cogeret, si necessitas postularet. Ipse verò profectus, circa primum capitulum vsq; adeò diuina gratia fauente profecit, quod innumera tam militum, quàm peditum multitudo ad verbum exhortationis ipsius signum Crucis suscepit ad obsequium Crucifixi. Cum quibus, & quidam Episcopi, & Abbates, ac alij multi Clerici peregrinationis propositum assumpserunt, inter quos principales fuerunt Theobaldus Comes Trecensis, Ludouicus Comes Blesensis, Balduinus Comes Flandrię, ac Hannonię, & Comes de S Paulo, Suessionensis, & Trecensis Episcopi, & quidam Ordinis Cisterciensis Abbates. Circa secundum quoq; capitulum idem Legatus ita processit, quod Philippus Franciæ in manu eius data fide promisit se ad mandatum ipsius pacem, vel treguas cum Rege Angliæ initurum. Richardus autem Rex Angliæ se difficilem ostendebat: sed cùm idem Legatus ei cępit rigorem Ecclesiasticum intentare, saniori ductus consilio acquieuit, & quinquennales treguas composuit inter Reges, faciēs quædam castella, quæ firmauerat contra alium, demoliri. Circa tertium verò capitulum, ad pleniorem intelligentiam esse notandum, quod defuncta prima vxore mādato præfati Philippi Regis Francorum, filia Balduini Comitis Hannonię, nepte videlicet Philippi Comitis Flandriæ, de qua susceperat vnum filium nomine Ludouicum, tractatum est inter ipsum, & Canutum Regem Danorum, vt Ingeburgim sororem ipsius Rex Franciæ duceret in vxorem: missoq; Stephano Nouiomensi Episcopo cum Regio apparatu, vt eam adduceret, ille Rex eam cum multo desiderio expetebat. Cùm de ipsa suscipienda in coniugem, & tenenda præstitę fuissent sufficiētes, & idoneæ cautiones, frater eius transmisit cū ea Petrum Bucchideum Episcopum cū idoneo comitatu: quæ cùm transuecta per mare peruenisset Ambianis, vbi Rex Francię ipsius pręstolabatur aduentum, dilationis impatiens, ipso die desponsauit eamdem, & congregatis Principibus, tam Ecclesiasticis, quàm mundanis, sequenti die per manum Guillelmi Rhemensis Archiepiscopi fecit eam secū solemniter coronari. Sed inter ipsa coronationis solemnia, suggerente diabolo, ad aspectum illius cœpit vehementer horrescere, tremere, ac pallere, vt nimiū perturbatus vix sustinere posset finem solemnitatis inceptæ. Statimquè motum est verbum diuortij celebrandi, propter affinitatis obstaculum, quod inter eos quidā existere mussitabant dicentes, quod secunda contingat primam vxorem in gradu cōsanguinitatis quarto, vel quinto: sed alijs asserentibus, quod id sine turpi nota subitò fieri non valeret, aliquantulum est dilatum; & interim suggestum est Regi, vt ad illam accederet, si forsan affectu mutato illam cognoscere posset. Accessit igitur Rex ad illam apud Fossatum propè Parisios, quò fecerat illā adduci, & thorum eius ingressus est. Post paululum ab illa recessit, in tantùm habēs ipsam exosam, vt vix sustineret coram se de illa fieri mentionem. Asserebat autem Regina, quod Rex carnaliter illam cognouerat, Rex verò è contra asserebat, quod ei non potuerat carnaliter commisceri. Conuocatis igitur pręfato Rhemensi Archiepiscopo in sua prouincia tunc Apostolicę Sedis Legato, & alijs quibusdam Episcopis, coram eis accusatum est matrimonium, ipsa Regina quid ageretur, penitus ignorāte, vtpotè quæ compatriotis remissis ad propria, quasi sola remāserat, linguæ Francorum prorsus ignara: & affinitate per quosdam testes incontinenti iurata, mox idem Archiepiscopus sententiam diuortij promulgauit, quæ cùm Reginæ per quemdam exponeretur interpretem, illa vltra quam dici posset admirans, flens, & eiulans, exclamauit: Mala Francia, Mala Francia: & adiecit, Roma, Roma. Nō enim aliter nouerat Gallicis verbis talem exprobrare sententiam, aut Sedem Apostolicam appellare. Protinus ergo Rex illam à Regno Frācorum emisit, & in quodam cęnobio monialium extra Regni fines vtcumq; deponi. Turbati sunt multi, quin & omnes, qui Deum timebant, & iustitiam diligebāt, super sententia tanquam iniqua. Perueniteq; fama, vel magis infamia huius facti ad Cęlestinum tunc temporis Papam, qui cùm per Magistrum Meliorem, tituli Sanctorum Ioannis, & Pauli Presbyterum Cardinalem de Francia redeuntem, veritatem pleniùs, & certiùs cognouisset, quia factū erat notorium,

torium, quod nulla poterat tergiuersatione celari, sententiam illam diuortij contra ignaram, & indefensam inordinatè, ac impetuosè prolatam, authoritate Apostolica irritauit. Interdicens Regi per nuncios, & apices suos, ne aliam sibi præsumeret copulare. Verùm quantò idē Papa feruentior circa hoc apparuit in principio, tantò tepidior est inuentus in fine, quia licèt Rex Danorum, germanus præfatæ Reginæ, per honorabiles nuncios imploraret, vt compelleret Regem Francorum ad recipiendum eandē Reginam sororem suam, quam iniustè dimiserat, sicut iuris ratio postulabat, numquam tamen apud eum hoc potuit obtinere; quin etiam tolerauit, vt idem Rex post interdictum ipsius, filiam Ducis Meraniæ, puellam vtiq; pulchram nimis, non sine multo scandalo superduceret, & teneret. Præfatus autem Innocentius Cœlestino succedens, statim per litteras suas, & per Parisiensem Episcopum, sæpedictum Regem studuit commonere, vt eam remoueret à se, quam contra interdictum Ecclesię superduxerat; & reciperet illam in gratiam coniugalem, quā legitimè ductam, illegitimè duxerat amouendam, iuris ei licentia non negata, quominus facta restitutione postmodum audiretur, si quid duceret proponendum. Contestans eidem, quod quantumcunq; sibi molestum existeret cum aliquo molestare; tamen oportebat eum plus cęlesti, quàm terreno deferre Regi, etiam sine personarum acceptione, sicut ratio postularet. Quia verò idem Rex sæpè commonitus noluit acquiescere, sæpedicto Legato per Apostolica scripta præcepit, quatenus sublato appellationis obstaculo, totam terram ipsius Ecclesiastico subijceret interdicto, vt nullum in ea, præter Baptismū paruulorum, & pęnitentiam morientium, diuinum celebraretur officium, si forsan ei vexatio tribueret intellectum. Congregato igitur apud Diuionem Archiepiscoporum, necnon Abbatum, & aliorum multorum Concilio, Rex præsentiens, quod idem Legatus vellet procedere contra ipsum, per nuncios suos fecit ad Sedem Apostolicam appellari, Legatus verò non, vt appellationi deferret, sed vt differret ad tempus, quatenus alibi mandatum Apostolicum commodiùs adimpleret, tandem apud Viennam multis Archiepiscopis conuocatis, inter quos quidam de Regno Franciæ fuerunt præsentes, interdicti sententiam promulgauit, mandans per litteras suas, quibus etiam tenorem Apostolicarum inseruit litterarum, vniuersis Ecclesiarum Prælatis in terra Regis Francię constitutis, vt eam, & ipsi seruarent, & facerent per suas litteras obseruari. Quod si forsan Episcoporum aliqui contra eam venire pręsumerent, scirent se ab officio Pontificali suspensos. Cæteris verò cuiuscumq; dignitatis, vel ordinis officiorum, & beneficiorum administrationē penitus interdixit. Omnes autem ad festum Ascensionis Domini proximè tunc futurum de inobedientia responsuros, ad Sedē appellauit. Receptis igitur litteris, quidam in auditu auris obedire cœperunt: sicut Canonici Senonenses, Parisienses, Episcopus Siluanectensis, Suessionensis, Ambianensis, Atrebatensis, & quidam alij, sententiam interdicti firmiter obseruantes. Alij verò distulerunt obseruare sētentiam; sicut Rhemensis Archiepiscopus, Laudunensis, Nouiomensis, Antissiodorensis, Beluacensis, Morinēsis, Meldensis, Carnotensis, Aurelianensis, & alij fortè perpauci, nuncios suos ad Sedem Apostolicam destinantes, per quos quasdam excusationes, licèt friuolas, prætendēbant; sed promittebant, quod illis expositis, si demum placeret summo Pontifici, sententiam obseruarēt. Cùm igitur summus Pontifex excusationes illas euidentissimis rationibus improbaret, præcepit eisdē, vt ipsi pariter obseruarent sententiam interdicti, qui audito pręcepto, humiliter paruerunt: sicq; tota terra Regis Francorum arctissimo est interdicto conclusa; ita vt clausis Ecclesijs, nusquam in cęmeterijs sepelirentur corpora mortuorū, quin etiam super terram seruabantur vbilibet insepulta. Rex autem in tantam indignationem excanduit, vt Episcopos, & alios Clericos, qui primò seruauerunt interdictum, ab Ecclesijs suis faceret violenter expelli, & bona omnia occupari. Sed cùm plebs vniuersa clamaret, Rex iamq; non valens Ecclesiasticę seueritatis sustinere vigorem, nuncios suos, quosdam inde Clericos, & quosdā Milites ad summum Pontificē destinauit, conquerens de Legato multipliciter, sed tamen offerens per eosdē iuratoriam cautionē, quod coram Legatis, vel Delegatis iudicibus staret iuri. Quibus ipse prudētissimus Papa respōdit, quod distinguēdum erat, vtrum stare vellet iuri dictato, vel iuri dictando: si iuri dictatò, videlicèt secundùm ius, quod dictauerat, vt superinductam à suo remoueret consortio, & Reginā antedictam reciperet, libenter cautionem, imò sine cautione qualibet, si hoc faceret, relaxaret sententiā interdicti; dummodo priùs Episcopi, & clerici destituti plenam fuissent restitutionē adepti. Si verò iuri dictando, videlicèt secundùm ius quod dictaret, vt affinitatis decideretur articulus, cautionem oblatā reciperet ad cautelam, dummodò superinducta remota, Reginam reciperet memoratam. Hoc autem cùm Rex per nuncios suos à Sede Apostolica reuertentes audisset, spiritus eius cœpit multipliciter anxiari; quia nec illam volebat recipere, quam habebat vehementer exosam; nec istam dimittere, quam habebat nimis acceptam. Verùm conuocatis quibusdam Principibus, tam Ecclesiasticis, quàm mundanis, cępit deliberare cum illis, quid ei foret in hoc articulo faciendum; quibus vnanimiter respondētibus, quod erat parendum Apostolicæ Sedis mandatis, quæsiuit à Rhemensi Archiepiscopo, qui sententiam diuortij promulgauerat, vtrum verū esset, quod Dominus Papa scripserat, videlicet, quod illa non erat diuortij dicenda sententia, sed ludibrij fabula nominanda. Qui cùm respondisset, verum esse, quod scripserat Summus Pontifex, non enim audebat aliud respondere; statim Rex intulit, dicens: Ergo tu es stultus, & fatuus, qui talem sententiam protulisti. Remissis igitur nuncijs instabat, vt priùs, quod videlicet relaxato interdicto, cognosceretur de iure: sed cùm nec minis, nec precibus, nec promissis animus Summi Pontificis flecti posset in fundamēto iustitiæ solidatus, ipsius arbitrio se submisit: qui Octauianum Ostiensē Episcopum Legatum destinauit, talem ei formam præfigens, vt antè omnia satisfactionē plenariam de damnis, & iniurijs Clericis irrogatis faceret exhiberi. Ita quod ij, qui propter obediēntiam, & reuerentiā Apostolicę Sedis graues perpessi fuerant contumelias, & iacturas, per Apostolicam Sedem sibi sentirent, & gauderent congruè satisfactum. Deindè superinductam præciperet à Regis consortio, tam localiter, quàm carnaliter remoueri; vt non solùm à Regis amplexibus, verùm etiā à Regni finibus faceret illam excludi, & præfatam Reginam ab ipso Rege solēniter recipi, & regaliter pertractari, recepta publicè iuratoria cautione, quod eam sine iudicio Ecclesię non dimitteret; & sic relaxaret sententiam interdicti, reseruata sibi correctione illorum, qui ab initio non seruauerunt interdictum. Et si post frequentes, & diligētes admonitiones, & exhortationes idem Rex pręfatam Reginam sicut legitimam habere nollet vxorem, sed mallet matrimonium accusare, pręcepit eidē Legato, vt pro termino peremptorio ad inchoandam causam spatium sex mensium assignaret, infra quod, si præfata vellet, cōmoneretur Rex Danorum germanus ipsius, vt ad defensionē eiusdem viros prudētes cum Aduocatis, & testibus alijs quibuslibet necessarijs, sub Apostolica, & regia securitate dirigeret, competenti loco de libera voluntate partium assignato. Associauit Ostiensi Episcopo ad examinationē, & defensionem causę eiusdem, Ioannem tituli sanctæ Priscæ Presbyterum Cardinalem, iniungēs eisdē, vt assidentibus sibi viris religiosis, litteratis, & prouidis, causam ipsam sufficienter, diligenter, ac patienter examinare curarent, taliter in verbis, & operibus, & alijs circumstantijs se habentes, vt nulla de ipsis posset suspicio suboriri, sed iuris ordine per omnia obseruato, securitatem, & libertatē parti sępedictę Reginę per omnia prouidentes, causam ipsam mediante iustitia terminarent. Profectus est Episcopus secundùm hanc formam ad Regem Francorum: & tam ab ipso, quàm ab eius Magnatibus honorificè, & deuotè receptus, fecit imprimis Ecclesijs, & Ecclesiasticis viris de damnis, & iniurijs satisfieri congruenter; ac deinde Reginam de loco, in quo fuerat, ad quoddam regale castrum adduci fecit, vbi pręsentibus tam Archiepiscopis, & Episcopis, quàm Magnatibus; & tam Cleri, quàm multitudine populi copiosa, Rex ad mandatum Legati Reginam recepit, faciens in animam suam iuramēto firmari, quod honorificè ipsam, vt Reginam tractaret, & absq; iudicio Ecclesię non dimitteret, & sic ipse Legatus sententiam interdicti, quæ per octo mēses durauerat, relaxauit cum multo gaudio, & applausu. Etsi nonnulli sibi detraxerint, quòd Apostolici mandati forma neglecta, in quibusdam superficialiter processissent. Superinductam autem Rex à suis separauit amplexibus, sed à regni finibus non exclusit, quia grauida erat, & partui

159

COMMENTARIVM.

19 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu à repetentibus hæc deducitur assertio : *Impostulabilis est ad dignitatem Ecclesiasticam, qui violauit interdictum*. Quæ conclusio singularis est in iure canonico; per argumentum tamen probari potest *ex cap. 11. dist 61. c. miramur 24 q. 1. c. finali 9. q. 3. c. cum in monasterium, c. innotuit 20 § habito, c. bonæ 23. c. cùm inter 28. c. 30. 46. & 48 de elect. c. vlt. de translat. Episc. c. postulasti, §. quæsiuisti, de clerico excom. cap. à nobis, de iurepatron. c. constitutus, de appel. c. cùm dilectus, de concess. præb. cap. is, qui de sent. excom. lib. 5 c. cùm in eo, de elect. eod. lib.* Illustrant Iul. Lauorus *de elect. cap 16. num. 6.* Rebuffus *in d. cap. postulasti, num 95.* Suarez *de censuris disput. 33 sect. 1. num. 14. & 16.* Auila *eod. tract. dub. 4. conclus. 3.* Marius Alterius *de interdicto, cap. 4.* Hurtado, Filliucius, & alij apud Leandrum *de censuris tract. 5. q. 16.* Azor *tom. 2. lib. 6. c. 17.* Corrasius *de benef. 3 part c. 2* Ioannes Dartis *eod. tract. sect. 5. cap. 2. fol. 63.* Valensis *eod. tract. lib. 1. tit. 3.* Duarenus *lib. 5. de sacris Eccles. minist cap. 2.* Coruinus Legaufre, & Cironius *in paratit. ad hunc tit.* F. Florens, Ioan. Acosta, & Altesserra *hic*.

20 Traditur dubitandi ratio. Verùm hæc assertio dubia redditur ea iuris consideratione; nam illud discrimen communiter assignatur inter electionem, & postulationem, quòd postulatio fieri possit illius, qui iure eligi non potest; electio verò neutiquam, *c. bonæ 4. cap. vlt. hoc tit. cap. cùm monasterium 13. cap. innotuit 40. de elect.* ergo licèt, qui violauit interdictum, non possit eligi, ex iuribus pro illustratione conclusionis adductis, potest tamen postulari. Accedit, nam si ille, qui violauit interdictum, tanquam indignus, seu incapax dignitatis Ecclesiasticæ, non posset postulari, sequeretur postulātem ipsum in Episcopum priuari facultate alium postulandi: sicut qui elegit incapacem, priuatur potestate eligendi, ex Concilio Lateranensi relato *in cap. cùm in cunctis, c. bonæ, de elect.* sed postulantes violantem interdictum, non priuantur facultate postulandi alium, vt constat ex vltimis verbis huius textus, & capite sequenti, vbi refertur, in hoc casu Capitulum Senonense cum effectu postulasse in Archiepiscopum Petrum Episcopum Cameracensem: igitur quia violans interdictum non redditur inde impostulabilis ad dignitatem Ecclesiasticam. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, nam Episcopus Antissiodorensis non violauit interdictum à Legato in Gallia appositum, eo quòd ignorauit appositum fuisse; quia factum præsumitur ignorari, nisi contrarium probetur, *l. veriùs, ff. de prob. c. ex tenore, de testibus, c. cùm in tua, qui matrim. accusare*: sed in præsenti casu probatum non fuit Episcopum sciuisse in regno Galliæ interdictum appositum fuisse: ergo licèt in sua Ecclesia diuina officia celebrasset, non ideò interdictum violauit, & per consequens postulari poterat.

21 Postulationis etymon, & definitio. Qua dubitandi ratione sic fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, postulare nihil aliud esse, quàm poscere, seu petere: vnde postulationes fieri dicuntur apud profanos Auctores Dijs, atque hominibus. De postulationibus Dijs factis plura tradunt Cælius Rhodigin. *lib. 10. lection. antiq. cap. 19.* Turnebus *lib 9. aduers. cap. 20.* Atque in hac significatione postulandi verbum accipitur in vtroque iure, in rubrica *de postulando.* In præsenti tamen titulo agitur de quadam postulatione, quæ idem ferè significat in sacris canonibus, ac electio; vnde sæpiùs in eis confunditur, *c. litteras, c. Valentinianus, 63. dist.* & electus dicitur postulatus, & è contra, *c. statuimus, §. his, c. Osius, dist. 61. c. 1. & 2 hoc tit.* Sed propriè postulatio accipitur pro precibus eligentium eum, quem vel alius nexus, vel clericalis vitæ dispar conditio ab electione remouebant. Quæ postulatio non temerè, nec nisi vrgente necessitate audiebatur, vt si Præsul Ecclesiæ ab alia Ecclesia postularetur, in Concilio, pensata Ecclesiæ vtilitate, postulatio, vel admittebatur, vel reijciebatur. Concilium Carthag. apud Gratianum *in cap. placuit 21. 7. q. 1.* notauit Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1 regest. 3. epist. 13.* Omissis autem pluribus postulationis definitionibus traditis à Gofredo, Canisio, Vasconcellos, Coruino, Legaufre, & Honorio *in parat. ad hunc titulum*, placet communis definitio, vt postulatio *sit eius, qui eligi non potest, concors Capituli facta superiori petitio*: quæ deducitur *ex c. innotuit 20 cap. bonæ 23. de elect. cap. bonæ, hoc tit.* Explicant Petrus Greg. *de elect. cap. 3. num. 11.* Iulius Lauorus *eod. tract. cap. 13 n. 29.* Cironius *ad hunc titulum*. Postulatio hoc modo sumpta duplex est, alia solemnis, alia simplex. Solemnis est, quæ per scrutinium fit, seruata forma constitutionis Innocentij, de qua *in c. quia propter, de elect.* per eam postulatur is, in quem maior, & sanior pars Capituli consentit, quam si admittat superior, habet vim electionis, *c. scriptum de elect.* Simplex dicitur, cùm ab aliquo superiore, ad quem spectat munus confirmationis, petitur vt super aliquo defectu dispenset, & in hac non seruatur aliqua forma, nec etsi superior dispenset, habet vim electionis, sed tantùm postulatus redditur habilis ad electionem. Petrus Gregor. & Iulius Lauorus *vbi sup.* A quibus verò, & de quibus postulatio fieri possit, dicemus commentario sequenti.

Dixi postulationem ab electione in pluribus distare; in alijs verò cum ea conuenire. Differt primò, quia electio nititur iure communi, postulatio verò tantùm gratia, *c. postulationem 5. hoc tit.* ita vt si ob impedimentum, vel defectum electio, quæ stricti iuris est, fieri non possit, recurratur ad postulationis remedium. Vno verbo me expediam; eligitur dignus, & habilis, qui nullum impedimentum patitur: postulatur verò, qui est dignus, sed inhabilis, licèt non omninò. Secundò differunt, quia per electionem acquiritur ius Prælaturæ, & vinculum matrimonij spiritualis initiatur; per postulationem verò tantùm eligentium vota superiori offeruntur, & diriguntur; atque ideò nullum ius postulato quæritur antequam postulatio admissa fuerit, *cap. 3. cum seq. § obstabit, hoc tit.* Antonius Chucus *lib. 4. instit. tit. 2. num. 28.* Garzia *de beneficijs 4. part. cap. 3. num. 7.* Tertia differunt electio, & postulatio in eo, quod electione facta, & publicato scrutinio, non licèt ab ea resilire, immò necessariò collatio facienda est, *cap. publicato 58. de elect.* In postulatione verò secus procedit; quia licèt recedere ab ea quousque superiori præsentetur, vt nullum ius postulato acquisitum sit. Docent repetentes *in dicto cap. publicato*. Tandem differunt, quia in electione, si plures sint electi, is potior habetur, qui à maiori parte, & saniori Capituli eligitur, nisi aliud impediat, *c. dudum, de elect. cap. quia propter, eodem*: in postulatione verò si postulatus concurrat cum electo, non obtinet, nisi habeat duas ex tribus partibus Capituli, *c. scriptum, de elect.* Coruinus *ad hunc tit. num. 4.* Conuenit postulatio cum electione in eo, quod forma electionis præscripta *in d. c. quia propter*, seruatur in postulatione. Deinde, quia sicut non valet electio illius, qui delictum commisit, aliove corporis, aut animi vitio indignus iudicatur; ita nec postulatio, *cap. scriptum 40. cum alijs, de elect.* vnde postulari non possunt, sicut nec eligi, homicidæ, periuri, notorij excommunicati, & alij irregulares. Rebuffus *in d. cap. postulasti, num. 95.* Iulius Lauorus *de elect. c. 14 num. 3.* Valensis, & Ioannes Dartis *vbi suprà*. 22 Quomodo differat postulatio ab electione.

Ex quibus profluit vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm violans interdictum ecclesiasticum, etiamsi sit Episcopus, claues Ecclesiæ contemnat, & Ecclesiasticæ disciplinæ neruum disrumpat, *cap. finali de excess. Prælat.* atque ideò, vt irregularis ad dignitates Ecclesiasticas eligi non valeat, *d. cap. cum inter, de elect.* Suarez, & Leander *vbi suprà*, & postulatio conueniat, adeò cum electione, vt qui eligi non potest ob delictum, nec postulari valeat, ex suprà traditis; ideò in præsenti deciditur ab Innocentio III. violantem interdicti censuram esse impostulabilem ad dignitatem Ecclesiasticam, cùm ad eam eligi non possit, etiamsi sit Episcopus, qui non seruauit interdictum; cùm non minùs Episcopi, quàm alij teneantur censuras Ecclesiasticas seruare, *d. c. fin. de excess. Prælat.* 23 Traditur decidendi ratio.

Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta, verum enim est, postulari posse illum, qui eligi non valet; immò si eligibilis postularetur, postulatio non valeret, *capit. vnico, hoc tit. lib. 6.* Abbas, & Cardinalis *in cap. finali, hoc tit.* non tamen omnis, qui eligi non potest, postulari valet; nam qui ob delictum est ineligibilis, similiter impostulabilis est; ille tamen, qui ob defectum natalium, ætatis, aut ordinis, siue quia alteri Ecclesiæ adscriptus est, inhabilis est, postulari potest, licèt eligi non valeat, vt dicemus *in capitul. finali, hoc titul.* Vndè cùm in nostro textu impedimentum orietur ex delicto, non verò ex defectu; indè sicut electio non potest admitti, ita nec postulatio. Nec primum augmentum aduersatur, 23 Dissoluitur difficultas.

tur, nam licèt certum similiter sit, postulantem indignum priuari potestate postulandi, *c.2.* vbi Abbas *hoc tit.* Azor 2.*p.Instit.lib 6.c.17.q.9.* tamen ex benignitate conseruatur Canonicis Senonensibus facultas postulandi, vt constat ex illis verbis, *Solita tamen benignitate;* quam potestatem posteà per abusum amiserunt. Nec vltimum augmentum obstat, cuius difficultatis occasione Bohicius,& antiquiores in præsenti illam prolixam satis exagitant quęstionem, quando quis pręsumatur scire factum alienum.aut proprium: sed ea quæstione omissa, ex suprà dictis respondendum est, Episcopum in præsenti ignorantiam allegare non posse, cùm sententia interdicti publicè in Concilio plurimorum Episcoporum esset promulgata, vt suprà retulimus. Vndè certum erat, ipsum agnouisse interdictum appositum esse, sed in gratiam ipsius Philippi Regis, vt alij fecerunt, illud non seruasse; & sic iustè tanquam contemptor Clauium Ecclesiæ punitur.

CAPVT II.

Idem a *Hostiensi Episcopo, Apostolicæ Sedis Legato.*

GRatum gerimus, & acceptum, & Fraternitatem tuam plurimum commendamus, quòd ad promotionem Venerabilis fratris nostri *b* P. quondam Cameracensis Episcopi, nunc autem Senonensis Archiepiscopi, prudenter, & efficaciter intendisti. Accepimus etiam ex litteris tuis, quòd Canonici Senonenses, cùm postulatio, quam fecerunt, nostra fuisset authoritate cassata, licèt cassationis litteras suppressissent in fraudem, vt concorditer, & canonicè ad electionem procederent mandauisti, addens etiam quod nisi forsitan in talem personam concorditer sua vota transferrent, pro qua meritò tuum obtinere deberent assensum, de prouisione ipsius Ecclesiæ postmodum faceres, quod crederes expedire. Cumque plures eorum postulationem cassatam à nobis innouare denuò niterentur; quidam verò prædictum Cameracensem in Archiepiscopum postularent, tu intelligens eos, qui cassationem nostram quodammodo reuocare volebant, eligendi priuilegium amisisse, quia concessa sibi ex Apostolicæ Sedis benignitate abuterentur temerè potestate, ac ideò ad alios, licèt pauciores numero, quantum tamen ad hoc pertinet, consilio saniores, eligendi, vel postulandi deuolutam esse licentiam, prędictum Cameracensem ad eorum instantiam in Pastorem authoritate Apostolica prouidisti, & deputasti ad regimen Ecclesiæ Senonensis. Nos igitur tantò id magis gratum, & ratum habentes, quantò in eius promotione de mandato nostro, & beneplacito potiùs processisti, à solicitudine Cameracensis Ecclesiæ ipsum reddimus absolutum, vt liberiùs gerat curam Metropolis Senonensis: quod à te factum est, authoritate Apostolica confirmantes.

NOTÆ.

1 a HOstiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.c.2.* Hostia perantiqua vrbs est Italiæ, à Roma quatuordecim milliaribus distans, quam Ancus Martius Romanorum Rex in ore Tyberis condidit, vt referunt Sextus Aurelius ibi: *Ancus Martius Rex Romanorum Hostiam coloniam maritimis commeatibus opportunam in ostia Tyberis deduxit.* Isidorus *lib.15.orig.c.1.* *Ancus Martius vrbem in exitu Tyberis condidit, quæ & peregrinas merces reciperet, & hostem terreret;* quam ab ipso situ Hostiam appellauit Ouidius.

Hostia contigerat, qua se Tyberinus in altum
Diuidit, & campo liberiore natat.

Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius Antistites quodammodo natura Cardinales sunt, Purpuratorumque habentur Decani, ac omnes orbis Episcopos dignitate superant. Huius Ecclesiæ Pręsuli Hugolino, qui ex Diacono Cardinali tituli S. Eustachij ab Innocentio III. ad Episcopatum Hostiensem euectus fuit anno 1206. ipse Pontifex rescribit, qui post trepidas legationes quas retuli *in c.cùm venerabilis, de consuet.* ad Pontificatus fastigium peruenit anno 1227. Gregorius IX. felicissimo omine appellatus, vt plura de Ecclesia Hostiensi adducens refert Vghellius *tomo 1.Italiæ, pag. 83.*

b P.] Petrus de Corbelio, de quo egi *in c.cùm omnes 6. de constit.* & de Ecclesia Cameracensi aliqua notaui *in c. causam 17. de rescriptis.* 2

CAPVT III.

Idem a *Clericis Rauennatensis Ecclesiæ.*

BOnę memorię Archiepiscopo vestro viam vniuersę carnis ingresso, eius nobis obitum per litteras vestras intimastis. Nos autem vobis dedimus in mandatis, vt personam idoneam, quę in nostra deuotione persisteret, vobis eligeretis canonicè in Pastorem. Cumque vos postmodum receptis litteris, super electione substituendi *b* Pontificis tractaretis, vota vestra fuerunt in diuersa diuisa. Nã quidam vestrum dilectum fratrem nostrum *c* S. tit. Sanctę Praxedis Presbyterum Cardinalem; quidam verò venerabilem fratrem nostrum *d* Imolensem Episcopum postulauerunt. Cumq; partes postulationes suas per suos nuntios pręsentassent, proponebatur ab ijs, qui Cardinalem postulauerant memoratũ, quòd plures quàm duæ partes vestrum conuenerant in eundẽ. Verùm pars altera proponebat, quod digniores personę postularant Episcopum Imolensem, & quod in postulatione ipsius, & forma canonica, & tenor *e* compromissi fuerat obseruatus; cùm tanquã suffraganeus Rauennatis Ecclesiæ postulatus de ipsius gremio extitisset. Fuerat enim compromissum, vt de corpore Rauennatis Ecclesię, vel Archiepiscopatus personã eligerent cõgruentem; quod pars altera friuolũ asserebat, cùm etsi talis cõditio fuisset adiecta, poterat tamen de Romanæ Sedis collegio propter ipsius priuilegium pręfata postulari persona, cùm membra capitis à mẽbris corporis censeri non debeant aliena. Nos igitur auditis, quę de facto fuerãt hinc inde proposita, & de iure insuper allegata, deliberauimus cum fratribus nostris, & pleniùs etiam pro vtralibet partiũ curauimus *f* allegare. Considerauimus verò, quod eiusdem Cardinalis persona vtilior sit non solũ Romanę, sed etiam Ecclesię *g* generali, tam apud Apostolicã Sedem, quàm apud Rauennatũ Ecclesiam; & quod maioris meriti sit in huiusmodi necessitatis articulo pręire in Terrę Sanctę *h* subsi-

subsidium exercitui IESV CHRISTI, quàm suscipere pondus officij Pastoralis. Vnde non immeritò præferentes speciali vtilitati communem, & minori maiorem, prædictum Cardinalem postulationi vestræ non duximus concedendum: attendentes autem ex altera parte, quod prædictus Episcopus Imolensis à minori, quàm tertia parte fuerit postulatus, & quod Apostolica Sedes postulationes huiusmodi non consueuerit in tanta *i* diuisione, ac contradictione recipere, cùm quando etiam aliquis ab alijs vnanimiter postulatur, ad admittendam *k* postulationem eorum, non tam ex iustitia, quàm gratia moueatur, postulationem ipsius non duximus admittendam. Monemus igitur dilectionem vestram, & exhortamur attentiùs, & per Apostolica scripta mandamus, quatenus infra mensem post susceptionem præsentium, cum ijs qui vocem in electione habere noscuntur, per electionem, postulationem, seu nominationem canonicam, in personam idoneam, quæ in Ecclesiæ Romanæ deuotione persistat, concorditer conuenire curetis, & electionem, & postulationem vestram, seu nominationem per idoneos nuntios Sedi Apostolicæ præsentetis. Venient autem ijdem nuntij parati, vt si fortè (quod absit) factum vestrum fuerit exigente iustitia reprobandum, illum recipiant, quem nos vobis prouidebimus in Pastorem. Alioquin cùm eidem Ecclesiæ cupiamus sollicitiùs prouidere, nullatenus omittemus, quin ei authoritate Apostolica Pastorem idoneum assignare curemus.

NOTÆ.

1 a *CLericis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.3.* sed quomodo, cùm temporibus Innocentij III. electio Episcoporum ad proprium Capitulum, id est Canonicos, spectaret, *cap. cùm in Ecclesia*, vbi probat Balboa, *de causa possess. & propr.* & nos *in c.2. de elect.* rescribit Innocentius Clericis, innuens ab ipsis electionem Episcopi factam fuisse? Antiquiores repetentes in præsenti asserunt, Canonicis rescriptum videri, quia Clericorum appellatione Canonici continentur, *cap. cùm in cunctis*, *§. Clerici de elect. cap. eùm Clerici, de verbor. signific. cap. per exceptionem, de priuil. lib.2.* Sed licèt hoc principium verum sit, tamen maius mysterium latet in hac inscriptione. Sciendum enim est, Canonicos Ecclesiæ Rauennatis inter alia plurima priuilegia, quibus à Sede Apostolica sunt decorati, illud etiam habere, vt appellentur Clerici Cardinales, *cap. illud, 93. distinct.* Glossa *in cap. pudor, 32. quæst.2.* sicut quidam Canonici Compostellanæ Ecclesiæ dicuntur Cardinales Clerici: vnde tanquam Cardinales mappulis vti volebant, vt constat *ex d. cap. illud*: quare Innocentius eis rescribit sub appellatione Clericorum. De Rauennatensi Ecclesia egi *in cap. si quando 5. de rescript.* & præsentem casum refert Rubeus *lib.6. histor. Rauenn.*

2 b *Pontificis.*] Pontifex propriè dicitur Summus Episcopus, idest Papa, vt probant huius nomenclaturæ rationem reddentes Morinus *lib.1. exercitat. cap.1.* Alciatus *lib.2. parerg. cap.7.* Teophilus Raynaudus *tom.10. in corona aurea Rom. Pontif. verbo Pontifex Maximus, & Pontifex Summus.* Sed primis, immò, & sequentibus Ecclesiæ sæculis nomen hoc communicatum fuit Episcopis, qui Summi Pontifices plerumque appellantur, *cap. mirum, 61. dist. cap. legum, 2. q.1.* Concilium ..gathense II. *canon.35.* Taurinense *can.1.* Leo I. *epist.84.* probarunt Sauarus *ad Sidon. lib.4. epist.11.* Ambianas *ad Tertull. de pudicit. c.13. obseru.1.* Roussellius *lib.8. hist. Pontif. iurisd. c.2. n.8.* Ioan. Filesacus *in c.9. §.5. de offic. ordin.* Mendoza *lib.2. Concilij Illiber. cap.30.* Basilius Legionensis *lib.7. de matr. c.10. & quæst.3. schol. cap.9.*

3 c *S.*] Sofredum, licèt nonnulli Gofredum eum appellent. Titulus S. Praxedis est Presbyteri Cardinalis, ad Basilicam S. Laurentij extra muros cum alijs adscriptus, vt refert Cohelius *in notit. Card. cap.6.*

4 d *Imolensem.*] Maynardinum dictum, quem Rubeus Maldinum appellat, de quo Vghellius *tom.2. Italiæ, pag. 684. n.23.* De Ecclesia Imolensi aliqua adduxi *in cap. dilectus 26. de rescriptis.*

5 e *Compromissi.*] De electione per compromissum, & eius forma agemus *in cap. causam, de elect.*

6 f *Allegare.*] Iudex enim potest supplere, quæ desunt Aduocatis, & partibus in his quæ spectant ad ius partium, *l. vnic. C. vt quæ desunt Aduocatis*: notant communiter Interpretes.

7 g *Ecclesiæ generali.*] Cardinales enim in negotijs Ecclesiæ vniuersalis terminandis assistunt Romano Pontifici; vnde licèt ratione Ordinis Episcopi illis maiores sint, tamen ratione administrationis maiores sunt Cardinales, *cap. quanquam, 2. quæst. 7.* ibi: *Quanquam secundùm honorum vocabula, quæ iam Ecclesiæ vsu obtinuit, Episcopatus maior Presbyterio sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est.* Plura Cohelius *in notitia, cap.8.*

h *Subsidium.*] Innocentius enim noster valdè solicitus de subsidio Terræ sanctæ, destinauit Sofredum Presbyterum Cardinalem tituli S. Praxedis, qui prædictam expeditionem in terram sanctam promoueret, & exercitum comitaretur, vt refert Spondanus *anno 1199. num.1.* 8

i *Diuisione.*] Similia refert Honorius III. *in cap.2. hoc tit. in 5.* ibi: *Duabus postulationibus, vna videlicet de ven. f. n. Cenad. reliqua verò de ven. f. n. Nitrien. Episcopis in Strigon. Ecclesia celebratis, cùm nullam eorum inuenerimus esse canonicam, & in tanta contradictione non consueuerit fieri postulatio; quæ si etiam concorditer fieret, plus gratia, quàm ius, requirit admitti, neutram de f. n. cons. duximus admittendum.* 9

k *Postulationem.*] Superiori capite differentiam inter electionem, & postulationem tradidimus; nunc quid inter postulationem, & nominationem intersit, videamus? Et præcipua differentia in eo consistit, nam nominatio est quæ fit duorum, pluriumve; electio verò, seu postulatio, vnius, *cap. congregatio, 16. quæst.7.* vnde in Episcopo Neapolitano nominando tres sibi nominari iubet Gregorius Magnus *lib. 12. epist. 15.* Notant Cironius *in nostro tit.* Petrus Gregorius *de elect. cap.3.* Iulius Lauorus *de elect. cap.13. num.33.* licèt propter vocum promiscuam significationem nominatio accipiatur pro electione, *in cap. cùm olim, de elect.* Deinde, nam cùm vnus postulatur, is solus dignior censetur; in nominatione, primò nominatus, *cap. quorundam, de elect. in 6.* Deinceps, nam postulatio pendet ex mera gratia, & liberalitate; nominatio autem non ita: magis enim adstringitur superior eam prosequi. Vnde Patronorum nominationes admittere tenentur Superiores, *cap. pastoralis, de iurepatronat.* si nominatus sit idoneus; ideò nominatores creatores dicuntur, *l. si quos 59. C. de decurionibus, lib.10.* Docet Cironius *ad nostrum tit.* 10

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur disputanda assertio: *Postulatio facta à minori, quàm tertia parte, non debet admitti.* Probant textus *in cap.1. cap. bonæ, el 2. hoc tit. cap. scriptum, de elect. cap.2. hoc tit. in 5. compil.* Illustrant Sylueſter *in summa, v. Postulatio, q.2.* Azor. *2. p. moral. lib. 4. c. 17. q.3.* Castellinus *de elect. c.2. n.8.* Petr. Gregorius *de elect. c.3. & eod. tract. c.14. n.6.* Laym. *de Prælat. elect. c.1. q.1.* Barbosa *tom.1. voto 33.* Dartis *de benef. cap.2. fol.63.* Valensis *de benef. lib 1. tit.3.* Garcia *tom.2. polit. regularis, fol.9.* 11 Conclusio proponitur, & probatur.

Sed aduersus hanc conclusionem illa expendi potest difficultas; nam licèt admittere postulationem pendeat à potestate superioris, *cam. postulationem, hoc titul.* tamen iniuria fit postulantibus, si sine causa non admittatur, argumento legis *1. §. penult. ff. de aqua pluuia.* Docent Lauorus *dict. cap.14. num.9.* & Petrus Gregorius *dict. cap.3.* sed in præsenti non erat causa, ob quam postulatio non admitteretur: ergo reijci non debebat. Probatur minor, nam cùm pars minor, & sanior Capituli iustè, & rationabiliter aliquid statuit, non minus ratum habetur, quàm si à maiori parte fiat, *c.1. de his, quæ fiunt à maiori:* 12 Impugnatur traditā assertio.

iori: sed in præsenti minor pars rationabiliter maiori se opponens, postulauit Episcopum Immolensem: ergo eius postulatio admitti debebat.

13 Qua difficultate minimè refragante, vera est præsens assertio, pro cuius illustratione sciendum est, omnes illos posse postulare aliquem in Prælatum, qui possunt illum eligere. Hostiensis *in præsenti*, *& in summa huius titu-li*: vnde mandatum ad eligendum datum, censetur datum ad postulandum, *cap. in causis*, 36. *de elect.* Iul. Lauorus *cap.*14. *num.*1. an omnes postulantes debeant consentire, ab Interpretibus hæsitatur? Et omnes debere consentire docet Cironius *in* 5. *compil. in cap* 1. *hoc titul.* motus eo fundamento, quia cùm iuri communi aduersetur, & ex gratia quodammodo fieri dicatur; *ex nostro*, *cap. bonæ*, incongruum est aliquibus ex Capitulo renuentibus, alios collegij benignitatem velle impartire, inuitosque ad gratiam faciendam compellere, cùm iuris præceptum sit, vno contradicente gratiam fieri non posse, *cap. precaria*, vbi Glossa. *verbo si quam gratiam*, 10. *quæst.*2. Sed verius est, sufficere maiorem partem Capituli, vt in alijs actibus desideratur, & obseruatur, vt docent Iulius Lauorus *dict. cap.*14. Corrasius *de beneficijs*, 3. *par. cap.*2. Nec obstat Cironij fundamentum, nam procedit quando Capitulum gratiam facit; non verò quando eam petit, vt docuit Corrasius suprà, *num.*7. Deinde sciendum est, non sufficere eligentium concordem postulationem, sed desiderari causam, siue vtilitatem Ecclesiæ in ipsa postulatione; vnde olim in Synodis, vbi approbatio postulationum fiebat, vtilitas Ecclesiæ attendebatur, & inspiciebatur, & sic postulatio reijciebatur, vel admittebatur, *cap. Episcopus*, 37. *quæst.*1. & ideò Eugenius III. R.P. relatus à Baronio *tom.*12. *anno* 1145. contradixit postulationem factam de Guiemano Cycensi Episcopo, in Archiepiscopum Magdeburgensem, quia nulla euidens vtilitas eum postulasset: idem de Archiepiscopo Thessalonicensi refertur ab Innocentio III. *lib.*1. *ep.*3.

Qui postulare possunt.

14 Ex quibus proficiscitur vera decidendi ratio huius textus. Nam cùm postulatio debeat fieri à maiore parte Capituli, & ex eo, quia regulariter quod fit à maiori parte Capituli, præsumitur factum à saniori, *cap.*1. *de his, quæ fiunt à maiori parte*; ideo postulatio facta à maiori quàm tertia Capituli parte, non admittitur; & cùm vtilitas Ecclesiæ desideretur, nullaque in præsenti casu adesset, ideò postulatio admissa non fuit. Vtilitas autem non aderat, quia in contrarium vrgebat bonum publicum, quod priuato præferendum est, iuxta Philosophum *lib.*3. *polit. c.*4. quod superiores præcipuè respicere debent, *cap. scias* 7. *quæst.*1. Cardinalis enim præerat exercitui in expeditione Terræ sanctæ, vbi vniuersalis Ecclesiæ commodis deseruiebat: quare eius postulatio admitti non debuit, vtpote facta absque vlla vtilitate. Nec tunc obstat difficultas suprà adducta; nam postulatio in præsenti casu admissa non fuit ob prædictas causas, ob quas Ecclesia Romana non consueuit similes admittere postulationes, vt docent Honorius III. *in cap.*2. *hoc tit.* Innocentius III. *lib.*1. *epist.*138. *regest.*13. ibi: *Postulationem de memorato Episcopo tantummodò factam à tribus, quamquam persona commendabilis haberetur, non duximus admittendam.* Vnde rectè, & consequenter idem Innocentius in præsenti postulationem ita cum contradictione factam reijcit.

Traditur ratio decidendi.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. scriptum*, *de elect.* vbi cùm disceptetur causa inter quendam electum, & alium postulatum, deciditur, vt si duplo maior fuerit inuentus numerus postulantium, quàm eligentium, postulatus admittatur. Ex qua decisione ita conficitur argumentum: En textum, vbi ad postulationem desideratur, vt postulatus habeat duplo maiorem partem Capituli: ergo non sufficit pars maior Capituli. Cui difficultati respondendum est asserendo, in eo textu non agi de postulato vtcumque, sed de postulato concurrente cum electo; tunc enim non pars maior, sed pars duplo maior desideratur, *cap. bonæ* 3. *hoc tit.* Docet Bosquetus *ad Innoc. lib.*3. *epist.*44. *regest.*15. Vnde cùm in hoc textu postulatus non concurreret cum electo, sufficit maior pars Capituli, vt electio admittatur. 15

Intelligitur caput scriptum de elect.

Secundò aduersatur textus *in cap. Ecclesia vestra* 55. *de elect.* vbi vacante quadam Ecclesia Canonici elegerunt sibi in Episcopum Cardinalem quendam; & talis electio non cassatur à Pontifice, immò supponitur Cardinalem eligi posse in Episcopum: ergo non rectè in nostro textu deciditur, Cardinalem in Episcopum postulari, non verò eligi debere: quod ex nostro textu docuerunt Azor. 2. *par. instit. lib.*4. *c.*3. *q.*13. Gonzal. *in reg.*8. *gloss.*44. *num.*123. Borellus *in summa decis. tit.*10. *n.*8. Lauorus *de elect. c.*16. *n.*67. Huic difficultati duplici modò Doctores satisfaciunt. Primò asserendo, Cardinalem ibi in Episcopum electum non esse Cardinalem vrbis Romæ, sed tantùm Canonicum Cardinalem ipsius Ecclesiæ, quia vt in inscriptione huius textus obseruaui, in aliquibus Ecclesijs Canonici priuilegio Pontificis appellantur Cardinales; & sic eligi, non postulari. Monata *de decimis, c.*9. *q.*3. *n.*114. Secundò asserunt, ibi electionem accipi pro postulatione, vt in alijs passim vsurpatur. Ita post Azorium, & Iulium Lauorum docet Barbosa *in nostro textu*, *n.*8. 16

Exponitur c. Ecclesia de el.

CAPVT IV.

Idem *Præposito, & Capitulo* a *Strigonensi*.

BOnæ memoriæ Guillelmo Archiepiscopo vestro viam vniuersæ carnis ingresso, cùm in venerabilem fratrem nostrum *b* Colocensem Archiepiscopum postulandum à nobis contulissetis vnanimiter vota vestra, & regium super hoc obtinuissetis assensum, Suffraganei Strigonensis Ecclesiæ, *c* Quinqueecclesiensis videlicet, Atiensis, Pruensis, & Nitriensi Episcopi postulationi vestræ se oponere curauerunt, asserentes quod eis contemptis, qui ius habebant *d* eligendi vobiscum, postulatio eadem fuerat attentata: licèt nuntij vestri proponerent ex aduerso, quod super præficiendo vobis Pontifice de gratia multoties suffraganeorum fuerat requisitus assensus, sed Episcopi vobis consilium denegauerunt. Nuntijs igitur in nostra præsentia constitutis, & proponentibus aduersarijs quædam alia contra postulationis vestræ processum quæ in prioribus litteris meminimus non pleniùs expressisse, quia nobis de propositis constabat, ita duximus prouidendum, vt si Suffraganeis persistentibus in contradictione sua, vos postulationi vestræ volentes instare vsque ad Septuagesimam tunc primò venturam, per procuratores idoneos ad omnia sufficienter instructos ad Sedem Apostolicam veniretis, vt statueremus vtraque parte præsente, quid iustitia suaderet. Si autem illi à contradictione cessarent, & vos proposito vestro instaretis, mitteretis ad præsentiam nostram personas idoneas infra terminum supradictum, qui super his quæ opportuna forent, nos redderent certiores. Quod si contradicentibus Episcopis memoratis, vos contingeret de iure vestro diffidere, ne laborem, & dolorem subiretis in cassum, aliam personam prouideretis vobis canonice in Pastorem. Cæterùm cùm inclytæ recordationis *e* Rex Vngariæ viam fuisset vniuersæ carnis ingressus, quidam vestrum à postulatione, quam nobis præsentaueratis communiter, temere recedentes, alijs persistentibus in eadem, & ad Sedem Apostolicam appellantibus, prædictum Quinqueecclesiensem Episcopum in Archiepiscopum postulauerunt, quorum votis nullus Suffraganeorum assensit, excepto dumtaxat Episcopo *f* Nitriensi. Et licèt charissimus in Christo filius noster A. Vngariæ Rex Illustris-

strissimus, tunc Dux Regni Vngariæ, L. nepotis sui Regis nomine, cuius tutelam, & regni curam ipsi frater eius commiserat Gubernator, precum suarum primitias ad nos ad prædicti Colocensis postulationem transmiserit; postmodùm tamen pro Quinqueecclesiensi Episcopo ad Strigonensem Metropolin transferendo nobis per litteras suas humiliter supplicauit. Nos igitur super postulatione ipsa cum fratribus nostris habito diligenti tractatu, quoniam inuenimus eam post appellationes interpositas, in multa discordia non solùm Suffraganeorum, verùm etiam Canonicorum Strigonensis Ecclesiæ, contra formam mandati nostri, regulari ordine prætermisso, temerè celebratam, illam exigente iustitia non duximus admittendam; sed vobis dedimus in mandatis, vt ad prouidendum vobis Pastorem idoneum, per electionem canonicam, vel postulationem concordem, requisito Suffraganeorum assensu, si esset de antiqua, & approbata *g* consuetudine requirendus, infra mensem post susceptionem litterarum nostrarum procedere curaretis; alioquin ex tunc, ne gregi Dominico deesset diutiùs cura pastoralis, nos ipsi prouideremus Ecclesiæ viduatæ, secundùm officij nostri debitum, ex plenitudine Apostolicæ potestatis. Verùm antequam ad vos nostræ litteræ peruenirent, innitentes mandato priori. Suffraganeos qui erant in Regno præsentes, præter prædictum Quinqueecclesiensem Episcopum, ad concordiam reuocastis, ita quod Atriensis, Esprumensis, & Iaciensis Episcopi, pro translatione Colocensis Archiepiscopi, suo iure saluo in posterum, cui propter afflictionem, & necessitatem Strigonensis Ecclesiæ supersedebant ad præsens, nos humiliter rogauerunt, prædicto Nitriensi scribente, quod si non placeret nobis electionem factam de Quinqueecclesiensi admittere, postulationem alterius, sine præiudicio iuris sui suppliciter exorabant. Post hæc autem mandato nostro suscepto, ij qui conuenerant in Archiepiscopum Colocensem, ab eius postulatione, sicut fuit propositum coram nobis, recedere noluerunt: sed innouantes eandem, quibusdam Canonicorum qui in partem alteram declinauerant, reuersis ad se, cum prædicti Regis, & Suffraganeorum litteris dilectum filium A. Magistrum Scholarum, M. Thesaurarium, Archidiaconum I. & N. Canonicos Strigonensis Ecclesiæ ad Sedem Apostolicam destinauerunt, super postulatione sua dispensationis gratiam petituros. Cæteri verò qui Quinqueecclesiensem Episcopum postulauerant, sicut ex eorum parte fuit propositum coram nobis, conuenientes in vnum, cæteros Canonicos ad Capitulum conuocarunt, ad postulationem concordem, vel electionem canonicam, iuxta mandatum Apostolicum infra terminum præfixum procedere cupiente: sed illis nolentibus conuenire, intelligentes penes se tantùm remansisse facultatem liberam eligendi, quia reliqui ius suum prosequi negligebant, prædictum Quinqueecclesiensem Episcopum, licèt ne id fieret, fuisset ab alijs appellatum, denuò postularunt. Cùm ergo vtriusque partis nuntij ad Sedem Apostolicam peruenissent, ij qui pro Quinqueecclesiensi Episcopo venerant, proponebant partem suam iuxta mandatum Apostolicum processisse, non obstante discordia, vel contradictione eorum, qui iuxta formam mandati nostri procedere contemnentes, illo recepto nec elegerant, quemquam canonicè, nec concorditer postularant: vnde concors debebat eorum postulatio reputari, cùm cæteri tanquam iussionis Apostolicæ contemptores, eligendi, & postulandi se iure priuassent, dum nec postulare, nec eligere voluerunt, immò etiam nec ad Capitulum conuenire. Ad hoc autem poterat responderi, quod illi qui Colocensem Archiepiscopum postulauerant, formam sequuti fuerant per nostras litteras sibi datam; quoniam innitentes postulationi priori, iuxta tenorem litterarum priorum nostrarum, concordè fecerant, quæ fuerat priùs discors, dum Suffraganeos ad concordiam reuocauerant. Nec nocebat eorum discordia qui postulauerunt, cùm priùs in postulatione Archiepiscopi supradicti conuenissetis pariter vniuersi, & consensum vestrum annotatum litteris, & subscriptionibus proprijs roboratum petijssetis à nobis per communes nuntios confirmari, nosque vestram recepissemus postulationem dijudicandam, si Suffraganei forsitan in contradictione persisterent, aut si concederent approbandam. Si enim postquam postulatio subscriptionibus postulantium roboratur, & præsentatur Romano Pontifici approbanda, possent ab ea recedere postulantes, nobis frequenter illuderent, & iudicium nostrum pendere ex eorum arbitrio videretur. Poterat quoque addi, quod pars altera mandatum Apostolicum non seruarat, vtpotè quæ nec postulationem concordem, nec electionem canonicam celebrarat, cùm in maiori contradictione quàm priùs, non solùm Canonicorum, sed Suffraganeorum, etiam ipso Rege aduersæ parti fauente, prædictum Quinqueecclesiensem Episcopum postulasset. Auditis igitur his, & alijs, quæ fuerunt hinc inde proposita, & habito super his cum fratribus nostris diligenti tractatu, intelleximus, quod etsi neutra esset postulatio approbanda, iuxta tenorem tamen posterioris rescripti ad nos de cætero Strigonensis Ecclesiæ prouisio pertineret. Quia verò non plenam de personis illius Regni habeamus notitiam, ideò non poteramus salua conscientia nostra, eidem Ecclesiæ in alia persona, quæ de Regno *b* Vngariæ originem duceret, congruè prouidere; nec vellemus ei præficere alienum, quamuis & honestius videretur, si Suffraganeus ad Metropolim suam accederet, quàm si Archiepiscopus ad Metropolim transferretur, partem tamen elegimus potiorem. Et eundem Archiepiscopum, in quem omnes, quorum consensus in electione, vel postulatione Pastoris requiritur, licèt diuersis temporibus, conuenerant, à vinculo quo tenebatur Colocensis Ecclesiæ absoluentes, ad Metropolim Strigonensem transferimus, & ei licentiam tribuimus transeundi, pallium ei ad nomen & vsum eiusdem Ecclesiæ transmissuri.

NOTÆ.

1 a STrigon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*4. Ex qua textum transcribo. Strigonensis Archiepiscopatus est in Regno Vngariæ, cuius Archipræsul Primas est totius Regni; à quo Reges Vngariæ coronam accipiunt; ac etiam Legatus natus est Sedis Apostolicæ, vt notauit Bosquetus *ad Innocentium III. libr.*2. *epist.*155.

b *Colocen.*] In Vngaria est Ciuitas Collecia, vel Kaloquia, à Collecianis ita dicta. Bonfinius *in rebus Vngariæ, decade* 1. *lib.*1. Habet Ecclesiam Metropolitanam 2

nullo iure subiectam Strigonensi, vnde tot controuersias legimus disceptatas inter Colocensem, & Strigonensem Archipræsules apud Innocentium III. *lib.2.epist.155.* vbi notauit Bosquetus. Mentio Colocensis Ecclesiæ *fit in cap. dudum, 22. de elect. cap. cùm inferior, de maioritat. & obed. cap. ex parte, de arbitris, cap. exhibita, de iudicijs, cap. intellecto 33. de iureiurando*: & de ea aliqua notarunt Innocentius Cironius, *in eodem textu, in 5. compilatione*, Chopinus *de sacra politia, tit. 1. fol.84.*

3 c *Quinqueccelensis.*] Sunt Ecclesiæ Cathedrales in Vngaria, suffraganeæ Metropolis Strigonensis, vt constat ex Vngariæ descriptione, & Episcopatuum serie relata à Barbosa *par.1. de potest. Episc.*

4 d *Eligendi.*] Olim enim in electione Episcopi tres eiusdem prouinciæ Episcopi saltem interesse debebant, reliquorum Suffraganeorum consensu antecedente, *cap. non licet, 63. distinct. can.4. Synodi Nicænæ, canone 5. Synodi septimæ*. D. Cyprianus *epist.98.* hæc proferens: *Episcopi eiusdem prouinciæ proximè quoque conueniant, & Episcopus eligatur*. Dicemus & nos *in cap. si Archiepiscopus, de tempor. ordin.*

5 e *Rex.*] Andreas videlicet II. cui rescribitur *in capit. intellecto 33. de iureiur.*

6 f *Nitriensi.*] Vel Litriensi, qui est vnus ex Vngariæ Præsulibus, Regni Cancellarius, Strigonensis suffraganeus.

7 g *Consuetudine.*] Ex consuetudine enim potest ad aliquos spectare electio, *cap. querelam, de elect. cap. cùm dilectus, de consuet.* Iulius Lauorus *de elect. c.15. n.9.*

h *Vngariæ originem.*] Sua sanè digna illustratione verba, quam dabimus *in cap. fin. de clericis peregr.* 8

COMMENTARIVM.

IN hoc textu expressè deciditur, postulantes à postulatione recedere non posse, ex quo ipsa postulatio præsentata est superiori; & ita ex hoc textu docuerunt Iulius Lauorus *de elect. cap.15. num.8.* Syluester *verb. Postulatio, quæst.8.* Petrus Gregorius *de electıon cap.3.* Iacobus de Zecchis *in repetit. ad hunc textum*, Layman *in summa de elect. lib.1.* Nec obstat, per postulationem postulatum aliquod ius non acquirere, *cap. per postulationem*, ibi, *nullum ius*: vnde postulatus non potest exercere aliqua quæ sint iurisdictionis, aut ordinis. Iulius Lauorus *suprà*: ergo cùm nullum ius postulato acquisitum sit, poterunt postulantes à postulatione recedere, & alium postulare. Nam respondetur, verius esse postulantes non posse variare, postulatione coram superiore præsentata, ne illudatur superioris auctoritas, & videatur eius iudicium ex varietate postulantium pendere: præcipuè cùm per eam satis voluntatem suam superiori demonstrauerint, & sic eam postea mutare non possunt: & licèt ius acquisitum non sit postulato, tamen id procedit, quia totum ex gratia superioris pendet, qui potest confirmare, vel respuere: at quoad postulantes iam perfecta est actio, dum postulatio superiori præsentata est, vnde ante præsentationem variare poterunt, posteà verò neutiquam. Ad hanc etiam decisionem spectat sequens textus, qui etiam reperitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.5.*

CAPVT V.

Idem *Capitulo Strigonensi*.

POstulationem quam celebratis: *Et infrà*: Licèt ergo per postulationem huiusmodi nullum ius sit alicui acquisitum, ideòque sine præiudicio alicuius postulationem potuissemus repellere memoratam; vt tamen vobis de speciali gratia consulamus, ita duximus prouidendum, quod per procuratores idoneos, ad omnia sufficienter instructos, nostro vos conspectui præsentetis, quatenus vtraque parte præsente, quod iustum fuerit, decernamus.

CAPVT VI.

Honorius III. *Archiepiscopo* a *Calaritano*.

ET si vnanimiter vota vestra concurrerint ad venerabilem fratrem nostrum Suellensem *b* Episcopum in Ecclesiæ vestræ Archiepiscopum eligendum, quum suæ alligatus Ecclesiæ liberum non habeat sine nostra permissione *c* volatum, electionem de ipso factam, tanquam contra canones minùs licitè attentatam, de consilio fratrum nostrorum duximus irritandam; quum eligi nullo iure potuerit, sed potiùs postulari. Volentes tamen quantum cum Deo possumus, desiderijs vestris benigno fauore occurrere, dilectis filijs H Subd. & R. *d* Capellanis nostris, Apostolicæ Sedis Legatis duximus iniungendum, vt & vota vestra circa ipsum exquirant, & personæ merita vice nostra examinent diligenter, eundem ad nos cum litteris suis rei veritatem continentibus destinando, vt si idoneus repertus fuerit, disponente Domino, & ipsi, & Ecclesiæ vestræ vtiliter prouideatur.

NOTÆ.

1 a CAlaritano.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.1.* Calaris vulgò *Caller*, non tantum Metropolis ciuilis fuit totius Regni Sardiniæ, verùm & Ecclesiastica. Vnde & illam primariam vrbem Sardiniæ vocat Theodoretus *lib.2. histor. Eccles. cap.15.* & Ianuarius eiusdem Ecclesiæ Archiepiscopus dicitur à D. Gregorio *lib.1. ind. 9. epist.60.* qui ad eum multas scripsit epistolas, eique præcepit *lib.3. epist.9.* vt bis in anno Concilia prouinciæ suæ celebraret. Immò Præsulem Calaritanum Metropolitanum fuisse insularum Balearium, probat Carolus à Sancto Paulo *lib.1. Geographiæ sacræ, fol. 49.* & plura de origine, & magnitudine ipsius vrbis congesserunt Dionysius Bonfantius *in historia Sardiniæ, lib. 1. cap.1. lib.12. cap.1. lib.13. cap. finali*, D. Franciscus Vicus *par.1. histor. Sardiniæ, cap.1 E.* & de eiusdem primatu plura congessit Barbosa *in cap. si diligenti, de for. compet. n.17. & de potest. Episc. tit.3.* Eius mentio fit *in c. nisi 10. de renunc. cap. cam te 22. de iureiurando, c.3. de offic. ordin. in 5. compil. cap. vlt. de sentent. excomm. in eadem*, vbi notauit Cironius. 2

b *Suellenen.*] Perperam Raymundus legit *Suerinensi*. Suellis enim ciuitas erat in Sardinia, Episcopali Cathedra decorata, posteà tamen translata fuit Sedes, & vnita in Calaritanam.

c *Volatum.*] Simili verbo vsus fuit Pontifex *in cap. nisi de renunc.* qui enim de vno Episcopatu in alium se transfert, inuasor, & raptor dicitur, *can.16. Synodi Antiochenæ*. Volare, & inuolare, importat idem ac eripere, *l. expugnatur ff. de incendio*. Ex Lucano, & Sidonio probat Cironius *in præsenti*. 3

d *Capellanis nostris.*] Qui hodie Clerici Cameræ Apostolicæ nuncupantur, quorum munia, iura, & dignitates refert Cohelius *in notit. Card. cap.47.* 4

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur assertio: *Episcopus non est eligendus, & promouendus ad aliam Ecclesiam, sed postu-* 5

postulandus. Probant eam textus *in cap.10. & 11.61.dist. cap.bonæ 4.cap.vnico,hoc tit.in 6. cap.bonæ 23.cap. in causis 30.cap.scriptum 40.de elect.cap.vlt.de translat. Episc. cap.post translationem, de renunciat.extrauaganti vnica, hoc tit.* Illustrant Antonius Chucus *lib.2. de institut.cap.4.* Acuña *in cap.Osius, 61. dist.* Corrasius *de beneficijs, par.3. cap.2.* Bosquetus *ad Innocentium lib.1. epist.23.* Duarenus *lib.5. de sacris cap.2.* Iulius Lauorus *de elect. dicto cap.14.* Petrus Gregor. & alij relati à Barbosa *de iure Eccles. lib.1. c.19.num.3.* Cironius *in nostro textu*, Dartis *de beneficijs, sect.6. cap.2.fol.63.* Valensis, *de beneficijs, lib.1. tit.3.* Hieronymus Garcia *tom.2. polit. regul.fol.9.* Layman *in summa, tit.de elect. cap.1. quæst.1.* Anguianus *lib.5. de legibus cap.5.*

Conclusio traditur, & probatur.

6 Sed præsens assertio difficilis valdè redditur ex ea iuris consideratione; nam si Episcopus non posset eligi, sed postulari, maximè quia nexus, & alligatus est alteri Ecclesiæ, vt in præsenti docet Honorius: sed hæc ratio non est sufficiens, vt postulatio desideretur: igitur Episcopus eligi debet ad aliam Ecclesiam. Probatur minor: nam clericus alligatus est Ecclesiæ parochiali, adeò vt inconsulto Episcopo eam dimittere non valeat, *cap.admonet, de renunc.* & potest eligi ad aliam dignitatem, *cap. inter canonicos., de elect.* Similiter Abbas immediatè subiectus Romano Pontifici, qui sine eius, vel Legati licentia dimittere eam dignitatem non valet, *cap.cùm venerabili, de consuet.* tamen potest eligi in Prælatum alterius monasterij, *cap. Abbatem, de elect. in 6.* ergo vt Prælatus vnius Ecclesiæ transferatur ad aliam, non est necessaria postulatio, sed sufficit electio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam electio Canonicorum in præsenti specie debebat à Pontifice admitti ex eo; nam siue postulandum se eligere, siue eligendum se postulare dixissent, nihil contra Canones fecisse viderentur, cùm constaret eos gratiam à Pontifice petere voluisse, dum illi Episcopum Suellenensem proposuerunt confirmandum, quem iure suo eligere non posse fatebantur, *cap.post translationem, de renunc.* ergo admittenda erat electio ab Honorio III.

Impugnatur tradita asser-tio.

7 Qua dubitandi ratione minimè refragante, defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, antiquis, recentioribusque Ecclesiæ canonibus accuratè prospectum esse, vt Prælatorum Ecclesiæ ambitio tollatur, & vt indignus aliquo modo, qui dignitates ambit, ab eis arceatur, vt dicemus *ad titul. de translat. Episcopi.* Verùm hæc disciplina absque aliqua interpretatione, & modificatione obseruari non potuit; quid enim si vir magnæ eruditionis, & sanctimoniæ reperiatur, qui adhuc sacris non sit initiatus ordinibus, aut ætatem à iure præscriptam non sit adeptus? Quid si Ecclesiæ magna vtilitas suadeat Episcopum in aliam Ecclesiam æquè Cathedralem, seu Archiepiscopalem transferri. Visum itaque est Ecclesiæ Patribus huius iuris conditoribus, ita disciplinam illam veterem temperare, vt summum jus æquitati cederet, & nihilominùs salua sit priscarum constitutionum reuerentia; non enim electoribus permittitur hominem sæcularem, aut non legitimæ ætatis, vel alterius ciuitatis Episcopum eligere; sed superiorem adire, veniamque petere, & gratiam postulare, *cap. innotuit, cap. cùm olim, de elect.* Non autem postulari possunt qui ob animi, aut corporis vitium eligi nequeunt, *cap. scriptum, 40. de elect.* veluti criminosi, homicidæ, periuri notorij, bigami, corpore vitiati, & alij irregulares; immò eos postulantes priuantur potestate postulandi, *dicto cap.scriptum.* Azor. *par.2. instit.lib.6. cap.17. quæst.9.* Sed ij demum postulari possunt, quorum dispensabilis est defectus, quique alioquin digni essent, vt laici non iustæ ætatis illegitimè nati, aut qui in Abbatem professus est, *cap.bonæ 4. hoc titulo, cap.cùm monasterium, cap.innotuit, 20.de elect. cap.statuimus, §. è contra, cum sequent. eodem tit. lib.6.* & plerumque Episcopus alterius Ecclesiæ, *cap.1. 2. & 3. hoc tit.* cuius postulationis rarum apud veteres extat exemplum, nisi fortè in promotione D. Ioannis Chrysostomi, cuius mentio extat *lib.10. historiæ tripartit. cap.3.* sed neque ea huic postulationi similis est, vt probat Duarenus *lib.5. de sacris Ecclesiæ, cap.2.* Si autem qui eligibilis est, postuletur, postulatio non sustinetur, quia eius forma non seruatur, *cap.vnic. hoc tit.lib.6.* vbi Moez, Lauorus *d.cap.14.num.2.*

Postulari qui possunt.

Secundò sciendum est, in hac postulatione consentire debere ipsum postulatum, si laicus postuletur in Episcopum, aut sacerdotem, cùm nemo cogendus sit vouere castitatem, *cap.vbi lita, cap.gesta, 74. dist.* Consentire etiam debet Episcopus, cuius iurisdictioni subijcitur, *cap.2. & 3. distinct.71.* & si monachus in Episcopum postuletur, Abbatis consensus desideratur, argumento textus *in cap. si quis monachus, 16.quæst.1. cap. quàm sit, 18.q.2.* vt contigit in postulatione magni Hincmari, vt ex Flodoardo refert Cironius *in parat. ad hunc titulum.* Tandem superioris auctoritas ad gratiam postulationis desideratur, citra quam postulatio sustineri non potest. Ille autem superior est adeundus, qui confirmandi electionem ius habet, vt olim in Synodis prouincialibus, in quibus de Episcoporum electionibus, & translationibus agebatur, *cap. si Episcopus, 7. quæst.2.* Sed postquam Rom. Pontifici facultas confirmandi Episcopos tantùm competit, illi postulatio præsentanda est, & magna cum ratione; nam cùm matrimonij vinculum spirituale detur inter Episcopum, & Ecclesiam, *cap. inter de translat. Episcop.* ab alio quàm à Pontifice dissolui nequit, præcipuè cùm hæc causa vna sit ex maioribus: quare ab alio quàm à Pontifice iudicari non valet. Docet Bosquetus *in notis ad Innoc. lib.1. epist.13.* 8

Gratia superioris desideratur.

Quibus ita prælibatis, dignoscitur iam vera ratio præsentis decisionis. Cùm enim per matrimonium, quod extat celebratum inter Episcopum, & Ecclesiam, sit Episcopus alligatus eidem, & eam vt coniugem habeat, *dict. cap. inter*, non poterit propria authoritate eam dimittere, & in aliam se transferre, *cap.7. sicut, quæst.1.* Necessariò ergo est primò absoluendus ab illo priori vinculo: quæ absolutio mediante postulatione fieri debet, non electione; & sic licèt eligi non possit, tamen postulari valet; tunc enim ipse non se transfert, sed transfertur à superiore in aliam Ecclesiam. Quare vtilitate Ecclesiæ suadente, asserit Viuianus *in rationali ad hunc textum*, posse Episcopum cogi transire de vna Ecclesia in aliam. Nec tunc obstat ratio dubitandi suprà adducta; nam verum est, Parochum alligatum Ecclesiæ posse eligi, non vero postulari in Prælatum, *dict. cap. si Abbatem*: docent Turrisciemata, & Acuña *in cap. Osius, 61. distin.* Abbas *in præsenti, num.6. & 8.* Ratio est, quia inter Parochum, & Ecclesiam non datur verum matrimonium spirituale, quia Parochus non habet perfectum pastorale officium, nec vinculum perpetuum, quod est de substantia matrimonij: vnde fit, quòd licèt Episcopus non possit ingredi religionem sine consensu Pontificis, *capit. nisi cùm pridem, de renunc.* Parochus tamen potest sine consensu Episcopi religionem profiteri, *cap. duæ 19. quæst.2.* D. Thomas *2.2. quæst.184. artic.9. in corpor.* vnde eligi potest in Prælatum, non verò postulari necesse est. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, quia in præsenti casu Canonici Calaritani tantùm elegerunt, non verò postularunt; aliàs enim si vterentur ea forma, *Eligimus postulandum*, postulatio sustineretur, *capit. post translationem 11. de translat. Episcopi*; licèt hodie, vt omnis ambiguitas tollatur, talis forma postulationis improbata sit, *cap. vnic. hoc tit. lib.6.* vbi Moez. 9

Traduntur decisiones.

TITVLVS VI.

De electione, & electi potestate.

CAPVT I.

a Lucius Papa.

NVllus in Ecclesia, vbi duo vel tres fratres in congregatione fuerint, eligatur Presbyter, nisi eorum electione, & conuocatis eisdem etiam Parochianis, atque in vnum consentientibus. Si verò aliter quis Ecclesiam adeptus fuerit, eò quòd per cupiditatem illam acquisierit, atque contra canonicæ regulæ disciplinam egerit expellatur.

NOTÆ.

1 a *Lucius.*] Aliàs legitur *Pius*, aliàs *Alexander*, alibi etiam *Gregorius*, & huius textus authorem penitus ignorari, testantur Anton. Augustinus *in notis ad primam collectionem, in hoc textu*, Barbosa *in præsenti, & de potestate Episcop. 1. par. tit. 1. c. 15. num. 3.* Ego existimabam authorem huius textus esse Lucium, non vt aliqui voluerunt tertium, sed primum, qui Ecclesiæ Romanæ præfuit ex anno 255. vsque ad annum 257. in quo post multa omni laude digna gesta, sub Imperatoribus Gallo, & Volusiano in martyrio diem clausit vltimum. Eius constitutiones extant primo tomo Conciliorum, & aliæ iniuria temporum perierunt: ex quibus hanc decretalem deductam esse, & sic Lucio I. esse tribuendam, facilè suadetur sequenti argumento. Nam iuxtà seriem temporum, quæ maximè in hac sexta Decretalium compilatione seruatur, hic textus non potest tribui Lucio III. Alexandro, aut Gregorio, qui omnes floruerunt post Concilium Sardicense, ex quo sequens decisio compilata fuit; vndè necessariò hæc decisio tribuenda est Lucio I. qui multis retrò annis ante Concilium Sardicense vita functus est. Deinde pro nostro opinamento illud facit; nam noster textus continet veteris Ecclesiasticæ disciplinæ obseruantiam circa congregationes monachorum, quæ jam æuo Lucij Tertij inualuerant: quod vt manifestum fiat, & vera luce præsens textus donetur, eius verum intellectum ex veteri disciplina repetamus; nam temporum ignoratione in nostro Iure Doctores sæpiùs peccant. Sciendum igitur est monachos priscis Ecclesiæ temporibus labori rustico, & alijs artificijs assiduè deditos, ad Sacerdotij culmen non ascendisse, quin immò in hierarchia Ecclesiastica post Cantores, & Ostiarios gradum obtinuisse, *cap. à Subdiacono, 93. distinct. cap. alia causa, cap. Ecclesia, 16. quæst. 1. cap. quidam, §. clerici, 18. quæst. 3. leg. generaliter, C. de sacrosanct. Eccles.* plura Benedictus Ephtenus *in vita S. Benedicti, prologo 18. §. 3.* Gibal. *de clauf. disq. 2. cap. 2. §. 3.* Quintadueñas *lib. 3. Ecclesiast. num. 11.* Bignon. *ad Marculf. lib. 1. cap. 2.* Cuiacius *in nouel. 5.* Iustin. Cophinus *lib. 2. monast. tit. 3.* Ant. Augustinus *in epitome, lib. 3. tit. 32.* Hallierius *de hierarchia, fol. 379.* igitur cùm monachi nullis essent sacris Ordinibus initiati, sed potiùs laici, Sacerdos ex clericorum corpore accersitus in monasterio ordinabatur, vt Missæ sacrificium, aliaque Ecclesiastica munia obiret. Epiphanius *epist. 60* Concilium Chalcedonense quartum *can. 8. Clerici in ptochis, & in monasterijs, aut martirijs constituti, sub potestate sint eius, qui in ea ciuitate est Episcopus.* Textus ita intelligendus *in cap. neminem, 70. distinction.* Posteà tamen ea cœperunt ipsæ congregationes vnum ex monachis eligere, qui ab Episcopo Presbyter ordinatus in monasterio diuina officia celebraret, *cap. 1. cap. sunt nonnulli, 16. quæst 1.* qui eligebatur ab ipsa congregatione, atque Abbas ab initio petebat, vt illum sacris initiaret, *cap. Presbyteri, distinct. 24.* Gregorius Magnus *lib. 5. epist. 41.* ibi. *Cum sua congregatione magnoperè à nobis postulauit, in eodem monasterio presbyterum, qui sacra Missarum solemnia celebrare debeat, ordinari.* Expressiùs idem *lib. 7. epist. 94. Vt in congregatione monachorum, quæ in monasterio Prætoriano consistit, eum quem sibi de congregatione sua vnanimiter duxerint eligendum, in prædicto monasterio sine mora, vel accusatione aliqua Presbyterum debeat Episcopus ordinare.* Huius Presbyteri meminit Diuus Augustinus *in sua regula, cap. 9. Præposito tanquam patri obediatur, multò magis Presbytero, qui omnium vestrum curam gerit.* Et *cap. 24. Conuictus verò secundùm Præpositi, vel etiam Presbyteri, ad cuius dispensationem pertinet, arbitrium, debet emendatoriam subire vindictam.* Cassianus *lib. 4. collat. cap. 34.* vbi notauit Gazeus. Omitto alia quæ pro temporum varietate circa monachorum ordinationem obseruata fuerunt, cùm dicta sufficiant ad nostri textus veram expositionem. Iubetur enim in eo, vt congregatio, vbi duo, aut tres fuerint (priscis enim his temporibus monachi in locis desertis, latibulis, seu cellulis secedebant) Presbyterum eligant simul cum Parochianis; nam in eius Presbyteri electione populi consensus desiderabatur, *cap. obeuntibus, 63. dist. cap. Abbatem, 18. q. 2.* & qui præter electionem prædictam occupauerat Ecclesiam, expellebatur: quæ expulsionis pœna tantùm in monacho cadere poterat. Vnde si hæc omnia rectè perpendantur, apparebit nostram decisionem temporibus Lucij I magnoperè conuenire, cùm illic prædicta vigeret monasticæ disciplinæ obseruantia. Hæc ex proprio captu pro textus huius expositione adduxisse sufficiat, nunc iuxta mentem Raymundi, & omnium interpretum acceptionem, conclusionem deducamus, & ad examen reducamus.

COMMENTARIVM.

SIt conclusio: *Prælatus in qualibet congregatione ab ipsa debet eligi, non verò alio modo Prælaturam occupare.* Probant text. *in cap. Adrianus, 63. dist. cap. in nomine, dist. 23. cap. miramur, cap. à multis, 61. dist. cap. cùm scriptura 83. 1. quæst. 1. cap. Abbatem, c. nullus, cap. hoc, cap. quam sit, §. defuncto, 18. q. 2. c. congregatio, 16. q. vlt. cap. cum terra 14. c. cùm Ecclesia 31. c. fugens 55. hoc tit. c. cùm dilectus, de consuet. cap. nobis, 29. de iurepatron. l. 46. C. de sacrosf. Eccles. nouella 5. Iustiniani, c. 8.* varia Galliæ Concilia, & religionum statuta cumulat Cophin. *lib 1. monast. tit. 1.* Illustrant Crespetius *in summa verb. Abbas, el 1.* Petr. Gregor. *de elect. c. 4. in princip.* Valasc. *alleg. 40.* Nouus Notator Petri Blesensis *ad epist. 48.* Suar. *de relig. to. 4. lib. 1. cap. 3. n. 8.* Duarenus *lib. 5. de sacris, c. 1.* Garcia *de beneficijs 5. par. c. 4. n. 9.* Tamburin. *de iure Abbat. tom. 1. disp. 5. quæsit. 1. & 8.* Paulus de Eleazar. *in hoc textu*, Bellarmin. *lib. 1. de clericis, c. 7.* Azor. *2. to. mor. lib. 3. c. 28. q 4.* Chucus *lib. 4. instit. tit. 1. n. 2.* Vighellius *in met. iuris can. f. 329.* Menardus *ad concord. regul. cap. 4.* 2 Conclusio traditur, & probatur.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti consideratione: nam Prælatos Ecclesiarum potius successione, aut optione, quàm electione admitti, politiæ Ecclesiasticæ congruum est, ita vt defuncto Prælato, antiquior in ipsa dignitate succedat: ergo non rectè in præsenti deciditur, tantùm per electionem esse admittendos. Antecedens probatur; nam vt ex nostro textu, & vulgatis constat, summa Ecclesiæ cura fuit semper repellere cupiditatem, & ambitum in officijs, & dignitatibus Ecclesiasticis: sed quis nescit, ab ipsis incunabulis ingenitam esse hominibus dominandi cupiditatem? vnde, fit vt viuente etiam Prælato, sæpe de eius successione tractetur; inde instruuntur insidiæ, factiones oriuntur, vt non sine magno dolore nostris temporibus contingit. Quid autem mali afferant factiones istæ pro dignitatis ambitu, testantur abundè miserrima Romanorum bella ciuilia, Marci, Syllæ, Lepidi, Cæsaris, & Pompeij Antonij, & Augusti; quæ quidem cessant, cùm per successionem,

aut

aut optionem certus successor designatur, vt considerat Petrus Gregorius *lib. 7. de republica, cap. 4.* & polite, ac politice monuit Lipsius *lib. 2. Monit. cap. 5.* vnde apud tot nationes inualuit, vt potius successione, quàm electione Principes admitterentur, quas refert Cochier *in thesauro polit. lib. 1. cap. 2.* igitur non per electionem, sed per successionem aut optionem Prælatus est designandus. Accedit, nam aut congregatio nostri textus erat sæcularis, Canonicorum videlicet; aut regularis, scilicet monachorum: si sæcularis, ad Pontificem spectabat Episcopi electio, *cap. 1. & 2. 22. distinct.* si regularis, Episcopus instituit Prælatum, *cap. 1. de supplenda*: igitur nunquam ad congregationem ipsam sui Prælati electio spectare poterat.

4 De Monarchia. Hac dubitandi ratione minimè obstante, præsens assertio defensanda est, ad cuius expositionem obseruandum est, omnem politicam gubernationem secundum receptam prudentum sententiam, vel vnius esse, quæ dicitur monarchia; vel optimatum, quæ Aristocratia appellatur; vel populi, quæ democratia dicitur. Docent Plato *in polit.* Aristoteles *lib. 3. polit. cap. 5.* Tacitus *lib. 4. annal. capit. 33.* fusè Arnis. *tom. 1. lib. 1. de repub.* & *lib. 2. c. 2. sect. 4.* Inter has regiminis species optimam esse monarchiam, ex Aristotele, Platone, & Socrate docent Cochier *in thesauro polit. lib. 1. cap. 3.* Bodinus *de repub. lib. 2. cap. 2. cum sequ.* Petrus Gregorius *eod. tract. suprà*, Bellarminus *lib. 1. de Romano Pontif. cap. 4.* Betnegerus *in Tacit. cap. 55.* Salcedo *de regim. Princip. lib. 1. cap. 4.* Marquez *in suo gubernatore, lib. 2. cap. 3.* Nam vt in vniuerso orbe vnus Deus, in homine vnum cor; ita Imperium vnius animo est regendum. Et certè vnius principatum ipsa commendat antiquitas; nam vt ait Cicero *lib. 3. de legib. Omnes antiquas nationes Regibus quondam paruisse, magis enim tranquillitati, concordiæque ita consulitur.* Tacitus *lib. 1. annal. cap. 9. Non aliud discordantis patriæ remedium, quàm vt ab vno regatur.* Et *lib. 1. hist. cap. 1. Pacis interest omnem potestatem ad vnum conferri.* Meritò ergo Ecclesia ea forma regiminis, vt præstantiori vtitur, videlicet vt vno capite gubernetur, Pontifice scilicet in vniuersa Ecclesia; Archiepiscopis, & Episcopis in suis prouincijs & diœcesibus; Abbate in sua congregatione, seu monasterio.

5 Electio præstantior est. Secundò sciendum est, ad dignitatum culmen perueniri aut per successionem, aut per electionem: per successionem perueniunt Imperatores, Principesque sæculares: per electionem Principes & Prælati Ecclesiastici; semper enim Ecclesia autumauit electionem successioni esse præferendam, Iul. Lauorus *de elect. cap. 1.* Dartis *de beneficijs sect. 6. cap. 1.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 5.* Garcia *tom. 2. politiæ regular. tit. de elect.* Immò & aliquando ipsi Principes sæculares electionem successioni prætulerunt. *Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus*, dicebat Plinius *in paneg. cap. 7.* agnouit etiam Galba in celebri oratione, quæ apud Tacitum extat *lib. 1. histor. cap. 16.* ibi: *Optimum quemque*, inquit, *adoptio* (quæ species electionis est) *inuenit; nam generari, & nasci à Principibus, fortuitum, nec vltrà æstimatur; adoptandi iudicium, & si velis eligere, consensu monstratur.* Cui testimonio adiungendum est aliud Cassiodori *lib. 3. variar. cap. 2. Per arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse præconium, quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci; in sobole frequenter fallimur: ignaui esse nesciunt, quot iudicia pepererunt; hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent.* Cùm ergo per electionem admittatur ille, cuius præclara virtus cognita est, iustè electio nostris sacris canonibus commendatur, & vt successione præstantior, præfertur.

6 Dissoluitur difficultas. Ex quibus profluit vera decidendi ratio nostri textus; nam cùm in qualibet congregatione vnus debeat regimen, principatumque obtinere, vt sic concordiæ fratrum consulatur, & ipse non per alium quàm electionis modum sit admittendus, vt sic cognoscatur, an illi debita suffragentur merita, iustè ait noster Lucius I. esse eum eligendum ab ipsius congregationis fratribus, cùm rectiùs illi quàm alij de meritis ipsius, & Ecclesiæ necessitatibus valeant informari, *cap. quoties, de testib.* & cùm ipsi membra sint capitis, id est Prælati, non ad alios quàm ad ipsa membra debet electio capitis spectare, *cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Præl.* & qui per alium modum ipsam dignitatem occupauit, tanquam in ea intrusus per ambitum & cupiditatem, non solùm ipsa priuari debet, verùm à congregatione expelli, vt noster Pontifex decreuit.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, qua moti plurimi existimarunt, successionem in Regnis & alijs dignitatibus sæcularibus electioni esse præferendam, quoad officia verò & dignitates Ecclesiasticas, non est dubium electionem esse præferendam, & successionem omninò repelli, vt latè dicemus *in c. 1. de præb.* non tamen inde suspicari debet, in viris religiosis regendi cupiditas, cùm in eis præsumatur, prorsus omnem ambitionem abesse, *c. cùm ab omni, de vita & honest.* Nec augmentum difficultatis refragatur, nam noster textus procedit primis temporibus, quibus Pontifices, aut Reges electiones siue nominationes Episcoporum & Abbatum sibi non reseruarent; nam sequentibus temporibus eorum varietate electiones prædictæ, seu nominationes ad varias personas cœperunt spectare, vt passim in huius tituli commentarijs dicemus, & refert Chopinus *tit. 1. monast.* Nec quod de Episcopo dicebamus contrarium suadet; nam licèt ratione subiectionis, seu legis diœcesanæ Episcopus ius fundatum haberet in omnibus monasterijs suæ diœcesis, *cap. omnes 16. q. 1.* & ideò deberet Abbates benedicere; non tamen vnquam legimus ad ipsum spectare Prælatorum regularium electionem, immò ex præsenti textu & alijs supra citatis contrariam deducitur. 7 Dissoluitur difficultas.

8 Exponitur cap. Abbatem 4. 18. q. 2. Sed primò præsenti assertioni obstat textus *in cap. Abbatem 4. 18. q. 2.* vbi Pelagius Pontifex ita scribit: *Abbatem in monasterio illum volumus ordinare, quem sibi de sua congregatione & monachorum electio, & possessionis dominus, & (quod magis est obseruandum) ordo vitæ ac meritum prepofuerit ordinari.* Ex quibus verbis apparet, non solùm ad congregationis fratres, verùm & ad possessionis dominum spectare electionem Prælati, & dominum possessionis suffragium in ea habere: ergo non rectè in præsenti statuitur, tantùm ad ipsius congregationis fratres spectare Prælati electionem. Huius textus difficultas in eo præcipuè consistit, quisnam videlicet sit dominus possessionis, qui eius ratione suffragium habet in electione Abbatis? Et sciendum est verbum *possessionis*, in eo textu accipi pro Ecclesia ipsius monasterij, aut loco in quo monasterium ipsum constructum est; quo modo accipitur *in l. Ecclesijs quæ 33. C. Theodos. de Episc. & cler. c. neminem, 70. dist. c. qui verè, 16. q. 1.* Docet Quintanadueñas *lib. 3. Ecclesiast. n. 30.* Vnde dominus possessionis in eo textu est fundator, qui possessionem dedit ad construendum monasterium; & cùm patronus sit, rectè asserit Pelagius, eius desiderari assensum in electione Abbatis, cùm patronus debeat consentire electioni Prælati Ecclesiæ, in qua ius habet patronatus, *cap. nouit 29. de iurepatr.* qua etiam solutione accipiendus est textus *in cap. sacrosancta 51. hoc tit.*

9 Opponitur cap. 2. de in integ. rest. Secundò præsenti assertioni opponitur textus *in cap. 2. de in integ. restit.* vbi post longam disceptationem inter monasterium quoddam, & proprium Episcopum, deducitur Episcopum debere eligere Abbatem in eo monasterio cum contigerit Abbatem decedere: igitur non semper electio Prælati spectat ad ipsam congregationem. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo præsentem Lucij constitutionem illam pati exceptionem, videlicet nisi consuetudine, aut priuilegio contrarium introductum sit, scilicet vt ad aliam personam, aut communitatem electio Prælati spectet, *cap. cùm dilectus, de consuet.* quia tunc talis consuetudo est obseruanda: quo modo etiam intelligendi sunt textus *in cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Præl. cap. accedentibus 12. de excess. Præl. cap. cùm contingat 13. in fine, de foro comp.* Docent post repetentes *in præsenti*, Tamburinus *de iure Abbat. disput. 7. q. 5. & 6.* Ant. Cuchus *vbi suprà*.

10 Intelligitur capue 1. 18. q. 2. Tertiò præsenti assertioni aduersatur Concilium Toletanum relatum *in cap. 1. 18. q. 2.* vbi statuitur, in monasterio illud tantùm sibi vindicare presbyteros, (hoc est Episcopos, *cap. olim, 95. dist.*) quod sacri canones præcipiunt, videlicet monachos ad sanctam conuersationem perducere, Abbates, aliaque officia instituere. Ex quo Toletani Concilij canone deducitur, Abbatum electionem non ad ipsam congregationem, sed potiùs ad proprium Episcopum spectare. Pro cuius textus interpretatione Glossa ibi, *verbo Instituere*, tres affert solutiones. Primò inquit, Abbates in monasterijs sibi subiectis instituere posse, quando monachi, ad quos ius pertinet eligendi, fuerunt negligentes in Prælati electione, vt *in capit. cùm simus, 9. q. 2.* Secundò asserit Patres Concilij Toletani non absolutè tribuere eligendi facultatem Episcopo,

ſcopo, ſed tantùm eo caſu, quo monachi minùs idoneum Prælatum eligant, iuxta textum *in cap. ſi quis alibi, 18. q. 1.* Tertiò, & meo videri rectiùs, reſpondet inſtitutionis verbum in eo textu non electionem, ſed confirmationem ſignificare, vt ſenſus ſit, in monaſterijs ſibi ſubiectis poſſe Epiſcopum electionem à monachis factam confirmare, quia olim ſolebant Epiſcopi Abbates tantùm electos confirmare, & inſtituere; *capit. cùm monaſterium, hoc tit.* dicemus *in cap. 1. de ſuppl.* Qua etiam ſolutione exponendi ſunt textus *in cap. expoſuiſti, de corp. vitiatis,* & *in can. 54. Concilij Nicæni,* vbi aſſeritur Epiſcopum ſolere creare Abbates, id eſt confirmare, & inſtituere. Docent Suarez *tomo 4. de relig. d. lib. 2. cap. 6. num. 1.*

CAPVT II.

Ex Concilio a *Sardicenſi.*

OSius *b* Epiſcopus dixit: Si quis ità temerarius extiterit, vel talem excuſationem afferens aſſeueret, quod litteras populi acceperit, cùm manifeſtum ſit, potuiſſe plures eorum qui ſinceram fidem non habent, præmio & mercede corrumpi; vt clamarent in Eccleſia, & ipſum petere viderentur; omninò fraudes has damnandas eſſe arbitror, ita vt nec *c* laicam in fine communionem (niſi de hoc pœnituerit) talis accipiat. Si verò omnibus placet, ſtatuite. Synodus reſpondet: *d* Placet.

NOTÆ.

1 a *Sardicenſi.*] Sardicenſe Concilium ità dictum eſt à Sardica vrbe, quæ vt ait Theodoretus *lib. 2. quæſt. 3.* eſt inter Thraciam, & inferiorem Miſiam, confinis Illyrici, in qua Conſtantinus Magnus aliquando deguit, vt quamplura eius reſcripta illic data teſtantur. Ad hanc Synodum celebrandam deſignata fuit ea vrbs ex Imperatorum Conſtantij & Conſtantis conſilio, vtpotè confinis inter Orientale, atque Occidentale Imperium, ſecundùm diuiſionem à Conſtantino magno inter prædictos filios factam, vt referunt Baronius *anno 397.* Morinus *lib. 1. exercit. cap. 2.* Chriſt. Lupus *ad hoc Concil.* Hæc Synodus dicitur vniuerſalis à Socrate *lib. 2. cap. 10.* & in excerptis de martyrio Pauli Epiſcopi apud Phocium, & probarunt Binius & Coriolanus *in eius notis:* ſed inter particulares Synodos refertur ab Harmenopulo, Zonara, & Balſamone, vel quia Epiſcopi præcipui Occidentales, qui in Concilio Nicæno interfuerunt, ſimiliter in hoc interfuerunt, & cùm paulò poſt ipſum Nicænum congregatum fuiſſet, propter Arrianos fidem Nicænam conuellentes, & Epiſcopos Athanaſium & Paulum deponentes in Concilio Antiocheno, potiùs pars ipſius Concilij Nicæni, quàm ſecundum œcumenicum iudicatum fuit, vt docuit Coqueus *in Antimor. fol. 128.* vel quia licèt ea mente congregatum fuit, vt œcumenicum eſſet, tamen quia abſentibus Prælatis Orientalibus celebratum fuit, ideò inter œcumenicas Synodos non numeratur, vt docuit Petrus Marcha *lib. 7. concord. cap. 3.* Illud etiam notandum eſt, non videri numerandum inter Concilia Græca, vt præſefert editio Romana Græcorum Conciliorum. Tum quia Sardica Illyrici vrbs, ad Occidentale Imperium pertinebat, vt teſtantur Socrates *lib. 2. hiſtoriæ, cap. 16.* Nicephorus *lib. 9. cap. 22.* Tum quia eius canones Latinè editi ſunt, vt oſtendit præfatio Dionyſij Exigui in illis verbis: *Ne quid prætereà notitiæ veſtræ videamur velle ſubtrahere, ſtatuta quoque Sardicenſis Concilij atque Africani, quæ Latinè ſunt edita, ſuis à nobis numeris ponuntur eſſe diſtincta.* Hadrianus I. *in epit. canonum, in præfatione Sardic.* ait: *Viginti regulæ, quæ per Oſium Cordubenſem Epiſcopum currunt, quæ titulantur tanquam quadraginta Epiſcoporum, apud Sardicam; quæ tamen non apud Græcos, ſed magis apud Latinos inueniuntur.* Quare *in can. 5. Synodi Conſtantinop. 1.* Concilium Sardicenſe vocatur *Tomus Occidentalium.* Notarunt Ioannes Dartis *in 15. diſt. fol. 89.* Fileſacus *de origine paroch. cap. 3.* In eo Concilio editi fuerunt viginti & vnus Canones, non ad fidem, ſed ad diſciplinam Eccleſiaſticam: & quia in eo Concilio damnantur tranſlationes Epiſcoporum, editus fuit canon hic primus, maximè factus contra Euſebium, priùs Beryti, tum Nicomediæ, & Conſtantinopolis Epiſcopum, vt apparet ex epiſtola Synodali Alexandrinorum, apud Athanaſium *apol. 2.* ex quo canone præſens tranſcriptus eſt, qui etiam reperitur apud Iuonem Carnotenſem *part. 15. decreti, cap. 73.* Burchardum *lib. 1. decreti, cap. 19.* Antonium Auguſtinum *in prima collectione Decretalium, ſub hoc titulo c. 2.* Præſentem deciſionem illuſtrant Chriſtineus Lupus *in eius ſcholijs,* Alteſſerra *in cap. cùm inter, hoc tit.* Sirmundus *in notis ad Synodos, lib. 4. epiſt. 25.*

b *Oſius.*] Magnus Epiſcopus Cordubenſis, mira ſanctitate conſpicuus, qui vt Legatus Sedis Apoſtolicæ in Concilio Nicæno fidei formulam concepit, in Sardicenſi, & Illiberitano adfuit: & licèt aliqui hunc egregium virum miſerè lapſum ſenectutis ſuæ tempore affirment, feliciter tamen pro eo dimicarunt Baronius *anno 356.* Mendoza *lib. 1. pro confirmando Concilio Illiber. c. 11.* Morinus *lib. 1. exercit. cap. 20.* Coqueus *in Morneum, fol. 163.* Ambroſius de Morales *tom. 1. hiſtor. Hiſpaniæ,* Aldrete *in antiquitatibus Hiſpaniæ, c. 2.* Raynaud. *de calumnia, ſect. 2. ſerie 3. cap. 26.* Valdes *de dignit. Reg. Hiſp. c. 7. numero 20.* & nos *in notis ad Concilium Illiber. in can. 76.* 2

c *Laicam.*] Quid ſit communio laica, & quis tam hulus, quàm aliorum veterum canonum ſenſus ſit, in quibus communio laica aut conceditur, aut negatur; aliquando in vitæ exitu, nonnunquam nec in fine, Epiſcopis, & Presbyteris! non leuis hæſitationis eſt apud veteris diſciplinæ Eccleſiaſticæ indagatores. Alij exiſtimant à materia communionis laicam ita dictam eſſe; alij à loco, alij tandem à tempore ita appellatam exiſtimant. A materia, quia licèt ſacerdotes communicarent ſub vtraque ſpecie, tamen ob aliqua ſcelera perpetrata illis, vt laicis tantùm, ſub vnica ſpecie communio concedebatur, ita Vaſquez *3. part. in 3. diſput. 216. num. 23.* Bellarminus *de Euchariſtia lib. 4. cap. 24. §. quintus ritus,* Valentia *tom. 4. diſp. 6. quæſt. 8. punct. 5.* Salmeron *tom. 9. in euang. tract. 35. fol. 369.* & alij apud Lindanum *lib. 4. Panopliæ, cap. 58.* Sed hæc ſententia facilè refellitur ex eo, quia noſtri textus temporibus, & aliorum veterum canonum, vbi mentio fit communionis laicæ, adhuc laici communicabant ſub vtraque ſpecie. Cyrillus *catecheſi 5.* ibi: *Sanctificeris eo ſanguine Chriſti, quem aſſumis; & cùm adhuc humilitas eſt in labijs tuis, manibus attingens, & oculos, & frontem, & reliqua ſenſuum organa conſecra.* Plura adducentes probant Suarez *aduerſus Regem Angliæ lib. 1. c. 5.* Boſquetus *ad Innocentium lib. 1. epiſt. 149.* Claudius Eſpenceus *de adorat. Euchariſtiæ lib. 2. cap. 13.* Pamelius *ad D. Cyprianum epiſt. 63. num. 2.* Maſſana *ad D. Hieronymum, verbo Euchariſtia.* Igitur communio laica non poteſt accipi pro communione more laicali ſumpta. Alij exiſtimarunt, communionem laicam dictam eſſe ex eo, quia extra cancellos, vbi laici communicabant, Epiſcopi, & Presbyteri damnati ad communionem laicam, ibi cum eis communionem accipiebant: ita Baronius *tom. 2. annal. anno 154. num. 91.* & *tom. 5. anno 400. pag. 119.* & *anno 407. pag. 263.* Pamelius *ad epiſt. 52. D. Cypriani, nota 37.* Mendoza *lib. 3. ad Illiberit. c. 76.* Zerda *in aduerſarijs, cap. 145.* Durantius *lib. 2. de ritibus Eccleſiæ, cap. 55. num. 7.* Loayſa & Binius *in can. 16. Concilij Illerd.* Herrera *lib. 3. de origine Miſſæ, cap. 22.* Albaſpin. *lib. 2. obſeru. cap. 4.* Sed licèt verum ſit, diuerſum locum præſcriptum fuiſſe in Eccleſia ſacerdotibus, ac laicis, vt latè dicemus *in cap. 1. de vita & honeſt.* tamen hæc ſententia conuincitur ex noſtro textu & ſimilibus, vbi communio laica in fine vitæ interdicitur, & *ex epiſt. 7. Felicis III. c. 2.* vbi tantùm in fine conceditur communio laica. Quomodo autem communio laica conceditur in vitæ exitu exiſtenti, ſi ratio communionis laicæ ſumatur ex certo loco? nam Epiſcopus, Presbyterve, ſiue intra clauſtrum Eccleſiæ, ſiue extra degeret, non poterat 3 Laica communio quæ?

ad

ad Ecclesiam venire in vitæ exitu, & in laicorum loco ad communicandum se constituere? A tempore deriuationem communionis laicæ aliqui petunt, asserentes ita dictam esse, quia Clerici damnati ob facinora, temporibus Paschæ, quibus laici communicabant, post eos communionem sumebant: ita Turrecremata *in 4. dist. 55.* Sed etiam hæc opinio ex adductis pro refellendis aliorum sententijs facilè conuincitur. Vnde manet, neque à tempore, neque à modo, neque à materia communionis laicæ rationem peti posse. Quare his sententijs omissis, veriùs alij docuerunt, laicam communionem non consistere in Eucharistiæ perceptione isto, vel illo loco; illo, vel illo modo; sed ita dictam esse à communione prohibita, non tantùm cum Clericis, verùm cum laicis personis: ita docuerunt Lindanus *lib. 4. Panopliæ, cap. 58.* Morinus *lib. 2. exercit. cap. 8. & 9.* Theophilus Raynaud. *de litteris monit. cap. 1. num. 1.* Gibalinus *de censuris disquisit. 7. qu. 12. consect. 7.* Zerda *in aduersar. cap. 145.* Ioann Philippeus *in cap. 4. Oseæ, versu 9.* Cellotius *de hierarch. lib. 6. cap. 16. §. 1.* Pater Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disp. 18. sect. 36.* eruditi D. Ildephonsus de Auila *in cap. transmissa, num. 10. de electione*, D. Ioannes Antonius de Otalora *in tract. de irregul. ex pœnit. 2. part. excursu 3. num. 12.* quorum sententia vt rectiùs perpendatur, sciendum est, quod licèt communio antonomasticè sumpta accipiatur pro communione Eucharistica, vt probant Albaspinus *lib. 1. obseru. cap. 1.* Morinus *lib. 2. exercit. cap. 1.* tamen in sacris Canonibus aliquando sumitur pro illa societate, quæ inter fideles in rerum sacrarum, & vitæ communione datur, vt probant latè Albaspinus, & Gibalinus *vbi suprà.* Ea duplex est, aut generalis cum omnibus fidelibus, tam laicis, quàm Ecclesiasticis; aut specialis, quæ inter Ecclesiasticas personas tantùm datur, vt Episcoporum cum Episcopis, & Presbyterorum cum alijs Clericis: vnde sæpè sæpiùs occurrit in sacris canonibus, Episcopum priuari communione aliorum Episcoporum, & Presbyterorum tantùm: similiter etiam Presbyteros prohiberi communicare cum alijs Presbyteris. Concilium Arelat. 2. *can.* 30. Aurelian. 5. *can.* 17. Notat Morinus *lib. 2. exercit. cap. 6. & 7.* Et si adeò graue scelus eorum erat, vt depositione dignum iudicaretur, tunc omni communione Coepiscoporum, & Sacerdotum Episcopi priuabantur, tantùm cum laicis communione illis concessa: & hæc pœna nunquam nisi post depositionem infligebatur, vt probant Morinus, Gibalinus, & Otalora *vbi proximè.* Vnde cognoscitur, communionem laicam concedi tantùm, in præsenti canone, & similibus idem esse, ac Episcopum communione Coepiscoporum, & Sacerdotum priuari, & illi ab ordine excluso, tantùm cum laicis communionem permitti: è contrario ipsis communionem laicam denegari, esse nec communionem cum laicis permitti; quæ communio aliquando in fine vitæ concedebatur, sæpiùs nec in vitæ exitu permittebatur; & si adhuc Episcopus, Presbyterue, cui communio laica prohibita erat, pergeret in suis sceleribus, communio Eucharistica illi denegabatur. Igitur in præsenti Canone non agitur de communione Eucharistica deneganda, vel concedenda; sed de communione cum laicis prohibita, quæ à personis communicantibus, vel non, laica dicitur. De qua communione ita accepta exaudiendi sunt textus *in can. 14. Apostolor.* Concil. Agath. *can.* 50. *Quæ quamdiu vixerit, tantùm laicam communionem accipiat.* Toletan. 4. *can.* 4. *Inter laicos reconciliatus per pœnitentiam communicet.* Aurelian. 3. *can. 2. Quod si fecerit, laica communione contentus, iuxta priorum canonum statuta, ab officio deponatur.* Turon. 2. *can.* 26. Illiberit. *can.* 76. vbi notaui, Cornelius Papa *epist. ad Fabium*, D. Cyprianus *epist.* 52. *Vt laicus communicet. & epist.* 56. Siricius *epist.* 2. *Laica tantùm sibi communione concessa.* Innocentius IV. *cap.* 22. *Laicam tantùm tribuere communionem.* Felix III. *epist.* 7. *cap. 2. Quibus communio laica in fine reddenda.* Basilius *epist. ad Amphiloch. cap. 3. & 32. Qui peccatum ad mortem peccant, Clerici quidam à gradu deponantur, à laica autem communione non arceantur.* Prosequuntur Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1. epist.* 174. Lantdmeter *de veteri clerico, lib. 2. cap. 40. 56. & 60.* Notator Capitul. *verbo Communio*, Ioannes Dartis post Decretum, *de discipl. can. circa pœnit. cap.* 34. Cabassut. *in notit. Concil. ad Concil. Agat. fol. 36. & 373.* Franc. Florens *ad hunc text.* Christ. Lupus *ad hunc can.*

4 d *De hoc pœnituerit.*] Hæc verba adiecit Raymundus, nec reperiuntur in ipso Concilio, quia existimauit in hoc Canone denegari communionem Eucharisticam; ne videretur, Ecclesiam eam denegasse pœnitenti.

e *Placet.*] Vetus mos rogandi, & decernendi leges, 5 tam ciuiles, quàm Ecclesiasticas; in habendis etiam Senatusconsultis, illum morem obseruatum esse facilè constat ex epistolis Cœlij Frontini *lib. 2. de aquæductu*; & in Pandectis exempla transcripta satis suadent, quod in illis rogandis, istis singularibus litteris Romani vti solebant: Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. quas sic interpretatur Valerius Probus, *Quid de ea re fieri placeret, de ea re vniuersi ita censuerunt.* Frequentur Senatus ea formula vtebatur, *Placere Senatui.* Cicero *in oratione pro Cornelio*, ibi: *Quatuor omninò genera sunt, iudices, in quibus per Senatum more maiorum statuatur aliquid de legibus; vnum eiusmodi, Placere legem abrogari.* Sic in duobus Senatusconsultis, quæ à Frontino *lib. 2. de aquæductu*, referuntur, ita legitur: *Placere huic ordini*; & ita, *Neque augeri placere, nec minui numerum*; & *in l. 1. ff. ad Macedon. Placere.* In Senatusconsulto *de petitione hæredit.* apud Vlpianum *in l. item 22. §. Prætor, ff. de petitione hæred. Quod fieri placeret, deque ea re ita censuerunt.* Lucius *lib.* 31. de quodam Senatusconsulto refert: *De auxilio mittendo, tunc respondere, placere.* Et eodem *lib. Senatui placere quæstionem de expilatis thesauris.* Cicero varijs in locis congestis à Brissonio *lib. 2. de formulis, fol.* 215. Nec solùm formulam dictam seruabat Senatus, verùm & quilibet Senator in sua sententia proferenda. Valerius *lib. 6. cap. 4. Neutrum mitti placet.* Sed sicut quæ probabat Senatus, decernebat per verbum *placet*; ita quæ negabat, reprobabat ea formula, *Non placere.* Cicero pro Cornelio, *Senatui non placere*: idem *oratione 4. in Verrem: De absente iudicium nullum fieri placere.* Titus Liuius pluribus in locis congestis à Brissonio *vbi proximè.* In legibus etiam Ecclesiasticis decernendis ipsos Apostolos eadem formula vsos fuisse, notaui suprà *in apparatu.* Vnde Ecclesia ab ipsis Apostolis eam formulam accepit. Concilium Carthag. 1. *can.* 1. vbi cùm Gratus Episcopus proposuisset, *Si videtur vestræ dilectioni*; in fine canonis legitur, *Et vniuersi dixerunt, Placet.* Concilium African. *can. 58. & 59.* Ritè ergo, & secundùm Ecclesiasticum morem Osius Pater Conciliorum in præsenti canone Patrum rogauit sententias prædictis verbis: *Si omnibus placet*; & Patres more solito responderunt, *Placet.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu omnes repetentes deducunt, electionem ad clamorem populi factam, non valere; 6 *Conclu. sio proba. tur.* sed si hic canon secundus conferatur cum primo eiusdem Concilij, iuncta eius historia suprà relata, Patres nullo modo id statuere intendunt; in eo enim agitur de translatione Episcopi de vna Ecclesia ad aliam neutiquam admittenda, *cap. 1. de Clericis non resid.* vbi extat canon primus; non verò de electione per populum facta. Sed licèt hoc verum sit, & menti Patrum valdè consonum; quia tamen à compilatoribus primæ collectionis, & huius sextæ, sub titulo *de electione*, compilatus fuit canon hic ad probandum populi acclamationes in electionibus Episcoporum attendi non debere, ideò iuxta illorum mentem, & antiquorum receptam interpretationem illum exponemus. Sit conclusio: *Electio ad clamorem populi facta non subsistit.* Probatur *cap. 1. & 2. 62. dist. cap. miramur, 61. dist. cap. non est permittendum 6. cap. non licet 8. cap. nosse, 63. dist. cap. si ego 8. qu. 1. cap. si deinceps 16. qu. 7. cap. licet 15. cum sequenti, 18. qu. 1. cap. is qui opes*, iuncta Glossa, *verbo In iudicio, 17. qu. 4. cap. vnusquisque 20. qu. 4. cap. innotuit 20. §. multa, cap. querelam 24. cap. quod sicut 28. cap. sacrosancta, cap. Massana, hoc tit. cap. tuæ fraternitati, de præbendis.* Synodus Nicæna *can.* 4. Laodicena *can.* 12. Parisiensis 1. *can.* 8. Bracharensis 2. *can.* 1. & alij congesti ab Iuone *part. 15. Decreti*, Antonio August. *in epitome, lib. 4. tit.* 4. Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Acuña, & Ioannes Dartis *in dicta 63. distinct.* Barbosa *de potest. Episcopi 1. part. tit. 1. cap. 3.* Lantdmeter *lib. 1. de veteri clerico, cap.* 26. Bellarminus *tom. 1. tit. de clericis, lib. 1. cap. 7.* Ambianas *ad Tertull. cap. 29. obseru. 2.* Coqueus *in Morneum, fol. 313. tom. 1.* Boetius Epon. *tom. 1. quæst. heroic. tit. de Regalib. quæst. 89.* Iulius Lauorus *de elect. tit. 4. cap. 4.*

*cap.*4. Petrus Gregorius *eod. tract. cap.* 5. Pamelius *ad D. Cyprianum epist.*68. Coriolanus *in Breuiario, anno* 71. Sanderus *de visibili monarchia, lib.*1. *cap.*8. Franciscus Hallier. *de sacris electionibus sect.* 1. *cap.*3. *§.* 3. Quintanaduenas *lib.*3. *Ecclesiast. in principio*, Menardus *ad D. Gregorium*, *fol.*302. Herodius *lib.*1. *Pandect. tit.*4. *cap.* 19. Turrianus *in notis paruis ad lib.* 8. *constit. Clementis*, *cap.*2. Vasquez *tom.*3. *in* 3. *part. disput.*244. *cap.*5. Diana *part.*10. *tract.*1. *resol.*3. Michael Roussclius *lib.*2. *histor. Pontif. iurisdict. cap.* 1. Dartis *de beneficijs*, *sect.*6. *fol.*37. Petauius *de hierarchia lib.*1. *cap.*18. Chopinus *de sacra polit. lib.*1. *tit.*1. *num.* 4. Notator Capitularium Caroli *verbo Episcopus*, Ferrarius *de veteri acclamandi ritu*, *lib.*2. *cap.*3. Mancinus *lib.* 1. *de triplici iure*, *cap.* 30. Cochier *in face hist. centur.*2 *cap.*11. Cellotius *de hierarch. obser.*4. *cap.*17. *per totum*, Balluzius *in notis ad Concil. Mousspeliense*, *fol.* 33.

7 Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti ratiocinio: Nihil magis congruum est rationi, & disciplinæ Ecclesiasticæ consentaneum, quàm vt Episcopi à populis eligantur, & vt eorum acclamationes in electionibus attendantur; quod probatur primò. Nam populorum maximè interest eligere à quo regantur, ne improbi Prælati commixtione maculentur: sed quod ad omnes spectat, ab omnibus debet approbari, regula *Quod omnes*, *de regulis iuris in* 6. igitur Prælati electio à populis fieri debet: vnde toties statutum legimus, ne populo inuito detur Episcopus, *cap. nullus*, 61. *dist. cap. illud*, *dist.*23. *cap. fortè*, 63. *dist.* Secundò probatur; nam si populus eligat Episcopos, viri integri, fide præstantes, moribus incorrupti Ecclesijs præficientur; siquidem tunc licebit omnibus crimina, aut criminum suspiciones eligendo obijcere. D. Cyprianus *lib.* 1. *epist.*4. *Vt plebe præsente, vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur.* Quam rationem expressit Alexander Seuerus, referente Lampridio *in eius vita*, his verbis: *Vbi aliquos Imperator Alexander Seuerus voluisset vel Rectores prouincijs dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores, id est Rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; & si non probaret, subiret pœnam capitis: dicebatque graue esse, cùm id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotibus, qui ordinandi sunt, non fieri in prouinciarum Rectoribus.* Sed hunc generalem morem eligendi Prælatos à proprijs populis, authoritatibus diuersarum nationum illustremus. Apud Hebræos, etiamsi hæreditaria esset sacerdotij dignitas, aliqui tamen sacerdotes electi fuerunt à populo, vt de Iuda, & Ionatha refert Iosephus *lib.* 12. *antiquit. cap.*17. & *lib.*13. *cap.*8. & 19. Idem obseruasse Ægyptios refert Heliodorus *in Ethiopica historia*. Apud Romanos satis notum est, præcipuas sacerdotij dignitates popularis electionis fuisse, vt Pontificis Maximi, qui in Comitijs Tribunitijs eligebatur: Regis sacrificuli, qui in Centuriatis: Flaminum, qui in Curiatis creabantur. Cicero 2. *de lege Agrar.* Liuius *lib.*5. *decade* 3. *in initio*, Carolus Sigonius *lib.* 1. *de antiq. iure*, *cap.*19. Sed ad tempora nostræ legis gratiæ perueniamus. Et in Ecclesia Orientali prædictum morem obseruatum fuisse, constat ex Concilio Nicæno *in epist. ad Ecclesias Ægypti, & Pentapol.* quæ extat apud Socr. *lib.* 1. *histor. Eccles.* & in Ecclesia Africana, ex D. August. *epist.* 110. aliàs 120. vbi referuntur populi acclamationes in actis ordinationis Eradij, Augustino ipsum populo proponente, vt sibi succederet, & à populo acclamatum esse: *Trigesies sexies Deo gratias Christo; laudes exaudi Christe. Augustino ita dictum est: Tredecies te Patrem, te Episcopum. Dictum est octies, Dignus est, iustus est. Dictum est vicies, Benè meritus, benè dignus.* Ex Concilio Africano *can.*45. ex Metaphraste *in vita S. Eutichij*, *cap.*19. apud Surium *die* 6. *Aprilis*; vbi in ordinatione S. Eutichij Patriarchæ Constantinop. de populo refertur, omnes vno animo, eademque mente, & coniunctis suffragijs, atque vna voce, antè tempus proclamasse, *dignus est*. Varijs exemplis probat Menardus *ad D. Gregorij sacrament. fol.* 303. In Hispania facilius hic mos probatur ex Concilio Toletano relato *in cap. qui in aliquo* 5. *dist.* 51. Barchinonensi *can.*3. *Duobus aut tribus, qui tamen digni sint, quos consensus Cleri & plebis selegerit.* Isidorus *lib.* 2. *de Eccles. offic.* ex celebri Hormisdæ Pontificis epistola 4. *cap.* 2. ad Episcopos Hispaniæ: *Istam in sacerdotibus ordinandis seruet electionem, vt in graui murmure populorum diuinum credatur esse iudicium; ibi enim Deus, vbi simplex sine prauitate consensus.* In Ecclesia Gallicana etiam populum elegisse Prælatos, patet ex Concilio Valent. 3. *can.*7. Leone I. *epist.* 3. *ad Episcop. Vien.* Concilio Aurelian. 1. *can.* 7. Aurelian. 2. *can.*6. Aurel. 5. *can.*11. Cabilon. *cap.* 10. Parisiensi *can.* 8. ibi: *Nullus ciuibus inuitis ordinetur Episcopus, nisi quem populi, & clericorum electio plenissima quæsierit voluntate.* Aurelian. 3. *can.*3. ibi: *De comprouincialibus ordinandis cum consensu Metropolitani, Cleri & ciuium, iuxta priorum Canonum statuta voluntas & electio requiratur.* In Anglia etiam hoc obseruatum fuisse facilè constat ex Concilio Aruern. *can.*2. ibi: *Episcopatum desiderans electione Clericorum, vel ciuium Pontifex ordinetur.* Tandem in Italia, & ipsa vrbe Romana populum elegisse Episcopo, liquet ex Synodo Romana sub Gregorio VII. *can.*6. *Clerus & populus remota omni sæculari ambitione, timore, & gratia, & Apostolicæ Sedis, vel Metropolitanæ consensu, Pastorem sibi secundùm Deum eligat.* Vnde Gregorius Magnus noluit confirmare Constantinum, quem Clerus Sedi Mediolanensi præfecerat, antequam populi comitijs approbaretur, referente Roussclio *vbi supra*, *cap.* 1. *dist.*62. *cap. vota*, 63. *dist.* Idem de alijs referunt Theodoretus *lib.*1. *cap.*9. Herbertus *obseru.*2. Gregorius Nazianzenus *orat.*11. *de S. Athanasio*, ex Hieronymo 1. *aduersus Iouin.* Leone *epist.*87. *seu* 89. quos refert Iacobus Gothof. *in l.*49. *C. Theodos. de decur.* ergo non rectè, nec iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam in præsenti asseritur Episcoporum electionem populis non esse committendam, neque eorum acclamationes attendendas.

8 Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius vera expositione, & prædictæ difficultatis solutione præmittendum est, iuxta temporum varietatem, immò & pro regionum diuersitate, variam etiam fuisse electionum Episcoporum formam, vt vltra suprà relatos fusè probant Petrus Marcha *lib.*8. *concord. Sacerd. & Imperij*, *per totum*, Michael Roussclius, seu vt veriùs credo, idem Petrus Marcha *lib.*2. *histor. Pontif. iurisdict. cap.*5. 6. & 7. Dadinus Altesserra *de Ducibus*, *cap.*7. idem *in cap. cùm inter* 18. *hoc tit.* Franc. Florens *ad hunc tit.* I. Dartis *de beneficijs sectione* 3. *cap.*1 & *cap.*12. & 13. Primis enim Ecclesiæ temporibus Apostoli ipsos Episcopos eligebant, & designabant; sed illis in cœlum elatis, successit secundùm tempus, in quo Episcopi comprouinciales, Metropolitanos, & Episcopos eligebant cum testimonio atque consensu Cleri & populi. Anacletus Pontifex, qui floruit per annos 102. relatus *in cap. finali*, 79. *dist.* quam electionis formam firmarunt eius successores, quorum epistolæ extant *in cap. in nomine*, 23. *dist. cap. plebs*, *cum sequentib.* 63. *dist.* ad quod tempus referendus est D. Cyprianus *lib.*4. *epist.*2. vbi de Cornelio inquit: *Factus est à pluribus collegis nostris, qui tunc in vrbe Roma aderant: factus est de Dei, & Christi eius iudicio, de clericorum ferè omnium testimonio.* Adeò hæc forma eo æuo obseruabatur, vt plebi inuitæ non daretur Episcopus; non quia Episcopi comprouinciales tenerentur à populo postulatum consecrare, *cap. nosse*, 63. *dist. can.*1. & 2. *collect. Martini Brachar.* immò si quem petijsset populus contra statuta canonum, reijciebatur, & denuò conuocabantur Clerus & populus, *cap. plebe*, 63. *dist.* si verò nec tunc in vnum conuenissent, quem Archiepiscopus eligebat, is pro Episcopo habebatur, vt probat Pamelius *ad D. Cyprianum epist.*68. vnde manifestè depromitur, populum in electionibus Episcoporum adfuisse ex permissione Ecclesiæ, vt eo præsente, vel detegerentur malorum crimina, vel bonorum merita prædicarentur; atque ita nemo ad Episcopatus apicem indignus accederet, *cap. Metropolitano*, 63. *dist.* non quia à iure diuino populo Episcoporum electio competeret, vt falsò existimabant Caluinus & Lutherus, quos refellit Bellarminus *lib.*1. *de cler. cap.* 7. Posteà verò ius electionis in Occidente clero cum populi consensu communicatum fuit, vt probant Bellarminus *d. cap.*7. Azor *lib.*3. *instit. cap.*28. *qu.*4. ita vt electio fieret per Clerum populo annuente, & consentiente, non verò suffragante. Hinc apparet, quomodo accipiendum sit quod Patres Ecclesiæ docent, plures electos fuisse à populo, vt D. Cyprianus *epist.*68. Nicolaus relatus *in cap. Episcopos*, 63. *dist.* D. Hieronymus *in cap. licèt* 8. *qu.*1. quem electionis modum vsitatum legimus in Africa, vt constat ex electione Eradij successoris D. Augustini, vt constat ex eius epistola 120. In Græcia, vt liquet ex Diuo Chrysostomo *lib.*3. *de*

Impugnatur tradita assertio.

De electione Episcoporum.

de sacerdot. In Hispania ex epistola 68. D. Cypriani. In Gallia, ex epistola Cœlestini Papæ II. & alijs congestis à Petro Marcha *dicto lib. 8. per totum*. Sed hoc ius electionis penes populum residens, translatum fuit in Principem, à Sedeque Apostolica concessum fuit Regibus, vt in suis Regnis Episcopos eligerent. De Christianissimis Regibus Galliæ constat *ex cap. Adrianus*, cum sequentibus, *63. dist.* plura Duarenus *lib. 5. de sacris Ecclesi. cap. 1.* Baronius *anno 816.* Filesacus *de authoritate Episcopi, fol. 75.* De inuictissimis nostris Hispaniæ Monarchis, *ex cap. cùm longè, 63. dist.* & varijs Romanæ Sedis priuilegijs, quæ referunt Boetius Epon. *tom. 1. quæstionum, tit. de Regalibus, num. 163.* Culmus & calamus extant apud Præceptorem meum Illustrissimum D. Franciscum Ramos *in memoriali ad Alexandrum VII. pro Episcopatibus Lusitaniæ, proposit. 1. fol. 28.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 4. num. 30.*

9 Prosequitur temporum series. Successit tertium tempus, in quo Episcopi eligebantur à Canonicis ipsius Ecclesiæ, & religiosis ipsius ciuitatis, *cap. pro obeuntibus 35. 63. dist.* sed statim electio Episcoporum ad Capitulum propriæ Ecclesiæ fuit deuoluta, *cap. cùm terra 14. cap. cùm inter 18. cap. cùm in Ecclesia 31. cap. quia propter 42. cap. Cumana 50. cap. in Genesi 51. de elect. cap. cùm in Ecclesia, de causa possess.* vbi plura Primarius noster D. Ioannes de Balboa. Et hic electionis modus iuri communi consentaneus dicitur *in cap. 1. hoc tit.* & notauit Cironius *in præsenti*. Sed cùm Canonici ea eligendi facultate abuterentur, & ea eligendi forma plures seminaret discordias, ablata est ab illis facultas eligendi Episcopos, & R. Pontifici reseruata in regula 2. Cancellariæ; & licèt istæ reseruationes sublatæ fuissent in Concilio Basileensi, nihilominus in quamplurimis prouincijs Pontifex retinuit hanc eligendi potestatem. Nostri tamen inuictissimi Reges ex priuilegijs huic Regiæ Coronæ specialiter concessis obtinent ius præsentandi Episcopos in omnibus suis regnis, vt pro expositione legis primæ, *tit. 6. lib. 1. recopil.* referunt, & probant Balboa *vbi suprà*, Diana *d. part. 10. tract. 2. resolut. 70.* Salcedo *de lege polit. lib. 2. cap. 11.* innumeri laudati & congesti à Præceptore D. Francisco Ramos *vbi proximè*, Parexa *de instrum. edit. tom. 2. tract. 7. resolut. 9.* Ramirez de Prado *ad Luitprandum num. 97.*

10 Traditur decidendi ratio. Quibus ita prædictis, in medium afferamus iam rationes quibus moti fuerunt Patres Concilij Sardicensis, vt statuerent populi acclamationes in electionibus Episcoporum non esse attendendas. Et primam, præcipuamque deducamus ex illis verbis nostri textus, *præmio & mercede corrumpi*; ideò enim acclamationibus populi iudicium deferendum non est, quia facilè, magnaque cum leuitate mouetur pretio, & præmio corrumpitur. Horatius *lib. 1. epist. 19.*

Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis.

Vbi notauit Lembinus. Quare Tertullianus *in apologet. cap. 39.* pungit Ethnicos, quia pecunia populi suffragia sacerdotes emebant, vt eos ad sacerdotium eligerent: & Christianos è contrario laudat, dum de his ait, *Præsident probati quique seniores, non pretio, sed testimonio adepti*. Ethnici enim non solùm plura simul ambiebant sacerdotia, sed & numerata pecunia populi suffragia non minùs in sacerdotijs, quàm in alijs officijs redimebant, adeò vt apud ipsos reperirentur non solùm nummarij iudices, sed & sacerdotes. Seneca *lib. 1. de beneficijs, cap. vlt.* ibi: *Vt circa Consularia occupato Comitia, aut Sacerdotiorum candidato quæsturæ suffragator excideret*. Tertullianus *de spectaculis cap. 30. Vt talibus exultes, qui tibi Prætor, aut Consul, aut Quæstor, aut Sacerdos de sua liberalitate præstauit*. Alia adducit Grotius *in floribus ad legem primam, ff. ad leg. Iuliam de ambitu*. Vnde eueniebat, vt impares oneri ferendo eligerentur, cùm populus non attenderet quantùm valeret sacerdos, sed quantùm daret. Vt ergo simile in Ecclesia absurdum non contingeret, prohibitum fuit tot sacrorum canonum decretis, ne populi acclamationes in electionibus Episcoporum admitterentur, aut aliquis populi acclamatione eligeretur; immò si aliquis hoc modo Ecclesiam consequatur, communione laica priuetur, cum tot damna & incommoda ex his electionibus cognoscerentur, vt exemplis & historijs probat Lantdmeter. *lib. 1. de veteri monach. cap. 27.* Alias rationes huius decisionis omittimus, quia eas adduximus *in cap. 2. de consuet.*

11 Nec ratio dubitandi suprà adducta refragatur; verum enim est, populi consensu, & coram eo olim electos fuisse Episcopos, vt omnibus dicendi in electum esset facultas, & liceret vnicuique palam vitia & virtutes eligendi proferre: at vbi cœpit ambitio eligendorum animos clericorum ad dignitates properantium obsidere, & populos largitionibus ad suffragia danda corrumpere, necessaria fuit nostra prohibitio, ne indigni ad Episcopatus insulas peruenirent. Sed vtrum populus ipse olim eligeret, an verò tantùm consensum, & testimonium præstaret, dubium est apud Interpretes? Et populum ius electionis habuisse, docent Pamelius *ad D. Cyprianum epist. 68.* Vasquez *3. part. in tertiam, disp. 244. cap. 5.* Bellarminus, *lib. 1. de clericis, cap. 7.* pluribus relatis probat Michael Roussellus *in hist. Pontif. iurisdict. lib. 2. cap. 1. num. 10.* Diana *part. 10. tract. 1. resolut. 4.* Negant Andreas Duualius *de potestate Pontif. cap. 3. qu. 6.* Ambianas *ad Tertull. in Apolog. cap. 39. obseru. 2.* Lantdmeter. *lib. 9. de veteri clerico, cap. 27.* Quorum opinionem veriorem iudico, cùm textus suprà citati tantùm exigant consensum, aut præsentiam populi; non verò necessariò postulent populi electionem, vt suprà dixi. Et quia hanc quæstionem fusè examinat Diana *vbi suprà*, cuius opera præ manibus habentur, ideò in eius examine supersedeo. Manet ergo, populi consensum desideratum fuisse antiquitus in electionibus Prælatorum Ecclesiæ, vt attenderetur, non vt sequeretur, vt in electione Abbatis docetur *in cap. si quis monachus, 16. quæstione prima*. Dissoluitur dubitandi ratio.

Sed superiori assertioni primò aduersatur D. Cypriani testimonium *lib. 1. epist. 4.* in hæc verba: *Propter quod plebs obsequens præceptis dominicis, Deum metuens, à peccatore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdotis sacrificia miscere, quando ipsa maximam habet potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi; quod & ipsum videmus de diuina descendere potestate, vt sacerdos plebe præsente sub omnium oculis eligatur, & dignus atque idoneus publico iudicio ac testimonio probetur*. Ex quibus verbis apertè deducitur, populo competere ius eligendi Episcopos ab ipso iure diuino. Igitur per hoc Concilium hæc facultas auferri non potuit, & in contrarium statui, vt populi acclamationes in electionibus Episcoporum, contra iuris diuini regulas non attenderentur. Hoc, & alijs testimonijs moti impij Kimnitius, & Illyricus, ausi sunt affirmare electionem Episcoporum competere populo ab ipso iure diuino; quod & nostris temporibus quosdam Doctores Parisienses typis dedisse referunt Diana *d. part. 10. tract. 1. resolut. 8.* Petauius *de hierarchia lib. 1. cap. 13.* Sed eos refellunt feliciter Bellarminus *lib. 1. de clericis, cap. 7.* Bouerius *contra remp. Marci Antonij de Dominicis, lib. 3. cap. 3. per totum*, qui respondit, D. Cyprianum nullo modo asserere, hoc ius electionis populo à iure diuino competere, sed tantùm ex auctoritate diuina descendere; id est, ex exemplo diuino ex sacra Scriptura deprompto, instar cuius ait D. Cyprianus, debere fieri electionem: nam probare volens hoc descendere ex diuina auctoritate, adducit tria exempla, videlicet Eleazari, qui vt refertur *Numerorum cap. 20.* coram populo ordinatus fuit; & similiter Mathiæ, & Septem Diaconorum, de quibus *actuum Apostol. cap. 1. & 6.* Sed exempla ex sacra Scriptura petita non inducunt ius diuinum; sed præcepta Dei sunt, quæ hoc statuunt. Amplius, etsi admitteremus verba illa, *ex auctoritate diuina*, accipi pro præcepto; tamen adhuc Sanctus non concludit populum eligere debere, sed tantùm testimonium perhibere posse, quod illius Sancti æuo in Ecclesia obseruatum fuisse, iam suprà retulimus. 12 Exponitur D. Cypriani locus.

Secundo refragatur textus *in can. 10. Concilij Cabilonensis*, in illis verbis: *Nullus ciuibus inuitis ordinetur Episcopus, nisi quem populi & clericorum electio plenissima quæsierit voluntate*. Ex quibus verbis expressè constat, electionem Episcopi competere populo simul & Clero. Igitur, sicut Clero competit ius, non solùm ferendi testimonium, verum etiam eligendi, ita similiter populo. Pro cuius canonis expositione dicendum est, populum nullo modo elegisse Episcopos, si propriè, & strictè electionem accipiamus; sed tantùm illi interfuisse, vt proponeret, & postularet, testimoniumque perhiberet de vita & meritis ipsius. Et licèt in dicto Canone Concilij Cabilon. & alijs referatur, populum elegisse, verbum *electio*, respectu Cleri propriè sumitur; respectu verò plebis impropriè, & diuersimode: sicut etiam, dum 13 Intelligitur Cabil. Concilium can. 10.

dum in sacris litteris legimus, Pilatum, Turbas, Sacerdotes, & Milites Christum cruci affixisse, non intelligitur, omnes eodem modo ipsum crucifixisse: sic etiam *in d. can.* 10. accipimus Clerum & populum interfuisse electioni Episcopi, sed non eodem modo, immò diuerso, videlicet Clerus eligendo, populus electioni consentiendo. Quo modo accipiendi sunt textus in ratione dubitandi adducti, qui sigillatim expendi possunt.

C A P V T III.

Gregorius *a* Magnus *Anthemio Subdiacono Campaniæ.*

POstquam is qui ad Episcopatum *b* Surentinæ ciuitatis electus fuerat, aptus nobis visus non est, Amandum Presbyterum Oratorij sancti Seuerini, quod in castro Luculano situm est, elegerunt. Eapropter experientiæ tuæ præcipimus, vt eundem Presbyterum, excusatione postposita, sub omni ad nos studeas festinatione transmittere, quatenus petentium desideria cum Christi auxilio, si nihil est quod eum impediat, impleantur. Cuius vita, vel actus, quia meliùs possunt illic, vbi diù est conuersatus, agnosci, curæ tuæ sit cum fratre, & Coepiscopo nostro *c* Fortunato de eo diligenter inquirere: & si nulla sint quæ ad sacrum Ordinem obsistere valeant, ad nos debet omni postposita tarditate transmitti.

N O T Æ.

1 a GRegorius.] Perperam in Decretalibus tribuitur hæc decisio Gregorio III. vel Gregorio IX. cùm desumpta sit ex regestro epistolarum Gregorij Magni *lib.* 8. *epist.* 18. ad Anthemium Subdiaconum missa. De ipso Gregorio egi *in cap.* 2. *de constit.* & *cap.* 1. *de consuetud.* Ex ipsa epistola ita restituo nostrum textum, qui etiam reperitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11.

2 Surentum vbi. b *Surentinæ.*] Surentina ciuitas est in Campania, *Sorrento*, vel *Surriento*, nunc dicta. Habet Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis, cuius Præsul Rosarius subscripsit in prima Synodo Romana sub Symmacho celebrata. Carolus à S. Paulo *in Geographia sacra*, *fol.* 54. posteà Archiepiscopali dignitate decorata fuit, vt constat *ex cap. constitutis* 45. *de testibus.*

3 c *Fortunato.*] Archiepiscopo Neapolitano, de quo vide dicta *in cap.* 2. *de constitutionibus.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio probatur. EX hac decretali epistola sequentem deducunt Doctores assertionem: *Electio canonicè facta debet confirmari; & superior confirmans inquiret de vita electi, vbi conuersatus est.* Probant textus *in cap. illud*, 23 *dist. cap. priusquam*, 28. *dist. cap. de Petro*, 47. *dist. cap. nosti* 9. *cap. suffraganei* 11. *cap. transmissa* 15. *cap. nihil est* 44. *cap. cùm inter*, *hoc tit. cap. quàm sit*, *cap. cupientes*, *cap. si confirmationem*, *cap. cùm constitutionem*, §. *final. cap. vt circa* 4. §. *quamuis*, *cap. ab eo* 31. *hoc tit. in* 6. *cap. cùm dilecti*, *de consuetudine*, *cap. licèt*, *de officio Legati*, *cap. cùm iam dudum*, *de præbendis*, *cap. qua fronte*, *de appellat. cap. ad probandum*, *de re iudic.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *hic*, Petrus Gregorius *de elect. cap.* 19. Antonius Chucus *lib.* 4. *instit. tit.* 5. Iulius Lauorus *de elect. cap.* 15. Tamburinus *de iure Abbatum disput.* 6. Rousselius *lib.* 2. *histor. Pontif. cap.* 2. *per totum*, Hallier. *de hierarchia*, *fol.* 728. Garcia *tomo* 2. *polit. regul. fol.* 127. Diana *part.* 12. *tractat.* 1. *resolut.* 58. Barbosa *de potestate Episcopi*, 1. *part. tit.* 1. *cap.* 4. & *voto* 35. & 36. Dartis *de beneficijs*, *sect.* 6. *cap.* 1. Tondutus *tom.* 3. *var. cap.* 125.

5 Impugnatur assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam cùm electio vnanimiter, & canonicè est celebrata, confirmatio nihil operatur: ergo superfluè in nostro textu desideratur. Probatur antecedens: nam confirmatio in forma communi facta, non plus iuris tribuit actui præter id, quod iam habebat, *cap.* 1. *cùm vulgatis*, *de confirmat. vtili*: ergo confirmatio, de qua in nostro textu, nihil operatur. Accedit, nam plerumque electio ipsa continet in se confirmationem. Glossa *in cap.* 1. *verbo Prouisionem*, & *in cap. vt circa*, *verbo Electione*, *de elect. lib.* 6. Nicolaus Milis *verbo Electio*, *qu.* 1. Compostellanus *in cap. inter canonicos*, *hoc tit.* igitur indistinctè verum non est, in omni electione confirmationem desiderari. Deinde contra eam partem assertionis, vbi docetur electi inquisitionem faciendam esse in loco, vbi conuersatus est, obstat; nam talis inquisitio ad confirmandam electionem debet fieri, vbi electio celebrata est, *cap. scriptum*, §. *finali*, *de elect. cap. finali*, *eod. tit. lib.* 6. ergo non rectè hic asserimus, inquisitionem ad confirmationem faciendam esse, vbi conuersatus est.

Adhuc tamen præsens assertio defensanda est, videlicet electionem factam canonicè, esse confirmandam à superiore ipsorum eligentium: ad cuius expositionem sciendum est, electionem canonicè celebratam, & in scripturam redactam, & ab ipso electo acceptatam (eius enim consensus peti debet antè omnia, *cap. cupientes*, *in principio*, §. *cæterùm*, *hoc tit. lib.* 6.) confirmari debere ab ijs, quibus competit potestas confirmandi; & olim plerumque fiebat in Concilijs ad id peculiariter congregatis, vt fusè probat Petrus Marcha *lib.* 6. *concordiæ*, *cap.* 3. Posteà ea disciplina viguit, vt si electio esset Episcopi, à Metropolitano, *cap. cùm dilecti* 64. *de elect.* si Metropolitani, à Patriarcha, *cap. quia*, 63. *dist.* si Patriarchæ, à Pontifice fieret, *cap. scriptum*, *hoc tit.* latè cum temporum varietate & distinctione illustrat Rousselius *dicto lib.* 2. *cap.* 2. *per totum*, nisi talis confirmatio peculiariter Summo Pontifici reseruata fuerit, *cap. nihil est* 44. *hoc tit.* vt confirmatio Archiepiscopi Capuani, *cap. cùm nobis*, *hoc tit.* Rhemensis Synodus *apud Sanctum Medardum in causa Hincmari*: sicut etiam confirmatio Imperatoris, *cap. venerabilem*, 34. *hoc tit.* Pontifex autem Romanus cùm superiorem non agnoscat, non habet à quo confirmetur, *cap.* 1. 23. *dist.* Si electio sit ad beneficia inferiora, confirmat Episcopus diœcesanus, ad quem institutio, & destitutio spectat, *cap. nullus* 16. *qu.* 7. & defuncto Episcopo, Capitulum, Sede vacante, *cap. cùm olim* 14. *de maiorit. & obed. cap.* 1. *ne sede vacante*, *in* 6. Circa Abbatum electiones discrimen est constituendum inter exemptos immediatè subiectos R. Pontifici, & non exemptos: exempti confirmantur à R. Pontifice, vel eius Legato, *cap. si Abbatem*, *hoc tit. in* 6. Tamburinus & Garcia *vbi suprà*: non exempti ab Episcopo diœcesano, *cap.* 1. *de supplend. neglig.* Rectè in hac parte reprehendit Duarenum *lib.* 5. *de sacris Eccles. cap.* 2. I. Dartis *de beneficijs sect.* 6. *cap.* 1. eo quod existimauerit olim consecrationem non fuisse distinctam à confirmatione. 6 Confirmatio à quibus fiat.

Confirmatio petenda est ab ipso electo, vel eius electoribus, per se, vel per procuratorem: & si amicus electi petierit confirmationem, dum intra tempus à iure præscriptum electus ratam habuerit, confirmatio vtilis est. Barbosa *dicto cap.* 4. *num.* 4. Peti autem debet confirmatio intra tres menses, alioquin à iure per electionem quæsito cadit electus, nec opus est sententia, sed vacat Sedes, & secundæ electioni locus fit, *cap. quoniam*, 75. *dist. cap. quoniam*, 100. *dist.* vbi Ioann. Dartis, *cap. si Episcopus*, *de supplenda neglig.* Nisi legitimum adsit impedimentum eam non petendi, *cap. quàm sit*, *hoc tit.* In Cathedralibus verò, & Regularibus Ecclesijs, quæ à Sede Apost. confirmationem petunt, tempus hoc laxatum est à Nicolao Pontifice *in cap. cupientes*, *hoc tit. in* 6. ex rationibus, quas considerat Petrus Gregorius *d. cap.* 19. *num.* 9. Petita autem confirmatione à legitimo superiore, ipse, si non adest impedimentum, eam denegare non potest; est enim necessaria, & per eam non beneficium, sed debitum impendit, *cap. finali*, *de elect. in* 6. Iulius Lauorus *dicto cap.* 25. Debet tamen superior non temerè electionem confirmare, sed priùs electum dignum iudicare, 7 A quibus, & quomodo petatur.

dicare, vel per viam iudicij cum causæ cognitione sententia prolata, aut extraiudicialiter. Iul. Lauor. *d. cap. 25. num. 49.* Debet etiam prius inquirere de forma electionis, an sit canonicè celebrata; de persona etiam electi, an sit idonea; & si sint contradictores, qui aliqua opponant, debet peremptorium terminum præscribere illis, intra quem opposita probent; & si nemo eo ipso termino probauerit opposita, debet ex officio diligenter inquirere personam electi, eiusque mores, scientiam, ac vitam, *cap. cùm nobis, cap. nihil est 44. hoc tit.* Iulius Lauorus *vbi suprà, num. 57.* & si dignum inueniat, confirmare; si verò indignum, reijcere, *d. cap. cùm nobis*; aliàs ipse confirmator grauiter punitur, *cap. cùm inter, hoc tit. cap. prouida 44. eod. tit. lib. 6. cap. qua fronte, de appellat.*

8 Nec hæc confirmatio leuis momenti est, immò magnos præbet effectus, cùm per eam concilietur matrimonium inter electum & Ecclesiam, *cap. inter, de translat. Episcopi*: electus gradum episcopalem consequitur, ita vt administrationem bonorum Ecclesiæ consequatur, & quæ sunt iurisdictionis, vtpotè potestatem iudicandi, excommunicandi, corrigendi, à vassallis iuramenta accipiendi, instituendi in beneficijs propriæ diœcesis; non tamen quæ sunt maioris disquisitionis, Cuiacius *in cap. verùm, de foro compet.* nec quæ sunt ordinis, quæ tantùm per consecrationem acquiruntur, *cap. transmissa 15. cap. quod sicut, §. præterea, hoc tit. cap. quamuis, 78. distinct.* antè confirmationem verò electus se immiscere administrationi non potest, *d. cap. transmissa, cap. nosti 9. cap. qualiter 17. hoc tit. cap. cùm iam dudum, de præbendis.* Plura Franciscus Hallierius *de hierarch. iurisdict. fol. 728.* Illud enim discrimen versatur inter electionem & confirmationem, quod electio confert dignitatem in habitu, confirmatio verò in actu; electio ius præstat, confirmatio exercitium: vnde aduersùs electum accusator potest proponere accusationem sine pœna inscriptionis; post confirmationem verò contrarium obseruatur, *cap. super his 16. de accus.* & si antè confirmationem electus administrauerit, eo ipso priuatus est iure quæsito per electionem, *cap. auaritiæ 5. hoc tit. lib. 6.* latè probant Iulius Lauorus *d. cap. 45. num. 6.* Lotherius *lib. 2. de re benefic. cap. 13.* Intrusus enim censetur, qui ita se immiscet administrationi, & ideò redditur inhabilis ad eam dignitatem, *dicto cap. cùm iam dudum,* Tamburinus *de iure Abbat. tom. 1. disp. 7. qu. 1.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 4.* vnde tanquam propria authoritate inuadens Episcopatum, eo priuatur, *cap. eum qui, de præbendis*: excusatur tamen ab his pœnis, si cum eo dispensetur, *dicto cap. nosti, hoc tit.* si vnanimiter ab omni congregatione fuerint electi, & sint valdè remoti à Curia, ita vt facilè non possint confirmationem obtinere, dum non sint negligentes in ea petenda. Petrus Gregorius *vbi suprà, num. 6.* item Abbatissa electa à duabus partibus ex tribus monialium administrare potest, dummodò nihil alienet, aut moniales recipiat, *cap. indemnitatibus 43. §. si verò, de elect. in 6.* Lauorus suprà *num. 5.* & hodie Abbates, & alij Prælati regulares electi à Capitulo, seu Definitorio, ob priuilegia specialia Religionibus concessa, quæ referunt Garcia *vbi suprà,* Tamburinus *dict. tom. 1. disp. 6. qu. 2.*

Confirmationis effectus.

Quibus sic constitutis pro præsentis textus expositione, eius decisiua ratio ex eo prouenit; nam cùm electio ritè, & canonicè celebrata est, iustè confirmatio postulatur, iuxta illud Cassiodori *lib. 1. epist. 14. Libenter omnibus præbeamus assensum, quoties est iusta vox poscentium*: & cùm electus sine confirmatione administrare non possit, & Ecclesia defectu Pastoris plerumque grauia patiatur damna, *cap. cùm in cunctis, cap. ne pro defectu, hoc tit.* ideò canonicè electus debet confirmari, vt sic Ecclesiæ deseruire possit, & ius quod per electionem tantùm in habitu habet, per confirmationem reducatur ad actum. Rectè ergo in præsenti textu statuit Gregorius confirmationem à superiore fieri debere, & cùm inquisitio fieri debeat de scientia, & moribus electi, & non aliundè congruentiùs fieri possit, quàm in loco, in quo conuersatus est, cùm præsumatur vicinum scire facta vicini, *cap. quosdam, de præsumpt.* notant Scipio Gentilis *de donat. inter, lib. 1. cap. 8.* ideò iubetur in nostro textu, inquisitionem ibi fieri debere. Faciunt ad rem Innocentij III. verba relata *in cap. scriptum, §. pro Apostolica, de electione,* ibi: *Quatenus super his & alijs inquirat diligentissimè veritatem de meritis electi, & postulati, apud Venetias, vbi nati sunt, & diutiùs conuersati. De studijs autem eligentium & postulantium, & omnibus generaliter, quæ causam possunt instruere, apud Constantinopolim, vbi huiusmodi electio & postulatio celebratæ fuerunt.* Et *in cap. cùm dilectus, de purgat. canonica,* ibi: *Vt tales ad purgationem admittantur personæ, quæ vicinæ sunt.* Et ad probationem morum ordinandi, in parochia vbi conuersatus est, inquisitio fit, vt latè probat Hallier. *de sacris electionib. fol. 59.* rectè ergo in præsenti iubetur inquisitionem fieri in eo loco, vbi electus est conuersatus. 9

Traditur ratio decidendi.

Nec obstat prima difficultas suprà allata; nam magnum discrimen adest inter confirmationem in forma communi factam, & in forma speciali. Quæ fit in forma communi, nihil actui addit, ex iuribus suprà adductis; quæ verò fit in forma speciali, multùm operatur: vnde cùm confirmatio electi fiat in forma speciali, cum causæ cognitione, & electi inquisitione, plures effectus operatur, quos suprà retuli. Nec augmentum difficultatis obstat; verum enim est, confirmationem non desiderari in ea electione, quæ fit à superiore, qui etiam eligendi habet facultatem: sed noster textus loquitur cùm electio fit ab inferiore; quo casu confirmatio petenda est à superiore. Nec obstat alia secunda difficultas, vbi dicebamus inquisitionem faciendam esse in loco electionis, non vbi electus conuersatus est; nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo inquiritur de viribus electionis; & inter eum casum, in quo inquiritur de vita, & scientia electi. Primo casu inquisitio est facienda in loco electionis: secundo verò casu in loco vbi conuersatus est. Primo casu procedunt textus suprà adducti, secundo verò casu textus noster. Docet latè Henricus Bohic. *in præsenti.* 10

Soluuntur difficultates.

C A P V T IV.

a Paschalis *Archiepiscopo* b *Panormitano.*

SIgnificasti, *c* frater charissime, *d* Regem, & Regni *e* maiores admiratione permotos, quòd Pallium tibi ab *f* Apocrisiarijs nostris tali *g* conditione *h* oblatum fuerit, si *i* sacramentum, quod à nobis scriptum detulerant, iurares. In Pallio frater quippe *i* plenitudo conceditur Pontificalis officij, quia iuxta Sedis Apostolicæ, & totius Europæ consuetudinem, antè acceptum Pallium Metropolitanis minimè licet, aut Episcopos *k* consecrare, aut Synodum celebrare. Imitentur in hac causa Dominum IESVM CHRISTVM; cùm enim Dominus IESVS, vt Dominus, ouium suarum curam Simoni Petro committeret, conditionem posuit dicens: Si diligis *l* me, Simon Petre, pasce oues meas. Si conscientiarum factor & cognitor conditione hac vsus est, nec semel tantùm, sed & secundò, & vsque ad contristationem; qua nos sollicitudine, qua prouisione oportet tantam Ecclesiæ prælationem, tantam Christi ouium curam imponere fratribus, quorum conscientias non videmus; illis maximè, quos nullo vsu nouimus, quorum dilectionem penitus ignoramus? Aiunt omne iusiurandum in Euangelio à Domino Deo esse prohibitum, nec ab Apostolis post Dominum, nec in Concilijs pòst inueniri posse statutum. Quid est ergo, quod idem Dominus subsequutus ait: Quod amplius est, à malo est? Hoc enim amplius vt exigamus, malum nos, illo permittente, compellit. Nonne malum est ab Ecclesiæ vnitate, à Sedis Apostolicæ obedientia resilire? Nonne malum est contra canonum statuta prorumpere, quod multi etiam post sacramentum præsti-

præstitum præsumpserunt? Nonne prædecessor tuus præter Romani Pontificis conscientiam damnauit Episcopum? Quibus hoc canonibus, quibus Concilijs legitur esse permissum? Quid super Episcoporum translationibus loquar, quæ apud vos non authoritate Apostolica, sed [m] nutu Regio præsumuntur? Propter hæc mala, & alia euitanda, huiusmodi iuramentum exigitur. Cur autem iuramentum Dominus prohibuit, Apostolus Iacobus manifestat, adijciens: Vt non sub iudicium incidatis, nec quisquam, sicut Beatus Augustinus exponit, assiduitate iurandi ad periurij consuetudinem dilabatur. Quapropter iuratione non vtatur, nisi necessitate, cùm pigros videt esse homines ad credendum quod eis vtile est credere, nisi iuratione firmetur. Hoc nimirum malo, hac necessitate compellimur iuramentum pro fide, pro obedientia, pro veritate requirere. Porrò pro auditorum diffidentia Apostolum P. iurasse, ipsius epistolæ protestantur. Aiunt Reges tui, in Concilijs statutum non inueniri: quasi Romanæ Ecclesiæ legem Concilia vlla præfixerint, cùm omnia Concilia per Ecclesiæ Romanæ authoritatem & facta sint, & robur acceperint, & in eorum statutis Romana patenter [n] excipiatur authoritas. *Et infra*: Possunt Apostolicam Sedem contemnere: possunt apud nos calcaneum eleuare: datum à Deo priuilegium euertere, vel auferre non possunt, quo Petro dictum est: Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & tibi dabo claues Regni cœlorum. Quibus tandem Conciliorum decretis dandi Pallij modus præscriptus est, & professionis vel obedientiæ ordo sancitus? Cùm igitur à Sede Apostolica vestræ insignia dignitatis exigitis, quæ à Beati Petri tantùm [o] corpore assumuntur, iustum est vt vos quoque Sedi Apostolicæ subiectionis debitæ signa soluatis, quæ vos cum Beato Petro, tanquam membra de membro habere, & catholici Capitis vnitatem seruare declarant, in quibus à prædecessoribus nostris ea est adhibita moderatio, vt nihil iniuriosum, nihil difficile sit appositum, quod non etiam præter exactionem nostram debeat ab omnibus Episcopis obseruari, qui sub Apostoli Petri & Pauli obedientia decreuerint in vnitate persistere. Nunquid non vltra vos [p] Daci consistunt? Et tamen eorum Metropolitani & idem iuramentum asserunt, & Legatos Apostolicæ Sedis honorificè tractant, & in suis necessitatibus adiuuant, & Apostolorum limina per Legatos suos non tantùm per triennium, sed singulis [q] annis visitant.

NOTÆ.

1 a *PAschalis.*] Primusne, an secundus, sub lite est. Baronius *anno* 1102. Paschali II. tribuit hanc decisionem, qui Ecclesiam Romanam rexit ex anno 1100. vsque ad annum 1117. Baronium sequuntur & defendunt Piccolus 2. *parte hist. cap.* 17. P. Marcha *lib. 6. concord. cap. 7. ad fin.* mouentur eo argumento, quia in nostro textu fit mentio Regis Siciliæ; & tamen temporibus Paschalis I. non erat in Sicilia Rex, vsquedum Rogerius coronatus fuit per annum 1117. igitur Paschalis II. author est huius decisionis. Contrarium tamen, videlicet Paschalis I. esse hanc decretalem, probant Vincentius Litara *in orat. de Primatu Ecclesiæ Panorm.* D. Rochus Pirro *tomo* 1. *Siciliæ, in notit. Ecclesiæ Panorm. fol. 77.* quorum opinio verior est. Contrariæ autem fundamento infrà satisfaciam. Paschalis iste I. Ecclesiam rexit ab anno 817. vsque ad annum 823. testantibus Baronio, Coriolano, & alijs. *Collocensi*, legendum esse, & ita ad Regnum Vngariæ referendum esse hanc decretalem, probat Franc. Florens *ad tit. de vsu Pallij*; sed vt Abbati Pirro consentiam, mouet id quod lego *in collect. hist.* quam Author inscripsit *Flores historiarum*, ibi: *Tempore Paschalis fuerunt Reges Siciliæ Rogerius & Bernardus fratres; & cùm misisset Paschalis Archiepiscopo Panormitano Pallium, & fidelitatis iuramentum exigeret, offendit ea res Archiepiscopum, & Reges, atque optimates regni: dicebant enim rem esse nouam, & habere speciem tyrannidis.*

2 b *Panormitano.*] Nec in hac parte conueniunt codices: alij legunt, *Colonensi*, alij *Toletano*, alij *Poloniensi*, vel *Polueriensi*. Sed retinenda est vulgaris lectura *Panormitano*, quia ita habetur in codice Vaticano, vbi se legisse testatur Alexander Renaldus, relatus à Pirro *vbi suprà, num. 6.*

3 c *Significasti.*] Huius textus seriem & historiam Baronius *d. anno* 1102. *num. 6.* ex eo petit, quod tertio anno sui Pontificatus Paschalis II. Concilium generale Romæ celebrauit, vt conciliaret Henricum Imperatorem; & cùm ipse comparere noluisset, immò antipapam introduceret, Patres Concilij eius schisma cum fautoribus damnarunt, fideique professionem fecerunt, atque obedientiam Pontifici promiserunt. Accidit eodem anno, vt ab Archiepiscopo Panormitano iuramentum obedientiæ Sedis Apostolicæ apocrisiarij exigerent; ille autem facere detrectauit: vnde eum Paschalis corripuit præsenti decisione, quam refert Baronius *prædicto anno, num. 6.* Eodem etiam anno, & ob eandem causam similem misit epistolam Paschalis II. Archiepiscopo Poloniæ, quam ex codice Vaticano transcripsit Baronius *d. anno, num. 8.* Sed hæc Baronij sententia admitti non potest: tum quia, vt suprà retuli, hæc decretalis non est Paschalis secundi, sed primi: tum quia si Archiepiscopus Panormitanus renuisset obedientiam præstare, ipsum incusaret, increparetque Romanus Pontifex, sed Regem Siciliæ, Regnique proceres arguit Pontifex: ergo quia Archiepiscopus non renuebat obedientiam præstare.

Hac igitur opinione omissa, placet Abbatis Rochi de Pirro sententia *vbi suprà*, qui refert electo nostro Paschali primo, Pseudopatriarcham Constantinopolitanum Legatos misisse ad ipsum Pontificem, quos tanquam turpissimæ legationis ministros reiecit: quare Præfecti Orientis, qui totam Siciliam regebant, desiderabant vt Siciliæ Præsules potiùs Patriarchæ Orientis quàm Romano Pontifici obedientiam præstarent; & si forsan à Romano Pontifice pallium peterent, fidei professionem facerent: quos Præfectos, & Regni Proceres arguit Paschalis, probans tam auctoritatibus sacræ Paginæ quàm exemplis Dacorum, ipsos mirari non debere ex eo quod Siciliæ Præsules fidem & obedientiam Romano Pontifici promittant. Sed hanc Abbatis Nertini sententiam improbat Franciscus Florens *ad tit. de author. & vsu pal.* & credit in præsenti referri epistolam Paschalis II. missam Colossensi Archiepiscopo, & ita eam ad Hungariam pertinere. Mouetur perdoctus vir, primò quia in ea referuntur depositiones, ac translationes Episcoporum, quæ in ea prouincia nutu Regio fiebant; quare Bella Rex Hungariæ concessit Alexandro III. vt absque authoritate & consilio eius, vel successorum suorum depositiones, seu translationes Episcoporum non faceret, vel fieri permitteret. Diploma Bellæ extat inter acta Alexandri III. & Federici I. emendatius quàm apud Baronium *ad annum* 1169. *num.* 40. & 41. Sed pro sententia Abbatis Nertini, quam amplexus sum, facit quod legitur *in collect. histor.* quam Author inscripsit, *Flores historiarum*, his verbis: *Tempore Paschalis fuerunt Reges Siciliæ Rogerius, & Bernardus fratres; & cùm misisset Paschalis Archiepiscopo Panormitano pallium, & fidelitatis iuramentum exigeret, offendit ea res Archiepiscopum, & Reges, atque Optimates Regni: dicebant enim rem esse nouam, & habere speciem tyrannidis.* Tota autem facti series facilè constabit, si huius Decretalis verba paraphrasticè percurramus.

4 Textum historia refertur.

d *Regem.*] Sed quomodo Rex memoratur in Sicilia tempore Paschalis primi, cuius æuo vsque ad annum 5
1129. quo inuasit illud regnum Rogerius, aut sub Sarracenis, aut sub Græcis erat tota Sicilia, vt probant Facelus *in historia Siciliæ, decade 2. lib. 2. anno* 812. Pirro *vbi suprà, num. 6.* De quo ergo Rege accipiendus est Paschalis in præsenti? Huius difficultatis neruum vt abscinderet Vincentius Litara, supponit Præfectos Siciliæ, qui pro Constantino Imperatore Siculam prouinciam administrabant, Regum nomine insignitos fuisse, & Præfectum Panormiæ inde Regem appellari, quod probat ex Nicephoro Gregora

lib.7.de Irene Imperatrice, vbi ait: *Magni autem Constantini temporibus Roficus locum & dignitatem Dapiferi, Peloponnesiacus Principis, Atticus & Athenarum)* scilicet Principes) *magni Ducis, Bœtiæ, & Thebarum magni Primicerij; magnæ verò insulæ Siciliæ Regis, alij demùm alia nomina obtinuerunt*. Id etiam probari potest ex D. Gregorio *lib.12.epist.32.*ibi: *Cæterùm super vexatione, de qua nos consulere voluisti, scimus quia à nullis vita Præsulum perturbari debet excessibus, quia valdè indignum est, vt hi throni Dei vocantur, aliqua motione à Regibus, vel subditis turbentur*. Et vt ad viciniora tempora Paschalis accedamus, de Carolo Magno, qui filium Regis Panormitani de sacro fonte leuauit, ita cecinit Gothefridus Viterbiensis.

Dum rate festina Regem vehit vnda marina,
Vrbe Panormita portum capit absque ruina,
Omne solum Siculi munera soluit ei.
Carolus hic Siculum recreat baptismate Regem,
Quem iubet Ecclesiæ Romanæ sumere legem.

Rectè ergo asserit Litara, in præsenti textu Regem accipi pro Præfecto Panormitano, eo nomine fungente. Regnum autem Siciliæ olim, tam in spiritualibus, quàm temporalibus ad Ecclesiæ Romanæ patrimonium spectasse constat *ex cap. ad Apostolicæ, de re iudic. lib.6. Clement. Pastoralis, eod.tit.* & probant Carolus Sigonius *de regno Italiæ lib.5.6.& 7.* Porellus *de præstantia Regis, cap.46.& 47.* pluribus relatis Solorz. *tom.1. lib.3. de iure Indiar. cap. 1.num.69.*

6 e *Regni Maiores.*] Proceres videlicet ciuitatis, maiores, illustriores, & nobiliores, *homines boni generis* dicuntur in lege Salica. Maiores personæ in legibus Burgundionum, dicuntur *optimates* communiter, de quibus aliqua adduxi *in cap.ex parte, de consuet.*

7 f *Apocrisiarijs.*] Apocrisiarij, vel apocrisarij sunt qui Ecclesiæ negotia gerunt, *nouella 6. Iustin.* qui dicuntur etiam Adresponsi *in nouella 25.cap. 1.* ibi: *Habeat item Adresponsum, seu Apocrisiarium*. Item capellani Pontificis, Hincmarus *epist. 3.* ibi: *Apocrisarius autem, quem nostri capellanum, vel palatij custodem appellant*. Pro Legatis etiam Ecclesiæ accipiuntur passim apud Scriptores posterioris ætatis. In præsenti textu capellani missi ad pallium tradendum, & iuramentum obedientiæ recipiendum, dicuntur Apocrisiarij. De illis & eorum munere plura adduxerunt Seuerinus Binius *in notis ad epist 2. Zephirini*, Bosquetus *ad Innocentium III.lib.3. epist.139.* Zerda *in aduers.cap.141.* Rosuerius *in Onomast.verbo Apocrisiarios*, I. Vossius *de vitijs sermonum lib.3. cap.1.* Petrus Pithœus *lib. 1.aduers.cap.12.*fusè & doctè Petrus Marcha *lib.5.concord. Sacerd.& Imper.cap.16. cum sequent.*

8 g *Tali conditione.*] Licèt superior non possit nouas addere conditiones, vel grauamina tempore collationis beneficij, aut inuestituræ, *cap.prohibemus, de censibus, cap.ne Dei, de simonia*; tamen quæ tacitè insunt, possunt exprimi, cùm quid noui non addant, vt in præsenti fidei possessio, & iuramentum obedientiæ in pallij susceptione. Eleganter Carnot. *epist.73. Quæ culpa est si exigitur quod debetur, & quod debetur, exhibetur.*

9 h *Oblatum.*] Non quia motu proprio Pontifex obtulisset, sed prius postulanti concessit. Pallium enim peti debet ab Archiepiscopis, *cap. prisca, 100.dist.*

10 i *Sacramentum.*] Tam in iure canonico, quàm Cæsareo, necnon apud bonæ notæ auctores iuramentum appellatur sacramentum, *cap.vidua, de regul.authent. sacramenta, Cod.si aduersus vendit.* probabimus *in cap.1. de ferijs.*

11 j *Plenitudo.*] *Cap.3.& finali, de authorit. & vsu pallij*, vbi dicemus.

12 k *Consecrare.*] *Cap.28.§.vlt.hoc tit.*notaui *in cap.suffraganeis, infrà eodem.*

13 l *Diligis me.*] *Ioannis cap.21.* D.Iacobus *epistola 5.* plerumque enim Romani Pontifices in suis decisionibus adstruendis & illustrandis vtuntur auctoritatibus sacræ Paginæ, vt *in cap.facientes, 86.dist.cap.error, 63.dist.cap.cùm secundum, cap.extirpandæ, de præb.* & passim in hoc volumine.

14 m *Natu regio.*] Eò enim audaciæ per ea tempora Græci Imperatores deuenerant, vt ipsi, & eorum Præfecti transferrent Episcopos de vna Ecclesia in aliam, vt refert Grethserus *in præfatione ad indicem Codini, fol.112.*ibi: *Imperator Græcorum Papa videretur, adeò licentiosè Metropolitanos, Archiepiscopos, Episcopos ponebat, ac deponebat arbitratu suo, & quasi pilas modò in hunc, modò in illum iactabat locum*. Ac Demetrius Clematianus *in responsis ad Cabasillam*, relatus ab eodem Grethsero, ait: *Imperator, vt communis in Ecclesijs sapientum Princeps, & re, & nomine Synodorum placitis præsidet, & auctoritatem ipsis largitur, Ecclesiasticas ordinationes disponit, & legem ponit vitæ atque officio eorum, qui altari inseruiunt; quin & iudicij Episcoporum, & clericorum, & electionum Ecclesiarum vacantium; promouet insuper à minori dignitate ad maiorem.*

n *Excipiatur authoritas.*] Grauis iam diu controuer- 15
sia fuit apud Iuris Doctores & Theologos, vtrum videlicet Romanus Pontifex sit infrà Concilium generale, illique subsit; an verò suprà ipsum? Et Concilio generali subesse docuerunt Duarenus *lib.8. de sacris Eccles.cap.11.in princip.* post Parisienses Theologos in Basileensibus & Constantiensibus decretis. P. Marcha *lib. 3. concord. cap.7. num.1.*memorat Gramondus *in Ludouico XII. lib.1.* temperatè disquirens Rousselius *lib.3.histor.iurisdict.cap.3.num. 10.& 16.* qui nituntur sequentibus fundamentis. Primò Ecclesia est corpus, in quo singuli fideles membra existunt: sed totum corpus maius est quacumque eius parte: igitur maius erit vno R.Pontifice, qui membrum est. Adducunt in comprobationem illud Hieronymi à Gratiano relatum *in cap.legimus, 93.distinct.* in illis verbis: *Si auctoritas quæritur orbis, maior est vrbe; id est Ecclesiæ vniuersalis, quàm Papæ*. Secundò Ecclesia vniuersalis dicitur mater omnium fidelium, iuxta illud Ecclesiastici *cap.24. Mater pulchræ dilectionis*: & Apostoli *ad Galat. cap.4. Illa autem quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ mater nostra est*. Ergo Pontifex filius Ecclesiæ dicitur: sed absurdum est, vt filius sit suprà matrem: ergo Ecclesia, quæ mater est, suprà Papam est, tanquam suprà filium. Fulcitur consequentia ex D. Bernardi testimonio *lib. 4. de consider. ad Eugenium, circa fin.* vbi Pontificem ita alloquitur: *Consideres autem super omnia sanctam Romanam Ecclesiam, cui Deo auctore praees, matrem esse, non dominam; te non dominum Episcoporum, sed vnum ex eis*. Tertiò ille superior est, ad quem in extremo casu reus iudicandus mittitur, vt patet in appellationibus, & probabo *in cap.7. de appellat.* Maius enim tribunal vltimum est: sed in extremo casu reus ad Ecclesiam remittitur, non ad Pontificem: ergo Ecclesia maior est Pontifice. Probatur minor ex verbo Christi Domini *Matthæi cap.18.* vbi inquit Petro, qui futurus erat Summus Pontifex: *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum*. Et post pauca: *Si te non audierit, dic Ecclesiæ; si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & Publicanus*. Ergo ex hoc testimonio apparet, à Petro ad Ecclesiam recurrendum esse, tanquam ad vltimum tribunal. Quod agnouerunt Innocentius IV. *in cap. ad Apostolicæ, de re iudic. lib.6.* vbi ait, quod si Federicus II. queratur, ab Ecclesia contra se, id est à Pontifice, iniustam esse prolatam sententiam, paratam esse eandem Ecclesiam accuratè, & de consilio Concilij satisfacere: & D. Augustinus *epist. 126.* dum querentibus Donatistis absolutum ab Episcopo Romano Melchiade Cecilianum, respondebat: *Si putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicauerunt, non bonos iudices fuisse, restabat adhuc plenarium vniuersæ Ecclesiæ Concilium, vbi etiam cum ipsis iudicibus causa posset agitari, vt si malè iudicasse conuicti essent, eorum sententia solueretur*. Vbi ex serie totius epistolæ constat, post sententiam Melchiadis Papæ, Episcopum Arelatensem eandem causam iterum iudicasse. Et ita sæpè sæpius legimus ad futurum Concilium appellatum, vt de D. Ioanne Chrysostomo referunt Nicephorus *lib.6. cap.15* Sozomenus *lib. 8. cap. 17.* Similiter à Pontifice ad futurum Concilium appellasse Gualterum Pictauiensem Episcopum, refert D. Antoninus, & ex eo Rousselius *lib.3. histor. Pontif.iurisdict.cap.3. num.10.* qui idem de Philippo Pulchro Galliæ Rege narrat. Quartò id expressè definitum legimus in Concilio Constantiensi generali *sess.5.§. Et primò*, his verbis: *Hæc sancta Synodus Constantiensis generale Concilium faciens, &c. Et primò declarat, quod ipsa Synodus in Spiritu Sancto congregata, legitimè generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam Militantem repræsentans, potestatem à Christo immediatè habet, cui quilibet cuiuscumque status, vel dignitatis, etsi Papalis existat, obedire tenetur in his quæ pertinent ad Fidem, & extirpationem dicti schismatis, & reformationem generalem Ecclesiæ Dei, in capite & in membris*. Quod confirmauit Martinus V. in sua bulla, quæ extat inter acta vltimæ sessionis,

sionis, per illa verba: *Credendum est, & approbandum, quod in fauorem Fidei, & salutem animarum Concilium Constantiense vniuersalem Ecclesiam repræsentans approbauit, & approbat.* Ergo quia agnouit Martinus Concilium esse suprà Pontificem. Quod posteà confirmatum fuit ijsdem verbis in Concilio Basileensi *sessione* 33. Deinde in Concilio Sinuessano Marcellinus Papa depositus fuit, vt in eius actis refertur: & epistolam Leonis Papæ Episcopi in Concilio Chalcedonensi congregati examinarunt, vt refert Euagrius *lib.* 2. *hist. Eccles. cap.* 18. & ipse gloriatur, epistolam suam à Concilio fuisse approbatam: & Liberius Papa, quem Imperator Constantius deposuit, vt simul cum Felice Ecclesiam regeret, iussit Concilium Smirnense, litteris datis ad Felicem, vt refert Sozomenus *lib.* 4. *histor. cap.* 24. Tandem facit textus *in cap. sanè, versic. Romanorum*, 24. *quæst.* 2. vbi Dioscorus Romanorum Papa etiam post mortem ab Ecclesia damnatus fuit: ergo quia Concilium est suprà Pontificem.

16 Contrariis sententia probatur. Verùm contrariam sententiam, videlicet Pontificem esse suprà Concilium, non econtrà, & Summum Pontificem esse caput totius Ecclesiæ, & potestatem illam à Deo D. Petro concessam immediatè in Pontificis persona radicari, & ideò Concilium in eum nullam iurisdictionem exercere posse, docuerunt D. Thomas *in* 4. *dist.* 19. & D. Bonauentura, Paludanus, & alij, Caietanus *in tract. de comparat. Papæ, & Concil.* Albertus Pighius *de Hierarch. Ecclesiast.* Nicolaus Anderus *lib.* 7. *de visibili monarch. pag.* 540. Turrisceremata *lib.* 2. *summæ de Ecclesia, cap.* 93. & 104. Campegius *in tract. de Romano Pont. cap.* 22. *cum seq.* Nauarrus *lib.* 1. *consil. tit. de constit. consil.* 1. *num.* 4. Carrier. *tomo* 2. *ff. Fidei, tit.* 38. *de Concilijs, qu.* 10. Baronius *anno* 33. *num.* 17. & *anno* 39. *num.* 7. & *anno* 51. *num.* 12. Franciscus Turrianus in tribus libris, quos de hac quæstione scripsit, Martha *de iurisdict.* 3. *parte, cap.* 17. Salas *de legibus, quæst.* 95. *tract.* 14. *disp.* 8. *sect.* 14. *num.* 70. Valenzuela *in monit. contra Venetos, cap.* 6. *per totum*, Theophilus Raynaudus *tomo* 10. *in corona aurea Rom. Pont. veritate* 6. *in fine*, Anonymus, qui notas scripsit ad constitutionem Eugenij IV. quæ extat *tomo* 35. *Conciliorum Regiæ editionis, pag.* 535. Grauina *de catholicis præscript. tomo* 4. *parte* 2. *disput.* 1. *art. vlt. dubio* 1. Victoria *in relectione de potestate Papæ*, Canus *lib.* 6. *de locis Theolog. cap.* 1. Bellarminus *tomo* 1. *controuers. lib.* 4. *de Rom. Pont. cap.* 1. Suarez *de Fide, disput.* 5. *sect.* 8. Caietanus *de potestate Papæ*, 2. *parte, cap.* 13. *cum seq.* Carranza *in Summa Conciliorum, controu.* 3. Barbosa *in præsenti, & de iure ecclesiastico lib.* 1. *cap.* 2. *ex num.* 38. & *in dicto cap. ad Apostolicæ*, Valentia *tomo* 3. *controuers. quæst.* 1. *puncto* 7. §. 4. Dominicus Bañez 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 10. *dubit.* 2. Thomas Bozius *de signis Ecclesiæ, libro* 16. *cap.* 8. & *libro* 18. *cap.* 6. & post nostros Salmanticenses Diana *in peculiari tract. de hac re edito*, qui est primus in appendice partis vndecimæ, Solorzanus *tomo* 1. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 37. Duualius Professor Sorbonicus *in tractatu de Pontifice*, 2. *part. quæst.* 1. Ioannes Leycet *de auctoritate Pontificis, libro* 2. *per totum*, Brunus Chassaing *de priuilegijs regul. parte* 1. *tract.* 1. *proposit.* 2. Quorum sententia probatur ex sequentibus Iuris fundamentis: nam Pontifex est Vicarius Christi, *cap. omnes*, 22. *distinct.* & Ecclesia Romana mater est & magistra fidei, vt probaui *in cap.* 1. *de summa Trinit.* sed esset absurdum, vt mater filijs subesset: igitur absurdum est dicere Pontificem Romanum Concilium subesse. Facit textus *in cap. ita dominus*, 19. *dist.* Deinde quia prima Sedes à nemine iudicatur, *cap. nemo, cap. aliorum, cap. facta* 9. *quæst.* 3. *extrauaganti Vnam sanctam, de maiorit. & obed.* plura Antonius August. *in epit. lib.* 1. *tit.* 13. Petrus Marcha *tom.* 1. *concord. lib.* 11. *per totum*, Coriolanus *in breuiario, anno* 1150. & 1155. Vnde non ab eo ad Concilium appellatur, *cap. cuncta* 9. *quæst.* 3. sed potiùs à Concilio ad ipsum, *cap. patet, cap. ipsi sunt*, 9. *quæstione* 3. vt ex varijs historijs Ecclesiæ constat: ex Sozomeno *lib.* 3. *hist. cap.* 7. vbi refertur Athanasium Episcopum Alexandrinum, & Paulum Episcopum Constantinopolitanum, à Concilio depositos, ad Iulium Papam appellasse, & ab eo in suas Sedes restitutos fuisse: ex Leone Papa *epist.* 25. *ad Theodosium Augustum*, vbi affirmat Flauianum Episcopum Constantinopolit. appellasse à Concilio Ephesino 2. generali ad Leonem Papam: ex Liberato *in breuiario cap.* 12. vbi affirmat, Theodoretum Episcopum Cyri appellasse à Concilio eodem Ephesino 2. ad eundem Leonem; quod & constat ex epistola ipsius Theodoreti, quæ extat ad finem operum Leonis. Denique Ioannes Chrysostomus à Concilio depositus, appellauit ad Innocentium Papam, vt constat ex epistola ipsius ad Innocentium, & probat Gelasius I. *epist.* 13. *ad Episcopos Dardaniæ*; vnde idem Gelasius *columna* 4. *eiusdem epist.* à Sede Apostolica appellationem permissam non esse affirmat in his verbis: *Sedes Beati Petri Apostoli ius habeat resoluendi, vtpotè quod de omni Ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio, si quid ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint; ab illa autem nemo sit appellare permissus.* Accedit, quia Concilia valent, roburque accipiunt, quatenus confirmantur à Pontifice, *cap. multi*, 17. *dist. cap. in nomine*, 24. *dist. cap. ad Apostolicæ, de re iudic. lib.* 6. Sed omne quod tribuit esse, & formam alteri, est superius illo, cui esse tribuit: ergo Pontifex superior est Concilio generali. Item Sedes Apostolica ligat, & damnat quidquid Concilia generalia decernunt, vel absoluunt sine eius authoritate congregata, vt patet in Ariminensi, & Ephesino 2. igitur maior est authoritas Pontificis, quàm Concilij Generalis. Accedit, quia Pontifex sæpè sæpiùs mutat quæ à Concilio generali statuta fuerunt, *cap. non debet, de consang. & affinit. cap. statutum, de rescriptis in* 6. Quod si inferior esset, facere nequiret, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* Faciunt etiam exempla Concilij Chalcedonensis, in quo Dioscorus, qui contra Leonem Papam excommunicationem dictauit, sine vlla restitutionis spe condemnatus fuit, vt habetur *in cap. in tantum*, 21. *dist.* & Synodus 8. vniuersalis, in qua Photius Patriarcha, quia Concilium generale absque consensu Romani Pontificis congregare præsumpsit, condemnatus fuit, vt ex eiusdem Synodi gestis constat. Tandem facit, nam Pontifex est caput Ecclesiæ, *cap. fundamenta, de elect. lib.* 6. & Pastor, nedum Ecclesiarum particularium, sed etiam vniuersalis Ecclesiæ, *cap. in istis*, 80. *dist. cap. non licet, cap. præceptis*, 12. *dist. cap. quis nesciat, dist.* 11. *cap. rogamus, cap. cùm beatissimus* 24. *qu.* 1. *cap. antiqua, de priuileg. cap. vnico, de renunciat. lib.* 6. *cap. vbi maius*, §. *cæterùm, de elect. eod. lib. cap. licèt, de constit. eod. lib.* & ipse solus habet potestatem sine vlla limitatione, in cuius signum non vtitur baculo pastorali curuato, vt cæteri Episcopi, vt probabimus *in cap. vnico*, §. *final. de sacra vnctione*; & notauit D. Thomas *in* 4. *dist.* 24. *art.* 1. Igitur Pontifex non est infrà, sed suprà Concilium generale.

Qua catholica sententia retenta, non obstant argumenta in contrarium adducta: non primum, quia non valet consequentia: Papa est membrum Ecclesiæ; ergo sequitur quod potestate iurisdictionis non possit esse maior toto residuo corpore Ecclesiæ; quia cùm habeat excellentiam, & potestatem concessam à Christo Domino, nihil impedit, quod membrum superius sit, quàm totum residuum corpus. Confirmatur hoc naturali ratione, ex D. Ambrosio *lib.* 6. *in hexam. cap.* 29. ab exemplo capitis corporis, quod cum cæteris membris totum corpus facit, & nihilominus præstantius est cæteris, & maius in virtute sensitiua, totoque residuo corpore, cùm in eo solo sit plenitudo sensuum. Deinde totius Ecclesiæ Christus Dominus membrum dicitur ab Apostolo 1. *ad Corinth. cap.* 12 ibi: *Vos estis corpus, & membra de membro.* Sed hæreticum esset asseuerare Christum D. non esse suprà Ecclesiam, ex eo quod membrum Ecclesiæ sit: igitur idem erit dicendum & de Vicario ipsius. Pontifex enim quoad potestatem iurisdictionis non est membrum Ecclesiæ, prout importat partialitatem, quia potestas in eo non est limitata, sed plena & integra. Dicitur autem membrum prout importat distinctionem à cæteris. Distinguitur enim ab alijs membris Ecclesiæ in duobus, nempè perfectione, & officio; perfectione, non gratiæ, sed plenitudinis potestatis: officio, in quantum ipse influit in totum corpus Ecclesiæ potestatem iurisdictionis in eos, qui participes eius esse possunt, vt habetur *in cap. ita Dominus*, 19. *dist.* Nec obstat authoritas D. Hieronymi; nam S. Doctor non agit de authoritate potestatis, aut iurisdictionis totius orbis, aut Ecclesiæ respectu Papæ; sed tantùm improbat consuetudinem, iuxta quam quidam Diaconi in vrbe Romana præferebantur Presbyteris; vnde alij Diaconi per orbem intendebant Presbyteris anteferri, vt iam notaui *in cap. statuimus* 15. *de maiorit. & obed.* & in eo sensu dixit, maiorem esse vim consuetudinis totius orbis, quàm vnius vrbis. Nec obstat 17 Respondetur fundamentis contrarijs.

Pon-

Pontificem esse filium Ecclesiæ, Ecclesiam autem matrem; nam dicendum est, Pontificem filium Ecclesiæ dici quodam in sensu, in alioque appellari Patrem Ecclesię: filius Ecclesiæ dicitur, tanquam regeneratus in baptismate, quia vt inquit D. Augustinus *in Psalmo* 127. Ecclesia per baptismum continuò dicitur parere Christianos, hoc est, quod per baptismum dicantur generati filij Dei, & per consequens consortes naturæ diuinitatis, vt inquit D. Petrus *epist.*1. & hoc etiam sensu Christus fuit dictus filius Synagogæ, ex sententia Glossæ *ad cap.*1. *Iob*: & etiam dicitur Ecclesiæ filius à D. Augustino *in Psalmo* 127. ibi: *Quomodo mater eius Ecclesia est, nisi quia ipse Christus est in Christianis, quos per baptismum parit Ecclesia*. Dicitur etiam Pontifex pater, non tantùm quia Apostoli sic appellati fuerunt, vt habetur *in cap. quorum vices*, 68. *dist.* sed specialissimè ex testimonio D. Bernardi *in epist. ad ciuitatem Pisanam*, vbi Innocentium appellat honoratum, & vniuersitatis Patrem. Ecclesiaque Romana per consequens mater omnium fidelium dicitur in Glossa ordinaria, *cap.* 7. *D. Marci*, quia est omnium Ecclesiarum mater, vt docet Callixtus Papa *in cap. non decet*, 12. *dist.* igitur non potest sumi argumentum in maioritate potestatis, & iurisdictionis in Ecclesia, ex eo quod mater Pontificis in prædicto textu Ecclesia appelletur, cùm ex aduerso Pontifex etiam Pater Ecclesiæ dicatur. Deinde quia improba est consequentia: Est mater: Ergo est superior. Christus enim Dominus filius fuit sanctissimè, & intemeratæ Virginis Mariæ; & nemo, nisi impius, & blasphemus hæreticus, asserere auderet, superiorem esse matrem filio. Cùm igitur potestas vicaria Christi irradiet in R. Pontifice, eadem analogia dicendum erit, hunc maiorem esse sua matre. Quo argumentandi genere vsus fuit Turrisçremata *d. lib.* 2. *summæ*, *cap.* 86. Nec etiam fauet contrariæ sententiæ D. Bernardus, dum negat Ecclesiam dominam, & Pontificem dominum dici posse: nam omisso Archidiacono *in cap. fideli, de summa Trinit. lib.* 6. qui insuper habito eo testimonio, ait: *Quidquid Bernardus, Ecclesia Romana Domina nuncupatur in canone oportebat*, 72. *dist.* quem sequitur Turrisçremata *d. lib.* 2. *cap.* 87. veriùs respondendum est distinguendo inter significationem *dominatus*; si enim illum accipiamus pro authoritate, & maioritate iurisdictionis, & potestatis in ordine ad regimen temporale indirectè, & directè in ordine ad regimen spirituale, hæreticum est dicere in hoc sensu dominatum penes Romanum Pontificem non esse; quod probatur *ex cap. nolite errare*, 11. *dist. cap. oportebat*, 79. *dist.* qua in significatione, & analogia Summus Pontifex dominus est: alio sensu dicitur dominatus, & dominatio respectu dominij totalis, quod habet dominus in seruos, præcipiendi, & disponendi ad libitum: quod dominium nec in personas, nec in res fidelium competit Ecclesiæ Romanæ, nec eius sponso Summo Pontifici, vt docuit D. Thomas 1. *p. quæst* 96. *art.*4. & agnouerunt Turrisçremata *vbi supra*, Victoria *de potestate Papæ, relect.* 1. in quo sensu testimonium D. Bernardi accipiendum est, nempe vt dominium totale, quod Græci despoticum dicunt, non dicatur residere in Ecclesia, nec in Pontifice, quem Deus non instituit ad elationem, & superbiam, sed ad curam & ministerium, iuxta illud Christi Domini Matthæi *cap.*20. *Scitis quia Principes gentium dominantur eorum? & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos?* Et *in eodem cap.* ibi: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare*. Quæ verba arripiens idem mellifluus Doctor in epistola ad Eugenium, ait: *Si Christus te misit, æstimabis te non ministrari, sed ministrare venisse; & ministrare non solùm substantiam, sed ipsam quoque animam: verus successor Pauli dicet cum Paulo, Non quia dominamur fidei nostræ, sed auditores sumus gaudij vestri: Petri hæres audiet Petrum dicentem, Nec vt dominantes in Clero, sed forma facti gregis*. Hactenus D. Bernardus, ex quibus verbis apparet, qualis eius præcedentium verborum sensus sit.

19 Respondetur aliis fundamentis. Nec obstat argumentum deductum *ex cap.* 18. *D. Matthæi*, ibi: *Vade, dic Ecclesiæ*, &c. quod vt dissoluamus, obseruandum est, in eo textu agi de correctione fraterna, contineríque præceptum datum D. Petro, tanquam cuilibet fideli, vel discipulo, antequam ei Christus Dominus vniuersum gregem committeret. Et supponendum est, verbum *Ecclesia*, ibi non sumi per antonomasiam de vniuersali Ecclesia per orbem diffusa, nec in vniuersali Concilio congregata: primum enim illud impossibile est, vt reus fieret peccator coram tota Ecclesia, per quam obiurgationem fraternam non audiuit: secundum verò esset valde difficile, expectare Concilium vniuersale, vel totius Ecclesiæ congregationem, vt censendum esset, & iudicandum de peccatore obdurato. Quare illa verba, *dic Ecclesiæ*, accipiunt de Ecclesia particulari, Episcopo, aut Prælato ordinario, qui illi præest, Hieronymus, Augustinus, Chrysostomus, & alij sancti Patres, quos sequitur & refert Glossa ordinaria ibi. Verba Hieronymi sunt: *Hic potestatem tribuit Apostolis: Prælati ergo vniuersitatum sunt, ad quos tanquam ad iudices, fideles remittuntur, non ipsæ vniuersitates*. Chrysostomus sic habet: *Dic Ecclesiæ, id est his qui Ecclesiæ præsunt*. Quem sensum, alium etiam præbens, aptissimum agnouit D. Thomas *in tractatu de correctione fraterna*, & Glossa *in cap. si peccauerit* 2. *q.* 1. Ex his apparet, hoc argumentum, si probaret, multùm probaturum; conuinceret enim, Petrum vt Summum Ecclesiæ Pastorem, inferiorem esse quouis Ecclesiæ particulari Prelato: igitur satis apparet, iniunctum fuisse dictum præceptum de correctione fraterna Petrò vt discipulo, non vt vniuersali Ecclesiæ Præsuli, vt latiùs docuit Turrisçremata *d. lib.* 2. *cap* 92. Nec interest à nonnullis appellationem interpositam fuisse ad futurum Concilium; nam huiusmodi appellationes, vt iniustas semper Ecclesia execrata est, vt dicemus *in cap.* 7. *de appellat* Nec obstat quod de Concilio Constantiensi expendebamus; nam decretum Concilij Constantiensis, vtpote tempore schismatis factum, nullam authoritatem habet. Nec obstat, quod de confirmatione ipsius Concilij expendebamus; nam confirmatio Martini V. refertur ad ea, quæ gesta sunt respectu hæreticorum, & hæresum Ioannis Vuiclefi, & aliorum; non verò ad sessiones 4. & 5. in quibus decretum potestatis Concilij editum fuit. Non autem in prædictis litteris confirmationis Martinus mentionem fecit de præfato decreto potestatis Concilij supra Papam: quare confirmatio ipsa referenda est ad damnationem in materijs fidei contra hæreses tunc insurgentes, & damnatas in Concilio conciliariter, vt patet ex illis verbis, *Conciliariter, non aliter, nec alio modo*. Ex quibus constat, Martinum ea tantùm approbasse, quæ in Concilio conciliariter, præuio scilicet diligenti examine, & inquisitione, fuerant approbata, vel damnata more Conciliorum, nimirum à sessione 8. & deinceps, vt latiùs docent Ioannes Leyau *de Pontificis authoritate lib.*3. *fol. mihi* 112. Caietanus *in opusc. de potest. Papæ & Concilij*, *cap.* 8. Bellarminus *de Romano Pontifice*, *lib* 4. *cap.*6. Turrisçremata *lib.*2. *cap.* 98. Alio modo decretum illud Concilij Constantiensis exponit Sforția *in historia Concilij Tridentini*, videlicet decretum illud Concilij Constantiensis iustum fuisse pro tempore illo, & occasione schismatum trium Pontificum, Ioannis videlicet XXIII. Gregorij XII. & Benedicti XIII. qui pro Pontificibus se gerebant; tunc enim, quia legitimus Pontifex non erat certus, Concilium de illis non certis, sed dubijs Pontificibus sententiam tulit; quia Concilium generale habet auctoritatem iure diuino concessam ad tollendum schisma, legitimumque Pontificem declarandum, vt explicat Turrisçremata *lib.*2. *summæ de Ecclesia*, *cap.*99. Caietanus *tom.*1. *opusc.* 1. *de auctorit. Papæ*, *cap.*16. *§. Concilium perfectum*, Valentia 2. 2. *disput.*2. *q.*1. *puncto* 7. *§.* 45. *ad* 6. *argum.* Suarez *lib.*3. *aduersus Regem Angliæ*, *cap.*28. *num.*8. Martha *de iurisdict.* 3. *p. cap.*17. *num.*7. Salas *de legibus*, *quæst.*95. *tract.*14. *disputat.*8. *sect.*14. *num.*73. Vnde deducit Theophilus *d. tom.*10. *de aurea corona R. Pont. verit.* 6. *ad finem*, idoneam excusationem viri optimi & doctissimi Ioannis Charlierij, cognomento Gersonis, cui passim tribuitur, quod statuerit Concilium supra Pontificem, & quod censuerit Pontificem subesse Concilij iudicio, ita vt possit per Concilium deturbari, & redigi in ordinem. Scribebat enim Gerso tempore Concilij Constantiensis, quo Ecclesia trium simul Pontificum dubiorum multiplicitate fœdè excisa erat, in quo euentu rectè Gerso scripsit de Concilij authoritate supra Pontificem, quamuis extra illum euentum ea Gersonis doctrina nullo modo esset probanda.

Nec obstat etiam quod ex Concilio Basileensi expendebamus; nam respondendum est, Concilium illud, dum Eugenium IV. indubitatum Pontificem deposuit, & Felicem elegit, schismaticum, seditiosum, & nullius mo- 20 Prosequitur eadē solutio.

momenti fuisse, vt definitum est in Concilio Lateran. vltimo, *sess.* 11. nam licèt fuisset legitimè congregatum à Martino V. eo tamen tempore, quo sententiam in Pontificem protulit, iam à Sedis Apostolicæ obedientia recesserat, vt notat Suarez *lib.3. aduersus Reg. Angliæ, cap.* 48. *num.9.* vbi subiungit, Pontificem pro nihilo eam sententiam habuisse, vt traditur in eodem Concilio, *sess.* 38. & vniuersam Ecclesiam eum tanquam verum Pastorem coluisse, & Felicem, cognito errore, Eugenio obtemperasse, & demùm ipsum Concilium Nicolao V. Eugenij successori se subiecisse, vt constat ex epistola eiusdem Nicolai Concilio affixa, in qua Pontifex solùm confirmauit ea, quæ circa beneficia, & censuras Ecclesiasticas Concilium definierat; eà verò, quæ de sua authoritate supra Pontificem decreuerat, nullus vnquam Pontifex probauit, vt notat Bellarminus *lib.2. de Concilijs, cap. finali, versiculo vltimo:* qui *lib.3. de Ecclesia, cap.36.* plura de hoc Concilio adducit. Nec obstat exemplum Marcellini à Concilio Sinuessano depositi; nam vt omittam, ea acta ab aliquo Donatista conficta, & edita videri post tempora Augustini; vt suspicantur Baronius 2. *tom. anno* 302. *num.95.* Iacobus Gordonus *in chronol. anno* 303. quia cùm ea historia communiter in Ecclesia recepta sit, non debet in dubium reuocari, vt ipse Baronius admonuit, præsertim cum Nicolaus Papa *in cap. nunc autem*, 21. *dist.* eius meminerit; dicendum credo, ideò potuisse Concilium de ea causa cognoscere, quia Marcellinus de actu infidelitatis accusabatur, cuius rei discussio, atque examen ad Concilium spectat, *cap. si Papa*, 40. *dist.* sed quoniam omnibus constabat Marcellinum metu compulsum Idolis sacrificasse, neque ipsum hæreticum fuisse, aut à fide deuiasse, nullus ausus est in eum sententiam proferre, quia prima Sedes non iudicatur à quoquam, vt dicitur *in d. cap. nunc autem*: verùm quia Marcellinus, qui postea fuit insignis martyr, seipsum damnasse videtur, dicens: *Peccaui coram vobis, & non possum esse in ordine sacerdotum* (per quæ verba existimat Bellarminus *tom. 2. de Concilijs, cap.* 19. Marcellinum Pontificatui renunciasse,) Concilium acceptauit renunciationem, & condemnationem; atque ita Marcellinus non fuit iudicatus à Concilio, dum Pontifex mansit; sed postquam se Pontificatu abdicauit. Aliter factum illud exponit Suarez *aduersus Regem Angliæ, cap.* 18. *nu.*2.

21 *Soluuntur vltima fundamenta.* Nec quod de epistola Leonis dicebamus, obstat; nam epistolam illam, non vt continentem vltimam definitiuam sententiam, sed instructionem qua adiuti Episcopi meliùs iudicarent, examinarunt Episcopi Concilij Chalced. Nec etiam obstat, quod de Liberio Papa expendebamus; nam factum illud in augmentum trahi non potest, quia Imperator Constantius, qui eum deposuit, Arrianus erat, & Concilium Smirnense similiter Arrianorum: nec Concilium iussit, sed tantùm litteras exhortatorias misit ad Liberium, vt secum pateretur simul Felicem sedere. Tandem non obstat textus *in d. cap. sanè*; quoniam Dioscorus non fuit B. Petri successor, neque Summus Pontifex, sed Patriarcha Constantinop. vt suprà retuli; ideò autem appellatur Romanorum Papa, quia ciuitas Constantinopolitana noua Roma dicta est, *l. 1. C. de priuileg. vrbis Constantinop. cap. Constantinopolitanæ*, 21. *dist.* notat Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntagm. cap.* 5. *nu.*4. & Papæ nomen apud Græcos non solùm Patriarchis, sed etiam Episcopis commune erat, vt colligitur ex Gregorio Turon. *lib. 2. histor. Franc. cap.* 27. notauit Petrus Greg. *d. libro* 15. *cap.* 2. *numero finali*. Hactenus de potestate Pontificis suprà Concilium, non è contra, pro illustratione nostri Paschalis; nec inutilis digressio lectori videbitur, cùm in nullo alio huius voluminis textu nostra catholica sententia expressiùs doceatur, & decidatur.

o *Corpore.*] Dicemus in titulo *de authoritate & vsu pallij.*

22 p *Daci.*] Plures confundunt Dacos cum Danis, vt notaui *in cap. 2. de consuet* quod cùm fecisset Piccolus *vbi suprà*, affirmat hanc decretalem missam non esse Panormitano Archiepiscopo; nam si esset, frustra Pontifex adduceret exemplum Romanorum ad conuincendum Regis & Procerum perfidiam. Legendum igitur est Daci, qui diuersi sunt à Danis, vt notaui *in cap.2. de consuetudine*; & tunc rectè vtitur noster Pontifex eorum exemplo; nam cùm longiùs abessent, quàm Panormitani à Romana Curia, & nihilominus, vt iurarent obedientiam, Romæ veniebant: quantò ergo magis ipsi Siculi venire recusare non debebant.

q *Singulis annis.*] Inter capita iuramenti præstandi ab Archiepiscopis tempore receptionis pallij, illud erat, vt limina Apostolorum visitarent, *cap. ego, §. vlt. de iureiurando*, vbi dicemus: & Episcopi Siculi in hac peregrinatione admodùm deuoti erant; siquidem singulis annis limina Apostolorum adibant. D. Gregorius *lib.6. indictione* 15. *epist.9.* 23

COMMENTARIVM.

EX hac Paschalis decretali talis deducitur assertio: *Archiepiscopi & Episcopi debent obedientiam & fidelitatem iuramento promittere R. Pontifici.* Probant textus *in cap. quamquam*, 23. *distinct. cap.*8. 65. *dist. cap.*1. *& per totam* 100. *dist. cap. de forma* 22. *q.* 5. *cap. in omnibus, de consecr. dist.*5. *cap. ego* 4. *cap.*8. 22. *&* 30. *de iureiurando, cap. dudum*, el 2. *hoc tit. cap. antiqua, de priuileg. cap. dilecta, de maiorit. & obed. cap. cùm clerici, de v. s. cap.*1. *§. verùm, de statu regul. lib.6. nouella* 137. *Iustiniani, cap.* 3. Concilium Carthaginense 4. *can.*1. Trident. *sess.*24. *de reform. cap.*12. Mediolanense *lib.*1. *tit.*1. Aquileiense *tit.* 1. Rhotomag. *tit. de Episcopis, num.29.* Illustrant plures relati à Cenedo, & Barbosa *in præsenti*, & *de potestate Episcopi allegat.*111. *num.*41. Quibus addendi sunt Baronius *anno* 722. Franciscus Hallierius *de sacris elect. sect.* 6. Solorzanus *lib.*4. *polit. cap.*6. Saussay *in Panoplia Episcop. cap. vlt.* Anseguisus *in notis ad Capitularia, verbo Fidelitas*, Iulius Lauorus *de elect. tit.*4. *cap.*22. Petrus Gregorius *de elect. cap.*19. *num.*21. Balboa *in d. cap. ego* 4. Michael Roussellus *lib.2. histor. cap.*1. Bosquetus *ad Innocentium lib.*1. *epist.*91 Cironius *ad titulum de iureiurando, de feudis*, & *de authoritate & vsu pallij*, Garcia *de beneficijs* 3 *p. cap.*3. Diana *p.*12. *tract.*2. *resolutione* 56. Petrus Marcha *lib.6. concord. cap.*3. 24 *Conclusio refertur & probatur.*

Sed in hanc assertionem insurgi potest sequenti ratiocinio, deducto ex visceribus nostri textus: nam iurare omninò à Deo prohibitum est. Ex veteri Testamento probatur *ex cap.4. Oseæ*, ibi: *Non iuraueritis, viuit Dominus.* Zachar. *epist.*1. ibi: *Omnis fur iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur.* Ex Testamento nouo, *cap.*5. *Matthæi*, ibi: *Audistis quia dictum est antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua: ego autem dico vobis, non iurare omninò.* Et statim: *Sit autem sermo vester, non non, est est: quod autem hoc abundantius est, à malo est.* D. Iacob. *epist.*5. ibi: *Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum.* Quibus authoritatibus probatur, omnibus fidelibus interdictum esse iuramentum; quam prohibitionem iurandi etiam firmarunt Sancti Patres. Basilius *homilia in Psalmum* 14. Chrysostomus *homilia* 19. *&* 78. *ad populum*; Clemens Alexandrin. *lib.6. constit. cap.*11. ibi: *Magister noster præcipit, vt neque per verum Deum iuraremus, vt sermo noster credibilior ipso iureiurando haberetur.* Tertullian. *de idololatria cap.*11. ibi: *Taceo de periurio, quando nec iurare quidem licet.* Quæ prohibitio iurandi maximè in Archiepiscopis, Episcopis, & alijs Ecclesiasticis personis adeò viget, vt nulla causa illis liceat iurare, *cap. sacramentum* 2. *q.*4. Vnde legitur in actione prima Concilij Constantinop contra Eutych. quod cùm Patres Concilij cogerentur à Magistratibus iurare, si veræ erant propositiones vtriusque partis, Basilius Episcopus respondet: *Hactenus iuramentum Episcopis nescimus oblatum, sed est præceptum nobis à Domino non iurandum, nec per cœlum, nec per terram.* Et *cap. legibus, de iuramento calumniæ*, Concilium Triburiense celebratum anno 868. igitur nec prætextu obedientiæ, aut fidelitatis promittendæ iurare licet Archiepiscopis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Abbates monachorum tenentur obedientiam præstare Episcopis, *cap. ne Dei, de simonia.* Sed apud ipsos inualuit, vt iurare minimè cogerentur, ex eo quod regula D. Benedicti iurare prohibitum erat, vt refertur in chronicis Cassian. *lib.*4. *cap.* 109. vbi monachi excusati fuerunt à iuramento obedientiæ præstando Innocentio secundo, quia neque per Euangelium, neque per regulam S. Benedicti fas illis erat iurare. Vnde Fulbertus Carnotensis *epist.* 4. existimat à monachis obedientiam esse exigendam, iuramenta autem relaxanda, ibi: *Igitur si Abbas Sancti Benedicti de vestro contemptu culpam suam* 25 *Impugnatur traditia assertio.*

reco-

recognouerit, & deinceps subiectionem promiserit, quæ canonicè vobis debetur, hortor & suadeo, vt recipiatis; sacramenta verò, & cætera, quæ ad mundanam legem pertinent, propter amorem Regis Domini missa faciatis, vt religionem magis, quàm ambitionem vos sectari cognoscat. Referunt Sigonius *de Regno Italiæ, anno* 1137. Rousselius *dicto cap.* 1. *num.* 7.

26 De origine huius iuramenti. Qua difficultate minimè obstante defendenda est Paschalis decisio, quæ vt rectiùs perpendatur, sciendum est, Archiepiscopos, & Episcopos teneri suarum consecrationum tempore, antequam manus eis imponantur, iuramentum fidelitatis, & obedientiæ facere summo Pontifici; cuius iuramenti origo à temporibus Gregorij secundi repetenda est, qui floruit per annum 723. eo enim anno legimus S. Bonifacium iuramentum hoc coram Gregorio II. sequenti verborum forma fecisse: *Promitto ego Bonifacius Dei gratia Episcopus, tibi Beate Petre Apostolorum Princeps, Vicarioque tuo B. Gregorio Papæ, & successoribus eius, per Patrem, Filiū, & Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, & hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem, & puritatem S. Fidei Catholicæ exhibere, & in vnitate eiusdem fidei Deo operante persistere, in quo omnis Christianorum salus esse comprobatur sine dubio; nullo modo me contra vnitatem communis, & vniuersalis Ecclesiæ, suadente quopiam consentire: sed, vt dixi, fidem & puritatem ei, & prædicto Vicario, atque successoribus eius per omnia exhibere: sed & si cognouero Antistites contra instituta Sanctorum Patrum conseruari, cum his nullam habere communionem, aut coniunctionem; sed magis si prohibere valuero, prohibebo; sin minus, fideliter statim Domino meo Apostolico renunciabo: quod si, quod absit, contra huius promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione tentauero, reus inueniar in æterno iudicio, & vltionem Ananiæ, & Sapphiræ incurram, qui vobis etiam de rebus proprijs fraudem facere præsumpserunt. Hunc etiam indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguus Episcopus manu propria scripsi, atque ponens suprà sacratissimum corpus S. Petri, ita vt præsumptum est, Deo teste & iudice, feci sacramentum, quod & conseruare promitto.* Referunt Baronius *anno* 723. Surius *in vita S. Bonifacij*, Binius *tomo* 3. *Concilior. p.* 2. *in eod. anno.* Inde fluxit consuetudo promittendi fidelitatem sub iureiurando, vt obseruat Petrus Marcha *lib.* 6. *concord. cap.* 7. *ex nu.* 6. Similiter temporibus Gregorij VII. legimus occasione schismatis, quod Henricus Imperator in eum excitauerat, primò ab omnibus Episcopis ab schismate redeuntibus, sacramentum prædictum exactum fuisse, & paulatim à cæteris Episcopis idem iuramentum emitti cœpit: constat ex Concilio Romano 6. sub Gregorio VII. celebrato, *tom.* 3. *Concil. cap.* 2. vbi Archiepiscopus Aquileiensis in hunc modum iuramentum emisit: *Ab hac hora, & in antea fidelis ero B. Petro, & Papæ Gregorio, suisque successoribus, qui per meliores Cardinales intrauerint; non ero in consilio, vt vitam, aut membra, aut Papatum perdant, aut capti sint mala exceptione: ad Synodum, ad quam me vocabunt, vel per se, vel per suos nuncios, vel per suas litteras veniam, & canonicè obediam; aut si non potero, legatos meos mittam. Papatum Romanum, & Regalia S. Petri adiutor ero ad retinendum, & defendendum, saluo meo ordine: consilium verò, quod mihi crediderit per se, aut per nuncios, siue per litteras, nulli pandam, me sciente, ad eorum damnum: Legatum Romanum eundo, vel redeundo honorificè tractabo, & in ciuitatibus suis adiuuabo, cùm inuitatus fuero; hæc omnia obseruabo, nisi quantùm sua certa licentia remanserit.* Igitur hoc iuramentum progressu temporis ex consuetudine recepta, non solùm ab Archiepiscopis tempore susceptionis pallij, & Episcopis ab schismate redeuntibus præstari cœpit, sed præceptum fuit à Paschali II. in Concilio Romano generali, & à Gregorio VII. in dicto Concilio Romano, vt docet Hallier. vbi suprà *sect.* 7. §. 3. De capitulis huius iuramenti agemus *in dicto cap. ego.*

27 Quibus & à quibus præstetur hoc iuramentum. Secundò sciendum est, prædictum iuramentum præstare Archiepiscopos, & Episcopos R. Pontifici, licèt olim dum confirmationem petebant, illis obedientiam iuramento promitterent; Episcopi enim pollicebantur obedientiam Sedi Metropolitanæ, quod iuramentum sponsio dicitur ab Iuone Carnotensi *epist.* 61. ibi: *Timentes rei fieri sponsionis, quàm Metropolitanæ Sedi fecimus.* De quo iuramento accipiendus est textus *in cap. cùm dilecti, de maior. & obed.* & promittebant se obseruaturos canones vsu receptos, & priuilegia Metropolitana, vt constat ex formula 12 quæ extat *tom.* 12. *Concil.* & exponit P. Marcha *lib.* 8. *concord. cap.* 3. eo verò iuramento vltra fidelitatem, & obedientiam, si à Metropolitano non consecrabatur Episcopus, sed à suffraganeis, spondebat se vt primùm posset, Metropolitanam Sedem aditurum, in signum reuerentiæ: idem obseruabatur in Episcopo à Pontifice consecrato, quia Pontifex iuri Metropolitano derogare nequibat. Concilium Toletanum 12. *cap.* 6. Tarraconense *can.* 5 Exempla extant in Iuone Carnotensi, qui ab Vrbano II. consecratus, ad Richerium Senonensem Archiepiscopum missus est, vt obedientiam promitteret, *epist.* 2. *Iuonis*, ibi: *Consecratum ergo eum, salua tuæ Ecclesiæ obedientia, remittentes, dilectionis tuæ dulcedinem postulamus, vt omnis litis fomite consopito, benignitate eum debita complectaris, & ad Ecclesiæ suæ regimen auxilium tuum ei largiaris.* Hodie tamen semper committitur vicinori Episcopo, vt à nouo electo recipiat iuramentum: quod si decesserit Episcopus ille, cui committebatur iuramenti susceptio, alius quilibet potest suscipere, quin bullis Apostolicis aduersetur. Similiter etiam fidelitatis iuramentum Imperator, Reges, cæterique Principes Catholici Summo Pontifici præstant. *Clementina* 1. *de iureiurando.* De varijs Monarchis referunt Polydorus Vergilius *lib.* 15. *histor. Angl.* Helibl olgd. *in histor. Sclauorum, cap.* 5. & de præstantissimo nostro Rege refert Martha *de iurisdict.* 1. *part. cap.* 26. *num.* 94. & nos dicemus *in cap. venerabilem, hoc tit.* Similiter etiam hoc iuramentum præstant Abbates, & Abbatissæ Episcopo, *cap. ne Dei, de simonia*, Innocentius III. *lib.* 15. *epist.* 227. & Clerici beneficia parochialia possidentes, *cap. quamquam, dist.* 23. Concilium Tridentinum *sess.* 24. *de reformat. cap.* 12. & in aliquibus religionibus, vt D. Benedicti, & Carmelitarum, Prælati inferiores suo Generali præstant hoc iuramentum, Tamburinus *de iure Abbatum tom.* 1. *disput.* 8. Garcia *tom.* 2. *politicæ, difficult.* 7. *dub.* 7. Cardinales verò Romanæ Ecclesiæ non tenentur hoc iuramentum facere, cùm sint membra ipsius capitis.

Ex quibus apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm Paschalis temporibus iam obseruatum esset, vt Archiepiscopi, & Episcopi à schismate redeuntes, vel nouiter electi, præstarent iuramentum fidelitatis, & obedientiæ Summo Pontifici, iustè Paschalis per Apocrisiarios ab Archiepiscopo Panormitano hoc iuramentum exigebat, cùm iam alij Archiepiscopi illud præstitissent temporibus Vrbani II. & Gregorij VII. Et Alexander III inita cum Federico pace, non antè Archiepiscopis, qui partes Imperatoris sequebantur, pallium concessit, quàm idem iuramentum præstitissent, vt refert Albertus Stad. *in chronic. anno* 1179. Accedit, nam Archiepiscopi, qui de D. Petri corpore insignia, hoc est pallium plenitudinis potestatis accipiunt, debent obedientiores se ipsi Sedi exhibere, vnde aiebat S. Bonifacius *epist. ad Gubertum*: *Maior nobis solicitudo Ecclesiarum, & cura populorum propter pallia credita, & recepta, quàm cæteris Episcopis incumbit.* Deinde facit alia ratio à Pontifice nostro perpensa; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio; sed Christus, qui summam potestatem D. Petro concessit, eam conditionem apposuit, *Si diligis me, pasce oues meas*: ergo & Pontifex, cùm plenitudinem potestatis per pallium tradit, potest eam conditionem apponere, *Si fidelis & obediens Romanæ Sedi erit.* 28 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt illis auctoritatibus moti Albanenses, Chatari, & alij impij Hæresiarchæ, quos refert, & refellit Castro *aduersus hæreses, verbo Iuramentum, hæresi* 1. asseruerint iuramentum adeò esse intrinsecè malum, vt nunquam Christianis liceat eo vti; tamen certum est, non omne iuramentum esse illicitum, aut prohibitum, quod probatur authoritatibus sacræ Paginæ. *Deuteron. cap.* 6. & 20. ibi: *Dominum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis. Psalmo* 62. ibi: *Laudabuntur omnes qui iurant in eo.* Testimonijs iuris nostri probatur ex tota causa 22. *quæst.* 5. Exemplis etiam id suadetur; nam frequenter Prophetæ vtuntur illa formula iuramenti, *Viuit Dominus*: & D. Paulus pluribus in locis, 1. *ad Roman.* ibi: *Testis enim mihi est Deus*: ad Corinth. *versic.* 1: ibi: *Ego autem tantùm Deum inuoco in animam meam*: & 2. *ad Timoth. cap.* 4. *Testificor coram Christo Iesu Domino nostro.* 29 Dissoluitur dubitandi ratio.

nostro. Sanctorum Patrum sententijs etiam id probatur, relatis ab Innocentio *in cap. etsi Christus*, *de iureiurando*, D. Augustino *lib.10.contra Faustum*, *c.23.* Isidor.*lib.2.sentent.cap.31.* ibi; *Non est contra præceptum Dei iurare; sed dum vsum iurandi facimus, periurij crimen incurrimus.* Firmatur etiam hæc sententia ex consuetudine Ecclesiæ vniuersalis; nam sæpè in sacris canonibus exiguntur iuramenta, vt in iudicijs, in testibus, *cap.1. de testibus*: in actore iurante de calumnia, *cap.1. de iuramento calumniæ*: in purgatione canonica, *cap.1. de purgatione*: in abiuranda hæresi, & alijs actibus; quæ omnia iuramenta sunt, *cap. vt noueritis*, *22. quæst.1.* Nec obstant testimonia pro ratione dubitandi adducta; nam auctoritates Testamenti veteris procedunt in iuramentis præstitis à Iudæis per Angelos, per cœlum, & terram, quæ ab illis vsitabantur: nec locus D. Matthæi refragatur, cui satisfacit Suarez *de religione tom.2. tit. de iuramento*, *cap 2.* qui asserit, ibi non prohiberi iuramentum vtcumque, sed frequentiam iurandi, ne ex facilitate ad consuetudinẽ, & ex consuetudine ad periurium descendatur. Nec locus D. Iacobi pro hæreticis facit, qui eodem modo intelligendus est. Similiter pro eis non facit locus Oseæ; nam ibi Dominus non prohibet fidelibus iurare per Deum; sed illis, qui ad cultum Idolorum deuiauerunt, prohibet ne iurent per Deum viuum, ne maius idololatriæ crimen perpetrarent; nam ita iurando, intendebant iurare per idolum, quem colebant, & ideò profitebantur idolum esse Deum: ita Theodoretus & Lyra *ibi*. Nec tandem Sanctorum Patrum & Conciliorum decreta aduersantur; nam procedunt in iurantibus absque necessitate: prohibent enim Patres iuramentum voluntarium, cùm necessitas non exposcit; tunc enim iurari non debet: at noster textus procedit in casu, quo iuramentum necessarium est, vt docet Cironius *ad titulum de iureiurando*. Nec augmentum difficultatis obstat, deductum ex vsu & consuetudine monachorum; nam licèt legamus in dicto chronico Cassin. eos ea friuola excusatione aliquando obedientiæ iugum auersatos fuisse, tamen eam, & alias excusationes reiecit Innocentius III. in epistola ad eos missa, quæ extat *in cap. etsi Christus*, *de iureiurando*: vnde cessauit superstitio, & semper iuramento obedientiam promittunt suis Prælatis, aut Episcopis diœcesanis, vt tradit Tamburinus *dicto tit.1. disput.8.*

30 *Exponitur cap. vlt. de regul. iur.* Sed superiori assertioni primò opponitur textus *in cap. vlt. de regulis iuris*, in illis verbis: *Indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere quis homagium compellatur*. Ex quibus apertè constat, nec pro pallio, aut consecratione recipiendis licere homagium facere, hoc est iuramentum fidelitatis præstare; homagium enim facere, est iurare fidelitatem, & eam promittere. Verrucius *in verbis feudalibus*, *verbo Homagium*. Meursius *eodem verbo*, Zerda *in aduersarijs*, *cap 77.* Vossius *de vitijs sermonum*, *lib.3. cap. 14.* Iuretus *ad Innocentium lib.3. epist.77.* Solorzanus *lib.3. polit. cap. 25.* igitur non rectè asserimus, Archiepiscopum teneri, dum pallium recipit, obedientiam, & fidelitatem promittere. Huic difficultati satisfaciendum est asserendo, promittere fidelitatem, & obedientiam iurare R. Pontifici, non esse homagium facere; nam homagium maximum subiectionis signum est, illud enim flexis genibus vassalli faciunt Domino feudi, his verbis: *Ego N. iuro homagium tibi Domino, vt amodò sim homo ligius vester contra omnem hominem, qui potest viuere.* Vnde cùm nullus similem debeat facere subiectionem Episcopo suo, deciditur in eo textu homagium pro spiritualibus fieri non debere, quod probatur *in cap. ex diligenti*, vbi dicemus, *de simonia*: quæ solutio maximè iuuatur si obseruetur, textum *in d. cap. finali*, esse deductum *ex cap.2. de excessibus Prælat. in 2. collect.* vbi agitur de Episcopo, qui volebat Archidiaconum Ecclesiæ facere hominem ligium; quod Cælestinus III decreuit fieri non debere, cùm homagium facere pro spiritualibus omni iure sit prohibitum. Aliter Cironius exponit textum illum ad titulum de feudis.

31 *Explicatur can. 13. Concilij Cabilon. 2.* Secundò refragatur Concilium Cabilonense 2. *can.13.* in illis verbis: *Dictum est de quibusdam fratribus, quod eos, quos ordinaturi sunt, iurare cogant, quod digni sint, & contra canones non sint facturi, & obedientes sint Episcopo, qui eos ordinat, & Ecclesiæ in qua ordinantur: hoc iuramentum, quia periculosum est, inde inhibendum statuimus.* Ex quibus verbis expressè colligitur, ab ordinandis iuramentum obedientiæ, & fidelitatis exigi non debere, ne periurij occasio præstetur: igitur similiter Archiepiscopi tempore receptionis pallij, non debent compelli obedientiam, & fidelitatem iurare. Difficilior redditur Cabilon. Concilij canon ex eo, quod certum est, ordinandum tempore suæ ordinationis teneri iurare, quæ in eo continentur: primò canonum obseruantiam, *cap. quamquam*, *23. dist.* obedientiam Episcopo, vt constat *ex cap. quod super*, *de maiorit. & obed. cap. cum Clericis 19. de v. s.* vbi iurantem hac formula: *Ego talis ab hac hora in antea fidelis ero & obediens Placentinæ Ecclesiæ, & Domino meo Episcopo;* obstringi iuramento respondet Innocentius III. Plura in hac parte Hallierius *dicta sect.7.fol.248.* Huius canonis difficultati duplici modo satisfieri potest. Primò asserendo, simplicem sacerdotem beneficium parochiale non habentem, neutiquam teneri obedientiam, & fidelitatem Episcopo suo promittere, *cap. nullus*, *de iureiurando*, de cuius conciliatione *cum dicto cap. quamquam*, & *dicto cap. Clericis*, latiùs in eius commentario agemus: vnde cùm textus *in d. canone 13.* loquatur de sacerdotibus simplicibus, ideò asseritur, eos cogendos non esse prædictum iuramentum præstare. Secundò etiam modo satisfieri potest asserendo, eo canone non obedientiæ promissionem inhiberi, sed illam vniuersalem, & absolutam canonum obseruandorum pollicitationem; quod iuramentum periculosum est, cùm periurijs frequentiores præbeat occasiones. Vnde iustè Patres de cætero illud exigi prohibuerunt: videnda sunt quæ adduximus *in d. cap. nullus*, quæ nunc omittimus, ne eadem sæpiùs inculcando, & molestiam lectoribus inferamus, & volumen vltra votum excrescat.

Ex nostra decisione facilè lucem accipit textus *in cap. optatum*, *100. dist.* vbi Ioannes II. ideò se pallium denegare affirmat, quia illud petens nullam fecerat, aut emiserat fidei professionem, obedientiamque promiserat; nam cùm per pallium plenitudo potestatis concedatur, iustè ab Archiepiscopis exigitur fidei, obedientiæque professio; quod magnoperè conuenit nostræ decisioni. illud autem perdifficile est, quod ex vltimis verbis ipsius textus deducitur, videlicet per procuratorem hoc iuramentum præstari posse, cùm iuramentum sit personale, & sic per alium emitti non valeat: quare Archiepiscopum, vel Episcopum non posse fidem profiteri, aut obedientiam promittere per alium, defendunt Gonzalez *ad regul.8. Cancell. §.7. num. 169.* Gratianus *discept. forens. cap.166. nu. 22.* & ita sæpiùs decreuisse sacram Cardinalium congregationem, referunt Garcia *de beneficijs 3. p. cap.3.* Sigismundus *de elect. dubio 50.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap.6.* Diana *p. 12. tract.1. resolut.57.* Sed adhuc contrariam sententiam, videlicet hoc iuramentum præstari posse per procuratorem, docuerunt Sanchez *lib. 2. summæ*, *cap.5. n.7* Tamburinus *d. disp.8. quæsit.3. nu.11.* Azor *p.2. lib.7. cap.26.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 51. num.20. & in remiss. Concilij Trident. sess.24. cap.12.* moti authoritate textus *in d. cap. optatum*, & *in cap. vnico*, *§. verùm*, *de stato regul. lib.6* vbi consentiente domino feudi, potest vassallus iuramentum fidelitatis per procuratorem præstare. Faciunt etiam textus *in cap. tibi domino*, *63. dist.* vbi Glossa *verbo Iurare*, *cap. metuentes 17. q.4.* & alij adducti à Tuscho *littera I*, *conclusione 530. & 537.* Feliciano Vega *in cap Pastoralis*, *de iudicijs*, vbi docetur, in casibus, in quibus præstari debet iuramentum, posse præstari per procuratorem: qua opinione retenta, non obstant contrariæ sententiæ fundamenta; nam licèt iuramentum sit actus personalis; non tamen ita est personalissimus, vt per alium præstari non possit, cùm matrimonium sit actus personalis, & tamen per procuratorem celebrari possit, *cap. finali*, *de procurat. lib.6.* vbi plura D. Iosephus Vela, & Doctor Baio-Arroyo: & sicut in coniugio celebrando procurator vicem gerit contrahentis, dum se eius nomine contrahere affirmat, ita in iuramento procurator dominum sacramento obligat, dum eius nomine iurat. Hodie tamen nullo modo potest Episcopus fidei professionem facere, aut iuramentum fidelitatis emittere per procuratorem, vt resoluit Solorzanus *vbi suprà*.

Tandem suprà traditæ assertioni obstat Leo Magnus relatus *in cap. legebatur*, *de maiorit. & obed.* in illis verbis: *Legebatur in litteris tuis, quod frater Atticus chartulam de obedientiæ sponsione conscripserat, in qua signum prodebatur iniuriæ.* Ex quibus deducitur, non licere absque iniuriæ nota obedientiæ sponsionẽ accipere ab Episcopis, 33 *Opponitur cap. legebatur de maior. & obed.*

32 *Adducitur cap. optatum, 100 dist.*

copis, seu alijs Ecclesiasticis Prælatis: ergo Episcopi non tenentur iuramento promittere fidelitatem, & obedientiam R. Pontifici. Difficultatem agnouit Glossa ibi, & varias solutiones adduxit, quibus omissis dicendum est cum Petro Marcha *lib. 6. concord. cap. 3.* anno nimirum 450. tempore Leonis I. sponsionem hanc, siue iuramentum fidelitatis, vt sequens ætas vocauit, nondum fuisse vsu receptam & posteà inualuisse adeò, vt in professione fidei, quam Episcopi tempore suæ consecrationis emittebant, in primis mentio fieret Metropolitani, cui ipsi pollicebantur se obedientiam, & reuerentiam in canonibus & decretis Sedis Apostolicæ contentam obseruaturos; & insuper priuilegia, quæ secundùm eosdem canones, & decreta Metropolitanis debebantur, nulla mentione facta Sedis Apostolicæ, vt probat Marcha *vbi suprà*, & deducitur ex libello quorumdam Episcoporum Aquileiensium, oblato Imperatori Mauritio, quem refert Baronius *anno 590. n. 41.* ibi: *Suggerimus, pie Dominator, quia tempore ordinationis nostræ vnusquisque sacerdos in sancta Sede Aquileiensi cautionem scriptis emittimus studiosè de fide ordinatoris nostri, & nos fidem integram sanctæ Reipublicæ seruaturos.* Itaque hæc illorum professio fidei continebat, sequuturos se exemplum & authoritatem Metropolitani in damnandis hæresibus, & pro canonum executione; ac prætereà seruaturos integram fidem, quæ reipublicæ, id est Imperatoribus debetur: posteà tamen introductum fuit, vt cùm Episcopi fidei professionem emitterent, simul obedientiam promitterent Pontifici; iuxta quam temporum distinctionem accipiendus est præsens textus, necnon alij suprà citati.

C A P V T V.

Alexander III. a *Ioanni Presbytero Cardinali, & Apostolicæ Sedis Legato.*

QVia diligentia tua requisiuit, an electionem electi, qui *b* abiurato schismate ad vnitatem Ecclesiæ redijt, debeas confirmare: duximus respondendum, quod si à schismatico nullum *c* Ordinem susceperit, & eius electio secundùm formam canonum fuerit celebrata, eum (dummodò alia non impediant) dispensatiuè permittimus *d* confirmari. Mandantes vt eum facias à Catholicis Episcopis *e* Suffraganeis Aquileiensis Ecclesiæ in Episcopum *f* ordinari, salua debita iustitia, & reuerentia eiusdem Ecclesiæ, cùm ad catholicam *g* redierit vnitatem.

N O T Æ.

1 a IOanni.] Legendum est, *Ioanni Neapolitano Presbytero Cardinali Basilicæ duodecim Apostolorum, Apostolicæ Sedis Legato;* quo modo legitur post Concilium Lateranense *p. 40. de elect. cap. 2.* Ipse enim Ioannes cum alijs legationis officio fungebatur temporibus huius schismatis. Dicitur Presbyter non alicuius tituli, sed Basilicæ Apostolorum, quia illius Basilicæ Cardinales specialiter appellantur Cardinales Basilicæ, absque titulo, vt notauit Cohelius *in notit. Cardinal. cap. 6.* Antequam huius textus interpretationem aggrediamur, repetenda est historia huius schismatis ex scriptoribus illius sæculi, vnde veram lucem accipiet præsens Alexandri decisio. Adriano IV. defuncto, Cardinales Episcopi, vt illi successorem designarent, pridie nonas Septembris, anno salutis nostræ 1150. in Ecclesia B. Petri conuenerunt, & per trium dierum spatium de electione, sicut moris erat, pertractantes, vigintitres Cardinales Rolandum Presbyterum Cardinalem tituli S. Marci, & Apostolicæ Sedis Cancellarium, patria Senensem, assentientibus Clero & populo, in Pontificem elegerunt, atque nomine Alexandri III. salutarunt: tres verò Cardinales Octauianum tituli S. Cæciliæ elegerunt; vnde fauente Imperatore Friderico grauissimum in Ecclesia ortum est schisma, ordine 21. licèt alij 12. alij 27. appellent: durauit ferè per viginti annos; nam Octauianus confirmatus in Concilio Papiæ, sub nomine Victoris III. receptus fuit à pluribus Prælatis Galliæ, Vngariæ, & Bohemiæ; immò & defuncto Victore, suffecti fuerunt Callixtus, & Innocentius, ex quibus ille sponte, iste coactè renunciauit, vt referunt Baronius & Coriolanus *in d. anno 1150.* Petr. Gregorius *de elect. cap. 11. n. 33.* Michael Roussellius *lib. 2. histor. Pontif. iurisd. cap. 9. num. 50.* Radeuicus *de gestis Freder. lib. 2. cap. 50. 51. 54. 56. & 66.* & alij apud Florentem *in hoc tit* de quo schismate agitur in præsenti textu, *in cap. seq. & in cap. 1. de schismaticis.* Schisma hoc etiam latè narrat nouus Notator Petri Blesensis *in epist. 17.*

2 b *Abiurato schismate.*] Plures schismatici huius schismatis, illud abiurarunt in ipso Concilio Lateranensi sub Alex. III. celebrato anno 1179. sub hac forma: *Ego N. anathematizo, & recuso omnem hæresim extollentem se aduersus sanctam Romanam Ecclesiam Catholicam, præcipuè verò schisma Octauiani, Guidonis, & Ioannis, & ordinationes eorum irritas iudico, & eis contradico, & modò, & in antea me obediturum iuro, & promitto fidelitatem S. R. Ecclesiæ, & Domino meo Alexandro: & successoribus eius iustè intrantibus; ipsique seruiam absque omni malo ingenio contra omnem hominem, secundùm ordinem meum. Consilia eius, quæ mihi scripto certo mandauerit, vel ipse commiserit, nulli hominum prodam, nec etiam pro periculo corporis, atque membrorum. Legatum Ecclesiæ Romanæ honorabo, & ducam, & reducam, & iuuabo expensis. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Euangelia.* Referunt Baronius *in prædicto anno*, & ex eo Spondanus *num. 4.* Alia abiurationis forma refertur *in cap. quoties. 1. quæst. 7.*

c *Ordinem.*] De ordinatis ab schismaticis agemus *in cap. 1. de schismat.* In præsenti tantùm declarantur irritæ ordinationes factæ ab Octauiano, vt etiam declarauit Concilium Lateranense sub Innocentio II. nullas à Petro Leone pseudo pontifice factas; idemque aliud Lateranense sub Callixto II. circa ordinationes Burdini pseudopapæ statuit. 3

d *Confirmari.*] Legatus enim ex speciali commissione potest electiones confirmare, *cap. si Abbatem, de elect. lib. 6.* 4

e *Suffraganeis.*] Archiepiscopus debet Episcopos consecrare cum Suffraganeis: sed quia in nostro casu erat schismaticus, ipsi suffraganei tantùm poterant illum consecrare. Dicemus *in cap. si Archiepiscopus 6. de tempor. ordin.* 5

f *Ordinari.*] Licèt verbum, *ordinari*, siue vt apud Græcos, χειροτονία, aliquando accipiatur pro electione Episcopi, quæ fiebat tribus Episcopis præsentibus, *cap. non licet, 63. dist.* Cironius *in nostrum tit.* tamen in præsenti accipitur pro consecratione, vt *in d. cap. 6. de tempor. ordin.* Cùm enim in nostro textu iam præcederent electio & confirmatio, se qui debebat consecratio. 6

g *Redierit.*] Aquileiensi enim Patriarcha, Peregrinus dictus, subscripsit electioni Octauiani in gratiam Imperatoris, vt refert Baronius *anno 1160. cap. 4.* 7

COMMENTARIVM.

EX hac Alexandri epistola talis depromitur assertio: *Abiurans schisma, dispensatiuè potest eligi.* Probat textus *in cap. nos consuetudinem, 12. dist. cap. 1. cap. saluberrimum 7. quæst. 1. cap. pudenda, cap. ipsa pietas, 24 quæst. 1. cap. 1. & 2. de schismat.* Vrbanus II. *in Concilio Placentino, can. 11.* Concilium Cæsaraugustanum II. *can. 1.* Illustrant Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 36. num. 18.* Garcia *de benefic. p. 11. cap. 10. §. 1. n. 161.* Azor *tomo 1. instit. lib. 8. cap. 20. q. 6.* Peña *in direct. Inquisit. 2. p. cap. 48 comment. 73.* Suarez *de censuris, disputat. 43. sect. 2.* Acuña *in cap. Catinensis 17. 61. distinct.* Petrus Gregorius *de elect. cap. 8. num. 17.* Corrasius *de benefic. cap. 6. nu. 17.* Lambertinus de iu- 8 Conclusio traditur, & probatur.

de iurepatr. 1. *parte*, *lib.*2 *q.*9. *art.*8. Maiolus *de irregularit.lib.*5.*cap.*46.*n.*4. Vgolinus *eod.tract.cap.*36.*§*.3.*n.*7. Giballinus *eod.tract.cap.*5.*dub.*2. Iulius Lauorus *de elect. cap.* 16 *n.*98. Coruinus *in Ius Canon. lib.*2. *aphorism. tit.*8.

9 Impugnatur tradita assertio. Sed contra hanc assertionem ita produbitandi ratione insurgo. Certum est de fide, peccatorem per pœnitentiam exuere veterem hominem, & alium ab antiquo considerari, *cap. ferrum* 54. *dist.*18. ibi: *Non ergo in eo debet despici quod fuit, quia iam incipit esse quod non fuit;* adeò vt pristinum statum per peccatum amissum recuperet, *cap. cùm renunciatur* 32.*q.*1.*cap. præceptum* 32.*q.*5.*cap. cùm ex aduerso*, 50. *dist.* Vnde clericos per pœnitentiam reconciliatos veterem gradum recuperare deciditur *in cap. contumaces*, *cap. si quis presbyter*, *cap. bene*, *c. Sacerdos*, 50. *dist.* & ad vlteriores gradus posse ascendere, varijs authoritatibus & exemplis probat Gratianus *in cap. Ioannes, cum seq.*50. *dist.* etiamsi in hæresim prolapsi fuerint, dum tamen eam abiurauerint, *cap. ponderet*, *& seq.* 50. *dist.* igitur abiurans schisma, veluti nouus homo, absque vlla dispensatione potest non solùm ad veterem redire gradum, verùm & ad altiorem ascendere. Accedit, nam cùm conceditur officium, concedi etiam debet beneficium, *cap. ex litteris*, *de excess. Prælat.* Sed abiurans schisma, capax est officij; siquidem pristinum gradum retinet, & ad altiorem ascendere valet, quia irregularis non manet, vt contra Speculatorem & alios probant Sanchez *in summa*, *lib.*2.*cap* 36.*n.fin.* Suarez *de censur.disp.*43.*sect.*2 *nu.*7. Gibal. *vbi sup. cap.*5. *dub.*2. igitur ipse capax est absque vlla dispensatione beneficij, Episcopatus, vel alterius dignitatis ecclesiasticæ. Tandem facit & illud, nam pœnitens peracta pœnitentia dicitur dispensatus quoad omnia à iure, vt probant Tiberius Decian. *lib.*5. *tract. crim. cap.*54.*n.*16. Acuña *in cap. si post* 12. 50.*dist.* igitur si schismaticus, eo quòd pœnituit, & schisma abiurauit, dispensatus est à iure, non eget noua hominis dispensatione ad beneficia obtinenda. Qua dubitandi ratione minimè obstante, præsens assertio vera est, cuius rationem vt percipiamus, omissis schismatis etymologia, definitione, & pœnis, de quibus agemus *in cap.*1. *de schismaticis*, sciendum est schismaticos, vtpote Ecclesiæ corpus lacerantes, vt appellantur *in cap. aduocauit*, *cap. vbi*, 24.*q.*1. omnem potestatem in rebus ecclesiasticis amittere, quia extra Ecclesiam sunt, *cap. didicimus* 31. 25.*q.*1. *cap. alienationis* 12.*q.*2.*cap.*1. *de schismat.* vnde nec eligi, nec eligere ad officium ecclesiasticum posse, probatur *ex d. cap.* 1. immò à gradu, & dignitate eos deijci, probatur *ex cap. subdiaconus* 40. *cap. qui contra* 24.*q.*1. & ipso iure excommunicantur illi, *cap. de Liguribus*, 22.*q.*1. & si non resipiscant, pœna dispositionis puniuntur, *cap. in nomine*, 23. *dist.* & si laici sunt, nobilitate priuantur, atque Principibus sæcularibus traduntur puniendi, *d. cap. de Liguribus*, & alijs pœnis plectuntur; de quibus agunt Turrisc͡remata *in Summa Ecclesiæ*, *p.*1. *cap.*8. Petrus Gregorius *lib.*2.*partit.tit.*7. Deinde sciendum est, quod ad hoc vt electio Episcopi, vel similis Prælati Ecclesiastici valida sit, debet fieri de eo qui non habet impedimentum canonicum, vt sunt irregulares, *cap. is cui* 15. *de sent. excommun.* falsarij litterarum Apostolicarum, *cap. ad falsariorum*, *de crim. falsi*; sacrilegi, *cap. venerabilem*, *hoc tit.* vsurarij, *cap. inter*, *de excess. Prælat.* excommunicatione maiori ligati, *cap. postulasti* 7. *de cler. excom.* interdicti, *cap. cum inter R. de consuetud. cap.*1. *de postul. Prælat.* suspensi, *cap. cùm dilectus* 8. *de consuet.* periuri, *cap. querelam*, *de iureiur.* publici aleatores, *d. cap. inter*, *de excess. Prælat.* & alij quos enumerant Pet. Gregor. *de elect. cap.*9. Iul. Lauorus *vbi sup.* ex quibus iam cognoscitur vera nostri textus decidendi ratio; nam cùm non possit eligi ad dignitatem ecclesiasticam ille, qui impedimentum ecclesiasticum habet; & schismaticus adeò ineligibilis per schisma reddatur, vt non possit ampliùs in Ecclesia ministrare sine dispensatione, *cap. fin. de tempor. ordin.* ideò tam ad Episcopum, quàm ad alias dignitates Ecclesiasticas eligi non valet: sed cùm hæc prohibitio, seu pœna sit tantùm iuris ecclesiastici, ab Ecclesia imposita, & in his omnibus quæ à iure ecclesiastico introducta sunt, Pontifex valeat dispensare, *cap. proposuit*, *de concess. præb.* ideò si cum schismatico dispensetur, poterit in Episcopum, vel Ecclesiæ Prælatum eligi.

(Margin, at "cipiamus": 10 Traditur decidendi ratio.)

11 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta; nam procedit in peccatis occultis, vbi per pœnitentiam totum expiatur delictum: at schisma est peccatum publicum, & notorium, ex quo etiam post absolutionem & pœnitentiam remanet quædam infamia; quæ impedit etiam per pœnitentiam reconciliatum eligi ad dignitates ecclesiasticas. Nec augmentum difficultatis obstat; nam vt suprà *in d. cap. ex litteris*, animaduertimus, plerumque iuxta disciplinam ecclesiasticam conceditur officium, denegato beneficio; nunquam tamen econtrà conceditur beneficium denegato officio. Nec tandem augmentum vltimum refragatur; nam vt docet Acuña *vbi supra*, illud procedit iure antiquo, quando multa denegabantur, quæ posteà concessa fuerunt.

12 Exponitur cap. Nos, 12. dist. Sed superiori assertioni aduersatur textus *in cap. nos consuetudinem*, 12.*dist.* vbi cùm Episcopi Numidiæ petijssent à prædecessore Gregorij per Hilarium Chartulariũ S. R. E. seruari omnes consuetudines quæ ab ipso Phocij tempore in electionibus sacris vetustas longa seruauerat. Respondet Gregorius, omnes consuetudines, quæ fidei catholicæ contrariæ non essent, inuiolatas permanere debere, *Exceptis* (inquit) *his quæ ex Donatistis ad Episcopum perueniunt, quos prouehi ad Primatus dignitatem, etiam cùm ordo eos ad locum eundem deferat, modis omnibus prohibemus: sufficiat autem illis commissæ sibi plebis tantummodò curam gerere, non autem illos Antistites, quos catholica fides in Ecclesiæ sinu edocuit, & genuit, ad obtinendi culmen primatus anteire.* Ex quibus verbis expressè deducitur, non licere illis qui schisma abiurarunt ascendere ad altiorem gradum, etiamsi illis permittatur in antiquo ministrare: ergo non rectè asseritur in nostro textu, post abiurationem schismatis schismaticum posse eligi in Episcopum. Huic difficultati respondendum est, textum illum procedere non præmissa dispensatione; nam sola abiuratio schismatis non reddit schismaticum habilem ad dignitates ecclesiasticas, sed sequuta dispensatione redditur eligibilis, vt in nostro textu docetur: notat Giballinus *de irregul. cap.*5. *dub.*1.

13 Exponitur cap. pudenda 24.q.1. Secundò opponitur textus *in cap. pudenda*, 22.*q.*1. vbi asseritur, consuetudinem diutiùs obseruatam fuisse inter Aquileiensem Patriarcham, & Archiepiscopum Mediolanensem, vt vnus alterum consecraret; & cùm ambo in schisma peruenissent, vnus ab alio consecrationem accepit: quæstionis fuit, vtrùm ritè esset consecratus? Et respondet Pelagius Papa, illum potiùs execratum, quàm consecratum dici debere, cùm ab schismatico, & non obseruata veteri consuetudine esset consecratus: quod idem decreuit Pontifex in casu contrario, si non schismaticus consecretur ab schismatico. Igitur qui in schisma inciderunt, perpetuò ineligibiles manent. Huic decisioni respondendum est in eo textu tempore consecrationis durasse schisma, nec fuisse abiuratum, tam à consecrante, quàm à consecrato: vnde rectè ait Pelagius, quod sicut à Catholico Catholicus ordinatus dicitur consecratus, ita ab schismatico schismaticus consecratus, dicitur execratus, id est non ritè consecratus, vt notauit Marcellus Donatus *in notis ad Sueton. in Cæsare*, *cap.*20. *tomo* 6. *Thesauri Critici*.

CAPVT VI.

Idem *in Concilio* a *Lateranensi*.

LIcèt de vitanda discordia in electione Romani Pontificis manifesta satis à prædecessoribus nostris *b* constituta manauerint; quia tamen sæpè post illa per improbæ ambitionis audaciam passa est Ecclesia *c* scissuram, nos etiam ad malum hoc euitandum, de *d* consilio fratrum nostrorum, & sacri approbatione Concilij, aliquid decreuimus adiungendum. Statuimus ergo vt si fortè (inimico homine superseminante zizaniam) inter Cardinales de substituendo Summo Pontifice non poterit esse plena concordia, & duabus *e* partibus concordanti-

dantibus, pars tertia concordare noluerit, aut sibi astum præsumpserit nominare; ille absque vlla exceptione ab vniuersali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur, qui à duabus partibus electus fuerit, & receptus. Si quis autem de tertiæ partis nominatione confisus (quia de ratione esse non potest) sibi *f* nomen Episcopi vsurpauerit, tam ipse, quàm hi qui eum receperint, *g* excommunicationi subiaceant, & totius sacri ordinis priuatione multentur, ita vt *h* viatici etiam eis (nisi tantùm in vltimis) communio denegetur: & si non respuerint, cum Dathan, & Abiron (quos terra absorbuit) accipiant portionem. Prætereà si à paucioribus quàm à duabus partibus aliquis electus fuerit ad Apostolatus officium, nisi maior concordia intercesserit, nullatenus assumatur, & prædictæ pœnæ subiaceat, si humiliter noluit abstinere. Ex hoc tum nullum canonicis constitutionibus, & alijs Ecclesijs præiudicium generetur, in quibus maioris & sanioris partis debet sententia præualere; quia quod in eis in dubium venerit, superioris poterit iudicio diffiniri. In Romana verò Ecclesia speciale aliquid constituitur, quia non poterit ad superiorem recursus haberi.

NOTÆ.

1 a *LAteranensi.*] Generali videlicet, celebrato Romæ in Basilica Lateranensi, quæ Constantiniana dicta est, & fuit olim Lateranorum nobilium ciuium Palatium, de quo Iuuenalis *satyra* 10. Congregatum fuit ob causam schismatis Octauiani, de quo *in cap. antecedenti*: interfuerunt in eo 300. Episcopi simul cum ipso Alexandro III. & licèt circa annum non consentiant historici, quos refert Barbosa *in cap.7. de his quæ fiunt à Prælatis*; verius tamen est celebratum fuisse die 5. mensis Martij, anno 1179. cuius Concilij canon primus refertur in præsenti: de eo Concilio agunt Otho Frisingensis *lib.7. cap. vlt. Alexander vniuersalis totius Ecclesiæ Pater canonicè confirmatus est, qui secundò confirmationis suæ anno maximum Romæ Concilium congregauit.* Robertus Sigeberti continuator *anno* 1179. Guillelmus Tyrius *lib.* 21. *belli sacri., cap.26. Anno ab incarnatioue Domini* 1178. *qui erat Domini Balduini IV. annus quintus, mense Octobri, cùm anno præcedente indicta esset per vniuersum orbem Latinorum Romæ Synodus generalis.* Acta huius Concilij summatim, & compendiosè Matthæus Parisiensis *histor. Angliæ anno* 1179. ita describit: *Eodem anno habitum est Concilium generale trecentorum & decem Episcoporum, XIV. Kalendas Aprilis, in Patriarchio Lateranensi, cui præsedit Dominus Papa Alexander III. cuius statuta omni laude dignissima, sub viginti & octo, quæ sequuntur, capitulis continentur. De electione Summi Pontificis: De hæreticis Albigensibus, & diuersis eorum appellationibus: De Ruptarijs, & Creuantijs prædonibus, qui fideles affligunt: Quod nullus promoueatur in Episcopum, vel ad aliquem ordinis gradum, nisi legitimæ sit ætatis, & de legitimo matrimonio susceptus: Ne viuentibus personis Ecclesiæ conferantur, nec illis defunctis, nisi vltra sex menses vacent: De appellationibus: Ne intra sacros ordines constituti, vel qui Ecclesiasticis sustentantur stipendijs, rebus se immisceant sæcularibus: De treguis statuendis & temporibus treguarum: Quod clerici vna tantùm habeant Ecclesiam, & quod Episcopus, si aliquem sine certo ordinauerit titulo, tamdiu necessaria præstet, donec ei aliqua in Ecclesia stipendia assignet: Ne Patroni, vel quilibet laici Ecclesias opprimant, aut Ecclesiasticas personas: Ne Iudæi, vel Sarraceni christiana mancipia permittant habere, sed ad fidem Christi, si conuerti voluerint, à possessoribus suis nullatenus excludantur: Vt leprosi, si excluduntur à cohabitatione hominum, oratorium habeant, & proprium sacerdotem: Ne bona Ecclesiastica in alios vsus conuertantur: Ne Decani pro certæ pecuniæ quantitate iurisdictionem exerceant Episcopalem: Vt in electionibus, vel Ecclesiasticis ordinationibus consequatur effectum quod à maioris & sanioris Concilij parte fuerit constitutum: Quod vsurarij manifesti ad communionem altaris non admittantur, nec christianam habeant sepulturam: Vt agricolæ & viatores, & omnia quæ sua sunt, plena vbique pace, & securitate lætentur: Vt ordinationes à schismaticis factæ irritæ habeantur & inanes, & beneficia ab eis collata reuocentur: Ne pro Ecclesiasticis instituendis personis, seu mortuis sepeliendis, aut nubentibus benedicendis, vel alijs Ecclesiæ sacramentis aliquid exigatur: Ne viri religiosi, vel quilibet alij Ecclesias, vel decimas præsumant de manu suscipere laicorum sine auctoritate Episcoporum; & non nisi semel in anno Templarij, siue Hospitalarij Ecclesias sub interdicto positas aperiant, nec corpora sepelire tum præsumant: Ne quis interuentu pecuniæ habitum religionis vsurpare præsumat, nec conuersus peculium habeat; & facti Prælati, non nisi pro dilapidatione, vel incontinentia degradentur: Ne Christiani Sarracenis arma vendant, nec patientes naufragium quisquam exspoliare præsumat: Vt clerici intra sacros ordines constituti continenter viuant; & si in illa incontinentia, quæ contra naturam sit, deprehensi fuerint laborare, excommunicentur, & à Clero abijciantur: Vt Archiepiscopi parochias, vel Ecclesias visitantes, quadraginta, vel quinquaginta equorum numero sint contenti; Episcopi viginti, vel triginta; Legati vigintiquinque; Archidiaconi quinque, vel septem, Decani duarum euectionum numerum non excedant: Vt nullus torneamenta exercere præsumat, & mortui in torneamentis christiana careant sepultura: Quod vnaquæque Cathedralis Ecclesia magistrum habeat, qui pauperes scholares, & alios doceat, nec pro licentia docendi aliquis pretium exigat: Vt Prælati vnam tantùm regant Ecclesiam, & quod patroni ab Ecclesijs in suo fundo constitutis exactiones non faciant: Ne Episcopi, seu viri Ecclesiastici stare compellantur iudicio laicorum, nec laici laicis decimas conferre præsumant: Si quis ab aliquo commodata pecunia possessiones in pignus acceperit, si deductis expensis sortem suam receperit ex fructibus possessionis, pignus restituat debitori.*

b *Constituta.*] Nicolai videlicet II. *in c.* 2. *dist.79.* Bonifacij, & aliorum, quæ infrà iuxta seriem temporum 2
dabimus.

c *Scissuram.*] Iam à primis Ecclesiæ sæculis varia cœperunt, & sequuta fuerunt schismata; iam enim anno 3
Christi 250. inter Cornelium Pontificem, & Nouatum Antipapam exortum est, inter Liberium & Felicem anno 366. inter Bonifacium, & Eulalium anno 420. & alia, quæ enumerant Turrifcremata *lib.4. summæ, cap.1.* Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.7.* Marta *de iurisdict. p.* 2. *cap.38.* Coriolanus *in Breuiario.*

d *De consilio.*] Diximus *in cap. vlt. de postulat. Prælator.* 4

e *Duabus partibus.*] Non insubtiliter docet Boetius 5
Epon. *tom.1. de regalibus*, *num.196.* has partes desiderari ex Cardinalibus præsentibus, non verò absentibus: nam licèt absentes habeant vocem passiuam, hoc est eligi possint; non tamen habent actiuam, & sic eorum suffragia non attenduntur.

f *Nomen Episcopi.*] Sicut Episcopus appellatur Pon- 6
tifex, vt notaui *in cap.4. de postulat. Prælat.* ita & Pontifex Episcopus dicitur, *cap. mos*, *cap. olim*, *65. dist. cap. legimus*, *cap. olim 95. dist. cap.1. de maledicis.*

g *Excommunicationi.*] Schismatici enim, & eorum 7
fautores maiori excommunicatione ligantur, *cap. in nomine*, 23. *dist. cap. de Liguribus 24. q.* 1. Plura Antonius August. *in epitome*, *lib.22. tit.54.* & nos trademus *in titulo de schismaticis.*

h *Viatici.*] Viaticum in sacris canonibus diuersimo- 8
dè accipitur; nam omnia quæ morientibus prodesse poterant, viatici appellatione comprehendebantur: quare baptismus in mortem collatus, appellatur viaticum à D. Basilio *in homilia de baptismo*, notauit Balsamon *in can* 18 *Concilij Carthag.* Frequentiùs tamen primis Ecclesiæ sæculis accipiebatur pro reconciliatione pœnitentis, vt *in cap. qui recedunt*, *cap. si quis de corpore*, *26. q.6.* Concil. Ancyran. *can.77.* Carthag. 4. *can.* 8. Gerundense *can.23.* Epaunense *can.24.* Nicænum *can.29.* Toletanum 2. *canon.12. cap.2. de raptoribus*: in nostro tamen textu accipitur pro Eucharistia, vt in Concilio Nicæno *can.29.* Toletano 1. *canone* 18. notarunt, & varias viatici acceptiones prosequuntur Albaspinus *lib.1. obseruat. cap.11.* Bosquetus *lib.* 1. *ad Innocentium*, *epist.* 149. Loaysa *in Concilio Toletano* 11. *can.11.* Coriolanus *in notis ad can.* 1.

Concilij Illiberit. Zerda *in aduersarijs cap.* 138. Menardus *ad D. Gregorium fol.* 234. Et nos plura de viatico dabimus *in d. cap. 2. de raptoribus.*

COMMENTARIVM.

9 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Electus in Pontificem à duabus partibus Cardinalium, absque vlla exceptione habendus est pro legitimo D. Petri successore; electus verò à minori parte, non est legitimus Pontifex.* Probant textus *in cap. vbi periculum, hoc tit. in 6. Clementina ne Romani, eodem tit.* Clemens VII. in sua constitutione, quæ incipit, *Cùm charissimus*, data 26. Octobris anno 1529. Paulus IV. in sua constitutione, quæ incipit, *Cùm secundùm*, data anno 1554. Pius IV. in Bulla, quæ incipit, *In eligendis*, data 7. idus Octobris, anno 1562. Gregorius XV. in constitutione, quæ incipit *Æterni*, data 17. Kalendis Decembris, anno 1621. Vrbanus VIII. in constitutione, quæ incipit, *Ad Romanum*, data 5. Kal. Februarij, anno 1625. Illustrant Paleotus *de consult. part. 3. cap* 4. Turrisceremata *in summa lib. 2. cap.* 43. Bellarminus *tom. 1. lib. 2. de clericis, cap. 9. & 10.* Ioan. Brunell. *in repetitione ad hunc textum*, Barbosa *lib. 1. de iure Eccles. cap.* 1. Bonacina *in tractatu de electione Romani Pontificis*, Boetius Epon. *tom. 1. quæstionum, tit. 5. de regalibus, nu.* 186. Roussellius *lib. 2. historiæ Pontificis, cap. 9.* Germonius *lib. 2. animadu. cap.* 16. Cochier. *in face historiarum, cap.* 58. Coriolanus *in breuiario, anno* 1562. Carrier. *in digesto fidei, tom 2. titulo de elect. Pontificis, folio* 1107. Bruno Chassaing. *de priuilegijs regular. tract. 2. c. 1. propos. 1.* Suarez *de fide, disp. 16. sect. 4.* Moez *in d. cap. vbi periculum:*

10 Traditur ratio dubitandi. Sed aduersùs hanc assertionem pro ratione dubitandi ita argumentor: Electio Pontificis non solùm ad Cardinales, verùm etiam ad Clerum, populumque Romanum spectat, *cap. factus 7. quæst. 1.* igitur non solùm maior pars Cardinalium desideratur, verùm etiam Cleri & populi; siquidem omnes suffragium habent in electione Pontificis. Deinde contra id quod asseritur, videlicet nullam exceptionem contra electionem à duabus partibus Cardinalium factam opponi posse, sic insurgo: Si non posset opponi vlla exceptio contra huiusmodi electionem, non desideraretur eius confirmatio, sicut in alijs Prælatis inferioribus: sed desideratur talis confirmatio: ergo quia non statim habetur pro Pontifice, & per consequens aliqua exceptio opponi valet. Probatur minor ex sententia Episcopi Portuensis, apud Malesburgensem *lib. 1. de gestis Pontificum*, ibi: *Fratres siquidem vestri Cardinales, quorum præcipua in electione potestas cum Clero vniuerso, expetente populo, cum honoratorum consensu, in luce, in manifesto, vnanimi voto, & desiderio delegerunt Dominum Petrum Cardinalem in Romanum Pontificem. Hanc ergo electionem canonicè celebratam conspexi, & auctore Deo confirmaui.* Refert Franciscus Hallier. *de sacris electionibus fol.* 930. Accedit, nam exceptio hæresis contra electum in Romanum Pontificem opponi potest, *cap. si Papa, 47. dist.* ergo verum non est, nullam exceptionem aduersus electum opponi posse.

11 Variæ electionis Pontificis formæ. Adhuc tamen defendenda est nostra assertio, ad cuius expositionem, & solutionem rationis dubitandi res ab origine repetenda est, scire enim oportet, ex diuersitate temporum, & varijs militantis Ecclesiæ fluctuationibus & oppressionibus, ad hæc vsque tempora electionem Pontificis, tam in modo eligendi; quàm in personis eligentibus varijs modis celebratam reperiri, vt passim videre est, tum in historijs Ecclesiasticis, tum in Sanctorum Patrum scriptis, & nostri iuris testimonijs; licèt omni æuo credendum sit diuinum opus esse, vt probat Scipio Amiratus *in dissertat. polit. lib. 3. cap.* 1. Triplici autem modo Pontifices creatos fuisse apud historiæ Ecclesiasticæ scriptores inuenio; videlicet, per institutionem, substitutionem, & electionem. Institutionis enim forma semel tantùm vsitata est in terris. Christus enim Dominus, Summus Sacerdos, & Pontifex, à quo sancta Romana Ecclesia proprio eius sanguine redempta obtinuit principatum, *cap. ita Dominus, 19. dist. cap. si verò, dist.* 22. D. Petrum, quem Beatum appellauerat apud Matthæum *cap. 16. Beatus es Simon;* & cui primatum promiserat, ibi: *Tibi dabo claues Regni cælorum*; Pontificem constituit, & Vicarium suum in terris instituit, dum illi dixit post resurrectionem, *pasce oues meas*, Ioannis *cap. 21. & 22. cap. consideratum, cap. fides, 50. dist. cap. solitæ, de maiorit. & obed.* & ipsum confirmauit, dum dixit: *Ego rogabo pro te, ne deficiat fides tua.* Lucæ *cap. 22. cap. sacrosancta, 22. dist.* Per substitutionem, & successionem in Ecclesia Summum Præsulatum obtinuisse D. Clementem, & Linum deducitur *ex cap. si Petrus 8. quæst. 1. epistola 1. D. Clementis ad Iacobum*: sed hanc substitutionem rectè iuris Interpretes de sola commendatione D. Petri, vel monitione fidelibus facta accipiunt, cùm certum sit Summum Pontificem non posse sibi eligere successorem, vt probant Iulius Lauorus *var. lucubr. tit. de elect. cap. 3. per totum*, Sebast. Cæsar *de Ecclesiast. hierarch. disputat. 1. §. 5.* Claudius Espenceus *ad epistol. D. Pauli, libro 3. digres. cap.* 21. Coriolanus *in summa, in notis ad Concilium Rom. 2. sub Bonifacio I.* Sauarus *in notis ad Sidonium libro 4. epist. 11. fol.* 265. Diana *part. 10. integro tract. 5.* P. Ripalda *in peculiari syntag. de hac quæstione edito*, Michael Roussellius *libro 2. histor. Pontific. iurisdict. cap. 9. numero 1.* Barbosa *de potest. Episcop. part. 1. tit. 1. cap. 3.* Thomas Hurtadus *de resident. tom. 1. resol. 2. & 3.* P. Suarez *de fide, disput. 10. sect. 4.* & nos D. Petri factum exponemus *in cap. 1. de præb.*

Per viam electionis cæteri omnes R. Pontifices creati fuerunt: hæc autem electio ratione formæ diuiditur in electionem per inspirationem, adorationem, per compromissum, & per scrutinium. Sed antequam de eis agamus, priùs circa personas eligentium Pontificem aliqua præmittenda sunt. D. igitur Petro è vitæ huius carcere ad augustissimam æternæ gloriæ sedem euecto, D. Clemens, etsi ab eo designatus, ne apud posteros perniciosi esset exempli, succedere noluit, & electio Pontificis spectare cœpit ad Clerum & plebem, ita vt Clericorum suffragijs, & populi consensu Pontifices crearentur. D. Cyprianus *lib. 4. epist. 2. cap. plebis*, & passim, *63. dist.* Hæc electionis forma durauit vsque ad schisma, quod ortum fuit temporibus Damasi Papæ, inter ipsum & Vrsicinum; cùm enim schisma agnouisset Imperator Valentinianus, Vrsicino reiecti, Damasum confirmauit, vt referunt Socrates *lib. 2. historiæ, cap. 27. lib. 4. & cap. 29.* Theodoretus *lib. 1. histor. cap.* 15. Sozomenus *lib. 4. cap. 11. & lib. 6. cap.* 23. & tunc cœpit Imperatorum authoritas in electione Romani Pontificis interponi tantùm ratione schismatis; siquidem ita sedatum fuit schisma hoc, & aliud etiam ab Honorio Imperatore inter Bonifacium & Eulalium; & aliud à Theodorico Rege inter Symmachum & Laurentium, vt refert Roussellius *dict. cap. 9. à num.* 3. Deinde Iustinianus per annos 550. decreuit nullum alium Pontificem in Ecclesia futurum, nisi quem ipse confirmasset, & sic illum maximè impium deplorat D. Gregorius *in Psalmo 7. & lib. 4. epist.* 4. & constitutum fuit, vt certa pecuniæ quantitas Imperatori pro confirmatione Pontificis penderetur, vt referunt Roussellius *vbi suprà, lib. 5. cap.* 4. Boetius Epon. *tom. 1. qq. heroic. tit. de regalib. num.* 187. & Basilius Præfectus vrbis Romæ ausus fuit constituere, ne quis Pontifex sine eius consilio, & consensu eligeretur, *cap. 1. 96. dist.* cuius statuti mentio fit *in cap. Ecclesia, de constit.* vbi notaui. Hæc electionis forma durauit in Ecclesia vsque ad tempora Benedicti II. cuius temporibus Constantinus Heraclij pronepos, per annum Christi 684. Benedicti integritate, sanctimoniaque motus pristinam Pontificis eligendi potestatem Clero & populo restituit. Platina *in vita ipsius Benedicti.* Mutato imperio, sunt qui affirment Adrianum Papam infestatum à Desiderio Longobardorum Rege, aduocasse Carolum Magnum, illiq; concessisse ius eligendi Pontificem; quod postea Ludouicus eius filius renunciauit, vt refertur *in cap. Adrianus, cap. ego, 63. dist.* Sed huius fabellæ author est Sigebertus historicus schismaticus, qui Henrici Imperatoris partes propugnans, fabulam commentus est Synodi Romanæ 143. Episcoporum, in qua Adrianus Papa Carolum Magnum summo decorauit priuilegio, non modò confirmandi Pontificis electionem, sed quod hactenus fuerat inauditum, sola & propria auctoritate eligendi pro libito. Post Sigebertum Gratian. nimia credendi facilitate adductus, commentitium illius Concilij decretum suæ canonum collectioni inseruit, quæ res multos incautos, ipsumque Onuphrium decepit. Sec hanc fabulam validissimis argumentis refellunt Baronius *anno 774. num. 10. & anno 964. nu.* 22. Bellarminus *in apolog. contra Regem Angliæ, cap. 6. fol.* 67. Iacobus Greth- 12 Prosequitur electionis historia.

Grethserus *in apolog. pro Baronio*, *cap.* 1. & 2. Iulius Lauorus *de elect. cap.* 5. Coriolanus *in breuiario*, *anno* 774. & 817. Martha *de iurisd. part.* 1. *cap.* 31. Quintanadueñas *lib.* 1. *Ecclesiast. cap.* 1. Cenedus *ad decretum*, *collect.* 64. Carrier. *vbi suprà*, Suarez *aduersus Regem Angliæ*, *cap.* 29. Morinus *in lucubr. de orig. & progr. temp. iurisd.* R. P. Ioannes Cabassutius *in notit. Concilior. in Lugdun. Concil. fol.* 613. Sed cùm adhuc seditiones circa populi consensum præstandum darentur, Nicolaus II. statuit, vt deinceps qui Apostolicæ Sedi sine concordia & canonica electione Cardinalium Ecclesiæ Romanæ, ac deindè sequentium Clericorum inthronizaretur, non Papa, vel Apostolicus, sed apostaticus haberetur, *cap.* 1. *cap. si quis pecunia*, 79. *dist.* referunt Piatina *in eius vita*, Anast. Germon. *lib.* 2. *animad. c.* 16. Barbosa *de iur. Eccles. lib.* 1. *cap.* 1. fusè Roussellius *d. lib.* 2. *cap.* 9. *per totum*, Ioannes Dartis *ad* 63. *dist.* Ab eo ergo tempore electio Pontificis ad Cardinalium Collegium spectat: sed cùm adhuc longissimus vsus tot sæculorum docuisset, quàm turbulenta foret Summi Pontificis electio, & eam Alexander III. expertus fuisset in tam longo schismate, In Concilio Lateranensi in præsenti textu relato constitutum fuit, vt is demum legitimus haberetur Pontifex, qui à duabus Cardinalium partibus esset electus, exempli gratia, si sexaginta fuerint in electione Pontificis Cardinales, desiderantur suffragia quadraginta Cardinalium; & qui paucioribus suffragijs fretus Pontificis vsurpauerit dignitatem, tam ipse, quàm omnes eum recipientes, maiori excommunicationi subiacent, atque à totius ordinis gradu deijciuntur.

13 Prosequuntur electionis Roma. Hæc de personis eligentium sufficiant: nunc de formis in electionibus Pontificis vsitatis agamus. Primò per inspirationem electio fit quando repentè, nullo inter eligentes ordine seruato, sed vnus post alium per reuelationem diuinam continuò aliquem eligunt, *c. quia propter, versiculo nisi, hoc tit.* vt contigisse Fabiano narratur; dum enim Clerus & populus conuenissent pro facienda electione & successore designando, columba de sublimi euolans, eius capiti insedit, & audita est vox: *Tu Romæ Episcopus designaberis*. Narrant Euseb. *lib.* 6. *histor. cap.* 22. Platina *in eius vita*, Baronius *anno* 238. quæ electionis forma præstantior est cæteris, *l.* 21. *tit.* 5. *partit.* 1. *Esta eleccion tienen por mas noble que las otras, porque no ay otro mouedor de las voluntades de los hombres, sino solo el Espiritu Santo*. Illustrant Simon Maiolus *dierum canicul. tom.* 2. *colloq.* 6. *pag.* 465. Solorzanus *tom.* 1. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap* 3. *nu.* 10. Similiter per adorationem fit electio, cùm Cardinalium duæ partes, nullo facto scrutinio, omnium consensu & voluntate aliquem in Romanum Pontificem adorant & salutant. Quo electionis modo electos fuisse Clementem VII. Christi anno 1523. Paulum III. anno 1534. Iulium III. anno 1550. Marcellum II. anno 1555. Pium IV. anno 1559. & Pium V. anno 1566. referunt Azor *lib.* 4. *instit. p.* 2. *cap.* 5. Iulius Lauorus *de elect. cap.* 9. Per viam compromissi fit electio, quando aliqui Cardinales eliguntur, in quos omnium vice eligendi potestas transfunditur cùm certis clausulis, & conditionibus in ipso compromisso explicatis; de qua forma agemus *in cap causam* 8. *hoc tit.* Accedamus iam ad viam electionis per scrutinium, quæ magis frequens, & vsu recepta est: hæc autem celebratur præsentibus omnibus, qui debent, & possunt commodè interesse; & tunc tres de ipso collegio Cardinalium electi, sigillatim, & secretè singulorum suffragia exquirunt, & in publicum proferunt; & is censetur electus, in quem vel omnes, vel duæ ex tribus partibus consentiunt: circa quam electionem plura statuit Gregorius XV. bulla data 17. Kal. Decembris anno 1621. de qua Lauorus *vbi suprà*, *cap.* 10. Carrier. *vbi suprà*, Diana *p.* 12. *tit. de conclaui*: nulla tamen ex his formis necessariò præscripta est in electione Romani Pont. quocumque enim modo duæ partes consentiant, electus legitimè Pontifex erit, Lauorus *sup. cap.* 6. *n.* 59. Barbosa *de Rom. Pont. d. cap.* 1. Bonacina *de elect. Rom. Pont.* qui ex varijs Pontificum constitutionibus referunt, & describunt formam, quam hodie seruant Cardinales antea, & post electionem in conclaui. Manet ergo ex nostro textu, electionem Pontificis fieri debere à duabus partibus Cardinalium, ita vt ipsi non repellantur à suffragio, etsi sint vinculo excommunicationis ligati, *Clem. ne Romani*, §. *cæterùm*, *de elect.* quod varijs bullis probat Lauorus *cap.* 6. *num.* 22. Amplius, etsi illis non sit traditus galerus, nec os apertum, ex constitutionibus Pij V. & Greg. XV. quas refert Lauorus *vbi suprà*: nec interest, quod si omnes Cardinales electioni non intersint, ad præsentes tantùm spectat electio, & absentes agere contra eam non possunt, nec alteri vt eligat votum committere. Azor *d. lib.* 4. *cap.* 2. quod ampliatur, vt procedat, etiamsi duo tantùm remanserint Cardinales, cæteri verò vel absentes, vel mortui sint: illi enim tantùm debent eligere, *cap. Adrianus*, 63. *dist. cap. non licet*, §. *his*, 19. *quæst.* 7. immò & si vnus remanserit, ad ipsum spectabit electio. Lauorus *suprà*, *nu.* 26. si autem omnes decessissent, Canonici Lateranenses eligerent Pontificem; & si tempore obitus Pontificis congregatum sit Concilium generale, etiam ad Cardinales spectabit electio, vt ex plurimis resoluit Lauorus *suprà*, *num.* 29.

Ex his iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm electio Pontificis à nemine confirmetur, ne possit dari superior, qui hoc ius confirmandi habeat; ideò à duabus partibus debet celebrari, præcipuè cùm electio hæc magni momenti sit, & in his rebus, quæ magni ponderis considerantur, non maior pars sufficiat, sed duæ partes desiderentur, *l.* 3. *ff. de decret. ab ord. fac.* Plin. *epist.* 50. Docent Gothofredus *in d. l.* 3. Reuardus *in l.* 160. *ff. de reg. iur.* Vnde rectè Alexander III. in Concilio Lateranensi decreuit, electionem à duabus partibus Cardinalium fieri debere, & cùm non sit superior qui similem electionem confirmare possit non erit qui aliquam exceptionem contra eam admittere valeat, vnde nulla exceptio aduersus similem electionem opponi potest. 14 Decidendi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, vbi dicebamus populum, & Clerum electioni Pontificis interesse non posse; cui facilè fit satis ex suprà traditis. Nec primum augmentum refragatur; nam verum est, Pontificis electionem confirmari non posse, vt probat Hallier. *de sacris elect. fol.* 929. cuius rei rationem tradit Nicolaus *in cap. in nomine*, 23. *dist.* ibi: *Quia Sedes Apostolica cunctis in orbe terrarum præfertur Ecclesijs, atque ideò super se Metropolitanum habere non potest*. Cardinales Episcopi proculdubio Metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum Episcopum ad Apostolici culminis apicem prouehunt: nec verba prædicti Episcopi Portuensis contrarium suadent; nam præterquam quod illi fides adhibenda non est, cùm schismaticus sit, & in gratiam Anacieti intrusi contra Innocentium II. scripserit, responderi potest, eam consuetudinem tunc temporis in Ecclesia viguisse, vt in electione Pontificis ea forma seruaretur, quæ in electionibus aliorum Episcoporum custodiebatur, videlicet vt Pontifex à Clero eligeretur, à populo expeteretur, & ab Episcopis Prouincialibus confirmaretur; non quia Pontifex confirmatione egeret, sed quia cùm Episcopi propter loci distantiam electioni adesse non poterant, consensum suum eo modo præstarent; quam consuetudinem latè illustrat Hallier. *de sacris elect. tit. de tempore consecrationis Episcopi*, §. 6. Nec secundùm augmentum obstat, ex quo dicebamus exceptionem hæresis opponi posse contra electionem factam etiam à duabus partibus; nam licèt noster textus affirmet, nullam exceptionem electo opponi posse, intelligitur ita, nisi exceptio eius naturæ sit, vt iure naturali, aut diuino impediat electionem, vt exceptio hæresis; quia si contra Pontificem ob hæresim agi potest, *cap. si Papa*, *dist.* 40. multò magis hæresis exceptio opponi, ex regula. *Quæ ad agendum*, *de regul. iur. lib.* 6. potest etiam opponi exceptio simoniæ, *cap. si quisquam*, 75. *dist.* Iulius II. in constitutione quæ incipit, *Cùm tam diuino*: exceptio metus; non est enim electio vbi non est libera voluntas, *cap. cùm locum*, *de sponsalib.* Concilium Constantiense *sess.* 29. Lauorus *suprà*, *cap.* 6. *num.* 38. plures dat Cabreros *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 59. Cùm igitur istæ exceptiones repugnent substantiæ electionis, admittuntur etiam in electione Pontificis: noster autem textus eas reijcit, quæ iuri canonico tantùm repugnant, vt si electus non sit in sacris, sit per saltum ordinatus, & similes. Azor *d. parte* 2. *lib.* 1. *cap.* 5. 15 Dissoluitur dubitandi ratio.

CAPVT VII.

Idem *in* a *eodem*.

CVm in cunctis sacris *b* Ordinibus, & ecclesiasticis *c* ministerijs sint ætatis maioritas, *d* grauitas morum, & litterarum scientia inquirenda; multò fortiùs in Episcopo hæc oportet inquiri, qui ad curam aliorum positus, in seipso debet ostendere *e* qualiter alios in domo Dei oporteat conuersari. Eapropter ne quod de *f* quibusdam pro necessitate temporis factum est, trahatur à posteris in exemplum, præsenti decreto statuimus, vt nullus in Episcopum eligatur, nisi qui iam trigesimum annum ætatis *g* exegerit, & de *h* legitimo matrimonio sit natus, qui etiam vita & scientia commendabilis demonstretur.

NOTÆ.

1 a *EOdem*.] Concilio videlicet Lateranensi, *capite* 2. vbi reperiuntur verba huius textus, & etiam in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 16.* ex quibus transcripsit Raymundus. Meminit huius canonis Innocentius III. *lib.* 1. *in epist. Vsalensi Episcopo missa*, apud Sirletum *fol.* 220. his verbis: *Quod cùm quamplurimi Sueciæ clerici non sint de legitimo thoro suscepti, qui ob suæ generationis erubescentiam, altioris gradus culmen appetere nulla præsumptione deberent, contra constitutionem in Lateran. Concilio prouidâ deliberatione innouatam, venire nullatenus metuentes, Episcopatuum dignitates inuerecundè obtinere contendunt*, &c.

2 b *Ordinibus*.] Et in cæteris alijs ætas certa præfinita est à sacris canonibus, tam antiquis, quàm recentioribus; nemini enim citò manus est imponenda. D. Paulus *ad Timoth. cap.* 5. vt constat *ex cap. miramur*, 61. *dist. cap. subdiaconus* 4. 77. *dist. cap. presbyter*, 28. *dist. cap. vel non est compos* 14. *de tempor ib. ordin. cap. super* 33. *de præbendis, cap. finali de temporib. ordin. lib.* 6. ætas enim vnicuique ordini assignata refertur *in cap. de his* 5. 28. *dist. cap. in singulis*, 77. *dist.* nouissimè in Tridentino *sess.* 25. *cap.* 5. *&* 6. Pro quorum iurium expositione plura adducemus *in cap. eam te, de ætate & qualit.*

3 c *Ministerijs*.] Videlicet dignitatibus, & officijs Ecclesiasticis; sæpè sæpiùs enim, tam in iure nostro, quàm Cæsareo ministeria accipiuntur pro officijs, aut dignitatibus, *cap. multi* 1. *quæst.* 1. *nulla Ecclesiastica ministeria, de concess. præb.* §. *inferiora verò ministeria nostri textus, cap. Ioannes, de clericis coniugatis, cap. cùm singula*, §. *prohibemus, de præbend. lib.* 6. Concilium Parisiense 3. *can.* 9. *l.* 2. *ff. de officio Proconsulis, l. illicitas* 6. §. *illicita, ff. de officio Præsidis, l. in eandem* 10. *ff. ex quibus causis, l.* 2. *ff. de seruis fugitiuis*: notant vtriusque iuris Lexicographi *verbo Ministeria*.

4 d *Grauitas morum*.] Quæ in Episcopo, & quolibet Prælato Ecclesiæ præficiendo maximè desideratur. D. Isidorus *lib.* 3. *de summo bono, cap.* 34. *Non sunt promouendi ad regimen Ecclesiæ, qui adhuc vitijs subiacent*. Saluianus *lib.* 2. *ad Eccles. Quidquid enim de alijs omnibus dictum est, magis absque dubio ad eos pertinet, qui exemplo esse omnibus debent; & quos vtique tanto antestare cæteris oportet deuotione, quantò antestant omnibus dignitate*. B. Laurentius Iustin. *lib. de compunct. p.* 2. D. Gregorius latè *homilia* 17. *in Euang.* latè illustrat Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *tract. Mala è bonis, cap.* 16.

5 e *Qualiter*.] Faciunt D. Gregorius *in Pastorali lib.* 1. *cap.* 10. *&* 11. ibi: *Episcopus debet ad exemplum viuendi protrahi*. Concilium Aquisgran. *can.* 13. Turonense sub Carolo Magno *can.* 4. *Episcopi vita, habitu, forma, & communicatione suis sint subiectis exemplum, & viuendi norma*. Cabilon. sub eodem, *can.* 2. Valentinum sub Lothario, *can.* 13. Isidorus Pelusiota *lib.* 1. *epist.* 319. ibi: *Cùm sacerdos gregis forma, & Ecclesiæ lumen dicatur, & fit reuera, subditos, vt ceram sigillo, sic ipsius moribus imprimi necessum est*. Filesacus *in cap. primo*, §. 3. *de officio Ordin.* hinc Episcopus peccans, grauiùs punitur quàm cæteri fideles, *cap. cùm quædam, de iureiurando*.

6 f *Quibusdam*.] Cùm enim in electionibus Episcoporum Regis expectabatur assensus, inter alia incommoda, quæ sequebantur, præcipuum erat, quia pueri & ignari Ecclesijs præficiebantur, Iuo Carnotensis *epist.* 6. *&* 7. ibi:

Eligimus puerum, puerorum festa colentes;
Non nostrum morem, sed Regis iussa sequentes.

Vnde refert Flodoardus *lib.* 4. *chron. cap.* 22. Oldaricum Aquensem Episcopum, præfectum Ecclesiæ Rhemensi fuisse vice Hugonis Comitis tunc paruuli: quod etiam refert Baronius *tom.* 10. *anno* 925. *num.* 8. ibi: *Illud planè tunc primò contigit in Ecclesia Dei videri monstrum, nunquam hactenus in Orbe Christiano visum, nec auditum, immò nec puto mente conceptum, cùm videlicet puer nondum quinquennis, nondum alicuius inferioris ordinis capax, vix ferula prima addiscens elementa, Rhemensis eligatur Archiepiscopus*. Similem casum refert Spondanus *in epitome, anno* 933. ibi: *Quo tempore res accidit, quæ nunquam in ea Ecclesia fuerat audita, vt post Stephanum non alius nisi temporaneus substitueretur Antistes, nempè Triphon monachus, qui sedit vsquedum Theophila, & filius Romani Imperatoris adolescens, tunc sexdecim annorum, legitimæ esset ætatis, vt posset fieri Patriarcha: quem tamen hoc anno reuera creatum fuisse Patriarcham ex Curopalate constat, dum numerat annos sedis eius viginti tres; sed loco ipsius Triphonem constitutum esse administratorem eius Ecclesiæ*. Cuius abusus iam conquerebatur Bernardus *epist.* 12. *post medium: Scholares, pueri, & impuberes adolescentuli, ob sanguinis dignitatem promouentur ad Ecclesiasticas dignitates; & de sub ferula transferuntur ad principandum presbyteris, lætiores interim quòd virgas euaserint, quàm quòd meruerint principatum*. Et *epist.* 271. Philippus Abbas *lib. de dignit. cleric. cap.* 115. *Væ tibi terra*, scriptura dicit, *cuius Rex puer est. Hoc est dicere: Væ tibi Ecclesia, cuius Prælatus vitam retinet puerilem, non assumens grauitatem senilem, non fortitudinem*. Illustrat Theophilus Raynaud. *tom.* 22. *tract. Mala è bonis, cap.* 6. *ex num.* 30.

g *Exegerit*.] Antiquiores in præsenti, & Glossa *in cap. vnico, verbo compleuerit*, existimarunt, sufficere Episcopum eligendum tetigisse trigesimum annum, non verò necessarium esse perfecisse. Sed licèt hoc in terminis iuris communis defendi posset, hodie tamen non potest admitti post constitutionem Gregorij XV. editam die 15. Maij anno 1591. in illis verbis: *Annum trigesimum expleuisse*. Ex quibus constat desiderari trigesimum annum expletum: ita docent Armendariz *ad leges Nauarræ, in l.* 1. *tit.* 7. *lib.* 1. *n.* 18. Gutierrez *lib. canonic. q.* 26. *n.* 39. Lessius *de iustitia lib.* 2. *cap.* 34. *dubio* 20. Diana *p.* 5. *tractatu* 2. *resolut* 19. Narbona *anno* 30. *q.* 5. 7

h *Legitimo*.] Quæ ad hanc textus partem spectant, petenda sunt ex traditis *in cap.* 1. *de filijs presbyter.* 8

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Episcopus debet eligi, qui* 30. *annos habeat, ex legitimo matrimonio sit natus, & litteris polleat*. Probant textus *in cap.* 2. *dist.* 36. *cap. sigens, cap. presbyterum*, 56. *dist. cap.* 1. 59. *dist. cap. Episcopus*, 77. *dist. cap. qui in aliquo*, 51. *dist. cap. vlt. de ætate & qualit. cap. innotuit* 20. *cap. cùm Vuintoniensis, hoc tit.* Concilium Arelatense tertium *can.* 1. ibi: *Episcopatus, vel presbyteri honorem nullus laicus ante præmissam anni conuersionem, vel ante triginta ætatis annos accipiat*. Romanum sub Eugenio II. *can.* 4. Lateranense sub Leone X. *sess.* 9. Tridentinum *sess.* 7. *cap.* 1. & *sess.* 24. *cap.* 12. Aquisgranense 2. sub Ludouico *p.* 2. *cap.* 2. *&* 3. Gregorius VII. *lib.* 9. *regest. epist.* 2. *circa med.* Gregorius XV. in constitutione suprà relata. Illustrant Azor, Suarez, Toletus, Reginaldus, Lessius, Sayrus, Garcia, Menochius, Rebuffus, Guttierez, Armendariz, & alij relati ab Acuña *in cap. Episcopus* 6. *n.* 17. 77. *dist.* Bertachinus, & Petrus Gregorius apud ipsum *in c.* 1. *n.* 6. *dist.* 60. Henriquez, & Salcedo laudati ab ipso *in cap. qui in aliqua*, 51. *dist.* innumeri relati à Barbosa in 9 Conclusio traditur, & probatur.

præsenti, *& de potest. Episc. alleg. 1. n. 26.* & *in Trid. sess. 7. cap. 1.* quibus addendi sunt Narbona *de ætate, anno 30. q. 5.* Filesacus *in cap. 1. §. 3. de officio Ordin.* Ægidius Bossius *tomo 1. moral. tit. 2. §. 4.* Sauarus *ad Sidon. lib. 5. epist. 5.* Pirrus *tomo 1. Siciliæ sacræ, fol. 419.* Cresolius *lib. 2. mystag. cap. 7.* Yepes *tomo 5. chron. D. Bened. anno 935. cap. 1.* Turturetus *in paral. cap. 15.* Ant. August. *lib. 4. in epitome, tit. 9. & 10.* Salmeron *in Principe absconditо, medit. 18. §. 3.* Garcia *tomo 2. polit. folio 89. & 93.* Ætas autem triginta annorum dicitur perfecta, *l. 3. tit. 2. lib. 10. legum Vuisigothor.* Nazianz. *orat. 40.* Quia hæc ætas perfectum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet. Theophyl. *in Luc. cap. 3. Ætas illa perfectissima est.* Et *in Ioan. cap. 1. Vir autem dicitur dominus, fortassis propter ætatem perfectam, quoniam triginta annorum erat cùm baptizaretur.* Gregorius VII. *epist. 5. ad Episcopos Britanniæ: Non admitti iuuenem quendam præclarum genere, & honestis moribus ad Episcopatus onus portandum.* Hincmarus tamen in vita S. Remigij ait, eum anno 22. Archiepiscopum electum esse. Et vt cætera exempla mittam, Eleuterius propter eximiam virtutem, vigesimum annum agens Episcopus Illyrici ordinatus est, vt scribit Nicephorus Callixtus *lib. 3. histor.*

10 *Traditur dubitandi ratio.* Sed aduersus hanc conclusionem sequentes insurgunt difficultates: & prima aduersus eam partem, in qua asseritur, minorem triginta annorum non posse in Episcopum eligi, in quam sic argumentor: Morum honestas, & mentis solertia non ita adscriptæ sunt ætati triginta annorum, vt antea obtineri non valeant; nam sicut malitia, sic prudentia supplet ætatem, *l. 1. C. de præpositis sacri cubiculi, lib. 12. cap. de illis, cap. fin. de desponsat. impub.* quippe vita commendabilis non nascitur ex diuturnitate annorum, aut ex numero eorum computatur; sed ex probatis moribus, quibus si polleat Episcopus, eligi debet, quamuis ætate minor sit, vt in iudice eligendo aiebat Cassiodorus *lib. 2. var. epist. 1.* ibi: *Dignus planè largitatibus nostris, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenauit ætatem; & quod rarum continentiæ bonum est, patre priuatus, grauitatis factus filius est: cupiditatem inimicam sapientiæ subiugauit, vitiorum blanda contempsit.* Id probemus exemplis. Timotheus enim iuuenis in Episcopum electus fuit. D. Paulus *1. ad Timoth. 4.* vbi reddit rationem D. Ambrosius, quia quantum ad ætatem pertinet, iuuenis erat; quantum ad mores & conuersationem, senior & grauis. Idem de Paulo Constantinopolitano Archiepiscopo refert Socrates ibi: *Qui vt ætate admodum iuuenis, ita prouidentia, & consilio senex erat.* Etiam id de S. Honorato refert Hilarius Arelatensis *in eius vita*; & multos honoribus, & dignitatibus iuuenes decoratos referunt Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 7. n. 22.* Cresolius *lib. 2. mystag. cap. 13.* Laurentius Beyerlink *in Theatro vitæ humanæ, verbo Adolescentia.* Vnde olim apud Romanos virtute pollentes, non attenta ætate admittebantur. Tacitus *lib. 11. Annal.* vbi notauit Lessius: ergo etsi trigesimum annum quis non expleuerit, poterit in Episcopum eligi. Secundò contra eam partem, vbi docetur eligendum in Episcopum litteris conspicuum esse debere, nec illiteratum eligi posse, sic insurgo: Qualibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap. 4. de elect.* sed Dominus noster vocauit, aut elegit litteratos in Apostolos, sed piscatores; & Petrus, & Ioannes illiterati dicuntur, *Actorum cap. 4.* ergo & Ecclesia non debet eligere litteratos, sed virtutibus pollentes. Accedit, nam plurimos Sanctos omnem litteraturam paruipendisse notum est. Rex Dauid aiebat: *Quoniam non noui litteraturam, introibo in potentias Domini.* Quæ verba Septuaginta sic legunt: *Quia non cognoui negotiationes.* Quos sequuntur Arnobius, Chrysostomus, & Augustinus. Versio Ethiopica habet, *Quia non cognoui numeros:* Chaldaica, *Non cognoui numerum.* Qua littera retenta, verum sensum huius loci assignat nouus Notator Petri Biesensis *in epist. 17.* Et D. Paulus Vas electionis aiebat, *Scientia inflat.* Et Corinthijs gratulabatur, eo quod essent litterarum, & disciplinarum huius sæculi rudes, ac imperiti. Celebre etiam est S. Augustini de salutari ignorantia documentum: cùm enim sibi narraretur vita S. Antonij, repentè (vt ipse fatetur *lib. 8. confess. cap. 8.*) exclamauit: *Quid est hoc quod audisti! Surgunt indocti, & cœlum rapiunt; & nos cùm doctrinis nostris sine corde sumus, vbi volutamur in carne & sanguine.* De S. Benedicto refert D. Gregorius *lib. 2. dialogor.* quod de domo parentum discessit scienter nesciens, & sapienter indoctus. Denique notum est oraculum illud, *Littera occidit, spiritus autem viuificat.* Ergo gratia sufficit in Episcopo, nec humana scientia opus est.

Sed his non obstantibus, vera est nostra assertio, quæ 11 rationibus sic probatur. Primæ partis, vbi docetur in *Ætas triginta annorũ naturalis.* Episcopo eligendo desiderari ætatem triginta annorum, ratio ex eo prouenit, quia hæc ætas naturaliter perfecta est; vnde apud Romanos ea ætas præfinita fuit in seruo manumittendo, vt iura ciuitatis Romanæ consequeretur, vt agnosceret manumissus libertatis beneficium sibi collatum. Vlpianus *in fragmentis, tit. 1.* ad quod caput legis Æliæ Sentiæ spectant textus *in l. ex parte 39. §. seruo, ff. familiæ ercifcundæ, l. vlt. ff. de rebus dubijs, l. Aristo 46. ff. de manumiss. testam. l. si quis ita 13. ff. de statuliberis, l qui filium 74. in fine, ff. ad Trebellianum:* notarunt Fornerius *lib. 6. rerum quotidianar. cap. 26.* Merillus *lib. 2. obseruat. cap. 21.* Cuellar. *de manumiss. num. 54.* Ipsi etiam Romani in suis legibus annalibus statuerant, ne quis Prætor fieret ante trigesimum annum, quia non est concedenda administratio Reipublicæ ei, cui non conceditur suorum bonorum dispositio. Refert Diocasius *lib. 53.* Suetonius *in Augusto, cap. 32.* Et alia lege lata à Cneio Pompeio cùm M. Crasso, Coss. anno Vrbis conditæ DCCL. cautum fuit, ne minor annis triginta Magistratum recepisset, in Senatuue esset. Apud Plinium Iuniorem *lib. 10. epistolar.* Romani etiam constituerunt, ne ante quadragesimum annum quis Consulatum haberet: rationem reddit Cicero *Philippica 5. in fin.* sic: *Legibus annalibus maiores nostri cùm grandiorem ætatem ad Consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem verebantur, & ne Ædilitatem ante vigesimum septimum annum gerere possent, nec minor vigintiquinque annis in Senatorem eligeretur:* nec etiam stante hominum penuria, *l. ad rempublicam 8. ff. de muneribus & honoribus, l. 2. §. fin. ff. de iure immunit. l. Lucius 21. §. penult. ff. ad municipalem.* Apud varias etiam nationes constitutum reperitur, vt non nisi prouectæ ætatis viri ad dignitates, & Magistratus admitterentur; apud Hebræos enim in Sacerdote ætas viginti annorum, in Pontifice verò vigesimus sextus annus desiderabatur. Seldenus *de success. Hebræorum, cap. 4.* licèt nullam ætatem istis ministerijs præscriptam esse doceat Pater Menochius *lib. 2. de republica Hebræorum, cap. fin. circa finem.* Apud Athenienses Helicalistæ, id est qui in Helica iuri dicundo præerant, conceptis verbis iurabant, se trigesimum ætatis annum excessisse. Demosthenes *contra Timocratem.* De Spartanis idem tradit Plutarchus *in vita Licurgi:* de alijs Petrus Gregorius *lib. 47. syntagm. cap. 9.* cùm ergo maior & prudentia, & cura in regendis animabus, quàm in regendis corporibus requiratur, *cap. cùm sit ars, de ætat. & qualit.* meritò sacri canones in eligendo ad Episcopatum ætatem 30. annorum præscripserunt. Accedit exemplum Hebræorum, vbi nullus ante trigesimum ætatis annum ad populum concionem habere, Doctoris, Prophetæue munere fungi poterat, nisi 30. annis natus: vnde D. Ioannes Baptista ætatis annum trigesimum agens prædicare cœpit, & Christus Dominus noster triginta annis natus baptizatus fuit, & tunc prædicare cœpit, vt expendunt Patres Concilij Neocæsareensis relati *in cap. presbyter, 78. dist.* Illustrant Cresolius *mystag. cap. 7.* Baronius *anno 31.* Viuar. *in notis ad Flau. Dext. anno 31. fol. 21.* Meritò ergo in Episcopo ætas triginta annorum desideratur, in qua ætate Senatores eligendos esse, probat Langleus *lib. 7. semest. cap. 11.* & in his Regnis Hispaniarum Inquisitores hæreticæ prauitatis in eadem ætate eligi debere probant Carena *de officio Inquisit. 1. p. §. 4. n. 18.* Simanchas *de catholicis instit. tit. 34.* licèt iure communi attento in eis ætas quadraginta annorum desideretur, vt docent Eymericus *parte 3. direct. q. 2. comment. 51.* Farinacius *de hæresi q. 186. n. 46.* Delbenè *tom. 2. de officio Inquisit. dubit. 1.*

Secundæ etiam partis conclusionis ratio ex eo prouenit, nam Episcopi officium & munus est docere, & prædicare, *cap. inter, de officio ordin.* Synodus 6. Trullana *can. 19. & 20.* vbi Balsamon, D. Ambrosius *lib. 1. de officijs, cap. 1.* ibi: *Cùm iam effugere non possimus officium docendi, quod nobis fugientibus imposuit sacerdotis necessitudo.* Sidonius *lib. 5. epist. 3.* vbi Sauarus *verbo Qui miserant:* & Apostolus *1. ad Timoth. cap. 1.* Episcopum Doctorem debere esse prædicat. D. Isidorus *lib. 2. de offic.* 12 *Secunda partis conclusionis ratio.*

Eccle-

Ecclesiast. cap. 5. Episcopo etiam scientia scripturarum necessaria est; quia si Episcopi tantùm sancta sit vita, sibi soli prodest sic viuens. Porrò si & doctrina, & sermone fuerit eruditus, potest cæteros quoque instruere, & docere suos, & aduersarios reuincere, qui nisi refutati fuerint, atque conuicti, facilè possunt simplicium corda peruertere. Citatur locus hic in Concilio Aquisgran. 1. sub Ludouico, *cap. 9.* & sumptus est magna ex parte ex B. Hieronymo *in comment. ad epist. Pauli ad Titum, cap. 1.* Latè probat I. Filesacus *in cap. 1. de officio ordin. §. 4. per totum.* Debet etiam Episcopus causas iudicare, & criminosos pœnis à iure statutis punire, *cap. 1. de officio ord.* quomodo ergo illiteratus poterit ea exequi? Vnde ignorantiam Præsulum valdè damnarunt Zosimus Pontifex *epist. 1. cap. 1.* Hilarius *epist. 1. ad Ascan. cap. 4.* Gregorius VII. *lib. 9. regest. epist. 2.* iustè ergo tot canonibus statutum est, in Episcopum, illiteratum eligi non posse.

13 Dissoluuntur difficultates. Nec obstant difficultates suprà expensæ: non prima, nam licèt ante trigesimum annum in vno, vel alio sacerdote possint reperiri morum honestas, mentisque solertia; non tamen id frequentius ita contingit; quare Ecclesia non ad ea, quæ rarò, sed quæ frequentiùs accidunt, respiciens, statuit ætatem triginta annorum in Episcopo eligendo. Adducta autem pro dubitandi ratione euincunt, posse R. Pontificem ante eam ætatem cùm aliquo dispensando, eum in Episcopum eligere, seu confirmare, vt contigit in electione Rudesindi Episcopi Dumiensis, vt referunt Yepes *tom. 5. chron. D. Benedicti, anno 935. cap. 1.* Tamayo à Salazar *tom. 2. martyrol. Hisp. die 1. Martij.* Nec secunda difficultas obstat ex varijs auctoritatibus, & exemplis petita, quibus sigillatim est satisfaciendum: non exemplum deductum ex Apostolis; nam licèt quamdiu Apostoli tantùm piscatores erant, litteras nescirent, tamen postquam à Domino electi fuerunt, & missi vt prædicarent in vniuersum orbem, Spiritu sancto illuminati loquebantur varijs linguis magnalia Dei, vt omnes Scribas & Doctores legis veteris in stuporem raperent, vt refertur *Actuum Apost. cap. 4. & 13.* Nec illud Dauidis, *Quia non noui litteraturam*, ad rem facit: nam præterquam quod, vbi in Vulgata legitur *litteraturam*, in alia versione legitur, *non noui numeros*, seu arithmeticam; & in alia habetur, *non noui negotiationes*, vt notarunt D. Augustin. *ibi*, D. Ambros. *lib. 3. de officijs, cap. 6.* Gelasius Papa *in epistola decretali*; nemo ignorat Prophetam Regem non fuisse Sacerdotem, aut Leuitam; quare non illis litteris egebat, quibus ministri Ecclesiæ debent pollere, & quæ adeò ex sacra pagina in ministris desiderantur, vt apud Oseam *cap. 4. vers. 8.* illa interminatio legatur: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Nec auctoritates D. Pauli aduersantur; nam Apostolus non de litterarum inscitia agit, sed de minori eloquentiæ cultu; & sic inquit *ad Corinth. 2. c. 1. vers. 6. Imperitus sermone, non tamen scientia.* Scitè ad rem D. Augustinus *lib. 4. de doctrina Christ. c. 7.* ibi: *Sicut præcepta eloquentiæ secutum fuisse non dicimus, ita quod eius sapientiam secuta sit eloquentia, non negamus.* Ad sententiam illam Pauli, *littera occidit*, præuia est solutio, videlicet Apostolum agere de littera, legis, quam accipiebant Iudæi, neglecto litteræ sensu; illa enim occidebat, vt docent latiùs prosequentes ipsius loci explicationem Fr. Antonius Perez *in pentateuc. fidei, cap. 4.* Conradus Kiing. *lib. 3. disput. cap. 28. per totum.* Facetè & acutè Thomas Morus lusit cùm quodam Ecclesiastico valde ignaro, qui suam ignorantiam defendebat, & hoc prætextu tegebat, *littera occidit.*

Magne Pater clamas, Occidit littera: in ore
Hoc vnum semper, Littera occidit, habes.
Cauisti benè tu, ne te vlla occidere possit
Littera; nam nulla est littera nota tibi.

Manet ergo, prædicta testimonia nullo modo adstruere inscitiam in viris Ecclesiasticis, in quibus eam maximè damnandam esse probant Filesacus, & alij suprà citati.

Sed superiori assertioni primò obstat textus *in c. quorundam, 34. dist.* ex cuius verbis expressè deducitur, iuuenem, & per consequens trigesimum annum non habentem, Episcopali dignitate fungi posse, cùm de Lanfredo in eo textu referatur, iuuenem esse, & iuuenilibus ardoribus deditum. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, non rectè deduci, Lanfredum non habuisse ætatem naturalem in Episcopo præscriptam, ex eo quod appelletur iuuenis; cùm latè iuuenis dicatur etiam ille, qui suprà quinquagesimum annum habet; siquidem iuuentutis ætas incipit ab anno 25. & finitur in quinquagesimo, vt probat Narbona *anno 25. q. 1. & anno 50. q. 1.* Deinde, nam iuuenis ibi in eo textu dicitur Lanfredus, non tam ætatis ratione, quàm ob vitia, quæ ipse commiserat; iuuenes enim lubrico ætatis ad venerem facilè prolabuntur. Concilium Toletanum 4. *can. 23.* latè illustrat Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi, ratiocin. 5. per totam*, Cresolius *lib. 2. mystag. cap. 3. sect. 4.* Sauarus *ad Sidonium lib. 7. epist. 2.* Buseus *de statibus hominum, verbo adolescentia.* Quare cùm Lanfredus, de quo in eo textu, veneri, & venationi deditus esset, dicitur iuuenis, quia iuuenilibus ardoribus flagrabat; non verò quia ita iuuenis existeret, vt trigesimum annum non expleuisset. 14 Opponitur cap. quorundam, 34. dist.

Secundò obstat nostræ assertioni textus *in nouel. 123. de SS. Episc. c. 1. §. 1. collat. 9.* ibi: *Hoc quoque decretis oportet inferri, quia non minùs quàm triginta quinque ætatis annos habeat is qui eligitur.* Ex quibus verbis expressè deducitur, Episcopum non esse eligendum, nisi trigesimumquintum annum habentem: igitur non rectè in hoc textu docetur, ætatem triginta annorum Episcopis eligendis esse præscriptam. Cui difficultati respondendum est, illum textum procedere inspecto Iure Ciuili, ex Imperatoris Iustiniani constitutione; nostram verò decisionem procedere attento sacro Iure canonum, cui in hac parte, tanquam merè ecclesiastica, standum est, vt docent pro illius textus interpretatione Turturetus *in paral. d. differt. 15.* Narbona *anno 30. quæst. 5.* 15 Exponitur nouel. 123. Iustin.

§. I.

CVm verò electus fuerit, & consummationem electionis acceperit, & Ecclesiasticorum bonorum administrationem habuerit, decurso tempore de *a* consecrandis Episcopis à *b* canonibus diffinito, is ad quem *c* spectant beneficia quæ habebat, de illis disponendi liberam habeat facultatem.

NOTÆ.

1 a *Consecrandis.*] Omnia enim ista quatuor desiderantur, videlicet electio, confirmatio, possessionis adeptio, & consecratio, de quibus statim agemus.

2 b *A canonibus.*] Tempus videlicet trium mensium, *cap. postquam 11. 50. dist. cap. quoniam 85. cap. quoniam 100. dist.* Concilium Vvormatiense *can. 76.* Synodus Romana III. sub Innocentio II. *can. 21.* & refert Luitprandus *in chron.* Honorium I. statuisse, vt post tres menses à die electionis Episcopus consecraretur. Trid. *sess. 23. de reformat. cap. 2.* quod procedit si electus in Episcopum sit presbyter; nam si electus non sit sacerdos, expectabitur tempus quatuor Temporum, *cap. dilectionis 12. 76. dist.* Gibalinus *in synopsi censur. fol. 453.* & si intra tres menses ob negligentiam suam Episcopus non consecretur, priuatur Episcopatu. Barbosa *de potest. Episcopi, tit. 1. cap. 5. num. 1. & allegat. 1. num. 29.* trimestre autem computatur à die confirmationis Pontificiæ in Episcopis à Regibus præsentatis; in illis verò qui à Pontifice nominantur, à die quo in Consistorio præconizantur. Barbosa *d. cap. 5. nu. 2.* Hallierius *de sacris elect. tit. de tempore consecr. Episc. art. 3. per tot.* aliquæ tamen causæ sunt, quæ excusant à prædicta consecratione, quas refert Hallier. *d. art. 3. §. 4.*

c *Spectant.*] Iure communi collatio beneficiorum vacantium per promotionem ad Episcopatum spectat ad eos, ad quos ex ipso iure communi pertinebat similis collatio; sed per extrauagantem. *Ad regimen, de præb.* reseruantur Romano Pontifici omnia vacantia beneficia per promotionem ad Archiepiscopatus, & Episcopatus: docent Mandosius *ad reg. 1. Cancell. q. 13.* Germonius *de indultis Card. §. Si verò, n. 26.* In nostra tamen Hispania, ex antiquissima consuetudine receptum est, vt præsenta- 3

sentatus à Rege nostro Catholico renunciet beneficia antea habita, in fauorem personæ à Catholica Maiestate designatæ, cui, & non alij Pontifex tenetur conferre beneficia. Latè docent Barbosa *allegat.* 57. *nu.* 76. & plura Borellus *de præstant. Regis*, *cap.* 50. Larrea *allegat.* 67. idem Barbosa *voto* 28. *nu.* 6. & *voto* 43.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio probatur. EX hoc §. talis depromitur assertio: *Beneficia in Episcopum electi vacant per confirmationem, adeptionem possessionis, & consecrationem sequutam, vel postquam tempus ad eam petendam elapsum fuerit*. Probant textus *in cap. si quis* 21. *q.* 2. *cap. ne pro cuiuslibet* 16. *q.* 1. *c. cùm nostris* 7. *cap. post electionem*, *de concess. præb. c. eam te* 7. *de rescr. cap. ex ore*, *de his quæ fiunt à Prælatis*, *cap. cùm in Ecclesia* 25. *de præbendis*, *lib.* 6. *c. licèt Episcopus*, *de concess. præb. eod lib. extrauagant. ad regimen*, *de præbendis*, Trident. *sess.* 7. *c.* 9. & *sess.* 23 *c.* 2. Illustrant Gigas *de pensionibus q.* 56. *n.* 4. Germonius *de indultis*, §. *si verò*, *n.* 20. Sanchez *de matrim. lib.* 8. *disput.* 1. *n.* 24. Oieda *de incompatibilit.* 1. *p. cap.* 3. Valenzuela *tom.* 1. *consil.* 51. *nu.* 19. Balboa *in c.* 3. *de probat. n.* 2. Rufiniacus *lib.* 3. *constitut. c.* 5. Sosa *in Episcopo religioso*, *n.* 68. & 123. Lotherius *lib.* 1. *de re benef. q.* 26. *n.* 56. Barbosa *voto* 28. *per totum*, Salgado *de Regia protect. part.* 3. *cap.* 10. *n.* 23. Borellus *de præstantia Regis Cathol. cap.* 50. Larrea *alleg.* 67.

5 Impugnatur hæc assertio. Hæc assertio difficilis admodum redditur sequenti consideratione; nam si quis habeat beneficium, & aliud consequatur, eo ipso priuatur primò, & illud amittit, *c. quia in tantùm* 5. *c. referente* 7. *c. cùm ignores* 15. *c. præterea*, *c. ad hæc*, *c. cùm iamdudum*, *de præb.* sed Episcopatus beneficium est curam animarum habens, *c. significasti*, *de officio ordin. c. nullus*, *de parochis*, *c. parochiano*, *de sent. excomm.* igitur per adeptionem Episcopatus, etiam non secuta consecratione, vacant ipso iure beneficia iam obtenta. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam contrariorum eadem est ratio & disciplina, *l. finali*, §. 1. *ff. de legat.* 3. sed si Episcopus adipiscatur dignitatem, & beneficia, non vacat Episcopatus, etiam post adeptam possessionem, *cap. cùm nostris*, *de concess. præbendæ*: igitur similiter habens beneficia, licèt Episcopatum consequatur, non debet priuari beneficijs iam obtentis. Augetur secundò; nam per assecutionem secundi Episcopatus non vacat prior ipso iure, sed necessaria est sententia, *c. quantò*, *in fine*, *de translat. Episc. c. quia frater*, §. *ambitionis* 1. *q.* 1. igitur per adeptionem Episcopatus, secuta consecratione, non vacat beneficia antea obtēta ipso iure.

6 Traditur decidendi ratio. Hac tamen dubitandi ratione non obstante præsens assertio defensanda est, cuius ratio prouenit ex prohibitione pluralitatis beneficiorum, tot Ecclesiæ canonibus repetita; nam cùm propter incompatibilitatem non possit quis habere duas dignitates, pluraue beneficia, *cap. quia in tantùm*, *c. referente*, *c. de multa*, *de præbendis*, *cùm alijs*; ideò qui beneficia possidet, & consecratur in Episcopum, ipso iure priuatur illis beneficijs iam obtentis; & si retineantur, vsurpari dicuntur. Carnot. *epist.* 54. *Archiepiscopus*, *qui in prædicta Ecclesia adhuc sibi vsurpabat Præposituram*, & *Archidiaconatum*. Sed cùm ante confirmationem non dicatur Episcopus propriè, nec ipse Ecclesiam plenè habeat, *c. nisi*, *de auctorit. & vsu pallij*, *c.* 1. §. *porrò*, *vt lite non contest. c. super his*, *de accusat.* ideò non statim vacant beneficia post electionem, sed sequi debet confirmatio, aut consecratio; nam plura euenire possunt, quæ post electionem suspendant, & prorsus impediant confirmationem, & consecrationem: sed si Episcopus in mora sit non petendo ipsam consecrationem intra tempus à iure præscriptum, videlicet tres menses, tunc mora sua illi nocet, & sic punitur priuatione beneficiorum, & iuris quod ad Episcopatum habebat, *c. quoniam*, 100. *dist.* Trid. *dicta sess.* 23. *c.* 2. Ampliatur etiam præsens assertio, vt procedat etiam in Romano Pontifice electo beneficia habente; omnia enim beneficia antea obtenta vacant. Germonius *de indultis Card.* §. *si verò*, *n.* 34. & in Cardinalibus, qui etiam amittunt omnia beneficia antea possessa, adeò vt non possint ea aliquo modo renunciare. Fragoso *disp.* 19. *n.* 61. Etiam ampliatur nostra decisio, vt procedat non solùm in beneficijs curatis, verùm etiam in simplicibus nullam residentiam exigentibus, vt probat Oieda *de incompatibilitate*, 1. *p. c.* 4. *nu.* 3. Circa pensionem autem dubium est apud Interpretes, vt videre licèt apud Oiedam *vbi sup.* Barbosam *allegat.* 57. *n.* 67. Sed licèt hoc dubio esset, inspecto iure communi, quo disceptabatur, an pensiones essent beneficia Ecclesiastica; tamen hodie post constitutionem Leonis X. editam anno 1570, res prorsus omni difficultate caret, cùm ex ea, & curiæ Romanæ stylo certum sit, per Episcopatus adeptionem vacare pensiones antea obtentas: resoluit, & alias ampliationes adducit Barbosa *alleg.* 57. *n.* 72.

Nec obstat difficultas suprà adducta; nam cùm ante consecrationem Episcopus non sit plenè Pastor ipsius Ecclesiæ, cùm adhuc contra electionem agi possit, *cap. super his*, *de accusat.* ideò non statim vacant beneficia antea obtenta: in eo verò, qui secundum beneficium consequitur, non omnia quatuor illa desiderantur tempora, quæ in nostro textu recensentur; vnde per adeptionem secundi statim vacat primum. Nec obstat difficultatis augmentum primum; nam ideò per adeptionem cuiuslibet beneficij non vacat Episcopatus, quia Episcopus sine Pontificis licentia Episcopatum dimittere non valet, *cap. inter*, *c. finali*, *de translatione Episcopi*: vnde propria auctoritate beneficium nouum acceptando Episcopatui renunciare non valet. Nec secundùm augmentum obstat, pro cuius solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo acceptat quis Episcopatum propria auctoritate; & inter eum, in quo auctoritate Romani Pontificis. Primo casu vtraque Ecclesia priuatur in pœnam tantæ temeritatis. Secundo verò casu ipso iure vacat primus Episcopatus, *cap. si quis translatus* 21. *q.* 1. Docent Ioannes Andreas, & Panormit. *in præsenti*. 7 Dissoluitur difficultas.

Sed præsenti assertioni primò opponitur textus *in cap. ex litteris*, *de probat.* in illis verbis: *Te & Archidiaconum confines habere præbendas*; in quibus verbis supponitur, Episcopum etiam post confirmationem, & consecrationem retinuisse præbendam Ecclesiasticam: igitur non rectè in præsenti asseritur, per adeptionem Episcopatus omnia beneficia antea obtenta vacare. Cui difficultati omnes repetentes ibi communiter satisfaciunt asserendo, præsentem decisionem locum non habere quando R. Pontifex dispensauit cùm promoto ad Episcopatum, vt possit adhuc retinere beneficia antea possessa; quod plerumque fit, quando fructus Episcopatus sunt tenues, vt fecisse Cœlestinum cùm Episcopo Terdonensi refert Innocentius III. *lib.* 1. *epist. in editione Coloniæ*, *fol.* 88. ibi: *Cœlestinus prædecessor noster*, *eidem per Apostolicam indulgentiam concessit*, *vt beneficia*, *quæ habebat quando fuit ad officium Pontificatus vocatus*, *ei liceret vsque ad triennium possidere*. Ita textum illum acceperunt Rodriguez & Lessius, quos refert & sequitur Barbosa *ibi*, *n.* 14. Germonius, & alij quos laudat Valenzuela *consil.* 51. *nu.* 19. Sed omissa hac solutione, verius dicendum est verba suprà relata non esse referenda ad Episcopum Cistrensem, cui rescribit Pontifex; sed potiùs ad Decanum ipsius Ecclesiæ, qui confinem habebat præbendam cùm Archidiacono, vt in eius notis latiùs dicemus. 8 Exponitur c. ex litteris, de probat.

Secundò refragatur textus *in cap* 9. *de iudicijs*, in illis verbis: *Episcopus idem Abbatem monasterij se proponens*. Ex quibus apparet, Episcopum Dunelmensem etiam post electionem, & consecrationem retinuisse Abbatiæ dignitatem, quam antea habebat: ergo beneficia obtenta, per consecrationem in Episcopum non vacant ipso iure. Nec satisfaciet qui dicat, textum illum procedere in beneficio regulari, Abbatia videlicet; præsentem verò canonem loqui de beneficijs sæcularibus, non verò de regularibus; nam contrarium deciditur *in cap. cùm nostri* 6. *de concess. præbend.* vbi asseritur, non posse Episcopum simul cùm Episcopatu Præposituram retinere: & Episcopatum cùm Abbatia in eodem subiecto dari non posse, probat Flaminius *de resignatione benef. lib.* 3. *q.* 1. *nu.* 98. & *lib.* 5. *q.* 6 *n.* 112. Idem etiam docetur *in cap. presbyteros* 38. 16. *q.* 6. vbi cauetur, ne sæculares clerici, qui Ecclesiarum seruitio mancipati sunt, possint creari Abbates in monasterijs: ergo neque Episcopus potest simul retinere Episcopatum & Abbatiam. Hoc tamen discrimen versatur inter Episcopum electum habentem beneficium sæculare, & inter electum obtinentem dignitatem Abbatis, Præpositi, Prouincialis, seu Generalis; nam beneficium sæculare vacat tantùm per consecrationem, Prælatia verò regularis vacat per confirmationem; quia cùm per eam eximatur ab obedientia regulari, non potest regularis eam retinere, vt docet Sanchez *vbi suprà*, & *tom.* 2. *summæ*, *lib.* 6. *cap.* 6. vera ergo interpretatio illius textus petenda est ex eius monasterij notitia & historia: scien- 9 Intelligitur caput causam 9. de iudic.

sciendum enim est, monasterium Dunelmense Angliæ habere Cathedram Episcopalem, & continere Ecclesiam Cathedralem erectam in honorem S. Cudberti, & Abbatem esse simul Episcopum ipsius Ecclesiæ, vt refert Yepes *in chron. D. Benedicti*, *centuria 3. anno 687. cap. vlt.* huius enim monasterij Monachi Canonici erant; vnde ad eos Episcopi electio, Abbatisque Dunelmensis spectabat, vt ex Matthæo Paride *in Henrico III.* notauit Cuiacius *in d. cap. causam 9.* quare in eo monasterio vnus idemque erat Abbas monasterij, & Episcopus eiusdem: nec hoc nouum erat in monasterijs D. Benedicti; monasterium enim Dumiense in Regno Gallecię similiter Cathedram Episcopalem obtinebat, & Abbas simul erat Episcopus ipsius Ecclesiæ, vt refert Yepes *vbi suprà*, *centur. 1. anno 563.* qui & de alijs monasterijs idem tradit.

10 Ex præsenti canone, & pro eius expositione traditis lucem accipit textus *in cap. si quis Episcopus, 6. 92. dist.* vbi ex Concilio Ancyrano refertur, quod si Episcopi ordinati non recipiantur in propria Ecclesia, non debent alios inquietare, sed in loco sui Presbyterij remanere, si voluerint. Ex quo canone deduci videtur, Episcopum per adeptionem Episcopatus non ammittere beneficium iam obtentum. Verùm textus ille facilè ex præsenti lucem accipit; nam cùm ad hoc vt Episcopus beneficia antè obtenta amittat, non solùm desideretur, vt sit electus, & confirmatus, verum vt consecratus obtineat possessionem Episcopatus; & in eius textus casu Episcopus nactus non esset possessionem, ob contradictionem propriæ plebis; ideò non priuatur beneficio antea obtento. Ex qua doctrina in praxi deducitur, Episcopum titularem, cuius Ecclesia est in partibus Infidelium, non priuari beneficijs antea obtentis, cùm non sit assequutus Episcopatus possessionem, vt resoluunt Garcia *de beneficijs p. 11. cap. 6. num. 24.* Barbosa *d. allegat. 57. nu. 74.* Christineus *tom. 1. decis. 61.* Etiam præsenti assertioni opponi possunt textus *in cap. intellecto 33. de iureiurando*, *cap. ex ore 3. de his quæ fiunt à maiori parte*; quorum interpretationes dabimus in eorum notis.

Intelligitur caput si quis episcopus 92. dist.

§. II.

INferiora etiam *a* ministeria, vt puta *b* Decanatum, Archidiaconatum, & alia, quæ *c* curam animarum habent adnexam, nullus omninò suscipiat; sed nec parochialis Ecclesiæ regimen, nisi qui iam vigesimumquintum annum ætatis attigerit, & scientia, & moribus commendandus existat. Cùm assumptus fuerit, si Archidiaconus *d* in Diaconum, & Decanus & reliqui admoniti non fuerint præfixo à canonibus *e* tempore, in presbyteros ordinati, & ab isto remoueantur officio, & alijs conferatur, qui & velint, & possint illud conuenienter implere. Nec prosit eis appellationis refugium, si fortè in constitutionis istius transgressionem per appellationem voluerint se tueri. Hoc sanè *f* non solùm de promouendis, sed etiam de his qui iam promoti sunt, si canones *g* non obsistant, præcipimus obseruari.

NOTÆ.

1 a *Ministeria.*] Quæ sint ministeria Ecclesiastica, iam suprà notaui in principio huius textus.

2 b *Decanatus.*] Licèt Decanus ille propriè dicatur, qui decem viris præest, siue militibus, siue monachis, Vegetius *de re militari lib. 2. cap. 13.* ibi: *Ipsæ centuriæ in contubernio diuisæ sunt, vt decem militibus sub vno papilione degentibus, vnus præesset decanus, qui caput contubernij nominaretur.* Festus Pompeius, ibi: *Decani appellantur, qui denis equitibus præsunt.* D. Benedictus in sua regula, *cap. 11.* ibi: *Si maior fuerit congregatio, eligatur in ipsis frater boni testimonij, & sanctæ conuersationis, & constituantur decani*; notaui iam *in cap. eam te, de rescriptis*: inde translatione facta denarij numeri, Decanus solet appellari omnis ille, qui alicuius ordinis, Cardinalium, Canonicorum, vel Doctorum primus & præcipuus est; vnde Archipresbyter qui inter Presbyteros primus est, solet appellari Decanus, *cap. ad hæc, de officio Archid.* in Hispania verò, & Gallia Decanatus in Ecclesijs Cathedralibus est dignitas diuersa, & separata ab alijs, videlicet ab Archidiacono, Archipresbytero, & similibus, vt notat Azor *3. tomo instit. c. 17.* quo in sensu accipitur Decanus in nostro textu diuersus ab Archidiacono. De dignitate Decani latè agunt Cæsar *de hierarchia, disput. 12. §. 2.* Chopinus *de sacra polit. lib. 1. tit. 2.* Barbosa *de dignit. c. 6.* Sed antequam hinc abeamus, exponendus est textus *in l. non plures 4. Cod. de sacros. Eccles.* vbi ab Imperatoribus Honorio & Theodosio prohibetur, ne in Ecclesia Constantinopolitana sint plures quàm nongenti, & quinquaginta Decani, nullique licere eos augere, mutare, seu minuere: qui textus si de supradictis Decanis accipiatur, summè difficilis est; nam quo modò seruata dignitatis amplitudine tot poterant esse Decani in vna Ecclesia: quare vt textus ille intelligatur, sciendum est, decanos ibi accipi pro illis hominibus, qui efferendis ad Ecclesiam cadaueribus designati erant, qui aliquando dicebantur Lecticarij, *nouella 43. Iustiniani, §. 1. & nouella 69. §. 1.* à Consultis appellabantur Vespillones, *l. 3. §. 7. ff. de sepulchro violat.* Notarunt Brissonius *de v. s. verbo Decanus*, Pancirola *lib. 2. variar. cap. 163.* & nos *cap. 29. de simonia*.

3 c *Et alia quæ.*] Licèt enim Decani, & Archidiaconi non habeant curam animarum principaliter per se, *cap. nullus 16. quæst. 7. cap. cùm satis, de officio Archidiaconi*; habent tamen quodammodo, vt post Glossam in præsenti, *verbo Archidiaconum*, notarunt omnes ferè antiquiores, & nos dicemus *in dicto cap. cùm satis*.

d *Archidiaconus.*] In Diaconum similiter, *cap. 1. de ætat. & qualit.* 4

e *Tempore.*] Quodnam tamen istud tempus sit, non facilè cognoscitur: aliqui existimant esse tempus interstitiorum à canonibus præfixum in tota ferè 77. distinctione, ita vt seruatis illis temporibus, qui beneficium parochiale, aut aliud curam animarum habens obtinuit, teneatur ordinem beneficio annexum recipere: ita Innocentius & Zabarella *in præsenti*. Sed neutiquam hoc sustineri potest; quippè qui diuturna tempora interstitiorum obseruasset, non nisi longo tempore ordinari valebat post acceptam dignitatem, vt considerat Glossa, *in præsenti*, quam sequuntur Abbas, Hostiensis, & alij, qui existimarunt Alexandrum III. respicere ad tempora ordinationibus celebrandis præscripta, de quibus *in 75. dist.* & *in tit. de temporibus ordin.* vt sensus sit, electum ad beneficium curam animarum habens, teneri quatuor proximis temporibus gradatim singulos ordines recipere, prout beneficio, Archidiaconatuiue sunt adscripti: ita Hallierius *de sacris elect. tit. de tempore ordin. cap. 1.* Potest etiam non improbabiliter defendi, nostrum Alexandrum respexisse ad canones Concilij Arelat. *3. can. 6.* Aurelian *3. can. 6.* Aurelian. *5. can. 9.* Brachar. *1. can. 38.* Gelasius ad Episcopos Lucaniæ *cap. 3. & 4.* qui textus post annuam conuersionem, saltem in necessitate Presbyteratus, vel Diaconatus, ordinari dumtaxat permittebant; vnde iuxta eos canones non expectatur annus, vt ordinetur parochiale beneficium habens, si iam erat in sacris constitutus, vt exponit Hallier. *dicto cap. 1.* Hodie autem post Concilium Lugdunense, de quo *in cap. licèt canon, hoc tit. in 6.* & constitutionem Bonifacij *in cap. si is, de institutionibus, eod. lib.* Clementis *in Clementina vt ij, §. quia verò, de ætat. & qualit.* intra annum à die obtentæ dignitatis sacrum ordinem annexum Diaconatus, seu Presbyteratus recipere promoti debent. 5

f *Non solùm.*] Licèt lex non futura, sed præterita respiciat, *cap. 2. de constitut.* vbi latè dixi; tamen si expressè caueatur in ipsa lege contrarium, ad præterita extenditur, *cap. finali, eodem tit.* & sic ex verbis relatis hæc constitutio ad præterita extendebatur, id est ad eos, qui iam tempore Concilij Lateranensis beneficia obtinebant. Sed postea Alexander III. consultus in hac parte, contrarium decreuit, forsan motus auctoritate textus *in cap. ante triennium, 31. dist.* cuius 6

cuius decreti verba reperiuntur in Concilio Later. *parte 25. cap. 4.* ibi: *A nobis tua discretio requisiuit, vtrum is cui ante 25. annum ætatis suæ secundùm Concilium, quod nuper Laterani fecimus celebrari, Ecclesiæ magisterium concessum fuit, occasione decreti, quo in Concilio eodem clericis minoris ætatis conferri Ecclesias prohibuimus, possit Ecclesia spoliari, quam ante Concilium obtinuerat; præsertim cùm ipsa concessio fuerat ab ipso diœcesano Episcopo post Concilium approbata? Super quo consultationi tuæ taliter respondemus, quod nisi alia causa rationabiliter obstet, occasione minoris ætatis, aut decreti, quod in Concilio promulgauimus, nolumus à percepto ante beneficio remoueri.*

7 g *Obsistant.*] Hæc verba Glossa in præsenti, & passim Doctores accipiunt, vt contineant exceptionem, ita vt qui aliqua ex causa ordinari intra tempus non potest, nullo modo priuetur beneficio; si enim sacri canones alicuius ordinationi obsistant, æquum non est, vt si sine culpa sua non ordinetur, beneficijs, aut dignitatibus priuetur: ita Hallierius *dict. cap. 1.* sed nos aliter ea verba exponemus infrà *numero penultimo.*

COMMENTARIUM.

8 Conclusio proponitur. EX hoc §. sequens deducitur assertio: *In dignitatibus, & beneficijs curam animarum habentibus eligendus est is, qui 25. annos attigerit, moribus, & scientia commendabilis; & si intra annum non ordinatur, beneficio priuatur.* Probant textus, *in cap. 1. cap. quæris, cap. eam te, cap. penult. de ætat. & qualit. cap. innotuit 20. cap. cùm dilectus, hoc tit. cap. licèt canon, cap. commissa, c. quam sit, cap. institutum, eod. tit. in 6. cap. si is, de instit. eod. lib. cap. si pro clericis, de præbendis lib. 6. Clementina vt ij, §. illi verò, de ætat. & qualit.* Concilium Trident. *sess. 7. de reform. cap. 3. & cap. 12.* & *sess. 22. cap. 4.* & *sess. 24. de reform. cap. 12. cap. 1. cap. innouamus, 60. dist.* Concilium Londinense sub Paschali II. apud Malesburgensem *de gestis Pontif. Angliæ: Archidiaconi sint Diaconi.* Londinense 1. sub Honorio II. *can. 6.* ibi: *Vt nullus in Decanum, nullus in Priorem, nisi presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi diaconus, vel presbyter ordinetur.* Concilium Rauennat. tempore Honorij IV. *rubrica 4.* Concilium Rhemense sub Eugenio III. *can. 9.* ibi: *Illud etiam duximus annectendum, vt nullus etiam in Archidiaconum, vel Decanum, nisi Diaconus, vel Presbyter ordinetur.* Vnde D. Bernardus *de considerat. lib. 3. cap. 5.* conqueritur hæc iuris decreta negligi. Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *de iure Ecclesiast. lib. 3. cap. 14.* & *de canonicis cap. 3. num. 18.* & *de potestate Episcopi, alleg. 60. num. 65.* & *de officio Parochi cap. 2.* & in dictis locis Concil. Trident. quibus addendi sunt Vasquez *de beneficijs cap. 3. §. 1.* Valensis *eod. tract. lib. 1. tit. 14. & sequenti*, Petrus Gregorius *de beneficijs cap. 25.* & *de elect. cap. 11.* Ægidius Bossius *tom. 2. moral. tit. 2. §. 9. & 10.* Fragoso *de regimine Christ. reipub. 2 part. lib. 10. disput. 21. §. 3.* Narbona *in annalib. anno 22. quæst. 3. & anno 25. quæst. 55. & 56.* Cironius *in cap. 8. de constitut.* Lauorus *de elect. cap. 25. num. 22.* Renarus Chopinus *lib. 1. de sacra politia, tit vlt. num. 17.* Peña *tom. 1. decis. 50. & 54.* Gibalinus *de censuris fol. 45.* Moneta *de commutat. cap. 10. numero 110.* Franciscus Hallierius *de sacris elect. tit. de tempore ordinat. sect. 7. §. 1. per totum.*

9 Impugnatur hæc assertio. Sed inprimis Patres Concilij in nostro textu sibi ipsis aduersari videntur; asserunt enim eligendum ad beneficium curam animarum habens, debere esse in ætate vigintiquinque annorum; & statim docent intra annum esse ordinandum, cùm certum sit, neminem, quantumuis probabilis vitæ sit, iuxta veteres canones ordinari posse, nisi post triginta annos expletos, *c. Episcopus 6. 72. dist. cap. si quis 1. cap. nemo 2. cap. presbyter 4. cap. si triginta 5. 78. dist.* quibus consonat lex 27. *titulo 6. part. 1.* Quod receptum fuisse exemplo Christi Domini, & Ioan. Baptistæ, qui in ea ætate cœperunt docere & prædicare, traditur in Concilio Neocæsar. relato *in cap. presbyter, 78. dist. cap. estote 19. 1. quæst. 1. cap. innouari, 60. dist.* igitur cùm ante eam ætatem ordinari quis non possit, nullo modo qui 25. annum habet, poterit ad beneficium parochiale promoueri. Secundò contra eam partem, vbi asseritur, habentem beneficium Ecclesiasticum cogendum esse sacros ordines suscipere, sic argumentor: Certum est, sacramentum Ordinis inuito, & reluctanti collatum, nullius momenti esse, *cap. maiores, §. item quæritur, de baptismo*: plura Hallier. *de sacris elect. tit. de consensu ordinand.* igitur cogi non potest qui beneficium Ecclesiasticum habet, ordines suscipere. Deinde asseritur in nostro textu, non ordinatum intra tempus à iure statutum, monitione præmissa beneficio priuari; contra quod sic insurgo: Episcopus si negligens fuerit in petenda consecratione intra tempus à iure statutum, videlicet tres menses, ipso iure priuatur Episcopatu, *cap. 1. 100. dist.* igitur similiter Parochus, si negligens fuerit in recipiendis sacris ordinibus, ipso iure priuari debet beneficio.

His argumentis non obstantibus, vera est nostra assertio, pro cuius expositione sciendum est, quibusdam præbendis assignatum esse sacerdotium, *cap. dilectus, de testibus, c. constitutus, de concess. præb.* alijs Diaconatum, aut Subdiaconatum, *cap. 27. de præb.* Innocentius III. *lib. 1. epist. 127.* & *lib. 14. epist. 21.* & hodie post Concilium Tridentinum ex sortitione Ecclesiarum quælibet præbenda suum gradum sacrum, vel non, habet; omnibus autem ferè dignitatibus, & ministerijs Ecclesiasticis, pro earum natura, & conditione certam ætatem esse præscriptam à iure communi, vt in Episcopatu 30. anni, suprà latè probaui in principio huius textus: de dignitatibus Episcopatu inferioribus, quibus nulla animarum cura commissa est, post Concilium Tridentinum comperta res est, videlicet desiderari 22. annos Tridentinum *sess. 24. de reform. cap. 12.* ibi: *Ad cæteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, clerici alioquin idonei viginti duobus annis non minores asciscantur.* Docent plures relati à Barbosa *in eo textu.* Iure autem antiquo, quæ ætas præscripta esset consequendis his dignitatibus, non facilè constat. Azor 2. *p. instit. lib. 6. cap. 5. versiculo tertiò quæritur*, ex sententia Innocentij existimat, iure communi ad personatum, & alias dignitates Ecclesiæ Cathedralis nullam esse præscriptam ætatem: sed rectiùs docuerunt Ioannes Andreas, & Geminianus *in c. 1. de ætat. & qualit. lib. 6.* Garcia, *de beneficijs 7. p. cap. 4. n. 54.* Petrus Gregorius *de elect. c. 11.* vigesimumquintum annum ad eas dignitates assequendas præscriptum esse; quæ opinio probatur *ex dicto cap. 1. de ætat. & qualit. cap. innouamus, 60. dist.* vbi statuitur, ne Decanatus, vel Archidiaconatus adolescentibus conferantur, *ex cap. permittimus, de ætat. & qualit. lib. 6.* ibi: *Permittimus, vt Episcopi cùm his, qui vigesimum annum compleuerint, quo dignitates, & personatus, quibus animarum cura non imminet, valeant obtinere, si aliud non obstat canonicum impedimentum, liberè possint dispensare.* Igitur si maior viginti annis indiget dispensatione ad dignitatem obtinendam, sequitur, quod maior ætas, videlicet 25. annis, desideratur: ità nouissimè censuerunt Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 25. q. 3.* Bossius *to. 2 moral. tit. 2. §. 10.* Circa ætatem etiam iure communi præscriptam ad obtinendum canonicatum, non minor hæsitatio est. Glossa & Philippus Francus *in cap. ex eo 32. hoc tit. in 6.* Oieda, Flaminius, Parisius, & Mandosius relati à Garcia *de benefic. par. 7. cap. 4. n. 17.* Moneta *de conseru. cap. 5. n. 158.* existimarunt sufficere ætatem septem annorum. Alij verò tenuerunt quatuordecim annos desiderari: ita Abbas *in cap. super, num. 4. de præb.* Corrasius *de beneficijs 3. p. cap. 3. num. 2.* alij relati à Garcia suprà *num. 17.* Narbona *d. anno 22. quæst. 2.* Bossius *dicto tit. 2. §. 11.* pro quibus facit textus *in cap. cùm decorem, de ætat. & qualitate.*, in illis verbis: *Mandamus, quatenus nemini intra annum 14. constituto personatum cuiuslibet Ecclesiæ concedere præsumatis*; vbi dicemus: hodie tamen post Concilium Trident. *sess. 24. de reform. cap. 12.* nulla manet difficultas, cùm in eo expressè caueatur, neminem deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem posse recipi, nisi qui eo ordine sacro sit initiatus, quem talis dignitas, præbenda, seu portio petit; aut in ea ætate sit, vt infrà tempus à iure communi, aut statutis synodalibus præscriptum, initiari valeat. Quapropter si ad canonicatum subdiaconatus desideretur, debet ad illum promouendus habere vigintiduos annos; si diaconatus petatur, viginti tres; si sacerdotium, vigintiquinque, vt docent Bossius & Narbona, qui varias quæstiones pro expositione dicti canonis Concilij Trident. examinant. In officijs verò, & beneficijs curam animarum habentibus ætas

10 Ætas ad beneficia ecclesiastica.

vigin-

viginti quinque annorum desideratur, ex præsenti textu, & alijs suprà expensis, necnon ex Concilio Trident. *sess. 24. de reform. cap. 12.* Vnde Abbates, Præpositi, & alij Prælati regulares, cùm exerceant curam animarum, & debeant esse presbyteri, *cap. 1. de ætat. & qualit.* debent habere viginti quinque annos, *Clem. 1. §. cæterùm, de statu monach.* docent Bossius *vbi suprà, §. 9. & 10.* Narbona *anno 25. quæst. penult.*

11 Tempus ad ordines præscriptum. Deinde sciendum est, ab eo tempore, quo vagi clerici, & acephali ordinari cœperunt, cœpisse quoque electionem, contra antiquum morem, & instituta maiorum, ab ordinatione disiungi; nam sæpè eligebantur, qui gradu sacro insigniti non erant: quem abusum abolere curarunt Vrbanus II. *in cap. 1. 50. dist.* & eius successores, suprà pro illustratione conclusionis adducti, ferè per eadem verba statuentes, vt nullus in Præpositum, Priorem, vel Decanum, nisi Presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus eligeretur: & posteà statutum legimus, vt saltem intra breue tempus possint ad ordinem illum ascendere, quem officium, seu beneficium Ecclesiasticum poscebat, vt constat ex præsenti textu, & *cap. præterea, de ætat. & qualit.* ibi: *Dummodò tales sint, quod infrà breue tempus possint in presbyteros ordinari.* Quod tempus per annum intellexerunt sequentes Pontifices, vt Gregorius X. in Concilio Lugdunensi, relatus *in cap. licèt canon, hoc titul. in 6.* & Clemens V. *in Clementina vt ij, §. illi, de ætat. & qualitate* ibi: *Se promoueri fecerint intra annum.* Quas Gregorij X. & Clementis constitutiones innouauit Tridentinum Concilium *sess. 7. de reformat. cap. 3. & 12.* & *sess. 22. de reform. cap. 4.* & *sess. 24. de reform. cap. 12.*

12 Traditur decidendi ratio. Ex quibus apparet iam ratio decisiua præsentis canonis; nam cùm Decanatus Archidiaconatus, & beneficia parochialia curam animarum habeant, & presbyteris tantùm possint conferri, qui talem curam exercere valeant; ideò Alexander II. in præsenti non minores viginti quinque annis admittendos esse ad prædicta ministeria, & beneficia Ecclesiastica, decreuit: & cùm interfit Ecclesiæ, ne populus fidelis necessariò Ecclesiastico pabulo priuetur, statuit Alexander in præsenti canone, promotos ad similia officia Ecclesiastica, & intra annum gradu sacerdoli non ordinatos, ipsis beneficijs esse priuandos; nam cùm illi sint in mora suscipiendi gradum sacerdotalem post promotionem ad beneficium parochiale, mora sua illis nocere debet, regula *Mora, de reg. iuris in 6.* & per consequens iustè beneficijs illis priuantur.

13 Dissoluuntur difficultates. Nec obstant difficultates suprà adductæ. Non prima; nam licèt prioribus Ecclesiæ sæculis diuersa ætas fuisset assignata pro sacerdotio, seu presbyterij gradu recipiendo, vt probant Sayrus *lib. 6. Thesauri, cap. 12. num. 2.* Sanchez *tom. 2. consil. lib. 7. c. 1. dub. 33.* Layman *lib. 5. summæ, tract. 9. cap. 7. n. 1.* Bossius *d. tit. 2. §. 1.* Narbona *de ætate, anno 25. q. 55.* Diana *2. part. tract. 2. resol. 20.* & de sacramento Ordinis agentes relati à Leandro de *Ordine disp 6. q. 2.* tamen sequentibus Ecclesiæ canonibus, & nouioribus constitutionibus ætas saltem cœpta viginti quinque annorum præscripta fuit, *Clement. generalem, de ætat. & qualit.* Trident. *sess. 23. de reform. cap. 22.* & meritò, cùm ea ætas in iure perfecta dicatur, *l. quæro, §. finali, ff. de const. pecun. l. cùm filio 50. ff. de legat. 3. l. Aurelio 20. §. Caius, de legat. 1. l. 1. ff. de fideius. tut. l. ex duobus, ff. de negotijs gestis:* matura ætas dicitur *in d. l. cùm filio, in fine:* plena & integra *in l. 2. ff. de excusat. muner. l. ad rempub. 8. ff. de muner. & honor.* robusta *in l. si mariti 15. §. lex, ff. ad leg. Iuliam de adult.* quare Romani ante eam ætatem neminem admittebant ad regimen Reipublicæ, *d. l. 8. l. 2. §. 1. ff. de iure immunit. l. Lucius 21. §. 1. ff. ad municip.* Petrus Gregorius *de elect. cap. 11. n. 6.* Narbona *dicto anno 25. quæst. 1.* vnde Alexander *in præsenti*, non iuxta veteres Ecclesiæ canones, sed iuxta nouos supposuit ætatem viginti quinque annorum sufficere ad Sacerdotij gradum recipiendum. Nec secunda difficultas refragatur; nam verum est, quod sicut nec baptizari; ita nec Ordinibus initiari aliquis cogi potest; in nostro tamen textu, qui ministerium Ecclesiasticum obtinet, non ordinatur inuitus; nam ex eo, quod voluit vnum connexorum, videlicet ministerium Ecclesiasticum curam animarum habens, videtur voluisse & aliud, videlicet suscipere ordinis gradum annexum: vnde non renuens, sed volens ordinatur. Nec tertium argumentum obstat; certum enim est, in nostro casu necessariam esse monitionem, licèt sine iuris solemnitate faciendam, *cap. quæris, de ætat. & qualitate cùm nostris, de concess. præb.* in Episcopo verò sufficere negligentiam, *dict. cap. 1. 100. dist.* cùm enim in Episcopo sit turpior negligentia, & eius officium valdè necessarium sit in Ecclesia, ideò maiori comminatione, & cùm breuiori tempore iubetur Episcopo, vt intra tres menses consecrationem accipiat, aliàs Episcopatu priuetur; quod etiam hodie ex dispositione textus *in dict. cap. licet, hoc tit. in 6.* obseruatur in habentibus beneficia parochialia, latè probat Arauio *tractat. 1. qq. moral. q 2.*

Sed superiori assertioni aduersatur textus *in cap. nemo deinceps, hoc tit. in 6* in illis verbis: *Nemo deinceps parochialem Ecclesiam alicui non constituto in ætate legitima, & sacerdotio commendare præsumat.* Ex quibus verbis manifestè constat, non licere non habenti 25. annos conferri beneficium parochiale, etiam constituto in gradu presbyteri, etiamsi possit statim sacris ordinibus initiari, dum tempore electionis non sit presbyter: igitur non sufficit ea ætas, in qua statim parochus in presbyterum ordinari valet. Cui difficultati respondendum est asserendo, Gregorium in eo textu prohibere tantùm parochialem Ecclesiam non ordinato in sacerdotem commendari, non tamen vetat, illi beneficium conferri; commendatur enim Ecclesia, cùm alicui eius administratio, & cura animarum committitur ad tempus; talis autem debet esse sacerdos, frustra enim non sacerdoti committeretur, vt docent Hallier. *dict. art. 2. §. 1.* Fragosa *de regimine, 2. p. lib. 16. disp. 21. §. 3.* Vnde quia cùm Ecclesia commendatur, non ad tempus, sed in perpetuum, dum vixerit commendatarius, cum facultate disponendi de fructibus sicut verus beneficiarius, est titulus canonicus, talis commenda est verum beneficium, *cap. si plura 21. quæst. 1. cap. dudum, el 2. hoc tit.* parumque distat ab alijs beneficijs, vnde inducit incompatibilitatem, *cap. de multa, de præb. extrauagant. execrabili, eod. tit.* potestque permutari, & resignari, *cap. finali, de rerum permut.* docent Rebuffus *de pacificis, in praxi nu. 35.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. p. 1. q. 6. nu. 14.* & potest conferri attingenti 25. annum, & tunc habet locum nostri textus decisio, & textus *in dict. cap. licèt;* ita vt commendatarius perpetuus intra annum debeat ordinari, aliàs ipsa præbenda priuetur; quo casu non habet locum textus *in dicto cap. nemo*, qui tantùm in commenda temporali procedit. 14 Exponitur c. nemo, hoc tit. in 6.

Secundò decisioni nostræ, in illis verbis, *Si canones non obsistant*, opponitur textus *in cap. quæris, de ætat. & qualit.* vbi agitur de illis, qui beneficia possident curam animarum habentia, & qui minimè valebant ad sacros ordines ascendere ex eo, quod impedimentum canonicum contraxerant, propter quod illi non poterant ad maiores ordines ascendere. Et respondet Alexander III. eos beneficijs esse priuandos, si admoniti ad sacros ordines non promoueantur. Ex quo Alexandri decreto expressè depromitur, quod etsi canones obstent alicui, ne possit ad sacros ordines ascendere; nihilominus transacto tempore à canonibus definito, beneficio cum priuari: ergo non rectè in nostro textu ea exceptio adijcitur, *nisi canones obsistant.* Pro cuius textus interpretatione, omissa Cironij sententia *in cap. 8. de constit. in 5. collect.* examinandum est, quænam sint impedimenta legitima, ob quæ aliquis excusetur, quin intra annum suscepta dignitate minimè promotus est. Et certum est, irregularitates, quæ ex delicto, vtpotè homicidio, vel simili, contrahuntur, non præstare excusationem, *dict. cap. quæris:* similiter nec eæ, quæ ex defectu contracto ante promotionem ortæ sunt, illi patrocinantur, *cap. exposuisti, de corpore vitiatis:* circa illum verò defectum, qui post electionem ante ordinationem contingit, vtrum excusationem præbeat, sacri canones non conueniunt, vt fatetur Alexander III. *in dicto capitulo quæris;* textus enim *in cap. 1. de ætat. & qualit.* ita ait: *Si aliqua causa impediente, Abbates, Decani, Archidiaconi, Presbyteri, aut Diaconi ordinari nequiuerint, dignitates amittant.* Ex quo textu constat, non promotum ad sacros ordines ob impedimentum canonicum, amittere beneficium: quod etiam deciditur *in dict. cap. quæris.* Sed in contrarium faciunt D. Gregorius *in epist. ad Anatolium*, vbi asserit iniustum esse, vt si molestia corporis irruit, honore suo priuetur ægrotus: consonant textus 15 Opponitur c. quæris, de ætat. & qualitate.

tus c.1.2.& 3.q.1.c.1.de clerico ægrotante, Vlpianus in l.1. §.casum,ff.de postulando: facit expressè textus noster in illis verbis, si canones non obsistant, quæ verba exceptionis vim habent: vnde Glossa, & Doctores deducunt, quod si canones alicuius ordinationi obsistant, illum non esse priuandum dignitate iam obtenta. Sed in hoc iurium dissidio discrimen est constituendum inter eum casum, in quo ob culpam suam electus promoueri non potest; & inter eum, in quo sine culpa sua irregularitatem contraxit: primo casu, cùm ob culpam propria voluntate admissam quis ordinari intra tempus non potest, tunc priuatur beneficio, siue ante, siue post adeptum beneficium in eam irregularitatem inciderit, c.quando, 24.dist.c.exposuisti, de corpore vitiatis: secundo verò casu, cùm sine culpa propria quis non valet promoueri, tunc ne afflicto detur afflictio, non priuatur beneficio, aut dignitate; sed si impedimentum est temporale, expectatur tempus, intra quod valeat promoueri; & si perpetuum est, illi assignantur fructus, dato coadiutore, iuxta textum in c.1.de clerico ægrotante. Ita prædicta iura conciliare intendit Franciscus Hallier. de sacris electionibus, tit.de tempore sacræ ordinationis, art. 1. §. 2. qui in hoc secundo casu accipit nostrum textum. Etiam excusatur à pœnis nostri textus Parochus per septennium, dum in aliqua Vniuersitate studiorum causa abest, cap cùm ex eo, de elect. in 6. De cuius explicatione latè agit Hallier. vbi supra.

16 Tertiò superiori assertioni aduersatur text. in c.indecorum 3.de ætat. & qual. vbi Alexander III. inhibendo, ne infra 14. annum constituto personatus cuiuslibet Ecclesiæ conferatur, videtur permittere, quod post 14. annum illi conferatur, quia quod de vno prohibetur, de alio concessum videtur, c.qualis, dist.25. probat Zerola in praxi, verbo Canonia, vers.ad sextum, Monet.de distrib.quotid.2.p.q.19.n.16.& de commut.c.10 nu.115. sed personatus est beneficium Ecclesiasticum, & beneficijs curam animarum habentibus æquiparatur, c.dudum 54.hoc tit. ergo ad beneficium parochiale, & dignitates curam animarum habentes obtinendas non desideratur ætas 25. annorum. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, non posse illud argumentum deduci à contrario sensu, ex prædicto textu; siquidem ius commune repugnat, & sequitur absurdum: quo casu argumentum à contrario sensu deduci non potest, vt satis tritum apud omnes est: ius repugnat in præsenti textu, & similibus statutum, & sequitur absurdum, si habenti tantùm 15. annos beneficium conferatur; vnde tale argumentum ex eo textu deduci non potest, vt post Glossam ibi, verbo Intra, docent Maiolus de irregul.lib.1.c.30.n.11 Fachineus lib.1.controu.c.3. Narbona de ætat.anno 22. q. 3. — *Exponitur c. indecorum 3. de ætat. & qual.*

§. III.

CLerici sanè, si contra *a* formam istam quemquam elegerint, & eligendi tunc potestate priuatos, & ab Ecclesiasticis beneficijs triennio nouerint se *b* suspensos. Dignus est enim, vt quem Dei timor à malo non reuocat, Ecclesiasticæ saltem coerceat seueritas disciplinæ. Episcopus autem, si *c* contrà ei fecerit, aut consenserit fieri, in consequendis prædictis officijs, & beneficijs potestatem amittat, & per Capitulum, aut per Metropolitanum (si Capitulum concordare nequiuerit,) ordinetur.

NOTÆ.

1 a *Formam.*] Præscriptam *in hoc capitul. cùm in cunctis.*

b *Se suspensos.*] Beneficijs possessis in ea Ecclesia, in qua peccarunt eligendo indignum: non verò ab officio suspenduntur; nam suspensus beneficio, non est suspensus officio: tantùm enim suspenditur à totali fructuum perceptione, & administratione; nec ipso beneficio priuatur, sed tantùm per triennium suspenditur, *cap. cùm Vuintonien hoc tit.cap.cupientes, de elect.lib.6* Gibalinus *de censuris disquisit.7.q.11.& 12.* vbi latè de suspensione agit.

2

c *Si contra hæc fecerit.*] In eligendis ad inferiora beneficia.

COMMENTARIVM.

4 EX hoc §. talis deducitur conclusio: *Eligentes indignum contra formam huius textus, priuantur potestate eligendi, & defectum Capituli supplet Episcopus, & è contra; & si Capitulum negligat eligere ob discordiam, deuoluitur electio ad superiorem.* Probant textus *in c.innotuit 20.c bonæ 23.vers. Vnde nec ab eis, c.scriptum 40. §.fin.c.ne pro defectu 41.c.quia 42.§.quia verò, c.quisquis 43.§.fin.c. dudum, cap.congregato 53.c Cumana, §.fin.c.cùm Vuintoniensis, hoc tit.c si compromissarius, c.quidquam, versiculo scienti, eodem tit.in 6.c.graue, de præbendis, c.gratum 2. de postulat.Prælatorum, extrauag.vnica, eod.tit.* Illustrant hanc conclusionem præter ordinarios in præsenti, & relatos à Barbosa in hoc textu, Petrus Gregorius *de electione c.7.n.11.* Iulius Lauorus *de elect.tit.4.c.21.n.31.* Suarez *de censuris dispur.31.sect.3 n.10.* Antonius Chucus *tit. de elect.n.159.* Corrasius *de beneficijs c.3.n.19.* Bonac. *de censuris disp.3.q.4.p.1.num.8.* Marius Alterius *de censuris disp.16* Gibalinus *eod.tract.in synopsi, littera E, num 7.* Lugo *de iustitia disp.34 sect.2.* Castropal.*tit.2.tract.13.disp.3.* Garzia *tit.2.polit.tract.9.difficult.3.dub 6.* & alij congesti *in d.c. graue.* — *Conclusio refertur.*

5 Sed aduersus hanc conclusionem illæ se offerunt dubitandi rationes. Primò contra eam partem, vbi asseritur, eligentem indignum contra formam huius textus priuari eligendi facultate, & simul suspendi beneficijs obtentis, sic argumentor: Ex eodem delicto quis duplici pœna puniri non potest, *cap.at si clerici, §.de adulterijs, de iudicijs, can.25. Apostolorum,* vbi reddunt rationem Apostoli, ne bis idem crimen vindicetur, contra scripturam sacram, quæ ait: *Dominus non vindicat bis in idipsum.* D.Basilius *ad Amphilochium c.3.de Diaconis lapsis;* vbi eandem rationem affert, propter quam clerico post depositionem non iniungatur excommunicatio, ne bis idem crimen puniatur. Notant Turrianus, & Coriolanus *in d.can.25. Apostolor.* Gibalinus *de censuris disquisit.7.q.12.consectar. 5.* ergo eligentes formam huius textus, si suspenduntur beneficijs, non debent priuari iure eligendi. Augetur hæc difficultas; nam si eligens indignum suspenditur, eo ipso potestate eligendi est priuatus: ergo superfluò dicitur, eum suspendi, & potestate eligendi priuari. Secundò aduersus secundam partem conclusionis, vbi asseritur ius eligendi deuolui ad Capitulum, & è contra, non consentiente autem Capitulo, deuolui ad Metropolitanum, obstat: nam aut omnes de Capitulo electioni contra formam huius textus factæ, aut maior pars consenserunt: si omnes, ius electionis deuoluitur ad R. Pontificem, *c quia diuersitatem, §.si tamen, de concess præb.* si maior pars deliquit, ad minorem partem electio deuoluitur, *c.congregato 53. hoc tit.c.bonæ, el 2.de postul.Prælat. c.cùm in cunctis, de his, quæ fiunt à maiori,* Iulius Lauorus *dicto c.21.num 47.* cùm minor pars iure suo eligendi sine facto proprio priuari non debeat, *c.1.de constit.* ergo nunquam ad Episcopum deuoluitur ius eligendi. Augetur hæc difficultas, nam Episcopo defuncto Capitulum non succedit in collatione beneficiorum, nec ad illud deuoluitur ius eligendi, *c.2. ne sede vacante:* igitur nec delinquente Episcopo forma electionis non seruata, deuolui debet electio ad Capitulum. — *Impugnatur tradita assertio.*

6 His difficultatibus non obstantibus vera est suprà relata assertio, quæ non solùm auctoritatibus suprà expensis, verùm & ratione probatur: nam in eo debet quis puniri, in quo peccauit, *cap.litteras, de temporib.ordin. cap. vel non est compos, eod. tit.in 2.* vnde qui delinquit in collatione alicuius gradus sacramenti ordinis, priuatur potestate conferendi eum tantùm gradum, *cap. nullus 4. de tempor. ordin.lib.6.* ibi: *Qui verò contrafecerit, vt in eo, in quo peccauerat, puniatur, per vnum annum à collatione clericalis tonsuræ dumtaxat nouerit se suspensum.* — *Traditur decidendi ratio.*

Ideò in nostro textu contra eligentem indignum imponitur pœna, vt pro ea vice sit eligendi facultate priuatus: & quia simul ità eligentes peccarunt circa beneficia, beneficijs etiam suspenduntur, sicut Episcopus, qui scienter contulit beneficium clerico excommunicato per aliquod tempus, suspenditur à collatione beneficiorum, *c. postulasti 7. de clerico excommunicato*: & qui prohibuit ne peregrinus testaretur, prohibetur etiam, ne de suis bonis testari possit, *authentica omnes peregrini, C. communia de successionib.* & qui ex voluntate testatoris habebat facultatem præstandi legatum vni ex libertis digniori, si eligat indignum, priuatur facultate eligendi, & omnes admittuntur ad legatum, *l. cum quidam 24. §. at si ita, ff. de legat. 2.* vbi notauit Padilla; Gomez *in l. 17 Tauri, n. 18. & in l. 40. nu. 48.* Gamma *decis. 2. num. 3. & decis. 149. numer. 2. & decis. 377.* Facit etiam lex *2. versic. quem ita, ff de vacatione munerum.* Rectè ergo Patres Concilij Later. decreuerunt, eligentem aliquem contra formam huius textus, priuari eligendi facultate, & simul suspendi à beneficiorum collatione: & quia Episcopus supplet negligentiam Capituli, & è contra; & omnibus negligentibus, Metropolitanus, *c. 2. de concess. præbend.* ideò in nostro textu suppletur negligentia Capituli per Episcopum, & è contra; & eorum per Metropolitanum, vt latè dicemus *in tit. de supplenda neglig.* Alijs etiam pœnis puniuntur eligentes indignum, de quibus agemus *in c. graue, de præbendis.*

7 Nec obstant difficultates suprà adductæ. Non prima, nam procedit regulariter in delictis leuioribus, aliquando tamen si atrocia sint, propter eorum grauitatem varijs pœnis puniuntur ea perpetrantes, vt depositione, simulque excommunicatione, *canon. 28 29. 30. & 64. Apostolorum*; propter grauitatem enim sceleris plures pœnæ infliguntur passim in iure nostro, vt docet Balsamon *in can. 32. D. Basilij ad Amphilochium.* Nec augmentum difficultatis obstat; nam certum est, suspensum à beneficio, non ideò priuari facultate eligendi, aliàs superfluo in nostro textu, vt diuersa pœna apponeretur priuatio facultatis eligendi, & suspensio à beneficio, in illis verbis: *Eligendi potestate priuatus, & ab ecclesiasticis beneficijs triennio, &c.* Docent Glossa *in capitul. cupientes, §. ceterùm, verbo Beneficijs, hoc tit. in 6.* Panormitanus *hic, numer. 10.* actus enim eligendi non spectat ad beneficium, sed ad officium; vnde non quia in textu nostro eligens indignum suspenditur beneficio, ideò priuatus erat facultate eligendi, & sic, vt diuersa pęna proponitur: docet post alios Gibalinus *de censuris fol. 344.* Nec huic solutioni aduersatur text. *in c. cùm dilectus, de consuet.* vbi cassatur electio facta à suspenso: igitur quia per suspensionem amittitur facultas eligendi; textus enim ille accipiendus est de suspenso ab officio, non verò à beneficio; qui cùm officij exercitium non haberet, ideò nec suffragium pręstare potest. Nec obstat secunda difficultas; supponimus enim in nostro textu totum Capitulum deliquisse eligendo indignum, vnde ius eligendi deuoluitur ad Episcopum; sicut in casu, quo est negligens, & ob suam negligentiam Episcopus eligit: si autem maior pars Capituli deliquisset, ad minorem ius eligendi deuolueretur, ex iuribus suprà citatis. Deuoluitur autem electio ad Episcopum, quando ad ipsum simul cum Capitulo non spectat electio; secus autem si in prima electione cum Capitulo simul eligeret, tunc enim ad Metropolitanum electio deuolueretur, vt latè prosequuntur in præsenti Hostiensis, Abbas, & omnes antiquiores, nosque dicemus *in c. litteras, de suppl. neglig. Prelat.* Nec augmentum huius difficultatis obstat, quia licèt defuncto Episcopo ius eligendi, siue collatio beneficiorum non deuoluatur ad Capitulum; tamen in nostro textu in pœnam improbæ electionis Episcopus ita priuatur pro ea vice potestate eligendi, vt ad Capitulum ius deuoluatur, vt docent Hostiensis, & Bohic. *in præsenti*, qui latè hanc deuolutionis partem prosequuntur.

Prædictæ assertioni obstat text. *in c. fin. de filijs presbyterorum*, vbi agitur de eligentibus ad Archidiaconatum, & alia beneficia ecclesiastica indignos, videlicet illegitimè natos: & iubet Romanus Pontifex huiusmodi electiones irritari, ita tamen, vt illi quibus de iure competit electio, denuò alias personas idoneas eligant ad prædicta beneficia: igitur eligentes indignum, nec pro ea vice sunt priuati facultate eligendi. Huic difficultati aliqui satisfacere intendunt, asserendo conclusionem suprà traditam tantùm procedere in eligentibus indignum contra formam in hoc textu præscriptam: vnde asserunt, quod si causa indignitatis ex alio capite proueniat, etiam eligens indignum non priuatur, nec pro ea vice eligendi facultate. Ita Tamburinus, & alij relati à Barbosa *in præsenti.* Sed licèt hæc doctrina, attenta nostri textus decisione sustineri possit; tamen cùm *ex d c. Vuintoniensis, & cap. per inquisitionem*, cùm alijs suprà traditis, satis constet, generaliter eligentes indignum, ex quacumq; causa indignitas proueniat, priuari eligendi facultate; ideò hæc solutio sustineri non valet. Ea igitur omissa, dicendum est, nostri textus decisionem procedere in eligentibus indignum scienter, non verò in eligentibus indignum per ignorantiam; tunc enim si appareat indignum esse, cassata ea electione, iterum proceditur ad secundam: quo modo intelligendi sunt textus *in c. veniens 3. eod. tit. de filijs presbyterorum*, & textus *in c. cùm vos 4. de officio Ordin.* vbi docetur, quod si eligatur indignus, & eius electio cassetur, debet constitui ab Episcopo œconomus, donec alius eligatur ab ipso patrono: vbi supponendum est, in prima electione electum fuisse indignum per ignorantiam. Etiam interpretari possunt in pręsenti textus *in c. graue, de prębendis, c. si compromissarius, hoc tit. in 6.*

(Margin: 7 Dissoluuntur difficultates. — 8 Exponitur cap. fin. de filijs presbyt.)

CAPVT VIII.

Idem a *Rauennatsi Archiepiscopo.*

Causam quę inter Moniales S. Margaritę super discordia, & dissensione electionis quam fecerunt, dignoscitur agitari, experientiæ tuæ iam pridem commisimus terminandam. Vndè quoniam causa ipsa in tantum protrahitur, & nondum, sicut accepimus, processisti, & *b* periculosum, & damnosum est monasterio, eo quòd causa ipsa in tantum protrahitur: Fraternitati tuę per Apostolica scripta mandamus, quatenus infrà dies 40. vel duos *c* menses, aut plus, secundùm tenorem aliarum nostrarum litterarum, in eadem causa procedas, ita videlicet, quod si sorores in Episcopum electionem contulerint, promittentes quod illam quam eis prouideret, reciperent, ipsam quam prouiderit, facias ab eis (si tamen existat idonea) in suam recipi Abbatissam.

NOTÆ.

a *Rauennati.*] De hac Ecclesia egi *in c. 2 de postulat. Prælat. & in c. 5. de rescr.* Textus iste reperitur
1 in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. celebrato, *parte 40. cap. 5. & in prima collectione, sub hoc titul. capit. 17.*

b *Periculosum.*] Ita agnouerunt sacri canones, dum
2 ab omni æuo valdè curauerunt, ne Ecclesia, monasteriumve diutiùs vacaret, *c. 2. de concess. præb. c. ne pro defectu, hoc tit.*

c *Duos menses.*] Semper in rescriptis iustitiæ, quibus 3
iurisdictio delegatur, præscribitur tempus intra quod causa ipsa decidatur, *c. de causis 4. de officio delegati.*

COMMENTARIVM.

4 Ex hoc textu talis deducitur conclusio: *Compromittentes super electione, tenentur recipere electum à compromissarijs, si est idoneus.* Probant textus *in cap. cùm inter 21. cap. cùm dilectus, cap. scriptum, cap. Vuintoniensis, cap. in causis, cap. quia propter, hoc tit. capitul. si compromissa-*

(Margin: Conclusio traditur, & probatur.)

missarius, eodem tit. lib. 6. c. post translationem, de renunciat. cap. ex parte 10 de arbit. Illustrant plures relati à Barbosa in præsenti, lib. 1 de iure Ecclesiastico, cap. 1. num 94. & cap. 29. num. 158. Vighellius in methodo iuris canonici, fol 331. Iulius Lauorus de elect. cap. 19. num. 30. Ioannes Calderinus in cap. cùm in iure, hoc titul. Tamburinus de iure Abbatum, tomo 1. disputat. 28. quæsito 8. Laym. tom. 1. summæ, tit. de Prælatorum elect. c. 8. Nouarius in lucerna reg. verbo Electio, Lezana tom. 3. qq. reg. tract. 9. c. 2. Garzia tom. 2. politicæ, tract. 9. diffic 5 dub. 8.

5 Traditur ratio decidendi. Sed aduersus hanc defensionem illa se offert difficultas, nam ea est natura compromissi, vt quidquid arbitri compromissarij dixerint, statuerintve, siue æquum, siue iniquum, ratum atque firmum, & pro iudicato à partibus habeatur, l. diem 27. §. stari, & §. finali, ff. de receptis, l. societatem, §. finali, ff. pro socio, nisi dolus interueniat, l. ita demum, ff. de verb. obl. l. arbitrorum, Cod. de arbitris; adeò vt ab eorum sententia non possit appellari, l. 2 C. de arbitris, l. arbitrio, ff. qui satisdare: igitur siue compromissarij idoneam, siue minùs dignam personam elegerint, tenentur compromittentes recipere. Augetur hæc difficultas, nam ideò forma compromissi in electionibus introducta est, vt sic multitudo eligentium, quæ sibi impedimentum affert, facilè ad concordiam reduceretur. Magnus Gregorius lib. 2. epist. 15. relatus in c. 10. hoc tit. in 1. collectione: sed si adhuc esset sub potestate compromittentium admittere, vel respuere ab arbitro electum, sub prætextu minoris idoneitatis, non satis succursum esset per compromissum: siquidem in eorum arbitrio remanet admittere, vel respuere electum: igitur, &c.

6 De electione Abbatissæ. Qua difficultate non obstante vera est prædicta assertio, ad cuius expositionem præmittendum est, in Monialium monasterijs electionem Abbatissæ spectare ad ipsas moniales, licèt non omnes suffragium habeant in ipsa electione, cap. indemnitatibus, hoc titulo, lib. 6. & specialiter circa moniales Sanct. Claræ probatur ex cap. 4. suæ regulæ: docent Iulius Lauorus de electione, cap. 24, num. 1. Tambur. de iure Abbatissæ, disput. 28. quæstio. 1. & in ea electione obseruari debet forma præscripta in c. quia propter, hoc tit. vt cauetur in d. c. indemnitatibus, §. sanè, scilicet, vt fiat per suffragia secreta. Lambertinus de iurepatr. lib. 1. p. 1 q. 9 art. 3. n. 3. & collatio votorum debet fieri numeri ad numerum, ita vt Abbatissa à maiori parte eligatur, d. c. indemnitatibus. Trid. sess. 25. de regul. c. 7. non tamen desiderantur duæ partes suffragiorum in ipsa electione, sed sufficit, quod detur maior pars, cap. dudum, hoc tit. cap. cùm in cunctis, de his, quæ fiunt à maiori parte. Nec contrarium suadet textus in d. cap. indemnitatibus, §. sanè; nam textus ille procedit, quando adest discordia, & duæ partes in vnam consenserunt; tunc enim minor pars non potest aliquid opponere, etiamsi de maiori zelo, & auctoritate minoris partis opponeret, nisi per superiorem inueniatur huiusmodi electio non canonica, hoc est facta de persona inhabili, seu ineligibili. Docent Tambur. d. disp. 28 quæsito 4. Iulius Lauorus d. c. 24. de elect. per totum, qui latè agunt de qualitatibus Abbatissarum, & an possint eligi illegitimæ, bigamæ, aut ex Mauris descendentes.

7 De electione per compromissum. Deinde sciendum est, inter electionum varias formas præscriptas in cap quia propter, 42. hoc tit. secundam recenseri, quæ fit per compromissum, quæ contingit, quando aliqui idonei eliguntur, in quos omnium vice eligendi certo modo potestas, & facultas transfunditur, cum aliquibus clausulis in compromisso specificandis: de qua electionis forma agitur in cap scriptum, cap. cùm Vuintoniensis, & alijs, hoc titul. cap. cùm expediat, cap. si compromissarius, eod. tit. lib. 6. cap. ex parte 10 de arbitris, cap. post translationem, de renunciat. latè differunt Petrus Gregorius de elect. cap. 3. num. 3. Iulius Lauorus de electione, cap. 7. num. 23. & cap. 19. num. 29. tunc enim electio fieri dicitur per compromissum, quando celebratur per vnum, duos, aut tres per electores designatos, quibus commissa est omnium eligendi facultas, vt ipsi eligant quem dignum, & idoneum esse Ecclesiæ cognouerint. Et licèt hodie post Concilium Trid. d. session. 25. cap. 6. vbi iubetur, vt in electionibus regularium vota secretò emittantur, hanc electionis formam per compromissum non admittant Nouarius vbi suprà, verbo Electio, Lezana d. quæst. 3. tamen contrarium, vt verius defendunt Tamburinus, & Garzia, vbi proximè. Debet autem compromissum fieri vnanimi consensu omnium, qui ius eligendi habent, nec sufficit maior pars Capituli, ne alia minor pars priuetur iure eligendi, præcipuè cum in re communi potior sit causa prohibentis, regula in re communi, de reg. iur. lib. 6. Debet etiam fieri compromissum in clericum, non in laicum. Nec obstabit si dicas, laicum posse esse procuratorem in causis spiritualibus, capitul. 1. de procurat. lib. 6. nam non inde infertur, posse in eisdem causis esse arbitrum; immò contrarium probatur in capitul. contingit, de arbitris: in extraneum tamen, id est in eum, qui non est de corpore Capituli, benè posse compromissum fieri, probatur ex præsenti textu, & docuerunt Abbas hic, num. 2. Lauorus dicto capit. 19 numer. 30. etsi contrarium defendat Tuschus conclusione 75. littera C. Compromissum hoc ad electionem dupliciter fieri potest, seu duplici modo. Primò simpliciter, & absolutè, vt possint compromissarij eligere, quem maluerint. Secundò vt eligant eum, in quem maior pars eligentium consenserit, cap. cùm dilectus, hoc tit. quam formam electionis licèt plures affirment contrariam esse decisioni textus in dicto cap. quia propter, hoc tit. tamen eam iuri consonam esse probat, & defendit Garzia dicto tom. 2. polit. regul. Si sint tres compromissarij, duo possunt eligere tertium, Iulius Lauorus vbi suprà, num. 28. si autem sit vnus, non potest seipsum eligere, vt docet Barbosa in addit. 6. tomi, ad textum in c. cùm in iure, hoc tit. Lauorus de elect. c. 6. num. 17. licèt in Cardinale seipsum eligente in Pontificem, contrarium teneat, & electionem admittat Barbosa lib. 1 iur. Eccl. c. 1. numer. 97. & Ioannem XXII. ita electum fuisse, referunt D. Ant. 3 part. tit. 2 c. 24. Spondanus post Baron anno 1316. Et in Rege Romanorum se eligente in Imperatorem, idem docet Garzia vbi sup. n 9 Facit celebre exemplum, quod post Æneam Siluium refert Roussellius lib. 2. historię Pontif. iurisd. c. 2. n. 1 r.

Ex quibus prouenit huius decisionis vera ratio; nam cùm electus à compromissarijs credatur electus ab his, qui compromissum fecerunt, cùm ab illis eligendi facultatem acceperint, & quod quis per alium facit, censeatur facere per se ipsum, c. vt fimę, de sentent. excom. nec possit quis venire contra factum proprium, l. post mortem, ff. de adopt. ideò electus à compromissarijs necessariò à compromittentibus est admittendus: & quia quando fit compromissum super electione, etiamsi non apponatur specialiter, quod persona eligenda sit idonea, semper intelligitur illud cautum, cap. in causis, hoc titul. c. cum adeò, de rescriptis; ideò si compromissarij eligant personam minùs idoneam, compromittentes non tenentur illam recipere; non enim creditur in ipso compromisso compromittentes sensisse, vt eligerent Prælatum minùs idoneum, c. si compromissarius, hoc tit. lib. 6. vnde ex defectu facultatis electio personæ non idoneę vitiatur, quia cùm aliquid committitur arbitrio alicuius, non valet arbitrium, si iustè, & legitimè non sit prolatum, c. veniens 16. c. Quintauallis 23. de iureiurando, l. quamquam, ff. de ritu nupt. Vnde hoc casu non deuoluitur ius eligendi ad superiorem, sed ad ipsos compromittentes reuertitur, nisi elapsum sit tempus electoribus ad eligendum à Iure statutum, c. si compromissarius 37. hoc tit. in 6 Iulius Lauorus de elect. c 9 n. 37. vel ipsi compromittentes indignum electum approbauerint, quia tunc ex decisione textus antecedentis, ad superiorem deuoluitur electio, d. c. si compromissarius. Rectè ergo Alexander III. in præsenti decreuit electionem Abbatissæ factam ab Episcopo virtute compromissi, non teneri recipere ipsas moniales, cùm minùs idonea esset regimini monasterij. 8 Traditur decidendi ratio.

Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta, nam discrimen constituendum est inter arbitrum electum, vt compromissarium, & inter electum, vt virum bonum. Arbitrio compromissarij standum est, siue æquum, siue iniquum sit, ex d. §. stari, cum alijs, nisi contra ius scriptum, & formam compromissi sit prolatum; tunc enim non tenentur compromittentes ei stare, c. ei, qui 2. quæstio. 6. in arbitro verò tanquam bono viro electo non tenet eius laudum, siue sententia, nisi æqua sit, d. c. veniens, d. c. Quintauallis. Vnde cùm in nostro textu Episcopus non seruaret formam, eligendo non idoneam personam, contra clausulam, quæ tacitè in ipso compromisso inerat; & simul eligeret non tanquam iudex, sed tanquam vir bonus, ad sedandas discordias, quæ ob dis- 9 Dissoluitur difficultas.

ob dissensum monialium oriebantur, inde electio ab eo facta non valet, si persona minùs idonea sit. Nec augmentum obstat; verum enim est, inuentam esse hanc eligendi formam, vt facilè eligentes ad concordiam reducerentur; sed non exindè quia probandum maneat, an electa persona sit idonea, remanet electio sub dubio, & lite; siquidem quælibet persona electa idonea præsumitur, nisi contrarium probetur, *l.seruus 20.l.testamento 51.ff.de manum.testam.c.vnico de scrutinio*: vnde compromittentes tenentur staré compromissö, & electum à compromissarijs recipere, donec probetur idoneam personam non esse.

10 Exponitur cap in causis, hoc tit. Primò huic assertioni aduersatur textus *in c.in causis, hoc tit.* vbi cùm compromissum super electione Episcopi factum esset in quinque, tres ex illis elegerunt Episcopum alterius ciuitatis in Episcopum Tolosanum; alij duo diuersum elegerunt: quæstionis fuit, vtrum electus à tribus compromissarijs admittendus esset? Et respondet Romanus Pontifex, admittendum esse electum à compromissarijs, si idoneus, & necessarius valdè sit Ecclesiæ Tolosanæ: ergo non solùm desideratur, vt electus à compromissarijs sit idoneus, verùm etiam, vt sit necessarius. Pro cuius textus solutione sciendum est, compromissarios in eo textu designatos non elegisse, sed postulasse alium Episcopum in Episcopum Tolosanum; quo casu cùm translatio facienda esset de vna Ecclesia ad aliam, & non possit fieri sine causa, id est absque necessitate, & vtilitate Ecclesiæ, in quam transfertur, *c.inter, & per tot. tit. de translat. Episc.* ideò non solùm exigitur in eo textu, vt sit idoneus, sed hoc amplius, vt sit necessarius: si autem compromissarij eligerent, nec postularent, sufficeret, vt electus esset idoneus.

Secundò aduersari videtur text. *in c.ex p.10.de arb.* vbi cùm electores in duas partes diuisi essent, compromissum fecerunt in Episcopum, eorum iudicem ordinarium: sed cùm neglecto compromisso ad secundam electionē procederetur, hæsitatum fuit, vtrum secunda electio esset sustinenda. Et respondet Romanus Pontifex, secundam irritandam esse, quia prima nondum cassata celebrata fuit: igitur si prima esset cassata, etiam neglecto compromissario, possent eligentes alium eligere, & per consequens non tenentur stare compromisso; siquidem post illud possunt secundam electionem celebrare. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo textu compromissum factum non fuisse in Episcopum super electione, vt ipse eligeret, sed super lite orta inter ipsos compromittentes circa vtriusque electionis valorem; vnde Episcopus tantùm virtute compromissi poterat vnam, vel aliam electionem irritare, aliamve validam declarare; sed Episcopus nunquam poterat, vt compromissarius eligere. 11 Intelligitur caput ex parte, de arb.

C A P V T IX.

Idem *Episcopo* a *Vuigorniensi*.

NOsti, sicut vir prudens, & sapiens, quomodo dilectus filius noster *b* G. dictus Lincolniensis electus, committendi *c* honores, vel præbendam, & aliàs disponendi de rebus Ecclesiæ, cùm sua nondum sit electio confirmata, nullam habeat facultatem. Vnde est, quod fraternitati tuæ, &c. quatenus eidem dicto electo ex nostra parte non differas arctiùs inhibere, ne Archidiaconatum alicui conferre præsumat, vel si iam concesserit, ei authoritate nostra præcipias, vt concessionem suam, omni contradictione, & appellatione cessante, studeat reuocare. Quod si distulerit, tu eandem concessionem, appellationis remoto remedio, authoritate nostra non differas reuocare.

N O T Æ.

a VVigorniensi]Ita etiam legitur apud Ant. August. in prima collectione, *sub hoc tit.c.18* sed in Concilio Lateranensi, *p.40.c.1.* ita inscriptio huius decisionis concipitur, *Idem Exoniensi Episcopo*; & meo videri rectiùs: nam causa, quæ committitur in nostro textu, est Episcopi Lincolniensis, qui est in Anglia suffraganeus Archiepiscopi Cantuariensis. Et licèt Vuigorniensis eius etiam sit suffraganeus, propinquior tamen est ciuitati Lincolniensi (vulgò *Licoln*,) Exoniensis, vndè probabilius est, causam Episcopi Lincolniensis missam fuisse propinquiori Prælato, videlicet Exoniensi Episcopo.

2 b *G.*] Guillelmus videlicet, Cantor eiusdem Ecclesiæ.

3 c *Honores.*] Id est dignitates: sæpè sæpiùs enim qui dignitatem habet, honores habere dicitur, *l.bonor 14.l.reus 7.§.plebeij 4.& §.vlt.* & passim, *ff.de muneribus, & bonoribus, §. Prætorum, Instit.de iure naturali.*

COMMENTARIVM.

4 Cõclusio traditur. EX hoc textu talis deducitur conclusio: *Electus Episcopus ante confirmationem beneficia conferre, vel aliter administrare non potest.* Probant eam text. *in c.transmissam 15.c.qualiter 17.c.nihil 44.c.cùm in cunctis, §.cùm verò, hoc tit.c.auaritiæ, hoc tit.in 6.extrauag iniunctæ, de elect.inter communes, c.in nomine, circa finem, 23.dist.c.si quis ordinatus 4 92.dist.c.inter, de translat. Episcopi, c.cùm iam dudum de præbendis, c.cùm dilecti, de purgat.canonica, c.sicut 33.de simonia, c.super his 16.de accusat.c.quoniam, §.porrò, vt lite non contest.c.finali, de clerico excom.* Pius IV. *in bulla 66.* quæ extat in bullario Cherubini, Iulius III. in sua constitutione, quam refert Lotherius *lib.3.de re benef.q.29.* Illustrant Laym *lib 4.summæ, tract.2.c.12 n.2.* Scortia *in select.const epitom.51.theorem* 204. Petrus Gregorius *de elect.c.19.& 20.* Lotherius *d lib.3.q 17.ex n.262.vsque ad 324.& lib.1.q.27.* Iulius Lauorus *de electione, c 25.num.2.* Moez *in d.c.auaritiæ*, Barbosa *in collect.ad ipsum textum, & de potest.Episc.alleg.36.n.6.& 7.& lib.1.iuris Ecclesiast. c.9.nu.23.* Hallier *de sacris elect.2.p.c.2.art.3 §.5.fol.927* Calderinus *de elect.tit.de reform.* Boetius *tom.1 .qq.tit.de regalibus, n.58.* Menoch. *de arbitrarijs, casu* 403. Tuschus *littera C, concl.*824. Solorzanus *to 2. de iure Indiar.lib.3 c.4.n.38.& lib 4.politicæ, c.4.* Parexa *tom.1 de instrum.edit. tit 2.resol.3* Ioannes Dartis *de beneficijs sect.6.c.1.* Hieronymus Garzia *tom.2.polit.regul tract.9.diffic.6.dub.1.*

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti iuris consideratione: Episcopus per electionem acquirit ius dignitatis, & Episcopatus in ipsa Ecclesia, ad quam electus est, textus, & ibi Glossa *in cap.cùm inter, 11. hoc tit. cap cùm dilectissimis 8 quæst.1.* docet Abbas *consilio 47.* & per electionem tantùm censetur contractum coniugium inter Episcopum, & Ecclesiam *c.quoniam, § sin verò, vt lit. non contest.* quod nouum non est; nam in alijs electionibus, quando quis eligitur ad aliquod officium, vel dignitatem, ex ea solùm electione acquirit ius ad officium, etiam absens, & ignorans, *l.illud, ff. de tutoribus, & curat.* igitur Episcopus tantùm virtute electionis ante confirmationem potest beneficia conferre, & administrare bona Ecclesiæ, ad quam electus est; præcipue cùm confirmatio nouum ius non tribuat, sed tantùm acquisitum conseruet, *cap. cùm monasterium 13. hoc tit.cap.5.de concess.præb.* Accedit, nam licèt Episcopus electus ante confirmationem non possit exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, tamen beneficia conferre valet; quod sic probo. Beneficiorum collatio Episcopo non competit ratione iurisdictionis, siquidem Capitulum Sede vacante succedens in iurisdictione Episcopi, non succedit in beneficiorum collatione, *cap.2 ne sede vac.* ergo licèt Episcopus prohibeatur exercere, quæ sunt iurisdictionis, non tamen prohiberi debebat conferre beneficia. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam electores Imperij, Archiepiscopi videlicet Maguntinus, & Treuerensis, & Coloniensis, qui tanquam Prælati suarum Ecclesiarum eligunt Imperatores, electi tantùm nondum confirmati suffragium præstant in electione Imperatoris, & in Collegio Electorali admittuntur, vt fecerunt anno 1555. Daniel electus Maguntinus: anno 1567. Fridericus electus 5 Impugnatur tradita assertio

Colo-

Coloniesis: eodem anno Iacobus electus Treuerensis, vt refert Augustus Visquerus *de elect. Reg. Roman.* §. 8. *num.* 41. & ipse Imperator tantùm electus, ante confirmationem Pontificis iura Imperij administrat, *c. legimus*, 93. *dist.* ergo quia electi ante confirmationem habent ius eligendi, & conferendi dignitates, & inferiora ministeria Ecclesiastica. Secundò præsens decisio imperfecta videtur ex eo, quia Pontifex in ea non irritat collationes beneficiorum factas ab Episcopo electo, nec aliquam pœnam illi irrogat, cùm Episcopus electus, qui ante confirmationem se ingerit administrationi, inhabilis reddi debeat ad ipsam dignitatem, & priuari iure quæsito, vt statutum legimus *in c. auaritiæ, hoc tit. in 6.* & varijs Rotæ decisionibus probat Iulius Lauorus *d. c.* 25. ergo saltem in hac parte imperfecta est præsens decisio.

6 Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, ad cuius expositionem supponenda sunt, quæ de confirmatione Episcopi electi adduximus *in cap. 3. hoc tit.* quibus præmissis apparet præsentis decisionis ratio; nam cùm ante confirmationem electus non habeat aliquod exercitium in rebus Episcopatus, non debet se immiscere collationi, aut administrationi beneficiorum, vel bonorum Episcopatus, ne rerum ordo confundatur, & superioris auctoritas contemnatur; aliàs de confirmatione electi non curarent, nec confirmatio aliquid operaretur, & contrarium abusum dixit Paris. *ad annum* 1251. *&* 1253. Ante confirmationem enim Episcopus nullo modo pro Episcopo habetur, vnde aduersus eum, sicut aduersus priuatum potest accusatio proponi sine pœna inscriptionis; quod non procedit post confirmationem, *cap. super his, de accusation.* & numquam Episcopus appellatur absolutè, sed tantùm electus, *cap. tam litteris, de testibus, cap.* 1. iuncta inscriptione, *de testibus cogendis, cap. tua nos, de his quæ fiunt à Prælatis*, & Glossa *in Clementina prima de pœnis*, docet illa constitutione, qua puniuntur, qui in Episcopum violentas manus iniecerint, non comprehendi Episcopos electos: & licèt Romanus Pontifex, dum rescribit Episcopis, fratres, alios verò filios appellet; dum tamen rescribit Episcopo electo, filium, non fratrem appellat, vt constat ex præsenti textu, & *ex c quàm graue, de crim. falsi*, necnon ex stylo Curiæ Romanæ. Iustè ergo cùm Episcopus tantùm electus administrandi bona Episcopatus ante confirmationem non obtineat, in præsenti asseritur, ipsum non posse ante confirmationem beneficia conferre, vel aliter administrationi se ingerere, aliàs priuatur iure quæsito, & redditur inhabilis ad illud obtinendum, *c. auaritiæ* 5. *de elect.* cuius textus decisio procedit non solum in electo, verùm etiam in postulato, *c. bonæ* 23. *hoc tit.* multis relatis docet Tambur. *tom.* 1. *de iure Abbat. disp.* 6 *num* 5. item in eo, qui administrat post confirmationem, sed inualidam: item in eo, qui administrat post appellationem à confirmatione interpositam. Tambur. *vbi supra*, Glossa *verbo Confirmatur, in d c. auaritiæ.* Et licèt dicta decisio continere videatur canonem latæ sententiæ, ex probabiliori Interpretum sententia; est tamen sententiæ ferendæ, vt docet Tambur. suprà, *num.* 26. Hodiè etiam post extrauagantem *iniustitiæ, de elect.* inter communes, non solùm desideratur confirmatio, vt Episcopus possit administrare, verùm etiam, vt ipsas litteras confirmationis ediderit, exhibueritque coram Capitulo: latè docet Lauorus *vbi supr.* Et in nostra Hispania debet priùs obedientiam præstare magno Regi nostro, vt fusè docet Parexa *de instrum edit. dict. tit.* 2. *resol.* 3. *per totam.* Et ita per præsentationem Regiam hodie Episcopi tantùm assequuntur ius ad ipsam Ecclesiam, non verò in ipsa Ecclesia. Azeuedo *conf.* 14. *num.* 6. magnus Præceptor Illustrissimus Ramus *in memor. ad Alexan. VII pro Episc. propos.* 3. § 1. *n.* 30. Nec audiendi sunt Tondutus *resol. benef.* 2. *p. c.* 3. §. 13. *nu* 35. Petrus Gregorius *lib.* 17. *syntagm. c.* 12. *n.* 24. Ciron. *in parat. ad titulum de postul. Prælat.* qui docent Episcopum ita præsentatum, saltem spiritualia statim administrare.

Traditur decidendi ratio.

7 Ned obstat prima difficultas suprà adducta, verum enim est, electum per electionem ius habere ad ipsum Episcopatum, & acquirere administrationem in habitu, non in actu; acquirit enim per electionem habitum administrationis, per confirmationem exercitium. Glossa *in c. quantò* 10. 63. *dist.* & illud ius, quod acquirit per electionem, tantùm est ad rem, & ad electionem prosequendam, *capitul. si eo tempore* 45. *hoc titul. capitul. vt quis duas, de electtion. in 6.* Vnde si contingat electum decedere, non dicitur vacasse Episcopatum per mortem ipsius, sed per obitum primi, vt resoluit Tamburinus *tomo* 1. *de iure Abbatum, disputat.* 6. *quæsito* 1. *numer.* 21. Nec quod de matrimonio contracto dicebamus, aliquid facit; nam per electionem tantùm non dicitur matrimonium contractum inter Episcopum, & Ecclesiam; sed sicut in matrimonio carnali triplex consideratur status coniugij, primus per sponsalia celebrata, secundus per contractum matrimonij, tertius per consummationem: ita in matrimonio spirituali datur triplex status, initiati per electionem; sicut enim per sponsalia non licèt contrahentibus resilire ab illis, nisi ex noua causa, *cap. ex litteris, cap. commissum, cap. requisiuit, de sponsal.* ita nec electoribus post electionem licèt pœnitere, & ab electione recedere, *cap. cùm inter, de elect.* & sicut per contractum matrimonij contrahitur fortius vinculum, *cap. veniens, de sponsal.* ita per confirmationem robur adijcitur electioni, *cap post quam, hoc tit.* tandem sicut per coniunctionem corporum redditur vinculum matrimonij indissolubile, *cap. ex publico, cum vulgar. de conuersione coniugatorum*; ità per consecrationem vinculum matrimonij spiritualis redditur indissolubile, *c. inter, de translat. Episcopi.* Vnde textus *in d. c. quoniam*, §. *si verò*, intelligendus est de matrimonio initiato, non verò de rato, aut consummato: docet Hallier. *vbi suprà, fol.* 928. Nec secunda difficultas obstat; nam licèt beneficiorum collatio spectet ad Episcopum ratione iurisdictionis, spectat tanquam fructus ipsius Episcopatus, vt docent repetentes *in d. c.* 2. *ne Sede vacante*: vnde cum electus aliquid attingere de fructibus Episcopatus non valeat, nec vt œconomus, ita nec conferre beneficia valet. Similiter Capitulum Sede vacante, licèt succedat in iurisdictione Episcopi; tamen quia non succedit in fructuum perceptione, ideò non potest conferre beneficia Sede vacante. Nec vltima difficultas obstat; nam præterquam, quod nostri textus quæstio non vertebatur, vtrum puniendus esset Episcopus Linconiensis, qui beneficia contulit, pœna textus *in dict. c. auaritiæ*, est nouiter statuta *in dict. c. auaritiæ*, à Bonifacio VIII Supponi etiam potest, in nostro textu excusatum fuisse Episcopum à prædicta pœna, ob ignorantiam facti, forsan quia existimauit confirmationem præcessisse, vt supponit Tambur. *d. disp.* 6. *quæsito* 2. *n.* 9.

Dissoluitur dubitandi ratio.

Aduersatur primò huic decisioni textus *in c. nihil* 44. *hoc tit.* vbi asseritur Episcopos commorantes vltra Italiam, posse ante confirmationem administrare; dum tamen aliquid non alienent de rebus Episcopatus: ergo poterunt ante confirmationem beneficia conferre, & omnia gerere ea, quæ alienationem non contineant. Cui difficultati Doctores satisfaciunt asserendo, illum textum procedere ex dispensatione Pontificis, vt constat ex eo ibi, *Dispensatiuè*; vnde non proprio iure, sed ex dispensatione. Accedit etiam, quod valdè remoti erant à Curia Romana, vt in ipso textu signanter dicitur; ex qua decisione manifestè probatur praxis Episcoporum Indiarum, vbi Episcopi à Catholico nostro Rege præsentati cum litteris ad Capitulum missis, vt sinant exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, ritè omnia exercent, propter distantiam Regnorum, & difficultatem nauigationis, vt latè probat eximius illorum Regnorum scriptor D. Io: de Solorzano *lib.* 4. *politicæ, c.* 4 quem transcripsit Diana *p.* 12. *tract.* 1. *resol.* 58. qui etiam *c.* 7. refert propter eandem distantiæ rationem, aliquando contigisse, sine editione bullarum confirmationis, habita tantùm expeditionis notitia, Episcopum administrasse, & consecratum fuisse; quod supremum Indiarum Consilium ratum habuit in casu Episcopi de Paraguai. 8

Exponitur cap. nihil 44. hoc tit.

Secundò prædictæ assertioni opponitur textus *in c. tua nos* 8. *de his, quæ fiunt à Prælatis*, in illis verbis: *Episcopo, vel electo.* Ex quibus deducitur, non licere electo Episcopo conferre beneficia, seu vnire locis regularibus cum consensu Archidiaconi, sine consensu Capituli; quia illa annexio alienatio est: igitur cum consensu Capituli licebit Episcopo beneficia conferre ante confirmationem. Huic difficultati respondendum est, in eo textu Episcopum non solùm fuisse electum, verùm etiam confirmatum, vt supponunt ibi Butrius, Zabarella, & Hostiensis; sed quia confirmatus non est perfectè Episcopus, 9

Intelligitur caput tua nos, his quæ.

image
not
available

steà gesta non sunt ipso iure nulla. Sunt tamen casus, in quibus appellatio extraiudicialis etiam inducit attentata ipso iure nulla, vt quando gesta post appellationem extraiudicialem, non solùm peraguntur post appellationem, sed etiam contra ipsam; tunc enim etiamsi appellatio sit extraiudicialis, inducit attentata, *c cùm nobis*, *hoc tit.* vbi Abbas *n.7.* Lancell. *2.p.de attentatis,c.12.lim.3.* Valenzuela *cons.76.n.25.* Quando autem fiat aliquid contra appellationem, exponit Barbosa *voto 39.n.69.* Vel si appelletur ab electionibus Cathedralium, vel Regularium Ecclesiarum, cùm exprimitur causa, quæ verificata indicatur legitima, *c.quoniam 10.c.si postquam 13. de præb.lib. 6.* Lancellot. *d c.12.limit 1.* Tandem si appellationis causa probata sit coram superiore; tunc enim licèt sit extraiudicialis, inducit attentata ipso iure. Glossa *in c.non solum,§.illa, de appell.lib.6.* docet, & illustrat Barbosa *d.voto 39.n.1.* sed cum nullus ex his casibus in hoc textu præcessisset, ideò appellatio extraiudicialis non inducit attentata, quæ ipso iure nulla sint. Nec augmentum primum huius difficultatis obstat, deductum *ex d.c.priuilegia, cum alijs*: nam licèt priuilegia sint leges, sunt tamen priuatæ, non publicæ, aut communes: quare cùm in facto consistant, facilè ignorantur, *c.1.de constit.in 6.* vnde facta contra priuilegia non sunt ipso iure nulla, sicut facta cõtra leges publicas, & communes. Nec aliud huius difficultatis augmentum refragatur, deductum *ex cap.cum in Apostolica*, *de sponsal.* cui satisfacit Cuiacius in eodem textu, asserendo in nostro textu irritari electionem factam post primam non cassatam, quia vitium continebat. at verò *in d.c.cum in Apostolica*, secundum matrimonium nullum vitium continere, & sic vt validum defendi. Sed hæc solutio ex eo non placet; nam electio facta post primam adhuc non cassatam, nullum aliud vitium continet, nisi vt vna Ecclesia duobus adhæreat; vni ratione primæ electionis, licèt inualidæ; alij virtute secundæ electionis, quod *in d.c.cùm in Apostolica*, contingit: immò & si verum fatemur, malus vitium adest *in d.c.cum in Apostolica*, & debet considerari in eo, qui contraxit secundum matrimonium lite nondum sopita super primo, & adhuc per sententiam iudicis non irrito, quàm in nostro textu; siquidem qui contraxit matrimonium primum, & lite pendente secundum celebrauit, exposuit se periculo polygamiæ, si primum validum esse declaretur. Quare ea sententia omissa, dicendum puto, in eo textu matrimonium secundum, licèt non iustum, tamen validum fuisse, cùm posteà apparuisset primum inualidè contractum fuisse, & sic secundum sine vitio, aut impedimento dirimente fuisse celebratum; non tamen irritatur, vt electio in præsenti casu, quia non ita facilis est irritatio matrimonij, sicut electionis; in matrimonio enim validè, etsi iniustè celebrato, datur sacramentum, quod Ecclesia irritare non valet: quare in eo textu non irritatur secundum matrimonium, sicut electio in præsenti textu.

Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap. cum terra 14.hoc tot.* in illis verbis: *Quod si in persona fuerit, vel electionis modo peccatum, tamdiu in electione diligentiam inquisitionis apponant, donec vacanti Ecclesiæ de persona idonea valeat prouideri.* Ex quibus verbis apertè deducitur, post primam electionem nondum cassatam, ad secundam procedi posse: ergo non rectè Alexander in præsenti decidit, nondum cassata prima electione, secundam celebrari non posse. Cui difficultati, vt satisfaciant Glossa ibi, *verbo Diligentia*, & Classici repetentes *ibi*, varias solutiones adducunt. Primò asserunt in eo textu electionem iam cassatam fuisse tempore secundæ, vel secundam electionem celebrari non permitti, sed tantùm inquisitionem fieri de personis eligendis, vt prima electione cassata, possit rectè ad secundam procedi. Secundò, & veriùs, affirmant in eo textu electionem primam ipso iure nullam fuisse, & sic statim ad secundam procedi posse: ita Butr. & Abbas in eius textus expositione. Etiam ex suprà traditis exponi debent text. *in c.sicut 28.hoc tit* iuncta Glossa *ibi, verbo Iuris, c.auditis 29.* cum Glossa *ibi, verbo Cassatam, eod. tit.c.ex parte, de arb.*

7 Expositur c.cum terra 14. hoc tit.

CAPVT XI.

a Idem.

SVffraganeis alicuius Metropolitani ad mandatum ipsius post consummationem electionis suæ, etiamsi pallium non receperit, licitum est electum, qui ad eius iurisdictionem pertinet, consecrare.

NOTÆ.

1 a IDem.] Simile etiam vitium continet hæc decisio, ac antecedens; licèt enim reperiatur *sub hoc tit.c.1. in 2.collect.* non tamen constat cur sit missa, & qua occasione ab Alexandro III ita decreta, adeò vt quidam asseruerint, hanc epistolam non esse decretalem, sed quamdam adiectionem Ioannis Gallensis, & sic vim legis Pontificiæ non obtinere: sed cùm compilata sit in hac sexta collectione, locus non est hæsitationi, vtrum authentica sit, vel apocrypha, vt dixi in apparatu, & iam animaduertit Panormitanus hic, *num. 1.* quem sequuntur Sanchez *lib.7.cons.c.2 dub.16.n.16.* Diana *p.12.tractat.1.resol 68.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur. EX hoc textu talis depromitur assertio: *Metropolitanus non consecratus, licèt nondum receperit pallium, potest consecrationem sui suffraganei delegare Episcopo.* Non est similis decisio in iure, ex qua ab specie, vt vulgò dicitur, probari possit: per argumentum autem probatur *ex c.nosti, c.transmissam, hoc tit.c.2 de translat.Episcopi*, vbi docetur, posse Archiepiscopum post confirmationem exercere, quæ sunt iurisdictionis, etsi non receperit pallium. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti Azor *2.tom.instit.lib.3 c.34.* Sanch. *tomo 2 consilior.lib.7.c. 1.dub 16.* Boerius *tom.2.lib.3 c.29.q.7.* Pater Andreas Gerund. quem laudat Diana *p.12.tract.1.ref.68.* Turriscremata *in c.Episcopo 6.dist.100.* Hallier. *de sacris elect.2.p.c. 4.art.1.§.2.fol.701.* Solorzanus *tom.2 lib.3.c.7.*

Huius decisionis dubitandi ratio vnica, sed non leuis, ex eo nascitur; nam ille videtur facere, cuius nomine fit, *c.mulieres, de sent.excom.c.qui per alium*, vbi plures. Pechlus *de reg. iur. in 6.* sed Metropolitanus etiam confirmatus, dum pallium non recepit, non potest consecrare suffraganeum, *c.quod sicut 28.§.super eo, hoc tit.* Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap.73.* vbi de Episcopo eligendo eos admonens, inquit: *Si Christi plebs ipso crescente crescit, Archiepiscopus priuilegia per nos accipiat; & ita demum Episcopos sibi constituat, qui ei decedenti successorem eligant.* Et paulò post: *Archiepiscopum ab Episcopis eligendum scribit, sanè interim in throno sedentem, & præter corpus Christi non consecrantem, priusquam pallium à Sede Romana accipiat, sicut Galliarum omnes, & Germaniæ, & aliarum regionum Archiepiscopi agere comprobantur.* Gregor. VII. *lib.9.epist.1.* ibi: *Te ipsum non ignorare putamus, quàm districtè sanctorum Patrum censura in eos vindicandum statuerit, qui post consecrationem suam post tres continuos menses pallium, quod sui officij, obtinere tepuerint. Deinde Apostolica tibi præcipimus authoritate, vt quia SS.Patrũ statuta paruipẽdisti, nullũ deinceps Episcopũ, vel Sacerdotẽ ordinare, seu Ecclesias præsumas cõsecrare, donec honoris tui supplementũ, pallij videlicet vsũ, ab hac Sede impetraueris.* Ioannes VIII. *ep 93.* vbi Arelat. Archiepiscopo rescribens, ita ait: *Proh dolor, cùm in Galliæ partibus essemus, inter cætera vnũ valdè prohibendum inuenimus: Metropolitæ antequã à Sede Apostolica palliũ receperit, consecrationem facere præsumunt, quod antecessores nostri, & nos canonico decreto, ne fieret, interdiximus; per pallium enim Pontificalis officij plenitudo cum Archiepiscopalis nominis appellatione confertur.* Igitur si ipse per se non potest consecra-

3 Impugnatur tradita assertio

secrare Episcopum, quomodo poterit consecrandi potestatem alijs demandare.

Adhuc tamen defendendum est hoc Alexandri decre-
4 tum, ad cuius expositionem supponendum est, ad Archiepiscopum spectare consecrare Episcopos suffraganeos, vel eorum consecrationem Episcopo demandare, *c. si Episcopus 7. de temp. ordin.* vbi plura adducemus, quę ex eo commentario petenda sunt, & huic annectenda. Etiam sciendum est, Archiepiscopos post confirmationem, etiam pallio non recepto, posse exercere, quæ sunt iurisdictionis, exceptis grauioribus causis, vt congregare Concilium, & similia; quia adhuc non habent plenitudinem officij, nec nomen Archiepiscopi, *c. nisi, de Auctor. & vsu pallij*, vbi plenè probo. Ex eius commentario pręsens suppleri debet, ne bis eadem repetam: quibus suppositis facilè eruitur huius decisionis ratio; nam cùm Archiepiscopus ante pallij receptionem possit exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, & eius ratione Archiepiscopo competat ius consecrandi Episcopos suffraganeos, vel delegandi eandem consecrationem alicui ex suffraganeis, ideò in pręsenti textu deciditur, Metropolitanum posse suffraganei consecrationem committere, & delegare ante pallij receptionem, cùm post confirmationem, quę sunt iurisdictionis exercere valeat, *d. c. nosti, d. c. transmissam*.

Traditur decidendi ratio.

5 Nec obstat, Archiepiscopum per se ante pallij receptionem non posse Episcopum consecrare, & per consequens, nec alijs committere consecrationem; nam Archiepiscopus, dum committit suffraganeo consecrationem suffraganei, non committit potestatem ordinis, quæ est indelegabilis, *c. aqua, de consecratione Ecclesię*, cùm proueniat ex charactere; sed tantùm pręstat iurisdictionem, quam habet in consecrandis Episcopis, vt Episcopus possit Episcopum ordinare, qui aliàs ex defectu iurisdictionis illum consecrare non valebat: coniunguntur ergo potestas ordinis, quæ residet in Episcopo delegato, & iurisdictio, quæ mandatur, & sic ex his duobus, iurisdictione videlicet vnius, & alterius ordine, ritè celebratur consecratio ab Episcopo suffraganeo: sicut defuncto Archiepiscopo suffraganei ritè consecrant consuffraganeum suum, *cap. quia, 64. dist.* Nec hoc nouum, aut insolens est in vtroque iure; nostro enim Pontificio attento, licèt Capitulum Sede vacante non possit ordines conferre, potest tamen committere subditos suos alicui Episcopo, vt ab eo ordinentur, *c. cùm nullus, de temporib. ordin. lib. 6* seruata forma Concilij Tridentini *sess. 8. de ref. c. 10.* & Archiepiscopus non consecratus, non potest altaria, & Ecclesias consecrare, *d. c. 28. §. super, hoc tit.* & tamen potest earum consecrationem alijs demandare. Parochus similiter habens beneficium parochiale, sed non ordinatus, quia intra annum est, licèt ex opinione plurium non possit matrimonio assistere, tamen potest alij sacerdoti facultatem assistendi delegare. Basil. *de matr. lib. 5 c. 17.* Barbosa *de off. parochi, c. 22. n. 60* Iure etiam Cęsareo Proconsul, qui ante ingressum ciuitatis iurisdictionem non habebat, *l. 1. ff. de officio Pręsidis*, tamen poterat iurisdictionem demandare, *l. aliquando, ff. de Proconsulis*. ita similiter Archiepiscopus ante pallij receptionem, licèt consecrare Episcopum non possit, potest tamen Episcopo demandare talem consecrationem.

Dissoluitur difficultas.

6 Sed primò in hac parte adest difficilis text. *in cap. quoniam 100. dist.* in illis verbis: *Metropolitanorum fidem, suam secundùm priscam consuetudinem sanctę Sedi Apostolicę exponere detrectantes, vsum pallij neq; expetunt, neq; percipiunt, ac per hoc Episcoporum consecratio viduatis Ecclesijs non sine periculo protelatur.* Ex quibus verbis depromitur, Episcoporum consecrationem differri, donec Archiepiscopus pallij vsum consequatur: igitur, quia dum illud non obtinet, neq; per se, neque per alium, consecrare potest Episcopos. Difficultatem agnouerunt Glossa *in pręsenti, & in d. c. quoniam, verbo Episcoporum*; & omnes antiquiores *hic*, qui varias adducunt solutiones: quibus omissis, placet noua interpretatio Halliierij *de sacris elect. vbi supr. fol 700.* dum Pelagij decisionem non vniuersalem, nec perpetuam esse supponit, sed pro opportunitate temporis, & prouincię dimanasse: cùm enim temporibus Pelagij, Archiepiscopi, Episcopique Ligurum, Venetorum, atque Istrorum, pro defensione trium capitulorum Concilij Calced. contra quintam Synodum schisma con. flarent, eos valdè increpauit, immò aduersus eos dimicauit Pelagius, vt constat ex eius epistolis ad Narsetam: quare vt faciliùs, tam Archiepiscopi, quàm Episcopi ad fidem Romanę Ecclesię redirent, statuit ne Archiepiscopi, non petito pallio, in cuius assequutione fidem, atque obedientiam promittunt, *c. significasti 4. hoc tit.* Episcopos possent consecrare, aut committere consecrandos, vt sic Episcoporum consecratione protelata, obedientiam Pelagio præstarent: ita Hallierius *vbi proximè*.

Exponitur cap. Quoniam 100. dist.

7 Secundò aduersatur text. *in c. 1. de translat. Episc. in fin.* ex cuius vltimis verbis deducitur, Archiepiscopum pallio non accepto Episcopum Valiensem confirmasse: igitur quia Archiepiscopus per se, pallio non recepto, potest Episcopos ordinare. Cui difficultati respondum est, textum illum procedere in Archiepiscopo confirmato Episcopum confirmante; cùm enim per confirmationem iurisdictionem consequatur, ita vt omnia, quæ sunt iurisdictionis, possit exercere confirmatus, ideò potest Episcopos confirmare, quia in confirmatione non exercet, quæ sunt ordinis, sed iurisdictionem, cuius exercitium habet post suam confirmationem, *c. nosti, c. transmissam, hoc tit.*

Explicatur c. 1. de translat. Ep.

C A P V T XII.

a Clemens III.

SVper eo verò, quod quærere voluisti, si alicuius electione casſata, idem ad alterius Ecclesiæ regimen electus fuerat, an eius electio debeat confirmari: hoc tuam volumus discretionem tenere, quod si prior electio non vitio personæ, sed modo electionis casſatur, promotionem eius in eadem etiam Ecclesia (nisi fortè simoniacæ prauitatis aliquid intercessisse constitit) non debeas impedire.

N O T Æ.

a Clemens III.] Ità legitur in hac collectione, alibi autem legitur, *Alexander III.* cui autem missa sit hæc decretalis, neque ex hac, neque ex secunda collectione, vbi *sub hoc tit. c. 3.* reperitur hæc decisio, apparet.

COMMENTARIVM.

2 EX hoc textu talis deducitur assertio: *Ille cuius electio fuit casſata, non vitio personę, sed forma electionis, nisi ob vitium simonię, iterum eligi potest.* Probant text *in c. considerauimus, hoc tit. c. gratum 2. de postul Pręl. c. ad petitionem 22. de accusat.* Illustrant Io: Calderinus *in repetitione ad hunc text* Petr. Greg *de elect. c. 9. n. 23.* Castellin. *eod. tr. c. 5 n. 35.* Iulius Lauorus *de elect. c. 5. n. 35.* Tambur. *de iure Abbat. tom. 1. disp. 5. quęsito 21. n. 4.* Laurentius Peyrinis *de subdit. relig. c. 31 tom. 1. §. 8.* Laym. *de Pręlat. elect. c. 6 q. 61.* Alij plures relati à Barbosa *tom. 1. voto 35. n. 22. & voto 36. n. 22. & voto 104. n. 23.*

Conclusio traditur.

3 Sed hæc assertio valdè impugnatur sequenti consideratione; nam materia, & forma ad perfectionem cuiuslibet rei necessarię sunt, *cap. de ętate 1 quęst. 1. cap tua nos, de spons.* & sic cuiuslibet defectus tollit perfectionem rei, vel actus, *cap. in quadam, de celebrat. Missarum*: sed in electione vitium personæ electæ est vitium materiæ: ergo sicut vitium formæ solùm reddit ipsam electionem casſandam, non verò inhabilem reddit electum ad aliam; ita similiter & vitium materiæ, hoc est personæ, tantùm electionem debet vitiare, non autem electum reddere inhabilem ad aliam electionem. Secundò impugnatur hæc assertio; nam vt quis propter electionem casſatam reddatur inhabilis in posterum ad aliam quālibet, repu-

Impugnatur traditi assertio.

repugnat iuri canonico, & rationi: Iuri Pontificio, quatenus in eo docemur, ob crimen in modum exceptionis oppositum, criminosum non puniri pœna ordinaria, *c. 1. de except. cap. 2. de ordine cognitionum*: nec exinde criminosus redditur Infamis, *dict. cap. 1. l. Lucius, ff. de his, qui notantur infamia*: sed cùm agitur de cassatione electionis, tantùm vitia opponuntur electo per modum exceptionis: ergo non debet inhabilis inde reddi ad alias electiones, cùm hęc fuisset pœna ordinaria ob delictum in modum exceptionis oppositum. Rationi etiam, nam qui in vna electione vitio personæ reiectus est, potest emendari, & per pœnitentiam reddi habilis ad secundam electionem; *multos enim vidi, & audiui* (inquit Cicero *in oratione pro Cęlio* (*qui cùm totam adolescentiam voluptatibus dedissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam recepisse, grauesque homines, & illustres fuisse*. Vnde Pericles, qui ex seducta prodijt domo, Atheniensium fuit Imperator electus, cùm emendatus esset: ergo etsi aliqua electio vitio personæ cassata sit, quia potest expectari eius pœnitentia, non quoad omnes alias electiones debet inhabilis iudicari. Accedit, nam sæpè quis est dignus minori dignitate, non tamen maiori, *cap. scriptum 12. hoc tit. c. nos, 12. dist.* ergo licèt indignus sit, quis maiori dignitate, non debet repelli ab omnibus electionibus.

4 Qua dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens decisio, ad cuius expositionem sciendum est, non omnes eligi posse ad dignitates Ecclesiasticas; aliqui enim vitio, seu delicto eligi prohibentur, vt sacrilegij, *cap. venerabilem, hoc tit.* qui ab alijs etiam actibus excluduntur, *cap. nulli 3. quæst. 4.* falsarij litterarum Apostolicarum, *cap. ad falsariorum, de crimine falsi*; vsurarij, *cap de Petro, 47. dist. cap. inter dilectos, de excessib. Prælat.* infames enim sunt, *l. improbum, C. ex quibus causis infamia*; schismatici, *cap. nos, 12. dist. cap. quia tua 5. de elect.* excommunicatione maiori ligati, *c. postulasti, de clerico excom.* interdicti, *c. cùm inter, hoc tit. cap. 1 de postul. Prælat.* suspensi, *c. cùm dilectus 8. de consuet.* periuri, *c. querelam 10. de iureiurando*; publici aleatores, *d. cap. inter, de excessib.* & omnes alij, qui irregularitatem contraxerunt, vel ob vitium, animi, corporis, originis, ob vinculum reale, personale, aut ciuile, quos longum foret recensere. Videndi sunt Maiolus, Suarez, & Gibalinus *in comment. de irregul.* P Gregorius *de elect. c. 9. per totum*, Coruinus *lib. 1. de iure Pontificio, tit. 25.* Barbosa *alleg. 42. 43. & 77.*

Eligi qui non possunt.

5 Secundò sciendum est, inter delicta, aut vitia à supradictis recensita, quibus aliquem eligi prohibetur, semper vt detestabilius iudicatum fuisse simoniæ vitium; simoniæ enim labes impedit electionem ad omnem dignitatem Ecclesiasticam: ita notorij simoniaci, si de facto electi fuerint, à dignitate abijci, & deponi debent, *capitul. insinuatum 13. de simonia*; nec solùm simoniaci, & per simoniam dignitatem Ecclesiasticam adepti, dicuntur illi, qui pecuniam electoribus dederunt, aut illicitas pactiones inierunt, *l. si quemquam, Cod. de Episc. & Clericis*; verùm & si propinqui, aut amici electi, siue eligendi, pecuniam dederint, aut prædictas pactiones fecerint, *cap. Matthęus, de simonia*; isti enim licèt propria persona immediatè vitium simoniæ non contraxerint, tamen simoniacè eliguntur, & talis electio nulla est, atque electus redditur inhabilis ad beneficium, ac si vitium ipse contraxisset, vt dicemus *ad titulum de simonia*.

De vitio simoniæ.

6 Tertiò prænotandum est, electionem aliquando nullam esse, non ex defectu habilitatis electi, verùm ex defectu formę, videlicet quia non fuit seruata forma pręscripta *in cap. quia propter, hoc tit.* vel ex defectu eligentium, cùm propter eorum vitium cassatur electio, vt quia elegerunt conditionaliter, vel alternatiuè, *cap. 2. de elect. in 6.* vel non vocandis, *cap. quod sicut, cap. bonę, el 2. hoc tit.* vel admissis ad electionem non admittendis, vt si admittantur excommunicati maiori excommunicatione, *cap. illa, hoc tit.* vel laici, qui admitti non debent, *cap. si quis, cap. Messana, hoc tit.* vel si eligant contra priuilegia Ecclesiæ, *cap. considerauimus, hoc tit.* vel tandem neglexerint ea, quæ circa electionis formam à sacris canonibus sunt præscripta, de quibus passim *in hoc tit.* & præcipuè *in d. cap quia propter*, agemus: in his enim casibus electio non cassatur ob vitium personę, sed ob formæ defectum. Ex quibus apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm electio cassatur vitio formæ, imputari non debet electo tale vitium, cùm nemo alterius odio prægrauetur, *l. iniquissimam, ff. de iuris, & facti*; nec res, quæ culpa caret, in damnum vocari debet, *c. 2. de constit.* ideò cùm electus ob vitium formæ non seruatæ nullam infamiæ notam contraxerit, siquidem ob vitium suum non fuit cassata electio, inde ad alias electiones in ipsa Ecclesia, vel in alia habilis remanet: at verò cùm vitio personæ electio cassatur, electus remanet inhabilis ad alias electiones; nam ex tali vitio sugillatur electi persona, & notatur quodammodo *c citd 1. q. 1.* sed cuius opinio est grauata, eligi interim non potest, *c. omnipotens, de accusat.* & infamibus portæ dignitatum non patent, *cap. infamibus, de reg. iuris, lib. 6.* igitur illi manent inhabiles ad omnes dignitates Ecclesiasticas. Accedit, nam semel malus, semper præsumitur malus, *regula Semel, de regul iuris lib. 6. l. si cui, § ijsdem, ff. de accusat.* vnde qui propter grauatam opinionem fuit à testimonio, aliquando repulsus, semper repellitur, *cap. testimonium 54. de testibus*: vnde fertur, M. Fiduccium Senatorem semel proscriptum fuisse à Silla, & post 36. annos proscriptum iterum ab Antonio; nec vlla alia de causa, quàm quòd anteà fuisset proscriptus, vt refert Plinius *lib. 6. historię, c. 44.* Rectè ergo Alexander III. in præsenti decreuit, eum cuius electio vitio personę cassata fuit, reddi inhabilem ad alias electiones, tam in ea Ecclesia, quàm in alia.

De forma electionis.

7 Nec prima dubitandi ratio suprà adducta obstat; nam licèt æquè defectus formæ, ac materiæ vitiet electionem, hoc procedit quoad vim, & effectum ipsius electionis, non verò vt inhabilitas inde proueniat respectu electi; siquidem, vt suprà dixi, cùm vitio formæ electio cassatur, factum electorum non debet nocere electo, nec ille sine dolo suo damnum sentire, vt Abbas, Butrius, & omnes antiquiores hic defendunt. Nec secunda difficultas obstat, nam cùm electio cassatur vitio personæ, non cassatur electio quia opponitur vitium in modum exceptionis: immò potiùs cùm agitur de cassanda aliqua electione, ita proceditur, vt formetur processus, vocato priùs, & audito ipso electo, vt docent Rodriq *tom. 2 q. 52. art. 12* Castellin. *vbi sup. n. 27.* Valenzuela *tom. 1. conf. 44.* Portel. & alij laudati à Barbosa *dicto voto 35. n. 22. & voto 38. num. 17* vnde cùm citatus sit electus, rectè, si probetur vitium, deciditur, manere ineligibilem quoad alias dignitates Ecclesiasticas. Nec obstat augmentum difficultatis à ratione deductum; nam cùm quis semel ob vitium inhabilis declaratus est quoad vnam Ecclesiam, inhabilis censetur quoad omnes, quia semel malus semper præsumitur talis, dicta regula *Semel*, vbi plura Petrus Pecchius. Distinguendum tamen est inter vitium animi, & corporis: nam vitium animi, de quo agimus durare potest; vitium verò corporis tolli, & aboleri in totum. Vnde reiectus ab electione ob vitium corporis temporale, non semper manebit inhabilis, cùm deficiat causa ipsius inhabilitatis. Nec quod dicebamus de inhabilitate quoad minores dignitates, obstat; nam non attenditur quoad cassationem primę electionis quantitas dignitatis, sed tantùm vitium personæ inspicitur: vnde siue ad maiores, siue ad minores dignitates manet inhabilis, vt docent Cardinalis *hic*, & alij suprà citati.

Dissoluuntur difficultas.

8 Sed adhuc superiori assertioni obstat text *in c. officij 38. hoc tit.* vbi cùm quędam electio fuisset cassata, non vitio formę, sed personę, deciditur ipsum inualidè electũ posse ex postfacto admitti ad ipsam dignitatem: igitur reiectus ab vna electione, nec quoad ipsam Ecclesiam, immò nec quoad ipsam dignitatem manet inhabilis. Pro cuius textus expositione discrimen constituendum est inter vitiũ electi perpetuum, & temporale; cùm enim adest in ipso electo vitium perpetuum, nec in ipsa Ecclesia, nec in alia eligi potest; cùm autem vitium non est perpetuum, sed temporale, ex quo nulla infamia secuta fuit, tunc semel reiectus ab vna electione, potest deinceps sublato vitio eligi, *c. cum inter R. hoc tit.* docet Bohic. *in pręsenti, n. 4.* vnde cùm defectus, seu vitium electi *in d. c. officij 38.* esset temporale, ex eo proueniens, quod non erat professus in ipso monasterio, quod vitium lapsu temporis nouitiatus, & professione secuta tollitur; ideò asserit Pontifex, post professionem emissam posse eligi in Abbatem ipsius monasterij: sed quia aliqua suspicio anticipatæ electionis poterat in eo considerari, iniungitur illi purgatio, vt ab hac suspicione, si qua adsuerat, liberaretur.

Exponitur c. officij 38. hoc tit.

Se-

9 Exponitur cap. considerauimus, hoc tit.

Secundò obstat textus *in cap. considerauimus* 10. *hoc tit.* vbi cùm electio fuisset cassata quorundam, non vitio personæ, sed formæ, videlicet quia contra priuilegia Ecclesiæ, & post appellationem interpositam celebrata erat, deciditur quod licèt ipsis electis integra, & incolumis conseruetur fama, & in alijs Ecclesijs eligi possint, tamen quoad ipsam Ecclesiam, & illam ordinationem inhabiles remanere. Ex quo textu expresè deducitur, quod licèt non vitio personæ, sed formæ electio cassetur, inhabilis remanet ex tali electione reiectus. Cui difficultati respondendum est, in eo textu electum & reiectum ab electione non remanere inhabilem quoad electiones, tam in ipsa, quàm in alia Ecclesia celebrandas; sed tantùm quoad ipsam, quæ cassata fuit: quia licèt non propter vitium personæ cassata esset, tamen magnum scandalum sequebatur, si electus post appellationem interpositam, etiam ex noua electione, in eadem tamen ordinatione admitteretur: quare ob hanc rationem specialem, scandali videlicet, quod sequi poterat, electi inhabiles redduntur tantùm quoad eam electionem. Conclusio traditur, & probatur.

CAPVT III.

a Cœlestinus III.

CVm monasterium de Pellicia in tuo situm Episcopatu ad eam dissolutionem deuenerit, sicut tuarum litterarum insinuatio patefecit, quod fratres eiusdem domus obseruantiam religionis, & ordinem abiecerunt; & bonis eius dilapidatis, atque consumptis, ad eligendum sibi Abbatem de ipsius Ecclesiæ gremio non potuerint hactenus conuenire: ad tuæ tamen admonitionis & adhortationis instantiam in vnum conuenientes, in quendam qui cum fratribus suis in eremo est laudabiliter conuersatus, boni testimonij virum vnanimiter consenserunt, & eum in Abbatem totis desiderijs postulantes, eius subijci disciplinis, & habitui postulabant. Tu vero postulationi eorum, de prudentum, & discretorum virorum consilio præbuisti assensum, & humiliter supplicasti eandem ordinationem à Sede Apostolica *b* confirmari. Nos autem petitioni tuæ fauorem nostrum liberaliter impertientes, ordinationem ipsam, sicut canonicè facta est, confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus.

NOTÆ.

1 a *COelestinus.*] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.* 4. cui tamen missa sit hæc decretalis, nec ex hac, nec ex illa collectione constat: ego autem ita restituendam huius textus inscriptionem existimo, *Cœlestinus III. Amelino Cenomanensi Episcopo*: quod vt notum fiat, priùs disquirendum est, de quibus monachis agatur in præsenti? Et Zabarella, Hostiensis, & Abbas accipiunt hanc decisionem de Camaldulensibus, qui simul vitam agunt eremiticam, & cœnobiticam, iuxta regulam S. Romualdi. Augustinus Florentinus *in histor. Camald.* Arnoldus Vuion. *lib.* 1. *ligni vitæ, cap.* 19. 20. & 21. plures relati à Barbosa *lib.* 1. *iuris Eccles. c.* 41. *nu.* 46. Yepes *in chron. D. Benedicti, centuria* 6. *anno Christi* 1009. Petrus Muñoz *de eremo Camald.* Sed in hoc textu agitur de monachis, & eiusdem Ordinis eremitis: igitur Cœlestinus de Camaldulensibus accipiendus est. Sed, ni fallor, textus iste accipiendus est de monachis D. Benedicti, quod facilè suadebitur ex sequentibus. Primò, nam monasterium B. Mariæ de Pellicia, de quo in præsenti, est ordinis D. Benedicti, in Comitatu Cenomanensi, vt tradunt Chopinus *de sacra polit. lib.* 1. *tit.* 2. *num. vlt.* Tamburinus *tom.* 1. *de iure Abbat. in serie Abbatiarum, verbo Cenomanensis*. Secundò quia, vt refert ex historicis Religionis Camaldulensis Yepes *vbi suprà, fol.* 314. eorum Prælati, Priores, non Abbates dicuntur: sed in præsenti textu agitur de Abbate eligendo: ergo non de Camaldulensibus, sed de monachis D. Benedicti est accipiendus. Cùm ergo monasterium de Pellicia sit in Comitatu Cenomanensi, & tempore Cœlestini III. floruisset in ea Ecclesia Amelinus, vt refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ*, Fratres Sarmat. *tom.* 2. *Galliæ Christ.* & Episcopo proprio ipsius monasterij rescribat Cœlestinus ibi, *in tuo situm Episcopatu*; rectè inscriptionem restituimus ita, *Cœlestinus Amelino Episcopo Cenoman.* Quæ sententia non parum firmatur *ex cap.* 1. *de confessis*, vbi extat alia pars huius epistolæ.

2 b *Confirmari.*] Non quia prædictum monasterium D. Mariæ de Pellicia esset Sedi Apostolicæ immediatè subiectum, vt aliqui in præsenti volunt, cùm eo casu frustra Episcopus electioni, seu confirmationi Prælati se immisceret; sed ipse petijt confirmationem, & consuluit Romanum Pontificem, quia ambigebat vtrum monachus in eremo degens possit præfici vt Prælatus monasterio de Pellicia.

COMMENTARIVM.

3 EX hoc textu, & *ex cap. cùm causam* 27. *cap. ad nostram* 37. *cap. officij* 38. *cap. cùm in magistrum, hoc tit.* qui cum eandem contineant decisionem, eodem commentario sunt exponendi, talis deducitur conclusio: *Non professus religionem, nequit eligi in Prælatum ipsius, non obstante contraria consuetudine; postulari autem valet.* Probant eam textus *in cap. sicut*, 48. *dist. cap. nemo* 16. *q.* 1. *cap. congregatio* 16. *q. vlt. cap. in noua* 16. *q.* 7. *cap. Presbyteros, cap. Abbas, cap. Abbatem* 18. *q.* 2. *cap. fin. de statu monach. cap. nullus, hoc tit. lib.* 6. *Clementina* 1. §. *cæterùm, versiculo sanè, Clement. ne in agro*, §. *penult. de statu monach.* Concilium Meldense sub Carolo, *can.* 9. Lateran. sub Leone X. *sess.* 9. Trosleian. *can.* 3. *Et vt Abbates sint religiosæ personæ, & quæ religiosam agnouerint disciplinam.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 21. Coloniense anno 1536. *can.* 7. *Sacris Canonibus saluberrimè constitutum est, vt omnes Cathedrales Ecclesiæ, collegia, & conuentus, ad dignitates vacantes ex sua congregatione idoneos eligant Prælatos.* Diuus Gregorius *lib.* 7. *regest. epist.* 9. & *lib.* 8. *epist.* 23. Carnotensis *epist.* 47. & 120. Arnulphus Lexoniensis *in sermone habito in Synodo*, ibi: *Regularis conuentus accipiat Patrem regulari institutione formatum, ne statuæ aureæ caput æneum dicatur adfixum.* Alia iuris testimonia cumularunt Crespetius *in summa, verbo Abbas* 2. Anton. August. *in epitom. lib.* 9. *tit.* 43. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti Lauorus *de elect. tit.* 4. *cap.* 16. *num.* 27. Suarez *de relig. tom.* 4. *lib.* 2. *cap.* 3. *tract.* 8. Barbosa *lib.* 1. *iuris Eccles. cap.* 17. *num.* 32. Acuña *in cap.* 2. 47. *dist.* Couarr. *in cap.* 2. *de testam.* Idumay *in notis ad Innocentium, lib.* 4. *epist.* 29. Cæsar *de Ecclesiast. disp.* 13. *de Abbatibus*, 1. *tomo, disp.* 5. *quæsito* 10. Balsamon *in cap.* 4. *Synodi Constantinopol.* Bruno Chassaing *de priuileg. regul. tract.* 3. *cap.* 2. *proposit.* 1. Filesacus *de auctor. Episcopi, fol.* 86. Diana *p.* 9. *tr.* 9. *res.* 5. Garcia *tom.* 2. *polit. tract.* 9. *diffic.* 4. *dub.* 5. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 1. *num.* 2. Benedictus Capra *in Clem.* 1. *de elect.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione. Si non professus in Abbatem, seu Prælatum regularem eligi non posset, maximè ideò, ne homo disparis conditionis præficiatur monasterijs, vt *in d. cap. cùm causam*, & similibus docetur: sed hæc ratio est insufficiens: ergo & cætera. Probatur minor; nam si hæc ratio esset sufficiens, sequeretur vt professus vitam monasticam, tanquam homo disparis conditionis, non posset eligi in Episcopum, seu Prælatum Ecclesiæ sæcularis: sed potest eligi in Episcopum monachus, *cap. vnico,* 18. *q.* 1. *cap. per principalem* 28. 1. *q.* 1. *cap. ad audientiam* 3. *de Ecclesi. ædificand.* Acuña *in cap. si quis*, 58. *dist.* Azor 1. *tom. instit. lib.* 12. *cap.* 7. Germonius *lib.* 3. *sacrorum, cap.* 4. Couarr. *in cap.* 1. *de testam. num.* 26. Sosa *in Episcopo religioso, nu.* 4. Barbosa *de potest. Episcopi, lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. igitur & non professus vitam monasticam poterit in Abbatem, seu Prælatum eligi. Augetur primò, nam si non 4 Traditur ratio decidendi.

non professus eligi nequiret in Prælatum regularem, maximè propter iuris Ecclesiastici prohibitionem, de qua in hoc textu, & alijs suprà citatis: sed consuetudo derogat iuri positiuo Ecclesiastico, *cap. finali, de consuet.* ergo consuetudine introduci potest, vt non professus eligatur in Abbatem. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam licèt regulariter non professus in aliqua religione, non possit in ea Prælatus designari, si tamen in eo monasterio negligitur obseruantia regularis, & disciplina monastica omittitur, tunc rectè potest vel monachus alterius religionis, vel sæcularis sacerdos probæ vitæ, & integris moribus præditus, eligi in Prælatum ad reformationem illius monasterij, vbi monachi disciplinam monasticam abiecerunt, vt sæpiùs factum legimus, & temporibus Gregorij XV. admodum vsitatum refert Bruno *d. proposit.* 1. igitur si in nostro casu monachi professionem propriam contemnentes disciplinam regularem abiecerunt, vt ex textu constat, rectè absque dispensatione Pontificia poterat eremita in Prælatum eligi.

5 *De electione prælati regularis.* Sed ita vallata hac dubitandi ratione non obstante, vera est prædicta assertio, pro cuius exactiori expositione sciendum est, nullum posse in Abbatem, seu Priorem alicuius religionis præfici, nisi canonicè sit electus ab illis, qui ius eligendi habent. Concilium Bituricense *can.* 27. vbi expressè Patres vetant, ne quisquam Abbatiam, seu Prioratum retinere præsumat, nisi canonicè sit vocatus. Senonense *can.* 27. Trident. *sess.* 25. *cap.* 21. circa istam verò electionem vltra ea, quæ in alijs desiderantur, de quibus *in cap. quia propter*, aliqua specialia præscribuntur, tam quoad eligentes, quàm quoad eligendos. Et primò eligere Abbatem, seu Priorem illi tantùm possunt, qui sunt ipsius congregationis, *cap. Abbas*, ibi: *Abbas in monasterio, non per Episcopum, aut per aliquem extraneum ordinetur*; *cap. quàm sit*, §. *defuncto*, ibi: *Defuncto verò Abbate cuiuscumque congregationis, non extraneus eligatur, nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum sententia elegerit*: *cap. Abbatem* 18. *q.* 2. Facit in huius sententiæ confirmationem quod refertur *lib.* 2. *chronici Cassin. cap.* 66. de Conrado Imperatore, qui cùm anno 1038. Alpibus transmissis in Italiam venisset, adijt D. Benedicti cœnobium Cassinense, vbi à monachis exoratus, vt eis Abbatem constitueret, negauit electionem sibi competere, dicens; *Vos vnum ex vestris eligite monachis*: monachis verò adhuc exorantibus vt Abbatem eligeret, respondit: *Nequaquam, sed de congregatione vestra præcipuè idoneum Abbatem vobis eligite*. Id etiam constituit D. Benedictus in sua regula, *cap.* 24. ibi: *In Abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, vt is constituatur, quem sibi concors congregatio secundum timorem Dei siue etiam pars quæuis parua congregationis saniori consilio elegerit*. Plura adduximus *in c.* 1. *hoc tit.* vbi simul exposuimus textum *in cap.* 1. 18. *q.* 2. Non omnes qui sunt eiusdem congregationis, ad electionem Prælati admittuntur; eligentes enim debent esse professi in eadem religione, in qua Prælatus est eligendus, siue expressè siue tacitè, *cap. ex eo*, §. *in Ecclesijs*, *c. indemnitatibus, de elect. in* 6. Tamburinus, Suarez, & alij relati à Barbosa *lib.* 1. *iuris Eccles. c* 17. *n.* 20. Debent etiam esse in sacris ordinibus constituti, *d.* §. *in Ecclesijs*, *Clement. vt ij*, *de ætat. & qualit.* vnde conuersi, nec monachi professi sacris ordinibus non initiati, admittuntur ad electionem. Suarez *tom.* 4. *tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 3. si autem tempore electionis quis inueniatur in sacris, quamuis tempore vacaturæ non inueniatur, admittitur ad electionem. Tamburinus, qui alia dubia circa hoc quæsitum resoluit, *disp.* 5. *q.* 8. Nec etiam admittuntur excommunicati, interdicti, suspensi, qui indignum elegerunt, & alij, qui ab alijs electionibus reijciuntur, *cap. illa*, *cap. innotuit*, *cap. scriptum*, *cap. finali*, *hoc tit.*

6 *Qualitates eligendi.* Quoad eligendos etiam in Abbates, aut Priores regulares, aliqua etiam specialia desiderantur. Primum, vt habeant ætatem vigintiquinque annorum, *cap. cùm in cunctis*, §. *inferiora, hoc tit.* probat Narbona *de ætate, anno* 25. *q.* 57. Secundum, vt sint Presbyteri, *cap.* 1. *cap. tuam* 3. *de ætate, & qualit.* Hieronymus Garcia *vbi suprà, dubio* 4. *n.* 6. Item vt sint ex legitimo matrimonio nati, *cap.* 1. vbi dicemus, *de filijs Presbyter.* Deinde vt non sint alterius monasterij Abbates, non enim potest vnus, idemque duobus monasterijs præfici, *cap. vnum*, 21. *q.* 1. *cap. fin. de religios. dom.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 7. nisi vnum monasterium ab alio dependeat, *cap. finali*, 25. *q.* 2. Tandem desideratur, vt sint professi in eadem religione, ex præsenti textu, & alijs pro confirmatione conclusionis adductis; ita vt non sufficiat professio emissa in alia religione, adeò vt si monachus alterius religionis eligatur in Abbatem, vel Prælatum, electio ipso iure nulla sit. Clementina 1. *hoc tit.* Barbosa *vbi suprà*, *n.* 33. Immò olim cùm monasteria etiam eiusdem ordinis erant ita diuisa, vt vnum corpus, seu congregationem vnam non efficerent, debebat Abbas eligi ex proprio monasterio. Synodus Carthag. *can.* 80. Constantinop. *can.* 4. vbi notauit Balsamon, & probaui suprà *in c.* 1. Potest tamen R. Pontifex dispensare in hac prohibitione, & facere, vt monachus professus in alia religione, vel non professus, in Prælatum eligatur, vt fecit. Clemens VIII. qui moniales Carmelitanas euntes ex Hispania in Galliam causa construendi noua monasteria, subiecit iurisdictioni quorundam sacerdotum: & Gregor. XV. Fratribus conuentualibus Reformatorum S. Francisci pro tempore eas subiecit, vt refert Ghassaing *d. tract.* 3. *cap.* 2. *proposit.* 1.

Secundò præmittendum est, eremitas, id est in eremo solitariam vitam agentes, nullam religionem, aut certam regulam profiteri, nec castitatis, aut paupertatis vota emittere. 7 *De varijs eremitis.* Gratianus *in* §. *è contra* 19. *q.* 3. qui vtrum sint Ecclesiasticæ personæ, disputant Suarez *tom.* 4. *lib.* 1. *c.* 2. Gibalinus *de clausura*, *p.* 3. *c.* 1. §. 7. *nu.* 23. aliquando verò eos certam regulam profiteri, & sub Abbate & Priore vitam agere, *cap. ad nostram, de regul.* vt de eremitis D. Augustini, & alijs refert Suarez *vbi suprà*. Alij etiam in eremo degunt, cùm priùs professi fuissent aliquam religionem; cùm enim vita solitudinis ad spiritus perfectionem maximè desideretur, omni æuo religiosi non longè à Cœnobijs lauras, aut eremiticas construebant cellulas, in quibus secederent Deo vacantes, vt refert Cassianus *in præfatione ad collationem* 18. vbi laudat Climacus *cap.* 14. Ioannem monachorum præsidem, his verbis: *Erat eidem laudando viro & laura subiecta, ex quo cœnobio Præsul ille omnibus numeris absolutus, ad solitudinis quietem perfectiores deducebat*. S. Romualdus Camaldulensium institutor, vbicumque loci opportunitas erat, non longè à monasterijs eremum quoque construebat, vt referunt August. Florentinus in historia Camald. & alij relati à Barbosa *d. lib.* 1. *nu.* 46. Nostro etiam sæculo, tam in Lusitania, quàm in his prouincijs, reperiuntur similes eremitæ religiosi D. Benedicti, Francisci, & præcipuè Carmelitarum Discalceatorum; cùm enim hæc sacra religio ex primæua sua institutione eremum petat, vt vitam primitiuam agant huiusmodi Patres construxerunt in vnaquaque prouincia monasterium vnum eremiticum cum diuersis cellulis in solitudine aliqua, in quod perfectionis augendæ gratia religiosi secederent, vt in hac prouincia est eremus D. Ioseph, vulgò *las Batuecas*, locus valdè desertus, vbi continuò huius sacrati ordinis Patres mira sanctitudine florent: illum describit Yepes *vbi suprà*, *d. centuria* 6.

Ex quibus iam profluit vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm monachi non professi neutiquam sint eiusdem congregationis, & religionis, non possunt in Prælatos eligi, ne quis eligatur in magistrum, antequam sit discipulus, *cap. miserum*, 69. *dist. cap. ordinationes*, *cap. si officia*, 59. *dist. cap. si clericatus*, *cap. sic viue* 26. 16. *q.* 1. *cap. cùm in magistrum*, *hoc tit.* 8 *Traditur decidendi ratio.* & quia iuxta sacram Scripturam non est arandum in boue, & asino, neque quisquam debet induere vestem ex lana, linoque contextam. *Deuteron. cap.* 22. refertur *in d. cap. in noua* 16. *q.* 7. *cap. cùm causam* 27. *hoc tit. cap.* 4. *de apostatis*, id est, vt exponit Glossa ordinaria *in d. cap.* 22. homines disparis conditionis, & professionis in vno, eodemque officio non sunt sociandi; vnde laici non professi non possunt eligi in Prælatos monachorum, etiamsi habitum religiosum induerint, quia nouitij pro laicis habentur, *cap. non solùm* 2. *cap.* 3. *de regularibus in* 6. *cap. religioso* 21. §. *quamuis*, *de sentent. excom. eod. lib.* & si præficiantur regimini monasterij, electio antiquitus veniebat irritanda; hodie verò ipso iure nulla est, *ex d. cap. nullus* 28. *hoc tit. in* 6. vbi Moez. Sed cùm postulatio fiat cùm ipso, qui postulatur, eligi non potest, propter canonicum impedimentum; inde licèt non professus nequeat eligi in superiorem regularem, potest tamen postulari à superiore, ab Episcopo videlicet, si monasterium non est exemptum: si verò exemptum sit, & imme-

immediatè subiectum R. Pontifici, ab eo postulandus est, vt docet Acuña *in d. cap.2. 48. dist.*

9 Respondetur difficultatibus. Nec obstat difficuitas suprà perpensa, ex qua dicebamus, monachum eligi posse Episcopum, & sic Prælatum Ecclesiæ sæcularis; nam magnum discrimen vertitur inter casum, in quo monachus eligitur in Episcopum; & inter eum, in quo non professus eligitur in Prælatum regularem. Primo casu electio admittitur; secundo verò nulla est. Ratio discriminis ex eo prouenit, nam sæculares non professi non sunt experti regulam, & vitam monasticam, nec in ea facilè imbui possunt; sed religiosus facilè potest instrui in vita, & moribus clericorum sæcularium, quia instructus in strictiori vita, facilè in laxiore instruitur, vt docent Hostiensis, & Abbas in præsenti. Nec primum augmentum aduersatur; nam licèt aliqui asseruerint hanc prohibitionem prouenire à iure diuino, contrarium tamen verius est, & tenent Garcia *vbi suprà*, Chassaing *d. proposit.1.* nihilominus tamen consuetudine introduci non potest, vt non professus eligatur in Prælatum regularem; quia talis consuetudo est irrationabilis, & contraria religiosæ gubernationi, quæ introduci non valet, *c.1. & 3. de consuetud.* In hac enim iuris parte attendi debet quid faciendum, non verò quid factum sit, *d. cap. cùm causam, hoc tit.* Nec obstat vltimum augmentum, nam verum est, ad reformationem alicuius monasterij posse ad tempus monachum diuersæ religionis constitui, & proponi; sed hoc fieri debet non electiuè, sed dispensatiuè à superiore, vt reformetur monasterium illud. At in præsenti casu monachi ipsi volebant sibi in Prelatum eligere vnum eremitam, quod per viam electionis facere nequibant, si diuersæ professionis erat; quare necessariò adeundus erat R. Pontifex, vt in hac iuris prohibitione dispensaret.

10 Exponitur concilium Magunt. can.25. Sed superiori assertioni primò obstat textus *in can.25. Concilij Maguntini, sub Arnulpho celebrati*, in illis verbis: *De monasterijs clericorum, monachorum, atque puellarum, quæ clericis, siue laicis beneficij iure donata sunt, placuit vt tales eis præficiant prouisores, & præpositos, sicut in Cabilon. Concilio scriptum est, qui & præesse nouerint, & prodesse, & qui ad Episcopum recurrant, & secundùm eius ordinationem ad conuentum Synodi occurrant, & commissum sibi gregem canonicè, & cum magna religione custodiant, quasi rationem de animabus eorum reddituri.* Ex quibus verbis constat, non solùm extraneos monachos, verùm & laicos posse tanquam Abbates præfici monasterijs. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in Gallia iam à temporibus Caroli Martelli, & successorum, consuetudinem, seu potiùs corruptelam inualuisse, vt Regio beneficio Comites, Milites, profanique Proceres monasteria possiderent simul cum nomine Abbatum; illique monachis dumtaxat erogarent quantùm necessarium erat ad sumptus quotidianos, ex monachisque vnum eligebant, qui non Abbas (nam id nomen sibi velut amplissimum arrogabant,) sed prouisor, præpositus, seu decurio vocaretur, vt varijs scriptoribus illius sæculi probant Dadinus Altesserra *lib.1. de Ducibus, c.13.* Ioannes Filesacus *in querela Ecclesiæ Gallic.* Yepes *tom.4. chron. D. Benedicti, in appendice*, Renat. Chopinus *de Domanio lib.3. tit.28.* & *de sacra polit. lib.1. tit.1. n.20.* De quo abusu conqueruntur Bonifacius Magunt. Episcopus *epist.132. ad Zachariam Papam*, his verbis: *Modò autem maxima parte per ciuitates Episcopales Sedes traditæ sunt laicis, cupidis ad possidendum, vel adulteratis clericis, scortatoribus, & publicanis sæculariter ad perfruendum.* Hincmarus in vita S. Remigij apud Surium *die 13. Iunij*, refert Aymonius *lib.5. c.1. Carolus ordinauit per totam Aquitaniã Comites, Abbatesq; necnon alios plurimos, quos vassos vulgò vocant.* Et *lib.36. Ludouicus quos potuit, conciliauit sibi, dans eis Abbatias, Comitatus, & villas.* Hoc sensu Robertus, & post eum Hugo M. vterque Comes Parisiorum, cœnobij S. Germani Parisiensis Abbatem se inscribebat. Aymonius *d. lib.5. c.34 Tamen vigore decedente Regum, Robertus Comes Parisiorum, qui Marchio Francborum vocabatur, frater videlicet Odonis Regis, necnon Hugo Magnus, quin etiam vsque ad tempora Roberti Regis, ea quæ Abbates accipiebant, sibi addixerunt, & statuentes Decanos monachis, sibi nomen Abbatis vsurpauerunt.* Et adeò monasterij prædia occupabant, vt tantùm relinquerent monachis modica alimenta, adhibita victus & vestitus ratione, vt refert Naucleтus *generat.33.* vsque adeò inualuit hæc illius sæculi corruptela, vt Suidgerus in Dionis historia scripserit, Abbates tunc non fuisse cucullatos, sed profani ordinis Proceres, in quos Princeps monasteria beneficij titulo ad tempus, vel ad extremum vitæ calculum conferret. Concilium Trosleian. *Nunc autem in monasterijs Deo dicatis monachorum, canonicorum & sanctimonialium Abbates laici cum suis vxoribus, filijs & filiabus, cum militibus morantur, & canibus.* Vnde in Synodo Meldensi coacta anno 845. temporibus Caroli Calui, questi sunt Patres Ecclesiæ Gallicanæ, laicos vt Abbates, & Magistros in ipsis monasterijs versari, *can.10. Peruentum est siquidem ad nos, quod auditu lugubre, & dictu nefas, actuque horribile, ac nimis triste dignoscitur; quia contra omnem authoritatem, contra Patrum decreta, & totius Christianæ religionis consuetudinem, in monasterijs regularibus laici in medio Sacerdotum, & Leuitarum, ac cæterorum religiosorum virorum, vt domini, & magistri resideant, & velut Abbates de illorum vita & conuersatione decernant.* Et *can.41. Prouidendum est Regiæ Maiestati, ve monasteria quæ, &c. Et nunc in allodium sunt data; quapropter omnis exinde religio funditus est euersa, qualiter vota fidelium inconuulsa permaneant.* Quare sequentibus sæculis cautum apud Gallos legimus patris legibus in hunc modum: Abbatias nemo teneat qui infra annum habitum religionis non assumpserit. Abbatias Rex sæcularibus auferat, & reddat Religiosis eiusdem ordinis. Refert Chopinus *d. tit. de sacra polit. n.20.* vnde textus *in d. can.23. Concilij Magunt.* procedit temporibus Caroli, in quibus prædicta irrepserat corruptela; non quia ex sacris canonibus liceret vnquam laicos in monachorum Abbates eligi: videndus est Filesacus *in d. opusc. querelæ Ecclesiæ Gallicanæ.*

11 Opponitur textus in cap. quàm sit, 18. q.2. Secundò præsenti assertioni aduersatur textus *in cap. quàm sit 5 §. defuncto 18. q.2.* in illis verbis: *Quod si aptam inter se personam inuenire nequiuerint, solerter sibi de alijs monasterijs similiter eligant ordinandum.* Ex quibus verbis deducitur, eo casu, quo abiecta est monachorum disciplina, licere monachis eligere sibi Prælatum de alio monasterio: ergo non rectè in nostro capite *cùm monasterium*, etiam neglecta disciplina regulari, non licere monachis eremitis Prælatum petere deciditur. Cui difficultati, omissa solutione Turrisceematę in eo textu, qui affirmat decisionem illam procedere vrgente necessitate, cùm non est copia monachorum, dicendum existimo, D. Gregorium non asserere, non professum, vel extraneum monachum posse in Abbatem eligi; sed monachum alterius congregationis, sed eiusdem ordinis, & regulæ, posse in Abbatem illius monasterij eligi, si in ipsa Congregatione non erat qui posset Abbatiæ vacanti præfici. Illis enim temporibus, vt suprà obseruaui, non poterant eligi Abbates, nisi ex ipsa Congregatione, excepto casu necessitatis, vt in eo textu euenerat.

12 Intelligitur cap. ex transmissa, de renunciat. Tertiò prædictæ assertioni opponitur textus *in cap. ex transmissa, de renunciat.* in illis verbis: *Prædictum Abbatem, & socios eius.* In quibus supponitur, sacerdotem sæcularem Abbatem esse; & per consequens in Præfectum monasterij eligi posse, contra nostri textus decisionem: pro cuius textus interpretatione sciendum est, aliquando in iure nostro inueniri Abbates sæculares, & similiter Priores, vt *in d. cap. ex transmissa*, & *in c. vlt. de maiorit. & obed.* non quia Clerici sæculares præficiantur monasterijs; sed quia Ecclesia, cui inseruiunt, est Collegiata; & tunc qui ei, vt Prælatus præponitur, aliquando Abbas, non nunquam Prior dicitur. Chopinus *lib.1. sacræ polit. tit.1. n.17.* vel etiam appellantur Abbates, seu Priores, quia in Ecclesijs Cathedralibus est dignitas Abbatis, seu Prioris, vt in Ecclesia Toletana, Salmantina, & alijs docet Azor *lib.3. instit. c.19.* vel etiam, quia huiusmodi Ecclesiæ, quibus clerici vt Abbates, aut Priores præsunt, de regularibus, & conuentualibus labente regulari disciplina in sæculares transierunt; tunc enim manet nomen dignitatis Abbatis, aut Prioris talis Ecclesiæ, licèt monasterium sublatum sit: quo in sensu accipiuntur Abbates sæculares, tam in Italia, Gallia, quàm Hispania, testantibus Fabricio *titulo de minoribus & maioribus beneficijs, num.57.* Zecchio *de republ. Christiana, tit.25. n.2.* Cæsare *de hierarch. Eccles. disp.13. num.2.*

13 Explicatur extrauagans 2. de præb. Quartò aduersatur textus in extrauaganti secunda *de præbendis*, vbi supponitur, ante tempora Clementis V. in Ecclesia vsitatum esse, vt monasteria quoad regimen & administrationem clericis sæcularibus commendarentur: ergo temporibus Cœlestini nostri textus auctoris,

ris, licebat non professos ad regimen monasterij eligere. Pro cuius textus interpretatione prænotandum est, iam à temporibus Leonis IV. obseruatum fuisse in Ecclesia, vt monasteria traderentur in commendam ecclesiasticis personis sæcularibus, non professis, vt docent Ruzeus *in tract. de commenda, c.1.* Tamburinus *tom.1. de iure Abbatum, disp.4. q.1.* Chopinus *tit.1. monast.* quæ consuetudo durauit per tempora Vrbani VI. & Pauli II. adeò vt Calixtus III. monasteria 500. commendauerit clericis, vt refert Chopinus *de sacra politia tit.1. n.14.* Duplici autem ex causa monasteria clericis commendabantur: aut quia sæpè Prælatorum electio ob lites, & controuersias eligentium differebatur; tunc enim ne monasteria diù absque superiore, destituta Pastore aliquod detrimentum paterentur, commendabantur; aut quia decrescente monachorum numero, & cœnobijs penè destitutis, vix idonei regulares reperiebantur, qui ipsis monasterijs proficerentur, R. Pontifices ipsas Abbatias sæcularibus clericis nulla regula monastica adstrictis, in commendam concedere cœperunt, ne dictæ Ecclesiæ sine Prælatis remanerent, vt docent suprà citati: per huiusmodi autem commendas non perpetuò consulebatur monasterijs, sed ad tempus. Commendare nihil aliud est, quàm ad tempus deponere, *l. commendare, ff. de v. s. l. Lucius, ff. depositi, l rei commendatæ, ff. commodati, c.1. deposito:* sed in nostro textu agitur de non professo in perpetuum eligendo ad Prælaturam regularem; quæ electio fieri non debet, licèt commenda admitti possit; nam inhabilis ad retinendum beneficium in perpetuum titulum, non est inhabilis ad retinendum illum in commendam. Lambertinus *lib.2 de iurepatron. p.1. q.6. art.14 nu.15.* Garcia *de beneficijs p.4. c.4. n.24. & 25.* & sic clericus sæcularis inhabilis ad Prælatiam in titulum perpetum obtinendam est habilis ad retinendum in commendam. Plura de his commendis Chopinus & Tamburinus *vbi suprà.*

Quintò opponitur textus *in c.2. de testam.* vbi refertur 14
Grauiniam non professam regulam monialium, in Abbatissam monasterij fuisse electam: ergo qui adhuc non est professus regulam monasticam, potest in Prælatum seu Abbatem eligi. Cui difficultati satisfacere intendit Couarr. in eo textu, asserendo ibi non de electione Abbatissæ, sed de postulatione agi: quare nondum professa poterat postulari, licèt non eligi, ex suprà adductis. Sed hac solutione omissa verius dicendum est, nostri textus temporibus, vsque ad Bonifacij constitutionem, de qua *in cap. nullus, hoc titulo, lib.6.* non desiderari professionem expressam in eo, qui in Abbatem eligendus erat; sed sufficere tacitam: vnde cùm *in dicto cap.2.* Grauinia tacitè professa esset, quia se immiscuit actibus professarum, vnde professio tacita inducitur, *cap. vidua, de regularibus*, ideò potuit eligi in Abbatissam, quia licèt non expressè, saltem tacitè erat professa. Hodie verò necessariò desideratur expressa professio, *dict. cap. nullus.*

Opponitur cap. 2. de testam.

CAPVT XIV.

Idem a Cœlestinus.

CVm terra, quæ funiculus hæreditatis Domini censebatur. *Et infrà:* Sicut autem ex quarundam litterarum tenore, & plurium relatione percepimus, quod quidam olim in electionibus faciendis prauæ consuetudinis morbus irrepsit, vt videlicet cùm alicuius Prælati debet electio confirmari, & conuentus, ad quem pertinere dignoscitur, duas personas nominet, auribus latenter *b* Patriarchæ, vel *c* Principis exprimendas, vt sic illarum, vel alterius eligendæ, vel totius electionis pœnitùs irritandæ idem Patriarcha, & Princeps plenariam habeant facultatem. Quia hoc igitur diabolicæ noscitur versutiæ, aut fraudis instinctu inuentum, in perniciem totius ecclesiasticæ libertatis præscriptam consuetudinis prauitatem penitus abolendam, præsentium auctoritate sancimus, statuentes, vt cùm de summi creatoris clementia in manus fidelium terra illa *d* deuenerit, vt formâ electionis canonicæ in omnibus conuentualibus Ecclesijs obseruetur, videlicet, vt cùm debeat Ecclesiæ consuli Pastoris regimine destitutæ, electores in locum, in quo fuerit electio celebranda, conueniant, & inuocata Spiritus sancti gratia, personam solemniter canonicè nominent, in qua omnes, vel maior pars sanioris consilij potuerint conuenire; & ea sine vllius contradictione, dummodo persona idonea fuerit, & electio sine simoniaca prauitate celebrata, ad illius Ecclesiæ regimen admittatur. *e* Quod si in persona fuerit, vel in electionis modo peccatum, tamdiu electores in electione diligentiam inquisitionis apponant, donec secundùm præscriptam formam vacanti Ecclesiæ de persona congrua valeat prouideri. Quo facto non prohibemus, quia Regis, qui pro tempore fuerit, seu Patriarchæ requiratur assensus: sed propter ipsum prædictam electionis formam nolumus impediri.

NOTÆ.

1 a *COelestinus.*] Ità etiam legitur in secunda collectione Ant. Augustini, *sub hoc tit. c.6.* cui tamen missa sit hæc decretalis, non constat; suspicari autem valet, missam esse Episcopis Hierosolymitanis, & eam motu proprio, non verò ad partis consultationem edidisse Cœlestinum nostrum.

2 b *Patriarchæ.*] Hierosolymitani, de cuius origine & progressu, Deo annuente dicam *in c.2. de clericis pereg.* Cœlestini autem temporibus ad fastigium huius dignitatis fuit euectus Heraclius, qui vt Legatus missus fuit ad Regem Francorum pro auxilio impetrando ad Hierosolymas periclitantes, vt refert Baronius *anno* 1185. *num.2.*

3 c *Principis.*] Id est Regis Hierosolymitani: nostri enim textus temporibus Imperium Occidentis obtinebat Henricus V. Orientis verò Isaacus, & Guido Rex Hierosolymitanus erat; quamuis iam anno 1187. eo capto, & in carcerem detruso, Saladinus Babyloniæ Rex Hierusalem caperet, vt cladem referens tradit Baronius *anno* 1187. & post eum Besoldus *in histor. Hierosolym.* Demùm anno 1191. Rex Francorum, mortuo prædicto Guldone, pace inita cum Saladino, regnum Ierosolymorum nepoti suo tradidit, vt refert Baronius: vnde cùm non perpetuò Rex esset Hierosolymitanus, ait noster Cœlestinus in calce textus, *Regis qui pro tempore fuerit.*

d *Deuenerit.*] Sæculo enim nostri Cœlestini 4
Principes Christiani magnoperè intendebant in expeditionem & restaurationem Terræ sanctæ; Hierosolyma enim recuperata à Sarracenis anno 1180. iterum occupata fuit à prædicto Saladino anno 1187. quare tam Clemens III. quàm noster Cœlestinus curarunt, vt Principes Catholici, cruce assumpta, in prædictam expeditionem intenderent, cuius belli occasione Pontifex decimas vulgò *Saladinas* dictas indixit. Baronius *anno* 1188. vbi Spondanus.

e *Quod si in personam.*] Hæc verba exposuimus 5
in cap. considerauimus, hoc titulo.

COMMENTARIVM.

6 *Traditur assertio.* Conclusio communiter ex hoc textu deducta sic se habet: *Non valet consuetudo, per quam ad alterius voluntatem tenetur monasterium eligere Prælatum.* Probant textus *in cap. 1. 2. 63. dist. cap. cùm inter, de consuetud. cap. sacrosancta, capite Massana, hoc titulo, cap. vbi periculum, §. cæterùm, cap. quisquis, hoc titulo in 6. cap. bonæ, el. 3. de postulat. Prælat. cap. Abbate, de v. s.* Concilium Constantinop. 8. Illustrant Castellinus *de elect. cap. 14. n. 60.* Fr. Manuel Rodriquez *tom. 1. quæst. 103.* Tamburinus *de iure Abbatum tom. 1. disp. 7. quæst. 22.* Garcia *tom. 2. polit. difficult. 5. dub. 4.* Barbosa *voto* 52.

7 *Traditur ratio dubitandi.* Sed hæc conclusio impugnatur sequenti consideratione: Nil frequentius in iure nostro obseruatum legimus, quàm vt electio Episcoporum Principi sæculari præsentetur, eiusque expectetur assensus, *cap. quia igitur 19. cap. principali 15. cap. Reatina 16. cap. lectis 18. cap. cùm longè 25. 63. dist. cap. cùm inter 18. cap. innotuit 20. cap. quod sicut 28. hoc tit.* plura adducunt Boetius Epon. *tit. de regal.* Filesacus *in c. 7. §. 6. & 7.* Iuretus *in epist. 104.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, pag. 302.* Lauorus *de elect. c. 15. n. 23.* ex Salcedo *lib. 2. legis polit. c. 11. n. 8.* nouissimè eruditissimus Præceptor D. Fráciscus Ramos *in memoriali ad Alexandrum VII. fol. 46. num. 11.* ergo iuxta iuris regulas consuetudo Hierosolymis præscripta erat, vt monasterium, seu monachi duos eligerent, & præsentarent Patriarchæ aut Principi, vt vnum ex eis in Prælatum eligerent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam consuetudinis non leuis auctoritas est, *cap. consuetudinis, cap. finali, de consuet. l. 2. C. quæ si longa consuet.* immò quamplurimùm operatur circa electiones Prælatorum, tam regularium, quàm sæcularium, *cap. querelam, cap. cùm Ecclesia, hoc tit.* vnde consuetudine introduci valet, vt Canonici irrequisito Episcopo eligant Prælatos inferiores, *d. cap. cùm Ecclesia:* vel è contra, vt solus Episcopus eos eligat, *cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælat.* Item vt ab aliquibus potestas eligendi auferatur, *cap. 2. de in integr. restit. cap. finali, ne sede vacante.* Similiter consuetudine potest introduci, vt absentes non vocentur ad electionem, Glossa *in cap. fin. de consuet.* vt habilis reddatur ineligibilis, Glossa *in c. olim, de clericis coniug.* vt Canonici non antea ad electionem procedant, quàm Princeps de morte Prælati certioretur: ergo similiter consuetudine fieri potest, vt duo, vel tres Principi præsententur, ipseque ex eis vnum eligat, vel omnes eijciat.

8 *De loco electionis.* Qua difficultate sic fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, in electionibus ecclesiasticis certam præscriptam esse formam *in cap. quia propter, hoc tit.* Circa quam primò desideratur, vt electores conueniant certo in loco, in quo debent collegialiter congregari, *d. cap. quia propter, §. electiones,* exemplo Apostolorum in electione B. Mathiæ, vt refertur *cap. 2. Actuum;* electio enim non in latibulis, aut locis clandestinis, sed in publico, & honesto loco fieri debet, *cap. in Genesi, d. cap. quia propter, §. electiones;* In consueto loco, vbi tutus sit accessus, *cap. qua fronte, de appellat.* vt in Ecclesia, Capitulo, Choro, Sacristia, aut Bibliotheca, *cap. cùm nobis, hoc tit.* præcipuè tamen in Ecclesia, vbi eligendus præficiendus est, *cap. sicut, hoc tit.* aut vbi faciliùs facultas se obtulerit, *cap. in nomine, 23. dist. cap. præceptum, 22. quæst. 2. cap. in causis, hoc titulo:* docent Tamburinus *tom. 1. de iure Abbat. disp. 5. quæst. 6. num. 3.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. difficul. 2. dub. 7.* Certus autem locus non est de substantia electionis, quia quilibet, vbi electores congregentur, dicetur Capitularis, *cap. quod sicut, hoc tit.* Tamburinus *d. q. 6. n. 3.* in loco autem interdicto electio celebrari non debet, *cap. 1. de postulat.* vbi Barbosa *n. 2.* præcipuè R. Pontificis, *cap. vbi periculum, §. porrò, hoc tit. in 6.* quamuis contrarium docuerint Abbas, Ioannes Andreas, & alij, quos refert & sequitur Iulius Lauorus *dict. tit. 4. de elect. cap. 18.*

9 *De sacrificio missæ præmittendo.* Secundò pro nostri textus expositione, in illis verbis, *inuocata Spiritus sancti gratia,* notandum est, congregatis electoribus in honesto ac consueto loco, offerendum esse Missæ sacrificium de Spiritu sancto, *cap. cùm inter, el. 2. hoc titulo,* Concilium Basileense *in pragmat. sanctione, §. cùm humana,* ibi: *Inuocatione facta antequam electionis locum ingrediantur electores, Missam audiant de Spiritu sancto, cuius gratiam implorent, vt de digno Pastore inspirare dignetur.* Trident. *sess. 24. de reformat. cap. 1.* docent Petrus Gregorius *de elect. cap. 15. num. 13.* Lauorus *cap. 19. nu. 43.* Tamburinus *d. q. 6. n. 34.* Principium omnium actionum à Deo esse auspicandum, Pontifices decreuerunt *in cap. in nomine, 23. dist.* & ipsi Gentiles neglecta vera religione, idem statuerunt, & obseruarunt, *l. 2. C. de officio Prætoris Africæ,* ex Platone refert Marcilius Ficinus *in argumento dialogi Platonis:* & Romani nunquam ad eligendum ingrediebantur Senatum, nisi priùs Dijs sacrificarent: refert Gellius *lib. 4. noctium, cap. 7.* Sed vtrum de substantia electionis sit hæc sacrificij oblatio, apud Interpretes non constat? Ad essentiam canonicæ electionis desiderari docent Madagod, Petrus de Viag. F. Emanuel Rodriquez, relati à Lauoro *dict. cap. 19. n. 43.* sed contrarium, immò ad essentiam electionis non desiderari hanc sacrificij oblationem, docuerunt Sigismundus *tit. de electione, dubio 19.* plures relati à Tamburino *vbi suprà, quæst. 7. nu. 7. & 8.* Lezana *tom. 3. verbo Electio,* Garcia *d. difficultate 2. dub. 1. in fine,* quorum sententia verior est, nisi aliqua Ecclesia sæculari, vel regulari caueatur cum clausula irritationis; aliter enim licèt non sit omittenda, aut negligenda hæc laudabilis consuetudo, tamen si de facto omittatur, adhuc electio valida est.

His suppositis huius decisionis ratio ex eo prouenit; 10 *Traditur decidendi ratio.* nam cùm cuilibet canonicorum collegio, seu regularium Capitulo competat potestas eligendi sibi Prælatum, *cap. 1.* vbi dixi, *hoc titulo,* & libera illis competat electio, non potest consuetudine introduci, vt electores teneantur duos Principi præsentare, quos etiam dignos ipse possit reijcere, cùm hæc consuetudo repugnet substantiæ electionis, quæ ex sua natura libertatem petit in eligentibus: sed consuetudo repugnans substantiæ actus, & disciplinæ Ecclesiasticæ, vt corruptela à sacris canonibus reijcitur; latè probaui *in cap. 1. de consuetud.* igitur consuetudo Hierosolymis introducta, vt libertati, & substantiæ electionis contraria, rectè damnatur à nostro Cœlestino. Accedit, nam cùm alicuius consensus desideratur ad confirmationem electionis, non ita ex eius nutu pendet electio, vt si nolit dignos confirmare, audiendus sit; necessariò enim tenetur assensum præstare, & legitimè electos confirmare, vt probaui *in capite postquam 3. hoc titulo,* igitur nullo modo consuetudine Hierosolymis introduci poterat, vt electio ex mera, & absoluta Principis penderet voluntate, postquam à Capitulo legitimè facta erat. Regius tamen expectatur assensus, quia Regis ius habent respuendi Episcopos, si suspecti sint, & Reipublicæ commotio suspicari valeat, Innocentius III. *lib. 1. epist. ad Ædernem Victanienſ. Episcop.* ibi: *Nec ipsa persona, in quam vota electorum conuenissent, Regi ex certa ratione suspecta existeret.* Tristanus Coleus *lib. 16. histor. patriæ,* vbi refert orationem Legatorum Mediolanensium coram Clemente Pontifice habitam pro respuendo Archiepiscopo Vicecomite electo, ibi: *Contradiximus, fateor, edicto Pontificio, designatumque Antitistem recusauimus, non vt Maiestati vestræ derogaremus, sed ne hic sub nomine, & potestate sacerdotij excidium patriæ moliretur.* Et statim: *Interest nimirum, Pater Beatissime, non tam sacrorum, & religionis, quàm publicæ quietis, qualem Præsulem sortiamur: quò enim se Pastor noster inclinauerit, eo imperia & opes stetere.* Hoc ius excipiendi contra Præsules, ex pluribus plura adducentes probarunt Salgado *de Regia protectione 3. part. cap. 10. n. 240.* Solorzanus *l. 3. de iure Indiar. cap. 4. nu. 33.* Salcedo *de lege lib. 2. cap. 8. n. 31.* omnia complectens eximius vir D. Franciscus Ramos in sæpè allegato memoriali, *proposit. 2. n. 10.* Iustè ergo licèt Cœlestinus in præsenti damnet consuetudinem suprà traditam, decernit Regium esse expectandum assensum.

Nec obstat difficultas suprà proposita, pro cuius solutione sciendum est, Principes sæculares posse consensum 11 *Dissoluitur difficultas.* electioni præstare, vel eligendo, seu præsentando ratione iuris patronatus, vel ratione priuilegij Apostolici, vt inuictissimi nostri Principes, quorum ius in præsentatione Episcoporum Regiæ Coronæ latè probant Salcedo *de leg. polit. lib. 2. cap. 11.* Roussclius *lib. 2. histor. Pontif. cap. 6. num. 26.* ex nostris Salmanticensibus Balboa *in cap. cum Ecclesia, num. 33. de causa possess.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 4. num. 28.* concollega meus Escobar *de Pontif. iurisdict. cap. 8. n. 7.* D. Franciscus Ramos in suo non satis laudato memoriali, *proposit. 1. num. 1.* apud quem extant culmus, & cala-

calamus: & tunc omninò expectatur Regius assensus. Aut citra priuilegium, & iuspatronatus assensum præstant, vt Rex Hierosolymorum in præsenti, quo casu licèt olim Principes eo assensu vterentur, ita vt reijcerent, vel admitterent quos maluissent, id tamen sustinebatur, quia aliter fieri non poterat, vt ait Lucius III. *cap. 5. hoc titulo, in prima collectione*. Posteà verò sequentibus temporibus temperatus fuit rigor ille, & tantùm ad approbandam electionem expectabatur assensus, vt in nostro textu, & similibus; quem assensum esse expectandum Pontifex noster etiam decreuit. Nec augmentum difficultatis obstat; nam discrimen constituendum est inter casum, in quo consuetudo præscripta repugnat substantiæ electionis; & inter casum, in quo tantùm opponitur eius accidentalibus. Primo casu consuetudo vt corruptela reijcitur, vt in nostro textu, & similibus. Secundo verò casu, cùm tantum repugnet accidentalibus, & iuri positiuo, sustinetur, vt in iuribus pro ratione dubitandi adductis.

12 Exponitur cap. Agatho 21. dist. 63. Sed primò superiori assertioni aduersatur textus *in cap. Agatho 21. dist. 63.* in illis verbis: *Sic tamen, vt si contigerit post eius transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi priùs decretum generale introducatur in Regiam vrbem, secundum antiquam consuetudinem, vt cum eius scientia, & visione debeat ordinatio prouenire*. Ex quibus verbis expressè constat, consuetudine introduci posse, vt in electionibus omninò attendatur Imperatoris, seu Principis voluntas, vt ex eius iussu institutio, seu ordinatio pendeat. Huius textus solutio in promptu est, si in memoriam reuocemus quæ historicè narrauimus *in cap. licet 6. boc titulo*. videlicet, temporibus primis Ecclesiæ, præcipuè æuo Imperatoris Iustiniani, R. Pontificem, etiam legitimè electum, non anteà consecrari potuisse, quàm eius electio ab Imperatore, vel eius Exarcho confirmata esset; immò donec certam pecuniæ summam electus Imperatori penderet, vt narrant Lantdmeter. *lib. 2. de veteri Clerico, cap. 98.* Rousselius *lib. 2. histor. Pontific. iurisdict. c. 9.* & *lib. 5. c. 4.* quod propter schisma sedandum Imperatoribus Orientis primùm fuerat permissum, deinde extra schisma hanc sibi vsurpauerunt facultatem Imperatores, vt *in d. c. 2.* latiùs retuli, & narrant Onuphrius *in vita Pelagij;* ad quæ tempora referendus est textus *in d. cap. Agatho*, & verba illa, *iuxta consuetudinem*, accipienda sunt de prædicta corruptela.

13 Intelligitur cap. lectis 18. 63. dist. Ad eadem etiam tempora, & ex suprà dicta obseruatione referendus est textus *in cap. lectis 18. 63. dist.* in illis verbis: *Ordinare omisimus, quòd imperialem nobis, vt mos est, absolutionis detulit epistolam*. Ipsius autem textus facti series ita contigit. Reatina Ecclesia, quæ est in prouincia, & Ducatu Spoleti, longo tempore fuerat destituta Pastore, vsque dum precibus Leonis IV. Pontificis Romani Lotharius, & Ludouicus Colonum Episcopum elegerunt; cuius electionis ratio extat *in cap. Reatina 16. 63. dist.* Sed cùm ipse Colonus è viuis excessisset, Guido Dux Spoleti alium Episcopum consensu Cleri, & populi electum, ordinandum proposuit Stephano VI. Pontifici, à quo adoptatus fuerat, vt refert Flodoardus *lib. 4. historiæ Rhemensis*. Sed Pontifex illum consecrare recusauit, quia consensus Imperialis non præcesserat, cùm secta illorum temporum pateretur, vt Principes non solùm assensum præstarent post electionem, verùm & eligerent Ecclesiæ Prælatos: quare Pontifex *in d. cap. lectis*, scribit Duci Spoleti Imperialem assensum iuxta consuetudinem priscam expectandum esse. Cuius textus historia neglecta, ex eo plura deducit Germonius, *lib. 3. sacrorum, cap. 12. nu. 45.* Sed nos eleganter habemus narratam apud Præceptorem Illustrissimum D. Franciscum Ramos *in dicto memoriali, proposit. 1. n. 23.*

Opponitur etiam textus *in cap. bonæ, el 2. de postulat. Prælat.* in illis verbis: *Sed vobis dedimus in mandatis, vt ad prouidendum vobis Pastorem idoneum per electionem canonicam, vel postulationem concordem, requisito Suffraganeorum assensu, si esset de antiqua, & approbata consuetudine requirendus, procedere curaretis*. Ex quibus verbis manifestè deducitur, ex consuetudine posse introduci, vt in electionibus Ecclesiasticis aliquorum expectetur assensus, ita vt illis irrequisitis, electio celebrata nulla sit: igitur consuetudo Hierosolymis introducta, vt electiones Prelatorum Regi, & Patriarche præsentarentur, & eorum expectaretur assensus, tanquam sacris Canonibus contraria, reijcienda erat. Cui difficultati vt satisfaciamus discrimen constituendum est inter consuetudinem qua introducitur, vt aliqui extranei à Capitulo suffragium habeant in electione; & inter eam, qua præscribitur ius improbandi, & reprobandi electione legitimè celebratam. Primo casu consuetudo tanquam legitima obseruatur, & attenditur, *cap. cùm Ecclesia 31. hoc titulo:* consuetudo enim circa suffragia admittenda, vel respuenda maximè attenditur, *cap. in Genesi, cap. coram 35. hoc titulo*. Secundo verò consuetudo defendi non potest, nec admitti, tanquam contraria substantiæ electionis, & eius libertati. De prima loquitur textus *in dicto cap. bonæ;* & ideò non admittitur consuetudo: in secundo verò casu procedit noster textus, vt suprà dixi. 14 Explicatur cap. bonæ, el 2. de postulat. prælat.

CAPVT XV.

a Cœlestinus III. *Heliensi Episcopo*.

TRansmissam iamdudum, sicut insinuare curasti, ad nostram peruenisse audientiam quæstionem, tua nunc deuotio replicauit, quid tibi faciendum sit super eo, quod clerici tuæ diœcesis, cùm pro suis excessibus suspensionis, vel interdicti, vel *b* excommunicationis sententia percelluntur, paruipendentes *c* eam, dimittunt *d* Ecclesias, & conferunt se ad mercimonia *e* laicorum. Nonnulli quoque ipsorum, habitu clericali postposito, *f* vestes induunt laicales, & sicut laici mercatores, se turpibus quæstibus implicant, consimilium sibi laicorum manus associant, & correctionem ecclesiasticam per contemptum eludunt, dicentes quod potestatem non habeas corrigendi eos, nisi tibi specialiter fuerit ab Apostolica Sede indultum. Nos autem in hoc volentes tibi certum dare responsum, tuæ deuotioni respondemus, quod siquando tales repereris, si commoniti noluerint à tam turpibus actibus reuocari, & de contemptu satisfacientes, plenariè ad clericale schema redire, tu eos authoritate nostra suffultus excommunicationi appellatione cessante subijcias, faciasque eos ab omnibus arctiùs euitari, donec reatum suum congrua satisfactione diluerint, præsertim si qui eorum in sacris Ordinibus constituti sunt: hoc etiam sine speciale mandato exequi posses, cùm ex quo electionis tuæ confirmationem accepisti, de talibus & consimilibus, præter ea quæ & maioris inquisitionis discussionem exigunt, & ministerium consecrationis desiderant, quod iustum est, & ecclesiasticæ conuenit vtilitati, statuendi liberam habeas facultatem.

NOTÆ.

1 a COelestinus.] In hac Raymundi compilatione tantùm legitur, *Cœlestinus III.* in secunda verò, vbi sub hoc titulo reperitur hæc decisio, legitur, *Clemens III. Heliensi Episcopo.* Sed ex his duabus inscriptionibus vera restituenda est in hunc modum, *Cœlestinus III. Heliensi Episcopo*. Cœlestinus enim ipse author proponitur duarum præcedentium decisionum; vnde iuxta seriem temporum quæ in hac collectione seruatur, non potest tribui hæc decisio Clementi III. qui Cœlestini prædecessor fuit: addimus, *Heliensi Episcopo*, ex dicta collectione

lectione secunda, & meritò; nam temporibus Cœlestini III. Ecclesia Anglicana fœdissimis deturpabatur clericorum excessibus; vnde in Eboracensi Concilio illis temporibus celebrato, quod extat *tomo 4.pag.1443.* in editione Binij, marcimonia, vestis laicalis delatio, & turpia lucra clericis prohibentur, quorum excessuum mentio fit in hac decisione: quare non improbabiliter existimo authorem huius textus esse Cœlestinum III. epistolam autem esse missam Episcopo Heliensi; de qua Ecclesia egi *in c.Pastoralis, de rescr*

2 b *Excommunicationis.*] Ob quæ delicta clerici his afficiantur pœnis, longum foret etiam per indicem recensere. Videndus est Ant. Augustinus *in epitome iuris, ex lib. 37.vsque ad finem operis.*

3 c *Paruipendentes.*] Cùm excommunicatio sit neruus Ecclesiasticæ disciplinæ, & nulla maior pœna in Ecclesia reperiatur, *cap.nemo contemnat 31. c.omni 32. cum seq. 11.q.3.* traditur enim satanæ excommunicatus, iuxta Apostolum *1.ad Corinth.* quem locum exponit Morinus *lib.2. cap.29.* ideò non est paruipendenda hæc censura.

4 d *Dimittunt.*] Cùm sine licentia proprij Episcopi non possint dimittere titulos, quibus adscripti, & mancipati sunt, *c.admonet*, vbi dicam, *de renunt.*

5 e *Marcimonia.*] Quod innumeris iuris nostri testimonijs illis prohibitum est, quæ Deo annuente, dabimus *in c.1. ne clerici, vel monachi.*

6 f *Vestes.*] Quàm aliena sit à professione sacerdotali hæc vestium delatio, probabo *in c.Clerici, de vita, & honestate Clericorum.*

COMMENTARIVM.

7 *Cõclusio probatur.* EX hoc textu talis deducitur assertio: *Episcopus confirmatus, licèt non consecratus, potest exercere omnia, quæ sunt iurisdictionis.* Probant textus *in c.in nomine, 23. dist. c.si quis Ordinatus 4.92. dist. c.cum in cunctis 7. §. cùm verò, c.quod sicut, §.præterea, c.nosti, c.nihil 44.hoc tit. cap. quamuis 7.quæst.1. c.verùm, 7.de foro competent. c.cùm ex illo, de translat. Episcopi, c.sicut 33.de simonia, cap.finali, de clerico excommun. c.cùm iam 18. de præbendis.* Illustrant Petrus Gregorius *de electione c.19.& 20.& lib. 5.partit.tit.2. & lib.15.syntagm.c.12.num.33.* Duarenus *de benef.c.5.* Solorzanus *tom.2.lib.3. c.4. num. 56.* Franc. Hallierius *de sacris elect.2.part.c.2.art.vlt. §.7. & de hierarchia fol.228.& 894.* Lotherius *de re benef.lib.1. quæst. 27.* Coruinus *lib.1.aphorism.tit.5.* Diana *p.12.tract.1. resolut.94.*

8 *Dissoluitur ratio dubitandi.* 8 Sed in hanc assertionem insurgi potest ea validissima ratione Episcopi, etiam confirmati, ante consecrationem non sunt, nec appellantur Episcopi, *c.nulla 1.62.dist. c.sicut 8.dist 40 c.super his, de accusat.* sed electi, *c.tua nos, de his, quæ fiunt à Prælat.* immò in hierarchia Ecclesiastica diuersum gradum à presbyteris non obtinere, probant latè Cellotius *de hierarchia lib.13. c.17.* Petrus Bollo *in œconomia, class.3.c.1. §.2.* Cæsar *de Ecclesiast. quæst.4.proemiali, §.3.& 1.part.disputat.6. §.1. & 6.* Ampliùs Ecclesia, in qua Episcopus electus, & confirmatus est, dicitur viduata, *c.quoniam.100. dist. Canon.76. Concilij Vorm.* ergo ante consecrationem nec ea, quæ sunt iurisdictionis Episcopus exercere valet. Augetur hæc consideratio, nam si Episcopus, quæ sunt iurisdictionis, obire posset, fructus ipsius Episcopatus percipere, & administrare valeret; sed redditus Episcopatus, quousque Episcopus consecretur, pœnes œconomum deponuntur, *c.quoniam, 75.dist. c.si quis 4.92. dist.* & si non sint canonici in Ecclesia, qui eorum curam habeant, Archiepiscopo custodia competit, *cap.non licet, 12.quæst.2.* Greg.Mag. *lib.2.indict.10.epist.15.26.& 27.nouella 7.Emman.Comneni:* igitur ea, quæ non ratione consecrationis, sed iurisdictionis pertinent, ab Episcopo tantùm confirmato exerceri non valent.

9 *Traditur decidendi ratio.* Hac ratione dubitandi parum obstante, vera est nostra assertio, ad cuius interpretationem præmittendum est, in Episcopo perfectè, & consummatè Episcopo, tria considerari, videlicet electionem, confirmationem, & consecrationem. Sed quia de electione egimus *in c.2. c.cum in cunctis, de elect.* de confirmatione *in c.postquam 3. c.nosti 9. hoc tit.* de consecratione *in c.si Episcopus 6. de temp.ordin.* ideò in præsenti omittimus: quibus præmissis ratio nostræ decisionis ex eo prouenit, nam licèt Episcopus confirmatus, perfectè Episcopus illius Ecclesiæ non sit, est tamen eius Prælatus, *c.tam litteris, 33.de testibus*, vbi Innocentius scribit, vt si delicti, quo accusabatur Episcopus confirmatus, conuictus esset, à Prælatione Ecclesiæ Lucanensis amoueretur: ergo quia iam erat Prælatus Ecclesiæ ante consecrationem. Idem probatur ex eleganti decisione textus *in c.super his 16. de accusat.* vbi asseritur, accusantem Episcopum tantùm electum, non debere subscribere, quia approbata accusatione non deijcit promotum, sed impedit promouendum; accusantem verò Episcopum iam confirmatum, subscribere debere, quia tunc deijcit iam promotum: igitur quia per confirmationem confirmatus efficitur Prælatus Ecclesiæ. Facit etiam pro nostro Cœlestino exemplum Apostolorum, quorum successores Episcopi sunt, *c.quantò, de consuetud.* Apostoli enim electi, & confirmati fuerunt, cùm Dominus noster eos ab alijs segregauit, & selegit. *Lucæ c.6.* ibi: *Quos & Apostolos nominauerat.* Et *Matthæi c.10. Marci c.3.* Consecrati autem, & initiati fuerunt in nocte cœnæ, dicente Domino: *Hoc facite in meam commemorationem*, vt habetur *Lucæ c.22.* Sed anteà prædicabant, & exercebant, quæ erant iurisdictionis, vt probat Hallier. *de sacris electionibus fol 933.* igitur & Episcopi eorum successores post confirmationem possunt ea, quę sunt iurisdictionis exercere. Deinde facit R. Pontificis exemplum; ipse enim, quia nulla indiget confirmatione, *c.licet 6. hoc titulo*, statim ante consecrationem, quæ sunt iurisdictionis exercet; vnde legimus Gregorium VII ante diem suæ consecrationis Legatos in diuersas partes misisse, vt ipse testatur *lib.1.ep.67.* & Clementem IV. Perusijs commorantem, Pontificem renunciatum, Viterbiam Cardinales ad Curiam accersiuisse, referente Platina *in eo*; & Cœlestinum plura administrasse ante consecrationem, referunt Ciaconius, & Platina *in eo*. Episcopus etiam Cato Aruernæ ciuitatis electus, & confirmatus, Cautino Archidiacono iudicialiter minas intulit: refert Greg. Turon. *lib.4 hist.c.7.* rectè igitur asserit Cœlest. Episcopos per confirmationem consequi facultatem exercendi omnia iurisdictionalia.

Nec refragatur supradicta difficultas; licèt enim Episcopus non consecratus, sed tantùm confirmatus, non dicatur perfectè, & consummatè Episcopus; siquidem post confirmationem possunt in ordinatione aliqua obijci, quæ remoueant ipsum ab Ecclesia, *cap.illud, dist. 23. nouella 63. Iustiniani*; & vt ait Innocentius *in cap inter de translat. Episcopi*, datur spirituale fœdus coniugij, quod inter Episcopum, & Ecclesiam intercedit, in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatum: tamen quoad iurisdictionem exercendam non desideratur, vt perfectè, & consummatè sit Episcopus; sed sufficit, vt sit confirmatus. Consecratio autem desideratur, vt exerceat ea, quæ sunt ordinis. Nec obstat Ecclesiam etiam post confirmationem electi dici viduatam, *d.cap. quoniam 76.dist.* Concilium Vuormat. *Can.76.* nam huic difficultati satisfacit Innocentius III. *in d.cap. inter*, in illis verbis: *Cùm non intelligatur Ecclesia viduata, quasi sponsum non habeat; sed quia sponsus eius adhuc non sit consecratus*, adhuc quoad quædam quasi viri maneat solatio destituta: sicut iuxta communem modum loquendi illa dicitur Ecclesia viduata, quæ licèt Episcopum habeat, inutilem tamen habet: dici etiam potest viduata, quia matrimonium inter ipsam, & Episcopum consummatum non est, iuxta tradita *in c.nosti, hoc titul.* exponit Hallier. *de sacris electionib. fol.927.* Nec augmentum difficultatis deductum *ex d cap.quoniam, cap. non liceat*, obstat; nam licèt, quæ sunt iurisdictionis Episcopo concedantur, tamen denegatur ei mixtio in bonis, & fructibus Ecclesiæ speciali ratione, videlicet vt ad procurandam suam consecrationem confirmatus alliciatur: & sic iura, quæ concedunt confirmato exercitium iurisdictionis, negant Episcopo immistionem in bonis, & fructibus Ecclesiæ; ideòque tantùm ea, quæ acquirit Episcopus à tempore consecrationis, acquirit Ecclesiæ, non à tempore confirmationis, quia antea non implicatur fructibus, & bonis Ecclesiæ: quo modo intelligendus est textus *in c.vt Clerici 3.de peculio Cleric.* omisso Butrio ibi, *n.3.* 10 *Dissoluitur dubitandi ratio*

Sed primò aduersatur superiori assertioni textus *in cap.verum, de foro compet.* in illis verbis: *Ex quo fuerit in* 11 *Exponitur c. Verùm, de for.comp.*

in Ecclesia consecratus. Ex quibus expressè probatur, de causa feudali cognoscere non posse Episcopum confirmatum, sed desiderari vt sit consecratus: at causa feudalis est iurisdictionis, *cap. cæterùm, de iudic.* igitur quæ sunt iurisdictionis non possunt exerceri ab Episcopo confirmato. Oppressi hac difficultate Innocentius, & Hostiensis *ibi*, & Gothofredus *in summa illius tituli*, existimant addendam esse particulam *maximè*, vt sensus sit, de causis feudalibus cognoscere posse Episcopum, maximè consecratum. Glossa marginalis in eo textu testatur in codice Barbatiæ legi, *confirmatus, vel consecratus*: sed nec in secunda collectione, nec in vlla alia inueni ita legi. Quare retenta vulgari littera, D. Ildefonsus de Auila, apud Salmaticenses D. Bartholomæi collegij alumnus *in præsenti*, *num.12.* affirmat in eo textu verbum *consecratus*, non sumi strictè, & rigorosè pro ordinato Episcopo, sed pro Episcopo iam de voto, & mancipato Ecclesiæ; quia sicut res consecratæ dicuntur quæ cultui diuino destinatæ sunt, licèt vnctione sacra non sint delinitæ, *cap. nulli, 12. quæst.2. §. sacræ*, *Instit. de rerum diuis. l. si quando 30. C. de bonis vacant. lib.10. l. pergit 5 C. de sepulc. viol.* ita Episcopus deuotus, & destinatus ecclesiæ, latè potest appellari consecratus. Sed nec hanc subtilis ingenij interpretationem admittunt ea verba, *Ex quo Episcopus fuerit in Ecclesia consecratus*; quæ expressè exigunt consecrationem ipsius Episcopi. Cuiacius in eo textu affirmat Episcopum confirmatum non posse exercere iurisdictionem in omnibus causis, sed tantùm respectu clerici contumacis, iuxta nostrum textum. Sed omnibus his omissis existimo, aliam esse mentem Pontificis; obseruo ergo ibi tractari de feudis spectantibus ad Ecclesiam vacantem, in qua confirmatus erat Episcopus: sed vt suprà dixi, Episcopus non consecratus, licèt exerceat quæ sunt iurisdictionis, tamen non potest attingere, aut aliquid disponere de rebus aut fructibus Ecclesiæ, vt suprà probaui: ideò ergo in eo textu desideratur, vt sit consecratus, nec sufficit confirmatus; quia de feudis ipsius Ecclesiæ agebatur, & per consequens de rebus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus.

Secundò obstat textus *in cap. cùm dilecti 15. de purgat. can.* in illis verbis: *Purgationem indictam ab electo Constantiensi curauerit exhibere*. Ex quibus depromitur, Episcopum tantùm electum potuisse punire, & animaduertere in clericum incestuosum: igitur non desideratur vt sit confirmatus, vt quæ sunt iurisdictionis, valeat exercere. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo textu electum Episcopum accipi pro confirmato, quia Episcopus vsquedum consecretur, semper appellatur electus, *cap. tua 8. de his quæ fiunt à Prælat.* quare dum esset confirmatus, potuit iurisdictionem exercere. 12 Exponitur c. cùm dilecti de purg.

Tertiò suprà traditæ assertioni obstat textus *in capit. cùm olim, de dolo, & contumac.* in illis verbis: *Administrationem Roscensis Ecclesiæ in spiritualibus, & temporalibus committatis*. Ex quibus deducitur, Episcopum confirmatum non ideò statim posse administrare in propria Ecclesia res temporales, aut spirituales. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt Episcopus confirmatus possit exercere omnia quæ sunt iurisdictionis, & etiam administrare res etiam temporales ipsius Ecclesiæ; id tamen procedit quando confirmatio legitimè, & quiete facta est: at verò cùm super ipsa confirmatione, seu electione lis mota est, & agitatur, non potest se immiscere Episcopus, etiam confirmatus, administrationi rerum temporalium, seu spiritualium ipsius Ecclesiæ: quo casu procedit textus *in d. cap. cùm olim*, vt facilè ex eius serie colligitur, & notauit Abbas ibi, *num.7.* 13 Exponitur c. cum olim de dolo, & cont.

CAPVT XVI.

a Innocentius III. *N. de Cella S. Petri, & N. Mitren. Abbatibus, & N. Præposito Vuerden.*

CVm inter dilectum filium R. seniorem, & R. iuniorem, super Abbatia Scaffusensi quæstio verteretur, eis in nostra præsentia constitutis dilectos filios G. Sanctorum Cosmæ, & Damiani, & G. S. Mariæ in Aquiro Diaconos *b* Cardinales dedimus auditores, in quorum præsentia pro R. seniore fuerunt proposita quæ sequuntur. Quod cùm H. quondam Abbas ipsius cœnobij, onus regiminis inuito Capitulo suo spontaneè resignasset, & ab obedientia sua monachos absoluisset, ipsi prædictum R. seniorem, dicto H. consentiente; sibique obediente cum alijs, in Abbatem vnanimiter elegerunt. Posteà verò electus diœcesano Episcopo præsentatus, munus ab eo benedictionis accepit, Ecclesiam ipsam per biennium, & amplius sicut Abbas proprius administrans. Verùm quoniam moniales S. Agnetis eiusdem villæ, quæ peccandi materiam iunioribus monachis ministrabant, arctiori custodiæ mancipauit, exinde occasione inuenta, iuuenes monachi contra ipsum alios concitarunt, tanquam prædicti H. resignatio minùs canonica extitisset: quod audiens Episcopus antedictus, ad locum accessit, causam dissensionis requirens, & prædictum H. paternè redarguens, tanquam odij fomitem in Ecclesia seminasset, accepit ab eo, quod per ipsum talia non fiebant: & cùm quidam de monachis, ipso Episcopo præsente, se dicerent ab obedientia præfati H. nullatenus absolutos, idem H. quod eos absoluerat est professus: & vt omnem à se suspicioins materiam amoueret, cum iureiurando vehementer asseruit coram Episcopo anterdicto, quod neque illam, nec aliam habere vellet vlteriùs Abatiam. Monachi verò post recessum Episcopi ad artes solitas nihilominus recurrentes, coram dicto Episcopo, & Capitulo Constantiensi aduersus eundem R. controuersiam agitarunt, tanquàm minùs canonicè dictus H. dimiserit Abbatiam. Cùmque dictus R. paratus esset de iustitia sua incontinenti probare, monachi defectum causæ suæ videntes, in nullo grauati Sedem Apostolicam appellarunt, & per litteras infra terminum appellationis per subreptionem obtentas, contra ipsum R. per nuncios appellantem iniqua sententia promulgata, eius fuit aduersarius restitutus. Ipse verò R. appellationem interpositam per nuncium prosequens, & termino constituto, commissionis litteras ad certos iudices impetrauit, vt eo, quod occasione prioris commissionis contra eum iudicatum fuerat, ad statum debitum reuocato, & ei restituerent Abbatiam, & à monachis sibi facerent debitam reuerentiam exhiberi. Sed monachis obstinatis, & sibi obedire nolentibus, ambæ partes ad Sedem Apostolicam accesserunt: quibus à bonæ memoriæ Cœlestin. Papa *c* prædecessore nostro, nos ipsi, dum in minori eramus officio *d* constituti, & dilectus filius noster I. tit. Sancti *e* Stephani Presb. Card. dati fuimus auditores: & cùm vtrimque coram nobis esset diutiùs allegatum, & eidem prædecessori nostro per nos esset processus negotij declaratus, ipse prædictam R. sententiam cum instantia postulantem, ad *f* componendum coe-

coegit inuitum: & sic Abbatiæ renuncians de manu eius *g* Custodiam, & etiam Prioratum ab eo dum viueret, sine quæstione qualibet accepit *h* possidendos. Huic autem ordinationi licèt inuitus consentiret, domum tamen reuersus, aduersarijs compositionem ipsam in nullo volentibus obseruare, non potuit quæ sibi concessa fuerant, obtinere, quin potiùs in eum, quod deteriùs est, manus iniecerunt posteà violentas. Sed adiutus ab ipsius loci hominibus, & monachorum manus euadens, ad Apostolicum subsidium conuolauit. Interim verò dilectus filius noster P. *i* Sanctæ Mariæ in Via Lata Diaconus Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legatus, ad partes illas accedens, pro iam dictis, est alijs multis excessibus, & suspendit monachos, & monasterium *j* interdixit. Ipsi verò contempta sententia Cardin. diuina promptiùs, quàm antea *k* celebrarunt, & in hac suspensione prædictus aduersarius eius in medio est sublatus: quo comperto ad Ecclesiam venit, & cùm vellet prædictæ compositioni parere, parte altera hoc nolente, ne ad electionem Abbatis procederetur, quousque quæstio inter eos finiretur, obicem prouocationis obiecit. Sed monachi per omnia contumaces, & dictum R. iuniorem pariter eligentes, ipsum benedicendum diœcesano *l* Episcopo præsentarunt: qui post appellationem interpositam benedixit eum, & in Ecclesia interdicta. Vnde idem R. iteratò Sedem Apostolicam accedens, à nobis litteras impetrauit, vt eo, quod post appellationem legitimè interpositam perperam fuerat à monachus attentatum, ad statum debitum reuocato, si constaret à suspensis, & interdictis electionem factam fuisse, denunciarent eam penitus non tenere: super restitutione verò ipsius R. senioris, & alijs, quæ vtrimque ducerent proponenda, statuerent appellatione remota, quod ordo posceret rationis. Cæterùm iudices delegati litteris hic receptis, partes ad suam præsentiam citauerunt, & cùm monachi per suggestionem falsi probare vellent litteras impetratas, iudicibus nolentibus ipsorum probationem recipere, Sedem Apostolicam appellarunt. Delegati verò, quia remota erat in litteris appellatio, in causa nihilominus procedentes, cùm per depositiones testium eis de veritate negotij constituisset; pro sæpedicto R. seniore sententiam protulerunt, adiudicantes ei Ecclesiam memoratam. Petebat itaque, quod factum erat ex delegatione Apostolicæ Sedis, per nos obtinere debitam firmitatem: vt repressa contumacia monachorum, pacifica ipsius Abbatiæ possessione gauderet. Cæterùm contra eundem R. seniorem fuit ex parte altera taliter allegatum, quòd cùm dictus H. quondam Abbas minùs legitimè resignasset, & monachi de electione tractarent. senior R. fraude adhibita procurauit, quod cùm Vesperæ cantarentur, & die sequenti esset electio celebranda, homines burgi ad Ecclesiam accedentes, ipsum R. ferè omnibus mónachis reclamantibus ibidem per violentiam intruserunt. Monachi verò postea cognoscentes renunciationem præfati H. minimè tenuisse; pariterque pensantes, quod sub eius conuersatione laudabili monasterium proficere posset, ipsum tanquam Abbatem proprium requirebant. Vnde factum est, quod post multas altercationes factas, tandem de vtriusque partis assensu commissio est obtenta: quod si de informi resignatione H. & inutili substitutione R. senioris constaret iudicibus delegatis, R. remoto sæpedicto H. restituerent Abbatiam; & ita fuit effectui mancipatum. Post hæc ipso R. nihilominus murmurante, ambo pariter ad prædecessoris nostri præsentiam accesserunt: qui sicut iam præmisimus, nos, & præfatum presb. Card. eis tribuit auditores: & tandem causa diutiùs actitata, per eundem prædecessorem nostrum de vtriusque partis assensu fuit compositio taliter celebrata, quòd H. Abbatiam R. verò Prioratum, & Custodiam obtineret: propter quod ipsi H. obedientiam repromisit. Sic ergo eis reuersis, ad propria, præfatam compositionem idem R. coram diœcesano Episcopo approbauit. Sed ab ipso Abbate postea requisitus tertiò, si Custodiam, & Prioratum vellet habere, post trinam citationem veniens dixit, quod non per eum, sed per Rom. Pontificem volebat habere præmissa; vnde nullam obedientiam ei voluit exhibere. Recedens igitur absque Abbatis licentia, cùm extra monasterium moram faceret longiorem, ab ipso H. de fratrum consilio fuit excommunicationis vinculo innodatus; & cùm per longum tempus non rediret ad monasterium, Abbas dicta officia, consulentibus fratribus alijs assignauit: qui quandiu Abbas vixit, ea pacificè tenuerunt. Abbate verò defuncto, fratres conuenerunt in vnum, nonnullis Abbatibus, & alijs viris religiosis præsentibus, qui ad defuncti conuenerant sepulturam: & R. iuniorem seniore absente, in Abbatem vnanimiter elegerunt: quem præsentatum sibi diœcesanus Episcopus confirmauit, & benedixit. Consequenter verò senior R. ad præsentiam nostram accedens, litteras ad remotos per dietas quatuor iudices, & suspectos monachis, per mendacium impetrauit. Ad quos pars monachorum ante aliquam citationem accedens, copia commissionis obtenta, litteras per falsi suggestionem proposuit impetratas, pro eo quod dicebatur in eis, compositionem sibi non fuisse seruatam, monasterium interdictum, & se appellasse priusquam R. iunior electus fuerit in Abbatem; quæ falsa penitus asserebat. Tacuit etiam se excommunicatum ab hoc Abbate defuncto, & alia quædam; quibus expressis litteras ipsas nullatenus impetrasset. Cùmque omnia quæ præmisimus, sufficienter probare vellent, & iudices eorum probationes recipere, tanquam demandatum eis non fuerit, recusarent, ipsi monachi ante ingressum iudicij appellarunt, sicut ex depositionibus testium est probatum. Delegati verò nihilominus procedentes, & recipientes testes partis aduersæ, seniorem R. instituendum sententialiter decreuerunt; quorum factum tanquam iniquum irritari à nobis monachi suppliciter postulabant. Cùm autem quæ præmissa sunt, & alia quædam, præfati Cardinales nobis, & fratribus nostris prudenter, & fideliter retulissent, nos attendentes, quòd ex consensu compositionis receptæ quam prædecessor noster etiam confirmauerat, ius (si quod sibi competierat) R. senior amisisset; ac per hoc, ne monachi ad electionem procederent, appellare de iure minimè potuisset; cùm, nisi quorum interest, audiri non soleant *m* appellantes, de consilio fratrum nostrorum appellationem illam dicimus legitimam non fuisse, vnde per eam electio non potuit impediri. Quia verò non constitit nobis, monachos ante litis exordium

dium rationabiliter appellare, pro eo quòd ſuper falſi ſuggeſtione probationem nolebant admittere delegati: & per conſequentiam eo ipſo, quod bene appellatum fuerat, iuriſdictionem iudicum expiraſſe, quicquid ab eis eſt perperam attentatum, vel de recipiendis ante litem conteſtatam teſtibus, vel de ſententia proferenda, denunciamus ſententialiter non tenere. Sanè quamuis dilecti filij Præpoſitus, & Capitulum *n* Conſtantienſe de interdicto præmiſſo ad Cardinalem, qui poſuerat illud, ſuis litteris inſeruerint: quia tamen per id, quod R. iuniori diœceſanus Epiſcopus munus benedictionis impendit, & videtur quod præmiſimus obuiare: vnde vel ſcriptura facto, vel factum ſcripturæ præiudicat: nec probatum fuit, licèt obiectum, quod ab interdictis electio fuerit celebrata, ipſam non potuimus irritare; præſertim cùm contra perſonam electi nihil fuerit intentatum. Ideòque cauſam ipſam ſub ea forma vobis duximus de conſenſu partium committendam, vt ſi conſtiterit, quòd electio fuerit facta à ſuſpenſis, ea omninò caſſata, ipſi monaſterio, poſt *o* ſatisfactionem condignam ſuſpenſionis, & interdicti ſententia relaxata, de perſona idonea conſulatur. Alioquin ne vtilitas monaſterij retardetur, præmiſſam electionem per vos appellatione remota volumus confirmari, & R. iuniorem Abbatiæ pacifica poſſeſſione gaudere: alium verò Cuſtodiam, & Prioratum, quæ ſibi fuerant à ſuprà memorato prædeceſſore noſtro conceſſa, non obſtante donatione ab H. quondam Abbate facta de ipſis volumus, & mandamus ſine contradictione qualibet obtinere. Teſtes autem, &c. Nullis litteris præter aſſenſum partium. Quod ſi omnes, &c. Datum Lateran. 7. idus Aprilis.

NOTÆ.

1 a INnocentius III.] in terta collectione, *ſub hoc titul. cap.*1. vbi reperitur hic tèxtus, legitur *Vercellenſi*; ſed inſcriptionem, & litteram reſtituo ex ipſo codice epiſtolarum Innocentij III. Coloniæ edito, *pag.*289. Monaſteria, quorum Abbatibus reſcribit Innocentius,, ſunt in Germania, vbi etiam in diœceſi Conſtantienſi eſt monaſterium Scaphuſien. de quo Bertoldus *in chron. ad annum* 1083. & S. Saluatoris, quod Scaphuſen dicitur, id eſt nauium domus.

2 b *Cardinales.*] Inter titulos Cardinalium Diaconorum, præcipui ſunt tituli S. Mariæ in Acquiro, & SS. Coſmæ, & Damiani, vt refert Cohelius *in notitia Cardin. cap.*6.

3 c *Prædeceſſore.*] In aliquibus epiſtolis Innocentij III. vbi reperiuntur hæc verba, *C. prædeceſſore noſtro*, aliqui, *Clemente*, legunt, ſed malè; legendum enim eſt, *Cæleſtino*, vt in præſenti textu notarunt iam Spondanus poſt Baronium *anno* 1198. *n.*4. Cardinalis Sirletus *ad calcem editionis epiſt. Innoc. III. Coloniæ*.

4 d *Officio conſtituti.*] Innocentius III. cùm in ſtudijs Philoſophiæ, ac ſacræ Theologiæ valde profeciſſet, alioſque coætaneos ſuperaſſet, à Gregorio VIII. Subdiaconus ordinatus fuit, à Clemente III. promotus eſt in Diaconum Cardinalem, qui poſteà temporibus Cœleſtini III. non ſolùm Cardinalis officijs intendens, verùm ſtudijs maximè deditus, varios ſcripſit tractatus ſumma eruditione, quos recenſet Biblioth. Pontific. *in eo*; ideò aſſerit temporibus Cœleſtini ſe fuiſſe in minori officio conſtitutum.

5 e *S. Stephani.*] Titulus iſte adſcriptus erat ad Baſilicam S. Laurentij extra muros, & presbyter illo titulo decoratus, appellabatur *Presbyter Cardiualis S. Stephani in Cœlio monte*; notat Cohelius *in notit. Card. c.*6.

6 f *Ad componendum.*] Licèt nemo cogendus ſit regulariter tranſactionem, aut compromiſſionem facere, ſed tantùm hortandus, & ſuadendus, *cap. finali, de tranſaction. authentic. vt litigat. collat.*9. docent Molina *de primog. lib.*4. *c.*9. *num.*29. Oſuald. *lib.*17. *comment. c.*1. *litt. D.* pluresapud Auendañum *de metu*: ſunt tamen caſus, in quibus quis cogitur tranſigere, aut compromiſſum facere, veluti ſi ſupremus Princeps ſic iubeat: ſicut enim poteſt quamlibet cauſam auocare, *authent. quæ in prouincia, Cod. vbi de criminib.* ita & ad compromittendum partes cogere valet. Auendaño, *vbi ſup. n.*28. Iudex etiam inferior poteſt partes ad compromittendum cogere, cùm cauſa diutiùs diſputanda eſt, aut ita dubia exiſtit, vt facilè expediri non poſſit, vt in hoc textu, & *in cap. placuit* 9. *cap. diſcordantes*, 90. *diſtinct. cap. nouit. de iudicijs, l. vnic. C. de Irenarchis*; aut cauſa inter magnates vertitur, & eius naturæ eſt, vt ex iudiciali deciſione turbari poſſet; quos & alios caſus lite proſequuntur Acuña *in d. cap. placuit*, Guilelmus Benedict. *in cap. Raynuntius*, 3. *p. n.*27. Matienzo *in dial. p.*2. *c.*1. *n.*8 Didacus Perez *in l.*1. *tit.*8. *lib* 4. *ordinamenti*, Auendaño *vbi ſuprà*, Myſingerus *in cap. finali, de probat.* Xamar. *de officio Aduocati par.*1. *q.*8. *n.*19. & *quæſt.*4. Guzman. *de euict. quæſt.*41. Pereyra *qq. forenſ. cap.*23. *n.*119. Valeron *de tranſact. in proœmio*, *num.*24.

g *Cuſtodiam, & etiam Prioratum.*] Licèt enim aliquis duo beneficia regularia in diuerſis Eccleſijs habere non poſſit, *cap. cùm ſingula, de præbend. lib.*6. tamen in vno, eodemque monaſterio duo beneficia obtinere quis valet, *cap.*1. *de conſuet. lib.*6. Cuſtodia autem eſt protectio ipſius monaſterij, & cuſtodes dicuntur patroni, & aduocati ipſius; quo in ſenſu accipiuntur in legibus Longobardorum, *tit.*10. *cap.*1. ibi: *Cum Pontificibus, Abbatibus, vel cuſtodibus Eccleſiarum, ſeu Xenodochiorum Præpoſitis.* Plura adducit Boſquetus *ad Innocentium lib.*2. *epiſt.*122. in hoc tamen textu cuſtodis nomen accipitur pro eo, qui cuſtodiam monachorum, præcipuè puerorum habebat; olim enim in monaſterijs cuſtos eligebatur generalis omnibus monachis, & aliquando binis, aut ternis adhibebatur. Lanfrancus. *in conſuetud. Cluniac. cap. de pueris*, ibi: *Extra loca cuſtodiæ ſuæ procedat nuſquam; duo, & duas lanternas ferant, quocumque pergant.* S. Dunſtanus *in concord. regul.* ibi: *Sub ſui cuſtodis vigilantia iugiter maneat, nec ipſe cuſtos cum ſingulo aliquo puero, ſine tertio, qui teſtis aſſiſtat, migrandi licentiam habeat.* Obſeruat Benedictus Ephtenus *lib.*4 *diſquiſ. monaſt. tract.*1. *diſquiſ.*6. de qua cuſtodia accipienda ſunt verba ſuprà relata. 7

h *Poſſidendo.*] Sed quomodo Prioratus, & Cuſtodia dantur in perpetuum? ſiquidem ad vitam concedi non valent, *cap. ad noſtram, cap. porrecta, de confirmat. vtili, cap. cum ad monaſterium, §. nec alicui, de ſtatu monachorum.* Dicendum eſt, hoc procedere regulariter in Prioratibus electiuis, & prioribus electis ab ipſo monaſterio, at R. P. poteſt in perpetuum priores eligere, vt in præſenti fecit. 8

i *P. S. Mariæ.*] Petrus enim Diaconns tituli S. Mariæ, noſtri Pontificis tempore videlicet per annos 1198. miſſus fuit Legatus in partibus Galliæ, vt proſequeretur iudicium iam cœptum ſuper diuortio à Philippo Francorum facto cum legitima vxore, alia ſuperinducta, cuius legationis extant quamplures noſtri Innocentij epiſtolæ, & meminit Spondanus *in continuat. anno* 1198. *num.P.* 9

i *Interdixit.*] Quia vniuerſitas aut communitas non poteſt excommunicari, *cap. Romana, §. in vniuerſitatem de ſent. excomm. lib* 6. interdicto tamen ſubijci valet, vnde paſſim iu iure noſtro, dum perſonæ excommunicantur, communitates interdicuntur, *cap.*1. *de iniur. lib.*6. *cap.*1. *de homicid. eod. lib.* 10

k *Celebrarunt.*] Quo facto irregularitatem contraxerunt, *cap. fin. de cleric. excommun.* 11

l *Epiſcopo.*] Cui competit Abbatum benedictio, vt dicemus *in c.*1. *de ſupplenda neglig.* 12

m *Appellantes.*] Certum eſt, appellantes non audiri, ſi illorum non interſit prouocatio; quare in præſenti Rodericum poſſe agere ad impediendam electionem, & etiam prouocare, quia illius intererat, docent fusè Abbas, Butrius, & Hoſtienſis in præſenti: videndi tamen ſunt Couarr. *practic. q.*14. Flamin. *de reſign. q:*13. Salgado *de proiect* 1. *tom.*1. *lib.*1. *c.*13. *n.*219. Lambertin. *de iurepatronat. lib.*2. *p.*1. *q.*2. *tit.*3. 13

n *Conſtantienſe.*] Conſtantiæ apud Geographicos mul- 14

multiplex mentio extat: in iure nostro triplex reperitur: prima Constantia Metropolis Cypri; secunda in Germania; tertia in Gallia.

15 o *Satisfactione.*] Ad relaxationem censuræ debet præcedere satisfactio, *cap. ex litteris*, vbi dixi, *de constit.*

COMMENTARIVM.

16 *Conclusio probatur.* EX hoc textu illa rubro, & decisioni aptior deducitur assertio: *Electio à suspensis celebrata non sustinetur.* Probant textus *in cap. cùm dilectus, de consuetud. cap. eùm bonæ, de ætat, & qualit, cap. constitutis, de appellat. capit, Apostolicæ, de except. cap. quia, de concess, præben. cap, vnico, ne sede vacante, lib 6. cap. 1. de re iudic. eodem lib. cap. 1. de postulat, Prælat. cap, postulasti, cap. finali de clerico excomm. cap. nos in hominum 9. quæst. 1. cap. quisquis, cap, per inquisitionem, hoc tit. cap. cùm in Curiâ, §. vltim. eod, tit. lib. 6.* Illustrant Suarez *de relig. tom. 4. lib. 2. cap. 4. num. 9. & cap. 6. num. 10.* Barbosa *de dignit, cap. 41. num. 6, & lib. 1. iuris Ecclesiast. cap. 19. num. 59.* Suarez *de censuris disput. 27. sect. 2. num. 34.* Sayrus *eodem tract. lib. 4. capit. 6. num. 7.* Vgolinus *eod. tract. tabula 4. cap. 7. §. 3. & cap. 8. §. 9.* Gibalinus *eod. tract. fol. 321. num. 7.* Petrus Gregorius *de elect. cap. 7. num. 7.* Iulius Lauorus *de elect, cap. 15. n. 61.* Ricciulus *de iure personar. lib. 4. cap. 3. num. 9.* Tamburinus *de iure Abbatum tom. 1. disput. 5. quæst. 8. num. 13.* Diana *5. par. tract. 10. resol. 8.* Anguianus *lib. 2. de legibus, c. 2. numer. 10, & 22.* Garcia *tom. 2. politic. tract. 9. difficul. 3. dub. 2.* Ioannes Dartis *de beneficijs sect. 6. cap. 1.* Altesserra *hic.*

17 *Traditur ratio dubitandi.* Quæ assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti ratiocinio; nam actus eligendi est iurisdictionis, *cap. nosti 9. hoc titul.* sed suspensus solùm priuatur illis, quæ sunt ordinis, non verò quæ sunt iurisdictionis, vt probant Suarez *de censur. disput. 26. sect. 4 num. 3.* Alterius *eodem tract. de suspens. cap. 4.* latè Gibalinus *eod. tract. fol. 331. num. 33.* ergo suspensus non priuatur potestate eligendi. Augetur hoc ratiocinium ex eo, nam aut suspensi in nostro textu erant suspensi à beneficio, vel ab ordine, vel ab actu particulari: neutro casu suspensi priuantur potestate eligendi: ergo, Probatur minor; nam suspensus à beneficio, priuatur tantùm fructuum perceptione, *cap. cupientes, §. cæterum, hoc titul. in 6.* sed electio, seu facultas eligendi non imputatur inter fructus beneficij: ergo suspensus à beneficio retinet facultatem eligendi. Deinde si erant suspensi ab ordine tantum, priuati erant potestate gerendi ea quæ sunt ordinis: sed facultas eligendi non competit ratione ordinis; siquidem laici, quos conuersos religiosi appellant, plerumque habent ius suffragij, vt refert Garcia *vbi suprà*: ergo suspensi etiam ab ordine possunt eligere. Rursus si suspensi sunt ab aliquo actu particulari, non sunt suspensi ab alijs, & per consequens nec à facultate eligendi, quia actus humani non operantur vltra agentium intentionem, vt probat in specie Gibalinus, *vbi suprà, fol. 331. n. 32.* igitur nullo casu suspensi priuati sunt iure eligendi, & per consequens electio à suspensis celebrata valida est.

18 *Suspensio est censura.* Hoc ratiocinio non obstante, vera est prædicta assertio, ad cuius expositionem sciendum est, suspensionem esse censuram impedientem, ne personæ Ecclesiasticæ munia Ecclesiastica obeant, actusve spirituales exerceant, seu aliqua potestate spirituali vtantur, *cap. quærenti, de v. s.* vbi non solùm comprehenditur suspensio, quæ vt pœna ob delictum infligitur, verùm quæ vt censura ad compescendam contumaciam imponitur, de qua *in cap. ecce, quæst. 4. cap. tam litteris, 33. de testib. cap. cùm in cunctis, §. vltim. hoc titul. Clement. 1. §. vlt. de hæret. Clementin. 2. de pœnis*, & in alijs iuris locis congestis à Panormitan. *in cap. reprehensibilis, 26. de appellat. num. 16.* illud tamen inter suspensionem vt pœnam, & vt censuram discrimen versatur, quòd suspensio vt pœna inflicta, elapso tempore præfixo cessat, cùm prohibitio ad tempus facta elapso tempore cesset; suspensio verò, quæ est censura, nunquam nisi absolutione præcedente cessat, vt probat Gibalinus *de censuris disput. 10. sect. 3.* Hæc suspensio licèt cum excommunicatione plerumque confundatur, & excommunicatio appelletur, *cap. quidquid*, iuncta Glossa ibi, *quæst. 1. cap. Ecclesiastica, distinct. 23.* nihilominus differt ab ea formaliter, & specificè. Excommunicatio enim priuat omnibus illis bonis, & ministerijs, ac functionibus, quatenus sunt quædam communicationes, & per eas communicatur cum alijs fidelibus: suspensio verò eisdem functionibus priuat, quatenus sunt exercitia alicuius potestatis Ecclesiasticæ ab officio, vel beneficio prouenientis. Vnde cum per hanc pœnam reus in eo statu constituatur, vt nec amittat officium ecclesiasticum, nec interim suspensione pendente exercere valeat, ideo suspensus dicitur, vt docent Sayrus *lib. 4. thesauri, cap. 1.* Marius Alterius *de suspens. disput. 1. cap. 1.* Aliud etiam discrimen facilius agnoscitur inter excommunicationem, & suspensionem, videlicet quòd excommunicatio in omnes personas inferatur; suspensio verò tantùm in personas Ecclesiasticas, quæ Ecclesiastica officia exercent.

19 *Suspensio quotupl.* Secundò sciendum est, suspensionem aliam esse ab officio, aliam à beneficio, vel ab vtroque; & aut fieri ad tempus, *vt in cap. cùm in cunctis 7. §. vltim. hoc titul. cap. 1. de re iudicata, lib. 6. cap. 2. de temporibus ordin. eodem lib. cap. 1. de sentent. excommunic. in 6. Clementina 1. § penultim. de hæretic.* aut ad beneplacitum superioris, donec indulgentiam mereatur, *cap. tam litteris, 33. de testib.* Suspensio ab officio priuat omni actu spirituali ordinis, de qua *in cap. 3. de vsuris, cap. 2. de officio deleg. in 6. cap. 1. de rebus Ecclesiæ, in Clementinis*; nisi tantùm à certo actu suspensio fiat, vt à sacerdotali, vel simili, vt in casibus congestis à Glossâ, *verbo Suspensi*, in Clementina *cupientes, de pœnis.* Suspensio à beneficio incurritur cum aliquis priuatur iure illo perpetuo percipiendi fructus ratione dignitatis, beneficijve, de qua *in dict. cap. cùm in cunctis, cap. nihil 44. hoc titul. Clement. 2. de vita, & honest.* Suspensio ab officio, & beneficio dicitur, cum quis tam fructibus beneficij, quàm exercitio ordinis priuatur, quæ totalis, seu integra suspensio dicitur, de qua *in cap. Apostolicæ 9. de except. cap. 1. de schismaticis, cap. tuarum 11. de priuileg. Clementin. 1. de decimis.* Suarez *disput. 25. de censuris, sect. 3. num. 11.* & ita suspensus non potest quæ sunt ordinis exercere, *cap. 2. de clerico excommunic. cap. 1. de re iudicata lib 6.* nec quæ sunt iurisdictionis, vt conferre beneficia, *cap. quia 4. de concess. præbend. cap. vnico, §. cùm verò, ne sede vacante. lib. 6.* eligere, ex nostro textu, & *cap. cùm dilectus, de consuet.*

20 *Suspensionis effectus.* Tertiò, circa effectus suspensionis sciendum est, suspensum ab officio omni vsu ordinis, iurisdictionis, & administrationis clericalis priuatum esse, simulque habilitate ad nouum beneficium consequendum; prius verò obtento non priuatur, quæ doctrina probatur ex nominibus, quibus suspensionem ab officio explicant PP. Concilij Nicæni *cap. 1.* vbi suspensionem appellant cessationem ab omni sacro ministerio; & Patres Synodi Trullanæ cessationem similiter vocant. D. Basilius *ad Amphiloc. cap. 69.* cessationem à ministerio dicit; & ex communi sententia, tam Theologorum, quàm Canonistarum, vt ex Hugolino, Mario Alterio, & alijs refert Leander *de censur. tract. 4. disput. 3. quæst. 3.* non tamen suspensus ab officio priuatur eo, sed tantum ipsius vsu; suspensionis enim verbum non demonstrat extinctionem, seu ablationem, sed tantum impedimentum exercitij: quo in sensu eo verbo vtuntur Felix II. R. P. *epist. 2.* Concilium Aurelian. *5. can. 5. & 17.* vnde dum suspensionem imponunt Patres, vtuntur illis verbis: *Sequestretur, remoueatur*; vt constat ex Concilio Aurelian. *3. can. 2.* Bracchar. *3. can. 1.* Tolet. *13. can. 11.* Obseruant Morinus *lib. 2. exercit. cap. 3.* Gibalinus *de censuris, fol. 316.* igitur suspensus ab officio, suspensus est ab integro vsu ordinis, *cap. 1. de re iudicata, lib. 6.* & licèt Glossa *in cap. audiuimus 24. quæst. 1. verbo qui excommunicatus*, existimauerit, suspensum ab officio non priuari iurisdictione; contrarium tamen verius est, vt probatur *ex dict. cap. 2.* & extrauaganti, *ambitiosæ de rebus eccles.* Docent Gibalin. *vbi supr. fol. 317.* Leander *dict. disput. 3. q. 3.* qui exinde varias morales resolutiones deducunt. Similiter suspensus à beneficio, licèt non priuetur ipso; priuatur tamen eius fructibus, & integra administratione, *cap. cùm Vvinton. hoc tit. cap. cupientes, eod. tit. in 6.* & licèt teneatur deseruire officio, si tamen fructus percipiat, restituere tenetur, *c. 2. de solut.* Illustrant Gibalinus *supr. fol. 312.* Leander *vbi proximè, c. 26. cum seq.*

21 *Traditur decidendi ratio.* Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum: nam cum electio, seu facultas ipsa eligendi spectet ad officium, quòd tantùm clericis, aut personis Ecclesiasticis conuenit; ideò suspensus ab officio priua-

priuatur suffragio in electione. Hugolinus *d. tabula* 4. *cap* 7. *§.3. & cap.8.§.9.* similiter quia priuatur iurisdictione: sed potestas eligendi spectat ad iurisdictionem, *cap. nosti 9. hoc titul.* ergo suspensus ab officio eligere non potest, cùm enim aliquid generaliter prohibetur, species generis prohibita intelligitur. *Clementin. exiuit*, §. *nam vbi, de v. s.* ideò electio facta à suspensis non valet, quia pro non dato habetur illud, quod datur à non habente potestatem, *cap.2. cap. pastoralis, de donationib.* sed si ius præstandi suffragium in electione non competat ratione officij, sed beneficij, illud ius non amittitur per suspensionem ab officio, quia suspensus ab officio non priuatur beneficio, aut eius administratione. Docet Gibalin. *vbi suprà, num.*8. *fol.*321.

22 Dissoluitur ratio dubitandi. Non obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam procedit cùm suspensio non est ab officio, sed à beneficio, tunc enim suspensus non priuatur facultate eligendi; nostra verò assertio procedit in suspensis ab officio, aut ab ordine; nam illi cùm non possint actum ordinis, vel officij exercere, vtique nec ea, quæ dependent ab ordine, aut officio, vt actus eligendi, *Clement.2. de ætat. & qualit.* quare nihil interest, an à iure, aut ab homine suspensio imponatur, quidquid velit Glossa, *verbo Suspensi, in cap. cùm dilectus, de consuet. & in cap. si celebrat, verbo Eligere, de clerico excommun.* omnia autem quæ pro ratione dubitandi adduximus, procedunt in suspenso à beneficio, qui non priuatur eis, quæ sunt ordinis, aut officij, vt suprà dixi.

23 Exponitur c. cum in cunct. 7. Adhuc superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm in cunctis 7. §. clerici, vlt. hoc tit.* vbi agitur de clericis, qui scienter aliquem ad Episcopatum, vel inferiora Ecclesiæ ministeria elegerunt, contra formam in eo textu præscriptam; & Alexander III. eius textus auctor, eos suspendendos esse, & potestate eligendi priuandos decreuit: ex qua decisione colligitur, priuationem iuris eligendi, & suspensionem distinctas prorsus esse pœnas, aliàs frustrà Pontifex post suspensionem inflictam adderet, *& priuandos esse potestate eligendi*: igitur quia suspensio non includit in se priuationem facultatis eligendi, vt aliàs arguebat Glossa *in cap. cupientes, verbo Beneficijs, hoc tit. in 6.* Cui difficultati ex suprà dictis facilè fit satis, supponendo textum illum loqui, & procedere in suspensis à beneficijs, non verò ab officijs; vnde cùm suspensus à beneficio, nisi aliunde priuatus sit, eligendi potestate non careat; ideò Alexander III. in eo textu, vt suspensum à beneficio excluderet à facultate eligendi, distinctè apponit pœnam suspensionis, & pœnam priuationis facultatis eligendi, vt docet, & interpretatur illum textum Gibalinus *de censur. fol.*343. *n.*5. Sed huic solutioni aduersatur textus *in cap. quisquis, hoc tit.* in verbis vltimis, ibi: *Ab officijs & beneficijs penitus suspendantur, per triennium tunc eligendi potestate priuati.* Ex quibus deducitur, in suspensis ab officio necessariam esse expressionem, vt suspensus eligere non possit. Cui difficultati respondendum est, in eo textu duplicem esse pœnam; vna imponenda per iudicem, nimirum suspensio ab officijs, & beneficijs; alia quæ incurritur ipso facto, nempe priuatio potestatis eligendi pro tunc; quare vt diuersa pœna debuit exprimi: quæ interpretatio apertè suadetur ex illis verbis, *Ab officijs, & beneficijs penitus suspendantur, eligendi tunc potestate priuati.* Vbi notandum est, priuationem eligendi poni in præsenti, suspensionem autem in futuro: at *in d. cap. cùm in cunctis*, vtraque pœna suspensio videlicet, & priuatio facultatis eligendi imponitur ipso iure, ac proinde frustra distingueretur vna ab alia, nisi diuersæ essent. Præsensit Gibal. *vbi supr.* 344. *in princ.*

CAPVT XVII.

Idem *Capitulo* a *Pennensi*.

QValiter post obitum bonæ memoriæ Pennen. Episcopi Ecclesia vestra vacante, receptis priùs super electione facienda litteris nostris *b* Primicerium vestrum vobis elegeritis in Pastorem, vos tanquam auctores electionis ipsius pleniùs cognouistis. Verùm quoniam electus à vobis ante confirmationem obtentam administrationi Episcopatus se irreuerenter immiscuit, & tam à Clericis, quàm à Laicis iuramenta recepit, non attendens quòd secundùm Apostolum nemo sibi debeat honorem assumere, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron: nec donum scientiæ Pontifici conueniens fuerat assecutus, cùm iuxta verbum dominicum, qui fecerit, & docuerit, magnus vocetur in regno cœlorum. Postquam nobis eundem præsentastis electum, sufficienti examinatione præmissa, communicato fratrum consilio, electionem de ipso factam, exigente iustitia duximus irritandam, quicquid ob eam, vel ex ea secutum est, denunciantes penitus non tenere. Ne autem gregi Dominico diù desit cura pastoris, & ex defectu ipsius Ecclesia vestra incurrat dispendium & iacturam, vniuersitati vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus conuenientes in vnum, sicut moris est, & Spiritus sancti gratia inuocata, virum idoneum, & qui vita, & scientia sit sufficiens, Pontificali oneri, & honori post receptionem præsentium infra mensem, in Patrem, & Pastorem animarum vestrarum per electionem vobis canonicam assumentes, electum ipsum nobis posteà præsentetis, à nobis, vt dignum fuerit, vice Regia petituri consensum, & confirmationem authoritate Apostolica recepturi. Alioquin aliquos ex vobis ad præsentiam nostram ex parte omnium transmitti volumus, & mandamus, secundùm assignationem nostram Pastorem idoneum recepturos. Datum Laterani XI. Kal. Octobris.

NOTÆ.

1 Pennensis vrbs vbi. a *PEnnensi.*] Ità legendum est, vt etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in ipso Codice epistolarum Innocent. III. *fol.*379. Penna perantiqua ciuitas est Italiæ, in Aprutio, cuius meminit Ptolomeus *lib.*5. *cap.*1. illamque Paulus Diaconus *lib.*2. *cap.*19. reijcit in Picenum: à Farnesianis Principibus hodie possidetur. Habet Ecclesiam Cathedralem iam à temporibus Apostolorum, quæ immediatè paret Sedi Apostolicæ, & cui coniunxit Innocent. IV. Hadrianensem Episcopatum anno 1252. vt refert Vghell. *to.*1. *Italiæ, f.*48. De electione successoris in locum Anastasij eius Episcopi, in præsenti agitur, & suffectus fuit Gualderic. monachus Cistercie nsis

b *Primicerium.*] De Primicerij officio agimus *in cap.*1. *de officio Primicerij.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur assertio: *Electus ante confirmationem administrans, priuatur iure quæsito per electionem, & electio cassatur.* Probant textus *in cap. cùm in cunctis*, §. *si verò, cap. nosti 9. cap. bonæ, cap. nihil* 44. *hoc tit. cap. cupientes, §. cæterum, cap. auaritiæ, eodem tit. lib.*6. *extrauaganti iniunctæ, hoc tit. cap. cum venerabilis 7. de consuet. cap. iam 18. de præbend.* & alij citati in *cap. postulasti, cap. nosti, hoc tit.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potestate Episcopi* 1. *par. tit.*1. *cap.*4. *& de iure Ecclesiastico lib.*1. *capit.*19. *num.*146. Iulius Lauorus *titul.*4. *de election. cap.*25. Layman *eodem tract. cap.*19. Tamburinus *de iure Abbatum, tom.*1. *disput.*6. *quæst.*1. plures relati à Solorzano *lib.*4. *polit. c.*14. Pellizarius *q.*21. Garcia *tom.*2. *polit. tract.*9. *difficultate* 6. *dub.*1. 3 Conclusio probatur.

*dub.*1. Gibalinus *in synopsi censurar. littera E*, *num.*4. Lotherius *de re benefic. lib.*2. *cap.*13. Michael Roussēlius *lib.*2. *histor. Pontif. iurisdict. cap.*2. *&* 25. Moez *in d. cap. auaritiæ*.

4 Traditur ratio dubitandi. Hæc assertio dubia redditur ex eo; nam certum est, per electionem tantùm acquiri ius dignitatis, & officij, *cap. cùm inter*, 21. iuncta ibi Glossa, *hoc tit. cap. dilectissimi*, 8. *quæst.*1. *cap. quantò*, iuncta Glossa, ibi: *verbo Relatio*, 63. *distinct.* Abbas *consf.*47. sed nemo delictum committit, aut fraudem facit, qui suo iure vtitur, *l. nemo*, *ff. de reg. iuris:* ergo electus, qui iure quæsito vtitur, administrans bona suæ dignitatis, puniri non debet. Accedit, nam adeò verum est, per electionem ius ad dignitatem acquisitum esse, vt olim si coniugatus eligeretur in Episcopum, statim ab vxore recedere cogebatur, D. Hieronymus *epist.*50. *ad Pammachium*, & ex eo notat Cironius *in hoc tit.* igitur quia electus per electionem ita ius acquirit, vt ante confirmationem administrare possit. Augetur secundò hæc difficultas *ex cap. nosti*, *hoc titulo*, vbi cùm electus ante confirmationem administrasset, priuatus non fuit quæsito iure per electionem.

5 Ratio decidendi. Sed hac difficultate ita fulcita non obstante, vera est nostra decisio, ad cuius expositionem, præmissis traditis *in cap. postquam*, 3. *cap. nosti*, *cap. transmissam*, *hoc titul.* sciendum est, confirmationem ex parte electi, ita necessariam esse, vt si ea omissa se ingerat administrationi bonorum, siue vt Prælatus, siue vt Oeconomus, siue vt procurator, priuetur iure quæsito per electionem. Pius IV. in sua constitutione 86. quæ extat in Bullario: Alexander V. & Iulius II. in constitutionibus relatis à Gibalino *vbi suprà*; & ita decisum fuisse in sacra Rota refert Farinacius *tom.*2. *par.*2. *decis.*641. Tamburinus *vbi suprà*: immò si absque dispensatione Pontificis promoueatur ad aliam dignitatem, talis promotio censetur subreptitia, nec præstat verum titulum, vt resoluit Abbas in præsenti, *num.*8 quæ doctrina procedit non solùm in electo, verùm in postulato, nominato, seu præsentato. Lotherius *quæst.*13. *num.*2. Tamburinus *dict. q.*1. *num.*5. & in omnibus dignitatibus, & beneficijs expressis *in dict. cap. Auaritiæ*. Limitatur autem nostra decisio in eo, qui per ignorantiam, & cum bona fide se ingessit administrationi, vt decisum fuisse in sacra Rota referunt Tamburinus *dict. quæst.*1. Barbosa *in d. cap. auaritiæ*, *n.*4. ratio autem nostræ decisionis ex eo prouenit, nam cùm iure communi attento, post electionem sequi debeat confirmatio, *cap. postquam*, *hoc tit.* cum ibi traditis; per electionem enim tantùm inchoatur spirituale coniugium inter Ecclesiam, & Prælatum, quod per confirmationem perficitur, *cap. inter*, *de translat. Episcopi*; inde electus non confirmatus se immiscens administrationi Ecclesiæ, quia non vocatus, sed potiùs intrusus præsumitur, priuatur iure quæsito per electionem, & inhabilis redditur ad eandem dignitatem, vt sic puniatur in quo peccauit, *cap. nemo*, *de temporib. ordin. lib.*6. Peccauit se immiscendo administrationi dignitatis, quam non habebat: priuatur ergo & iure quæsito, & facultate obtinendi eam. Post Viuianum *in præsenti*, docent Lotherius, & Lauorus, *vbi suprà*.

Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta; nam licèt 6 verum sit, per electionem ius ad dignitatem acquiri; illud Dissoluitur ratio dubitandi. tamen tantùm est in habitu, non verò in actu: per electionem acquiritur ius administrandi sine exercitio, quod confirmatio præstat; & sic cùm ius illud sit sine effectu, inde administrationi se immiscens ante confirmationem, tanquam intrusus, priuatur iure quæsito: nec obstat textus *in d. cap. nosti*, *hoc tit.* suprà expensus, pro cuius interpretatione videnda sunt, quæ in eius commentario adduximus pro rationis dubitandi solutione.

Obstat præsenti decisioni textus *in cap. indemnitatibus*, 7 *§. cæterum*, *&* *§. si verò*, *de elect. in* 6. vbi sæpè sepiùs deciditur, electam Abbatissam, & nondum confirmatam, Exponitur cap. indemnitatibus. posse impunè res monasterij administrare: igitur quia ante confirmationem se immiscens administrationi non priuatur iure quæsito per electionem. Sed huius textus decisio specialiter procedit in Abbatissa, quæ non à duabus partibus, sed à maiori impugnatur, ne confirmetur, quæ interim potest administrare, non tamen aliquid ex rebus monasterij alienare, vel moniales recipere; cuius specialitatis rationem considerat Iulius Lauorus *d. cap.*24. *n.*25. Quæ huic commentario desunt, petenda sunt ex traditis *in cap. postquam* 3. *cap. nosti* 9. *capit. transmissam*, *hoc titul.*

C A P V T XVIII.

Idem *Capitulo* a *Capuano*.

CVm inter vniuersas Metropoles Capuana sit Apostolicæ Sedis vicinior, ad prouisionem ipsius specialiùs aspiramus, talem ipsi personam præfici cupientes, quæ sicut alios Metropolitanos loci vicinitate, sic & deuotionis affectu præcellat: per quem & ipsa Metropolis tam in spiritualibus, quàm *b* temporalibus optatum suscipiat incrementum. Intelleximus autem per dilectos filios L. & P. Canonicos vestros, & litteras, quas ad Sedem Apostolicam detulerunt, quod ad Decanum, & alios Canonicos vestros *c* Panormi manentes, cùm ex eorum parte vobis fuisset per litteras intimatum, vt Ecclesiæ Capuanæ damna pensantes, sic tractaretis super electione substituendi Pastoris, quod nullum deberetis in eorum absentia nominare, quendam socium vestrum cum *d* litteris destinastis, duodecim dierum terminum assignantes, infra quem post receptionem litterarum vestrarum iter arriperent redeundi: quamuis Ecclesiastica consuetudo non exigat, vt ad electionem Pastoris Canonici tam remoti vocentur, & illi præcipuè, qui longè antequam vos Metropolitani vestri obitum præsentialiter cognouerunt, quorum aliqui post eius decessum ad Capuanam Ecclesiam sunt reuersi. Quia verò mora longior in electionibus est valdè suspecta, immò sæpè damnosa, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus inuocata Spiritus Sancti gratia, personam idoneam per electionem canonicam concorditer assumatis ad regimen Ecclesiæ Capuanæ: consequenter ad nostram præsentiam nuncios idoneos transmissuri, per quos à nobis vice *e* regia postuletis assensum, & Apostolicæ confirmationis *f* gratiam requiratis; attentiús prouisuri, vt eo discretionis, & charitatis studio procedatis, quod nec in electione vitium, nec in *g* electo defectus valeat inueniri: alioquin & factum electionis reuocaremus in irritum, & personas eligentium puniremus.

N O T Æ.

1 Capua vbi. a CApuano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.*3. *& in ipso Cod. epistolar. Innoc. III. lib.* 2. *f.*381. ex quo litteram textus restituo. Capua ciuitas est antiquissima Campaniæ, caput aliquando Italiæ, vt refert Titus Liu. *lib.*4. *hist.* sæpiùs diruta à Romanis, & Gothis; denuò à Longobardis ex illius ruinis reædificata, cuius nominis rationem assignat Liu. *d. lib.*4. his verbis: *Eo anno Vulturnum Hetruscorum vrbs, quæ nunc Capua est, à Samnitibus capta, Capuaque à Duce eorum, vel quod proprium est, à campestri agro est appellata.* Illustrat Lælius Bisciola *lib.*11. *horar. succesiu. c.*15. Est ciuitas Archiepiscopalis à temporibus Io. XII. qui cùm in ea exularet, posteà memor beneficiorum, quæ ibi acceperat, Archiepiscopali decorauit titulo anno 968. vt refert Baron. *in eo anno.* Alia de Capua notarunt Fridericus Scot. *in itiner. Ital. p.*3. *pag.* 209. Tamaius à Salazar. *to.*2. *Martyrol. Hisp. die* 15. *Martij.*

b *Tem-*

2 b *Temporalibus.*] Licet aliquo tempore Capua ad patrimonium Ecclesiæ Romanæ spectasset, ex donatione Caroli Magni, Ludouici, & Othonis, cuius verba refert Cohelius *in notitia Card. cap.15. congregat.21.* tamen labente tempore Capuæ principatus ad Regem Siciliæ peruenit: sed quia Innocentius III. tanquam tutor Friderici II. Regnum Siciliæ, & Principatum Capuæ regebat, ideò in temporalibus etiam curam Capuæ habebat, vt infrà dicemus.

3 c *Panormi.*] Panormus vrbs est omnium totius Siciliæ maxima, ac splendidissima, Regni caput, vt refert Philippus Cluuerius *lib.2. Siciliæ, cap.3.* Colonia Romanorum, teste Strabone *lib.6.* cuius initium refert D. Rochus Pirro *tom.1. Siciliæ Sacræ, notitia 1.* Dicta est etiam ciuitas hæc Panhormus, Panhormum, & Panhormium, à nauium appulsu, quæ vndique ad eius portum accedunt: hormus enim est portus pars; vnde nautæ dicuntur hormizare, id est nauem anchoris, & retinaculis instruere, vt secura sit à procellis in portu. Hinc Panhormita, Panhormitanus, & Panhormius. De huius vrbis antiquitate videndus est etiam Ptolemeus *lib.3. cap.4.* Habet Ecclesiam Cathedralem Beatæ Mariæ dicatam, & authoritate D. Gregorij consecratam, vt ipse testatur *lib. 12. indict.7. epist.4.*

Panormus vbi.

4 d *Litteris destinastis.*] Istarum litterarum ad conuocandos electores absentes refert ex veteri formulario instrumentum Petrus Gregorius *de elect. cap.14.* in hæc verba: [Fratres N. talis Ordinis sancti (putà) Benedicti ad R. Curiam nullo medio pertinentis, & Frater N. humilis Prior claustralis N. cuiusdam monasterij, & curam ipsius gerens Sede Abbatiali vacante, dilectis correligiosis, & fratribus de N. & Prioratuum, & membrorum à monasterio dependentium respectiuè, salutem à Domino: Cùm bonæ memoriæ Domnus N. Abbas ipsius monasterij nouissimus, die 4. (putà) præsentis mensis Decembris (quod non sine grandi mentis amaritudine referimus) naturæ soluens debitum, spiritum suum reddiderit Creatori: nos ipsius corpore tradito reuerenter (vt decuit) sepulturæ Ecclesiasticæ, nolentes dictum nostrum monasterium existere Pastoris diutiùs solatio destitutum, diem Lunæ post festum D. 24. mensis Ianuarij proximè futuri, cum intimatione omnium dierum sequentium concorditer præfiximus ad electionem Pastoris, & Abbatis in dicto monasterio, & Capitulo nostro celebrandam, & ad alia omnia peragenda, quæ ipsius electionis negotium contingere dignoscuntur. Vt igitur ignorantiam super hoc prætendere nequeatis aliquam, vobis, & cuilibet vestrum, & omnibus, & singulis correligiosis præfixionem huiusmodi duximus intimandam, vosque, & quemlibet vestrum tenore præsentium citamus, & vobis mandamus, quatenus die dicta Lunæ N. manè, hora Capituli (quam diem, & horam cum omnibus sequentibus, quousque ipsius electionis negotium fuerit expeditum, vobis harum serie assignamus, & præfigimus) ad monasterium nostrum interesse, veniatis, & compareatis, vnà nobiscum de electione futuri Abbatis, dante Domino, eligendi, ac in ipso electionis negotio modo debito processuri: alioquin vobis non expectatis, nec vlteriùs, si prædictus terminus per nos fuerit prorogatus, conuocatis, in huiusmodi negotio procedemus, absentia vestra non obstante; ad istas autem litteras vobis, & cuilibet vestrum præsentandas, & intimandas, dilectos nostros D. D. duximus specialiter deputandos: & in signum mandati nostri suscepti, & nunciorum, quilibet præsentibus Capitulo per se manu propria, vel per alium subscripsit, vel sigillum suum apposuit. Datum in Capitulo nostro sub sigillo nostro communi, vnà cum sui notarij subscriptione, &c. die, anno, &c.]

5 e *Vice Regia.*] Circa huius clausulæ expositionem variè cruciantur repetentes *hic*. Abbas Siculus, Abbas Panormitanus, Hostiensis, & Butrius *num.4.* ignari historiæ huius temporis Innocentius III. variè hallucinantur, quorum sententijs omissis, vt veram interpretationem assignemus, sciendum est Innocentium III. auctorem huius textus, fuisse tutorem Friderici III. pupilli, & Regis Siciliæ, & sic regnum ipsum, tam in spiritualibus propria authoritate, quàm in temporalibus tutoria rexisse, vt referunt Spondanus post Baronium *ann.1198. num.6.* D. Rochus Pirro *tom.1. Siciliæ sacræ, cap. de elect. Præsul. num.6.* & ex eis obseruauit, qui ignorauit nihil, Illustrissimus Dom. Franciscus Ramos in memoriali sæpè citato, & semper laudando, *pro Episcopo Lusitan. proposit. vltim. §.5.* vnde in illis electionibus, in quibus Rex Siciliæ, si adultus esset, præstaret assensum tanquam patronus Ecclesiarum Cathedralium sui Regni, Innocentius tanquam tutor præstabat assensum vice Regia, quod etiam constat ex alia epistola ipsius Innocentij missa ad Clerum, & populum Regiensem, in hæc verba: [Cùm dilectus filius G. S. Mariæ in Porticu Diaconus Cardinalis, cui vices nostras, tam super Balio Regni, quàm officio Legationis commiseramus, apud Messanam pro ipsius Regni negotijs moraretur, dilecti filij Canonici Regienses eidem obitum bonæ memoriæ Regiensis Archiepiscopi, tam per litteras, quàm per Canonicos suos nunciarunt. Postmodum autem ad propria reuertentes, & conuenientes in vnum, inuocata Spiritus sancti gratia, vota sua in Venerabil. Fratr. nost. L. tunc Regiensem Archidiaconum contulerunt, eumdem sibi vnanimiter eligentes in Patrem suum pariter & Pastorem: cùmque ad prædicti Cardin. præsentiam accessissent, vt ab eo tam assensum, quàm confirmationem etiam obtinerent, ipse assensum eis regia vice concedens, & electionem examinans, cùm eandem inuenisset canonicè, & de persona idonea celebratam, authoritate Apostolica confirmauit, &c.] Idem liquet *ex epist.132. lib.2. ad pop. Cap.* & *epist.244.* ex gestis Innoc. III. *pag.10. & 20.* notauit Florens *ad tit. de electiõn.* Huius notitiæ oblitum cerno Michaelem Roussellum *lib.2. Histor. Pontif. cap.7. num.40.* vbi tamen meminit constantiæ Henrici VI. viduæ, quam tutricem dicit Friderici II. pupilli, narratque in manibus Innocentij III. renunciasse iuri præsentandi Prælatos in Regno Siciliæ: quod ius repetijt tanquam iniustè extortum Fridericus iam vir, & Imperator factus. Eodem modo accipiendus est textus antecedens in illis verbis, *vice regia.*

f *Gratiam.*] Confirmatio electionis, tam ex parte confirmandi, quàm confirmantis, non gratia, sed iustitia est; siquidem ex necessitate prouenit: vnde qui confirmat, non beneficium, sed debitum impendit, *capit. postquam 3. hoc tit. cap. finali, hoc tit. in 6.* nec qui confirmat, donat, aut liberalitatem exercet, *cap. inter dilectos, de fide instrum.* docet Lauorus *de elect. cap.25. n.28.* & electus potest petere per se, aut per procuratorem ex iustitia confirmationem, argumento textus *in cap. nullus, de iurepatronat.* & confirmante in confirmatione cessante, potest conqueri coram superiore. Tamburinus *to.1. de iure Abbat. disput.6. quæst.1.* & *quæst.3. num.4.* Peyrinus *de subdito cap.3. §.6. in fine*, Garcia *tom.2. tract.9. difficult.6. dub.2.* Barbosa *voto 97. num.70.* igitur non rectè Innocentius confirmationem gratiam appellat. Huic difficultati respondendum est, Pontificem ex gratia electos confirmare, quia si nolit confirmare electionem, non habet superiorem, à quo cogatur: quare omnia, quæ facit Sedes Apostolica, ex gratia facere dicitur *in cap. Sedes, de rescriptis.* 6

g *Electio.*] In hoc casu electus fuit in Archiepiscopum Capuanum R. cuius mentio fit *in cap.2. ne sede vacante.* 7

COMMENTARIUM.

Ex hoc textu talis communiter deducitur assertio: *Ad electionem vocari debent absentes, si intra prouinciam sunt; valdè autem remoti, si commodè citari possint.* Probant textus *in cap. quanto, 63. distinct. cap. humilis, de maiorit. & obedient. cap. obeuntibus, cap. in Genesi, cap. bonæ, el 2. cap. quod sicut 28. cap. coram 35. cap. quia propter, §. illud, cap. venerabilem 34. hoc tit. cap. cùm olim 7. de arbitris, cap. constitutis, 45. de appellat. cap. quamuis, de officio ordin. lib.6. cap. cùm in Ecclesiis, 33. de præbend. eodem lib.* Tridentin. *sess.25. de regul. cap.6.* Illustrat vltra laudatos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.1. iuris Ecclesiastic. titul. de elect. num.89.* & *de Canonicis cap.39.* & *voto 47. num.168.* Petrus Gregor. *de elect. cap.14.* Iulius Lauorus *cap.17. de electiõn.* Tamburinus *de iure Abbat. tom.1. disput.5.* Suarez *tomo 4. de relig. tract.2. cap.5.* Samuel *tract.1. de elect. disput.2. controuers.3.* Lugo *respons. moral. lib.14. c.24.* Garcia *tom.2. tract.9. difficult.3. dub.5.* Vischerus *de electiõn. Regis, conclus.20. fol.79.* Dartis *de benefic. sect.6. cap.1.* Altesserra *in præsenti.*

9 Ratio dubitandi. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione: Non solùm absentes intra prouinciam, verùm & valdè remoti, ad electionem sunt vocandi; nam inuitis his, quorum interest, non est dandus Episcopus, *cap. nullus*, *61. dist.* & quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, *l. finali*, *ff. de auctorit. tutor.* & præsentibus omnibus quorum interest, de vnoquoque negotio tractandum est, *l. de vnoquoque*, *ff. de re iudic. l. nam ita 39. ff. de adopt. l. etiamsi 29. §. final. ff. de minoribus*. Facit textus *in l. curialis 2. C. de decurion. lib. 10.* ibi: *Vbi tractatur publica vtilitas, remoti sunt vocandi*; aliàs non vocati electores contempti videntur, & tunc potior est causa vnius prohibentis, quàm maioris partis eligentis, *l. Sabinus 20. ff. communi diuidundo*: igitur in nostro casu etiam valdè remoti erant vocandi.

10 Absentes sunt vocandi. Sed hac difficultate minimè obstante, vera est nostri textus decisio, ad cuius expositionem sciendum est, mortuo Prælato, & eius corpore humato, electores de futuri Prælati electione agentes, congregari debere in loco honesto, & consueto, atque præfinire diem ad successorem eligendum; & tunc præsentes absentibus litteras, aut nuncium mittere debere, vt cuncti absentes sciant vacantem esse Ecclesiam, & simul diem electionis præscriptum: quæ omnia litteris comprehendenda sunt, quarum exemplar retuli suprà ex veteri formulari. Vocandi autem sunt absentes, si sint intra prouinciam, siue venire possint, siue non. Innocent. *in d. cap. quia propter*, §. *illud*: si verò in loco remotiori degant, & commodè vocari possint, atque expectari, vocandi sunt, ex nostro textu. Vocari etiam debent absentes causa studij, si sint in loco, ex quo venire possint. Panormit. *in cap. bonæ*, *el 2. hoc tit.* & illi qui sunt in possessione præbendæ, quamuis illis mota sit quæstio proprietatis, *cap. in Genesi*, vbi Abbas *num. 5. hoc tit.* & si absentes vocati non comparuerint intra præfixum tempus, vt intersint electioni, præsentes ad eam procedere possunt, non obstante illorum absentia, *cap. quod sicut 28. hoc tit.* Quid tamen, si maior pars absuerit, minor autem præsens sit? disputant Petrus Gregorius *d. cap. 14. de elect.* Lauorus *dict. cap. 17.* sed si illis vocandis non vocatis electio facta sit, ipso iure sustinetur; cassanda autem est, dummodò absentes de contemptu agant, & non aliter; etsi vnus tantùm contemptus sit, *d. cap. quod sicut*, vbi Abbas *num. 4.* plus enim in hac specie operatur vnius contradictio, quàm plurium electio, *cap. bonæ 36. hoc tit. l. si in tres*, *ff. de arbitris*: & quia talis electio non est nulla ipso iure, sed irritanda; ideò necesse est, vt absens contemptus petat cassationem antè illius confirmationem, *cap. finali*, *hoc tit. in 6.* Antonius Cuchus *lib. 4. instit. tit. 5. num. 51.* Lauorus *vbi suprà*, *num. 14.* sed si maior pars absens vocata non sit, electio ipso iure nulla est, quia de essentia electionis desideratur, vt maior pars vocetur, *cap. audisti*, *hoc tit.* Illud tamen summè notandum est, electione cassata, quia vnus ex absentibus contemptus est, ideò electores non priuari facultate eligendi, nec electionem deuolui ad absentem, vel superiorem; sed posse iterum eligere electores etiam ipsum, quem iam elegerant, docet Petrus Greg. *de elect. cap. 14.*

11 Inhabiles non sunt vocandi. Circa inhabiles, eos videlicet, qui propter delictum, aut censuram priuati sunt facultate eligendi, dubium est apud Interpretes. Et dicendum, quod si delictum ita est manifestum, vt nulla possit tergiuersatione celari, tunc non esse vocandos; & quamuis vocati sint, non debent expectari, *cap. cùm inter*, *de elect.* vnde si absentes sint excommunicati, suspensi, vel interdicti notorij, non sunt vocandi. Similiter nec illi, qui quamuis adessent, eligere non possent, propter defectum ordinis, vel ætatis, *cap. ex eo*, *de elect. lib. 6. Clementina 1. de regular. cap. vt hi qui*, *de ætat. & qualit.* quæ doctrina procedit etsi nondum sit discussum, an inhabiles priuandi sint, cùm sufficiat vt possint postea conuinci. Docent Lauorus *d. cap. 17. num. 7.* Barbosa *num. 89.* Garcia *vbi suprà*, *num. 4.* seruanda tamen consuetudo est illius Ecclesiæ, de cuius Pastore substituendo agitur, *cap. in Genesi*, *hoc tit.* Glossa *in cap. coram 35. hoc tit.*

Ex quibus dignoscitur vera decidendi ratio ad nostrum textum: qui enim in prouincia sunt, vocari debent ad electionem faciendam, sicut vocantur ad alia negotia ardua. Felinus *in cap. cùm omnes*, *de constitut. cap. quamuis*, *de officio Ordin. in 6.* Accedit, quia fructus præbendæ consistunt etiam in suffragio præstando, & iure eligendi, vt de Episcopo docetur *in cap. 2. ne sede vacante*: ergo absentes intra prouinciam vocandi sunt ad electionem; qui verò remoti sunt, & commodè vocari, & expectari non possunt, vocandi non sunt, quia periculum est in mora, *d. cap. in Genesi*, *cap. bonæ 36. hoc tit.* periculum enim adest, quia absentibus extra prouinciam dilatio concedenda est iuxta distantiam locorum, à quibus sit euocatio; veluti si ex prouincia assignentur tres menses; extrà, sex; & trans mare, nouem, iuxta legem primam *C. de dilationib.* atque ita si absentes expectarentur, diù vacaret Ecclesia, cum graui eius damno, tempusque electionis elaberetur, *cap. ne pro defectu*, *hoc tit.* Vnde rectè in præsenti textu decidit Innocentius, absentes extra prouinciam vocandos non esse, si commodè vocari, & expectari non possunt; intra prouinciam verò degentes, vocandos, & expectandos esse. Sed si non vocandi vocentur, expectandi sunt vsque ad diem præscriptam, nisi incommodum inde Ecclesiæ sequatur, vt resoluit Lugo *respons. moral. lib. 14. cap. 24.* & si absentes accesserint, etiam post scrutinium possunt ad electionem admitti, *cap. Ecclesia*, *cap. sicut*, *hoc tit.* Nec obstat dubitandi ratio suprà perpensa; nam procedit in præsentibus, & absentibus, qui commodè vocari valent: si verò ita remoti sint, vt non ita commodè vocari possint, vocari non debent, ex ratione proximè adducta, damni videlicet, quod Ecclesiæ sequitur; quæ ratio vt validior, firmiorque vincit aliam pro dubitandi ratione expensam. 12 Ratio decidendi.

Sed obstat textus *in cap. cùm olim 12. de re iudic.* in vltimis verbis, ibi: *Archidiaconatum plena omnium vestrum, qui præsentes fuerint in Ecclesia, interueniente concordia ordinaueritis*. Ex quibus deducitur, absentes ad electionem non esse vocandos, siue remoti sint, siue intra prouinciam: ergo non rectè asserimus, absentes intra prouinciam esse vocandos. Glossa ibi, *verbo Præsentes*, vt huic difficultati satisfaciat, asserit in eo textu consuetudinem introductum esse, vt absentes non vocarentur; quare ratione præscriptæ consuetudinis, tantùm præsentes admitti ad eligendum. Sed hæc solutio conuincitur, quia consuetudo in hac parte tantùm attenditur circa valdè remotos vocandos, vel non, *cap. coram*, *cap. in Genesi*, *hoc tit.* & absentes intra prouinciam semper vocandi sunt, vt ex nostro textu, & similibus: quare hac solutione omissâ, verius dicendum est, quod cùm in ea specie collatio Archidiaconarus deuoluta esset ad R. Pontificem, restituendo eam, & denuò concedendo Capitulo, potuit coarctare eam ad præsentes, & interessentes, vt possint ipsi tantùm eligere Archidiaconum: ita Panormit. *ibi*, *num. 9.* 13 Exponitur cap. cùm olim, de re iudic.

Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. quod sicut 28. hoc tit.* vbi asserit Innocentius, quod si ad electionem Præsulis Armachani vocati fuerunt absentes, qui sine periculo potuerunt vocari (quia ex nostro textu vocandi non sunt, qui commodè vocari nequeunt,) & illi venire nequiuerint, quia intra tempus designatum non venientes, amplius expectandi non sunt, electio à præsentibus celebrata valida est; si verò eos non fuisse vocatos constiterit per litteras, aut per testes (vocatos enim fuisse Capitulum debet probare, *cap. Albericus*, *de testib.* quia vocatus nemo præsumitur nisi probetur, *cap. sacro 48. de sentent. excommun.*) electio infirmabitur, nisi absentes superueniant, & illi consentiant: qui textus debet accipi, quando non vocati fuerunt pauci, & posteà superuenientes consentiunt: si verò maior pars absens contempta esset, etiam ex postfacto consentiens, non ideò conualescit electio, quæ ipso iure nulla fuit, cùm de essentia electionis sit, vt maior pars electorum vocetur, vt docet Garcia *vbi suprà*, *num. 6.* 14 Intelligitur caput quod sicut 28. hoc tit.

C A-

CAPVT XIX.

Idem *Archidiacono, & Capitulo a Capuano.*

CVm olim nobis de obitu bonæ memoriæ Archiepiscopi Capuani, tam per vestras litteras, quàm nuntios constitisset; volentes, prout officij nostri sollicitudo deposcit, in Pastorem prouideri celeriùs Ecclesiæ viduatæ, vobis dedimus in mandatis, vt electionem canonicam de persona idonea faceretis, per quam in spiritualibus & temporalibus Capuana Ecclesia posset congruè gubernari. Vos autem mandatum nostrum suscipientes humiliter & deuotè, statuto die in Metrop. Ecclesia conuenistis; & cùm ad tractandum de facienda electione in Capitulo sederitis, & tu fili Archidiacone hymnum ad inuocandam Spiritus sancti gratiam incepisses, dilectus filius M. Archidiaconus Theat. Canonicus Capuanus silentium indicens sic ait: Dominus Papa vt faceremus canonicam electionem præcepit; & ego ne fiat nisi canonica, interdico, & ad ipsum vocem appellationis emitto. Cùmque à quibusdam vestrum quæsitum fuisset ab Archidiacono memorato, quid intelligeret per canonicam electionem, respondit: Vt secundùm decreta canonica nullus in Episcopum de aliena eligeretur Ecclesia, donec in propria posset idoneus inueniri; & sic aliquantulo facto tumultu, cùm tu, fili Archidiacone, hymnum iterum incepisses, ipse Archidiaconus Theatinus cum quibusdam complicibus suis choro exiuit, & cœpit in quodam angulo Ecclesiæ commorari, & vos hymnum solemniter in choro compleuistis. Deinde cùm post inuocatam Spiritus Sancti gratiam foret de electione tractandum, vnum Presbyterum, & vnum Diaconum, & alium Acolytum vicem gerentem Subdiaconi, qui etiam est Cancellarius Ecclesiæ Capuanæ, vt vota singulorum seriatim perquirerent, elegistis: qui vniuersorum perquirentes diligentiùs voluntates, vos omnes, qui ad eligendum in Capitulo remansistis, inuenerunt in electione concordes, dilectum filium R. Subdiaconum, & L. Capellanum nostrum, filium dilecti filij nobilis viri P. Comitis Celanensis, vnanimiter nominantes. Demùm verò prædictum Archidiaconum, & qui cum eo exierant, per quosdam de vestris admonere curastis, vt ad electionem accederent faciendam: sed cùm ipsi venire penitus recusassent, & diceret idem Archidiaconus, quod non ei feceratis tantum honoris & gratiæ, quod vobiscum vellet in electione facienda persistere, vos publicata electione vestra, cantastis Te Deum laudamus, & pulsari fecistis cum solemnitate campanas, vt quod per vos factum fuerat, innotesceret ciuitati: ad quarum sonitum cùm vniuersus populus ad Ecclesiam aduenisset, & audissent qualiter à vobis electio fuerat celebrata, factum vestrum communiter approbarunt; & quidam eorum, vt Archidiaconum & alios qui ab electione discordabant, ad concordiam reuocarent, multipliciter institerunt. Verùm ipse Archidiaconus, vt proponitur, se tunc ipsi electioni minimè consentire, & in nostra præsentia suum assensum ipsi velle præstare respondit: quod etiam, sicut dicitur, sæpè & sæpiùs in multorum præsentia replicauit. Tu verò, fili Archidiacone, cum multis de Canonicis Capuanis decretum electionis afferens eligentium subscriptionibus roboratum, ad nostram præsentiam accessisti, & cùm apud nos fuissetis aliquandiù commorati, Canonici Capuani pro parte aduersa post aliquot dies nostro se conspectui præsentarunt. Vobis igitur, & ipsis in nostra, & Fratrum nostrorum præsentia constitutis, vtrique partium præcipimus dicere veritatem; & quantum quidem erat in narratione facti, vsque ad exitum Archidiaconi prædicti de choro, neutra partium discordabat. Dicebant tamen Clerici antedicti, quod multi qui exierant cum Archidiacono, minis & terroribus fuerant inducti electioni à vobis postmodùm factæ consentire. Cùmque tam à vobis, quàm à Clericis illis quæsiuerimus diligenter, quot erant Clerici Capuani, qui electioni debuerant interesse, inuenti non fuistis in responsione discordes; sed tam vos, quàm ipsi certum super hoc numerum designastis: & cùm quæreremus sollicitè, quot exierant cum Archidiacono Theatino, cùm appellationem opposuit, interpositæ appellationi fauentes; licèt in hoc à vobis præfati tres Clerici discordarent, quod duodecim, vel tredecim ad plus de Canonicis ab electione facta proponerent dissentire; & vos eos esse quinque, aut sex solummodò diceretis; secundùm tamen expressum ab vobis, & ipsis Canonicorum numerum tres partes, & ampliùs erant in electione concordes, si etiam prædictorum Clericorum assertio vera esset, quod tredecim Canonici dissentirent. Quanquam autem, vt prædiximus, diligenter inquisiuimus publicè veritatem, ne tamen aliqua videremur omittere, de quibus fides nobis erat plenior exhibenda, per quosdam de fratribus nostris sigillatim vos, & ipsos Clericos examinari præcepimus, vt quisque vestrum coram ipsis pleniùs, & securiùs exponerent voluntatem; qui non aliud quàm antè propositum fuerat, inuenerunt. Interrogati verò Clerici antedicti, qui se quorumdam Canonicorum dixerant minis, & terroribus ad consentiendum inductos, si viderunt aliquibus quamlibet coactionem inferri, taliter responderunt, quod post factam electionem audiuerunt quosdam de Canonicis alijs comminantes, & dicentes: De ciuitate trecenti vocentur armati, & tunc apparebit, quis electioni nostræ noluerit consentire. Sed licèt hoc dictum fuerit, non viderunt tamen propter hoc aliquem cum armis venientem ipsis coactionem aliquam intulisse. Cùm autem ex vtriusque partis assertione constaret, interpositam fuisse appellationem canonicam, quando ne fieret electio nisi canonica, secundùm mandati tenorem, ad nostram fuit audientiam appellatum, videri poterat quod post eam medio tempore nihil debuerit innouari: vnde talis electio iudicanda erat irrita & inanis, vt post appellationem canonicè interpositam attentata: & è contra cùm appellatum fuisset, non vt nulla fieret electio, sed vt fieret canonica, si factum electionis canonicæ fuit subsecutum, non vtique contra formam appellationis huiusmodi, sed magis secundùm eam videbatur esse processum; & ideò licèt post appel-

latio-

lationem, tamen contrà fuit eadem electio celebrata, propter quod non erat aliquatenus irritanda. Nam cùm duæ partes, & ampliùs electioni consenserint, & consentiant, licèt cautum reperiatur in *b* canone, vt tunc alter de altera eligatur Ecclesia, cùm nullus in propria fuerit repertus idoneus; quia tamen hoc in fauorem introductum est Clericorum, & cuique licet *c* renuntiare iuri, quod pro se noscitur introductum; vos qui duæ partes eratis, & ampliùs, cùm quod duæ partes Capituli faciunt, totum facere doceatur, in hac parte iuri, quod pro vobis facere videbatur, renuntiare potuistis, & electionem de persona alterius Ecclesiæ celebrare; præsertim cum illud decretum locum videatur habere, quando Clericis renitentibus & inuitis, per alicuius violentiam potestatis extraneus ingeritur ex adulterio, propter quod sequitur in decreto, vt sit facultas Clericis renitendi, si se viderint prægrauari; & quos ingeri sibi viderint ex aduerso, non timeant refutare. Præterea cùm Sedes Apost. Caput omnium Ecclesiarum existat, & R. Pontifex iudex sit ordinarius singulorum, quando de ipsa quis assumitur in Prælatum alterius, ei posse obijci non videtur, propter capitis priuilegium, quod obtinet plenitudinem potestatis, quod de alia Ecclesia eligatur, cùm à capite membra reputari non debeant aliena. Item cùm post appellationem emissam vt non fieret electio, quia talis appellatio nulla foret, sed vt fieret canonica, dictus Archidiaconus Theatinus cum suis fautoribus chorum exijsset, & vos illos vt interessent electioni faciendæ vobiscum, curassetis solicitè reuocare, quoniam ad electionem faciendam accedere noluerunt, alienos se fecisse videntur; propter quod electioni à vobis concorditer celebratæ de iure non posse contradicere videbatur: præsertim cùm idem Archidiac. posteà requisitus responderit, quod in præsentia nostra vellet suum ei præbere consensum: & ideò cùm secundùm statuta Lateran. Concilij, app. remota semper id debeat præualere, quod à pluribus & sanioribus fuerit ordinatum, nisi fortè à paucioribus & inferioribus aliquid rationabile obiectum fuerit & ostensum; à vobis celebrata electio, tanquam à maiori & saniori parte, non obstante contradictione, vel appellatione paucorum, debebat, & poterat rationabiliter confirmari, cùm id quod obiectum existit & ostensum, rationibus præmissis appareat rationabile non fuisse. His taliter allegatis, quamquam contra personam illius, quem elegistis, nihil vnquam dictum fuerit vel obiectum; quia tamen verbum Apostoli dicentis: Nemini citò *d* manum imponas, debemus attendere, diligenter ad ea, quæ circa personam inquirenda fuerant, duximus ex officio nostro (sicut decuit) procedendum. Et quia cùm tria sint in persona electi præcipuè requirenda, videlicet ætas legitima, morum honestas, & litteratura sufficiens; licèt de honestate morum, tanquam ei, qui nobiscum est aliquandiù laudabiliter conuersatus, possimus ipsi laudabile testimonium perhibere: illius quoque litteraturæ, licèt non eminentis, tamen conuenientis existat, vt pro defectu scientiæ (sicut pleniùs intelleximus ab his, qui eum meliùs cognouerunt) ab electione non deberet excludi, de legitima tamen ætate plenè scire *e* non potuimus veritatem, de qua nec vos (vt accepimus) aliquid cogitastis: & cùm à multis cuius ætatis existeret, curauerimus indagare, à nemine vnquam audiuimus, quod annum trigesimum attigerit. Cùm autem secundùm prædicti statuta *f* Concilij nullus debeat in Episcopum eligi, qui trigesimum ætatis annum non egerit, licèt senectus venerabilis sit, non diuturna, nec annorum numero computata, sed cani hominis sint sensus eius, & ætas senectutis vita immaculata: quia tamen post illa tria, quæ Salomon asserit difficilia, quartum quasi reputet impossibile, viam videlicet viri in adolescentia sua, tanquam inuestigari non possit; nos Ecclesiæ pariter & personæ prouidere volentes, & tam rationes, quàm canones obseruare, habito super hoc cum fratribus nostris diligenti tractatu, quia propositum vestrum prouidum intelleximus, & ideò propter vrgentem necessitatem, & euidentem vtilitatem Ecclesiæ Capuanæ, quam in hac parte potiùs approbamus, volumus ipsum firmiter perdurare, præfatum Subdiaconum nostrum de communi fratrum consilio vobis in procuratorem concedimus, liberam administrationem ei tam in spiritualibus, quàm in *g* temporalibus committentes. Quapropter discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus eum suscipientes humiliter & deuotè, ipsi curetis plenariè de spiritualibus & temporalibus respondere, vt & ipse profectum & honorem Ecclesiæ Capuanæ valeat studiosiùs procurare, & dilectionem quam vos ad eum habere proponitis, in exhibitione operis experiri. Speramus enim in Domino, quod sicut ei dedimus in mandatis, taliter in commissa sibi procuratione proficiet, quod sibi salutem, vobis vtilitatem, & nobis comparabit honorem. Datum Laterani.

NOTÆ.

1 a C. *Apuano*.] Ita legitur in ipso codice epistolarum Innocentij Coloniæ edito, *pag.* 435. ex quo litteram textus restituo; sed legendum est, *Archiepiscopo*, vt habetur tam in hac, quàm in tertia collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 4. reperitur textus hic. De Ecclesia Capuana egi in textu antecedenti.

2 b *In Canone*.] Vt tunc de altera Ecclesia eligi valeat Prælatus; iure enim communi ex propria congregatione sumi & eligi Prælatus debet, *cap.* 1. vbi probaui, *hoc tit.* Consuetudine etiam introduci potest, vt de aliena Ecclesia Prælatus eligatur, *cap. cùm dilectus* 8. *de consuet. cap.* 25. *v. s.*

3 c *Renunciare*.] Vulgare axioma deductum ex lege *si quis in conscribendo*, *C. de pactis*, *l. si quis in conscribendo*, *C. de Episcop. & Cleric.* quod varijs limitationibus exponit Balboa *in cap.* 1. *de foro compet.*

d *Manum imponas*.] Verba sunt Apostoli *ad Timoth. cap.* 1. quæ reperiuntur *in cap. miramur*, 6. *dist. cap. quod est manus*, 78. *dist.* ex quibus euincitur, antè legitimam ætatem non esse aliquem sacris ordinibus initiandum. 4

e *Scire non potuimus*.] Inde ob negligentiam diei natalis innumera iurgia, & perniciosæ mortalium seditiones sæpè eueniunt; probari autem ætas potest, vel aspectu corporis, *l. minor* 33. *ff. de minor. l. si minor*, *ff. si tutor*, *vel curat. l. si alterius*, *C. si minor se maiorem*; testibus, *l. nouissima*, *C. de liberali causa*; natali professione, etiamsi à matre fiat, *l. etiam penult. ff. de probat. l. non nudis*, *C. de precibus*, *l.* 1. *C. si minor*, *l.* 2. *de excusat. tutor.* de qua professione aliqua adducunt Costanus *de spons. fol.* 74. Narbona *de ætate*, *anno* 1. *qu.* 1. & communiter fit ex libris parochialibus, vbi scribuntur regeneratorum nomina. 5

f *Statu-*

6 f *Statuta*.] Concilij Lateranensis, de quo *in cap. cùm in cunctis, suprà hoc tit.*

7 g *Temporalibus*.] Hæc verba etiam occurrunt in textu antecedenti, vbi adduximus rationem, quare Archiepiscopus Capuanus in temporalibus etiam administraret.

COMMENTARIVM.

8 *Conclusio probatur.* EX hac diffusa epistola sequentem communiter repetentes deducunt assertionem: *Appellatione interposita, ne electio nisi canonicè fiat, si sequatur electio canonica, valida est; si verò appelletur, ne hoc modo fiat, & contrà celebretur, nulla est*. Probant textus *in cap. consideraumus, cap. cùm inter, hoc tit. cap. dilecti, de supplend. neglig. cap. 1. cap. circa, cap. quamuis 10. hoc tit. in 6. cap. 1. de appellat.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Couarr. *practic. qu. 24. num. 5.* Iulius Lauorus *de elect. cap. 19. num. 120.* Lancellottus *de attentatis 2. part. cap. 12. limit. 5.* Salgado *de protect. Reg. part. 3. cap. 8.* latè *de retentione bullarum 3. part. cap. 8.* Lezana *tom. 3. verbo appellare*, Fragoso *de regim. Christ. reip. part. 1. lib. 8. disput. 24. §. 41.* Thomas Sanchez *lib. 3. consil. cap. vnico, dub. 32.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. difficult. 6. tract. 9. dub. 3.*

9 *Impugnatur traditta assertio.* Hæc tamen assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam ab eo quod facit maior pars Capituli, non licet appellare; nec si tali appellationi deferatur, inducitur attentatum, *cap. 1. cap. ex ore, de his quæ fiunt à Prælat.* immò factum à maiori parte, non obstante appellatione exequendum est, *d. cap. 1.* ibi: *Appellatione remota præualeat semper, & suum consequatur effectum, quod à maiori, & saniori parte Capituli fuerit statutum*. Et *d. cap. ex ore*, ibi: *Nos attendentes sibi de iure non potuisse competere, vt per appellationem ob id interpositam communem ordinationem Ecclesiæ impediret*. Quod adeò procedit, vt etiamsi in continenti offeratur causæ probatio, non admittatur appellatio, vt docent *in d. cap. 1.* Immola *colum. 1. num. 2.* Innocentius *num. 3.* quos sequuntur Azeuedo *ad Curiam Pisanam lib. 2. cap. 4. num. 12.* Salgado *de protect. part. 2. cap. 13. num. 228.* igitur si in præsenti textu appellatio interposita fuit à minori parte, cùm electio celebrata esset à maiori, non debebat admitti. Accedit, nam ex alio capite appellatio superfluè interposita fuit in præsenti casu; nam appellatio ne electio fiat nisi canonicè, frustratoria est, quia vel electio celebrata fuit canonicè, & cùm non sit contra appellationem facta, nihil operatur appellatio: vel fit minùs canonicè, & tunc electio nulla est ipso iure, *cap. cùm in cunctis, cap. quia diligentia, cap. quia propter, hoc tit.* ergo frustratoria fuit appellatio, de qua in præsenti casu. Augetur secundò hæc difficultas, nam si appellatio, de qua in præsenti, vires habuit, siue interposita ne nisi canonicè electio fieret, siue vt hoc vel illo modo celebraretur, quidquid post appellationem admissum fuerat, vt attentatum reuocari debebat, *cap. si à iudice, de appellat. lib. 6.* quidquid enim post appellationem attentatum fuerit, nullum est ipso iure, *cap. significante, cap. Rodulphus, de rescriptis, cap. 1.* cum vulgatis, *de appellat.* ergo quocumque modo appellaret minor pars Capituli Capuani, quidquid posteà attentatum fuerat, nullum debebat declarari.

10 *Appellatio quotuplex.* Qua difficultate, etsi graui, non obstante, vera est præsens decisio, pro cuius explicatione sciendum est, appellationem duplicem esse, vnam iudicialem, aliam extraiudicialem, vt docent Abbas *in rubrica de appellat. num. 3.* Petrus Greg. *lib. 50. syntagm. cap. 2. num. 5.* Rebuffus *in tr. de appellat. in præfat.* Paz *in praxi, 6. part. in proœm. num. 8.* Azeuedus & plures ab eo relati *in rubric, tit. 18. num. 4. lib. 4. recopil.* Iudicialis dicitur, quæ in iudicio interponitur, & quadrupliciter à Doctoribus consideratur, videlicet anteiudicialis, intraiudicialis, iudicialis, & postiudicialis. Anteiudicialis dicitur, quæ antè litis contestationem interponitur, *cap. significasti 32. cap. Rodulphus 35. de rescriptis*. Intraiudicialis, quæ post litem contestatam antè finem iudicij fit, *cap. 1. de dilat.* vt quæ ab interlocutionibus interponitur, *cap. vt debitus 59. de appellat.* Iudicialis dicitur, quando à sententia definitiua appellatur. Postiudicialis, quæ interponitur, ab executione, *l. ab executione 4. ff. de appellat. l. ab executore 5. C. quorum appellationes, cap. consultationi 15. de re iudic.* Extraiudicialis verò appellatio dicitur ea, quæ ab actibus extraiudicialibus interponitur, quoties quis grauatur, vel grauamen sibi inferendum esse suspicatur, vt in electionibus, præscriptionibus, & similibus, *cap. constitutis 23. in fine, de appellat. cap. concertationi 8. eod. titul. lib. 6.* quæ omnia extraiudicialia sunt, *cap. cum inter, hoc tit. cap. constitutio 41. cap. vt circa, eod. tit. lib. 6.* Marescottus *lib. 1. variar. cap. 32. num. 30* Salgado, plura inde ad praxim resoluens, *de protectione Regia 2. part. cap. 13.* Et hæc extraiudicialis appellatio interponitur vel à iudice extraiudicialiter procedente in danda alicui possessione, vel spoliatione; vel à priuato grauamen aliquod inferente, veluti in electione non solum facta, verum facienda, *cap. Ecclesia 48. hoc tit.* vt si de persona non idonea fiat, *cap. congregato 53. hoc tit.* vel contempto eo, qui prouocat, *cap. bonæ 36. hoc tit.* vel ne procedatur ad electionem sine consensu totius Capituli, seu vocatis absentibus, *cap. auditis 27. hoc tit.* ne ille, vel ille eligatur, *cap. inter 21. hoc tit. cap. qui contra 20. eod. tit. in 6.* vel nisi canonicè fiat electio, *cap. cùm nobis 19. hoc tit.* quibus in casibus eligentium potestas suspenditur, *cap. cùm nobis 19. de elect.* progressusque ipsius electionis impeditur, *cap. quod sicut 28. hoc tit.* Hæc autem appellatio extraiudicialis frequenter interponitur, cum quis suspicatur aliquod grauamen sibi esse inferendum in electione seu præsentatione; quo casu fieri debet protestatio in publica forma eligenti, vel aduersario, quam nos appellamus vulgò *requirimiento*, ne videlicet ad electionem procedatur, aliquisue præsentetur, instituatur, seu in possessionem mittatur, aliter ex tunc tanquam à grauamine comminato appellari; à futuro enim grauamine appellari potest, *l. in multis 25. Cod. de appellationib.* cum vulgatis.

11 *Post ap. pellationem nihil innouatur.* Secundò præmittendum est, post appellationem interpositam nihil esse innouandum, *l. 1. & per totum Cod. nihil innouari appellat. pendent. cap. 1.* vbi latè dicam, *de appellat.* Lancellottus *integro tract. de attentatis*: quod procedit siue appellatio recepta sit, siue non sit admissa; nam si recepta est, nihil innouari potest, ex eo quia recepta est, & per consequens suspensa iurisdictio iudicis à quo, *cap. ad hæc, cap. super eo, cap. vt nostrum 36. de appellat.* Si verò non sit admissa, etiam non permittitur innouatio, ne præiudicium appellanti irrogetur interim dum per superiorem deciditur, an appellatio iustè interponatur, an inualidè, *l. vnica, ff. nihil innouari*, Lancellottus *de attentatis 2. part. cap. 15. num. 58.* Couarr. *practic. quæst. 25. num. 1.* Sententia enim per appellationem inspecto præsenti statu extincta censetur, *l. 1. §. finali, ff. ad Turpillian* & si consideremus futurum litis euentum, suspensa dicitur, *cap. venientes, de iureiur.* tum etiam, nam si aliquid appellatione interposita innouaretur de iudice à quo, non solùm in præiudicium partis fieret, verùm etiam in contemptum superioris iudicis ad quem, vt docent Francus & Cardinalis *in cap. bonæ, §. 1. de appellat.* Vnde quia post appellationem à iudice à quo innouatur, attentatum dicitur, & antè omnia remedio attentatorum à iudice ad quem reuocari debet: quare frequens est illa clausula in rescriptis impetratis appellationis causa: *Reuocato in irritum quidquid post appellationem inueneritis attentatum, in negotio procedatis*. Docent & illustrant Donel. *lib. 28. comment. cap. 9.* Gaillus *lib. 1. pract. cap. 146.* Gonzalez *ad regul. 8. glossa 5. num. 176.* Tuschus *littera A, conclusione 375. & 376.* Balboa, & communiter repetentes *in cap. 1. de appellat.*

12 *Ratio decidendi.* Ex quibus velut manuducitur ratio nostræ conclusionis; nam si appellatio interposita sit, ne hoc, vel illo modo ad electionem electores procedant, electio contrario modo celebrata, vt attentata rescinditur, & reuocatur, ex supra dictis; immò electores pœnam suspensionis incurrunt, *cap. si postquam, cap. prouida, hoc titulo in 6.* si vero generaliter appellatum fuit, ne electio nisi canonica admitteretur, electio canonicè celebrata sustinetur, quia non est contra appellationem, licèt sit post eam celebrata; quod non est sufficiens in extraiudiciali appellatione, vt attentatum inducatur, vt dixi *in cap. consideraumus, hoc tit.* Quare rectè Pontifex in præsenti decidit electionem in præsenti specie post appellationem, non vero contrà, celebratam valere, electumque litteris pollentem, legitimamque ætatem habentem, admittendum esse ad Episcopatum.

Nec

13 Respondetur difficultatibus.

Nec obstat difficultas suprà adducta, quia quod in ea dicebamus, procedit cùm maior pars Capituli rationabiliter, & secundùm iuris tramites statuit; minor verò pars irrationabiliter, non ratione, sed propria voluntate ducta, in appellationis vocem erumpit, vt electionem differat: tunc enim appellatione remota maior pars procedere valet ad electionem absque eo quod vt attentatum rescindatur. Nec obstat, appellationem interpositam in nostro textu, ne nisi canonicè procederetur, frustra interponi. Cui difficultati, omissa solutione Innocentij in præsenti, dicendum est, appellationem interpositam, ne nisi canonicè electio fiat, non esse frustratoriam, quia vtilius est, vt electio annulletur per viam attentati iudicis officio, quàm per viam ordinariam, agendo ad nullitatem electionis, vt docet Butrius *in præsenti*, *num.* 22. Nec obstat augmentum difficultatis, cui satisfaciendum est discrimen constituendo inter appellationem iudicialem, & extraiudicialem; licèt enim post appellationem iudicialem omnia quocumque modo attentata reuocentur; tamen in appellatione extraiudiciali illud tantùm reuocatur, quod contra ipsam appellationem factum est, videlicet contra expressum articulum, à quo fuit extraiudicialis appellatio interposita, iuxta textum *in cap. cùm sit Romana*, *§. verò*, *de appellat.* docent Lancellottus *de attentatis lib.* 3. *cap.* 12. *limit.* 3. Couarr. *pract. cap.* 24. *num.* 5. extraiudicialis enim appellatio tantùm est quædam prouocatio, quæ non suspendit iurisdictionem eius, à quo interponitur; sed tantùm in eo articulo, de quo specialiter est appellatum. Vnde cùm in nostro textu agatur de appellatione extraiudiciali, rectè asseritur, quod nisi contra ipsam appellationem electio celebrata sit, vt attentata reuocari non potest, vt dixi *in cap. considerauimus*, *infrà*.

Obstat suprà traditis textus *in cap. constitutis 46. de appellat.* vbi asseritur interposita ab electione appellatione, posse electum possessionem acquirere, & remedio attentatorum possessionem non reuocari: igitur etiam post appellationem interpositam licet ad electionem procedere. Cui difficultati, omissis traditis à Balboa *in cap.* 1. *de appellat. num.* 47. dicendum est, possessionem in eo textu iustè adeptam fuisse, & defendi posse duplici ratione. Prima generali, quà docetur ab executione appellationem non admitti, *cap. nouit* 43. *hoc tit.* *l. ab executore*, *ff. de appellat.* *l. ab executione* 5. *Cod. quorum appellationes*; latè docet Salgado *de protect.* 4. *part. cap.* 1. *cum seqq.* Alia speciali ratione, quia licèt à confirmatione electionis appellari possit, *cap. cùm nobis* 19. *de elect.* *cap. concertationi*, *eod. tit. lib.* 6. pluribus relatis Garcia *tom.* 2. *polit. tract.* 9. *difficult.* 6. *dubio* 2. tamen post confirmationem ab inuestitura, seu institutione appellari non valet, *cap. vt circa*, *de elect. in* 6. ne diu Ecclesia pastore destituatur; vnde cùm *in d. cap. constitutis*, appellatio esset interposita post confirmationem, appellatio posteà adepta remedio attentatorum reuocari non potest. Docet Petrus Greg. *lib.* 5. *part. tit.* 15. *cap.* 2. *littera V.*

14 Expositus cap. constitutis 46. de appellat.

C A P V T XX.

Idem a *Cantuariensi Episcopo*.

INnotuit nobis olim, tam per tuas litteras, quàm quorumdam Suffraganeorum tuorum, & dilectorum filiorum Prioris, & Conuentus *b* Vuigorniensis Ecclesiæ, quod eadem Ecclesia destituta *c* Pastore, dicti Prior, & *d* Conuentus dilectum filium Magistrum M. Eboracensem *e* Archidiaconum in Pastorem animarum suarum vnanimiter elegerunt; & cùm eius tibi fuisset electio præsentata, *f* confirmationem vsque in aduentum ipsius, qui *g* absens eligebatur & inscius, distulisti; qui tandem quod fuerat factum audito, ad præsentiam tuam deuotus accessit, & præter opinionem omnium, qui nihil obstare credebant, quin statim concors, & canonica deberet electio confirmari, spontanea tibi, & *h* secreta confessione *i* monstrauit, quod conscientia eius aliquantisper ex natalibus esset læsa, & quod ad tantæ dignitatis apicem præter indulgentiam Apostolicæ Sedis nollet aliquatenus promoueri proposuit, etiamsi promouentem benignum & facilem inueniret. Tu autem, sicut vir prouidus & discretus, intellecta conscientia eius, noluisti protinus ad confirmationem procedere, sed nobis rei seriem per tuas insinuasti litteras, & per eas ipsius Magistri merita & conscientiam *j* commendasti. Capitulum autem eiusdem Ecclesiæ, quare per te fuisset electionis confirmatio protelata, se ignorare per litteras suas nobis transmissas exposuit, & eam petijt per Sedem Apostolicam confirmari, præsentato nobis decreto electionis subscriptionibus eligentium roborato. Quidam tamen Suffraganeorum tuorum, quod per tuas litteras videbaris obscurè aliquantulum innuisse, per suas litteras in aliquibus expresserunt, asserentes eum filium fuisse cuiusdam militis, & ab eo ex quadam *k* ingenua, & non coniugata susceptum. Interim verò idem Magister ex insperato ad præsentiam nostram accessit, & quod nobis de natiuitate ipsius per litteras aliquorum Suffraganeorum tuorum fuerat intimatum exposuit, & adiecit quod nunquam pater eius habuerat vxorem, sed matri eius virginitatis florem subripuerat quasi furtim, quo facto ipsa infrà quadriennium à natiuitate ipsius matrimonium contraxit. Nos ergo cum fratribus nostris habito super hoc diligenti tractatu, relectis *l* canonibus, quosdam inuenimus qui non legitimè genitos promoueri vetant ad officium Pastorale, causam trahentes ex lege diuina, per quam spurij, & manzares vsque ad decimam generationem in Ecclesia Dei prohibentur intrare. Inuenimus etiam *m* alios, qui vndecumque genitos non prohibent ad sacros Ordines promoueri, dummodò sibi merita suffragentur; asserentesque quod culpa parentum non est filijs *n* imputanda. Et ad hoc probandum inducunt, quod Dominus noster Iesus Christus non tantùm ex alienigenis, sed etiam *o* adulterinis voluit commixtionibus nasci, qui est Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Hi etiam diuinæ Scripturæ videntur inniti, qua dicitur: Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Per quam antiquum videtur prouerbium remoueri, quod inter filios Israel dici solebat: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt. Quidam verò ad concordiam discordantia reuocantes, repugnantiam canonum prædictorum quodammodò sopire videbantur, dicentes quod illegitimè geniti, si *p* religiosi fuerint, aut in cœnobijs, aut in canonijs conuersati, à sacris ministerijs minimè reuocentur: & inter illegitimè genitos quidam asserunt, eos solos à sacris officijs prohibendos, qui paternam incontinentiam imitantur; & ij quoque videntur authoritate diuinæ legis inniti, qua dicitur: *q* Ego sum Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios vsque

que in tertiam, & quartam progeniem in ijs, qui oderunt me gratis; quasi dicat, in ijs qui circa me paternum odium imitantur. Verùm canon Concilij Lateranensis à bonæ memoriæ [r] Alexandro Papa prædecessore nostro editus in Synodo generali, primis concordans canonibus, non solùm tales vetat in Episcopos promoueri, verùm etiam eligentibus talem personam pœnam infligit, immò ipso facto eandem pœnam asserit incurrisse; vt secundùm hunc canonem, latæ sententiæ esse videatur, cuius tenor talis est: Ne videlicet quod de quibusdam pro necessitatibus temporis factum est, in exemplum trahatur à posteris, nullus in Episcopum eligatur, nisi qui de legitimo matrimonio sit natus. Circa finem subiungens: Clerici sanè si contra formam istam quemquam elegerint, & eligendi tunc potestate priuatos, & ab ecclesiasticis beneficijs triennio se nouerint esse suspensos. Sanè prædictus canon, qui non per eum, qui canones non nosset antiquos, sed per illum qui plenè nouerat canonicas sanctiones, in concilio multorum Iurisperitorum est editus, & ipsius approbatione Concilij roboratus, natis de non legitimo matrimonio omnem videtur in Episcopos promouendi aditum præclusisse. Cùm id etiam ad consequentiam trahi prohibeat, quod pro necessitate innuit prioribus temporibus esse factum; licèt nihil ampliùs quàm necessitas dispensantem ad dispensationem inducat. Præterea electionem talium innuit nullam esse, dum in pœnam statuit electorum, vt tunc eligendi potestate se nouerint esse priuatos; quod nihil esset, si tunc non occurreret electio facienda: quod fieri non posset priori electione, seu etiam nominatione durante. Ex quo patet, electionem huiusmodi per ipsum canonem irritatam. Quamuis autem etsi canon iste non legitimè genitos fortiùs prosequatur; nobis tamen per eum adempta non fuerit dispensandi facultas, cùm ea non fuerit prohibentis intentio, qui successoribus suis nullum potuit in hac parte præiudicium generare, pari post eum, immò eadem potestate functuris, cùm non habeat potestatem par in parem; sed ea tantùm fuerit mens ipsius, vt quia ex eo quod aliquando ex dispensatione pro necessitate temporis factum fuerat, quidam gratiam in licentiam extendentes, & inde sumentes exemplum, se licitè credebant eligere tales, & indifferenter huiusmodi eligebant, cùm talia fieri prohiberet, vnde grauem electoribus pœnam inflixit. Deliberauimus tamen cum fratribus nostris, vtrum in tali casu, & cum tali persona deberemus misericorditer dispensare, vel iuris potiùs seruare rigorem. Inuenimus enim à bonæ memoriæ Vrbano [s] Papa prædecessore nostro in casu multò difficiliori cum Cenomanensi dispensatum electo, qui fuerat filius Sacerdotis; & Legionensi Episcopo, qui post consecrationem suam humiliter fuerat, & spontè confessus, quod fuisset ex matre non legitima procreatus, quam pater viuente vxore propria cognouisset. Sed idem Vrbanus prohibuit, ne id quasi pro regula in posterum ad consequentiam traheretur. Videbatur enim, quod quia cum illegitimè natis fuisset aliquandiù dispensatum, & ex certa causa forsitan in posterum dispensandum, in hoc casu deberet celeriùs dispensatio indulgeri, illi personæ videlicet, quæ minùs imperfectionis, plus perfectionis habeat. Multa enim in hoc casu dispensationem inducere videbantur, litterarum scientia, morum honestas, vitæ virtus, & fama personæ multipliciter à quibusdam etiam ex fratribus meis, qui eum in scholis cognouerant, approbatæ. Faciebant etiam ad id non modicùm concors Capituli Vuigorniensis electio, petitio populi, assensus Principis, votum tuum, Suffraganeorum suffragia, & humilis deuotio confitentis, quòd spontè, & humiliter suum maluit confiteri delictum, quàm læsa conscientia thronum ascendere pastoralem. Habito ergo super hoc cum fratribus nostris diligenti tractatu, intelligentes Vuigorniense Capitulum eundem Magistrum non humiliter postulasse, sed improuidè elegisse, cùm ad obtinendum dispensationis beneficium procedendum fuisset non per electionem inhibitam, sed per postulationem præmissam, electionem ipsam prædicti canonis authoritate cassatam denuntiauimus irritam, & inanem, parcentes non modicùm Vuigorniensi Capitulo, quòd eis nec pœnam infligimus expressam canone supradicto, nec probare cogimus ignorantiam, quam allegant: quamuis post cassationem huiusmodi nobis à multis fuerit humiliter supplicatum, vt propter causas prædictas dignaremur cum eo misericorditer dispensare, cùm ad dispensandum in talibus nullus se casus habilior possit offerre: quia tamen prædicto Capitulo liberam facultatem eligendi, vel postulandi volumus reseruare, supplicationem huiusmodi, quæ nomine Capituli non fiebat, cùm non ad postulandam dispensationem, sed petendam confirmationem ipsius Capituli [t] nuntij fuerint destinati, ad præsens non duximus admittendam, decernentes irritum & inane, si quid super ordinatione ipsius Episcopatus antè susceptionem litterarum nostrarum fuerit attentatum. Volumus igitur & mandamus, quatenus per Cantuariensem prouinciam ex parte nostra facias districtiùs inhiberi, ne quod de multis in eadem prouincia (quod sine pudore non dicimus) inordinatè noscitur esse factum, de cætero contra formam præscriptam nullatenus attentetur. Sed si Vuigorniense Capitulum eundem Magistrum propter prærogatiuam meritorum ipsius duxerit postulandum, postulationem ipsius apud Sedem Apostolicam præsentare procuret.

NOTÆ.

1 a ARchiepiscopo.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. id est, Stephano, qui temporibus Innocentij III. electus fuit in Archipræsulem Cantuariensem. Hinc Vuestmonasteriensis *anno* 1207. hæc scribit: *Innocentius III. persuasit monachis Cantuariensibus, vt eligerent Stephanum de Langtona, natione Anglicum, virum profundi pectoris, elegantem corpore, moribus præelectum, aptum & sufficientem, in quantum hominis est, vniuersalem Ecclesiam gubernare: & Regi Ioanni elegantissimam epistolam direxit, vt ipsum natione Anglicum, scientia, & moribus incomparabilem, Magistrum Stephanum de Langtona, electum etiam, & consecratum susciperet in Cantuariensem Archiepiscopum.* De eo plura Polydorus Vergilius *lib.* 15. *historiæ Angliæ, fol.* 269. Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, lib.* 7. *cap.* 11. De Metropoli Cantuariensi egi *in cap.* 2. *de rescriptis.*

b *Vuigorniensis.*] Inter alias viginti Ecclesias, quæ vt suffraganeæ subsunt Archiepiscopo Cantuar. quas post Bedam, Vergilium, & Candenum illius Regni Scriptores enumerat Petrus Gregorius *in cap. non est nobis, num.* 5. *de sponsal.* non inferioris dignitatis est Vuigorniensis, 2

niensis, cuius mentio fit *in cap.4.& 8. de filijs presbyt. cap. 5. de officio Archid. cap. finali, de officio vicarij, cap.6. de transact. cap.1. de dilationib. cap.10. de iureiurando, cap.9. & 47. de appellat. cap.2. de confirm. vtili.*

3 c *Pastore.*] Quia decesserat his temporibus Ioannes de Constantijs, ipsius Ecclesiæ Præsul.

4 d *Conuentus.*] Ecclesiæ enim Cathedrales olim frequenter regulares erant, atque earum Canonici regularem vitam profitebantur, vt de Ecclesijs Anglicanis refert Vergilius *vbi suprà, fol.* 269. & latè de alijs Ecclesijs diuersarum prouinciarum Gabriel Pennotus *in historia Canonic. regul.*

5 e *M. Archidiaconum.*] Maugerum videlicet, qui iram metuens Ioannis Regis, in quem sententiam excommunicationis à Pontifice latam declarauerat, in Galliam profugus decessit anno 1212. & licèt fuisset Archidiaconus Eboracensis, quia Prælatus non erat, potuit eligi in Episcopum, nec necessària fuit postulatio. De Eboracensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. 4. de rescriptis.*

6 f *Confirmationem.*] Olim confirmatio Episcoporum ad Metropolitanos spectabat, *cap.1. 63. dist. cap. cùm inter, hoc tit. cap. cùm inter, de translat. Episcopi*, nisi R. Pontifex confirmationem sibi reseruasset, vt *in cap.3. cap. nihil 44. hoc tit.*

7 g *Absens.*] Certum est, absentem, & ignorantem posse eligi in Prælatum, & posteà accedente eius consensu sequi confirmationem, *cap. licèt, de translat. Episcop.* etsi aliquando statim Pontifex ipsam electionem confirmet, *cap. quantò, cap. his igitur, 63. dist.*

8 h *Secreta.*] Non confessione auriculari, siue sacramentali; tunc enim non posset Archiepiscopus vti ea notitia ad impediendam confirmationem, quia sciret vt Deus, non vt homo, *cap.2.* vbi dicemus, *de officio ordin. cap. omnis, §. caueant, de pœnit. & remiss.* vbi plura Balboa: sed confessione secreta extraiudiciali, quo modo accipiendi sunt textus *in cap. significauit, de adulterijs, cap. 1. de clerico per saltum.*

9 i *Monstrauit.*] Licèt cùm agitur ad vindictam delicti, nemo teneatur se prodere, aut proprium reatum fateri, etiamsi excommunicatio imposita sit, vt probant Gutierrez *lib.1. canonic. cap.11.* Diana, Suarez & alij relati à Gibalino *de censuris, fol.96. consect.6.* tamen si agitur de euitando peccato, aut auertendo damno, tenetur superiori delictum aut defectum etiam occultum declarare; & si electus est, dispensationem petere. Samuelius *de elect. tract.2. disput.6. controu.3.* Peyrinis *de Prælato, quæst.2. cap.5. num.128.* Castro Palao *tom.6. de censur. disput. 6. punct.3.* Vnde ordinandus tenetur manifestare vitium, aut defectum occultum. Glossa *in cap. non potuit, de renunc.* Maiolus *de irregul. lib.4. cap. 10. & lib.5. cap. 33. num.3.* & qui vitium, aut defectum huiusmodi tacuerit, deponi iubetur *in cap. ex pœnitentibus, 50. dist.* quod & ad commendatarios Ordinum Militarium extendit Pater Mendo *de Ordinibus Milit. disput.3. quæst.4.*

10 j *Commendasti.*] Ex serie, decisioneque huius textus probat Michael Roussèlius *lib.2. histor. Pontif. iurisd. cap. 3. num. 4.* deuolutam olim fuisse ad Sedem Apostolicam controuersiam electionum Episcoporum, & varijs exemplis probat.

11 k *Ingenua.*] Quæ in præsenti opponitur coniugatæ, vnde non potest accipi pro ea, quæ statim à prima luce libera nata est; nam hæc opponitur ancillæ, aut libertinæ, non verò coniugatæ. Existimo ergo Pontificem ingenuam appellasse virginem solutam, non vxoratam, quia ingenuus dicitur, qui suo ingenio viuit. Osualdus *lib.2. comment. Donelli, cap.10. littera B,* Arnold. Vinius *in princip. Instit. de ingenuis*; vnde cùm mulier soluta, marito non subiecta, suo ingenio viuat, & plena libertate fruatur, dicitur ingenua, vt *in l.5. & 6. tit.1. lib.3. fori*: dicitur mulier innupta, *manceba en cauello*; idest, quæ caput non velauit, sua libertate fruens, vt exponit Cabreros de Auendaño *lib.1. de metu, cap.48. num.21.*

12 l *Canonibus.*] Relatis *in cap.1. 56. dist. cap.1. de filijs presbyter.*

m *Alios.*] Videlicet *cap. Osius, cap. vndecumque, cap. nasci, 56. dist.*

13 n *Imputanda.*] *Dicto cap. vndecumque, dict. cap. nasci, cap. non imputantur, 1. quæst.4.*

14 o *Adulterinis.*] *Cap. dominus, 56. dist. c. id itaque 8. 1. q.4.*

p *Si religiosi.*] Vrbanus II. *in cap.1. 56. dist.* Concilium Pictauiense relatum *in cap.1. de filijs presbyt.*

q *Ego sum Deus.*] *Exodi cap.* 20. quæ verba referuntur à Gratiao *in 1. quæst.4.* & exponuntur à Couarr. *lib. 2. var. cap.8.* 15

r *Alexandro.*] Reperitur *in cap. cùm in cunctis 7. hoc tit.*

s *Vrbano Papa.*] Tam primum, quàm secundum casum inuenies *in cap. Cenomanensi, & sequenti, 56. dist.*

t *Nuncij destinati.*] Hæc verba exposui *in cap. nonnulli 27. §. finali, de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

EX præsenti Innocentij epistola talis communiter deducitur assertio: *Illegitimus in Episcopum eligi non potest: postulari autem valet, & cum eo tantùm R. Pontifex dispensat.* Probat eam textus *in cap.3. cap. Cenomanensi, cum seq. 56. dist. cap. cùm in cunctis, hoc tit. cap. nisi cùm pridem, de renunc. cap. vt filij, cap. penult. & finali, de filijs presbyter. cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Concilium Aruernense temporibus Vrbani II. apud Vuillelmum Malmesburiensem *lib. 4. de gestis Regis Angliæ, cap.2.* Matthæum Parisium *in Vuillelmum lib. 2. anno* 1095. ibi: *Quod nemo in Episcopum eligatur, nisi presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, & cui natalium dignitas suffragatur, nisi maxima necessitate, & licentia Papæ.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop.1. part. tit.1. cap.5. & 2. part. allegat.1. num.32.* Dadinus Altesserra *de Ducibus lib.2. cap.9.* Suarez *de censuris, disput.50. sect.5. num.11.* Petrus Gregorius *lib.4. partit. tit.2. cap.1. & de beneficijs cap.35.* Gibalinus *de irregul. cap.6.* Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib.3. digress. cap. 11.* Sausay *in Panopl. Cleric. part.1. lib.6. cap.2. §.1.* Tamburinus *de iure Abbatum tom.1. disput.5. quæst.14.* Samuelius *de elect. tract.2. disput.6. controu.11. & 13.* Pellizarius *tract.9. cap.2. sect.3.* Garcia *tom.2. polit. regul. tract.9. dub.3.* Lezana *tom.3. verbo Illegitimi*, Mastrill. *de Magist. lib.2. cap.12. num.37.* Gambara *de officio Legati lib. 7. num.69.* Chopinus *lib.1. monast. tit.3. num.7.* Altesserra *hic.* 16

Conclusio refertur, & illustratur.

Omissa generali dubitandi ratione adducenda *in cap. 1. de filijs presbyt.* valdè difficilis redditur hæc assertio sequentibus considerationibus. Prima ex eo nascitur: certum est enim, tantam esse vim matrimonij, vt filij anteà geniti, & ex soluto & soluta suscepti, per subsequens matrimonium efficiantur legitimi, *cap.1. cap. tanta, qui filij sint legitimi*; vnde per totalem legitimationem habiles redduntur ad Episcopatus, & omnes dignitates obtinendas, excepta Cardinalitia: probant Suarez *vbi suprà*, Couarr. *de sponsal. 2. part. cap. 8. §.2.* Azor *part.3. instit. lib.2. cap.14. quæst.14.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri monacho, cap. 17.* Garcia *de benef. 7. part. cap.2.* plures relati à Nicolao Garcia *de benefic.7. part. cap.2.* Sed in nostro textu matrimonium fuit subsequutum inter militem, & Rufinjanam virginem desloratam, vt constat ex illis verbis: *Quo facto cum ipsa infrà quadriennium matrimonium fuit subsecutum.* Constat etiam tempore susceptionis filij parentes fuisse solutos, habilesque ad contrahendum matrimonium, ibi: *Nunquam pater eius habuerat vxorem*; & ibi, *Virginitatis florem præripuit*: igitur Maugerius ab illis ex tali coniunctione susceptus, legitimatus fuit per subsequens matrimonium post quadriennium contractum. Secunda difficultas ex eo prouenit; nam ex nostro textu constat, ipsum Maugerium tempore electionis in Episcopum reperiri Archidiaconum in Ecclesia Eboracensi, ad quam dignitatem absque vlla dispensatione, quæ ex textus serie constet, admissus fuerat: igitur ad Episcopatum etiam admitti valebat. Et si dicas dispensationem præcessisse, replicabo: ergo erat à Pontifice dispensatus quoad dignitates Ecclesiasticas: igitur etiam quoad Episcopatum. Tertia nascitur ex eo, nam etsi Maugerius in nostro textu aliqua egeret dispensatione, Archiepiscopus Cantuariensis, cui confirmandi facultas competebat, cum eo dispensare poterat; nam Archiepiscopus dispensat cum corpore vitiatis, *cap.1. de corpore vitiat.* in defectu ætatis, *cap. præterea, de ætat. & qualit.* ergo similiter in defectu natalium, si necesse erat, in præsenti casu dispensare valebat. 17

Impugnatur hac decisio.

Huius decisionis ratio in promptu erit, si animaduertamus, inter alios casus, ex quibus irregularitas contrahitur, enumerari vitium originis, siue vt alij volunt, defectum natalium. Illegitimi enim ex quocumque coitu extra 18

Traditur ratio decidendi.

tra matrimonium procreati irregulares sunt, propter vitium originis, *cap.1.56.dist.cap.inter, de excess.Prælat. cap.2.* vbi plura dabimus, *de filijs presbyt.* docent Hugolinus *de irregul.cap.44.§.1.* Auila *eod.tract.7.p.disp.3.dub.6.* Gibalinus *eod.tract.cap.3.quæst.2.* Maiolus, Couarr. Suarez,& alij congesti à Leandro *de irregul. tract. 2. disp. 3.* Cuius impedimenti ratio, licèt primis Ecclesiæ sæculis non attenderetur, nisi constaret in filios patris incontinentiam transisse, vt probatur *ex cap.dominus,56.dist.* tamen Vrbanus II. qui floruit post sæculum decimum Ecclesiæ, statuit generaliter, sacerdotum filios non posse ad sacros ordines ascendere, nisi in canonijs, aut cœnobijs religiosè probati fuerint conuersati: posteà tamen Patres Concilij Pictau. hanc prohibitionem porrexerunt ad omnes filios illegitimos,tam naturales, quàm spurios, cum eadem limitatione, videlicet nisi in monasterijs laudabiliter fuerint conuersati,*cap.1.de filijs presbyterorum*: cuius prohibitionis rationes ibi afferemus. Etiam sciendum est,neminem posse ad Episcopatus apicem ascendere,nisi priùs minoribus, atque maioribus ordinibus fuerit initiatus, *cap.nullus,61.dist.cap.sacerdotale, cap.miramur, & per tot.62.dist.cap.1.de enunt.in secunda collect.* plura Anton.August.*lib.4.in epitom.tit.6.* Barb.*de potest. Episc. alleg.14.* Petrus Bollo *in œconomia,clas.1.cap.1.§.4.* Diana *p.12.tract.1.resolut.109.* Cùm enim character Episcopalis supponat characterem sacerdotalem, necessariò ille, qui Episcopus consecrandus est, debet esse priùs sacerdos, & in presbyterali gradu constitutus, vt possit in Episcopum ordinari. Ex quibus dignoscitur vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm illegitimus ob vitium originis sit irregularis, nec ad gradus ecclesiasticos possit admitti, consequenter nec ad Episcopatum,cùm Episcopatus supponat habilitatem ad Presbyteratum, & qui non potest Presbyter ordinari,quomodo poterit in Episcopum eligi? Sed cum hoc impedimentum ex defectu natalium proueniens, sit merè ecclesiasticum, *ex d.cap.1.56.dist.cap.1.de fil.presbyt.d.cap.cùm in cunctis*, & Romanus Pontifex sit suprà ius ecclesiasticum positiuum, in eiusque omnibus decisionibus valeat dispensare, *cap.post, de concess.præb.* ideò illegitimus licèt non possit eligi, postulari tamen valet à Romano Pontifice, vt cum eo dispenset in prædicto defectu; postulatur enim ille qui propter aliquem defectum non potest eligi, vt diximus *in tit.de postul. Prælat.* Hoc iure vrgente postulatus fuit Galfridus nothus Henrici II. Anglorum Regis, in Lincolniensem Episcopum; & Theodoricus Præpositus Treuirensis Ecclesiæ, ob vitium natalium, in Episcopum eiusdem Ecclesiæ postulatus fuit apud Gregorium IX. vt referunt Albertus Crantzius *lib.8.Metrop. cap.8.* Vuestmonasteriensis *anno 1183.* Altesserra *de Ducibus, cap.9.* Vnde rectè Innocentius III. in præsenti decidit, illegitimè genitum non potuisse eligi in Episcopum Vuigorniensem, cùm esset irregularis ex defectu natalium, & electio nitatur iure: postulari tamen eum posse, quia postulatio nititur gratia, & Romanus Pontifex, qui est suprà ius ecclesiasticum, potest cum eo dispensare, & habilem reddere ad Episcopatum.

19 Dissoluuntur difficultates.

Nec obstat prima difficultas suprà perpensa, cuius principium cùm animaduerterent Glossa *verbo Coniugata*,in præsenti, Abbas, Hostiensis, & omnes antiquiores, docent in nostro textu Maugerum potuisse in Episcopum eligi, si eius parentes matrimonium contraxissent; non enim integram nostri textus legerunt, & integratum ignoratione sæpè antiquiores miserè labuntur, qui ideò magis increpandi sunt, quòd suis temporibus facilè regestra, & epistolarum autographa habere potuerunt, quibus hodie temporum iniuria, & librorum inopia priuamur. Omissa ergo antiquorum sententia, attenta integra huius textus, dicendum reor, ex dispositione Concilij Lateranensis relata *in d.cap. cùm in cunctis*, non posse in Episcopum eligi illegitimè genitum, ne ad apicem dignitatum eueheretur ex libero coitu genitus: quare licèt Maugerius per subsequens matrimonium quoad alia legitimus haberetur,tamen quoad Episcopatus apicem, vt in nostro textu dicitur, quia genitus fuit illegitimus, non potest *ex d.cap.cùm in cunctis*, in Episcopum eligi, vt hodie etiam illegitimi nati,licèt posteà legitimati, non possunt Cardinales creari. Cohelius *in notitia Cardin. cap.9.* ideòque signanter, & sæpè sæpiùs ait Innocentius, Maugerium fuisse illegitimè genitum, quia impedimentum ex eo proueniebat, quia ex Concilio Lateranensi illegitimè genitus in Episcopum eligi non poterat. Sed cùm Raymundus omisisset eam partem præsentis textus, vbi legitimatio referebatur, & non sit alia decisio in iure canonico, in qua filij legitimati per subsequens matrimonium inhabiles declarentur ad Episcopatus; ideò communiter receptum est,illegitimum, & per matrimonium subsequens legitimatum posse in Episcopum eligi. Azor *p.3. instit.cap.14.qu.14.* Basilius Pontius *de matrim. lib.1.cap.11.num.5.* Suarez *de censuris,disp.50.sect.5.à num.10.* plures relati à Barbosa *in cap.tanta,qui filij sint legit.num.24.* & *de potest.Episc.allegat.1.num.35.* qui hanc partem omissam fuisse à Raymundo credit,quia tantùm partis allegatio in ea continebatur.

20 Exponitur cap. 2. de corp. vitiatis.

Huic assertioni aduersatur textus *in cap. 2. de corpore vitiatis*, vbi Archiepiscopus Cantuariensis potest cum illegitimo in Episcopum electo dispensare, vt ad Episcopatum admittatur: igitur similiter in nostro textu poterat Archiepiscopus Cantuariensis cum Maugerio dispensare, vt in Episcopum Vuigorniensem eligi posset. Huic difficultati facilè respondetur, si animaduertatur, in eo textu Archiepiscopum Cantuariensem non iure proprio,sed authoritate Pontificia, ex potestate sibi delegata dispensare, vt constat ex ipsa textus serie: vnde cùm in nostro textu delegatio Pontificia non adesset, sed tantùm iure ordinario, vt confirmaret electionem, Archiepiscopus procederet; ideò affirmatur necessariam esse Pontificiam dispensationem, vt illegitimus possit in Episcopum eligi.

C A P V T XXI.

a Idem b *Ianuensi Archiepiscopo*, & c *Placentino*, & d *Bobiensi Episcopis.*

CVm inter dilectos filios Canonicos *e* Saonenses super electione Pontificis quæstio verteretur, eligentium votis in diuersa diuisis, ad Sedem Apostolicam dilectus filius G. Subdiaconus Saonensis, & I. procurator Capituli accesserunt, quibus venerabilem fratrem nostrum Albanensem *f* Episcopũ,& dilectũ filiũ nostrũ A. tituli S. *g* Marcelli Presbyterũ Cardinalẽ dedimus auditores, in quorum præsentia Subdiaconus proposuit memoratus,quod cùm septem essent Canonici Saonenses, se in Capitulo receperunt de futura electione Pontificis tractaturi, vbi diuersi à diuersis nominati fuere: sed Archidiacono, Archipresbytero, & Præposito Astensi Præpositum nominantibus, fuit à præfato S. fortiter obuiatum, asserente ipsum electum morbo epileptico laborare, pro quo alia vice fuerat tanquam inhabilis recusatus; nec ad Ecclesiam aliam debere fieri transitum, donec reperiretur idoneus in Ecclesia Saonensi. *Et infra*: Sed Præpositus Saonensis, spretis appellationibus interpositis, Præpositum Astensem elegit, obijciente parte aduersa, quod huiusmodi electio propter *h* appellationes interpositas, & alia etiam obstacula non teneret. *Et infrà*: Sed & ciuitatem idem Præpositus, & alij omnes egressi, exceptis Presbytero, & Subdiacono sæpedictis, secum *i* sigillum eis ignorantibus detulerunt, & *j* ad Mediolanensem Archiepiscopum accedentes, petierunt electionem quàm fecerant *k* confirmari, licèt à solo Præposito, & post appellationem facta fuisset. Sed quoniam indebitus electionis processus Archiepiscopo anteà innotuerat,

tuerat, petitioni eorum non annuens, quendam de fratribus suis ad inuestigandum electionis processum Saonam direxit: sed cùm testes producerentur coram eo, & postularetur vt nuntium ipsum pariter procurarent; pars aduersa iamdictum Archiepiscopum, altera verò Sedem Apostolicam inuocauit: sed cùm ad mandatum nuntij partes Mediolanum iuissent apostolos petituræ ab Archiepiscopo, vt ad pacem redirent fuere monitæ diligenter, cuius arbitrio Præpositus se stare velle constanter asseruit, si hoc & ipsum faceret pars aduersa; quod deliberato consilio præfatus Subdiaconus repromisit. Post hæc reuersi ad propria, & demùm ab Archiepiscopo euocati, Archipresbyter pro parte altera de rato, vt dicebat, litteris præmunitus, ipse verò S. pro parte sua Mediolanum accessit, iterum ab eo in Archiepiscopum *l* compromisso: ipse habito fratrum nostrorum consilio, Magistrum B. Medioce n. Canonicum eis dedit in Episcopum, & etiam confirmauit, quem in Saonensi Ecclesia, præsentibus Clero, & populo Ciuitatis, adhibitis solemnitatibus consuetis, electum publicè nuntiarunt, cui Archiepiscopus, Præposito Sedem Apostolicam prouocante, consecrationis munus distulit impertiri. *Et infrà*: Postquam igitur coram præfatis Auditoribus fuit super his & similibus disputatum, qui nobis sufficienter ac fideliter ea retulerunt; quoniam de ipsis nobis non potuit fieri plena fides, causam ipsam vestro ducimus examini committendam, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandantes, quatenus cùm constet electionem de Præposito memorato à maiori, & saniori parte Capituli celebratam, fuisse publicatam etiam & subscriptam, si dictus Præpositus eidem electioni consenserit, vt per mutuum consensum eligentium & electi quasi vinculum *m* coniugale spiritualiter sit contractum, nisi sufficienter sit ostensum eundem Præpositum morbo epileptico laborare, super quo contra ipsum dicit appellatum; vos non obstante appellationis obiecto, si qua forsan ex alijs causis superiùs memoratis proponitur interposita: cùm ex ijs quæ coram nobis allegata fuerunt, eas appellationes certa ratione friuolas reputemus: electionem ipsius nostra freti authoritate, sublato cuiuscumque contradictionis, & appellationis obstaculo confirmetis, non obstante quod post talem electionem à præfato Archiepiscopo proponitur esse factum, etiamsi à partibus in eum fuerit compromissum; cùm electores à tali electione sic nequiuerint *n* resilire. Quod si electores illius non compromiserint in Archiepiscopum memoratum, & dictus Præpositus nondum electioni factæ consenserit, eo tamen consentire volente, dummodo à morbo sit immunis obiecto, vos electionem ipsius nihilominus confirmetis.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. sed loco ipsius verbi *Placentino*, legendum est *Papiensi*; quod manifestum fit, si obseruetur Placentinam Ecclesiam esse Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Bononiensis, cuius originem & progressum refert Vghellius *tom.2. Italiæ sacræ, fol.* 244. eius mentio fit *in cap. cùm causam* 6. *de iuramento calumniæ, cap. fraternitatis* 17. *cap. cùm causam* 37. *de testibus, cap.* 4. *de decimis*: quæ Ecclesia cùm admodum distet à Ianuensi, & Bobiensi, non poterat causa Episcopatus Saonensis committi Præsuli Placentino, valdè remoto ab alijs duobus coniudicibus.

2 Genua vbi. b *Ianuensi.*] Ciuitas vulgò Genua dicta, sita est in Italiæ prouincia, iuxta mare, vbi incipit Apenninus mons: aliquando dicitur Genua, aliquando etiam Ianua, vt notant Atlas Maior *in eius descriptione*, Petrus Bizarrus *in historia Genuensi, lib.* 1. *in princip.* Dicitur Genua ab aliquibus à genu, quia habet recursum, tanquam genu à latere maris; vel à Genuo Saturni filio eius conditore, vt probat Iacobus Bracellus *in Liguriæ discript.* Ianuam alij appellant à Iano Italorum Rege, à quo conditam esse existimant, & probant Næuicensis, & Vuillelmus eius scriptores, Anonymus de Armenis, contra Spondanum pro ipsa ciuitate. Genuensem Ecclesiam Episcopalem, in Archiepiscopalem, & Metropolitanam erexit Innocentius II. vt ex eius actis constat, relatis à Bosqueto *ad Innocent. III. lib.* 3. *epist.* 158. ibi: *Genuensem verò Episcopum à subiectione Mediolanensis emancipauit, & specialem de nouo Metropolitanum Sedis Apostolicæ Episcopum constituit, cui Bobiensem Episcopum, & Portiniacensem Abbatem, quem creauit Episcopum, obedire præcipit.* Huius Ecclesiæ mentio fit *in cap.* 3. *de testibus cogendis, cap. illud, de præsumpt. cap. quemadmodum* 25. *de iureiur. cap. ad hæc* 30. *de appellat. c. per vestras, de donat. inter*, vbi notabimus.

3 Papia vbi. c *Papiensi.*] Papia Insubriæ clarissima ciuitas, ad flumen Ticinum sita est: eius discriptionem tradunt Volaterranus *lib.* 5. *Geographiæ*, Hieronymus Vossius *in annal. Papiensib.* & ex illis Vghellius *tom.* 1. *Italiæ*. Iam à primis sæculis Cathedram Episcopalem habuit, nullius Metropol. arbitrio parentem, sed tantùm R. Sedi subiectam, varijs priuilegijs decoratam. Hormisdas Pontifex vsum Pallij Papiensibus Episcopis concessit: Ioannes VIII. potestatem gestandi crucem fecit: alij Pontifices ius vocandi ad Synodum Archiepiscopis Mediolanen. & Rauennat. concesserunt, vt ex Baronio notat, & refert Vghellius *vbi suprà*. Rodoado huius Ecclesiæ Episcopo missa est præsens decisio.

d *Bobiensi.*] Bobium ciuitas est Liguriæ intra Apenninos montes, inter Genuam & Placentiam, cuius originem referunt Gaudentius Merula *de antiquit. Galliæ, lib.* 2. *cap.* 1. ex Blondo & Volaterrano Tamayo de Salazar *tom.* 1. *martyrolog. Hisp. die* 2. *Ianuarij*. Episcopali Sede iam diù fuit decorata, vt refert Georg. Leander *in eius historia.* 4

e *Saonensis.* Saona, siue Sanona, est ciuitas inter Ianuam & Mediolanum: septem milliaribus distat à Genuensi, vt refert Iacobus Bracellus *vbi suprà*. Paret Archiepiscopo Mediolan. vt suffraganea, vt constat ex subscriptionibus Conciliorum Mediolan. 5

f *I. Albanensem Episcopum.*] Ioannem videlicet, cui aliam misit epistolam Innocentius *lib.* 23. *regest. epist.* 129. cuius Episcopi vitam, patriamque refert Vghellius *tom.* 1. *Italiæ, de Albanens. Episcop. num.* 37. Ipse Albanensis Episcopatus immediatè subiectus est R. Ecclesiæ, vt eius originem & historiam referens tradit Vghellius *tom.* 1. *Italiæ.* 6

g *S. Marcelli.*] Inter alios titulos Cardinalium Presbyterales refert Cohelius *in sua notitia*, titulum S. Marcelli. 7

h *Appellationes.*] Quando electio facta & post appellationem celebrata sustineatur, dixi *in cap. considerauimus, cap. cùm nobis, hoc tit.* 8

i *Sigillum.*] De sigillo Capitulari nonnulla dicam *in cap. dilecta, de excessibus Prælat.* 9

j *Mediolanen.*] De Mediolanensi Ecclesia egi *in cap. cùm adeò* 17. *de rescriptis.* 10

k *Confirmari.*] Iam sæpiùs monui *in hoc tit.* confirmationem Episcoporum olim ad Archiepiscopos spectasse. 11

l *Compromisso.*] Super electione, & lite inde suborta compromitti posse probabimus *in cap. ex parte* 10. *de arbitris.* 12

m *Coniugale vinculum.*] Non quia per consensum tantùm eligentium, & electi detur verum coniugium, sed tantùm initiatur, *cap. inter, de translat. Episcopi*, docet Barbosa *de iure Ecclesiast. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 30. dicemus *in dict. cap. inter.* 13

n *Resili-*

14 n *Resilire.*] Contrarium procedit in postulatione, à qua postulantes resilire possunt, quia ius postulato acquisitum non est per postulationem, sicut electo per electionem, vt post antiquiores in præsenti notauit Barbosa *dict. lib. 3. iuris Ecclesiast. cap. 15. num. 30.*

COMMENTARIVM.

15 *Conclusio traditur.* EX hoc textu varias repetentes deducunt assertiones; ergo verò vt antiquorum commentaria omittam, illam disputandam selegi: *Morbo epileptico laborans in Episcopum eligi non potest.* Probant textus *in cap. communiter, dist. 33.* quem tam Gratianus, quàm Carnotensis perperam tribuunt Pio Papæ, cùm constet esse transcriptum ex Concilio Toletano 11. *can. 13. cap. in litteris, cap. nuper, c. illud, 7. quæst. 1. cap. fin. versiculo Non enim, 15. quæst. 1.* Illustrant Parisius *de resign. benefic. cap. 6. nu. 105.* Duarenus *lib. 4. de sacris, cap. 4.* Selua *de benef. 3. p. quæst. 5. num. 32.* Corrasius *de sacerd. part. 3. cap. 6. num. 6.* Pelagius *de planctu Ecclesiæ, cap. 48. versiculo Epilepsia*, Gregorius Lopez *in l. 24. tit. 5. part. 1.* plures relati à Valenzuela *tom. 1. consil. 25. per totum*, Maiolus *de irregul. lib. 2. cap. 16.* Vgolinus *eod. tract. cap. 54. §. 1.* Sayrus *eod. tract. lib. 6.* Gibalinus *eod. tract. cap. 3. consect. 8.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 14.* Garcia *de beneficijs 7. part. c. 12. num. 20.* pluribus relatis Leander *de irregul. tract. 2. disput. 4. quæst. 77.* latè Paulus Zacchias *quæst. Medicolegal. lib 2. tit. 1. quæst. 14. & lib. 8. tit. 1. quæst. 5. & consilio 117. & 159.*

16 *Ratio dubitandi.* Sed licet hæc assertio vndique munita in tutissima sit canonicæ sapientiæ arce constituta, & aduersantia tela despicere videatur; tamen insurgunt aliqua, quæ radicitus ipsam euertere conantur, & primum ministrat sequens consideratio. Nam si morbo epilepsiæ laborantes eligi in Episcopum non valerent, maximè quia sacra munia obire non possent, ne detur beneficium illi, qui officij exercitium non habet, iuxta textum *in cap. ex litteris, de excessib. Prælat.* sed epileptico morbo laborantes possunt Missam, & alia diuina officia celebrare, *cap. illud 7. quæst. 1.* in illis verbis: *Vbi temporis, vel loci, siue cleri copia suffragatur, habeat quisquis illic canens Deo atque sacrificans, post se vicini solaminis adiutorem, vt si aliquo casu ille qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, à tergo semper habent qui eius vicem exequatur intrepidus.* Ea verba, *in terram elisus*, omnes accipiunt de epilepticis: sed Patres Concilij Toletani testantur, posse eos sacrificium, & diuina officia celebrare: ergo epileptici eligi in Episcopos valent. Secundum vibrat telum illud ratiocinium. Nam licèt electus in nostra specie aliquando epileptico morbo laboraret, tamen cùm ea, quæ à morbo naturali non procedunt, perpetua non præsumantur, argumento textus *in lege spadonem 15. §. qui absolutus, ff. de excusat. tutor.* præsumi non valebat ipsum in eadem infirmitate permansurum, & sic ineligibilem esse.

17 *Epilepsia quid.* Hucusque Innocentio bellum indiximus, non spe victoriæ, sed vt eius oppressa veritate dubietate concertationis, obiectionum spolijs splendidiùs posteà triumpharet: igitur vt triumpho via sternatur, aliqua sunt præiacienda. Primò sciendum est, epilepsiam dici apprehensionem, ex eo quod mentem apprehendat, corpusque possideat: fit ex humore melancholico, quoties exuberauit, & ad cerebrum conuersus est; quæ passio quamplurimis nominibus solet explicari: appellatur morbus comitialis, *l. 53. ff. de ædilitio edicto*, eo quòd comitia interrumpebat. Alex. ab Alex. *lib. 4. Genialium, cap. 3.* Perotus *in cornucopia, pag. 565.* ibi:

Est subita species morbi, cui nomen ab illo est,
Quod fieri à nobis suffragia iusta recusat.
Sæpè etenim membris acri languore caducis,
Concilium populi labes horrenda dirimit.
Ipse Deus memorat dubiæ per tempora lunæ
Conceptum talis, quem sæpè ruina profundit.

Illustrant Nicolaus Cruchius *lib. 1. de comitijs Romanorum, cap. 4.* Bodinus *lib. 3. de repub. cap. 6.* Brissonius *verbo Comitialem*, Iulius Lauorus *lib. de comitijs, cap. 7. nu. 7.* Dicitur etiam morbus caducus, quia eo affecti sæpiùs in terram cadunt: plura Valenzuela *consil. 25. num. 11.* Dicitur Herculeus, quia fertur Herculem eo laborasse. Ranisius Textor *p. 1. officinæ, cap. 58.* Vocatur etiam lunaticus ex eo, quia singulis mensibus infirmus in morbum relabitur. Dicitur morbus sonticus à Plinio *lib. 36. historia, cap. 19. l. vlt. ff. de ædilitio edicto, l. morbus 113. ff. de v. s.* Et morbus magnus ab Hippocrate *lib. 7. epidim. sect. 6. textu 7.* & alijs nominibus explicatur, de quibus Zacchias *dicto tit. 1. quæst. 14.*

Secundò sciendum est, epilepsiam duplicem esse, aliam grauiorem, aliam mitiorem: grauior epilepsia est, aut ratione assiduitatis, quia in singulis nouiluniis, & plenilunijs, & in lunæ quadratis contingit; aut ratione durationis, aut ratione contorsionis membrorum, cùm tanta contorsio partium contingit, vt penè impossibile videatur ita euenire, vt de quodam presbytero hac passione prehenso, qui tanta partium faciei distorsione affligebatur, vt os ipsum ad pectoris clauiculas vsque distorqueretur, refert Paulus Zacchias *dicto lib. 8. tit. 1. quæst. 5.* Alia est epilepsia mitior, de qua latè Zacchias *dict. quæst. 5.* Tam grauiore, quàm mitiore laborans, non valet ad sacros ordines ascendere; hoc tamen discrimine adhibito, vt qui vehementissimè corripiuntur, subitò cadunt, spumant, & colliduntur, non solùm sint omnino irregulares, verùm nec in susceptis Ordinibus ministrare valeant, vt docetur *in cap. in tuis 7. quæst. 1.* illi verò, qui mitiùs corripiuntur, non furiosè, & quædam præbent signa aduentus illius passionis, ex dispensatione Episcopi in susceptis ministrare possunt. Docet Leander *dicta quæst. 77.* qui alia dubia moralia, quæ in hac parte adduci solent, resoluit. 18 *Epilepsia duplex.*

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrũ textum; nam cùm ad Episcopatus, & dignitates Ecclesiasticas non possint eligi, nisi qui idonei reperiuntur, *cap. cùm in cunctis, hoc tit. cap. super ordinata, de præbendis, cap. significasti, de iurepatron.* Lambertinus *de iure patr. lib. 2. p. 1. q. 7. art. 27. n. 3.* ille autem solùm dicatur ad Episcopatum idoneus, qui eius munia valet obire, *d. c. super ordinata, c. ex litteris, de excessib. Prælat.* omnes enim humani actus regulantur, & vim accipiunt ab habilitate eorum, quorum concursus desideratur, *l. cùm te, C. de donat. propter, c. cùm super, de officio deleg. c. ad hæc 6. de appellat.* ideò epileptico morbo laborans, ineligibilis est, quia cùm sit irregularis propter corporis vitium, ratione illius morbi, quo affligitur, non potest ad sacros ordines ascendere, & per consequens Episcopalia munia obire. Rectè ergo in præsenti deciditur, epileptico morbo laborantem non posse in Episcopum eligi, immò si de facto eligatur, electio nullius momenti erit. Docent Valenzuela *d. consilio 25 num. 8.* Selua *de beneficijs 3. p. q. 5. num. 32.* 19 *Traditur ratio decidendi.*

Nec dubitandi ratio suprà adducta aduersatur; negamus enim epilepticum posse Missæ sacrificium celebrare: nec contrarium probat textus *in dict. cap illud*, quem accipiunt Maiolus *dict. lib. 2. cap. 16.* Sayrus *d. lib. 6. quæst. 8. num. 11.* Rosella *in summa, verbo Initiatus*, de eo epileptico, qui nec frequenter colliditur, nec spumat; illum enim asserunt celebrare posse in præsentia alterius sacerdotis. Sed eos refellunt Vgolinus *de censuris, cap. 54. §. 1. nu 3.* Gibalinus *de irregul cap. 3. consect. 8.* ex eo, quia textus ille generaliter loquitur de quocumque sacerdote, qui secum alium habere debet, vt cœptum sacrificium perficiat, si fortè immineat aliqua necessitas: quare hac solutione omissa, alio modo textum illum esse accipiendum existimo, asserendo decisionem illam procedere in quolibet sacerdote recta valetudine fruente; ille enim, etiamsi aduersa valetudine captus non sit, debet secum alium habere, ob periculum imminens, quia subitò potest in terram elidi, aut alio morbo capi, ita vt cœptum sacrificium perficere non possit; quem presbyterum adiutorem appellant Ethiopes, vt patet ex auctore Missæ illorum, qui reperitur *6. tomo Bibliothecæ veterum Patrum*, in hæc verba. *Diaconus: Flectite genua. Populus: Ante te, Domine, flectimus, & te laudamus. Coadiutor sacerdotis sequitur orationem.* Igitur textus *in dict. cap. illud*, referendus est ad veterem Ecclesiæ morem, cùm antiqui religionis christianæ cultores, ne diuinus cultus detrimentum pateretur: statuerunt, vt presbytero Missam celebranti plerumque alius presbyter adesset, qui vel defuncti, vel grauiori casu præpediti sacerdotis vicem expleret, vt docet & illustrat Vicecomes *de ritibus Missæ, tom. 3. libro 1. capite 21.* Illud etiam omittendum non est, falsò textum illum tribui Sotero Pontifici ab Iuone *2. part. Decreti, cap. 126.* Burchardo *lib. 3. decreti, cap. 73.* cùm deductus sit ex Concilio Toletano 11. *can. 14.* Nec augmentũ difficultatis obstat, siue secunda consideratio; 20 *Exponitur cap. illud 7. quæst. 1.*

nam potiùs semel epilepticus creditur semper laborans eo morbo, donec contrarium probetur. Glossa *verbo Solummodò*, in hoc textu, Valenzuela *d. consil.* 25. *num.*34. Vnde varij excogitantur modi, quibus cognoscatur epilepticum liberatum esse, licèt eos admodum fallibiles dicat Zacchias *dict. lib.*8. *q.*5. & nos infrà dicemus. Cùm ergo in præsenti casu non constaret epilepticum liberatum esse ab ea passione, rectè asseritur in Episcoοum eligi non posse.

21 Superiori assertioni primò opponitur textus *in cap. in tuis* 1. 7. *q.* 2. vbi cum quidam clericus morbo epileptico laboraret, Episcopus Vuibariensis consuluit Alexandrum II. vtrum illi permittendum esset Missæ sacrificium celebrare? Cui consultationi Pontifex respondit, quòd si prædictus sacerdos eo modo laborabat, ab oblatione & Missarum celebratione modis omnibus arceatur, si frequenter ea passione vexabatur. Ex quo textu deducitur, epilepticum, qui frequenter non vexatur eo morbo, aut colliditur, posse Missam celebrare; neque ex eo, quod in epilepsiam inciderit, priuari statim diuinorum officiorum celebratione, cùm languor in culpa non sit: igitur similiter in præsenti casu presbyter, qui adeò rarò vexabatur, vt aliqui affirmaret eum sanum esse, poterat diuina officia celebrare, & per consequens eligi in Episcopum. Pro cuius textus expositione dicendum est, morbo epileptico semel laborantem, etiamsi in terram non frequenter cadat, aut collidatur, nihilominus celebrare non posse, donec appareat eum sanum esse: nec contrarium docet Alexander II. *in dict. cap.*1. quia tantùm decidit, quod si sanus sit, quia languor in culpa non est, admittatur ad Missæ sacrificium offerendum; si autem sanus non sit, neutiquam admittatur: sanum autem esse, vel non, cognosci posse supponit Pontifex ex frequentia lapsus in morbum; & si per aliqua interualla vexatus non sit, non tamen statim dicetur eum sanum esse: itaque nunquam Alexander decreuit, vexatum epileptico morbo, etsi rarò, Missam celebrare posse. Quod adstruitur primò ex ratione decisionis ab ipso Pontifice adducta ibi, *Indecens enim & periculosum est, vt in consecratione Eucharistiæ morbo epileptico victus cadat*. Quæ ratio etiam militat cum rarò vexato, quia tempore sacrificij cadere potest. Secundò ex posterioribus verbis ipsius Alexandri, ibi: *Si verò conualuerit Dei misericordia, quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa, eum sacrificare non interdicimus.* Vbi tunc sacrificare illi permittit Alexander, cùm conualuerit; supponit enim afflictum hoc morbo, siue frequenter, siue rarò, non posse Missæ sacrificium celebrare. Docuit Gibalinus *dict. cap.*3.

Exponitur cap. 17. q. 2.

22 Secundò præsenti assertioni opponitur textus *in cap. finali* 7. *quæst.* 2. vbi proponitur, sacerdotem & alios parochianos coram R. Pontifice comparuisse, proposuisseque suum Episcopum morbo caduco, id est epileptico, laborare, ita vt frequenter in terram collideretur: quibus auditis Gelasius Pontifex rescripsit Rustico, & Fortunato Episcopis, vt diligenter inquirerent, vtrum prædictus Episcopus aliquando in domo, vel in processione, alioue quocumque loco fuisset frequenter collapsus, vocesque dedisset confusas, & spumas ore iactasset: & si id cognosci, aut probari non posset, cum eo simul habitent per triginta dies, vtendo indistinctè omnibus alimentis vsquequò cognoscatur, verane, an falsa sit parochianorum conquestio. Ex quo Gelasij responso triplex insurgit difficultas contra hucusque tradita. Prima ex illis verbis, *vocesque dedisse confusas, & spumas ore iactasse*. Ex quibus depromitur, eum tantùm Episcopum, qui colliditur, & spumas iactat, ministrare in Ecclesia non posse: igitur si hæc non patiatur, tantùm ob morbum epilepsiæ non arceatur à diuinis officijs, & per consequens in præsenti textu epilepticus, qui hæc non patiebatur, poterat eligi in Episcopum. Secunda nascitur ex illis verbis, *triginta diebus tecum esse constituas*. Ex quibus deducitur, triginta dierum spatium assignari ad cognoscendum, vtrum epilepticus liberatus esset ab ea oppressione; cùm *in cap. communiter*, 33. *dist.* statuatur vnius anni tempus esse expectandum. Tertiam continent difficultatem illa verba, *Ac carnibus indifferenter vti compellas*: ad quid enim desideratur, vt omnibus carnibus vtatur epilepticus, vt cognoscatur, an sanus sit, vel ne? Quibus difficultatibus vt suo ordine & sigillatim satisfaciamus, primæ respondendum est negando consequentiam; nam præterquam quod argumentum à contrario sensu deductum, cum sequitur absurdum, non admittitur, in eo textu tantùm proponebatur, vtrum Episcopus coram R. Pontifice denunciatus reuerà laborare morbo epileptico, quod diligenter inquiri iubet Gelasius, & signa quibus id cognosci valeat, refert; non autem affirmat, Episcopum confusas voces non proferentem, aut spumas non iactantem, posse diuina officia celebrare, si verè morbo epileptico laboret. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter tempus assignatum ad cognoscendum vtrum morbus comitialis sit, an verò dæmonis vexatio; & inter tempus præscriptum ad cognoscendum, an liberatus & sanus sit, qui eo aliquando vexatus fuit. Primo casu anni tempus præscribitur *in dicto cap. communiter*; secundo verò casu triginta dierum spatium assignatur, quo casu procedit textus *in dict. cap. finali*, docet Maiolus *d. cap.*16. *num.*5. Tertiæ etiam difficultati respondendum est, omissa Glossa *in dict. cap. finali*, quæ affirmat, in eo casu Episcopum vti debere omnibus carnibus, quia hœdinæ carnes prouocant dæmones; dicendo omnium carnium vsum Episcopo illi iniungi, quia hœdinæ carnes & similes morbum epilepticum augent, vt latè probant Maiolus *dict. cap.* 16 *num.* 8. Paulus Zacchias *dict. quæst.*5. Quare vt cognoscatur, vtrum Episcopus epileptico morbo laboraret, iubet Gelasius vt omnibus carnibus indistinctè vteretur, & vesceretur.

Exponitur cap. fin. 7. q. 2.

CAPVT XXII.

Idem a *Prænestino Episcopo Apostolicæ Sedis Legato*.

DVdum ad audientiam nostram quæstione perlata, quod vacante *b* Præpositura *c* Coloniensis Ecclesiæ, in duo se vota eligentium diuisissent, causam super his dilectis filijs N. de Lacu, & I. de Claustro, & G. de Valle Sancti Panhesterbach *d* Abbatibus sub eo tenore duximus committendam, vt auditis quæ proponerentur hinc inde, si de partium procederet voluntate, diffinitiuam sententiam promulgarent, alioquin causam sufficienter instructam ad nostram remitterent audientiam, statuentes partibus terminum competentem, quo per se, vel per *e* responsales idoneos ad Apostolicam Sedem accederent sententiam recepturæ. Ipsi verò mandatum Apostolicum fideliter exequi cupientes, partes ad suam præsentiam conuocarunt, receperunt testes hinc inde productos examinarunt eligentiũ conscientias, audierunt allegationes vtrimque: & quoniam Præpositus *f* S. Georgij eorum sententiæ se tandem asseruit nolle stare depositiones testium hinc inde receptas, & allegationes partis alterius sub sigillis suis ad Sedem Apostolicam destinarunt, partibus festum B. Michaëlis tunc primò venturum, veniendi ad Sedem Apostolicam terminum præfigentes. *Et infra*: Cumque nuntij Præpositi *g* SS. Apostolorum ad nostram præsentiam accessissent. Præpositus S. Georgij nec venit, nec misit idoneum responsalem. *Et infra*: Visis ergo attestationibus, & gestis iudicum diligenter inspectis, inuenimus quod pro Præposito SS. Apostolorum auctoritas, pro Præposito verò S. Georgij numerus eligentium faciebat, cùm primus à XIV. tum *h* personis, tum Canonicis, qui alios dignitate, & ætate, & tempore præcedebant, secundus verò à XXIV. fuisset electus. Obijciebatur autem Præposito S. Geor-

S. Georgij minor ſcientia, defectus ætatis, & quod in minoribus Ordinibus erat conſtitutus. Vnde cùm Præpoſituræ illi eſſet Archidiaconatus annexus, nondum erat ei dignitas conferenda, ratione cuius cogebatur infra præfixum à canonibus *i* ſpatium in Diaconum promoueri. Proponebatur autem pro altero, quod erat vir ætate, ſcientia, & moribus commendandus. Vnde meliori ducti zelo propter hoc electores ipſius in eum ſe confeſſi fuerant conueniſſe; & non ſolùm ſui, ſed etiam quidam alterius electores eum prudentiorem eſſe præſertim in ſpiritualibus, aſſerebant; quamuis alium magis vtilem, maximè circa temporalia, propter potentiam, fuerint poteſtati. Cùm autem allegationes pro eodem Præpoſito S. Georgij coram iudicibus ipſis propoſitæ, nobis fuerint præſentatæ, propter quod non potuimus ſcire per nos quod obiecerint, vel quod reſponderint ad obiecta; ſicque cauſa remiſſa non fuerit ad eos ſufficienter inſtructa, ad diffinitiuam ſententiam non duximus procedendum, ſed deciſionem ipſius cauſæ dilectis filijs *j* S. Gedeonis, & S. Seuerini Præpoſitis, & Decano *k* Bruenſi, ſub ea forma potiùs committendam, vt vel ſi notorium eſſet, vel per ea quæ iam dicta erant, conſtaret quod Præpoſitus S. Georgij in electionis tempore pateretur, vel in Ordinibus, vel in ſcientia, vel ætate defectum, qui eum iuxta ſanctiones Canonum impedirent ad huiuſmodi officium promoueri, ei ſublato appellationis obſtaculo, non obſtante ipſius *l* abſentia corporali, ſilentium imponentes, Præpoſito SS. Apoſtolorum præpoſituram adiudicarent eandem, & eum in poſſeſſionem corporalem mittentes, eum pacifica facerent poſſeſſione gaudere. Alioquin cùm in eum non ſolùm plures, ſed duæ penè partes conuenirent, & impedimentis ceſſantibus appareat, quod eum bono zelo elegerunt, Præpoſiti SS. Apoſtolorum electione caſſata, appellatione ceſſante, authoritate noſtra ſuffulti electionem confirmarent ipſius, & ei facerent Præpoſituram aſſignari prædictam, & de cætero tanquam Præpoſito reſponderi.

NOTÆ.

1 a *Prœneſtino.*] Ità legitur in hac ſexta collectione, & in tertia *ſub hoc tit. cap. 7.* ſed ita ſupplenda eſt ex hiſtoria illius temporis: *Idem Guidoni Archiepiſcopo Rhemenſi, & Cardinali Epiſcopo Prœneſtino, Apoſtolicæ Sedis Legato.* Guido iſte ab Innocentio III. Legatus miſſus fuit in Galliam, & tunc profectus eſt in Coloniam, vbi noſtri textus caſus contigit, & etiam textus ſequentis, qui ex his accipit lucem. De hac legatione ita refert Abraham Bzouius *anno 1206. num. 25. Hoc eodem anno Innocentius Pontifex Guillelmum Comitem Bleſenſem, Archiepiſcopum Rhemenſem, Epiſcopum Cardinalem Prœneſtinum, Legatum in Germaniam in cauſis grauiſſimis deſtinauit, & inter alia negotia, quæ Coloniæ profectus egit, ſchiſma poſt Conradi Cardinalis Sabini mortem in Eccleſia Maguntina exortum tulit, cùm Leopoldum ex Vuormatienſi Epiſcopatu à Philippo Rege intruſum reprobaſſet, & Sigofridum à minori Canonicorum parte electum confirmaſſet.* Ea legatione ſummo cum honore perfunctus, totius Galliæ Legatus à latere factus, paulò poſt ex humanis exceſſit, vt referunt Fratres Sarmat. *tom. 1. Galliæ Chriſt. fol. 519.* Plura de eius legatione Illuſtriſſimus Manrique *tom. 3. annalium, prædicto anno 1206. num. 1.* Huius Cardinalis mentio fit *in cap. ſequenti*, & *in c. cùm dilecti 6. de dolo & contumacia, cap. in cauſis 19. de re iudicata.*

2 b *Præpoſitura.*] Adulphus de Altenao Brunonis frater, poſt fratris reſignationem in Archiepiſcopum Colonienſem aſſumptus eſt, qui poſteà iuſſu Innocentij III. per Archiepiſcopos Maguntinum, & Cameracenſem depoſitus fuit anno 1205. vt refert Merſelus *in annal. Archiep. Colon fol. 67.* Iſte Adolphus Præpoſitus Colonienſis erat, vnde per aſſequutionem Archiepiſcopatus vacauit dicta Præpoſitura, quia vt probaui *in cap. cùm in cunctis 7. §. 1. hoc titulo*, per adeptionem Epiſcopatus vacant omnia beneficia antea obtenta.

3 c *Colon.*] Malè in hac ſexta collectione legitur Coloceh. cùm Colocenſis Eccleſia ſit in Vngaria, vbi Legatus Præneſtinus nunquam peruenit. De ea Eccleſia egi *in cap. bonæ 4. de poſtulat. Prælat.* Cùm ergo Colonienſis Eccleſia ſit in Germania, vbi Cardinalis Præneſtinus Legationis officio fungebatur, rectè retinemus *Colon.*

d *Abbatibus.*] Non autem delegata fuit hæc cauſa Archiepiſcopo Colonienſi, quia his temporibus, & per duodecim annos valdè turbatum erat illius Eccleſiæ regimen, depoſito Adolpho. 4

e *Reſponſales.*] Id eſt procuratores, vt ſæpè ſæpiùs notaui in his Commentarijs.

f *S. Georgij.*] Eſt Eccleſia in ipſa ciuitate Colonienſi, ſub titulo S. Georgij.

g *Sanctorum Apoſtolorum.*] Sanctus Herebertus Coloniæ erexit Baſilicam ſub nomine Sanctorum Apoſtolorum, quam Pilligrinus Colonienſis Archiepiſcopus auxit, & 40. canonicatibus dotauit, de qua Eccleſia agit Merſelus *vbi ſuprà, fol. 45.* Huius Eccleſiæ Præpoſitus electus fuit in Præpoſitum Colonienſem.

h *Perſonis.*] Perſonæ quæ dicantur in iure canonico, expoſui *in cap. ad aures 8. de reſcriptis.*

i *Spatium.*] Quod ſit hoc tempus à canonibus præſcriptum, expoſui *in cap. cùm in cunctis, §. inferiora, hoc titulo.*

j *S. Gedeonis.*] Legendum eſt S. Gereonis; eſt enim Coloniæ celebre templum S. Gereoni primo Epiſcopo illius Eccleſiæ dicatum à S. Helena, vt teſtantur carmina quæ ante valuas ipſius Eccleſiæ inſculpta ſunt. 5

Regibus exemplum, ſacroque chariſmate plena
Condidit hoc templum S. Gereonis Helena.
Pagana nata, Iudæa fit, inde renata,
Inuentrix ſanctæ Crucis almo Pneumate flante.
Septuaginta duo Collegia fundat amœna,
Dotans perpetuò Conſtantis mater Helena.

k *Bruen.*] Legendum *Bremenſi*, quæ Eccleſia eſt in Germania, hodie Archiepiſcopalis, olim verò ſuffraganea Eccleſiæ Colonienſis, vt notat Cironius *in c. 1. de ſacramentis non iterandis, in 3. collect.* 6

l *Abſentia.*] Cùm enim fuiſſet citatus, & contumax, iuſtè potuit etiam abſens damnari, *cap. prout, de dolo & contum. cap. quoniam, §. porrò, vt lite non conteſt. cap. per tuas 58. de appellat.* Docet pro noſtri textus interpretatione Balboa *in cap. 1. num. 89. de cauſa poſſeſſionis.*

C A P V T XXIII.

Idem *Canonicis a Maguntini.*

Bonæ memoriæ C. *b* Maguntino Archiepiſcopo Sabin. viam vniuerſæ carnis ingreſſo, cùm vota veſtra ſe in varia diuiſiſſent, quibuſdam petentibus *c* Vuormatienſem Epiſcopum, quibuſdam verò venerabilem fratrem *d* noſtrum nunc Archiepiſcopum veſtrum, tunc Præpoſitum S. P. Maguntini, ſibi eligentibus in Paſtorem; dilectus filius Magiſter P. Scholaſticus

Maguntinus cum quibusdam alijs, pro illis Vuormatiensem Episcopum postularunt *e* procurator ad Apostolicam Sedem accessit; pro alijs verò dilecti filij E. & R. clerici venerunt, quorum alter institutus fuit procurator. Partibus igitur in nostra præsentia constitutis, & eis in consistorio nostro diligenter, & sufficienter auditis, de consensu Fratrum nostrorum venerabili fratri nostro *f* Prænestino Episcopo Apostolicæ Sedis Legato dedimus in mandatis, vt si eundem Episcopum quoad temporalia, siue spiritualia recepisse constaret Ecclesiam Maguntinam, vel ministrasse in temporalibus, aut in spiritualibus in eadem, prout obiectum fuerat ex aduerso; postulationem factam de ipso, sublato cuiuscumque appellationis obstaculo, irritam nuntiaret, de gratia nostra concedens eidem, vt Vuormatiensem sibi Ecclesiam retineret. Nam de iure communi, quia præter authoritatem nostram transire præsumpsit, vtraque *g* erat spoliandus, vt & ea careat quam concupiuit auarè, ac ea quam superbè despexit: quod si parere contemneret, vtraque ipsum denunciaret Ecclesia authoritate nostra priuatum. Deinde inquireret de electione ipsius Archiepiscopi diligentiùs veritatem; & si ei de vi, quam ipse, & sui *h* metuebant, constaret, eo non obstante, quod post appellationem ad nos interpositam in ipsius fuerat electione processum, cùm alij qui appellationi ad nos interpositæ non duxerant deferendum, vti contra ipsum hac exceptione non possent; quoniam frustra legis auxilium inuocat qui committit in legem: vnde nec ab eis posse obijci videbatur, quod idem esset à paucioribus secundùm eorum assertionem electus, cùm ipsi appellationem ad nos legitimè interpositam contemnentes, & præter licentiam nostram recipientes Episcopum memoratum reddiderint se indignos, electionem Archiepiscopi, dummodo nihil obstaret de canonicis institutis, sublato appellationis obstaculo, confirmaret. Quod si nec recepisse prædictam Ecclesiam quoad temporalia, vel spiritualia, nec in spiritualibus, vel temporalibus ministrasse Episcopum memoratum constaret, idem Legatus audiret quæ super postulatione ipsius, & electione Archiepiscopi proponerentur: huiusmodi testes vtrimque reciperet, & eorum depositionibus publicatis, vsque ad calculum diffinitiuæ sententiæ procedens, gesta omnia sub sigillo suo ad nostram præsentiam destinaret; statuens partibus terminum competentem, quo Apostolico se conspectui repræsentarent sententiam recepturæ. Licèt autem essent notoria, quæ fuerant contra dictum Vuormatiensem Episcopum, & eius fautores obiecta, prædictus Legatus ad maiorem cautelam multos, & magnos testes recepit, ex ipsius Archiepiscopi parte productos, qui super prædictis deposuere *i* iurati. Vnde ipse iuxta mandati nostri tenorem procedens, postulationem factam de Vuormatiensi cassauit, & electionem Archiepiscopi memorati curauit authoritate Apostolica *j* confirmare, ipsumque ordinauit in *k* Presbyterum, & tandem Episcopum consecrauit: ipse autem humiliter ad nostram præsentiam accedens suppliciter postulauit, vt *l* pallium sibi, videlicet insigne Pontificalis officij, de consueta Sedis Apostolicæ beneuolentia conferremus. Verùm quidam nuntius ab aduersarijs eius ad Sedem Apostolicam destinatus, ex eorum parte apertas nobis litteras cum pendente sigillo præsentauit, per quas ijdem significabant Canonici, quod prædictus Legatus corruptus pecunia iniquam sententiam protulisset: & addebant etiam, quod Maguntini ciues pariter iurauerunt, quod eum nunquam haberent *m* Episcopum, & quod vniuersi Clerici, paucis exceptis, suo fauebant electo. Cùm autem super his cœpissemus deliberare cum Fratribus nostris, electioni eiusdem Archiepiscopi duo videbantur obstare, videlicet quod à paucissimis, & post interpellationem à seipso dicebatur electus; nam cùm postulatio Vuormatiensis Episcopi fuerit præcedentis appellationis ratione cassata: Archiepiscopi electio debebat etiam ex eadem causa cassari: sed econtrà, sicut superiùs est expresum, qui in appellatione deliquerant, appellationem contra eundem Archiepiscopum non poterant allegare. Poterat quoque dici, quod etsi post appellationem, non tamen contra *n* formam appellationis fuisset electus Archiepiscopus sæpedictus, cùm appellauerit in hac forma, ne Canonici Maguntiæ residentes sine ipso & socijs ipsius haberent in electione processum. Nec nocet quod posset ex parte altera replicari, quia nec ipse, nec socij sui debuerant procedere sine ipsis; quia ipsi ad nos interpositam appellationem contemnendo, reddiderant se indignos, & abusi fuerant iure suo. Vnde cùm in *o* Lateranensi Concilio de ijs qui quasdam personas inhibitas eligunt, sit statutum, vt eligendi tunc potestate priuatos, & ab ecclesiasticis beneficijs triennio nouerint se suspensos, illis pro longè maiori delicto, tanquam indignis, ab electionis potestate cadentibus, penes eundem, ac socios suos tantùm ius remanserat eligendi. Quia si multò pauciores in ipsum conuenissent, intelligendum est tamen, quod omnes qui tunc eligere poterant, elegerunt eundem. Contra Legati verò processum hoc facere videbatur, quod dicebat, in loco suspecto, & non citatis Vuormatiensi Episcopo, & eius fautoribus processisse. Porrò iuxta canonicas sanctiones excessus notorius examinatione non indiget, & pro his quæ à iudice sunt acta, præsumitur quod omnia ritè fuerint celebrata, quamuis & quod citati non fuerint, non possent de facili comprobare, quia negantis factum secundùm rerum naturam nulla est *p* probatio. Cùm etsi quilibet de se posset asserere, quod ad eum citatio minimè peruenisset, singuli tamen vestrum essent in suo testimonio singulares: ad ipsum quoque Legatum, si voluissent, securè potuissent procuratorem idoneum destinare, sicut nuntium destinarunt, quemadmodum ex ipsorum ad *q* hos directis litteris comprobatur, qui securè ad eundem Legatum accessit, & ad propria remeauit; cùm & ipse Legatus paratus fuerit securitatem omnimodam prouidere, nec obstet quod idem nuntius dicitur appellasse, cùm appellationi renuntiauerit, & in commissione nostra, quam pars reportauit vtraque, obstaculum fuisset appellationis amotum. Sed nec apparebat etiam, quod contra factum Legati quidquam posset obijcere, ac probare; cùm non procurator sufficiens, sed simpliciter ad nos contra prædictum Archiepiscopum fuisset nuntius destinatus. *Et infra*: Nos igitur, etsi propter authoritatem iudiciariam præsumamus pro ijs, quæ acta sunt à Legato, illi tamen plus innitimur rationi, quàm quod aduersarij Archiepiscopi ex tribus causis prædictis se vsque adeò reddiderunt indignos, quod contra eum non debebant audiri. Vnde quod de ipso factum

fuerat

fuerat, non poterat per eos impediri, quin etiamsi electores eiusdem pariter deliquissent, & se reddidissent indignos, & ad nos deuoluta fuisset hac vice ordinatio Maguntinæ Ecclesiæ, quia dictum Archiepiscopum sine iuris iniuria potuissemus eidem Ecclesiæ præficere in Pastorem, præsertim cùm per I. Legatum Apostolicæ Sedis fuisset in Maguntinum Archiepiscopum consecratus. Super his ergo cum Fratribus nostris habito diligenti tractatu, de ipsorum consilio cassationem postulationis factæ de Vuormatiensi Episcopo ratam habemus, & electionem Archiepiscopi memorati authoritate Apostolica duximus confirmandam.

N O T Æ.

1 Maguntia vbi. a MAgunt.] Ità etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. Maguntia vt celebris Germaniæ Metropolis refertur à Cornelio Tacito *lib.* 4. *historiæ*, Ptolomeo *lib.* 2. *cap.* 9. Ammiano *lib.* 15. Athanasio *apologia* 2. Hieronymo *in epist. ad Gerontium*. Ecclesia Cathedrali decoratur à temporibus S. Crescentij Apostoli Germaniæ, à D. Paulo missi, vt refert Bucherus *lib.* 4. *Belgij Romani*, *cap.* 1. *num* 14. Inter duas Germaniæ prouincias præcipua est Maguntina, Francici Imperij inclyta Sedes. Gothofridus Viterbiensis *in chron. part.* 17. *de Pipino*, ibi:

Inde Maguntinas patriæ remeauit ad oras,
Regia Francorum quæ tunc erat inclyta sedes.

Tandem S. Bonifacij temporibus Germaniæ primatum consecuta est, vt memoriæ prodidit Marianus Scotus *in Pipino*, ibi: *Pipinus in ciuitate Suessionum à S. Bonifacio Archiepiscopo in Regem vnctus, Regni honore sublimatus est, & deinde ob id post Papam secundus habetur Maguntinus Archiepiscopus vsque in hodiernum diem*. Mariano suffragatur V. Villabaldus auctor vitæ S. Bonifacij, *cap.* 44. ibi: *Decreuerunt ijdem Principes (Carolus Magnus, & Pipinus) Ecclesiam Maguntiacensem, quæ prius alteri subiecta erat, Metropolim omnium in Germania positarum Ecclesiarum efficere, moxque Legatione facta, illud à Præsule Apostolico impetrauere*. Idem etiam referunt Surius *die* 5. *Iunij*, Petrus Kratapolitanus *in catalog. Præsulum ipsius Ecclesiæ*. Plura de hac Metropoli adducunt Philipus Berterius *diatriba* 2. *fol.* 212. Hailierius *de hierarch. iurisd. lib* 4. *§.* 34. *fol.* 644. Huius Ecclesiæ Canonicis missa est præsens decretalis, & eius Præsulibus textus *in cap.* 3. *de translat. Episcopi*. In hac epistola, quam se habere MS. testatur Franc. Florens, sequuntur hæc verba: *Nobilem virum Philippum Ducem Sueuiæ moneatis, vt se prædicto Archiepiscopo non opponat, quominus Maguntinam Ecclesiam, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus salubriter valeat gubernare*.

2 b *C. Maguntino.*] Conrado videlicet, Comite de Vuitebach, fratre Othonis, qui eo quòd Octauianum Cardinalem tituli S. Cæciliæ nollet agnoscere pro R. Pontifice, Romam properauit, & in eius locum suffectus fuit Sabinensis Episcopus: quo defuncto Christianus Comes de Buche electus fuit; & cùm sedisset per 18. annos, decessit anno 1182. & tunc redijt è Roma Conradus iam Episcopus Sabinensis, qui suum Archiepiscopatum gubernauit 16. annis. Vnde intelliguntur verba, quæ sequuntur in nostro textu, ibi: *Maguntin. Archiep. Sabin.*

c *Vuormatien.*] Ludolphum videlicet, qui electus fuit ab vna parte Capituli Maguntini.

d *F. n.*] Sifridum, qui secundus Præsul fuit Ecclesiæ Maguntinæ.

e *Procurator.*] Clericum in causa suæ Ecclesiæ posse constitui procuratorem, iam suprà notaui.

f *Prænestino.*] Guidone videlicet, de cuius legatione egi in textu antecedenti.

g *Spoliandus.*] *Cap. Episc.* 12. *quæst.* 1. *cap. quantò, de translat. Episcopi*.

h *Et sui metuebant.*] Vt hæc verba percipiantur, & nostri textus historia comprehendatur, sciendum est, Sifridum Archidiaconum Maguntinum electum fuisse post mortem Conradi ab vna tantùm parte Capituli; ab alia verò parte, suffragante Philippo Imperatore, electus fuit Lupoldus Episcopus Vuormat. hoc schisma tamdiu durauit, quamdiu vixit Imperator Philippus, & ex eo magna illata sunt prouincijs Germaniæ damna. Sifridus in Italiam profectus, Romæ à Pontifice clementer exceptus, Cardinalitiaque dignitate tituli S. Sabinæ donatus, vixit donec Philippus è viuis excessit; eo defuncto Sifridus, cùm hanc obtinuisset epistolam missam Canonicis Maguntin. Maguntiam reuersus, à suis honorificè exceptus, decessit anno 1130. vt referunt Abbas Vrsperg. & Trithemius *in chron.* Arnold. Lubecensis *in supplem. Holmoldi*, *lib.* 6. *cap.* 3. Petrus Kratapolit. *vbi suprà*, *fol.* 204. 3

i *Iurati.*] Aliàs testes producti fidem non faciunt, *cap.* 1. vbi Deo annuente dicam, *de testibus*.

j *Confirmare.*] Quia confirmatio Archiepiscoporum ad R. Pontificem immediatè spectat, vt dixi *in cap.* 3. *hoc tit.*

k *In presbyterum.*] Cùm antea esset diaconus, debuit priùs consecrari in presbyterum; quam consecrationem ex iure diuino supponit ordo Episcopalis, vt docent, & probant Bellarminus *lib.* 1. *de sacramento Ordinis*, *cap.* 7. *§. olim*, Marchinus *eod. tract. part.* 2. *cap.* 11. *nu.* 20. Leander *eod. tract.* 6. *disput.* 1. *quæst.* 13. pluribus relatis Diana *part.* 12. *tract. de consecrat. resolut.* 53. 4

l *Pallium.*] Per quod consequitur plenitudo potestatis, *cap. nisi* 3. *de auctoritate & vsu pallij*.

m *In Episcopum.*] Quia vt suprà retuli, non adhærebat Philippo; si autem ob legitimas causas populus eum respueret, non erat consecrandus, ne inuitæ plebi præficeretur Episcopus, *cap.* 2. 62 *dist. cap. si fortè*, *cum alijs*, 63. *dist.* Prælatus enim à subditis amplectendus, & optandus est, vt probat Benedictus Ephtenus in vita S. Benedicti, *cap.* 3 *num.* 10.

n *Contra formam.*] Et in appellationibus extraiudicialibus non sufficit post appellationem innouare, nisi contra formam appellationis fiat, vt dixi *in cap. considerauimus*, *hoc tit.* 5

o *Lateranensi.*] De quo *in cap. cùm in cunctis*, *§. vlt. hoc tit.*

p *Est probatio.*] Latè dicemus *in cap. ad nostram*, *de probat.*

q *Ad nos.*] Quia agebatur de electione Archiepiscopi, qui immediatè paret Rom. Pont. à tempore, quo Bonifacius missus à Zacharia fidem collapsam in his partibus instaurauit. Vnde si vtraque pars Capituli in præsenti casu indignum eligerent, electio deuolueretur ad Papam, vt notat Franc Florens *ad hunc tit.* in alijs verò inferioribus officijs electio deuoluitur ad immediatum superiorem, *dict. cap.* 7. *§. vltimo*, *hoc titulo*.

C A P V T XXIV.

Idem *Clericis Sanctæ* a *Agathes*.

QVerelam dilecti filij G. tit. *b* S. Vitalis, nunc Presbyteri, tunc S. Mariæ in Acquiro Diaconi Cardinalis, quam *c* œconomus Ecclesiæ vestræ, cuius idem Cardinalis est gubernator, contra P. nunc Presbyterum, tunc verò Diaconum, super Ecclesia Sancti Saluatoris, *d* quæ dicitur de Cornutis, coram bonæ mem. prædecessore nostro proposuit, ipse nobis in minori officio *e* constitutis audiendam, & examinandam commisit. Petebat igitur idem œconomus, vt præfatus Petrus ab Ecclesia S. Saluatoris, quam in præiudicium Ecclesiæ vestræ, ac iniuriam Cardinalis prædicti præsumpserat occupare, remoueretur; cùm ipsa Ecclesia Sancti Saluatoris *f* plebano iure pertineat ad Ecclesiam Sanctæ Agathes: petens etiam pensionem XVI. denario-

rum *g* Papienſis monetæ, debitam Eccleſiæ Sanctæ Agathes pro Eccleſia S. Saluatoris, & *h* Thermis, ſibi reſtitui de nouo ſubtractam. Prædictus verò P. clericus reſpondebat, quod ipſe nullam iniuriam irrogauerat Cardinali, nec in præiudicium Eccleſiæ Sanctæ Agathes acceperat Eccleſiam S. Saluatoris; cùm hæc ad illam nullo iure pertineat: nec aliquam illi debebat reddere penſionem; ſed ipſe per electionem populi, quæ de antiqua conſuetudine ei pertinet, ad eundem A. Cardinalem S. Suſannæ præſentatus, cui eadem Eccleſiam S. Saluatoris, tanquam Capella ſuo titulo in ſpiritualibus eſt ſubiecta, canonicè fuerat inſtitutus. Cumque ad ſuam aſſertionem probandam vtraque pars teſtes multotiens produxiſſet, nos illos recepimus, & examinauimus diligenter, quorum depoſitionibus & publicatis diſputationem audiuimus ſuper illis: ſed antequam huiuſmodi controuerſia finem accipere potuiſſet, præfatus prædeceſſor noſter debitum carnis exſoluit. Demùm verò à nobis vtraque pars cum inſtantia poſtulauit, vt cauſam ipſam decidere dignaremur. Nos igitur atteſtationibus ac inſtrumentis vtriuſque partis diligenter auditis, & pleniùs intellectis, habito fratrum noſtrorum conſilio, prædictum Presbyterum ab impetitione œconomi *j* veſtri ſuper electione, ac inſtitutione de ſe facta in Eccleſia S. Saluatoris abſoluimus, & ſuper his præfato œconomo ſilentium duximus imponendum. Cumque per teſtes idoneos nobis conſtiterit euidenter, quod populus quaſi in *k* poſſeſſione præſentandi clericum ad illam exiſtebat, quando prædictum clericum ad illam elegit; & eadem Eccleſia ſpectat ad titulum S. Suſannæ in ſpiritualibus pleno *l* iure, ſalua quæſtione ſuper iurepatronatus inter Eccleſiam veſtram, & populum Sancti Saluatoris; quia per teſtes omni exceptione maiores fuit liquidò comprobatum, quod penſio XVI. denariorum dictæ Papienſis monetæ fuit Clericis Eccleſiæ veſtræ pro Eccleſia S. Saluatoris, ac Thermis annuatim per multa *m* tempora perſoluta, ſed de nouo ſubtracta; nos in eundem ſtatim percipiendi huiuſmodi de Eccleſia S. Saluatoris & Thermis Eccleſiam veſtram decreuimus reducendam, & ſolutionem penſionis ſubtractæ condemnauimus Presbyterum antedictum, ſalua quæſtione *n* proprietatis inter Eccleſias memoratas.

NOTÆ.

a S. *Agathes.*] Ità etiam legitur in tertia collectione,
1 *ſua hoc tit. cap.9.* ex qua textum tranſcribo. Duplex Eccleſia Romæ dicata eſt S. Agathæ, alia quæ in titulum Cardinalis S Agathæ erecta eſt, alia trans Tyberim, iuxta Eccleſiam S. Chryſogoni, quæ dicata fuit à Gregorio III. anno 731. hodieque eſt collegialis Patrum Congregationis Doctrinæ Chriſtianæ, vt refert Muñoz *de rebus memor. Romæ, pag.55.*

b *S. Vitalis.*] Presbyter Cardinalis, qui habebat ti-
2 tulum ab Eccleſia S Vitalis, quam reparauit Sixtus IV. ſed Clemens VIII. eam abſtulit, conceſſitque Patribus Societatis Ieſu

c *Oeconomum*] De eius officio agimus *in cap. cùm vos, de officio Ordinarij.*

d *Quæ dicitur de Cornutis*] Exiſtimo legendum eſſe, *de Curte:* Eccleſia enim S. Saluatoris, vulgò *de la Corte*, eſt iuxta Eccleſiam S Agathæ, de qua in noſtro textu agitur, Muñoz *vbi ſuprà, pag.55.*

e *Officio conſtitutis.*] Erat enim Innocentius temporibus Cœleſtini III. Presbyter Cardinalis, vt dixi *in cap. cùm inter, 16. hoc tit.*

f *Plebano iure.*] id eſt Parochiali; parochi enim dicuntur Plebani; & parochia Plebania, vt dicemus in titulo *de Parochijs*, & notauit Filleſacus *in tract. de orig. Parochiarum.* Cùm Eccleſia S. Agathæ eſſet Parochia, intendebat ſibi ſubiectam eſſe Eccleſiam S. Saluatoris de la Corte.

g *Papienſis.*] Quorum quilibet valet tres Lucenſes:
3 hæc moneta in vſu erat Romæ, & Mediolani.

h *De Thermis.*] Thermæ apud Romanos dicebantur ædificia magna habentia cryptas, vbi balnea frequentabantur, & ſumebantur. De his thermis, tam publicis, quàm priuatis, plura adducunt Muñoz *in antiquit. Romæ, cap.26.* Demſterus *ad Roſinum lib.1. cap.14.* Pancirola *lib.1. variar. cap 50 & 52.* Salmutius *ad ipſum lib.1. memor. tit.28.* Chokier *in face hiſtor. cap.5.* Narbona *anno 14. quæſt.39.* Sauarus *ad Sidonium lib.2. epiſt.2.* Caſaubon. *in Spartianum, fol.54* Serlogus *tom.2. in Cantica, veſtigat.30. ſect vnica.*

i *Electio.*] His verbis deduci videtur, iuſpatronatus
4 longa poſſeſſione acquiri poſſe, quod & ſuadetur *ex cap. cura, de iurepatronat.* & docuerunt Couar. *in regula Poſſeſſor, 2. part. §.10. num 2.* Fachinæus *lib.8. controu. cap. 24* Phebo *deciſione 213.* Sed contrariam ſententiam docuerunt Lambertinus, & alij, quos ſequitur Balboa *in cap. ad aures, num.34. de præſcript.* pro cuius difficultatis ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter caſum, in quo laicus intendit præſcriptione acquirere iuſpatronatus contra Eccleſiam liberam; & caſum, in quo intendit præſcribere contra patronum laicum. Primo caſu non poteſt præſcribere, niſi per ſpatium quadraginta annorum, accedente bona fide, & iuſto titulo, argumento textus *in cap.1. de præſcriptionib. lib.6.* Secundo verò caſu, cùm præſcriptio procedat non contra Eccleſiam liberam, ſed contra patronum, tempus ordinarium ſufficit, vt docet Balboa *in dict. cap. cauſam, num. 34.* Nec contrarium probat præſens textus, qui procedit in conſuetudine, non verò in præſcriptione; quo modo etiam accipiendus eſt textus *in cap. generali, hoc tit. in 6.* neque etiam textus *in dict. cap. cura*, aduerſatur, quem vt exponat poſt Lambertinum Balboa *in dict. cap. cauſam, num 37.* aſſerit in eius ſpecie non egi de laico acquirente iuſpatronatus virtute præſcriptionis; ſed de clerico, qui cum titulo inualido intendebat beneficium Eccleſiaſticum acquirere: ſed ea ſententia omiſſa, veram ipſius textus interpretationem in eius commentario aſſignabimus.

j *Oeconomi.*] Licèt enim iure ciuili attento, vt ſenten- 5
tia legitimè proferatur domino abſente, debeat proferri in procuratorem, qui per litis conteſtationem dominus factus eſt, *l. penultima, ff. iudicat. ſolui, l. 1. Cod. de ſentent. & interl.* iure tamen noſtro canonico, vel in perſonam dominij, aut procuratoris poteſt proferri. Abbas *in præſenti*, Vulteius *de iudicijs lib.3. cap.11. num.20.*

k *Quaſi in poſſeſſione.*] Recta cum proprietate; nam incorporalia, vt ſunt iura, tangi, neque apprehendi poſſunt, *principio Inſtit. de rebus corpor.* Lucretius *lib.1.* ibi: *Tangere autem, aut tangi niſi corpus nulla poteſt res.* Vnde cùm poſſeſſio ſit rei detentio, & factum contineat, in rebus incorporalibus non datur vera poſſeſſio, *l.3. in princip. ff. de acquirenda poſſ. l. ſi ædes 32. ff. de ſeruit. vrban. l.4. §. ſi viam, ff de vſucap.* datur tamen in illis quaſi poſſeſſio, *l. vlt. ff. de ſeruit.* quæ per vſum, & aduerſarij patientiam acquiritur, *l. 3. §. dare, ff. de vſufructu, l. ſi ego 11. § 1. ff. de publiciana:* docent Oſualdus *lib. 20. comment. Donelli, cap.1. littera F*, Valentia *tom. 2. illuſt. tract.2. cap.2. in fine.*

l *Pleno iure.*] Cardinales enim in Eccleſijs vbi titu- 6
lum habent, & in capellis illis ſubiectis obtinent omnimodam iuriſdictionem, *cap. his, de maiorit. & obed.* Habent etiam ius conferendi omnia beneficia vacantia in prædictis Eccleſijs, abſque eo quod talis collatio ſubijciatur diſpoſitioni Bonifacij VIII. de qua *in cap. qualiter, in principio, hoc tit. lib.6.* nec regulæ ſecundæ Cancellariæ, vt docent Ludouicus Gomez *in regula de triennali, quæſt.31.* Flaminius Pariſius *de reſignat. lib.7. q.12.* Cohelius *in notitia Cardin. cap.15. priuilegio 14.*

m *Per multa tempora.*] Ex iterata enim ſolutione 7
præſumitur cenſus conſtitutus, ita vt in futurum debeatur; & qui per triennium exegit penſionem, ſeu redditus cenſus, habet ius eos exigendi in futurum, *l. cùm de in rem verſo 6. ff. de vſuris, l. creditor 7. C. eod. tit.*

l. 1.

l. 1. Cod. de fideicommiss. plura ex scholasticis adducunt Cuiacius *ad tit. Cod. ne vxor pro marito*, Gifanius *in dicta l. 1. Cod. de fideicommiss.* Merillus *lib. 2. obseru. cap 39.* Genua *in conciliatione legum, fol. 624 in paruis*, Amaya *in l. 3. Cod. de apochis, lib. 18.* Faber *lib. 7. coniect cap. 9.* Hunnius *ad Treutlerum volum. 2. disp. 3. quæst. 13.* Pacius *centuria 4. quæst. 44.* Schifordeg. *ad Fabrum tract. 15. quæst. 5.* Ex practicis Cencius *de censibus, 2. parte, cap. 2. q. 4. art. 6.* plures congesti à Parexa *de instrum. edit. tit. 7. resol. 3.* vbi latè probat hanc exactionem trium annorum probandam esse per tres apochas vltimas: & nos dicemus *in cap. peruenit, de censibus.*

8 n *Proprietatis.*] Ex his verbis manifestè depromitur, in exactione census, seu pensionis dari duplex iudicium, possessorium, & petitorium, quod latè docuerunt Marescotus *lib. 1. variar. c. 11. num. 11.* Posthius *de manutent. obseru. 42. num. 34.* pluribus relatis Barbosa *in praxi exig. pensiones, q. 1. part. 1. ex num. 22.* Cencius *de censib. part. 3. quæst. 2. c. 2. art. 1. & 4.* licèt contrarium teneat Auendaño *de censibus, cap. 26.*

COMMENTARIVM.

9 Conclusio probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Sufficit electo ad obtinendum beneficium probare eligentem esse in quasi possessione eligendi tempore electionis.* Probant textus *in cap. cùm in Ecclesia, cap. cùm olim, de causa possessionis, cap. consultationibus, de iurepatronat. cap. ex litteris 7. eod. tit. cap. cùm Bertoldus, versiculo licèt, de re iudicata.* Consonat lex *9. tit. 15. partita 1.* Illustrant Selua *de benefic. 2. part. quæst 7.* Corrasius *eod. tract. 2. part. cap. 5.* Duarenus *de sacris, lib. 3. cap. 9.* Garcia *de benefic. part. 5. cap. 5.* Couar. *in pract. cap. 14. num. 2.* & *in reg. Possessor, 2. part. in initio, num. 6* Cabedus *de patronatu, cap. 8. per totum*, Lotherius *de re benef. lib. 2. cap. 45. num. 2.* Posthius *de manutent. obseruat. 32. num. 16.* Carolus Maranta *tom. 3. controuers. responsi. 44. num. 34.* & *respons. 46. nu. 6.* Noguerol. *alleg. 18. num. 137.* Gratianus *discept. cap. 310. num. 76.* alios more suo adducens Præceptor sæpius laudatus D. Franciscus Ramos *in suo memoriali, proposit. 1. num. 5.* & *2. num. 4.*

10 Ratio dubitandi. Sed pro ratione dubitandi sic argumentor: Licèt cùm agitur iudicio possessorio possessor manutenendus sit, tamen cùm ius resistit possessori, ita vt habeat notorium defectum tituli in proprietate, manutentio non datur: docent Paz *de tenuta, cap. 2. num. 21.* Posthius *de manut. obseru. 42. per totam*, Menochius *de retin. rem. 3. num. 18.* Mindanus *de interd. 2. tom. tit. 7.* Valenzuela *consil. 58. ex num. 13.* & *consil. 151. num. 70.* Barbosa *voto 42. 49. 52. 54. & 106.* sed in specie huius textus dabatur notorius defectus tituli in proprietate, quia ius resistebat possessoribus: ergo virtute possessionis electus defendi non poterat. Probatur minor, nam laicis apertè denegatum est ius eligendi, seu conferendi beneficium Ecclesiasticum, *cap. si quis deinceps, cap. per laicos, 16. quæst. 7. cap. præterea, de iurepatron.* sed possessores in præsenti laici erant, parochiani videlicet S. Saluatoris: ergo nec virtute possessionis iniustæ, & contra ius, electio ab illis facta defendi poterat: præcipuè nam licèt præsentatio ad fructus possessionis iurispatronatus spectet, *cap. cùm 18. cap. consult. 19. de iurepatron.* tamen iniusti possessores fructus non percipiunt, *l. nemo 22. de acquir. rer. dom. l. si quis liberum 20. ff. de prob. l. 1. §. vlt. ff. vti possidetis, l. communi 7. §. inter, ff. communi diuid. l. 1. §. sed per eum 6. l. cùm hæredes 23. §. vlt. cum l. sequenti, ff. de acquir. possessione, l. improba 7. l. nemo 10. Cod. eod. tit.* Ab specie probat textus *in cap. ex insinuatione 14.* iuncta eius integra, *de iurepatr.* ergo nullo ex capite electus à laicis in nostro textu defendi poterat ratione quasi possessionis eligentium. Accedit, nam consuetudine introduci non potest, vt qui ius non habet conferendi beneficium, illud conferat, *cap. ex frequentibus, de institut.* igitur populus in nostra specie non potuit consuetudine acquirere ius conferendi Ecclesiam, seu beneficium Ecclesiasticum.

11 Datio decidendi. Hac difficultate minimè refragante, vera est tradita assertio, cuius decisiua ratio ex eo prouenit; nam qui in possessione rei est, illius verus dominus censetur etiamsi talis non sit, *l. 2. & 4. Cod. de probat. l. litibus, Cod. de agricolis, libro 11.* & qui possidet, plenius ius habet, quàm ille, qui intendit dominus esse. Vnde maximum esse possessionis commodum, deciditur *in §. commodum, Instit. de interdictis*; quare præsentatus ab eo, qui est in quasi possessione præsentandi, præfertur præsentato à proprietario, vt docent Rochus de Curte *de iurepatron. verbo Competens, num. 34.* Gutierrez *consilio 4. num. 32.* Selua *de qualitat. prælatiuis, num. 51.* Accedit nam fructus rei possessæ spectant ad bonæ fidei possessorem, *l. bonæ fidei, ff. de acquirendo rer. dom. cap. grauis*, vbi dicemus, *de restit. spol.* sed præsentatio ad beneficia enumeratur inter fructus iurispatronatus, vt suprà probaui, & docet Lælius Mancinus *Genialium cap. 91.* ergo qui est in quasi possessione eligendi, seu præsentandi ad beneficium, potest sua possessione vti, & ab eo præsentatus tantùm tenetur docere patronum esse in quasi possessione tempore vltimæ præsentationis: hæc autem quasi possessio acquiritur vnica præsentatione, *cap. cùm olim 7. de causa possessionis*; & sufficit electo ad manutentionem probare vnicam præsentationem, argumento textus *in l. 1. §. quod autem*, ibi: *Vel vna die, vel nocte, ff. de aqua pluu.* docent Posthius *de manut. obseru. 32.* Couar. *pract. cap. 14. num. 2.* præcipuè vltimam, quia ad manutentionem attendimus vltimum statum possessionis, quæ fuit tempore turbationis, *§. retinendæ 4. de interdictis, cap. licet 9. de probat.* textus formalis *in capit. cùm Bertholdus 18. versic. Licèt, de iurepatron.* docet eximius Præceptor D. Franciscus Ramos *dicta proposit. 1. num. 6.* & plura de requisitis ad probationem possessionis iurispatronatus adducunt Gonzalez *ad regulam 8. glossa 18. num. 86.* Viuianus *in praxi iurispatron. part. 2. lib. 5. cap. 2.* Garcia *de benefic. 5. p. cap 5. num. 67.* Posthius *de manutent. obseruat. 32. num. 2.* Noguerol. *allegat. 28.* Accedit, nam si cùm agitur contra electum, super proprietate lis disceptaretur, Ecclesia diu vacaret, & electionis effectus protraheretur cum magno Ecclesiæ damno, *cap. 2. de concess. præb. cap. oblatæ 57. in fine, de appellat.* Igitur rectè Cœlestinus in præsenti decreuit, sufficere electo docere patronum fuisse in quasi possessione præsentandi.

12 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cuius maiorem concedimus, minorem autem negamus: nam licèt laici non possint conferre Ecclesiæ beneficia, ex iuribus suprà citatis, tamen patroni, quia iuspatronatus habent, possunt præsentare presbyteros ad eas Ecclesias, in quibus obtinent iuspatronatus, *ex toto tit. de iurepatr.* vnde cùm in præsenti parochiani essent in quasi possessione præsentandi, & iurispatronatus in Ecclesia S. Saluatoris, ideò illis ius non resistit; immò suffragatur *cap. generalis, hoc tit. lib. 6.* Fachineus *lib. 8. controu. cap. 24.* Neque textus *in cap. ex frequentibus*, aduersatur, qui loquitur in institutione, non verò in præsentatione. Vnde licèt ius instituendi in beneficijs Ecclesiasticis, consuetudine acquiri non possit, tamen ius præsentandi consuetudine acquiri valet, vt suprà probaui: docet pro interpretatione illius textus Lotherius *dicto cap. 45. num. 28.*

13 Intelligitur capu. 2. de in integr. restit. Primò superiori assertioni opponitur textus *in c. 2. de in integrum restit.* vbi monachi erant in quasi possessione iuris eligendi Abbatem in suo monasterio, vt docent ex eo textu Glossa *verbo inbibentes*, Hostiensis *num. 22.* Ioannes Andreas *num. 28.* Butrius *num. 44.* quæ quasi possessio iuri communi consona erat; siquidem iure nostro cautum est, vt Abbatis electio ad congregationem, seu proprium monasterium spectet, *cap. congregatio 43. 16. quæst. 7. cap. Abbas 2. cap. Abbatem 3. 28. quæst. 2.* & tamen *in d. cap. 2.* deciditur, electionem celebratam à monachis non esse confirmandam, & electus appellatur intrusus: igitur quia non sufficit electio docere eligentem esse in quasi possessione eligendi. Pro huius textus interpretatione varij casus sunt distinguendi. Primus est cùm lis agitatur super proprietate, & vnus est in possessione eligendi; & tunc etiam lite mota possessor potest eligere virtute quasi possessionis; quo casu procedit noster textus. Secundus consideratur cùm lis disceptatur super possessione, & ambo intendũt in possessione esse, nec apparet vter ex illis possideat; & tunc neuter eligere potest, sed si periculum sit scandali, vel rixæ, sequestranda est possessio, & ne diu Ecclesia vacet, eligere interim Episcopus potest, *cap. quoniam 3. de iurepatron.* vbi plura August. Beroius. Tertius casus euenire potest cùm iudicium possessorium intenditur, sed constat vnum esse in possessione; & tunc etiam lite pendente potest vti sua pos-

possessione, *cap.1. vt lite pendente.* Nec quolibet prætextu possessio sequestranda est, argumento *ex l. vlt. ff. de officio procurat. Cæsaris, l. illicitas 6. §. ne potentiores, ff. de officio Præfecti*: pluribus relatis docent Posthius *de manutentione, obseru.75. num 16.* Castillo *lib.8. de alimentis, cap.13. num.17.* Quibus suppositis textus *in d. cap.2.* procedit secundo casu, cùm lis vertitur super possessione, nec apparet vter ex contendentibus in possessione sit; tunc enim electio ab vno celebrata, nec confirmanda est, ne præiudicium colliganti generetur, si approbetur aduersarij electio: sed appellatur intrusus in eo textu electus à monachis, non à R. Pontifice, sed ab alio colligante. Alia pro illius textus interpretatione in eius commentario adducemus.

14 Intelligitur capute ex litteris, de iurep. Secundò opponitur textus *in cap. ex litteris 7. de iurepatron.* vbi deciditur præsentatum à bonæ fidei possessore, lite secuta super proprietate, instituendum non esse à superiore. Ex quo textu deducit Augustinus Beroius *ibi, & in cap. quoniam 3. de iurepatron.* præsentatum à Patrono, sed non institutum, posteà instituendum non esse: igitur non sufficit electo docere eligentem esse in quasi possessione eligendi. Cui difficultati vt satisfaciam, sciendum est, nostri textus decisionem procedere, etsi controuersia mota sit super proprietate post electionem, vel præsentationem factam ab eo, qui est in quasi possessione eligendi, vt docent Rochus de Curte *de iurepatron. verbo Competens, num.23.* Gutierrez *lib.3. practic. quæst.42. nu.41.* ex sæpius repetita ratione, quia videlicet fructus rei possessæ ad possessorem spectant. Similiter noster textus procedit, si lis moueatur super proprietate ante electionem, vel præsentationem; nam etiam tunc potest possessor vti sua possessione, lite etiam pendente super proprietate, nec debet possessor priuari commodo suæ possessionis, nec eius fructibus, *cap. volumus 2. 16. q. 2. cap. cùm verissimum 5. versic. Nos igitur, de institut. cap.1. vt lite pendente, cap. vel Episcopus 28. de præb. lib. 6. l. final C. si per vim vel alio modo*, iunctis traditis à Glossa *verbo Deferre crucem, in d. c. 1. vt lite pendente*: & huiusmodi electio est confirmanda à superiore, quia cùm legitimè sit facta, iustè postulat confirmationem, *cap. illud*, vbi glossa *verbo Debeant, de iurepatron.* licèt contrariam sententiam, videlicet pendente iudicio petitorio præsentatum non esse instituendum, defendant Glossa *in d. c. illud 2. de in integ. restit.* vbi Imola *n.19.* Abbas *nu. 22.* moti ex eo, quod possessor etiam bonæ fidei tenetur restituere omnes fructus post motam litem perceptos, *l. certum 22. C. de rei vindicatione*: sed si possessor non possit eos restituere, non debet illos percipere: vnde aiunt, quod cùm electus est institutus, non potest postea remoueri, *cap. consultationibus 19. versiculo remoueri, de iurepatron.* igitur à possessore non debet confirmari. Sed huic fundamento respondetur, regulam textus *in d. l. certum*, habere locum in fructibus, quibus possessor locupletatur; non verò in fructibus honoris, quibus possessor locupletior non fit, quales sunt electio, seu præsentatio: nam his fructibus, etiam lite mota, sine restituendi obligatione fruitur possessor, *d. c. 1. vt lite pendente*: docet Gutierrez *d. q.42. num.42.* nec tunc obstat textus *in d. cap. ex literis*, cui, omissis traditis à Beroio, respondendum est, in specie illius textus præsentationem non fuisse factam à possessore iurispatronatus, sed ab eo, qui intendebat ius præsentandi sibi competere, vt colligitur ex versiculo, *vel antequam*; & ideò post litem motam institutionem fieri non debere, nec electum vlla possessione eligentis defendi valere.

Tertiò aduersatur textus *in cap. cùm Bertoldus 18. de re iudicata*, vbi non sufficit clerico electo docere eligentem esse in possessione præsentandi: ergo nec in nostro textu sufficere debebat electo probare quasi possessionem eligentis. Huic difficultati varijs modis satisfacere intendunt August. Beroius *in d. cap. ex litteris*, Duarenus & alij relati à Sahagun *in cap. finali, num.59. versic. qua ratione, de sequestrat. possessionis*, quibus illa plausibilior interpretatio visa fuit, videlicet, creditoribus præsentationem non fuisse admissam in specie, quia quamuis creditor bona fide possidere videatur pignus, *l. quicumque 13. §. interdum, ff. de publiciana, l. si seruus 22. §. si quando, ff. de pignoratitia*; tamen non possidet affectu domini, sed pro domino, *l. pignori 15. ff. de vsucap.* Sed omissa ea solutione, quæ supponit ad creditorem non spectare iuspatronatus, & per consequens ius præsentandi (quod an verum sit, disputat Balboa *in d. cap. cùm Bertoldus*) alij respondent in eo textu creditorem non posse præsentare, quia dominus pignoris sibi reseruauerat iuspatronatus; quam solutionem licèt diuinatoriam esse asserat Balboa in eo textu, euincunt verba integrè, ibi: *Dominus fundi asserens, quod sibi retinuerat iuspatronatus expressè cum fundum obligauerat.* Quare virtute huius reseruationis ad debitorem spectabat iuspatronatus. Sed licèt hæc solutio admitti possit, tamen pro adductæ difficultatis solutione responderi posse existimo, in eo textu electum à creditore in beneficio illud non retinere, quia licèt creditor pignus possideat, & per consequens iuspatronatus in ipsum translatum censeatur, quasi possessionem tamen præsentandi translatam non credi; quia talis quasi possessio præsentandi solùm translata censetur per vsum præsentationis effectum sortitæ, argumento textus *in l. cùm hæredes 23. ff. de acquirenda possessione, l. 1. §. Scæuola, ff. si is qui testam.* Docent Viuianus *in praxi iurispatronatus, libro 5 cap.2. num.16. & decisione 43. per tot.* Lotherius *de re benefic. tom.1. libro 2. quæst. 11. numer.15.* Posthius *de manutent. obseruat.65. num.32.* Barbosa *de iure ecclesiast. libro 3. cap. 12. num.39.* doctissimus D. Franciscus Ramos *d. proposit. 1. num. 14.* Vnde cùm creditor nunquam fuisset in quasi possessione præsentandi, ideò præsentatus ab eo non habet possessionem quam doceat, & cuius ratione defendi possit.

15 Exponitur cap. cùm Bertoldus, de R. I.

C A P V T XXV.

Idem.

CVm *a* Vuintoniensis Ecclesia Pastore vacaret, Archidiaconus cum fautoribus suis *b* Salesbriensem Decanum, Prior autem & complices eius *c* Præcentorem Lincolniensem in Episcopum elegerunt. *Et infrà*: Licèt igitur omnes in communi de facienda electione tractauerint, quia tamen nequiuerunt esse concordes, infecto negotio ad nos habuere recursum; & ijquidem qui Præcentorem elegerant, asserebant quod illi qui Decanum elegerant, erant eligendi potestate priuati, pro illa maximè causa, quòd hominem non legitimè *d* natum scienter eligere præsumpserunt: vnde secundùm Lateranense Concilium, & eligendi hac vice perdiderant potestatem, & per triennium ecclesiasticis beneficijs *e* carere debebant: suppliciter postulantes, vt super hoc interloqui dignaremur. Illi verò taliter respondebant, quod licèt is quem elegerant, fuisset minùs legitimè natus, per gratiam tamen Apostolicæ Sedis legitimari *f* promeruit, & hoc asserebant se legitimè probaturos. Nos ergo attendentes, quod isti post primam electionem *g* admiserant illos ad celebrandum secundam, & quod decretum Concilij memorati decernit huiusmodi præsumptores vna vice dumtaxat eligendi potestate priuatos; quoniam electio quam coram nobis celebrare volebant, non iam secunda, sed tertia concurrebat, ad eligendum illos censuimus admittendos.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Vintoniensis.*] De Vuintoniensi Ecclesia egi *in cap. cæterùm 3. de rescr.*

1 b *Salesbriensem.*] Legendum est *Sarisberiensem*: Sarisberiensis Ecclesia est suffraganea Archiepiscopi Cantuariensis in Anglia, de qua Polydorus Vergilius *lib. 1. historiæ Angliæ, fol. 85.*

c *Præcentorem Lincolniensem.*] De hoc Præcentore, & Ecclesia Lincolniensi aliqua adduxi *in cap. ad aures 8. de rescr.*

2 d *Non legitimè natum.*] Sed quare si illegitimus erat, ad dignitatem Præcentoris eligi potest, cùm illegitimis aditus ad dignitates præcludatur, *cap. fin. de fil. presbyt. cap. innotuit 20. hoc tit.* Sed respondetur, Præcentorem fuisse illegitimum, sed alium in prima electione electum, natalium pati defectum; & ideò eius electione cassata, ad electionem Præcentoris secundam processisse Canonicos.

3 e *Beneficijs carere.*] Non tamen ex eo quod suspensus esset, per consequens priuatus erat eligendi facultate; necesse enim fuit, vt id exprimeretur in dicto Concilio Lateran. relato *in cap. cùm in cunctis, §. fin.* & *in cap. quisquis, hoc tit.* ibi: *Ab officijs, & beneficijs pœnitus suspendantur, eligendi tunc potestate priuati.* Post Gibal. *de censur. pag. 344.* notaui *in d. §. final.*

f *Promeruit.*] Pontifex potest illegitimè natos legitimare, & habiles reddere ad beneficia ecclesiastica, *cap. per venerabilem*, vbi latè illustrabo, *qui filij sint legitimi.* 4

g *Admiserant illos.*] Non tamen inde electio irritabitur; nam admittentes ad electionem inhabiles in nostra specie ad eam procedere valent, cùm inhabiles non ob censuram inhabilitatem contraxerint, sed potiùs in fauorem aliorum in eam inciderint; & tunc etsi inhabiles admittantur, non ideò electio cassabitur: quod discrimen inter inhabilitatem ex prædicto Concilio Lateranensi prouenientem, & aliàs agnouit, & nostrum textum latè interpretatur Suarez *de censur. disp. 4. sect. 2. per tot.* 5

In hoc textu explicatur decisio Concilij Lateranensis relata *in d. cap. 7. §. fin.* qua deciditur eligentes indignum priuari facultate eligendi: in præsenti illa decisio exponitur ita vt procedat in prima dumtaxat electione, non verò in vlterioribus: itaque eligens indignum iuxta prædictum Concilij Lateranensis decretum, priuatur facultate eligendi in alia electione, non verò in tertia, aut sequentibus. Quæ huc spectant, repetenda sunt ex traditis *in d. §. fin.* 6

CAPVT XXVI.

Idem *Arnoldo Abbati Cisterciensi, Rodulpho, & Petro monachis* a *Fontis Frigidi*, b *Inquisitoribus*.

Per inquisitionem, quam de mandato nostro fecistis super statu Episcopatus, & *c* Episcopi *d* Tolosani, perspicaciter intelleximus, quod *e* Mascaron Cancellarius iuratus asserit se sciuisse procerto, *f* Raymundum *g* olim Tolosanum Episcopum, & amicos ipsius ante suam electionem habuisse colloquium cum quibusdam Canonicis nominatim expressis, eosque solicitasse *h* precibus, vt ipsum eligerent in Episcopum; seque vidisse pariter, & audisse, quando prædictus Episcopus existens in domo S. Petri de Coquinis, recognouit in quorumdam Canonicorum præsentia, se Canonicis illis qui aduersati fuerant suæ primæ electioni, iuramentum in domo Actonis de Montibus præstitisse: credens pro certo, quod iuramentum illud licitè fuerit factum, vt idem Raymundus eligeretur *i* ex pacto; & quod ipse M. post ipsius electionem cassatam, domum Episcopalem eius nomine detinebat, recipiens quosdam redditus & prouentus, quos de ipsius conscientia & consensu in eiusdem negotijs expendebat. Cùm igitur talem scienter in Episcopum eligendo, sicut ipse suo iuramento firmauit, ecclesiasticis beneficijs reddiderit se *k* indignum, graue gerimus, & molestum, quod dilecto filio Tolosano Præposito in Episcopum communiter electo, idem Mascaron in Præpositum dicitur constitutus. Quocirca discretioni vestrę per Apostolica scripta mandamus, quatenus eundem Mascaronem ab officio Præpositurae penitus *l* amouentes, faciatis virum idoneum ad officium illud assumi.

NOTÆ.

1 a *Fontis Frigidi.*] Ità restituenda est inscriptio huius textus ex epistola Innocentij III. edita ab Illustrissimo Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1205. cap. 3.* quæ ferè per eadem verba reperitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap. 11.* De Abbate Cistercij nonnulla notaui *in cap. cùm ordinem 6. de rescriptis.* Monasterium autem Fontis Frigidi est Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Narbonensi, quondam sub regula D. Benedicti fundatum, sed tempore D. Bernardi eius Ordini vnitum, vt plura de eo adducentes tradunt Fratres Sarmatani *tomo 4. Galliæ Christianæ, fol. 432.* Manrique *anno 1147. cap. 19.* Eius monasterij etiam mentio fit *in cap. litteras, de suppl. neglig. cap. cùm dilecti, de accusat.*

2 b *Inquisitoribus.*] In tertia collectione legitur *Legatis*; sed omnia rectè conueniunt, si animaduertamus, Arnaldum Abbatem Cisterciensem, & Petrum de Castronouo Legatos Sedis Apostolicæ missos fuisse ab Innocentio III. ad conuersionem hæreticorum Albigensium, qui infestabant totam Galliam, vt refert Spondanus post Baronium *anno 1208. nu. 4.* Ipsis etiam commisit Pontifex inquisitionem, & visitationem Ecclesiæ Tolosanæ cùm omnimoda iurisdictione, vt refert Manrique *dicto capit. 3.* Vnde si primam legationem attendamus, rectè illis sub nomine Inquisitorum rescribit; nam omni tempore iudices contra hæreticos deputati, Inquisitores dicti fuerunt, *l. 9. Cod. Theodos. de hæreticis*, ibi: *Sublimitas itaque tua det Inquisitores.* Similia verba reperiuntur *in l. 13. in fine, l. 15. 31. 32. 35. & 52. eodem Cod. & titulo.* Si verò secundam commissionem, hoc est visitationem Ecclesiæ Tolosanæ consideremus, rectè Legati appellantur. Non omittam Spondanum *vbi suprà*, asseruisse hunc Petrum de Castronouo fuisse primum Inquisitorem, & huius S. Officij fundatorem, etsi aliter repetant eius originem Prateolus *lib. 4. suæ historiæ*, Hieronymus Roman. *lib. 5. de Republ. Christ.* Sed certum est, tempore Innocentij III. quo impijs erroribus, & blasphemijs Albigensium tota ferè Gallia infecta erat, initium habuisse hoc semper miris laudibus extollendum S. Inquisitionis officium. Innocentius enim III. prædictum Petrum de Castronouo, & alios duodecim Abbates ex familia D. Bernardi, virtute & doctrina præclaros, per vniuersam Galliam misit, vt Albigensium errores disputationibus, & concionibus refellerent ac damnarent. Etiam eo tempore S. Dominicus cùm Albigenses disputationibus refellere, conuincereque intenderet, & agnouisset eorum perfidiam, ac pertinaciam in dies crescere, instanter petijt ab Innocentio III. vt debitis pœnis ipsi hæretici afficerentur: quod cùm Pontifex concessisset, initium habuit S. Inquisitionis officium, constituto primo generali Inquisitore B. Dominico, vt expressè refertur in constitutione Sixti V. & referunt Pena *in 3. p. Directorij, commentario 32.* Lucius Marinus Siculus *in sub hist. Hisp.* Ioannes Marieta *part. 2. lib. 7. cap. 11.* Ludouicus Sousa *in histor. S. Dominici, cap. 3.* Fragosa *part. 2. de regim. Christ. reipub. lib. 5. disput. 13. §. 4.* pluribus relatis Paramus *lib. 2 de orig. S. Inquisit. cap 1.* Licèt enim prædicti Abbates missi fuissent ab Innocentio III. vt hæreticos disputationibus, & in concionibus refellerent, conuincerentque; tamen vt debi-

debitis pœnis, & ordine iudiciario eos compesceret, primus S. Dominicus constitutus fuit Inquisitor generalis, vt referunt proximè laudati, licèt varijs rationibus & authoritatibus pro suis Cistercienfibus pugnet Manrique *d. tertio tomo, anno 1204. cap. 3. per totum*. De origine ipsius Inquisitionis apud nos, & Lusitanos agunt Fragosa *dicta disput. 13. §. 5. per totum*, Paramus *dicto lib. 2. cap. 2.* Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap. 24.* & singillatim de omnibus tribunalibus agens Tamayus à Salazar *in martyrol. Hispan. die 28. Aprilis*.

3 c *Episcopi.*] An Raymundi de Rabastens, an verò Fulcrandi eius antecessoris, adhuc apud historicos sub lite est. Auctores Comitatus Tolosani visitationem non tam in Raymundum, quàm in Fulcandrum factam referunt, cum eius inscitia ac desidia Albigensium pestis in Comitatum Tolosanum ingrueret. Guillelmus de Podio *cap. 6. chronici*, ait: *Anno 1205. non erat excusabilis Fulcander, quod hæreticos multum radicatos in terra sine aduersantium sibi voluntate poterat extirpare: neque erat ad excusationem sui sufficiens, qui etsi non posset, alia ad hoc saltem sufficientia multa habere consilia, & auxilia potuisset.* Sed in Raymundum simoniacè electum, & Albigensium fautorem, visitationem decretam, & inquisitionem factam fuisse, constat ex præsentis textus serie, & probarunt Fratres Sarmat. *tom. 1. Galliæ Christianæ, fol. 686.*

d *Tolosanæ.*] Tolosa Galliæ Narbonensis vrbs anti-
4 quissima, vt celebris recensetur à Cæsare *lib. 8. c. 5.* Mela *lib. 2. cap. 5.* Suetonio *in Vitellio, cap. vltimo*, Iustino *lib. 32.* Strabone *lib. 4.* Ptolomeo *lib. 2. cap. 10.* Iacet ad Garumnam fluuium, cuius originem, & progressum latè prosequuntur Fratres Sarmat. *tom. 1. Galliæ Christ. fol. 671.* adhuc temporibus Innocentij III. Episcopali tantùm Cathedra decorabatur, & suffraganea erat Archiepiscopi Narbonensis; posteà tamen Ioannes XXII. anno 1317. translato Archiepiscopatu Narbonensi in Tolosanam Ecclesiam, iure metropolitico eam decorauit, vt constat ex extrauaganti *Saluator*, ipsius Ioannis XXII. *de præbendis*. Docent Chenu *in serie Præsulum Tolosan.* Franciscus Hallier. *de hierarch. fol. 633.* Nec hanc euertit sententiam, & nostrum textum oppugnat in illis verbis, *Episcopatu, & Episcopi*, quędam subscriptio Concilij Aurelianensis 1. celebrati anno 511. temporibus Hormisdæ Pontificis, vbi subscribit Leontius eius Ecclesiæ Præsul, hoc modo, *Leontius Episcopus Tolosanæ Metropolis:* ergo iam ante tempora nostri Innocentij Tolosana Ecclesia vt Metropolis honorabatur. Hac inscriptione decepti Papirius Masonius, & Chenu *vbi suprà*, existimarunt iam temporibus Concilij Aurelianensis primi Ecclesiam Tolosanam Metropolitanam Galliæ Narbonensis esse; sed eorum sententia facilè refellitur ex nostro textu, & dicta extrauaganti *Saluator:* quare ea sententia omissa, & superiore retenta, dicendum est, prædictam subscriptionem falsò, & vitiosè irrepsisse in quibusdam codicibus, cùm in correctis & castigatis à Iacobo Sirmundo ita legatur, *Leontius Episcopus Elusanæ Metropolis:* quod mendum satis probatur ex Concilio Agathensi 1. celebrato anno 506. vbi reperitur subscripsisse Clarum Episcopum Elosæ Metropolis, Heradianum Episcopum Tolosanę ciuitatis: & in Concilio Matiscon. 2. congregato anno 585. mentio fit Magnulphi Episcopi Tolosani; vnde verum est, nostri Innocentij temporibus Ecclesiam Tolosanam tantùm Episcopum obtinuisse.

e *Mascaron.*] Mascarium legendum esse suadetur ex
5 traditis à Chenu *in serie Archiepiscop. Tolosan.* vbi asserit, Hugonem Mascarium eam Ecclesiam rexisse, & de eo agi in nostro capite *per inquisitionem:* sed temporum series huic sententiæ repugnat; anno enim 1201. Raymundus tertius depositus fuit ab Episcopatu Tolosano, aut illi spontè renunciauit, de quo in hoc textu, cùm iam in eius electione suffragium præstitisset, vt ex nostro textu constat: sed Hugo Mascarius Episcopus Tolosanus obijt anno 1296. vt refert ipse Chenu: igitur nullo modo potuit idem esse prædictus Mascarius, ac Mascaron, de quo in præsenti, cùm ferè impossibile esset, vt Mascaron, qui in sacris constitutus erat Ordinibus per annum 1200. peruenisset ad annum 1296. & sic plusquam per 124. annos vitam protraxisset.

f *Raymundum.*] Tertium huius nominis, de quo Guillelmus de Podio *in chron. cap. 6. Defuncto autem Domino Fulcandro Episcopo anno circiter 1210. eligitur in Episcopum Raymundus Archidiaconus Agenensis; sed quia se infestauit ab initio vitio simoniæ, benedictione caruit in fine: ipse tandem ab Episcopatu per Sedem Apostolicam ad depositionem fuit condemnatus.* Petrus Vallis Sarnensis *histor. Albig. cap. 9.*

g *Olim Episcopus.*] Iam enim per annum 1201. de- 6
positus fuerat ab Episcopatu, siue voluntaria cessione, sententiam depositionis metuens, ipsi renunciauit, vt refert Manrique *d. anno 1205. cap. 3. n. 3.* quare temporibus huius decretalis epistolæ, quæ missa fuit 2. nonas Iulij anni 1205. iam Tolosanam regebat Ecclesiam Fulco, vir apprimè doctus, & sanctus, de quo plura Chenu & Manriquè *vbi proximè*, Guillelmus *in tractatu de Fratre Petro de Castronouo*, ibi: *Cùm igitur terra ipsa, scilicet Tolosana, apud Sedem Apostolicam, sicut hæretica prauitate, quàm rapina mirabili, & iniuriabili infamia laboraret, iisdem temporibus missus est Legatus à Summo Pontifice Frater Petrus de Castronouo, Ordinis Cisterciensis, vir prouidus & discretus, cui & Magister Rodulphus, persona litterata, & multum honesta, adiectus est collega, qui Comitem Tolosanum ad expellendos hæreticos, ac raptarios de terra sua, & pacem conseruandam monuerunt, & adstrinxerunt etiam iuramento; factumque est eodem tempore, quod Deo inspirante, venerabilis, & religiosus vir Dominus Fulco Abbas Floresiæ, siue Toroneti, Ordinis Cisterciensis, eligitur in Episcopum Tolosanum; cuius promotionem cùm audiuit dictus Legatus, qui optimè eum nouerat, vt iacebat in lecto infirmus, eleuatis manibus in cœlum, gratias egit Deo, quod de tali persona prouidisset Ecclesiæ Tolosanæ.*

h *Precibus.*] Vnde reddebatur indignus, *cap. in scri-* 7
pturis, cap. qui Episcopatum 8. quæstione 1. post Glossam in nostro textu notant Abbas, & Syluester. An verò liceat Episcopatum optare, varijs conclusionibus adductis resoluunt D. Thomas *2. 2. quæst. 185. art. 1.* Pellizarius *tract. 9. cap. 1. q. 12.* Peyrinis *de Prælato, q. 1. cap. 6. num. 4.* Tamburinus *tom. 1 disput. 10. quæsito 1.* Garcia *tom. 2. politicæ, tractatu 29. difficult. 4. dub. 1.* Espenceus *lib. 3. digres.* Barbosa *de potest. Episcopi, 1. p. tit. 1. glossa 4.*

i *Ex pacto.*] Quod procul ab electionibus abesse debet, *cap. finali, de pactis*.

k *Indignum.*] *Cap. cùm in cunctis 7. §. vlt. hoc tit.* vbi quæ ad hunc textum spectant, adduxi.

l *Admouentes.*] In hac parte difficilis valdè est hic 8
textus; nam certum iuris principium est, crimen testi per viam exceptionis obiectum, ipsum reijcere à testimonio, non verò illum puniri pœna ordinaria ipsius delicti, *cap. 1. de except. cap. 2. vers. Verum, de ordin. cogn. l. Lucius, ff. de his qui notantur infam. l. final. titulo primo, partit. 7.* Cuius ratio traditur *in dicto cap. 2.* & in eo consistit, quod sine legitimo accusatore nemo debet pœna ordinaria puniri, *cap. de manifesta 7. quæstione 1. cap. 1. de accusat.* & iudex iuxta formam petitionis actoris debet sententiam proferre, siue ciuiliter, siue criminaliter agatur, *cap. qualiter, el 2. de accusat. cap. licèt, de simonia:* sed vbi crimen objicitur testi per viam exceptionis, nulla interuenit accusatio: igitur testis in nostra specie non poterat ob crimen obiectum pœna ordinaria puniri. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, etiam testem puniri posse pœna ordinaria, quando crimen quod obiectum fuit, tangebat, vel concernebat negotium principale: quo in casu non solùm à testimonio repellitur, verum etiam punitur, vt *in dicto cap. 1.* docent Glossa finalis, Hostiensis, Ioannes Andreas, Panorm. Cuiacius, Felinus, & Decius. Ratio est, quia cùm crimen testi obiectum tangit, & inuoluitur in negotio principali, illius accessorium creditur, & accessoriè in petitionem deductum, vnde in eadem instantia puniri valet; nam de connexis, & accessorijs idem iudicium est, *cap. translato, de constit. cap. quantò, de iudicijs, l. quæ religionis, ff. de rei vind.* Vnde cùm in hoc textu Mascaron à iudicibus delegatis examinatus, confessus esset, se simoniacè Raymundum in Episcopum elegisse, priuatur beneficio obtento, quia eius delictum ad principale negotium pertinebat. Innocentius enim III. commiserat iudicibus delegatis inquisitionem in Ecclesia Tolosana, tam in capite, quàm in membris, cum omni iurisdictione, vt ex integra relata constat; qua etiam animaduersione intelligendi sunt textus *in cap. cùm super, de confessis, l. 2. §. si publico, ff. ad legem Iuliam de adulterijs*.

CAPVT

CAPVT XXVII.

Idem *A Priori S. Frigidiani, & G. & G. Canonicis* a *Lucanensibus*.

CVm causam inter Presbyterum Bonum, & Brunum Canonicum Ecclesiæ S. P. Lucanensis vertitur, super eo quod dictus Presbyter Bonus à maiori parte Canonicorum eiusdem Ecclesiæ, prædicto Bruno, & quodam alio contradicentibus, in *b* Priorem, sicut dicitur est electus, olim vobis duximus committendam; vos, sicut ex litteris vestris accepimus, partes citare curastis, vt iuxta mandatum nostrum causam ipsam fine posletis canonico terminare. Cumque essent in vestra præsentia constitutæ, prædictus Presbyter Bonus cum instantia postulabat, vt electionem de se factam authoritate curaretis Apostolica confirmare. Sed præfatus Brunus è contrario respondebat, illum non esse dignum regimine Prioratus, crimen obijciens ei simoniæ, quodque ipsius electio non erat canonicè celebrata: & quia professus non erat, ipsum asserebat meritò repellendum. Verùm cùm de simonia nihil fuisset probatum, nec aliquid contra electionis modum ostensum, mouit vos vehementer ipsius Ecclesiæ priuilegium, in quo continebatur expressum, vt nullus qualibet subreptionis astutia præponatur, nisi quem fratres communi consensu, vel fratrum pars consilij sanioris, secundùm Dei timorem, & B. Augustini *c* regulam prouiderint eligendum. Vnde quamuis multi Priores continuè vnus post alium in ipsa Ecclesia per multa & longa *d* tempora fuerint non professi; quòd tamen præfatus Presbyter Bonus non est professus obseruantiam regularem, dubitatis, & meritò, nobis inconsultis procedere contra *e* priuilegium Sedis Apost. concessum Ecclesiæ memoratæ. Quia verò debemus attendere non solùm quid modò factum sit, sed quid sit potiùs faciendum; discretioni vestræ taliter respondemus, quod cùm secundùm legem diuinam non sit in boue arandum & asino, nec quisquam debeat vestem induere de lana, linoque contextam; electionem prædictam, sublato cuiuscumque appellationis obstaculo irritetis, & compellatis præfatum Presbyterum, aliosque clericos non professos, vt vel B. Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiteantur, & seruent; aut ipsam Ecclesiam omninò *f* dimittant.

NOTÆ.

1 a LVcanensibus.] Luca Etruriæ ciuitas propè Lunenses montes sita est: eius meminerunt Ptolomæus, Plinius, Cicero, & alij relati ab Vghellio *tomo 1. Italiæ sacræ, pag. 839.* In ea ciuitate vltra Ecclesiam Cathedralem, cuius mentio fit *in cap. Pisanis 19. de restit. spol. cap. cùm olim 18. de præscript. cap. 3. de sortilegijs*, vbi notauit Cironius, est alia Ecclesia Canonicorum regularium extra muros, quam erexit S. Frigidianus Episcopus ipsius ciuitatis, vbi cùm suis Canonicis regularibus degebat, à quo Canonici dicti sunt Frigidionarij, non Frisionarij, vt voluit Barbosa *in rubrica de statu monachor. & lib. 1. iuris Eccles. cap. 41. num. 150* Plura de hac Ecclesia regulari tradit Gabriel Pennnotus *lib. 3. historiæ Canonic. regular. cap. 41. & lib. 2. cap. 45.* Huius ergo Ecclesiæ Priori missæ sunt quamplures epistolæ decretales, adductæ à Pennoto *dicto lib. 3. cap. 41.* inter quas præcipua est nostra, & textus *in cap. super his, de testib. cogendis*.

2 b *In Priorem est electus.*] Huiusmodi Prioratus electio spectat ad canonicos maioris Ecclesiæ Lucanensis, vt constat ex bulla Gelasij, quam refert Vghellius *vbi suprà, pag. 875.*

3 c *Regulam B. Augustini.*] Notum est, B. Augustinum non solùm ordinem eremiticum instituisse, verum & Canonicorum regularium instituisse ordinem, vt pluribus relatis docent Marquez *in orig. Fratrum eremi, cap. 5. §. 2.* Pennotus *integro lib. histor. canonic. regul.* Hanc D. Augustini regulam profitentur dicti Canonici Lucanenses, vt refert Pennotus *dictis in locis*.

d *Longa tempora.*] Quæ consuetudo, seu potiùs corruptela non admittitur, *cap. ad nostram, de consuet.* & nos probauimus *in cap. monasterium, hoc titulo*, vbi huius textus commentarium dedimus. 4

e *Priuilegium.*] Sed ad quid hoc priuilegio opus est, cùm statutum iure communi reperiatur, ne non professus eligatur in Prælatum Regularem, *cap. Abbatem 18. q. 2. d. cap. cùm monasterium*. Huic difficultati respondet Cironius *in cap. 3. de elect. in 5 collect.* priuilegium hoc impetratum fuisse, quia quod priuilegio cautum est, & singulariter conceditur: plus timeri solet, & diligentius obseruari, *cap. quamquam, 23. dist. cap. in omnibus, de consecr. dist. 5. l. sicut certo, ff. commodati*. Sed existimo aliam esse rationem huius priuilegij; nam cùm electio Prioris Lucanensis ad Canonicos maioris Ecclesiæ spectaret, vt suprà dixi, volebant ex suo Capitulo Priorem eligere ex ratione textus *in c. 1. hoc tit.* quare necessarium fuit priuilegium, vt Canonici maioris Ecclesiæ de Capitulo Ecclesiæ Lucanensis Priorem eligerent. 5

f *Dimittant.*] *Cap. 3. de electione*, in quinta compilatione, ibi: *Ad relinquendum monasterium, vel ad faciendam professionem, vt debent, monitione præmissa, per censuras Ecclesiasticas, appellatione remota compellendos.* 6

CAPVT XXVIII.

Idem a *I. tit. S.* b *Stephani in Cælio Monte Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato.*

QVod sicut ex litteris tuis. *Et infrà*: Nos igitur litterarum tuarum tenore diligenter inspecto, sex in eis perspeximus contineri, quorum tria contra prædictum *c* Armacanum electum, & alia tria contra eius *d* electionem facere videbantur. Primum nominatio facta de tribus, quam ex litteris tuis aliquotiens electionem appellas; contra quam, si electio verè fuit, antequam cassaretur, non debuerat aliquid *e* attentari. Secundum appellatio interposita, quæ si legitima fuit, sequentem electionem penitus impediuit. Tertium, quoniam *f* Midensis Episcopus, & Abbas *g* Mellifontis, qui interesse debuerant, ad electionem minimè conuenerunt: vnde si contempti fuerunt, vel ambo, vel alter, plus eorum contemptus, quàm multorum contradictio electionem prædictam debuit impedire. Quartum quia præfatus Abbas sic electus, ante confirmationem obtentam *h* administrare præsumpsit. Quintum, quia in die consecrationis suæ Ordines celebrauit, cùm nondum pallium obtineret. Sextum dilapidatio, quia tabulam argenteam alienare minimè formidauit. Verùm cùm ad primam electionem, quæ facta de tribus, dicenda videtur potiùs nominatio, non nisi quatuor de omnibus, ad quos electio pertinebat, videlicet duo

Suffraga-

Suffraganei Eccleſiæ Armacanæ, & prædictus Abbas Mellifontis, & Archidiaconus Armacanus conuenerant; & ex illa tali nominatione nihil iuris acquiſitum fuerit nominatis, licitè procedi potuit ad electionem regulariter celebrandam, præſertim in Eccleſia Armacana, cùm iuxta canonicas inſtitutiones, ſi fieri poteſt, in Cathedrali Eccleſia electio debeat celebrari. Nec talis appellatio interpoſita electionem illam potuit impedire, cùm in ea nihil attentatum fuerit in præiudicium Regiæ dignitatis, quòd non ſimpliciter nominatio, ſed ſolemniùs electio debet *i* Principi præſentari, vt poſtulato præſtet aſſenſum; etſi ſecus aliquando per vſurpationem aliqui faciant abuſiuè. Si autem præfati Midenſis Epiſcopus, & Abbas Mellifontis non contempti fuerant, ſed ad electionem vocati, ſi tamen ſine periculo potuerunt conuocari, ſiue nequiuerint, ſiue noluerint ad electionem celebrandam accedere, ipſorum abſentia electionem non potuit impedire. Quoniam ſi ad locum illum inter Hibernenſes ſecurè non poterant proficiſci, nec cæteri ad alium locum inter Anglicos tutè poterant conuenire: propter quod tibi credimus ſuper hoc veritatem diligentiùs inquirendam, & ſi eos vocatos fuiſſe conſtiterit, ſi vocari abſque periculo potuerint, & illos noluiſſe, vel non potuiſſe ad electionem celebrandam venire, propter eorum abſentiam, ſi canonicum aliud non obſiſtat, electio ipſa non debet aliquatenus irritari. Quod ſi eos vocatos fuiſſe non conſtiterit, ſed contemptos, infirmanda penitus erit electio taliter celebrata, niſi poſteà propter bonum pacis diligenter admoniti curauerint conſentire. Cæterùm cùm antequam tu ad partes Hibernicas perueniſſes, illa fuerit electio celebrata, & electus ipſe ſtatim cœperit miniſtrare, tu ſatis id potes ſub diſſimulatione tranſire; cùm id, ſicut noſtri, de Metropolitanis Angliæ, & Franciæ, & Alemaniæ, & aliarum partium remotarum, qui concorditer ſunt electi, Romana Eccleſia patiatur, Eccleſiarum vtilitate penſata: quia ſi tanto tempore, quouſque poſſet electus confirmationem cùm Pallio à Sede Apoſtolica obtinere, regalia non reciperet, Eccleſia quæ interim adminiſtratione careret, non modicum incurreret detrimentum. Super eo autem, quod in ordine conſecrationis ſuæ, antequam *j* Miſſarum ſolemnia finirentur, *k* Acolythum ordinauit, pro tali exceſſu eum corripias & caſtiges, niſi fortè hoc eſſe de antiqua conſuetudine cognoueris Eccleſiæ Armacanæ, de qua ſi tibi conſtiterit, quod nunc factum eſt propter ſimplicitatem, & ruditatem gentis illius poteris miſericorditer ſuſtinere: ſed diſtrictè ei ex parte noſtra prohibeas, ne de cætero aliquid ſimile attentetur, cùm ſolus Romanus Pontifex, qui ſicut noſti, ante *l* hymnum Angelicum conſecratur, & poſtmodùm ipſe Miſſarum ſolemnia incipit, & perficit conſecratus, in die conſecrationis ſuæ valeat Ordines celebrare. Cæteri verò qui inter Epiſtolam, & Euangelium conſecrantur, quia conſecratori concelebrant principaliter celebranti, ne diuidatur myſterium vnitatis, non debent tunc Ordines celebrare. Præterea cùm non liceat Archiepiſcopo ſine *m* Pallio conuocare Concilium, conficere Chriſma, dedicare Baſilicas, ordinare Clericos, & Epiſcopos conſecrare; multùm profectò præſumit, qui antequam impetret Pallium Clericos ordinare feſtinat, cùm idem non tanquam ſimplex Epiſcopus, ſed tanquam Archiepiſcopus facere videatur. Quod autem tabulam argenteam dicitur vendidiſſe, dummodo Eccleſiam Armacanam, ſicut promiſit, reddat indemnem, æquanimiter poteris præterire, cùm id de Cleri, vel populi proceſſerit voluntate. Sanè ſecundùm ea quæ nobis tuis litteris intimaſti, tibi præſcripto modo duximus reſcribendum; ſed cùm de circumſtantijs eiuſdem negotij valeas habere notitiam pleniorem, & nos de diſcretione tua plurimùm confidamus, in iſto negotio, & in alijs te ſic credimus auctore Domino proceſſurum, quod tuæ ſolicitudinis prudentia poterit meritò commendari, & tua legatio ad honorem, & commodum Sedis Apoſt. multipliciter redundabit.

NOTÆ.

1 a IDem I.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. id eſt, *Ioanni de Ferrentino*, qui in partibus Hiberniæ Legatus miſſus fuerat ab Innocentio, cuius legationem refert Spondanus poſt Baronium *tom.* 1. *anno* 1206. *n.* 6.

b *S. Stephani*. Titulus hic eſt Presbyteri Cardinalis ad Baſilicam S. Laurentij, vt refert Cohelius *in notit. Cardin. cap.* 6.

2 c *Armacanum*.] Armacum ciuitas eſt Archiepiſcopalis Hiberniæ, cuius Præſul non ſolùm Archiepiſcopus, verùm etiam Primas totius Hiberniæ eſt, cui etiam ſubſunt varij Epiſcopatus, quos referunt ex Scandeno, & alijs Acuña *de Primatu Brachar. cap.* 4. *n.* 20. Chopinus *lib.* 2. *Sacræ pol. tit.* 2. *n.* 15. Cuiacius *in cap.* 7. *de dolo & contum.* & nos *in eodem textu*.

3 d *Electionem appellas*.] Sed non rectè; aliud enim eſt nominatio, aliud electio: in electione vnus ſegregatur; in nominatione plures cooptantur: electio præſtat ius electo ad ipſam Eccleſiam; nominatio nullum tribuit ius nominatis: alias differentias proſequuntur Petrus Greg. *de elect. cap.* 2. *num.* 20. Iulius Lauorus *variar. lucubr. eod. tit. cap.* 4. licèt aliquando in nominatione inſit electio, *l.* 2. *l. nominatorem* 26. *Cod. de decurionibus, lib.* 10.

e *Attentari*.] *Cap. conſiderauimus* 9. *hoc tit.* vbi commentarium huius textus inuenies.

4 f *Miden.*] Midenſis ciuitas eſt etiam in Hibernia, quæ habet Eccleſiam Cathedralem ſuffraganeam Archiepiſcopi Armacani; vnde eius Epiſcopus debebat intereſſe electioni Archiepiſcopi, iuxta ea quæ adducimus *in cap. ſi Archiepiſcopus, de tempor. ordin.*

g *Mellifontis*.] Monaſterium hoc eſt Ordinis D. 5
Baſilij, in Midenſi diœceſi, cui forſan ex priuilegio, aut conſuetudine competebat, vt eius Abbas ſuffragium præſtaret in electione Archipræſulis Armacani, vt plerumque olim eueniebat, *cap. cùm dilectus, de conſuet.* vbi dixi.

h *Adminiſtrare*.] Vnde priuandus erat iure quæſito poſt electionem, iuxta tradita *in c. noſti, hoc tit.*

i *Principi*.] Cuius conſenſus frequenter in electioni- 6
bus Eccleſiaſticis deſideratur, *c. cùm terra* 14. vbi probaui, *hoc tit.* & ita olim eueniebat, tam in Gallia, vt conſtat ex epiſtolis 54. & 127. Carnotenſis; quàm in Anglia, vt apparet ex epiſtolis 295. 297. & 298. Ioannis Sariſbarienſis, & refert Matthæus Pariſ. *ad annum* 1215. Tunc autem eius aſſenſus deſideratur, non quia electio ad eum ſpectet, nec neceſſe eſt in præſenti ſupponere Principem patronum Eccleſiæ fuiſſe, vt voluit Leo Pinellus *in cap.* 2. *de regul. n.* 192.

j *Miſſarum*.] Epiſcopus dum conſecratur inter Miſ- 7
ſarum ſolemnia, non poteſt aliquem ſacris Ordinibus initiare; ſed ſi ordines conferat, validè confert, vt docent Marchinus *de ordine, tract.* 1. *lib.* 1. *cap.* 2. Diana *p.* 12. *tract. de conſecr. Epiſcop. reſol.* 44. Vnde legimus, aliquando inter Miſſarum ſolemnia conſecrationis Epiſcopalis Ordines fuiſſe collatos. De S. Anono Colonienſi

niensi Præsule refertur apud Surium *die 4. Decembris*, eodem die quo ordinatus fuit Episcopus, Missæ sacrificium, & Ordines celebrasse. Idem de Ioanne Constantiensi Præsule refert Vualfridus Strabo *in vita S. Galli Abbatis*, *lib. 1. cap. 34.* & Surius *die 16. Octobris*, extantque litteræ Basilij Patriarchæ Bulgarorum ad nostrum Innocentium, in quibus refert eodem die, quo inauguratus est, se duos vnxisse Metropolitanos, & alios Episcopos. Idemque constat ex gestis ipsius Innocentij III. & refert Hallierius, *de sacris elect. fol. 971.*

8 k *Acolytum.*] Id est Ceroferarium, cuius officium duplex est: primum deferre cereos accensos ante Presbyterum, cùm legitur Euangelium: secundùm ministrare vinum, & aquam in vrceolis, *cap. perlectis 25. §. ad acolytum*, *23. dist.* Plura de acolyti officio, & muneribus Vasquez *3. p. in 3. disput. 236. num. 30.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ*, *lib. 1. cap. 25.* Menardus *ad D. Gregorium*, *fol. 271.* Petrus Gregorius *libro 15. syntagm. capit. 6.* Espenceus *libro 1. digress. cap. 8.* Mendoza *lib. 2. pro confirmat. Concilij Illiberit. lib. 2. capit. 6.* Zerda *in aduersar. cap. 94.* Franciscus Hallierius *de sacris elect fol. 381.*

l *Ante hymnum.*] Ritum ordinationis Pontificis ex vetustissimo codice manuscripto refert Menard. *ad D. Gregorium*, *pag. 311.* in hæc verba: *Psallent secundùm consuetudinem; procedit electus de sacrario cùm cerostatis septem, & venit ad Confessionem, & post Litaniam ascendunt ad sedem simul Episcopi, & Presbyteri. Tunc Episcopus Albanensis dat orationem primam, postmodum adducuntur Euangelia, & aperiuntur, & tenentur super caput electi à Diaconibus. Tunc Episcopus Ostiensis consecrat eum Pontificem. Post hoc Archidiaconus mittit ei pallium, deinde ascendit ad sedem, & dat pacem omnibus sacerdotibus, & dicit: Gloria in excelsis Deo.* Vnde cùm Pontifex non solùm consecretur Episcopus, verum & benedicatur Pontifex, licèt consecrari debeat ea Missæ parte, qua cæteri Episcopi; tamen benedictio debet dari ante hymnum, vt ex nostro textu constat, & docet Franc. Hallier, *vbi suprà*, *d. pag. 971.* 9

m *Sine pallio.*] Vt dixi, & probaui latè *in cap. suffraganeis, hoc tit.*

C A P V T XXIX.

Idem a *Dolnensi Episcopo, & Samgneo, & de* b *Ardena Abbatibus.*

AVditis, & intellectis meritis causæ de duabus electionibus celebratis in Ecclesia *c* Baiocensi, vna de R. Archidiacono, & altera de Magistro R. inuenimus vtramque contra formam canonicam attentatam, cùm inquisitis voluntatibus singulorum, Decanus cùm paucioribus in ipsum R. & Cantor cùm pluribus in Vv. Archid. conuenissent. Solo Cantore postmodùm Magistrum R. de Ablegijs nominante, ad nostram fuit audientiam appellatum, ne Decanus qui primam in electione *d* vocem habebat, ad electionem procederet sine consensu totius Capituli, vel maioris, & *e* sanioris partis ipsius, vt discordiæ ianua, quæ iam videbatur aperta, per appellationis obstaculum clauderetur: ipse verò Decanus, non habito consensu maioris partis Capituli, sed longè minoris, subitò in electionem prorupit appellans, ne quis contra ipsam electionem aliquid attentaret; quamuis assereret, quod electioni factæ plures alij consenserunt, cùm tamen ex postfacto nequiuerit *f* conualescere quod ab initio non valebat; quoniam electio quæ fuerat irrita ipso iure, per subsequentem consensum appellatione pendente non poterat esse rata. Eis ergo ad propria recedentibus, Cantor & alij qui remanserant in Capitulo, post illam electionem nondum *g* cassatam, & appellationem ad nos interpositam, à nominatione Vv. Archidiaconi recedentes, de nouo Magistrum R. absque Romani Pontificis, vel Metropolitani proprij conscientia, cùm Subdiaconus esset, processerunt non solùm eligere, verum etiam pulsatis *h* campanis cùm processione solemni cantando hymnum in Ecclesia deportare. Nos igitur his, & alijs quæ coram nobis fuere proposita, diligenter auditis, de communi fratrum nostrorum consilio electionem duximus vtramque irritandam.

N O T Æ.

1 a *DOlnensi.*] Ità corrupta huius textus inscriptio est, vt non facilè vera restitui possit: vulgaris autem quæ in sexta collectione habetur, retineri non valet; nam cùm causa, quæ in hoc textu disceptatur, contigisset in Ecclesia Baiocensi Prouinciæ Rhotomagensis, eius cognitio committi non poterat Archiepiscopo Toletano, Primati nostræ Hispaniæ. Legendum ergo est: *Episcopo Dolensi, & Sagneo Abbati de Arden.* Dolensis ciuitas est in vltima ferè Britanniæ parte, cuius Præsul Comitis titulo honoratur, & per plures annos Archiepiscopi titulo decoratus fuit, vsquedum Innocentius anno 1197. Ioanni IV. Moschino dicto, Archiepiscopi titulum abstulit, & Turonensi Ecclesiæ concessit, à quo tempore Ecclesia Dolensis tantùm Episcopalis est, & Turonensis suffraganea: quare dum Innocentius III. in præsenti Ioanni IV. rescribit, eum tantùm Episcopum appellat. Seriem Præsulum ipsius Ecclesiæ referunt Fratres Sarmat. *tom. 2. Galliæ Christ. fol. 565.* Chenu *in chron. Galliæ.*

Dolensis vrbs vbi.

2 b *Arden.*] Ardense monasterium, vulgò *de Ardena*, est Ordinis Præmonstratensis, propè Cadomum, in diœcesi Baiocensi, sub patrocinio B. Mariæ constructum anno 1122. à Dynasta de Ermambille, vt referunt Fratres Sarmat. *tom. 4. Galliæ Christ. fol. 76.*

c *Baiocensi.*] De ea diœcesi agemus *in cap. cùm in iure 33. hoc tit.*

d *Vocem.*] Tanquam Caput Capituli, vt probaui *in cap. 2. de rescriptis.*

e *Sanioris.*] Ita enim procedendum erat, *cap. Cumana, cap. Ecclesia, hoc tit.*

f *Conualescere.*] Quia consensus superuenit singulariter, non collegialiter; & Canonici nouiter accedentes cùm alijs non faciebant maiorem partem Capituli, & processerunt alijs non vacatis, & post appellationem: ex quibus omnibus causis non conualescere priorem electionem, docet Moneta *de commut. vltimar. volunt. cap. 12. num. 236.* 3

g *Nondum cassatam.*] Vnde ad secundam procedi non poterat, ex traditis *in cap. considerauimus, hoc tit.* ex cuius commentario, & ex traditis *in cap. Ecclesia, hoc tit.* præsens petendum est.

h *Pulsatis campanis.*] In receptione enim Episcoporum, & Abbatum, & cùm possessionem apprehendunt per inthronizationem, pulsantur campanæ, *cap. in causa, de causa possess.* Inde Innocentius noster *lib. 1. regest. epist. 297.* ait, ruptos fuisse funes campanarum, ne Prælatus Flauiniensis ad Ecclesiam duceretur, in sedeque collocaretur, ibi: *Ne possent ad Ecclesiam ducere, fores Ecclesiæ clausæ sunt, funibus ruptis campanarum.* 4

CAPVT

CAPVT XXX.

Idem *Episcopo, & a Grandisilua, & b Bellepertica Abbatibus.*

IN causis quæ ad Apostolicam Sedem. *Et infrà*: Nimirum cùm in Ecclesia *c* Tolosana vacante duo per dissensionem Capituli sui, videlicet venerabilis frater noster Episcopus *d* Conuenarum, & dilectus filius R. Archidiaconus Agenensis nominati fuissent, R. Canonicus S. Licerij, Archidiaconus, & R. Canonicus S. Stephani Tolosani pro parte dicti Episcopi; pro parte verò altera dilectus filius Magister P. de Rama, & G. socius eius ad nostram præsentiam accesserunt, quibus venerabilem fratrem nostrum *e* Albanensem Episcopum, & dilectum filium H. tituli S. *f* Martini Presbyterum Cardinalem deputauimus auditores, coram quibus proposuerunt nuntij prædicti, quod cùm Capitulum Tolosanæ Ecclesiæ ad tractandum de *g* electione Episcopi conuenissent, duos, R. de Ponte, & M. Cellerarium elegerunt, vt quinque de eodem Capitulo eligerent electores, qui præstito iuramento, de substituendi Pontificis electione tractarent; & à singulis de Capitulo statutum est, & consensum, vt illum quem illi quinque cōcorditer, vel tres ex illis eligerent, si persona esset idonea, pro Episcopo sine contradictione qualibet haberetur; & etiam statutum fuit expressè, quod si quinque electores in vnam personam conuenire non possent, tribus ex eis concordantibus, reliqui duo illorum tenerentur sequi assensum, & electionem eorum ratam habere. Postmodum verò cùm à prædictis duobus electi quinque electores fuissent, & ad tractandum de electione secessissent in partem, & non possent omnes pariter in vnam personam concordare, tres ex eis conuenerunt in prædictum Conuenarum Episcopum, qui erat Archidiaconus Ecclesiæ Tolosanæ; & antequam prænuntiarent *h* nominationem ipsius, eam sub protectione Apostolica posuerunt, & demum electionem quam de postulando eodem Episcopo fecerant, Capitulo publicarunt; ac reliqui duo subsequenter tertia die, cum paucis de Capitulo, reliquis absentibus, elegerunt prædictum Archidiaconum Agenensem. Adiecerunt insuper prædicti R. & alij nuntij memorati, quod à dilecto filio I. tituli *i* S. Priscæ Presbytero Cardinale Apostolicæ Sedis Legato fuit ex parte illa specialis nuntius destinatus: & quoniam Episcopus ipse *j* postulandus erat à nobis, & Legatus nullam concedendi, vel transferendi in eum potestatem habeat; cùm huiusmodi dispensatio Sedi dumtaxat Apostolicæ *k* reseruetur, ne quid contra fieret, nostram audientiam appellauit. Nuntij verò prædicti Archidiaconi coram prædictis auditoribus è contrario responderunt, quod cùm prædicti quinque electores, in quos totum Capitulum eligendi transtulerat potestatem, seorsum de electione tractantes, inter se dissiderent, ita quod contentiosæ voces eorum à fratribus qui remanserant in Capitulo auditæ fuerunt, Capitulum ipsos propter huiusmodi contentiones suspectos habens, ad eos duos de Canonicis destinarunt, per quos inhibuerunt eis ex parte nostra, & prædicti Legati, ne vlteriùs in facto procederent; & ita potestatem eligendi, quam eis commiserant, reuocarunt, mandantes eis, vt redirent ad Capitulum, & pariter cùm alijs fratribus de electione tractarent; & huiusmodi reuocationi duo ex ipsis electoribus adhibentes consensum, reliquis tribus non contradicentibus, cum nuntijs Capituli ad ipsum Capitulum sunt reuersi; sed alij tres vsque ad fores Capituli subsequuti, ab eis postmodùm discesserunt. Capitulum verò illorum absentiam admirantes, cùm tota die illa ipsorum præsentiam expectassent, subsequenti die *l* campanam pulsari fecerunt, sicut moris est ad Capitulum congregandum: & prædictis tribus cùm paucis complicibus suis se se contumaciter absentibus, Prior, Sacrista, & maior *m* Cellerarius Ecclesiæ *n* S. Stephani, quia speciale super hoc Præpositi absentis mandatum habebant, cum maiori, & saniori parte conuocatis Abbatibus, *o* Prioribus, cum monachis, & alijs viris religosis, supradictum R. in Episcopum elegerunt: exhibuerunt etiam eiusdem Archidiaconi nuntij litteras prædicti Legati, quas nobis super hoc destinauit. *Et infra*: Cùm autem prędicti auditores præmissa nobis, & fratribus nostris fideliter retulissent, nos memoratum Legatum piam intentionem in hoc facto adhibuisse pro certo credentes, ex ipso tamen tenore litterarum suarum intelleximus, eum circumuentum fuisse, & per subreptionem tacita veritate perpendimus elicitum, & extortum quidquid ab eo fuit obtentum, cùm in ipsis litteris non expresserit formam postulationis de Episcopo Conuenarum, quæ præcesserat, & facta erat per eos, in quos totum Capitulum eligendi transtulerat potestatem, propter quod vnanimiter de consensu totius Capituli intelligitur esse factum: quam potestatem, cùm res non *p* esset integra, quia iam in tractatu processerant electores, & tres, duobus dissentientibus, conuenerant in vnam personam, Capitulum minimè potuit reuocare, præsertim ex illa causa, quia illi quinque erant discordes, cùm in translatione potestatis illius manifestè fuisset expressum, quod si illos quinque contigeret dissidere, electionem trium ratam haberent, & firmam. Præterea liquet eundem Legatum fuisse deceptum, quoniam in commissione sua, prætermisso de electione Episcopi, qui erat à nobis solummodò postulandus, inquisitionem de sola electione Archidiaconi sub forma superiùs expressa commisit, super quibus nequaquam taliter processissent, si omnia ex ordine, prout in veritate processum, sibi enarrata fuissent; vnde communicato fratrum nostrorum consilio, electionem ipsius Archidiaconi non ex vitio, vel culpa personæ ipsius, sed quia processum eius minùs canonicum esse cognouimus, & ipsum Legatum multipliciter circumuentum, decreuimus penitus irritandam. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus omni gratia & timore postpositis, circa personam Episcopi Conuenarum perscrutari studeatis indagatione sollicita veritatem, si sit vtilis & *q* necessaria ad regimen Ecclesiæ Tolosanæ, & idonea, tam scientia litterarum quàm suæ conuersationis exemplo, ad hæreticorum perfidiam de Tolosana diœcesi exstirpandam, quæ ibi ob negligentiam *r* Præsulum miserabiliter, & damnabiliter hactenus pullulauit; & si vobis ita constiterit, transeundi ad Ecclesiam Tolosanam propter vrgentem necessita-

cessitatem, & eorumdem vtilitatem, authoritate nostra, sublato cuiuscumque contradictionis, & appellationis obstaculo, ei licentiam tribuatis, alioquin ipsius postulatione repulsa, Capitulo eiusdem Ecclesię authoritate Apostolica iniungatis, vt personam ad hoc eligant in Pastorem.

1 a GRandisiluæ.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. Monasterium hoc est Ordinis Cisterciensis, diœcesis Tolosanæ, fundatum anno 1144. cuius mentio fit *in cap.* 33. *de rescriptis*, & de eo plura cumularunt Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1147. *c.* 18 *n.* 20. Fratres Sarmat. *to.* 4. *Galliæ*, *fol.* 506.

2 b *Bellepertica.*] Etiam Abbatia hæc est Ordinis Cisterciensis, filia Clareuallis, diœcesis Montis Albaniæ, ad ripam Garumnæ, sub inuocatione B. Mariæ fundata anno 1143. vt referunt de ea agentes Fratres Sarmat. *to.* 4. *Galliæ Christ. jv:.* 44. Illustr. Manrique *tom.* 3. *annalium Cisterciensium*, *anno* 1143. *cap.* 8. *n.* 2.

3 c *Tolosana.*] Morte Fulcandri, & depositione, seu renunciatione Raymundi tertij, vt dixi suprà *in cap per inquisitionem*; ex tunc enim Ecclesia Tolosana cœpit pati diuisionem, nec facilè ad concordiam reduci poterat, diuisis Canonicis, vt in nostro textu refertur, vsque dum electus fuit Fulco, natione Massiliensis, monachus Cisterciensis; in cuius electione Canonici ad vnitatem, hæretici ad fidem, & res Ecclesiæ ad pristinum statum redactæ fuerunt. De eo agit Manrique *d. to.* 3. *anno* 1205. *c.* 3.

d. *Episcopus Conuenarum.*] Qui antea fuerat Præpositus Ecclesiæ Tolosanæ, vt dixi *in d. c. Per inquisitionem*.

4 e *Albanensem.*] Gerardum videlicet, quem ex Nouariensi Episcopatu in Episcopum Cardinalem Albanensem elegit Innocentius III. anno 14. sui Pontificatus, vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ*, *in Ecclesia Alban. num.* 38.

f *Tituli S. Martini.*] Titulus iste est Presbyteri Cardinalis, ad Basilicam Sancti Petri spectans. Cohelius *in notit. Card. num.* 38.

g *Electione Episcopi.*] Adhuc enim temporibus Innocentij III. Tolosa ciuitas erat tantùm Episcopalis, vt probaui *in d. cap. per inquisitionem*.

h *Nominationem.*] Id est electionem, sæpè enim confunduntur nominatio, & electio, *c. quod sicut*, *hoc tit.*

5 i *I. tituli S. Priscæ.*] Ioanni videlicet, qui simul cùm Octauiano Hostiensi Episcopo missus fuit Legatus in partibus Galliæ, ad causam matrimonij Philippi Francorum Regis, vt refert Spondanus *tom.* 1. *continuat. anno* 1201. *n.* 1. Titulus S. Priscæ est Presbyteri Cardinalis, ad Basilicam S. Pauli pertinens, de qua Cohelius *d. cap.* 6.

j *Postulando.*] Quia qui sunt compromissarij ad eligendum, habent facultatem postulandi, vt defendit Layman. *de Prælat. elect. cap.* 8. *per totum*.

k *Referuetur.*] *Cap.* 1. *de translat. Episcopi*, *cap.* 3. *de officio Legati*, vbi latiùs probauimus.

6 l *Campanam.*] Vsus apud omnes receptus est, vt Capitulum congregetur pulsatione campanę, ad actus communitatis, tam iudiciales, quàm extraiudiciales. Glossa *in l. obseruari*, Maranta *de ordine iudic.* 6. *p. memb.* 1. *n.* 211. Romani ad Comitia tuba vocabantur, ex Sabellico, & alijs probat Iulius Lauorus *in tract. de comit.* ad balnea verò pulsatione tintinnabuli. Iuuenalis *satyra* 6.

Tot pariter pelues, & tintinnabula dicas
Pulsari, iam nemo tubas, atque æra fatigat.

Martialis:

Redde pilam, sonat æs thermarum.

An vbi consuetudo viget, vt Capitulum congregetur ad sonum campanarum, si alio modo congregetur, acta subsistant, disputat Bobadilla *tom.* 2. *polit. cap.* 7. *n.* 15. & nos plura de campanarum vsu adducemus *in cap. patentibus*, *de priuilegijs*.

m *Cellerarius.*] Huius officij mentio extat *in cap. dilecto*, *de præb. cap. cùm ad monasterium*, *de statu monach. l. quæsitum*, *ff. de instructo vel instrum. l. nominatim*, *ff. de manumissis testam.* Concil. Aquisgran. *can.* 40. Consistit autem in dispensanda penu, tritico, & vino; vnde qui præpositus est dispensationi panis, aut vini, dicitur Cellerarius; quod officium præcipuè in monasterijs reperitur D. Benedicti, *cap.* 31. *regulæ*, ibi: *Cellerarius monasterij eligatur*, *de congregatione*. Concil. Francoford. *can.* 13. *Vt cellerarij in monasterijs auari non eligantur*, *sed tales electi sint*, *quales regula S. Benedicti docet*. Plura de his cellerarijs regularibus Vossius *de vitijs sermonem lib.* 2. *c.* 4. Benedictus Ephtenus *lib.* 3. *disquisit. tract.* 7. *disquisit.* 4. à quibus qui in Ecclesijs Cathedralibus præpositus est, aut emendis, seu custodiendis rebus esculentis, & poculentis, siue vt rationes saluæ sint, dicitur Cellerarius. Cæsar *de Ecclesiast. hierarch. q.* 2. *proœmiali*, *§.* 5. *n.* 15. 7

n *Stephani.*] Ecclesia Cathedralis Tolosana dicata est D. Stephano, vt refert Chenu *vbi suprà*.

o *Abbatibus & Prioribus.*] Quibus competebat temporibus nostri Innocentij electioni Episcoporum, *c. cùm Ecclesia*, *de causa proprietatis*.

p *Res non est integra.*] Quando res integra dicatur, vel non, dicemus *in cap. gratum*, & *cap. relatum*, *de offic. delegati*.

q *Vtilis & necessaria.*] Istæ causæ, videlicet euidens vtilitas, & ineuitabilis necessitas, concurrere debent, vt translatio de vna Ecclesia fiat ad aliam, *cap. inter*, vbi latè dicemus, *de translat. Episcopi*. 8

r *Præsulum.*] Fulcandri videlicet, & Raymundi tertij, ob quorum desidiam hæresis Albigensium in ipsam Ecclesiam, & Comitatum Tolosanum irrepsit, vt diximus *in d. cap. per inquisitionem*, & refert Manrique *tom.* 3. *annalium*, *anno* 1205. *cap.* 5. Quæ ad hunc textum spectant, adduxi *in cap. causam* 8. *hoc titulo*. 9

C A P V T XXXI.

Idem a *Florentino Episcopo*.

CVm Ecclesia *b* Vulterana debito Canonicorum obsequio longo fuisset tempore destituta, venerabilis frater noster Vulteranus Episcopus volens ministrorum defectum in eadem Ecclesia restaurare, Canonicos quosdam elegit, & *c* instituit in eadem, quos residentes Canonici recipere noluerunt, asserentes quod talis electio fuerat in eorum præiudicium attentata. Cùmque per hoc suam ad nos idem Episcopus querimoniam destinasset, causam ipsam tibi commisimus fine canonico terminandam, &c. *Et infrà*: Nos verò vtriusque partis attestationibus, & rationibus diligenter inspectis, de communi fratrum nostrorum consilio præsentium tibi authoritate mandamus, quatenus super primo articulo petitionis Episcopi, in quo postulauit à te, vt prænominatos Canonicos ab iniuria quæ ei super electione Canonicorum Vulteranæ Ecclesiæ infertur, prohiberes, ab impetitione ipsius Episcopi sæpedictos Canonicos, appellatione postposita, absoluere non postponas: quia sicut iuris regula dicit, non videtur iniuriam facere qui vtitur iure suo, cùm per testes longè meliùs sit probatum, quod Canonici supradicti hoc iure vsi fuerint, quàm Episcopus memoratus. In secundo quoque præscriptæ petitionis articulo, quo idem petebat Episcopus, vt dicti Canonici ipsum iure electionis vti liberè paterentur, absoluere studeas Canonicos sæpedictos, maximè si sit notorium quod in Tuscia generalis consuetudo seruetur, vt in Cathedralibus Ecclesijs solum Capitulum, irrequisito Episcopo, eligendi Canonicos habeat facultatem.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 Florentia vbi. a Florentino.] Florentia Etruriæ caput, & Metropolis est, Magnorum Ducum inclyta sedes, cuius descriptionem tradit Franciscus Schotus *in itiner. Italiæ, pag. 206.* iam ab anno 56. ciuitas Episcopalis legitur, licèt aliquando grassantibus bellis destituta Pastore fuisset: posteà Martinus V. anno 1410. in Archiepiscopalem erexit, adiunxitque, vt suffraganeos Pistoriensem, Fesulanum, Burgensem, Cellensem, ac Summuniatensem, vt latè eius Præsules recensens tradit Vghellius *tom. 3 Italiæ sacræ*. Huius Ecclesiæ Episcopis plures decretales epistolæ missæ reperiuntur, vt *in cap. 3. de officio ordin. cap. per tuas 7. de maiorit. & obed. cap. causam 19. de testibus, cap. 3. de dilat. c. inter 8. de donation. cap. quod Dei 5. de statu monach.* Præsens decretalis missa est Ioanni, qui ex Veliternensi Ecclesia, vbi Canonicus erat, assumptus fuit in Episcopum Florentinum anno 1205. & vixit vsque ad annum 1230. cui vt viro integerrimo varia commisit negotia Innocentius noster, vt constat ex adductis ab Vghellio *vbi suprà, n. 33.*

2 Vulterana ciuitas vbi. b *Vulterana.*] Ciuitas Vulterana, aliàs Vulterensis dicta, est in Regno Neapolitano, in terra Samnitum, supra altissimos montes, qui Tremuli vocantur, sita; habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Beneuentani: tradit Cironius *in cap. 2. de officio Archid. in 5. collect.* in qua Ecclesia nostri textus casus contingit.

3 c *Et instituit.*] In hoc maximè peccauit contra receptam consuetudinem Ecclesiæ Vulteranæ, cùm in ea institutio tantùm ad Archidiaconum spectet, *c. 2. de offic. Archid.* vbi in simili specie Episcopo Vulterano in hæc verba rescribitur: *Quid ad Archidiaconi spectet officium, in epistola B. Isiodori, & Ordinis Romani statutis, necnon & constitutionibus alijs inuenitur expressum; vnde non sine ratione miramur, quod cùm dil. f. Magister Vuido Archid. Ecclesiæ tuæ, occupatus Cancellariæ nostræ seruitijs, in Archidiaconatu suo personaliter ministrare non possit, ac propter hoc commiserit dilectis filijs Vulterano Capitulo vices suas; tu, sicut eodem accepimus conquerente, cùm examinatio, præsentatio, ac installatio Clericorum, siue de beneficijs, siue dignitatibus hic agatur, pertineat ad eundem, eodem, ac procuratoribus suis irrequisitis, omninò ipsos instituis pro tuæ arbitrio voluntatis, aliàs super officio suo grauis eidem & iniuriosus existens. Vt igitur quod per seipsum modò non potest, per alios liberè prosequatur, f. t. p. A. s. m. quatenus procuratores ipsius in his, quæ iure scripto, vel approbata consuetudine ad sui Archidiaconatus officium spectare noscuntur, beneuolo studeas fauore prosequi, attentius prouisurus, vt eos in præmissis, & alijs ad officium suum spectantibus, non impedias, nec patiaris, quantum in te fuerit, ab alijs impediri.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio probatur. EX hoc textu talis depromitur conclusio. *Si ad Capitulum consuetudine spectat collatio præbendarum, Episcopus eas conferre non potest.* Probant textus *in cap. à collatione, de appellat. in 6 cap. finali de supplenda neglig. cap. postulasti, de conceß. præb. cap. fin. de institutionib. cap. innotuit, cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. ex frequentibus, cap. cùm venissent, de institutionib. c. cùm ex iniuncto, de hæreticis, c. quod quibusdam, de fideiussorib. c. 3. de exceß. Prælat. cap. quia, §. verùm, de magistris.* Illustrant Duarenus *lib. 3. de sacris, cap. 4.* Selua *de beneficijs, p. 2. q. 22 casu 4.* Garcia *eod. tract. p. 5. cap. 4. ex numero 13.* Gonzalez *ad regul. 8. glossa 45. numero 5.* Quintanaduefias *lib. 1. Ecclesiast. c. 4.* Lotherius *lib. 2. de re benef. q. 21.* plures congesti à Barb. *de canonicis cap. 14.* quibus addendi sunt I. Dartis *de benf. c. 6.* Michael Rousselius *lib. 3. hist. iurisd. Pontif. cap. 4. & lib. 2. c. 11.* Valensis *lib. 1. de beneficijs, tit. 9. n. 4.*

5 Impugnatur præsens decisio. Sed huius textus decisio difficilis redditur sequenti iuris consideratione: Præbendarum, & omnium beneficiorum, quæ in alicuius diœcesi consistunt, collatio ad ipsum Episcopum, in cuius Episcopatu reperiuntur, spectat, & ea conferre valet, *cap. nullus, cap. omnes 16. q. 7. cap. decretum, cum tribus sequentibus, 10. q. 1. c. ex iniuncto 10. de hæreticis, c. cùm olim, de maiorit. & obed.* & si Capitulum intendat collationem ad ipsum spectare, simul cùm Episcopo admittitur, *d. cap. cùm olim*: igitur nunquam ad Capitulum tantùm spectat collatio præbendarum. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia in præsenti casu ex alio capite, iure videlicet deuoluto, collatio præbendarum, quæ longo tempore vacauerant, vt ex textus serie constat, ad Episcopum spectabat; nam ex dispositione Concilij Later. cùm per sex menses præbenda collata non est à Capitulo, ad Episcopum tanquam immediatum superiorem ius conferendi deuoluitur, *cap. 2. cap. finali*, vbi dicemus, *de suppend. neglig. c. 2. de conceß. præb.* post alios docet Valensis *de benef. lib. 2. tit. 20.* sed in nostro textu præbendæ vacauerant per longum tempus, quod diuturnum, & decennium significat, *l. penult. de prætor stipulat. l. 1. ff. de riuis, l. si finita, §. 1. ff. de damno infecto, l. diuturna, ff. de legib. l. 4. C. de præscrip. longi temp.* Cuiacius *de diuers. tempor. præscript. 2. p. cap. 26.* Albericus Gentilis *de temporum appellat. cap. 10.* igitur in præsenti casu ad Episcopum iure deuoluto collatio canonicatuum spectabat. Secundò difficilis est noster textus, dum docet, Canonicos ratione consuetudinis in prouincia Tusciæ præscriptæ posse conferre præbendas in sua Ecclesia, irrequisito Episcopo; nam hæc consuetudo iuri communi expressè aduersatur, vt liquet ex suprà dictis: sed consuetudo iuri communi contraria, nisi sit legitimè præscripta, attendi non debet, *cap. cùm dilectus, de consuet.* igitur in nostro textu non sufficiebat probare consuetudinem introductam esse, nisi simul constaret eam legitimè præscriptam esse. Augetur vltimò hæc difficultas ex eo, quia consuetudo generalis non protrahitur ad loca particularia, nisi in eis obseruata fuerit, *cap. final. de officio Archid. cap. super eo, de censibus*: igitur licèt in præsenti textu consuetudo generalis Tusciæ probaretur; si tamen non constabat in Vulterana Ecclesia esse obseruatam, eius ratione Canonici eam tueri non debebant.

Quibus difficultatibus non obstantibus, vera est præsens Innocentij decisio, pro cuius expositione sciendum est, iure communi inspecto, in Ecclesijs Cathedralibus collationem præbendarum ad Capitulum simul, & Episcopum spectare: pro qua sententia expenduntur communiter textus *in cap. final. de supplend. neglig. cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælat. cap. postulasti, de conceß. præb. c. quia nonnulli, §. verùm de magistris, cap. à collatione, de appellat. in 6.* Sed licèt prædicta doctrina vera sit ex ea ratione, quia cùm Episcopus & Capitulum vnum corpus constituant, *c. nouit, de his quæ fiunt à Prælat.* & æquum sit vt simul concurrant ad collationem; tamen nullo ex prædictis iuribus probatur: illa enim iura loquuntur secundùm consuetudinem, ac ius speciale Ecclesiæ, de qua agebatur; & quidem narratiuè, non dispositiuè, vt defendunt Garcia *de beneficijs, 5. p. cap. 21.* Barbosa *d. cap. 14.* Qui eam rationem expendunt, quia præbendæ Ecclesiæ Cathedralis præsumuntur dotatæ ex bonis communibus Ecclesiæ, & Episcopi; vnde siue hoc expressè constet, siue præsumatur, æquale ius vtrique competere debet; ita tamen, vt Capitulum vnam vocem habeat, Episcopus verò aliam, idest, vt æquale suffragium habeat Capitulum, siue eius maior pars, ac habet Episcopus, *cap. pastoralis, de rescriptis*, vbi Glossa *verbo Plures, cap. scriptum, §. & si partes, hoc tit.* vbi Abbas, *cap. postulastis, §. ad quod breuiter, de conceß. præb.* Glossa *in Clement. plures, de iurepatron.* argumento textus *in l. liber homo, §. Titius, ff. de hæred. instit. l. pater filio, ff. de vulgari, l. si quis filio, ff. de vsufructu accrescendo.* 6 Collatio præbendarum ad quem spectet.

Sed licèt hæc ita procedant inspecta iuris communis ratione, tamen consuetudine, præscriptione, seu speciali Ecclesiæ statuto contrarium introduci valet, videlicet vt Capitulum tantùm, vel contra ad Episcopum solùm collatio præbendarum spectet, *cap. ex frequentibus, de institut.* Garcia & Barbosa *vbi proximè*, Selua *de benefic. d. q. 22. num. 32.* Vnde si consuetudine introductum sit, vt ad Capitulum tantùm spectet collatio præbendarum, Episcopus in ea collatione suffragium non habet, vt in nostro textu docetur: hodie tamen post regulam 8. aliàs 9. Cancellariæ, præbendæ quæ vacant in mensibus ordinarijs, videlicet Ianuario, Maio, Augusto, Octobri, & Nouembri, conferuntur à R. Pontifice absque eo, quod Episcopus, seu Capitulum aliquod ius in supradictis mensibus habeant: vacantes verò in reliquis mensibus debent simul à Capitulo & Episcopo conferri alternatiuè, vt vno conferente alter eligat sequenti vice. Hæc tamen procedunt, nisi Episcopus impetrauerit alterna- 7 Quid ex consuetudine, & iure nouo.

alternatiuam à R. Pontifice; nam tunc incipiente Pontifice à mense Ianuario, Episcopus habet Februarium,& sic de singulis mensibus sequentibus dicendũ est:plura de hac alternatiua congessit Barbosa *d.c.14.n.13*. Ex quibus apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti casu constaret, ex consuetudine Tusciæ Canonicis Vulteranis competere collationem præbendarum in sua Ecclesia, nullo modo Episcopus poterat intendere ius conferendi ad ipsum spectare,& sic iustè Innocentius III. illi silentium imponit, cùm consuetudo in rebus à iure positiuo prouenientibus non leuis auctoritatis sit, *cap. finali, de consuet. l.2. C. quæ sit longa*. Quare ius conferendi præbendas Capitulo competere potest ratione consuetudinis, *ex c. dilectus, de consuet.*

Nec prima difficultas suprà adducta aduersatur, quia
8 procedit cessante consuetudine, aut simili iure speciali;
Dissoluitur difficultas. præsens verò decisio locum habet adstante consuetudine, quæ valet ius positiuum abrogare,& ius conferendi præbendas Capitulo tribuere, *d. cap. cùm dilectus*. Nec augmentum ipsius difficultatis obstat, nam constitutio Concilij Lateran. locum habet in Ecclesijs, vbi certus & determinatus est numerus præbendarum, non verò si certus numerus præscriptus non sit, *cap. ex parte, de concess. præb.* Vnde cùm in hoc textu, vt rectè supponit Glossa, quam omnes sequuntur, non esset certus Canonicorum numerus, nunquam ex iure deuoluto potuit collatio præbendarum ad Episcopum pertinere. Nec obstat secunda difficultas, quia supponimus consuetudinem, de qua in hoc textu, esse legitimè præscriptam per statutum à iure tempus cum titulo, ex regula textus *in c.1. de præscriptionibus in 6.* vt Abbas notauit in præsenti, *nu 6.* Cùm autem agatur in hoc textu de iure alteri quæsito tollendo, potiùs præscriptio, quàm consuetudo debet appellari; & cùm ad hoc vt inferior acquirat ius conferendi contra ordinarium habentem fundatam intentionem de iure communi, requiratur præscriptio quadragenaria cum titulo, ex traditis à Garcia *d.c.4. n.91.* ita vt Capitulum contra Episcopum hoc ius eligendi acquirat, debet quadragenaria præscriptione muniri. Nec augmentũ huius difficultatis refragatur, nam potiùs verum est, consuetudinem generalem vnius prouinciæ debere obseruari in Ecclesijs ipsius, in quibus non est alia specialis consuetudo, quia tunc specialis derogat generali; ea autem cessante attendi debet consuetudo generalis, *d. cap. super eo:* tradit Barbosa *in præsenti, circa finem:* videndus etiam est Henricus Bohic. *in cap. innotuit, de his quę fiunt à Prælatis.*

CAPVT XXXII.

a Idem *Abbati S. Victoris, Decano Parisiensi, & Magistro R. de Coizon, Canonico Nouiomensi.*

CVm dilectus filius H. Archidiaconus *b* Morinensis, & Magister H. Atrebatensis Canonicus, Morinensis electi procuratores, & B. Morinensis Canonicus ad Sedem Apostolicam accessissent, procuratores ipsi proponere in nostra præsentia curauerunt, quod Ecclesia Morinensi Episcopi solatio destituta, Canonici eiusdem Ecclesiæ de Pastoris substitutione tractantes, in dilectum filium A. Presbyterum, G. Diaconum, & T. Subdiaconum Canonicos Morinenses potestatem eligendi Episcopum vnanimiter *c* contulerunt, iuramento interposito promittentes, vt illum reciperent in Pastorem, quem de gremio ipsius Ecclesiæ ducerent in Episcopum eligendum: qui postmodùm examinatis voluntatibus singulorum, Ioannem Archidiaconum eiusdem Ecclesiæ, virum examinatis voluntatibus singulorum, Ioannem Archidiaconum eiusdem Ecclesiæ, virum litteratum, prouidum & discretum in Episcopum elegerunt, & eadem electione à Capitulo communiter approbata, à Metropolitano suo pariter petierunt, vt electionem confirmaret eandem: qui tam electionem, ac electi personam diligenter examinans, quàm etiam super ipsius ætate, de cuius defectu fuerat ab aliquibus dubitatum, inquirens solicitè veritatem, per sententiam declarando electum ipsum minimè sustinere in ætate defectum, electionem de ipso factam, vtpote canonicè celebratam, solemniter confirmauit, qui posteà *d* regalibus receptis à Rege, ad petitionem eiusdem Capituli à venerabili fratre nostro Atrebatensi Episcopo de mandato Metropolitani prædicti fuit in Presbyterum ordinatus, & aliquandiu nullo contradicente, liberam & pacificam tam in spiritualibus, quàm in temporalibus administrationem obtinuit in Ecclesia Morinensi: vnde procuratores ipsi à nobis humiliter petierunt, vt ijs qui post hæc omnia inuidiæ stimulis agitati, contra factum propriũ temerè veniendo, aduersùs electum ipsum materiam discordiæ suscitare præsumunt, silentium imponentes, & memoratam electionem, tam concorditer celebratam & confirmatam solemniter approbantes, eidem faceremus electo munus *e* cõsecrationis impendi; multorum super hoc non solùm Abbatum, & Capellanorum ciuitatis, & diœcesis Morinensis, sed etiam aliorum Presbyterorum nobis litteris præsentatis, qui super præmissis omnibus testimoniũ perhibentes, electum ipsum de litteratura, discretione, ac honestate reddiderunt apud nos multipliciter commendatum. Quin immò & electorum ipsorum super hoc nobis litteras obtulerunt, quibus erat litterarum illarũ de verbo ad verbum, sicut ijdem asserunt electores, tenor insertus, quæ de potestate ipsis tradita iuxta præmissam formam confictę in Capitulo fuerunt, & *f* sigillo Capituli sigillatę. Verùm supradictus B. qui contra electum venerat memoratum, proposuit ex aduerso, quod in supradictos tres sub forma, iuramento præstito, fuerit eligendi potestas concesa, vt Capitulum eum recipere teneretur, quem illi tres ab omnibus, vel maiori & saniori parte de gremio ipsius Ecclesiæ nominatum eligerent in Pastorem. Electores ipsi terminos potestatis sibi traditæ non seruantes, prædictum Archidiaconum eligere præsumpserunt, quem pauci de Capitulo nominarant. Vnde Canonici Morinenses postmodùm admirantes, qualiter Archidiaconus electus fuerat memoratus, cùm plures essent in eadem Ecclesia digniores, super electionis processu inuicem colloquendo, cœperunt ferè omnes publicè profiteri, quod nullatenus Archidiaconum nominauerant supradictum: & reputantes se illusos in hac parte, quod super hoc factum fuerat, per eum cui suas litteras testimoniales assignarunt, nostro curauerunt Apostolatui reserare. Qui coram nobis sollicitè postulauit, vt eadem electione cassata, faceremus ipsi Ecclesiæ de persona idonea canonicè prouideri; cùm omnes ferè Canonici Morinenses, sicut asserunt, sint parati præstito iuramento firmare, quod præfatum Archidiaconum nunquam in Episcopum nominarunt; & legitimè posset ostendi, quod iuxta præmissam formam supradictis tribus collata fuerit authoritas eligendi, vt videlicet de gremio Ecclesiæ illius eligerent eum, in quem omnes, vel maior & sanior pars Capituli consentirent; asserens idem B. se nihilominus probaturum, quod sæpedictus electus pateretur in ætate

defectum. Nos verò his, & alijs, quæ fuerunt hinc inde proposita coram nobis, diligenter auditis, quòd res perniciosa esset exemplo, si per subreptionis astutiam quis ascenderet ad apicem dignitatis, de consilio fratrum nostrorum ita duximus prouidendum, vt præstito à contradictoribus iuramento, quod ipsi contra præfatum electum *g* malitiosè non moueant huiusmodi quæstionem, prędicti tres electores iuramenti vinculo astringantur dicere veritatem, quot ex Canonicis examinationis tempore in præfatum Archidiaconum conuenerunt; & si tres simul, aut duo saltem ex ipsis iurati dixerint, maiorem Canonicorum partem in ipsum Archidiaconum conuenisse, vos contradictoribus silentium imponatis, cùm contra hoc eorum esset probatio insufficiens, eo quòd singuli essent in suis testimonijs singulares. Si verò per eorum depositiones constiterit, sæpedictum Archidiaconum extitisse à paucioribus nominatum, tunc demùm solicitè auditis quę vtraque pars proposuerit ad probandam formam, secundùm quam eligendi potestas præfatis tribus electoribus asseritur fuisse concessa, si fuerit sufficienter ostensum, quod illum de gremio Ecclesiæ secundùm formam sibi datam debeant eligere, in quem omnes, vel maior & sanior pars Capituli conuenirent, vos electionem ipsius Archidiaconi omninò cassetis, & faciatis Ecclesię Morinensi per electionem canonicam de persona idonea in *h* Pontificem prouideri: alioquin quod de ipsa factum est ratum habentes, contradictores ab eius impetitione per censuras ecclesiasticas appellatione remota compescatis, præfatumue B. præbenda Morinensis Ecclesiæ spoliantes, qui se ad hanc pœnam, si forsan in probatione defecerit, *i* obligauit, non obstante quod super ætatis defectu obiectum est contra illum, cùm idem Canonicus huic obiectioni non multùm institerit, & super hoc à Metropolitano fuerit *k* iudicatum; cuius sententia in rem transijt iudicatam, cùm infra *l* decendium non fuerit legitima prouocatione suspensa.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità restituenda est hęc inscriptio ex Ant. Aug. in tertia collectione, *sub hoc tit. c.27.* De Abbate S. Victoris egi *in c. ex insinuatione, de rescriptis*: de Parisiensi Ecclesia *in cap. fin. eod. tit.* De Nouiomensi *in c. Capitulum, hoc tit.* ex quibus illustranda est hæc inscriptio.

2 b *Morin.*] Morinum, seu Morinensis ciuitas, est in Belgica Romana, Taruana dicta, vt refert Bucherus *in Belgic. Rom. pag. 609. c. 1.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius mentio fit *in c. 2. de alienat. iudic. c. ex parte, de appellat. c. 1. de solut.* Eius Præsulum catalogum refert Henricus Huntidunensis *in annalib. Anglicis.*

c *Cõtulerunt.*] In tres enim, aut quinque super electione compromitti valet, *c. in causis, hoc tit.* in vnum tamen compromitti non posse, *ex c. 4. hoc tit. in 5. collectione*, probat Cironius *ibi*, licèt aliud obseruari posse in electione Imperatoris defẽdat Vicherus *de elect. Regis Rom. pag. 94.*

d *Regalibus receptis.*] Plerumque enim Reges Regalia 3 Episcopis concedunt, iuramento fidelitatis ab eis recepto: vnde cùm Rex regalia obtineret in Ecclesia Morinensi, vt probat Chopinus *lib. 1. sacrę polit. tit. 7. n. 1.* ideò Rex potuit ea concedere Episcopo electo; ex hoc autem textu rectè probat Chopinus *vbi suprà, n. 22.* quod licèt Rex in Ecclesia ius regaliæ habeat, non tamen ex eo electionem Prælati ad ipsum spectare.

e *Consecrationis.*] A prædicto Archiepiscopo, vel tribus Episcopis, iuxta ea, quæ adducimus *in cap. si Archiepiscopus, de temp. ordin.*

f *Sigillo Capituli.*] Quælibet enim Ecclesia habet suum sigillum, de quo nonnulla dabimus *in cap. dilectus, de excessib. Prælat.*

g *Malitiosè.*] Quando in causis spiritualibus præstetur calumniæ iuramentum, dicemus *in cap. licèt, de iuramento calumniæ.*

h *Pontificem.*] Id est Episcopum; Episcopi enim plerumque in Iure nostro appellantur Pontifices, vt etiam probaui *in c. 1. de postulat. Prælat.*

i *Obligauit.*] Aliàs arbitraria pęna esset plectendus vt calumniator, *c. 1. de calumniatorib. c. super his, de accusat.*

k *Iudicatam.*] Hoc textu moti Abbas Panormit. *in cap.* 5 *lator, n. 5. & in cap. cùm Bertholdus, n. 28. de re iudicata*, Couarruuias *in 4. 2. p. §. 12. n. 14.* existimarunt sententiã prolatam in causa beneficiali transire in rem iudicatã; itaut posteà retractari non possit. Sed contrariũ, videlicet sententiam prolatam in causa beneficiali nõ transire in rem iudicatam, docuerunt Felinus *in d. cap. lator, n. 14.* plures relati à Couar. *vbi sup. n. 12.* pro quibus facit, quod valet argumentum de matrimonio carnali ad spirituale: sed in matrimonio carnali sententia prolata non transit in rem iudicatam, *d. cap. lator, cap. tenor, de re iudic. cap. causam 14. de præsumpt.* D. Ioannes de Larrea *alleg. 63. n. 12.* igitur nec in beneficiali debet transire. 7 Hoc tamen Interpretum dissidium ita componendum esse existimat Balboa *in d. cap. lator, n. 39.* videlicet sententiam in causa beneficiali latam, quoad eum, qui succubuit, & condemnatus est, transire in rem iudicatam, elapso tempore appellationis; quoad alium verò, qui obtinuit, non transire in rem iudicatam. Discriminis rationem ex eo reddit, quia qui succubuit, & appellauit, potuit renuntiare iuri suo; qui verò obtinuit iniustè, cum vitio retinet, & sic quoad eum non potest sententia in iudicatum transire. 6

l *Decendium.*] Vox barbara, legendum est decennium, vt notauit Cuiacius *in cap. significauerunt, de testib. & attestationibus*; quo modo etiam emendandus est textus *in c. quoad consultationem, de re iudicata*; vbi de decennio ad appellandum agemus.

Pro huius textus interpretatione videnda sunt quæ adduximus *in cap. causam 8. hoc tit.*

CAPVT XXXIII.

Idem *Episcopo* a *Baiocensi*.

CVm in Iure peritus existas, & copiam habeas peritorum, non possumus non mirari, quod super quibusdam Iuris articulis nos consulere voluisti, qui nihil, aut modicum *b* dubitationis continere noscuntur. Primus siquidem tuæ consultationis articulus continebat, quod cuiusdam Ecclesiæ *c* Decano defuncto, eiusdem loci Capitulum sub hac forma in septem ex ipsis Canonicis compromisit, vt illum quem ex se, vel alijs de gremio ipsius Ecclesiæ omnes pariter, vel maior eorum pars eligerent, idem Capitulum reciperet in Decanum. Verùm cùm vnus ex illis septem à tribus ipsorum; & alius qui non erat de numero eorumdem, à tribus alijs in Decanum fuerint nominati, à nobis tua fraternitas requisiuit, vter eorum assumi debeat à Capitulo in Decanum? Super quo taliter respondemus, quod is qui de numero septem à tribus eorum dignoscitur nominatus, iuxta compromissi tenorem debet in Decanum asumi, dummodo electioni de se factæ consentiat, & aliquod canonicum non obsistat.

NOTÆ.

1 a BAiocensi.] Baiocensis, seu Baiocasis, ciuitas est Galliæ, cuius populi Baiocasini dicuntur à Gregorio Turon. *lib. 5. histor. c. 27.* Habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, & in ea obtinet ius Regaliæ Galliæ Monarcha, vt refert Chopinus *de sacra polit. lib. 1. tit. 7.* est suffraganea Archiepiscopi Rhotomagensis, vt referunt Fratres Sarmat. *tom. 2 Galliæ, fol. 332.* Eius mentio fit *in cap. dilectus, de officio Ordin.* Roberto de Abiagel eius Præsuli rescribit in præsenti Innocentius, vt iam notarunt Fratres Sarmat. *vbi suprà.* Præsentis decretalis alia pars extat *in cap. cùm in iure, de offic. deleg.* & repe-

2 & reperitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 18.

b *Dubitationis.*] Sed nouum non est, res certas, nec controuersas iterum Iureconsultis proponere, & quærere, vt firmiores reddantur, *in l.* 1. *ff. ad legem Falcidiam, l.* 3. *§.* 1. *ff. nautæ, caupon. l. quoties, C. de rei vind. l. quæris, C. de natalibus restit. l. si procuratori* 79. *ff. de verb. obl.* docent Cuiacius, Corrasius & Reuardus laudati ab Olauo *lib.* 2. *paralip. c.* 1. *n.* 31. immò cùm de iure aperto Consultus Scæuola respondisset *in l. à testatore* 169. *ff. de condit. & demonstrat.* laudatur à Claudio eius notatore, vt post Cuiacium, & Fabrum notarunt Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 103. Præceptor semper laudandus D. Iosephus de Retes *in d. l. à testatore*.

c *Decano.*] Eius dignitatem exposui *in cap.* 2. *de rescriptis*.

COMMENTARIVM.

3 Conclusio probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Si ex septem compromissarijs tres eligant quartum, & ille consentiat electioni de se factæ, confirmabitur electio.* Quæ decisio non habet similem in iure nostro, per argumentum tamen probari potest *in cap. cùm inter, cap. cùm dilectus, cap. congregato, hoc tit. l. planè, ff. quod cuiusque vniuersit. l. pater* 4. *§. quoties, de manumissis vindicta, l. vbi absens, ff. de tutor. & curat.* cum alijs in ratione decidendi expendendis. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Ioannes Calderinus *in rep. ad hunc textum,* Vighellius *in methodo iuris canon. pag.* 336. Lambertinus *de iurepatron. lib.* 2. *q.* 1. *art.* 8. Iacobatius *de Concilijs lib.* 3. *art.* 1. *n.* 119. Arellanus *lib.* 1. *antinom.* 5. Cuiacius *lib.* 9. *Pauli ad edictum in l.* 4. *ff. quod cuiusque vniuers.* Robertus Beneuentanus *var. q.* 3. Vicherus *de elect. Regis Rom. pag.* 93. Silua *de qualit. prælatiuis, nu.* 61.

4 Impugnatur præsens assertio. Sed non leuiter impugnatur tradita assertio sequenti consideratione; nam nemo seipsum eligere potest, *cap. fin. de instit. cap. per vestras, de iurepatronat. c.* 3. *de excess. Prælat.* ne ambiendi dignitates detur occasio, contra textus *in cap. in scripturis* 8. *q.* 1. *cap. qualiter* 17. *boc tit. l.* 1. *ff. ad legem Iuliam de ambitu,* Bartolus & Baldus *in d. l. planè* 4. Petrus Greg. *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *c.* 3 inter dantem enim, & accipientem debet esse distinctio, *d. cap. finali, de institut. cap. per nostras, de iurepatron.* nec vna, eademque persona diuerso iure censeri valet, videlicet eligentis, & electi, *cap. debitum, de baptismo, l. eum qui, ff. de vsucap. l.* 2. *ff. de stipulat. seruorum;* nec quis potest esse auctor in re propria, *l.* 1. *ff. de auctoritate tutor. l.* 1. *§. fuit quæsitum, ff. ad Trebellian.* nec iudex, aut testis in causa propria aliquis admittitur, *l. vnica, C. ne quis in sua causa;* electus verò dum se sua voce iuuat, videtur quasi sibi perhibere testimonium, & iudicare se dignum esse: igitur in hoc textu non poterat vnus ex compromissarijs consentire electioni de se factæ ab alijs compromissarijs, cùm seipsum eligat; eo enim non consentiente, electio ab alijs facta non valebat, cùm non fuisset à maiori parte celebrata; ratione autem proprij suffragij sustinetur: igitur primò, & principaliter compromissarius se eligit, quod ius abhorret.

5 Ratio decidendi. Hac dubitandi ratione non obstante, iuri, & rationi consona est nostra decisio; nam vt electio rectè celebretur, tantùm desideratur, vt maior pars eligentium concurrat, *cap. coram, hoc tit.* nec desideratur, vt maior pars eligendum eligat, sed vt in eo adsit maior pars: sed si ipse electus consentiat, maior pars in eius electione concurrit, & reperitur: ergo talis electio iure defenditur. Faciunt pro hac decisione textus *in l. planè* 4. *ff. quod cuiusque vniuers.* vbi cùm supponatur actorem ciuitatis decreto Ordinis, & à maiori parte Decurionum esse eligendum, *l.* 3. *ff. eod. tit.* ait Paulus: *Planè vbi duæ partes Decurionum adfuerint, is quoque quem decernunt, numerari potest;* notat Cuiacius *ibi:* igitur in nostra specie is quoque, in quem alij tres consenserunt, numerari debet. Facit etiam textus *in l. vbi absunt, ff. de tutorib. & curator.* ibi: *Non est dubium, quin votum ex se dare possint.* Vnde in electione Imperatoris vnus ex electoribus potest consentire suæ electioni, & maiorem partem facit, ex constitutione Caroli IV. *c.* 2. *aureæ bullæ, §. fin.* & practicatum fuit in Ruperto Imperatore, qui à Maguntinensi, Treuirensi, & Coloniensi Archiepiscopis electus, suæ electioni consensit, & sic Imperator renunciatus fuit: referunt Abbas Trithemius *in chronic. anno* 1040. Paulus Langius *eod. anno:* & vnus ex patronis ab alijs præsentatus potest præsentationi consentire. Silua *vbi suprà, n.* 61. ergo similiter in hoc textu vnus ex compromissarijs suæ electioni potest consentire, præcipuè cùm formæ compromissi non repugnet, siquidem ea fuit, vt ex se, vel ex alijs vnum in Episcopum eligerent; quare vnum ex ipsis eligendo, compromissi formam seruarunt.

In contrarium obiecta vno ictu dissolui possunt; hæc enim probant sui ipsius electionem non valere, quod non negamus; at in hoc textu, ibi tres quartum elegerunt, non quartus semetipsum elegit, sed iudicium, quod tres de ipso tulerunt, comprobauit; & aliud est eligere, aliud electioni consentire, sicut aliud est manumittere, aliud manumissioni consentire, *l.* 4. *ff. de manumiss. vindicta,* vbi qui non potest manumittere, potest manumissioni consentire; & aliud est vendere, aliud venditioni assensum præstare, *l. aliud* 160. *ff. de regulis iuris;* vbi alia iura adducit Petrus Faber. Quare licèt prohibitum sit iure nostro se eligere, non tamen prohibitum est electioni consentire. Nec obstat ambitionem præsumi in eo, quia cùm tantùm consentit suæ electioni, non se ingerit dignitati, sed tantùm iudicium aliorum probat. 6 Dissoluitur dubitandi ratio.

Obstat huic assertioni textus *in cap. Cumana* 50. *boc tit.* vbi Gregor. IX. decreuit, electum à media parte Capituli, electioni de se factę consentire non posse, nec assentiendo augere numerum eligentium; quod expressè nostrę assertioni aduersatur. Huic difficultati vt occurratur, discrimen constituendum est inter electionem, quę fit per viam scrutinij manifesti, & quæ fit per viam scrutinij occulti. Primo casu electus electioni de se factæ assentire potest, secundo verò neutiquam. Discriminis ratio ex eo prouenit, nam ille qui scrutinio secreto electioni sui consentit, cùm nesciat se electum ab alijs, potiùs se elegit, quàm electioni consentit, & principaliter & directè suam electionem intendit: in scrutinio verò manifesto, cùm iam sit vocatus ab alijs, non se elegit, sed tantùm vocationi consensit; vnde cùm in nostro textu agatur de scrutinio manifesto inter cõpromissarios, potuit vnus ex eis electioni de se factę cõsẽtire: textus verò *in d. c. Cumana,* loquitur in scrutinio occulto, & ideò non est, cur antinomia inter eas decisiones detur. Docent Panorm *in præsenti,* Azeuedo *ad Curiam Pisan. lib.* 2. *c.* 14. *n.* 7. Arellanus *d. antinomia* 5. 7 Exponitur cap. Cumana, hoc tit.

CAPVT XXXIV.

Idem *Duci a Laringia.*

VEnerabilem fratrem nostrum *b* Salesburgensem Episcopum, & dilectum filium Abbatem de *c* Sal. & nobilem virum Marchionem Orientalem, quorumdam *d* Principum nuncios ad Sedem Apostolicam destinatos benignè recepimus, & eis beneuolam duximus audientiam indulgendam. Litteras quoque, quas per eos quidam nobis Principes destinarunt, diligenter perlegi fecimus, & quæ continebantur in eis, notauimus vniuersa. Inter cætera verò quæ dicti Principes per easdem nobis litteras intimarunt, hac præcipuè obiectione sunt vsi, dicentes quod ven. frater noster *e* Prænestinus Episcopus Apost. Sedis Legatus, aut electoris gessit, aut cognitoris personam; si electoris, in alienam messem miserat falcem suam, & electioni se ingerens, Principum derogauerat dignitati; si cognitoris, *f* absente altera partium videtur perperam processisse, cùm citata non fuerit, & ideò non debuerit contumax iudicari. Verùm nos qui secundùm Apostolicæ seruitutis officium sumus singulis in iustitia debitores, sicut iustitiam nostram ab alijs nolumus vsurpari, sic ius Principum nobis nolumus vindicare. Vnde illis *g* Principibus,

bus ius & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodùm promouendum, cognoscimus vt debemus, ad quos de iure ac antiqua *b* consuetudine noscitur pertinere: præsertim cùm ad eos ius & potestas huiusmodi ab Apost. Sede peruenerit, quæ Romanum Imperium in persona Magni Caroli à *i* Græcis transtulit in Germanos. Sed Principes recognoscere debent, & vtique recognoscunt, sicut ijdem in nostra recognouerunt præsentia, quod ius & auctoritas examinandi personam electam in Regem, & promouendam ad Imperium, ad nos spectat, qui eam *j* inungimus, consecramus, & coronamus. Est enim regulariter, ac generaliter obseruatum, vt ad eum *k* examinatio personæ pertineat, ad quem impositio manus spectat. Numquid enim si Principes non solùm in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quemcumque, vel excommunicatum, in Regem, *l* tyrannum, vel fatuum, & *m* hæreticum elegerint, aut paganum, nos inungere, consecrare, aut coronare hominem huiusmodi debemus? Absit omninò. Obiectioni ergo Principum respondentes asserimus, quod Legatus noster Episcopus Prænestinus *n* approbando charissimum in Christo filium nostrum Regem Othonem, & reprobando Philippum Ducem Sueuiæ, neque electoris gessit personam, iuxta quod nobis per litteras suas quidam Principum opponebant; vtpote qui neque fecit aliquem eligi, neque elegit, & sic electioni nequaquam se ingessit: neque cognitoris personam exhibuit, cùm neutrius electionem quoad factum eligentium confirmandam duxit, aut etiam infirmandam; & sic ius sibi Principum nullatenus vsurpauit, aut venit contra illud. Exercuit autem denunciatoris officium, quia personam Ducis eiusdem denunciauit non idoneam quoad Imperium obtinendum, non tam propter studia eligentium, quàm propter merita electorum; quamuis plures ex illis qui eligendi Regem in Imperatorem promouendum de iure ac consuetudine obtinent potestatem, consensisse perhibeantur in ipsum Regem Othonem; & ex eo quod fautores Philippi, absentibus alijs, & *o* contemptis, ipsum eligere præsumpserunt, pateat eos perperam processisse; cùm explorati sit iuris, quod electioni plus contemptus vnius, quàm contradictio multorum obsistat, vnde priuilegium meruerunt amittere qui permissa sibi abusi sunt potestate; videri non immeritò potest, quod iniuria huiusmodi non obstante, cæteri vti poterant iure suo. Et quoniam Dux prædictus nec vbi debuit, nec à *p* quo debuit, coronam & vnctionem accepit; memoratus verò Rex & vbi debuit, videlicet *q* Aquisgrani; & à quo debuit, scilicet à ven. fratre nostro Coloniensi Archiepiscopo recepit vtrumque: Nos vtique non Ph sed O. reputamus & nominamus Regem, iustitia exigente. In reprobatione verò præfati Ph Ducis Sueuiæ, propter *r* manifesta impedimenta personæ, non accusatione, sed condemnatione potiùs fuit opus, quia non accusatione, sed condemnatione indigent manifesta. Quod autem cùm in electione vota Principum diuiduntur, post admonitionem & expectationem alteri partium fauere possimus, maximè postquam à nobis vnctio, consecratio, & coronatio postulantur, sicut vtraque pars à nobis multotiens postulauit, ex iure patet pariter & exemplo: numquid enim si Principes admoniti & expectati, vel non potuerint, vel noluerint conuenire, Apost. Sedes *s* aduocato & defensore carebit, eorumque culpa ipsi redundabit in pænam? Sicut autem Principes, & tua nobilitas non ignorat, quod cùm *t* Lotharius & Conradus in discordia fuissent electi, R. Pont. Lotharium coronauit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Conrado tunc demùm ad eius gratiam redeunte: Nos ergo per nuncios Principum memoratorum eos duximus commonendos, vt sicut nos à iuris ipsorum cessamus iniuria, sic ipsi contra ius nostrum se nequaquam iniuriosos ostendant, sed à præfato Duce iusto quidem à nobis iudicio reprobato recedant, & præfato Regi O. non abnuant adhærere, nisi tunc demùm contra personam, vel factum legitimum aliquid ab eis obiectum fuerit, & ostensum. Sunt enim notoria impedimenta Ducis Sueuiæ, scilicet *u* excommunicatio publica, *x* periurium manifestum, & persequutio diuulgata, quam *y* progenitores eius & ipse præsumpserunt in Apost. Sedem, & alias Ecclesias exercere: fuit enim à bonæ mem. S. *z* Papa prædecessore nostro propter inuasionem, & deuastationem patrimonij B. Petri, commonitione sæpè præmissa, publicè ac solemniter excommunicationis vinculo innodatus, cùm in Tuscia moraretur: quod ipse postmodùm recognouit, dum per nuncium suum ab ipso prædecessore nostro absolutionis beneficium *aa* postulauit, & postmodùm ab A. tunc *bb* Sutrino Episcopo, quem cum Abbate *cc* S. Anastasij pro liberatione ven. fratris nostri *dd* Salisniter. Archiepiscopi nos in Theutoniam miseramus, contra formam mandati nostri de facto solummodò, quia de iure non potuit, post suam electionem apud *ee* Vuarmatiam occultè se fecit *ff* absolui. Vnde patet, quod fuit excommunicatus electus, & videtur non immeritò, quod adhuc sit ex eadem causa excommunicationis sententia innodatus, cùm prædictus Episcopus eum auctoritate sua non posset absoluere; auctoritate verò nostræ delegationis, nec plus, nec aliter liceret hoc ipsi, quàm quod ei fuerit ab *gg* Apostolica Sede concessum. Ex eo etiam excommunicationis sententiæ subiacere creditur manifestè, quod cùm perfidus *hh* Marcoaldus Dei & Ecclesiæ inimicus, cum vniuersis fautoribus, tam Theutonicis, quàm Latinis, excommunicationis vulgatæ vinculis suæ iniquitatis meritis sit adstrictus, sicut iam vobis per litteras nostras directas per P. iudicem Placentinum, ipsius Philippi nuntium intimasse meminimus, quas ad ipsius Philippi audientiam credimus peruenisse; nihilominus quamuis id non tantùm ex relatione ipsius iudicis, sed etiam per publicam famam ad notitiam eius deuenerit, eidem excommunicato non solùm communicat, sed eum in malitia fouet, & per nuntios & litteras suas exacuit furorem ipsius, vt charissimum in Christo filium nostrum F. Siciliæ Regem Illustrem, nepotem eius, quem iam hæreditate paterna priuauit, adhuc priuet possessione materna. Idem etiam contra proprium iuramentum, super quo nec consilium à Sede Apostolica requisiuit, ambitionis vitio Regnum sibi vsurpare præsumpsit, non alium necessitatis causa in Regem eligere: quod vtrumque tolerabile videretur, si super illo iuramento à Sede Apostolicæ consilium requisijsset, quæ priùs consuli debuisset, sicut & eam quidam consuluere prudenter,

apud

apud quām ex institutione diuina plenitudo residet potestatis. Nec valet ad plenam excusationem ipsius, si iuramentum illud dicatur *ii* illicitum, cùm nihilominus super eos nos priùs consulere debuisset, quàm contra ipsum propria temeritate venire, illo præsenti exemplo, quod cùm
1 *jj* Gabaonitæ à filijs Israel per fraudem surripuerint iuramentum; ipsi tamen cognita fraude noluerunt contra illud sua temeritate venire. Vtrùm verò iuramentum licitum sit, an illicitum, & ideò seruandum, aut non seruandum extiterit, nemo sanæ mentis ignorat ad *kk* nostrum iudicium pertinere. Quod autem Philippus de genere persequutorum existat, Principes non credimus dubitare, cùm Henricus, qui primus Imperium hoc de genere accepit, Paschalem Papam prædecessorem nostrum, cum Episcopis, Cardinalibus, & multis Romanorum præsumpserit *ll* captiuare. Fredericus verò pater ipsius Philippi contra fel. rec. PP. A. *mm* prædecessorem nostrum longo tempore schisma fouit. Henricus frater ipsius Philippi, qualiter se habuit circa interfectores sanctæ mem A. *nn* Leodiensis Episcopi, quem ipse priùs coegerat exulare ad *oo* Conradum, qui Episcopum *pp* Ostien. ceperat, satis nostis; quin etiam qualiter ven fratrem nostrum *qq* Auximianum Episcopum *rr* alapis cædi fecerit, & pilos de barba eius auelli, & tractari eum in pluribus inhonestè; qualiter quoque quosdam familiares Ecclesiæ Romanæ naso fecerit mutilari; qualiter prædictum Salernit. Archiepisc. *ss* captiuauerit, & quosdam viros ecclesiasticos flammis torreri fecerit, quosdam verò in mare submergi, ad tuam & aliorum Principum credimus audientiam peruenisse. Insuper si prædictus Dux (quod absit) Imperium obtineret, libertas Principum in electione periret, Imperij obtinendi de cætero cæteris fiducia tolleretur. Nam si, prout olim Fridericus *tt* Conrado, vel Henricus postmodùm Frider. sic nunc vel *uu* Frider. *xx* Philippo, vel Phil. Henrico succederet, videretur Imperium non ex electione, sed ex successione deberi. Præterea cùm multi Principum ex Imperio æquè sint nobiles, & potentes, in eorum præiudicium redundaret, si non nisi de domo Ducum Sueuiæ videretur aliquis ad Imperium assumendus. Cùm ergo nos flecti à nostro proposito nulla penitus occasione possimus, sed in eo potiùs firmissimè persistamus; & tu nobis sæpè per litteras tuas duxeris suggerendum, vt eidem Duci nullatenus faueremus: Nobilitatem tuam admonemus & exhortamur in Domino, & per Apostolica scripta mandamus, quatenus sicut de gratia nostra confidis, & nos de tua deuotione speramus, de cætero à præfato Duce Phil. recedas omninò, non obstante iuramento; si quod ei ratione Regni fecisti; cùm eo quantum ad obtinendum Imperium reprobato, iuramentum huiusmodi non debeat obseruari: prædicto verò Regi O. quem nos concedente Domino, ad coronam Imperij disponimus euocari, patenter adhæreas, & potenter, vt cùm ei ad commonitionem nostram adhæseris, inter primos gratiam, & beneuolentiam eius obtinere præcipuè merearis, ad quod pro tuæ Nobilitatis honore dabimus operam efficacem.

N O T Æ.

a LAringiæ.] Ità legitur in tertia collectione, *sub*
1 *hoc tit. c.19.* in hac autem sexta habetur, *Duci Caringiæ*; sed vtrobique malè, nam legendum est *Zaringiæ*, seu *Turingiæ*. Bertholdus enim Dux Zaringiæ, cùm à Principibus, qui posteà Othonem elegerunt, nominatus esset Imperator, idem mox cùm auarissimus esset, accepta à Philippo pecunia, ei turpiter cessit ius sibi competens, vt ex Vrspergensi & alijs refert Spondanus *tom.1. post Baron. anno 1198. n.8.* quare Bertholdo Duci Zaringiæ missa est hæc decretalis, cuius historia ex integra suprà relata satis cognoscitur, & ita contigit. Mortuo Henrico V. Imperatore apud Messanam, schisma in Imperio ortum fuit, eo quòd Principes Germaniæ in Imperatorem elegerunt Philippum Ducem Sueuiæ, fratrem Imperatoris prædefuncti; & cùm à maiori Electorum parte fuisset Imperator renunciatus, coronam accepit, & consecrationem Maguntiæ, à Tarentasiensi Archiepiscopo; & cùm in ea electione Coloniensis Archiepiscopus, & quidam alij Principes, tam Ecclesiastici, quàm sæculares, elegissent Othonem filium quondam Henrici Ducis Saxoniæ, Comitem Pictauiensem, qui coronatus fuit solemniter Asquigrani à Coloniensi Archiepiscopo; Cardinalis Episcopus Præuestinus Apost. Sed. Legatus, vt hoc schisma sedaret, Othonem legitimum Imperatorem esse; Philippum autem iniustum, & illegitimum pronunciauit. Electores conquesti fuerunt coram Innocentio III. prædictum Legatum iuri suo electorali se immiscuisse; innocentius verò Legati factum approbauit, & etiam varijs rationibus roborauit; præcipuè, quia cùm Philippus esset excommunicatus, & periurus, ex causis infrà referendis, erat incapax, atque indignus fascium Imperialium, siue à maiori parte, siue à communi Electorum suffragio esset nominatus: quare à R. Pontifice, à quo Imperatoris petenda est confirmatio, inmò & consecratio, non valebat confirmari, nec consecrari. Referunt præsentis textus historiam post D. Antoninum, Abbatem Vrspergensem, & alios illius sæculi Scriptores, Philippus Bergomas *lib.3. supplementi chronic. in princip.* Martinus Chromer. *lib.7. de gestis Polonorum*, Ioan. B. Egnatius *lib.3.* Seuerinus Binius *in notis ad Concil. Rom. celebratum anno 996. tempore Gregorij V.* ex professo magis Abraham Bzouius *annal. tom.1. an.1198. num.3. & an. 1199. n.22. & seq. & anno 1200. n.3.* Spondanus *post Baronium tom.2. anno 1198. nu.8.* Odoricus Reynaldus *anno 1198. n.61. & 1199. n.29. & 1205. n.43. & 1207. n.7.* Carolus Sigonius *de Regno Italiæ lib.15. anno 1198.* Thomas Facellus *de rebus Sicul. decade 2. lib.8. cap.1. & 2.* Ex nostratibus Petrus Mexia *in suis Cæsaribus, in Henrico & Philippo*, Illescas *histor. Pontif. tom.1. c.32. in Innocentio III.* Pineda *tom.3. monarch. Ecclesiast. lib.21. cap.10. §. 2.* sæpiùs laudatus, etsi nunquam satis laudandus, Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in memor. ad Alex. VII. pro Episcop. Lusit. propos.3. §.1. n.55.* Auctor responsi, seu idem eximius vir, *à las pretensiones de Francia, §.41. num. 170.* Florens *ad hunc tit.*

b *Salisburg.*] Qui Archiepiscopatus est in Germania.

c *Abbatem de Sal.*] De Salensi, siue Salomonis villa; 2
de quo monasterio ita Bruschius *in chron. monast. Germaniæ*, ibi: *Salomonis villam nonnulli Alemani dicunt omnium in Germania facilè pulcherrimam, atque opulentissimam; milliari vno ab Vberlinga Imperiali oppido distat: nomen hoc illi inditum volunt, quod ad templi Hierosolymitani similitudinem sit condita; alij verò à Salomone quodam pastore deriuant, qui primam ibi Ecclesiam sibi extruxerit.* Fundator extitit Gunteranus Baro, qui anno 1138. obijt, Manrique *tom.1. anno 1138. cap.14. num.4.* Alia dabimus *in cap. final. de accusat.*

d *Principum.*] Eorum videlicet, qui vocem electoralem in electione Imperatoris habent, de quibus infrà.

e *Prænestinus Episcopus.*] Guido Cardinalis, qui simul cum Octauiano Cardinali Episcopo Hostiensi missus fuit Legatus à nostro Innocentio per annum 1200. vt Othonem confirmarent, & illi obedientiam præstari facerent. Refert Spondanus *dicto anno 1200. n.1.* & de eo Episcopo egi *in cap. dudum, hoc tit.*

f *Absente altera.*] Philippo videlicet.

g *Principibus.*] Electoribus scilicet, de quibus infrà.

h *Consuetudine.*] Valde difficilis inter Catholicos, & Protestantes disceptatur quæstio, vtrum Pontificia authoritate, vel aliqua Imperatoris constitutione, seu con-

suetudine institutum sit Electorum collegium? Protestantes institutionem Collegij electorum ad Othonem III. referunt, statuuntque ipsum Othonem consilio Greg. V. cuius cognatus erat, instituisse ipsos Electores: ita docent Marsilius Patauinus *de translat. Imper. c.*11. Leopold. *de iurib. Imperij, n.*12. Panuinus *de coron. Imper.* Platina *in vita Gregorij V.* Alij existimant non certo aliquo Imperatorum, Pontificumue decreto, sed tantùm Principum & ordinum Imper j consensu interueniente, temporis diuturnitate memoriam hominum superante introductum esse. Ita docuerunt Tobias Paulmeister. *de iurisd. Imper. lib.*2.*c.*2.*n.*38. Scomborņerius *lib.*5.*polit.c.*32. Arniseus *tom.*1.*lib.*2.*polit.c.*6.*sect.*5. Augustus Vischerius *de elect. Regis Rom. membro* 1. pro quibus faciunt præsens textus, vbi hoc ius consuetudine introductum esse supponitur. Carolus IV. *in sua bulla aurea, tit.*1. ibi: *Iuxta antiquam, & laudabilem consuetudinem.* Et *tit.*2.§.5. ibi: *Quia de antiqua, approbata, & laudabili consuetudine.* Et *tit.*4. §.2. ibi: *Ab antiqua.* Et *tit.*9.§.2. ibi: *Antiqua, approbata, & laudabili consuetudine.* Igitur consuetudine potiùs quàm aliqua iuris scripti parte collegium Electorum institutum est. Aliorum etiam historicorum testimonijs idem probat Vischerius *vbi suprà.* Catholici non tantùm consilio Gregorij V. verùm eius authoritate institutum fuisse hoc collegium defendunt: ita Nicolaus Serarius *lib.*1. *Magunt. c.*29. D. Thomas *de regim. Princip. cap.*18. *&* 19 Baronius *tom.*10. *anno* 996. §.54. Bellarminus *de translat. Imperij lib.*3. *c.*1. Seuerinus Binius *vbi suprà*, Borellus *de præstant. Reg. Cathol. c.*58.*n.*6. Iacobatius *de Concilijs lib.*10. *art.*8. innumeri congesti à Diana *p.*10. *tract* 4 *resol.*3. quæ doctrina expresso nititur testimonio D. Thomæ *d. cap.*19. in illis verbis: *Otho Imperium tenuit vsque ad tertiam generationem, quorum quilibet vocatus est Otho; & ex tunc, vt historiæ tradunt, per Gregorium V. genere similiter Theutonicum, prouisa est electio, vt videlicet per septem Principes Alemaniæ fiat, quæ vsque ad ista tempora perseuerat.* Facit etiam textus *in Clement. vnica, de iureiurand.* vbi id expressè deciditur, & probatur testificationibus Electorum, ab ipsismet scriptis & obsignatis, quibus fatentur ex constitutione, & auctoritate Pontificia, ad eos facultatem eligendi Imperatorem spectare: eas ex codice Vaticano referunt Baronius *d. anno* 996. *n.*45. Bellarminus *d. lib.*3. *cap.*3. In hoc historicorum, & iuris Interpretum dissidio, reque prorsus extera, si quid mei iudicij est, existimo Electorum collegium & numerum constitutione Pontificia institutum esse, vt Catholicorum sententia docet, & probat; sed cùm per hanc constitutionem, exceptis prædictis septem Electoribus alij Principes ordinis Imperialis excluderentur ab electione Imperatoris, non ita ab initio fuit admissa & amplexa, quousque per schismata orta in electione Frederici II. & aliorum Imperatorum, ingentia mala, grassantiaque bella cognita, & experta fuerunt: quare vniuersorum Principum consensu, laudabilique, & approbata consuetudine, Pontificia constitutio vires, atque robur obtinuit. Quare si attendamus primam Gregorij V. constitutionem, iure scripto hoc collegium Electorum institutum est, quod significat noster Innocentius in præsenti, ibi *iure*; si autem communem Principum vsum & laudabilem consuetudinem perpendamus, à iure nō scripto, & approbata consuetudine non impropriè originem trahere refertur in nostro textu, & in dicta bulla Caroli V. præsensit, licet non ita expressè, Bellarminus *d. lib.*3.*c.*2. Videndi sunt Cardinalis Cusanus *de concordant. Cathol. lib.*3.*c.*4. Petrus de Andlo *lib.*2. *de Imperio, c.*1. *per totum.*

i *Græcis.*] Clement. vnica *de iureiur.* infrà *notabili* 1. probabimus.

j *Iniungimus.*] Vt tertio notabili latè dicemus.

k *Examinatio personæ.*] Vt probaui *in c.*3. *hoc tit.*

5 l *Tyrannum.*] Tyrannus Princeps duplici modo considerari potest: primò cùm in legitimo, & proprio regno tantùm in exercitio tyrannidem committit: secundò cùm vsurpat regnum alienum, quo modo vulgò tyrannus accipitur *in cap. neque* 20. *versic. Neque* 4. *q.*5. *l.*10. *in principio, tit.*5. *part.*2 notarunt post Aristotelem *lib.*5. *polit. cap.*10. Bart. *de tyrannide, n.*12. Caietanus *ad D. Thom.* 2. 2. *q* 64. *art.*3. Hoc secundo modo tyrannus erat Philippus in præsenti, cùm vsurpare intenderet regnum alienum; quare cùm tyranni ad honores non admittantur, *l. quisquis* 5.§.1. *C. ad leg. Iuliam maiest. cap. si quis* 22. 6. *q.*1. ideò Philippus in Imperatorem à Pontifice coronari, & vngi non poterat, ne ipse qui malleus tyrannorum dicitur à D. Bernardo *lib.*4. *cap.*7. tyrannidi assentiret.

m *Hæreticum.*] Eligendus enim in Imperatorem debet esse vera religione, ac pietate imbutus, alijsque virtutibus præditus, atque ornatus, quas politici recensent, Saabedra *in suis polit.* doctissimus vir D. Ioannes de Solorzano *emblemate* 1. *cum seq.* non verò debet esse hæreticus, *l. inter claram, C. de sum. Trinit.* Baronius *anno* 996. nec paganus, *cap. Apostolicæ* 2. *de re iudic. lib.*6. 6

n *Approbando.*] Per annum enim 1200. auditis nuntijs Philippi Sueui, Othonis Saxonis, necnon Rogerij Frederici Siciliæ Regis, filij Henrici postremi Imperatoris, Innocent. III. Imperium Othoni adiudicauit, misitque Legatos Octauianum, & Guidonem Prænestinum Episcopum, vt Principes ad obedientiam Othonis reuocarent, vt constat ex pluribus epistolis Innoc. III. à Bosqueto editis *li.*3.*epist.* quare nulla ratione Episcopus Prænestinus Electoris fungebatur officio, sed tantùm vt Legatus Sedis Apostolicę, exequebatur officiū sibi iniunctū. 7

o *Contemptis.*] Anno 1198. aliqui ex Electoribus, absentibus alijs, tam Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, elegerunt in Imperatorem Philippum Ducem Sueuiæ, & vngi curarunt; absentes verò se esse contemptos agnouerunt, & elegerunt in Imperatorem Othonem filium Henrici Ducis Saxoniæ, in Anglia tunc degentem cum auunculo suo Richardo Rege Angliæ, vt pluribus refert Spondanus *dicto anno* 1198. *num.*8. 8

p *Nec à quo debuit.*] Cùm enim Imperator vngi & coronari debeat, vt infrà dicemus, Aquisgrani, & Philippus coronatus esset Maguntiæ; similiter cùm à Coloniensi Archiepiscopo deberet vngi, & à Tarentasiensi Archiepiscopo vnctus fuerit, contra morem seruatum in Electione Imperatoris; rectè ait Innocentius, *nec vbi, nec à quo debuit*, Philippum coronatum fuisse. 9

q *Aquisgran.*] Vbi vocatus fuit ab Electoribus, vt à Coloniensi vngeretur.

r *Manifesta.*] Iuxta textum *in c. de euidētia, de accusat.*

s *Aduocato.*] Imperator dicitur aduocatus, & defensor Ecclesiæ, vt cùm opus fuerit, auxilium brachij sæcularis præstet. Lupoldus *de iuribus Regni, & Imperij, cap.*13. Ioannes Limnæus *in annotationibus ad Capitul. Imperat. art.*2 *pag.*134. 10

t *Lotharius & Conradus.*] Defuncto Henrico IV. Imperatore, quidam ex electoribus Conradum in Regem, & Imperatorem elegerunt, qui à Mediolanensibus honorificè exceptus, coronatus fuit in Regem Italiæ ab Anselmo Archiepiscopo Mediolanensi Lotharius autem Dux Saxoniæ electus fuit in Imperatorem, quem Innocentius corona Imperiali decorauit anno 1133. vt refert Baronius *eodem anno.* 11

u *Excommunicatio publica.*] Inuaserat enim patrimonium Ecclesiæ, regnumque Friderici Regis Siciliæ, vt refertur *in gestis Innoc. III. pag.*9. *&* 10. vnde tanquam notorius excommunicatus, eligi non poterat in Imperatorem, ex traditis ab Azorio 2. *instit. moral lib.*10. *cap.*4. *q.*5. Gibalino *de censuris disp.*7. *q.*6. *n.*5. Suario *eodem tractatu, disp.*16. *sect.*2. Rousselio *lib.*7. *hist. iurisd. Pontif. c.*3. *n.*29. 12

x *Periurium.*] De quo infrà.

y *Progenitores eius.*] Qui enim descendunt ex sacrilegis, & inuasoribus rerum Ecclesiæ, priuantur omni honore ab Ecclesia consequendo, *cap. ad aures* 10. *cap. in quibusdam* 12. §. *sacri, de pœnis. Clement.* 1. *vers. ipsius filij, eodem tit.* notat Tiberius Decianus *tom.*2. *tract. crim. lib.*6. *cap.*3. *nu.*30. 13

z *C.*] Cœlestino III. dum enim Philippus esset tantùm Dux Tuscię, inuasit patrimonium Ecclesię Romanæ; vnde à Cœlestino excommunicatus, in excommunicatione permansit vsquedum Innocentius III. misit Episcopum Sutrinum, & Abbatem S. Anastasij Legatos in Germaniam pro Siculis captiuis liberandis; quibus Legatis iniunxit, vt Archiepiscopo Salernitano ad suos reuerso, ipsum Philippum absoluerent: extant huius Legationis litteræ *lib.*3. *epistolar. ipsius Innocentij, epist.*21. *&* 26. refertque Spondanus *d. anno* 1198. *num.*7. 14

a a *Postulauit.*] Vnde videtur fateri, se in excommunicationem incidisse, vt ex his verbis deducunt omnes repetentes; sed an rectè, disputat Couarr. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 22. *n.*1. *de sent. excomm.*

bb *Sutrino Episcopo.*] Sutrinus Episcopatus erat in Tuscia, posteà vnitus fuit Nepesino, vt refert Bosquetus *ad Innocentium lib.*3. *epist.*102.

S. *Ana-*

15 cc *S. Anastasij.*] Intra ipsam ciuitatem Romanam est Ecclesia S. Anastasij, Collegialis, habens Canonicos Regulares cum suo Abbate: de ea agit Muñoz *in rebus mirab. Rom. fol.*174.

16 dd *Salisuiter.*] Legendum est *Salerniter.* Salernum enim est ciuitas Archiepiscopalis in Neapolitano regno, de qua agemus *in cap.*1. *de officio iudic.*

ee *Vuormatiam.*] Vuormatia est etiam in Germania ciuitas Episcopalis, de qua Bucerus *lib.*3. *Belg. Rom. cap.*5. *num.*4.

17 ff *Absolui.*] Contra ius, siquidem ab excommunicatione speciali sententia prolata tantùm potest absoluere qui illam protulit, eius superior, successor, aut ab eo delegatus, non alius inferior, vel æqualis. Concilium Nicænum *can.*47 ibi: *Nullus Episcopus soluat, quem alius Episcopus ligauit.* Carthaginense VI. *cap.*16. plura Panormit. & Filesacus *in cap. pastoralis, §. præterea, de offic. Ordin.* Gibalinus *de censur. pag.*413. Vnde Episcopus Vuormat. non iure ordinario, cùm inferior esset; non iure delegationis, cùm nulla præcessisset, absoluere poterat Philippum iam à Cœlestino III. excommunicatum.

18 gg *A Sede Apostolica requisiuit.*] Sed videbatur superfluò requisiuisse, cùm Episcopus posset dispensare in iuramentis, *cap. nuper, de sent. excom.* Sed adhuc dicendum est, non posse relaxare hoc iuramentum, nec alium quàm Pontificem posse gratiam iurisiurandi facere, vel eius vinculum remittere, cùm iuratum est in rebus maximè arduis, & à personis illustribus, vt supremis Principibus, *cap. nouit* 13. *vers. licèt, de iudic. cap. quanto* 18. *cap. sicut* 29. *cap. intellecto* 33. *de iureiur. cap. ad Apostolicæ* 2. *vers. Deierauit, de re iudic. lib.*6. *cap. grandi, de suppl. negl. eod. lib.* Docent post D. Thomam 2.2. *quæst.* 89. *art.*9. Suarez *tom.*2. *de relig. lib.*2. *cap.*33. *in fine*, Sanchez *lib.*3. *Summæ, cap.*19. *nu.*7. & *cap.*21. *n.*2. Azor *lib.*11. *moral.*1. *p. cap* 9. *q.*4. Rousseius *lib.*1. *histor. iurisd. Pontif. cap.*6. *n.*2. vnde cùm iuramentum in præsenti fuisset præstitum super re ardua, videlicet electione Imperatoris, & à Principe supremo, ideò eius relaxatio spectat ad Romanum Pontificem.

hh *Marcoaldus.*] Ipse enim cùm esset Senescallus
19 Imperij, ob nimiam gratiam, qua ipsum prosequebatur Otho Imperator prædefunctus, & esset vir potens, & subdolus, arte, & armis totum Siciliæ regnum pessundare non cessabat, in graue Romanæ Ecclesiæ, & Friderici adhuc pupilli, Regis Siciliæ damnum; quare eum excommunicauit Innocentius, vt refert Spondanus *anno* 1202. *num.*2.

20 ii *Dicatur illicitum.*] Philippus enim iuramento promisit Henrico, eius filium Fridericum Imperatorem futurum fore; quare licèt sine animo adimplendi iurasset, adhuc iuramento obstringebatur, aliàs in periurium incideret, *l.*2. *vers. ne ex necessitate, C. de indict. viduit. l. vlt. tit.*11. *part.*3. docent Suarez *d. tom.*2. *lib.*3. *de iuram. n.*2. plures apud Sancium *lib.*3. *Summæ, cap.*10. *num.*3. Hugo Grotius *lib.*2. *de iure belli, cap.*13. *n.*3. Et licèt Philippus existimaret illicitum fuisse iuramentum, cùm dubium esset, an licitum, vel illicitum esset, sine dispensatione, vel relaxatione Romani Pontificis contra illud venire non poterat, vt docent Suarez *de censur. lib.*2. *disp.* 33. Basilius *de matrim. lib.*12. *cap.*8. §.2. *num.*5. Iuramentum de quo in præsenti, præstiterunt Philippus & alij Principes Friderico Siciliæ Regi in cunis vagienti, superstite adhuc Henrico Imperatore eius patre, promiseruntque eum in Imperio successurum, vt refert Spondanus *d. anno* 1202. *num.*1.

jj *Gabaonitæ.*] De quo iuramento est textus *in cap.* 9. *Iosue*, relatus *in cap. Innocens*, 22. *q.*4. & de eo agunt Suarez *tom.*2. *de relig. lib.*2. *cap.*16. *ex nu.*3. Basilius *lib.*9. *de matrim. cap.*17. *num.*16.

kk *Ad nostrum iudicium.*] *Cap. quantò* 18. *cap. intellecto* 33. *de iureiur. cap. nouit*, §. *licèt, de iudic.* vbi latè dicemus, & *in cap.*2. *eod. tit.*

21 ll *Captiuare.*] Et alia facinora perpetrare, etiam post pacta inter ipsum Henricum, & Paschalem: inita enim fuerunt ab anno 1110. & anno sequenti, pridie idus Februarij Imperator Romam ingressus, solemniter receptus fuit à Clero & populo; & cùm Paschalis coronare recusaret, nisi pactis staret, præcipuè inuestituris Ecclesiarum renunciando, ipsum Pontificem cum Cardinalibus, & magna Clericorum, Ciuiumque Romanorum parte Sabinis apud castrum quoddam captiuos duxit, & per 61. dies arctissima custodia detinuit, donec inspectis cladibus, & captiuorum calamitatibus, Paschalis illum coronauit, eique concessit, ne inquietaretur in inuestituris Episcoporum, & Abbatum sui Regni, vt narrat Baronius *anno* 1111.

mm *A prædecessore.*] Alexandro III. videlicet; 22
adeò enim Fridericus adhæsit Octauiano Antipapæ, vt cùm Alexãder Legatos suos ad ipsum Fridericum apud Cremonam existentem misisset pro reuocando eo ad vnitatem & concordiam Ecclesiæ; ille nimia superbia elatus non solùm litteras legere spreuit, verùm & furore accensus, nuntios ipsos suspendere nequiter intentauit; quod ad effectum perduxisset, nisi Duces Bauariæ, & Saxoniæ obstitissent. De eius proteruia plura Baronius *tom.*12. *anno* 1159.

nn *Leodiensis.*] Alberti scilicet. Albertus enim 23
Dux Brabantiæ, dum Romam profectus esset, & à Pontifice coronatus, in itinere inuasus, & occisus fuit iussu ipsius Imperatoris, vt refert Murseus *in annalibus Episcop. Leod. nu.*34.

oo *Conradum.*] Theutonicum, qui vnà cum Marcoaldo maiorem partem patrimonij Ecclesiæ occupauerat, vt refert Spond. *anno* 1198. *n.*5.

pp *Hostiensi Episcopo.*] Hugolino videlicet, qui posteà anno 1227. ad Pontificatus fastigium peruenit, dictusque fuit Gregorius IX. De eo plura dat Vghellius *tom.*1. *Italiæ sacræ, in Ecclesia Hostiensi, n.*4.

qq *Auximianum.*] Ramerum videlicet, de quo, & de Ecclesia Auximianensi agit Vghellius *tom.*1. *Italiæ sacræ, pag.*557.

rr *Alapis.*] De iniuria percussione alapæ irrogata latè agunt Villadiego *in l. fin. lib. vlt. fori*, Ant. Gomez *lib.*3. *variar. cap.*6. *num.*6.

ss *Archiepiscopum captiuari.*] Horum scelerum detestationem prætereo, sufficiat laudasse textus *in cap. si* 24
quis deinceps 22.17. *q.*4. *cap. ita nos* 25. *q.*2. in carceratione enim sacrilegium commisit, *cap. attendendum* 13. 17. *q.*4. *Clement.*1. *de pœnis*; censuram, *ex can.*11. *Bullæ Cœnæ Domini*, & infamiam contraxit, *l. si quis hoc* 10. *C. de Episc. & cler.* Zonaras *in can.*3. Concilij habiti in templo Sophiæ, asserit eiusmodi sacrilegium esse intolerabilis audaciæ, & ob id Imperio, seu Regno etiam obtento priuandus erat, vt in nostra tempestate priuatus fuit Henricus Rex Galliæ ob incarcerationem Archiepiscopi Cardinalis Legionensis: referunt Spondanus *anno* 1589. *n.*10. Iacobus Thuanus *tom.*4. *lib.*25. Henricus Catharin. Dauila *lib.*10. *de la guerre ciuile de France.*

tt *Conrado.*] Eo enim defuncto anno 1152. Fride- 25
ricus Dux Sueuorum, cognomento Ænobarbus, successit, vt refert Baronius *d. anno*: mortuo autem ipso Friderico I. anno 1190. Henricus V. eius filius creatus fuit Imperator anno 1191.

uu *Fridericus.*] Qui erat filius ipsius Henrici V.

xx *Philippus.*] Qui erat frater ipsius, vnde videbatur iure sanguinis, non verò electionis Imperium deferri: an verò vtilius sit regnum deferri iure successionis, an verò per electionem, disputant latè Politici. Cochier *lib.*1. *thesauri pol. cap.*. Bernegerius *in Tacitum q.*32 P. Menochius *lib.*1. *polit. cap.*6. Salcedo *de regim. Princip. lib.*4. *c.*1. *dissertat.*43. & citati *in cap.*1. *hoc titulo.*

COMMENTARIVM.

EX hac percelebri Innocentij III. epistola sequentem 26
eliciunt Interpretes assertionem: *Ad R. Pontificem spectat electum Imperatorem confirmare, vngere & consecrare, si est dignus; vel reijcere, si est indignus.* Probant textus *in cap. si Apostolicæ* 2. *de re iudic. lib.*6. *Clement. vnica, de iureiur. extrauag. vnica Ioannis XXII. cap. licèt, de voto.* Probari etiam potest ex Concilio Lateran. sub Innocentio III. *cap.*3. in illis verbis: *Si Dominus temporalis monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit, intra annum significetur hoc R. Pontifici, vt ex tunc ipse vassallus ab eius fidelitate denuncietur absolutus, & terram exponat Catholicis occupandam.* Etiam probatur perpetuo vsu, & praxi Ecclesiæ. Gregorius enim Romam cum tota Italia à Leonis Imperio recedere fecit, vt refert Baronius *anno* 730. *n.*2. & 4. Gregorius etiam VII. Henricum IV. & Imperio, & Regno priuauit, vt ex Sigeberto refert Suarez *aduersus Regem Angl. lib.*3. *c.*23. *n.*3. Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi Fridericũ II. Imperatorẽ à Gregorio IX.

Conclusio deducitur, & probatur.

gorio IX. excommunicatum, auctoritate Apostolica Imperio priuauit, firmiter inhibendo ne quisquam illi tanquam Imperatori pareret. Refert Platina *in vita Innocentij IV.* Clemens VI. Ludouicum Bauarum, quia iniquè imperium occupauerat, eo priuauit, & Carolum V. eligi fecit. Hæc, & alia exempla ad Imperatorem spectant; alia autē Regnis à Pontifice ablatis, & translatis passim apud historicos reperiuntur. Zacharias Pontifex titulū Regis à Childerico in Pipinum transtulit, vt traditur *in cap. alius 15. quæst. 6.* & refert Baronius *anno* 751. *in principio; & anno* 841. *num.* 3. vbi etiam tradit Lotharium ob sua scelera regno priuatum fuisse: & Bonifacius VIII. Philippum Pulchrum regno priuatum declarauit, vt refert Æmilius *in eius vita.* Alia exempla referunt Suarez *vbi suprà, c.* 23. *num* 16. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib* 3. *c.* 19. *differt.* 41. innumeri relati à Barbosa *in cap. si Papa* 6. 40. *dist.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & in d. Clement. vnica, de iureiur.* Cironius *in parat. ad tit. ne sede vacante*, Scomborn *lib.* 4. *polit. c.* 33. Bellarminus *de translat. Imperij, lib.* 3. *per totum*, Grethserus *pro Bellarmino, in eod. tract.* Ponze de Leon contra Vuarramundum *c.* 13. Roa *de iurib. Princip. quæst.* 2. *n* 11. Panuinus *integro tract. de coronat. Imperat.* Stephanus Pauimeister. *lib.* 2 *de iurisdict. Imperij, cap.* 4. Michael Roussellius *lib.* 7. *histor. iurisd. Pontif. capit.* 3. Zipæus *in Casanum lib.* 1. *c.* 9. Homagen. *in iurisprud. publ. lib.* 2 *c.* 1. Vischer. *de elect. Regis Rom concl.* 31. Ioannes Theodorus Sprengerius *in iurisprud. publ.* qui latè formam electionis, coronationis, & consecrationis Imperatoris refert. Illustrissimus D. Franciscus Ramos *ad Alex. VII. pro Epis. Lusitaniæ, propos.* 3. *&* 4.

27 Sed hæc assertio, vt dogma à Catholicis recepta, & amplexa, difficilis redditur quorundam hæreticorum cauillationibus, qui sub politicorum larua continuò Pontificiam potestatem lacessere, & impugnare non cessant. Primam expendunt ex eo, quia Imperia, Regna, & Principatus à Deo immediatè proueniunt, nec ab vlla humana pendent potestate, vt probatur *ex lib.* 1. *Regum, cap.* 12. *vers.* 1. *&* 16. *Prouerbior. c.* 8. *vers.* 15. *c.* 2. *Daniel. vers.* 25. *Isaiæ c.* 45. *vers.* 1. *&* 2. *Matthæi cap.* 22. *versu* 17. *epist.* 1. *D. Petri, c.* 2. D. Paul. *ad Rom. c.* 13. *vers.* 18. Faciunt lex *deprecatio, ff. ad legem Rhodiam de iactu*, lex finalis *Cod. de legib.* lex 3. *in fine, C. de quadrien. præscript.* nouella 28. Iustin. *c.* 4. *&* 105. *c.* 2. vnde Imperatorem tantùm virtute electionis, absque vlla confirmatione, aut consecratione Pontificis, exercere posse iurisdictionem Imperialem, docuerunt Carolus Molineus *in consuetud. Paris. titul.* 1. *num.* 73. Paulmeister. *lib.* 2. *de iurisdict cap.* 4. *num* 5. Fuluius Pacianus *lib.* 2. *de probat. c.* 35. *num* 32. Elias Scherius *de Dijs German c* 1. *pag* 32. igitur non rectè in præsenti deciditur, electum in Imperatorem, confirmationem, & coronationem à Pontifice petere debere. Secundam deducunt ex exemptione Imperatorum à R. Pontificis iurisdictione temporali, quam adstruunt ex Tertulliano *ad Scapulam c.* 2. *Colimus ergo Imperatorem, vt hominem à Deo secundum, & solo Deo minorem; sic enim omnibus maior est, dum solo Deo vero minor est.* D. Ambrosio *contra Maxentium*, ibi: *Dolere potero, potero flere, potero gemere; aduersus arma, milites, Gothosque lacrymæ meæ arma sunt. talia munimenta sunt Sacerdotis, aliter neque debeo, nec possum resistere.* D. Gregorio *lib.* 1. *epist.* 61. aliàs 100. vbi scribit Mauritio Imperatori ob legem, quam iniustè tulerat, in hæc verba: *Ego quidem iussioni subiectus, eandem legem per diuersas terrarum partes transmitti feci; & quia lex ipsa omnipotenti Deo minimè concordat, ecce persecutionis meę paginas Serenissimis Dominis nunciaui: vtrobique ego, quæ debui, exsolui, qui & Imperatori obedientiam prębui.* Igitur Imperator electus non subest Pontifici, vt tanquam indignus reijciatur, & Imperio priuetur. Accedit, nam Imperatoribus, etiam tyrannis, & dyscolis, esse obediendum, omnia iura testantur. D. Petrus *epist.* 1. *c.* 2. *versu* 18. illic: *Serui subditi estote in omni tempore dominis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam dyscolis*; Id est, Iniustis, & tyrannis, vt acceperunt D. Clemens *libr.* 7. *const. Apostolicar. c.* 17. Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *pędag. c.* 11. *c. Iulianus* 94 *c. qui resistit* 97. 11. *q.* 1. *c. omnis* 2. *de censibus.* D. Thomas 2. 2 *q.* 10. *art.* 10. *in corpore*, latè probant Suar. *aduersus Reg. Angl. lib.* 3. *c.* 1. *&* 4. Molina *de iust. disp.* 8. Bellarm. *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 3. *§ preterea*, Benedictus Perer. *ad c.* 13. *epist. ad Rom. quæst.* 1. *&* 2. Io: Lorinus *ad primam ep. D. Petri, c.* 2. *vers.* 13. Marius Cutel. *in Cod. ad l. Martini, cap.* 32. *nota* 32 *ex num.* 3. *& de immun. eccles. lib.* 2. *q.* 20. post multos, & post egregiam legem 15. *cum sequent. tit.* 13. *p.* 2. ex nostratibus nostri olim Præceptores, & affectu, & toga nostri, D. Ioannes de Solorzano *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *c.* 23. *n.* 77. D. Ioannes de Larrea *alleg.* 63. *n* 5. Valenzuela *consf.* 4 *n.* 79. *& seq.* Ex eruditorum subsellijs Ioannes Filesacus *lib.* 1. *select. c.* 9. *& de idololatr. cap.* 9. *&* 10. Antonius Augustinus *in epitome iuris, lib.* 10. *titul.* 7. *& lib.* 35. *titul* 2. Grotius *de iure belli, lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 3. *&* 4. quos, & alios laudat more solito Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in prędicto syntagmate de Episcopi Lusitan in pręlud. numer* 86. Igitur licèt Philippus, de quo in præsenti, tyrannus esset, nihilominus cùm à maiori parte electorum electus esset in Imperatorem, tamen debebat confirmari à Pontifice, & à Duce Turingiæ, alijsque Principibus Germaniæ pro Imperatore haberi.

His tamen Politicorum Cauillationibus parum obstantibus, præsens Innocentij Decretalis obseruanda, & propugnanda est, pro cuius illustratione sciendum est, ante Constantinum Magnum Imperium tantum ab Imperatore Romæ degente, & Cęsarea dignitate præfulgente regi, & gubernari; demum cùm Constantinus Magnus Byzantium, seu Constantinopolin, in nouam Romā erexisset, Imperium diuisit inter Constantinum, Constātem, & Constātium suos filios: quare cum ipse è viuis excederet anno 341. Constantinus iunior, & Constans Imperatores Occidentis remanserunt; Constantius verò iuxta patris diuisionem Constantinopolin, & cum ea Imperium Orientale occupauit, à quo tempore vsque ad Augustuli Imperatoris tempora, annos videlicet 476. diuersi Imperatores Orientis, atque Occidentis fuerunt. Augustulo verò debellato, & Imperio Occidentali à Barbaris occupato, tantùm remansit Imperator Romanus in Oriente, vsquedum Iustinus opera Belisarij, & Narsetis, hinc inde victis Vuandalis, & exactis Gothis, & Imperium Occidentale recuperauit; quo tempore ab vno tantùm Imperatore tam Orientale, quàm Occidentale Imperium regebatur: sed cùm Imperatores semper Constantinopoli sedem habuissent, & tantùm per Exarchos Italiam regerent, & grauatæ Ecclesiæ per totam Italiam à varijs gentibus Imperatores etiam interpellati auxilium non præberent, & ita Imperatorum Orientalium absentia, aut ignauia, Occidentalium rerum statum defensoris indigere præsentia, & cura expertum esset, post alios Ecclesiæ Romanæ Præsules, qui diuersos Franciæ Reges in subsidium Ecclesiæ vocarunt, Leo III. Carolum Magnum Romæ vocauit, & Imperatorem coronauit, atque ei, & eius successoribus nomen, & dignitatem Imperatoris concessit: quo facto translatum fuisse Imperium à Grecis in Carolum Magnum, docetur in hoc textu, & in Clementina vnica *de iureiur.* Neque audiendi sunt, qui hoc Imperium diuersum à Romano fuisse autumarunt. Hanc Imperij translationem referunt Pius II. *in epist.* 396. *ad Regem Turcorum missa*, illic: *Et sicut antecessores nostri Stephanus, Adrianus & Leo Astulphum, & Desiderium gentis Longobardię Reges, Pipinum, & Carolum Magnum accersiuerunt, & liberati de manu tyrannica Imperium à Græcis ad ipsos liberatores transtulerunt.* Zonaras *lib* 3. *Roma Franci potiti sunt Carolo à Leone coronato, & Romanorum Imperatore appellato.* Cedrenus *in vita Constantini*, ibi: *Venerunt etiam à Carolo, quem Leo Papa Romæ coronauerat.* Ado Viennensis *in Chron. ætate* 6. ibi: *In die sancto Natiuitatis Domini, ante confessionem B. Petri Apostoli, cùm gloriosus Rex Carolus ab oratione surrexisset, Leo Pontifex capiti eius coronam imposuit.* Polydorus Vergilius *lib* 4. *de inuent. rerum, cap.* 7. ibi: *Quas ob res Leo III. Carolum Magnum fecit Imperatorem.* Et innumeris SS PP. & Historicorum, præcipuè illius sæculi, testimonijs probant, & obiectionibus Illyrici, aliorumque hæreticorum satisfaciunt Bellarminus *de translat. Imperij, lib.* 1 *c.* 4. Iacob. Grethserus *in eod. tract.* Ponze de Leon *contra Vuaramund. cap.* 13. etsi nuper impugnet Arnifeus *de translat. Imperij, cap.* 7. & authoritate Ecclesię factam fuisse negent Rogerus Vvidringtonus *in apologia pro iure Principum, num* 413. Barclaius *contra Bellarm.* 28 De translatione Imperij.

Carolo Magno Imperatori successit Ludouicus eius filius, quem Stephanus IV aliàs V. Rhemis coronauit anno 802. Ludouico successit Lotharius, quem Paschalis II. Romę coronauit anno 822. Lothario successit Ludouicus 29 De Carolis successoribus.

uicus eius filius, quem Sergius II. coronauit Romæ anno 844. Ludouico successit Carolus Caluus eius patruus, frater Lotharij, quem Ioannes VIII. coronauit anno 874. Carolo Caluo suffectus fuit Ludouicus Balbus, quem coronauit ipse Ioannes VIII. anno 877. Ludouico Balbo successit Carolus Crassus, coronatusque fuit à Ioanne VIII. anno 878. Carolo Crasso successit Arnulphus, quem Formosus Papa coronauit anno 886. Arnulpho successit Ludouicus eius filius, quem coronauit Stephanus VII. anno 899. Ludouico à Berengario tyranno oculis, & Imperio orbato, occupauit Imperium Lambertus I. & defuncto Ludouico IV. anno 912. extincta fuit Caroli Magni progenies, & Conradus Dux Germaniæ Imperator renuntiatus fuit. Refertur latè Petrus Andlus *de Imper. lib. 1 c. 13.* Rousselius *d. lib 7. cap. 3.* Sed cùm Ecclesia illis temporibus à tyrannis vexaretur, opprimereturque, Ioannes XII. in subsidium vocauit Othonem Saxonum Regem, quem ob res tam pace, quàm bello præclarè gestas, Imperatorem coronauit anno 962. Illi successit Otho II. & huic III. & ita Imperium à Francis in gentem Saxonum translatum fuit, vt ex varijs Historicis referunt Baronius, & Coriolanus *in prædictis annis*, Bellarminus *vbi sup. lib. 2. c. 1.* Postquam tres Othones Imperium continuò obtinuerunt, Gregorius V. Pontifex Romanus constituit, ne deinceps Imperij maiestas iure hæreditario, sed potiùs electitio deferretur, vt spe ipsius consequendi post obitum pro tempore imperantis, cæteri Principes ad virtutes inuitarentur, electione penes certos Electores decreta, qui in Germaniæ liberis ciuitatibus congregati Romanorum Regem eligerent, non antè Imperatoris nomine appellandum, quàm dignitatis confirmationem, & Imperatorum diadema à R. Pontifice reciperet, vt suprà probaui, & narrat Baronius *anno 996.*

30 *De Septē Electoribus.* Constat collegium hoc Electorum septem Principibus, quos Palmites Imperiales appellat Carolus *in bulla aurea*; columnas Imperij dicunt plures relati à Vischerio *de elect. Regis Rom. memb. 6.* frequenter tamen Electores dicuntur. Septem fuerunt constituti magna cum ratione: missas facio quas Interpretes adducunt, petitas tam ex perfectione numeri septenarij, quàm ex numeri inæqualitate, vt dissentientibus tribus ab alijs, esset qui vni parti accedens, omnem posset sedare discordiam. His ergo, & alijs omissis, in quibus nec etiam pedem figimus, verior ratio petenda est ex eo; nam cùm olim, Schardio teste *de Elector. c. 9.* quatuor essent Principum Electorum ordines, primus Regum, secundus Ducum, tertius Marchionum, quartus Comitum; ideò ne vllus ordo, qui anteà electioni interesse consueuerat, se præteritum conqueri posset, vnus ex quolibet ordine, videlicet ex Regibus vnus, alter ex Ducibus, alius ex Marchionibus, alter ex Comitibus, qui eorum vice, & nomine electionem celebrarent, vocabatur. Hæc circa Principes laicos; circa Ecclesiasticos verò instabis, quare Ecclesiastici in collegium Electorum cooptati fuerunt; & si Principes Ecclesiastici, quare tres? Primæ hæsitationis variæ possunt reddi rationes: prima, quia cùm illi Antistites Ludouici Imperatoris tempore Imperij participes effecti essent, non immeritò sicut alij Principes sæculares designati sunt, quod expresserunt Guntherus *lib. 1. in Ligur.* de electione Friderici I. agens:

Huc sacri, celebresque viri, quos laude serena
Infula, vel gladius mundo facit esse verendos,
Ex omni regione fluunt ad publica Regni
Commoda.

Et Guillelm. Brito *lib. 3. Philippidos:*

Est enim talis Dynastia Theutonicorum,
Vt nullus regnet super illos, ni priùs illum
Eligat vnanimis Cleri, Procerumque voluntas.

Alia ratio reddi potest deducta ex aurea bulla, *tit. 4. §. 4.* vbi affirmatur, Ecclesiasticos debere admitti, vt Imperatoris consilijs adsint. Magis tamen vera ratio prouenit ex deuotione Pontificis, & Principum Germaniæ, existimantium sine Episcopis in negotio adeò graui, & arduo, non posse rectè procedi; & omnia rectè processura credebant, si religionis Antistites electioni Imperatoris, & eius consilijs interessent: & docet Stephanus Paulmeister. *lib. 2. de iurisdict. c. 5. n. 18.* Tres autem electores designati fuerunt, quia propter summam eorum auctoritatem ordo Ecclesiasticus vno tantùm contentus fuisset; duo verò constitui non poterant, propter suffragij æqualitatem, quæ contingere poterat; tertius ergo addi debuit, atque sic septenarius numerus est completus; adeò tamen iste numerus præscriptus, & præfixus est, vt sine Pontificis auctoritate augeri, minuive non possit, vt latè defendit Diana *p. 10 tract. 4. per totum.*

31 *Enumerantur Electores.* Ecclesiastici Electores sunt Archiepiscopus Maguntinus per Germaniam, Archiepiscopus Treueriensis per Galliam, & prouinciam Arelatensem, Archiepiscopus Coloniensis per vniuersam Coloniam: eorum antiquitatem, & officia refert, & exponit Vischerius *vbi suprà, fol. 24* Electores sæculares sunt Rex Bohemiæ, Romani Imperij Archipincerna; Comes Palatinus, Rheni Archidapifer; Dux Saxoniæ, Archimarescallus; Marchio Brandeburgensis, Archicamerarius. Circa Regem Bohemiæ, omissis traditis à Vischerio *vbi sup. pag. 35.* solet dubitari, vtrum habeat vocem electoralem absolutè, an tantùm suffragium dare possit, cùm cętera Electorum vota dissentiunt? Aliqui negant absolutè, Regem Bohemiæ suffragium dare posse, vt sunt Krantzius *lib. 4. Saxoniæ, c. 25. & 28.* Simon Schardus *de electionis origine c. 9.* Alij tantùm in casum discordiæ vocem electoralem habere docent: ita communiter Canonistæ *in hoc textu*, Pacianus *de probat. lib. 2. c. 35. n. 26.* Clamarius *de arcanis Rerumpubl. c 19.* Bellarminus *de translat. Imperij, lib. 1. c. 1.* Schomburnerius *lib. 5. polit c. 33.* sed rectiùs defendit, & probat Vischerius *vbi supr. pag. 40.* Regem Bohemiæ purum, & absolutum habere suffragium; ipse videndus est pro huius quęstionis resolutione. Hoc ius vocis electoralis successione defertur, non tamen absolutè, sed ex iure primogenituræ. Debent etiam habere Electores decimumoctauum annum, vt admitti possint ad electionem; & si infra eos sint, eorum curatores, qui debent esse fratres seniores, admittuntur ad electionem. Debent etiam Electores imbui, & institui linguis Latina, Italica, & Sclauonica.

His suppositis circa personas vocem electoralem habentes, nunc breuiter forma electionis, confirmationis, & coronationis referenda est, vt nostri textus contextum absoluamus; & illa tres continet partes. Prima versatur circa ea, quæ electionem præcedunt: secunda circa ea, quæ in ipsa electione contingunt: tertia circa ea, quæ electionem sequuntur. Vacante igitur Imperio Maguntinus Archiepiscopus, tanquam Collegij Decanus, litteris suis patentibus alijs Electoribus certum electionis diem, & conuentum indicit, vt ex aurea bulla probat Vischerius *conclus. 20. pag. 75.* omnes autem Electores vocandi sunt, ita vt si vnus contemnatur, electio nulla sit, ex regula textus *in cap. bonæ, hoc tit.* Electores ita vocati comparere debent per se, aut per suos procuratores; si personaliter adfuerint, tantùm comitatum ducentorum hominum ducere possunt: conuocari debent in ciuitate Francofordiensi; licèt enim antiquitus locus electionis incertus esset, & arbitrio electorum relictus, vnde Otho II. electus fuit Aquisgrani, testante Cuspiniano *in eius vita;* Henricus II. Maguntiæ, vt refert Marianus Schotus *in chron. lib 3* & alij; per bullam tamen auream statutum fuit, vt Francofurti electio celebraretur, vbi deinceps omnes ferè Imperatores electi fuerunt, vt probat Vischerius *vbi suprà, pag. 67.* Cùm in conuentu Electores de electione tractauerint, celebrato Missæ sacrificio, & alijs tam sacris, quàm profanis rebus peractis, quas recenset Ioannes Theod. Sprengerus *in iurisd. publ.* iuramentum pręstant Electores sub formula ita concepta ex aurea bulla, *c. 2. §. 2.* *Ego N. Elector, iuro ad hæc sancta Dei Euangelia hic præsentialiter coram me posita, quod ego per fidem, qua Deo, & sacro Romano Imperio sum adstrictus, secundùm omnem discretionem, & intellectum meum, cum Dei adiutorio eligere volo temporale caput populo Christiano, id est Regem Romanorum in Cæsarem promouendum, qui ad hoc existat idoneus, in quantum discretio, & sensus mei dirigunt, & secundùm fidem prædictam, vocemque meam, votum, seu electionem præfatam dabo, absque omni pacto, stipendio, pretio, vel promisso, seu quocumque modo talia valeant appellari. Sic me Deus iuuet, & omnes Sancti.* His peractis suffragia hoc modo præstantur. Primò suffragium dat Archiepiscopus Treuerensis, secundò Coloniensis, tertiò Rex Bohemiæ, quartò Comes Palatinus, quintò Dux Saxoniæ, sextò Marchio Brandeburg. vltimo loco Archiepiscopus Maguntinus: statim vota conferuntur, & publicantur, primò in conclaui, demum coram populo. 32 *Forma electionis.*

Suc-

33 De tribus coronis. Succedit alia pars electionis, quæ circa coronationem, inaugurationem, & alia, quæ electionem sequuntur, versatur. Electione igitur legitimè peracta, Imperium commendatur electo, & ab eo confirmantur priuilegia Electoribus concessa. Sequitur coronatio, quæ triplex est, Germanica videlicet, Lombardica, & Romana? Prima coronatio coronæ ferreæ fit Aquisgrani ab Archiepiscopo Coloniensi, licèt olim à Maguntino fieret: probant Homagen. *in iurisprudentia publica, lib. 2. c. 1.* Vischerius *vbi sup. pag. 109.* Ipsa coronatio peragitur primò per vnctionem; secundò per traditionem insignium, quæ sunt gladius, sceptrum, pomum: sequuntur statim pompa, elogia, præconia, missilium iactatio, & conuiuium, vbi Ecclesiastici Electores mensam consecrant, & sigillum Imperatoris tenent: Marchio Brandeburg. aquam, Comes Palatinus cibum ministrant; Dux verò Saxoniæ Marescalli officium exercet: post hanc coronationem Germanicam sequitur Lombardica, quæ fit cum corona argentea Modoetię propè Mediolanum ab Archiep. Mediolanensi. Demum tertia coronatio, Romana videlicet, fit Romæ, ab ipso Pontifice, vnctione iam peracta à Cardinale Hostiensi, licèt hæc coronatio iustis ex causis aliquando omitti soleat, vt refert Vischer. *vbi sup. pag. 117.* His omnibus peractis Imperator iuramentum facit Pontifici, de quo *in cap. tibi Domino, 93. dist. Clement. vnica, de iureiur.* eius formam refert Homagen. *d. lib. 2.* quos ritus in coronatione hac Imperatoris adhibendos refert ex Gerbrando, & alijs Nouarin. *lib. 10. schediasm. c. 6.*

34 Ratio decidendi. His animaduersis ratio eius decisionis, quare videlicet Pontifex reijcit, vel admittit Imperatorem electum, cùm dignum consecrat, & indignum respuit, ex eo prouenit, quia Romanus Pontifex est spiritualis Pater, & Pastor tam Imperatoris, quàm cęterorum Principum, quantumcunque in suo ordine supremi sint; ac proinde ex vi suæ potestatis in his, quę ad spirituale regimen spectant, iurisdictionem temporalem, saltem indirectam, obtinet; quare cùm maximè inter sit totius Christianæ Reipublicæ, vt dignus, moribus integer, virtutibus clarus, & Romanæ Ecclesiæ religiosissimus, & Fidei Christianæ, & Apostolicæ amantissimus ad summa Imperij fastigia euehatur, iure potest Pontifex Romanus in tam arduo negotio decernere, ita vt confirmet dignum electum, reijciat autem, Imperioque priuet indignum, *c. in memoriam, 19. dist. c. nouit, de iudic. c. licèt 6. de voto, c. 2. de re iudicata, lib. 6.* plura tradimus *in d. c. nouit*, & latè probat Solorzanus *lib. 2. de iure Indiar. tom. 1. c. 22. per tot.* & eruditè congessit D. Franciscus Ramos *in d. suo syntagmate, propos. 4.* Vnde in præsenti Innocent. III. potuit Philippum periurum, excommunicatum, & tyrannum ab Imperio reijcere, & Othonem confirmare, & consecrare; præcipuè cùm hæc Imperatorum electio à R. Pontifice proueniat, vt suprà dixi.

35 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstant Politicorum considerationes. Non prima, cui facilè ex suprà relatis fit satis; Imperium enim à Gręcis ad Germanos authoritate Pontificis translatum fuit; vnde Carolus Magnus non successione, aut armis illud occupauit, sed à R. Pontifice immediatè obtinuit; vnde Pontifici competit confirmatio, cùm tota hæc Imperialis electio ab eo introducta sit, vt defendit Bellarminus *dicto lib. 2. de translat. Imperij, per tot.* Nec secunda consideratio aduersatur, deducta ex dictis authoritatibus Tertulliani, Ambrosij, & Gregorij, quibus facilè, & sigillatim respondetur. Primò Tertulliani authoritati, asserendo Septemium Africanum tantùm asserere, supremam Imperatoris potestatem in temporalibus esse; potestatem verò R. Pontificis spiritualem, & temporalem indirectam in ordine ad supernaturalia; & istę supremæ potestates diuersæ sunt, nec inter se habent oppositionem. Nec D. Ambrosius negat hanc potestatem Pontificis in Imperatorem; vt enim ait in fine orationis, *Imperator bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est.* Igitur tantùm D. Ambrosius ait, quod quando Ecclesiæ arma, videlicet censurę non sufficiunt, subsidium vltimum Sacerdoti est lacrymas, atque preces coram Deo effundere. Quod ad authoritatem Magni Gregorij spectat, S. Pontifex illis verbis vtitur pro temporum calamitate; Imperatoris enim audacia cohiberi non poterat: non tamen negat doctissimus Præsul Ecclesiam habere potestatem transferendi Imperium ex causis in Iure expressis, & alijs iustis. Nec obstat, Principi tyranno obediendum esse; nam vt suprà dixi, dupliciter Princeps tyrannus potest considerari: primò ob vsurpationem, & inuasionem alieni regni: secundò improbo vsu, & exercitio iurisdictionis. Primo casu Principi tyranno obsistendum, resistendumque est, quo modo tyrannus erat Philippus in præsenti specie. Secundo casu Principi legitimo, sed tyrannicè regenti, & gubernanti suum Principatum parendum est, ex iuribus suprà citatis, cùm adhuc Regno priuatus non sit: quare legitimus dominus naturalis censetur.

Ex suprà traditis accipit lucem textus in extrauaganti vnica Ioannis XXII. *ne Sede vac.* vbi cùm post Clementis V. obitum vacasset Romana Sedes annis duobus, mensibus tribus, diebus 17. & eo tempore Henricus Imperator decessisset, Imperatores electi fuerunt à varijs Ludoulcus Dux Bauariæ, & Fridericus; & cùm armis superior euaderet Ludouicus, absque Pontificia confirmatione Imperium occupauit, quem anathemate percussit Ioan. XXII. & constituit, ne vllus vacante Imperio regimen susciperet, nec tanquam Vicarius: quæ constitutio ex suprà dictis lucem accipit; nam cùm ex Pontificia iurisdictione proueniat electio Imperatoris, & à Romano Pontifice petenda sit confirmatio, iustè, & iure potuit Ioannes XXII. Ludouicum excommunicare, cùm absque confirmatione Pontificia Imperij regimini se ingessisset; & simul ratione propriæ iurisdictionis potuit Ioannes XXII. constituere, ne vacante Imperio Vicarius eligeretur. 36 Intelligitur extrau. vn. ne Sede vac.

C A P V T XXXV.

a Idem.

CORam dilecto filio nostro tit. S. Pudentianę Presbytero Cardinali. *Et infrà*: Si verò vtriusque partis fuerit electio cassata, vos fratribus omnibus, qui fuerint in prouincia, conuocatis, quod maiori, & saniori parti eorum super prædictis videritis complacere, faciatis per censuras ecclesiasticas formiter obseruari.

N O T Æ.

1 a IDem.] Licèt textus iste reperiatur in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 1.* tamen non constat, cui missa sit eius decisio, & vbi præsens casus contigerit; tantùm ex eo deduci valet, de hac causa cognouisse Cardinalem tit. Sanct. Pudentianæ, qui titulus Cardinalitius pertinet ad Basilicam Sanct. Mariæ Maioris, vt refert Cohellius *in notitia Cardin. capitul. 6.* Ex hoc textu deducitur, ad electionem vocandos esse omnes ius suffragij habentes, dum tamen intra prouinciam existant: quam partem examinaui *in capitul. cùm inter 18. hoc titul.* Etiam ex hoc textu probatur, electionem factam à maiori, & saniori parte, esse confirmandam à superiore: quam assertionem latè exponam *in cap. Ecclesia 57. hoc tit.*

C A-

CAPVT XXXVI.

Idem *a Parmensi Episcopo, & eius coniudicibus.*

BOnæ memoriæ S. Episcopo *b* Cremonensi in extremis agente, cùm de conualescentia desperaretur ipsius, Cremonense Capitulum H. Concanonicum suum *c* Regij disciplinis scholasticis insistentem, ad certum terminum in vigilia Pentecostes pro futuri electione Pontificis citari fecerunt. Verùm secunda feria post Pentecosten dicto Episcopo viam vniuersæ carnis ingresso, Capitulum antequam corpus illius esset traditum *d* sepulturæ, absente Canonico memorato, in quatuor de ipso Capitulo, & *e* tres de Clero ciuitatis potestatem eligendi Pontificem contulerunt, expresso vt minor pars illorum septem sequeretur in electione maiorem. Habito itaque post mortem, sed ante sepulturam tamen ipsius Episcopi, de futuri Pastoris electione tractatu, cùm vota illorum scinderentur in partes, quatuor in Archipresbyterum, duobus in Archidiaconum, vno in alium consentientibus, tandem illo sepulto, minoris partis arbitrio ad iudicium accedente maioris, eundem Archipresbyterum concorditer elegerunt; cui electioni Archidiaconus cum Capitulo, & Clero ciuitatis, nullo contradicente consensit. Verùm adueniens postmodum H. & asserens se fuisse contemptum, ac propter hoc electionem huiusmodi nullius fuisse momenti, quasi ius eligendi deuolutum fuisse ad ipsum, pro se, prout potuit, Archidiaconum memoratum elegit. Constituto autem H. pro sua, & dilectis filijs nostris F. & N. pro electione Archipresbyteri coram nobis, electionem ab ipso H. post electionem Archipresbyteri non cassatam, licèt de viro multæ litteraturæ, honestæ vitæ, ac claræ famæ, non tamen sine multa temeritate præsumptam, cùm de priori nostrum debebat *f* expectare iudicium, antequam procederet ad secundam, duximus irritandam, in pœnam interdicentes eidem contradictionis vocem, in primo consensu Capitulo perdurante. Electionem quoque Archipresbyteri, quamuis laudabile testimonium perhibeatur de ipso, iustitia exigente cassauimus: tum quia corpore defuncti Episcopi nondum tradito sepulturæ, habuere de ipsa electione tractatum, contra canonicas *g* sanctiones: tum quia inuentus est H. fuisse contemptus, licèt vnus solus extiterit; cùm plus in talibus consueuerit vnius contemptus obesse, quàm multorum contradictio in præsenti. Nec prædicta debet dici valuisse citatio, quia cùm Episcopi mortem præuenerit, temeraria nimis extitit, & non potuit arcere citatum. Ad hæc volentes Cremonensi Ecclesiæ speciali solicitudine prouidere, concedimus, & mandamus, vt si Capitulum voluerit in suo perdurare consensu, ipsum Archipresbyterum authoritate nostra in Pastorem Cremonensis Ecclesię concedatis, alioquin nisi fortè infra vndecim dies de persona idonea in Pontificem sibi, & Ecclesię suę prouiderint per electionem canonicam, & concordem, vos eisdem authoritate Sedis Apostolicæ de ipso Archipresbytero, vel Archidiacono, seu de alio viro idoneo prouidere curetis.

NOTÆ.

1 Parma vbi. a PArmensi.] Ità etiam legitur *in cap. 2. hoc tit in 4. coll.* Parmensis ciuitas, Insubriæ nobilissima vrbs, in via Æmiliana sita est: cum Imperij Romani florente fortuna floruit, posteà modò arbitrio suorum, modò Romani Pontificis gubernata fuit, vt referunt plura de eius origine, & progressu adducentes Merula *de antiq. Galliæ, lib. 2. c. 2.* Andreas Schotus *in itinerario Italiæ, lib. 1. pag. 170.* Habet Ecclesiam Cathedralem Deiparæ Assumptioni dicatam, vt vetus marmorea inscriptio eius testatur, ibi: *Templum hoc olim Diuo Herculano dicatum, Paschalis secundus Pontifex Romanus ritu solemni in Parmensium gratiam Assumptæ Virgini ille ipse consecrauit 6. Kal. Octobr. anno 1106.* Eius Præsulum catalogum tradit Vghellius *tom. 2. Italiæ sacræ, fol. 182* Opizoni eius Ecclesię Pręsuli missa est hæc decisio, qui floruit temporibus nostri Innocentij, vt videre est apud Vghellium *vbi sup.* eius etiam mentio fit *in c. causam 7. de prescript.*

2 De Cremona. b *Cremonensi.*] Sed quomodo casus Cremonensis Episcopi potuit contingere temporibus Innocentij III. cùm eam Ecclesiam in Episcopalem erexerit Gregorius XIII. anno 1580. vt constat ex bulla creationis, quam refert Vghellius *d. tom. 2 fol. 24.* Sed dicendum est, diuersam prorsus esse ciuitatem Cremensem à Cremonensi. Crema enim, quæ est suffraganea Ecclesiæ Bononiensis, de qua Merula *vbi supr.* Schotus *d. lib. 1. pag. 117.* est tantùm Episcopalis à temporibus Gregorij XIII. Cremona verò, quæ est ciuitas Galliæ Cisalpinæ, non procul à Mantua, de qua plura *vbi sup. c. 10.* Bernardus Saccus *lib. 9. hist. Ticinensis, c. 6.* Schotus *d. lib. 1. pag. 216.* Episcopalis erat temporibus nostri Innocentij, cùm præsens casus contigit.

3 Regium Lepidi vbi. c *Regij.*] Regium Lepidi, iuxta Parmam, pulchra ciuitas est, tametsi latiùs fines non extendat, in medio viæ Æmilię sita: post Imperium Romanum à Longobardis, & Gothis excidium passa est, posteà diuersorum Comitum iugum sustinuit, donec temporibus Adriani VI. Estenses sub titulo Ducatus eam administrarunt: plura de ea tradunt Merula *d. c. 2.* Schotus *d. lib. 1.* Vghell. *tom. 2. Italiæ, fol. 300.*

d *Traditum sepulturæ.*] Cùm corpus Prælati humatum non est, immò ante eius depositionis diem tertium electio successoris fieri non debet, *c. nullus el 2. 79. dist.* vbi Acuña, Dartis, & Barbosa. Tamen id non seruatum in electione R. P. refert Petrus de Vineis *lib. 1. epist. 33.* & in electione Procli Patriarchæ CP. tradunt Socrates *lib. 7. c. 31.* Nicephorus *lib. 11. c. 37.* 4

e *Et tres de Clero.*] Compromitti enim potest non solùm in eos, qui sunt de corpore Capituli, verùm & in extraneos; dummodò laici non sint, *c. sacrosanctæ, hoc tit.* Dixi *in c. causam, suprà.* 5

f *Expectare iudicium.*] Contra textum *in c. considerauimus*, vbi aliqua adduxi, *hoc tit.*

g *Sanctiones.*] Videlicet textus *in c. obeuntibus, 63. dist. c. nullus, el 2. 79. dist.* licèt tractatus consultiuus haberi possit, iuxta textum *in c. si transitus, 79. dist.* Sed licèt prohibitum sit futurum pastorem eligere ante obitum, & humationem prędecessoris; tamen si electio ante humationem de facto celebretur, valet & sustinetur, cùm plures euenire possint causæ, quæ hanc celeritatem expostulent, *c. Episcopo 3 8. q 1.* docent Lambert. *de iurepatr. repatron. lib. 2. p 2. q. 2.* Pet. Gregor. *de elect. c. 13 n. 5.* Vnde in nostro textu si nõ adfuisset contemptus vnius electoris, electio defenderetur. Neq; contrarium probant verba relata nostri textus, quia hæc causa prçuentæ, & accelerate electionis inter alias refertur, non verò asseritur eam per se sufficere ad irritandam electionem, sed tantùm coniunctam cum alijs, vt pro nostri textus expositione docent Lambertinus, & Petrus Gregorius. Nec etiam aduersatur text. *in d. c. nullus, 79 dist.* quia procedit de honestate, non verò de necessitate; ita vt iuxta honestatem post depositionis diem tertium debeat electio celebrari, non verò anteà: docet Miranda relatus à Barbosa *in prçsenti.* 6

h *Contemptus.*] Contemni elector duplici modo potest: primò

primò si non vocetur, cùm vocari debebat, *c. quod sicut, hoc tit.* secundò si vocatus non admittatur ad electionem. Tambur. *tom.* 1. *disp.* 5. *quæsito* 3. vtroque autem casu electio non est nulla ipso iure, sed annullanda iudicis sententia, si de contemptu agatur, *d. c. quod sicut*, Panorm. *hic, n.* 4. Pet Greg. *de electione, c.* 14. *n* 5. quare nullo modo dici potest, facultatem eligendi ad electorem contemptum esse deuolutam, *c. super eo, hoc tit.* vt malè Hostiensis in nostro textu probat; vnde si contemptus consentiat electioni, tanquam ab omni vitio immunis sustinebitur, vt dixi *in c. cum inter,* 16 *hoc tit.* ex cuius commentario, quæ huc spectant petenda sunt.

CAPVT XXXVII.

a Idem.

CVm ad nostram nuper notitiam deuenisset, quod H. qui se pro Abbate *b* Luxouin. gerebat, non fuerit antè monachus quàm electus: Nos attendentes, quod contra regulares traditiones illud fuerit attentatum, cùm nullam spem, vel promissionem habens, vt Abbas fiat, debeat *c* monachari, electionem de ipso factam de consensu fratrum nostrorum curauimus irritare. Quocirca mandamus, quatenus tam monachis, quàm alijs Fidelibus monasterij memorati studeatis ex parte nostra districtiús inhibere, ne præfato H. vllam obedientiam, vel reuerentiam propter iamdictam electionem valeant exhibere; & si quid in eodem monasterio disponendo perperam attentauerit, nullum robur habere volumus firmitatis, sed penitus irritari.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c.* 3. cui tamen missa fuerit præsens decisio, non constat; credo tamen ad monachos Benedictinos Lexoniensis diœcesis spectare.

2 b *Luxouin.*] Ità legendum est, nam in præsenti agitur de Monasterio Luxouiensi, quod est in Gallia, in Comitatu Burgundiæ, de quo plura tradunt Fratres Sammat. *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 585.

c *Monachari.*] Id est monachus fieri, vt enim canonicari ponitur, pro canonicum fieri; ita & monachari pro monasticam vitam profiteri. Gosridus Vuindoniensis *lib.* 4. *epist.* 13 ibi: *Summâ precum infirmitate monachasti.* Et *ep.* 50. ibi: *Quos monasterio nostro monachandos misisti.* Notat Bosquet. *lib.* 1. *ad Innocen. III. epist.* 13. Commentarium huius textus tradidi *in c. cùm Magistrum, hoc tit.* 3

CAPVT XXXVIII.

a Idem *M. tit. S. Laurentij in Lucinia Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato.*

OFficij tui laudabilem persequeris actionem, cùm super illis de quibus dubitas, per nos postulas edoceri. Sanè nobis tuis litteris mandasti, quod cùm monasterium quoddam possessionibus *b* conuenienter ditatum, sed positum in medio nationis prauæ pariter, & peruersæ, Pastore careret, monachi de electione Abbatis tractantes necessarium duxerunt personam eligere aliquam, cuius potentia valeret à persequutoribus liberari. Cùmque non possent sui Ordinis idoneam inuenire personam, in quendam virum nobilem oculos direxerunt, per quem meliús poterat defensari; & consilio quorundam Iurisperitorum adierunt patrem ipsius, humiliter postulantes, quod filiũ suum *c* induceret, vt habitum susciperet monachalẽ, nullam patri de ipsius promotione *d* fiduciã tribuentes: & pater ad hoc induxit filium discretum, prouidum, litteratum, & vigintiquinque annorum ætatis, qui monachus est effectus, nulla spe, vt asserit, de sublimatione tributa. Sed die, in quo monachus est effectus, fuit in Abbatem electus, cuius electio fuit per dilectum filium nostrũ G. de Lab. Subdiaconum nostrum, Rectorem Messanæ, Apost. Sedis Legatum, qui omnibus prædictis interfuit, confirmata. Cùm autem idem paratus sit purgare se, quia nulla fuit ad hoc ambitione inductus, per litteras nostras postulas edoceri, vtrum dictus Legatus potuit huiusmodi electionem confirmare, vel dispensare, vt quod factum est, stare possit: & vtrum electione ritè cassata, iterum valeat eligi in Abbatem. Nos autem consultationi tuæ taliter respondemus, quod licèt ex his, quæ incontinenti subsequuta sunt, ostendatur, quod talis taliter eligi non possit in Abbatem, maximè ex eo, quod antequam esset discipulus, voluit esse magister, electionem illam irritam esse decernimus, & inanem. Verùm postquam fuerit in regula competenter instructus, si vrgens necessitas, & euidens vtilitas ipsius monasterij postulauerit, purgatione *e* recepta poterit in Abbatem assumi, ne monasterium opprimatur incursibus malignorum.

NOTÆ.

1 a IDem.] Huius textus inscriptio corrigenda est ex inscriptione textus *in c. officij, de testam. c. officij, de pœn. & remiss. c. officij de sent. excom.* vbi tantùm legitur, *Cod. Presbyt. Cardinali Ap. Sed. Legato* Cum enim C Presbyt. Cardinalis tituli S. Laurentij in Lucinia (qui titulus Cardinalitius spectat ad Basilicam S. Laurentij extra muros, testante Cohelio *in notitia Cardin. c.* 7.) Legationis officio fungeretur, consuluit Innocentium III. super diuersis quæstionibus, quarum prima refertur in nostro textu, secunda *in d. c. officij, de testam.* tertia *in d. c. officij, de pœnit.* vltima demum *in d. c. officij, de sent. excom.* nostra autem decisio reperitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 4.

2 b *Conuenienter ditatum.*] Debet enim quodlibet monasterium tempore suæ fundationis competenter dotari, vt monachi congruè sustententur; quod primis Ecclesiæ temporibus obseruatum fuisse probat Nicolaus Lemaistre *lib.* 2. *de iuribus ecclesiast. c.* 8.

c *Induceret.*] Licèt parentes non possint cogere filios ingredi, & profiteri religionem, possunt tamen eos inducere; nec ita inducentes hodie excommunicationem incurrunt, ex dispositione Concilij Tridentini *session.* 25. *cap.* 18. vt refert decisum à Cardinalibus Barb. *ibi, numer.* 5. *& de potestat. Episcopi allegation.* 104. *num.* 3. 3

d *Fiduciam tribuentes.*] Quod prohibitum est Ecclesiæ legibus, *c. per laicos,* 16. *q.* 7. plura Anton. August. *in epitome, lib.* 9. *tit.* 5. 4

e *Recepta.*] Præstito videlicet iuramento, se ingressum non fuisse, vt in Abbatem eligeretur. 5

CAPVT XXXIX.

a Idem.

ILla quotidiana instantia. *Et infra;* Quia pro certo didicimus, electionem de ipso factam canonicam extitisse, ipsam auctoritate Ap. duximus confirmandam, supplentes de plenitudine potestatis, si quis in ea ex eo fuisset defectus, quod quidam interfuerunt electioni eidem, qui ex sola participatione in simplicis excommunicationis laqueum inciderunt.

NOTÆ, ET COMMENT.

1 Conclusio traditur, & probatur. a IDem.] In præsenti proponitur fragmentum cuiusdam epistolæ Innocentij III. cuius integra non reperitur, nec in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 5.* vbi reperitur hic textus; nec in aliqua ex epistolis editis à Bosqueto: ex ea tamen, prout hic iacet, sequentem deducunt Interpretes assertionem: *Electio canonicè celebrata, debet confirmari, licèt quidam eligentium essent minori excommunicatione ligati.* Probat textus *in c. si celebrat, de clerico excomm.* Illustrant Couar. *in c. alma, 2 p. § 7.* Lambertinus *de iurepatron. part. 1. lib. 2. quæst. 2. art. 1.* Garzia *de beneficijs 5. par. c. 4. num. 314.* Marius Alterius *de censuris tom. 1. lib. 2. disp. 5. c. 1.* Suarez *eod. tract. disput. 14. sect. 1. n. 8. & disp. 24. sect. 3. n 13.* Lezana *tom. 3. verbo Excommunicatio,* Bonacina *eod. tract. disput. 2. quæst. 2. puncto 5. n. 3.* Auila *simili tract. p. 2. disp. 6. dubio 3.* Peyrinis *de Prælato, q. 2. c. 5. n. 1.* Hurtado *de excommunicatione disp. 7. difficult. 2.* Castro Palao, Sayrus, & alij laudati à Garzia *tom. 2. polit. tract 9. difficultate 3. dub. 2.* Leander *de censuris disp. 10. quæst. 7.*

Ratio dubitandi. Hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam quando actus celebratur ab excommunicatis simul cum non excommunicatis, similis actus corruit, vt probant textus expressi *in cap. ad probandum, de re iudicata,* vbi quia vnus ex iudicibus erat excommunicatus, sententia à pluribus prolata nulla est, *cap. vltim. de procurat.* vbi procurator constitutus ab vniuersitate, vbi aliquis ex iuratis erat excommunicatus, non admittitur in iudicio, nec talis constitutio sustinetur: igitur similiter in electionibus, si aliquis ex eligentibus sit excommunicatione innodatus, electio vitiabitur. Augetur hæc consideratio ex illis verbis præsentis textus, *supplentes de plenitudine potestatis:* vbi supponitur, R. Pontificem confirmasse electionem celebratam ab eis, quorum vnus erat excommunicatus, ex plenitudine potestatis, & supplendo defectum ipsius electionis: igitur quia electio mero iure non sustinebatur.

3 Excommunicatio duplex. Sed adhuc præsens Innocentij decisio defensanda est, pro cuius expositione primò sciendum est, omissis varijs communionis speciebus, & diuersis excommunicationis definitionibus, quas tradunt, & illustrant Suarez, Sayrus, Alterius, Auila, Gibalinus, & Leander *in suis tractatibus de censuris,* Morinus *lib. 2. exercit. c. 1.* Albaspinus *lib. 1. obseru. c. 1. cum seq.* excommunicationem communiter diuidi in maiorem, & minorem, licèt sub his nominibus non inueniamus expressam eam diuisionem in toto Gratiani volumine; in eo enim priuatio communionis simpliciter excommunicatio dicitur, *capit. sicut Apostoli, cap. si quis 38. cap. cum excommunicato 58. 11. quæst. 3.* aliquando anathema appellatur, *cap. Engeltrudam 3 quæst. 4. cap. nemo 41. cap. quoniam 103. cum sequenti, 11. quæstion. 3. cap. de presbyterorum 17. quæst. 4. cap. P. Guilisarius 23. quæst. 4* exponemus *in cap. cùm ab homine 10. de iudicijs.* In hoc Decretalium volumine prædicta diuisio expressa reperitur, vt in præsenti textu, *cap. significauit, cap. finali, de sentent. excomm.* Effectus autem maioris, & minoris valdè diuersi sunt; siquidem excommunicatio maior non solùm priuat perceptione actiua, & passiua Sacramentorum, verùm & communione fidelium, *cap. penult. de sentent. excommun. c. 2 de except. cap. cum excommunicato, cap. excommunicatos, 11. quæst. 3* maiori enim excommunicatione ligatus, separatus ab aliorum consortio, tanquam ouis morbosa, *cap. corripiatur 24. quæst. 3.* quæ priuatio communionis, atque commercij facit, vt nullus cum excommunicato habere possit communionem, nec ipse se valeat ingerere actibus societatis humanæ, *d. cap. cum excommunicato, capit. sicut Apostoli;* veluti in actibus iudicialibus, *cap. ad probandum 24. quæst. 3. cap. 2. de except. cap. intelleximus, de iudicijs,* vbi dicemus: item in collationibus beneficiorum, *cap. vnico, ne sede vacante in 6.* quare nec electionibus ecclesiasticis interesse debent, *c. finali, de clerico excommunicato,* Ricciulus *lib. 4. de personis extra gremium, c. 3.* Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in dict. memor. ad Alex. VII. pro Episcopat. Lusit. proposit. 3. num 86.* & si talibus electionibus intersint, eorum suffragia non attenduntur, nec numerantur, *c. bonæ, el 1. hoc tit. c. cùm dilectus, de consuet.* Secundò sciendum est, quod cùm excommunicatus maiori excommunicatione ligatus, priuatus sit communione fidelium, si quis contemptis Ecclesiæ clauibus, cum eo communicauerit, in minorem excommunicationem incidit, *c. sicut Apostoli, c. excommunicatos, cap. cum excommunicato, 11. quæst. 3. cap. nuper, cap. significauit, de sentent. excommun. cap. sacris, de his, quæ vi:* vnde in præsenti textu Innocentius III. affirmat, communicantem cum excommunicato simplicem excommunicationem incurrere, id est minorem, quæ simplex dicitur. Hæc autem minor excommunicatio, quæ ob communicationem cum excommunicato, vel ob similes causas incurritur, priuat tantùm communione sacra, id est sacramentorum perceptione, *c. penult. de sent. ent. excomm. c. si celebrat, de clerico excom.* Est enim excommunicatio minor censura ecclesiastica, qua baptizatus priuatur passiua participatione sacramentorum. Couar. *in c. alma mater, 1. p. in princip. n 4. & § 8. num. 1.* Gibalinus, Leander, & alij de excommunicatione agentes; non autem priuat actiua, aut iurisdictione propria: vnde ea censura ligatus, potest sacramenta administrare absque eo, quod irregularitatem incurrat, *c. si celebrat, de clerico excomm* & per consequens omnia valet ritè peragere, quę ad iurisdictionem, & similes actus spectant, vt dicemus *in c. 2. de except.*

Ex quibus prouenit vera decisiua ratio præsentis textus; nam cùm excommunicatus minori excommunicatione tantùm sit priuatus participatione sacramentorū, quæ in sola perceptione consistit, vt ait Pontifex *in d. c. si celebret,* vtique ab ea tantùm arcetur communione, per quam peruenitur ad eam perceptionem, vt est electio passiua, *d. c. si celebret, c. postulasti, de clerico excomm c. audiuimus 4. 24. q. 1. c. 1. de officio Vicar. in 6. c. veniens 38. in fine, de testibus,* Petrus Gregorius *lib. 4. partit tit 16. cap. 7.* non tamen ab electione actiua, quia illa extrinsecus se habet ad participationem sacramentorum, vt docent Glossa *in d. c. si celebrat, verbo Negligere,* Couar. *in d. cap. alma, 1. p. § . 8. n. 3.* Suarez *censuris disp. 24. sect. 2. n 4.* Hugolinus *de censuris tabula 3. c 6 § . 4. n. 4.* Nec interest, an minor excommunicatio ab homine, an à iure inflicta sit, quia in qualibet ex eis eadem ratio militat, quamuis contrarium doceri videatur *in l. 6. tit 9 p. 1.* Vnde cùm in præsenti textu agatur de illis, qui ex participatione cum excommunicato in minorem excommunicationem inciderunt, meritò deducitur electionem cum eis celebratam tanquam canonicè factam esse confirmandam, cùm per simplicem excommunicationem ius eligendi non amiserint. 4 Traditur decidendi ratio.

Nec obstat difficultas suprà adducta, quæ procedit in maiori excommunicatione ligatis; verum enim est, quod si ipsi maiori excommunicatione ligati cum alijs actum humanum celebrauerint, huiusmodi actus vitiatur, *dict. capitul. ad probandum,* quod etiam in electione procedit; cùm enim excommunicati maiori excommunicatione eligere non valeant, *c. cùm inter, hoc tit. cap. postulasti, c. si celebrat, c. finali, de clerico excomm.* pluribus relatis docet Petrus Gregorius *dict. lib. 4. par. tit. 16. c. 7.* si alij cum eis elegerint, electio vitiatur. Ricciulus *de iurepatronat. lib. 4. cap. 3.* Nec solùm hoc procedit, si plures excommunicati in ipsa electione concurrant, verùm 5 Dissoluitur dubitandi ratio.

rùm ſi vnus tantùm, dùm tamen eius ſuffragium proſit electo, quia ſine eo non eligeretur; talis enim electio vitiatur. Leander *vbi ſupr.c.*8.Garzia *tom.2.polit.vbi ſupr.* quæ doctrina procedit hodie in excommunicato non tolerato, quem vitare debemus, ex extrauaganti *ad euitanda*; non verò in occulto, ille enim quamuis maiori excommunicatione ligatus ſit, electionem non vitiat, vt docet pluribus adductis Garzia *vbi ſupr.* Sed dubium eſt, an caſu, quo ſuffragium excommunicati neceſſarium non eſt ad electionem, ſi admittatur, eam vitiet? Affirmant aliqui; ſed rectiùs, pluribus relatis, negant Leander *vbi ſup q* 10. & Garzia *vbi proximè*: vnde ſi in noſtro textu ad electionem admiſſi eſſent maiori excommunicatione ligati, electio nulla eſſet: ſed cùm tantùm minori eſſent irretiti, ex participatione cum excommunicato contracta, ideò electio ab eis celebrata ſuſtinetur. Nec augmentum difficultatis aduerſatur; nam licèt Innocentius affirmet ſe ſupplere ex plenitudine poteſtatis defectus electionis; non tamen id fecit ex neceſſitate, ſed ex ſuperabundantia, vt inquit Gloſſa ſecunda in noſtro textu, Innocentius & alij antiquiores, Suarez, *de cenſuris d. diſp* 24. *ſect* 2. *n*.13.

6 Exponitur Clement. ne Romani, § cæterũ, de elect.

Sed ſuperiori aſſertioni opponitur textus *in Clement.ne Romani,§.cęterum,de elect.* vbi apertè docetur, quod ſi in electione Romani Pontificis aliqui ex Cardinalibus reperiantur maiori excommunicatione ligati, non ideò electio R. Pontificis vitiatur: igitur ſiue minori, ſiue maiori excommunicatione ligati cum alijs admittantur ad electionem, non ideò electio vitiatur. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, eum textum ſpecialiter procedere in electione Romani Pontificis, ne ſchiſma, diuiſiones, aut alia ſimilia ſequantur, ſi Cardinales etiam maiori excommunicatione ligati non admittantur ad electionem: quam, & alias ſpecialitatis rationes illuſtrant Suar. *de cenſuris diſp.*24 *ſect.2.n.19.* Petr.Gregorius *diſt.c.7.* Leander *vbi ſupr.q.*13.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in c.vnico,ne Sede vacante, lib.6.* vbi aſſeritur, quod ſi collatio beneficiorum ad Capitulum ſimul, & Epiſcopum ſpectet, & Capitulum in ſuſpenſionem inciderit, collatio ad Epiſcopum deuoluitur: idem etiam docetur cum aliqui ex Capitulo excommunicati reperiuntur, tunc enim ad Epiſcopum deuolui collationem: ex qua deciſione conſtat, aliquibus ex Capitulo excommunicatis, electionem ab alijs celebrari non poſſe; qui textus procedit in maiori excommunicatione ligatis: nam ſi tantùm minori excommunicatione eſſent irretiti, tantùm electio, ſeu collatio non ſpectaret ad ſolum Epiſcopum, ſed etiam ad Capitulum, admiſſis etiam excommunicatis, vt pręſenſit Ricciulus *d.lib.*4. *c.*3. 7 Explicatur c. vn ne Sede vacante, lib.6.

C A P V T XL.

Innocentius III. *Magiſtro Maximo* a *Notario noſtro.*

SCriptum eſt in Apocalypſi Ioannis, quod in medio ſedis, & in circuitu ſedis erant quatuor animalia plena oculis antè, & retrò. Primum animal ſimile leoni; ſecundùm animal ſimile vitulo; tertium animal habens faciem, quaſi hominis; & quartum animal ſimile aquilę volanti: & quatuor animalia ſingula eorum alas ſenas habebant. Sedes iſta Romana Eccleſia intelligitur, quæ vſitato vocabulo Sedes Apoſtolica nuncupatur. Vtique ſedes Agni, ſedes viuentis in ſæcula ſæculorum. In medio cuius quaſi filiæ in gremio reſident, & in circuitu adſtant, quaſi famulæ in obſequio, [b] quatuor Patriarchales Eccleſiæ, Alexandrina, Antiochena, Hieroſolymitana, & Conſtantinopolitana, quæ per illa quatuor animalia deſignantur. Marcus enim Alexandrinam fundauit, & rexit Eccleſiam, qui ſecundùm viſionem Ezechielis accipitur per leonem, eo quod Euangelium inceperit à rugitu, dicendo: Vox clamantis in deſerto. Et quia quemadmodum leo catulum ſuum poſt diem tertium ſuo aſſeritur excitare rugitu; ſic Deus Pater Filium ſuum, qui leo, de tribu Iuda eſſe deſcribitur, de cuius reſurrectione principaliter tractat Marcus, diuinitatis ſuæ potentia poſt triduum à mortuis ſuſcitauit. Vnde in die Reſurrectionis Dominicæ ipſius Euangelium antonomaſticè in Eccleſia recitatur. Lucas autem fuit natione Antiochenus, qui propterea in vituli figura deſcribitur, in quo Sacerdotalis hoſtia deſignatur, quoniam à Sacerdotio inchoans Euangelium, de immolatione tractauit, præcipuè ſummi Sacerdotis, & veri, qui eſt hoſtia ſalutaris, vitulus videlicet ſaginatus, quem pater iuſſit occidi pro filio prodigo redeunte. Vnde benè per ipſum Antiochena Eccleſia deſignatur, in qua primùm Apoſtolorum Princeps in ſummi Sacerdotij Cathedram à Fidelibus extitit ſublimatus. Matthæus quidem fuit natione Iudæus, & Euangelium primus deſcripſit etiam Hebraicè in Iudæa; & ob hoc per hominis ſpeciem deſignatur, quòd ab Incarnatione Chriſti ſuum inchoans Euangeliũ, principaliter humanam eius natiuitatem oſtendit, quam ipſe Chriſtus de Iudæis, & in Iudæa pro nobis aſſumens, Hieroſolymitanam Eccleſiam Metropolim Iudæorum ſua humana præſentia conſecrauit, de qua dictum fuerat per Prophetam: Homo factus eſt in ea, & ipſe fundauit Altiſſimus. Ioãnes verò Aſianam fundauit Eccleſiam, & Apocalypſin ſeptem Eccleſijs, quæ ſunt in Aſia, ipſe deſcripſit, quibus, & cæteris Græcorum Eccleſijs Conſtantinopolitana tandem præferri meruit, & præponi, per aquilam meritò deſignata; quia ſicut aquila volatu omnes aues excellit, & oculorum eius intuitum ſolis radius non offendit; ſic Ioannes tribus alijs animalibus in terra relictis, ſupra cœlos cęlorum aſcendens veram lucem oculis irreuerberatis aſpexit, & à diuina Verbi natiuitate ſuum inchoauit Euangelium; qui licèt inter vniuerſos Euangeliſtas fuerit vltimus tempore, præcipuus tamen extitit dignitate: quoniam in cœna ſupra pectus Chriſti recumbens, fluenta doctrinæ de ipſo ſacri Dominici pectoris fonte potauit. Sic Conſtantinopolitana Eccleſia, licèt poſterior tempore, poſtmodum propter honorificentiam pijſſimi Conſtantini prælata eſt alijs dignitate; ſicque facti ſunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi. Vt meritò ipſi dicatur: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, ſed tu ſola ſupergreſſa es vniuerſas. Ad cuius Eccleſiæ regimen talis eſt Pontifex aſſumendus, qui ad ſimilitudinem quatuor illorum animalium, antè & retrò plenus ſit oculis, vt pleno lumine veteris, & noui Teſtamenti myſteria contempletur, per experientiam videns præterita, & futura præuidens per cautelam; Debet etiam habere ſex alas, ſcilicet ſex legum notitiam; Naturalis, Moſaicæ, & Propheticæ, Euangelicæ, Apoſtolicæ, & Canonicæ, quibus perfecto libramine inter cœlum volans, & terram, de terris ad cœleſtia, & de temporalibus tranſuolet ad æterna. Sanè ad hanc Eccleſiam duo quædam animalia

ſunt

sunt vocata, vtinam plena oculis, & alas habentia, videlicet venerabilis frater noster *c* Heracliensis Archiepiscopus, & dilectus filius *d* Plebanus Sancti Pauli de Venetijs, sicut per procuratores, tam postulantium Archiepiscopum, quàm eligentium Plebanum fuit propositum coram nobis. Proposuerunt siquidem procuratores electorum Plebani, quod cùm Ecclesia Constantinopolitana vacante Canonici Phil. Decanum suum sibi elegerint in Pastorem, & nos cassauerimus electionem eandem, quia quibusdam exclusis, qui adesse debuerant, extitit celebrata: ne diu gregi Fidelium deesset cura Pastoris, tam Canonici, quàm quidam alij, qui se in electione Constantinopolitani Patriarchæ ius habere dicebant, vt de electione tractarent, ad inuicem conuenerunt. Cùmque septem *e* personæ pro septem Præpositis se offerrent; & quidam alij pro cæteris Prælatis se tractatui electionis ingererent; post multam concertationem, tam illas septem personas, quàm duas alias ad vniuersitatis instantiam, quæ tamen duas tantùm voces haberent, saluo in omnibus iure suo, tam in præsenti, quàm in futuro, pro bono concordiæ receperunt. Sed factum est, quod humani generis inimico, qui vnitatem Ecclesiæ scindere nititur, superseminante zizania messi dominicæ, in duas partes sunt vota diuisa, nouem de Canonicis, & nouem alijs prænominatis personis postulantibus Archiepiscopum memoratum; & quindecim Canonicis, & Præposito SS. Apostolorum Plebanum eligentibus supradictum, cuius electioni Cantor, qui propter vtilitatem absens erat Ecclesiæ, & ante tractatum electionis per litteras suas consensum expresserat de Plebano, si alijs complaceret; & octo alij Canonici, qui electionis tempore non fuere præsentes, suum præstitere consensum: & sic in Plebanum prædictum vota vigintiquatuor Canonicorum, & vnius Præpositi conuenerunt. Dicebant ergo, postulantium numerum esse minorem, cùm decem, & octo tantùm Archiepiscopum postularent, de quibus quosdam eorum, quos cum præfata protestatione sui iuris admiserant, excludere nitebantur; duos videlicet de Blakerna, & Buccaleone Præpositos; quia cùm per exemptionis priuilegium à Sede Apostolica impetratum se subtraxerint oneri, tacitè renuntiasse videbantur honori, vt ad electionem non pertinerent illius, cui electo nullatenus subiacerent. Alij quatuor non erant Præpositi, sed aliarum Ecclesiarum Clerici, qui se tractatui electionis suorum Præpositorum nomine ingerebant, quia eorum domini adeo absentes erant, quod ad tractatum electionis vocari commodè non poterant, nec debebant; quoniam si absentes possent per procuratores adesse, vix iura deuoluerentur absentium ad præsentes, cùm rarò contingeret, quod per se, vel per alios interesse non possent. Septimus autem, qui præsens extiterat, iam *f* electus, & confirmatus in Archiepiscopum *g* Vericensem, & translatus ad suam Ecclesiam, possessionem eiusdem adeptus fuerat corporalem. Et licèt vniuersitas Clericorum quatuor priùs pro se postularet admitti, quia tamen pars Canonicorum tot nolebat admittere, ne numerus aliorum nimis excresceret, ita tandem pro bono pacis extitit ordinatum, vt duo tantùm admitterentur ex illis, cum protestatione prædicta: & ideò eligentes asserebant illos duas tantùm voces, & non cæterorum habere, maximè cùm triginta Præpositurae fuerint ad septem redactæ, quæ tamen nondum fuerunt auctoritate sui iudicis approbatæ. *h* Conuentuales autem Ecclesias vltra quinque, vel sex tunc temporis esse negabant; & si plures fuissent, tempore tamen electionis prędictæ Prælatos earum dicebant non fuisse præsentes. De malo denique zelo intendebant arguere postulantes, eo quòd, vt proponebant, illiteratum & impudicum ex certa scientia postularant, cuius incontinentiam dicebant per filium in monachatu genitum, paternæ libidinis testem posse probari. Eundem etiam Archiepiscopum de ambitione notabant, eo quòd in vigilia *i* Natiuitatis Dominicæ se suæ subtraxit Ecclesiæ, vt esset in vrbe Regia, vbi tunc erat postulatio celebranda; & passus est cum hymno, Te Deum laudamus, se in sede locari, in qua profestis diebus residere consueuerat ipse Patriarcha. Qui etiam authoritate propria bona Patriarchatus post mortem Patriarchæ distribuens, eiusdem sigillo violenter arrepto de scrinio Camerarij, litteras quasdam, quibus illud impressit, misit Rauennam, & quandam pecuniæ summam ibi depositam authoritate litterarum illarum sibi fecit afferri, eandemque distribuit pro suæ voluntatis arbitrio, in Ecclesiæ Constantinopolitanæ præiudicium, & grauamen. Quod totum, & alia in Capitulo fuere proposita, cùm quidam de ipso postulando tractarent. Vnde petebant, vt cùm pars postulantium Archiepiscopum esset numero minor, inferior zelo, & à suo iure ceciderit postulando scienter indignum, electionem confirmare factam de dicto Plebano canonicè dignaremur. Maximè cùm ipsi vsi fuerint iure communi, personam eligibilem eligendo, quod ordinarij iuris existit: & alij iuris communis contempto beneficio, ad extraordinarium auxilium transuolarint. Ad hæc procuratores partis alterius responderunt, quod vniuersi Prælati Conuentualium Ecclesiarum apud Constantinopolim existentium, per nostram constitutionem in electione Constantinopolitani Patriarchæ ius habent. Vnde vniuersitas Prælatorum, de qua in eadem constitutione cauetur expressè, restringi non debet ad septem, cùm ratione suæ dignitatis in hoc benè fuerit Ecclesiæ memoratæ prouisum: tum vt sanior haberetur super electione tractatus, cùm integrum sit iudicium plurimorum sententijs confirmatum: tum etiam, vt per numerum Prælatorum illis posset occurri, qui Dei Sanctuarium iure volebant hæreditario possidere. Addebant etiam, quod præfatæ constitutionis beneficium duo exempti Pręlati per exemptionis priuilegium nullatenus amiserunt; cùm ea, quæ in fauorem alicuius introducta sunt, in eiusdem læsionem non debeant redundare, & per priuilegia Pontificum Romanorum addi, non autem subtrahi consueuerit illis, quibus specialiter indulgentur: etiam propter prædictam maximè rationem, vt illis obsisterent prudenter, qui Domini Sanctuarium moliuntur in ius hæreditarium vsurpare. Vnde ijdem excludi non poterant, nec debebant, ea etiam ratione, quod septem nomine septem Præpositurarum, ac duo vice, ac nomine vigintitrium Pręlatorum pro ipsa Vniuersitate fuerint à Canonicis tractatum electionis admissi: & sic

cùm

cùm in postulatum vota septem Præpositorum, & decem, & octo Prælatorum præsentium, & aliorum sex absentium, quorum procuratores erant in ciuitate præsentes, consensu mediante illorum duorum concurrerint, pro parte sua vltra duplo maiorem numerum allegabant; cùm in Plebanum quindecim tantùm Canonici, & vnus Præpositus à principio consensissent, nec aliquid eis iuris accreuerit in hoc casu per subsequentem consensum nouem Canonicorum, qui electionis tempore non fuerunt præsentes, nec vocari potuerant commodè, nec debebant. Præsertim cùm octo ex illis *i* tanto tempore fuissent absentes, quod secundùm constitutionem Patriarchæ, ac Capituli Constantinopolitanorum, pro Canonicis nullatenus haberentur. Authoritatem etiam introducebant pro se, cùm regulariter maioris authoritatis Prelatus, quàm simplex Canonicus habeatur. Bonum verò zelum ea ratione probabant, quòd Venetum pro vitando scandalo, longa conuersatione notum, laudabili administratione probatum, charum Clericis, & acceptum laicis postularant, in quem assensus Principis, Suffraganeorum vota, plebisque desiderium concurrebant, nec debebant aliquid sinistrum de illo præsumere, quem & excellentia dignitatis, & communis reddebat fama præclarum. Nec etiam erant aduersarij audiendi, qui promotionis eius tempore tacuerunt, nisi fortè aliquid nouum proponerent, vel quod postmodum didicissent. Maximè cùm obiectam notam incontinentiæ, si qua forsitan præcessisset in ipso, quod tamen inficiabantur omninò, subsequens longæ conuersationis deleuisset honestas. Proposuerunt etiam, quod nisi pars altera se ab iniurijs temperaret, intendebant quędam proponere, tam in personis eligentium, quàm electi. Ad excusationem verò eiusdem Archiepiscopi super obiectione ambitus proponebant, quod idem ex honesta, & probabili causa Constantinopolim venerat, & habebat necesse frequenter accedere, tum propter *k* negotia Patriarchalis Ecclesiæ, tum etiam propter exequutionem vltimæ voluntatis Patriarchæ defuncti, suæ discretioni commissæ; qui licèt interfuerit Vesperis, & Matutinis in Patriarchali Ecclesia, ob solemnitatem diei, in locọ tamen *l* Decani resedit, nec aliquid de Patriarchalibus vsurpauit. Ipsum etiam litteratum, etsi non eminenter, competenter tamen esse dicebant, sufficientem intelligentiam, & eloquentiam de Scripturis, & in Scripturis habentem. Nihilominus allegantes, quod etsi quædam conuentuales Ecclesiæ tunc vacarent, aut forsan propter pauperiem non haberent numerum Clericorum, ipsum Capitulum, aut etiam vnus, qui vicem Capituli rętineret, ad electionem pro Prælato deberet admitti, cùm in talibus sæpè Capitulum vicem consueuerit supplere Prælati, & nomen ac ius vniuersitatis multotiens deuoluatur ad vnum, & retineatur in vno. De malo nihilominus zelo arguebantur electores Plebani, eo quòd hominem elegerant, quem electionis tempore credebant in minoribus Ordinibus constitutum, asserentes quod in vigilia Natiuitatis Dominicæ altera pars apud Constantinopolim consenserat in Plebanum, qui se paulò ante apud Venetias fecerat in Subdiaconum promoueri. Ex quo inferebatur, quod si hoc actum fuerit ex condicto, non poterat ambitione carere. Si verò præordinatum non extitit, cùm propter locorum distantiam hoc ad eligentes tam breui tempore nequiuerit peruenisse, sequitur quod secundùm conscientias suas ineligibilem eligebant: vel si error ad excusationem accusatione non vacuam allegetur, in confessionem negligentia veniet, quæ super ijs non multum distat à culpa. Adijciebant etiam, quod magis erat extraordinarium consentire in hominem non solùm extra totum Patriarchatum, verùm etiam extra totum Imperium constitutum, quàm in vicinum, & familiarem suffraganeum eiusdem Ecclesię, de cuius Pastoris electione tractatur. Personam quoque Plebani vehementi ambitione notabant, dicentes quod ipse per litteras suas quosdam Constantinopol. Canonicos, expressè *m* rogauerat, vt eum in suum eligerent Patriarcham; quod pars aduersa negabat. Vnde petebant postulatores Archiepiscopi sæpèdicti, vt cùm esset pars altera zelo, auctoritate, ac numero minor, cassato quod factum fuerat de Plebano, postulationem ipsorum admittere dignaremur. Verùm quia de ijs, quæ per assertiones partium in iudicium deducta fuerunt, nobis non potuit fieri plena fides, quamuis super ijs, quæ de numero dicta sunt postulantium, per quoddam publicum instrumentum, & litteras Vicarij Constantinop. necnon confessionem procuratoris partis aduersæ, in iudicio quidem factam, sed posteà reuocatam, pars altera suam intentionem assereret esse fundatam, causam ipsam discretioni tuæ duximus committendam, post Apost. scripta mandãtes, quatenus super ijs, & alijs inquiras, sublato cuiuslibet appellationis obstaculo, diligentissimè veritatem de meritis electi, & postulati apud Venetias, vbi *n* nati fuerunt, & diutiùs conuersati. De studijs autem eligentium, & postulantium, & omnibus generaliter, quæ causam possint instruere apud Constantinopolin, vbi huiusmodi postulatio, & electio celebratæ fuerunt, & si partes consenserint, procedas hoc modò, vt si constiterit de mutuo conuenisse consensu, quod ad electionem Patriarchæ septem admitterentur Præpositi, siue per seipsos, siue per alios, & duo alij ex parte Vniuersitatis pro cæteris conuentualium Ecclesiarum Prælatus; totque tunc temporis Conuentuales Ecclesias habuisse Prælatos, qui cum septem Præpositis, & nouem Canonicis, quos quidem Canonicos constat in postulatione præfati Archiepiscopi conuenisse, duplo maiorem facerent numerum, quàm sexdecim electores Plebani, tu vice nostra postulationem admittas, nisi probatum fuerit postulato aliquid obuiare de canonicis institutis, quod promotionem ipsius debeat impedire: ac Plebani electione cassata, ipsum Archiepiscopum absoluas à vinculo, quo Heracliensi tenetur Ecclesiæ, concedendo ipsum Constantinopolitanæ Ecclesiæ in Pastorem, & faciendo ipsi per censurã ecclesiasticam, appellatione remota reuerentiam, & obedientiam debitam exhiberi. Quod si ad faciendum duplo maiorem numerum simul omnes prædicti minimè sufficerunt, siue dignus, siue indignus sit postulatus, tu postulatione repulsa, electionem Plebani authoritate nostra *o* confirmes, dummodò nihil obsistat eidem, quod ipsum tanto Præsulatu reddat indignum, ad impendendum reuerentiam, & obedientiam sibi debitam, ac deuotam, quoslibet sibi subiectos, si necesse fuerit, sublato appellationis obstaculo, canonica districtione compellens. Si verò numerus

merus postulantium inuentus fuerit duplo maior, quemadmodum est prædictum, & persona postulata indigna reperta fuerit, tu tam postulationem quàm electionem non differas reprobare; nisi forsan omnes, aut maior pars postulantium præsumptione damnabili postulauerint scienter indignum, vt hac vice meritò debeant eligendi, seu postulandi potestate priuari: & in hoc quoque casu electionem confirmes, si de persona idonea constiterit esse celebratam. Porrò si tam electionem, quàm postulationem cassari contigerit, aut altera partium postulante causam ad nos instructam referri, tu ex parte nostra districtè præcipias Canonicis & Prælatis, vt procuratores idoneos ad Apost. Sedem studeant destinare, per quos, aut vnum ex istis, si contigerit approbari, aut alium quem nos eis duxerimus præferendum, aut quem ipsi fortè postulauerint, vel elegerint, si eis de benignitate nostra fuerit postulandi, vel eligendi concessa potestas, in Patriarcham recipiant; cùm tantam Ecclesiam nolimus manere diutiùs Pastoris solatio destitutam: & ad hæc & alia quæ ipsorum consensum desiderant, eis vices suas plenè committant. Tu ergo Deum solum habens præ oculis, cum omni studio & cautela secundùm præscriptam formam procedas in negotio memorato, nisi forsan Apost. Sedis Legatus præuenerit, per quem vnà tecum ipsum negotium expediri secundùm præscriptam formam volumus & mandamus. Datum Signiæ xv. Kal. Sept. Pont. nostri anno XV.

NOTÆ.

1 a Notario.] Ità restituo inscriptionem, & litteram huius textus ex regestro epistolarum Innocentij III. edito à Bosqueto, vbi *lib.3.epist.* 154. reperitur textus hic. De hoc officio Notarij latè agit Cohelius *in notitia Cardin. cap.* 52. Maximo Notario commissa fuit præsens causa, videlicet postulationis Heracliensis Archiepiscopi, & electionis Plebani S. Pauli; sed cùm Venetijs peruenisset, & inde Constantinopolim progredi non posset, ipsius causæ cognitio sub eadem formula, sub qua commissa fuerat Maximo, delegata fuit Pelagio Cardinali Albanensi Episcopo, vt constat ex epistola 112 *lib.4. ipsius regestri*, ibi: *Cùm causam super postulatione, quam de venerabili fratre nostro.:. Heracliensi Archiepiscopo, & electione de dilecto filio.:. Plebano S. Pauli de Venetijs in Constantinopolitana Ecclesia celebratis, dilecto filio Magistro Maximo Notario nostro duxerimus committendam; & idem proficiscens vsque Venetias, in negotio pro parte processerit; quia tamen per Venetias Constantinopol. transitum habere non potuit, causam ipsam tuæ fraternitati, de qua plenè confidimus, duximus committendam, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus in eadem secundum formam comprehensam in litteris directis ad eundem Magistrum, appellatione remota procedas. Tu denique frater Episcope, super te ipso, &c. Datum Signiæ XIV. Kal. Octob. Pont. N. anno XVI.* Et ex epistola 15. ibi: *Alterius absentiam exequentes, venerabilem fratrem nostrum P. Albanensem Episcopum, virum litteratum, prouidum, & honestum, quem inter fratres nostros speciali diligimus charitate, à Latere nostro Legatum in Constantinopolitanum Imperium destinamus.* Et ex epistola 106.

2 *Textus Historia refertur.* Huius textus historia, tam ex Scriptoribus ipsius sæculi, quàm ex regestro epistolarum ipsius Innocentij deducta, ita contigit. Defuncto Thoma Mauroceno Patriarcha Constantinopolit. qui præerat ipsi Ecclesiæ per annum 1211. & in inobedientia Sedis Apostolicæ Græcos fouebat, *cap. licèt, de baptismo*, cui etiam scribit Innocentius *lib.1. regest.13. epist.*8. actum est de eligendo successore; & cùm tres fuissent postulati ad prædictam Ecclesiam, Innocentius III. iuris rationibus motus talem postulationem irritauit, seu potiùs reiecit, vt constat ex libro 2. *regest.*14. *epist.*97. vbi huius postulationis casus refertur: & quia non modicam lucem præsenti decisioni affert, eam ex editione Bosqueti transcribo. [Per litteras vestras, filij Prælati, nostro nuper Apostolatui reserastis, quod bonæ memoriæ T. Patriarcha Constantinopolitano, apud Thessalonicam extrema ægritudine laborante, vos ne circa Patriarchæ substituendi electionem vobis præiudicium fieret metuentes, in Ecclesia S. Sophiæ, Decano, & Canonicis eiusdem præsentibus, nostræ constitutionis authenticum, quod super forma electionis in Constantinopolitana Ecclesia celebrandæ à nobis dudum obtentum fuerat, perlegistis. Sed cùm propter quorundam Canonicorum absentiam certum recipere nequiueritis tunc responsum, auctoritate studuistis Apostolica prohibere, ne super electione in vestrum præiudicium, siue contra mandati nostri tenorem, aliquid fieret, ad Sedem Apost. appellantes. Cùmque die tertia pro recipiendo responso, prout condictum fuerat, venissetis, multitudinem Venetorum in eadem Ecclesia inuenistis, tam in stallis, quàm circa altare irreuerenter armatam, & eis, qui electioni se Venetorum opponerent, membrorum truncationem, ac mortem, non absque multis clamoribus intentantem. Vobis autem spectantibus de foris, quædam Venetorum Canonicorum pars prosiliens subitò de conclaui, vbi fuerant obserati, nonnullis ex canonicis alijs recedentibus à consilio eorundem, Decanum eiusdem Ecclesiæ nominauit. Quod vos extrinsecùs positi sentientes, electioni huiusmodi studuistis contradicere iuxta posse, in crastino appellationem priùs ad nos interpositam coram Constantinopolitani Cleri multitudine innouando. Postmodùm verò tres personas, videlicet V.F.N. Cremonen. Episcopum, & dilectos filios P. tituli S. Marcelli Presbyt. Cardin. & Magistrum R. de Corzon Canonicum Parisiens. vnanimiter nominantes, easdem à Sede Apost. postulastis, vt earum aliqua iuxta nostræ voluntatis arbitrium præficeretur Ecclesiæ memoratæ. Cùm autem nuper vtriusque partis procuratoribus propter hoc apud Sed. Apost. constitutis, super electione, ac postulationibus memoratis inquisissemus pleniùs veritatem, licèt ex parte vestra, filij Capitulum, propositum fuerit, quod priusquam statutum Apostolicum vobis ostensum, aut aliqua prohibitio facta fuerit, tractatus habitus fuerat super prædicti electione Decani, quæ nondum extiterat publicata; quia nobis constitit euidenter, electionem ipsam à vobis, filij Capitulum, post statutum Apostolicum vobis ostensum, & appellationem ad nos legitimè interpositam, quibusdam exclusis atque contemptis, qui volebant, & debebant pariter interesse, minus canonicè fuisse celebratam, vt de cæteris quæ tam contra electionis processum, quàm contra personam electi fuere proposita taceatur; & ad postulationes præfatas à vobis, filij Prælati, inconsultè processum: tam illam, quàm istas de fratrum nostrorum consilio duximus reprobandas, Deuotioni vestræ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandantes, quatenus omni vitio simultatis exploso, tam loco, quàm voto conuenientes in vnum, & S. Spiritus gratia inuocata, talem vobis personam eligatis canonicè in Pastorem, quæ scientia, vita & fama præpollens, tanto congruat oneri, & honori, vt vestris parcatis laboribus, & expensis, & Apostolicum vobis fauorem ex hoc valeatis pleniùs comparare. Pro certo scientes, quia si vel persona non esset idonea, vel forma canonica, nos defectum vestrum authoritate Apostolica suppleremus. Dat. Laterani Non. Aug. anno XIV.] Hac postulatione ita cassata, electores iterum de electione tractantes, in duas partes diuisi fuerunt. Aliqui postularunt Præsulem Heracliensem; alij verò elegerunt Laurentium Plebanum S. Pauli: & cùm controuersia talis electionis Innocentio III. proponeretur, ipse causam terminandam commisit Maximo Notario, cuius delegationis litteræ in præsenti referuntur: & cùm Venetijs moratus causæ finem non imposuisset, iterum causa commissa fuit Pelagio Albanensi Episcopo. Exitus tamen huius controuersiæ, & quis ex ipsis electis confirmatus fuisset, non constat. Spondanus post Baronium *anno* 1215. *num.* 12. existimat præualuisse Venetos, & tertium, videlicet Matthæum, electum fuisse. Illud liquet, Honorium III. circa expensas factas in huius litis progressu rescripsisse *in c.4. de constit. in 5. collect.* in hæc verba: *Vt præteritæ contentionis*

tionis decisa materia futuris litigijs occasio amputetur, præsenti authentica statuimus, vt expensæ necessariæ, quas
1 *Capitulum Constantinopolitanum, vel eius nuncij vacante sede pro electionis negotio fecerint, de bonis Patriarchatus fiant totaliter, vel reddantur, dummodo ipsi bona decedentis Patriarchæ non occupent, vel vsurpent.* Refertur *infrà hoc tit. cap. vt præterita.*

b *Quatuor Patriarchales.*] De quarum Sedium origine, & dignitate agemus *in cap. antiqua, de priuil.*

3 c *Heracliensis.*] Heraclea ciuitas est præclara in Thracia, antea Perinthus dicta, vt legitur apud Theodoretum *lib.* 1. *cap.*28. ad mare sita prope Byzantium, olim Metropolis prima Orientis, nunc secunda post Constantinopolim. Procopius *lib.*4. *de ædificijs Iustiniani.* Ante Constantinum Patriarcha Constantinopolit. consecrabatur ab Heracliensi, vt refertur in relatione Synodi Constantinop. ad Hormisdam; sed posteà Primatu translato Constantinopolim; tantùm Archiepiscopalis Heraclea remansit, vt referunt Philippus Berterius *diatriba* 2. Cruzius *in Turco-Græcia, lib.*4.

Heraclea vbi.

d *Plebanus.*] Id est Rector, seu Parochus Ecclesiæ S.
4 Pauli; plerumque enim Rectores. seu Parochi Ecclesiarum Parochialium, appellantur Plebani, *vt in cap.*2. *vt lite non contest.* vbi mentio fit Plebani S. Marci: *cap. sua* 5. *de officio Vicarii*, vbi agitur de Plebano S. Petri: *cap. ex litteris* 29. *de offic. deleg.* vbi mentio extat Plebani S. Sophiæ: & *in cap. ex ratione* 8. *de appellat.* mentio fit Plebani S. Macarij: & *in cap. cùm olim, de præscript. cap. ad audientiam, de Ecclesijs ædificand. cap.*1. *ne clerici, vel monach.* notarunt Filesacus *de origine Paroch. c.*3. Barbosa *de officio Parochi, cap.*1. *num.*5.

Plebanus quis.

e *Septem personæ.*] Quando procurator absentis ad eligendum admittatur, dicemus *in cap. quia propter, §. vlt. infrà hoc tit.*

f *Electus, & confirmatus.*] Vnde ipso iure vacarunt præbendæ, & beneficia, si quæ habebat, *cap. cùm in cunctis, §. cum verò, suprà hoc tit.*

g *Verricensis.*] Quæ diœcesis est in Prouincia Thessalonicensi, vt refert Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.*1. *epist.*13.

5 h *Conuentuales.*] Innocentij III. temporibus monachorum Prælati admittebantur ad electionem Episcopi, Archiepiscopive diœcesani, *cap. obeuntibus*, 63. *dist. cap. cùm Ecclesia, de causa possess.*

6 i *Natiuitatis Dominicæ.*] Contra canonem 64. Concilij Agathensis, vbi Patres sanxerunt, per triennium esse suspendendum Prælatum absentem à sua Ecclesia nocte sancta Natiuitatis Domini.

j *Tanto tempore.*] Quodnam tempus illud sit, dicemus *in cap.*2. *de cleric. non resident.*

7 k *Propter negotia.*] Et iure, quia cùm non esset superior in tota Orientali Ecclesia, nisi summus Pontifex, ad ipsum cura viduatæ Ecclesiæ spectabat, vt probat Bosquetus *in notis ad hanc Epistolam.*

l *In loco Decani.*] Quia Episcoporum peregrinorum 8
sedes erat prima post Episcopalem, & rogatus frequenter Episcopalia munia exercebat, & ad prædicandum inuitabatur, vt probat Bosquet. *ad Innocent. d. lib.*1. *epist.*13. & nos dicemus *in cap.*2. *de Cleric. pereg.*

m *Rogauerat.*] Quod sine lethali culpa an fieri possit, disputant Barbosa *de potest. Episc. tit.*1. *c.*2. Hieronymus Garcia *tom.*2. *polit. regul. tract.*9. *difficult.*4. *dub.*2.

n *Vbi nati.*] Ambo enim, tam electus, quàm postula- 9
tus, Venetijs nati erant. Vt autem verum sensum horum verborum percipiamus, repetendum est quod sæpius in hoc opere notaui, videlicet obsessa à Gallis, & Venetianis Constantinopoli, inter alia pacta inter eos inita, quæ referuntur in gestis Innocentij III. editis à Bosqueto, illud initum fuisse, vt si Imperium eius vrbis ad Francos peruenisset, Sedes Patriarchalis apud Venetos remaneret, ne vtraque potestas, temporalis, & spiritualis penes vnam gentem resideret. Vnde cùm Balduinus ex Gallis summa concordia Imperator renunciatus esset, Thomas Maurocenus ex Venetianis Patriarcha electus fuit; & eo defuncto, cùm de successore ageretur, tam electum, quàm postulatum natos fuisse Venetijs proponitur. Referunt prædictam conuentionem Besold. *in histor. Constantinop. pag.*376. Philippus Berter. *diatriba* 2. *cap.*3. & ex ea lucem accipit textus *in cap. ad decorem* 5. *de instit.*

o *Confirmes.*] Multa enim exempla, in quibus institu- 10
tio Ecclesiæ Constantinop. facta fuit à R. Pontifice, etiam sub Græcis Imperatoribus, affert Michael Roussclius *lib.* 2. *histor. Pontif. iurisdict. cap.*1. *num.*12. iuxta quem vsum Thomas Maurocenus confirmationem accepit à summo Pontifice, vt refert Besoldus *vbi suprà, fol.*376. Sed hæc potestas per Græcorum schisma denegata fuit; recuperata verò ciuitate Hierosolymorum à Gothofredo Lotharingio, & à Latinis deinceps possessa, restituta fuit hæc potestas Rom. Pontifici, ad quæ tempora iuxta proximè tradita referenda est præsens decretalis. Tamen nouissimè, cùm post reconciliationem factam inter Græcos, & Latinos in Concilio Florentino peteret Papa à Græcis, vt eligerent Archiepiscopum CP. in locum Iosephi Florentiæ defuncti, noluerunt, dicentes Græcis semper moris fuisse, & instituere, & consecrare suum Patriarcham, nec Imperatorem passurum Romæ eligi, vel ordinari. Quo tempore Græci Imperatores consueuerant in possessionem inducere Patriarcham, dato Pedo Pastorali, vt refert Codinus *cap.*20. vbi plura Grehserus.

Ex hac Epistola, & eius satis diffusa serie communiter deducitur, quod quoties concurrunt electio, & postulatio, duplò debet esse maior numerus postulantium, quàm eligentium: quam doctrinam examinaui. *in cap.*3. *de postulat. Prælat.*

C A P T XLI.

Idem *in Concilio* a *Lateranensi.*

NE pro defectu Pastoris gregem dominicum lupus *b* rapax inuadat, aut in facultatibus suis Ecclesia *c* viduata graue dispendium patiatur, volentes in hoc & occurrere periculis animarum, & Ecclesiarum indemnitatibus prouidere, statuimus vt vltra tres *d* menses Cathedralis Ecclesia, vel Regularis Prælato non vacet, intra quos iusto *e* impedimento cessante, si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice, ac ipsa eligendi potestas ad eum qui *f* proximo præesse dignoscitur, deuoluatur. Is verò ad quem fuerit deuoluta potestas, Deum præ oculis habens, non *g* differat vltra tres menses cùm *h* consilio Capituli sui, & aliorum virorum prudentium viduatam Ecclesiam de persona idonea, ipsius quidem *i* Ecclesiæ, vel alterius, si dignus non reperiatur in illa, canonicè ordinare, si canonicam voluerit effugere vltionem.

N O T Æ.

a Lateranensi.] Generali videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *cap.*23. textus hic reperitur, & etiam in quarta collectione, *sub hoc titul. capit.*8. De quo Concilio nonnulla adduxi *in c.*1. *de summ. Trinit.*

2 b *Lupus rapax.*] Idest hæretici, & alij Ecclesiæ hostes; illi enim plerumque sub nomine luporum designantur, *cap. postquam* 11. 50. *distinct. cap.*20. *Actuum Apostol.* ibi: *Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam in vos, non parcentes gregi lupi rapaces.* Et *cap. decretò* 11. *in fine princip. de hæret. lib.*6. Probant latè Theologi positiui in *cap.*7. *Matthæi, versu* 13. Lorinus *in d. cap.*20. *Actuum Apostol.* Zerda, & Ambianas *ad Tertull. de præscript.* in illis verbis: *Qui lupi rapaces, nisi sensus, & spiritus subdoli, ad infestandum gregem Christi.* Nicolaus Serarius *tom.*3. *opusc. lib.*1. *cap.*1. eruditè, vt solet, Illustrissimus D. Franciscus Ramos *pro Episcop. Lusit. propos. §. vlt. num.*103.

c *Viduata.*] Ecclesia viduata dicitur, quæ Pastore caret.

caret. Concilium Calced. *can.*25. *Redditur verò eiusdem viduatæ Ecclesiæ*. Et *can.*76. Vita Fulgentij *cap.*16. *Nec viduatis plebibus prouidere Pastores licebat*. Damasus Papa *in decret.c.*2. *Episcoporum consecratio viduatis Ecclesijs non sine periculo protelatur*. Collatio Carthag. I. 185. *Aliquantas etiam nunc Cathedras esse viduatas*. Et 217. *Etiam Cathedras viduatas, quibus Episcopi ordinandi sunt*. Sidonius *lib.*7. *epist.*5. *Quæ nuper summo viduata Pontifice*. Notarunt Ioannes Sauarus *ibi*, Balsamon *in can.*35. *Synodi Trull.* Cùm enim inter Ecclesiam, & eius Prælatum spirituale contrahatur coniugium, *cap. inter, de transl. Epis.* quemadmodum mulier vidua dicitur defuncto marito, quasi sine duritate, iuxta illud Virgilij 8. *Æneid.*

Tot ferro sæuo viduasset ciuibus vrbem,
Ac multis funeratam.

Horatij *lib.*1. *carmin.*

Vocem dum teneat viduus vir, rixit Apollo.

Ita Ecclesia Prælato orbata dicitur viduata. Faciunt textus *in l. qui fœtu* 5. *ff. ad leg. Iul. de vi publ. l. malum* 242. *§. viduam, ff. de v. s.* vbi Fornerius, & Gentilis: illustrauit eruditè Episcopus Zerda *tom.*1. *in Iudith, cap.*8. *versu* 5. *fol.*320. nec solùm Ecclesia defuncto Pastore viduata dicitur, verùm, & si habeat Episcopum electum, aut confirmatum, interim dum non est consecratus, cùm adhuc perfectus sponsus non sit, *cap. quoniam* 100. *dist.* explicat Franciscus Hallierius *de sacris elect. cap. de consecrat. Episcop. art.*3. *§.*5. *per totum:* vt etiam mulier, quæ maritum habet, sed inutilem, dicitur vidua, *l. finali*, vbi Glossa 2. *C. ad leg. Flau. de plag.* probat Tiraquell. *ad leges connub. gloss.*6. *num.*12.

3 d *Tres menses.*] Quod tempus iam præscriptum erat in Concilio Chalced. *can.*25. relato *in cap. quoniam* 3. 75. *distinct.* & etiam hoc tempus præscriptum est ad petendam confirmationem, *in cap. quoniam*, 100. *dist.* & in Concilio Tridentino *sess.*25. *de reform. c.*6. vbi iubetur, vt Cardinales intra tres menses consecrationem accipiant: quam constitutionem exponit Gibalinus *in synopsi de censuris, pag.*453.

4 e *Iusto impedimento.*] Quæ exceptio etiam adijcitur *in dict. can.*25. *Concilij Chalced.* relato *in d. cap. quoniam*, ibi: *Nisi ineuitabilis necessitas coegerit ordinationis tempus amplius protelari.* Vbi Zonaras, & Balsamon illud exemplum adducunt, si fortè ipsam vrbem barbari occupauerint: pro quibus faciunt text. *in cap. fraternitatem*, 5. 71. *dist. cap.*1. *actione* 13. 16. *q.*3. Aliam iusti impedimenti causam adducit Honorius III. *in cap.*2. *hoc tit. in* 2. *compilat.* in hæc verba: *Sanè ne quis fortè causetur, Capitulum S. Iuliani Lemouicen. diæcesis ius eligendi Præpositum per decursum temporis amisisse, nolumus quod tempus lapsum ante concessam sibi eligendi licentiam eis currat; cùm constitutio, quæ de huiusmodi lapsu temporis loquitur, contra negligentiæ vitium fuerit promulgata; & hi dici nequeant negligentes, cùm non possint eligere: præsertim cùm ex dilecti f. n. B. tituli S. Ioannis, & Pauli Presbyt. Card. mandato, nostram vel eius tenerentur licentiam postulare.* Cùm enim ob negligentiam electorum hæc deuolutio inducatur per lapsum temporis, & impeditis non currat tempus, *cap. finali, hoc titulo, cap. quia, de concess. præbend. cap.*1. *cap. cum nobis, cap. ex transmissa, de præscript. l.*1. *§. fin. Cod. de annal. except.* ideò si ex iusto impedimento electio protelatur, non deuoluitur ius eligendi ad superiorem.

f *Proximo.*] Vt in beneficijs obseruatur, *c.*2. *de concess. præb.* dicam latè *in cap. licèt, de supplend. neglig.*

5 g *Non differat.*] Consonant text. *in c. cùm propter, de iurepatr.* ibi: *Non differas ordinare; & c. litteras, de supplend. neglig.* ibi: *Non differatis.* Vnde ab hac electione iure deuoluto facienda non admittitur appellatio, vt probat Salgado *de protect. Regia, c.*11. *n.*40.

6 h *Consilio.*] Cùm enim electio ex iure deuoluto competit, causæ cognitio desideratur, & præcedere debet, vt cognoscatur, an scientia vacationis adfuerit, an iustum impedimentum, & tempus elapsum sit, & alia inquirenda, de quibus Salgado *de protectione, d. c.*11. *n.*33.

7 i *Ipsius Ecclesiæ.*] Quia Canonici debebant eligere Prælatum ex corpore ipsius Capituli, iuxta adducta *in c.*1. *hoc tit.* vnde ex his verbis deducitur, quod quando propter negligentiam patroni deuoluitur electio, seu præsentatio ad beneficium, seu Capellaniam, ad Ordinarium, si patronus tenebatur eligere cum aliqua qualitate, veluti consanguinitatis, gradus, vel certi ordinis, tenetur qui ex iure deuoluto eligit, seu præsentat, eligere cum eadem qualitate, vt docent Lambertinus *de iurepatron. lib.*2. 3. *par. art.*13. *quæst.*7. Gutierez *cons.*1. *num.*31. & *cons.*3. *num.*15. Petrus Gregorius *de benef. cap.*34. Selua *eod. tract.* *q.*49. Lara *lib.*2. *de capell. cap.*6. *num.*27. Pro qua sententia expendi potest non insubtiliter textus *in l*2. *§. vnde bene, ff. de suis & leg. hæred.* de cuius explicatione, & ratione latè agunt Cuiacius *lib.*18. *obseru. cap.*12. Anton. Faber *lib.*6. *coniect. c.*14. & *lib.*18. *c.*14. Amaya *in l.*1. *C. de bonis vacant. lib.*10. Merillus *lib.*2. *obseru. c.*11.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur conclusio: *Electio Prælati Ecclesiæ Cathedralis, vel Regularis, intra tres menses fieri debet, aliàs deuoluitur ad proximum superiorem.* Probant text. *in cap. postquam* 11. 50. *dist. cap. obeuntibus, c. cùm longè* 25. 63. *dist. c. de persona*, 4. 65. *dist. cap. quoniam*, 2. 75. *dist. cap. quoniam* 1. 100. *dist. cap. litteras, c. quia, cap. post alasti, de concess. præb. cap. dilectus* 12. *de præbend. cap. quam sit* 6. *hoc tit. in* 6. *Clement.*1. *de supplend. neglig.* Concil. Carthag. 5. *can.*8. Bernense *can.*17. Vvormatiense *can.*75. Sexta Synodus Trullana *can.*35. Tridentin. *sess.* 23. *de reformat. cap.*2. Consonant lex 5. & 8. *tit.*16. *par.*1. lex 10. *tit.*5. *par.*5. Illustrant Pinellus *in authent. nisi, n.*46. *Cod. de bonis matern.* Flores de Mena *variar. quæst.*3. *n.*22. Petrus Gregor. *lib.*19. *syntagm. cap.*9. Guttierez *lib.*1. *canonic. quæst.*48. Spino *in speculo testam. glossa* 4. *num.*12. Solorzanus *tom.*2. *de iure Ind. lib.*3. *cap.*13. *num.*108. & *lib.*4. *polit. cap.*5. Sauarus *in notis ad Sidon. lib.*7. *epistol.*5. Lemaistre *de origine Episc. lib.*9. *cap.*9. Franciscus Hallier. *de sacris elect. cap. de temp. consecr. Episc. artic.*3. *per totum*, Azor. 2. *p. instit. lib.*6. *cap.*14. *quæst.*13. Tamburinus *e iure Abbat. tom.*1. *disput* 5. *quæst.*7. Ioannes Dartis *de benef. sect.*6. *c.*5. Iul. Lauorus *de elect. c.*18. *n.*12. 8 Conclusio Probatur.

Sed in præsentem assertionem pro ratione dubitandi sic insurgo: Si aliqua lege Ecclesiastica præscriptum esset certum tempus ad electionem Episcopi faciendam, maximè Concilio Lateranensi celebrato sub Innocentio III. sed hoc Concilio non trium, sed sex mensium tempus præfixum est, *cap.*2. *cap. litteras, de supplend. negligent. cap.*2. *cap. quia, de concess. præbend.* igitur non intra tres menses, sed potiùs infra sex electio est celebranda. Fulcitur hæc difficultas, nam si ob aliquam rationem eligentium facultas ad hoc breue tempus esset restringenda, maximè ne defectu Pastoris in spiritualibus, & temporalibus Ecclesia damnum patiatur, vt in nostro textu docetur: sed hæc ratio est insufficiens: igitur, & decisio: Probatur minor primò, quia quoad spiritualia Capitulum Sede vacante succedit in omnem iurisdictionem Episcopalem, *cap. cùm olim, de maiorit. & obed. cap. vnico, eod. tit. in* 6. *cap. penult. & vltim. de suppl. negligent. lib.*6. *cap.*2. *de institut. eod. lib. cap. cùm nullus* 3. *de tempor. ordin. eod. lib.* Concil. Tridentin. *sess.*7. *de reform. cap.*10. & *sess.*23. *c.*10. Franciscus Hallierius *de hierarchia, lib.*3. *sect.*3. *c.*3. *art.*1. *§.*2. Secundò quoad temporalia, id est, quoad facultates Ecclesiæ, certum est, sede vacante constitui œconomus, qui fructus, & bona administret, *c. cùm vos, de officio ordin. cap. vt debitus, de capellis, cap.*1. *de rebus Ecclesiæ, lib.*6. *l. omnia, §. hoc, C. de Episc. & cler.* vel interuentores, qui interim vacantem Ecclesiam curent, præponuntur, de quibus in Canone Concilij Macrinensis, quem ex Ferrando recitat I. Dartis *lib.*1. *de Episcopo, c.*1. *pag.*7. in hæc verba: *Vt interuentores Episcopi conueniant plebes, quæ Episcopum non habent, vt Episcopum accipiant: quod si accipere neglexerint, remoto interuentore sic remaneant, quandiu ibi Episcopum quærant.* Concilium Carthaginense 5. *cap.*8. *constitutum* 22. 7. *q.*1. Igitur si nec quoad temporalia, nec quoad spiritualia Ecclesia viduata vllum damnum pati valet, frustra restringitur facultas eligendi Prælatum ad tempus trium mensium. 9 Ratio dubitandi.

Hac ratione dubitandi non obstante, vera est præsens Concilij Lateranensis constitutio; & omissis quæ de supplenda negligentia electorum adducimus *in tit. de suppl. neglig.* ratio præcipua præsentis constitutionis traditur in illis verbis: *Ne pro defectu Pastoris, &c.* Ne scilicet Ecclesia in spiritualibus, & temporalibus graue damnum patiatur. In spiritualibus, si ob Prælati defectum lupus rapax gregem dominicum inuadat; si enim Pastorem diutius deesse contingat, varijs incursionibus supposita est 10

Ecclesia, cùm Prælati officium sit inuigilare super gregem sibi commissum, *cap. inter cætera, de Offic. ordin.* Fidelibus Sacramenta Confirmationis, & Ordinis administrare, quorum minister ordinarius est, vt de Confirmatione probaui, *c. quanto, de consuetud.* & de Sacramento Ordinis testantur PP. Concilij Hispan. I. *can. 5. & 6.* Toletani VIII. *can. 7.* Florentini sub Eugenio IV. *de Sacrament. §. 6.* Trident. *sess. 23. c. 4. & can. 7. c. 1. §. ad Episc. 25. dist.* dicemus *in c. 1. de ordinatis ab Episcopo*; etiam chrisma conficiendo, & ecclesias consecrando, quæ munia obire tantùm possunt Episcopi, *c. omnis 124. de consecr. dist. 4. cap. illud 3. 95. dist. c. penult. de consecr. eccles.* vnde necessitatem Episcoporum in Ecclesia, tam ad hierarchiæ vnitatem, quàm ad hæc munia obeunda, feliciter propugnarunt Nicolaus Lemaistre *integro lib. 2. de instit. Episc.* Petrus Aurelius, seu quivis author vindiciarum censuræ Sorbonicæ aduersus spongiam Læmelij, Franc. Hallier. *in tomo de hierarchica iurisd.* Deinde in temporalibùs etiam graue damnum timetur ex Prælati defectu, qui debet bona Ecclesiæ administrare; *c. fin. 16. q. 1.* vnde diutina Ecclesiæ vacatio valde damnosa est Ecclesiæ, vt probat text. *in c. quàm sit, hoc tit. lib. 6.* sic: *Quia gubernationes in quotidianis vitæ commeatibus Prælatorum adminiculo destitutæ fatiscunt*; verba sunt Concilij Cabilon. II. *can. 5.* refert Burchardus *lib. 15. Decret. c. 32.* Damasus Pontifex *in decr. c. 2.* ibi: *Episcoporum consecratio viduitatis Ecclesijs non sine periculo protelatur.* Prælatus enim est proprius, legitimus, & immediatus defensor Ecclesiæ, *c. edoceri, de rescr.* cuiùs industria electa est, *c. fi. de offic. Archipresbyt.* Cùm ergo expediat Ecclesiæ diutiùs non vacare, rectè in præsenti statuitur, electores intra tres menses debere eligere Prælatum. Ideò etiam breuitatem electionis in optando statuit Ecclesia *in Clementin. dispendiosam, de iudic. Clement. sæpe, de V. S.* vt in causis electionum breuiter, & de plano procedatur, vt agnouit Garcias *de expensis, c. 20. n. 14.* & olim in nostra Hispania in Concilio Toletano 12. cautum fuit, vt Toletanus Primas Episcoporum electiones confirmaret, ne propter Sedis Apostolicæ distantiam Ecclesiæ diutiùs vacarent. Ampliùs in præsenti statuitur, videlicet eo tempore trium mensium elapso, ius eligendi ad superiorem deuolui, electoribus pro ea vice eligendi facultate priuatis, vt sic vtilitati Ecclesiæ consulatur, & non eligentium negligentia compescatur. Faciunt text. *in c. 2. vers. Si autem, c. litteras, c. quia, c. postulasti, de concess. præb. c. eam te, 22. de iurepatr. c. litteras, de suppl. negl.* & quæ ibi adducimus. Superior tamen, ad quem deuoluitur electio, debet eligere intra eundem terminum, videlicet tres menses, ex aperta iuris ratione, quia cum subrogetur in locum eius qui eligere neglexit, eodem iure vti debet, ex vulgari principio, Subrogatum sapere naturam subrogantis, *c. si eum, §. qui iniuriarum, ff. de iniurijs, l. vn. §. sed vt pleniùs, C. de rei vxor. act.* Quare cum Capitulum intra tres menses eligere teneretur Episcopum, superior qui in eius locum successit, infra eundem terminum debet eum eligere.

11 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt præsens constitutio tribuatur Concilio Lateranensi generali, deducta tamen est ex Concilio Lateranensi celebrato sub Innocentio III. quod diuersum est à Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. & inter ea illud discrimen versatur, quod in Concilio I. Lateran. temporibus Alex. III. præscriptum est tempus sex mensium eligentibus tantùm circa dignitates inferiores, nec eo tempore negligente Capitulo in electione Episcopi, deuoluebatur electio ad Metropolitanum, sed ad Pontificem: Concilio verò 2. Later. sub Innoc. III. præscriptum est tempus trium mensium electioni Episcopi, & statutum vt electio deuoluatur ob negligentiam Capituli ad Metropolitanum. Breuius àutem tempus præfixum fuit electioni superioris Prælati, quàm aliarum dignitatum, quia eius defectus perniciosior est Ecclesiæ, ideòque propter maiorem Episcopi necessitatem eius electionis tempus debuit restringi, iuxta rationem text. *in cap. vbi 3. hoc tit. in 6.* Docuerunt Cuiacius *in c. 4. de concess. præb.* Petr. Gregor. *de elect. c. 13. n. 6.* Duaren. *lib. 5. de sacris eccles. c. 5.* Acuña *in c. postquam, 50. dist.* Garcia *p. 10. de benef. c. 2 n. 3.* Barbosa *de potest. Episc. allegat. n. 39.* Nec augmentum ipsius difficultatis obstat; nam licèt Capitulum succedat in iurisdictione Episcopi, Sede vacante, nihilominus Ecclesia Pastore destituta est, & legitimo defensore caret, *c. fin. ne Sede vac.* & præcipua Episcopalia munera, quæ ratione ordinis exercentur, à Capitulo exerceri non valent. Nec etiam quod de œconómo dicebamus obstat, quia eodem modo satisfaciendum est.

Ex suprà dictis lucem accipit text. *in cap. cùm dilectus, 12. de concess. præb.* vbi asseritur Concilium Lateranense quod præscripsit tempus electionibus, & in pœnam negligentium, ius deuolutiuum ad superiorem, non habere locum in Episcopatibus, & maioribus dignitatibus: igitur etsi Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, vel Regularis negligat eligere Prælatum, non inde electio deuoluitur ad superiorem. Cuius textus interpretatio ex dictis prouenit; nam ibi agitur de Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. in quo, vt suprà dixi, nihil cautum fuit circa electionem Episcopi. nec in ea ad Metropolitanum ius deuoluebatur, donec Concilio Lateranensi, de quo in hoc textu, trimestre assignatum fuit Episcopi electioni, & ius deuolutiuum ad proximum superiorem introductum. 12 Exponitur c. cum dilectus, de conc. præb.

Superiori assertioni obstat text. *in c. cùm nostris, de concess. præb.* vbi docetur sex mensium tempus præfixum in Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. habere locum etiam in Præpositis: ex quo sic argumentor. Præpositura est dignitas maior, & Præpositus Episcopo, Abbati, seu Decano æquiparatur, *c. 1. de ætat. & qualit.* & tamen ad eius electionem non tres menses, sed sex assignantur: igitur quia in dignitatibus etiam maioribus Concilium primum Lateranense, non secundum sub Innocentio III. celebratum, locum habet. Pro cuius textus solutione, dicendum est. in Præpositi electione Concilium Lateranense II. attendi debere, cùm sit maior dignitas, & caput Collegij, vt post Glossam *in c. nulla, de concess. præb.* docet Cironius *in c. 2. de elect. in 5. compilat.* Nec obstat textus *in d. c. cùm nostris*, qui loquitur in Præpositura, quæ aliquando non est caput Collegij, vel Ecclesiæ: vnde cùm in ea specie accipiatur pro minori dignitate, ideò tempus assignatum in primo Concilio Lateranensi attenditur. 13 Intelligitur c. cum nost. de conc. præb.

CAPVT XLII.

Idem *in a eodem.*

QVia propter diuersas electionum formas, quas quidam inuenire conantur, & multa impedimenta euenirent, & magna pericula imminent Ecclesijs *b* viduatis: statuimus, vt cùm electio fuerit celebranda, præsentibus omnibus qui debent, & volunt, & *c* possunt commodè interesse, *d* assumantur tres de *e* collegio fide digni, qui *f* secretè, & sigillatim vota cunctorum exquirant, & in scriptis redacta, mox *g* publicent in communi, nullo prorsus obstaculo appellationis interiecto: vt is *h* collatione habita eligatur, in quem omnes, vel maior, vel *i* sanior pars consentit: vel saltem eligendi potestate aliquibus *i* viris idoneis committatur, qui vice omnium viduatæ Ecclesiæ prouideant de Pastore: aliter electio facta non *k* valeat, nisi fortè communiter esset ab omnibus, quasi per *l* inspirationem, absque vitio celebrata. Qui verò contra præscriptas formas eligere attentauerit, eligendi ea vice potestate *m* priuetur. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in electionis negotio procuratorem constituat, nisi sit absens in loco, de quo debeat aduocari, iustoque impedimento detentus venire non *n* possit: super quo, si opus fuerit, fidem faciat *o* iuramento; & tunc, si voluerit, vni committat de *p* collegio ipso vicem suam. Electiones quoque *q* clandestinas reprobamus, statuentes vt quàm citò electio fuerit celebrata, solemniter publicetur.

N O-

N O T Æ.

1 a EOdem.] Concilio videlicet Lateranensi sub Innocentio III. celebrato, vbi *can.*24. reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc titul. cap.*9. De quo Concilio egi *in c.*1. *de summa Trinit.* In præsenti textu Innocentius III. formam electionibus ecclesiasticis præscripsit, admisso triplici eligendi modo, videlicet per inspirationem, compromissum, & scrutinium.

2 b *Ecclesijs viduatis.*] Ex his verbis deducit in præsenti Glossa, hanc constitutionem tantùm locum habere in electionibus Prælatorum Ecclesiarum tam Cathedralium, quàm Regularium, ex quorum defectu dicitur Ecclesia viduata, vt probaui in textu antecedenti: non autem præsentem constitutionem procedere in electione dignitatum inferiorum, vel Prælatorum Collegiatarum Ecclesiarum. Glossam sequuntur Iulius Lauorus *de elect. cap.*19. Lotterius *de re benef. lib.*2. *q.*19. *n.*10. Syluest. Miranda, & alij laudati à Barbosa *de Canon. c.*38. Illud etiam certum est, relatis verbis comprehendi electionem, tam regularium, quàm sæcularium Prælatorum: quod etiam suadetur ex sequentibus. Primò nam PP. Concilij in hoc textu intendebant consulere Ecclesijs viduatis: sed æqualiter Ecclesiæ viduatæ dicuntur defectu Prælati sæcularis, ac regularis, *cap. ne pro defectu, cap. officij, hoc tit.* igitur tam Prælati sæculares, quàm regulares præsenti constitutione comprehenduntur. Deinde quia plerumque electiones Episcoporum, & Prælatorum regularium coæquantur, *cap. cupientes, hoc tit. in 6.* igitur eadem forma in eis debet obseruari. Vnde electio Prælati regularis nulla erit, si non obseruentur quæ vt essentialia formæ in hoc textu præscribuntur, licèt quoad alia accidentalia forma mutari possit. Ita docent Tamburin. *tom.*1. *de iure Abbatum, disp.*5. *quæst.*5. Barbosa *de iure Eccles. lib.*2. *cap.*45. Garcia *tom.*2. *polit. diffic.*1. *dub.*1. quod etiam procedit post Concil. Trident. *sess.*25. *de Regul. cap.*6. quia per illud nihil immutatum est, vt docuerunt Lezana *tom.*3. *regul. verbo Electio, n.*2. Pellizarius *tract.*9. *p.*2. *q.*2.

3 c *Et possunt commodè.*] Quando absentes vocandi sint, & ex qua regione, dixi *in cap. cùm inter, hoc tit.*

d *Assumantur tres.*] Ab ipso Capitulo: sed vtrum numerus iste ita præscriptus sit, vt augeri, minuive non possit, sub lite est. Non posse augeri, vel minui, ita vt aucto, vel minuto, electio nulla sit, docent Suar. *de relig. tom.*4. *tract.*8. *lib.*2. *c.*5. Tamburin. *sup. q.*7. *n.*7. Barbosa *d. lib.*1. *iuris Eccles. c.*19. *num* 190. Sed contrarium, videlicet prò opportunitate loci, & numero eligentium posse augeri, vel minui, rectiùs defendunt Pellizarius *d. tract.*9. *cap.*2. *q.*4. Portel. *in dubijs regul. verbo Electio. n.*13. Peyrinis *in formul. litt. E, cap.*3. *num.*2. latè Lezana *tom.*4. *in relect. de elect. apposita in fine libri,* Garcia *tom.*2. *polit. difficult.*5. *dub.*5.

4 e *De collegio.*] Hæc circumstantia, vt scrutatores sint de corpore Capituli, essentialis est; vnde si extranei eligantur, electio nulla erit. Barbosa *d. cap.*19. *n.*186. Tamburin. *vbi sup. n.*9. Iulius Lauor. *cap.*19. *n.*45. Pellizarius *sup. n.*25. Garcia *sup. n.*3.

5 f *Secretè, & sigillatim.*] Quod duobus modis fieri potest. Primò cum electores coram scrutatoribus viua voce eligunt, & aliqui, vel omnes scrutatores suffragia scripturæ tradunt. Secundò si vnusquisque ex eligentibus suffragium suum scripto deferat adeò occultè, vt nec ipsis scrutatoribus notum fiat, iuxta Concil. Triden. *sess.*25. *de Regul. c.*6. & ea quæ addunt Tamburinus, Garcia, & Pellizarius suprà laudati: & an suffragium necessariò voce præstandum sit, dicemus *in cap. Ecclesia* 44. *hoc tit.*

6 g *Publicentur statim.*] Antequam à loco electionis discedant scrutatores, vel ad alios actus se conuertant, vnoque contextu; vt in testamento condendo præscribitur *in l. hæredes, ff. qui testam.* Vota autem in communi publicari dicuntur, quando integrè eorum numerus publicè congregationi propalatur, non explicando quot ex ipsis in vnam, vel in aliam personam consenserint; sed tantùm proferendo numerum personarum, quæ suffragium habuerunt: quæ solemnitas essentialis est, vt certior fiat collatio suffragiorum, & vt publicato scrutinio non possint electores variare, *cap. publicato, hoc tit.* docent Petr. Gregorius *de elect. c.*16. *n.*11. Tamburin. *d. q.*5. *n.*15. Garcia *vbi sup. dubit.*7. Iulius Lauorus *de elect. c.*19. *n.*100.

7 h *Collatione facta.*] Hæc collatio fit numeri ad numerum, zeli ad zelum, meriti ad meritum, *cap. in Genesi, cap. Ecclesia, ca. Cumana, hoc tit.* vt sic possit cognosci, an sanior, an maior pars elegisset: hodie autem cessat hæc collatio post Tridentinum *sess.*25. *de regul. c.*6. vbi statuitur, vt in electionibus tantùm maior pars respectu numeri, non verò sanior attendatur.

i *Maior, & sanior.*] Iuxta ea quæ adducemus *in cap. Ecclesia, hoc tit.*

j *Aliquibus viris.*] De electione per compromissum egi *in cap. causam* 8. *hoc tit.*

8 k *Facta non valeat.*] Licèt Suarez, Sanchez, & alij relati à Barbosa *d. cap.*19. *n.*131. tenuerint, ex his verbis non irritari ipso iure electionem, sed potiùs esse irritandam; contrarium tamen, videlicet electionem ipso iure nullam esse, meritò defendunt Iulius Lauorus *de elect. c.*19. *n.*10. Tamburin. *d. disp.*5. *q.*22. *n.*9. Barbosa *d. cap.*19. *num.*131. Garcia *d. difficult.*5. *dub.*2.

9 l *Per inspirationem.*] Electio per inspirationem contingere dicitur, cùm communi consensu, Spiritu sancto vltrò impellente, concordi animo, omnibus postulantibus quis eligitur; quam formam in electionibus Ro. Pontificum aliquando obseruatam legimus, vt retuli *in cap.*5. *hoc tit.* in electionibus verò inferiorum Prælatorum raro contingit. De ea electionis forma latè agunt Samnelius *de elect. disp.*1. *controu.*3. Lauorus *eod. tract. c.*7. Hieronym. Garcia suprà, *dub.*1. Cohelius *in notit. Cardin. cap.*13.

10 m *Priuetur.*] Per sententiam, non ipso iure, *cap. Cumana, hoc tit.* vnde secundam electionem factam ab ipsis electoribus ante sententiam declaratoriam, defendunt Lotherius *de re benefic. lib.*2. *q.*19. *num.*66. & 67. & *lib.*3. *q.*17. *n.*105. Tondutus *resol. canonic. q.*17. *n.*6.

11 n *Non possit.*] Cùm absens elector, qui de iure vocandus est, iusto impedimento detentus venire non potest, procuratorem ad suffragium præstandum constituere valet, *cap. si quis* 46. *hoc tit. lib.*6. Tamburin. *d. disp.*5. *quæst.*4. Hieronymus Garcia *tom.*2. *polit. regul. difficul.*2. *dub.*5. Vischerius *de elect. Regis Roman. pag.*77. Petr. Gregorius *lib.*1. *partit. tit. finali, cap.*4. Patianus *de probat. lib.*4. *cap.*30. Non tamen hoc absolutè procedit, sed certis concurrentibus conditionibus. Prima, vt sit elector absens in eo loco, vbi vocari debeat, & vbi venire possit. Secunda vt iusto impedimento detineatur. Quæ si non concurrant, procurator constitutus non admittitur, *cap. scriptum,* iuncta integra, *hoc tit.* prosequitur alia de ipso procuratore Iulius Lauorus *de elect. c.*17. *n.*32.

o *Iuramento.*] Ob rationem textus *in cap. is cui, de officio deleg. lib.*6.

12 p *De ipso collegio.*] Et qui aliàs per se suffragium non habeat, *cap. penult. §. porrò, hoc tit. in* 6. & si procurator extraneus constituatur, & cæteri electores consentiant, valebit electio, vt docent Tamburin. *vbi supr. n.*1. & 2. Hieronymus Garcia *d. dub.*1. *n.*8. Non potest tamen absens mittere votum in scriptis, *d. cap. si quis* 46. *hoc titul. in* 6. nisi contrarium consuetudine introductum sit, vt in aliquibus Religionibus obseruari testantur Garcia *vbi suprà num.*8.

13 q *Clandestinas.*] Clandestina electio dicitur, quæ fit singulariter, & per occulta conuenticula, *cap.* 2. *dist.*79. quando non fuit facta publicatio, *cap. vnico, vt ecclesiastica beneficia*: quæ meritò reprobatur, quia censetur fraudulenta, & dolosa, *l. finali, ff. de ritu nuptiar. capit. cum inhibitio, §.* 1. *de clandestin. despons.* explicat Iulius Lauorus *de elect. cap.*18. *num.*9.

CAPVT XLIII.

Idem *in* a *Eodem*.

QVisquis electioni de se factæ per sæcularis potestatis *b* abusum consentire præsumpserit contra canonicam *c* libertatem, & electionis commodo careat, & ineligibilis fiat, nec absque dispensatione ad aliquam valeat eligi potestatem: quinimò qui electionem huiusmodi, quam irritam esse censemus, præsumpserint celebrare, ab officijs & beneficijs *d* suspendantur, eligendi tunc potestate priuati.

NOTÆ.

1 a *EOdem*.] Concilio videlicet Lateran. *cap.25*. vbi extat hæc decisio, quæ etiam reperitur apud Antonium Augustinum *sub hoc tit. cap.10*. (Concilio probatur.)

b *Potestatis abusum*.] Vt si laicus interfit vt elector, *cap. cùm terra*, *cap. quod sicut*, *hoc tit.* aut cùm immediatè propter laicum eligitur, tunc enim per abusum potestatis laicalis electus dicitur, cùm aliàs nisi propter laicos non eligeretur: quo modo hæc verba accipiunt Petrus Gregorius *lib.4. partit. tit.7. cap.2.* Tamburinus *de iure Abbat. tom.1. disput.5. quæsit.22. num.11.* Barbosa *in præsenti*.

2 c *Libertatem*.] Verendum enim erat in hoc casu, ne laici deinceps vsurparent facultatem se ingerendi electionibus ecclesiasticis, ac per consequens cum plena libertate non fierent, contra earum naturam, *cap. dilectissimi 8. q.1. dap. sacrosancta, hoc tit.*

3 d *Suspendantur eligendi*.] Ex his verbis deducitur, suspensum à beneficio non ideò esse priuatum eligendi facultate, cum post pœnam suspensionis à beneficio inflictam, vt diuersa pœna apponatur priuatio facultatis eligendi, vt etiam contingit *in cap. cùm in cunctis, §. vltim. hoc titul.* Illud autem in præsenti difficile videtur, quomodo videlicet si suspensio in hoc textu erat, non solùm à beneficio, verùm & ab officio, vt diuersa pœna ponitur priuatio eligendi, cùm in suspensione ab officio comprehensa esset? Sed respondendum est, vt diuersam pœnam poni à suspensione ab officio priuationem iuris eligendi, quia inter eas magnum dabatur discrimen; pœna enim priuationis iuris eligendi incurrebatur ipso iure, ibi, *priuati*; pœna verò suspensionis ab officio, & beneficio, post sententiam, ibi, *suspendantur*. Ita nostrum textum interpretatur P. Suarez *de censuris, disput. 25. sect. 1. num.35.* Gibalinus *eod. tract. pag.544. in princ.* Nisi dicamus, per illa verba, *eligendi potestate priuati*, non infligi pœnam priuationis facultatis eligendi vt diuersam, sed tantùm explicari effectum suspensionis contractæ, vt Patres Concilij affirmant, ita electionem celebrantes esse suspendendos ab officio, & beneficio, & per consequens suspensione incursa, esse priuatos facultate eligendi. Cui expositioni fauent verba relata, prout leguntur transposita *in d. c.25. Concilij*.

COMMENTARIVM.

4 EX hoc textu talis deducitur assertio: *Electus per laicos ad beneficium Ecclesiasticum, electionis commodo caret, & ineligibilis manet, donec cum eo dispensetur*. Probant textus *in cap. si quis deinceps 12. cap. quoniam 13. cap. si quis Episcopus 14. cap. sanè 15. cap. constitit 17. cap. nullus 18. cap. si quis 19. cap. per laicos 20. cap. quoniam 21. 26. quæst.7. cap. laici 38. dist. cap. cunctis 41. 16. q.2. cap. nullus 17. cap. relatum, de iurepatronat. cap. Massana, hoc titulo*. Gregorius VII. in Synodo Romana, *cap.2.* ibi: *Nullus Presbyter ministerium Ecclesiæ, vel ipsam ab aliquo accipiat, nisi ab Episcopo, qui iniungat sibi curam, & obedientiam.* Concilium Turon. sub Carolo, *can.15.* Moguntin. sub Arnulpho, *can 15. Interdicendum videtur Clericis, siue laicis, ne quis cuilibet presbystero præsumat dare Ecclesiam sine licentia, & consensu Episcopi sui.* Vuormatiense *can.57. Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel eijcere præsumat.* Nannetense *can.16.* Salegustadiense *can.20.* Bitterrense *can.21.* Pictauiense *can.1. Decreuit sancta Synodus, vt nullus Episcopus, Abbas, Presbyter, vel quælibet persona de Clero accipiat de manu Regis, vel Comitis, vel cuiuslibet laicæ personæ donum Episcopatus, Abbatiæ, vel Ecclesiæ.* Lateran. sub Alexand. III. *in append. p.1. cap.9. Ecclesias, & decimas de manu laicorum sine consensu Episcoporum recipere prohibemus*. Lateran. sub Leone X. *sess.9. & 10* extrauagans, *Debent, de officio ordin.* inter communes. Alia iuris testimonia congesserunt Antonius Augustinus *in epit. iuris Pontif. lib.6. tit.11.* Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag.74.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & in d. cap. si quis deinceps.* Petr. Gregor. *de elect. c.5. & lib.4. partit. tit.7. c.2.* Boetius Epon. *tom.1. qq. heroicar. tit. de benefic. n.10.* Renatus Chopinus *de sacra pol. tit.1. c.1.* Lambertin. *de iurepatron. 3. p. lib.2. art.12.* Petrus Marcha *lib.8. concordiæ iuris, cap.19.* Michael Roussèlius, seu ipse Archiepiscopus, Marcha *lib.2. histor. Pontif. iurisd. cap.1. 6. 7. & 8.* I Dartis *in d. causa 16. q.6. & de beneficijs sect.6. c.1.* Acuña *in cap. nullus, 63. dist.* Bellarm. *lib.1. de clericis, c.7.* Marthà *de iurisd. 4. p. casu 47. per tot.* Salcedo, *de lege polit. lib.1. c.12. n.35.* Dadinus Altesserra *de Ducibus lib.1. c.8.* Theo- Theophilus Raynaud. *tom.12. tract. Mala è bonis, &c. fol.128.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur ex eo; 5
nam si veterum Patrum, & scriptorum monumenta repetamus, nihil vsitatius inueniemus, quàm Episcopos, Abbates, & similes Prælatos de manu Principum Ecclesias immediatè accepisse. (Impugnatur tradita assertio.) Sic Ecclesiæ Aruernensi Apollinaris à Theodorico Rege Episcopus datus fuit, & post cum Quintianus Episcopus impositus, & mortuo Quintiano, ab eodem Rege datus fuit Antistes Gallus, contemptus votis Treuirensium, qui virum sanctum sibi in Episcopum expetebant. Gallo suffectus fuit Cautinus à Theodobaldo Rege, omisso Catone iam electo consensu Cleri, vt refert Gregorius Turonens. *lib.3. histor. cap.2. & 16. & lib.4. cap.5. 7. & 18.* A. Sigiberto Rege electus fuit Gregorius Episcopus Turonensis, teste Fortunato *lib.5. cap.2.*

Huic Sigibertus ouans fauet, & Brunichildis honori
Iudicio Regis nobile culmen adest.

Immò tam Episcopi, quàm Abbates inuestituram suæ dignitatis à Regibus, & Principibus sæcularibus accipiebant, fidelitate illis promissa, Carnotensis *epistol.60. Quod autem scripsisti, prædictum electum inuestituram Episcopatus de manu Regis accepisse, nec relatum nobis ab aliquo qui viderit, nec cognitum.* Et *epist.199. & 236.* D. Bernardus *epist.170.* Quare in Germania, vacante Ecclesia virga Pastoralis, & annulus deferebantur ad Imperatorem, qui Episcopum, vel Abbatem per se electum per virgam, & annulum inuestiebat. Referunt Author vitæ S. Othonis Episcopi Rambergensis, *cap.3.* ibi: *Quoties Episcopus aliquis decessisset è vita, Ecclesia, cui præfuerat, baculum, & annulum ad Imperatorem transmittebat, ab eius aula petens sibi dari Episcopum.* Guillelmus Tyrius *lib. de bello sacro, cap.13. Inoleuerat enim consuetudo, præsertim in Imperio, quod defungentibus Ecclesiarum Prælatis, annulus, & virga Pastoralis ad Dominum Imperatorem dirigebatur; vnde postmodum vnumquemlibet de familiaribus & Capellanis suis inuestiens, ad Ecclesiam vacantem dirigebat, vbi Pastoris fungeretur officio, non expectata Cleri electione.* Sugerius Abbas *in oratione Treuirensis Archiepis. ad Paschalem II. in Ludouico Crasso*, ibi: *Temporibus antecessorum nostrorum sanctorum Apostolicorum virorum Magni Gregorij, & aliorum, hoc ad vim Imperij pertinere dignoscitur, vt in maiorum electione hic ordo seruetur, antequam electio in palam proferatur, ad aures Domini Imperatoris perferre, & si personam deceat, assensum ab eo ante factam electionem assumere: deinde in conuentu secundùm canones, petitione populi, electione Cleri, assensu honoratorum præferre consecratum liberè, nec simoniacè ad Dominum Imperatorem pro Regalibus, vt annulo, & virga inuestiatur.* Nec tantùm Reges, verùm etiam Duces, & Comites Ecclesias ad libitum concedebant,

bant, vt de Duce Mosellanorum refert Sigibertus anno Christi 109. *Dux Mosellanorum Deodericus post fratrem suum Alberonem dato Episcopatu Metensium filio suo adhuc puero, tutorem ei substituit ipsum Deodericum*. De Ducibus Normanniæ idem refert Ordericus Vitalis *lib.3. histor. Ecclesiast. in Guillelmo II.* ibi: *Dux autem petitioni eorum acquieuit, & præfato viro, qui electus erat per Cambutam, Iuonis Episcopi Sagiensis exteriorem Abbatiæ potestatem dedit*. De Comite Cameracensi hæc refert Valdricus Nouiomensis *lib.3.cap.11. Post obitum verò Domini Abbatis Vvenrici, duos Abbates, alteram post alteram Comes Raynerius substituit*. Et generaliter de Proceribus Galliæ refert Ordericus Vitalis *lib.4. historiæ*, hæc verba: *Sicut tyronibus suæ à Principibus erogabantur stipendia militiæ; sic quibusdam coronatis pro famulatu suo dabantur à laicis Episcopatus, & Abbatiæ, Ecclesiarum Præpositaræ, Archidiaconatus, & Decaniæ, aliæque dignitates, & potestates Ecclesiasticæ*. Plura referunt Teophilus *dict. tom.12. ex fol.128. vsque ad 130.* Altesserra *d. cap.7.* igitur si à laicis licet accipere inuestituram, & collationem Ecclesiarum, multò magis electioni de se factæ à laicis licebit consentire. Accedit praxis Hispaniæ, & Galliæ eligendi Episcopos, ac Prælatos superiores per Reges, quam probaui *in cap.2. hoc tit.* igitur licet à laicis Ecclesias accipere.

6 De inuestituris. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, olim in Ecclesia abusum introductum fuisse accipiendi inuestituras Ecclesiarum per laicos. Ita vocabant intrusionem aliquorum in beneficia per potestatem laicam. Nam vestitura idem sonabat ac possessio, vt ex varijs locis Capitularium probat P. Sirmundus *ad Capitul. Caroli, titul.39.* Inuestitura ergo idem erat, quod immissio in possessionem, quæ quoad Episcopatus, & Abbatias fiebat, dato per Principem baculo & virga, vt referunt Iuretus *ad ep.8. Iuonis*, Theophilus *d. tom.12. fol.128.* Et licèt similes inuestituræ prohibitæ reperirentur *in canon.30. Apostolor.* & Nicæna Synodo sub Adriano II. *act.8. & 10.* tamen postea per duo sæcula, ab anno videlicet 1077. ad annum 1169. prædictæ inuestituræ valdè vsitatæ fuerunt, non obstantibus diuturnis, & asperrimis Pontificum contentionibus cum Principibus. Demùm improbatæ, & damnatæ fuerunt à Gregorio VII. in Synodo Romana, his verbis: *Quoniam inuestituras Ecclesiarum contra statuta SS. PP. à laicis personis in multis partibus cognouimus fieri, & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia oriri, ex quibus religio Christiana conculcatur, decernimus vt nullus inuestituras Episcopatus, vel Abbatiæ, vel Ecclesiæ de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicuius laicæ personæ, viri vel fœminæ suscipiat. Quod si præsumpserit, recognoscat inuestituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & vsque ad dignam satisfactionem excommunicationi subiacere*. Vrbanus II. idem statuit in Concilio Claromontan. *can.16.* ibi: *Interdictum est, ne Reges, vel alij Principes aliquam inuestituram de Ecclesiasticis honoribus faciant*. Refert Vvilielmus Malmesburiensis *de gestis Pontif. Angliæ, lib.2. de Vrbani Concilio*, per hæc verba: *In hoc Concilio Papa cum omnibus sententiam excommunicationis vibrauit in laicos inuestitores Ecclesiarum, & inuestitos à laicis, & in taliter inuestitos consecrantes, & in illos qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt*. Idem statuerunt Paschalis II. & Calixtus II. vt refert Abbas Vvindocinensis *in opusc. ad Calixtum Papam cap.3. & 4. Inuestituram per virgam, & annulum accipere, nisi à suo consecratore, manifestum est esse damnosum, quia nulli laico licet illa Ecclesiæ sacramenta dare, sicut ei non licet Episcopum consecrare*. Et cùm hæc controuersia de inuestituris agitata esset anno 1119. in Concilio Rhemensi, & anno 1122. in Concilio Lateran. semper Calixtus II. similes inuestituras damnauit: quæ Concilia edidit Balluzius *ad Marcham lib.8. cap.21.* Idem etiam statuerunt Alexander II. & III. Et tandem Innocentius III. *lib.1. epist.47.* statuit ne defuncto Episcopo annulus eius, & baculus Principi mitterentur, vt moris erat, ibi: *Cum te, vel aliquem suffraganeorum mori contigerit, baculus pastoralis, & annulus in Ecclesia remaneant propria, sub fideli custodia constituti ad successoris vsum, cùm Deo fauente consecrationem acceperit*. Et *lib.2. epist.87.* talem consuetudinem corruptelam appellat. Plura de his inuestituris, quæ magnas clades Ecclesiæ irrogarunt, cumulant Baron. *to.11. ann.1077. & to.12. an.1116.* Boetius Epon. Frisius *qq. heroiear. de iure sacro, lib.1. de regalibusn,.26. & 217. cum seqq.* Iuretus *in notis ad Epistolas 60. 190. 233. & 236. Iuonis Carnotensis*, Iacob. Gretserus *in apolog. pro Baronio contra Goldastum, c.1. & contra replicat. lib.2. c.1. & seq.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib.2. regest.15. epist.78. & 87.* Vincent. Cabotius *lib. disput. de iure publico, cap.5.* Antoninus Diana *par.10. tract.1. resol.5. & 6.* Petrus Marcha *lib.8. concord. cap.19. cum seq.* Michael Rousselius, seu quivis auctor est historiæ Pontif. iurisd. *cap.5.* cum cautione, nec sine delectu legendus; alij apud Christophorum Besoldum *tom.1. politic. dissert. de Miaest. in genere, sect.2. de Ecclesiæ Maiestatis iure, cap.4. n.1. & 2.* Ioannes Cochier *in vindiciis libert. Ecclesiæ, 2. par. cap.4. & 5.* Theophilus Raynaud. *d. tom.12. tract. Mala è Bonis Ecclesiæ, sect.2.* Altesserra *de Ducibus, cap.7. per totum*, Franc. Florens *ad titul. de translat. in fine*.

Vnde apparet vera ratio præsentis decisionis; iam enim à primis Ecclesiæ temporibus varijs constitutionibus prohibitum legimus, à laicis, & per manus ipsorum Ecclesias, vel ecclesiastica beneficia accipere, vt constat ex varijs canonibus congestis à Gratiano *in causa 16. q.7.* Et contra accipientes Ecclesias à laicis variæ sunt statutæ pœnæ: excommunicatio *in cap. quoniam 25. 16. q.7.* depositio ministerio ecclesiastico, *capitul. quia 6. de iurepatronat.* inhabilitas ad beneficia ecclesiastica, in præsenti textu, & alijs suprà relatis; & magna cum ratione, nam Ecclesia semper curauit arcere laicos ab administratione, & dispositione rerum Ecclesiasticarum, *capit.2. hoc titulo, cap.2. de iudicijs*, ne laicis inuadentibus electionem, & prædictam dispositionem libertas Ecclesiastica minueretur, laicique immiscerentur negotijs ecclesiasticis. Et quia agentes, & consentientes pari pœna puniuntur, vt vulgò docetur *ex cap.1. de officio delegat.* inde non solùm illi, qui à laicis eliguntur, verùm qui huiusmodi electioni consentiunt, æqualiter puniuntur. Et quia debet quis puniri in eo, in quo peccauit, *cap. nemo, de temporib. ordin. lib.6.* ideò & clerici in electione delinquentes, & electioni consentientes, priuantur potestate eligendi, & inhabiles redduntur ad beneficia ecclesiastica. 7 Ratio decidendi.

8 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam quæ in ea expendebamus, procedunt cùm inuestituræ in vsu, seu potius abusu erant, cùm adhuc Romani Pontifices similem abusionem propter potentiam Principum extirpare nequibant, vsquedum Gregorius VII. & alij strenui in eo opere adiutores eam improbarunt, & damnarunt, vt referunt Iuretus, & Theophilus suprà citati. Nec augmentum ipsius difficultatis refragatur; nam magni nostræ Monarchæ, vt Patroni Ecclesiarum Cathedralium præsentant R. Pontifici Episcopos ab eo confirmandos, non autem propria auctoritate Ecclesias conferunt, vt pluribus relatis probat, & vt solet, illustrat Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in memor. ad Alexand. VII. pro Episcopat. Lusitaniæ, propos.1. in princip.* & nos aliqua dedimus *in cap.2. hoc tit.*

9 Exponitur c. dilecto de testibus. Superiori assertioni primò aduersatur textus, *cap. dilecto, de testib.* vbi proponitur Ioannam Comitissam Flandriæ, de qua mentio fit *in cap. fin. de concess. præb.* litem discepiasse coram tribus delegatis super donatione, & collatione, sex præbendarum, cum Præposito Ariensi: & cùm ex iusta causa vnus ex iudicibus reiectus esset, alius in eius locum suffectus fuit. Supponitur ergo collationem à laica persona accipi posse: igitur licet impunè de manu laici Ecclesiam accipere. Cui difficultati ex suprà traditis satisfacit Boetius Epon. *tom.2. quæstionum, num.2.* asserendo Ioannam Constantinopolitanam, Balduini Imperatoris filiam iuspatronàtus obtinuisse in Ecclesia Arriensi; vnde ratione ipsius iurispatronatus potuisse præbendas in ea Ecclesia, & in alijs à se, vel à maioribus fundatis donare; quo casu non accipitur beneficium de manu laici; cùm eius collatio à proprio Episcopo fiat.

10 Exponitur c. cùm inter, de consuet. Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. cùm inter, de consuet.* in illis verbis: *Decanatum, & præbendam ipsius Ecclesiæ idem Rex, & progenitores sui conferebant, diœcesano etiam Episcopo inconsulto*. Ex quibus verbis manifestè deducitur, laicum posse conferre Ecclesiam proprio iure: igitur licet à laicis Ecclesias accipere. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà dictis, videlicet Ecclesiam S. Petri de Curia Cenomanensis, ratione iurispa-

iurispatronatus spectare ad Regem Angliæ; vnde ratione ipsius iurispatronatus poterat ad Decanatum, & alias præbendas Canonicos præsentare. Nec obstat verbū illud *conferebant*; quod non nudam præsentationem, sed collationem omnimodam, etiam Episcopo inconsulto, demonstrat; nam verba supra relata tantum continent simplicem partis narrationem, non autem Pontificis decisionem, quæ diuersa fuit: nec Pontifex decidit collationem inconsulto Episcopo potuissè ad Regem Angliæ, vel eius progenitores spectare. Eadem solutione exponendus est textus *in cap. ad supplicationem, de renunc.* iuncto Boerio *vbi suprà, num.3.*

11 Intelligitur caput 1. de vsuris. Aduersatur superiori assertioni textus singularis; & valdè difficilis *in cap. 1. de vsuris*; vbi cum generaliter Clericis interdicatur vsuras exercere, prohibetur etiam fructus rei pignoratæ retinere, sed eos debere deductis expensis in sortem principalem imputari; & statim hæc adijciuntur verba loco exceptionis: *Nisi fortè Ecclesiæ beneficium fuerit, quod redimendum ei hoc modo de manu laici videatur.* Ex quibus verbis apertè deducitur, licere non solùm beneficium, Ecclesiasque de manu laici recipere, verùm & ab eis redimere: igitur licebit liberè Ecclesias, seu beneficia accipere à laicis. Agnouerunt difficultatem Glossa in eo textu, *verbo Beneficium*, Hostiensis, Panormitanus, & omnes ferè antiquiores, qui vt eam exponant, varios casus fingunt, & supponunt. Sed illis omissis altiùs repetenda est interpretatio illius textus. Obseruandum enim est, olim in Gallia ad instar beneficiorum temporalium, seu feudorum, in quibus pro mutatione Dominorum, vel vassallorum redemptiones feudorum fiebant, introductam fuisse similem redemptionem in Ecclesijs & Altaribus; nam cùm primis Ecclesiæ sæculis monachi tantùm laici essent, nec sibi, nec alijs sacramenta administrarent, & ita decimas nullo iure percipere valerent, vsu receptum fuit, vt per alios clericos decimas, & redditus Ecclesiarum perciperent, id est, vt constituerentur plebani, seu parochi, qui Sacramenta Fidelibus administrarent, & monachi decimas perciperent, & mortuo ipso Parocho, qui in eius locum substituebatur, decimas redimebat ab Episcopo proprio, & à monachis, qui eas percipiebant: cuius corruptelæ expressa mentio extat *in cap. quæsitum, 1. q. 3.* in illis verbis: *Quia quidam simoniacæ prauitatis vsus in Galliarum partibus iam diutius inoleuit, vt Ecclesiæ, vel decimæ, quæ vulgari vocabulo apud eos Altaria nuncupabantur, monasterijs datæ sæpiùs ab Episcopis sub palliata auaritia vendantur, mortuis nimirum, seu mutatis clericis, quos Personas vocant. Nos, auctore Deo, venalitatem omnium, tam ex rebus, quàm ex ministerijs ecclesiasticis propellentes, hoc vlteriùs fieri auctoritate Apostolica prohibemus sicut etiam præbendas omnes venundandas interdicimus. Porrò quæcumque altaria, vel decimas ab annis triginta, & suprà super huiusmodi redemptione possedisse monasteria noscuntur, quietè deinceps & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus, saluo vtique Episcoporum censu annuo, quem ex ijsdem altaribus habere dicti sunt.* Gofridus Vindocin. *lib.3. epist.12.* Ioann Sarisbur. *lib.7. epist.17.* Iuo Carnot. *epist.12.* ibi: *Maximè quod apud nos, qui altari non seruiunt, de altari viuunt: à quo sacrilegio cùm eos absterrere velint monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere nolunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex praua consuetudine redemerunt.* Plura de hac redemptione Ecclesiarum adducunt Ioann. Dartis *in cap.4.1. qu.3.* Bosquetus *ad Innoc. lib. 1. epist.23.* & Nos *in cap.1. de capellis monach.* Nec solùm monachi ita Ecclesias accipiebant, vt ab eis redimerentur, verùm & singulares homines laici, vt ex Carnotensi probat Ioann. Dartis *vbi suprà.* Vnde percipitur mens Alexandri III. *in d. cap.1. de vsur.* docet enim Clericos mutuantes pecuniam laicis sub pignore, debere fructus ipsius rei pignoratę in sortem imputare, nisi fortè Ecclesiam de manu laici iure pignoris acceperint, & hoc modo eam redimere curauerint; tunc enim fructus ipsius Ecclesiæ non imputantur in sortem principalem, cùm ab iniusto possessore, laico videlicet, hoc modo Ecclesia redimatur. Et hæc est, ni fallor, vera illius textus interpretatio: si alius meliorem afferat, spontè illi herbam tradam. Etiam præsenti assertioni obstat textus *in cap. dilectus 94. de præbendis*, cuius interpretationem in eius notis dabimus.

CAPVT XLIV.

Idem *in a eodem.*

NIhil est, quod Ecclesiæ Dei magis officiat, quàm quod indigni assumantur Prælati ad regimen animarum. Volentes igitur huic morbo necessariam adhibere medelam, irrefragabili constitutione sancimus, quatenus cùm quisquam ad regimen animarum fuerit electus, is ad quem pertinet confirmatio, diligenter *b* examinet & electionis processum, & personam electi, vt cùm omnia ritè concurrerint, munus ei confirmationis impendat: quia si secus fuerit incautè præsumptum, non solùm deijciendus est indignè promotus, verùm etiam indignè promouens *c* puniendus. Ipsumque decreuimus hac animaduersione puniri, vt cùm de ipsius constiterit negligentia, maximè si hominem insufficientis scientiæ, vel inhonestæ vitæ, aut ætatis illegitimæ approbauerit, non solùm confirmandi primum successorem illius careat potestate, verùm etiam ne aliquo casu pœnam effugiat, à perceptione proprij beneficij suspendatur, quousque, si æquum fuerit, indulgentiam valeat promereri. Si verò conuictus fuerit in hoc per malitiam excessisse, grauiori subiaceat vltioni. Episcopi quoque tales ad sacros Ordines, & Ecclesiasticas dignitates promouere procurent, qui commissum officium sibi dignè valeant adimplere, si canonicam ipsi cupiunt effugere vltionem. *d* Cæterùm qui ad Romanum pertinent immediatè Pontificem, ad percipiendam sui confirmationem officij eius se conspectui, si commodè potest fieri, personaliter præsentent, vel personas transmittant idoneas, per quas diligens inquisitio super electionibus & electis possit haberi, vt sic demùm per ipsius circumspectionem sui plenitudinem officij assequantur, cùm eis nihil obstiterit de canonicis institutis. Ita quod interim valdè remoti, videlicet vltra Italiam constituti, si electi fuerint in concordia, dispensatiuè propter necessitates Ecclesiarum & vtilitates, in spiritualibus & temporalibus administrent; & sic tamen, vt de rebus ecclesiasticis nihil penitus alienent. Munus verò benedictionis, seu consecrationis recipiant, sicut hactenus recipere consueuerunt.

NOTÆ.

a EOdem.] Concilio videlicet Lateranensi *can. 26.* vbi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.11.*

2 b *Examinet.*] Ad eum spectare examen electi, ad quem eius confirmatio pertinet, probaui suprà *in cap. postquam 3. hoc tit.*

c *Puniendus.*] Hanc priorem textus partem de pœnis eligentium indignos ad officia & dignitates ecclesiasticas, exposui *in cap. cùm in cunctis, §. vlt. hoc tit.* 3

d *Cæterùm.*] Hanc secundam textus partem exposui & illustraui *in cap. nosti, cap. transmissam, hoc tit.* 4

CAPVT XLV.

Honorius III. a *Constantinop.*

VT præteritæ *b* contentionis decisa materia, futuris litigijs occasio amputetur, præsenti authentica statuimus, vt expensæ necessariæ, quas Capitulum Constantinopolitanum, vel eius nuntij, vacante Sede pro electionis negotio fecerint, de bonis Patriarchatus fiant totaliter, vel reddantur, dummodò ipsi bona decedentis Patriarchæ non *c* occupent, vel vsurpent.

NOTÆ.

1 a *COnstantinop.*] Ità etiam legitur *in cap.4.de constit.in 5.compil.* ex qua textum transcribo. De ea collectione egi *in cap.penult. de constit.* & de Ecclesia Constantinopol. *in cap. quantò, de consuet.*

b *Contentionis.*] Huius contentionis historiam retuli suprà *in cap.scriptum.* 2

c *Occupent.*] De bonis decedentis Prælati, seu spolijs Episcoporum agemus *in cap. 1. de testam.* de fructibus verò Sede vacante perceptis, *in cap. cùm vos 4. de officio Ordin.* 3

CAPVT XLVI.

Idem *Electo* a *Lugdunensi.*

CVm post petitam *b* instanter, & demùm obtentam venerabilis fratris nostri quondam Lugdunensis Archiepiscopi cessionem vota Canonicorum Lugdunensium in te tunc ipsorum Præpositum concorditer conuenissent; quia tandem examinato, sicut decuit, processu electionis tuæ, inuenimus eam post publicatum *c* consensum, & collationis tractatum aliquandiù fuisse *d* protractam, assensumque tuum, priusquam electus fuisses, requisitum, electionem eandem ex ipsius dumtaxat inordinato processu, iustitia cassauimus exigente.

NOTÆ.

1 a *LVgdunensi.*] Ità etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & historiam huius textus intendit referre Iacobus Seuertius *in chronologia Lugdun. Præsulum*, ita vt in præsenti agatur de Lugdunensi Archiepiscopo Ioanne II. de quo agemus *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* Sed hæc historia temporibus Honorij III. minimè consonat: quare Innocentius Cironius *in notis ad hunc textum*, rectè existimat legendum esse, *Electo Lundensi*; quod mendum in hoc Decretalium volumine plerumque reperiri iam obseruaui *in cap. 2. de consuet.* Quæ emendatio faciliùs suadebitur, si repetamus historiam veram huius textus. Sciendum enim est, temporibus Honorij III. anno videlicet 1222. magnum illum Archiepiscopum Andream Sunonem, morbo afflictum Archiepiscopatui renuntiasse, & à ciuitate Lundensi secessisse in insulam apud Escanenses, Istoa dictam; post cuius Præsulis renunciationem de Romani Pontificis consensu factam, à Capitulo Lundensi Præpositus ipsius Ecclesiæ electus fuit in Archiepiscopum: sed eius electione cassata ab Honorio III. in præsenti, Petrus Saxonis electus fuit solemniter, & Ecclesiæ ipsi præfuit anno 1224. vt ex chronico Henrici Regis refert Cironius *in præsenti.*

b *Instanter.*] Episcopi enim, & Archiepiscopi debent instanter licentiam cedendi petere à Romano Pontifice, nec anteà renunciare valent, *cap. nisi cùm pridem, de renunciat.* vbi probabimus. 2

c *Consensum.*] Licèt post electionem celebratam eligentes debeant electionem electo præsentare, & eius consensum petere, *cap. quàm sit 6. cap nulli 8. hoc tit. in 6.* antè electionem tamen propter ambitionis suspicionem electus non debet consensum, seu voluntatem explicare. 3

d *Protractam.*] Vnde peccatum fuit in forma electionis; siquidem facta collatione suffragiorum, & regulato scrutinio, electio publicari debet, vt iam suprà notauimus *in cap. quia propter 41. hoc titulo.* 4

CAPVT XLVII.

Idem *P. Bolcen, Priori Sanctæ* a *Barbaræ, Lexouiensis Diœcesis, & Magistro V. de Capella, Cancellario Rhotomagensi.*

COnstitutis in præsentia nostra procuratoribus dil. f. S. *b* Tauricen. Ebroicen. & *c* S. Leofredi de Cruce Abbatum, ac monasterij *d* Fiscan. dil. f. n. *e* B. SS. Ioannis & Pauli Presbyterum Cardinalem dedimus auditorem, coram quo proposuerunt procuratores prædictorum Abbatum, quod vacante præfato monasterio, quod immediatè ad Romanam Ecclesiam pertinet, monachi eiusdem loci, contemptis præfatis Abbatibus, qui commodè poterant, & debebant de iure vocari, ad electionem Abbatis temerè procedentes, H. quondam Abbatem *f* S. Iudoci, ad eiusdem regimen minùs idoneum eligere præsumpserunt: quare petebant electionem huiusmodi penitus irritari. Quum autem procuratores ipsorum Abbatum iussi essent exprimere, *g* quo iure ipsi Abbates deberent electioni Abbatis supradicti monasterij *h* interesse, responderunt quod olim cùm assumerentur in suorum monasteriorum Abbates, fuit specialiter indultum ab Abbate & Conuentu monasterij Fiscan. vt haberent vocem in Capitulo eorundem. Nos autem rationem huiusmodi friuolam reputantes, de consilio fratrum nostrorum perpetuum silentium imposuimus Abbatibus prædictis.

NOTÆ.

1 a *Sanctæ Barbaræ.*] Ità restituenda est inscriptio ex quinta collectione Honorij III. *sub hoc tit. cap.* 5. reperitur textus hic. Monasterium hoc S. Barbaræ in Diœcesi Lexouiensi, esse Ordinis Diui Augustini refert Cironius *in præsenti.*

2 b *Tauricen.*] *Taurini* legendum est, vt legitur in sexta collectione; quod monasterium est Ordinis D. Benedicti, Congregationis S. Mauri, in vrbe Ebroicensi, quod construxit Richardus Dux, qui Normannos rexit ann. 943. vt referunt fratres Sarmatani *tom.* 4. *Galliæ Christ. fol.* 859. De Diœcesi Rhotomagensi iam nonnulla adduxi *in cap.* 24. *de rescript.*

3 c *S. Leofredi.*] Monasterium de Cruce S. Leofredi est Ordinis D. Benedicti, Diœcesis Ebroicensis, in pago Madriacensi constructum à S. Leofredo, apparitione Crucis ibidem visæ, ditatum à S. Andoeno Archiepiscopo Rhotomagensi: quare aliquando appellatur monasterium B. Crucis S. Andoeni, vt referunt Yepes *tom.* 2. *chron. D. Bened. ann.* 677. fratres Sarmatani *tom.* 4. *Galliæ*, *fol.* 321. Richardus ex gremio ipsius Ecclesiæ assumptus fuit, & eius electionem confirmauit Innocentius III. *lib.* 2. *epist.* 89.

4 d *Fiscan.*] Fiscanum monasterium SS. Trinitati dicatum, amplissimum & opulentissimum, est Ordinis D. Benedicti, quod condidit, seu potiùs restaurauit Richardus primus Dux Normanniæ, vt referunt fratres Sarmatani *tomo* 4. *Galliæ*, *folio* 375. Yepes *tomo* 2. *chron. D. Bened. ann.* 659. & *tomo* 5. *ann.* 990. Rodulphus Glaber *lib.* 5. *historiæ Galliæ*, *cap.* 28. eius meminit Iuo Carnotensis *epist.* 32. & 99.

e *B.*] Bertrandus videlicet Cardinalis Sanctorum Ioannis, & Pauli: qui titulus Cardinalitius spectat ad Basilicam S. Laurentij, vt probat Cohelius *in notitia Cardinal. cap.* 6.

5 f *S. Iudoci.*] In sexta collectione legitur *S. Vindoci*, & Cironius in præsenti existimat rectiùs legendum esse *S. Vuindoci*, quod est monasterium Ordinis D. Benedicti in Diœcesi Morinensi, de quo Aubertus Mireus *cap.* 31. Si retineatur *S. Iudoci*, monasterium hoc est in Diœcesi Amblanensi, de quo plura fratres Sarmatani *tomo* 4. *Galliæ*, *fol.* 539. Yepes *centuria* 2. *anno* 645.

g *Quo iure.*] Non vt nomen actionis exprimerent, quod Iure Canonico, & nouiori Cæsareo necessarium non est, *cap. dilecti*, *de iudic.*

6 h *Interesse.*] Licèt regulariter possessor non teneatur reddere causam, seu edere titulum suæ possessionis; immò interrogatus cur possideat, sufficienter respondeat, Quia possideo, *l. in speciali* 63. *ff. de rei vind. l. vltim. C. eod. tit. l. extat aliàs decretum*, *ff. de iure fisci*, *l. cogi* 11. *C. de petit. hæredit. l.* 2. *C. de probat.* plures cumulat Parexa *de instrum. edit. tit.* 5. *resol.* 7. tamen si ius commune resistat possessori, tenetur edere titulum possessionis, vt docet Parexa *vbi proximè*. Vnde cùm in præsenti Abbatibus resisteret ius commune, quod dictat monachum eodem tempore duobus monasterijs non esse præficiendum, *cap. ne nimia*, *de relig. domib.* ideò si intendebant admitti ad electionem Abbatis monasterij Fiscanensis, debebant priùs edere, seu probare titulum quasi possessionis iuris eligendi.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu communiter deducitur, Abbatem vnius monasterij non habere ius eligendi Prælatum in alio monasterio exempto, etiamsi monachi illi ius suffragij concedant. 7 Ita docent post antiquiores *in præsenti*, alij relati à Barbosa *in hoc textu*, Cironius *in quinta compilat. ad hunc text.* quæ communis doctrina impugnatur ea iuris consideratione; nam ius præstandi suffragium in alicuius electione potest concedi ab ipsis electoribus, *cap. scriptum*, *hoc tit.* igitur si Abbatibus SS. Taurini & Leofredi concessum erat ius eligendi Abbatem à monachis Fiscanensibus, virtute illius concessionis ad electionem admitti valebant. Augetur difficultas hæc ex decisione textus *in cap. Ecclesia*, *de causa possess.* vbi illi, qui iure admitti non poterant ad electionem Episcopi, admittuntur virtute quasi possessionis eligendi, in qua erant. Sed hac difficultate non obstante verum est, monachum vnius monasterij electum in Abbatem alterius, non posse ad electionem Prælati prioris monasterij admitti, quia cùm ad electionem Prælati tantùm admittantur qui ex Capitulo, propriaque Congregatione sunt, *cap.* 1. vbi probaui, *hoc tit.* & monachus electus in Abbatem alterius monasterij, amittat gradum, & sedem in priori, quia duobus monasterijs adesse non potest, *cap. ne nimia*, *de relig. dom.* inde non admittitur, tanquam extraneus ad electionem Prælati prioris monasterij. Nec difficultas suprà allata obstat, cui vt satisfaciant Interpretes in præsenti, varia adducunt, quibus omissis placet sententia Gofridi, quam sequitur Cironius *in præsenti*, videlicet hoc monasterium esse exemptum, & immediatè subiectum Romano Pontifici, vt ex huius textus contextura liquet; vnde sine Pontificis licentia non poterant monachi ius præsentandi suffragium illis qui illud non habebant, præstare. Nec obstat textus *in d. cap. cùm Ecclesia*; nam in præsenti nulla erat adhuc quasi possessio acquisita Abbatibus, immò etsi fuisset quæsita, cùm illis resisteret ius commune, in ea tueri non debebant, iuxta adducta *in cap. querelam* 24. *hoc tit.* vnde tam in iudicio possessorio, quàm petitorio ab electione exclusi fuerunt Abbates SS. Taurini, & Leofredi in præsenti.

CAPVT XLVIII.

Idem a *Rhotomagensi Capitulo.*

Ecclesia vestra destituta *b* Pastore, & votis vestris, cùm de futuri Prælati haberetis successione tractatum, in diuersa diuisis, quidam in Thomam, quidam in Cancellarium, & quidam singulariter in singulares personas eiusdem Ecclesiæ consensistis: vnde cùm super his in nostra, & fratrum nostrorum præsentia multa fuissent hinc inde proposita, inuenimus quod illi qui sua in Thomam desideria direxerunt, licèt partem maiorem facerent, partium comparatione minorum; non tamen ad maiorem partem Capituli peruenerunt. Considerauimus nihilominus, quod post publicationem consensuum, & collationis tractatum, ad electionem nullus habitus est processus, quamuis *c* deportationis solemnitas etiam post *d* appellationem legitimam fuerit subsequuta, quod pro electione non deceret, nec expediret *e* haberi: vnde de fratrum nostrorum consilio, quod factum est de Thoma, cassauimus, petitione consentientium etiam in Cancellarium non admissa.

NOTÆ.

1 a *Rhotomagensi.*] Ità etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. De Ecclesia Rhotomagensi egi *in cap. cùm contingat* 24. *de rescript.*

b *Pastore.*] Cironius in præsenti existimat agi de electione Theobaldi in locum Roberti Pulli, qui decesserat anno 1221. & anno 1222. Theobaldus Thesaurarius ipsius Ecclesiæ ei suffectus fuit pridie nonas Septembris, de cuius ordinatione hæc fatur Albericus *in chron.*

Suc-

Successit non laude minor, nec moribus impar,
Forma gregis, vita clarus, verboque Robertus.
Huic est scribendus THEOBALDVS, obinde candidus,
Quòd laudare piam sat agebat vbique Mariani.

Floruit ipse vsque ad annum 1229 & eo defuncto, cùm duo contenderent de ipsa Ecclesia, quia Thomas de Freauilla Decanus electus fuerat ab vna parte, Cancellarius verò ab alia, Dei prouidentia vtroque cedente, Mauritius institutus fuit ab Honorio Tertio, cassata vtraque electione in præsenti textu: idem referunt Chenu *in serie Præsulum Rhotomag.* Fratres Sarmatani *tomo* 1. *Galliæ Christ. fol.* 585. Sed falluntur omnes qui hoc contigisse credunt anno 1231. nam cùm Honorius III. decessisset ann. 1227. quomodo poterat cassare electionem Decani, & Cancellarij, & Maritium instituere? Quare credo, in præsenti agi de substituendo Pastore in locum Theobaldi, & hoc contigisse anno 1226. Mauritio etiam Præside noua lis orta fuit temporibus Gregorij IX. de qua *in cap. dudum* 53. *hoc tit.* vbi, ni fallor, de ipso Mauritio agitur.

2 c *Deportationis.*] Id est translationis de loco in locum; deporto enim significat mutare aliquem, seu transferre de loco in locum, teste Asconio Pediano, & Virgilio *lib.* 4. *Georg.*

—— Tunc corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt.

Vnde deportati dicuntur in Iure Cæsareo, qui è ciuitate in certam insulam transferuntur, vt probat D. Iosephus de Retes *de interdictis, cap.* 2.

3 d *Appellationem.*] Quæ in præsenti iustè interponi potuit, quia nullum præcesserat scrutinium, nulla collatio suffragiorum facta fuerat, vnde appellari potuit: aliàs publicato scrutinio appellatio interponi nequit, cùm iam electores ab electione discedere nequirent, *cap. publicato, hoc tit.* notauit Cironius *in præsenti*. Præsentem textum exponemus infrà *in cap. Ecclesia* 57.

e *Haberi.*] Hinc notant, & rectè repetentes, non sufficere in electionibus ecclesiasticis facto suffragium præstare, sed verbis illud explicari debere: quod ea ratione adstruunt, quia forma præscripta *in cap. quia propter* 42. *hoc tit.* ad amussim est seruanda. Sed ibi statuitur, vt suffragia expressis verbis præstentur: igitur non sufficit ea facto explicari. Vnde si pro forma specifica verba non desiderarentur ad suffragium dandum, sufficeret facto exprimere voluntatem, vt in Concilijs, & Comitijs sæcularibus obseruatum legimus; plerumque enim manu porrecta, aut pedibus ibatur in sententiam propositam. Vtriusque moris exempla habemus in Chalcedon. Concilio *act.* 1. ibi: *Exurgens Reuerendissimus Episcopus Iuuenalis, simul cum ipsis transijt in alteram partem, & clamauerunt Orientales: Deus benè adduxit te, Orthodoxe, benè venisti.* Et rursus de Petro Corinth. Episcopo: *Exurgens ipse transijt in alteram partem.* Et in Ephesina Synodo 2. *act.* 1. Dioscorus Episcopus Alexandriæ dixit: *Quoniam voces vestras necessarias habeo, & manus, si quis non potest clamare, manum extendat.* Apud Romanos etiam eundem consentiendi morem in Senatu obseruatum fuisse constat ex Vopisco *in Aurelio*, ibi: *Deinde alijs manus porrigentibus, alijs pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus, conditum Senatusconsultum.* Tito Liuio *lib.* 7. ibi: *Quibus hæc salutaria videntur, agite, dum in dextram partem pedibus transite.* Et *lib.* 19. ibi: *Cùm omnes laudibus modò prosequentes, vtrum in sententiam eius pedibus irent, paulisper intercessio est.* Et *lib.* 5. *In quam sententiam cùm pedibus iretur, cæteri Tribuni militum nil contradixere.* Inde per discessionem fieri Senatusconsultum refert Aul. Gellius *lib.* 3 *noct. cap.* 18. cùm videlicet vniuersi in alienam sententiam pedibus ibant. *Hinc*, ait, *in Mimo scriptum, Caput sine lingua pedaria sententia est*. Notarunt Philippus Berterius *diatriba* 1. *cap.* 2. Ioann. Cochier *in face historiæ, cap.* 89. 4

C A P V T XLIX.

a Gregorius IX.

CVm in magistrum adsumi non debeat qui formam discipuli non *b* assumpsit, nec sit præficiendus qui subesse non nouit: Nos intellecto per te, quod in quibusdam regularibus domibus iure tibi diœcesano subiectis sunt quidam in Abbates non professi ordinem regularem adsumpti, mandamus quatenus cùm Abbates tales esse non debeant, qui per professionem monachi, vel regulares canonici non fuerint, ad amotionem eorum, quos tales inueneris, sublato appellationis obstaculo, procedas.

N O T Æ.

1 a GRregorius IX.] Non exprimitur cui Episcopo rescribat Pontifex, tantumque ex serie textus constat, cum Præsule diœcesano loqui, cui scribit, ne personæ non professæ vitam regularem præficiantur monachorum regimini: quam decisionem examinaui *in cap. cùm* 13. *hoc tit.*

2 b *Assumpsit.*] Quod absurdum est. Zosimus Pontifex *in epist. Hesuio missa, cap.* 1. ibi: *Statim Dux esse desiderat, cùm tyro antè non fuerit, vt prius velit docere quàm discere.* Cœlestinus Pontifex *in epist. Galliarum Episcopis missa, cap.* 31. ibi: *Debet enim anteà esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, vt possit docere quod didicit.* Ruricius *lib.* 2 *epist.* 25. *Apollinari filio Synodi missa*, ibi: *Priùs enim quilibet debet discere, quàm docere; quia præproperè Doctoris vsurpat supercilium, nisi discipuli susceperit anteà famulatum.* Eucherius *lib.* 3. *Regum, cap.* 6. *in fine*, ibi: *Nam frustra sibi officium Doctoris vsurpat, qui dissertionem Fidei Catholicæ ignorat; neque sanctuarium Domino, sed ruinam sibi ædificant, qui docere alios regulam, quam ipsi non didicerunt, conantur.* Ioannes Sarisbariensis *lib.* 6. *Policratici, cap.* 6. ibi: *Quem enim inuenies, qui strenuè docere possit, quod ipse non didicit?*

C C P V T L.

Idem a *Cumanensi Capitulo*.

CVmana Ecclesia Pastoris solatio destituta, & congregatis die ad celebrandam electionem præfixa, qui præsentes erant de Cumanis Canonicis, ac tribus Abbatibus, qui vocem in electione habere noscuntur, Capellani & Clerici ciuitatis electioni se debere interesse dicentes, sub huiusmodi *b* protestatione admissi fuerunt, quod vox eorum, qui non deberent interesse de iure, vel de *c* consuetudine, non valeret. Tandem præmisso iuxta formam Concilij generalis scrutinio, septem de Canonicis, vnus Abbatum, sex Capellani, & nouem Clerici in eiusdem Ecclesiæ Archipresbyterum conuenerunt: nouem Canonicis, vno de Abbatibus, vno Capellano, & vndecim Clericis in ipsius Ecclesiæ Archidiaconum dirigentibus vota sua. *Et infra*: Cùm decem & octo fuerint Canonici, tres Abbates, viginti Clerici, & quatuordecim Capellani, neutram electionem compe-

rimus

rimus ad maiorem partem totius Capituli perueniffe: nec probatum fuerat, quod Clerici admitti debuerint, nec quod Capellani admiffi fuerint de confuetudine, vel de iure; nam etfi Capellani *d* duabus electionibus Epifcoporum interfuerint, & fcrutatores dederint voluntatum; non tamen inquifita vota fua fuiffe, vel ipfos aliquos elegiffe probatur: fed etfi inquifita fuiffent vota, vel ipfi aliquos elegiffent, per hoc tamen non conftitit, id eis de iure competere, vel ex confuetudine iam præfcripta. Vnde nos electiones ipfas præfumptas, etiam contra formam Concilij generalis, cùm collatio omiffa fuerit, quæ poft publicationem fcrutinij fieri debuiffet, de fratrum noftrorum confilio fententialiter duximus irritandas, electores, hac vice eligendi poteftate priuantes.

NOTÆ.

1 a *Cumanenfi.*] Cumana ciuitas duplex reperitur Epifcopalis; alia in Ecclefia Orientali, vulgò dicta *Cyme*, cuius Præful Maximus fubfcripfit Concilio Ephefino, & etiam Anatolius in quinta Synodo generali: alia Cumana ciuitas eft in Campania, cuius originem & fitum tradit Ant. Sanfelicius *in defcript. Campaniæ*. Huius Ecclefiæ Epifcopus Adeodatus fubfcripfit Concilio Romano fub Hilario. Sed cùm integra huius textus careamus, agnofcere non poffumus cui ex his Capitulis refcribat in præfenti Gregorius.

2 b *Proteftatione.*] Licèt nulla fit electio, fi admittantur ad eam qui de iure admittendi non funt, vt probant Cabedo 2.*p.decif.*84.*num.*15. Maftrillus *de Magiftratibus, c.* 23.*num.*53. tamen cùm præcedit proteftatio, etfi admittantur inhabiles, electio non ideò vitiatur, neque ex tali admiffione aliquod ius admiffi confequuntur, vt docent ex hoc textu Samuel Petitus *de elect. controuerf.* 11. *conclus.*3. Tondutus Sanlegerius *lib.*1.*refolut. canonicar. q.*44. Iranzo *de proteft.cap.*16.

c *Confuetudine.*] Confuetudine acquiri poffe ius eligendi, iam probaui *in cap. cùm dilectus* 8.*de confuetud.*

d *Duabus electionibus.*] Si verum effet, duabus electionibus pofterioribus Capellanos interfuiffe, admittendi vtique erant virtute quafi poffeffionis, vt probaui *in cap. querelam* 28.*hoc tit.* 3

Commentarium huius textus dabimus infrà, *in cap. Ecclefia* 55.

CAPUT LI.

Idem *Abbati* a *Cluniacenfi.*

SAcrofancta Romana Ecclefia. *Et infrà*: Sanè propofuifti in noftra præfentia, quod fuper ordinatione Prioris monafterij *b* S. Pancratij, ad Cluniacenf. Ecclefiam pertinentis, cum Comite de Varena patrono ipfius, quidam prædeceffor tuus de confenfu Capituli fui compofitionem quandam iniuit iuri contrariam, & Ecclefiæ ipfi damnofam, videlicet, vt in *c* optione fit ipfius Comitis adfumere ad Prioratum dicti monafterij (Cluniacenf. & de *d* Charitate Prioribus dumtaxat exceptis) vnum de duobus melioribus totius Cluniacen. Ordinis, quos Abbas duxerit nominandos. *Et infra*: Attendentes itaque, quod ius eligendi in Collegiata Ecclefia non cadit in laicum, & ideò id effet perniciofum exemplo, & redundaret in difpendium ecclefiafticæ libertatis, volumus vt dictum Prioratum liberè poffis (non obftante compofitione ipfa) ficut alios Prioratus tibi fubditos ordinare, denuntiando ordinationem factam patrono, vt fuum, fi voluerit, honeftum impartiatur adfenfum.

NOTÆ.

1 a *Cluniacenfi.*] Cluniacum ad Graonam fluuium, diœcefis Matifconenfis, in Burgundia, perceIebre monafterium eft Ordinis D. Benedicti, caput fuæ Congregationis, à Bernone Abbate, fauente Guillelmo primo Comite Aruerniæ, & Aquitanorum Duce, conditum, feu vt alij volunt, inftauratum. Nominis etymon graphicè expreffit Rodulphus Glaber *lib.*3.*biftor. Francorum, c.* 5. fic: *Monafterium cognomento Cluniacum, quod ex fitu eiufdem loci adolino, atque bumili, tale fortitum eft nomen; vel etiam, quod aptiùs illi congruit, à cluendo dictum, quoniam cluere crefcere dicimus*. Aliam etymologiam adfert Petrus Damianus *lib.*6. *epift. ad Hugonem Abbatem*. Hoc monafterium Gofridus Vuindocinenfis appellauit Secundum Paradifum; Petrus Cellenfis Hortum Domini; Hildebertus *in vita S. Hugonis*, Lauacrum animarum; Petrus Damianus *vbi fupra*, Spiritualem campum; Petrus Venerabilis *lib.*1.*e.*34. præ totius mundi Ecclefijs fingularem filiam appellauit; Ioannes Sarisbarienfis *lib.*2. *Polycratici, c.*7. Cluniacenfes multis prouincijs formam religionis dediffe refert. Eius magnitudinem agnofcere libet ex his, quæ refert Arnoldus Vuion. *lib.*5.*biftor.c.*4. his verbis: *Innocentius Papa IV hofpitatus fuit in monafterio Cluniacenfi, habens fecum Cardinales* 12. *Patriarchas duos, Conftantinop. & Antioch. Archiepifcopos tres, & Epifcopos* 15. *Aderant & Imperator Conftantinop. Rex Franciæ, cum matre, forore, & fratre; filij Regum Caftellæ, & Aragoniæ; Dux Burgundiæ, Comites fex, & multi alij Principes, & Barones cum infinita militum multitudine: & cùm tam multi effent, monachi tamen nunquam amiferunt dormitorium, refectorium, Capitulum, infirmarium, cellarium, coquinam, nec aliquam de officinis Conuentui deputatis*. Huic monafterio fubdita erant alia innumera, quorum catalogum refert Yepes *tom.*5.*chron. D. Benedicti*, vbi enumerat monafteria S. Pancratij, & Charitatis Angliæ, de quibus in hoc textu agitur. Vnde iuftè decifio contentionis fuper eis ortæ commiffa fuit Abbati Cluniacenfi, Stephano fecundo, qui Gregorij IX. temporibus illi monafterio præerat.

b *Sancti Pancratij.*] Monafterium hoc fundatum fuit in prouincia Subfexia Angliæ à Guillelmo Comite Vuarenniæ, vt referunt Candenus *in defcript. Brit.* Houeden. *pag.*590. Huius monafterij, & præfentis compofitionis mentio fit in catal. Cœnob. Cluniac. 2

c *Optione.*] Id eft electione: licèt verbum optio in mafculino genere acceptum, fignificet aliquando adiutorem, *l. Diui* 6.*ff. de bonis damnatorum, l. vlt. C. locati*, Feftus Pompeius *verbo Optio*; aliquando apparitorem, feu exactorem tributorum, *l. penult. & vlt. C. de iure fifci*, *lib.*10.*l. vlt. C. eod. tit. in Theodof. l. penult. C. de apochis publ.* plerumque carcerum cuftodem, vt ex D. Ambrofio, & alijs obferuat Cuiacius *lib.*6.*obferu.c.*33. etiam fignificat militaris annonæ erogatorem, *ff. de munerib. & honorib.* Bulengerus *lib.*6. *de Imperatore, c.*47. verbum tamen optio in fœminino genere acceptum electionem fignificat, *l.*2.*§. Scæuola, ff. de eo quod certo loco, l. fi pupillus* 79.*ff. ad Trebell. l. in Magiftralibus* 7.*de Magiftr. conueniendis, l.*2.*l. cùm ita* 8.*l. heres* 11.*ff. de optione leg.* Plautus *in Afinaria*, ibi: *Optio bæc tua eft, vtram harum vis conditionem accipe*. Cicero *orat.*1.*in Verrem*, ibi: *Quoties ille tibi poteftatem, optionemque facturus fit, vt eligas vtrum velis factum effe, necne*. Quintilianus *lib.*5.*inftit.* ibi: *Nec optio iudicis aduerfario eft permittenda*. Non tamen optio, & electio funt fynonyma; tanquam diuerfa enim ponuntur *in l.*2. ibi: *Quoties ferui optio, vel electio datur; ff. de optione legata, l.*3.*ff. qui & à quibus*. Differt valdè electio ab optione. Electio eft quædam fimplex voluntatis declaratio; optio verò eft folemnis cum aliqua folemnitate voluntatis manifeftatio, vt notant Pinellus *lib.*2.*felect.c.*16. D. Martinus de Larreatigui *lib.*5.*felect.c.*1. vnde conftat, magna cum proprietate Gregorium IX. in præfenti appellaffe optionem illam folemnem electionem Prioris monafterij S. Pancratij. 3

d *De Charitate.*] Monafterium hoc fubiectum eft Cluniacefi, 4

niacensi, licèt aliquando eius iugum excutere voluisset, vt constat ex Innocentij III. epistola, *lib.3. epist.191.* notat Chopinus *lib.1. de sacra politia, pag.56.*

COMMENTARIVM.

5 Conclusio probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Propter compositionem factam cum Prælato & Capitulo, non potest ius eligendi Prælatum laico competere.* Quæ assertio licèt ab specie aliquo iuris testimonio non probetur, tamen per argumentum probari potest *ex c. cùm terra, c. quod sicut, c. quisquis, c. Massana, hoc tit. c. ex eo, c. indemnitatibus, hoc tit. lib.6. c. si quis deinceps, c. quoniam, c. per laicos 16. qu.7.* cum alijs adductis *in c. quisquis, hoc tit.* Illustrant Azor 2. *p. moral lib.10 c.7. q.3.* Petrus Gregor. *lib.17. syntagm. c.4. n.3. & de elect. c.5.* Layman 2. *tom. summæ, lib.4. tr.3. c.13. nu.8.* Selua *de beneficijs 2. p. c.23. n.25.* Suarez *lib.4. de relig. c.28. n.9.* Tamburinus *tom.1. de iure Abbat. disput.7. quæsito 6.*

6 Ratio dubitandi. Sed pro ratione dubitandi in præsentem assertionem ita insurgi potest: Patronus laicus ratione iurispatronatus, quod spiritualibus annexum est, *c. quanto 3. de iudicijs, c. de iure, de iurepatron.* ex Ecclesiæ concessione ius habet præsentandi Prælatos in omnibus Ecclesijs proprij iurispatronatus, *c.1. 16. q.5. c. piæ mentis 16. q.7. c. quod autem, c. nobis, de iurepatron.* Trident. *sess.14. de reform. c.12.* igitur in præsenti casu patrono, quantumuis laico, competebat ius eligendi Prælatum in monasterio, seu Ecclesia, vbi iuspatronatus obtinebat, cùm nulla discriminis ratio inter præsentationem, & electionem dari possit; sicut enim per electionem plenum ius electo non acquiritur, antequam à superiore electio confirmetur, *c. nosti, c. transmissam 15. hoc tit.* ita per præsentationem plenum ius præsentato non quæritur antè superioris, scilicet Episcopi institutionem, *c. si plures, c. monasterium 16. qu.7. c. relatum, cap. quod autem, c. illud, de iurepatron.* & quemadmodum per electionem canonicam tribuitur electo ius ad Prælaturam, seu dignitatem, quod per superioris confirmationem perficitur, *c. postquam 3. hoc tit.* ita etiam per præsentationem patroni; nam si præsentatus idoneus est, necessariò debet ab Episcopo institui, *c. cùm autem, de iurepatron.* igitur si in præsenti casu patronus habebat ius præsentandi Prælatum in Ecclesia seu monasterio, non rectè affirmat Gregorius IX. illum eligere non posse Prælatum in ea Ecclesia. Augetur hæc difficultas ex vltimis verbis præsentis textus, vbi asseritur, patroni assensum expectandum esse in electione Prælati; nam si ratione iurispatronatus, aut compositionis factæ cum Prælato, & Capitulo patronus Prælatum eligere non valet, frustrà eius expectatur assensus, cùm electionem iam celebratam reijcere aut improbare nequeat, etsi potest eam refellere, quia illi competit electio.

7 Ratio decidendi. Qua difficultate minimè obstante, vera est præsens Gregorij IX. decisio, cuius ratio præmissis quæ adduximus *in c.2. c. quisquis, hoc tit.* ex eo prouenit, quia laici spiritualia possidere nequeunt, *c. decimas 16. q.7. c. causam, de præscript.* vnde non possunt Ecclesias, seu ecclesiastica beneficia conferre, *c.1. & per totam 16. q.7.* latè probaui *in cap. quisquis, hoc tit.* illis enim obsequendi adest necessitas, non authoritas imperandi, seu disponendi de rebus ecclesiasticis, *c. non placuit 23. c. laicis 24. 16. q.7. cap. Ecclesia, de constit.* & ideò electionibus ecclesiasticis interesse nequeunt, *d. c. cùm terra, c. quisquis, c. Messana, hoc tit.* neque ex vi alicuius compositionis, aut pacti hoc ius acquirere valent, quia pactiones omnes circa spiritualia initæ nullæ sunt, *c. cùm pridem 4. c. final. de pactis, c. de cætero, de transact.* ergo cùm spiritualia laicorum iudicio non disponantur, *c.2. de iudicijs, c. contingit, de arbitris,* iure optimo Gregorius IX. in præsenti affirmat, nec ratione compositionis ius eligendi Prælatum, laicum acquirere posse. Si enim ius eligendi obtineret, cessaret prorsus libertas, quæ in electionibus maximè attendi debet, *c. dilectissimi 8. qu.2.* latè probaui *in d. c. quisquis.*

8 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec difficultas suprà adducta refragatur; nam licèt ius præsentandi Prælatum ratione iurispatronatus laicis competat ex concessione Ecclesiæ, *d. c. piæ mentis,* cum similibus; ius tamen eligendi illis non competit; valdè enim differt electio à præsentatione, & ius eligendi potentius est, & magis spirituale, quàm præsentandi: nam electio dirigitur proximè ad electum, ipsique ius tribuit, *c. quæsiuit 6. hoc tit. in 6.* Panormit. *hic, nu.4.* vnde inter electum & Ecclesiam, ad quam eligitur, spirituale matrimonium initiatur, & inchoatur, *c. cùm inter, hoc tit.* at verò præsentatio ad Ordinarium dirigitur, à quo præsentatus omne ius per institutionem assequitur, *c. quod autem, c. relatum de iurepatron.* & per præsentationem non inchoatur aliquod matrimonium spirituale inter præsentatum, & Ecclesiam, ad quam præsentatur, sed omne ius spirituale ex institutione Episcopi prouenit, & per electionem, publicato scrutinio, electo ita ius acquiritur, vt eius consensus statim requiratur, *c. publicato, hoc tit. c. quàm sit, eod. tit. lib.6.* quod non contingit in præsentatione; nam patronus laicus etiam publicata præsentatione potest variare alium præsentando, *d. c. quod autem,* quod in patrono Clerico non contingit, de quo intelligendi sunt textus *in c. significasti, de iurepatron. d. c. quod autem.* Deinde electio intimatur electo antequam à superiore confirmetur, vt cognoscatur vtrum admittere, an reijcere eam velit, *d. c. quàm sit;* quod in præsentatione non procedit, quæ directè ad collatorem defertur: & ita nihil refert, vtrum præsentatus consenserit antè collationem, cùm per huiusmodi consensum nullum ipsi ius acquiratur. Cùm ergo ita differat præsentatio ab electione, licèt laici ratione iurispatronatus possint præsentare, tamen eligere non possunt. Nec augmentum difficultatis obstat; nam patroni expectatur assensus propter honorem illi debitum vt patrono: & si patronus legitimam causam proposuerit, quare electio admittenda non sit, superior ea cognita electionem cassabit: si verò causa insufficiens, nec legitima sit, electionem confirmabit; vnde in eius arbitrio non est electionem reijcere, vel respuere.

9 Exponitur cap. Abbatem 2. 18. qu.2. Primò superiori assertioni aduersatur textus *in c. Abbatem 2. 18. q.1.* in illis verbis: *Et possessionis dominus proposuerit ordinandum.* Ex quibus verbis apertè liquet, in conuentuali Ecclesia electionem Prælati ad patronum simul cum monachis spectare: igitur ratione fundationis, aut compositionis potest ius eligendi ad laicum spectare. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu possessionis dominum, videlicet patronum, non eligere, sed eligendum præsentare, & electioni honestum præstare assensum; quo modo textum illum accipiunt Suarez *de relig. d. tom.4. lib.2. cap.6.* Tamburinus *dicto quæsito 6.* & nos *in c.1. hoc tit.* vbi etiam adduximus textum *in c.1. 18. qu.2.*

10 Exponitur cap. nobis, de iurepatron. Secundò opponitur textus *in c. nobis, de iurepatron.* in illis verbis: *Nisi aliter de sua iurisdictione obtineat.* Quæ apertè docent, in conuentuali Ecclesia virtute compositionis, aut reseruationis ius eligendi spectare ad patronum, contra ea, quæ Gregorius IX. decidit. Vt difficultatem hanc dissoluant repetentes ibi, varia adducunt. Ioannes Andreas existimat, textum illum Innocentij III. procedere antè præsentem Gregorij IX. decisionem, & per eam, vtpote tempore posteriorem, correctam esse illam Innocentij decisionem. Sed hæc solutio facilè refellitur: tum quia correctio sacrorum canonum non facilè est admittenda, præcipuè in hoc Decretalium volumine, vbi licèt decretales epistolæ à Raymundo compilatæ diuersos authores præferant, tamen simul, & eodem tempore comprobatæ, & approbatæ fuerunt à Gregorio IX. tum quia Gregorius in præsenti nouum ius non statuit, sed tantùm iam in Ecclesia statutum declarat. Gofredus asserebat *in d. c. nobis,* ius eligendi laico competere virtute iurisdictionis reseruatæ tempore constructionis Ecclesiæ; quia licèt post constructionem & dotationem virtute compositionis laicus etiam patronus non possit obtinere ius eligendi Prælatum, tamen tempore fundationis tale ius sibi & successoribus reseruare valet. Adducit exemplum census, qui tempore fundationis Ecclesiæ imponi potest, sed ex postfacto constitui non valet, *c. prohibemus, c. Ecclesijs, de censibus, c. præterea, el 2. de iurepatron.* Sed hæc solutio similiter conuincitur, quia etiam tempore erectionis, vel fundationis Ecclesiæ nullus Prælatus Pontifice inferior potest concedere laico ius eligendi, cùm illum habilem reddere ad spiritualia obtinenda tantùm possit R. Pontifex, *c. benè, 96. dist. c. præterea, §. verùm, 32. dist.* igitur nec ratione reseruationis tempore fundationis monasterij factæ, potest patronus laicus acquirere ius eligendi Prælatum in eo. Aliter textum illum accipit Glossa ibi, verbo *Nisi*, asserendo textum illum non procedere in patrono laico, sed Ecclesiastico: quæ interpretatio prorsus diuinatoria est; quod etiam vitium patitur alia eiusdem Glossæ solutio. Quare his omissis verus sensus illorum verborum, *nisi aliter de sua iurisdictione obtineat,* est, ex iure dicto, &

cto, & lege conuenta in ipsa Ecclesiæ fundatione, patronum ius habere posse partes suas interponendi in electione, id est præsentandi Prælatum in ipsa Ecclesia, non vt videatur perinde illum eligere, sed tantùm præsentare, vt instituatur, vel eligatur, vt ea verba interpretatur Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 1. regestr. 13. epist. 21.* Quæ interpretatio mirè adstruitur ex ipsa epistola 21. vbi Innocentius ita scribit: *Tertia verò pars integra persoluatur Ecclesiæ construendæ, quam idem Marchio competenter dotauit, vt in ea duodecim Canonici commodè possint cum suo Præposito deseruire, qui pro tempore canonicè debeat præsentari per eum ac successores ipsius, & per solum R. Pontificem, aut eius mandato per alium confirmari; ac denique confirmatus gerat administrationem temporalium, quæ poterunt administrari per ipsum in Ecclesijs construendis in terra prædicta.* Qua etiam in solutione accipiendus est textus *in cap. decernimus 32. 16. quæst. 7.* vbi etiam permittitur patronis ius ordinandi Prælatos in Ecclesijs, vbi obtinent iuspatronatus, id est præsentandi, vt ita præsentati ab ordinarijs collatoribus instituantur.

Huic etiam conclusioni opponi possunt textus *in c. dilectus 34. de præbendis, c. de hoc 11. de simonia*, quorum interpretationes in eorum notis dabimus.

C A P V T LII.

Idem *Decano & Capit. S. Ioannis, & S. Stephani* [a] *Bisuntinen.*

CVm in veteri lege. *Et infrà:* Porrò iamdudum vobis dedimus in mandatis, vt intra quadraginta dies post susceptionem litterarum nostrarum, cum consilio [b] S. Benigni & [c] Morismundi Abbatum, & Fratris S. de Ordine Prædicatorum, eligeretis personam idoneam canonicè in Pastorem; alioquin dicti consiliarij vobis de Archiepiscopo prouiderent. Verùm die ad eligendum præfixa, sex ex vobis potestatem eligendi dedistis, vsque ad consumptionem cuiusdam candelæ, quæ ibidem accensa extitit, duraturam. Tandem cùm electores huiusmodi conuenissent in prædictum Abbatem S. Benigni, & super hoc sociorum eius consilium requisissent: proponente vno ex illis, quòd deliberato consilio responderent, & differentibus eis festinanter dare responsum, præfati electores (cùm candela ipsa deficeret) non [d] expectato ipsorum consilio dictum Abbatem in Bisuntinen. Archiepiscopum elegerunt. *Et infrà:* Relato ergo ad Apost. Sed. negotio, Archiepiscopo [e] Vinen. & Abbati de [f] Firmitate iniunximus, vt si constaret, ab eisdem electoribus de electione tractatum fuisse habitum, & in [g] tractatu electionis prædictorum consilium requisitum, electionem ipsius Abbatis (si persona esset idonea) confirmarent. Quod si in tractatu electionis non fuisset illorum consilium requisitum, licèt posteà requisitum fuerit non competenti tempore, neque etiam expectatum responsum ipsorum, aut non esset idoneus idem Abbas, quod de ipso factum erat, tanquam inualidum irritarent. *Et infra:* Cùm autem compertum non fuerit competenti tempore fuisse requisitum consilium de persona prædicti Abbatis, & quando extitit requisitum, nec fuit expectatum responsum, nisi modico tempore, nec debeat alijs imputari, quod in tantùm illi sibi tempus arctarant, electionem Abbatis ipsius, non personæ, sed electionis vitio duximus [h] irritandam.

N O T Æ.

[a] B*Isuntinen.*] Bisuntina ciuitas, vulgò Bezancon,
1 vrbs est amplissima, in vmbilico Comitatus Burgundiæ, ad Dubim fluuium: Ammianus Marcellinus *lib.* 15. Eius meminerunt Ptolomeus *lib. 2. c. 9.* Tacitus *lib. 20. annal.* Seresbariensis *epist. 234.* Cæsar *lib. 1. de bello Gallico, c. 9.* qui maximum Sequanorum oppidum eam appellant: plura de ea Fratres Sarmat. *tom. 1. Galliæ Christ. fol. 126.* Aliquando iura Imperialia nouit, vt ex Vignerio, & Crantzio notat Idumay *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 164.* In Bisuntina vrbe duæ sunt Ecclesiæ: alia S. Ioannis dicta; alia S. Stephani appellata. Inter eas iam temporibus Calixti III. & Paschalis II. variæ ortæ fuerunt controuersiæ circa Archiepiscopalem Cathedram: & in quodam Concilio iussu Paschalis II. celebrato definitum fuit, Præside Guidone Archiepiscopo Viennensi, Sedis Apostolicæ Legato, Ecclesiam B. Ioannis Metropolitico iure gaudere. Sed cùm posteà Honorij III. temporibus iterum controuersia esset instaurata, ipse decreuit Ecclesiam B. Ioannis Matricis habere dignitatem: quod & Gregorium IX. confirmasse ex Clifetio refert Cironius *in cap. 2. de fide instrum. in 5. collect.* Huius Ecclesiæ mentio extat *in c. tuis 39. de testibus, c. Ecclesijs, de consecr. Ecclesiæ, c. licèt 14. de accusat. c. finali, de purgat. canon.* Licèt huius textus integra careamus, eius tamen historiam ex manuscripto Ecclesiæ Bisuntinæ, & ex regestris Vaticanæ depromptam habemus apud Illustrissimum Manrique *tom. 4. annal. Cisterc. anno 1228. c. 7.* quam pro exactiori expositione præsentis textus referam. Vacante Ecclesia Bisuntina, pro eligendo Pastore sex Canonici ex ipso Capitulo designati fuerunt, in quos cæteri compromisere, & illis ad eligendum tempus præscriptum fuit quoad vsque cereus accendendus consumeretur: cereo igitur accenso, sex compromissarij designati accesserunt ad locum electioni deputatum, sed animo discordes; & consumpta cerei maiori parte, ne residua sine effectu consumeretur, consuluerunt duos ex tribus consiliarijs sibi assignatis à R. Pontifice, vt Guidonem Morismundi Abbatem in Archiepiscopum eligerent; & sic forsan ille acceptare noluisset, elegerunt Abbatem S. Benigni. Dum hæc referunt, & consultores deliberant, cereus consumptus fuit, & compromissarij egressi fuerunt renunciantes tribus consiliarijs vnum ex illis, Abbatem videlicet S. Benigni Diuionensis. Sed prædictus Guido iustitiæ zelo accensus, atque obedientiæ Sedis Apostolicæ, quæ non modicùm læsa videbatur, cæteris duobus collegis proposuit prædictam electionem irritam esse, aut saltem ab alijs irritandam; tum quia debito tempore consiliarij consulti non fuerunt; siquidem dum electores eos consuluerunt, iam cereus ferè consumptus erat: tum quia ex tribus consiliarijs duorum tantùm consilium requisitum fuit, licèt non expectatum. Quare prædicti consiliarij eam electionem cassarunt, & in Archiepiscopum Bisuntinum Episcopum Cabilonensem elegerunt. Causa ad Gregorium IX. perlata, eam commisit Archiepiscopo Viennensi, & Abbati de Firmitate, vt ex præsenti textu constat, & ex ipsa epistola Gregorij IX. quam ex libro 2. regestri ipsius Pontificis transcripsit Manrique *vbi suprà, num. 4.* à quo & ego accepi.

Archiepiscopo Viennensi, & Abbati de Firmitate Cisterc. Ordinis, Cabilonensis diœcesis.

Venerabili Fratre nostro Ioanne Sabiniensi Episcopo, de Bisuntinensi Ecclesia in consortium fratrum nostrorum assumpto, nos cupientes, vt sibi succederet in eadem Ecclesia, qui eius congrueret oneri & honori, Sancti Ioannis & S. Stephani Capitulis Bisuntinis mandauimus, vt cum consilio Morismundensis, & S. Benigni Diuionensis Abbatum, atque Fratris G. Prioris de Ordine Prædicatorum Bisuntinensi, infrà quadraginta dies post susceptionem litterarum nostrarum sibi eligerent personam idoneam canonicè, ac concorditer in Pastorem: alioquin ijdem Abbates, & Prior eis de Archiepiscopo prouiderent.

rent. Quate dicta Capitula die ad eligendum præfixa, de prædictorum consilio, sicut procurator eiusdem Abbatis S.Benigni dicebat, sex ex ipsis potestatem eligendi dederunt, vsque ad consumptionem cuiusdam cerei, qui ad hoc accensus extitit, duraturam. Cùm igitur electores ipsi concorditer conuenissent in prædictum Abbatem S. Benigni, & sociorum eius super hoc consilium requisissent, qui ijdem se velle deliberare dixerunt; dicti electores, cùm cereus ipse deficeret, & propterea tempus ad deliberandum non esset, non expectato illorum responso, præfatum Abbatem S. Benigni in Bisuntinensem Archiepiscopum elegerunt. Præfati verò Motismundensis Abbas, & Prior proponentes electionem huiuscemodi contra formam mandati nostri præsumptam, cassauerunt eandem, & venerabilem fratrem nostrum Cabilonensem Episcopum, in Bisuntinensem Archiepiscopum assignarunt. Proponebatur ergo contra electionem eandem, quod cùm responsum prædictorum expectatum non fuerit in electione, ipsa forma mandati nostri non extitit obseruata; & idcircò censenda erat irrita, vel etiam irritanda. Sed ad hoc respondebatur ècontrà, quod electores ipsius cum eisdem Abbatibus, & Priore de electione tractauetant, & consilium requisierant eorundem. Propter quod, si responso ipsorum (quorum postmodùm, cùm conuenissent in Abbatem S.Benigni, requisierunt consilium) non expectato ex causa prædicta, ad electionem huiusmodi processerunt, non erat calumniæ subijciendum quod fecerant; sed eorum debebat electio confirmari: nos verò auditis, & intellectis, quæ fuerunt hinc inde proposita, deliberato fratrum nostrorum consilio, discretioni vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus si vobis constiterit, ab eisdem electoribus tractatum de electione habitum, & requisitum consilium prædictorum, ita quod in tractatu electionis, illorum fuerit consilium requisitum; & persona ipsius Abbatis S.Benigni litteratura, vita, & alijs, quæ in Archiepiscopo requiruntur, eidem Ecclesiæ congruere dignoscatur, & aliquod canonicum non obsistat; vos electionem confirmetis eandem, & sibi faciatis debitam obedientiam, & reuerentiam exhiberi. Quod si non in tractatu electionis extitit requisitum prædictorum consilium, licèt posteà requisitum fuerit non competenti tempore, nec etiam expectatum responsum ipsorum, cùm hoc eis debeat, qui sibi tempus acceperant, imputari; aut si non sit idoneus idem Abbas, quod de ipso factum est, inualidum decernatis. Nos enim prædictorum duorum processum in irritum reuocamus. Datis Laterani XII. Cal. Aprilis, Pont. N. anno II.] Hactenus Gregorius IX. in litteris delegationis, quarum mentionem in præsenti facit. Ex quibus omnibus constat, electionem Abbatis S.Benigni cassatam fuisse: quis autem electus fuisset in eius locum, non apparet.

2 b *S.Benigni.*] Monasterium S.Benigni Diuionensis nobile est in Burgundia, diœcesis Lingoniensis, cuius patronus S. Benignus in Diuionensi Castro martyrio coronatus fuit, teste Gregorio Turon. *lib.1. miracul. c.51.* Huius monasterij Abbas Consiliarius est in Senatu Diuionensi, recipitque iuramentum. De Raynardo, vel Raymundo eius Abbate 61. agitur in præsenti, vt referunt Fratres Sarmat. *tom.4. Galliæ Christ. fol.166.*

3 c *Morismundi.*] Monasterium hoc est Ordinis Cisterciensis, in Comitatu Burgundiæ, in diœcesi Lingoniensi, constructum anno 1115. ab Oldorico de Agrimonte, de quo plura referunt Fratres Sarmat. *tom. . Galliæ, fol.671.* In præsenti agitur de Guidone, qui eius Abbas fuit, vt refert Manrique *in appendice ad tom.1. annal. Cisterc.*

4 d *Non expectato.*] Glossa in præsenti docet, consilium in hoc casu non solùm esse petendum, verùm expectandum, & sequendum; quia cùm iussum esset Canonicis Bisuntin. eligere Archiepiscopum cum consilio prædictorum trium Prælatorum, tenebantur illud petere, expectare, & sequi; quia cùm iubetur aliquid fieri cum consilio tertij, necessariò consilium sequendum est, vt docent Bartolus *in l.1. §. si plures, ff. de exercitoria actione*, Albericus, Ioannes Andreas, & Lapus relati à D. Ioanne de Larrea *allegat.67. num.10.* Sed contrarium suadetur *ex cap. cùm olim, de arbitris*, vbi in casu etiam electionis deciditur, consilium necessariò esse petendum, non verò sequendum. Idem docetur *in l. cùm pater, § mando, ff. de legat.2. l. turpia 54. § Titio, ff. de legat. 1.* vnde communiter discrimen constituitur inter consensum, & consilium; nam qui tenetur aliquid facere cum consensu alterius, & petere, & sequi eum debet, *cap. finali, de iudicijs in 6.* qui verò cum consilio, tantùm illud requirit, non autem sequitur: ita plures congesti à Gonzalez *ad regul.8. Cancellariæ, glossa 46.* Barbosa *axiomat.96.* Thomas Sanchez *lib.1 de matrim. disp.34. n.24.* qui exinde infert, mulierem posse grauari, vt nubat cum consilio alicuius, non verò cum eius consensu; quia consilium tenetur petere, non verò sequi. In hac quæstione placet sententia collegæ nostri D. Ioannis de Larrea *d. alleg.67.* qui censet, attendendam esse qualitatem illius, cuius consilium petendum est; vt si magnæ auctoritatis, dignitatisque fuerit, consilium petendum, & sequendum sit: secus verò si inferioris qualitatis, ac sunt eligentes: quia tunc affirmat perdoctus vir, sufficere consilium petere, non verò necessariò sequendum esse. Pro qua sententia faciunt textus *in c. venerabili 37. de officio deleg. c. vnico*, vbi Glossa *verbo Assensu, ne sede vacante, in 6.* vnde cùm in præsenti casu illi, quorum consilium petendum erat, essent magnæ dignitatis, non malè existimat Glossa, eorum consilium petendum, expectandum, & sequendum esse.

e *Vinen.*] Legendum esse *Viennensi*, facilè constat ex 5
epistola suprà relata. Viennensis ciuitas Archiepiscopalis est Galliæ, ad Rhodanum posita: vetus colonia fuit iuris Italici, vt patet *ex l. vlt. ff. de censibus*: eius meminerunt Ptolomeus *lib.2. c.10.* Cæsar *lib.7. c.2.* Suetonius *in Augusto, c.9. & 19.* Plinius *lib.3. c.4* quos referunt plura de ipsa Metropoli adducentes Fratres Sarmat. *tom.1. Galliæ, fol. 769.*

f *Firmitate.*] Firmitas ad Gronam fluuium, diœcesis 6
Cabilonensis, prima Cistercij filia, fundatores habuit Comites Cabilonenses anno Dom. 1113. vt plura de ipso monasterio adducentes tradunt Fratres Sarmat. *tom. 4. Galliæ Christ. fol.374.* Simoni eius Abbati missa est epistola suprà relata, vt post Manrique notarunt Fratres Sarmat. *vbi suprà.*

g *In tractatu.*] Antè electionem esse habendum tracta- 7
tum, & de essentia electionum desiderari, *ex cap. in Genesi, hoc tit.* docent Samuelius *de electione controu.11. num.15.* Petrus Gregor. *eod. tract. c.15. in fine*, Barbosa *lib.2. de iuris eccles. c.19. n.183.* Hieronymus Garcia *tom.2. polit. regul. difficult.2 dub.6. punct.4.*

h *Irritandam.*] Ex hoc textu expressè probatur, eum 8
qui tenetur eligere cum alterius consilio, debere illud congruo tempore petere, & expectare, aliàs electionem nullam esse: quam doctrinam illustrant Lambertinus *de iurepatron. 1. p. q. principali, lib.2. art.8. fol.29.* Paulus de Castro, Gofredus & Classici *in l. turpia 54. § Titia, de legat.1.* Sanchez *lib.1. de matrim. disp.34. nu.24.* Gonzalez *ad regulam 8. glossa 46. n.36.* Palacios Rubios *in c. per vestras, §.52. n.8.* Couarr. *1. p. de matrim. c.3. §.3.* Rodericus Suarez *tit. de los casamientos, n.23.* Molina *lib.2. de primogenijs, c.3. n.36.* Mieres *lib.1. de maiorat. qu.50.* Mantica *de coniecturis, lib.11. tit.18. n.10.* Menochius *1. tomo, consilio 69. nu.17.* Vnde cùm in hoc textu ex mandato Pontificio deberent Canonici Bisuntini eligere cum consilio prædictorum Abbatum, & illud congruo tempore non peterent, nec expectarent, electio tanquam contra formam mandati Apostolici celebrata irritatur. Nec huic decisioni aduersatur textus *in c. dilectus, el 2. de præbendis & dignitatib.* vbi collatio præbendæ facta contra mandatum Apostolicum, subsistit, & vires habet, licèt Canonici ita conferentes in eo puniantur, vt cogantur alere eum, cui ex mandato Sedis Apostolicæ tenebantur præbendam conferre: igitur similiter in præsenti electio Archiepiscopi Bisuntini celebrata, non expectato consilio à Sede Apostolica præscripto, defendi debebat. Pro cuius textus interpretatione iam diù obseruaui *in c. ex insinuatione, de rescriptis*, collationem præbendæ ab Ordinario factam, neglectis litteris monitorijs, vel præceptorijs R. Pontificis, validam esse, donec mandatorum vsus non inualuit: at verò postquam mandata Pontificia ad præbendas vacaturas ad vsum venerunt, collatio præbendæ ab Ordinario facta contra eorum tenorem nulla est. Petrus Gregorius *lib. 1. de rescriptis, cap. 4.* Quare cùm in præsenti mandatum Pontificis præcessisset, vt Canonici Bisuntini ad electionem sui Prælati procederent cum consilio prædictorum Abbatum, & Prioris; ideò electio facta non requisito congruo tempore, nec expectato prædicto consilio, nulla est.

C A P V T. LIII.

Idem *Episcopo a Siluanectensi.*

CONgregato *b* Niuernensi Capitulo ad electionem futuri *c* Pastoris, XIII. in Decanum, & XVIII. (computato *d* procuratore cuiusdam absentis) in *e* Cantorem ipsius Ecclesiæ conuenerunt : qui cùm plures in eum , & pauciores in alium sua desideria direxissent , à parte sua electus extitit in Pastorem Ecclesiæ Niuernen. Postmodùm credente parte *f* Decani , quod alij plurimùm deliquissent eligendo personam scientiæ litteralis expertem , propter quod illis secundùm statuta *g* Lateran. Concilij ipso iure eligendi potestate priuatis , potestas eligendi ad eos extitit deuoluta; Decanum ipsum , qui in eum sua vota direxerant , in suum Episcopum elegerunt , ad Sedem Apostolicam appellantes . *Et infra* : Reliquis petentibus , vt irritare Decani electionem attentatam à paucioribus , & post aliam non *h* cassatam , ac confirmare reliquam , veluti canonicè celebratam à pluribus de persona idonea , dignaremur . Nos igitur mandamus , quatenus si dictus Cantor defectum in litteratura non patitur , & aliàs est idoneus ad regimen pastorale , ipsius electionem procures auctoritate nostra (infirmata reliqua) confirmare : alioquin ipsius Cantoris electione irrita nuntiata , prænominatum Decanum (si nihil ei de canonicis obsistat statutis) eadem auctoritate præficias Ecclesiæ memoratæ.

N O T Æ.

1 a SIluanectensi.] Roberto videlicet Episcopo Siluanectensi, de qua Ecclesia egi *in cap. ex parte* 33. *de rescriptis.*

b *Niuerniensi.*]
2 Niuernia , seu Niuernum , vulgò *Neuers* , à fluuio Niueri , qui sese ad vrbis mœnia immiscet , dicta est. sita in Lugdunensi quarta prouincia, inter Lutetiam,& Lugdunum. Habet Ecclesiam Cathedralem S Ciricio dicatam , suffraganeam Archiepiscopi Senonensis, vt referunt Fratres Sarmat. *tom.3. Galliæ Christ. fol.*791. Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

3 c *Futuri Pastoris .*] Decesserat enim Raynaldus anno 1230. in cuius locum suffectus fuit Radulphus Velbacensis, de quo in præsenti agitur , vt notarunt Fratres Sarmat. *suprà , num.*49.

d *Procuratore.*] Quando procurator absentis nomine 4
ad electionem admittatur, dixi suprà, *in cap. quia propter.*

e *Cantorem .*] De hac Ecclesiæ dignitate egi *in cap. ad aures, de rescriptis.*

f *Decani.*] De Decano, & eius officio nonnulla addu- 5
xi *in cap.2.de rescriptis.*

g *Lateran.*] Relata *in cap.cùm in cunctis* , *§.cùm verò, hoc tit.*

h *Non cassatam .*] *Ex cap. considerauimus* , vbi plura adduxi , *hoc tit.* ex cuius commentario , & ex adductis *in d. §. cùm verò* , illustranda est præsens decisio.

C C P V T LIV.

Idem *a Siluanectensi Episcopo,& Ioann.de Monte Morabili, Archidiac. & Succentori Parisiensi.*

DVdum Ecclesia Rhotomag. Pastoris solatio *b* destituta , contra electionem, quæ in eadem Ecclesia fuerat celebrata, Archid. & quidam alij eiusdem Ecclesiæ Canonici ad Sed. Apost. accesserunt . Dicto verò Archid. pro se ac parte sua , & G. Archid. procuratore illorum, qui electionem celebrauerant, in nostra præsentia constitutis, inter alia quæ contra electum obiecta fuerant, Archidiac. proposuit memoratus, quod idem electus post generale *c* Concilium Archidiaconatum Ambianens. adeptus , ipsum cum pluribus partialibus Ecclesijs , quas antè idem Concilium obtinuerat , retinere præsumpsit , eoque dimisso retinuit Ecclesias memoratas . Vnde cùm in eodem Concilio sit statutum , vt quicumque receperit aliquod beneficium curam animarum habens annexam , si priús tale beneficium obtinebat , eo sit ipso iure priuatus;& si fortè illud retinere contenderit, etiam alio spolietur: prædictus electus contra huiusmodi veniens statuta, transgressionis notam, necnon *d* cupiditatis vitium (quod in alijs reprobare debuerat) ex pluralitate beneficiorum incurrit. Et retinendo beneficia, quæ non spectabant ad ipsum (cùm post receptionem alterius priora beneficia vacauerint ipso iure) rem contractauit per consequens *e* alienam , & sic *f* furtum commisit quodammodo, vel *g* rapinam. In suæ quoque salutis, & multarum animarum dispendium prædictas parœciales Ecclesias retinebat , cùm earum cura, qua iam priuatus fuerat ipso iure, ad eum nullatenus pertineret: & sic per ipsum eædem animæ damnabiliter sunt *h* deceptæ. Verùm procurator eorum, qui elegerant ipsum, etsi pluralitatem beneficiorum huiusmodi coram nobis profiteretur in iure, per concessionem tamen Rhotomag. Archiepiscopi nobis exhibitam, eundem electum nixus est multipliciter excusare. Nos igitur dictam excusationem , vtpotè friuolam , nullatenus admittentes , vobis dedimus in mandatis, vt si constaret, quod idem post receptum Archidiaconatum prædictum curam animarum habentem , præfatas parœciales Ecclesias electionis tempore retineret , nec ostenderet secum per Sed. Apost. super hoc dispensatum , electionem illius auctoritate Apostolica cassaretis. *Et infra*: Partibus ergo propter hoc in vestra præsentia constitutis, præstito quoque *i* iuramento de veritate dicenda, & factis positionibus, & *j* responsionibus hinc inde, tandem eodem Decano prætextu quorundam grauaminum ad nostram audientiam appellante , vos electionem huiusmodi irritantes, eidem Ecclesiæ de Cenoman. Episcopo prouidistis. *Et infra*: Licét autem positiones, & responsiones super pluribus articulis factæ fuerint coram vobis , quia tamen contestationem litis non inuenimus esse factam (cùm non per positiones, & responsiones ad eas factas, sed per petitionem in iure propositam , & responsionem factam contestatio litis fiat) eundem processum de fratrum nostrorum consilio irritum duximus nuntiandum . Tandem *k* Archidiaconus electionem ex præmissa causa petijt irritari, electo respondente prædicto, quod

non

non erat ius electio irritanda. Lite verò coram nobis legitimè contestata, præstitoque de veritate dicenda à partibus iuramento, idem electus etsi confiteretur se dicta beneficia electionis tempore tenuisse; tamen excusare se super hoc nihilominus nitebatur, quia videlicet dictum Archidiaconatum non credebat curam animarum habere: sed cùm in iure confessus fuerit, quod Archidiac. Ambian. de consuetudine suspendit, excommunicat, & absoluit Presbyteros, & Priores, & Parœciales Ecclesias interdicit, necnon Archidiacon visitat, & inquirit quæ viderit inquirenda, & procurationes ratione visitationis recipit; euidenter apparet, quod curam habet animarum adnexam: quam si etiam non haberet, negare non potest, quin personatus existat, cùm idem de personatibus quod de beneficijs curam animarum habentibus iudicium sit habendum. Insuper indulgentiam, quam super hoc asserit se habere, inualidam reputauimus, cùm in ea falsitatem suggesserit, & suppresserit veritatem: qua tacita vel expressa ipsam nullatenus habuisset. Suggessit enim, quod prædictas Parœciales Ecclesias, antequam fuisset in Archidiaconum assumptus, canonicè fuerat assequutus; cùm nullus potuerit plures Parœciales Ecclesias obtinere, nisi vna penderet *l* ex altera, vel vnam intitulatam, & alteram *m* commendatam haberet. Vnde cùm idem vtramque illarum intitulatam haberet, ipsas nequiuit canonicè habuisse. Item suggerens, quod reditus personatus sui erant tenues & exiles, suppressit quod alios redditus in pluribus Ecclesijs noscitur obtinere. Suppressit etiam, quod plures Parœciales Ecclesias cum pluribus alijs beneficijs in diuersis Ecclesijs obtineret: cum intentionis nostræ non fuerit, secum in tot beneficijs (præsertim habentibus curam animarum) dispensare: nec intentionis nostræ fuerit aliquid ei de nouo concedere, sed vt per indulgentiam posset habita licitè retinere. *Et infra*: Tandem cùm non restaret nisi proferenda sententia, idem tam iuri (si quod ei competere videbatur,) quàm liti cessit spontanea voluntate, cuius cessionem duximus admittendam.

N O T Æ.

a *Siluanecten.*] Roberto videlicet, de quo in textu antecedenti. De Succentore, & eius officio, pro huius inscriptionis illustratione repetenda sunt, quæ adduxi *in cap. ad aures 8. de rescriptis*.

1 b *Destituta.*] Decesserat enim Theobaldus, & post longam disceptationem suffectus fuit in eius locum Mauricius, vt retuli suprà *in cap.38.* de quo in præsenti, ni fallor, agitur, non verò de alia electione, vt voluit Cironius *in notis ad textum in d. cap. Ecclesiam* 48. nam Mauricius hic fuerat priùs Archidiaconus, & inde in Cenomanensem Episcopum electus, vt referunt Fratres Sarmat. *tom.1. Galliæ Christ. fol.*585.

c *Concilium.*] Lateranense videlicet, relatum *in cap. de multa 28. de præbendis*.

2 d *Necnon cupiditatis.*] Quæ falsò de hoc Prælato iactabatur; nam Ioannes Cantipratensis *lib. 1. Apum, cap.1. & 8.* de eo agens ait: *Mirum valdè in ipso Archiepiscopo videri potuit, quod sibi tam parcus, & pauperibus tam largus fuerit; dicebat enim œconomis cùm annuos redditus ad duodecim librarum millia computarent: Duo, aut tria millia ad victum familiæ nostræ conseruate, in reliquis omnibus nihil habeo, pauperum enim sunt, & in pauperes dispensata; illi autem quæ mihi manent, dispensatoris vtar loco, non domini.*

3 e *Alienam.*] Tantùm enim rei alienæ furtum committitur, *l. serui 17. §. cùm autem, l. falsus 43. §. qui alienum, l. infitiando 67. §. cùm seruus, l. si quis ex bonis 83. ff. de furtis, l. 2. §. hac actione, ff. de vi bonorum raptorum, §. aliquando, Instituta de obligat. quæ ex delicto*: probaturque ex diffinitione furti ab Isidoro *lib.5. originum, cap.16.* tradita, ibi: *Clandestina rei alienæ occupatio.* D. Thomas 2.2. *quæstione 66. art.*3. ibi: *Occulta rei alienæ acceptio*. Latè explicant post Bonifacium, Farinacium, Iulium Clarum, & alios Criminalistas, Donellus *lib.15. comment. cap 29* Pichardus, Arnoldus Vinius, Mancinus, Harpprectus, & alij Instituarij *in §. 1. Institut. de obligat. quæ ex delicto*. Et si aliquando legamus in re propria furtum committi, *in l. rei communis 45. ff. pro socio, l. si socius 46 l. si seruus 61. §. locaui, l. creditoris 15. §. vlt. l. si is, qui 59. ff. de furtis, l. 58. ff. de ædilitio edicto*, tunc furtum datur in ea parte, quæ nobis abest, vt in possessione, vsu & alijs, quæ abesse possunt, vt explicat colendissimus Præceptor D. Iosephus de Retes *lib.7. opusc. cap.2. pag.*208.

4 f *Furtum.*] Non rectè procurator vsurpationem, seu inuasionem beneficij furtum dixit, cùm in iure ipso, vtpotè incorporali, furtum committi non possit, cùm contrectari non valeat; nec etiam in possessionibus ipsius beneficij: abolita est enim sententia existimantis Sabini, in re immobili furtum dari, *l. quam 28 ff. de vsuc. §. aliquando, Instit. eod. l. si Cretæ 57 ff. de furtis*, Aulus Gellius *lib.11. noctium, cap* 18. nec hæc verba referenda sunt ad Gregorium IX. abusiuè, vel impropriè vsurpationem beneficij furtum appellantem, vt existimarunt Glossa & Panormitanus *in præsenti, n.*18. Pichard. *in d. §. 1. Instit. de obligat. quæ ex delicto, num.*51.

g *Rapinam.*] Minùs propriè vsurpationem beneficiorum procurator rapinam appellauit, cùm rapina committatur cùm quid alienum, siue alieni iuris violenter rapitur. Institutarij suprà citati *in rubrica de vi bonorum raptorum*, Donellus *lib.15. comment. cap.*30. Cuiacius 12. *quæst. Papiniani in l. si vendidero, §. cùm raptor, ff. de furtis*, & 11. *Pauli ad edictum, in l. id est, ff. de dolo*: in qua parte obseruandi sunt textus *in l. 2. ff. de extraord. crimin. l. bouem 43. §. si quis seruum, ff. de ædilitio edicto, l. 1. §. quando, ff. de publicanis, l si rogandus, §. 1. ff. de præscriptis verb. l. 1. §. aleæ, ff. de aleatoribus, l. 3. C. de nauicularijs, lib.*11. 5

h *Sunt deceptæ.*] Hæc verba magnam continent difficultatem, quare videlicet error communis parochianorum non sufficiat, vt gesta ab ipso Parocho effectum obtineant; cùm certum sit errorem communem populi facere, vt gesta ab eo, qui communi errore pro Iudice, aut Prælato habetur, sustineantur, *l. Barbarius, ff. de officio Præsidis*; quam suis commentarijs illustrant Iacobus Gothofredus, & Primarius noster D. Paulus de Maqueda & Maldeira *lib.2. variar. cap.7.* Robertus *lib.1. animadu. cap.8.* Desiderius Heraldus *lib. vnico emendation. cap.4* Salmasius *ad ius Atticum, cap.*14. Guibertus Costanus *qq. iuris c.* 1. Amaya *in l. 2. C. si seruus aut libert.* Madera *animadu cap.6.* Gilkenius *de præscript. p.2. membro 1. c.7.* Bronchorst. *centur. 1. assert.7.* Concius *lib. 1. disput. c.2.* Pancirola *lib.2. var. cap* 13. Hunnius *ad Treutlerum volum.2. disp.5. q.6.* & *disput.6. q.56.* Vuisembac. *disp.17 thesi 20. l. 2. C. de sent. & interl. c. infames 3. q.7. l. 4. tit 4 partit.3. l. 8. tit. 19, lib.3. recopil.* docent pluribus relatis Sanchez *de matrim. lib.3. disp.22. n.6.* Martinez à Prado *tom.2. Theolog. moral. c. 23. q. 1. §.4.* Agnouerunt difficultatem Gloss. *in præsenti, verbo Deceptæ*, & antiquiores *in præsenti*, quorum solutionibus omissis, D. Petrus Baio-Arroyo *in c. fin. de procur. num.*40. existimat in præsenti errorem non fuisse communem totius populi, sed tantùm vnius, vel alterius parochiæ; & sic non sufficere vt gesta ab ipso parocho putatiuo effectum obtinerent. Aliter difficultatem dissoluunt, & hæc verba interpretantur Sanchez *vbi suprà*, Maqueda *in d. l Barbarius, nu 64.* Sed illis omissis dicendum est, verba suprà relata non esse Gregorij IX. huius textus auctoris, sed partis referentis, vel allegantis: nec enim Gregorius IX. affirmat Sacramenta administrata ab eo, qui plures retinebat Ecclesias, effectu non carere; sed tantùm ea verba referuntur tanquam à parte proposita: ita ea accipit Basilius Legion. *lib.5. de matrim. cap.20. num.*10. 6

i *Iuramento.*] In causis spiritualibus, vt est electio, non præstatur iuramentum de calumnia, sed de veritate dicenda, *cap. litteras, de iurament. calum.*

i *Responsionem.*] Dicemus *in cap. 1. de litis contest.*

k *Archidiaconus.*] Archidiaconum aliquando curam animarum, iurisdictionemque exercere, probabo *in c. ad hæc, de officio Archidiac.*

l *Pendeat ex alia.*] Vel per annexionem, seu per vnionem, vt docetur *in cap. eam te 7. de ætat. & qualit. cap. extirpandæ, §. qui verò, c. exposuisti 33. de præb.*

7 m *Commendam.*] Licèt enim non possit quis habere duas Ecclesias in titulum perpetuum, *d. cap. eam te, de ætat. & qualit. cap. ad hæc, cap. de multa*, vbi commentarium huius textus dabimus, *de præbendis*; tamen Leo IX. concessit vt possit quis habere vnam Ecclesiam in titulum, aliam verò in commendam, *cap. qui plures 3 21. quæst. 1.* ibi: *Qui plures Ecclesias retinet, vnam quidem titulatam, aliam verò sub recommendatione retinere debet.* Quia commenda non est titulus perpetuus, sed ad tempus: vnde beneficia ita commendata, commendationes dicuntur, vt *in l. 2. tit. 44. lib. 11. legum Longobard.* ibi: *Cæteri verò homines liberi, qui vel in commendationem, vel beneficium ecclesiasticum habent, sicut reliqui iustitiam faciant.* Agunt de his commendis Cironius *in cap. 1. de eo qui mittitur, in 5. compil.* Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. regest. 13. epist. 182.* & nos alibi.

CAPVT LV.

a Idem.

IN Genesi legitur. *Et infrà*: Cùm in b Concilio caueatur, vt is collatione habita eligatur, in quem omnes, vel maior & c sanior pars Capituli consentit, & in Guil. maior pars totius Capituli non consenserit, quanquam maiorem partem habuit partium comparatione minorum: nec plenè numeri ad numerum, quia vtrum G. & H. de quibus aduersarij referunt quæstionem, in electione vocem habuerint, d tractatum non extitit, nec discussum: nec zeli ad zelum, nec meriti ad meritum collatio facta fuerit: nec etiam electio e communiter celebrata; quoniam licèt in eundem Guil. singulariter singuli consensissent, non tamen debuit subsequi singularis electio, sed communis, ne vel idem repeti videretur, vel ex hoc sequeretur absurditas, vt tot essent electiones, quot essent numero eligentes: nec ex singularibus, vel particularibus consensibus appareat vniuersalis electio, vel communis, licèt quilibet singularis veritatem exprimat suæ partis, quemadmodum ex singularibus propositionibus (licèt veris) vniuersalis propositio non apparet, nisi per signum vniuersale forsitan exprimatur: nec præmissi duo Canonici poterant sic excludi, cùm primus existeret in Canonicatus possessione, vel quasi, habendo f stallum in Choro, & locum in Capitulo, legendo & g cantando vt Canonicus: & ad tractatus ac electiones dignitatum & personatuum, quæ occurrerunt pro tempore faciendæ, canonicè sit vocatus: quanquam hac vice fuerit cum h protestatione admissus; secundus verò esset in tali loco, de quo erat ad electionem vocandus, cum de toto i Regno Franciæ vocentur absentes de consuetudine Ecclesiæ Gallicanæ. Nos his pleniùs intellectis, de consilio fratrum nostrorum præmissam electionem, vtpote contra formam Concilij attentatam, decernimus k irritam & inanem.

NOTÆ.

1 a IDem.] Non liquet cui missa sit hæc decretalis epistola; illud tantùm ex vltimis verbis deducitur, causam in præsenti textu decisam contigisse in Regno Galliæ.

b *Concilio.*] Lateranensi videlicet, relato *in cap. quia propter, suprà hoc tit.*

c *Maior & sanior.*] Quænam sit pars maior & sanior, exponemus infrà *in cap. Ecclesia 57.*

d *Tractatum.*] De quo egi suprà *in cap. cùm in veteri, eodem verbo, hoc tit*

e *Communiter.*] Non enim singuli sigillatim possunt suffragia ad electionem præstare, aut in schedulis scripta tradere; sed in Ecclesia, Capitulo, aut alio honesto loco communiter debent congregari ad electionem faciendam, vt ex hoc textu probant Syluester *verbo Electio, quæst. 8.* Tamburinus *de iure Abbat. tom. 1. disp. 5. quæst. 6.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. dub. 7.*

f *Stallum in Choro, locum in Capitulo.*] Hæc verba exposui *in cap. eam te 7. de rescriptis.*

g *Cantando vt Canonicus.*] In quo consistit Canonicorum officium, vt probat Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput. 12. §. 6 per totum.*

h *Protestatione.*] Vnde ex eo ius præstandi suffragium in alijs electionibus non acquisiuit, quia admissus ad electionem cum protestatione, non acquirit ius ex tali admissione, *cap. bonæ, de postulat. Prælat.* Iulius Lauorus *de elect. cap. 15. num. 14.* Iranzo *de protestat. cap. 16. num. 5.* 2

i *In toto Regno.*] Quando absentes vocandi sint ad electionem, exposui *in cap. coram 34. hoc tit.*

k *Irritam.*] Causas cassationis huius electionis, in præsenti à Gregorio adductas, suis locis exposui, videlicet *in cap. coram, cap. quia propter, cap. Ecclesia 57. hoc tit.* ex quibus Commentarijs præsens supplendum est. 3

CAPVT LVI.

Idem *Capitulo* a *Massano.*

MAssana Ecclesia Pastore vacante. *Et infrà*: Edicto perpetuo prohibemus, nè per laicos cum Canonicis Pontificis electio præsumatur, quæ si fortè præsumpta fuerit, nullam obtineat firmitatem, non obstante contraria consuetudine, quæ dici potiùs debet corruptela.

NOTÆ.

1 a MAssano.] Glossa marginalis legit *Messano*, sed perperam; nam Messana Ecclesia est in Sicilia, in quo Regno temporibus Gregorij IX. & pluribus retrò annis Episcopi eligebantur à Capitulis Ecclesiarum Cathedralium, cum assensu Principis, vt probat D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ sacræ, tract. de elect. Præsulum Siciliæ, pag. 35.* vnde iuxta illum morem ab Ecclesia approbatum, non rectè statuebat Gregorius, in ipsa Ecclesia electionem per Canonicos & laicos factam non admitti, nulla adiecta exceptione consensus Principis, qui iure in ea Ecclesia desiderabatur. Retinenda ergo est communis lectio, quæ habet *Massano*. Massana vrbs est perantiqua Italię, maritima, cuius meminerunt, Ammianus Marcellinus *lib. 13.* Strabo, Aristot. & Ptolomeus, quos laudat Vghellius *tom. 3. Italiæ sacræ, fol. 784.*

Iam ante Gregorium Magnum Cathedrali Ecclesia decorabatur, sed ipsius Pontificis tempore adeò desolata fuit, vt nullus minister esset, qui in ea diuina officia celebraret: posteà instaurata fuit, & eius Præsul Episcopus Populoniæ & Massæ dicebatur, vt eius Præsulum seriem tradens refert Vghellius *d. tom. 3.* In ea Ecclesia tempore Gregorij IX. florebat Guillelmus ex Canonico ipsius Ecclesiæ à Canonicis electus, & à Gregorio IX. confirmatus, vt constat *ex epist. 109. lib. 5. regestr. ipsius Pontificis*, quam refert Vghelius *vbi suprà, fol. 792.*

Commentarium huius textus inuenies suprà *in cap. 2. cap. quisquis, cap. sacrosancta, hoc tit.*

CAPVT LVII.

Idem *Capitulo* a *Cathalaun.*

Ecclesia vestra destituta *b* Pastore, conuenientes in vnum (absente Guil. qui tunc noluit interesse) ad celebrandam electionem *c* terminum statuistis. Veniente verò termino, & Guil. dicto (cùm absens existeret) non *d* vocato, præmisso iuxta formam *e* Concilij generalis scrutinio, 14. Magistrum *f* G. presbyterum Cardinalem *g* concanonicum vestrum, & 17. R. Rhemen. Canonicum *h* elegerunt, præfato G. postmodùm electioni eiusdem R. suum præbente consensum. Tandem procuratoribus vtriusque partis in nostra præsentia constitutis, allegabatur pro electione dicti R. quod cùm in quatuor excederet aliam, computato Guil. prædicto, maiorem Capituli partem habebat, & per hoc debebat pars sua sanior reputari, cùm vbi maior numerus est, zelus melior præsumatur. Pars verò altera electionem eandem multipliciter impugnabat, præponens prænominatum R. in ætate pati defectum, nec esse sufficientis scientiæ ad Ecclesiam supradictam, cùm ætatis maturæ, & eminentis scientiæ præfatus Cardinalis existat; & cùm electores Cardinalis alios meritis, & auctoritate præcellerent, habito præsertim respectu ad personam electam, meliorem zelum eos habuisse constabat. Dicebatur prætereà, quod consensus dicti Guil. (quem pars eiusdem R. confitebatur fuisse contemptum, asserente parte reliqua Capitulum potiùs contemptum ab ipso fuisse) cùm non fuerit consensus præstitus in scrutinio, sed post electionem accesserit, adijcere nil valebat. *Et infrà:* Denique statutum generalis Conc. quod electionem decernit inualidam, cùm contra eiusdem Concilij formam in electione peccatur, non debet ad contemptum, & alia, quæ non sunt de forma, referri. Vnde quod ibi dicitur, quod aliter electio celebrata non valeat, ea respicit tantùm, quæ attentantur contra formam Concilij memorati: non autem alia, quæ ponuntur ibidem; sicut est istud, quod præsentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse, haberi debeat in electione processus: ne cætera, quæ super hoc alibi statuta noscuntur, vno verbo videantur euerti. Neque enim credendum est Roman. Pontif. (qui iura tuetur) quod aliàs excogitatum est multis vigilijs, & inuentum, vno verbo subuertere voluisse. Nos ergo quæ hinc inde fuere proposita, pleniùs intellectis (cùm ex Lateran. Concilio in electionibus Ecclesiarum maior, & sanior pars Capituli exigatur, & statutum generalis Concilij contineat inter cætera, vt is eligatur, in quem omnes, vel maior & sanior pars consentit) electionem dicti R. non personæ, sed potiùs electionis vitio (cùm maior & sanior pars non consenserit in eundem) de fratrum nostrorum consilio duximus sententialiter irritandam.

NOTÆ.

1 a *Cathalaun.*] Cathalaunum nobilis ciuitas est prouinciæ Belgicæ, sub Archiepiscopatu Rhemensi: habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cuius Præsul Comes & Par Franciæ est: tertium locum habet à Rhemensi Metropoli, teste Fulberto Carnotensi *epist. 78.* Ibi: *Ne ciuitati, vel Ecclesiæ Cathalaunorum suum deneget honorem, meminisse vos decet, quod in antiquis inscriptionibus Belgicæ secundæ ipsa ciuitas à Rhemensi tertium locum habet.* De ea agunt Fratres Sarmat. *tom. 2. Galliæ Christ. fol. 506.* Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ*, Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 1. epist. 72.*

b *Pastore.*] Decesserat enim anno 1237. Philippus de Nemours, in locum cuius suffectus legitur Gaufridus anno 1239. cuius electionem confirmatam fuisse à Gregorio IX. referunt Fratres Sarmat. *vbi suprà, num. 63.*

c *Terminum.*] Qui licèt à iure sit præscriptus, tamen à Capitulo ex causa restringi valet, vt dixi *in cap. quia propter, hoc tit.*

d *Non vocato.*] Quando absentes vocari debeant, dixi *in cap. coram 35. hoc tit.*

e *Concilij.*] Lateranensis videlicet, relati *in cap. quia propter, hoc tit.*

f *G.*] Guillelmum videlicet de Pertica, qui in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ, 62. fuit, vt refert Chenu *vbi suprà.*

2 g *Cardinalem concanonicum.*] Ex his verbis aliqui deducunt, Cardinales non ligari sacris canonibus pluralitatem beneficiorum prohibentibus: mouentur etiam extrauaganti *Execrabilis, de præbendis*, in illis verbis: *Cardinalibus tamen sacræ R. Ecclesiæ duntaxat exceptis.* Sed contraria sententia verior est, & à repetentibus in præsenti recepta, quam sequuntur Oieda *lib. 1. de incompatib. cap. 2.* Gambara *de officio Leg. lib. 5. num. 226.* quæ probatur primò ex eo, quod Cardinales vnum corpus constituunt cum R. Pontifice, *cap. fundamenta, §. de cætero, de elect. lib. 6. cap. per venerabilem, §. rationibus, qui filij sint legitimi:* atque incomparabile est vt prædicta exerceat Cardinalis, & resideat in sua diœcesi: igitur simul vtramque dignitatem obtinere nequit. Faciunt etiam textus *in cap. bonæ 3. de postulat. Prælat.* Tridentina Synodus *sess. 24. de reform. cap. 3.* vbi S. Synodus prohibitionē pluralitatis beneficiorum in personis quibuscumque, etiamsi Cardinalatus honore præfulgeant, iubet obseruari. Qua sententia retenta, non obstat præsens textus, qui non loquitur de Cardinali simul Episcopo, sed Canonico Cathalaunensi. Vnde cùm Canonicatus curam animarum non obtineat, immò simplex beneficium sit, potest simul cum Cardinalitia dignitate retineri. Nec etiā obstat dicta extrauagans *Execrabilis*; nam in ea non declaratur, licere Cardinalibus simul plures dignitates, pluraue obtinere beneficia; sed tantùm deciditur, in reuocatione dispensationis obtinendi plura beneficia curam animarum habentia, de quibus in eo textu agitur, non comprehendi Cardinales habentes plura beneficia ex dispensatione.

h *Elegerunt.*] Non postularunt, quia Canonici & Cardinales non contrahunt spirituale matrimonium cum Ecclesia, vnde eligi possunt, & non est necessaria postulatio, vt notauit Abbas in præsenti.

COMMENTARIVM

Ex hac Gregorij decisione sequens deducitur assertio: *Electio vt confirmatur, debet celebrari à maiori & saniori eligentium parte.* Probant eam textus *in cap. bonæ*, 3 Conclusio probatur.

el 1. de postulat. Prælat. cap. boc ipsum, in fine, 33 *quæst. 2. cap. dudum* 22. *c. auditis*, *c. coram* 35. *cap. quia propter* 42. *c. Ecclesia* 48. *cap. Cumana* 50. *cap. in Genesi, hoc tit. cap. 1. de bis quæ fiunt à maiori parte, cap. 1. eod. tit. in 5. compil. c. quoniam 3. de iurepatron.* Illustrant Miranda *in manuali Prælat. tom. 2. q. 23. art. 27.* Suarez *tom. 4. de relig. lib. 2. c. 15. num.* 13. Castellinus *de elect. c. 12. num. 17.* Samuellius *eod. tract. disput. 2. controu. 17. conclus. 9.* Tamburinus *tom. 1. de iure Abbatum, disp. 5. quæsito 6. n. 13.* Iulius Lauorus *de elect. c. 39. num. 8. & 84.* I. Garcia *de nobilit. glossa 3. §. 2. nu. 20.* Barbosa *de Canonic. c. 38.* Acuña *in cap. in ordine, 61. dist.* Lambertinus *part. 2. de iurepatron. lib. 2. cap. 3. pag.* 120. Petrus Herodius *lib. 2. Pandect. tit. 9. c. 15.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 5. dub. 7.*

4 Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio valdè difficilis redditur ex sequentibus; nam electio vt subsistat, sufficit maior eligentium pars, etsi non sit sanior, quia regulariter omnes actus celebrati à maiori parte Capituli, seu Curiæ, inspecto tantùm numero, non verò ponderato suffragantium zelo, sustinentur, *l. 45. & 6. ff. quod cuiusque vniuers. l. quod maior 19. ff. ad municipales*: vnde Iure ciuili attento in decretis, & alijs actibus Senatus maior pars tantùm respectu numeri consideratur, *l. 3. de decurionib. l. nominationes, C. eod. tit. l. vbi 19. ff. de tutor. & curat. l. penult. & vlt. C. de prædijs Curial. l. finali, C. de vendendis rebus ciuit. l. 84. & 142. C. Theodos. de decur.* quia quod à maiori parte fit, ab omnibus factum creditur, *l. aliud 160. §. 1. ff. de reg. iuris*, vbi plura Dionysius Gothof. *lit. P*, Iacobus eius filius, & Petrus Faber: & hoc ius, videlicet vt maior pars Capituli tantùm inspecto numero attendatur, patrias leges appellauit Prudentius *lib. 1. contra Symmachum*, ibi:

Seruemus patrias leges, infirma minoris
Vox cedat numeri.

In Senatusconsultis etiam rogandis, non sanioris, sed maioris partis consensus attendebatur, nec quàm prudentes, sed quàm multi idem censuissent, considerabatur. Symmachus *lib. 4. epist. 37.* ibi: *Lex Curiæ est, vt maioris partis antestet auctoritas.* Quintilianus *declam. 365. Existimo maiorem partem esse, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronuntiant, in eandem pœnam verba iurant.* Vnde Senator quilibet poterat Consulem monere, vt antequam Senatusconsultum proferretur, numeraret Senatum, vt sic cognosceretur, an expediret Senatusconsultum rogari. Festus Pompeius *lib. 2.* ibi: *Numera Senatum; quibus Senator ait Consuli, cùm impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum.* Huc respexit Cicero *lib. 5. epist. ad Atticum*, sic: *Consule, aut numera.* Et Cælius *lib. 8. epist. ad Cicer. Cùm posset rem impedire, si vt numeraretur, postularet, tacuit.* Alia adducit Demsterus *lib. 7. ad Rosinum, cap. 5. in fine.* Accedit, nam maior pars præsumitur sanior, *cap. de quibus, 20. dist. cap. prudentiam 21. de officio deleg. cap. gratum, de postul. Prælat. cap. dudum 22. hoc tit.* igitur si in Senatusconsultis rogandis, & alijs actibus humanis celebrandis attenditur tantùm maior pars respectu numeri; non rectè in præsenti asseritur, maiorem, & saniorem partem in electionibus desiderari. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam iuxta formam electionibus præscriptam *in dict. cap. quia propter* 42. cognosci nequit, quænam sit pars sanior suffragantium; quia in eo canone statuitur, vt ex ipsis electoribus tres scrutatores eligantur, qui singula suffragia per schedulas præstita recipiant, & numerent; sed tunc cùm suffragia secretò præstentur, cognosci nequit sanior pars, sed tantùm maior, numeratis, non ponderatis votis: igitur tantùm maior pars respectu numeri, non verò sanior, attendi debet. Secundò impugnatur præsens assertio eo iuris principio, Quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari; regula, *Quod omnes, de reg. iuris lib. 6.* vbi plura Petrus Pecchius, *l. per fundum 11. ff. de seruit. rustic. l. in concedendo, ff. de aqua pluuia*: sed omnes tangit electio futuri Prælati: igitur ab omnibus, non à maiori parte Capituli debet celebrari. Fulcitur hæc difficultas *ex cap. licet 6. hoc tit.* vbi docetur, in electione R. Pontificis non sufficere maiorem, & saniorem partem Cardinalium, sed ex tribus partibus duas desiderari; quod etiam circa electiones Abbatissarum cauetur *in cap. indemnitatibus, §. sanè, hoc tit. in 6.* igitur indistinctè verum non est, in electione sufficere maiorem & saniorem partem.

5 De maiori & saniori parte.

His difficultatibus minimè obstantibus vera est suprà tradita assertio, videlicet ad electionem canonicè celebrandam, non solùm maiorem partem, verùm & saniorem desiderari. Maior pars dicitur, attento numero eligentium, non verò respectu aliorum de Capitulo, Zerola *in praxi, part. 1. verbo Capitulum, num. 13.* vnde in electionibus canonicè faciendis non sufficit habere maiorem numerum suffragiorum respectu minoris partis, sed ampliùs desideratur haberi maiorem partem respectu omnium suffragantium. Miranda *d. quæst. 23. art. 24.* Lambertinus, & alij relati à Barbosa *de Canonicis cap. 38. num.* 10. Tamburinus *suprà, num. 27.* in quo numero computandi sunt tantùm illi, qui in eadem electione suffragium habuerunt, iuxta tradita à Panormit. *in præsenti, num. 1.* nec augent numerum vota extra Capitulum, & post factum scrutinium data. Hostiensis *in c. in Genesi* 55. *num. 17. hoc tit.* Barbosa *vbi suprà, num. 11.* nec etiam computantur vota eorum, qui recedunt à loco vbi facienda est electio, *cap. cùm nobis*, vbi Abbas *num. 5. hoc tit.* nec illorum, qui noluerunt suffragium præstare. Si autem non appareat maiorem partem eligentium in vnam partem consensisse, iterandum est scrutinium, donec constet in quam maior pars consenserit, *c. cùm terra, hoc tit.* & hæc de maioritate respectu numeri. Minor verò pars dicitur, cùm melior zelus in eligentibus cõsideratur propter maiorem meritum, aut quia omnes agnoscunt personam ab eis electam esse doctiorem, & aptiorem ad dignitatem, de cuius electione agitur: & hæc collatio meriti ad meritum, & zeli ad zelum præscribitur *in d. c. quia propter.*

Vnde agnoscitur ratio huius decisionis; nam cùm pro forma specifica essentiali electionis *in d. cap. quia propter*, præscribatur vt electio fiat à maiori, & saniori parte, & ea sit natura copulatiuæ, vt tota reddatur falsa ex defectu vtriusque partis, vt dixi *in cap. inter 4. de rescriptis*, si deficiat sanioritas, licèt detur maioritas, electio non potest confirmari, cùm non sit seruata forma præscripta *in d. cap. quia propter*: vnde quia in nostro textu electio non fuit celebrata à maiori, & saniori parte Capituli, ideò confirmata non fuit; requiritur enim maior pars, & sanior in electionibus, vt sic maiori cum iudicio in eis procedatur; vt enim eleganter aiebat Plinius *lib. 2. epist. 22.* in sententijs ferendis suffragia non numeranda sunt, sed ponderanda. Rectè igitur in præsenti, & in Concilio Lateran. statuitur, vt non tantùm numerentur suffragia, sed ponderentur; & non solùm maior, verùm etiam sanior pars concurrat in electionibus, vt debeant à superiore confirmari. 6 Ratio decidendi.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta, cui satisfacere intendit Erasmus Roterodamus apud Guilielmum Neubrigensem *de rebus Anglicis lib. 3. cap. 3.* cuius verba refert Demsterus ad Rosinum *d. lib. 7. cap. 5.* vbi agens de actibus, qui per maiorem partem decurionum tantùm peragebantur, ait: *Ex hoc tamen nullum Canonicis institutionibus, & alijs Ecclesijs præiudicium generetur, in quibus maioris, & sanioris partis debet sententia præualere; quia quod in eis decisum venerit, superioris iudicio poterit definiri: in Romana verò Curia, & Ecclesia speciale euenit aliquid, atque constituitur, quia non potest ad superiorem recursus facilè haberi.* Sed hæc sententia conuincitur; siquidem in electionibus facilè etiam recursus ad superiorem haberi potest; siquidem is ad quem spectat confirmatio ipsius electionis, poterit corrigere, aut approbare electionem factam. Quare omissa hac sententia dicendum est, verum esse, in omnibus alijs actibus sufficere maiorem partem Senatus, Curiæue; in electionibus verò canonicè faciendis desiderari etiam saniorem partem, propter grauitatem negotij, & vt electiones rectò cum iudicio celebrentur. Nec augmentum difficultatis obstat, quod vt dissoluat P. Suarez *d. tom. 4. lib. 2. cap. 5. num. 23.* varia adducit: sed illis omissis verius dicendum est, temporibus Concilij Lateranensis, de quo *in d. cap. quia propter*, suffragia non per schedulas, aut secretò fuisse præstita, sed coram tribus scrutatoribus, palam, vt ab ipsis posset fieri collatio meriti ad meritum, & zeli ad zelum, quæ in suffragijs per schedulas omissis fieri non poterat. Quare cùm post dictum Concilium in aliquibus Ecclesijs vsus inualuisset, vt tam publicè, quàm secretè suffragia præstarentur, magnaque sequerentur incommoda ex prædicta collatione meriti ad meritum, Concilio Tridentino *sess. 25. de regul. cap. 6.* statutum fuit, vt amplius non inquiratur, quænam pars suffragantium sit sanior, sed tantùm quæ sit maior: & sic hodie tantùm numerus attenditur, cùm si persona idonea electa sit, pars maior etiam sanior præsumatur: docent Pellizarius, Barbosa 7 Dissoluitur prima difficultas.

& Tam-

& Tamburinus, quos laudat & sequitur Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 5. dub. 7.*

8 Respondetur secundæ difficultati. Nec secunda difficultas refragatur, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter eas res, quæ ad totum Capitulum pertinent collectiuè; & inter eas, quæ canonicis, non vt vniuersis, sed vt singulis communes sunt. Primò casu certum est, factum à maiori parte Capituli valere, *cap. 1. de his quæ fiunt à maiori parte*, ex ea ratione, quia in his rebus factum à maiori parte, ab omnibus præsumitur factum, *dict. l. aliud* 160. §. 1. vnde ab omnibus debet obseruari, tanquam si omnibus placuisset: pulchrè Plinius *lib. 6. epist. 13.* ibi: *Singulis re integra dissentire fas est; quod pluribus placuit, à cunctis tenendum.* Secundo verò casu, quod priuatim, non vt vniuersis, sed vt in singulis competit, ab omnibus est approbandum: quo casu procedunt iura suprà adducta, & textus *in cap. ad hæc 7. de officio Archidiaconi*, *l. vlt. C. de author. præstand.* docet Pechius *in dicta regula quod omnes*. Vnde cùm electio spectet, non tanquam ad singulos, sed vt vniuersos collectiuè, ideò à maiori, & saniori parte electus, ab omnibus electus præsumitur. Nec augmentum huius difficultatis obstat; ob specialem enim rationem in electione R. Pontificis, & Abbatissarum non sufficit maior, & sanior pars eligentium, sed duæ partes desiderantur: in electione enim R. Pontificis, propter authoritatem & grauitatem electionis, quia in ea maius est periculum, pleniùs est consulendum, *cap. vbi periculum, de electione in 6.* vt docetur *in cap. licèt, hoc tit.* quia pòst Pontificis electionem non est superior, qui adeatur pro confirmatione; vnde cùm eligitur, confirmatur, & statim consequitur electus administrationem; quod non euenit in electionibus aliorum Prælatorum, in quibus si aliqua difficultas emergit, debet à superiore examinari ante confirmationem, & an à maiori & saniori parte sit celebrata, *cap. postquam 3. hoc tit.* ideò specialiter in electione Pontificis desideratur, vt ex tribus partibus duæ in electione consentiant: in electionibus etiam Abbatissarum specialis ratio consideratur, ne si attenderetur zelus, aut meritum, moniales ob sexus fragilitatem conuitia sibi inferrent, secretaque reuelarent, vt post Ioannem Andream *in d. cap. indemnitatib. §. sanè*, considerat Tamburinus *d. tom. 1. disput. 5. quæst. 6.*

9 Exponitur cap. in ordine 14. 61. dist. Superiori assertioni obstat textus *in c. in ordine* 14. 61. *dist.* in illis verbis: *In ordinatione Præpositi illa semper consideretur ratio, vt is constituatur, quem sibi omnis concors congregatio secundùm timorem Dei, siue etiam pars congregationis, quamuis parua, saniori consilio elegerit.* Ex quibus vltimis verbis expresè deducitur, sufficere ad electionem partem minorem, & saniorem: igitur nō maior, & sanior pars desideratur. Cui difficultati vt faciamus, sciendum est, controuersum esse apud Interpretes, vtrum simul desideretur sanioritas cùm maioritate, adeò vt si vnus electus sit à maiori parte, sed non saniori, alius à saniori, sed minori, neutra electio subsistat. Et electionem factam à saniori parte, valere, & alteri præferri, docuerunt Glossa *in c. in Genesi, verbo Ad zelum, hoc tit.* Innocentius *in c. quia propter, c. scriptum, hoc tit.* Contrarium autem, videlicet neutram electionem valere, defendunt Panormit. *in d. c. quia propter, n. 7.* Suarez *d. lib. 2. cap. 5. n. 21.* quia desideratur pro forma *in d. c. quia propter*, vt pars sit maior, & sanior coniunctim: vnde etsi sit sanior, non tamen maior, electio non sustinetur. Qua sententia retenta non obstat textus *in d. c. in ordine*, qui procedit ante Concilium Lateran. de quo *in d. c. quia propter*: antea enim poterat confirmari electio facta à saniori parte, licèt non maiori. Chronic. Cameracense *lib. 1. cap. 105.* ibi; *In cuius electione noueritis non deesse nostram vnanimitatem, secundùm nostræ regulæ institutionem, quæ præcipit, vel omninò concordem in hoc fieri congregationem, vel saniori consilio, etiam quamuis minimam partem.* Notauit Menardus *ad concord. regul. c. 4.* Post Concilium tamen Lateran. nullo modo sufficit pars minor, etsi sanior sit, quia in eo pro forma substantiali desideratur, vt maior, & sanior pars eligat, vt electio confirmetur.

Secundò aduersatur præsenti assertioni textus *in cap. cùm causam 27. hoc tit.* vbi refertur, Ecclesiam Lucanensem habere priuilegium, vt nullus in eius Priorem eligatur, nisi communi assensu fratrum, vel quem sanior pars elegerit: quem textum ita expendo. Si in electionibus canonicè faciendis maior, & sanior pars desideraretur, ex iuris dispositione, frustra in eo textu impetraretur rescriptum, seu priuilegium, vt electio non nisi à maiori, & saniori parte fieret, cùm frustra precibus impetretur, quod iure communi conceditur, *l. vnica*, cùm vulgatis, *Cod. de thesauris, lib. 10.* igitur quia iure communi non desideratur maior, & sanior pars in electione canonicè facienda. Huic difficultati satisfaciendum est ex his, quæ pro paraphrastica expositione ibi adduximus, & in præsenti repetere superfluum esset. 10 Exponitur c. cum causam, hoc tit.

Tertiò opponitur textus *in c. congregato, hoc tit.* vbi deciditur, electionem celebratam à saniori parte, licèt minor sit, valere: igitur quia non desideratur maior, & sanior pars in electionibus ecclesiasticis. Cui difficultati respondendum est asserendo, aliquando saniorem, licèt non maiorem partem, sufficere ad electionem, veluti quando maior pars elegit indignum; tunc enim deuoluitur facultas eligendi ad minorem partem: & licèt sit minor, si tamen sanior est, electio ab ea celebrata sustinetur, quo casu accipiendi sunt textus *in cap. dudum 22. cap. scriptum, dicto cap. congregato, hoc titulo.* 11 Adducitur cap. congregato, hoc tit.

CAPVT LVIII.

Idem.

a Publicato scrutinio, variare nequeunt electores; cùm sit facienda b collatio, & electio celebranda. Ad quod per superiorem, si oportuerit, compellantur.

NOTÆ.

1 a Publicato.] Scrutinio publicato non posse variare electores, ex hoc textu expresè constat, & docent Miranda, Nauarrus & alij congesti à Barbosa *in præsenti*; quia post publicationem res desinit esse integra, *cap. in causis, cap. Ecclesia vestra, hoc tit.* Idem procedere in postulatione, *ex cap. penult. & finali de postulat. Prælat.* docet Petrus Gregorius *de elect. cap. 16. num. 12.* Contrarium tamen defendit Barbosa in præsenti: pro cuius dissidij concordia discrimen est constituendum, vt iam notaui *in cap. 1. de postulat. Prælat.* inter casum, in quo postulatio præsentata est superiori; & inter eum, in quo à postulantibus facta est, non verò præsentata. Primo casu non licèt postulantibus à postulatione recedere, *d. cap. penult. & vlt.* secundo verò casu possunt recedere ab ipsa postulatione.

b Collatio.] Quæ fieri debet statim, *cap. quia propter, hoc tit.* & si omittatur, electio est nulla, *cap. Cumana 50. hoc tit.* Fit autem vt cognoscatur, an electio celebrata sit à maiori & saniori parte, iuxta tradita suprà *in cap. Ecclesia 57.* 2

CAPVT LIX.

Idem.

SI alicuius electionem propter simoniam, eo ignorante, ac ratum non habente commissam, contigerit reprobari, cum eo super postulatione, ad quam fuerat electus taliter illa vice, non potest Episcopus dispensare. Quamuis circa eum qui ignoranter recepit simplex beneficium per simoniacam prauitatem, post liberam resignationem Episcopi dispensatio tolleretur.

COMMENTARIVM.

1 VAldè notum est, simoniam committi in electione, & collatione beneficij ecclesiastici, *cap.1. 2. 3. & cap. si quis obiecerit, cap. Saluator, cap. ex multis, cap. final. 1. quæst.3. cap. quàm pio, quæst.2. cap. sicut, cùm alijs, de simonia*: docent Rebuffus *in praxi, tit. de requisitis, n.2.* Parisius *de resign. lib.8. quæst.8. annot.28.* Hugolinus *de simonia, tabula 6.* Garcia *de beneficijs 8. part. cap.1. num.123.* Suarez *de relig. 1. tom. lib.4. tract.3. c.57. n.35.* Lessius *de iust. lib.2. dubio 35. nu.14.* & pluribus modis committitur, vt nouissimè exponit Gibalinus *de simonia cap.20. per totum*. Nec solùm committitur cùm quis pretium, aut quid pretio æstimabile pro beneficio assequendo eligenti dedit, verùm & si alius consanguineus, vel extraneus quid pretio æstimabile præstiterit, *d. cap. sicut, de simonia*, vbi Binsfeldius, & nos Deo annuente latiùs dicemus. Etiam certum est, inter alias pœnas, quas simoniaci incurrunt, & enumerat Gibalinus *de simonia quæst. 25.* illam constitutam reperiri, inhabilitatem videlicet ad illud beneficium, in quo simonia commissa fuit, obtinendum; & hodie ex constitutione Pij V. inhabilis redditur simoniacus declaratus ad omnia beneficia. Suarez *vbi suprà, cap.58.* Gibalinus *d. q.25. n.6.* dicemus *in d. cap. sicut*. Præterea sciendum est, in hac pœna inhabilitatis ad idem beneficium obtinendum Episcopum dispensare posse, cùm hæc dispensatio Pontifici non sit reseruata; cum hac tamen distinctione, vt si ab ignorante commissa sit, & beneficium sponte resignatum fuerit, Episcopus possit dispensare, vt ad idem beneficium statim eligatur: sed si beneficium hoc non fuerit simplex, pro ea vice potest Episcopus alij conferre; & cùm iterum vacauerit, potest qui ignoranter simoniam commisit, ad illud admitti: cùm eo verò qui scienter simoniam commisit in beneficijs ecclesiasticis, alius quàm R. Pontifex dispensare non potest: & hæc est sententia Gregorij IX. *in præsenti*, quam ita exposuerunt Suarez *d. cap.57. num. 15.* Gibalinus *d. quæst.31. num.2.* & nos latiùs dicemus *in d. cap. sicut*, vbi exponemus textus *in cap.2. de confessis, cap. veniens, el 1. de testibus*.

CAPVT LX.

a Idem.

HIs, quibus interdicitur, vt absque superioris *b* licentia eligere non *c* præsumant, tempus statutum à *d* canone currit, ex quo in mora fuerint licentiam huiusmodi postulandi.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ad huius inscriptionis, & duarum præcedentium expositionem repetenda sunt quæ adduximus *in cap. fin. de constit.*

2 b *Licentia.*] Vt *in cap.2. hoc tit. in quinta compilatione*, vbi Honorius III. ita ait: *Cùm bonæ memoriæ.* Et infrà: *Sanè ne quis fortè causetur, Capitulum S. Iuliani Lemouicensis diœcesis ius eligendi Præpositum per decursum temporis amisisse, nolumus quod tempus lapsum ante concessam sibi eligendi licentiam eis currat, cùm constitutio, quæ de huiusmodi lapsu temporis loquitur, contra negligentiæ vitium fuerit promulgata; & hi dici nequeant negligentes, cùm non possint eligere, præsertim cùm ex dilecti F. N. B. tituli S. Ioannis & Pauli Presbyteri Card. mandato nostram, vel eius teneretur licentiam postulare.* Ex qua Honorij III. decretali constat, tempus eligentibus præscriptum in Concilio Lateran. relato *in cap.2. de concess. præbendæ*, non currere illis, qui debent eligere petita licentia, nisi in mora eam petendi fuerint; tunc enim illis currit tempus eligendi, ex præsenti textu; quia cùm impedimentum tollere potuissent petendo licentiam eligendi, si in ea impetranda moram commiserint, illis currit tempus præfinitum in dicto Concilio, *cap. vnico, §. quia verò, ne sede vacante, lib.6.* Non enim tantùm negligens est, qui nullo impedimento detentus non eligit, verùm & qui cùm impedimentum tollere posset, illud tollere non curauit, *l. quibus diebus 40. ff. de condit. & demonstr. l. non omnes, §. qui captus, ff. de re milit.* docent Petrus Greg. *lib.27. syntag. cap.9. num.34.* Barbosa *de potest. Episcopi alleg.126. num. 74.* & *in d. cap. vnico, num.1 & 5.*

c *Præsumant.*] Non tantùm à sacris Canonibus, verùm & à R. Pontifice, vel eius Legato prohiberi potest Canonicis, ne sine superioris licentia ad electionem procedant; quod & in Religionibus Generales statuere posse docet, & ad hoc textum hunc commendat Hieronymus Garcia *tom.2. polit. regul. tract.2. difficult.2. dub.4. pag.22.* 3

d *Canone.*] Relato *in cap. ne pro defectu, hoc tit.* aut *in cap.2. de concess. præbendæ*: ex quorum commentarijs & adducendis *infrà, in tit. de supplenda neglig.* præsens petendum est. 4

TITVLVS VII.

De translatione Episcopi.

CAPVT I.

Innocentius III. a *Antiocheno* b *Patriarchæ*.

CVm ex illo *c* generali priuilegio, quod beato Petro, & *d* per eum Ecclesiæ Romanæ Dominus noster indulsit, canonica postmodùm manauerint *e* instituta, continentia maiores Ecclesiæ causas esse ad Sed. Apost. perferendas: ac per hoc translationes Episcoporum, sicut depositiones eorum, & *f* Sedium mutationes ad summum Apost. Sedis Antistitem de iure pertineant; nec super his, præter eius assensum, aliquid debeat attentari: miramur non modicùm, & mouemur, quòd tu *g* prædecessoris tui exempla sequutus, qui motu propriæ voluntatis *h* Mamistan. in *i* Tharsen. dicitur transtulisse, L. quondam *j* Apamien. electum in *k* Tripolitan. Ecclesiam transtulisti: nec tibi sufficit dicti prædecessoris tui præsumptionem solummodo imitari, immò etiam in iniuriam nostram ipsius transgressus excessum, nouo quodam mutationis genere paruificasti maiorem, & magnum quodammodo minorasti, *l* episcopare Archiepiscopum, immò potiùs dearchiepiscopare præsumens: cùm dictus prædecessor tuus dictum Archiepiscopum de Tharsen. Ecclesia in Ecclesiam transtulerit similis dignitatis. Licèt enim dictus L. nondum fuisset in Archiepiscopum consecratus, confirmationis tamen munus receperat, & Archiepiscopalia, quantùm ei licuerat, *m* ministrarat, sicut ipsius nobis relatione innotuit, qui se *n* Valenien. Episcopum, cùm in nostra esset præsentia constitutus, asseruit confirmasse. Ne igitur perpetrandi similia cæteris audacia

præ-

præbeatur, si tantus excessus relictus fuerit impunitus, te ab Episcoporum *o* confirmatione duximus suspendendum, quousque super hoc aliud statuamus: sciturum, quod hoc nos ab exauditione petitionis, quàm pro venerabili f. n. Archiepiscopo Mamistan. porrexeras, reuocauit. In cæteris autem quantùm cum honestate potuimus, te curauimus exaudire. Datum Laterani xvi. Cal. Aprilis.

NOTÆ.

1 a ANtiochen.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *lib.* 1. *epistol. ipsius Innocentij*, *fol.* 25. in regestro Coloniæ edito, ex quo textum restituo. Antiochia præcipua Orientis Metropolis appellatur ab Strabone *lib.* 16. Eam Orientis pulchrum apicem vocauit Ammianus Marcell. *lib.* 22. Metropolim absolutè dixit D. Hieronymus *in epist. ad Pammachium*. Erat Syriæ Metropolis, vbi Orientales Imperatores degebant, vt constat *ex lege actione* 7. *C. de numerarijs*, *lib.* 12. *l. Fabricensium* 4. *C. de metatis*; *eod. lib. l. eos* 22. *l. si quis* 24. *C. de decur. lib.* 10. *l. nullus* 2. *C. de Palatinis sacr. larg.* ex Tacito *lib.* 2. *historiæ*, probat D. Ioannes Duran. *de postliminio*, vbi exponit legem *Antiochensium*, *ff. de priuileg. credit.* De ea D. Chrysostomus *homilia* 3. *ad populum Antioch.* ait: *Ciuitatum sub Oriente positarum caput, & mater esse ciuitas nostra*. Epiphanius *epist. ad Hormisdam Pontif. Multis perturbationibus Antiochiæ, maximam ciuitatem, quæ est in Orientali diœcesi prima, circumstantibus*. Alia de ea tradit Philippus Bertherius *diatriba* 1. *cap.* 2. Huius inclytæ ciuitatis Præsul Patriarchali honore decoratus fuit ob multitudinem ciuium, qui in ea fidem catholicam susceperunt, vt refertur *in Actis Apostolor. cap.* 11. 13. & 15. Et ex eis notauit F. Angelus Petrica *de appellat. disput.* 2. vnde dum Anacletus Pontifex anno 102. *epist.* 3. Patriarchalium seriem commendat, apponit Romanam, Antiochenam, & Alexandrinam, quia eas instituit D. Petrus, vt varijs auctoritatibus & rationibus probat F. Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 4. *cap.* 2. *fol.* 703. Huic Antiocheno Patriarchæ variæ fuerunt pro temporum diuersitate prouinciæ subiectæ, quas enumerat Carolus à S. Paulo *in Geographia sacra*, *pag.* 285. Statum huius Patriarchatus temporibus Innoc. III refert Tyrius *lib.* 14. *cap.* 12. 13. & 14. & ex eo Franc. Florens *in præsenti*.

(Antiochia vbi.)

2 b *Patriarchæ.*] Rodulpho videlicet secundo, qui Sedem Antiochenam rexit per 33. annos vsque ad annum 1219. de cuius erga R. Pontificem inobedientia agunt Baronius *anno* 1187. eius continuator Spondanus *anno* 1215. *num.* 13. & *anno* 1219. Illi etiam aliam misit epistolam ipse Innocentius, quæ reperitur *lib.* 2. *epist.* 71. Præsentis autem excessus mentio fit in gestis ipsius Pontificis editis à Bosqueto *fol.* 30. in hæc verba: *Propter eandem causam Antiochenum Patriarcham à Pontificali suspendit officio, quia videlicet Apamiensem electum, præter Apost. Sedis licentiam, in Metropolitanum Episcopum transferre præsumpsit: sed vtrosque suam ignorantiam confitentes humiliter, & indulgeri suppliciter postulantes, sine difficultate & mora restituit, & absoluit.*

3 c *Generali priuilegio.*] Dum apud Matthæum *cap* 18. dixit Dominus: *Tu es Petrus, & super hanc petram.* Quæ verba in hunc sensum acceperunt Anacletus *epist.* 1. relatus *in cap. Omnis* 3. 2. *quæst.* 6. ibi: *Quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione Saluatoris, vt difficiles quæstiones semper ad Sedem deferantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum Apostolorum Principem: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*; Alexander *epist* 2. In illis verbis: *Apud ipsum Euangelium loco citato, ibi: Quodcumque ligaueris, &c.* quæ verba ad hoc probandum adduxit Zephirinus *epist.* 1. ibi: *Episcoporum iudicia, maioresque causæ à Sede Apostolica, & non ab alia, sicut Apostoli & Sancti successores eorum statuerunt, cum alijs Episcopis sunt terminandæ; quia licèt in alios transferantur Episcopos, B. tamen Apostolo Petro dictum est: Quodcumque ligaueris, &c. & quæcumque solueris, &c. & reliqua priuilegia quæ soli huic Sedi concessa sunt.* Alia iuris testimonia tradit Anton. Augúst. *in epitome*, *lib.* 1. *tit.* 9. & nos *in cap. maiores*, *de baptismo*.

4 d *Per eum Ecclesiæ Romanæ.*] Quæ enim Dominus concessit B. Petro, concessa videntur Ecclesiæ Romanæ, vbi durat Primatus, vt latè probat Bellarminus *lib.* 2. *de R. Pontif. cap.* 12. & 13. & omnes de Primatu Ecclesiæ agentes.

e *Instituta.*] Canone 18. Concilij Nicæni, ibi: *Apostolicæ Sedis dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas, & Episcoporum iudicia, Apostolorum, eorumque successorum, atque canonum authoritas reseruauit.* Anacletus *epist.* 3. ibi: *Si quæ causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius S. Sedis apicem eas, quasi ad caput referte.* Damasus *epist.* 3. *circa medium*, ibi: *Sedi Apostolicæ maiores causæ reseruatæ sunt.* Pelagius II. *in cap. multis*, 17. *dist.* ibi: *Maiores, & difficiles quæstiones, vt S. Synodus statuit, & vetus consuetudo exigit, ad Sed. Apostolicam referri.* Gregorius VII. *lib.* 2. *regest.* ibi: *Quod maiores causæ cuiuscumque Ecclesiæ ad Apostolicam Sedem referri debeant.* Plura Ant. Augustin. *in epitome*, *lib.* 1. *tit.* 9. 5

f *Et Sedium mutationes.*] Quid intersit inter transferre Episcopum, aut Sedem mutare, dicemus infrà.

g *Prædecessoris tui.*] Aymerici videlicet, qui etiam in his translationibus peccauit.

h *Mamistan.*] Ità legendum existimo, quæ est Metropolis Antiochiæ in Cilicia Guill. Tytius *lib.* 3. *cap.* 11. & 24.

i *Tharsen.*] Tharsus, vulgò *Tarso* dicta, est secunda Sedes Metropol. in Cilicia, sub Antiocheno Patriarcha, cuius Metropolitani subscriptiones reperiuntur in Concilijs Ancyrano, Neocæsarensi, & Chalcedonensi. 6

j *Apamiense.*] Apamia, seu Apamea, Ptolomeo teste *lib.* 5. *cap* 15. est Metropolis Syriæ secundæ, sub Antiocheno Patriarcha, cuius Prælatus Thomas suscripsit in Synodo V. generali. Plura Sandoual *in apolog. pro patrono Palent.* §. 2. 7

k *Tripolitan.*] De hac Ecclesia agemus *in cap. finali*, *de auctorit. & vsu pallij*.

l *Episcopare.*] Cùm quis non debeat de maiori ad minorem dignitatem transferri, vt docent Classici *in cap. Ecclesia* 57. *de elect.*

m *Ministrarat.*] Quæ possit Archiepiscopus post confirmationem, sed ante consecrationem exercere, dixi *in cap. suffraganeis*, *cap. nost*, *cap. transmissam*, *de electione*.

n *Valenien.*] Ità legitur in dicta tertia collectione, & in *d. regest. epistol.* in sexta autem collectione malè legitur *Cenalimen*.

o *Confirmatione.*] Vnde alios actus, tam ordinis, quàm iurisdictionis exercere valet, quia suspensus partialis ab ea tantùm officij parte suspenditur, quam expressis verbis Iudex comprehendit, vt probant Gibalinus *de censuris disquisit.* 7. *q.* 9. Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 2. & 3. Ipse autem Tripolitanus Episcopus suspensus fuit ab officij executione, vt constat ex epistola sequenti ipsius Innocentij, *d. fol.* 25. vbi ita illi scribit: *Cùm ex illo* (& cætera, vt suprà vsque ad verbum illud, *mouemur.*) *Quod cùm in Apamien. Ecclesia in Archiepiscop. fuisses electus, & confirmatione suscepta, quantùm tibi licuerat, Archiepiscopalia manifestasses, sicut ex tua nobis relatione innotuit, qui olim apud Sed. Apost. constitutus, venerabilem fratrem nostrum Valenien. Episcopum te confessus es confirmasse, in Tripolitan. te transferri fecisti nouo quodam promotionis genere, non promotus, sed potiùs minoratus. Ne igitur perpetrandi similia cæteris audacia præbeatur, si tantus excessus relictus fuerit impunitus, te ab executione Pontificalis officij duximus suspendendum, donec super hoc aliud statuamus. Datum Lateran.* 8

COMMENTARIVM.

EX hac Innocentij epistola talis deducitur assertio. *Tantùm R. Pontifex potest transferre Episcopos de vna Ecclesia in aliam, non verò Patriarcha.* Probant eàm textus *in cap.* 2. *cap. finali*, *hoc tit. cap. in causis* 30. *de elect. cap. mutationes* 34. iuxta corruptam litteram Gratiani 7. *quæst.* 1. *cap. quoad translationem*, *cap. nisi specialis*, *de officio Leg. cap. venerabilis* 7. *de consuet. cap. si Abbatem*, *de elect. libro* 6. *cap. illud*, *de maiorit. & obed.* Gregorius VII. *libro* 2. *regest. epist.* 2. ibi: *Quod R. Pontifici liceat de sede ad sedem, necessitate cogente, Episcopos transmutare.* Innocent. III. *lib.* 3. *regest.* 15. *epist.* 175. apud Bosquetum.

(o Conclusio refertur, & probatur.)

tum. Alia iuris testimonia adducunt Crespetius *in summa, verbo Episcoporum translationes*. Anton. August. *in epit. iuris Pont. lib. 1. tit. 12.* Illustrant P. Vasquez *3 part. disp. 241. cap. 6.* Suarez *tom. 3 de relig. lib. 1. cap. 16.* Petrus Gregor. *lib. 15. syntag. cap. 12. num. 42.* Germonius *lib. 2. adnimadu. cap. 19.* Duarenus *lib. 5. de sacris, cap. 2.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disp. 6. §. 2. num. 14.* Tuschus *littera T, conclus. 4.* Valenzuela *consil. 190. num. 7.* Solorzanus *1. tom. de iure Indiar. lib. 3. cap. 13.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 98.* Bosquetus *ad Innocent. lib. 3 epist. 175.* Iuretus *ad Iuonem epist. 146.* Seuerinus Binius *in notis ad Anterium Pontificem*, & *ad Concil. Sardicense can. 2.* Balsamon *in can. 1. Concilij Sardicens.* & in supplemento ad Concilium Nicæn. *can. 15.* Viuar. *ad Marcum Maximum, anno 381. num. 2.* Iustel. *ad can 9. Ecclesiæ Africanæ*, Roussellius *lib. 1. histor. iuris Pontif. cap. 4. num. 9.* Diana *part. 11. tract 4 resol 4.* Ioannes Dartis *in dicto 7. quæst. 1.* & *de beneficijs cap. de translat. Episcopi, pag. 64.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. pag. 9.* Menochius *de arbitr. casu 423. per totum*, Nauarrette *discursu 28. fol. 191.* Vighellius *in methodo iuris canon. pag. 513.* Petr. Gregor. *lib. 15. syntag. cap. 12. num. 42.* & *ad tit. de rescriptis cap. 3. num. 12.* Cabassutius *in notitia Concil. in can. 20. Synodi Nicæn.* Eruditus vir D. Gaspar Ibañez, Marchio de Agropoly, *differt. 2. cap. 4.* Altesserra, & Franc. Florens *hic*.

10 Impugnatur tradita assertio. Hæc assertio ita iuribus & authoritatibus illustrata, valde dubia redditur sequentibus considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam correlatiuorum eadem est ratio, *l. 3. ff. de re iudic.* plura Barbosa *axiomat. 61.* vnde sæpiùs decantatum legimus, illum absoluere posse, qui & ligare: plura Barbosa *axiomat. 1.* & ille potest destituere, qui instituere. Sed sic est, quod Patriarchæ possunt confirmare, & consecrare Archiepiscopos, & Episcopos, vt constat ex epistola synodica Concilij Nicæni, apud Theodoretum *lib. 1 cap. 9.* & Cassiodorum *histor. tripart. lib. 2. cap. 12.* ex epistolis prima & tertia Theophili Alexandrini *67.* & *76.* Synesij ad ipsum Theophilum, Athanasio *epist. ad Dracontium*, Epiphanio *hæresi 68.* Nicephoro *lib. 13. cap. 17.* innumeris Canonibus, & SS. PP. testimonijs relatis à Franc. Hallierio *de sacris elect. sect. 15. cap. 4. per totum*, præcipuè *art. 4. ex fol. 769.* ergo & ipsis Patriarchis licet Episcopos mutare, & transferre de vna Ecclesia in aliam, & à vinculo prioris matrimonij absoluere. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam maiores causæ Ecclesiæ, & grauiora Episcoporum negotia ad Primates, & Patriarchas deferenda sunt. D. Clemens *epist. 1.* post medium: *Episcoporum iudicia, & maiora Ecclesiarum iudicia, ad Primates, vel Patriarchas sunt deferenda*. Anacletus Papa *epist. 1. Si autem difficiles causæ, aut maiora negotia orta fuerint, ad maiorem Sedem referantur; & si illic facilè discerni non poterint, ac iustè terminari, vbi fuerit summorum congregata congregatio, quæ per singulos annos fieri solet, & debet, iustè, & Deo placitè coram Patriarcha, aut Primate Ecclesiastico iudicentur*. Idem *epist. 2. cap. 4. Ad Primates, vel Patriarchas post Sedem Apostolicam summa negotia conueniant, vt ibidem, quibus necesse fuerit, releuentur, & iustè restituantur*. Igitur etsi translatio Episcoporum inter maiores causas numeretur, à Patriarchis, vel Primatibus est facienda. Accedit, nam Patriarchas in suis prouincijs posse ea omnia peragere, quæ R. Pontifex in toto orbe Christiano, probant Hallierius *dicto cap. 4. art. 3.* Anast. Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 7. ex num. 1.* sed Pontifex potest tranferre Patriarchas, Primates, & alios Ecclesiæ Prælatos: igitur & Patriarchæ possunt similiter transferre Archiepiscopos, & Episcopos de vna Ecclesia in aliam. Secundò fulcitur hæc difficultas ex ampla Patriarcharum potestate, & amplissima eorum iurisdictione; Patriarchalis enim Sedes vna est cum Sede D. Petri. Hincmarus Rhemensis *opusc. 55. cap. 16. Sedes Ecclesiarum Romanæ, Alexandrinæ, & Antiochenæ sunt vna eadem Sedes magni Apostolorum Principis Petri*. De Antiochena expressiùs Leo IX. in epistola ad Petrum Antiochenum: *Sedes Antiochena, sedes Apostolica est*. Et generaliter agens de Patriarchis Zacharias Papa *epist. ad S. Bonifacium*, ait: *De Episcopis verò Metropolitanis, quos per vnamquamque Metropolin constituisti, eos per tuum testimonium confirmamus*. Ex qua authoritate deducit Cironius *lib. 1. obseruat. cap. 10.* Patriarchas habuisse ius constituendi Episcopos, & diuidendi Episcopatus. Secunda difficultas nascitur ex eo, nam si vinculum matrimonij spiritualis impediret, quominus Patriarcha posset transferre Episcopos de vna Ecclesia in aliam, sequeretur nec R. Pontificem posse Episcopos transferre; nam fortius est vinculum matrimonij spiritualis quàm carnalis: verba sunt textus sequentis. Sed R. Pontifex non potest dissoluere vinculum matrimonij carnalis, *cap. quos Deus, cap. an quod, 32. quæst. 2.* Ergo nec vinculum matrimonij spiritualis, & per consequens nec R. Pontifex potest tales translationes admittere. Augetur hæc difficultas, nam si vinculum matrimonij spiritualis inter Episcopum, & Ecclesiã celebrati impediret, ne alius quàm Pontifex illud dissoluendo Episcopos transferret, sequeretur quod ipse, & non alius posset Parochum de vna Ecclesia in aliam transferre, & sic dissoluere matrimonium inter ipsum & parochiam contractum: sed parochos transferre potest Episcopus proprius, *cap. Episcopus 7. quæst. 1.* Concilium Carthag. 4. *can. 27.* igitur Patriarcha, qui est Archiepiscoporum immediatus superior, potest tranferre Archiepiscopos de vna Ecclesia in aliam.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est 11 Translatio quotuplex.
præsens assertio, pro cuius expositione sciendũ est, translationẽ Prælati de vna Ecclesia in aliam, appellari transmutationem, *cap. mutationes 7. quæst. 1.* Nec interest, quæ persona transferatur; nam transferri possunt Cardinales, *cap. dilectus, de prębendis:* Archiepiscopi, *c. bonæ 4. de postulat. Prælat.* Abbates, *cap. cùm venerabilis, de consuet.* Præpositi, *cap. dudum, de elect.* Nec etiam interest, an in maiorẽ, parem, aut minorem Ecclesiam translatio fiat, quia licèt non facilè inueniatur qui de maiori ad minorem Ecclesiam transire velit, *cap. legimus, 93 dist. cap. 1. de cleric. non resident.* tamen si de facto transferatur, dicitur translatio. Multis autem modis translatio Episcopi euenire potest. Primò, cùm aliquis Episcopus occupata ab infidelibus eius sede, alteri vacanti præponitur, non in perpetuum, sed ad tempus, donec ab infidelibus liberata fuerit; quia tunc restituitur ad pristinum statum, *cap 41. 7. quæst. 1.* & hæc non tam translatio, quàm transitio dici debet, vt notauit Balsamon *in supplement. & expositione canonis 15. Concilij Nicæni*. Secũdo modo contingit translatio, quando aliquis Episcopus sedem viuentis inuadit, vel vacantẽ propria auctoritate occupat, *c. 10. 21 & 32. 7. q. 1.* De qua translationis specie agemus infrà, *in cap. 3* Tertio modo contingit translatio, licèt impropriè, cùm quis relicta propria sede, aliam recipit in commendam ad tempus; aut cùm antiquam retineat, secundam in commendam accipit, aut simul dispensatiuè retinet, *cap. 3. cap. 6. 21. q. 1.* Quarto modo translatio contingere potest, cùm Episcopus relicta propria Ecclesia, vbi sedes Episcopalis residebat, in aliam ciuitatem eiusdem diœcesis Cathedrã Episcopalem transfert; quod an Episcopo liceat, non vulgò disputatum inuenio. Et non licere Episcopo Cathedram mutare in aliam ciuitatem, etiam eiusdem diœcesis, ni fallor, apertè probatur ex canone 15. Concilij Nicæni 1. in illis verbis: *Vt à ciuitate in ciuitatem nec Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus transeat.* In cuius explicatione Theodorus Balsamon hæc subiungit: *Decimusquintus canon Concilij Nicęni primi prohibet, Episcopum, vel Presbyterum, vel Diaconum ab vrbe in vrbem ad suam parochiam pertinentem transmeare, ac transire, sicut Illiderci Archiepiscopus conatus est Illiderci thronum transferre in Philopopolim, & fuit synodicè prohibitus*. Hoc etiam firmat Balsamon ex eo, quia transiens Episcopus hoc modo in aliam ciuitatem, non punitur *in d. can. 15.* sed in antiquam sedem redire cogitur; cùm tamen illi, qui in aliam diœcesim transeunt propria auctoritate, priuentur propria sede, *c. 1. de clericis non resid.* dicemus infrà *in c. 3.* Probatur etiam hæc sententia ex Concilio Carthag. 5. *can. 5.* ibi: *Placuit, vt nemini sit facultas, relicta principali Cathedra, ad aliquam Ecclesiam in diœcesi constitutam se conferre*. Facit etiam textus præsens in illis verbis: *Translationes Episcoporum, & sedium mutationes*. Vbi primis verbis translationes de diœcesi in diœcesim prohibentur; secundis verò Sedium Episcopalium mutationes intra eandem diœcesim. Docent Zonaras & Balsamon *in d. can. 15. Nicæn.* Acuña & Dartis *ad Decret. in 101. dist.* qui afferunt iustas causas, ob quas Cathedra Episcopalis de vna Ecclesia in aliam mutari potest.

Demùm alius translationis modus (de quo in præsenti 12 De translatione iu- cis.
titulo) contingit, cùm aliquis Episcopus, vel Archiepiscopus

pus, relicta propria sede in Ecclesiam vacantem transfertur, quæ si fiat propria auctoritate, non sustinetur; immò ita translatus varijs pœnis afficitur, de quibus infrà *in cap. 3.* Si autem auctoritate superioris, & iusta interueniente causa transferatur, talis translatio iusta & licita est, & sacris canonibus approbata, *can. 13.* aliàs 14. Apost. *Episcopo non liceat sua relicta parochia ad aliam se transferre, etiamsi à pluribus cogatur, nisi sit aliqua causa rationi consentanea, quæ eum cogat hoc facere, vtpotè ad maius lucrum*. In cuius scholijs Zonaras & Balsamon rectè accipiunt maius lucrum pro maiori populi vtilitate. Concilium Nicænum relatum *in cap. non oportet 19. 7. q. 1.* Antiochenum *in cap. Episcopum 25. eadem quæstione*, Sardicense *in cap. 1. de Clericis non resid.* Carthag. 4. *in cap. Episcopis 37. 7. quæst. 1.* Chalcedon. *in cap. propter 26. eadem quæst.* Calixtus relatus *in cap. sicut 39. 7. q. 1.* Antherus Pontifex & Martyr *in epist. ad Episcopos Bæticæ in cap. mutationes 7. quæst. 1.* vnde viros virtute conspicuos de vna Ecclesia in aliam translatos fuisse, ex Socrate, Sozomeno, & Nicephoro referunt I. Dartis *de beneficijs cap. 3.* Cironius *in parat. ad hunc titulum*. Semper tamen desideratur euidens vtilitas Ecclesiæ, aut vrgens necessitas, *d. can. 14. Apost. d. cap. mutationes*: quo casu licita est translatio, etsi aliquando Græci absolutè translationes improbauerint, quos arguit Balsamon vbi suprà, *pag. 1119.* in hæc verba: *Iam verò & qui hoc dicit, accusat S. Gregorium Theologum, & alios sanctissimos Patriarchas, qui ex Episcopatibus translati sunt in Sedem Constantinop. & aliàs Sedes Patriarchales; tanquam qui indignè in translatione sacra ministeria obeant, quod non est venia dignum*.

13 De causis translationis. Causas ergo legitimas translationis duas tantùm sacri canones agnouerunt, vtilitatem videlicet Ecclesiæ, aut necessitatem, *d. cap. mutationes*, ibi: *Sed aut vi à sede propria pulsus, aut vtilitate loci, aut populi*. Antherus Pontifex *in d. epist.* ibi: *Propter vtilitatem populi, aut necessitatem Ecclesiæ, sed non pro libito cuiusquam, aut dominatione*. Et *d. c. Episcopus 37. Sed id vtilitas Ecclesiæ fiendum poposcerit*. Et *d. cap. sicut 39. Si autem vtilitatis causa mutandus, non per se hoc agat, sed fratribus inuitantibus, & auctoritate huius sanctæ Sedis faciat, non ambitus causa, sed vtilitatis*. Dicitur autem vtilitas sufficiens, non quando quæcumque vtilitas speratur, sed si spes sit maioris fructus, & lucri spiritualis in Ecclesia, ad quam transfertur, vt statuitur *in d. can. 14. Apostol.* quare propter parem vtilitatem prima Ecclesia non est deserenda. Vrgens necessitas dicitur, non quælibet, quæ sufficiat ad renunciationem, de quibus *in cap. nisi cùm pridem, de renunciat.* illæ enim non sufficiunt ad translationem, vt probat P. Vasquez *d. disp. 241. c. vlt.* Necessitas enim debet considerari, vel ex parte Episcopi transferendi, vt si in prima Ecclesia ob aeris intemperiem viuere nequeat, vel persecutionem plebis patiatur: vel ex parte ipsius Ecclesiæ, si cogatur à secunda Ecclesia ibi transferri, *cap. sicut 7. quæst. 1. cap. quantò 3. hoc tit.* non autem facilè ex hac regula generali descendi potest ad casus particulares; quare totum hoc relinquendum prudenti arbitrio, tam Episcopi, qui transfertur, quàm eorum qui translationes faciunt, qui non facilè, & ob vtilitatem tantùm Episcopi transferendi eas facere debent; vnde cùm nostris temporibus valdè frequentes essent Episcoporum translationes, decretum emanauit Magni nostri Philippi IV. vt huiusmodi translationes maturo consilio fierent. Videndus est pro eius illustratione, & praxi Illustrissimus D. F. Io: Martinez, ipsius Catholici Regis confessor, ac electus Archiepiscopus Compostellanus, *discursu 1. polit. per totum*.

14 Traditur decidendi ratio. Præsentis textus decisiua ratio deducitur ex illis verbis: *Maiores Ecclesiæ causas*, &c. cùm enim Ecclesiæ causæ grauiores debeant tantùm per R. Pontificem decidi, *cap. maiores*, vbi dicemus, *de baptismo*; & translatio Episcoporum inter maiores Ecclesiæ causas enumeretur, *cap. quamuis 3. q. 6. cap. temporis 7. q. 1. cap. 2. hoc tit.* alius quàm R. Pontifex transferre non potest Episcopum de vna in aliam diœcesim. Et si adhuc sciscİteris rationem rationis, quare videlicet inter maiores Ecclesiæ causa translatio Episcoporum enumeretur? Respondeo, ex eo prouenire, quia cùm confirmatio Episcoporum ad Sedem Apost. spectet, & virtute confirmationis detur vinculum coniugij spiritualis inter Episcopum, & Ecclesiam, non per alium quàm per Rom. Pontificem, Christi Vicarium, mediante translatione dissolui valet.

15 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat prima dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt cùm olim Patriarchæ & Metropolitani per se, aut in Concilijs prouincialibus confirmabant Episcoporum electiones, vt probaui *in cap. 3. de elect.* possent etiam Episcopos transferre, vt expressè probatur in Concilio Carthag. 4 relato *in cap. Episcopus, 7. q. 1.* ibi: *Sanè si vtilitas Ecclesiæ fiendum poposcerit, decreto per ea Clericorum & laicorum Episcopis porrecto, in præsentia Synodi transferatur*. Anth. Pontif. *in d. epist. ad Episcopos Bæticæ*, ibi: *Aut necessitate coactus, aut electione, & exhortatione Sacerdotum, & Episcoporum translatus est*: quare ea verba, *nec tamen sine sacrosanctæ Sedis Romanæ auctoritate, in c. mutationes 34. 7. q. 1.* non esse Pontificis, sed Gratiani, notauit Cironius ad hunc titulum: tamen postquam confirmatio Episcoporum, & eorum translatio, vtpotè maiores causæ, sunt reseruatæ R. Pontifici; sicut confirmatio per inferiores Prælatos non fit, ita nec Episcoporum translatio. Nec augmentum ipsius difficultatis obstat, nam procedit excepta R. Pontificis authoritate, vt in iuris testimonijs ibi relatis expressè cauetur. Et licèt maiores causæ ad Patriarchas referri debeant, non tamen omnes; nam translatio Episcoporum, sanctorum canonizatio, & similes, quas recenset Barbosa *de potestate Episcopi 2. p. alleg. 50.* sunt R. Pontifici reseruatæ, & ita per alium, quàm per ipsum Christi Vicarium decidi non valent: nec ritè huius reseruationis, & translationis Episcoporum, vtpotè contra sacros canones factæ, conqueritur Petrus Marcha *lib. 6. concordiæ, c. 8. n. 4.* Nec secundum augmentum deductum ex amplissima Patriarcharum potestate, obstat; nam licèt ea magna sit, non tamen æqualis est Pontificiæ, sed inferior. Et licèt Antiochena Sedes dicatur Apostolica, id prouenit ex eo, quia D. Petrus Antiochiæ primam erexit Ecclesiam & Cathredam, quam posteà Romam transtulit; vnde inspecta illa prima erectione Antiochena Sedes dicitur Apostolica; non verò quia post translationem Romæ factam auctoritas Pontificia remanserit penes Patriarcham Antiochenum, *c. mutationem 34. cum sequenti, 7. q. 1.* quare licèt eius, & aliorum Patriarcharum magna auctoritas sit, vt probant Franciscus Hallierius *lib. 4. de hierarch. iurisd.* Morinus *lib. 1. exercit. per totum*: tamen circa ea, quæ R. Pontifici vt Christi Vicario spectant, aut illi sunt reseruata, nihil attrectare, aut statuere valent; quare in præsenti Antiochenus Patriarcha suspensus fuit, quia Episcopum transferre attentauit.

16 Dissoluitur secunda difficultas. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex c. 2. hoc tit.* certum enim est, R. Pontificem vt Christi vicarium posse Episcopos transferre de vna Ecclesia in aliam, & per consequens dissoluere vinculum spiritualis matrimonij cùm prima Ecclesia contractum. Nec textus *in d. cap. 2.* contrarium probat, pro cuius expositione varia adducunt Doctores, & quærunt, an prohibitio hæc translationis ad aliam Ecclesiam, proueniat à iure diuino, à quo dimanat indissolubilitas matrimonij carnalis, quo fortius esse vinculum matrimonij spiritualis docet Innocentius III. *in d. cap. 2.* Et P. Vasquez *to. 3. in 3. part. disp. 241. cap. 7.* existimat, translationem Episcoporum à iure diuino esse prohibitam: sed contrarium, & rectiùs, defendunt P. Suarez *de relig. tom. 3. lib. 1. c. 16 n. 6.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch.* vbi suprà, Diana *part. 11. tract. 4. resolut. 40.* & facilè probatur ex vsu Ecclesiæ; siquidem omni tempore translationes factas legimus, vt varia exempla referentes tradunt Socrates *lib. 7. cap. 35. & 39.* Theodoretus *lib. 5. c. 4. & 8.* Qua opinione retenta non leuem continent difficultatem verba illa, *fortius vinculum*; quæ cùm aliqui parum percallerent, notant Innocentium III. nimiæ audaciæ. Petrus Marcha *lib. 7. concordiæ, cap. 26.* cùm Matthæo Parisio vocat eum audacem Iureconsultum. Alij magis piè vt ea verba exponant, varia adduxerunt. Glossa ibi ita exponit, vt significet, vt dignius sit vinculum spiritualis coniugij, quàm carnalis. Hostiensis *in d. cap. 2.* ea verba accipit, non generaliter & indistinctè, sed ita: cùm matrimonium ratum tantùm possit dissolui quoad vinculum, etiam per ingressum Religionis, *cap. ex publico 10. de conuers. coniugat.* tunc fortius est vinculum matrimonij spiritualis. Deinde etiam in matrimonio carnali ab infidelibus celebrato, si alter ex coniugibus nolit cohabitare sine contumelia Creatoris cùm alio ad fidem conuerso, dissoluitur matrimonij vinculum, *cap. gaudemus, de diuortijs*, vbi plura Balboa: sed-

ma-

matrimonij spiritualis vinculum neutro ex his modis dissoluitur: igitur quia fortius est vinculum hoc, quàm matrimonij carnalis. Verùm interpretationem hanc rectè refellit *ad Marcum Maximum*, vbi suprà; etsi eam sequantur Andreas Valensis *ad hunc titulum*, Diana *vbi suprà*, Basilius Legion. *lib. 8. de matrim. cap. 2. nu. 15.* Aliter Zoesius *ad hunc titulum, n. 3.* verba illa exponit, dum ait, fortius esse vinculum matrimonij spiritualis quàm carnalis, ratione durationis, quia videlicet matrimonium carnale morte soluitur, & si vnus ex coniugibus ad vitam rediret, non teneretur cùm alio cohabitare, iuxta D. Paulum *ad Rom. cap. 7.* relatum *in cap. fin. de secundis nuptijs*: vinculum verò spiritualis matrimonij fortius est ratione characteris ex eo prouenientis; quia si Episcopus defunctus iterum ad hoc sæculum rediret, teneretur residere in propria Ecclesia; & ideò ratione durationis fortius esset vinculum spiritualis matrimonij, quàm carnalis. Alij, quibus consentit Bellarminus cōtra Barclaium, agnoscunt in hoc matrimonio spirituali duplex vinculum. Primum quatenus dicit vnionem cùm Ecclesia vniuersali; aliud quatenus respicit vnionem cùm Ecclesia particulari, & propria ipsius Episcopi, in qua ordinatus est. Primum agnoscunt esse fortius quàm carnale, & omninò indissolubile; secundum verò fatentur esse sanctius, quàm carnale, sed non ita indissolubile. Verùm his omnibus sententijs omissis dicendum est, verum esse, matrimonium spirituale contrahere Episcopum cùm sua Ecclesia, *cap. licèt, hoc tit.* Euaristus Papa *epist. 2.* probant Azor *part. 2 instit. lib. 3. cap. 29 q. 3.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch. part. 1. disp. 6. §. 2.* nihilominus tale vinculum dissolui posse à R. Pontifice, non iure ordinario, sed speciali diuina potestate concessa à Christo Domino D. Petro, & eius successoribus, vt expressè fatetur Innocentius III. *in d. cap. 2.* ibi: *Non enim humana potestate, sed potiùs diuina potestate coniugium spirituale dissoluitur.* Et *in c. quantò 3.* illic: *Et potestatem transferendi Pontifices ita sibi retinuit D. & Magister, quod soli B. Petro Vicario suo, & per ipsum successoribus eius speciali priuilegio tribuit, & commisit.* Quare tunc non homo, sed Deus ipse, quos Papa separat, separasse videtur. Comparatio autem quæ fit in eo textu inter matrimonium carnale, & spirituale, non probat spiritualis matrimonij vinculum æquè esse indissolubile, ac matrimonij carnalis; sed tantùm eo dirigitur, vt probet matrimonium spirituale ab hominibus non posse dissolui, sicut neque carnale. Non enim æquiparationem facit Innocentius vtriusque vinculi quoad dissolutionem D. Petro, & eius successoribus reseruatam, sed solùm quoad dissolutionem hominibus denegatam; & vt hoc adstrueret Pontifex ait, fortius esse vinculum spirituale, quàm carnale, ex eo quia corporalia facilius dissoluuntur, quàm contrahuntur; spiritualia verò contra facilius contrahuntur, quàm dissoluuntur: quod exemplis Pontifex illustrat, ex quibus apparet eum non negare, vinculum spiritualis matrimonij inter Episcopum, & Ecclesiam contractum, Pontificem dissoluere non posse, deponendo, aut transferendo Episcopum; sed hoc Archiepiscopū Turonensem facere nequire ob comparationem vinculi spiritualis, & carnalis. Docent, & ita accipiunt prædicta verba Viuar. *ad Marcum Maximum, pag. 619.* Barbosa *voto 123. nu. 15.* Nec augmentum huius secundæ difficultatis obstat; verum enim est, Episcopum posse transferre Parochum de vna Ecclesia in aliam; Archiepiscopum verò, vel Patriarcham non posse transferre Episcopum. Discriminis ratio illa solet assignari, quia inter Episcopum, & Ecclesiam verum, & perfectum matrimonium datur, quod initiatur in electione, ratificatur in confirmatione, atque consummatur in consecratione: quæ omnia cùm non dentur in Parocho, ipse non contrahit verum, perfectumque matrimonium spirituale: quare defuncto Parocho dicitur Ecclesia vacans, *cap. 1. & 2. de concess. præb.* non vidua, vt in Episcopo, *cap. ne pro defectu*, vbi notaui, *de elect.* quare sicut Episcopus potest dispensare cùm illis, qui matrimonio adhuc rato Religionem profitentur, vt dissoluatur matrimonium, *cap. ex publico, de conuers. coniug. cap. commissum, de sponsal.* ita similiter cùm Parocho dispensare valet, vt relicta propria parochia, cum qua tantùm matrimonium ratum inierat, ad aliam transeat. Ita docet, & ratiocinatur Anast. Germonius *lib. 2. animadu. cap. 19.* Sed hæc Germonij solutio, & discriminis ratio refellitur ex eo, nam si ea vera esset, sequeretur Patriarcham, & Archiepiscopum posse transferre Episcopos electos, & cōfirmatos, sed nondum consecratos, quia tantùm matrimonium ratum contraxerunt: sed eos transferre nequeunt, vt in præsenti textu deciditur: ergo prædicta ratio discriminis sustineri nequit. Ea igitur omissa dicendū est, quod sicut depositio parochorum ad Episcopum spectat, quia eam Sedes Apostolica inter causas maiores sibi non reseruauit; ita ex eadem ratione & translatio parochorum per Episcopum fieri potest. Et si adhuc scisciteris, quare trāslationem Episcoporum, vt causam grauiorem Romana Sedes sibi reseruauit, non verò translationem parochorum; respondeo id prouenire ex eo, quia inter Parochum, & Ecclesiam non datur spirituale coniugium, vt inter Episcopum & Ecclesiam: quare illi tempore institutionis non traditur annulus, vt datur Episcopo in signum contracti matrimonij, *c. clerici, de vita & honest. cleric.* docuit Gigas *de residentia Episcopor. cap. 10.*

Sed adhuc intendam probare, nec R. Pontificem posse transferre Episcopos de vna Ecclesia in aliam, ex textu *in cap. non licèt 107. de consecr. dist. 4.* vbi ex Concilio Carthag. hæc verba refert Gratianus: *Non licèt fieri rebaptizationes, reordinationes, vel translationes Episcoporum.* Vbi vno verborum ictu prohibentur in Ecclesia reordinationes, rebaptizationes, & translationes Episcoporum; sed plusquam notum est, reordinationes, & rebaptizationes à iure diuino esse prohibitas, nec Pontificem vlla ex causa eas permittere posse: igitur nec translationes Episcoporum, cùm sub vna verborum contextura simul Patres Concilij ea complectantur. Vt huius textus sensum, veramque Patrum mentem percipiamus, sciendum est, textum *in d. cap. non licèt*, deductum esse ex canone 38. Concilij Carthag. in editione Græca 49. in compilatione Balsamonis 52 Zonaræ verò 53. & in eo transcriptum fuisse canonem cuiusdam Concilij Capuani, cui ansam dedit mutatio Cresconij Episcopi Regiensis, qui propria auctoritate inuasit Ecclesiam Tubicinam, vt in principio ipsius canonis legitur: *In Synodo Capuæ statutum est, vt non liceat fieri rebaptizationes, vel recordationes, vel mutationes Episcoporum. Cresconius tamen Regiensis agri Episopus, suo populo contempto ad Tubicinam Ecclesiam redijt.* Quare canonem illum ex Concilio Capuano refert Seuerinus Binius in eo Concilio, *pag. 697.* Illius ergo Concilij Carthag. temporibus Episcopi, & Presbyteri à Donatistis redeuntes, ab ipsis postremis illius schismatis temporibus iterum baptizabantur, & sic ad laicorum statum redacti, iterum ordinabantur, & in Episcopos repetita ordinatione eligebantur. D. Augustinus *lib. 3 contra litteras Petiliani*, ibi: *Et rebaptizauerunt illum hominem nonagenarium Episcopum.* Obseruat Albaspineus *in Optatum cap. 8. & 9.* Sciendum etiam est, electionem Episcopi, vel eius mutationem in aliam Ecclesiam, appellari ordinationem, *can. 46. eiusdem Concilij Carthag. Vt Episcopus in diœcesi factus solùm eam plebem teneat, qua extitit ordinatus.* Notauit Cironius *ad hunc titulum, in principio.* Quibus sic animaduersis apparet verus sensus illius canonis; vt enim Patres Concilij Carthag. prohiberent, damnarentque prædictas rebaptizationes, & reordinationes Episcoporum, repetito canone Capuano statuerunt, ne liceret facere rebaptizationes, vel reordinationes: & quia ipsi Donatistæ reordinabant Episcopos, eos mutando de sede in sedem, subiunxerunt Patres, *vel translationes Episcoporum*; non quia agnouissent translationes Episcoporum eodem iure esse prohibitas, ac rebaptizationes, seu reordinationes; sed quia ipsi Donatistæ transferendo Episcopos asserebant, eos reordinare; ideò vt totum comprehenderent Patres, simul statuerunt vt non liceret facere reordinationes, rebaptizationes, vel translationes Episcoporum, quasi idem esset transferre, ac ordinare Episcopos.

17 Exponitur c. non licet, de consecr. dist. 4.

In eandem etiam partem, & ad idem probandum expendo textum *in cap. Pastoralis 42. 7. quæstione 1.* vbi Ioannes Episcopus Lisitanus translatus in Ecclesiam Scilatinam ex iusta causa, videlicet quia Lisitana vrbs per inimicos capta erat, iubetur cessante hostilitate ad primam Ecclesiam redire; quod & iussit Nicolaus Pontifex *in cap. sciscitaris 47. 7. quæst. 1.* igitur quia Pontifex nec iusta causa accedente potest vinculum spiritualis matrimonij dissoluere, transferendo Episcopum de vna Ecclesia in aliam. Cui difficultati respondendum est, in eo casu Episcopum non fuisse translatum in Ecclesiam Scilatinam in perpetuum, & vt semper eam regeret,

18 Explicatur c. Pastoralis, 7. q. 1.

sed

sed potiùs vt eam haberet, donec hostilitate cessante possit redire ad primam sedem; quæ translatio cùm non sit absoluta, nec in perpetuum facta, non soluit vinculum prioris Ecclesiæ. Notari autem oportet, in eo textu ordinari aliquem, seu constitui Episcopum, incardinari dici, quo etiam verbo vtitur Gregorius Magnus *lib. 5. epist. 111.* ibi: *A nobis petijsse recolimus, vt Gratianum Ecclesiæ Venefranæ Diaconum tuæ concederemus Ecclesiæ cardinandum.* Notarunt Spelmanus *in glossario, verbo Cardinari*, Iuretus *in notis ad epist. 131. Carnotensis*, I. Vossius *de vitijs serm.*

19 Exponitur Pelagius II. Suprà traditæ assertioni opponi videtur Pelagius II. *in epist. ad Benignum Episcopum Bracharensem*, cuius integram ex tomo 3. Conciliorum transcripsit Viuar. *ad Marcum Maximum vbi suprà*, & eius fragmentum extat *in cap. omnis 36. 7. quæst. 1.* in illis verbis: *Non enim benè intelligunt ecclesiasticas regulas, qui hoc negant causa vtilitatis, aut necessitatis fieri posse.* Et statim: *Quapropter, charissimè, his Apostolicis fultus auctoritatibus, muta Episcopum.* Et deinceps: *Quia hoc, quod tibi soli scribimus, generaliter omnibus tenere mandamus.* Ex quibus verbis expressè deducitur, Archiepiscopos posse transferre Episcopos de vna Ecclesia in aliam: igitur maiori cùm ratione in præsenti casu Patriarcha Antiochenus poterat transferre Episcopum de vna Ecclesia in aliam. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Pelagium *in d. epist.* 2. rescripsisse Archiepiscopo Brachar. iuxta disciplinam sui temporis; nam cùm eo sæculo 6. Ecclesiæ adhuc non fuisset reseruata translatio Episcoporum Romanæ Ecclesiæ, sed Metropolitani, qui in Concilio prouinciali Episcopos confirmabant, possent etiam eos transferre; ideò Pelagius ait iusta ex causa secundùm veteres canones illi, & alijs Metropolitanis licere, quod hæsitabatur ab aliquibus Episcopis Bæticæ. Sed postquam cùm causis maioribus reseruata fuit translatio Episcoporum R. Pontifici (vt erat temporibus Innocentij III.) non poterat etiam Patriarcha transferre Episcopos, nisi ex delegatione Pontificia, qua præcedente accipiendus est textus *in cap. si Abbatem, §. finali, de elect. lib. 6.*

20 Intelligitur can. 12. Concilij Tolet. 16. Ex eadem etiam animaduersione exponendus est canon 12. Concilij Tolet. 16. in illis verbis: *Felicem Episcopum de Hispalensi Sede, quam vsque hactenus rexit, in Toletanam Sedem canonicè transducimus, & in eadem Hispalensi Cathedra fratrem nostrum Faustinum Bracharensis Sedis Episcopum, necnon & Felicem Portugalensis Ecclesiæ Antistitem in præfata Bracharensi Sede Pontifices subrogamus.* Ex quibus verbis expressè constat, Concilium prouinciale, seu nationale, quale erat Concilium Toletanum, potuisse transferre Episcopos de vna Ecclesia in aliam. Qui textus iuxta suprà dicta facilè procedit: nam cùm olim Episcoporum confirmatio, & ordinatio ad Concilium prouinciale spectasset, Concilio Tolet. 12. *can. 6.* non vt voluit Loaysa *in eius notis*, ex delegata Pontificis potestate, quam etiam in depositione Sisberti, de quo *in d. can. 12.* supponit Luitprandus *in chron. anno 693. num. 57.* nec ex speciali ratione distantiæ à Sede Romana, quam probat, & exornat Salgado *de retent. bullar. part. 1. cap. 1. §. vnico, num. 46.* sed quia illis temporibus iuxta Ecclesiæ canones Metropolitani in Concilijs prouincialibus ordinabant, & deponebant Episcopos, vt sæpè sæpius notaui *in tit. antecedenti*, & probat fusè P. Marcha *lib. 6. concord. passim.* Cùm ergo in Concilio prouinciali ordinatio Episcoporum fieret, etiam ex iusta causa de vna in aliam Ecclesiam transferebantur, quod & cautum legimus *in can. 14. Apostolor.* vbi postquam prohibitum fuit Episcopis, ne transirent de vna Ecclesia in aliam, nisi maioris lucri causa, adijcitur: *Et hoc non à semetipso prætendat, sed multorum Episcoporum iudicio.* Et in Concilio Antiocheno *can. 16.* Carthag. 4. *can. 27. Si id vtilitas Ecclesiæ faciendum proposuerit, decreto pro eo clericorum & laicorum Episcopis porrecto, in præsentia Synodi transferatur.* Et *lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 137. Ne de vno in alium locum transeat Episcopus sine decreto Episcoporum:* notarunt Ioannis Dartis *de beneficijs, cap. de translat. Episcopi*, Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 3. epist. 175.*

Tandem præsenti decisioni opponi potest textus *in cap. mos 6. 65. dist.* in illis verbis: *Quandoquidem Episcopo Romano par illis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam.* Ex quibus verbis deducitur, Patriarcham Antiochenum, & alios æquali frui potestate, qua R. Pontifex vtitur: igitur si Pontifex potest transferre Episcopus de vna Ecclesia in aliam, similiter & Patriarcha Antiochenus in præsenti casu Episcopum transferre poterat, cùm vtriusque parilis auctoritas sit. Hoc Concilij Nicæni canone suffulti hæretici, tam antiqui, quàm neoterici, intendunt Primatum R. Ecclesiæ euertere, asserendo æqualem cùm eo habere potestatem Patriarchas. Vnde Catholici varia adduxerunt pro huius canonis expositione, vt constat ex traditis à Bellarmino *lib. 2. de R. Pontifice, cap. 13.* Coqueo *in Morneum part. 1. pag. 155.* Turriano *in dogmat. fol. 184.* Coriolano & Binio *in notis ad ipsum canon.* Cæsare *de ecclesiast. disput. 4. §. 2.* Baronio *anno 325.* vbi Spondanus *numero 23.* Morino *lib. 1. exercit. cap. 29.* Leone contra Vvaramundum *cap. 7.* Sirmundo *in tract. de suburbicarijs regionib.* Martha *de iurisd. 1. part. cap. 15.* Germonio *lib. 3. de sacrorum immunit. cap. 5.* Hallierio *de hierarch. lib. 4. cap. 4. art. 3. §. 3.* qui plures adducunt solutiones, ex quibus illa semper placuit, quæ asserit, in eo textu tantùm affirmari, ex R. Ecclesiæ auctoritate, quæ semper habuit in vniuersa Ecclesia Primatum, Episcopum Alexandrinum omnium Ecclesiarum, quæ sunt in Ægypto, in cuius ditione continebantur Libya, & Pentapolis, habere potestatem, quoniam sic moris fuit Episcopo Romano illi concedere; siue quia R. Pontifex consueuit per Episcopum Alexandrinum eam prouinciam gubernare. Quæ interpretatio vt perpendatur, sciendum est, ex varia editione, & ex Græca in Latinum sermonem versione, difficultatem illius canonis emanasse; quare illa erit verior interpretatio, quæ puriori translationi conueniet. Nulla autem verior, puriorque translatio credi potest, quàm approbata à Synodo Chalcedonensi, *actione 16.* vbi à Paschasino Apostolicæ Sedis Legato ita canon ille recitatur: *Quod Ecclesia Romana semper habuit Primatum, teneat autem Ægyptus, vt Episcopus Alexandriæ omnium habeat potestatem; quoniam & Episcopo Romano hæc est consuetudo. Similiter autem & qui in Antiochia constitutus est, & in cæteris prouincijs, Primatus habeant Ecclesiarum.* Eadem ferè est versio Dionysij Exigui: *Ecclesia Romana semper habuit Primatum, mos autem durat in Ægypto, &c.* Ex quibus editionibus rectè perpensis tantùm constat, Patriarchas in suis prouincijs habere plenam iurisdictionem, & potestatem, non autem in vniuersali Ecclesia, vt R. Pontifex obtinet. Desunt autem *in d. cap. mos*, illa verba: *Ecclesia Romana semper habuit Primatum*, quia Gratianus, sicut alij illius canonis compilatores, existimarunt verba illa esse titulum canonis, non verò partem ipsius: quare ea in corpore canonis non inseruerunt, vt docet Baronius *d. anno 325.* qui fœliciter Rufini, Balsamonis, & aliorum interpretationes refellit. Manet ergo, parem non esse potestatem Patriarcharum, ac R. Pontificis; quare sicut alia facit Pontifex, quæ Patriarchæ statuere non valent, de quibus Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 5. & 7.* ita & transfert Episcopos, cùm Patriarchæ transferre non possint.

21 Exponitur cap. mos 6. 65. dist.

C A P V T II.

a Idem *Decano, & Capitulo* b *Andegauensi.*

INter corporalia, & spiritualia eam cognouimus existere differentiam, quòd corporalia faciliùs destruuntur, quàm construantur: spiritualia verò faciliùs construuntur, quàm destruantur. Vnde iuxta canonicas sanctiones Episcopus solus honorem dare potest, solus autem auferre non potest. Episcopi quoque à c Metropolitanis suis munus consecrationis recipiunt, qui tamen non

possunt,

possunt, nisi per R. Pontificis sententiam *d* condemnari. Cùm ergo fortius sit spirituale *e* vinculum, quam carnale, dubitari non debet, quin omnipotens Deus coniugium, quod est inter Episcopum, & *f* Ecclesiam, suo tantùm iudicio reseruauerit dissoluendum: qui dissolutionem carnalis coniugij, quod est inter virum & fœminam, suo tantùm iudicio reseruauit, præcipiens, vt quod Deus coniunxit, homo non separet. Non enim humana, sed diuina potiùs potestate coniugium spirituale dissoluitur, cùm per translationem, vel depositionem, aut etiam cessione authoritate R. Pontificis, quem constat esse Vicarium Iesu Christi, Episcopus ab Ecclesia remouetur: & ideò tria hæc, quæ præmisimus, non tam constitutione canonica, quàm institutione diuina, soli sunt R. Pontifici reseruata. Sicut autem Episcopus consecratus, sine licentia R. Pontificis suam non debet Ecclesiam derelinquere; sic & electus confirmatus per eius assensum suam deserere nequit Ecclesiam, cui est matrimonialiter alligatus, cùm non debeat in dubium reuocari, quin post electionem, & confirmationem canonicam inter personas eligentium, & electi coniugium sit spirituale contractum. Cui profectò Episcopalis dignitas nihil addit, cùm quis Episcopali præditus dignitate, nulliusque tamen Ecclesiæ possit esse Episcopus: quemadmodum de illo contingit, qui honori Pontificali renuntiat, non *h* oneri. Vnde cùm non maius sit vinculum Episcopi ad Ecclesiam, quàm electi, maximè cùm fuerit confirmatus; immò idem penitus, & non aliud, idem iuris obtinet in vtroque. Sicut ergo Episcoporum translatio, vel etiam depositio, sic & electorum, post confirmationem, ratione spiritualis coniugij soli est R. Pontifici reseruata. Licèt vsque ad tempora ista, quod cautum fuerat de Episcopis, expressum non fuerat de electis; propter expressam tamen similitudinem, vel identitatem potiùs, nemini poterat videri dubium subtiliter intuenti, cùm idem iudicium de similibus sit habendum. Sed neque illud, quod in canone legitur de electo, vt si vltra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam Ecclesiam, nec ibi, nec alibi consecrationis donum percipiat, immò Metropolitani sui cedat iudicio; aliter intelligentibus poterat suffragari, cùm non intelligatur Ecclesia viduata, quasi sponsum non habeat, sed quia cùm sponsus eius nondum sit consecratus, adhuc quoad quædam quasi viri maneat solutio destituta: sicut iuxta communem modum loquendi illa dicitur Ecclesia viduata, quæ licèt Episcopum habeat, *i* inutilem tamen perhibetur habere. Nec quod de cessione subsequitur, & statutum fuit ad pœnam, trahi debet ad gratiam: vt sicut Metropolitani iudicio electus deijcitur, ita etiam ad aliam Ecclesiam possit transferri: præsertim cùm nec sine authoritate R. Pontificis fiat cessio, vel deiectio memorata, qui vt hæc possent, ex canone illo Metropolit. indulsit. Vnde si circa translationem idem fieri voluisset, quod de cessione dixerat, de translatione poterat expressisse: & quod non est Sanctorum Patrum decreto sancitum, superstitiosis non est adinuentionibus præsumendum; præsertim cùm nonnunquam intelligatur prohibitum, quod non inuenitur expressum. Sanè nos qui sacra docente Scriptura monemur, ne nostrum alij demus honorem, quoniam Apostolatui nostro multis referentibus innotuerat, quod venerabilis frater noster. *i* Turonen. Archiepiscopus Magistrum Vv. de Chimeleio, qui electus fuerat in Episcopum *k* Abricen. & per *l* Metropolitanum suum posteà confirmatus, aliquamdiu tam in spiritualibus, quàm in temporalibus ministrarat, in Ecclesiam vestram præter Apost. Sed. auctoritatem transferre præsumpsit, & Episcopum consecrare; quem & venerabilis frater noster Rhotomagensis Archiepiscopus præter Apost. Sedis mandatum absoluit, & ei tribuit licentiam transeundi: venerabili fratri nostro Bisuntino Archiepiscopo, de quo plenam fiduciam obtinemus, dedimus in mandatis, vt inquisita super hoc plenius veritate, si rem gestam taliter inueniret, tam memoratum Turonensem, quàm ipsum Rhotomagensem Archiepiscopos, qui saltem Apostolicam Sedem super hoc, quod nouum emerserat, præsertim cùm iuxta traditiones canonicas, maiores ecclesiasticæ causæ ad Sedem Apostolicam sint deferendæ, consulere debuerunt, à confirmatione pariter & *m* consecratione Pontificis; memoratum verò Vv. ab exequutione Pontificalis officij, nostra fretus auctoritate suspenderet: qui mandati nostri diligens executor, super quo deuotionem eius digna gratiarum prosequimur actione, cùm per confessionem spontaneam eidem Bituricen. Archiepiscopo de veritate negotij constitisset, dictos Archiepiscopos, & Episcopum iuxta tenorem mandati nostri suspendit. Et quamuis ijdem Archiepiscopi Turonen. & Rhotomag. tanquam maiores plus excesserint in præmissis, præfatus verò Episcopus minùs, vtpotè illorum, tanquam maiorum, errorem secutus; nos tamen intellecta per litteras & nuntios eorundem Archiepiscoporum confessione spontanea, & supplicatione deuota, veniam errori dedimus: quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccarunt. Et quoniam præfatus Episcopus, qui & minùs peccauerat, & (sicut ex præmissis apparet) seuerius fuerat castigatus, ad Apostolicam Sedem spontanea voluntate, non tamen sine multis laboribus, & expensis accessit, reatum suum cognoscens humiliter, & deuotè misericordiam postulans, iudicium non requirens: nos super facto eius cum fratribus nostris communiter tractatum habentes, & subtiliter indagantes, quod licèt munus sibi consecrationis impensum, nec prioris Ecclesiæ ipsum Pont. fecerit, nec secundæ, cùm ad primam non fuerit consecratus, & ad secundam prioris vinculo perdurante non potuerit canonicè consecrari, adhuc alteri alligatus coniugaliter; illud tamen prouidè attendentes, quod & vrgens *n* necessitas, & euidens vtilitas Ecclesiæ vestræ, quoniam non poteratis in aliam personam idoneam conuenire, dispensationis gratiam requirebant: eo de plenitudine potestatis, tam à vinculo prioris Ecclesiæ, quàm à pœna suspensionis penitus absoluto, de benignitate sibi Apost. Sedis duximus concedendum, vt priore consensu hactenus perdurante, sicut per litteras personarum Ecclesiæ vestræ nobis est intimatum, Andegauen. Ecclesiam tanquam proprius Pontifex, ad laudem, & gloriam nominis Dei, ad honorem & exaltationem ipsius, ad salutem, & vtilitatem suam, & tam Cleri, quàm populi sibi commissi studeat gubernare: vt præueniente diuina gratia, & sequente, plus prodesse velit, & valeat, quàm præesse: præsertim temporibus istis, quibus

buscùm abundet iniquitas, & peccatis exigentibus multorum charitas refrigescat, opus est non mercenario, sed pastore. Quocirca per Apost. scripta præcipiendo mandamus, quatenus ipsum Episcopum, tanquam patrem, & pastorem animarum vestrarum recipientes humiliter, & deuotè, reuerentiam ei debitam, honorem & obedientiam impendatis: vt ipse in vobis filialem deuotionem inueniat, & vos in eo paternum reperiatis affectum. Dat. Laterani XII. Kal. Februarij.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in ipso regestro epistolarum Coloniæ edito, *pag.* 255. ex quo litteram textus restituo, & præsentis casus mentio fit in gestis Innocentij à Bosqueto editis, per hæc verba. [Cùm autem Turonensis Archiepiscopus quendam, qui fuerat electus in Episcopum Abricen. & per Metropolitanum suum posteà confirmatus, & tam in spiritualibus, quàm temporalibus aliquamdiu ministrauit, ad Andegauensem Ecclesiam præter Apostolicæ Sedis auctoritatem præsumpsisset transferre, ac Episcopum consecrare, quem Rhotomagensis Archiepiscopus præter Apostolicæ Sedis mandatum à priore absoluit Ecclesia, & ad posteriorem ei licentiam tribuit transeundi; attendens idem prudentissimus Papa, hoc attentatum esse in derogationem Apostolicæ dignitatis, cui soli competit Episcoporum translatio, vtrumque; Archiepiscopum à confirmatione pariter, & consecratione Pontificum; ipsum autem electum à Pontificalis officij executione suspendit, auctoritatibus euidenter ostendens, quod idem iuris est in confirmatis electis, quàm in Episcopis consecratis.]

2 b *Andegauen.*] Andegauensis vrbs est Galliæ, in prouincia Lugdunensi, totius prouinciæ caput, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 7. Brito *lib.* 10. *Philippidos*, quos & alios referunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ, fol.* 111. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Mauricio dicatam, cuius Præsulum seriem referunt Fratres Sarmat. vbi suprà, Chenu *in chronol. Galliæ*.

c *Metropolitanis.*] *Cap. si Archiepiscopus, de temporibus ordin.* vbi dicemus.

d *Damnari.*] Vt docent repetentes *in cap.* 1. *de iudicijs*.

3 e *Fortius vinculum.*] Facit idem Innocentius *lib.* 1. *epistol. fol.* 153. vbi Fauentino Episcopo ita scribit: *Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cùm eo. Vtrique autem, carnali scilicet, & spirituali coniunctioni competit, quod superius est præmissum: quod Deus coniunxit, homo non separet: vt nec liceat homini carnali matrimonio legitimè copulatos diuidere, nec spirituali coniugio canonicè vinctos, vt Episcopum & suam Ecclesiam, separare. Licèt autem videri posset ex his, quod Summus Pontifex spirituale matrimonium, Episcopi scilicet, & Ecclesiæ, separare non possit; cùm tamen ex consuetudine, quæ est optima legum interpres, & sacris canonibus habeatur, quod per cessionem, depositionem, & translationem, quæ soli sunt Sedi Apostolicæ reseruatæ, super hoc plenam habeat potestatem, sanè intelligentibus id nullum dubitationis scrupulum generauit; cùm non humana, sed diuina fiat auctoritate, quod in hac parte per summum Pontificem adimpletur: qui non hominis puri, sed veri Dei verè Vicarius appellatur. Nam quamuis simus Apostolorum Principis successores, non tamen eius, aut alicuius Apostoli, vel hominis, sed ipsius sumus Vicarij Iesu-Christi: vnde quos Deus spirituali coniunctione ligauit, non homo, quia non vicarius hominis; sed Deus, quia Dei Vicarius, separat, cùm Episcopos à suis sedibus per eorum cessionem, depositionem, & translationem aliquando remouemus. Quæ tria ex hac, quam ostendimus ratione, meritò sunt tantùm R. Pontifici reseruata: qui licèt alios Episcopos vocauerit in partem solicitudinis, sibi tamen retinuit plenitudinem potestatis; siquidem ex litteris venerabilium fratrum nostrorum*, &c. Quatenus tamen hoc vinculum fortius dicatur, exposui *in c. antecedenti*.

f *Episcopum & Ecclesiam.*] *Cap. quoniam, §. quia verò, vt lite non contest. cap. super his, de accusat.* vt etiam Pontifex dicitur sponsus totius Ecclesiæ, vt probat & illustrat Theophilus Raynaudus *tom.* 10. *in Corona Aurea, verbo Sponsus*.

g *Nullius tamen Ecclesia.*] Hinc inter Episcopos titulares, & Ecclesias in partibus infidelium existentes verum datur matrimonium, cùm illi propriè Episcopi sint. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 2. probant Vasquez 3. *part. in* 3. *p. disput.* 241. *cap.* 1. *num.* 6. Diana *p.* 12. *tract.* 1. *resolut.* 51.

h *Oneri.*] Paronomasia non inelegans, Episcopatus non est honos, sed onus. D. Hieronymus relatus *in cap. illud* 8. *q.* 1. *Retrahit se ab hoc, non tam honore, quàm onere*. Idem ad Heliodorum: *Igitur intelligens clericatum, non honorem esse, sed onus*. Iuo Carnot. *epist.* 17. *Quid est tibi Episcopatus, nisi cruciatus? quid aliud est hic honos, nisi onus?* Nouella maiorani *de Episcop. iudicio*. 4

i *Habet inutilem.*] Vnde vidua dicitur vxor, quæ absentem & inutilem maritum habet, vt probat Felicianus Vega *in cap. ex tenore, n.* 15. & notaui *in cap. ne pro defectu* 41. *de electione*.

j *Turonensis.*] Bartholomęus videlicet de Vendosme, cui etiam rescribit Innocentius in eundem modum ac Capitulo Andeg. *lib.* 2. *epist. fol.* 222. vbi suspensionis sententiam illi, & Rhotomagensi relaxat in hæc verba: [Quia verò tu, & dictus Archiepiscopus nobis humiliter & deuotè per nuntios, & litteras supplicastis, vt veniam dantes errori, quia non ex malignitate, sed ex simplicitate peccastis, cùm id etiam & vrgens necessitas, & euidens vtilitas Andegauensis Ecclesiæ postularet, quoniam In aliam personam idoneam non poterant conuenire, vestris canis misericorditer parceremus, ne vitam in confusione vllatenus finiretis. Nos, qui personam tuam sincera charitate diligimus, & tuo, quantum cùm nostro possumus, intendimus honori deferre: cùm te inter fratres, & coepiscopos nostros membrum honorabile reputemus, & confessionem spontaneam, & supplicationem deuotam benignius attendentes, de consueta Rom. Sedis clementia pœnam inflictam duximus relaxandam: venerabili fratri nostro Bituricensi Archiepiscopo per Apostolica scripta mandantes, quatenus te, & præfatum Rhotomagen. Archiepiscopum à pœna suspensionis publicè denuntiet absolutos.] 5

k *Albricens.*] Abricensis ciuitas est in Normannia, prouinciæ Lugdunensis secundæ, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 8. Gregorius Turon. *lib.* 11. *miracul. S. Martini, cap.* 36. Habet Ecclesiam Cathedralem ab anno 1121. vt referunt Fratres Sarmat. *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 1. In præsenti agitur de Guillelmo Camiliacho, de quo ijdem Fratres *ibi, n.* 27. 6

l *Metropolitanum.*] Rhotomagensem videlicet, quia Abricensis Ecclesia est suffraganea Rhotomag. His temporibus eam regebat Valterus de Constantijs, de quo plura Fratres Sarmat. *tom.* 1. *Galliæ, fol.* 583. 7

m *A consecratione.*] Quia non solùm confirmarunt, verùm & consecrarunt ipsum Episcopum: at verò *in c. antecedenti*, tantùm confirmarunt; & sic ibi tantùm Patriarcha priuatur confirmandi potestate. 8

n *Necessitas & vtilitas.*] Quę sunt iustæ causæ translationis Episcopi, vt probaui suprà *in cap.* 1. & eas exponit Petrus Passerinus *de elect. cap.* 30. *n.* 58.

CAPVT III.

a Idem b *Bambergen. Episcopo, & P. Scholastico Maguntin.*

QVantò personam ven. fratris nostri N. Hildesemen. quondam Episcopi sinceriori diligimus affectu, tantò securiùs sperabamus, quod nihil aduersus matrem suam Romanam Eccle-

ſiam, in præiudicium ſui ordinis, & eccleſiaſticæ diſciplinæ diſpendium attentaret. Sanè ſicut certa multorum aſſertione comperimus, & ſuarum didicimus nihilominus teſtimonio litterarum, quibus ad nos directis c Herbipolen. ſe Pontificem nominabat, ipſe relicta d Hildeſemen. Eccleſia, cui fuerat ſpirituali coniugio copulatus, ad Herbipolen. ſine auctoritate R. Pontificis propria temeritate tranſiuit, non attendens, quod veritas in Euangelio proteſtatur: Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. Poteſtatem enim transferendi Pontifices ita ſibi retinuit Dominus & Magiſter, quod ſoli beato Petro Vicario ſuo, & per ipſum ſucceſſoribus ſuis, & nobis ipſis, qui locum eius (licèt indigni) tenemus in terris, ſpeciali priuilegio præbuit, & conceſſit, ſicut teſtatur antiquitas, cui decreta Patrum ſanxerunt reuerentiam exhibendam, & euidenter aſſerunt ſanctorum canonum ſanctiones. Non enim homo, ſed Deus ſeparat, quod R. Pontifex, qui non puri hominis, ſed Dei vicem gerit in terris, Eccleſiarum neceſſitate, vel vtilitate penſata, non humana, ſed diuina potiùs auctoritate diſſoluit. Nolentes autem tantæ præſumptionis audaciam relinquere impunitam, cum ſecundùm Apoſtolum omnem inobedientiam prompti ſimus vlciſci, ne facti peruerſitas tranſeat præſumptoribus in exemplum, quod quidem (ſi verum eſt) non poteſt non eſſe notorium, auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum, & noſtra, de communi fratrum noſtrorum conſilio in virtute Spiritus ſancti diſtrictè tibi præcipimus, vt viſis litteris noſtris, omni contradictione, & appellatione ceſſantibus, adminiſtrationem ipſius Herbipolen. Eccleſiæ, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus penitus derelinquat. Si verò (quod non credimus) hanc ſuſpenſionem noſtram non curauerit humiliter obſeruare, & inhibita ſibi vſurpare præſumpſerit, excommunicationis vinculo ipſum decernimus innodatum. Omnibus etiam, tam clericis, quàm laicis Herbipolen. diœceſis, ſub anathematis interminatione præcipimus, vt non obſtante e iuramento fidelitatis, omnem ipſi obedientiam ſubtrahant, quam ipſe ſibi contra ſacros canones vſurpauit, non attendens quod dicit Apoſtolus: Nemo ſibi aſſumat honorem, ſed qui f vocatur à Deo, tanquam Aaron. Cæterùm quoniam Herbipolen Canonici vota ſua in ipſum prorſus illicitè contulerunt, volentes (ſicut dignum eſt) vt in eo puniantur, in quo peccarunt, eligendi eos hac vice poteſtate ſuſpendimus: & ſi contra Sedis Apoſtolicæ interdictum ad cuiuſquam nominationem proceſſerint, quod ab eis factum fuerit, irritum decernimus, & inane. Quia verò iamdictam Hildeſemen. Eccleſiam, cui fuerat alligatus, vnde (ſecundùm Apoſtolum) ſolutionem quærere non debebat, nimis improbè dereliquit, ne ad ipſam vlteriùs redeat, in virtute Spiritus ſancti ei diſtrictiùs inhibemus: cùm ſecundùm traditiones canonicas, qui ad maiorem ſe plebem tranſtulerit, à Cathedra quidem pelli debeat aliena, & carere propria, vt nec illis præſideat, quos per ſuperbiam ſpreuit; nec illis, quos per auaritiam concupiuit. Nos quoque Hildeſemenſi Capitulo dedimus in mandatis, vt ipſum redire volentem nulla ratione recipiant: vt ſic ſaltem, quem timor Dei, & bonum obedientiæ, de cuius laude quid ſentiendum ſit, ex diuerſo meliùs demonſtratur; cum ſecundùm Prophetam peccatum ariolandi ſit repugnare, & ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere; à malo non reuocat, eccleſiaſticæ ſaltem coerceat ſeueritas diſciplinæ. Quocirca diſcr. veſtræ per Apoſt. ſcripta mandamus, & ſub pœna officij, & beneficij, quanta poſſumus diſtrictione præcipimus, quatenus niſi dictus Epiſcopus, & alij, quæ ſtatuimus, & mandauimus, infrà viginti dies poſt receptionem litterarum noſtrarum curauerint adimplere, vos ea ſublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obſtaculo, exequi non tardetis, & præfatum Epiſcopum excommunicatum per regnum Alemaniæ nunciantes, excommunicationem ipſam faciatis Dominicis, & feſtiuis diebus, pulſatis campanis, & accenſis candelis publicè innouari. Quod ſi ambo, &c Alter veſtrum, &c. Datum Spoleti XII. Kal. Septembris.

NOTÆ.

a IDem.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in ipſo regiſtro epiſtolarum Coloniæ edito, *pag.* 255. ex quo litteram textus reſtituo, & præſentis caſus mentio fit in geſtis Innocentij à Boſqueto editis per hæc verba. [Propter ſimilem quoque cauſam excommunicauit Conradum Hildeſemenſem Epiſcopum, Imperialis aulæ Caſtellanum, virum vtique nobilem, diuitem, & potentem, ingenioſum, induſtrium, & aſtutum; quia videlicet ad Herbipolenſem Eccleſiam ſua præſumpſit temeritate tranſire, monituſque contempſit reſipiſcere ab errore, prætendens quod à Cœleſtino Papa ſibi fuerat indultum, vt inuitatus maiorem poſſet aſſumere dignitatem. Sed hæc indulgentia eum non poterat excuſare; quoniam Herbipolenſis Eccleſia, quamuis ditior, non tamen dignior quàm Hildeſemenſis exiſtit: & maioris eſt indulgentiæ, vt tranſeat quis ad parem, quàm ad maiorem aſcendat. Et ideò cùm poſt admonitionem contemptam præcepiſſet eidem, quatenus Eccleſiam vtramque dimitteret; quia cautum eſt in canonibus, vt qui ad maiorem ſe plebem tranſtulerit, & à Cathedra pelli debeat, & carere propria; vt nec illis præſideat, quos per ſuperbiam ſpreuit; nec illis, quos per auaritiam concupiuit, ipſe tandem excommunicari fecit eundem, & excommunicatum per totam prouinciam publicari. Qui cùm ab omnibus vitaretur, tentauit multoties per honorabiles nuntios, ſi forſan interceſſione Principum, aut oblatione munerum eius poſſet animum inclinare: qui cùm nullo modo proficeret, proprium tandem recognoſcens exceſſum, primò coram Magdeburgenſi Archiepiſcopo, & multis Principibus; ac ſecundò coram Maguntinenſi Archiepiſcopo, & multis alijs Magnatibus iuramento firmauit, quod mandatis Apoſtolicis obediret. Et exinde nec viarum euitans diſcrimina, nec incommoda temporis impacati. ad Apoſtolicam Sedem acceſſit in multa contritione cordis, & magna vilitate corporis, abſolutionis beneficium implorans. Qui cùm fuiſſet iuramento rurſus præſtito abſolutus, depoſitis calceamentis, in pallio, cum corrigia in collo, Apoſtolico ſe conſpectui præſentauit, & proſternens ſe totum in terram, in modum crucis manus expandit, cum grandi fletu poſtulans indulgentiam, proprium confitendo peccatum. Commota ſunt autem viſcera Summi Pontificis ſuper eum, ſed ne diſſolueret neruos eccleſiaſticæ diſciplinæ, poſt deliberationem, & diſciplinam multiplicem in ſummo Conſiſtorio præcepit eidem ſub debito præſtiti iuramenti, vt tam Hildeſemenſem, quàm Herbipolenſem Eccleſiam omninò dimitteret; qui quamuis omninò confuſus, humiliter obediuit, faciens de neceſſitate virtutem. Miſitque munera quædam ipſi Domino Papæ, vaſa videlicet argentea pulchra viſu; qui animo hæſit paulisper, hæſitans vtrum deberet illa recipere, an potiùs refutare. Sed ne ille de gratia ſua penitus deſperaret, recepit oblata; & ne putaret, quod munerum poſſet oblatione corrumpi, miſit ei, per honorabilem nuntium vnam cuppam auream pretioſam magis, quàm illa eſſent vaſa argentea vniuerſa. Volens autem infundere ſuper oleum, cùm præcepiſſet vt Hildeſemenſis Eccleſia idoneum ſibi Pontificem per electionem

ctionem canonicam prouideret, ordinationem duxit Herbipolensis Ecclesię differendam, vt si forsan eundem Ecclesia iteratò postularet, eundem humiliatum erigeret, quem deiecerat exaltatum; sicque post annum factum est vt præuidit, ne ex aliqua parte suum iudicium claudicaret. Similem penè modum aduersus Salzeburgensem Archiepiscopum obseruauit, qui cùm esset Brismensis Episcopus, in Archiepiscopum Salzeburgensem electus, absque licentia Summi Pontificis ad Metropolitanam Ecclesiam transire præsumpsit; quam electionem omninò cassauit, & præcepit eidem, vt ad primam Ecclesiam, secunda relicta, rediret, cassans quicquid egerat apud illam. Vnde Burgensem electum à Burgensi Episcopatu remouit, quoniam in eum ab ipso fuerat institutus; ipse verò ex eo perterritus humiliter obediuit. Cumque postmodùm fuisset electus, electionem recipere non pręsumpsit; sed cùm electoribus suis ad Apostolicam Sedem accessit, dispensationis gratiam obtenturus: & quidem obtinuit, vt experimento cognosceret, quod in arca fœderis & virga continetur, & manna.] Eandem historiam referunt Abbas Vrsperg. *de bel. Philip. & Othonis, ad annum* 1125. Krantzius *lib.* 7. *Metrop. cap.* 9. *&* 17. Trithemius *in chron. anno* 1201.

2 b *Bambergen.*] De hac Ecclesia & Moguntina egi *in cap. cùm dilecta* 22. *de rescriptis.*

c *Herbipolensi.*] Herbipolensis ciuitas est in Germania, suffraganea Archiepiscopi Maguntini, de qua Bucerus *in Begico-Romano.*

d *Hildesemen.*] Etiam est Ecclesia Cathedralis Germaniæ, de qua Bucelinus *in Germ. sacra.*

3 e *Non obstante iuramento.*] Prout Pontifex facere potest, vt probat Beroius *in c. quæ in Ecclesiarum, de constit. n.* 165. Ipsum Conradum à Gallis posteà sceleratè occisum fuisse refert Spondanus post Baronium *anno* 1204. *n.* 21. eumq; præsentis excessus arguit ipse Innocentius *lib.* 2. *in editione Coloniæ, folio* 276. dum illi ita scribit.

C. quondam Hildesemensi Episcopo.
Sine salutatione.

Quod tibi Apostolicæ salutationis alloquium denegamus, non ex maleuolentia nostra procedit: sed cùm olim præter auctoritatem Apostolicæ Sedis, ad quam cessiones, depositiones, & translationes Episcoporum spectare noscuntur, ad Herbipolen. Ecclesiam ad Ecclesia pręsumpsisses Hildesemen. transire, Archiepiscopis & Episcopis Alemaniæ, ac tibi ipsi (si tamen ad te litteræ nostrę peruenerunt) & tam Herbipolen. quàm Hildesemen. Capitulo contra te litteras curauimus destinare: quas cùm ad eos, ad quos mittebantur, sicut ex relatione cursorum nostrorum accepimus, nouerimus peruenisse, ab ipsis iuxta tenorem ipsarum in te credimus fuisse processum. Sanè non erat nobis tutum in hoc articulo dissimulare Apostolicæ Sedis iniuriam, aut priuilegiorum nostrorum æquanimiter sustinere iacturam, ne dissimulatio in approbationem, & taciturnitas in consensum posset ab aliquibus allegari. Vnde maluimus in te licèt olim dil. nobis cùm in minori essemus officio constituti, aliquam exercere vindictam, quàm impunitus excessus traheretur à posteris in exemplum. Miramur autem non modicum, & non sine ratione mouemur, quod contra nos ausus es ponere os in cœlum: asserens quod contra te nec citatum, nec victum non fuerat sententia proferenda. Sed ecce, in quo alterum iudicas, te ipsum condemnas: cùm tuum non fuerit de superiori temerè iudicare, & in eo quod in excusationem tuam, immò potius accusationem nostram allegas, tertium membrum omiseris, cùm in manifestis non sit ordo iudiciarius requirendus. Verùm vtrum excessus tuus fuerit manifestus, conscientiæ tuæ relinquimus discernendum; cùm non potuerit esse occultum, quod tam publicè factum fuit, & per totam Teutoniam publicatum. Tu etiam confessus videris de crimine, cùm in litteris ad nos directis, quas adhuc apud nos in testimonium reseruamus, Herbipolen. te præsumpseris Episcopum appellare. Nec credere de facili debuisses, quod in odium tuum, aut in exaltationem alicuius, & depressionem alterius, duximus procedendum: cùm te dilexerimus, hactenus, & adhuc etiam (nisi fortè tu ipse impedias,) diligimus: & non gloriosum, sed periculosum nobis existeret, in fauorem alicuius in te proferrę sententiam, aut aliquem ex maleuolentia condemnare. Omni ergo excusatione cessante, si apud nos desideras gratiam inuenire, mandatum studeas Apostolicum adimplere: non rediens ad Hildesemen. Ecclesiam, & ab Herbipolen. recedens, vt tunc tandem, quem circa te in hoc etiam geramus affectum, euidenter agnoscas.

f *Qui vocatur à Deo.*] Vnde iustè repelluntur à dignitatibus, qui se illis ingerunt, *l.* 2. *§.* 47. *ff. de origine iuris.*

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Episcopus, qui se propria auctoritate transfert de vna Ecclesia in aliam, priuatur vtraque.* Probant eum textus *in cap. non oportet* 19. *cap. Episcopus* 25. *cap. propter* 26. *cap. sicut, cap. mutationes, cap. eos, cap. si quis Episcopus, cap. remoto, cap. suas, cap. Episcopum, cap. Episcopus* 37. 7. *quæst.* 1. *cap. si translatus, §. penult.* 21. *quæst.* 2. *cap. petimus* 11. *quæst.* 1. *cap.* 1. *de Cleric. non resident.* Concilium Tribur. *can.* 18. Aquisgran. *can.* 43. *&* 44. Beneuent. *can.* 13. *sub Fabiano IX.* Nicænum *can.* 15. Nannetense *can.* 16. Can. 14. 15. *&* 16. *Apostolor.* Arelat. 1. *can.* 2. *&* 22. & secundùm *can.* 13. & tertium *can.* 4. Tolet. 2. *can.* 2. Carthag. 3. *can.* 37. Parisiense sub Ludouico *can.* 13. Chalcedon. 5. *can.* 5. *&* 10. Leo magnus *epist.* 84. Hilarius *epist.* 1. *ad Tarracon. Episcop.* Damasius *in confessione fidei*, relatus à Theodoreto *lib.* 5. *histor. cap.* 11. Iulius I. *in epist. ad Eusebianos*; quæ & alia iuris testimonia compilauit Anton. August. *in epitome iuris, lib.* 4. *tit.* 77. & *lib.* 7. *tit.* 11. & *lib.* 8. *tit.* 31. *Nouella* 3. *Iustin* Consonat lex 26. *titul.* 6. *partit.* 2. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & *de iure ecclesiast. lib.* 1. *cap.* 19. *nu.* 28. & *de potest. Episcop.* 2. *part. allegat.* 119. Petrus Gregorius *lib.* 16. *syntagm. cap.* 12. Duarenus *de sacris ecclesiast. lib.* 5. *cap.* 3. Cuiacius *in cap.* 1. *de cleric. non resident.* Solorzanus *lib.* 1. *de iure Indiar. cap.* 13. *num.* 103. Iustelus *in notis ad* 48. *&* 129. *Ecclesiæ Afric.* Æneas Robertus *lib.* 1. *rerum iudic. cap.* 7. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. regul. difficult.* 1. *dub.* 13. Michael Roussellius *lib.* 1. *histor. Pontif. iurisd. cap.* 4. *n.* 6. pluribus relatis Illustrissimus Ioannes Martinez *discursu* 1. *polit.* 5. 4 Conclusio traditur, & probatur.

Verum præsens decisio vt iuri, & naturali libertati contraria, sustineri nequit; nam iuris dispositio, per quam infringitur naturalis libertas, admitti non debet; sed præsens dispositio infringit naturalem libertatem: igitur sustineri non debet. Probatur minor, nam dispositio, vt quis à tali loco, vel ciuitate non recedat, infringit naturalem libertatem: *De sua ciuitate statuendi facultas libera esse debet* (aiebat Triphoninus) *in l. in bello* 12. *ff. de captiuis*; & Cicero *in oratione pro Balbo*, laudat ius illud, ne quis in ciuitate maneat inuitus: vocat & fundamentum libertatis, sui quemque iuris retinendi & dimittendi esse dominum. Romanorum iure vnicuique licebat domicilium transferre ad libitum de ciuitate in ciuitatem, *l. filij, ff. ad municip.* Probant Petrus Herodius *lib.* 10. *Pandect. titul.* 11. *cap.* 3. Grotius *de iure belli lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 24. Vnde conditio illa non recedendi à certo loco, in testamento adiecta, tanquam contraria libertati, reijcitur, *l. Titio* 71. *ff. de condit. & demonstr. l. qui manumittuntur, Cod. de operis libert.* docuerunt Cuiacius *lib.* 14. *obseru. cap.* 27. Amaya *lib.* 1. *obseru. cap.* 6. Phœbo *tom.* 1. *decis.* 139. igitur iuris dispositio, per quam denegatur facultas Episcopo mutandi sedem & ciuitatem, tanquam libertati naturali contraria, sustineri nequit. Secundò aduersus rationem huius dispositionis, quam sacri canones assignant, videlicet vt tollatur ambitio, & occasio ambiendi maiorem Ecclesiam, *cap.* 1. *de cleric. non resid.* ibi: *Manifesta est enim*, & *cap. si quis Episcopus*, ibi: *Ambierit maiorem*, 7. *quæst.* 1. sic argumentor: Cùm Episcopus transfertur de maiori ad minorem, aut ad parem, non potest considerari hæc ratio, & tamen neque eo casu hoc licèt Episcopo, inconsulto Pontifice, ex præsenti textu, & *cap. sequenti*, vbi idem casus prosequitur: ergo nec ratio suprà adducta defendi valet. 5 Impugnatur tradita assertio.

Quibus argumentis minimè obstantibus, vera est præsens assertio, cuius rationes variæ à Doctoribus assignantur. Prima, & communior ex eo, quia Episcopus cùm sua Ecclesia matrimonium contrahit, adeò vt sicut in matrimonio carnali triplex tempus consideratur, videlicet 6 Ratio decidendi.

licet matrimonij sperati, cùm sponsalia contrahuntur; rati, cùm matrimonium in facie Ecclesiæ celebratur; consummati, cùm per coniunctionem fiunt coniuges vna caro: ita similiter in matrimonio spirituali contingit; nam matrimonium speratur, cùm Episcopus eligitur; ratum habetur, cùm à superiore confirmatur: consummatur cùm sequitur consecratio, *cap. sicut* 3. 7. *q.* 1. *cap. inter* 2. *hoc titul.* dixi *in cap. nosti*, *de elect.* sed maritus propria auctoritate ab vxore recedere non valet, & aliam ducere, *can.* 5. *Apostol. cap. coniugatus*, *cap. sanè*, *de conuers. coniug.* Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 25. igitur sic similiter Episcopus non potest deserere sponsam propriam, & transire de vna Ecclesia in aliam. Secunda ratio prouenit ex ambitione, & auaritia, qua insimulatur, qui relicta propria Ecclesia ad aliam se transfert: quam præ oculis habentes primi Ecclesiæ Patres, huiusmodi translationes improbarunt. Concilium Nicænum *can.* 13. iuxta versionem Pisani: Leo relatus à Gratiano *in cap. si quis Episcopus* 31. 7. *q.* 1. Antherus Papa *epist. sua vnica*, ibi: *Auaritiæ quoque causa, vel præsumptionis, aut propriæ voluntatis non sunt Episcopi mutandi de ciuitate in ciuitatē.* Gregorius Magnus *lib.* 3. *regestr. epist.* 20. D. Isidorus *lib. de summo bono*, *c.* 34. Agnouerunt Ioannes Buseus *de stat. hom. c.* 1. *§.* 5. *pag.* 146. Bobadilla *lib.* 1. *polit. c.* 3. *n.* 68. Machado *tom.* 2. *summæ*, *lib.* 4. *tract.* 1. *document.* 2. Accedunt innumera damna ex huiusmodi translationibus prouenientia; qui enim huiusmodi translationibus inhiabant, gregi suo, non pascendo, sed expilando incumbebant, de profectu animarum parum curantes, tantùm quasi mercenarij manentes, & redditus, quos in pauperes erogare tenebantur, expensis in futuram translationem insumendis reseruabant, qui essent pinguiores Episcopatus tantùm in mente habentes; quæ & alia incommoda, vt translationes etiam cum superioris auctoritate factas impugnaret Robertus Bellarminus, virtute, & sapientia præclarus, proposuit Clementi VIII. cuius verba refert Diana *part.* 11. *tract.* 1. *resolut.* 40. & nostris temporibus non minùs grauiter, & eleganter Illustrissimus Fr. Ioannes Martinez *discurs.* 1. *polit.* Accedit, nam valet argumentum de militia cœlesti ad terrestrem, & è contra, *cap.* 1. *de renunc.* sed miles militiæ terrestris adscriptus matriculæ vnius legionis, non potest eam propria auctoritate deserere, & in aliam se transferre, *l.* 3. *§. qui stationis*, & *§. desertor*, *ff. de re milit. l.* 1. *C. de desertorib. lib.* 12. Petrus Gregorius *de repub. lib.* 11. *cap.* 7. *n.* 10. nisi superioris licentia à prima absoluatur, & in numeris secundæ referatur, *l. vnica*, *§. finali*, *ff. de bonor. possess. ex testam. militis*: ergo nec Episcopus inconsulto R. Pontifice potest Ecclesiam propriam deserere, & ad aliam transire.

7 Dissoluuntur difficultates.

Nec obstant difficultates suprà adductæ: Non prima; doctrina enim in ea allata procedit, nisi publicè intersit, ne quis migret à propria ciuitate in aliam, vel nisi tacitè, aut expressè actum, seu conuentum sit, ne irrequisito, siue inconsulto superiore liceat mutare domicilium. Tunc enim non licèt propria auctoritate de vna in aliam ciuitatem transire, *l. vnica*, *Cod. de priuileg. corporat. lib.* 11. iuncto Petro Gregorio *lib.* 35. *syntagm. cap.* 18. *l. finali*, *Cod. de seruis fugit.* iuncto Grotio *vbi suprà*: quæ omnia concurrunt in præsenti casu; nam interest Ecclesiæ, ne translationes ab Episcopis propria auctoritate fiant, ob incommoda suprà relata. Deinde pactum celebratur tempore contractus matrimonij inter Episcopum & Ecclesiam tacitè, ne liceat eam deserere propria auctoritate; quare Episcopus ratione libertatis naturalis non potest mutare sedem, aut in aliam Ecclesiam migrare. Accedit, nam si seruus manumittatur eo pacto, vt certæ Ecclesiæ inseruiat, ab ea recedere non potest, *cap. eo libentius 6 de seruis non ordin.* igitur Episcopus, qui electionem suam acceptando, tacitè promisit ab Ecclesia non recedere, non potest propria auctoritate ab ea migrare, & in aliam transire. Nec secunda difficultas refragatur; nam licèt Franciscus Duarenus existimauerit, totam præsentis prohibitionis rationem consistere in ambitione vitanda; verius est tamen, rationem finalem esse indissolubilitatem vinculi matrimonij inter Episcopum & Ecclesiam celebrati, vt dicitur *in d. cap. mutationes*, *c. sicut* 7. *q.* 1. vnde etsi cesset ratio ambitionis, cùm Episcopus de maiori ad minorem, seu ad æqualem se transfert; tamen quia manet ratio vinculi matrimonij, nec ea translatio propria auctoritate facta licita est.

Verum adhuc præsenti assertioni primò obstat textus *in c. per tuas* 10. *de voto*, in illis verbis: *Resignes regimen Ecclesiæ memoratæ, ac reddas altissimo vota tua.* Ex quibus deducitur, Episcopum posse propria auctoritate de propria Ecclesia transire in Ecclesiam regularem. Augetur hæc difficultas *ex cap. quoad translationem*, *de renunc.* vbi expressè deciditur, non licere Episcopo deserere propriam Ecclesiam, vt Religionem ingrediatur. Pro huius difficultatis solutione Suarez *de relig. to.* 3. *lib.* 1. *c.* 19. & 20. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. pag.* 105. Balboa *in c.* 3. *de iureiur. n.* 57. & 58. affirmant textum *in d. c. per tuas*, loqui & procedere in Episcopo electo tantùm, non confirmato, vel consecrato, qui potest migrare in aliam Ecclesiam, cùm adhuc nec per confirmationem dicatur factum ratum. Sed hæc solutio refellitur ex illis verbis, *Regimen resignes*, in quibus supponitur, Episcopum iam habuisse regimen propriæ Ecclesiæ, quod obtinere non poterat ante confirmationem, *c. nosti*, cum ibi adductis, *de elect.* Hac ergo omissa interpretatione dicendum est, in eo textu Episcopum vt votum religionis adimpleret, potuisse Episcopatum deserere, quia R. Pontifex in eo casu consultus illi facultatem concessit deserendi propriam Ecclesiam, & Religionem ingrediendi: quare petita prædicta facultate, rectè potuit Religionem ingredi. 8 Exponitur cap. per tuas, de voto.

9 Intelligitur textus in c. sicut 7. q. 1.

Secundò aduersatur textus *in cap. sicut* 7. *q.* 1. in illis verbis: *Apostolica, vel regulari mutatione.* In quibus docetur, posse Episcopum transire de vna Ecclesia in aliam Apostolica mutatione, & etiam regulari, videlicet si profiteatur vitam regularem: igitur Episcopus propria authoritate Ecclesiam deserere, & in aliam regularem se transferre potest. Augetur illius difficultas; nam eius tempore prohibitum erat Episcopis Religionem ingredi, aut vitam monasticam profiteri, *c. hoc nequaquam* 7. *q.* 1. plura adducunt Ant. August. *in epitome*, *lib.* 9. *tit.* 3. Gibalinus *de clausura disquisit.* 3. *c.* 2. *§.* 4. igitur ob regularis vitæ mutationem non licet Episcopo Ecclesiam deserere. Pro huius textus expositione dicendum est, in eo casu licere Episcopo ob Regularem vitam Religionem ingredi, & Ecclesiam propriam deserere, petita R. Pontificis licentia, non autem propria auctoritate: nec hoc textus negat, licèt expressè non affirmet, desiderari licentiam R. Pontificis, cùm adest iusta causa deserendi propriam Ecclesiam. Temporibus enim Euaristi eius textus auctoris, non ita compertum erat, adstante iusta causa desiderari Pontificis licentiam, vt quamplures non existimauerint sufficere iustam causam, & ea adstante posse Episcopum propria auctoritate se transferre in aliam Ecclesiam; quare Pontifex dum iustas causas translationis recensuit, omisit licentiam Pontificis, cùm adhuc non constaret concurrente iusta causa necessariam esse. Nec augmentum difficultatis obstat, cui satisfaciendum est ex adductis pro expositione textus *in cap. quoad translationem* 10. *de renunc.* & adductis à Gibalino *vbi suprà*.

10 Exponitur textus in c. illud 5. de clerico excom.

Tertiò refragatur textus *in c. illud* 5. *de clerico excom.* vbi proponitur alia pars nostri textus, & refertur Episcopum Hildesemensem, non petita à Pontifice se transferendi licentia, relicta propria Ecclesia, in Herbipolensem se transtulisse. Consultus Innocentius III. iussit Archiepiscopo Magdeburgen. vt cùm hoc esset notorium, nisi intra 20. dies rediret in propriam Ecclesiam, eum excommunicationis mucrone feriret. Sed cùm eum excommunicasset, ille nihilominus diuina officia celebrauit: & cùm R. Pontificis conspectui præsentaretur, Pontifex rescripsit, quod licèt inculpabilis existat, quia tamen in dubijs tutior pars est eligenda, gratiam faciebat absolutionis, nulla iniuncta pœnitentia: ex quo textu apertè constat, Episcopum, de quo in nostro textu, inculpabilem extitisse, & sic eum R. Pontificem declarasse: igitur non rectè in præsenti asseritur, Hildesemensem Episcopum ob transitum de vna Ecclesia in aliam, vtraque priuandum esse; quod etiam innuitur *in cap. illud*, *de maior. & obed.* vbi in eadem specie valdè reprehenditur Hildesemensis Episcopus. Cui difficultati vt satisfaciamus, sciendum est, *in d. c. illud*, *de Clerico excom.* non agi de puniendo delicto in translatione perpetrato, sed de censura incursa ex eo, quod post sententiam excommunicationis in ipsum promulgatam Episcopus ausus fuerit celebrare diuina officia: sed quia allegauit se iusta ignorantia excusari, quia putabat Episcopus Magdeburgen-

gensem, eo quòd tantùm esset Iudex delegatus, non ordinarius, non posse in eum sententiam excommunicationis proferre, nisi prius editis litteris, iuxta textum *in cap. cùm in iure de officio deleg.* ideò cùm hac ignorantiæ causa excusaretur ab irregularitate, quæ contrahitur ex celebratione post excommunicationem incursam, *c. 1.* cum vulgatis, *de clerico excommunicato min.* inde ab Innocentio III. inculpabilis quoad eam censuram declaratur; non tamen ideò Episcopatum retinuit, immò potiùs tam vna, quàm alia Ecclesia priuatus fuit, vt constat ex præsenti textu, & *c. seq.* necnon ex epistola Innocentij suprà relata.

CAPVT IV.

a Idem *Bambergensi Episcopo, & Magistro Præpositino, Scholastico Maguntino.*

Licèt in tantùm Apostolicæ Sedis extendatur auctoritas, vt nihil præter eius auctoritatem in cunctis Ecclesiarum negotijs rationabiliter disponatur, vtpotè quæ canones, quibus forma ecclesiasticę constitutionis exprimitur, vel edidit, vel ab alijs editos approbauit, suum receptione, ac approbatione faciens, quod inuentione, vel editione videbatur forsitan alienum; quædam tamen sibi quodammodo specialiter, & singulariter reseruauit, vt præter specialem auctoritatem ipsius, nec iure agi debeant, nec attentari valeant cum effectu. In his specialiter translationes Episcoporum, non tam constitutio canonica, quàm diuina, eius tantùm potestati commisit: vt sicut legitimum matrimonij vinculum, quod inter virum, & vxorem homo dissoluere nequit, Domino dicente in Euangelio, Quod Deus coniunxit homo non separet: sic & spirituale fœdus coniugij, quod inter Episcopum est, & eius Ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatum, sine illius auctoritate solui non potest, qui successor est Petri, & Vicarius Iesu-Christi. Hoc autem C. quondam Hildesemensis Episcopus non attendens, licentia nostra, nec postulata, nec habita, contra canonicas sanctiones, & in iniuriam Apostolicæ Sedis, cuius super hoc fuerat, & requirendus, & obtinendus assensus, ab Herbipolen. Ecclesiam ab Hildesemensi, non auctoritate nostra, sed propria temeritate transiuit, & administrationi eius se ingerens, Herbipolen. se fecit Episcopum nominari. Nec illa fęlicis recordationis C. Papæ prędecessoris nostri indulgentia, quam impetrasse refertur, in hoc præsumptionem excusat ipsius, sed ambitionem accusat, vtpotè quæ ipsum reddidit de ambitione notabilem, non auctoritatem contulit ad aliam Episcopalem Ecclesiam transeundi: cùm sit expressum in ea, quod si ad maiorem forsitan vocaretur dignitatem, eam sibi liceret assumere, dum tamen ei nihil de statutis canonicis obuiaret. Vnde licèt forsan aliquibus videatur, vt indulgentiæ occasione illius ad dignitatem possit transire maiorem; ad parem tamen ipsi transire non licuit, cùm in maiori dignitate propter maiorem vtilitatem faciliùs soleat dispensari. Præterea cùm postulatio, sicut electio, examinari soleat diligenter, & tenor eiusdem indulgentiæ non solùm videatur postulationis examinationem, sed personæ etiam reseruasse, subiungens, *Dummodo nihil appareat, quod tibi de canonicis obuiet institutis*; antequam per eum postulatio examinata fuisset, cui fuerat facienda, nulla debuerat ratione transire: & licèt tantæ præsumptionis excessus ad aures nostras publica referente fama venisset, distulimus tamen procedere contra ipsum, donec litteras eius recepimus, in quibus se nobis Herbipolensem Episcopum appellabat. Vnde postmodum præsumptionem ipsius debita volentes animaduersione punire, quibusdam Ecclesiarum Prælatis in Theutonia constitutis districtè præcepimus, vt cum factum huiusmodi non posset in partibus ipsis non esse notorium, nisi dictus C. infrà viginti dies post susceptionem litterarum nostrarum ab Herbipolensis Ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatum auctoritate nostra non differrent publicè nuntiare, & excommunicationem eius facerent pulsatis campanis, & candelis extinctis, festiuis diebus, & Dominicis innouare. Quamuis in manifestis non sit ordo iudiciarius requirendus, & ipse videretur confessus de crimine, cùm in litteris ad nos directis se præsumpsisset Herbipolen. Episcopum nominare: nos tamen ad euincendam omnem malitiam, in litteris nostris commonitionem duximus præmittendam; & eum postmodùm etiam ad bonum obedientiæ reuocare volentes, ipsi non præmissa salutatione mandauimus, vt omni excusationé cessante, si apud nos vellet gratiam inuenire, mandatum Apostolicum adimpleret. Quia verò, nec sic ei vexatio prębuit intellectum, quin eo fortiùs in sua pertinacia perduraret, quo amplius nos videbat de sua correctione solicitos, cùm postquam alius de mandato nostro fuit in Episcopum Hildesemen. electus, & etiam confirmatus, se ipse presumpserit Hildesemen. Episcopum nominare, & electum ipsum, & Ecclesiam per suos fecerit multipliciter molestari, Apostolicæ Sedis iniuriam dissimulare nolentes, ipsum in festo Principis Apostolorum præsentibus nuntijs eius inter Missarum solemnia excommunicatum publicè nuntiauimus, mandantes sententiam latam à nobis per Theutoniam publicari. Volentes igitur de facto ipsius per vestras reddi litteras certiores, & vtrum seruauerit sententiam nostram, vtrum prorsus ab Ecclesia Herbipolensi recesserit, & in Hildesemensi nihil sibi penitus vindicauerit, vtrum se humiliare curauerit, & an suum recognoscat excessum, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquiratis super præmissis omnibus diligentiùs veritatem; & quod inueneritis, per vestras nobis litteras fideliter intimetis, vt in eum, si adhuc contumax fuerit, manus nostras ampliùs aggrauemus, vel si misericordia dignus extiterit, secundùm benignitatem Apostolicæ Sedis illam misericordiam cum illo faciamus, per quam neruus ecclesiasticæ disciplinæ minimè dissoluatur. Volumus præterea nihilominus, & mandamus, vt Herbipolen. Canonicis sub pœna excommunicationis ex parte nostra districtiùs iniungatis, totum tenorem præsentium literarum

in litteris vestris, quas eis super hoc à vobis dirigi volumus, exponentes, ne quid eorum ignorent, ne donec ipse Episcopus absolutionis gratiam meruerit obtinere, ipsi communicare, vel obedire præsumant: & vt ipsum Capitulum in eo puniatur, in quo deliquit, ad alicuius electionem sine nostro speciali mandato procedere non attentent. Quod si contrà præsumpserint, huiusmodi factum irritum decernimus, & inane. Super his autem omni gratia, & timore postpositis taliter procedatis, quod prudentiam, & deuotionem vestram debeamus meritò commendare, nec in eo incurratis offensam, ex quo debetis gratiam promereri, cùm veritas nobis nequeat occultari. Datum Laterani 7. Calend. Februar.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* & in epistolis Innocentij editis Coloniæ, *fol.* 418 ex quo regestro restituo litteram huius textus. In eo tantùm agitur de Episcopo Hildesemensi, de quo in textu antecedenti, ex cuius commentario facilè sententia Innocentij in præsenti textu percipitur.

TITVLVS VIII.

De Authoritate, & vsu Pallij.

CAPVT I.

a Clemens.

CVm super aliqua re, &c. *Et infrà*: Quæsiuisti etiam, quomodo intelligatur, quod in *b* forma traditionis pallij continetur, videlicet: Tradimus tibi pallium, vt vtaris eo infra Ecclesiam tuam. Quod ita intelligitur, infrà Ecclesiam tuam, id est quamlibet Ecclesiam prouinciæ tuæ. Si verò te sacris indutum vestibus Ecclesiam processionaliter, vel alio modo exire contigerit, tunc pallio vti minimè debeas.

NOTÆ.

1 a CLemens.] Nec ex hac, nec ex secunda collectione constat, cui missa sit hæc decisio: varias enim scripsit epistolas Clemens III. quas in vetusto codice MS. se legisse testatur Iacobus à S. Carolo *in Bibliotheca, in Clem. III.* De eo autem egi *in c. ex parte, de rescriptis*.

2 b *Forma traditionis.*] Quæ ita concipitur: *Ad honorem omnipotentis Dei, & B. M. semper Virginis, ac Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, necnon Ecclesiæ N. tibi commissæ, tradimus tibi pallium de corpore B. Petri sumptum, in plenitudinem Pontificalis dignitatis, vt vtaris eo intra Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs Ecclesiæ tuæ, concessis à R. Sede.* Refert Vicecom. *to. 4. de ritibus Missæ, lib. 4. cap. 9.* aliam similem ex Baronio refert Lantdmet. *lib 2. de veteri Clerico, c. 97.* aliam etiam adducit Goldastus *de rebus Boemiæ, in appendice c. 1.* Originem huius pallij repetunt, & illustrant Morinus *de sacris ord. in notis n. 19.* Andreas Sausay *de mysticis Galliæ Script. c. 3.* vbi formam ipsius pallij tradit, & vsq; *ad c. 12.* de vsu huius pallij agit; necnon titulum hunc illustrat, & post eum Franc. Florens: quibus illud addendum duxi, nouum non esse per pallij traditionem, quandam supremæ Maiestatis authoritatem conferri, vt fecisse Imperatores Romanos, ex litteris Imperatoris Commodi ad Clodium Albinum, apud Capitolinum *in Albino*, liquet: *Vt tibi insigne aliquod Imperialis dignitatis accedat, habebis vtendi coccinei pallij facultatem, me præsente, & ad me, & cum mecum fueris.*]

COMMENTARIVM.

3 *Cõclusio probatur* EX hoc textu talis deducitur assertio: *Archiepiscopi intra Ecclesias suarum prouinciarum pallio vti possunt, non extra.* Probant textus *in c. pallium 6 contra* 8. 100. *dist. c. ad honorem, c. ex tuarum, c. cùm sis, hoc tit. c. suffraganeis* 11. *c. bonæ* 23. in integra, *cap. quod sicut* 28. *§. super, de elect. c. 1. de translat Episc. c. antiqua, de priuil.* Gregorius I. *lib. 4. ep. 54. ad Marian. Episcopum Rauen.* ibi: *Apostolicæ Sedis beneuolentia, & antiquæ consuetudinis ordine prouocati, fraternitati tuæ, quam in Rauen. Ecclesia gubernationis suscepisse constat officium, pallij vsum præuidimus concedendum: quo non aliter te vti memineris, nisi in propria tuæ ciuitatis Ecclesia, procedens à salutatorio ad sacra Missarũ solemnia celebranda: peractis verò Missis, idem in salutatorio rursus curabis deponere.* Idem *lib. 7. ep. 31.* ibi: *Itaq; pallium ad sacra Missarum solemnia vtendum ex more transmisimus.* Et *epist. 114. Secundùm postulationis tuæ desiderium pallij te vsu, quod intra Ecclesiam tuam habere debeas, ad sacra tantùm Missarum solemnia celebranda, Deo auctore præuidimus honorandum.* Vrbanus II. *in ep. ad Berengarium*, ibi: *Pallio itaq; in Missarum solemnijs intra Ecclesiam solummodo vti debetis.* Idem *in ep. ad Æliam*, ibi: *Præterea fraternitati tuæ pallij vsum ex more concedimus, vt eo inter Missarum solemnia duntaxat vtaris.* Synodus Constantinop. 4. Generalis, *c. 27.* ibi: *Pallio Episcopi ne vltra statuta loca, & tempora vtantur, ne signum fit superbiæ, & arrogantiæ.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti, & de iure ecclesf. lib. 1. c. 7. & de pot. Episc. tit. 4 n* 40. quibus addendi sunt Acufia, & Ioannes Dartis *in d. 100. dist.* Sanch. *lib. 7. conf. c. 1. dub. 16.* Vighell. *in method. iuris canon. pag. 334.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. to. 2. lib. 2. disp. 17. §. 2.* Cæsar *de ecclesiast. hierarc. 1. p. disp. 3. §. 2.* Azor *2. p. moral. lib. 5. c. 34* Lotherius *lib. 1. de re benef. c. 22.* Vicecomes *vol. 4 de ritib. Missæ, lib. 4. c. 26.* Sausay *de mysticis Galliæ scriptor. c. 9. de pallio*, Lãtdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, c. 97.* Iuretus *in notis in Iuon. ep. 250.* Pancirola *lib 1. var. c. 20.* Germonius *lib. 3. c. 7.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. c. 7. & 54* Bulengerus *lib. 1. opusc. 10.* Carrier. *tom. 2. Digest. fidei, tit. de pallio,* Opingius *de iure insignium, c. 2. sect. 3. §. 4. n. 5.* & alij infrà referendi. Franc. Florens, & Acosta *ad hunc tit.*

Hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam licèt Archiepiscopi non possint extra suam prouinciam iurisdictionem exercere, tamen 4 *Ratio dubitandi.* pallium, quod est insigne suæ dignitatis, vbiq; deferre valent, vt probatur *ex l. 1. ff. de officio Proconsulis*, in illis verbis: *Proconsul vbique quidem proconsularia insignia habet, potestatem non exercet, nisi in ea prouincia, quæ ei decreta est.* Ex quo textu deducitur, Proconsulem posse insignia suæ dignitatis, etiam extra prouinciam deferre, licèt nullam iurisdictionem exercere valeat: igitur similiter, & Archiepiscopus pallium deferre potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si ideò Archiepiscopus non potest deferre pallium extra suam prouinciam, quia eius delatio denotat actum iurisdictionalem; ob eandem rationem, nec intra prouinciam in Ecclesijs suffraganeorum deferre posset, cùm in eis, nec clericos ordinare, nec iurisdictionem exercere illi permittatur, *c. conquestus, §. si Episcopus, c. per singulas, & per totam 9. q. 3.* igitur si intra prouinciam in Ecclesijs suffraganeorum deferre valet, etiam extra prouinciam deferre poterit.

Hac dubitandi ratione non obstante, vera est suprà tradita assertio, ad cuius expositionem, & rubricæ explicatio- 5 *Pallij veris acceptiones.*

cationem, sciendum est, Pallium ita dictum esse, vel à pellibus, propterea quod super indumenta pellicea veteres illud induebant, teste Isidoro *lib 10. originum, c. 24.* vel à verbo Græco πάλλομαι, quod est *vibror, agitor*; nam circa collum super humeros vibratur, seu circumuoluitur: cui etymologiæ suffragatur Tertullianus, qui *lib de pallio*, pallium Grǽcam vocem esse affirmat, atque à Grǽcis ad Latinos translatam fuisse, ibi: *Pallium, etsi Grǽcum magis, sed lingua iam penes Latium est, cum voce vestis intrauit*: vbi notant Pamellus, Zerda, & Ambianas. Alij etiam pallij verbum à *Palam*, deducunt, eò quòd exterior vestis sit, & palam gestetur. Ita ex Varrone, & alijs docet Sofranis *in Dauidem, de re vestiaria cap. 3.* Ex his varijs acceptionibus pallij diuisio facilè notari potest. Primò enim aut largè, aut strictè sumitur: largè quidquid ad operiendum assumitur, pallium dicitur; vnde coopertoria mensalia, stratoria, pallij nomine continentur: vnde Ouidius lectuli opertoria, pallia dixit *lib. 2. eleg.*

Esse quid hoc dicam, quòd tam mihi dura videntur
Strata, nec in lecto pallia nostra sedent.

In sacris etiam litteris ita accipitur. Ruth *c. 3. versu 4.* ibi: *Quando ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat, veniesque, & discooperies pallium.* Apud Isaiam *c. 28. versu 20.* ibi: *Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest.* In iure etiam nostro coopertorium altaris palla, seu pallium dicitur, *c. præsens 20. q. 3. c. 2. de consuet.* Strictè verò pallium sumptum dupliciter adhuc accipitur, impropriè, & propriè: impropriè accipitur pro omni veste, non ad hominem induendum, sed ad amiciendum comparata; in quo sensu pallij vox complectitur omnes vestes exteriores, quæ tunicis iniectæ, seu superinductæ, alienis aspectibus primæ se offerunt. Isidorus *lib 19. etymolog. c. 24 & 25.* quo in sensu accipitur apud Mattheum *versu 40.* ibi: *Si quis à te vult auferre tunicam, dimitte ei pallium.* Exposuit Sofranis *d. tract. de re vestiaria, c. 2.* propriè verò sumptum pallium certam speciem vestis exterioris tantùm complectitur, quæ longè, latèque diffusa, alijs vestimentis superindui solet; & pallium hoc modo acceptum, duplex est: commune, & sacrum. Commune, vestis erat quotidiana diuersarum gentium, præsertim Grǽcorum; sicut enim Romani toga vtebantur, ita Græcorum proprium erat pallium; inde Græci palliati dicebantur. Suetonius *in Augusto*, ibi: *Inter varia munuscula, togas insuper, & pallia distribuit, lege proposita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu vterentur.* Tertullianus *de pallio*, ibi: *Vt hoc pallium, etsi Græcum magis, sed lingua iam penes Latium est.* Erat etiam pallium insigne Philosophorum, vt ex Apuleio, & Capitolino probat Sauarus *ad Sidonium lib. 4. ep. 11* De forma huius pallij communis latè agunt Sofranis *vbi sup.* Lazarus Veif. *de re vestiaria*: & de forma pallij clericalis Saufay *in Panopl. cler. lib. 5. c. 6.* Sacrum pallium non omnibus commune, variè etiam accipitur: aliquando pro superiori veste Episcopi, quę vulgò mozetta dicitur, vt ex Venantio, & alijs probat Vicecomes *d. lib 4. c. 2.* plerumq; etiam pro stola à Diaconis deferri solita: Vualfridus Strabo *de vasis, & vestibus, c. 24.* ibi: *Syluester ordinauit, vt Diaconi dalmaticis in Ecclesia vterentur, & pallio linostino eorum læua tegeretur.* Frequentiùs pro habitu monachi, D. Hieronymus in oratione ad Saluianum, ibi: *Sicut è contrario alijs non prodest vile palliolum.* Cassianus *de habitu monach.* ibi: *Angusto palliolo, tam amictus humilitatem, quàm vtilitatem pretij, compendiumque sectantes, colla pariter, atque humeros tegunt.* Saluianus *lib. 4. de Eccles.* ibi: *Licèt religionem vestibus simules, licèt fidem cingulo adferas, licèt sanctitatem pallio mentiaris.* Notat Sauarus *ad Sidonium lib. 4. ep. 9. vers. Sub pallio.* Et pallium fuisse olim propriam vestem Christianorum, probat Baronius *anno 57. n. 94. & anno 197. ex n. 7.*

Ex his venit intelligendus textus *in c. si quis virorum, 30. dist.* in illis verbis: *Si quis virorum putauerit sancto proposito (id est continentiæ) conuenire, vt pallio vtatur, tanquam ex eo iustitiam habiturus, & reprehendat, vel iudicet alios, qui cum reuerentia birris vtuntur, & alia veste communi, quæ in vsu est, anathema sit.* In cuius expositione varia adduxerunt Turrifcremata, & Acuña *ibi*: quibus omissis verus illius textus sensus ex supra dictis prouenit; cùm enim monachi Eustachiani pallio, id est proprio habitu monachorum vterentur, eo quasi sanctitatis nota gloriantes, & superbientes cęteros etiam ecclesiasticos aspernabantur, eo quòd birris, aut alio communi vtebantur habitu: quare Patres Concilij Gangrensis decreuerunt, eos anathematis mucrone esse feriendos, ex eo, quod contemnerent alias ecclesiasticas personas, non pallio, sed birris vtentes. Ita illum textum acceperunt Zonaras *ibi*, & Seuerinus Binius, Gazeus ad Cassianum *lib. 1. c. 7.* Baronius *tom. 2. anno 261.* Sed adhuc superest examinare, quid per birros intelligant Patres in eo canone, dum docent, contemnendos non esse birris vtentes. Et sciendum est, quod licèt birrus, aliquando accipiatur pro pileo, aut tegumento capitis, vt probat Panciroia *lib. 1. c. 81.* propriè tamen significat vestem, tam apud ecclesiasticas, quàm alias personas vsitatam; de seruis enim statuitur *in l. 1. Cod. Theodosiani de habitu, quo vti oportet*, in hunc modum: *Seruos omnium, quos tamen constat solicitudine militiæ non teneri, aut birris vti permittimus, aut cucullis.* Et Episcopis in vsu fuisse birros, constat ex actis D. Cypriani Martyris, vbi legitur, cùm ipse decollandus esset, primùm exuisse se birro. Refert Baronius *d. anno 261.* ex sermone 40 D. Augustini, vbi clericorum disciplinam proponens, ait: *Nemo det birrum, vel tunicam lineam, vel aliquid, nisi in commune de communi accipiat.* Gregorius Turon. *lib. 2. historię, c. 1.* vbi de Turonensi Episcopo ait: *Ille autem ad satisfaciendum coram populo prunas ardentes in birrum suum posuit.* Palladius de S. Athanasio *in epist. Lausiaca, c. 51.* Vnde existimo, birrum esse vestem illam, quam nos appellamus mozettam, quæ cum ipso pallio habet simul contextum birretum ad tegendum caput: licèt hodie ob eius breuitatem tegendo capiti non deseruiat. Plura de his birris, tam pretiosis, quàm vilibus, Bulengerus *lib. 1. opusc. cap. 9.* Lælius Bisciola *lib. 2. horarum successiuarum, c. 16. n. 8* Gabriel Pennotus *lib. 1. histor. canon. regul. c. 22.* Theophilus Raynaud. *in opusc. de pileo, c. 13.* Acuña *in princ. 100. dist.* Cuiacius *ad tit. Cod. de vestibus oloberis, & olobericis, & ad tit. C. quę res venire*, Marquez *in origine eremitarum, c. 7. §. 8.* Meursius *in glossario, verbo Birretum*, & nos *in c. penult. de vita, & honest. cler.*

6 Exponitur cap. si quis virorum, 30. dist.

Omissis alijs pallij acceptionibus, vt ad nostrum perueniamus, quod proprium est Archiepiscoporum, vt eius originem repetamus, sciendum est, quod sicut olim apud Hebræos in sacerdotio Iudaico tantùm summus Sacerdos deferebat laminam in fronte, ita tantùm summus Pontifex primis Ecclesię temporibus pallium deferebat, & ab ea lamina pallium hoc originem traxisse, testantur Albinus Flaccus *de diuinis officijs, c. Quid significent vestimenta*, ibi: *Pallium Archiepiscoporum super omnia indumenta est, vt lamina in fronte solius Pontificis.* Rupertus *lib 1. de diuinis officijs, c. 27.* *Est tamen octauum Archiepiscopis indumentum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab Apostolica Sede datum.* Apud Ægyptios etiam legimus, sacerdotes honoratiores pallium detulisse in signum superioris potestatis, vt probat Baptista Pius *in annotationib. posterioribus, cap. 96.* extat *tit. 1. thesauri critici, pag. 449* Igitur siue originem pallij repetamus à lamina summi Pontificis, siue à rationali, vt voluit Alcuinus *lib. de diuin. officijs*, ibi: *Pro rationali nunc Summi Pontifices, quos Archiepiscopos dicimus, pallio vtuntur*; constat primis Ecclesiæ temporibus tantùm R. Pontificem illud gestasse, Polydor. Virgil. *lib 4. de inuent. rerum, c. 22.* cępit autem alijs Archiepiscopis eius vsus concedi, licèt circa Pontificem, qui illud concessisset, apud scriptores non liqueat. Aliqui D. Petrum Treuerensi Episcopo illud concessisse referunt: ita Rupertus *d. lib. 1. c. 27.* ibi: *Treuerensi autem Ecclesiæ Maternus à B. Petro Apostolo missus, hæreditatem pallij suis successoribus dereliquit.* S. Maximus *in homilia de veste sacerdotali*, Linum huius concessionis authorem laudat, ibi: *In lege gratiæ antiquum esse illud nostrum Ephod, idest pallium, quod nostri Patriarchæ arbitrantur à Lino, post B. Petrum, secundo Pontifice Romano institutum, & in singulare potestatis priuilegium nostris plenis Presulibus datū.* Consentit Eusebius Cęsareensis *in serm. de Epiph.* Alij existimant Marcum Syluestri successorem vsum pallij primùm Episcopo Hostiensi concessisse; ita docuerunt Seuerinus Binius *in notis ad vitam Pontificis Marci, tom. 1. Concil. pag. 472.* Platina *in vita ipsius Marci*, Vicecom. *d. lib. 4 c. 12.* quod etiam probatur ex Anastasio Bibliothecario *in vita ipsius Marci*, & ex Damaso *in eum*; quorum sententiæ potiùs diuersæ, quàm contrariæ sunt: nam primis illis Ecclesiæ sæculis non aliqua lege vniuersali pallij vsus cōcessus fuit omnibus Archiepiscopis; sed speciali priuilegio aliqui summi Pontifices illud conces-

7 De origine pallij Archiep.

cesserunt huic, vel illi Episcopo, vel Archiepiscopo: vnde optimè conuenit, D.Petrum primùm Treuerensi Episcopo illud concessisse, Marcum Hostiensi, Linum alijs Præsulibus, iuxta suprà tradita, etsi aliunde huius pallij originem repetat Petrus Marcha *lib.6. concord. Sacerdot. & Imperij, c.6. per totum*, qui capite sequenti rectè probat, ante tempora Zachariæ pallium nemini Antistitum Galliæ concessum fuisse præter Arelatensi, qui vicarius erat Sedis Apostolicæ; quod suadetur ex epistola 1. Vigilij Papę ad Auxanium, ibi: *Et quia dignum credimus ratione compleri, vt agenti vices nostras pallij non desit ornatus*. Pelagius I. in epistola ad Sapaudum Episcopum Arelatensem scripta anno 557. quo eum instituit Vicarium: *Pariter etiam pallium dirigentes, vt in tanti loci fastigio constitutus, præclaro quoque habitu decoreris*.

8 Circa personas, quæ possunt pallium concedere, sciendum est, tantùm R.Pontificem posse, & potuisse omni æuo pallium concedere inferioribus Præsulibus, vt probat disertè Gregorius I *d.lib.1. ep.54 Apostolicę Sedis beneuolentia, & antiquę consuetudinis ordine prouocati, fraternitati tuę, quam in Rauennati Ecclesia gubernationis officium suscepisse constat, pallij vsum præuidimus concedendum*. Ex cuius Pontificis varijs testimonijs, & Conciliorum decretis id probat Iosephus Vicecomes *d.lib 4 c. 14. per totum*; qui *c.seq.* satisfacit cuidam imposturæ Hieronymi Rubei, asserentis Episcopum Rauen. pallium accipere ab Imperatore, ex quodam rescripto Imperatoris Theodosij, quod supposititium esse, post Baronium agnouit Petrus Marcha *d c.6. nu. 11.* etsi in ea adhuc maneat sententia, Imperatores videlicet olim Patriarchis, & Archiepiscopis pallium concessisse. Dixi signanter, *iure ordinario*; quia ex commissione, & delegatione Pontificis alijs etiam pallium tribuere valent: vnde Patriarchis Alexandrino, Constantinopolitano, Antiocheno, & Hierosolymitano datam esse facultatem tribuendi pallium suis suffraganeis, constat *ex c antiqua, de priuil.* & vsum ipsius facultatis expressè demonstrat Synodus 8. Constantinop. sub Adriano II. celebrata anno 970. in qua statutum est, debere Metropolitanos confirmationem à Patriarcha suo recipere, siue per manus impositionem, siue per concessionem pallij, ibi: *Ita vt earum* (id est Sedium Patriarchalium) *Præsules vniuersorum Metropolitanorum, qui ab ipsis promouentur, siue per pallij dationem Episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt*, &c. Eandem facultatem Honorium III. concessisse Archiepiscopis Cantuariensi, & Eboracensi, probatur ex quadam epistola ipsius Pontificis ad Eduinum Anglorum Regem missa, vbi de his Præsulibus agens, ait: *Duo pallia vtrisque Metropolitanis, id est Honorio, & Paulo direximus, vt dum quis eorum de hoc sæculo ad auctorem fuerit accersitus, in loco ipsius alterum Episcopum ex hac nostra authoritate debeat subrogare*. Et Legatis suis R.Pontificem consueuisse pallia mittere, vt Archiepiscopis præstarent, patet *ex c. significasti 4. de elect. c etsi quæstiones 18. de simonia*, & probat Vicecomes *d.lib.4. c 18.*

9 Circa personas, quibus conceditur pallij vsus, primis Ecclesiæ, immò & sequentibus sæculis non erat ius certum, quia non tam ratione personarum, quàm ob locorum, atque prouinciarum amplitudinem, & dignitatem pallium concedebatur, vt docet Cironius *lib.1. obseru.c. 10* vnde legimus, in aliquibus regnis, vnum, aut nullum Præsulem pallium obtinere. In tota Africa solus Archiepiscopus Carthaginensis potestatem deferendi pallium obtinebat. Leo Pontifex IX. *ep.4 ad Petrum, & Ioannem Episcopos Africæ*, ibi: *Cætera autem, sicut & alij Episcopi Africani, consilio Carthag Archiepiscopi ages, qui solus in Africa pallium ab Apostolica Sede habere solet*. Idem de alijs Archiepiscopis probat Vicecomes *d.lib 4.c.11.* econtrà verò pluribus Episcopis, etsi Metropolitani non essent, pallium concessum legimus; Gregorius enim I. Siagrio Episcopo Augustodunensi pallium concessit, vt ex ipso Gregorio *lib.7 ep.112.* constat, & probant Vicecomes *vbi sup.c.13* Franc. Florens *ad hunc tit.* Christ.Lupus *in can 27. Synod.8.* I Dartis *in c.5.100 dist* Marcus Episcopo Hostiensi similiter concessit, vt suprà retuli. Agapetus II. Brunoni Coloniensi Episcopo, vt in actis eius apud Surium refertur, ibi: *Quo & eodem pallio præter consuetudinem Sacerdos Domini, quoties vellet, indui permissus*. Probat Bosquetus *ad Innoc.III.lib.1 ep.47.* Gregorius Arelatensi Episcopo, *c.in Galliarum 25.q.2.* Paschalis Pontifex B.Othoni Episcopo Bambergensi, vt in eius vita legitur: *Venerabilis frater Otho, Bambergensis Episcope, dilectioni tuæ pallium ad sacra Missarum solemnia celebranda concedimus*. Idem de Papiensi, & Lucensi Episcopis referunt Dartis *vbi supr.* Acuña *in cap.quoniam 1.100.dist.* de Massiliensi Episcopo D.Rochus Pirro *tom.1 Siciliæ, pag. 289.* Posteà tamen tantùm Archiepiscopis ius deferendi pallium concessum fuit, ob sublimem eorum dignitatem, & vt sic ab Episcopis habitu distinguantur. Hinc pallium, vt vestis propria Archiepiscoporum enumeratur ab Innocentio III. *lib.1. de mysterijs Missæ, c.10.* vbi recenset indumenta propria Archiepiscoporum, & communia alijs; & asserit: *Pallium autem, & Metropolitanorum, & Primatum, & Patriarcharum est proprium*. Franc. Florens *ad hunc tit.*

Succedit alia non iniucunda inspectio circa materiam, & formam pallij, videlicet ex qua materia sit conficiendum, quamque formam debeat obtinere, & quæ tam in eius petitione, quàm concessione obseruari soleant? Et circa materiam sciendum est, debere pallium non ex lino, sed ex lana candida confici, vt referunt, & rationem tradunt Clemens II. *in epistola ad Ioannem Salern. Episcopum*, vbi cùm illi pallium traderet, ita alloquutus fuit: *In quo quia de vellere ouis est, intellige te ouium Pastorem*. Innocentius III. *lib. 1. de mysterijs, c.63.* ibi: *Sit enim pallium de candida lana contextum*. Expressiùs Isidorus Pelusiota *epist. 136.* vbi sic ait: *Id autem amiculum, quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana, non ex lino, contextum est, ouis illius, quam Dominus aberrantem quæsiuit, inuentamque humeris suis sustulit, pellem designat*. Lana autem ad texturam pallij sumitur ex vellere duorum agnorum, qui annuatim à Religiosis S Agnetis in festo, & eius altari offeruntur, quos Canonici S Ioannis Lateranensis nutriendos recipiunt vsque ad tonsionem, & tunc tradunt Subdiaconis Pontificis, & ex eorum velleribus, admixta alia etiam lana candida, texitur fascia quatuor digitorum, habens desuper circulum humeros constringentem, & duas lineas ab vtraque parte, videlicet antè, & retrò pendentes. Habet etiam quatuor purpureas cruces antè, & retrò, à dextris, & sinistris: & à dextris infiguntur etiam tres acus arcę lapidem pretiosum habentes; in capite scilicet, ante pectus, & suprà sinistrum humerum, & post tergum: olim etiam in eo ponebatur pastor portans humeris ouem. Baronius *anno 216. num.15.* Quæ omnia moralibus sunt plena mysterijs quorum explicationem tradunt Germanus *in histor Ecclesiæ*, Beda *de tabern.lib.3.c.4.* Isidorus Pelusiota *lib.1 epistola 136* Innocentius III. *lib.10. de mysterijs, c.10.* & ex eis Baronius *anno 337.* Bulengerus *d.c 9.* Pancirola *1. var.c.120* Carrier. *d.tract.de pallio*. Sic elaborata, & contexta à dictis Religiosis pallia Subdiaconi Pontificis tradunt Canonicis S Petri, & postquam ea benedixerunt, supra corpus S. Petri in vigilia alicuius solemnitatis reponunt, ipsaque reddunt Subdiaconis in honesto loco custodienda, donec ad instantiam alicuius Metropolitani tradi debeant; & ideò dicitur pallium tradi ex corpore B.Petri, *cap.significasti 4. de electione*. Vrbanus II. *in epist. ad Bernard. Archiepiscop. Toletan.* ibi: *Pallium tibi, frater venerabilis Bernarde, ex Apostolorum P. & P. benedictione tradimus*. Paschalis II. *in epist. ad Archiepiscopum Panormitan.* relata à Baronio anno 1002 ibi: *Cùm igitur à Sede Apostolica vestræ insignia dignitatis exigitis, quæ à B.Petri tantùm corpore assumuntur*. Probat Vicecomes *dicto lib.4. cap. 8. & 9.* Aliam etiam rationem adiunxit Theophilus Raynaud. *tom.10. in corona aurea, verit.10.* videlicet, vt agnoscatur, plenitudinem potestatis, quæ per pallij traditionem confertur, à Pontifice, tanquam à supremo Hierarcha, & radice omnis iurisdictionis prouenire. Sequitur forma, tam petitionis, quàm concessionis pallij. Archiepiscopus igitur post suam confirmationem, & consecrationem debet intra tres menses à die consecrationis enumerandos enixè pallium petere à R.Pontifice, aliàs si negligens fuerit in eius petitione, ab Archiepiscopatu arcetur, *c.quoniã 100 dist.* vbi Acuña, & Dartis, Sanch. *lib.7. consf. c.7 dub.16* Gibal. *de cēsuris, pag. 453. & 455.* non enim cōceditur pallium, nisi enixè petenti. Gregorius Magnus *lib.7. ep.5.* ibi: *Vt honor pallij, nisi exigentibus causarum meritis, & fortiter postulanti dari non debeat*: idem *lib.5. ep.55.* *Quod verò in eis iuxta antiquum morem, vsum pallij, ac vices Sedis Apostolicæ postulasti*. Et licèt moris fuisset priscis Ecclesię temporibus tantùm præsentibus pallium concedi, vt latè probat Hallierius *de sa-*

[Marginal notes: 8 De persona à quibus pallium conceditur. — 9 Quibus concedatur pallium. — 10 De forma pallij.]

*de sacris elect. pag.*237. hodie tamen per scripturam peti solet, vt refert Vicecomes *vbi sup. cap.*17. Omittendum etiam non est, Archiepiscopos pallium petentes, debere priùs fidei professionem facere, & obedientiam R. Ecclesiæ promittere, *c. optandum*, 100. *dist. c. significasti* 4. *de elect.* vbi latè dixi: & hæc de petitionis forma ab Archiepiscopis seruanda sufficiant. Succedit traditio, id est modus seruandi ex parte concedentis pallium. Et in primis R. Pontifex ante traditionem, & post preces Deo fundit, quas ex ordine Romano refert Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, pag.* 314. & cum inuocatione sanctissimę Triados illud tradit. Clemens II. *epist. ad Ioannem Saler.* ibi: *Vnde in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Archiepiscopali pallio nostra Apostolica manu dilectionem vestram insignimus, quo vtaris toties in anno, quoties predecessores tuos eo vsos fuisse constat.* Alias traditionis formas retulimus suprà, *n.* 4.

His præmissis circa originem, materiam, & formam pallij, necnon circa personas quibus, & à quibus concedatur, apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum:
11 Traditur ratio decidendi. nam cùm forma cuiuscunque concessionis diligenter sit seruanda, *c. dilecta*, 22. *de rescrip.* nec ab ea aliqua parte recedere liceat; atque in ipsa forma traditionis Pallij expressè caueatur, vt intra Ecclesiam tantùm Archiepiscopi eo vtantur; inde extra eam, ne formam excessisse videantur, eo vti non possunt: intra Ecclesiam autem accipimus intra quamlibet Basilicam suæ prouinciæ, quę sua Ecclesia latè dici potest. Accedit, nam cùm pallium concedatur, vt eo insignitus Archiepiscopus Missarum solemnia celebret, *c. cùm sit* 6. *hoc tit.* vbi dicemus, & Missarum solemnia intra Ecclesias tantùm celebrari possint, *c. vnicuique* 33. *de consecrat. dist.* 1. *c. fin. de priuil. in* 6. meritò deciditur, intra Ecclesiam Archiepiscopum, non extra eo vti posse: & quia in qualibet Ecclesia suæ prouinciæ Archiepiscopus Missam celebrare valet, quia talis celebratio non spectat ad actus iurisdictionis, ideò in qualibet Ecclesia suæ diœcesis pallio vti potest.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, ex exemplo Proconsulis, qui licèt iurisdictionem extra prouinciam
12 Dissoluitur dubitandi ratio. exercere non valeat, Insignia tamen suę dignitatis vbiq; deferre valet. Nam discrimen inter Archiepiscopum, & Proconsulem apertum datur, siquidem Archiepiscopus extra prouinciam insignia deferre non valet. Discriminis ratio vera, & subtilis ex eo prouenit; nam insignia Proconsulis, indicia sunt potestatis, & imperij, non verò exercitij iurisdictionis, seu imperij, *l. Proconsul* 4. *ff. de Proconsul.* Anton. Faber *in d. l.* 4. *ff. de officio Proconsulis*: pallium autem Archiepiscopi est indicium exercitij iurisdictionis; non enim traditur Archiepiscopis, vt sit indicium exercitij iurisdictionis, nec per illud traditur aliqua iurisdictio, sed tantùm executio officij committitur, vt videlicet liceat Archiepiscopo exercere potestatem, quam iam habebat: vnde Archiepiscopus extra prouinciam pallium deferre non potest; Proconsul verò insignia suæ dignitatis deferre valet. Ex qua ratione etiam diluitur augmentum rationis dubitandi; nam licèt pallium, quia indicat exercitium iurisdictionis, non possit in aliena prouincia deferri; intra suam tamen etiam in Ecclesijs suffraganeorum illud deferre valet, quia cùm eo vtatur ad Missarum solemnia, & per consequens ad iurisdictionem voluntariam, non verò contentiosam, ideò & pallium, & crucem erectam per totam suam prouinciam Archiepiscopus deferre potest.

Superiori assertioni primò aduersatur textus *in cap. pe-*
13 Exponitur c. penult. hoc tit. *nult. hoc tit.* vbi decidi videtur, Archiepiscopum vbicumque posse deferre pallium in Missarum solemnitatibus; igitur non solùm intra prouinciam, verùm vbicumq; Archiepiscopi Missā celebrant, possunt vti pallio. Agnouit difficultatem Glossa *ibi, verbo vbicunq*; quę textum illum accipit, & restringit ad Ecclesias propriæ diœcesis; quasi affirmet Pontifex, intra prouinciam suam, vbicunq; sit Archiepiscopus, posse vti pallio. Glossam sequuntur Iulius Pacius *cent.* 10. *q.* 82. Barbosa *lib.* 1. *de iure Ecclesi. c.* 7. *n.* 10. *& de pot. Episcopi, p.* 1. *tit* 4. *n.* 40. Eadem solutione intelligendus est canon 4. Concilij Matiscon. 1. in illis verbis: *Archiepiscopus sine pallio Missas dicere non præsumat.* Generalis enim illa decisio ex suprà traditis est interpretanda, videlicet dum Missarum solemnia celebrat in Ecclesijs propriæ prouincię, non verò extra, & in his diebus, in quibus iuxta formam concessionis, & consuetudinem suę Ecclesię eo vti valet; non verò in alijs diebus, in quibus sine pallio debet Missæ sacrificium celebrare. Eum canonem à R. Ecclesia receptum esse testatur Antonius Augustinus *in epitome, lib.* 3. *tit.* 4. *c.* 10.

Secundò aduersatur textus *in Clem.* 2. *de priuil.* vbi conceditur Archiepiscopis, vt possint per quęcumq; loca etiā 14 Intelligitur Clem. 2. de priuilegijs.
exempta Crucem, & Pontificalia deferre: igitur & pallio vti possunt extra prouinciam; siquidem Pontificalium appellatione pallium continetur. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo textu ex speciali gratia, & indulgentia concedi Archiepiscopo priuilegium, vt possit etiam extra loca sibi subiecta pallium deferre: quare cùm textus ille procedat ex speciali priuilegio, non aduersatur nostræ assertioni. Eodem etiam modo accipiendus est textus *in c.* 1. *vt lite pendente*, vbi Archiepiscopus Eboracensis potest per totam Angliam etiam extra prouinciam crucem deferre, cùm delatio crucis non minùs quàm pallij spectet ad iura specialia Archiepiscoporum, & per crucis delationem significetur exercitium iurisdictionis, vt latè *in d. c.* 1. probabimus; illa enim decisio procedit ex speciali gratia, quæ concessa erat Archiepiscopo Eboracensi, vt per totam Angliam ante se crucem deferret; & sicut priuilegio potest concedi Archiepiscopo, vt pallium deferat extra prouinciam, *cap. ex tuarum, hoc tit.* probat Vicecomes *d. lib.* 4. *c.* 25. ita similiter potest concedi, vt crucem deferat extra prouinciam.

Tertiò obstat textus *in can.* 27. *Synodi* 8. *Constantinop. generalis*, sub Adriano II. celebratæ, in illis verbis. *Episcopi,* 15 Explicatur can. 27. Synodi 8.
quibus concessum est pallijs vti certis temporibus, in eisdem temporibus, & locis his induantur, & tanto, & tali non abutantur amictu propter typhum, & inanem gloriam, & humanum placorem, atque sui amorem, omni videlicet tempore diuini sacrificij, & omnis alterius ecclesiastici ministerij hunc ineptè portantes. Refert Ant. August. *in epitome, lib.* 3. *tit.* 4. *c.* 1. Ex quibus verbis deducitur, non solùm intra Ecclesias suę prouincię in Missarum solemnitatibus, verùm in omnibus ministerijs ecclesiasticis licere Archiepiscopo pallium deferre: igitur non rectè in pręsenti asserimus, tantùm intra Missarum solemnia, non verò in processionibus posse Archiepiscopum vti pallio. Cui difficultati respondendum est, illa verba, *ecclesiastici ministerij*, accipienda non esse de processionibus, & alijs actibus, qui extra Ecclesiam celebrantur; sed de illis, qui intra Ecclesiā peraguntur, videlicet de consecrationibus Episcoporum, ordinationibus sacerdotum, Synodorum congregationibus, & alijs, in quibus Archiepiscopo licèt vti pallio. Non me latet, aliquando priuilegio speciali concedi Archiepiscopis etiam in processionibus vti pallio, vt concessum fuit Archiepiscopo Rauen à Gregorio I. *lib.* 4. *ep.* 11. ibi: *Fraternitatem vestram valdè inuenio contristatam pro eo, quod in Letanijs induere palliū rationis censura prohibetur. Sed per excellentissimum Romanū Patricium, & per eminentissimum Præfectum, atq; per alios ciuitatis suę nobiles viros importunè expetit, vt hoc debeat concedi. Nos autem solicitè requirentes ab Adeodato Diacono quondam fraternitatis tuę cognouimus, quia nunquā consuetudo fuerat decessoribus tuis, vt in Letanijs pallio, nisi in solemnitate B. Ioānis Baptistę, & B. Petri Apostoli, & B. Martyrij Apollinaris vterentur. Cui quidem nequaquam credere debuimus, nisi quia multi apud ciuitatem fraternitatis vestrę respōsales sępius fuerunt, qui se faterentur tale quid nunquā vidisse. Et in hac re multis potiùs credendū est, quàm vni pro sua Ecclesia aliquid attestanti. Sed quia nos fraternitatem tuam contristari nolumus, & petitionem filiorum nostrorum apud nos minimè frustrari, vsum pallij, donec subtilius, vtriusque aliquid cognoscamus, in Letanijs solemnibus; idest die natalitio B. Ioannis Baptistę, & B. Petri Apostoli, & B. Appollinaris Martyris, atque in ordinationis vestræ celebritate concedimus.*

Quartò obstat textus *c. ad supplicationem* 9. *de renunc.* in illis verbis: *Absque vsu pallij officium Episcopale valeat* 16 Opponitur cap. ad supplicationem, de renunc.
exercere; vbi prohibetur, ne in alieno Archiepiscopatu Archiepiscopus possit vti pallio: igitur quia iure communi poterat illud deferre in aliena prouincia. Sed huic difficultati respondetur, quod ibi Innocentius III. speciali sententia declarauit, Archiepiscopum non posse vti pallio in aliena prouincia, propter dubium, quod emergebat ex eo, quod cùm iam fuisset Archiepiscopus consecratus, videbatur etiam post cessionem posse pallium retinere, & eo vti. Quare ad sedandum hoc dissidium, decreuit Innocentius III. ne Archiepiscopus post cessionem, & renunciationem suæ dignitatis posset vti pallio in aliena prouincia.

CAPVT II.

a Celestinus III.

AD hæc, quia quæsitum est à nobis ex parte tua, vtrum liceat tibi pallium tuum Metropolitano alij commodare, si contigerit eum sine pallio suo ad Ecclesiam sibi commissam, vel in aliqua præcipua solemnitate venire, & in eadem Ecclesia b Missarum solemnia celebrare. *Et infra*: Inquisitioni tuę taliter respondemus, quod non videatur esse conueniens, vt pallium tuum alicui commodes, cùm pallium in personam non transeat, sed quisquis (sicut tua nouit discretio) cum eo debeat sepeliri.

NOTÆ.

1 a COelestinus.] Nec ex hac, nec ex secunda collectione, vbi *sub hoc tit. c. finali*, refertur hæc decisio, constat cui Archiepiscopo rescripsisset Cęlestinus III. De ipso autem Pontifice egi *in c. 12. de rescriptis*.

2 b *Missarum solemnia.*] Aliarum prouinciarum Pręsules plerumque inuitabantur à Pręlatis Ecclesiarum, per quas iter faciebant, ad Missarum solemnia celebranda, & prędicandum, vt latè dicemus *in c. 1. de clericis peregrinis*; vnde cùm in hoc textu alienus Archiepiscopus inuitatus à proprio vellet solemnia Missarum celebrare cum pallio, deciditur à Cęlestino III. cum pallio alterius Archiepiscopi non posse celebrare.

COMMENTARIVM.

3 Conclusio probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Archiepiscopus alij pallium suum commodare non potest, sed quilibet cum pallio debet sepeliri.* Non est similis decisio in iure nostro, vt testatur ipse Cœlestinus in præsenti, dum affirmat, huius casus solutionem non reperiri in aliquo canone expressam. Illustrant tamen hanc assertionem Azor *2. p. instit. lib. 3 c. 34.* Barbosa *lib. 1 iuris eccles. c. 7.* Sanch. *to. 2. lib. 7. cons. c. 1 dub. 16.* Pancirola *lib. 1. var. c. 20.* Acuña *in c. pallium, 100. dist.* & omnes citati superiori cõmentario.

Hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima, vbi de-

4 Ratio dubitandi. citur pallium Archiepiscopo commodari non posse, difficilis redditur eo principio: nam omnes res mobiles, etiamsi ad pompam tantùm sint destinatæ, commodari valent; *l. 3. §. vlt. l. sicut 5. §. interdum ff. commodati*: ergo similiter pallium ab vno Episcopo alijs commodari potest. Secunda nostræ conclusionis pars, quatenus docet Archiepiscopum cum pallio esse sepeliendum, impugnatur sequenti consideratione; nam vtriusque iuris principium est, neminem cum vestibus, & ornamentis esse sepeliendum, vt iure Cæsareo probatur *ex l. si quis 14. §. non autem, ff. de religiosis, l. seruos 112. §. vlt. ff. de legat. 1. l. vlt. §. mulier, ff. de auro, & argent. legat.* argumento legis *nec amplius, ff. ad legem Falcidiam.* Iure Canonico id constat *ex c. nemo 39. de consecr. dist. 1.* Concilio Antissiod. *can. 12.* *Non licet velo, vel pallis corpora mortuorum inuolui.* Aruern. *can. 3* *Obseruandum, ne pallis, vel ministerijs diuinis defunctorum corpuscula obuoluantur.* Bituricensis *can 13.* Refert Antonius August. *in epit. iuris Pont. lib. 17. tit. 3.* facit D. Chrysostomus *homilia 84. in Ioannem.* *Tu cum audieris nudum Dominum resurrexisse, cessa quæso ab insana funeris impensa, quia sibi hoc superfluum vult, & inutile dispendium, quod ipsis, qui faciunt, plurimum affert detrimenti, mortuis nullam vtilitatem, vel damnum potiùs.* D. Hieronymus in vita Pauli: *Mortuos auratis obuoluimus vestibus; cur ambitio inter lacrymas luctusque non cessat: cadauera diuitum, nisi in serico putrescere nesciunt.* Illustrant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. c. 18.* Iulius Lauorus *var. lucubr. tit. 2. c. 1. nu. 11.* igitur non licet etiam Archiepiscopum cum pallio sepelire.

Adhuc tamen defensanda est Cœlestini decisio, cuius decisiua ratio ex eo prouenit; nam pallium, de quo agi-

5 Ratio decidendi. mus, est personale, ad instantiam, & petitionem Archiepiscopi concessum, suffragantibus eius meritis, vt sup. *c. 1.* dixi: sed quę personalia sunt, alijs cõmodari non possunt; *l. quia tale, ff. sol. matr. c. priuilegium, de reg. iuris in 6.* igitur nec pallium tanquam personale alij commodari potest. Accedit, nam adeò pallium respicit personam Archiepiscopi, vt Metropolitani illius Ecclesię, quod si ipse transfertur in aliam Ecclesiã similiter Archiepiscopalem, tenetur nouum pallium à R. Pontifice petere, nec primo concesso intuitu primę Ecclesię vti valet, *c. bonę 4. de postul. Pręl.* quia concessum fuit illi, vt Metropolitano prioris Ecclesiæ: igitur si pallium Archiepiscopo concessum non potest cõmodari ipsi in aliam Ecclesiam trãslato, minùs valebit pallium vnius Archiepiscopi alteri cõmodari: debet ergo Archiepiscopus cum eo sepeliri, cùm neq; eius successori, nec alij commodari possit, pręcipuè cùm quilibet sit sepeliendus cum insignijs dignitatis suę, quibus in vita decorabatur, vt probatur ex actis Petri Martyris Patriarchæ Alexandrini, relatis à Baronio *to. 3 ann. 310.* ibi: *Indutum vestibus sacerdotalibus albi coloris, colobio, & omophorio, triumpali pompa ad cœmeterium detulerunt.* Ex Eutychiani Pontificis decreto, *lib. 2 de R. Pontifice*, ibi: *Vt quemcunq; fidelium sepeliret, sine dalmatica, aut colobio purpurato nulla ratione sepeliret.* Quid autem in his auctoritatibus per colobium, & dalmaticam intelligatur, exponunt Bulengerus *lib. 1. opusc. c. 22. & 28.* I. Vicecomes *lib. 3. de Missę ritibus, vol. 4. c. 26.* Hugo Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, pag. 65.* Meursius *in glossario, verbo Colobium*, Valesius *in notis ad Ammianum Marcel. pag. 45.* Rectè ergo in pręsenti deciditur, Archiepiscopum cum proprio pallio esse sepeliendum.

Nec obstant difficultates suprà adductæ. Non prima, nam principiũ in ea expensum, locum non habet in rebus 6 personalibus, vt est pallium, quod Archiepiscopi personã Respondetur difficultatibus. non transgreditur: quare vt personalissimũ alij cõmodari non potest. Nec secunda difficultas obstat, nam nec iure ciuili, nec canonico prohibetur absolutè defunctos vestibus indutos sepeliri; si enim modicę vestes sint, cum illis sepeliri valebunt, & semper apud Romanos cadauera cum veste sepeliebãtur; vnde *in l. filius 19 ff. de in rem verso*, refertur filium sepultum fuisse cum modica toga; & inter funeris impensas vestes recensentur *in l sed si quis 24. § impensa, l. funeris 37. ff. de religiosis*: vnde Scęuola, si hęres vestimenta alicui legata eroget in funus testatoris, vtiq; si ignorans, & necessariò fecerit, agnoscit nihil ei imputari posse, nec ex testamento teneri, cùm necessariò, vtiliterque impenderit; nec ad exhibendum, quia nec vestimenta possidet, nec dolo malo fecit quominus possideret; quamquam aliud sit, si hęreditas soluendo sit, possitque legatarius indemnis ab hærede seruari, *l. finali, §. fin. ff. de religiosis, l. si hęres 63. l. Męuius 66. §. in fundo, ff. de legat. 2. l. quid ergo 53. §. sed si mortuum, ff. de legat. 1. l. scriptus 4. in fine, l. & si quis 14 §. sed si, ff de religiosis, l si fundum 105. ff de cond. & demonst.* Mentio fit similis vestis *in l. vestis 23. ff. de auro, & argento, l. 3. §. aduersus ff. de sepulch. violat. l. quicumque, §. 8. ff. de institoria actione*: apud Macrobium *lib. 6. Saturn. c. 2.* Titum Liuium *lib. 34.* Apuleium *lib. 10 de Asino aureo*, Lucianum *de luctu*, Lactantium *lib. 2. c. 4.* Sidonium *lib. 3. epist. 3.* fuitque frequens, ac vulgare Romanorum cadauerum indumentum toga, sicut Græcorum pallium, Iuuenalis *satyra 3.*

Pars magna Italiæ est,
Si verum admittimus, in qua
Nemo togam sumit, nisi mortuus.

Martialis *lib. 9. epigr. 58.* De his vestibus plura Spondanus *de Cœmeterijs sacris p. 3 lib. 1. c. 4.* Reuardus *lib. 1. coniect. cap. 5* Antonius Clarus Siluius *ad leges duodecim Tabul. cap 23.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 12.* vbi Osualdus *littera A*, Fornerius *lib. 3. rerum quotid. c. 18.* Philippus Camerarius *horarum succisiu. c. 14.* Brissonius *lib. 7. de formulis, pag. 751.* Tantùm enim iure ciuili prohibetur, ne cum veste splendida cadauer sepeliatur, quia hoc ineptum Romani iudicarunt, & ineptas voluntates reprobarunt, *l. 113. §. ineptas, ff. de legat. 1.* Iure etiam Pontificio nõ prohibetur cum vestibus communibus, aut cum sacris proprij gradus, & dignitatis cadauera sepeliri; sed tan-

tùm cum veſtibus ſacris; quare Archiepiſcopus poteſt, & debet cum proprio pallio ſepelri.

7 Nec contrarium probant textus *in d.c.nemo 40 de conſecr.diſt.* 1. in Concilio Aruern. *can.* 3. Concilio Altiſſiod. *can.* 12. in illis verbis: *Non licet mortuis neque Eucharistiam, neque oſculum tradi, nec velo, nec pallis corpora eorum inuolui*. In quibus expreſsè prohibetur, defunctorum corpora cum pallis ſepeliri: igitur nec Archiepiſcopi poſſunt cum ſuis pallijs humari. Pro quorum canonum expoſitione primò obſeruandum eſt, pallium, ſeu pallam, in illis canonibus appellari veſtem illam Altaris, quam nos appellamus *Corporales*, quæ ponitur ſupra ipſam Aram ad ſacrificium Miſſæ celebrandum, & quaſi imaginem ſuſtinet mundæ illius ſyndonis, qua Chriſti corpus ad ſepulturam inuolutum nouimus, *Ioannis c.* 19. de qua ab Euſebio & à Syluestro I. in epilogo Romanæ Synodi ſtatutum legimus, ne Altaris, ſeu Dominici Corporis conſecratio in panno ſerico, aut tincto fieret; ſed in palla linea, puraque, ad ſimilitudinem mundæ illius ſyndonis, ſiue lintei. Et Damaſus Papa in vita Soteris Pontificis ait: *Hic conſtituit, vt nulla monacha pallam ſacratam contingeret, nec incenſum poneret in ſancta Eccleſia*. Idem habetur *c. præſens* 20. *q.* 1. De hac palla accipienda ſunt verba illa Romani Ordinis: *Vbi pallæ corporales lotę fuerint, nullum linteamen ibidem debet aliud lauari, ſed ipſa aqua debet in baptiſterium vergi*. Plura I. Vicecomes *d.lib.* 3. *de Miſſæ ritibus, c.*2. Secundò obſeruandum eſt, olim, ſicut hodie, in vſu fuiſſe defunctos veſtibus propriæ dignitati congruentibus, & inſignijs proprijs ſepeliri, vt notauit Seruius *ad illud Virgilij* 21. *Æneidos*.

Et tela quibus ſpoliauerat hoſtem.

In antiquis diſciplinis relatum eſt, quæ quiſque ornamenta conſecutus eſt, vt ea mortuum eum condecorarent. Ita apud Romanos efferri Magiſtratus in toga prætexta, Cenſores purpurea, Triumphales palmata ſolebant, auctoribus Polybio *lib.*6. Tito Liuio *lib.*34. & alijs. Similiter & Cæſares cum diademate, & purpura, aliiſque Imperij, & triumphorum inſignijs funerantur, *l.* 13. *tit.*13. *partit.* 1. quem morem inter alios deſcripſit nemo meliùs Coryppo Africano in laudibus Iuſtini minoris, vbi de Iuſtiniani funere *lib.* 1. ait:

Sic ſuprema ſuæ ſeruans inſignia vitæ,
Iuſtinianus erat, non mutans morte colorem.
—— Diademate comptus.

Et paulò poſt.

Purpureaque in veſte iacens.·.·.·.
Hæc ideò fieri viuax ſapientia iuſſit,
Ornatum vt proprijs funus regale triumphis
Auguſtum in tumulo fatalis duceret hora.

Ex Gregorio, Sidonio, & alijs probat Spondanus *de cœmeterijs ſacris* 3 *p.lib.*1.*c.*2. & milites cum armis, aliiſque ſtipendiorum decoramentis plerumque funerari innuitur *in c.in noſtra* 10. *de ſepulturis*: & SS. Martyrum corpora etiam dalmaticis obuolui, ſuprà probaui. Sed cùm religionis prætextu, non ſolùm Matyrum, & Eccleſiæ miniſtrorum corpora cum dalmaticis, pallis, & alijs veſtibus ſepelirentur; verùm etiam laicorum cadauera veſtibus ſacris, & pallis inuoluta aliqui ſepelire præſumerent, varijs Eccleſiæ canonibus prohibitum fuit, ne defunctorum cadauera pallis, & alijs ſacris veſtibus obuoluerentur ad ſepulturam, etiamſi ſacerdotum eſſent. Prohibitionem, & rationem aſſignant Patres Concilij Aruern. *can.* 5. his verbis: *De opertorio Dominici Corporis, ſeu palla Altaris, nunquam ſacerdotis corpus, dum ad tumulum euehitur, obtegatur; quia ſacro velamine vſibus ſuis reddito, dum honorantur corpora, Altaria polluuntur*. Non tamen illis, ſeu alijs Eccleſię canonibus prohibentur Archiepiſcopi, & alij Eccleſiæ miniſtri veſtibus propriæ dignitatis inuoluti ſepeliri. Facit Concilium Romanum 2 ſub Gregorio I. *can* 4. ibi: *Sicut indignos nos pro B.Petri Apoſtoli reuerentia mens fidelium veneratur, ita noſtram infirmitatem debet ſemetipſa ſemper agnoſcere, & impenſæ ſibi venerationis onera declinare. Ex amore quippè fidelium huius Sedis Rectoribus mos vltra meritum erupit, vt cùm eorum corpora humana deferuntur, dalmaticis contegant, eaſdem dalmaticas pro ſanctitatis reuerentia ſibimet partiendas populus ſcindat; & cùm adſint multa in ſacris corporibus Apoſtolorum, Martyrumque velamina, à peccatorum corpore ſumitur, quod pro magna reuerentia ſeruatur: de qua re præſenti decreto conſtituo, vt feretrum, quo R. Pontificis corpus ad ſepeliendum ducitur, nullo tegmine veletur*. Vbi pro, *corpora humana deferuntur*, non dubito quin legendum ſit, *corpora humanda*. Similis commutatio obſeruata eſt iam à doctis *in l.2. C.de SS. Eccleſijs, in l. nemo* 14. *C.de religioſis*; in quibus pro verbis *humanis, & humanum*; reponenda ſunt, *humandis, & humandum*, vt liquet *ex l.penult. & vlt. C.Theodoſ.de ſepulcr.viol.*

Sed ſuprà dictis aduerſatur Ruperti auctoritas *lib.*2.*de diuinis officijs, c.*27. in illis verbis: *Treuerenſi autem Eccleſiæ Maternus à B.Petro Apoſtolo miſſus, hæreditatem pallij ſuis ſucceſſoribus dereliquit*. Ex quibus depromitur, pallium à defuncto in ſucceſſorem tranſire: igitur quia nec eſt perſonale, nec cum eo Archiepiſcopus eſt ſepeliendus. Pro cuius auctoritatis expoſitione dicendum eſt, Maternum Præſulem Treuerenſem, non ipſum pallium à Sede Apoſtolica acceptum ad ſucceſſores tranſtuliſſe, ſed potiùs ius deferendi illud; nam cùm R.Pontifex Materno, vt Treuerenſi Epiſcopo illud conceſſiſſet, tanquam intuitu Eccleſiæ conceſſum ius illud deferendi ex illa conceſſione ſucceſſoribus competit. 8

[Margin notes: 7 Exponuntur varij Canones. — 8 Exponitur Rupertus.]

C A P V T III.

Innocentius III. a *C.Presbytero Cardinali Apoſtolicæ Sedis Legato.*

NIſi ſpecialis illa dilectio. *b Et infrà* Sanè ſi poſtulatio ven. f. *c* Troian. Epiſcopi Regni Siciliæ Cancellarij, ad Panormit. Eccleſiam fuiſſet per nos etiam approbata, non tamen deberet ſe Archiepiſcopum appellare priuſquam à nobis pallium ſuſcepiſſet, in quo Pontificalis officij plenitudo cum Archiepiſcopalis nominis appellatione confertur. Tu ergo, ſicut vir prouidus, & diſcretus, quod factum eſt, ſic ſtudeas palliare, vt id in confuſionem tuam, & Ap.Sed. opprobrium non redundet; quoniam ſi oporteat, vt vel nos in hoc facto confuſionis opprobrium incurramus, vel tu ex hoc negotio confundari, eligemus te potiùs confundi, quàm lędamus Sed.Ap. dignitatem.

N O T Æ.

1 a C.] Cencio videlicet, tituli S.Laurentij Presbytero Cardinali. Cùm enim temporibus Innocentij III. circa annum 1202. Marcoaldus Seneſcallus Imperij ſtuderet arte, & armis totam Siciliam peſſundare, in grauiſſimum Eccleſiæ damnum, & etiam Friderici, adhuc eo tempore pupilli, Regis Siciliæ, Innocentius miſit in illis partibus Cencium, vt Sedis Apoſtolicæ Legatum, cuius Legationis meminit D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Siciliæ ſacræ, in Eccleſia Panorm. anno* 1201. Et ſub hac etiam inſcriptione textus hic reperitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.*1.

2 b *Et infrà.*] Prima pars huius textus, quæ hic deeſt, reperitur *in c.niſi ſpecialis, de officio Legati*; & pars vltima præſentis caſus extat *in c.quoad translationem, de renunc.* ex quibus noſtri textus hiſtoria ita repetenda eſt. Mortuo Bartholomæo Panormit. Eccleſiæ Præſule anno Domini 1201. Gualterius de Polena, ſeu de Pallearijs, ex Henrici Imper. genere ortus, magnus Siciliæ Cancellarius, Troianus primùm Epiſcopus, poſtea Catinenſis electus; antequam ipſi Catinenſi Eccleſiæ præficeretur, à prædicto Cencio Cardinale Legato ad Panormit. Eccleſiam translatus fuit: ſed cùm hoc Legati factum Innocentio diſplicuiſſet, animi dolorem acribus, & reprehenſionis plenis litteris ipſi Cencio ſignificauit, ibi: *Niſi ſpecialis illa dilectio, &c.* quæ referuntur *in d.c.niſi, de officio Legati*. Et cùm ipſe Gual-

-erius se Archiepiscopum Panormitanum cognominasset, antequam Innocentius illum transferret, illique concederet pallium, quod vt Metropolitano Panormit. debebatur; ideò statim subiecit verba, quæ reperiuntur in hoc textu: & cùm postea Cencius Cardinalis excusationem proposuisset, asserens putasse se, vt Legatum Sedis Apostolicæ potuisse prædictum Gualterium transferre, ne honoris iacturam pateretur, Innocentium III. enixè rogauit, vt prædictæ translationis author fieret eam confirmando; cui rescripsit in litteris compilatis à Raymundo *in d.c.quoad translationem*. Rem latiùs prosequitur D. Rochus Pirro *vbi supr.* anno 1201 & nos *in d. cap.quoad translationem*: & reperitur casus hic in gestis Innoc. III. *pag.* 18. 20. *&* 24.

3 c *Troianen.*] Troia Apuliæ opulentissima ciuitas est Episcopalis, vbi Vrbanus II. Concilium congregauit ad morum reformationem. Eius Ecclesię historiam, & Pręsulum seriem refert Vghellius *tom.*1. *Italiæ*, *pag.* 238.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio refertur, & Probatur. EX hoc textu sequens depromitur assertio: *Archiepiscopus ante receptionem pallij, nec quæ sunt ordinis, valet exercere, neque Archiepiscopus appellari.* Probant textus *in c.non solùm* 7.100.*dist.c.significasti* 4.*c.bonæ*,*c.suffraganei*,*c.quod sicut*,*c.illa quotidiana*,*c.nihil*,*§.cęterùm*,*de electione*,*c.licèt* 4.*de translat.Episcopi*,*c.proposuisti*,*§.fin. de concess.præb.c.antiqua*, *in fine*, *de priuilegijs*. Paschalis II. *in epist.ad Archiepiscopum Poloniæ*, quam ex Vaticano Codice refert Baronius *anno* 1102 *in pallio, frater, plenitudo conceditur Pontificalis officij, quia iuxta Sedis Apostolicæ, & totius Ecclesiæ consuetudinem ante susceptum pallium Metropolitanis minimè licet, aut Episcopos consecrare, aut Synodum celebrare.* Ioannes VIII. *epist.*93. *ad Archiepiscopum Arelat.* quam refert Vicecomes *d.tom* 4. *lib.*4.*c.*21. ibi: *Proh dolor, cùm in Galliæ partibus essemus, inter cætera vnum valdè prohibendum inuenimus. Metropolitæ autequam pallium à Sede Apostolica suscipiant, consecrationem facere præsumunt; quod antecessores nostri, & nos canonico decreto, ne fieret, interdiximus.* Innocentius noster *lib.*1.*myst.Missæ*,*c.*63. *Dicitur autem pallium plenitudo Pontificalis officij, quoniam cum ipso, & in ipso confertur Pontificalis officij plenitudo; nam antequam Metropolitanus pallio decoretur, non debet Clericos ordinare, Pontifices consecrare, vel Ecclesias dedicare, nec Archiepiscopus appellari.* Idem *eod.lib.c.*47. Nicolaus *ad consulta Bulgarorum*,*c.*73. *Episcopi qui ab obeunte Archiepiscopo consecrati sunt, simul congregati constituant Archiepiscopum in throno non sedentem, & præter Corpus Christi non consecrantem, priusquam pallium à Sede Romana percipiat, sicut Galliarum omnes, & Germanię, & aliarum regionum Archiepiscopi agere comprobantur.* Gregorius VII. *lib.*9. *regest.epist.*1. Concilium Matiscon.I. *can.*6. refert, & alia iura Antonius August. *in epitome*, *lib* 3 *tit.*5. Illustrant Acuña, & Dartis *in d.c.non solùm* 7.*dist.*100 Azor 2.*p.instit.lib.*3 *c.*34.*vers.Sextò quæritur*, Germonius *lib.*3.*de sacrorum immmun.c.*7.*n.*24. Durantus *in rationali*, *lib.*3.*c.*17. *n.*11. Sanch. *lib.*4.*summæ*,*c.*38.*n.*9.*&* *lib.*7.*c.*5.*n.*66.*&* *lib.*7. *conf.c.*1.*dub.*16. Vicecomes *d.tom.*4.*lib.*4. *c.*21. Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.*47. Vighellius *in methodo iuris can.pag.*336. Solorzan. *lib* 1.*polit.c.*7 *&* *lib.*4.*c.*7. Hallierius *de sacris elect.sect.*5 *c.*4.*art.*10.*§.*9.*pag.*237. & alij suprà *in c.*1. laudati.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti considera-
5 Ratio dubitandi. tione; nam aut ea, quæ exercet Archiepiscopus ante pallij receptionem, sunt iurisdictionis, aut ordinis: si sunt iurisdictionis, statim post confirmationem, etiam ante consecrationem, exerceri valent, *c.transmissam* 15. *de elect.* si sunt ordinis, post consecrationem à tribus Episcopis peractam celebrari possunt, *c.nosti*,*c.suffraganeis*, vbi dixi, *de electione*: igitur etsi pallium adhuc non receperit, cùm per illud nullam potestatem ordinis, seu iurisdictionis accipiat, rectè potest Archiepiscopus ea, quæ sunt muneris Archiepiscopalis exercere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Archiepiscopus non posset ante pallij receptionem peragere, quę sunt Archiepiscopalis muneris, sequeretur vt si ea perageret, nullius momenti essent, argumento textus *in l.non dubium, C.de legibus*: sed sic est, quod subsistunt, & sustinentur, vt probat Acuña *in d.c.non satis*, Germonius, & alij, quos refert, & sequitur Fragoso *tom.*2.*de regimine*,*lib.*7.*c* 17.*§.*2.*n.*5. igitur quia ante pallij receptionem potest exercere ea, quæ sunt muneris Archiepiscopalis.

Hac consideratione minimè obstante, vera est pręsens decisio, quæ optima nititur ratione; nam licèt Archiepiscopus post confirmationem, & consecrationem habeat potestatem iurisdictionis, & ordinis in aptitudine, non tamen habet in actu, donec pallium receperit; quia licèt per illud non addatur quidquam consecrationi, tamen executio officij committitur, & in eo est plenitudo potestatis, *c.significasti* 4.*de elect.* quare communi Sedis Apostolicæ, & totius orbis consensu receptum est, vt Archiepiscopi absque pallio non possint, quæ sunt ordinis exercere, *ex c.ad honorem*, *hoc tit.* ibi: *Priscam Sedis Apostolicę consuetudinem*; *&* *d.c.significasti* 4. & sicut pallium traditur ad exercitium Archiepiscopalis officij, ita ad eiusdem ademptionem pallium aufertur. Anastasius Biblioth. *in vita Silueri*, ibi: *Ioannes Subdiaconus tulit pallium de collo eius, & spolians eum, induit veste monastica.* Liberatus *in breuiario*, *c.*21. ibi: *Anthimus videns se sede pulsum, pallium quod habuit, Imperatoribus reddidit.* Et *c.*23. de Paulo Alexandrino, ibi: *Auferentes Paulo pallium, deposuerunt eum.* Et in Synodo *6. act.* 8. *Machario deposito pallium aufertur.* Plura I. Dartis *in* 100.*dist.in fine*. Rectè ergo cùm per pallium plenitudo officij, seu executio tradatur, deciditur in præsenti, ante pallij receptionem Archiepiscopum ea, quæ sunt ordinis exercere non posse, nec se Archiepiscopum cognominare. 6 Ratio decidendi

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, ante pallij receptionem Archiepiscopum obtinere potestatem exercendi omnia, quæ sunt iurisdictionis, aut ordinis, *d c.transmissam*,*c.quod sicut*,*§.pręterea*,*de elect.* non tamen habet exercitium huiusmodi potestatis ordinis; vnde non potest ea licitè exercere. Nec obstat augmentum difficultatis; nam licèt controuersum sit apud iuris nostri Interpretes, vtrum videlicet Archiepiscopi validè, & licitè, pallio non recepto Clericos ordinare, & Basilicas consecrare possint; placuit tamen communis distinctio, videlicet, validè posse ea peragere, non tamen licitè; quia nostri textus prohibitio non procedit cum irritatione: vnde cùm tantum contineat prohibitionem, si Archiepiscopus pallio non recepto, quæ sunt ordinis exercuerit, puniendus erit, sed ab eo gesta non carent effectu. 7 Dissoluitur difficultas.

Superiori assertioni obstat textus *in c.suffraganeis* 11. *de elect.* vbi asseritur, Archiepiscopum tantùm confirmatum posse suffraganeis suis committere, seu delegare consecrationem Episcopi, etiam suffraganei: igitur & per se potest exercere, quæ sunt ordinis. Huic difficultati satisfaciendum est ex traditis in eius textus commentario. Deinde obstat textus *in c.nihil* 44.*§ cęterum*,*de elect.* cuius interpretationem adduxi *in c.nosti* 9. *num penult. de elect.* Deinceps opponitur textus *in c.*1. *in fine*, *de translat.Episcopi*; cuius difficultatem expendi *in cap.suffraganeis* 11.*de elect.num.vlt.* vbi alia, quæ huc spectant, adduxi. 8 Opponuntur varia iura.

C A P V T IV.

a Idem.

AD honorem Dei. *Et infra*: Sanè solus Romanus Pontifex in Missarum solemnijs *b* pallio semper vtitur, & vbique, quando assumptus est in *c* plenitudinem Ecclesiasticæ potestatis, quod per pallium figuratur: alij autem eo nec semper, nec vbique, sed in Ecclesia sua, in qua *d* iurisdictionem ecclesiasticam acceperunt, *e* certis debent vti diebus: quoniam vocati sunt in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis.

NO-

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub boc tit. c.2.* cui tamen rescripserit Innocentius III. non constat, nec epistola integra reperitur; & credo in præsenti tantùm transcribi formam traditionis pallij ex gestis Innocentij III. editis à Bosqueto, vbi *fol.64. sub hoc tit. de forma dandi pallium*, hæc verba leguntur. *Ad honorem Dei omnipotentis, & B. Mariæ Virginis, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Domini Papæ Innocentij, & Romanæ Ecclesiæ, nec non & Ecclesiæ tibi commissæ tradimus tibi pallium de corpore B. Petri sumptum, in signum videlicet plenitudinis Pontificalis officij, quo ad Missarum solemnia infrà Ecclesias tibi subiectas vtaris, in Natiuitate Domini, festiuitate Protomartyris Stephani, Circumcisione Domini, Epiphania, Dominica in Ramis Palmarum, Cœna Domini, Sabbatho sancto, Pascha, feria secunda post Pascha, Ascensione Domini, Pentecoste, tribus festiuitatibus Sanctæ Mariæ, Natali B. Ioannis Baptistæ, solemnitatibus omnium Apostolorum, Commemoratione omnium Sanctorum, Dedicationibus Ecclesiarum, Cōsecrationibus Episcoporum, Ordinationibus Clericorum, Ecclesiæ tuæ principalibus festiuitatibus, Anniuersario consecrationis tuæ die. Sanè solus Romanus Pontifex in Missarum solemnijs pallio semper vtitur, & vbique; quoniam assumptus est in plenitudinem ecclesiasticæ potestatis, quæ per pallium figuratur. Alij autem eo nec semper, nec vbique, sed in Ecclesia sua, in qua iurisdictionem acceperunt, certis debent vti diebus; quoniam vocati sunt in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Præcepit etiam, vt tam à Primate, quàm præfatis Archiepiscopis reciperet huiusmodi sacramentum.*

2 b *Pallio.*] Romani etiam Pontifices iam à primis Ecclesiæ tēporalibus pallio vtebantur. Auctor Romani Ordinis *lib. de diuinis officijs, tit. de ordine processionis*, ibi: *Nouissimè per Diaconum, vel Subdiaconum, cui ipse iusserit, pallio superinduitur, & configitur per acus in planeta retrò & antè, & in humero sinistro.* Et de ordine ecclesiastico, ibi: *Remanent cum Pontifice Primicerius Defensorum, Notarij, Regionarij, & Subdiaconus sequens, qui tenet pallium Pontificis in brachio suo super planetam in sinistra, cum acu.* Quod temporibus Gregorij I. fuisse ex bysso contextum, ait Ioannes Diaconus *in vita S. Gregorij, lib.4. cap.80.* ibi: *Nam in eo, quod pallium eius bysso candente contextum, nullis fuisse cernitur acubus perforatum, sic ipsum circa scapulas obuolutum fuisse, non autem confixum dignoscitur.* De hoc pallio Pontificis agunt Vicecomes *d. lib.4. cap.11.* Zerda *in aduersarijs, lib.1. cap.3.* Roussel ius *lib.2. histor. iurisd. Pontif. cap.2. in fine.*

c *Plenitudinem.*] Ob eandem rationem licèt Episcopi baculo vtantur, non tamen Pontifex illud defert, *cap. vnico, in fine, de sacra vnctione*, vbi dicemus.

3 d *Iurisdictionem.*] Quam in suis Ecclesijs Archiepiscopi, & Episcopi æqualem Summo Pontifici, exceptis causis Sedi Apostolicæ reseruatis, obtinent, vt docent Suarez *de pœnit. d. p.2. sect.1.* & *lib.6. de legibus, c.14.* Sanchez *lib.1. de matrim. disp.61. n.3.* Barbosa *de potest. Episcop.2. p. alleg.1.* Ex priuilegio autem possunt etiam extra prouinciam Archiepiscopi pallium deferre, *Clem.2. de priuileg.* dixi suprà *in c.1.*

4 e *Certis debent vti diebus.*] Isti dies, aut erant communes omnibus Archiepiscopis, aut speciales vniuscuiusque, vt dies S. Titularis propriæ Ecclesiæ, & dies natalis ipsius Archiepiscopi, id est dies, in quo Archiepiscopus consecratus fuit, vt probatur ex Alexandro II. *in epist. ad Petrum Archiep. Pallium autem fraternitati tuæ ex more ad Missarum solemnia celebranda, sicut antecessoribus tuis concessum est, concedimus: videlicet in Natali Domini, Epiphania, Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste, Natali S. Ioannis Baptistæ, Natali Apostolorum Petri & Pauli, & quatuor festiuitatibus S. Mariæ, scilicet Natiuitate, Annunciatione, Purificatione, Assumptione, & duobus festis S. Angeli: sic pro natalitijs quoque duodecim Apostolorum, Natali S. Gregorij, & sanctorum Sergij & Bacchi, & festiuitate omnium Sanctorum, atque Natali tuo, & quoties ordinationem, vel consecrationem Ecclesiarum celebraueris.* Vrbanus II. *in epist. ad Eliam Bracharensem Archiep. Propterea fraternitati tuæ pallij vsum ex more concedimus, vt eo inter Missarum solemnia certis dumtaxat festiuitatibus vtaris, videlicet Natiuitate Domini, S. Stephani, Epiphaniæ, Cœnæ Domini, Resurrectione, Ascensione, Pentecoste, Natiuitate S. Ioannis Baptistæ, Natalitijs Apostolorum, & festiuitatibus S. Nicolai & Sabini, festiuitate omnium Sanctorum, in annua ordinationis tuæ die, in ordinatione Episcoporum, seu cæterorum Clericorum; in consecratione etiam Ecclesiarum, in translatione etiam Domini Confessoris Nicolai.* Faciunt textus *in cap. porrò 56. de consecr. dist.1.* Innocentius III. *lib.1. epist.47.* Quæ omnia procedunt, nisi speciale priuilegium concessum sit alicui Archiepiscopo, vt semper vteretur pallio, vt indultum fuisse Rhemensi, & Coloniensi Archiepiscopis refert Vicecomes *d. tom.4. lib.4. c.24.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur assertio: *Pontifex semper, & vbique vtitur pallio, Archiepiscopus verò tantùm intra diœcesim, & certis diebus.* Probant textus *in cap. Pallium, 100. dist. l.5. tit.5. part.1.* & alij suprà citati *in cap.1. hoc tit.* Illustrant Cæsar *de ecclesiast. hierarch.1. part. disp.5. §.2. n.5.* Zerola *in praxi, verbo Archiepiscopus*, Durantius *de ritibus lib.3. c.19.* Azor *2. p. lib.3. c.34.* Antonius August. *in epitome iuris lib.4. tit.4.* & *lib.17. tit. 8.* Germonius *lib.3. de sacr. immunit. c.7. num.24.* Petrus Greg. *de elect. c.20. n.9.* & *in cap. conquerente, c.2. n.7. de officio Ordinarij*, Barbosa *de iure ecclesf. lib.1. c.7. nu.104.* & *de potestate Episcopi n.104. tit.4.* 5 Conclusio refertur, & probatur.

Contrarium tamen, videlicet semper, & vbique Archiepiscopos vti pallio posse, probatur ex eo, quia Archiepiscopi plura, quæ specialiter competunt Pontifici, exercere valent; vnde diuinis officijs formam præscribunt, *cap. altaria, de consecrat. dist.1.* in Concilio prouinciali diem Paschæ nuntiant, *cap. placuit 25. de consecr. dist.3.* Concilium celebrant, *cap. peruenit, 6. dist. cap. sicut 25. de accusat.* Antonius August. *in epitom. lib.3. tit.10.* & alia plura exercent, quæ enumerat Petrus Gregorius *lib.15. syntagm. c.11.* & sicut iure speciali Pontifex de causis Episcoporum cognoscit, *cap. audiuimus 4.3. q.2. c. qui se scit 2. q.6.* Antonius August. *in epitome iuris Pontif. lib.1. tit.14.* ita etiam Archiepiscopi de illis cognoscere valent, *cap. si clericus 11. q.1.* Germonius *d. c.7. num.31.* igitur similiter sicut Pontifex semper, & vbique vtitur pallio, ita similiter Archiepiscopi eo vti possunt. 6 Ratio dubitandi.

Præmissis his, quæ de pallij origine & forma adduxi *in c.1. boc tit.* huius textus decisiua ratio redditur à nostro Innocentio in illis verbis: *Quoniam Pontifex assumptus est in plenitudinem potestatis, alij verò vocati sunt in partem solicitudinis.* Pontifex enim ex institutione diuina in toto orbe vniuersalem potestatem habet, *cap. fundamenta, de elect. in 6. cap. solitæ, de maiorit. & ob. cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi:* plura Sebastian. Cæsar *disp.1. de R. Pontif.* quare vniuersalis Pastor dicitur *in cap. celebritatem, de consecrat. dist.1.* plura Anton. August. *in epitome, lib.1. tit.3.* & Episcopus Episcoporum, caputque omnium Episcoporum dicitur *in epist.1032. in ordine*, post Concilium Chalcedon. ibi: *Per iussionem Leonis R. Pontificis, qui verè caput est Episcoporum.* Bellarminus *lib 2. de R. Pontif. cap.31.* Sauarus *ad Sidonium lib.6. epist.1.* in illis verbis: *Tu Pater Patrum, Episcopus Episcoporum.* Vnde cùm non limitatam, sed absolutam Pontifex obtineat iurisdictionem, semper & vbique pallio vti potest: Archiepiscopi verò cùm limitatam, videlicet intra prouincias proprias, iurisdictionem exerceant, non extra eas possunt pallio vti, cùm pallium sit symbolum exercitij iurisdictionis: quę ratio illustratur ex alia mystica, quam innuit Innocentius *in cap. vnico, in fine, de sacra vnctione*, quam ibi illustramus. 7 Ratio decidendi.

Nec obstat difficultas suprà adducta, ex varijs iuris principijs petita: nam licèt in illis casibus, quæ à Pontifice fieri possunt, ab Archiepiscopis exerceri valeant, non tamen inde deducitur, nec Catholici admittere valemus, æqualem obtinere potestatem Archiepiscopos in partem solicitudinis vocatos, ac habet R. Pontifex in plenitudinem potestatis assumptus: quare licèt iudicare Episcopos, Pascha nuntiare, Concilium prouinciale celebrare possint Archiepiscopi, non tamen pallio, vt Rom. Pontifex, semper & vbique vti valent. 8 Dissoluitur difficultas.

Sed suprà dictis opponitur textus *in cap. in Galliarum 25. q.2.* vbi cùm Gregorius Magnus Bonifacium Archiepiscopum, & Primatem Angliæ constituisset, expressè cauit, ne in Galliarum prouincijs aliquam vindicaret potestatem; quia in eis ius deferendi pallium Arelatensi Præsuli concessum erat, & sic omnimodam poterat exer- 9 Exponitur can. in Galliarum 25. q.2.

exercere iurifdictionem in illis prouincijs. Qui textus valdè difficilis eſt, præcipuè ſi conferatur cum capite *Artaldus* 8.q.1. in illis verbis: *Artaldus Arelatenſis Epiſcopus, Narbonenſis Eccleſiæ ſuffraganeus*. Ex quibus expreſsè conſtat, Arelatenſem Præſulem tantùm Epiſcopum, & ſuffraganeum Narbonenſis Eccleſiæ eſſe; & tamen *in d.cap. in Galliarum*, deciditur, per Galliarum prouincias poſſe eum pallium deferre: igitur quia non ſolùm Archiepiſcopi, verùm etiam Epiſcopi, quibus conceſſus eſt vſus pallij, poſſunt illud deferre etiam extra prouinciam propriam. Pro huius textus interpretatione ſciendum eſt, Arelatenſem Præſulem non ſolùm Archiepiſcopi titulo, verùm & Primatis, & Vicarij R. Pontificis decorari. Concilium Arelat.2. *can*.8. Nicolaus *in epiſt. ad Michaelem Imperatorem*, ibi: *Arelatenſis Eccleſia in regionibus Gallicanis Primatis priuilegio, & Sedis Apoſtolicæ vicibus decoratur*. Latè probant Anton. Auguſt. *in epit. lib.2. tit.12.* Hallierius *de hierarch. eccleſiaſt. pag. 597. cum ſequentibus;* vnde tanquam Primas totius Galliæ, & Vicarius Pontificis, poterat pallium deferre in prædictis prouincijs, vt docet Petrus Marcha *lib.6. concord. c.7.* Nec tunc obſtat textus *in d. cap. Artaldus*, in quo omiſſa ſolutione Gloſſæ, *verbo Galliarum, in d. cap. in Galliarum*, loco illius verbi: *Arelatenſis*, reponendum eſt *Alectenſis*, qui Epiſcopatus ſuffraganeus eſt Narbonenſis Eccleſiæ, quod leue mendum in eo textu iam obſeruarunt Ioannes Andreas *in notis ad Speculatorem, in noſtro tit. littera B*, Chenu *in ſerie Præſulum Arelat. in principio.*

10 Exponitur cap. de ſimonia 1.

Secundò aduerſus præſentem deciſionem intendam probare alios etiam, præter Archiepiſcopos, poſſe pallium deferre: & vt id adſtruam, expendo textum *in c.1. de ſimonia*, vbi cùm prohibeatur Epiſcopis pretium recipere pro ordinatione Clericorum, proſequitur, nec pretium recipi poſſe pro vſu pallij, chartis, ſeu paſtellis: ex quibus verbis depromitur, clericos etiam habere ius deferendi pallium; ſiquidem ſimul, & vna verborum contextura prohibetur pretium recipere pro eorum ordinatione, pro vſu pallij, & pro chartis: igitur quia non ſolùm Pontifex, & Archiepiſcopus, verùm & ſimplices Presbyteri poſſunt pallium deferre. Pro huius textus expoſitione ſciendum eſt, conſuetudine, ſeu potiùs corruptela introductum eſſe, vt pro pallio Archiepiſcopi Subdiaconis Pontificis, vel eius Apocriſiarijs certum pretium erogarent, *cap. nouit.* 100. *diſt. cap. ſicut, cap. nullus*, 1. q.2. quare vt Gregorius hanc conſuetudinem radicitus euelleret, dum pro ordinatione Clericorum, & alijs actibus eccleſiaſticis pecuniam recipi prohibuit, coniunxit, nec pro pallij vſu; non quia pallium ſacerdotibus concederetur, ſed potiùs Archiepiſcopis: quare ſi in eo textu ſingula ſingulis tribuantur, ordinatio ad Presbyteros; pallij verò vſus ad Archiepiſcopos ſpectabat. Alia quæ pro illius textus interpretatione deſiderantur, in eius commentario, Deo annuente, dabimus; interim videndi ſunt Mancinus *diſſert*.28. Spondanus *anno* 745. Lemaiſtre *de iuribus Epiſcop. lib.2. cap.5.* Voſſius *de vitijs ſerm. cap.33.* Hallier. *de ſacris elect. ſect.7. art.7. §.2. & 5.* Rouſſelius *lib.5. hiſtor. cap.4.*

Tertiò in eandem partem expendo textum *in cap. præſens* 20.q.3. vbi proponitur, Athonem Clericum duo monaſteria conſtruxiſſe, & in vno Lambertum eius filium nonum annum tantùm agentem obtuliſſe: & cùm fratres eius totam patris ſubſtantiam, ſiue hæreditates in integrum ſibi vindicarent, excluſo fratre vt monacho, ipſe oblatus opponebat, monachum non eſſe, & inuitum à patre oblatum fuiſſe. Pater autem fatebatur, nunquam eius filium pallium induiſſe. Hactenus illius textus caſus, ex quo apertè probatur, alios quàm Archiepiſcopos poſſe pallium deferre. Pro cuius textus interpretatione ſciendum eſt, in eo mendum ſcatere; loco enim verbi *pallio*, legendum eſt, *palla*: palla enim eſt pannus lineus, qui ſuper altare ponitur, de quo *in cap. altaris palla*, *de conſecr. diſt.1. cap.2. de cuſtodia Euchariſtiæ*, Antonius Auguſt. *in epitom. lib.17. tit.2.* & nos ſuprà *in c.2.* Qua lectione retenta ſciendum eſt, moris fuiſſe olim, vt qui religioni offerebantur, palla Altaris induerentur, vt notat ibi Turrecremata, & nos diximus *in cap.2. de conſuet.* vnde cùm pater ipſius Lamberti aſſeruiſſet, filium ſuum propria voluntate Religioni non obtuliſſe, ſubiunxit: *Nec ego pater eius palla Altaris indutum illum obtuli*. Quare textus ille non loquitur de pallio; & ſi de eo acciperetur, non de pallio Archiepiſcopali, ſed monaſtico, aut vulgari intelligendus erat. De quo etiam agitur *in cap. clerici* 15. *de vita & honeſt. Cleric. cap.2. de maledicis*.

10 Explicatur cap. præſens 20. q.1.

C A P V T V.

Idem a *Compoſtellano Archiepiſcopo*.

EX tuarum tenore litterarum accepimus, quod cùm fuerit in conceſſione pallij tibi dictum, vt ipſo infra *b* Eccleſiam tuam vtaris; & tibi pro Eccleſiæ tuæ negotijs frequenter extra tuam prouinciam commoranti verecundum ſit abſque pallio miniſtrare (cùm conſuetudo ſit in Hiſpania generalis, quod Archiepiſcopi extra ſuas prouincias pallio indifferenter vtantur,) vt extra tuam prouinciam vti pallio valeas, indulgeri tibi à Sede Apoſtolica poſtulaſti. Licèt autem talis conſuetudo dicenda ſit potiùs corruptela: Nos tamen de ſpeciali gratia indulgemus tibi, vt ſi neceſſitate aliqua præpeditus ad Eccleſiam tibi ſubiectam accedere fortè nequiueris pro conſecrandis ſuffraganeis tuis, vel Clericis ordinandis, & ad Eccleſiam alienam propter hoc te contigerit declinare, dummodo ad quem Eccleſia pertinet, id *c* permittat, vtendi pallio in iamdictis caſibus liberam habeas facultatem.

N O T Æ.

1 a *COmpoſtellano*.] Irienſis ciuitas in regno Galleciæ, quæ nunc dicitur *el Padron*, Sedes Archiepiſcopalis erat iam à primis Eccleſiæ temporibus, Bracharenſis Eccleſiæ ſuffraganea: ſed temporibus Alphonſi, vulgò *el Caſto*, Regis Hiſpaniarum, ea Sedes Epiſcopalis tranſlata fuit in Compoſtellam, vbi eſt corpus Apoſtoli Hiſpaniarum Patroni: tranſlata fuit temporibus Theodomiri Epiſcopi Irienſis. In eam etiam Compoſtellanam Eccleſiam tranſlata eſt Metropolis Emeritenſis à Calixto II. precibus Alponſi VII. Imperatoris nuncupati, vt referunt Baſſeus *in chron. anno* 877. Illeſcas 1. *hiſt. Pontif. lib.5. cap.18.* Morales *lib.10. hiſtor. cap.12.* Sandoual *in hiſtoria Alphonſi, cap.12.* Baronius *tom.12. anno* 1123. *n.1.* Vargas *in hiſtoria Emeritenſi*, qui tradit bullam prædictæ tranſlationis, Guil. Gonzales *in theatro prædictæ Eccleſiæ Compoſt.* Ex tunc ergo Compoſtellani Præſules Archiepiſcopali fulgent dignitate. Eius Archiepiſcopo Petro Suarez, prius Epiſcopo Salmantino, miſſa eſt hæc deciſio, cui etiam reſcripſit noſter Innocentius *in cap.2.* (vbi alia de hac Eccleſia adducimus) *de poſtulando*, *cap. ſuper eo*, *de cenſibus*, *cap. propoſuiſti*, *de conſecrat. Eccleſiæ*, *cap. & ſi neceſſe eſt* 5. *de donat. inter*, & *lib.2. epiſt.*72. eius etiam Eccleſiæ mentio extat *in cap.3. de vita & honeſt. Clericorum*, *cap.1. de voto in 5. collectione*.

b *Infra Eccleſiam*.] Vt dixi *in cap.1. hoc tit.*

c *Permittat*.] Non enim licet in aliena diœceſi, aut Clericos ordinare, aut publicas Miſſas dicere, ſine permiſſu proprij Paſtoris, *cap. nullus*, *de Parochijs*, dicemus *in cap.1. de clericis peregrinis*.

CAPVT VI.

a Idem.

CVm sis in partibus remotissimis, gratum gerimus, & acceptum, quod in actibus tuis, quotiescunque scrupulus dubitationis emergit, etiam. *Et infra*: Noueris igitur, quod vbi exposcit necessitas, & plura in vna Ecclesia Altaria, & plures Episcopos simul poteris consecrare: & vbicumque fueris in celebratione *b* Missarum constitutus, diebus solemnibus vsum pallij, per quod plenitudo Pontificis designatur, liberiùs exercere.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur *in c. 1. hoc tit. in 4. collect.* cui autem missa sit hæc epistola, non constat. Alia etiam eius reperitur *in cap. cùm sis, de consecrat. Ecclesiæ*.

2 b *Missarum.*] In Missarum enim celebratione, consecratione Episcoporum, & Ecclesiarum dedicatione, Archiepiscopus pallio vti potest, *c. quod sicut 28. §. ceterùm, de elect.* Gregorius Pontifex *in epist. ad Bonifacium*, vbi de pallio ita ait: *Qualiter autem eo vtaris, ex mandato Apostolicè informatus cognosce: itaq; dum Missarum solemnia geris, vel Episcopum te contigerit consecrare, illo tantummodo tempore eo vtaris.* Sed quia hæc omnia inter Missarum solemnia celebrantur, ideò licèt plerumque dicatur in epistolis decretalibus Pontificis, Archiepiscopos vti debere pallio dumtaxat in Missarum solemnijs; non negatur tamen in omnibus supradictis actibus inter Missarum solemnia peragenda pallio vti posse; quo modo intelligendi sunt noster textus, & Gregorius II. *lib. 2. ep. 54.* in illis verbis: *Illud tamen, frater charissime, tibi non putauimus ignotum, quod penè de nullo Metropolitano in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra Missarum solemnia vsum sibi pallij vindicasse.* Idem *lib 7. ep. 31. Itaq; pallio ad Missarum solemnia vtendum ex more transmisimus.* Et *epist. 114 ad Siagrium*, ibi: *Vsum tibi pallij inter Missarum solemnia agenda concedimus.* Vrban. II. *in ep. ad Bereng. Auson. Episcopum*, ibi: *Pallio itaq; in Missarum solemnijs intra Ecclesiā solùmodo vti debetis.* Vbi Vicecom. *d. to. 4. lib. 4. c. 27.*

CAPVT VII.

a Honorius III. *Archiepiscopo* b *Lugdunensi.*

TVanos. *Et infrà*: Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod tam in tua, quàm in *c* aliena diœcesi potes absque pallio, & *d* sandalijs celebrare; quum etiam in tua diœcesi non semper debeas celebrare cum pallio, sed diebus illis dumtaxat, qui in Ecclesiæ tuæ *e* priuilegijs sunt expressi: sicque soluta est quarta quæstio, qua quæsisti, an tibi sit licitum *f* pro defunctis cum pallio celebrare.

NOTÆ.

1 a HOnorius.] De Honorio egi *in c. penult. de constit.*

Lugdunum vbi. b *Lugdunensi.*] In hac sexta collectione legitur *Tripolitano*, de qua diœcesi egi *in cap. petijsti 20. de priuilegijs*: sed veram inscriptionem, & litteram restituo ex quinta compilatione Honorij III. vbi *sub hoc tit. c. 1.* reperitur textus hic. Lugdunum illustris Metropolis Galliæ vocatur ab Strabone; eius meminerunt Plinius *lib. 4 cap. 18.* Dio *lib. 46.* Sidonius *lib. 1. epist. 5.* & plura de eius nomine, origine, & progressu congesserunt Fratres Sarmat. *tom. 1. Galliæ fol. 289.* Eius Præsul Patriarcha vocatur in Concil. Matiscon. & à Gregorio Turonen eiusque Primatus describitur in supplemento Sigeberti. Hęc Sedes habet Primatum super tres Archiepiscopatus. Plura de eius Primatu Bertherius *diatriba 2. c. 5.* Petrus Marcha *in tract. de Primatu Lugdun.* Theophilus *tom. 1. eod. tract.* Raynaldo eius Archipræsuli rescribit Pontifex in præsenti.

c *Aliena.*] Iuxta tradita in superioribus commentarijs.

2 d *Sandalijs.*] Omissis alijs significationibus, sandalia accipiuntur pro calceis, seu compagibus calceamento destinatis, tam apud profanos, quàm sacros scriptores. Ex profanis earum meminere Lucianus *de scrib. histor.* Strabo *lib. 9.* Nabathæus, & alij laudati à Barthio *lib. 9. aduers. cap. 11.* Pancirola *1. var. cap. 20.* Bulengerus *lib. 1 opusc. cap. 20.* Ex sacris Gemma animæ *cap. 209. Sandalium calceamentum est, qua partim pes tegitur, partim nudus cernitur.* Albinus Flaccus *lib. de diuinis officijs, cap. quid significent vestimenta*, Rabanus Manus *de instit. cler. lib. 1. c. 22. Induunt quoque sacerdotes pedes sandalijs, siue soleis.* Alij relati à Vicecomite *lib. 3. volum. 4. de ritibus Missæ, cap. 6 cum seqq* Sausay *in Panop. Episcop. lib. 7. cap. 3.* Olim communia erant sandalia, tam maioribus, quàm minoribus Ecclesiæ ministris; postea tamen ad solos Episcopos pertinent. Innocent III. *lib 1. de mysterijs Missæ, c. 10. Nouem autem sunt ornamenta Pontificum specialia, videlicet caligæ, sandaliæ, succinctorium,* &c. latè probant Vicecomes, & Sausay *vbi sup.* Meursius *in glossa verbo Compagi.*

e *Priuilegijs.*] De quibus egi *in c. 1. c. ad honorem, hoc titul.*

f *Pro defunctis.*] Supponit Honorius III. Missarum sacrificia pro defunctis licitè, & proficuè offerri posse; 3
quod etiam docetur *in cap. animæ 13. quæst. 2.* Concil. Turon. *2. cap. 23.* Quod contra hæreticos purgatorium negantes, & fructum oblationum pro defunctis, defendunt Bellarminus *de purgat. cap. 15.* Ayala *de ecclesiast. tradit. fol. 150.* Pamelius *ad D. Cyprianum ep. 66.* Scortia *in selectis, c. 33. thesi 96.* Petrus Gregor. *lib. 1. part. tit. 23. cap. fin.* Gazeus *ad Cassianum collat. 2. c. 5.* Crespetius *in summa, verbo defunctis fidelibus*, Iodocus Coccius *lib. 7. thesauri, art. 5.* Ait ergo Honorius noster, in huiusmodi sacrificijs pro defunctis offerendis Archiepiscopum non debere pallio vti: tum quia huiusmodi dies non reperiuntur expressi in forma traditionis pallij, seu priuilegijs Ecclesiæ concessis: tum quia in his diebus, & exequijs, indumentis rubris, aut lætitiam demonstrantibus Ecclesia vti non solet; quam rationem illustrant in præsenti Cironius, & Herrera *in origine diuini officij, lib. 1. c. 39.*

TITVLVS IX.

De Renunciatione.

CAPVT I.

Alexander III. a *London. Archiepiscopo.*

LItteras tuas nuper accepimus deuotione plenas, & dolore non vacuas, quæ quidem & tuam nobis insinuant affectuosissimam charitatem, & tui Archiepiscopalis officij, quod fideliter gessisse, & adhuc gerere te gaudemus, contrariam exigebant Ecclesiæ vtilitatibus cessionem. Nosti enim, sicut vir prudens, & prouidus, quod tanta est Cleri malitia, & contra Ecclesiam Dei tam grauis, tamque diuturna persecutionis instantia, vt nequaquam ei cedat ad commodum, si tuam Sedem talem contigerit subire defectum. Quod si tuam, aut senectutem, aut insufficientiam fortè considerans, te tanquam *b* emeritum postulas relaxari, scito nos credere, & pro certo tenere, quod tutius sit hoc tempore, si commissa tibi Ecclesia sub vmbra tui nominis gubernetur, quàm si alteri nouæ, incognitæque personæ in tanto discrimine gubernanda committeretur; maximè quia in te vigor deuotionis, & fidei, etiam corpore se nescente non deficit, sed vergente deorsum conditione corporea, feruor spiritus in sublimiora conscendit. Ne igitur huius doloris aculeus viuidam circa te nostri pectoris vulneret charitatem, rogandum te potiùs duximus, & monendum, vt super hoc diebus istis nulla te facias importunitate molestum. Quia indicens omninò probatur, priùs soluere militiæ *c* cingulum, quàm cedat victoribus aduersitas præliorum. Insta igitur, sicut bonus miles Christi, & in tuæ solicitudinis officio perseuera; ne dum tuæ quietis desideria quæris, tu aliquod talenti tibi crediti detrimentum patiaris. Illud quoque te oportet attendere, quod si pennas habeas, quibus in solitudinem volare satagis, vt quiescas; ligatæ sunt tamen nexibus præceptorum, quæ ita, vt nosti, & sacrum canonum institutione te vinciunt, vt liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Cæterùm ne, frater, te intolerabiliter nos grauare causeris, qui meliùs tui potes tam animi debilitatem nosse, quàm corporis; hoc tandem tibi, si iudicio conscientiæ tuæ res id prorsus exigit, indulgemus, vt si suscepta opportunitate, tam per te, quàm per *d* Principem terræ, vel etiam per litteras tuas, & idoneos nuntios, si corporalem ibi vel non potueris, vel nolueris exhibere præsentiam, aliosque regni illius religiosos, & industrios de *e* substituenda sis personæ solicitus; talem inuenire satagas successorem, qui non à fidei claritate degeneret, neque à tramite rectitudinis, & honestatis aberret. De his quoque quæ tuis duxeris necessitatibus reseruanda, cum eisdem personis tractare, & deliberare conuenit: vt cùm nobis hæc omnia, tam tua, quàm illorum fuerint assertione comperta, ita prouidè, ac securè possimus in facto procedere, quod neque nos, nec teipsum oporteat huius operis in posterum pœnitere.

NOTÆ.

1 a *LOndoniensi.*] Ità legitur in hac sexta Raymundi collectione, in prima autem, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, *Archiepiscopo Lundensi*; quæ epigraphe propria huius textus videbitur lectori, qui obseruauerit, Andream Sunonis Archiepiscopum Lundensem aduersa valetudine captum, vitæque tedio, & ęrumnis afflictum, licentiam cedendi à R. Pontifice enixè petijsse, & ea obtenta, semotum à populi frequentia, Istoam insulam apud Scanenses, in medio dulcis aquæ, in lacu amœno secessisse; ob cuius renunciationem variæ circa successoris electionem ortæ fuerunt controuersiæ, vt liquet *in c. cùm post petitionem, de elect.* & ex Danicis Scriptoribus refert Cironius *in notis ad illum textum, in* 5. *compil.* & nos ibi notabimus. Verùm etsi hæc circa Archiepiscopum Lundoniensem contigissent, tamen præsentis textus historiæ adaptari nequeunt, cùm series temporum non patiatur prædictum casum ad hunc textum protrahere: nam præsentis textus auctor est Alexander III. quomodo ergo Andreas, qui ob senectutem ab Alexandro cedendi licentiam petebat, potuit vitam agere & protrahere vsque ad Honorium III. illius textus auctorem, cùm ab Alexandro III. ad Honorium plusquam quadraginta anni elaberentur; & sic, qui iam senex erat tempore Alexandri III. non poterat ita in longæuum vitam ducere. Hac igitur reiecta inscriptione existimabam, ita corrigendam esse: *Lugdunensi Archiepiscopo*; vt in aliquibus codicibus legi testatur Antonius August. *in notis ad hunc textum, in* 1. *collect.* Quod leue mendum vt suadeatur, sciendum est, Ioannem de Bellesmains Archiepiscopum Lugdunensem, iam senem ab Alexandro III. cedendi licentiam petijsse, quam licèt ab eo consequi non posset, vt in præsenti textu refertur, à Cœlestino tamen III. eam impetrasse, & vitam monasticam professum, in monasterio Clareuallis orationi, & contemplationi vacasse, cui posteà rescripsit Innocentius *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* Eius meminerunt Ioannes Saresbariensis, Stephanus Tornacensis, & Iuo Carnotensis *in suis epistolis*, & varia de eo referunt Fratres Sarmat. *tom.* 1. *Galliæ Christ. fol.* 320. Chenu *in serie Præsulum Lugdun.* Cironius *in d. cap. cùm post*; & de eo, ni fallor, in præsenti agit Alexander. De Ecclesia Lugdunensi iam egi *in c. antec.* etsi textum hunc de Lundensi Metropoli accipiat Florens in præsenti. Potest etiam præsens textus referri ad renunciationem factam ab Eskillo Lugdunensi Archiepiscopo, qui ab Alexandro III. petijt licentiam cedendi, vt ad Cistercienses Monachos se transferret; quam iteratis precibus impetrauit, vt refert Saxo Grammaticus *lib.* 14. Videndus P. Cellensis *lib.* 1. *epist.* 23. & *lib.* 7. *epist.* 17. & *lib.* 8. *epist.* 1.]

b *Emeritum.*] Qui militant, stipendia mereri dicuntur, *l. miles, l. item miles, ff. de re iudicata, l. vnica, Cod. de his qui non impletis stipendijs*: inde emeriti milites, iam veterani, stipendia merentur, soluto militiæ cingulo, & expleta militia, *l. deferri, ff. de iure fisci, d. l. vlt. Cod. de his qui non impletis, l. veteranis, C. quando prouocare*: notauit Steubechius *ad Vegetium lib.* 2. *de re milit. c.* 3. inde in nostra Hispania erat ciuitas colonia Romanorum, vbi milites emeriti degebant, à quibus ciuitas Emerita dicta fuit, *l.* 1. *& fin. ff. de censibus*, Diocasius *lib.* 53. ibi: *Finito bello Augustus milites exauctorauit, vrbemque eos in Lusitania Augustam Emeritam nomine condere iussit.* Vaseus *in chron. cap.* 12. Nuñez *in sua Hispania, cap.* 1. Morales *lib.* 8. 54. Mariana *lib.* 1. *historiæ, cap.* 4. plura de huius ciuitatis, vulgò *Merida*, origine & progressu, tradunt Vargas *in sua historia Emeritensi*, Tamayo *in martyr. Hisp. die vlt. Martij*. 2

c *Militiæ cingulum.*] Eleganter Innocentius collationem facit, & parallelum deducit à militia terrestri ad cœle- 3

cœlestem; milites enim dum militiæ nomen dabant, cingulum accipiebant, seu baltheum, quod durante militia deferebant: eius mentio fit *in l. Titius 25. l. quod dicitur §. 1. l. penult. ff. de testam. militis, l. 2. §. ignominia, ff. de his, qui notant. infamia, l. quicunque, §. nullum, C. de hæreticis, l. penult. Cod. de pactis, l. vlt. C. de iurisdictione, l. 2. C. vbi ratiocinijs, l. vlt. C. de postul. in Theodos. l. eos 27. §. vlt. ff. ad leg. Corn. de falsis*: plura Brissonius *lib. 2. select. cap. 7.* Pancirola *lib. 1. var c. 12.* Steubechius *ad Vegetium lib. 2 c. 3.* Budeus *in l. fin. ff. de Senatoribus*. Qui autem militiam explebant, discincti dicebantur, Steubechius *vbi supr.* Hinc factum translatiuè, vt dignitatis, & honoris insignia etiam aliorum, quàm militum dicantur cingulum, *l. 2 C. vt ordo dign. l. omnis, C. de metallis, l. penult. C de pactis, c. nulli 8. 1 1. q. 3.* In Ecclesiæ etiam politia eiusdem nominis eadem est acceptio: inde in Concilio Niceno 1. *can.* 12. ita legitur: *Quicumque vocati per gratiam, primum quidem ardorem, fidemque suam ostenderunt, & cingulum militiæ deposuerunt, posteà verò, vt canes ad suum vomitum reuersi fuerunt, ita vt & aliqui pecuniam darent, & beneficijs militiam repeterent, hi decem annis iaceant post triennij auditionis tempus*. Vbi notauit Albaspineus. Hinc Episcopi exauctorati, dicuntur discincti, id est cingulo sacræ militiæ exuti. Sidonius *lib. 1. ep. 7.* ibi: *Priùs cinctus custodia, quàm potestate discinctus*. Et *lib. 5. ep. 7.* reuerentiam clericis cinctis, intra discinctis, priuilegia, &c. Gregorius Turon. *lib. 5 c. 27.* ibi: *Qua de causa ab Episcopatu discincti in basilicam B. Marcelli sub custodia detruduntur*. Eruditè ergo Pontifex in præsenti collationem facit vtriusq; militiæ, asserendo, quod sicut militi militiæ terrestris non licet militiam deserere, non expleto militiæ tempore, *l. 3. §. qui stationi, ff. de re mil.* ita nec Episcopo licet Episcopatui renunciare, & militiæ cingulum soluere. Alia plura parallela ex vtraque militia deducunt Loaysa *in can. 3. Concil. Hispal. 2.* Cresolius *in mystagog. l. 1. c. 8.* Iuretus *in notis ad Carnotens. ep. 24.* Demsterus *ad Rosinum lib. 9. pag. 959.* D. Mathias Guerra *de litteris, & armis, n. 6. & 30.*

d *Principem terræ.*] Nota ex illis verbis facilè constare, Episcopos renunciationem facere debere consensu Principis sæcularis: quod etiam probatur exemplis Gregorij Nazianzeni, qui in sua oratione alloquitur Theodosium, & ab eo missionem impetrauit, à quo in Episcopum promotus fuerat. Et Arnulphi Metensis Episcopi, qui à Clothario Secundo petijt cedendi facultatem, vt in historia Præsulum Metensium refertur. Olim autem causas renunciationum Episcoporum fuisse probatas in Concilio Prouinciali, constat ex epistola 3. Concilij Ephesini ad venerabilem Synodum Pamphiliæ, relata ab Harmenopulo *in Breuiario Canonum, tit. 8.* & ex libello renunciationis Heracliensis Metropolitani, qui extat *lib. 6 Iuris Orient.* & ex notatis à Balsam. *in can. 76. Apost.*

e *De substituenda sis persona.*] Sed nulli viuenti Epi-
4 scopo alius superponitur, aut superordinatur, nisi forsan in eius locum, quem culpa capitalis deiecit, *c. Episcopum, c. non dicatis, & per totam 8. q. 1.* Concil. Aurelian. *lib. 5. c. 22.* Meldense *can. 47.* plura Antonius Augustinus *in epit. lib. 4 c. 24.* dicemus *in c. 1. de præb.* igitur Archiepiscopus in præsenti, licèt senio, aut morbo sontico laborans, munere suo accuratè fungi nequiret, non poterat substituere, aut sibi successorem designare. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, quod licèt in nostro textu non posset Archiepiscopus sibi successorem designare, tamen cum consensu Cleri, & plebis, siue eorum, quibus competebat Ius eligendi, aut electioni consentiendi, poterat coadiutorem adhibere, vt ab eo Episcopalia munia obirentur. Concil. Arausic. *can. 29.* quamplurimis Ecclesiæ sanctionibus, & Patrum exemplis probat Filesacus *in c. quoniam 14. §. 2. de officio ord.* vnde in præsenti rectè iubetur, vt si Archiepiscopus adeò sit senio impeditus, vt in Ecclesia ministrare nequeat, tunc cum consilio Regis, cui ius consentiendi in electionibus Episcoporum competebat, iuxta textum *in c. cùm terra 14.* vbi dixi, *de elect.* & Religiosorum, aliorumque, qui ius eligendi Episcopum habebant, iuxta textum *in c. cùm Ecclesia, de causa possessionis*, possit coadiutorem adhiberè, vt eo defuncto, si Ecclesiæ expediret, illi in Episcopatu succederet. Docet Filesacus *vbi suprà*.

COMMENTARIVM.

EX hac decretali epistola ita ex prima collectione restituta sequentem deduco disputandam assertio- 5 Conclusio probatur.
nem: *Non licet Episcopo propria auctoritate deserere Episcopatum prætextu senectutis, aut insufficientiæ*. Probant textus *in c. suggestum 46. c. sciscitasti 47. & per totam 7. q. 1. c. cùm post 46. de elect. c. nisi cùm pridem, hoc tit.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & lib. 3. iuris eccles. c. 6.* Petrus Gregorius *lib. 17. syntagm. c. 16. & de beneficijs c. 24. & tom. 1. part tit. 28. c. 2.* Solorzanus *de iure Indiar. tom. 2. lib. 3. c. 13. nu. 93.* Michael Roussellius *lib. 1. hist. Pontif. iurisd. c 4. n. 10* Petrus Marcha, seu idem auctor historiæ Pontif. *lib 6 concord. c. 8.* Magnus Præceptor maioris discipuli, seu auctor responsi à las pretens de Francia, *§. 20. num 58.* Bosquetus *ad Innocentium lib. 3. epist 122.* Robertus *lib. 1. rerum iudicat. cap. 7.* Vighellius *in methodo iuris canonici, pag. 313.* Espenceus *lib. 3. digress. cap. 20.* Dartis *de beneficijs, c. de renunc.* & alij laudandi *in c. admonet, hoc tit.*

Hæc Innocentij epistola valdè difficilis redditur se- 6
quenti consideratione; nàm vnicuique licet iura, quæ Ratio
pro se introducta sunt, cedere, *l. penult. C. de pactis, l. si quis* dubitandi.
in conscribendo, C. de Episcopis, & clericis: plura Balboa *in c. 1. de foro compet.* Vega, & Fermosinus *in c. si diligenti, eod. tit.* Galbanus *de vsufructu c. 20.* & quilibet suæ rei est moderator, & arbiter, *l. in re mandata, C. mandati, c. eos qui 1. q. 1.* Fortunius Garzia *de vlt. fine, illat. 7. n 453.* Pinellus *in l. 1. 2. p. nu. 1. C. de bonis maternis*: sed Episcopus est dominus proprij Episcopatus: igitur illum cedere propria auctoritate valet. Probatur minor; nam ille dicitur dominus alicuius rei, qui habet iustum titulum, possessionem, vel quasi, *l. cogi, ff de petit. hæreditatis, l. iusto, ff. de vsucap. l. & generaliter, ff. de noxalibus, l. apud, ff. de furtis*: sed Episcopus virtute confirmationis Pontificię obtinet titulum, possessionem, vel quasi, vt habent alij beneficiarij virtute institutionis, *c. 1. de regulis iuris lib. 6. c. ex frequentibus, de institut.* igitur Episcopus potest Episcopatui renunciare propria auctoritate. Augetur hæc difficultas ex eo, quia Episcopatui in pręsenti iustam renunciandi causam habebat, senectutis videlicet; senex enim erat, vt ipse fatetur: vnde iuxta rectam politiam non solùm excusandus, verùm & repellendus ab honore, & munere pastorali erat. Apud Romanos enim legibus cautum erat, vt senes ab omnibus muneribus vacationem haberent; & ipsi Senatores post senectutem ad Senatum ire non cogebantur. Plinius Iunior *lib. 4. ep. 23.* ibi: *Vt ipsæ leges monent, quæ maiores annis 60. otio reddunt*. Seneca *de breuitate vitæ, c. 20* ibi: *Lex à quinquagesimo anno militem non cogit, à sexagesimo Senatorem non citat*. Cicero *de senect. Legibus, & institutis vacat ętas nostrâ muneribus his, quæ non possunt sine viribus sustineri.* Et *l. semper, ff. de iure immun. l. 2. C. de excusat munerum, l. 1. C. qui ætate*; plura Mancinus *de triplici iuris collat. c. 191.* Petrus Gregorius *lib. 47. syntagm. c. 25. nu. 14* Tiraquelius *ad Alexand. lib. 4. c. 3 n. 11.* Paulus Zacchias *tom. 1. quæstionem Medicolegal. q. 1. & vlt.* vnde senes depontani dicebantur, non quia de ponte (vt aliqui putarunt) ab adolescentibus deijcerentur; sed quia suffragium in Senatu non habebant, quod ferebatur supra mensam, quam pontem ipsi appellabant, vt referunt Marcus Varro *lib. 2. de vita Patrum*, ibi: *Cùm in quintum gradum peruenerant, atque habebant sexaginta annos, tunc denique erant publicis negotijs liberi, atque expediti, & otiosi; ideò in prouerbium quidam putant venisse, sexagenarios de ponte deijci oportere, quòd suffragium non ferant, quod per pontem ferebatur.* Macrobius *lib. 1. Saturnal. cap. 5* ibi: *Adimere vis doctis viris in verborum comitijs ius suffragandi, & tanquam sexagenarios maiores de ponte deijcis.* Ex pluribus illustrant Espenceus *in D. Paulum, ad Titum c. 2. digress. 4.* Cresolius *lib. 1 mystag. cap. 18.* Cuchier *in face histor. cap. 1.* Solorzanus *in sua Cand. n. 265.* & plura de incommodis senectutis Theoph. *tom. 3 q. 4. art. 2.* igitur iustè in nostro textu Archiepiscopus senex, ætateq; iam longæua, cedendi facultatem petebat. Augetur hęc difficultas, nam inter iustas causas renunciandi Episcopatui, & simili dignitati, senectus enumeratur, *c. nisi. hoc tit.* vnde ob eam causam Siluan. Episcopus Gaufridus renunciauit Episcopatui, vt refert Rigordus *ad annum 1213.* ibi: *Gaufridus Siluanectēsis Episcopus, sentiens se tam ætate, quàm corpulentia ponderosa insuffi-*

sufficientem oneri, quod iam per triginta annos portauerat, impetrata à summo Pontifice, sicut in iure cautum est, licentia Episcopatui renunciauit. Ex eo notauit Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 1.* senes in Episcoposeligi non debere, *c. vnico, 5. dist.* pulchrè Sidonius *lib. 7. epist. 9. in caucione*, ibi: *Solam clericatus diuturnitatem pro meritis autumant calculandam, vt nos in Antistite consecrando, non vtilitatem velint eligere, sed ætatem.* Igitur ob senectutem, quam allegabat Archiepiscopus, cedendi licentia illi concedi debebat. Augetur vltimò, nam ignorantia, quam Archiepiscopus fatebatur, non solùm sufficiens erat, vt eius renunciatio admitteretur, verùm & ob eam repellendus erat à dignitate iam promotus, *c. nisi, hoc tit. c. omnes, 63. dist. c. congregato 53. de elect. c. fin. de ætat. & qualit.* igitur saltem ob hanc insufficientiæ causam, quam Archiepiscopus patiebatur, eius renunciatio admittenda erat.

7 Renunciationis etymon, & diffinitio. Hac difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, ad cuius expositionem sciendum est, renunciationem in vtroque iure, & apud bonæ notæ Interpretes accipi aliquando pro referre, seu nunciare quid iam contigerit, vt accipitur apud Matthæum *c. 2.* ibi: *Ite, & renunciate mihi:* & apud Consultum *in l. 1. ff. si mensor falsum modum*, ibi: *Interest nostra, ne fallamur in huiusmodi renunciatione*. Apud Ciceronem *Philip. 8.* ibi: *Cùm Legati renunciarunt, quod certè renunciabant, Antonium non esse in vestra potestate*. Vnde renunciatores dicuntur, qui renunciant Regis secreta, *l. si quis aliquid, §. 1. ff. de pœnis*. Frequentiùs tamen accipitur pro cedere, aut remittere, *l. si absenti, ff. de legationibus*, ibi: *Licèt legationem, quam susceperit, non renunciauerit;* & *l. si quis in conscribendo, C. de pact.* pro resignare accipitur *in l. naturaliter, §. nihil, ff. de acquir. possess. l. sed & si quis, §. quæsitum, ff. si quis cautionibus:* qua in significatione accipitur in nostro textu, & alijs congestis à Petro Greg. *de beneficijs c. 24.* Cabreros de Auendaño *de metu lib. 2. c. 13* Olea *de cessione iurium, tit. 1. q. 2.* quibus suppositis pro renunciationis varijs acceptionibus sciendum est, renunciationem esse, *Iuris proprij spontaneam cessionem ex certis causis, & cum auctoritate superioris factam*. Dixi, *iuris proprij;* quia iuri alieno nemo renuntiare valet, *l. si vniuersa, C. de legatis, l. obseruare, ff. de officio Proconsulis, c. dilecto, de præbendis;* nisi fiat procuratorio nomine iussu domini: non solùm enim potest quis renunciare proprium beneficium per se, verùm & per procuratorem; & statim renunciatio vim & effectum obtinet, etiamsi mandatum reuocatum sit, *Clement. vnica, de renunc.* cuius interpretationem latè prosequuntur Dartis *de beneficijs, c. 3.* Couarr. *in pract. c. 9.* Basilius *lib. 2. de matrim. c. 15.* Rufiniacus *lib. 3. constit. tit. 22. c. 22.* Petrus Greg. *de beneficijs c. 28.* dixi etiam, *spontaneam cessionem;* quia renunciatio per vim facta caret effectu, *c. sciant 12. de elect. in 6. c. Abbas*, cum sequenti, *de his quæ vi*, vbi latè dicam: Auendaño *lib. 2. de metu, c. 13.* Tandem dixi, *ex certis causis, & cum auctoritate superioris*, vt cognoscatur, non quamcumque Episcopatus, seu beneficij valere, sed eam tantùm, quæ ex iustis causis fit, quas enumerabimus *in cap. nisi, hoc tit.* Dixi etiam, *cum auctoritate superioris*, vt comprehendantur non solùm renunciationes Episcoporum, vbi Pontificis licentia expectatur, verùm & Parochorum, in quibus auctoritas Episcopi desideratur. Supersunt pro huius tituli exactiori expositione tria examinanda. Primum, per quas personas, & apud quas renunciationem fieri oporteat; quam partem examinabimus *in c. admonet, c. quod in dubijs, c. final. hoc tit.* Secundum, quibus ex causis renunciatio admittatur, de qua *in c. nisi, hoc tit.* tertium, quænam beneficia renunciari valeant; quod dubium discutiemus *in cap. sanè, cap. veniens, hoc tit.* Sed quia nostri instituti non est methodicè materias exponere, sed singulas decisiones peculiaribus commentarijs explicare, prædicta dubia suo ordine non prosequimur: facilè tamen qui maluerit præsentis tituli, & aliorum materias methodicè pertractare, assequi poterit perlectis, & in vnum collatis totius tituli commentarijs.

8 Ratio decidendi. Manet ergo ex nostri textus decisione, Episcopum non posse Episcopatui renunciare, etiam prætextu senectutis, nisi ex licentia R. Pontificis: cuius prohibitionis ratio est, nam cùm inter Episcopum, & Ecclesiam contrahatur spiritualis matrimonij vinculum, *cap. inter*, vbi dixi, *de translat. Episcop.* & huius vinculi dissolutio R. Pontifici fit reseruata, ideò absque eius licentia non licet Ecclesiam propriam Episcopi sponsam deserere. Lupus Ferrariensis *epist. 29.* ibi: *Quemadmodum carnalem copulam non licet resoluere, nisi ex causa fornicationis; ita susceptam semel pastoralem curam nefas est deponere, quamdiu omnium saluti consuli potest*. Accedit, nam valet argumentum de militia terrestri ad cœlestem, vt in hoc textu docetur. Sed quemadmodum non licet militi militiæ terrestris deserere stationem propria auctoritate, *l. 3. §. qui stationi, l. non omnes, l. ex causa, ff. de re milit. l. 4. Cod. eod. tit.* faciunt textus *in l. Legatus 19. ff. de officio Proconsul. l. 2. §. & cùm placuisset, de origine iuris*, Steubechius *ad Vegetium lib. 2. cap. 5. in fine*. Similiter nec cœlestis militiæ militi licebit priùs soluere militiæ cingulum, quàm cedat illi aduersitas præliorum, vt in præsenti docetur: quod procedit præcipuè tempore persecutionis, quo non licet vllo modo Ecclesiam deserere, vt aiebat D. Ambrosius, cùm ex Iustinæ Imperatricis iussu de Ecclesia iuberetur exire. *Hoc ego* (inquiebat ad Quæstorem) *spontè non faciam, ne lupis septa ouium tradere & prodere videar; hic si placet, occide, hoc loco mortem prona suscipiam voluntate*. Refert ipse S. Doctor *in oratione ad Exentium*, & *epist. 37. de Basilicis*, tradunt Theodoretus *lib. 5. cap. 13.* Nicephorus Calixtus *lib. 12. histor. cap. 5.* & *lib. 9. cap. 20.* quare Liberius Papa *epist. 2.* hortatur quosdam Episcopos deserere volentes Ecclesias, & ad religionem transire, ne id faciant. Neque causa senectutis sufficiens erat in Archiepiscopo Lugdunensi, quoniam plerumque vergente deorsum conditione corporea, feruor spiritus in sublimiora conscendit, & Ecclesia meliùs per senes regitur, quàm per iuuenes; quod & agnouerunt Maiores, dum Senatores maiores sexaginta annis eligebant. Plutarchus *in vita Lycurgi*, ibi: *Senex ipse, vti diximus, Lycurgus, primùm eos, qui cœpti sui fuerant participes, designauit: deinde in locum demortui suffici iussit eum virtute, qui esset præstantissimus iudicatus, sexaginta annis maior*. Et certè hæc ætas est accommodata ijs, qui suo consilio alios regere debent: nam, vt inquit idem Plut. in opusculo, An seni gerenda sit Resp. *Ad parendum iuuenilis, ad imperandum senilis ætas accommodata est; ac maximè salua est ciuitas, vbi consilia senum, & iuuenum arma obtinet. Laudaturque maiorem in modum istud:*

Primùm ætate graues, & forti pectore claros,
Nestoream ad nauium conductos dicere iussit,
Consiliumque dare.

Atque ideò optimatum Magistratum Spartanę ciuitatis Regibus adiunctum Apollo Presbygenas, id est magno natu prędıtos; Lycurgus disertè Gerontes, id est senes, nominauit. Idem Plutarch. in vita Lycurgi refert Tyrtei carmina, quæ eandem rationem insinuant:

Consilij teneant Reges, & iuris habenas:
Queis curæ est Spartę conspicienda domus.
Grandæuique senes, & qui de plebe creati,
Sanctarum legum ciuibus instar erunt.

Salust. *in Catil.* ibi: *Dilecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientia validum est*. Huc pertinet pulchrum illud Euripidis:

Dictum est vetustum, facta iuuenum, cæterùm
Magis valent consilia senum.

Cicer. *in Catone*, ibi: *In agris tunc erant Senatores, id est senes*. Ouidius *in Fast.*

Nec nisi post annos patuit tunc Curia Cecros.

Hinc etiam videmus Virgil. 8. *Æneidos*, iuuenibus opposuisse Senatum, hoc est senes.

Nec difficultas suprà perpensa aduersatur; licèt enim dominus cuiusque rei possit eam pro libito dimittere, & iuri proprio renunciare; hoc tamen non procedit in Prælatis ecclesiasticis, & alijs officijs publicis; quæ enim publicam causam continent, priuato arbitrio nec dari, nec cedi possunt, *l. 3. §. idem & si, l. Paulus 47. ff. de bonis libertor. l. meminisse 10. ff. de officio Proconsulis, l. penult. ff. de officio Præsidis:* vnde Legatus Cæsaris Præsidisue prouinciæ abdicare se Magistratu prohibetur *in l. penult. ff. de officio Præsidis*. Vnde cùm publicè intersit Ecclesiæ, ne eius ministri propria auctoritate beneficia ecclesiastica cedant, iustè statutum est, ne inconsultis his, quibus competit ius confirmandi eos, Episcopatum, seu beneficium cedant. Nec augmentum primum refragatur; nam licèt senectus, quæ Episcopum reddit inhabilem ad exercitium officij ob corporis debilitatem, iusta causa sit cedendi Episcopatum, *d. cap. nisi, hoc tit.* ex rationibus suprà adductis; tamen cùm senectus nō ita grauat corporis vires, non præstat causam cessioni: vnde cum causæ cognitio- 9 Dissoluitur difficultas.

gnitione examinabitur, an qui abdicare, se vult ab officio pastorali, impar sit eius oneri, necne. Quare licèt in hoc textu Archiepiscopus asseruisset se iam senectute oppressum esse, nihilominus causæ cognitio præcedere debebat, vt possit ea à Pontifice approbata Episcopatui renuntiare. Nec vltimum augmentum obstat; procedit enim eius principium cùm vera insufficientia datur, & adeò magna, vt non possit Episcopus officij munia obire, aut Ecclesiam regere, quæ in hoc textu non dabatur, licèt humilitatis causâ assereret Archiepiscopus, se insufficientem regimini esse.

10 Exponitur cap. 7. q. 1. Ex suprà traditis accipit lucem textus *in c scripsit 1. 7. q. 1.* iuncta eius integra, quæ reperitur *lib. 9. epist. Gregorij Magni, epist. 4.* Agitur in eo textu de Ioanne Episcopo primæ Iustinianeæ, quam Ecclesiam Vigilius Papa in Metropolitanam Daciæ, tam Mediterraneæ, quàm Ripensis erexit, vt refert Iustinianus *in nouella 11. & 131.* vbi notarunt Cuiacius & Ritherursius. Asserit ergo Gregorius Magnus, quod si Ioannes Episcopus adeò aduersa valetudine captus est, vt Episcopali curæ non sufficiat, dispensator, hoc est adiutor apponatur, qui curam illius Ecclesiæ habeat: pergit Gregorius *in d. epist.* & ait quod si ipse Episcopus velit præ molestia sua Episcopatui renunciare, renunciatio admittatur, & successor ordinetur. Quæ decisio locum habet, secura Pontificis licentia, ita vt ex iusta causa ægritudinis à Pontifice approbata, possit Episcopus Episcopatui renuntiare, iuxta suprà tradita: quo modo etiam accipiendi sunt textus *in cap. quamuis 14. cap. fratres 18. 7. q. 1. c. fin. 7. q. 2. cap. 1. hoc tit. in 1. collectione.*

CAPVT II.

Idem *Abbati* a *Dalonen. & Priori de* b *Artigia.*

CVm inter P. Gaufredi, & quosdam alios Canonicos S. Luuiani super spirituali beneficio, scilicet c stallo in Choro, & loco in Capitulo, in d Curia nostra quæstio fuisset diutiùs agitata: quia tamen altera pars sufficienter instructa non venerat, negotium non potuit terminari. Ideoque causam ipsam vestro examini committentes, d. v. per A. s. m. quat. partes ante vestram præsentiam conuocetis, & rei veritate pleniùs inquisita, si præfatum P. Gauf. inueneritis de consensu maioris, & sanioris partis Capituli fuisse de spirituali e beneficio auctoritate Apostolica f inuestitum, eum beneficium ipsum faciatis ap. rem. pacificè possidere; non enim videtur nobis impedimentum afferre etiam iuramentum, quod de eodem non petendo vlteriùs proponitur præstitisse, si consensus maioris, & sanioris partis Canonicorum Ecclesiæ intercessit.

NOTÆ.

1 a *Dalonen.*] Ità legitur in prima collectione, vbi *sub hoc tit. c. 3.* reperitur nostra decisio: sed legendum est, *Dolensi*, vt habetur in sexta compilatione. Dolense autem monasterium Ordinis D. Benedicti, celebre est in Gallia, in diœcesi Bituricensi, fundatum ab Ebbone Domino Dolensi anno 917. vt habetur in chronico Dolensi, *tom. 1. Biblioth. nouissimæ;* siue ab eo reædificatum, cùm à Samsone Episcopo Dolensi constructum esset anno 562. vt probat Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, dicto anno 562. c. 1.* Dolense monasterium Sedi Apostolicæ immediatè subest. Gregorius VII. *tom. 3. epist. 10. Dolense monasterium, sicut nouit fraternitas tua, iuris sancti Petri esse dignoscitur, cui si aliquod discrimen inferatur, speciali sollicitudine succurrere debemus.* Plura de eo Chophinus *lib. 1. sacræ polit. n. 14.* Yepes *vbi suprà*, Bosquetus *ad Innocentium lib. 1. epist. 1.* Cironius *in c. 5. de constit. in 5. collect.* Huius monasterij Abbati Giraldo Moral dicto, qui 22. annis illi præfuit, rescripsit Alexander *in præsenti*, Fratres Sarmat. *tom. 4. Galliæ, fol. 341.*

2 b *Artigia.*] Est etiam in Gallia in diœcesi Lemouicensi, non longè à S. Leonardo, Ordo vulgò dictus *de Artitia*, propter locum appellatum Artigia, vt refertur à Guidone *tom. 2. Biblioth. nouissimæ, pag. 278.* Huius Ordinis Priori Ioanni Neuitoner dicto missa est hæc decisio.

c *Stallo in choro.*] Hæc verba exposui *in cap. eam te 7. de rescriptis.*

3 d *Curia.*] Licèt Curia aliquando accipitur pro villa, seu curte, *cap. 2. de censibus, in 5. collect.* ibi: *Ne de curijs, aut grangijs;* vbi notat Cironius: tamen in vtroque iure, & apud probatos Auctores Curia accipitur pro loco vbi causæ disceptantur, & deciduntur, Clementina 1. *de iureiurando*, & alijs congestis ab Antonio Augustino *in epitom. lib. 4. tit. 61.* Iureto *in notis ad Iuonem, epist. 241.* Apud Romanos duæ erant Curiæ, vna vbi de sacris, Deorumque religione agebatur; alia vbi de rebus publicis, ad populumque spectantibus tractabatur: vtriusque meminerunt Varro *lib. 4. linguæ*, Festus *lib. 3. verbo Curia*, Aulus Gellius *lib. 4. noctium, c. 7.* Alex. ab Alex. *lib. 1. Genialium, cap. 16.* & apud eos Curia generaliter pro consensu Senatus accipitur, *l. 1. C. de Consulibus, in Theodos. l. 3. de fide instrum. in eod. Cod.* Inde curiales dicti, qui in his curijs erant, *l. curialis, Cod. locati, l. si quis curialis, Cod. de Episcop. & cleric.* plura Vuolfang. Lazius *lib. 12. Reip. Romanæ, cap. 13.* Paz *in l. 7. stili.* In iure etiam nostro patrio ita accipitur curia, *l. 27. tit. 9. part. 2.* Paz *vbi suprà.* Alia de curiæ etymologia addunt Polletus *lib. 1. histor. fori Rom. cap. 4.* Lexicographi *verbo Curia*, & nos *in cap. cùm non ab homine, de iudicijs.*

4 e *Spirituale beneficium.*] Aliud enim est beneficium temporale, aliud spirituale, *cap. felicis, §. si qua verò, de pœnis, lib. 6.* Temporale est feudum, quod dicitur beneficium, *cap. 1.* & passim, *quibus modis feudum amittitur.* Ecclesiasticum dicitur præbenda, Canonicatus, Episcopatus, & etiam Pontificatus, *c. 1. de maledicis:* docent Corrasius *de benef. c. 1. tit. vlt.* Petrus Gregor. *eod. tract. c. 6.* Lotherius *de re benefic. q. 2. nu. 3.* Cironius *ad titulum de præbendis.* Quare cùm in præsenti ageretur de Canonicatu, illum appellat Alexander III. beneficium spirituale, quāuis aliter accipiat hęc verba Hostiensis *in præsenti.*

f *Inuestitum.*] Sed quomodo Capitulum poterat inuestituram dare, & in possessionem mittere, si institutio, inuestitura, seu possessionis traditio fit per Archidiaconum, cui competit Canonicos in sedem collocare? *c. ad hæc, c. significasti 8. de officio Archid.* Sed huic difficultati respondendum est, quod licèt inuestitura propriè significet ipsam possessionem realiter traditam, *lib. 2. feudorum, tit. 2.* Prateius *verbo Inuestitura*, Hothomanus *de verbis feudalibus, eod. verbo:* tamen aliquando tantùm significat ius adipiscendi possessionem corporalem, *lib. 1. feud. tit. 3. §. si verò*, & *lib. 2. tit. 7. §. fin.* notat Cironius *ad tit. de instit.* vnde qui electus est à maiori, & saniori parte Capituli, quia habet ius, vt sibi constituantur locus in Capitulo, & stallus in choro, latè dicitur inuestitus in nostro textu, licèt adhuc corporalem possessionem ab Archidiacono non acceperit. 5

COMMENTARIVM.

EX hoc textu, tam classici, quàm relati à Barbosa *in præsenti*, deducunt, renuntiantem beneficium interposito iuramento ampliùs illud non petendi posse, si denuò eligatur, illud obtinere. Opponunt tamen vt huic decisioni contrarium, textum *in c. si verò, de iureiurando*, vbi deciditur, iurantem ampliùs non petiturum beneficium, non posse illud repetere. Sed si textus attentè perpendantur, nullam continent antinomiam; siquidem *in d. cap. si verò*, agitur de eo, qui neglecta iuramenti religione, volebat beneficium, quod cum iuramento renunciauit, repetere; in hoc verò textu agitur de eo, qui denuò electus fuit à Capitulo, absque vlla repetitione: vnde salua iuramenti religione illud obtinere poterat, cùm etsi beneficium renunciauerit cum iuramento, renunciauit ius, quod tunc habebat, non autem futurum, quod non sperabatur, cùm in renunciatione non veniant, quæ non cogitantur, *l. cùm Aquiliana, ff. de transact. l. mater decedens, ff. de inofficioso testam.* Fontanella *de pactis nuptial. tom. 1. clas. 4. glossa 28. nu. 40.* Renunciatio est strictissimi iuris, & strictè interpretanda, tam respectu rerum, *l. qui cum tutoribus, Cod. de transact.* quàm personarum, *l. si vnus, §. antea, ff. de pactis:* Salcedo *de repræsentat. lib. 2. c. 16. n. 78.* quare renunciatio facta ex vna causa, 6

non

non extenditur ad ius competens ex alia, licèt verbis generalibus facta sit, *l. si domus, ff. de seruit. rustic.* Decianus *volum. 2. consilio 169.* plura Anendano *lib. 2. de metu, cap. 13.* Vnde renunciatio facta in hoc textu cum iuramento ampliùs non repetendi beneficium, non extenditur ad secundam electionem, cùm ius ex ea proueniens, tanquam non speratum, renunciari non possit. Licèt enim post renunciationem nullum ius retineat renuncians in beneficio, *cap. 3. hoc tit.* Carnot. *epist. 131.* tamen si denuò eligatur, admittendus est ad possessionem, *cap. ex insinuatione 26. de simon. cap. 2. hoc tit. in 2. collect.* Franc Florens *ad hunc tit.*]

C A P V T III.

Idem *Episcopo* a *Verulano*.

EX transmissa relatione Abbatis S. Nicolai de *b* Ceperano auribus nostris est intimatum, quod P. Rubeus, dum olim infirmitate laboraret apud monasterium *c* S. Saluatoris de Telesia, sibi petijt habitum *d* monasticum indulgeri; qui postmodùm recuperata sanitate, ad monasterium illud gratia complendi suum votum accessit, & ibidem moram aliquantulum faciens, ea quæ dictæ Ecclesiæ sancti Nicolai *e* contulerat, sibi fecit restitui. Nunc autem mutato animo, per te, & per amicos tuos laborat, vt in eadem Ecclesia restituatur. Verùm quoniam iamdicta Ecclesia ab eo soluta dignoscitur, ex quo illi ea, quæ sibi contulerat, ad voluntatem, & petitionem suam resignauit: f. t. mon. atque mand. quat. si res ita se habet, prædictum Abbatem, & socios eius ad receptionem præfati P. nulla ratione inuitos compellas, nec à Ceperano compelli permittas. Hortari tamen eos, & monere poteris, si tanti tibi fuerit, vt illum, non tanquam vnum de Ecclesia, sed quasi de nouo deberet intrare, *f* recipiant.

N O T Æ.

1 a VErulano.] Verulana antiqua ciuitas Italiæ est: Frontinus coloniam Romanorum fuisse affirmat: eius libertatem, & antiquitatem miris laudibus extollit Liuius *lib 9.* In ea vrbe Beatam Mariam filiorum Zebedæi matrem, simul sanctis Blasio, & Demetrio Euangelium prædicasse, ex veteri illius Ecclesiæ menologio referunt Baronius *in martyrolog. die 8. Kalendas Augusti*, Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ*. Quamprimùm Verulani ciues fidem amplexi, & professi fuerunt, Ecclesia Verulana Cathedra Episcopali fuit decorata, vt refert Vghellius *vbi suprà*. Inter alios Præsules qui eam rexerunt Ecclesiam, Fromundus, seu Frouiomundus eam gubernauit ex anno 1160. vsque ad annum 1170. vir singularis doctrinæ, probitatisque: ab Alexandro III. qui tunc, vt Friderici tyrannidem compesceret, Verulæ degebat, consecratus fuit. Huic ergo tanto viro missa est præsens epistola, vt iam animaduersum inuenio ab Vghellio *vbi suprà, pag. 294.*

2 b *S. Nicolai de Caperano.*] Caperanum habet Ecclesiam Collegiatam, quæ subest Verulanæ Ecclesiæ: eius Præsul Abbas appellatur, non quia Ecclesia sit regularis, sed quia plerumque Ecclesiæ Collegiatæ reguntur ab Abbate, vt *in cap. fin. de maiorit. & obed.* & hanc Ecclesiam S. Nicolai esse sæcularem, testatur Chopinus *lib. 1. sacræ polit. tit. 1. num. 17.*

c *S. Saluatoris.*] Monasterium hoc est Ordinis D. Benedicti, vt refert Tamburinus *in serie Abbatum, verbo Telesin.*

3 d *Habitum monasticum.*] Plerumque enim infirmi olim in vltimis constituti, aut religionis habitum induebant, aut pœnitentiæ benedictionem efflagitabant. Concilium Tolet. 13. *can. 10.* Gerundense *can. 9.* obseruat Gibalinus *de clausura monastica, disquisit. 3. cap. 1. §. 7.*

4 e *Contulerat.*] Non per oblationem; nam quæ Ecclesiæ, aut monasterio offeruntur, repeti non possunt, *cap. 2. de consuet.* cùm autem quis se, & sua monasterio offerebat, coronam ad modum monachorum in capite ferebat, *cap. finali, de successionibus ab intest.* ibi: *Cùm Archipresbyter de Alterio se, & sua ad participationem orationum monasterio de Bruxeria obtulisset, de manu cuiusdam fratris eiusdem cœnobij augmentationem coronæ in signum oblationis accepit.* Notat Cironius *ad tit. de donationibus.*

f *Recipiant.*] Et tunc habebit locum à die huius secundæ receptionis, non autem pristinum; quia qui in aliqua communitate priuatus fuit loco, seu sede, si postea denuò eligatur, non recuperat pristinum locum. Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 2. cap. 26. n. 101.* Salgado *de protect. 4. part. cap. 1. nu. 178.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu ea deducitur assertio: *Qui ingreditur Religionem, & beneficio renunciat, licèt intra annum probationis egrediatur à monasterio, non recuperat beneficium.* 6 Conclusio probatur. Hæc assertio singularis est, nec aliquo iuris testimonio probatur. Eam tamen illustrant Petrus Gregor. *de benefic. cap. 25. num. vlt.* Dartis *eod. tract. pag. 107.* Flaminius *de resign. lib. 5. quæst. 6. n. 64.* & *lib. 7. quæst. 14. num. 28.* Pereyra *in l. si curatorem, verbo Improbare, C. de in integr. restit.* Rodriquez *tom. 1. quæst. Regul. quæst. 37. art. 1.* Sanchez *de matrim. lib. 9. disp. 33. n. 19.* Gonzalez *in regul. 8. Cancellariæ, glossa 15. n. 45.* Garcia *de beneficijs part. 11. cap. 9.* Barbosa *lib. 3. de iure eccles. cap. 14. num. 3.* Castro Palao *tom. 2. tract. 13. disp. 6. §. 7.* Tamburinus, Lezana, & alij congesti à Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. diffic. 6. dubio 7.* Solorzanus *lib. 2. de iure Indiar. cap. 27. & lib. 3. polit. cap. 29.* Azor *1. tom. instit. lib. 12. cap. 3.*

Sed hæc assertio, si non euerti, labefactari videtur ex sequentibus iuris ratiocinijs. 7 Ratio dubitandi. Primum nascitur ex eo, nam satis iuris certum principium est, & in nostro titulo sæpiùs commendatum, renunciationem beneficij, cuiuscumque generis sit, non posse fieri nisi de licentia superioris, *cap. 1. cap. admonet, hoc tit.* sed in præsenti renunciatio facta fuit absque vlla superioris licentia: igitur ipso iure nulla erat. Secundum, non minùs liquet apud iuris conditores & Interpretes, pendente anno probationis omnia iura nouitij esse in suspenso, nec beneficium ante professionem vacare, *beneficium, de regularibus in 6.* vt illi Religionem deserenti omnia restituantur, ac si Religionem non fuisset ingressus. Trident. *sess. 25. de regularib. c. 16.* vbi plura Barbosa, Suarez *tom. 3. de relig. lib. 5. c. 16.* Portel. Villalobos, Peyrinis, & alij congesti à Garcia *d. 1. part. difficult. 5. dub. 8.* ergo in hoc textu, qui pendente anno probationis ad sæculum redijt, debet beneficium suum recuperare. Tertium aduersus eam partem nostri textus, vbi supponitur, Canonicum S. Nicolai potuisse ad religionem, & monasterium S. Saluatoris transire, ex eo nascitur; nam pluribus, & expressis iuris decisionibus cautum est, ne Canonici, aut aliæ ecclesiasticæ personæ possint aliquam Religionem ingredi, aut profiteri, *cap. nullus 1.* ibi: *Nullus Abbas, vel monachus, aut Canonicus regularis à proposito professionis canonicæ reuocare, & ad monasticum habitum suscipere audeat.* Et *cap. mandamus 2.* ibi: *Mandamus & vniuersaliter interdicimus, ne quis canonicus regulariter professus, nisi (quod absit) publicè lapsus fuerit, monachus efficiatur. 19. q. 3.* Plura tradunt Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 4.* Lemaistre *de monachis lib. 3. cap. 9.* Igitur non rectè in hoc textu supponitur, Canonicum regularem S. Nicolai potuisse ingredi monasterium S. Saluatoris.

Adhuc tamen defendenda est Alexandri III. decisio, ad cuius explicationem sciendum est, canonicum, seu beneficia- 8

neficiarium, præbendam, seu beneficium habentem, religionem ingressum, & eius regulam expressè, vel tacitè professum, beneficio sæculari retrò habito priuari, *c.1.17. q.2.c.beneficium, de regularib. in 6.* ibi: *Aut constet quod vitam voluerit mutare.* Quæ verba de tacita professione sunt exaudienda, iuxta textum *in c.consulti, c.statuimus, de regularibus, c.non solùm, eod.tit.in 6.* antea autem, scilicet ante professionem, intra probationis annuũ beneficium retinet, vt latè probant Molses. *tract.6.summæ, cap.12.n.18.* immò si ad eius titulum nouitius ordinatus est, durante anno non potest beneficium dimittere, aut resignare. Trident. *sess.25.c.16.* licèt iure communi olim potuisset illud resignare, *d.c.beneficium,* Sanchez *lib.7.summæ, c.4.* Barbosa *d. lib.3.c.15. nu.109.* Dubium tamen apud Interpretes est, an post Concilij Tridentini constitutionem, qua prohibetur renunciatio bonorum durante anno probationis, nisi intra duos menses proximos professioni, possit nouitius in prædicto anno resignare quodlibet beneficium? Et in hac parte ius antiquum seruari, & sic posse resignare quandocumque, tenent Rodriquez *in summa, 2. part. cap. 8.n.2.* Garcia *de benefic. p.11. cap.8. num.12.* Castro Palao, Villalobos, Machado, & alij congesti à Barbosa *de potest. Episcopi allegat.99.num.19.* Contrarium tamen, videlicet renunciationem beneficij etiam comprehendi in prædicta Concilij dispositione, defendunt Suarez *tom.3. de relig. lib.5.cap.16.num.12.* Tamburinus, Lezana, & alij, quos laudat, & sequitur Garcia *d.tom.1.difficult.6.dubio 7.* Maiolus, & Flaminius relati à Valensi *de beneficijs lib.2. tit. 25.n.28.* in quo Interpretum dissidio media sententia amplecti potest, quæ discrimen constituit inter beneficium, ad cuius titulum quis promotus est ad sacros ordines; & inter alia beneficia: asserunt enim, beneficium ad cuius titulum nouitius promotus est, non posse renuntiari; alia verò beneficia resignare valere: latiùs prosequitur Garcia *d. 1. part. polit.*

9 Etiam sciendum est, renunciatione legitimè facta, & à superiore admissa, beneficium ipso iure vacare, etiamsi alij collatum non sit; neque regressum ad illud absque noua institutione permitti, *cap. super hoc tit. cap. constitutis 45. de appellat. cap.1. eod. tit. in 6. Clement. vnica, eod. tit.* Garcia *d. p.11. de benef.* Flaminius *de resign. lib. 1. quæst.1.* Valensis *de benef. lib.3. tit.13. per totum*: vnde dicitur, beneficium vacare per renunciationem, *cap. susceptum, de rescriptis, lib.6.* quod adeò verum est, vt etsi post renunciationem, qui renuntiauit, permanserit in possessione per triennium, non iuuetur beneficio regulæ Cancellariæ *de triennali possessione*, quia nullum habet titulum. Rebuffus *in praxi, tit. de pacificis, n.285.* Vnde prouenit vera decidendi ratio ad nostrum textum; ideò enim in eius specie Canonicus S. Nicolai non potest redire ad suam præbendam, etsi non elapso anno probationis habitum dimiserit, quia cùm beneficium semel renunciasset, non potest illud propria auctoritate repetere, nec mutare voluntatem, *cap. quàm periculosum 7. quæst. 1.* facit regula, *Quod semel, de reg. iuris lib.6.* nec solùm si illud renunciasset in nostro textu, ad illud redire non valebat, verùm etsi licentiam tantùm cedendi petijsset, renuntiare cogendus erat, nec ad beneficium redire poterat, *cap. quidam, hoc tit.* Rectè ergo in hoc textu docetur, Canonicum S. Nicolai non potuisse redire ad beneficium, quod iam tempore ingressus religionis renunciauerat; sed quia qui semel renunciauit beneficio, si denuò eligatur, virtute secundæ electionis potest iterum admitti, ideò in præsenti docetur, hortandos esse & monendos ipsos Canonicos S. Saluatoris, vt ipsum recipiant in Canonicum & fratrem.

Ratio decidendi.

10 Nec difficultates suprà expensæ aduersantur; nam licèt verum sit, ad renunciationem expressam legitimè faciendam consensum superioris desiderari; in hoc tamen textu supponitur, Abbatem S. Nicolai renunciationi assensum præstitisse: cùm enim Petrus Canonicus S. Nicolai petijsset ab Abbate, & Canonicis, vt bona quæ obtulerat tempore receptionis in Canonicum, sibi redderent, & Abbas restituisset, constat licentiam cedendi & renunciandi illi concessisse. Nec secunda difficultas aduersatur; nam verum est, nouitium pendente anno probationis è monasterio egressum, omnia quæ obtinebat tempore ingressus, & in suspenso erant, recuperare, *d.cap. beneficium, de regularib. lib.6.* sed illud procedit quando beneficium non est expressè renunciatum, vt in nostro textu fuit; tunc enim virtute renunciationis expressæ priuatus fuit beneficio; vnde etiamsi religionem deserat, ad illud redire non valet. Nec tandem tertia difficultas obstat; nam textus in ea adducti, qui prohibent canonicis regularibus, & alijs personis ecclesiasticis vitam monasticam profiteri, procedunt illis primis Ecclesiæ temporibus, quibus monachi vt laici tantùm degebant, nec sacris ordinibus initiabantur, aut ministeria ecclesiastica tractare valebant, vt per plures annos obseruatum fuisse in Ecclesia, traditur *in cap. interdicimus, cap. iuxta, & per totam 16. quæst.1.* obseruant Lemaistre, & Bosquetus *vbi suprà*. Sed cùm postea illis permitteretur ad sacros ordines ascendere, *cap. monachos, c. si quis, cap. monachus, 16. quæst.1.* clericis ingressus etiam in monasterijs permittebatur. Concilium Toletanum 4. *can.49. Clericis qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos ab Episcopis in monasterijs largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Docent Benedictus Ephtenus *lib.4. disquisit. tract.2. disquisit.4.* Vnde cùm temporibus nostri Alexandri Clerici ad monachatum transirent, & conuolarent; ideò in præsenti supponitur Canonicum S. Nicolai potuisse ad religionem transire.

Dissoluuntur difficultates.

Sed superiori assertioni aduersatur textus *in c. Goldastus 1. 17. quæst.2.* vbi proponitur, Goldastum presbyterum infirmitatis passione oppressum, promisisse se monasticam vitam professurum in quodam monasterio D. Benedicti; & vt votum facilius adimpleret, beneficium quod obtinebat, in manu cuiusdam aduocati renunciauit: posteà cùm pœnituisset, voluissetque in sæculo remanere, & beneficium obtinere, consuluit Alexandrum II. qui respondit, ipsum retinere debere beneficium. Ex quo decreto apertè deducitur, clericum aduersa valetudine captum, & beneficium renunciantem, posse ad sæculum redire, & beneficium retinere: igitur similiter in nostro textu Canonicus S. Nicolai poterat intra annum probationis ad sæculum redire, & beneficium retinere. Accedit etiam, nam Goldastus *in d. cap.1.* promisit ingredi religionem, id est votum emisit religionis: igitur cogendus erat votum adimplere, vt de simili professione latè probat Sanchez *lib.9. de matrim. disp.33. num.9.* tandem ex alio capite Goldastus *in d. cap.1.* priuandus erat beneficio; nam vt ibi refertur, illud renunciauit in manibus cuiusdam aduocati: sed qui renunciat beneficium in manibus laici, priuatur ipso beneficio, *cap. quod in dubijs, hoc tit.* igitur Goldastus *in d. cap.1.* priuandus erat beneficio iam obtento. Pro huius textus vera interpretatione dicendum est, Goldastum in eo, nec votum solemne Religionis emisisse, nec beneficium in manibus Superioris renunciasse; vnde cùm tantùm simplicem promissionem fecisset ingrediendi monasterium, & eius prætextu beneficium in manibus aduocati renunciasset, potuit ex capite pœnitentiæ illud repetere. Nec augmentum difficultatis suprà adductum aduersatur; nam aduocatus de quo in eo textu agitur, erat defensor Ecclesiæ, qui frequenter in iure nostro dicitur Aduocatus, *cap. præterea, cap. cùm autem, de iurepatron.* vnde cùm aduocatus in eo textu esset persona ecclesiastica, sed non superior ipsius renunciantis, ideò renunciatio viribus destituitur.. Alia pro eius textus interpretatione adducit Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi, propè finem.* 11

11 Exponitur cap. 1. 17. q. 2.

Secundò aduersatur textus *in cap. veniens 5. de instit. in 2. collect.* in illis verbis: *Veniens ad Apostolicam Sedem, &c.* Et infrà: *Interim autem R. clericus, qui Ecclesiam alieno nomine possidebat, furto est irretitus, & exinde, quia crimen ei notorium fuit, rebus furtiuis in arca sua repertis, grauiter puniri metuens, eo quòd ad Regias aures scelus eius peruenerat, habitum religionis sumpsit, quem infrà annum abijciens Sedem Apostolicam adijt, & scriptum Apostolici culminis impetrauit, in quo continebatur, quod si monstrare posset, quod timore mortis claustrum intrasset, à religionis voto absolueretur à vobis, tacito quod timor ille ex praua conscientia perpetrati sceleris proueniebat.* Et infrà: *Discretioni vestræ per A. s. mandamus, quatenus cùm exinde requisiti fueritis, in vnum pariter conuenientes, vtramque partem ante præsentiam vestram conuocetis, & inquisita horum veritate, quæ dicta sunt, & pleniùs cognita, causam ipsam ap. rem. sine canonico terminetis, ita quod si vobis constiterit, quod crimen notorium fuerit, & timore illo sæpedictus R. religionem suscepit, & quod idem V.* per 12

12 Intelligitur cap. veniens 5. de instit. in 2. collect.

per Archiepiscopum fuerit canonicè institutus, ei Ecclesiam ap. & oc. cess. faciatis restitui, & liberè, pacificeque dimitti, non obstantibus litteris nostris, si taliter fuerint, prout diximus impetratæ. Ex quibus verbis apertè constat, ingredientem religionem, eamque deserentem intra annum probationis, non recuperare beneficium, quod ante ingressum obtinebat: ergo & in nostro textu, licèt expressè beneficia non renunciasset, ratione tantùm ingressus religionis, licèt intra annum exiret è monasterio, beneficio priuandus erat, nec ad illud restitui valebat. Pro cuius textus vera interpretatione dicendum est, Rodericum in ea specie cogi beneficium dimittere, & in religione manere, quia beneficium non solùm vacat per expressam professionem emissam in monasterio, verùm & per tacitam, *cap. beneficium, de reg. iuris in 6.* olim enim etiam temporibus Alexandri & Innocentij III. non solùm expressè, verùm & tacitè professio emittebatur, *cap. 2. de testam. cap. vidua, de regul.* vbi dicemus. Vnde cùm *in d. cap. veniens*, Rodericus tacitam professionem emisisset, quia monasterium ingressus fuit animo manendi ibi perpetuò, immiscendo se actibus professorum, quomodo olim professio tacita inducebatur; ideò non potest ad sæculum redire, nec beneficium recuperare. Ratio autem dubitandi illius textus prouenicbat ex eo, quia Rodericus asserebat metu coactum religionem ingressum fuisse, & sic à vinculo, seu nexu professionis esse absoluendum, & ad beneficium admittendum: sed cùm metus non fuisset ab alio illatus, sed à seipso iustè incussus, existimauit enim se furti manifesti reum esse, & per consequens acriter puniendum, quam pœnam vt effugeret, religionem professus fuit; ideo cùm metus à seipso fuisset incussus, non ab alio, inde eius professio valida declaratur, iuxta tradita à Basilio *lib. 4. de matrimonio, cap. 13. per totum*, Sanchez *eod. tract. lib. 8. disp. 8. num. 8.*

Etiam præsenti assertioni opponi potest textus *in cap. 2. de rescriptis*, in illis verbis: *Et quod expressè renunciauit.* Cuius veram interpretationem dedi in eius notis.

CAPVT IV.

Idem *Episcopo* a *Tornacensi*.

ADmonet. *Et infrà*: Vniuersis personis tui Episcopatus sub districtione prohibens, ne *b* Ecclesias tuæ diœcesis ad ordinationem tuam pertinentes, absque adsensu tuo intrare audeant, aut *c* detinere, aut te dimittere inconsulto. Quod si quis contra prohibitionem tuam venire præsumpserit, in eum canonicam exerceas vltionem.

NOTÆ.

1 a *Tornacensi.*] Epigraphen huius textus illustraui *in cap. eam te 7. de rescriptis.*

b *Ecclesias tuæ diœcesis.*] Quas ex iure, quod obtinet in suo Episcopatu, illi subiectas esse certum est, *cap. omnes Basilicæ 16. quæst. 7.* siue Ecclesiæ sint regulares, siue sæculares, *cap. monasteria 18. quæst. 1.* plura adducunt Crespetius *in summa, verbo Basilicæ*, Balboa *in cap. 1. de foro compet. quæst. 1. num. 1.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 15.* Germonius *lib. 3. sacrorum, cap. 4.* Bosquetus *in notis ad Innocentium, lib. 1. epist. 7.* Mendoza *lib. 2. pro confirmat. Concilij Illiber. c. 30.* Bignonius *ad Marculfum c. 1. pag. 417.* Sed quia Ecclesiæ regulares iam à temporibus Gregorij exemptæ fuerunt à lege diœcesana, vt latè dicemus *in cap. licèt, de officio ordin.* ideò in præsenti Alexander III. absolutè non agit de omnibus Ecclesijs in Episcopatu Tornacensi constructis, sed tantùm de illis, quæ ad ordinationem ipsius Episcopi spectant.

c *Detinere.*] Hæc prima pars continet prohibitionem, ne quis Ecclesiam obtineat absque institutione illius Prælati, ad quem institutio pertinet; quam partem examinauimus *in cap. ex frequentibus, de institutionibus.*

COMMENTARIVM

2 EX hoc textu sequens depromitur conclusio: *Beneficiatus sine licentia sui Episcopi beneficio renunciare non potest.* Probant textus *in cap. 1. 53. dist. c. 1. & 2. 63. dist. cap. si qui verò, cap. Episcopus*, cum sequentibus, *cap. suggestum, cap. sciscitaris, 7. quæst. 1. cap. denique 6. quæst. 3. cap. Abbas 20. quæst. 2. cap. nisi cùm pridem, cap. super, hoc tit. cap. post electionem 7. de concessione præbendæ, cap. ex ore 3. de his quæ fiunt à maiori, cap. cùm & plantare, §. in Ecclesijs, de priuilegijs*, Concilium Lateran. *part. 49. cap. 9.* Lateran. sub Innocentio III. *cap. 28.* Basileense *sess. 23.* Maguntinum 4. *cap. 69.* Concilium Salesburgense tempore Martini celebratum, *can. 4.* ibi: *Nullus Ecclesiam, vel beneficium Ecclesiasticum dimittere, vel recipere præsumat sine sui superioris auctoritate; quod sub pœna excommunicationis, vel suspensionis omnibus firmiter inhibemus.* Alia iuris testimonia adducunt Crespetius *in summa, verbo Beneficio renuncians*; Antonius August. *in epit. lib. 15. tit. 5.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, *lib. 3. iuris ecclesiast. cap. 15.* Vighellius *in method. iuris can. pag. 303* Robertus *lib. 3. rerum iudic. cap. 2.* Petrus Gregorius *de benef. cap. 28. & lib. 1. part. tit. 28. cap. 8.* Corrasius *de beneficijs cap. 8.* Rufin. *lib. 3. constit. tit. 11. cap. 14.* Valenzuela *tom. 1. consil. 32.* Solorzanus *lib. 3 polit. cap. 7. & lib. 4. cap. 13.* Spino *in repetit. ad hunc textum*, Rousselius *lib. 1. cap. 4. num. 10.* Arellano *lib. 1. antinom. 7.* Dartis *de beneficijs, cap. de renunciatione*, Valensis *eod. tract. lib. 2. tit. 17.* Quintanaduenas *lib. 2. de Ecclesiast. num. 10.*

Conclusio refertur, & probatur.

3 Sed hæc assertio impugnatur sequentibus difficultatibus. Prima, nam taciti, & expressi idem iudicium est, *l. cùm quid, ff. de rebus creditis, l. vlt. ff. de legat. 2. l. item quia, ff. de pactis, l. vltim. Cod. qui bonis cedere*: plures congerit Barbosa *axiomat. 218.* sed beneficiarius potest tacitè beneficio renuntiare, aut aliud incompatibile acceptando, *cap. ex parte 8. de clericis non resid. cap. de multa 28. de præbendis*; aut religionem ingrediendo, *cap. licèt, de regul.* aut matrimonium contrahendo, *cap. 1. de clericis coniugatis*: ergo & expressè renunciare valet. Secunda ex eo nascitur: Si beneficium absque superioris licentia renunciari non posset, renunciatio aliter celebrata effectum non obtineret, nec beneficium vacaret per renunciationem; quia actus contra iuris dispositionem celebratus nullus est, *cap. in nomine, de testibus, l. non dubium, C. de legibus*: immò nec nomen actus meretur, *l. sicut, ff. de operis libertorum, l. statutis, C. de sententijs ex periculo*: docet, & in hac specie plura in praxi notabilia deducit Valenzuela *d. consilio 32. per totum*: sed renunciatio beneficij absque superioris licentia facta vires obtinet, ita vt per eam beneficium vacare dicatur, *cap. quod in dubijs, hoc tit.* igitur absque Episcopi licentia beneficiarius beneficio suo validè renunciare potest. Tertia difficultas insurgit ex eo, nam Pontificatus beneficium est, *cap. 2. de maledicis*, vbi omnes classici notarunt: sed R. Pontifex potest liberè Pontificatum renunciare, nulla Concilij generalis, aut alterius expectata licentia, vt exemplis illustrat Hieronymus Gonzalez *ad regul. 8. Cancell. glossa 5. præmiali, §. 5. num. 20.* & expressè declaratum fuit *in cap. 1. hoc tit. lib. 6.* quam constitutionem non edidit Bonifacius, quasi de sua electione parum securus, ad approbandam Cœlestini renunciationem, vt Michael Rousselius *lib. 1. hist. iurisd. Pontif. cap. 4 num. 10* & alij nonnulli nimis irreuerenter erga Pontificem, qui celator iurium Ecclesię appellatur à S. Antonino *part. 1. cap. 8. §. 1. pag. 20.* voluerunt. Immò Cœlestinus ipse cum assensu Cardinalium illam fecit, etsi eam publicauerit Bonifacius, vt referunt Abraham Bzouius, Spondanus, Odoricus Raynaldus *in annal. ecclesiast. anno 1294. & 2303.* igitur quia ad renunciandum beneficium non desideratur superioris licentia.

Ratio dubitandi.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, renunciationem dupliciter fieri posse, purè videlicet, & conditionaliter: purè absolutè; conditionaliter in fauorem alicuius. Renunciationem puram, & absolutam dicimus, quæ ex mera liberalitate, & absque vllo pacto fit in manibus superioris, de qua in hoc textu: conditionalem appellamus, quæ in fauorem certæ personæ, & sub aliqua conditione celebratur. De vtraque latè egerunt Flaminius Parisius *de resignatione, per integrum librum*, Rebuffus *in praxi, tit. de renunciatione*, expressè Petrus Gregor. *de beneficijs cap. 28.* Garcia *eod. tract. p. 11. cap. 3.* 4

Renunciatio duplex est.

Va-

Velensis *de beneficijs lib.3. tit.27.* Differt pura à conditionali in eo, quod per puram renunciationem statim ac facta est, beneficiarius amittit omne ius, quod habebat, *cap.2. hoc tit. Clement. vnica, eod. tit.* etiam possessionem, tam naturalem, quàm ciuilem. Flaminius *vbi suprà, lib. 1. quæst.3. nu.7.* etiamsi renunciatio non sit admissa, *cap. tua nos, de simonia, cap. cùm pridem, de pactis:* at verò conditionalis non nisi adimpleta conditione effectum obtinet, quia cùm conditio formam importet, adimpleri debet in specifica forma, *l. Mæuius, l. qui hæredi, ff. de condit. & demonstrat.* plura Bruselius *de condit. tit. de condit. implement. num.3.* Etiam differunt iuxta aliquorum sententiam in eo, quod renunciatio pura potest coram Ordinario fieri, conditionalis verò tantùm coram R. Pontifice: licèt contrarium, videlicet renunciationem, tam puram, quàm conditionalem, coram Ordinario fieri posse, si persona in cuius fauorem fit, idonea sit, defendant Soto *lib. 9. de iustitia, quæst.7. art.2.* Couarruu. *lib.1. variar. cap.5. nu.5.* Nicolaus Boerius *de legato quæst. vnica, n.115* Duarenus *lib.8. de sacris Eccles. cap.2.* alij congesti à Barbosa *d. cap.15. num.48.* Mouentur sequentibus fundamentis. Primum est, quia per renunciationem legitimè factam beneficium absolutè vacat, *c.3. hoc tit.* igitur potest Episcopus illud conferre personæ illi, in cuius fauorem resignatum est. Secundum, renunciatio, quæ fit ex causa permutationis, conditionalis, & expressa est in fauorem tertiæ personæ, in eaque adijcitur clausula illa, *Non aliter, aliàs, nec alio modo.* Clemenr. vnica, *hoc tit.* sed talis renunciatio validè fit coram Ordinario, *cap. ad quæstionis, cap. cùm vniuersorum, cap. finali, de rerum permut.* docent Couarr. vbi suprà, *d. cap.5.* Barbosa *vbi proximè, num.52.* igitur similiter renunciatio conditionalis in manibus Ordinarij fieri valet.

5 Sed primam sententiam, videlicet renunciationem conditionalem coram Ordinario fieri non posse, neque collationem ex ea secutam, tanquam sacris canonibus contrariam, valere defendunt Felinus, Parisius, Rebuffus, Nauarrus, quos laudat, & sequitur Spino *in nostra rubrica, n.19.* Bonacina Cassadorus, & alij congesti à Barbosa *vbi suprà, nu.52.* Valensis *de beneficijs lib.3. tit.27.* quæ sententia ex sequentibus probatur. Primò, nam omnis pactio, vel conuentio in beneficijs coram Ordinario, redolet & continet simoniam, *cap. quàm Pio 1. quæst 2. c. cùm pridem, cap. finali, de pactis, c. ex parte,* & ibi Glossa, *de officio delegati:* sed renunciatio conditionalis vt beneficium conferatur certæ personæ, continet pactionem, cùm duorum in diem placitum consensum demonstret, *l. 1. ff. de pactis,* iunctis traditis ibi à Cuiacio & Fabro, Duareno *lib.2. disp. cap.8.* Roberto *lib.2. sentent. cap.19.* Costano *qq. iuris cap.8.* igitur renunciatio aliter quàm coram R. Pontifice, qui omnem simoniæ labem tollere potest, fieri non valet. Deinde, nam renunciatio beneficij liberè fieri debet, *c. dilecto 25.* ibi: *Liberaliter resignauit; de præbendis, cap. ex parte, de officio deleg.* sed renunciatio conditionalis libera non est; adstringit enim collatorem ad conferendum beneficium certæ personæ, in cuius fauorem renunciatũ est: igitur non potest fieri coram Ordinario. Facit pro hac sententia expressa Pij V. constitutio, quæ incipit, *Antea Ecclesia,* vbi huiusmodi resignationes prohibuit absolutè: quare hac opinione retenta non obstant contrariæ fundamenta. Non primum, nam illud procedit in renunciatione purè, & liberè facta, non verò conditionaliter; nam tunc cùm renuncians beneficium cum clausula, *non aliter, &c.* intendat tantùm renunciare beneficium casu, quo illi personę conferatur, beneficium per talem renunciationem non vacat, & sic conferri non potest. Nec etiã aduersatur secundum fundamentum; nam permutatio fit inter duos habentes titulum ad beneficium: vnde tantùm mutatur locus; quare mirum non est, si coram Ordinario ex æquitate admittatur. Nec tertium fundamentum aduersatur; nam verum est, actionem illam esse simoniacam, quæ continet certam conuentionem, videlicet vt certæ personæ conferatur; quæ conuentio in nostro casu datur, siquidem alter renuncians non dimitteret beneficium, nisi vt conferretur certæ personæ: vnde ratione huius conuentionis renunciatio sacris canonibus aduersatur.

6 Manet ergo, renunciationem beneficij purè, & liberè fieri debere coram proprio Episcopo: conditionalem verò non aliter admitti, quàm factam coram R. Pontifice; & tunc beneficium non vacare per renunciationem, nisi illud conferatur personæ in renunciatione designatæ; non enim aliter qui renunciat, abdicare intendit ius suum, nisi beneficium conferatur illi, in cuius fauorem renunciatum est: pluribus Rotæ decisionibus firmat Barbosa *vbi suprà, n.74.* immò etsi resignatarius beneficium non assequatur, aut quia resignationis tempore erat excommunicatus, absens, vel alio modo impeditus; resignans non amittit ius sui beneficij: similiter si resignauit vt certa pensio sibi reseruetur, & non sit reseruata, non amittit beneficium. Flaminius *de resignat. lib.1. quæst.4.* Barbosa *d. c.15. nu.82.* qui plura in praxi notabilia exinde deducit: quibus suppositis nostræ decisionis ratio ex eo prouenit, nam cùm clericus ad titulum beneficij ordinatus, adscriptus & mancipatus sit certæ Ecclesiæ, *c.2 cap. cùm secundùm, de præb* in ea debet perpetuò manere, *cap sanctorum, 70. dist. c. clericus, 21. quæst.1.* sicut apud Romanos glebæ adscriptus à fundo recedere non valebat, *l. defensionis, C. de iure fisci, l.10. l. cùm satis, C. de agricolis, lib.11. l. scripturas, C. qui potiores.* Accedit, nam nihil tam naturale est, quàm eo genere quidquid dissolui, quo colligatum est, *regul.1. de regul. iuris:* sed sine institutione & collatione Ordinarij beneficium ecclesiasticum obtineri non potest, *c.1. de reg. iur. in 6. c. ex frequentibus, de instit.* igitur nec illud deserere licet absque proprij Ordinarij licentia: vnde in nostro textu rectè coniungitur prohibitio non admittendi beneficium absque Episcopi institutione; & non dimittendi illud absque eius licentia. Aliam etiam pro huius decisiuæ rationis fundamentis adduci possunt ex his, quæ diximus *in cap.2. de translat. Episcopi.*

Nec difficultates suprà adductæ obstant: Non prima, nam inter alias exceptiones, quas patitur axioma illud, *Taciti & expressi idem est iudicium;* præcipua est in rebus à iure prohibitis, in quibus tacitum non operatur idem ac expressum, vt docent Tuschus *littera T, conclus.7. nu.39.* Barbosa *axiomat.218.* vnde licèt expressa renunciatio absque superioris licentia facta prohibita sit, non ideò renunciatio tacita vetita censetur. Cauendum tamen est à Petro Gregorio *de beneficijs c.8.* Rebuffo *in praxi tit. de tacita renunciat.* qui casus suprà in prima difficultate adductos de renunciatione tacita accipiunt, cùm in illis casibus beneficium non vacet ob beneficiarij renunciationem, sed ob priuationẽ à iure in illis inductam, ob quam nulla intercedente beneficiarij renũciatione, vacatio beneficij inducitur: verus autem casus tacitæ renũciationis proponitur *in c. ex ore, de his quę fiũt à maiori parte.* Nec secunda difficultas aduersatur, cui satisfaciunt Abbas *in d. c. quod in dubijs, n 8.* Baldus *nu.2.* Immola *n.12.* Flaminius *lib.7. de resignat. quæst.1.* Valensis *d. tit.17.* qui existimant renunciationem sine licentia superioris factam valere in præiudicium renunciantis, non verò superioris, & sic in textu *in d. c. quod in dubijs,* valere renunciationem quoad præiudicium illius, qui renunciauit, non verò Ecclesiæ, seu superioris, cuius licentia desiderabatur. Sed hanc distinctionem refellit Luna *l. 1. antinom.7.* & facilè ea conuincitur *ex c. non oportet,* ibi: *Hoc factum prorsus irritũ denunciatur:* & *c. placuit 7. q.1.* Rectiùs ergo dicendum est, *in d. c. quod in dubijs,* beneficium renunciatum in manibus laici, non tam virtute renunciationis, quàm in pœnam vacasse; quia ex eo, quod in manibus laici renunciauit beneficium, graue crimen commisit, cùm tot iuris canonici sanctionibus, legibusque prohibitum sit, ne liceat beneficia accipere à laicis, aut in eorum manibus renunciare, vt probauimus *in c. quisquis 43. de elect.* ideò ergo in pœnam illius delicti renuncians priuatur ipso beneficio, vt constat ex illis verbis, *beneficio spirituali.* Ita illum accipiũt, & exponunt Cironius *in hoc tit.* Couarr. *lib.1. variar. c.5. nu.6.* Luna vbi suprà; licet aliter eum interpretatur Barbosa *d. cap.15. iuris eccles. nu.17.* Nec tandem obstat tertia difficultas; nam R. Pontifex potest renunciare Pontificatui propria auctoritate, quia superiorem nõ recognoscit, *c. si Papa, 40. dist.* Nec tunc obstat noster textus, nam discrimen est assignandum inter electionem ecclesiasticam, quæ confirmatione superioris indiget; & inter illam, quæ confirmatione non eget. Primò casu renũciatio beneficij debet fieri in manibus superioris, ex suprà traditis: secundo verò casu, cùm electio non confirmatur, renunciatio propria auctoritate fit; vnde cùm R. Pontifex statim ac legitimè à Cardinalibus electus est, plenitudinem potestatis consequatur absque vlla confirmatione, *cap. licèt 6. de elect.* vbi dixi, & docent Marchinus *de ordine, part. 2. cap.3.* Leander *eod. tract. disput.2. quæst.3.* ideò rectè *in d. cap.*

Negatiua sententia amplectitur.

Ratio decidendi.

7 Dissoluuntur difficultates.

d. cap. 1. de renunciatione, lib. 6. nouiter deciditur R. Pontificem posse propria auctoritate cedere. Alia pro eius textus interpretatione adducunt Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 2. num. 211.* Bellarminus *de R. Pontifice lib. 2. cap. 29.* Fragoso *part. 2. de regimine, lib. 1. §. 2. num. 19.* Costaldus *de Imperatore, quæst. 103.* Basilius *lib. 8. de matrim. cap. 6. in fine*, Morla *in Emporio, tit. 1. quæst. 4.* Similiter etiam posse Imperatorem liberè Imperio renunciare absque Pontificis licentia, docuit Cuiac. *lib. 1. resp. Papin. in leg. 20. ff. de offic. Præsid.*

8 Exponitur cap. significatum, de præbend. Primò superiori assertioni obstat textus *in cap. significatum 11. de præb.* vbi proponitur, præbendam clerico assignatam fuisse in certa Ecclesia, ea conditione, & lege dicta, vt eam dimittere nequiret absque consensu Capituli: confirmatio huiusmodi conditionis à Pontifice petita, & impetrata fuit, & deducitur prædictum clericum non posse propria auctoritate prębendam dimittere, & in aliam Ecclesiam se transferre; quem textum sic expendo. En textum vbi ob conditionem appositam tempore collationis, non potest clericus præbendam propria auctoritate dimittere: igitur si conditio adiecta non esset, posset propria auctoritate eam dimittere. Huic difficultati respondendum est, in eo textu conditionem appositam non fuisse, vt sine licentia superioris, hoc est Episcopi, non liceret clerico præbendam dimittere, sed potiùs, vt sine licentia Præpositi, & Capituli non posset eam dimittere, quorum licentia iure communi non desiderabatur: quare vt sine Capituli auctoritate non posset prębendæ renunciare, necessaria fuit prædicta pactio.

9 Intelligitur cap. finale de crimine falsi. Secundò refragatur textus *in cap. finali de crimine falsi*; vbi cùm quæstio circa falsitatem litterarum inter duos tractaretur, vnus ex illis, qui beneficium obtinebat, probationi falsitatis se obtulit; ita vt si non probasset litteras falsitatis vitium habere, beneficium quod habebat, amitteret. Quæstionis fuit, vtrum potuisset prædictus beneficiarius prædictæ priuationis pœnæ se subijcere? Et respondit R. Pontifex, quod cùm cuilibet liceat renunciare iuri suo, prædicta renunciatio vires habeat. Ex quibus vltimis verbis deducitur, cuilibet sacerdoti licere renunciare proprio beneficio, ex illa generali regula, *Cuicumque renunciare licet iuri suo*. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Rodericum sacerdotem in eo textu priuari beneficio non solùm ob propriam renunciationem priuationi beneficij se supponendo, verùm quia talis renunciatio admissa fuit à superiore: quilibet enim in iudicio coram suo Prælato disceptato potest sub pœna priuationis beneficij se obligare, *cap. quotiens 1. q. 7. cap. eo, de consecr. dist. 2. cap. cùm dilecti, §. fin. de elect.* notant omnes repetentes *in d. cap. finali*. Si autem prædicta renunciatio fiat coram aliò iudice, quàm Prælato suo, non valet, ex suprà traditis. Vnde cùm *in d. cap. finali*, coram superiore facta fuisset, & acceptata, ideò R. P. clericus in ea specie beneficio priuatur.

Tertiò opponitur supradictæ assertioni textus *in cap. solicita 2. de restit. spol.* vbi proponitur, Honorium beneficio proprio spoliatum fuisse, & post spolium beneficio renunciasse: consuluit Episcopus Vuigorn. Alexandrum III. vtrum prædictus H. esset restituendus ad beneficium? Et respondet R. Pontifex, restituendum esse, si post spolium renunciauit, non verò si ante spolium. Ex quo textu deducitur, renunciationem sine licentia superioris factam, valere; siquidem in eo textu nulla mentio fit licentiæ superioris. Difficilis etiam redditur textus ille *ex cap. accepta 3. eod. tit.* vbi in eadem specie deciditur, renunciantem restituendum non esse prætextu spolij. Primæ difficultati respondendum est, in ea specie supponendam esse licentiam superioris, & cum eius auctoritate beneficium fuisse renunciatum. Pro conciliatione textus *in d. cap. 2.* cum *d. cap. 3.* dicendum est, renunciationem factam ab spoliato non impedire restitutionem ex causa spolij; nam cùm renunciationis exceptio respiciat proprietatis iudicium, & spoliatus ante omnia sit restituendus, *cap. ex litteris, de restit. spoliat. l. 1. §. qui à me, ff. de vi, & in cap. oportet 1. cap. priùs 3. q. 2.* ideò *in d. cap. solicitè 2.* quia renunciatio facta fuit post spolium, non obstante renunciationis exceptione restituitur spoliatus: at verò *in d. cap. accepta 3.* renunciatio facta fuit ante spolium; vnde meritò restitutionis remedium denegatur iure directo, contra spolij naturam, & fauorem, quia beneficiarius, qui anteà renunciauerat, non potest probare se esse spoliatum possessione, quam iam per renunciationem amiserat. Docet Nauarrus *in d. c. accepta, opposit. 9.* Menochius *de recuper. remed. 15.* Valensis *de beneficijs, d. tit. 16.* 10 Opponitur cap. 2. de restit. spoliat.

Tandem præsenti assertioni aduersatur textus *in cap. ex ore 3. de his quæ fiunt à maiori parte*, in illis verbis: *Iuri suo renunciasse videtur*. Vbi absque vlla superioris licentia renunciatio prębendæ facta à Canonico Ecclesiæ Cathedralis vires habet: igitur quia ad renunciationem proprij beneficij non desideratur superioris auctoritas. Cui difficultati ex suprà traditis satisfaciendum est, discrimen videlicet constituendo inter renunciationem tacitam, & expressam; ad renunciationem enim tacitam non desideratur superioris licentia, secus verò ad expressam: vnde cùm textus *in d. cap. ex ore*, loquatur de renunciatione tacita, vt agnouit ibi Glossa, *verbo Renunciasse*; ideò in ea specie non fuit necessaria superioris licentia. 11 Intelligitur cap. ex ore 3. de his quæ fiunt à maiori.

Etiam ex suprà traditis interpretari possunt textus *in cap. cùm venisset, de consuet. cap. eo libentiùs, de seruis non ordin. cap. post electionem 7. de conces. præb. cap. si electio 26. de elect. lib. 6.*

C C P V T V.

a Clemens III.

SVper hoc, quod sciscitaris, vtrum ecclesiastica beneficia reposcentibus obiecta spontanea *b* abiurationis exceptio sine causæ cognitione sit admittenda; & an actoris, quod spontè non renunciauit; an rei de spontanea renunciatione testes sint, & probationes admittendæ? Sic experientiæ tuæ respondemus, quod hoc nulla ratio verisimile reddit, vt beneficio quisquam, etiam multis laboribus & *c* expensis acquisito, à quo sustentari debet, sine magna causa temerè sua sponte *d* renuntiare elegerit: ideòque superuacuum esse non credimus, causam renunciationis, vel resignationis diligenter inquirere, quam si fortè probabilem, id est, non vi, non metu, non oppressione, non interuentu pecuniæ, non promissione exortam iudex ordinarius, seu delegatus inuenerit; & maximè si non interuenerit iuramentum, quod vix fieri de voluntate spontanea propria credimus, quia iuramentum semper ferè à malo est, admittere, nisi replicatio canonica fuerit opposita, non postponat. Porrò licèt negantis factum per rerum naturam nulla sit *e* probatio; eius tamen, qui spontaneam renunciationem negat, cùm implicitè, & quodammodo replicando inficietur, super assertione sua probatione credimus admittendas: habita nihilominus ad dignitatem opinione & relatione.

N O T Æ.

1 a CLemens III.] Ità etiam legitur in secunda collectione, vbi *sub hoc tit. cap. 3.* reperitur textus hic; nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescripserit Pontifex, nec *in cap. super eo, de elect. cap. super eo, de simonia, in eadem 2. collect.* vbi reperiuntur aliæ partes huius decretalis.

b *Abiurationis.*] Verbo hoc abiurationis, an semper comprehendatur renunciatio iuramento firmata, dicemus *in cap. Abbas 2. de his quæ vi*, vbi commentarium huius textus dabimus. 2

c *Ex expensis.*] In studijs, & assecutione beneficij factis; non verò accipienda sunt hæc verba de aliqua pecuniæ quantitate pro acquirendo beneficio expensa. 3

d *Renunciare.*] Consonant textus *in cap. 2. de restit. spol.* 4

ſpol. cap. quia veroſimile, *de præſumpt.* & meritò hæc præſumptio à iure inducitur, quia nemo eſt qui facilè res ſuas iactet, *l. cùm de indebito 25. verſ. Sin verò*, *de probat.* Cironius *ad tit. de procurat.*

c *Nulla ſit probatio.*] *Cap. ad noſtram*, *de probat.* vbi latè ſententiam hanc examinabimus. 5

C A P V T VI.

a Cœleſtinus III.

IN præſentia noſtra, &c. *Et infrà*: Licèt igitur iudex non ſemper ad vnàm ſpeciem probationis applicet mentem ſuam, ſed ex confeſſionibus, depoſitionibus, allegationibus, & aliјs, quæ in eius præſentia proponuntur, firmet animi ſui motum; & tanta ſit iudicialis auctoritas, vt ſemper *b* præſumi pro ipſo debeat, donec contra ipſum aliquid legitimè comprobetur: quare ſi tu contra prædictum R. coram prædicto *c* Dulmen. & eius coniudice nihil penitus probauiſſes, ſtandum tamen ſententiæ fuerat, niſi dictus R. eam oſtenderet irritandam. Quia tamen præter iſta conſtitit de ipſius renunciatione ſpontanea per quaſdam Epiſcoporum litteras, & confeſſionem ipſius, nos de conſilio f. n. ei ſuper eadem Abbatia ſilentium duximus imponendum.

N O T Æ.

1 a COeleſtinus III.] Similiter non liquet, nec ex hac, nec ex ſecunda collectione, vbi *ſub hoc tit. cap. vlt.* reperitur hæc deciſio, cui miſſa ſit: tantùm conſtat, eſſe Cœleſtini III. ſeu Clementis III. vt *in d. cap. finali* emendatur: & licèt ſit eiuſdem Clementis epiſtola relata *in cap. in præſentia*, *de ſponſalibus*: tamen illa miſſa eſt Cæſarauguſtano Epiſcopo: & in hoc caſu diſceptatur caſus, qui contigit in Dulmenſi diœceſi; vnde non poteſt præſens deciſio ſuppleri *ex d. cap. in præſentia*.

2 b *Præſumi debeat.*] Res enim iudicata pro veritate habetur, *cap. cùm inter 13. de re iudicata*, *l. ingenuum 25. ff. de ſtatu hominum*, *l. res iudicata 207. ff. de reg. iuris*; plura Maranta *in ſpeculo 6. part. tit. de ſentent. n. 119.* Paladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. vlt.* plures referunt Pichard. *in ſ. 1 de offic. iudicis*, & *in manuduct. 2. p. §. 1.* Valentia *tom. 2. illuſtrium*, *tract. 2. cap. 8. nu. 1.* Vnde contra hanc iuris præſumptionem non admittitur probatio in contrarium: plures, & plura Menochius *de præſumpt. lib 1. præſumpt. 61. num. 4.* & *lib. 4. præſumpt. 67. num. 47.* noſter Amaya *in apolog. pro ſtatuto noſtri celebris Collegij, num. 44.* & nos latè tractabimus *in d. cap. ad noſtram*, vbi exponemus textus *in l. penult. ff. de his qui ſunt ſui*, *l. Iulianus 60. ff. de condict. indebiti*, *l. 3. §. idem 3. ff. de rebus eorum*, *l. ſi patronus 12. §. ſi quis, ff. de bonis libert.*

c *Dulmenſi.*] De quo Epiſcopatu egi *in cap. cauſam*, *de iudicijs*.

C A P V T VII.

a Cœleſtinus III.

SAnè dilecto filio noſtro I. Presbytero Cardin. tunc Ap. Sed. Legato nos meminimus iniunxiſſe, vt H. Subdiaconum Canonicum in Pictauien. Eccleſia inſtituere procuraret: qui mandatis noſtris obtemperans, ibidem inſtituit in Canonicum Subdiaconum memoratum. Verùm vos nec nobis, nec ipſi Cardinali reuerentiam exhibentes, quod litteris ſuis de iamdicto H. idem Cardin. iniunxit vobis, adimplere minimè curauiſtis, nec etiam curationem ipſius in aliquo obſeruare. Poſtmodùm idem H. quorundam veſtrum ductus conſilio, litteras ſuas vobis reddens, veſtræ miſericordiæ ſe ſubiecit: qui cùm crederet apud vos miſericordiam impetraſſe, vobis ſatisfaciens in hac parte, inde damnum cogitur ſuſtinere, vnde gratiam & præmium meruit reportare. Nolentes igitur, quod de ſæpedicto H. tam à prædeceſſoribus noſtris, quàm à nobis inchoatum eſt, aliquatenus relinquere imperfectum, mandamus, &c. Quia verò vnde miſericordiam debuit impetrare, inde cogitur diſpendium ſuſtinere: mandamus quatenus (hoc non obſtante) ipſum in fratrem & Canonicum *b* admittatis.

N O T Æ.

1 a CEleſtinus III.] Ità etiam legitur *in cap. 1. de maiorit. & obed. in 2. collect.* & licèt nec ibi, nec in præſenti referatur, cui miſſa ſit hæc deciſio, tamen facilè credi poteſt, miſſam eſſe Capitulo Pictauienſi, vt ex textus littera colligitur.

2 b *Admittatis.*] Licèt inter modos, quibus reſcripta finiuntur, ille præcipuus enumeretur, qui per renunciationem eorum tacitè, & expreſsè factam contingit, *cap. ad audientiam 31. de reſcriptis*, vbi Petrus Gregorius, & *lib. 1. de reſcriptis*, *cap. 8.* tamen in hoc textu renunciatio gratiæ facta non fuit animo deferendi ipſam præbendã, quam iam habebat, nec etiam priuandi ſe gratia reſcripti, ſed potiùs vt conſequeretur gratiam ipſius Capituli: vnde licèt ob renunciationem litterarum regulariter priuetur quis earum commodo, tamen in præſenti non amittit ius, quod habebat ad beneficium.

C A P V T VIII.

Innocentius III. a *Nidroſien. Archiepiſcopo.*

QVod in dubijs noſtro poſtulas certificari reſcripto, vt iuxta illud tuæ diſcretionis arbitrium modereris fraternitatem tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Sanè conſuluit nos tua fraternitas, vtrum altare, in quo excommunicatus diuina celebrare præſumpſit, reconſecrari debeat, & an ſit communicandum excommunicato, qui quod ſtaret mandato Eccleſiæ, iuratoriam præſtitit cautionem, ſed nondum abſolutionis beneficium eſt adeptus: Et ſi excommunicato communicare aliquis, & qui etiam tenentur? Quæſiuit etiam, quæ pœna his fuerit iniungenda, qui excommunicatis volentes communicant, vel inuiti? & quid de Presbyteris ſit agendum, qui gubernant naues ad pugnam & pugnant; & his, qui alios incitant, ſed non pugnant. Ad hæc autem fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod nec altare, in quo excommunicatus

nicatus celebrat (nisi aliud interueniat) consecrari; nec excommunicato, licèt quod stet mandato Ecclesiæ, iuramento firmarit, communicari debet, donec fuerit per Ecclesiam absolutus, alioquin post iuramentum non esset absolutio necessaria. Vtrum autem si absolutionis beneficium non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excluserit, tali vel saltem in morte communicare sit licitum, quia minimè per tuas litteras requisisti, ad præsens non duximus respondendum. Nullus autem omninò nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregorij Papæ capitulum, *Quoniam multos*, specialiter excusantur. Illi qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant, præter personas dicto canone denotatas, nisi ab eorum participatione commoniti fortè destiterint, excommunicationis sunt vinculo innodandi: secus autem si ei communicant scienter, qui cum participibus suis est vinculo excommunicationis innodatus; tunc enim & ipsi sententiam excommunicationis incurrunt. Quia verò tam sacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, quàm qui personaliter exercent pugnæ conflictum, & hi, qui alios incitant ad pugnandum, omnes quidem enormiter peccant, de rigore canonum credimus deponendos. Hi præterea, qui beneficium ecclesiasticum sibi collatum *b* spontè in manum laicam resignantes, illud denuò à *c* laico susceperunt, eodem sunt beneficio *d* spoliandi, licèt resignatio talium facta laico nullam obtineat firmitatem. Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio Pontificali ministerio adhibetur, mota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò consecrari. Nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri. Clerici autem qui excommunicati, vel ab excommunicatis scienter ad Ordines sunt promoti, debent ab ordine sic suscepto deponi. Datum apud ciuitatem Castellam. VI. Idus Octobris.

NOTÆ.

1 a NIdrosiensi.] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in ipso codice epistolarum Innocentij Coloniæ edito, *fol.* 190. ex quo integram epistolam restituo, quæ in partes diuisa extat *in cap. quod in dubijs, de consecr. Eccles. cap. quod in dubijs, de pœnis, cap. quod in dubijs, de sentent. excom.* Nidrosiensis Archiepiscopalis Ecclesia est in Regno Noruegiæ, in Europa Septemtrionali: eius mentio fit *in cap. sacris, de his quæ vi, in cap. sacris, de sepulturis, cap. sacris, de sentent. excom.* & apud Innocentium III. *lib.* 2. *epist.* 73.

b *Spontè.*] Aliàs si vi, aut metu renunciatio facta esset, non priuaretur beneficio renuncians, *cap. Abbas,* vbi latè dicemus, *de his quæ vi.*

c *A laico.*] Quod sub grauissimis pœnis iam à primis Ecclesiæ temporibus prohibitum fuisse, latè probaui *in cap. quisquis* 43. *de electione.*

2 d *Spoliandi.*] Non quia renunciatio absque superioris licentia facta vires obtineret, sed in pœnam renunciationis in manibus laici factæ, vt exposui *in cap. admonet, hoc tit.* Certum est autem, clericum beneficio renunciantem in manu laici, illud non amittere, iuxta tradita *in cap. Admonet, hoc titulo.* Nam sicut in adeptione beneficij, vltra laici patroni consensum desideramus institutionem Episcopi, vt probauimus *in cap.* 9. *de iurepatron.* ita in cessione desideratur superioris, hoc est Episcopi instituentis authoritas. Nec sufficit patroni licentia; immò clericus in manu eius beneficio renuncians, nihil agit, vt illud amittat, sicut aliàs *nihil agere* significat *in §. finitur, de vsufructu,* & apud Vlpianum *tit.* 1. docuerunt Franc. Florens, & Altesserra *ad hunc textum,* Ioan. Costa *ad hunc tit.* Nec contrarium deciditur in præsenti textu; nam in eius specie clericus, qui renunciauit beneficium in manu laici, illo priuatur, non quia renunciauit, sed quia ausus fuit iterum illud accipere de ipsius laici manu, contra sacros canones, quos retuli *in cap. quisquis, de elect.* Nec etiam contrarium docetur *in cap. Gostaldus* 18. *quæst.* 2. Nam in eius casu renunciatio non fuit facta in manu Patroni laici, sed coram aduocato, seu defensore Ecclesiæ, qui pro laico non habetur, vt constat *ex cap. Saluator* 1. *quæst.* 3. *cap. Præterea, cap. Cùm autem, de iurepatron.* vbi de eius officio agemus.

CAPVT IX.

Idem a *Eboracensi Archiepiscopo.*

AD supplicationem instantem ven. f. n. Archiepiscopi *b* Ragusinen. eum à cura, & sollicitudine, qua tenebatur, Ecclesiæ Ragusinen. duximus absoluendum, eo videlicet, quòd ibi non poterat securè *c* morari; & si accessum haberet ad illam, mortis sibi periculum imminebat. *Et infrà*: Ne verò idem Archiepiscopus in vituperium ministerij nostri defectum in rebus temporalibus patiatur, f. t. mon. attentiùs, ac per A. s. m. quat. beneficium quod de munificentia, & *d* liberalitate charissimi in Christo fil. n. *e* I. Regis Anglorum Illust. ac concessione tua in Episcopatu *f* Karleoli, & Ecclesia de Malebor est illi collatum, ad *g* sustentationem conserues ipsius. Nos etenim de Sedis Ap. benignitate concessimus, vt in Episcopatu absque *h* vsu pallij officium Episcopale valeat exercere; tibi tanquam Metropolitano reuerentiam, & obedientiam impensurus.

NOTÆ.

1 a EBoracensi.] De hac Ecclesia Archiepiscopali egi *in cap. inter cætera, de rescriptis.*

2 b *Ragusinen.*] Archiepiscopatus Ragusinensis sex habet Ecclesias suffraganeas in fine Apuliæ, vt refert Barbosa *in serie Episcopatuum, part.* 1. *de potest. Episcopi.*

3 c *Securè morari.*] Aut propter aeris intemperiem, aut ob persecutionem plebis, vt *in c. quorundam,* 74. *dist. cap. bonæ, de elect.* quæ sunt iustæ causæ renunciationis, *cap. nisi, hoc tit.*

4 d *Liberalitate.*] In Regno enim Angliæ, ex iure regaliæ ad Regem spectat electio in præbendis, & beneficijs ecclesiasticis, *cap. cùm inter, de consuet.* probat Boetius Epon. *tom.* 1. *qq. tit. de regalibus, num.* 10.

5 e *I.*] Ioannis videlicet, qui fuit frater Richardi, & filius Henrici II. Sceptrum Anglicanum tenuit ex anno 1199. vsque ad annum 1216. Eum nemo ex catholicis Scriptoribus laudat, propterea quòd nostro Innocentio III. in electione Archiepiscopi Cantuariensis maximè restiterit: de eo, & eius tempore gestis, agit Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, cap.* 7. *sect.* 1. *folio* 270.

f *Karleoli.*] Karleona inter Metropoles à peritioribus 6
rerum Britannicarum Scriptoribus enumeratur. Beda *lib.* 2. *historiæ Angliæ, cap.* 2. Carolus à S. Paulo *in Geographia sacra, pag.* 163. Posteà vt suffraganea Eboracensi Ecclesiæ paruit. In eadem Metropoli est Ecclesia de Mailros, quo modo legendum est in præsenti, non *Malebor,* vt constat ex D. Bernardo *in vita Malachiæ, cap.* 10. Eius mentio fit *in cap. cùm venissent, de instit.* apud Houeden. *in Henrico primo.* Ecclesia verò, quæ in præsenti vocatur *de Malebor,* sita est in diœcesi Eboracensi, & vocatur Mailros, vt constat ex D. Bernardo *in vita*

Malac.

Malac. cap. 10. & Beda *lib.* 3 *hist. c.* 26. ibi: *Porrò fratribus, qui in Lindisfarnensi Ecclesia, Scotis abeuntibus, remanere maluerunt, Præpositus est Abbatis iure vir reuerendissimus, ac mansuetissimus Eata, qui erat Abbas in Monasterio, quod vocatur Mailros.* Et idem *lib.* 4. *cap.* 27. *Intrauit autem primò Monasterium Mailros, quod in ripa Turdi fluminis positum, tunc Abbas Eata, vir omnium mansuetissimus regebat.*

g *Sustentationem.*] Et sic in hoc casu dantur duo Episcopi in vna Ecclesia. Alios casus huic similes enumerabimus *in cap. quoniam* 14. *de offic. ord.* 7

h *Vsu pallij.*] Hæc verba exposuimus *in cap. ad honorem, de auctorit. & vsu pallij.* 8

C A P V T X.

Idem *Archiep.* a *Calaritano.*

NIsi cùm pridem in officio pastorali ad diuinum seruitium accessisti, præparasse ad tentationes animum crederemus, ac præuidisse prudenter, nequaquam in humana fragilitate consentire, varios angustiarum languores, quos in ipso sciebas officio perpessurum, non posse absque magno Dei adiutorio sustinere, formidaremus vtique ne paruulos tuos postmodùm ad petram allidere neglexisses, eosque tantùm in te permiseris inualescere, vt ipsorum suggerentium tibi suscepti ministerij cessionem instantiæ vix iam valeas repugnare. Verùm quoniam, sicut credimus, cùm te scires contra spirituales nequitias pugnaturum, armaturam Dei, qua posses stare contra insidias tentatoris, ab Apostolo monitus induisti, & inexpertus non ignorasti sollicitudinis angustias pastoralis, quas forsitan expertus abhorres: nescimus, cur tam instanter susceptum velis regimen inutiliter derelinquere, quod susceptum vtiliter non deberes vsquequaque irritare. Si enim in huiusmodi cessione frugem tibi melioris vitæ promittis, scire te debes non esse sanctificato in vtero sanctiorem; & ideò non oportet te prædicationis deserere ministerium, cùm ille, cuius fieri baiulus recusabat, tandem prædicando receperit verbum Dei. Quod si forsan humilitatis causa de culmine quæris Pontificali descendere, ac contra superni nutus arbitrium, datum tibi per illud in terris deserere Præsulatum; eo ipso videris humilitatis erigere malè verticem, quo te nimis in resignandi proposito exhibes pertinacem; quia tunc in te veram humilitatem custodies, cùm per eam locum sublimem fugies, & per obedientiam non dimittes. Intueri te itaque, v. f. n. in Christo, volumus quod hæc sunt illa, per quæ cedendi Episcopus officio pastorali licentiam postulare potest: conscientia criminum, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis irregularitasque personæ. Sed in his omnibus est adhibenda discretio, & obseruanda cautela. Propter conscientiam enim criminis cedendi pastorali officio potest licentia postulari, & forsitan non cuiuslibet, sed dumtaxat illius, propter quod ipsius officij executio post peractam etiam pœnitentiam impeditur. Cùm enim quacumque hora peccator conuersus fuerit, omnium iniquitatum suarum non recordari se Dominus fateatur; & neminem esse sine peccato, sacra Scriptura testetur; apparet quod non pro cuiuslibet criminis conscientia quemquam cedere oporteat officio pastorali. Cùm, si omnes quos arguit conscientia cuiuslibet culpæ, cederent, pauci, vel nulli forsitan in illo ministerio remanerent. In multis enim offendimus omnes; & si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est: quia misericordia illum excusat, qui miserabiliter se accusat. Debilitas verò corporis causa est, propter quam petere potest aliquis ab honore solicitudinis pastoralis absolui, quæ videlicet vel ex infirmitate, vel ex senectute procedit; nec tamen omnes, sed illa sollummodo, per quam impotens redditur ad exequendum officium pastorale. Nam si pro qualibet corporali debilitate susceptæ seruitutis officium posset deseri, frustra se fateretur Apostolus in suis infirmitatibus gloriari. Et senectute grauatus, à cura se non debet quispiam omninò pastoralis regiminis excusare: cùm interdum non plus hortetur senilis debilitas eũ cedere, quàm moralis maturitas, quæ in senibus esse solet, ipsum in suo suadet officio permanere. Pro talibus enim de se dicit Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum; quia nonnunquam infirmitas corporis fortitudinem cordis augmentat. Pro defectu quoque scientiæ plerumque potest quis pastoralis officij petere cessionem; quia cùm ipsa circa spiritualium administrationem sit potissimùm necessaria, & circa curam temporalium opportuna; Præsul qui commissam sibi debet Ecclesiam regere, in vtrisque salubriùs eius regimini abrenuntiat, si scientiam, in qua ipsam regat, ignorat. Quoniam, cùm subiectos docere habeat, quid facere debeant, quid cauere: nec benè docebit eos, quod nescierit ipse, fugere; nec illud, quod ignorauerit, exercere. Tu enim, inquit Dominus, scientiam repulisti, & ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi. Quanquam etsi desideranda sit eminens scientia in Pastore, in eò tamen sit competens toleranda; quia secundùm Apostolum scientia inflat, charitas autem ædificat; & ideò imperfectum scientiæ supplere potest perfectio charitatis. Propter malitiam quoque plebis cogitur interdum Prælatus ab ipsius regimine declinare, & quando plebs adeò duræ ceruicis existit, & in rebellione sua ita pertinax inuenitur, vt proficere nequeat apud ipsam, sed propter eius duritiam, quò magis satagit, eò magis iusto iudicio deficere permittitur, dicente Domino per Prophetam: Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, quia domus exasperans est. Et Apostoli dixisse leguntur Iudæis: Ecce conuertimur ad Gentes, quia vos fecistis indignos. Non tamen pro qualibet culpa Pastor debet deserere gregem suum, ne fortè mercenario comparetur, qui vidit lupum venientem, & fugit: sed de superioris licentia tunc demùm potest non tam timidè fugere, quàm prouidè declinare, cùm oues conuertuntur in lupos, & qui debuerant humiliter obedire, iam irreuocabiliter contradicunt. Cùm etsi tales sint grauiter pro crimine puniendi, sunt tamen pro tempore vtiliter tole-

tolerandi, quia ſanguinem elicit, qui nimis emungit. Et pro graui quoque ſcandalo euitando, cùm aliter ſedari non poteſt, licet Epiſcopo petere ceſſionem, ne plus temporalem honorem, quàm æternam videatur affectare ſalutem, memor illius quod dicit Apoſtolus: Si eſca ſcandalizauerit fratrem tuum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem tuum ſcandalizem. Sed inter ſcandalum, & ſcandalum eſt ſubtiliter diſtinguendum, ſicut Dominus ipſe diſtinguit: cui cùm dixiſſent Apoſtoli: Scis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizantur, reſpondit: Sinite, cæci ſunt, & duces cæcorum. Alibi verò dicit: Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum: nam etſi neceſſe fuerit, vt ſcandala veniant, væ tamen homini illi, per quem ſcandalum venit. Perſonæ verò irregularitas, vt ſi fortè ſit bigamus, viduæque maritus, eſt cauſa, propter quam licentiam petere poteſt aliquis reſignandi Pontificis dignitatem, Apoſtolo atteſtante, qui dicit: Oportet Epiſcopum eſſe vnius vxoris virum. Non tamen propter quamlibet irregularitatem perſonæ debet ei, qui regulariter miniſtrauit, cedendi licentia indulgeri, vtpotè ſi de legitimo matrimonio non ſit natus; quia licèt irregularitatem huiuſmodi non poterit ſubijcere, ſi tamen & culpa latet, & cauſa, cum eo, qui laudabiliter ſuum impleuit officium, iniuncta ſibi pœnitentia competenti, poteſt non minùs vtiliter, quàm miſericorditer diſpenſari. Ego ſum, inquit, Deus zelotes, viſitans peccata patrum in filios vſque in tertiam & quartam generationem, in ijs, qui oderunt me, id eſt, in illis, qui contra me paternum odium imitantur. Vnde patet, quod illis, qui paterna vitia non ſequuntur, propriæ poſſunt in talibus ſuffragari virtutes, illo diſcretionis adhibito moderamine, vt inter nothos, manceres, naturales, & ſpurios diſtinguatur. Cùm autem vitia plerumque ſe virtutes eſſe mentiantur, ſubtiliter aduertere te oportet, vtrum reſignandi propoſitum, quod tam feruenter geſtas in pectore, dignum ſit Dei odio, vel amore. Si enim propter cauſam aliquam præmiſſarum cedere poſtulares, tam ſuper cauſa, quàm ſuper eius affectu pariter doleremus; ſed ne prouidæ pietatis amictu ad reſignandum deteſtabiliùs impietas te impellat, conſiderare te volumus, & alias eſſe cauſas, per quas malè quis petit, & peiùs appetit officium huiuſmodi reſignare. Si enim ex puſillanimitate, fortaſſis vt laborem deponat, vel perſecutionem effugiat; aut ex vanitate, quod abſit, vt pleniùs vacet otijs, ſeu liberiùs indulgeat voluptatibus, curam vult aliquis deſerere paſtoralem, ab ea non meretur abſolui; quamuis per huiuſmodi vanitatem, tanquam qui mortaliter peccat, ea ſe reddat indignum: ſed ſatagere debet, vt vanitate depoſita ſatisfaciat de peccato. Aliam verò cedendi cauſam omninò credimus deteſtandam, ſi quis aut à Pontificali velit deſcendere dignitate, vt gloriam captet humanam, tanquam eligat abiectus eſſe in domo Domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum; vel vt mundanum non amittat fauorem, quem per hypocriſim acquiſiuit; ſiue quòd eius ſimulatio reuelari iam incipit, ſiue quòd feruor ipſius ex qualibet cauſa tepeſcit, nec vult videri quod malus fuerit, aut quod fiat: & ideò ſub religionis prætextu ſuam vult contegere prauitatem, vt quaſi deſerens Martham, amplexetur Mariam, & Liæ faſtidiens lippitudinem, Rachelis pulchritudinem concupiſcat. Quid autem ſi propterea velit cedere, quòd tempore proſperitatis, arridente fortuna viſus eſt laudabiliter miniſtrare, quoniam omnia ſibi proſperè ſuccedebant; ſed aduerſitatis tempore imminente veretur, ne ſi quolibet caſu ſiniſtra contingant, illius negligentiæ imputentur. Planè ſi propter hoc petit cedere, nautæ ſe poterat improuido comparare, qui cùm mari ſub tranquillitate iacente cum multo labore nauis exercuerit gubernaculum, ipſam tempore neceſſitatis deſerit, & deuenire patitur in profundum. Illam quoque cedendi cauſam penitus deteſtamur, ſi fortè cedere velit Epiſcopus, vt alter ſibi ſuccedat, vel obtentu pretij, vel affectu carnali, vel vt cùm peior ſibi ſucceſſerit, ipſe velut optimus extollatur. Illud autem quaſi nefas reſpuimus, & damnamus, quod Epiſcopus propter occupationes mundanas, & ſolicitudines ſæculares non valeat ſine crimine Pontificale officium exercere; cùm multos ſanctos Eccleſia veneretur, qui ſpiritualia ſimul, & temporalia miniſtrarunt. Veruntamen læua debet eſſe ſub capite, & dextera in amplexu. Sed illud te volumus aduertere diligenter, ne fortè per hoc tuæ depoſitionis propoſitum effici velis ex illis, de quibus dicitur per Prophetam: Filij Ephrem intendentes arcum, & mittentes ſagittas ſuas, conuerſi ſunt in die belli; cùm potiùs pro domo Iſrael murum te debeas opponere aſcedentibus ex aduerſo: quia iuxta ſententiam Veritatis, non qui inceperit, ſed qui perfecerit, ſaluus erit: cauens attentè, ne maculam in gloria tua ponas, non ſolùm apud homines, ſed etiam apud Deum, quoniam ſub hoc pallio te non poteris occultare, nedum apud Deum, qui renes rimatur, & corda; ſed nec etiam apud homines, qui ex veriſimilibus coniecturis talia ſuſpicantur. Illudque prudenter attendas, quod iuxta ſententiam Sapientis, ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſine intellectu conſiſtunt. Si verò pro tuenda Eccleſiæ libertate difficultatis onus incurrere pertimeſcis; non ideò deſerere debes Præſulatus honorem, conſiderans diligenter, ne fortè iuſto iudicio tenteris ab illo, qui malorum eſt intentator; vt probetur, vtrum ſatisfacere velis in eo, in quo deliquiſti: qui verò contemnit, aut negligit ſatisfacere pro delicto, theſaurizat ſibi iram in die iræ, cùm reuelabit Dominus abſcondita tenebrarum. Ecce quidem admonuimus te, vt te ipſum contempleris, in ipſo tuam conſcientiam percunctanter agnoſcas, ex qua cauſa cedendi licentiam poſtulares importunè. Nos enim (nouit Altiſſimus) ignoramus, quare in cedendi propoſito perſeueres; quoniam nec infirmitas corporis, nec longæuitas temporis, nec defectus ſcientiæ, nec malitia plebis, nec perſonæ irregularitas te reddit ineptum, neque conſcientiam ſæui criminis te fateris habere. Verùm ſi propter alias cauſas ceſſionem affectes, non eſt in hoc poſtulanti fauendum, cùm huiuſmodi poſtulatio videatur non eſſe diſcreta. Quoniam, vt id tanquam notiſſimum omittamus, quod

otioſi-

otiositas & voluptas arma sunt hostis antiqui, ad miseras animas captiuandas; propter laboris angustias, aut persecutionis incursus non debes deserere sponsam tuam, cui te fide media copulasti; sciens quod beati sunt illi, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam cùm probati fuerint, accipient coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Sed dices, quod spiritus, vbi vult, spirat; & nescis vnde veniat, aut quo vadat: & ideò non est, qui possit vias illius spiritus perscrutari. Qui verò spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, quoniam vbi spiritus Dei, ibi libertas. Quare si cedendi tibi licentia ab homine data non fuerit, nihilominus tamen cedes, quia data est tibi cedendi potestas à Deo. Certè desipis, si sic sapis; nam quomodo spiritu Dei aguntur, qui contra spiritum Dei agunt? Si enim vera sunt, quæ præmisimus, immò quia indubitanter sunt vera; proculdubio contra spiritum Dei agit, qui aliquid horum contra veritatem attentat: quoniam ipse est spiritus veritatis. Porrò si dicas, quod forsan est alia latens causa, propter quam cedendi voluntas tibi cœlitus inspiratur; & nos sic quidem respondemus: Tu quomodo scis, quod talis inspiratio sit cœlestis? nonne recolis, quod ille gloriosus Pontifex dixerit, cùm cœpisset viribus corporis repentè destitui: Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua; illius exemplum secutus, qui dixerat: Cupio dissolui, & esse cùm Christo; manere autem in carne necessarium est propter vos. Quia igitur diuersas tibi causas super hac causa distinximus, & propter quam earum cedere desideres, ignoramus, te ipsum tibi duximus committendum, vt de propriæ mentis tribunali te iudicans, videas si sic possis resignandi desiderio satisfacere, vt gregis tibi commissi curam sine culpa valeas declinare: si enim cedendo proficere appetis tibi soli, profectui tuo sine dubio tantùm subtrahis, quantum quod impendere poteras alijs, non impendis. Quia tunc maiora animæ tuæ lucra conquireres, cùm sine tua salute salutem plurium procurares: potioris est enim meriti se cùm Deo quemquam lucrifacere, quàm salutem propriam quærere sine illis, quorum salus ad eius curam noscitur pertinere. Quippè si quantumcunque virtutum flore refulgeas, & in te non habeas charitatem, nihil comprobaris habere. Sub quo virtutis prætextu deponere quæris onus sollicitudinis pastoralis, quod vix potest absque iactura deseri charitatis? Nulla siquidem maior poterit esse charitas, quàm vt animam ponat quis pro amicis suis. Cùm autem propter hanc te deceat animam tuam pro subditis tuis ponere, nulla occasione, dummodo proficere ipsis possis, etsi non omnibus, tamen multis, ab eorum regimine te conuenit excusare. Quoniam si laboris causam prætendis, exemplum te Apostoli subleuabit, qui suadet tibi laborem huiusmodi non refugere, dum se asserit pro communi salute plus cæteris laborasse. Quia licèt non sequatur semper laborem effectus, nihilominus tamen ipse labor meritorius est apud Deum, iuxta quod legitur: Reddet *b* Deus mercedem laborum sanctorum suorum. Sed esto, quod multum hactenus laboraueris, & bonum certamen certaueris, cum eodem Apostolo possis dicere; tamen vt corona tibi iustitiæ de reliquo reponatur, cursum te decet perfecti operis consummare: quantumlibet enim in angustiarum laboribus, qui comitantur officium pastorale, noctes tibi laboriosas enumeras, & tanquam fatigatus ceruus vmbram quietis affectes; quantumlibet inter viæ calores, & angustias, patriæ dilectione traharis, & velut emeritus mercenarius operis tui finem anxius præstoleris; expedit tibi tamen virtutem in infirmitate perficere, ac pugnam tuam perseuerantia coronare. Sciensque, quod apud extraneum defixeris manum tuam, cùm animas tibi commissi gregis in tuam animam suscepisti, non sic debes tibi portum quietis appetere, vt nauigantes hactenus tecum filios sine remigis adiutorio patiaris in hoc mari magno, & spatioso cùm timore naufragij fluctare. Nec putes, quod ideò Martha malam partem elegerit, quæ circa plurima satagebat, quia Maria optimam partem elegit, quæ non auferatur ab ea. Quoniam illa magis licèt sit secura, ista tamen magis est fructifera: & licèt illa magis sit suauis, ista tamen magis est vtilis; cùm in fœcunditate sobolis lippitudo Liæ Rachelis pulchritudinis sit prælata: quamuis simul in vnum, & contemplatiuus esse valeas, & actiuus, legislatoris exemplo, qui nunc ascendebat in montem, vt ibi gloriam Domini cùm maiori cerneret libertate; nunc verò descendebat in castra, vt cùm vtilitate necessitatibus populi prouideret. Quapropter facilius indulgetur, vt monachus ad Præsulatum ascendat, quàm Præsul ad monachatum descendat. Monemus ergo f. t. & exorthamur attentius, per A. s. m. quat. illam vocem Dauidicæ imprecationis abhorrens, tibique formidans eam per effectum operis adaptari, quæ dies impij paucos fieri, vt Episcopatum eius alter accipiat, imprecatur; laborem pastoralis regiminis non recuses, iactans in Domino tuum cogitatum, nihil contra voluntatem Altissimi statuas de te ipso, qui cùm te viderit esse populo suo necessarium, fortè graue ferret, cùm ipsum à te contingeret esse neglectum; ac fortassis ad pedes suos cùm Maria sperneret te recipere, qui sibi apud te diuertenti spreuisses cùm Martha solicitè ministrare. Illud quoque te debet fortiùs in ministrandi proposito stabilire, quia cùm hactenus in Ecclesia tibi commissa laudabiliter ministraueris, si (quod absit) alius te cedente minùs vtilis assumeretur ad ipsam, profectò non parum ab illa quiete, quam appetis, turbareris, cùm vbi benè tuum exercueris ministerium, non absque dolore cerneres inutilis ministri defectum: fieretque vt tantùm in contemplationis arte tibi deperisse agnosceres, quantum Ecclesiæ, cui præsides, non sine tua confusione per te subtractum esse videres. Quia verò tam per te, quàm per nuntios, & litteras tuas, iam nimis in postulando cedendi licentiam institisti, ecce te tibi duximus relinquendum, vt distinctis tibi causis, propter quas cedere oporteat, vel non cedere; si propter aliquam causam vtilem, & honestam in huiusmodi proposito perseueres, de licentia nostra cedas: quod tamen graue nobis plurimum esse noueris, & molestum; alioquin cedendi licentiam auctoritate Ap. tibi scias esse penitus interdictam, quoniam etsi pennas habeat,

beas, quibus satagas in solitudinem auolare; ita tamen astrictæ sunt nexibus præceptorum, vt liberum non habeas absque nostra permissione volatum. Quod si denique tua voluntas te impulerit ad volandum, volumus, & mandamus, vt nostras litteras in audientia tui Capituli facias recitari.

NOTÆ.

1 a Calaritan.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De Metropoli Calaritana Sardiniæ iam nonnulla notaui *in cap. finali*, *de postulat. Prælat.*

2 b *Reddet Deus.*] *Sapientiæ cap.* 10. Etsi Claulnus, ac cæteri eiusdem farinæ negauerint, librum hunc Sapientiæ authenticum esse; rectius tamen contrarium probarunt D. Clemens *epist.* 1. & *lib.* 6. *constit. cap.* 29. S. Dionysius Areopag. *lib. de diuinis nomin. cap.* 4. & *de ecclesiast. hierarchia cap.* 2. Ægesippus *lib.* 5. *histor. eccles.* S. Iustinus Martyr *in dialogo cum Triphon.* S. Irenæus *lib.* 5. Clemens Alex. *lib.* 5. *strom. cap.* 6. S. Hippolytus martyr *in Cantica*, Origenes *homilia* 11. *in Leuit.* Tertullian. *de præscript. cap.* 7. & alij plures, quos refert Nicolaus Romæus *in effigie Caluini*, *color.* 62.

COMMENTARIUM.

3 IN præsenti textu refertur epistola Innocentij III. quæ reperitur *lib.* 9. *epistolarum ipsius*, *epist.* 68. Cùm enim anno 1206. vt in eo refert Spondanus post Baronium, Archiepiscopus Calaritanus enixè petijsset ab ipso cedendi licentiam, ipse fusè illi rescribit, & numerat causas, ob quas Episcopatus renunciatio fieri valet; & inter eas primam recenset conscientiam criminis, cuius exemplum præbet Potamius Episcopus Bracharensis, qui cùm tactu fœmineo se polluisset, in Concilio Tolet. 1. oblato Patribus libello crimen suum spontè confessus est, ac se Episcopatu abdicauit, vt refertur in actis ipsius Concilij. Quam causam renunciationis explicant Hostiensis *in summa ad hunc titulum*, & alij relati à Barbosa *in præsenti*, *n.* 3. Secundam causam petit Innocentius ex debilitate corporis, vel ex infirmitate, & senectute, ita vt negotiorum in dies emergentium nimia frequentia cedens opprimatur; quæ causa impulit Synodum Pamphiliæ, vt Eustachij Metropolitani sui resignationem admitteret, in cuius locum suffectus est Theodorus, vt constat ex epistola Synodi Ephesinæ ad Synodum Pamphiliæ. Tertiam causam renunciationis assignat Innocentius propter defectum scientiæ, quam probauimus *in cap. cum in cunctis* 7. *de elect.* Quartam causam deducit Innocentius ex malitia plebis, quæ etiam recensetur *in cap. si quis Episcopus*, *cap. si quis ordinatus*, 92. *dist. cap. ad supplicationem*, *hoc tit.* & contingit, cùm nullus fructus speratur in populo, vt exponit Benedictus Ephtenus *in vita S. Benedicti*, *cap.* 3. *n.* 10. & varijs exemplis illustrari potest. Aletius Episcopus Armeniæ Ecclesiam suam deseruit ob plebis malitiam, vt refert Theodoretus *lib.* 2. *hist. cap.* 31. Refert quoque Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 14. Millen, siue Millesium, quem Nicephorus *lib.* 8. *cap.* 37. Millam vocat, cuiusdam oppidi in Perside Episcopum, postquam multa perpessus fuisset, nec Christianam religionem suasisset, dira incolis imprecatum discessisse è ciuitate: rationem reddit Augustinus relatus *in cap. finali* 7. *quæst.* 1. Etiam cùm viderent se gregem indomitum habere, animo & corpore cesserunt Martyrius Antiochenus Episcopus, teste Nicephoro Calixto *lib.* 5. *cap.* 10. & Narcissus Hierosolym. Episcopus, referente Nicephoro Gregora *lib.* 5. 6. & 7. Nec secus apud nouiores Græcos Cosmas, Theodosius, Arsenius, Gregorius, Athanasius, & Ioannes Sede CP. cesserunt ob eandem causam, ac Theodosius, quod Alexium Imperatorem ab incestis nuptijs reuocare non posset. Zonaras *in Alexio Comneno*. Et sanè cùm nemo ad actus inutiles obligetur, non est, quod eo in loco Pastor remanere cogatur, in quo inutilem operam sit impensurus: quod procedit cùm nulla spes correctionis adest, vt ait Innocentius in præsenti, & exponit Franciscus Hallierius *in vindicijs censuræ Paris. lib.* 3. *c.* 3. §. 1. *fol.* 307. Etiam malitia plebis præstat causam renunciationi, cùm populus pacificè non recipit Prælatum suum, *can.* 37. *Apostolor.* vt contigit Maximiano Bagaiensi Episcopo, qui cùm ex Donatistarum schismate conuersus ad Ecclesiam populus eum non recepisset, ipse Episcopatu cessit, vt refert D. Augustinus *lib.* 3. *contra Crescon. cap.* 43. Huius etiam abdicationis non absimile exemplum refertur in actis Ephesinæ Synodi, de prædicto Eustachio Pamphiliæ Metropolitano, qui ob duritiem plebis ab Episcopatu se abdicauit, verba sunt: *Vbi à quibusdam turbatus est, in solicitudines inexpectatas incidit; & cùm præ multo otio pondus curarum sibi impendentium ferre non esset assuetus, nec valeret conuicia insidiantium repellere, cessionis suæ obtulit libellum.* Aliud exemplum refert Iustelus *in notis ad can.* 88. *Ecclesiæ Africanæ*. Tandem aliam causam assignat Innocentius, propter scandalum videlicet, quæ iuris rationi valdè consona est, cùm propter scandalum vitandum plura permittantur, quæ aliàs non permitterentur, *cap. cauendum* 10. *quæst.* 3. *cap. nolite* 11. *quæst.* 3. *cap. ad aures*, *de temporib. ordin.* plura cumularunt Becanus *in* 2. 2. *D. Thomæ*, *tract. de scandalo*, *cap.* 27. Salgado *de retent. bullar. cap.* 4.

CAPUT XI.

a Idem *Episcopo Fauentin. in Archiepiscopum* b *Rauennat. electo.*

POst *c* translationem tuam ad Ecclesiam Rauennat. cùm dil. fil. Præpositus, Canonici, Abbates, & Primicerij Fauentin. totusque ciuitatis Clerus, sicut per litteras eorundem accepimus, in dilectum fil. I. Presbyterum Canonicum Fauent. liberam eligendi auctoritatem vnanimiter contulissent, ipse sancti Spiritus gratia inuocata, dil. fil. I. Sancti *d* Fridiani Lucan Canonicum, olim Episcopum *e* Saxon. in Fauent. Episcopum postulandum elegit circumspectè, qui primò Canonicus, & postea Præpositus in Fauent. Ecclesia fuit laudabiliter conuersatus, ex quo multiplicia sperantur eidem Ecclesiæ commoda profutura. Porrò à dilect. fil. S. Fridiani Priore super hoc requisito, & obtento consensu, Præpositus, & alij supradicti postulationem eandem approbari à nobis humiliter petierunt. Verùm postulationi huiusmodi videbatur Concilij Constantinopol. capitulum prima facie obuiare, in quo statutum esse dignoscitur, vt quicumque de Pontificali dignitate ad monachi vitam, & pœnitentiæ locum descendebat, nequaquam vlterius ad Pontificatum resurgat. Vnde contra dictum Concilium, cùm sit vnum ex *f* quatuor principalibus, quæ sicut quatuor Euangelia Catholica Ecclesia veneratur, nullatenus videbatur eadem postulatio *g* admittenda. Cæterùm speciales quidam casus inueniuntur, in quibus prædicto Concilio non obstante, is qui vitam monachalem elegit, licèt rursum potest ad Episcopatum assumi. Si enim quisquam persecutoris rabie sæuiente, vel præpediente inualetudine corporis, cùm proficere nequeat in regimine pastorali, de superioris auctoritate ad monasticam vitam descendat, persecutionis, vel ægritudinis impedimento cessante ad Episcopalem resurgere poterit dignitatem. Item si quis propter litteraturæ defectum, ne tanquam cæcus cæco ducatum præbeat, locum regiminis aucto-

auctoritate Ap. deserendo, ad otium se contulerit monachalem, ac per exercitium lectionis, scientiæ repererit margaritam, proculdubio poterit denuò vocatus ad Cathedram reascendere pastoralem. Rursus si quis cupiditate parentum, eo tamen penitus ignorante, fuerit Episcopatum adeptus, & hoc comperto Episcopatum ipsum de licentia superioris dimittens, obseruantiam elegerit regularem, etsi ad Episcopatum eundem redire postmodum nequeat, iuxta canonicas sanctiones, ad alium tamen licitè poterit reassumi. Quamquam autem in his, & consimilibus casibus, is qui Episcopatu dimisso monasticam vitam elegit, resurgere valeat ad officium pastorale; nihil tamen in his casibus contra præscriptum intelligitur Concilium attentari; quod in eo loquitur casu, cùm propter aliquod crimen Episcopatum quis deserens, ad vitam monasticam pœnitentiæ causa descendit. Vnde quidam in eo casu loqui dixerunt capitulum supradictum, cùm quis pro crimine, de quo conuictus fuerat, vel confessus, ab Episcopali dignitate depositus, in monasterio extitit ad pœnitentiam agendam inclusus; vel cùm aliquis propter graue crimen, pro quo Episcopatum retinens pœnitentiam dignè agere non valebat, descendendi obtenta licentia vitam monachalem elegit: alijs asserentibus sic intelligendum esse præscriptum capitulum, vt per se resurgere nequeat, id est repetere quasi debitum quod tali modo dimisit, quanquam eligi possit, præsertim si locum tantùm, & non ordinem resignauit. Cùm ergo nobis plenè constare nequiuerit, ob quam causam prædictus I. olim Episcopatui cesserit, cùm in vestris litteris super hoc transmissis eidem hoc solummodo exprimatur, quod nos litteris super sua resignatione receptis, eius propositum in Domino commendantes, quod temporali honori salutem animæ præponebat, eundem absoluimus ab honore solicitudinis pastoralis: quanquam per quendam S. Fridiani Canonicum nobis nuperrimè sit suggestum, quod idcircò dictus I. cedendi licentiam postulabat, quod ad notitiam peruenerat, quod quidam parentes ipsius, vt eligeretur in Episcopum, quædam dederant, licèt pauca: f. t. præs. auct. m. quat. super his diligentissimè veritate inquisita, si tibi constiterit, quod propter aliquam ex præmissis causis, seu consimilibus idem I. Episcopatui cesserit memorato, tu auctoritate nostra, sublato cuiuscumque contradictionis appellationis obstaculo, dummodo necessitas, vel vtilitas id exposcat, licentiam ei tribuas accedendi ad regimen Ecclesiæ Fauent. maximè si veritate subnititur, quod tam præfati Præpositus, & Canonici Fauent. quàm Prior & Capitulum S. Fridiani nobis suis litteris expresserunt, quod videlicet dictus I. loco tantummodò cesserit, & non ordini, vel etiam dignitati. Tunc enim esset vehementissimè præsumendum, quod non propter crimen ab ipso commissum, sed causa pœnitentiæ peragendæ ad vitam migrauerit regularem, præsertim cùm Ap. Sed. post cessionem multò minus, quam ante permisisset eidem tali crimine irretito in Pont. ordine ministrare. Alioquin cùm durum nimis existeret, contra tam solemne Concilium huiusmodi postulationem admittere, Præposito & Canonicis memoratis iniungas, vt aliam personam idoneam sibi eligant in Pastorem.

NOTÆ.

1 a IDem H.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Fauentia celebris ciuitas est Italiæ, in octaua regione: illius meminerunt Appianus *lib. 1. de bello ciuili*, Merulla *in antiquit. Galliæ Cisalpin. capit.* 3. Capitolinus *in vita Ælij Imperat.* iam primis Ecclesiæ temporibus Episcopali Cathedra fuit decorata, vt eius Ecclesiæ historiam, & Præsulum seriem tradens refert Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol.* 512. In præsenti rescribit Innocentius Hubaldo, qui ex Episcopo Fauentino fuit in Archiepiscopum Rauennat. translatus; quam translationem admisit Innocentius III. anno 1208. vt refert Vghellius *tom. 1. Italiæ, fol.* 375.

b *Rauennat.*] De Ecclesia Rauennatensi egi *in cap. bonæ 3. de postul. Prælat.*

2 c *Translationem.*] Huius textus historia ex scriptoribus illius sæculi petita sic se habet. Mortuo Theodorico Fauentino Episcopo anno Christi 1203. Hubaldus in eius locum suffectus fuit, qui cùm vix per integrum annum eam Ecclesiam rexisset, in Archiepiscopum Rauennat. postulatus fuit: post eius translationem, cùm Capitulum, & Clerus Ecclesiæ Fauentinæ de substituendo Pastore tractarent, super electione compromissum facere in Ioannem Canonicum ipsius Ecclesiæ: ille virtute compromissi elegit Ioachimum Episcopum Lunensem, demum Canonicum regularem S. Frigdiani, diœcesis Lucanensis: Innocentius III. huiusmodi electionem, seu postulationem non admisit, immò reprobauit, affirmans ex Concilij Constantinopol. decreto non licere eum, qui ex Episcopali culmine ad vitam monasticam se transtulit, iterum eligere in Episcopum, aut Ecclesiæ sæculari præficere: quare prædicto Hubaldo Fauentino Episcopo in præsenti epistola rescribit, vt inquirat, an pœnitentiæ causa, seu potiùs deuotionis gratia vitam monasticam Ioachimus profiteretur. Hactenus nostri textus casus; exitus tamen controuersiæ apud Historicos non reperitur, facilè tamen suadetur, ipsum Ioachimum obtinuisse.

d *S. Frigidiani.*] De hac Ecclesia regulari egi *in cap. cùm causam 27. de elect.*

e *Saxon.*] Legendum est *Sarcanensem*, non *Sartanensem*, vt legitur in Decretalibus: nec hoc contrarium est 3
historiæ suprà relatæ, vbi dixi Ioachimum Episcopum fuisse Lunensem; nam id est Episcopatus Lunensis, ac Sarcanensis, & eius Præsul appellatur Lunensis, & Sarcanensis. Luna enim in confinio Liguriæ, in Italia, ampla ciuitas fuit, ex cuius ruderibus, & fragmentis vicinũ oppidum Sarcana dictum, eius incolæ construxerunt, & Innocentius III. ob aeris intemperiem in Sarcanensem vrbem se transtulit, & inde Episcopus, aut Lunensis ab antiqua ciuitate, aut Sarcanensis cognominatur. Latius huius translationis historiam refert Vghellius *tom. 1. Italiæ, pag.* 893.

f *Ex quatuor.*] Licèt Concilium Constantinopolita- 4
num referatur inter quatuor Concilia œcumenica, *cap. sicut, 9. dist.* & eius mentio fiat *in cap. quod suspecti 3. q. 15. c. 1. dist.* 1. & alijs auctoritatibus relatis ab Antonio Augustino *in epit. lib. 5. tit. 11. & 16.* Tamen canon, cuius mentio fit ab Innocentio in præsenti, non reperitur in prædicto Concilio Constantinopolitano: extat tamen in Concilio Constantinopol. à Pochio Patriarcha celebrato sub Ioanne VIII. præsentibus Pontificis Apocrisiarijs, in Templo Sapientiæ, cuius tantùm extant tres canones apud Balsamonem, in quorum secundo ita cauetur: *Etiamsi hucusque nonnulli Antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, vt in Episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt, & cùm hoc facerent, neglecti sunt; sancta tamen, & vniuersalis hæc Synodus hanc negligentiam quoque corrigens, & ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit vt si quis Episcopus, vel aliquis alius ex Pontificali dignitate voluerit ad vitam monasticam descendere, vel pœnitentiæ locum implere, ne amplius Antistitis dignitatem vsurpet; monachorum enim professio subiectionis, & discendi cupiditatis rationem habet, non autem doctrinæ, vel Primatus; nec alios pascere, sed ipsos pasci profitentur: & ideò, quemadmodum prædictum est, decernimus, vt nemo eorum, qui in Episcopalem,*

Pasto-

Pastorumque catalogum relatus est, ad eorum qui pascuntur, & agunt pœnitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit post denunciationem, & declarationem huius editæ sententiæ, ipse qui se ipsum Episcopali gradu priuauit, non amplius ad priorem, quam factis despicatui habuit dignitatem reuertetur. Hactenus textus, iuxta editionem Balsamonis: aliter habetur apud Gratianum *in cap. hoc nequaquam 7. q. 1.*

5 g *Postulatio admittenda.*] Sed licèt difficilis iudicetur à nostro Innocētio dispensatio in Concilij Generalis sanctione; tamen non negat posse in eo Pontificem dispensare, quia certum est, etiam in prædictis quatuor Concilijs Generalibus Romanum Præsulem dispensare posse, vt probant Marcus Antonius *lib. 2. instit. tit. 6. nu.* 334. Sanchez *de matrimon. lib. 2. disp.* 40. *n.* 3. Fragoso *tom. 2. de regimine, lib. 1. disp. 1. §. 9. n.* 135. Couarruu. *lib. 2. de matrim. c. 6. §. 9.* Latè Bruno Chassaing. *de priuil. reg. c. 1. proposit.* 4. Nec contrarium docet Zosimus Pontifex *in c. contra* 25. *q. 1.* in illis verbis: *Contra statuta Patrum condere aliquid, vel mutare, nec huius quidem Sedis potest auctoritas.* Nam præterquam in epistolis Zosimi, à quibus se transcripsisse illum textum testantur Gratianus, & Iuo Carnot. non reperiuntur prædicta verba; respondendum est, textum illum esse accipiendum de canonibus, qui aliquid Iuris naturalis, aut diuini continent, in quibus nec Sedes Apostolica dispensare valet: ita textum illum accipiunt Tuschus *littera P, concl.* 49. *n.* 54. Morla *in Emporio, tit. 1. q. 2.* Roa *de iuribus Princip. p. 2. n.* 30. Barbosa *lib. 1. iuris. ecclesiast. c. 2. n.* 36. Rousselius *in hist. iuris Pontif. lib. 1. c. 6. nu.* 8. quo etiam modo exponunt textus *in c. violatores, c. prima sedes, c. quę ad perpetuum, c. nulli fas, c à sanctis,* 25. *q. 1. cap. 3. de bigamis non ordin.* Vnde cùm in hoc textu agatur de prohibitione iuris ecclesiastici meri, ideò docet Innocentius III. in ea posse Pontificem dispensare.

COMMENTARIVM.

6 *Exponitur cap. hoc, 7. q. 1.* PRo huius textus expositione sciendum est, olim in Ecclesia permissum non fuisse Episcopis gregem suum deserere, & vitam monasticam profiteri, *c. suggestum, c. sciscitaris* 47. *c. ibi adunati* 49. 7. *q.* 1. postea tamen illis permissum fuit vitam regularem ambire, *c. sicut,* ibi: *Regulari mutatione,* 7. *q.* 1. *c. licèt, de regularib.* docent D. Thomas 2. 2. *q.* 185. *art.* 2. Sotus *lib 1. de iustitia, q. 2. art.* 2. Suarez *de religione tom. 3. lib. 1. cap. 20. n.* 2. Parisius *de resignat. benefic. lib. 1. q. 3. nu.* 52. Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 242. *c.* 7. Dartis *ad* 69. *dist.* inde dubium fuit ortum, vtrum Episcopus regularem vitam professus, posset ad Ecclesiæ regimen iterum reassumi? Et non valere in Episcopum eligi probatur *in d. c. hoc nequaquam,* 7. *q.* 1. Contrarium tamen, posse scilicet monachum in Episcopum eligi, iam probaui *in c. cùm monasterium 13. de elect.* Quare pro interpretatione textus *in d. c. hoc,* varia adduxerunt Turrisremata, Archidiaconus, & Barbosa *ibi;* sed illis omissis, discrimen est constituendum inter Episcopum, qui maioris perfectionis gratia quietem, & solitudinem monasticam amauit; & inter eum, qui pœnitentiæ peragendæ causa detrusus fuit in monasterium. Primus reassumi valet in Episcopum; secundus verò perpetuò in monasterio manere debet: de quo accipiendus est canon Concilij Constantinop. relatus *in d. cap. hoc.* Quam interpretationem præsenserunt Angelicus Præceptor *d. art.* 1. in illis verbis: *Si verò aliquis propter culpam sit ab Episcopatu depositus, & in monasterium detrusus ad pœnitentiam peragendam, non potest iterato ad Episcopatum reuocari. Vnde dicitur 7. q. 1. Præcipit sancta Synodus, vt quicunque de Pontificali dignitate ad monachorum vitam, & pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam ad Pontificatum resurgat.* Innocentius III. *in præsenti,* ibi: *Nihil tamen in his contra præscriptum intelligitur Concilium attentari, quod in eo loquitur casu, cùm propter aliquod crimen Episcopatum quis deserens, ad vitam monasticam pœnitentiæ causa descendit.* Illustrant Gibalinus *de clausura disq. 3. c. 2. §. 7. n.* 39. Franciscus Hallierius *de hierarch. Ecclesi. §. 4. in fine, pag.* 290. Hæc vera sunt, & sacris canonibus consona; nam etsi qui deuotionis causa relicto Episcopatu in monasterium secessit, vt olim plures fecerunt, quos referunt P. Dam. *in suis epist.* Leo Ostiens. *in chr. Cassin. lib. 2. cap.* 17. ibi: *Eodem tempore Adelpertus Sclauorum Episcopus, relicto Episcopatu ex licentia Romani Pontificis ad hoc monasterium venit:* iterum in Episcopum eligi possit; tamen qui ex graui crimine in monasterijs detrusi fuerant, siue Episcopi, siue laici, iterum ad honores Ecclesiæ promoueri non poterant, vt probaui *in c. 1. de bigam. non ordin.* Tamen pro vera interpretatione dicti capitis *hoc,* sciendum est, eum canonem falsò Concilio CP. tribui à Phocio, seu potiùs eo proponente, editum fuisse contra Ignatium, quem renunciare ipse Phocius compulerat, & in Monasterium quasi pœnitentiæ peragendæ causa detruserat. Vnde vt nulla spes restitutionis illi maneret, curauit eo canone statui, vt quicumque de Pontificali dignitate ad monasticam vitam descenderet, non posset iterum ad Pontificatum promoueri. Latius prosequitur ipsius canonis historiam Christineus Lupus in Scholio ad idem Concilium, *tom. 2. cap.* 13.

CAPVT XII.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

QVidam cedendi licentiam cum instantia postulantes, ea obtenta cedere prætermittunt. Sed cùm in postulatione huiusmodi, aut Ecclesiarum commoda, quibus præsunt, aut salutem videantur propriam attendisse (quorum neutrum suasionibus aliquorum quærentium quæ sua sunt, seu etiam leuitate qualibet nolumus impedire) eos ad cedendum decernimus compellendos.

NOTÆ.

1 a *GEnerali.*] Lateranensi videlicet, *cap.* 28. de quo egi *in cap. 1. de summa Trinit.* Etiam reperitur hic textus *in cap. 1. hoc tit. in* 4. *collect.* vnde iustè refellit Hallierius *de hierarch. Eccles. art. 2. in fine, pag.* 220. Cellotium, qui hunc canonem ex corpore Gratiani expendit, cùm in integro Decreti volumine non reperiatur, nec series temporum Innocentij, & Gratiani id patiatur.

2 b *Propriam.*] Ex his verbis deducit P. Suarez *to. 8. de relig. lib. 3. cap. 16. n.* 7. non tantùm ob causam publicam, verum etiam ob priuatam, posse R. Pontificem licentiam cedendi Episcopis concedere, quia vinculum matrimonij spiritualis inter Episcopum & Ecclesiam contracti absolutè iuris diuini non est.

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio refertur, & probatur.* EX hoc canone talis deducitur assertio: *Qui petijt licentiam cedendi, ex quo illam obtinet, cedere compellitur.* Probant textus *in cap. quàm periculosum, 7. q. 1. cap. ex transmissa, cap. in præsentia, hoc tit.* Innocentius noster *lib. 3. epist.* 240. *Nec liberum sit suæ voluntatis arbitrium, in superioris iudicium iam translatum; quia frequenter nobis illuderetur à subditis, si deambulatoria esset subiectorum voluntas, ad examen conditionis nostræ delata.* Iuo Carnotensis *epist.* 131. ibi: *De presbytero, qui Ecclesiam, quam regebat, nulla cogente necessitate in manu tua refutauit.* Et ibi: *Iustum est, vt in iudicio, quod de se iudicauit, permaneat.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti Maiolus *de irregul. lib. 3. c.* 6. Suarez *de relig. lib. 1. c.* 16. Petrus Greg. *lib. 17. synt ag. cap.* 17. Ceuallos *communium opin. q.* 283. Bosquetus *ad Innocentium lib. 3. epist.* 140. Lotherius *tom. 2. de re benefic. lib. 3. cap. 17. nu.* 34.

Hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam in omnibus ferè actibus humanis re integra pœnitentiæ locus est; vnde vendenti seruum vt manumittatur, ante diem manumissioni præfixum licèt pœnitere, *l. 1. & vlt. C. si mancipium, l. mancipia 8. C. qui sine manumissione:* & cedenti bona sua, ante eorum venditionem pœnitere licet, *l. 3. ff. de cessione bonor. l. 2. C. qui bonis cedere.* Nec solùm in his actibus ciuili-

uilibus, verum & in ecclesiasticis pœnitentiæ locus est, vt in casibus decisis *in cap. perpetuò 7. cap. nulli 8. de elect. lib. 6.* ergo illi etiam, qui petijt licentiam cedendi, ante renunciationem proprij beneficij licèt pœnitere. Accedit, nam in Curia Romana, & eius stilo ita obseruari testatur post Mandosium & Ceuallos Lotherius *d. c. 16. num. 34.* Augetur etiam hæc difficultas ex eo, quia renuntiandi facultas semper concessa intelligitur in fauorem illius, qui renunciare cupit, *cap. 2. cap. nisi 10. hoc tit.* ac proinde nemo renunciare cogitur. D. Gregorius *lib. 2. epist. 41. ad Anatolium.* Sed cuilibet licèt iuri pro se introducto renunciare, *l. penultim. Cod. de pactis*, cum vulgatis: igitur illi, qui petijt licentiam cedendi, licebit pœnitere. Augetur tandem hæc difficultas *ex c. nisi 10. hoc tit.* in illis verbis: *Quia verò in postulando, &c.* in quibus desideratur perseuerantia in renunciatione petita: igitur si pœniteat, non cogetur beneficio renunciare.

5 Ratio decidendi. Qua dubitandi ratione minimè obstante vera est prædicta assertio, cuius ratio ex eo prouenit, quia variatio maximè in personis ecclesiasticis prohibita est, *cap. cùm autem 24. de iure patron. cap. publicatæ 58. de elect.* regula *Mutare, de regul. iuris in 6.* cùm in viro variatio leuitatis nota sit. Seneca *epist. 35.* ibi: *Mutatio voluntatis indicat animum nutare.* Quæ variatio maximè detestabilis est, cùm ex ea sequitur superioris illusio, *cap. 1. de appellat. in 6. l. 1. Cod. de appellat. l. vltima, Cod. ne quid in loco publico.* Vnde qui aliquem postularunt in Prælatum coram superiore, non possunt à postulatione discedere, *cap. bonæ 4. de postulat. Prælat.* Vnde cùm in præsenti casu, qui renunciare volebat, iam petijsset licentiam cedendi à superiore, non potest posteà cum eius illusione, & derisione pœnitere. Accedit nam aut causa cessionis vera fuit, vel falsa: si vera, renunciare cogendus est, cùm idoneus Ecclesiæ non credatur; si falsa, in pœnam quia eam simulauit, & falsas preces proposuit, priuandus est ipsa Ecclesia renunciatione ad effectum perducenda.

6 Dissoluitur difficultas. Nec obstat difficultas suprà expensa, pro cuius solutione discrimen est constituendum inter eos actus, qui à priuatorum pendent potestate; & inter eos, qui licentia, & superioris auctoritate egent, vt celebrentur. In primis variatio permissa est, *d. l. 1. Cod. si mancipium, d. l. 3. de cessione bonorum:* in illis verò, in quibus superioris auctoritas desideratur, ne eius illusio, seu contemptus detur, non ita variatio permittitur: quare cùm ad renunciationem proprij beneficij superioris licentia desideretur, ea petita non licèt petenti pœnitere, ne superior, Pontifex videlicet, illudatur. Nec quod de stylo Curiæ expendebamus, aduersatur; quia licèt præsens decisio procedat iure communi attento, & ex stricta iuris ratione; tamen hodie, attenta communi praxi, licèt illi, qui cedendi licentiam petijt, pœnitere, vt testantur Ceuallos, & Lotherius suprà laudati. Nec augmentum ipsius difficultatis refragatur; nam licèt cuilibet permittatur iuri suo renunciare; hoc tamen procedit, nisi ex tali renunciatione superior, qui iam consultus fuerat, illudatur, *cap. finali, hoc tit.* Vnde cùm in præsenti casu sequatur illusio Pontificis, seu Episcopi, cuius licentia enixis precibus impetrata fuit, non admittitur renunciatio etiam iuris proprij. Nec tandem aduersatur *in d. cap. nisi cùm pridem;* nam in eo refertur, nimis diutius Calaritanum Præsulem in impetratione licentiæ ad cedendum permansisse; non tamen ea perseuerantia vt necessaria supponitur, aut desideratur.

Adhuc superiori assertioni aduersatur textus *in c. lectæ 14. hoc tit.* vbi proponitur Abbatem S. Petri magna egritudine oppressum monachos suos ab obedientia sibi debita absoluisse, & Episcopum diœcesanum vocasse, vt in eius manibus Abbatiam cederet: posteà saniori consilio ductus, cedere noluit; quæstionis fuit coram Honorio III. vtrum retinere possit prædictam Abbatiam, vel cedere esset cogendus? Et respondetur, Abbatem retinere posse prædictam Abbatiam: ex quo textu expressè deducitur, eum qui cedendi licentiam petijt, & pœnituit, cedere non cogi. Pro cuius textus expositione sciendum est, quod licèt ille, qui petijt licentiam cedendi, ea impetrata non possit pœnitere; tamen qui adhuc non impetrauit, sed tantùm nuntium misit ad eam impetrandam, posse pœnitere, ea adhuc non impetrata, quia non datur eadem ratio illusionis superioris: quare cùm *in d. c. lectæ*, tantùm misisset Abbas nuntium ad vocandum Episcopum, vt ab eo licentiam impetraret, rectè asseritur, ea adhuc non impetrata, posse pœnitere, & Abbatiam retinere. Iuxta hanc etiam doctrinam accipiendus est textus *in Clement. vnica, de renunciat.* vbi asseritur eum, qui constituit procuratorem ad beneficium renunciandum, posse reuocare tale mandatum; quia cùm adhuc impetrata non fuisset per procuratorem cedendi licentia, rectè pœnitentiæ locus est. Alia quæ ad eius textus interpretationem spectant de scientia reuocationis mandati, adduximus *in cap. gratum, de officio delegati.* 7 Exponitur c. lectæ, hoc tit.

Secundò aduersatur epistola Synodi Ephesinæ ad Synodum Pamphiliæ, quæ refertur à Balsamone in fine Synodi, vbi traditur, Eustachium Metropolitanum Pamphiliæ libellum renunciationis coram Patribus dedisse; & cùm Theodorus in eius locum esset suffectus, facti pœnituit; & per negligentiam libellum obtulisse asserens, restitui petebat ad suam Ecclesiam. Patres Synodi Ephesinæ rescripserunt Patribus Synodi Pamphiliæ, vt honorem & communionem illi seruarent. Ex qua epistola apertè deducitur eum, qui petijt licentiam cedendi, re etiam non integra posse redire ad suam Ecclesiam. Huic difficultati satisfacit Theodorus Balsamon in scholijs ad eam epistolam, asserendo Patres pietate, & misericordia ductos, Eustachio honorem, & communionem Episcopi concessisse; non tamen eum restituisse loco, & administrationi, nec hoc factum posse pro lege vniuersali accipi, cum à Patribus ex œconomię, dispensationisque ratione indultum fuerit; nam iuxta ea, quæ hoc commentario adduximus, postquam libellus renunciationis oblatus est, aut cedendi licentia petita, non est locus pœnitentiæ. 8 Exponitur epistola Ephesinæ synodi.

CAPVT XIII.

Honorius III. *Maioris Ecclesiæ Sancti Ioannis Decano, & Magistro C. Can. Sancti Dionysij Leodien.*

VEniens ad Sedem Apostolicam Ioannes Pauper Subdiaconus, in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm bonæ memoriæ I. Papa prædecessor noster dil. f. Abbati de *b* Emenrode, *c* Treuer. Diœc. & maioris Ecclesiæ, ac Sancti *d* Pauli Cantoribus Treueren. suis dederit litteris in mandatis, vt eidem I. si nihil canonicum obuiaret, præbendam in Ecclesia S. Florentij in *e* Confluentia, quam Iacobus Decanus ipsius Ecclesiæ in eius manibus per suas litteras resignauit, sub. appel. ob assignarent eodem Ioanne litteras ipsas prædicto Decano, & alijs ostendente, idem Decanus de resignatione fortè pœnitens, occultauit litteras supradictas: demùm eidem Ioanni præfatis litteris restitutis, eas nominatis iudicibus, vt exequerentur mandatum Apostolicum, præsentauit; cùmque ijdem iudices Apostolicum vellent adimplere mandatum, quidam se opposuerunt Canonici Ecclesiæ memoratæ, dicentes Subdiaconum memoratum renuntiasse iuri suo, quod ipsi ex ipsis litteris competebat. Dicto igitur Subdiacono hoc negante, iamdicti Canonici testes ad hoc probandum aliquos produxerunt, per quos cum videretur probatum, Ioannem se gratiæ Capituli commisisse, duo iudicum prædictorum, Cantores videlicet Treueren. sententialiter decreuerunt, eundem Ioannem non posse vti de cætero ipsarum commodo litterarum, pro eo quod idem I. sic aduersarij gratiæ se commisit, propter quod visus est renuntiasse iuri sibi ex ipsis litteris competen-

ti-

ti. A qua ſententia idem I. appellans, licèt etiam antea quàm appellaſſet, vigiliam Epiphaniæ proximè præteritam terminum ſuæ appellationis præfixit, ad quam cùm idem I. veniret, & nobis, prout ſuperius eſt expreſſum, facti ſeriem enarraret, dil. fil. *f* Petrum de Collemedio, Capellanum noſtrum ſuper hoc ſibi conceſſimus auditorem: ſed cùm eius aduerſarius non veniret per duos menſes, & ampliùs expectatus, nec vllus appareret pro eo ſufficiens reſponſalis, tandem quidam litteras habens ad contradicendum & impetrandum, coram eodem comparuit auditore; qui cùm de iure ad tractandam cauſam minùs ſufficiens crederetur, auditori prædicto nobis hæc omnia referenti dedimus in mandatis, vt ſuper hoc aliquos de fratribus conſuleret, & in cauſa procederet iuxta conſilium eorundem: ideò ſæpedictus auditor, habito conſilio dil. fr. n. *g* T. ſanctæ Sabinæ Presbyteri Cardinalis, ac etiam aliorum, ſententiam prædictorum iudicum ſententialiter iuſtitia exigente caſſauit. Nos igitur eiuſdem Capellani ſententiam ratam, & firmam habentes, vobis per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus reuocantes in irritum quidquid inueneritis poſt appellationem ad nos legitimè interpoſitam attentatum, ſententia iudicum Treuer. non obſtante, prædictam præbendam ei Subdiacono, niſi aliud canonicum obiectum fuerit, & probatum, quare id non debeat adimpleri, auctoritate Apoſtolica, ſublato appellationis obſtaculo conferatis.

NOTÆ.

1 a *Maioris Eccleſiæ.*] Ità reſtituenda eſt inſcriptio ex quinta compilatione edita ab Innocentio Cironio, vbi *ſub hoc tit. cap.* 1. reperitur præſens deciſio. De hac Eccleſia S. Dionyſij nonnulla adduxi *in cap. ſignificante, de reſcr.*

2 b *De Emenrode.*] In ſexta collectione Raymundi legitur *de Emento*, ſed falsò; nam hoc monaſterium de Emenrode, aliàs de Clauſtro dictum, eſt in diœceſi Treuerenſi, vt ex Cæſario notat Cironius *in præſenti*.

c *Treuer.*] De hac Eccleſia agemus *cap. ſeq.*

3 d *S. Pauli.*] Legendum eſſe *S. Paulini*, iam notauit Cironius *in præſenti*.

e *Confluentia.*] Vrbs celebris inter Coloniam & Maguntinam, à fluminibus ibi confluentibus dicta. Guntherus.

Fluminis ex gemini confluxu nomen habentem
Seruat aduſque locum.

f *Petrus de Collemedio.*] Qui poſteà fuit Archiepiſcopus Rhotomagenſis, Legatus miſſus in Angliam temporibus Gregorij IX. de quo plura Fratres Sarmat. *tom.* 2. *Galliæ Chriſt. fol.* 586. Chenu *in ſerie Præſulum Rhotomag. num.* 56. 4

g *T.*] Thomæ videlicet de Capua, qui creatus fuit Cardinalis ab Innocentio III. vt refert Ciaconius *in eius vita*. 5

Pro huius textus expoſitione repetenda ſunt quæ adduxi *in cap. ſanè, boc tit.*

CAPVT XIV.

Idem *Archiepiſcopo* a *Treuerenſi*.

Lectæ coram nobis f. tuæ litteræ continebant, quod Abbas S. *b* Apri Tullen. quem de conuerſationis, & vitæ honeſtate commendas, tibi humiliter eſt *c* confeſſus, quod dum adeò graui ægritudine laboraret, quod de vita deſperaretur ipſius, ad cuiuſdam, tamen æmuli ſui, conſilium, de quo ipſe cùm non crederet æmulum, confidebat, in quorundam monachorum ſuorum præſentia excommunicationis ſententia, ſi quam in eorum aliquem protulerat, reuocata, eos ab obedientia, in qua ſibi tenebantur, abſoluit, vocato *d* diœceſano Epiſcopo, vt Abbatiam in eius manibus reſignaret; quod tamen, vſus conſilio ſaniori, non fecit, licèt eidem Abbati ſanitati poſtmodùm reſtituto, vniuerſi & ſinguli de conuentu obedientiam & reuerentiam requiſiti ab eodem in Capitulo promiſiſſent. Idem tamen ſuper eo, quod ſic fecerat, dubitans, à te, quid ſuper hoc ſaluti ſuæ conſuleres, poſtulauit: propter quod tu cùm habito ſuper hoc Iuriſperitorum conſilio diuerſi diuerſa ſentirent, noſtrum conſilium, an idem Abbas ex hoc reſignauerit, requiſiſti. Nos tamen ex tali facto dumtaxat eundem Abbatem reſignaſſe ſuo regimini non videmus.

NOTÆ.

1 a *Treuerenſi.*] Ità etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. etſi Florens *in præfat. ad hunc librum*, credat Auctorem eſſe huius textus Innoc. III. Treueris, Auguſta Treuerorum dicta, Belgiæ primæ Metropolis, amplitudine, & dignitate, ſed magis Archiepiſcopali Sede, & Electoratu Imperij commendanda, ad Moſellam ſita eſt: celebratur à grauiſſimis Scriptoribus; clariſſimam eam appellauit Imperator Gratianus *in l.* 1. *C. de Profeſſorib. & Med. lib.* 11. potentiſſimam, & excellentiſſimam Saluianus *lib.* 6. *de prouidentia*; opulentiſſimam dixit Mela *lib.* 3. *cap.* 2. Ciſalpinarum vrbium maiorem Zoſimus *lib.* 3. Domicilium Principum Ammianus Marcell. *lib.* 15. cuius Primatus hoc antiquo epigrammate innuitur.

Treueris vbi.

Accipe Primatum poſt Alpes Treuir vbique.
Quem tibi Roma noua lege dat & veteri.

Plura de eius origine & amplitudine, necnon Eccleſiæ Primatu congeſſerunt Philippus Berterius *diatrib.* 2. *cap.* 4. Bucerus *lib.* 1. *Belgici Romani, cap.* 14. & *lib.* 12. *cap.* 11. Franciſcus Hallierius *de bierarch. lib.* 4. §. 36. *pag.* 631. Fratres Sarmat. *tom.* 1. *Galliæ Chriſt. pag.* 720. Theodorico ſecundo eius Eccleſiæ Archipræſuli miſſa eſt præſens epiſtola; nam ipſe Archidiaconus ipſius Eccleſiæ creatus fuit Archipræſul anno 1214. & eam Eccleſiam rexit vſque ad annum 1242.

b *S. Apri.*] Ita legendum eſt, non S. Petri, vt legitur in ſexta collectione; quod monaſterium eſt Ordinis S. Benedicti in diœceſi Tullenſi, cuius originem referunt Fratres Sarmat. *tom.* 4. *Galliæ Chriſt. fol.* 69. 2

c *Eſt confeſſus.*] Non auriculari, ſeu ſacramentali confeſſione, ſed publicè.

d *Diœceſano Epiſcopo.*] Nam cùm hoc monaſterium pareret Epiſcopo Tullenſi, neceſſariò Epiſcopi licentia petenda erat, vt renunciatio valeret, iuxta tradita ſuprà *in cap. admonet.*

CAPVT

CAPVT XV.

Idem a *Agath.* & b *Nicen. Episcopis, & Archid.*

DIlecti filij conuentus monasterij S. *c* Vv. de Desertis, immediatè ad Rom. Ecclesiam pertinentis, suis nobis litteris intimarunt, quod Abbas eorum se sentiens insufficientem oneri regiminis Abbatiæ, cessit in manibus eorundem; ipsique dil. fil. f. G. monachum S. *d* Victoris Massilien elegerunt in Abbatem canonicè, supplicantes, vt eorum parcentes laboribus, & expensis, electionem ipsorum faceremus in illis partibus confirmari. Quum ergo dictus Abbas cedere sine licentia nostra nequiuerit, nos tam cessionem, quàm electionem prædictas decernentes irritas, & inanes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Abbatem ipsum loco suo restitui faciatis.

NOTÆ.

1 Agatha vbi. a AGath.] Integra hæc inscriptio corrupta est in hac sexta collectione, siquidem textus iste in ea tribuitur Gregorio IX. cùm sit Honorij III. vt ex quinta compilatione constat, vbi *sub hoc tit. cap. 2.* refertur hæc decisio. Agatha perantiqua ciuitas est Galliæ, in prouincia Narbonensi, olim Colonia, cuius meminerunt Strabo *lib.* 4. Plin. *lib. 3. cap.* 4. Mela *lib. 2. cap.* 4. Ptolomeus *lib. 2. cap.* 10. Habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Narbon. cuius Præsul olim ius cudendæ monetæ habebat, vt refert Bodinus *lib. 1. de Rep. cap. vlt.* Thedisio eius Præsuli rescribit in præsenti Pontifex, de quo plura Fratres Sarmat. *tom. 2. Galliæ Christ. fol. 61.*

2 b *Nicen.*] Nicea, vel Nicia ciuitas est non longè à radicibus Alpium, à Massiliensibus condita iuxta Cemeliam. Ptolomæus *lib. 3. cap.* 1. Habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Ebredunensis, cui vnita fuit Cathedra Cemeliensis, vt referunt Fratres Sarmat. *tom. 3. Galliæ Christ. fol. 785.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist.* 53. Antepelicano eius Episcopo in præsenti rescribit Honorius.

3 c *Vv.*] Sancti Vuilelmi videlicet, quod monasterium est Ordinis D. Benedicti, à S. Guillelmo Comite Tolosano constructum anno 804. vt refert Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, d. anno* 804.

4 d *S. Victoris.*] Est etiam monasterium hoc ordinis D. Benedicti, propè Massiliam constructum à Ioanne Cassiano Massiliæ Presbytero, posteà ditatum varijs priuilegijs Pontificum, & Regum Francorum, vt referunt Fratres Sarmat. *tom. 4. Galliæ Christ. fol. 930.*

COMMENTARIVM.

IN hoc textu deciditur, Abbatem immediatè subiectum R. Pontifici non posse sine eius licentia propriæ Abbatiæ renunciare; quod etiam innuitur *in cap. cùm venerabilis 7. de consuetud.* & docent congesti à Barbosa *in præsenti*, Cironius *in 5. collect. in hoc textu*, Tamburinus *tom. 1. de iure Abbatum, disp.* 13. cuius decisionis ratio prouenit ex sæpè inculcatis *in hoc tit.* nam vt suprà dicebamus, renunciatio fieri debet in manibus illius superioris, ad quem electionis confirmatio spectat; vnde si Abbas non est exemptus, quia eius electio ab Episcopo debet confirmari, non aliter quàm cum Episcopi licentia renunciare valet, *cap. Abbas 18. quæst. 2.* si verò est exemptus, & immediatè Sedi Apostolicæ subiectus, quia eius confirmatio petenda est à R. Pontifice, ideò tantùm coram eo, aut eius Legato à latere renunciatio fieri potest, *d. cap. cùm venerabilis, cap. si Abbatem, de elect. in 6.* hoc autem procedit, si iam Abbas non solùm electus, verum & confirmatus reperitur; si verò tantùm electus, in manibus Capituli, seu eligentium potest renunciare electioni de se factæ. Et hoc casu accipiendi sunt textus *in cap. cùm inter R. de electione, cap. 2. de in integrum restitutione.* 5

TITVLVS X.

De supplenda negligentia Prælatorum.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. a *Cistercienfibus.*

STatuimus præterea, vt si Episcopus tertiò cum humilitate ac deuotione (sicut conuenit) requisitus substitutos Abbates vestros benedicere fortè renuerit, eisdem Abbatibus liceat proprios monachos benedicere, & alia, quæ ad officium huiusmodi pertinent, exercere, donec ipsi Episcopi suam duritiem recogitent, & Abbates benedicere non recusent.

NOTÆ.

1 a CIstercienfibus.] Monachis videlicet D. Bernardi, de quibus latè egi *in cap. cùm ordinem 6. de rescriptis.* In hoc textu proponitur fragmentum cuiusdam priuilegij prædictis monachis concessi ab Alexandro III. anno 1169. cuius etiam alia pars reperitur *in cap. quia nos 33. de appellat.* & alia *in cap. sanè, de excessibus Prælat.* & vt integrum reddamus, ita illud transcribimus *ex tomo 1. priuilegiorum ipsius Ordinis*, & ex Illustrissimo Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. d. anno 1169. c. 3. nu. 4.*] Alexander Episcopus seruus seruorum Dei, dilectis filijs Alexandro Cistercienſi Abbati, & vniuersis eiusdem Ordinis Coabbatibus, tam præsentibus, quàm futuris, canonicè instituendis in perpetuum. Attendentes quomodo vos à sæcularis vitæ latitudine conuersos, omnipotens & clemens Deus ad angustæ portę deduxit introitum, & vos tanquam à carne adipem separauit; gaudio gaudemus, & interna mentis lætitia, & exultatione iucunditatis replemur, monentes pariter, & exhortantes, vt solicita intentione nitamini in vasis vestris oleum deferre, quatenus cùm media nocte clamor factus fuerit, accensis lampadibus vestris, sponsi mereamini thalamum introire, & iustitiæ beatitudinem recipere, quæ vobis est seruata in cœlis. Quapropter quia vos elegit Dominus in hæreditatem sibi, & à longè de alto respexit, paci, & tranquillitati vestræ, quantum nobis gratia diuina concedit, prospicere cupientes, Apostolica vobis auctoritate concedimus, & indulgemus, vt Abbates vestri Ordinis, qui aliquo crimine fama publica respersi, aut publicè conuicti, à Patribus Abbatibus secundùm formam Ordinis commoniti suæ prælationi spontè cedere noluerint, ad Sedem Apostolicam appellandi facultatem non habeant, aut suum reatum per personas aliquas defendendi. Sancimus præterea, vt si Episcopi tertiò cum humilitate, & deuotione, sicut conuenit, requisiti substitutos Abbates benedicere fortè renuerint, eisdem Abbatibus liceat nouitios proprios bene-

benedicere, & alia, quæ ad illud officium pertinent, exercere, donec Episcopi ipsi duritiam suam recogitent, & Abbates benedicendos benedicere non recusent. Sanè si Episcopi aliquid ab Abbatibus præter obedientiam debitam, contra libertatem Ordinis, à prædecessoribus nostris, & à nobis indultam, expetierint, liberum sit eisdem Abbatibus auctoritate Apostolica denegare quod petitur, ne occasione ista Ordo ipse, qui hactenus liber extitit, perpetuæ seruitutis laqueo vinciatur. Quod si Episcopi aliquam propter hoc in personas, vel Ecclesias vestras sententiam promulgauerint, eandem sententiam, tanquam contra Apostolicæ Sedis indulta prolatam, irritam fore sancimus.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio deducitur & probatur. Ex hoc fragmento prædicti priuilegij pro lege ecclesiastica generali à Gregorio IX. confirmato, communiter Doctores sequentem deducunt assertionem: *Si Episcopus tertiò requisitus benedicere Abbatem sine causa renuerit, ipse potest non accepta benedictione monachos benedicere, ordines minores conferre, ac ea omnia, quæ sui muneris sunt, obire*. Probatur hæc assertio alijs similibus priuilegijs. Primò priuilegio concesso ab Eugenio IV. Congregationi S. Iustinæ de Padua, quod refert Fr. Emanuel Rodriguez *in collect. bullarum dicti Pontificis*, *bulla 11. num. 15.* Alio concesso à Iulio II. monachis, & Abbatibus Oliuetanis, relato *in lib. priuileg. ipsius Congregationis, pag. 76.* Et alio concesso à Pio V. Abbatibus Canonic. Regul. quod habetur *in lib. priuilegior. ipsius Ordinis, pag. 542.* Illustrant prædictam conclusionem Cochier *de iurisdict. in exemptos, p. 4. q. 77. n. 2.* Azor *p. 1. Instit. lib. 12. cap. 20. q. 6.* Emmanuel Rodriguez, Miranda, & alij congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib. 1. iuris ecclesiast. cap. 17. n. 46.* & *lib. 3. votorum, voto 89.* & *de potest. Episcopi 3. p. alleg. 126. n. 21.* Tamburinus *de iure Abbat. tom. 1. disput. 12. quæsit. 3.* Landtmeter. *lib. 2. de veteri clerico, p. 2. cap. 34.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 8.* Buseus *de statib. hominum, verbo Abbas*, Chopinus *lib. 1. monast. tit. 1. n. 7.* Bosquetus *in notis ad Innocent. lib. 1. epist. 47.* Bignonius *in notis ad Marculfum lib. 1. cap. 5.*

3 Ratio dubitandi. Hæc assertio ex verbis Alex. III. ab Interpretibus communiter accepta, difficilis redditur sequenti consideratione; nam negligentiam Episcopi suppleri à Metropolitano, vel Capitulo, tam in his quæ sunt iurisdictionis contentiosæ, quàm Pontificiæ, certum est: cùm enim Episcopus negligens est in iustitia subditis administranda, Archiepiscopus eius negligentiam supplet, *cap. per singulas 9. q. 3. cap. pastoralis, de officio Ordin.* vbi dicemus: docet Cæsar *de ecclesiast. hierarchia disput. 5. §. 2. num. 20.* & si negligat apponere œconomos in Ecclesijs vacantibus, Archiepiscopus supplet negligentiam, *cap. cùm simus 9. q. 3.* & si negligat conferre beneficia ecclesiastica, Archiepiscopus, vel Capitulum ea conferre valent, *cap. 1. hoc tit. lib. 6. cap. 2. cum vulgatis, de conceß. præb.* igitur similiter si Episcopus requisitus negligens fuerit in benedictione Abbatibus præstanda, Metropolitanus, vel Capitulum debent eius negligentiam supplere, & benedicere Abbates Episcopis subiectos; non autem debet permitti Abbatibus, adhuc non accepta benedictione, minores ordines conferre, aut monachos benedicere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam sicut Episcopus electus, & confirmatus, dum consecratus non est, quæ sunt ordinis exercere non valet vllo prætextu, ex defectu characteris Episcopalis, *cap. nosti, cap. transmissam 15. de elect.* ita similiter Abbas legitimè electus, & confirmatus, non tamen benedictus ab Episcopo, non potest ordines minores conferre, cùm hæc potestas non iurisdictionis, sed ordinis sit.

4 De benedictione Abbatis. Hac dubitandi ratione non obstante, defensanda est suprà relata assertio, pro cuius expositione sciendum est, iure communi inspecto, tam Abbates, quàm Abbatissas post electionem canonicè celebratam, & confirmationem, benedictionem accipere debere à Diœcesano, si illi monasteria ex lege diœcesana subsunt, *cap. quamuis, 68. dist.* Carnotensis *epist. 73. & 88.* quod locum habet etiam quoad monasteria exempta, *cap. si iubet, cap. si Prersbyter 26. quæst. 6.* vt patet ex priuilegio immunitatis, quod Episcopus Ambianensis cùm consilio suorum collegarum concessit monasterio Coruicensi anno 644. in gratiam Clotharij Regis fundatoris; quippè vniuersa monasterij bona eximens ab Episcoporum potestate, sibi tamen ac successoribus reseruat ordinationem Abbatis: *tom. 1. Concil. Galliæ*, his verbis: *Cùm Abbas fuerit de sæculo isto euocatus, quem vnanimiter Congregatio ipsius monasterij ex semetipsis bonum, & dignum elegerint, data auctoritate à præfato Principe, vel eius successoribus, à nobis, vel successoribus nostris absque vllo commodo secundùm sacros canones ordinetur.* Illustrant Hallierius *in vindicijs cap. 7. §. 1.* Vvandingus *in notis ad opuscul. S. Francisci, tom. 2. pag. 218.* quam benedictionem intra annum petere debent, *Clement. 1. §. statuimus, de statu monach.* promissione facta R. Pontifici, si sint Abbates exempti; si verò Episcopo parent, ipsi Episcopo, *cap. ne Dei Ecclesia, de simonia, cap. olim, de dilationibus, in 5. collect.* cuius promissionis, & iuramenti formam referunt Tamburinus *disput. 11. quæst. 12.* Barbosa *d. voto 89.* Germonius *vbi suprà*; & tunc benedictionem accipiunt à proprio Episcopo, *cap. cùm inter R. de elect.* nisi priuilegium Pontificium habeant, vt à quocumque Episcopo possint benedici, vt aliqua priuilegia referens docet Tamburinus *vbi suprà, quæsit. 10.* Hæc autem benedictio potest non solùm diebus Dominicis, verum & alijs quibuscumque festiuis conferri, seruatis cæremonijs in Ordine Romano in huiusmodi benedictionibus præscriptis, de quibus Menardus *in notis ad Sacrament. D. Gregorij, cap. 322.* non tamen debet Abbas, qui semel benedictus est, si ad aliam Abbatiam eligatur, iterum solemniter benedici, *Clement. attendentes, §. statuimus, de statu monach.* sicut nec qui benedictionem nuptialem accepit, non potest iterum secundas nuptias contrahendo benedici, *cap. 1. cap. vir, de secundis nuptijs*: nec qui in pœnitentia solemni benedictionem & reconciliationem accepit, potest iterum solemniter benedici, aut pœnitentiam solemnem peragere, *cap. quamuis, 50. dist.* Hæc autem benedictio Abbatum habet locum in Abbatibus perpetuis, non temporalibus, siue triennalibus, qui nulla benedictione indigent, & sine ea administrare res monasterij valent. Eugenius IV. in bulla Cisterciensibus concessa anno 1437. ibi: *Vt Abbates triennales, licèt eis munus benedictionis non impendatur, omnibus, & singulis honoribus, præeminentijs, prærogatiuis, iuribus, & insignibus Abbatialibus fungi possint.* Docet Bruno Chassaing. *de priuilegijs Regul. tract 7. cap. 3. proposit. 3.*

Secundò sciendum est, quod licèt hæc benedictio Abbatum aliquando dicatur ordinatio, *cap. Abbas, c. Abbatem, cap. quàm sit necessarium 18. q. 2.* & nonnunquam appelletur consecratio, *cap. alienationes 37. 12. q. 2.* & etiam manus impositio, Synodus 7. *can. 14. Lectoris autem manuum impositionem licèt in proprio monasterio, etiam soli vnicuique monasterij Præfecto facere, si ipsi Præfecto ab Episcopo manus est imposita.* Tamen propriè, & verè nec est consecratio, nec ordinatio, sed tantùm oratio, qua Episcopus Abbatem benedicit, & confirmat. Ioannes Pontifex in priuilegio monachis monasterij S. Gregorij iuxta Constantiam existentibus indulto, ibi: *Ne aliquis eidem monasterio præficiatur, nisi quem communi assensu fratres ibidem Christo sedulò seruientes eligent, electumque benedictionis titulo Episcopus confirmare procuret.* Iuo Carnotensis *epist. 73. Quid ergo est disceptandum de benedictione Abbatis, à quocumque Episcopo eam fuerit consecutus? in qua nec fit manus impositio, nec consecratio, sed simplex oratio; in qua accepta, vel non accepta salus subditorum nec minuitur, nec augetur.* Idem *epist. 88. Cùm Abbatis benedictio nulla fit sacramenti repetitio.* Notarunt Bignonius *ad Marculfum lib. 1. cap. 5. pag. 455.* Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 57.* Huius autem benedictionis effectus in iure nostro recensentur. Primò Abbates ita benedicti possunt conferre suis subditis ordines minores, *cap. quoniam, 69. dist. cap. cùm contingat, de ætat. & qual.* vbi latè probabimus: deinde possunt baculo, mitra, & alijs Episcopalibus ornamentis vti, vt ex ordine Romano probat Sausay *in Panopl. Episcop. lib. 2. cap. 1.* Barbosa *d. voto 89. n. 22.* Tamburinus *dicto tom. 1. disp. 21. 23. & 24.* qui alia de hac benedictione Abbatis adducunt. 5 Benedictio Abbatum quid.

Deinde, vt rationem præsentis decisionis accedamus sciendum est, negligentiam formalem, quæ est omissio iniusta eius, quod quis facere debet, continere in se culpam, *l. magna 226. ff. de V. S.* vbi docent Gentilis, & 6 Ratio decidendi.

Forne-

Fornerius, *l* 3. *§. ſi ad diem*, *ff. de re militari*. Hæc negligentia à Prælatis Eccleſiaſticis commiſſa ſuppletur, aut à iure, aut ab homine. Ab homine, vt *in cap.* 2. *& ſequentibus*, *hoc tit.* A iure, vt *in hoc cap.* 1. vbi ſi Epiſcopus requiſitus neglexerit Abbates benedicere, à iure eius negligentia ſuppletur, & pro benedictis habentur, & meritò: nam cùm hæc benedictio à iure Eccleſiaſtico poſitiuo ſit introducta, & ab ipſo iure proueniat facultas in ipſis Abbatibus benedicendi monachos, & conferendi minores ordines; inde rectè in caſu ſpeciali huius textus cùm negligens eſt Epiſcopus in benedicendis Abbatibus, ſtatuitur, poſſe Abbatem non benedictum Monachos benedicere, & alia munia Abbatialia exercere, præcipuè accedente Pontificis priuilegio. Accedit, nam communi Interpretum calculo receptum eſt, ex delegatione Pontificis poſſe ſimplicem ſacerdotem quatuor minores ordines conferre. Suarez *de ſacr. diſput.* 11. *ſect.* 3. Hallier. *de ſacris elect. p.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 1. *art.* 3. *§.* 1. Tamburinus *tom.* 2. *de iure Abbatum*, *diſput.* 2. *quæſt.* 1. Barboſa *lib.* 1. *iuris Eccleſiaſt. cap.* 11. *num.* 51. Diana *par.* 8. *tract.* 1. *reſolut.* 35. quod & ad gradus Subdiaconatus, & Diaconatus aliqui protraxerunt, quos refert eximius Præceptor D. Franciſcus Ramos *in ſyntagm. pro Epiſcop. Luſitaniæ*, *propoſit.* 4. *§.* 4. *num.* 152. igitur ſimiliter priuilegio Ciſtercienſibus conceſſo in hoc textu, etiam benedictione ab Epiſcopo non accepta, quæ ſimplex tantùm oratio eſt, poterunt Abbates monachos benedicere, & minores ordines conferre.

7 Diſſoluitur difficultas.

Nec difficultas ſuprà adducta aduerſatur; nam Metropolitanus tantùm poteſt supplere negligentiam ſuffraganei in caſibus à iure expreſſis, vt in iuſtitiæ adminiſtratione, collatione beneficiorum, conſtitutione œconomi, & alijs, *d. cap. paſtor*, *cap.* 1. *hoc tit. lib.* 6. at verò cùm negligens eſt Epiſcopus in benedicendis Abbatibus, quia à iure ſuppletur ipſa negligentia, neceſſarium non eſt adire Archiepiſcopum, vt eam ſuppleat. Accedit, nam in caſibus ſuprà adductis non eſt pars, quæ ex iuris diſpoſitione haberi poſſit pro œconomo, iudice, aut beneficiario; vnde neceſſarius eſt recurſus ad ſuperiorem, vt inferioris negligentiam ſuppleat: at in noſtro textu eſt pars ſpecifica, quæ ex iuris diſpoſitione poteſt ſupplere negligentiam; Abbas videlicet, qui ob negligentiam habetur, ac ſi benedictionem ab eo accepiſſet. Nec augmentum difficultatis aduerſatur; nam vt ſuprà dixi, benedictio Abbatis non eſt ordinatio, neque conſecratio, ſed tantùm ſimplex oratio; inde Abbas ſacerdos licèt non ſit benedictus, poteſt monachos benedicere, & minores ordines conferre, quia ſufficit ordo ſacerdotalis, accedente Pontificis delegatione, ſeu priuilegio.

8 Exponitur cap. cùm contingat, de ætat. & qualit.

Primò ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in capitul. cùm contingat*, *de ætat. & qualit.* in illis verbis: *Dummodo ipſis ab Epiſcopo manus impoſitio facta noſcatur.* Ex quibus verbis apertè conſtat, ita demùm Abbates poſſe minores ordines conferre, ſi priùs ab Epiſcopo manus impoſitionem acceperint: igitur non rectè in hoc textu aſſeritur, neglecta benedictione Epiſcopali, poſſe Abbatem monachos benedicere, & minores ordines conferre. Pro huius textus interpretatione ſciendum eſt, regulariter Abbates poſſe minores ordines conferre, ſi benedictionem Epiſcopalem acceperint; ſed hoc procedit cùm nulla datur negligentia Epiſcopi, qui Abbatem benedicere debebat: at verò ſi adſit negligentia, tunc ex ſpeciali priuilegio Ciſtercienſibus conceſſo in hoc textu, poſſunt Abbates non benedicti ordines minores conferre. Qua etiam ſolutione accipiendus eſt textus *in capit. quoniam*, 69. *diſtinct.* vbi expreſsè præſcribitur à Patribus 7. Synodi, quod Abbates ſint benedicti, vt ordines minores conferre poſſint: qui canon accipiendus eſt, cum nulla datur negligentia ex parte Epiſcopi in Abbate benedicendo, iuxta ſuprà tradita.

9 Intelligitur c. Abbas 2. 18. q. 2.

Secundò aduerſatur præſenti aſſertioni textus *in capit. Abbas*, 2. 18. *q.* 2. vbi Gregorius Magnus præcipit, & ſtatuit, ne Abbas in Monaſterio per Epiſcopum ordinetur, & ne in eo Epiſcopus Miſſas publicas dicere præſumat. Ex quo textu facilè deducitur, Epiſcopum non debere, nec poſſe Abbates benedicere, aut eos ordinare, nec huius ordinationis prætextu Miſſas publicas in monaſterio celebrare: igitur non rectè in præſenti textu ſupponitur, Epiſcopum debere Abbates benedicere. Accedit, nam ſi Abbas ab Epiſcopo eſſet benedicendus, talis benedictio intra Miſſarum ſolemnia eſſet peragenda, vt ex libro Ordinis Romani referunt Menardus, & Tamburinus *vbi ſuprà*: ſed tam *in d. c. Abbas*, quàm *in cap. Abbatem* 14. *eadem quæſt.* 2. prohibetur Epiſcopis, ne in Monaſterijs Miſſas publicas audeant celebrare: igitur nullo modo Epiſcopi habent ius benedicendi Abbates. Pro huius difficultatis ſolutione ſciendum eſt, ordinationis verbo varia in iure Pontificio ſignificari: aliquando ordinatio ſumitur, immò & ſæpè ſæpiùs, pro coaptatione in ordinem, & gradum Eccleſiaſticum, vt latè probat Hallier. *de ſacris elect. in princip.* plerumque tamen accipitur pro electione, vt pro ipſius textus interpretatione dixi *in cap.* 1. *de elect.* vnde in eo textu prohibetur Epiſcopis, ne in Monaſterijs eligant Abbates, ſed potiùs ipſi eligantur à Monachis. Poſt electionem autem legitimè celebratam non prohibetur Epiſcopis eos benedicere. Secunda autem pars ipſius textus, vbi D. Gregorius vetat Epiſcopis, ne Miſſas publicas in Monaſterijs faciant, procedit in Miſſis per annum celebrandis, ne grauamen inde Monaſterijs inferretur, vt ipſe Gregorius expreſſit *in cap. luminoſo*, *eadem quæſtion.* Plura de his Miſſis publicis tradunt Boſquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epiſt.* 18. Eſpenceus *in tract. de triplici Miſſa*, Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Miſſæ*, *volum.* 2. non verò negatur in eo textu, poſſe Epiſcopum intra Miſſarum ſolemnia Abbates benedicere.

Tertiò præſenti aſſertioni obſtat textus *in cap. cùm olim* 2. *de dilationibus*, *in* 5. *collect.* vbi Honorius III. Abbati S. Auguſtini Cantuarienſ. in hæc verba ſcribit: [Cùm olim inter te tunc electum, & dilectum filium, & Magiſtrum Rom. nuntium ven. f. n. Cantuarienſis Archiepiſcopi, coram fel. mem. Innocentio Papa prædeceſſore noſtro quæſtio verteretur, te firmiter aſſerente, quod ab eodem Archiepiſcopo ſine profeſſionis exactione benedici debeas, ſicut per ſententiam bonæ memoriæ Alexandri Papæ fuerat definitum; & prædicto Magiſtro è contrario affirmante, quod ipſa ſententia per eundem fuerat reuocata, ſicut quarundam litterarum præſcriptione oſtendere nitebatur: idem prædeceſſor noſter ita vtrique parti prouidit, videlicet quod tibi munus benedictionis impenderet abſque iuris præiudicio Archiepiſcopi memorati, aſſignans vtrique terminum in Concilio tunc proximè futuro; in quo ſi poſſet ſufficienter oſtendere, quod profeſſionem ſibi facere deberes, eam à te ſibi faceret exhiberi, alioquin ab impetitione te abſolueret ipſius. Cùm autem præfati procuratores tui reconuenirent Archiepiſcopum memoratum, ſuper eo videlicet, quod officiales ipſius, te ac conuentum tuum impediunt, quominus poſſitis congregare Synodum, celebrare Capitulum, & iuriſdictionem ſpecialem in ſubditis monaſterijs exercere.] Ex quibus verbis apertè probatur, Abbatem non benedictum propter negligentiam Prælati, à quo benedicendus erat, non poſſe neque Concilium congregare, neque iuriſdictionem in ſubditos exercere: igitur neque eos benedicere valet. Pro cuius textus & difficultatis ſolutione dicendum eſt, Alexandrum III. in præſenti eſſe intelligendum cùm Epiſcopus iniuſtè renuit benedicere Abbates, vt ſic Epiſcopi negligentia ſuppleatur, atque duritia puniatur, vt Alexander in vltimis verbis ait: ſi verò iuſtè Epiſcopus Abbatem benedicere renuat, donec præmiſſa cauſæ cognitione lis deciſa fuerit, non poteſt Abbas tanquam benedictus munia Abbatialia obire. Vnde cùm *in d. cap. cùm olim*, Abbas renueret Archiepiſcopo profeſſionem fidei facere, Archiepiſcopus iuſtè renuebat ipſum benedicere, donec priùs in eius manibus fidei faceret profeſſionem: quare cùm ex iuſta cauſa Archiepiſcopus prædictum Abbatem non benediceret, ideò non adfuit negligentia, quæ ſuppleretur, & per conſequens Abbas, tanquam benedictus, non poterat in ſubditos iuriſdictionem exercere.

10 Exponitur cap. cùm olim de dilat. in 5. compilat.

CAPVT II.

a Innocentius III. *R. Episcopo S. Andreæ.*

SIcut nobis tua fraternitas intimauit, monachi quidam, & clerici regulares, Ecclesias, quæ ad eorum præsentationem pertinent, in tuo Episcopatu habentes, proprijs vsibus deputare nituntur, nec ibi volunt ad eas, cùm vacauerint, personas vocare: quin potiùs occasione *b* concessionis quorundam Episcoporum Vicarios in eis pro sua instituunt & *c* destituunt voluntate, & admissos ita *d* pensionibus onerant, vt nec in Ecclesijs competenter vix possint deseruire in paupertate nimia: nec Episcopo in Episcopalibus respondere: nec *e* hospitalitatem, sicut conuenit, transeuntibus impertiri. Nolentes autem, vt status Ecclesiæ debitus, & antiquus per alicuius violentiam, vel insolentiam subuertatur: mandamus quatenus nisi à iurisdictione tua exemptæ sint Ecclesiæ supradictæ, prædictos excessus studeas rationabiliter emendare: & nisi præfatæ personæ infra tempus in Lateranens. Concil. constitutum ad vacantes Ecclesias tibi personas idoneas præsentauerint, ex tunc liceat tibi ap. rem. in eisdem ordinare Rectores, qui eis & præesse nouerint, & prodesse: ita tamen, quod ex hoc nullum patronis in posterum præiudicium generetur. Datum Laterani vij. Kalend. Martij Pontif. nostri Anno II.

NOTÆ.

1 a INnocentius III. *Clemens III.* legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2. & in cap. tua 2. de temporib. ordin. in eadem collect.* Sed perperam, cùm decisio hæc auctorem habeat Innocentium III. inter cuius epistolas editas à Guillelmo Sirleto reperitur *pag.*280. sub hac inscriptione: *R. Episcopo S. Andreæ.* Diœcesis S. Andreæ est in Scotia, de qua agemus *in cap.6. de arbitris, cap. nuper, 6. de donat. inter.*

b *Concessionis.*] Quæ sufficiens non est, vt regularis Ecclesia acquirat ius percipiendi fructus ex aliqua Ecclesia regulari, *cap. pastoralis, de donat. cap. cùm nos, de his quæ fiunt à Prælatis.*

c *Et destituunt.*] Cùm institutio, & destitutio in Ecclesijs etiam regularibus, quæ per clericum sæcularem reguntur, ad Episcopum diœcesanum spectent, *cap.1. de Capellis monach. cap. cùm & plantare, §. in Ecclesijs, cap. sanè, cap. statuendum, de priuileg.*

2 d *Pensionibus.*] Quid indignius? Beneficiorum redditus, & Ecclesiæ fructus monachi percipiebant; Ecclesiæ verò ministri nimia paupertate opprimebantur, contra omne ius naturale, & Ecclesiasticum satis repetitum in Concilio Lateranens. sub Alexandro III. *p.2. c.9. 12. 13.* Lateran. sub Innocent. III. *can.32.* sub Leone X. *sess.9.* vt enim aiebat Carnotensis relatus à Baronio *tom.11. annal. anno* 1097. ibi: *Quis patiatur censualem Ecclesiam Dei ad vsumfructum altaris alium in otio lucrari, seruitij verò onus alium in egestate sentire.* Expressiùs Abbas Purisferdiensis *de triplici claustralium voto, fol.9.* ibi: *Vel monachorum Prælati, qui cœnobijs suis Ecclesias sæcularium incorporant, qui auaritiæ facibus sinum cupiditati laxant, quia dum benefacere posteritati existimant, multos per occasionem damnant.* Damnata fuit sordida Nicephori Focæ Imperatoris rapacitas, qui vacanti Ecclesiæ œconomum ea lege præficiebat, vt cùm is parcè, & tenuiter ex redditibus Ecclesiæ vixisset, fructus residuos in fiscum Imperatoris inferre teneretur, vt refert Zonaras *to.3. pag.* 162. Rectè ergo Innocentius in præsenti increpat monachos, qui fructus beneficiorum in proprios vsus transmittere affectabant.

e *Hospitalitatem.*] Quam non solùm Episcopi exercere tenentur, vt latè probat Barbosa *de potest. Episc. 1. par. cap.9.* verum & sacerdotes, alijque fideles. Concilium Gangr. *cap.12. c.1. de empt. & vendit.* plura Bened. Ephtenus *lib.11. disp. monast. tom.2. tract.1.*

COMMENTARIVM.

IN præsenti proponitur, monachos, & canonicos regulares Ecclesias ad eorum præsentationes spectantes proprijs vsibus deputasse, auaritia capti, nec Ecclesijs vacantibus Rectores præsentasse; sed potiùs vicarios temporales, ad libitum amouendos instituisse, & institutos varijs pensionibus onerasse, ita vt nec Episcopis in Episcopalibus, videlicet procurationibus, cathedratico, & similibus, respondere possent, nec hospitalitatem debitam exercere: quos excessus notarunt, & detestati sunt Ecclesiastici legislatores, *in cap. de monachis, de præbend. cap. cùm singula, eod. tit. in 6.* Clement. vnica, *hoc tit.* Sordiditatem etiam monachorum in hoc textu improbatam, iam notauit Arnulphus Lexou. *ep.69. Est quiddam, quod tam meam, quàm alias vehementer angit Ecclesias, quorundam scilicet rapax, & intemperans audacia monachorum, qui quo liberius effluant, sæcularis potentiæ præsidia redimentes, primò Episcopis omnem obedientiam subtrahunt, & Parochiales Ecclesias cum altarijs, & decimationibus, cæterisque beneficijs, de manu laica recipere, pactis quibuslibet, sacrilega temeritate præsumunt. In his ergo ab eis, nec canonicus ordo, nec Episcopalis assensus exigitur, sed deuocatis ad proprietatem omnibus, mercenarios in tanta paupertate ibi constituunt sacerdotes, vt ad exhibitionem suam, & ad onera Ecclesiæ portanda, non habeant quod opilioni sufficeret, aut cursori. Generale est hoc, sed in Episcopatu meo vehementiùs hæc est grassata malignitas, nec iam nobis cuiuslibet rationis obtentu, sed fallacijs, ac muneribus, præsidioque violentiæ sæcularis obsistunt.* Sed hanc primam partem decisionis, quæ proprium locum vindicat *in cap. de monachis, de præbend.* ibi exponemus, vt ad secundam, videlicet negligentiam monachorum in conferendis beneficijs, quæ propria est huius tituli, accedamus. 3

CAPVT III.

a Innocentius III. b *Elyensi, &* c *Castren. Episcopis, & Archidiac.* d *Nouan.*

LIcèt dilecti filij Magistri H. Archid. de H. & R. de S. Cademundo super Archidiaconatu de *e* Richemundia litigarint diutiùs coram nobis; tamen postmodum auribus nostris est intimatum, quod neutri eorum de iure competeret, vtpote quia neutri fuerat concessus intra tempus in Lateran. Concil. definitum. Ne igitur ius nostrum negligere videamur, qui alios in sua iustitia confouemus: dil. v. per Ap. s. m. quatenus conuocatis eisdem, vt proponant, si quid contrà duxerint proponendum, inquiratis diligentiús; & si vobis constiterit Archid. illum vacasse per annum, tempore tamen semestri, quo vel ad Archiepisc. vel ad Capitulum donatio pertinebat, non à vacatione, sed à notitia computato, cùm pro eo quod Eborac. alium non habet superiorem, ex tunc fuerit ad nos donatio deuoluta: vtrique super eo, sublato ap. ob. silentium imponatis, Archidiaconatum ad nostram spectare donationem publicè denunciantes, decernentes irritum, & inane, si quid in eo quisquam præsumpserit postmodùm ordinare.

NO-

NOTÆ.

1 a INnocentius III.] Nec in hac, nec in quarta collectione, vbi *sub hoc tit. cap.1.* reperitur præsens decisio, proponitur cui missa sit; sed si consulimus alias eius partes, quæ extant *in cap. constitutus 30. de testibus, cap. penult. de institutionibus, cap. post electionem, 7. de præbend. & dignit.* inscriptio ita restituenda est, *Innocentium III. Elyensi, & Cistren. Episcop. & Archid. Niuern.* Ex ipsis etiam partibus nostri textus casus ita repetendus est. Archidiacono Richemundiæ Ecclesiæ Eboracensis in Episcopum Elyensem electo, & confirmato, & ita vacante ipso Archidiaconatu ex iuris dispositione, de qua *in cap. cùm in cunctis 7. §. cùm verò, de elect.* Gaufridus Archiepiscopus Eboracenses ipsum Archidiaconatum contulit Honorio, iussitque Capitulo, vt eum reciperet: Capitulum exequi noluit Prælati iussum, allegans Cœlestini III. priuilegium, quo cauebatur, vt dignitatum institutio, & destitutio in Ecclesia Eboracensi ad Decanum, & Capitulum simul spectaret; vnde cùm Archiepiscopus tantùm commendaret instituendum dictum Honorium Capitulo, non verò Decano, illum in Archidiaconum admittere renuerunt; & hac electione Archiepiscopi pro infecta habita, transacto semestri Concilij Lateran. Capitulum ex iure deuoluto ipsam dignitatem Rogerio concessit. Causa disceptata inter Rogerium, & Honorium coram Innocentio III. Rogerius allegabat, Honorium dignitati renuntiasse, & sic ad ipsum ex electione legitimo tempore à Capitulo celebrata Archidiaconatum spectare. Innocentius insuper habuit renunciationis causam, & non plenè instructus de lapsu temporis, potiorem esse causam Honorij iudicauit *in dict. cap. post 7.* demum cùm per vim Rogerius dictum Honorium Archidiaconatu spoliasset, Honorius aduersus ipsum egit remedio restitutorio coram Episcopo, & Decano Linconiensi, iudicibus delegatis; & cùm super productione testium admittenda, vel non, causa ad ipsum Innocentium III. fuisset deuoluta, ipse super hoc articulo eam commisit Elyensi, & Cistrensi Episcopis, & Archidiacono Niuern. & plenè causa disceptata coram Innocentio III. ipse cognoscens, tam Archiepiscopo, quàm Capitulo tempus Concilij Lateran. fuisse elapsum, nec Honorium, nec Rogerium ritè institutos fuisse declarauit, & per consequens eius dignitatis collationem ad Sedem Apostolicam esse deuolutam: quæ pars decisionis refertur in nostro textu.

b *Elyensi.*] De hac Ecclesia egi *in cap. pastoralis, 11. de rescriptis.*

c *Castren.*] Legendum existimo Cicestren. Cicestrensis enim Ecclesia est Episcopalis, sub Cantuariensi Archiepiscopo. 2

d *Noruau.*] Ita legitur *in d. c. constit. 30.* sed legendum puto *Noruicen.* quia in Anglia nulla est Ecclesia Noruan. sed tantùm Noruicensis, de qua egi *in cap. si autem, de rescripis.* 3

e *Richemundiæ.*] Est dignitas Ecclesiæ Eborac. de qua Cuiacius *in d. c. constitutus, cap. post 5.* & eius mentio fit *in cap. constitutus, de test. cap. cum venisset, de instit.* apud Houedenum *in Ioanne*, Matth. Paris. *ad annum 1255.* 4

CAPVT IV.

a Idem *Magistro P. de Castro, & R. monac. Fontis Frigidi Apost. Sed. Legato.*

PEr literas vestræ discretionis accepimus. *Et infrà*: Quod in quibusdam Ecclesijs legationi vestræ subiectis, quædam beneficia, & dignitates tanto tempore vacassent, quod tam Prælati, quàm Capitula secundùm tenorem Lateranens. Concilij essent iure instituendi priuati, qui postquam vester aduentus innotuit, in beneficijs illis personas minús idoneas instituere præsumpserunt. Vnde cùm receperitis consilium à viris peritis, vt tales institutiones ab his, quorum non interest, & qui propria culpa iure instituendi se priuauerant, factas auctoritate Apostolica cassaretis, nostrum priùs in hoc decreuistis consilium habere. Nos igitur inquisitioni vestræ taliter respondemus, per A. s. m. quatenus si beneficia, vel dignitates ipsas noueritis personis idoneis assignatas, ea de patientia permittatis ab ipsis pacificè possideri; alioquin personas ipsas amouentes prorsus ab ipsis, eadem personis idoneis *b* auctoritate nostra suffulti, non differatis quanto citiùs ordinare.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ita etiam legitur *In 4. collect. sub hoc tit. cap. fin.* quæ inscriptio reponenda, & exponenda est ex traditis *in cap. per inquisitionem, de election.*

b *Auctoritate nostra.*] Quando, & quibus Legatis competat ius conferendi beneficia, exponemus *in cap. dilectus, de officio Leg.* 2

CAPVT V.

Episcopo, & a *Cantori* b *Zamoren. & Abbati de* c *Morerola, Diœcesis Zamorensis.*

DIlecto filio nostro P. tit. S. *d* Marcelli Presbytero Card. bonæ memoriæ A. *e* Thesaurario Salamantin. S. *f* Paschasij, & Domino *g* Garciæ Clericorum procuratoribus apud Sedem Apostolicam constitutis auditore concesso; idem Thesaurarius proposuit coram eo, quod cùm in *h* Salamantin. Ecclesia, in qua Cantoris electio ad *i* Episcopum, & Capitulum communiter pertinet, Cantoria vacante dictum Capitulum sæpius Episcopum monuisset, vt ad celebrandam Cantoris electionem cum eo pariter conueniret: eodem Episcopo infra semestre tempus id facere negligente, Capitulum vti cupiens iure suo, in Ecclesiæ memoratæ Capitulo, sicut est moris, supradictum Paschasium eiusdem loci Canonicum in Cantorem elegit, ne quid in eiusdem electionis præiudicium fieret, appellando: quam supradictus Thesaurarius auctoritate petijt Apostolica confirmari, ac electionem, quam vener. frater noster *j* Compostellanus Archiepiscopus post appellationem huiusmodi, de G. clerico multis criminibus irretito, ac tunc temporis vinculo *k* excommunicationis astricto, minùs canonicè celebrauerat, cassari. Dictus verò Dominicus proposuit ex aduerso, quod emenso sex mensium spatio, infra quod ad Episcopum, & Capitulum Cantoris electio pertinebat, Decanus, & quidam Canonici Salamantin. Episcopo, Archidiacono, & nonnullis Canonicis, qui præsentes in ciuitate aderant, inconsultis, non consueta hora, vel in Capitulo, iuxta morem, sed in *l* Ecclesia potiùs, qui-

quibusdam laicis Aduocatis, stantes, & inordinatè nimis eligere præsumpserunt. Et cùm iam dicti Archiepiscopi, qui eosdem propter hoc euocauerat, adire præsentiam noluissent, ipse intelligens eligendi auctoritatem ad se iuxta Lateran. statutum Concilij deuolutam, supradictum G. in Cantorem elegit, & eundem fecit de Cantoria corporaliter inuestiri. Postmodum autem Decanus, & sui complices nobis, de his mentione non habita, suggerendo quod Episcopus, qui monitus sæpiùs infra sex menses eligere noluerat, in Ecclesiæ detrimentum Cantorem, ad Decanum, Archidiaconum, & Archipresbyterum *m* Abulens. nostras litteras impetrauit. Quarum auctoritate, cùm supradictus G. ab eisdem fuisset iudicibus euocatus, eisdem inhibuit, ne per dictas litteras procederent contra eum, cùm in eis de sua electione facta per Archiepiscopum nulla mentio haberetur. Et tum propter hoc, tum etiam quia prima citatione ad loca remota peremptoriè citatus extiterat; tum etiam quia iudices quosdam ex electoribus dicti P. consanguinitatis linea contingebant, ad Sed. Apostol. appellauit. Sed iudices nihilominus Salamantinam accedentes Ecclesiam, sæpedictum P. in Cantoriæ possessionem *n* causa rei seruandæ contra iustitiam induxerunt. Cùm igitur super his, & alijs curam eodem Cardin. procuratores ipsi aliquandiù litigassent, & ipse nobis fideliter retulisset, quæ proposita fuerant coram eo; quia nobis constitit à supradicto Decano, & eius sequacibus, post elapsum sex mensium spatium, infra quod Episcopo, & Capitulo memoratis, prout communiter spectabat ad eos, procedere ad Cantoris electionem neglexerant, electionem supradicti P. minùs canonicè fuisse celebratam, eandem decreuimus irritam, & inanem, & appellationem ab eodem Decano, & suis fautoribus interpositam, factum Archiepiscopi, ad quem iam erat eligendi auctoritas deuoluta, nequiuisse aliquatenus impedire. Quia verò contra personam ipsius G. quædam obiecta fuerunt, de quibus nobis non potuit fieri plena fides: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus nisi iam dicto G. aliquid canonicum obuiet, electionem de ipso factam, sublato appellationis obstaculo confirmetis; facientes ipsum eiusdem Cantoriæ pacifica possessione gaudere, contradictores per censuram Ecclesiasticam compescentes. Quod si non omnes, &c. tu ea, frater Episcope, cum eorum altero, &c. Datum Laterani v. Kal. Nouembr. *o* anno XIII.

NOTÆ.

a CAntori.] Siue Præceptori, cui sæpè sæpius litteras à Sede Apostolica mitti, & causas delegari, notaui *in cap. ad aures, de rescriptis*.

1 b *Zamorensi.*] Ita restituenda est inscriptio huius textus ex ipso regestro epistolarum Innocentij III. edito à Bosqueto, vbi *lib. 1. regest. 13. epist. 157.* reperitur hæc decretalis. Zamora vrbs perantiqua est in veteri Castella, quam nonnulli ex mediæ ætatis scriptoribus dixere Numantiam, quod pluribus recentioribus Hispaniæ historicis non placet, nec Topographiæ illius ciuitatis conuenit. Illud tamen absque dubio est, tempore Romanorum nobilem ciuitatem fuisse, à Sarracenis posteà sæpè sæpius deuastatam, quam demum Alphonsus III. Legionensis Rex instaurauit, vt ipsius etymon tradens, refert Rodericus Toletanus *lib. histor. Hispan. cap. 16.* ibi: *Cum Rex ipse locum ascenderet ad videndum, satelles quidam, qui inter cæteros Regem cum spiculo præcedebat, vaccam nigram dicitur inuenisse, quam volens rusticani applausus vocabulo delinire, fertur dixisse ZAMORA. Vaccas enim eius coloris Hispani armentarij Moras vocant, vnde Rex Zomoram nomen indidit ciuitati.* Alias huius nominis rationes tradunt Basseus *in chron. ann. 884.* Tamayo de Salazar *in Martyrol. Hispan to. 5. die 5. Octob.* Plura de huius ciuitatis dignitate, & antiquitate Ambrosius de Morales *historiæ Hisp. lib. 15. c. 27. & lib. 16. c. 18. & 45.* Medina *lib. 1. magnit. Hisp. cap. 82. & lib. 2. cap. 84.* Aldrete *in antiquit. Hisp. lib. 1. cap. 4.* Habuit hæc ciuitas Ecclesiam Cathedralem iam à principio Ecclesiæ, siquidem apud Marcum Maximum anno 520. reperitur Quitanus eius Episcòpus, & in Concilio Lucensi celebrato anno 569. fines huius Episcopatus describuntur. Eius Ecclesiæ Prælato D. Petro missa est hæc decisio. Etiam reperitur mentio huius Ecclesiæ *in cap. ad audientiam 34. cap. cùm parati 19. cap. dilecto 69. de appellat. cap. olim 16. de restit. spoliat.*

Zamora vbi.

2 c *Morerola.*] Celebre monasterium in diœcesi Zamorensi, erectum anno 985. à Sancto Atilano, & Froylano, sub nomine D. Iacobi de Moreruela: & licèt ex eo anno vsque ad annum 1144. in eo habitassent monachi Benedictini, anno tamen 1154. datum, & assignatum fuit monachis Cisterciensibus, & sub patrocinio B. Mariæ instauratum, vt constat ex quibusdam donationibus Regum Hispaniæ, quas refert Yepes *chron. D. Benedicti centuria 6. cap. 2. & 3.* ex quibus depromitur, nostri Innocentij temporibus monasterium illud regi per monachos Cistercienses.

3 d *Marcelli.*] Ita legendum est, non Marcellini; titulus enim S. Marcelli est Presbyteri Cardinalis, qui spectat ad Basilicam S. Pauli, vt refert Cohelius *in notitia, Card. cap. 2.*

e *Thesaurario.*] Ita Thesaurarius dictus est à custodia thesauri Ecclesiæ, quæ ad ipsum spectat. Isidorus *in cap. perlectis, §. ad thesaurarium, 25. distinct.* Græca voce dicitur Cimiliarcha, *l. vlt. §. vlt. C. de bonis auctorit. iudicis*. Inspecto iure communi thesaurarius tantùm officium in Ecclesia obtinebat, sed iam ex consuetudine omnium ferè Ecclesiarum dignitatem obtinet. Plura de officio thesaurarij adducunt Cæsar. *de Eccles. hierarch. q. 2. prœmial. §. 5. num. 4.* Petrus Gregorius *lib. 15. syntagm. cap. 39. num. 3.* Azor. *2. par. institut. lib. 3. cap. 16. q. 5.* Barbosa *de Canonicis cap. 8.* & nos aliqua adducimus *in cap. 1. de officio custodis*.

f *Paschasij.*] Is fuit electus à Capitulo Salmantino.

g *Garciæ.*] Qui fuit electus ab Archiepiscopo Compostellano.

h *Salmantinæ.*] Salmantica dulcis patria nostra, est perantiqua ciuitas in veteri Castella, in Regio Legionensi, non solùm antiquitate, & ciuium nobilitate admodum clara, verùm & omnium litterarum Gymnasio, celebrique Academia apud omnes nationes celebratissima; adeòque celebris, vt præconijs debitis commendari non valeat. Plura de eius antiquitate, & Topographia tradunt Ægidius Gonzalez Regius Chronographus *in eius historia*; & in theatro ipsius Ecclesiæ Tamayo de Salazar *tom. 3. Martyrolog. die 13. Maij*. Habuit Ecclesiam Cathedralem à temporibus D. Iacobi, cuius discipulus S. Secundus fidem in ea prædicauit. In diuisione Episcopatuum ab Vvamba Rege Gothorum facta, ita cauetur: *Salmantica hæc teneat de Albenia vsque Sotobram, de Russa vsque Siberam*. Eius Ecclesiæ Præsules referunt Gonzalez, & Salazar, *vbi supr.* ex quorum catalogis constat, Episcopum, de quo in hoc textu, fuisse Gundilsauum huius nominis quartum, qui flouit per ann. 1210. quo nostri text. decisio facta fuit. Alia dabimus *in c. 18. de censib.* 4

Salmantica vbi.

i *Episcopo, & Capitulo.*] In aliquibus Ecclesijs collatio præbendarum spectat ad Capitulum tantùm, in alijs verò ad Capitulum, & Episcopum simul, *cap. 2. ne sede vacante*, vbi dicemus: vnde in Ecclesia Salmantina electio Cantoris, quem vulgò dicimus, *Chantre*, nostri Innocentij temporibus spectabat ad Capitulum, & Episcopum simul: hodie tamen, si in ea Ecclesia dignitas, aut præbenda non in mensibus ordinarijs vacat, seruatur alternatiua inter Episcopum & Capitulum, Ita vt conferente Episcopo vnam præbendam, in alia datur optio Capitularium, & sic deinceps turnus seruatur.

j *Compostellanus.*] D. Petrus Suarez, de quo *in cap. ex tua-* 5

tuarum, de auctorit. & vsu pallij, aliqua adduxi: cùm enim Ecclesia Salmantina esset suffraganea Emeritensis, & Metropolis Emeritensis translata fuisset in Compostellam, ideo nunc vt suffraganea subest Compostellano Archiepiscopo.

k *Excommunicationis.*] Quæ si vera esset, impediret eius electionem, *cap. postulasti, de cleric. excomm.* probaui *in c. venerabilem, v. Excommunicatum, de elect.*

l *In Ecclesia.*] De loco, & hora electionis canonicæ egi *in cap. in causis, de elect.*

m *Abulen.*] Abulensis ciuitas est Hispaniæ Citerioris nobilis vrbs, inter Salmanticam, & Segobiam, Episcopali Cathedra iam à primis Ecclesiæ sæculis decorata, de cuius origine, & magnitudine agunt P. F. Ludouicus de Ariz *in histor. ipsius ciuitatis*, Ciancha *in vita S. Secundi, lib. 1. cap. 28.* Ægidius Gonzal. *in theatro ipsius Ecclesiæ*, Samayo à Salazar *tom. 1. Martyrol. Hispan. die 20. mensis Februarij.*

n *Causa seruandæ.*] Cùm in causis beneficialibus non possit fieri missio in possessionem ex primo decreto, *cap. 1. de eo qui mittitur in possess. lib. 6.* vt dicemus, *in cap. quoniam, vt lite non contest.* ideò in præsenti talis missio rei seruandæ non admittitur.

o *Anno XIII.* Qui est Christi 1210.

COMMENTARIVM.

8 Conclusio refertur, & probatur. EX his quatuor Epistolis decretalibus, quæ ferè eandem continent decisionem, & sententiam, sequentem deduco disputandam assertionem: *Is ad quem spectat collatio beneficiorum, elapso semestri illa conferre non valet; & si conferat, collatio est nullius momenti, nisi ex æquitate sustineatur; eius autem negligentiam supplet immediatus superior.* Probant textus *in cap. postquam, 50. distinct. cap. obeuntibus, 63. dist. cap. cùm accessissent, de constitut. cap. ne pro defectu 41. cap. vltim. de elect. cap. dilecti 12. cap. de multa 28. §. is quoque, de præbend. cap. nulla 2. §. cùm verò, cap. quia 5. cap. postulastis 15. de concess. præbend. cap. proposuit, de clerico excomm. cap. quàm sit, cap. quamquam, de elect. in 6. cap. vlt. de iurepatron. eodem lib. Clementina vnica, hoc tit.* Consonat lex 8. *tit. 16. partit. 1.* Illustrant Rebuffus *in praxi, tit. de deuolutionibus*, Garcia *de beneficijs, par. 10. cap. 2.* plures congesti à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop. alleg. 126. num. 80.* quibus addendi sunt Petrus Gregorius *lib. 19. syntagm. cap. 9. & in cap. cùm accessissent, de constitut. num. 6.* Gutierez *lib. 1. canonic. cap. 28.* Gonzalez *ad regul. 8. gloss. 3. proœmial. num. 4.* Azor. *lib. 3. moral. cap. 39.* Lotherius *lib. 2. de re benefic. q. 24.* Bosquet. *ad Innocent. lib. 1. epist. 155.* Dartis *de benefic. cap. 5.* Duarenus *lib. 5. de sacris elect. cap. 5.* Hallier. *de hierarch. Ecclesiast. p. 483.* Lauorus *de election. cap. 18.* Cironius *in cap. 3. de elect. in 5. compil.* Salgado *de protect. 3. p. cap. 11. n. 3.* Valensis *de benefic. lib. 1. titul. 21.* Altesserra *in præsenti.*

9 Ratio dubitandi. Sed hæc assertio, quæ varias continet partes, diuersas etiam patitur dubitandi rationes; & primò aduersus eam partem, in qua deciditur, tempus concessum, & assignatum electionibus esse semestre, & eo elapso, electionem deuolui ad superiorem, ita insurgitur. Si electores negligant eligere Episcopum, Abbatem, seu Prælatum regularem per tres menses, electio ad superiorem deuoluitur, *cap. postquam, 50. dist. cap. obeuntibus, 63. dist. cap. ne pro defectu, de elect. cap. quàm sit, eod. tit. in 6* igitur tempus electioni, seu collationi beneficiorum, & dignitatum assignatum non est semestre, sed trimestre. Secundò aduersus eam partem, vbi asseritur, elapso semestri à Concilio Lateranen. præscripto, non esse locum pœnitentiæ, nec moram purgari posse, & sic electionem posteà factam non sustineri, obstat ea iuris consideratio: nam moræ purgatio admittitur, tam iure Pontificio, quàm Cæsareo. Iure Pontificio in canone per biennium non soluto; si enim soluatur posteà, mora purgatur, *cap. potuit, de locato*: in restitutione rei Ecclesiæ iam alienatæ, *cap. si quis Presbyterorum, de rebus Ecclesiæ*: item *in cap. consuluit, de officio delegat.* Iure ciuili notum est, vt *in lege, & si post tres, ff. si quis cautionibus, l. sancimus, C. de fideiussorib.* & alijs plurimis congestis à Ferreto *in tract. de mora*, Pichardo *eodem tract. de moræ purgatione*: igitur similiter in nostro casu mora purgari poterat, & etiam post lapsum semestre re integra beneficium conferri valebat. Augetur hæc difficultas *ex cap. litteras, hoc tit.* suprà relato, vbi collatio beneficij facta post tempus semestris elapsum sustinetur: igitur quia mora etiam in præsenti casu purgari potest. Tertiò aduersus eam partem assertionis, vbi docetur negligentiam collatoris suppleri ab immediato superiore, ita insurgitur: æqualiter ius eligendi deuoluitur ad superiorem, cùm tempus statutum à Concilio Lateranens. elapsum est, ac quando eligitur persona indigna; quia tunc in pœnam improbæ electionis elector priuatur iure eligendi, & deuoluitur electio ad superiorem, *cap. cùm in cunctis, §. fin.* vbi dixi, *de elect.* docet Valensis *vbi suprà, tit. 20. num. 3.* sed cùm ius eligendi deuoluitur in pœnam improbæ electionis, deuolutio fit ad R. Pontificem, non verò ad immediatum superiorem, *cap. quamquam de elect. in 6.* igitur similiter in præsenti casu electio non ad proximum superiorem, sed ad Pontificem fieri debet.

His difficultatibus minimè obstantibus vera est suprà tradita assertio, ad cuius expositionem, & huius deuolutionis plenam cognitionem aliqua sunt prælibanda. Et primò sciendum est, negligentiam conferendi beneficia, quorum collatio aut iure, aut consuetudine ad inferiores Prælatos spectat, elapso tempore per superiores suppleri, & hoc ius, tam ab scholasticis, quàm forensibus, ius deuolutum, seu deuolutiuum appellari. Nec impropriè, sic enim, & Iureconsulti hæreditates, tutelas, bona deuolui dicunt *in l. ad fiscum, ff. rerum amotarum, l. si quis sub conditione, ff. de testam. tutela, l. pupilli, ff. de solutionib. l. in fraudem, de iure fisci*, & alijs congestis à Bissonio Caluino, & alijs Lexicographis *verbo Deuolui.* Hoc ius etiam politiores caducum appellant, non aliter, ac Iurisconsulti caducum legatum, caducam hæreditatem, bona caduca dixerunt *in l. item veniunt 20. ff. de petit. hæred. l. si quis officium, l. dote, ff. de ritu nupt. l. 3. ff. de his, quæ in testam.* obseruauit Duarenus *lib. 5. de sacris Eccles. c. 5.* illustrat more solito magnus Præceptor D. Franciscus Ramos *ad l. Iuliam, & Papiam, cap. 3.* Hoc igitur ius deuolutiuum datur in omnibus dignitatibus, & beneficijs ecclesiasticis siue sæcularibus, siue regularibus, *Clement. vnica, hoc tit.* tam in maioribus, Episcopatibus videlicet, Abbatijs, & similibus, quàm in inferioribus, etiam in beneficijs parochialibus, quorum collatio præuio examine fieri debet, iuxta Tridentin. Concilium *sess. 14. de reformat. cap. 18.* in illis enim si detur Episcopi negligentia, ius conferendi ad superiorem spectat Garcia *de beneficijs dict. par. 10. cap. 2. num. 7.* Hoc etiam ius deuolutiuum locum habet in Xenodochijs, hospitalibus, & alijs pijs locis, si conferantur in titulum beneficij, iuxta textum *in Clement. contingit, §. qui autem, de relig. dom.* Rebuffus *in praxi, tit. deuolut.* Garcia *d. cap. 2. num. 8.* Si autem conferantur sine titulo beneficij, vt *in Clement. per litteras, de præb.* quia nullum tempus præfixum est à iure ad eorum prouisionem, deuolutioni locus non est, Gonzalez *dicto §. 4. num. 4.* Idem etiam ius deuolutiuum datur in Capellanijs collatiuis, vt sunt illæ, quæ cum auctoritate Episcopi eriguntur; in illis enim etiam suppletur negligentia per superiorem. Lara *de capellanis, lib. 2. cap. 1. num. 16.* Nec interest quod Capellaniæ conferantur per electionem, aut præsentationem; si enim præsentatio spectet ad patronum ecclesiasticum, elapso semestri, intra quem tenetur præsentare deuoluitur ius præsentandi ad Episcopum; & quia in patrono laico quadrimestre tantum præscriptum est, eo elapso similiter ius præsentandi deuoluitur ad collatorem, *cap. 3. in fine, cap. cùm propter 27. de iurepatron. c. vnic. §. verum, eod. tit. in 6.* docent Lambertin. *de iurepatron. lib. 1. p. 1. q. 1. art. 8. & lib. 2. par. 2. q. 1. princip. art. 4.* Spino *in speculo testam. glossa 4. princip. n. 73.* Cabedo *de patron. Regiæ Coronæ, c. 28. n. 2.* Corrasius *de benef. p. 2. c. 3. n. 12.* & quia iuspatronatus mixtum, ecclesiasticum videlicet, & sæculare habetur, pro ecclesiastico, nisi elapso semestri non deuoluitur collatio ad collatorem.

10 Deuolutio quid.

11 Tempus semestris vtile. Secundò sciendum, quòd cùm tempus præscriptum à iure aliud sit vtile, alium continuum, quod vtili opponitur *in l. mariti, 29. §. sex, ff. ad leg. Iul. de adult.* continui mentio fit, *in l. adulter. 5. C. de adult. in l. finali, C. de temp. in integ. restit. in l. genere, 8. versic. 1. ff. de his qui notant. infamia, §. qui autem, Instit. de excusat. tutor. l. finali, C. de dolo, l. 4. ff. de vsucap.* vtilis autem mentio fit *in l. in annos, ff. de calumniat. l. sciendum 19. §. tempus, l. cùm lex 55. ff. de ædilitio edicto, l. 1. ff. de iuris, & facti ignor. l. 2. ff. quis ordo in bonor. possess.* videamus quomodo acci-

cipiatur tempus in præsenti præscriptum, cùm plurimùm intersit, an continuum sit, an vtile: nam illud perpetuò currit, neque excipitur ab eo aliqua dies prætextu festi, aut absentiæ, infirmitatis, aut alterius iusti impedimenti: ab vtili autem excipiuntur dies, quibus iusta causa, aut impedimento detentus quis agere non potest, de quibus *in l.1. ff. de diuersis, & temporalibus præscript.* notarunt Cuiacius *lib.2. obseruat. cap.6.* Sfortia *tract. de in integrum restit. p.1. q.19. art.3.* & tempus continuum ignorantibus currit, *dicta l. genero, versic.1.* & dicendum est tempus hoc assignatum à Concilio Lateran. esse vtile, non continuum, & non à die vacationis, sed à die scientiæ vacationis computari, *cap. quia diuersitatem, de concess. præbendæ, Clement. vnica, eodem titul.* argumento legis finalis *in fine, ff. quis ordo in bonorum possess.* Docent Lambertinus *de iuredatron. par.2. quæst.1. artic.8. num.1.* Flores de Mena *lib.1. quæst.4. num.8.* Barbosa *allegat.58. num.7. & allegat.126. num.42.* Cùm enim hoc deuolutionis ius sit introductum in pœnam negligentis conferre, vt coerceatur eius negligentia, quæ absque scientia dari non potest, *cap.2. de constitut. cap. cùm voluntate, de sententia excommunic.* rectè asserimus hoc tempus semestris esse vtile, & non computari à die vacationis, sed à die scientiæ. Nec obstat si dicas, in dubio, cùm tempus à iure præfinitum est, non vtile, sed continuum iudicari, *l. nunquam, §.1. ff. de vsucap. l.1. §. dies 7. ff. quando appellandam, l. capite 25. ff. ad leg. Iuliam de adult. l.4. ff. de pœnis, l. vltim. §. quoties, ff. de public. l. Thais 41. §. infra, ff. de fideicommiss. libert. l. vlt. C. de dolo, leg. vlt. C. de tempor. in integr. l. seruus 14. §. vltim. iuncta l.4. §. si Stichus, ff. de statu liberis:* docent Tiraquellus *de retract. gloss.11. §.1. num 21.* Donellus sibi contrarius *lib. 5. comment. cap.21* Osualdus *lib.1. Douelli, cap.18. litt. D.* Franciscus de Amaya *lib.1. obseruat. cap.18. num.5.* nam licèt in his iuris locis tempus continuum, non verò vtile iudicetur; in alijs tamen iuris vtriusque testimonijs contrarium deciditur, vtile videlicet, non continuum tempus existimari, vt *in l.1. §. annus 39. ff. de vi, & vi, l.3. C. de ædilitijs, l. sciendum, §. vlt. ff. de ædilitio edicto, l. si cum exceptione 12. §. post annum, ff. quod metus causa, l. interdum 19. ff. de minoribus, l.3. ff. de calumniatoribus, l.2. ff. quis ordo in bonorum possessione, l.1. ff. de diuersis, l.3. in fine, ff. de accusat. l. si hæreditas 28. ff. de statu liberis, l. si in diem 46. ff. de condit. & demonstr. l. quamdiu 6. C. qui admitti, Authentica Nisi, C. de bonis matern. l. vlt. in principio, C. de iure deliber. l. in rebus 50. C. de iure dot. l.1. C. de annali except. cap. computationi, de appellation. cap.1. de in integr. restitut. lib.6.* docet Goueanus *lib.1. variar. cap.10.* pro quorum textuum conciliatione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo præscriptum est tempus à lege in odium negligentis; & inter eum, in quo præfixum est in alicuius gratiam. Primo casu tempus vtile est; secundo verò continuum: vnde cùm semestre in Concilio Lateranense assignatum sit præfixum in odium negligentis, vtile iudicatur, vt post classicos *in cap. statutum 3. de præbend. in 6.* docet Barbosa *d. allegat.126. num.44.* qui etiam satisfacit decisioni textus *in d. cap. statutum*, qui supradictæ doctrinæ opponi solet.

12 *Hoc tempus non currit impedito.* Deinde circa hoc semestre sciendum est, non currere impedito, & sic ob negligentiam inferioris legitimè impediti ius non eligendi deuolui ad superiorem, *c. ne pro defectu 41. cap. finali, de elect. cap.1. hoc tit. in 6.* docent plures relati à Barbosa *in d. cap. quia 5. & allegat.38.* Petrus Gregorius *lib.27. syntagm. cap.9. num.31. & de elect. cap.13. num.12.* Flores de Mena *lib.1. variar. cap.3. num.6.* Salgado *de protect. lib.3. cap 9. num.42.* Suarez *2. tom. de relig. lib.4. cap.5. num.33.* Tamburinus, & alij relati à Hieronymo Garcia *tom.2. polit. regul. fol.22.* vulgò enim traditum est, contra impeditum agere, nec tempus, nec præscriptionem currere, quia nihil est, quod illi imputari valeat, *cap.1. cap. cùm nobis, cap. ex transmissa, de præscript. l.1. §. finali, C. de annal. except.* vnde in præsenti casu, cessante causa negligentiæ, propter quam inducta fuit priuationis pœna, cessare debet Concilij Lateran. dispositio. Vnde nunquam restitutio in integrum datur contra lapsum huius termini, quia si adesset iusta causa restitutionis, impediretur cursus ipsius temporis, siue sisteret, vt considerat Guttier. *lib.1. canonic. quæst.28. num.6.* Dixi suprà, tempus hoc à die scientiæ, seu notitiæ computari, quod procedit remotis omnibus impedimentis, tam iuris, quàm facti, quæ de semestri decomputantur, modò culpa non sit ordinata ad casum impedimenti: Pinellus *in authent. nisi triennale, num.46. Cod. de bonis matern.* Guttierez *vbi proximè num.8.* sed ex se, & ex natura sua, & à communiter accidentibus sit ordinata, Barbosa *dict. allegat.126. num.49.* Menochius *casu 182. num.49.* Valenzuela *consil.4. num.71.* Multò magis dicendum erit, tempus hoc non currere, si per dolum immediati collatoris factum sit, quominus inferior non eligeret, *cap. postulasti 15. de concess. præbend.* vbi Barbosa, *& allegat.126. num.84.* ne ex culpa sua commodum reportet, Gonzalez *ad regul.8. §.3. præmiali, ex num.38.* Menochius *de arbitr. casu 182. num.50.* Rectè tamen notat Pinellus *vbi suprà, num.47.* in hoc casu non agi de præscriptione, cuius effectus est tollere ius in futurum; sed tantùm de sistendo cursu temporis præfiniti ad factum gerendum, vt non currat, vt decomputetur, propter impedimentum iuris aut facti: quæ doctrina ortum habuit ex præclaris decisionibus legis 2. *§. si quis in iudicio*, legis 4. *§. illud, ff. si quis cautionibus*, legis *qui contractus, ff. de re militari.*

Sed hæc doctrina impugnatur sequenti consideratione; nam impeditus, licèt per se eligere non possit, potest tamen procuratorem constituere ad eligendum, *cap. quia propter, §. absentes, de election.* docent Tamburinus *tom.1. de iure Abbat. disp.5. quæst.4.* Layman *lib.4. summæ, tract.2. cap.12. num.4.* plures apud Garciam *tom.2. polit. regul. tract.9. difficult.2. dub.5.* ergo illi imputandum est, cur non eligeret. Accedit, nam patrono impedito quominus possit eligere, seu præsentare, currit tempus à iure præfixum, *cap.3. cap. cum per te, 27. de iurepatronat.* vbi cùm patronus ob litem contestatam super iurepatronatus esset impeditus quominus posset præsentare, illi currit tempus, & suppletur ab Episcopo negligentia: igitur impeditis currit tempus ad eligendum assignatum. Facit tandem textus *in cap.3. de elect. in 5. compilat.* cuius verba, & interpretationem suprà adduximus *in cap. finali de election.* Sed primæ difficultati satisfaciendum est asserendo, impedimentum in eligente posse oriri ex facto, aut ex iure: ex facto, veluti ex absentia; ex iure, veluti si sit excommunicatus. Vtroque casu non currit tempus impedito, quando neque per se, nec per procuratorem potest eligere: si autem per se, aut per procuratorem eligere valet, currit tempus, quod nos vtique fatemur. Nec augmentum difficultatis refragatur; respondendum enim est, magnam differentiam versari inter ius eligendi, & ius præsentandi; nam in iure eligendi non currit tempus legitimè impedito, etiam prætextu litis motæ; quia non potest negligens dici is, qui agit, & litigat, *l. contra mores, C. de inofficioso testament. cap. cùm dilectus, de consuet. c.2. de in integrum restitut. cap. ex parte, de arbitris:* probant ordinari repetentes *in d. cap.3. de iurepatronatus.* Aliud autem seruatur in iure præsentandi, *d. cap. cùm per te 27.* Ratio differentiæ ex eo prouenit, quia ius eligendi prouenit à iure communi, *c.1. de elect.* ius verò præsentandi ex mera gratia, *cap. decernimus, 16. q.7. cap.2. de iurepatr.* contra summum ius, de quo *in cap. nouerint, 10. q.1. cap. omnes 16. quæst.1.* vnde mirum non est, quod facilius admittatur ius præsentandi, quod est accidentale, quàm ius eligendi, quod est naturale, argumento textus *in leg.3. ff. de tutelis, l. eius 34. §. militiæ, ff. de testam. militis;* cùm quælibet res de facili reuertatur ad suam naturam, *l. si vnus, §. pactum, ff. de pactis;* vnde cùm iuspatronatus inductum sit contra iuris regulas, ex quibus præsentatio in omnibus Ecclesijs suæ diœcesis spectat ad Episcopum; ideò hoc ius facilius amittitur, & reuertitur ad ius commune, etiamsi ob litem contestatam impeditus sit patronus. Aliæ etiam rationes expendi possunt, quas adducimus *in capite 1. de iurepatronat.* 13 *Impugnatur tradita doctrina.*

Elapso prædicto semestri, quod de momento ad momentum est computandum, vt statutum est in alijs terminis à iure assignatis, vt in decennio ad appellandum præfixo, *cap. cùm dilectus 32. de elect. cap. concertationi, de appellat. in 6.* & ad apostolos petendos, *cap. de eo de appellat.* in mense assignato beneficijs vacantibus in Curia, *cap. si autem, de præbendis in 6.* in confirmatione electionis petenda, *cap. cùm sit, cap. cupientes, de election. in 6.* in duobus mensibus Episcopo ægrotanti assignatis *in c.1. 5 q.4.* in anno ad professionem præscripto *in c.2. cap. statuimus, de regul.* & alijs congestis à Ciron. *ad tit.* 14 *Deuolutio fit ipso iure.*

titul. de præscript. Elapso igitur prædicto semestri, statim absque vlla sententiæ prolatione elector negligens priuatur eligendi facultate, *cap.2. & vlt. hoc tit.* Hostiensis *in summa, huius tituli, num.7,* vnde electio ab ipso posteà facta, nullius momenti est, ex generali regula, *Ea, quæ fiunt de regul. iur. in 6.* Barbosa *d. alleg. 126. n.56.* qui huiusdoctrinæ varias subijcit limitationes, inter quas eam ab omnibus receptam inuenio, videlicet, etiam elapso semestri posse electorem Ecclesiam vnire; quia diuersum est vnire Ecclesiam, ac eam conferre. Rebuffus, Azor, & alij congestis à Barbosa *vbi supr. n.63.*

15 *Hæc deuolutio fit gradatim.* Deinceps sciendum est, hoc ius eligendi, quo inferiores priuantur in pœnam negligentiæ, deuolui ad superiorem gradatim, veluti ab Episcopo ad Archiepiscopum, & sic deinceps vsque ad R. Pontificem: distinguendi tamen sunt in præsenti aliqui casus. Primus est, cùm negligens est patronus in præsentatione, tunc enim deuoluitur ius præsentandi ad eum superiorem, cui ius institutionis, siue collationis spectat, *cap. vn. de iurepatron. in 6.* Valensis *d. tit.20. n.8.* vnde si ad alium, quàm Episcopum spectet institutio, ad eum deuoluitur ius præsentandi: docent Barbosa, *vbi supr. n.65.* Dartis *de benef. c.5.* quod procedit siue patronus sit laicus, siue clericus, seu persona regularis; semper enim ad ordinarium collatorem deuoluitur ius præsentandi, *ex nostro, c.2. & Clement. vnic. hoc tit.* sed si beneficium sit regulare, & præsentatio spectet ad communitatem regularem, deuolutio fit ad superiorem regularem, vt ex dicta Clement. vnica deducunt Petr. Gregor. *lib.17. syntagm. c.9. n.8.* Barbosa *3. p. alleg.126. num.66.* Valenzuela *cons.103. n.42.* Secundus casus venit, cùm inferior Episcopo, non tanquam patronus, sed aliquo iure speciali, aut priuilegio munitus eligere valet; tunc enim eo negligente, ad Episcopum ius eligendi deuoluitur, si ille negligens subditus sit; si verò exemptus reperiatur, ad R. Pontificem fit deuolutio, ex nostro *capite licèt,* nisi fortè Episcopus non sua, sed Apostolica auctoritate procedat, *Clement. vn. hoc tit.* docet Lotherius, *vbi sup. n.68.* Tertius casus considerate, cùm electio competit Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, vt in pluribus Ecclesijs priuilegio, ac consuetudine introductum est: quo casu negligente Capitulo, electio deuoluitur ad Episcopum, qui est immediatus superior, *cap. postulasti, de concess. præb.* Nec interest, quod etiam Episcopus vt Canonicus interesse possit huiusmodi electioni; adhuc enim ad ipsum deuoluitur ius eligendi, *ex d. cap. postulasti:* sed si ad ipsum Episcopum, & Capitulum simul spectet electio, tunc negligente Capitulo deuoluitur electio ad Metropolitanum, non verò ad Episcopum; quia cùm eo casu vnum corpus censeatur, negligentia vtrique imputatur, *cap. nouit, de his, quæ fiunt à Prælat.* Non idem procedit cùm ob suspensionem, qua ligati sunt Canonici ipsius Capituli, eligere non possunt, quia tunc electio deuoluitur ad Episcopum, *cap. vnico, ne sede vacante, lib.6.* Quartus casus contingit, cùm electio spectat ad Episcopum tantùm; & distinguendum est, cùm electio spectat ad ipsum proprio iure, & cùm spectat iure singulari. Si proprio iure, & cum spectat iure singulari. Si proprio, & ordinario iure, eo negligente, ad Capitulum electio deuoluitur, *cap.2. de concess. præb.* ob rationem communionis, quæ inter Episcopum, & Capitulum datur, nisi Episcopus exemptus sit, quia tunc ad R. Pontificem ius eligendi deuoluitur: textus expressus *in nostro cap. licèt:* si autem iure speciali electio ad Episcopum spectet, eius negligentiam non Capitulum, sed immediatus superior supplet. Barbosa, Dartis, & Valensis *vbi proximè,* qui alios casus prosequuntur.

16 *Ratio decidendi.* His suppositis ratio nostræ conclusionis ex eo prouenit, ne defectu Pastoris Ecclesia in spiritualibus, & temporalibus graue damnum patiatur. In spiritualibus graue damnum patitur, si lupus rapax gregem dominicum inuadat; si enim Pastor absit, incursionibus varijs supposita est Ecclesia, cùm Prælati officium sit gregem sibi commissum, & omnium vitam explorare, diuina docendo, vt inquit Apostolus. In temporalibus similiter, ne Ecclesia damnum sentiat amissione rerum: quare sex menses assignati fuerunt à Patribus Concilij Lateran. vt quilibet eligeret Prælatum, aliàs negligens iudicaretur; tempus enim sex mensium ad negligentiam arguendam, & probandam solet præscribi, *cap. ex tua, de cleric. non resid. l.1. C. de dilationib. l. sancimus, C. de appell.* & quia elapso prædicto semestri electores ipso iure priuati sunt facultate eligendi, ideò si posteà eligant, nullius momenti est electio: & quia eorum negligentia per nullum alium rectiùs potest suppleri, quàm per immediatum superiorem, *d. cap. ne pro defectu;* ideò statutum est, superiorem immediatum debere eius negligentiam supplere, & eo etiam negligente per semestre tempus, alium immediatum superiorem posse conferre beneficia vacantia. Faciunt etiam aliæ rationes adductæ *in cap. ne pro defectu, de elect.*

Neque difficultates suprà expensæ aduersantur. Non prima, cui satisfaciendum est ex suprà traditis *in cap. ne pro defectu.* Non secunda, vbi dicebamus moram purgari posse in omnibus obligationibus faciendi. Nam respondetur, in nostro casu moram emendari non posse: tum quia elapso vltimo momento semestris, absque vlla interpellatione electio deuoluta est ad superiorem; quare non potest per moræ emendationem redire ad negligentem, ne præiudicium superiori irrogetur, cui ratione deuolutionis quæsitum fuit ius eligendi. Tum quia certum iuris principium est, quod vbi dies, & pœna à lege, vel ab homine apponuntur, non admittitur moræ emendatio, sed pœna elapso die statim committitur, *l. ad diem 77. ff. de verbor. oblig. l. traiectitiæ 23. ff. de oblig. & act. l. magnam 13. C. de contrahenda stipulat. l.2. C. de iure emphyteut.* docent Ferretus, & Pichardus, *vbi suprà.* Vnde cùm in nostro casu elapso tempore, pœna priuationis statim sequatur, non potest per moræ emendationem euitari. Nec obstant text. *in d. cap. litteras;* nam ibi ex dispensatione R. Pontificis sustinetur collatio elapso semestri facta, quæ iuxta iuris rigorem nulla erat. Nec tandem tertia difficultas refragatur: nam quando deuolutio fit ex causa delicti, quia indignus electus est, vel quia non est seruata forma capitis *quia propter, de elect.* distinguendum est, an omnes ad quos spectabat electio, peccauerint, an pars tantùm. Si omnes, in Ecclesijs Cathedralibus abrogata constitutione textus *in cap. cùm in cunctis,* electio non ad proximum superiorem, sed ad R. Pontificem deuoluitur, *ex d. cap. quanquam, de elect. in 6.* in inferioribus vero Ecclesijs viget adhuc constitutio textus *in d. cap. cùm in cunctis.* Secundò verò casu penes eos, qui non peccauerunt, ius eligendi residet, *cap. gratum, de postulat. Prælat.* 17

Sed adhuc superiori assertioni opponitur textus *in cap. constitutum 22. 7. q.1.* in illis verbis: *Quod si neglexerit, anno expleto interuentor alius tribuatur.* In quibus verbis Patres Concilij Carthag. supponunt, tempus electionibus præscriptum esse annum, non verò semestre; & per negligentiam in eligendo non deuolui ius eligendi ad superiorem. Pro huius textus vera interpretatione sciendum est, in eo agi de interuentoribus, siue intercessoribus, qui olim assignabantur Ecclesijs viduatis, ne detrimentum paterentur, & vt futuri Prælati electionem curarent, à quibus ius commendarum originem sumpsisse, iam docuerunt Renatus Chopinus *lib.1. monast. tit.2. n.6.* Lantdmeter. *de veteri cleric. & monach. lib.2. c.54. in fin.* de eis egi *in cap. ne pro defectu,* in ratione dubitandi *de elect.* Iubent ergo Patres, & statuunt in eo textu, quod si forsan Ecclesiam vacare contigerit diutiùs, non vltra annum intercessor protrahatur, sed eo remoto, alius apponatur: non tamen negant Patres, per hoc tempus deuolui ius eligendi ad superiorem, sed tantùm supponunt, Ecclesiam diutiùs vacasse. Alia dabimus *in cap.2. de concess. præb.* 18

7

TITVLVS XI.

De temporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum.

CAPVT I.

Alexander III. a *Bathon. Episcopo.*

SVbdiaconos *b* autem nulli nisi Romano Pontifici liceat in diebus Dominicis ordinare, quamuis Deo dicatas virgines consecrandi, & minores ordines his diebus habeant licentiam celebrandi. Sabbato quidem Pentecostes non licet alicui sacros ordines celebrare, cùm in sequenti septimana, recepta Spiritus sancti gratia, celebrentur.

NOTÆ.

1 a BAthoniensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & post Concilium Lateranense *par. 26. cap.25.* vbi reperitur hic textus Bathoniensis diœcesis est in Anglia; cum enim Londini conuentus Episcoporum celebraretur, decretum ibi est, vt Cathedra Episcopalis ex oppido paruo in ciuitatem Bathoniæ transferretur, & sic ab eo tempore ciuitas Bithoniæ Ecclesia Cathedrali decoratur: refert Polydorus Vergilius *lib.9. histor. Angliæ.* Eius Ecclesiæ Præsuli etiam rescribit noster Alexand. *in c.de illis, & seq. de desponsat. impuber.*

2 b *Subdiaconos.*] Temporibus Alexandri III. iam gradus Subiaconatus sacer erat, & inter maiores numerabatur, *cap.1. de Cleric. coniugat.* dicemus *cap. à multis, de ætat. & qualit.*

CAPVT II.

Idem a *Herforden. Episcopo.*

SAnè super eo, quod moris esse dixisti in Ecclesijs quibusdam *b* Scotiæ, & *c* Gualgæ, in *d* Dedicationibus Ecclesiarum, vel Altarium, extra ieiunia quatuor Temporum Clericos ad sacros Ordines promouere: pru. t. significamus, quod consuetudo illa, vtpote institutioni Ecclesiasticæ inimica, & detestabilis est, & penitus improbanda: & nisi multitudo, & antiqua consuetudo terræ esset, taliter ordinati non deberent permitti in susceptis ordinibus ministrare. Nam apud nos sic ordinati deponerentur, & ordinantes priuarentur auctoritate ordinandi.

NOTÆ.

1 a HErfordensi.] Herfordia ciuitas est Britanniæ, cuius Præsul subest, vt suffraganeus, Archiepiscopo Cantuariensi, vt referunt Polydorus Vergilius *lib. 1. hist. pag.*8. Carolus à S. Paulo *in geograph. sacr. pag. 166.* Cuius Ecclesiæ Episcopo rescribit Alexander *in præsenti & in cap. sequenti, & in cap. intelleximus, de officij deleg. c.1. de dolo, cap. significauit 48. de appell. cap.2. de Clericis coniugat. c. ex litteris 7. de iurepatron.*

2 b *Scotiæ.* Scotia antiqua Caledonia dicta, magnæ Britanniæ pars Borealis est: Romanis subiectam non fuisse ex eo cognoscitur, quod nulla eius mentio fit in notitia ciuili. Euangelij luce illustratam fuisse sub Cœlestino Papa testantur Prosper Aquitanicus *anno 434. in chronic.* ibi: *Ad Scotos in Christum credentes ordinatur à Papa Cœlestino Palladius, & primus Episcopus mittitur.* Beda *lib.1. histor. Angliæ, cap.13.* ibi: *Anno Dominicæ Incarnationis vigesimo quadringentesimotertio, Teodosij Iunioris anno Imperij 8. Palladius ad Scotos in Christum credentes à Pontifice Romanæ Ecclesiæ Cœlestino primus Episcopus mittitur.* Plura de eius prouinciæ origine, & progressu tradunt Boetius Lesleus, & Gregorius Buchananus *in suis historijs Scoticis,* Rogerius *in Annal. Anglicis,* Guillelmus Candenus *in descriptione Scotiæ* Ecclesia Scotiæ, licèt aliquando ab Ecclesia Romana diuisa fuerit propter celebritatem Paschæ, & vsum tonsuræ, vt refert Baronius *anno 699.* tamen ad vnitatem Ecclesiæ iam diù reuocata fuit.

3 c *Gualgæ.*] Legendum est *Vbaliæ.* Vbalia enim est tertia pars insulæ, iuxta vmbilicum Angliæ, habet quatuor sedes Episcopales, vt refert Vergilius *lib.1. hist. Angliæ, pag.*8. Inter Vbaliam & Angliam terminum facit Herefordiensis ciuitas; vnde rectè in præsenti casu commissum fuit Episcopo Herefordiensi examen consuetudinis, quæ inualuerat in Scotia, & Vbalia.

4 d *Dedicationibus.*] Dedicationes Ecclesiarum, quæ communiter Encenia dicuntur, Paulus Diaconus *in Iustin.* Nicephorus Calixtus *lib.17. hist. c.27.* accepta voce ab Hebræis, apud quos similes festiuitates Encenia dicebantur, de quibus Dartis *in cap.1. de consecr. dist.1.* & altarium, non solùm proprio die celebrantur, verùm, & quotannis Dedicationis solemnitas debet celebrari, *capit. solemnitates 16. de consecrat. distinct.1.* Concilium Moguntin. sub Carolo Magno, *cap.36.* Coloniense 3. *parte 9. cap.11.* & in Martyrologio Gallicano, Romano, & Hispano passim recensentur Dedicationis Ecclesiarum.

CAPVT III.

a Idem *eidem.*

DE eo autem, quod quæsiuit, an liceat extra ieiunia quatuor Temporum aliquos in Ostiarios, Lectores, Exorcistas, vel Acolythos, aut etiam Subdiaconos promouere: taliter respondemus, quod licitum Episcopis est Dominicis, & alijs festiuis diebus vnum, aut *b* duos ad minores ordines promouere: sed ad Subdiaconatum; nisi in quatuor Temporibus, aut Sabbato sancto, vel Sabbato ante Dominicam de Passione, nulli Episcoporum, præterquam R. Pontifici, liceat aliquos ordinare.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam habetur in Concilio Lateran. *p.26. c.25. & in 2. collect. sub hoc tit.*

2 b *Aut duos.*] Glossa in præsenti, quam sequuntur, Syluester, & Innocentius in præsenti, existimat non solum duos, verùm plures posse ordinari, dummodò non fiant ordinationes generales.

COM-

COMMENTARIVM.

3 Conclusio traditur. EX his tribus decisionibus sequentem deducunt communiter Interpretes assertionem: *Sacri ordines tantùm quatuor ieiuniorum Temporibus, & Sabbato antè Dominicam Passionis, & Sabbato sancto conferri possunt; minores verò gradus, & virginum consecrationes diebus Dominicis, & festiuis: secus ordinatus suspenditur; & qui ordinauit, punitur, non obstante contraria consuetudine.* Probant textus *in cap. 1. dist. 55. cap. ordinationes, & per totam 75. dist.* Concilium Cabilon. 2. sub Carolo, *cap.* 23. ibi: *Presbyterorum, Diaconorum, & cæterorum graduum inferiorum ordinationes statutis temporibus fieri debere.* Vrbanus II. in Concilio Claromont. *act.* 2. *antè finem*, ibi: *Ne fiant ordinationes, nisi quatuor certis temporibus, & Sabbato mediante Quadragesima, & tunc protrahatur ieiunium vsque ad Vesperas, & si fieri potest, vsque ad crastinum.* Gregorius II. *ad Clerum & populum Turingiæ*, ibi: *Ordinationes, verò Presbyterorum, siue Diaconorum, non nisi quarti, septimi, & decimi mensis ieiunijs; sed & in ingressu quadragesimali, atque medio Vespere Sabbati nouerit celebrandas.* Synodus Romana sub Zacharia, *can.* 11. ibi: *In multis Concilijs hoc statutum est, vt primi, quarti, septimi, & decimi mensis Sacerdotum fieri debeant ordinationes; aliqui enim ex nostris ignorantes annorum seriem, illicitam fecerunt ordinationem.* Zacharias Pontifex *epist.* 5. *ad Bonifacium*, antè finem: *De ordinatione etiam Presbyterorum, & Diaconorum, cogente necessitate, & paupertate rogantium, non legitimis temporibus, & diebus à te promoueri, &c. Benè nosti, quod sacri canones dicunt, quod aptis temporibus Sacerdotes ordinentur.* Concilium Carthag. 3. *can.* 44. Rothomag. sub Ioanne, *ann.* 1072. Leo Pontifex *epist.* 55. & *epist.* 79. *cap.* 1. & *epist.* 87. Trident. *sess.* 23. *cap.* 4. Consonant lex 13. & 65. *tit.* 5. *part.* 1. alia iuris testimonia congesserunt Antonius August. *in epit. iuris, lib.* 28. *tit.* 6. Crespetius *in summa, verbo Ordines.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *iuris eccles. cap.* 33. *num.* 177. & *de potest. Episcop. allegat.* 17. & ad Concil. Tridentin. *d. cap.* 4. Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.* 246. *cap.* 5. Seuerinus Binius *in notis ad epist. Calixti*, Bellarminus *tom.* 3. *tract. de ieiunijs, cap. penult.* Suarez *de censuris disp.* 31. *sect.* 1. *num.* 30. Acuña, & I. Dartis *in d.* 75. *dist.* Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 4. *cap.* 2. & *de beneficijs cap.* 37. *num.* 34. Tamburinus *de iure Abbat.* 2. *tom. disp.* 2. *quæsit.* 17. Diana 2. *part. tract.* 15. *resolut.* 28. Vighellius *in meth. iuris can. pag.* 253. Gibalinus *de censuris pag.* 481. Garcia *in summa, pag.* 88. Leander *tom.* 2. *de sacram. disput.* 11. *per totam.*

4 Impugnatur assertio varijs rationibus. Hæc assertio ita illustrata ingentes patitur dubitandi rationes. Prima nascitur ex facto Domini nostri, quod vitæ nostræ debet esse instructio, & exemplar, *cap. significasti* 4. *de elect.* sed legimus tantùm Dominum nostrum Apostolos sacris ordinibus initiasse quinta feria, nocte videlicet cœnæ maioris hebdomadæ: igitur tantùm ea die Presbyteri, & alij Ecclesiæ ministri ordinari valent. Fulcitur hæc consideratio; nam quia Dominus eo die confecit chrisma, in alio non possunt Episcopi illud consecrare, *cap. presbyteri* 94. *cap. omni* 124. *de consecr. dist.* 4. Synodus Meldensis *can.* 45. Basilius Legionensis *de confirm. cap.* 3. Vicecomes *de ritibus confirm. cap.* 19. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 65. Igitur similiter, quia Dominus ea nocte sacramentum ordinis, non alio tempore, vel die instituit, nequit in alijs diebus administrari. Secunda ex eo oritur; nam gradus Episcopalis, & quatuor minores, non minùs spectant ad sacramentum ordinis, quàm tres gradus maiores, siue sacri: sed gradus Episcopalis, & quatuor minores quolibet die Dominico conferri possunt, *ex nostro cap.* 1. *cap. quanto*, 75. *dist.* docent Salcedo *in praxi, cap.* 26. Bernal. *de Sacrament. disp.* 46. *sect.* 3. *num.* 18. Ysambertus *in* 3. *part. D. Thomæ, de sacram. Ordin. disp.* 1. *art.* 3. *num.* 6. Hallier. *vbi suprà, cap.* 2. *art.* 1. igitur etiam gradus maiores omnibus diebus Dominicis conferri valent. Tertia difficultas insurgit aduersus eam partem deductam *ex cap.* 2. *hoc tit.* in qua improbatur consuetudo conferendi sacros ordines in diebus festiuis; nam consuetudo Ecclesiæ Orientalis seruatur, & admittitur, qua introductum est, vt omnibus diebus indistinctè liceat maiores ordines conferre, vt testantur Glossa *in cap. cùm secundùm, hoc tit.* Hallier. *vbi suprà, art.* 5. & consuetudine introduci posse, vt quatuor minores Ordines vno die contra iuris dispositionem conferantur, docetur *in cap.* 2. *de eo qui furtiuè*: igitur consuetudo Scotiæ, per quam introductum erat, vt in diebus festiuis maiores ordines conferri possent, obseruari debebat. Quartò aduersùs eam partem nostræ conclusionis, deductam *ex cap.* 1. *hoc tit.* vbi docetur omnibus diebus Dominicis Virgines consecrari posse, obstant textus *in cap. deuotis* 20. *quæst.* 1. ibi: *Deuotis Deo virginibus, nisi aut Epiphaniarum die, aut in alijs Paschalibus, aut in Apostolorum natalitijs sacrum velamen minimè imponatur.* Et *cap. virgines, ead. quæst.* & non sunt consecrandæ nisi in Epiphania, ac in Sabbato Paschæ, & in Apostolorum natalitijs. Ex quibus expressè probatur, non licere omnibus diebus Dominicis virgines consecrare.

His difficultatibus minimè obstantibus vera est supradicta assertio: pro cuius expositione primò sciendum est, inter alia ieiunia ab Apostolis, & eorum successoribus in Ecclesia statuta, recenseri ieiunium quatuor temporum, quod ab Apostolica institutione prouenire credimus, cùm nullo œcumenico Concilio statutum reperiatur: de eo agitur *in cap.* 1. vbi loco eorum verborum, *quod ter*, legendum esse *quater*, iam notauit Baronius *ad annum* 226. *num.* 25. & *in cap. de ieiunio, cap. statuimus, cum sequentibus,* 76. *dist. cap. ordinationes*, 75. *dist.* Concilium Aurelian. *can.* 27. aliàs 29. Gerundense *can.* 2. Cæsaraugust. *can.* 2. Troslcianum *can.* 15. Lemouicense *act.* 2. Damasus *in vita Calixti*, Leo *sermone* 1. *de ieiunio*, Isidorus *lib.* 1. *de diuin. officijs, cap.* 37. 38. & 39. & alij Patres, tam Latini, quàm Græci, relati ab Antonio Augustino *in epit. iuris, lib.* 21. *tit.* 19. Bellarmino *tom.* 3. *controu. tit. de ieiunijs*, Vinio *in notis ad epistol. Calixti Papæ*. Quod ieiunium à Iudæis iam obumbratum, & obseruatum fuit; siquidem illi ieiunabant quatuor temporibus, quæ incidebant in mensibus quarto, quinto, septimo, & decimo: id est, iuxta interpretationem D. Hieronymi, quæ habetur *in cap. ieiunium*, 76. *dist.* in menses Iulium, Augustum, Octobrem, & Ianuarium, quia cùm apud eos annus inciperet à mense Aprilis, quartus mensis erat Iulius. In his ergo mensibus ieiunabant Hebræi: quarto, quia Moises quarto mense tabulas legis fregit, *Exodi cap.* 32. quinto, quia eo mense propter seditionem populi exploratores terræ Promissionis iussi sunt montem non ascendere, *Numer. cap.* 34. deinde quia eo mense à Tito templum subuersum est: septimo quia eo mense occisus est Goliath, & reliquit Hierusalem dissipari, *Hieremiæ cap.* 52. Decimò tandem, quia tunc Ezechiel in captiuitate positus, audiuit: *Et cunctus populus captiuorum, quinto mense templum est subuersum*, vt habetur *Ezechielis cap.* 33. Igitur ne Iudæis remissiores viderentur Christiani, Ecclesia instituit ieiunium quatuor temporum, per annum diuisum, videlicet verno, æstiuo, autumno, & hiemali. Vernum est in Quadragesima, incipit à quarta feria post quartam feriam Cinerum: hiemale post quartam feriam in tertia hebdomada post diem B. Luciæ: æstiuum post Pentecosten: autumnale in mense septembris. Concilium Claromont. sub Vrbano II. *can.* 1. *cap. statuimus*, 75. *dist.* & sic cùm singulæ partes totius anni constent tribus mensibus illius, ita singula temporum ieiunia tres complectuntur dies, quasi singulis mensibus singuli dies ieiunij adscribantur, vt sic quatuor temporum primitias Deo reddamus: exemplo petito à ieiunio Niniuitarum, qui tribus diebus pœnitentiæ ac ieiunio se dederunt. Alias huius ieiunij rationes tradiderunt ex Patrum testimonijs deductas Hallier. *vbi suprà, art.* 2. §. 2. ex Medicis petitas: Viringus *lib.* 5. *de ieiunio, cap.* 12. Hæc autem ieiuniorum tempora non eodem modo distribuebantur in omnibus Ecclesijs, referente D. Isidoro *lib.* 1. *de diuinis officijs, cap.* 37. Primum ieiunium in die sequenti post Pentecosten, secundum octauo Cal. Octobris, tertium Cal. ipsis Nouembris, quartum Cal. Ianuarij fiebant: in alijs etiam Ecclesijs diuersimodè obseruabantur, *cap. constitutum*, 75. *dist.* Et licèt hoc ieiunium à principio fuisset voluntatis, posteà tamen fuit necessitatis, quo modo accipiendi sunt textus *in cap. ieiunium*, 75. *dist.* Concilium Aurelian. *can.* 27. & 29. Turonense 2. *can.* 13. D. Hieronymus *in epist. ad Marcellam*, iunctis Hallierio *vbi suprà*, Bellarm. *tom.* 3. *controu. tract. de bonis operib. lib.* 2. *cap.* 19. Ioan. Dartis *in d.* 75. *dist.*

5 De ieiunio quatuor temporum.

Secun-

6 Secundò sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus hæc ordinationum tempora obseruata non fuisse; nec enim Apostoli, Episcopiue ab eis per ciuitates constituti hæc tempora obseruarunt; immo nec summus Pontifex alio mense, quàm Decembri ordines celebrabat. Posteà Simplicius I. & Felix III. mense Februario; Leo III. mense Martio, & sic alij relati ab Hallierio *vbi suprà*, §.3. Ioan. Dartis *in d.75.dist.* ordinationes fecerunt. Tandem statuta fuerunt tempora quatuor ieiuniorum, Sabbatum antè Dominicam Passionis, & Sabbatum sanctum Paschæ, vt testantur Amalarius *lib.2. de officijs*, *cap.* 1. Rabanus Maurus *lib.2. de instit. cleric. cap.* 24. Micrologus *in obseru. cap.24. & 25.* Honorius *in gemma animæ*, *lib.* 1. *cap.* 155. in his enim tantùm temporibus maiores gradus conferri possunt, minores autem omnibus diebus festiuis, *cap. quod à Patribus*, *cap. final.* 75. *dist.* Quibus tamen diebus, & qua hora Ordines conferri debeant, dicemus *in cap. litteras*, *hoc tit.*

De temporibus ordinationum.

7 Tertiò præmittendum est, ordinatum extra prædicta tempora suspendi ab executione ordinis ita recepti, *cap. sanè*, *hoc tit.* vbi depositionis vocem ita interpretatur Glossa, cuius suspensionis dispensatio reseruatur Sedi Apostolicæ *in cap. cùm quidam*, *hoc tit.* sed posteà Gregorius IX. *in cap. consultationi*, *hoc tit.* concessit Episcopis, vt possint dispensare cum huiusmodi ordinatis in exercitio ordinis recepti; non verò vt ad altiorem gradum ascendant. Maiolus *de irregul. lib.3. cap.24. num.9.* Diana 5. *part. tract.4. resolut.* 193. Et licèt iure communi inspecto non constaret apud Interpretes, an hæc suspensio ipso iure incurreretur, tamen post constitutionem Pij II. quæ incipit, *Cùm ex sacrorum*, certum est ita ordinatos suspensionem incurrere ipso iure, & posteà celebrantes irregulares fieri; ait enim Pontifex: *Quod omnes & singuli, qui absque dispensatione canonica, aut legitima scientia, siue extra tempora à iure statuta, siue antè legitimam ætatem, vel absque litteris dimissorijs ad aliquem ex sacris ordinibus se fecerint promoueri, à suorum ordinum executione ipso iure suspensi sint; & si huiusmodi suspensione durante in eisdem ordinibus ministrare præsumant, eo ipso irregularitatem incurrant.* Quæ verba latè exponunt Salcedo *in praxi*, *cap.*42. Hallier. *vbi suprà*, §.4. Nauarrus *consilio* 4. *in hoc tit. num.* 4. Hanc tamen suspensionem non incurrunt religiosi extra tempora ordinati, ob priuilegia illis concessa à Sede Apostolica, vt docent Diana *part.4. tract.2. resolut.*31. & 5. *par. tract.3. resolut.*57. Leander *tract.6. de ordin. disput.* 41. *quæst.* 28. Sed hodie post Concilium Trident. *sess.23. de reform. cap.* 8. & *sess.* 25. *de regul. cap.*12. sublata esse prædicta priuilegia, docent Suarez *de legib. cap.* 17. *num.*8. Vasquez *d.3. parte*, *disput.*246. *cap.5. num.*50. & *cap.6. num.* 58. Hurtado *de ordine*, *difficult.*23. Etiam qui rescriptum impetrauit à R. Pontifice, vel ab eius Nuntio, quod vulgò dicitur *Extra tempora*, potest tribus diebus festiuis ordines maiores suscipere. Qui tamen dicantur dies festiui, in his, & minoribus ordinibus suscipiendis, exponunt de sacramento Ordinis scribentes.

De pœnis ordinati extra tempora.

8 His præmissis variæ à Doctoribus assignantur rationes, quare ieiuniorum temporibus, & hebdomada antè Dominicam Passionis, ac Sabbato sancto maiores ordines conferantur. Honorius August. *in gemma animæ*, *lib.4. cap.* 155. ita ait: *Ministri Ecclesiæ ideò in quatuor temporibus ordinantur, quatenus sub quatuor Euangelijs Christo, & Ecclesiæ seruire admoneantur. In Quadragesima idcircò ordinantur, vt vitijs marceant: in vere ideò, vt virtutibus floreant: in septimana Spiritus sancti, & in æstate ideò, vt sint spiritu feruentes Domino seruientes: in autumno, & in festo Tabernaculorum ideò, vt mundo moriantur, & cum Christo in virtutibus renascantur.* Alias nostræ conclusionis rationes ex Amalario, & Dionysio refert Hallier. *vbi suprà*, §.5 quibus ea adiungi potest; nam cùm inter cætera requisita ordinationis illud præcipuum sit, vt conferantur ieiunijs, & a ieiunis, & vt præcedant ieiunia vniuersalia, vt sic Deus placatus optet meliores & selectiores in Ecclesia ministros; inde est, quod cùm hæc ieiunia communia non nisi per Quadragesimam, & quatuor tempora per annum obseruentur; ideò in his tantùm temporibus gradus maiores conferri possunt. Et quia minores gradus, virginumque consecrationes non æqualis dignitatis sunt, siquidem inter gradus sacros non recensentur; ideò in eorum collatione non obseruantur prædicta tempora, sed in quolibet die festiuo conferri possunt. Et quia in eo debet quis puniri, in quo peccauit, *cap. nullus*, *hoc tit. lib.6.* ideò qui extra tempora à iure præscripta ordines recepit, ab eorum exercitio suspenditur, donec cum eo fuerit misericorditer dispensatum.

Traditur ratio decidendi.

Nec obstant difficultates suprà adductæ; nam licèt verum sit, Dominum nostrum, Apostolos, & eorum successores diuersis temporibus ordines celebrasse; tamen Ecclesia potuit prædicta præfinire tempora: siquidem crescente fidelium numero, & Ecclesiæ pace reddita, iuxta potestatem legislatiuam, quam Dominus in Ecclesia reliquisse iam probaui in apparatu, potuit sacris ordinationibus prædicta præfinire tempora. Nec quod dicebamus de consecratione Episcopali, aduersatur; nam contrarium verius est, videlicet consecrationem Episcoporum non omnibus diebus festiuis, sed tantùm Dominicis, præcedente ieiunio posse fieri, *cap 2.62. dist. cap.1. dist.75.* Leo Pontifex *epist.87.* aliàs 89. *cap.3.* ibi: *Ordinatio Episcopi non passim, sed die legitimo celebretur; nec sibi constare status sui nouerit firmitatem, qui non die Sabbati vespere, quod lucescit in prima Sabbati, vel ipso Dominico die fuerit ordinatus.* Plura Hallier. *vbi suprà, cap.2. art.*1. Diana *parte* 12. *de consecr. Episcop. resolut.62.* Nec consecratio Episcoporum comprehenditur sub dispositione textus *in nostro cap.*1. quia in ea plerumque procedi solet ex speciali Pontificis rescripto, vt docet Diana *vbi suprà*. Nec obstat tertia difficultas deducta ex vsu, & consuetudine Græcorum, apud quos nullum tempus speciale præscriptum est, sed quouis ordinatio fieri potest, excepto quadragesimali, in quo tantùm diebus Sabbati, aut Dominicis gradus Presbyteratus, & Diaconatus conferri possunt. Ratio est, nam cùm ieiuniorum tempore Missæ sacrificium apud Græcos non celebretur, Concilium Laodicen. *can.* 48. & hoc sacrificium requiratur in ordinatione, ideò tempore Quadragesimæ tales gradus conferri non possunt. Alij vero, qui præsanctificato sacrificio administrantur, etiam tempore Quadragesimæ conferri valent; in hoc autem ritu & alijs ab Ecclesia toleratis, de quibus agemus *in cap. cùm secundùm*, *hoc tit.* dissentiunt Græci à Latinis: quare in hac parte non rectè arguitur de vna Ecclesia ad aliam. Nec etiam obstat textus *in d. cap. 2. de eo qui furtiuè.* Nam licèt consuetudine legitimè præscripta introduci possit, vt quatuor minores gradus vno die simul alicui conferantur, non tamen moribus introduci valet, vt extra tempora statuta maiores gradus conferantur; nam primo casu non ita læditur disciplina ecclesiastica, ac secundo: vnde non ita consuetudo in vno, ac in alio inhibita reperitur. 9

Dissoluuntur difficultates.

Nec tandem aduersatur vltima difficultas, deducta *ex cap. deuotis 20. quæst.*1. pro cuius solutione sciendum est, 10 iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam, Virgines Deo deuotas, ab Episcopis consecrari, *cap. per lectis*, 25. *dist. cap. placuit*, 75. *dist. cap.*1. 29. *qu.*3. Concilium Carthag.2. *can.*3. *Ab vniuersis Episcopis dictum est, vt chrismatis confectio, & puellarum consecratio à Presbyteris non fiant.* Carthag.3. *cap.*86. Vormatiense *can.* 6. ibi: *Presbyteris quamuis cum Episcopis plurima mysteriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam nouellis ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint. Consecratio ergo, virginum benedictio, vel vnctio Altaris à Presbyteris minimè fiat.* Sexta Synodus Trullana *can.*40. D. Hieronymus *epist.*8. *ad Demetriad.* ibi: *Scio quod ad precationem Pontificis* (id est Episcopi) *flameum virginale sanctum operuerit caput.* Et ad Oceanum *lib.2. epist* 3. ibi: *Heri catechumenus, hodie Pontifex; vespere in circo, nunc in altario; dudum fautor histrionum, nunc virginum consecrator.* Expressit, licèt paganus, Ammianus Marcell. *lib.*28. in fine: *Intentas tamen alias virgines christiano ritu cultui diuino sacratas, custodiri intactas, & religioni seruire, solito more, nullo vetante præcepit.* Probant Antonius August. *lib.* 4. *epit. iur. Pontif. tit.*67. Acuña *in cap. quamuis* 4. *dist.*68. Tamburinus *de iure Abbat. tom.*1. *disp.*22. *quæst.*6. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.*57. *num.*51. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. parte* 1. *disput.6.* §.3. *num.*18. Lantdmeter *de veteri cleric. lib.1. part.2. cap.*11. Suarez *tom.*4. *de relig. tract.9. lib.1. cap.*21. Ioann. Dartis *ad Decretum, in* 26. *quæst.*1. Et si aliquando Presbyteri consecrabant virgines, ex declaratione Episcopi id faciebant. Concilium Carthag.3. *can.*36. ibi: *Vt Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret.* Quo modo accipiendus est textus *in can.* 4. *Concilij Rhegiens.* Hęc autem Virginum consecratio diebus solemnioribus

Dissoluitur quarta difficultas.

rioribus fiebat, *cap. Virgines, d. cap. deuotis, 20. q. 1.* D. Ambrosius *ad virg. laps. cap. 5.* & *in exhortat. ad virgines*, ibi: *Venit dies Paschæ, in orbe toto Baptismi sacramenta celebrantur, velantur sacræ virgines.* Sequentibus verò sæculis post Gelasium omnibus diebus Dominicis virgines velare permissum fuit, vt ex præsenti textu constat, & postea generali consuetudine alijs etiam festiuitatibus talis benedictio dari cœpit, vt probant Salcedo *in praxi, cap. 26.* Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 44. num. 17.* & *allegat. 27. num. 54.* Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi, ratiocinio 5.* Cellotius *de hierarch. lib. 6. cap. 11.* Dartis *in dist. 26. qu. 1.* & plura de hac virginum consecratione, & de flameis, seu velis illis impositis, congesserunt Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 10.* Cæsar *d. disput. 6. §. 3.* Espenceus *de voto continentiæ lib. 4. cap. 1.* Ephetenus *disquisit. monast. to. 1. lib. 5. tr. 9. disquisit. 7.* Ambianas *ad Tertull. de velandis virgin. cap. 4. obseru. 1.* Iulius Lauorus *de elect. cap. 24.* Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 45. num. 24.* Baronius *in martyrol. die 7. Maij, pag. 195.* & *anno 57.* Mendoza *lib. 2. Concilij Illiber. cap. 20.* Vossius *lib. 3. de vitijs serm. cap. 46.* Menardus *ad D. Gregor. Sacram. pag. 210.* Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi*, Hallier. *de sacris elect. 2. part. sect. 4. §. 6.* & nos nonnulla dabimus *in cap. vidua, de regul.*

11 Exponitur Concilium Cæsaraugust. 3. can. 1.

Sed primò superiori assertioni obstat textus *in can. 1. Concilij Cæsaraugust. 1.* vbi ita Patres sanxerunt: *In sanctum, & satis venerabile Concilium residentibus nunciatum est nobis, eo quòd aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Ecclesias quæ à fidelibus pia deuotione construuntur, extrà diebus Dominicis consecrent. Si ergo cùm quisque nostrum mortalium ad sacerdotale promouetur officium, nullatenus patimur, vt in reliquis diebus, nisi tantùm Dominicis festiuitatibus, ij qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, quantò magis vt deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, sine diebus Dominicis probibeantur consecranda? Cuiusque nos talium præsumptiones Pontificum, non solùm sanctorum Patrum cobibere & probibere sententia, sed propria deliberatione censemus: vt nulli penitus Pontificum, in quibuscumque prouincijs constitutis, amodò liceat, præter certis diebus Dominicis, Ecclesias sanctas consecrare.* Ex quo canone apertè deducitur, gradum sacerdotij die Dominico extra tempora ieiuniorum conferri posse, contra hucusque tradita. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Patres in eo canone non agere de ordinatione Presbyteri, sed de consecratione Episcopi, quæ in diebus Dominicis olim fiebat: immò & plerumque post acclamationem, & electionem Episcopi sequebatur eius ordinatio proximo die Dominico, *cap. qui in aliquo, versic. sed nec ille, 51. dist. cap. 2. dist. 62. cap. 2. dist. 75.* cuius ritus varias rationes adducunt Amalarius *lib. 2. de eccles. offic. cap. 2.* Honorius Augustod. *in gemma animæ, lib. 1. c. 189.* Ordo Romanus *tit. quo die consecretur Episcopus*: inter quas ea præcipua est, quia eodem die Apostoli dona Spiritus sancti acceperunt; quare consentaneum Patres Ecclesiæ censuerunt, eodem etiam die dominico Episcopos Apostolorum successores ordinari. Nec huic solutioni obstant ea verba, *ad sacerdotale promouetur officium*; ex quibus constat, in eo canone agi de ordinatione sacerdotis. Nam plerumque in veteribus Ecclesiæ canonibus legimus, Episcopos sacerdotes appellari, & eorum consecratio, promotio ad sacerdotalem dignitatem dicitur. Leo Pontifex *epist. 87. Ordinatio Episcopi non passim, sed die legitimo celebretur, nec sibi constare status sui nouerit firmitatem, qui non die Sabbati vespere, quæ lucescit in prima Sabbati, vel ipso Dominico die fuerit ordinatus; solùm enim maiores nostri resurrectionis Dominicæ diem honore dignam indicauere, vt sacerdotes, qui sumuntur hoc die, potissimùm tribuantur.* Et *in d. cap. qui in aliquo*, dum agitur de Episcopo electo, & ordinato, dicitur, in sacerdotem die Dominico fuisse consecratum.

Secundò præsenti assertioni aduersatur Zacharias Pontifex *epist. 12.* aliàs *13. ad Bonifacium*, quæ incipit, *Benedictus Deus*, vbi post medium ait: *De ordinatione etiam Presbyterorum, & Diaconorum, cogente necessitate, & paupertate rogantium, non legitimis temporibus, & diebus à te promoueri, te in offensionem incurri isse insinuasti. Dicimus autem tibi, frater, vt benè nosti, quod sacri canones docent aptis temporibus Sacerdotes ordinandos; attamen in eo, quod à te propter zelum fidei actum est, à Domino Deo nostro indulgentiam postulamus.* Ex quibus verbis depromitur, validè extra tempora gradus maiores, Presbyteri videlicet, & Diaconi conferri. Cui difficultati satisfaciendum est ex illis verbis, *cogente necessitate*, in quibus supponitur Bonifacium ob magnam necessitatem eos in Presbyteros & Diaconos ordinasse, quia alio modo Ecclesijs viduatis consulere non poterat: moris enim fuit primis nascentis Ecclesiæ temporibus, vt cùm aliquis ex laicali statu, vel alio gradu inferiore, in Episcopum eligebatur, ne eius ordinatio protelaretur non seruatis legitimis temporibus, in tribus continuis diebus ordinari, vt de D. Ambrosio refert Paulinus *in eius vita*, qui in singulis diebus singulos gradus, & intra octo dies consecrationem Episcopalem accepit: idem de Raynaldo, & alijs referunt Gregorius Turon. *lib. 6. cap. 9. hist.* Gofridus *lib. 3. epist. 11.* æquius enim Ecclesiæ proceribus videbatur consecrationem Episcopi non protelari, quàm legitima ordinationis tempora expectare. Sequentibus verò sæculis non ita facilè in his temporibus dispensabatur, vt patet *ex cap. dilectionis, 76. dist.* ex Carnot. *epist. 58.* quia vt ait D. Bernardus *tract. de præcept. cap. 5.* ibi: *Vbi necessitas non est, inconuertibilia maneant sanctorum Patrum instituta.* 12 Explicatur Zacharias Pont.

Eadem etiam interpretatione lucem accipit textus *in c. in Parochia, 16. q. 1.* vbi cùm Theodorus Pelagij Consiliarius, ab eo petijsset Rufinum monachum Presbyterum ordinari in Basilica S. Laurentij, quam quondam in sua possessione fundauerat Pontifex, iubet Bono Episcopo, vt in proximo Sabbato Rufinum Diaconum ordinet, & dimidia hebdomada ad gradum Presbyteri promoueat. Ex quibus verbis apertè constat, non seruatis ieiuniorum temporibus posse maiores gradus etiam conferri. Cui difficultati facilè satisfaciemus si animaduertamus, iusta necessitatis causa motum Pontificem dispensasse, vt extra ieiuniorum tempora posset Rufinus in Presbyterum ordinari. Cùm enim Pontifex possit omni tempore maiores gradus conferre, ex nostro *cap. 1.* ita & dispensare, vt alius Episcopus etiam extra tempora maiores valeat gradus conferre. 13 Exponitur cap. in Parochia 16. qu. 1.

Opponi etiam potest Concilium Claromont. sub Vrbano II. celebratum, cuius verba, & interpretationem dabimus *in cap. litteras, hoc tit.*

C A P V T IV.

a Alexander III. *b Valt. c Alban. Episcop. Vicario nostro.*

Ex tuarum litterarum tenore accepimus, quod N. clericus adeò deliquit, quod sit delictum eius publicum esset, ab ordine, quem suscepit, degradaretur, & ampliùs non posset ad superiores ordines promoueri. Verùm quoniam peccatum ipsum occultum & priuatum fore dixisti: f. t. per A. s. m. q. ei condignam pœnitentiam imponas, & ei suadeas, vt parte pœnitentiæ peracta, ordine suscepto vtatur, & eo contentus existens, ad superiores ordines ampliùs non ascendat. Verumtamen quia peccatum occultum est, si promoueri voluerit, ei non potes, nec debes ratione aliqua prohibere.

N O T Æ.

a Alexander.] In sexta collectione Raymundi tantùm legitur *Alexander III.* in prima autem collectione *sub hoc titul. cap. finali*, legitur *Alexander III. Vu. Alban. Episcop.* in Concilio autem Lateran. adduntur ea verba, *Vicario nostro*; ex quibus omnibus inscriptionibus restituo huius textus epigraphen,

graphen, & eius secunda pars extat *in cap.3. de eo qui cognouit consanguineam*.

2 b *Valt.*] Valtero, siue Galtero, qui ab Hadriano IV. creatus est Episcopus Cardinalis Albanensis anno 1154. floruit vsque ad annum 1177. fuit Alexandri III. in vrbe Vicarius, vt refert Ioannes Saresbariensis *epist.* 234. *ad Bartholomæum Oxon. Episcopum*, ibi: *Episcopus Albanensis Domini Papæ vices agit in Vrbe*. De eo Vghellius *tom.1. Italiæ sacræ, in Alban. Eccles. num.*34.

3 c *Alban.*] Albanensis Episcopatus est vnus ex septem Cardinalitijs, quorum Præsules sunt Cardinales Ecclesiæ Romanæ, videlicet Ostiensis, Syluæ Candidæ, Portuensis, Sabinensis, Prænestinus, Tusculanus, & Albanus: cùm enim in vrbe antiquitus fuissent constructæ, & ordinatæ Ecclesiæ maiores, in quibus Pontifex per se sacra faceret, ex vicinioribus oppidis, seu ciuitatibus Pontifex accersiuit septem Episcopos, vt per septem hebdomadæ dies diuina officia in eis celebrarent, vt refert Anastasius Bibliot. in Stephano IV. *Hic constituit, vt omni die Dominico à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadarijs, qui in Ecclesia S. Saluatoris obseruant, Missarum solemnia super Altare B. Petri celebrarentur*. Notarunt Pambinus *de septem Eccles. vrbis, cap.*1. Cohelius *in notitia Card. cap.*5.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio refertur. EX hoc textu, & *ex cap. finali, hoc tit.* qui spectat ad secundam partem huius tituli *de qualit. ordin.* sequens deducitur assertio: *Occultus criminosus, præter homicidam, post pœnitentiam peractam in susceptis ordinibus valet ministrare, & ad superiores ascendere; anteà tamen monendus est, ne ministret, & ne promoueatur*. Probant textus *in cap. fin. de furtis, cap. ex tuarum, de purgat. can. cap. ferrum, cap. de his, 50. dist. nouella 6. Iustiniani, cap.*1. Illustrant Alphonsus de Castro *de leg. pœn. lib.2. cap. vlt.* Couarr. *lib.3. var. cap.3. num.2. & in Clement. si furiosus, p.1. §.1. & 2. p. §.3.* Auila *de irreg. 7. p. disput.4. dub.7. conclus.6.* plures relati à Diana *p. . tract.2. resolut.93.* Gibalinus *de irregul. cap.5. consect.2* Sausay *in Panopl. p.1. cap.6. §.3.* Hallier. *de sacris elect. lib.2. cap.2. art.1. §.2. & de hierarch. eccles. pag.*272. Suarez *de censuris disp.48. sect.*1. Acuña *in cap. presbyter, §. sed illud, 50. dist.*

5 Ratio decidendi. Hæc assertio valdè dubia redditur sequenti consideratione: nam certum est, irregularitatem non contrahi nisi in casibus à iure expressis, *cap. penult. de sentent. excomm.* sed in nullo iuris loco expressa reperitur irregularitas contra criminosos publicos, & notorios, etiamsi delictum sit eius naturæ, vt depositionem mereatur, exceptis homicidio, iteratione baptismi, susceptione ordinum post contractum matrimonium, vsurpatione ordinum, & violatione censuræ in exercitio alicuius gradus sacri: vnde ob enorme crimen depositione dignum, etiam notorium, non incurri aliquam irregularitatem, defendit Gibalinus *de irregul. cap.5. consect.6.* igitur licèt in nostro textu esset crimen notorium, & in iudicio deductum, non deberet criminosus arceri ab ordinibus recipiendis. Etiam ea pars assertionis, in qua docetur, criminosum post pœnitentiam peractam posse in susceptis ordinibus ministrare, neque ad altiores gradus ascendere, difficilis redditur eo iuris principio, quo docetur eum, qui in Ecclesia pœnitentiæ caput semel subdiderit, non posse neque in susceptis ministrare, neque ad altiores ordines promoueri, *cap. pœnitentes, 50. dist. cap.1.* iunctis ibi traditis, *de bigamis non ord.* igitur non rectè asserimus criminosos etiam post pœnitentiam peractam posse sacris ordinibus initiari.

6 Infamis est irregularis. Adhuc tamen defendenda est suprà tradita assertio, pro cuius vera expositione aliqua præmittenda sunt. Et primò sciendum est, ordinandum habere bonum populi testimonium, & ab omnibus irreprehensibilem iudicari, iuxta illud Apostoli *1. ad Timoth. cap.3. oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt, vt non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.* Plura tradit Hallierius *de sacris elect. cap.2. art.1. §.1.* Vnde apud omnes liquet, infamem infamia iuris, aut facti canonica sacris Ordinibus initiari non posse: quare infamia, quæ propter aliquod delictum ipso iure, vel ex iudicis sententia nascitur, impedit promouendum, *cap. in aliquo, cap. finali, 41. dist. cap. infames 2. quæst 6.* Concilium Toletanum 4. *can.* 18. Euaristus *epist.3.* Ordo enim ecclesiasticus honor est, *cap. vnico, de obligatis ad ratiocin.* ideò infamis ad illum non admittitur, ex *l. vnica, C. de infamibus*, vbi plura D. Franciscus de Amaya; sicut & à militia arcebantur, *l.4. §.4. & 7. ff. de re milit. l.2. §.3. ff. de his qui notant. infam.* Vnde aliqua delicta, quæ propter eorum enormitatem non inducunt irregularitatem, eam producunt propter infamiam ex eis ortam, vt hæresis, *cap. inter solicitudines, de purgat. canonic.* schisma, *cap.1. de schismaticis:* simonia, *cap. sancitum 7. quæst.1.* vsura, *cap. maritum, 33. dist.* publicus concubinatus, & accusatio alicuius delicti pendens, *cap. omnipotens, de accusation.* & alia, quæ enumerant Gibalinus *de irregularit. cap.5. dub.2. quæst.3.* Barbosa *lib.1. iuris eccles. cap.33. num.*110. Maiolus *de irregul. lib.5. cap.46.* & damnatum ad triremes, & reuersum, ordinari non posse, probat Marinis *lib.1. resolut. cap.*10.

Secundò sciendum est, esse aliqua delicta, quæ quantumuis occulta irregularitatem inducunt, vt iteratio Baptismi, violatio censuræ, vsus improbus Sacramentorum, & homicidium: qui enim ex culpa Baptismum iterauit illum conferendo, vel suscipiendo, irregularis efficitur, *cap. quos, cap. eos, de consecrat. dist.4. cap. illo 10. 1. quæst.7.* plura Antonius August. *lib.22. tit.26.* sed licèt Sacramentum Confirmationis, & Ordinis iteratio prohibita sit, *cap.1. dist.68. cap. non licet, de consecrat. dist.4. cap. dictum, de consecrat. dist.5.* tamen propter eorum iterationem irregularitas in iure statuta non est. Neque contrarium probat textus *in cap. saluberrimum 1. quæst.7.* Nam ea verba, *Iterata vnctione*, accipienda sunt de iteratione Baptismi, non verò ordinationis, vt contra Hugolinum docet Gibalinus *de irregul. prop.1. cap.5.* Magnum autem discrimen vertitur inter irregularitatem, quam incurrit qui ministrauit iterum Baptismum, & qui illum recepit: nam irregularitas, quæ contrahitur à rebaptizato, est totalis; quæ verò incurritur à ministro, est partialis, tantùm videlicet quoad superiores gradus, *cap.2. de apostatis:* licèt olim etiam à susceptis deponerent. Concilium Lugdun. relatum à Burchardo *lib.4. Decreti, cap.56.* Deinde irregularitas rebaptizati ex occulta etiam iteratione nascitur; rebaptizantis verò tantùm ex publica, *cap. Afros, 98. dist. cap.2. de apostatis*, Hurtado, Toletus & alij relati à Gibalino *vbi suprà*. Ex illicita etiam Ordinum susceptione, aut administratione in susceptis, etiam occulta, irregularitas nascitur, vt si quis dolo malo non ordinatus Sacramenta administrauerit, *cap.1. & 2. de clerico ordin.* plura Antonius August. *in epit. lib.22. tit.12.* Suarez *de censuris disp.42. sect.4.* latè dicemus *in d. cap.1.* Ex illicita Ordinum susceptione irregularitas nascitur, cùm quis ordinatur per saltum, vel non confirmatus, si furtiuè, aut vna die plures gradus accepit, *cap. vnico, de clerico per saltum, cap.1. & 2. de eo qui furtiuè*, Hallierius *vbi suprà, 2. part. art.2. sect.1.* Salcedo *in praxi, cap.24. & 25.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat.47.* Ex violatione etiam censuræ irregularitas incurritur, cùm quis censuram violat per actum solemnem sibi per censuram prohibitum, vt si Missam celebret maiori excommunicatione ligatus, *cap.1. cap. si celebrat, de clerico excomm. cap. is cui, de sentent. excomm. lib.6.* non autem eam contrahit, si gradum ordinis recipiat, quia in iure expressa non est, sed tantùm suspensio, *cap.1. de eo qui furtiuè, cap. cùm illorum, de sentent. excomm.* tantùm enim hæc irregularitas incurritur per solemnem actum maiori excommunicatione ligatis prohibitum, *d. cap. si celebrat*, vbi latiùs dicemus. Idem affirmandum est in interdicto, *d. cap. is cui*, siue in celebrante tempore interdicti, non seruata forma capitis *Alma mater, de sentent. excomm. lib.6.* docet latè Gibalinus *d. cap.5. consect.9.* Tandem ex homicidio etiam occulto irregularitatem contrahi, sæpè sæpiùs in iure nostro deciditur *in cap. sicut 5. cap. ad audientiam*, & passim, *de homicidio*, Tridentin. *sess.14. de reform. cap.1.*

Deinde sciendum est, ad irregularitatem incurrendam non sufficere actum interiorem. Couarr. *in Clement. si furiosus, 1. part. num.4.* Auila *de irregularit. 7. part. disput.2. dub.1.* nec etiam occultum peccatum, exceptis suprà numeratis. Vnde satis controuersum est apud Interpretes, vtrum per delictum exterius, occultum tamen, per accidens irregularitas contrahatur? Et Glossa *in cap. vlt. hoc tit.* affirmat, non incurri: eam sequuntur Hostiensis, & Cardinalis *ibi*: sed Alfonsus à Castro *lib.1. de lege pœnali, cap.5.* existimat, quod si delictum sit omninò occultum, irregularitas non contrahitur;

[Right margin notes: 7 De delictis occultis. — 8 De occulto criminoso.]

trahitur; si verò ab aliquo sciatur, irregularitatem contrahi. Sed placet eorum sententia, quæ discrimen constituunt inter crimina, quæ solùm ratione enormitatis, & notorietatis inducunt irregularitatem, & ea delicta quibus imposita est irregularitas absque circumstantia enormitatis. In delictis primi generis, qualia sunt adulterium, simonia, furtum, & cætera depositione digna, non incurritur irregularitas, nisi notoria sint: in delictis secundi generis, qualia sunt homicidium, *cap. final. hoc tit.* iteratio Baptismi, improba ordinatio, & violatio censuræ, incurritur irregularitas, quamuis occulta sint, etiam post peractam pœnitentiam, *d. cap. finali, hoc tit.*

9 Quomodo tollatur hæc irregularitas. Cùm ex vsu Ecclesiæ cognoscatur nullam irregularitatem continere impedimentum perpetuum, sciendum est, semel contractam certis modis cessare, videlicet baptismo, professione religionis, dispensatione, cessatione. & pœnitentia. Baptismo tollitur omnis irregularitas (ita lato modo appellamus defectum in infidelitate contractum) quæ ex peccato prouenit, *cap. si quis viduam*, 50. *dist.* Professione religionis tollitur irregularitas ex defectu natalium proueniens, *cap. 1. de filijs presbyter.* Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap.* 24. *num.* 187. dispensatione eius qui potestatem habet dispensandi, omnis tollitur irregularitas, quia nulla est, quæ à iure naturali, vel diuino proueniat: plures congerit Barbosa *ad Concil. Trid. sess.* 42. *de reform. cap.* 6. Nec obstat textus *in cap.* 2. *de bigamis non ord.* cuius veram interpretationem ibi dabimus. Cessatione causæ inducentis irregularitatem, tollitur ipsa irregularitas, vt si illigitimè natus legitimus fiat per subsequens matrimonium, aut rescriptum Pontificis, *cap. 1. cap. tanta, cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Pœnitentia tolli irregularitatem ortam ex peccato occulto, non enormi, sed mediocri, quod non ex sua natura, sed ex alio capite dignum erat suspensione, aut irregularitate, docet Acuña *in summa*, 39. *distinct. num.* 7.

10 Ratio decidendi. Ex quibus apparet vera decidendi ratio nostri textus; cùm enim ordinandus sine crimine, si possit dari, debeat esse, & ideò tot scrutinia in ordinandis, tot approbationes populi, tot examina requirantur, de quibus satis diffusè Hallier. *vbi suprà, d. sect.* 7. ideò occultus peccator moneri debet, ne promoueatur; sed si velit promoueri, peracta pœnitentia arceri non debet, quia cùm irregularitas non contrahatur, nisi in casibus à iure expressis, *cap. penult. de sentent. excommun.* & in iure expressa non sit contra occultos criminosos, ideò promoueri possunt ad maiores ordines, excepto casu homicidij, & aliorum criminum, de quibus suprà, quibus sua natura annexa est irregularitas; ideò siue publicè, siue occultè perpetrentur, irregularitatem inducunt, & eorum auctores etiam peracta pœnitentia ad altiores gradus non admittuntur; quia sicut certæ sunt causæ, quibus irregularitas contrahitur, ita & præfiniti sunt modi, quibus ea tollitur, inter quos non enumeratur pœnitentia, vt probat Acuña vbi suprà; ideò in peccatis grauioribus pœnitentia non tollit irregularitatem.

11 Dissoluitur difficultas. Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt cùm publicum delictum est, seu notorium, quia in iudicium deductum est, ipsum delictum per se non inducat irregularitatem, tamen propter infamiam quæ ex publicitate, seu notorietate nascitur, qui illud commisit, ordinari non potest, vt suprà dixi. Quare si in hoc textu delictum fuisset ordine iudiciario probatum, non posset qui illud commisit ordinari: sed quia occultum erat, & pœnitentia expiatum, licitè ad sacros ordines admittitur. Nec secunda difficultas aduersatur; nam licèt ille, qui pœnitentiam solemnem in Ecclesia fecit, non possit in susceptis ordinibus ministrare, aut ad altiores gradus ascendere, ex tradendis *in cap. 1. de bigamis non ordin.* tamen hoc non procedit in eo, qui pœnitentiam priuatam suscepit; quia ille nulla infamia notatur. Vnde cùm in nostro textu agatur de pœnitentia priuata, rectè docetur, post pœnitentiam peractam posse occultum criminosum ad maiores gradus ascendere.

12 Exponitur cap. ad vrbes, hoc tit. Sed primò superiori assertioni obstat textus *in cap. ad aures, hoc tit.* in illis verbis: *Quod Prælati eorum commissa secreta nouerint.* Ex quibus verbis deducitur, expressè ob occultum delictum posse eum, qui illud perpetrauit, à sacris Ordinibus arceri. Pro cuius textus expositione, & conciliatione cum nostro capite *ex tenore*, Glossa in præsenti, & *in cap. non dicatis* 12. *quæst.* 1. existimat, discrimen esse constituendum inter regulares, qui sacris Ordinibus initiari intendunt, & alios clericos sæculares, qui ad altiores gradus promoueri cupiunt: regulares enim etiam ob delictum occultum à Prælatis suis arceri possunt, ne sacris Ordinibus initientur, quia subditorum peccata, & conscientias rectiùs agnoscunt, quàm Prælati sæculares: vnde textus *in d. c. ad aures*, procedit in subditis regularibus; textus verò in præsenti capite, in clericis sæcularibus Glossam sequitur Hallier. *de sacris elect. pag.* 37. vbi suprà.

Secundò aduersatur textus *in cap. tanta* 7. *de simonia*, in illis verbis: *Item omnis peccator Missam cantare potest,* 13 Exponitur cap. tanta, de Simonia.
præter simoniacum. Ex quibus deducitur, quemlibet peccatorem, siue occultum, siue publicum, à sacro Presbyteratus gradu non arceri, excepto simoniaco: igitur non rectè asserimus, peccatorem publicum, cuius delictum in iudicio deductum est, sacris Ordinibus initiari non posse: & si textus accipiatur, non de ordinando in sacerdotem, sed de clerico Missæ sacrificium celebrante, adhuc difficilis est, cùm certum sit, sacerdotem, quem culpæ mortalis reatus tenet, non posse Missæ sacrificium celebrare, *cap. præter*, 32. *dist. cap. in gradibus* 3. *quæst.* 7. *cap. timorem* 25. *de consecrat. d. dist.* 2. *cap. sicut* 75. 1. *quæst.* 1. *cap. final de clerico excommun.* Varia pro eius textus interpretatione adduxerunt repetentes ibi; quibus omissis duplici modo difficultati responderi potest, supponendo Pontificem in eo textu non agere de clerico in sacerdotem promouendo, sed de sacerdote in suo gradu ministrante. Primò asserendo, in eo textu tantùm affirmari peccatorem, si nil aliud sit quod illi obest, pœnitentiam agendo posse Missam cantare, id est Missæ sacrificium offerre; simoniacum autem, etiam pœnitentia peracta, non posse Missam celebrare, quia propter simoniæ labem suspensus est, *cap. si quis, cap. de hoc, cap. per tuas, de simonia*: ita illum textum interpretatur Suarez *de censuris disput.* 31. *sect.* 4. *num.* 3. secundò textus ille interpretari potest iuxta tempora Pontificis Deusdedit, illius textus auctoris, asserendo illa verba, *Missam cantare*, non esse accipienda de Presbytero celebrante, vt accipiuntur *in cap. interdicimus* 16. *quæst.* 1. *cap.* 3. *cap. dudum* 27. 18. *quæst.* 2. sed de canente in choro. Vnde cùm iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam Sacerdos etiam peracta pœnitentia solemni admitteretur in choro canentium, inter psalmistas, *cap. penult.* 50. *dist.* & ibi reciperet communionem laicam, *cap. si quis* 8. 50 *dist.* Concilium Sardicense sub Iulio I. *cap.* 1. simoniacus tamen, quia vt intrusus in Ecclesia, non poterat communionem laicam suscipere, Baronius *tom.* 3. *anno* 347. & sic nec inter canentes stare poterat, ideò ait Pontifex Deusdedit, omnem peccatorem Missam cantare posse, præter simoniacum. Ita textum illum interpretatur nunquam debitis extollendus laudibus Illustrissimus Præceptor D. D. Martin. Onciberos *in tract. de sacrament. in genere, art.* 6. *num.* 4.

Tertiò aduersatur suprà traditis textus *in cap.* 2. *de apo-* 14 Exponitur cap. 1. de apostatis.
statis, in illis verbis: *Si verò occultum est, promoueri poterit.* In qua decisione agitur de quodam Clerico iterante baptismum, ad ordines admittendo, vel non. Et Alexander III. distinguit; vel delictum fuit occultum, vel publicum. Si publicum fuit, non posse ad sacros ordines ascendere, nisi religionem ingrediatur, quia tunc fauore religionis posset cum eo dispensare; plerumque enim monachi pœnitentes post grauia facinora admittebantur ad sacros ordines, qui si in sæculo manerent, sacris ordinibus non initiarentur, vt contra Cellotium probat Franciscus Hallier. *de hierarch. Eccles. pag.* 272. si verò occultum delictum fuit, posse ad sacros ordines ascendere. Ex quo textu expressè constat, occultè reiterantes baptismum, posse ad sacros ordines ascendere; contra ea, quæ supra diximus. Cui difficultati respondendum est asserendo, in eo textu acolytum, cui permittitur ascendere ad sacros ordines, non iterasse baptismum illum administrando, vel suscipiendo, sed tantùm adfuisse iterationi: vnde cùm ipse nec iterasset, per se illud administrando, nec suscipiendo, sed in persona fratris fuisset iteratus; ideò Alexander III. illi indulsit, vt posset, si occultum delictum fuit, ad maiores ordines ascendere.

Quartò supradictæ assertioni obstat textus *in cap.* 1. 15 Exponitur Tridentinum sess. 24. cap. 1.
Concilij Tridentini, sess. 14. *de reform.* in illis verbis: *Etiam ob occultum crimen.* Quibus permittitur Episcopis arcere ab Ordinibus criminosos etiam occultos. Quod etiam docetur

docetur in principio ipsius sessionis. Igitur non rectè asserimus in præsenti, propter occultum crimen non posse criminosum arceri à sacris ordinibus. Pro huius textus expositione, & conciliatione cum præsenti capite varia adducit Franciscus Hallierius *de sacris elect. pag.37.* sed superfluò, cùm declaratum sit per sacram Concilij Congregationem, correctam esse decisionem textus in præsenti capite *ex tenore*, per canonem illum, & ampliatam decisionem textus *in cap. ad aures, hoc tit.* ita vt quod suprà dicebamus de regularibus non admittendis ad ordines, ob delictum etiam occultum, procedat in clericis sæcularibus, vt post Farinacium cum pluribus testatur Barbosa *in remiss. ad Concilium Trident. d. sess. 24. cap* 1. quare cùm expressa correctio in his iuribus reperiatur, frustra agitur de eorum conciliatione.

16 Exponitur can. 2. Concilij Nicæni. Tandem præsenti assertioni obstat textus *in can. 2. Concilij Nicæni*, relatus *in cap. quoniam, 48. dist.* in illis verbis: *Si verò procedente tempore aliquod peccatum, quod animæ noceat, inuentum fuerit in ea persona, & conuincitur duobus, vel tribus testibus, cessabit à Clero.* Ex quibus verbis deducitur, quodlibet peccatum animale sufficiens esse, vt quis excludatur à sacris Ordinibus. Pro cuius canonis expositione Balsamon in eius notis existimat, peccatum animale in eo canone, seu quod animæ noceat, accipi pro quacumque culpa incompatibili cum diuina gratia. Verùm hæc interpretatio facilè refellitur ex præsenti textu, & adductis per Cabassutium *in notitia Conciliorum, pag. 62. in eo canone.* Alij textum illum accipiunt de apostata, homicida, fornicatore: quorum peccata olim solebant capitalia, & mortalia appellari: quo in sensu Isidorus *lib. 2. de diuinis officijs*, asserit consuetudinem Ecclesiæ hanc esse, vt sordidati peccato mortali ad ordines non promoueantur; & si quis post ordinationem mortalis peccati reus factus sit, non possit sacrum exercere ministerium: & Concilium Valentinum Galliæ sub Damaso *cap. 4.* prohibet ab Episcopatu, Sacerdotio, & Diaconatu eos, qui se mortali crimine fatentur pollutos. Similiter Concilium Agathense *can. 32.* decreuit, clericum qui capitale crimen commisit, deponi, & in monasterium conijci. Præterea Patres Concilij Tolet. 4. *can. 52.* sanxerunt, eos qui publicam agentes pœnitentiam mortale delictum publicè confessi sunt, non posse in Clericos ordinari. Verùm omnes canones hi facilè iuxta suprà tradita procedunt in eo, qui delictum publicum capitale admisit, aut ex quo infamiam contraxit. Verùm textus *in d. can. 2. Concilij, Nicæni*, ni fallor, procedit in eo, qui postquam ordinatus fuit, publicè in luxuriæ peccatum lapsus fuit; ille enim deijciebatur à Clero, iuxta veteres canones 30. Concilij Illiber. 9. & 10. Concilij Neocæsar. Et licèt in principio ipsius canonis ageretur de neophytis non ordinandis: tamen in eius calce de clerico agitur lapso in peccatum animale deijciendo à Clero; non verò cooptando, seu ordinando in Clerum.

CAPVT V.

Lucius III. *Archiep.* a *Turonensi.*

AD aures nostras peruenit, quod religiosi quidam ad superiores desiderant ordines *b* promoueri, sed Prælati eorum desiderijs contradicunt. Tuæ igitur quæstioni taliter respondemus, quod honestius, & tutius est subiectis debitam Præpositis obedientiam impendendo in inferiori ministerio deseruire, quàm cum Præpositorum scandalo graduum appetere dignitatem. Nec est in hac parte subiectorum desiderium confouendum; quoniam esse potest, quod Prælati eorum commissa *c* secreta nouerint, ex quibus constat eis, quod salua conscientia nequeant sublimari: quia non in sublimitate graduum, sed in amplitudine charitatis requiritur regnum.

NOTÆ.

1 Turonensis vrbs vbi. a *TVron.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concilium Lateran. *part.* 26. *cap.* 22. Turonensis, seu Turonica ciuitas, est Galliæ, in tertia Lugdunensi prouincia, trans Ligerim sita, de qua plura Fratres Sarmat. *tom.* 1. *Galliæ Christ. fol.* 732. Habet Ecclesiam Metropolitanam D. Gratiano dicatam, iam olim in Archiepiscopalem erectam, vt testantur Hadrianus II. *epist.* 27. *ad Carolum Magnum*, Venantius Fortunatus pluribus ad Gregorium Turon. carminibus, *lib.* 4. & constat ex subscriptione Licinij, vbi se Episcopum scribit Ecclesiæ Turonicæ Metropolis, ex Concilio Venetico celebrato anno 455. Eius Ecclesiæ historiam, & Præsulum seriem scripserunt Andreas Quercetanus, & Chenu. Eius mentio extat in iure nostro *in cap. fin. de filijs Presbyter. cap. consuluit, de seruis non ordin. cap. de eo* 9. *cum sequenti, de Ordinar. cap. ex tenore* 11. *de foro compet. cap. dilecti* 8. *de except. cap. ex conquestione, de restit. spol. cap.* 8. *de præb. cap.* 8. *de sim.* cum alijs. Huius ergo Ecclesiæ Præsuli Bartholomæo Vindocinensi missa est hæc Decretalis.

b *Promoueri.*] Consonat Cassianus *lib.* 11. *collat. cap.* 14. *Nonnunquam clericatus gradum, & desiderium Presbyterij, vel Diaconatus immittit.* Vbi obseruat Gazeus.

2 c *Secreta nouerint.*] Hæc verba difficilia visa sunt Interpretibus; nam si Prælatus subditi secreta in confessione nouerit, non potest vti ea scientia, quia non nouit vt homo, sed vt Deus, *cap.* 2. vbi plura adducemus, *de officio ordin. cap. omnis*, *§. caueat*, vbi Balboa, *de officio ordin.* Sed hæc verba rectè interpretatur Basilius Legion. *de matrim. lib.* 5. *cap.* 35. vt procedant in scientia extra confessionem, sed secretè habita, qua vti potest Prælatus: quo modo accipitur etiam textus *in cap. vnico, de clerico per saltum promoto*, & alij adducendi *in d. cap.* 2. *de officio ordin.*

COMMENTARIVM.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Religiosus contra prohibitionem Prælati sui sacris Ordinibus initiari non debet.* Probant textus *in cap. nullus, 58. dist. cap. si quis, cap. in parochia, cap. monachi vagantes, cap. monachi à monasterio, cap. cùm pro vtili, 16. qu. 2. cap. quàm sit, §. nullus, 18. qu. 2. cap. nullus, de temporib. ordin. lib. 6. Clement. ne in agro, in fine, de stat. monach. cap. si religiosus, de elect. lib. 6.* Concilium Lateran. sub Gregorio Magno: *Vt inuito Abbate ad alia monasteria ordinanda, aut ad sacros ordines, vel clericatus officium tolli exinde monachi non debeant.* Maguntinum *can.* 48. Mediolan. 5. *tit. de initiandis ordin. sacr.* D. Benedictus *in sua regula, cap.* 60. *Si quis Abbas sibi Presbyterum, aut Diaconum ordinare petierit, de suis eligat, qui dignior sit sacerdotio fungi; ordinatus autem caueat elationem, aut superbiam.* D. Gregorius *lib.* 7. *epist.* 18. *Pariter autem custodiendum est, vt inuito eiusdem monasterij Abbate, aut ad ordinis clericatus officium tolli exinde monachi non debeant.* Concilium Illerd. *can.* 3. plura Antonius August. *in epit. l. 9. tit.* 18. Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Ledesma *tom.* 1. *summæ, de sacram. Ordin. c.* 8. *concl.* 10. Peyrinis *tom.* 1. *priuil. sui ordin. constit.* 2. *Iulij II. nu.* 22. Tamburinus *de iure Abbat. tom.* 2. *disp.* 7. *q.* 26. Gazeus *in notis ad Cassianum, lib.* 11. *collat. c.* 14 Hallier. *de sacris elect. pag.* 88. & *in vindicijs Parisiens. pag.* 439. & 521. Roussèlius *lib.* 1. *histor. iurisd. Pontif. cap.* 5. *num.* 3. Menardus *ad concord. reg.* 1015. 3 Conclusio probatur.

Sed hæc assertio non leuem patitur dubitandi rationem ex sequentibus iuris principijs. Primò, nam monachis ac religiosis licet propria auctoritate arctioris, & perfectioris status causa propriam religionem deserere, & ad strictiorem, atque perfectiorem statum transire, etiam renuente Prælato, ex rationibus traditis ab Innocentio III. *in cap. licèt, de regular.* Sed status sacerdotij perfectior est, quàm monachatus, *c. alia* 6. 16. *qu.* 1. ibi: *Alia causa est monachorum, alia clericorum; mihi antè presbyterum sedere non licet;* 4 Ratio decidendi.

cet, illi si peccauero, licet me tradere satanæ. Ergo etiam inuitis Prælatis monachi possunt sacris ordinibus initiari. Accedit, nam vt Daniel Parisiensis in sua apologia, *c.5. §. 1.* ait: *Officium, & vocatio presbyterij est cum instituto & statu monastico connaturaliter coniuncta, & munus sacerdotis cum statu religiosorum sua natura exposcit coniungi.* Igitur à Prælatis regularibus prohiberi non debet id, quod est connaturale cum ipsa professione religiosa. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo, nam licèt religiosus virtute obedientiæ promissæ tempore suæ professionis teneatur obedire Prælatis proprijs, iuxta tradita ab Ephteno *lib.6.disquisit.tr.2.per totum*, Caramuele *in regul. S. Benedicti, disp.50.* Tamburino *tom.3.de iure Abbatum, disp.4. per totam*, & alijs de iure cœnobitico agentibus; tamen id procedit, cùm Prælati præcipiunt res rationi & regulæ monasticæ consonas, non verò si præcipiunt aliquid contra, vel præter regulam. D. Bernardus *de præcepto & disciplina, cap.7.* ibi: *Proinde si professo secundùm illam regulam Abbas meus mihi aliud fortè imponere tentauerit, quod non sit secundùm regulam, aut etiam quod non sit secundùm ista instituta, verbi causa Basilij, Augustini, Pachonij; quænam mihi quæso in hac re necessitas imminet obsequendi? Solùm quippe id à me exigi posse arbitror, quod promisi.* Expressiùs *cap.8. Prælati iussio, seu probibitio non prætereat terminos professionis; nec vltra extendi potest, nec contrahi; citra nil me Prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat quàm promisi. Vota mea nec augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate.* Sed nulla religionis approbatæ regula impedit professos in ea ad sacros ordines ascendere, cùm esset iniqua, vtpotè quæ adimeret perfectiorem statum, & impediret gratiam, quæ præstatur in susceptione sacramenti Ordinis: igitur Prælatus non potest prohibere subditis ad sacros ordines ascendere. Accedit tandem, nam non potest dari maior obedientia subditi erga Prælatum, quàm filij erga parentes, cùm hæc potestas proueniat à iure naturali diuino, & positiuo, vt post Sanchez, Fagundez, Tamburinum, & alios in præceptum 4. Decalogi, docent Donellus *lib.1.comment.c.20.* Valentia *tom.3.illustr.tr.2.c.1.* Acacius *de priuilegijs parent. in prolog.* Sed patre renuente filius potest sacris ordinibus initiari, vt probat Fagundez *vbi suprà, lib.4.c.4.n.2.* igitur & renuente Prælato poterit religiosus ad sacros ordines ascendere.

5 *Olim monachi laici erant.* Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est suprà tradita assertio. Pro cuius expositione præmittendum est, non solùm illos primos monachorum patres, quos Principes propositi monastici appellat D. Hieronymus *epist.3.ad Paulinum*, videlicet Paulum, Antonium, Hilarionem, & Macharium, sacerdotes non fuisse, verùm & primis Ecclesiæ sæculis monasticam vitam amplectentes, expertes fuisse clericatus, nec ad gradus ecclesiasticos ascendisse, *cap.nemo 2.cap.monachus 4.cap.alia 6. cap. interdicimus 10.cap. adijcimus 19.16. quæst.1.* plura Antonius August. *in epit.iuris, lib.9.tit.39.* Barbosa *lib.1.iuris eccles.cap.43.num.13.* Franciscus Hallier. *in vindicijs censuræ Paris.lib.4.cap.2.per totum*, Gibalinus *de clauf.regul. disquisit.2.cap.2.§.3.* Benedictus Ephtenus *in vita S.Benedicti, prolog.18.§.3.* Cuiacius *in nouella 5.Iustin.* Viuar. *de veteri monach.lib.2.cap.10.num.18.* Quintanaduenas *lib.3. ecclesiast.* Bignonius *ad Marculfum lib.1. cap.2.* Michael Roussellius *lib.1.histor.Pont.iurisd.cap.5.num.3.* quare monachi medij erant inter Clerum & populum; vnde Dionysius Areopag. *epist.8.* ait: *Monachis partes sunt assignatę, iuxta quas etiam ministrantibus adstant, non ad custodiam, sed vt agnoscant, tam se, quàm ordinem suum magis populo præ sacerdotibus propinquare.* Hinc in pœnis distinguebantur, siquidem ex quibus delictis clerici degradabantur, monachi vt laici excommunicabantur, *can.2. & 8. Concilij Chalcedon.* Ticinense anno 887. ibi: *Laici & monachi perpetuo anathemate feriantur:* notauit Bignonius *d.lib.1.cap.2.* Vnde *in cap.à subdiacono 5.93.dist.* dum præscribitur in Ecclesia ordo hierarchicus, post Ostiarium Abbas recensetur, quia illis sæculis omnibus ecclesiasticis ministris inferiores censebantur monachi, vt probant Corrasius *de sacerdotio lib.6. cap.6.* Antonius Cuchus *lib. 3.instit.tit.de monachis, num.38.* Lemaistre *de instit.Episcop. lib.4.cap.5.& 6.* I. Filesacus *in cap.inter 15.§.5.de officio ordin.* Laurentius Lantdmeter *de veteri cleric.lib.2.cap.1.* Iacobus Gothofredus *in l.22.Cod. Theodos. de Episcop. & cleric.* Basilius Legion. *variar.disp.1.quæst.3.cap.5.* Duarenus *lib.1.de sacris Eccles.c.20.* Frater Iosephus Siguenza *in vita D.Hieronymi, lib.2.discurs.2.* Sequentibus temporibus, quarto videlicet Ecclesiæ sæculo, monachi ad sacerdotium promoueri cœperunt; nam S. Athanasius quamplures monachos sanctitate, & doctrina illustres sacris ordinibus initiatos, Episcopos diuersarum Ecclesiarum constituit, quorum ipse Athanasius scribens ad Dracontium monachum, catalogum texit, & refertur in historia tripartita *lib. 8.cap. 1.* & in Concilio Nicæno *can.75.* Apud Turrianum expressa mentio extat monachorum Sacerdotum, ibi: *Si congregatio fidelium alicuius parochiæ elegerit aliquem præstantiorem alijs doctrina, prudentia, & fide, ex his qui ministrant altari, aut ex monachis, id est sacerdotibus monasteriorum.* Et *cap. sanctorum, 70. dist.* Ex quibus auctoritatibus deducit Ephtenus vbi suprà, quarto sæculo Ecclesiæ, iam monachos in sacerdotes promoueri. Sed si verum amamus, potiùs in illis iuris testimonijs de sacerdotibus agitur, qui monasterijs præficiebantur, vt monachis sacramenta administrarent, quod cùm ipsis laboriosum prorsus esset, vnus ex ipsis monachis presbyter ordinari cœpit, qui alijs Sacramenta ministraret, *cap.sic viue 26.cap.si clericatus 27.16.quæst.1.* Sed monachos iam quarto, & quinto sæculis Ecclesiæ sacris initiatos fuisse ordinibus, rectiùs probatur ex Siricio Papa, qui floruit per annos 384. relato *in cap. monachos 16. quæst.1.* quare D.Thomas *opusc.15. contra impug.relig.cap.2* & Gratianus *in 16.quæst.1.* post canonem *hinc est, §.monachus*, aiunt: *Vsque ad tempora Eusebij, Zosimi, & Siricij monachos clericos non fuisse, ecclesiasticam testari historiam.* Post quod decretum Siricij, relatum *in d. cap. monachos*, cœperunt monachi sacris Ordinibus initiari: & Imperator Honorius sub Pontificatu Anastasij, & Siricij successoris in hæc verba rescripsit *in leg. 32. Cod. Theodos. de Episcop. & cleric. Si quos fortè Episcopi deesse sibi clericos arbitrantur, ex monachorum numero rectiùs ordinabunt.* Facit D. Augustinus *epist.76. ad Aurelium*, ibi: *Ex his, qui in monasterio permanent, non nisi probatiores, atque meliores in Clerum assumere solemus.* In Africa enim anno Christi 395. cœperunt monachi Missam celebrare, vt constat ex Possidio *in vita S. Augustini, epist. 76.* ad Aurelium: *Ex his, qui in monasterio permanent, non nisi probatiores, atque meliores in Clerum assumere solemus.* Et *cap.11. Proficientes doctrina diuina sub Sancto, & cum S. Augustino in monasterio Deo seruientes, Ecclesiæ Hipponensis clerici ordinari cœperunt.* Synod. Constantinop. generalis 6. *act. 3.* licèt in ipsa Ecclesia Orientali hæc consuetudo aliquantulum obliterata esset, & tantùm in monasterijs Liturgiam facerent, qui iam sacris ordinati vitam monasticam profitebantur. Sic enim colligitur ex Theodoro Balsamone *in cap.3. Nomocanonis Phocæ*, vbi ait: *Cùm enim mos esset, vt qui ex laicis sacerdotibus monachi facti fuerant, & ad sacerdotum ministerium priùs adscripti erant, etiam post vitam monasticam in corporis ministeriorum catalogo permanerent, & vnà cum laicis sacerdotibus permanerent, Sanctissimus Dominus noster Michael longam hanc consuetudinem pro nihilo habuit, & statuit vt ex laicis solùm sacerdotibus ministeria constarent, monachi autem in suis monasterijs assiderent.*

In Ecclesia autem Occidentali iam anno 490. monachos diuina ministeria tractasse probatur ex Pelagio Pontifice I. *epist.9. ad Episcop. Lucan.* illis verbis: *Vt si quis etiam de religioso proposito, & disciplinis monasterialibus eruditus, ad clericale munus accedat, in primis eius vita præteritis acta temporibus inquiratur.* Concil. Illerd. celebrato anno 510. *can.3. De monachis id obseruari placuit, quod Synodus Agathensis noscitur decreuisse, hoc tantummodò adijciendo, vt cùm pro Ecclesiæ vtilitate aliquos Episcopus probauerit in clericatus officio promouendos, cum Abbatis voluntate debeant ordinari.* B. Gregor. *lib.5.epist. 41.* Concil. Tolet.11. *can.3.* vbi iubetur, vt monachi in Missarum sacrificijs Episcopi, in cuius ditione consistunt, ritus & cæremonias obseruent. Synod. Meld. *can.10.* quam Concilij Tolet. authoritatem latè exponit Vicecomes *de antiq. Missæ ritibus, vol.3.lib.1.cap.7.* & cùm paulatim cœpissent Ordinibus initiari, aliquique ignari, & maleuoli hoc admodum reprehensione dignum iudicassent, S. Bonifacius Concilio in Italia celebrato edidit constitutionem, quam refert Gratianus *in cap. sunt nonnulli 16. quæst. 4.* quam ex MS. & reconditis codicibus ita emendat Yepes *tom.1. chron.D. Benedicti, anno 610. Sunt nonnulli nullo dogmate fulti, magis zelo amaritudinis,* 6 *Quid in Ecclesia Latina.*

tudinis, quàm dilectionis inflammati, asserentes monachos, quia mundo mortui sunt, & Deo viuunt, sacerdotali officio indignos, neque pœnitentiam, neque christianitatem, seu absolutionem largiri posse per sacerdotalis officij iniunctam gratiam: sed omninò falluntur, nam si ex hac causa veteres æmuli vera prædicarent, Apostolicæ Sedis compar B. Greg. monastico cultu pollens, ad summum apicem nullatenus conscenderet, cui soluendi, & ligandi potestas concessa est. Augustinus quoque eiusdem sanctissimi Gregorij discipulus, Anglorum prædicator egregius, alijque quamplurimi sanctissimi viri pretiosorum monachorum habitu fulgentes, nequaquam à quoquam Pontificali officio subarrarentur; neque enim Benedictus monachorum pater & præceptor almificus huius rei aliquo modo fuit interdictor. Latiùs prosequuntur Yepes *vbi suprà*, Chopinus *lib.2. monast. tit. 3. num.*1. Hallierius *de sacris elect. sect.1. cap.2. art.2. §.2.* & in vindicijs Paris. *fol.493. & 521.* I. Gothofredus *in d.l.32.*

7 Prosequitur eadem tractatio. Cum iam monachi non solùm fratribus suis sacramenta administrarent, verùm etiam laicis, cœperunt non solùm in monasterijs, verùm etiam in parochijs sæcularibus institui, & ordinari, vt etiam sæcularibus sacramenta administrarent: vndè ad titulum Ecclesiæ, cui præficiebantur, transibant, & monasteria propria deserebant, vt expresse probatur *ex epist.61. D. Hieronymi*, vbi de ordinatione Paulini agens, ita scribit: *Nolle sibi presbyterum tribui, vt monachus tolleretur.* Expressiùs *in epist. ad Rusticum monachum*, ibi: *Cùm ad perfectam ætatem veneris, si tamen vita comes fuerit, & te vel populus, vel Pontifex ciuitatis in Clerum elegerit, age quæ clerici sunt, & inter clericos sectare meliores.* Clariùs *ex cap. nemo, cap. ne pro qualibet, 16. quæst.*1. ex D. Gregorio *lib.7. epist.*18. *Quisquis autem ex prædicto monasterio ad ecclesiasticum ordinem peruenerit, vlterius illic nec aliquam potestatem, nec licentiam habeat manendi.* Ex alijs Patrum testimonijs latè probat Balsamon *in can.4. Synodi Constantinop.* Hallier. *in vindicijs, fol.* 485. Nec contrarium suadet textus *in cap. de monachis 3.16. quæst.1.* vbi asseritur, monachos cùm ad clericatus gradus peruenerint, non debere à priori proposito discedere, quia vt Glossa, Archid. & Turrifcrem. ibi docent, textus ille loquitur de his, quæ sunt substantialia monachatus, vt vota continentiæ, & paupertatis: licèt enim eo tempore monachi sacris initiati extra monasteria degerent, tamen propositum continentiæ, & paupertatis conseruare tenebantur, vt dicemus *in cap.1. de testam.*

8 Ratio decidendi. Ex his apparet, quare in hoc textu, & suprà citatis statuatur, ne monachi contra voluntatem sui Prælati sacris ordinibus initientur: cùm enim per ordinationem à regulari abstinentia ipso iure absoluerentur, nec ampliùs in monasterio degerent, non sine Abbatis licentia ordinari poterant, vt ab eius potestate subducerentur. Accedit, nam plerumque dæmon decipiebat monachos hac illusione, vt Ordines ambirent: vnde sanctus Pachomius monachorum magnus institutor aiebat, esse admodum bonum, & valdè vtile monachis non quærere honorem, vel principatum, vel gloriam, & maximè in cœnobio; addebatque principatus, aut ambitionis clericatus cogitationem, si inciderit in monachos, nec citò extinguatur, facilè corrumpere vniuersum laborem exercitationis, referente Metaphraste in eius vita, *cap.* 23. Et S. Basilius monasticæ conuersationi regulam præscribens, *cap.*23. ait: *Nullam capitaliorem pestem monasterijs irrepere posse, quàm si monachos clericatus ambitio inuadat.* Et S. Cæsarius ex monacho Lirinensi factus Archiepiscopus Arelat. inter monachi virtutes necessariam hanc enumerat, quòd ambitum honoris, vel desiderium clericatus veræ humilitatis amore repudiauit, ac respuit: refertur *tom.2. Bibliot.* Expressiùs Moyses Abbas apud Cassianum *collat.1. cap.20.* ait: *Cùm dæmon desiderare sanctum Clericatus officium, sub prætextu ædificationis multorum, & amore lucri spiritualis instigat, per quod nos ab humilitate propositi huius, ac districtione diuellit; quæ omnia cùm sint nostræ saluti, professionique contraria, tamen velamine quodam misericordiæ, ac religionis obtecta, facilè imperitos, incautosque decipiunt.* Rectè ergo in hoc textu, & alijs suprà citatis statutum est, ne ambientibus monachis sacerdotium illis concedatur, nisi Prælatus, qui eorum conscientiam moderatur, assentiat. Accedit ratio à nostro Pontifice allata, quia videlicet ipse Prælatus nouit aliquod crimen occultum, quod impediat ipsum ordinari, aut cum quo non liceat ipsum sacerdotio mancipari, faciliùs enim ipsi Prælati agnoscunt impedimenta subditorum: vnde hodie ipsi Prælati regulares litteras dimissorias concedunt monachis, vt ad ordines admittantur: latè docent Tambur. *d. quæst.*25. Hallier. *de sacris*, vbi suprà, *cap.*3.

Nec obstat dubitandi ratio, qua dicebamus, licere religiosis, inuitis suis Prælatis, ad vitam strictiorem transire; nam id procedit cùm arctior, & strictior modus viuendi adest in religione, ad quam transfertur, ac seruatur in religione, quam deserit; non autem causa huius permissionis est perfectior status, vt docent Azor *tom.1. moral. lib.12. cap.* 14. *quæst.* 2. Sanchez *in Decalogum, lib.7. cap.7.* Suarez *tom.3. de relig. cap.8. per totum.* Vnde cùm per susceptionem sacrorum ordinum arctiorem, seu strictiorem monachus non assequatur vitam, licèt in perfectiorem statum transeat; ideò irrequisito, & renuente superiore non licet ad sacros ordines ascendere. Nec augmentum deductum ex apologia Danielis aliquid facit, eam enim doctè & apertè refellit Hallier. *in vindicijs, pag.*491. §.3. quomodo enim monachis poterat esse connaturale sacerdotium, cùm, vt suprà probauimus, per tot annos à sacerdotio repellerentur, vt latè considerat Hallier. *vbi proximè.* Nec secundum augmentum aduersatur; potest enim Prælatus imperare religiosis, non solùm quæ illi expressè professi fuerunt, verùm & illa, quæ tendunt in ordine ad regulam, vel in pœnam alicuius delicti præcipiuntur; & tunc religiosi tenentur Prælatis obedire, vt pluribus relatis tradit Tamburinus *tom.3. de iure Abbat. disp.4. quæst.3. num.7.* Vnde cùm Prælatus ratione delicti occulti prohibet subditis, ne sacris initientur ordinibus, præcipit in pœnam delicti perpetrati, & ordinatè ad regulæ obseruantiam; cùm ea non facilè seruaretur, si monachi sacerdotio elati tantùm Presbyterij principatum ambirent, vt suprà ex D. Basilio, & Cæsario notaui. Inde religiosi sacerdotium ambientes tenentur suis obedire Prælatis, qui illis ne initientur ordinibus, inhibent. Nec vltimum augmentum obstat; diuersa enim ratio prohibitionis est in monacho respectu Prælati, ac in filio respectu patris; cum enim in his, quæ ad statum spectant, non attendatur patria potestas, vt omnes suprà laudati docent, inde repugnante etiam patre filius potest sacris ordinibus initiari: accedit, nam rationes prohibitionis, ne monachus renuente Prælato sacris initietur, non procedunt in filiosfamilias; quare etiam Patre renuente potest ad sacros ordines ascendere. 9 Dissoluitur dubitandi ratio.

Primò superiori assertioni aduersatur Concilium Constantinop. celebratum in templo SS. Apostolorum, *can.*4. vbi ita cauetur: *Sed si Episcopus quidem de nullorum monachorum pietate, & vitæ probitate testimonium ferens, in aliud monasterium, ad eius constitutionem eos transferre voluerit, vel in domum sæcularem, ad eorum qui inhabitant salutem; traducere censuerit, vel in quouis alio loco præponendos putarit, hoc neque ijs, qui suscipiunt, neque ipsis monachis fraudi erit.* Ex quibus verbis, & *ex cap. in Parochia, 16. quæst.* 1. expressè euincitur, licere Episcopis propria voluntate, sine Prælatorum assensu monachos ordinare, atque eos præficere in parochialibus Ecclesijs pro salute populi, & vtilitate parochianorum: igitur non rectè asserimus, in ordinatione monachi Prælati licentiam desiderari. Huius textus interpretatio altiùs repetenda est ex veteri Ecclesiæ disciplina. Sciendum enim est, quod postquam monachi clero adscribi cœperunt, & illis permissum fuit sacris initiari, sola Episcoporum voluntate absque Superiorum licentia ad gradus clericatus assumptos fuisse: dum enim Athanasius *in epist. ad Drancontium*, refert tot monachos à se ordinatos fuisse, vllam consensus Prælati mentionem non facit: & D. Hieronymus dum de ordinatione Rustici *in epist.*4. *ad ipsum* agit, tantum Episcopi postulat voluntatem, ibi: *Si Populus, vel Pontifex ciuitatis in Clerum elegerit.* Quibus, & alijs auctoritatibus hanc firmat sententiam Hallier. *de sacris elect. d. §.2. pag.* 88. sed cum ex hac facultate ordinandi monachos, & per consequens subtrahendi eos à regulari professione, monasterijs magna iniuria inferri videretur, conqueri cœperunt, tam Prælati, quàm ipsi monachi: illi quidem potestatem suam violari, subditosque à se eripi; isti verò inuitos à religione extrahi, & in quiete sua turbari. Vnde primò in Concilio Arelat. celebrato anno 455. auditis his querimonijs monachorum insulæ Lirinensis, statutū fuit, 10 Exponitur can. 4. Concilii Constantinop.

ne

ne Episcopi ex integra eorum familia monachum ordinarent, nisi Abbate petente. Sequutum fuit Concilium Agathense sub Symmacho Papa celebratum, vbi quod specialiter Lirinensi monasterio indultum fuerat, ad omnia Narbonensis prouinciæ monasteria protractum est, vt patet ex eius canone relato *in cap. monachi 33. 16. quæst.1.* mox etiam Concilium Illerd. in prouincia Tarraconensi celebratum, statuta Arelat. & Agath. approbauit, *can.3.* in hæc verba: *De monachis verò id obseruare placuit, quod Arelat. vel Agath. noscitur decreuisse, hoc tantummodò adijciendo, vt pro Ecclesiæ vtilitate, quos Episcopus probauerit, in clericatus officio cum Abbatis licentia debeant ordinari; ea verò quæ in iure monasterij de facultatibus offeruntur, nulla diœcesana lege ab Episcopis contingantur: si autem ex laicis quisquam à se factam Basilicam consecrari desiderat, nequaquam sub monasterij specie, vbi congregatio non colligitur, à diœcesana lege audeant segregare.* Quę verba licèt truncata, reperiuntur apud Gratianum *in cap. pro vtilitate, cap. si ex laicis, 16. quæst.1.* integra autem referunt Loaysa *in Concilijs Hispaniæ*, Yepes *tom.1. chron. D. Benedicti, anno 546* qui textus difficilis est in ea parte, in qua Patres affirmant, Concilijs Agathensi, & Arelat. illud adijcere, videlicet vt sine Abbatis voluntate monachus ordinari non possit; quod iam in prædictis Concilijs statutum reperiebatur. Hallier *vbi proximè, pag.89* huic difficultati satisfacere intendit asserendo Patres Concilij Illerd. asserere, se adijcere Concilio Agathensi tantùm strictiorem, aut clariorem prohibitionem: sed veriùs credo illa verba, *Tantummodò adijciendum*, esse referenda non ad primam textus partem, vbi statuta Concilij Agathensis, & Arelat. confirmantur; sed ad secundam partem, quæ incipit ab illis verbis: *Ab ea verò*, &c. quæ non reperiuntur apud Gratianum, nec in dictis Concilijs. Igitur verba textus *in d. can.4. Concilij Constantinop.* & *in d. cap. in Parochia*, referenda sunt ad prima illa Ecclesiæ tempora, cùm Episcopi inconsultis Prælatis monachos & ordinare, & à monasterijs subtrahere valebant.

Secundò aduersatur traditæ assertioni Gregorius Magnus *lib.11. epist.10.* vbi asserit, priuilegium speciale se concedere Xenodochio Augustodunensi, in hæc verba: *Episcopum verò tollendi de eodem loco monachum ad ecclesiasticum ordinem promouendum, vel pro aliqua quacumque causa, sine consensu Abbatis, atque Presbyteri, habere licentiam prohibemus.* Ex quo textu sic argumentor. Frustra precibus impetratur, quod iure communi conceditur, *l. vnica, Cod. de thesaur. lib.10.* sed priuilegio speciali conceditur monasterio August. ne sine Prælati licentia monachi ad sacros ordines admittantur: igitur quia iure communi citra voluntatem Prælati monachi sacris initiari possunt ordinibus. Pro cuius textus expositione sciendum est, adhuc prædictis Concilijs Agath. & Illerd satis consultum, prospectumque non fuisse monachis, vt ab Episcopis, inuitis Prælatis, Ordinis gratia non subtraherentur: quare monasteria specialia priuilegia, tam à summo Pontifice, quàm Episcopis impetrarunt, vt constat ex quorundam formulis relatis à Marculfo *libro 1. formul. cap.1.* & ibi Bignonio, & ex priuilegio libertatis concesso monasterio Coruiensi à Bertefrido Episcopo Ambian. quod refertur *tom.1. Concil. Galliæ*, ibi: *Similiter & reliquos gradus clericorum, minores, ac maiores, quos Abbas iamdicti monasterij elegerit, siue intra, siue extra monasterium, sine aliqua præmij acceptione consecrare.* Cùm enim adhuc in hac parte libertas monachorum satis statuta non esset, ideò necessarium fuit in monasterio Augustodunensi prædictum Gregorij priuilegium: sed postquam Concilio Lateran. sub eodem Gregorio celebrato cautum fuit, vt inuito Abbate ad alia monasteria ordinanda, aut ad ordines sacros, vel clericatus officium tolli exinde monachi non debeant, non licet Episcopis vllos monachos, etiam priuilegium non habentes, inuitis suis Prælatis ordinare, vt docet Hallier. *de sacris elect. vbi proximè, fol. 89.* 11 Expositio D. Gregor.

C A P V T VI.

a Anicetus Papa *Episcopis per Galliam constitutis*.

SI Archiepiscopus obierit, & alius ordinandus Archiepiscopus fuerit, omnes eiusdem prouinciæ Episcopi ad Sedem *b* Metropolitanam veniant, vt ab omnibus ipse *c* eligatur, & ordinetur: oportet autem, vt ipse, qui illis omnibus præesse debet, ab omnibus illis eligatur, & ordinetur. Reliqui verò comprouinciales Episcopi, si necesse fuerit, cæteris consentientibus, à tribus iussu Archiepiscopi consecrari possunt Episcopis: sed melius est, si ipse cum omnibus eum, qui dignus est, elegerit, & cuncti pariter eum consecrauerint Pontificem. *Et infra*: Illud autem, quod de Archiepiscopi consecratione, & ordinatione prædictum est, atque præceptum, videlicet vt omnes suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet.

N O T Æ.

1 a ANicetus.] In sexta Decretalium collectione, & prima, *sub hoc tit. de elect. cap.9.* legitur, *Lucius III.* sed mendosè: auctor enim huius textus est Anicetus Pontifex, qui Ecclesiam rexit ex anno 177. vsque ad annum 185. vt referunt Baronius, Coriolanus, & Binius, alijque scriptores ecclesiastici: ipse enim ex traditione Apostolorum, & doctrina Anacleti Pontificis *epist.2.* de qua Turrianus *lib.5. pro epist. Pont. cap.24. fol.583.* statuit Archiepiscopum ab omnibus suffraganeis esse consecrandum, Episcopum verò à tribus, vt constat ex eius epistola missa ad Episcopos Galliæ, quæ extat *tom.1. Concil.* & ex ea transcripserunt nostrum textum Decretistæ, Burchardus *lib.1. Decreti, cap.28.* Iuo Carnot. *part.5. Decreti, c.139.* Gratianus *in cap. Comprouinciales 4. 64. dist.* & *in cap.11. 66. dist.*

2 b *Metropolitanam.*] Metropolis enim vocatur, quasi mater prouinciæ, vt aiunt Imperatores *in l. vnica, Cod. Theodos. de Metropoli Berytí;* vnde miror D. Isidorum *lib. 7. originum, cap.12.* relatum à Gratiano *in cap. cleros, 21. dist.* Rabanum Maurum *de instit. cleric. cap.5.* affirmasse, Metropolitanos à mensura ciuitatis dictos, cùm Metropolis mater prouinciæ appelletur *in l.4. §. ingressus*, & *in l.7. ff. de officio Procons.* & colligitur ex epistola 2. Anacleti Papæ, *cap.2.* in illis verbis: *Et in capite prouinciarum, vbi dudum Primates legis sæculi erant.* Et ibi: *Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, haberent Metropolitanos suos, qui prædictis iustè obedirent Primatibus, sicut in legibus sæculi olim ordinatum erat; qui non Primatum, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur.* Notarunt Henricus Kalteisen in oratione habita in Concilio Basileensi *de punit. peccator.* Duarenus *lib.1. de sacris Eccles. cap.9.* Morinus *lib.1. exercit. cap.1.* quod notandum est ad intellectum Nicephori Calixti *cap.2*

c *Eligatur.*] Non solùm enim in consecratione Archiepiscopi omnes suffraganei; & in ordinatione Episcopi tres, verùm & in electione cum Clero, & populo omnium consensus desiderabatur. Concilium Nicænum *can.4.* Synodus Carthag. *can.3.* Synesius *epist.67.* Cyprianus *epist.68.* ibi: *Episcopi eiusdem prouinciæ, proximi quique conueniant, & Episcopus eligatur.* P. Marcha *lib.6. concord. cap.4. & 5.* Sed cùm verbum χειροτονία, quo Patres, & Concilia Ecclesiæ Orientalis vtuntur, significet electionem, & ordinationem, vt ex Græcis Scriptoribus docent Cironius *ad titul. de elect.* Hallier. *de sacris elect. in principio;* ideò in versionibus Latinè factis facilè confunditur electio cum ordinatione. 3

 C A-

CAPVT VI.

Ex Concilio a *Arelatensi.*

NEc Episcopus sine Metropolitani permissu, nec Episcopus Metropolitanus sine tribus Episcopis comprouincialibus præsumat Episcopum ordinare, ita vt alij Episcopi prouinciales epistolis admoneantur, vt se suo responso consensisse significent. Quod si inter partes aliqua fuerit dubitatio, maiori numero Metropolitanus in electione consentiat.

NOTÆ.

1 Arelatum vbi. a ARelatensi.] Arelatum, vulgò *Arles*, ciuitas est Galliæ Narbonensis, super Rodanum flumen, cuius mentio fit *in l. codicillis 34 ff. de vsufruct. legato*: Romagalulla etiam dicta, id est Roma parua, vt exponunt Scaliger *in lect.* Auson. *c. 24. & 25.* In ea Constantinus tyrannus fixit sedem Imperij sui, eamque deinceps Constantinam vocari iussit, & vt in ea septem prouinciarum Galliæ agerentur conuentus. Plura de eius amplitudine Sauarus *ad Sidonium, lib. 1. epist. 11. & lib. 3. epist. 1.* Brissonius *de V.S. verbo Arelate*, Aloix *in notis ad vitam S. Dionysij, c. 16.* Iuretus *in notis ad Symmachum, lib. 9. epist. 16.* Bucerus *in Belgico-Rom. lib. 8. cap. 9.* & nos *in c. 16. de officio delegati.* Iam à primis Ecclesiæ sæculis Archiepiscopali Cathedra decorata fuit, vt probant Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacr. pag. 128.* Fratres Sarmat. *tom. 1. Galliæ Christ.* Eius Præsulis magna auctoritas illis primis sæculis fuit, vt refert Hallierius *de hierarch. lib. 4. §. 17. pag. 397.* adeò autem dignitatis fastigio elatus fuit, vt in aliena iura irrueret, præcipuè ordinando Episcopos sine comprouincialium consensu, vt constat *ex cap. Artaldus 8. q. 3.* & probat Carolus *vbi proximè.* Vnde vt eius cohiberetur audacia, tam in Concil. Arelat. 1. *can. 2.* quàm in Arelat. 2. *can 8. & 9.* statutum fuit, ne Archiepiscopus solus, sed cum duobus aut tribus Episcopis aliquem ordinare præsumeret. Ex dicto canone 7. transcriptus est præsens textus, quem etiã ex eo retulerunt Burchard. *lib. 1. Decreti, c. 27.* Carnot. *p. 5. c. 138.* A. August. *in 1. collect. sub tit. de elect. c. 4.* & *in epit. lib. 4. tit. 17. c. 4.* & Concilium hoc Arelat. incerta sede iactari notauit Sirmundus *in notis ad ipsum*, vbi Binius docuit tempore Siricij celebratum fuisse.

COMMENTARIVM.

2 Conclusio refertur, & probatur. EX his duobus canonibus sequentem deducimus disputandam assertionem: *Archiepiscopus ab omnibus suffraganeis; suffraganeus verò à tribus Episcopis, Metropolitano iubente, & cæteris comprouincialibus consentientibus, consecrari debent.* Quam conclusionem quoad primam partem, videlicet Archiepiscopos esse ab omnibus suffraganeis consecrandos, probant textus *in c. qui in aliquo, in fine, 51. dist. c. Metropolitano, 63. dist. c. admoneatur, 65. dist.* Gratianus *in princip. 77. dist.* Concil. Arelat. 2. *can. 7.* ibi: *Itaque Metropolitanus Episcopus à comprouincialibus clericis, vel populis electus, congregatis in vnum omnibus comprouincialibus Episcopis ordinetur.* Aurelian. 3. *can. 3. Metropolitanus à Metropolitanis omnibus, si fieri potest, præsentibus comprouincialibus ordinetur.* Emeritense *can. 4.* Nicolaus ad consulta Bulgar. *cap. 73.* de Archiepiscopis ita ait: *Ordinat ipse deinceps Episcopos, qui successorem suũ valeant ordinare.* Concil. Tolet. 4. *can. 18.* nouella 131. Iustiniani *de ecclesiasticis titulis, c. 3.* Exemplis, & auctoritatibus petitis ex historijs ecclesiasticis, probat. Hallier. *de sacris elect. cap. 4. art. 2. pag. 715.* Secundam partem assertionis, videlicet Archiepiscopo iubente esse consecrandum Episcopum, firmant textus *in c. 1. 61. dist. c. qui Episcopus, 23. dist. c. qui in aliquo, 51. dist. c. 1. c. Episcopũ, c. illud, 64. dist. c. 1. 65. dist. c. 4. 24. dist.* Bonifacius *epist. 3.* circa medium: *Nescio quem in alia prouincia pretermisso Metropolitano contra Patrũ regulas ordinasse.* Hilarius Papa *epist. 1. c. 1. Nullus præter notitiam, atque consensum fratris Ascanij Metropolitani aliquatenus consecretur Antistes.* Ioannes III. *epist. vnica*, circa medium: *Omnia quoque maxima Concilia affirmant, eum non esse Episcopum, qui minùs quàm à tribus Episcopis, auctoritate etiam Metropolitani fuerit factus Episcopus.* Concilium Arelat. 2. *can. 6. Qui sine conscientia Metropolit. constitutus fuerit Episcopus, iuxta magnam Synodum esse Episcopus non debet.* Aruernense *can. 2.* ibi: *Episcopatum desideraus, etiam Metropolitani eiusdem prouinciæ Pontifex ordinetur.* Aurelian. 2. *can. 5. Licèt melius esset in sua Ecclesia fieri, tamen aut sub præsentia Metropolitani, aut certè cum eius auctoritate intra prouinciam omninò à comprouincialibus ordinetur Episcopus.* Turon. 2. *can. 9.* Pictauiense *can. 1. Decreuit sancta Synodus, vt nullus Episcopus accipiat de manu Regis, vel Comitis, vel cuiuslibet personæ laicæ donum Episcopatus, sed Episcopus à suo Metropolitano.* Et *c. qui Episcopus, dist. 25.* Alijs Conciliorum decretis, & Pontificum epistolis firmat Hallier. *vbi suprà, pag. 683.* Tertiam partem assertionis, videlicet Episcopum à tribus comprouincialibus esse ordinandũ, probant textus *in c. Episcopum 1. c. 2. & per totam 64. dist. c. 2. & per tot. 66. dist. c. 1. 67. dist. c. Chorepiscopi, 68. dist. c. Episcopi 3. 80. dist. c. Episcopo 3. & 4. 7. q. 1.* Anacletus *epist. 2. Non nimiùs quàm à tribus, cæteris consentientibus, consecretur.* Concilium Carthag. 2. *can. 12. Vt non liceat Episcopum nisi à multis ordinari, vel si cogat necessitas, à tribus.* Regiense *can. 2. Itaque ordinationem, quam canones irritam definiunt, nos quoque euacuandam esse censuimus, in qua prætermissa trium præsentia, nec expetitis comprouincialium litteris, Metropolitani quoque voluntate neglecta, prorsus nihil, quod Episcopum faceret, ostensum est.* Aurelian. 2. *can. 1.* & 4. *can. 5.* Theodosius, & Valentinianus in constitutione relata à Cuiacio *lib. 15. obseru. c. 38.* Alia iura adducit Antonius August. *in epit. iuris Pontif. lib. 3. tit. 17. & 19.* Illustrant prædictam assertionem Acusia, & I. Dartis *in 64. & 66. dist.* Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 91.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch. 1. p. disp. 6. n. 8.* Azor *tom. 2. lib. 3. cap. 30.* Vasquez *in opusc. de ordine, disp. 246. cap. 6.* Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. c. 6.* Petrus Marcha *lib. 6. concord. c. 2. 5. & 6.* idem, seu quiuis auctor est *hist. Pontif. iurisd. lib. 2. c. 2.* Sanchez *lib. 7. consil. dubio 15.* Cironius *ad tit. de elect.* Morinus *lib. 1. exercit. c. 4. 10. & 28* plures congesti à Diana *p. 8. tract. 1. resolut. 31.* & *p. 12. tract. de consecrat. Episcop. per totam*, Fragoso *de regim. p. 2. lib. 8. disp. 18 §. 1.* Iuretus *ad epist. 8. Iuonis*, Hallier. *de sacris elect. sect. 5. c. 2. & 3. art. 10. pag 577. & 696.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monach. c. 97.* Turrianus *lib. 2. pro epist. Pontif. c. 21.* Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 4. c. 4.* Balsamon *in can. 12. 13. & 53. Synodi Carthag.* Duarenus *lib. 5. de sacris, c. 1.* Vasquez *3. part. in 3. disp. 246. c. 5.* Petrus Greg. *lib. 17. syntag. c. 14.* Bignonius *ad Marculfum lib. 1. c. 5* Viuar. *ad Flauium Dextrum, an. 33. in fine*, Gibalinus *in synopsi censur. littera E, n. 17.* Aranio *q. 21. moral. tract. 2.* Villaroel. *tom. 1. de regim. Ecclesiæ, part. 1. q. 1. art. 9.* Florens *ad tit. de elect.*

Verùm in præsentem assertionem ita illustratam, pro ratione dubitandi sequentes expendi possunt difficultates. 3 Ratio dubitandi. Prima ex eo nascitur, nam secundùm veriorem sententiam, quam statim probabimus, certum est, consecrationem Episcoporum esse gradum Ordinis realiter distinctum ab alijs, spectareque ad Ordinis sacramentum: sed in quolibet gradu huius sacramenti vnus est tantùm minister: ergo similiter in consecratione Archiepiscopi, & Episcopi vnus debet esse minister, qui consecrationem faciat. Accedit, nam lex vetus typus, & figura fuit legis gratiæ, & omnia quæ in lege gratiæ in veritate contingunt, in lege veteri prefigurata fuerunt, vt probaui *in cap. translato, de constit.* sed in lege veteri summus Sacerdos tantùm ab vno ministro consecrabatur, quare legitur Leuitici *cap. 8.* Moysem tantùm Aaronem consecrasse: igitur similiter Episcopi, & Archiepiscopi ab vno tantùm ministro sunt consecrandi. Augetur secundò hæc difficultas ex eo; nam si iuxta traditionem Apostolorum, & eorum exemplum tres Episcopi deberent adesse in cõsecratione Episcopi, consecratio aliter celebrata nulla esset: sed consecratio facta cum minori numero, sustinetur, *can. 1. Apost.* vbi Balsamon, & Zonaras: D Clemens *lib. 8. const. cap. 17. Ego Simon Chananeus constituo à quot Episcopis debeat ordinari Episcopus, à duobus, aut à tribus;* sin

sin verò aliquis ab vno Episcopo ordinatus fuerit, tum is qui ordinatus est, tum is qui eum ordinauit, deponatur: quod si necessitas coegerit ab vno ordinari, quòd propter persecutionem, aut aliam causam plures adesse non possint, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum. Concilium Regiense *can.3. & 4.* Christ. Lupus *in can.4. Concil. Nicæni.* Quæ etiam sententia probatur ex eo, quia plerumque legimus R. Pontificem concessisse, vt ab vno Episcopo consecratio Episcopalis peragatur, vt probat Franciscus Hallierius *de sacris elect. 2. p. art.2. §. 1. pag.588.* & dispensatum fuit cum Episcopis Indiar. qui ab vno Episcopo tantùm cum duobus Canonicis mitratis ordinantur, vt refert, & probat Solorzanus *tom.2. de iure Ind. lib. 3. c.6. nu.38.* Diana *part.12. vbi suprà, resol.28.* igitur non rectè in præsenti asseritur consecrationem Episcopi à tribus Episcopis esse celebrandam. Secunda difficultas insurgit in eam partem assertionis, vbi asseritur Archiepiscopum debere consecrari ab omnibus suffraganeis; nam superior non debet ab inferioribus benedici, aut consecrari, iuxta D. Paulum *ad Hebræos cap.7. cap. denique, dist.21.* sed Archiepiscopus est superior suorum suffraganeorum: igitur ab eis non debet consecrari.

4 De ordine Episcopatus. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, ad cuius expositionem scire oportet, Episcopatum & Archiepiscopatum (quos quoad præsentem tractationem pro eodem gradu accipimus, cùm tantùm ratione dignitatis, non verò ordinis distinguantur, vt ex Machado, Villalobos, & Dicastillo defendit Diana *d. p.12. resol.4.*) esse ordinem verum, realiter distinctum, à presbyteratus gradu, & Sacramentum Ordinis in eo administrari, *can.68. & 69. Apost. c. Episcopus, 23. dist. c. extra, 64. dist. c. illud, 77. dist. c.1. versic. Quod si in hoc, 32. dist. c. quæsitū 5. de purgat. can.* pluribus relatis defendit Diana *d. p.12. resol.6. & 9.* Vnde sicut alij gradus huius Sacramenti conferuntur cum debita materia, propria forma, & peculiari ministro; ita gradus Episcopalis habet distinctam formam, propriam materiam, & peculiarem ministrum. Quæ ad materiam & formam huius gradus spectant, vt minùs propria huius loci omittimus; videndus est Diana *vbi suprà*, qui latè de materia & forma consecrationis Episcopalis agit: nostrum autem commentarium tantùm ad ministrum huius consecrationis contrahimus. Et vt rem ab origine repetamus, sciendum est, Metropolitanos primis Ecclesiæ sæculis consecrari solere, vel in prouinciali Concilio, à Metropolitanis vicinis; vel à Primate seu Patriarcha, vt iam suprà probaui, & innumeris exemplis illustrat Franciscus Hallierius *de sacris elect. d. art.1. pag.715.* qui *§. 4. eiusdem art.* latè prosequitur formam obseruatam illis sæculis in conuocandis Episcopis. Et etiam à finitimis Episcopis Metropolitanum consecrari solere, constat ex Concil. Aurel.3. *can.3. De Metropolitanorum verò ordinationibus id placuit, vt Metropolitani à Metropolitanis omnibus, si fieri potest, præsentibus comprouincialibus ordinentur.* Et latè probat Hallier. *vbi suprà, pag.722.* A Primatibus etiam, & præcipuè à R. Pontifice, cùm illi Archiepiscopi immediatè parebant, plerumque consecrabantur, vt probat ipse Hallierius *pag.259.* quem transcribere in præsenti in animo non est.

Secundò sciendum est, iam à temporibus Apostolorum

5 Amplius de consecratione Episcopi. Episcopos consecrari à proprijs Metropolitanis, vel ab Episcopis comprouincialibus de Metropolitani licentia, *can.23. & 25 Apost.* Concilium Nicænum *can.4.* defuncto enim Episcopo alicuius ciuitatis, Metropolitanus suffraganeis suis notum faciebat diem ordinationis futuri Episcopi, iubebatque vt venirent, aut excusationis litteras mitterent. Synodus Epaunensis *can.1.* Aurelian.2. *can.1. Vt nullus Episcoporum admonente Metropolitano Episcopo, nisi certa tædij causa detentus, ad concilium, vel ordinationem consacerdotis venire penitus vlla excusatione detrectet.* Sardicense *can.6.* Et si ipse Metropolitanus per se Episcopum ordinare non posset, vni ex suffraganeis munus consecrationis delegabat, *cap. quoad sedem, de officio Ordin.* immò etsi ipse adhuc non recepisset pallium, quare consecrare Episcopos, vel Ecclesias per se non poterat, *cap.1. 100. dist. cap. quod sicut, §. super eo, de elect.* tamen committere valebat consecrationem suffraganeis, *cap suffraganeis, de elect.* vbi probaui: & si suffraganei non erant in prouincia, aut quia decesserant, aut quia à fide defecerant, finitimi Episcopi consecrationi aderant, *c. si fortè, 65. dist.* probat Hallierius *vbi suprà*, *pag.709.* Quod autem diximus, licentiam Metropolitani desiderari, tantùm prouenit ex præcepto, non autem requiritur pro forma ipsius ordinationis: vnde si omittatur Metropolitani consensus, & sine eius licentia à suffraganeis Episcopis consecratio celebretur, valida est, vt docent Th. Sanchez *tom.2. consil. lib.7. c.1. dub.15.* Azor *tom.2. instit. lib.3. c.30. quæst.2.* Diana *d. p.12. resol 35.* Nec contrarium probant textus *in c. non debet, 65. dist. c. Archiepiscopus, 66. dist.* vbi asseritur, consecrationem Episcopi factam sine Metropolitani consensu, nullam esse: procedunt enim textus illi quantum ad executionem consecrationis Episcopalis, ita vt licèt validè Episcopus consecretur irrequisito Metropolitano, tamen executionem, seu exercitium Ordinis Episcopalis non habeat, vt docuerunt Glossa & Archid *ibi*. Illud etiam obseruatum inuenio, vt ne pauciores tribus Episcopis consecrationi Episcopali adsint. Cùm enim Iacobus Minor consecratus esset à tribus Apostolis, Petro videlicet, Iacobo Maiore, & Ioanne, vt in præsenti epistola Anacleti refertur, inde acceptum, & obseruatum fuit, vt à tribus saltem Episcopis consecraretur Episcopus. Concilium Carthag. 3. *can.39. Vt non minùs quàm tres Episcopi sufficiant.* Innocent. Papa *ad Vitricum Rhotomag. Episcopum*, prohibet quemquam consecrari nisi à tribus Episcopis. Synesius item *epist.67. ad Theophilum Alexandrinum*, Siderium contra leges Ecclesiæ prohibet renunciatum Palebiscæ Episcopum, quia à tribus Episcopis non fuerat consecratus. Sed si plures in prouincia reperiri poterant Episcopi, omnes consecrationi noui electi aderant; vnde Gornelium à sexdecim Episcopis fuisse consecratum refert D. Cyprianus *epist.52.* & varijs exemplis illustrant Hallierius *vbi suprà, pag.579* Diana *d. part.12. resol.34.*

His ita præmissis, præsentis assertionis rationes tot sunt, quot illius partes. Et primæ partis, videlicet in con- 6 Ratio dubitandi.
secratione Metropolitani omnes Episcopos suffraganeos adesse debere, illa ratio est, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, ex vulgari iuris regula. Facit sententia Leonis *epist.82.* aliàs 84. *Qui profuturus est omnibus, eligi debet ab omnibus.* Vnde omnes comprouinciales debent electioni, & consecrationi Archiepiscopi interesse. Secundæ partis conclusionis, scilicet à Metropolitano, seu de eius licentia Episcopum esse consecrandum, ratio est; nam priorum sæculorum in Ecclesia ea disciplina fuit, vt penes quem potestas esset iudicandi, eidem quoque potestas ordinandi competeret, *cap. nullus 3. de parochijs*. Inde cùm potestas iudicandi Episcopos illis sæculis penes Metropolitanos esset, *cap. per singulas 9. quæst 3.* ideò ab eis, aut de eorum licentia ordinandi erant. Hodie tamen consecratio Episcoporum non ex Metropolitani iussu, sed Pontificis mandato fit: cùm enim R. Pontifex sibi reseruasset Cathedralium Ecclesiarum collationem, similiter ab eius libito pendere voluit Episcoporum consecrationem: quare eam semper committit Episcopis comprouincialibus; & ideò in initio ipsius consecrationis antiquior ex Episcopis assistentibus interrogat consecrantem, *Habetis mandatum?* Et ipse tunc illud notum facit. Tertiæ, & vltimæ partis conclusionis ratio est, ne res adeò grauis, vt est consecratio Episcopalis, vnius iudicio, cum periculo fidei, committeretur, & ambitioni, ac forsan tyrannidi occasio præstaretur; quam rationem præ oculis habuerunt noster Anacletus *d. epist.2.* Isidorus *lib.2. de officijs, cap. 5.* Patres Concilij Aquisgran. sub Ludouico Pio, *can.9.* in illis verbis: *Quod Episcopus non ab vno, sed à cunctis consensu, aut præsentia comprouincialium est ordinandus, & non minùs quàm à tribus, cæteris consentientibus, instituente Domino fieri iubetur, ne aliquid contra fidem Ecclesiæ vnius tyrannica auctoritas moliretur, & regula, vel fides confunderetur credentium.* Siricius Pontifex *epist.4. cap.1. Ne vnus Episcopus Episcopum ordinare præsumat propter arrogantiam, ne furtiuum beneficium præstitum videatur.* Facit etiam & alia ratio adducta à D. Gregorio *epist. ad Bonif.* Ibi: *In ipsis rebus spiritualibus, vt sapienter, & maturè disponantur, exemplum trahere à rebus carnalibus possumus: certè enim dum coniugia in mundo celebrantur, coniugati quique vocantur, vt quia in via iam coniugij præcesserunt, in subsequentis quoque copulæ gaudio misceantur: cur non ergo & in hac spirituali ordinatione, qua per sacrum ministeriū homo Deo coniungitur, tales conuenient, qui vel in profectu ordinati gaudeant, vel pro eius custodia omnipotenti Deo preces pariter fundant.*

Rectè ergo constitutum, & obseruatum iam à sæculo Apostolorum vsque ad nostra tempora legimus, vt Episcopi à tribus Episcopis consecrentur.

7 Soluitur primū argumentū. Nec nostram conclusionem euertunt argumenta suprà proposita. Nam primum, verum enim est, Episcopatum ordinem esse, & in eo gradu sacramentum conferri, & per consequens vnum tantùm ministrum debere adesse: nec contrarium deciditur ab Anacleto in præsenti. Licèt enim decidatur ab eo, tres adesse debere, non tamen docetur, omnes vt ministros interesse; sed vnus tantùm vt minister, Episcopum consecrat; alij verò vt assistentes, quomodo appellantur in Pontificali Romano. Vnde prouenit, vt consecrator tantùm porrigat librum Euangeliorum, annulum, & baculum, quæ spectant ad materiam huius gradus, iuxta opinionem, quam refert Diana *d. p.* 12. *resol.* 19. licèt omnes Episcopi manus imponant super consecrandum, & formam proferant: *Accipe Spiritum sanctum*. Hæc enim manus impositio actualem cooptationem eius, qui tunc ordinatur, in numerum Episcoporum significat; quæ cooptatio cùm fiat nomine Ecclesiæ, non ab vno, sed à tribus celebrari debet, vt ratiocinatur Diana *d. p.* 12. *resol.* 38. Nec primum augmentum huius augmenti, petitum ex exemplo summi Sacerdotis legis veteris, aduersatur; nam illud tantùm euincit, summum Pontificem tantùm ab vno consecrandum esse, quare eius consecrationis Hostiensis Episcopus minister est, vt ex Damaso, & veteri Ordine Romano probat Franciscus Hallier *de sacris elect. pag.* 785. & etiam in consecratione Episcopi vnum ministrū tantum dari, licèt duo consecrationi adsint, iam suprà probaui. Difficiliorem nodum continet quod expendebamus, asserentes consecrationem Episcopi factam sine tribus Episcopis, validam esse, contra nostrum textum, & Concilium Regiense *can.* 2. vbi ordinationem factam à minori numero Episcoporum, irritam, & vacuam esse decernitur: cui sententiæ adstipulatur Ioannes III. R. P. *epist. vnic. ad Episcopos Galliæ*, vbi intendit probare, ideò Chorepiscoporum ordinationem factam nullam esse, & Pontificalia ab ipsis attentari non posse, quia à paucioribus quàm tribus Episcopis ordinabantur; quibus auctoritatibus moti Bellarminus *lib.* 4. *de notis Ecclesiæ, c.* 8 P. Vasquez 3. *p. in* 3. *disp.* 143. *c.* 6. *nu.* 3. Bernal *de sacram. disp.* 49. *sect.* 2. Marchinus *de Ordine, p.* 2. *c.* 12. *n.* 4. Ochagauia *de sacram. disp.* 1. *dub.* 18. *n.* 556. Ysambertus *in* 3 *p. de sacram. Ordin. art.* 1. *propos. vlt.* defendunt consecrationem Episcoporum à minori numero factam nullam esse, & de substantia ordinationis Episcopalis tres Episcopos desiderari à iure diuino. In hac Interpretum variatione Hallier. *de sacris disp.* 2. *art.* 2. *§.* 1. *pag.* 582. existimauit, vtramque opinionem esse probabilem, & vtriusque sententiæ fundamentis satisfacere intendit. Ego tamen negatiuæ sententiæ adhæreo, videlicet nec à iure diuino tres Episcopos desiderari, nec consecrationem à minori numero factam inualidam esse. Eam amplectuntur Sanchez *tom.* 2 *consil. lib.* 7. *c.* 1. *dub.* 15. Auersa *q.* 3. *sect* 2. Cæsar *de ecclesi. hierarch.* 1. *p. disp.* 6. *n.* 8. Diana *d. p.* 12. *resol.* 29. Vnde Pontifex ex iusta causa potest dispensare, vt à minori numero consecratio celebretur, vt aliquando factum fuisse referunt Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 3. *c.* 6. *n.* 35. Diana *d. p.* 12. *resol.* 30. Arauio *suprà*, Cabassutius *in not. Conc. fol.* 73. Nec textus noster, & alij pro affirmatiua sententia expensi refragantur; accipiendi enim sunt de executione, & exercitio, quod consecratus à minori numero non obtinet; nam in ipsa consecratione suspensionem incurrit, frequenter enim in iure nostro asseritur, ordinationem vacuam esse, & irritam, quia quoad effectum, hoc est exercitium gradus accepti, nulla est, *c. qui perfectionem* 17. *c. ventum* 18. *c. Arrianos* 73. *c. si quis à simoniacis* 108. 1. *q.* 1. *c. per illicitum* 9. *q.* 3. docet Præceptor meus Illustrissimus Valentinus Præsul *de sacram. Ordin. tract.* 3. *nu.* 8. quo modo defendi potest affirmatiua sententia suprà illustrata.

8 Soluitur secundū argumentum. Nec secundum argumentum refragatur; nam negamus Archiepiscopum ante consecrationem, Episcopis iam consecratis ratione ordinis maiorem esse; licèt enim post confirmationem maior sit ratione iurisdictionis, quàm antè, quia consecrationem exercere potest, *cap. nosti, cap. transmissam* 15. *de elect.* tamen ratione ordinis inferior est, & ideò ab illis valet benedici, & consecrari; si enim ab inferioribus consecrari non posset R. Pontifex, à quonam deberet consecrari; & tamen ab Hostiensi Episcopo consecratur, vt suprà probaui: igitur quia inferior ratione consecrationis, licèt superior virtute iurisdictionis, à suffraganeis consecrari valet.

Primò superiori assertioni opponitur textus parum notus *in cap. bonæ* 23. *de elect.* in illis verbis: *Ipsumque ordinauit in presbyterum, & tandem in Archiepiscopum consecrauit*. Ex quibus expressè depromitur, Cardinalem Prænestinum Episcopum, solùm per se Archiepiscopum Maguntinum consecrasse, nulla comprouincialium Episcoporum expectata præsentia: igitur in Archiepiscopi consecratione omnes suffraganei Episcopi adesse non debent. Pro huius textus interpretatione sciendum est, varijs ex causis, tam electionem, quàm consecrationem Archiepiscoporum, & inferiorum Prælatorum, ad Sedem Apostolicam deuolui, quas refert Hallier. *de sacris elect. pag.* 243. *cum sequentibus*; inter quas illæ communiter eueniunt. & vt præcipuæ enumerantur, negligentia, discordia, seu dissensio eligentium; in illis enim casibus non solùm electio eorum Prælatorum, verùm & consecratio ad R. Pontificem deuoluitur, vt constat ex D. Gregorio *lib.* 2. *epist.* 34. vbi Petro Subdiacono Campaniæ rescribit, vt dissentientibus Metropolitanis circa Præsulis electionem, tres ex ipsis ad eum mitteret, vt de electione tractaret, & electum, ac consecratum ad eos mitteret: & D. Gregorium Agrigentinum, dissentientibus Agrigentinis à Summo Pontifice electum, & ordinatum fuisse, refert Surius in eius vita. Quod ius Romanæ Sedis proposuit Ioannes VIII. *epist.* 17. in hæc verba: *Sed quia iuxta nostri ministerij Apostolicum officium, & solicitudinem omnium Dei Ecclesiarum nobis in ipso Apostolorum Principe commissam, iuxta canonicam etiam SS. PP. regulam dicentem, si diuisio Clericorum, vel populi extiterit, & de futuri electione Pontificis contentio fuerit oborta, nullum ex his duobus in throno Episcopali esse aliquatenus consecrandum, sed alterius electionem fieri debere sacerdotis Ecclesiæ proprio destitutæ Rectore, & ob id perturbatæ iura pacis ferentes subuenire debemus*. Illustrat Iuretus *ad Carnot. epist.* 2. & 8. Hanc facultatem eligendi, & consecrandi Episcopos in illis Ecclesijs, vbi electores dissentiebant, plerumque suis Legatis Pontifex committebat, vt varijs exemplis probat Hallierius vbi suprà. Vnde cùm *in d. cap. bonæ*, Cardinalis Prænestinus Apostolicæ Sedis Legatus habuisset in mandatis, vt cassata postulatione Episcopi Vormatiensis alium eligeret, ideò potuit per se solum Prælatum eligere, & consecrare. 9 Exponitur cap. bonæ 23. de elect.

Secundò præsenti assertioni aduersatur Concilium Ephesinum, vbi *can.* 4. appendicis primæ, cùm agatur de ordinationibus Episcoporum, & Archiepiscoporum Cypri, asseritur ab Episcopis tantùm prouincialibus, irrequisito Patriarcha Antiocheno, à quo iudicabantur, consecrari posse: igitur non desideratur licentia Metropolitani, seu superioris, vt Episcopi consecrentur. Accedit, nam Antiochenus Patriarcha ius habet, vt in prouincijs suis (vt est insula Cypri) Metropolitani, aut Episcopi eo irrequisito non consecrentur, vt constat ex Arabica Nicænorum canonum collectione, vbi *can.* 37. ita legitur: *Si Episcopus Cypri diem suum in hyeme obierit, & populi non potuerint propter tempestatem maris mittere Antiochiam, vt Patriarcha Antiochenus eis ordinet Archiepiscopum in locum mortui, debent scribere ad Patriarcham, & petere vt vnus aliquis fiat Archiepiscopus, quem ipsi desiderant*. Obseruarunt Carolus à S. Paulo *in Geograp. sacr. pag.* 293. Hallier. *vbi suprà, pag.* 771. & *de hierarch. pag.* 819. Morinus *lib.* 1. *exercit. cap.* 4. Pro huius canonis vera expositione sciendum est, Cypros in Concilio Ephesino conatos fuisse eam auctoritatem sibi arrogare, vt à comprouincialibus, irrequisito Patriarcha, Episcopi consecrarentur: proponebant enim tres Episcopos, videlicet Sabinum, Troilum, & Epiphanium à comprouincialibus ordinatos fuisse: expendebant etiā nauigationis pericula, & procellas, cùm si hyeme decedebat Archiepiscopus, non nisi cum magno vitæ dispendio Præsules illius insulæ Patriarcham Antiochenum adire possent: addebant etiam quod non à B. Petro, sed à B. Barnaba, cuius corpus vnà cum Euangelio S. Matthæi pectori imposito, & S. Barnabæ manu descripto, in insula repertum fuerat, fidem accepissent: quibus rationibus suadere tentarunt Patribus Concilij Ephesini, à temporibus Apostolorum ordinationes Episcoporum ab insulanis tantùm Prælatis celebrari. His expensis, & allegatis 10 Exponitur can. 4. Concil. Ephesini.

Patres

Patres Concilij Ephesini *act.7.* conditionatum decretum statuerunt in hæc verba: *Quoniam communes morbi maiori egent remedio, eo quòd maius damnum afferant, si non est vetus mos, quod Episcopus Antiochenus ordinet in Cypro, sicut libellis & proprijs vocibus docuerunt religiosissimi viri, qui ad sanctam Synodum accesserunt, habebunt ius suum intactum, & inuiolatum, qui sanctis in Cypro Ecclesijs præsunt, secundùm canones SS. PP. & veterem consuetudinem per seipsos ordinationes religiosissimorum Episcoporum facientes.* Vnde constat Patres absolutè non asserere Episcopos, & Archiepiscopos Cypri tantùm à comprouincialibus consecrari posse; sed si veræ essent rationes ab insulanis propositæ, posse irrequisito Antiocheno Patriarcha eligi, & ordinari prædictos Episcopos.

11 Exponitur cap. pudenda, 34. q. 1. Tertiò opponitur textus *in cap. pudenda 23. 34. quæst. 1.* in illis verbis: *Is mos antiquus fuit, vt quia præ longinquitate, vel difficultate itineris, ab Apostolica Sede illis onerosum fuerat ordinari, ipsi se inuicem Mediolanensis, & Aquileiensis ordinare Episcopi debuissent.* Ex quibus verbis expressè deducitur, consecrationem Episcoporum Mediolanensis & Aquileiensis à R. Pontifice esse faciendam, & in eius defectu ad inuicem seipsos consecrare posse: ergo in consecratione Episcoporum aliorum comprouincialium præsentia non desideratur. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, Archiepiscopos olim non solùm à suffraganeis consecrari, verùm & in aliquibus Regnis à Metropolitanis comprouincialibus consecrari solere, vt probat Franciscus Hallierius *vbi suprà, pag.722.* quæ consuetudo consecrandi Archiepiscopos inualuerat in prouincijs Aquileiensi, & Mediolanensi; eorum enim Archipræsules ad inuicem consecrabantur: quæ consuetudo non diutiùs inualuit, siquidem ob schisma, in quod Aquileiensis Antistes inciderat, Mediolanenses Archiepiscopi cœperunt iussu R. Pontificis ab alijs Episcopis consecrari, vt constat ex D. Gregorio *lib.2. epist.29. & 30.* vbi iubet, Constantium in Metropolitanum illius prouinciæ consecrari à Concilio prouinciali; vnde textus *in d. cap. pudenda*, procedit tempore, quo adhuc consuetudo inualuerat, vt Archiepiscopi Aquileiensis, & Mediolanensis ad inuicem consecrarentur. Docet Hallierius *vbi proximè, pag.722.* Etiam ex suprà traditis interpretari possunt canones 13. & 53. Concilij Carthag. 2. iuncto Balsamone *in eorum scholijs*, canon 5. Concilij Aurelian. 4. canon 8. Concilij Paris. 3. canon 9. Concilij Turon. 2. canon 3. Concilij Emeritensis.

C A P V T VIII.

a Vrbanus III. *in registro*, b *Pisano Archiepiscopo.*

CVm quidam Episcopi Sardi, *c* sicut nobis est ex tua parte propositum, quibusdam pecuniam, sicut iuramento tenebantur astricti, non soluerint; & quidam Episcopus ipsius terræ in die Dedicationis Ecclesiæ Ordines, cùm dies ille ad hoc institutus non fuerit, celebrauerit: quidam *d* etiam iurauerint aliquando, quod fratri, vel sorori, patri, vel matri loqui non debeant, aut quodlibet eis subsidium ministrare; à nobis quid de huiusmodi faciendum sit, tua fraternitas requisiuit. Nos itaque denegare nolentes, quod à nobis charitate suggerente postulare videris: d. t. præsent. litteris respondemus, quod in Episcopos illos, qui suum transgressi sunt iuramentum, est tantò grauiùs vindicandum, quantò maiori præeminent dignitate, & eorum exemplo faciliùs alij potuerunt ad similia prouocari. Episcopum *e* autem, qui die, quo non debuit, celebrauit Ordines, canonica disciplina corrigere, & ordinatos à susceptis ordinibus tamdiù debes reddere expertes, donec apud nos, vel successores nostros restitutionis gratiam consequantur. Illi *f* verò qui iurant non loqui patri, vel matri, vel sorori, vel fratri, aut eis humanitatis subsidium exhibere, absoluendi sunt ab illius obseruantia iuramenti, cùm illicitum sit, & omni contrarium rationi; iniuncta tamen eis de hoc, quod malè iurauerunt, pœnitentia competenti.

N O T Æ.

1 VRbanus III.] Anteà Lambertus dictus, Mediolan. Archiepiscopus, Pontifex electus die 27. Nouembris anno 1185. sedit annum vnum, menses 10. & dies 15. decessit Ferrariæ dolore animi, quem ex calamitate Christianorum habuerat; siquidem eo anno Hierosolyma à Sarracenis capta fuit: hoc breui temporis spatio aliquas scripsit epistolas, quas refert Binius *tom.7. Concil.* ex quibus ferè 30. constitutiones transcripsit Raymund. in hac sexta collectione, inter quas primum locum obtinet præsens decisio, cuius pars alia reperitur *in cap. cùm quidam, de iureiurando*, & integra epistola apud Antonium August. *sub eod. tit. cap.11.* ex quo ita eam restituo.

2 b *Pisano.*] Pisa nobilis, & antiqua ciuitas Tusciæ est, Metropolis Corsicæ, & Sardiniæ: iam Episcopali Cathedra decorabatur anno 313. quo Gaudentius eius vrbis Episcopus in Synodo Romæ celebrata sub Melchiade interfuit. Vrbanus II. Pisanos optimè meritos Archiepiscopali dignitate decorauit, illorumque Præsulem, Primatem Corsicæ, atque Sardiniæ declarauit, vt plura de eius Ecclesiæ Primatu adducentes referunt Vghellius *tom.3. Italiæ*, Barbosa *de potest. Episcop. tract. 3. cap.7.* Eiusdem Ecclesiæ mentio fit *in cap. accedens, de procurat. cap. per tuas 9. de arbitris, cap. tam litteris 33. de testibus, cap. super 8. de testibus cogendis, cap. ad nostram 40. de iureiur. cap. si diligenti 17. de præscript. cap.5. de sent. excom. in 5. collect.* vbi Cironius. Huius Ecclesiæ Præsuli Vbaldo Lanfranco dicto, qui Pisanam Ecclesiam rexit ex anno 1174. vsque ad annum 1209. vt refert Vghellius *vbi suprà*, missa est hæc epistola.

c *Sardi.*] Sardiniæ Primas erat Archiepiscopus Pisanus, ex concessione Vrbani II. & confirmatione Alexandri III. Lucij III. & nostri Vrbani in bulla data Veronæ 13. Calend. Nouembris, anno 1186. & Innocentij III. vt probat latè Vghellius *pag.478.* vnde cùm ad ipsum Pisanum Præsulem, vt Primatem spectasset iurisdictio in Episcopos Sardiniæ, ideò super eorum excessibus ipse consuluit R. Pontificem. 3

d *Quidam.*] Hæc verba reperiuntur *in cap. cùm quidam 12. de iureiurand.* vbi ea exponemus.

e *Episcopum.*] Ab his verbis incipit in sexta collectione præsens decisio, cuius commentarium dedimus *in cap.1. hoc tit.*

f *Illi verò.*] Verba quæ sequuntur extant *in d. cap. cùm quidam, §. illi verò, de iureiurando.*

C A P V T IX.

Cœlestinus III. a *Hydrontin. Archiepiscopo.*

CVm secundùm ecclesiasticas regulas, & sanctorum instituta Pontificum, sacri sint ordines in certis temporibus conferendi, quidam Græci Episcopi ritus sui, & consuetudinis obseruantiam in Latinos clericos exercentes, eos ad sacros ordines passim prouehunt, qui non sunt præterquam in quatuor temporibus conferendi. Sanè sicut latoris præsentium

I. relatione cognouimus, quod cùm ipse à quodam Domino, cui *b* seruierat, & vt in *c* capella sua diuina officia celebraret, cuidam Græco Episcopo foret præsentatus; idem Episcopus *d* Cathamarsen. eum in sacerdotem promouit, quem postmodùm diœcesanus Episcopus ab executione officij, vel suscepti ordinis credidit suspendendum. Quæ vtique consuetudo consuetudini ecclesiasticæ inimica, & detestabilis est, & penitus improbanda: & nisi multitudo, & antiqua consuetudo esset in causa, sic ordinati non deberent permitti in susceptis ordinibus ministrare. Nam apud nos sic ordinati deponerentur, & ordinantes auctoritate ordinandi de censura canonum priuarentur. Verùm quia nos plenam de Græcorum obseruantia notitiam habere non possumus, nec est nobis certum, vtrum consuetudo sic se habeat, quod in partibus *e* Calabriæ, & Latini à Græcis, & Græci à Latinis secundum alterutrius institutionis obseruantiam ordinentur, & an sit antiquitus obseruatum: f. tuæ, quæ discernere meliùs ista poterit, eiusdem Ioannis iudicium duximus committendum, per Apostolica s. m. & potestatem tibi auctoritate præsentium indulgentes, vt cognita diligentius veritate, & obseruantia consuetudinis, si qua super his à Latinis clericis recepta est, & hactenus approbata; vel si tibi apparuerit aliter discernere de ipso Ioanne, quod cum salute animæ tuæ poteris, ces. ap. diffugio statuere non moreris, studiosiùs attendens, vtrum reordinandus sit, an sine periculo animæ tuæ in sic recepto ordine debeat celebrare, addito si quid noueris in supplemento ordinis adiungendum. Nolumus autem de cætero commixtiones rituum, & *f* consuetudines ordinum obseruari, nec sumi ab alijs exemplum, si cum isto duxeris misericorditer dispensandum.

NOTÆ.

1 a HYdrontin.] In sexta collectione legitur *Hydronensi*, sed rectiùs in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. habetur *Hydrunt.* Hydruntium enim est ciuitas Calabriæ, vulgò dicta *Otranto*, teste Strabone *lib.* 6 Iam à primis Ecclesiæ sæculis habuit Ecclesiam Cathedralem; Andreas eius Episcopus interfuit Concilio Lateran. sub Martino I. & Petro Hydruntino Episcopo scribit Gregorius Magnus *lib.* 5. *epist.* 21. *indict.* 14. Hodie Archiepiscopali Sede decoratur, & præsentatio ipsius Archipræsulis spectat ad nostrum Catholicum Monarcham, vt refert Barbosa *de potest. Episc. in notit. Episcopat. in Regno Apuliæ*.

2 b *Seruierat.*] Non quia eius seruus esset, aliàs si iure seruitutis in mancipio domini esset, priùs debebat plenè manumitti, & posteà sacris ordinibus initiari. Seruiebat ergo, non seruus erat; aliud enim est seruire, aliud seruum esse: seruiunt homines liberi, vnde aliquem seruire annonæ, dicitur *in l.* 5. *§. negotiatione, ff. de iure immunit.* seruire muneri, *in l. vlt. §. Mastigophori, ff. de muner. & bonor.* seruus autem à domino possidetur, in cuius dominio est; & si malis hæc verba accipere de seruo iure mancipij possesso, supponendum est priùs Ioannem libertatem plenam accepisse à domino, vt ab eo præsentaretur ad ordines recipiendos, vt *in cap. nullus, de seruis non ordin. cap.* 2. *de condit. appos.* aliàs enim non præmissa plena libertate seruus ordinari non posset, ex tradendis *in cap.* 1. *de seruis non ordin.*

3 c *Capella.*] Non accipias capellam pro oratorio priuato, quia in eo certum est orari posse, Missas autem, vel Officia diuina celebrare non licet, *cap. oratorium, cap. in oratorio*, 43 *distinct. cap. sicut, cap. Missam, cap. Vnicuique, de consecr. distinct.* 1. plura tradunt Anton. August. *in epit. libro* 13. *tit.* 4. Magallanus *in epist. ad Timoth. cap.* 2. *sect.* 4. *numer.* 2. Balsamon *in can.* 17. *Synodi*, Zerda *tom.* 1. *in Iudith, cap.* 8. *versu* 5. *pag.* 394. Barbosa *de potest. Episcop. allegat.* 23. Vicecomes *de Missæ ritibus, volum.* 3. *lib.* 2. *cap.* 22. & 24. Fornerius *lib.* 6. *rerum quotid. cap.* 6. Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 2. *cap.* 13. Coriolanus *in breu. anno* 175. Lemaistre *lib.* 2. *de iurib. Eccles. cap.* 4. Capella enim hic accipitur pro loco Ecclesiæ, vbi nobilis habebat sepulturam propriam; quo modo etiam accipitur *in cap. Capellanus, de ferijs, cap.* 1. *de secundis nuptijs*.

d *Cathamar.*] Ità legitur in secunda collectione, sed legendum est *Carpensis*. Carpis enim est ciuitas Orientalis, cuius Episcopatus inter Ecclesias Calabriæ enumeratur ab Innocentio Cironio *lib.* 4. *obseru. cap.* 1.

4 e *Calabriæ.*] Sed statim iuxta rectam prouinciarum geographiam ea nascitur difficultas; nam quomodo inter prouincias à Græcis occupatas enumerat noster Cœlestinus Calabriam, cùm ea prouincia in Occidente sit, & ad Italiæ partem spectet, atque inter eius 17. prouincias enumeretur, vt refert Trebellius Pollio *in Tetrico seniore*, ibi: *Correctorem totius Italiæ fecit, id est Campaniæ, Lucaniæ, Apuliæ, Calabriæ, &c.* latè probant Gabriel Barrius *de antiquitate, & situ Calabriæ*, Berterus *diatrib.* 1. *cap.* 5. Pancirola *in notit.* Inter prouincias Imperij Occidentalis eam enumerat. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, prouincias Apuliæ, & Calabriæ à Græcis occupatas fuisse vsque ad annum 1041. & tunc pars illa, magna Græcia dicebatur, parebatque Imperatoribus Orientalibus: prædicto autem anno Nortmanni sub auspicijs Arduini Longobardorum Ducis, superato Docliano Græciæ Principe, illis prouincijs potiri cœperunt, vt testantur Leo Hostiensis *lib.* 2. *cap.* 68. Demùm anno 1059. Nicolaus II. tam Apuliam, quàm Calabriam in feudum concessit Nortmannis, accepto à Roberto Guiscardo fidelitatis iuramento, vt referunt Coriolanus, & Baronius in dicto anno 1059. Sed licet Græci à Nortmannis ex his prouincijs pellerentur quantùm ad dominium, non tamen eos omninò expugnarunt; vnde cùm promiscuè degerent tam Græci, quàm Latini, vt constat *ex cap. cùm olim* 6. *de cleric. coniug.* & notauit Cironius *in eod. tit.* & Græci suos ritus retinerent, magnæ contentiones inter Latinos, & Græcos quotidie oriebantur, præcipuè circa sacramentum Ordinis administrandum, si Latinus à Græco Episcopo, vel è contra, ordinabatur, vt ex hoc textu constat, & *ex cap. quoniam, de officio Ordinarij*, vbi latiùs dicemus.

f *Consuetudines Ordinum.*] Diuersi admodum ritus erant Græcorum, ac Latinorum in collatione Ordinum, 5 quos breuiter ex Euchologio, & Menologio Græcorum referendos duxi. Primò enim minores gradus, videlicet acolyti, exorcistæ, & ostiarij ipsi non conferunt, tantùm enim gradus lectoris & psalmistæ administrant. D. Clemens *lib.* 8 *constit. cap.* 22. canon 4. Synodi 7. forma autem, quæ seruatur in ordinatione lectoris, & psalmistæ, præscribitur in eorum Euchologio, *tit. de ordinat. Lector.* ibi: *Ordinandus igitur sistitur ante Pontificem, si sæcularis est, cum vestimento, si verò monachus, cum pallio monachico: & ter à Pontifice caput eius signo crucis signatur, & tondetur ab illo in modum crucis, dicente: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: assistentibus ad singulas inuocationes acclamantibus, Amen. Deinde à quodam præfecto in clerici normam tondetur, & sic rursùs Pontifici sistitur; & accepto phenolio* (genus pallij, de quo Meursius in suo Glossario) *eum induit, & ter eius caput cruce signans, imponit ei manum, & sic orat: Domine Deus omnipotens, &c. & post exclamationem Amen, dat lectori librum Apostolicum, & parumper legens accipit à Pontifice pacem. Si verò cantor est qui ordinatur, recitat aliquid ex psalterio*: Deinde maiores gradus Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyterij absq; vlla manuum vnctione administrant; vt constat *ex c.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & ex forma præscripta in eorum collatione, quam ex Euchologio refert Menardus *in notis ad librum Sacram. D. Gregorij, pag.* 315. Deinde in consecratione Episcopi non plures Episcopi, sed tantùm vnus manus super caput consecrandi imponit; & non vtramque, sed tantùm vnam, vt constat ex prædicto Euchologio à Menardo relato, & notauit Diana *part.* 12. *tract. de consecrat. Episcop. resol.* 79. Amplius in Ordinibus conferendis Græci non obseruant interstitia, & si aliquod temporis spatium inter gradus maio-

maiores, & minores ab eis præscribitur, tantùm est septem dierum, vt ex D. Gregorio probat Balsamon *in can. 17. Synodi Constantinop.* Tandem Græci omni tempore conferunt sacros ordines, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* & docet Cironius *lib. 4. obseru. cap. 1.* Sed cùm ex his diuersis cæremonijs ius diuinum non lædatur, aut essentialia sacramenti Ordinis mutentur, sancta Romana Ecclesia illam Græcorum consuetudinem tolerauit, & in Concilio Lateran. generali relato *in cap. quoniam, de officio ordin.* decreuit, vt vbi promiscuè Latini atque Græci habitant, Episcopus Latinus habeat Vicarium Græcum, à quo sacramenta iuxta ritus suos conferantur. Sed licèt Ecclesia permittat Græcis iuxta ritus suos à Græcis administrari Sacramenta, non tamen sinit, vt promiscuè Latini à Græcis, & Græci à Latinis sacramenta suscipiant; immò si Latinus à Græco, iuxta ritus suos ordinetur, suspenditur ab exercitio gradus accepti, vt docent Azor 2. *part. instit. lib. 3. cap. 4. quæst. 14.* Turrianus *de censuris lib. 9. disp. 61.* Diana 4. *part. tract. 2. resol. 54.* non autem irregularitatem incurrit, vt voluit Maiolus *de irregul. lib 4 cap. 32.* Alia quæ spectant ad hunc textum, dabimus *in cap. 11. hoc tit.*

CAPUT X.

Innocentius III. *Abbati, & Conuentui* a *Cariloci,*

EX parte vestra nostro fuit Apostolatui referatum, quod quidam monachus vester se ad *b* nigros monachos transferens, & habitum nigrum ibidem assumens, ad ordinem in ipso habitu est promotus. Vnde quia in hoc articulo dubitatis, vtrum in assumpto taliter ordine debeat ministrare, vobis hoc dubietatis scrupulum enodantes, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus nisi aliud canonicum ei videritis obuiare, ipsum monachum officium sacerdotis exequi liberè permittatis. Datum Romæ apud S. Petrum.

NOTÆ.

1 a *Cariloci.*] Ità legendum est, vt habetur in epistolis Innocentij editis à Sirleto *pag. 105.* non *Kariloci*, vt notauit Bosquetus *in notis ad Innocent. lib. 1. epist. 2.* & nos pro expositione huius inscriptionis diximus *in c. ex parte 33. de rescriptis.*

2 b *Ad nigros.*] Licèt primis Ecclesiæ sæculis monachi nigri dicerentur monachi S. Martini, qui in Gallia habitum nigrum deferebant, Petrus Cluniacensis *lib. 4. epist. 17.* & monachi albi appellarentur Canonici, qui sub B. Augustini regula communem vitam agebant, quia albas vestes induebant; tamen post regulam D. Benedicti in tot monasterijs Occidentalis Ecclesiæ obseruatam, monachi Benedictini cœperunt dici nigri, quo modo appellantur in quamplurimis iuris nostri locis, vt notauit Yepes *tom. 1. chron. D. Benedicti, anno 523. cap. 5.* qui adducit titulum Concilij Lateran. celebrati sub Gregorio Magno, vbi ita legitur: *Decretum Concilij Lateran. de quiete, libertate, atque exemptione nigrorum monachorum.* Et licèt huic titulo fidem non esse præstandam affirmet Benedictus Ephtenus *lib. 5. disquisit. monast. tract. 6. disquisit. 3.* illud tamen tam apud ipsum, quàm apud Bosquetum *ad Innoc. lib. 1. epist. 122.* liquet, iuris nostri fragmenta, vbi nigrorum monachorum mentio fit, esse accipienda de monachis Benedictinis; vnde præsens textus accipiendus est de monacho Cisterciensi, qui ad monasterium D. Benedicti se transtulit. Alia dabimus *in cap. 10. de decimis.*

COMMENTARIVM.

3 EX hoc textu deducitur, monachum translatum de vna Religione ad aliam, ibique in Presbyterum ordinatum, iterum ad suos reuersum posse ministrare in sacerdotis gradu accepto; quod Abbati Cisterciensis monasterij Cariloci dubium videbatur ex eo, quod de huiusmodi transitu ita D. Bernardus eius parens scripserat *lib. de præcepto, & dispens. cap. 20. Secundò de religiosis à benè ordinatis monasterijs nullus professorum, nec consilio, nec arctioris quidem vitę desiderio, sine licentia sui senioris egrediatur; egressus tamen, si meliùs inuenerit, & elegerit, in eo nihilominus iam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contempserat.* Vnde transitum monachorum Cisterciensium Prælati apostasiam dicebant, & admissionem alterius Abbatis iniuriam iudicabant, vt refert Illustrissimus Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. anno 1121.* Inde tanquam apostasiæ crimine notatum Abbas Cariloci monachum, de quo in præsenti textu, repellebat à sacrificio Missæ celebrando. Sed rectè Innocentius III. cùm perpendisset non dari apostasiam in transitu de Religione ad Religionem, vt pluribus relatis docet Sanchez *lib. 6. in Decalog. cap. 8. num. 8.* quod præcipuè vigebat in monachis nigris, & Benedictinis ad inuicem translatis; olim enim apud eos adeò transitus permittebatur, vt absque nouo nouitiatus anno translatus ad aliud monasterium vt professus haberetur, indè Innoc. III. rectè decidit, si aliud non obstaret impedimentum, monachum album ad Benedictinos translatum posse in susceptis ordinibus ministrare. Consonat idem Innocentius III. *lib. 1. epist. fol. 49.* vbi Abbati S. Benedicti ita scribit: *Accedens ad præsentiam nostram dilectus filius Ioannes monachus vester, humiliter nobis exposuit, quod cùm olim in minori constitutus ætate se ad vestrum Ordinem transtulisset, postmodùm infirmitate coactus egrediens, ad aliam Religionem, de consilio se transtulit saniori, in qua omnes ordines se asserit assumpsisse. Verùm quia vtrum in illis ordinibus officium suum exequi debeat, vos audiuimus dubitare, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus nisi aliud canonicum impedimentum obsistat, eundem monachum in suo permittatis officio liberè ministrare.* Datum Romæ apud S. Petrum X. Cal. Maij, Pont. nostri anno I.

CAPUT XI.

Idem a *C. presbytero Apost. Sed. Legato.*

QVoad translationem Pontificis. *b Et infrà:* Super eo verò quod nos consulere voluisti, quod multi Græcorum clerici consistentes in diœcesibus Latinorum, ab Episcopis Græcis non in *c* quatuor temporibus, interdum omnes ordines simul, nonnunquam partem recipiunt, qui postmodùm prohibentur à Latinis Episcopis celebrare. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod cùm Clericus Græcus Episcopo Latino subiectus, à Græco Pontifice ordinatur, nisi de mandato, vel licentia sui Episcopi fiat, interdicenda est ei ordinis executio sic suscepti, tanquam ab alieno Pontifice sine mandato, vel licentia sui Episcopi ordinato. Si verò de mandato, vel licentia sui Præsulis à Græco Pontifice secundùm morem Græcorum fuerit ordinatus, licèt culpandus sit Episcopus Latinus, qui clericos suos à Græco facit Antistite ordinari, quamdiù tamen talis mos ab Ecclesia toleratur, impediri non debet ab executione ordinum taliter susceptorum.

NOTÆ.

a IDem.] Præsentem epigraphen exposui *in cap. nisi*, *de auctoritate & vsu pallij*.

b *Et infrà*.] Supplenda est hæc epistola *ex cap. quoad translationem*, *de officio Legati*.

1 c *Quatuor temporibus*.] In Concilio Lateran. generali, relato *in cap. quoniam*, *de officio ordin.* Vbi commixtio rituum Græcorum, & Latinorum inhibita fuit, statutumque vt Episcopus Latinus haberet Vicarium Græcum, vt Græcis consuleret, & illis sacramenta administraret: quod quàm disciplinæ ecclesiasticæ congruum sit, ibi probauimus.

COMMENTARIVM.

2 LIcèt *in cap. cùm secundùm 9.* & in præsenti præcipua Pontificum Cœlestini, & Innocentij cura fuisset inhibere ordinationes fieri à Græcis, & Latinis diuersis ritibus; tamen cùm ex permissione ordinandi Græcum à Latino more Latinorum, & è contrario, accidisset vt Græci, vel Latini sine licentia proprij Episcopi ordinarentur; ideò in præsenti ab Innocentio statutum fuit, vt Græcus Latino Episcopo subiectus, à Græco Episcopo tantùm de licentia proprij Episcopi sacris initiaretur ordinibus; vnde ex visceribus huius decisionis sequentem deduco assertionem: *Nullus clericus potest ab alieno Episcopo ordinari sine proprij licentia, aliàs suspenditur ab ordinum exercitio, & qui illum ordinauit, priuatur facultate conferendi illum gradum, in cuius collatione peccauit*. Probant textus *in c. illud*, *cap. de aliena 2 c. si quis 3. c. clericos 4. & per totam 71. dist. cap. 2. cap. clericum 2. 72. dist. cap. 1. 9. q. 2. cap. alienum 1. 19. q. 2. cap. nullus 21. q. 2. can. 36. Apostol. cap. cum 12. hoc tit. cap. nullus*, *de parochijs*, *cap. nullus*, *c. eos*, *hoc tit. in 6.* Concil. Rom. sub Gregorio VII. *can. 24. ordinati ab alio, quàm à proprio Episcopo, non recipiantur*. Siricius Pontifex *epist. 4. cap. 6. Vt de aliena Ecclesia ordinare clericum nullus vsurpet*. Carthag. 3. *can.* 44. *In pluribus Synodis decretum est, vt nullus Episcopus alienum clericum vsurpet sine sui Episcopi voluntate*. Tolet. 14. *can.* 4. *Si quis contra statuta maiorum alienos ordinauerit, qui ordinatus fuerit, sacerdotij honore priuabitur*. Taurin. *can. 6. Clericum alterius secundùm statuta canonum nemo suscipiat, neque suæ Ecclesiæ in alio gradu valeat ordinare*. Aruernense *can.* 10. *Nullus Episcopus alterius clericum contra voluntatem Episcopi sui suscipere audeat*. Aurelian. 3. *can.* 5. *Nullus clericum, seu lectorem alienum, sine sui concessione Episcopi, vel promouere, vel sibi quibuslibet conditionibus audeat vindicare*. Brachar. 1. *can.* 26. *Nullus Episcopus Clericum alterius ordinare præsumat, sicut & antiqui canones vetuerunt*. Tolet. 13. *can.* 11. Cabilon *can.* 13. Arelat. sub Carolo *can.* 24. Maguntinum sub Arnulpho *can.* 15. Trid. *sess.* 14. *de reform. c.* 2. alia innumera Conciliorum statuta, & Pontificum decreta congesserunt Antonius August. *in epit. iuris*, *lib.* 4. *tit.* 50. & *lib.* 8. *tit.* 15. Crespetius *in summa*, *verbo Clericum alienum*. Illustrant Franciscus Hallierius *de sacris elect. cap. 3. art. 1. pag. 599.* & *de hierarch. fol. 68.* Roussélius *lib. 2. hist. Pontif. iurisd. cap. 11. n. 6.* vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & in dictis Iuribus Vasquez 3. *p. in 3. disp. 243 c. 5.* Ægidius Coninch *disp. 20. de ordin. dub. 9.* Acuña, & I. Dartis *in d. 71. dist.* Garaña *in cap. nullus*, *de parochijs*, Cironius *ad tit. de cleric. peregrin.* idem Dartis *de benef. sect. 4. cap. 7.* Sanchez *lib. 3. consil. c. 1. dub. 20.* D. Michael de Moez *in d. c. nullus*, *hoc tit. in 6.* Ferrarius *in opusc. de litteris*, *cap. 8.* Turrianus *pro epist. Pontif. lib. 1. c. 9.* Vighellius *in meth. iuris can. pag. 311.* Seuerinus Binius, & Coriolanus *in notis ad can. 36. Apostolor.* Balsamon *in nomocan. tit. 1. cap. 26.* & *in can. 10. Synodi 7.* & *in can. 57. Synodi Carthag.* Iustel. *in can. 55. Ecclesiæ Afric.* Saussay *in Panop. cleric. 1. part. lib. 4. cap. 6* Coqueus *in Morneum*, *1. p. pag. 193.* Antonius August. *in notis ad Hadrianum Pontificem*, *can. 16. tom. 5. Concil.* Moralistæ congesti à Leandro *2. p. de sacram. tract. 6. disp. 8. per totam*, Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 13.* Basilius *lib. 5. de matrim. cap. 13. §. 2.* Gibalinus *de censuris*, *in synopsi littera O*, *n. 4.*

3 Ratio dubitandi. Hæc assertio ita fulcita, & roborata difficilis redditur sequenti ratione; nam apud Catholicos certum principium est, Ecclesiam nihil posse mutare, aut statuere circa materiam, formam, aut ministrum sacramenti. Trident. *sess. 21. de sacram. cap. 2.* Basilius *lib. 5. de matrim. cap.* 4. Etiam apud orthodoxos liquet ministrum sacramenti Ordinis esse Episcopum indistinctè, proprium, seu alienum, cùm tempore institutionis huius sacramenti, & sequentibus sæculis non essent Episcopatus diuisi, aut eorum fines præscripti: igitur Ecclesia non potuit statuere, vt tantùm Episcopus proprius esset minister sacramenti Ordinis, aliàs sacramentum ab alieno Episcopo collatum, nullum, & vacuum esset, vt dicitur *in d. cap. si quis ausus*, ibi: *Irrita sit huiusmodi ordinatio*; *d. cap. nullus 9. q. 2.* ibi: *Nec rata erit, nec vires vllas habebit*. Augetur hæc difficultas ex ratione nostræ prohibitionis adducta *in d. cap. nullus*, *de parochijs*, & à Siricio *d. epist. 4.* videlicet quia qui iudicare non potest, nec ordinare; sed sic est, quod Archiepiscopus tempore visitationis potest iudicare subditos suffraganeorum, *cap. 1. de censibus in 6. c. 2. de pœnis*, *eod. lib.* sed nec tempore visitationis potest Archiepiscopus ordinare subditos suffraganeorum, *cap. vt litigantes*, *de officio ordinarij*, *lib. 6.* Marchinus *de ordine*, *5. p. c. 5. num. 8.* Barbosa *lib. 1. iuris Eccles. c. 7. n. 22.* Machado *tom. 2. summæ*, *lib. 4. tract. 1. p. 7. docum. 4. n. 6.* igitur nec assertio, nec eius ratio suprà adducta defendi potest.

Adhuc tamen defendenda est suprà tradita assertio, ad cuius expositionem aliqua prælibanda sunt. Et primò sciendum est, Episcopum solùm esse ordinarium ministrum sacramenti Ordinis, vt docetur *Actuum Apost. c. 6. vers. 6.* & *c. 13. vers. 3.* & *cap. 14. vers. 22.* Contra varios Ecclesiæ hostes ita definitum est in Concilio Nicæno *can.* 4. Carthag. 2. *can.* 12. Hispalensi 2. *can.* 5. & 7. Toletano 8. *can.* 7. Regiensi sub Sixto III. *can.* 3. Florentino sub Eugenio IV. *de sacrament. §. sextum sacramentum*, Trident. *sess. 23. c. 4.* & *can. 7. c. 1. §. ad Episcopum*, *25. dist. c. 1. & 2. 67. dist. c. quamuis*, *68. dist. c. 1. de ordinatis ab Episcopo*. Sed ex sanctionibus ecclesiasticis iam à primis temporibus vsque ad nostra sæcula validè & licitè non omnis Episcopus confert, sed ille tantùm qui proprius est, vt ex Concilijs suprà relatis constat: sed licèt antiqui Ecclesiæ Patres tantùm vt Episcopum proprium agnoscerent Episcopum originis, aut domicilij; tamen sequentibus sæculis Episcopus proprius ratione beneficij agnitus fuit: quare antequam ad rationem nostræ conclusionis deueniamus, aliqua de Episcopis proprijs ratione originis, domicilij, & beneficij prænotanda sunt. Sed priùs rationem assignemus, quare Episcopus tantùm dicatur minister ordinarius huius sacramenti in dictis canonibus, & à Dionysio *lib. 6. de eccles. hierarch. cap 5.* Hieronymo *epist. 95. ad Euagrium*, Epiphanio *hæresi 75.* quos, & alios referunt Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 1. de clericis*, *cap. 3.* & *tom. 3. de sacram. Ordin. lib. 1. c. 11.* Vasquez *ad 3. p. tom. 3. disp. 243. per totam*: & præcipua ratio prouenit ab institutione Christi Domini, qui Episcopos designauit ministros huius Sacramenti: cui accedit alia relata à Sanctis Patribus suprà relatis; quia scilicet, vt in Republica politica pertinet ad Rectores officia publica ordinare, & distribuere; ita in ecclesiastica decet vt ministrorum, & officiorum dispensatio solis Rectoribus committatur, hoc est Episcopis, qui Apostolorum locum tenent, *cap. in nouo*, *21. dist. cap. quanto*, *de consuet.* Prosequuntur alias rationes Villaroel *tom. 1. regim. eccles. p. 1. q. 1. art. 9.* Macedo *de clauib. Petri*, *lib. 4. cap. 5. fol. 570.* 4 Episcopus est minister Sacramenti ordinis.

Igitur vt promissis stemus, sciendum est, Episcopum proprium quoad ordines conferendos primò eum dici, in cuius diœcesi ordinandus baptizatus est, *c. vlt. 98. dist.* Concil. Carthag. 3. *can.* 44. probat latè Hallierius *pag.* 606. Hodie tamen dicitur Episcopus originis non solùm ille, in cuius Episcopatu baptizatus est, verum & in quo per accidens natus fuit; quia in eo verificatur decisio Bonifacij VIII. *in c. cùm nullus*, *de temporib. ordin.* ita docent plures relati à Leandro *disp. 8. q. 7. & 8.* Nec solùm dicitur Episcopus proprius ratione originis, vbi quis natus est, verum & Episcopus, in cuius diœcesi parentes nati fuerunt; rectè enim dicitur quis ortus eo loci, vbi eius parentes primam lucem habuerunt, *l. adsumptio 6. ff. filius*, *ff. ad municip. l. filius*, *C. de municipib. lib. 10. l. si vt proponis*, *C. de incolis*, *lib. 10.* docet post alios Hallier. *art. 3. fol. 620.* & à sacra Cardinalium Congregatione declaratum fuisse refert Leander *vbi suprà*, *quæst. 9.* non tamen hoc ius originis extenditur ad vlteriores gradus, ne in infinitum protrahatur origo, vt pluribus relatis resoluit Leander *quæst. 10.* 5 De Episcopo originis.

Etiam

6 Etiam Episcopus loci, in quo quis habet domicilium, dicitur proprius quoad ordines conferendos, & domiciliarius ab eo valet ordinari. Concil. Arausic. *can.* 8. *& 9. cap. cùm nullus, hoc tit. in 6.* vnde licèt quis vltramontanus sit, in alia prouincia ordinari poterit, si in ea domicilium contraxerit, cùm id non reperiatur prohibitum *in cap.* 1. *hoc tit. in 6.* immò primis Ecclesiæ sæculis id obseruatum fuisse, pluribus exemplis ex historia ecclesiastica petitis probat Franciscus Hallier. *de sacris elect. sect.* 5. *cap.* 3. *art.* 7. *p.* 623. sed quia sæpè contingit, vt quis ficto, & simulato domicilio ab alieno Episcopo ordinetur, *c. sæpè, hoc tit. in 6.* ideò obseruandum est, eum propriè dici domiciliarium alicuius loci, qui in eo degit animo perpetuo ibi manendi; talis enim statim absque vllo temporis transcursu domicilium contrahit, *l. domicilium* 20. *ff. ad municip.* latè docent noster D. Franciscus de Amaya *in l. ciues, n.* 99. *C. de incolis, lib.* 10. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil.* & si non constet de animo constituendi domicilium, sufficiunt præsumptiones, vt si aliquis secum transferat maiorem bonorum suorum partem, *cap. dilectus, el* 2. & ibi Felinus, *de rescriptis*; vel si ibi domum habitationis causa in longum tempus conducat. Rota *in nouiss. p.* 2. *decis.* 150. aut si per decennium in eo loco habitauerit, *d. l. ciues, C. de incolis, lib.* 10. Senatores autem, & officiales Regiæ domus, ac eorum filij, qui comitatui Regio addicti sunt, possunt ordinari ab Episcopo Regiæ vrbis; nam etsi non sint verè ciues, tamen in ea domicilium contrahunt, *l. Senatores* 8. *C. de incolis, lib.* 10. probat Hallierius *vbi suprà, §.* 8. *pag.* 626. & si contingat, aliquem habere plura domicilia, à quolibet Episcopo cuiuslibet domicilij poterit ordinari, vt resoluit Leander *vbi suprà, cap.* 12.

De episcopo domicilij.

7 Tertius Episcopus proprius quoad ordines recipiendos dicitur ille, in cuius diœcesi quis beneficium obtinet, *cap. cùm nullus, hoc tit. lib.* 6. docent Lara *de capell. lib.* 2. *cap.* 1. *nu.* 16. Hieronymus Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancell. glossa* 5. *num.* 58. Franciscus Hallierius *de sacris elect. vbi suprà pag.* 628. plures congesti à Leandro *de sacram. Ordin. d. disput.* 8. *quæst.* 13. Quæ doctrina ampliatur vt procedat, siue beneficium sit parochiale, siue simplex, siue Capellania, vt docet Leander *d. quæst.* 13. siue magnum, siue exiguum, vt resoluit Marinis *lib.* 2. *resol. cap.* 153. immò & si quis plura beneficia habeat compatibilia in diuersis diœcesibus, poterit ordinari ab omnibus illis Episcopis, in quorum Episcopatibus beneficia possidet. Hallierius *vbi suprà*; non autem potest quis ordinari ratione commendæ, etiam perpetuæ, ab eo Episcopo, in cuius diœcesi eam habet. Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 4. *num.* 4. nec etiam sufficit patrimonium, vt quis possit ordinari ab eo Episcopo, in cuius diœcesi illud obtinet. Leander *vbi suprà, quæst.* 18. Hallier. *vbi proximè*, qui alia dubia moralia in hac parte sæpius emergentia resoluunt.

De episcopo proprio ratione beneficij.

8 Potest igitur clericus ordinari à quolibet ex prædictis Episcopis, vt si ab vna diœcesi originem ducat, in alia domicilium habeat, atque in alia beneficium possideat, à quocumque ex illis tribus Episcopis potest ad ordines promoueri, aut dimissorias ab eis accipere, vt ab alieno Episcopo ordinetur. Ochagauia *de sacram. tit. de Ordine quæst.* 6. *num.* 20. Ægidius Coninch *eod. tractat. disput.* 20. *dub.* 9. Nam per acquisitionem domicilij, aut possessionem adeptam beneficij non amittitur ius originis, vt probat Solorzanus *lib.* 1. *de iure Ind. cap.* 23. *num.* 51. Sed si clericus ordinandus adierit, elegeritque vnum ex prædictis Episcopis ad priores gradus recipiendos, non poterit posteà variare, & ab alio posteriores gradus petere sine licentia prioris Episcopi, iuxta Concil. Trident. *sess.* 23. *de reform. cap.* 16. Docent ibi Barbosa, & Marchinus *de Ordine*, 5. *part. cap.* 7. *num.* 14. & Leander *vbi proximè*. Sed si neglectis tot Ecclesiæ sanctionibus Episcopus alienum subditum ordinauerit, ordinatio ipsa subsistit, *cap.* 1. *&* 2. *dist.* 68. *cap. finali*, 9. *quæst.* 2. Fulbertus Carnotensis *epist.* 25. Marinis *lib.* 2. *resol. cap.* 155. etsi contrarium statuatur in additionibus Capitul. Caroli, *addit.* 3. *cap.* 37. in hæc verba: *Sunt in quibusdam locis Scoti, qui se dicunt Episcopos esse, & multos negligentes absque licentia dominorum suorum, siue magistrorum Presbyteros, & Diaconos ordinant: quorum ordinationem quia plerumque in simoniacam incidit hæresim, & multis erroribus subiacet, modis omnibus irritam fieri debere, omnes vno consensu decreuimus.* Nisi ea verba accipiamus de nullitate quoad exercitium, vt accipiunt ea verba, *irrita sit huiusmodi ordinatio, in cap. si quis autus* 3. 72. *dist.* Vasquez 3. *part. in* 3. *part. disput.* 243. *cap.* 5. Ægidius *de sacram. disput.* 20. *de ordine, dub.* 9. Verum etsi ordinatio sustineatur, & ita ordinatus fori priuilegio gaudeat, Marinis *d. cap.* 155. tamen varijs pœnis plectuntur, tam ordinator, quàm ordinatus. Iure antiquo ordinatus ab alieno Episcopo suspensionem perpetuam incurrebat. Concilium Nicænum 1. *can.* 16. Sardicense *can.* 15. Maguntinum *can.* 17. Nannetense *can.* 7. immò iuxta Concilium Chalcedon. *can.* 20. tam ordinatus, quàm ordinator deponebantur, & ordinatus communione priuabatur, donec à proprio Episcopo absolueretur; & qui ordinauerat, in Concilio prouinciali corripiebatur. Concilium Sardic. *can.* 13. Triburien. *can.* 28. Nouiori verò iure ordinatus suspensionem incurrit gradus illicitè recepti, donec proprio Episcopo visum fuerit: ordinator autem per annum suspenditur à collatione ordinum, *cap. eos, hoc tit. in* 6. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 4. & *sess.* 23. *cap.* 8. quas pœnas etiam firmarunt suis constitutionibus Pius II. in constitutione quæ incipit, *Cùm ex sacrorum*, edita 18. Calend. Decemb. anno 1461. Sixtus V. in bulla quæ incipit, *Sanctum & salutare*. Pius V. in constitutione quæ incipit, *R. Pontifex*, data 14. Octobris, anno 1568. Vrbanus VIII. in bulla quæ incipit, *Secretis*, edita anno 1624 quæ suspensio incurritur ipso iure absque vlla sententia, vt docent plures, quos refert & sequitur Leander *d. disput.* 8. *quæst.* 2.

De pœnis ordinantis alienũ clericum.

Hucusque tradita aliquas patiuntur limitationes. Prima, si prouincia ab hostibus occupata sit, ita vt proprium Episcopum non obtineat; eius enim incolæ possunt à quolibet Episcopo ordinari. Concilium Chalced. *can.* 20. Secunda si Episcopus proprius in hæresim lapsus, excommunicatus, aut suspensus sit; tunc enim eius subditi possunt ab alieno Episcopo sacramenta petere, *c.* 2. *hoc tit. lib.* 6. docet Sausay *in Panopl. cleric. lib.* 4. *pag.* 176. Tertia, si laicus in Episcopum eligatur; tunc enim consecrari, & ordinari valet ab alieno Episcopo, vt exemplis probat Hallier. *vbi suprà, pag.* 612. Quarta, si quis rogatus ab Episcopo Pontificalia exerceat in aliena diœcesi, potest tunc alienos subditos ordinare, vt probat Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.* 12. Quinta si ordinandus familiaris sit per triennium alicuius Episcopi; prætextu enim familiaritatis ab eo ordinari valet. Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 9. quod non procedit in Episcopo titulari, vulgò *de Anillo*; ille enim prætextu familiaritatis alienum subditum ordinare non valet. Trident *sess.* 14. *de reform. c.* 2. vbi plures adducit Barb. Tandem ab alieno Episcopo de licentia proprij litteris dimissorijs expressa ordinari clericus valet; debet autem licentia præstari in scriptis litteris patentibus. Concil. Carthag. 1. *can.* 5. Brachar. 1. *can.* 26. Cabilon. 2. *can.* 41. Meld. *can.* 15. Trident. *sess.* 14. *de reform. c.* 2. Litteræ prædictæ debent esse subscriptæ, & signatæ signo Episcopi, *d. can.* 26. Concil. Brachar. certasque litteras, & characterum notas habere, quas recensebimus *in cap.* 1. *de cleric. peregr.* appellantur istæ litteræ aliquando commendatitiæ, *c. significasti, de officio Archid.* vbi de his agemus, Concil. Chalced. *c.* 11. vbi Balsamon. Frequentius dicuntur dimissoriæ *in c.* 1. *dist.* 72. in legibus Longobard. *l.* 2. *tit.* 2. *lib.* 3. *Vt nemo alterius clericum sine commendatitia, aut dimissoria littera recipere præsumat*; & alijs Conciliorum decretis congestis ab Hallierio *de sacris elect. pag.* 658. Ferrario *de litter. primit. Eccles. lib.* 1. *c.* 8. Reuerendæ etiam dicuntur in Concil. Trident. *sess.* 7. *de reform. c.* 10. à salutatione, qua Episcopi se inuicem reuerendos, honoris causa, vtplurimum appellant. Prædictæ etiam litteræ continere debent causam excusationis, ob quam non potest Episcopus proprius illi ordines conferre, *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. & beneficium, ad cuius titulum ordinandus promouetur; & examen eius præcessisse, vt tam ex veteri, quàm nouo iure illustrat, & probat Hallierius *vbi suprà, pag.* 660. qui varias formas dimissoriarum refert ex Concilij Galliæ, & Marculfi formulis. 9

Variæ limitationes.

Huius conclusionis, & prohibitionis, ne videlicet clericus ab alieno Episcopo ordinetur, variæ traduntur rationes. Primam reddunt Patres Concilij Venetici, *can.* 19. in illis verbis: *Ne concordiam fraternam iniuria violata contaminet; maxima enim occasio violandæ pacis videbatur, si alter Episcopus alienum subditum arriperet, & sacerdotio* 10

Ratio decidendi.

dotio manciparet. Quare Patres Concil. Carthag. 1. *can*. 5. paci id conducere dixerunt, quod Episcopus alienum parochianum non vsurpet. Accedit, quia non leuis iniuria irrogabatur proprio Episcopo, qui subditum erudierat, si ab alio Episcopo eriperetur; nam grauis iniuriæ reus est qui de fratris Ecclesia id quod est vtilius, aut pretiosius, audet vel allicere, vel tenere, vt aiebat S. Leo ad Anastasium *epist*. 82. *&* 84. *c*. 9. Aliam rationem adducunt PP. Synodi Trullanæ *can*. 17. videlicet, quod ex illa vsurpatione alieni subditi clerici inobedientes proprio Prælato redderentur: cui rationi & illa accedit; nam sicut disciplina ecclesiastica cõfunderetur, si quis terminos alienos vsurparet, alienum subditum iudicando, *c. nullus, de parochijs*; ita & eum ordinando. Vnde canones pro confirmatione præsentis conclusionis adducti æqualiter prohibent alienos subditos iudicare, & eos sacris ordinibus initiare. Tandem; nam proprius Episcopus rectius cuncta moderabitur circa mores, & doctrinam subditorum, cùm illi melius animi dotes, & indoles eorum innotescant. Rectè ergo tot sacris canonibus, & Pontificum decretis prohibitum est, ne quis clericus ab alieno Episcopo ordinetur sine proprij licentia.

11 Dissoluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà perpensa; fatemur enim Ecclesiam statuere nequire, vt gradus ordinis collatus ab Episcopo ministro ordinario sacramenti Ordinis, vacuus, & inanis esset, cùm destrueretur sacramentum validè collatum: potuit tamen decernere ob rationes suprà adductas, & alias omissas, vt tãtùm proprius Episcopus licitè conferret sacramentum Ordinis, non annullando sacramentum in contrarium collatum. Nec obstat textus *in d. c. si quis* 3 *c*. 1 9 *q* 2. nam ea verba, *irrita & vacua*, accipienda sunt quoad effectum & exercitium gradus accepti; manet enim suspensus ita ab alieno Episcopo ordinatus: vnde quia caret effectu gradus ita acceptus, dicitur latè vacua ordinatio, vt docent Vasquez 3. *p. in* 3. *disp*. 243. *c*. 5. *n*. 46 Ægid. Coninch *de sacram. tra. de Ordin. disp*. 20. *dub*. 9. Nec obstat augmentum difficultatis, quo probare intendebamus, rationem illam, eum qui iudicare non potest, ordinare non posse, incongruam esse, quia Archiepiscopus iudicare valet subditos suffraganeorum, & tamen eos ordinare non potest. Nam respondendum est, quod licèt iure communi inspecto æqualiter prohibitum sit Archiepiscopis subditos suffraganeorum iudicare, & ordinare, tamen prohibitio iudicandi laxata est, & permissum Archiepiscopis ius dicere subditis suffraganeorum duobus in casibus. Primò tempore visitationis: secundò si ad eos appellatum fuerit, at quoad prohibitionem ordinandi nihil immutatum est, nec Archiepiscopis permittitur subditos suffraganeorum ordinare, vt docet Sausay *d. lib*. 4. *Panopl. cap*. 6.

12 Exponitur cap. Lugdunen. 9. q. 2. Primò superiori assertioni obstat textus *in c. Lugd*. 10 9. *q*. 2. in illis verbis: *Legimus quippè S. Epiphanium Episcopum ex diœcesi S. Ioannis Chrysostomi quosdam clericos ordinasse*. Ex quibus expressè deducitur, posse Episcopum impunè alienos subditos ordinare. Pro cuius textus explicatione varia adducunt Interpretes *ibi*: Archid. existimat, decisionem illam esse correctam, & tantùm continere ius antiquum. Illum sequitur Salcedo *in praxi*, *c*. 26. Aliter Quintil. Mandosius *ad regul*. 24. *Cancell. q*. 4. *n*. 12. textum illum accipit eo casu, in quo clericus ordinatus valdè notus erat Episcopo ordinanti; quo casu existimat alienum subditum impunè posse ab Episcopo ordinari. Sed his sententijs omissis, Simon Maiolus *de irregul. c*. 2. *n*. 7. Marchinus de ordine *tr*. 1. *p*. 5. illum textum accipiunt de alieno Episcopo, qui spe ratihabitionis alienum clericum ordinauit; asserunt enim, & supponunt, posse Episcopum alienos subditos sacris initiare ordinibus spe tantùm ratihabitionis: quod etiam docet Hallier. *de sacris elect. vbi sup. pag*. 612. Sed hæc opinio, salua pace doctissimorum virorum, sustineri nequit. Verius enim est, nec sub spe ratihabitionis proprij Episcopi posse alienis subditis sacramentum hoc administrari: iura enim nostra, & suprà citata expressam postulant proprij Episcopi licentiam, vt clericus ab alieno Episcopo ordinetur, quod etiam requiritur *in c. illud*, 71. *dist. c*. 1. 9. *q*. 2. *c. sæpè, hoc tit. lib*. 6. Trid. *sess*. 14. *de reform. c*. 2. & ea ratione id suadetur; nam si spe tantùm ratihabitionis posset alienus Episcopus non subditis ordines conferre, daretur occasio, vt hoc quæsito colore Episcopi alienos subditos ad ordines promouerent; vnde hanc opinionem, videlicet nec sub spe ratihabitionis licere alienum subditum ordinare, vt veriorem defendunt plures relati à Sanchez *lib*. 3. *consil. c*. 1. *dub*. 20. Turrianus *de censuris*, *lib*. 5. *disp*. 64. *dub*. 1. Barb. *de potest. Episc. alleg*. 8. *n*. 8. Marcus Antonius *lib*. 4. *instit. c*. 11. *n*. 33. Gratianus *tom*. 2. *discept. c*. 210. *n*. 52. quare ea sententia omissa dicendum est, *in d. cap. Lugdun*. ex indulgentia proprij Episcopi ordinatum admitti ad exercitium gradus accepti; nam cùm suspensio, quæ incurritur in hoc casu, tantùm sit ad nutum Episcopi proprij, & quousque illi placuerit eam relaxare, Trident. *sess*. 23. *de reform. cap*. 8. ideò *in d. cap. Lugdun*. accedente proprij Episcopi indulgentia suspensio cessat: quo modo accipiendus etiam est textus *in c. Salonitanæ*, 73. *dist*.

Secundò obstat textus *in can*. 9. *Concilij Arausic*. 1. in illis verbis: *Si qui autem alienos ciues, aut alibi consistentes ordinauerint, nec ordinati in vllo accusantur, aut ad se eos reuocent, aut ipsi eis impetrent* (lego *imperent*) *cum quibus habitent*. Ex quo canone apertè deducitur, licere alienos subditos ordinare absque eo, quod ordinatus suspensionem incurrat: igitur non rectè asserimus, non licere alienos subditos ad ordines promouere. Pro huius canonis interpretatione dicendum est, in eo canone Episcopum proprium ratione domicilij, licèt non proprium ratione originis, ordines contulisse; non enim desideratur consensus Episcopi originis, cùm quis ordinatur ab Episcopo proprio domicilij, vt latè probat Hallierius *vbi suprà*, *pag*. 608. vnde cùm Episcopus proprius ratione domicilij in eo textu ciues ordinasset, nulla suspensio incurritur. Rectè tamen Patres asserunt, Episcopum, qui alienos ciues, id est in alienis ciuitatibus ortos, in clericorum numero recepit, debere eis imperare vbi habitent, aut Episcopo originis mittere, vt ab eo recipiantur in certa Ecclesia, ne vagi, & acephali remaneant. Accedit, nam textus ille loquitur de ciuibus laicis adhuc clericali militiæ non mancipatis, qui primis Ecclesiæ sæculis à quolibet Episcopo, etiam non proprio, sacris initiari poterant, vt probat Hallier. *vbi suprà*, *art*. 2. §. 4. *pag*. 618. 13 Intelligitur Concil. Arausic.

Tertiò superiori assertioni aduersatur textus in *Concil. Carthag*. 3. *can*. 49. siue *can*. 22. *Concilij Africani*, quem ex Græco in Latinum sermonem vertit Balsamon in hæc verba: *Licere Episcopo Carthaginis vnde velit clericum ordinare*. *Aurelius dixit Episcopus: Sermonem meum audite fratres; sæpè euenit, vt Ecclesiastici Diaconos, vel Presbyteros, vel Episcopos à me petant: ego tamen memor eorum, quæ constituta sunt, illa sequor, vt conueniam Episcopum clerici, qui petitur, & ea illi ostendam, quod qui sunt cuiusuis Ecclesiæ, eius clericum postulant. Ecce autem in præsentia non contradicunt; ne autem posteà contingat, hoc est, ne mihi aduersentur qui in hoc negotio à me petuntur clerici; quia scitis me multarum Ecclesiarum curam gerere, quemcumque consacerdotum conuenero, cum duobus, vel tribus testibus nostri conclericatus, si non impius, & indeuotus inuentus fuerit, æquum est vestram dilectionem iudicare, quid facere oporteat: ego enim, vt scitis fratres, multarum Ecclesiarum Dei permissu curam gero. Numidius Episcopus dixit: Hæc semper fuit huic throno auctoritas, vt quando vellet, & de quocumque nomine admonita fuerit conuenienter, vniuscuiusque Ecclesiæ desiderio ordinet Episcopum*. Ex quibus verbis manifestè constat, licere Primati Carthag. ex tota Africa ordinare clericos, quos voluerit: igitur absque licentia proprij Episcopi licet alienum subditum ordinare. Pro huius canonis interpretatione sciendum est, non solùm R. Pontificem ex potestate ordinaria, verum & Patriarchas Antiochenum, Carthaginensem, Constantinopolitanum, Alexandrinum, virtute priuilegij posse ex tota prouincia absque Ordinariorum licentia clericos cooptare, & ordinare, vt probant Cironius *lib*. 1. *obs. c*. 12. Balsam. & Zonaras *in d. can*. 59. Hallier. *vbi suprà*, *pag*. 651. Iustel. *in notis ad can*. 55. *Ecclesiæ Africanæ*: inde cùm *in d. can*. 59. agatur de Patriarcha Carthag. siue de Primate Africæ, ideò asseritur licere Primati, vnde velit clericos ordinare. 14 Exponitur Concil. Carthag. 3. can. 49.

Quartò opponitur textus *in can*. 24. Concilij Illiber. relatus *in cap. omnes*, 98. *dist*. vbi docetur, peregrè baptizatos in alienis prouincijs ordinari non posse, eo quòd eorum vita minimè cognita est: igitur si sit cognita in aliena prouincia, etiam ab alieno Episcopo ordinari valent. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu peregrè baptizatum domicilium, aut beneficium obtinuisse in ea diœcesi, vbi ordines petebat: sed quia eius vita minimè cognita erat, statutum fuit, vt non promo- 15 Exponitur can. 24. Concil. Illiberit.

uere-

deretur; quod etiam sancitum fuit à Syluestro *in cap. nullus*, Damaso *in cap. transmarinos*, 98. *dist.* Igitur Patres Concilij Illiber. accipiendi sunt eo casu, quo peregrè baptizati ad sacros ordines ascendere volunt in loco domicilij, qui olim nisi cùm certis cautionibus non ordinabantur, licèt posteà illis permissum esset sacris initiari ordinibus, si litteris quatuor Episcoporum signis signatis eorum vita commendaretur, *d. c. transmarinos*, *cap. 1. de cleric. peregr.* docet Mendoza *lib. 3. in d. can. 24. Concil. Illiberit.*

C A P V T XII.

Idem a *Mutinensi Episcopo*.

CVm in distribuendis. *Et infrà:* Meminimus à nobis fuisse suppliciter postulatum, & clementer indultum, vt quia præfatus A. Ecclesiæ Romanæ Diaconus erat, mandaremus ipsum per Bononiensem Episcopum promoueri.

N O T Æ.

1 a MVtinen.] Mutina, vulgò *Modena*, ciuitas propè Apenninos montes sita est; colonia Romanorum fuit, vt refert Liuius *lib. 39.* ibi: *Eodem* (inquit) *anno Mutina & Parma coloniæ Romanorum ciuium sunt deductæ*. Cicero *Philipp. 5. Circumsedit Mutinam firmissimam & splendidissimam populi Romani coloniam*. A sæculo quarto Ecclesiæ Episcopali fulget Cathedra, quæ cùm olim suffraganea esset Mediolan. & posteà Rauennat. Ecclesiæ subesset, tandem à Gregorio XIII. anno 1585. Bononiensi Metropol. parere iussa est. Plura de eius antiquitate, & magnitudine tradit Vghell. *tom. 2. Italiæ sacræ*, *in ea Ecclesia*. Eius mentio fit *in cap. à multis*, *de ætat. & qual. cap. fin. de sponsa duorum*, *cap. tuas*, *de vsuris*, *c. cùm dilectis* 15. *de purgat. canonic. c. 2. de procuratorib. in 5. coll.* Martino Mutinensi Præsuli Missa est hæc decisio, quæ etiam reperitur *in c. 4. hoc tit. in 3. collectione*.

C O M M E N T A R I V M.

2 PRo huius textus vera interpretatione aliqua præmittenda sunt. Et primò sciendum est, omnia superiori commentario adducta, de non ordinandis subditis alienis, locum non habere in Romano Pontifice, cuius respectu nemo ex fidelibus alienus subditus dici potest, cùm ipse sit Episcopus, & Patriarcha vniuersalis. Concilium Chalced. in libello Leoni X oblato; & ideò potest cuiuslibet Episcopi subditum ordinare. Iulius II. *epist. 2. cap. 6. Vt nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque Episcopi voluntate, vel iudicare; salua tamen in omnibus Apostolica auctoritate*. Et *cap. per principalem 1. q. 9. cap. nunc verò 9. q. 3.* qua auctoritate pollentes, & vtentes diuersi Romanæ Ecclesiæ Præsules, plures Romæ degentes sacris initiarunt ordinibus, vt constat *ex cap. in parochia*, 16. *q. 1.* & pluribus exemplis relatis ab Hallierio *de sacris elect. pag. 648.* Secùdò etiam obseruandum est, R. Pontificem aliquando ordinare alienos subditos, vt alicui Ecclesiæ vrbis Romanæ inseruiant, vt in exemplis relatis ab Hallierio; aliquando verò tantùm honoris causa, suffragantibus vndique meritis ipsius promouendi, vt in specie textus *in d. c. in parochia*: inter eos tamen ordinatos magnum discrimen datur; nam ordinati ad titulum alicuius Ecclesię vrbis Romanæ, non possunt discedere ab ea inconsulto R. Pontifice: at verò honoris tantùm gratia ordinati, alibi migrare valent, & Episcopis proprijs subsunt, *cap. per tuas*, *de maiorit. & obed.* semper enim præ cæteris clericis in æquali gradu constitutis honorantur, vt ibi Glossa docet, quia inter ipsos priuilegij ratio habenda est: quare primò eorum nomina esse scribenda, qui dignitates iudicio Principis sunt assecuti, docetur *in l. 1. ff. de albo scribendo*, *cap. placuit*, §. *Isidorus*, 16. *dist.* Illud autem omnibus commune est, vt à R. Pontifice initiatus, & in gradum clericalem cooptatus, non possit ab alio Archiepiscopo, vel Episcopo ad vlteriores gradus promoueri, ex præsenti textu, & D. Gregorio *lib. 4. epist. 30. indict. 13.* quod honoris causa, & ob reuerentiam impositionis manuum Summi Pontificis singulariter constitutum est, ne quis benedictionem super caput illius, quem Pontifex ordinauit, impartiri audeat; si enim ob reuerentiam Episcopo debitam non licet Presbytero Missam celebrare in eo Altari, vbi Episcopus eadem die Missæ sacrificium obtulit, *c. vlt. de consecr. dist. 2.* Barb. *lib. 2. de iure eccles. c. 7.* quantò minùs super Altari viuo, vbi Pontifex Ordinis sacramentum contulit, licebit Episcopo ordinationem facere, inconsulto ipso R. Pontifice: cùm eius tamen licentia vtique poterit, ex præsenti textu; & si à Pontifice concedatur Episcopo licentia promouendi Subdiaconum à Pontifice ordinatum in Diaconatus gradum, poterit postea ipsum absque noua licentia in Presbyterum ordinare, vt post Henriqu. & alios docet Hallierius *vbi sup. pag. 649.* Nec obstat illa communis difficultas, videlicet illum ordinare non posse eum, quem nec iudicare valet, & è contra, *c. nullus, de parochijs*, Concilium Magunt. sub Arnulpho *can. 14.* sed à Pontifice clericum ordinatum Episcopus proprius iudicare valet, quia per ordinationem Pontificis non eximitur ab eius iurisdictione, *cap. per tuas*, *de maiorit. & obed.* quamuis non nisi pluribus testibus damnari possit, *cap. Præsul*, 2. *q. 4.* igitur & ordinari ab eo valet. Nam respondendum est, clericum ordinatum à R. Pontifice, non esse exemptum à iurisdictione ordinaria, quia per similem ordinationem noluit Pontifex Episcopo diœcesano præiudicare, nisi causa depositione digna sit; quia tunc tantùm R. Pontifex à se ordinatum deponere valet, *ex cap. omnis 1. de regul. iuris*, docet Hallier. *vbi sup. pag. 650.* Nec etiam obstabit si dicas, præsentem decisionem nihil speciale conuincere erga ordinatum à R. Pontifice; siquidem quilibet clericus ordinatus ab vno Episcopo, videlicet originis, domicilij, aut beneficij, ab alio sine eius licentia ordinari non potest. Concilium Veneticum *can. 10. Episcopi quoque ab alijs Episcopis ordinatos clericos sine permissu eorum, à quibus fuerint ordinati, promouere ad superiores ordines non præsumant*. Nam prohibitio non prouenit ex eo, quod ordinatus ab alio Episcopo est, sed quia cùm proprius Episcopus esset, qui eum ordinauit, eo inconsulto ab alio ad altiores ordines promoueri non valet.

C A P V T XIII.

a Idem *eidem, & Magistro H. Subdiacono nostro*.

LItteras vestras recepimus super inordinata ordinatione *b* Immolensis electi, quem *c* Bonon. Episcopus præcedenti *d* Sabbato in Diaconum, & sequenti die Dominico (continuato ieiunio) in Presbyterum ordinauit. In quo quantùm vterque deliquerit, euidenter intelligit, qui prudenter attendit. Si enim vtrumque ordinem eodem die conferre illi non licuit, pari non licuit ratione vnum ordinem vno die, & alium in alio (ieiunio continuato) conferri; cùm propter continuationem ieiunij *e* fictione canonica, siue manè diei Dominicæ trahatur ad Sabbatum, siue vespera Sabbati ad *f* diem Dominicam referatur, profectò manè cum vespera, seu vespera cum manè ad eundem diem pertinere dicetur. Nam si quantùm ad hunc necessitatis articulum pertinet, manè

ad

ad eundem diem, & *g* vespera referatur ad alium, cur esset continuatio ieiunij necessaria, cùm & Sabbato ante cœnam, & Dominica ante prandium intelligantur esse ieiunia. Ne autem si factum huiusmodi sub silentio transiremus, id alij licitum reputantes similia facere attentarent, & sic facti peruersitas à posteris traheretur in exemplum; præfatum Episcopum Bonon. vt puniatur, in quo deliquit, à collatione ordinis, Diaconi scilicet & Presbyteri; alterum verò ab executione officij sacerdotalis volumus manere suspensos, donec de illis aliter disponamus. Vt igitur mandatum Apostolicum debitum consequatur effectum, per A. s. m. quat. quæ præmissa sunt, faciatis tam ab ipsis Episcopis, quàm per Bonon. & Imolen. diœces. *b* publicari.

NOTÆ.

a IDem.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 5. pro cuius inscriptionis illustratione repetenda sunt quæ adduxi in textu antecedenti.

b *Imolensis electi.*] Hieronymi videlicet, qui *in c. dilectus, de rescript.* appellatur tantùm in præsenti electus, quia adhuc non erat confirmatus, nec consecratus.

1 c *Bonon. Episcopus.*] Henricus à Frata, ecclesiasticæ iurisdictionis vindex, qui sanctos Dominicum, & Franciscum Bononiæ excepit: de eo plura Vghellius *in Italia sacra, in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, pag.* 22. cùm adhuc temporibus nostri Innocentij Ecclesia Bononiensis Metropolitana nō esset, vt dixi *in c. dilectus de rescriptis*, ideò eius Præsul in præsenti tantùm appellatur Episcopus.

d *Sabbato.*] Quo die tantùm maiores ordines conferri possunt, vt probaui *in cap.* 1. *hoc tit.*

2 e *Fictione canonica.*] Licèt dies naturalis computetur ab ortu solis vsque ad eius occasum, vt tradunt Aulus Gellius *lib.* 3. *noct. Attic. cap.* 2. Macrobius *lib.* 5. *Saturn. c.* 3. Censorinus *de die natali, tit. de diebus:* dies tamen ciuilis deuersimodè apud Hebręos ac apud Romanos computabatur; apud Hebræos enim dies festi incipiebant à vespera, & desinebant in vesperam, & sic vesperè, & manè fiebat dies vnus, iuxta illud Genesis *cap.* 1. *Factum est vesperè & manè dies vnus.* Et iuxta illud Leuitici *cap.* 13. *A vespera in vesperam celebrabitis Sabbata vestra.* Dies verò vulgares incipiebant manè, ac matutino tempore, & computabantur vsque ad manè: qua adhibita distinctione plura sacræ Scripturæ testimonia in concordiam reducit Basilius Pontius *q.* 1. *de agno typic. c.* 8. *&* 9. Apud Romanos dies ciuilis postquam horarum vsus inualuit, à media nocte, & sequentis noctis media parte finiebatur, *l. more* 8. *ff. de ferijs:* dies autem naturalis apud eos à luce vsque ad tenebras computabatur. Vtriusque diei mentio extat *in l. in vsucapione, cum l. sequent. ff. de vsucap. l. qua ætate, ff. qui testam. facere, l. diuus, §. Lucius, ff. de liber. & posth. l.* 1. *ff. de manumiss. l.* 3. *§. minorem, ff. de minorib. l. qui bona* 23. *l. bonæ fidei, §.* 1. *ff. de acquir. rer. dom. l. in omnibus* 6. *ff. de oblig. & act. l.* 2. *§. cuiusque, ff. de V. S.* de quorum iurium expositione, & diei obseruatione apud Romanos latè agunt Albericus Gentilis *de diuers. temp. appell. c.* 5. *&* 6. Cotta *in memorab. verbo dies*, Cuiacius *lib.* 15. *obs. cap.* 32. Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 23. & ad Martialem *lib.* 4. *epigr.* 8. vbi Raderus, Narbona *in horograph. hora* 24. In iure etiam nostro dies vulgaris à media nocte vsque ad aliam dimidiam computatur, *cap. consuluit, de officio deleg.* licèt quoad treguas legales solis ortus attendatur, *cap.* 1. *de tregua & pace:* quoad festorum verò obseruationem à vespera in vesperam, *cap.* 1. *de ferijs*, vbi dicemus. Videndus est Baronius *anno* 44. *n.* 88. & *anno* 58. *n.* 88.

3 f *Eundem diem.*] Quoad ordines enim conferendos, protracto ieiunio diei Sabbati in diem Dominicum, à vespere Sabbati in mane Dominici diei dies vnus præsumitur, & sic ordines conferri possunt die Dominico, si protrahatur ieiunium, *cap. quod à Patribus*, 75. *dist.* Concil. Lemouic. *act.* 2. circa finem: *Si tanta multitudo fuit ordinandorum, vt Sabbato non possit omnes Episcopus ordinare, in crastinam Dominicam vsque ad horam sextam continuare potest.* Concilium Claromont. sub Vrbano II. *can.* 24. *Ne fiant ordinationes, nisi in quatuor certis temporibus, & Sabbato, mediante Quadragesima, & tunc protrahatur ieiunium vsque ad vesperas; & si fieri potest, vsque ad crastinum, vt magis appareat in die Dominico Ordines fieri.* Sed vtrum in hoc casu manè diei Dominici protrahatur ad Sabbatum, an verò vespera Sabbati ad Dominicam diem, disputat Franciscus Hallierius *vbi suprà, art.* 3. *pag.* 871.

4 g *Et vespera referatur.*] Olim enim hora ordinationis erat vespera, & ordinationes in vespera inchoabantur; & si multitudo ordinandorum erat, nocturnæ horæ in ordinationibus impendebantur vsque ad manè Dominici diei; quod non sine exemplo, & ratione factum fuisse constat, cùm Apostolorum ordinatio vesperè, immò nocte facta fuisset. *Lucæ cap.* 22. vnde Christi exemplo consentaneum fuit, vt ea hora ordinationes celebrarentur. Hoc etiam obseruatum fuit illis primis Ecclesiæ sæculis, propter persecutiones, quas fideles patiebantur; vnde non facilè congregari poterant, nisi illis horis, vt probat Hallier. *vbi suprà, art.* 4. Nec huic solitæ disciplinæ ecclesiasticæ obstat principium illud, quod vulgò traditur, videlicet Sacramentum ordinis debere conferri intra Missarum solemnia, *cap.* 13. *Actuum Apost.* D. Clemens *lib.* 8. *constit. c.* 1. 75. *dist. cap. quod sicut, §. super eo, de elect.* probat fusè Hallier. *de sacris elect. cap.* 5. *art.* 1. *pag.* 968. sed nocte, excepta natiuitatis Domini vigilia, Missæ sacrificium non celebratur, *c. nocte, de consecr. dist.* 1. igitur nec nocte, nec vespere ordinationes vllo tempore fieri poterant. Nam vt huic difficultati satisfaciamus, sciendum est, olim in Ecclesia fuisse alias Missas matutinas, vespertinas alias. Mentio vespertinarum fit *in cap. conuenit, de consecr. dist.* 2. Concil. Aurelian. 3. *can.* 28. Brachar. 1. *can.* 10. Gerund. *can.* 3. ibi: *Et in Sabbati vespere Missa facta finiatur.* Capitul Caroli *lib.* 7. *cap.* 200. & apud Sozomenum & Nicephorum relatos ab Hallierio *de sacris elect. d. art.* 4. & de eis agunt Albaspineus *lib.* 1. *obseru. c.* 14. Claudius Espenceus *in tract. de triplici Missa.* Solebant enim quinto, sexto, & septimo sæculis Ecclesiæ Missarum solemnia vesperè celebrari in diebus ieiuniorum, vt ita in ea hora offerrentur, qua soluendum erat ieiunium, vt obseruat Albaspineus *vbi suprà.* Quare alienum non erat à disciplina illius æui, diebus ordinationum, in quibus ieiunabant fideles, vespertinas Missas celebrare: quæ consuetudo etsi diutius in Ecclesia durasset, posteà paulisper inoleuit, tum ob infirmitatem Episcopi ordinantis, tum ob multitudinem ordinandorum, & alias rationes, quas considerat Hallierius *vbi suprà.* Et licèt Missæ vespertinæ improbentur in Concil. Carthag. 3. *can.* 29. Afric. *can.* 8. Matiscon. 2. *can.* 6. Laodic. *can* 50. Trull. *can.* 29. in illis tamen canonibus non agitur de his Missis vespertinis diebus ieiuniorum celebratis, sed de illis, quas sacerdotes non ieiuni celebrare intendebant.

h *Publicari.*] Vnde pro lege ecclesiastica hæc Innocentij sententia obseruatur, quia vt diximus in nostro 5
apparatu, sententiæ Principum eorum iussu publicatæ pro legibus habentur: vnde audiendus non est Pater Suarez *de cens. disput.* 31. *sect.* 1. *n.* 4. qui negat, ex hoc textu deduci, suspensionem incurrere ordinatum, quia Innocentius in præsenti tantùm consultus in casu speciali respondit, & sic hoc responsum non inducere legem vniuersalem; nam cùm publicatum sit, pro lege vniuersali habetur. Deinde nam si sententia P. Suarez vera esset, nulla huius voluminis Decretalis pro lege vniuersali haberetur, cùm ferè omnes casus speciales R. Pontifici propositos contineant, vt ipsum Suarium refellendo considerat Gibalinus *de censur. in synopsi censurarum, verbo Ordinatus, à n.* 7.

Huic decretali Innocentij III. statim annecti, & coniungi debet textus *in cap. dilectus* 15. *hoc tit.* insuper habito capite, *vel non est compos:* tum quia eandem ferè continet decisionem: tum vt debita temporum series in hac compilatione seruetur; textus enim *in d. cap. dilectus*, auctorem præsefert Innocentium III. textus verò *in d. cap. vel non est*, Honorium III. auctorem habet, qui Innocentij III. successor fuit. Præponendus ergo est textus *in d. cap. dilectus*, quem integrum, & rediuiuum damus ex epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto, vbi *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 194. ita legitur.

CAPVT

CAPVT XV.

a Idem *Laonien. &.·. Findbaren. Episcopis, & Abbati de* b *Magio, Limiricen. Diœcesis.*

DIlectus filius Vv. *c* Ymilicen. Canonicus, nostro dudum Apostolatui reserauit, quod Ymilicen. Ecclesia suo *d* viduata Pastore, *e* Canonici sui de substituendi Pastoris electione tractantes, ipsum vnanimiter elegerunt. Qui cùm esset citra sacros ordines *f* constitutus, ven. frater noster *g* Cassellen. Archiepiscopus Metropolitanus eorum, Episcopo *h* Rossen. mandauit, vt eum vno eodemque die ad tres sacros ordines promoueret; quod cùm ille non ausu proprio, sed de mandato ipsius Archiepiscopi perfecisset, demùm idem Archiepiscopus requisitus, *i* consecrationis ei munus, huiusmodi ordinationis occasione prætensa, impendere recusauit. Vnde fuit nobis humiliter supplicatum, vt super hoc circa præfatum Vv. dignaremur de benignitate Sedis Apostolicæ dispensare. Maximè cùm ad ordines ita suscipiendos, non ex voluntatis propriæ diceretur festinantia properasse, sed tam de magna necessitate, quàm de vtili prouidentia penè omnium ibi præsentium, se permiserit taliter ordinari, pro eo quod Ecclesiæ Ymilicen multiplex periculum imminebat, si eiusdem Vv. citra Presbyteratus officium ordinatio differretur. Licèt autem contra normam Ecclesiasticam in facto ipso enormiter fuisset excessum, de misericordia tamen quæ superexaltat iudicio, ven. fratri nostro Armachano Archiepiscopo, &.·. Episcopo *j* Miden. & dilecto filio Archidiacono Armach. dedisse recolimus in mandatis, vt inquisita super præmissis diligentiùs veritate, si rem inuenirent taliter se habere, ac eundem Vv. aliàs idoneum, & vtilem Ecclesiæ Ymilicen. dispensatiuè ipsi tribuerent licentiam consecrandi: & quidquid in hoc per eundem inuenirent Archiepiscopum attentatum, per suas nobis litteras intimarent, vt per eorum relationem certiores effecti, prouidere in eo, sicut esset expediens, curaremus. Ipsi verò vocatis, quos nouerant euocandos, & inuestigata pleniùs veritate, depositiones testium productorum vtrimque ad nostram præsentiam transmiserunt. Quibus inspectis intelleximus euidenter, quod celebrata de prędicto Vv. electione, cùm die sequenti fuisset idem Vv. à supradicto Rossensi Episcopo ad ordinem Subdiaconatus promotus, idem Episcopus Archidiacono, & Canonicis Ymilicen. seorsim vocatis dicens, quod propter turbationem terræ, ac multos maleuolos, qui eidem Vv. insidias præparabant, nolebat ipsum citra Ordinem Presbyteratus relinquere, iuramento firmauit id supradictum Archiepiscopum, tam metu mortis ipsius Vv. quàm propter imminens periculum Ymilicen. Ecclesiæ præcepisse; & quod *k* Officialis eiusdem Archiepiscopi ex parte ipsius Episcopo memorato inhibuit, ne iamdictum Vv. iam in Subdiaconum ordinatum, tunc ad vlteriores ordines promoueret. Cui eodem Episcopo respondente, quod plus Archiepiscopo, quòd hoc ei ore suo mandauerat, quàm illi crederet in hac parte; extensa super *l* altare manu, per sacrosancta iurauit, quod id mandauerat Archiepiscopus sæpedictus, & sic in Diaconum, & Presbyterum Vv. sæpedictum promouit. Probatum insuper sufficienter inuenimus, quod dictus Archiepiscopus Ioanni Decano de Hely iniunxit, vt præfato Episcopo inhiberet, ne dictum Vv. eo die, quo ad tres ordines promotus extitit, nisi ad Subdiaconatus ordinem promoueret, eidem Vv. nihilominus inhibendo, ne se promoueri vlteriùs pateretur. Verùm cùm idem Decanus ad Ymilicen. Ecclesiam accessisset, tam sæpedicto Episcopo, qui iam Subdiaconos ordinarat, vocatis his, qui erant in Diaconos promouendi, & silentio cunctis indicto, ex parte Dei, ac Archiepiscopi Cassellen. inhibuit, ne iamdictum Vv. ad vlteriores ordines promoueret; quàm præfato Vv. ne se promoueri vlteriùs sustineret. Constitit quoque nobis ex litteris Iudicum prædictorum, quod sæpefatus Episcopus interrogatus in iure respondit, quòd Archiepiscopus non mandarat eidem, vt Vv. eodem die ad tres ordines promoueret, sed ex verbis Archiepiscopi eum credidit illud velle: hoc idem etiam dictus Episcopus per suas nobis litteras intimauit. Præterea ex ipsorum Iudicum litteris intelleximus, quod idem Episcopus vltrò iurauit in iure, quod vniuersa, quæ continebantur in eiusdem Vv. attestationibus, vera erant. Ex litteris quoque, tam supradicti Archiepiscopi, quàm Capituli Ecclesiæ Ymilicen. accepimus, quod cùm tam super electione ac ordinatione sæpedicti Vv. quàm etiam super quibusdam eius excessibus in Concilio apud Kelmoel loco celebrato, coram præfato Archiepiscopo inter dictum Vv. & Canonicos quæstio suborta fuisset, & demùm ab vtraque parte ad nostram audientiam appellatum: idem Vv. non expectato termino, quem appellationi suæ duxerat præfigendum, supradictas à nobis litteras veritate tacita impetrauit. Cùm igitur ex præmissis nobis constiterit, sæpedictum Rossen Episcopum in pluribus deliquisse; tum quia sine mandato Archiepiscopi, sicut ipse confessus extitit, ad huiusmodi ordinationem inordinatè processit; tum quia etsi de Archiepiscopi mandato constaret, cùm illi huiusmodi dispensatio à canone minimè sit permissa, quam ad solum R. Pontificem non est dubium pertinere, ipsi obtemperare non debuit in hac parte: tum etiam, quia cum reatu *m* periurij sæpius variauit, iurando priùs quod Archiepiscopus id præceperat, & postea quod illud non mandauerat, in iudicio confitendo: ipsum de fratrum nostrorum consilio tamdiù ab ordinandi suspendimus potestate, donec nostram meruerit gratiam obtinere. Sæpedictum quoque Vv. per falsitatis suggestionem, & suppressionem etiam veritatis, litteras supradictas à nobis intelleximus extorsisse. Suggessit siquidem nobis, supradictum Archiepiscopum Episcopo memorato mandasse, vt ipsum vna die ad tres ordines promoueret, de quo nobis non extitit facta fides; quinimò contrarium, quod videlicet Archiepiscopus id prohibuerit, fuit manifestè probatum. Nonnulla quoque vera suppressit, quod videlicet tam Episcopo memorato, quàm sibi fuerit ex Archiepiscopi parte prohibitum, ne promoueretur nisi ad Subdiaconatus ordinem illo die; quodque coram Archiepiscopo super electione, ac ordinatione ipsius quæstio mota fuisset, & tam à se ad certum terminum, quàm ab Ymilicen. Canonicis appella-

pellatum. Sed nec, ſicut aſſeruit, quod vrgens neceſſitas Ymilicen. Eccleſiæ id expoſceret, demonſtrauit. Cùm igitur illa expreſſerit, & ſuppreſſerit, quæ ſi fuiſſent tacita, vel expreſſa, tales litteras *n* minimè dediſſemus; per quod apparet ipſum extitiſſe indignum gratia, quàm duxeramus ei ex benignitate Apoſtolica faciendam; & eundem conſtet nimis præſumptuosè ad ſupradictos ordines irrepſiſſe, ab executione Diaconatus, & Presbyteratus ordinum, donec à nobis miſericordiam obtinuerit, decreuimus manere ſuſpenſum, ſuper electione de ipſo ad Ymilicen. Eccleſiam illicitè celebrata, perpetuum illi ſilentium imponentes. Quia verò præfatum Archiepiſcopum circa hæc non inuenimus deliquiſſe, ipſius innocentiam commendamus. Quocirca diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus quod à nobis eſt ſententialiter diffinitum, faciatis appellatione remota inuiolabiliter obſeruari. Quod ſi non omnes, &c. duo veſtrum ea, &c. datum Laterani Nonis Ianuarij, Pontificatus noſtri anno XIII.

NOTÆ.

1 a *Laonien.*] In hac ſexta collectione legimus *Leton.* in quarta verò legitur *Leomenſi*, *& Saberienſi Abbatibus*; ſed vbique perperam, legendum enim eſt *Laonienſi*, vt habetur in regeſtro Innoc. III. *lib.* 13. *epiſt.* 194. ex quo reſtituo litteram huius textus: & inde cognoſcitur falsò in hac ſexta collectione textum tribui Honorio III. in Hibernia enim inter alios ſuffraganeos ſubſunt Archiepiſcopo Caſilenſi Laonenſis, & Findbarenſis, ſeu Fimbarienſis, vt referunt Carolus à S. Paulo *in Geograph. ſacra*, *pag.* 170. Boſquetus *in notis ad præſentem epiſt.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. in ſerie Epiſcop. pag.* 49. Epiſcopis iſtarum Eccleſiarum miſſa eſt præſens epiſtola.

2 b *Magio.*] Monaſterium hoc, vulgò de Menaloien dictum, eſt Ordinis Ciſterc. de cuius conſtructione hæc refert Iacob. Vvarchus in cœnobijs Ciſter. Hiberniæ: *Menay antiquitus Magio, monaſterium Maio fluuio appoſitum in Comitatu Limericenſi, fundatum legitur anno à Chriſto Domino in ſalutem miſſo* 1151. Ipſum refert Manrique *tom.* 2. *annal. ann.* 1148. *capit.* 16. *num.* 9.

c *Ymilicen.*] Ymilicenſis enim Eccleſia, ſiue Ymlacenſis, eſt in Hibernia, vt referunt Carolus à S. Paulo *vbi ſuprà*, *pagina* 84. Boſquetus *in noſtra epiſtola*.

d *Viduata.*] Quando Eccleſia vidua, vel viduata dicatur, dixi *in cap. ne pro defectu*, *de elect.*

e *Concanonici.*] Noſtri Innocentij temporibus electio Epiſcoporum ad Canonicos, & Capitula Eccleſiarum ſpectabat, *cap. cùm Eccleſia*, *de cauſa poſſeſſ.* vbi plura Primarius noſter Balboa.

f *Conſtitutus.*] Clericus enim in minoribus ordinibus conſtitutus, immò adhuc laicus, poteſt in Epiſcopum eligi, vt dicemus *in cap. à multis*, *de ætat. & qualit.*

g *Caſſellen.*] In Hibernia ſunt quatuor Archiepiſcopi, videlicet Armachanus, Dublinenſis, Caſſellenſis, & Tuenenſis, vt tradunt Carolus à S. Paulo, & Barboſa *vbi ſuprà*.

h *Roſſen.*] Roſſenſis, ſeu Roſienſis Eccleſia, eſt ſuffraganea prædicti Archiepiſcopi.

i *Conſecrationis.*] Ad Archiepiſcopum enim ſpectat conſecratio Epiſcoporum, vt probaui *in cap. ſi Archiepiſcopus*, *hoc tit.*

j *Miden.*] Midenſis Eccleſia etiam eſt in Hibernia, ſuffraganea Archiepiſcopi Armachani.

k *Officialis.*] Id eſt Vicarius Epiſcopi, vt docet Cironius *ad titul. de officio Vicarij*, vbi nos latè dicemus.

l *Super altare manu.*] De hoc iurandi modo latè agimus *in cap. vlt. de iuram. calumniæ*.

m *Periurij.*] Quomodo, & quare pœna ordinaria non puniatur, qui confeſſus fuit delictum quod tangebat negotium principale, dicemus *in cap.* 2. *de confeſſis*.

n *Minimè.*] Vnde ipſo iure ſimiles litteræ carent effectu, iuxta adducta *in capitulo ſuper* 20. *de reſcriptis*.

COMMENTARIVM.

3 Concluſio refertur, & probatur. EX his duabus Decretalibus ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Duo ſacri ordines non poſſunt conferri vno die, etiamſi Archiepiſcopus diſpenſauerit; aliàs tam ordinatus, quàm ordinator ſuſpenduntur ab exercitio ordinum.* Eam probant textus *in cap. qui eccleſiaſticis* 2. 36. *diſt. cap. in ſingulis* 2. *& per totam* 77. *diſt. cap. qui in aliquo*, 51. *diſt. cap.* 2. *de eo qui furtiuè*. Concilium Roman. 1. ſub Syluestro *can.* 11. Nicænum 1. *can.* 2. Sardic. *can.* 15. Arelat. 4. in editione Binij, *can.* 1. *&* 2. Aurelian. 5. *can.* 7. Brachar. 1. *can.* 38. Barcin. *can.* 3. Synodus 8. Generalis *can.* 5 Trident. *ſeſſ.* 23. *de reform. cap.* 11. 13. *&* 14. quorum verba infrà dabimus. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *de poteſt. Epiſcop. allegat.* 18. & *lib.* 1. *iuris Eccleſ. cap.* 33. §. 1. & *ad Tridentin. in dictis locis*, Acuña & I. Dartis *in d.* 77. *diſt.* Suarez *de cenſur. diſput.* 26. *ſect.* 4. & *diſput.* 31. *ſect.* 1. *num.* 40. Boſquetus *in notis ad Innoc. in d. epiſt.* 194. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi*, *verbo Ordines in vno die*, Morinus *lib.* 1. *exerc. cap.* 7. Hallier. *de ſacris elect. ſect.* 7. *cap.* 1. *art.* 6. *fol.* 879. Vighellius *in meth. iuris can. pag.* 347. Petrus Gregor. *lib.* 4. *part. tit.* 22. *cap.* 2. plures ex Moraliſtis congeſti à Sanchez *tom.* 2. *conſil. lib.* 7. *cap.* 3. *dub.* 53. Leander *tom.* 2. *de Sacram. diſput.* 11. *de ſacram. Ordinis*, *q.* 10.

Hæc aſſertio plures, & difficiles patitur dubitandi rationes. Prima ex eo naſcitur, nam omnes gradus, tam maiores, quàm minores, tendunt ad vnum ſacramentum conficiendum, cùm ex illis omnibus conſtet: ſed nihil impedit quominus quis in vno die vnum recipiat ſacramentum, vt in alijs ſacramentis frequenter contingit: igitur & vno die poteſt qui omnes gradus ordinationis tendentes ad vnum ſacramentum recipere. Augetur hæc difficultas ex eo, nam ſi quis plures & diuerſos gradus maiores non poſſet vna die recipere, ſequeretur, non poſſe Diaconum recipere Sabbato ordinem, & gradum Presbyteratus; & die Dominico ſequenti ordinem, & gradum Epiſcopatus, cùm ſint diuerſi gradus, vt dixi *in cap.* 6. *hoc tit.* ſed poteſt Diaconus gradum Presbyteratus die Sabbati, & gradum Epiſcopalem die Dominico ſuſcipere, vt probant plures relati à Diana *part.* 12. *tract. de conſecr. Epiſcop. reſolut.* 66. Hallierius *vbi ſuprà*, *pag.* 881. igitur poteſt quis continuato ieiunio die Sabbati, & Dominico ſequenti duos gradus maiores, & ſacros recipere. Secunda difficultas vertitur circa eam partem, vbi aſſeritur, Archiepiſcopum non poſſe diſpenſare, vt quis vno die recipiat duos ſacros ordines: naſcitur ex eo, nam quoties legiſlator non reſeruat ſibi diſpenſationem in lege prohibitiua, inferioribus Prælatis conceſſa videtur, *cap. nuper*, *de ſentent. excomm.* argumento textus *in l. necnon*, *ff. ex quibus cauſis maiores*: ſed R. Pontifex prohibendo ne vna die quis duos gradus ſacros recipiat, ſibi non reſeruauit diſpenſationem: ergo Metropolitanis eam conceſſiſſe videtur. Tertiò difficilis eſt tradita aſſertio, dum in ea affirmatur, Epiſcopum ſuſpendi à collatione ordinis, in quo peccauit; nam Epiſcopus conferens perperam ordines, ſuſpenditur à collatione omnium gradum, *cap. ex pœnitentibus* 55. 50. *diſt. cap. ſi quis Epiſcopus* 43. 1. *quæſt.* 1. *cap. vel non eſt*, *hoc tit.* immò & deponitur, *cap.* 1. 51. *diſt. cap. nullus Epiſcopus*, 62. *diſt. cap. tantis* 3. 81. *diſt.* igitur non rectè aſſerimus, ſuſpenſionem partialem incurrere Epiſcopum malè promouentem clericos. Quarta, & difficilior conſideratio prouenit ex eo, nam licèt verum ſit duos ſacros ordines non poſſe vno die conferri, & interſtitia inter vnum, & alium gradum eſſe ſeruanda; id tamen procedit, niſi neceſſitas, aut Eccleſiæ vtilitas aliud expoſtulet, iuxta 4 Adducuntur variæ difficultates.

ta Trident. *d. sess.* 23. *cap.* 13. & 14. sed tam in nostro capite litteras, quàm *in cap. dilectus*, necessitas, atque vtilitas Ecclesiæ dabatur; siquidem in vtraque decisione ordinati electi erant in Episcopos Ecclesiarum viduarum: igitur propter vtilitatem ipsarum Ecclesiarum rectè poterant in vna die duos gradus sacros recipere.

5 De interstitijs. His difficultatibus minimè obstantibus, vera est suprà tradita assertio, ad cuius veram expositionem sciendum est, iam à primis Ecclesiæ temporibus constitutum fuisse, ne quis eodem die duos gradus sacros reciperet, & vt inter gradum & gradum aliquod tempus elaberetur, quod interstitia sacri canones appellant; licèt aliquando ex dispensatione, aut magna Ecclesiæ necessitate duos gradus vna die receptos fuisse legamus. Epiphanium enim eodem die omnes gradus recepisse, refertur in eius vita, *num.* 34. *tom.* 2. *operum eius*, & Paulinus Hieronymi frater eodem die ab Epiphanio in Diaconum, & Presbyterum ordinatus est. Epiphanius *in epist. ad Ioannem*, quæ est inter epistolas D. Hieronymi ordine 60. & S. Norbertus eodem die Diaconus, & Presbyter ab Archiepiscopo Cantuar. ordinatus fuit, vt habetur in eius vita, *cap.* 3. apud Surium *die* 6. *Iunij*. His ergo omissis casibus specialibus, in Ecclesia statutum iam retrò pluribus sæculis inuenio, ne in vno, eodemque die naturali, seu ciuili quis duos recipiat gradus sacros, nec vnum, hoc est Subdiaconatum, cum quatuor minoribus, *cap.* 2. *de eo qui furtiuè*; immò & varia fuerunt constituta tempora interstitiorum, vt de gradu ad gradum quis possit promoueri.

6 De tempore interstitiorum. Non est in animo hic referre veteres Ecclesiæ sanctiones, ne quis repentè sacerdos, aut Episcopus eligatur, de quibus si Deus vitam, otiumque dederit, agemus *in cap.* 1. *de clerico per saltum*: igitur vt tantùm de interstitijs agamus, pro diuersitate temporum diuersa fuerunt à Patribus statuta. Et licèt primis Ecclesiæ sæculis longiora fuissent, *cap. quicumque*, *cap. in singulis*, *cap. si quis*, 77. *dist.* sequentibus verò sæculis ob necessitatem ministrorum, & nostro æuo propter vitæ humanæ breuitatem restricta fuerunt, & breuiora præscripta; annus enim statutus fuit in Concilio Aurel. 5. *can.* 9. ibi: *Nullus ex laicis absque anni conuersione præmissa Episcopus ordinetur*. Concil. Brachar. *can.* 38. *Ex laico ad gradum sacerdotis nemo veniat, nisi prius anno integro in officio Lectorum, vel Diaconatus disciplinam ecclesiasticam discat*. Quod tempus protractum fuit in Synodo 8. *can.* 5. ibi: *Per omnes gradus ecclesiasticos definitis temporibus vitam agendo inculpatam transijsse reperiatur, ad Episcopatus honorem euehatur, sicut in Lectoris munere annum, in Subdiaconi duos, Diaconi tres, Sacerdotium quatuor annos expleat*. Tandem Patres Concilij Trident. postquam statuerunt, vno die duos sacros ordines conferri non posse, nec regularibus prætextu alicuius priuilegij, *sess.* 23. *de reform. cap.* 13. ibi: *Duo sacri ordines non in eodem die etiam regularibus conferantur, priuilegijs quibuscumque, atque indultis quibuscumque non obstantibus*; tempora interstitiorum ita præscripserunt, & inter minores gradus tempus obseruandum arbitrio Episcopi reliquerunt; post susceptionem verò vltimi gradus, ad gradum Subdiaconatus vnum annum constituerunt, à Subdiaconatu ad Diaconatum alium, à Diaconatu ad Sacerdotium alium, nisi necessitas, aut Ecclesiæ vtilitas iudicio Episcopi aliud expostulet; sed antequam huius decreti expositionem aggrediamur, rationem nostræ conclusionis perpendamus.

7 Traditur ratio interstitiorum. Triplicem rationem nostræ decisionis, & interstitiorum tradunt Patres in Concilijs suprà relatis. Primam, quia ministerij cuiusque ordinis exacta, & accurata cognitio requiritur; debet enim ordinandus quæ sunt gradus accepti discere, antequam alterius curam suscipiat, ne præpostero ordine priùs sit magister, quàm discipulus. Cœlestinus *epist.* 2. *c.* 3. *Cùm ad Episcopatum bis gradibus, quibus frequentissimè cautum est, debeas peruenire, vt minoribus initiati officijs ad maiora firmentur; debet enim ante esse discipulus quisquis doctor esse desiderat*. Illustrat hanc rationem ex Hormisda, & D. Greg. Hallierius *vbi suprà pag.* 899. vnde Sancti Patres eos, qui ex laicis diuina dispositione non seruatis his interstitijs in Episcopos ordinati fuerunt, admodum commendant, eo quod priùs docerent, quàm discerent. D. August. *epistola* 148. *ad Valerium*, D. Ambros. *lib.* 1. *de offic. cap.* 1. ibi: *Homines discunt priusquam doceant, & ab illo accipiunt quod alijs tradunt; quod ne id ipsum quidem mihi accidit, ego enim de tribunalibus, atque administrationis infulis ad sacerdotium raptus docere vos cœpi quod ipse non didici: itaque factum est, vt prius docere inciperem, quàm discere*. Nazianz. *orat.* 1. Synesius *epist.* 66. Sidonius *lib.* 5. *epist.* 3. Secunda ratio prouenit ex eo, vt qui ordinandi sunt ad vlteriores gradus, in prioribus disciplina ecclesiastica imbuantur, & ad normam ecclesiasticæ vitæ mores componant: quam rationem adduxerunt Patres Concilij Brachar. *can.* 38. *Diaconus ecclesiasticam disciplinam discat, & sic per singulos gradus eruditus ad sacerdotium veniat*. Concil. Trident. *d. cap.* 11. *Vt eo accuratius promouendi quantum sit disciplinæ pondus possint edoceri*. Tertia ratio prouenit ex probatione ordinandorum, qui in singulis gradibus debent probari, vt ad superiores ascendant; quam rationem tradiderunt Ioannes VIII. *epist.* 199. *Qui in minoribus officijs diu perdurent, & vota eorum, & obsequium comprobentur, vt per tempora à maioribus instituta comprobati, priùs moribus, & bonæ vitæ meritis refulgentibus ad summum sacerdotium postmodùm veniant*. Illustrat Hallierius *vbi suprà, pagina* 900. rectè ergo Ecclesiæ Patres statuerunt inter gradum, & gradum ordinis certum tempus.

Sed vt ad Concil. Tridentini sanctionem *in d. cap.* 11. reuertamur, sciendum est, nullum tempus interstitiorum in eo assignari ad minores ordines recipiendos; & licèt interstitia in eis expressè non tollantur, tamen consuetudine iam inualuit, vt omnes minores ordines vna die recipiantur. Syluester *verbo Ordo*, *el* 2. *num.* 7. Etiam *in d. cap.* 11. & 13. permittitur Episcopis proprijs, Capitulo Sede vacante, seu eius Vicario, vt ex iustis causis possint in prædictis interstitijs dispensare, veluti ob vtilitatem Ecclesiæ, seu necessitatem, ætatem prouectam ordinandi, arctationem beneficij, studium in aliqua Vniuersitate, quas & alias dispensationis causas prosequuntur Barbosa, *de potestate Episc. allegat.* 18. Sanchez *lib.* 7. *consil. cap.* 3. *dub.* 54. Leander *de sacram. tomo* 2. *de ordine, disput.* 7. *quæst.* 21. etiam Prælatos regulares virtutes suorum priuilegiorum posse cum subditis suis in interstitijs dispensare, probat Bruno Chassaing. *de priuil. regul. part.* 2. *cap.* 1. *propos.* 4. Leander *quæst.* 23. & de Capitulo Sede vacante fusè probat Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 13. Valenzuela *consil.* 107. *per totum*. Etiam post prædictam constitutionem Concilij, qui ordinatur non seruatis interstitijs, nullam suspensionem incurrit, licèt peccet mortaliter, quia in re graui transgreditur sacros canones, vt resoluit Barb. *d. alleg.* 18. *in fine*. 8 Exponitur tridentinum.

Ex quibus prouenit ratio nostræ decisionis, & conclusionis; nam cùm certi temporis spatium sit constitutum, & debeat elabi inter vnum gradum, & alium, vt sic seruatis interstitijs, & temporis intercapedine, ad maiores perueniatur gradus; ideò non potest quis vno die naturali, seu ciuili, fictione canonica duos gradus sacros recipere: & quia in eo debet quis puniri in quo deliquit, *cap. fin. de tempor. ordin. in* 6. ideò qui vno die duos gradus sacros recipit, suspenditur ab eorum exercitio; Episcopus verò qui ordinauit, à collatione illius gradus, quem improbè contulit. Docet Viuianus *in præsenti*, & suprà laudati pro illustratione conclusionis. 9 Traditur ratio decidendi.

Non obstant difficultates suprà perpensæ. Non prima, nam licèt omnes gradus sacramenti ordinis tendant ad vnum sacramentum conficiendum; tamen quilibet gradus habet diuersum ministerium, & exercitium: vnde ordinandus probari debet in quolibet gradu, antequam ad altiores ascendat, ex rationibus suprà adductis. Nec augmentum huius difficultatis aduersatur; nam licèt non possit ordo Diaconatus conferri Sabbato, gradus verò Presbyteratus die sequenti, *ex nostro cap. litteras*; tamen ordo Sacerdotalis potest recipi Sabbato, & die sequenti ipse Sacerdos in Episcopum ordinari. Discriminis ratio ex eo prouenit, quia primum expressè in iure reperitur prohi- 10 Dissoluuntur difficultates.

prohibitum; secundum verò non inuenimus vetitum. Accedit, quia dies Sabbati præfixus est collationi sacrorum Ordinum; dies verò Dominica consecrationi Episcopi: quare rectè compatitur, vt quis die Sabbati gradum Presbyteri recipiat, die verò Dominica in Episcopum consecretur, vt docet Hallierius *vbi suprà*, *pag.* 881. Vnde infertur, quod si quis ex dispensatione ordinetur Presbyter die dominico, non poterit eodem die consecrari Episcopus, vt resoluit Diana *p.* 12. *resol.* 65. Nec refragatur secunda difficultas; certum enim est, Metropolitanum non posse dispensare in hac iuris prohibitione, ne quis vna die duos sacros ordines recipiat; quia cùm hæc prohibitio sit Pontificia, non possunt inferiores in ea dispensare, *cap. proposuit*, *de concess. præb. cap. cùm inferior*, *de maiorit. & obed. cap. sunt quidam*, *cap. ideò* 24. *q.* 1. Clementina *ne Romani*, *de elect.* Accedit, quia dispensatio non est ex his, quæ competunt, si non prohibeantur; sed ex his, quæ non competunt nisi concedantur, vt probat Basilius *lib.* 8. *de matrim. cap.* 6. *num.* 4. Nec contrarium probant textus *in d. cap. nuper*, qui non loquitur de dispensatione censuræ, sed de eius absolutione. Differentiæ autem ratio, quare absolutio, si non prohibeatur, etsi non concedatur, inferiori competat, ex eo prouenit, quia absolutio non est contra ius, sed secundùm ius; quare si non prohibeatur, permissa intelligitur: contrarium autem procedit in dispensatione, quæ cùm sit relaxatio iuris, nisi inferiori concedatur, non competit. Nec tertia difficultas præsentem conclusionem euertit, quia licèt aliquando Episcopus improbè Ordines conferens, absolutè potestate ordinandi priuetur, *d. cap. ex pœnitentibus*, *d. cap. si qui Episcopi*, *cap. vel non est*, *hoc tit.* ea iura accipienda sunt de ordinibus malè acceptis, non verò protrahenda sunt ad alios gradus, *ex cap. qui ecclesiasticis* 2. 36. *dist. ex præsenti cap. litteras* 13. *cap. nullus* 4. *hoc tit. in* 6. Docent Acusia *in d. cap. qui ecclesiasticis*, Ludouicus Cellotius *lib.* 6. *de hierarch. cap.* 20. §. *vnico*, Hallierius *de sacris elect. sect.* 1. *cap.* 1. §. 2. & 3. & si aliquando talis Episcopus deponitur, id procedit ob culpæ grauitatem, iuxta delicti qualitatem. Vnde in hac parte non potest argui de vno casu ad alium, vt docet Morinus, *libro* 2. *exercit. capit.* 7. & 8. Nec tandem obstat vltima difficultas; licèt enim ob necessitatem, aut Ecclesiæ vtilitatem possit dispensari, vt quis valeat non seruatis temporum interstitijs ad altiores gradus ascendere; tamen vt possit vna die duos gradus recipere, nulla ex causa fieri potest, vt Doctores proximè relati considerant.

Adhuc superiori assertioni opponi potest textus *in cap.* 2. *de eo qui furtiuè*, vbi proponitur quendam vno die quatuor gradus minores, & gradum subdiaconatus, iuxta patriæ consuetudinem recepisse; & consultus Cœlestinus III. rescribit, permittendum esse ita ordinato in minoribus ordinibus ministrare, non verò in gradu Subdiaconatus. Ex quo textu apertè constat, licere vno die quatuor gradus recipere. Augetur difficultas *ex cap. de eo*, *hoc tit. in* 6. vbi supponitur, tantùm duos gradus minores posse in vna, eademque die conferri. Pro huius difficultatis solutione dicendum est, Episcopum posse ex iusta causa quatuor minores ordines vno & eodem die conferre. Trident. *sess.* 23. *cap.* 11. post Barbosam docet Dicastill. *vbi suprà*, *q.* 12. sed an simul cùm eis gradus Subdiaconatus conferri possit, apud Interpretes non liquet. Negant Maiolus *de irregul. lib.* 1. *cap.* 6. & alij congesti à Leandro *suprà*, *q.* 15. affirmatiuam verò sententiam defendunt Gutierrez *lib.* 1. *canonic. q.* 26. *n.* 32. Vasquez 3. *p. in* 3. *p. disput.* 246. *cap.* 5. *num.* 44. Sed placet media sententia, videlicet adstante consuetudine posse Subdiaconatum simul cùm minoribus gradibus conferri; secus verò si talis consuetudo præscripta non reperiatur. Nec contrarium probat textus *in d. cap.* 2. vbi etiam adstante consuetudine, qui gradum Subdiaconatus cùm quatuor simul minoribus recepit, suspenditur ab ordinum exercitio; nam eam suspensionem non incurrit ita ordinatus, quia simul omnes gradus cùm Subdiaconatu accepit, sed quia furtiuè eos recepit, vt docuit Zipeus *in responsis de iure can. ad hunc tit. cap.* 2. 11 **Exponitur cap. de eo qui furtiuè.**

C C P V T   X V I.

Honorius III. *Episcopo & Archidiacono* a *Legion.*

VEl non est compos sui *b* Oueten. vel nimis à se videtur scientiam repulisse, aut probatur ex malignitate peccasse, quòd, vt alia, quæ de ipso dicuntur enormia taceamus, M. puerum latronem præsentium XIII. annorum contra sanctorum canonum instituta inordinatè in Diaconum dicitur ordinasse, in ludibrium clericalis ordinis; quod vtique si nobis plenè constaret, quantumcunque simus proniores ad veniam, quàm ad debitam etiam vltionem, taliter hoc castigaremus in ipso, quod ex pœna culpa notoria redderetur, & reuelata eius ignominia efficeret alios in similibus cautiores. Nolentes autem hoc relinquere indiscussum, disc. v. m. quatenus inquisita super his, & cognita veritate, si rem inueneritis ita esse, prædictum Episcopum à collatione ordinum sub. app. obst. suspendentes, ipsum, vt eidem M. quem ab executione officij Diaconatus vsque ad ætatem legitimam, in iniuriam suspendimus ordinantis, prouideat in Ecclesia de beneficio competenti, per censuras ecclesiasticas app. postp. compellatis.

N O T Æ.

1 a *LEgion.*] Legio vrbs nobilis, & antiqua est Hispaniæ, quam nonnulli à Mercurio Trismegisto Moysis contemporaneo, omnes à Traiano Imperatore conditam, & constructam affirmant. Coloniam fuisse Romanorum nemo ignorat: eam à Sarracenis dirutam instaurauit Alfonsus V. testantibus D. Roderico *lib.* 5. *historiæ*, *cap.* 9. Ambrosio de Morales *lib.* 17. *chron. cap.* 35. Plura de huius nobilissimæ ciuitatis magnitudine tradunt Lobera *in histor ipsius ciuitatis*, Tamayo *in martyrol. Hispan. tom.* 1. *die* 11. *Februarij*, & *tom.* 2. *die* 11. *Martij*, & *die* 23. vbi tradit Concil. Legion. ex veteribus codicibus nondum editum. Ecclesiam Cathedralem in Legion. ciuitate fuisse iam ab anno 250. constat ex epistola 4. D. Cypriani. Iure antiquo eius Præsul exemptus erat, & R. Pontifici tantùm subiectus, vt probat Bosquetus *ad Innocent. lib.* 1. *epist.* 57. Seriem & catalogum Præsulum ipsius Ecclesiæ referunt Gul. Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ*, Tamayo *vbi suprà*. Hæc decisio missa est D. Roderico Aluarez, qui eam rexit ex anno 1217. vsque ad annum 1237. vir sanctimonia, & pietate insignis, vt eius epitaphium testatur; ita enim supra eius sepulchrum legitur: *Sub ęre* 1275. 8. *Idus Martij*, *pacis*, *& pietatis apes*, *exemplar honestatis*, *hic Rodericus erat Pontificalis honos*; *hic cibus*, *& potus fuit*, *hic vestis egenis dictus*, *hic vnus omnia factus erat. O tu Legio à luce cecidisse patronum*, *aut vix*, *aut nunquam iam paritura parens*, *&c.* Huic etiam rescripsit Innocentius *in cap. suscitata*, *de in integr. restit.*

b *Ouetensis.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub tit. de ætat. & æqualit. cap.* 2. perperam autem in sexta compilatione habetur, *Conuentrensis*; nam si causa præsens committitur Episcopo Legion. quomodo casus contingere poterat in Anglia, vbi Cantuariensis prouinciæ suffraganeus est Conuentrensis Episcopatus. Ouetensis autem ciuitas in Hispaniæ montanis perantiqua, & nobilis est, in quam translata fuit Cathedra Episcopalis Lucensis, vt plura de eius amplitudine, & antiquitate adducentes referunt Ægidius Gonzalez *in eius theatro*, Tamayo de Salazar *in martyrol. tom.* 1. *die* 9. *Ianuarij*, & *tom.* 2. *die* 1. & 13. *Martij*, & *die* 13. *mensis* Octo-

Octobris. Nostri Honorij III. temporibus vsque ad annum 1216. floruit D. Ioannes huius nominis II. qui litem habuit cum Episcopis Zamorensi, & Auriensi, vt refertur *in cap. olim, el 2. de restit. spol. cap. cùm super, de re iudicat.* Illi successit D. Rodericus II. de quo in præsenti agitur.

COMMENTARIVM.

3 Conclusio probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Ordinans puerum in Diaconum suspenditur à collatione ordinum, & ordinato tenetur de beneficio prouidendo, licèt ille suspensus sit ab ordinum exercitio, vsque dum ad ætatem legitimam perueniat*. Probant text. *in c. de his, 5. 28. dist. c. vlt. 76. dist. cap. placuit 5. cap. in veteri, 77. dist. cap. placuit 14. 20. q. 1. cap. quod est, 87. dist. cap. super 33. de præb. c vlt. hoc tit. in 6. Clement. graue, de ætat. & qualit.* Concil. Arelat. 3. *can. 1. Nullus Episcoporum Diaconum antequam 25. annos impleat, ordinare præsumat.* Et *can. 6. Ne vllus ex laicis ante annualem conuersionem, vel legitmam ætatem, idest 25. annos Diaconos, & 30. Presbyter ordinetur.* Concil. Narbon. *can. 11.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 5. & 6.* Illustrant vltra congestos à Cenedo *in collect. ad lib. 6. Decret. collect. 4.* Barbosa *in præsenti*, Ludouicus Cresolius *lib. 2. mystag. c. 7.* Gutier. *lib. 1. canonic. c. 26.* Anton. Augustin. *in epitom. iuris, lib. 7. tit. 5.* Maiolus *de irreg. lib. 1. c. 30.* Acuña & I. Dartis *in c. placuit 77. dist.* Suar. *de cens. disput. 31. sect. 1. n. 22. & disp. 36. sect. 3.* Vighellius *in meth. iuris can. fol. 247.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 16.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 23. q. 1.* Leander *tom. 2. de sacram. Ordin. disp. 6. q. 9.* Ægidius Bossius *to. 2. oper. mor. disput. 20. §. 5. & 6.* Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. par. 2. lib. 2. sect. 5.* Georgius Ambianas *ad Tertul. de Monogamia, cap. 12. obseru. 3.* Gibalin. *de censur. in synopsi, littera O, n. 5.* Petr. Gregor. *lib. 4. partit. tit. 22. cap. 2.* Zypeus *in respons. ad hunc tit. resp. 2.*

4 Impugnatur assertio. Sed in præsentem assertionem insurgi potest ex sequentibus iuris principijs. Et primò, quia certum est eum, qui ante legitimam ætatem à sacris canonibus præscriptam ordinatur, deponi à gradu suscepto, *cap. subdiaconus, 4. 77. distinct.* ergo non suspenditur tantùm, vt in conclusione asseritur. Secundò non minus notum iuris principium est, ob alterius culpam non posse clericum suspendi à suo gradu, vt probant Suarez *de censur. disp. 28. sect. 4. num. 3.* Auila, Matius Alterius, & alij congesti à Gibalino *de censur. pag. 137.* sed in præsenti casu tantùm culpa adfuit ex parte Episcopi, vt ex textus verbis constat: ergo sine culpa propria ante ætatem promotus suspendi non debebat. Tandem Honorius III. sibi ipsi contrariari videtur, dum docet, ita ordinatum, & malè promotum ante ætatem, suspendi ab ordinum exercitio vsque ad legitimam ætatem, & statim ait illi esse beneficium conferendum; nam beneficium datur propter officium, *cap. cùm secundùm de præbendis*; & qui non habet ordinum exercitium, non potest obtinere beneficium, *cap. cùm bonæ*, vbi plura Glossa *verbo Suspensi, de ætat. & qualit. capit. cap. ex litteris, de excessibus Prælat.* igitur minùs congruè, & consequenter Honorius in præsenti affirmat suspenso vsque ad tempus statim beneficium esse conferendum.

5 De ætate ad ordines min. Quibus iuris principijs præ iactis minimè obstantibus, vera est præsens Honorij decisio; prò cuius expositione sciendum est, ante legitimam ætatem neminem esse ordinibus initiandum, iuxta Apostoli præceptum *1. ad Timot. cap. 5.* vbi præcipit, nemini citò manum imponi: vnde iam à primis Ecclesiæ sæculis certa ætas præfixa fuit singulis gradibus recipiendis, *cap. miramur, 61. distinct. capit. subdiaconus 4. 77. distinct. cap. quod est, 87. dist.* & quoad tonsuram septem annorum ætas præfinita est *in cap. nullus 4. hoc tit. in 6. l. 27. tit. 6. par. 1.* quem annum infantiam appellarunt PP. *in cap. de his 5. 28. dist. cap. in singulis 2. 77. dist.* Docent innumeri congesti à Narbona *de ætate, anno 7. q. 9.* Leandro *vbi supr. disp. 7. q. 1.* quæ ætas etiam post Concil. Trident. *sess. 23. de reform. c. 4. & 11.* desideratur, dum ibi à Patribus nulla ætas præscribitur ad tonsuram recipiendam, vt censuit sacra Congregatio apud Piasecium *in praxi, cap. 1. n. 22.* his verbis: *Congregatio Concilij respondit, nullam esse à Concilio præstitutam ætatem tonsuræ, & quatuor minoribus ordinibus; sed eam attendendam, quæ à sacris canonibus præscribitur.* Docet pluribus relatis Ægidius Bossius *d. to. 2. tit. 7. §. 6.* Quoad minores autem gradus recipiendos non ita expressa, & statuta est ætas à iure: aliquando enim 14. anni præscribuntur, *cap. de his 5. 28. dist. cap. in singulis, cap. quicunque, 77. dist.* Concil. Trident. nullam ætatem præfiniuit, scientiam linguæ Latinæ tantùm ordinandis expostulans; vnde sunt plures qui affirmant, sufficere ætatem 7. annorum *in dict. cap. nullus*, primæ Tonsuræ præscriptam. Ita Sotus, Layman, Suarez, & alij, quos laudat, & sequitur Leander *d. disp. 6. q. 2.* sed rectiùs alij affirmant, ætatem duodecim annorum desiderari: ita plures relati, & secuti à Narbona *dict. q. 9.* Bossio, *suprà, num. 55.*

Quoad maiores ordinis gradus recipiendos non conueniunt ecclesiasticæ leges, immò pro diuersitate temporum varia ætas statuta legitur. Primis temporibus viginti annorum ætas præscripta fuit, *cap. quicumque 3. 77. dist. cap. de his, 28. dist. cap. nemo, 78. dist.* licèt per ea etiam tempora Syricius constituisset, vt expleto 18. anno posset quis in Subdiaconum ordinari, *in cap. quicumque, 77. dist.* iuxta interpretationem Narbonæ *ann. 22. q. 1. n. 3.* Sequentibus temporibus, Concilij videlicet Viennensis, ætas 18. annorum præfixa fuit, *Clement. grauem, de ætat. & qualit.* Demùm Concil. Trid. *sess. 23 de reform. c. 12.* expressè statutum est, vt nullus, etiamsi regularis sit, ante vigesimumsecundum annum in Subdiaconum ordinetur; quod decretum hodie obseruatur, vt pro expositione ipsius Concilij docent Narbona *d. q. 1.* Bossius *sup. §. 5.* Leander, *vbi proximè, q. 8.* Circa ætatem Diaconatui recipiendo præscriptam, aliam iure veteri, aliam iure nouo, aliamque iure nouissimo statutam reperio. Iure enim veteri ante 25. ætatis annum non poterat quis sacro Diaconatus gradu insigniri, *cap. de his, 5. 28. dist. cap. placuit 5. cap. Episcopus 6. 77. dist. cap. nemo, 78. dist. cap. placuit 14. 20. quæst. 1. authentica de sanctissimis Episcopis, §. Presbyterum*; cuius constitutionis eam reddunt rationem Patres Concil. Toletani *in cap. in veteri, 78. dist.* quia cùm Diaconi in lege gratiæ successerint in locum Leuitarum legis veteris, & Leuitæ apud Hebræos 25. annis ministrare inciperent, vt constat *Numeror. cap. 8. vers. 24.* ibi: *Hæc est lex Leuitarum, à 25. annis, & suprà ingredientur, vt ministrent in tabernaculo fœderis*; pro cuius textus conciliatione cum capite 4. Numeror. etiam plura adducunt Abulensis *in d. c. 8. quæst. 24.* & Cornelius à Lapide, Menochius *lib. 2. de Repub. Hæbreor. cap. 1. num. 12.* Espenceus *lib. 4. de voto contin. cap. 3.* ideò rectè vt Leuitis in omnibus Diaconi exæquarentur, ea ætas præscripta fuit. Iure autem nouo Concilij Viennensis ætas 20. annorum Diaconis ordinandis constituta fuit, *d. Clement. grauem*. Nouissimo iure Concil. Trident. non nisi existenti in 23. anno gradus Diaconatus conferri valet, *sess. 23. de reform. cap. 12.* notant Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 33. num. 38.* Narbona *anno 23. quæst. 1.* Bossius *vbi supr. §. 6.* Superest vt de ætate præscripta ad Presbyteratus gradum agamus, & videamus illa prædicta tria tempora, videlicet iuris veteris noui, & nouioris. Iure enim antiquo nemo in Presbyterum ordinari valebat, nisi triginta annos habuisset, *cap. Episcopus 6. cap. si triginta, 77. dist. cap. si quis 1. cap. nemo 2. cap. Presbyter 4. cap. si triginta 5. 78. dist.* Rationem reddunt Patres Concilij Nicæni *in d. cap. Presbyter*, quia videlicet eo anno Dominus noster baptizatus fuit, & prædicare cœpit: quam rationem iuxta veram historiam defendunt, & exponunt Baronius *anno 31.* vbi Spondanus *num. 8.* latè Viuar. *ad Flauium Dextrum, anno 31. fol. 31.* Nouiori iure Concilij Viennensis *in d. Clem. grauem*, constitutum est, vt in Presbyterum ordinandus debeat habere 24. annos completos, & 25. cœptum: quod Concilij decretum approbauit Synodus Tridentin. *sess. 23. cap. 12.* Docent & plura pro illius decreti expositione tradunt Narbona *anno 25. q. 55.* Rufiniacus *lib. 3. constit. pag. 152.* Sed circa prædicta tempora assignata sacris ordinibus, an sufficiat vltimum annum esse cœptum, an verò desideretur esse completum, dubium apud Interpretes est? Et desiderari anni complementum, docuerunt Azeuedus *in l. 8. tit. 20. lib. 3. num. 17. recopil.* Menochius *de arbitr. lib. 2. casu 427. num. 25.* Sed communis, tam Canonistarum, quàm Theologorum schola docet, sufficere vltimum annum cœptum esse ad ordines recipiendos: ita Nauarrus, Guttierez, & alij congesti à Narbona *d. anno 22. quæst. 1.* Bossius *d. to. 2. §. 6.* Leander *disp. 6. quæst. 3.* non tamen sufficit peruenire ad vltimum diem anni præcedentis, nisi totus elapsus sit, & saltem quoad quadrantem horæ attigerit vltimum annum; ita vt verum sit, cum annum

Right margin: 6 De ætate & maiores gradus. — 5

annum agere, vt contra Narbonam, Bossium, & Dianam docet Leander *suprà qu.7.*

7 De pœnis ordinati antè ætatem. Sed si quis antè prædictæ legitimæ ætatis annos saltem cœptos ordinetur, licèt characterem, & sacramentum recipiat, tamen suspensionem ordinis suscepti incurrit, ex nostro textu, & alijs suprà citatis. Et licèt ex hac decisione suspensio non incurreretur ipso iure, nec in perpetuum duraret, vt docet Gibalinus *in d. synopsi, littera O, nu.5.* tamen ex nouioribus Pontificum decretis, videlicet Pij II. Pij V. & Sexti V. ipso iure incurritur, & in perpetuum durat, donec ab ea absoluatur; & tam in sæculares, quàm regulares antè tempus promotos imposita est, vt docent Narbona *d. anno 22. q.1.* Arauio *tr.3. q.32.* Leander *suprà, q.9.* & si post prædictam suspensionem incursam suspensus celebrauerit, irregularitatem contrahit; quod procedit si ex mala fide antè legitimam ætatem ordinetur; non verò si ex bona fide, existimans se habere ætatem legitimam, ordinetur; vtitur enim Pius II. in sua constitutione verbo illo, *præsumpserit*; vnde cùm in ignorante nulla præsumptio dari valeat, non incurrit aliquam suspensionem, vt resoluit cum alijs Leander *disp.6. q.11. & 12.* vbi hoc protrahit ad eum, qui habuit ignorantiam crassam, qui etiamsi postea sciuerit se legitimam ætatem non habuisse, & nihilominus celebrauerit, non incurrit aliquam irregularitatem, vt etiam resoluunt Bossius *d. §.6.* Narbona *anno 22. qu.1.*

8 Ratio decidendi. Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cum ætas 25. annorum à sacris canonibus statuta esset pro Diaconatus gradu recipiendo, grauiter peccauit Episcopus Ouetensis puerum 14. annorum ad illum gradum promouendo; & cum quis debeat puniri in eo, in quo peccauit, *cap. final. hoc tit. in 6.* Rectè Episcopus suspenditur ab Ordinum collatione, cum in eorum administratione deliquisset: ordinatus verò licèt sacramentum, & characterem recepisset, quia tamen legitimam ætatem non habebat, suspensionem temporalem incurrit, videlicet donec ad legitimam ætatem perueniat; quia valdè indecens esset, si puer adhuc in Diaconatus gradu ministraret; & quia post legitimam ætatem ministrare potest in prædicto gradu sacro, ad quem nemo promoueri valet, nisi ad titulum beneficij ecclesiastici; aliàs qui eum ordinauit, tenetur beneficium præstare, vel prouidere illi de necessarijs, *cap. sanctorum, 70. dist. c.2. cap. cùm secundùm, de præbendis*; ideò Honorius III. in præsenti decreuit, Episcopum Ouetensem debere prædicto Diacono malè promoto beneficium conferre, ad cuius titulum adueniente legitima ætate reperiatur ordinatus.

9 Dissoluuntur argumenta. Nec argumenta suprà aduersùs nostram conclusionem perpensa aduersantur. Non primum deductum *ex cap.4. 78. dist.* nam verbum illud *deponatur*, quo textus vtitur, accipiendum est pro suspensione; plerumque enim in iure hoc depositio confunditur cum suspensione, & è contra, vt constat ex auctoritatibus, & exemplis adductis à Sayro *de censur. lib.5. cap.19. n.3.* Suarez *eod. tr. disp.30. sect.1. n.11.* notauit Gibalinus *eod. tr. pag 8.* & sic verbum illud, *deponitur*, in eo textu accipitur pro *suspenditur*, vt docuit Suarez *d. sect.1. n.12.* Nec similiter obstat secunda difficultas; nam licèt causa impulsiua suspensionis ordinati in hoc textu fuisset improba ordinatio ab Episcopo facta; tamen causa finalis fuit defectus ætatis ipsius, cuius ratione ordinari non poterat; & sic quatenus suspensio imponitur ordinato, in ipso est ob defectum ætatis; in ordinante verò ob culpam ipsius, vt post Panormitanum & alios antiquiores in præsenti docet Gibalinus *vbi suprà, in synopsi, pag.138. n.7.* Nec obstat tertia difficultas adducta ex nostri textus antinomia, dum in principio supponitur, ordinatum suspensum esse, & in fine docetur, illi conferendum esse beneficium. Nam respondendum est, suspensionem, de qua in hoc textu, non esse perpetuam, sed temporalem, donec ad legitimam ætatem perueniat: ideò cùm superueniente ætate reperiretur ordinatus sine titulo, rectè Honorius decreuit, ipsi conferendum esse beneficium, vt cessante suspensione habeat Ecclesiam, cui inseruiat, iuxta textum *in d. cap.2. cap. cùm secundùm, de præb.*

Sed primò præsenti assertioni aduersatur textus *in cap. in singulis 2. 77. dist.* in illis verbis: *Vel Subdiaconus 14. annis fiat, & sic ad benedictionem Diaconatus, si meretur, accedat.* 10 Exponitur cap.2. 77 dist. Ex quibus verbis expressè deducitur, puerum 14. annum agentem posse in Subdiaconum, & in Diaconum ordinari: igitur non rectè Honorius III. Episcopum Ouetensem increpat vt scientiæ canonicæ ignarum, quia puerum 14. annum agentem ordinauit in Diaconum. Glossa in eo textu, *verbo 14. annis*, existimat ibi 14. annos non esse computandos à natiuitate ipsius ordinandi, sed ab vltimo anno infantiæ, 7. videlicet, & sic addendo 7. annos infantiæ cum alijs 14. Quam solutionem, vtpotè verbis, & menti textus contrariam, refellit Acuña *ibi.* Aliam adducit Narbona *d. anno 12. q.1.* Quibus omissis dicendum est, textum illum non esse exaudiendum prout habetur in ipso corpore Gratiani, sed prout legitur in alijs exemplaribus, & castigatis codicibus, vbi ita legitur: *Si ab infantia ecclesiasticis ministerijs nomen dederit, inter lectores vsque ad 20. ætatis annum continuata obseruatione perduret; si maior iam, & grandæuus accesserit, ita tamen, vt post baptismum se diuinæ militiæ desideret mancipare, siue inter lectores, siue inter exorcistas quinquennio teneatur: exinde acolythus, vel subdiaconus 4. annis, & sic ad benedictionem.* Notarunt Anton. August. *in dialog.1.* Dartis *in eo textu*, & in calce ipsius notatur. Ex qua littera ita transcripta euincitur post 25. annum Diaconum debere ordinari, quod disciplinæ ecclesiasticæ magnoperè illius sæculi congruit, vt iam suprà retuli.

Secundò suprà traditæ assertioni refragatur Vrbani II. 11 decretum relatum in Concilio apud Melfiam, *cap.4.* in illis verbis: *Constituimus, vt nemo antè annos 15. aut 14. Diaconus ordinetur; nemo antè annos 30. in Presbyterum consecretur.* Exponitur decretum Vrbani II. Qui textus aperto marte opponitur præsenti decisioni; siquidem in eo expressè permittitur, agentem 14. annum in Presbyterum ordinari. Pro cuius difficultatis solutione restituenda est illius decreti contextura; loco enim eorum verborum 15. aut 14. legendum est 25. aut 24. siquidem mendum irrepsit, & error ex eo; nam cum ita legeretur his notis: *Nemo antè annos 24. Diaconus fiat*; omissa fuit in versione littera X, & sic transcriptum, *antè 15. aut 14.* cùm ita vertendum esset, *antè 25. aut 24.* Leuiter emendauit Anton. August. *in epit. iuris, lib.7. tit.5. c.2.* qui error ex inuersione prædictarum notarum frequenter reperitur in Iure. Cuiacius *in l. non putabam 48. ff. de condit. & demonst.* pro 16. conijcit legendum 14. ex lege *si cui legatur 49. ff. de legat.1* Sic *in l. vlt. C. qui ætate*, pro 55. legendum est, 70. & *in l.2. §. post hunc, ff. de origine iuris*, pro 40. legendum 400. & *in l. si quis 7. ff. de iurisd.* pro 500. legendum est 50. apud Vitruuium pro *diuisiones* 12. legendum esse 8. iam notauit Fornerius *lib.2. rerum quotid. cap.2.* Rectè igitur asserimus in dicto Decreto Vrbani II. pro 15. aut 14. legendum esse 25. aut 24.

CAPVT XVI.

a Gregorius III. *Archiepiscopo* b *Baranensi.*

CONsultationi tuæ taliter respondemus, quod eos qui extra tempora statuta sacros ordines receperunt, characterem non est dubium recepisse: quos pro transgressione huiusmodi primò eis pœnitentia imposita competenti, sustinere poteris in susceptis ordinibus ministrare.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] *De eo egi in cap. fin. de constit.*

b *Baran.*] Legendum est *Barensi*, vt legitur apud Innocentium III. *lib. 4. epist. 110.* Barensis enim ciuitas est in Apulia Metropolitana, cui parent decem Suffraganei: eius mentio fit *in cap. cùm bonæ 8. de ætat. & qualit.*

Huius textus commentarium dedimus *in cap.1. hoc titul.*

CAPVT XVII.

a Idem.

QVæsitum est de sacerdotibus, vel alijs *b* clericis qui per reatum adulterij, periurij, homicidij, vel falsi testimonij bonum conscientiæ rectæ perdiderunt, *Et infra*: Respondemus, quod si proposita crimina ordine iudiciario comprobata, vel aliàs notoria non fuerint, non debent hi (præter reos homicidij) post pœnitentiam in iam susceptis, vel suscipiendis ordinibus impediri; qui si non pœnituerint, monendi sunt, & sub interminatione diuini iudicij obtestandi, vt in testimonium suæ damnationis in susceptis etiam ordinibus non ministrent.

NOTÆ.

1 a IDem.] In hac sexta Decretalium collectione textus iste tribuitur Gregorio IX. sed nisi fallor, aut est Clementis III. aut ipse Gregorius ex Clementis III. decisione præsentem transcripsit: in secunda enim collectione, *sub tit. de ætat. & qualit. cap. 3.* ita legitur. [Ex tuæ fraternitatis consulto percepimus, te velle à S.A. certitudine edoceri, vtrum sacerdotes, vel alij in quibuslibet sacris ordinibus constituti, qui per lapsum carnis reatum adulterij incurrerunt, vel periurij; vel alij falsi testimonij, vel crimine homicidij irretiti bonum rectæ conscientiæ perdiderunt; si peracta condigna pœnitentia de commisso, in prioribus tolerari, vel suffragantibus meritis proueni valeant ad maiora: super quo fraternitati tuæ respondemus, quatenus si notoria sunt crimina, quæ prædiximus, vel ordine iudiciario comprobata, tales reos censura sacrorum canonum, etiam post peractam pœnitentiam, non tantùm ad altiores progredi non permittit, verùm etiam iubet gradum pristinum non tenere. Porrò si proposita crimina contra aliquem notoria non fuerint, vel ordine iudiciario comprobata, monendi sint tales, qui eisdem tenentur obnoxij, & sub interminatione diuini iudicij obtestandi, vt in testimonium damnationis suæ in suscepto ordine non ministrent.] Hactenus Clemens III. cuius verba si rectè conferantur cum præsenti decisione, aut ea ipsa sunt, aut valdè similia.

b *Clericis.*] Ad constitutos tantùm in maioribus ordinibus refert Vasquez *tertia part. in 3. disputat. 136. num. 29.*

TITVLVS XII.

De scrutinio in Ordine faciendo.

1 SCRVTINIVM dicitur abscrutando. Apuleius *lib. 1. metaph.* Scrutinium olim in Ecclesia fiebat in catechumenis baptizandis, *c. dilectus, de capellis monach. cap. bis, de maiorit. & obed.* Concil. Maguntin. sub Carolo *can. 4. Sacramenta itaque baptismatis volumus, vt sicut sancta vestra fuit admonitio, ita concorditer, atque vniformiter in singulis parochijs secundùm Rom. ordinem inter nos celebrentur iugiter, atque conseruentur, id est scrutinium ad ordinem baptismatis.* De quo scrutinio agunt Lindebrogius *in glossario legum, verb. Scrutin.* Zerda *in aduersarijs, c. 85.* Cironius *ad tit. de baptismo,* Cochier *in face histor. cap. 55.* Vossius *de vitijs serm. lib. 3. c. 47.* Cresolius *lib. 2. mystag. cap. 11.* Lantdmeter. *lib. 2. de vet. cler. c. 21.* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorij, pag. 135.* Filesacus *de orig. Paroch. c. 6.* Scrutinium etiam olim fiebat in ordinatione clericorum: ordinandi enim proponebantur coram clero, & populo, vt bonorum merita publicarentur, vel malorum crimina detegerentur. D. Cyprian. *epist. 33.* quod iam primis Ecclesiæ sæculis obseruatum fuisse constat ex Lampridio *in Alex.* ibi: *Aliquos voluisset vel Rectores prouincijs dare, vel Præpositos facere, vel procuratores, id est rationales, ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, subire pœnam capitis: dicebatque graue esse, cùm id Christiani, & Iudæi facerent in ordinandis sacerdotibus, non fieri in prouinciarum Rectoribus.* De qua ordinandorum probatione latè agunt Petr. Fab. *lib. 3. agonist. c. 28.* Sausay *p. 1. Panopl. cler. lib. 4. c. 2.* Pamelius *in d. epist. 33. D. Cypr.* Mendoza *lib. 2. Conc. Illiberit. c. 50.* difusè Hallier. *de sacris elect. lib. 1. c. 2. ar. 2. & sect. 8. c. 1. ar. 5.* Licèt in hac rubrica polliceri videatur forma prædicti scrutinij, tamen caput vnicum, quod ei subiectum est, tantùm continet, Diacon. dolo vacare, & omnis culpæ exortem esse, qui interrogatus, an promouendus ad sacros ordines dignus sit, respondet dignum esse, cum eum indignum esse pro comperto non haberet.

CAPVT I.

a Idem.

EX parte tua fuit propositum. b *Et infrà*: Quæsiuisti per Sed. Apost. edoceri, vt cùm Episcopi ad consecrationes Episcoporum ab *c* Archiepiscopo suo, vel alio euocentur, & ipsi Metropolitano electum offerant consecrandum, dicentes: Reuerende Pater, postulat sancta Mater Ecclesia hunc electum in Episcopum consecrari; & interrogante Archiepiscopo, si sciant illum esse dignum, respondeant, quod illum sciunt, & credunt pariter esse dignum; & te in responsione huiusmodi ne offenderes hominem, Deum existimes offendisse, quandoque præter, quandoque contra conscientiam respondendo, cùm electi conuersatio aut minùs tibi benè cognita, aut penitus sit ignota; qualiter in huiusmodi interrogationibus salua conscientia valeas respondere. Ad quod f. t. respondemus, quod cùm nos aliquem in *d* Diaconum, vel Presbyterum promouemus prior *e* Diaconorum qui nobis assistit, dicit: Postulat *f* sancta Mater Ecclesia Catholica hunc Subdiaconum, vel Diaconum ad onus Presbyteratus, vel Diaconatus assumi; & nobis interrogantibus, si eum cognouit esse dignum, idem respondet, quod quantùm humana fragilitas nosse sinit, & scit, & testificatur illum ad huiusmodi onus officij esse dignum. Vnde in tali responsione aliquem peccare non credimus, dum hoc modo contra conscientiam non loquatur; quia non simpliciter illum asserit esse dignum, sed in quantum humana fragilitas nosse sinit: cùm illum, quem indignum esse non nouit, dignum debeat *g* æstimare. Huiusmodi ergo responsione securè poteris vti, nisi fortè de indignitate tibi constiterit consecrandi. Si autem illum indignum esse cognoscis, Metropolitano priùs, quàm ad huiusmodi scrutinium veniatur, studeas *h* nuntiare. Quamuis, vt diximus, nos interrogationem huiusmodi non in consecratione *i* Pontificis, sed in ordinatione Diaconi, vel Presbyteri faciamus.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnico;* non tamen ibi exprimitur cui Prælato rescribat Innocentius, sed epigraphe ita restituenda est: *Innocentius III. Auriensi Episcopo*, vt habetur *lib.9. epist. Innocentij III. epist.33.* vbi extat præsens decretalis, editaque fuit anno 1206 vt eo anno refert Odoric. Raynaldus *num.33.* De Auriensi Ecclesia egi *in capit. cùm causa de probat.*

b *Et infrà.*] Alia pars huius decretalis, quæ diuersam prorsus consultationem continet, extat *in cap.1. de temp. ordin. in 3. collect.*

c *Archiepiscopo tuo.*] Ad consecrationem suffraganei debet Archiepiscopus conuocare omnes comprouinciales Episcopos, vt latè probaui *in cap. si Archiepiscop. de temp. ordinand.*

d *Diaconum, vel Presbyterum.*] In his verbis tacitè innuitur, in alijs inferioribus gradibus non esse necessariam hanc præsentationem ab Archidiacono faciendam; quod probat Hallier. *de sacris elect. c.2. §.3. pag.39.*

2 e *Prior Diaconorum.*] In Ecclesia Romana non est Archidiaconus, vt notauit Glossa *verbo Examinentur, in cap. ad hæc, de offic. Archid.* sicut neque in Ecclesia Constantinopol. vt refert Codinus *de officijs cap.17. num.39.* vnde in Ecclesia Romana primus Diaconorum est, qui repræsentat ordinandos R. Pontifici; in alijs verò Ecclesijs hoc munus proprium est Archidiaconi, *cap. 2. cap. Episcopus, cap. quando, 24. dist. cap. nihil, §. Episcopi, cap. ad aures, cap. vt nostrum, de officio Archid. cap.1. de eo, qui furtiuè:* plura Petrus Gregor. *lib.1. par. tit.13. c.5.* Hallier. *vbi suprà, fol.47. & 966.* cùm enim ad Archidiaconum spectasset examen ordinandorum, *cap. vt Archidiaconatus, de officio Archid.* latè Hallier. *vbi suprà;* ideò ad ipsum spectabat præsentatio in hoc secundo scrutinio. Nec obstat Concilium Habnetense *in can.3.* relato à Burchardo *lib.2. Decreti, cap.23.* in illis verbis: *Vna cum Archipresbyteris, qui eos repræsentare debent.* Ex quibus deducitur, hoc munus repræsentandi ordinandos Episcopo, non Archidiacono, sed Archipresbytero competere. Nam in eo canone agitur de ordinandis illis, qui habitabant in villis, & oppidis, non verò in ciuitatibus: & cùm eam potestatem, ac iurisdictionem, quam habebant Archidiaconi in Vrbe, haberent Archipresbyteri in locis ruralibus, vt dicemus *in tit. de officio Archipresbyter.* ideò, ex illis villis, & oppidis clericos ordinandos repræsentabant Archipresbyteri, non Archidiaconi.

f *Sancta mater.*] Ita legitur in ipso Pontificali Romano, *cap.1. tit. de ordinat. Diaconi, & Presbyteri.* Dicitur 3
autem, *Postulat sancta mater Ecclesia;* vt cognoscatur, neminem ex humana gratia, vel ex qualibet priuata prece, sed Ecclesiæ tantùm flagitantis postulatione promouendum esse, iuxta Concil. Tridentin. *sess.23. de reformat. cap.13.*

g *Debeat æstimare.*] Immò si aliter non nouit indi- 4
gnum, cùm dignus quis præsumatur, nisi testibus aliter probetur, *l.1. §. probatio, C. de his, qui veniam ætatis, l. ex persona, C. de probat.* Rectè ergo Innocentius III. ac secundùm iuris vtriusque principia affirmat, in dubioquemlibet bonum præsumi, donec contrarium probetur, vt docetur *in cap. si quid, dist.86: cap. in cunctis 11. q.3. cap. innocens 22. q.4. cap. fin. de præsumpt. l. cùm pater 77. §. rogo, ff. de legat.2. l. seruos, l. testam. ff. de manumiss. testam.* plura Barbosa *de dictionib. verbo Bonus*, Escobar *de purit. sanguinis, q.8. §.2* nisi in contrarium præsumptio adsit, vt in legibus proximè citatis. In præsenti autem casu præsumptio adest pro bonitate, siquidem ante hoc scrutinium tot procedunt examina, tot coram populo publicationes, de quibus latè agit Hallier. *vbi supr. d. art.1.* vt facilè apparere possit indignitas promouendi ad ordines. Vnde cùm in nullo ex his scrutinijs contrarium probatum sit, bonus & dignus ordinandus præsumitur.

h *Nunciare.*] Ne contra conscientiam eum dignum 5
repræsentando mendacij culpam incurrat, aut delictum occultum pandendo eum publica notet infamia.

i *Pontificis.*] Quia electus, & confirmatus à R. Ponti- 6
fice dignus est; nec post examina testimonium vllius sufficiens, aut necessarium censetur.

T I T V L V S XIII.

De ordinatis ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui.

C A P V T I.

Alexander III. a *Toletano Archiepiscopo.*

REQVISIVIT à nobis tua fraternitas, vtrum Clerici, qui post renunciationem factam à *b* prædecessore tuo ordines susceperunt, in ipsis debeant remanere, aut ad maiores de iure canonum promoueri. Nos igitur, quia nobis non plenariè de veritate constat, non possumus tibi super hoc breuiter respondere. Nam distinguitur, vtrum renunciat loco tantùm, an loco simul & dignitati: nam vbi tantùm loco renunciat, ordines sicut anteà, nisi à summo Pontif. vel eius Legato prohibitus fuerit, rogatus ab Episcopo aliquo de ratione poterit conferre. Cùm autem loco Pontificali cedit, & *c* ordini, ibi distinguendum putamus, vtrum sacros contulerit, an minores. Si enim à tali ordines vsque ad *d* Subdiaconatum quis acceperit, quia & huiusmodi ordines quandoque à non Episcopis conferuntur, & in illis deseruire poterit, & ad maiores, si idoneus fuerit, promoueri. Sanè si ab eodem sacros ordines facta renunciatione scienter quis receperit, quia *e* indignum se fecit, executionem officij non habebit: vbi non scienter, poterit, nisi *f* crassa, & supina fuerit ignorantia, discretus Pontifex dispensare.

N O T Æ.

1 a TOletano.] Ita legitur in hac sexta collectione, & in prima, *sub hoc tit. cap. vnico,* sed perperam, nam casus huius textus non conuenit cum historia Præsulum Ecclesiæ Toletanæ. Temporibus enim Alexandri III. floruerunt Ioannes, & Cerebrunus, qui decesserunt in regimine ipsius Ecclesiæ, nec vllus ex eis Archiepiscopatui renunciauit: vnde non posse defendi hanc inscriptionem, iam notauit Loaysas *in notis ad Concilia Hispaniæ, in decreto Gundemari, pag.286.* Aliter habetur epigraphe huius textus in Concilio Lateranens. *par.26. cap.18.* vbi legitur: *Tolosano Archiepiscopo:* sed etiam falsò, propter eandem rationem, cùm nemo ex Archiepiscopis Tolosanis, qui temporibus Alexandri III. eam rexerunt, Archiepiscopatui renuntiasset. His ergo lectionibus reiectis legendum est, *Archiepiscopo Coloniensi*, vt in Codice MS. Ecclesiæ Toletanæ haberi testatur Loaysas *vbi suprà;* quia inscriptio magnoperè conuenit historiæ illius Ecclesiæ: Bruno enim III. Præpositus Coloniensis in Archiepiscopum ipsius Ecclesiæ canonicè electus fuit temporibus Alexandri III. qui postquam per tres annos eam Ecclesiam rexit, dignitate se abdicauit, & in cœnobio Veteris Montis vitam Monasticam professus fuit: illi successor designatus fuit Adolphus, in quem Archiepiscopatum renunciauerat, vt refert Fr. Petr. Kratepolius *in serie Præsulum Coloniensium.* Vnde inscriptio nostri textus ita restituenda est, *Alexand. III. Adolpho Colon. Archiepisc.*

b *Præ-*

b *Prædecessore.*] Brunone videlicet Archiepiscopo Coloniensi, de quo suprà.

2 c *Et ordini.*] Sed si Episcopatus est ordo, & imprimit characterem in anima, vt dixi *in cap. si Archiepiscopus, de temporib. ordin.* quomodo renunciari potest, itaut Episcopus amplius non possit conferre sacros ordines? Sed vt hanc difficultatem effugiamus, dicendum est, verbum illud *ordini*, accipi pro dignitate, vt in verbis antecedentibus, ibi: *Loco simul, & dignitati.* Cùm enim Episcopus renuntiat loco, & dignitati, non abdicat à se potestatem characteris, & conferendi validè sacros ordines, vt docent Glossa *verbo Firmitatis, in cap. prouidè 44. de elect. in 6.* Petrus Gregor. *lib. 1. part. tit. 1. cap. 2.* & *de elect. cap. 20.* Suarez *de censuris disp. 31. sect. 1.* Barbos. *lib. 1. iuris Ecclef. cap. 33. num. 13.* sed tantùm licitè eos conferre non valet; renuncians enim loco, & dignitati, dimittit iurisdictionem, & officium: vnde Pontifex admittendo ipsam renunciationem, Episcopum priuat executione Episcopalis ordinis, itaut licèt eum pro Episcopo habeat quoad characterem, & potestatem conferendi validè sacros ordines; tamen supponit eum virtute renunciationis priuatum exercitio illius facultatis. Quare Alexander III. hic docet, ab eo ordinatos ad gradus sacros, suspensos remanere, quia licèt validè sacris initiati sint, non tamen licitè; siquidem ordinati sunt ab eo, qui exercitium Episcopalis ordinis non habebat: plerumque enim qui habet dignitatem, non tamen habet exercitium, seu administrationem, quam quietum, & otiosum cingulum appellauit Cassiodorus *lib. 6. variarum cap. 10. 11. & 12.* & honorarium dixerunt Imperatores *in l. 2. C. vt dignit. ordo, lib. 12. nouella 70.* principatum inutilem *in l. 24. C. de sacrosanctis*, plura eruditissimus vir D. Ioannes de Solorzano *in suo memor. pro Candelaria, §. 12. & 16.* Nec obstabit si dicas, dari in vna, eademque Ecclesia duos Episcopos, vnum cum facultate exercendi Pontificalia in actu; alium verò cum potestate, sed sine exercitio, contra ea quæ docentur *in c. quoniam, 14. de officio ordin.* Nam licèt hæc difficultas grauis visa sit Petro Gregor. *lib. 1. partit. tit. 13. c. 2.* facilè dissolui potest, si animaduertamus, Episcopum renunciantem priuari iurisdictione, neque pro Episcopo haberi, & sic vnum tantùm Episcopum cum exercitio Pontificalium dari, vt contingit *in c. quia 5. de elect. c. 1. & 2 de schismaticis*, & alijs.

3 c *Subdiaconatum.*] Exclusiuè intelligas, quia iam temporibus Alexandri III. Subdiaconatus erat ordo sacer.

4 d *Indignum se fecit.*] His verbis moti, & suffulti Syluester *verbo Irregularitas, q. 8.* Angelus *eodem verb. n. 31.* Toletus *lib. 1. summæ, cap. 71. n. 2.* Nauarr. *in manuali, cap. 27. num. 241.* Sayrus *lib. 7. de censur. cap. 10. num. 27.* affirmant regularem manere ordinatum ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui: mouentur etiam, quia ex similibus verbis inducitur irregularitas *in cap. inquisitioni, de testibus.* Facit etiam pro eorum sententia Alexander *in præsenti*, dum docet dispensandum esse cum ordinatis ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui: sed cum suspensis non dispensatur, sed potiùs illi absoluuntur, *cap. dilectus, cap. vel non est, de temp. ordin.* similiter concedit Alexander Episcopo facultatem dispensandi cùm ita ordinatis per ignorantiam; sed si tantùm suspensionem incurrissent, Episcopus propria auctoritate poterat eos absoluere, *cap. nuper, de sentent. excommun.* igitur quia hoc casu irregularitas incurritur. Sed adhuc asserendum est, ordinatum ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, suspensionem, non verò irregularitatem incurrere, vt probant Glossa, & Panormitan. *in præsenti, n. 6.* Flaminius Parisius *lib. 1. de resign. benefic. q. 17.* Barbosa *de potestate Episc. alleg. 48.* Gibalin. *de irreg. dub. 3. & de censuris, in synopsi pag. 479. litt. O.* licèt enim verba suprà relata plerumque importent irregularitatem, tamen in præsenti tantùm suspensionem significant, iuxta subiectam materiam; nec verbum *dispensandi*, quo Alexander noster vtitur, aliquid facit; quia quoties suspensio habet rationem pœnæ, & impedimenti potiùs quàm censuræ, tollitur per dispensationem: non verò per absolutionem: suspensio autem, de qua in hoc textu, non modò tollit vsum gradus perperam accepti ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, sed etiam aliorum; vnde est pœna cum impedimento, quæ cum dispensatione tantùm tolli potest, vt docet Gibalinus *de irregul. c. 5. dub. 3.*

f. *Crassa, & supina.*] Quæ dolo ferè æquiparatur, *l. error, l. regula, ff. de iuris, & facti ignor. l. lata, ff. de V. S.* plura Doctor Baio-Arroyo *in cap. 2. de constit. lib. 6.* ignorantia crassa in præsenti specie datur, si Episcopus renunciauit palam in propria ciuitate, non verò si extra, vt si Romæ, aut in Curia renunciauit, & postea reuersus in Ecclesiam ordines celebrauerit; cùm enim in proprio loco non renunciasset, ab eo ordinati iustam ignorantiæ causam habuerunt: vel si post renunciationem proprio loco factam ordinatus existimet Episcopum restitutum esse exercitio Pontificalium; plerumque enim post renunciationem Episcopus restituitur exercitio Pontificalium, vt contingit in casu ex Nicolao Pontifice relato ab Hallier. *vbi supr. §. 3. pag. 833.*

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu talis deducitur assertio: *Episcopus, qui renunciauit loco tantùm, inuitatus conferre potest omnes gradus ordinis; si verò & dignitati, ordines minores tantùm; ab eo verò sacris initiati suspenduntur, licèt si ignoranter receperint, cum eis dispensetur.* Non est ab specie in iure canonico alia decisio, qua probari possit præsens assertio. Eam tamen illustrant, & exponunt vltra congestos à Barbosa hic, Hallier. *de sacris elect. sect. 5. p. 2. c. 5. §. 3. pag. 833.* Cæsar *de Ecclef. hierarch. disp. 6. §. 3.* Petrus Greg. *lib. 1. part. tit. 13. c. 2. & 4.* Gibalin. *de irregul. c 5. dub. 3. & de censur. in synopsi, pag. 479.* Ricciulus *lib. 2. lucubrat. c. 2. cum seqq.* 5 Conclusio probatur.

Hæc assertio, quatenus docet Episcopum, qui renunciauit Episcopatui, posse minores ordines conferre, difficilis redditur ex eo, quod nemo potest subditis alienis gradus ordinis conferre, vt probaui latè *in cap. cùm secundùm, 9. de temp. ordin.* sed Episcopus qui renunciauit loco, subditos non habet, cùm iurisdictionem amiserit: igitur neque minores ordines conferre valet. Secunda difficultas est aduersus eam partem assertionis, vbi docemur, ordinatum ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, loco, & dignitati, siue scienter, siue ignoranter, suspensionem incurrere; nam bonitas, aut malitia ministri non potest impedire sacramenti effectum, cùm validè illud administratur, *cap. perfectionem 1. quæst. 1.* igitur renunciatio Episcopi non potest impedire exercitium ordinis validè recepti. Augetur hæc difficultas, nam suspensionis censura non potest incurri sine culpa propria, vt ex pluribus docet Gibalinus *de censur. disquisit 3. quæst. 1. consect. 2.* igitur qui ignoranter, & per consequens sine culpa ordinatus fuit ab eo, qui renunciauit Episcopatui, non debet ex eo suspensionem incurrere. Augetur etiam hæc consideratio *ex cap. ordinationes 9. quæst. 1.* vbi dum agitur de ordinatis ab hæreticis, & de suspensione, quam ipsi incurrerunt, ait textus: *Nisi probare maluerint, se cùm ordinarentur, eos nescire damnatos esse.* Ex quibus verbis apertè deducitur, per ignorantiam ordinatum ab hæreticis characterem, & gradus executionem accipere; igitur similiter per ignorantiam ordinatus ab eo, qui renunciauit Episcopatui, exercitium gradus accepti consequitur. 6 Impugnatur præsens assertio.

His minimè obstantibus, vera est Alexandri decisio, ad cuius expositionem sciendum est, Episcopum renunciare loco, & dignitati, aliquando loco tantùm. Qui renunciauit loco, & dignitati, amplius Episcopus non remanet, & perinde habetur ac si Episcopus non fuisset, *cap. temporis, §. item, cap. hoc nequaquam 7. quæst. 1. cap. post translationem, §. cum ergo, de renunciat.* Licèt enim character sit indelebilis, *cap. quod quidem 1. quæst. 1. cap. licèt 32. quæst. 7.* tamen caret eius executione, nec amplius Episcopalibus insignibus vti potest, *d. cap. post translationem*; immò si ex regulari professione assumptus fuit in Episcopum, post renunciationem loco & dignitati factam debet redire ad regularem obseruantiam, & claustrum, vt docet Ricciulus *lib. 2. lucubr. c. 12. & 13.* qui verò renunciauit loco tantùm, dignitate retenta, verè & propriè Episcopus manet, cùm frequenter reperiantur Episcopi sine loco, vt Episcopi ab hostibus à proprijs diœcesibus expulsi, *cap. pastoralis, 7. q. 1.* Episcopi titulares, quos vulgò dicimus *de Anillo*, qui promoti sunt in locis ab infidelibus occupatis, de quibus in 6. Synodo Constantinopol. vbi de his ita statuitur: *Quoniam diuersis temporibus Barbaricæ inuasiones fuere, & ex eo plurimæ ciuitates infidelibus subiugatæ, vt ideò non possit eius ciuitatis Præsul, postquam ordinatus fuerit, suum thronum apprehendere, & in eo in sacerdotali constit. collocari, & sic pro ea, quæ inualuit* 7 De renunciante Episc.

luit consuetudine, ordinationes, & omnia quæ ad Episcopum pertinent, agere, & tractare, Nos honorem, ac venerationem sacerdotio seruantes, & Gentilium iniuriam nequaquam ad Ecclesiasticorum iurium perniciem exerceri volentes, eis qui sic ordinati sunt, & propter prædictam causam in suis thronis non sunt constituti, & absque vllo ex ea præiudicio conseruantur, decernimus vt diuersorum clericorum ordinationes canonicè faciant, & præcedentiæ auctoritate secundùm proprium statum vtantur. Et *cap. inter, §. sicut, de translat. Episcop.* & in Concil. Tridentin. *sess.14. de reform. c.2.* latè Ricciulus *lib.2. c.5.* & huiusmodi Episcopi licèt locum non habeant, tamen verè Episcopi sunt, vt probant Iacobatius *de Concilijs lib. 2, art.2.* Petr. Gregor. *lib.15. syntagm. cap.12.* Lotherius *de re benef. q.9. num.67.* Vnde possunt Pontificialia exercere, celebrare, & prædicare, vt cauetur *in dict. cap.2.* Concil. Tridentin. vocandique sunt ad Concilium Generale. Canus *de locis lib.3. cap.2.* si sunt regulares, eximuntur ab obseruantia regulari: Ricciulus *dict. lib.2. cap.11.* & licèt strictó iure per adeptionem Episcopatus vacent beneficia, iuxta adducta *in cap. cùm in cunctis, §. cùm verò, de elect.* tamen qui hostium iniuria caret Episcopatus fructibus, ideò retinet talis Episcopus beneficia, vt docent Parisius *de resignat. benefic. lib.3. quæst.6. n.49.* Ricciulus *dict. lib.2. cap.6.* tamen omnia iura, quæ loquuntur de Episcopo, habent locum in Episcopo Titulari, & eo qui renunciauit loco, vt docet Ricciulus *vbi sup. c.10.*

Ex quibus profluit ratio decidendi ad nostrum textum: 8 Ratio decidendi. nam in primo casu, cùm videlicet Episcopus tantùm renunciat loco, non verò dignitati, quia tantùm dimittit quæ sunt iurisdictionis, vel ordinis, ideò validè, & licitè eos gradus, siue maiores, siue minores, inuitatus ab Ordinario conferre potest, vt de Episcopo titulari suprà dixi; qui enim renuntiat loco, potestatem characteris non dimittit, vnde accedente iurisdictione ex Ordinarij licentia licitè, tam maiores, quàm minores Ordines conferre valet. Secundò verò casu, cùm Episcopus renunciat loco, & dignitati, quia dimittit omnia iura, Episcopalia, maiores ordines conferre non valet, & qui scienter, vel ignoranter ab eo ordinati sunt, suspensionem incurrunt, cùm ordinati sint ab eo, qui exercitium ordinis non habebat: minores autem ordines conferre valent, quia eos gradus etiam conferunt non Episcopi, vt Abbates *cap. cùm contingat, hoc tit.* Chorepiscopi, Concil. Antiochen. sub Iulio I. *can.20.* Ancyran. sub Syluestro, *can.13.* plura sæpè laudatus, semperque laudandus Præceptor D. Franciscus Ramos *in syntagm. pro Episcop. Lusitan. propos.4. §.4. num.15.* Rectè ergo Alexander III. in præsenti affirmat, Episcopum renunciantem loco, & dignitati simul, tantùm minores ordines conferre posse.

Nec difficultates in contrarium perpensæ aduersantur. 9 Responditur difficultat. Non prima, cui ex suprà dictis, & traditis à nostro Alexandro III. facilè satisfieri potest, videlicet minores ordines conferri posse ab Episcopo, qui renuuciauit loco, & dignitati; quia eos gradus conferre possunt alij, etsi Episcopi non sint, vt Abbates, Chorepiscopi, presbyteri ex delegatione Pontificia: vnde licèt Episcopus renunciet illis, quæ ei competunt vt Episcopo, non inde videtur renuntiasse eis, quæ cum alijs communia sunt: docent Hallierius *vbi suprà, pag.832.* Gibalinus *de irregularit. cap.5. dub.3.* Nec obstat secunda difficultas; nam textus *in dict. cap. qui perfectionem*, procedit in alijs sacramentis, vbi non differunt effectus, & exercitium; non tamen procedit in sacramento ordinis, in quo licèt validè administretur, & imprimatur character, non tamen exercitium competit: plerumque enim contingit, vt sacramentum ordinis cum effectu conferatur, & tamen exercitium gradus accepti non detur. Nec obstat augmentum primum huius difficultatis, ex quo dicebamus, sine culpa in hoc casu incurri non posse irregularitatem: omissa enim eorum sententia, qui existimarunt, dispensationem in hoc textu accipi impropriè pro declaratione, quia Episcopus debet declarare ignoranter ordinatum nullam incurrisse suspensionem, quam refert Vega *in c. at si clerici 4. §.1. n.33. de iudicijs*; dicendum est, quod etsi in præsenti nulla præcesserit culpa ordinati per ignorantiam ab eo qui renunciauit Episcopatui; tamen suspensio vera incurritur, non tamen habet rationem pœnæ, sed tantum incurritur ob inhabilitatem prouenientem ex parte ordinantis, qui propter renunciationem carebat exercitio Episcopalis ordinis; vnde non ob culpam ordinati, sed ordinantis prohibetur ordinato exercere officium gradus suscepti. Accedit iuris præsumptio; ius enim præsumit aliquam culpam habuisse ordinatum ab Episcopo, qui renunciauit Episcopatui, vt docent Vega *vbi suprà, num.33.* Gibalinus *vbi suprà, de censur. pag.138.* Neque etiam refragatur textus *in dict. cap. Ordinationes 9. quæst.1.* nam respondetur, ignorantiam in eo textu excusare ordinatum, illique prodesse ad dispensationem obtinendam, vt in nostro textu deciditur; non tamen vt statim possit celebrare ordinatus ab excommunicato, vt colligitur ex verbis sequentibus, ibi: *Misericorditer suscipi iubemus*; & ibi: *Venia dignus habeatur*; vt docent, & interpretantur illum textum Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.6. §.3. num.15.* Præceptor meus Archiepiscop. Valent. *de sacrament. Ordinis tract. de ministro, num.15.*

Sed suprà traditæ assertioni obstare videtur Concilium Ephesinum *in epist. ad Pium, & Concilium Pamphiliæ*, quæ extat ad calcem ipsius Concilij; vbi cùm agatur de renunciatione, & restitutione Eustachij Metropolitani, ita aiunt Patres: 10 Expositur Conc. Ephesin. *Quoniam autem aduersùs hominem quietis, & tranquillæ vitæ amatorem, non admodum contendere conueniebat, quin potiùs misereri oportebat hominis senis, qui tamdiù ciuitate, quæ eum produxit, ac patrijs ædibus caruisset; æquum esse censuimus, & statuimus, vt absque omni controuersia, & contradictione obtineat, & nomen Episcopatus, & honorem, & communionem; hac tamen conditione, vt neque ordinet ipse, nec verò occupata Ecclesia officio sacerdotis fungatur ex sua auctoritate, nisi vtique tanquam adiutor assumeretur, vel ei fortè permitteretur à fratre, & Episcopo collega.* Ex quibus expressè deducitur, Episcopum renunciantem Episcopatui non posse etiam post restitutionem vllos ordines conferre. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Eustachium illum Metropolitanum renunciasse non solùm dignitati, verùm & loco, & ita nec minores ordines conferre posse; & licèt restitutus esset quoad nomen, & honorem, tamen quia carebat propria diœcesi, ideò aiunt Patres, eum propria auctoritate, absque permissione, seu delegatione proprij Episcopi non posse licitè ordines conferre, aut Pontificale officium exercere.

CAPVT II.

a Gregorius IX.

CVm Clericis, qui ab excommunicato Episcopo ignoranter ordines receperunt, per suos poterit Episcopos dispensari.

NOTÆ.

GRegorius IX.] Hanc inscriptionem exposui *in cap. fin. de consuetudine.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio traditur, & probatur. QVia in textu antecedenti actum est de ordinatis ignoranter ab eis, qui exercitium characteris Episcopalis non habebant, & de dispensatione cum eis in suspensione contracta; ideò annectit Raymundus hanc Gregorij IX. decisionem de ordinatis ignoranter ab excommunicato, & de dispensatione in suspensione ab eis contracta, & statuit Gregorius IX. *Cum ordinatis ab excommunicatis per ignorantiam Episcopum proprium posse dispensare.* Quod etiam probatur ex *cap. ab excommunicatis 9. quæst.1. cap. ordinationes, versic. Qui verò, ead. quæst. cap. Daibertum 1. quæst.7.* Concilium Arelat. *can.12.* Constantiense *sess.8. & 15.* septima Synodus *can. 4.* Illustrat D. Thomas *in addit. ad tertiam, quæst.38. art.2.* Philibertus *de ord. tract.12. cap.15. & 18.* Sanchez *to.2. Concil. lib.7. cap.1. dub.18.* Castillo, Trullench, & Diana

Diana relati à Leandro *de Sacram. Ordin. disput.4. quæst.3.* plures relati à Barbosa *de potest. Episcop. allegat.48.* Petr. Gregor. *de benefic. cap.36. num.24.* Cæsar *de hierarch. disp. 6. §.3. num.6.* Sanchez *de matrimon. lib.3. disput.22. n.3 t.* Couarruu. *in cap. alma, 1. par. §.6. num.6.* Gibalinus *de censur. disquisit.7. q.2. consect.13.* Hallierius *de sacris elect. pag.825.* Anguianus *lib.4. de leg. c.6. n.20.* Suar. *de censur. disp.11. sect.2.* Ricciulus *de iure personarum.*

2 Impugnatur hæc assertio. Sed aduersus hanc assertionem sequentia opponi possunt. Primò: Maior potestas necessaria est ad ordinandum clericum, quàm ad illum deponendum; & difficilioris exercitij iudicatur potestas ordinandi, quàm deponendi, aut excommunicandi. Concilium Carthaginens. 1. *can.11.* Carthag. 2. *can.10.* Carthag. 3. *can.8.* Hispalense 2. *can.6.* aut saltem æqualis: vnde D. Nicolaus *libr.1. epist.9.* ordinandi potestatem cum facultate deponendi ita comparauit, vt si hæc deesset, & illa quoque deficeret: sed Episcopi excommunicati nullo modo possunt deponere Clericum, aut illum excommunicare, *cap. audiuimus, 24. quæst.1.* docent omnes repetentes *in præsenti*: igitur si Episcopi excommunicati non possunt clericos deponere, nec illos ordinare valebunt. Secundò difficilis est hæc assertio, dum docet, ignoranter ordinatum ab excommunicato, suspensionem incurrere; nam qui obtinet quod est plus, obtinere debet quod est minus, ex vulgari iuris regula: sed ordinatus ab excommunicato characterem gradus accipit, quod est plus: igitur & exercitium debet obtinere, quod est minus. Augetur hæc difficultas ex eo, quod suspensio pœna est, & non potest incurri sine culpa propria, vt superiori commentario probaui: sed in ordinato ignoranter ab excommunicato non potest propria reperiri culpa: igitur ex tali ordinatione suspensionem incurrere non valet.

3 Episcopi hæretici, aut depositus valide cõfert ord. Adhuc tamen Gregorij IX. decisio defendenda est, videlicet ab excommunicatis ordinatos verum sacramentum Ordinis recipere, sed gradus accepti exercitio carere propter suspensionem, quam ipso iure incurrunt: & vt eius rationem assignemus, sciendum est, Episcopis consecratis competere ius conferendi sacros ordines tanquam ordinarijs ministris, *can.2. Apost. cap. perlectis, 25. dist. cap. quamuis, 68. distinct. cap. non liceat, 92. distinct. capit. penultim. de præscript.* pluribus auctoritatibus probaui *in cap. quoad translationem, de temp. ordin.* & pluribus auctoritatibus adstruunt Hallier. *de sacris elect. pag.551.* Philibertus *de ordin. tract.1. par.2. cap.1.* Dicastillo *eodem tract. disput.1. dub.16. & 17.* Vnde damnandi sunt non solùm Vviclefus, & Armachanus, qui affirmant quemlibet sacerdotem esse ministrum sacramenti Ordinis, vt refert Vvaldensis *de sacram. cap.6.* verùm & hæretici nostri temporis, qui ausi sunt asserere, etiam laicos posse administrare hoc sacramentum, quos refellit doctè Pater Petauius *de hierarch. eccles. par.2. per totam.* Nec interest si Episcopus consecratus sit hæreticus, suspensus, interdictus, excommunicatus, aut simoniacus, siue degradatus; immò etsi ab ipsis hæreticis seruata Ecclesiæ forma consecratus sit: adhuc enim ómnes isti possunt validè ordines conferre, & administrare, licèt non licitè, *capit. quidam, 97. cum alijs, 1. quæst. 1. cap. ab excommunicatis, cap. ordinationes, 9. quæst.1.* Concil. Constantiens. *sess.8. & 15.* sigillatim de vnoquoque agens probat Hallierius *vbi suprà, pag.789.* Ratio est, nam cùm potestas conferendi ordines competat Episcopis ratione characteris Episcopalis, & ille indelebilis, ita enim in anima imprimitur, vt nec per hæresim, vel aliud simile delictum possit deleri; inde durante charactere durat potestas conferendi ordines. Accedit, nam effectus sacramentorum non pendent à bonitate, vel malitia ministri, *cap. Dominus, 87. §. memento, cap. non est, 89. 1. q.1. cap. Baptismus, de consecr. dist.4.* Trident. *sess.7. c.9. & 12.* docet D. Thomas *in 4. dist.25. q.1.* igitur siue Episcopus sit excommunicatus, vel hæreticus, rectè confert gradus ordinis, tam maiores, quàm minores.

4 De suspẽsione quã incurrit ab ordinãtis. Sed licèt hæc ita vera sint quoad valorem, & effectum graduum, quos conferunt Episcopi hæretici, simoniaci, excommunicati, & suspensi; tamen non procedunt quoad exercitium, & executionem prædictorum graduum; siue enim scienter, siue ignoranter clerici à prædictis Episcopis ordines acceperint, executionem, & exercitium non consequuntur, *cap.1. 9. quæst.1.* Innocent. I. *epist.22. c.2.* Synodus apud Sanctum Medardum, cuius meminit Nicolaus I. *epist.47.* Si scienter acceperunt, ea ratione suspensionem incurrunt, quia iustè meretur exercitio priuari, & executione ordinis, qui ab eo, quem Ecclesia à ministerio reijcit, contra canonum statuta recipere ipsum non reformidat: iustum enim est, vt quem gradum perperam acceperunt, non exerceant. Qui verò ignoranter recepit gradum ordinis ab excommunicato, ideò suspensionem incurrit, quia executionem ordinis quam Episcopus non habebat, ordinato dare non poterat; eo enim ipso quod ministri exercitium sui gradus non habeant, alij præstare non possunt, vt docetur *in cap. perfectionem, capit. ventum est, 1. quæst.1. cap. quomodo, de consecrat. distinct.4.*

Ex his iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum Gregorium: nam cùm illi, qui ab excommunicatis ordinantur, characterem recipiant, executionem autem gradus non consequantur, quia quantumvis cum ignorantia recipiant, suspensionem incurrunt; ideò necessaria est dispensatio, vt possint in susceptis ordinibus ministrare: & quia Episcopus proprius potest absoluere à simili suspensione, ex traditis *in cap. vel non est, de tempor. ordin.* ideò à Gregorio hic deciditur, Episcopos proprios posse cum eo dispensare, hoc est si ordinatus sit ab excommunicato Episcopo proprio ratione domicilij, ab Episcopo originis, vel beneficij poterit cum eo dispensari, quia æqualiter sunt Episcopi proprij, ac est Episcopus domicilij. Docet Viuianus *in præsenti*: nec obstant ea, quæ in contrarium expendebamus; nam licèt Episcopus excommunicatus non possit clericum excommunicare, aut deponere; potest tamen eum ordinare, quia diuersa est potestas ordinandi ac deponendi, & ex diuerso capite prouenit: ordinandi enim facultas profluit ab Episcopali charactere, qui est indelebilis: facultas autem excommunicandi, aut deponendi pertinet ad iurisdictionem, qua Episcopus excommunicatus priuatur, nec eam exercere valet, vt latè dicemus *in cap.2. de except.* Ideò igitur licèt Episcopus excommunicatus possit conferre gradus ordinis clericis, non tamen potest eos deponere, aut excommunicare. Secundæ difficultati satisfaciendum est ex traditis superiori commentario pro solutione rationis dubitandi. 5 Ratio decidendi.

Sed superius traditis aduersatur textus *in c.1. 9. q.1.* in illis verbis: *Nos consecrationem nullo modo dicere possumus, quæ fit ab excommunicatis.* Ex quibus apertè cognoscitur, ordinationem ab Episcopo excommunicato nullam esse: igitur non est necessaria dispensatio, cùm inutiliter sacramentum Ordinis collatum sit. Pro cuius textus solutione dicendum est, Gregorium *in d. cap.1.* nullo modo affirmare consecrationem ab excommunicato factam nullam esse quoad effectum, & characterem, sed tantùm quoad executionem, & exercitium; quia enim eam potestatem ordinis ordinatus à tali Episcopo exercere non valet, ideò dicitur nulla eius consecratio: quo modo accipiendi etiam sunt textus *in cap. in causa 9. q.1. cap. per illicitam 25. 1. q.7. cap. ab excommunicatis 4. cap. ordinationes 9.* Nicolaus I. *epist.9. Michaeli Imperatori*, in illis verbis: *Nam meritò destructus esse creditur, qui à destructo ædificari sperans, etiamsi qualia bona fortis habuit, nimiæ præsumptionis eius temeritati communicans perdidit: nam Gregorius quomodo quemquam ædificare poterat, qui multipliciter iam noscebatur elisus. Quomodo quemquam in aliquo Ecclesiastico poterat ordine stabilire, qui Ecclesiæ vnitatem scindens, ipse iam videbatur omninò deiectus: sicut enim ligatus ligare, & deiectus deijcere non potuit; sic destructus construere, & elisus quemquam ordinare nequiuit; in summo quippe status sui oportet eum vigore consistere, & firmis inniti per omnia casibus, qui alterum vel prosternere, vel conatur statuere; Gregorius enim, qui canonicè, ac synodicè depositus, & anathematizatus erat, quemadmodum posset quemquam pronehere, vel benedicere, ratio nulla docet.* Docent Suar. *de censur. disp.11. sect.2.* Hallierius *d. sect.5. pag.824.* Anguianus *lib.4. controu. cap.6. num.20.* 6 Exponitur c.1. 9. q.1.

Secundò aduersatur textus *in cap. excommunicati 2. 9. quæst. 1.* in illis vltimis verbis: *Reiterari necesse est, quod minimè probatur esse collatum.* Vbi cùm agatur de ordinatione ab excommunicato celebrata, docetur eam iterandam esse: igitur quia nulla fuit, tam quoad exercitium, quàm quoad characterem. Huic difficultati satisfacere intendit Suarez *de censur. disputat.11. sect.2. num.5. & 6.* asserendo, in eo textu non agi de ordinationibus factis ab Episcopis, sed potius à Chorepiscopis, 7 Exponitur c.2. 9. q.1.

qui facultatem non habebant conferendi maiores ordines. Sed hæc solutio prorsus diuinatoria est, siquidem nulla mentio Chorepiscopi fit in eo textu. Omissa igitur hac solutione, respondendum est, in eo textu agi de ordinationibus factis ab excommunicatis, non seruata forma Ecclesiæ, nec iuxta disciplinam Ecclesiasticam; tunc enim huiusmodi ordinationes sunt iterandæ, non quia ab Episcopis excommunicatis celebratæ sunt, sed quia non seruata Ecclesiæ forma factæ fuerunt, vt contingit in Sacramento Baptismi, quod licèt à quolibet ministro excommunicato, hæretico, pagano conferri possit, *cap. de Arrianis*, *c. à quodam*, cum alijs *de consecr. dist.4.* Spondanus *in Epit. Baronij, anno 416, num.1. & ann. 258, num.4.* Cæsar, *de Eccles. hierarch. disput.1. §.4.* Vicecomes *lib.1. de ritib. Baptismi, cap.38.* Pamelius *ad D. Cyprianum epist.73.* Magister Illustrissimus Archiepiscopus Valent. *de Baptismo art.3. num.28.* tamen si conferatur non seruata Ecclesiæ forma, reiterari debet, *cap. quos à paganis 52. de consecr. dist.4.* sic etiam ordinatio facta ab excommunicato non seruata Ecclesiæ forma, iterari debet, vt docent Glossa *in dict. cap.2.* & ibi Turrecremata, Illustrissimus Valentiæ Præsul *de ordin. tract. de ministro, num.10.* Qua solutione etiam interpretandi sunt textus *in cap. per illicitam 25. cap. Daibertum 1. quæst.7. cap. per illicitam 9. quæst.1.* vbi asseritur, ordines ab hæreticis collatos reiterari debere; procedunt enim cùm collati fuerunt non seruata Ecclesiæ forma.

Tertiò nostræ assertioni opponitur textus *in cap. si celebrat. de clerico excommun.* vbi deciditur, excommunicatum validè, & licitè administrare sacramenta: igitur qui ab eo petijt, & accepit Sacramentum Ordinis, nullam suspensionem incurrit. Huic difficultati satisfaciendum est asserendo, textum illum procedere in excommunicato minori excommunicatione, qui licèt priuatus sit perceptione sacramentorum passiua, non tamen actiua. Vndè licitè, & cum effectu potest sacramenta administrare absque eo, quod ordinatus ab eo vllam suspensionem incurrat; quod etiam hodie procedit post extrauagantem *Ad euitanda*, in eo qui ordines recepit ab excommunicato maiori excommunicatione ligato, sed non denunciato, in quo casu abrogatam esse præsentem decisionem, docet Gibalinus *vbi suprà, pag 250.* 8

Intelligitur c. si celebrat, de cler. exc.

T I T V L V S XIV.

De ætate, & qualitate, & Ordine præficiendorum.

C A P V T I.

Ex Concilio a Pictauiensi.

VT *b* Abbates, & *c* Decani, & *d* Præpositi, qui *e* presbyteri non sunt, presbyteri fiant, aut prælationes amittant: qui *f* Archidiaconatus tenent, Diaconi fiant; qui *g* Archipresbyteratus, presbyteri, aut honores amittant. Quod si aliqua iusta *h* causa prohibente Presbyteri, aut Diaconi esse non potuerint, prælationes amittant.

NOTÆ.

1 a *Pictauiensi.*] Concilium hoc Pictauiense primum celebratum fuit in ciuitate Pictauiæ, de qua egi *in cap. super 20. de rescriptis*, in causam Philippi Francorum Regis, temporibus Paschalis II. vt referunt Baron. *anno 1100. num.19.* Seuerinus Binius *in notis ad ipsum Concil.* Altesserra *lib.10. rer. Aquit. cap.10.* Eius canones reperiuntur *tom.26. Conciliorum, pag.744.* & apud Baron. *d. anno 1100.* ex quo Concilio duos canones, septimum videlicet, & octauum, transcripsit Raymundus *in præsenti*. Septimus ita habetur in ipso Concilio: *Vt Abbates, Decani, qui presbyteri non sunt, presbyteri fiant, aut prælationes amittant*. Canon octauus ita legitur: *Qui Archidiaconatus tenent, Diaconi fiant; qui presbyteratus, presbyteri fiant, aut honores amittant. Quod si aliqui iusta causa prohibente presbyteri, aut Diaconi esse non possint, prælationes amittant*. Ex his duobus canonibus transcriptus est præsens textus, qui etiam reperitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.1.* & illi consonant ferè per eadem verba canon 2. Concilij Narbonensis celebrati anno 1119. editi à Balluzio *ad Marcham lib.8. concord. cap.18.* ibi: *Nullus etiam in Præpositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi presbyter, nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus ordinetur.* Later. Conc. sub Calixto II. *Nullus in Præpositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus ordinetur*. London. 1. *can.2.* tempore Honorij II. *Nullus in Decanum, nullus in Priorem, nisi presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus promoueatur*. Londoniense 2. *can.4.* *Nullus in Decanum, nisi presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus constituatur*.

2 b *Abbates.*] Id est cœnobiorum Prælati, iam enim primis Ecclesiæ sæculis superiores monachorum à Syriaca voce *Abba*, id est pater, tanquam patres monachorum, ita appellabantur in quamplurimis Conciliorum Canonibus, & regulis diuersarum Religionum, vt latè probant Benedictus Ephtenus *disquis. monast. tom.2. tract. 5. disquisit.1. per totam*, Tamburin. *de iure Abbatum to.1. disput.1. quæst.1.* Brauo *in notis ad regul. D. Benedicti, c.2.* & licèt aliquando Abbates accipiantur pro Prælatis Ecclesiarum regularium vt latè probat Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.13. §.2.* & sæpiùs in hoc opere notaui; tamen in præsenti accipiuntur pro Prælatis cœnobiorum, qui iam temporibus præsentis Concilij sacris ordinibus initiabantur, vt ex hoc textu probat Yepes *in Chron. D. Benedicti, tom.1. cent.1. c.5. pag.75.* sed non pluribus ab hinc annis, nam in Synodo Nicæna 2. relata *in cap. quoniam, 69. dist.* Abbatibus conceditur lectores creare, dummodo ipsi presbyteri ordinati forent: vnde constat, tempore ipsius Synodi Abbates aliquos, neque paucos, inuentos fuisse sacerdotio minimè insignitos: quare ex eo canone deducit Balsamon *in eius notis*, in Abbates monasteriorum eos constitui posse, qui sacerdotes non sunt, quamuis illi lectores, & psalmistas in monasterio suo ordinandi potestatem non habeant: & tempore D. Gregorij constat, Abbates monasteriorum nondum sacerdotes esse consueuisse; tum quòd Abbates in Ecclesijs ordinatos non ampliùs in monasterio potestatem habere decernit *lib.3. epist.11. & lib.6. epist.40.* tum quòd tanquam singulare beneficium ab Vrbico Abbate rogatus ipsi concesserit, vt ex ipsius congregatione presbyter ordinaretur, *lib.5. epist.44.* tum quod Abbatis de Portu Veneris mentionem faciat, & Diaconum tantùm fuisse significat *lib.1. epist.12. & lib.4. epist.5.* Nec à tempore præsentis Concilij Pictauiensis vniuersim, & semper receptum fuit, vt non nisi sacerdotes ad monasteriorum Abbatialem Præfecturam promoueri deberent; siquidem legimus sequenti sæculo Innocent. III. præcepisse *in capitul. tuam, hoc tit.* vt Monachus, qui regularis disciplinæ restaurandæ studiosus habebatur, alicuius monasterij Abbas fieret; ita videlicet, quod ad sacros ordines non accedat: notauit Franciscus Hallierius *in vindicijs Parisf. cap.3. lib.3. §.6. ad fin. fol.296.*

c *Decani.*] De Decanis, & eorum officio egi *in c.2. de rescriptis, cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de electione.*

d *Præpositi.*] Hæc vox deest in Concilio Pictauiensi, sed adest in omnibus iuris locis, in quibus probatur, & docetur, Prælatos curam animarum habentes, debere in Presbyteros ordinari: & quod dicitur de 3

Abba-

Abbatibus, & Decanis, procedit etiam id Præpositis, ex eadem ratione; nam Præpositi sunt Prælati, qui præsunt alijs, de quibus D. Paulus *ad Hebræos cap.* 13. ibi: *Mementote Præpositorum vestrorum.* Et *cap.* 17. *Obedite Præpositis vestris.* Hinc qui præsunt Rebus publicis, & ciuitatibus, dicebantur Præpositi, in legibus Vuisigoth *lib.* 5. *tit.* 5. *c.* 3. ibi: *Tunc creditur Iudici, vel Præposito ciuitatis.* Et *lib.* 2. *Longobard. tit.* 42. *cap.* 14. Carnotensis *epist.* 365. ibi: *Suggestum est Excellentiæ vestræ, quod clerici Carnotensis Ecclesiæ ius Præpositorum suorum minuant.* Hæc dignitas à ciuili politia ad ecclesiasticam translata fuit; & qui primam dignitatem in Ecclesia habent, dicti sunt Præpositi. Gaufridus Vindocinensis *lib.* 1. *epist.* 11. *Dictum est mihi, quod Hugo Præpositus Carnotensis Ecclesiæ.* Carnotensis *epist.* 98. Plura de hac dignitate Ecclesiæ Cathedralis Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.* 12. *§.* 5. Barbosa *de dignit. cap.* 9. *num.* 14. Tandem ad Regulares translata est hæc dignitas; nam qui regit monasterium post Abbatem, dicitur Præpositus. Concil. Aquisgran. *can.* 139. Et quamuis omnes qui præsunt, Præpositi ritè dicantur; vsus tamen obtinuit, eos vocari Præpositos, qui quorumdam Prioratuum curam sub alijs Prælatis gerunt: plura tradunt Bosquetus *ad Innocent. lib.* 1. *epist.* 54. Ephtenus *disquisit. monast. tract.* 6. *disquisit.* 1. Menardus *ad concord. regul. cap.* 27. §. 1. Vnde rectè in præsenti à Raymundo coniunguntur cum Abbatibus, quia ob eandem rationem, ob quam Abbates ordinari coguntur, & Præpositi ordinari valent: dicemus *in cap. constitutis* 46. *de appellat.*

e *Presbyteri fiant.*] Quod & cautum fuit alijs canoni- 4
bus suprà relatis, & congestis *in cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* quod magna cum ratione constitutum fuit; nam cùm ipsi curam gerant animarum, & ordines minores suis subditis conferant, *cap. cùm contingat, hoc tit.* quomodo si ordinati non reperiantur, hæc munia obire valebunt? Deinde quia monachis in choro legentibus benedictionem præstant, *cap. hinc est, §. superioris,* 16. *qu.* 1. sed qui presbyter non est, solemniter benedicere non valet, *cap. perlectis, §. ad presbyterum,* 25. *dist.* nisi expressè permittatur, vt *in can.* 60. *Concil. Aquisgran.* Igitur Abbates necessariò debent in presbyteros ordinari; vnde qui eliguntur ad huiusmodi dignitates, debent habere 25. annos, vt statim possint sacro presbyteratus gradu insigniri, vt contra Vasquez, & Quintanadueñas docent plures congesti à Narbona *de ætat. anno* 25. *qu.* 57. Suarez *tom.* 4. *de relig. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 20. Azor *part.* 1. *moral. cap.* 20. *qu.* 1. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 1. *dub.* 19. Iulius Lauorus *lucubr. cap.* 15. *nu.* 22. Dartis *de benef. sect.* 4. *num.* 27. Aliqui etiam Abbates non solùm ordinantur, verùm & consecrantur, de quibus egi *in cap.* 1. *de supplenda.*

f *Archidiaconatus.*] De qua dignitate latè agemus *in tit. de officio Archidiaconi.*

g *Archipresbytero.*] De hoc officio nonnulla adducemus *in tit. de officio Archipresbyteri.*

h *Iusta causa.*] Hæc verba difficillima exposui *in cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* vbi commentarium huius textus dedimus.

CAPVT II.

Alexander III. *Cantuar.* a *Archiepiscopo.*

EX ratione commissæ tibi dignitatis, & consideratione *b* legationis, ad vniuersas Ecclesias tuæ legationis aciem tuæ sollicitudinis debes extendere; & quæ enormiter, seu contra iustitiam fuerint, pastorali cura corrigere, & emendare, quatenus de commissis ouibus coram Patrefamilias plenam valeas rationem reddere; & tibi pro labore, & sollicitudine tua merces copiosa cumuletur in cœlis. Accepimus autem, quod *c* Conuentrensis Episcopus non attendens, quid sacrorum canonum statuta decernant, nec modestiam Pontificalem conseruans, pueris qui sunt infrà decennium constituti, in Archidiaconatu d. f. nostri R. Archidiaconi Cestrensis Ecclesias plures concessit, quæ non per clericos, sed per laicos dispensantur, & disponuntur. Verùm quoniam hoc ecclesiasticæ vtilitati est inimicum, & rationi contrarium, & ideò non debet aliquatenus tolerari, f. t. per A. s. m. quat. si ita res se habet, prædictum Episcopum super his viua increpatione corripias, & castiges, & clericis idoneis administrationes, & custodiam præscriptarum Ecclesiarum, donec prædicti pueri ad congruam perueniant ætatem, omni occ. & ap. cess. laicis amotis, committas, & eidem Episcopo arctiùs prohibeas, ne de cætero Ecclesias, nisi personis, quæ ætatem, & scientiam habeant, regendas concedat; qui si secus egerit, ei debitam pœnam infligas, & institutionem, & concessionem ipsius omninò viribus carere decernas.

NOTÆ.

1 a ARchiepiscopo.] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & post Concilium Lateran. *part.* 25. *cap.* 1. Existimo missam esse B. Thomæ hanc epistolam, de quo, & Ecclesia Cantuar. plura adduxi *in c.* 2. *de rescriptis.*

2 b *Legationis.*] B. Thomas Legationis officio fungebatur per totam Angliam, excepta prouincia Eboracensi, vt refert Baronius *anno* 1167. ex quo Spondanus *num.* 4. quod si antiquiores repetentes in præsenti adnotarent, facilè dissoluerent communem illam difficultatem, quomodo videlicet Archiepiscopus in causis beneficiorum ad suffraganeos spectantibus se intromittere poterat; cùm B. Thomas non tanquam Metropolitanus, sed tanquam Legatus Sedis Apost. procederet.

c *Conuentren.*] De hac Ecclesia egi *in d. cap.* 2. *de rescriptis.*

d *Pueris.*] Inde tot mala in Ecclesijs aliquando irru-
perunt, cùm ignari, puerique eligebantur ad Regum nu- 3
tum, vnde aiebat Carnot. *epist.* 67.

Eligimus puerum puerorum festa colentes,
Non nostrum morem, sed Regis iussa sequentes.

Et refert Flodoardus *lib.* 4. *cap.* 22. Oldaricum Aquensem Episcopum, Præfectum Ecclesiæ Rhemensis fuisse vice filij Hugonis Comitis, tunc paruuli. Alia adduxi *in cap.* 7. *de elect.*

CAPVT III.

Idem a *Cantuar. Archiep. & eius* b *suffraganeis.*

INdecorum est admodum, & absurdum, vt hi debeant Ecclesias regere, qui se ipsos gubernare non nouerunt, cùm ad Ecclesiarum regimen tales personæ sint admittendæ, quæ discretione præemineant, & morum fulgeant honestate. Nolentes itaque sustinere, vt ad preces, vel instantiam aliquorum, sicut frequenter solet in vestris partibus fieri, paruulis regimen committatur: f. v. per A. s. m. quat. nemini infrà XIV. annum constituto personatum cuiuslibet Ecclesiæ, aliquorum gratia, vel obtentu concedere præsumatis, scituri pro certo, quod si præcepto nostro in hac parte contraire

traire

traire præsumpseritis, quod inde feceritis, auctoritate nostra penitus irritabimus, & inobedientiam vestram grauiter puniemus.

NOTÆ.

1 a *Cantuariensi*,] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 95. *cap.* 2. De Ecclesia Cantuariensi aliqua adduxi *in cap.* 2. *de rescriptis.*

b *Suffraganeis*.] Videlicet Conuentrensi, & alijs 25. quos referunt Barbos. *de potest. Episcop. part.* 1. *in serie Episcop.* Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra*, *pag.* 165. 2

CAPVT IV.

a Idem.

EAm te decet in ordinandis Ecclesijs tuæ diœcesis curam habere, ne vllus in eis contra decreta, quæ in *b* Lateran. Concilio edidimus, vel etiam contra antiquas sacrorum canonum sanctiones clericus ordinetur, sed tales in ipsis satagas ponere, qui commissi sibi gregis curam commodè gerere possint, & exemplo boni operis ad virtutes inuitent. Inde est, quod præsentibus litteris tibi arctiùs inhibemus, ne personas, quæ in Ecclesijs tui Episcopatus ad curam animarum fuerint ordinandæ, in ipsis instituas, vel aliqua occasione, vel etiam litterarum nostrarum obtentu institui patiaris, quæ *c* scientia, moribus, & ætate Concilij non congruant institutis. Sed etiam *d* plures habentes Ecclesias, quę ex vna non pendeant, tibi liceat appellatione postposita cogere ad vnam ipsarum, quam maluerint, dimittendam, nisi ita fuerint tenues in substantia, quod proprios sacerdotes non possint conuenienter habere. Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controuersia fuerit, si infrà sex menses, postquam vacauerint, non fuerit quęstio terminata, licitum tibi sit de persona idonea, sublato appellationis obstaculo ordinare.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. non tamen constat, cui missa sit hæc decisio; credo tamen missam esse Episcopo Tornac. & alias eius partes reperiri *in cap. eam te*, *de rescriptis*, *cap. ceterùm, de iudicijs*, *cap. eam te*, *de iure patron.* ex quibus ita restituenda est inscriptio. *Alexander III. Tornac. Episcopo.* De hac Ecclesia aliqua adnotaui *in d. cap.* 7. *de rescriptis.*

b *Lateran.*] Relato *in cap. cùm in cunctis, de elect.*

c *Scientia.*] Hanc partem illustraui *in d. c. cùm in cunctis.*

d *Plures Ecclesias*.] Hæc decisionis pars aliena est à præsenti rubrica; eam latè examinauimus *in cap. de multa* 28. *de præbendis.* 2

CAPVT V.

a Idem.

PRęterea licèt ad presbyteratum parochialis Ecclesię non debeat aliquis, nisi subdiaconus sit ad minus, recipi; dispensatiuè tamen in minoribus ordinibus constituti consueuerunt admitti; dum tamen tales sint, quod infrà breue tempus subdiaconatum, diaconatum, & presbyteratum possint recipere.

NOTÆ.

1 a *IDem.*] In prima collectione legitur, *idem Exoniensi Episcopo*; in Concilio verò Lateran. *part.* 25. *cap.* 5. habetur, *Lexoniensi*, sed vtrobique malè: legendum enim est, *Brixiensi Episcopo*, vt legitur *in cap. in litteris* 9. *de officio deleg. cap. in litteris* 5. *de restit. spol.* vbi aliæ partes huius decisionis referuntur, in quibus epigraphe ita concipitur: *Alexander III. Brixiensi Episcopo*. Ecclesia autem Brixiensis est in Liguria, suffraganea Archiepiscopi Salesburgensis, eiusque mentio extat *in cap. tuæ* 5. *de procurat. cap. fin. de celebrat. Missar. cap.* 3. *vt lite non contest.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio refertur, & probatur.* IN his quatuor decisionibus agitur de prima parte rubricæ, videlicet de ætate præficiendorum Ecclesijs sæcularibus. Ad secundam verò rubricæ partem spectant textus *in cap. penult. & vlt. hoc tit.* ex his ergo quatuor decisionibus sequentem deducimus disputandam assertionem: *Beneficia ecclesiastica non sunt impuberibus conferenda; si verò ex dispensatione conferantur, interim Ecclesiæ per laicos regi non debent*. Eam probant textus *in cap. pueris, cap. estote* 1. *quæst.* 2. *cap. sicut* 21. *quæst.* 2. *cap. cùm in cunctis* 7. *cap. dudum* 22. *cap. cùm nobis*, *de elect. cap. super ordinata, de præb. cap. si eo* 9. *de rescriptis in* 6. *cap. vnico, hoc tit. eod. lib. cap. licèt canon, de præb. eod. lib. Clement.* 1. *hoc tit.* Trident. *sess.* 24. *de reformat. cap.* 12. Concilium Abrincatense tempore Alexandri III. *can.* 1. *Pueri ad regimen illarum Ecclesiarum, & ad illa administranda, in quibus cura est animarum, minimè admittantur*. Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, Germonius *de indultis Cardin.* §. *quibuscuis*, Moneta *de commut. cap.* 2. *num.* 121. Filliucius *de statu cleric. cap.* 5. *num.* 27. Azor *par.* 2. *instit. moral. cap.* 5. *lib.* 6. *vers.* 5. Garcia & Riccius apud Barbos. *in Concil. Trident. sess.* 23. *cap.* 6. Petrus Gregor. *lib.* 1. *part. tit.* 28. *cap.* 27. *& de elect. cap.* 11. *& de beneficijs cap.* 37. *& de repub. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 34. Narbona *de ætat. anno* 14. *qu.* 54. *cum tribus sequent.* Vighellius *in meth. iuris can. pag.* 241. *&* 326. Corrasius *de benef. part.* 3. *cap.* 3. Valensis *eod. tract. lib.* 1. *tit.* 15. Dartis *eod. tract. sect.* 4. *cap.* 5. Bossius *tom.* 2. *moral. tit. de ætate ordinandorum*, Leo Pinellus *in cap.* 2. *de regularib. num.* 178. Dartis *de benefic. sess.* 4. *cap.* 5. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *fol.* 164.

3 *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam in eligendis ad regimen, siue ecclesiasticum, siue politicum, non ætas, sed virtus, & probi mores attendi debent. D. Hieronymus *in orat. ad Paulinum: Non in homine ætas, sed virtus spectanda est*. Iulianus *nouella* 4. *cap.* 21. *Inter clericos non temporis antiquitas, sed doctrina, & probitas cuiusque spectanda est*. D. Cyprianus *lib.* 4. *epist.* 5. Cicero *Philipp.* 4. *Perfecta est ætas, vbi est perfecta virtus*: Cassiodorus *lib.* 9. *epist.* 21. *Faciens fidem generis, morum pondere, non ætate*. Plura Sauarus *ad Sidon. lib.* 9. *epist.* 7. *pag.* 44. Cabreros *in Vere sacro-profano, pag.* 60. quod adeò agnouerunt Romani, vt nullam præfinirent ætatem ad magistratus obtinendos. Tacitus *lib.* 11. *annal. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus; ac nec ætas quidem distinguebatur, quin prima iuuenta Consulatum, ac Dictaturam inirent*. Vnde ad Tribunatum pupillos admitti, probatur *ex l. vlt. Cod. de testam. militis*, & minores, immò infantes in decurionum numerum relatos fuisse, probatur *ex l. penult.* §. 1 *ff. de decur. l. Lucius* 21. §. *Imperatores, ff. ad municip. l.* 1. §. *pro infante*, *Cod. de muneribus lib* 10. *l. quoniam, Cod. Theodos. eod. tit.* igitur similiter ad regimen Ecclesiæ minores 14. annis possunt admitti: & si huic considerationi, & rationi non acquiescimus, agamus

mus exemplis, vt probemus, & adstruamus impuberes, & iuuenes sceptra, magistratus, dignitatesque, tam ecclesiasticas, quàm sæculares obtinuisse. Salomon enim 12. anno regno potiebatur dum controuersiam decidit inter mulieres, relatam *lib.3. Regum, cap.3.* Manasses annorum 12. regnum tenuit, 4. *Reg. cap.22.* Gordianus Imperatoria dignitate insignitus fuit anno ætatis suæ 11. vt in eo refert Capitolinus. Scipio Africanus dum cuncta gubernaret, obijcienti populo quod iuuenis esset admodum ad honores prouectus, respondit: *Si vos ætatem meam honoribus vestris anteistis, & ego honores vestros virtute præcessi.* De Alexandro Seuero refert Herodianus *lib.6. in fine: Milites Alexandrum Imperatorem consalutatum in aulam Palatinam deduxerunt adolescentulum admodum, & adhuc auiæ præceptis obtemperantem.* De Iulio Ascanio, qui Consulatum gessit in prima adolescentia, ait Cicero *Philipp.14. Quandoquidem virtute superauit ætatem.* Quod de Germanico dixit Ouidius *lib.2. eleg.2*

Præterit ipse suos animo Germanicus annos.

Plura exempla eorum, qui adhuc in tenera ætate Magistratus obtinuerunt, referunt Cochier *lib.3. thesauri, cap.5. & lib.5. cap.3.* Bernegerus *ad Tacitum quæst.59* Scipio Amiratus *lib.11. dissert. polit. diss.5.* Altamiran. *in l.1. de filijs offic. cap.5. pag.104.* Cabreros *vbi suprà, pag.60.* igitur ad dignitates, & beneficia ecclesiastica, non certa ætas, aut matura, sed virtus, scientia, probique mores attendi debent. Quod cognouit D. Bernardus *epist.42.* post medium: *Quamcumque ætatem Dei gratiæ præmaturam, sic nec seram; cùm multos videamus iuniorum super senes intelligere, moribus antiquare dies, præuenire tempora meritis, & quod ætati deest, compensare virtutibus. Boni pueri, qui quod ætate videntur esse, student & malitia. Malitia, inquam, sed non sensu, iuxta admonitionem Apostoli: Nemo contemnat adolescentiam. Meliores bonæ indolis adolescentes inueteratis dierum malorum. Puer centum annorum maledictus est; & est è regione senectus venerabilis, non diuturna, neque numero annorum computata. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus aderat auditor, dicens: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Ac si diceret: Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Bonus & Hieremias, qui antè sanctificatus, quàm natus; cùm se excusaret de pueritia, nihilominus constitutus est super regna. Bonus quoque Daniel, cuius spiritum suscitauit Deus, vt conuinceret iniqua iudicia, & sanguinem innoxium liberaret. Denique cani sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata. Sicubi huiusmodi puer senex promotus inuenitur, opus Dei est, his qui tales non sunt mirandum, non imitandum.*

4 Ratio decidendi. Hac dubitandi ratione non obstante, vera est suprà tradita assertio, cuius rationem, præmissis quæ de ætate ad dignitates, & beneficia ecclesiastica necessaria adduxi *in cap. cùm in cunctis, de elect.* adducit Alexander III. *in præsenti cap.* in illis verbis: *Indecorum est, vt hi debeant Ecclesias regere, qui non nouerunt gubernare seipsos.* Quam rationem etiam adduxit, etsi in diuerso casu, Imperator *in l. fin. Cod. de legitima tutela*, & *in §. minores, Instit. de excusat. tut.* & Consultus *in l. sic euenit, ff. ad leg. Iul. de adult.* Facit quod Mœcenas Octauiano dicebat, dum suadebat ne minores 18. annorum ad Equestrem dignitatem eligeret: *Cùm enim*, aiebat, *huiusmodi suorum bonorum administratio non concedatur, concedetur Reipublicæ?* Refert Paulus Diaconus *lib.53. histor.* ideò Romani lege Villia, de qua Liuius *lib.40.* & alijs pro diuersitate temporum latis, ætatem præscripserunt ad Magistratus capessendos. Ouidius *lib.1. Fastor.*

Legibus est ætas vnde petatur honos.

Quò respexit testator *in l. penult. §. vlt. ff. de leg.3.* clausula illa, *dum per ætatem liceret*: & ad rempublicam administrandam minores 25. annis non eligebant, *l. ad rempublicam, ff. de muner. & honor. l.2. ff. de iure immunit. l. Lucius 21. §. penult. ff. ad municip.* senesque tantùm ad Senatoriam dignitatem admittebant, *l. vt gradatim, ff. de muner. & honor. l.2. ff. de albo scrib.* Plura Petrus Gregorius *lib.47. syntagm. cap.7.* Cuiacius *lib.17. obseru. cap.34.* Iustus Lipsius *ad Tacitum lib.3. annal.* & nos *in cap.1. de renunc.* Ad quam etiam ætatem legibus præscriptam respexit Latinus Pacatus *in paneg. Traiani*, ibi: *Non in amplissimis Magistratibus adipiscendis, sed in Præturis quoque, & Ædilitatibus capessendis ætas spectata est peritorum; neque post annos comitiati lege annonaria, de qua Festus, præscriptos, festinatis honoribus occupauit.* Facit Seneca pro illustratione huius rationis, dum ait: *Iuuenibus nec animus rebus gerendis conualuit, nec ætas vsum dedit benè suadendi: damnosum admodum Reipublicæ est, si iuuentis ad supremum bonorum fastigium promoueatur.* Vnde aiebat Salomon: *Væ terræ cuius Rex puer est.* Et inter alias afflictiones populi, quas comminatur Dominus per Isaiam *cap.3.* illa est: *Et dabo pueros Principes eorum, & effœminati dominabuntur eis, & corruet populus.* Et licèt in subscriptionibus textus *in l.4. Cod. Theodos. de proximis sacrar. dispositionum l.9. & 10. Cod. Theodos. de veteranis*, legantur hæc verba, *Nobilissimo puero*, vel *Nobili puero*; neutiquam pueri ibi accipiuntur pro impuberibus, sed pro filijs Principis, quos vulgò in Hispania dicimus *Infantes*: notauit Antonius Concius *ad l. fin. Cod. de relationib.* Accedit & alia ratio specialis præsentis assertionis; nam cùm beneficia singula singulos ordinum gradus habeant annexos, inde qui in Archidiaconum, Canonicum aut Parochum eligitur, debet eam ætatem habere, in qua ordinis gradum annexum tali beneficio, aut dignitati consequi possit, aliàs priuabitur beneficio obtento, *cap.1. hoc tit.* probaui *in cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* Alias adducunt rationes Castro *lib.3. de iusta hæretic. punit. cap.25.* Theophilus Raynaud. *vbi suprà, pag.164.* Sed cùm hæc iuris prohibitio tantùm proueniat à iure positiuo, potest R. Pontifex præbendam seu beneficium legitimam ætatem non habenti conferre, vt probant Petrus Greg. *de elect. cap.13.* Vasquez *de beneficijs, cap.3. §.2.* immò & infanti septennio minori, vt probant Azor *lib.8. instit. cap.5. qu.8.* Barbosa *in cap.2. hoc tit.* vel illi pensionem reseruare, quæ si concedatur ex clausula, *Ex nunc prout ex tunc*, attenditur tempus ordinationis. Barbosa *voto 91. per totum.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt vitæ probitas, & litterarum peritia magnoperè attendi debeant in promouendo ad regimen, tam ecclesiasticum, quàm ciuile; tamen ætas in eo contemnenda non est, immò supponenda, saltem ea, quæ à legibus est præscripta. Si verò post eam adimpletam inter duos hæsitetur, an ætas prouectior, an virtus spectanda sit? pro virtute, quæ præualere debet, faciunt rationes, & auctoritates suprà expensæ. Et licèt verùm sit, primis cunabulis vrbis Romæ certam ætatem non fuisse præscriptam ad Magistratus capessendos, id tantùm durauit quousque leges latæ fuerunt, quibus certa ætas præscripta fuit, vt refert Liuius *lib.14.* & ita prædictum Taciti locum accipiunt Petrus Gregor. *lib.4. de Repub. cap.5. num.34.* Scipio Amiratus *d. discursu 5.* Nec obstat textus *in d. l. fin. Cod. de testam. militis*; nam omissa emendatione Reuardi *lib.4. variar. cap.8.* & solutionibus traditis à Petro Bellino *de re militari, 7. part. tit.3. num.1.* Osualdo *ad Donel. lib.6. comment. cap.28. littera C*, Amaya *in l.1. Cod. si seruus, lib.10. num.35.* respondendum est, in eo textu impuberem admissum fuisse ad Tribunatus dignitatem ex dispensatione Principis, qui solebat propter parentum præclara merita eorum filijs etiam impuberibus dignitates concedere, vt refert Suetonius *in Vitellio, cap.38. Liberi Senatorum, quo celeriùs Reipublicæ assuescerent, protinus virilem togam, latum clauum induere, & Curiæ interesse permisit; militiamque auspicantibus, non Tribunatum modò Legionum, sed & Præfecturas dedit.* Notauit ibi Marcellus Donatus, & ex Plinio, & Vegetio probarunt Lipsius *de militia Romana, lib.1. dialogo 2.* Corrasius *lib.5. miscell. cap.22.* Dorleans *ad Tacitum lib.3. annal. num.2. pag.369.* Bulengerus *lib.1. de Imperio Rom. cap.20.* Mastrillus *de Magistrat. lib.2. cap.5. num.77.* inde impuberes, & infantes militare dicuntur *in l.14. Cod. Theodos. de re milit. l.5. eod. Codice de domesticis.* Non tamen illi impuberes, quibus Tribunatus largiebatur, per se munera obibant, sed per vicarios, & adiutores illis ex ipso exercitu datos, vt docent Cuiacius *lib.17. obseruat. cap.86.* Guthierus *de officijs domus, lib.3. cap.9.* Suarez *allegat.12. num.20.* Vnde *in d. l. vlt.* ex Principis indulgentia impubes admissus fuit ad Tribunatum, vt docent Gothofredus *ibi, littera N*, Altamiran. *in lib.1. cap.7. num.15. de filijs offic.* Similiter etiam in alijs iuribus suprà adductis non agitur de minoribus Decurionum munera obeuntibus, sed tantùm de illis, qui ea dignitate potiebantur ad ea, quæ tantum honoris, aut lucri erant consequenda, *l. spurij 6. §. minores, ff. de Decurion.* plura perdoctus D. Franciscus de Amaya *in d. l.1. num.29. Cod. si seruus.* Nec etiam exempla in argumento adducta in contrarium nos mouere debent; non enim inficiamur, dispensationem ætatis ab ijs, qui eam possunt concedere, impetrari posse; & ex eorum indulgentia Magistratus, tam ciuiles,

5 Dissoluitur dubitandi ratio.

ciuiles, quàm ecclesiasticos antè ætatem legitimam iuuenes obtinere posse, *l.quidam 57.ff. de re iudicat. l.si rogatus 20.§.final ff.de manum.vindicta, l.vnica, §.finali, ff.de officio Consulis.* Plura Bobadilla *lib.1.polit.cap.7.nu.24.* Azurius Ripol.*de regalibus cap.23.* Amaya *vbi suprà.* Vnde in casibus adductis, & alijs congestis à Petro Gregor. *de elect. cap.11.* iustè potuerunt minores Magistratus, & alias dignitates obtinere.

6 Sed superiori assertioni expressè opponitur textus *in cap.ex eo 32.de elect.lib.6.* vbi agitur de Canonico Ecclesiæ Cathedralis, qui suffragium in electione Episcopi habere intendebat. Et respondetur, quod cùm in pupillari ætate esset constitutus, non poterat suffragium in electione præstare. Ex quo textu manifestè constat, adhuc non habentem 14. annos posse canonicatum obtinere. Cui difficultati, omissa illa quæstione, quænam ætas desideretur ad obtinendam præbendam, de qua latè egerunt Barbosa *de canonic.cap.13.* Narbona *de ætate, anno 22.qu.2.* dicendum est, in eo textu R. Pontificis dispensationem adfuisse, propter quam antè legitimam ætatem potuit pupillus canonicatum obtinere, vt pro eius textus interpretatione docet Dartis *de benefic.sect.4. cap.5.* & plura pro eius textus interpretatione adducit Narbona *vbi suprà.* Alia, quæ spectant ad hanc decisionem, petenda sunt ex traditis *in cap. cùm in cunctis, in princip.* & *§. final. de elect.*

Exponitur cap. ex eo, de elect. in 6.

C A P V T VI.

a Idem.

QVæris à nobis, quid agendum sit de clericis tuæ iurisdictioni commissis, qui cùm beneficijs ecclesiasticis multis abundent, à te commoniti nolunt ad maiores ordines promoueri, se tale quid secretò commisisse dicentes, quod eos salua conscientia ordinari non sinit. Cùm igitur super hoc casu videantur sacri canones discordare (cùm quidam dicant eos minimè compellendos, alij verò contrarium asseuerent,) omnis contrarietatis vinculum præsenti pagina enodamus: Statuentes, vt si prædicti clerici perceptione maiorum ordinum propter occulta sua peccata, se indignos esse fatentur, inferiores in Ecclesia, quorum sit vita probabilis, præferantur eisdem: & nisi fortè illi, qui ordinari pro iamdicta causa recusant, in alijs Ecclesiæ seruitijs valdè vtiles fuerint, auferantur eis beneficia, & alijs canonicè conferantur. Quod si pro sola voluntate renuerint ordinari, & suaserit vtilitas Ecclesiæ, aut necessitas, ipsos (dummodo idonei sint) ad maiores ordines recipiendos, per amissionem locorum, & beneficiorum subtractionem appellatione cessante compellas.

N O T Æ.

1 a IDem.] Falsò hanc epistolam decretalem tribui Innocentio III. iam notauit Tancredus in fine tertiæ collectionis, vbi testatur se ab ore Innocentij III. accepisse, & audiuisse quasdam decretales ab scholasticis, & compilatoribus sibi tribui, quæ nullo modo ipsius erant; & aliquas referens adducit præsentem decisionem, & textum *in cap. miramur, de seruis non ordinand. cap. de prudentia, de donat. inter.* Verba Tancredi refert Ant. August. post notas ad primam collectionem Decretal. Vnde vt spurium reiecit textum hunc Innocentius Cironius *in notis ad 5. collect. in cap.8. de constit.* Sed quamuis præsens decisio incertum habeat auctorem, tamen cùm reperiatur compilata in hac sexta collectione, quæ approbata est à Gregorio IX. vt suprà in apparatu dixi; ideò omnem auctoritatem habere asserendum est, tanquam si esset ipsius Gregorij; cum ea omnia nostra faciamus, quibus nostram impartimur auctoritatem, *cap.1.de transact.* vbi probaui: & commentarium huius textus dedi *in cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* Textus hic etiam reperitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.1.*

C A P V T VII.

Clemens III. *R. Colon.* a *Canonico.*

AD aures nostras te significante peruenit, quod cùm in arte physica eruditus existas, pluribus iuxta ipsius artis traditiones medicinas cum diligentia tribuisti, licèt pluries in contrarium *b* successerit; & quibus putabas adhibere medelam, medicinis perceptis mortis periculum incurrerunt. Verùm quia, sicut asseris, ad sacros ordines desideras promoueri, & super eo nos consulere voluisti, breuiter tibi respondemus, quod si super præmissis conscientia tua te videtur quomodolibet remordere, ad maiores ordines de nostro consilio non ascendas.

N O T Æ.

1 a COlon.] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2.* Colonia Agrippina dicta, amplissima omnium Germaniæ vrbium est, Vbiorum olim Metropolis, posteà Romanorum colonia fuit, in gratiam Agrippinæ appellata Agrippina, vt eius magnitudinem describens tradit Bucelinus *tom.3. Germaniæ sacræ, fol.60.* Ecclesiam Cathedralem habet iam à primis Ecclesiæ temporibus, vt probat Bucherus *in Belgico-Romano, lib.17. cap.16.* posteà secunda Metropolis Germaniæ facta fuit, cuius topographiam, & limites ipse refert *lib.20. cap.5. in fine.* Huius Ecclesiæ mentio fit *in cap. ex parte 10. de arbitris, cap. exhibita 19. de iudicijs, cap.1. de corpore vitiatis, in 5. compilat.* Eius Ecclesiæ Canonico R. missa est præsens decisio.

2 b *Successerit.*] Nam vt ait Celsus *in præfat. lib.1.* relatus à Filesaco *lib.1. select. cap.17.* arti medicæ non respondet plerumque non solùm coniectura, sed nec etiam experientia: ac posteà verissimè subdit: *Qui secundis aliquando frustrà curatus est, contrarijs sæpè restituitur.* Et *lib.7. In morbis multùm fortuna confert.* Seneca *lib.6. de benef. cap.8. Multos fortuita sanant, nec ideò remedia sunt.* Hildebertus Turonensis Archiep. *epist.31. Quartanis plerumque profeerunt tempora, quibus non profuit medicina.*

C O M M E N T A R I V M.

EX hoc textu communiter talis deducitur assertio: *Euentus mortalitatis infirmi non impedit promoueri medicum peritum, si conscientia eum non remordeat.* Quæ assertio singularis est in iure; eam tamen defendunt, & illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & Cenedo *ad Decretales, collectan.163.* quibus addendi sunt Turturetus *dissert.44. iuridica*, Thomas Sanchez *lib.6. summæ, cap.14. num.1.* D. Ioannes Suarez *ad legem Aquil. lib.3. cap.6. sect.2.* Molina *de iust. tract.3. disput.75. num.1.* Rodericus Castro *lib.3. de Medico polit. cap.19.* Codronc. *lib.1. de christiana* 3

Conclusio refertur, & probatur.

stiana medendi rat.cap.3. & 4.Pichardus *in §.7.Instit.de lege Aquil.num.*102.Menchaca *illustrium controu.lib.*1.*cap.* 19.Menochius *de arbitrarijs lib.2.centur.6.casu* 481. Suarez *de censur.disput.45.sect.6.num.9.* Iulius Clarus *§.homicidium, num.*12.vbi Baiardus *num.*40.Gibalinus *de irregul. cap.4.art.1.propos.2.consect.*11.Monarcius *in l.illicitas*, §. *sicut, ff. de officio Proconsulis*.

4 Ratio dubitandi. Dubitandi ratio huius decisionis ex eo prouenit; nam qui dat operam rei illicitæ, siue adhibeat omnem diligentiam, quam exactissimus vir adhiberet, siue non, semper sequuto homicidio irregularis manet, *cap. ad audientiam, cap. significasti, de homicidio*. Plura Couarr. *d.part.* 2.§.4. Sed clericus in nostro textu dabat operam rei illicitæ: igitur sequuto homicidio irregularitatem contraxit. Probatur minor ex eo; nam clericis, & ecclesiasticis personis prohibitum est exercere artem medicam, *cap. tua nos, de homicidio, cap. sententiam, ne clerici vel monachi*. Plura Sanchez *d. lib.6.cap.24. num.*13. ergo dabat operam rei illicitæ. Accedit, nam in nostro textu R. fatebatur se dedisse medicinam ad medelam; & tamen infirmum mortis periculum incurrisse: sed in hoc casu medicus legibus ciuilibus vt homicida punitur, *l.6.tit.2.lib.* 11.*legum Vuisigothorum*, ibi: *Si quis medicus dum phlebotomiam exercet, ingenuum debilitauerit, C. solidos coactos exsoluat: si verò mortuus fuerit, continuò propinquis tradendus est, vt quod de eo facere voluerint, habeant potestatem; si verò seruum debilitauerit, aut occiderit, huiusmodi seruum restituat*. Transcripta reperitur *in l. 7. tit.2.lib.*11.*fori*, vbi propter euentum mortalitatis punitur medicus: ergo & in nostro textu irregularis debebat declarari R. cuius medelis infirmi occubuerunt.

5 Medici qui dicantur. Hac difficultate minimè obstante vera est Clementis III. decisio, ad cuius expositionem sciendum est, medicum à medendo ita dictum, plerumque appellari Physicum, vt in hoc textu, & *in cap. magnopere* 5. *cap. sententiam, ne clerici vel monachi*, & *in lib.* 11. *tit. 2. de los physicos*, *l.*10.*tit.9. part.*2. & passim in iure nostro, à *physi*, quæ est scientia naturalis: vnde qui medicinæ theoricam sciunt, Physici appellantur; qui verò profitentur, à praxi medendi, Medici dicuntur. Appellantur etiam medici circuitores, quia circuunt ciuitatem curando ægrotos, *l. si duas*, §. *Grammatici*, *ff. de excus. tut.* Seneca *lib.6. de beneficiis*. Epictetus apud Arrianum *lib.*3. *cap.*22. Medicum Circumambulantem nominat. Gregorius Nyssenus *lib.*1. *aduersus Eunom.* Medicum Circumforaneum dicit. Parabolani etiam dicuntur *in l. Parabolani, Cod. de Episcop. & cleric.* Accipiebantur & olim pro Chirurgis, *l.4.§.vlt. ff. ad leg. Corn. de sicar. l.1.§. medicos, ff. de varijs, & extraordin. crimin. cap. tua nos, de homicidio*. Plautus *in Menech.*

Ab ægrotis medicus venit,
Obligasse se dicit Æsculapio crura.

Seneca *epist.* 104. *Medicina*, inquit, *ægro, non regio quærenda est. Fregit aliquis crus, aut extorsit articulum, non vehiculum, nauemque conscendit, sed aduocat medicum, vt fracta pars iungatur, vt luxata in locum reponatur*. Tertullianus *lib.2. aduersus Marcionem*. *Quid si medicum quidem dicas esse debere, ferramenta verò eius accuses, quòd secent, & inurant, & amputent, & contristent, quando sine instrumento artis medicus esse non possit?* Idem in Scorpiaco: *Est planè quasi sæuitia medicina, de scalpello, deque cauterio, de sinapis incendio; non tamen secari, inuri, & extendi, morderique idcircò malunt, quia dolores vtiles adfert*. Idem habent Theodoretus *lib.6. de curatione Græcarum affection.* D. August. *lib.22.de ciuit. Dei, cap.*8. Inde legato medici instrumento, non solùm collyria, verùm & ferramenta, quibus vtebatur, comprehenduntur. Paulus *lib. 3. sentent. tit. 6. §. instrumento, l. cùm de lanionis* 18. *§. instrumento, ff. de instructo, vel instr.* Illustrant Brissonius *lib. 2. select. cap.*4. Zerda *ad 3. Georgic. Virgilij, pag.* 455. *num.* 4. Gueuara *in l. illicitas, §. sicut, ff. de offic. Præsid.* Varia medicorum genera referunt Mercurial. *lib.2.variar.cap.8.* Paulus Zacchias *lib.6. qq. medico-leg. tit.1. num.6.* inter eos enumerant Consulti obstetrices, *l.1.§.1.ff. de varijs & extraordin. l. finali, Cod. communia de legat.* Notarunt Merillus *lib.5.obseru.cap.*21. D. Ioannes Suarez *vbi suprà, num.*8. Guillelmus Forner. *lib.3.select.cap.* 29. & *nos in cap.4. de probat.*

6 Prædicti verò physici, seu medici, morbis adhibendo medelam, peccare possunt, & sic irregularitatem contrahere, vel ex culpa sua, vel ex imperitia, seu ignorantia. De imperitia medici. Primo modo cum mala medicamenta adhibent scienter, ita vt infirmi mors sequatur; tunc enim non solùm vt homicidæ, verùm vt proditores damnantur, *l.* 10. *tit.* 9. *part.* 2. *El medico que à sabiendas vsò mal de su oficio, comete traicion conocida*. Secundo verò casu, etsi antiquitus ob imperitiam nulla lege medici punirentur, vt testantur Cassiodorus *lib.6. epist.* 19. ibi: *Cumque nulla lex esset, quæ puniret inscitiam capitalem, & medicis impunè liceret occidere*. Plinius *lib.*29. *cap.* 1. in fine: *In hac artium schola euenit, vt cuique medicum se professum statim credatur, cùm sit periculum in nullo mendacio maius: non tamen illud intuemur, adeò blanda est sperandi pro se cuique dulcedo; nulla præterea lex, quæ puniat inscitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ; discunt periculis nostris, & experimenta per mortem agunt; medico tantùm occidisse impunitas summa est*. Posteà tamen etiam pœna capitis in eos sancita est, qui imperitia homicidium admisissent; & ita si medico per imperitiam quid tristioris euentus infirmo contigerit, medicus tenetur, *l. qua actione* 7. §. *Proculus*, *l. idem* 8. *cum l. sequent.* §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* §. *præterea*, *Instit. eod. tit.l.9.§. Celsus, ff. de offic. Præsid. l. necessariò* 5. §. *fin. ff. ad Syllan.* Paulus *lib.5. sentent. tit.*23.§. *vlt.* Consonant lex 6.& 10. *tit.*8. & lex 9. *tit.*15. *part.*7. Plura Mornacius *in d. l. illicitas 6. de offic. Præsid.* I. Filesacus *lib.1. select. cap.* 17. Nec solùm lege Aquilia medicus imperitus damnatur, verùm & pro diuersitate personarum diuersis pœnis afficitur, si imperitia medici causa fuit mortis liberi hominis: si honestior medicus est, in insulam deportatur; si verò humilior, capite plectitur: iure septempartito *in d.l.*6. pœna relegationis constituta fuit; posteà verò puniendos eos esse arbitrio iudicis statutum fuit *in d.l.9.tit.*15.*part.*7. Apud Ægyptios medici puniebantur, qui non ex præceptis scientiæ ægrotum curauissent, ex lege quam referunt, & explicant Diodorus Siculus *lib.*1. *cap.*3. Aristoteles *lib.3. polit. cap.*11. Et meritò hæc imperitia medici ita punitur, cùm imperitia culpæ adnumeretur, *l. imperitia* 132. *ff. de regul. iuris*: qui textus si conferatur cum dicta lege *idem* 8. §. 1. *ff. ad leg. Aquil.* quæ est eiusdem Consulti, & *eod. lib. ad edictum*, vbi de lege Aquilia egerat Gaius, *l. qua* 7. *eod. tit.* constabit in dicta regula *Imperitia*, agi de imperitia medici; & dicitur, imperitiam culpæ adnumerari: quod iam notarunt Balduinus *de lege Aquil. pag.* 227. D. Ioannes Suarez *eod. tract. vbi suprà, num.* 2. P. Faber & Iac. Gothof. *in eadem regula*. Si enim imperitia pro crimine habetur in iudice, *l. vlt. ff. de varijs & extraordin. crimin.* & ita per imperitiam iudicando litem suam faciat, *l.4.§.4. ff. de obl. & act.§.1. Instit. de obligat. quæ ex delicto*, vbi Pichardus, Vulteius, & Binius, Petrus Gerodius *lib. 2. rerum indic. cap. 29. tit.*1. Besoldus *in discurs. polit. dissert.*3. Canonherius *in aphorism. tom.1. pag.*491. in aduocato, & assessore, *l.2. ff. quod quisque iuris*, *l. vnica*, *Cod. de officio assessor.* Sauarus *ad Sidonium lib.2. epist.* 12. & in quocumque qui circa artem, seu exercitium quod profitetur, imperitè versatur, seu terminos suos egreditur, *l.1.§. hæc actio, ff. si mensor fals. mod. dixer. l. si quis fundum* 10. §. *Celsus*, *l. item quæritur* 13. §. *si gemma, ff. locati, l. si seruus* 27. §. *si calicem*, & §. *si ex plaustro, fin.* & *l. idem iuris* 8. §. *mulionem, ff. ad leg. Aquil.* Petrus Gregor. *lib.* 18. *syntagm. cap.25. num.6.* P. Vellcius Gueuara *ad d.l. illicitas*, §. *sicuti*, Belluga *in specul. Princip. rubric.* 35. *num.*25. Maynerus *in l. culpa est* 35 *ff. de regul. iuris*, Carranza *de part. cap.16.§. vnico, num.* 37. *cum sequentib.* & Suarius de Mendoza *ad l. Aquil. lib.3. cap. 6. sect.2. per tot.* quantò ergo magis in medico, qui quod non didicit tam graui multorum periculo profitetur, cuius delictum non debet remanere inultum, *l. illicitas* 6. §. *sicuti, ff. de offic. Præsid.* Quomodo autem hæc imperitia probetur, explicat Paulus Zacchias *d. qu.*2.

Etiam vt homicida damnatur medicus in vtroque foro, si infirmum deseruerit postquam eum mederi cœpit, 7 Prosequuntur alij casus. *d. §. præterea, Institut. de lege Aquil.* vbi plures Pichardus *num.* 98. Scitè Sanctus Zeno Veronensis Episcopus, & martyr *serm. de liuore & inuidia*, ibi: *Ostendere ægro magnitudinem morbi, & per hoc concitare eius solicitudinem, ne languoris vim negligat, pars videbitur medicinæ. Verùm si in hoc eum reliquerit gradu, nec remediorum ostenderit viam, nihil aliud est quàm salutem prodidisse languentis.*

guentis. Ratio est, quia sicut ab initio cuilibet liberum est alicuius rei curam suscipere, vel non, *l. inuitis*, *ff. de reg. iuris*, *l. inuitus*, *Cod. de procurat.* ita semel susceptam omni diligentia ad finem perducere debet: multa enim ab initio sunt voluntatis, quæ posteà fiunt necessitatis, *l. in commodato* 17. §. *sicut* 3. *ff. commodati*: nec factum esse sufficit, nisi perduret, *l. si pro* 10. §. *versum* 6. *ff. de in rem verso*: & nil censetur actum, quando aliquid superest agendum, *l. cùm Syllanianum* 11. *Cod. de his quibus vt ind.* vbi verba illa, *actum credimus*, &c. transcripta videntur ex illis Lucani *lib.* 2. *Sed Cæsar in omnia præceps, nil actum credens, dum quid superest agendum*. Quare medicus cœptam curam non debet derelinquere, quia mortis causam præbere, occidere est; vnde reprehensione dignus nō videtur Alexander Magnus, qui Glasconem medicum cruci affixit, eo quòd Ephestionem infirmum deseruisset, vt quibusdam spectaculis interesset, vnde Ephestio decessit. Refert Plutarchus *in vita Alexandri*, & ex eo Zacchias *vbi suprà*, qui latè pertractat, quando medicus salariatus, vel non, possit tempore pestis infirmos deserere. Etiam damnatur imperitus medicus, si in medendo diligentiam non adhibuit, id est iuxta experientiam artis; scientia enim medendi experientijs potiùs, quàm artis regulis acquiritur. Aristot. *lib.* 1. *Metaph. in princip.* ibi: *Medendi licentiam ex obseruatione salubrium floruisse, & ab experientia ortam esse*. Quintil. *lib.* 6. *instit. cap.* 18. vbi ita ait: *Ex obseruatione salubrium, & his contrariorum reperta medicina est, & vt quibusdam placuit, tota constat experimentis*. Ex eis, & alijs Æneas Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 5. Et vt alios peccandi modos in medicis omittamus, quoties ex imperitia, aut incuria medicus culpam mortalem admittit in medendo ægroto, toties secuta infirmi morte, ita quod ex peritorum medicorum scientia, atque curantis conscientia dignosci possit ex ipsa curatione mortem sequutam fuisse; toties, inquam, irregularis manet. Quam doctrinam defendit, & pro expositione plurium casuum moralium ampliat, & limitat P. Gibalinus *de irregul. d. cap.* 4. *consect.* 11.

8 Ratio decidendi. Vnde apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm R. in specie nostri textus nullam culpam mortalem incurrisset, quia in arte peritus erat, ibi: *In arte physica eruditus sis*; & iuxta artis traditionem, & experientiam adhibuisset medelam, licèt euentu mors sequeretur, nullam irregularitatem incurrit. Euentus enim non attenditur cùm rectum consilium præcessit. Pulchrè Seneca *lib.* 4. *de beneficijs*, *cap.* 33. *In arduo est veri exploratio: eamus quò ducit verisimilitudo. Sic serimus, sic nauigamus, sic militamus, sic vxores ducimus, sic liberos tollimus, cùm omnium incertus sit euentus. Ad ea accedimus, de quibus sperandum benè esse credimus. Quis enim pollicetur serenti prouentum, nauiganti portum, militanti victoriam, marito pudicam vxorem. Sequimur quæ similitudo veri, non quæ veritas trahit*. Sidonius *lib.* 4. *epist.* 6. *Atqui absurdum est, si certis audacibus aduersetur, consurgere in querimonias, & inconsultarum dispositionum culpabiles exitus*. Vnde aiebat Poeta:

—— Careat successibus opto,
Quisquis ab euentu facta notanda putat.

Et Quintilianus *lib.* 2. *instit. cap.* 18. ait: *Ars non est in euentu posita*. Cassiodorus *lib.* 4. *epist.* 7. *Iniquum est enim, vt hominis vitio deputetur, quod eius voluntate non regitur; & illud imputetur periclitanti, vnde rarò datur euadere*. Et si hæc in consilio capiendo ex euentu non existimanda, quantò magis in medicinæ exercitio, & ægroto medendo, quo nihil incertius, cùm interdum remedium prosit, interdum non sufficiat. Vnde aiebat Ouidius *lib.* 1. *de Ponto*, *in elegia ad Rufinum*:

Non est in medico semper releuetur vt æger,
Interdum docta plus valet arte malum.

Vlpianus *in d. l. illicitas*, *§. sicuti*, ait: *Sicut medico imputari euentus mortalitatis non debet*. Quod datum est artis incertitudini; non enim medentur medici, vt eleganter ait Arnobius *lib.* 1. *aduersus Gentes*, post medium, *confisi scientiæ veritate, sed in arte suspicabili positi, & coniecturarum existimationibus mutantes*. Inde ergo in præsenti textu rectè deciditur, R. medicum posse ad altiores gradus ascendere, nec ei obstare euentum mortalitatis aliquorum, quibus ipse iuxta artis traditionem adhibuit medelam. Mirè ad rem Quintilianus *lib.* 1. *instit. cap.* 18. propè medium: *Tendit quidem ad victoriam qui dicit; sed cùm benè dixit, etiamsi non vincat, id quod in arte continetur, effecit: nam & gubernator nauis vult salua naue in portum peruenire; si tamen tempestate fuerit arreptus, non ideò minùs erit gubernator; dicamque notum illum, dum clauum rectum teneat: & medicus sanitatem ægri petit, si tamen aut valetudinis vi, aut ægri intemperantia, alioue casu summa voti non contigerit, dum ipse omnia secundùm rationem fecerit, medicinæ finem non excedit*. Etiam medicus irregularitatem euadit, si languentis ipsius culpa, dum ea non cauet, quæ à medico prohibita sunt, mors contigerit, *cap. tua nos*, *de homicidio*: quod præ oculis habentes huius artis professores, pleraque prohibere solere, fortè vt defectum peritiæ, seu culpam semper ægrotanti adscribant, eleganter expressit Arnulphus Lexouiensis *epist.* 4. *ad Henricum Pisanum*, his verbis: *Illud hominum eius quadam austeritate semper notabile, artis suæ reuerentiam sola seueritatis exhibitione conquirit, & quasi benignitate vilesceret, infamat omnia quæcumque miser patientis appetitus exposcit: vtinam quod ad victualia pertinet, idem nobis vsus, & abstinentia præberet, vt suspicionem communicatio tolleret, & fidem pietas compassionis augeret. Ad hæc defectum imperitiæ suæ, culpæ semper ægrotantis adscribunt, vt æger & inedia pereat, & calumniæ contumelia crucietur*.

Nec aduersatur dubitandi ratio suprà adducta; nam sacerdos in nostro textu, non eo quòd medicinam exercebat, rei illicitæ operam dabat, vt pluribus relatis 9 Dissoluitur ratio dubitandi.
probat Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *pag.* 197. Quod facilè suadetur si animaduertamus, medicinam olim clericis, ac monachis exercere prohibitum non fuisse: vnde legimus apud D. Bernardum *epist.* 67. & 68. Flauiacensem monachum medicinæ peritum à suo Abbate coactum artem illam exercere: *Abbas*, inquit, *meus habebat me non monachum, sed medicum; cogebat seruire, immò ipse seruiebat per me, non Deo, sed sæculo, quando ne sæcularium maleuolentiam incurreret Principum, mederi me compellebat, etiam tyrannis, raptoribus, excommunicatis*. Et apud Petrum Venerabilem Cluniac. *lib.* 5. *epistol.* extat epistola cuiusdam Roberti monachi scholastici, & medicinæ magistri. Et Isidorus Pelusiota *lib.* 3. *epist.* 71. meminit Diaconi cuiusdam medici: postea Alexander III. prohibuit Regularibus, ne Physicam, aut regulas sæculares discerent, *in cap. ne magnopere*, *ne clerici vel monachi*. Innocentius III. in Concil. Lateran. *can.* 18. tantùm chirurgiam clericis prohibuit, ibi: *Nullam Chirurgiæ partem Diaconus, vel Sacerdos exerceat, quæ ad vstionem, vel ad incisionem inducit*. Posteà Honorius III. qui post Clementem III. floruit, non solum Religiosis, verùm & Diaconis, Subdiaconis, & cæteris Clericis prohibuit audire Physicam, aut leges, *in cap. finali, ne clerici, vel monachi*; quod posteà confirmauit Bonifacius VIII. *in cap.* 1. *eod. tit. lib.* 6. Brauo *in disput. apol. Med. sect.* 3. *resolut.* 3. Vnde cùm temporibus nostri Clementis non esset prohibita professio medicinæ clericis, ideò ex eius exercitio, si adhibita diligentia medelam clericus præbebat, etsi euentu mors sequeretur, vt in præsenti casu, nullam incurrebat irregularitatem. Nec obstat augmentum deductum *ex d. l. fori*; nam textus ille intelligendus est de medico, qui per imperitiam perperam medicinam adhibuit, & non iuxta artis præcepta, aut traditiones, vt interpretatur ibi Villadiego. Cùm enim Gothi ex regione Gothiæ, quæ est calidissima, in has Hispaniarum partes frigidas admodùm aduenissent, sanguinis missionem pati sine vitæ dispendio nequibant; vnde in ea lege medico phlebotomiam exercenti in Gothos iustè pœna imponitur.

Sed adhuc obstat textus *in cap. tua nos*, *de homicidio*, 10 Intelligitur c. tua nos 19 de homicidio.
vbi proponitur, quendam monachum in arte chirurgica valdè peritum, mulieri laboranti gutturis tumore tumorem illum aperuisse, & iuxta artis traditionem expresse illam monuit, ne se vento exponeret, ne si hoc faceret, mortis periculum incurreret: mulier vento se exposuit, vnde post paucos dies decessit. Consultus Innocentius III. respondit, quod etsi non parum monachus ille deliquisset vsurpando officium chirurgi; tamen quia non cupiditatis, sed pietatis causa illud exercebat, ex misericordia ei permittendum esse in sacris ordinibus ministrare. Ex quo textu expresse colligitur, quod etsi medicus adhibeat omnem diligentiam iuxta artis præcepta, si

tamen

tament mors ſequatur, non poſſe eum, niſi præcedente diſpenſatione, in ſuſcepto ordinis gradu miniſtrare: igitur etiam in præſenti caſu ex diſpenſatione tantùm poterit ad vlteriores gradus admitti. Cui difficultati communiter reſpondetur ex ſuprà traditis, videlicet quod licèt monachus in eo textu omnem diligentiam ſecundùm artis præceptum adhibuiſſet; tamen peccauit exercendo artem chirurgicam, præcipuè cùm inciſione, cuius exercitium monachis prohibitum eſt, *d. cap. magnopere, cap. fin. ne clerici, vel monachi*. Vnde cùm dediſſet operam rei illicitæ, licèt adhibuiſſet diligentiam, contraxit tamen irregularitatem, *cap. continebatur, cap. dilectus, de homicidio, cap. ſi quis voluntate*, 50. *diſt.* ſed veram interpretationem in eius commentario dabimus.

11 Exponitur can. 8. Synodi Conſtantinop. Ex ſuprà dictis accipit lucem textus *in can.* 8. *Synodi Conſtantinop.* apud Balſamonem, in illis verbis: *Quamobrem decreuit S. Synodus, vt ſi quis Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus caſtraſſe aliquem conuictus fuerit, vel manu propria, vel ſuo iuſſu, is depoſitioni ſubijciatur; ſi ſit autem laicus, ſegregetur, præterquam ſi morbus, qui alicui accidit, ad eum exſecandum, qui caſtratus eſt, coegerit: quemadmodum enim Nicænæ primæ Synodi canon eos, qui morbo exſecti ſunt, non punit propter morbum: ſic & nos nec ſacerdotes, qui ægrotos caſtrari mandant, condemnamus; nec laicos qui proprijs manibus ad caſtrationem vtuntur, reprehendimus; hoc enim morbi eſſe medelam, non autem creaturæ inſidias fieri, vel opificium iniuria affici exiſtimamus*. In quibus prioribus verbis puniuntur non ſolùm clerici manibus proprijs alios caſtrantes, verùm & mandantes; quia hoc ex iniuria faciebant: in poſterioribus verò verbis, cùm medelæ cauſa alios caſtrare iubent, nulla pœna afficiuntur; quia cùm illis temporibus exercitium artis chirurgicæ, & medicæ prohibitum non eſſet, & cauſa medelæ eo remedio vterentur, etiamſi ægri mutilatio ſequeretur, irregularitatem non contrahebant, vt docet Balſamon *in notis ad ipſum can.*

Ex traditis ſuprà pro ratione decidendi, videlicet euentum mortalitatis infirmi non imputari medico iuxta artis traditiones medenti, intelligendus eſt textus *in l. pecuniam* 10. *de condictione ob cauſam datorum*; vbi Imperatores affirmant, pecuniam ob cauſam datam, cauſa non ſequuta non culpa accipientis, ſed fortuito caſu, minimè repeti poſſe. Baldus, & Cuiacius in eo textu ſpeciem fingunt, & proponunt in eo, qui medico pro curatione infirmi certam pecuniam dedit; quo caſu ſi euentu mors ſequatur, ſi medicus adhibuit medelam iuxta artis peritiam, licèt infirmus deceſſiſſet, & per conſequens deficeret cauſa propter quam pecunia data fuit; tamen condictioni locus non eſt, cùm euentus mortis illi imputari non poſſit. Ita illum textum accipiunt communiter repetentes ibi. Sed licèt hæc interpretatio communis ſit, iuxta aliam hypotheſin doctè & ſubtiliter illum textum accipit ſæpius laudatus D. D. Ioſephus de Retes *lib.* 2. *opuſc. ſect.* 2. *cap.* 7. *num.* 13. 12 Exponitur l. pecuniam 10. de condict. ob cauſam dat.

C A P V T VIII.

a Cœleſtinus III.

CVm bon. mem. Clemens Papa prædeceſſor noſter I. Buccar. Melearum (manum Raoſacam) & quoſdam alios Barenſes clericos vocauiſſet, vt Bernardo Archidiacono ſuo, quem grauiter læſerant, ſatisfacerent, & ad ipſius accederent præſentiam reſponſuri, quia venire iuxta mandatum Apoſtolicum *b* contempſerunt, in eos fecit per *c* Vigilienſem Epiſcopum ſuſpenſionis ſententiam promulgari, in qua, ſicut dicitur, triennio permanentes, quidam ex ipſis ſuſpenſi aliud *d* beneficium eccleſiaſticum ſunt adepti: & quia vtrum beneficia poſſint rationabiliter retinere, nos conſulere voluiſti, ſignificatione tibi præſentium reſpondemus, quod non licet eis, nec illa, quæ habuerant beneficia; nec ea, quæ poſtmodùm ſunt adepti, aliquatenus retinere. Vnde venerabili fratri noſtro *e* Baren. Epiſcopo dedimus in mandatis, vt eos pro tanta pertinacia, & contemptu Apoſtolico beneficijs quæ habent, non differat ſpoliare, ea tamdiù in ſuis manibus detenturus, donec quid ſuper his facere debeat, litteras noſtras accipiat, & mandatum.

N O T Æ.

a COEleſtinus III.] De quo egi *in cap.* 13. *de reſcriptis*; & ita legitur *in cap.* 5. *hoc tit. in* 2. *collect.*

b *Contempſerunt.*] De pœna contumaciæ plura Deo annuente adducam *in cap.* 1. *de iudicijs*.

c *Vigilien.*] Vrbs Vigiliæ, vulgò *Biſegli* dicta, eſt in Apulia, ſuffraganea Archiepiſcopi Barenſis.

d *Aliud beneficium.*] Compatibile videlicet cum primo, aliàs vacaret primum, ſi ſecundum non legitimè obtineret, vt docet Gibalinus *de cenſuris diſquiſit.* 7. *conſectario* 9. *pag.* 257.

e *Barenſis.*] Eccleſia Barenſis tantùm Epiſcopalis fuit vſque ad tempora Innocentij III. Eſt in regno Apuliæ, vt refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. ſacra, pag.* 58.

C O M M E N T A R I V M.

1 Concluſio traditur, & probatur. EX hoc textu talis deducitur concluſio: *Qui ſteterit per triennium in ſuſpenſione, priuatur beneficijs obtentis, & durante ſuſpenſione eligi non poteſt*. Singularis eſt in iure hæc aſſertio; probari tamen per argumentum poteſt *ex cap. cùm dilectus, de conſuet. cap. cùm inter R. cap. per inquiſitionem, de elect. cap. contingit, de dolo: cap. conſtitutis, de appellat.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de reformat. cap.* 3. *l.* 2. *tit.* 9. *part.* 1. Illuſtrant Lotherius *de re benefic. lib.* 3. *quæſt.* 33. *num.* 91. Menochius *de arbitr. caſu* 416. Bohic. *in cap. cùm dilectus, de conſuet.* Balboa *in cap* 1. *de iudicijs, num.* 77. vbi omnes Primarij, & noſter Fermoſinus *quæſt.* 31. Garcia *de benefic.* 7. *p. c.* 13. *n.* 90. Riccius *deciſ.* 1961. Salcedo *in praxi, c.* 116. *n.* 11. Ricciulus *de iure perſ. lib.* 4. *cap.* 4. plures Pater Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 7. *qu.* 7. *pag.* 259.

Hæc aſſertio difficilis admodum redditur ex eo; nam inſordeſcentia in cenſuris eccleſiaſticis non inducit priuationem beneficiorum obtentorum, etiamſi per plurimos annos beneficiarius perſiſtat in cenſuris, vt docent Gloſſa *in cap. contingit, verbo Non poteſt, de dolo & contum.* Couarr. *in cap. alma,* 1. *part.* §. 7. *num.* 10. *de ſentent. excomm.* Rebuffus *in cap. poſtulaſti, notabili* 4. *num.* 108. *de cleric. excommun.* & pluribus relatis docet Gibalinus *de cenſur. vbi ſuprà, fol.* 258. igitur licèt ſacerdos per triennium perſiſteret in ſuſpenſione, priuandus non erat. Deinde etiam illud facit contra noſtrum textum; nam qui ſuſpenſus eſt à beneficio in vna Eccleſia, poteſt aliud aſſequi in alia, vt probant Suarez *de cenſuris diſput.* 27. *ſect.* 1. *num.* 25. Gibalinus *vbi ſuprà, pag.* 343. ſed ſuſpenſio in noſtro textu lata fuit à Vigilienſi Epiſcopo in clericos iam beneficia obtinentes: igitur alia, & diuerſa conſequi non prohibentur. 2 Ratio dubitandi.

Sed adhuc prædicta aſſertio defenſanda eſt. Et ſuppoſitis, & præmiſſis quæ de ſuſpenſione & eius differentijs adduxi *in cap. cùm inter, de elect.* ſciendum eſt, inſordeſcentiam, & perſeuerantiam in cenſuris eccleſiaſticis pro diuerſitate delictorum & cenſurarum varijs modis puniri. Primò inſordeſcens in excommunicatione per annum redditur ſuſpectus de hæreſi, *cap. ruſsùs* 11. *qu.* 3. *cap. cùm contumacia, de hæreticis, lib.* 6. Couarr. *in d. cap. alma,* 1. *par.* 7. §. 7. *num.* 10. Salcedo *in praxi, cap.* 116. & ſi excommunicatio lata fuerat pro certo crimine, ita inſordeſcens pro conuicto habetur *in regul.* 8. *gloſſa* 15. *num.* 106. Farin. *lib.* 1. *praxis, qu.* 18. *num* 39. & ſi excommunicatio lata erat ob hæreſim, hæreticus iudicatur. Gloſſa *verbo Condemnatur, in cap. excommunicamus, de hæreticis*: & licèt cuilibet excommunicato poſſit Legatus beneficium abſolutionis impartiri; tamen poſt annum elapſum excommunicatus à 3 De inſordeſcentia in cenſuris.

ſolo

solo R. Pontifice absolui valet, *cap. quærenti, de officio Legati in 6.* & ipsum insordescentem per annum in excommunicatione, sepultura ecclesiastica priuari posse, docet Gibalinus *de censuris pag.* 469. Alijs pœnis etiam punitur in Concilio Trident. *sess.* 25. *cap.* 3. & arbitrio iudicis, tam sæcularis, quàm ecclesiastici puniri valet. Menochius *de arbitrar. lib.* 2. *centur.* 5. *casu* 416. Salcedo *in d. cap.* 16. *num.* 6. Tandem hæc insordescentia adeò exosa Patribus Ecclesiæ est, vt impediat absolutionem illam, quæ ex stilo Curiæ apponi solet in rescriptis Pontificis: docent Nauarrus *in cap. ita, glossa vlt. notabili* 11. Rebuffus *in praxi infor. nouæ prouisionis, vers. Teque absoluentes, num.* 10. Garcia *de benefic.* 7. *part. cap.* 13. *num.* 61. Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *qu.* 1.

4 Suspensus eligi non potest. Secundò sciendum est, suspensum ab officio absolutè eligi non posse ad noua beneficia, *cap. cùm dilectus, de consuetud. cap. cùm R. cap. per inquisitionem, de elect.* Garcia *de benefic. part.* 7. *cap.* 14. *num.* 1. & *de potest Episcop. part.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. *num.* 23. Diana *part.* 5. *tract.* 9. *resolut.* 10. Peyrinis Reginaldus & alij congesti à Garcia *tom.* 2. *polit. tract.* 9. *difficult.* 4. *dub* 5. Sed si tantùm à fructuum perceptione sit suspensus, eligi potest. Quæ doctrina procedit cùm suspensio inflicta est ob delictum, quod eam pœnam merebatur: si autem suspensus est pro delicto concernente suspensionem beneficij in tali Ecclesia, in alia eligi in beneficiarium potest, *cap. si compromissarius, §. restringitur, de elect. in 6.* & hæc omnia procedunt in suspensione à iure imposita; nam si ab homine sit imposita, suspensus à beneficio in vno Episcopatu, potest obtinere diuersum beneficium in alio, argumento textus *in cap. final. de constit. in 6.* secus si suspensus sit ab officio, quia tunc suspensus est vbique, vt distinguit Bohic. *in d. cap. cùm dilectus, num.* 16.

5 Ratio decidendi. Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm insordescens in censuris conuictus censeatur eius criminis, ob quod imposita fuit censura, & in præsenti casu per triennium suspensus esset ob delictum, quod si probatum esset, suspensionem delicti induceret; ideò Cœlestinus decreuit ita insordescentem in suspensione per triennium debere beneficijs iam obtentis priuari, & etiam obtinendis; nam cùm actus alicui prohibitus est, principium illius actus prohibitum censetur: hic autem suspensus est clericus à beneficio retinendo: igitur ab acquirendo arcetur. Non tamen electio suspensi est ipso iure nulla, sed irritanda, vt facilè probatur *in d. cap. per inquisitionem*; & defendunt Garcia *vbi suprà*, Gibalinus *vbi proximè, pag.* 343. *consect.* 5. Vnde in nostro textu decidirur, suspensum acquirentem noua beneficia illis esse priuandum, quia licet electio illicitè, tamen validè celebrata fuit.

6 Soluitur ratio dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est, valdè controuersum esse inter Interpretes, vtrum insordescentia per se in censuris ecclesiasticis priuet beneficijs iam obtentis? Et communiter repetentes *in cap. quicumque*, 11. *quæst.* 3. in nostro textu, & *in d. cap. cùm R.* Abbas *in cap.* 1. *de iudicijs*, Decius *notabili* 8. Beroius *num.* 83. Suarez *de censur. disput.* 13. *sect.* 1. *num.* 10. plures congesti à Fermosino *in cap.* 1. *de iudicijs, qu.* 31. docent ob dictam insordescentiam in censuris, ita persistentem priuari beneficijs iam obtentis. Sed contrariam sententiam, videlicet non priuari beneficijs, docuerunt Garcia *in d. cap.* 13. *de benefic.* Rebuffus *in d. cap. postulasti, notabili* 4. *num.* 108. Sed in hoc Interpretum dissidio placet distinctio P. Gibalini *d. quæst.* 7. *pag.* 259. qui affirmat, insordescentiam in censuris præcisè sumptam non inducere priuationem beneficiorum, neque iudicem posse ita insordescentem ob causam ciuilem, vel criminalem priuare beneficijs. Ratio huius partis ea est, nam nulla reperitur constitutio in iure nostro, quæ hanc priuationem beneficij obtenti inducat, neque natura talis insordescentiæ talem priuationem inducit: sed si censura aut excommunicationis, aut suspensionis lata est ob crimen, quod ipso iure inducit priuationem beneficiorum, elapso anno priuatur ipso iure beneficijs, quia conuictus præsumitur similis delicti, & per consequens priuatur suo beneficio. Rebuffus *in d. cap. postulasti, num.* 113. Couarr. *d. §.* 7. *num.* 10. Ricciulus *d. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 3. Nec tunc post annum suspensus auditur petens manutentionem in beneficio, quia priuatio hæc non tam ex censura, aut insordescentia, quàm ex crimine, ob quod fuit inflicta censura, prouenit; siquidem talis insordescentia tantùm inducit præsumptam criminis probationem, & sic priuat beneficijs ipso iure. Et si censura fuit tantùm lata ob delictum, quod non inducebat priuationem ipso iure, sed tantùm virtute sententiæ proferendæ, tunc insordescentia per tempus legitimum tantùm operabitur, vt iudex competens possit ipsum excommunicatum, seu suspensum ita insordescentem priuare beneficijs: ita Gibalinus *vbi suprà*.

Ex hac distinctione intelligendi sunt textus, in quibus de insordescentia in censuris agitur. Et primò textus noster; ideò enim suspensi ob insordescentiam priuati fuerunt beneficijs, quia suspensio inflicta fuit ob crimen, quod priuationem beneficiorum à iudice faciendam inducebat, & propter contemptum Sedis Apostolicæ in non comparendo; ideò enim iubet Cœlestinus ipsos beneficijs obtentis priuari. Secundò intelliguntur textus *in cap. rursus, cap. quicumque*, 11. *qu.* 3. quibus probare intendunt Doctores suprà citati, insordescentiam per annum inducere priuationem beneficiorum. Nam ibi tantùm deciditur, excommunicatum per annum insordescentem, conuictum censeri illius delicti, quo accusabatur; ex temporis enim lapsu resultat contra eum quædam præsumpta criminis probatio, seu confessio: neque in prædictis iuribus agitur de priuatione beneficiorum. Deinde intelligendi sunt textus *in cap. finali, de pœnis in 6. cap. cùm contumacia* 7. *de hæreticis in 6. cap. excommunicamus, §. qui autem, eod. tit.* Ex quibus constat, insordescentem per annum in excommunicatione, suspectum de hæresi iudicari; hæc tamen suspicio leuis est, vt notant Couarr. *d. num.* 10. & Salcedo *d. cap.* 116. Nec sufficit illa præsumptio, vt quis tanquam hæreticus damnetur, & beneficijs priuetur; sed tantùm vt contra illum, tanquam suspectum de hæresi procedatur, vt docet Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 12. & consequenter propter solam illam præsumptionem non poterit excommunicatus beneficijs priuari. Planè reus sic de hæresi suspectus ad iudicium euocatus, si venire renuerit, & in excommunicatione persistat, tunc suspicio hæresis augetur, cuius ratione pœna ordinaria plectitur, vt docent Couarr. *vbi suprà*, Fermosinus *d. cap. de iudicijs, quæst. vlt.* Quomodo autem insordescentia probetur, & annus ad eam inducendam computetur, prosequuntur Gibalinus *vbi suprà, pag.* 258. Ricciulus *d. lib.* 4. *cap.* 8. 7 Intelliguntur varij textus.

CAPVT IX.

a Innocentius III. b *Mutinensi Episcopo*.

A Multis multoties an Subdiaconus in Episcopum eligi valeat, hæsitatur. Siquidem *c* Vrbanus primus Papa decreuit, vt nullus in Episcopum, nisi in sacris ordinibus, & religiosè viuens inuentus fuerit, eligatur. *d* Sacros, inquit, ordines dicimus *e* Diaconatum, & *f* Presbyteratum; hos *g* siquidem solos primitiua Ecclesia legitur habuisse: Subdiaconis verò, quia & ipsi *h* ministrant altaribus, opportunitate exigente concedimus in Episcopos eligi; si tamen spectatæ scientiæ, ac religionis existant: quod ipsum non sine R. Pontificis, vel Metropolitani licentia fieri permittimus. In quibus verbis innuitur, quod Vrbanus ad statum primitiuæ Ecclesiæ *i* se referens, in quo Subdiaconatus ordo sacer minimè dicebatur, instituit vt de Subdiacono, nisi vtilitatis causa, & tunc etiam de permissione Metropolitani, vel R. Pon-

R. Pontificis, non possit electio celebrari. Verùm cùm *i* hodie Subdiaconatus inter sacros ordines computetur, sicut Vrbanus Papa II. sub his verbis expressit: Erubescant impij, & intelligant iudicio sancti Spiritus eos, qui in sacris ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu, Subdiaconatu sunt positi; si castè non vixerint, excludendos ab omni eorundem graduum dignitate. Et iterum: Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ castitatis, & qui vsque ad Subdiaconatum vnicam & virginem vxorem habuit. Et ad similitudinem Diaconi, & Presbyteri Subdiaconus *k* continentiam debet obseruare, sicut est in *l* sexta Synodo constitutum, vt si quis eorum, qui ad Clerum accedunt, in nuptiali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante Subdiaconatus ordinem faciat. Et B. Gregorius statuisse legatur, vt nullum facere Subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se castè victurum promiserit. Nos volentes sub hoc articulo disceptationis materiam amputare, statuimus, vt Subdiaconus liberè valeat in Episcopum eligi, sicut Diaconus, vel Sacerdos.

NOTÆ.

1 a INnocentius III.] Fuit iuris peritissimus, vt refert Cuiacius *in cap. finali, vt lite non contestata*, qui iuris difficiles, & apud Interpretes satis vexatas quæstiones decidit, vt est ardua quæstio in præsenti proposita, vtrum videlicet Subdiaconi possent in Episcopos eligi; & aliæ, de quibus *in cap. cùm te, cap. in quadam, de celebrat. Missar. cap. litteras, de restit. spol.* Et hanc epistolam editam fuisse anno 1207. Pontificatus Innocentij VIII. ex regestro MS. refert Stephanus Ballucius *in notis ad Petrum Marcham, lib. 8. concord. cap. 13.*

b *Mutin.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de temporibus ordin. cap. 6.* vbi eam refert Antonius August. ipseque eius meminit in emendatione Gratiani *lib. 1. dialog. 8.* De Ecclesia Mutinensi aliqua adduxi *in cap. cùm in distribuendis, de temp. ordin.*

2 c *Vrbanus I.*] Hæc Vrbani decisio reperitur *in cap. nullus 4. 60. dist.* & tribuitur Vrbano I. ab Innocentio *in præsenti*. Carnotensis autem *part. 5. Decreti, c. 82.* & *lib. 3. Panorm. cap. 5.* desumptam esse ait ex Synodo Beneuentana sub Vrbano III. sed falsò; ea enim decisio deducta est ex Synodo Beneuentana sub Vrbano II. & cùm ignotum esset Concilium hoc ijs, qui sub Gregorio XIII. emendationi librorum iuris canonici operam dederunt, Concilium Beneuentanum ab Iuone laudatum admonuerunt, intelligendum esse de Synodo Beneuentana, quæ tempore Victoris III. cui Vrbanus II. successit, habita fuit: quod omninò falsum est, siquidem extant acta Concilij Beneuentani ab Vrbano II. celebrati anno 1091. in quibus habetur decretum hoc prout refertur à Gratiano; & Concilium ipsum ex MS. codice Monasterij Ananiensis nouiter edidit Stephanus Ballucius *in additionibus ad Marcham, d. lib. 8. cap. 13.* & cùm adhuc æuo Innocentij III. hoc est centum, & amplius post Vrbanum annis dubitaretur, an Diaconus in Episcopum eligi posset, præsentem Innocentius edidit decretalem: vnde in præsenti legendum est, *Vrbanus II.* vt etiam notarunt Dartis *in d. can. 4. 60. dist.* Gibalinus de *clausura, disquisit. 3. cap. 2. §. 2. num. 7.*

3 d *Sacros.*] Id est maiores: gradus enim sacramenti Ordinis diuiduntur in maiores, id est sacros; & minores, videlicet non sacros, *cap. nemo, 31. dist. cap. miramur, de seruis non ordin. cap. 1. de filijs presbyt. lib. 6.* Trident. *sess. 23. de reform. cap. 2. & 6.* non tamen maiores sacri dicuntur, quia eorum tantùm collatio sit sacramentum, vt docuerunt Gratianus *in princip. dist. 21.* Sotus *in 4. dist. 24. quæst. 1. art. 2. conclus. 7.* Vasquez *in 3. part. disp. 237.* quos refellit colendissimus Præceptor D. Hontiberos *de Ordin tract. 1. num. 37.* sed quia specialiori ratione maiores gradus reddunt homines sacratos, *cap. sacratos, 23. dist.* maiora enim tractant, & omnia sacratiora pertingunt, vnde gradus sacri dicuntur. Non me latet minores gradus aliquando, & latè minores ordines sacros dici, *ex cap. 1. dist. 77.*

4 e *Diaconatum.*] Quem gradum iam à primis Ecclesiæ temporibus sacros fuisse, manifestè probant textus *in can. 6. Actuum Apost.* Synodus Nicæna in editione Pisana *lib. 3. cap. 62.* Concil. Neocæsar. *can. 15.* Concil. Rom. 2. sub Syluestro, *can. 6.* Synodus Trullana *can. 16.* Diaconi enim immediatè ministri sunt sacerdotum, & successerunt in locum Leuitarum, ad auxilium atque adiutorium Sacerdotum, ad implementum diuini officij, vt plura de eorum munijs agentes tradunt Rabanus *lib. 1. instit. cleric. cap. 7.* Alcuinus *de diuin. officijs, tit. de celebrat. Missar. pag. 67.* Baronius *anno 34. n. 263.* & *anno 112. num. 8. & 9.* Duarenus *lib. 1. de sacris, cap. 25.* Seuerinus Sinius *in notis ad Fabianum*, Albaspineus *lib. 2. obseru. cap. 26. & 27.* & *in notis ad can. 33. Concilij Illiberit.* & *in can. 2. Tolet. 1.* Espenceus *lib. 1. digress. cap. 5.* Zerda *in aduers. cap. 94.* Pamelius *ad epist. 65. Cypriani*, Ambr. *ad Tertull. de fuga, cap 11. obseru. 2.* Hallierius *de sacris elect. sect. 7. cap. 2. §. 2.* Vicecomes *de ritib. Missæ, volum. 3. lib. 1. cap. 16.* Buseus *de statib. verbo Diaconus*, Gazeus *ad Cassianum, collat. 18. cap. 16.* & nos aliqua dedimus in nostro apparatu.

f *Presbyteratum.*] Nemo ambigit iam à primis Ecclesiæ temporibus Presbyteratum gradum sacrum fuisse: constat *ex cap. Presbyter, cap. Ecclesia, 23. dist. cap. cleros, vers. Sacerdos*, & *vers. Presbyter, 21. dist.* Concil. Aquisgran. sub Stephano V. *can. 8.* docent Alcuinus *de diuin. offic. cap. 35.* Vasquez *d. 3. part. in 3. disp. 236.*

g *Siquidem solos.*] Licèt enim à primis Ecclesiæ cunabulis gradus Subdiaconatus cognosceretur, vt constat *ex can. 43. Apost.* Anacleto *epist. 1* D. Cypriano *epist. 24.* & alijs auctoritatibus adductis à Rabano *lib. 1. de instit. cleric. cap. 8.* Isidoro *lib. 2. de diuin. offic. cap. 10.* Vasquez *in 3. part. d. disp. 236. c 3.* Baronio *anno 34. num. 287.* & anno 44. *num. 29.* Pamelio ad Diuum Cyprianum *d. epist. 24.* Barb. *lib. 1. iuris eccles. cap. 37.* Aloix *in notis ad vitam S. Ignatij, cap. 5.* Cæsare *de hierarch. part. 2. disput 10. §. 1.* Espenceo *lib. 1. digres cap. 7.* Vicecomite *volum. 3. de ritib. Miss. lib. 1. cap. 24.* Tamen quia cùm Subdiaconi ordinabantur, ei manus non imponebant Episcopi, sed tantùm patenam & calicem de manu Episcopi accipiebant, & de manu Archidiaconi vrceolum & manutergium, Concilium Carthag. 4. *can. 5.* neque facultatem attingendi sacra vasa habebant, *cap. non oportet, 23. dist. cap. ministerium 23. 93. dist.* ideò Subdiaconatus primis Ecclesiæ sæculis sacer gradus non credebatur, vt ex præsenti textu constat, & à sacris gradibus Subdiaconatus prorsus alienus erat, *cap. nullus, 60. dist.* Vnde Synodus Ancyrana *can. 13.* statuit, non licere Chorepiscopis ordinare Presbyteros, aut Diaconos, nihil prohibens de Subdiaconis: immò Synodus Antiochena *can. 10.* disertè asserit Subdiaconos à Chorepiscopis ordinari posse. Docent Balsamon *in d. can. Concil. Carthag.* Bellarminus *tom. 2. controu. lib. 1. de sacram. Ordinis, cap. 7.* Acusia *in cap. si is qui, n. 6. 32. dist.* & *in d. 60. dist.* Aloix, & Cæsar *vbi supra*, Cabassutius *in notit. Concil. ad Concil. Carthag. 4. fol. 444.* & nos *in can 23. Concilij Illiberit.* 5

Ex qua doctrina exponendi sunt duo difficiles canones Concilij Laodiceni, 21. videlicet & 22. Primus reperitur apud Gratianum *in cap. non oportet, 26. 23. dist.* in hæc verba: *Non oportet Subdiaconos licentiam habere in sacrarium, seu secretarium, quod Græci Diaconion appellant, ingredi, & contingere vasa dominica.* Cui apertò marte opponitur textus *in cap. non liceat 31. ead. dist.* vbi ex Concilio Brachar. hæc verba referuntur: *Non liceat cuilibet ex lectoribus sacra vasa portare, nec alijs, nisi his, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.* Quæ etiam verba referuntur ab Ant August. *in epit. lib. 7. tit. 34.* & *lib. 16. tit. 1.* Pro quorum canonum concordia sciendum est, secretarium, quod Græci Diaconion appellant, vt notat Baronius *in martyr. die 8. Augusti*, Primis Ecclesiæ temporibus duplex fuisse: vnum fuit locus separatus à sinistra parte, vbi sacra vasa, & vestimenta seruabantur, & vbi Episcopus pallium sumebat ad celebrandum, & deponebat. Gregorius Magnus *lib. 4. epist. 11.* ibi: *In secretario verò secundùm morem pristinum, susceptis ac dimissis Ecclesiæ filijs, induere vestra fraternitas pallium debeat,* 6

Intelligitur cap. non oportet 23. dist.

atque ad Missarum solemnia ita proficisci. Et *lib.2. epist.51. Scripsit nobis pallio te non nisi post dimissos de secretario filios Ecclesiæ, & Missarum tempore, atque in Letanijs vti solemnibus*. Aliud secretarium erat à dextera parte absidis, vbi post communionem deferebantur à Diaconis reliquiæ Eucharistiæ, quæ supererant, seruabanturque in vasis sacris, vnde ea vacua non erant. D. Clemens *lib.8. constit. cap.13. sub finem*. Huius secretarij meminit Paulinus *epist.12*. In primum ingredi Subdiaconis non licebat. Auctor *de septem Ordinibus Ecclesiæ*, apud D. Hieronymum *tom.4. pag. mihi 83. Eget in sede Presbyter, in altari Leuita, in secretario Subdiaconus*. Et vasa illa dominica contingere valebat. Concil. Carthag.4. *can.5.* ibi: *Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem non accepit, patenam de manu Episcopi, & calicem accipiat vacuum*. Ordo R. *tit. de ordine processionis ad Missam*, ibi: *Leuat calicem Archidiaconus de manu Subdiaconi, & ponit eum super altare*. Refert Vicecomes *volum.4. de ritib. Miss. lib.6. cap.4.* De quibus vasis, & de hoc secretario accipiuntur textus *in d. cap. non liceat 31. & 32.* In secretario verò vbi erant vasa sacra cum reliquijs Eucharistiæ, ingredi Subdiacono non permittebatur, *d. cap. non oportet 23. cap. non portet 93. dist.* quia Subdiaconus minister non erat Sacerdotis, vt Diaconus, sed tantùm assistens, *cap. non liceat cuilibet*, *23. dist. cap. placuit*, *50. dist.* Docent, & plura in hac parte adducunt Balsamon, Zonaras, & Iustel. *in d. can.21. Concilij Laodic.* Vasquez *in 3. p. disp.236. cap.2. n.62.* Gibalinus *de clausura, disquisit.1. cap.1. §.3.* Sausay *in Panopl. sacerd. part.1. lib.8. cap.12.* Dartis *in d. cap. non oportet*, Vicecomes *vbi proximè*, Chopinus *lib. de sacra polit. tit.2. n.10.* Rosueidius *in monast. verbo Secretarium*, Zerda *in Iudith, tom.1. cap.8. vers.5. pag. mihi 394.* & nos *in cap. per vestras, de donat. inter*.

7 Exponitur cap. ministrum, 23. dist. Deinde ex suprà traditis lucem accipit textus *in can.22.* eiusdem Concilij Laodic relatus *in cap. ministrum*, *23. dist.* vbi ita cauetur: *Quod non oporteat Subdiaconum orario vti, vel ostia relinquere*. Vbi perdifficile est, quid per orarium accipiatur, & cur Subdiaconis prohibeatur orarijs vti. Pro cuius canonis expositione sciendum est, omissis alijs orarij acceptionibus, de quibus Bulengerus *lib.1. opuscul. cap.38.* Lipsius *lib.2. select. cap.16.* orarium idem significare apud Græcos, quod apud Latinos stola, quæ est sacra vestis longa, licèt non lata, significans mysticum Christi iugum: vnde in Conciliorum Canonibus, & SS. PP. decretis orarium accipitur pro stola. Concil. Tolet.4. *can.39.* ibi: *Oraria duo, nec Episcopi, nec Presbyteri, nec Diaconi induant*. Refertur *in cap. vnum*, *25. dist.* & *can.27. Tolet. Concil.4.* ibi: *Episcopus cùm ordinatur, orarium, annulum, & baculum coram altari de manu Episcoporum recipiat; Presbyter orarium, & planetam*. Synodus Rom. sub Siluestro *cap.6.* Docent Rabanus Maurus *lib.1. de instit. cleric. cap.19.* Seuerinus Binius, Balsamon, Zonaras, & Iustel. *in d. can.22. Concil. Laodic.* Durantius *de ritib. Ecclesiæ lib.2. cap.9.* Dartis *in cap.1. dist.23.* Orarium deferebant Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi, non autem Subdiaconi. Concilium Brachar.1. *can.9. Item placuit, vt quia in aliquibus huius prouinciæ Ecclesijs diaconi absconsis infra tunicam vtuntur orarijs, ita vt nihil differre à Subdiacono videantur, de cætero superposito scapulæ, sicut licet, vtantur orario*. Synodus Maguntin. celebrata anno 813. *can.28. Presbyteri sine intermissione vtantur orarijs, propter differentiam sacerdotij dignitatis*. Brachar.2. *can.3.* Aurelian.1. *can.21.* Cùm enim vestis sacra esset, & tantùm eam deferre possent ministri sacrati, qui immediatè Eucharistiam contingebant; & Subdiaconi illis temporibus gradum sacrum non obtinerent; ideò illis prohibetur orarium deferre. Iubetur autem ne ostia derelinquant, quia inter alia, quæ Subdiaconis competebant, erat & custodia ostiorum, vt notant Medina *de continent. lib.1. cap.38. & 44.* Vasquez *3. part. in 3. disp.236. cap.3. nu.3.* Etiam ex suprà dictis intelligendus est textus *in cap. placuit, penult. 50. dist.* vbi à Patribus Concilij Toletani statuitur, vt si ex pœnitentibus Diaconi ordinati fuerint, inter Subdiaconos tantùm habeantur, & sacra non contingant: cùm enim illis temporibus Ordo Subdiaconatus sacer non esset, ideò qui ex solemniter pœnitentibus Diaconi ordinati fuerant, non in gradu Diaconatus, qui sacer erat, sed in Subdiaconatu ministrare poterant; dum tamen sacra non contingant, cùm Subdiaconi ea attingere non possint. Prosequitur eius textus interpretationem, & illustrationem D. Ioannes Antonius de Otalora, vir omnigena litteratura ornatissimus, *de irregul. ex pœnit. part.3. excursu 2.*

8 b *Ministrant altaribus.*] Non enim solùm Subdiaconi, vt tabularij deseruiebant Episcopis in epistolis conscribendis, & serendis, cui ministerio eos olim fuisse mancipatos constat ex D. Cypriano *epist.24.* verùm tanquam suffecti, & subrogati in locum Nathinæorum templi Salomonis, qui Leuitis inseruiebant, 1. *Esdræ cap.2. vers.70.* & *cap.7. vers.2.* & *cap.8. vers.20.* Sigonius *de Republ. Hebræor. lib.5. cap.7.* Menochius *eod. tract. lib.2. cap.4. num.10.* ita subijciebantur Leuitis, id est Diaconis: vnde subministri dicebantur, *cap. cleros*, *vers. Hypodiaconos*, *21. dist.* Itaque ad eos spectabat calicem, & patenam ad altare deferre, & ministrare vrceolum cum manutergio, quæ ideò tempore ordinationis illis dabantur. Concilium Carthag.4. *can.5.* Tolet.4. *can.27.* Ad ipsos etiam Subdiaconos spectat epistolam in Missæ sacrificio legere. Concil. Toletan.1. *can.4.* Rhemense *can.4.* Aruernense sub Carolo, *can.4.* latè docent Espenseus, & Cæsar *vbi suprà*.

i *Se referens.*] Eius enim ætate iam Subdiaconatus gradus erat ordo sacer, vt ex eiusdem verbis statim relatis constat, quæ etiam reperiuntur in Panormia, *lib.3. cap.103.* & apud Anton. August. *in emend. Gratiani, lib.1. dialog.8.*

j *Hodie.*] Iam à temporibus Gregorij Magni gradum Subdiaconi fuisse sacrum, & inter sacros ordines enumeratum, constat *ex cap. ante triennium*, *dist.31. cap. nullus*, *38. dist. cap. nullus*, *60. dist.* & ex D. Isidoro, qui floruit temporibus ipsius Gregorij, *lib.2. de ecclesiast. officijs*, *cap.10. cap. miramur 7. de seruis non ordin. cap. quicumque*, *vers. at Diaconi*, *77. dist. cap. ministri*, *dist.81.*

k *Continentiam obseruare.*] Antiquitus enim cùm Subdiaconatus ordo sacer non esset, castitatis votum annexum non habebat, licèt in nostra Hispania à tempore Concilij Illiberit. exordium habuisse votum hoc castitatis docuerunt Mendoza *lib.2. pro confirm. eod. Concil. cap.66.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri clerico*, *cap.80.* Bosquetus *ad Innoc. III. lib.4. epist.148.* Cironius *ad tit. de cleric. coniugat.* D. Rochus Pirro *tom.1. Siciliæ*, *pag.71.* Cæsar *de Eccles. hierarch.2. part. disp.10. §.1. 2. & 3.* Barbosa *de iure eccles. cap.37.* & *de potest. Episcop.2. part. allegat.14. num.3.* Loaysa *in notis ad Concil. Tolet.8. can.5.* Gibalinus *de clausura*, *disquisit.3. cap.2. §.2. num.7.* Basilius Legion. *lib.7. de matrim. cap.24.* & nos plura dedimus *in d. can. Concil. Illiber.* & *in cap.1. de clericis coniugat.* 9

10 l *In sexta Synodo.*] Innocentius appellat sextam Synodum canones Trullanos, quia illi canones vulgò sub nomine sextæ Synodi citantur *in cap. placuit*, *16. dist. cap. quoniam*, *dist.31. cap. finali*, *93. dist. cap. si quis Episcopus 37. q.1. cap. Iacobus*, *de consecr. dist.1. & alibi*; & de eorum auctoritate latè agunt Turrianus *speciali opusculo de sexta Synodo*, Canus *de locis lib.5. cap. vlt.* Basilius *de matrim. in append. cap.1.* Balsamon *in scholijs ipsius Synodi*, Beyerlinch *in theatro*, *tom.2. verbo Concilium*, Cabassutius *in notit. Concil. in ead. Synodo*, I. Dartis *in dist.15.* Mendoza *ad Concil. Illiberit. lib.2. cap.52.* & planè sunt qui eos floccifaciant, vt Serlogus *in Cantica, antiloquio 5. sect.42. à num.15.* Fagundez *in Apologia sententiæ de esu ouorum*, *cap.37.* Coriolanus *in breuiario*, *anno 691.* eos admittunt Suarez *2. p. in 3. p. dist.13. sect.2.* Salazar *in lib. de conceptione*, *cap.28. §.4.* Delrio *polemic.1.* Pro cuius dissidij compositione sciendum est, in sexta Synodo sub Agathone, & temporibus Constantini IV. celebrata ad extirpandam hæresim Monothelitarum, præter actiones decem & octo, & nouem decreta, nullos canones editos fuisse; sed finita ea Synodo, post quatuor annos ab Episcopis Orientalibus canones centum & duo nullis Pontificis Legatis præsentibus editos fuisse, vt ipsi Patres Orientales fatentur *in cap. quoniam*, *16. dist.* vbi pro *suo*, legendum est *tuo*; quos canones Orientales fecerunt, vt ritus suos stabilirent, in quorum multis à R. Ecclesia maximè dissentiunt; qui cùm per Sed. Ap. approbati non fuerint, dum R. Ecclesiæ contradicunt, minimè sunt recipiendi; quatenus tamen consentiunt, perinde habentur, ac si in Synodo prouinciali editi essent. Nec contrarium probatur *in cap. sextam 5. 16. dist.* nam verba

ibi

ibi relata non sunt Hadriani Pont. sed Tarasij, quæ Hadrianus refert ex ipsius epistola, & habentur *in c. 29.* & in 7. Synodo *act. 2.* vbi legitur, *sex Synodos recipio*, vt docuerunt Mendoza, & Dartis *suprà*.

COMMENTARIVM.

11 Conclusio probatur. HIs vtriusque sententiæ pensatis argumentis, Innocentius decreuit, *Subdiaconum in Episcopum eligi posse*. Cuius sententia probari potest ex Concilio Trident. *sess. 22. de reformat. cap. 2.* ex bulla Gregorij IV. edita die 15. Maij, anno 1590. Eam illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & ad Concil. Trident. *d. cap. 2. & de potest. Episcop. tit. 1. cap. 5. num. 4. & allegat. 1.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. tit. de Episcopo, disputat. 8. §. 1. n. 16.* Couar. *in regula peccatum, 2. p. §. 8. n. 6.* Duarenus *lib. 1. de sacris Ecclesiæ, cap. 14.* Azor *p. 2. instit. moral. lib. 3. c. 28. num. 7.* Acuña, & Dartis *in d. cap. nullus, 60. dist.* Bellarm. *tom. 2 controu. lib. 1. cap. 2. §. olim*, Diana *par. 12. tract. de consecrat. Episcop. resolut. 53.* Hallier. *de sacris elect. sect. 1. cap. 1. art. 4. pag. mihi 390.*

12 Ratio decidendi Sed vltra fundamenta adducta ab assertoribus contrariæ sententiæ pro dubitandi ratione, aduersus hanc Innocentij sententiam ita insurgo. Disciplina ecclesiastica omnibus Ecclesiæ sæculis obseruata, non patitur, vt per saltum, qui in gradu Subdiaconatus est, in Episcopum eligatur; immò innumeris iuris nostri locis cautum est, vt in Episcopum cooptandus, priùs in minoribus ordinibus, posteà in gradu Subdiaconatus, demum in Diaconatus ordine, tandem in Presbyteri officio probetur; tunc si habilis, vtilisque reperiatur, in Episcopum assumatur: constat ex auctoritatibus congestis à Gratiano *in 51. & 77. dist.* Caius Pontifex *in epist. ad Felicem*, ibi: *Vt ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia, qui ordinari merentur, idest si quis Episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum verò Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde si meretur, Episcopus ordinetur.* Siricius *epist. 8. 9. 10. & 15.* pluribus auctoritatibus, & exemplis probant Hallier *de sacris elect. pag. mihi 387.* Anton. August. *lib. 4. tit. 4.* Igitur non sufficit, si eligendus in Episcopum sit in gradu Subdiaconatus constitutus. E contrario, videlicet adhuc laicum, & nullo gradu maiori, aut minori insignitum, posse in Episcopum eligi, probatur auctoritatibus, & exemplis. Auctoritatibus, primò ex Pontificali Romano, *tit. de consecrat. Episcop.* vbi docetur, vt si laici in Episcopos eligantur, priùs omnes inferiores ordines suscipiant, antequam consecrentur. Exemplis probatur petitis ab ipsius Apostolis; nam Barnabas, Andreas, & alij adhuc tantùm laici in Episcopos fuerunt electi; in actis enim Apostolorum non legimus ipsos in Presbyteros fuisse ordinatos, demumque in Episcopos; sed vnica consecratione Episcopos fuisse creatos. Nicolai, Ambrosij, & Seueri exempla refert Gratianus *in c. Statuimus 8. §. his omnibus, 61. dist.* igitur etsi gradum Subdiaconatus, quis non sit adeptus, potest in Episcopum eligi.

13 Innocentij sententia probatur ratione. His & alijs fundamentis contrariæ sententiæ non obstantibus vera est nostri Innocentij decisio, quæ ea nititur ratione: nam cùm sacris Ecclesiæ canonibus statutum fuisset, ne in Episcopum eligeretur, nisi qui in gradu sacro, videlicet Presbyteri, vel Diaconi esset constitutus, *c. 3. & 4. 29 dist. c. finali, 60. dist.* & æuo nostri Innocentij iam Subdiaconatus gradus inter sacros ordines enumeraretur, votumque castitatis annexum haberet, *d. c. erubescant, c. nemo, 32. dist. c. vt nullus, 38. dist.* inde sublata prohibitionis ratione, cessauit & ipsa prohibitio; non enim ante Gregorium, & Vrbanum II. Subdiaconus in Episcopum eligi poterat, quia gradus sacer Subdiaconatus non erat; sed temporibus eorum sacer effectus, & declaratus est: igitur non erat ratio, quæ impediret Subdiaconum in Episcopum eligi, vt eligebantur Diaconi, & Presbyteri. Rectè ergo Innocentius III. veterem controuersiam sedauit, statuendo Subdiaconum posse in Episcopum eligi.

14 Respondetur fundamentis contrarijs. Nec quę contra Innocentium expendebamus, obstant. Discrimen enim est constituendum inter ordinationem Episcopi, & eius electionem; licèt enim Subdiaconus in Episcopum eligi possit, non tamen ordinari valet, cùm ordines ecclesiastici gradatim, non per saltum sint assequendi: minoribus enim ordinibus initiatus priùs Subdiaconus, demum Diaconus, tandem Presbyter ordinari debet, vt dicemus *in c. vnico, de clerico per saltum*. Vnde textus compilati *in d. 77. dist.* & alij suprà adducti, accipiendi sunt de ordinatione, & consecratione Episcopi; Innocentij verò nostri decisio de eius electione, circa quam non sunt aliqui gradus seruandi. Vtrum verò si Subdiaconus per saltum in Episcopum ordinetur, recipiat characterem Episcopalem, disputant Marchinus *de Ordine, p. 1. c. 11. n. 20* Leander *eod. tract. disp. 1. q. 13.* Diana *p. 12. tract. de consecr. Episcop. resol. 53.* Hallier. *de sacris elect. pag. 392.* qui negatiuam sententiam pluribus auctoribus probat, & sequitur. Nec secundum fundamentum obstat, nam licèt ex Innocentij III. decisione, Concilij Trid. decreto, & Gregorij XIV. bulla non possent, nisi gradu sacro insigniti in Episcopos eligi, tamen postulari valebant, *c. Osius, 61. dist.* quia plures, qui eligi non possunt, postulantur. Vnde ita postulati fuerunt ex diuina inspiratione Ambrosius, Nicolaus, Seuerus, & alij, quos referunt Maiolus *de irregul. lib. 15. c. 31. num. 4.* Oieda *de incompatib. cap. 24. num. 4.* Garzia *de beneficijs part. 1 cap. 2. num 28.* Nec Apostolorum exempla vera sunt, siquidem illi sacerdotes initiati fuerunt in noctè cœnæ, Episcopi verò creati post ascensionem Domini, & sic iam presbyteri in Episcopos cooptati fuerunt.

Adhuc Innocentij sententiæ obstat textus *in c. dilectus, de tempor. ord.* in illis verbis: *Qui cùm esset citrà sacros ordines constitutus.* Ex quibus apertè constat G. adhuc Subdiaconatus gradu non initiatum in Episcopum fuisse electum: igitur qui adhuc in sacro ordine non est, potest in Episcopum eligi. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà adductis, videlicet asserendo, in eo textu G. non fuisse electum, sed postulatum; & cum postulari quilibet etiam laicus in Episcopum possit, *d. capitul. Osius;* ideò in eo textu canonicus tantùm in minoribus constitutus potuit in Episcopum postulari. Nec huic solutioni aduersantur illa verba, *vnanimiter elegerunt*; quia insolens non est in iure nostro, vt verbum *eligere*, accipiatur pro *postulare*, vt *in cap. post translationem, de renunt.* dixi *in cap. 1. de postulat. Prælat.* Vnde verbum illud, *elegerunt*, *in d. cap. litteras*, accipiendum est pro *postularunt*, vt Glossa, & communiter repetentes in eo textu docent. Quo modo intelligendus est textus *in cap. litteras, eod. tit.* 15 Exponitur c. dilectus, de temp. ord.

Secundò aduersatur suprà traditæ assertioni textus *in cap. cùm olim 12. de sent. & re iudic.* in illis verbis: *Qui nondum ad Diaconatus erat promotus officium.* Ex quibus deducitur, electionem cuiusdam Archidiaconi, ideò irritari, & annullari posse, quia tempore electionis in Diaconatus gradu constitutus non erat: igitur si in Archidiacono eligendo desideratur Diaconatus gradus; multò magis in Episcopo, & per consequens, qui in Subdiaconatus tantùm gradu est constitutus, in Episcopum eligi non potest. Redditur etiam difficilis textus ille *ex c. præterea, hoc nostro tit.* vbi deciditur, ad regimen animarum assumi posse constitutum tantùm in gradu Subdiaconi: ergo non rectè *in d. c. cùm olim*, desideratur, vt eligendus in Archidiaconum Diaconus sit tempore electionis. Huius difficultatis solutio in promptu est, si animaduertamus, verba suprà relata non continere Pontificis decisionem, sed partis allegationem: nec ea ratione mouetur Pontifex, immò etsi tantùm infra Subdiaconatus gradum esset constitutus, posset in Achidiaconum eligi. 16 Intelligitur c. cum olim, de re iudicata.

Tertiò aduersus huius textus contexturam expendi possunt litteræ Synodi Hierosolymitanæ apud Athanasium *apolog. 2.* vbi Patres Ecclesiæ Episcopis Arrianis objiciunt, *quod temerè tentassent eum, qui presbyter non esset, contra antiquam consuetudinem nominare Episcopum* (hæc sunt verba Patrum.) Ex quibus apparet, iam temporibus Athanasij non posse, quem in Episcopum eligi iuxta Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem, nisi priùs in presbyterum esset initiatus: ergo non rectè asserit Innocentius noster, ex antiqua Ecclesiæ disciplina Diaconum potuisse in Episcopum eligi, cùm ibi Patres Catholici Arrianis objiciant, quod Diaconum in Episcopum nominassent. Huic difficultati respondendum est, Ecclesiæ Patres non increpare Arrianos, quia Diaconum in Episcopum elegissent, sed quia illum per saltum, omisso Presbyteri gradu, in Episcopum 17 Exponitur D. Athanas. Apolog. 2.

pum ordinassent, & consecrassent: quæ solutio facilè suadetur, si ex Græco sermone rectè in Latinum prædicta verba vertantur; & tunc rectè corripiuntur Arriani Diaconum in Episcopum per saltum ordinantes, vt similiter Patres Concilij Sardicensis reprehendunt Ischyræ ordinationem, quia cùm presbyter non esset, ab Arrianis in Episcopum ordinatus est, apud Theodoretum *lib. 2. histor. cap. 8.* Supponit potiùs, quàm exponit Hallier. *de sacris elect. sect. 1. cap. 1. §. 5. pag. 392.*

CAPVT X.

Idem *tit. S. Crucis Presbytero* a *Cardinali.*

TVam in Domino diligentiam commendamus, quam super monasterio sancti Quiricij reformando dignosceris adhibere. Deuotioni tuæ præf. auctoritate m. quat. si non potes eidem monasterio de persona idonea meliùs prouidere, tu monachum illum, quem in litteris tuis de honestate, ac industria commendasti, per quem status eiusdem loci creditur reformandus, nullum prorsus habens respectum ad petitionem illicitam, quam quidam laici faciebant, sed ex tuo dumtaxat prouisionis officio instituas in Abbatem: ita videlicet, quod ad sacros ordines non ascendet, cùm instante *b* necessitatis articulo possit in Abbatem assumi etiam in minoribus ordinibus constitutus, & laici memorati non sint consanguinitate, vel affinitate coniuncti monacho memorato, vt ex ipsorum petitione debeat contra eum aliqua sinistra suspicio suboriri.

NOTÆ.

1 a CArdinali.] Leoni videlicet, qui ex canonico regulari congregationis S. Frigidiani Cardinalis creatus fuit anno 1200. Eum misit Legatum in Bulgariam Innoc. III. ad coronandum Ioannicum, siue Caloioannem, Principem illius regni, vt ex historicis illius sæculi refert Spondanus *anno 1204. n. 13.* Et cùm obiter aliqua monasteria visitasset, accessit ad monasterium S. Quiricij, quod est Ordinis D. Benedicti, & consuluit Innocentium III. super electione Abbatis: quod responsum refertur in præsenti, & reperitur in tertia collectione, *sub titul. de temporib. ordin. cap. vlt.*

b *Necessitatis.*] Licèt post Concilium Pictauiense relatum *in cap. 1. hoc tit.* Abbates debeant in presbyteros ordinari; tamen si necessitas absit, poterit non sacerdos eligi, propter necessitatem vrgentem, iuxta pristinum statum, & tempora D. Benedicti, cùm Abbates sacris ordinibus non initiabantur, *ex can. 14. & 15. septimæ Synodi, cap. Presbyteri, dist. 24.* latè probaui *in cap. ad aures 5. de temporib. ordin.* Vnde cùm non repugnet naturæ dignitatis Abbatialis, vt non sacerdos ad eam eligatur; ideò vrgente necessitate potest irregularis in Abbatem eligi.

CAPVT XI.

Rhotomagensi a *Archiepiscopo.*

CVm contingat interdum, quod laici ad monasteria conuolantes, à suis Abbatibus tonsurentur, Ap. Sed oraculum requisisti, an clericatus ordo in tonsura huiusmodi conferatur. Super quo fr. t. r. quod cùm in *b* septima Synodo sit statutum, vt Lectores per manus impositionem licentia sit vnicuique Abbati in proprio monasterio solummodo faciendi, dummodo ipsis ab Episcopo secundùm morem præficiendorum Abbatum manus impositio facta noscatur, & constet eum existere sacerdotem; per primam tonsuram à talibus Abbatibus iuxta formam Ecclesiæ datam, clericalis *c* ordo confertur.

NOTÆ.

1 a ARchiepiscopo.] Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* sed inscriptionem hanc exposui, & litteram integram dedi *in cap. cùm contingat 26. de rescriptis.*

b *Septima Synodo.*] Generali videlicet, celebrata anno 787. aduersùs imaginum hostes; nam cùm Constantinus, & Irene vidissent multa mala facta esse in Ecclesia propter imagines, & tres Imperatores prædecessores eas destruxisse, ipsi consilium inierunt de Synodo habenda; quare scripserunt ad Hadrianum Papam, vt in ea præesset, de qua Synodo, & eius actionibus plura adduxerunt Anton. August. *in epit. iuris, lib. 1. tit. de Concilijs,* Turrian. *in opusc. pro septima Synodo,* Ioannes Dartis *in 15. dist. fol. 75.* Eius canon, qui in præsenti refertur, reperitur *in cap. quoniam, 69. dist.* Sed quia aliter habetur apud Gratianum quàm in ipsa Synodo, ex Regia editione Parisiensi textus ita restituendus est. *Quod ordo in sacerdotio versatur, est omnibus manifestum, & sacerdotij munera exactè seruare Deo gratum est. Quoniam ergo videmus nonnullos à pueris cleri tonsuram accipientes, nondum verò accepta Episcopi manuum impositione, in congregatione, in suggestu legentes, & id non canonicè facientes, hoc à præsenti canone fieri non permittimus; hoc autem ipsum etiam in monacho seruari: lectores autem tantùm per manuum impositionem licet in proprio monasterio tantùm vnicuique monasterij Præfecto facere, si ipsi Præfecto scilicet ab Episcopo manus est imposita ad Præfecturam Hegumeni, dum sit & ipse Presbyter similiter; & ex antiqua consuetudine Chorepiscopos Episcopi permissu oportet lectores ordinare.*

2 c *Clericalis ordo.*] His verbis moti plurimi ex Canonistis asserunt, primam Tonsuram esse ordinem, vt docent Gregor. Lopez *in tit. 16. part. 1.* Ceuallos *Communium q. 524. n. 2.* Torreblanca *de magia cap. 6* & alij congesti à Leandro *tom. 2. de sacram. quæst. 5.* Pro quibus etiam faciunt textus *in cap. degradatio 2. de pœnis,* ibi: *Vsque ad primam tonsuram, quæ datur in collatione tonsuræ; de pœnis in 6.* textus *in cap. quoniam, 61. dist.* in nostro textu relatus, vbi asseritur, tonsuram conferri per manus impositionem: igitur quia est clericalis ordo. Etiam facit, quod tonsuram habenti competit priuilegium canonis *si quis suadente, 17. quæst. 4.* vt probatur *ex cap. 1. de sentent. excom.* Docent Toletus *in summa, lib. 1. cap. 13.* Hugolinus *de censuris, tab. 2. in cap. 16. §. 3. nu. 10.* Iulius Clarus *lib. 5. sentent. in quæst. 77. num. 4.* & etiam ante Concil. Trident. prima tonsura initiatus priuilegio fori fruebatur, ne videlicet conueniretur coram iudice sæculari in ciuilibus, aut criminalibus causis, *cap. 2. de foro compet. cap. 1. de cleric. coniugat. lib. 6.* Tradunt Couar. *pract. c. 31. nu. 5.* licèt hodie ex dispositione Concilij Trident. *sess. 23. cap. 6.* in prima tonsura initiatus priuilegio fori fruatur, si beneficium ecclesiasticum obtineat, aut alicui Ecclesiæ inseruiat de mandato Episcopi, quod & lege Regia apud nos firmatum est, *l. 1. & 8. tit. 4. lib 1. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. nu. 102.* Marchinus *de Ordine, tract. 2. part. 1. cap. 15.* Delbene *de immunit. Ecclesiæ, lib. 1. cap. 1. dub. 5.* Iures Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 12. & 13.* Ayllon *ad Gomezium, tit. de delictis, c. 10. n. 4.* Sed adhuc defendendum est, primam tonsuram ordinem non esse, sed præuiam dispositionem ad ordines, vt probatur *ex c. 6. de vita & honest. cleric. cap. cùm inter 13. de re iudic. can. 51. D. Basilij ad Amphiloch.* vbi

vbi notat Balsamon. Trid. *sess.14 de reform.c.2.* ibi: *Ad minores ordines, aut ad tonsuram.* Vbi distinguitur tonsura ab ordinibus: & *sess.23. de reform. c.4.* Docent Bellarm. *tom.1. controu. lib.1. de clericis, cap.13.* Petrus Gregor. *lib.16. syntagm. cap.1. num.9.* plures congesti à Leandro *vbi suprà quæst.5.* Sausay *in Panopl. cler.1. p. cap.1. num.1.* Nec contrarium probant verba præsentis textus suprà relata; nam omissis varijs interpretationibus traditis à P. Gabriel Vasquez *3. p. in 3 p. disp.236. c.1.* Marchino *de Ordine, tract.1. c.15. p.1.* dicendum est, Innocentium III. accipere ordinem clericalem pro statu, quo tonsurati à laicis discernuntur, & segregantur; non verò pro gradu conferente aliquam potestatem mediatam, vel immediatam ad sacramentum Eucharistiæ conficiendum. Quomodo etiam accipiendi sunt textus *in c. cùm Cyprianus 20. q.1. c.1. & fin. de vita, & honest. cler. lib.6.* vbi prima tantùm tonsura initiati appellatione clericorum veniunt, eo quòd ita tonsuratos Ecclesia inter clericos enumerat: vnde illis priuilegia fori, & canonis competunt, vt probant Doctores suprà laudati.

COMMENTARIVM.

3 Conclusio refertur, & Probatur. EX hoc fragmento epistolæ Innocentij III. sequens deducitur assertio: *Abbas benedictus, si Presbyter est, potest conferre primam tonsuram, & quatuor minores gradus.* Probant textus *in cap. quamuis 4. 68. dist. cap. quoniam, 69. dist. cap.1.* iuncta glossa *verbo A non Episcopis,* de ordinatis ab Episcopo, *cap. cùm inter 13. de re iudicata, cap. Abbate, de priuileg. lib.6.* Concilium Pictauiense celebratum anno 1109. *can.11.* *Nullus præter Episcopum coronas benedicere præsumat, exceptis Abbatibus.* Trident. *sess.23 de reform. cap.10.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop. allegat.3. num.5. & in d. cap.10. Concil. Trident.* quibus addendi sunt Zonaras, & Balsamon *in d. can.14. septimæ Synodi,* Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.1. epist.157* Sausay *in Panopl. cler. p.1. lib.4. cap.2.* Chopinus *monast. tit.2. nu.18.* Buscus *de statib. verbo Abbas,* Hallier. *de sacris elect. ar.2. §.2. c.3. pag.560.* Leander *tom.2. de sacr. tract. de Ordin. disp.4 quæst.9.* Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract.7. c.3.* Diana *p.11 tract.2. resol.17.30. & 40.* Magnus vir Præceptor D. Franciscus Ramos *in memor. pro Episc. Lusit. propos. vlt. §.4.* Marinis *alleg.112.*

4 Ratio dubitandi. Hæc assertio ex Innocentij decisione deducta difficilis redditur sequenti consideratione: Vulgare iuris nostri principium est, vnumquemque à proprio Episcopo esse ordinandum, Episcopumque esse ministrum ordinarium sacramenti Ordinis, latè probaui *in cap. 2. de ordinatis ab Episcopo:* sed clericalis tonsura, & quatuor minores gradus ad sacramentum Ordinis spectant, eiusque partes sunt, *c.1. & per totam 23. dist. c. in singulis, 77. dist.* ergo tantùm ab Episcopis, non verò ab Abbatibus conferri possunt. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex generali prohibitione textus *in c. nullus, de temporib. ord. lib.6.* in illis verbis: *Nullus Episcopus, vel quiuis alius absque sui superioris licentia diœcesis alienæ clericalem præsumat conferre tonsuram, prout sacris canonibus definitum est.* Igitur Abbates etiam Benedicti sine licentia Episcopi, nec primam possunt conferre tonsuram. Augetur secundò hæc dubitandi ratio; nam frustra precibus impetratur, quod iure communi conceditur, *l. vnica,* cum vulgatis, *C. de thesauris, lib.10.* sed Abbati S. Benedicti monasterij S. Crucis Burdigalensis Clemens IV. priuilegium concessit, vt possit primam conferre tonsuram, vt testatur se legisse, & vidisse Bruno Chassaing. *dict. tract.7. propos.1.* igitur quia iure communi Abbatibus non licet primam conferre tonsuram.

Hac difficultate ita fulcita non obstante, vera est tradita assertio, ad cuius expositionem prænotandum est, 5 Abbates à quo tempore conferant ordines. primis Ecclesiæ temporibus, dum tam Abbates, quàm monachi sacris non initiabantur ordinibus, vt latè dixi *in cap. ad aures, de temporib. ordin.* Abbates neque gradum vllum, neque primam tonsuram nouitijs, seu iam conuersis conferre potuisse. Ante septimam autem Synodum iam legimus Abbates suorum cœnobiorum incolis, non tantùm habitum regularem tradidisse, sed eisdem etiam tonsuram ecclesiasticam contulisse, constat ex Gregorio Turon. *in vitijs Patrum, cap.6.* in illis verbis: *Cùmque ei pater cuiusdam Senatoris filiam quærere vellet, ille assumpto secum vno puerulo monasterium Cremonense expetit, sexto situm ab vrbe milliario, simpliciter Abbatem exorans, vt sibi comam capitis tondere dignaretur: at ille videns prudentiam, atque elegantiam pueri, nomen inquirit, interrogat genus, & patriam: ille verò Gallum se vocitari pronuntiat, ciuem Abernum, Georgij Senatoris filium: quem Abbas, vt cognouit de prima stirpe esse progenitum, ait: Bene desideras fili, sed primùm oportet hæc ad patris tui referri notitiam, & si hæc ille voluerit, faciam quæ deposcis. Denique Abbas pro hac causa nuntios mittens ad patrem, interrogauit quid de puero fieri iuberet? At ille parumper contristatus: Primogenitus (inquit) erat mihi, & ideò volui coniugio copulare; sed si eum Dominus ad suum dignatur accire seruitium, illius magis, quàm nostra voluntas fiat; & adiecit: Quidquid vobis infans Deo inspirante suggesserit, adimplete.* Successit septima Synodus, cuius mentio in præsenti fit, & in ea Patres indulserunt Abbatibus facultatem conferendi gradum Lectoratus. Vnde rectè arguens Innocentius in præsenti deducit, & tonsuram eos conferre posse; quam facultatem ampliauit Alexander IV. *in c. Abbates, de priuil. lib.6.* vt non solùm conuersis conferrent tonsuram, verùm & illis, qui ad monasteria conuolarunt, & in quos Ecclesiasticam, & quasi Episcopalem iurisdictionem obtinent. Eandem potestatem suis specialibus priuilegijs concesserunt Gregorius IX. bulla 23. Iulius II. bulla 25. Innocentius VIII. bulla, quę incipit, *Exposcit.* Cęlestinus V. bulla expedita anno 1294. quas refert Bruno Chassaing. *vbi sup.* sed eam potestatem restrinxerunt Patres Concilij Tridentini *sess.23 de reform. c.10.* vt tantùm regularibus quatuor gradus, & primam tonsuram subditis suis conferre liceret, ibi: *Abbatibus non liceat in posterum cuiquam, qui regularis subditus non sit, tonsuram, vel minores ordines conferre.*

Prædicto Concilij decreto Abbatibus potestas conferendi minores Ordines, non solùm regularibus, verùm 6 Exponitur Tridentinũ. & nouitijs *in d. c. Abbates,* concessa, ibi: *Conuersis, & qui ad illa conuolarint;* restricta fuit, ita vt hodie tantùm regulariter professis possint Abbates conferre tonsuram, & quatuor minores gradus; non tamen nouitijs, vt docent Hugolinus, Miranda, Marchinus, & alij relati à Barbosa *alleg.3. num 8.* Tamburino *de iure Abbatum, tom.2. disp.2. q.27.* Diana *tract.2. resol.30.* Hallierio *de sacris elect. vbi sup. pag.563.* Licèt contrarium, videlicet etiam nouitijs posse Abbates conferre minores ordines, defendant Suarez *de relig. tom.4. tract.8. lib.2. c.29.* Layman laudatus, & sequutus à Leandro *d. disp.4. q.11.* Bruno Chassaing. *d. tract.7. propos.2.* Quod idem dicendum est in alienis subditis, etiam cum litteris dimissorijs proprij Episcopi; non enim illis Abbates etiam benedicti, & habentes ius mitræ, & baculi possunt conferre tonsuram, aut quatuor minores ordines, vt resoluunt plures relati à Barbosa *de potest. Episc. alleg.3 n.10.* etsi contrarium non improbabiliter teneant Tamburinus *de iure Abbat. tom.2. disp.2. q.7.* Diana *5. p. tract.13. res.93.* Leander *vbi sup. q.3.* Bruno *d. propos.2.* An autem etiam post Trident. quatuor primi Abbates Ordinis Cisterciensis possint Subdiaconatum, & Diaconatum conferre, disputant Bruno *vbi sup.* Dian. *p.11. tract.2. res.40.* & plura de potestate Abbatum exemptorum congessit Marinis *lib.1. resol.1.*

Non autem prædicta septima Synodus, & canones suprà citati omnibus Abbatibus generaliter indulserunt ius conferendi tonsuram, & quatuor minores ordines; 7 Abbates debent esse Benedicti. sed ita demum, si sint sacerdotes, & ab Episcopo benedicti, *d. cap.1. 69. dist.* ibi, *Dum sit, & ipse Presbyter:* quæ verba licèt aliqui ex Latinis Interpretibus referant ad Episcopum, non verò ad Abbatem; tamen rectè Zonaras, & Balsamon ibi animaduertunt, referenda esse illa verba ad Abbatem, qui debet esse Presbyter, vt possit prędictos minores ordines conferre; & post eos ita illum textum accipit Bosquetus *lib.1. ad Innocent. epist.125.* Etiam desideratur, vt Abbates sint benedictionis forma, quam exposuimus *in cap.1. de supplend. neglig.* nisi ob culpam, seu negligentiam Episcopi benedictionem non receperint; tunc enim, & monachos benedicere, & ordines conferre valent, ex traditis *in dict. cap.1.* & docent Diana *d. part.11. resolut.30.* Bruno *d. tractat.70. cap.3. propos.3.* licèt contrarium defendat Hallierius *dict. pag.563.* Etiam Abbates illi non benedicti, quibus priuilegio speciali concessum est, vt etsi triennales sint, possint minores ordines conferre, vt Cisterciensibus in Hispania commorantibus concesserunt Eu-

Eugenius IV. anno 1437. Iulius II. *priuileg.9. num.7.* absque vlla benedictione possunt minores ordines conferre, vt docent Brunus, & Diana *vbi suprà*, *d. resol.30.*

Prædictæ conclusionis ratio ea reddi potest; nam cùm
8 Ratio decidendi. alij præter Episcopos possint minores ordines conferre, *cap.1. de ordinatis ab Episcopo*, vbi probaui; & etiam simplices Sacerdotes, ex commissione R. Pontificis, vt ibi dixi, & latè probant Hallier. *de sacris elect.* vbi suprà, *pag.67.* Macedo *de clauibus Petr. lib.4. cap.5.* & Abbates, qui sacerdotes sunt, & benedicti, & iurisdictionem quasi Episcopalem exercent in suos subditos, ius mitræ & baculi habeant, vt probant alijs relatis Paz Iordanus *in Theolog. Moral. tom.1. lib.2. q.10. c.14.* Tamburinus *de iure Abbat. tom.1. disp.16.* Murga *tom.1. tract.1. disquisit.4.* inde eis rectè concessum est à sacris canonibus in corpore iuris compilatis, & extra existentibus, vt possint primam tonsuram, & quatuor minores conferre ordines suis subditis: & cùm iam in septima Synodo concessum esset conferre quatuor minores ordines, rectè argumentatur Innocentius in præsenti, & statuit primam tonsuram Abbates conferre posse.

Nec obstat difficultas suprà adducta; nam huius sacra-
9 Dissoluitur dubitandi ratio. menti, sicut & aliorum, duplex minister datur: alius ordinarius; extraordinarius alius. Minister ordinarius est Episcopus, vt diffinitum est in Concilio Florentino, & nos latiùs probauimus *in cap.2. de ordinatis ab Episcopo*; alius minister extraordinarius est, vt Abbas benedictus, Presbyter ex delegatione, Chorepiscopus; isti enim vt ministri extraordinarij possunt minores ordines, & tonsuram conferre; non verò vt ordinarij, quia collatio ordinaria sacramenti Ordinis tantùm Episcopo competit. Nec augmentum difficultatis deductum ex priuilegio Clementis IV. refragatur, cui satisfieri potest asserendo, priuilegium illud concessum fuisse ad sedandas discordias, quæ contingere poterant ex obseruantia iuris communis, vel priuilegiorum; & necessarium fuisse, quia cùm Abbas ille monasterij S. Crucis ex noua concessione Innocentij VIII. haberet ius deferendi baculum, & mitram, vt cognosceretur iam ita insignitum posse conferre minores ordines, expressa Pontificis concessio necessaria erat, vt docet Bruno *d. tract.7. proposit.1.*

10 Exponitur cap. cum inter, de re iudicata. Adhuc superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm inter 13. de re iudic.* in illis verbis: *Præsentatione ad ordines, tonsuratione.* Ex quibus verbis colligitur, Abbatem S. Zenonis Veronensis, eo quòd haberet ius quasi Episcopale in Ecclesia S. Proculi, debere clericos sibi subiectos ad sacros ordines, & tonsurationem Episcopo proprio præsentare: igitur Abbas, quantumuis benedictus sit, & habeat ius mitræ, & baculi, vt habebat Abbas S. Zenonis, de quo plura refert Yepes *tom.3. chron. D. Benedicti, pag.279.* subditis proprijs minores ordines conferre non valet. Varijs modis difficultatem effugere intendunt antiquiores in eo textu. Hostiensis ibi existimat, tantùm in eo affirmari primam tonsuram clericos Ecclesiæ S. Proculi debere accipere ab Episcopo proprio. Cuiacius existimat, Abbatem S. Zenonis omnes gradus conferre potuisse. Sed omissis his, & alijs sententijs ex suprà dictis textus ille accipiendus est; nam cùm Abbas, etiam benedictus, non possit ordines maiores subditis conferre, inde Abbas S. Zenonis se tantùm habere ius præsentandi clericos proprios Episcopo ad ordines recipiendos aiebat. Sed quia primam tonsuram subditis suis, ex suprà dictis conferre poterat, ideò rectè affirmabat se ius habere in tonsuratione: non ait textus, in præsentatione ordinandorum Episcopo facienda quoad tonsurationem, sed absolutè se ius habere in tonsuratione, id est in tonsuræ collatione, & in repræsentatione ad ordines,
11 Intelligitur can. 62. Concilij Aquisgran. videlicet maiores, non ergo repræsentatio referenda est ad tonsuram, sed ad maiores ordines.

Secundò aduersatur Concilium Aquisgran. *can.62.* in illis verbis: *Vt Abbas, Præpositus, vel Decanus, quamuis Presbyteri non sint, Lectoribus benedictionem tribuant.* Ex quibus depromitur, Abbates nondum sacerdotali gradu decoratos, posse Lectores ordinare, & benedicere: igitur non rectè in præsenti deciditur, ita demùm Abbates minores ordines conferre posse, si Presbyterali ordine decorati sint. Pro huius canonis interpretatione dicendum est, in eo non agi de ordinatione Lectoris, sed de benedictione illi præstanda eo tempore, quo in Ecclesia legebat. Quod vt faciliùs percipiatur, sciendum est, magnum Patriarcham D. Benedictum in sua regula statuisse, vt Lector ab Abbate tempore lectionis benedictionem peteret per ea verba, *Iube Domne benedicere.* Et in ipso Concilio, *can.67.* statuitur, vt Lector stando benedictionem petat; huius ritus varias rationes reddit Ephtenus *lib.7. disquisit. tract.6. disquisit.7.* nostræ tamen interpretationi magnoperè congruit ratio tradita à Petro Damiano *lib. de Dominus vobiscum, cap.2. Lecturus* (inquit) *magnæ humilitatis gratia, non à sacerdote, sed ab eo cui Sacerdos iusserit, se postulat benedici, dicens: Iube domne benedicere.* Etiam sciendum est, illis primis temporibus Abbates in Presbyteros non ordinari, vt de Abbatibus Benedictinis probat Ephtenus *in vita S. Benedicti, cap.18.* Yepes *tom.1. chron. anno 532. cap.3.* vnde in Concilio Aquisgran. quod ferè celebratum fuit ad statuendam monasticam disciplinam illius Ordinis, statutum fuit, vt Abbas etiam non sacerdos possit Lectoribus benedictionem petentibus eam præstare, vt sic obseruaretur regula D. Benedicti. Nec huic interpretationi obstant textus *in cap. perlectis, 25. dist. cap. denique, 71. distinct. cap. officium, de officio Archipresbyteri, cap. Abbates, de priuilegijs in 6.* & alijs congestis à Sausay *in Panopl. cleric. part.2. tit.2. cap.1.* vbi docetur, benedicere proprium esse sacerdotum, & ideò benedictiones plerumque dici Presbyterales. Nam textus illi loquuntur de benedictionibus inter Missarum solemnia faciendis; illæ enim nisi à Sacerdotibus impartiri non debent: at verò benedictiones Lectorum, quæ extra Missarum solemnia petuntur, à quolibet Abbate, etiam non sacerdote, illis temporibus dari poterant. Ephtenus *d. cap.18. §.11. per totum.*

Tertiò opponitur traditæ assertioni textus *in cap. non* 12 Exponitur cap. non oportet, 69. dist.
oportet 2. 69. distinct. vbi dum *in cap.1. eiusdem distinct.* cautum fuit, vt liceret Abbatibus gradum Lectoratus conferre, statim hæc annectit verba Gratianus ex Concilio Laodic. *Non oportet exorcizare eos, qui nedum ab Episcopis sunt promoti, neque in Ecclesijs, neque in domibus.* Ex quibus verbis, iuncto Gratiani summario *in 69. dist.* expressè colligitur, Abbates non posse gradum Exorcistæ conferre; & per consequens non rectè asserimus, Abbates posse primam tonsuram & quatuor gradus conferre. Pro huius textus expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis non solùm clericos, verùm etiam laicos donum eijciendi dæmones habuisse, & sic exorcistarum officiùm vsurpasse. Tertullianus *de corona militis cap.11.* testatur à militibus eiectos fuisse Spiritus immundos. *Et quos*, inquit, *interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensauit.* Et *lib. de idololatr. cap.11.* docet, parentes solitos exorcizare proprios filios: *Quare Constantia exorcizauit alumnos suos, quibus domum suam & cellarium præstat? Ille quidem si excluserit dæmonem, non sibi placeat de fide, nec eius inimicum exclusit.* Notarunt Baronius *anno 56.* Dorleans *ad Tacitum lib.24. pag.* Iustelus *in notis ad can.91. Ecclesiæ vniuers.* Posteà peculiare, ac distinctum munus in Ecclesia fuit eorum, qui in gradum Exorcistarum, cooptati erant, vt docent plura de Exorcistis afferentes Balsamon *in can.26. Synodi Laodicen.* Ambianas *ad Tertull. in apolog. cap.23 in fine*, Aloix *in vita S. Antheri, cap.6.* Pamelius *ad epist.26. D. Cypriani*, Petrus Gregorius *lib.15. syntagm. cap.5.* Espenceus *ad D. Paulum lib.1. digres. cap.9.* Lindembrog. *verbo Exorcista*, Filesacus *de magia, pag.30.* Pancirola *lib.2. variar. cap.149.* qui de his exorcistis accipiunt textum *in l.1. §. medicos, ff. de varijs & extraord. cognit.* Vnde in dicto canone Concilij Laodic. prohibetur, ne qui ordinatus non est ab Episcopo, posset in Ecclesia, aut domibus exorcizare; non tamen negant Patres à Chorepiscopis, vel Abbatibus in gradum Exorcistarum constitutos posse exorcizare.

CAPVT XII.

a Idem *R. Abbati S.* b *Martini Laudunen. Præmonstratensis Ordinis.*

INtelleximus, quod cùm antequam esses assumptus ad regimen Abbatiæ, & in *c* monasterio tuo fueris laudabiliter conuersatus, ad monasterium S. *d* Vincentij Laudunen. Nigri *e* Ordinis accessisti. Vbi cùm aliquamdiu in ipsius habitu permansisses, demùm ad cor reuersus, de *f* Metropolitani, & aliorum Religiosorum consilio, ad primam domum curauisti redire. In qua tandem in regularis obseruantiæ disciplina taliter Deo, & hominibus placuisti, quod pro tuorum exigentia meritorum, fratres tui te sibi præfecerunt vnanimiter in Pastorem. Quia igitur in suscepto regimine laudabiliter diceris profecisse, ne occasione moræ, quam in prædicto monasterio protraxisti, quasi de ipsa teneram conscientiam retinendo, in susceptæ administrationis executione tepescas: attendentes quod in *g* canone cautum est, ne quis canonicus regularis, nisi (quod absit) publicè *h* lapsus fuerit, efficiatur *i* monachus; & si factus fuerit, ad ordinem canonicum reuertatur, *k* vltimus in choro manendo, *l* cucullam in *m* memoriam delaturus: Discretionem tuam monemus attentiùs, & hortamur, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus circa curam gregis tibi commissi solicitudinem gerere studeas indefessam, & taliter sequentia bona continuare prioribus, quod dignum exinde possis à Deo meritum expectare. Datum Lateran. VII. Kal. Martij, Pontif. nostri anno tertiodecimo.

NOTÆ.

a IDem.] Ità tantùm legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & in sexta; sed ex epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto, restituenda est inscriptio; libro enim primo, *regest.*13. *epist.*4. reperitur hæc decisio, ex quo eam transcribimus.

b *S. Martini.*] Monasterium hoc est Ordinis Præmonstratensis, in vrbe Laudunensi: eius mentio fit *in cap. cùm liberum* 6. *de sepultur.* De ordine Premonstratensi egi *in cap. edoceri, de rescriptis.*

1 c *In monasterio tuo.*] Licèt religiosi Præmonstratenses sint Canonici regulares, Concil. Chalced. celebratum anno 450. *cap.*8. Arelat. Maguntin. & alia apud Pennotum *lib.*2. *histor. canonic. regul. cap.*18. tamen quia frequenter canonici regulares dicuntur monachi, *cap. relatum, de præbendis, cap. post translationem, de renunciat.* notauit latè Pennotus *lib.*1. *historiæ, cap.*38. & *lib.*2. *cap.*1. ita eorum claustrum monasterium dicitur, *cap. perniciosam* 18. *q.*2. Synodus Suessionensis *act.*7. *can.*1. ibi: *Vt ministri nostri per ciuitates, & singula monasteria, tam monachorum, quàm canonicorum, seu sanctimonialium.* Ludouicus *in additionibus ad Cap. lib.*3. *cap.*76. *Vt Canonici clerici, qui in ciuitatibus, vel in monasterijs degunt.* Vnde in præsenti monasterium accipitur pro claustro canonicorum regularium: notauit Bosquetus *in præsenti.*

d *S. Vincentij.*] Apud Laudunenses enim in Gallia, in eius ciuitatis suburbijs est monasterium S. Vincentij Martyris, Ordinis D. Benedicti, quod à Brunchilde constructum fuit, vt ex historicis illius prouinciæ refert Bosquetus *in notis ad Innocent. III. in præsenti.*

e *Nigri Ordinis.*] Id est D. Benedicti, vt etiam notaui *in cap. ex parte* 10. *de temporib. ordin.*

f *Metropolitani.*] Rhemensis videlicet Archiepiscopi, cui Episcopus Laudunensis, & alij septem Episcopi parent vt suffraganei in prouincia Belgica secunda.

g *In canone.*] Videlicet Vrbani II. cuius verba hic relata reperiuntur *in cap.*2. 19. *quæst.*3.

2 h *Publicè lapsus.*] Idest in graue crimen. Antiqua enim in Ecclesia consuetudo fuit, & adhuc temporibus Innocentij III. vigebat, vt clerici lapsi in aliquod graue delictum degradarentur, & in monasterium pœnitentiæ peragendæ causa detruderentur. Concilium Epaunense *can.*22. Aurelian.3. *can.*7. Tolet.4. *can.*28. Tolet.7. *can.*3. Toler.8. *can.*3. Cabilon.2. *can.*40. *cap. de lapsis*, 50. *dist. cap. tuæ, de pœnis.* Concilium Lateran. sub Alexandro III. 1. *p. cap.*2. & Lateran. sub Innocentio III. *cap.* 21. plura Gibalinus *de clausura regul. disquisit.*3. *cap.*2. §.2. Lindembrogius *in Glossario, verbo Pœnitentiæ peragendæ causa.* Non tamen ex hac detrusione clerici profitebantur vitam monasticam, aut religiosi fiebant, sed tantùm ibi detrudebantur, vt pœnitentiam peragerent, vt probant latè Gibalinus *vbi suprà*, §.3. Vnde textus noster ita accipiendus est, vt canonicis regularibus non permittatur ad religionem transire, nisi publicè lapsi in eam detrudantur pœnitentiæ peragendæ causa.

i *Efficiatur monachus.*] Quod etiam prohibetur *in cap.*1. 19. *q.*3. & alijs iuris locis congestis à Lemaistre *lib.*3. *de monach. cap.*9. Bosqueto *ad Innoc. lib.*1. *epist.*4. quod posteà temperatum fuit, & permissum clericis, atque canonicis regularibus cum superioris licentia, *cap. post translationem, de renunc.* vbi & nos aliqua adduximus.

k *Vltimus in choro.*] Est enim genus pœnæ in vltimo loco semper sedere, & manere, *cap. Presbyter*, 82. *dist. cap. mandamus* 19. *q.*3. *cap magnoperè, ne clerici vel monach.* Vnde de Claudio fertur apud Suetonium *in eo, c.*9. quod in Senatu sententiam post omnes interrogatus dicebat. Diocasius *in Caio Caligula.* Vnde Vrbanus II. in pœnam desertionis vitæ regularis, & transitus ad vitam monasticam, iubet vt Canonicus vltimo loco in Choro sedeat. 3

l *Cucullam.*] Cuculla, seu cucullus, vt vult Ambrosius Calepinus, variè accipitur, aliquando enim significat vestem communem, qua tam christiani, quàm pagani vtebantur, *l.*1. *Cod. Theodos. de habitu quo vti oportet intra vrbem*, ibi: *Seruos sanè omnium, quorum tamen dominus solicitudine constat militiæ non teneri, aut birris vti permitti, aut cucullis.* Vnde Cato *lib.*2. *de re rustica*, ait cucullam, siue cucullionem, genus vestis rusticanæ, ac vilis fuisse: plura Antonius Nebrissensis *in Vocabulario, verbo Cucullus:* plerumque tamen accipitur pro veste monachali. Diuus Hieronymus *in præfatione regulæ S. Pachomij*, vbi ait, eius monachis in vsu fuisse inter cætera duas cucullas. Ennodius *lib.*9. *epist.*17. ibi: *Accepi cucullam, qualem debui dirigere religionem profitenti.* Cassianus *lib.*1. *de habitu, cap.*4. Concil. Aquisgran. *can.*21. Clementina *ne in agro*, §. *cùm autem, de statu monach.* Accipitur aliquando pro cappa. Diuus Benedictus *in c.*55. *suæ regulæ*, cucullam dicit ille, quod nos modò cappam dicimus; & pro casula accipitur, vt probat, & explicat Ephtenus *lib.* 5. *disquisit. tract.* 3. *disquisit.*1. Apud monachos Diui Benedicti cuculla appellatur non solùm capitis tegumentum, verùm etiam totius corporis indumentum: in alijs verò monasterijs cuculla accipitur pro amictu caput, & humeros circumambiente: quatenus tamen differat à flocco, exponunt Yepes *tom.*1. *chron. Diui Benedicti, anno* 495. *cap.*5. Manrique *tom.*1. *annal. Cisterc. anno* 1101. Plura de cucullis monachorum tradunt Ephtenus *vbi suprà*, Gazeus *ad Cassianum, cap. de cucullis*, Bosquetus *in notis ad hanc epistol.* Theophilus *tract. de pileo, sect.*5. Viuar. *de veteri monachat. lib.*2. *cap.*11. §.2. Adeò igitur cuculla propria erat monachorum, vt canonicis regularibus eius vsus prohibeatur canone 125. Concilij Aquisgran. celebrati anno 816. sub Ludouico Pio primo Imperatore, ibi: *Reprehensibilem, & ecclesiastica* 4

moderatione dignum apud plerosque Canonicos comperimus vsum, eo quòd contra morem ecclesiasticum cucullas, quibus solis monachis vtendum est, induant; cùm vtique illorum habitum vsurpare non debeant, à quorum professione quodammodo distant, quia sicut eis indecens est, vt arma militaria modo laicorum gestent; ita nimium inhonestè, & valdè indecorum, vt alterius propositi indumenta sibi imponant. Notat Gabriel Pennotus *lib.1. histor.canon regul.c.26.n.4. & lib.2.c.35.n.3. & c 53.n.11.* licèt illis vterentur in signum seuerioris disciplinæ Kalendis Nouembris, Durantius *in rationali, lib 3.c.17.* & paulatim, vt alia à monachis canonici regulares acceperunt, ita cucullam, seu cappam deferre consueuerunt. Lantdmet. *lib.1.de veteri cler.p.3.c.6.* Nostri tamen Innocentij temporibus canonici nullo modo cucullis vtebantur, vnde in pœnam iniungitur R. vt eam deferat.

in *Memoriam.*] *Memorialem cucullam*, legit Gratianus *in d.c.2 19.q.3.* sed in sexta collectione, & in ipsa epistola Innocentij, in editione Bosqueti, *memoriam*, legitur: sed 5
idem est ad memoriam deferre cucullam, vel memorialem cucullam; cùm memoriale dicatur, quod ad memoriam constitutum est; vnde Sabbatum memoriale dicebatur apud Iudæos *Leuitici c.23.* in memoriam liberationis Isaac ab immolatione; quod iam obseruauit Ciron. *lib.1.obseru.c.19. & in c.2.de apostatis, in 5.collection.* Rodericus enim Canonicus propter reatum suum in desertione propriæ Ecclesiæ, & transitu ad monachos, apud quos deferebatur cuculla, iubetur vt deferat cucullam memorialem, id est in memoriam transgressionis præcepti canonici.

Huius textus commentarium dabimus *in c.licèt, de regularibus.*

C A P V T XIII.

a Idem.

ACcepimus, te nostris auribus intimante, quod quidam clerici, qui ad sacros Ordines sine titulo sunt promoti, te ad Ecclesiam Brachar. super beneficijs obtinendis infestant: quibus etiam de cunctis redditibus Ecclesiæ tuæ tunc commodè ministrari non posset, præsertim cùm mandemus eisdem in Ecclesijs prouideri, qui nec meritis, neque scientia, aut etiam in parochialibus ecclesiastica beneficia promerentur, nedum in Ecclesia Bracharensi, quorum vita, & scientia nobis est penitus ignota: de quibus si certitudinem haberemus, nec in maioribus Ecclesijs eis, nec in minoribus præciperemus prouideri. Et licèt idoneis in alijs parochialibus Ecclesijs, & in tuis Capellis extra ciuitatem velis iuxta mandatum Apostolicum prouidere, cùm omnibus in maiori prouidere non possis: ipsi tamen prouisionem in Ecclesijs eisdem *b* recipere dedignantur. Iudices quoque, & *c* monitores, seu exequutores, ad quos litteras nostras deportant, exceptiones tuas legitimas, quas in eorum proponis præsentia, non admittunt. Vnde postulabas à nobis, vt tibi prouideremus benigniùs in hac parte. Licèt igitur in ordinationibus clericorum illam tu, ac prædecessores tui diligentiam debueritis adhibere, vt minùs idonei non ordinarentur à vobis, ac ideò post promotionem eorum exceptionem non possis prætendere contra illos, nisi fortè postquam promoti fuerint, reddiderint se indignos: ex superabundanti tamen quando scribere pro talibus nos oportet, facimus in litteris nostris apponi, vt si ordinatus, pro quo scribimus, idoneus habeatur, & ecclesiastico beneficio non indignus, ei ab ordinatore, vel successore ipsius competens beneficium tribuatur; cùm & si tecum de iure agere vellemus, te possemus meritò ad prouisionem eorum compellere, quos à te, vel prædecessoribus tuis ordinatos fuisse constaret; & præsertim quod ad obtinendum ecclesiasticum beneficium eos debes idoneos reputare, quos ad ordines suscepisti. Vnde grauiter sustinere non debes, sed nobis potiùs deuotè inclinare teneris, si illos *d* examinari per alios facimus, quos sine examinatione non credimus ordinatos, antequam ad prouisionem eorum te compellere velimus. Mandamus igitur, quatenus eis, pro quibus te contigerit recipere nostra mandata in forma communi, in maiori Ecclesia, vel alijs diœcesis Bracharen. prouidere non trades: *e* exceptiones autem si quas contra tales proposueris, præcipimus audiendus.

N O T Æ.

1 a IDem.] Nec ex hac collectione, neque ex quarta, vbi *sub hoc tit.c.3.* reperitur hæc decisio, constat cui missa sit hæc epistola: existimo tamen missam esse Bracharensi Archiepiscopo, & sic inscriptionem restituendam esse in hunc modum: *Innocentius III. Stephano Archiepiscopo Bracharensi.* Illis enim temporibus Innocentij III. eius Ecclesiæ sedem obtinebat Stephanus, inter quem, & Rodericum Archiepiscopum Toletanum, super Primatu Hispaniæ controuersia mota fuit, *c.coram, de in integrum restitut.* Brachara autem est ciuitas valdè antiqua, olim Metropolis Gallecię, hodie verò Lusitaniæ, de cuius origine, & progressu latè agunt Acuña *in historia ipsius Ecclesię*, Tamayo de Salazar *tom.1.Martyr. die 1. Februarij, & tom 2.die 12. Aprilis.*

2 b *Recipere dedignantur.*] Nec tenerentur recipere, si per illa verba, *in Ecclesia Cathedrali*, concepta esset gratia, *c.quàm, de prębend.lib.6.* sicut cùm certus valor beneficij gratia taxationis exprimitur, minoris valoris beneficium conferri non valet, *c.cui de non sacerdotali, de præb. lib. 6.* aut si certus modus vacationis expressus sit, ad alium modum rescriptum non extenditur, *c. cùm in illis 16. §.cùm autem, eod.tit. & lib.*

c *Monitores.*] De his litteris nonnulla adduxi *in cap. ex insinuatione 37. de rescriptis.*

3 d *Examinari*] Cùm enim idoneis, & capacibus tantùm sint beneficia ecclesiastica conferenda, *c causam quæ, de electione, c.graue, de præb.* proinde R.Pontifex in litteris, tam expectatiuis, & monitorijs, quàm executorialibus semper iubet promouendum ad beneficia examinare, maximè si rescripta concipiantur *in forma dignum*, & in illis litteris tacitè subintelligitur clausula, *si impetrans dignus inueniatur, c.cùm adeò 17.de rescriptis.* Et licèt quilibet idoneus præsumatur, donec contrarium probetur, *c.vnico de scrutinio, c.2.de presumpt.* tamen isti, qui habent litteras ad beneficia, examinari debent, nisi gradu Licentiaturæ, vel Doctoratus in celebri Vniuersitate sint decorati; tunc enim non debent examinari, vt docent Petrus Gregorius *in d.c.cùm adeò, n.11.* Et licèt, qui examinatus est ad vnum actum, non debeat iterum ad ipsum examinari; tamen examinatus ad ordines recipiendos, debet iterum examen subire, vt beneficium assequi possit, vt omnes repetentes ad hunc textum docent.

4 e *Exceptiones.*] Merus executor litterarum Apostolicarum, an exceptiones admittere possit, dicam latè *in c. ex parte 13.c.pastoralis, §.quia verò, de officio delegati.*

5 Et hoc textu communiter deducitur, ordinatum sine

titulo,

titulo, iustè ab Episcopo, vel eius successore beneficium petere, cuius textus commentarium dabimus *in cap. 2. de præbendis*, vbi nostri vespertini Antecessores latè examinant prædictam assertionem.

CAPVT XIV.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

CVm sit *b* ars artium regimen animarum, districtè præcipimus, vt Episcopi promouendos in sacerdotes diligenter instruant, & informent, vel per seipsos, vel per alios idoneos viros super diuinis officijs, ecclesiasticisque sacramentis, qualiter ea ritè valeant celebrare. Quoniam si de cętero rudes, & ignaros ordinare præsumpserint (quod quidem facilè poterit deprehendi) & ordinatores, & ordinatos vltioni graui decernimus subiacere. Sanctius enim est (in ordinatione maximè sacerdotum) paucos bonos, quàm multos malos habere ministros; quia si cęcus cæcum ducit, ambo in foueam dilabuntur.

NOTÆ.

1 a Generali.] Ita etiam legitur *in cap. 4. sub hoc titul. in 4. collect.* De hoc Concilio Lateranensi egi *in capitul. nonnulli, de rescriptis.*

b *Ars.*] Facit Carnotensis *epist. 32. Cùm ergo sit ars artium, & onus onerum regimen animarum.*

CAPVT XV.

Honorius III. *Archiepiscopo* a *Mediolanensi*.

QVamuis multa proposita fuerint contra venerabilem f. n. Episcopum *b* Callien. etsi nihil probatum esset de illis; quia tamen confessus est coram nobis, se nunquam de Grammatica didicisse, nec etiam legisse Donatum, & per euidentiam facti vsque adeò de illiteratura, & insufficientia sua constat, quod contra Deum esset, & canonicas sanctiones tantùm in Episcopo tolerare defectum: de communi fratrum nostrorum consilio ipsum à Pontificalis executione officij, & administratione Callien. Ecclesiæ duximus penitus amouendum, irritantes si quid nomine ipsius Ecclesiæ, vel de bonis eiusdem de cętero attentabit.

NOTÆ.

1 a MEdiolanensi.] In sexta collectione legitur *Bremensi*, de qua Ecclesia agemus *in c. 2. de sacram. non iterand.* Sed emendanda est inscriptio ex Innocentio Cironio, qui in quinta collectione, *sub hoc tit. c. 1* testatur se legisse in manuscriptis, *Mediolanensi*, de qua Ecclesia aliqua adduxi *in c. cùm adeò 17. de rescriptis*. Igitur præsens decisio missa est Henrico Archiepiscopo Mediolanensi, qui temporibus nostri Honorij III. floruit.

b *Callien.*] *Calliensium*, legit Cironius, qui Episcopatus est in Marchia Anconitana, & immediatè subest R. Pontifici.

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio probatur.* EX his duabus decisionibus talis deducitur disputanda assertio: *Illiteratus ad ordines, vel regimen animarum assumi non debet; & si assumatur, deponendus est.* Probant textus *in c. præcipimus 10. 34. dist. c. qui ecclesiastici 2. c. litteratos, 36. dist. c. ignorantia 1. c. quando 2. c. si in laicis 3. c. quæ ipsi 5. c. omnes 6 c. placuit 7. & per totam 38. dist. cap. adire, 25. dist. c. vlt. 49. dist c. non confidat, 50 dist. c. 1. dist. 55. capitul. vilissimum 45. 1 quæstion. 1. cap. miror, 50. dist. cap. vtilissimum 15. 1. quæstion. 1. capitul. conuenientibus, cap. licèt ergo 15. 8 q. 1. c. congregato 53. c. cùm in cunctis, §. inferiora, c. Ecclesia 57. c. si fortè, de elect. c. inter cętera, de officio Ordin. c. extirpandæ 30. de præbendis, c. nisi 10. vers. pro defectu, de renuntiat. c. finali, de temporib. ord. lib 6. c. vlt. de præsumpt. in 2. collect. c. vnico, dist. 85.* Concilium Turon. sub Carolo *can. 2. 3. & 17.* Rhemense *can. 14.* Gregorius VII. *in Concilio Romano: Presbyteros oportet scire canones, alioquin quomodo iudicabunt Ecclesiam?* Et *can. 30. Presbyteri sint litterati, aliter enim quomodo erunt magistri?* Aquisgran. 2. sub Ludouico *p. 1. c. 8. Doctrina sacerdotalis secundùm cuiusque qualitatem omnibus sufficiens debet esse.* Et *p. 2. can 3. & 4* Trident. *sess 23. de reform c. 4. 1 1. 13. & 14.* Nouella 6. Iustiniani *c. 4.* & nouella 123. *c. 22. §. clericos.* Alia iura congessit Ant. August. *in epit. lib. 4. tit. 36. & 59. & lib. 6. tit. 9.* Illustrant plures laudati à Barbosa *in præsenti, & lib. 3. iuris eccles. c. 13. n. 165. & de potest. Episcop. 2. p. alleg. 46.* quibus addendi sunt Iulius Lauorus *de elect. c. 16 n. 15.* Catellianus Cotta *in memorab. verbo Abbates*, Lantdmet. *lib 2. de veteri monach. c. 18. & 19.* Duarenus *lib. 4. de sacris Ecclesię, c. 2.* Petrus Gregorius *lib 4. partit. tit. 2 c. 4 & in c. ad audientiam, de rescriptis.* Flaminius *de resign. q. 3* Petrus Bollo *in œconom. c. 1. §. 4.* Sausay *in Panopl. cler. p. 1 lib. 6 c. 3 §. 4.* Gibalin. *de irregul. c. 3. per totum*, Vighellius *in meth. iuris can. pag. 241.* Loaysas *in notis ad lib. 3. sent. D. Isidori, c. 13.* Acuña, & Dartis *ad d. 38. dist.* & alij adducti *in d c. cùm in cunctis, §. inferiora*, Lotherius *lib. 3. de re benef. q. 7. n. 4.* Valenzuela *cons. 34. ex n. 46.* Caruallo *de vna, & altera quarta, 1 p. ex n. 46* Barbosa *in c. finali, de magistris*, I. Dartis *de beneficijs sect. 4. c. 4.* Theophilus Raynaud *tom. 12. tract. Mala è bonis Ecclesię, c. 6 ex n. 17.* Silua *in tract. de qualit. Prælat. n 125.*

Sed aduersus hanc conclusionem, omissa difficultate expensa *in d. §. inferiora*, ita insurgo. In Prælatis Ecclesiasticis potiùs charitas, quàm scientia attendi debet, *c. 1. de renunc.* quia *illa ædificat, hæc autem inflat*, vt Apostolus ait. 3 *Ratio dubitandi.* Vnde S. Bonifacius Germaniæ Primas, licèt illiteratus, magnos & vberrimos fructus attulit in ea prouincia: igitur non vsque adeò litterarum peritia in Prælatis Ecclesiasticis desideratur, vt absque ea ordinari, aut regimini Ecclesiarum præfici non possint. Accedit, nam causa finalis præsentis decisionis ea adducitur, quia videlicet Calliensis Episcopus Grammaticam nesciebat, neque adhuc legerat Donatum. Quæ difficilis redditur ex eo; nam Episcopus ea scire debet, quæ populum suum docturus est. Cęlestinus Pontifex *in epistola Galliarum Episcopis missa, c. 3. Debet enim antea esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, vt possit docere, quod didicit.* Ioannes Saresbar. *lib. 6. Polycrat. c. 7. Quem enim inuenies, qui strenuè docere possit, quod ipse non didicit?* Sed Episcopi non egent ea litteratura, vt Euangelia populis exponant, *c. Episcopus, 23. dist. c. seduld, 38. dist.* immò Episcopi Grammaticam docentes deponuntur, *c. multa, dist. 86* igitur quòd Episcopus Calliensis ignorasset Grammaticam, aut Donatum non legisset, non erat deponendus. Accedit secundò aduersus illa verba, *Nec etiam legisse Donatum*, ea consideratio: nam Episcopus, aliæque personæ ecclesiasticæ, nec Ciceronem Latinitatis parentem, nec etiam alios

alios Gentilium libros legere valent, *c. Episcopus, c. legimus, c. sacerdotes, c. legant, & per totam 37. dist.* & specialiter de Donato *in c. vlt. eadem dist.* statuitur à D. Gregorio, ne quis adstringatur regulis Donati: & ita lectionem librorum Gentilium prohibent D. Isidorus *c. 8. suæ regulæ*, S. Paulinus *epist. ad Ausonium.*

Qui corda falsis, atque vanis imbuunt,
Tantumque linguas instruunt,
Nihil adferentes ad salutem conferens,
Quod veritatem detegat.
Qui enim tenere, vel bonum, aut verum queant,
Qui non tenent summum caput,
Veri bonique fomitem, & fontem Deum?

S. Basilius *orat. de libris Gentilium*, D. August. *lib. 1. confess. c. 16. & serm. 27. de tempore*, S. Cyrillus *lib. 3. de adorat.* Rupertus *ad cap. 8 Exodi*, Origenes *homilia 4. in Exodum*: ex eis probant Cardanus *lib. 4. de sapient.* Catharinus *opusc. in malos libros*, Gambara *lib. in obscœnos Poetas*, Viues *lib. 2. de corruptis disciplinis*. Igitur potiùs laudandus erat Episcopus Callienensis, quàm deponendus ab Episcopatu, eo quòd non legisset Donatum. Secundò difficilis est nostra assertio dum affirmat, clericos iam promotos, aut regimini Ecclesiæ præfectos, ob defectum scientiæ esse deijciendos ab ordinibus, aut beneficijs perceptis. Aduersatur ea ratio; nam si deijcerentur, maximè quia ob defectum scientiæ sunt irregulares, & promoueri ad ordines, aut ad beneficia eligi non possunt: sed illiterati ob defectum scientiæ nullam contrahunt irregularitatem, vt docent Marchinus *de ordine tractat. 1. cap. 1. part. 5. numer. 14.* Hugolinus *de irregul. cap. 3. §. 3. num. 1.* Maiolus, Suarez, Hurtado, & alij, quos refert, & sequitur Gibalinus *de irregul. cap. 3. in principio*: igitur semel promoti deijci non debent. Accedit, nam sacri canones circa illiteratos promotos statuunt, vt à superioribus erudiantur, & doceantur; non tamen, vt deijciantur, seu deponantur. Synodus Romana sub Eugenio II. & Leone IV. *can. 4. Quamquam admonita Doctorum, & statuta Patrum Sacerdotes indoctos prohibeant consecrari, opportuni temporis moderatione si Episcopus inueniatur indoctus, à Metropolitano proprio, & deinceps Presbyteri, Diaconi, vel etiam Subdiaconi à suo Episcopo, vt doceri possint, admoneantur. interim subiecti Sacerdotes, & tales clerici ad tempus à celebratione Missarum, diuinæ Hostiæ, & Officijs suspendantur.* Concilium Narbon. *can. 11. Nulli liceat Episcoporum ordinare Diaconum, aut Presbyterum litteras ignorantem: sed si qui ordinati fuerint, cogantur discere.* Concilium Tolet. 8. *can.* 8. Igitur illiterati semel promoti, deponendi, aut eijciendi à gradu suscepto non sunt. Franc. Florens *ad tit. de elect.*

4 Rationes decisionis. Adhuc defendenda est præsens assertio, cuius rationes non sunt obscuræ, siue attendatur ipsum munus, siue persona ipsa beneficiarij. Et in primis id planè fert natura rei. Nam committere munus homini, qui peritia ad illud obeundum necessaria destituatur, perinde est, ac velle munus inutiliter, vel etiam cum damno exequi. vt argumento ducto à nauclero, seu nauis duce, probat Prosper *lib. 1. de vita contempl. cap. 16.* & ex eo Theophilus *vbi suprà, numer. 18.* Quomodo ergo Ecclesiam gubernabit, qui scientia destituitur? vt ex varijs scripturis in hanc rem disserens, ait Petrus Blesensis *epist. 23. Qui nil didicit, aliorum doctor efficitur, & quasi æs sonans, aut cymbalum tinniens, vsurpat prædicantis officium, cùm sit truncus inutilis, & idolum mutum.* Vtinam experientia non plus satis docuisset quantam cladem inuexerit Ecclesiæ imperitia clericorum nescientium obire munus, quod susceperunt, vt prosequuntur Castro *lib. 3. de iusta hæretic. punit. cap. 5* Lessius *de iustitia, cap. 34. numer. 54.* Sufficiat laudasse Laurentium Iustin. qui de æui sui beneficiarijs *lib. de compunct.* ita aiebat: *Vtinam sibi ipsis mali essent, & alijs conarentur prodesse; vt si non illorum vita imitabilis foret, essent tamen facienda, quæ dixerint. Vtroque prorsus carent, nec vitam, nec scientiam habentes. Sunt omnes ignari, & inscij, exceptis paucissimis; & quod deterius est, addiscere non dignantur. Omne tempus doctrinæ deditum se arbitrantur amittere, carnis voluptatibus intenti. Potiùs eligunt vagari quotidie, & confabulari, quàm sacrarum Scripturarum se lectioni dare, obliuioni tradentes, quod dicitur: Interroga sacerdotes de lege. Et illud propheticum: Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius.* Quæ verba sunt Malachiæ *cap. 2.* & referuntur *in cap. si Rector, 43. dist. cap. cùm ex eo 34. de elect. in 6. cap. ex iniuncto 12. de hæreticis.* Cùm ergo munus Prælatorum Ecclesiæ sit docere, & contradicentes refellere, vt Diuus Paulus ad Titum scribit, & constat ex pluribus Conciliorum canonibus congestis ab Anton Augustin. *in epit. lib. 6. titul. 10.* quomodo munus hoc obibunt illiterati, & ignari? Ex parte etiam ipsius beneficiarij necessitas scientiæ suadetur, siquidem si ea caret, non solùm alijs prodesse nequit, verùm & sibi obest: nam Dominus apud Oseam *cap. 4.* ait: *Quia tu scientiam repulisti, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi* Ex quo loco necessitatem scientiæ in ministris sacris arguunt Ecclesiæ Patres *in c. omnes, c nulli, 38. dist. c. nisi cùm pridem, §. pro defectu, de renunc.* Diuus Bernardus *serm. 36. in Cantica*, Philippus Abbas *de scientia cler. c. 23.* Carolus Magnus *in epist. ad Bagulfum Fuldensem*: quorum verba refert Theophilus Raynaud. *vbi suprà, numer. 12.* Rectè ergo in præsenti deciditur, ad beneficia ecclesiastica illiteratos admittendos non esse, & si prorsus illiteratis beneficium conferatur, collationem nullam esse, adeò vt nec Pontifex cum prorsus illiterato ad beneficium possit dispensare: resoluit Dartis *de beneficijs d. cap. 4.* nam si cæcus cæcum ducit, ambo in foueam cadunt, *cap. ideò, 37. dist. cap. quisquis, 38. dist. d. cap. si Rector.*

Sufficientem autem litteraturam desideramus in ministris Ecclesiæ, non eminentem requirimus, *d. cap. nisi, de renunc. cap. cùm nobis, de elect.* & sufficientem scientiam interpretamur, quæ sufficit ijs explendis, quæ necessariò incumbunt cuiusque officio, & ministerio, vt diffinit Concil. Trident. *session. 2. de reformat. cap. 2.* quare vt sunt distincti gradus in ministris ecclesiasticis, ita non vna in omnibus mensura scientiæ desideratur Scientia requiritur in Prælato iuxta qualitatem gradus, & Ecclesiæ, cuius regimini præponitur, *cap. Ecclesia 57. de elect.* in Episcopo longè maior requiritur, quàm in inferioribus Prælatis; vnde D. Paulus, dum eligendi in Episcopum dotes recenset, eum doctorem esse, & potentem in doctrina sana, ad redarguendos Ecclesiæ hostes exposcit: & sacri canones id statuunt *capitul. qui ecclesiasticis, §. ecce, 36. dist. cap. omnes, 38. dist.* & alij congesti ab Anton. August. *lib. 4. in epit. titul. 32.* & tandem in Concilio Tridentin. *session. 22. cap. 2.* constituitur, ne vllus in Episcopum promoueatur, nisi qui in aliqua Vniuersitate studiorum Magister, aut Licentiatus in sacra Theologia, seu iure canonico, aut publico Academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Clerici autem scire debent sacras scripturas, & Ecclesiæ canones, *cap. 1. 38. dist.* Concilium Tolet. 11 *cap. 2.* vbi Loaysas; ne quid faciant, quod Patrum possit regulis obuiare: debent enim esse perfecti in Grammatica, cùm sit fundamentum litterarum, iuxta Cassiodorum *lib. 9. epist. 21. Est Grammatica*, inquit, *magistra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis, antiquorum nos cognoscitur iuuare consilijs.* Debent etiam scire psalmos, vt definitum est *in cap. vnico dist. 85.* & in eis pro ordinum diuersitate plus, minusve scientiæ exigitur: Presbyteri enim, qui in Parochijs ordinantur, debent libellum officialem à suo Episcopo acceptum scire, ad Ecclesias sibi commissas regendas, vt cùm Letanias, vel Concilium venerint, Episcopo rationem reddant, qualiter officium sibi commissum adimpleant. Concilium Tolet. 4. *can. 25.* relatum *in cap. 2. 38. dist.* in quo canone difficile est quid per libellum officialem, & per Letanias Patres accipiant, intelligantque. De libro Officiorum Patres loqui existimat Cironius *ad nostrum titulum*: de Manuali Sacramentorum accipiunt textum illum Loaysas *in eius notis*, Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 18.* prout accipitur etiam *in can. 23. Concilij Maguntini*, quem librum supplementum appellant Patres Concilij Tolet. 8. *can. 8.* & nos vulgò *Manual* dicimus, Letanias autem appellant Patres Synodum diœcesanam, quia Synodus ipsa cum Letanijs celebrabatur: vnde affirmant Patres, quod Parochi sciant librum officiorum, vt cùm ad Concilium

5 De litteratura ministrorum Ecclesiæ.

llum diœcesanum celebrandum cum Letanijs venerint, officij suscepti Episcopo rationem reddant. Ita illum textum interpretatur I. Dartis *in eius scholijs*. Hodie post Concilium Trid. *session. 23. de reformat cap. 13.* qui creandus est Presbyter, scire debet, quæ nosse omnibus necessarium est ad salutem, cum his pariter, quæ ad administranda populo sacramenta pertinent. Beneficiarij autem aliorum beneficiorum eam litteraturam debent habere, quam ordo beneficio annexus exposcit. Initiandi etiam prima tonsura saltem debent scire legere linguam Latinam. Trid. *d. sess. 13 cap. 4.* ibi: *Prima tonsura non initientur, qui sacramentum Confirmationis non susceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere, & scribere nesciant.*

Nec obstat difficultas suprà adducta; nam licèt verum sit, charitatem esse attendendam in Prælatis Ecclesiasticis, non tamen ideò negligenda est litterarum scientia: licèt enim aliqua possit supplere charitas, non tamen omnia, quæ scientia præstat. Vnde iuxta textum *in d. cap. 1. de renunciat.* modica scientia iuncta cum magna charitate præstat rectum Prælatum, non autem charitas sola. Nec scientiam requirimus in Prælatis Ecclesiæ, quæ inflat, sed quæ ædificat: quare Sanctus Bernardus *sermone 36.* vtramque distinguit per hæc verba: *Videor* (inquit) *forsan nimius in sugillatione scientiæ, & quasi reprehendere doctos, ac prohibere studia litterarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesiæ profuerint, & prosint litterati sui, siue ad refellendos eos, qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Denique legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; & qui ad iustitiam erudiunt multos; quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sed & scio vbi legerim: Scientia inflat. Et rursum: Qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Vides quia differentia est scientiarum, quando alia inflans, alia contristans est? Tibi verò velim scire quænam harum videatur vtilior, seu magis necessaria ad salutem. Illane quæ tumet, an quæ dolet? Sed non dubito, quin dolentem tumenti præferas; quia sanitatem, quam tumor simulat, dolor postulat. Qui autem postulat, propinquat saluti; quoniam qui petit, accipit. Denique qui sanat contritos corde, execratur inflatos.* Nec exemplum deductum à Bonifacio Angliæ Primate in contrarium mouet: nam vt rectè eum ab illa inscitiæ calumnia defendat Theophilus Raynaud. *in Oplotheca de calumnia, sect. 1. serie 3. cap. 21* probat eum valdè doctum fuisse. Nec augmentum aliud deductum ex eo, quod Episcopus in nostro capite finali deponi non debebat, quia Grammaticam nesciebat; aut ipse deijciendus esset, si eam doceret: & sic ad quid necessaria erat scientia, quæ non proficiebat ad doctrinam? Nam licèt *in d. cap. cùm multa*, damnetur Episcopus, qui exponebat populo Grammaticam, non ideò eius scientia condemnatur, immò præcipitur, *cap. si quis autem Grammaticam, 37. distinct.* latè probat Petrus Gregorius *in cap. ad audientiam, numer. 5. de rescriptis:* ideò enim corripitur Episcopus *in d. cap. cùm multa*, quia cùm deberet populo sacram Scripturam exponere, iuxta iura supra congesta, tantùm Grammaticam exponebat, addictus merè illius loquutioni, & non sensibus sacræ Scripturæ, vt interpretatur illum textum eruditissimus D. Laurentius Ramirez de Prado *in schediasmate, numero 53.* Nec etiam augmentum illud, vbi dicebamus, Episcopum Gentilium libros legere non debere, & sic neque Donatum, qui fuit merè Grammaticus, & notas scripsit ad Virgilium. Nam satis controuersum est, non solùm inter Doctores, verùm etiam, & inter Ecclesiæ Patres, an Gentilium librorum lectio viris ecclesiasticis permittatur? Affirmant plures relati *in cap. legimus, cap. relatum 14. 37. distin.* immò & ipsi Patres in ecclesiasticis legibus decernendis vtuntur eorum auctoritatibus, vt *in cap. Dominus 87. §. dixit, 1. quæstion. 1. cap. si quid iuri 13. 27. distinct. cap. nec mirum, 26. quæst. 5.* notat Ramirez *vbi suprà, pag. 25.* Negarunt Patres in locis suprà pro augmento difficultatis adducti. Pro quorum iurium antinomia sedanda asserendum est, Prælatis, & personis ecclesiasticis Gentilium libris vti licere, vt quæ vtilia ab illis inuenta sunt, expositioni sacræ Scripturæ deseruiant; quæ autem, aut turpia, aut obscœna dicta sunt, reijciant, refellantque: legimus enim aliqua, ne negligantur; legimus, non vt teneamus, sed vt repudiemus; & sic dum temperata eorum librorum lectione vtimur, sacris canonibus non damnamur, vt plura de libris Gentilium legendis, vel non, tradunt Duarenus *lib. 4. de sacris Ecclesiæ, cap. 3.* Claudius Espenceus *integro tractat. de legendis Gentilium libris*, Saussay *in Panopl. cleric. part. 1. lib. 6 cap. 3. §. 4.* Sauarus *ad Sidonium lib. 8. epist. 4.* Anonymus contra Machiauellum *lib. 2. de relig. pag. 165.* Cresolius *lib. 3. Mystag. cap. 16. sect. 2.* Loaysas *in notis ad Diuum Isidorum, lib. 3. sentent. cap. 13.* & Decretistæ *in d. distinct. 37.* Filesacus *lib. 1. select. capitul. finali*, Cellotius *de hierarch. lib. 8. capit. 18.* Theophilus Raynaud *tom. 11. tractat. de bonis, & malis libris, erothem. 11.* Frater Antonius à Matre Dei *in appendice ad prȩludia in sacram Scriptur. dub. 1. per totum, & dub. 6.*

6 *Dissoluitur difficultas.*

Nec aduersatur secunda difficultas; nam pro eius solutione sciendum est, inscitiam litterarum in præsenti tractatione dupliciter accipi posse. Primò pro ea, quæ omninò impedit exercitium ordinis, vt si is, qui in Lectorem, aut Diaconum ordinandus est, nesciat legere; aut qui in Exorcistam, exorcismos recitare nequeat. Secundò cùm ignorantia tantùm impedit, ne rectè obeantur munia sacra, quæ suppletur apposita scientia, quam sacri canones præscribunt. Primâ enim ignorantia impedit ordinandos, & irregularitatem inducit, de qua accipiendi sunt textus *in dict. capitul. illiteratos, 36. distinct. cap. finali de temporibus ordin. lib. 6.* Secunda autem neutiquam; ad quam referendi sunt textus *in nostro cap. penultim. & vltim.* Non autem *in hoc cap. finali*, tanquam irregularis deijcitur Episcopus Callienensis: sed quia per euidentiam facti constabat de illiteratura, & insufficientia, ob quam ignorantiam deponitur, vt hunc textum interpretatur Gibalinus *d. cap. 3. pag. 68.* Nec augmentum huius secundæ difficultatis obstat, deductum ex Concilijs Narbonensi, & Romano. Nam in illis canonibus agitur de illis, qui licèt essent illiterati, tamen non erant doctrinæ incapaces; vnde iubentur litteras scire, cùm illis proficere possint: at verò in hoc textu constabat; non solùm de insufficientia, verùm etiam de inhabilitate ad eas discendas. Quare Episcopus deijcitur: in dictis verò canonibus illiterati tantùm suspenduntur. 7 *Dissoluitur secunda difficultas.*

Sed superiori assertioni opponitur textus *in capitul. retulerunt 86. de consecrat. distinct. 4.* vbi proponitur sacerdos parochus linguæ Latinæ penitus ignarus, qui dum puerum baptizaret, dixit: *Baptizo te in nomine Patria, Filia, & Spiritu sancta.* Consultus Zacharias Pontifex à Bonifacio Episcopo, qui in hoc casu censebat reiterandum esse baptismum, vt constat ex his verbis textus: *Ac per hoc tua reuerenda fraternitas considerauit eos rebaptizare*; respondit, baptismum ab eo sacerdote collatum reiterari non debere, in sequentibus prædicti textus verbis: *Sed sanctissime frater, si ille, qui baptizauit, non errorem introducens, aut hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ loquutionis, infringendo linguam, vt suprà fati sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire, vt denuò baptizentur.* Ipsum autem sacerdotem, nec deiecit, aut deposuit à gradu suo: igitur licèt clericus illiteratus ordinetur, non ideò à gradu deijcitur. Cui difficultati primò respondendum est, sacerdotem, de quo in eo textu, non fuisse parochum, aut Ecclesiæ rectorem, sed tantùm simplicem Presbyterum, in quo inscitia tolerabatur in Germania propter nimiam inscitiam, & litterarum ignorantiam, quæ in illis partibus inualuerat, vt etiam de alijs prouincijs referens docet Salcedo *in praxi capit. 21.* Vnde cùm Euangelium nouiter prædicaretur à Sancto Bonifacio in ea prouincia litteris inculta, ideò non deijcitur Presbyter ignarus in eo textu: docet Petrus Gregorius *in capitul. ad audientiam, de rescriptis, numer. 6.* Secundò etiam responderi potest, principaliter in eo textu non tractari, an Presbyter illiteratus deijciendus esset, vel non; sed vtrum baptismus ab eo collatus esset iterandus, vt li- 8 *Exponitur cap. retulerunt de consecr. dist. 4.*

vt liquet ex ipſamet litera textus ſuperiùs allata. Et conſultus Zacharias reſpondit, baptiſmum non eſſe iterandum, cùm non animo introducendi errorem in Eccleſiâ eſſet collatus: de imperitia autem miniſtri conſultatio non præceſſit, vnde eam partem intactam reliquit Pontifex. Alia adducunt pro eius textus interpretatione Patres Franciſcus Lugo *de ſacram. in genere, cap. 3. numer. 28.* Ioannes Lugo *eod. tractat. diſput. 2. ſect. 6. ex num. 108.*

9 Intelligitur can. Concilij Aurel. Secundò ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in canone 15. Concilij Aurel. 2.* in illis verbis: *Presbyter, vel Diaconus, ſi nec litteras, vel baptizandi ordinem neſciat, nullatenus ordinetur.* Ex quibus deducitur in promouendo ad ordinem Presbyteratus ſufficere, vt baptizandi ordinem ſciat, aut ſi litteras non ignoret, cùm diſiunctiuè apponantur ea verba, *litteras ſciat, vel baptizandi ordinem.* Pro huius canonis expoſitione ſciendum eſt, litteras neſcire diuerſimodè accipi in iure. Plerumque neſcire litteras ſignificat, neſcire legere, ſcribere, ſubſcribere, aut rationes conficere, *l. hac conſultiſſima 21.* ibi; *Quod ſi teſtator litteras ignoret, vel ſubſcribere nequeat, octauo ſubſcriptore pro eo adhibito, eadem ſeruari decernimus.* Et *l. finali, Cod. de teſtament.* ibi: *In illis verò locis, in quibus rarò inueniuntur homines literati, per præſentem legem ruſticanis concedimus, antiquam eorum conſuetudinem legis vicem obtinere; ita tamen, vt vbi ſcientes litteras inuenti fuerint, ſeptem teſtes, quos ad teſtimonium conuocari neceſſe eſt, adhibeantur, & vnuſquiſque pro ſua perſona ſubſcribat.* Sicut è conuerſo in eadem lege literati pro his accipiuntur, qui ſubſcribere ſciunt, ibi: *Si verò vnus, aut duo, vel plures fuerint literati, liceat eis pro ignorantibus literas (præſentibus tamen) ſubſcriptionem ſuam interponere.* Similia reperiuntur *in l. iubemus, l. noſtram, Cod. eod. tit. l. final. §. ſin autem, Cod. de iure deliberandi,* ibi: *Vel ſi ignarus ſit litterarum, vel ſubſcribere præpediatur, ſpeciali tabulario ad hoc ſolùm adhibendo, vt pro eo litteras ſupponat, venerabili ſigno antea manu hæredis præpoſito, teſtibus videlicet adſumendis, qui hæredem cognoſcant, & iubente eo tabularium pro ſe ſubſcribere, interfuerint.* Et *l diſcretis, Cod. qui teſtament. leg. ſed ſi 11. ff. de inſtitut. leg. 3. §. item, ff. de accuſat leg. pater 93. §. 1. ff. de acquirend. hæred. authentica Sed nouo, Cod. ſi certum petatur, §. ſimiliter 8 de excuſatione tutor. leg. ſi duas 6. in fine, ff. eodem tit.* vbi plura cumulant Arnoldus Vinius, Mancinus, & alij. Sed propriè neſcire litteras eſt Grammaticam neſcire, vt de Sylla aiebat Iulius Cæſar: *Sylla neſciuit litteras.* Quare litteratura accipitur ſtrictè pro Grammatica *in leg. 1. Cod. Theodoſ. de Decanis vrbis Romæ,* iuxta Cuiacium *lib. 21. obſeruat. cap. 10.* Diomedem Grammaticum *lib. 2. artis Grammaticæ,* Lipſium *in Lobiano, lib. 3. cap. 7.* ex Apuleio, Quintiliano, & alijs latè illuſtrant Albericus Gentilis *in lectionibus Virgilianis, cap. 4.* Vulteius *diſceptat. iuris cap. 8.* Vnde in eo canone dum prohibetur ordinari Presbyter, vel Diaconus litteras neſciens, idem eſt, ac ſi prohibeatur ordinari ignarus linguæ Latinæ; diſiunctiua autem illa, *vel,* accipitur pro coniunctiua, vt ſæpè in iure contingit, *leg. ſæpè, de V. S.* Senſus igitur canonis eſt: Presbyter, vel Diaconus ordinari non valet, qui ignarus eſt linguæ Latinæ, & ordinem baptiſmi neſcit; quia in Sacerdote, & Diacono, qui ſolemniter baptiſmum miniſtrare valent, deſideratur ſcientia ordinis baptizandi. Concil. Tolet. 8. *can.* 8. ibi: *Siue baptizandi perfectè nouerint ſupplementum.* Vnde coniunctim requiritur in promouendo ad gradus Presbyteri, vel Diaconi, vt linguam Latinam, & ordinem baptizandi ſciant.

Tertiò aduerſatur canon 53. Concilij Carthag. 4. in illis verbis: *Omnes clerici, qui ad operandum validi non ſunt, vt artificiola, & litteras diſcant.* Ex quibus depromitur, eos tantùm clericos litterarum ſtudio operam dare debere, & eas ſcire, qui ad operandum validi non ſunt: igitur qui ad operandum validi ſunt, aut litteras docere nequeunt, non coguntur eas ſcire. Pro huius canonis interpretatione ſciendum eſt, tempore illius Concilij Maſſilianos hæreticos publicè docuiſſe, contra exemplum, & doctrinam Apoſtolorum, non licere clericis proprijs manibus victum quærere, aut aliquam litterarum Facultatem docere; ſed de Dei prouidentia confidentes, de alieno victu, & labore viuere debere. Quem errorem, vt refellerent Patres Concilij Carthag. *in can. 51.* ſtatuerunt, vt clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificio quæreret victum. Habetur in Decreto, *cap Clericus quantumlibet, diſtinct. 91.* & apud Burchardum *lib. 2. cap. 210.* & Iuonem *part. 2. Decreti, cap. 285.* ita legitur: *Omnes clerici, qui ad operandum validi ſunt, & artificiola, & litteras diſcant.* Et *in can. 52. ſequenti,* definiunt PP. prædicti Concilij Carthag. vt clericus victum, & veſtimentum ſibi artificiolo, vel agricultura, abſque detrimento officij ſui prepararet; quod firmatum eſt *in cap. 1. de celebrat. Miſſar.* vbi Deo annuente latè dicemus. Eadem docet, iubetque Clemens Papa *lib. 3. Conſtit. Apoſtol. c vlt.* adducens Apoſtolorum exempla, & ſpeciatim Pauli tabernaculorum opificis, *Act. 18. verſ. 24.* Epiphanius *hæreſi 20.* ſidem facit, ſuo tempore pleroſque Sacerdotes ſolitos eſſe proprijs manibus operari. Synodus etiam Nicæna 2. *can 15.* ſimilia ſtatuit, pauperibus clericis exempla Apoſtolorum proponens. Plura ad propoſitum refert Cabaſſutius *in notit. Concil. pag. 255. & ſeq.* Tandem *in can. 53.* iubetur, vt artificiola, aut litteras diſcant, quia etſi litteras ſcirent, quæ ordini neceſſariæ erant; non tamen vt Magiſtri in eis diſcipulos imbuere valebant: quare iubetur, vt artificiolum diſcant, vt poſſint manibus operari; aut litteras diſcant, vt poſſint eas docere diſcipolis, & ex eo diſciplinæ exercitio victum quærere.

10 Exponitur can. 53. Concilij Carthag 4.

PARS

PARS SECVNDA.

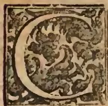
Additis Notis vberioribus ab Hiſtoria, & Chorographia.

TITVLVS XV.

De ſacra Vnctione.

CAPVT I.

a Innocentius III.

CVm veniſſet ad Ap. Sed. ven. f. n. *b* Brandicuberen. Epiſcopus, clara nobis inſinuatione monſtrauit, quod in conſecratione ſua ſacram non acceperat vnctionem; quoniam apud vos non conſueuere Pontifices, cùm conſecrantur, *c* inungi. Nos ergo, quod illi defuerat, mandauimus in ipſo *d* ſuppleri, facientes caput eius, & manus per ven. f. n. *e* I. Epiſcopum Alban. aſſiſtentibus ei duobus Epiſcopis, ſecundùm morem eccleſiaſticum ſacro chriſmate deliniri; hoc enim Catholica tenet Eccleſia, non ſolùm *f* ex præcepto diuino, verùm etiam *g* Apoſtolorum exemplo. In Exodo quoque legitur præcepiſſe Dominum Moyſi, vt Aaron, & filios eius inungeret, quatenus ei ſacerdotio fungerentur. Et Anacletus origine *h* Gręcus, qui à B. Petro fuit in Presbyterum ordinatus, & poſteà in Apoſtolatus officio *i* Clementi ſucceſſit, *j* tradidit in ordinatione ſua vngendos Epiſcopos more Apoſtolorum, & Moyſi: quia omnis ſanctificatio in Spiritu ſancto conſiſtit, cuius inuiſibilis virtus ſancto eſt Chriſmati permixta. Vnde ſcire te volumus duas eſſe ſpecies vnctionis: exteriorem, quæ materialis eſt, & viſibilis; & interiorem, quę *k* ſpiritualis eſt, & inuiſibilis. Exteriore viſibiliter inungitur corpus; interiore inuiſibiliter vngitur cor. De prima *l* Iacobus Apoſt. ait: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, *m* vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum. De *n* ſecunda Iacobus Apoſt. ait: Vos vnctionem, quam accepiſtis, ad ea maneat in vobis, & non neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio eius vos docet de omnibus. Vnctio viſibilis, & exterior ſignum eſt interioris, & inuiſibilis vnctionis; vnctio verò inuiſibilis, & interior, non ſolummodò eſt ſignum, ſed etiam *o* ſacramentum: quia ſi dignè ſumitur, vel agit, vel auget abſque dubio quod deſignat. Ad exhibendum autem exteriorem, & viſibilem vnctionem benedicitur *p* oleum, quod dicitur catechumenorum, vel infirmorum; & conficitur chriſma, quod ex oleo fit, & balſamo myſtica ratione. Per oleum enim nitor *q* conſcientiæ deſignatur, iuxta quod legitur: Prudentes virgines acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus. Per *r* balſamum enim exprimitur odor famæ; propter quod dicitur: Sicut balſamum aromatizans odorem dedi. Hoc igitur chriſmate vngi debet *ſ* Epiſcopus non tam in corpore, quàm in corde; vt & interius habeat nitorem conſcientiæ, quantùm ad oleum; & exteriùs habeat odorem famæ quoad proximum. De nitore conſcientię dicit Apoſtolus, gloria mea hęc eſt, teſtimonium conſcientiæ meæ. Nam omnis gloria filiæ Regis ab intus. De odore famæ idem Apoſtolus ait, Chriſtus bonus odor ſumus in omni loco, & alijs ſumus odor vitæ in vitam, & alijs odor mortis in mortem. Debet enim Epiſcopus bonum habere teſtimonium, & ab ijs, qui intus ſunt, & ab ijs, qui foris ſunt, vt cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat: Veni, hoc vnguento caput, & manus Epiſcopi conſecrantur. Per caput enim mens intelligitur, iuxta illud: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua. Per opera deſignantur, iuxta illud: Manus meæ diſtillauerunt. Manus igitur vnguntur oleo pietatis, vt Epiſcopus operetur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. Caput autem vngitur balſamo charitatis, vt Epiſcopus diligat Deum ex toto corde, & ex tota mente, & ex tota anima, & proximum ſuum ſicut ſeipſum. Caput inungitur, vt oſtendatur illius repræſentare perſonam, de qua dicit Propheta: Sicut vnguentum in capite eius, &c. Caput enim viri Chriſtus; caput Chriſti Deus, qui de ſe dicit: Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxit me; euangelizare me miſit pauperibus. Manus vnguntur Epiſcopo, vt oſtendatur accipere poteſtatem benedicendi, & conſecrandi. Vnde cùm eas conſecrator inungit: *t* Conſecrare inquit, & ſanctificare digneris Domine manus iſtas per iſtam vnctionem, & noſtram benedictionem: vt quemcumque conſecrauerint, conſecretur, & quoſcumque benedixerint, benedicantur in nomine Domini.

mini. Vnde in veteri Testamento non solùm *t* vngebatur Sacerdos, sed etiam *u* Rex, & Propheta, sicut in libro Regum Dominus præcepit Heliæ: Vade, & reuertere in domum tuam per desertum in Damascum. Cumque perueneris illuc, vnges Azael in Regem super Syriam, & Iehu filium Namsi vnges Regem super Israel. Heliseum autem filium Saphar, qui est de Abel, vnges Prophetam pro te. Sed vbi Iesus Nazarenus, quem vnxit Deus de Spiritu Sancto, sicut in actibus Apostolorum legitur, vnctus est oleo præ consortibus suis, qui secundùm Apostolum est caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius Principis; vnctio à capite ad *x* brachium est translata, vt Princeps ex tunc non vngatur in capite, sed in brachio, siue humero, vel in armo, in quibus Principatus congruè designatur, iuxta quod legitur: Factus est Principatus eius super humerum eius, &c. Ad quod etiam significandum Samuel fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite ante eos, qui fuerant inuitati. In capite verò Pontificis sacramentalis est delinitio conseruata, quia personam capitis in Pontificali officio repræsentat. *y* Refert ergo inter Pontificis, & Principis vnctionem, quia caput Pont. chrismate consecratur, brachium verò Principis oleo delinitur, vt ostendatur, quanta sit differentia inter auctoritatem Pontificis, & Principis auctoritatem. Quia verò Christus fecit nos in sanguine suo Deo nostro regnum, & sacerdotes, propter quod Petrus Apostolus ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium; idcircò in nouo Testamento non solùm Sacerdotes, & Reges vnguntur, sed omnes Christiani *z* bis ante baptismum, sed oleo benedicto, primùm in pectore, deinde inter scapulas; & bis post baptismum, sed chrismate sacro, primùm in *aa* vertice, demum in *bb* fronte. In pectore namque baptizandus inungitur, vt per sancti Spiritus donum abijciat errorem, & ignorantiam, & suscipiat fidem rectam, quia iustus ex fide viuit. Inter scapulas autem baptizandus inungitur, vt per Spiritus sancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & bonam operationem exerceat; quia fides sine operibus mortua est, vt per fidei sacramentum sit munditia cogitationum. In pectore, vt per operis exercitium sit fortitudo laborum. In scapulis, quatenus fides per dilectionem secundùm Apostolum operetur. In vertice verò baptizatus inungitur, vt sit paratus omni petenti de Fide reddere rationem, quia per caput mens intelligitur, iuxta quod legitur: Oculi sapientes in capite eius, cuius superior pars est ratio, & inferior est sensualitas. Vnde benè per verticem, quæ superior est pars capitis, intelligitur ratio, quæ superior pars est mentis. In fronte vngitur baptizatus, vt liberè confiteatur, quod credit. Quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: memor eius, quod Dominus ait: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego, &c. Ante baptismum ergo vngitur oleo benedicto, & post baptismum chrismate sacro, quia chrisma soli competit christiano; Christus enim à chrismate dicitur, vel potiùs à Christo dicitur chrisma, non secundùm nominis formam, sed secundùm fidei rationem: à Christo verò Christiani dicuntur, tanquam vncti deriuentur ab vncto, vt omnes concurrant in odorem vnguenti illius, cuius nomen oleum est effusum. Per frontis chrismationem *cc* manus impositio designatur, quæ alio nomine dicitur Confirmatio; quia per eam Spiritus sanctus ad augmentum datur, & robur: vnde cùm ceteras vnctiones simplex Sacerdos, id est Presbyter, valeat exhibere, hanc non nisi summus *dd* Sacerdos, id est, Episcopus, debet conferre; quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarij sunt Episcopi, qui per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum actuum Apostolorum lectio manifestat: Cùm audissent, inquit, Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem; qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum; nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum, cuius aduentus per vnctionis mysterium designatur; quia columba, in qua Spiritus Sanct. super Christum in baptismo descendit, ad vesperam in cataclysmo reuertens, ramum retulit virentis oliuæ. Cuius vtique sacramentum Dauid Propheta prænoscens, exhilarandam faciem in oleo prædicauit. Vngitur *ee* præterea secundùm Ecclesiæ morem, cùm consecratur altare, cùm dedicatur templum, cùm benedicitur calix, non solùm ex mandato legis diuinæ, verùm etiam exemplo B. Syluestri, qui cùm consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Præcepit enim Dominus Moysi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret tabernaculum testimonij, & arcam Testamenti, mensamque cum vasis, de quibus etiamsi forsitan dubitaueris, cùm à te fuerimus requisiti, f. t. pleniùs instruemus. Verumtamen vnctionis *ff* sacramentum aliud quidem efficit, & figurat, tam in nouo, quàm in veteri Testamento. Vnde non iudaizat Ecclesias cùm vnctionis celebrat sacramentum, sicut aliqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei nouere virtutem. Monemus igitur, & exhortamur attentiùs, ac per A. s. m. quat. ad mandatum dil. fil. n. tit. S. Crucis Presbyteri *gg* Card. Apost. Sed. Leg. tu quoque sacram accipias vnctionem, ne quid tibi desit ad virtutem sacramenti; & cùm sacro fueris chrismate delinitus, Archiepiscopos, & Episcopos tuos similiter vngas, & per eos facias manus sacerdotum inungi oleo benedicto. Illum de cetero in ordinandis Presbyteris, & consecrandis Episcopis morem seruans, & faciens obseruari, quem Apost. Sed. obseruat, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est, & magistra: Mittimus autem tibi per Card. prædictum Pontificalia ornamenta, *hh* caligas, & *ii* sandalia, *jj* amictum, & kk albam, *ll* cingulum & succinctorium, *mm* orarium & *nn* manipulum *oo* tunicam, & *pp* dalmaticam, *qq* chirothecas, *rr* annulum, *ss* planetam, & *tt* mitram. *uu* Pallium verò per dil. fil. I. Capellanum nostrum antea miseramus. Et licèt *xx* R. Pont. non vtatur *yy* baculo pastorali, tum propter *zz* historiam, tum etiam propter mysticam *aaa* rationem; tu tamen ad similitudinem *bbb* aliorum Pontificum poteris eo vti, quorum omnium rationem idem Card sicut à nobis accepit, te poterit edocere.

N O-

N O T Æ.

1 a INnocentius.] Nec in hac sexta, nec in tertia collectione, vbi reperitur præsens textus sub eodem titulo, proponitur Prælatus, cui missa sit tam diffusa epistola de varijs vnctionibus, & earum mysterijs. Sed si historiam huius temporis, & gesta Innocentij III. repetamus, facilè constabit, Innocentium in præsenti rescribere Archiepiscopo Trinonitano, quem Primatem constituerat ipse Pontifex, & à Leone sacræ R. Ecclesiæ Cardinale Legato consecrari fecerat, & Primatem totius Bulgariæ præfecerat. Cùm enim Episcopus Brandicuberensis, vt Legatus Regis Bulgarorum ad vnionem Ecclesiæ Latinæ, & Græcæ Romæ veniret, retulit Innocentio tempore suæ consecrationis vnctionem non accepisse; ideò rescripsit Innocentius III. eum vnctionem recipere debere per Ioannem Episcopum Albanensem, assistentibus alijs duobus Episcopis: & huius vnctionis occasione prædicto Primati exponit varias in Ecclesias vsitatas vnctiones, & earum mysticas rationes, vt referunt latiùs prosequentes huius epistolæ historiam Spondanus post Baronium *anno* 1204.*n.*12. Bosquetus *in gestis Innocentij III. fol.* 61. Igitur iuxta suprà tradita inscriptio huius textus ita restituenda est, *Innocentius III. Trinonitano Primati Bulgariæ.*

b *Brandicuberensis.*] In sexta collectione Raymundi legitur, Bracharensis, sed mendosè, cùm Bracharen-
2 sis Ecclesia sit in Lusitania, vt notaui *in c. accepimus, de ætat. & qualit.* & in præsenti agatur de improbanda consuetudine Græcorum, qui vnctionem in consecratione Episcoporum, & ordinatione Presbyterorum omittebant. Legendum igitur, *Brandicuberensis*, vt legitur in dicta collectione, & in gestis Innocentij III. *d. fol.* 61. Brandicuberensis Episcopus Blasius dictus, Romam peruenit anno 4. Pontificatus Innocentij III. vt refert Spondanus *vbi sup. n.* 13.

c *Inungi.*] Sed si totalis, & substantialis materia con-
3 secrationis Episcopalis est vnctio cum chrismate in capite, & manibus, vt docent Franciscus Siiuius, & Guillelmus Mezurius, quorum sententiam refert Diana *par.* 12.*tract.*1.*resol.*13. vel saltem partialis, vt voluerunt Medina *de continent. lib.*1.*c.*17. Isambertus *in* 3. *p. D. Thomæ, tract.*3. *de sacram. Ordin. disp.*3.*art.*4. quomodo Græci vnctione non vtebantur, cùm circa materiam, & formam Sacramentorum non possit consuetudo introduci. Huic difficultati facilè satisfieri potest, si amplectamur sententiam eorum, qui asseruerunt, materiam consecrationis Episcopalis esse impositionem manuum, vt probari videtur ex Apostolo 1. *ad Timoth. cap* 4. *Noli negligere gratiam, quę in te est, quę data est tibi per impositionem manuum Presbyteri.* D. Ambrosio *lib. de sacerdot. dignit. c.*5. D. Hieronymo *in c.*51. *Isaiæ.* Eandem defendunt Vasquez 3 *p. in* 3. *disp.*140. *c.*5. *num.*39. Bellarm. *lib.*1. *de sacramentis, c.*9. Con inch *eod. tract. disput.*20. *dub.*7. *conclus.*1. Bernal. *eod. tractat.*1. *disputatio.* 47. *sect.* 6. *numer.*14. Diana *p.*12. *tract.*1. *resol.*17. vnde iuxta istorum sententiam, cùm tantùm ad solemnitatem, non verò ad essentiam desideretur hæc vnctio in consecratione Episcopali, licèt non ritè, tamen validè negligebatur à Græcis, nec eius omissio consecrationem vitiabat. Et si adhuc sustineatur contraria sententia, videlicet vnctionem istam Episcopalem pertinere ad materiam remotam, saltem partialem; responderi potest, posse Ecclesiam Latinam adhibere pro materia ipsam vnctionem; Orientalem verò manus impositionem, vel traditionem baculi, aut librum Euangeliorum. Dominus enim noster in institutione aliquorum Sacramentorum non ita præfixit materiam, sicut in institutione aliorum; in aliquibus enim tantùm designauit, vt materiam traditionem alicuius rei externæ, & sensibilis, aptæ ad significandos effectus, quos conferebant illa Sacramenta; non tamen designauit rem ipsam adhibendam, sed reliquit iudicio Apostolorum, qui inspecto Ecclesiæ statu eam præfinirent; quod dubium non est contigisse in Sacramento Ordinis, vbi materia; videlicet traditio librorum, vasorum, & baculi, non fuit designata à Christo Domino, posteà verò à Sanctis Patribus fuit præfinita, vt docent Bernal. *de Sacramentis disputat.*47. *sect.*1. *num.*1. Lugo *eod. tractat. lib.*1. *cap.*1. *quæst.*7. *num.*78. Diana *part.*12. *tractat.*1. *resolut.*78. Vndè in consecratione Episcopali potuit Ecclesia Latina præfinire, vt materiam vnctionem sacram; Græca verò, licèt non ritè, quia Romanæ iura, & consuetudines obseruare debet, validè tamen aliam designare, videlicet manus impositionem, aut baculi traditionem potuit.

d *Suppleri.*] Cùm enim non pars essentialis, sed tan- 4
tùm ad solemnitatem spectans omitteretur, potuit postea suppleri absque vlla iteratione, vt dicemus proximo commentario: debebat tamen hæc vnctio suppleri ab ipsis, à quibus fuerat consecratus, sicut alij defectus in ordinationibus supplentur à ministris, qui ordines contulerunt, vt docent Armilla verbo *Ordo, num.*8 *&* 10. Tabiena *eod. verbo, quæst.*10. Innocentius *in cap. Presbyter. de sacramentis non iterandis*, Paz Iordanus *tom.* 1. *lib.*5. *tit.*3. *num.*1. Immò & in ipso die, in quo consecratio Episcopalis fit, vnctio fieri debet. Syluester verbo *Ordo* 2 *quæst.*5. Angelus *eod. tract. num.*14. Diana *vbi suprà, resol.* 14. Sed hæc omnia supplere potuit Pontificis delegatio, qui vnctionem commisit Ioanni Albanensi Episcopo.

e *F. n. S.*] Ità legitur in tertia collectione, sed legen- 5
dum est, *F. I.* Ioannes enim patria Tusculanus, à nostro Innocentio creatus fuit Episcopus Albanensis Cardinalis anno 1199. de quo, & Albanensi Ecclesia plura Vghellius *tom.*1. *Italiæ sacrę, pag.*297.

f *Præcepto diuino.*] Docet Innocentius noster hanc 6
vnctionem in ordinationibus Episcoporum ex præcepto diuino prouenire, & ad probandum adducit, quod legitur *Exodi cap.*28. vbi Dominus præcepit Moysi, vt Aaron, & filios eius in sacerdotes vngeret: vnde fluxit apud Hebræos consuetudo vngendi sacerdotes, de qua vnctione vltra Theologos positiuos *in d. cap.*28 *Exodi*, agunt Seldenus *de success. Hebræorum lib.*2. *cap.*9. P. Menochius *lib.*2. *de Repub. Hebræorum, c.*5. Et licèt hoc præceptum legis veteris cęremoniale esset, & per consequens mortiferum; tamen quia non typicum, seu pręfiguratiuum erat, potuit ab Ecclesia suscitari, seu innouari, iuxta tradita *in c. translato, de constit.*

g *Apostolorum Exemplo.*] Non quia ipsi Apostoli vn-
ctionem acceperint tempore, quo ordinati, & creati fue- 7
runt Episcopi, iuxta veriorem opinionem, licèt alij plures affirment B. Petrum à Domino fuisse in Episcopum vnctum, & consecratum, & ipsum alios in Episcopos ordinasse, quos refert Diana *d. tract.*1. *res.*80.

h *Græcus.*] Patria enim Atheniensis erat, Antiocho
patre natus, vt referunt Baronius, & Coriolanus *anno* 8
103. & alij de vitis Pontificum agentes. Clementi successit anno 103. licèt aliqui eum confundant cum Cleto; vt notat Baronius *anno* 69.

i *Successit Clementi.*] Innocentius III. in præsenti
sequitur opinionem eorum, qui putarunt Clementi suc- 9
cessisse Anacletum, vt Optatus Mileuit. *lib. de schismate Donat. cap.*2. ibi: *Petrus, cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus.* Tertull. *lib.* 3. *aduersus hęreses, cap.* 3. vbi hunc refert Pontificum ordinem: *Primò Petrus, & Paulus, secundò Linus, tertiò Anacletus, quartò Clemens.* Etsi plures existimauerint Anacleto successisse Clementem, vt S. Ignatius *in epist. ad Mariam*: vulgò *Casaboliten*, ibi: *Cùm adhuc Romæ esses apud Beatum Papam Anacletum, cui nunc successit longè Beatissimus Clemens, Petri & Pauli successor.* Eusebius tam in Chronico, quàm in historia Ecclesiastica, post Anacletum Clementem ponit. Epiphanius hæresi 27. *Episcoporum Romanorum successio hanc habet seriem: Petrus & Paulus, Linus & Cletus, Clemens.* D. Hieronymus *in catalog. scriptor. Ecclesiæ, c.* 15. *Post Petrum Romanus Episcopus secundus Linus fuit, tertius Anacletus, tametsi plerique Latinorum secundum, post Petrum Apostolum, putent fuisse Clementem.* Eusebius Dexter anno 96. *Per idem tempus S. Anacletus, vel Cletus successerat Lino.* E contrà censuit D. August. *epist.* 165. *Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus.* Ex quibus, & alijs auctoritatibus etiam probat Aloix *in notis ad vitam S. Irenæi, c.*7. eundem fuisse Pontificem Cletum, & Anacletum, non diuersos.

j *Tradidit.*] *Epist.* 2. vt citatur à Burchardo *lib.*1. *De- 10
creti, c.*5. Iuone *p* 5. *c.*69. Anselmo *lib.*6. *c.*53. Gratiano *in c. ordinationes,* 75. *dist.*

k *Quæ est spiritualis.*] Omissa alia spirituali vnctio- 11
ne omnium electorum, iuxta illud Psalmi 44. relatum ab Apostolo ad Hebræos *c.* 1. *Propterea vnxit te Deus Deus*

tuus

tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis; quod cùm intelligatur de Christo Domino, qui dicitur vnctus, *actuum Apost. c.10.* glossa verbo *Iesu*, *in c.2. de immun. eccles. lib.6.* dubitari nequit, quin per illam vnctionem gratia Spiritus sancti significetur, quam omnes electi, & veri fideles recipiunt, iuxta D. Ioannem *epist.1. c.1. Sed vos vnctionem habetis*. Omissis etiam alijs pluribus vnctionibus, de quibus Fortunatus Schaccus *in suo Myrothecio*.

12 l *Iacobus Apostolus.*] *In epist.5.* ibi: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus; & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Et licèt Lutherus, & alij hæresiarchæ auctoritatem prædictæ epistolæ negauerint, asserentes authenticam non esse, facilè tamen refelluntur ex Concilio Trid. *sess.4.* vbi inter canonica scripta recensetur, & probat disertè Iulianus Petri *in aduers.* ibi: *Audiui à Magistro meo, & D. Paschali Toletano Archiepiscopo, dixisse S. Leandrum Gregorio epistolam canonicam* (quæ sub nomine S Iacobi circumfertur) *esse Iacobi Maioris; & cùm S. Gregorius Papa legisset nescio, quæ apud S. Hieronymum* (quem meritò multum reueretur E. S. R.) *quæ legerat etiam sæpè Leander, sed intelligebat S. Doctorem eius rei non plenam habuisse cognitionem; sed secutus erat, quæ legerat apud Eusebium* (cui ille nimis addictus fuit.) *S. Gregorium reliquisse fecit in medio, & nunquam vocat illum in epistolæ citatione Iacobum fratrem Domini, aut Minorem, nec Maiorem; sed sæpiùs* (sicut scriptum est) *dicit*. Nec multò post: *D. Bernardus Archiepiscopus Tolet. illustrauit epistolam S. Iacobi, quam probauit compositam esse à S. Iacobo Zebedæi filio; transmissam verò Iudæis conuersis ex duodecim Tribubus dispersis per Hispaniam: deinde Missa Muzarabum S. Iacobi loquitur de Iacobo Zebedæi, & eius dicit esse epistolam canonicam: tandem Missam S. Iacobi inceptam ab eius discipulis auxit Eugenius Euangelio, Epistolaque; pòst D. Isidorus, & alij, vbi ponuntur nonnullæ epistolæ, quæ Maioris sunt Iacobi, vt semper in Hispaniæ traditione scitum est. Illam incepit perficere Sanct. Melantius Tolet. Archiepiscop. Epistolam Honoratus, Pelagius, Audentius, Olympius, Gregorius Toletani Pontifices, tanquam Maioris Iacobi censuerunt habendam, & in multis commentarijs insigniter illustrarunt. In chronico verò de Iacobo Maiori, qui duodecim Tribubus in Hispania constitutis, vt docet Sophronius, prædicauit, & epistolam canonicam scripsit, vt docet Isidorus, & ante eum alij celebres scriptores Hispani, quorum fuit eo sæculo communis opinio, vt Missa S. Iacobi, & à S. Isidoro promulgato, à Melatio addita, aucta verò à S. Serrano Asturio, manifestissimè testantur, & alij*. Probant, & defendunt, vt authenticam epistolam hanc D. Iacobi Sixtus III. Pontifex Maximus *epist. de malis doctr* quæ extat *tom.5. Biblioth. veterum Patrum*, Danthes Allegerius *cantu 20.* vbi Christophorus Landinus, Sebastianus Ferra Augustinianus *2. par. discipl. prædic. fol.20* Iacobus Philippus Bergomas *lib.8. supplem chron. anno 47.* Antonius Honcala Canonicus Abulensis *comment. in Genesim, c.21.* Antonius Carracciosus Canonicus regul. *contr.1. de aduentu D. Iacobi, fol.132.* Didacus Danza *in prolog. comment. in hanc epistolam*, P. Mariana *de aduentu D. Iacobi in Hispan. & in scholijs ad eandem epist.* Cornelius à Lapide *in proœm. comment. ipsius epistolæ*, Gaspar Sanchez *tract.3. de profectu D. Iacobi*, Puente *lib.4. conuen. vtriusque Monarch. c.18. §.3.* Carrillo *in suis annalib. fol.30.* Tamayo de Vargas *ad Luitprandum, fol.185.* idem *in defens. Flauij Dextri, monit. 8.* Bellarminus *tom. 2. de sacram. cap.1. de sacram. Vnctionis*: fusè Viuar. *in commentar ad Flauium Detrum, anno 32. num. 6.* nouissimè Fr. Antonius à Matre Dei *prælud io 1. de auctorib. sacræ Scripturæ, dub. 19. §.5.*

m *Vngentes.*] De hac vnctione infirmorum, & eius ministro latè agemus *in c. quæsiuit 14. de verbor. signif.*

n *Secunda.*] Apud ipsum in epistola secunda, de qua vnctione spirituali iam suprà egi.

o *Sed etiam Sacramentum.*] Ex his verbis deduci videtur,
13 sacramentum non esse signum visibile, seu sensibile, contra vulgarem sacramenti diffinitionem, & textum *in cap. signum 33. de consecrat. dist.2.* siquidem Innocentius noster scribit, ipsam interiorem, & insensibilem vnctionem esse signum, & sacramentum: ergo cùm illa non sit sensibilis, seu visibilis, deducitur sacramentum sine signo sensibili dari posse. Agnouerunt difficultatem Hostiensis, Abbas, & alij antiquiores in præsenti; quorum solutionibus omissis, vt breuiter satisfaciamus, sciendum est, in sacramentis Ecclesiæ dari, & distingui sacramentum tantùm, rem tantùm, rem & sacramentum simul, *cap. cùm Marthæ*, vbi Abbas Antiquus *num. 9. de celebrat. Missar.* Turrecremata *in principio dist.1. de pœnit. num.4.* Sacramentum tantùm est illud, quod significat, & non significatur ab alio signo, veluti actio externa, & res sensibilis, quæ non sacrant. Res tantùm dicitur, quod significatur, & non significat, qualis est primarius effectus Sacramenti, nempè gratia. Res verò, & sacramentum simul est id, quod significatur ab vno, & significat aliud, vt character Baptismi, Confirmationis, & Ordinis, corpus Christi in Eucharistia, *d. cap. cùm Marthæ, versic. distinguendum*. Quibus suppositis facilè diluitur prædicta difficultas: sacramentum enim debet esse signum sensibile, habito respectu ad id quod est sacramentum tantùm: quod autem docet Innocentius III. in præsenti, intelligitur de eo, quod est res, & sacramentum simul, nempè charactere, qui significatur à Sacramento, & significat gratiam animæ infusam. Hostiensis *hic, num. 19.* id enim quod dicitur res, & sacramentum simul, non repugnat esse spirituale, & inuisibile, vt considerant Granados *tom 4. controuersia 3. tract.1. disput.2. nu.5.* Cano *de sacram. 1. par. ad vltimum argum.* Conradus Kling. *lib.4. loc. comm. c. 39.* Alia tradit pro expositione prædictorum verborum Turrianus *pro can. Apost. lib.1. c.17. & 18.*

p *Oleum.*] Aliud enim est oleum, quod consecratur ad materiam remotam sacramenti extremæ Vnctionis; 14
aliud quod benedicitur ad materiam Confirmationis. Primùm quod conficitur ad sacramentum extremæ Vnctionis, est tantùm oliuarum oleum ab Episcopo benedictum, *cap. finali 1. quæst.3. cap. ab infirmis 26. quæst.7. cap. non satis, de simonia*, Concilium Florentinum *de vnione Armen. versic. Quintum sacramentum*. Trid. *sess. 14. cap.1.* Probant Ant. August. *in epit. iuris, lib.26 tit.1.* Bellarm. *d tract de extrema vnct.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri monacho, capitul.96.* plures ex Moralistis congestis à Leandro *tom.1. de sacrament. de extrema vnct. disputat. 2. quæst. 1.* Debet esse oleum oliuarum, quia quotiescumque in iure nostro mentio fit vnctionis faciendæ cum oleo, intelligitur oleum oliuarum, ob rationes, quas eruditè congerit Fortunatus Scacchus *lib. 1. in Myrothecio*: & etiam ab Episcopo debet esse benedictum, quæ benedictio, an desideretur ad essentiam sacramenti, disputant Arcudius *de sacrament. lib.5. cap.2.* plures congesti à Torreblanca *de iure spirituali cap.11.* Leandro *vbi suprà, quæst. 3.* Secundùm verò oleum, quod desideratur in sacramento Confirmationis, & ab Episcopo conficitur, debet esse mixtum cum balsamo, *cap pastoralis, de sacram. non inter.* Concilium Carthag. *2. can.3.* & Carthag. *3. can. 36.* Brachar. *2. can.4.* Plura adducit Basilius *de Confirmat. part 1. cap.2. cum quinque sequentibus*, & nos *in cap.1. de sacram. non iterandis*. Discriminis ratio, quare oleum adhibendum in extrema Vnctione tantùm purum desideretur; in Confirmatione verò debeat cum balsamo permisceri, ea traditur ab Altissiodorensi *in summa, lib.4 tract.7.* nimirum quia balsamum significat bonum famæ odorem, *Ecclesiastici cap.4* quem viuentes tenentur per bona opera, & exempla dare, de quo admonentur cùm confirmantur; is verò, qui iam morti proximus est, solùm curam habere debet bonæ conscientiæ, quæ significatur per oleum, vt in nostro textu docetur.

q *Nitor conscientiæ.*] Alias rationes adducunt Schaccus *d. lib.1. Myroth. c.26.* Vicecomes *de ritibus Confirm. lib. 1. c.23.*

r *Per balsamum.*] Plures eius significationes, & huius mixturæ rationes tradit Vicecomes *vbi proximè*.

ſ *Vngi debet Episcopus.*] Ordo Romanus, vbi de 15
consecratione Episcopi ita legitur: *Mittat chrisma in caput Episcopi in modum crucis.* Vnde cognoscitur prima differentia, quæ versatur in vnctione Episcoporum, & presbyterorum: presbyteri enim oleo cathecumenorum tantùm vnguntur in manibus. Pontificale Rom. *de ordinatione Presbyteri*: ibi: *Pontifex sedet cum mitra, & depositis chirothecis, annulo Pontificali assumpto, ponitur ei gremiale, siue mappula super gremium; & singuli ordinandi successiuè coram eo genuflectunt, & Pontifex cum oleo catechumenorum vnicuique inungit ambas manus simul iunctas in modum crucis.* Obseruat Franciscus Hallier. *de sa-*

de ſacris elect. tit. de ritib. pag. 1024. Epiſcopi verò manus inunguntur chriſmate. Honorius *in gemma animæ*, *lib.*1. *cap.*181. *&* 189. ibi: *Ideò Epiſcopi oleo vnguntur, vt Spiritum ſanctum Apoſtolis datum eſſe doceamur, & vt vita, & doctrina coram hominibus luceant, & eos à vitijs curare ſatagant*. Hallier. *vbi ſuprà*, *pag.* 1025. Alias rationes congerit Menardus *ad D. Gregorium pag.* 309.

16 T *Conſecrare inquit.*] Hic confunditur ab Innocentio vnctio Presbyterorũ cum vnctione Epiſcoporum: in Preſbyterorum enim vnctione adhibetur dicta forma, in vnctione verò manuum Epiſcopi illa: *Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, & chriſmate ſanctificationis: ſicut vnxit Samuel Dauid in Regem, & Prophetam, ita vngantur & conſecrentur in nomine Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Sic in Sacramentali D. Gregorij legitur, & ibi illuſtrat Menardus *pag.* 309. plura de his vnctionibus congeſſerunt Franciſcus Hallierius *de ſacris elect. art. de ſacra vnct.* Beyerlinch *in theat. vitæ humanæ, tom.*7. *verbo Vnctio*.

17 t *Vngebatur Sacerdos.*] Cum hoc tamen diſcrimine, quod Pontifex Maximus vngebatur oleo ſancto in capite; Sacerdotes verò non vngebantur in capite, ſed tantùm in veſtibus aſpergebantur, partim oleo ſancto, partim ſanguine arietis immolati. Menochius *lib.*2. *de repub. Hebræorum*, *cap.*5. *num.*21. Vnde Pontifex Maximus non lugebat defunctos; ſacerdotes verò lugere poterant. *Exodi cap.*29. *verſ.*21.

18 u *Rex.*] Erat tamen apud Hebræos duplex Regum vnctio, priuata, & publica. Priuata fiebat ante ipſam inaugurationem, publica verò in ipſa auguratione. Priuatim vncti fuerunt Saul à Samuele in extrema parte ciuitatis, *lib.*1. *Regum*, *cap.*9. *verſ.*27. Dauid ab eodem Samuele in domo patris ſui in Bethlehem, 1. *Reg.*16. *verſ.*13. Iehu à filio Prophetæ ſeorſim in cubiculo, *lib.*4. *Reg. cap.*9. *verſ.* 6. Publicè etiam vncti fuerunt Dauid, Salomon, & Iohacaz, *lib.*4. *Reg. cap.*2. *verſ.*3. ibi: *Tulit populus terræ Iohacaz filium Ioſiæ, & vnxerunt eum, & conſtituerunt eum Regem pro patre ſuo*. Vnde cognoſcitur magnum diſcrimen inter vnctionem Pontificis Maximi, & Regis; nam Pontifex vngebatur publicè coram populo apud tabernaculum Domini. *Exodi cap.*29. *verſ* 4. & *Leuitici* 8. *verſ.* 3. Rex verò aliquando priuatim, aliquando publicè, vt ſuprà dixi. Alia etiam differentia inter prædictas vnctiones Regis, & Pontificis conſideratur. Pontifices enim vngebantur oleo ſancto confecto ex myrrha, cinnamomo, calamo, caſia. *Exodi cap.*29. *verſ.*7. & *cap.*30. *verſ.*23. Reges autem ſimplici oleo vngebantur, vt probat, & defendit Becanus *in analogia*, *cap.*16. *quæſt.*7. licèt contrarium teneat Fortunatus Schaccus *Eleochriſmaton Myrothecio* 1. *cap.*21. *in fine*. Plura de hac vnctione Regum Hebræorum Genebrardus *in pſalmum* 88. Abulenſis *ad* 1. *Reg. cap.*10. *quæſt.*1. *& ſequent. &* 1. *Paralipom. cap.*9. *quæſt.* 2. 3. *&* 4. Serarius *ad* 1. *Reg. cap.* 10. Pineda *de rebus Salomonis lib.*2. *cap.*6. Salianus *tom.*3. *annal. veteris Teſtamenti*, *anno mundi* 2962. *nu.* 80. Ab hac vnctione originem duxit vnctio Imperatorum, & Regum. Vnctionem Imperatorum Romanorum probat, & illuſtrat Gutherus *de iure manium cap.* 5. *lib.*2. Imperatores Catholici vnctionem recipiunt plerumque ab ipſo R. Pontifice, *cap. venerabilem*, *de elect.* ibi: *Qui eum inungimus, coronamus, & conſecramus*; & *cap. intelleximus*, *de iureiurando*, *Clement.* 1. *eod. tit.* Caſtaldus *de Imperat. quæſt.*18. 26. *&* 39. plura Hallier. *de ſacris elect. art. de ſacr. vnct. §.* 3. *&* 4. Imperatorem autem Orientalem à Patriarcha Conſtantinopolitano inungi, refert Codinus *de officijs domus Conſtantinop. cap.*27. *de coronat. Imperat.* Vbi notauit Grethſerus, & ex ipſo Codino referunt Menardus *ad D. Greg. pag.*405. Ramirez de Prado *in notis ad Luitprandum*, *anno* 506. *fol.*299. Et quamuis hanc Regum vnctionem ſibi propriam, & peculiarem eſſe Galliæ Scriptores intendant, vt docent Chopinus *lib.*2. *de Domanio Franciæ*, *tit.* 2. *num.*7. Chaſſaneus *in catalog.* 5. *part. conſiderat.* 30. *&* 31. Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius*, *verbo Duas*, *nu.*77. Caſtaldus *de Imperat. quæſt.*18. Petrus Greg. *in præludijs optimi Iuriſconſulti*, *lib.*1. *cap.*11. Franciſcus Hallier. *de ſacris elect. pag.* 1032. Armacanus *in Marte Gallico*, *lib.*1. *cap.*4. 8. *&* 15. qui adducunt fabulam vnctionis Clodouei, quam iam refellerunt, refutaruntque Valdes *de dignit. Regum*, *cap.*14. Palmiſotus, ſiue qui auctor non ignobilis eſt inter Vindicias, & Martem Gallicum, *cap.*8. Tamen pluſquam notum eſt, ab omnibus Regibus eſſe valde vſitatam, vt refert originem huius vnctionis altè repetens Rouſſellius *lib.*6. *hiſt. Pontif. iuriſdictionis*, *cap.*2. Et vt à noſtris Catholicis Regibus exordiamur, Regem Vuambam vnctionem accepiſſe, refert Iulianus *in Chronico*, *in Vuamba*, ibi: *Suſcepit autem glorioſus Dominus Vuamba Regni gubernacula eodem die, quo ille* (ſcilicet Receſuintus) *obijt in ſupradicto die* 18. *Kalendis Septembris, dilata vnctionis ſolemnitate in diem* 14. *Kalendis*. De vnctione Regis Eruigij agitur in Concilio Toletano 12. *c.* 1. ibi: *Sereniſſimus Eruigius Princeps Regni conſcenderit culmen, regnandique per ſacroſanctam vnctionem ſuſceperit poteſtatem*. De Egica Vuitica, & alijs idem referunt Iulianus *vbi ſuprà*, Morales *lib* 12. *chron. c.*41. 53. *&* 57. Et generaliter Reges Gothorum vnctionem accepiſſe in Eccleſia Toletana tempore coronationis, probatur ex exhortatione Patrum Eccleſiæ ad Principes; quam inter Concilia Toletana edidit D. Garſias Loayſia, & *ex l.*9. *prologi fori*, ibi: *E que beneicen los Principes, e que los ſagran*: vbi notauit Villadiego *nu* 26. & ex traditis à P. Higuera, & Ramirez, & Vargas *ad Luitprandum*, *vbi ſuprà*, Borello *de præſtantia Regis*, *cap.*49. *nu.*83. Loayſa *in notis ad Decretum Gundemari*, *fol.*176. & in Conc. Tolet. 9. *fol.*475. Morales *lib.*12 *cap.*41. Madera *de Monarchiæ Hiſpaniæ præſtantia*, *cap.*12. *§.*6. Valdes *de dignit. Regnum Hiſpaniæ*, *cap.* 14. Tamayo *in martyrol. die* 1. *Iulij*, Auctore arbitrij ſuprà citato *cap.*18. Poſt ipſos Reges Gothos Alphonſus Rex VIII. inunctus fuit à Ramone Archiepiſcopo Compoſtellano, vt refert Garibay *lib.*8 *cap.*4. *anno* 1135. Item Alphonſus II. inunctus fuit in Eccleſia Burgenſi, vt in eius hiſtoria refertur *c.* 103. & Alphonſus VII. inunctus fuit in Eccleſia Compoſtellana à Didaco Ramirez eius Præſule, vt refert Sandoual *in eius hiſtoria*, *cap.*3. *&* 30. Similiter in Regibus Aragoniæ, & Nauarræ vſitatam fuiſſe hanc vnctionem, ex hiſtoricis vtriuſque Regni refert Valdes *d. cap.*14. Vnde cognoſcitur, Reges noſtros, vt Reges Caſtellæ, Aragoniæ, & Nauarræ, iuxta veterem conſuetudinem vnctionem recipere poſſe. Eam tamen vnctionis conſuetudinem omiſerunt, quia iam iure hæreditario omnes admittuntur non verò electionis, vt olim creabantur; quam, & alias rationes huius omiſſionis tradunt Valdes *vbi ſuprà*, *num.*15. Palmiſotus, ſiue qui auctor eſt arbitrij: iure autem conqueritur Argenſola *lib.*1. *annal.* omiſſum à Monarchis noſtris hunc ſacrum ritum. De hac Regum vnctione egregiè diſſerit Petrus Damianus *ſerm.*70. qui eſt primus *de dedicat. Eccleſiæ*, ab illis verbis: *Quintum eſt inunctio Regis*.

x *Brachium.*] Licèt hoc antiquitus non ſemper obſeruaretur; Carolum enim Magnum à Capite ad pedes inunctum fuiſſe, ex Gallicis Scriptoribus referunt Hallierius *de ſacris elect. vbi ſuprà*, *pag.* 1032. Menardus *ad D. Gregorium*, *pag.*403. & de Carolo Caluo in eius Capitulis legitur in ea verba: *Coronet te Dominus. Inunxit eum Hincmarus Archiepiſcopus chriſmate ad dexteram auriculam, & in fronte vſque ad ſiniſtram auriculam, & in capite*. Ex quo loco etiam conſtat, Reges aliquando vnctos fuiſſe chriſmate, cùm hodie tantùm oleo catechumenorum vngantur: igitur in brachio, ſeu harmo vnctio fieri debet, cùm pars illa corporis, excepto capite, honorabilior in homine ſit, vt ex ſacris, & prophanis ſcriptoribus notat Menardus *ad D. Gregorium*, *vbi ſuprà*, *pag.*405. 19

y *Refert ergo.*] Huic rationi alias adiungunt Pelagius *de planctu Eccleſiæ*, *lib.*1. *cap.*56. Borellus *de Regis Catholici præſtantia*, *cap.*49. *num.*27. Barboſa *in cap. Valentinianus*, 63. *diſt.* & *de poteſt. Epiſcop.*2. *part. alleg.* 31. Diana *part.* 21. *tract.*1. *reſol.*88. Illud tamen apud omnes conſtat, Reges virtute huius ſacræ vnctionis quodammodo conſecrari, & ſacratos manere; immò & in ipſa vnctione ipſos recipere latè ſacramentum, docuerunt Petrus Damianus *ſerm.* 75. *de dedicatione*, Archiepiſcopus D. Rodericus *lib.*3. *chron. cap.*1. vbi agens de vnctione Vuambæ Regis Gothorum, ita ait: *Decreuit ſe Regis nomine imperare; ideo in maiori Eccleſia vrbis Regiæ vnctionis ſuſcepit ſacramentum*. Sed propriè non continet ſacramentum, vt probant Palmiſotus *ſuprà*, *cap.*8. Rouſſelius *lib.*7. *hiſt. Pont. iuriſdict. cap.*2. *num.*4. & *cap.*4. *num.*5. Fortunatus Schaccus *Eleochriſm. myrothecio* 2. 1. Fileſacus *de idolol at. cap.*9. Non tamen virtute huius vnctionis vllus confertur ordo ſacer, aut aliqua poteſtas ſpiritualis acquiritur, vt reprehenſis Theodoro, & Balſamone *in can.*12. *Concilij Ancyrani*, & vindiciarum Auctore, docent & illuſtrant Franciſcus Hallierius *de ſacris elect. vbi ſuprà*, 20

prà, *pag.*1034. Boetius Epon. *tom.*1. *quæst. tit. de regalibus*, *num.*51. Anonymus, siue auctor arbitrij suprà citatus *cap.*8. Roussclius *lib.*7. *histor. Pont. cap.*2. *nu.*4. & *cap.* 4. *num.* 5. Fortunatus Schaceus *sacrorum Eleocrismatum Myrothecio* 2. *cap.*1. Filesacus *de idololat. cap.*9. magnus semper Præceptor D. Franciscus Ramos *in supplicat. pro Episcop. Lusit. propos.*3. *§.* 1. *in fine*: immò adhuc post sacram vnctionem inter laicos enumerari, probatur ex Synodo Laodicena *can.* 10. & Trullana *can.*75. licèt ratione huius vnctionis Regibus pateat aditus ad altare, vt iuxta illud possint Deo dona offerre, *can.*79. *Synodi Trullanæ*; quod alijs laicis non permittitur, *cap.*1. *de vita, & honest.* & Reges Galliæ in quibusdam Ecclesijs sui regni habent Canonicatus, vbi cum Episcopo vt Subdiaconi celebrant, vt referunt Castaldus *de Imperatore cap.*24. *nu.* 4. Hallierius *vbi suprà*, *pag.*134. Frances *de Ecclesijs Cathedralib. cap* 5. *num* 74. Quod ius Regis nostri in Ecclesia Legionensi, & alijs Castellæ probat Valdes *d. cap.*14. *in fine*. Amplius Imperator post vnctionem receptam potest communicare sub vtraque specie, præcipuè in die inaugurationis, & in articulo mortis vt ex bulla Clementis VI. refert Carrier. *tom.*2. *digesti fidei*, *pag.*645. quæ omnia obtinent Reges potiùs ex priuilegijs sibi specialiter concessis, quàm virtute vnctionis.

21 z *Bis post baptismum.*] Quem vnctionum ritum probant textus *in cap. ecclesiasticarum*, 11. *dist. cap. deinde*, 70. *de consecr. dist.*4. D. Clemens *lib.*3. *constit. cap.*17. ibi: *Baptismus datur in mortem Filij, aqua adhibetur pro sepultura, oleum pro Spiritu Sancto, sigillum crucis pro cruce, chrisma confirmatio confessionis est.* Et *lib.*7. *cap.*23. ibi: *Vnges eum priùs oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremò signabis vnguento chrismatis, vt si oleum vnctionis participatio spiritus, aqua symbolum mortis, vnguentum chrismatis sigillum passionum.* Dionysius *de Eccles. hierarch. cap* 2. Cyprianus *epist.*70. *ad Ianuarium*, Cyrillus Hierosolym. *catechesi* 2. Optatus Meleuit. *contra Parmen. lib.*7. D. Ambrosius *libro* 1. *de sacris*, *cap.* 2. Damasus Papa *epist.* 4. D. August. *serm.* 206. *de tempore*, Isidorus *lib.*2. *de diuin. officijs*, *cap.* 21. quorum, & aliorum auctoritates referunt Iodocus Coccius *lib.*4. *thesauri*, *cap.*9. Turrianus *lib.*2. *epist. Pontificum*, *cap.*17. 18. & 19 Vicecomes *de ritibus baptismi*, *lib.*2. *cap.*35. *cum sequentib.* Ritherursius *in notis ad Saluianum*, *pag.*87. Cuius vnctionis rationes varias tradunt SS. PP. inter quas ea præcipua est, vt sicut athletæ, seu luctatores olim ante agonem vngi solebant ceromate; ità & Christiani ad spirituale certamen in vita obeundum inungantur; quam expresserunt D. Ambros. *lib.*1. *de sacram. cap.*5. dum ait: *Venimus ad fontem, ingressus es, considera quos videris, quid loquutus sis considera, repete diligenter, occurrit tibi Leuita, occurrit Presbyter; vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius sæculi luctaturus.* Cyrillus *catechesi* 3. Illustrant Petrus Faber *lib.*2. *agonist. cap.*5. Brissonius *in lege die Dominico*, *C. de spectaculis*, *pag.*138. & 162. *in paruis*. Alias huius vnctionis adducunt rationes Iosephus Vicecomes *lib.*2. *de ritibus baptismi*, *cap.*36. Fr. Ioseph à S. Maria *de cærem. baptism. cap.*19. & 20.

22 aa *In vertice.*] Immò priscis Ecclesiæ temporibus per integrum corpus catechumenus vngebatur, vnde nudus incedebat, vt posset à ministro baptismi vngi. Dionysius *d. cap.*2. ibi: *Cùm ei planè vestes ministri detraxerunt, tunc sacerdotes sacrum vnctionis oleum offerunt.* Cyrillus *catechesi* 2. *Deinde verò iam exuti, exorcizato oleo, à summis capillis ad infimos vsque peruncti estis.* Seuerus Alexandrinus *lib. de baptismo. Tunc signat oleo oliuæ sacerdos eum, qui baptizatur, & vngit omnia illorum membra, manus & pedes, & nares eorum: tunc demùm induuntur suis vestimentis.* Huius ritus varias rationes assignat & illustrat Vicecomes *de ritibus baptismi cap.*37. 38. & 40.

23 bb *In fronte.*] Circa hanc vnctionem plerumque SS. PP. & DD. dissentiunt, eam accipiendo pro vnctione Confirmationis ab Episcopo facienda, de qua egi *in cap. quantò, de consuet.* Verùm vnctio, de qua in præsenti, fit à Presbytero post baptismum in formam crucis. D. August. *serm.*1. *secundæ partis*: *Ne dubitares, ne erubesceres, quando primùm credidisti, signum Christi in fronte tanquam in domo pudoris accepisti; recole frontem tuam, ne signa expauescas aliena.* Plura de hac vnctione Vicecomes *d. cap.*40. Menardus *ad librum sacrament. D. Gregorij*, *pag.*73. & 143. Sauarus *ad Sidonium lib.*2. *epist.*12. *pag.* 213. & nos *in d. cap. quantò*.

cc *Manus impositio.*] A ritu enim & cæremonia huius vnctionis sacramentum hoc dicitur manus impositio, quia Episcopus supra confirmandum manus imponit. Concilium Illiberit. *can.* 38. Matisc. 2. *can.*3. D. Hieronymus *contra Luciferianos*, ibi: *Vt baptizatis posteà manus imponatur, & ita inuocetur Spiritus sanctus.* Illustrant Vicecomes *tom.*2. *de ritibus Confirm. lib.*2. *cap.*2. 3. & 4. Basilius *de Confirmat. cap.*1. *numer.*6. A materia remota hoc sacramentum dicitur chrisma, D. Augustin. *lib.* 2. *contra Petilianum*, *cap.* 104. à proxima materia dicitur vnctio. Concilium Laodic. *can.* 48. frequenter tamen ab effectu dicitur confirmatio. Hoc enim sacramentum datur ad corroborandum Christianum in fide; vnde Melchiades Pontifex epistola decretali ad Episcopos Hispaniæ, ait: *Confirmatio armat, & instruit nos ad agonem vitæ istius.* Quo in sensu Confirmatio dicitur in Concilio Arausic. 1. *can.* 1. in sexta Synodo *can.*7. *in cap.*1. *cap. vt ieiunium*, *de consecr. dist.*5. Florentino *de vnione Armenor. versic. Secundum sacramentum.* Trident. *sess.* 8. Plura de institutione, & necessitate huius sacramenti tradunt vltra Moralistas, & congestos à Basilio *in tract. de Confirm.* Lemaistre *in confutatione Sorbonic. part.*1. *cap. finali*, Coriolanus *in Breuiario*, *anno* 43. *num.* 35. Hallierius *in vindicis*, *lib.*2. *cap.*2. 24

dd *Summus Sacerdos.*] Dixi latè *in cap. quantò, de consuetudine*.

ee *Vngitur præterea.*] De hac vnctione agemus *in tit. de consecrat. Ecclesiæ*.

ff *Vnctionis sacramentum.*] His verbis satisfacit Innocentius argumento aduersariorum, qui asserebant Ecclesiam non debere vti benedictionibus, quia Iudæi illis vtebantur; sicut nec ob eandem rationem Ecclesiæ vtitur circumcisione, aut alijs præceptis cæremonialibus; nam sicut Ecclesia alias plures cæremonias legis veteris transtulit in legem gratiæ, vsumque, & collationem Sacramentorum, vt dixi *in cap. translato, de constitutionib.* & exemplis probat Hallierius *de sacris elect. sect.*8. *de cæremonijs*, *cap.*1. ita hunc vnctionis ritum in lege veteri ad præfigurandum vsitatum, vsurpauit, & transtulit ad veritatem demonstrandam: quod Ecclesiam facere potuisse, iam probaui *d. cap. translato*, & docet Hallier. *vbi suprà*, *pag.*1018. 25

gg *Cardinalem.*] Leonem videlicet, qui Legatus missus fuit in Bulgariam, seu Balachiam, vt Caloioannem, siue Ioannicum illius nationis Principem diademate Regio coronaret. Ab eo enim Cardinale iussit Innocentius Archiepiscopum inungi, & cum Primatis titulo ipsius Regni ornamenta Pontificalia misit: referunt Spondanus *an.* 1204. *num.*13. Bosquetus *in gestis Innocentij III.* 26

hh *Caligas.*] Licèt caligam propriè esse calceamentum militare, affirmet Balduinus *in lib. de calceo antiquo*, *cap.* 13. veriùs est, esse indumentum commune, tam militibus, quàm paganis; tam sacris, quàm profanis. De caligis profanis agunt Cicero *Philippica* 2. *Cum caligis, & lucerna cucurristi.* Iuuenalis ibi: *Veniam caligatus in agros.* Iosephus *libro* 7. *de bello Iudaico*, *cap.* 3. refert Iulianum Centurionem caligas creberrimis atque acutis clauis fixas gestasse. De caligis sacrorum ministrorum meminerunt D. Gregorius *libro* 1. *dialog. cap.* 4. vbi de quodam Abbate ait: *Ecce vir Dei clauatis calceatus caligis veniebat.* Et *lib.*3. *cap.*20. agens de Stephano sacerdote refert, *caligas è tibijs traxit.* Cassianus *lib.*1. *instit. cap.*10. de monachis Ægyptijs ait: *Tantummodo caligis suos muniunt pedes.* Etiam dicuntur caligæ compagi, siue cambagi: Ordo Romanus *lib. de diuin. officijs*, *tit. qualiter Episcopus in R. Ecclesia ordinetur*, ibi: *Et induant ipsum electum cambagos.* Quo modo accipiuntur *in cap. peruenit* 21. 98. *distinct.* Non autem, vt vulgò creditur, caligæ, seu compagi, tantùm pedum tegumenta sunt, immò potiùs tibiarum, quæ vsque ad genua protenduntur. Vnde à D. Gregorio appellantur tibiales: illæ autem, licèt coriaceæ vulgò deferrentur, tamen à Regibus, & Episcopis sericeæ, & validè pretiosæ gestabantur; quare Surius *in canonizat. S. Eduardi Regis*, refert S. Eduardum iacentem in vestitu deaurato, calceatum caligis purpureis, & calceamentis pretiosis: & in veteri ordine coronationis Regis Francorum, qui extat *lib.*5. *Decret. Ecclesiæ Gallic. tit. de præparat. insignium, & ornamentorum Regalium*, legitur: *Præparatis & positis super altare corona Regia, gladio in vagina incluso, calcaribus aureis, item caligis sericeis, & hyacintinis.* De caligis Episcoporum Innoc. III. 27

*lib.*1.

lib.1. myſter. Miſſæ, *cap.*48. ita ait: *Priùs autem caligis induitur vſque ad genua protenſis, ibique contritis.* Et *ſermone* 3. *de ſignificat. indument.* ibi: *Antequam induantur ſandalijs, veſtiuntur caligis byſſinis, vel lineis, vſque ad genua protenſis.* Alia proſequuntur de his caligis Vicecomes *tom.*4. *de ritib. Miſſæ*, *lib.*3. *cap.*12. *&* 13. Sauſay *in Panopl. Epiſcop. lib.*7. *cap.*2. *&* 7. Meurſius *in Gloſſario*, *verbo Compagi*.

ii *Sandalia.*] De his egi *in cap. finali, de auctorit. & vſu pallij*.

28 jj *Amictum.*] Amictus apud profanos ſcriptores, pro veſte, quæ cæteris indumentis ſuperponitur, accipitur. Virgilius *lib.*3. *Æneid.* ibi.

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Prudentius, licèt non profanus, de profano amictu contra Symmachum ait.

Candidiore toga niueum pietatis amictum
Aſſumere.

Apud eccleſiaſticos verò accipitur pro veſte ſacerdotali communi Epiſcopis, & ſacerdotibus, quæ ſacrificantis humeros lato circumamictu amplectitur. De hac veſte Carolus Magnus *de ritibus veteris Eccleſiæ ab Vuolfango Lazio collectis*, ibi: *Poſt ſandalias in Eccleſiæ veſtimentis ſequitur ſuperhumerale, quod fit ex lino puriſſimo.* Fortunatus *de eccleſiaſticis officijs lib* 2. *cap.*17. ibi: *Amictus eſt primum veſtimentum noſtrum, quo collum vndique cingimus.* Innocentius III. *lib.*1. *de myſter. Miſſæ*, *cap.*10. ibi: *Sex autem ſunt indumenta communia Epiſcopis, & Presbyteris; videlicet amictus, alba, cingulum, ſtola, manipulus, & planeta, quæ appellatur ſuperhumerale, quia ſuper humeros extenditur.* Albinus Flaccus *de diuin. officijs*, *cap. de ſingulis veſtibus*, ibi: *Habent etiam nunc miniſtri Eccleſiæ Chriſti ſuperhumerale, quod amictum vocamus in aliquibus Eccleſijs, ſupra albam indutum.* Varia de eius materia, forma, & vſu tradunt Vicecomes *tom.*4. *de ritib. Miſſæ*, *lib.* 1. *cap.*1. *cum ſequent.* Sauſay *in Panopl. Epiſcop. lib.*1. *cap.*4. *pag.* 56. qui probant amictum ex lino eſſe debere; nam & Ægyptij Sacerdotes, & reliqui Iſidis & Serapidis lineis veſtibus vtebantur, vt poſt alios ſcriptores refert D. Hieronymus *in cap.*44. *Ezechielis*. Ab Ægyptijs edoctus Pythagoras non alio veſtitu ſuos ſacerdotes vti voluit: auctor eſt Iamblicus *lib.* 1. *de vita Pythagoræ*, *cap.*21. & ab ipſis accepiſſe Hebræos, conſtat *ex cap.*26. *Leuitici*: & Apuleius *apolog.*1. *pag.*349. rationem reddit huius vſus his verbis: *Quod ex lino contextum eſt, puriſſimum eſt rebus diuinis velamentum. Quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum pecori detracta, iam inde Orphæi, & Pythagoræ ſcitis profanus veſtitus: ſed mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terræ exorta, non modò indutui, & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum Sacerdotibus, ſed opertui quoque inde rebus ſacris vſurpatur.* Et *lib.*11. *de Aſino*, *pag.*212. vbi pro *linteis iniectum*, lego *intectum*. Illuſtrat Fileſacus *lib.*1. *ſelect. cap.*3. *ad finem*.

kk *Albam.*] Alba veſtis eſt communis, non ſolùm Epiſ-
29 copis, & Sacerdotibus, verùm etiam alijs miniſtris eccleſiaſticis, *cap. Epiſcopus Presbyter* 11. *quæſt.*3. Concilium Narbon. *anno* 589. *can.*12. *Hæc maximè pro Dei timore, & modo diſciplinæ canonicæ elegimus cuſtodienda, & tenenda, vt dum Miſſa celebratur, nullus Presbyter, aut Diaconus abſque aliqua infirmitate, dum Miſſa perficitur, egredi de altari audeat, nec Diaconus, aut Subdiaconus certè, vel lector, antequam Miſſa conſummetur, alba ſe præſumat exuere.* Extra diuina autem officia vti alba prohibitum eſt in Concil. Carthag.4. *can.*41. Plura de eius vſu apud Iudæos, Gentiles, & Chriſtianos tradunt Vicecomes *d. tom.* 4. *lib.*2. *cap.*10. *cum ſequent.* Sauſay *in Panopl. Sacerdot. part.*1. *lib.*2. *cap* 2. & *in panopl. Epiſcopali*, *lib.*6. *cap.*6. Bulengerus *lib.*1. *opuſcul. cap.*34. P. Gabriel de Henao *de ſacrif. Miſſæ*, *part.*2. *diſp.*27. *ſect.*10.

30 ll *Cingulum, & ſuccinctorium.*] Aliud tamen eſt cingulum, aliud ſuccinctorium. Cingulum eſt zona, ſeu baltheus, quo cingitur Sacerdos, & Sacerdotibus veteris legis non ignotum, immò ab eis ad noſtros traditum. Plura de eo adducunt Vicecomes *d. lib.*2. *cap.*13. *cum ſequent.* Sauſay *in Panopl. ſacerdot. lib.*3. *cap.*4. Succinctorium verò eſt veſtis propria Epiſcoporum, primis Eccleſiæ ſcriptoribus hoc nomine ignota, de qua Nicephorus Conſtantinop. Epiſcopus *in epiſt. ad Leonem III. Symbolum autem mediatricis inter nos dilectionis miſimus fraternæ veſtræ Beatitudini encolpium aureum, & ſemicinctia auro variegata.* Innocentius noſter, qui eius formam deſcribit *ſerm.* 3. *de ſignif. indumentor.* ibi: *Vnde eſt, quod inter indumenta Pontificalia adhuc circa renes applicantur linea fœminalia, non tam ad velandam carnis turpitudinem, quæ iam ſolitis operta eſt veſtimentis, quàm propter ſignum caſtitatis conſeruandæ.* Plura de ſuccinctorio Vicecomes *d. tom.*4. *lib.*3. *cap.*16. *cum ſequentibus*.

mm *Orarium.*] De quo egi *in cap. à multis, de ætate & qualit.*

nn *Manipulum.*] Vt cognoſcamus quid per mani-
pulum tam noſter Innocentius, quàm ſacri Patres accipiant, ſciendum eſt, priſcis fidei chriſtianæ, & religionis 31
Sacerdotibus in vſu fuiſſe, quoties ſacra facturi erant, linteum in manu, vel ſinu tenere, vt ſudorem faciei, oculorum, aut narium humorem defluentem abſtergerent; quod eccleſiaſtici Patres modò mappulam, aliquando mantile, ſæpè ſanonam appellant: plura Vicecomes *lib.*2. *cap.* 33. In locum tamen huius mappulæ deferri cœpit manipulus. Stephanus Eduenſis *de ſacrament. altaris cap.*10. ibi: *Mappula, qua ſolent ſiccari ſtillicidia oculorum, excitat nos ad vigilandum; manipulus ſignificat hanc mappulam, qui in ſiniſtro brachio collocatur, vt dextera manus expedita ſit ad reliquas actiones præſtandas.* Rupertus *de diuinis officijs: Manipulus quem in brachio ſiniſtro geſtat Subdiaconus, dextro vacante, vt expeditum ſit ad adminiſtrandum, illud nobis innuit.* Manipulum deferre non poteſt, qui non fuerit in Subdiaconum ordinatus. Concilium Pictauienſe 2. *cap.* 5. ibi: *Vt nemo monachorum deinceps manipulis vtatur, niſi fuerit Subdiaconus ordinatus.* Plura de manipulo Sauſay *in Panopl. ſacerdot. lib.*4. *per totum*, Vicecomes *d. lib.*2. *cap.*34. *&* 35. Bulengerus *lib.* 1. *opuſcul. cap.*42. Menardus *ad D. Greg. pag.* 363. Sed in hac parte exponendus eſt textus parum notus *in cap. illud* 22. 93. *diſt.* vbi aſſeritur tantùm eos, quibus conceſſum eſt mappulis vti, eas deferre poſſe; alios verò nec virtute conſuetudinis poſſe mappulas induere: ergo non rectè aſſerimus, mappulis, ſeu manipulis Sacerdotes, Diaconos, & Subdiaconos vti poſſe. Cuius textus difficultas diſſoluitur ſi animaduertamus, quid per mappulas in eo textu accipiatur? Et omiſſis ſententijs Gloſſæ, Archidiaconi, & Turrecrematæ *ibi*, dicendum eſt, D. Gregorium in eo textu agere de mappula, quæ quatuor baculis colligata, ex illis ſuſpenſa ſupra Pontificem deferri ſolet, quam nos vulgò appellamus *Pallio*: Innocentius noſter *lib.*2. *de ſacrificio Miſſæ*, *cap.*7. Cùm autem huiuſmodi mappulæ vſus introductus eſſet in ſignum ſupremæ Pontificiæ poteſtatis, vſurpari ab alijs inferiorinus ſine Pontificis licentia non poterat, argumento textus *in cap. cùm non liceat, de præſcript.*

oo *Tunicam.*] Tunica licèt lato modo pro dalmati-
ca accepta, communis veſtis ſit Epiſcoporum, Presbyte- 32
rorum, & diaconorum, vt probant Vicecomes *d. lib.* 3. *cap.* 20. Sauſay *in Panopl. Epiſcop. lib.*6. *cap.*3. tamen ſi accipiatur pro veſte ſuperiori Hyacinthina, propria eſt Epiſcoporum, à ſacerdotibus veteris Teſtamenti vſitata. Nicephorus Epiſcopus *in d. epiſt.* 3. *ad Leonem III.* Rupertus *de diuin. officijs lib.*1. *cap.*23. ibi: *Quæ hactenus dicta ſunt, Presbyteris, & Epiſcopis ſunt communia; quæ verò ſequuntur, Epiſcoporum propria: tunicam, quam ſubter caſulam habet Pontifex, in veteri Teſtamento coloris erat hyacinthini.* Innocentius noſter *lib.*1. *de myſter. Miſſæ*, *cap.* 10. De cuius forma, colore, & ſignificatione agunt Vicecomes *vbi ſuprà*, *cap.*22. *&* 23. Sauſay *vbi proximè*, Bulengerus *d. lib.* 1. *cap.*31.

pp *Dalmaticam.*] Dalmatica apud Romanos genus
fuit tunicæ manicatæ talaris, albæ, auroque ſæpè, aut pur- 33
pura intertextæ; quam chiridatam veteres vocant. Ea qui vtebantur, quia ad inſtar tunicæ fœmineæ prolixa, & ad talos vſque demiſſa, manicis etiam brachia vſque ad primores manuum digitos amiciebat, molles, & euirati habebantur. Poſtea dalmaticæ cùm Senatoriæ & Regiæ veſtes eſſe cœpiſſent, vti digniores, auguſtioreſque tranſlatæ ſunt ad ſacros eccleſiaſticos vſus, & formatæ prius in modum crucis. Alcuinus *cap. quid ſignificent veſtimenta*, Rabanus Maurus *lib.*2. *de inſtit. cleric. c.* 20. Amalarius *lib.* 2. *cap.* 11. Iſidorus *lib.* 19. *orig. cap.* 22. Hæc veſtis primis Eccleſiæ ſæculis non omnibus Epiſcopis communis fuit, poſteà Epiſcoporum propria veſtis dicta, tandem diaconis, & ſubdiaconis conceſſa eſt. Vualfridus Strabo *de rebus Eccleſ. c.*24. ibi: *Primò quidem ſacerdotes dalmaticas ante caſularum vſum induebant; poſteà verò cùm caſolis vti cœpiſſent, dalmaticas diaconibus conceſſerunt.*

runt. Ipsos autem Pontifices eis vti debere, ex eo clarum est, quod Gregorius, vel alij Romanorum Præsides alijs Episcopis earum vsum permiserunt, alijs interdixerunt; vbi intelligitur, non omnibus tunc fuisse concessum, quod tunc ferè omnes Episcopi, & nonnulli Presbyterorum sibi licere existimant, id est, vt sub casula dalmatica vestiantur. De eius origine & forma nonnulla Vicecomes *d. lib. 3. cap. 25. 26. & 28.* Sausay *in Panopl. Episcop. lib. 6. cap. 6.* Dartis *ad 23. dist.*

34 qq *Chirothecas.*] Eas ab Apostolis emanasse prodidit Honorius Augustodunensis *in gemma animæ, lib. 1.* ibi. *Chirotecarum vsus ab Apostolis est traditus.* Ita legendum est, non *ab epistolis*, vt vulgò legitur. Innocentius III. *lib. 1. de myster. Missæ, cap. 57.* ibi; *Manus operit chirothecis.* Plura de illis Sausay *in Panopl. Episcop. lib. 5. cap. 1.* Vicecomes *d. lib. 3 cap. 37.* Bulengerus *lib. 1. opuscul. cap 4.* Durantius *lib. 3. in ration. diuin. officij, cap. 12.*

35 rr *Annulum.*] Etiam inter ornamenta Episcopi enumeratur annulus, *cap. clerici, de vita & honest. cleric.* qui traditur tempore consecrationis in signum matrimonij inter ipsum, & Ecclesiam celebrati, iuxta tradita *in cap. illud, de præsumpt.* aut in signum potestatis administrandi Sacramenta. Isidorus *lib. 2. de eccles. officijs, cap. 5.* Concilium Aquisgran. *can 9.* Beda *in collect. de septem ordin.* Rupertus *lib. 1. de diuin. officijs, cap. 25.* Alias rationes huius annuli ex varijs tradit Hallierius *de sacris elect. pag. 1001. de impositione manuum art. 4.*

36 ff *Planetam.*] Vltima vestis sacerdotalis est planeta, siue casula, communis Episcopis, & Presbyteris. Carnot. *sermone 3. de significat. indument.* ibi: *His omnibus indumentis supponitur casula, quæ alio nomine planeta vocatur.* Innocentius noster *lib. 1. myster. Missæ, cap. 58.* ibi: *Postremò super omnes vestes induit casulam, seu planetam, quæ significat charitatem.* Plura de ea Vicecomes *d. lib. 2. cap. 26.* Sausay *in Panopl lib. 6 cap. 9.*

37 tt *Mitram.*] Omissis varijs mitræ acceptionibus, tam apud sacros, quàm profanos scriptores, hic mitra accipitur pro tegumento capitis proprio Episcoporum. Innocentius noster *vbi suprà, lib. 1. cap 6. Mitra Pontificis vtriusque Testamenti scientiam significat; nam duo cornua, duo sunt Testamenta.* De eius nominibus, forma, & significatione agunt Merillus *lib. 3. obseru. cap. 40.* Vicecomes *lib. 3. cap. 29 cum sequentib.* Sausay *in Panopl. Episcop. lib. 1 per totum*, Raynaud. seu qui auctor est tractatus *de Pileo, sect. 14.* Lælius Bisciola *lib. 17. horarum, cap. 13.* Rousselius *lib. 8. hist. Pont. iurisd. cap. finali.*

uu *Pallium.*] De eo fusè egi *in tit. de auctorit. & vsu pallij.*

38 xx *Pontifex non vtatur.*] Vnde R. Petrus in marmorea statua, quæ habetur Tolosæ in Ecclesia S. Stephani, licèt Pontificalibus ornamentis indutus, sine baculo expressus est. Aliquos tamen Pontifices baculo vsos fuisse, videtur probari ex Liutprando *lib. 6 historiæ*, vbi de Benedicto Antipapæ ita refert: *Post hæc pallium sibi abstulit, quod simul cum Pontificali ferula, quam manu gestabat, Domino Leoni Papæ reddidit.* Reginus *lib. 2. chronicæ*, de ipso agens, ibi: *Ferulamque pastorali manu eius abreptam coram omnibus in frusta confregit.* Sed adhuc crederem, nunquam eos baculo vsos fuisse, cùm nec in aliquo Ecclesiæ Concilio id legamus, & fabulam Benedicti refellant DD. infrà citandi.

39 yy *Baculo pastorali.*] Signanter expressit Innocentius *pastorali*, ad differentiam aliorum, quibus diuersæ personæ vtuntur. Reges enim plerumque baculis vti probant Petrus Greg. *libro 5. de Repub. cap. 2. à numer. 21.* & *libro 7. cap. 2. numer. 12.* Pancirola *libro 1. variar. cap. 19.* Opingius *de iure insignium cap. 2. §. 4.* & *§. 6 sect. 5. membro 5.* & monachos baculis vti refert Cassianus *libro 1. collat. cap. 9.* Vbi notauit Gazeus. Abbates etiam, quibus concessum est ius mitræ, & baculi, baculum deferre, latè probant Sausay *in Panopl. Episcop.* Benedictus Ephtenus *libro 4. disquisit. tract. 5. disquisit. 5.* Alij etiam baculis vtuntur, de quibus eruditissimi viri Nouatinus *in schediasmate, lib. 1. cap. 38.* Coronel. *ad Gongoram, soneto 6.* In præsenti ergo agitur de baculo Episcopali, qui aliquando dicitur *Cambuta*, vt probat Menardus *ad D. Gregor. pag. 189.* Baculus enim insigne est Episcoporum. Concilium Tolet. 4. *can. 77. Si Episcopus est, recipiat coram altari orarium, annulum, & baculum.* Vnde in Synodo 8. Constantinop. *act. 7.* ingresso Phocio Synodum cum baculo, Marinus Legatus S. A. iussit auferri baculum, dicens: *Baculum signum est dignitatis pastoralis, quod hic habere non debet, qui lupus est, non pastor.* Quare inuestitura Episcopalis traditur per annulum, & baculum. Gosridus *de inuestituris laicorum*; & ideò in aliquibus Ecclesijs mos inoleuit, vt defuncto Episcopo, baculus ad Regem deferretur, vt ab eo successor inuestituram per baculum reciperet; quem vsum improbauit Innocentius III. *lib. 1. epist. 47.* iubens Archiepiscopo Cassellensi, *Vt cùm te, vel aliquem suffraganeorum tuorum contigerit mori, baculus pastoralis, & annulus in Ecclesia remaneant propria, sub fideli custodia constituti, ad successoris vsum, cùm Deo fauente consecrationem acceperit, conseruandi.* Notauit Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 87.* Et sicut in consecratione Episcopi accipiunt baculum, & annulum, ita in degradatione baculus illis aufertur. Plura de Pastoralis baculi origine, vsu, & significatione adducunt Vicecomes *d. lib 3. cap. 41.* Sausay *in Panopl. Episcop. lib. 2.* Iuretus *in notis ad Iuonem, epist. 157.* Opingius *vbi suprà*, Aloix *in vita S. Aburci, cap. 3.* Stephanus Durantius *de ritibus Ecclesiæ lib. 2. cap. 9. num. 38.* Bulengerus *lib. 1. opuscul. cap. 32.* Aloisius Nouarinus *libro 1. schediasm. sacr. proph. cap. 28.* Petrus Greg. *lib. 15. syntagm. cap. 12. num. 38.* Franciscus Hallier. *de sacris elect. 2. part. sect. 8. cap. 9. art. 4. §. 2.*

Exponitur cap. nullus de consecr. dist. 2.

Sed difficilis est in hac parte textus *in cap. nullus 57. de consecrat. distinct. 2.* in illis verbis: *Nullus Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad solemnia Missarum celebranda præsumat cum baculo introire.* Igitur non licet Episcopis deferre baculum. Pro cuius textus expositione dicendum est, in eo textu non agi de baculo pastorali, sed de baculo communi; & deciditur, cum baculo, & velato capite non licere Episcopo, aut sacerdoti celebrare. Quæ interpretatio colligitur ex eo, quod æqualiter prohibetur Episcopo, ac sacerdoti cum baculo ministrare: licèt enim ob infirmitatem liceat aliquando in choro horas canonicas cum baculo recitare, Concilium Aquisgran. sub Ludouico *cap. 131.* ibi: *Quam non pompaticè, vel inhonestè, vel incompositè, sed cum reuerentia Dei, & timore ingrediantur, nec cum baculis in choro, exceptis debilibus.* Tamen Missam celebrare cum baculo non licet, vt docet, & alia pro ipsius textus interpretatione adducit litteratissimus vir, in sacra Theologia apprimè doctus, in peritia canonica non malè meritus P. Gabriel de Henao *tom. 2. de sacrificio Missæ, disput. 27. sect. 3.* 40

zz *Propter historiam.*] Glossa in præsenti existimauit historiam esse, quia B. Martialis, qui missus fuit à D. Petro in Germaniam cum socio quodam suo Matthæo, eo mortuo redijt ad D. Petrum, à quo baculum accepit, quo socium vitæ restituit. Sed hæc historia præterquam à nullo ex Scriptoribus Ecclesiasticis refertur, admitti non potest, cùm historiam hic indicatam expresserit noster Innocentius *lib. 1. Myster. Missæ, cap. 62.* in illis verbis: *R. Pontifex virga non vtitur, pro eo quod B. Petrus Apostolus baculum suum misit Eucherio primo Episcopo Treuerensi, quem vnà cum Valerio, & Materno ad prædicandum Euangelium genti Teutonicæ destinauerat, cui successit in Episcopatu Maternus, qui per baculum S. Petri de morte fuerat suscitatus; quem baculum vsque hodie cum magna reuerentia Treuerensis seruat Ecclesia.* Sequuntur Innocentium D. Thomas *in 4. dist. 24. quæst. 2. art. 9.* Vicecomes *d. lib. 3. de ritibus Missæ, cap. 42.* Hallierius *vbi suprà.* Etsi ad primam historiam hæc verba post D. Thomam *in 4. dist. 24. quæst. 3. ad 8. argum.* referant Otho Frisingensis *lib. 3. cap. 15.* I. Stephanus Valent. *de potest. R. P. cap. 8.* Falsò autem ex Luitprando *lib. 6. cap. 11.* & Reginone *lib. 2. chronici*, probant Iuretus *ad epist. 157. Iuonis*, Valentinus, *vbi suprà*, R. Pontificem olim vsum fuisse virga pastorali, seu ferula pastoritia, vt ipsi nominant: quos refellit veram historiam à Luitprando traditam referens, & explicans Theophilus Raynaud. *tom. 10. in tract. de Corona R. Pontificis, cap. 4.* 41

aaa *Mysticam rationem.*] Plures hic afferunt Interpretes. Prima est, quia Episcopus baculum ab alio accipit. Concilium Aquisgran. *can. 9.* ibi: *Sacerdoti dum consecratur, datur baculus.* Vnde cùm Pontifex à nullo accipiat iurisdictionem, non potest de manu alicuius baculum accipere. Secunda, quia baculus in summitate curuus significat iurisdictionem Episcopi esse limitatam; vnde cùm Pontifex non habeat limitatam iurisdictionem, baculo non vtitur. Has, & alias rationes prosequuntur Hallier. *vbi suprà*, Bulengerus *1. opuscul. cap. 32.* 42

Iure-

Iuretus *ad Iuonem epist.* 157. Auctor Romæ Subterraneæ *cap.29.* Hallierius *vbi suprà, pag.*1005. Barbosa *de potest. Episcop. part.1. tit.1. cap.2.* Theophilus *tom.10. de Corona R. P. cap.4.*

bbb *Aliorum Pontificum.*] Id est Episcoporum. Ex his verbis constat, Patriarchas, & Episcopos Ecclesiæ Orientalis baculos pastorales deferre: quod etiam suadetur ex his, quæ de Phocio ex Concilio Constantinop. retulimus, quos ab Imperatore accepisse refert Hallier. *vbi suprà, pag.*1004.

COMMENTARIVM.

43 Sententia huius textus refertur. Decidit ergo Innocentius in hac diffusa epistola, in consecrationibus Episcoporum, & ordinationibus Presbyterorum Græcos debere eas vnctiones adhibere, quas adhibent Latini. Quæ decisio singularis est in iure nostro. Eam tamen pertractant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Franciscus Hallierius *de sacris elect. sect.8. art.2. pag.*1003. Menardus *ad D. Greg. pag.*291. *&* 307. & alij in superioribus notis laudati.

44 Quædam difficultas adducitur. Sed hæc Innocentij decisio, dum supponit apud Latinos adhiberi vnctionem, tam in consecratione Episcopi, quàm ordinatione Presbyteri, difficilis redditur ex ea consideratione. Et primò apud Latinos vnctionem non adhiberi, probatur argumento negatiuo; siquidem seduli, & antiqui rituum ecclesiasticorum scriptores Ecclesiæ Latinæ, dum ritus adhibendos in ordinationibus Episcoporum; & Presbyterorum recensent, non meminerunt huius sacræ vnctionis, vt D. Isidorus *lib. 2. de diuinis officijs, cap.* 10. Alcuinus *eod. tract. tit. Qualiter Episcopus in Romana Curia ordinetur*, Rabanus Maurus *lib.2. de instit. cleric. cap.* 5. Carnotensis *de excellent. sacror. ordin.* Similiter Concilia, vbi de his cæremonijs agitur, vt Carthag. 4. *can.* 2. Tolet. 4. *can.* 27 Aquisgran. sub Ludouico Pio *lib.* 1. *cap.* 2. nullam faciunt mentionem huius ordinationis: igitur quia in Ecclesia Latina talis vnctio non adhibetur. Augetur hæc consideratio *ex cap. præterea Seruatoris, dist.* 33. vbi Nicolaus Pontifex asserit, nunquam se legisse vnctionem adhibitam fuisse in consecratione, siue ordinatione Episcopi, aut Presbyteri. Secunda difficultas versatur circa aliam partem præsentis epistolæ, vbi asserit Innocentius, in Ecclesia Orientali hanc vnctionem in vsu non fuisse, de cætero verò obseruandam esse; nam etiam ante Innocentium nostrum hanc vnctionem apud Græcos in vsu fuisse probatur ex Dionysio *de Eccles. hierarch. cap.*4. ibi: *Vnguento vtitur Pontifex in omni ferè Pontificio munere.* D. Gregor. Nazianzen. *orat.* 4. *Vnguentum quoque ipse quoddam habeo (sed quo sacerdotes solùm & Reges vngantur, vtpotè vario, & exquisito, & nostra causa effuso) magni vnguentarij arte confectum, atque vtinam mihi suauem eius odorem Deo offerre contingat.* Etiam probatur ex historicis Scriptoribus illius nationis, qui referunt in varijs Episcoporum consecrationibus adhibitam vnctionem fuisse. Nicephorus *lib.7. historiæ, cap.*40. dum panegyricam orationem in laudem Paulini, & aliorum Præsulum Ecclesiæ Orientalis refert, ita exorditur: *O amici Dei, & sacerdotes, qui sacrosancto talari induti, cælestis gloriæ corona, diuina vnctione, & sacrata sancti Spiritus stola circumuestiti.* Et *lib.* 11. *cap.* 56. Mosem sanctissimum Antistitem Episcopali vnctione accepta ordinatum fuisse refert Ignatius Taracin. *in eius vita*, Metaphrastes *in vita S. Ioannis Chrysostomi, cap.*33. relatus à Surio *die* 27. *Ianuarij*, tradit eum sacro chrismate consecratum, & in excelso loco Ecclesiæ collatum fuisse: idem de S. Nicolao ipse refert in eius vita, *cap.*13. relatus à Surio *die* 6. *mensis Decembris.* Vnde constat in Ecclesia Orientali iam à primis Ecclesiæ sæculis hanc vnctionem in vsu fuisse.

45 De sacra vnctione apud Latinos. Ad huius textus expositionem, & difficultatis adductæ solutionem sciendum est, hanc sacram vnctionem apud Latinos in consecrationibus Episcoporum, & ordinationibus Presbyterorum, iam à primis Ecclesiæ sæculis fuisse vsitatam, vt ex Anacleto probatur, cuius meminit Innocentius in præsenti, & nos suprà verba retulimus ex D. Cypriano, si ille auctor est opusculi de operibus Christi Cardinalibus, vbi de vnctionibus ecclesiasticis ita ait: *Nec tamen cessantibus his, quæ ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo christiano circumcisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana contempsit; sed cæteris generali sanctione damnatis, non solùm in Regibus, vel sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo.* Ex Paciano Barchinonensi Presbytero *epist.3. ad Sempronianum*, ibi: *Qua nos consignat vnctus sacerdos.* Leone Magno *serm.* 8. *de passione Domini*, ibi: *Nunc enim & ordo clarior Leuitarum, & dignitas amplior seniorum, & sacratior est vnctio sacerdotum.* Etiam probatur ex veteri Ordine Romano, & alijs sacramentalibus codicibus relatis à Menardo *in notis ad Sacram. D. Gregorij, pag.* 291. *&* 307. Quamplures etiam Scriptores sacrorum rituum Ecclesiæ, huius vnctionis meminerunt, vt Amalarius Fortun. *lib.2. de diuin. officijs, cap.*14. Eduensis *de Sacram. Altaris, cap.9.* Honorius Augustod. *in gemma animæ, lib.* 1. *cap.* 181. 184. *&* 189. Fulbertus Carnot. *epist.* 20. & alij: ac huius antiquæ vnctionis varias rationes morales, & mysticas tradunt Hallierius *vbi suprà, pag.*1021. *&* 1023 Sausay *in Panopl. Episcop. lib.5. cap.* 1.

46 De eadem apud Græcos. Etiam sciendum est, apud Græcos visibilem hanc vnctionem in ordinationibus Episcoporum & Presbyterorum nullo modo admissam fuisse, quod duplici argumento probatur; alio affirmatiuo, negatiuo alio. Affirmatiuum deducitur ex præsenti textu, in illis verbis: *Cùm apud vos non consueuerint Pontifices cùm consecrantur, inungi.* Ex Simeone Thessalonicensi *de sacram. seu mysterijs Ecclesiæ, lib.8.* vbi reprehendit vsum Latinorum in hac vnctione, his verbis: *Retentus Iesus Christus ipse ei chrisma, & manibus & capiti, &c.* & ex varijs Ecclesiasticis Scriptoribus illius nationis, quorum verba ad adstruendam sententiam hanc refert, & expendit Hallierius *vbi suprà, pag.*1009. Argumentum negatiuum deducitur ex Dionysio *lib.4. de Eccles. Hierarch.* vbi dum agit de ordinationibus Græcorum, nullam huius vnctionis mentionem facit, nec in euchologijs ipsorum sacra hæc vnctio in ordinationibus recensetur, vt notauit Menardus *ad Sacram. D. Gregorij, pag.*322. igitur quia apud Græcos hæc sacra vnctio olim in vsu non erat.

47 Traditur decidendi ratio, & dissoluitur difficultas. Quibus præmissis ratio præsentis Decretalis ex eo prouenit; nam cum Romana Ecclesia omnium sit mater, & magistra, *cap significasti* 4. *de elect.* vbi probaui; & quæ ab ea statuuntur, ab omnibus debeant obseruari, *cap.* 1. *de constit.* & consuetudines Ecclesiæ Romanæ ab omnibus sint custodiendæ, ne membra à capite discedant, *cap. nolite* 3. *cap. hoc vestræ, cap. quis nesciat, dist.* 11. vbi plura Acuña, & Ioannes Dartis, Petrus Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 4. *cap.* 5. ideò post diffusam de varijs vnctionum generibus tractationem, Innocentius tandem concludit, vnctionem visibilem in ordinationibus Episcoporum, & Presbyterorum ab Ecclesia Latina vsitatam, à Græcis etiam obseruari debere, ne vnione facta vtriusque Ecclesiæ (vt nostri Innocentij temporibus facta erat) in hac sacra, & visibili vnctione ab Ecclesia Romana vniuersali dissentiret. Nec difficultas prima in contrarium adducta obstat; nam licèt Scriptores, & Ecclesiæ Patres in ea expensi non meminerint huius vnctionis, parum, aut nihil ex eo euincitur; siquidem alij ipsius sæculi Scriptores illius meminerunt, & tam iuxta Philosophos, quàm Practicos, infirma est auctoritas argumenti negatiui: quare si vnus testis referat factum, & centum omittant, præualet depositio vnius. Vnde cùm pro nostra sententia tot adsint Scriptores, qui etiam illis sæculis meminerunt huius vnctionis, illis potiùs, quàm ijs, qui ipsam omiserunt, fides præstanda est. Nec obstat augmentum deductum *ex d. cap. præterea*; nam vt rectè animaduertit Glossa in eo textu, Nicolaus non negat Presbyterorum manus oleo esse inungendas, sed tantùm chrismate non esse liniendas. Vt enim suprà dixi, ea differentia versatur inter vnctionem Presbyteri, & Episcopi, quòd in vnctione Episcopi chrismate vnctio fit; at verò in vnctione Presbyteri, tantùm oleo consecrato. Vnde rectè Nicolaus affirmat, Presbyterorum manus chrismate non esse perungendas. Alia prosequitur Franciscus Hallierius *vbi suprà, pag.*1017. Nec secundum augmentum aduersatur, cui duplici modo satisfieri potest. Primò auctoritates in eo relatas accipiendo de vnctione mystica, non verò de visibili, vt eas explicat Menardus *in notis ad Sacram. D. Greg. pag.* 322. vel ea referendo ad tempus, in quo Ecclesia Constantinopolitana non per Græcum Patriarcham regebatur, sed

sed per Latinum, vt aliquando contigisse probaui *in cap. quanto, de consuet.* vnde cùm eo tempore iuxta vsum, & consuetudinem Ecclesiæ Latinæ sacramentum Ordinis administraretur, ideò apud Scriptores Ecclesiæ Orientalis reperitur mentio huius sacræ vnctionis, vt obseruat Hallierius *vbi proximè, pag.* 1017.

TITVLVS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

CAPVT I.

a Innocentius III.

PAstoralis. *Et infrà:* Præterea nos consulere voluisti, an permitti debeat ministrare, qui sine impositione manuum fuerit ad ordinem *b* Subdiaconatus assumptus: & si Confirmationis sacramentum in eo debeat iterari, qui per errorem fuit non chrismate, sed oleo delinitus? Ad quod breuiter duximus respondendum, quod in talibus non est aliquid iterandum, sed cautè supplendum, quod incautè fuerat prætermissum.

NOTÆ.

1 a INnocentius III.] Nec in hac, nec in tertia collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 1. reperitur hæc decisio, refertur Episcopus, cui missa sit; sed ex alijs decisionibus, vbi aliæ partes eius proponuntur, restituenda est ita inscriptio. *Innocentius III. Episcopo Heliensi*, vt *in cap. pastoralis, de rescriptis*, vbi extat alia pars huius textus, in cuius notis congessi alia fragmenta, quæ extant in hoc volumine compilata, ex quibus integra epistola restituenda est.

2 b *Subdiaconatus.*] Sed nonne in ordinatione Subdiaconi adhibetur manus impositio? Et certum est, non adhiberi, immò loco manus impositionis pro materia remota huius gradus Subdiaconus accipit patenam, & calicem de manu Episcopi, *cap. Subdiaconatus* 11. *dist.* 13. Concilium Tolet. 4. *can.* 17. Isidorus Hispalensis *lib.* 4. *de officijs*, *cap.* 14. *cap. quia iuxta* 5. *quæst.* 6. Concil. Florent. *in decreto de vnione Armen. §. Sextum Sacramentum.* Probant Diana *part.* 10. *tractat.* 15. P. Gabriel Henao *de sacrif. Missæ*, *disput.* 26. *sect.* 8. Quomodo ergo in præsenti supponitur, Subdiacono manus imponi tempore ordinationis. Quidam neotericus existimabat, textum hunc esse accipiendum, cùm gradus Subdiaconatus sacer iam erat post tempora Vrbani II. vt probaui *in cap. à multis, de ætat. & qualit.* Sed etsi verum sit, temporibus Innocentij III. huius textus authoris, Subdiaconatus gradum sacrum esse, non tamen inde constat Subdiacono manus imponi. Quare ea solutione omissa, veriùs dicendum est, in hoc textu pro *Subdiaconatus*, legendum esse *Diaconatus*, vt in varijs exemplaribus legi testantur Antonius August. Hostiensis, & Innocentius *in præsenti*, Suarez *de censuris disputat.* 41. *sect.* 4. *num.* 12. Vasquez 3. *part. in* 3. *part. disput.* 238. *num.* 154. Granados *controu. tract.* 1. *disputat.* 3. Cæsar *de Eccles. hierarch. disputat.* 10. *§.* 1. Franciscus Hallierius *de sacris elect. pag.* 434. De manus impositione in ordinatione Presbyteri, & Diaconi adhibita, latè agunt Morinus *de sacris ordin. exercit.* 7. & 9. Arcudius *in concord. Sacram. lib.* 6. *cap.* 6.

CAPVT II.

Honorius III. *Capitulo a Brebemensi.*

A Nobis humiliter quæsiuistis, quid fieri debeat de mortuorum corporibus, qui tempore schismatici, & reprobi *b* Vualdemari, à schismaticis sunt *c* sepulti? Et de indumentis sacerdotalibus, cum quibus; necnon de altaribus, in quibus degradati Presbyteri celebrarunt. Nos autem inquisitioni vestræ taliter respondemus, quod non credimus ob hoc dumtaxat sepultos huiusmodi exhumandos, aut debere indumenta talia iterum benedici, vel reconsecrari altaria supradicta.

NOTÆ.

1 a BRebemensi.] in sexta Decretalium collectione legitur *Archiepiscopo Londoniensi*; in alia, *Correctori Lundunensi*: sed veram inscriptionem restituit Innocentius Cironius *in* 5. *collect. sub hoc tit. cap. vnico*, ita: *Capitulo Brebemensi.* Brehemensis Ecclesia est in Germania, suffraganea Archiepiscopi Coloniensis, vt refert Krantzius *lib.* 2. *Metropoleos*, *cap.* 19.

b *Vualdemari.*] Vualdemarus fuit filius Canuti, qui per annos 1206. pro Rege Daniæ se gerebat viuente Vualdemaro Regni legitimo successore; & cùm faueret Canuto, in carcerem detrusus fuit, cùm esset Episcopus Sleuuicensis, à dicto Rege Vualdemaro; & cùm iussu Innocentij III. è carcere liberatus adhuc non acquiesceret, exulare iussus est ab illis prouincijs, vbi prædicto Regi suspectus erat; & cùm Bononiam peteret, & esset electus in Præsulem Brehemensem ope Bernardi Saxoniæ Ducis, vt vult Cironius *hic*, siue Philippi Sueui, vt refert Spondanus *anno* 1206. *num.* 5. & Burchardus esset electus Præsul ipsius Ecclesiæ, Vualdemarus excommunicatus fuit ab Innocentio III. quia non accepta venia Bononiam properasset. Posteà absolutus fuit, non tamen illi permissum Brehemensem Ecclesiam retinere. Referunt Cironius *in præsenti*, Spondanus *vbi suprà*, Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 15. *regestr. epist.* 3. De hoc Vualdemaro accipiendus est præsens textus. Hic Vualdemarus schismaticus dicitur, quia adhæsit Philippo Imperat. schismatico.

c *Sepulti.*] Cùm ipsi nec schismatici, nec excommunicati essent, sed fideles, aut clerici, aut laici; aliàs si essent schismatici, exhumari deberent, iuxta textum *in cap. sacris, de sepultur.* & cœmeteria, vbi sepulti erant, reconciliari, *cap. consuluit de consecrat. Ecclesiæ*, vbi adducemus quæ ad præsentem decisionem spectant. Cùm enim exhumatio, & reconciliatio spectent ad sacramentalia, non verò ad sacramenta, possunt in eis benedictio, & consecratio iterari, *cap. si metum* 19. *cap. vestimenta* 41. *de consecrat. dist.* 1. *cap. vnico, de consecrat. Ecclesiæ, lib.* 6.

CAPVT III.

Gregorius IX. *Archiepiscopo a London.*

PResbyter, & Diaconus cùm ordinantur, manus impositionem tactu corporali (ritu ab *b* Apostolis introducto) recipiunt: quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad huiusmodi ordines conferendos cautè supplendum quod per errorem extitit prætermissum. *c* Suspensio autem manuum debet fieri, cùm oratio super caput effunditur ordinandi.

NOTÆ.

1 a LOndon.] Alibi legitur *Lugdunensi*, sed legendum est, *Lundensi Archiepiscopo*, vt etiam emendandum docet Cironius *in cap. ad nostram, de probat. in 5. collect.* Londoniensis enim tantùm est Ecclesia Episcopalis, vt dixi *in cap. cùm olim 6. de consuet.* vnde legendum est *Lundensi*, de qua Ecclesia egi *in cap. 2. de consuetudine*.

b *Ab Apostolis.*] Sed hoc difficile admodum videtur; nam vt infrà probauimus, manus impositio materia remota est gradus Presbyteri, & Diaconi ex diuina institutione: igitur non ab Apostolis manus impositio fuit introducta. Pro huius difficultatis solutione dicendum est, materiam Sacramenti Ordinis in minoribus eius gradibus ex institutione diuina prouenire, & ab Apostolis fuisse præscriptam; nam vt dixi *in cap. vnico de sacra vnctione*, & notant Hallier. *de sacris elect. pag.* 441 Diana *part. 11. tract. 2. resolut.* 78. in aliquibus Sacramentis tempore eorum institutionis tantùm Dominus noster instituit, & præscripsit vt materiam aliquod signum sensibile, per quod possit effectus illius Sacramenti significari; determinationem autem, & eius præfinitionem Apostolis faciendam reliquit. Quod contingit expressiùs in Sacramento Ordinis; nam cum tempore eius institutionis nondum essent libri ecclesiastici, neque Episcopi consecrati, qui manus imponerent, non potuit Dominus certam præfinire materiam cuiuscumque gradus. Quare cùm Apostoli ex Domini delegatione præfiniuissent, & statuissent manus impositionem esse adhibendam; ideò in præsenti docetur, Apostolos instituisse manus impositionem in collatione graduum Presbyteri, & Diaconi.

2 c *Suspensio autem.*] Ità legitur in aliquibus codicibus, quæ verba si retineantur, accipienda sunt de manus impositione accidentali, quæ non fit tacto capite, sed suspensis tantùm manibus, vt infrà dicemus, & notauit Hallierius *de sacris elect. pag.* 488. Si autem loco verbi *suspensio*, legatur *impositio*, illa verba referenda sunt ad manus impositionem essentialem.

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio refertur, & probatur.* EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Si in collatione gradus Presbyteri, vel Diaconi manus impositio fuerit prætermissa, & in confirmatione oleum pro chrismate adhibeatur, non fit reiteratio, sed prætermissum supplebitur.* Probat textus *in cap. vnico, in principio, de sacra vnctione*. Illustrant eam vltra Barbosam, & ab eo congestos in præsenti, Bellarm. *de Sacram. in genere, lib. 2. cap.* 22. Frater Petrus à S. Ioseph *de sacram. 2. part. sect. 3. disp. 5. & disp. 7. sect. 3.* Hallier. *de sacris elect. sect. 8. art. 2. pag.* 988. Couar. *lib. 1. variar. cap. 10. num* 4. Basilius Legion. *de confirm. cap. 2. & 3. 2. part.* Barbosa *de iure Eccles. lib. 2. cap. 3. num.* 29. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 8. §. 8. num. 3. & disp. 10. §. 1. num.* 7. Vighellius *in meth. iuris canon. pag.* 411. Gibalinus *de clausura, disput. 3. cap. 2. §. 2. num* 9. Suarez *de sacram. disput. 33. sect. 1.* Azor *part. 2. instit. lib. 5. cap. 1.* Paz Iordanus *tom. 1. lib. 5. tit. 1. num.* 3. Ioannes Pontius *in casu theologico, disput. 48 quæst. 2. conclus. 8. nu.* 15. Diana *part. 11. tract. 1. resolut* 50. & 54.

4 *Impugnatur tradita assertio.* Sed hęc assertio quoad vtramque partem difficilis redditur ea consideratione. Certum enim principium est inter iuris Pontificij Interpretes, Theologos, & Moralistas, omissis his quæ ad essentiam Sacramenti desiderantur, Sacramentum esse iterandum; non autem quod omissum fuit, supplendum. Docent Hostiensis *in cap. vnico, de sacra vnctione, §. à quo & qualiter fiat,* Butrius *in d. c. vnico,* plures Summistæ congesti à Diana *d. resolut.* 50. Sanchez *tom. 2. consil. lib. 7. dub.* 3. Cùm enim aliquid pro forma actus desideratur, si illud deficiat, actus vitiatur, *cap. sanè 12. quæst. 2. c. reuerà, de consecr. dist 2. cap. chorepiscopis, 68. dist c. fin. de condit. apposit.* sed ad essentiam Sacramenti Ordinis desideratur manus impositio Episcopi, vt materia remota requiritur chrisma, hoc est oleum balsamo mixtum: igitur cùm in præsenti omitterentur essentialia sacramenti Confirmationis, & Ordinis, non debebant ea suppleri, sed integrè sacramenta iterari. Probatur minor quoad primam partem ex D. Clemente *lib. 8. const. cap.* 16. Concilio Carthag. 4. *can.* 3. ibi: *Vt non solùm ab Episcopo manus suas super eum tenente.* Et *can.* 4. *Vt solus Episcopus, qui benedicit, manus super caput illius imponat* Ex *cap. 6 actuum Apost.* ibi: *Orantes imposuerunt ei manus*. Ex D. Paulo 1. *ad Timoth. cap. 4.* ibi: *Cum impositione manus Presbyteri.* Et *cap. 5. Manus citò nemini imposueris*. Ex D. Hieronymo *in cap. 58. Isaiæ,* ibi: *Ordinatio non solùm ad imprecationem vocis, sed etiam ad impositionem impletur manuum.* D. Ambros. *lib. de dignit. sacerdot.* ibi: *Homo imponit manum, Deus largitur gratiam; sacerdos imponit simplicem dexteram, Deus benedicit potente dextera*. Vnde impositionem manuum esse essentialem materiam gradus Presbyteri, & Diaconi, facilè probatur *ex cap. multi 1. quæst. 3 c. Daibertum 1. quæst. 6.* Concilio Nicæno *in can. 9.* Antiocheno *can. 10. & 17.* Trident. *sess. 14. cap. 3.* pluribus SS. PP. & Pontificum testimonijs probant Bellarminus *de Sacram. Ordin. lib. 1. cap. 9. cap. Presbyter, §. quorundam, 23. dist.* Leander *de Sacram. Ordin. disputat. 3. quæst. 6. 7. & 8.* Alia minoris pars, videlicet chrisma requiri de essentia Sacramenti Confirmationis, & oleum benedictum sine balsamo non sufficere, probatur ex Fabiano Papa *epist. 2.* vbi ait: *Ex diuina institutione prouenire, vt oleum cum balsamo conficiatur.* Et *cap. vnico, §. per frontis, de sacra vnctione*. Ex D. Cypriano, si ipse auctor est sermonis de vnctione chrismatis, Clemente Romano *lib. 7. constit. cap.* 44. Eugenio IV. *in decreto de sacramentis*, in hæc verba: *Secundum sacramentum est Confirmatio, cuius materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem bonæ conscientiæ; & balsamo, quod odorem bonæ famæ significat, per Episcopum benedicto.* Docent & probant Suarez *de Sacramentis disput. 32. sect. 1.* Bellarminus *lib. 2 de confirm. cap.* 8. Basilius *eod. tract. part. 2 cap 2. & 3.* igitur in præsenti, tam sacramentum Ordinis, quàm Confirmationis iterandum erat.

Hac difficultate non obstante vera est præsens decisio, 5 *De sacramentis quæ imprimunt characterem.*
pro cuius expositione sciendum est, ex septem Sacramentis Ecclesiæ tria, videlicet Baptismum, Confirmationem, & ordinem, characterem imprimere, vt probant Bellarm. *lib. 2. de sacram. in genere, cap.* 18. Crespetius *verbo Character*, Layman *de sacram. cap. 7. à numer.* 1. Valentia *tom. 4. disputat. 3. quæst. 4. puncto 2.* Leander *de sacram. in genere, disputat. 3. quæst.* 15. Vnde reiterari semel accepta non possunt. Trident. *sess. 7. cap. 9.* & Baptismum iterari non posse, probant canon 40. Apost. textus *in cap. hanc regulam 57. 1 quæst. 1. cap. attenditur 32. cap. non licèt 107. de consecrat. distinct. 4. cap. 2. de apostatis*, Trident. *sess. 14. cap. 2. l. 1. C. ne sanctum Baptisma.* Plura Antonius August. *in epit. lib. 22. tit. 26.* Iustel. *in cap. 27. Ecclesiæ Africanæ*, Albaspin. *in Optatum, obseru.* 9. Gutierrez *de delictis, quæst.* 59. Gibalinus *de irregul. 1. part. cap.* 5. Sfortia *in Concilij Trident. historia*. Confirmationis etiam sacramentum iterari non posse, probant textus *in cap. dictum est, cap. de homine, de consecrat. distinct.* 5. Concilium Cabilon. 2. *can.* 22. Trident. *d. cap. 9.* D. Gregorius *lib. 12. epist.* 31. Clemens *lib. 3. constit. cap. 16.* alij congesti à Basilio *de Confirm. 3. part. cap. 1. num.* 7. Tandem Ordinis sacramentum non esse iterabile, probatur *ex cap. 1. 2. & 5. 68. dist.* Concil. Tolet. 8. *can. 7. cap. consultationi, de temporib. ordin.* & alijs

& alijs Conciliorum decretis, & SS. PP. testimonijs, quæ lata manu congerunt Anton. August. *in epit. iuris Pontif. lib.27. tit.34.* Bellarmin. *lib.1. de ordine, cap.10.* Marchinus *de ordine, tract.1. part.3. cap.4. num.23.* Coriolanus *in Breuiario, anno 44.* Hallierius *de sacris elect. pag.477.* cuius prohibitionis rationem expressit D. Cyprianus *de ablutione pedis*, ibi: *Nemo sacros ordines semel datos iterum renouat, nemo sacro oleo linita iterum linit, aut consecrat, nemo impositioni manuum, vel ministerio derogat sacerdotum, quia contumelia esset Spiritus sancti, si euacuari possit quod ille sanctificat.* Sed licèt hæc Sacramenta non sint iterabilia; tamen si in eis aliquid omittatur, quod salua reuerentia sacramenti, & absque vlla iteratione suppleri possit, supplendum est cautè, quod incautè fuit prætermissum, *cap. Spiritus, §. ecce, 1. quæst.1.* Debet autem suppleri debitis temporibus, vt post Summistas resoluit Diana *part.12. tract.1. resol.50.*

6 De manus impositione. Secundò sciendum est, manus impositionem varijs modis accipi in nostro iure, & apud SS. PP. Aliquando accipitur pro Confirmationis sacramento. Concil. Illiber. *can.38.* Matiscon. 2. *can.3.* D. Cyprianus *epist.73.* ex D. Clemente, Vrbano, & alijs probant Basilius *de confirm. cap.1. nu.7.* Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.2. cap.2. cum sequentibus*, Hallier. *in vindicijs de sacram. Confirm.* Plerumque accipitur pro reconciliatione pœnitentis, *cap. pœnitentes, cap. de infirmis, cap. is qui pœnitentiam, & per totam 26. quæst.6. cap. placuit, cum sequenti, 50. dist.* Plura Albaspin. *lib.2. obseru. cap.31.* sæpè laudatus D. Ioannes Antonius de Otalora *de irreg. ex pœnit. 2. part. excursu 2. num.5.* Etiam accipitur manus impositio pro Baptismo, vt probant Amblanas *ad Tertull. in Apolog. cap.39. in fine*, Seuerinus Binius *in notis ad decreta Melchiad.* Passim pro ordinatione accipitur, vt in auctoritatibus suprà congestis in ratione dubitandi, & alijs relatis ab Hallierio *de sacris elect. pag.19. & 430. & 989.* nec impropriè, cùm in ordinatione manus imponatur ab Episcopo, iuxta illud Pauli ad Timoth. 1. *cap.4. Manus citò nemini imposueris.* Et primis Ecclesiæ temporibus per manus impositionem ordinationem fieri probatur ex Concilio Nicæno *can.19.* Ancyrano *can.10. cap. Subdiaconus, 23. dist. c. 1. de simonia, cap. Episcopus 11. quæst 3.* Probant Coriolanus *anno 44.* Baronius *eod. anno*, Hallier. *de sacris elect. pag.430.* Duplex autem adhibetur manus impositio in ordinatione Presbyteri, & Diaconi. Alia essentialis, vt materia remota, quæ fit ab Episcopo cum prolatione formæ, *Accipe Spiritum sanctum*; de qua in supradictis iuribus agitur. Alia accidentalis, quæ fit ab Episcopo, dum sacras preces recitat, & expandit manus super ordinandum, de qua Hallierius *vbi proximè, pag.986.*

7 De chrismate Confirmationis. Tertiò præmittendum est, materiam remotam Sacramenti Confirmationis ex institutione diuina esse oleum per Episcopum consecratum, & ex præcepto Ecclesiæ cum balsamo permixtum. Vnde ex institutione diuina sufficere ad validè administrandum Confirmationis sacramentum oleum per Episcopum consecratum; ad ritè verò conferendum desiderari ex Ecclesiæ præcepto, vt balsamo sit permixtum, docent post D. Thomam Sotus *in 4. distinct 1. quæst.1. art.2.* Nauarrus *in manuali, cap.22 nu.8.* Couar. *lib.1. Variar. cap.10. num.4.* Moure *in exam. Theolog. moral. p.3. c. 3. §.3.* Valentia 4. *tom. controu. disput.5. quæst. 1. part.1.* Hugolinus *de Sacram. Confirm. cap 19.* Barbosa *lib.3. iuris Eccles. cap.3.* Dicastillo *de sacrament. tom.1. tract.3. dub.3. num 29.*

8 Defectus quomodo suppleatur. Quartò obseruandum est circa supplementum eorum, quæ in collatione sacramentorum contingunt, & quæ in illis omittuntur, distinguendum esse inter ea quæ omittuntur, & de substantia sacramenti desiderantur; & ea quę accidentalia sunt. Primo casu integrum sacramentum iterandum est, vt si omittatur pars formæ; non enim dicitur iterari quod nullum fuit, *cap. solenniter, de consecr. dist. 1.* docent repetentes *in cap. vnico, de sacra vnct.* Secundo verò casu nulla Sacramenti iteratione admissa, cautè supplendum est quod incautè fuit prætermissum. Sanchez *d. lib.7. consil. dub.3.* Diana *part.11. tract.2. resolut.50.* Adhuc etiam discrimen constituendum est inter sacramenta, quæ constant diuersis materijs, & formis, quarum vna non pendet ab alia; vt sacramentum Confirmationis, quod constat ex materia olei, & balsamo: Eucharistiæ, quod conficitur ex pane, & vino: Extremæ vnctionis, quod diuersis vnctionibus administratur: Ordinis, quod diuersis materijs, traditione videlicet vasorum, impositione manuum. Quæ enim tantùm vnica materia, & forma administrantur, vt Baptismus, & Pœnitentia, si aliquid in eis omittatur circa materiam, aut formam, totum sacramentum iterandum est; in alijs verò, si vna ex materijs omittatur, quæ non dependet ab alia, illa tantùm suppleri debet, non autem totum Sacramentum iterari, vt docent Sanchez, & alij suprà relati.

His præmissis, atque animaduersis, antequam rationem decisionis afferamus, libet Doctorum interpretationem in præsenti referre, nostramque etiam proponere. Et primò Couar. *lib.1. variar. cap.10. nu.4.* Adrianus, & Paludanus, quos laudat, & sequitur Basilius *de confirm. 2. part. cap.2. nu.17.* Diana *part.11. tract.1. resolut.84* Hallierius *de sacris elect. pag.441.* existimant in præsenti Sacramenta Ordinis, & Confirmationis esse denuò conferenda. Sed hæc interpretatio sustineri non potest, quia repugnat litteræ textus *in cap.1.* ibi: *Non est aliquid iteratum, cap.3.* ibi: *Non est aliquatenus iterandum.* Quibus verbis excluditur non solùm iteratio rituum, verùm & omnium, quæ pro collatione Ordinis, & confirmationis gesta erant: ergo & vnctio cum oleo in Confirmatione, & traditio vasorum in ordinatione iterari non debent, cùm asserant Innocentius III. & Gregorius IX. non esse aliquid iterandum. Aliter hos textus accipiunt Innocentius, Panormitanus, & Barbosa *in præsenti*, existimantes in his iuribus omissam fuisse manus impositionem accidentalem, non verò essentialem, & sic non iterari manus impositionem essentialem adhibitam, sed tantùm suppleri accidentalem, quæ deerat. Quæ interpretatio adaptari non potest nec decisioni textus *in d. cap.1.* nec *in d. cap.3.* Non textui *in d. cap.1.* quia in eo agitur de supplenda manus impositione, quæ adhibetur in ordinatione Diaconi, ibi: *Ad ordinem diaconatus.* Sed in ordinatione Diaconi tantùm vna essentialis manus impositio adhibetur, non duplex, vt in ordinatione Presbyteri, vt docet Hallierius *vbi suprà, pag.441.* igitur textus *in d. cap.1.* accipi non potest de manus impositione accidentali. Etiam adaptari non potest decisioni textus *in d. cap 3.* quia licèt loquatur de Ordinatione Presbyteri; tamen dum Pontifex affirmat supplendum esse cautè, quod per errorem fuerat prætermissum, statim progreditur ad manus impositionem accidentalem, quæ fit expansis manibus: igitur antecedenter Gregorius egerat de manus impositione essentiali. 9 Referuntur variæ interpretationes.

His igitur interpretationibus omissis, vera eius textus interpretatio, & ratio, ni fallor, prouenit ex suprà traditis: nam cùm in Sacramento Ordinis in collatione graduum Presbyteri, & Diaconi detur materia diuersa, ab alia non dependens, videlicet traditio vasorum, & impositio manuum, vt probat Hallierius *vbi suprà, §. 5. pag. 435.* & nouissimè pluribus relatis Leander; & in Sacramento Confirmationis desideretur oleum vt materia remota, ex institutione diuina; balsamum verò ex præcepto Ecclesiæ, vt suprà probaui: ideò in his Sacramentis vbi dantur diuersæ materiæ, omninòque distinctæ, quarum vna non pendet ab alia, collatio sacramento cum vna, alia tantùm debet suppleri, non verò prima iterari. Ideò rectè Innocentius III. & Gregorius IX. decreuerunt in gradibus Presbyteratus, & Diaconatus collatis cum vnica tantùm materia, videlicet traditione vasorum, ipsam iterandam non esse; sed tantùm aliam materiam, videlicet manus impositionem, supplendam cum sua forma partiali, videlicet: *Accipe Spiritum sanctum.* Similiter sacramento Confirmationis collato cum oleo tantùm, ipsa vnctio olei iteranda non est, sed tantùm supplenda vnctio cum balsamo, quæ fuerat prætermissa. Nec inde inferas ex hac diuersitate materiarum diuersa dari Sacramenta; nam Eucharistia, Ordo, & Extrema-vnctio, licèt diuersis constent formis, & partialibus materijs, non ideò plura sunt Sacramenta. Et hæc pro interpretatione vtriusque decisionis adducta defendi possunt, donec alius meliora attulerit, cui libenti animo herbam tradam. 10 Traditur nostra interpretatio.

Nec tunc obstat dubitandi ratio suprà adducta, cuius prima pars ex suprà dictis exposita manet. Nam cùm admittamus, manus impositionem esse essentialem in collatione gradus Presbyteri, & Diaconi, ideò infertur, eam suppleri non posse absque iteratione totius sacramenti. Secunda autem pars illius difficultatis expositione indiget; siquidem ea oppressi supracitati Bellarminus *lib. 2. de Confirm. cap. 8. & 9.* Filliucius *de sacram. Confirm. cap. 1. quæst. 5.* plures relati à Basilio *cap. 5. nu. 5.* asseruerunt, 11 Dissoluitur dubitandi ratio.

runt, oleum cùm chrismate esse essentialem materiam; non enim obstant Clementis, Fabiani, & Cypriani testimonia, qui tantùm asserunt, desiderari balsamum permixtum oleo in Confirmatione, quod non negamus; sed id prouenit ex institutione Ecclesiæ, non verò ex præcepto diuino. Nec Eugenij authoritas aduersatur; nam eodem modo accipienda est, iuxta præceptum Ecclesiæ: plerumque enim Eugenius IV. inter materias Sacramentorum recenset, non tantùm illas, quæ ex institutione diuina proueniunt, verum etiam illas, quæ ex præcepto Ecclesiæ præscriptæ sunt: vnde cùm recenset materiam sacramenti, asserit esse vinum ex vite, cum modicissimæ aquæ permixtione; cùm nemo affirmauerit, ex diuina institutione hanc aquæ permixtionem prouenire à iure diuino, vt dicemus *in cap. cùm Marthæ, de celebrat. Missar.* In Sacramento etiam Pœnitentiæ ipse pro materia recenset satisfactionem, & nemo negat satisfactionem esse tantùm partem integralem, non verò essentialem Sacramenti. Quare similiter in docto decreto Concilij Florentini mixtionem balsami à iure tantùm ecclesiastico præscriptam, vt necessariam assignat Eugen. IV.

12 Exponitur Concil. Tolet. 8. can. 6.

Superiori assertioni opponitur textus *in Concilio Tolet.* 8. *can.* 6. in illis verbis: *Vt cùm Subdiaconi ordinantur cùm vasis ministerij, benedictio eis ab Episcopo detur.* In quo textu apponitur, quosdam Diaconos voluisse contrahere matrimonium post gradum Subdiaconatus acceptum, eo prætextu, quod tempore ordinationis suæ simul cùm vasis benedictionem ab Episcopo non accceperant; vnde vt omnis excusationis ratio cessaret, iubent Patres deinceps simul cùm vasis ipsam benedictionem accipere debere, vt sic posteà matrimonium contrahere non possint. Benedictionem in eo textu pro manus impositione accipi probatur ex Concilio Carthag. 4 *can.* 3. ibi: *Presbyter cùm ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manus super caput illius tenente.* Et *can.* 4. *Diaconus cùm ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat.* Et *can.* 5. *Subdiaconus cùm ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de manu Episcopi accipiat.* Quem canonem exponunt Menardus *ad sacram. D. Greg. fol.* 294. Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. Turr. *pro explan. Clem. cap.* 11. Tum ex illo textu deducitur, quod si in ordinatione omittatur manus impositio, gradus non confertur; siquidem sine ea ordinatus in Subdiaconum potest matrimonium contrahere: igitur ea omissa, integra gradus collatio iterari debet, non verò tantùm manus impositio suppleri. Huius difficultatis solutio prouenit ex vera interpretatione illorum verborum, *Quia benedictionem à Pontifice se nesciunt recepisse;* vbi benedictio accipitur pro ordinatione. Benedictio enim plerumque significat formam ordinationis, seu ipsam ordinationem. Concil. Altisiodor. *can.* 20. ibi: *Quod si Presbyter, quod nefas est dicere, aut Diaconus, aut Subdiaconus post acceptam benedictionem infantes procreauerit.* Et *can.* 21. *Non licet Presbytero in vno lecto post acceptam benedictionem cùm Presbytera dormire.* Et *c. quorundam,* 23. *dist.* Concil. Hispal. 2. *can.* 5. vbi deciditur, non posse in ordinatione Presbyteri, aut Diaconi Episcopo manus imponente presbyterum benedictionem facere: igitur *in d. can.* 6. *Concilij Tolet.* benedictionem non accepisse, idem importat, ac ordinatum non fuisse; & sic Subdiaconus intendebat, licere sibi contrahere matrimonium. Sed tunc instabis, quare si verè ordinati erant, asserebant ordinationem à Pontifice non accepisse. Cui instantiæ satisfacit Gibalinus *de clausura disquisit.* 3. *cap.* 2. §. 2. supponendo, Chorepiscopos olim in Ecclesia minores ordines conferre potuisse, vt probaui *in cap.* 2. *de ordinatis ab Episcopo;* & doctè, vt solet, illustrat Præceptor D. Franciscus Ramos *in memoriali pro Episcop. Lusit. propos.* 4. §. 4. Vnde cùm in Hispania gradum Subdiaconatus, qui iam illis temporibus sacer erat, vt dixi *in cap. à multis, de tempor. ordin.* de facto conferrent, Subdiaconi ab illis initiati posteà matrimonium contrahebant eo prætextu, quia ab Episcopo benedictionem non acceperant, sed tantùm à Chorepiscopis Presbyteris, qui minores tantùm gradus conferre poterant. Vnde iubent Patres, vt de cætero ab Episcopo benedictionem, id est ordinationem accipiant, vt deinceps tanquam veri Subdiaconi ad nuptias non transeant.

13 Intelligitur c. 1. de clerico nõ ordin.

Secundò aduersatur superiori assertioni textus *in cap.* 2. *de cleric. non ordin.* vbi proponitur, Diaconum Missas celebrasse; quæstionis fuit, vtrum ad gradum sacerdotij ascendere possit? Et respondit Pontifex, quod cùm manus impositionem adhuc non acceperat, & nihilominus sacrificium Missæ celebrauerat, ad gradum sacerdotis ascendere non posse. Ex quo textu deducitur, in gradum Diaconatus cõstitutum, manus impositionem adhuc non habere: igitur non rectè in nostro capite asseritur, Diacono sine manus impositione ordinato manus esse imponendas; non autem integram ordinationem esse repetendam, cùm in Diaconi gradus collatione manus impositiõ non desideretur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu non affirmari per collationem gradus Diaconatus Diaconum manus impositionem non accepisse, sed tantùm Diaconum per ordinationem in illo gradu non accepisse manus impositionem Presbyteri, quæ diuersa est à manus impositione Diaconali. Quæ interpretatio facilè suadetur, si obseruemus cùm Francisco Hallierio *de sacris elect. pag.* 989. in collatione gradus Presbyteri vnam tantùm manum ab Episcopo imponi, in ordinatione verò Diaconi duas, iuxta D. Clementem *lib.* 8 *constit. cap.* 16. & 17. Vndę cùm *in d. cap.* 2. referatur manum ei non imposuisse, colligitur in eo agi de manus impositione Presbyteri, non verò Diaconi; & iuxta hanc interpretationem rectè Pontificem affirmare Diaconum manus impositionem non accepisse.

14 Exponitur c. quorundam, 23. dist.

Tertiò etiam opponitur textus *in cap. quorundam,* 23. *dist.* qui deductus proponitur ex Concilio Toletano, sed falsò; nam tam ipse, quàm textus antecedens transcripti sunt ex Concilio Hispal. 2. *can.* 5. vbi Patres ita decreuerunt: *Quinto iudicio ad cognitionem nostram Amani Egabrensis Diaconi relatu deductum est de quibusdam ipsius Ecclesiæ clericis, quorum dum vnus ad presbyteratum, duo ad Leuitarum ministerium sacrarentur, Episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos tantùm posuisse, & Presbyter quidam illis contra ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse; qui licèt propter tantam præsumptionis audaciam poterat accusatus iudicio præsenti damnari, si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione præuentus; sed quia iam ille examini diuino relictus, humano iudicio accusari non potest, hi qui supersunt, & ab eo non consecrationis titulum, sed ignominiæ potiùs eulogium perceperunt: Decreuimus, vt à gradu Sacerdotalis, vel Leuitici ordinis, quem peruersè adepti sunt, depositi, æquo iudicio abutantur. Tales enim meritò iudicati, sunt remouendi, quia prauè inuenti sunt constituti.* Ex quibus constat, Presbyterum, vel Diaconum ordinatum absque benedictione, deijciendum esse à gradu suscepto: igitur non rectè in præsenti conclusione affirmatur, manus impositionem omissam in susceptione Diaconatus, vel Presbyteratus, esse tantùm supplendam; non verò ordinationem esse repetendam. Pro cuius textus interpretatione Glossa ibi, *verbo Amittant,* quam sequitur Turriscremata, existimat in eo textu ordinationem Presbyteri, & Diaconi esse nullam ex defectu benedictionis, & lato modo dici amitti, quod nunquam receptum fuit. Sed hæc solutio conuincitur ex eo, nam benedictio, quæ in eo casu ab Episcopo omissa fuit, non erat essentialis ordinationi, siquidem non significabat manus impositionem, vt *in can.* 20. & 21. *Concil. Altissiod.* suprà relati; sed accipitur pro oratione, quæ recitatur ab Episcopo post collectionem cuiuslibet gradus, quæ refertur in Sacramentali D. Gregorij, *pag.* 235. vbi notauit Hugo Menardus *pag.* 274. Vnde cùm hæc benedictio non sit essentialis ordinationi, sed tantùm cæremonialis, vt probat Hallierius *de sacris elect. sect.* 8. *cap.* 11. *pag.* 1035. ideò benedictio non reiteratur. Deponuntur verò Sacerdos & Leuita *in d. can.* 5. quia contra instituta sacrorum canonum benedictionem acceperunt à Presbytero, qui ius benedicendi non habebat, vt notat Loaysa *ibi.* Ex suprà traditis etiam pro ratione decidendi accipit lucem textus *in cap. vnico, in princip. de sacra vnctione,* cuius historiam, & interpretationem in eius notis dedimus.

TITV-

TITVLVS XVII.

De filijs Presbyterorum ordinandis, vel non.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio a *Pictauiensi.*

VT filij *b* Presbyterorum, & cæteri ex fornicatione nati ad sacros ordines non promoueantur, nisi *c* aut monachi fiant, aut in congregatione *d* canonica regulariter viuentes; Prælationes verò nullatenus habeant. Sed neque *e* serui, nisi à dominis suis libertate donentur.

NOTÆ.

1 a *Pictauiensi.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus *in can.* 9. *Concilij Pictau.* de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.* 1. *de ætat. & qualit.*

b *Filij presbyterorum.*] Geniti videlicet ex concubitu, durante sacerdotio habito, non verò legitimè nati ante susceptionem ordinum.

c *Aut.*] Ex hac disiunctiua, iuncto huius textus summario, in illis verbis: *Illegitimus non ordinatur, nisi vt religiosus fiat;* defendunt Fr. Emanuel Rodriguez *tom.*1.*qq. regul. q.* 13. *art.* 14. Hieronymus Rodriguez *in compendio regul. q.* 76. *n.* 7. defectum natalium purgari per ingressum religionis tantùm, etiam non sequuta professione. Sed necessariam esse professionem in Religione, aut Ecclesia regulari, exprimitur in canonibus, quos Belleforestius ex C. S. Dionysij excerpsisse se testatur, quos ex versione Gallica eiusdem Belleforestij latinè ita donauit Serarius: *Nec filios presbyterorum, aut aliter etiam ex concubinis susceptos liberos ad Presbyteratus gradum prouehi liceret, nisi in aliquo monasterio Religionem professi essent.* Defendunt Sanchez *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 5. *num.* 22. Barbosa *in præsenti*, Gibalinus *de irregul. cap.* 6. *consect.* 1. Nec contrarium suadet noster textus; nam etiam retenta disiunctiua, *aut*, quam omitti in Barcinonensi testatur Anton. August. *in notis ad nostrum textum*, dicendum est disiunctiuam, *aut*, tantùm separare ingressum religionis à professione vitæ regularis in Ecclesia regulari, vt sensus sit, filium illegitimum ordinari non posse, nisi vitam regularem profiteatur, aut in religione, aut in Ecclesia Canonicorum regularium.

d *In congregatione canonica.*] Id est Canonicorum regularium, vt exprimitur *in cap.* 1. 56. *dist.* quarum Ecclesiarum congregationes per diuersas prouincias erectas refert Gabriel Pennotus *lib.* 3. *hist. canonic. regul. per totum.*

2 e *Serui.*] Hæc verba adiecit Raymundus, vt integrum canonem transcriberet; non quia quid commune habeat irregularitas, quæ prouenit ex vinculo personali, vt seruitus, cum ea quæ prouenit ex defectu natalium. Non tamen me latet aliquando in Ecclesia presbyterorum filios in pœnam incontinentiæ paternæ seruitio Ecclesiæ fuisse mancipatos, vt posteà probabimus. Hanc igitur partem in suo proprio rubro *de seruis non ordinandis*, dabimus.

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio refertur, & probatur.* EX hoc Concilij Pictauiensis breui, & conciso canone communiter deducitur hæc assertio: *Filij illegitimi non ordinantur, nisi profiteantur Religionem; & tunc in ipsa ad Prælaturas non admittuntur.* Probant eam textus *in cap.* 1. *cap. nisi* 11. *& per totam* 56. *dist. cap. Cenomanensem*, 59. *dist. cap. tali coniugio* 1. *q.* 7. *cap. cùm multi* 15. *q.* 8. *cap. vlt.* 19. *quæst. vlt. cap. præsens* 20. *quæst.* 3. *c. cùm inter* 21. *de elect. cap. nisi, §. personæ, de renunc. cap. proposuit* 3. *cap. quoniam* 10. *iuncta integra, cap. finali, hoc tit. cap. consuluit, de seruis non ordin. cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, cap. accedens* 14. *de purgat. canonica, cap. vnico, hoc tit. lib.* 6. *cap. quod super, hoc tit. in* 1. *collect. cap. eos qui* 1. *q.* 4. Concil. Aruernense sub Vrbano II. apud Malmesburg. & Matthæum Parisium, ibi: *Quod filij Presbyterorum & concubinarum ad Presbyteratum non promoueantur, nisi priùs ad religiosam vitam transierint.* Pontifex R. Gregorius VII. in Synodo Romana *can.* 19. ibi: *Filij Presbyteri non ordinentur.* Concil. Claromont. sub Vrbano II. *can.* 25. *Nec filij Presbyterorum ad Diaconorum, vel Subdiaconorum, aut Canonicorum ordines, vel ad alios honores ecclesiasticos non promoueantur, nisi monachus, vel regularis canonicus fiat.* Concil. Bituric. *can.* 8. *Filij Presbyterorum, siue Diaconorum, siue Subdiaconorum, in sacerdotio, vel diaconatu, vel subdiaconatu nati nullo modo vlterius ad clericatum suscipiantur.* Et *can.* 11. *Statutum est, vt Episcopi quando fecerint clericos, audiente populo excommunicent, vt nullus offerat eis ad clericatum filium Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi.* Concilium Lateran. sub Alexandro III. *part.* 19. *c.* 2. Concilium Nannetense, à quo hanc prohibitionem originem duxisse refert Hildebertus Cenomanensis *epist.* 65. *tom.* 12. *Biblioth. veterum Patrum*, Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 6. Salesburgense tempore Martini V. *can.* 6. *Nullus illegitimè natus ad aliquem sacrum ordinem, vel beneficium, aut officium curam habens animarum sine dispensatione Sedis Apostolicæ admittatur in aliqua Ecclesia sæculari.* Et *cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect.* Consonat lex 12. *tit.* 6. *part.* 1. Alia iuris testimonia congerunt Anton. August. *in epit. iuris, lib.* 6. *tit.* 60. & *lib.* 7. *tit.* 21. Iulius Lauorus *de elect. tit.* 4. *cap.* 16. *n.* 24. Illustrant plures congesti à Cenedo ad Decretum, *collect.* 62. Barbosa *in præsenti*, & in selectis ad textum *in cap. cùm deputari, de iudicijs*, & *de potest. Episcop. allegat.* 45. & *lib.* 1. *iuris eccles. cap.* 33. *num.* 149. & *cap.* 42. *num.* 157. Balsamon *in can.* 33 *sextæ Synodi in Trul.* Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 3. *n.* 7. Tamburinus *tom.* 1. *de iure Abbatum, disp.* 5. *quæst.* 14. Garcia *tom.* 1. *politiæ regul. tract.* 2. *difficult.* 2. *duda* 8. Petrus Gregor. *lib.* 4. *part. tit.* 2. *cap.* 1. & *lib.* 1. *de rescriptis, cap.* 27. & *de beneficijs cap.* 35. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monacho, c.* 16. & 17. Vighellius *in meth. iuris can. fol.* 245. Acuña, & Dartis *in d.* 56. *dist.* Suarez *de censur. disp.* 50. *sect.* 1. Espenceus *ad D. Paulum lib.* 3. *digress. cap.* 11. Vega *in cap. cùm deputari* 16. *num.* 21. *de iudicijs*, Duarenus *lib.* 4. *de sacris Ecclesiæ, cap.* 5. Saussay *in Panopl. cleric. part.* 1 *lib.* 6. *cap.* 2. §. 1. Gibalinus *de irregul.* 1. *part. cap.* 3. & *cap.* 6. *per totum*, Corrasius *de beneficijs lib.* 3. *cap.* 2. Garcia *eod. tract.* 7. *part. cap.* 2. *num.* 1. Dartis *eod. tract. sect.* 4. *cap.* 2. Loaysa *in can.* 10. *Concilij Tolet.* 9. Diana *part.* 10. *tract.* 9. & *tract.* 13. *resol.* 39. Zerda *in Iudith tom.* 1. *cap.* 8. *vers.* 15. *pag.* 421. Cresolius *lib.* 2. *mystag. cap.* 4. Ægidius *de priuileg. honest. art.* 16. *num.* 23. Rufiniacus *lib.* 3. *constit. tit.* 13. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 3. *cap.* 20. *num.* 7. Valensis *de beneficijs lib.* 1. *tit.* 18. Fermosinus *in d. cap. cùm deputari, quæst.* 4. Escobar *de purit. sanguin. quæst.* 4. §. 6. Acacius Ripold. *de priuileg. parentum, priuilegio* 3. *cap.* 2 *num.* 41. Arnyseus *tom.* 1. *polit. lib.* 2. *de repud. cap.* 2. *sect.* 13.

Hæc assertio ita auctoritatibus illustrata, iuri & rationi contraria videtur; nam ex adulterio nasci non est culpa eius qui nascitur, sed illius qui generat, *cap. nasci*, 56. *dist.* & vndecumque homo nascatur, si eum parentum vitia non sectentur, reprehensibilis non est, *cap. vndecumque, eadem dist.* nec parentum iniquitas, sed propria quemque condemnat, *cap. sponsus, cap. Ismael, ead. dist.* quia delicta parentum filijs non imputantur, *cap. non imputantur*, 1. *q.* 4. nec deneganda est dignitas ei, qui reatum non admisit, *l. spurij, ff. de decurionibus*: igitur tantùm ob defectum natalium, quia videlicet quis nascitur illegitimus, ideò arceri à sacris ordinibus non debet. Accedit, nam interdum illegitimi Dei gratia maculam illegitimitatis adeò repulerunt, vt viri præstantissimi euaserint, magnaque 4 *Impugnatur præsens assertio.*

que, & præclara munia obierint. Nonnulla exempla refert Gratianus *in cap. Osius, 56. dist.* alia Regum, Consultorum, & aliorum, vt Gratiani, Petri Lombardi, Petri Comestoris, congesserunt Tiraquellus *de nobilit. cap. 15. ex n. 3.* Paleotus *de nothis cap. 55.* Alciatus *lib. 10. parerg. cap. 8.* Arnisæus *tom. 1. politic. lib. 2 de rebus publicis, cap. 2. sect. 13.* Petrus Gregor. *de repub. lib. 7. cap. 8.* Duarenus *lib. 4. de sacris, cap. 5.* Salazar *in notis ad Gongoram, in fabula Pyrami, pag. 158.* licèt eos ab hac calumnia defendat Raynaud. *in Oplotheca, sect. 2. c. 3. serie 1.* Igitur cùm illegitimi ex natalium defectu litteris, virtutibus, alijsque animi dotibus non destituantur, non debent à sacris Ordinibus arceri. Ea etiam pars assertionis, vbi affirmatur, per professionem regularem hanc irregularitatis speciem tolli, licèt non quoad Prælaturas regulares, difficilis redditur ex eo: nam per professionem in Religione solemniter emissam non tollitur irregularitas antea contracta, *cap. cùm deputari, de iudicijs, c. 2. de apostatis:* igitur per professionem Religionis irregularitas, quæ prouenit ex defectu natalium, non tollitur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si hæc irregularitatis species post professionem in religione cessaret, maximè ex eo, quia professio baptismo æquiparatur, vt probant, & illustrant Rosuuedius *in vita S. Athanasij, pag. 68.* Benedictus Ephtenus *lib. 4. disquisit. monast. tract. 8. disquisit. 2. & 3.* sed per baptismum non tollitur irregularitas, quæ prouenit ex defectu natalium, vt ex pluribus relatis docet Gibalinus *de irregul. cap. 5. q. 1. cum seqq.* igitur per professionem, quæ latè dicitur Baptismus, non tollitur irregularitas ex defectu proueniens.

5 De filijs Presbyterorum. Sed adhuc asserendum est, Presbyterorum filios, & alios illegitimè natos, ad ordines ascendere non valere; nisi in Religione professi sint; & tunc ad Prælaturas non admitti. Ad cuius expositionem sciendum est, omissis varijs filiorum diuisionibus, quas referunt Paleotus *in tract. de nothis & spurijs*, Escobar *vbi suprà*, in nostra rubrica agi de filijs Presbyterorum, qui triplici modo considerari possunt. Primò suscepti ante clericatum ex legitimo matrimonio; & de his filijs legitimis agitur *in cap. præsentium, cap. conquerente, cap. veniens, cap. ex transmissa, cap. ex tua, cap. constitutus, cap. ad extirpanda, cap. ad hæc, cap. Michael, cap. dilectus, hoc tit.* Vbi proponitur prohibitio, ne filij, quantumuis legitimi, succedant patribus in beneficijs ecclesiasticis: quare rubrica nostra in vetustis codicibus concipitur, *de filijs Presbyterorum non ordinandis, nec in paternis Ecclesijs tolerandis.* Et adhuc titulus noster prout iacet in sexta collectione, vtramque prohibitionem, & ordinandi filios illegitimos, & eligendi in beneficijs paternis complectitur, si verbum *ordinare*, referamus non solùm ad promotionem ad ordines, verum & ad electionem in beneficijs, vt plerumque verbum *electio*, consideratur: probat Hallier. *de sacris elect. cap. 1. §. 1.* Alio modo considerantur filij Presbyterorum, videlicet suscepti extra matrimonium post ordines receptos, de quibus ad ordines non promouendis, nec in beneficijs paternis substituendis agitur *in cap. 1. cap. 2. cap. cùm decorem, cap. vlt. hoc tit.* Tertiò filij Presbyterorum accipiuntur pro filijs legitimè, licèt illicitè susceptis; cùm videlicet pater post conuersionem vxoris ad religionem Presbyter ordinatur, & posteà filios procreauit; nascuntur enim licèt ex copula illicita, legitimi: de his agitur *in cap. litteras, hoc tit.*

6 De defectu natalium. Secundò sciendum est, filios illegitimos, vulgò spurios dictos, siue à presbyteris, siue à laicis susceptos, ex defectu natalium ordinari non posse, ex nostro textu, & alijs suprà citatis. Quæ prohibitio etiam in lege veteri vigebat, talis enim soboles ita exosa erat, vt vsque ad decimam generationem ab ingressu Ecclesiæ arceretur, *cap. 23. Deuteron.* refertur *in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi.* Philo Iudæus *in Decal. In sacerdote & hominum genus examinatur, virum culpabile.* Nec sine ratione hæc irregularitatis species tam in lege veteri, quàm gratiæ statuta fuit. Et omissis alijs rationibus traditis à Doctoribus suprà relatis, duas tantùm pro præsenti assertione adstruenda in medium adducam. Prima prouenit ex præsumptione incontinentiæ paternæ; sæpè enim euentus docuit, filios non tantùm corporis substantiam à parentibus, verum & genium, affectionem, virtutes, & vitia accipere, & de facili parentum passiones in liberis repræsentari. Iulianus Apostata *in Misopog.* ibi: *Nepotes auum generis, vel certè nominis auctorem imitantur; nam quemadmodum in plantis verisimile est diffundi qualitates quamlatissimè, ac fortasse etiam in totum similia nasci ea, quæ gignuntur ijs, vnde orta sunt: sic etiam in hominibus credibile est, nepotum mores auitis affines esse.* Quod Horatius notauit illo vulgari loco:

Fortes creantur fortibus, & bonis;
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

Et Cicero *lib. 6. epist. 6. ad Cecinnam*, asserit filium imaginem esse animi, & corporis patris: & Quintilianus *lib. 5. instit. cap. 10.* ait: Quod filij similes parentibus ac maioribus suis plerumque creduntur, & nonnunquam ad honestè, turpiterque viuendum inde causæ fluunt. Adstipulatur Iuuenalis *satyra 14.*

—Expectas, vt non sit adultera, Large,
Filia, quæ nunquam maternos dicere mœchos
Tam citò, nec tanto poterit contexere cursu,
Vt non terdecies respiret?

Notumque est illud prouerbium apud Græcos: *Mali corui malum ouum*, id est ex malis parentibus mali plerumque filij generantur, *cap. si gens, 56. dist.* Plura cumularunt Symanchas *lib. 1. de primogenijs, cap. 11. & lib. 5. de repub. cap. 3. per totum*, Petrus Gregorius *de beneficio, cap. 35.* Escobar *de purit. sanguin. 1. part. quæst. 1. §. 4.* D. Antonius Feloaga *in l. quisquis, Cod. ad leg. Iuliam maiest.* Altamiranus *in t. 1. Cod. de filijs offic.* Tiraquell. *in l. 7. connub, glossa 1. part. 7.* Thomas Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 27. n. 10.* Hinc Imperr. *in l. quisquis, Cod. ad leg. Iuliam maiest.* aiunt: *Filij verò eius paterno deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hæreditarij criminis exempla metuuntur.* Faciunt Salomon *in c. 3. Prouerbior.* ibi: *Cùm nequissimorum nequissimi etiam sint filij.* Ezechiel *cap. 16. Radix tua, & generatio tua de terra Canaan; pater tuus Amorræus, & mater tua Ethea.* Stobæus *serm. 88. Rectè probum ab improbo non posse nasci filium.* Aristot. *lib. 1. polit. cap. 4. & lib. 3. cap. 8.* Plura Theophilus *tom. 3. tract. 3. quæst. 1. art. 3.* Iustè ergo filij Presbyterorum à sacris arcentur, quoniam creduntur luxuriæ, & incontinentiæ paternæ imitatores futuri. Secunda ratio huius decisionis prouenit ex eo, vt hoc incontinentiæ paternæ crimen in personis ecclesiasticis radicitus extirpetur; varijs enim pœnis puniuntur tam ipsi, quàm eorum concubinæ, necnon proles ex tali concubinatu suscepta. De pœnis ipsorum suo loco agemus, videlicet *in cap. 6. de clericis coniug.* Concubinæ ipsæ vt mancipia iubentur venundari ab Episcopis, & earum pretium in pauperes erogari, in Concilio Tolet. *3. can. 5.* Tolet. *4. can. 42.* Tolet. *8. can. 5.* & à Catholico Rege Recharedo iubetur *in l. 18. tit. 4. lib. 3. fori*, vt huiusmodi mulieres centenis flagellis subijciantur: & cùm magis parentes terreantur in personis filiorum, quàm in seipsis, *l. isti quidem 8. ff. quod metus causa, cap. cùm ergo, §. sed quid, 24. quæst. 3.* constitutum fuit, vt filij suscepti ex tali concubinatu, serui Ecclesiæ nascerentur. Concilium Tolet. *9. can. 10.* relatum *in cap. multæ 15. q. 8.* nec parentibus in bonis succedant, *cap. vnico, de success. ab intest. in 5. collect.* & ab ordinibus remoueantur, vt sic discant parentes ex illegitima coniunctione non esse filios generandos, quos cognoscunt vulgò spernendos, vt ait Imperator *in l. finali, Cod. de naturalibus liberis.* Pulchrè Arnulphus Lexouiensis *epist. ad Legatos: Non expedit prouinciæ nostræ, in qua quotidie tam impudenter impudicitia conualescit, filios Presbyterorum paternis altaribus adhiberi.* Nec noua, aut insolens est pœna dicti Concilij Tolet. cùm sæpiùs legamus publicari personas ob delictum. Lampridius *in Alexandro Seuero*, ait: *Mulieres infames, quarum infinitum numerum deprehenderat, publicari iussit.* Illustrat Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 16. per tot.* Accedit etiam ratio scandali, quæ est potissima præsentis assertionis: publicum enim scandalum generatur quoties in Ecclesijs sæcularibus ordinantur, & instituuntur illegitimi, cùm eorum nomen inhonestum, ac ferè ignominiosum sit: quare ad officia, muneraque ciuilia non admittuntur, *l. 3. §. spurios, l. spurij 6. ff. de decurion.* Nec refert quod ad Decurionatum aditus illis pateat, *d. l. spurij 6. l. eos qui 12. ff. de decur.* quoniam nec ex incestu natis, nec flagellorum ictibus subiectis ad decurionatum via occluditur, *d. l. eos qui*, cuius rationem licèt petere *ex d. l. 3. §. 2.* vbi Vulpianus ait: *Non sordi fore ordini, si spurios vitæ honestæ recipiat, cùm ex eius vtilitate sit semper ordinem plenum habere.* Clarius

Calli-

Callistratus *in d. l. eos qui*, in fine: *Nam paucitas eorum, qui muneribus publicis fungi debeant, necessaria, etiam hos ad dignitatem municipalem, si facultates habeant, inuitat.* Primum enim non admittuntur nisi in subsidium, si scilicet non adsit competitor legitimè quæsitus, vt ait Vlpianus: quemadmodum contra legem expressam *cap. 23. Deuter.* Iudæi accersiuerunt Iephten bellicosum latronem, cùm non haberent penes se cuius arti, & viribus satis confiderent, *Iudicum cap. 1.* Hinc autem euidenter colligitur, cùm exceptio firmet regulam, quod quando copia fuerit legitimorum competitorum, spuriorum omnis ordo regulariter ab honore decurionum exulauerit; deindè verò, quod si post legitimos admissi fuerint, ex eo factum est, quod honorem Decurionum grauarent multa onera, quorum intuitu dixit Vlpianus *in d. §. 2.* interesse Reipublicæ ne is ordo deseratur. Spurij verò licèt ab honoribus arceantur, à muneribus tamen ciuilibus excludi non possunt, *l. 1. Cod. de his qui non impleuerunt, lib. 10. l. 1. eod. lib. de infam.* Ratione igitur munerum, non honorum ad Decurionatum euehuntur spurij; ita vt hic honestas cedat vtilitati, seu vt ait Cicero 3. *officior.* vtilitas vincat honestatem. Cùm autem hæc necessitas circa gradus ecclesiasticos non detur, rectè spurij arcentur ab eis.

7 Quæ rationes cùm cessent in filijs illegitimis vitam regularem professis, cùm desit occasio scandali, siquidem in Ecclesijs regularibus non ita populi concursus datur, ac in sæcularibus, *cap. luminoso, 18. quæst. 2.* nec incontinentiæ crimen posset suspicari in eo, qui disciplina, & regulari vita exercetur; ideò illis permittitur ad ordines ascendere: & cùm non leuis scandali occasio daretur, si in ipsis regularibus Ecclesijs, vt Prælati præficerentur; ideò in præsenti statuitur, quod licèt illegitimi ad ordines admittantur, si vitam regularem profiteantur; excipitur tamen vt Prælati in ipsis regularibus Ecclesijs non præponantur. Hodie tamen ex specialibus priuilegijs Religionibus concessis facilè dispensatur à Superioribus, vt illegitimi ad Prælaturas admittantur. Priuilegia referunt, & plura dubia moralia in hac parte resoluunt Tamburinus *de iure Abbat. tom. 1. disput. 5. quæst. 14.* Diana *part. 10. tract. 13. resol. 39.* Garcia *tom. 1. politicæ, vbi suprà.* Ex dispensatione etiam R. Pontificis possunt illegitimi ad maiores ordines ascendere; immò in Episcopos consecrari, *cap. ex tua, cap. Apostolica, hoc tit. lib. 6.* Marinis *lib. 1. variar. resol. cap. 168.* Tondutus Sanlegerius *lib. 2. resol. canonicar. cap. 8.* Immò etiam ad maiores ordines, si defectus natalium occultus est, vt docent plures relati à Diana *part. 4. tract. 2. resol. 64.* Marchin. *tract. 1. de ordine, part. 10.* Garcia *d. difficult. 2. dub. 8.* varijs ampliationibus, & limitationibus exponit Barbosa *de potest. Episcopi allegat. 46.* Omittendum etiam non est, filios expositos pro legitimis haberi quoad ordines, & beneficia, nisi sanguinis puritas ad ea obtinenda desideretur. Gibalinus *de irregul. 2. part. cap. 3.* Fermosinus *in cap. cùm deputari, quæst. 8. de iudicijs*, & nos *in cap. vnico, de infantibus.*

De filijs illegitimis religiosis.

8 Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam certum est, primis Ecclesiæ sæculis irregularitatem ex defectu natalium cognitam non fuisse; tantùm enim illi illegitimi arcebantur ab ordinibus, qui prauis moribus & vitijs notati degebant, & tunc improbos mores, non verò ob natalium defectum à sacris remoueantur ordinibus: ad quæ tempora referendæ sunt auctoritates à Gratiano congestæ *in dist. 56.* Post decimum autem sæculum Vrbanus II. statuit, ne filij presbyterorum sacris ordinibus initiarentur, nisi in cœnobijs, aut canonijs regularibus probati fuissent conuersati. Posteà Patres Concilij Pictauiensis sub Paschali II. Vrbani II. successore protraxerunt hanc prohibitionem ad filios quoscumque illegitimos, siue ex laicis, siue ex presbyteris procreatos. Hunc Concilij Pictauiensis canonem in præsenti textu relatum firmarunt, confirmaruntque alij Ecclesiæ Præsules suprà pro illustratione conclusionis expensi; non autem hanc irregularitatem Vrbanus II. & eius successores induxerunt in pœnam alicuius delicti ab illegitimis perpetrati, in quibus nulla adest culpa, vt in ratione dubitandi dicebamus, sed ob defectum natalium: quare hæc irregularitas non ex delicto, sed ex defectu prouenit. Et sicut in alijs casibus absque vllo delicto tantum ex defectu irregularitas nascitur, vt in bigamo, propter defectum significationis sacramenti; in iudice ad mortem condemnante, propter defectum lenitatis, ob rationes quas suis locis dabimus: ita hæc irregularitas ex defectu natalium absque vlla ordinandi culpa contrahitur, ex rationibus suprà illustratis. Nec aliquid faciunt exempla spuriorum, qui præclari viri euaserunt; nam ex fœlici aliquorum euentu rationabilis præsumptio non est destruenda. Nec probatur concubitus Dauid, & Bersabee, quia ex eo prodijt Regum prudentissimus, & ditissimus Salomon: sicut enim Diogenes in temulentum iuuenem incidens coniecturam de horto verisimilem faciebat, referente Plutarcho *de educatione puer.* ita non absimile est, nisi quid obstiterit, parentum errores, præcipuè in feruore veneris, transituros in mores progeniei. Quid enim? an non multi nobilium degenerant; & tamen non desinimus probabili coniectura paternarum virtutum propagationem, in qua nobilitas consistit, in posteritate præsumere? Multi mortalium vtuntur expeditius sinistra, quàm dextra; nec tamen propterea dextræ prærogatiua detrahitur, vt explicat, & ad hanc rem accommodat Ioannes Scaliger *exercit. 265.*

Dissoluitur prima difficultas.

Nec secunda obstat; nam licèt regularis professio iustam præstet causam dispensandi in qualibet irregularitate, *cap. 2. de apostatis, cap. 2. de cleric. non ordin. cap. 1. de eo qui furtiuè;* tamen ipsa professio per se nullam tollit irregularitatem, nisi contrarium in iure cautum sit. Peyrinis, Palaus, & alij relati à Barb. *tom. 6. in select. in cap. cùm deputari, num. 6. de iudicijs*, Gibalinus *de irregul. cap. 6. per totum.* Vnde cùm statutum reperiamus in iure, vt irregularitas ex defectu proueniens tollatur per professionem regularem, eam tantum tolli docemur: quod Religionis fauore concessum fuit ob rationes suprà adductas. Et licèt Sixtus V. suo motu proprio filios illegitimos ad Religionis ingressum inhabiles redderet, eam tamen constitutionem Gregorius XIV. anno 1591. ad iuris communis regulas reduxit, vt notant Suarez *de censuris disp. 50. sect. 1. & 5.* Azor *1. part. instit. lib. 12. cap. 3. quæst. 8.* Quando tamen dicatur quis professus Religionem, vt ad ordines ascendere valeat, exponunt Tamburinus *vbi suprà*, Gibalinus *d. cap. 6.* 9

Dissoluitur secunda difficultas.

Primò superiori assertioni obstat textus *in can. 33. Sextæ Synodi*, in illis verbis: *Quoniam cognouimus in Armenorum regione eos solùm in Cleri ordinem referri, qui sunt ex genere sacerdotali, his qui hoc facere aggrediuntur, mores Iudaicos sequentibus; nonnullos autem eorum etiam non tonsos, sacros cantores, & diuini templi lectores constitui: decernimus, vt deinceps non liceat his qui volunt aliquos ad Clerum adducere, ad eius, cui manus imponitur, genus respicere; sed examinantes an digni sint, ex positis in sacris canonibus decretis, eos in Cleri catalogum referre, ecclesiasticè promouere, siue sint ex maioribus suis Sacerdotibus, siue non, &c.* Ex quibus verbis expressè deducitur, sacerdotum filios, sicut aliorum, legitimè natos, ad ordines ascendere posse: igitur non rectè asserimus, Presbyterorum filios sacris ordinibus initiari non posse. Pro huius canonis expositione primo sciendum est, presbyterorum filios legitimos nasci posse ex legitimo matrimonio, quod sacerdotium præcesserat, de quibus filijs accipiendi sunt textus *in cap. 2. 3. 4. & 5. hoc tit. cap. Episcopus 12. quæst. 5. cap. 1. de testam. cap. Episcopus 5. de hæreticis*, Concilium Carthag. 3. *can. 10.* ibi: *Vt filij sacerdotum, vel clericorum spectacula sæcularia non exhibeant, sed neque spectent.* Canon 14. eiusdem Synodi: *Vt Episcopi, vel clerici filios suos à sua potestate per emancipationem exire non sinant, nisi de moribus eorum fuerint, & de ætate securi.* Etiam apud Græcos ex matrimonio post sacerdotium continuato filij nati legitimi nascebantur, de quibus *in cap. quæsitum 7. de pœnitent. cap. si quis docuerit 14. cum sequenti, 28. dist.* Secundò pro huius canonis interpretatione notandum est, Armenos in ea fuisse opinione, vt neminem admitterent ad sacerdotium, nisi qui natus esset ex matrimonio à presbytero legitimè contracto; ducti exemplo Iudæorum, apud quos tantùm ex tribu Leuitica descendentes sacerdotes creabantur; & Gentilium, apud quos qui natus erat ex matrimonio per confarreationem a sacerdotibus contracto, sacerdos capiebatur: quem errorem vt Patres damnarent, statuerunt, omnes ad Cleri gradum esse admittendos, siue ex laicis procreati sint, siue à sacerdotibus legitimè suscepti, de quibus accipiendus est textus *in d. can. 33.* 10

Exponitur can. 33. sextæ synodi.

Se-

11 Secundò obstat textus *in can. 6. Concilij Aurelian. 1.* in illis verbis; *De ordinationibus clericorum id obseruandum esse decreuimus, vt nullus sæcularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cùm Regis iussione, aut cùm iudicis voluntate; ita vt filij clericorum, id est patrum, auorum, ac proauorum, quos in supradicto ordine parentum constat obseruationi subiunctos, in Episcoporum potestate, & districtione consistant.* Ex quibus expressè deducitur, sacerdotum filios posse sacris ordinibus initiari, & in eorum ordinationibus non desiderari Principis licentiam. Pro huius canonis interpretatione sciendum est, Concilij Aurelian. 1. tempore in Gallia: non tam iure, quàm propter necessitatem, & hominum penuriam ex bellis vndique grassantibus imminentem, neminem potuisse sacris ordinibus initiari, nisi cùm licentia Principis, & literis dimissorijs, quæ Præcepta de clericatu dicebantur. Marculfus *lib. 1. formul. cap. 19.* Rationem huius diplomatis reddit Carolus Magnus apud Anseguisum *lib. 1. cap. 120.* Vbi ita statuit; *De liberis hominibus, qui ad seruitium Dei se tradere volunt, vt priùs hoc non faciant, quàm à nobis licentiam postulent, hoc ideò, quia audiuimus aliquos ex illis non tam causa deuotionis, quàm pro exercitu, seu alia functione regali fugienda hoc agere: quosdam verò cupiditatis causa ab his, qui res illorum concupiscunt, circumuentos audiuimus; & hoc ideò fieri prohibemus.* Notarunt Cironius *ad tit. de clericis peregrin.* Bignonius *ad Marculfum d. lib. 1. c. 19.* Vnde Patres cùm de ordinationibus laicorum agunt, affirmant licentiam desiderari Principis; & sine Regio diplomate, vel præcepto de clericatu, statim asserunt filios, aut nepotes sacerdotum in Episcoporum potestate consistere: quæ verba de filijs illegitimis, ex matrimonio susceptis ante clericatum, accipienda sunt; illi enim tanquam exempti à laicali potestate, præcepto Regio de clericatu non indigebant.

Exponitur textus in can. 6. Concil. Aurelian. 1.

Etiam opponi possunt textus *in cap. litteras, hoc tit.* iunctis quæ in eius notis adducimus, *cap. innotuit 20. de elect. cap. accedens, de purgat. canon. cap. 2. de corpore vitiatis, cap. cùm olim 6. de cleric. coniug.* quorum interpretationem dabimus *in cap. fin. hoc tit.*

C A P V T II.

Alexander III. a *Lincon. electo.*

EX institutione Prioris, & fratrum de Marcellina, auribus nostris innotuit, quod R. presbyter *b* tacita veritate, quòd esset filius sacerdotis, per fraudem à nobis impetrauit, vt in Ecclesia de Bileshi, in qua pater eius ministrauit, capellanus existeret. Quia verò fraus, siue dolus nulli debet præstare patrocinium, d.t. per A.s.m. quat. infra XI. dies post harum susceptionem litterarum rei veritatem inquiras diligenter; & si tibi constiterit, quod memoratus R. sit in sacerdotio genitus, & quod pater eius in eadem ministrauerit, non obstantibus litteris nostris ipsum exinde omni oc. & ap. cess. amoueas.

N O T Æ.

1 a LInconiensi.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in Concilio Lateran. *part. 19. cap. 3.* De Episcopo Linconiensi egi *in cap. ad aures, de rescriptis.* Alia pars huius textus reperitur *in cap. ex insinuatione, de iurepatron.*

2 b *Tacita.*] Vnde rescriptum ita impetratum nullum erat ipso iure, iuxta ea quæ dixi *in cap. super litteris, de rescriptis.*

c *Et.*] Sæpè pro *aut*, accipitur coniunctiua &, vt in præsenti, & *in cap. inter cæteras, de rescriptis*: sufficit enim, aut esse in sacerdotio genitum, aut patrem eius immediatè ministrasse in Ecclesia, vt filius non possit admitti ad beneficium paternum, vt infrà probabimus. 3

C A P V T III.

a Idem.

PRæsentium etiam auctoritate tibi iubemus, vt filios *b* sacerdotum in paternis Ecclesijs ministrare, vel eas qualibet occasione obtinere nullatenus patiaris: sed ipsos ab Ecclesijs, in quibus patres eorum ministrasse noscuntur, cessante appellationis obstaculo studeas penitus amouere.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ità etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & in Concilio Lateran. sub Alexandro III. *p. 19. cap. 4.* sed nec in prima, nec in hac collectione constat, cui missa sit hæc decisio; sed supplenda est eius inscriptio *ex cap. 4. de cleric. coniug. in 1. collect.* vbi reperitur prima pars huius textus, & legitur, *Idem Vvigorn. Episcopo. Inter cætera solicitudini tuæ conuenit studiosè, ac diligenter attendere, vt tales in Ecclesijs tuæ gubernationi commissis ministros ad ordines præponas, qui & domum Domini sciant decenter disponere, & populo Dei præesse possint, & prodesse. Peruenit autem ad audientiam nostram, quod quidam in tua diœcesi commorentur, qui se ecclesiasticæ professionis esse fingentes, cum tamen ecclesiastica beneficia habeant, matrimonia contrahunt, & adepta beneficia nihilominus obtinere contendunt. Alij autem, licèt filij sacerdotum existant, patribus suis, quasi hæreditario iure succedunt, & in his postmodùm instituti ad sacros ordines etiam minùs licitè promouentur. Quod quia indignum est, & sacrorum canonum institutionibus noscitur penitus obuiare: f. t. per A. s. m. quat. illlos, qui infrà Subdiaconatum matrimonia contraxerunt, suis ab vxoribus nulla ratione permittas diuertere, nisi de communi consensu illi ad religionem transire voluerint, & ibi in Dei seruitio iugiter commorari. Si autem cùm vxoribus vixerint, ecclesiastica beneficia, quæ ad illos tantùm, qui assiduè in seruitio Dei persistunt, spectare noscuntur, non debent vllatenus obtinere. Illi verò, qui in Subdiaconatu, vel suprà ad matrimonia conualuerint, mulieres possunt, & debent inuitas, & renitentes relinquere, nec huiusmodi coniunctio, matrimonium, sed contubernium est potiùs nuncupanda.* Igitur inscriptio præsentis textus restituenda est ita: *Idem Episcopo Vvigorn.* De Ecclesia Vvigorn. nonnulla notaui *in cap. nosti 9. de elect.*

b *Filios.*] Siue legitimos, siue illegitimos, vt statim dicemus.

CAPVT

C A P V T IV.

Idem a *Vvigor. Episcopo.*

COnquerente nobis Milone clerico, auribus nostris innotuit, quod cùm R. Presbyter Ecclesiam Beatæ Mariæ de Vie, tanquam persona diutiùs habuisset, & post mortem eiusdem M. à Richardo Paceforde domino fundi fuisset præsentatus, R. filius eius Presbyteri in sacerdotio genitus, institutionem ipsius clerici nisus est impedire, & ad habendam eam Ecclesiam modis omnibus, quibus potest, aspirat. Quoniam igitur indignum est, & canonicæ obuiat sanctioni, vt filii debeant patribus succedere in Ecclesijs, nos ad enormitatem istam eradicandam sollicitè volentes, & diligenter intendere: f. t. per A. s. præ. m. quat. si publicum est, & notorium, patrem prædicti R. in præscripta Ecclesia *b* Presbyteratum habuisse; filium eiusdem ibidem ministrare, aut eiusdem Ecclesiæ Presbyteratum habere nullatenus patiaris. Sed si fortè iam institutus est ibi, eum sublato ap. remedio, auctoritate nostra non differas amouere: & memoratum M. si tibi ad ipsam Ecclesiam fuerit præsentatus ab eo, ad quem præsentatio spectare dignoscitur, ibi, dummodo aliàs idoneus sit, contradictione & ap. cess. non postponas recipere, ipsumque facias prædictam quietè possidere Ecclesiam.

N O T Æ.

1 a VVigor.] De hac Ecclesia egi *in cap. nosti, de elect.* Huic etiam Prælato scripsit noster Alex. *in c. meminimus, de appel. c. meminimus, qui cler. vel vouent.*

b *Personatum.*] Id est certam dignitatem in Ecclesia Cathedrali. Cuiacius *in rubrica de præbendis;* & dixi *in cap. ad aures 8. de rescriptis.* 2

C A P V T V.

Idem a *Lundon. Episcopo.*

VEniens ad præsentiam nostram Presbyter lator præsentium, supplici nobis insinuatione proposuit, quod cùm ipsum ad capellam Ecclesiæ S. Laurentij de Nouoburgo, quam ei concessisti, & assignasti, attitulasses, & in eadem in Presbyterum odinasses, ipsum postea prædicta Ecclesia spoliasti, eo quòd pater eius in prædicta Ecclesia ministrauit. Quia verò ad nostrum spectat officium viris ecclesiasticis paterna prouisione consulere: f. t. m. præs. quat. si tibi innotuerit, quod pater eius Presbyter in prædicta Ecclesia ministrauit, quando eam sibi assignasti, ipsam ei, dilatione, & ap. cess. restituas, & in pace dimittas, amoto alio, si quem in eadem instituisti. Verùm si te ignorante, quod pater suus in eadem ministrauerit, ipsam sibi assignasti, ex quo ad Ecclesiam ipsam eum in Presbyterum ordinasti, eam sibi *b* restituas, & donec in alia Ecclesia ei prouideas, vnde honestè valeat sustentari, eidem nullum super prædicta Ecclesia grauamen inferas, vel molestiam.

N O T Æ.

1 a LVndon.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* De hac Ecclesia egi *in cap. 2. de consuet. & cap. 1. de renunc.*

2 b *Restituas.*] Licèt aliàs Episcopus contra ius statuens, teneatur contra factum venire, *cap. si quis Presbyterorum, de rebus Ecclesiæ;* tamen in præsenti in odium ipsius Episcopi iniungitur, ac illi iubetur, vt contra factum proprium, etsi iuri aduersum, venire non possit, vt *in c. monemus 12. q. 2. cap. diuersis, de clericis coniug.*

C A P V T VI.

Idem a *R. Exon. Episcopo.*

PRopofuit nobis R. præsentium lator, quod cùm ipse ad Ecclesiam de Salabera à *b* domino fundi fuerit præsentatus, tu curam animarum noluisti sibi committere, vel huic rei assensum tuum præstare, pro eo quod esset filius sacerdotis. Super quo vtique discretionem tuam, sicut dignum est, in Domino commendamus, & in Domino prouidentiam tuam gratam gerimus admodum, & acceptam. Cæterùm quia necessitatibus eius in laboribus, quos ad nos veniendo sustinuit, interna mentis affectione compatimur, & indignum est, vt ipse postquam in Subdiaconum, vt asserit, est ordinatus, omninò debeat ecclesiastici beneficij *c* carere perceptione: disc. tuam per A. s. mon. atque mandamus, quat. aliquem honestum Presbyterum cùm assensu eiusdem clerici infrà x1. dies post harum susceptionem litterarum, contrad. & ap. cess. inuenire studeas, qui eidem Ecclesiæ deseruiat, ita quod præfatus R. medietatem omnium beneficiorum prædictæ Ecclesiæ, eidem in suo ordine seruiendo, diuino intuitu, quoad vixerit, nostra, & tua auctoritate pacificè debeat *d* obtinere: non enim solus Presbyter Missarum solemnia, vel alia diuina officia potest sine ministri *e* suffragio celebrare.

N O T Æ.

1 a EXon.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* Exoniensis ciuitas in Regno Angliæ est suffraganea Archiepiscopi Cantuar. vulgò *Exford* dicta, de qua Arnoldus Mylius, Cuiacius *in cap. 1. qui filij sunt legitimi,* Polydorus Vergilius *lib. 1. hist. Angliæ.* Eius mentio obuia est in hoc volumine.

b *A domino fundi.*] Id est patrono; inter eos enim modos, quibus iuspatronatus acquiritur, præcipuus est si area, fundusue tradatur ad constructionem Ecclesiæ: ex hac enim donatione dominus fundi consequitur iuspatronatus ipsius Ecclesiæ, *cap. nobis,* vbi latè dicemus, *de iurepatron. cap. piæ mentis, cap. filij, 16. q. 7.* 2

3 c *Carere.*] Cùm nemo poßit ad ſacros ordines aſcendere, niſi ad titulum certæ Eccleſiæ, *cap. ſanctorum*, 70. *diſt. cap. 2. cap. cùm ſecundùm, de præbendis, cap. accepimus, de ætat. & qualit.*

4 d *Obtinere.*] Integram hanc deciſionem, ex æquitate & gratia Pontificis procedere, iam docuerunt, omnes repetentes in præſenti; cùm ſecundùm iuris principia beneficium diuidi non poßit, ex prohibitione Concilij Turonenſis, de qua *in cap. maioribus, de præbendis.*

5 e *Miniſtri ſuffragio.*] Conſonant textus *in capit. vt quiſquis, de vita & honeſt. cleric.* ibi: *Omnis Preſbyter clericum habeat, vel ſcholarem, qui Epiſtolam, vel Lectionem legat, & ad Miſſam reſpondeat.* Et *cap. 1. de celebrat. Miſſarum*, Concilium Nannetenſe *can.* 30. apud Burchardum *lib. 3. cap. 68.* Iuonem *part. 13. cap. 15.* Concilium Treuerenſe *tit. de officio Miſſæ peragendæ.* Alia plura cumulant Vicecomes *vol. 2. libro 5. de Miſſæ ritibus, cap. 4.* Petrus Gregorius *lib. 1. part. tit. 19. cap. 3.* Lantdmeter. *de veteri clerico, lib. 2. cap. 84.* Suarez aduerſus Regem Angliæ *lib. 2. cap. 6.* Claudius Eſpenceus *de Miſſa priuata, & publica*, Coriolanus *in breuiario, anno* 175. Diana *p. 10. tract. 15. reſol. 16.* Suarez *de Sacramentis, q. 83. diſput. 87. ſect. 1.* Anton. Manchiacenus *3. p. de ſacrificio Miſſæ, cap. 30.* Decretiſtæ *in cap. hoc quoque 61. de conſecrat. diſt. 1.* vnde Eccleſia conſecrari non debet, niſi competenter dotetur, vt alij poßint parochus, & eius miniſter, *cap. nemo Eccleſiam 9. de conſecrat. diſt. 1. cap. cùm ſicut, de conſecrat. Eccleſiæ, vel altaris.* Plura dubia moralia in hac parte occurrentia circa miniſtrum celebranti aßiſtentem, reſoluunt Hieronymus Garzia *in ſumma, tract. 3. difficult. 8. dub. 8. puncto 3.* perdoctus, & in diſciplina eccleſiaſtica valdè peritus P. Gabriel de Henao *to. 1. de ſacrificio Miſſæ, diſp. 14. ſect. 2.*

C A P V T VII.

a Idem *Venerabilibus fratribus* b *R. Cant. Archiepiſcop. totius Angliæ* c *Primati, & A. S.* d *L. & R. Vuigorn. Epiſcopo.*

EX tranſmiſſa nobis conqueſtione Vv. clerici percepimus, quod ad dilecti filij noſtri Abbatis de Caſtino *e* præſentationem in quoddam Eccleſiæ beneficium de Viuerton, ab eo ſibi canonicè conceſſum, eum in præſenti recipere diſtuliſti, eo quod quidam E. qui pater eius dicebatur, in præfata miniſtrauit Eccleſia. Præterea ex parte ipſius nobis eſt inſinuatum, quòd memorato E. defuncto, media interceßit perſona, cui prædictum collatum eſt beneficium. Inde eſt, quod f. t. per A. ſ. m. atque præc. quat. ſi prædicta conſtiterint, prænominatum Vvalterium in poſſeſſionem ei collati beneficij inducere non differas, omni oc. & ap. ceſſ. non ideò minùs obſeruato Apoſtolici reſcripti decreto, quod hic hæreditariam in Eccleſia Dei deſtruit ſucceſſionem, vt canonicam approbet poſſeſſionem.

N O T Æ.

a IDem.] Ità reſtituo huius textus epigraphen ex prima collectione, *ſub hoc tit. c. 8.* & ex Concilio Lateran. *p. 19. c. 8.* vbi præſens deciſio reperitur.

1 b *R.*] Richardo videlicet, ſucceſſori D. Thomæ, qui Eccleſiam Cantuar. rexit ex anno 1173. vſque ad annum 1183. cuius laudes ex catholicis, & proteſtantibus Scriptoribus refert Richardus Smitheus *in floribus Eccleſiæ Angliæ, lib. 7. cap. 7.* Ipſi plures Alexander III. miſit epiſtolas, quas in hoc Decretalium corpore compilauit Raymundus; ipſe enim paßim R. Eccleſiam conſulebat, vt teſtatur apud Petrum Bleſenſem *epiſt. 68.* his verbis: *Sicut eminentiam Apoſtolicæ Sedis magiſtram omnium Eccleſiarum profitemur; ſic ab ipſa conſilia in ambiguis, in anguſtijs ſolatia, reſponſa in iudicijs expectamus.*

c *Primati.*] De Eccleſia Cantuarienſi, & eius Primatia in Anglia, aliqua adduxi *in cap. 2. de reſcriptis.*

2 d *L.*] Richardus enim prædictus temporibus Alexandri III. à Rege ſeniore abire iuſſus eſt Romam pro conſecratione, vbi ab Alexandro III. Primatum Angliæ, & legationem cùm pallio accepit. Parkerus *in eius vita, n. 39.* ita ait: *Erat facili, atque ſimplici ingenio, multis benignus, ac munificus, liberalis, affabilis, prudenſque fuiſſe dicitur; obſequio tam in Papam, quàm in Regem procliuis: quodque ab Alexandro III. Anagniæ his verbis inſtituebatur: Tibi* (Richarde) *tuiſque ſucceſſoribus Cantuarienſis Eccleſiæ Primatum ita plenè concedimus, ſicut à Lanfranco, & Anſelmo, alijſque ſucceſſoribus eorum, quondam Cantuarienſibus Archiepiſcopis fuiſſe poſſeſſum conſtat.* Et paulò poſt: *Archiepiſcopus, Primas, & Romanæ Sedis Legatus cùm pallio in Angliam redijt.* Baronius *anno* 1174.

c *Præſentationem.*] Sed videbatur in hac ſpecie filium admitti poſſe beneficium paternum immediatè, cùm iuris prohibitio ſuccedendi parentibus in beneficijs, locum non habeat in beneficijs, aut capellanijs iuriſpatronatus, vbi proximior conſanguineus vocatur à teſtatore, in quibus defuncto patre filius mediatè præſentari poteſt, *cap. conſuluiſti 2. quæſt. 5.* Rochus de Curte *de iurepatron. verbo honorificum, quæſt. 18.* Accedit, nam filius, de quo in præſenti, erat ex legitimo matrimonio ſuſceptus, vt poſt Gloſſam notant Hoſtienſis, Ioannes Andreas, Ancharanus, & cæteri antiquiores. Sed reſpondendum eſt, in præſenti Alexandrum III. agere de beneficio ſimpliciter dotato iuriſpatronatus, abſque vlla conditione præſentandi conſanguineum proximiorem, in quo poſt parentem præſentari filius non poteſt, ne detur ſucceßio hæreditaria in beneficio eccleſiaſtico. 3

C A P V T VIII.

Idem a *Vuigorn. Epiſcopo.*

COnſtitutus in præſentia noſtra G. Clericus præſentium lator, ſupplici nobis inſinuatione monſtrauit, quod cùm capellam de Stertona canonicè adeptus fuiſſet, & eam pluribus annis pacificè poſſediſſet, R. miles ipſum præſcripta Eccleſia ſine iudicio, & iuſtitia ſpoliauerit: cumque memoratus clericus exinde apud te, frater Coepiſcope, querelam depoſuiſſet, obiectum fuit ei, quod pater ſuus in præfata Eccleſia miniſtrauerit, & præfatam capellam nondum potuit rehabere. Quia verò ad noſtrum ſpectat officium inſolentiam laicorum contra viros eccleſiaſticos debita ſeueritate compeſcere: d. v. per A. ſ. m. quat. rei veritate diligenter inquiſita, & cognita, ſi vobis *b* conſtiterit, quod idem clericus à prædicta capella fuerit per laicalem potentiam eiectus, & quod pater eius præfatæ capellæ perſona, ſeu *c* perpetuus vicarius non fuerit, licèt in eadem nomine eius G. quandoque miniſtrauerit, ipſam cùm redditibus inde perceptis, amoto alio, ſi quis eam detinet, d. oc. & ap. ceſſ. reſtituatis, litteris noſtris, ſi quæ ſint impetratæ, veritati & iuſtitiæ non præiudicantibus: & ipſum, ſicut canonicè adeptus fuit, faciatis pacificè poſſidere.

NOTÆ.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur *in cap.* 8. *hoc tit. in* 1. *collect.* & in Concilio Lateran. *p.* 19. *cap.* 9. De Ecclesia Vvigorn. egi *in cap. nosti* 9. *de elect.*

2 b *Constiterit*.] Immò ante omnia restituendus est, etiamsi opponatur exceptio, quod filius antecessoris est, *cap. ex parte, de testibus*, vbi docet Cuiacius: igitur in præsenti etiamsi constitisset filium Presbyteri, & antecessoris esse, nihilominus G. restituendus erat. Pro conciliatione huius textus cùm dicto capite *ex parte*, vbi in eadem specie contrarium deciditur, discrimen constituendum est inter casum, in quo spoliatus agit interdicto *vnde vi*; & inter eum, in quo agit non solùm iudicio possessorio, verum & petitorio. Primo casu, etiamsi opponatur, spoliatum esse filium antecessoris, nihilominus restituendus est, *d. cap. ex parte*: secundo verò casu exceptio admittitur, quo casu noster textus procedit, vt docet Glossa *in eo, verbo Eiectus*.

c *Perpetuus Vicarius*.] Vicaria perpetua habetur pro beneficio ecclesiastico; secus vero si temporalis sit, vt probaui *in cap. postulasti* 27. *de rescriptis*. 3

CAPVT IX.

Idem a *Eboracensi Archiepiscopo*.

EX tua nobis est parte propositum, quod cùm olim ad tuam consultationem super filijs sacerdotum tales à nobis litteras recepisses, vt eos possis in Ecclesijs, quas patres eorum nullo mediante possederant, sustinere, quos probatæ vitæ, & sanæ conuersationis cognosceres, vel quos longo tempore tenuisse constaret: quidam ad iudices litteras impetrauerunt, vt si constaret, eos esse filios sacerdotum, vel clericorum; qui proximo ante eos Ecclesias tenuerunt, super his imponant eis ap. cess. silentium, & Ecclesias illas ipsis assignent, quamuis in eis se ostendere nequeant per Episcopos institutos. Si autem per priores litteras nostras cùm aliquibus clericis dispensasti, dispensationem tuam posteriorum *b* litterarum nostrarum intuitu nolumus irritari, sed eam seruari præcipimus illibatam. Alios verò clericos laicæ dominationis intuitu in Ecclesijs parochiali iure subiectis, sine auctoritate Pontificum institui, aut institutos remanere in eis, auctoritate Apostolica prohibemus.

NOTÆ.

1 a EBoracensi.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. De Eboracensi Ecclesia aliqua adduxi *in cap.* 4. *de rescriptis*.

b *Litterarum intuitu*.] Quomodo per speciale rescriptum generali non derogetur, exposui *in cap.* 1. *de rescriptis*. 2

CAPVT X.

Idem a *Cantuariensi Archiepiscopo*.

QVoniam sacris canonibus prohibitum est, ne qui hæreditario iure ecclesiastica beneficia possidere præsumant, ne ij qui in *b* sacerdotio sunt geniti, nisi probatè vixerint in claustro monachorum, vel regularium canonicorum, ad sacros ordines debeant promoueri: vobis præcipimus, quat. si manifestum, & publicum fuerit, patres eorum Ecclesiæ *c* personatus gessisse, filios ab eisdem Ecclesijs, si eas iam adepti sunt, ap. cess. penitus excludatis, nec ad eorum gubernationem vlterius assumantur. Nolumus enim, vt propterea causa in iudicium *d* deducatur, vel testes admittantur, cùm hoc manifestum existit.

NOTÆ.

1 a CAntuariensi.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 10. Richardo videlicet, de quo & eius suffraganeis egi *in c.* 2. *de rescriptis*.

b *Sacerdotio sunt geniti*.] Hæc verba illustraui *in cap.* 1. *hoc tit.*

c *Personatus*.] Id est dignitates, seu officia in Ecclesiis Cathedralibus, vt probaui *in cap. ad aures* 8. *de rescriptis*. 2

d *Deducatur*.] Hæc exceptio domini plerumque non admittitur, *l. naturaliter* 5. *ff. de acquirenda possess.* Vulteius *lib.* 2. *de iudicijs*, *cap.* 7. *nu.* 454. Hæc verba exposui *in cap.* 2. *de rescriptis*. 3

CAPVT XI.

Idem a *Cantuariensi Archiepiscopo*.

AD extirpandas successiones à sanctis Ecclesijs, studio totius solicitudinis debemus intendere, & etiam decet nos ad hoc vigilem curam exhibere, ne circa ministerium suscepti regiminis videamur minùs diligentes existere, si id vitium in Ecclesijs, vel in ecclesiasticis negotijs, & viris permittimus pullulare. Hinc est, quod f. t. per A. scripta præ. m. quatenus si qui filij Presbyterorum prouinciæ tuæ teneant Ecclesias, in quibus patres eorum tanquam personæ, vel vicarij, nulla persona media ministrarunt, eos, siue geniti sint in Sacerdotio, siue non, ab Ecclesijs ipsis contrad. & app. cess. non differas amouere.

NOTÆ.

1 IDem.] Ita etiam habetur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 2. *collect.* quæ inscriptio exponenda est ex traditis *in cap.* 2. *de rescriptis*.

CAPUT XII.

Clemens III. a *Cassel. Archiepisc.*

AD hæc ex tua parte auribus nostris est intimatum. *Et infrà*: Quod à nobis fraternitas tua requisiuit, an à Pontificibus generati valeant ad sacros ordines promoueri, si scientia fuerint, & morum honestate probabiles: sciat f. t. quod si ex legitimo matrimonio sunt procreati, nec aliud canonicum obuiat, licitè possunt in sacris ordinibus ordinari, & in eisdem *b* Ecclesijs, in quibus præsunt, vel etiam præfuerunt genitores eorum, beneficium obtinere.

NOTÆ.

a *CAssell.*] Ità legitur in hac collectione, in secunda verò, *sub hoc tit. c.3.* legitur *Cassian.* sed perperam vtrobique; legendum enim est *Cassiliensi*: in Hibernia enim sunt quatuor Archiepiscopatus, videlicet Armachanus, Dublinensis, Tuanensis, & Cassiliensis, vt refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra, in Hibernia.* Cassiliensis Archiepiscopatus erectus fuit in Concilio Hiberniæ celebrato anno 1152. sub Eugenio III. vt ex historicis illius prouinciæ refert Ciron.*in c.3.de consuet.in 5.col.* Huius Ecclesię mentio fit *in c.7.de dolo,c.2.vt lite non cont.*

b *Ecclesijs.*] Non tamen eisdem dignitatibus, vt infrà dicemus.

CAPUT XIII.

a Idem.

MIchael Presbyter de Sancto Germano, transmissa nobis conquestione monstrauit, quod cùm Ecclesiam S. I. de Corona tuæ Diœcesis canonicè sit adeptus N. filius Antonij, qui proximo ante ipsum Ecclesiæ habuit personatum, ad se vicariam ipsius asserit pertinere. Quia igitur in Ecclesia successiones in Prælaturis, & Dignitatibus Ecclesiasticis, canonicis statutis damnantur f. t. per Apost. s. m. quatenus veritate diligentiùs inquisita, si tibi constiterit N. ipsum filium fuisse Antonij, qui eiusdem Ecclesiæ, sicut præmisimus, habuit proximò personatum, omni contrad. & ap. cess. super eandem vicariam silentium perpetuum ei imponere non postponas.

NOTÆ.

a *IDem.*] Nec ex hac collectione, nec ex secunda, vbi *sub hoc tit. cap.4.* compilatur hæc decisio, constat cui missa sit hæc decretalis.

CAPUT XIV.

a Clemens III.

LItteras vestræ dilectionis accepimus, votum latoris præsentium, & eius originem continentes. Intelleximus siquidem, quod in sacerdotio genitus, de vxore *b* legitima natus, & conceptus, voto laudabili affectauit à pueritia seruire, & ministrare Domino in officio clericali. Verùm quia in filijs paterna incontinentia modis omnibus propellenda dignoscitur, & propter cautelam, Presbyterorum filij à sacris ordinibus iuxta sanctionem canonicam remouentur; non expedit, vt super huiusmodi ita supplicantium precibus annuamus, quòd videamur alijs impetrandi similia spem aliquam faciliùs impertiri: sed vt suæ postulationis affectu, cùm ad Sed. Apostol. humiliter accesserit, ex toto defraudari se non doleat, præsenti scripto vobis significamus, quod si aliter dignus inuentus fuerit, permittimus ipsum in clericum *c* ordinari, & in Ecclesiasticum beneficium, vnde commodè sustentari valeat, promoueri.

NOTÆ.

a *CLemens.*] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.5.* non tamen hucusque constat, cui missa sit hæc decisio. De Clemente III. egi *in c. 12. de rescriptis.*

b *Legitima.*] Id est legitimè ducta, à qua conuersus maritus promotus fuit ad sacros ordines, & ipsa religionem professa; quo casu durat vinculum matrimonij: vnde si posteà prolem susceperint; licèt illicitè se coniunxerint, nascitur tamen legitima, *cap. ex publico, de conuers. coniugat.* vbi Deo annuente plura adducemus.

c *Ordinari.*] Sed si filius Presbyteri erat, & à Presbytero procreatus, quomodo poterat ad sacros Ordines ascendere, & beneficium obtinere, contra ea, quæ adduximus *in cap.1. hoc titul.* & dicemus sequenti commentario? Pro huius difficultatis solutione anxiè quærunt Interpretes, vtrum filius hic esset legitimus, vel illegitimus? Plures affirmant legitimum esse, quia ex legitimo matrimonio natus est: plures relati à Sanch. *de matrimon. disp.38. per tot.* Suar. *de censur. disp.50. sect.2.* Sed asserendum est, illum quoad Ordines, & beneficia ecclesiastica pro illegitimo haberi; quoad hæreditatem verò, & alia temporalia, pro legitimo: vnde cùm irregularitas ex defectu natalium proueniat ex illegitimitate canonica, ideò sine dispensatione iste promoueri ad Ordines non poterat. Nec nouum est, vt quis diuersis respectibus habeatur pro legitimo, & illegitimo, *c. per venerab. qui filij sint legitimi.*

CAPVT XV

a Innocentius III.

CVm decorem domus Dei. *Et infrà* : Filijs canonicorum præbendas in eiſdem Eccleſijs conferri non ſinatis, quarum ſunt Canonici patres eorum, cùm indecorum ſit, vt in altaris officio illegitimus filius impudico patri miniſtret, in quo vnigenitus Dei Filius Æterno Patri pro ſalute humani generis victimatur.

NOTÆ.

a INnocentius.] Cui tamen in hac deciſione reſcripſiſſet, non conſtat; eius tamen partes extant *in cap. cum decorem, de vita, & honeſtate cleric. cap. cùm decorem de cleric. coniugat.* ex quibus ſupplenda eſt hæc inſcriptio.

CAPVT XVI.

Idem *in* a *Concilio Generali.*

AD abolendam peſſimam (quæ in pluribus inoleuit Eccleſijs) corruptelam firmiter inhibemus, ne Canonicorum filij, *b* maximè ſpurij, Canonici ſint in ſæcularibus Eccleſijs, in quibus inſtituti ſunt patres eorum. Et ſi fuerit contrà præſumptum, decernimus non valere. Qui verò tales (vt dictum eſt) *c* canonicare præſumpſerint, à ſuis beneficijs ſuſpendantur.

NOTÆ.

1 a COncilio.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in Concilio Lateran. ſub Innocentio III. celebrato, *can.* 31. De quo Concilio nonnulla notaui *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

2 b *Maximè.* Id eſt, *ſcilicet*, vt poſt Gloſſam docuit Cironius *in cap. ad hæc, hoc tit. in* 5. *compil.* Dictio enim hæc, *maximè*, in præſenti non ſtat ampliatiuè, vel implicatiuè, ſed abundat, vt *in l. ea quæ, ff. de reſcind. vendit. l. vlt. C. de teſtam.* dum enim ſint filij Canonicorum, ſiue legitimi, ſiue illegitimi, in beneficijs parentum inſtitui non poſſunt.

c *Canonicare.*] Ideſt in Canonicos inſtitui, ſicut dicitur monachari, ideſt monaſticam regulam profiteri, vt notaui *in cap. ad noſtram* 37. *de elect.*

CAPVT XVII.

Honorius III. *Decano* a *Furn.* b *Morin. Diœc. & Magiſtro Giliberto Marin. & L. Sancti* c *Donatoris in Brugis*, d *Tornacen. diœceſ.*

DIlectus filius G. Præpoſitus Eccleſiæ S. Mariæ in Brugis, transmiſſa nobis petitione monſtrauit, quòd cùm Virgilius Presbyter Tornacen. diœceſis, quandam præbendam eiuſdem Eccleſiæ curam animarum habentem, quam nullo medio habuit pater eius, tam contra Lateran. quàm *e* Generalis Concilij ſtatuta obtineat, in ſcandalum plurimorum, idem ipſum monuit diligenter, vt reſignaret eandem; ſed idem aſſerens, quod bonæ memoriæ *f* Vv. Rhemenſis Archiepiſcopus, tunc Apoſtolicæ Sedis Legatus, diſpenſauit cum eo, id efficere contradicit, quanquam cum eo non fuerit per R. Pontificem diſpenſatum. Quocirca diſc. v. de vtriuſque partis procuratorum aſſenſu mandamus, quatenus partibus conuocatis, & auditis hinc inde propoſitis, non obſtante diſpenſatione aliqua, quæ à Sede Apoſtolica non emanauerit, quod canonicum fuerit, app. poſtp. ſtatuatis.

NOTÆ.

1 a FVrn.] Ità reſtituenda eſt præſens inſcriptio ex quinta compilatione Honorij III. vbi *ſub hoc tit. cap. vnico*, reperitur textus hic. Furnenſis vrbs eſt in Belgio, propè Morinum, de qua agit Meyerus *lib.* 8. *&* 10. *annal. Flandriæ.*

2 b *Morin.*] Morinenſis diœceſis eſt in Flandria, vt iam notaui *in cap.* 33. *de elect.* vbi de ea diœceſi egi.

3 c *S. Donatoris.*] Lege *S. Donatiani.* Brugis enim, quæ eſt Ciuitas Flandriæ, erecta fuit Eccleſia Collegialis ſub titulo S. Donatiani ſeptimi Epiſcopi Rhemenſis, cuius corpus Brugis translatum eſt, vt referunt Cironius *in præſenti*, Andreas Sauſay *in martyr. Galliæ, die* 14. *Octobr.*

d *Tornacenſis.*] De hac Eccleſia aliqua adduxi *in cap. eam te* 7. *de reſcriptis.*

e *Generalis.*] De quo *in cap. ad abolendam, hoc tit.*

4 f *Vv.*] Vvido ſecundus videlicet, Cardinalis Epiſcopus Præneſtinus, Legatus Sedis Apoſtolicæ, de quo Chenu, & Fratres Sarmat. *in ſerie Præſulum Eccleſiæ Rhemenſis.*

COMMENTARIVM.

5 OMnes deciſiones hucuſque tranſcriptæ ferè eandem continent prohibitionem, & ad Eccleſiæ Anglicanæ Præſules, ſi vltimam excipias, miſſæ ſunt; quia in Eccleſia Anglicana per hæc tempora corruptela inualuerat, vt abſque inſtitutione Epiſcopi, filij ſuccederent parentibus in beneficijs eccleſiaſticis, *cap. ad extirpandas, hoc tit.* ibi: *Tam iniquam conſuetudinem de prouincia, ſicut debebat, radicitus extirpare vellet.* Arnulphus Epiſcopus Lexouienſis *in epiſtol. ad Legatos, Albertum, & Theodunum*, ibi: *Non expedit prouinciæ noſtræ, in qua quotidie tam imprudenter impudicitia conualeſcit, filios Presbyterorum paternis altaribus adhiberi.* Huius etiam corruptelæ Eccleſiæ Anglicanæ meminerunt Anſelmus *lib.* 2. *epiſt.* 33. ibi: *Canonici quidam & Presbyteri hoc illi* (Beluacenſi Epiſcopo) *faciunt, quia eos à prauis conſuetudinibus, & maximè à mulierum reproba conuerſatione vult prohibere, & filios eorum, ſiue quos ſibi ſecundùm placitum hæredes eligunt, à præbendarum hæreditaria ſucceſſione, atque à ſacrorum Ordinum promotione conatur arcere.* Et Ioannes Sareſbar. *epiſt.* 28. ibi: *Inter cætera Eccleſiam de Effigeham, quam eis petente Domino functi, donauit Dominus Vviaton, in iniuriam Apoſtolicæ Maieſtatis, & confuſionem Sanctorum Canonum, contulit cuidam publicano ferè laico filio Sacerdotis, qui in eadem Eccleſia miniſtrauit.*] Refert Franciſcus Hallierius *de hierarch. iuriſdict. lib.* 4. *§.* 3. *pag.* 486. Ex his ergo omnibus deciſionibus ſequentem deduco aſſertionem: *Filij tam legitimi,* Concluſio refertur, probatur

gitimi, quàm illegitimi, sine Pontificia dispensatione in præbendis, seu beneficijs paternis mediatè, vel in alijs eiusdem Ecclesiæ institui non debent. Probant eam textus in cap. inter cæteras 4. de rescript. cap. ex parte de testibus: Alexand. III. post Concil. Lateran. p.49. cap.8. & 14. Tridentin. sess.25. de reform. cap.7. Concilium Anuicrense tempore Alexandri III. cap.2. Item filij sacerdotum non ponantur in Ecclesijs patrum suorum. Extrauagans Clementis VII. quæ incipit, Ad canonum conditorem. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & de potest. Episc. alleg.65. & in remiss. ad Concil. Trident. d. c 7. Lotherius de re benef. lib.2.q.48. n.178. Corrasius de benefic. p.3. c.7. Petrus Gregor. eod. tract. c.35. I. Dartis eod. tract. sect.4. seu p.4 cap.1. & 2. Valensis eod. tract. lib.1. tit.18. Duarenus lib.4. de sacris Ecclesiæ, cap.9. Rufiniacus lib.3. constit. tit.13. cap.13 Michael Roussclius lib.2. histor. Pontif. iurisd. cap.1. Zipeus ad hunc titulum, Cironius in cap. vnico, de success. ab intest. in 5. compil. Solorzanus tom.2. de iure Indiar. lib.3. cap.20. num.8. Villaroel. de regim. Eccles. p.1. quæst.9. art.6.

6 Expenditur ingens difficultas. Verùm hæc assertio difficilem patitur dubitandi rationem in ea parte, vbi affirmat, filios etiam legitimos ante sacerdotium genitos, non posse in parentum beneficijs succedere; nam nihil tam iuri, & rationi consonum est, moribusque gentium consentaneum, quàm vt filij succedant in officijs, & beneficijs paternis. Iuri; nam filius ex eius dispositione succedit in officio patris, leg. nemini 11. §. 1. in fine, l. petitionem 13. C. de aduocatis, l. vnicuique 7. Cod. de proximis sacrorum, lib.12 l.1. & 2. C. de filijs officialium, eod. lib. vbi plura adducit Altamiran. Rationi etiam id consonum esse probat ipse cap.8. & 9. ex eo, quia ita merita parentum remunerantur, paupertati filiorum succurritur, & parentum nobilitas in filijs residens, aliorum meritis præfertur. Vsitatum etiam fuisse apud varias nationes, vt filij succederent in dignitatibus, & officijs parentum, probatur primò ex Hebræorum consuetudine, apud quos filij in officijs paternis succedebant, vt referunt Sigonius de repub. Hebræorum lib.7. c.4. Marquez in Gubern. Christ. lib.2. cap.3. Pizarrus in vita Ferdinandi, cap.1. obseruat.2. Apud Romanos id obseruatum fuisse probant Pancirola lib.2. variar. cap.8. Amaya in l. curialibus 66. num.48. Cod. de Decur. Altamiranus vbi suprà, cap.23. Apud Siculos decessorum officia filijs concedi solita, tradit Mastrillus lib.1. de Magistr. cap.28. num.3. De Venetis idem probat Osualdus lib.24. Donelli, cap.22. littera R. Eandem consuetudinem apud Lusitanos inualuisse, tradunt Valascus consult.129. n.13. Mendez de Castro in praxi Lusitan. lib.1. cap.2. num.9. Et apud nos hoc obseruatum fuisse, suadetur ex l.10. tit.5. lib.5. recopil. l.10. tit.4. lib.6. l.2. tit.4. lib.7. Nec desunt exempla eorum, qui in eodem beneficio patri suo successerunt. Sic S. Simplicius Archiepiscopus Bituricensis fuit filius Eulodij, & gener Palladij, suorum in Ecclesia Bituricensi antecessorum, de quo Sidonius lib.7. post epist.9 Sic Dominus deposito Paulo Samosarensi hæretico, electus est Patriarcha Antiochenus, cùm esset filius Patriarchæ Demetriani, teste Baronio anno 272. Sic S. Barinus præfuit post patrem S. Clodulphum Treuerensem Episcopum, ad quam Ecclesiam ipse Clodulphus fuerat euectus ex Metensi, in qua idem Clodulphus sederat post patrem S. Arnulphum, vt referunt Bion in martyrolog. monast. die 8. Iunij, Honufrius in Genealog. Alia exempla Dartis d. cap.1. igitur filij legitimè suscepti admitti possunt ad beneficia parentum. Augetur hæc difficultas ex eo; nam si filij, tam legitimi, quàm illegitimi arcerentur à beneficijs paternis, maximè ne successio in officijs Ecclesiasticis admittatur, vt communiter docetur in iuribus suprà citatis, & in cap.1. de præbend. sed cùm filij instituuntur in beneficijs à parentibus possessis, non ab ipsis, sed ab Episcopo institutionem accipiunt, cap. ex frequentibus, de institut. à patrono, vel alijs, qui ius eligendi habent, eliguntur, seu præsentantur, cap. conquerente, cap. ex transmissa, 7. hoc titul. non à decessore substituuntur, aut designantur: igitur non potest vlla successio hæreditaria suspicari. Tandem alijs exemplis etiam probatur, filios in dignitatibus, & officijs, etiam maioribus, parentibus succedere; nam Lambertus Episcopus Leodiensis successorem habuit S. Floribertum eius filium, referente Flodoardo lib.1. cap.10. S. Auitus Episcopus Viennensis filius fuit Isici Episcopi antecessoris. Baronius anno 509. Latro filius S. Genebandi Episcopi Laudunensis, successor ipsius fuit in ipsa Ecclesia Flodoardus d. lib.1. cap.14. Alia etiam refert exempla Dartis de beneficiis, sect.4. cap.1. igitur non rectè asserimus, filios succedere non posse in dignitatibus, & parentum suorum beneficijs.

7 Varij casus referuntur. Hac difficultate ita fulcita non obstante, vera est suprà tradita assertio, videlicet Presbyterorum filios, siue legitimos, siue illegitimos, non posse immediatè succedere in beneficijs parentum; pro cuius expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est filiorum illegitimorum clericorum (quo nomine veniunt & naturales ante clericatum procreati. Garcia de beneficiis, par.7. cap.3. n. 15.) His ergo filijs prohibetur successio in beneficijs, quæ parentes eorum tenebant: tum quia illegitimi sunt, & per consequens ex defectu natalium incapaces beneficij Ecclesiastici, cap. cùm in cunctis 7. in princip. cap. innotuit 20. de elect. cap.1. hoc tit. Tum etiam ob vitandam imaginem futuræ successionis in beneficijs, cap. ex transmissa 7. hoc tit. Vnde licèt tales filij dispensationem Sedis Apostolicæ meruerint, vt ordinari possint, & obtinere beneficia; non ideò censentur dispensati, vt paterna consequantur. Quintadueñas lib.2. ecclesiasticon, num.93 quia est hic defectus nominatim exprimendus, vt dispensatione sublatus intelligatur, cap.2. hoc tit. & in hac parte magnum discrimen versatur inter ius antiquum, & nouum Clementis VII. necnon Concilij Trident. sess.25. de refor. cap.15. nam iure communi antiquo filij illegitimi clericorum non poterant possidere immediatè beneficium, quod pater obtinuit, nec aliud simile beneficium in eadem Ecclesia, patre viuente, cap. quoniam 10. cap. ad extirpandas 11. cap. cum decorem 15. hoc tit. nisi ex dispensatione Pontificis. Glossa in cap.1. verbo Tale, hoc tit. lib.6. at poterant paterna beneficia obtinere, si alius post patrem ea tenuisset, quia imago illa hæreditariæ successionis illi tantùm obstat, vt immediatè patri succedatur, d. capit. ex transmissa. Poterant etiam alia beneficia in ipsa Ecclesia obtinere mortuo patre, argumento à contrario deducto ex d. cap. cùm decorem. Itaque his in casibus filij illegitimi dispensati beneficia consequi poterant absque speciali dispensatione præsentis prohibitionis de filijs Presbyterorum non promouendis ad beneficia paterna: at verò post constitutionem Clementis VII. editam anno 1530. quam referunt Gigas de pensionib. quæst.86. Nauarrus in cap. si quando de rescriptis, except.21. in principio, non solùm immediata successio, verùm etiam mediata sublata fuit filijs illegitimis clericorum, abrogata constitutione Alexandri, de qua in dict. cap. ex transmissa. Fuit etiam hæc prohibitio prorogata ad beneficia regularia. Tandem Concilio Tridentino dict. cap.15. non solùm declarantur inhabiles ad beneficia, quæ parentes tenuerunt, sed ad omnia alia quæcumque, etiam dissimilia, in Ecclesijs paternis constituta, immò & ad pensiones, tam viuo, quàm defuncto patre. Quo modo ea iura componunt Quintadueñas lib.2. Ecclesiasticon, num.82. Garcia d. cap.3. per totum, Duarenus lib.4. de sacris Eccles. c.5. Oieda de incompatibil. benefic. p.1. cap. vlt. n.7. Gratianus tom.2. discept. forens. cap.397. per tot.

8 De Filijs legitimis. Alius casus est filiorum legitimorum clericorum, circa quos dicendum est, pariter olim, & nunc exclusos esse à paternis beneficijs, ne detur hæreditariæ successionis imago, d. cap. ad extirpandas, cuius gratiam alius quàm Pontifex facere nequit, cap. dilectus, 27. hoc tit. Glossa in cap.1. eod. tit. lib.6. Garcia dict. cap.3. num.5. Sed mediatè succedere in eodem beneficio non prohibentur, d. capit. ex transmissa; nec etiam prohibentur aliud beneficium simile, aut dissimile in eadem Ecclesia, patre superstite vel defuncto obtinère, quæ est sententia capitis ad hæc 12. hoc tit. quia in alterius beneficij assequutione hæreditariæ successionis imago non consideratur, nec filios legitimos expellit defectus natalium, aut indecentia, quam ad repellendos illegitimos clericorum filios considerauit Pontifex in d. cap. cùm decorem; immò vt alij ad ordines, & alia beneficia idonei sunt, d. cap. extirpandas, cap. litteras 14. hoc tit. sic etiam ad beneficia constituta in Ecclesijs paternis. Nec in hac parte aliquid immutatum est dictis nouis constitutionibus Clementis VII. & Tridentini, quia in eis circa filios legitimos nihil cautum fuit; ideò seruari debet ius antiquum, argumento legis proximus, C. de appell. Docent Nauarr in cap. si quando, de rescriptis, in auctario num.3. Salcedo in praxi, cap.48. littera A, Emmanuel Rodrig. in summa, tom.1. cap.29. n.4. Garcia d. cap.3. num.18.

9 Primæ partis ratio decisiua. His suppositis præsens assertio quoad primam partem ea nititur ratione, nam si filij illegitimi, nisi regularem vitam professi sint, sacris ordinibus initiari non valent, vt superiori commentario probaui, & per consequens incapaces sunt beneficiorum, vt præcedenti commentario illustrabo; inde si beneficiorum extraneorum incapaces sunt, quantò magis eorum, qui à parentibus possidebantur, cùm si liceret illis in paternis Ecclesijs ministrare, facilè apud fideles refricaretur incontinentiæ paternæ memoria. Quoad secundam partem præsens assertio eam habet rationem, nam cùm in beneficijs Ecclesiasticis successio hæreditaria, vel eius imago reprobetur, *canon.79. Apostolor. cap. Apostolica, & per totam* 8. *quæst.*1. *cap. ad hæc, de decimis, cap. consuluit, de iurepatron. c.*1. *de præbend.* & cùm filij succedunt in beneficijs parentum, etiam præcedente Episcopi institutione, quædam successionis detur imago, deuolutione beneficij facta de patre ad filium, labente tempore neglecta Episcopi institutione, ex iure consanguinitatis tantùm delatum beneficium præsumeretur: vnde rectè vt hanc successionis imaginem, aut suspicionem SS. Patres tollerent, tot legibus inhibuerunt, ne filij in beneficia paterna immediatè instituerentur: & quia hæc successionis imago penitus adimitur, cùm inter patrem, & filium extranea persona instituitur, quia tunc sanguinis continuatio interrumpitur extraneo mediante, non negarunt Patres filium ad beneficium paternum admitti posse mediante alio possessore, *cap. ex transmissa, hoc tit.* Lotherius *vbi supr. num.*174.

10 Tollitur quædam difficult. Nec tunc obstabit si dicas, hac ratione attenta non minus arcendos esse patres à beneficijs filiorum, quia vt filios inuitat natura ad successionem parentum, ita turbato mortalitatis ordine, patres succedunt filijs, *l. nam, & si, ff. de inofficioso testament.* & tamen parentes non repelluntur à beneficijs, quæ obtinuerunt filij, siue legitimi, siue illegitimi, vt post Glossam *in cap. Apostolicam, verbo Præbendas* 8. *quæst.*1. tenent Rebuffus *in praxi, tit. de dispensat. super defectu natalium, num.*29. Quintaduеñas *dict. lib.*2. *Eccles. num.*95. Garcia *dict. cap.*3. *num.*18. Sed respondendum est, præsentem prohibitionem non extendi ad parentes; tumquia cùm odiosa sit, restringi potiùs debet, quàm ampliari, ex regula *Odia, de regulis iur. lib.*6. tum quia non adeò frequenter succedunt parentes filijs, sicut filij parentibus; tum etiam, quia ius veræ successionis non adeò firmum, certumque est in fauorem parentum circa bona filiorum, ac competit filijs in bonis paternis, *d. l. nam etsi:* sic etiam dicendum est in ficta successione, ne plus noceat fictio in casu ficto, quam prodest veritas in casu vero, contra textum *in l. filium quem, ff. de liber. & posthumis*; etsi verius crederem cum Garcia *d. cap.*3. *num.*31. quòd si filius illegitimus sublato per dispensationem impedimento natalium, beneficium obtineat, aliud in eadem Ecclesia patrem obtinere non posse post Concilium Tridentin. quia ex eo Tridentini decreto colligitur, propter paternam incontinentiam coercendam statui, ne filius, & pater in eadem Ecclesia ministrent; quæ ratio non minùs viget vbi priùs pater, mox filius beneficia obtinuerunt, quàm è conuerso.

11 Deducuntur variæ illationes. Ex hac etiam ratione prouenit, quod cùm nulla successionis imago dari, aut suspicari possit, si filius viuente, vel defuncto patre in Ecclesia non beneficium paternum, sed aliud simile, vel dissimile habeat, tale beneficium obtinere filio permittitur, *cap. ad hoc, hoc tit.* quod illegitimis non conceditur, *cap. cùm decorem, hoc titul.* Nec contrarium probat textus *in cap. ad abolendam*, in illis verbis: *Filij maximè spurij*; vbi filijs, tam legitimis, quàm illegitimis interdicitur, ne in Ecclesijs sæcularibus, in quibus patres eorum iustituti sunt, beneficia consequantur, quia textus ille accipiendus est de illegitimis filijs, non verò de legitimis; dictio enim illa, *maximè*, accipitur pro *tantùm*, vt plerumque contingit. Docent Barbosa *de dictionib. dict.*197. Lotherius *vbi sup. num.*192. nisi verbum illud, *instituantur*, accipiamus pro, *succedant*, vt notauit Cironius *in præsenti*; & tunc absolutè vera est prædicta prohibitio, ne filij, maximè spurij instituantur, id est succedant in Ecclesijs, videlicet in præbendis, vbi patres eorum instituti fuerunt. Quo modo intelligitur textus *in cap.*2. *hoc tit. in* 2. *collect.* in illis verbis: *Sacerdotum verò filios, & maximè in sacerdotio genitos, non sinit succedere parentibus consuetudo, ne laicis scandalum generetur.* Igitur illud discrimen obseruandum est inter legitimos, & illegitimos filios, quòd filij legitimi viuentibus, aut defunctis parentibus, in ipsis Ecclesijs aliud beneficium obtinere possunt, *d. cap. ad hæc*; illegitimi verò viuente patre, neque dissimile beneficium in ipsa Ecclesia obtinere valent, *cap. conquerente, hoc tit.* nec eo mortuo; quod licèt iure communi expressum non esset, hodie statutum reperitur in Concil. Trid. *sess.*25. *de reform. c.*15. vbi vt paternæ incontinentiæ memoria à locis Deo consecratis longissimè arceatur, constituitur, vt filij illegitimi clericorum, qualecumque beneficium sit, siue magnum, siue paruum, siue simile, siue dissimile, in ipsis Ecclesijs, vbi patres eorum ministrarunt, obtinere non possint. Exponunt illud Concilij decretum Lotherius *vbi suprà*, Valensis *de benef. d. tit.*18. *n.*9. Ex dictis etiam prouenit, vt cùm pater sine titulo obtinuit aliquod beneficium, vel vt Vicarius temporalis ministrauit filius cum titulo, legitimè potest illud obtinere, cùm esset suspicio hæreditariæ successionis, quia pater nunquam illud possedit, *cap. constitutus, hoc tit.* Et quia hæc prohibitio succedendi in beneficijs parentum statuta, & decreta est tot Pontificum, & Concilij generalis decretis, in quibus alius, quàm Rom. Pontifex dispensare non valet, *cap. proposuit, de concess. præb.* ideò neque Legati, neque inferiores Prælati dispensare possunt, vt filij illegitimi, vel legitimi in paternis beneficijs succedant.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; verùm enim est, in aliquibus officijs, & dignitatibus permissum esse filijs succedere parentibus, & apud varias nationes id obseruatum legimus: illud tamen procedit in officijs, & dignitatibus, in quibus successio hæreditaria non prohibetur; at verò in dignitatibus, vel officijs, in quibus successio inhibetur, filij succedere parentibus non possunt, *l.*1. *C. de muner. & honor. non continuandis inter patrem, & filium, lib.*10. vbi plura D. Franciscus de Amaya: vnde cùm in beneficijs Ecclesiasticis tot Ecclesiæ legibus damnata sit non solùm successio, verùm & eius imago, ideò filij legitimi non admittuntur ad beneficia paterna. Nec augmentum difficultatis obstat, quia licèt verum sit, filium legitimum à Patrono præsentatum, ab Episcopo institutum, iure sanguinis, aut successionis non vocari ad beneficium patris; quia tamen datur quædam imago successionis, & scandalum in populo generatur, qui ignarus & negligens, iure tantùm sanguinis beneficium delatum credet; ideò vt hæc imago successionis, & scandali occasio amputentur, PP. inhibuerunt, filios etiam legitimos institui in beneficijs parentum. Nec exempla pro augmento difficultatis relata in contrarium nos mouent; nam in illis, & alijs, quæ longum esset recensere, supponenda est Pontificis dispensatio, qua præcedente, tam legitimi, quàm illegitimi in beneficijs parentum succedere possunt, *cap. finali, hoc tit.* vbi latè id probabimus. 12 Dissoluitur dubitandi ratio.

Sed suprà traditæ assertioni primò opponitur textus *in cap. veniens* 5. *hoc titul.* vbi deciditur, quod si filius sacerdotis fuerit institutus in ipsa Ecclesia, in qua pater eius proximè ministrauerat, ab ea per ipsum Episcopum amoueri non potest. Ex qua decisione apertè colligitur, filium posse retinere beneficium paternum, cùm ibi decidatur; iam institutum amouendum non esse. Quam difficultatem vt dissoluat Panormitan. *ibi num.*6. existimat, ideò filium sacerdotis potuisse in ea specie beneficium retinere, quod pater eius immediatè obtinuit, quia beneficium illud simplex erat, quod ex dispensatione Episcopi filius immediati possessoris obtinere potest, *cap.*1. *hoc tit. in* 6. quæ dispensatio in eo textu supponitur ex eo, quod sciens Episcopus filium sacerdotis esse, & patrem eius immediatè in eo ministrasse, nihilominus eum instituit; vnde cum eo tacitè dispensauit, iuxta tradita à Basilio Legionensi *lib.*8. *de matrimon. cap.*15. Verùm hæc interpretatio apertè conuincitur ex illis verbis: *Quod cùm illum ad Capellam S. L. quam ei concessisti, in Presbyterum ordinasses.* Ex quibus constat, beneficium curam animarum continere, siquidem possessor in Presbyterum ordinatus fuit. Quare hac solutione omissa, dicendum est, *in d. cap. veniens*, filium Presbyteri beneficium paternum retinuisse ex dispensatione Pontificia, quæ non tam in fauorem possessoris, quàm in odium Episcopi, qui illum spoliauerat, vt alij conferret, introducta est, vt docent pro illius textus interpretatione Philippus Francus, & Geminianus *in cap.*1. *hoc tit. in* 6. 12 Exponitur c. veniens 5. hoc tit.

Secundò aduersatur textus *in cap.*3. *de præscript. in* 2. *collectan.* in illis verbis: *Significauit nobis Vv. clericus de Cotho-*

Exponitur c. 1. de Praescrip. in 2. coll.

Cothosinori, quod cùm Ecclesiam ipsam canonicè sit adeptus, & per 30. annos, & amplius in pace possederit, S. Clericus, qui pluribus beneficijs ecclesiasticis dicitur abundare, ipsum obtentu quarundam litterarum, quas à sanctæ recordationis Alexand. Papa prædecessore nostro dicitur impetrasse, eum ea occasione, quòd filius sit illius, qui proximè in eadem Ecclesia ministrauit, trahens in causam, multipliciter inquietare præsumit. Quia igitur iniustum est, & absonum rationi, vt idem Vu. eadem Ecclesia, ex quo in ea per tot tempora dicitur fuisse, debeat tali occasione priuari: disc. v. per A. s. m. quat. si quæ præmisimus, veritate noueritis subnixa, ipsum à memorato clerico talis occasionis obtentu non dimittatis super Ecclesia ipsa aliquatenus molestari, sed faciatis eum, sicut iustum videritis, eam pacificè possidere. Ex quibus expresè deducitur, filium Sacerdotis obtinere, & possidere posse beneficium paternum: igitur non rectè asserimus, filios arceri à beneficijs parentum suorum. Augetur eius textus difficultas *ex cap. ex parte 7. de testibus*, vbi in eadem specie, cum quis per 30. annos beneficium possederat, & posteà quidam miles ipsum spoliauerat, asseritur, quod si per legitimos testes constiterit ipsum esse filium Presbyteri, à beneficio esse remouendum. Sed pro expositione textus *in dict. cap. 3.* dicendum est, in eo textu nullo modo decidi sacerdotis filium in iudicio plenarió proprietatis iustitiam obtinere, sed tantùm eum in possessione inquietandum non esse, & iudicem delegatum iuxta iuris principia, & causæ merita procedere debere. Quare si constitisset illis filium sacerdotis esse, & patrem suum proximè ministrasse in ea Ecclesia, ipsum à beneficio esse repellendum; interim verò spoliatum esse restituendum, ex traditis in notis ad textum *in cap. constitutus hoc titul.*

15 Opponitur c. 2. de arbitr.

Tertiò aduersatur textus *in cap. 2. de arbitris*, in illis verbis: *Et eodem R. mortuo, M. nepos eius, qui sibi in iamdicta Ecclesia successit, &c.* Ex quibus verbis apertè liquet, nepotem auo suo immediatè in beneficio successisse: sed filiorum appellatione etiam nepotes continentur, *l. iuxta, ff. de V. S.* vbi Fornerius, & Gentilis: plura Valasc. *lib. 2. consultat. consult.* 140. Cabedo *decis.* 140. *num.* 2. igitur si nepos *in d. cap. 2.* admittitur ad beneficium paternum immediatè, & filius etiam admitti valebit. Huic difficultati, vt satisfaciant Beroius *in eo textu, num.* 16. Abb. *notab.* 2. Imola *in cap. ex parte, de officio delegati*, Rebuffus *de pacificis, num.* 214. & 276. Mieres *de maiorat. quæst. 2. par. 2. num.* 25. & alij relati à Garcia *de beneficijs; par. 7. cap. 3. num.* 23. affirmant prohibitionem nostram succedendi in beneficijs parentum, extendi ex identitate rationis ad nepotes: quare accipiunt textum *in dict. cap. 2.* de fratris filio, qui etiam in iure nostro, & apud bonæ notæ authores appellatur nepos, *cap. per tuas, de probat. cap. 12. de desponsat. impuber. cap. 7. de consanguinitat. & affinit. cap. 1. quibus modis feudum amittatur.* Vnde cùm nostra prohibitio non procedat in descendentibus ex linea transuersali, ideò descendentes ex fratribus possunt post mortem auunculi, seu patrui sui in beneficio immediatè succedere. Sed licet hæc interpretatio valdè probabilis sit, & iuxta eam accipiendi sint textus *in cap. ex parte 12. de officio delegati, cap. accedens de accusat.* tamen iure communi attento necessaria non est hæc lata nepotis acceptio; siquidem verius est, prohibitionem nostram, vt non succedant filij in beneficijs parentum, non extendi ad nepotes, ex principio vulgari, in odiosis videlicet non venire nepotes appellatione filiorum, *l. lege Iulia, ff. de ritu nuptiar. §. hoc capite, l. patri, ff. ad l. Iul. de adult.* Bartol. *in l. liberorum, ff. de V. S.* Couarr. *lib. 2. variar. c.* 8. *num.* 2. nisi de nepotibus expresè caueatur, vt *in cap. quia 6. de iurepatron.* Hanc sententiam defendunt Ioannes Andreas, Ancharanus, & alij *in cap. ad extirpandas, hoc tit.* Azor. *tom. 2. moral. lib. 6. c. 4. q.* 15. plures congesti à Barbosa *in d. cap. ad extirpandas*. Hodie tamen contrarium censuit sacra Congregatio Cardinalium, referente Andrea Valense vbi suprà; vnde licèt iure Decretalium nepos admitteretur ad successionem in beneficio paterno; hodie tamen ab eo arcetur. Obstat etiam textus *in cap. inter cæteras, 4. de rescriptis*, cuius interpretationem in eius notis adduxi.

CAPVT VLT.

Gregorius IX. a *Turon. Archiepisc.*

NImis in tua prouincia Ecclesiæ deformatur honestas ex eo quod filij sacerdotum, & alij non legitimè nati, ad dignitates, & personatus, & alia beneficia curam animarum habentia, sine dispensatione Sedis Apostolicæ promouentur. Quocirca mandamus, quatenus prædictis personis à personatibus, & dignitatibus, & huiusmodi beneficijs prorsus amotis, ea personis idoneis conferri facias per illos, ad quos collationem ipsorum de iure noueris pertinere. Et ne id de cætero præsumatur, districtiùs inhibemus.

NOTÆ.

a TVron.] Nuello de Mattefellon, posteà Archiepiscopo Rhemensi. De Ecclesia Turonensi egi *in cap. ad aures, de temporib. ordin.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio Probatur auctoritate, & ratione.

EX præsenti textu communiter deducitur talis assertio: *Filij illegitimi absque Pontificis dispensatione ad dignitatem, seu beneficium admitti non valent.* Probant eam text. *in can. de incestis 35. q. 3. c. cùm in cunct. 7. de elect. cap. constitutus, el 2. de appellat.* Concil. Trid. *sess. 23. de reformat. cap. 5*: ibi: *De ipsorum ordinandorum natalibus*. Gregorius XI. in bulla, quæ incipit, *Etsi à sacris canonibus*, edita anno 1374. & alij congesti *in cap. 1. hoc tit.* Illustrant Suarez *de censuris disput. 50. sect. 5.* Duarenus *lib. 4. de sacris Ecclesiæ, cap. 5.* Petrus Gregorius *de benefic. capit.* 35. Garcia *eod. tract.* 1. *par. cap. 5. num.* 105. & *par. 7. c. 2.* Lotherius *eod. tract. lib. 2. quæst.* 48. *num.* 192. Valensis *eod. tract. lib. 1. tit.* 18. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 54. Ægid. *de priuileg. honest. art. 16. num.* 23. Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. cap.* 20. Faciunt Iuo Carnotensis *epist.* 126. Damberto Senonensi Archiepiscopo missa. *Certum tamen habeat amantissima vestra paternitas, quia iuramentum quod fecerunt clerici de non recipiendis vulgò natis in canonicos, vel quibuslibet alijs de extranea familia genitis, me inconsulto fecerunt: sed quia non est meum filios mihi commissos in infamiam detrudere, ne periurium incurrerent, non solùm quod fecerant indulsi, sed etiam apud Dominum Papam pro eis intercessi, vt quod fecerant, approbaret, & decreti sui pagina roboraret.* Stephanus Tornacensis *epist. 99. ad Lucium III. Summum Pontificem*, ibi: *Et quoniam*, inquit, *in Regno Francorum aliquæ Ecclesiæ quadam scrupulosa nobilitate gloriosam, vt æstimant, sibi consuetudinem assumpserunt, ne aliqui, nisi ex licito complexu geniti promoueantur in eis, meritorum, & virtutis excellentiam origini postponentes, prædicto Cancellario superbè potiùs, quàm supernè titulum natiuitatis obijciunt, ne vel ad eos accedat, vel inter eos ascendat. Eorum Pater legibus Romanæ Ecclesiæ non subditur, potens, si voluerit, vel eis derogare in partem, vel eas penitus abrogare: soluatur in eo, si placet, Apostolica manu vinculum, quod exclusa virtute natiuitatem includit, vt in paucis Ecclesijs, quæ illud obseruant, priuilegium mereatur accipere, per quem in Palatio Regis multæ Ecclesiæ priuilegia consequuntur.* Nec ratione destituitur præsens assertio; nam cùm beneficium detur propter officium, *cap. cùm secundùm de præbend.* & qui officium exercere non potest, beneficium retinere non valeat, *cap. ex litteris, de excess. Prælat.* ideò illegitimi, qui ab ordinibus arcentur, ex suprà congestis *in cap. 1. hoc tit.* à beneficijs etiam, & dignitatibus remouentur: & cùm hæc prohibitio Concilij generalis sit, *d. cap. litter. hoc tit.* & Episcopus non possit dispensare in legibus generalibus Ecclesiæ, vt post alios nouissimè defendit Hurtado *to. 2. de resid. resolut. 3. subresol.* 11. ideò in hac prohibitione dispensare non potest, nisi tantùm quoad beneficia simplicia. Pon-

Pontifex autem, qui est supra omne ius Ecclesiasticum, *cap. proposuit, de conceß. præb.* potest dispensare cum illegitimis quoad ordines recipiendos: sed cùm quælibet dispensatio sit stricti iuris, ideò dispensatus à Pontifice quoad beneficia, non est dispensatus quoad dignitates, vt docet Valensis *vbi supr. num.7.*

2 Exponitur c. 2. de corp. vit. Sed superiori assertioni primò vltrà textus suprà expensos *in cap. 1. hoc tit.* opponitur textus *in cap. 2. de corpore vitiatis*, vbi asseritur Archiepiscopum Cantuariensem posse dispensare cum illegitimo, vt in Episcopum eligeretur, & consecraretur; igitur illegitimi absque dispensatione Pontificis, solummodò ex superioris licentia beneficia, & dignitates obtinere valent. Pro huius textus interpretatione asserendum est, Archiepiscopum Cantuariensem in eius specie dispensare, non propria auctoritate, sed ex delegatione Summi Pontificis, vt constat ex illis verbis: *Archiepiscopo dedimus in mandatis, vt pro eo quod canonici filius diceris, in promotione tua ex multa dispensatione procedat.* Vnde non tam ipsum, quàm Rom. Pontificem credimus cum eo dispensasse. Docet Petrus Gregor. *de benefic. cap. 35.*

3 Intelligitur c. cùm olim, de cler. con. Secundò aduersatur textus *in cap. cùm olim 6. de clericis coniug.* vbi proponitur filium Presbyteri in Episcopum Angloriensem electum fuisse: Archiepiscopus Acherontinus agnouit in confirmatione electionis filium electum esse illegitimum: consuluit Innocentium III. qui rescripsit quod, cùm ritu Græcorum pater eius vxorem retinuisset, ex eo quod Presbyteri filius erat, non debebat Episcopatu priuari. Ex quo textu apparet, filium illegitimum in Episcopum eligi posse: igitur non rectè asserimus, Presbyterorum filios à beneficijs, & dignitatibus Ecclesiasticis arceri. Augescit magnopere hæc difficultas, si animaduertamus, Ecclesiam Acherontinam esse in Regno Apuliæ in Calabria maiori, & per consequens in Ecclesia Latina, & sic iuxta Latinæ Ecclesiæ ritus, vbi sacerdotes, nec ducere, nec retinere vxores valent, accipiendus est textus *in d. cap. cùm olim.* Cui difficultati vt satisfaciamus, sciendum est, apud Græcos, in Orientali videlicet Ecclesia, etiam post sacerdotium Presbyteros vxores proprias retinere, & filios ex eis legitimos procreari, *cap. quæsitum 7. de pœnit. & remiss.* latè illustrabimus *in d. cap. cùm olim.* Etiam supponendum est, morem hunc retinendi vxores, non solùm apud Orientales viguisse, verùm & apud Occidentales quoque in illius prouincijs, quæ ditioni Græcorum subiacebant. Vndè cùm pars illa Apuliæ, magna Græcia dicta, subiugata esset à Græcis, qui parte illa Calabriæ potiebantur, vt refert Leo Hostiensis *lib. 2. cap. 68.* & ex eo, & Gregorio VII. notauit Cironius *in parat. ad tit. de cleric. coniug.* Angloriensis diœcesis ad Orientalem Ecclesiam spectabat. Quibus suppositis apparet vera mens Pontificis *in dict. capitul. cùm olim*, ideò enim asserit, filium Sacerdotis in Episcopum Angloriensem electum, confirmandum esse, quia huiusmodi filius ex Sacerdote Græco natus erat, & ea Apuliæ pars ritus Græcorum, quibus parebat, obseruabat.

TITVLVS XVIII.

De seruis non ordinandis, & eorum manumissione.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio a *Toletano.*

INstruendi sunt laici præterea, vt sciant, quod nullatenus alio *c* loco manumittere possunt seruos proprios, quos Dominicis castris aggregare *d* decreuerunt, nisi in sacrosancta Ecclesia, ordine prænotato. Quomodo enim clerici extra *e* Ecclesiam libertatem consequi possunt, qui à lege mundana extranei sunt? Et quibus interdicitur, ne ad sæculare iudicium procedant, quomodo sæculari iudicio à iugo seruitutis absoluuntur? Fortassè dicit aliquis: Clericus fieri non permittitur, nisi ante susceptum clericatus officium, *f* ingenuitatis dignitate potiatur. Reuera verum dicit, & ideò quod confirmari, vel vituperari potest, *g* præcaueri debet. *b* Non solùm autem, qui ad clericatus ordinem promouendi sunt, in Ecclesia manumittendi sunt, verùm etiam ij, quos quisque pro *i* remedio animæ suæ emancipari vult, quia sic scriptum est in k pacto Francorum.

NOTÆ.

1 a TOletano.] Ita concipitur huius textus inscriptio apud Iuonem *part. 6. Decreti, cap. 129.* Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 29. in collect. Decretal. cap. 1.* sed mendosè, vt existimat Anton. August. *in notis ad primam collect. in d. cap. 1.* in nullo enim ex Concilijs Toletan. reperitur præsens canon; vnde vt falsò relatum ex Concilio Toletano, refert Loaysa in Concil. Toletan. 1. Credo tamen canonem hunc esse Concilij Toletani, cuius acta, & Canones iniuria temporum perierunt; alia enim Concilia Hispaniæ nostræ vltra collecta à D. Garsia à Loaysa ab historicis referuntur, vt Concilium Toletan. celebratum anno 253. quod refert Padilla *centur. 3. cap. 7.* aliud Morales *lib. 9. chron. cap. 45.* Vnde licèt Concilium ipsum non habeamus, tamen præsens canon ad illud referendus est.

2 b *Instruendi sunt præterea laici.*] Omissis varijs manumissionis formulis apud Romanos vsitatis, quas referunt Cuellar. *in tract. de manumiss.* Cabreros *de metu lib. 1. cap. 34.* Brissonius *lib 1. select. cap. 11.* Fornerius *lib. 1. select. cap. 5.* Merillus *lib. 3. obseru. cap. 3.* Cuiacius *lib. 5. obseru. cap. 13.* Osualdus *lib. 2. comment. cap. 12. & 15. littera F*, Reuardus *de authorit. prud. cap 7.* Gothofredus *in l. vnica, §. 5. Cod. de Latina libert.* sciendum est, olim in Hispania, Gallia, Longobardia, & alijs nationibus seruos manumissos fuisse, aut per denarium, aut in Ecclesia, aut per chartam. Per denarium manumittebantur serui hac forma. Denarius apponebatur in manu serui manumittendi, quem Rex manum serui impellendo, & excutiendo iactabat: huius manumissionis mentio fit apud Petrum Pithœum *ad legem Salicam, tit. 28.* his verbis: *Seruum iuris vestri manu propria, è manu illius excutientes denarium secundùm legem Salicam, liberum cum omnibus quæ habet, vel acquisierit, fecimus.* Formulam integram manumissionis ex tabulario S. Martini Turonensis refert Bignonius *ad Marculfum lib. 1. cap. 22.* in hæc verba: *Carolus Imperator Augustus, &c. Adalgarius Leuita petijt, vt imperiali more præceptum fieri iuberemus. Decernimus, vt more prædecessorum nostrorum Imperatorum, & Regum è manu ipsius Leuthardi denarius excutiatur, vt à præsenti die idem Leuthardus semper, & vbique omnibus locis liberatus valeat vti propria potestate, absque alicuius reluctatione, aut contradictione; & quocumque ei libuerit, omnibus modis liber, & velut nobili prosapia genitus esset, liberaliter per nostram auctoritatem pergat. Hanc præceptionem manu nostra firmauimus, & annulo nostri Imperij sigillauimus. Amalbertus Notarius ad vicem Autberti Archicancellarij: data 15. Kalend. Iulij Anno Incarnationis Dominicæ DCCCLXXXVI. Indictione 5. Imperij Caroli VII.* Aliam refert Lemaistre *de iuribus Episcop. lib. 3. cap. 8.* in hunc modum: *In nomine sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, Ludouicus Diuina fauente gratia Rex. Nouerint omnes fideles nostri, præsentes scilicet, & futuri, quia nos rogatu Purucharti dilecti Comitis nostri, quendam proprium seruum nostrum Ioban nominatum, in præsentia fidelium nostrorum per excussione denarij de manu illius, iuxta legem Salicam, in eleemosynam nostram*

stram liberum dimisimus, & ab omni iugo seruitutis absoluimus; eius quoque absolutionem hoc scripto firmauimus, quam in omni tempore firmam, inuiolabilemque mansuram esse volumus. Præcipientes ergo iubemus, vt sicuti reliqui manumissi, qui per huiusmodi titulum absolutionis à Regibus, vel Imperatoribus noscuntur esse relaxati ingenui; ita deinceps memoratus Iohan benè ingenuus, atque seruus existat. Et vt ista ingenuitatis pagina firma, stabilisque consistat, annulo nostro eam consignari iussimus. Ernustus Cancellarius, ad vicem Theotmari Archicapellani recognoui. Datum XI. Kal. Iunij, anno Incarnationis Domini DCCCVI. Indict. IX. Anno Regni Domini Ludouici VII. Actum in Rotuvilla feliciter. Amen. A quo manumissionis ritu manumissi denariales dicebantur, & eorum illa conditio erat, vt quamuis liberos hæredes habere possent, ipsi verò, aut eorum liberi nullius hæreditatem capere valebant, vt cauetur in Capitularibus Caroli, & Ludouici *lib.6. c.208. Homo denarialis, non antea hæreditare in sua cognatione poterit, quàm vsque ad tertiam generationem perueniat.* Et *l.2. tit.34. lib.2. legum Longobard. Homo denarialis non habeat hæreditatem in sua generatione, antequam vsque in tertiam generationem non perueniat.* Notat Bignonius *vbi suprà.*

3 De manu missis in Ecclesia. In Ecclesia manumittebantur serui per tabulam, aut chartam, hoc modo: Dominus seruum manumittendum deferebat ad Ecclesiam, & ibi Episcopo, Sacerdoti, aut Archidiacono tradebat; ipseque illum apprehendebat manu, & altari sinebat. Tunc Dominus testes adiurans, Episcopum, Sacerdotem, Diaconum, & reliquos ministros manumissioni interessentes, seruum illum liberum esse pronunciabat, aut tabula libertatis tradita, eum liberum esse aiebat. Cuius formam refert Bignonius *ad Marculfum cap.23.* in hæc verba: *Ego Fulco Comes Andegauorum, & mea soror Ermengardis hunc fidelem nostrum Benedictum, nobis vinculis seruitutis obnoxium ab omni debito seruilis conditionis, pro anima patris nostri Fulconis, & pro remissione malefactorum nostrorum absoluimus, vt deinceps cum omni fructu suo licentia liberali donatus, in quamlibet mundi partem eat, neque cuiquam successorum nostrorum eum ab arbitrio suo reuocare liceat.* Et in veteri formula 56. apud ipsum Bignon. ita legitur: *Quod secundùm legem Romanam actum est, nullatenus reuocetur. Itaque sub die illo, anno illo Regni Domini nostri, illius Regis indictione illa, ille vir venerabilis, ille Diaconus testatur eis, qui tabulis subscriptis manumittere in Ecclesia illa, vindictaque liberare famulum illum suum benè sibi meritum cupiunt, secundùm constitutionem bonæ memoriæ Constantini faciant, legisque qua dicitur, vt omnes qui sub oculis Episcoporum, Presbyterorum, seu Diaconorum in Ecclesia manumittuntur, ad ciuitatem pertineant Romanam, & ab Ecclesia defensentur.* Si autè ore tantùm dominus seruum liberum esse pronunciabat, Diaconus, seu Archidiaconus libertatis chartam conscribebat, & manumisso tradebat, vt passim legitur in legibus Vvisigothor. *lib.5. tit.7.* & Capitularibus Caroli *lib.1.* quæ charta prius recitabatur silentio indicto. D. August. *serm.5.* ex 40. qui nuper prodierunt, ibi: *Seruum tuum manumittendo manuducis in Ecclesiam, fit silentium, libellus tuus recitatur, aut fit desiderij tui prosequutio, dicis te seruum manumittere.* Et quia chartam manumissi accipiebant, chartularij dicebantur, de quibus intelligitur text. *in can. 20. Concilij Vvormat.* cui titulus est, *Chartularius qui cum ancilla fornicatur, eam libertate donatam vxorem habere cogatur.* Notauit Cocchier. *in face histor. cap.96. pagin.* 147. Peragebatur verò manumissio in Ecclesia, insuper habitis iniuriosis solemnitatibus, quæ in manumissione vindictæ interuenire solebant: quare manumittendo alapa non impingebatur. Gregorius Nazianz. *orat.3. de resur. carn. Seruus,* inquit, *bono, & humano præconio, atque edicto Ecclesiæ manumittitur, neque tamen alapis fœdè os eius cæditur, plagaque à plaga liberatur: neque quemadmodum in pompa fieri solet, in edito, atque sublimi suggestu populo ostentatur, à rubore, & contumelia libertatem suam exorsus: sed ita decorè, & honestè dimittitur, vt notum est.* Ex his duobus manumissionum modis vsitatior fuit manumissio, quæ in Ecclesia fiebat: tum quia, & apud Gentiles in templo Feroniæ Deæ serui manumittebantur, vt testantur Plutarchus *in Publicola,* Titus Liu. *lib.2.* tum quia ita manumissi ciuitatem Romanam, & plenam libertatem assequebantur ex Constantini constitutione relata *in l.1. Cod. Theodos. de manumissis in Ecclesia, l.1. Cod. de his, qui in Ecclesia;* cuius meminerunt Nicephorus Calixtus *lib.7. histor. Eccles. c.16.* vbi de Constantino loquens ait: *Libertatem quoque Ecclesiæ lege lata concessit, & vt libertate sacerdotibus testibus donati, ciuium Romanorum numero adscriberentur.* Sozomenus *lib.1. hist. cap.9.* Cassiodorus *lib.1. hist. tripart. cap.9.* vbi de hac re tres Constantini leges refert. Alia apud Baronium videnda sunt *anno 316. num.73.* Ex qua constitutione, & formulis suprà relatis constat, manumissos in Ecclesia liberos manere, non libertate solùm Latina, sed & Quiritia, & plena, de quibus B. Gregorius *lib.5. epist.12.* ait: *Vos non tantùm, atque Thomam, famulos Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui Deo adiutore deseruimus, liberos ex hac die, ciuesque Romanos efficimus.* Et apud Gaium *lib.1. Institut. tit.1. de libertatibus seruorum, §.2.* Verbum *in Ecclesia,* ex Christianis moribus irrepsisse notauit Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.3. cap.234.* Ab hoc ergo nouo Romanorum iure, tam Gothi, quàm Franci manumissionem hanc in Ecclesia faciendam acceperunt, de qua, & eius solemnitatibus agunt Guillelmus Fornerius *lib.1. select. cap.4.* Iustelus *in notis ad canones Ecclesiæ vniuers. pag.71.* Cuellar. *de manumiss. 2.p. n.86.* I. Gothofredus *in dict. l.1. C. Theodos. de manumiss. in Ecclesia,* Balduinus, Binius, & alij Institutarij *in §. multis, Instit. de libertinis.*

His ita suppositis circa manumissionem eorum seruorum, qui in priuatorum potestate, & dominio erant, nunc agendum est de manumissione seruorum Ecclesiæ: & quia illis primis Ecclesiæ temporibus patrimonium Ecclesiarum prædijs, domibus, nauibus, & seruis constabat, & ex eis aliqui manumittebantur, vt clerici ordinarentur; Patres Concilij Toletan. certam formam præscripserunt seruandam in manumissione illorum, qui sacris ordinibus cooptandi erant, quam ex Concilio nostro referunt Iuo Carnotensis, 1. *par. Decreti, cap.133.* Burchardus *lib.2. Decreti, cap.32.* ibi: *De clericorum verò seruis est decretum, vt Archiepiscopi per singulas prouincias constituti nostram auctoritatem sequamur; suffraganei verò illorum exemplar penes se habeant, & quandocumque de familia Ecclesiæ aliquis vtilis inuentus ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram Sacerdotibus, & omni Clero, ante cornu Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate, libertatem consequatur, & tunc demùm ad gradus Ecclesiasticos promoueatur.* Eam admiserunt Galli, vt constat ex *lib.1. cap.188.* quàm manumissionis formam cum Patres præscripsissent obseruandam in manumittendis seruis Ecclesiæ, statuerunt deinceps, vt laici instruerentur, vt seruos, quos castris Dominicis aggregare decreuerint, non per denarium, vel alium modum, sed in Ecclesia, iuxta supra præscriptam formam, manumitterent, vt clerici fieri possent: & vt hoc statuerent, ni fallor, præsens canon editus fuit, quod & statutum reperio *in d. lib.1. capit. Caroli, & Ludouici,* in hæc verba: *De Ecclesiarum verò seruis communi sententia decretum est, vt Archiepiscopi per singulas prouincias constituti nostram auctoritatem, suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant; & quandocumque de familia Ecclesiæ vtilis inuentus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram Sacerdotibus, vel coram fidelibus laicis, ante cornu Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demùm ad gradus Ecclesiasticos promoueatur. Similiter quoque de his agendum est, quos laici de familia Ecclesiarum ad sacros ordines promoueri voluerint. Sed & de his, quos Præpositi Canonicorum, aut monachorum ordinandos expetiuerint, eadem forma seruanda est.* 4 De eis manum.

c *In alio loco.*] Id est, non in iudicio, seu apud Principem, cum denarij iactatione.

d *Aggregari decreuerunt.*] In integra huius canonis contextura, & serie non agitur de seruis donatis, aut traditis Ecclesiæ, vt in dominio eius persisterent; sed de seruis donatis, aut traditis, vt clerici fierent, & sic Dominicis castris aggregabantur, vel pro redemptione peccatorum, vt liberi persisterent, & plena ingenuitate fruerentur, vel vt sacris ordinibus initiarentur. De his agitur in verbis suprà relatis: de primis in calce huius textus. In gratiam enim Ecclesiæ, vt clerici fierent, plerumque domini seruos manumittebant, præcipuè cùm serui adeò bonæ indolis erant, vt Ecclesiæ Antistites de illis in Clerum promouendis cogitarent; tunc enim eorum domini illis relaxabant vincula seruitutis, & ma- 5

numittebant, vt soluti à laico mancipatu in castra Dominica, & Christi familiam transirent; quam manumissionem non in alio loco, quàm in Ecclesia faciendam Ecclesiæ Patres statuerunt. Totum probat mirè charta quædam ingenuitatis continens manumissionem apud Vvatonem Diaconum, ex quo transcripsit Lemaistre *lib.3. de iuribus Ecclesiæ, cap.8.* his verbis: *Auctoritas Ecclesiastica patenter admonet, insuper & potestas Regia canonicæ religioni adsensum præbet, vt quemcumque ad sacros ordines ex propria familia promouere Ecclesia quæque elegerit, in præsentia Sacerdotum, Canonicorum simul, & nobilium laicorum, & eius, cui subiectus est, manumissio sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine Engildruda quondam meum famulum nomine Sigimarum sacris ordinibus dignum, in præsentia nobilium virorum, liberum ab omni vinculo seruitutis dimitto.* Eam etiam refert Fornerius *lib.1. select. cap.4.* ex qua formula manifestè constat, olim manumitti seruos in Ecclesia iuxta electionem Episcopi, & votum ipsius domini, vt clerici fierent.

e *Extra Ecclesiam.*] Per manumissionem denarialem, videlicet coram Rege.

6 f *Ingenuitatis.*] Sed quomodo ingenuitatem consequitur libertus, qui natalibus à Principe non est restitutus? Sed duplici modo responderi potest. Primò manumissos in Ecclesia ex constitutione Constantini ingenuitatem consequi, vt Nicephoro suprà retuli. Secundò Barbaris vndique Hispaniam, & Galliam occupantibus, libertinitatis, & ingenuitatis iura ab vsu recessisse, & solam manumittentis voluntatem attendi; vnde libertas ab illis ingenuitas appellabatur, & charta libertatis, ingenuitatis charta dicitur in Concilio Aurelian.4. *can.9.* ibi: *Si de seruis Ecclesiæ libertas fecerit Episcopus, in ingenuitate permaneant.* In pluribus legibus etiam Vvisigothorum, & Capitularibus Francorum congestis à Lindembrogio in Glossario, *verbo Charta libertatis.* Nec necessarium est nostrum textum referre ad nouellam nouam Iustiniani, cuius tempora adepti non fuerunt Patres nostri Concilij Toletani. Etiam responderi potest, ingenuitatem hic accipi pro libertate tantùm, vt *in l.homo, 21. ff. de statu hominum, l.cùm pacto 40. ff. de liberali causa, l. vlt. C. de patria potest.* Notarunt Goueanus *lib.1. variarum, c.37:* Osualdus *lib.2. Donelli, c.10. litt. B.*

7 g *Præcaueri debet.*] Id est, vt ante manumissionem, nec clericus, nec sacerdos ordinetur. Temporibus enim huius Concilij spe tantùm, quia serui dati erant, vt manumitterentur, clerici fiebant, vt liquet *ex cap.2.* ibi: *Deinceps, hoc tit.*

8 h *Non solùm autem.*] Hæc verba, quæ ab Antonio Augustino superioribus annectuntur, & coniunguntur, tanquam ex diuerso canone referuntur à Carnotensi *p.6. Decreti, c.130.* Burchardo *lib.2. Decreti, cap.29.* Loaysa *in Concilio Toletan. 1. pag.57.*

9 i *Pro remedio animæ suæ.*] Salutis æternæ studio incumbentes antiqui Ecclesiæ fideles, seruos suos manumittebant pro remedio animæ suæ, id est pro redemptione peccatorum suorum, vt ex veteribus manumissionum formulis facilè constat. Marculfus *lib.2. form. cap.32. & 33.* eam refert: *Dilecto suo illi, aut illi. Pro respectu fidei, ac seruitutis, quam mihi famularis, pro remissione peccatorum meorum, te ab omni vinculo seruitutis absoluo.* Aliam refert Incertus author *c.13. Dum omnipotens Deus nos præcipit in hoc sæculo sanum corpus habere, oportet nobis pro salute animæ nostræ frequentiùs cogitare debere, & aliquantulum de peccatis nostris minuendis: vt in futurum Dominus veniam mihi præstare dignetur, seruum iuris mei nomine illum relaxaui ingenuum, ea verò ratione, vt à die præsente sis benè ingenuus, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus.* Aliam tradit Loaysa *vbi suprà, pag.57.* & aliam ex saxo Aureliæ ad templi portam inciso Fornerius *lib.1. select. cap.4.*

k *In pacto Francorum.*] Id est in iure, & eorum lege; plerumque enim lex dicitur pactum, & pactum lex, *l. iuris gentium 7. quinimò, ff. de pactis, l. banc legem, 22. l.comprehensum 60. ff. de contrahend. empt. l.3. l.final. de lege commissoria*, Brissonius *de V. S. verbo Lex.* Huius legis Francorum verba existimo reperiri *in tit.54. legum Ripuariorum*, ibi: *Hoc etiam iubemus, vt qualiscumque Francus, Ripuarius, seu Tabularius, seruum suum pro animæ suæ remedio, seu pro pretio secundùm legem Romanam liberare voluerit, vt in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero, & plebe in manu Episcopi seruum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum iubeat, vt & tabulas secundùm legem Romanam, qua Ecclesia viuit, & scribere faciat, & tam ipse, quàm omnis procreatio eis liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, vel omnem redditum status, aut seruitium tabularij eorum reddant. Et nullus tabularius denarium ante Regem præsumat iactare. Quod si fecerit, CC. solid. culp. iud. & nihilominus ipse tabularius, & procreatio eius tabularij persistant, & omnes redditus status eorum ad Ecclesiam redeant, & non alibi, nisi ad Ecclesiam, vbi relaxati sunt, malum teneant. Quod si quis tabularium, seu ecclesiasticum hominem contra Episcopum defensare valuerit, LX. solid. culp. iud. & insuper hominem cum omnibus rebus suæ Ecclesiæ restituat, quia inolitum ducimus, quod Ecclesijs concessimus, iterum ab Ecclesijs reuocare.* Ex hac autem manumissione ita in Ecclesia facta liberti remanebant sub patrocinio, & tuitione Ecclesiæ, magnaque priuilegia assequebantur, quæ referunt Lemaistre *lib.2. de iurib. Episc op. c.3. 8. & 9.* Bignonius *vbi supra*: vnde Orientalis Ecclesia decreuit, vt manumissiones in Ecclesia fierent eo more, quo in Italia celebrabantur, *can.64. Ecclesiæ Africanæ*, ibi: *De manumissionibus, vt in ecclesia celebrentur, ab Ecclesia poscendum.* Non tamen in omnibus Ecclesijs manumissiones celebrari poterant, sed vbi esset Episcopus, aut sacerdos: quare in monasterijs fieri non poterant. Vnde Gregorius Magnus *lib.2. regestri, ep.24. indict.10.* concedit cuidam monasterio priuilegium, vt in eius Ecclesia serui manumitti possint, his verbis: *Manumissiones apud te in eadem Ecclesia solemniter celebrari concedimus.* 10

C A P V T II.

Ex eodem Concilio.

DE seruorum ordinatione, qui passim ad gradus Ecclesiasticos indiscretè *b* promouentur placuit omnibus cum sacris *c* canonibus concordare. Statutum est, vt nullus Episcoporum deinceps aliquos ad sacros ordines promouere præsumat, nisi priùs à dominis proprijs libertatem consequuti fuerint; & si quilibet seruus dominum suum fugiens, aut latitans, aut adhibitis testibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate, vel fraude ad gradus Ecclesiasticos peruenerit, decretum est, vt deponatur, & dominus eius eum *d* recipiat. Si verò auus, vel pater ab alia patria in aliam migrans in eadem prouincia filium genuerit, & ipse filius ibidem educatus, & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & vtrum seruus sit, *e* ignotum sit, & postea veniens dominus illius, *f* legibus eum acquisierit, sancitum est, vt si dominus eius libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat: si verò eum catena seruitutis à castris Dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat, quia iuxta factos *g* canones vilis persona permanens sacerdotij dignitate fungi non potest.

N O T Æ.

1 a EX *eodem Concilio.*] Videlicet Toletano, ex quo præsentem textum referunt Burchardus, *lib.2. Decreti, cap.31.* Iuo Carnotensis *par.6. decreti, c.132.* Anton. August. *in 1. collect. sub hoc tit. cap.1.* Gratian. *in c. de seruorum, 54. dist.* Concilium Lateran. sub Alexand. III. *par.50. c.56.* Loaysa in Concilio Toletano 1. *can.58.* sed in nullo

nullo ex Concilijs Toletanis hucusque editis hæc verba referuntur: reperiuntur tamen in Capitul. Caroli Magni: *lib.1.capitul.88.* & in superioris textus notis retuli: quare aut textus iste transcriptus est *ex d. capitul.* 88. aut ex aliquo Concilio Toletano nondum excuso.

b *Promouentur.*] Nota ex his verbis, temporibus Concilij Toletani 1. seruos adhuc non manumissos, spe tantùm manumissionis ad ordines promotos fuisse; quod & in superiori textu obseruaui.

c *Sacris canonibus.*] Videlicet *can.82. Apostol. Serui in Clerum non ordinentur.* Et *can.* 1. Synodi apud Melfiam: *Cauendum est, ne homines seruilis conditionis promoueatur in Clerum.* Et alijs in confirmationem conclusionis adducendis.

2 d *Eum recipiat.*] Quia per fugam serui dominus non priuatur dominio, neque possessione serui interim dum ab alio non possidetur, *l. serui 17. §. fin. ff. de furtis*, Giphanius *in l.1. §. 14. ff. de acquir. possess.* Valentia *tom. 1. illustrium, tract.2. cap.10.* In hac tamen specie iure ciuili Romanorum seruus puniendus erat, quia non solùm fugam fecit, verùm & pro libero se gessit, *l.2. ff. de seruis fugitiuis*: in qua parte de fugitiuis seruis obseruandi sunt textus *in l. quæro, l. mora, ff. de verb. obl. l. si libertus, ff. de operis libert. l. arboribus 12. §. de illo, vers. Idem, ff. de vsufruct. l. si seruum 15. ff. de publiciana, l. Iulianus 13. §. 1. ff. de actionibus empti, l. vt tantùm 14. §. vlt. ff. de seruo corrupto, l.2. Cod. de petit. hæreditatis, l.3. §. sed si homini, ff. de alienatione iudicij, l.4. §.1. ff. de aqua pluuia, l.1. §. vlt. ff. quæ res pignori*, Paulus *lib.1. sentent. tit. de seruis fugitiuis*, Papinianus *apud Rufinum in collat. legum Mosaicar. tit.7. de seruis fugitiuis inquirendis, l. seruus 82. ff. de legat. 3. l. qui hominem 34. §. & cùm 5. l. fugitiuus 15. ff. de solutionibus, l.1. Cod. de dilat. l.4. §. si quis fugitiuum, ff. de doli except. l.17. §. illud, l.53. §.1. l. ancilla 62. ff. de furtis, l.22. §. fugitiuus, ff. mandati, l.10.11. & 12. ff. de liberali causa.* iuncto Cuiacio *lib.22. obseru. cap.30.* & *lib.27. cap.28.* Reuardo *lib.5. variar. cap.20.* & de eis agemus *in cap.4. de rerum permut.*

3 e *Ignotum sit.*] Quo casu omnia ab eo gesta vires habent, iuxta legem *Barbarius, ff. de officio Prætor.* & ibi tradita à Iacobo Gothofredo, & Maqueda, Caldeira *lib.2. variar cap.7.* Roberto *lib.1. animadu. cap.18.* Madera *animadu. cap.6.* Salmasio *ad ius Atticum, cap.14.* Costano *quæst. iuris cap.11.* Heraldo *lib. vnico emendat. cap.4.* Amaya *in l.2. Cod. si seruus aut libertus, lib.10.* Bronchorst. *centuria 1. assertione 7.* Pancirola *lib.2. variar. cap.13.* Vuisembac. *disput.17. thesi 20.* Perezio *ad tit. Cod. de testam.* notaui *in cap. dudum, de elect.*

4 f *Legibus eum acquisierit.*] Non Romanis; nam iure ciuili Romanorum filius natus ex seruo meo non est in mea potestate, sed liber, si mater erat libera; si verò ancilla, in dominio eius cuius mater erat, *l. & seruorum 5. §.1. l. lex 24. ff. de statu hominum, §. serui, Instit. de iure person.* dicemus latè *in cap. finali, hoc tit.* Legibus ergo Vuisigothorum filius fugitiuus sequebatur conditionem patris, & dominus non solùm patrem fugitiuum, verùm & filium vindicare poterat, *l.16. tit.1. lib.9. legum Vuisigothor. Quia sæpè dum serui dominos suos fugiunt, mentientes se esse ingenuos, mulieribus ingenuis contra legum decreta in coniugio copulantur; ideò huius legis valitura promulgatione decreuimus, vt si quis seruus in fuga positus, vel quibuscumque modis de iure domini sui euagans, ad quemlibet peruenerit, vtrum ingenuum se esse dicat, aut fortasse non dicat, & sub hac occasione ingenuæ mulieri petierit copulari, quidquid de tam inhonesta coniunctione fuerit procreatum, conditionem patris sequatur, vt dum eius dominus aduenerit, non solùm eundem fugitiuum, sed & filios exinde progenitos, omneque eorum peculium suo debeat vindicare dominio.* Vnde noster textus referendus est ad leges patrias Gothorum, non verò ad ius commune.

g *Sacros canones.*] Concilium Tributiense *can. 29. Quia non debet vilis persona fungi sacerdotij dignitate.* Et *cap. multos 23. 54. dist.*

COMMENTARIUM.

5 EX his duobus canonibus sequens deducitur assertio: *Serui antè plenam manumissionem ordinari non debent, & fraudulenter ordinati, ignorantibus dominis & Episcopo, deponuntur, & dominis restituuntur.* Probant eam textus *in can.81. Apost. cap. non fidat, 50. dist. cap.1. vers. Vel seruilis, cap. vlt. vers. Qui seruili, 51. dist. cap. nulli, cap. de seruorum, cap. si quis obligatus, cap. de rebus, in fine, cap. ex antiquis, cap. frequens, dist.55. cap. qui verò, §. neminem 16. qu.1. cap. 1. in fine, de filijs presbyteror. cap. de famulis, 3. cap. eo libentiùs, hoc tit. cap. per venerabilem, vers. Prætereà, qui filij sint legitimi.* Synodus apud Melfiam sub Vrbano II. *cap.1. Cauendum est, ne homines seruilis conditionis promoueantur in Clerum.* Concilium Aurelian.3. can.25. *Vt nullus seruilibus, colonarijsque conditionibus obligatus, iuxta statuta Sedis Apostolicæ ad honores ecclesiasticos admittatur.* Triburiense *cap.29.* Bituricense *cap.11. Ne Episcopus seruos ordinet.* Lateran.3. sub Alexandro III. *part. vlt. cap.56.* Sexta Synodus *can.* 83. Vuormatiensis *cap.40.* Chalced. *act.4.* Rhemensis *can.45.* Tolet.3. *can.8.* Tolet.4. *can.47. Ingenui clerici, quia serui esse non possunt.* Illiberit. *can.* 80. Leo Pontifex *in epist. cap.1. authent. si seruus, C. de Episcopis, & clericis, nouella 9. Leonis, 115. Iuliani, l.18. tit.6. par.1. l.6. tit.22. partita 4. lib.5. cap.10. Legum Aleman. lib.1. cap.88. capitul. Caroli Magni.* Alia iuris testimonia congerunt Anton. August. *in epit. lib.27. tit.19.* Crespetius *in summa, verbo Seruus,* Balsamon *in Nomocan. tit.11. cap.3.* Vighellius *in meth. iuris Pontif. pag.239.* Illustrant vltra congestos à Cenedo *ad Decretum collect.61.* Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop. allegat.10. num.45.* Acuña & Dartis *in 54 dist.* Turrianus *pro canonibus Apost. cap.13.* Petrus Gregorius *lib.4. partit. tit.22. cap.3.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri monach. cap.15.* Mendoza *lib.3. Concilij Illiberit. cap.83.* Espenceus *lib.2. digress. cap.18.* P. Faber *lib.3. Agonisticon, cap.17.* Lindembrogius *in Glossario legum antiquar. verbo Serui ad sacros,* Zerda *in aduers. cap.134.* Bosquetus *ad Innocent. lib.3. epist.7.* Souchetus *ad epist. Iuonis, epist.14. 132. & 147.* Sirmundus *in notis ad capitul. Caroli, in fine,* Fornerius *lib.6. rerum quotid. cap.30.* Sausay *in Panopl. cleric. part.1. lib.1. cap.10. pag.671.* Vuadingus *in notis ad opera D. Francisci, tom.2. pag.236.* Baronius *ann.60. num.40.* Gibalinus *de irregul. cap.3. qu.5.* Leo Pinellus *in d. cap. per venerabilem.*

Conclusio refertur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione aduersùs hanc assertionem ita illustratam intendam probare, eam non solùm iuri diuino, verùm & ciuili, & canonico contrariam esse; & probo *ex cap.23. Deuter.* vbi cauetur, vt si seruus fugerit à domino suo, & ad Israeliticam professionem conuertatur, etiam renuente domino suscipiatur. Et in lege gratiæ expressè disponitur, tam liberos, quàm seruos homines ad Sacramenta Ecclesiæ admitti, nec circa Sacramenta dari aliquam acceptionem personarum. Ex quo Apostoli testimonio deducit Pontifex *in cap.1. de coniug. seruorum*, seruos inuitis dominis posse matrimonium contrahere: igitur similiter & ad sacros ordines ascendere valent, cum valeat argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, *cap. cùm inter, de translat. Episcop.* Iuri etiam ciuili Romanorum prædictam conclusionem aduersari probatur ex eo; nam licèt ius ciuile adeò seruos neglexisset, vt inter quadrupedes enumerasset, *princip. Inst. de leg. Aquil.* in his tamen, quæ ad sacra, & religionem spectant, vt liberos homines agnoscit: vnde licèt nulla actio ex ciuili causa contra eos detur, *l. cum seruo, ff. de reg. iuris*; tamen actio sepulchri violati, quia ad religionem pertinebat, in eos datur, *l. ait Prætor, §. final. ff. de sepulchro violato*; & illis custodia templorum, & monumentorum plerumque commendabatur, *l. Mæuia 44. ff. de manumiss. testam. l. libertis 18. §. cibaria, ff. de alimentis legatis, l. Titio centum, §. Titio, ff. de condit. & demonstrat. l. seruo 35. ff. de liberali causa*; siue vt templa custodirent, vt exponunt Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap.19.* Barthius *lib.10. aduers. cap.10.* Amaya *lib.1. obseru. cap.6.* vel vt rosas certis temporibus spargerent, vt exponit Tamayo de Salazar *tom.2. martyr. die 17. Martij*: & in templo Herthi tantùm serui ad sacrificandum admittebantur, vt ex Tacito refert Elias Schedius *de Dijs Germ. cap.9. pag.151.* Iuri etiam ecclesiastico repugnare præsentem assertionem suadetur ex eo, nam nulla præcedente iusta manumissione, seruos Ecclesiæ ab Episcopo ordinari constat ex Concil. Tolet.9. *can.11.* relato *in cap. qui ex familijs, 50. dist.* Concil. Emerit. *can. 18.* licèt enim Episcopi seruos Ecclesiæ manumittere possint adhibita solemnitate, quæ præscribitur in alienatione rerum Ecclesiæ; tamen eos sacris ordinibus initiando sine solemnitate manumittere possunt: igitur serui absque manumissione ordinari valent. Secundò ea pars assertionis, 6

Ratio dubitandi.

vbi

vbi docetur seruos per dolum & calliditatem ignorantibus dominis ordinatos deponi debere, & pristinis dominis restitui, difficilis videtur ex eo; nam quælibet res ignorante domino consecrata, ipsi eam repetenti non redditur, *cap.comperimus 14.quæst.vlt.* cum vulgatis: igitur similiter seruus alienus consecratus ignorante domino, illi restitui non debet.

7 De seruorum ordinatione. His difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens decisio, & omni iuri, & rationi consona, atque disciplinæ ecclesiasticæ consentanea. Iam enim à temporibus SS. Apost. apud omnes prohibitum reperitur, ne serui, nisi præmissa libertate, sacris initientur ordinibus. In nostra Hispania iam id prohibitum fuisse constat ex Concilio Illiberit. Emeritensi, & Toletanis suprà adductis. In Ecclesia Orientali id vetitum fuisse, probatur ex adductis à Balsamone *in Nomocan.d.tit.11.& ex can.83.sextæ Synodi.* In Ecclesia Gallicana probatur ex Concilio Aurelian. Rhemensi, & Pictauiensi. In Italia ex dicto Concil. Lateran. & alijs suprà relatis. Sed quia in his Conciliorum canonibus, & Pontificum decretis varij proponuntur casus circa ordinandos seruos, vel non, inuitis, aut ignorantibus dominis, eos breuiter, & sigillatim antequam ad rationem nostræ conclusionis perueniamus, percurramus. Primus casus contingit, cùm seruus ordinatur præsente, & consentiente domino suo, & tunc ritè ordinatur, quia dominus sinendo eum castris dominicis aggregari, manumisisse censetur, *cap.si seruus, 54. dist. authent. si seruus, Cod. de Episcop. & cleric.* argumento textus *in l. sicut 48.ff.de operis libert.l.3.§.7.Cod.eod.tit.l.2.§.1. ff. ad municip.* vt etiam apud Romanos tacitè libertas seruo data censebatur, si dominus eum sciens, prudensque admitti sinebat ad actum, qui à liberis hominibus tantùm celebrari poterat: Caius *lib.1. Instit. tit.1.§.2.* Papinianus *respons.tit.43.* vnde seruus à domino adoptatus, quia nisi liber adoptari non valebat, Latinam consequebatur libertatem, *§.fin.Instit.de adopt.l.vnica, §.10.Cod.de Latina libert.* vel si domini voluntate seruus mensæ suæ accubuisset, quo casu etiam libertatem Latinam assequebatur: Tertullianus *lib. de resurrect.* ibi: *Atque & vestis albæ nitore, & annuli honore, & patroni nomine, Tribu, mensaque honoratur.* Cùm proprium esset seruorum dominis conuiuantibus ministrare, quem casum, seu modum assequendi libertatem, pro expositione Concilij Tolet. 12. *can.3.* Illustrauimus *in cap.ad reprimendum 8.de offic. ordin.* etiam dominus seruo suo bullam prætextatam imponendo, ancillam matronali veste ornando, libertatem præstabat, vt probat Merillus *lib.obseru.cap.14.* si domini iussu tabulas testamenti signauit, hoc est, vt testis adhibitus fuit; quia cùm alij, quàm liberi in testimonium non vocarentur, Arteius Capito apud Macrobium *lib.7. cap. 13.l.7.ff.de testibus,l.12.C.de eod.tit.nouella 9.cap.6. nouella Leonis 49.* ex voluntate domini in libertate morabatur. Quintilianus *declamat.330.& 342.* si ancilla habitu matronæ incedat, vel seruus togam sumpserit. Idem *declamat.342. An verò maius in hoc putamus esse momentum, vt circumuerteres mancipium, aut si vna voce liberum esse iusseris, quàm si habitum dederis, stolam dederis? quod ne manumissis quidem omnibus contingit.* Apertiùs Suetonius *de claris Rhetoribus*, his verbis: *Venalitij cùm Brundusij gregem venalium è naui educerent, formoso, & pretioso puero, quod portitores verebantur, bullam & prætextam togam imposuere, facilè fallaciam celarunt: Romam venitur, res cognita est; petitur puer, quòd domini libertate fuerit liber in libertatem.* Si seruus, vel ancilla domino sciente matrimonium contraxerit, *l.vnica; §.1. Cod. de Latina libert.* Si in numeros militiæ referatur, *l.3.§. 6. Cod. de bonis libert. iuncta l.6.& 7.Cod.qui militare possunt, lib.12.* Si seruus volente domino vt arbiter electus sit. Quintil. *d. declamat. 342. Iudex inter duos conuenerit, & sententiam tulerit volente domino, liberum esse voluit.* Item si dominus ancillam in concubinatu admiserit, *l.finali.ff.de diuortijs,l.121.§.1. ff.de verb.obl.l.fin.Cod.communia de manumis.* Paulus *lib.2. sentent.tit.20.* Probant Schifordeg.*lib.3. tract.25. quæst.2.* Donellus *in d.l.121.* Othomanus *de V.S.verbo Concubina*, Arias de Mesa *lib.3. variar. cap.38.* Ita & sinendo ipsum sacris vestibus sacerdotalibus decorari, & ad sacrificandum in altari adhiberi, manumisisse præsumitur, *nouella 123. Iuliani, cap.26.* Secundus proponitur casus, cùm seruus sciente domino, sed renuente, ordinatus est; quo casu si dominus intra annum non repetierit, liber, & clericus manet, *d.cap.si seruus,nouella Leonis 10.l.6.tit.2.par.* 4. sed si dominus velit eum repetere, deponendus est, & domino restituendus, *cap.ex antiquis, cap.quis aut leges, 54. dist.*

8 Prosequitur alios casus. Tertius casus euenit cùm domino ignorante, & absente seruus ordinatur; & tunc si tantùm minoribus ordinibus initietur, domino traditur, *cap. de seruorum 6.54. dist.* si verò maioribus, distinguendum est, vtrum Episcopus ignarus eius conditionis, an verò sciens illum ordinauerit. Si ignorans fecit, tenetur ordinatus per se vicarium, id est alium seruum eiusdem valoris domino tradere; non autem æstimatur iuxta pecuniariam æstimationem, sed iuxta corporis magnitudinem, vt in veteri charta Alemanica legitur, *tom.2. antiquit.part.1. Si Hacco, qui est in concambio cum Vuichbardo, se redimere vult, det aliud mancipium 11. manuum longum.* Refert Lemaistre *lib.3.de iuribus Ecclesiæ, cap.4.* Si autem sciens Episcopus eum ordinauerit, tenetur præstare duos seruos; vel Ecclesiæ, si seruus Ecclesiæ ordinatus erat, vel domino, si priuati dominio erat, *cap.si seruus 19.54. dist.cap.si Episcopus 12. qu.2.cap.per venerabilem, qui filij sint legitimi*: quo casu exaudiendus est textus *in cap.2.de regul. in integra*: & per anni spatium Missas dicere non valet: Concilium Aurelian.2.*can.25.* Petrus Gregor.*lib.13.de repub. cap.16.* Et licèt cùm Episcopus rem, vel seruum Ecclesiæ sine solemnitate alienauit, teneatur tantundem reddere, *cap. si quis qualibet, cap.Episcopus qui mancipium, cap.de libertis 63. cum seq.12. qu.2.* & consecrando alienam rem, teneatur eius æstimationem tantùm domino soluere, *cap.comperimus 14.qu.vlt.* tamen pro seruo ordinato duos præstat proprio domino: cuius discriminis rationem ex eo deducit Turrisćremata *in d.cap.si Episcopus*, quia in casu ordinationis serui alieni, priuat dominum serui dominio, & iurepatronatus, quem post manumissionem dominus retinere debebat; quare Episcopus duos seruos præstat, vnum pro dominio serui, alium pro iurepatronatus. Sed hac omissa discriminis ratione, placet illa communis, quæ à Vespertinis Antecessoribus communiter asseritur, videlicet in pœnam tam improbæ ordinationis statutum fuisse, vt duos seruos domino redderet: sed si non habet Episcopus seruos, quos reddat, eorum æstimationem soluere cogitur ex nostro textu. Vnde in hac parte notandum est discrimen quod versatur inter vtrumque ius; nam iure ciuili res aliena inscio, vel ignorante domino non potest consecrari, *l.sacra 9.§.1.ff. de rerum diuis. l. ab agnato 12. ff. de curatore furiosi, l.3.ff. de litigiosis*: quia cùm per consecrationem eximatur ab vsu, & commercio priuato, *l.verum 63.in fine, ff. pro socio, l. sponsus 5.§. proinde 12. ff. de donat. inter*, Cuiacius *lib. 9. respons. Papin. in l.seruos 35. ff. de liberali causa*; consequens est, vt non possit domino auferri sine eius voluntate. Docet Donellus *lib. 4. comment. cap.1.* Iure autem canonico aliud obseruatur, quia licèt res aliena consecretur inuito domino, manet tamen consecrata, nec ampliùs vsibus humanis potest deseruire, *cap. comperimus 2.14.quæst.6.* regula *Semel, de regulis iuris in 6.*

9 Traditur ratio assertionis. His animaduersis, ratio præsentis prohibitionis, ne videlicet serui antè plenam manumissionem ordinentur, ea redditur à sanctis Patribus, ne videlicet vilescat clericalis ordo, si serui adhuc mancipati dominorum seruitio, sacris altaris ministerijs associentur; diuini enim ministerij dignitas seruilis conditionis vilitate dedecorari non debet, *cap. quicumque, in fine, cap. generalis. 54.dist.lib.1.Capitular.capit.82.* Quæ ratio illustratur ex sequentibus. Primò ex Philosopho *lib.7.polit.cap.9.* vbi vetat, ne ad sacerdotium viles personæ admittantur; quod & prisca Romuli lege cautum fuisse refert Halicarnasseus *lib.2.* & apud ipsos Romanos virgo Vestalis capi non poterat, cuius parentes, alter, amboue in seruitute essent. Refert Gellius *lib 1.noctium,cap.12.* & in insula Coo, vbi Iunonis sacra fiebant, seruis nec templum ingredi permittebatur, vt refert Athenæus *lib.6.& 14.* ex Dipnosophista, vt ex eo tradit Fornerius *lib.6.rerum quotid.cap.30.* Ob eandem etiam vilitatis rationem apud Romanos ab omni prorsus dignitate, & officio serui arcebantur, nec ad Stratoris munus admittebantur, *l. obseruare 4.ff. de officio Proconsulis*, iuncto Goueano *lib.1.variar.cap.42.* nec inter athletas ad ludos gymnasticos admittebantur, vt probat P.Faber *lib. 3.agon.cap.17.* plura doctus noster D.Franciscus de Amaya *in l.1. Cod.si libertus*: nec orabant, nec testimonij dictionem habebant: Terentius *in Phorm. actu 2.scena 1.* nec capaces erant offerendæ precis, *l.1.Cod.de precib. Imper.* perso-

personam legibus non habebant, vt ait Cassiodorus *lib. 6. variar. cap.* 8. immò & seruos, non homines, sed corpora veteres dicebant, vt notauit Hieronymus Magius *lib. 1. miscell. cap.* 12. & adeò inter quadrupedes eos Romani enumerabant, vt cùm hominum proprium sit ali, animalium verò pasci, vt probat Cuiacius *in l. super creandis, Cod. de iure fisci*, cùm de seruis Consulti agunt, non eos ali, sed pasci dicunt, *l. pro hærede* 20. *§. 1. ff. de acquir. hæredit. l. sed si vir* 31. *§. finali, ff. de donat. inter*: & ita quoad ius ciuile serui personam non habent, *l. quod attinet, ff. de reg. iur.* etsi in contrarium expendi soleant textus *in l.* 21. *§. 1. ff. ad leg. Falcid. l. vlt. Cod. de vsufructu*. Rectè ergo Ecclesia seruos, quos Gentiles ita abiectos censebant, vt ab officijs, & honoribus eos arcerent, nec pro personis quoad iuris effectus habebant, à clericatus honore, & gradibus ecclesiasticis remouet. Secundò illustratur præsens decisiua ratio ex eo, nam valet argumentum de militia terrestri ad cœlestem, *cap. 1.* vbi notaui, *de renunc.* sed serui arcentur ab omni militia terrestri, *l. ab omni, l. qui status* 8. *ff. de re milit. l. quædam* 14. *ff. de pœnis, l. 2. & 3. Cod. qui milit. possunt, lib.* 11. Plinius *lib.* 10. *epist.* 30. *&* 31. Alex. ab Alex. *lib. 6. dierum gen. cap.* 21. vbi Tiraquellus, Iustus Lipsius *de militia Romana lib. 1. dialog.* 2. docent Steubechius *in notis ad Vegetium de re militari, lib. 1. cap.* 7. Olanus *lib. 2. Paralip. cap.* 12. Salmut. *ad Pancirol. tom. 1. memorab. tit. 61. in fine*, Leo *de bellico apparatu, cap.* 19. *nu.* 8. facit Virgilius *lib. 9. Æneidos*.

—— Quem serua Lycimnia furtim
Sustulerat, vetitisque ad Troiam miserat armis.

In qua parte obseruandi sunt textus *in l. 3. §. seruus, Cod. de bonis libert. l. finali, Cod. de libertis*, vbi plura Amaya, *l. si militi* 6. *ff. de castrensi, l. argentarium* 44. *§. vlt. ff. de iudicijs, l. qui de libertate* 29. *ff. de liberali causa, l. eos qui* 27. *§. vlt. ff. ad legem Corn. de falsis, l. 2. Cod. de tyronibus, lib.* 12. *l. 8. &* 16. *eod. tit. in Theodos.* vbi Gothofredus, *l. 1. eod. Codice*, quid peculiare debeat ad militiam venire exponit, *l. 3. §. si seruus*, iuncto Gothofredo *ibi, de acquir. possess. l. 3. ff. de officio Præfect. vigil.* Vlpianus *in fragment. tit. de Latinis, §. militia, l. 4. Cod. de Præpositis sacri cubiculi, lib.* 12. *l. si quis* 6. *§. sed si quis, ff. de iniusto rupto, l. cùm hic status* 32. *§. si miles, de donat. inter*: igitur si à militia terrestri serui arcentur, etiam à cœlesti iustè remouentur. Facit & illa ratio iustitiæ, quæ repugnat ordinationi seruorum. Nam vel debent serui ordinati extrahi à dominorum suorum seruitio, vel debent seruire dominis, & Ecclesiæ. Si extrahantur à dominorum seruitio, committitur iniustitia; nam facto alieno non debet quis priuari suo dominio, *l. soluendo, ff. de negotijs gestis, l. nam hoc natura, ff. de condict. indebiti*: quare serui dum in seruitio domini sunt, ordinari nequeunt. S. Leo *epist.* 1. ibi: *Debet esse immunis ab alijs, qui militiæ diuinæ fuerit aggregandus*. Notauit Lantdemer. *lib. 2. de veteri cleric. cap.* 15. Vel serui ordinati intendunt manere in seruitio domini, & in Ecclesia, cui adscripti sunt, ministrare, quod admitti non valet, quia nemo potest duplici militiæ inseruire, *l. is quidem* 5. *Cod. qui militare possunt, l. 1. §. illi qui, Cod. de Præpositis agentium in rebus, l. hac parte* 10. *Cod. de proxim. sacror. scrin.* Aristot. *lib. 2. polit. cap.* 10. Cassiodorus *lib. 9. epist.* 21. vbi plura Fornerius. Facit etiam; nam ingenia seruorum plerumque malis moribus corrupta sunt, vt constat *ex l. 3. Cod. de libert. & eorum lib.* ibi: *Nequitia reperitur seruilis ingenij*; vbi notauit Gothofredus: Saluian. *de prouidentia Dei*, ibi: *Vitia ad seruos relegata, eisque adscripta legimus, & animos conseruiles iam per se malos, dominorum nequitia fieri peiores*. Tacitus, quem refert Proseus *ad Cassiodorum lib. 3. epist.* 43. ibi: *Suspecta maioribus nostris fuerunt ingenia seruorum*.

10 Dissoluuntur difficultates. Nec prima difficultas suprà adducta aduersatur; nam licèt in lege veteri serui ad Israeliticam conuersionem admitterentur, & in lege gratiæ ad sacramenta, sicut aliæ liberæ personæ admittantur; tamen ab ecclesiastici ordinis gradibus arcentur, ex speciali suprà tradita ratione, ne videlicet vilescat clericalis ordo: quæ ratio cùm in matrimonio, & alijs Sacramentis non militet, quia post eorum receptionem possunt serui dominis suis debitum præstare famulatum, ad illa admittuntur: ab Ordinis verò sacramento antè plenam manumissionem remouentur, cùm incompatibile sit castris sacris aggregari, & nexui seruitutis mancipatum manere. Nec obstat quod dicebamus, seruos iure ciuili admitti ad Sacerdotium, & alias dignitates; nam certum est, eo iure inspecto tantùm ad ea officia seruos admitti, quæ potiùs oneris, quàm honoris erant, de quibus *in l. 2. ff. rem pupilli, l. Prætor, §. finali, ff. de edendo, l. 3. C. Theodos. de numerarijs, l. Thais* 11. *§. Seio, ff. de fideicommiss. libertat.* Et licèt in ordine & hierarchia officiorum ipsorum (quæ enumerat Pignorius de seruorum officijs) possint serui respectu aliorum dignitatem obtinere, quo modo accipit textus *in l. sed & si quid* 15. *§. 2. ff. de vsufructu, l. habitatio, §. 1. ff. de ventre in possessionem*; ad sacerdotium tamen, vel similem dignitatem non admittebantur, sed tantùm ad quædam officia, veluti ad custodiam templorum, & vt in monumentis lucernas accenderent, quæ nihil commune habebant cum sacerdotio. Neque quod de seruis Ecclesiæ expendebamus, aduersatur; nam in illis iuris locis, vbi docetur, seruos Ecclesiæ ab Episcopo ordinari; supponenda est manumissio in Ecclesia celebrata, iuxta formam suprà relatam: nec in hac manumissione iusta alienationis causa deerat, sed maxima aderat, necessitas videlicet ministrorum Ecclesiæ. Quare præcedente manumissione rectè poterat seruus Ecclesiæ, sicut priuatorum, ordinari. Nec refragatur secunda difficultas suprà expensa; nam illi satisfaciendum est discrimen constituendo inter res animatas consecratas inuitis, & ignorantibus dominis; & inter res inanimatas. Primo casu res animatæ, vt serui, post depositionem reddi debent pristinis dominis, iuxta distinctionem suprà adductam, quam temporibus SS. Apostolorum cognitam non fuisse, suadetur ex canone 4. Apost. Secundo verò casu tantùm æstimatio, non ipsa res præstari debet, Barbosa *lib. 2. de iure eccles. cap. 3. num* 31. Discriminis ratio ex eo prouenit; nam in rebus inanimatis vlla fraus, vel dolus perpendi non potest; in rebus verò animatis dari valet: vnde ne ex dolo suo commodum consequatur, videlicet ne pristino domino restituatur, ideò deponi debet seruus ita ordinatus, & domino reddi. Accedit, nam in rebus inanimatis, vt sunt vasa sacra, consecratio est in superficie, inanimatis verò in ipsa anima, vbi imprimitur character: vnde si res inanimata domino restitueretur, per tactum posset pollui; quod euenire non potest in re animata consecrata, vt docet Suarez *de censur. disput.* 51. *sect.* 3. quem sequitur Gibalinus *de irregul. quæst.* 5. *num.* 8.

Superiori assertioni primò opponitur textus *in can.* 80. *Concilij Illiberit.* relatus à Gratiano *in cap. final.* 54. *dist.* in illis verbis: *Prohibendum est, vt liberti, quorum patroni in sæculo fuerint, ad Clerum non promoueantur.* 11 Exponitur cap. finale, 54. dist. Ex quibus apertè constat, non sufficere seruum libertatem consequi à domino, vt possit sacris ordinibus initiari, verùm etiam desiderari, vt eius patronus in sæculo non sit: igitur non rectè asserimus, seruum posse ordinari si à domino manumittatur. Agnouit eius textus difficultatem D. Ferdinandus de Mendoza *in eo can.* 80. & pro eius expositione tres adducit solutiones. In prima asserit, libertum habentem patronum in sæculo, id est superstitem, quia adhuc non decesserat, ordinari non posse, ne adhuc post libertatem, & ordinationem cum patronus retrahat in seruitutem prætextu ingratitudinis, *ex l. 1. C. de ingratis libertis*. Sed hæc solutio refellitur facilè ex eo; nam sequeretur, seruum manumissum patronum habentem, nunquam posse sacris ordinibus initiari; cuius contrarium probatur *ex cap. de seruorum*, 54. *dist. cap. 1. & 2. de success. ab intestato*. Secundam affert solutionem Mendoza, asserendo in eo textu agi de liberto, cuius patronus in Gentilitate persistebat, nec adhuc baptizatus erat; eius enim libertus ordinari non debebat, ne cum assidua patroni conuersatione libros ecclesiasticos, & vasa sacra illi traderet. Pro cuius solutionis confirmatione illud notandum venit, nouum non esse in iure nostro, Gentiles appellari sæculares, & in sæculo degentes, *cap. si quis ex fratribus*, 11. *qu.* 1. vbi iudices Gentilium dicuntur à Clemente iudices sæculi: obseruauit Cironius *ad titul. de iudicijs*. Sed adhuc hæc solutio non placet, cùm ex prædicto canone manifestè non constet, patronum esse Gentilem. Quare his interpretationibus omissis, tertiam amplector; in ea enim affirmat Mendoza, textum illum accipiendum esse de liberto, non solùm obsequium, verùm & operas patrono præstante; id enim demonstrant verba illa: *Patronus, & libertus, l. 1. l. cùm patronus* 22. *ff.*

22.*ff.de operis libert. l. si libertus, ff. de iurepatron.* vnde cùm ille qui operas debet patrono, ordinari non valeat, *cap.clericos* 7.54.*dist.* Anton. August. *in epit.lib.*27.*tit.*27. & meritò, quia sicut libertus militiæ terrestri nomen dare non potest, *l.operis* 43.*ff. de operis libert.* ita libertus qui habet patronum in sæculo, idest superstitem, cui operas præstat, ordinari non valet, nisi consentiente patrono; quo casu ingenuus fit, vt contingebat in liberto militiæ nomen dante, sciente patrono. Vlpianus *in fragment.tit.de Latinis*, §.*militia*. Vnde olim virgo Vestalis capi non poterat è libertinis nata. Diocasius *lib.* 55. *hist.* ibi: *Quoniam promptè hi, qui planè nobiles erant, filias suas ad Vestale Sacerdotium darent, lege statutum est, etiam è libertinis natas non posse capi*. Qua etiam solutione intelligendi sunt textus in Concilio Aurelian.5.*can.*6.in illis verbis: *Seruum, quia libertatem à dominis proprijs non accepit, aut etiam iam libertum, nullus Episcopus ordinare præsumat.* Ex quibus depromitur, libertum adhuc post libertatem consecutam non posse ordinari ignorante patrono, ex suprà traditis, videlicet quia operas patrono præstabat. Etiam intelligendus est textus in Concilio Bituric.*can.*11. relato ab Anton. August. *in epit.iuris, lib* 26. *tit.*26.in illis verbis: *Vel collibertorum à modo clericus fiat*. In quibus verbis comprehendunt Patres libertos operas patronis præstantes, ex textu *in cap. si quis obligatus* 7 54. *dist.* iuncto Castro *in l.vnica, C.de capitat.ciuium, num.*29.

12 Intelligitur cap. quicumque, 54. dist. Secundò traditæ assertioni obstat textus *in cap. quicumque, 54.dist.* vbi Patres Concilij Tolet.4. decreuerunt, vt si serui directa manumissione, nullo retento obsequio, manumissi sint, & aliud non subsistat impedimentum, possint sacris Ordinibus initiari; si verò retento obsequio manumissi sint, quia adhuc dominorum seruituti tenentur obnoxij, ordinari non debent, ne in potestate dominorum sit facere ex clericis seruos. Ex quo canone manifestè colligitur, non sufficere seruum à domino manumitti, vt sacris Ordinibus initiari valeat. Pro cuius textus expositione sciendum est, quod licèt post constitutionem Iustiniani relatam *in leg.vnica, §.illo, Cod.de Latina libert.* omnibus seruis manumissis Quiritia, & plena competat libertas, etiamsi domini eos Latinos tantùm facere proposuerint: tamen cùm Gothi leges Romanas non obseruassent, vt probant Cironius *lib.*5.*obseruat. cap.*2. & 3. Osualdus *ad Donel.lib.*1.*comment.cap.*16.*littera E*, permittebant dominis seruos manumittere, ita vt non solùm operas sibi reseruarent, verùm obsequium ita strictum, vt potiùs mutare, quàm tollere in eis seruitium viderentur; & ea conditione manumittentes ius habebant eos reuocandi ad seruitium, non autem poterant eos in mancipium retrahere, si hoc obsequium, seu ius conditionis non reseruassent, *l.*9. *tit.*7. *lib.*5. *legum Vuisigotbor.* ibi: *Atque ita per eam libertatis scripturam definierit, vt in tempore conditæ scripturæ liber ipse, qui est manumissus, permaneat, nihil sibi in eo conditionis reseruans, huiusmodi libertatem reuocare non liceat*. Vbi aliquid conditionis appellatur, quod à Patribus *in d.cap.quicumque*, dicitur obsequium. Istos seruos ita manumissos Longobardi appellant *Aldios*: & quia hæc seuera manumissionis forma Deo placere non poterat, cuius oculis nihil nisi ex omni parte perfectum, iucundum est; ideò manumissio hoc modo celebrari in Ecclesia non poterat, *l.*5. *tit.*35. *lib.* 2. *legum Longobard. Si quis seruum suum, aut ancillam in Ecclesia circa altare amodò liberum, vel liberam dimiserit, sic ei maneat libertas, sicut illi, qui Fulfreal in quarta manu traditus, & Amundus factus est; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Ecclesia, nisi alio modo faciat, qualiter voluerit, siue per chartam, siue qualiter ei placuerit*. Vnde Patres Concilij Tolet. *in præsenti, cap.* 1. vt istos à sacris ordinibus amouerent, statuerunt, vt serui ordinandi manumitterentur in Ecclesia, ne possint domini tempore manumissionis in eis reseruare prædictum obsequium, seu ius conditionis. Innuerunt, etsi non ita exposuerunt textum *in d. cap.quicumque*, Merillus *lib.*2. *obseru. cap.*9. Lemaistre *lib.* 3.*de iurib.Episcop. cap.*8. *in fine.*

13 Exponitur cap. venerabilem 34. de præbend. & dignit. Tertiò aduersatur textus *in cap. venerabilem* 34. *de præb. & dignit.* in illis verbis: *Nisi nobilem, & liberum, & ab vtroque parente illustrem*. Vbi proponitur, in Ecclesia Argentina præbendam vacasse tanto tempore, quod eius collatio per lapsum temporis ad Sedem Apostolicam fuerat deuoluta. Legatus Sedis Apostolicæ cuidam eam contulit; sed cùm Canonici noluissent illum in Canonicum recipere, Legatus petijt à R. Pontifice, vt eam electionem confirmaret: Canonici coram eo proposuerunt, in prædicta Ecclesia esse consuetudinem iam præscriptam, vt nullus reciperetur in Canonicum, nisi qui nobilis, liber, & ab vtroque parente illustris esset: quibus propositis R. Pontifex decreuit electum à Legato admittendum esse ad præbendam, non obstante dicta Ecclesiæ consuetudine, quia apud Deum non est acceptio personarum habenda, nec nobilitas, sed virtus facit idoneum seruitorem. Ex quo textu ita conficitur argumentum: En textum vbi inter alia, quæ à Canonicis opponebantur, illud erat, admittendum ad præbendam debere esse liberum; & tamen ait Pontifex, eam consuetudinem attendendam non esse: igitur innuit Pontifex, seruum ad ordines, & dignitates ecclesiasticas admitti posse. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, ibi non damnati à Pontifice Argentinæ ciuitatis consuetudinem ex eo, quod iuxta eam eligendus in canonicum deberet esse liber; sed eo, quod desideraretur nobilitas ab vtroque parente: liberum enim esse debere ius exposcit, & sic pro ea parte consuetudo non improbaretur, immò confirmaretur, vt consuetudo, seu statutum Carnotensis Ecclesiæ, vbi statutum erat, ne vllus admitteretur ad Clerum, qui manumissus fuisset, aut filius colliberti esset: vnde nouiter electus in Canonicum, tempore stallationis in hunc modum iurabat: *Iuro etiam me obseruaturum auxilio Capituli consuetudinem huius Ecclesiæ, quæ est de non recipiendis in Canonicos, seu clericos de toro manumissis, seu manumissorum filijs*. Quam consuetudinem, & iurandi formam illustrat Souchetus *in notis ad Iuonem, epist.* 132.

Rursus obstat nostræ assertioni textus *in cap. sciscitatus, de rescriptis*, in illis verbis: *Aliquorum seruum*; in quibus supponitur, Pontificem posse litteras suas mittere clerico in dignitate constituto, qui ex facto reperiatur seruus; cùm certum sit, non posse rescriptum iustitiæ committi, nisi constituto in dignitate ecclesiastica, *cap. statutum, de rescriptis, lib.*6. sed *in d.cap. sciscitatus*, supponitur seruos causam commissam fuisse: igitur quia seruus, & gradus Ecclesiastici, & dignitatis expers non est. Cui difficultati respondendum est, iure Decretalium inspecto cuicumque etiam in dignitate non constituto posse causam à Pontifice committi, vt latè probaui *in cap.* 7. *de rescriptis*; licèt hodie ex decisione Bonifacij VIII. tantùm existentibus in dignitate causæ à Sede Apostolica committantur; quare iure Decretalium euenire poterat, vt seruo causæ committerentur. Vnde iubet Pontifex, vt eo casu iurisdictionem delegatam non exerceat, vt in eius commentario latè diximus. 14 Exponitur cap. sciscitatus, de rescriptis.

Deinceps aduersatur textus *in l.quisquis, Cod. de Episcop. & cleric.* vbi generaliter statuitur, vt quisquis censitus fuerit annotatus, inuito agri domino ad clericatum non admittatur; & si forsan de facto admissus fuerit, dominus poterit in eo vico alium substituere, etiamsi in ruralibus obsequijs mansitare velit; & statim adijciunt ea verba: *Ea scilicet immunitate indulta, quæ certæ capitationis Venerandis Ecclesijs relaxatur, nullo extra hanc legem vnquam valituro rescripto*. Ex quo textu apertè constat, non æquale ius statui, ac seruari in seruis colonis, & censitis priuatorum, ac Ecclesiæ; siquidem in eo textu Imperatores statuunt, in colono censito, qui clericus factus est, eo ipso illum excutere capitationis sarcinam, dominumque alium colonum substituere posse; in capitatione verò Ecclesiæ debita nullam immunitatem simili clerico dari: igitur quia serui coloni, & censiti Ecclesiæ, etiamsi ab onere reali non sint immunes, possunt sacris ordinibus initiari, & in Ecclesia ministrare. Pro huius difficilis textus interpretatione primò sciendum est, apud Romanos primis vrbis cunabulis rem rusticam ab omnibus nobilibus, optimisque viris exerceri. Columella *lib. de re rustica*; immò ipsorum Imperatorum manibus agri colebantur, gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore. Postea vilescente ruris disciplina, per seruos à dominis in ipsis agris relegatos prædia coli cœperunt, *l. quæsitum* 12.§. *Alfenus, ff. de instructo, l. ex facto* 35.§. *rerum, ff. de hæred. instituendis.* Illustrant Brissonius *lib.*2.*select.cap.*9. Lipsius *lib.*2. *relect. cap.* 15. Marcellus Donatus *in Suetonium, ad Tiberium, cap.*8. Connanus *lib.*2.*comment.cap.*10. Gilbertus Poluer. *lib.*5.*select.cap.*10. Posteà triplex agricolarum conditio fluxit, notata *in l.seruos* 12.*Cod.de agricolis, lib.* 11. quorum alij omninò serui, qui iussu, & fide dominica prædia colebant, erant, quibus semper adhærebant, *l.si quis inquilinos* 112 *ff. de legat.*1. *l. cùm de lanionis* 15 Explicatur l. quisquis, C. de Episcop. & cleric.

18.§.

18. §. *cùm de villico*, *l. Seiæ* 20. §. 1. *ff. de instructo fundo*, *l.* 3. *l. quemadmodum* 7. *Cod. de agricolis*, *lib.* 11. Alij liberi, qui specialiter coloni appellantur, *l.* 1. *de prædijs Tamiaeis*, *lib.* 11. qui capitationem non soluebant, sed dumtaxat certam pensionem domino terræ, à qua discedere non poterant, *l. domini* 5. *l. omnes* 6. *&* 8. *l. si coloni* 14. *l. litibus* 19. *l. cùm scimus* 21. §. *illud*, *Cod. de agricolis*, *lib.* 11. *l.* 1. *Cod. de colonis Palæstinis*, *lib.* 11. Alij censiti erant, qui censibus, siue libris censualibus simul cum prædijs, quibus adhærebant, describebantur, & censum annuum soluebant; qui census si per capita soluebatur, dicebatur capitatio; si per iugera, iugatio, *l. coloni*, *Cod. in quibus causis*, *l.* 4. *l. cùm scimus*, *Cod. de agric. lib.* 11. Vnde alij dicebantur adscriptitij, tributarij, & censibus obnoxij, *l.* 20. *Cod. de Episcop. & Cleric. l. quicumque* 10. *Cod. de re milit. lib.* 12. *l.* 1. *Cod. de tyronibus*, *lib.* 12. *l. omnes* 6. *l. colonos* 18. *Cod. de agricolis*, *lib.* 11. vbi post ordinarios repetentes Antonius Perez, & Cuiacius *ad tit. Cod. de agricolis*, Valasco *de iure emphyt.* 2. *part. quæst.* 37. Connanus *lib.* 2. *comment. cap* 10. Donellus *lib.* 2. *comment. cap.* 9. vbi Osualdus *littera R.* Petrus Gregor. *lib.* 18. *syntagm. cap.* 23. D. Nicolaus de Castro *in l. vnica*, *Cod. de capitatione ciuium*, *lib.* 11. Schifordeg. *ad Fabrum*, *tract.* 26. *lib.* 3. *quæst.* 6. Lemaistre *d. lib.* 3. *de iuribus Ecclesiæ*, *cap.* 2. & nos de eis agemus *in cap. venientes* 19. *de præscript. cap. indicatum*, *de immunit. Ecclesiæ*. Secundò sciendum est, non solùm seruos, verùm & colonos, prædictisque tributis obnoxios ordinari non posse. Concilium Aurelian. 3. *can.* 25 *Vt nullus seruilibus, colonarijsque conditionibus, iuxta statuta Sedis Apostolicæ, ad honores ecclesiasticos admittatur, nisi priùs aut testimonio, aut per tabulas fuerit absolutus.* Et *cap. si quis obligatus* 7. *dist.* 55. quibus suppositis pro interpretatione textus *in d. l. quisquis*, D. Nicolaus de Castro *in d. l. vnica*, *num.* 48. existimat Imperatores in eo textu agere de duplici capitatione, impropria videlicet, & propria. In prima parte de capitatione propria dominis debita agere; in secunda verò de impropria Ecclesiæ præstanda, à qua ipse affirmat immunem non esse censitum in clericum ordinatum. Quæ sententia licèt defendi possit, verius credo, Imperatores in verbis suprà relatis tantùm affirmare censitum in clericum ordinatum posse per substitutum deseruire absque eo, quod exinde vllum præiudicium Ecclesiæ sequatur, iuxta ea quæ dabimus *in cap. indicatum*, *de immunit. Ecclesiæ*.

Etiam præsenti assertioni, dum pro rostris examinanda proponitur, opponi solent textus *in cap.* 2. *de condit. apposit. cap. per venerabilem*, *qui filij sint legit. cap. cùm deputari* 16. *de iudicijs*, *cap.* 5. *de instit.* quorum veram interpretationem dabimus in eorum commentarijs.

C A P V T III.

Ex *a* eodem.

DE familijs *b* Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per *c* parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, vt antea manumissi libertatem status sui percipiant, & denuò ad Ecclesiasticos honores succedat: irreligiosum est enim, obligatos existere seruituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. *d* Quidquid autem talibus, aut per libertatem *e* concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere, sed omnia ad ius Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His *f* quoque, sicut & *g* cæteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi aduersùs Ecclesiam aditus intercluditur; ad quos si adspirauerint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate *h* naturæ, sed temporis necessitate promeruerunt.

N O T Æ.

1 a EOdem.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & licèt nullibi exprimatur, ex quo Concilio desumptus sit textus hic, reperitur in canone 74. Concilij Tolet. 4. ex quo textum hunc transcribimus; quod Concilium nationale celebratum fuit temporibus Sisenandi, era 671. vt refert Rodericus Toletanus *lib.* 2. *cap.* 19. & probat Loaysa *in notis ad ipsum Concilium*.

2 b *De familijs Ecclesiæ*.] Ita legitur in hac sexta collectione; & licèt hæc lectio sustineri possit, quia serui propriori voce appellari possunt famuli, Festus Pompeius verbo *Famuli*, Passeratius *in notis ad Catullum*, *de nuptijs Pelei*, *pag.* 49. tamen cùm in editionibus huius Concilij, & castigatis Codicibus legatur *familijs*, emendari debet Raymundi collectio ita: *De familijs Ecclesiæ*. Qua littera retenta, ad veram cognitionem huius vocis, *familiæ*, sciendum est, familiam, seu fameliam, apud antiquos scriptores significare seruos etiam venalitios. Festus verbo *Familia*, Suetonius *in Augusto*, *cap.* 42. ibi: *Magna verò quondam sterilitate, ac difficili remedio, cùm venalitias, & Lanestarum familias vrbe expulisset.* Vbi Leuinus Torrentius *pag.* 99. Iureconsulti familiam appellarunt plures personas, præcipuè seruos sub vnius potestate consistentes, *l. pronunciatio* 195. §. *familiæ*, *ff. de V. S. l. fin. Cod. eod. tit. l.* 1. §. *familiæ*, *ff. de publicanis*, *l. ædiles*, §. *familiæ*, *ff. de ædilitio edicto*. Docent Tamayo de Salazar *in martyrol. Hispan. die* 20. *Martij*, Silua *de salarijs familiæ*, *quæst.* 2. *num.* 2. iuxta quam significationem accipiendus est locus Concilij Lucensis, vbi dum ex diuisione Vbambæ territorium Episcopatus Dumiensis describitur, ita ait Rex: *Ad Dumium familia seruorum spectet.* Quæ verba variè accipiunt Loaysas *in notis ad ipsum Concilium Lucense*, *pag.* 153. *num.* 8. Bernardus Brito *part.* 2. *Monarchiæ Lusit. lib.* 6. *cap.* 14. *pag.* 198. Acuña *in histor. Brachar. cap.* 70. *num.* 16. *pag.* 301. Morales *in hist. Hispan. lib.* 12. *cap.* 50. Tamayo *d. die* 20. *Martij*; quorum interpretationibus omissis, placet sententia doctissimi Patris Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti*, *centur.* 1. *pag.* 243. qui existimat familiam seruorum ibi accipi pro seruis deputatis ad agriculturam & seruitium Regis Sueuorum, qui in varijs oppidis degebant: vnde in alijs editionibus loco illorum verborum, *Familia seruorum*; legitur, *Familia Regia*: & sic Episcopatus Dumiensis comprehendebat omnem familiam Regiam, seu seruorum Regis, qui in pagis degebant. His suppositis pro expositione illius vocis *familiæ*, nunc pro huius textus expositione sciendum est, Ecclesias habere propria patrimonia, suasque facultates, non solùm in prædijs, domibus, nauibus, & alijs rebus, de quibus Duarenus *lib.* 2. *de sacris*, *cap.* 1. Lemaistre *lib.* 3. *de iuribus Episcop. cap.* 1. 2. *&* 3. verùm etiam colonos casatos, & vassallos, de quibus Lemaistre *vbi suprà*, *cap.* 4. & etiam seruos, aut emptos, aut à fidelibus donatos, *cap. Ecclesiarum*, *cap. etsi*, *cap. si quis Episcopus*, 12. *quæst.* 2. *cap. iniustum*, *de rerum permut.* Cochier *in face hist. part.* 1. *cap.* 13. & *cap.* 95. *&* 96. qui dicebantur serui ex familia Ecclesiæ. Concil. Tolet. 4. *can.* 70. ibi: *Ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur.* Et *cap. multos de ecclesiastica familia*, 54. *dist.* Concil. Hispal. 2. *can.* 8. vbi agitur de quodam Eliseo ex familia Agrauiensis Ecclesiæ. De his ergo seruis familiæ Ecclesiæ agitur in præsenti canone.

c *Per parochias*.] Educabantur serui Ecclesiæ eo fine præcipuè, vt ad ecclesiastica officia, clericalemque ordinem ascenderent; si enim moribus probis, studijsque pollebant, ad sacros ordines assumebantur, & parochijs præficiebantur. Concilium Emerit. *can.* 18. vbi iubetur, vt Presbyteri de Ecclesiæ suæ familia clericos 3

sibi

sibi faciant. Concilium Tolet. 9. *can.* 11. Huiusmodi tamen serui, qui in familia Ecclesiæ degebant, sine causa ab Episcopis manumitti non poterant, quia cùm per manumissionem huiusmodi serui aliena rentur, & alienatio rerum Ecclesiæ sine causa non permittatur, *cap. nulli* 5. *de rebus Ecclesiæ*, ea cessante manumissio nulla est, *cap. Abbate* 54. *cap. Episcopus* 12. *quæst.* 2. vbi cauetur, vt Episcopus manumittens seruum Ecclesiæ sine causa, duos reddat Ecclesiæ; quod procedit ex suprà traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* Cùm ergo seruos ex familijs Ecclesiæ sine iusta causa non liceret manumittere, Patres Concilij Tolet. in præsenti canone sanxerunt, iustam esse manumissionis causam, vt seruus in Presbyterum, vel Diaconum ordinetur, & per parochias constituatur; cùm enim bonum publicum populi Christiani in hoc casu interueniat, vt ipse dum Presbyter ordinatur, sacramenta conferat, vel vt Diaconus in Ecclesia ministret, *cap. cleros, versic. Presbyter*, & *vers. Leuitæ*, 21. *dist.* meritò inter iustas causas manumittendi seruos Ecclesiæ hanc SS. Patres statuerunt, vt per parochias serui ita ordinati necessitate interueniente, Presbyteri, vel Diaconi officio fungerentur: & in hac parte singularis est præsens canon, nec vllo iuris testimonio ab specie probari potest, licèt in eandem sententiam consentiant textus *in cap. frequens*, 54. *dist. cap. eo libentiùs*, *hoc tit.*

4 d *Quidquid.*] Ab his verbis incipit secunda pars huius textus, vbi Patres Concilij Toletani statuunt, non licere seruis Ecclesiæ sic manumissis, quidquid fuerit debitum sibi, aut quolibet modo collatum, in extraneas personas transmittere, sed omnia ad ius Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, post eorum obitum debent pertinere; quam partem confirmant textus *in cap. Episcopus* 68. *cap. si quis de seruis*, 12. *quæst.* 2. *cap. de rebus*, 54. *dist.* Concilium Emerit. *can.* 74. Tolet. 9. *can.* 16. Agathense *can.* 7. Exornant vltra repetentes in præsenti Baptista à S. Blasio *in tract. de differentijs inter ius canonicum, differentia* 135. Barbosa *in cap.* 2. *de success. ab intest.* Hæc tamen pars Concilij Tolet. rectæ peritiæ iuris ciuilis aduersatur; nam iure ciuili inspecto, etsi mortuo ab intestato liberto, nullo suo hærede relicto, ad hæreditatem vocetur patronus, siue legem XII. Tabularum, siue Prætoris edictum attendamus, *princip. Instit. de success. libert.* immò ex lege Papia, si rectè emendauit Cuiacius *lib.* 3. *obseru. cap.* 13. & *lib.* 17. *cap.* 13. & *lib.* 3. sub nomine Mercatoris, *contra Robertum lib.* 2. *recep. cap.* 24. & *lib.* 3. *animad. cap.* 25. *ex l. intestato* 3. *ff. de suis & legitimis*, *l. virilis*, *ff. de V.S.* quod expressiùs statuit Iustinianus in quadam Græca constitutione, quam ex Basilicis restituit Cuiacius *lib.* 20. *obseru. cap* 34. cuius meminit Iustinianus *in §. sed nostræ*, *Instit. de success. libert.* attamen si libertus manumissus in vita sine fraude alienabat, aut testamento disponebat, patronus vllum ius ex lege decemuirali ad hæreditatem liberti non habebat, immò impunè prætcriebatur. Vlpianus *tit.* 27. *regul.* §. 1. & *tit.* 19. *in princip.* principium Institutionum *de success. libert.* Posteà verò ex edicto Prætoris patrono in bonis liberti dimidia pars bonorum conseruata fuit, concessa à Prætore bonorum possessione contra tabulas vsque ad portionem semissariam. Vlpianus *dict. tit.* 29. §. 1. ad quam iuris partem referendi sunt textus *in l. & quia* 10. ibi: *Et quia plerumque vel à parente, vel à liberto quasi debitum nobis hæreditas obuenit.* Suetonius *in Nerone*, *cap.* 23. dum refert Neronem constituisse, vt de libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans præstaretur. Quintilianus *in declamat.* cui titulus *Auia testis*. Tandem ex lege Papia illud in fauorem patronorum statutum fuit, vt ex bonis liberti centenarij, si vnicum filium libertus haberet, in dimidia parte admitteretur; iuxta quam legem intelligendi sunt textus *in l. debitor* 40. *ff.* 1. *ff. de pignoratitia*, *l. Latinus* 93. *ff. de legat.* 2. Si autem duos filios habebat, ad virilem partem admittebatur. Vlpianus *in fragm. tit.* 26. *§. posteà*, *Instit. de success. libert.* Quibus addere licet legem *si patronus* 20. *ff. de donat.* legem *si libertus*, *ff. de bonis libert.* iuncta inscriptione textus *in l. virilis* 145. *ff. de V.S.* adhibito Cuiacio ibi, *l. serui* 43. *l. ex asse* 52. *ff. ad leg. Falcid.* iuncto Cuiacio *lib.* 5. *qq. Pauli*, *in l. si patronum* 44. *§. vlt. ff. de bonis libert. l. si verò* 64. *§. item*, & §. 5. *ff. soluto matrimonio*, & locum Licini Ruffini *in collat. legum*, *tit. de legitima success.* Illustrant Hotthomanus *lib.* 3. *antiquit. cap. antepenult.* Balduinus *in lege Papia*, *pag.* 120. Cuiacius *lib.* 19. *obseru. cap.* 31. Costa *in cap. si pater*, *verbo Institutionem*, *de testam.* Petrus Pitheus *in collat. legum Mosaicarum*, *tit.* 16. Varijs distinctionibus iuxta temporum seriem libertorum successionem, libertarumque exponunt magnus semper, sed in expositione legis Papiæ celebris, Illustrissimus D. Franciscus Ramos del Manzano *ad legem Iuliam*, & *Papiam*, *cap. de success. libert.* perdoctus, omnigenaque eruditione peritus, Cathedra, Toga, & amicitia coniunctus D. Petrus de Vlloa & Golfin in assertionibus in maiori nostro Salmanticensi Lycæo pro rostris propositis, vberrimisque notis illustratis, *de success. libert.* & nos *in cap.* 2. *de success. ab intest.* igitur præsentis canonis Patres, quatenus affirmant decedente liberto, omnia bona sua ad Ecclesiam patronam spectare, iuris peritiæ expressè aduersantur.

Huic difficultati, omissis solutionibus traditis à Glossa, Abbate, & Hostiensi *in præsenti*, respondendum est, quod licèt iure ciuili inspecto, liberti decedentes possint de bonis suis disponere, relicta portione legitima patronis debita, exceptis libertatibus, quæ quia in perpetua tutela erant patroni, sine ipsius auctoritate testamentum condere non poterant, Vlpianus *in fragm. tit.* 20. *§. penult.* Cicero *lib.* 6. *epist.* 21. *ad Trebatium*, Liuius *lib.* 49. ibi: *Quin eò processerat consuetudine capta, vt post patroni mortem, quia nullius in manu erat tutor, à Tribunis, & Prætore petiti, cùm testamentum fecerat, vnum libertum instituerat.* Nisi ex lege Papia ius quatuor liberorum haberet, quia tunc exibat à tutela. Vlpianus *tit. fin.* §. 3. Tamen Patres nostri Concilij Toletani loquuntur de liberto filios non habente, qui ex concessione & donatione aliquorum, seu ex successione bona acquisierat; ille enim in gratiam remunerationis libertatis ab Ecclesia acceptæ tenebatur ea bona Ecclesiæ relinquere, quia ex legibus Vuisigothorum bona liberti, deficientibus liberis, patronus sibi vindicabat, *lib.* 13. *tit.* 7. *lib.* 4. *legum Vuisigothorum*. *Si manumissus sine filijs de legitimo matrimonio natis transierit, & ei patronus in libertate aliquid donauerit, aut forsan de eius seruitio discesserit, & alibi se contulerit, omnia ad patronum, vel eius hæredem sine dubio reuertantur.* Quarè iuris testimonia suprà adducta procedunt iure Romanorum attento; præsens verò canon, inspectis legibus Gothorum, apud quos, vt *in cap.* 1. *hoc tit.* monui, ius Romanorum vsu receptum non erat. 5 Dissoluitur diffi cultas.

Sed huic secundæ parti præsentis textus obstat canon 16. Concilij Tolet. 9. in illis verbis: *Libertis Ecclesiæ, eorumque progeniei ex omnibus rebus, quæ de iure Ecclesiæ noscuntur habere, nihil licebit in extraneum dominum transactione quacumque deducere; sed si ex his quælibet vendere fortassè voluerint, sacerdoti eiusdem Ecclesiæ offerant conuenienter emenda, eorumque pretia, vt eis placuerit, aut dispensent, aut habeant. Nam in dominium partis alterius rei suæ censum nullo modo transire permittimus; suis autem filijs, vel propinquis, eidem Ecclesiæ, vel seruitio, vel patrocinio subiugatis, quæcumque vendere, vel donare voluerint, aditus omninò patebit.* Ex quibus aduersùs hanc textus partem duplex nascitur difficultas. Prima, nam libertorum bona ad ius Ecclesiæ spectabant, vt textus ipse innuit, quo modo ea vendere, aut distrahere liberti poterant: igitur quia Ecclesia in eis non succedit, aut iure proprio non occupat. Secunda, nam in eo textu tantùm asseritur Ecclesiam succedere in illis tantùm rebus, quas ab Ecclesia obtinuerunt: igitur non rectè in præsenti docetur, in omnibus bonis ipsorum libertorum Ecclesiam succedere. Primæ difficultati respondendum est, venditionem in eo textu non valere, vt Ecclesia priuetur bonis suis, seu ad quæ ius habebat; valet enim venditio, si consulto sacerdote, id est Ecclesiæ Prælato, emenda offeratur, & sic ipsa commutatione Ecclesia nihil iuris proprij amittit. Secundæ difficultati respondendum est, in eo textu tantùm agi de rebus ad ius Ecclesiæ pertinentibus, seu eius intuitu acquisitis: non tamen Patres negant, ad alia libertorum bona Ecclesiam admitti, si liberti filios non habuerint. Vel canon ille exaudiendus est de libertis, qui filios habebant; quo casu tantùm ad bona intuitu Ecclesiæ acquisita admittitur Ecclesia; non verò ad reliqua aliundè quæsita, aut parta. 6 Exponitur Concil. Tolet. 9. can. 16.

Etiam aduersatur huic parti textus *in cap.* 2. *de success. ab intest.* vbi ex Concilio Triburiensi refertur, quod si libertus in Presbyterum ordinatus decesserit, eius peculium 7 Exponitur c. 1. de success. ab intest.

lium in quatuor partes diuidatur, quarum vna Episcopo, altera Ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præstetur, nulla patrono portione assignata: ex quo textu expressè deducitur, patronum in bonis liberti prædefuncti nullum ius habere: igitur perperam in præsenti asseritur, Ecclesiam vt patronam in vniuersa bona liberti succedere. Pro cuius textus interpretatione, & conciliatione cum hoc canone, discrimen constituendum est inter priuatum patronum, & Ecclesiam seruum manumittentem, vt sacris ordinibus initietur. Primo casu patronus priuatus in seruo manumisso sacris initiato nullum ius ad eius successionem habet: secundo verò casu Ecclesia habet ius succedendi in bonis ipsius liberti. Discriminis ratio ex eo prouenit, nam priuatus patronus post manumissionem nullum ius, seu obsequium potest retinere in ipso liberto, *cap. quicumque*, 54. *dist.* iunctis traditis pro eius interpretatione *in cap.* 1. *hoc tit.* at Ecclesia retinet integrum iuspatronatus; quare eius virtute potest bona liberti occupare. Docet Baptista à S. Blasio *in d. tract. de differentijs*, *pag.* 135. licèt hæc iura aliter componere intendat Barbosa *in d. cap.* 2. *num.* 4. Quare autem peculium *in d. cap.* 2. in prædictas quatuor partes diuidatur, in eius commentario dicemus.

8 e *Per libertatem concessum.*] Hæc verba possunt referri ad ea bona, quæ ex Ecclesiæ permissu tempore seruitutis vt peculium serui retinebant. Plerumque enim Ecclesiæ per seruos proprios ruri præpositos agros colebant, & fructuum partem, vt peculium, serui sibi retinebant, vt probat Lemaistre *de iuribus Episcop. lib.* 3. *cap.* 6. *circa medium.* Etiam referri possunt ad peculium ipsorum. Et licèt iure ciuili inspecto, seruo manumisso inter viuos peculium tacitè concessum intelligatur, *l. si Sticho* 53. *ff. de peculio*, *l.* 3. *ff. de manumiss. l. vnica*, *Cod. de peculio eorum*, *qui libert.* licèt non idem contingat in testamento manumisso, *§. peculium* 20. *Instit. de legatis*, *l. ex parte* 35. *§. duos*, *ff. familiæ ercifcundæ*, *l. fundo* 22. *§.* 1. *de fundo instructo*. Reatigui 1. *select. cap.* 5. Pancirola 2. *variar. cap.* 90. in qua parte obseruandi sunt textus *in l.* 2. *§. seruus*, *ff. pro emptore*, *l. quoties* 29. *de contrahenda emptione*, *l. si seruus* 18. *ff. de solut. l. final. Cod. de emancip. liber. l. si serua* 39. *ff. de iure dotium*, *l. cùm dominus* 19. *§.* 1. *ff. de peculio legato*, *l. donationes* 31. *§. pater*, *ff. de donat. l. penult. ff. de manumissis vindicta*, *l. post* 6. *§.* 1. *ff. de liberat. legata*, *l. final. ff. de manumiss. quæ seruis*, &c. *l. peculij* 4. *l. definitio* 6. *l. si seruus* 17. *ff. de peculio*, *l. si per imprudentiam* 51. *§.* 1. *ff. de euictionib. l.* 2. *Cod. qui manumitti non possunt*, *l. peculium* 65. *ff. de legatis* 2. *l. Offidius* 47. *l. seruis* 99. *ff. de legat.* 3. *l. si peculium* 6. *ff. de peculio legato*, *l. si peculium* 10. *ff. de manumiss. testam. l. Thais* 41. *§. si Titius*, *ff. de fideicommiss. libertatib. l. si hæreditas* 28. *§.* 1. *ff. de statuliberis*. Tamen in seruis Ecclesiæ manumissis peculium specialiter concedi debet, aliàs datum non præsumitur, *cap. de rebus*, 54. *dist.*

9 f *His quoque.*] Incipit tertia pars huius canonis, in qua Patres statuunt, seruum ab Ecclesia manumissum accusare, vel testimonium contra eandem dicere non debere, aliàs si fecerit, in seruitutem esse redigendum, & honoris gradu priuandum. Quam partem probant textus *in cap. Episcopus, in fine*, 12. *quæst.* 1. *cap. liberti*, *cap. Diaconi*, *cap. octaua*, *cap. Episcopus*, *§. libertus* 12. *quæst.* 2. *cap. liberto*, 4. *quæst.* 3. *l. sed si hac*, *§. qui manumittitur*, *ff. de in ius vocando*, *l. qui cùm maior* 14. *ff. de bonis libert. l. alimenta* 6. *de liberis agnoscendis*, *l.* 3. *§. fin. cum lege sequenti*, *ff. de testibus*, *l.* 5. & 11. *Cod. eod. tit. l.* 2. *de libertis & success. in Theodos. nouella de libertis & successione eorum*, *l.* 9. 10. 11. & 12. *tit.* 7. *lib.* 5. *legum Visigoth.* edictum Theodorici *cap.* 48. Illustrant Cuiac. *lib.* 10. *obseru. cap.* 33. Reuardus *lib.* 1. *coniect. cap.* 10. Donellus *lib.* 2. *comment. cap.* 17. Pitheus *in collat. legum*, *tit.* 92. Iuretus *ad Symmachum*, *lib.* 10. *epist.* 41. Magna etiam ratione firmatur hæc decisio; nam si libertis priuatis prohibetur testimonium dicere aduersùs dominos, eosque accusare, ex suprà adductis legibus, quantò magis libertis Ecclesiæ hoc inhibendum est, cùm ab ea non solùm beneficium libertatis, verùm & patrocinium, tuitionemque consequantur, *cap. liberti*, 12. *quæst.* 2.

10 Expenitur cap. Episcopus, 12. qu. 2. Sed difficilis est iuxta suprà dicta textus *in cap. Episcopus* 58. 12. *quæst.* 2. in illis verbis: *Huiusmodi autem liberto aduersùs Ecclesiam, cuius iuri subiectus existit, accusandi, vel testificandi denegatur licentia: quod si præsumpserit, placet vt stante commutatione in seruitutem propriæ Ecclesiæ reuocetur, cui nocere statuit.* Ex quibus constat, seruum permutatione acquisitum, & ab Episcopo manumissum, non posse accusare, aut testificari contra Ecclesiam, in cuius dominio fuit; & accusantem, seu testimonium dicentem, tradendum esse illi Ecclesiæ, cui nocere præsumpserat: igitur tam libertus proprius, quàm alienus accusare non potest eum, in cuius dominio aliquando fuit, licèt ab eo donum libertatis non acceperit. Difficilis est etiam textus ille, dum docet, seruum manumissum tradendum esse Ecclesiæ, cui nocere præsumpsit, non verò patrono, à quo libertatem accepit. Primæ difficultati satisfaciendum est asserendo seruum, de quo in eo textu, ab Episcopo manumissum esse; sed non posse accusare, aut testimonium dicere, non solùm aduersùs Episcopum, verùm nec contra Ecclesiam eius sponsam, aliàs reuocari in seruitutem. Secundæ difficultati respondendum est, in eo textu redigi in seruitutem Ecclesiæ propriæ; & ea verba, *Cui nocere conatur*, referenda esse ad Ecclesiam propriam, contra quam testimonium dixit.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in cap. Diaconi* 35. 12. *quæst.* 3. in illis verbis: *Libertos tamen, quos Sacerdotes, vel Diaconos de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequi iubemus; quod si facere contempserint, placuit eos ad proprium reuerti seruitium.* In quibus difficilè est quid per actus Ecclesiæ Patres Concilij Agath. intelligant, & actus appellatione quid comprehendatur? Sed pro illorum verborum expositione sciendum est, olim Ecclesiam in manumissione seruorum operas à libertis stipulasse, & retinuisse, easque non segniter, & desidiosè libertos impendere debere, cauetur in Concilio Tolet. 4. *can.* 69. vbi iubetur libertis Ecclesiæ, vt negotia Ecclesiæ sibi iniuncta maiori cura qua potuerint, prosequantur. Quod etiam iubetur *in d. cap. Diaconi*, vbi actus prosequi, nihil aliud importat, nisi promissas operas strenuè, & accuratè exequi, iuxta munus sibi iniunctum, vt probat Lemaistre *lib.* 3. *de iuribus Ecclesiæ*, *cap.* 10. Vnde Patres Concilij Agath. iubent, vt si actus ipsos Ecclesiæ non prosequantur, in seruitutem reuocentur, quia iuxta suprà tradita serui ab Ecclesia manumissi ex iustis causis in seruitutem reuocari poterant, vt etiam redigebantur antiquitus liberti Ecclesiarum, qui intra annum à consecratione Episcopi chartam libertatis non exhibebant. Concilium Tolet. 4. *can.* 70. *Liberti Ecclesiæ, quia nunquam moritur eorum patrona, à patrocinio eiusdem nunquam discedant; nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreuerunt. Ac ne fortè libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens sese ab Ecclesiæ patrocinio subtrahat, necesse est, vt tam ijdem liberti, quàm ab eis progeniti, professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, eiusque patrimonium non relinquant, sed iuxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.* Quam Ecclesiæ legem temperarunt PP. Concilij Cæsaraugust. 3. *can.* 4. in hæc verba: *Non est dubium, à sanctis Patribus definitum fuisse, vt cùm omnes liberti, qui ab Episcopis ex proprijs familijs Ecclesiæ, manumissionis gratia titulantur, post decedentis Episcopi obitum, mox ac alius peruenerit Episcopus, infrà anni spatium libertates suas repræsentent, quo secundùm canonis sententiam per suas professiones debitam suæ originis conditionem agnoscant. Sed quia ita speciali modo sancta decreuit Synodus, vt si ipsi liberti infrà anni spatium superuenienti suo Pontifici chartulas libertatis suæ præsentare neglexerint, protinus eos in pristinam seruitutis redigant conditionem: & licèt illis congruentiùs, satisque luculentiùs retractatum fuerat; hoc tamen à nobis conspicuum perpenditur, quo non solùm & prædia Ecclesiarum debita disponimus, sed etiam & oppressis pium suffragium porrigimus, per quod & cupiditas sacerdotalis frustretur, & imbecillitas pauperum subleuetur. Quia ergo comperimus quosdam Pontifices, potiùs lucra sua ampliare studentes, quàm de mercedis opere Domino placentes, liberos, quos ex familia Ecclesiæ à suis prædecessoribus inueniunt, pro eo quod chartulas libertatis suæ infrà consuetum tempus non repræsentent, statim eos in propriam seruitutem redigere; vnde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, vt si ijdem liberti forsitan ignorauerint ordinem canonum, aut certè (vt adsolet fieri) ad præsentandas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis solicitudo mox ac in Sedem sibi creditam successerit, per Clerum, aut domesticos perquirere procurabit, quos decedentes Episcopi de familijs Ecclesiæ manumissionis gratulauerunt, vt eodem Pontifice præmonente, ipsi liberti chartulas suæ libertatis repræsentent:* 11 Intelligitur cap. Diaconi, 12. qu. 2.

tent : qualiter nec liberti Ecclesiæ de institutione canonum ignorantes se esse perhibeant, nec Sacerdotis callida voluntas patescat, vnde contra ordinem reducantur manumissi ad originem seruitutis. Quod si Pontifice præmonente contempserint infrà anni spatium suas libertates propriæ Sedis Episcopo pandere, licitum sit ei secundùm canonum sanctiones in iure Ecclesiæ suæ reducere seruituros.

12 g *Cæteris Ecclesiæ libertis.*] Ab Ecclesia manumissis, absque eo quod clerici fierent; vel à fidelibus laicis manumissi in Ecclesia pro redemptione animarum suarum, qui licèt à dominis proprijs in Ecclesia manumitterentur, tamen quia in Ecclesijs manumittebantur, non liberti dominorum, sed Ecclesiæ fiebant, *tit.*58. *legum Ripuariorum*, ibi: *Hoc etiam iubemus, vt qualiscumque Francus, Ripuarius, seu tabularius seruum suum pro animæ suæ remedio, seu pro pretio secundùm legem Romanam liberare voluerit, vt in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto Clero, & plebe, in manu Episcopi seruum eum tabulis tradat, & Episcopus Archidiaconum iubeat, vt det tabulas secundùm legem Romanam, qua Ecclesia viuit, & scribere faciat, & tam ipse, quàm omnis procreatio eius liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, vel omnem reditum status, aut seruitium tabularij eorum reddant; & nullus tabularius denarium antè Regem præsumat iactare. Quod si fecerit CC. solid. culp. iud. & nihilominus ipse tabularius, & procreatio eius tabularij persistant, & omnes reditus status eorum ad Ecclesiam redeant, & non alicubi, nisi ad Ecclesiam, vbi relaxati sunt, malum teneant.* Vnde si quis eos interficeret, mulctam, quam pro nece hominis pendebat, non domino manumittentis, sed Ecclesiæ, vbi manumissus fuerat, soluebat. Lex Alemanica vnica, *tit.* 17. ibi: *Liberti, qui ad Ecclesiam dimissi sunt liberi, vel per chartam libertatem acceperunt, si occidantur, 80. solidi soluantur Ecclesiæ, vel filijs eius.* Amplius si ipsi liberti in seruitutem reducuntur ex ingratitudine, vel simili causa, non in seruitutem pristini domini recidebant, sed serui Ecclesiæ, vbi manumissi fuerant fiebant. Dicta lex Alemanica, *tit.* 18. *Si ancilla dimissa fuerit per chartam, aut in Ecclesia, & posteà seruo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat.* Etiam prædicta nostri textus verba possunt accipi de seruis à domino manumissis extra Ecclesiam ea lege, vt liberti Ecclesiæ manerent, & illi operas præstarent: quod pactum frequenter apponebant tempore manumissionis Ecclesiæ prisci fideles. Ladislaus *lib.* 1. *Decreti, cap.* 3. *Qui autem pro animarum salute liberati, mancipati fuerint, vt eo tempore Ecclesiæ seruiant, ipsi nemini, ipsi soli presbytero administrent.* Leo Marcianus *lib.* 1. *chronici Cassin. cap.* 10. *Seruos suos, & ancillas omnes priùs per chartulam libertate donauit, atque ita demùm liberos cum curtibus proprijs, & cæteris, quæ possidere videbantur, in ius monasterij potestatemque redegit, ea scilicet lege, vt singuli eorum quatuor per menses operas, vbi necesse fuerit, monasterio impendant; res suas atque substantias nulli omninò, nec inter se, vendere, aut donare præsumant, resque illorum, qui sine liberis defuncti essent, in ditione monasterij deuenirent.* De his ergo libertis accipi possunt verba suprà relata.

h *Dignitate naturæ.*] Id est gradum honoris, & libertatem non meruerunt tempore natiuitatis, cùm serui nascerentur; sed temporis, & ministerij necessitate, cùm manumissi fuissent eo tempore, quo necessarij erant ad ecclesiastica officia peragenda: seruitus enim dicitur impedimentum naturale ad ordines, non quia seruitus à naturali iure proueniat, sed quia seruis, ex eo quod serui nascuntur, inest impedimentum, ne ad sacros ordines ascendere possint. Notauit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monacho, cap.* 15. *in principio.* 13

C A P V T IV.

Ex Concilio apud a *Altheum.*

NVllus clericus ad gradum Presbyterij promoueatur, nisi vt scriptum in *b* canonibus habetur. Si enim propter dilectionem Dei quis de seruis suis quemquam elegerit, & docuerit litteras, & libertatem donauerit, & per intercessionem erga Episcopum Presbyterum fecerit; ille autem in superbiam elatus, Missam dominis, & canonicas horas obseruare, & psallere renuerit, & eis iustè obedire, dicens se liberum esse, noluerit; & quasi liberè, cuius vult, homo fiat: hæc sancta Synodus anathematizat, & illum à sancta communione arceri iudicat, donec resipiscat, & domino suo obediat, secundùm canonica præcepta. Sin autem obstinato animo etiam hæc contempserit, accusetur apud Episcopum, qui eum ordinauit, & degradetur, & fiat seruus illius, id est domini sui, sicut natus fuerit. Quisquis verò talem secum habuerit, postquam rem illius prædictam audierit, & domino suo *c* non reddiderit, vel à se non proiecerit, siue Episcopus, siue *d* Comes, siue clericus, siue laicus, anathematis illius societate innodatus pœnam excommunicationis ducet.

N O T Æ.

1 a A*ltheum.*] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. ex qua textum transcribo; in sexta collectione legitur, *apud Alichi*, apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti, cap.* 162. & *lib.* 2. *cap.* 234. Carnotensem *part.* 6. *Decreti, cap.* 302. habetur *apud Altheim*: in nulla tamen Conciliorum editione reperitur huius Synodi mentio; licèt aliqui affirment in Gallia fuisse celebratam, illicque interfuisse Regem Conradum. ex cuius canone 38. transcribit textum hunc Carnotensis *vbi suprà.*

2 b *Canonibus.*] Relatis *in cap.* 1. *hoc tit.*

c *Domino suo non reddiderit.*] Qui si dolo malo fecerit, tenetur serui corrupti nomine, *l.* 1. *§.* 2. *l. doli* 5. *cum alijs, ff. de seruo corrupto, l. si cuius* 13. *§.* 7. *ff. de vsufructu, l. eum qui* 5. *ff. ad legem Flauiam, l.* 2. *Cod. eod. tit. l.* 1. *Cod. si mancipium, l. inter* 6. *ff. ad legem Iul. de adult.*

d *Comes.*] Comitis officium, & qualis dignitas sit, dicemus *in cap.* 1. *de immunit. eccles.*

COMMENTARIVM.

3 EX hoc textu communiter deducitur, dominum in seruo, quem manumisit, vt Presbyter ordinetur, posse spirituales operas imponere. Ad cuius canonis interpretationem sciendum est, omisso Romanorum iure, quo inspecto ex stipulatione tempore manumissionis interposita, liberti patronis suis operas præstabant, *l.* 1. *& per totum ff. de operis libert.* Donellus *lib.* 7. *comment. cap.* 25. Valentia *tom.* 3. *illustr. tract.* 3. *cap.* 4. *num.* 26. Faber *in Papinianea, tit.* 5. *princip.* 2. *illat.* 16. ad quam operarum præstationem, & obligationem spectant textus *in l. operæ* 7. *ff. de vsufructu legato, l. adigere* 6. *§. stipulatus, ff. de iurepatron. l. eum qui* 30. *§. si libertus* 4. *de iureiurando, l. si non sortem, §. libertus, ff. de condict. indeb. l. vlt. ff. si libertus ingenuus, l. penult. Cod. de obsequijs*, iuncto Cuiacio *ad eum tit. l. in liberto* 77. *ff. de solut. l. fin. ff. de liberali causa, l. certum* 6. *§. si quis absenti, ff. de confessis, l. si duo patroni, ff. de iureiurando, l.* 3. *Cod. eod. tit. l. pro hærede* 20. *§. si quid tamen, ff. de acquir. hæredit. l. si quis pro eo* 56. *ff. de fideiussoribus, l. si patroni* 55. *ff. ad Trebell. l. penult. ff. si quis à parente, l. & eleganter* 7. *§. seruus pactionis, ff. de dolo, l. seruum* 36. *ff. de manumiss. testam. l. Stichus, §. si hæredi, ff. de statuliberis, l. si verò* 64. *§.* 1. & *§. sed etsi, ff. soluto matrim.* iuncto Fabro *lib.* 20. *coniect. cap.* 18. *l.* 2. *ff. de annuis legatis, l. sciendum* 70. *ff. de V. S. l. si seruus* 38. *ff. de stipul. seruor. l. si filius* 33. *ff. de fideicomm. libert. l. videndum* 95. *ff. de legat.* 1. *l. dotalem* 61. *cum duabus sequent. ff. soluto matrimon. l. quæsitum* 57. *ff. de condit. & demonstr. l. interdum* 73. *ff. de verb. obl. l. quæstionis* 18. *ff. de probat. l. igitur* 12. *§. si operæ, ff. de liberali causa, l. si cum* 9. *§.* 1. *ff. de donat. inter, l. cùm sine* 11. *ff. de Carbon. edicto, l. si iurauero* 14. *ff. de operis libert. l. penult. de assign. libert. l. si quis legatum* 6. *§. vlt. ff. ad leg. Corn. de falsis.* Omissis ergo his operarum

rum stipulationibus, in Gallia, & nostra Hispania, atque Longobardia iuxta proprias leges patroni tempore manumissionis, non solùm obsequium, verùm & operas retinebant: aliquando verò plena concessa libertate, nullum ius in eis conseruabant; qui liberti dicebantur Amundi, quasi exempti ab omni potestate: cuius manumissionis formam tradit lex Longobardica *tit.* 35. *lib.* 2. his verbis: *Qui Sulfreal à se extraneum, id est Amundum, facere voluerit, sic debet facere: Tradat eum priùs in manu alterius hominis liberi, & per Garathinx ipsum confirmet, & ille secundus tradat eum in manus tertij hominis, & tertius tradat eum in quarti, & ipse quartus ducat eum in quadriuium, & tingat in Vuadia, & Gisiles ibi sint.* Cuius legis exotica verba exponit Lemaistre *lib. de iurib. eccles. c.* 8. Illis verò nullas operas imponebant, quibus libertatem præstabant, vt clerici fierent ad votum Regis. De primis egi *in c hoc tit.* de secundis, qui apud ipsos Longobardos, *Impantes* dicuntur, ita habetur *d. tit.* 35. *l.* 1. *Qui per Impans, id est in votum Regis dimittitur, ipsa lege viuat, sicut qui Amundus factus est, & cum eo patronus viuat tanquam cum fratre, ac cum alijs parentibus liberis.*

4 Exponitur c. 2. de condit. Appos. Licèt seruis manumissis, vt clerici fiant, patroni nequeant operas fabriles, seu officiales imponere, vt probaui *in c.* 1. *hoc tit.* tamen cùm nulla detur indecentię ratio, si liberti sacris initiati operas spirituales in patronos impendant, ideò patroni ab eis operas spirituales stipulari possunt, vt pro huius textus interpretatione docent Suar. *de censur. disp.* 51 *sect.* 3. Gibal. *de irreg. c.* 3. D. Antonius de Garaña *in c. fin. de don.* quas operas, vt adstrictiùs cogantur patroni soluere, in præsenti statuitur, vt si eas pręstare renuerint, degradentur, & in pristinam seruitutem reuocentur. Sed contrarium probari videtur *in c.* 2. *de cond. appos.* vbi probatur, quendam Diaconum duos seruos manumisisse ea lege, & conditione, vt monachi fierent (quæ pactio admittitur ex traditis *in c. fin. de pactis*;) aliàs seruituti restituerentur. Vnus ex eis monasterium deseruit, & cum clericis se associauit: quæsitum fuit, an ideò reuocandus esset ad seruitutem? Et respondet Gregorius Magnus, curandum esse, vt voluntas manumittentis nõ negligatur, non autẽ reuocari in seruitutem. Ex quo textu colligitur, etiam adiecta conditione reuocandi libertũ ad seruitutem, iterum ad eam redire non posse: igitur non rectè in pręsenti asseritur, seruũ manumissum ex pacto, vt spirituales operas persolueret, in earum solutione cessando reuocari in seruitutem. Pro cuius textus expositione dicendum est, in eo agi de liberto iam religioni per professionem mancipato, quam si deserere velit, cogendus est ad eam redire, & in ea persistere, vt sic monasterium non deseratur, & voluntas manumittentis adimpleatur: in nostro verò casu Ecclesię acquisitus non erat, quare ex suprà traditis debebat in seruitutem reuocari. Latiùs textum illum exponemus *in c.* 19. *de simonia.*

C A P V T V.

Alexander III. *Archiep.* a *Turon.*

Consuluit. *Et infra*: Conf. t. t. respond. quod neque *b* spurios, neque seruos ordinare debes. Et si memor es, in consecratione tibi *c* dictum fuit: Vide ne quemlibet seruilis conditionis ad ordines promouere præsumas.

N O T Æ.

1 a *Turon.*] Suspicor legendum esse *Tolet.* vt *in c. consuluit* 1 *de appel. c. consuluit, de Iudęis,* vbi (ni fallor) sunt alię partes huius decisionis, & authorem habent Alexandrum nostrum III. Retenta ergo ea lectione, *Alexandro III. Archiep. Tolet.* sciendum est, Toletum Hispanię nostrę vrbem pŕimariam esse, quam ita describit Philippus Ferrar. *in Topograph. Nou. SS. fol.* 125. *col.* 2. sic: *Ad Tagum fluuium circumfluentem, nouę Castellę caput, amplissima Metropolis, vmbilicus Hispanię, vrbs ampla, & Regia nobilissima, cuius Cathedralis Ecclesia maxima, auro, gemmis ornata, augustissima est omnium Ecclesiarum, non modo Hispanię, sed & totius orbis ditissima, vt ausim affirmare, Archiepiscopum Toletanum, qui Primas est Hispanię, tot redditus habere, qui omnes Episcoporum Italię redditus in vnum collectos superent. Id etiam certum, plus ab Archiepiscopo Toletano solo possideri, quàm ab omnibus Episcopis Galliæ simul acceptis: tanta fuit Regum Hispaniæ erga Ecclesias suas pietas.* Eam constructam fuisse à Tubale referunt Granados *in serm. de dedicat. Ecclesiæ, fol.* 7. & 9. Ortiz *de templis Toleti.* A. Chaldęis tradunt Arias Montanus, Garibay, & alij relati à Franc. Pisa *lib.* 1. *hist. Tolet. c.* 3. Episcopum accepisse à D. Iacobo Apostolo ibi aduenïente, latè probant Viuar. *ad Flauium Dextrum, anno* 36. *n.* 137. D. Didacus Casteion *lib.* 1. *Primatiæ Toleti, p.* 1. *c.* 6. Tamayo *in notis ad Dextrum, c.* 13. Mauro-Castella *in histor. D. Iacobi, lib.* 1. *c.* 20. Mendez de Silua, Hieronymus Higuera, & alij relati à Quintanadueñas *in Sanctis Tolet. c.* 1. Eius Ecclesiæ Præsulis missa est hæc decisio; ipse enim temporibus Alexandri III. eam rexit Ecclesiam, vt in catalogo Præsulum Tolet. Ecclesiæ refert Tamayo *tom.* 5. *martyr. Hispan. die* 25. *Octobris.*

b *Spurios.* De his egi *in c.* 1. *de filijs presbyt.* 2

c *Dictum fuit.*] Hæc admonitio reperitur in cęremoniali Ratoldi; in nouissimis verò non reperitur.

C A P V T IV.

Innocentius III. a *Variensi Episcopo.*

Eo libentiùs. *Et infrà*: Adiecisti aliam quæstionem, an illorum filij, qui Ecclesię seruili conditione tenentur, traditi à parentibus militię *b* clericali cum suorum conniuentia dominorum, vt in eadem Ecclesia debeant deseruire, assequentes proptereà libertatem, post tempus ea relicta possint ad aliam se transferre? In quo credimus distinguendum, vtrum eo tenore fuerint *c* manumissi, & oblati ordini clericali, quod *d* manumittenti Ecclesiæ, dum vixerint, debeant impendere famulatum in *e* obsequijs diuinorum, & tunc transferendi se ad aliam est eis licentia deneganda: vel manumissi extiterint absolutè, sicque libertatem habeant ad aliam transeundi.

N O T Æ.

1 a *Variensi.*] Seu Vaciensi, vt legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. vnico.* Vaciensis Episcopatus est in Vngaria suffraganeus Strigoniensis.

2 b *Militiæ clericali.*] *Cap.* 1. *de vita, & honest. cleric. lib.* 6. *c.* 1. *de renunc.* vbi aliqua de ratione huius nomenclaturæ dixi.

c *Manumissi.*] Conditio in manumissione potest adijci, vt deseruiat certæ Ecclesiæ, quia talis pactio nullam simoniæ labem continet, vt latè probat Anguianus *lib.* 4. *de legibus, c.* 7. 3

d *Manumittenti Ecclesiæ.*] Ecclesiam appellat manumittentem Innoc. III. quia in Ecclesia manumittebantur, iuxta dicta *in c.* 1. *hoc tit.* & ipsa patrona remanebat eorum, vt dixi *in c.* 3. *hoc tit.* 4

e *Obsequijs.*] Frequenter enim olim à deuotis fidelibus seruos manumittentibus adijciebatur ea conditio, vt
5 perpetuò certæ Ecclesiæ operas impenderent; qui liberti posteà nec à manumittente, nec ab eius hærede quoad iuspatronatus, siue vt operas sibi prestarent, compelli poterant, *l. 18. tit. 7. lib. 5. legum Vuisigoth.* ibi: *Quoslibet de quorumcunque libertis, aut specialiter de ecclesiasticis, dignitas sublimauit honoris, aut prefixis sanctorũ locis deputauit, vel ordo religionis, vel ordinatio manumittentis, non erũt ad hominũ patrocinium reducendi contentione qualibet heredis.* Si ergo hec obseruabãtur in liberto laico prestãte operas Ecclesie ex oblatione domini; quãtò magis serui manumissi, vt clerici fiãt, & ministrẽt in certa Ecclesia, in eius seruitio perpetuò debẽt manere, nec ab ea recedere possunt.

C A P V T VII.

a Idem.

MIramur non modicum, cùm certum sit in constitutionibus *b* antiquorum, quando serui in gradus ecclesiasticos ordinati, debeant in seruitutem, vel non debeant reuocari. *Et infra:* De subdiaconali ordine, quia de eo non fit mentio in Patrum statutis expressè, videtur nobis, quod & is cum diaconali gradu priuilegio gaudet eodem. Nam licèt sacer ordo non reputaretur in Ecclesia primitiua, tamen à constitutione Gregorij, atque *c* Vrbani secundùm moderna tempora sacer gradus esse minimè dubitatur.

N O T Æ.

a IDem.] Textus hic in hac sexta collectione tribuitur
1 Innocentio III. sed nec inter eius epistolas hucusque editas, nec in vlla ex collectionibus epistolarum ipsius reperitur. De hoc autem textu, & alijs sex in hoc volumine compilatis sub nomine Innocentij III. Tancredus, qui notas scripsit *ad 3. collect.* in fine ipsius, ita lectorem monet in fine operis: *Quidam affectionis ardor scholasticę me cogit, vt quasdam Decretales, quas sub nomine Domini Innocentij III. habent scholastici, tanquam non suas reputatis; neque enim in registris eius continentur, neque ab eo editæ comprobantur, sicut ore ad os ab eo accepi. Quarum vna est de seruo in Subdiaconum ordinato, qui priuilegio asseritur eodem gaudere cum clerico. Secunda de Subdiacono eligendo, in qua dicitur, quod ad hoc non vidimus aliquem reprobatum. Tertia de dote, vbi dicitur, quod qui fortè de matrimonio cognouisti, & de dote cognoscere valuisti. Quarta de clericis, qui renuunt ordinari, vbi dicitur, quod eis beneficia auferantur. Quinta de sacramentis extortis, vbi dicitur, quod illi, qui ea prestiterunt, penitus obseruare tenentur. Sic & de quibusdam alijs accipite. Prima predictarum, quę incipit, Miramur: secunda, Ex litteris: tertia, De prudentia: quarta, Queris: quinta, Super consultatione Sexta, Tametsi iuri non repugnat: septima, Penè suaue est. Omnes autem, quæ in hoc opere continentur, in registris eius à primo anno vsque ad duodecimum noueritis contineri.* Refert hoc Tancredi testimonium Ant. August. *in præmissis ad collectionum notas, in fin.* Sed cùm tam præsens decisio, quàm alię, quæ à Tancredo indicantur, & à nobis suis locis exponentur, compilatę reperiantur in hoc Decretalium volumine à Gregorio IX. approbato, ambigendum non est, eas esse authenticas; siquidem licèt de auctore non constet, volumen tamen hoc authenticum est: & sufficit, etsi auctoris incerti fragmentum reperiatur, quod sit in volumine authentico, vt authenticum iudicetur. Probat latè Pater Redanus *in comment. ad Machabęorum librum, in apparatu.*

b *Antiquorum.*] *Cap. ex antiquis, 54. dist.*

c *Vrbani.*] Vt latè probaui *in c. à multis, de æt. & qual.*

C A P V T F I N A L E.

Gregorius IX. *Archiepiscopo* a *Neapolitano.*

DIlectus filius G. Diaconus proposuit, quod I. miles ea occasione, quòd patrem ipsius *b* hominem seruum esse proponit (licèt mater sua, cuius debet imitari conditionem, & libera esse noscatur) ne promoueatur in Presbyterum, impedire præsumit. Quocirca mandamus, quatenus si tibi constiterit de premissis, eundem militem ab huiusmodi impedimento cessare compescas.

N O T Æ.

a NEapolitano] De origine, & amplitudine vrbis
1 Neapolitanæ, latè egi *in c. 2. de constit.*

b *Hominem.*] In iure Cæsareo homines appellantur procuratores, actores, custodes, emphyteutę, *l. 2. C. de Episcop. & Cler. l. 4. C. de dign. lib. 12. l. 2. C. de conductoribus, & procurat. prædior. fiscal. l. fin. C. vt nullus ex vicaneis:* in libris verò feudalibus homines appellantur vassalli, qui feudum à domino acceperunt, & illi homagium, siue hominium iurarunt. Hothomanus, & alij de verbis feudalibus agentes, verbo *Homo.* In legibus Vuisigoth. & Longobardor. illi homines appellantur, qui sunt seruilis conditionis, *l. 6. tit. 2. lib. 3. l. 18. tit. 1. l. 9. legum Longabard.* probat Fredericus Lindembrogius *in Glossario legum antiquar. verbo homo.* Qua in significatione homo accipitur in presenti, & apud Ioannem VIII. R. P. *epist. 299.* Anselmo Episcopo, ibi: *Quidam sceleratus Longobardus nomine N. homo Vuidonis Marchionis.*

C O M M E N T A R I V M.

2 *Conclusio probatur.* EX hac Gregorij IX. decisione sequens deducitur assertio: *Natus ex libera matre, patre autem seruo, liber nascitur.* Probant eam textus *in cap. fin. 32. q. 4. c. licèt 3. de coniugio seruor. c. vnico, de natis ex libero ventre, l. 5. §. ingenui, l. lex 24. l. Imperator, ff. de statu hominum, l. huiusmodi 84. §. legatum 10. ff. de legat. 1. l. cum pater 77. §. cum inter 28. de legat. 2. l. partum, C. de rei vind. l. neque 10. C. de prob. l. libertina 9. C. de ingen. manumiss. l. 3. C. sol. matrim. l. 6. Cod. de suis, & legit. l. auia 28. l. fin. C. de liberali causa, princ. Inst. de ingenuis,* Vlpianus *in frag. tit. 5. §. ex ciue,* Paulus *lib. 2. sent. tit. 25.* Consonant de iure Regio textus *in l. 1. tit. 14. p. 4. l. 2. tit. 21. ead. part.* Illustrant Cuiacius *lib. 4. obseruat. c. 28. & in l. 2. ff. ne de statu defunct.* Faber *in Papin. tit. 4. per totum,* & in rationali ad textus *in l. 25. & 28. ff. de statu hominum,* Carranza *de partu, cap. 3. §. 3.* Benitez *in c. vnico de natis ex libero,* qui plures congerunt, quibus addendi sunt Anton Faber *lib. 4. coniect. c. 29.* Sarmientus *lib. 1. select. c. 5.* noster D. Franciscus de Amaya *in l. 29. & 36. C. de Decurionib. & lib. 2. obs. c. 6.* Basilius *lib. 11. de matrim. c. 3.* Leo Pinellus *in c. per venerabilem, nu. 266. qui filij sint legitimi,* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 5. numer. 29.* Lælius Mancinus *lib. 1. de triplici iure, capit. 75.* Opingius *de iure insignium, c. 7.* Fornerius *lib. 1. select. c. 7.* Hunnius *ad Treutlerum vol. 1. disp. 2. thesi 50.* Pichardus *de nobil. commun. n. 93.* claudat agmen D. Iosephus Fernandez de Retes *tom. 2. opusc. lib. 8. c. 5.*

Ad-

Aduersus hanc assertionem ita illustratam pro dubitandi ratione ita insurgi valet: Licèt enim verum sit, in
1 Ratio dubitandi. filijs vulgò quæsitis, & extra matrimonium natis, partum quoad statum matris conditionem sequi; tamen cùm filij legitimi, & ex legitimo matrimonio procreati sunt, non matris, sed patris conditionem sequuntur, *l. cùm legitimę 19. ff. de statu hominum.* Vlpianus *in fragm. tit. 5 §. ex ciue, l. eos 22 l. exemplo 36. l. nullus 44. Cod. de Decur. lib. 10. l. 1 §. qui ex duobus, ff. ad municip. l. Senatorum 6. l. liberos 10. ff. de Senatoribus*, plura Carranza *d. cap. 3. §. 3. num. 4.* quod & diuersarum gentium legibus firmatur. In Italia enim, vbi nostri textus casus contingit, proles ex matrimonio suscepta patrem sequebatur, *cap. licèt, de coniugio seruorum.* Apud Saxones idem obseruari constat *ex l. 16. tit. 1. ipsorum*. Apud Vuisigothos *ex l. 3. tit. 11. lib. 3. l. 4. tit. 5. lib. 7. l. 9. tit. 1. lib. 16. legum Vuisigoth.* Apud alias nationes idem obseruari probat Grotius *de iure belli, lib. 2. c. 5 n. 29.* sed in hoc textu agebatur de filio nato ex coniugio, alias ob potissimam causam, videlicet quia spurius erat, ordinari non poterat, *cap. consuluit, hoc tit.* Igitur si in præsenti agebatur de filio in matrimonio nato, non matris, sed patris conditio attendi debebat.

Pro huius textus, & eius decisionis plena interpreta-
4 Ingenui qui sint. tione sciendum est, ingenuos homines, aut nasci, aut fieri: ingenui nascuntur ex liberta ingenuave, *l. & seruorum, ff. de statu hominum, l. cùm pater 77. §. cùm inter 28. ff. de leg. 2. l quod ex libera 11. Cod. de operis libert. nouella 54. Iustiniani.* Qui nascitur ex libertis ingenuis, ingenuus nascitur; qui ex libertis Latinis, ingenuus Latinus. Paulus *lib. 4. sentent. tit. 4. §. Latina;* & ingenui ita perseuerant, si seruitutis iugum nunquam sint experti, vt docet Harmenopulus *lib. 1. prompt. tit. 18.* Qui enim ex matre libera nati sunt, si postea serui efficiantur, & manumittantur ex vera seruitute, pristinę ingenuitati non restituuntur, *l. homo liber 21. ff. de statu hominum, l. cum pacto 40 ff. de liberali causa, l. seruus legatus 27. § 1. ff. de adimend. legat.* Donellus *lib. 2. comment. cap 11.* Paulus Zacchias *tit. 2. quæst. Medicolegal. quæst. 2.* quare ita manumissi excluduntur à successione cognatorum, *l. 1. §. filio, ff. ad Tertyllian.* Pinellus *lib. 2. select. cap. 7. numer. 19.* quia tunc ex vera seruitute manumissi sunt, & non illis manumissio officit, sed seruitus præcedens, *§. vltim. Institut. de ingenuis.* Quomodo autem vera seruitus liberis hominibus contingat, breuiter videamus? Et primò seruitus contingit captiuitate, *l. 4. ff. de iustitia, & iure, l. adeo 7 ff. de acquir. dominio*, Grotius *lib. 3. de iure belli, cap. 6* dum bellum publicè indictum sit, non autem si à latronibus, vel piratis, aut in ciuilibus dissensionibus homines liberi capti fuerint, nam tunc liberi manent, *l. hostes, ff. de captiuis*, Cicero *lib. 3. off. l. 4. C. de ingenuis manum.* item liber homo, qui sciens, prudensque maior viginti annorum ad pretium participandum se venundari patitur, *l. 1. ff. & C. quibus ad libertatem proclamare:* item ex Senatusconsulto Claudiano mulier, quæ serui amore bacchata, alieno seruo se coniunxerit, ancilla manet, *l. Lucius 27. ff. depositi, l. vnic. C. de SC. Claudiano, l. vlt. C. de seruis fugit.* dicemus infrà *in tit. de coniug. seru.* Item qui tenebantur profiteri censum singulis lustris, si eam professionem omittebant, serui efficiebantur. Vlpianus *in fragm. tit. de tutelis, §. 11.* Cicero pro Cecinna. Item milites, qui ad delectum non respondebant, id est præceptis factis à Duce, siue Imperatore non obtemperabant, tanquam proditores libertatis in seruitutem reuocabantur, *l. 4. §. grauius, ff. de re milit.* Valerius Maximus *lib. 3. cap. 3.* Lipsius *de milit. Romana, ad Polybium dialogo 4.* Tandem in metallum, latumias, opusve metalli dati, serui olim fiebant atrocitate sententiæ, *l. aut damnum 8. §. est pœna 4. ff. de pœnis*, tunc scilicet, cùm in perpetuum damnati erant, non si ad tempus; & si ab illo, qui ius dandi habebat, dati erant, *d. l. 8. §. in ministerium, & §. Præfecti*. Quod in melius mutauit Iustinianus *nouella sua 22. c. 8.* disponens nullum aliàs liberum ex sententia seruum fieri; quę verba fefellerunt Donellum *lib. 2. comment. c. 9.* vt existimaret, adhuc post prædictam constitutionem libertinæ conditionis homines sententia, & supplicio seruos posse fieri: consensit illi Faber *in Iurisprud. tit. 4 princ. 1. illat. 8.* quamuis *tit. 11. princ. 6. illat. 5. vers. Obseruandum*, de hac re agens silentio disputationem præterierit. Item id probat Donell. *ex c. 9. dictæ nouellę*, ibi: *Si verò decretum iudiciale libertum, aut libertam, aut horum filios in seruitutem redigat.* Quibus verbis rem actam putauit Donellus, qui dictam sententiam priùs ab Accursio habuit *in d. c. 8. verbo Benè natorum:* sed quàm malè, probo sic. Iustinianus id in animum induxit, vt vellet nulla sententia fieri aliàs liberum seruum, vt sic etiam libertinum comprehenderet: quid enim huic nocitura erat seruitus anteacta? pręsertim quia Iustinianus, natalibus ingenuis exequauit libertinos, nouella sua 80. Sensus ergo prædictorum verborum est, libertum, libertamve, seu eorum filios ob ingratitudinem in seruitutem redigi; non verò aliàs ex delicto seruitutem irrogari. Quæ sententia etiam suadetur ex versione Iuliani Patricij *nouella sibi 36. c. 2.* vbi enumeratis causis, quibus nuptiæ dissoluuntur per seruitutem, illa, de qua hic, præteritur: igitur quia hæc non fuit causa detrudendi hominem liberum in seruitutem. Nec multùm pro Donello faciunt illa verba, *si verò, &c.* nam decretum illud non est accipiendum pro pœna capitali, qua libertus sit damnatus in metallum; sed pro sententia reuocante ob ingratitudinem libertos patres, & filios vna manumissos in seruitutem, vt eleganter probabis ex Iuliano *dict. cap. 2.* ibi: *Fortè enim libertini constituti ingrati contra suum patronum extiterunt.* Et ex libris Basilic. *2. part. tit. 7. in fine*, ibi: *Si iudices sententia libertum, aut libertam, aut eorum filios propter ingrati animi crimen in suam dominus redegerit seruitutem.*

Si autem ingenui nati non ex vera seruitute, sed ex
vmbrata manumissi sint, non officit illis manumissio, 5 De ingenuis manumissis.
& ita ingenui manebunt, vt contingit in filijs sanguinolentis à patre venditis ob nimiam egestatem, *l. 2. Cod. de patribus, qui filios*, Paulus *lib. 1. sentent tit. 1. §. 1. l. vnica, Cod. Theodos. de patribus, l. finali, eod. Cod. de alimentis, l. vlt. Cod. de patria potest.* vbi libertas accipitur pro ingenuitate, vt *in l. homo 21. ff. de statu hominum, l. cùm pacto 40. ff. de liberali causa*, post Reuardum *ad leges XII. Tabul. cap 3.* Goueanum *lib. 1. variar. capit. 17.* notauit Osualdus *ad Donellum lib. 2. comment. cap. 10. littera B.* Tales enim filij posteà redempti pretio dato ingenui manebant: docent Cuiacius *ad Paulum d. tit. de tutelis*, Gentilis *de bonis maternis cap. 2.* Balduinus *ad leges Romuli, cap 17.* Narbona *de ætate, anno 1. quæst. 8. & anna 3. quæst. 2.* Petrus Gregorius *lib. 12. syntagm. cap 8* Fornerius *in l. 37. ff. de V. S.* Hunnius *lib. 1. variar. tract. 2. quæstio. 15.* Cabreros *de metu, lib. 2. cap. 1.* Vuisemb. *disput. 6. thesi 9.* Acacius *de priuileg. parentum, priuileg. 21.* D. Ioannes de Larrea *disputat. 9. num. 10. & 11.* Osualdus *lib. 2. comment. Donelli, cap. 19.* Idem contingit in debitoribus ex causa debiti creditoribus addictis, de quibus latè agam *in cap. 2 de pignoribus;* isti enim quamuis per additionem in seruitutem redigerentur, non tamen libertatem, hoc est ingenuitatem amittebant, *l. vxori 24. §. vlt. ff. de vsufructu legato, l. 4. §. Stichus, de statu liberis*. Etiam idem est in filijs noxę deditis, quod olim licuit parentibus. Paulus *lib. 2. sent. tit. 31. §. filius:* posteà enim noxæ data æstimatione ingenui manebant. Papinianus apud Licinum Rufinum *tit. 2. collat. legum Mosaicar.* vbi Pitheus: obseruauit eruditus D. Ioseph de Retes *lib. 8. op. c. 3.* & notauit D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 3. nu. 36.* cuius veteris deditionis vestigium odoratur Cuiac. *lib. 13. obseru. c. 9. & lib. 2. qq. Papin. in l. sanctio 41. ff. de pœnis.*

Igitur ex libera ingenui nascuntur; ex ancilla verò serui. Theognides Græcus ita ab Vuesembac. *vbi suprà* 6 Quando ex ancilla ingenuus nascatur.
versus.

Non etenim rosa è squilla oritur, aut hiacynthus.
Sed neque ab ancilla filius ingenuus.

Nisi in illis tribus casibus à Fabro animaduersis *in Pap. tit 4. princip. 1. in fine*. Primus, cùm libertate fideicommissaria ancillæ relicta, hæres moram fecit in libertatis præstatione; tunc enim si ancilla filium ediderit, ingenuum parit, *l. 1 §. 1 ff. de suis, & legit. hæred.* si petita libertas fuit, *l. cùm verò 26. §. apparet, ff. de fideicomm. libert. l. 3. Cod. si mancipium ita fuerit*, Cuiacius *ad tit. Cod. ad Orpbicianum, & de fideicommissarijs libert. l. cùm Syllanianum 11. Cod. de his, quæ vt indignis, l. vltim. C. ad Orpbicianum*, Cuiacius *tractat. 7. ad Afric. in l. cùm, qui 38. §. qui hominem, ff. de solutionib.* Secundus casus est cùm ventri libertas data est; licèt enim olim, quia ex lege Caninia libertas certis personis dari non poterat; fœtui relinqui libertas nequiret, Cuiacius *ad tit. Cod. de lege Fusia Caninia;* SC. tamen Orphiciano prouisum

nisum fuit, vt fœtui dari posset. Paulus *lib.5 sent.tit.14. in princip.* & Iustinianus in sua noua constitutione relata *in l.cùm inter, Cod.de fideicomm. libert.* omne dubium sustulit, statuendo vt ventri tam directa, quàm fideicommissaria libertas relinqui posset. Docent Carranza *de partu cap.2. §.1. illat.9.* Cuellar. *de manumiss.2.part.numer.35.* Narbona *anno 1. quæst.14. & anno 10. quæst. 16.* Raguellius, Merillus, & Linglois *in d.l cùm inter*, Faber *in Papin.tit.4.princip.3. illat.3.* Tertius casus consideratur in filio captiuæ apud hostes concepto, & nato, qui si cum parentibus, alterove eorum ad ciuitatem rediret, licèt summo iure ingenuitatem, quam nunquam habuit, recuperare non possit; ex æquitate tamen ingenuus manet, *l.si statulibera 6. §.1. ff.de statuliberis, l.commercio, C. de postliminio reuersis, l.1 §.interdum, ff. ad Tertyllianum*, quem casum doctè exponunt D. Iosephus de Retes *lib.6 opusc.c.9.* Benitez *in d.cap. vnico, de natis ex libero, num.74.* Huic alius similis casus est, cùm filius nascitur ex captiua redempta ante luitionem; cùm enim redempti status pendeat, ac captiuus iure pignoris apud redemptorem sit, *l.verùm 20. §.vltim.ff.de captiuis, l. qui testamento 20. §.potestatis, ff.qui testamenta, l.2.5. & 6. Cod. de captiuis, l.qui status 8. ff. de re milit.* Schifordeg. *ad Fabrum lib.3. tract.21. quæst.7. & 8.* Balduinus *de pignoribus, cap. 2.* Faber *in Papin.tit.3.princip.4. illat.3* benigniùs receptum fuit, vt filius ex ipsa ingenuus nasceretur: probat D. Iosephus de Retes *d.lib.6.opusc.c.13.nu.2.* His alium annectit casum *ex d.l.6. in princip.de statuliberis*, Benitez *vbi suprà, num. 70.* aliosque ab Interpretibus excogitatos refert Osualdus *lib 2.comment c.10. littera D.* Et D. Petrus de Auila Complutensis Professor nouum addit, cùm videlicet filius ex ancilla exsecto ventre nascitur, quem in quæstione de hoc casu speciali edita edisserit.

7 Nec interest, an pater seruus, vel liber sit, si mater libera reperiatur; quia quoad conditionem, statumque, matris, non patris conditio attenditur, & partus ventrem sequitur, *l.& si seruorum 5. §.ingenui, l.Herennius 22. ff.de statu hominum, l pactum 7. C.de rei vindic. l.placuit 42. ff. de liberali causa, l.nec dicitur 21. C. de agricolis, lib.11.* Pichardus *de nobil.communic.n.12.* Carranza *vbi sup* Amaya *in l. exemplo 36. C. de Decur.lib.10.n.18.* subtilissimus D Ioannes à Gongora à consilijs Iustitiæ, & Cameræ iamdiu acclamatissimus Senator, *in l.quidam 19.n.7.ff.de manumiss. testam.* qui varias rationes huius principij reddunt. Nec desideratur, vt filius ingenuus nascatur, quod tribus temporibus, conceptionis videlicet, medij temporis, & partus libera sit; sufficit enim vno ex his temporibus liberam fuisse matrem, ne eius calamitas seruitutis superuenientis noceat fœtui, qui in vtero est: vnde manumissa prægnans matrimonij causa, si nuptiæ sequantur, filium ingenuum parit, *l.si minor 19.ff.de manumiss.vindicta.* Licèt enim secundùm iuris communis regulas in his, qui ex nuptijs suscipiuntur, conceptionis tempus attendatur, in vulgò quæsitis tempus editionis, *l.Imperator 18 ff.de statu hominum*, Vlpianus *in fragm.tit.5. §. vlt.* & sic natus ex ancilla, quamuis libera, tempore conceptionis, aut medij temporis seruus nascebatur, Caius *lib.1. instit.* tamen cùm super hac re inter Consultos altercaretur, vt docent Hothomanus *lib.4.obs.cap.14.* Duarenus *ad tit.de statu hominum*, Connanus *lib.2.comment.c.11.n.5.* Osualdus *lib.2 Donelli, c.10.littera E*, D. Petrus Medinilla *in rixis Consultorum, pag.96.* placuit liberum nasci, *d.l.& seruorum 5.princip.Instit.de ingen.* Paulus *lib.2.sent.tit.24 in princ.* Docent Olano *lib.4 Paralip.c.14 & lib.5.c.10.* Vuisembac. *disp.5. n.13.* Reuardus *lib.5.var.c.13* Goueanus *lib.2.var.cap.11.* Osuald. *vbi sup. littera E*, Basilius *de matrim.lib.11.cap.3.* Cuiac. *lib.17.qq.Pap.in l.fin.ff.de sententiam passis.* Benitez *in d.c.vnico, num.83.* qui laudat Fabrum, & Carranzam, Pichardus *de nobilitat. num.93.* Quare textus *in l.3. §.vlt.ff. de suis, & legitim.* dum ait, non videri in seruitute conceptum eum, qui ex ea natus est, quæ ante 182. dies, idest secundùm Græcos, sex menses, & duos dies manumissa fuit, non supponit necessarium esse tempus conceptionis, & editionis; tantùm enim vnum sufficit, vt latè pro eius textus interpretatione docet Benitez *vbi sup. nu. 90.* Ob eandem etiam rationem subtiliter Triphonius respondit *in l.Arescusa 16.ff.de statu hom.* in ea specie, cùm Arescusæ libertas relicta est sub conditione, si tres liberos ediderit, & vnum peperit, mox tres, vltimum liberum esse, quia eo tempore, quo quartus natus fuit, iam libera erat, & sufficit illud instans, vt filius liber nascatur: notat Pancirola *lib.2.var.c.6.*

Sufficit libertas in matre.

8 Sed huic principio aduersatur textus *in l.5. §.vlt. ff. de statu hominum*, vbi simul proponuntur, & deciduntur casus, cùm filius nascitur ex ancilla, & cùm nascitur ex ea muliere, quæ expulsa è ciuitate filium edidit; & simul asseritur filium liberum nasci, si medio tempore mater libera sit; sed qui ex expulsa à ciuitate nascitur, ex libera nascitur, quia deportatio libertatem non adimit, *l.1. §.8. ff.ad Tertyll. l.2. §.1. de pœnis, l.deportatus 15. ff. de interdict.* D. Nicolaus Antonius *lib.2.de exilio, c.12* ergo. Cui difficultati, omissis solutionibus traditis ab Olano *lib.4. Paralip.c.14. & lib.5. c.10* Goueano, qui textum emendat *lib.2.var.c.11.* Fabro *lib.20.coniect.c.1.* Reuardo *lib.5.var. c.13.* quorum solutiones refert Vuisembachius *disp. 5.n. 13.* dicendum est, Marcianum quoad casum ancillæ accipiendum esse de libertate, ita vt affirmet ex libera natum medio tempore liberum nasci; quoad casum verò expulsæ è ciuitate, de ciuitate Romana, vt videlicet ciuem Romanum pariat, si medio tempore ciuis Romana fuisset. Comparatio igitur vnius casus ad alium nòn fit circa conditionem seruilem, sed circa qualitatem partus editi, vt quemadmodum filius liber nascitur ex ea, quæ ancilla concepit, si medio tempore libertatem assequatur, etsi tempore partus iterum in seruitute reperiatur; ita ciuis Romanus nascatur ex ea, quæ tempore conceptionis, & partus expulsa è ciuitate reperitur. Docent D. Nicolaus Antonius *d.lib 2.de exilio, c.11.n.8.* D. Iosephus de Retes *lib. 1.de interdictis, c.3.in addit.n.6.* Etiam aduersatur suprà traditis textus *in l.fin.ff.de sententiam passis*, vbi deciditur, mulieri, quę conceperat, dum in ciuitate esset, & posteà in metallum damnata esset, tandemque à Principe restituta, humaniùs dici posse cognationis iura restituta videri. Ex quibus verbis liquet, natum ex ea, quæ libera concepit, ex humanitate iura cognationis obtinere; igitur quia non sufficit vnum ex tribus temporibus, & calamitatem matris filio nocere. Præsensit difficultatem Cuiac. *lib.17. qq Pauli in ea leg.* qui pro eius solutione affirmat, textum illum referēdum esse ad ius antiquum ante constitutionē Antonini, de qua *in l.4. C.de pęn.* quo inspecto tempus natiuitatis attendebatur. Sed eum refellit Benitez *vbi sup. n.100.* qui ait, Paulum supponere, filium in ea specie liberum nasci; sed propter damnationem matris iura cognationis amisisse, quia fisci ancilla effecta fuit, *l.aut damnum, §.pęna, ff.de pęnis*: vnde licèt beneficio Principis ipsa restituta esset, iura cognationis ex humanitate tantùm filio restituuntur in matrem.

Exponitur l.5. de statu hom. §. fin. de sent. pass.

9 Hactenus egimus de ingenuis natis, nunc ingenuos factos breuiter percurramus. Duobus ergo modis ingenui fiunt beneficio Principis. Primò si à Principe liberti natalibus restituti sint, non proprijs, sed illis, in quibus à principio omnes homines fuerunt, qui natales antiqui dicuntur, *l.1. & 2. ff.de iure aureorum.* Per hanc natalium restitutionem ita libertus ad ingenuitatē perducitur, vt perinde habeatur, ac si nunquam seruitutis iugum sustinuisset, & passus esset, *l.vlt.ff.de natalib.restit. l.Imperialis, §.1. C.de nuptijs, l.3. §.1. ff.de bonis libert.* vnde ad eius successionem patronus non admittitur, *l.2.ff.de natalib. d.l.3. §. 5.* Vnde nisi consentiente patrono libertus à Principe natalibus non restituitur, *l.3.4. & vlt.ff de natalib.* neq; reuerentiam patrono debet, *l.sed si hac 10. §.3.ff.de in ius vocando*, Pinell. *lib.2.select.c.6.n.23.* Hoc tamen ius omnibus libertis Latinis, excepto iurepatronatus, concessit Iustinianus sua nouella 78. notarunt Cuiac. *lib.4.obs.c.30.* Bertrandus Maurus *de iure liber.c.21. in fine.* Nec obstat textus *in l.libera 6. C. de suis, & legit.hæred.* vbi deciditur, natum ex libera, & seruo spurium esse, quamuis posteà patri libertas superueniat, & natalium restitutio: ergo quia natalium restitutio non reddit restitutum plenè ingenuum, aliàs filius eius legitimus nasceretur. Nam respondendum est, in ea specie filium illegitimum manere, quia tempore natiuitatis erat incapax legitimationis, cùm Iure Romanorum inter seruum, & liberam personam non detur connubium; vnde non potuit restitui spurius ad illud tempus, in quo incapax erat legitimationis: docet Basil. *lib.11.de matrim.c.3.*

De natalibus restitutis.

10 Secundò modo licèt non perfectè ingenui fiant, ingenuitatis tamen iura nācifcūtur liberti illi, qui ius aureorum annulorum à Principe impetrarunt, *l.1. & per totum ff. & C. de iure aureor. annul.* tantùm enim illi referebantur in ordinem equestrem, qui deponebant ferreum

De iure aureorū annulorum.

reum annulum, & aureum accipiebant. Statius Papinius *lib. 3. syluarum.*

Atque idem in cuneos populos cùm duxit equestres,
Mutauitque genus, leuæque ignobile ferrum
Exuit, & celso natorum æquauit honore.

Quem locum exponit D. Franciscus de Amaya *in l. 2. C. si seruus, aut libertus, num. 49.* Suetonius *in Iulio, cap. 39. & in Galba, c. 10.* Tacitus *lib. 1. histor. Nec minor gratia Iulio Galbæ liberto, quem annulis donatum equestri nomine Marcianum vocitabant.* Alexander ab Alexandro *lib. 2. dierum Genial. c. 29.* plura adducunt Amaya *in d. l. 2.* Tiraquel. *in d. lib. 2. dierum Genial.* Bulengerus *lib. 7. de Imperat. cap. 14.* Cuiacius *lib. 7. obseru. cap. 14.* Brissonius *ad leg. Iuliam, verbo Viro deprehenso.* Sed cùm iuspatronatus illæsum maneret, quia honor augebatur, non verò conditio mutabatur, *l. falsa 33. §. sed & si, ff. de condit. & demonstr.* ideò reuerentiam patrono præstat talis libertus, *d. l. sed & si hac, §. 3 ff. de in ius vocando*: in adulterio deprehensus occidi potest, *l. si is, qui ius 41. ff. ad leg. Iul. de adult.* patrono occiso æquè torturæ subijcitur, sicut alius libertus, *l. idem 11. ff. ad Syllanian.* patronus ei succedit, *l. penult. & vltim. ff. de iure aureor. l. etiam, ff. de bonis libert.* ius enim aureorum annulorum imaginem dumtaxat, non statum ingenuitatis præstat, *l. 2. Cod. de iure aureor. l. vnica, Cod. ad leg. Visellam*; & qui illud impetrauit, pro ingenuo habetur, sed non est, *l. vlt. ff. de iure aureor.* Vnde non excusatur à tutela patroni, eiusve filiorum, *l. libertum 14. § 2 ff. de excusat. tutor.* ab extraneorum verò tutela, quia quoad eos pro ingenuo habetur, excusatur, *l. cùm & ratione 44. §. 1 ff. de excusat tutor.* & quoad nuptias cum Senatoris filiabus pro ingenuo habetur, *l. vltim. ff. de iure aureor.* Princeps enim hoc ius concedendo, non minuit iuspatronatus; sed quæ sunt iuris publici, concedit, vt contingebat in Latino, cui ius ciuitatis à Principe concedebatur; si enim ignorante patrono illud impetrabat, vt ciuis Romanus vitam agebat; decedebat verò, vt libertus Latinus. Vlpianus *in fragm. tit. 3. §. 1. & 2. §. vlt. Institut. de successione libert.* non enim Princeps in patroni dispendium beneficium concedit, *l. 4. C. de emancip. liber. l. 1. C. Hermogen. de testam.* quare Imperator Commodus ab illis, qui inuitis, vel ignorantibus dominis ius hoc impetrarunt, ademit illud, *l. Diuus, ff. de iure aureor.* in qua parte obseruandi sunt textus *in l. 2. Cod. de bonor. possess. contra tabul. l. 3. §. 2. ff. de bonis libert. l. 7. ff. vnde cognati, l. vnica, Cod. quando ciuilis actio, l. qui tutelam 28. § finali, ff. de testam. tut. l. 8. § sed si 3. ff. de in ius vocando, l. falsa 33. §. 2. ff. de condit. & demonst. l. idem 11. ff. ad Syllanian. l. ingenuum 25. ff. de statu hominum, l. si is, qui 42. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 1. si ingenuus liber esse, l. libertum 14. §. 2. l. nequaquam 24. l. cùm ex oratione 44. ff. de excusat. tut. l. libertus 14. ff. de tutor. & curat.*

11 *Exponitur l. 2. C. de bonorum poss. contra tabulas.* Solet aduersus suprà tradita opponi textus *in l. 2. Cod. de bonorum possess. contra tabulas liberti*, vbi statuitur, patronum liberti muneribus electi, ad bonorum possessionem non admitti: igitur nec ad successionem illius liberti, qui ius aureorum annulorum impetrauit, admitti valet. Sed an rectè ita expendatur, lectoris iudicium sit; in eo enim tantùm deciditur, patronum eligentem, & exigentem munera, & operas à liberto, non admitti ad bonorum possessionem liberti: quod ex eo prouenit, nam patronus non potest à liberto munera, & operas exigere, nisi promissas tempore manumissionis, *l. opera, ff. de operis libertor.* aut iureiurando postea promissas, *l. vt iusiurandum, l sed si libertinus 37. ff. de operis libert.* & si patronus eligat operas, munerave, videtur renuntiasse iuri successionis, vt contingit in patre, qui à filio emancipato aliquid accepit, ne eius iudicium inquietaret, *l. 1. § si parens, ff. si quis à parente.* Similiter ergo patronus eligendo, & exigendo munera, & operas, excluditur à successione. Donellus *in d. l.* vbi etiam Cuiacius existimat, patronum elegisse operas, quas à liberto consequi poterat, ab eius hærede, & eo casu non admittitur ad bonorum possessionem contra tabulas. Secundò solet opponi textus *in l. 2. ff. de iure aureor. annul.* in illis verbis: *Libertinitatis quoad viuunt.* Ex quibus deducitur, etiam per ius aureorum annulorum statum libertinitatis conseruari. Sed omissa solutione Iulij Pacij *centuria 6. q. 86.* Fabri *in Papin. tit. 4. princ. 1. illat. 4.* Cuiacij *in l. 1. C. si seruus, aut libert.* dicendum est, statum libertinitatis etiam post ius aureorum annulorum impetratum, quoad obsequium patrono debitum conseruari, non verò quoad cętera patronatus iura, *d. l. sed si hac, §. 3. ff. de in ius vocando.*

Natalibus autem restituere, aut ius aureorum annulorum concedere tantùm potest Princeps, *l. vnica, C. ad legem Visellam*, ibi: *Impetrato à Principe*; *d. l. sed si hac 10. §. 3. de in ius vocando*, ibi: *Nam Princeps ingenuum facit, l. 1. ff. de natalibus, l penult. ff. de decurion.* Priuatus enim iura ingenuitatis concedere non valet. Sed in hac re reperitur celebris antinomia textus *in l. eum, qui 27. ff. de statu hominum*, cum lege *sciendum 32. ff. de ritu nuptiarum.* In lege vltima asseritur, patronum adoptando libertum, ingenuum facere non posse; at verò *in d. l. sciendam 32.* contrarium docetur, videlicet libertinum, qui se ingenuo dedit adrogandum in eius familia, iura consanguinitatis consequi. Pro huius dissidij, & antinomiæ conciliatione sciendum est, libertinum, qui se dedit adrogandum patrono in eius familia, iura ingenuitatis consequi, *d. l. sciendum*; extraneæ verò personæ se dare in adrogationem non posse, ne iure suo manumissor fraudaretur, *l. vlt. ff. de adopt. l. liberto, ff. de bonis libert.* Cuiacius *in d. l sed si hac 10.* & si conditione sua relata se dederit in adoptionem, iuspatronatus integrum, illibatumque remanet, *d. l. sed si leste, §. patronum, l. 1. §. nepos, ff. si quis à parente patrono in arrogationem libertus dari poterat, l. cùm eum 3. l. in adoptione 8. C. de adoptionib.* & consequitur iura ingenuitatis quoad patronum, eiusque familiam consequebatur, *d. l. sciendum 32 ff. de ritu nuptiarum*, Masurius Sabinus relatus ab Aulo Gellio *lib. 5. noctium, c. 19.* ibi: *Libertinos verò ab ingenuis adoptari posse Masurius scripsit; sed id neque permitti dicit, nec permittendum esse vnquam putauit, vt homines libertini ordinis per adoptionem iura ingenuorum inuadant.* Alioquin, inquit, si iuris antiquitas ista seruetur, etiam seruus à domino per Prætorem dari in adoptionem potest. Sinesius *epist. 1.* ibi: *Quoad iura verò publica, aliorumve ingenuitatem non consequitur.* Vnde Senatoris filiam ducere non potest, *l. vlt. ff. de statu homin.* Faber *tit. 4. princ. 1. illat. 2.* Petr. Faber *in l. 207. de reg. iuris*, Brissonius *de ritu nuptiarum, pag. 136.* iuxta quam distinctionem ingenuitatis quoad familiam adoptantis, & quoad iura publica ingenuitatis respectu aliorum, accipiendi sunt prædicti textus.

His animaduersis ratio nostræ decisionis prouenit primò ex vsu, & iure apud varias nationes recepto; nam apud Hebræos obseruatum fuisse constat, vt filij conditionem matris sequerentur; siquidem Ismael natus ex Abrahamo, & Agar ancilla, seruus, non liber, natus fuit: probat Petrus Cuneus *de repub. Hebr. lib. 1. c. 12.* quod ius, videlicet partum matris conditionem sequi, legem naturæ appellauit Vlpianus *in l. lex naturæ 24 ff. de statu homin.* ex ea ratione forsan, quia sicut sata, & plantata solo cedunt tanquam matri, vt mater in solidum sit; inde & filij vulgò quæsiti, quia incerto patre nati fuerunt, terræ filij dicuntur. Ouidius *lib. 1. metam.* ibi.

Iupiter è terra genitum mentitur, vt auctor
desinat inquiri.

Ità natura ipsa filij solum sequuntur. Apud Romanos hoc pro comperto obseruari iam suprà probaui: cuius doctrinæ rationes varias adducunt Interpretes. Alij eam petunt ex eo, quod mater præstat materiam corporibus, & sic & statum. Arist. *de generat. animal. lib. 1. c. 2.* ibi: *Marem, vt quod motus, & generationis originem teneat; fœminam, vt quod materia.* D. Thom. *3. part. quæst. 31. art. 5.* ibi: *Habet autem hoc naturalis conditio, quod in generatione animalis fœmina materiam ministrat.* Aliam reddit Faber *in rationali in d. l. 5. §. ingenuum*, videlicet certiorem statum demonstrari, si attendatur matris conditio, potiùs quàm patris, cùm semper mater certa sit, pater verò incertus, *l. vulgò, ff. de statu hominum, l. filium 6. ff. de his, qui sunt sui, l. mater 5 ff. de in ius vocando.* Adstipulatur Ouid. *lib. 5. Metam.* ibi:

—Occidit Astreus
Matre Palestina, dubio genitore creatus.

Plura tradunt Carranza *de partu c. 20. quæst. 4.* Broeus *lib. 10. misc. cap. 2.* Alij etiam ex fauore libertatis nostrę decisionis rationem deducunt: nam cùm eius summus fauor sit, & mater possit liberis prodesse pluribus temporibus, conceptionis videlicet, medio tempore, & partus, *d. l. 5. §. fin.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. §. 1. Instit. de ingenuis*; pater autem tantùm tempore conceptionis: inde matris, non patris attenditur cōditio. Alias cumularunt rationes

12 *Ingenuos quis, facere possit.*

13 *Ratio decidendi.*

Donellus *lib.2.comment.c.10.* Amaya *in l.36. C.de Decurionib.lib.10.n.18.* Benitez latè *in d.c.vnico, de natis ex libero ventre.*

14 Necobſtat difficultas pro dubitandi ratione ſuprà adducta, pro cuius ſolutione latè diſputant Interpretes, an præſens deciſio locum habeat tam in filijs ſuſceptis in connubio, quàm in vulgò quæſitis. Faber *in Pap.tit.4. princ.2.*& Carranza *de partu, c.3.§.3.n.4.* filium eo tantùm caſu matris conditionem ſequi exiſtimant, quando vulgò conceptus eſt, cùm patrem certum non habeat, *l. quia 5.ff. de in ius vocando.* Vlpian. *in fragm tit.5.* faciunt lex vltima *de iure deliberandi*, iuncto Cuiacio *ibi, l.13.16. & vlt.C.de agricolis, & cenſitis, lib.11.* at verò filium in matrimonio ſuſceptum patris conditionem ſequi. Pro illis, & eorum ſententia expenduntur textus *in l.cùm legitimè 19.l.lex naturę 24.ff.de ſtatu hominum*, qui coniunctim legendi ſunt; & tunc in eis ſtatuitur, quod cùm dantur legitimæ nuptiæ, filij patris, non matris conditionem ſequuntur: cùm verò non interuenit matrimonium, filij ex naturæ lege ſequuntur conditionem matris, niſi lex ſpecialis aliud inducat: igitur filij ex nuptijs ſuſcepti, licèt iniuſtis, quia inter liberum, & ancillam iure Romanorum non datur connubium, quoad libertatem ſequuntur patris conditionem. Expenditur etiam textus *in l.2. ff.ne de ſtatu defunctorum*, vbi ſupponitur, propter patris memoriam filijs ſtatus quæſtionem moueri poſſe. Contrariam tamen ſententiam, videlicet filium, tam in coniugio, quàm vulgò ſuſceptum, quoad ſtatum ſequi matris conditionem, docent Amaya *vbi ſup.* Sanch. *de matrimon. lib.7.diſp.4.n.8.* Benitez *in d.c.vnico, n.33* Mocz *in principio Inſtit.de ingenuis;* quorum ſententia probatur *ex d.l.5. §.2.ff.de ſtatu hominum*, in illis verbis: *Nec intereſt iuſtis nuptijs concepit, an vulgò;* ex noſtro capite finali, *l.ſi ignorans 3.C.ſol.matrim.l.ſi libera 6.C.de ſuis, & legit.hęredib.* qua opinione retenta, non obſtat textus *in d.l.lex naturæ, iuncta l cùm legitimæ.* Nam omiſſis ſolutionibus traditis à noſtro D. Franciſco de Amaya *in d.l.36. C.de Decur.* dicendum eſt, in illis iuribus non agi de ſtatu, libertateve, ſed de conditione deteriore, aut meliore, vt ſi naſcatur filius ex nuptijs Romani ciuis, & peregrinæ, filius ciuis Romanus naſcitur; ſi verò filius vulgò ſuſcipiatur ex peregrino, & ciue Romana, ciuis Romanus ſit, quia matrem ſequitur: & ſic non loquuntur Celſus, & Vlpianus de conditione patris attendenda, vel non, quoad libertatem, & quoad ſtatum, niſi per errorem nuptiæ cum peregrino celebratæ eſſent. Vlpian *in fragm.tit.7.* Difficiliora ſunt verba illa, quæ ſequuntur *in d.l.lex naturæ: Niſi lex ſpeciale aliud inducit.* In quibus ſtatui videtur, lege ſpeciali induci poſſe, vt filius vulgò quæſitus deteriorem patris, vel matris conditionem ſequatur; cùm certum ſit in filijs vulgò quæſitis matris tantùm attendi conditionem. Qua difficultate oppreſſus Faber in eius rationali, ea verba Triboniano tribuit. Sed ea ſolutione omiſſa, & alia tradita à Corraſio in eo textu, dicendum eſt, ea verba referenda eſſe ad legem Menſiam, qua cautum erat, vt natus ex peregrino, & ciue Romana deteriorem partem ſequeretur, ſiue pater, ſiue mater in peregrinitate eſſet. Vlpian. *in fragm.tit.5.§.8.* Docent Fornerius *lib.1.ſelect.c.6.* Hunnius *ad Treutl.vol.1.diſp.2 theſi 15.* quę lex inducta fuit in odium eorum, qui iniuſta connubia contrahebant; quare non debet eius ſententia ad liberos vulgò quęſitos protrahi, cùm certus pater demonſtrari non poſſit, vt docet D Ioſephus de Retes *lib.8. opuſ.cap.5.* Adriani tamen conſtitutione cautum fuit, vt in prædicta ſpecie filius ciuis Romanus naſceretur. Videndus eſt Sauarus *in notis ad Sidonium, lib.5.ep.19. verbo Mulier autem.*

Dissolvitur dubitandi ratio

Sed ſuprà traditis aduerſatur textus *in c.vlt 32.q.4.* in illis verbis: *Filij ex libero, & ancilla ſeruilis conditionis ſunt; ſemper enim, qui naſcitur, deteriorem parentis conditionem ſumit.* Ex qua ratione generali ita à Diuo Iſidoro Hiſpalenſi Pręſule adducta facilè conſtat, deteriorem parentis conditionem partum ſequi: igitur ſi pater ſeruus ſit, licèt mater libera reperiatur, filius ſeruus naſcitur. Pro huius textus interpretatione Grotius *de iure belli, lib.2.c.5.& c.29.in notis,* Benitez *in d cap vnico,* Mancinus *de triplici iure, lib.1.c.75.* affirmant D Iſidorum non ſecundùm ius Romanorum, ſed iuxta leges Vuiſigothorum, & Teutonicorum accipiendum eſſe; quia apud prędictas nationes partus deterioris parentis conditionem ſequebatur. Sed ſubtiliùs D. Ioſephus de Retes exiſtimat, ſententiam D Iſidori, videlicèt natum ex libero, & ancilla, ſeruum naſci, iuri conſonam eſſe; rationem verò ab Hiſpaniæ Doctore adductam eſſe referendam ad caſum legis Menſiæ, & eius diſpoſitionem; non verò generaliter eſſe accipiendam: quare iuxta eam verum eſſe, filium deteriorem parentis conditionem ſequi. 15

Intelligitur cap. vlt. 32 q. 4.

Secundò ſuprà traditis aduerſatur textus *in l.2 ff.ne de ſtatu defunctorum*, vbi aſſeritur, non eſſe libertatis quęſtionem filijs inferendam propter matris, vel patris memoriam poſt quinquennium non retractatam. Ex quo Papiniani reſponſo manifeſtè conſtat, æqualiter ſtatum patris, aut matris attendi quoad libertatem filij. Pro cuius textus expoſitione varia adducit noſter Amaya *in d.l.36. n.27.C.de Decur.* illis omiſſis Benitez *in d.c.vnic.n.32.* exiſtimat, Papinianum accipiendum iuxta ius antiquum, ante Seueri Imperatoris tempora, ante cuius conſtitutionem filij ex nuptijs ſuſcepti deteriorem partem ſequebantur; quod emendauit Seuerus *in l.Seuerus 9.ff. de cenſibus*, ſtatuens vt filius matris conditionem ſequatur: ſed textum *in d.l.2.* referri ad ius antiquum, & etiam textum *in l.7.C.ne de ſtatu defunct.l.principaliter 13.C.de liberali cauſa.* Ita Benitez *vbi ſup.*& D. Petrus de Velaſco *in rixis Conſultorum pag.97.* Sed licèt hęc doctrina defendi poſſit in ſpecie textus *in d.l.7.C.ne de ſtatu,*& eam amplectatur Cuiac. *lib.4 reſp.Pap.* tamen vt ipſe Benitez probat vbi ſup. *n.30.* contra Cuiacium, Papinianus floruit temporibus Seueri; vnde textus *in d.l.2.* qui eiuſdem Papiniani eſt, nō poteſt referri ad ius antiquum ante Seueri tempora. Quare exiſtimo *in d l.2* vocem *libertatis*, accipi pro *ingenuitate*, vt *in l.cùm pacto 40.ff.de liberali cauſa;* & ſic Papinianum aſſerere, quęſtionem ingenuitatis filij inferendam non eſſe propter patris, vel matris memoriam; ſi enim ex liberto Latino, vel liberta Latina filius naſcebatur, ingenuus Latinus fiebat, vt ſuprà dixi. Ait ergo Conſultus, *ingenuitatis quæſtionem filijs inferendam non eſſe*, id eſt, an ingenui ciues, an ingenui Latini èſſent, ex eo, quod patris, vel matris Latini memoria poſt quinquennium retractata ſit. 16

Exponitur l. 2. ff. ne de ſtatu defunct.

TITVLVS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis, vel non.

CAPVT VNICVM.

Ex Concilio a Carthag.

b MAgnus Epiſcopus c Auguſtinus dixit: Quid dilectioni veſtrę videtur, d procuratores, actores e executores, ſeu curatores pupillorum, ſi debeant ordinari? f Gratus Epiſcopus dixit: Si poſt depoſita onera, & reddita ratiocinia, actus vitæ ipſorum fuerint comprobati in omnibus, debent cum laude Dei (ſi poſtulati fuerint) honore munerari: ſi enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum fuerint ordinati, Eccleſia infamatur: g Vniuerſi dixerunt: Rectè ſtatuit Sanctitas veſtra, ideòque iſta eſt noſtra ſententia.

NO-

NOTÆ.

1 a *Carthag.*] Primò, vt referunt Burchardus *lib.2. Decreti, c.36.* Iuo Carnot. *p.6 Decreti, c.137.* Gratianus *in capitul. Magnus*, 54. *distinct.* Antonius August. *in cap. vnico, hoc tit. in 1. collect.* sed quodnam fuerit hoc Concilium Carthag. & vbi celebratum fuerit, referre oportet. Sciendum autem est, Carthaginem insignem Africæ vrbem fuisse, quam post Troianum bellum à Didone conditam fuisse, testatur Eusebius. Tanta autem eius potentia fuit, vt tota Africa cultiori potiretur, vt referunt Strabo, & Polybius: à Romanis funditus euersa fuit, & cùm deserta permansisset, tandem à Cęsare instaurata est, vt referunt Strabo *lib.17.* Plinius *lib.5. cap.4.* Ptolomeus *lib.4. c. 3.* Iustinianus Vuandalis pulsis Carthaginis dignitatem conseruauit, & noua Præfecti Prætorio sede auxit, *l.1. ff. de officio Præfecti Africæ*. Eius prouincia Proconsularis fuit, vnde Episcopi Proconsulares dicuntur, vt refert Berterius *diatriba 1. pag.28 & 51.* Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra, in Africæ descript.* In ea ciuitate varia fuerunt congregata Concilia, inter quæ primum enumeratur, quod celebratum fuit anno 248. non quia antea alia non fuissent celebrata, sed quia alijs deperditis, illorum quæ extarent, hoc primum probaretur. Congregatum fuit à Grato Carthaginensi Præsule, & in eo de schismaticis Episcopis ad vnitatem Ecclesiæ conuersis 14. canones sanciti fuerunt, qui reperiuntur *tom.1 Concilior.* ex quibus aliqui transcripti sunt in iuris nostri corpore: canon *6 in c. credo, 21. q. 3.* canon *8. in præsenti*, canon *11. in c. si quis tumidus 15. q. 7.* canon *11. in c.1. de pactis*.

b *Magnus.*] Ità appellabatur Episcopus, qui præsentem canonem rogauit, & in Concilio proposuit.

c *Augustinus.*] Ità legitur in Decretalibus; in Concilijs autem legitur *Astiagensis*, qui Episcopatus est in ipsa prouincia Carthaginensi.

2 d *Procuratores.*] Plura procuratorum genera sunt, de quibus in præsenti agere in animo non est; nam hic tantùm agitur de procuratoribus præpositis ad rationes; qui enim olim rationibus præerant, procuratores à rationibus dicebantur. Seneca *epist.14.* ibi: *Rationes accipit, forum conterit, Kalendarium versat, fit ex domino procurator.* Petronius *in satyr. lin.16.* ibi: *Procurator rationes accipiebat.* Clariùs constat ex veteri lapide transcripto à Salas *in notis ad Petronium, d. lin. 16. pag.113.* ibi:

T. AVRELIO
AVG. LIB.
APHRODISIO
PROCVRAT. AVGVST.
A RATIONIB.

Vnde & rationales, procuratoresque dicebantur, vt ex Lampridio notant Cuiacius *lib.8. obser. c.32.* Marcellus Donatus *in notis ad Ammianum, c.15. tom.6. thesauri critici, pag.806.*

3 e *Executores.*] *Exactores*, emendat Antonius August. *in notis ad hunc textum, in 1. collect.* vt comprehendantur sacrarum largitionum exactores, id est summarum rationales, seu tributorum publicorum susceptores, de quibus *in l.3. C. si propter publicas pensitationes*, *l. exactores 8. C de susceptoribus, lib.10.* qui etiam actores dominici dicuntur *in lib.4. Capitul. Caroli, c 3. & 41.* apud Greg. Turon. *lib.9. c.38.* Sed licèt hæc lectura incongrua non sit, tamen cùm nullo exemplari fulciatur, aut in aliquo codice reperiatur, retinemus communem lecturam, & exequutores accipimus pro illis, quos paterfamilias in testamento non solùm filijs tutores dedit, verùm & integræ suæ dispositionis executores nominauit, de quibus *in l. si à pluribus 107. ff. de legat. 1. nouella 68. Leonis*, vbi tutores dicuntur executores, & executio pro tuitione, & defensione accipitur *in c.2. 54. dist.* notarunt Giron. *hic*, Dartis *in c. magnus, 53. dist.*

5 f *Gratus Episcopus.*] Qui Concilium Carthag. primum hoc congregauit, vt suprà retuli.

g *Vniuersi dixerunt.*] Post rogationem enim legis ecclesiasticæ, si iustè lex rogabatur, omnes ita placitum exprimebant, vt constat ex alijs canonibus huius Concilij, & aliorum etiam Carthaginensium, quos retulerunt, & notis illustrarunt Balsamon, & Iustelus.

COMMENTARIVM.

Ex hoc canone talis deducitur assertio: *Ratiocinijs obligati, ad sacros ordines admitti nequeunt, nisi deposito onere, & redditis rationibus.* Probant eam textus *in cap. illud, 23. dist. c. præcipimus, 34. dist. c. præterea, 51. dist. cap. 1. cap. legem, cap. designata, cap. præterea, c fin. 53. dist. c. tantis, 83. dist. c.1. & 2 21. q.3.* Concilium Tolet 1. *can.8 Clericos, si qui obligati sunt, vel pro æquatione, vel genere alicuius domus non ordinandos.* Vbi pro *ęquatione*, legendum credo *peræquatore*, argumento legis *si peræquatore 3 C. de censib. lib.11.* D. Gregorius *lib.2 regist. epist.61.* approbans in hac parte Mauricij Constitutionem, ibi: *Dominorum pietas sanxit, vt quisquis publicis administrationibus fuerit implicatus, ei ad officium ecclesiasticum venire non liceat; quod valdè laudaui, euidentissimè sciens, quia qui habitum sęcularem deserens ad ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult sęculum, non relinquere.* Quam epistolam doctè explicat Petrus Marcha *lib.2. concord. Sacerd. & Imper. c.11.* Synodus septima sub Adriano II. *can 13. Nullatenus autem habeant potestatem, qui Principum domorum, seu suburbanarum rerum curam gesserint, inter Clerum magnæ Ecclesiæ colligi, vel constitui.* Vrbanus II. in Synodo apud Melfiam, *can. 11. Cauendum est, ne seruilis conditionis, aut curialium officiorum obnoxij ab Episcopis promoueantur in Clerum.* Concilium Tolet. 4. *can. 47. & 8. can. 3.* Innocentius I. *epist. 2. ad Vitricum, cap 11. Præterea frequenter quidam ex fratribus nostris Curiales, vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt, quibus posteà maior tristitia cùm de reuocandis eis ab Imperatore aliquid præcipitur, quàm gratia de ascitis nascitur; constat enim eos in ipsis munijs etiam voluptates exhibere, quas à diabolo inuentas esse non dubium est; & ludorum, aut munerum apparatibus, aut præesse, aut interesse. Sit certè in exemplum solicitudo, & tristitia fratrum, quam sæpè pertulimus Imperatore præsente, cùm pro his sæpiùs rogaremus, quam ipse nobiscum positus cognouisti; quibus non solùm inferiores clerici ex curialibus, verùm etiam iam in Sacerdotio constituti, ingens molestia, vt redderentur, instabat.* Canon 33. collectionis Ferrandi: *Vt clerici, vel ratiocinatores, non ordinentur.* Caput *monachos, 16. quæst.1* iuxta veram lecturam, quam ita ex excusis veteribus codicibus refert Quintanaduеñas *lib.3. ecclesiast. num.46. Si quos fortè Episcopi deesse sibi clericos arbitrantur, ex monachorum numero rectiùs ordinabunt, non obnoxios publicis, priuatisque rationibus; cum inuidia teneant, sed habeant iam priuatos.* Synodus Rhemensis sub Sonacio Episcopo, apud Flodoardum *lib. 2. histor. Rhemensis, cap.5. Hi verò, quos publicus census expectat, sine permissu Principis, vel Iudicis se ad Religionem sociare non audeant.* Lex *& clerici officiales 4. Cod de Episcop & Cler.* lex 3 *Cod. Theodos. eod. tit. Cùm constitutio emissa præcipiat nullum deinceps decurionem, vel ex decurione progenitum, vel etiam instructum idoneis facultatibus, atque obeundis publicis muneribus opportunum, ad clericorum nomen, obsequiumque confugere, sed eos de cętero in defunctorum dumtaxat clericorum loca subrogari, qui fortuna tenues, neque muneribus ciuilibus teneantur obstricti: cognouimus illos etiam inquietari, quia ante legis promulgationem clericorum se consortio sociauerint. Ideòque præcipimus his ab omni molestia libertatis illos, qui post legem latam obsequia publica declinantes ad clericorum numerum confugerunt, procul ab eo corpore segregatos, Curiæ, ordinibusque restitui, & ciuilibus obsequijs inseruire.* Lex 6. *eod. tit. & Cod. Neque vulgari consensu, neque quibuslibet petentibus sub specie clericorum à muneribus publicis vocatio deferatur, nec temerè, & citra modum populi clericis connectantur; sed cùm defunctus clericus, ad vicem defuncti alius eligatur, cui nulla ex municipibus prosapia fuerit, nec ea est opulentia facultatum, quæ publicas functiones facillimè queat tolerare.* Lex 98. *& 100. Cod. Theodos. de Decurion.* lex 7 *eod. Cod. de cohortalibus.* Consonat lex 23. *tit.6. partit. 1.* vbi Gregorius Lopez. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & *lib.1. de iure ecclesi. cap 33. numer. 134.* Antonius Augustin. *in epit. iuris Pontif. libr. 27. titul. 23.* Acuña, & Ioannes Dartis *in cap. legem, 51. dist.* Chopinus *lib.3. sacræ pol tit.3.* Iuretus *in notis ad Symmachum lib.6. epist.4.* & ad libellum S. Ambrosij *pag. 327.* I. Gothofredus *in l.49. Cod. Theodos. de Decur.* Albaspineus *lib.1.*

4 Conclusio refertur & Probatur.

lib.1.obseru.c.22 Gibalinus *tom.1.de negot.lib.1. c.3. art.* 10. Dartis *in cap.10.34.dist.* Petrus Gregor. *lib.15. syntagm.cap.16. num.* 8. Lantdmeter. *lib.2. de veteri monacho, cap.25.* Vighellius *in meth. iuris can.pag.238.* Raymundus *lib.3.summæ, tit.de obligatis ad ratiocinia*, Suarez *de censur disputat. 51.sect.2.* Bosquetus *ad Innocent. lib.3.epist.7.* Quintanadueñas *lib.3.Ecclesiasticon, cap.21. num.47.* Bignonius *ad Marculfum lib.1. cap.19.* Gibalinus *de irregul.cap.3.quæst 5. princip.3.* Langleus *lib.7. semestrium, cap.2.* Vuadingus *in notis ad opera D. Francisci, tom.2.pag.237.* Mornacius *in l.4. Cod.de Episcop. & cleric.* Souchetus *in notis ad epistolas Iuonis, epist.147.* Fornerius *lib.3.select.cap.7.per totum*, Sausay *in Panopl. cleric. lib.1.cap.10.* Iurctus *ad libellum Sanct. Ambrosij. pag 327.*

5 Impugnatur tradita assertio. Sed aduersus hanc assertionem ita illustratam pro ratione dubitandi ita insurgo. Si obligati ad ratiocinia, & procuratores rationum, & tutores ordinari non possent, ne Ecclesia infametur, multò magis, & post ordinationem, & gradus sacros susceptos, pupillorum tutores, seu rationum procuratores clerici esse non possent ob eandem rationem, *c.1.2. & per totam 21 q.3.* sed sic est, quod iam promoti ad sacros ordines, pupillorum tutores, & rationum procuratores designari possunt: igitur & ante promotionem ratiocinijs obligati, & his ministerijs mancipati, ritè ordinari valebunt. Probatur minor *ex cap.final.86.dist.cap.2. dist.87.* Alexius Patriarcha C.P. in Synodica, quæ *lib.2. sentent.* extat his verbis: *Curatores similiter à Metropolitanis dentur, qui Ecclesijs omni adhibita solicitudine cum Episcopis earum prospiciant, & administrationis annuæ rationes exigant. Quod autem hæc à nobis ita definita consentanea sint accuratæ canonum menti, ex ipsis sacris canonibus constat; nam XXV. canon Antiochenæ Synodi, potestatem in res ecclesiasticas Episcopis concedens, quominus eas in vsus suos conuertant, cognatisque suis præbeant, vt hoc modo rationes Ecclesiarum tacitè detrimentum capiant, prohibet; ideòque rationibus ad Synodos prouinciales reddendis obnoxios faciens, decoris explorandi curam iniungit.* Vbi clerici præponuntur, vt rationum procuratores. Augetur hæc difficultas ex eo; nam si procuratores, & alij ratiocinijs obligati ordinari non possent, maximè propter exercitium, & ministerium, quod obtinent, ex nostro textu, ibi: *Ante libertatem;* multò magis adscriptitij, qui agriculturæ, & glebæ terræ mancipati sunt, *c.1.dist.55* sed isti ad sacros ordines ascendere valent, & sic promoti plena libertate fruuntur, *authent. adscriptitios, Cod. de Episcop. & cleric.* igitur similiter rationibus obnoxij ordinari valent.

6 Decurialibus non ordinādis. Hac tamen difficultate non obstante verum est, obligatos publicis, seu priuatis ratiocinijs, nisi deposito onere, & rationibus redditis, ordinari non valere; qua prohibitione comprehenduntur curiales, qui Curiæ inseruiunt, & illi traditi sunt, vt ciuilia munera procurent, & exequantur, *c.1.2. & per totam 51. dist.* licèt apud Romanos inter honores municipales, qui Decurionibus pro meritis cuiusque deferri solebant, sacerdotium enumeraretur, *l. 21. Cod. Theodos. de Decurion.* Sidonius *lib.5. epist.7.* notat Valesius *ad Marcellinum lib.28. pag. 375* Similiter qui publicis rationibus, seu Poliptychis censitus est. Rationes autem publicæ, Poliptycha dicuntur *in l.2. Cod.Theodos. de discussoribus*, vbi quæ in principio Imperatores poliptycha dixerant, in fine ratiocinia publica vocant; quod ibi rectè Anianus Interpretatur, & notarunt ex Vegetio *lib.2. de re milit. c.10.* Cassiodoro *lib.5. variar. cap.14.* & veteri Marculfi formula *cap.10.* Cuiac *lib.4. obseruat. c.27.* Bignon. *ad Marculfum d. c.20.* Sausay *in Panopl. cleric. lib.1. cap.10.* Isti ergo publicis rationibus censiti ordinari non valent, ex iuribus suprà adductis. Vnde in Concilio Aurelian 1. celebrato temporibus Clodouei Regis statutum fuit, ne quisquam implicatus sæculi negotijs, scilicet publicis rationibus, in Clerum cooptari possit, nisi ab ipso Rege impetrata licentia, aut iudicis sententia liber pronuntietur à prædictis rationibus. In Concilio item Rhemensi sub Dagoberto, celebrato anno 630. sancitum fuit, vt qui publico censu tenerentur, religiosi, seu clerici, sine permissu Principis, aut sententia iudicis non fierent. A quibus decretis initium habuerunt præcepta de clericatu à Regibus ordinandis dari solita, quorum formam refert Marculfus *lib.1. c.19.* Notarunt Bignonius *ibi*, Pitheus *ad tit.26 legis Salicæ.* Qua ratione cùm Ludouicus VI Stephanum eius Cancellarium, & Comitem Palatinum peteret ab Episcopo Senonensi in Episcopum Parisiensem consecrari, asseruit, & præmonuit ordinatores, ipsum Stephanum ab omni nexu ciuilis administrationis esse liberum; & cùm postea inquietaretur, tanquam ordinatus non redditis rationibus, assertione Regis excusatus fuit, vt constat ex D. Bernardo *epist. 46. vsque ad 50.* Quod idem contigisse S. Thomæ Cantuar. Archiepiscopo, probatur ex eius vita, ex Eduardo relata à Surio *die 29. Decembris*: cùm enim hac in re nihil proficerent eius aduersarij, aliud tentatum est, vt redderet rationem eorum, quæ tunc, cùm esset Cancellarius, custodienda accepisset, & vt ea expendisset: nec licentiam antè obtinuit, quàm publicè pronunciatum esset, ab eiusmodi liberum eum fore. Nec solùm publicis rationibus obstricti ordinari prohibentur, verùm & priuatis ratiocinijs nexi ab ordinibus arcentur ex nostro titulo *de obligatis*; veluti procuratores à rationibus, executores, tutores, & similes.

Huius prohibitionis rationes pro diuersitate personarum, quæ in ea comprehenduntur, variæ sunt; curiales enim ideò ordinari prohibentur, quia curialium sordidum genus est, immò & sceleratorum, qui propter aliquod scelus pœnæ loco curialium collegio mancipabantur, vt latè probauimus *in cap.cùm non ab homine, de iudicijs.* Vnde sacerdotes grauiter delinquentes, Curiæ seruituri tradebantur, *cap.statuimus 31.11. quæst.1. cap.clericus 8. 3 quæst.4. nouella Iustin.123. cap.29.* Probant I. Dartis *in cap.10.34.dist.* Turrianus *lib.2. pro canon. Apost. cap 14.* Alia etiam ratio assignari potest ex eo, quia curiales in ludis, & spectaculis populo exhibendis exercebantur, vt probaui *in can.2. Concilij Illiberit.* Vnde indecens erat, vt ad sacros ordines, dum Curiæ deseruiebant, admitterentur. Quam rationem expressit Innoc. I. *in d.epist.ad Vitricum*, cuius verba suprà retuli in confirmatione conclusionis. Sed licèt iustæ rationes præsentis assertionis à Doctoribus perpendantur, & expendantur; genuina tamen, & propria ratio petenda est ex eo, quia Curiæ datus, seruus Curiæ fiebat; vnde eam deserere non poterat; immò si propria auctoritate deseruisset, à Curia repetebatur, *c 2.dist 53.* Plura cumulauit Souchetus *in notis ad epist.147. Iuonis Carnot.* Vnde ne dignitatis obtentu Reipublicę munera desererentur, rectè à Sanctis Patribus statutum fuit, ne curiales ante libertatem, & rationibus nondum redditis, sacris initiarentur ordinibus: quam rationem innuerunt D.Ambrosius *lib.5.epist.31.contra Symmachum*, Imperatores *in l.104.Cod.Theodos.de Decur.* pulchrè Cassiodorus *lib.2.ep.18 Priscarum legum reuerenda dictat auctoritas, vt nascendo curialis nullo modo possit ab originis suę munijs discrepare, nec in aliud Reipublicę officium trahi, qui talis pręuentus fuerit sorte nascendi. Quod si eos, vel ad honores transire iura vetuerunt, quàm videtur esse contrarium, curialem Reipublicę amissa turpiter libertate seruire, & vsque ad conditionem peruenisse postremam, quam vocauit antiquitas Minorem Senatum? Nouerit itaque reuerentia vestra, Farsinates municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Vnde prouidentia vestra pro integritatis suę proposito examinata veritate discutiat, quę veniunt in querelam: & si desideria petitorum veritate subsistunt, pro implendis munijs eos ad Curiam suam remeare permittat. Si verò Clero vestro creditis in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum Comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quę aduersariorum debeat intentionibus obuiare. Quod si de negotij qualitate dubitatis, conuenit sacerdotalibus institutis, vt ante controuersiam iustitiam magis ipse cognoscat, quàm de iudicio victus abscedat. Talem siquidem non oportet publicè superari, quem amatorem ęquitatis conuenit inueniri.* Quam rationem illustrat Albaspineus *lib.1.obser.c.22.* 7 Ratio decidendi.

Rationibus publicis, & priuatis obnoxios, & obæratos ideò ordinari non posse existimat Cironius *in parat. ad hunc tit.* quia eorum corpora creditoribus obligata censentur, & quodammodo eorum seruitio mancipata, vt innuunt Patres præsentis Concilij in illis verbis: *Libertatem adeptam.* Vnde cùm serui, nisi à dominis manumissi ordinari non possint, *cap.1.* vbi latè probaui, *de seruis non ordin.* ideò ratiocinijs obligatos ad sacros ordines admitti nō posse, credit perdoctus Cironius. 8 Prosequitur decisio ratio.

Sed

Sed pace tanti viri, hæc ratio sustineri non potest; nam lege Petilia abrogata, seu vsu numquam recepta, iam pluribus retrò sæculis ante hoc Concil. Carthag. liberi homines neque mancipio, neque pignoris nexui obligari poterant, vt probauimus *in cap.2. de pignor.* Neque verba expensa à Cironio libertatem à seruitute important, sed à ratiocinijs, & negotijs, vt ex verbis sequentibus facilè constat. Quare ea ratione omissa, vera præsentis assertionis ratio assignatur à SS. PP. in illis verbis huius canonis, *ne infametur Ecclesia.* Cùm enim clericis prohibeatur actorum, procuratorum, tutorumque officijs implicari, *c.1. & per totam 21.q.3.* meritò qui exercent ea officia, nisi illa deseruerint, ordinari prohibentur, ne infametur Ecclesia, cui præsunt. Neque etiam ante rationes redditas ordinari debent, ne iam promoti diuersis litibus vexentur, & à sacris ministerijs distrahantur, vt litibus intersint; præcipuè coram iudice laico, coram quo conueniri possunt pro tutela anteà gesta, vt probat Marinis *lib.1.resol.c.53.* Accedit, nam tutores iudicio tutelæ damnati infames fiunt, *l.furti 6.§.6.ff.de his, qui notant.infamia.* Vnde ne clerici iam promoti directa tutelæ actione damnati, infamia notarentur, iustè prohibitum fuit, ne nisi rationibus redditis ad Ecclesiæ gradum admitterentur. Facit etiam, nam si ante rationes redditas tutores, & actores ordinarentur, potentiores redderentur aduersarijs suis, & potiùs litis causa, quàm deuotionis gratia ordinari crederentur; quod etiam in militibus damnatum fuit, *l.4.§ non omnis.ff.de re milit.* Quare fertur Alexandrum Magnum priùs, quàm secerneret, quos retenturos esset milites, edixisse, ne ijs æs alienum profiterentur, vt auctor est Quintus Curtius *lib.9.* Illustrant Pancirola *lib.2.variar.c.145.* Desiderius Heraldus *emendat. iuris c.22.* Rectè ergo statutum fuit in præsenti canone, vt ante depositionem officiorum, & rationes redditas obligati ad ratiocinia sacris ordinibus non initiarentur. Accedit tandem vsus diuersarum gentium, apud quas obligati ad ratiocinia, illis non redditis, ad honores non admittebantur. Iure enim ciuili Romanorum statutum legimus, ne debitores rerum publicarum ad honores admittantur, nisi priùs redditis rationibus, & debitis solutis, *l.rescripto, § debitores, ff.de muneribus, l.1.Cod.de debitor.ciuitatum, lib.10.* quinimmò neque reipublicæ vectigalia conducere poterant, *l.4.ff.de legation.* Cuiac. *ad tit. C. ne tutor vectigalia.* Et iure ipso ciuili Curiæ obnoxius, si fortè vt onus curiale excuteret, clericus fieret, cogebatur transferre bona sua in alium, qui vices impleret in publico munere subeundo, *l.49.99.115.121.123.172. C.Theodos.de Decur.* etiamsi iam Episcopi, Presbyteri, vel Diaconi esse meruerint; quo modo legi debere *in l.173. eod.tit.* notauit Iuretus *ad libellum 2.D.Ambrosij, pag.327.* Antè etiam Constantinus statuerat *in l.49.eod.tit.* ita demum curiales non cogi facultatibus cedere, si vita insignes essent, & totius populi vocibus expeterentur, consentiente Curia. Ex constitutione autem Valentiniani *in l.19. C.Theodos.de Episc.& cler.* curiales cum patrimonio habebatur immunis, si decennium in Clericatu impleuerat. Tandem permissum fuit per substitutum Curiæ clericos deseruire, *l.115.l.163.C.Theodos.de Decur.l.3. C.de his, qui ad Ecclesiam confugiunt.* Tempore D. Ambrosij Curiæ obnoxium ad ordines ascendentem patrimonio proprio mutari, constat ex *epistola 29.ipsius S.ad Theodos.& epist.31. lib.5. ad Valentinianum.* Apud Athenienses etiam non licebat debitorem rationibus non redditis publica munia obire. Demosthenes *in orat. contra Androcionem.* Similiter apud Venetos lege prohibitum fuisse fisci debitoribus Magistratus petere, refert Petrus Beneuent. *lib.5.hist.* & post eum Langleus *lib.7.semest.c.2.*

Nec obstat iam difficultas suprà adducta, pro cuius so-
9 Dissoluitur difficultas. lutione discrimen constituẽdum est inter tutores rationũ Ecclesiæ, & tutores miserabilium personarũ; & inter tutores testamẽtarios, & legitimos. Primi non solùm dũ rationes Ecclesiæ procurant, & tutelas miserabilium exercent, ordinari possunt; verùm & postquam ordinati sunt, eligi valent in procuratores, & tutores, ex iuribus suprà traditis, & *ex c.1.21.q.3.* Secundi verò ordinari non possunt, ex rationibus suprà traditis. Docent, & ita communiter distinguunt repetentes in hoc textu, & post eos Barbosa *in præsenti*, Gibalin. *de irreg.d.c.3.pag.108.* Nec augmentum difficultatis aduersatur; nam potiùs verum est, adscriptitios, seu conditionales, quorum personæ obnoxiæ sunt prædijs, ordinari non posse, vt probant Bosquetus *ad Innocent.lib.1.epist.37.* Lemaistre *de iuribus Ecclesiæ lib.3 c.8.* & dixi *in c.1.de seruis non ordin.num.vlt.* Iustinianus tamen Imperator sua speciali constitutione permisit adscriptitios sine dominorum voluntate ordinari, dum tamen adhuc post sacerdotium agriculturam sibi iniunctam adimplerent, *authent.adscriptitios, Cod.de Episc.& Cleric.* Quod ius nostrum admisit, dum non per se, sed per vicarios impleretur, *c.ex antiquis 9.cum seqq. 54.dist.* quo casu ab omni iure colonario, seu agriculturæ liberabantur.

Superiori assertioni adhuc opponitur textus *in Clem.ne in agro, § quia verò, de statu monach.* in illis verbis: *Regulares canonici administrationem aliquam non habentes.* Vbi 10 Intelligitur Clem. ne in agro §. quia verò, de statu monac.
cùm generalis prohibitio proponatur, ne monachi, & canonici regulares Curias Principum adeant absque speciali Prælatorum licentia, illa exceptio adijcitur, *nisi aliquam administrationem habeant:* igitur Canonici possunt ordinari, & in Canonicos eligi, administrationi & ratiocinijs obligati. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu agi de administratione rerum ipsius monasterij, quæ Monachis, & clericis permissa est. Prohibitum enim erat iam à primis Ecclesiæ temporibus monachis, & clericis adire Principis Curiam sine licentia Episcopi, aut Metropolitani. Synodus Antiochena *can.11.* Sardicensis *can.7.8.& 9.* Parisiensis sub Ludouico, & Lothario *lib.3 cap.14.* Semper tamen excipiebatur causa monasterij, si monachi eam procurabant. Concilium Meldense *can.57. Monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo morentur.* Eo enim casu nullam excommunicationem incurrebant canonici regulares, vel monachi Curiam adeuntes, vt docent Suarez *de censuris disp.23 sect.5.n.6.* Sayrus *lib.5.thesauri, c.33.n.26.* plures relati à Gibalino *de clausura regul.disquis.2.c.2 §.3.n.29. & de censuris, in synopsi, pag.448.* Vnde cùm ex eo textu agatur de administratoribus rerum monasterij, ideò supponitur eos, & in canonicos eligi, & ad sacros ordines promoueri, & iam promotos ad administrationem, & procurationem rerum monasterij admitti.

Deinde aduersatur textus *in can.8. Concilij Tolet.* in illis verbis: *Innuente, atque consentiente Domino pijssimo Recaredo Rege, id præcipit sacerdotale Concilium, vt clericorum ex familia fisci nullus audeat à Principe donatos expetere, sed reddito capitis sui tributo, Ecclesiæ Dei, cui sunt alligati, vsquedum viuent, regulariter administrent.* Ex qui- 11 Exponitur Concil. Tolet. 3.can.8.
bus apparet, clericos post suam ordinationem soluere debere tributum capitis sui: ergo publicis rationibus, ac tributis censiti, atque nexi, possunt ad sacros ordines ascendere. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, in eo textu agi de seruis fisci, seu familiæ Ecclesiæ, de quibus egi *in c.3 de seruis non ord.* qui cùm fuissent donati ad seruitium Ecclesiæ, etiam ordinati tributa pendebant Ecclesiæ, lege Alemanica *tit.22.c.44. Qualiter serui Ecclesiæ tributa soluere debeant,* in hæc verba: *Serui Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, quindecim siclas de ceruisia, porcum valentem tremisse vno, panum modia duo, pullos quinque, oua viginti. Ancillæ autem opera sine neglecto faciant; serui dimidium sibi, & dimidium in dominico aratiuum reddant; & si super hæc est, sicut serui ecclesiastici, ita faciant, tres dies sibi, & tres in dominico.* Concilium Paris. *3.can 9.* Eos ergo seruos ita donatos aliqui expetebant à Rege, vt ordinarentur; quod cùm Rex concederet, & Episcopi ordinarent, ac per consequens Ecclesia eorum seruitio priuaretur; decretum fuit à Patribus, vt ex familia fisci donatos Ecclesiæ nullus in clericos expeteret, neque ordinaret, aliàs tributum ipsi serui soluerent, & in Ecclesiæ seruitio persisterent. Quæ interpretatio suadetur ex summario ipsius canonis, & notatis à Loaysa *in d.can.8.* & defendi potest, donec alius meliorem non affert. Ipsius Concilij historiam latiùs prosequitur Yepes *in chron. D.Benedicti, anno 589.c.fin.*

TITVLVS XX.

De corpore vitiatis ordinandis, vel non.

CAPVT I.

Alexander III. *Archiep. a Salernitano.*

DE Presbytero autem *b* Campaniæ, qui duellum ſponte obtulit,& oblatum ſuſcepit,& in eo partem digiti amiſit: reſpondemus, quod cùm ipſe non perdiderit tantùm de digito, quin ſine ſcandalo poſſit ſolemniter celebrare, ſatis potes poſt peractam *c* pœnitentiam cum eo *d* miſericorditer agere, & permittere ipſum in ſuo ordine miniſtrare, licèt eius exceſſus *e* grauis admodum extitiſſet.

NOTÆ.

1 a *SAler.*] Ità etiam legitur *in cap.1. hoc tit.* & poſt Concilium Lateran *p.26. c.4.* vbi etiam referunt aliæ partes huius epiſtolæ, quæ etiam in hac ſexta collectione reperiuntur *in cap. at ſi clerici 4. de iudicijs, c.3. de ſponſa duorum, cap. Presbyterum 7. de homicidio, c.1. de clericis pugnantibus, cap. de cætero, de teſtibus, cap. de quarta, de præſcript. cap. licèt, de cognat. ſpirit. cap. de cætero, de accuſat.* ex quibus integra redditur epiſtola Alexandri III. Salernum autem, teſte Strabone *lib.5.* eſt in Campania, cuius Epiſcopus Gaudentius ſubſcripſit in Concilio Romano I. ſub Symmacho.

2 b *Campaniæ.*] Campania eſt Regio Italiæ fertiliſſima, eo quòd campeſtris eſt, ita dicta: vulgò appellatur *Tierra de labor.* De ea Iuuenalis,

Prouida Pompeio dederat Campania febres.

Virgilius 10. *Æneidos*, ibi:

Et Capys, hinc nomen Campanæ dicitur vrbi.

Horatius *lib.1. ſerm.*

Campanam ob morbum in faciem permulta iocatus.

Vnde cùm præſens caſus contigiſſet in Campania confultus Alexander III. eius deciſionem Archiepiſcopo Salernitano reſcripſit. Plura de hac prouincia Ant. Sanfelicius monachus *in ſua Campania.*

c *Pœnitentiam.*] Priuatam, non ſolemnem, aliàs miniſtrare non poſſet, neque ad altiores gradus aſcendere, *cap. Pœnitentes, 50. diſt. c.1.* vbi latè dicam, *de bigamis non ordin.*

3 d *Miſericorditer agere.*] Non quia aliquam irregularitatem contraxerat Presbyter Campaniæ ex eo, quod caſu pars digiti illi abſciſſa eſſet; ſed quia graue delictum perpetrauit duellum offerendo, aut acceptando; cùm tot ſacris canonibus inhibitum ſit omnibus fidelibus, præcipuè eccleſiaſticis, duellum offerre, vel oblatum admittere, *c.1. de clericis pugnant.* Vnde cùm Presbyter in præſenti duellum oblatum admitteret, dedit operam rei illicitæ, atque ideò partem digiti amittendo, ſine diſpenſatione ad altiores ordines aſcendere non poterat, vt pro huius textus interpretatione docet Gibalinus *de irregul. cap.3. pag.47.*

e *Grauis admodum.*] Vt apparebit ex dicendis *in d. c.1. de clericis.*

CAPVT II.

Idem a *Ciſtrenſi electo.*

CVm de tua, & aliorum electione, qui ſunt in quibuſdam *b* Eccleſijs Anglicanis electi, in præſentia noſtra, & fratrum noſtrorum quæſtio mota fuiſſet, & ſingulis veſtris quædam obijcerentur, tibi obiectum eſt, quod in oculo maculam habebas, & quod fueris Canonici filius. Attendentes itaque prudentiam, & honeſtatem tuam, & volentes te noſtræ gratiæ, & dilectionis prærogatiua gaudere, venerabili f. n. *c* R. Cant. Archiepiſcopo A. S. L. dedimus in mandatis, vt pro eo, quod Canonici *d* filius diceris, in promotione tua ex multa diſpenſatione procedere non poſtponat. De macula verò, quam in oculo habere diceris, hoc prædicto Archiepiſcopo mandamus, vt *e* de conſilio ſuffraganeorum ſuorum, & præſertim venerabilium fratrum noſtrorum Exonien. & Vuigorn. Epiſcoporum, quod exinde ſibi viſum fuerit, exequetur. Tu itaque eundem Archiepiſcopum, frater requirere ſuper his ſtudeas humiliter, & deuotè; quia nos tibi ex maxima diſpenſatione in hac parte curauimus prouidere, vtpote qui perſonam tuam ſincera charitate diligimus, & libenter, quantùm ſecundùm Deum poſſumus, ad tuum intendimus commodum, & honorem.

NOTÆ.

1 a *CIſtren.*] Ità legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.2.* & poſt Concilium Lateran. *p.40. c.3.* in ſexta collectione legitur *Ciſterc.* ſed legendum eſt *Ciceſtrenſi.* Ciceſtrenſis autem eſt ciuitas Angliæ, vulgò dicta *Chichester*, Cathedra Epiſcopali decorata ab anno 1070. ſuffraganea eſt Archiepiſcopi Cantuar. cuius Eccleſiæ mentio fit *in cap. mandamus, de officio Archid. c.2. de ſequeſtr. poſſeſſ.* vbi notauit Cironius *in 5. compil. c.3. de probat. cap. conſtitutus 30. de teſtibus.* Hilario Epiſcopo huius Eccleſiæ electo, adhuc non confirmato, vel conſecrato, miſſa eſt præſens epiſtola.

b *Eccleſijs.*] Sunt enim variæ Eccleſiæ Cathedrales in Anglia, quæ parent Archiepiſcopis Cantuar. & Eborac. quas referunt Candenus & Polydorus Vergilius in hiſtoria Angliæ: Carolus à S. Paulo *in Geograph. ſacra, in magna Britannia.*

c *R.*] Richardo videlicet, de quo egi *in cap. ex tranſmiſſa 7. de filijs Presbyt.*

d *Canonici filius.*] Hanc irregularitatis ſpeciem expoſui *in cap.1. de filijs Presbyt.*

2 e *Conſilio.*] Quia agebatur de electione, & ordinatione Epiſcopi; nam ſi de ordinatione inferioris miniſtri tractaretur, Epiſcopi tantùm auctoritas ſufficeret, cuius iudicio relinquitur cognitio, quænam deformitas, ſeu debilitas ſufficiat ad inducendam irregularitatem; non vt in ea diſpenſet, quia tantùm Pontifex in ea valet diſpenſare; ſed vt cognoſcat ſi cauſa ſufficiens eſt irregularitatis, vt docent poſt claſſicos in præſenti, Sayrus *de cenſuris cap.7.* Diana *p.3. tract.6. reſol.61.* plures relati à Gibalino *de irregul. p.3. pag.45.*

COMMENTARIVM.

IN his duabus deciſionibus, necnon *in c.6. & fin. hoc tit.* agitur de externo corporis vitio, quod inducit irregularitatem, vel non: quare vt ſub vno commentario eos textus exponamus, ſit aſſertio: *Qui parte digiti, aut vngula pollicis caret, vel habet in oculo maculam ſine magna deformitate, ordinari in Presbyterum, vel Epiſcopum valet;* 3 Conclu-ſio refertur, & probatur.

ſecus

secus verò si cum deformitate. Probant eam textus *in cap. præcipimus* 10. 34. *dist. cap. hinc etenim*, 49. *dist. cap. non confidat* 59. 50. *dist. cap. si quis pro ægritudine* 9. *cap. lator* 11. *cap. præcepta* 12. *cap. si Euangelica* 13. 55. *dist. cap. cùm inter, cap. clerici, cap. vsque adeò*, 33. *dist. cap. illiteratos*, 36. *dist. c.* 1. *&* 2 7. *q.* 1. *c.* 2. *de clerico ægrot.* Synodus Romana sub Leone IV. Hincmarus Rhemensis *epist.* 1. *ad Ascanium Tarracon. c.* 4. Concil. Tolet. 18. *can.* 4. *c.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* vbi Honorius III. in hæc verba rescribit: *Postulasti, Magistro N. clerico ad nostram præsentiam destinato, vt si votis Vltrasiluanensis Ecclesiæ vellemus annuere super eo, quod ad eandem Vuaradiensem Præpositum elegerunt, confirmationem electionis eiusdem remittere dignaremur. Nos verò f. t. in hoc, & alijs, quantùm cum Deo possumus, deferre volentes, præfatum electum ad te cum gratia nostra duximus remittendum, per Apost. scripta tibi mandantes, quatenus cùm hoc deferendi tibi causa fecerimus, erga electum ipsum, si aliàs est idoneus, non obstante macula, quę in altero ipsius oculo videbatur, sine difficultate, prout ad tuum pertinet officium, exequaris*. Alia iuris testimonia congessit Antonius August. *in epit. iuris Pontif. lib.* 4. *tit.* 11. & *lib.* 27. *tit.* 21. Consonat lex 25. *tit.* 6. *partit.* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de iure ecclef. lib.* 1. *cap.* 33. *num.* 136. & *de potest. Episcop. alleg.* 10. *nu.* 49. & *alleg.* 42. Anastasius Germonius *lib.* 1. *de sacror. immunit. c.* 10. & *lib.* 3. *cap.* 3. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de rescriptis, c.* 36. Acuña & I. Dartis *in* 55. *dist.* idem Dartis *de beneficijs, sect.* 4. *cap.* 3. Duarenus *lib.* 4. *de sacris ecclef. c.* 3. Ludouicus Cresolius *lib.* 2. *Mystag. c.* 6. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 8. Gibalinus *de irregul. c.* 3. 1. *p.* Sausay *in Panopl. cleric. p.* 1. *lib.* 6. *c.* 5. *§.* 2. *pag.* 236. Corrasius *de beneficijs p.* 3. *c.* 6. Michael Roussellius *lib.* 1. *hist. iuris Pontif. c.* 4. *n.* 6.

4 Ratio dubitandi. Verùm hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione. Sicut Deus decorem, & pulchritudinem ab intus quærit, iuxta illud psalmi 44. *Omnis gloria filiæ ab intus*; nec externam faciem attendit, secundùm illud *Cantic.* 1. *vers.* 4. *Nigra sum, sed formosa*: vbi D. Bernardus *serm.* 2. ait: *Nigredo felix, quæ parit mentis candorem*: ita Ecclesia in sacerdotibus, & ministris non venustatem in facie, vel integritatem in corpore; sed animæ cultum, & decorem ex virtutum splendore in externis actibus micantem attendere debet, cùm plerumque legamus corpore mutilos, facie deformes, sanctitudine tamen præclaros, in Ecclesijs præfectos, vberrimos attulisse fructus, quorum exempla refert Raynaud. *de calum. sect.* 2. *serie* 3. *c.* 25. ergo licèt in oculo quis maculam habeat, ex qua deformis reddatur, poterit ad sacros ordines ascendere, præcipuè quia vbi nulla culpa datur, nulla pœna est, *l. sancimus, C. de pœnis, l.* 1. *l. spurij* 6. *ff. de Decurion.* & afflicto non est danda afflictio, *cap.* 1. *de clerico ægrotante*. Augetur hæc consideratio ex eo; nam non solùm qui maculam in oculo habet, verùm & qui oculo caret, ordinari potest, *can.* 76. *Apost.* ibi: *Si quis oculo defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, Episcopus efficiatur. Non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ*. Ergo non rectè asserimus, habentem in oculo maculam ita demùm ordinari posse, si deformitatem non contineat. Fulcitur etiam præsens dubitandi ratio *ex cap. qui partem* 6. 55. *dist.* in illis verbis: *In istis verò casus veniam meruit*. In quibus proponitur, quod si casu clericus partem digiti amiserit, à sacerdotio non arcetur, quia casus veniam meretur: igitur *in cap. vlt. hoc tit.* etsi partem cuiuslibet digiti amiserit, & scandalum adfuisset, poterat in susceptis ordinibus ministrare, & ad maiores ascendere, quia casus veniam meruit.

5 De corpore vitiato. Qua dubitandi ratione sic fulcita minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, vitium in homine, aut animi esse, aut corporis, *l.* 1. *§. apud Viuianum, ff. de ædilitio edicto*. Animi, vt furor, *l. si cùm dotem* 22. *§. si maritus, ff. soluto matrim.* Medicis *de fortuitis casibus* 2. *p. quæst.* 5. *num.* 3. & peccatum, *in cap. cùm infirmitas, de pœnit. & remiss.* latè Cepolla *in d. l.* 1. *§. sciendum*. Vitium corporis, aut est in toto corpore, vt febris; vel in parte, vt cæcitas, & similia, *d. §. sciendum*, Menochius *de arbitrar. lib.* 2. *centur.* 1. *casu* 60. *num.* 17. Vitium propriè non ad animi, sed ad corporis defectum, vel passionem refertur, *l. ob quæ vitia, §. idem Pomponius, ff. de ædilit. edicto*: de quibus in præsenti titulo agitur. Est ergo corporis vitium defectus, qui corpori inest, *d. §. sed sciendum*; & si membrorum deformitas, aut distorso subsit, eaque sit perpetua, vitium appellatur, *l. inter* 101. *vers. Verùm, de V. S.* cui adde Gellium *lib.* 4. *noct. c.* 2. Budeum *in annot. in Pandectas in d. l.* 1. *§. Sed sciendum*, Alciatum *in d. l. inter, §. verum*. Dupliciter verò corporis vitium, vel corpore vitiatus quis dicitur; aut quia mutilatus est membro, aut quia debilitatus. Mutilatus est, qui pęnitus membro caret: debilitatus autem, qui membrum habet, sed inefficax, & sine effectu, vel vsu, *cap. Presbyterum, de clerico ægrot. l. non solùm. ff. de rei vind.* Prosequuntur sigillatim corporis vitia, quæ inducunt irregularitatem, Maiolus *de irregul. ex c.* 13. *vsque ad* 26. Gibalinus *d. c.* 3. 1. *p.*

Deinde sciendum est, irregularitatem hanc ob corporis vitium iam in lege veteri ex Dei præcepto statutam reperiri. In Leuitico enim iubet Dominus, vt qui habuerit maculam, non offerat panes Deo suo, nec accedat ad ministerium eius, si cæcus fuerit, si claudus, si paruo, si grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem, &c. Quæ omnia ad mysticum sensum exponunt Gregorius Magnus relatus *in cap.* 2. *dist.* 29. & *in cap.* 1. 49. *dist.* D. Hieronymus *lib.* 3. *epist.* 4. *ad Fabiolam*. Ob prædictum ergo corporis vitium apud Hebræos à sacrificijs arcebantur sacerdotes. Philo Iudæus *de sacrificijs*, ibi: *Sacrificare nulli sacerdoti, nisi integro permittitur, cui ne minima quidem insit labecula*. Iosephus *lib.* 6. *de bello Iudaico*, ibi: *Ad altare, templumque accedebant carentes omni vitio*. Non tamen inde inferas, irregularitatem hanc esse iuris diuini, cùm omnis irregularitas sit tantùm impedimentum canonicum, *cap. si cui*, 34. *dist.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 7. ideòque Pontifex in ea valet dispensare, *cap.* 2. *cap. exposuisti*, *cap. fin. hoc tit.* Conformis ergo est hæc irregularitas iuri veteri diuino; non tamen ab eo prouenit, sed tantùm in eo nititur. Quo modo accipiendus est textus *in cap. sacerdotes*, 49. *dist.* Latè hoc legis veteris præceptum illustrant Seldenus *de success. Hebræor. lib.* 12. *cap.* 5. *per totum*, Petrus Cuneus *de Repub. Hebræor.* Cresolius *vbi suprà*, Theologi positiui *in cap.* 21. *Leuitici*, Nouarinus *in Agno*, *lib.* 5. *cap.* 8. & 10. In ipsa etiam qualiquali Gentilium religione à Sacerdotio, & sacrificando corpore vitiati arcebantur; apud Romanos enim mutilati, siue vt Tacitus ait, corpore multati, ad sacra non admittebantur. Pulchrè Seneca *lib.* 4. *controu.* 2. ibi: *Lex, Sacerdos integer sit. Thomas Metellus Pontifex, cùm arderet templum Vestæ, dum Palladium rupit, oculos perdidit, sacerdotium illi negatur*. Et statim: *Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitandus est. Hoc in victimis notatur; quantò magis in Sacerdotibus post Sacerdotium magis obseruanda debilitas*. Consentiunt Dionysius Halicarnasseus *lib.* 2. *c.* 3. Cælius Rhodigin. *lib.* 12. *antiquit. c.* 2. testatur etiam Plutarchus *problemate* 22. Augures vlcus habentes, augurandi causa sedere prohibitos esse. Rationem reddit in illis verbis: *An & hoc signum est, non oportere, qui morsum aliquem, aut vlcus, & perturbationem in anima haberent, res diuinas tractare; sed tum Deorum mentem hominibus prodere, cùm & liquido, & integro animo essent? An illud rationem habet, si neque victimam sanandi vlceris causa quisquam adhiberet, nec auibus vlceratis ad auspicandum vteretur, ea multò magis in seipsis seruanda existimasse, vt ad ea quæ à Dijs significarentur, puri, & integri accederent? Vlcus enim diminutio quædam, & pollutio corporis videtur*. Et Gellius *lib.* 1. *noctium*, *cap.* 12 refert, apud Romanos fas non fuisse virginem Vestalem capi, quæ lingua debili, sensuue, auribus diminuta, aliaue corporis parte mutila esset. Existimabant enim antiqui ex paruo corpore non argui bonum animum. Stobæus *serm.* 1. ibi: *Nec quod deforme est, caret suspicione*. Sicut è contrario ex gratiori aspectu pulchram virtutem esse autumabant, iuxta illud vulgare.

Gratior est pulchro veniens in corpore virtus.

Plura ex Philosophis, Historicis, & Consultis referunt, & congerunt Balduinus *in notis ad panegyricum Pacati*, *pag.* 27. Simon Maiolus *dier. canicul. pag.* 888. Marquez *in Gubernatore Christ. lib.* 1. *cap.* 3. *§.* 2. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 8. *per totum*, Adrian. Iunius *tom.* 1. *polit. q.* 21. Petrus Gregor. *lib.* 7. *de repub. cap.* 6. Tiraquell. *in l.* 2. *connub. n.* 59. Borellus *lib.* 1. *de Magistr. cap.* 3. *à num.* 26. Theophilus Raynaud. *tom.* 4. *de vitijs & virtut. fol.* 554.

6 Origo huius irregularitatis.

fol. 554. vnde apud Athenienses eligendi in Reges egregiam corporis formam obtinere debebant, vt refert, & probat Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.3.tit.2 pag.239.* Quod & à Persis obseruatum fuisse probat Balduinus *vbi suprà*, & apud Romanos in militibus eligendis, corporis dotes, præcipuè proceritas, attendebantur, vnde frequens militaris staturæ mentio *in l.quisquis 9. C.Theodos.de desert.l.nunquam 13 eod.C.de diuersis officijs, l.penult.eod.C. de veteranis, l.filios 8.C.de filijs militum, l.eorum 5.eod.Cod. de re militari, l.3. eod.C.de tyronibus*, ex Lampridio, & alijs obseruarunt Philippus Gamerarius *centuria 2. cap. 3.& 5.* Furnerius *lib.5.rerum quotid.cap.19.* Steubechius *in notis ad Vegetium de re milit.lib.1.cap 5.* Gothofredus *ad tit. C.Theodos.de tyron.* Sauarus *ad Sidonium lib. 1. epist.2.* Etiam in Ecclesia iam ab eius primis sæculis statutum legimus, vt corpore vitiati, aliquave parte mutilati, à sacris ordinibus arceantur, ea distinctione adhibita, vt si propria voluntate, aut culpa, aliqua parte corporis, etiam occulta mutilati reperiantur, ordinari non possint; quam partem sequenti commentario illustrabimus: si autem absque culpa propria vitiati corpore reperiantur, duobus casibus irregulares sunt. Primò si carent corporis parte, aut illam debilem habent, quæ necessaria est ad ministrandum in Ecclesia in gradu suscepto, vel suscipiendo. Secundò si membri defectus ita ordinandum deformem reddat, vt sine scandalo ministrare non possit. Duplex ergo causa indueit irregularitatem ob corporis vitium. Prima impossibilitas ministrandi ob defectum, aut debilitatem membri: secunda insignis deformitas, ob quam sine populi offensione ministrare non potest; quas explicant, & varios casus quotidie contingentes resoluunt I. Dartis *de beneficijs, d.cap. 3.* Gibalinus, & Maiolus *vbi suprà*, Paulus Zacchias *lib.10. cons. c. 35.*

7 Ratio decidendi. Ex quibus apparet vera decidendi ratio ad textus *in d. cap.1.6. & vlt.hoc tit.* nam cùm ille, qui partem digiti amisit, in specie textus *in d. cap.1.* ea parte corporis vitiatus esset, quæ nec defectum ad celebrandum, neque scandalum ex eo, quod ministrasset, possit generare, rectè decidit Alexander, in susceptis ordinibus eum ministrare posse, quia nullam irregularitatem ex tali mutilatione Presbyter contraxit. Similiter qui tantum pollicis vngulam auulsam habet, sed tamen digitum potentem ad frangendam hostiam, neque ex ea auulsione aliqua deformitas sequitur, rectè deciditur *in c.fin. hoc tit.* posse eum sacris ordinibus initiari. Etiam cùm habens maculam in oculo, non caret facultate celebrandi, neque ideò deformis remanet, non inde incurrit irregularitatem: & ita *in d.cap.2* & in omnibus his casibus, cùm nec defectus, nec debilitas membri detur, nec aliqua iuris deformitas nascatur, non incurritur hæc irregularitas ex corporis vitio: inde etiam cùm in specie textus *in d c.exposuisti 11. hoc tit.* promouendus in Abbatem caruisset sinistra manu, & per consequens parte corporis necessaria ad celebrandum, ideò irregularis ob corporis vitium declaratur.

8 Dissoluitur difficultas. Nec difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta aduersatur; nam licèt Ecclesiæ Patres in ministris Ecclesiæ ad ordines promouendos bonæ mentis frugem, indolem probam, aliasque virtutes præscripserint, integritatem etiam corporis, rectè expostulant ob rationes suprà adductas; neque aliàs corpore vitiati, etsi virtutibus polleant, nisi cum eis Pontifex duxerit dispensandum, ordinari possunt, vt dispensasse credimus in casibus relatis à Theophilo *in Oplothec. de calumnia, vbi suprà.* Nec primum argumentum ipsius difficultatis refragatur: nam certum est, cæcum, id est, vtroque oculo, seu lumine orbatum, irregularem esse ex defectu partis essentialis, *cap. hinc enim, 49.dist* licèt si iam promotus visum amiserit, possit prædicare, absoluere, & alia similia munia obire, vt de Damo refert Baronius *anno 371.* Similiter vno oculo carens ordinari non potest, *cap.fin.55.dist.* resoluunt, Molina, Nauarrus, & Syluester relati à Gibalino *d.cap.3.consect.1.* Nec tunc obstat textus *in d.can.76. Apost.* nam omissa eorum sententia, qui existimarunt, eum canonem apocryphum esse, dicendum est, oculo priuatum, aliunde dignum, in Episcopum ordinari posse, ex speciali dispensatione: quo casu exaudiendos esse Apostolos *in d.can. 76.* docet Dartis *de beneficijs, cap.3. sect.4.* Nec aliud augmentum dubitandi rationis, deductum *ex d.c.qui partem,* refragatur; nam ille textus est accipiendus de eo, qui amisit partem digiti ad celebrandum non necessariam, aut cùm ex eius defectu insignis deformitas non sequebatur; aliàs enim si partem digiti ad fractionem hostiæ necessariam amisisset, aut partem, cuius defectu sine populi offensione celebrare non poterat, ordinari non posset, *ex c.1.& vlt.hoc tit.* licèt si eam partem casu amisisset post ordinationem, etiam in alijs Ecclesiasticis officijs posset ministrare, *c.2. de cleric.ægrot.* quod ita intelligendum est, & conciliandum cum dicto capite *qui partem.*

9 Exponitur textus in can. 77. Apost. Primò huic assertioni obstat textus *in can 77. Apost.* in illis verbis: *Qui verò mutus, surdusque, & cęcus est, Episcopus non efficiatur, non quia oblæso corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.* Ex quibus expressè constat, mutum, surdum, aut cæcum non posse in Episcopum ordinari, non quia oblæsum corpus habeat, sed ne impediantur Ecclesiæ munia: igitur quia corporis vitium per se non inducit irregularitatem. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, mutum, surdum, & cæcum ordinari non posse, non quia defectus illi deformitatem inducunt; sed quia defectum sensus patiuntur ad celebrandum necessarij: quasi dicant Apostoli; Surdus, mutus, & cæcus ordinari non possunt, non quia oblæsum corpus habeant, id est deformes sint; sed quia propter defectus visus, auditus, & loquelæ ecclesiastica impediuntur munia. Consentiunt enim Apostoli in irregularitate ex corporis vitio; sed iuxta suprà dicta affirmant, in muto, cæco, & surdo, non ex deformitate, sed ex corporis defectu eam oriri. Hunc tamen canonem ignoratum fuisse primis Ecclesiæ sæculis, docet Roussellus *lib.1.histor.iuris Pontif.c.4. n.6.*

10 Exponitur textus in c. communiter 55 dist. Secundò aduersus pręsentem assertionem expendi potest textus *in cap.communiter, 55. dist.* vbi qui ob infirmitatem corporis in terram cadunt, transacto anno ordinari possunt. Ex qua decisione constat, corporis vitium non inducere irregularitatem, siue deformitas ex eo sequatur, siue defectus inducatur. Augetur huius textus difficultas *ex cap.maritum, eadem dist.* vbi in ipsa specie contrarium statuitur, videlicet eum, qui aliquando in terram cecidit, ordinari non posse. Pro quorum iurium conciliatione sciendum est, obsessos à dęmonibus, & arreptitios, quos vulgò dęmoniacos appellamus, ordinari non posse, *cap.maritum, cap. clerici, 33. dist.canon. 78. Apost.* Concil. Tolet. 2. *can.3.* Arausican. *can.13.* Docent Barbosa *lib.1.iuris eccles.cap.33. num.148. & de potest.Episcop.alleg.42.* Torreblanca *lib 3. de iure spirit. cap.8.* Crespetius *in summa, verbo Arreptitij*, Suarez *de censur.disputat.51. num.94.* Coriolanus, Balsamon, & Zonaras *in d.can.78.* Mendoza *lib.2.Concil.Illiber cap.59.* Valenzuela *cons.25.num.2.* Isti enim insani sunt, & immundi, magnumque scandalum in populo sequeretur, si vexatus à dęmone, ad sacrificandum admitteretur, vt considerat post alios Gibalinus *de irreg. cap.3. consect.9.* Ab hac tamen vexatione liberati, si in eis nulla arreptio timeatur, arbitrio Episcopi relinquitur, quando possint ad ordines ascendere. Barbosa *d.allegat.42.* & si post ordines susceptos clerici vexati fuerint, suspenduntur ab exercitio ordinis; posteà tamen liberati, transacto anno ministrare poterunt, *d.cap. communiter*, qui non Pij Pontificis est, vt vulgò traditur; sed Concilij Tolet.11. *can. 13.* quia tunc corporis vitium non datur, neque in defectu, neque in deformitate. Neque contrarium probat textus *in d.c.maritum*, qui falsò tribuitur Gregorio, cùm adductus sit *ex cap.22. libelli de ecclesiast.dogmatibus*, qui ab aliquibus tribuitur Augustino, ab alijs Alcuino, ab alijs tandem Isidoro. Sed verius est esse Gennadij, vt docent D. Thomas *quodlibeto 12. articul. 10.* Platina *in vita Symmachi*, Strabo *de rebus Ecclesiast.* Quibus suppositis, omissa solutione Gratiani *in capit. fin. versic. Nec enim, 25. quæst. 1.* qui asserit eum, qui aliquando insaniuit, ordinari non posse, dicendum est, textum illum procedere eo casu, quo ex vexatione aliqua infamiæ nota remanebat, aut suspicio offensionis; quo casu etiam liberatus à vexatione, ordinari non potest. Nisi dicatur, textum illum auctoritate canonica destitui, cùm tantùm sit Gennadij, vt suprà obseruaui. Nec enim obstat textus *in cap. clerici, 33 dist.* vbi asseritur, quod clerici, qui in adolescentia fuerint à dęmonibus vexati, ad superiorem gradum non promoueantur: igitur qui semel vexatus, & obsessus, etsi posteà liberatus sit, ordi-

ordinari non valebit. Cui difficultati vt ſatisfaciant Gloſſa, & Archidiaconus ibi, aſſerunt, tantùm in eo textu prohiberi vexatis à dæmonibus aſcendere ad maiores gradus; non verò in minoribus miniſtrare. Sed hæc ſolutio refellitur ex canone 16. Concilij Arauſicani 1. vbi generaliter prohibetur energumenis ad clericalem ordinem aſcendere: deinde ex cap. 19. Concilij Illiberit. & ex canone 9. & 91. Concilij Carthag. 4. Quare hac ſolutione omiſſa dicendum eſt, in eo textu non negari, quod ſi clerici in ipſa adoleſcentia à vexatione diaboli liberati ſint, poſſunt ad gradus omnes promoueri: tantùm enim cùm conſultus fuiſſet Nicolaus de adoleſcentibus vexatis afflictione diaboli, reſpondit ipſos ita in adoleſcentia vexatos ordinari non poſſe, videlicet quamdiu vexantur: præpoſitio enim *in*, ſi adiungatur ablatiuo, intelligitur intra illud tempus: vnde idem eſt in anno, quod intra annum, *l. ſi ita* 41. *§. Labeo*, *ff. de manumiſſ. teſtam.* Barboſa *de dictionibus*, *dict. In*, *num.* 21. vnde verba illa, *in adoleſcentia obſeſſi*, idem important, ac *intra adoleſcentiam obſeſſi*; ita vt ſi liberati ſint, etiam in ipſa adoleſcentia poſſunt ſacris ordinibus initiari.

C A P V T III.

Clemens III. a *Varinen. Epiſcopo.*

EX parte Bartholomæi monachi, & diaconi petitorium fuit noſtro Apoſtolatui præſentatum, quod cùm ipſe in *b* cunabulis ſectus fuerit, poſtmodùm ſub *c* regula & Abbate deuotè Deo militans, in Diaconatus ordinem eſt promotus. Vnde ſuppliciter petit facultatem ſibi à Sede Ap. indulgeri, vt ſit ei licitum in Presbyterum ordinari. Nos verò attendentes, quod ſecundùm ſtatuta *d* Nicæni Concilij illi ad Diaconatus ordinem accedere prohibeantur, & ſi etiam in Clero fuerint, ceſſare debeant, qui ſe *e* ipſos ſani abſciderint, vel affectauerint vt ab alijs abſcindantur: non credimus ei aliquod impedimentum afferre, quominus prouehi poſſit, qui in cunabilis ſectus fuerit, quia non videtur hoc eo tempore affectaſſe, quo iudicium animi non habebat: præſertim cùm canonibus *f* Apoſtolorum ſit manifeſtè ſancitum, quod ſi eunuchus ſit per inſidias hominum factus, vel ita natus ſit, aut etiam in perſecutione ſint amputata ei virilia, & dignus ſit, fieri Epiſcopus poſſit. Cognoſcenti itaque tibi de ſubſtantia *g* veritatis, ſi precibus eius noueris veritatem ineſſe, & aliàs dignus inueniatur, maximè cum diu in ordine perſeuerauerit *h* monachali, ipſum in Presbyterum promouendi licentiam auctoritate præſentium indulgemus.

N O T Æ.

1 a VArinen.] Ità etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 2. *collect.* de qua Eccleſia egi *in cap. eo libentiùs* 6. *de ſeruis non ordin.*

b *Cunabulis.*] Cunabula ſunt infantiæ panni, & etiam dicuntur panni illi, quibus mortui ſepeliendi inuoluuntur; quomodo apud Ioannem CP. Epiſcopum legitur Lazarum in monumento cunabulis inuolutum fuiſſe: notat Cuiacius *in c.* 4. *de deſponſ. impub.* vnde cùm aliquid contingit in primis illis infantiæ annis, dicitur contigiſſe in cunabulis, *cap. litteras* 4. *de deſponſ. impub.* Quare Bartholomæus, qui in primis infantiæ annis ſectus fuit, in huius textus ſpecie dicitur ſectus in cunabulis.

c *Sub regula & Abbate.*] Rectè; nam ſine eis non datur vera profeſſio, vt docent Benedictus Haæphtenus *tom.* 1. *diſquiſit. monaſt. lib.* 4. *tract.* 7. Stephanus Durantius *qq. iuris q.* 7. *&* 9. Fragoſo 2. *p. de regim. Chriſt. Reipub. lib.* 1. *§.* 9.

2 d *Nicæni Concilij.*] Primi videlicet, quod celebratum fuit temporibus Syluestri Pontificis, & Imperatoris Conſtantini in ciuitate Nicæa, vrbe Bithyniæ, anno 325. Præſide Oſio Cordubenſi Epiſcopo, Apoſtolicæ Sedis Legato, vt referunt eam Synodum miris extollentes laudibus poſt eius notatores Bucherus *in Belgico-Romano*, *fol.* 269. Pater Serlogus *tom.* 3. *in Cantica*, *veſtig.* 29. *fol.* 194. Cabaſſutius *in notit. Concil.* In eo poſt damnatam hæreſim Arrianam, & alia piè ſtatuta, ſanciti fuerunt varij canones, quos ex Piſano, & Turriano referunt Baronius, Bignius, & Coriolanus. Et huic primo canoni occaſionem dedit Leontius Presbyter, qui accuſatus de incontinentia cum quadam puella, & iuſſus abſtinere ab eius contubernio, ſeipſum caſtrandum præbuit, vt liberiùs cum fœminis commiſceri poſſet; neque ita tamen ſuſpicionem eluere potuit quominus cùm Presbyter eſſet, deponeretur, vt referunt Socrates *lib.* 2. *hiſtoriæ*, *c.* 21. *Leontius cùm Presbyter eſſet, eo dignitatis gradu priuatus eſt, quod genitalia ſibi exſecuiſſet.* Theodoretus *lib.* 2. *c.* 24. Athanaſius *in apolog. contra illos qui ſe caſtrauerunt*, D. Baſilius *in opuſcul. de vera virgin.* Qui cùm poſteà Arrianis ſe iunxiſſet, eorum factione ſub Conſtantio Sedem Antiochenam inuaſit: ex Theodoreto refert Iuſtelus *in notis ad can.* 1. *Concil. Nicæn.*

e *Qui ſe ipſos.*] Verba ſunt canonis primi Concilij Nicæni, quæ etiam referuntur à Carnotenſi *p.* 6. *Decreti*, *c.* 374. Gratiano *in cap. ſi quis à Medicis* 7. 55. *diſt.* 3

f *Apoſtol.*] Can. 20. *Si quis humana violentia eunuchus factus eſt, aut in perſecutione amputata ei ſunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus eſt, efficitur Epiſcopus.*

g *Veritatem.*] Aliàs litteræ ipſo iure nullæ eſſent, iuxta adducta *in cap. ſuper litteris*, *de reſcriptis*.

h *Monachali.*] Non quia ingreſſus monaſterij, ſeu profeſſio in eo purgaret hanc irregularitatis ſpeciem; ſed quia ſi verè contracta eſſet, faciliorem redderet diſpenſationem, iuxta adducta *in cap.* 1. *de filijs Presbyterorum.* 4

C A P V T IV.

Clemens III. a *Rauen. Archiepiſc.*

SIgnificauit nobis R. Archipresbyter ſancti Stephani de Longaſco, quod R. Presbyter credens ſe obſequium præſtare Deo, ſibi fecit virilia amputari: ſed cùm idem Archipresbyter ſit ſenectute grauatus, nec *b* relinquere valeat Presbyterum memoratum, nobis humiliter ſupplicauit, vt ei concedere debeamus ea, quæ præter Miſſam ad ſacerdotem pertinent, *c* miniſtrare. Quocirca mandamus, quat. inquiras diligenter veritatem, & ſi iamdictum Presbyterum aliàs *d* dignum inueneris, ei ſacerdotale miniſterium abſque omni altaris miniſterio, auctoritate noſtra fretus, & *e* tua, prout videris expedire, concedas.

N O-

NOTÆ.

1 a Rauen.] Ità etiam habetur *in cap.1. de clerico ægrotante*, *in 2. collect.* ex qua restituendus est præsens textus. Rescribit Clemens III. in præsenti Vuidoni Archiepiscopo Rauennat. qui electus fuit in Præsulem ipsius Ecclesiæ anno 1182. & sub nostro Clemente III. Legatus à Latere missus bellum sacrum contra Saracenos nunciauit, & promulgauit, vt refert Vghellius *in Italia*, *in Ecclesia Rauennat. num.*80. De ipsa Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. si quando 5. de rescriptis*.

2 b *Relinquere valeat Presbyterum*.] Vt vicarium suum, aut coadiutorem, vt permittitur *in cap.1. & 2. de cleric. ægrot.* vnde præsens textus non impropriè compilatus fuit sub titulo *de cleric. ægrot. in 2. collect.*

3 c *Ministrare*.] Vt baptizare, sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ Vnctionis conferre, matrimonijs adesse, & alia similia.

d *Dignum*.] Cùm enim per ignorantiam fecisset, existimans se Deo præstare obsequium, mitiùs cum eo agitur.

e *Tua*.] Glossa in præsenti docet, in hoc casu Episcopum posse dispensare; & rectè. Nam cùm pars abscissa esset occulta, & abscissio absque culpa contingeret, Episcopus dispensare valebat. Miranda *in manuali*, *tom.2. quæst.8. art.3.* quidquid sentiat Barbosa *de potest. Episcop. alleg.42. num.27.* Nec contrarium suadent verba præcedentia, *auctoritate nostra fretus*; nam per ea verba tantùm excitatur iurisdictio propria Episcopi; non noua conceditur; quia quoties aliqua committuntur ordinarijs iudicibus, quæ illis competunt, non delegati, sed ordinarij iudices manent, excitata eorum iurisdictione, vt dicemus *in cap. licèt*, *cap. graue*, *de officio ordin.* Michael Roussellius *lib.1. historiæ Pontif. iurisd. cap.4. num.5.* credit Episcopum posse dispensare cum eunuchis casu, aut necessitate factis; Pontificem cum voluntarijs, quia qui se abscidit, creditur sui homicida. 4

CAPVT V.

Idem a *Parisiensi Episcopo*.

EX parte dilecti filij Michaelis Presbyteri fuit in audientia nostra propositum, quod cùm sibi sentiret lepræ periculum imminere, de consilio medici virilia sibi fecit *b* abscindi, vt posset à tam grauis infirmitatis vitio liberari: & vt prouideremus ei super exequutione sui officij, à nobis humiliter postulauit. Quoniam igitur *c* canones Sanctorum Patrum huiusmodi à sacri altaris administratione non prohibent, fr. t. per A. s. m. quat. si ità se rei veritas habet, & memoratus M. est aliàs idoneus, vt sui officij ministerium exequatur, nullius contradictione, vel ap. ob. auctoritate fretus Ap. liberam ei tribuas facultatem.

NOTÆ.

1 a Pariensi.] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.1.* quæ inscriptio si retineatur, referenda est ad Ecclesiam Pariensem, quæ est in Ecclesia Orientali, cuius Episcopus Thalassius subscripsit in Concilio Chalced. sed in editione epistolarum Innocentij III. facta Coloniæ, *fol.8.* legitur *Parisiensi*, de qua Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. fin. de rescriptis*. Retinendam tamen esse inscriptionem, *Parisiensi Episcopo*, & in hoc textu rescribere Innocentium Odoni, docet nouus Notator Petri Blesensis *ad epist.126.* vbi eius præclara refert gesta.

2 *Abscindi*.] Quæ abscissio certissimum præstat remedium lepræ curationi, vt docent Galenus *lib.3. comment. ad lib.3. Hippocratis*, Archigenes *lib.13. cap.125.* ibi: *Neque enim temerè reperias vllum aliquem, castratum elephantiasi laborasse*. Rationem tamen, qua id confirmat Archigenes, refellit Mercurialis *lib.3. var. cap.20.* addens legitimam rationem, quòd elephantiasis præcipuè oriatur ex caliditate, & siccitate, tum iecoris, tum vniuersi corporis: quæ causa est cur lepra in Ægypto sit admodum familiaris. Cùm ergo eunuchi sint frigidi & humidi, mirum non est, quòd non sint facilè obnoxij lepræ, alteriue vlli morbo, cuius origo sit calor & siccitas. Et remedium hoc lepræ esse valdè vsitatum, constat ex Lucretio:

Et grauiter partim metuentes limina lethi,
Viuebant ferro priuati parte virili.

Et Poeta:

Necnon infelix ferro truncata iuuentus,
Atque exsecta virum.

Illustrant Theophilus Raynaud. *tom.14. tract. de triplici eunuchismo, c.3. n.6.* Iuretus *in notis ad epist.231. Carnot.*

c *Canones*.] Videlicet canon 20. Apostol. *cap. si quis in ægritudine*, *cap. si quis à Medicis*, *55. dist.*

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio refertur, & probatur.* IN his tribus decisionibus agitur de eunuchis natis, vel factis propria manu, vel ab hominibus; & vt eas vno commentario complectamur, sequentem ex eis deducimus assertionem: *Qui in cunabulis, aut à Medicis castratus, seu abscissus fuit, ordinari valet; non verò qui propria voluntate ab alio, vel à se ipso sectus est, etiamsi ob seruandam castitatem id fecerit*. Probant eam textus *in can.20. 21. & 22. Apost. cap. maritum, 33. dist. cap. fin.51. dist. cap. si quis abscidit 4. cap. hi qui 5. cap. qui partem 6. cap. si quis à Medicis 7. cap. si quis in ægritudine 8. cap. si quis in infirmitate, cum sequenti, 55. dist. cap. tunc 23. q.5. cap. qui sitit 33. q.5.* Concilium Arelat.2. *can.7. Si qui se, carnali vitio repugnare nescientes, abscindant, ad Clerum peruenire non possunt*. Synodus Constantinop. *can.8.* apud Balsamon. Triburiense Concil. *can.3.* Consonat lex 23. *tit.6. part.1.* Alia iuris testimonia congerit Anton. August. *in epit. iuris, lib.4. tit.11.* & *lib.27. tit.21.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de potest. Episcop. alleg.42. num.13.* & *lib.1. iuris eccles. cap.33. num.141.* Acuña & I. Dartis *in 55. dist.* Amaya *lib.3. obseru. cap.6. ex num.44.* Olanus *lib.3. Paralip. cap.10. ex num.34.* Balsamon *in d. can.8. Synodi Constantinop.* & *in Nomocan. Phocij, tit.5. cap.14.* & *in can.1. Concil. Nicæni*, Baronius *anno 230. & 232. nu.5.* & *253. nu.44.* Robertus *lib.4. rerum iudic. cap.10* Theophilus Raynaud. *tom.14. tract. de triplici eunuchismo, cap.3. §.6.* Claudius Espenceus *lib.5. de voto, cap.12.* Filesacus *lib.1 select. cap.12.* Vighellius *in methodo iuris can. pag.247.* Tondutus *resol. canon. cap.9.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri monach. cap.14. & 23.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist.62.* Germonius *lib.3. de sacrorum immunit. c.3.* Iuretus *in notis ad Carnot. epist.83.* Ramirez *in Pentecont. cap.4.* Spondanus *in epit. Baronij, anno 730. n.2.* Mendoza *quæst.4. positiua*, Sausay *in Panopl. cleric. 1. p. c.5. § 8.* Seuerinus Binius, Coriolanus, & Zonaras *in d. can.20. Apostol.* Paulus Zacchias *lib.2. qq. tit.3. quæst. 7.* & *lib.8. tit.1. quæst.6.* Iustelus *in can.1. Concil. Nicæni*, Roussellius *in historia iurisd. Pontif. lib.1. cap.4. num.5.* Corrasius *de beneficijs p.3. cap.6.* Petrus Herodius *lib.1. Pandect. cap.14.* Duarenus *lib.4. de sacris Ecclesiæ, cap.3.* Gothofredus *in l.4. §. cum, ff. de re milit.* Ferrara *de literis, cap.7.* plures Moralistæ relati à Diana *p.10. tract. 13. resol.11.* & *p.11. tract.1. resol.23.* Gibalinus *de irregul. c.3. q.4. consect.4. n.12.* Christ. Lupus *in cap.1. Conc. Nicæn.*

4 *Ratio dubitandi.* Sed aduersùs primam partem huius assertionis, quatenus in ea docetur sectum in cunabulis, vel à Medicis eunuchizatum, ad sacros ordines admitti posse insurgitur

gitur in hunc modum. Eunuchi quomodolibet facti, non debent ad sacros ordines promoueri, vt *in cap.23. Deuteron.* cautum legimus his verbis: *Non intrabit eunuchus attritis, vel amputatis testiculis, & abscisso veretro, Ecclesiam Domini*. Quod & apud Romanos obseruatum fuisse testatur Cælius Rhodigin. *lib.7. antiq. lect. cap.2.* immò M. Sergium orationem in Senatu habuisse, vt à sacris omninò arcerentur, refert Alex. ab Alex. *lib.6. dierum genial. cap.14.* & ob illum defectum Metello denegatum fuisse Sacerdotium, constat ex Seneca *in ipso*, & tradit Stuchius *de sacrificijs Gentil. pag.68.* nec solùm à Sacerdotio, verùm & ab omnibus honoribus & dignitatibus arcebantur eunuchi apud eos; militiæ enim nomen dare non poterant, *l. qui cum vno, ff. de re milit. l.8. C. Theodos. de tyronibus*, Vegetius *lib.1. de re milit. c.7.* Ad studium litterarum non admittebantur. Lucianus *in Eunucho*, Sauarus *ad Sidonium lib.1. epist.8. verbo Litteris:* quare non modicam inter eos contentionem concitauit Eutropij eunuchi ad Consulatus fastigium euectio. Claudianus *in Eutropio*.

Omnia cessarunt eunucho Consule monstra,
Heu cæli, terræque pudor!

Plura de Eutropio, & eius fine D. Iosephus de Retes *de interdictis, lib.3. cap. fin.* immò vilissimis ministerijs, & quod nefas est, libidini potentiorum deseruijsse, plurima Poetarum, & Historicorum monumenta testantur. Martialis *lib.9. epigr.7.* Iuuenalis *satyra* 10 & innuit textus *in l.3. §. qui in alio, ff. ad leg. Corn. de sicar.* plura D. Franciscus de Amaya *lib.3. obseru. cap.38. & 43.* Suarez *ad leg. Aquil. lib.2. cap.3. sect.6.* igitur si ita eunuchi abiecti sunt, non debent ad sacros ordines admitti, cùm in ordinandis vltra morum honestatem, quædam claritas, vel decentia personæ desideretur. D. Thomas *in 4. dist.25. quæst.2. art.2.* & ex eo docet Suarez *de censur. disp.51. sect.3. num.2.* Secunda etiam assertionis pars, vbi asseritur abscindentem semetipsum aliqua corporis parte, etiamsi pro seruanda castitate faciat, irregularem esse, non leuem patitur dubitandi rationem ex eo; nam vnicuique licèt naturaliter in suum corpus sæuire, *l. sed si q. §. si ipse seruus, ff. de peculio;* quia cùm homo sit vsufructuarius vitæ, & vsufructuarius possit arboris ramos decerpere; ita & homo corporis proprij membra amputare potest, vt in specie ratiocinatur Ioannes Caramuel *in Theolog. fundament. fundam.55. §.9.* sed qui iure suo à natura præcipuè concesso vtitur, puniri non debet, *l. si præses 32. ff. de pœnis:* igitur qui se abscidit, aut virilia amputauit, nullam exinde irregularitatem contrahit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam licèt hæc abscissio ex alijs causis contingens iniusta videri possit, tamen obseruandam castitatem, licitam, permissamque esse probatur auctoritate, & exemplis. Auctoritate sacræ paginæ *Matthæi c.19.* ibi: *Beati qui se castrauerunt propter regnum cælorum*. Et Marci *cap.9. Si manus tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & proijce abs te: & si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te*. Exemplis Origenis, qui se castrauit, vt seruaret castitatem, vt refert Eusebius *lib.56.* Leontij Antiocheni, cui idem accidit, referente Theodoreto *lib.2. historiæ, cap.24.* duorum monachorum Ægypti, de quibus in vitis Patrum, *dist.2. cap.172.* quæ refert Zerda *in aduersarijs, cap.128. num.17.* ergo qui se abscidit, aut eunuchizauit, non inde irregularitatem contrahit.

5 De eunuchis, & eorum differentijs. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, omissis eunuchorum, spadonum, castratorum, & euiratorum differentijs, quas referunt, & exponunt Pancirola *lib.2. variar. cap.275.* Balsamon *in can.24. Apost.* Theophilus Raynaud. *tom.14. tract. de triplici eunuchismo, in prælusione*, Paulus Zacchias *lib.2. qq. Medicolegal. tit.3. quæst.7.* eunuchorum duo esse genera, natos, & factos, quamuis pauci omninò nascantur cum hoc defectu, vt obseruat apud August. auctor quæstionum ex vtroque Testamento, *quæst.116.* sunt tamen aliqui, inter quos Dorotheum Antiochiæ Episcopum fuisse refert Eusebius *lib.7. cap.32.* per hæc verba: *Dorotheum Primatu Antiochenæ Ecclesiæ insignitum cognouimus. Erat autem natura eunuchus, ita ex ipsa natiuitate comparatus*. De quo plura Theophilus *d. tract. de triplici eunuch. c.2. §.* Eunuchi facti dicuntur, qui ab hominibus euirati sunt varijs ex causis: aut causa medelæ, iuxta suprà tradita: aut in pœnam delicti admissi, iuxta infrà dicenda, & congesta *in cap. significasti, de homicidio:* aut causa mercimonij, seu negotiationis. Frequentem olim, & quæstuosam fuisse eunuchorum nundinationem, constat ex Herodoto *lib.8.* & Lactantio *de opificio Dei, cap.13.* Quintiliano *lib.5. instit. cap.12.* qui meminit mangonum, & venalitiorum istorum, qui formæ puerorum excisa virilitate lenocinabantur, erantque serui eunuchi pretiosiores: quare Vlpianus *in l. ita 27. §. & si, ff. ad legem Aquil.* ait: *Si puerum quis castrauerit, & pretiosiorem fecerit, Viuianus scribit, cessare Aquiliam*. Et Iustinianus plurimi æstimat seruos eunuchos, quàm alios, *in l.3. C. communia de legat. l.1. §.6. C. de communi seruo:* & Constantinus *in l.2. Cod. de eunuchis*, permittit facultatem emendi, & vendendi eunuchos barbaræ gentis extra Romanum Imperium factos. Causas vt pretiosiores crederentur eunuchi, refert & illustrat Gibalinus *tom.1. de negot. lib.1. cap.4. art.3.* Sed cùm hæc abscissio Deo, & naturæ iniuriosa sit, vt eleganter expressit D. Ambrosius *lib.5. in Herab, cap.3. sub finem*, his verbis: *Tollis homini quod natus est, & virum de viro exuis, abscissaque corporis parte, sexum negas, spadonem efficis, vt quod negauit natura in hominibus, impleret audacia*. Tam legibus ciuilibus, quàm ecclesiasticis huiusmodi exsectio, nisi ad vitæ conseruationem, aut in pœnam admissi delicti, prohibita est. Doctores tamen, præcipuè Theologi Moralistæ, disputant, an huiusmodi abscissio ob vocis suauitatem ad concentus sacros, quibus isti euirati passim adhibentur, licita sit? Et Salon 2. 2. *q.6. controu.2.* Trullench *lib.5. in Decalog. cap.3. dub.4. num.4.* Sayrus *lib.7. clauis, cap.9. num.38.* Mendoza *in lib.1. Regum, c.8. vers.15. num.9.* Pasqualigus *decis.498.* & *in qq. canonic. centur.1. quæst.10.* honestam esse hanc euirationem docent, si duo concurrant. Primum, vt pueri qui exsecantur, sui iuris sint, & polleant vsu rationis, atque commoda, incommodaue, quæ inde consequentur, percipiant, & suæ exsectioni consentiant. Secundum, vt sine periculo vitæ fiat exsectio. Verùm contrariam sententiam defendunt alij, quos referunt, & sequuntur Barbosa *in cap. si quis absciderit, 55. dist.* Lugo *disp.10. num.21.* Thomas Hurtado *tom.2. resol.38. num.758.* Diana *3. p. tract.5. resol.38.* & *p.6. tract.8. resol.16.* Theophilus *vbi suprà, cap.4. §.5.* Giballinus *d. art.3. de negot. num.14.* & meritò: nam si ad seruandam continentiam, & vitandum damnum spirituale, huiusmodi exsectio non permittitur, quantò magis ob vitandam inopiam, aut lucrum temporale captandum prohiberi debet.

Quibus animaduersis, tradita assertio rationi iuris valdè consona est: nam prima pars, quæ asserit sectum in cunabulis à Medicis, vel in persequutione, ordinari posse, ea nititur ratione; nam cùm ille nec fecisset, neque affectasset huiusmodi abscissionem; & pars abscissa neque deformitatem, neque defectum, aut debilitatem ad celebrandum inducat, non est ratio, quare incurratur irregularitatis pœna, vbi nulla culpa adfuit. 6 Ratio primæ partis assertionis. Creaturam enim Dei refingit, & naturæ insidiatur, qui euirat; sed naturæ succurrit, nec legi subijcitur, qui propter morbum id facit. Imperator *Leo nouella 60. & 98.* ex qua ratione infertur, eum qui sua culpa castrari se passus est absque propria voluntate, irregularitatem non contrahere, licèt contrarium communiter Doctores sentiant: pro cuius ampliationis expositione sciendum est, inter alias pœnas pro varietate delictorum à diuersis gentibus statutas, castrationem ab aliquibus inflictam esse, vt furto *in cap. tuæ, §. fin. de homicidio:* adulterio *ex lege Iulia de adult.* Brissonius *ad ipsam legem, verbo Viro deprehenso*. D. Laurentius Ramirez *ad Martialem lib.2. epigr.60.* ad quam pœnam referendus est Plautus *in Milite*.

Vt saluis testibus hodie te mittamus.

Perduellioni: Eusebius *lib.8. historiæ*. Apud Francos frequens huius pœnæ mentio reperitur; nam apud eos seruus, qui quadraginta denarios surripuit, castrari iubetur in lege Salica, *tit.13. de furto, §.2.* & seruus qui cum ancilla mœchatus fuit, castrari præcipitur *in tit.29. de adult.* eiusdem legis, *§. ancilla 6.* refert Lindembrogius *in Glossario, verbo Castrauerit*. Etiam culpa alicuius similis mutilatio euenire potest, cùm ob accessum ad mulierem quis in morbum incidit abscissione medendum, aut cùm ob simile peccatum in adulterio depre-

deprehensus, à marito mutilatur, vt in casu relato à Couar. *in Clem. si furiosus, de homicidio, in princ. num.6.* In his ergo, & similibus casibus verius est, irregularitatem non contrahi, cùm nulla abscissio actiua, nec directè intenta, sed tantùm passiua, & indirectè volita adfuerit. Quis enim dicat furem ob furtum furca suspensum se suspendisse, ex eo quod ob culpam propriam suspendatur. Docet, & hanc opinionem detendit Gibalinus *d.cap.3.pag.53.*

7 Ratio secundæ partis. Secundæ partis ratio ea reddi potest; nam cùm homo non sit dominus membrorum suorum, *l. liber homo, ff. ad leg. Aquil.* & talis abscissio sit occisio partialis illius membri; sicut nemini licèt se occidere, ita nec se mutilare. Et vt propriùs ad decisionem textus *in d. cap. significauit*, accingamur, sciendum est, vtroque iure, tam ciuili, quàm canonico, varias pœnas statutas esse in eos, qui propria voluntate se castrauerunt, aut membra mutilarunt. Iure enim Cæsareo illi lege Cornelia de sicarijs tenebantur, *l.3. §. idem, ff. ad leg. Corn. de sicar.* vbi Adriani rescriptum proponitur, quo statuitur eos, qui hoc crimine arguuntur, lege Cornelia teneri; quod & proposuit Domitianus, testantibus Suetonio, & Xiphilino *in eodem Apuleio, lib.8. de Asino aureo.* Cui gratulatur Martialis *lib.6. epigr.2.* ibi:

Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ;
Lusus & immeritos exsecuisse viros.
Vtraque tu probibes, Cæsar, populisque futuris
Succurris, nasci quos sine fraude iubes.
Nec spado iam, nec mœchus erit, te Præside, quisquā:
At priùs (ò mores!) & spado mœchus erat.

Et lib.9. epigr.7.

Immatura dabant infandas corpora pœnas:
Non tulit Ausonius talia monstra pater.
Idem qui teneris nuper succurrit ephebis,
Ne faceret steriles sæua libido viros.

Omnique modo eunuchos fieri prohibuit Constantinus *in l.1. Cod. de eunuchis*, vbi plura Cuiacius, & noster D. Franciscus Amaya: Brissonius *lib.2. select. cap. fin.* Inde apud Iustinum Martyrem *in Apolog. ad Antonin.* qui se castrare voluit, priùs à Prælato Ægypti veniam edicti petijt, ibi: *Libellum Felici Præfecto obtulit, petens vt medicum sineret testes suos præcidere: hoc enim sine Præfecti permissu fieri nefas esse, medici, qui illic erant, asseuerabant.* Adde nouellam Iustiniani 142. nouellam Leonis 60. Euagrium *lib.4. cap 22.* Etiam qui digiti partem sibi abscindebant, vt sic militiæ inutiles redderentur, extra ordinem puniebantur, *l.4. C. Theodos. de tyronibus, l.1. eod. C. de filijs milit. l.4. §.12. ff. de re milit.* Eos Murcos Romani appellabant. Ammianus Marcellinus *lib.15.* vbi notauit Valesius *pag.56.* De his Innocentius I. *epist. ad Iulium*, ita scribit: *In his clericos scripsisti, quos constituas non habere aliquos murcos.* Notarunt Gthofredus *in d. l.4. §. eum 12.* Iacobus eius filius *in l.5. C. Theodos. de tyronib.* Cuiacius *lib.15. obseru. cap.fin.* A pollicis truncatione eos Itali *poltrones*; dicebant, vt ex D. Francisco *lib.1. opusc. pag.94.* probarunt Meursius *in exercit. criticis, p.2. cap.2. pag.67.* Cuiacius *d. lib.15. obseru. cap.40.* Sauarus *ad Sidonium lib.1. epist.2.* D. Laurentius Ramirez *in notis ad Luitprandum, in chron. pag.315.* Iure nostro canonico, qui se mutilauit, per triennium à communione eijcitur, *can.23. Apost.* vbi Zonaras, & Coriolanus: Menardus *ad D. Gregorium, fol.255.* Iustè ergo deciditur *in d. cap. significauit*, seipsum abscindentem, aut eunuchizantem, ordinari non posse, tanquam sui homicidam. Hinc damnandi veniunt sacerdotes Deæ Cybeles, siue matris Deorum, Gallicè *Corybantes* dicti, qui inter nefandas libidines, quas non sine rubore describunt D. Augus. *lib.7. de ciuit. Dei, cap.26.* Apuleius *lib.8. Milesiarum*, sua membra amputabant, ac se castrabant. Arctaus Medicus relatus à Mercuriale *lib.3. variar. cap.15.* ibi: *Sunt qui membra sibi ipsis amputant, tanquam Dijs proprijs ea repentibus gratam rem pia cogitatione facturi: atqui insania huiusmodi in opinione dumtaxat collocatur: excitantur verò tibia, animiue oblectatione, aut temulentia, aut adstantium exhortationibus, vt maneat huiusmodi furor à Deorum afflatu: quod si incolumes desistant, bono, & pacato animo sunt.* Vnde Martialis *lib.3. epigr.63.* Gallum appellat castratum more istorum sacerdotum, ibi:

Amisit testes, iam mihi Gallus erit.

Idem obseruari à sacerdotibus Dianæ referr Strabo *lib.* 14. & prodidit D. Hieronymus *in lib.1. aduersùs Iouinianum*, ibi: *Hierophantes Atheniensium vsque hodie cicutæ sorbitione castrari, & postquam in Pontificatum fuerint electi, viros esse desinere.* Idem de sacerdotibus Bellonæ refert Farnabius *ad Senecam, in Medeam act.2. vers.82. pag.100.* quod valdè insanum erat, cùm carnis stimulos non deuitent qui exsecti sunt, vt docent Epictetus *apud Arrianum lib.2. cap.20.* S. Basilius *sub finem libri de virgin.* plenissimè & disertissimè August. *6. in Iul. cap.5.* ac scitè Arnobius *lib.5.* ridens Deorum consilium de Aty castrando, vt castus inter Deos viueret. *Quasi verò*, inquit, *affecti corporalibus his damnis, fiant languidioris audaciæ, & non quotidie videamus eos, qui sibi demessuerint has partes, maioris petulantiæ fieri; atque omnibus postpositis & pudoris, & verecundiæ frenis, in obscœnam prorumpere vilitatem, flagitiorum confessione vulgata?* Immò plerumque spadones, vt S. Hieronymus *lib. in Iouin.* loquitur, in longam, securamque libidinem exsecabantur. Videndus Brodeus *lib 4. miscell. c.21.* Rectè ergo in præsenti ab ordinibus arcentur, qui per eam immanitatem in diuinum opus, ipsumque proinde Deum iniuriam admittunt, vt aiebat D. Chrysostomus *in c.5. ad Galatas*, per hæc verba: *Vbi nunc sunt, qui seipsos audent euirare, simul & Apostolicam imprecationem sibi accersentes, & Dei opificium accusantes, & à Manichæis stantes? nam illi quidē aiunt corpus insidiosum esse, malæque materiæ. Hi verò factis suis crudelibus illis opinionibus præbent ansam, dum membrum amputant velut insidians & inimicum.* Alia prosequitur Theophilus Raynaud. *tom. 4. lib.3. de iure commut. sect.3. cap.1. fol.235.*

Nec obstat prima difficultas deducta *ex c.29. Deuteronom.* nam licèt illud ad sensum mysticum referant Beda *ibi*, Theodoretus *quæst.25. in Deuteron.* eos tamen refellit Filesacus *lib.1. select. c.11.* qui affirmat in eo textu prohiberi eunuchis ingredi Ecclesiam Dei, hoc est commercium habere cum Hebræis, & ius ducendi puellas Hebræas; quæ prohibitio ea nitebatur ratione, quia cùm ipsi sperarent Messiam ex progenie propria, & nulla ex eunuchis soboles speraretur; ideò eos neque ad commercium, neque ad connubium admittebant. Neque quod dicebamus de eunuchis arcendis ab honoribus, & dignitatibus, refragatur; nam illud procedit iure ciuili attento, quo à Consilijs & Senatu remouebantur ex ratione communi, quia tertium genus hominum videntur. Lampridius *in vita Alexandri. Alexander Seuerus tertium genus hominum eunuchos esse dicebat, neque videndum, neque in vsu habendum à viris; sed vix à fœminis nobilibus.* Et in fine ita subiungit: *Huc accedit, quod eunuchos neque in consilijs, neque in ministerijs habuit.* Mamertinus *in panegyrico ad Iulianum apostatam*, ibi: *Eunuchos quasi à consortio generis humani extorres, ab vtroque sexu, aut naturæ origo, aut clades corporis separauit.* Vnde in eos ita acriter inuehitur S. Basilius *epist.87.* ad Simpliciam hæreticam: *Ignominiosum, ac modis omnibus perniciosum eunuchorum genus; genus hoc, inquam, nec fœmineum, nec masculinum, insaniens in mulieres, inuidiosum, vilis pretij, animo feroci, effœminatum, ventri deditum, auri cupidum, sæuum, inconstans, illiberale, quiduis suscipiens, insatiabile, furiosum, & zelotypum, & quod ampliùs dicendum est, cum ista statim generatione ad ferrum damnatum.* Plura Suidas verbo *Spado*, Beyerlink *verbo Eunuchus* Saluagnus *ad Ouidium in Ibin, fol.251.* vnde Imperatores acriter in Eunomianos spadones exarserunt *in l.17. Cod. Theod. de hæret.* Iure verò nostro Pontificio, dum sine voluntate ita nati, aut facti sunt, admittunt ad Sacerdotium, & alias dignitates, vt auctoritatibus, & exemplis probat Filesacus *d. cap.11.* Nec secunda difficultas aduersatur, deprompta *ex cap. 19. Matthæi*; nam licèt relata verba in sensu litterali accipientes Origenes, & Leontius (de quo Socrates *lib.2. histor. cap.21.* ait: *Leontius cùm Presbyter esset, eo dignitatis gradu priuatus est, quod genitalia sibi exsecuisset:* & de eo ab Arrianis Antiochenæ Ecclesiæ præfecto inquit Theodoretus *lib.2. cap.24. Antiochiæ verò post Stephanum Ecclesiæ Primatum suscepit Leontius, quem contra Nicæni Concilij decreta adeptus est, nam sua ipse sibi manu genitalia exsecuerat*; vt suprà retuli,) se castrauerint, & eius textus auctoritate moti hæretici Valesiani appellati, non solùm omnes se castrarent, verùm & sectæ professores, vt se castrarent, adigebant, vt referunt Baronius *anno 249.*

8 Dissoluuntur difficultates.

anno 249. *tom.* 2. Castro *aduersùs hæreses*, *verbo Eunuchos*. Pro eius tamen textus expositione dicendum est, in eo Dominum laudare continentiam obseruantes, qui ob eius amorem spiritualiter se castrauerunt, de quibus ipse Dominus apud Marcum *cap.* 15. ibi: *Hæc dixit Dominus eunuchis, id est continentibus*. Ita textum illum accipiunt, & interpretantur D. Cyprianus *de habitu virgin.* D. August. *de statu virgin. cap.* 23. Abulensis *ibi*, Mendoza *q.* 4. *positiua*, Bellarminus *lib.* 2. *controu. tit. de monach. cap.* 23. Neque exempla relata à Patre Zerda contrarium suadent; nam in illis supponenda est diuina inspiratio, quo casu sicut & se occidere, vt latè probabimus *in cap. ex parte* 11. *de sepulturis*; ita & se mutilare licet, aliàs illi ex castratione ardentiori libidine vexarentur, vt de eunuchis lasciuientibus referunt D. Chrysostomus *in d. cap.* 19. *Matthæi*, D. Basilius *de virginibus*, Muretus *lib.* 1. *variar. cap.* 11. & nos *infrà*. Nec tandem quod dicebamus, licere vnicuique in suum corpus sæuire, *d. l.* 9. *§. si idem seruus, ff. de peculio*, obstat; nam textus ille communiter accipitur de facto, quia ex facto, tam liberi homines, quàm serui se præcipitare, aut mutilare possunt, vt docet Amescua *de potest. in seipsum, lib.* 1. *cap.* 3. sed veram interpretationem dabimus *in cap. ex parte, de sepulturis*. Et quod dicebamus, hominem vsufructuarium corporis esse, falsum est, vt probat Caramuel *vbi suprà*, Diana *d. p.* 11. *tract.* 1. *resol.* 23. Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 20. *q.* 5. §. 10.

9 Adhuc huic assertioni opponitur textus *in can.* 5. *sextæ Synodi*, ibi: *Nullus eorum, qui in sacerdotali catalogo recensentur, extra eas, quæ in canone inseruntur, à suspicione alienas personas degens, mulierem possideat, vel ancillam, se nulli reprehensioni affinem ex hoc seruans. Si quis autem quæ à nobis definita sunt, transilierit, deponatur. Hoc ipsum autem eunuchi seruent, vt à vituperatione alieni sint, prouidentes. Qui autem transgrediuntur, si sint quidem clerici, deponantur; si verò laici, segregentur.* Ex quibus verbis ita argumentum conficitur: En textum vbi clerici eunuchi proponuntur: igitur quia absçissio in eunuchis non præstat impedimentum, quominus illi ad sacros ordines admitti possint. Huius textus vera interpretatio ex suprà dictis prouenit. Supponimus enim, eunuchorum tria esse genera. Primos appellari thlibias, qui in cunabulis membra genitalia amiserunt: secundos spadones, qui cum eo defectu nati fuerunt: tertios castratos, qui ferro, caustico, aut alio instrumento secti sunt. Docent Fornerius, Alciatus, & Gentilis *in l. spadonem* 128. *ff. de V. S.* Theophilus, & alij *in §. spadonem, Instit. de adoption.* Ex his thlibiæ, & spadones ordinari possunt; nam cùm illi sine vlla voluntate secti reperiantur, meritò irregulares non iudicantur, de quibus accipiendi sunt Patres sextæ Synodi *d. can.* 5. & Luitprandus *in legatione ad Nicephorum Phocam*, ibi: *Ipsi vendunt, ipsi emunt; ostia ipsi claudunt, ipsi aperiunt, ipsi dapiferi, ipsi agasones, ipsi capones; sed heu caupones volui scribere! Verùm res ipsa, quæ vera est, veritatem etiam nolentem compulit scribere; dicimus enim, quia capones sunt, id est eunuchi, quod canonicum non est: sunt & caupones, id est tabernarij, quod contra canones.* Prohibent tamen Patres *in d. can.* 5. consortium eunuchis sacerdotibus cum mulieribus, vt à vituperatione alieni sint: sciebant enim venerem, atque incredibilem erga mulieres vesaniam illos aspirare, vt latè differit S. Cyrillus apud Suidam, verbo *Spado*, & exemplis probatur relatis ab Apuleio *lib.* 8. *Milesiarum*, quæ sine rubore legi, aut referri nequeunt; quare ea omitto. Illud tamen admiratione dignum est, quod refert D. Basilius *de vera virgin.* videlicet virginem quandam Ecclesiæ canonicam non sine lacrymis retulisse, eunuchum qui illam deperibat, totum toti affusum, cùm non haberet quo posset concupiscentiæ suæ satisfacere, dentibus vti solitum, ardentem concubitus rabiem in carne morsibus indicans.

10 Secundò obstat supradictis D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 47. in illis verbis: *Nam si quidam homines, qui à suo ortu superflua membra reliquo corpori adiuncta habent, veluti digitos, vel carnis processus, propter turpitudinem illas eminentias abscindunt, nihilque fit ijs indecorum, cùm per artificem naturalem corporis habitum recipiunt*, &c. Ex quibus deducitur, licere vnicuique membra sui corporis abscindere: igitur qui virilia abscidit, non ideò irregularis manet. Pro cuius constitutionis expositione dicendum est, abscissionem membri superflui cuilibet permissam esse, ita ut possit quis sine vlla irregularitatis nota abundantem auriculam, vel superfluum digitum amputare, cùm illæ partes monstruosæ corporis non sint; secus verò si membrum necessarium amputasset, *cap. ab exordio*, 35. *dist.* vnde Isaiam partem linguæ superfluam abscidisse, refert Archidiaconus *in cap. scriptum* 8. *quæst.* 1. Diuumque Hieronymum ad rectam Hebraicæ linguæ pronunciationem, superfluitatem dentium limasse, ex varijs historicis refert Maiolus *lib.* 1. *de irregul. cap.* 14. vnde cùm *in d. cap.* 47. *D. Clementis*, agatur de membris superfluis, rectè asserit S. P. eorum abscissionem permissam esse.

11 Tertiò aduersatur textus *in cap. maritum*, 33. *dist.* in illis verbis: *Iusto, vel iniusto timore superatus*. Ex quibus deducitur, tam iniustè se mutilantem, quàm iusto metu superatum, velut lepræ medendæ causa, irregularitatem ex ipsa abscissione contrahere. Pro huius textus interpretatione discrimen constituendum est inter eum, qui à Medicis, seu chirurgis fuit sectus; & inter eum, qui ex indignatione seipsum abscidit, iusto, vel iniusto timore superatus. Primo casu nulla irregularitas contrahitur, *d. cap. si quis à Medicis*, *d. cap. si quis in ægritudine*: secundo verò casu cùm ex indignatione, seu manu propria quis mutilatur, in irregularitatem incidit. Iuo Carnot. *epist.* 231. in illis verbis: *De cætero si monachi illius transgressionem, qui se propter epilepsiam curandam eunuchizauit, secundùm rigorem canonum animaduertere vultis, neque ad altiorem gradum promoueri poterit, neque in eo, in quo erat, ordine ministrabit; quod sicut benè nostis, ei non interdiceretur, si sectus esset à Medicis: si enim secundùm Nicænos canones illi ab ecclesiasticis officijs remouentur, qui se abscindunt obtentu seruandæ castitatis; multò magis illi remouendi sunt, qui se eunuchizant causa curandæ corporalis ægritudinis.* Quo casu procedit textus *in d. cap. maritum*.

12 Quartò refragatur textus *in cap. qui in aliquo*, 51. *dist.* in illis verbis: *Qui semetipsos absciderunt, aut naturali defectu membrorum, aut decisione aliquid minus habere noscuntur.* Ex quibus expressè liquet ad sacros ordines promoueri non posse eos, qui se absciderunt, aut naturalem defectum membrorum patiuntur: igitur spadones, aut in cunabulis secti, siue à Barbaris mutilati, irregulares sunt. Huic difficultati ex suprà dictis satisfaciendum est asserendo, ea verba, *aliquid minus*, exaudienda esse, non de defectu cuiuslibet membri, sed de defectu membri necessarij ad ministrandum, seu ex cuius defectu deformitas sequebatur; tunc enim licèt sine culpa ex corporis vitio irregularitas contrahitur, vt superiori commentario probaui.

13 Quintò expendi potest aduersùs hanc conclusionem textus *in cap.* 2. *de clerico ægrotante*, vbi qui mutilatus fuit per insidias à prædonibus, in susceptis ordinibus non valet ministrare: igitur qui à Medicis, vel per insidias à Barbaris mutilatus est, ad ordines promoueri non potest. Augetur hæc difficultas, nam virgo, quæ per insidias à Barbaris oppressa est, non potest inter virgines consecrari, *cap. illæ autem* 14. 32. *q.* 5. igitur qui per insidias à Barbaris mutilatus est, non potest in Presbyterum consecrari. Primæ difficultati satisfaciendum est asserendo mutilationem etiam per insidias ex incursione barbarica contingentem, inducere irregularitatem, cùm abscinditur pars essentialis ad ministrandum. Quare cùm *in d. cap.* 2 abscissi essent duo digiti cum medietate palmæ, ideò Presbytero in altari ministrare prohibetur; tunc enim potiùs in impotentiam, quàm in irregularitatem inciditur. Vnde potest talis sacerdos alia munia obire, veluti absoluere, baptizare, & prædicare. Secundæ difficultati eodem modo satisfaciendum est; cùm enim per oppressionem barbaricam mulier virginitatem amiserit corporalem, quam neque Deus restituere potest, *cap. si Paulus*, 32. *q.* 5. docent Narbona *anno* 10. *& dimidio*, *q.* 24. Maiolus *tom.* 1. *dierum canic. colloquio* 3. Arellanus *de iuris ratione*, *lib.* 2. *cap.* 4. & cùm virginitas omninò desideretur ad consecrationem feminæ, *cap. viduas, cum sequenti*, 27. *q.* 1. ideò *in d. cap. illæ* 14. deciditur oppressam per insidias à Barbaris consecrari non posse. Docent Brixiensis *quæst.* 81. Germonius *lib.* 3. *sacrorum*, *cap.* 10. *num.* 13. ipse *in cap. sacris, de his quæ vi*. At in nostro casu cùm mutilatus quis est à Barbaris in parte nullo modo necessaria ad ministrandum, non est ratio, quare irregularis iudicetur.

Exponitur textus in canon. 5. sextæ Synodi.

Intelligitur D. Clemens.

Intelligitur textus in cap. maritum, 33. dist.

Exponitur textus in c. qui in aliquo, 51. dist.

Explicatur cap. 2. de clerico ægrotante.

TITVLVS XXI.

De bigamis non ordinandis.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio a *Aurelian.*

VT *b* bigami, *c* pœnitentes, vel repudiatarum *d* mariti ad sacerdotium non ascendant.

NOTÆ.

1 a AVrelianensi.] *Can.*3. legitur etiam apud Papiensem *sub hoc tit.cap.*1. *in* 1. *collect.* apud Iuonem tamen *part.*6. *cap.*134. Burchardum *lib.*2. *cap.*33. Gratianum *in cap.*2. *dist.*55. legitur *can.*10. cuius varietatis occasio ex eo prouenit, quod tam Decretistæ, quàm Raymundus in præsenti non transcripserunt verba Concilij, sed sententiam tantùm eius, quæ ex vtroque canone collecta videtur: neque enim in canone 3. Cócilij Arelat. nec in canone 6. Concilij Aurelian. 3. verba huius textus reperiuntur. In dicto canone 3. Concilij Arelat. 3. ita legitur: *Nullus pęnitentem, nullus bigamum, nullus viduarum maritos in prædictis honoribus audeat ordinare.* In capite 6. Aurelian. 3. ita cauetur: *Ne aut duarum vxorum vir, aut renuptæ maritus, aut pęnitentiam professus, aut segniori corpore, aut qui publicè aliquando arreptus, ad suprascriptos ordines promoueatur.* Vnde sententia in hoc textu proposita citari potest, tam ex vno, quàm ex alio canone: credo tamen tam Decretistas, quàm Raymundum respexisse ad canonem 3. Concilij Arelat. 3. in eius summario vbi in editione tam Seuerini Binij, quàm Regia Parisiensi, ita epitomatur canon: *Vt bigami, pęnitentes, vel repudiatarum mariti ad sacerdotium non prouehantur.* Quæ sunt verba in hoc textu compilata.

b *Bigami.*] De quibus agam sequenti commentario.

2 c *Pęnitentes.*] De quibus non est alius locus ita expressus in toto hoc Decretalium volumine; quare in præsenti agere statui de hac specie irregularitatis ex pænitentia prouenientis.

d *Repudiatarum mariti.*] In dicto Concilio Arelat. legitur, *viduarum maritos*; in Aurelianensi verò, *renuptæ maritos*; sed in prædicto summario legitur, *repudiatarum mariti*: quæ littera retinenda est. Et scire oportet, etiam appellatione bigamorum comprehendi non solùm eos, qui binas contraxerunt nuptias successiuè, defuncta prima vxore; verùm & qui semel contraxerunt matrimonium, sed cum vidua. Repudiatarum verò mariti illi dicuntur, qui cum eiectis, & dimissis, & diuortio facto repudiatis matrimonium contraxerunt; licèt enim per diuortium ex iusta causa factum apud Romanos matrimonium solueretur, *l. si non* 35. *ff. de donat. inter*, *l. si ex lege* 43 *ff. ad leg. Iul. de adult. l.* 1. *&* 8. *Cod. Theodos. de repudijs*; tamen iure canonico dissoluitur tantùm quoad thorum, non verò quoad vinculum. Vnde si quis cum repudiata nuptias contraxerit, de facto vt bigamus habetur, licèt verè non sit. D. Chrysostomus *in epist. ad Titum, homilia* 2. ibi: *Impudicos etiam coercet, nec permittit vt quis cum binis nuptijs ad Ecclesiæ regimen, dignitatemque assumatur: qui enim erga eam, quæ repudiata discessit, nullam beneuolentiam seruauit, quomodo is bonus Ecclesiæ Præses erit? quam ille non sustinebit reprehensionem? Nostis enim omnes, quod etsi per leges permissum sit secundis nuptijs iungi, rem tamen esse multæ criminationi obnoxiam. Nullam igitur subiectis criminandi occasionem præbere Ecclesiæ Præsidem vult.* Theodoretus ibidem: *Vt lasciuos cohibeat*, inquit: *Vxoris vir; qui enim nullam seruauit beneuolentiam erga eam, quæ discessit, quomodo Ecclesiæ benè præerit? grauiter enim puniuntur ipsæ repudiatæ, & illi qui cum eis matrimonia contraxerunt.* Concilium Illiber. *can.*8. *&* 72. De his ergo maritis repudiatarum accipienda sunt suprà relata verba, quo modo etiam illa in alijs iuris locis accipiunt Iustellus *in can.*105. *Ecclesiæ vniversal.* Hugo Grotius *de iure belli, lib.*2. *cap.*5. *num.*9. *in notis.*

COMMENTARIVM.

3 EX hoc canone talis depromitur conclusio: *Pęnitentes solemniter ad Ordines admitti non possunt.* Probant eam textus *in c. maritum*, 33. *dist. c. si quis Presbyter, cap. ex pęnitentibus* 55. *c. quicumque* 56. *c. si verò* 57. *c. si ille* 58. *c. non confidat* 59. *c. canones* 60. *c. confirmandum* 65. *c. illud* 66. *cap. placuit* 68. *c. hi qui* 69. 50. *dist. c. fin.* 51. *dist. c. nullus* 2. 55. *dist. c. non negamus* 3. 61. *dist.* Concilium Epaunense *can.*3. Agathense *can.*43. Nicænum 1. *can.*10. Tolet.4. *can.* 18. *&* 53. Tolet.10. *can.*7. *&* 10. Tolet.13. *can.*10. Ancyranum *can.*1. 2. *&* 3. Cabil.1. *in synod. epistol.* Innocent.I. *epist.*6. Zosimus *epist.*1. *c.*3. Gregorius Magnus *lib.*2. *regestr. epist.*25. Gregorius II. *epist.* 3. *ad plerum & plebem Turing.* Gelasius ad Episcopos *Lucaniæ. c.*5. Hormisdas *epist* 4 *c.*1. Athanasius *in epist. ad Rufin. post principium*, Hilarius *epist.*1. *c.*4. Alia iuris testimonia congerunt Anton. August. *in epit. lib.*4. *tit.*8. & *lib.* 28. *tit.* 15. Crespetius *verbo Pęnitentes, vlt.* Illustrant vltra laudatos à Barbosa *in præsenti, & in d. cap. ex pęnitentibus*, & *lib.*1. *iuris ecclesc. cap.*33. *num.*116. & *de potest. Episcop. allegat.*43. *nu.*6. P. Gregor. *lib.*1. *part. tit.* 3. *cap.*3. *nu.*4. & *lib.*4. *tit.*22. *cap.*5. & *lib.*2. *syntagm. cap.*8. Bellarminus *lib.*1. *de pęnit. tom* 2. *controu. cap.*21. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri cleric. cap.*25. *&* 93. Mendoza *lib.*3. *pro confirm. Concil. cap.*76. Morinus *lib.*2. *exercit. cap.*22. 23. 24. *&* 25. Albaspin. *in Optatum, obseru.* 6. 7. *&* 8. & *lib.*2. *obseru. cap.*39. Gibalinus *de censuris, disq.* 3 *cap.*2. *§.* 7. & *disquisit.* 2. *cap.* 3. *§. finali*, & *de irregul. cap.*5. *in fine, pag.* 400. Cironius *ad tit. de pęnit. & remiss.* Sausay *in Panopl. cleric. part.*1. *lib.* 3. *pag.*133. Acuña & Dartis *in d. cap. ex pęnitentibus*, & *de canonica disciplina circa pęnitentiam, cap* 28. Cabassutius *in notit. Concil. in can.*68. *Carthag.*4. Stephanus Durantius *quæst.*33. Filesacus *in c.* 15. *de officio Ordin. in fine*, Cellotius *de hierarch. lib.*6. *cap.* 17. Hallierius *contra ipsum, eod. tract. pag.*276. plura eruditè congerens D. Ioannes Antonius de Otalora *de irregul. ex pęnit. excursu* 1. *cum sequentibus.*

Conclusio deducitur & probatur.

Sed hæc assertio à iuris ratione prorsus aliena videtur; 4
nam pœnitentia solemnis in Ecclesia imponebatur pro peccatis grauioribus, publicè, & cum populi Christiani scandalo perpetratis, vt sic quæ publicè commissa erant, publicè expiarentur, *cap.*1. *de pęnit. & remiss.* sed ipsa peccata grauiora, vt homicidium, adulterium, & similia, ob quæ pœnitentia imponebatur solemnis, publicè commissa inducebant irregularitatem, *cap. fin. de temporib. ordin.* igitur ipsa peccata per se, non autem pœnitentia ob ea imposita, inducunt irregularitatem. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si pœnitentia solemnis per se irregularitatem induceret, similiter excommunicatio eam produceret in excommunicato, & publico anathemate percusso, cùm non minor execratio in Ecclesia fieret cum excommunicato, ac cum solemniter pœnitente; nec minor canonica infamia ex vna, quàm ex alia irrogaretur: immò ipsam pœnitentiam solemnem esse quandam excommunicationem, probat Morinus *lib.*2. *exercit. cap.* 3. *&* 20. Sed licèt publico anathemate percussi durante excommunicatióne ordinari non possint, vt probaui *in cap.*2. *de ordinatis ab Episcopo*; tamen post absolutionem, etsi ob peccatum publicum, vel graue, vt est apostasia, infligatur, potest apostata ad maiores ordines ascendere, *cap. fin. de apostatis*: latè probat Gibalinus *de clausura, disquisit.*2. *cap.*3. *§.* 4. igitur si excommunicatio post absolutionem non inducit irregularitatem, nec pœnitentia solemnis post reconciliationem debet inducere. Secundò augetur hæc difficultas ea subtili consideratione; nam si pęnitentia solemnis clericos non dedeceret, & qui ei semel in Ecclesia caput subdiderunt, ordinari non possent, sequeretur quod Presbyteri post gradus susceptos symbolum, & indicium pęnitentiæ solemnis deferre non possent, ne susceptis ordinibus probrum inferrent: sed possunt symbolum hoc deferre: igitur & dum peragunt pęnitentiam, solemnem valent ordinari. Probatur

Impugnatur tradita assertio.

batur minor; nam speciale iudicium, & propria tessera solemnis pœnitentiæ, est capitis attonsio, *cap. in capite*, 50. *dist.* Concilium Tolet. 3. *can.* 12. *Quicumque ab Episcopo, vel Presbytero sanus, vel infirmus pœnitentiam postulat, id ante omnia Episcopus obseruet, & Presbyter, vt si est vir, siue sanus, siue infirmus, priùs eum tondeat, & sic pœnitentiam ei tradat; si verò mulier fuerit, non accipiat pœnitentiam, nisi priùs mutauerit habitum.* Et ex Agathensi circa tempora Cœlestini Papæ I. *can.* 15. *Pœnitentes*, ait, *tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum, & cilicium super caput à Sacerdote, sicut vbique constitutum est, consequantur: si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutauerint, abijciantur, &c.* Et in Concilio Tolet. 4. *can.* 54. circa tempora Honorij Papæ I. dicitur: *Quod aliqui pœnitentiam accipientes tondebantur, & fiebant monachi.* Idemque habetur in Capitularibus *lib.* 5. *cap.* 52. Hinc verò est illud Gregorij Turon. *lib.* 6. *cap.* 57. *Caput*, ait, *totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalauit.* Sed tonsura semper defertur à clericis, *cap prohibete*, 23. *dist.* dicemus latè *in cap. si quis ex clericis, de vita & honest.* ergo si iudicium præcipuum pœnitentiæ solemnis non dedecet clericos; ita nec officiet illis pœnitentiam solemnem in Ecclesia peregisse.

5 Quà difficultate ita fulcita non obstante, vera est suprà tradita assertio, cuius rationem vt assignemus, sciendum est, pœnitentes variè, & diuersimodè accipi in iure nostro. Aliquando dicuntur pœnitentes, qui adhuc ante Baptismum, dum in catechesi sunt, veteres lapsus anteactæ vitæ agnoscentes plangunt, de quibus in Concilio Illiberit. *can.* 62. vbi D. Ferdinandus de Mendoza: Vicecomes *de ritibus Baptismi lib.* 3. *cap.* 3. Albaspineus *lib.* 2. *obseru. cap.* 1. & 2. Lantdmeter. *lib* 2. *de veteri monach. cap.* 6. Ambianas *ad Tertull. de pudicitia*, *cap.* 20. *obseru.* 3. Sed de his præsens prohibitio non loquitur; illi enim maiori impedimento ab ordinibus arcentur, quia videlicet baptizati non sunt. Alij pœnitentes reperiuntur, qui ità vulgò appellantur, quia accedunt ad sacramentum pœnitentiæ, vt præterita mala plangant, & plangenda iterum non committant, atque pro eis debitam satisfactionem sustineant, de quibus *in cap.* 2. *de officio ordin. cap. omnis, de pœnit. & remiss.* latè Moralistæ *in tractatu de sacramento pœnitentiæ*. De quibus neque Patres in præsenti exaudiendi sunt, cùm ipsi presbyteri quotidie in eo pœnitentiæ gradu consistant, vt debitè, & deuotè ad sacrificandum accedant. Alij denique sunt pœnitentes publici, qui quia publicè peccarunt, publicè etiam corripi, & pœnitere debent, de quibus *in c.* 1. *de pœnit. & remiss. cap. quæsitum, eod. tit. cap. fin.* 26. *q.* 6. sed neque de illis præsens textus agit; nam si publica pœnitentia sacerdotibus, dum in ipso sacerdotij gradu sunt, imponi potest, *cap. si quis presbyter* 17. *cap. presbyter* 28. 30. *dist. cap. si quis Epicospus* 13. 81. *dist. cap. presbyteris* 8. 27. *dist. cap. si quis sacerdos* 9. 30. *quæst.* 1. *cap. sacerdos, de pœnit. dist.* 1. multò magis ex ipsis pœnitentibus publicè poterunt in Clerum cooptari. Accedunt aliæ plures differentiæ, quæ inter vtramque pœnitentiam, publicam, & solemnem versantur, quas doctè prosequitur D. Ioannes de Otalora *vbi suprà*. Tandem alij sunt pœnitentes solemnes, qui publicè, & solemniter in Ecclesiâ peccatorum suorum pœnitentiam peragunt, quæ solemnis pœnitentia varijs ritibus, & cæremonijs in Ecclesia ex veteri disciplina imponebatur, vt constat *ex cap. in capite*, 50. *dist.* de quibus latè agunt Filesac. *in opusc. de Quadrag. pag.* 469. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 93. Basilius *in opusc. de impedimentis matrim. cap.* 35. Aloaysas *in notis ad Concil. Tolet.* 6. *can.* 6. Souchetus *in notis ad epist.* 228. *Iuonis*, Coriolanus *in notis ad Concil. Auxitanum*, *pag.* 94. *in additionibus ad Summam*, Gibalinus *de clausura monach. disquisit.* 3. *cap.* 2. §. 2. Menardus *ad D. Greg. pag.* 223. & 231. Barthius *lib.* 4. *aduers. cap.* 57. Cironius *lib.* 1. *obseru. cap.* 6. Ambianas *ad Tertull. de pudicitia*, Dartis *vbi suprà*.

Pœnitentes variè accipiuntur.

6 Ex ipsis autem cæremonijs in pœnitentia solemni vsitatis, eas tantùm referam, quæ nostræ conclusionis rationi decisiuæ viam prosternunt, & parant. Hæc igitur pœnitentia solemnis primis Ecclesiæ temporibus non solùm pro grauioribus, verùm & pro leuioribus culpis iniungebatur. D. Cyprianus *epist* 47. *In minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agitur iusto tempore, & exomologesis fit inspecta vita eius, qui agit pœnitentiam; cùm neque ad communionem venire quis possit, nisi priùs illi ab Episcopo, & Clero manus fuerit imposita.* Latè probat Pamelius *ad Tertull. de pœnit. cap.* 9. *num.* 53. Sed posteà frigescente fidelium deuotione, tantùm grauissimis criminibus populum turbantibus, scandalumque generantibus imponi consueuit, vt pro homicidio, apostasia, & alijs similibus, *cap. placuit* 68. *versic. cùm verò*, *cap. fin.* 50 *dist. cap. admonere* 8. *cap. latorem* 15. 33. *quæst.* 2. *cap. falsas* 6. *de pœnit. dist.* 5. Cùm enim ex perpetratione delicti populus scandalizaretur, ex pœnitentia solemniter peractâ ædificari debebat, *cap. si peccauerit* 19. 2. *quæst.* 1. ibi: *Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus.* Et *cap. ego, de consecr. dist.* 2. *cap.* 1. *de pœnit. & remiss.* Huius pœnitentiæ solemnitas versabatur circa habitum, locum, & pœnas, quibus tempore pœnitentiæ pœnitentes afficiebantur. Circa habitum notum est, saccum, ciliciumque eos deferre, capite tonso, *c. pœnitentes* 63. 50. *dist.* Concil. Tolet. 6. *can.* 7. Docent suprà laudati, & Buseus *de statibus hominum*, *tit. de pœnitentium statu*, Petauius *de notis ad Synesium*, *in diatribe de pœnit.*

De ritibus solemnis pœnitentiæ.

Circa locum varia obseruabantur pro diuersitate graduum: per quatuor enim gradus ita pœnitentes perueniebant ad communionem Ecclesiæ, iuxta veriorem sententiam, quam amplectuntur Bellarminus *lib.* 1. *de pœnit. c.* 22. Morinus *lib.* 2. *exercit. c.* 1. Albaspineus *lib.* 2. *obseru. cap.* 22. & 25. Lantdmeter & Gibalinus *vbi suprà*, quos sigillatim procurramus. Primus gradus à Latinis appellatur Petrus, à Græcis *προσκλαυσις*; pœnitentes enim ab Ecclesia eijciebantur forma præscripta *in d. cap. in capite*, in vestibulo eius, vbi pauperes conuenire solebant, eleemosynam collecturi. D. Gregorius Thaumaturgus in hæc verba: *Fletus, seu luctus est extra portam oratorij, vbi peccatorem stantem oportet fideles ingredientes orare, vt pro se precentur.* Refert Zerda *in aduersarijs*, *cap.* 130. *l.* 18. *tit.* 4. *part.* 1. *E deben morar de la puerta de la Yglesia toda la Quaresma en cabañuelas.* Ex Tertulliano, & alijs notarunt Lantdmeter *d. cap.* 60. Gregorius Ambianas *de pudicitia cap.* 13. *obseru.* 3. vbi quia lacrymas effundebant, fideles Ecclesiam ingredientes orantes, vt pro illis precarentur, locus ille Fletus dicebatur. Post tempus ibi à sacris canonibus præscriptum iam elapsum, pœnitentes Ecclesiam ingrediebantur, & in secundo gradu consistebant, à Græcis dicto *ἀκρόασις*; à Latinis ferula, seu auditio, à quo gradu & ipsi Audientes dicebantur. Gregorius Thaumaturgus *in epist. canonica, cap. finali* ibi: *Auditio est intra portam, in porticu, vbi oportet eum, qui peccauit, stare vsque ad catechumenos, & illinc egredi audientes.* Balsamon *in can.* 11. *Concilij Nicæni*, ibi: *Cum catechumenis concionibus tantùm intererant*. Concilium Arausic. *can.* 11. & 12. obseruat Cironius *lib.* 1. *obseru. cap.* 6. Dartis *d. tract. de pœnit. cap.* 24. Sequebatur demùm tertius gradus, dictus substratio, humiliatio, vel prostratio, Græcè *ὑπόπτωσις*. Prostrationibus enim verbo vtendum potiùs videtur *ex cap.* 17. *distinct.* 30. vbi de pœnitentibus dicitur: *Non prosternant se in oratione.* In eo gradu consistentes subtrahebantur à communione altaris, & tantùm cum catechumenis orationibus vacabant, atque humilibus ministerijs. Concilium Nicænum *can.* 11. 12. & 13. Ancyranum *can.* 4. Basilius *ad Amphiloch. can.* 56. Thaumaturgus vbi suprà: *Subiectio autem, seu prostratio est, vt intra templi portam stans cùm catechumenis egrediatur.* In eoque primam manus impositionem accipiebant. Tandem ad quartum gradum perueniebant, quem Latini consistentiam, Græci verò *σύστασιν* appellabant, vbi aderant integro Missæ sacrificio, & post manus impositionem, & reconciliationem sine oblatione communicabant. Concil Nicænum *can.* 11. Ancyranum *can.* 5. *Quotquot autem ascenderunt templa cum veste lugubri, & recumbentes inter alios manducauerunt flentes, si compleuerint pœnitentiam triennis temporis, sine oblatione suscipiantur ad communionem.* Etiam locus ille Ecclesiæ dicebatur absis, *cap. fin.* 26. *quæst.* 6. & erat pars Ecclesiæ gradibus eminens, ad instar tribunæ; cuius verbi explicationem prosequuntur Cælius Rhodigin. *lib.* 18. *antiq. lect. cap.* 10. Turnebus *lib.* 18. *aduers. cap.* 22. Cuiacius *lib.* 10. *obseru. cap.* 17. Lindembrogius *in Glossario legum antiq. verbo Absis*: Pater Zerda *in aduers. cap.* 24. Rosuueidus *ad vitas Patrum*, *in Onomast. verbo Absis*; & *in notis ad D. Paulinum*, *epist.* 12. *pag.* 150. Bulengerus *lib.* 1. *opusc. cap.* 20. Gazeus *ad Cassianum lib.* 6. *collat.* 24. Illustrissimus Zerda *in Iudith*, *tom.* 1. *cap.* 8. *vers.* 21 *pag.* 433. Horum omnium graduum mentio extat apud D. Basilium in *epist.*

7 *De gradibus pœnitentiæ.*

epist. ad Amphilochium, *can.*22. 56. 57. 58.64.66. 75. *&* 77. In illis ergo gradibus pœnitentes lacrymas effundebant, manus impositionem, & reconciliationem accipiebant, aliasque pœnas proprias, & peculiares sustinebant alijs pœnitentibus non communes.

8 Ratio decidendi. Quibus ita animaduersis iam facilè cognoscitur præsentis assertionis ratio; ideò enim pœnitentes in Ecclesia solemniter prohibentur ad sacros ordines ascendere, ob infamiam videlicet canonicam, quâ notabantur, tum ratione loci, in quo per gradus degebant; tum ratione pœnarum, quas illi sustinebant: nec disciplina canonica patitur eos ad ordines aspirare; quis enim patiatur luctum extra Ecclesiam peragentem, & infimum vix inter Christianos locum occupantem, celsiorem deinde Presbyteri dignitatem obtinere? Quis de facili credat in secundo pœnitentiæ gradu persistentem, & ita sacras addiscentem scripturas, iure posse Doctoris sibi nomen vsurpare, & doctrinæ gratiam populo subministrare, qui nuper prima Fidei rudimenta didicerat. Ablegatur quoque tertius pœnitentiæ gradus, contusionibus destinatus, substrationibus mancipatus, & tandem omnibus humilitatis exercitijs comparatus: & vt ait D. Ambrosius *lib. 2. de pęnit. cap.9.* Quis enim quem paulò antè vidit iacentem, veneretur Antistitem? Præferens memorandi criminis labem, non habet lucidam sacerdotij dignitatem, *cap. non negamus* 3. 61. *dist.* Deinde si Sacerdotis officium est omnipotentis Dei iram erga populum precibus ac suis orationibus placare, misericordiamque impetrare, *cap. fin.* 36. *dist. cap. si laicus* 7. 31. *dist. cap. is qui*, 21. *quæst.*3. quomodo qui paulò antè lacrymis, & eiulatu fideles orabat, vt pro eo precarentur, deinde ipse vt mediator Dei & populi, pro ipsis ad orandum, & Deum placandum admitti poterat? Quartus denique gradus huiusmodi peccatorum impedit ordinationem; indecorum namque est, eum Eucharistiæ sacramentum populo exhibere, quem ab eius perceptione Ecclesia relegauit, vt ratiocinatur Albaspineus *lib. 2. obseru. c.* 34. qui alias prosequitur rationes ex solemnitate & ritibus pœnitentiæ petitas. Inde etiam clericis lapsis manus non imponitur. Optatus Mileuitanus *lib.*2. *Multis notum est, & probatum, persecutionis tempore aliquos Episcopos inertia à confessione Dei delapsos thurificasse; & tamen nullus eorum, qui euaserant, aut manum lapsis imposuit, aut vt genua figerent, imperauit.* D. August. *lib.*1. *contra Donatistas, de Baptismo cap.* 1. *Ordinatis cùm à schismate ad Ecclesiam redeunt, non imponitur manus inter laicos.*

9 Dissoluuntur argumenta. Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima deducta *ex cap. fin. de temporib. ordin.* nam verum non est, adulterium, periurium, & similia delicta per se inducere irregularitatem; immò ea perpetrantes, post pœnitentiam priuatam, vel publicam peractam ordinari possunt, nisi iudiciario ordine notoria sint, vt dixi *in d. cap. finali:* at verò si pro delictis ipsis, aut leuioribus pęnitentia solemnis imponatur, non ipsa peccata per se, sed pęnitentia solemnis inducit irregularitatem, ex rationibus suprà expensis. Nec eius augmentum deductum ab exemplo excommunicationis, & eius exequutione cum pęnitentia solemni, obstat; quia non militat eadem ratio scandali, & publicæ offensionis in excommunicato post absolutionem, ac in solemniter pęnitente post reconciliationem; non enim excommunicatus habitum mutabat, nec in illis quatuor gradibus consistebat, sed pęnas diuersas patiebatur; immò & si ob schisma excommunicatus absoluebatur, sine vlla manus impositione vnitati fidelium reconciliabatur; vnde cessante ratione scandali, & infamiæ canonicæ, cessat ratio irregularitatis. Aliter huic difficultati satisfacere intendit Albaspineus *ad Optatum obseru.*7.

10 Intelligitur cap si vero, 50 dist. Primò suprà traditis obstat textus *in c. si verò*, 50. *distinct.* in illis verbis: *Si verò quis ægritudinis languore depressus pęnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem acceperit, & postmodùm reconualescens, caput pęnitentiæ in Ecclesia publicè non subdiderit, si probibitis vitijs non detinetur obnoxius, admittatur ad Clerum.* Ex quibus expressè deducitur, eos qui pęnitentiam solemnem in Ecclesia fecerunt, aut facere cęperunt, licèt aduersa valetudine capti fuerint, reconciliatos posse ad sacros ordines ascendere: ergo quia per pęnitentiam solemnem nulla incurritur irregularitas. Pro huius canonis expositione aliqua prænotanda sunt. Primò præmittendum est, primis Ecclesiæ sæculis pęnitentiam solemnem non solùm fieri à peccatoribus, & grauissimis culpis implicatis; verùm & ab alijs fidelibus, qui nulla manifesta crimina admiserunt, sed tantùm humilitatis gratia peccatores se esse prædicabant: docet Gibalinus *de clausura*, *d. disquisit.*3. *c.* 2. *§.* 7. *pag.*410. Secundò etiam obseruandum est, penitentes solemnes tempore pęnitentiæ solemnis aduersa valetudine captos, ita vt de eorum salute dubitaretur, Ecclesiæ reconciliari, *c. qui recedunt*, 26 *q.*6. & viaticum, hoc est absolutionem, & pęnitentiæ sacramentum eos recipere; ita enim viaticum accipitur in eo textu, & *in cap. si quis de corpore, eadem* 26. *q.*6. *c. in primo* 2 *q.*1. *c. virginibus* 27. *quæst.*1. *c.* 2. *de raptorib.* Concil. Nicæno *can.* 13. Carthag. 4. *can.*77. *&* 78 Matiscon. 1. *can.* 12. Tolet. 12. *can.* 2. Illiber. *can.* 37. Notant Albaspineus *in Concilio Arausic. can.* 3. Bosquetus *ad Innocent. lib.*1. *epist.*149 Zerda *in aduers. cap.*138. *numer.*7. Menardus *ad D. Gregor. pag.* 234. Eucharistia etiam illis dabatur; sed si posteà conualuissent, communioni Ecclesiæ non restituebantur. Concilium Carthag. 3. *can.* 78. ibi: *Pęnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si superuixerint.* Concilium Tolet. 1. *can.*18. *cap. hi qui* 52 50. *dist.* Concilium Vasense 1. *can.* 2. Docent Cellotius *de hierarch. lib.* 6. *cap.*21. *§. vnico*, D. Ioannes de Otalora *vbi suprà*, 2. *part. cap.* 1. *pag.* 112. Etiam sciendum est, ipsum pęnitentem solemnem post viaticum acceptum superuiuentem, restitui pristino gradui, vt pęnitentiæ caput subderet, id est in gradu substractionis, & alijs manus impositionem acciperet, vt ea verba interpretatur Filesacus *in cap.* 15. *de officio ordin.* probant textus *in d. c. qui recedunt*, Concil. Carthag. 4. *can.* 78. Concil. Nicæn. *can.*13. Epaunense *can.*36 Arelat. 2. *can.*12. Tolet. 11. *can.*11. vbi Loaysa, Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiberit. can.*19. Coriolanus *in notis ad can.*1. *Concil. Illiberit.* Quod obseruabatur, si ipsi pęnitentes vitijs detinebantur obnoxij: non vero si spontè tantùm se peccatores prædicantes, in Ecclesia pęnitentiam efflagitarent, seu exposcerent; ipsi enim non cogebantur ad pristinum gradum redire, aut pęnitentiæ caput subdere. Quibus animaduersis facilè cognoscitur verus sensus prædicti canonis Concilij Gerundensis; loquuntur enim Patres de eo, qui se peccatorem prædicando, petierat ab Episcopo pęnitentiam, qui aduersa valetudine captus, viaticum recepit; sed cùm vitijs non detineretur obnoxius, noluit caput pęnitentiæ subdere in Ecclesia, id est, ad pristinum gradum redeundo, in gradu substractionis, & alijs manus impositionem recipere; qui cùm voluisset militiæ cęlesti nomen dare, rectè Patres decreuerunt, ipsum ordinari posse, si caput pęnitentiæ in Ecclesia non subdidisset, & si non detineretur vitijs obnoxius, quia tunc cogeretur pęnitentiam perficere; cùm enim ex deuotione tantùm pęnitentiam petijsset, non notatur infamia canonica, argumento textus *in l.* 1. *§.* 6. *vers. denique, ff. de postulando*, *l. ictus* 22. *ff. de his qui notantur infamia.* Quæ solutio mirè probatur, & illustratur ex Concilio Tolet.13. *can.* 10. Docent Gibalinus *vbi suprà*, *pag.*410. Otalora *vbi proximè*, *p.* 2. *excursu* 2.

Secundò aduersatur textus *in cap. placuit* 68. 50. *distinct.* vbi agitur de illis, qui in Ecclesia pro homicidio, aut diuersis criminibus peregerunt solemnem pęnitentiam; & tamen affirmant Patres Concilij Tolet. admitti eos ad gradus Hostiarij, & Lectoris; & si forsan diaconatus gradu constituti solemniter in Ecclesia reconciliati fuerint, concedunt vt non in ipso gradu, sed in subdiaconatus debeant ministrare. Ex quo canone duplex aduersus nostram conclusionem insurgit difficultas. Prima, quatenus in eo textu permittitur solemniter pęnitentibus ad gradus ecclesiasticos ascendere: igitur verum non est, pęnitentes solemniter ad gradus ecclesiasticos non admitti. Secunda nascitur ex eo, nam sicut solemniter pęnitentes ordinari non possunt, ita iam promotis manus imponi solemniter non potest, *cap. illud*, 55. *dist.* igitur non rectè supponitur in eo textu, Diaconum solemniter in Ecclesia caput pœnitentiæ subdidisse. Primæ difficultati satisfaciendum est asserendo, quod licèt pęnitentes solemniter prohibeantur ad sacros ordines ascendere; tamen ad minores, præcipuè si necessitas cogat, admitti: immò & si iam initiatus minoribus ordinibus pęnitentiam solemnem peregerit, permittitur illi in gradu suscepto ministrare. Concil. Aurelian. 3. *can.* 6. *Si quis clericus vexatus fuerit à dæmonio, decem annos pęni-*

11 Exponitur cap placuit. 50. dist.

pœniteat, & inter audientes flet, & ad sacros ordines non adducatur. Si benè egerit, & per Dei gratiam liberatus fuerit, sit in reliquis officijs ecclesiasticis. D. August. relatus à Carnotensi *part.15. Decreti, cap.39.* in hæc verba: *Qui sub gradu cecidit, post pœnitentiam contentus sit baptizare, communionem dare infirmis, & altario tantummodò ministrare.* Ecclesiæ ergo interdum vtilitas, aut ministrorum necessitas priscam seueritatem remisit; & solemniter pœnitentes in minoribus tantùm ordinibus ministrare permisit, aut eos ad gradus illos admisit, vt probat Dartis *vbi suprà.* Vnde *in d. cap. placuit*, permittitur illis, qui solemnem pœnitentiam peregerunt, ministrare in minoribus, retento Subdiaconatus gradu; quia illis temporibus sacer gradus non erat Subdiaconatus, vt latè probaui *in cap. à multis, de ætat. & qualit.* Secundæ difficultati respondendum est, verum esse, Diaconum non posse solemniter in Ecclesia reconciliari, nisi degradatus sit: quo casu exaudiendi sunt Patres *in d. cap. placuit*; ideò enim ibi Diaconus solemnem pœnitentiam peregit, quia retento tantùm honore, à Diaconatus officio depositus fuit, vt latè probat & exponit D. Ioannes Antonius de Otalora *d. 2. part. excursu 2.*

11 Intelligitur cap. qui recedunt, 26. q. 6.

Tertiò superiori assertioni aduersatur textus *in c. qui recedunt 7. 26. quæst. 6.* in illis verbis: *Clericis quoque desiderantibus pœnitentia non est deneganda.* Ex quibus manifestè constat, clericis pœnitentiam solemnem iniungi posse: ergo si post ordinationem clerici pœnitentiam solemnem subire possunt, multò magis antè, eam peragendo, irregularitatem nullam contrahunt. Huic difficultati politioris litteraturæ Interpretes varijs modis satisfacere intendunt. Albaspineus *lib.2. obseru. cap.34.* existimat in eo textu agi de clericis iam depositis, & degradatis, qui ad statum laicalem redacti pœnitentiam solemnem in Ecclesijs facere poterant. Alio modo ipse in notis ad illum canonem ea verba interpretatur; affirmat enim, ibi pœnitentiam posse concedi clericis eam petentibus, dum tamen ex humilitate deuotionis gratia nullâ graui culpa irretiti eam peterent, peccatores se esse prædicantes; tunc enim affirmat ipse, neque respectu ordinandorum aliquam inducere irregularitatem, nec ordinatis esse denegandam. Sed hæc solutio conuincitur ex suprà traditis pro interpretatione textus *in cap. si verò, 50. dist.* vbi diximus, eum qui ex deuotione pœnitentiam postulauit, posse ordinari, si pœnitentiæ caput in Ecclesia non subdidisset, id est, si manus impositionem non recepisset: igitur quia nec deuotionis causa pœnitentiam solemnem per omnes gradus peragenti licet ad sacros ordines ascendere, neque iam ordinatis eam petentibus potest iniungi. Cellotius *de hierarch. eccles. lib.6. c.19.* existimat in eo textu tractari de clericis in minoribus ordinibus constitutis, videlicet Ostiarijs, Psalmistis, Acolythis, & Lectoribus, quibus efflagitantibus pœnitentiam solemnem non esse denegandam docet. Sed his interpretationibus omissis existimo, textum illum esse accipiendum de pœnitentia publica, non verò de solemni; licèt enim clericis pœnitentia solemnis iniungi non possit, *c. confirmandum, 65. c. illud 66. cum sequenti, 50. dist. l. 19. tit. 4. part. 1.* tamen publica pœnitentia illis imponi valet, *c. de his 34. c. benè valet, 50. dist.* vnde clericis pœnitentiam publicam petentibus non esse denegandam, rectè affirmant Patres *in eod. can.* Notauit iam Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.1. regestr.13. epist.80.* Nec huic solutioni obstabit, si dicas, in principio ipsius textus agi de pœnitentia solemni, & per consequens in calce ipsius de ea tractari, præcipuè cùm dictio illa, *quoque*, quandam continuationem inducat materiæ antecedentis cum sequenti, *l. 1. §. 6. vers. denique, ff. de his qui notantur infamia, l. verbo victus, l. locus, l. interdum, ff. de V. S. l. seruum quoque, ff. de procurat.* vnde esse repetitiuam, & implicatiuam eiusdem sensus cum præcedenti, docet Barbosa *de dictionibus, dictione 333.* Nam præterquam quod dictio illa non reperitur in ipso Concilio Arausic. ea verba, *Clericis quoque, &c.* non sunt eiusdem canonis ac est textus *in d. cap. qui recedunt*; immò ad diuersum canonem spectant, videlicet ad canonem 4. eiusdem Concilij, vbi legitur: *Pœnitentiam desiderantibus etiam clericis, non negandam.* Vnde neque ratione continuationis materiæ, neque ex dictione illa, *quoque*, quæ deest in Concilio, verba suprà relata accipi debent de pœnitentia solemni, sed publica.

Eadem solutione accipiendus est textus *in cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* vbi cùm agatur de presbytero qui filium in lectulo oppressit, statuitur vt si studiosè, aut nimia ignorantia tale delictum perpetrauit, deponatur; & si publicè peccauit, publicè pœniteat. Ex quo textu expresse constat, clericis pœnitentiam iniungi posse. Sed accipiendus est textus ille de publica pœnitentia; licèt enim Hostiensis *ad eund. tit. num.55.* Lantdmeter. *d. lib.2. de veteri clerico, cap.93.* Maiolus *lib.3. de irregul. cap.2. num.6.* Cironius *ad eundem tit.* existimauerint clericis, nisi post degradationem, imponi non posse pœnitentiam publicam; contrarium tamen suadent textus *in cap. sacerdos, de pœnit. dist.2. cap. de his 34. cap. benè, 50. dist.* & ita docent Glossa *in d. cap. quæsitum*, Turrisciemata *in cap. fin. 82.* Bellarminus *tom.2. controu. lib. 1. de pœnit. cap. 21.* Gregorius Lopez *in d. l. 19. tit. 3. part. 1.* Neque pro contraria sententia facit textus *in c. fin. 82. dist.* illis verbis: *Neque enim debet sacerdos publicè pœnitere, sicut laicus.* Nam ea verba ita exaudienda sunt, *publicè pœnitere*, id est solemniter; quo modo laici pœnitere solebant, eo enim modo clerici ad pœnitentiam non admittuntur. Qua etiam solutione accipiendi sunt textus *in cap. fin. 30. dist. cap. confirmandum, cap. alienum, cap. quia 16. 50. dist. c. si quis sacerdos 30. q. 1.* vt etiam docuit Mendoza *lib.3. Concilij Illiberit. cap.76.* 13

13 Exponitur cap. quæsitu, de pœnitentijs.

Etiam superiori assertioni aduersatur textus *in c. Presbyter, 28. distinct.* in illis verbis: *Et ad pœnitentiam inter laicos redigi oportet.* Ex quibus deducitur, clericum ob adulterium debere ab Ecclesia abijci, & inter laicos pœnitentiam peragere: igitur quia clericis potest imponi pœnitentia solemnis, & per consequens ipsi etiam pœnitentes solemnes poterunt ordinari. Pro huius textus expositione Mendoza *d. lib.3. cap.76.* dum latè agit de communione laica, de qua nonnulla adduxi *in cap.2. de elect.* affirmat, presbyterum adulterium perpetrantem, non ad pœnitentiam solemnem redigi, sed ad communionem laicam, videlicet vt extra cancellos cum laicis abijciatur, aut more eorum communicet. Quæ interpretatio repugnat illis verbis, *Extra Ecclesiam abijci*: igitur non solùm extra cancellos. Deinde repugnat etiam illis verbis, *Ad pœnitentiam redigatur*: igitur non tantùm ad communionem. Quare dicendum autumabam, textum illum posse accipi de publica pœnitentia, ad quam certum est presbyteros redigi posse, vt etiam suprà probaui, vel retinendo editionem primam ipsius canonis Latinè factam, vbi loco illorum verborum, *ad pœnitentiam inter laicos*; legitur, *ampliùs pelli debet, & ad pœnitentiam redigi*: vbi nulla mentio fit illorum verborum, *extra Ecclesiam inter laicos*: vel aliam Gentiani Herberti, vbi legit, *penitus extrudatur, & ad pœnitentiam deducatur.* Quæ verba nec pœnitentiam solemnem, neque communionem laicam important, sed tantùm pœnitentiam, quam sæpè sæpiùs in iure nostro sacri canones clericis iniungunt. 14

14 Exponitur cap. Presbyter 28. dist.

Rursus obstat textus *in cap. quicumque 56. 50. distinct.* vbi pœnitenti solemniter, qui irrepsit in militiam sacram, & ordinatus fuit, permittitur in gradu suscepto ministrare: igitur quia licitè, absque vllo irregularitatis impedimento, pœnitens solemniter ordinari valet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam certum est, pœnitentem solemnem de facto irruentem in castra dominica, deponi debere, *cap. ex pœnitentibus 55. 50. dist.* & Episcopum ipsum ordinantem, facultate conferendi illum gradum, in cuius collatione peccauit, priuari. Sed in eo textu, neque ordinatus deponitur, neque ordinator punitur: igitur, &c. Pro huius textus expositione sciendum est, pœnitentem solemniter non posse ad sacros ordines ascendere, minoribus tamen ex dispensatione Episcopi initiari posse, *cap. placuit 68. 50. dist.* immò ex dispensatione Pontificis ad maiores promoueri posse docent Syluester verbo *Pœnitentia, num.3.* Salcedo *in praxi, cap.28.* Acuña *in d. cap. placuit.* Vnde textus *in d. cap. quicumque*, potest accipi vel de initiato tantùm minoribus ordinibus, vel de ordinato in maioribus, sed ex dispensatione Pontificis in eo gradu permanente. Secundæ difficultati respondetur, in eo textu Siricium non negare ordinantem puniendum esse, nisi ignoranter ordinem contulisset, vt docet Turrecremata *in d. cap. ex pœnitentibus*: sed quia de ordinato tantùm agebatur, ideò omissa fuit pœna ordinantis. 15

15 Intelligitur cap. quicumq; 50. dist.

CAPVT II.

Lucius III. a *Spoletan. Archiepiscopo*.

SVper eo, quod à nobis tua fraternitas requisiuit, quid faciendum sit de bigamis? Inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod ordinatores eorum potestate, & officio *b* ordinandi, & ordinati, si ad *c* sacros ordines fuerint promoti, eis debent ordinibus ideò priuari, quia in bigamis *d* contra Apostolum dispensari non licet, vt debeant ad sacros ordines promoueri; vel in eisdem, si promoti fuerint, possint aliquatenus remanere. In ordinatore autem potest dispensatio adhiberi, vt ordinandi potestate, & officio non priuetur.

NOTÆ.

1 a SPoletano.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap* 3. & *in cap. de simoniacè* 22. *de simonia, cap.*1. *de consang. & affin. in* 1. *collect.* vbi extant aliæ partes huius Decretalis. Sed hæc inscriptio retineri non potest, cùm Spoletana ciuitas Metropolis non sit, neque eius Ecclesiæ Præsul Archiepiscopali fulgeat dignitate: vnde cùm illi scribitur, tantùm appellatur Episcopus, *cap. olim* 20. *de censibus*, *cap. significasti* 6. *de eo qui duxit in matrimonium*, *cap. suam*, *de pœnis*: quare cùm hic Archiepiscopo rescribat Lucius III. non potest accipi de Spoletano Præsule: Nec etiam retineri potest lectio illa *Spalensi*, seu *Hispalensi*, quam retinet Antonius August. *in notis ad hunc textum*, *in* 1. *collect.* qui existimat Archiepiscopo Hispalensi missam esse hanc decisionem. Nam certum est, ab anno 718. vsque ad annum 1249. inclytam ciuitatem Hispalensem possessam fuisse à Mauris, vt refert Tamayo de Salazar *tom.*2. *martyrol. die* 11. *Maij*: eo enim anno recuperata fuit à S. Rege D. Ferdinando. Vnde temporibus Lucij III. cùm esset à Mauris possessa, Prælato destituebatur. Nec etiam legi potest *Valentino*, vt Glossa Marginalis emendat; nam Valentina ciuitas in Gallia tantùm est Episcopalis, vt in eius historia refert Chenu: Hispanica verò ciuitas Valentiæ erecta fuit in Archiepiscopalem anno 1492. vt refert Tamayo *tom.*3. *martyrol. die* 7. *Maij*, *pag.*107. Legendum ergo existimo, *Spalatrensi Archiepiscopo*. Spalatrensis autem Ecclesia est in Sclauonia, quæ vulgò dicitur Spalatra, habuitque 12. Episcopos suffraganeos, quos refert Barbosa *in notitia Episcop. pag.*46.

b *Ordinandi.*] Id est conferendi eos gradus, in quorum collatione peccarunt, vt dixi *in cap. litteras*, *cap. dilectus*, *de temporibus ordin.* 2

c *Sacros.*] Etiam Subdiaconatum post tempora Gregorij Magni & Vrbani II. vt dixi *in cap. à multis*, *de ætat. & qualit.*

d *Contra Apostolum.*] 1. *ad Timoth. cap.*3. ibi: *Vnius vxoris virum*. Et *ad Titum cap.*1. *Diaconi sint vnius vxoris viri*. Ex quibus Apostoli testimonijs hanc irregularitatis speciem contra Lutherum, & alios probat Bellarminus *tom.*1. *controu. lib.*1. *de clericis*, *cap.*25. 3

CAPVT III.

a Cœlestinus III.

QVod *b* de his etiàm, de quibus non dubitas, & quid de his ipsis seruari debeat, plurimùm agnouisti, Ap. Sed responsa requiris, tantò fraternitatem tuam magis in Domino commendamus, quantò in ijs, quæ sacrorum canonum institutionibus sunt expressa, nostra auctoritate procedere desideras, & disponis. Sanè requisiuit à nobis tua fraternitas, vtrum, qui se confitetur in latæ sententiæ canonem incidisse, nec ad hoc potest induci, vt ad Sed. Ap. veniat, absoluendus sit ab Episcopo, vel etiam à simplici Presbytero absolutionis possit, vel debeat beneficium promereri? Et vtrum Presbyteris bigamis, & viduarum maritis, eorum vxoribus viam vniuersæ carnis ingressis, Missarum liceat solemnia celebrare? Verùm licèt quid de his obseruari debeat, sacris canonibus sit diffinitum; hoc tamen tuæ fraternitati ad præsens duximus respondendum, quod is qui se asserit in canonem latæ sententiæ incidisse, non nisi per Sed. Ap. absolutionis potest beneficium promereri, nisi fortè in mortis sit articulo constitutus, vel paupertate, vel infirmitate, vel senectute tanta grauetur, quod ad Ecclesiam Romanam laborem subire non valeat veniendi, vel ob hoc ab alio impedimento canonico retrahatur. Cæterùm ab his forma sacramenti exigi consueuit, vt resumptis viribus, & opportunitate concessa, Rom. Ecclesiam in persona propria debeant visitare. De *c* bigamis *d* Presbyteris, & viduarum maritis idem omninò sentimus, vt nec viuentibus vxoribus, nec defunctis ad diuinorum debeant celebrationem admitti, maximè cùm doctrinæ sit *e* Apostoli, & institutionibus Ecclesiæ alienum.

NOTÆ.

1 a COelestinus III.] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Sed non constat cui missa sit hæc decisio; eius tamen prima pars, vbi proponitur consultatio, reperitur *in c. quod de his* 26. *de sentent. excom.* ex quo, iuncta eius integra, quæ reperitur in prima collectione, *sub eod. tit. cap.*15. ità restituendus est textus iste.

b *Quod de his.*] Huius primæ partis commentarium dabimus *in cap.*26. *de sentent. excom.*

c *De bigamis.*] Id est illis, qui cum duabus successiuè matrimonium contraxerunt.

d *Presbyteris.*] Id est, qui intendebant in presbyteros ordinari; cùm enim nuptias contraxerant, laici erant.

e *Apostoli.*] Locis citatis suprà *in cap.*2.

CAPVT IV.

Innocentius III. a *Vratizlauiensi Episcopo*.

NVper à nobis tua fraternitas requisiuit, quid sit de illis *b* laicis sentiendum, qui clericos violenter, sine læsione tamen, in custodia detinent publica, vel priuata, vel etiam detrudunt in vincula, vtrum in canonem sententiæ latæ incidant, vt ipso facto sint vinculo excommunicationis innodati, sicut illi, qui manus in clericos inijciunt temerè vio-

violentas? Et vtrum qui nominatim excommunicatis ſcienter communicant, abſolui ab excommunicatione poſſint per confeſſionem à ſimplici Sacerdote; vel Epiſcopi, ſeu Archipresbyteri ſit ab eis abſolutio expetenda? Et ſi poſt actam pœnitentiam cum illis valeas diſpenſare, qui etſi *c* bigami de iure non ſunt, de facto ſaltem bigami nominantur, eo quòd in ſacris ordinibus conſtituti more nuptiali *d* ſecundas in contubernium ſibi mulierculas adiunxerunt. Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter duximus ex ordine reſpondendum, quod in primo conſultationis articulo non credimus laicos pœnam excommunicationis euadere, quamuis eorum factum corporalis læſio non fuerit ſubſequuta; citra quam violentiam ſæpiùs circa clericos nequiter perpetratur. In ſecunda verò quæſtione credimus diſtinguendum, an is qui nominatim excommunicato ſcienter communicat in crimine, communicet criminoſo, ei conſilium impendendo, auxilium, vel fauorem, aut aliàs in oratione, vel oſculo, vel orando ſecum, aut etiam comedendo. In primo quidem articulo cùm talis & communicet crimini, & participet criminoſo, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnauit, ab eo, vel eius ſuperiore meritò delicti tunc erit abſolutio requirenda, cùm iuxta canonicas ſanctiones, facientes, & conſentientes par pœna conſtringat. In ſecundo verò caſu à ſuo Epiſcopo, vel proprio Sacerdote poterit abſolutionis beneficium obtinere. Quamuis enim & tunc non iudicis, ſed iuris ſententia excommunicato communicans ſit ligatus; quia tamen conditor canonum ſolutionem eius ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur facultatem alijs relaxandi. Is autem, qui iuxta primum modum excommunicato communicat, cum iuramento debet abſolui. Qui verò iuxta ſecundum modum illi participat, reconciliari poterit ſine iuratoria cautione. Verùm ſi difficile ſit ex aliqua iuſta cauſa, quod ad ipſum excommunicatorem abſoluendus accedat, concedimus indulgendo, vt præſtita iuxta formam Eccleſiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à ſuo abſoluatur Epiſcopo, vel proprio Sacerdote. Tertius, & vltimus inquiſitionis articulus videbatur habere non modicum quæſtionis: quoniam cùm in matrimonijs non iuris affectus, ſed animi deſtinatio attendatur, vnde illum comitatur infamia, qui duas ſimul habet *e* vxores, quod partim ad factum conuenit retorqueri: ſicut & quod in *f* canone legitur de Presbytero, qui non legalibus nuptijs detinetur; eadem cenſura tales inter bigamos videntur reputandi: licèt obuiet ex aduerſo, quod opinioni ſit veritas præferenda, & quod iuxta præmiſſa, qui nullam vxorem habuit, foret bigamus reputandus: quod contingeret ſi quis de facto contraheret cum diuerſis, quibus de iure non poſſet matrimonialiter copulari. Nos autem in hac quæſtione taliter reſpondemus, quod cum huiuſmodi clericis, qui quantum in ipſis fuit, ſecundas ſibi mulieres matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non liceat diſpenſari, licèt in veritate bigami non exiſtant; non propter ſacramenti defectum, ſed propter effectum intentionis cum opere ſubſequuto. Datum Laterani XVII. Cal. Iunij.

NOTÆ.

a VRatizlauienſi.] In hac ſexta collectione legitur *Ratisbonenſi*; in tertia verò, *ſub hoc tit. cap.1.* legitur *Vtilamenſi*; ſed inſcriptionem, & litteram reſtituo ex epiſtolis Innocentij III. Coloniæ editis, & correctis à Cardinale Sirleto. De Eccleſia Vratizlauienſi nonnulla adduxi *in cap.27. de reſcriptis*, & ex præſenti epigraphe reſtituenda eſt inſcriptio textus *in cap. nuper 29. de ſentent. excomm.* vbi extat alia pars præſentis textus.

b *De illis laicis.*] Hæc verba ſpectant ad textum *in cap. nuper, de ſentent. excomm.*

c *Qui etſi bigami.*] In his verbis proponitur conſultatio caſus præſentis textus.

d *Secundas.*] Ante ſacerdotium enim primas contraxerant nuptias, & cùm illi defunctis vxoribus ordinati eſſent, ad ſecundas nuptias, licèt inualidas, migrarunt.

e *Habet vxores.*] *L. eum qui, C. ad legem. Iul. de adult.* latè dicemus *in cap. vnico, de ſponſa duorum.*

f *Canone.*] Videlicet 26. ſextæ Synodi in Trullo, *in cap. presbyterum 16. 28. diſt.*

CAPVT V.

Idem a *Meten. Epiſcopo.*

DEbitum paſtoralis officij. *Et infrà.* Secundus autem tuæ dubitationis articulus continebat, an is, qui mulierem ab alio viro traductam, ſed non cognitam, ſibi matrimonialiter copulauit, valeat ad ſacerdotium promoueri. Licèt autem is, qui ab alio viro relictam duxit in coniugem, ſiue cognita fuerit ab illo, ſiue incognita manſerit, videatur duxiſſe viduam in vxorem, cuius vir erat mortuus, cùm duxit eandem; ſicut & ille bigamus eſſe videtur, qui cum duabus legitimè contraxit vxoribus, ſiue alteram, ſiue neutram cognouerit; quia vir extitit duarum vxorum. Nos tamen f. t. ita duximus reſpondendum, quod cùm duo ſint in coniugio, videlicet conſenſus animorum, & commixtio corporum, quorum alterum ſignificat charitatem, quæ conſiſtit in ſpiritu inter Deum & iuſtam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apoſtolus: Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt cum eo; reliquum verò deſignat *b* conformitatem, quæ conſiſtit in carne inter Chriſtum & ſanctam Eccleſiam, ad quod pertinet illud, quod Euangeliſta teſtatur: Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis: profectò coniugium illud, quod non eſt *c* commixtione corporis conſummatum, non pertinet ad illud coniugium deſignandum, quod inter Chriſtum, & Eccleſiam per Incarnationis myſterium eſt contractum, iuxta quod Paulus exponens illud quod dixerat Protoplaſtus: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea; & propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna; ſtatim ſubiungit: Hoc autem dico magnum ſacramentum in Chriſto, & Eccleſia. Cùm ergo propter ſacramenti defectum inhibitum ſit, ne bigamus, aut maritus viduæ præſumat ad ſacros ordines promoueri, quoniam nec illa eſt vnica vnici, nec iſte vnus vnius; profectò vbi deficit inter huiuſmodi coniuges commixtio corporum, non deeſt iſtiuſmodi ſigna-

signaculum sacramenti. Vnde is, qui mulierem ab alio ductam, sed minimè cognitam duxit in coniugem, quia nec illa, nec ipse carnem suam diuisit in plures, propter hoc impediri non debet, quin possit ad sacerdotium promoueri.

NOTÆ.

1 a *Metensi.*] Metensis ciuitas antiqua in Galliarum prouincia prima Belgicæ est, hodie *Mets* dicta, sedes Occidentalis veterum Franciæ Regum, vt refert Yepes *tom. 2. chron. D. Benedicti, anno 631. c. vlt.* Ecclesiam habet Cathedralem D. Stephano dicatam, suffraganeam Archiepiscopi Treuerensis, cuius Præsuli Conrado dicto missa est hæc decisio, quæ etiam reperitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & eius prima pars extat *in cap. debitum, de baptismo.*

b *Conformitatem, quæ consistit in carne.*] Vt exponit Basilius *de matrim. lib. 1. cap. 11.*

2 c *Commixtione corporis.*] Vnde aiebat D. August. *Non est dubium, eam mulierem ad matrimonium non pertinere, cum qua commixtio sanguinis non docetur fuisse.* Refert Gratianus *in cap. non est 26. 27. quæst. 1.* & Leo Papa *in cap. cùm societas 27. quæst. 1.* ibi: *Cùm societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter commixtionem sexuum non habeant inter se nuptiæ coniunctionis Christi, & Ecclesiæ sacramentum, non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.* Exponunt Basilius *de matrim. lib. 1. cap. 6.* Couar. *de matrim. 2. part. c. 4.* Germonius *lib. 2. animadu. cap. 2.* Valensis *ad titulum de sponsalibus, §. 5.* Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 2. de monachis, cap. 38.*

d *Inter Christum & Ecclesiam.*] Quod matrimonium omnibus in sensibus exponit, & illustrat fusè P. Theophilus *tom. 2. sect. 5. cap. 1. fol. 410.*

COMMENTARIVM.

3 *Cóclusio probatur.* CVm in omnibus his decisionibus vnica proponatur bigamiæ materia; ideò sub vnico commentario eas comprehendere, & exponere decreui. Sit ergo conclusio: *Bigami, & qui in sacris constituti matrimonium contraxerunt, ordinari non debent, neque cum eis licet dispensare.* Quam probant textus *in can. 17. Apostol. cap. 2 & 3. 26. dist. cap. nemo 12. 31. dist. cap. si quis post acceptum, c. communiter 3. cap. maritum, cap. laici 6. 33. dist. cap. curandum 9. cap. præcipimus 10. 34. dist. cap. non confidat, cap. si quis viduam, cap. quicumque, cap. ex pœnitentibus, 50. dist. cap. qui in aliquo 5. dist. 51. cap. omnium 1. 52. dist. cap. nullus 2. 55. dist. cap. in singulis 2. cap. quicumque 3. dist. 77. cap. quisquis 5. 84. dist. cap. fin. 18. q. 3. can. 16. 17. & 19. Apostol. cap. quomodo 28. q. 3. cap. aperiant 31. quæst. 1. c. tam litteris 33 de testibus* Concilium Agath. *can. 1. & 43.* Tarracon. *can. 2. Ne secundæ vxoris, aut renuptæ maritus Presbyter, aut Diaconus ordinetur.* Aurelian. 4. *can. 10. Si quis Episcoporum sciens bigamum, aut internuptæ maritum, ad officium Leuiticæ dignitatis, siue Presbyteri, contra ius canonum promouere præsumpserit, sciat se vnius anni spatio ab omni officio sacerdotij esse suspensum:* Hispalense 2. *can. 4.* ibi: *Viduarum mariti non ordinentur Diaconi.* Arelat. 2. *can. 26. De his, quos clericatui ipsa vitæ gratia suggesserit, si fortè in interrupta, & duplicata matrimonia inciderint, non vltra subdiaconatum ecclesiasticas capiant dignitates.* Arausicanum 1. *can. 25. De idoneis autem, probatisque viris, quos clericatui alligare ipsa vitæ gratia suggerit, si fortè inciderint in duplicata matrimonia, vt non vltra subdiaconatum ecclesiasticas capiant dignitates;* Trident. *sess. 23. cap. 17.* D. Ambrosius *lib. 10. epist. 82.* Hilarius *epist. 1.* Leo I. *epist. 87.* Siricius in Synodo Rom. 4. *cap. 5. Is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad Clerum* Zacharias in Synodo R. *can. 11. Interdicimus, vt nullus Episcopus audeat iuxta sanctorum canonum statuta quemlibet clericum bigamum, aut qui viduam duxerit vxorem, ad sacros ordines promouere.* Alia innumera Conciliorum, Pontificumque decreta cumulant Anton. August. *in epit. iuris, lib. 4. tit. 7. & 8. & lib. 28. tit. 13.* Crespetius *in summa, verbo bigamus* Iodocus Coccius *lib. 8. thesauri Fidei, art. 7.* Burchardus *lib. 1. Decreti, cap. 5. & 173. & lib. 2. c. 33. & 38.* Illustrant suis commentarijs plures congesti à Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 49. & 50. & lib. 1. iuris ecclesi. cap. 33. num. 66.* quibus addendi sunt Suarez *de censuris disp. 49. sect. 1.* Transmiera *de polyg. q. 1. & 5.* Germonius *lib. 1. de sacrorum immunit. cap. 4 n. 10.* Baronius *anno 58.* vbi Spondanus *nu. 12.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monacho, cap. 74.* Basilius Legion. *quæst. 3. scholast. cap. 8. pag. 171.* Vighellius *in methodo iuris can. pag. 242. & 243.* Sanctus Raymundus *lib. 3. summæ, tit. 2.* Bellarm. *lib. 1. de clericis, cap. 23* Espenceus *lib. 2. de viduitate, cap. 1. cum sequentibus*, Messana *ad D. Hieronymum, verbo Bigamia*, Balsamon & Coriolanus *in can. 15. & 17. Apostol.* idem Balsamon *in supplement. ad Concilium Nicænum, pag. 1119.* idem Coriolanus *in can. 7. Concilij Arelat. sub Syluestro*, Tondutus *resol. canonic. c. 5. §. 5.* Ambianas *ad Tertul. de exhortat. castit. cap. 7. obseru. 2.* Duarenus *lib. 1. de sacris Ecclesiæ, cap. 8.* Iustel. *in notis ad canones Ecclesiæ, pag. 191.* Sausay *in Panoplia cleric. p. 1. lib. 6. cap. 2. §. 5.* Gibalinus *de irregul. cap. 3. & 4.* Rousselius *lib. 1. histor. iurisd. Pontif. cap. 4. num. 12.* Bartholomæus Sanchez *in cap. miror, 50. dist.* Acuña *in cap. 2. & 3. 26. dist. cap. nemo 12. 32. dist. & in d. cap. maritum, 33. dist.* Dartis ibi, & *in 34. dist.* Sauarus *ad Sidonium, in concione, pag. 451. & lib. 7. epist. 9.* Mercerius *lib. 2. opinionum, cap. 22.* Corrasius *de beneficijs, 4. p. cap. 3.* Filesacus *lib. 2. select. de vxore cap. 8.* Dartis *de benef. sect. 4. c. 6.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 38.* Turrianus *lib. 1. pro canon. Apost. cap. 1.*

Sed aduersùs hanc assertionem insurgi potest sequentibus considerationibus. Prima nascitur ex eo; nam secundas nuptias contrahere, vel viduam in vxorem ducere, semper Ecclesia permisit, ac probauit; immò contrarium asserentes, vt hæreticos damnauit. Varijs Ecclesiæ legibus firmat, & confirmat Bellarminus *lib. vnico de matrim. cap. 9.* & eas nos adducemus *in cap. vlt. de secundis nuptijs:* igitur qui binas nuptias contraxit, aut cum vidua semel, non debet puniri pœna irregularitatis. Similiter etiam ille, qui cum vnica, sed corrupta contraxit, adeò à iure nostro laudatur, vt exinde remissionem cum consequi peccatorum statuatur *in cap. inter opera, de sponsalibus:* ergo si ex hoc facto præmium meretur, non debet affici irregularitatis pœna. Secunda difficultas ex eo prouenit; nam irregularitas ex bigamia proueniens, inducta est à iure positiuo ecclesiastico, vt statim probabo: sed Pontifex in his omnibus, quæ proueniunt à iure ecclesiastico, dispensare valet, *cap. post electionem, de concess. præb.* igitur & in hac irregularitatis specie, tanquam à iure positiuo proueniente, Pontifex dispensare valet. Tertia tandem consideratio insurgit aduersùs vltimam conclusionis partem, & ex eo prouenit; nam si ille, qui susceptis iam sacris ordinibus de facto matrimonium contraxit cum vnica & virgine, non possit ad altiores gradus ascendere, *cap. quotquot 27. quæst. 1.* quia vno, eodemque tempore multiplicauit matrimonia, aliud spirituale, aliud carnale; nec posset ille sacris ordinibus initiari, qui post contractum matrimonium, & consummatum, post conuersionem vxoris Religionem professæ ordinatur, cùm maneat adhuc vinculum matrimonij carnalis: sed iste potest ad sacros ordines ascendere, coniungendo vno tempore duo matrimonia, carnale, & spirituale, *cap. sanè, cap. coniugatus, & per totum tit. de conuers. coniugat.* igitur è contrario, qui gradu subdiaconi initiatur, & matrimonium de facto cum virgine contraxit, licèt intenderet duplicare matrimonia, vt bigamus non debet ab altiori gradu remoueri. 4 *Impugnatur præsens assertio.*

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est supra tradita assertio, ad cuius expositionem, & totius bigamiæ materiæ plenam cognitionem, primò sciendum est, eos qui duo matrimonia contraxerunt, quos binubos appellant Iustinianus *in nouella 22. de nuptijs, cap. 28.* Cassiodorus *lib. 8. tripartitæ, cap. 39. in fine*, communiter ab Interpretibus appellari bigamos à bigamia; quæ vox propriè significat binas nuptias, *cap. aperiant 11. 31. quæst. 1.* composita ex voce Latina *bis*, detracta per apostrophen vltima littera *s*, & à Græca voce *Gamos*, quæ significat vxorem. Suidas, & Henricus Stephanus verbo *Gamus.* Hinc Agamus dicitur, qui est sine vxore. Homerus Iliade 3. *Vtinam, ait, sine vxore, agamus fuisses.* Et Monogamus appellatur vir vnius vxoris. Tertull. *de Monogamia, in principio.* Hoc modo accepta bigamia, & vt ecclesiasticæ leges eam complectuntur; diffinitur vt sit *Irregularitas ex defectu sacramenti proueniens*, vt in cap. *acutius, 26. distinct.* eam ita composuerunt, & exposuerunt 5 *Bigamus quis.*

Couar.

Couar. *in Clement. si furiosus*, 1. *p.* §. 2. *n.* 1. Hostiensis *in summa huius tituli*, Transmiera *de polygam. quæst.* 2.

6 De origine bigamiæ. Secundò circa originem, & principium huius irregularitatis sciendum est, non à lege naturæ petendum esse, vt volebat Ioannes Andreas *ad tit. de bigamis*, *lib. 6.* & innuit Tertullianus *de exhort. castit.* nam in lege naturæ Sacerdotes non distinguebantur à laicis, vt docet Gratianus *in summa*, 21. *dist.* & sacrificium offerentes plures duxerunt vxores. Abraham enim, qui sacrificium obtulit; & Iacob, qui cum primogenitura sacerdotium obtinuit, duas habuerunt vxores, vt ex sacra Pagina refert Gratianus *in principio*, & *in cap. obijciuntur*, 32. *quæst.* 4. notat Abulensis *in Genesim cap.* 11. *quæst.* 19. Nec etiam originem habet à lege veteri scripta, vt existimauit Couarruuias *d.* §. 2. *num.* 1. Moyses enim, qui sacerdotio functus fuit, *cap.* 2. 22. *dist.* duas habuit vxores, *Exodi cap.* 28. *vers.* 18. refert Albertinus *de agnoscendis assertionib. catholicis q.* 23. *n.* 25. Ioiadam etiam sacerdotem duas vxores habuisse, constat *ex lib.* 2. *Paralip. cap.* 24. licèt non me lateat, aliquos Ecclesiæ legislatores ad probandam hanc irregularitatis speciem adduxisse caput 21. Leuitici, vt Siticius *epist.* 1. *cap.* 8. Leo I. *epist.* 1. *ad Episcop. per Campaniam constit. cap.* 2. Cœlestinus I. *epist.* 2. *cap.* 6. Innocentius I. *epist.* 4. *ad Felicem*, *cap.* 2. & alij relati ab Anton. August. *vbi suprà*. Licèt ergo in lege veteri hæc irregularitas non vigeret, nam ex ea tantùm ex vna Tribu admittebantur ad Sacerdotium, *Num. c.* 3 vnde non poterat restringi ad monogamos; tamen cùm Apostoli in his, quæ ad institutionem morum spectare indicabant, non solùm à Christo instituta, & in lege veteri obseruata; verum alia constituerint, vt sic nostra iustitia plus abundaret, quàm Pharisæorum, & Scribarum, iuxta allata à D. Matthæo, & animaduersa à Tertulliano *de monogamia cap.* 7. & lege veteri cautum esset, ne Sacerdotes denuò nuberent, & ne summus Pontifex viduam, vel aliàs corruptam vxorem duceret, *Leuitici cap.* 21. *Ezechielis cap.* 44. latè docet Seldenus *de success. Hebræor. lib.* 7. *cap.* 2. ideò Paulus, & cæteri Apostoli statuerunt, quia eo æuo non facilè reperiri poterant Christiani cœlibes sacerdotio idonei, eos saltem ex viduis assumi, qui vnius dumtaxat fuissent vxoris viri. D. Paulus *ad Timoth. cap* 4. & *ad Titum cap* 1. *can.* 15. 17. & 19 *Apostol.* quam prohibitionem amplexi fuerunt Ecclesiæ Patres, Siricius, Hilarius, & alij in Concilio Nicæno, & alijs sequentibus sæculis celebratis, vt ex iuribus suprà adductis pro confirmatione conclusionis constat.

7 Hæc irregularitas nõ est iuris diuini. Non tamen inde deducitur, hanc bigamiæ irregularitatem prouenire à iure diuino, vt voluerunt Franciscus Turrianus *lib.* 1. *aduersus Magdeburg. c.* 1. Socinus *in cap. ad audientiam*, *num.* 2. *de homicidio*. Contrarium enim certum est, videlicet tantùm à iure ecclesiastico prouenire, vt post D. Thomam *in* 4. *dist.* 29. *art.* 1. docent plures, tam Theologi, quàm Canonistæ, quos referunt Sayrus *lib.* 6. *de censur. c.* 3. *num.* 20. Barbosa *d. allegat.* 49. Gibalinus *de irregul.* 2. *part. cap.* 3. Non enim omnia, quæ Apostoli statuerunt, & promulgarunt, iuris diuini sunt; dupliciter enim Apostoli in promulgandis Ecclesiæ legibus procedebant, aut tanquam promulgatores Euangelij, & tunc ius diuinum constituebant; aut tanquam Prælati, & Ecclesiæ Pastores, & tunc sanciebant ius positiuum, vt resoluit Sotus *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 3. *art.* 1. quare interdum D. Paulus præmonebat, se, non autem Dominum, id præcipere, vt 1. *ad Corinth. cap.* 7. Hanc igitur prohibitionem Apostoli, non tanquam Euangelij promulgatores, verùm tanquam Prælati, & Pastores Ecclesiæ, ad rectum eius regimen statuerunt. Hanc irregularitatis speciem non solùm apud Latinos, verum apud Græcos obseruatam inuenio; licèt enim apud eos permittatur vxoratis ad sacros ordines ascendere, id tantùm monogamis licet, & defunctis suis vxoribus non licet cùm alijs matrimonium contrahere, vt docet Sausay *in d. Panopl.* §. 5. Et licèt D. Paulus in prædictis locis tantùm bigamum verum, id est duarum vxorum virum, prohiberet in Episcopum, & Diaconum ordinari; tamen Ecclesia eam prohibitionem porrexit ad alios gradus sacros, Presbyteratum videlicet, & Subdiaconatum, necnon ad bigamos interpretatiuos *can.* 16. *Apostol.* D. Ambrosius & Innocentius *vbi sup.* Concilium Nicænum *vbi proximè*, notauit Suarez *de censuris disp.* 49. *sect.* 2. *n.* 5.

8 Bigamiæ diuisio. Tertiò circa bigamiæ diuisionem sciendum est, communiter à Doctoribus triplicem speciem assignari. Prima dicitur vera, secunda interpretatiua, tertia similitudinaria: ita docent Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disp.* 83. Sayrus *lib.* 6. *de censuris*, *cap.* 4. *n.* 3. Couar. *in Clement. si furiosus*, 1. *part.* §. 2. *n.* 2. de quibus sigillatim agamus. Vera bigamia dicitur, quando quis duas vxores successiuè legitimè duxit, easque carnali copula cognouit, *cap. acutius*. *cap. deinde*, *cap. qui sine*, 20. *dist.* quam expressit D. Paulus *loco citato*, quem de hac bigamia contra Lutherum, & Magdeburg. accipiunt plures ex sanctis Patribus, relati à Bellarmino *tom.* 1. *controu. lib.* 1. *de clericis*, *c.* 23. Turrianus *lib.* 1. *pro defens. canonum*, *cap.* 2. requiritur autem ad eam incurrendam commixtio carnalis in vtroque matrimonio, *cap. debitum*, *hoc tit.* non autem sufficit ea contrahere, & consummare præpostero ordine, vt ex Moralistis resoluit Gibalinus *de irregul. vbi suprà*, *pag.* 75. Interpretatiua bigamia ita appellatur, quia cùm vera, partim conuenit, partim ab ea distat; & ex communi Interpretum sententia tribus modis contrahitur. Primò cùm quis vnicam, sed viduam, à priorique marito cognitam vxorem duxit, *cap. si quis viduam*; *cap. præcipimus*, *dist.* 34. *cap. si quis viduam*, 50. *dist. cap. quisquis*, *dist.* 84. tale enim matrimonium non habet similitudinem matrimonij celebrati à Christo cùm Ecclesia, qui accepit virginem, & intactam. Secundò bigamiam interpretatiuam inducunt Interpretes eo casu, quo vxor adulterium perpetrauit, & posteà à marito cognita fuit. Couarr. *vbi suprà*: sed huiusmodi virum, non vt bigamum, sed tanquam canonica infamia notatum arceri ab ordinibus, latè post Sayrum probat Gibalinus *vbi suprà*, *pag.* 87. qui eadem ratione reijcit à bigamorum numero eos, qui duxerunt vxores iam ab alio cognitas. Neque pro communi sententia faciunt textus *in cap. siculus*, *cap. si laici*, 34. *dist.* quibus satisfacit latè ipse Gibalinus asserendo, in eis non affirmari maritos, quorum vxores adulterium perpetrarunt, esse bigamos; sed esse irregulares. Quæ irregularitas non ex bigamia, sed ex infamia nascitur. Eodem modo refellenda est communis opinio, quæ affirmat, bigamiam etiam interpretatiuam incurri, cùm quis plura contraxit matrimonia, sed inualidè, ob impedimentum dirimens, aut post vnum validum, aliud inualidum; tunc enim bigamiam interpretatiuam incurri, Couarr. & alij suprà citati docent. Sed cùm hoc casu detur potiùs delictum, quàm defectus significationis Sacramenti, idem de eo iudicandum est, ac de illo, qui cùm vxore simul concubinam habuit, cuius irregularitas ex delicto, non ex bigamia prouenit: quo modo accipit canonem 18. Apost. Gibalinus *vbi suprà*, *pag.* 93.

Tertia species bigamiæ appellatur ab Interpretibus similitudinaria, & dari eam existimant, cùm quis in sacris ordinibus constitutus, aut voto solemni castitatis adstrictus, de facto ducit vxorem, eamque cognoscit affectu maritali. 9 De bigamia similitudinaria. Ita Garcia *de benef.* 7. *part. cap.* 6. plures relati à Barbosa *d. alleg.* 49. qui pro sua opinione expendunt textum *in cap. quotquot* 27. *quæst.* 2. *cap.* 1. *qui clerici vel vouentes*, *cap. nuper*, *cap. debitum*, *hoc tit.* Sed hanc speciem bigamiæ dari rectius negarunt Basilius Legionensis *quæst.* 3. *scholastica*, *cap.* 9. *pag.* 171. Gibalinus *d. cap.* 3 *propos.* 4. arcentur enim isti ab ordinibus, non ob sacramenti defectum, qui in bigamo reperitur; sed in pœnam delicti, propter affectum, opere subsequuto, vt ait Innocentius *in cap. fin. hoc tit.* & probatur *ex cap.* 1. *cap. sanè*, *de clericis coniugatis*. Concilio Aurelian. 1. *cap.* 23. ibi: *In monasterio conuersus, si pellici posteà, vel vxori fuerit sociatus, scilicet præuaricationis reus, nunquam ecclesiastici gradus effectum sortiatur*. Concil. Tolet. 2. *can.* 1. ibi: *Cauendum tamen est, nequando suæ sponsionis immemores, ad terrenas nuptias, & concubitus vltrò redeant: quod si forte fecerint, tanquam sacrilegi habeantur alieni*. Nec contrarium probat textus *in d. cap. quotquot* 27. *q.* 2. qui deductus est ex Concilio Ancyrano, cuius canones approbati fuerunt in sexta Synodo *can.* 2. Concilio Brachar. 2. vbi obseruauit Loaysa. Nam ille textus tantùm affirmat præuaricantes à castitate promissa, & professa, pœnis bigamorum plecti, & inter bigamos haberi. Ex quo canone non deducitur, propriè bigamos ipsos esse, præcipuè cùm in eo agatur æqualiter de viris, ac de fœminis: quis autem dixit fœminas bigamiam similitudinariam incurrere posse? Docent, & plura circa illius textus interpretationem tradiderunt Basilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 15. *nu.* 6. & *d. quæst.* 3. *cap.* 9. Gibalinus *de propos.* 2. Bellarminus *lib.* 2. *de monachis*, *cap.* 33. Couarr. *in Clement. si furiosus*, 1. *part. cap.* 2.

cap. 2. Sanchez *lib. 7. de matrim. disput.* 81. Similiter accipiendi textus *in d. cap. nuper*, *cap. fin. hoc tit.* Innocentius enim ibi tantùm affirmat, vxores ducentes post ordines sacros receptos, vt bigamos puniri, non quia bigami sint, sed quia delictum perpetrarunt pœnis bigamorum vindicandum.

10 Traditur ratio decidendi. His sic animaduersis pro origine, & decisione irregularitatis bigamiæ, succedit constitutionis ratio, quæ duplex considerari valet; alia moralis, mystica alia. Moralis prouenit ex suspicione incontinentiæ; qui enim secundas contraxit nuptias, suspectus est de incontinentia: *authent. qui relictam*, *Cod. de indicta viduitate*; & qui ducit viduam, rem facit inhonestam, *l. hæc conditio*, *ff. de condit. & demonst.* propter affectionem ad copulam, qua attenta secundùm coniugium dicitur fornicatio, *cap. hac ratione 9. 31. quæst.* 1. adulterium, apud D. August. relatum à Petro Herodio *lib. 3. Pandect. tit. 13. cap. 2.* macula, in Concilio Valentino Galliæ, *cap.* 1. Sed qui de incontinentia suspectus est, ordinari non debet, *cap. 1. 56. dist.* iuncta eius ratione illustrata à Tiraquello *in l. 7. connub. num.* 5. igitur rectè qui nuptias contraxit, ob prædictam suspicionis rationem irregularis iudicatur. Accedit vsus diuersarum gentium, apud quas bigami, in duplicata matrimonia incidentes, ad sacrificandum non admittebantur, vt de Ægyptijs refert D. Hieronymus *epist. 11. ad Geruntium*, ibi: *Hierophanta apud Athenas euiratur, & æterna debilitate fit castus: Flamen vnius vxoris ad sacerdotium admittitur: Flaminica quoque vnius mariti eligitur vxor: ad Tauri Ægyptij sacra semel maritus assumitur. Legant antequam religio nostra fulgeret in mundo, vnicubas semper habuisse inter matronas decus; per illas Fortunæ muliebri sacra fieri solitum nullum Sacerdotem bigamum, nullum Flaminem bimaritum; immò nec bigamus pudicitiæ, & Fortunæ muliebris simul arcana attingere poterat*. De Atheniensibus idem probat Alex. ab Alex. *lib. 4. dierum genial. cap.* 8 ex eo, & alijs Espenceus *de continent. lib. 2. cap.* 11. De Romanis Plutarchus *problem. pag.* 29. apud quos Pontifici Maximo non licuisse iteratò nubere, auctor est Tertullianus *lib. 1. ad vxorem*, *cap.* 6. & luculenter *de monogamia cap. fin.* ibi: *Idolis & monagamia, & viduitas apparent; Fortunæ muliebri coronam non imponit, nisi vniuira; sicut nec matri Matutæ: Pontifex Maximus & Flaminica nubunt semel*. Festus Pompeius: *Pudicitiæ signum in foro est, ibi Æmiliana ædes est Herculis; eam quidam Fortunam esse existimant; item in via Latina ad milliarium quartum Fortunæ muliebris nefas est attingi, nisi ab ea, quæ semel nupsit*. Nec solùm apud Romanos monogamus tantùm in Flaminem admittebatur, verum & Vestalis vniuira esse debebat, vt refert Aulus Gellius *lib. 10. noctium*, *cap.* 15. Et ex lege duodecim Tabul. fœminæ, quæ vno contentæ matrimonio erant, corona pudicitiæ honorabantur, vt probat D. Gothof. *ad leges duodecim Tabul. tit.* 17. & illustrabimus *in cap. fin. de secundis nuptijs*. Mystica ratio prouenit ex defectu sacramenti, quam innuunt textus *in cap. 2. 26. dist. cap. 2. vers. sed fortasse*, *72. dist.* D. Ambrosius *lib. 1. de officijs*, *cap. fin. cap. debitum*, *hoc tit.* qui enim patitur in sacramentis defectum, non potest sacramenta ministrare, *cap. qui perfectionem 1. quæst.* 1. Sed qui cùm duabus contraxit matrimonium, aut cùm vidua, patitur in sacramento defectum; non enim potest tale matrimonium, vt asseritur *in d cap. debitum*, significare vnionem Christi cùm Ecclesia, quæ fuit vnius cùm vna, iuxta illud *Cantic. cap. 6. Vna est columba mea*: igitur cùm bigamus patiatur defectum in sacramento, iustè arcetur ab Ordinis sacramento Prosequitur huius rationis illustrationem P. Gregor. *lib. 16. syntagm. cap. 10. num.* 8. & eam contra hæreticorum argutiolas defendit Bellarminus *d. c. 23. de clericis*.

11 Dissoluuntur difficultates. Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima; hæc enim irregularitas non ideò inducta est ab Ecclesia, quia secundæ nuptiæ contineant in se peccatum, aut ob delictum; sed propter defectum significationis. D. August. *de bono coniugali*, *cap.* 18. *Non absurdè visum est, eum qui excessit vxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quandam sacramenti amisisse, non ad ductæ bonæ meritum, sed ad ordinationis ecclesiasticæ signaculum necessariam*. Vnde licèt in contrahente secundas nuptias, aut semel cùm vidua, non detur delictum; datur tamen defectus, qui impedit ipsum bigamum ad ordines ascendere. Nec secunda difficultas refragatur, quia vt suprà probaui, hæc irregularitas non prouenit à iure diuino, sed à iure ecclesiastico; ideòque potest R. Pontifex cùm bigamo quoad maiores ordines dispensare; Episcopus verò quoad minores, *cap. lector*, *34. dist.* Probant Iacobatius *de Concilijs lib. 7. art. 7. pag.* 499. Couarr. *in d. clement. d. 1. part.* §. 2. Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 86. num.* 6. Suarez *de censuris*, *disput. 49. sect. 6. num.* 1. Nec contrarium probant textus *in cap. 2. cap. nuper*, *hoc tit.* in illis verbis: *Non licèt dispensare*. Nam ea verba non important impossibilitatem, sed difficultatem, vt sensus sit, non expedit, seu non facilè licet cum bigamis dispensare: non autem negant Lucius III. & Innocentius III. ex iusta causa licere cùm bigamis dispensare, vt prædicta verba post alios accipiunt Acuña, & Dartis *in d. cap. lector*, Gibalinus *de irregul. d. cap.* 6. Nec vltima difficultas obstat, cui facilè ex suprà dictis respondetur; nam cùm ille, qui post votum castitatis solemniter emissum matrimonium contraxit, irregularis fiat ob delictum perpetratum in voti violatione, quod crimen cùm non committatur ab eo, qui ex dispositione iuris conuertitur ad religionem, vel sacerdotium, eius vxore similiter religionem professa; ideò ille irregularitatem contrahit, non autem iste, qui neç delictum admisit, nec defectum alicuius sacramenti patitur.

Sed superiori assertioni primò opponitur textus in Concilio Aurelian. 3. *can.* 6. adductus in illis verbis: *Ne aut duarum vxorum vir, aut renuptæ maritus in diaconum promoueatur*. Concil. Aurel. 4. *can.* 10. *Si quis Episcoporum sciens, aut bigamum, aut internuptæ maritum ad officium Leuiticæ dignitatis, siue Presbyterij, contra ius canonicum promouere præsumpserit, nouerit se vnius anni spatio ab omni officio Sacerdotij esse suspensum*. Concil. Tolet. 1. *can.* 3. *Vt Lector viduam accipiens, amplius nihil sit, sed semper Lector habeatur*. Ex quibus iuribus apertè constat, bigamos ad minores ordines admitti. Igitur non rectè asserimus, bigamos vt irregulares ab omnibus gradibus sacramenti Ordinis arceri. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, bigamum arceri non solùm à maioribus, verùm à minoribus ordinibus, *cap. maritum*, *33. dist. cap. ex pœnitentibus*, *50. dist. cap. præcipimus*, *cap. agnoscimus*, *34. dist. cap. non confidat*, *50. dist.* Concilium Tullense *can.* 3. *Vt laicus, qui duxerit viduam, ad clerum non admittatur*: docet Sausay *in Panopl. cleric. vbi suprà*, *pag.* 243. Vnde bigamus inhabilis est cuiuslibet beneficij. Rebuffus *in praxi*, *tit. de pacificis*, *num.* 193. Auila *de censuris*, *part. 7. disput. 8. dub.* 1. Flaminius *lib. 4. de resignat. cap. 4. num.* 17. potest tamen Episcopus quoad minores ordines cum eo dispensare, *cap. lector*, *34 dist.* Barbosa *d. alleg.* 49. Neque canones suprà relati refragantur in eis agitur de iam promotis, & de facto ordinatis, quibus prohibetur ad Diaconatus gradum ascendere; illis tamen permittitur in gradu suscepto ministrare, aut Lectoratus, vt *in d. can. 10. Concilij Tolet.* aut in Subdiaconatus, vt in Concilio Hispal. 2. *can.* 4. non quia ad eos gradus permittatur ascendere; sed quia in minoribus ministrare illis licet. Concil. Tolet. 1. *can.* 4. *Subdiaconus autem defuncta vxore, si vxorem aliam duxerit, ab officio, in quo ordinatus fuerat, remoueatur, & habeatur inter Ostiarios, & Lectores, ita vt Euangelium, & Epistolam non legat*. Quæ verba falsò tribuuntur Martino Papæ à Gratiano *in cap. Subdiaconus*, *34. dist.* Et licèt aliquando tantùm bigamis prohibeatur ad sacros Ordines ascendere, vt in Synodo Rom. sub Hilario, anno 466. celebrata, *can.* 2. *Cauendum ergo in primis est, ne ad sacros gradus quisquam qui vxorem non virginem duxit, aspiret*. Non tamen ideò permittitur illis ad minores gradus ascendere.

12 Exponuntur varia iura.

Secundò aduersatur textus *in cap. 1. 28. quæst.* 3. cuius pars extat *in cap. vnico*, *26. distinct.* vbi D. Hieronymus affirmat, eum qui duas vxores habuit, vnam ante baptismum, & aliam post, ad ordines promoueri posse: igitur regulariter indistinctè verum non est, bigamum ab ecclesiasticis gradibus arceri. Pro huius textus expositione examinanda est illa celebris, non solùm apud Interpretes, verùm apud Sanctos Patres vexata quæstio, vtrum videlicet qui ante baptismum cùm vidua contraxit matrimonium, aut cùm duabus, vel cùm vna antea, & posteà cum alia, bigamus sit? Et pro negatiua sententia D. Hieronymi faciunt Gennadius Massiliensis *de eccles. dogmat. cap.* 72. ibi: 13 Exponitur c. 1. 28 q. 3.

ibi: *Maritum duarum post baptismum matronarum, clericum non ordinandum.* Et textus *in cap. 1. & 2. 33. dist.* & illæ iuris rationes. Prima, nam homicidium commissum ante baptismum, non inducit irregularitatem, *cap. 1. & 4. 51. dist.* non enim D. Paulo obstitit consensus in necem S. Stephani, *Actor. cap. 7.* vt ad Sacerdotium ascenderet, *cap. quod die 5. 75. dist.* Deinde quia hæc bigamiæ irregularitas prouenit à iure positiuo: sed constitutio iuris positiui non ligat infidelem ante baptismum, *cap. gaudemus 8. de diuortijs*; quia iuxta Apostolum: *De his qui foris sunt, quid ad nos?* Sententia verò affirmatiua, videlicet ex matrimonio contracto ante baptismum cùm vidua, vel vno ante baptismum celebrato, alio post baptismum contracto, bigamiæ irregularitatem contrahi, expressè docetur à D. Ambrosio *in cap. penult. 26. dist.* & statuitur ab Innocentio I. *in cap. 3. 26. dist. cap. si quis 13. 34. dist.* in Concilio Valentino Galliæ *cap. 1.* ibi: *Neminem de bigamis, aut internuptarum maritis ordinari clericos posse; nec requirendum, vtrumne initiati sacramentis diuinis, an Gentiles, ac se infelici fortis necessitate maculauerint.* Tenent eam Castro *lib. 2. de lege pœnali, cap. 14.* Baronius *tom. 5. anno Christi* 405. Sayrus, Hugolinus, & alij relati à Gibalino *vbi suprà*: & faciunt pro ea rationes adductæ *in cap. 2. 3. & 4. 26. dist. cap. 2. 28. quæst. 3.* & ea præcipua. Nam hæc irregularitas contrahitur ex defectu significationis sacramenti: sed per baptismum peccata, non defectus tolluntur, vt latè probat Anton. August. *in epit. iuris, lib. 21. tit. 24.* Et hac opinione retenta, non obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. cap. 1. 26. dist.* nam D. Hieronymus in hac parte discessit à communi sententia; non tamen ideò hæreticus dici potuit, cùm non pertinaciter contra Ecclesiæ communem sententiam eam propugnasset, vt contigit D. Cypriano asserenti, ab hæreticis baptizatos rebaptizandos esse, *cap. si quis 70. 1. quæst. 1.* notat Castro *verbo Baptismus, hæresi 6.* Baronius *tom. 3. anno Christi* 314. Nec etiam obstat textus *in cap. 1. 33. dist.* obseruo enim illius canonis duplicem esse versionem; in ea enim, quæ est Gentiani Hetberti, & probat Anton. August. *in epit. iuris, lib. 4. tit. 7. cap. 1.* legitur: *Qui post sanctum Baptisma duobus coniugijs fuerit implicitus*; iuxta quam litteram nulla est difficultas, quia supponit vtrumque coniugium contractum fuisse post baptismum: in veteri tamen editione, quæ extat 2. *tom. Concil. Sixti V.* & probant Zonaras *in eo can.* & Coccius *vbi suprà*; legitur: *Si quis post baptismum fuerit secundis nuptijs implicitus*; iuxta quam lecturam fauere videtur opinioni D. Hieronymi. Sed tunc respondet Bellarminus *d. lib. 1. de clericis, cap. 11. obiect. 6.* Apostolos illis primis temporibus ob hominum penuriam dispensasse cùm illis, qui ante baptismum plures vxores acceperant; deinde docet Pater Suarez *de censuris disput. 49. sect. 6.* in eo canone non desiderari, vt vtrumque matrimonium post baptismum contraheretur; sed tantùm vt post baptismum quis inueniatur secundis nuptijs implicitus; quod verum est etiamsi ante baptismum vnum, post baptismum aliud contraxit matrimonium. Quo modo etiam accipiendi sunt textus *in cap. 2. 33. dist.* Gennadius in verbis suprà relatis, quæ reperiuntur *in d. cap. 2. 33. dist.* Nec in eis potest deduci argumentum à contrario sensu, quia illud non procedit quoties absurdum sequitur, *cap. Ioseph, de V. S. l. conuenticula, C. de Episcop. & clericis.* Neque quod dicebamus de effectu Baptismi, aduersatur; nam illud procedit in irregularitate, quæ ex delicto prouenit: nam cùm per baptismum non solùm peccatum, verum eius vestigium tollatur, Antonius August. *vbi suprà, d. tit. 14.* irregularitas ex delicto proueniens cessat: at verò irregularitas ex bigamia proueniens, ex defectu, non verò ex delicto nascitur, vt suprà dixi: vnde non tollitur per Baptismum. Nec vltima ratio contrariæ sententiæ obstat, quia vt rectè satisfaciunt Sayrus suprà, *cap. 3. n. 25.* Couarr. *in d. Clement. p. 1. §. 2. nu. 5.* lex Pontificia non ligat ipsos bigamos infideles, dum in infidelitate sunt, sed postquam per regenerationem Baptismi intra Ecclesiæ gremium constituuntur; quo casu iam legibus Ecclesiasticis tenentur.

C A P V T VI.

a *Archiepiscopo* b *Lunden. Apost. Sed. Legato.*

QVia circa minima, & maxima frequenter humanus deficit intellectus, prudentis est quærere vbi scrupulus dubitationis occurrit. Sanè postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, si Presbyteri successiuè duas concubinas habentes; bigami censeantur, vt cum eis tanquam cum irregularibus, quoad executionem sui officij nequeas dispensare? Et si Presbyterorum filij sint indifferenter ad sacros ordines promouendi? Et vtrum Sacerdotes Sueciæ in publicis debeas tolerare coniugijs, qui super hoc se asserunt cuiusdam Summi Pontificis priuilegio communitos. Ad quæ sic duximus respondendum, quod cùm Sacerdotes prædicti, siue vno, siue diuersis temporibus plures habuerint concubinas, irregularitatem non incurrerint bigamiæ, cum eis tanquam simplici *c* fornicatione notatis, quoad executionē sacerdotalis officij poteris dispensare, si viuere curauerint continenter. De Presbyterorum verò filijs, tam ex decreto *d* Vrbani Papæ II. quàm ex Concilio colligitur *e* Pictauiensi, quod ad sacros non sunt ordines promouendi, nisi aut in cœnobijs, aut in canonica regulari religiosè fuerint conuersati. De Presbyteris autem Sueciæ certum non possumus dare responsum, nisi viderimus priuilegium, quod prætendunt. *f* Quæsiuisti prætereà, vtrum in canonum incidant laici sententiæ promulgatæ, qui Sacerdotes, aut alios clericos in manifesto furto comprehensos contractauerint violenter, si citra violentiam nequeant comprehendi? Et si clericus, quem vehementer præsumis esse falsarium, ad tuam præsentiam citatus legitimè venire contemnens, citra excommunicationis sententiam ad iudicium per violentiam trahi possit? Ad hæc taliter, respondemus, quod in neutro casuum prædictorum sententia excommunicationis incurritur, dummodo mandatum interueniat Prælatorum, quorum tales clerici sunt iurisdictioni subiecti; cùm hoc non ipsi laici, sed illi potiùs, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur: nec ampliùs laicorum violentia extendatur, quàm defensio, seu rebellio exegerit clericorum. *g* Subsequenter etiam quæsiuisti, vtrum monachi omnium Sanctorum priuilegium bonæ memoriæ E. prædecessoris tui super Episcopalibus decimis retinendis indultum, extendere valeant ad possessiones postmodùm acquisitas, & in posterum acquirendas. Super quo tale damus tuæ fraternitati responsum, quod si decimarum illarum remissio facta extitit secundùm canonicas sanctiones, prædecessor tuus indefinitè decimas episcopales monasterio remittendo, cùm nihil exceperit, & poterat excepisse, ac in beneficij plenissima sit interpretatio adhibenda, nec debeat vna, eademque substantia diuerso iure censeri, intellexisse videtur non solùm de decimis possessionum illius temporis, sed futuri. *h* Sanè quia contingit interdum, quod nullo accusatore publicè comparente, qui matrimonium impetat iam contractum, ad te priuata quorundam assertio defert consanguinitatis, vel affinitatis impedimentum, an sub silentio præterire, an ad denominationem iumenta-

mentalium, vt tuis verbis vtamur, procedere debeas, quæsiuisti? Ad hoc si breuiter respondemus, quod si personæ graues, quibus fides sit meritò adhibenda, tuæ fraternitati denuntient, quod hi, qui matrimonio sunt coniuncti, se propinquitate contingant, etiamsi nullus manifestus appareat accusator, ex tuo procedere potes officio, vt veritate solicitè inquisita, quod postulauerit iuris ordo decernas, maximè si ex tali copula scandalum sit subortum. Porrò de nobili viro N. pro cuius dispensatione, indulgentia scilicet remanendi cum ea, quæ ipsum quinto gradu consanguinitatis contingit, à Sede Apostolica obtinenda, falsa nobis causa fuerat allegata, proles videlicet; cùm tamen ante dispensationem obtentam vnica filia, quam habebat, viam fuerit vniuersæ carnis ingressa, prout tua consultatio continebat, dissimulare poteris, vt maneat in copula sic contracta, cùm ex separatione, sicut asseris, graue videas scandalum imminere. Tu denique frater Archiepiscope super teipso, &c. Datum Signiæ, Non. Octobr. Pont. N. anno XVI.

NOTÆ.

1 a *Archiepiscopo*.] Absaloni videlicet Lundensi Præsuli, qui varijs legationibus Apostolicæ Sedis perfunctus, pluribusque rebus præclarè in ipsa ciuitate forisque peractis, quieuit in pace anno 1201. quo anno plura de eo adducit Spondanus *n*. 4.

2 b *Lundensi*.] Ita emendanda, & restituenda est hæc inscriptio ex epistolis editis à Bosqueto, vbi *lib*. 4. *regestr*. 16. *epist*. 118. reperitur integra nostra epistola, quæ in partes secata reperitur in hoc volumine in præsenti, & *in cap. quia circa, de priuileg*. De Ecclesia Lundensi egi *in cap*. 2. *de consuetudine*.

3 c *Simplici fornicatione*.] Ex his verbis deduci videtur, lapsum carnis in Sacerdote tantùm simplicem fornicationem esse, non autem continere circumstantiam mutantem speciem, aut notabiliter intra eam aggrauantem; quod & docuerunt Cardinalis *in Clement. ad nostram, vers*. 7. *de hæreticis*, Bermondus *de publicis concubinis*, §. *alios non publicos*, *num*. 12. Iulius Clarus §. *fornicatio*, *num*. 18. Auendaño *in l*. 9. *Tauri*, *glossa* 10. *num*. 10. Gutierrez *in practicis*, *lib*. 2. *cap*. 7. *num*. 44. & alij, quos dabimus *in cap*. 4. *de cognat. spiritual*. Sed contrarium, immò huiusmodi accessum clerici etiam ad solutam, non esse simplex peccatum, sed circumstantiam continere necessariò in confessione explicandam, docent omnes Summistæ de circunstantijs peccatorum agentes. Neque contrarium probat textus noster in verbis suprà relatis; nam accessus ad concubinam dicitur simplex fornicatio, non ad excludendam malitiam, & peccati grauitatem, sed facta comparatione cùm matrimonio ad inducendam bigamiam. Vt enim distinguatur hic accessus à copula maritali, appellatur simplex fornicatio. Ita hæc verba acceperunt Suarez *tom*. 2. *lib*. 2. *de religione*, *cap*. 6. *nu*. 12. Sanchez *lib*. 7. *de matrim. disput*. 27. *nu*. 20. & 21. Azor *tom*. 1. *instit. moral. lib*. 13. *cap*. 12. *q*. 6. Acuña *in c. Presbyter*, 28. *dist*. Balboa *in cap*. 5. *de iureiurando*, *cap*. 29. Barbosa *de potest. Episcop. allegat*. 15. *n*. 9.

d *Vrbani*.] De quo *in cap*. 1. 56. *dist*.

e *Pictauiensi*.] De quo *in cap*. 1. *de filijs Presbyterorum*.

f *Quæsiuisti*.] Hæc pars epistolæ reperitur *in cap. vt famæ*, §. *laici*, *de sentent. excom*. cuius textus inscriptio ex præsenti emendanda est.

g *Subsequenter*.] Hæc verba extant *in cap. quia circa*, *de priuileg*.

h *Sanè*.] Incipit decisio textus *in cap. sanè*, *de consang. & affin*. quæ supplenda est ex præsenti epistola.

COMMENTARIVM.

EX verbis compilatis à Raymundo in præsenti omnes repetentes deducunt, habentes plures concubinas, 4
bigamos ex eo non esse; nam cùm bigamia proueniat ex defectu significationis sacramenti, & in eis nullum detur matrimonium, rectè asseritur, ipsos bigamiæ irregularitatem non contrahere. Nec contrarium probant textus *in cap. si quis post acceptum*, *cap. laici*, 34. *dist*. vbi asseritur, eum qui post vxorem concubinam habuit, ordinari non posse. Nam omissà solutione Basilij Legion. *lib*. 7. *de matrim. c*. 53. qui asserit concubinam ibi accipi pro vxore iniustè ducta, vt aliquando in iure nostro accipitur, vt *in cap. is qui non habet*, *cap. Christiano*, 34. *dist*. vnde cùm secutum fuisset secundum matrimonium, ideò bigamum eum fieri dicendum est, tam *in d. cap. si quis post acceptum*, 33. *dist*. quàm *in cap. si laici*, 34. *dist*. non affirmari eum, qui post vxorem habuit concubinam, esse bigamum; sed esse irregularem, quæ irregularitas non ex defectu sacramenti, sed potius ex delicto nascitur. Quare licèt pœnis bigamorum puniantur, qui vxores habentes, concubinas retinent; non tamen ideò bigami censendi sunt. Quo modo etiam intelliguntur textus in Concilio Gerundensi *can*. 8. *Si quis de laicis post vxorem, aliam cuiuscumque conditionis cognouerit mulierem, in Clero nullatenus admittatur*. Concilium Aurelian. 3. *can*. 9. *authent. de sanctissimis Episcopis*, *cap*. 12. *collat*. 9.

Sed huic decisioni expressè aduersatur textus *in c*. 2. 33. 5 Intelligitur cap. 2. 33. dist.
dist. cuius verba ita refert Rabanus Maurus *lib*. 4. *de vniuerso*, *c*. 10. *Maritus duarum post Baptismum matronarum clericus non est ordinandus, neque is, qui vnam quidem, sed concubinam, non matronam habuit; nec ille qui viduam, & repudiatam, vel meretricem*. Ex quibus expressè constat eum qui habuit concubinam, aut meretricem duxit vxorem, non posse ad gradus sacros ascendere, tanquam bigamum: igitur multò magis qui plures habuit concubinas. Cui difficultati varijs modis satisfacere intendit Suarez *de censur. disp*. 48. *sect*. 3. *n*. 7. cuius solutionibus omissis, ex suprà traditis respondendum est, in eo textu concubinam habentem ordinari non posse, aut meretricem ducentem, non quia verè bigamus sit, aut propter defectum significationis; sed propter delictum ex eo, quod concubinam habuit perpetratum.

CAPVT VLT.

a Idem.

A nobis fuit. *Et infrà*: Ille autem, qui in Subdiaconatus ordine constitutus, de facto tantùm (quia de iure non potuit) duxit viduam in vxorem, profectò bigamus non existit: sed nec viduæ potest in veritate dici maritus, cùm inter ipsum, & illam non fuerit vinculum maritale contractum: cùm eo tamen contra doctrinam Apostoli, tanquam cùm marito viduæ dispensare non licet, non propter sacramenti defectum, sed ad fectum intentionis cùm opere subsequuto.

NOTÆ.

a IDem.] Textus iste non reperitur in aliqua ex collectionibus, neque in epistolis Innocentij III. Quare existimo textum hunc esse Gregorij IX. cuius decisiones vltimo loco compilantur hoc Decretalium volumine: cui autem rescribat compertum non est.

TITVLVS XXII.

De clericis peregrinis.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. *Cenoman.* a *Episcopo.*

TVa nos duxit fraternitas consulendos, quid agendum sit de clericis, qui in remotis regionibus ordinati, litteras eorum ostendunt, à quibus sibi proponunt manus impositas, & incertum est, vtrum eorum sigilla sint, quæ repræsentant. Tuæ igitur consultationi significatione præsentium indulgemus, tutius esse, vt in his statuta Patrum veterum obseruentur, quàm nouum aliquid statuatur. Statutum est autem de transmarinis, vt ad minùs quinque Episcoporum super ordinatione sua testimonio muniantur. Quod in alijs, qui similiter sunt incogniti, credimus obseruandum. Ita tamen, vt in suspensione aliquo tempore habeantur, in quo videntes plenius de ipsorum actibus instruantur. Sed de inferioribus ordinibus oportuit inquiri; quia posset contingere, vt aliquibus prætermissis, saltum fecissent. His autem peractis, si digni inuenti fuerint, circa eos poterit dispensari.

NOTÆ.

a EPiscopo.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. vnico*, & post Concil. Lateran. *par. 26. cap. 20.* idest Guillelmo, qui Alexandri III. temporibus præerat Ecclesiæ Cenomanensi, vt referunt Chenu, & Fratres Sarmat. in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ. Alia etiam pars huius Decretalis extat *in cap. ad hæc, de testam.*

CAPVT II.

Innocentius III. a *Constantinop. Patriarchæ.*

INter quatuor animalia. *Et infrà:* Consuluit nos insuper tua fraternitas, vtrum clericos ad te sine suorum ordinatorum litteris venientes, & offerentes præstare corporaliter iuramentum, quod sint in quouis ecclesiasticorum ordinum constituti, debeas ad superiores ordines *b* promouere. Nos igitur consultationi tuæ taliter respondemus, quod nisi de ipsorum ordinatione canonica per idonea tibi constiterit argumenta, eos nec in illis suscipere, nec ad maiores debes ordines *c* promouere, præsertim antequam eorum conuersatio fuerit approbata.

NOTÆ.

1 a COnstantinop.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. inter, de maiorit. & oued. cap. inter, de cleric. non resid. cap. inter, de relig. domib.* vbi extant aliæ partes huius epistolæ. De hac Patriarchali Ecclesia egi *in cap. quantò, de consuet.* & integram hanc epistolam transcribo ex gestis Innocent. III. *fol.* 107. vbi ita habetur.

Inter quatuor animalia, quæ in medio sedis, & in eius circuitu describuntur, facies aquilæ ab Ezechiele desuper ipsorum quatuor memoratur: quoniam inter quatuor Patriarchales Ecclesias, Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, & Constantinopolitanam, quæ per animalia supradicta significantur, quas Apostolica Sedes in medio habens, quasi filias amplectitur spirituales, cui eodem sunt circuitu quasi famulæ obsequentes, ipsa Constantinopolitana post Apostolicam Sedem excellentia præeminet dignitatis, ad cuius exaltationem tanto libentius aspiramus, quantò id ipsum honorabilius membrum sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ arctius amplexantes, ipsius auxilio temporibus istis eandem ampliùs noscimus indigere, ac tuas, qui eodem Domino disponente præesse dignosceris, petitiones libentius promouere disponimus, quibus non repugnat honestas, nec alijs præiudicium generatur: cùm à nobis iniuriarum actio non debeat exoriri, à quibus iura, tanquam à fonte ad cæteros deriuantur. Licèt igitur in quantum possumus, tuo velimus honori deferre, ac tuas preces effectui mancipare, petitionem tamen illam nequimus exaudire, qua postulasti à nobis, vt donationes Ecclesiarum, & benefactorum à dilecto filio P. tituli Sancti Marcelli Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, te præsente, ac penitus inconsulto, cùm nimiam multitudinem Ecclesiarum contulit, easque iure perpetuo absque tuo consensu, & Capituli maioris Ecclesiæ tradidit possidendas, dignaremur auctoritate Apostolica irritare: quoniam idem Legatus per suas litteras nobis intimauit, quod quandam Ecclesiam, postquam à nobis litteras legationis accepit in Constantinopolitano Imperio exercendæ, quibusdam Ecclesijs, & locis Hierosolymitanæ prouinciæ contulit, quibus eædem Ecclesiæ ad custodiendam fuerant assignatæ, vt licèt sic subueniretur vtrimque necessitatibus Terræ sanctæ, cùm quasdam quibusdam alijs locis religiosis, quorum nuntij ad vocationem charissimi in Christo filij B. Constantinopolitani Imperatoris Illustris illuc accesserant, assignauit, quosdam clericos, inspecta vtilitate, quæ de ipsorum institutione poterat prouenire, in quibusdam Ecclesijs procurans clericos ordinare. Verum quia visum est ei, quod ordinata per ipsum intenderis immutare post recessum eius, præcedentibus dilecto filio Benedicto tituli sanctæ Susannæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato, & multis de Clero, ac etiam temetipso, omnia quæ per ipsum fuerant ordinata Sedis Apostolicę protectioni supponens, ne ipsorum aliquod immutares, ad nostram audientiam appellauit, à tunc instanti passagio vsque ad annum suæ terminum appellationi præfigens. Cùm igitur rationabilem terminum dictus Legatus appellationi præfixit, quam emisit, qui ex tam rationabili causa, videlicet obedientiæ bonæ, & obsequio Terræ sanctæ, vsque ad biennium ipsum potuit prorogasse, appellatione pendente, iuxta canonicas, & legitimas sanctiones, sicut tua fraternitas non ignorat, in ipsius absentia non debuit eorum aliquid immutari: præsertim cùm præsumi valeant ritè facta, donec in contrarium probaretur; & id fieri sine illorum præiudicio non valeret, quibus dictæ Ecclesiæ, seu beneficia auctoritate Apostolicæ Sedis sunt collata; cùm nec citati fuerint, nec absentes per contumaciam, seu conuicti, sed penitus indefensi. Si quas verò de ipsis non duxerimus aliquibus confirmandas, iuxta communem formam id noueris faciendum, videlicet sicut ea iustè possident, & quiete. Super eo verò mirari non debes, sicut idem Legatus asserit, quod ipse te præsente, ac inconsulto Ecclesias, & beneficia contulit memorata, cùm & tu ipse multò maiora, Ecclesiam videlicet Sanctæ Sophiæ, quæ caput Patriarchatus existit, necnon Archiepiscopatus, & Episcopatus, ipso præsente, & inrequisito penitus, qui vices nostras gerebat, ibidem curaueris ordinare. Quamuis

uis ergo tuam propter præmissa petitionem iuxta tuum desiderium nequimus exaudire, tuo tamen, quantum cùm nostra possumus honestate, volentes honori deferre, fraternitati tuæ duximus concedendum, vt ij, qui Ecclesias illas, seu beneficia possident, obedientiam tibi debitam exhibeant, & deuotam: nisi fortè aliqua illarum Ecclesiarum in captione regiæ ciuitatis à iurisdictione Patriarchæ legitimè fuisset exempta. Subsequentem verò petitionem, qua Ecclesias illas tibi subijci postulabas, quæ priusquam Constantinopolitana ciuitas caperetur, Constantinopolitano Patriarchæ minimè respondebant, duplici ratione non duximus admittendam: iuris namque ratio postulauit, vt in illorum præiudicium, quibus eædem Ecclesiæ sunt subiectæ, nihil ordinaremus de ipsis. Cùm verò citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent, id etiam modò fieri prouidentia dissuasit: ne Pisani ac Veneti, alijque quamplures apud Constantinopolim huiusmodi habentes Ecclesias, contra Imperium prouocarentur hoc tempore, qui sunt alliciendi potiùs blandimentis, donec illud soliditate immobilius roboretur. Quod si ius tuum contra illos prosequendum duxeris tempore opportuno, faciemus auctore Domino super ipsis iustitiæ plenitudinem exhiberi. Super obedientiam verò, quam vt tibi faceremus impendi ab Archiepiscopo, & Episcopis regni Cypri similiter postulasti, ferè idem quod præcedendi petitioni duximus respondendum; cùm & ipsi ante tuam extiterint promotionem exempti, cùm videlicet Constantinopolitana Ecclesia erat inobediens, & rebellis, etiam in eorum absentia circa statum ipsorum non debere aliquid immutari: iustitiam enim non negabimus tibi cùm duxeris postulandam. Præterea ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod quidam Episcoporum rectè commoniti, tibi obedire contemnunt; qui tamen episcopales redditus percipere nec desistunt: quidam verò ex eis ab Episcopatibus fugiunt, ne valeant commoneri, per sex menses, vel amplius suam diœcesim deserentes; vnde nobis suppliciter exorasti, vt super hoc tibi salubriter consulentes, qualiter circa illos, & ipsorum diœceses procedere debeas, deuotioni tuæ scribere dignaremur: Nos igitur attendentes, quod per nouitatem mutationis Imperij, & nouitatem euentus sit cùm maturitate plurima procedendum, fraternitati tuæ taliter respondemus, vt illos non semel, sed sæpè, videlicet primò, secundò, & tertiò citare procures, & cùm parere noluerint, sed in sua duxerint contumacia persistendum, vt si fortè se appellationis clypeo duxerint muniendos, quam infrà tempus legitimum prosequantur, ipsos per suspensionis, & excommunicationis sententias ad tuam obedientiam venire compellas; omninò si nec sic ipsorum duritia poterit emolliri, eos dilectus filius B. tituli Sanctæ Susannæ Presbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legatus, ab Episcopatus administratione remoueat, & quibus præsunt Ecclesijs, de personis idoneis vna tecum faciat prouideri: sed in eos degradationis sententiam non promulget, vt cùm eis misericorditer fiducialius agi possit. In Ecclesijs autem illorum qui se fraudulenter absentant, ne ad ipsos citatio valeat peruenire, tuæ citationis edictum facias publicari: & si nec sic curauerint obedire, sed contra vltra sex menses Ecclesias suas deseruerint, vt iuxta canonicas sanctiones eis meritò debeant spoliari, contra eos quoque, sicut præscriptum est, procedatur. Cùm verò Legatus ad propria remearit, tibi, quamdiu nobis, & successoribus nostris placuerit, personaliter duximus concedendum, vt contra præfatos rebelles præscripto modo procedas tanquam a Sede Apostolica delegatus. Tua insuper fraternitas postulauit, vt cùm in partibus illis nimia sit Episcopatuum multitudo, illos, cùm nimis sint tenues, ad paucitatem redigere tibi concedere dignaremur. Nos autem ita duximus prouidendum, vt id cùm necessitas, vel vtilitas postulauerit, per præfatum Legatum, quamdiu in partibus illis extiterit, tuo non accedente consilio, valeat adimpleri, ita videlicet, vt Episcopatus nec minuat, sed illi quem fecerit ad vnam Ecclesiam ordinari, aliquot tales Ecclesias, si viderit expedire, committat, quatenus si fortè pro ipsius necessitate de ipsis fuerit aliter ordinandum, quod factum est, facilius valeat immutari. Legato verò ad propria redeunte, tu, si necesse fuerit, auctoritate Sedis Apostolicæ, tanquam delegatus à nobis, facias illud idem. Postulasti postmodùm per Sedem Apostolicam edoceri, qualiter Episcopatus illos debeas ordinare, etiam in quibus permixti sunt Græci pariter & Latini; & quos debeas præficere in eisdem. Ad quod fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod in illis Ecclesijs, in quibus sunt solummodò Græci, Græcos debeas Episcopos ordinare, si tales valeas reperire, qui nobis, & tibi deuoti, & fideles existant, & à te consecrationem velint recipere humiliter & deuotè. In illis verò, in quibus cùm Latinis Græci sunt mixti, Latinos præficias, & præferas ipsis Græcis. Cæterùm nobis humiliter supplicasti, vt de nostra tibi permissione liceret constitutos, & constituendos in ecclesiasticis dignitatibus, baculis, mitris, annulis, & sandalis insignire, ac dispensare cùm illis, qui omissis minoribus, maiores ordines recipere præsumpserunt. Nos ergo personaliter volentes tibi facere gratiam specialem, auctoritate tibi præsentium indulgemus, quatenus illis concedas insignia supradicta, quibus secundùm morem Apostolicæ Sedis possunt honestè concedi: ac cùm illis super omissione prædictorum minorum ordinum auctoritate nostra dispenses, quibus litterarum scientia, & morum grauitas suffragantur, iniuncta priùs illis pœnitentia competenti. Consuluit nos insuper fraternitas tua, vtrum clericos ad te sine suorum ordinatorum litteris venientes, & offerentes præstare corporaliter iuramentum, quod sint in quouis ecclesiasticorum ordinum constituti, debeas ad superiores ordines promouere. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nisi de ipsorum ordinatione canonica per idonea tibi constiterit argumenta, eos nec in illis suscipere, nec ad maiores debes ordines promouere: præsertim antequam eorum conuersatio fuerit approbata. Edoceri quoque de sacrificiorum, & aliorum sacramentorum ritu per Sedem Apostolicam postulasti, vtrum debeas Græcos admittere, vt ea exerceant more suo, vel compellere ad ritum potiùs Latinorum. Ad quod fraternitati tuæ breuiter respondemus, vt eos tamdiu in suo ritu sustineas, si per te reuocari non possunt, donec super hoc Apostolica Sedes maturiori consilio aliud duxerit statuendum. De clericis autem, qui Ecclesias, vel præbendas sibi concessas absque iusta, & necessaria causa, tuo præsertim non accedente consensu, in hac deserunt nouitate, hoc tibi duximus rescribendum, quod postquam congruo tempore fuerint expectati, nisi redierint ad illas, possint eis iustè priuari, dummodo non sint impedimento detenti. De monasterijs quoque Græcorum in sæculares canonicos conuertendis, fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod quamdiu Ordines per regulares viros, siue Græcos, siue Latinos, remanere poterunt, ordinata non sunt ad sæculares clericos transferenda. Sed si regulares defuerint, propter eorum defectum sæculares clerici poterunt ordinari. Præterea nobis humiliter supplicasti, vt cùm difficile sit tuæ iurisdictioni subiectis pro singulis quæstionibus ad Sedem Apostolicam laborare, super appellationibus modum imponere dignaremur. Cùm igitur sanctæ recordationis Gregorius Papa prædecessor noster duxerit statuendum, vt si fortè super rebus modicis, quæ in summa decem marcharum subsistunt, in Archiepiscoporum & Episcoporum auditorio quæstio ventiletur, & alia partium litigantium delusoriè putauerit prouocandum, tunc eius appellatione contempta, si tamen ibidem idonei poterunt inueniri, in eorum præsentia iurgium sopiatur: Nos attendentes, quod nimis dispendiosum esset, & graue, propter multa maris, & terræ discrimina subditos tuos pro singulis querelis Sedem Apostolicam adire: fraternitati tuæ per Apostolica scripta indulgemus, quod in causis illis, quæ in tuo debent auditorio pertractari, si aliqua partium ad Sedem Apostolicam prouocauerit, & res super qua quæstio vertitur, summam neque excesserit prætaxatam, non obstante appellationis obiectu, iustitia mediante procedas, vel partes compellas in aliquos compromittere, qui appellatione remota causam audiant, & debito fine decidant: illud idem facturus de leuioribus causis, præsertim inter personas, quæ cùm sint merè spirituales, ciuilem non continent quæstionem. Venetos autem habitatores Regiæ ciuitatis ad soluendum decimas personis, & Ecclesijs Constantinopoli existentibus, quibus de iure debent, per censuras ecclesiasticas appellatione remota compellas, non obstante consuetudine, quam habitatores Venetiarum obseruant, vt videlicet in morte dumtaxat deciment

illa

illa quæ acquisierunt in vita, ne hoc prætextu Ecclesia Constantinopolitana suo fraudetur iure, si forsan ij, qui longo tempore Constantinopoli habitarunt, circa finem vitæ suæ Venetias reuertantur. Verùm in his, & in alijs cùm discretione ac maturitate procedas, impetû, & facilitatem euitans; quoniam in huiusmodi sanius est de tarditate aliqua, quàm de velocitate nimia reprehendi.

b *Promouere.*] Quando Episcopus alienus possit non subditum sacris ordinibus initiare, exposui *in cap. 11. de temp. ordin.*

C A P V T III.

Idem *Patriarchæ* a *Hierosolymit.*

TVæ f. discretio postulauit per Sedem Apost. edoceri, vtrum clericos illos, qui ad partes Hierosolymitanas sine commendatitijs litteris veniunt, permittere debeas celebrare diuina; cùm plerique eorum, de quorum canonica ordinatione non constat, statim vt veniunt, præsumunt non expetita licentia celebrare. *Et infra:* Nos autem tuam in Domino solicitudinem commendantes, super primo articulo f. t. respondemus, quod nisi legitimè tibi constiterit, siue per litteras, siue per testes de illorum ordinatione canonica, qui penitus sunt incogniti, non debes ipsos permittere tuis plebibus celebrare. Sed si forsan eorum aliqui secretò ex deuotione celebrare voluerint, poteris sustinere.

N O T Æ.

1 a HIerosolym.] Cùm in hac ciuitate maxima redemptionis nostræ mysteria perfecta essent, & in ea religio christianæ fidei cepisset promulgari, ideò magnis laudibus eam extollunt D. Hieronymus *in Isaiam, cap. 2.* ibi: *In Hierusalem primum fundata Ecclesia, totius orbis Ecclesias seminauit.* D. August. *in psalmum* 147. ibi: *Remissio peccatorum in Christi nomine prædicatur: vbi prædicatur? per omnes gentes: vnde incipit? ab Hierusalem: communica huic Ecclesiæ; quare litigamus? cœpit enim hæc Ecclesia ab Hierusalem ista terrena, vt gaudeat de Deo in illa Hierusalem cœlesti: ab hac enim incipit, in illa terminat: in illa tota Ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit.* Sed hac præclara ciuitate funditus euersa, vt Dominus prædixerat apud Matthæum *cap. 23.* quæ nunc adest, eadem non est cùm illa prima iam euersa, vt refert Nicolaus I. *ad consulta Bulgaror. cap. 92 Hierosolymitanus autem Præsul, licèt & ipse Patriarcha dicatur, & secundùm antiquam consuetudinem, ac Nicænam Synodum honorandus sit, salua tamen Metropoli propria dignitate: sed & in eadem sancta, & magna Synodo nequaquam Hierosolymitanus, sed Æliæ Episcopus dicitur: nam vera Hierusalem tantùm in cœlis est, quæ est mater nostra; illa verò Hierusalem terrestris, secundùm quod Dominus prædixit, adeò funditus ab Imperio Romano destructa est, vt in ea nec lapis suprà lapidem sit derelictus.* Et ab Ælio Hadriano vrbs illa Ælia vocitari cœpit. Posteà ipse Æliæ Episcopus irrepsit in Patriarcham totius Cæsareæ, vt iuxta seriem temporum plura adducentes de origine huius Patriarchatus tradunt Paulus à S. Carolo *in Geograph. sacra*, Franciscus Hallierius *de hierarch. lib. 4. art. 4.* Angelus Petrica *de appellat. disp. 4.* & nos alia dabimus *in cap. nouit, de his quæ fiunt à Prælatis*, & *in cap. antiqua, de priuileg.* Alberto huius Ecclesiæ Patriarchæ missa est præsens Epistola, vt testatur Spondanus *tom. 1. in continuat. Baronij, anno* 1203. *n.* 5.

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio probatur.* EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Clerici peregrini non admittuntur ad celebrandum etiamsi iurauerint se clericos esse, nisi ordinatio eorum litteris commendatitijs probetur, quinque Episcoporum sigillis signatis, si sint transmarini.* Eam probant textus *in cap. Primates 6. cap. extraneo 7. cap. hoc tamen 8. cap. vlt. 71. dist. cap. Ecclesijs, in fine, 68. dist. cap. clericum 2. 72. dist. cap. 1. & 2. 73. dist. cap. nullus, cap. Afros, cap. transmarinos, 98. dist. cap. duæ sunt 19. quæst. 2. cap. monachum, 20. q. 4. cap. 1. 21. quæst. 2. cap. non oportet 36. de consecrat. dist. 5. can. 12. & 33. Apost.* Concil. Roman. sub Gregorio VII. *can. 23. Presbyteri, vel diaconi, qui de alio Episcopo ad alium transeunt; vel quicumque clerici, sine commendatitijs litteris à suo Episcopo non recipiantur.* Meldense *can. 50. Presbyteri, vel quilibet clerici in alterius parochiam sine formata non recipiantur, nec retineantur, neque etiam ministrare sinantur.* Et *can. 51. Qui cum senioribus de alijs prouincijs ad nostras parochias veniunt sine formata, ministrare non permittantur.* Charthag. 1. *can. 7. Statuat fraternitas vestra, vt vnusquisque clericus, vel laicus non communicet in plena plebe sine litteris Episcopi sui.* Sardicense *can. 9.* Charthag. 3. *can. 3. & 8.* Andegau. *can. 2.* Arelat. 1. *can. 9.* Mileuit. *can. 20.* Turonense *can. 12.* Anglicanum *can. 5.* Francoford. *can. 26.* Trident. *sess. 23. cap. 16.* Concilium Salceburgense *anno 1386. Firmiter inhibemus, ne Presbyteri peregrini, vel ignoti ad Missarum solemnia celebranda in publico admittantur, nisi per litteras testimoniales, vel canonicè de ipsorum ordinatione Ecclesiarum Prælatis, & Rectoribus fiat fides.* Concilium Frisingense celebratum anno 1440. *can. 1. Mandamus vniuersis nostræ diœcesis Prælatis, ne de cætero aliquem alienæ diœcesis, seu ignotum, etiam peregrinum, se pro Presbytero, seu in sacris constituto gerentem, ad ipsorum consortium, sacramentorum, seu sacramentalium administrationem, vel aliàs ad regimen quoquo modo admittant.* Tolet. tempore Sixti IV. anno 1478. habitum, *can. 4.* Coloniense anno 1536. *p. 1. can. 31.* Limense *can. 22. cap. fraternitati 5. de clericis non resid. l. 22. C. de Episcop. & clericis.* Alia iuris testimonia congerunt Anton. August. *in epit. iuris Pontif. lib. 6. tit. 58. & lib. 7. tit. 12. & lib. 8. tit. 30.* Crespetius *in summa, verbo Clerici peregrini, & Clerici vagabundi.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop. alleg. 21.* Cuiacius *in nouella 6. Iustiniani, & ad tit. de cleric. non resid.* Sauatus *in notis ad Sidonium, lib. 7. epist. 2.* Pater Henao *tom. 3. de sacrificio Missæ, disput. 28. sect. 40. num.* 808. Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 2. epist.* 8. Mendoza *lib. 2. Concilij Illiber. cap. 50. & lib. 3. cap. 41.* Acuña *in cap. acquiescamus 2. 42. dist.* ipse & I. Dartis *ad 71. 72. & 98. dist.* Balsamon *d. can. 33. Apost. & in can. 168. Synodi Carthag.* Suarez *de censuris disput. 25. sect. 2.* Morinus *lib. 1. exercit. cap. 24. & lib. 2. cap. 5.* Albaspineus *in notis ad optatum Mileuit. pag. 134. & lib. 1. obseru. cap. 3.* P. Gregor. *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 87.* Vighellius *in method. iuris can. pag. 240. & 268.* Cironius *ad tit. de cleric. non resid. & lib. 1. obseru. c. 6.* Coriolanus *in Breuiar. anno 132. & in can. 14. Apost.* Zipeus *ad tit. de elect. num. 13.* Souchetus *in notis ad Iuonem, epist. 4.* Turrianus *in explanat. Clementis, cap. 57.* Iustelus *ad canones Ecclesiæ vniuers. pag. 183. & 231.* Lemaistre *lib. 2. de monach. cap. 1.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum. 3. lib. 2. cap. 25.* Ferrarius *de litteris primitiuæ Ecclesiæ, lib. 1. cap. 8.* Basilius Legion. *quæst. 2. scholast. c. 2. in can. 22. Concilij Altissiod.* Christ. Lupus *in can. 11. & 13. Concil. Chalced.*

Sed in hanc conclusionem sic insurgo. Qui ritè & validè ordinatus est, tam in diœcesi, in qua promotus est, quàm in alia qualibet celebrare potest, cùm hæc facultas non ex potestate iurisdictionis, sed characteris proueniat, & character semper, & vbique maneat: igitur qui in sacerdotem ordinatus est, tam in propria Ecclesia, quàm in aliena celebrare potest. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam si litteræ commendatitiæ desiderentur in clerico peregrino, maximè vt constaret de eius ordinatione, ne qui ordinati non sunt, se ingerant sacris altaris ministerijs: sed ad hoc probandum sufficiunt 3 *Impugnatur traditta assertio.*

ciunt litteræ sigillo vnius Episcopi munitæ; siquidem litteræ proprij Episcopi plenam inducunt probationem, *cap. post cessionem 7. de probat. cap. peruenit 2. de fideiussor. cap. 2. de fide instrum.* igitur frustra desiderantur sigilla quinque Episcoporum, vt litteræ commendatitiæ à clericis peregrinis adductæ, ordinationis suæ fidem faciant. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam inter alias probationum species iuramentum enumeratur, *cap. 2. de probat. l. fin. §. licentia, C. de iure deliberandi;* & legitimam, propriamque probationem inducere, docet Glossa *in cap. statutum, §. cùm verò, de rescript. cap. fin. de his quæ vi;* igitur si peregrinus iurauit se legitimè esse ordinatum, quia legitimè constat esse ordinatum, admitti debet ad celebrandum.

4 *De litteris formatis.* Qua difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est suprà adducta assertio, ad cuius expositionem, & interpretationem præsentis rubricæ, quæ ita concipitur in prima collectione, *De clericis peregrinis, & eis sine litteris non recipiendis;* sciendum est, iam à temporibus Concilij Nicæni primi non licuisse Episcopis, Presbyteris, & alijs clericis inferioribus, necnon & laicis peregrè proficisci, & in aliena parochia admitti sine litteris formatis, commendatitijs, seu dimissorijs, *cap. extraneo, 71. dist. cap. non oportet, de consecrat. distinct.* 5. Concil. Cabilon. 2. *can.* 44. & 45. notauit Sauarus ad Sidonium *lib.* 2. *epist.* 5. Quarum litterarum vsum vt plenius cognoscamus, obseruandum est, inter alias litterarum species primis Ecclesiæ sæculis ad varia ecclesiastica negotia vsu receptas, de quibus Baronius *anno* 142. *num.* 6. Cironius *in præsenti, & ad titul. de clericis non resid.* Lindembrogius *in Glossario, verbo Epistolæ*, Ferrarius *speciali libro de antiquæ Ecclesiæ epist. genere*. primum locum obtinuisse litteras illas, quæ peregrinis dabantur, quæ dicuntur Canonicæ, seu Formatæ, & ab effectu Communicatoriæ, Dimissoriæ, Commendatitiæ, & Pacificæ. Ferrarius *vbi suprà*, *lib.* 1. *cap.* 6. Canonicæ appellabantur litteræ istæ à Græcis, à Latinis verò Formatæ, videlicet quia conceptæ erant, & scriptæ iuxta certam formam à sacris canonibus præscriptam, Synodus Laodicæna *can.* 4. ibi: *Non oportet ministrum altaris, vel etiam clericum, sine canonicis litteris, id est formata, aliquo proficisci.* Atticus Constantinopolitanus Episcopus ad finem Concilij Chalced. ibi: *Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas appellat.* Notant Zonaras *in can.* 42. *Synodi Laodic.* ibi: *Idcircò canonicæ appellantur, quia iuxta canones factæ sunt.* Sirmundus, & Sauarus *in notis ad Sidon. lib. 6 epist.* 8. Baronius, & Ferrarius *vbi suprà*, Loaysas *in can. 7. Concil. Hispal.* 2. Cuiacius *in d. cap. fraternitati* 5. *de clericis non resid.* Rodulphus *in libello de litteris canon. cap.* 3. Hurtado *de martyrio per pestem, resolut.* 34. *sect.* 4. Bosquetus *lib.* 1. *ad Innocent. III. epist.* 50. Coriolanus *in Breuiario, anno* 132. Cironius *lib.* 2. *obseruat. cap.* 6. Basilius *quæst.* 2. *scholast. in can.* 2. *Concilij Altissiod.* Dartis *ad* 72. *distinct.* De formatis litteris agunt etiam Sirmundus *in notis ad Sidon. lib. 6. epist.* 8. Fabrotus *lib.* 3. *tit.* 1. *parat. Balsam.*

5 *De forma harũ litterarum.* Forma autem prædictarum litterarum præscripta fuit in Concilio Nicæno I. vt Atticus Constantinop. Episcopus testatur in fine dicti Concilij Chalced. ibi: *Hoc à Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis saluberrimè inuentum est, & constitutum, vt formatæ epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem, id est, vt assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, Filij, & Spiritus sancti, &c.* Et licèt aliquod Concilij Nicæni fragmentum non reperiatur in editione ipsius, tam à Pisano, quàm Turriano facta; tamen cùm certum sit ex octoginta canonibus, quos Patres statuerunt, tantùm 20. stare, alios verò Arrianorum industria perijsse, & cùm eis perijt canon litteris formatis formam præscribens, vt latè probat Ferrarius *vbi suprà*, *cap.* 4. Sed licèt hic Concilij Niceni canon perijsset, tamen ex dicta epistola Attici, necnon ex veteribus formulis, quas statim dabimus, constat in eis sequentia accuratè esse obseruanda. Primum, vt prima elementa Græca Patris, Filij, & Spiritus sancti, hoc est π υ α. exprimantur. Secundum, vt apponatur littera prima Apostoli Petri, videlicet Π. Tertium requirit primam litteram nominis Episcopi litteras mittentis. Quartum secundam litteram eius, ad quem mittebatur. Quintam tertiam litteram illius, qui litteras deferebat. Sextum quartam litteram loci, ex quo formatæ litteræ scribebantur. Tandem dictionem, *Amen.* Hos characteres in vnum collectos, in vnumque distributos ad finem cuiusque epistolæ, tanquam numerorum notas exponit Atticus Episcopus vbi suprà, in hæc verba: *Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere nullus, qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur, hoc à Patribus trecentis decem & octo Nicææ congregatis saluberrimè inuentum est, & constitutum, vt formatæ epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem: id est, vt assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, Filij, & Spiritus sancti, hoc est π υ α. quæ elementa, & octogenarium, & quadringentesimum, & primum significant numerum: Petri quoque Apostoli prima littera, id est Π, quæ numerum octogiuta significat: eius quoque qui scripsit epistolam prima littera; cui scribitur secunda littera; accipientis tertia littera; ciuitatis quoque, de qua scribitur, quarta; & indictionis, quæcumque est eiusdem temporis, idemque fuit numerus, assumatur: atque ita his omnibus Græcis litteris, quæ, vt diximus, numerum exprimunt, in vnum ductis, vnam quæcumque fuerit collecta, summam epistola teneat. Hanc qui suscepit, omni cùm cautela requirat expressè. Addat præterea separatim in epistola nonagenarium & nonum numerum, qui secundùm Græca elementa significat, Valete in Domino.* Istarum litterarum formam, & exemplar tradit Carnotensis *6. part. Decreti, cap.* 434. & 435. Aliam formam exarauit Burchardus *lib.* 2. *Decreti, cap.* 227. à quo scripsit Gratianus *in cap. in nomine, 73. dist.* & alia earum exemplaria tradunt Zerda *in aduers. cap.* 8. Marculfus *in veteribus formulis, cap.* 12. Sirmondus *tom.* 2. *Concil. Galliæ, pag.* 663. Souchetus *ad epistolam 4. Iuonis*, Marchinus *de ordine, tract.* 1. *p.* 6. *cap.* 1. *num.* 6. Quas veteres formulas explicant, & exponunt Dartis *in dist.* 73. Cironius *lib.* 2. *obseru. c.* 6. Maluenda *de Antichristo, lib.* 8. *cap.* 1.

Suprà relatæ, videlicet formatæ, seu canonicæ, vt genus, continent sub se tanquam species, communicatorias, dimissorias, commendatitias, & pacificas, quæ ad diuersos effectus, & varijs ex causis peregrinis dabantur, de quibus sigillatim agamus. Communicatorias litteras deferebant christiani, tam clerici, quàm laici, vt per eas se christianos, & communionis Ecclesiæ participes ostenderent, & vt liceret cum alijs fidelibus in Ecclesia, & officijs ecclesiasticis communicare, à qua communionis participatione communicatoriæ ipsæ litteræ dicebantur. Concil. Carthag. 1. *can.* 7. Agath. *can.* 52. Illiber. *can.* 25. cuius verba relata *in cap. omnis qui*, 98. *dist.* exponit Hurtado *de martyrio, resol.* 34. *sect.* 4. Per communicatorias ergo litteras peregrini consequebantur ius communis cùm alijs fidelibus. Concilium Arelat. 1. *can.* 9. aliàs qui eas non deferebant, tantùm ad victum pietatis causa admittebantur; à precibus verò ecclesiasticis, & sacramentorum communione arcebantur, vt docet Baronius *anno* 400. & 407. Inde clerici primis Ecclesiæ temporibus ob aliqua scelera damnati priuabantur Ecclesiæ communione, illis tantùm communione peregrina concessa, id est eo modo, quo tribuebatur peregrinis sine communicatorijs litteris peregrinantibus. Concilium Agath. *can.* 5. Illerdense *can.* 16. Regiense *can.* 3. *cap. contumaces*, 40. *dist.* Quomodo peregrinam communionem in illis, & alijs iuris locis accipiunt Spondanus *in d. anno* 400. *Baronij*, *num.* 11. Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 3. *per totum*, licèt Cellotius *de hierarch. lib.* 6. *cap.* 16. §. 2. Vasquez 3. *p. in* 3. *disput.* 217. *num.* 36. Gibalinus *de censuris pag.* 32. P. Gabriel de Henao *tom.* 3 *de sacrificio Missæ*, aliter accipiant communionem peregrinam. 6 *De litteris communicatorijs.*

Sequuntur litteræ dimissoriæ, quæ clericis duplici ex causa dabantur. Prima, vt possint licitè & impunè ab alieno Episcopo ordinari, de quibus *in cap. significasti, de officio Archidiaconi*. Secunda, vt clerici peregrini iam ordinati à proprijs Episcopis, in alienis diœcesibus celebrare possent. Balsamon *in can.* 15. *Apost.* ibi: *Nota quod non solùm commendatitijs litteris clerico opus est volenti in aliena diœcesi agere, & quæ sunt clerici exercere; sed etiam dimissorijs litteris Episcopi, qui eum fecit clericum; nisi enim huiusmodi litteras ostendat, prohibetur ab operatione.* Et *in can.* 108. *Synodi Carthag.* ibi: *Nota, quod qui sine commendatitijs, & dimissorijs litteris* 7 *De litteris dimissorijs.*

in

in aliena regione sacrificant, erunt excommunicati, id est, prohibebuntur celebrare. Ferrarius *vbi suprà, lib.* 1. *cap.* 8. Etiam prædictas litteras accipiebant, qui in alienæ Ecclesiæ catalogum referri, alterique Clero connumerari cupiebant. Synodus sexta in Trullo, *can.*17. vbi ita aiunt Patres: Quoniam diuersarum Ecclesiarum Clerici à proprijs, in quibus sunt ordinati, Ecclesijs ad alios Episcopos se contulerunt, & sine proprij Episcopi sententia in alienis Ecclesijs constituti sunt, statuimus, vt à mense Ianuario præteritæ indictionis nullus omninò clericus, in quocumque sit gradu, potestatem habeat sine proprij Episcopi scripta dimissoria, in alienæ Ecclesiæ catalogum referri: vbi notauit Balsamon. Etiam Episcopis longius peregrinantibus dimissoriæ litteræ à Primate dabantur, *can.*28. *Synodi Carthag.* 3. vbi notauit Zonaras, & Ferrarius *vbi suprà, lib.*1. *cap.*8. *in fine.*

8 *De litteris commendatitijs.* Sed iam ad litteras commendatitias perueniamus, de quibus *in hoc cap. tuæ*, agitur. Illæ enim tam clericis, quàm laicis tribuebantur, licèt diuersis ex causis; clericis enim ad eorum ordinationem comprobandam, vt sic possent vbique Missas celebrare. Matthæus Blastares *in can.*33. *Apost.* vbi ait: *commendatoriæ quædam sunt, quæ clericis ad alteram ciuitatem transeuntibus dantur ab Episcopis, qui ipsos elegerunt, notificantes ipsorum sacerdotij gradum.* Passim notauit Balsamon *in can.*11. *Synodi Chalced.* & *in can.* 33. *Apostol.* & *in can.* 17. *sextæ Synodi*: Ferrarius *vbi suprà, lib.* 1. *cap.*9. Dabantur etiam laicis litteræ istæ, vt illis muniti, & commendati, vbique à Catholicis benigno susciperentur hospitio. D. Clemens, siue qui auctor est constitutionum Apostolicarum, *lib.*2. *cap.* 58. ibi: *Si aliquis frater, aut soror aduenerit, qui commendatitias afferant, accedat Diaconus, & inquirat an fideles sint, an ecclesiastici, an hæresi quapiam contaminati.* Nazianzenus *orat.* 1. *in Iulianum*, ibi: *Simulque humanitatem, atque benignitatem erga pauperes adiungere, tum in alijs rebus, tum in commendatitijs epistolis sitam, quibus eos qui inopia premuntur, ex gente ad gentem transmittimus.* Ex Sozomeno, Nicephoro & alijs probat Ferrarius *d. lib.*1. *cap.*9. Laicis etiam peregrinis ignotis, & alicuius criminis suspectis dabantur litteræ commendatitiæ, vt omnibus innotesceret, eos aut iniustè accusatos, aut pœnis iam solutis fuisse absolutos. De his D. Paulus *epist.* 2. *ad Corinth. cap.* 3. ait: *Numquid egemus, sicut quidam, commendatitijs epistolis ad vos, aut ex vobis?* Vbi Theophylactus hæc verba subiungit: *Num igitur dicat aliquis, quod oporteat nos epistolas commendatitias adferre ad vos, vt per ipsas vobis manifestemur; aut rursum ex vobis ad alios.* Concil. Chalced. *can.* 11. cuius verba, & interpretationem infrà dabimus.

9 *De litteris pacificis.* Tandem pacificæ litteræ sunt, quæ dabantur confugientibus ad Ecclesiam, siue clericis, siue laicis, etiam seruis, pro quibus Episcopi intercedebant, vt illis miseris personis pax daretur. D. Athanasius *epist. ad solitariam vitam agentes*, ibi: *Erat in Ecclesia profunda, & admirabilis pax, inuicem vndecumque Athanasio scribentibus, ijsdemque ab Athanasio pacis & tranquillitatis litteras accipientibus.* Matthæus Blastares *ad can.*33. *Apost.* ibi: *Pacificæ litteræ dictæ fuerunt, quòd tales litteras clerico præferente, ad quem vadit, fieri non liceat, vt infringantur vincula, quæ ad pacem diuinæ charitatis coniungunt.* De eis in Concilio Chalced. *can.* 11. legitur: *Omnes pauperes, & qui auxilio indigent, cum examinatione, & epistolis, seu pacificis ecclesiasticis viam ingredi statuimus.* Quem ita interpretatur Zonaras ibi: *Qui igitur quoquo modo præsidio indigebant, ijs litteræ ab Episcopis tradebantur, opem, auxiliumque afferentes: & pacificæ vocabantur, quasi pacem conciliantes ijs, qui ob Principum iracundiam, vel potentiorum libidinem iniquo iudicio damnabantur.* Prosequitur alia Ferrarius *d. lib.* 1. *cap.* 10. licèt aliter eas litteras accipiat Ferrarius *pro epist. Pontif. lib.* 3. *cap.*4.

10 *Traditur ratio decidendi.* His ita suppositis, & animaduersis pro plena litterarum cognitione, ratio supradictæ conclusionis ex eo prouenit; nam cùm communicatione Fidelium vniuersæ compaginentur Ecclesiæ, & ad hanc communionem necessarium sit, ne hæresi, vel apostasia ab Ecclesia segregati, à catholicis catholicos eos esse credentibus, in communionem recipiantur, aut ne laici, & profani homines se initiatos sacris ordinibus mentientes, in Ecclesia celebrarent, statutum fuit, ne sine illis litteris peregrini ad communicandum, & celebrandum in Ecclesia admitterentur; erant enim huiusmodi litteræ veluti argumenta, & tesseræ sinceræ fidei, vt Optatus ait *lib.*2. *contra Parmen.* ibi: *Cum quo nobis totus orbis commercio formatarum in vna communionis societate concordat.* Et quia hoc genus litterarum à Patribus inuentum fuit, ne fraus in Ecclesia daretur, vt ait Baronius *anno* 325. *num.*166. ideo litteræ, quæ peregrinis transmarinis dantur, debent quinque Episcoporum sigillis signari, & muniri; si verò intra prouinciam peregrinantibus concedebantur, tantùm proprium Episcopi sigillum desiderabatur, & secretò, si nullum scandalum oriri poterat, si aliter constasset de ordinatione, sacris initiati ministrare poterant.

Suprà relatas autem litteras non omnes peregrinantibus dare poterant, sed illi tantùm, quibus à sacris canonibus concessum erat; si enim Episcopis peregrè extra propriam prouinciam proficiscebantur, Primas illius prouinciæ litteras tribuebat, *can.*26. *Synodi Carthag.* ibi: *Episcopi trans mare non peregrinentur, nisi cum decreto primæ Cathedræ proprij vniuscuiusque regionis Episcopi, hoc est, nisi ab ipso Primate acceperint eam, quæ dicitur dimissoria formata.* Notarunt Balsamon *in eo canone* 26. *Concilij Carthag.* Morinus *lib.*1. *exercit. cap.* 24. Phocius *in Nomocan. tit. de parochijs*, *cap.* 2. immò aliquando ipsi Principes sæculares litteras exarabant, & proficiscendi licentiam concedebant. Gregorius Magnus *lib.* 1. *indict.* 9. *epist.* 16. ibi: *Pro qua te imminente latore præsentium, iuxta Christianissimi, & Serenissimi rerum Domini iussionem ad B. Petri Apostoli limina cum ijs sequacibus venire te volumus.* Nicolaus I. *epist.* 33. quem refert Bosquetus *vbi suprà*, *pag.* 103. Ne enim ex huiusmodi peregrinantibus proditioni prouinciarum locus esset, hoc in Anglia obseruatum fuisse refert Bosquetus *ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.*8. Si autem clerici, aut laici profecturi erant, Episcopi proprij litteras concedebant. Concilium Mileuit. 2. sub Innocentio I. *can.* 20. *Placuit, vt quicumque Clericus propter necessitatem suam alicubi ad Comitatum ire voluerit, formatam ab Episcopo suo accipiat*, *cap. extraneo* 71. *cap. non oportet*, *de consecrat. dist.* 5. Circa Chorespiscopos autem, de quibus agemus *in cap.*1. *de priuileg.* diuersum ius pro varietate temporum obseruatum legimus. Primis enim Ecclesiæ temporibus eas dare poterant. Concilium Antioch. *can.*2. aliàs 8. ibi: *Presbyteri, qui sunt in agris, & canonicas epistolas dare possunt, ad solos tantùm vicinos Episcopos litteras destinabunt. Chorepiscopi autem, qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas generales epistolas.* Hæc tamen facultas posteà illis adempta fuit, *cap. quamuis*, ibi: *Nec formatas epistolas cuicumque mittere.* 68. *dist.* Concilium Hispal.2. *can.*7. vbi notarunt Loaysa, & Mendoza *d. lib.*2. *Concil. Illiberit. can.*50. Basilius *d. quæst.*2. licèt ea iura aliter componat Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.*7. *in fine*, *pag.* 271. Inferiores verò Prælati, etiam Abbates monasterij, vel martyrijs præpositi, litteras commendatitias dare nequibant. Concil. Aurel.2. *can.* 7. & 13. ibi: *Abbates martyrarij, vel reclusi, & Presbyteri epistolas dare non præsumant.* Concilium Turon. 2. *can.*6. *Vt nullus clericorũ, vel laicorum epistolia facere præsumat.* 11 *De tribuentibus prædictas litteras.*

Neque obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt ordinatus in vna diœcesi, quoad omnes ordinatus sit; tamen quia de eius ordinatione non constat, ideò debet afferre secum litteras commendatitias Episcopi sigillo signatas, ne aliàs ignotus in aliena diœcesi non ordinatus celebrare audeat. Neque augmentum primum ipsius difficultatis aduersatur; discrimen enim constituendum est inter proficiscentes intra regionem propriam, aut vltra mare. Primò casu sufficit sigillum proprium Episcopi; secundo verò requiritur, vt litteræ commendatitiæ signatæ sint quinque Episcoporum sigillis, propter loci distantiam, & falsitatis suspicionem: vnde etiam in praxi obtinuit, vt in instrumentis vltramarinis vltra proprij notarij sigillum aliorum etiam subscriptiones apponantur, quibus constet, notarium conficientem instrumentum, verè tabellionem esse. Neque secundum argumentum aduersatur; nam potiùs certum est, iuramentum non esse probationis speciem, vt ex capite *inter quatuor*, *cap. tuæ*, *hoc tit.* resoluunt Primarij Academiæ nostræ *in rubrica de probat.* vbi & nos latiùs dicemus. Quare etsi iuramento affirmet clericus peregrinus se ordinatum esse in aliena diœcesi; tamen nisi afferat litteras commendatitias, quibus de ipsius ordinatione constet, admittendus non est ad celebrandum. 12 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in can.11. Concilij Chalced.* in illis verbis: *Omnes pauperes, & qui auxilio indigent, cum examinatione, cum epistolis, seu pacificis Ecclesiasticis solis viam ingredi statuimus, & non cum commendatitijs; quoniam litteras commendatitias his solis personis, quæ sunt suspectæ, præberi oportet.* Ex quibus verbis deducitur, commendatitias litteras illis peregrinis tantùm concedi, qui suspecti erant in fide: ergo qui honesti, & non suspecti de aliquo crimine reperiuntur, commendatitijs non egent, & absque eis in aliena diœcesi admitti valent. Pro huius difficultatis solutione, & vt veram eius textus interpretationem assequamur, eius vera lectio restituenda est; in ea enim nec Latini, neque Græci scriptores conueniunt. Antiqui [illegible], ita interpretantur: *Personis honoratioribus.* Vnde *tom.3. Conciliorum*, ille canon ita summatur; *Commendatitias litteras honoratioribus tantummodò personis præstare conuenit.* Hanc antiquam versionem amplectuntur Burchard. *lib.2. Decreti, cap.143.* Carnot. *6.p. Decreti, cap.216.* Neoterici autem Græci ita ea vertunt: *Personis suspectis.* Ità Dionysius Exiguus, & Gentianus Hebertus: qua lectione retenta, ex ea deducit Blastares *ad can.33. Apostol.* quod commendatoriæ epistolæ sunt, quæ clericis ad alteram ciuitatem transeuntibus dantur ab Episcopis, qui ipsos elegerunt, commendantes, siue notificantes vel ipsorum sacerdotij gradum, vel quod sanam fidem colunt; aut accusatione contra ipsos orta, vel calumnia, quæ frustrà redarguta fuerit, integritatem aduersa sententia testificantes, & quòd innocentes existunt. Zonaras *in ipsum can. 11.* Etiam accipiunt commendatitias, qui vocati in iudicio, se à culpa immunes ostenderint, quibus, & ei, ad quem missi sunt, commendantur. Hac igitur littera retenta Herberti, Balsamonis, & Zonaræ, dicendum est, in eo textu non agi de illis commendatitijs litteris, quæ dabantur clericis tantùm, vt possent vbique celebrare; sed de illis litteris commendatitijs datis ignotis, & de crimine suspectis, vt omnibus innotesceret, eos iniustè accusatos esse, aut iam pœnam luisse. D. Paulus, Theophylactus, & alij suprà relati. Vnde rectè aiunt Patres Concilij Chalced. pauperibus pacificas tantùm litteras dari oportere; commendatitias autem illis, qui suspecti erant de aliquo crimine. Ità interpretatur canonem illum Ferrarius *vbi suprà, lib.1. cap.9. pag.73.* licèt alio modò eum accipiant Albaspineus *in notis ad ipsum canon.* Bosquetus *ad Innocentium III. lib.3. epist.50.* Cellotius *de Eccles. Hierarc. c.16. §.2. pag.486.*

14 Exponitur c. extraneo, 71. dist. Secundò aduersatur præsenti assertioni textus *in can.13. Concil. Chalced.* relatus *in c. extraneo, 71. dist.* in illis verbis: *Extraneo clerico, & lectori extra diœcesim suam sine commendatitijs litteris proprij Episcopi nusquam penitus liceat ministrare.* Ex quibus deducitur, psalmistis, & ostiarijs peregrinis permitti sine litteris commendatitijs ministrare in suis gradibus; siquidem tantùm clericis, & lectoribus ibi prohibetur sine litteris commendatitijs ministrare. Huic difficultati vt satisfaciat Cuiacius *in nouella 3. Iustin. & in cap.5. de cleric. non resid.* reprehendit Gratianum, quia *in d. c. extraneo*, legit: *Clerico, & lectori;* cùm legendum esset, *clerico ignoto.* Facit pro hac sententia Zonaras, qui in ipso textu Græco legit *Agnostoes*, id est, ignotos; non verò, *Anagnostas*; id est, lectores. Quam etiam litteram retinet Iustelus *in notis ad canones Ecclesiæ vniuersalis, pag.183. & 231.* vnde ait Cuiacius *in d. cap. extraneo*, indistinctè accipiendum esse de omnibus clericis ignotis, seu extraneis non admittendis sine litteris commendatitijs. Sed adhuc retenta Gratiani lectione responderi potest, speciali ratione Patres mentionem fecisse lectoris, & non alterius gradus; quia videlicet illis temporibus ambigebatur, vtrum lectores clerici essent, ad hoc vt formatis litteris egerent ad ministrandum in suo gradu, vt colligitur *ex lib.6. epist. Sidonij, epistol.8.* ibi: *Et quia nomen eiusdem lectoris nuper albus accepit, agnoscetis profecturo ciui me epistolam clerico debuisse formatam.* Et *lib.7. epist.72. Nam dum solùm mercatoris prætendit officium, litteras meas ad formatæ vicem, scilicet vt lector, elicuit.* Vnde vt demonstrarent Patres, lectores vt alios clericos debere commendatitias deferre, expressè meminerunt *lectoris*, non verò alterius gradus. Præsensit Balsamon *in can.6. eiusdem Synodi*, ibi: *Quoniam autem dicunt nonnulli, canonem accipi de solis Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, non autem de lectoribus, eò quòd per manus impositionem non ordinentur, & ideò posse eos ex vrbe in vrbem transire, etiam sine Episcopali scriptura dimissoria, & commendatitia; dicimus etiam lectores esse clericos, & habere Antistitis manus impositionem, eam scilicet, quæ per Antistitis manus fit.* Eum sequuntur Sauarus *in notis ad Sidonium, d. epist.8.* Cironius *ad titulum de clericis non resid.* Quare non rectè ex eo textu deducitur, psalmistis, & ostiarijs licere sine litteris commendatitijs peregrè proficisci, cùm etiam laicis id prohibitum reperiatur *in cap. non oportet, de consecrat. dist.5.*

Tertiò aduersatur textus *in can.20. Concilij Arelatens.1.* in illis verbis: *Vt peregrino Episcopo locus sacrificandi detur.* Ex quibus manifestè depromitur, peregrinis absque vllis litteris commendatitijs licere in aliena Ecclesia sacrificium offerre: igitur non rectè asserimus, absque litteris commendatitijs non posse celebrare. Pro huius difficilis canonis expositione sciendum est, olim Episcopo etiam peregrinanti cum litteris commendatitijs non licuisse in aliena Ecclesia celebrare, etiamsi ab alieno populo accersitus esset, *can.13. Concilij Neocæsar.* nisi priuilegio id illi concessum esset, vt aliquibus indultum fuisse refert Cironius *in præsenti*; vel nisi ex magna causa, ad maius bonum, & lucrum illius plebis; & tunc ex multorum Episcoporum iudicio, *can. 14. Apost.* quare vt licitè celebrarent, & prædicarent, inuitabantur ab Episcopis illius Ecclesiæ, vbi vt peregrini accedebant. D. Clemens *lib. 2. constit. c.58.* ibi: *Rogabis eum Episcopo, vt sermonem habeat ad populum docendi causa, deinde committes ei, vt offerat Eucharistiam.* Quam consuetudinem varijs exemplis, & historijs illustrant Baronius *anno 46.* vbi Spondan. *num.4.* Coriolanus *in Breuiario anno 47.* Tandem in Concilio Carthag. *4. can.33.* relato *in cap. Episcopi, 7. quæst.1.* statutum fuit, vt Episcopi, & clerici peregrini ad sacrificandum inuitarentur: quam Ecclesiæ consuetudinem cùm agnoscerent Patres Concilij Arelat. *in d. cap.20.* statuerunt, vt Episcopo peregrino locus sacrificandi daretur; non tamen inde deducitur, ignotis peregrinis absque litteris commendatitijs licitum esse in aliena diœcesi celebrare. 15 Intelligitur can. Concilij Arelat.

Quartò opponitur textus *in can.56. Concilij Brachar. 2.* in illis verbis; *Forasticis Presbyteris præsente Episcopo, vel Presbytero ciuitatis offerre non liceat, neque ministrare in populo, nisi illis absentibus.* Ex quibus deducitur, absentibus Episcopo & Presbytero, clericis exteris, & peregrinis licere absque vllis litteris commendatitijs in aliena Ecclesia ministrare: forastici enim accipiuntur pro exteris in eodem canone, vt in *can.37.* eiusdem Concilij, vbi notauit Loaysa. Pro huius canonis vera expositione sciendum est, vltra Archipresbyterum vrbanum, qui olim in vrbe superior erat omnibus Presbyteris, fuisse etiam antiquitus in minoribus oppidis alios Presbyteros constitutos, qui in minoribus titulis, id est Ecclesijs eorum locorum ministrarent, de quibus agitur *in cap. fin. 95. dist. cap. fin. de officio Archipresb.* notarunt Bosquetus *ad Innocent. III. in lib.1. epist.136.* Balsamon *in notis ad can.13. Concil. Neocæsar.* Morinus *lib.1. exercit. c.11.* illi autem in vrbe diuina officia celebrare non poterant, ne confunderetur disciplina Ecclesiastica, & contemnerentur Episcopus, & Presbyter vrbanus, qui poterant solemniter in Ecclesijs vrbanis celebrare, vt docet Balsamon *vbi suprà.* Vnde *in d. can.56.* statuitur, vt præsentibus Episcopo, & Presbytero ciuitatis, forastici Presbyteri, id est regionarij, qui præpositi erant ad sacramenta administranda in minoribus oppidis, intra vrbem non possint solemniter diuina officia celebrare, ne confunderetur ordo Ecclesiasticæ hierarchiæ, aut disciplinæ. Illis verò absentibus, quia nulla confusio oriebatur, Missam celebrare poterant. Nulla autem litterarum formatarum mentio fit in eo canone, quia Presbyteri illi non erant peregrini, nec alienæ diœcesis; sed ipsius Episcopatus, & ab Episcopo ciuitatis sacris ordinibus initiati, in illisque oppidis præfecti, ac præpositi; vnde non egebant prædictis litteris formatis. 16 Exponitur can. 56 Concilij Brachar.

C A P V T IV.

Honorius III. *Episcopo* a *Regino*.

TE nobis proponente didicimus, quod quidam Prælati tuæ iurisdictionis, in Ecclesijs sibi *b* commissis sine conscientia, & consensu tuo clericos de alienis Episcopatibus *c* instituere non verentur. Attendentes igitur id eis nulla ratione licere, cùm sit honestati contrarium, & à sanctorum Patrum institutionibus alienum, ad exemplar felicis record. *d* Alexand. Papæ prædecessoris nostri, auctoritate tibi Apost. indulgemus, vt si qui clerici de *e* alienis Episcopatibus in Ecclesijs tuæ iurisdictionis, sine conscientia, & assensu tuo sunt, vel fuerint in posterum instituti, tibi liceat eos ex auctoritate nostra app. postp. remouere, nisi aliquos ex his ex dispensatione in eisdem Ecclesijs duxeris retinendos.

N O T Æ.

1 a REgino.] Ità legendum est, non *Regiensi*, vt vulgò legitur; nam Regiensis Ecclesia est Archiepiscopalis, vt probabimus *in c.22.de offic.delegati*. Regium Lepidi est antiqua ciuitas Æmiliæ, ita dicta, vt à Regio Galliæ secerneretur. Eius meminerunt Plinius, Festus, Marcellinus, & alij relati ab Vghellio *in hist. huius Ecclesiæ, tom.2. Italiæ sacræ*. Iam ab anno 60. orbis reparati Episcopalem Ecclesiam habet Deiparæ Virgini Mariæ dicatam. Primis suis temporibus Mediolan. parebat Archiepiscopo, postea Rauennatensi, tandem temporibus Gregorij XIII. Bononiensis Ecclesiæ suffraganea facta est. Huius ergo Ecclesiæ Præsuli Nicolao dicto, qui eam rexit vsque ad annum 1244. missa est hæc decisio, quæ reperitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. vnico*.

2 b *In Ecclesijs sibi commissis*.] Sunt enim in ipsa diœcesi Reginensi plures Ecclesiæ non ignobilium oppidorum, quæ per Archipresbyteros gubernantur, vt Ecclesia de Thoano, de Moncillena, de Prato, & similes, quarum Prælati ab Episcopo eliguntur, & præponuntur, de quibus, & alijs Plebanis, & Archidiaconis ipsius Ecclesiæ in præsenti agitur.

3 c *Instituere*.] Institutionis verbum generale est, & aliquando significat ordinationem, *cap. nullus, cùm sequenti, 60. distinct.* interdum inuestituram, seu missionem in possessionem præbendæ, *cap. ad hæc, cap. vt nostrum de officio Archidiac.* plerumque electionem, seu collationem præbendæ, aut beneficij, *cap. cùm venisset, de institutionib. cap. cùm ex in puncto, de hæret.* qua in significatione hic accipitur, vt docet Ciron. *in notis ad hunc text.*

d *Alexandri*.] Tertij videlicet, de quo egi *in capit. 1. hoc titul.*

e *Alienis*.] Alieni dicuntur, qui non sunt ex propria diœcesi, *cap. 1. dist. 71. can. 21.* Concilij Illiberit. ibi: *Ex aliena Cathedra*.

C O M M E N T A R I V M.

4 *Conclusio probatur.* COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio; *Peregrini & alienigenæ, inscio Episcopo in alienis Episcopatibus ad beneficia admitti non debent*. Eam probat textus *in cap. in nomine Domini, 23. dist in ct. cap. obitum, 61. dist. cap. 1. & per totam 72. dist. cap. Afros, 98. dist. cap. oportebat, cap. nullus, 79. dist. cap. quàm sit, 18. quæst. 2. cap. neminem, 70. dist. cap. bonæ, el 2. de postulation. Prælat. cap. constitutis, 46. de appellat. cap. quoniam, de officio Ordin. cap. fundamenta, §. dignè, de elect. libr. 6.* Cœlestinus Papa I. *epist. 4. ad Galliæ Episcopos*, ibi: *Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de ciuitate ipsius clerici, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus, quod euenire non credimus, poterit reperiri*. Et statim: *Nec emeritis in suis Ecclesijs clericis peregrini, & extranei, qui antè ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui benè de suorum ciuium merentur testimonium, præponantur.* Leo I. *epist. 88. & 100.* Concilium Valentinum 3. celebratum anno 855. *canon. 7.* ibi: *Vt in clero, aut in diœcesi certè ipsa, vel si opus sit, in vicinia ipsius, probata persona quæratur, & eligatur.* Iulius Pontifex *in Apolog. 2. pro Athanasio*, vbi reprobat Gregorij Cappadocis electionem in Episcopum Alexandrinum, quòd nec Alexandriæ baptizatus, neque cognitus esset. Refert Baronius *anno 141. tom 5. pag. 517.* Consonant de iure patrio textus *in l. 15. tit. 13. partit. 1. l. 18. tit. 3. l. 8. l. 22. tit. 2. lib. 1. ordinament. l. 14. 18. & 25. tit. 3. lib. 1. Recopil.* Illustrant Azor. *tom. 2. instit. lib. 6. cap. 4. quæst. 20.* Mastrillus *de Magistrat. lib. 2. cap. 7. num. 30.* Selua *de benefic. p. 3. quæst. 26.* Corrasius *eodem tract. 3. par. capit. 5. n. 12.* Petr. Gregor. *eod. tract. c. 87. n. 17. & lib. 47. syntagm. c. 10. n. 13.* Cenedus *q. 8.* Gregorius, Lopez, Didacus, Perez, & Azeued. *in dd. legib. Regni*, plures laudati à Thoma Sanchez *to. 2. lib. 2. cons. c. 1. dub. 8.* Salgado *de supplic. ad Sanctissimum, p. 1. c. 4. n. 28. & de Regia protect. 1. p. c. 1. n. 2.* Solorzano *to. 2. de Iure Indiar. lib. 2. c. 19. n. 25. & lib. 4. cap. 4. n. 50.* Valenzuela *cons. 34. & 105.* Salcedo *de lege polit. lib. 2. c. 15.* Acuña *in c. nullus, 72. dist.* Bosquet. *ad Innocent. lib. 2. epist. 13.* Idumay *lib. 13. ad ipsum, epist. 18.* Osualdus *ad Donellum lib. 18. c. 2. litt. L.* Schifordeg *to. 2. ad Anton. Fabrum, tract. vlt.* Sesse *to. 2. decis. 167.* Bossius *to. 2. moral. tit. 7. §. 2.* Arellanus *lib. 3. antinom. 3.* Nauarrete *discursu 17.* Betancurs *in suo discursu polit.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 25.* Prado *to. 2. Theol. mor. c. 19. q. 6. §. 4.* Barbosa *voto 33. per tot.* Petrus Marcha *lib. 4. concord. Sacerd. & Imperij, c. 9. & lib. 8. cap. 33.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 19.* Crespi *tom. 1. obseruat.*

Sed pro dubitandi ratione aduersus præsentem assertio- 5 *Impugnatur tradita assertio*
nem insurgi potest sequenti consideratione. Apud Deum, & in eius Ecclesia non est acceptio personarum habenda, *cap.... Deuteron.* Apostolus *ad Rom. cap. 2. cap. venerabile, de præb.* quia in omni gente, qui facit iustitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei conuenit iure hæreditario possideri, vt ait D. Iacobus *epist. canonic. cap. 2.* dum enim litterati, & bonis moribus imbuti, ecclesiasticisque officijs apti sint, debent ad dignitates, & beneficia Ecclesiastica admitti, etiamsi alienigenæ, & peregrini sint; nam vt Dominus apud Psalmistam ait Psalmo 88. *Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me: ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.* Igitur etsi peregrini essent in specie huius textus instituti in Ecclesijs Reginensibus, non debebant ideò remoueri. Accedit, nam rectè politicæ gubernationi expedit potius alienigenas, quàm proprios incolas, & ciues admitti ad dignitates, & officia publica, ex ratione quam reddit IC. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 12.* his verbis: *In ea prouincia, vbi quis originem ducit, officium fiscale administrare prohibetur, ne aut gratiosus, aut calumniosus apud suos esse videatur.* Vnde apud Romanos lege cautum fuit, ne quis in propria prouincia publica officia obtineret, *l. nullis, Cod. de officijs Rector, prouinc. l. nullus, Cod. de diuers. officijs, lib. 11. l. 4. Cod. Theodos. de executor. & exactoribus.* Quòd primùm constitutum fuit ab Antonio, vt tradit Xiphilinus: postea ab Anastasio constitutione Græca, quæ desideratur sub rubrica Codicis, *Vt nulli patriæ suæ administratio permittatur*: & à Gratiano, Valente, & Theodosio *in leg. fin. Cod. de crim. sacrileg.* nisi ex Imperatoris liberalitate, *d. l. fin.* Notauit Gothofredus *in l. 3. ff. de officio Assessorum.* Et apud nos nemo in propria ciuitate Magistratum obtinere valet, *l. 4. tit. 3. lib. 3. Recopil.* latè probant Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 12. n. 25.* D. Ioannes à Solorzano *lib. 4. de iure Indiar. c. 4. n. 48.* ex politicis Nauarete, & Betancurs *vbi supr.* Scipio Amiratus *in dissert. ad Tacitum, lib. 11. cap. 6.* Forsterus *ad ipsum, pag. 131.* Adrianus Iun. *tom. 1. polit. quæst. 5.* igitur non rectè in præsenti statuitur, alienigenas, extraneosque non esse instituendos in beneficijs Ecclesiasticis.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens asser- 6 *Origo prohibitionis.*
tio, omnique iuri, & rationi consona. Pro cuius expositione sciendum est, omissa illa à politicis satis vexata quæstione, vtrum exteris, & aduenis Imperia, Regna, publicaque gubernacula sint committenda? quam latè examinant Politici, Scipio Amiratus, Forsterus, & Iunius *vbi proximè*, Scombornerius *lib. 2. polit. cap. 5.* Berne-

gerus *ad Tacitum. quæst.* 159. *&* 160. Adam Contzen. *libr.* 9. *polit. cap* 8. Petrus Gregor. *lib.* 4. *de repub. cap.* 5. *n.* 22. Stephanus Garonius *de Senatorib. lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 2. vt ad dignitates, & beneficia Ecclesiastica nostri commentarij contrahamus vela, iam à temporibus Cœlestini I. *in dict. cap.* 2. relato *in cap. nullus*, 62. *dist.* constitutum est, ne peregrini clerici, & extranei proprijs ciuibus præponerentur, quod & firmarunt alij Ecclesiæ Præsules *in d. cap. hortamur*, & alijs iuribus suprà citatis. Expressiùs Innocentius III. *in cap. bonæ* 4. *de postulat. Prælat.* in illis verbis: *Quia verò de personis illius regni plenam notitiam non habebamus, ideòque non poteramus salua conscientia nostra eidem Ecclesiæ in alia persona, quæ de Regno Vngariæ originem duceret, congruè prouidere, nec vellemus ei præficere alienum.* Sed quia adhuc exteri, & alienigenæ, dispensante Episcopo, id est doctrinam & mores eorum approbante, ad dignitates, & beneficia Ecclesiastica admittebantur, vt liquet ex canonibus 71. distinctionis, cùm tantùm ex honestate, & congruentia prohibitum esse peregrinos, & exteros in beneficijs Ecclesiasticis indigenis, & oriundis præferri; ideò singulæ nationes curarunt speciali lege sibi cauere, & à Sede Apostol. priuilegium impetrare, vt tantùm oriundi ex ea natione ad beneficia ecclesiastica admitterentur.

Primò in Hispania nostra Henricus IV. Castellæ Rex,
5 jam expulsis Saracenis à maiori eius ditionis parte, Sixto IV. Pontifici proposuit, vt tantùm naturales, originarijque possint in suis Regnis ad beneficia ecclesiastica admitti. Cui petitioni R. Pontifex annuens, & antiquorum vestigijs inhærens, constituit, ne in Regnis Castellæ exteri, alienigenæque; sed tantùm regnicolæ in beneficijs ecclesiasticis instituerentur, vt constat *ex l.* 18. *&* 19. *tit.* 3. *lib.* 2. *ordin. l.* 14. *tit.* 3. *lib.* 1. *Recopilat.* Referunt Mariana *lib.* 14. *de rebus Hispaniæ, cap.* 16. Sanchez *dict. libr.* 2. *cap.* 1. *dub.* 8. Ceuallos *commun. opinion. quæst.* 897. *n.* 347. Salgado *dict. cap.* 4. *num.* 26. Posteà idem suis legibus roborarunt Catholici Reges anno 1473. & anno 1523. & sua pragmatica inuictissimus Carolus V. Tandemque idem statuit vigilantissimus Philippus II. anno 1560. vt constat *ex l.* 14. 16. *&* 17. *tit.* 3. *lib.* 1. *Recopilat.* Quando autem dicatur quis regnicola, & quomodo naturalitas consequatur, aut Principis priuilegio, aut diuturna habitatione, disputant Valenzuela *vbi suprà*, Solorzanus *dict. cap.* 29. *num.* 43. D. Franciscus de Amaya *in l. ciues* 8. *num.* 33. *Cod. de incolis, lib.* 10. Carleual. *de iudicijs tom.* 1. *quæst.* 2. *disput.* 2. *num.* 68. Gutierez *consil.* 7. *num.* 7. Mieres *de maiorat.* 1. *par. quæst.* 51. *num.* 86. Auendaño *de exequend. mandatis lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 5. Azeuedo *in l.* 19. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopilat.* Garcia *de beneficijs*, 7. *par. capit.* 9. *num.* 31. Narbona *in l.* 20. *titul.* 1. *lib.* 4. *Recopil. glossa* 6. *num.* 159. Carranza *de partu, cap.* 4 *ex num.* 52. Hoc idem obseruari in Siciliæ prouincijs refert Abbas D. Rochus Pirro *tom* 1. *Siciliæ sacræ, in Ecclesia Messanensi, anno* 1418. In Anglia idem olim obseruatum fuisse, constat ex eleganti Epistola Eduardi III. Regis Anglorum ad Clement. VI. quam refert Altesserra *ad tit. de postulat. Prælator.* In Gallia idem obseruari, testis est Matthæus Paris. *anno Christi* 1245. vbi de Innocentio IV. ait: *Eodem tempore, cùm vellet Dominus Papa quibusdam præbendis Ecclesiæ Lugdunensis vacantibus quosdam alienigenas consanguineos, vel affines suos, inconsulto Capitulo introducere, restiterunt ei in facie Canonici Lugdunenses, comminantes, & cum iuramento obtestantes, quòd si tales apud Lugdunum apparerent, non possent eos vel Archiepiscopus, vel Canonici protegere, quin in Rhodanum mergerentur.* Quam Galliæ praxim probant Dadinus Altesserra *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 7. Rebuffus *in praxi, titul. de idiomate, glossa* 1. Bodinus *lib.* 1. *de republ. cap.* 6. *num.* 61. Chopinus *lib.* 3. *de Dominio Franciæ.* In Vngaria *dict. cap. bonæ* 4. In Bœmia, & Polonia idem refert Schifordeg. *tract. vltim. quæst.* 4. In Regno Aragoniæ Calixtus Ramirez *de legibus Regijs*, §. 26. *num.* 64. In Lusitania Cabedo *de patronatu Regio, cap.* 27. Pereyra *de manu Regia, tom.* 2. *cap.* 64. *num.* 30. Acuña *in cap. neminem*, 70. *dist. num.* 9. In Regno Valentiæ Sesse *tom.* 2. *decis.* 167. Apud Neapolitanos, Massilienses, & Venetos idem refert Mastrillus *d. c.* 7. *ex num.* 60.

6 Ex his constat, totius Christiani ferè orbis legibus, & moribus statutum, obseruatumque esse, vt ecclesiastica beneficia non possint alijs conferri, quàm ijs, qui ex eodem regno, vel prouincia, vbi beneficium vacare contigerit, oriundi sint; immò in aliquibus prouincijs, non solùm ex eodem Regno, verùm ex eadem Diœcesi, vbi beneficia sita sunt, debent institui: qua de causa similia beneficia patrimonialia solent appellari, nec sine ratione hoc apud tot gentes obseruatum esse credi potest. Omissis enim varijs traditis à Salcedo *vbi suprà*. Schifordegerò *dict. tract. vltim.* ea præcipuè considerari valet, quæ respicit commoda, quæ sequuntur ex indigenarum, & incolarum prælatione; & incommoda, quæ proueniunt ex alienigenarum, & extraneorum institutione. Prima enim vtilitas consideratur in dilectione promiscua Prælati, & Populi; magis enim oriundi à populis amantur, & vicissim populum sibi commissum diligunt, quàm exteri: vnde ex D. Thoma ita resoluit Zapata *de iustitia cap.* 8. *num* 4. & propter amorem, quem originarius habet erga propriam Ecclesiam, debet in eius administratione præfici, quamuis alij possint absolutè digniores reperiri. Deinde peritia idiomatis, quæ magnoperè necessaria est in Prælatis, vt muneri suo satisfacere possint, *cap. quoniam, de officio ordinand.* Faciliùs, inquit D. Augustin. *in lib.* 19. *de ciuitate Dei*, animalia diuersi generis sibi sociantur, quàm diuersæ linguæ eiusdem speciei. Diuersitas linguæ hominem ab homine alienat; vnde inter signa maioris iræ Dei in populum, illa est apud Hieremiam imprecatio, *cap.* 5. *Adducam super vos gentem de longinquo, cuius linguam intelligere non possitis.* Ideò *in l. Diuus, ff. de tutor.* statuitur, vt tutela detur oriundo ex loco pupilli. Incommoda etiam, & grauissima sequuntur, si exteri, & alienigenæ præficiantur beneficijs. Primùm, quia decimas, & stipendia percipiunt ex bonis ab alienis parentibus quæsitis, & auctis, & alienorum laborum fructibus fruuntur, contra ea quæ docentur *in l. Præses, Cod. de seruitutibus*, & doctè scripsit Cassiodorus *lib.* 1. *epist.* 34. ibi: *Copia frumentorum prouinciæ debet primùm prodesse cui nascitur, quia iustius est, vt incolis propria fœcunditas seruiat, quàm peregrinis commercijs studiosa cupiditas exhauriat.* Aliud non leue incommodum sequitur, si naturales teneantur pati alienigenum Præsulem, & ab eo regantur, quod vt extremum malorum comminatur Dominus *Deuteron. c.* 28. *vers.* 43. his verbis: *Aduena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior; tu autem descendes, & eris inferior: ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei: ipse in caput, tu eris in caudam.* Accedit publica vtilitas, ne exterus in Regno prouideatur, propter suspicionem proditionis; facilè enim Regni arcana reuelabunt. Gomezius, Toletanus *in vita Cardinalis Gimenij*, ibi ex sententia Ducis Naxeræ ita ait: *Nequaquam Reipubl. conuenire hominem alienissimum prouinciæ prouentibus in nostrorum caput armari, vnde proculdubio motus perniciosi erant emersuri.* Illustrat nunquam satis laudatus D. Franciscus Ramos *in aureo suo syntagm. pro Episcop. Lusit. propos.* 2. *n* 9. Facit ratio insignis adducta à Cicerone *in orat. pro Cornelio Balbo*, de sacris ex Græcia Romam illatis, quæ tamen fas non erat eum attingere, qui ciuis non esset, aut fœderatus, vel speciali lege lata ciuitatis Romanæ iura adeptus, ibi: *Maiores nostri sacra pro ciuibus ciuem facere vouerunt, vt Deos immortales scientia peregrina, & externa mente, domestica, & ciuili precarentur.* Facit lex *in Ecclesijs*, 11. *C. de Episc. & cleric.* vbi agitur de vicanis clericis ex eodem vico præcisè eligendis; quam illustrat Gothofredus *in l.* 33. *Cod. Theodos. de Episcop. & clericis*; & lex *est verum* 13. *C. de incolis, lib.* 10. His, & alijs rationibus moti nonnulli Patres in Concilio Tridentin. congregati proposuerunt, vt omnia ecclesiastica beneficia cuiuscumque diœcesis tantùm diœcesanis conferrentur, vt refert Soto *lib.* 3. *de iustitia, quæst.* 6. *art.* 2. *ante* 10. *conclus.* Inde cognoscitur, iustè in supremo Castellæ Senatu retineri Bullas, vbi alicui extero beneficium in Regnis Castellæ confertur, cùm credatur per surreptionem, aut obreptionem tales litteras fuisse impetratas à R. Pontifice, qui non facilè vult mutare naturam beneficiorum, & prædecessorum decretis, ac legibus derogare, vt docent iustitiam prædictæ retentionis illustrantes Salgado *in supplic. cap.* 4. Salcedo *de lege politica, cap.* 15. *&* 16. Bruno Chassaing. *de priuil. cap.* 1. *propos.* 10.

Nec obstat difficultas suprà adducta, cui satisfaciendum est asserendo, acceptionem personarum non esse habendam, dum datur eadem ratio in ipsis personis: at si militat diuersa ratio, diuersum ius est statuendum, *cap. de multa*, 28. *in fine*, vbi Abbas, *de præbendis*: in præsenti autem 7

autem casu militat diuersa ratio inter indigenas, & alienigenas; quia illi sunt aptiores, vt suprà probaui: vnde extraneis, & peregrinis meritò præferuntur. Nec augmentum difficultatis aduersatur; nam aliud est conferre officia, & Magistratus sæculares regnicolis; aliud verò conferre officia ipsa incolis, & vicinis propriæ ciuitatis, vbi Magistratus iurisdictionem, & imperium exercere debet: hoc prohibitum est dictis legibus, & lege 11. *tit.* 18. *par.* 1. *l.* 10. *tit.* 2. *l.* 4. *tit.* 3. *lib.* 3. *Recopil.* non verò regnicolis prohibitum est extra loca sui domicilij eas dignitates obtinere, vt probant Bobadilla, & Solorzano *vbi suprà*.

8 Exponitur c. ad decorem, de inst. Sed huic assertioni apertè opponitur textus *in cap. ad decorem, 5. de institutionibus*, vbi ab Innocentio III. corripitur Patriarcha Constantinop. eo quòd ad beneficia, & dignitates Ecclesiasticas non admitteret clericos ex omni genere, sed tantùm Venetos: & illi præcipit, vt eligat clericos vndecumque originem duxerint, dummodo sint idonei: ergo alienigenæ, & exteri ad beneficia Ecclesiastica admitti possunt. Augetur hæc difficultas *ex cap. scriptum, 40. de elect.* vbi cùm agatur de electione Patriarchæ CP. iubetur, vt de meritis electi, & postulati inquiratur, & an apud Venetos ortus sit: igitur non rectè *in d. cap. ad decorem*, reprehenditur Patriarcha CP. ex eo quod Venetos tantùm ad dignitates Ecclesiasticas admitteret. Pro conciliatione, & expositione horum iurium aliqua ferè obliterata historiæ illius temporis vestigia repetenda sunt; sciendum enim est, Constantinopoli obsessa, & occupata annò 1204. (cuius cladis historiam refert latè Besoldus *in eod. anno,*) iunctis Gallorum, Venetorumque copijs, totius exercitus consensu conuentum pactum fuisse, vt si Imperator CP. ex Francis crearetur, Venetis Patriarchatus deferretur, ne penes vnam gentem vtraque dignitas remaneret. Balduinus itaque ex Francis summa concordia Imperator renunciatus fuit, & Thomas Maurocenus ex Venetis Patriarcha vrbis designatus fuit, qui statim profectus ad R. Pontificem, ab Innocentio III. confirmatus fuit, vt refert Besoldus vbi suprà, *pag.* 236. Vnde iuxta dictam conuentionem iubet Innocentius III. *in d. cap. scriptum*, vt in electione Patriarchæ CP. inquiratur, an Venetijs natus esset; sed cùm prædictus Thomas voluisset protrahere prædictam conuentionem ad alias dignitates, & officia Ecclesiastica, iure optimo Innocentius prohibuit, ne tantùm ex Venetis ad ea eligerentur, scripta ad Legatos suos Epistola, cuius pars extat *in d. cap. ad decorem*, & aliam refert ex MS. Codice Tolosano Philippus Berterius *diatrib.* 2. *cap.* 3. in hæc verba: *Quod si de cætero solos Venetos in Ecclesia S. Sophiæ Canonicos institueris, aut ad hoc operam impenderis, vt semper in eadem Ecclesia sit Venetus Patriarcha, nulla deinceps ratione poteris excusari: nec illud obserues, vt neminem Archiepiscopum præter Venetum in tota facias Romania*. Et alibi ait: *Solos Venetos, vel subiacentes eis, in Ecclesia tua promoues, Francos, & alios probos viros alterius nationis promouere contemnens, volumus vt ab huiusmodi reuoceris abusu*. Ex quibus literis ad Patriarcham C.P. missis, & *ex d. cap. ad decorem*, facilè constat, à Patriarcha CP. ad beneficia Ecclesiastica non admitti Francos, & alios etiam subiectos Imperatori CP. sed tantùm Venetos admisisse, quod rationi, & conuentioni inter Venetos, & Gallos initæ contrarium erat. Alia adducunt pro eius textus interpretatione Luna, & Arellanus *d. antinomia* 3. Bossius *d. §.* 2. *n.* 55. Garcia *de benefic.* 7. *par. c.* 9. Sed, ni fallor, hæc est vera illius textus interpretatio.

Secundò opponi solet huic assertioni textus *in capit. significasti 18. de iurepatronatus*, vbi docetur, Episcopum posse in Ecclesia, vbi habet iuspatronatus, Clericum alienæ Diœcesis instituere: igitur exteri: & peregrini ad beneficia Ecclesiastica in aliena Diœcesi eligi valent. Pro huius textus expositione Lambertinus *de iurepatronat. par.* 1. *lib.* 2. *artic.* 24. *quæst.* 7. *pag.* 64. Ioannes Nicolaus *eodem tract. lib.* 2. *num.* 197. Existimant, specialiter Episcopo permissum esse virtute iurispatronatus, etiam extraneos clericos præsentare, & instituere, ex textu diserto *in cap. si quis Episcoporum, 16. quæst.* 3. vnde cùm textus *in dict. cap. significasti*, procedat in Episcopo, qui Clericum præsentauit in aliena Diœcesi, ideò huiusmodi præsentatio sustinetur. Alia prosequitur pro huius textus interpretatione Lambertinus *vbi suprà*, & nos Deo annuente in eius commentario ea examinabimus. 9 Intelligitur c. significasti de iurepatr.

TITVLVS XXIII.

De officio Archidiaconi.

CAPVT PRIMVM.

Ex libro a *Romani Ordinis*.

VT *b* Archidiaconus post Episcopum sciat se *c* vicarium eius esse in omnibus, & omnem curam in Clero, tam in vrbe positorum, quàm eorum, qui per Parochias habitare noscuntur, ad se pertinere, siue de eorum conuersatione, siue honore, & restauratione Ecclesiarum, siue doctrina Ecclesiasticorum virorum, vel cæterarum rerum studio: & delinquentium rationem coram Deo redditurus est, & vt de tertio in tertium annum, si Episcopus non potest, parochiam vniuersam *d* circumeat, & cuncta, quæ emendatione indigent, ad vicem sui Episcopi *e* corrigat.

NOTÆ.

1 a ROmani ordinis.] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed nec in veteri Ordine Romano nuper excuso, nec in tomo de diuinis officijs, nec in Bibliotheca veterum PP. verba huius textus reperiuntur, sed tantummodò ea leguntur: *Obseruandum autem est, septem esse regiones vrbis Romæ, singulas regiones singulos Diaconos regionarios habere, & vniuscuiusque regionis Acolytos per manum Subdiaconi regionarij Diacono regionis suæ officij causa subditos esse; hos omnes ei, qui Vicarius est Pontificis, obedire, seruate vnicuique per eum proprij gradus ministeriali ordine*. Sed hæc verborum contextura profectò antiquam Ecclesiæ disciplinam redolet; quæ verò hic leguntur, recentiorem Ecclesiæ vsum exhibent: vnde existimabat Franciscus Hallierius *lib.* 4. *de hierarch. iurisdict. art.* 4. *pag.* 871. verba relata esse veteris Ordinis Romani; quo verò in hoc textu transcripta leguntur, addita fuisse ab aliquo ex Romanis Pontificibus, iuxta recentiorem Ecclesiæ vsum; & ea verba, vt ex veteri Romano Ordine transcripsit Papiensis in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. à quo accepit Raymundus, & *in hoc cap.* 1. retulit sub eadem inscriptione. Vt autem tempus, auctorem, & historiam huius libri Ordinis Romani, ex quo etiam citantur textus *in cap. vnico, de officio Primicerij, cap.* 1. *de officio custodis*, comprehendamus, libet transcribere quæ Melchior Hittorpius lectori scripsit in principio libri de diuinis officijs, vbi ita de Ordine Romano præfatur. [Quemadmodum, quo sit auctore conscriptus hic libellus, difficile dictu fuerit, ita antiquissimù esse, argumenta non sunt longè petenda. Et mihi quidem aliquando visum, à magistris Romanæ Ecclesiæ tum esse conscriptum, cùm Stephano Pontifice, & Pipino primùm, deinde Carolo Magno procurante, diuina officia Romana cum Romano cantu in Galliam sunt introducta. Quod esse horum ætate, atque item opera factum, Hi-

duinus Abbas S. Dionysij, Vvalafridus, Sigebertus in chronicis, & ex hoc Leopoldus Babembergensis Episcopus, & alij item auctores sunt. Verisimile enim est, vt hoc facere possent, quod eis imperabatur, descriptum libellum esse, & illis traditum, qui formulas omnes diuina officia peragendi complecteretur. Et Antiphonarios quidem Romanos ad hoc allatos, & missos in Franciam, Amalarius noster testis locuples est, qui in prologo ad librum de ordine Antiphonarij, se à Ludouico Pio Aug. ad Gregorium Pontificem Legatum missum esse, vt ab eo Antiphonarios acciperet, commemorat, & responsum retulisse à Pontifice, se quos mitteret, nullos habere: sed qui illic aliquando fuissent, perlatos esse in Franciam, cùm nomine Imperatoris Vvala cò legatione functus esset. Idemque mihi de Sacramentario D. Gregorij videtur dicendum. In his enim libris, Sacramentario, inquam, Antiphonario, & Ordine Romano, ipsa diuina officia quemadmodum prisci Romani ea peregerunt, continentur, vt diuinis officijs ex Romanæ Ecclesiæ more in vsum apud Francos, seu Gallos traductis, & ab eis receptis, hos habere ipsos oportuerit, sicut habuisse satis constat. Etenim Albinus, qui in tempus huius in Gallia mutationis incidit, Sacramentarium, atque Antiphonarium citasse inuenitur, & Ordinem Romanum ex professò interpretatus est, cuius tamen nisi vno tantùm in loco, non meminit nominatim. Amalarius verò noster ad Antiphonarium, & Sacramentarium collimat semper, atque ea se diuina officia explicare velle, quæ his libris contineantur, disertis verbis profitetur; Mihi, inquiens, peccatori grossa res data est potiùs ad indagandum, quàm exponendum, id est de officio, quod continetur in Sacramentario, & Antiphonario. Et sicut Sacramentarij, atque Antiphonarij persæpè meminit, ita Ordinem Romanum in ore multùm, & sæpè habet, cumque diligenter explicat. Quod vbi faciat nominatim, locos aliquot à nobis excerptos subijciemus, vt conferre hos cum ipso ordine quis possit, & sunt hi; Libri primi capite vndecimo, duodecimo, decimotertio, decimoquarto, decimoquinto, trigesimoprimo. Libri tertij capite quinto, decimo-octauo, vigesimo-septimo, trigesimo-primo, Libri quarti, capite vigesimo-tertio, multique alij, non solùm in his libris, verùm etiam in ordine Antiphonarij. Ex quibus à Gallis hunc quoque libellum cum cæteris, Antiphonario, & Sacramentario, tum acceptum esse, cùm Romana officia susceperunt, sicut colligi potest; ita quod eo tempore, & eorum quoque in gratiam scriptus sit, quamuis esse verisimile videatur, nondum hinc tamen liquet. Quinimò nobis quædam Amalarij auctoritas persuasit, vt antiquiorem multò esse, non leui coniectura ducti opinemur. Qui capite 21. libri quarti de quadam diei Parasceues consuetudine sic refert: Necnon etiam altitudo signorum, quæ fiebat per vasa ærea, deponitur; & lignorum sonus vsquequaque humilior æris sono, necessariò pulsatur, vt conueniat populus ad Ecclesiam. Potest, inquit, & in hoc humilior vsus Ecclesiæ Romanæ designari antiquis temporibus, quàm nunc sit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas, propter persecutores. Nam adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenet, non propter æris penuriam, sed propter vetustatem. Quo loco subindicat, quod ligneis signis suo illo tempore Romani non vterentur. Ordo Romanus autem: Feria quinta, inquit, maioris Hebdomadæ, eadem nocte surgunt ad vigilias hora noctis octaua, & tangitur campanæ signum, sicut alijs diebus, & post hæc non tangitur ad Matutinum, nisi in nocte sancti Paschæ. Et de Parasceues die: In nocte Parasceues temporariè, id est, media nocte, paruum ligneum signum sonetur, &c. Qui loci satis indicant, vsos ligneis signis Romanos tum fuisse, cùm libellus hic est scriptus. Iam aliam item consuetudinem sua ætate in vsu esse desijsse, quæ aliquando in vsu secundùm hunc libellum fuisset, capite 15. libri primi commemorat. Itaque non absurdè, opinor, ratiocinabimur, non eo tempore primùm scriptum, sed longè etiam antiquiorem esse: quippè cùm nonnulla in eo descripta, & explicata tunc exoleuisse, & secus esse obseruata intelligantur, quamuis cætera adhuc in vsu permansissent. Id autem per contrariam consuetudinem sæpè venit, vt res à priscis aliter obseruari solitæ, in desuetudinem apud posteros veniant, qui præsentia intuentur, eisque contenti ferè sunt, parum admodum soliciti de præteritis. Necdum tamen de auctore liquet, quem cùm non prodant Interpretes, qui tamen Sacramentarij, & Antiphonarij D. Gregorium; Lectionarij D. Hieronymum auctores nominant, videntur mihi illi ipsi quisnam fuerit, cognitum non habuisse, & nos idcircò etiam in eo inquirendo frustrà laborare, maximè cùm de antiquitate, atque auctoritate satis constat, quàm hi Auctores, atque Interpretes facilè conciliare illi possunt. Videturque mihi, quod de nostris Ordinarijs, hoc idem de Romano hoc ordine esse dicendum, qui cùm auctoritatem quique in sua Ecclesia obtineant, quo auctore tamen scripti sint, nemo facilè dixerit, sicut nullius etiam nomen ferè præferunt. Sed satis est publica his, qua approbati sint, & in vsum suscepti, auctoritas. Sic fuisse eum vel per primos officiorum ordinatores publica auctoritate conscriptum, vt secundùm eum diuina officia celebrarentur; vel ex vsu, qui tum obtinebat, ab alio aliquo collectum, & approbatum publicè, breuiter, secundùm eius præscriptum, diuina tum officia peracta. Verumtamen coniecturam nostram proferemus. Gelasianus ille canon sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quo præscribitur qui, quòve tempore scripturæ libri sint per annum legendi in Ecclesiastico officio, per Ordinem Romanum sparsus habetur. Atque ipse Ordo post explicatum Missæ ordinem, sic quoque incipit. In Christi nomine. Incipit ordo Catholicorum librorum, qui in Ecclesia Romana ponuntur ad legendum. Et exemplar mihi vnum fuit, in quo eodem ordine, quo sunt in ipso Gelasij canone ante reliquum ordinem, simul, & non quemadmodum in reliquis codicibus, sparsim ea haberentur. Gelasium autem diuinorum quoque officiorum ordinatorem fuisse, Sacramentorum præfationes, orationes item conscripsisse, in eius vita legitur, & quod de Gregorio commemorant Scriptores, satis arguit, scilicet quod Gelasianum codicem emendarit, & in commodum ordinem digesserit, superflua resecarit, & in vnius libelli formam coarctarit, cui, Libri Sacramentorum, titulum fecerit. Vt vel ab eo, vel eius auctoritate conscriptum esse, cuius in eo, in canon, quem diximus, integer habetur, fortè colligi possit. Sed coniectura hæc tantummodò est, cui quantum tribuere velis, tuum sit arbitrium. Nos de auctore non amplius soliciti erimus, quibus Albini, Amalarij, Micrologi, aliorumque, qui suis eum commentarijs sunt dignati, ad eius antiquitatem, auctoritatemque contestandam, sufficit testimonium. Porrò nostra hac ætate doctissimus vir, & antiquitatis non solùm vetustæ Romanæ, verùm Christianæ quoque, & Ecclesiasticæ, omnisque historiæ diligentissimus inuestigator Onuphrius Panuinus, in libello, quem de interpretatione multarum vocum ecclesiasticarum, hoc anno in lucem emisit, hunc se quoque habuisse significat, & in his vocibus, Patres Diaconiæ, Subdiaconus oblationarius, Schola cantorum, Archiparaphonista, Nomenclator, mentionem facit nominatim. Ex quo obscurarum vocum explicatio, quæ hic occurrent, repeti potest. Vnum adijciemus, videri nobis ordinem Romanum interpolatum esse, & ex Albino quidem, cuius hic multa inuenimus, aut si hoc non sit, Albinum multa ex eo exscripsisse. Sed alterum illud mihi magis probatur, eiusque meæ sententiæ rationes proferre possem. Sed quemadmodum tribus eum libris MSS. inuenimus, ita exhibuimus, nihil neque addentes, neque resecantes, ne tibi præiudicaremur & tuum tibi iudicium integrum constaret.] Quare credo, Ordinem Romanum additum, immutatumque fuisse à, Bernoldo Presbytero Constantiensi, qui floruit sub Henrico Imperatore, quibusdam detractis, & additis iuxta vsum, quem tempore suo in Ecclesia agnoscebat, vt etiam docuit Hugo Menardus *in præfatione ad librum Sacram. D. Gregorij, ad finem*.

b *Vt Archidiaconus*.] Antequam officia iurisdictionem, & potestatem Archidiaconorum referam tam ex 2
prisco, quàm recentiori Pontificio iure, pro expositione decisionum, quas Raymundus sub hoc titulo compilauit, aliqua circa nomen, originem, & progressum huius officij, seu dignitatis prælibanda duxi. In primis sciendum est, post Christi in cœlos ascensionem, Apostolos ex 72. discipulis septem Diaconos elegisse, & ordinasse, vt refertur *Actuum Apost. cap. 6.* & confirmant D. Cyprian. *epist. 64.* ibi: *Diaconos post ascensum Domini Apostoli sibi constituerunt, sui, & Ecclesiæ ministros.* Isidor. *lib. 2. de Diuinis offic. cap. 8.* quem numerum retinens Euaristus *epist. 1.* relata *in cap. Diaconi, 11. dist. 93.* statuit, vt in vnaquaque ciuitate septem Diaconi instituerentur, quod & confirmatum fuit canone 15. Synodi Neocæsariens. Et cùm vrbs Romana

post

post incendium Neronis septem tantùm regiones continebet, Tacitus: *In regiones quatuordecim Roma diuiditur, quarum quatuor integræ manebant, tres solo deiectæ, septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant lacera, & semiusta*: ideò Fabianus septem illos Diaconos per eas regiones diuisit, vt non solùm altari ministrarent, verùm & fidelibus subuenirent de Ecclesiasticis facultatibus, & fidelium oblationibus. Hinc regiones illæ dictæ fuerunt Diaconiæ; & Diaconi appellati regionarij. D. Gregorius *lib.9. epist.24. & lib.4. epist.34.* Posteà Cardinales Diaconi dicti fuerunt, *cap. à Subdiacono, 93. dist.* quia cardini, & custodiæ vnius tituli mancipati fuerunt, vt eorum historiam referens tradit Cohelius *in notitia Cardin. cap.7.* Hunc septenarium numerum Diaconorum longo tempore in Ecclesia durasse, tradunt Panuinus *de septem vrbis Ecclesijs, cap.3.* Ciaconius *de vitis Cardin. tom.1. pag.43.* posteà tamen cùm tanto oneri numerus iste sufficere non posset, alij septem constituti fuerunt, vt vni Episcopo prædicanti adessent, iuxta dictum Euaristi decretum relatum *in d. cap. Diaconi*, qui testimoniales dicebantur; alij vt Pontifici celebranti ministrarent, tam in Palatio, quàm in Basilica: quare interdum Palatini, interdum Basilicarij appellabantur; alij stationibus, & Litanijs præponebantur, qui dicti fuerunt stationarij; alij denique vt mensis communibus ministrarent, egenorum, viduarumque necessitatibus consulerent, *can.16. Sextæ Synodi*, quem iniustè vt apocryphum reijciunt Coriolanus, & Seuerinus *in eius notis*, Baronius *anno 34. n.143.* Rousselius *lib.2. histor. Pontif. iurisdict. c.11. n.2.* Diaconorum nonnulla ministeria recensuimus in apparatu ad hæc commentaria.

3 Archidiaconus quis. Quorum Diaconorum antiquior, priorque dictus fuit Archidiaconus, id est Princeps Diaconorum, *cap. vnico, de scrutinio in ordine*; quod nomen iam à temporibus Concilij Niceni vsitatum legimus canone 58. ipsius, iuxta Pisanam editionem. Secundi ordinis Antistes appellatur à Sidonio *lib.4. epist.11. & 25.* notat Bulengerus *de Imper. Rom. lib.8. cap.48.* Primis Ecclesiæ temporibus, cùm Presbyteri tantùm sacris Ecclesiæ ministerijs, & orationi vacarent, quæcumque ad Ecclesiæ ornatum pertinebant, Archidiaconus disponebat, lites, iurgiaque componebat, & omnium negotiorum, rerumque Ecclesiæ procurator, & administrator erat, *can.57. Synodi Laodicenæ*, Prudentius *in hymno S. Laurentij*, notauit Sauarus *ad Sidonium, d. epist.25.* Adeò eorum dignitas primis Ecclesiæ sæculis aucta fuit, vt diuitiarum, quas administrabant, potentia freti, clientela Diaconorum, & aliorum ministrorum, quibus imperitabant, & assiduo Episcoporum, in quorum comitatu versabantur, fauore intumescentes, cœperunt primas sedes occupare, & non solùm presbyteris anteferri, *cap. legimus, 93. dist.* verùm & Episcopis anteponi, & sibi populum segregare, & regere, *cap. diaconos, 93. dist. inst.* Concil. Illiberit. *can.77.* Synodus Antiochena *can.5.* latè probaui *in c. statuimus, 15. de maiorit. & obed.* Eorum autem audaciam à varijs Patribus reprehensam, Conciliorumque decretis cohibitam, tandem consuetudine, & demùm lege approbatam in legitimam, & ordinariam potestatem paulatim transijsse, in hoc titulo passim notauimus.

☞ Archidiaconi autem officium à Principe Leuitarum repetit And. Saussay *de mysticis Gall. script. fol.111.* Certum tamen est, iam à primis Ecclesiæ sæculis Archidiaconos ordinatos fuisse; siquidem eorum mentio reperitur apud Optatum Milleuit. *lib.1. Cùm correptionem Archidiaconi Cæciliani ferre non posset.* Isidor. *lib.2. de diuin. offic. c.10.* in Concil. Emerit. *can.10.* Tolet. 4. *can.4.* Aquisgran. 2. *canon.4.* Cabil. 2. *can.15.* Paris. 2. *can.7.* Matiscon. 1. *can.8.* Aurel. 4. *can.20.* Agath. *can.20. & 23.* Altissiod. *can.6. 20. & 43.* Brac. 1. *can.5.* In initio actor. Conc. Chalced. apud Hormisd. *ep.36.* Leon. Mag. *ep.92.* Iam ab illis temporibus Archidiaconis varia munera credita fuerunt, quare dicuntur oculi, & baculi Episcoporum *in c. ad hæc, boc tit.* & à Fulberto *epist.34.* qui ait: *Archidiaconum non tantùm esse Episcopi oculum, sed dispensatorem pauperum, & incipientium catechizatorem.* Arnulf. Sigiensis *tr. in Girard. c.1. Animarum custodes, Episcopales oculi, Ecclesiæ columnæ.*

Vnde illi publicam reconciliationem pœnitentibus dabant, *c.2. de furt.* ordinandos Episcopis repræsentabant, vt probaui *in cap. vn. de scrut.* Episcopo celebranti, & prædicanti assidebant, vt passim legitur in Pontificali Romano; imò & solemniter prædicabant: carceres visitabant. Concil. Aurel. 5. *can.20.* precesque in Ecclesia obtulisse refert D. Chrysost. *ho.14. in ep. ad Rom.* Quod illis prohibitum reperies in Conc. Arelat. 2. *can.15. Ne deinceps offerant Diaconi.* Pro cuius expositione videndus est Saussay *vbi supra.* 4

Viduarum, pupillorum, & peregrinorum cura illis competebat. Conc. Carthag. 4. Clericorùm mores corrigebant. Concil. Aurel. 4. *can.26.* Presbyteris chrisma suo tempore tradebant. Concil. Altiss. *can.6.* Alia eorum officia refert S. Isid. *in epist. ad Laudif. Cordub. Episc.* quam refert Loaysas ad finem Concilij Tolet. 8. & nonnulla complectitur Raimund. *in hoc tit.* Quæ omnia accipienda sunt, si adsit consuetudo legitimè præscripta: ideò permulta iam vbique obsoleuerunt; alia quibusdam tantùm in locis retinentur. Ob hanc in spiritualibus iurisdictionem, & in temporalibus administrationem, lapsu temporis cœperunt Archidiaconi non solùm alijs Diaconis, verùm & Archipresbyteris præponi, *cap. Archipresbyter, 25. dist.* Quare legimus hanc elationem coercitam *in can.14.* Concilij Nicæn. Laodic. *can.24.* Chartag. 4. *can.37.* Agath. *can.65.* Arelat. 1. *can 14.* Andeg. *can.2. Vt Diaconi nouerint Presbyteris cum omni humilitate deferendum esse.* Cabil. 2. *can.15. Dictum est, quod in plerisque locis Archidiaconi super Presbyteros Parochianos quandam exerceant dominationem, & ab eis censum exigant; quod magis ad tyrannidem, quàm ad rectitudinis ordinem pertinet.* De qua Diaconorum elatione compescenda egi *in c. statuim. de maiorit. & obed.* & videndi sunt Murinus *de sacris ordinat. exercit.16. c.3. per tot.* Nouus Notator Petri Bles. *ad epist. fin.*

c *Vicarium.*] *cap. perlectis, 25. dist. c.2. & 7. hoc tit. nouella Maiorani de curial. Iustinian. t.23. c.3.* Altesserra *lib.1. dissert. c.11.* Licèt enim iure ordinario, & primis Ecclesiæ cunabulis Archidiaconus tantùm minister esset, *c.4. & 5. hoc tit.* sicut olim consuetudine Chorepiscopi erant Vicarij Episcoporum, *lib.6. Capitul. Caroli, cap.119. lib.7. c.310. 328. & 329.* ita Archidiaconi ex consuetudine effecti fuerunt Vicarij Episcoporum: quare eos vicarios natos appellant Sbrozius de officio Vicarij *lib.1. q.36. n.10.* Narbona *de appell. à Vicario, p.1. n.22.* Barbosa *3. p. alleg.54. & de dignitat. c.5. n.34.* & absente Episcopo ipsum vt Vicarium debere administrare Episcopatum, pluribus relatis docet Barbosa *vbi supr. n.35.* & probatur ex *cap. litteras 13.* iuncta eius epigraphe, *de restit. spol.* licèt contrarium defendat Cironius *ad hunc titulum.* 5

d *Circumeat.*] *Cap. mandamus, hoc tit. c. cùm Apost. 6. c: procurationes 23. de censib.* Synod. Laodic. *can.57. c. dictum est, 94. dist.* Concil. Aquisgran. 2. *can.4* vbi eorum vsitantium auaritia cohibetur. Lateran. sub Alex. III. *p.1. c.4.* vbi de comitatu Archidiaconi visitantis agitur. Concil. Oxoniense in Anglia sub Innocent. *can.4.* Mogunt. sub Othone Cardin. *can.7. cap. dudum 54. de elect.* Crespetius *in summa, v. Archidiac. 2.* vnde *in c. non debere, 88. dist.* dicuntur circuitores, quæ verba exponunt Cresol. *lib.4. myst. ag. c.19 sect.4.* Iustelus *in notis ad canones Ecclesiæ vniuers. in dict. can.57. Synodi Neocæs.* Hanc tamen facultatem non habent Archidiaconi ratione propriæ iurisdictionis, sed quia primis illis temporibus visitatio ab Episcopo illis commendabatur, & posteà consuetudine hoc ius visitandi acquisierunt; quod expressè probatur ex Concilio Trident. *sess.24. de reform. c.3.* in illis verbis: *Vbi hactenus visitationem exercere legitimè consueuerunt.* Quomodo intelligendum esse hunc text. iam docuit Sarmiento *lib.3. select. c. vlt.* 6

e *Corrigat.*] *Cap.7. & 9. hoc tit. c. cleric. 7. de vita, & honest. cleric.* an verò Archidiaconus habeat iurisdictionem cum imperio, dicam *in c.5. hoc tit.*

C A P V T II.

Ex Concilio a Toletano.

Officium verò Archidiaconi est Euangelium, quando voluerit, legere, vel alicui de b Diaconis præcipere: & quando Episcopus Missam canit, ad iussionem illius induant se c Leuitæ vestimentis sacris, qualiter cum Pontifice ad Missam d procedant: omnem querimoniam, seu

ſeu cauſam, vel iuſtitiam presbyterorum, vel Diaconorum, vel Subdiaconorum ipſe debet deliberare, *e* ordinare, & facere. Ideò vero ſtrenuus, prouidus, cautus, vicem ſui Epiſcopi agens, Epiſcopatus totius curam habeat, & omne Eccleſiaſticum officium prouidendo, *f* lectiones, aut reſponſoria in matrice Eccleſia dare debet, & auſcultare. Et interim, vt nullus Euangelium, aut Epiſtolam, aut reſponſorium, vel quamlibet in Eccleſia lectionem legat, vel cantet, donec ante ipſum legat, vel cantet, & auſcultetur: *g* acolythos quoque ipſe ordinet, quis eorum candelabra, quis thuribulum deferre, quiſve *h* minorum in Eccleſia aliqua officia agere debeat.

NOTÆ.

1 TOletano.] Ità etiam habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.3.* ſed in nullo ex Concilijs Toletanis hucuſque editis reperiuntur hæc verba, quare aut alicuius Concilij fragmentum, hic refertur, quod temporis iniuria perijt; aut falsò textus iſte tribuitur Concilio Toletano, præcipuè cùm pleraque eius verba reperiantur apud D. Iſidorum *in epiſt. ad Leufredum*, vbi ita ait: *Archidiaconus imperat Subdiaconis, & Leuitis, ad quem iſta pertinent miniſteria, ordinatio veſtiendi Altaris à Leuiticis, cura incenſi, & ſacrificij neceſſaria ſolutio, quis Leuitarum ad populum Euangelium legat, quis preces dicat, ſeu reſponſoria in Dominicis diebus, aut ſolemnitatibus decantet; ſollicitudo quoque parœciarum, & ordinatio, & iurgia ad eius pertinent curam: pro reparandis diœceſanis baſilicis ipſe ſuggerat Sacerdoti; ipſe inquiritit parœcias cum iuſſione Epiſcopi, &c.* Reperiuntur *in cap. perlectis, 25. diſt.*

b *Diaconis.*] Inter miniſteria enim Diaconorum præcipuum eſt Euangelium in Eccleſia legere. Concil. Rhemenſe *can.5.* Vaſenſe ſub Leone I. *can.4. d. cap. perlectis, §. ad Diaconum*, Fortunatus *lib.2. de Eccleſiaſtic. cap.12. & 18.*

c *Leuitæ.*] Id eſt Subdiaconi, *cap. cleros, 21. diſtinct. d. cap. perlectis, 25. diſt.*

d *Procedant.*] Dixi ſuprà, *cap.1.* ex conſtitutione Euariſti, ſeptem Diaconos debere adeſſe Epiſcopo celebranti.

e *Ordinare.*] Vt probabimus *in c.5. hoc tit.*

2 f *Lectiones.*] Legebat enim lector extra Miſſæ ſacrificium Euangelium, & alias lectiones ſacras, tam veteris, quam noui teſtamenti; non autem pſalmos vulgares, aut ab idiotis compoſitos, *can.59. Synodi Laodic.* vt notant Baronius *anno 60.* Creſolius *lib.3. myſtag. cap.27.* & proprium hoc erat lectorum officium, *cap. cleros, verſ. Lectores e cap. lector, 23. diſt. cap. perlectis, verſic. ad lectores, 25. diſtinct.* licet in Eccleſia Africana Euangelium etiam in Miſſarum ſolemnijs legerent. Concilium Cathagin. 4. & 8. docet Baronius *anno 253. n.14.* Plura de his lectionibus, & lectoris officio Anton. Auguſt. *lib.4. tit.3.* Iodocus Coccius *lib.5. theſaur. art.5.* Petrus Gregor. *lib.5. ſyntagm. c.4.* Ambianas *ad Tertul. de fuga, cap.11. obſeru.2.* Menardus *ad D. Gregorium, pag.274.*

g *Acolythos.*] Acolythi Græcè, Latinè ceroferarij di- 3
cuntur. D. Iſidorus *lib.7. originum, cap.12. Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportandis cereis, quando Euangelium legendum eſt, aut ſacrificium offerendum; tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad fugandas tenebras, cùm ſol eo tempore rutilet; ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum.* Eorum officium duplex erat: primum deferre cereos accenſos in ſacrificio Miſſæ; aliud miniſtrare vinum & aquam in vrceolis, & thuribulum cum incenſo, *d. c. cleros. verſ. Acolytos, cap. perlectis, verſ. Ad Acolyti, cap. Acolytus, 23. diſtin.* latè proſequuntur Petr. Gregor. *lib.5. ſyntagm. c.6.* Claudius Eſpenceus *lib.1. digreſſ. cap.8.* Zerda *in aduerſar. cap. 94.* Mendoza *lib.3. Concilij Illiberit. cap.7.* Vicecomes *vol.3. de ritibus Miſſæ, lib.1. c.25.* Baronius *anno 44. n.79. & anno 58. num.70. & anno 254. num.70. & anno 255. n.12. & anno 260. n.5.*

h *Minorum.*] Videlicet cuſtodis, ſacriſtæ, & ſimilium.

CAPVT III.

Gregorius *Honorato Archidiacono* a *Salonitano*.

EA, quæ contra vos, tu, & *b* Epiſcopus tuus contraria direxiſtis ſcripta agnoſcentes, doluimus eò quòd inter vos nihil charitas recognoſcit. Verumtamen te in officio ordinis tui adminiſtrare præcipimus, & ſi illic poteſt ſuperante gratia cauſa veſtri ſcandali definiri, multùm credimus veſtræ animæ acquiſiuiſſe. Sin verò ita diſcordia inter vos partes ſuas armauit, vt in timore ſcandali voluntas veſtra debeat remanere, tu ad noſtram audientiam indeſinenter occurre, & Epiſcopus tuus pro ſe dirigat, quam elegerit perſonam inſtructam, vt omnibus ſubtili ratione perpenſis, conſtituere quæ viſa fuerint, partibus debeamus. Scire verò te volumus, quòd à te omnia diſtrictè quæſituri ſumus, ſi non ea, quæ vel propriæ Eccleſiæ, vel quæ de diuerſis Eccleſijs *c* cimelia ſunt collecta ſub omni nunc ſolicitudine, & fide ſeruentur. Quod ſi quid ex eis, vel *d* negligentia, vel cuiuſquam fraude deperierit, tu in hoc reatu conſtringeris, qui per Archidiaconatus ordinem *e* cuſtodiæ eiuſdem Eccleſiæ arctiùs implicaris.

NOTÆ.

a SAlonis.] Ità legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* & reperitur hic textus *lib.1. epiſt. Gregor. epiſt.10.* ex qua ita reſtituitur eius integra. Salona vrbs Dalmatiæ eſt, olim capta ab Aſinio Pollione, à qua filium ſuum Salominum appellauit: habuit iam olim Eccleſiam Cathedralem, cuius Epiſcopi Glicerij mentio fit ab Euagrio *lib.2. cap.16.*

1 b *Et Epiſcopus tuus.*] Natalis videlicet, cuius mentio obuia eſt in his Gregorij Epiſtolis. Varia fuerunt diſſidia orta temporibus Gregorij Magni inter Salonitanum Natalem Epiſcopum, & Honoratum eiuſdem Eccleſiæ Archidiaconum, quæ adeò excreuerunt, quod Natalis intenderet per vim ipſum Honoratum in Presbyterum ordinare, vt ſic officio, & dignitate Archidiaconi priuaret (illis enim temporibus tantùm à Diaconis Archidiaconatus dignitas obtineri, & retineri poterat, & per promotionem in gradum presbyterij amittebatur prædicta dignitas, vt ex D. Leone *epiſt.56. 57. 58.* defendit Hallierius *de iuriſdict. lib.4. art.2. pag.864.* licèt contrarium defendat Sauarus *ad Sidonium lib.4. epiſt.11. & 25.*) Natalem tamen ita intendentem ordinare Honoratum reprehendit Gregorius noſter relatus *in cap.2. 74. diſt.* & etiam ſcribit ipſi Honorato *in c. Honoratus, ead. diſt.* Principium autem huius diſſidij ex eo refert Gloſſa *in dict. cap.2.* quòd Honoratus noluiſſet tradere ipſi Epiſcopo vaſa ſacra, quæ conſanguineis ſuis largiri volebat: quare ita accuratè commendat Gregorius noſter ipſi Honorato cuſtodiam theſauri ipſius Eccleſiæ Salonitanæ. Et quia hæc cura olim Archidiacono competebat, ideò hoc fragmentum præſentis epiſtolæ Papienſis compilauit ſub hoc titulo.

c *Cimelia.*] Ita legendum eſt à Græca voce *Keimelion*, 2
quæ ſignificat omne id, quod reſeruatur, & cuſtodiendum reconditur, vt pro huius textus emendatione docuit Gerardus Voſſius *lib.2. de vitijs ſermon. cap.1.* Cimelia autem in præſenti ſignificant vaſa ſacra, & pretioſa, & etiam oblationes Eccleſiæ: vnde cimelinum dicitur locus, in quo oblationes reconduntur, quæ à Fidelibus offeruntur, *cap. cùm inter de V. S.* & cimeliarcha dicitur cuſtos cimelij, *l. fin. Cod. de bonis author it.* iudi-

iudicis, l. iubemus, Cod. de sacrosanctis, l. ritibus 20. Cod. de agricolis, lib. 11. nouella 74. Iuliani. Notant Rosuuedius *ad S. Ioannem Eleemosynar. pag.* 208. Zerda *in aduers. cap.* 169. *num.* 4. Cironius *in* 5. *co lect. in d. cap. cùm inter*, Tiraquell. *ad Alex. lib. 2. cap. 2.*

d *Negligentia.*] Quæ summa culpa lata est; minor verò culpa leuis, de quibus culpæ & negligentiæ speciebus agemus *in cap. 2. de deposito*.

3 e *Custodiæ.*] Eiusdem cimelij videlicet. Licèt enim primis Ecclesiæ sæculis Episcopus Præfectus esset ærarij, & oblationes dispensaret, Iustinus Martyr *apolog.* 2. tamen Episcopi successu temporis grauioribus negotijs occupati, ecclesiasticæ pecuniæ curam & custodiam Diaconis commiserunt. Origenes *homilia* 25. *in Matthæum*, ibi: *Diaconi, qui non benè tractant ecclesiasticarum pecuniarum mensas, & semper de his fraudant, & ipsas, quas dispensant, non secundùm iustitiam dispensant, & diuites fiunt de rebus pauperum; ipsi sunt nummularii pecuniarum, mensas habentes quas Christus euertit*. Notat Lemaistre *lib. 1. de iuribus Ecclesiæ, cap. 17.*

CAPVT IV.

Alexander III. a *Eliensi Archidiacono*.

CVm satis sit absurdum, & à Sanctorum Patrum institutionibus alienum, vt Archidiaconus auctoritate propria debeat cuilibet Ecclesiarum curam committere, ægrè nimis ferimus, quod tu sine mandato Episcopi tui personis curam animarum committis. Quoniam igitur obtentu alicuius consuetudinis non debes contra Sanctorum Patrum institutiones venire, & quod ad tuum non spectat officium, tibi vendicare; ideò mandamus, vt nemini de cætero sine licentia, & mandato Episcopi curam animarum committere præsumas.

NOTÆ.

a *Eliensi.*] Ità etiam habetur *in cap. 4. hoc tit. in 1. collect. & in cap. 3. de instit.* & post Concilium Lateran. *part. 26. sub Alexandro III.* De Eliensi Ecclesia egi *in cap. postulasti, de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio deducitur, & probatur.* EX hoc textu talis deducitur assertio: *Archidiaconus sine mandato Episcopi non committit curam animarum, id est non præstat collationem authorizabilem beneficiorum, non obstante quacunque consuetudine*. Probant eam textus *in cap. nullus* 11. 16. *quæst. 7. cap. nosti, de elect. cap. super eo, de officio deleg. cap. ex tua, de filijs presbyt. cap. cùm ex iniuncto, in fine, de hæret. cap. 3. de excessibus Prælat. cap. ex frequentibus, cap. cùm venisset, de instit.* Concil. Later. *part. 24. cap. 1.* ibi: *Archidiaconi nihil præsumant, vel in Ecclesijs instituere, aut destituere sine auctoritate, & consensu Episcopi: quod si facere præsumpserint, liberum sit Episcopo institutiones penitus irritare, & taliter institutos remouere ab Ecclesia, contradictione, vel appellatione non obstante*. Et *cap. 2. de instit. in 1. compil.* vbi Alexander III. Lundoniensi Episcopo ita scribit: *Ad aures nostras noueris peruenisse, quod quidam Archidiaconi, te inconsulto, contra consuetudinem Ecclesiæ tibi commissæ personas instituunt in Ecclesijs, & sic in Ecclesijs, vel earum portionibus nunc filios, nunc alias personas, & vicarios instituere non verentur. Volentes itaque pro nostri officij debito in irritum deducere, quod contra iuris ordinem attentatur, auctoritate Apostolica tibi duximus indulgendum, vt si ijdem Archidiaconi post prohibitionem tuam ipsis inde factam, instituerunt sine mandato, & auctoritate tua aliquos in Ecclesijs, in quibus patres eorum proximò ministrasse noscuntur, aut personas alias, vel vicarios, cùm idem sit canonicæ sanctioni contrarium, liberum tibi sit nullius contrad. vel ap. obst. institutiones huiusmodi penitus irritare, & taliter institutos ab Ecclesijs remouere*. Et *cap. 3. eod. tit. in ead. collect. Cùm satis sit absurdum, & à Sanctorum Patrum institutionibus alienum, vt Archidiaconi auctoritate propria debeant cuilibet curam Ecclesiarum committere, ægrè nimis ferimus, quod tu sine mandato Episcopi tui personis curam animarum committis. Quoniam igitur obtentu alicuius consuetudinis non debes Sanctorum Patrum institutiones transgredi, & quod ad tuum non spectat officium, vendicare; ideò mandamus, vt nemini de cætero sine licentia, & mandato Episcopi tui curam animarum committere præsumas*. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcop. alleg. 72. nu.* 185. & *lib. 1. iuris eccles. c.* 24. Petrus Gregor. *in c. conquerente, de officio ordin. c.* 8. & *lib. 3. partit. tit. 2. c.* 5. & *de beneficijs c.* 7. & *lib. 15. syntag. iuris vniu. cap.* 20. Anton. August. *in epit. iuris, lib. 7. tit.* 33. Lambert. *de iurepatron. lib. 2. c. 3. art.* 3. Panormit. *in cap. dudum* 54. *n.* 35. *de elect.* Glossa *verbo Consuetudine, in extrauag. execrab. de præb.* Tamburinus *de iure Abbat. 3. p. disp. 9. qu.* 2. Balboa *in c. cùm Bertoldus, de re iudicata, nu.* 13. Cironius *ad titul. de instit* Lotherius *de re benef. lib. 1. cap.* 22. Couarr. *lib. 3. variar. c.* 20. Suarez *de censur. disp. 7. sect. 2. n.* 7. Valensis *de benef. lib. 2 tit.* 14. Gibalinus *de censur. disquisit. 9. qu. 3. pag.* 411.

Sed aduersùs hanc assertionem sic pro dubitandi ratione insurgo. Institutio in beneficijs ecclesiasticis ex iuris communis dispositione spectat ad Episcopum, vel eius vicarium, *c. 3. de instit. cap. vlt. de officio Vicarij, lib. 6.* Sed Archidiaconus est vicarius natiuus Episcopi, *c. 1. & 2. cap ad hæc, hoc tit.* vbi non solùm asseritur Archidiaconum vices Episcopi gerere, verùm cùm referuntur quæ ad officium Archidiaconi spectant, illa proponuntur verba: *Institutio corporalis, tam super beneficijs, quàm dignitatibus, ad ipsum debeat pertinere.* Igitur non rectè asserimus, Archidiaconum non posse institutionem authorizabilem in beneficijs præstare. Augetur hæc difficultas ex eo, nam licèt iure ordinario hæc instituendi facultas Archidiacono non competeret, tamen suffragante consuetudine non est ratio, quare illam instituendi potestatem non consequatur, vt probatur ex sequentibus. Primò ex eo, nam institutio hæc beneficiorum inter iura Episcopalia recensetur, *cap. conquerente, de officio ordin.* vbi Petrus Greg. *c.* 8. Sed iura Episcopalia ab inferioribus præscribi possunt, *c. de quarta, de præscript.* latè probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 27. per totam.* Igitur & institutio beneficiorum potest consuetudine, aut præscriptione acquiri. Secundò *ex c. auditis, c. cùm olim* 18. *de præscript.* vbi expressè deciditur, potestatem instituendi in beneficijs ecclesiasticis præscriptione acquiri posse: igitur Archidiaconus in hoc textu virtute consuetudinis institutionem dare poterat, atque animarum curam committere. 2 *Ratio dubitandi.*

3 *De varijs institutionibus.* Hac dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius interpretatione sciendum est, beneficium ecclesiasticum non posse obtineri sine institutione canonica, *c. 1.* cum ibi adductis à Pechio, *de regul. iuris in 6.* & hanc institutionem triplicem esse, aliam collatiuam, corporalem aliam, & aliam authorizabilem, vt docent Gloss. *in d. regula Beneficium*, Cironius *in tit. de instit.* Petrus Greg. *vbi suprà, dict. c.* 8. Institutio collatiua est, quæ sumitur pro titulo ipsius beneficij, & hæc ad Episcopum tantùm pertinet iure communi, *c. ex frequentibus, de instit. c. nullus 16. qu. 7. c. cùm vos, de officio ordin. c. regendam 10. qu. 1. c. 1. de instit. lib. 6. cap. 4. cum sequent. de iurepatr. l. 2. tit. 16. part. 1.* iunctis adductis à Selua *de beneficijs 2. part. c.* 1. Valensi *eod. tract. lib. 1. tit.* 5. Institutio corporalis dicitur illa, quæ significat inuestituram, & traditionem nudæ possessionis, daturque postquam collatum est beneficium: & hæc institutio fit ab Archidiacono, illique competit ex iuris dispositione, *c. ad hæc, c. vt nostrum, hoc tit. c. si pluribus, 63 dist. d. c. perlectis, vers. ad Archidiaconum, 25. dist. l. 4. tit. 6. part. 1.* Hostiensis *in summa huius tituli, §. quid sit eius officium*, Abbas *in c. dudum, el 1. de elect.* Couar. *lib. 3. variar. c. 16. vers. Tertius casus*, Balboa *in c. cùm Bertoldus, n. 15. de re iudic.* Nec contrarium probat textus *in c. licèt Episcopus, de præbendis in 6.* vbi probari videtur, missionem hanc in possessionem ad Episcopum pertinere. Nam respon-

pondendum est ex doctrina Balboæ *in d.c.cùm Bartolus, n. 15.* ibi institutionem accipi pro collatione, aut si textus accipiatur de institutione corporali, eum procedere attenta consuetudine, per quam Archidiaconi iam hoc ius inuestituræ amiserunt, vt docet etiam Barbosa *de dignit.c.5.nu. 30.* Nec etiam contrarium suadetur *in c.proposuit 8.de clerico excomm.* in illis verbis: *Sæpedictum Magistrum inuestituræ suæ tempore à præfato Episcopo extitisse excommunicatum.* Nam ea verba non important ab Episcopo inuestituram accepisse, sed tantùm ab Episcopo esse excommunicatum, inuestituram autem ab Archidiacono accepisse, iuxta suprà dicta. Tandem institutio authorizabilis est illa, per quam Episcopus alicui committit animarum curam, postquam collatio facta est ab illo, qui ius conferendi beneficium habuit, vel ex consuetudine, vel ex priuilegio; & hæc ad solum Episcopum pertinet: nam ille, cui commissa est parochialis Ecclesia, non habet potestatem conferendi sacramenta, & administrandi cum cura, nisi Episcopi licentia, mediante hac institutione, detur, *cap.in Lateranensi, de præb. cap.vnico, de capellis monach. in 6.* De qua institutione authorizabili accipiunt præsentem decisionem omnes repetentes, & alij relati à Barb. *in præsenti, n.16.* Petrus Greg. *in d.c.conquerente, c.8.* D.D. Antonius de Gataña *in c.ex frequentibus, de instit. num. 8.* & accipiendi sunt textus *in c.2. de ætat. & qualit. c.52. de elect.*

4
De consuetudine circa instit. quaerenda.

Inter has Institutionum species illa celebris consideratur differentia, quod institutio collatiua, tam præscriptione, quàm consuetudine acquiri valet ab inferioribus Prælatis, *c.cùm venissent, de instit. c.2. de excessibus Prælat. cap. auditis, c.cùm olim, de præscript. cap.referente, de præbend.* Institutio verò authorizabilis neque præscriptione, neque consuetudine ab inferioribus Prælatis quæri potest, ex hoc textu, & *c.vnico, de capellis monach. lib. 6.* iunctis traditis à Balboa *suprà, n.17.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg.77.nu. 12.* Cuius differentiæ ratio ex eo prouenit, nam curam animarum committere, Episcopis reseruatum est in gratiam eorum, & ratione ordinis Episcopalis, *cap. nullus 16.qu.7.* Trident *sess.24. de reform. c.18.* Accedit nam institutione authorizabili agitur de auctoritate publica Episcopo competente; præscriptio autem, seu consuetudo contra publicam Ecclesiæ auctoritatem non admittitur, *l.præscriptionem, Cod.de operib.publicis*, probaui *in c.1. de consuet.* Vnde institutio authorizabilis præscriptione, aut consuetudine ab inferioribus Prælatis acquiri non potest: secus verò institutio collatiua.

5
Vera huius textus interpretatio.

Ex quibus iam apparet vera huius decisionis interpretatio, circa quam varia adduxerunt Interpretes *in præsenti.* Glossa hic, & *in d.cap.cùm Bertoldus*, accipit hunc textum de consuetudine legitimè non præscripta, nec adhuc completa; quæ interpretatio refellitur ex illis generalibus verbis, *Obtentu alicuius consuetudinis*; quæ consuetudinem etiam legitimè introductam prorsus excludunt. Alij existimarunt, hunc textum accipiendum esse de præscriptione absque titulo & bona fide, & sic in eo rectè negari, ad acquirendum ius institutionis consuetudinem sufficere: ita Baldus *de præscript. p.5. q.11. nu.6.* Gilkenius *eod.tract. p.3. c.10. num.10.* Sed his omissis verius dicendum est, Alexandrum III. in præsenti tantùm eam consuetudinem improbare, per quam Archidiaconus intendebat nomine proprio, & sine mandato Episcopi, aut eius nomine ius instituendi authorizabiliter habere, vt patet ex illis verbis: *Sine mandato Episcopi*, non autem eam consuetudinem damnare, per quam Archidiaconus intenderet instituere in beneficijs nomine, & vice Episcopi, tanquam eius vicarius, cui aliquando Episcopus eam instituendi facultatem commisit; tunc enim consuetudine potest ille acquirere ius instituendi in beneficijs, tanquam vicarius Episcopi. Textus disertus *in c.cùm venissent, de institutionibus.* Docent Barb. *d.alleg.127.n.13.* Tamburinus *d.disp.9. qu.2.*

6
Dissoluitur dubitandi ratio.

Qua interpretatione retenta non obstat dubitandi ratio suprà adducta; verum enim est, Archidiaconum esse vicarium natum Episcopi; non tamen æquè certum est, vicario Episcopi competere ius instituendi in beneficijs; non enim illi competit, nisi specialiter Episcopus instituendi facultatem illi committat, *c.finali de officio vicarij, lib 6.* Quo modo accipiendi sunt textus *in d.c.ex frequentibus, de instit. c.statutum 3. de præbendis, lib.6.* quod etiam in Archidiacono procedit, videlicet cum cum licentia & mandato Episcopi posse institutionem etiam authorizabilem facere, vt ex nostri textus verbis, ibi: *Licentia, & mandato Episcopi*, à contrario sensu deducitur. Neque textus *in d.c.ad hæc*, contrarium probat, quia vt suprà dixi, loquitur de institutione corporali, non verò authorizabili. Nec augmentum dubitandi rationis refragatur; licèt enim præscriptione, aut consuetudine aliqua, quæ spectant ad legem diœcesanam, acquiri possint, tamen non omnia, præcipuè quæ graue præiudicium Ecclesiæ inferunt, aut specialiter ad Episcopum spectant: vnde cùm institutio authorizabilis proprio, & peculiari iure ad Episcopum spectet, ideò præscriptione, aut consuetudine acquiri non potest. Nec textus *in d.c.cùm olim, cap.auditis*, refragantur; nam loquuntur de institutione collatiua, non verò authorizabili, quæ consuetudine, aut præscriptione acquiri non potest.

Sed suprà relatæ assertioni primò obstat textus *in c. non fine 2. de arbitris*, in illis verbis: *Per manum Archidiaconi*; & ibi: *Capellanus institutus fuisset.* Ex quibus deducitur, Archidiaconum potuisse instituere ipsum R. propria auctoritate: igitur Archidiacono competit institutio authorizabilis in beneficijs. Huic difficultati communiter satisfaciunt Interpretes affirmando institutionem capellani, de qua ibi, ab Episcopo factam fuisse, ad præsentationem tamen Archidiaconi, qui aliàs erat Ecclesiæ patronus; & in hunc sensum accipiunt illa verba: *Per manum Archidiaconi*; id est, ad præsentationem. Sed quia ius præsentandi ad Archidiaconum pertinebat, tantùm necessarius fuit Episcopi consensus, vt ipsum capellanum institueret, sicut in alijs præsentationibus factis à patronis similibus, necessarius est, *c.decernimus 16.qu.7.* plura Lambertinus *de iurepatron. lib.1. p.1. qu.9.* Gutierrez *qu.3. & 4.* Suarez *tom.1. de relig. lib.4. de simonia, c.28. nu.1.* Ita accipiunt præsentem decisionem Beroius *notabili 1.* Antonius *nu.6.* Cardinalis *n.5.* & plures, quos refert, & sequitur Barb. *nu.3.* Verùm hæc interpretatio ex pluribus corruit Primò, quia repugnat expresse verbis textus, ibi. *Ordinauit*; & ibi: *Institutus per manus*; ordinare enim propriè significat instituere, *c.super eo, de officio delegati*: & institutio per manus amplius denotat, quàm præsentationem, *c.post electionem, versic.Cùm igitur, de concess. præb.* nec si textus integra attentè perpendatur, inuenietur aliquod verbum, quod præsentationem demonstret. Secundò, & fortius refellitur prædicta interpretatio ex eo, nam patronus solùm potest præsentare capellanum, quando beneficium vacat, *d.c.decernimus 16.qu.7.* cùm autem capellanus instituitur. Ecclesia non vacat, *c.extirpandæ 30. de præb. §.qui verò*, vbi Glossa *verbo Per precum*, Selua *de beneficijs p.4. qu.4.* igitur cùm Ecclesia non vacasset, præsentationi locus esse non poterat. Quare hac solutione omissa, verius dicendum est, textum illum procedere in institutione collatiua, quæ licèt iure communi attento Archidiaconis non competat, tamen virtute consuetudinis ad eos spectare valet, vt suprà probaui. Vnde rectè in eo textu ratione consuetudinis potuit institutio collatiua ad Archidiaconum spectare. Qua solutione etiam accipiendus est textus *in c.2. hoc tit. in 5. collect.* vbi ita Honorius III. statuit: *Quid ad Archidiaconi spectet officium, in epistola B. Isidori, & ordinis Romani statutis, necnon & constitutionibus alijs inuenitur expressum; vnde non sine ratione miramur, quod cùm dil. f. Magister Vuido Archidiaconus Ecclesiæ tuæ, occupatus Cancellariæ nostræ seruitijs, in Archidiaconatu suo personaliter ministrare non possit, ac propter hoc commiserit dilectis filijs Vulterano Capitulo vices suas; tu, sicut eodem accepimus conquerente, cùm examinatio, præsentatio, ac installatio clericorum, siue de beneficijs, siue de dignitatibus hîc agatur, pertineat ad eundem, eodem, ac procuratoribus suis irrequisitis, omninò ipsos instituis pro tuæ arbitrio voluntatis, aliàs super officio suo grauis eidem & iniuriosus existens. Vt igitur quod per se ipsum modò non potest, per alios liberè prosequatur, f.t.p.A.s.m. quatenus procuratores ipsius in ijs, quæ iure scripto, vel approbata consuetudine, ad sui Archidiaconatus officium spectare noscuntur, beneuolo studeas fauore fouere, attentiùs prouisurus, vt eos in præmissis, & alijs ad officium suum spectantibus non impedias, nec patiaris, quantum in te fuerit, ab alijs impediri.*

7
Exponitur cap. 2. de arbitris.

8
Intelligitur cap. cum Bertoldus, de re iudicata.

Deinde opponi potest textus *in c. cùm Bertoldus 18. de re iudicata*, in illis verbis: *Archidiacono ad supradictam Ecclesiam.* Ex quibus depromitur, Archidiacono tam institutionem corporalem, quàm collatiuam in beneficio ecclesiastico competere: igitur quia Archidiacono ex iuris communis dispositione competit institutio in beneficijs. Cui difficultati satisfaciendum est ex communi doctrina Baldi, & Butrij in eo textu, quos sequuntur Balboa

*ibi,n.13.*Garaña *in cap.3.de instit.*qui asserunt, prædictum textum in prima parte procedere in institutione corporali, quæ ad ipsum iure communi spectat, *d.c.vt nostrum, hoc tit.cap.cùm venisset, de instit.*de qua etiam accipiendus est textus *in c.super eo 15.de officio deleg.*In secunda verò parte locum habere in institutione collatiua, aut ex consensu, & licentia Episcopi facienda; non verò quia eam iure proprio facere possit Archidiaconus.

9 Expenditur cap. asserente, de præbendis. Rursus obstat textus *in c.referente 7.de præb.& dignit.* vbi expresse docetur, Archidiaconum habere potestatem instituendi, & destituendi clericos: igitur quia omnis institutio in beneficijs ad Archidiaconum spectat. Pro cuius textus solutione Glossa & alij communiter affirmant, Archidiaconum ibi virtute consuetudinis potuisse instituere, & destituere, iuxta suprà dicta. Sed ea solutione omissa, verius dicendum est, in eo textu Archidiaconum, non tanquam Archidiaconum, sed vt vicarium Episcopi clericum instituisse, & destituisse: quod expressè colligitur ex eo, quia ab eius sententia non ad Episcopum, sed ad Archiepiscopum appellatur: quod innuit eandem esse iurisdictionem Archidiaconi, & Episcopi, quod iam obseruauit Cironius *lib.2. obseru.cap.8.* Vnde cùm ex præsenti textu, accedente Episcopi licentia, possit Archidiaconus omnem institutionem facere, rectè in eo textu asseritur, ad eum spectasse institutionem in illo beneficio.

CAPVT V.

Alexander III. a *Vuigorn. Episcopo.*

ARchidiaconis de ecclesiastica institutione non videtur licere, nisi auctoritas Episcoporum, & consensus accesserit, in aliquos sententiam promulgare.

NOTÆ.

1 a VVigorn.] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.5.* vbi adijcitur, hæc verba spectare ad textum *in c.causam quæ vertitur;* qui textus reperitur in hoc volumine, *sub tit.de iudiciis, in cap.causam 9.*licèt falsò ille tribuatur Clementi, cùm sit nostri Alexandri in epistola missa R.Vuigorniensi Episcopo, vt refertur post Concilium Lateran.sub Alexandro *p.36.c.3.*& dicemus *in d.cap.causam:*vnde præsens epigraphe ita restitui debet: *Alexander III.R.Vuigorniensi Episcopo, & Abbati de Euesham.* De Ecclesia Vuigorn.egi *in c.nosti, de elect.* Monasterium verò de Euesham est ordinis D.Benedicti, in ipsa diœcesi Vuigorn.vt docet Cuiacius *in d.cap.causam.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio refertur, & probatur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Archidiaconus de iure communi non potest sententiam excommunicationis proferre.*Probant eam textus *in c. visis 16.qu.2.cap. nullus 16.qu.7.c.corripiantur 24.qu.3.c.si quis.§. Archidiaconus, cum c.sequenti, 94.dist.cap.vlt.hoc tit.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de iure ecclesiast. lib.1. c.24.*& *de dignit.c.5.n.29.*Antonius Chucus *lib.10. instit.c. fin.*Petrus Greg.*lib.5.part.tit.2.cap.5.* Glossa *verb.De consuet.in extrauag.Execrebalis,de præb.* Cæsar *de hierarch. Eccles.disp.11.§.1.n.fin.* Vighellius *in meth. iuris can. pag. 255.*Hallier.*de iurisd.hierarch.pag.390.& 873.* Fragoso *de regim.Christ.Reip.lib.3.p.2.disp.8.§.2.n.20.*Marius Alterius *de censur.lib.3.disp.7.c.1.* Hurtado *eod. tract.disp.2.qu 16.* Cironius *ad hunc titul.*& *in cap.1. de noui operis nunciat.in quinta compil.*

3 Ratio dubitandi. Sed præsens assertio impugnari potest sequenti consideratione. Archidiaconus est Vicarius Episcopi, *cap.1.c.ad hæc, hoc tit.*Sed Vicarius Episcopi, vt ordinarius iudex, potest sententiam excommunicationis proferre, *cap.2. de consuet.lib.6.c.Romana, de appellat.eod.lib.* iunctis traditis à Gibalino *de censur.disquisit.3.qu.3.1.part. propositionis*: igitur & Archidiaconus excommunicare valet. Augetur hæc difficultas ex eo; nam Archidiaconus habet ratione suæ dignitatis curam animarum, *c.cùm in cunctis 7.§.inferiora, de elect.* vnde potest non solùm inferiores in ordine, vt subdiaconos, lectores, ostiarios; verùm & maiores, vt presbyteros, ob excessus ab eis commissos punire, *c.clerici, de vita & honest. cleric.* Gregorius VII.in Concilio Rom.*can.4.*ibi: *Si criminosus fuerit aliquis presbyter, in præsentia Episcopi, vel Archidiaconi dijudicetur.* Concilium Antiochenum *can.20.Si presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus post acceptam benedictionem infantes procreauerit, & Archipresbyter hoc Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, integro anno non communicet.* Et *can.43.* Matiscon.1.*can.8.*Metense *can.3.* Cabil.2.*can.15.* Similiter & valet in causis ciuilibus iurisdictionem exercere, *c.litteras 13.*iuncta eius epigraphe, *de officio ordin.c.2. ne Prælati vices suas, c.præsentata 50 de testibus.* Sed nisi iurisdictionem, & coercitionem cum excommunicandi facultate haberet, non posset prædictam curam exercere, *c.1.*iunctis ibi traditis, *de officio deleg.* igitur Archidiaconus iure proprio virtute dignitatis potest excommunicationis sententiam proferre. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex eo, quia Archidiaconus ratione iurisdictionis maior est presbyteris, & alijs Ecclesiæ ministris, *cap.1.de officio Archipresbyteri, c.1.de officio custodis:* sed presbyteri parochi facultatem habent excommunicandi, *c.nemo 2.qu.1. c.2.*vbi dicemus, *de officio ordin.* immò & laici fideles, *cap. tam sacerdotes 14.24.qu.3.l.3.§.1.Cod.de summa Trinit. l.5. vers.si quis, Cod.de sacrosanct. Eccles.authent.credentes, Cod.de hæret.* Vnde Rex Bermundus in priuilegio concesso Bellico de Aureolis, relato ab Otalora *de nobilit. c.6. in fine*, ita cauit: *Vt consanguinei mei, vel extranei, tam filij, quàm nepotes, qui contra factum meum venerint, iram Regiam patiantur, & sententiam excommunicationis.* Et in præcepto Regis Dagoberti relato à Bignonio *in notis ad Marculfum, c.1.pag.433* legitur: *Si quis hæc non obseruauerit, & hic, & in futuro anathema sit.* Igitur si presbyteri, & laici, qui nullam iurisdictionem ecclesiasticam obtinent, possunt sententiam excommunicationis proferre, multò magis & Archidiaconi, qui vltra dignitatem, quam obtinent, iurisdictionem cum mixto imperio habent, eam proferre valent.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens Alexandri III. decisio, quæ auctoritatibus suprà relatis vallatur, & ea ratione fulcitur; nam cùm dignitas Archidiaconatus primis Ecclesiæ sæculis tantùm esset ministerium, non verò contineret officium cum iurisdictione, licèt posteà Archidiaconorum elatione, & intumescentia illi aliqua sibi vsurparent, & etiam iurisdictionem in presbyteros, & alios Ecclesiæ ministros; & potestas clauium non ratione ministerij, sed officij obtenti cum iurisdictione in Ecclesia competat, quare excommunicatio dicitur mucro dignitatis Episcopalis, *c.viris, 16.qu.7.* inde prouenit, vt Archidiaconus ratione propriæ dignitatis sententiam excommunicationis proferre non possit, nisi consuetudine talem iurisdictionem sibi acquisierit: tunc enim sicut alia ratione consuetudinis Archidiaconus exercere valet, ita & excommunicandi potestatem acquirere poterit. 4 Ratio decidendi.

Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam licèt Archidiaconus vicarius Episcopi sit, non inde deducitur, posse iure proprio sententiam excommunicationis proferre, sed tantùm vices Episcopi gerendo, eius nomine posse eum excommunicare, quod in præsenti textu non negatur. Nec aduersatur augmentum primum ipsius difficultatis, in quo dicebamus, Archidiaconum ratione curæ animarum potestatem clauium habere. Nam respondendum est, Archidiaconum posse habere curam animarum duplici modo, aut concessione Episcopi, aut virtute consuetudinis; quibus in casibus accipiendus est textus *in d.c.cùm in cunctis, §.inferiora.* Primo casu certum est ex præsenti textu, in illis verbis, *Nisi auctoritate Episcoporum*, posse Archidiaconum sententiam excommunicationis proferre. Secundo etiam verum est, quod si consuetudine acquiratur iurisdictio, acquiritur simul excommunicandi potestas, vt infrà dicemus: inde cùm Archidiaconus iure proprio non habeat curam animarum, non poterit ratione dignitatis tantùm sententiam excommunicationis 5 Soluitur dubitandi ratio.

tionis

tionis proferre. Nec secundum augmentum difficultatis aduersatur, quia licèt Archidiaconus maior sit presbyteris parochis, *d.cap.1.de officio Archipresbyteri*; tamen cùm ipsi parochi habeant curam animarum, quam non obtinent Archidiaconi, eius ratione possunt subditos excommunicare, *d.cap.2.de officio ordin.* vbi latiùs dicemus. Nec etiam aduersatur textus *in d.cap.tam sacerdotes*; nam in eo non affirmatur, omnes fideles laicos posse censuris ecclesiasticis vti, sed tantùm posse peccatores arguere, & increpare, vt sic à legitimo iudice segregentur ab Ecclesiæ communione, iuxta correctionis fraternæ modum, de quo *in c. nouit, de iudicijs*. Et cùm in priuilegijs Principum legitur, eorum violatores esse excommunicatos, excommunicatio non accipitur propriè pro censura ecclesiastica, sed tantùm pro execratione, & quadam anathematizatione: aut si pro censura propriè accipitur, non eam imponunt, aut infligunt ipsi Principes sæculares, sed tantùm Prælati ecclesiastici, qui simul cum eis subscribunt in ipsis priuilegijs, vt ex eorum subscriptionibus constat.

6 Exponitur cap. referente 7. de præbendis. Superiori assertioni obstat textus *in cap. referente 7. de præb.& dignit.* in illis verbis: *Vinculo excommunicationis adstrinxit.* Ex quibus constat, Archidiaconum Rhemensem sententiam excommunicationis pronuntiasse contra quendam presbyterum eiusdem diœcesis: igitur quia Archidiaconus virtute propriæ iurisdictionis sententiam excommunicationis proferre valet. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, quod licèt iure communi inspecto Archidiaconi non possint excommunicationis sententiam proferre, aut similem censuram promulgare, tamen ex consuetudine plerique Archidiaconi hanc potestatem sibi vindicarunt, vt de Archidiacono Senonensi refertur *in c.fin.hoc tit.* & *in c.significantibus 2. de noui operis nunciat.* De Rhemensi *in cap. Romana, de appellat.in 6.* de Rhotomag. *in c.venerabili 7.de sentent. excommun.in 6.* de Conuentrensi *in c.licèt 3.de pœnis*, de alijs *in c. reprehensibilis, de appellat.* iuncta eius integra. Cum enim præcipua munia huius dignitatis ex consuetudine proueniant, atque per lapsum temporis introducta sint, potiusque Archidiaconi illa vsurpauerint, quàm ius illis concesserit, & inter alia plures iurisdictionem occupauerint, & per consequens vi tantùm consuetudinis excommunicandi facultatem sibi acquisierint; cùm etiam per consuetudinem iurisdictio acquiratur, *c.licèt*, cum vulgatis, *de foro compet.* & ob iurisdictionem ecclesiasticam in foro contentioso competat excommunicandi potestas, Gibalinus *de censuris, disquisit.3.qu.2.in fine*; ideò Archidiaconi, qui per consuetudinem acquisierunt iurisdictionem spiritualem, contentiosam simul, & excommunicandi facultatem nacti fuerunt, vt docent Cæsar *in d.disp.12.§.1.* Barb. *de dignit.d.c.5.* Qua consuetudine præmissa, & supposita, intelligendi sunt textus *in d.c.referente 7.d.c.significantibus 2.d.cap.Romana, d.c.licèt 3.d.c.reprehensibilis, d.c.venerabilibus 7.c.1. de eo qui furtiuè, cap.1. de ferijs, in 2.collect.* in illis verbis: *Significantibus nobis viris religiosis fratribus Cistrensis Ordinis accepimus, quod cùm eorum famuli, & mercenarij in quibusdam diebus, quos alij solemnes habent, laborant, Archid. Decani, & Presbyteri, de quorum parochijs sunt, in eos sententiam excommunicationis propter hoc intentare præsumunt. Quoniam igitur super hoc non debent tanta pœna multari, f.t.per A.s.m.quat.omnibus Archidiaconis, Decanis, Presbyteris vestræ iurisdictionis arctiùs prohibere curetis, ne in famulos, vel mercenarios prædictorum fratrum, pro eo quod ipsi, & ijdem fratres diebus illis laborant, quas alij solemnes habent, vel excommunicationis, vel interdicti sententiam ferre præsumant; si verò contra prohibitionem vestram venerint, & sententiam eorum ap. rem. denuntietis irritam, & inanem, & ipsos pro transgressione non differentis ecclesiastica seueritate punite.*

CAPVT VI.

Idem *Episcopo* a *Conuentrensi*, & *Abbati* b *Cistren.*

MAndamus, vt ex nostra, & vestra parte prohibeatur Archidiaconus R. Cistren. clericos, siue c laicos, qui pro suis excessibus puniendi sunt, pecuniaria pœna multare, seu in examine ignis, vel aquæ, à quolibet viro, vel muliere aliqua extorquere præsumat, aut pro annua, & indebita exactione pecuniæ personas suspendere, vel Ecclesias interdicere: nec ad Ecclesias sui Archidiaconatus visitandas, nisi semel in anno accedat, nisi fortè talis causa emerserit, propter quam ipsum oporteat præfatas Ecclesias sæpius d visitare, & cum ea moderantia hominum, & equitaturarum, quod qui in eis morantur, exinde non debeant meritò querelari. Si autem contra inhibitionem vestram venire præsumpserit, ecclesiastica seueritate eum percellatis, omni oc.& ap. cess. & sententiam ipsam vsque ad dignam satisfactionem faciatis inuiolabiliter obseruari, ita quod in vos, & illos hoc non cogamur diutiùs vindicare.

NOTÆ.

1 a COnuentrensi.] Ità etiam habetur *in c.4.de pœnis, in 1. collect.* & post Concil. Lateran. sub Alex. III. *part.2. cap.3.* ex quibus locis ita restituo hunc textum. De Ecclesia Conuentrensi egi *in cap. 2. de rescriptis.*

2 b *Cistrensi.*] Monasterium Cistrense, de Cestria dictum, est Ordinis D. Benedicti, in Normannia, London. diœcesis, quod primus Leofricus Comes Cistrensis ædificauit, & semel collapsum Hugo etiam Comes restaurauit, vt ex scriptoribus illius prouinciæ refert Cironius *in notis ad textum in cap. dilectus, de sequestratione possess. in 5. compil.*

c *Clerico, siue laicos.*] Similes excessus in Archidiacono Conuentrensi reprehendit Alexander III. *in cap. licèt 3. de pœnis*, vbi quæ ad primam partem huius textus spectant, disputabimus. 3

d *Sæpius visitare.*] Quia ad Archidiaconum spectat diœcesis visitatio, vt dixi *in cap.1. hoc tit.* non tamen ideò potest sæpè sæpiùs, sed semel tantùm in anno visitare, *cap. cùm venerabilis, de censibus*, vbi quæ spectant ad visitationem, & modum, latè illustrabimus. 4

CAPVT VII.

Innocentius a III.

AD hoc nos Dominus, &c. Sanè consuluit nos tuæ fraternitatis deuotio, quid ad officium Archidiaconi debeat pertinere, & in quibus per ipsum cura Episcopalis solicitudinis debeat releuari? Et nos, prout b possumus, respondemus. Archidiaconus secundùm c statuta B. d Isidori imperat Sacerdotibus, & Leuitis. Parochiarum e solicitudo, & earum f ordinatio ad ipsum pertinet, & audire debet g iurgia singulorum. h Archipresbyteri, qui Decani à plebibus nuncupantur, eius iurisdictioni se nouerint subiacere. Secundum verò i Romani Ordinis constitutum, maior post Episcopum, & ipsius Episcopi vicarius reperitur: omnem verò solicitudinem & curam, tam in clericis, quàm in Ecclesijs eorum, prout meliùs secundùm Deum poterit impendendo; cùm super his sit reddi-

redditurus in districti examinis iudicio rationem. Item in *j* epistola B. Clementis Papæ pr.n. *k* oculus Episcopi Archidiaconus appellatur, vt loco Episcopi per Episcopatum prospiciens, quæ corrigenda viderit, corrigat, & emendet, nisi adeò ardua fuerint negotia, quod absque maioris præsentia nequeant terminari. In quadam verò nostra *l* constitutione nos iam alia vice meminimus expressisse, quod institutio corporalis, tam super beneficijs, quàm etiam dignitatibus, ad ipsum debeat pertinere: examinatio etiam clericorum, si fuerint ad sacros ordines promouendi; & hoc idem in collationibus beneficiorum credimus obseruandum, vt qui beneficijs ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo priùs examinentur Archidiacono, & per ipsum postmodùm Episcopo præsententur. Subsequenter posteà quæsiuisti, vtrum Decani *m* rurales, qui pro tempore statuuntur, ad mandatum tuum solùm, vel *n* Archidiaconi, vel etiam vtriusque institui debeant, vel destitui, si fuerint amouendi? Ad hoc breuiter respondemus, quod cùm iuxta Imperialis sanctionis auctoritatem, quod omnes tangit, ab omnibus comprobari debeat, cùm communé eorum exerceat Decanus officium, communiter est eligendus, vel etiam amouendus.

N O T Æ.

a INnocentius III.] In quarta collectione, *sub hoc tit. c.1.* etiam tribuitur hæc epistola Innocentio III. cui missa sit non constat; nec inter epistolas ipsius Innocentij emendatas à Guillelmo Sirleto, nec inter editas à Bosqueto reperitur hæc epistola: ex dicta tamen collectione ita restituitur.

1 b *Prout possumus.*] Cùm enim circa officium, & iurisdictionem Archidiaconi tantùm reperiantur auctoritates D. Isidori, & Ordinis Romani, & quamplurima in illis non comprehensa Archidiaconi sibi arrogauerint, & vsurpauerint, vt *in cap. 1. hoc tit.* dixi, ideò Innocentius respondet consultationi factæ iuxta illa duo testimonia, quod & Honorius eius successor fecit *in cap. 2. hoc tit.* cuius verba retulimus *in cap. cùm satis, hoc tit.*

c *Statuta.*] Relata à Gratiano *in cap. perlectis*, 25. *dist.* vbi refertur epistola D. Isidori missa ad Episcopum Leudifredum, quæ etiam reperitur inter opera eiusdem eximij Doctoris, edita opera & studio D. Garsiæ à Loaysa *tom. 2. pag. 391.*

d *Isidori.*] Isidorus Præsul Hispalensis, Hispaniæ Doctor, Catholicæ fidei magister, floruit temporibus Recharedi Regis Gothorum, à quo mortuo Leandro in eius locum suffectus est, & à Gregorio Magno confirmatus. Eius laudes, animique dotes latè prosequuntur Quintanadueñas in Sanctorum Hispalensium historia, *pag. 247.* Antonius Neubricensis *in vita ipsius Sancti*, plures Hispanici scriptores congesti à Tamayo de Salazar *tom. 2. martyrol. Hisp. die 4. April.*

e *Solicitudo.*] Vacantium enim Ecclesiarum custodia ad Archidiaconum spectat, *cap. si in plebibus, 63. dist. cap. bonæ 51. de appellat.*

f *Ordinatio.*] Id est Clericorum ad Ecclesias vacantes præsentatio; debet enim Archidiaconus præsentare clericos ab Episcopo ordinandos, *d. cap. si in plebibus, cap. cùm dilectus 28. de iurepatron. cap. vt nostrum, hoc tit.*

g *Iurgia.*] Vt dixi *in cap. 5. hoc tit.*

h *Archipresbyteri.*] Hæc verba exponemus *in cap. 1. de officio Archipresbyteri.*

i *Romani Ordinis.*] De hoc libro nonnulla retuli *in cap. 1. hoc tit.*

j *Epistola.*] Ad Iacobum fratrem missa, de cuius auctoritate latè agit Viuar. *ad Flauium Dextrum, anno 37. nu. 6.* & nos *in cap. vnico, de sacra vnct.*

k *Oculus Episcopi.*] Recta comparatio; nam oculus pro 2
præstantiore parte corporis accipitur, & quæ alijs præest. D. August. *in psalmum* 87. Vnde R. P. dicitur oculus vniuersi corporis Ecclesiæ, vt probat P. Serlogus *tom. 3. in Cantic c. 4. vestig. 28. sect. vnica, pag. 148.* inde Archidiaconus dicitur oculus Episcopi, cùm rectè gerit quæ sui officij sunt: si verò rectè non gerat, clauus Episcopi dicitur. Mirè ad rem Fulbertus Carnotensis *epist.* 34. ibi: *Inter quos, videlicet aduersarios, vnus est nomine Lysardus, olim quidem Archidiaconus, qui cùm esse deberet oculus Episcopi sui, dispensator pauperum, catechisator insipientium, apostatauit ab omnibus his, & factus est Episcopo suo quasi clauus in oculum, prædo pauperibus, dux erroris insipientibus: quia superba & contumeliosa maledicta in Episcopum suum iaculans, serenitatem speculationis eius turbat, decimas, & oblationes altarium. stipem videlicet pauperum, suo Episcopo inconsulto, sæculari militiæ tradit.*

l *Constitutione.*] De qua *in cap. vt nostrum, hoc tit.* vbi dicemus.

m *Rurales.*] Id est Archipresbyteri, *cap. 1. & per totum de officio Archipresbyteri.*

n *Vel Archidiaconi.*] De consuetudine, vt dixi *in cap. cùm satis, hoc tit.*

C A P V T VIII.

a Idem *Taruisino Episcopo.*

SIgnificasti nobis per litteras tuas, quod quidam clerici tuæ diœcesis, licèt ecclesiastica beneficia sint adepti, *b* comam nutriunt; qui etiam incedunt in habitu laicali: *c* laici quoque adscribi volentes militiæ clericali, cùm à te promoueri non possint, cum litteris Archidiaconi tui ad Episcopos vicinos accedunt, & ab eis se faciunt ordinari. Volentes igitur huiusmodi excessibus obuiare, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus clericos, qui comam nutriunt, & incedunt in habitu laicali, nisi ad commonitionem tuam deposuerint comam, & clericalem seruauerint tam in vestibus, quàm in alijs honestatem, vsque ad correctionem idoneam à beneficiorum suorum perceptione, sublato appellationis obstaculo, nostra, & tua fretus auctoritate suspendas: interdicas autem Archidiacono tuo, ne sine licentia, & auctoritate tua concedat suas litteras promouendis: & eis etiam districtè prohibeas, ne ad ordines taliter audeant conuolare. Quod si contra prohibitionem tuam venire præsumpserint, exequutionem eis ordinum susceptorum taliter interdicas. Datum Later. 15. Cal. Octob.

N O T Æ.

a IDem.] Ità restituenda est hæc inscriptio ex epistolis Innocentij III. emendatis à Guillelmo Sirleto *lib. 2. epistol. fol.* 378. Etiam reperitur hic textus in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 2.* sed diminutus, vt in hac sexta collectione: quare ex prædicto Codice epistolarum eam restituo. De Taruisina Diœcesi egi *in capite 7. de constit.*

b *Comam.*] Quod clericis prohibitum est, *cap. si quis ex clericis 4. c. clericis 5. cap. clericus 7 de vita & honest. cleric.*

c *Laici.*] Quod alienum est à clericali gradu, *cap. clerici 15.* vbi latè dicemus, *de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIVM.

EX verbis à Raymundo compilatis in hac sexta collectione, hæc communiter deducitur assertio: *Archidiaconus non dat litteras commendatitias.* Probant eam textus *in cap.* 1

Conclusio refertur, & probatur.

in cap.quamuis,69.dist.c.cùm nullus,cap.3.de tempor.ordin Concilium Trident.*sess.24.de reform.c.*11.Coloniense *p.*1.*c.*29.*Prohibemus,ne officiales nostri litteras dimissorias,quę vulgò licentiatoriæ ordinandi vocantur, alicui temerè concedant.* Maguntinum celebratum anno 1549.*cap.*84. Illustrant Hallier.*de sacris elect.c.3.art.*11.§.4.*pag.*669. & *pag.* 672.Leander *de sacrament.tom.*2.*de ordine,disp.*10.*tr.*6.*qu.* 4.Narbona *de appellat.à Vicario,c.*1.*num.*197.Ferrarius *de antiquis Ecclesiæ litteris,c.*8.Flores de Mena *lib.*3.*qu.*4.

2 Impugnatur hæc assertio. Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti consideratione; nam facultas concedendi commendatitias litteras,seu dimissorias,non prouenit à potestate ordinis, sed iurisdictionis: vnde Episcopus electus, confirmatus, licèt non consecratus,potest prædictas litteras concedere, *cap. nosti* 9.*c.transmissam* 15.*de elect.c.absentia, eod.tit.in* 6. vbi Glossa *verbo Confirmetur*. Similiter Archiepiscopus antè pallij receptionem,licèt ordines conferre non possit, litteras dimissorias dare valet,*c.suffraganeis, de elect.* Docent Henriquez, Toletus, & Bonacina laudati à Leandro *d. tr. de ordin. d.disp.*10. *qu.*1. Similiter Vicarius Episcopi licèt ordines conferre non possit,litteras tamen dimissorias dare valet: & Capitulum Sede vacante, si beneficium est arctatum.Trident.*sess.*7. *de reform. c.*10. Sed Archidiaconus iurisdictionem obtinet in clericos, tam in maioribus, quàm minoribus ordinibus constitutos, vt sæpè sæpiùs dixi *in hoc tit.*& eos Episcopo repræsentat,vt ab eo ordinentur,*c.ad hoc,hoc tit.*igitur potest litteris suis dimissorijs eos alieno Episcopo præsentare,vt ab eo ordinentur. Augetur hæc difficultas ex testimonio Flodoardi veteris historici Ecclesiæ Rhemensis,*lib.*3.*c.*8.vbi refert Heluirum presbyterum Rhemensem ordinatum fuisse à Lupo Catalaunensi Episcopo, eo quòd Archidiaconus Rhemensis cum alijs comministris, tam canonicis, quàm monachis, hanc illi obtulisset:ex quo expressè constat, Archidiaconum Rhemensem potuisse litteras commendatitias clericis concedere ad ordines recipiendos ab alieno Episcopo.

3 De litteris commendatitijs. Hac dubitandi ratione non obstante,vera est nostri Innocentij III. decisio,pro cuius expositione sciendum est, inter alias litteras iam à primis Ecclesiæ temporibus vsu receptas, de quibus egi *in cap.*1.*de clericis peregrin.* etiam enumerari commendatitias, dimissorias, seu reuerendas, quibus nominibus significantur litteræ illæ, quibus proprij subditi reuerenter dimittuntur, & commendantur alieno Episcopo, vt ab eo ordinentur, *c.*3.77.*dist.*Concil. Chalced.*can.*20.*c.*1.72.*dist.can.*15.*&* 33.*Apost.*probaui *in c.quoad translationem,de tempor.ordin.* latè illustrat Hallier.*de sacris elect.d.c.3.art.*10.*per totum.*Circa eas verò sequentia examinanda sunt, tam ex veteri,quàm nouo iure, à quibus videlicet concedi possint,quibus dari valeant, & quænam earum forma à iure præscripta sit.

4 Qui eas concedere possint. Certum est,concedere litteras dimissorias, seu vt vulgò dicitur,reuerendas, eorum proprium esse, quibus competit ordines conferre,ex regula,*Potest quis,de regul. iuris in* 6.vnde sicut potest Episcopus domicilij,originis, & beneficij ordines conferre; ita & litteras dimissorias dare. Ex vna enim potestate alia infertur, & deducitur: quare Abbates ius mitræ, & baculi habentes, quia minores ordines possunt conferre suis subditis,*c.cùm contingat,de ætat.& qualit.* dimissorias litteras conferre poterunt tantùm ad minores ordines,non ad maiores,vt docent Flores de Mena *vbi suprà*, Tamburinus, Diana, & alij relati à Leandro *d.disp.*10.*q.*7.*&* 8.Similiter Vicarij Episcoporum, Archidiaconi, Archipresbyteri,& similes, qui appellatione Vicariorum continentur,cùm ordines conferre non possint, nec prædictas litteras dimissorias concedere valent,nisi de speciali mandato Episcopi, vel eo in remotis partibus agente,*c.cùm nullus,de tempor.ordin. lib.*6. Leander *vbi suprà,qu.*3.Et licèt Glossa *in eo cap.verbo Remotis*, intendat probare remotum illum tantum dici, qui extra prouinciam,aut vltra montes degit;tamen rectiùs resoluit. Hallier.*vbi suprà ,pag.*672.hoc arbitrio Episcopi relinqui: circa Capitulum verò sede vacante, varia pro diuersitate têporum statuta, & obseruata reperiuntur. A primis enim Ecclesiæ sæculis vsque ad tempora Concilij Trident.Capitulis Ecclesiarum Cathedralium concessum erat vicinum Episcopum,vel quem maluissent,adsciscere, vocare,& inuitare, vt in ipsa diœcesi Pastore destituta sacros ordines conferret,aut clericos ordinandos dimittere, & commendare alienis Episcopis,*c.his quæ,de maiorit.& obed.c.si Episcopus,cum sequenti,de supplend.neglig.lib.*6. Concilium Antiochenum *can.*6. plura Bosquetus *ad Innocentium III. lib.*1.*epist.*13.Postèuinus *de potest.Capituli,*1.*p.q.*1.*n.*3.post tempora tamen Concilij Trident.& eius decretum, *sess.*7. *de reform.c.*10.& *sess.*10.*de reform.c.*23.illud ius antiquum abrogatum fuit, nouiterque statutum, ne sede vacante Capitulum litteras commendatitias concedere possit, nisi alicuius beneficij arctati occasione: circa cuius constitutionis explicationem plura cumularunt Barbosa *in eius remiss.*Hallierius *pag.*671.Leander *vbi suprà, quæst.*4.

Sequitur secunda inspectio de personis, quibus concedi debent prædictæ litteræ commendatitiæ,seu dimissoriæ. Et primò sciendum est,tantùm eas concedi postulanti, & efflagitanti,*c.*1.in illis verbis:*Nisi ab ipso postulatus,& priùs examinatus à proprijs Episcopis litteras concedentibus.* Trident.*sess.*23.*de reform.cap.*3. in illis verbis: *Non aliter quàm iam probatos, & examinatos ad alium Episcopum ordinandos dimittant, nisi ob iustam causam ipsum examinandum ordinanti committant, quod ex iustis causis fieri permittitur.* Concilium Senon.celebratum anno 1528.*in decretis morum,c.*5.ibi:*Et quamuis,*inquit,*Episcopus originis, beneficij, aut domicilij non solùm ad ordines promouere, sed etiam litteras dimissorias ad ipsos ordines concedere possit; iniungimus tamen suffraganeis nostris, vt si quando litteras dimissorias ad sacros ordines indulgere voluerint, ne indigni assumantur, obseruent ordinem qui sequitur, videlicet quod volentes impetrare litteras dimissorias, accedant ad diœcesanos, qui super præmissis, ætate, litteratura, moribus, beneficio, seu patrimonio inquirant, seruentque diligenter prædictas solennitates perinde, ac si in propria diœcesi ordinare vellent: ac tunc sic examinato concedantur litteræ dimissoriæ, remittaturque ita examinatus cum litteris ipsis, in quibus etiam declaretur prædicta solennitas sic obseruata, fiatque mentio expressa de beneficio, aut patrimonio, vt Episcopus ad quem se confert ordinandus, eum sine scrupulo promouere, & ordinare possit. Quod si propter infirmitatem, aut aliam causam rationabilem is, qui litteras dimissorias obtinere cupit, non possit commodè accedere ad suum Episcopum, tunc remittatur super ætate, litteratura, ac moribus, vt priùs, examinandus ad Episcopum, cui litteræ dimissoriæ præstabuntur, inseraturque in ijs litteris dimissorijs clausula (Super quo conscientiam tuam oneramus:) prouiso tamen, quod nunquam concedantur litteræ dimissoriæ, nisi illi, qui habuerit beneficium, aut patrimonium prætaxati valoris.* An autem cùm dimittitur,& commendatur ordinãdus iam examinatus, iterum possit examinari ab ordinatore pertractat Hallier. *de sacris elect.*1.*p. de examin. ordin. c.*1. 5 De personis quibus dimissoriæ dantur.

Quoad formam prædictarum litterarum, & quæ in eis spectentur,& requirantur,sciendum est primò, in ipsis litteris inseri debere causam propter quam proprius Episcopus dimittit ipsum alij ordinandum,*cap.*1.*de tempor.ordin. lib.*6.Trident.*sess.*7.*de reform.c.*11.& *sess.*23.*c.*3.docet Barbosa *de potest.Episcopi,alleg.*7.*n.*20.Secundò in eis exprimi debere Episcopum,cui committitur,nisi generaliter ita dimittatur, vt à quocumque Episcopo Catholico ordinari valeat,iuxta textum *in c.veniens,de prescript.*ibi:*Vt à quocumque Antistite ritè,& catholicè promoto,& gratiam, & communionem S. Sedis Apostolicæ habente.* Apponi tamen solet clausula illa:*Clerum ac populum habente;*vt adimatur facultas ordinandi Episcopis titularibus, & propriam Sedem non habentibus, quorum potestatem restringere magnoperè intendunt PP. Concilij Trident. *d.sess.* 24. *de reform.c.*2.& vt cuncta comprehendamus, quæ in litteris dimissorijs complecti solent, vnum, aut aliud exemplar earum referamus.Et omissis relatis *tom.*2.*Concilior.Galliæ*,in antiquis formulis,iuxta priscum Ecclesiæ morem,ita legitur in veteri formula ab Hallierio edita vbi suprà,*pag.*664. *Durandus Dei gratia Aruernorum Episcopus, Rodulpho excellentissimo Turonensi Archiepiscopo. Quod in terra feliciùs, vel beatiùs in cœlo comperiat dilectio vestra, quod hic præsens Subdiaconus, quem manu propria consecrauimus, misericorditer formatam à nobis expetijt epistolam, & omnem auctoritatem canonicam, sicut inter dantem, & accipientem fieri oportet: quatenus hac auctoritate securus, iure vestræ ditioni subijci valeret. Cuius petitionibus annuentes, mittimus nobilitati vestræ hanc epistolam canonica institutione formatam, vt quem sanctitatis à modo custodiæ rogando committimus, cum libera nostra concessione ad quodcunque officium, seu ad quemcumque gradum visum fuerit, promoueatis, & omnem quam erga eum hactenus potestatem nobis licuit exercere, sit vobis licitum. Et vt nullus in vestro animo scrupulus hesitationis remaneat, ea signa quæ SS.PP. in Nicæno Concilio statuere in eiusmodi epistolis scribendis, in pri-* 6 De forma dimissoriarum.

in primis, & vltimis annotauimus. Aliud iuxta vsum quotidianum refert Barb. *post tractatum de officio, & potestate Episcopi.*

Quibus ita præmissis apparet iam vera decidendi ratio 7 huius textus; nam cùm litteras dimissorias illi tantùm dare possint, qui ordines conferre valent, ex regula, *Potest quis, de regul. iuris, lib. 6.* & Archidiaconus ordines conferre non possit, ex defectu potestatis conferendi ordines; ideò neque litteras dimissorias ordinandis dare valet: sed si alicui eas concesserint, & earum ratione ordinati fuerint, characterem quidem recipiunt, executionem autem ordinis improbè recepti non habebunt, vt contingit in alijs malè promotis, de quibus egi *in cap. dilectus, de tempor. ordin.*

Ratio decidendi.

Nec difficultas suprà adducta aduersatur; nam licèt 8 Archiepiscopi antè pallij receptionem; Episcopi confirmati antè consecrationem, possint dimissorias concedere; non tamen ordines conferre: eam enim potestatem non obtinent Ordinarij per se, sed per accidens, & ratione iurisdictionis, quam in actu obtinent; & facultatis ordinis, quam in habitu habent: vnde possunt dimissorias dare, quæ cùm cesset in Archidiacono, ideò ipse prædictas litteras concedere non potest. Nec augmentum difficultatis aduersatur; nam omnia suprà dicta procedunt, & locum habent iure communi attento: cæterùm si consuetudine introductum sit, vt Archidiaconi, Archipresbyteriue commendatitias dare possint, licitè eas concedere valent. Glossa *verbo Litteras*, in præsenti, & *in c. nullus, verbo Inductum, de tempor. ordin. lib. 6.* quam consuetudinem viguisse in Ecclesia Rhemensi, testatur Hallier. *vbi suprà, pag. 669.* Vnde iuxta consuetudinem ipsius Ecclesiæ Rhemensis accipit ipse prædictam Flodoardi auctoritatem.

Dissoluitur difficultas.

C A P V T IX.

Idem a *N. Mediolanensi Archiepiscopo.*

VT *b* nostrum prodeat de Dei vultu iudicium, & oculi nostri videant æquitatem, via regia debemus incedere, nec ad sinistram omninò, nec ad dexteram declinare: ita magnum iudicantes, vt paruum; quia non est apud Deum acceptio personarum. Ad audientiam sanè nostram multorum relatione peruenerat, quod Cancellaria Mediolanensis Ecclesiæ vacauerat vltra annum: vnde secundùm Lateran. Concilij statuta, ad nos ipsius erat donatio deuoluta. Volentes autem tibi solita benignitate deferre, rogauimus te attentiùs, & mandauimus, vt Cancellariam ipsam dilecto f. Henr. de Settera Subd. nostro, Mediolanensis Ecclesiæ Canonico, benè apud te merito, & ad hoc officium obtinendum idoneo, benignè conferres: & si post receptionem litterarum nostrarum quidquam de ipsa Cancellaria contra ius acquisitum nobis ex Lateranen. decreto statueres, decernebamus illud irritum, & inane. Tu verò litteris nostris receptis, diceris respondisse, sicut ex publico declaratur authentico, quod Cancellariam ipsam alteri non contuleras, quia propter grauamina debitorum prouentus ipsius tibi erant plurimùm necessarij: litteris tamen nostris apertis, earumque tenore perspecto, responderes in crastino, quod crederes respondendum. Porrò, sicut ex alio comperimus instrumento, postquam mandati nostri audiuisti tenorem, variata locutione dixisti, quod Cancellariam ipsam non poteras iuxta mandatum nostrum præfato Subd. nostro conferre; quia reseruatis tibi prouentibus, eandem Cancellariam decem mensibus iam elapsis Henr. de Lamp. concesseras. Cumque nobis huiusmodi responsionum varietas ex scriptis innotuisset authenticis, etsi secundùm Apost. omnem inobedientiam prompti simus vlcisci, adhuc tamen tibi deferre volentes, cui & in minori officio constituti, & promoti, sicut Domino placuit, ad maiora, in multis, & magnis detulimus, tibi dedimus in *c* mandatis, vt ad præsentiam nostram procuratorem idoneum destinares, qui tuo nomine legitimè nobis ostenderet, quod dictam Cancel. personæ idoneæ modo canonico, tempore tibi competente donasses: dictus quoque H. de Lampun cui dicebatur facta donatio, si vellet, ad præsentiam nostram accederet, suam iustitiam defensurus. Venientes igitur ad Apostolatus nostri præsentiam dilecti filij G. procurator tuus, & sæpedictus H. super varietate responsionum nitebantur te multipliciter excusare, licèt publicis instrumentis fides non facilè derogetur, & secundùm rerum naturam vix potuisset sufficienter ostendi, quod aliud respondisses. Produxerunt autem in nostra præsentia duos testes, qui iurati dixerunt, quod in Ianuario nuper præterito fuit annus, ex quo Mediolanen. Cancellarius debitum vniuersæ carnis exsoluit, & in sequenti Maio, cùm consanguinei Henr. de Lampun. frequenter apud te, ac vehementer instarent, vt Cancellariam ipsis conferres, te respondente, quod Cancellariæ prouentibus carere non posses; ad multam tamen instantiam est obtentum, vt Cancellariæ tibi retineres prouentus, & ius ipsius præfato conferres Henr. Quatuor ergo præsentibus, inter quos duo testes memorati fuerunt, in secretiore Palatij tui camera eundem H. secundùm tenorem præscriptum de Cancellaria inuestisti per librum, & recepisti fidelitatem ab eo, prohibens vniuersis, ne verbum istud cuiquam reuelarent. Adiecit autem vnus testium prædictorum, quod postquam ad te mandatum nostrum peruenerat, & ipse H. iam Bononia redijsset, tu ei solemniter, & publicè tradidisti, se vidente, sigillum, mandans ei, vt Cancellarij officium exerceret: quod & alter testis asseruit de auditu, & idem procurator tuus, quod verum crederet esse, respondit. Henr. quoque confessus est factum, sed solemnitatem facti negabat. Quia ergo post interdictum nostrum ei præsumpsisti tradere bullam, cùm traditionem ipsam saltem debuisses differre, donec nostrum consuleres beneplacitum: dilectis filijs I. Archidiac. & O. Lento Canonico Mediolanensi dedimus in mandatis, vt si etiam post secundum mandatum, per quod totius cognitionem negotij ad nostrum iudicium reuocauimus, id ipsum cognoscerent attentatum, traditionem sigilli decernerent irritam, & inanem: inhibentes Henr. ne quomodolibet eo vti præsumeret, cùm plus sit Rom. Pontificem ad se aliquod euocare negotium, quàm quemquam ad eum super aliquo negotio prouocare. Tolerabamus autem ad tempus, vt negotij merita nobis pleniùs innotescerent, inuestituram, quæ dicebatur in occulto facta fuisse per librum, licèt ecclesiastica beneficia non sint donatione clandestina conferenda, teste Veritate, quæ dicit. Qui malè agit, odit lucem. Cæterùm quia Cancellariæ officium memoratæ spirituale, vel annexum spirituali proponebatur existere, cùm Cancellarius ex officio suo multa facere debeat, quæ spiritualia

esse

esse noscuntur, ac per hoc sub tenore præscripto dicebatur non debuisse conferri, cùm ab omni specie mala præcipiat Apostolus abstinere: quia etiam præfatus Henr. de Lamp. licèt receptus sit in fratrem ad vacaturam præbendam, ordinarius tamen asserebatur non esse, ac per hoc Cancellariam sibi non debuisse conferri, quæ de iure, vel consuetudine ordinario tantùm debet committi: cùm nec Mediolanensis Archiepiscopi, sed Mediolanensis Ecclesiæ Cancellarius esse scribatur, nec vacante sede Cancellarij perdat officium; nam nec ipsum sigillum substituto Pontifice variatur: inquisitionem horum duximus prænominatis I. Archid. & O. Lento Canonico Mediolanensi committendam, per Apost. scripta præcipiendo mandantes, quatenus omni contradictione, & ap. cessante, Deum habentes præ oculis, gratia, & timore postpositis, sine personarum acceptione inquirerent super præmissis diligentissimè veritatem: & ne veritas celaretur, testes qui eis nominarentur, si se gratia, vel timore subtrahant, per censuram eccles. compellerent perhibere testimonium veritati, & quod super omnibus inuenirent, sub litterarum suarum testimonio ad Sedem Apostolicam destinarent: vt per inquisitionem ipsorum sufficienter instructi, negotium ipsum meliùs decidere valeremus. Ipsi verò mandatum Apostolicum fideliter exequentes, conuocatis Mediolanensis Ecclesiæ ordinarijs, & per pœnam excommunicationis compulsis dicere sub iurisiurandi religione de facto Cancellariæ, quia nouerant super præmissis articulis veritatem, attestationes suas redactas in scriptis, & sigillo munitas ad nostram præsentiam transmiserunt. Interdixerunt etiam eidem H. administrationem sigilli, sicut ex litteris eorum accepimus, iuxta formam mandati nostri, de consilio sapientum. Cùmque sæpedictus H. de Lamp. cum patre suo Rogerio propter hoc nostro se conspectui præsentasset, copiam allegandi pro se liberam ac benignam in communi concessimus auditorio: qui per aduocatum proposuit, quod delegati prædicti sine inquisitione spoliauerunt eum executione sigilli, contra nostri mandati tenorem, cùm ipsius sigilli traditio non fuerit facta post secundum mandatum; & ideò primo loco restitutionem sibi fieri postulabat. Formam verò concessionis nitebatur multipliciter excusare, proponens quod in retentione fructuum simoniaca prauitas nullatenus intercessit; tum quia officium Cancellariæ nec est spirituale, nec annexum spirituali, quia licèt Cancellarius quædam agat, quæ spiritualia esse noscuntur, sicut ex attestationibus liquet, ea tamen non agit ex officio Cancellarij, sed de mandato Archiepiscopi, sicut ex dictis testium comprobatur: tum etiam, quia nihil emit, aut vendidit, cùm simonia describatur esse studiosa cupiditas vendendi, vel emendi spirituale, vel spirituali annexum; præsertim cùm tu antè traditionem separaueris fructus, & ita quod tuum erat, tibi retinuisti, non accipiens alienum. Se quoque ad obtinendam Cancellariam proponat idoneum, cùm de mandato Rom. Pont. sit Mediol. Ecclesiæ Canonicus institutus, vocem habens in Capitulo, & locum in choro; & tanquam verus, & plenus Canonicus, in tractatibus, & contractibus ipsius Ecclesiæ admittatur. Nec obstat, quod integram præbendam non habet, cùm sicut per dicta testium est probatum, Archidiaconatus eiusdem Ecclesiæ, de quo nullatenus dubitatur, quin sit dignitas, & officium spirituale, quandoque fuerit concessus ei, qui præbendam integram non habebat. Quod autem à sexaginta annis, iuxta quorundam testimonium, concessus fuit tantùm ordinario præbendato de numero viginti Canonicorum, qui propriè Ordinarij appellantur, sibi nocere non poterat; cùm per hoc nullum sit tibi præiudicium generatum, quin ei, qui de numero viginti non esset, præsertim Canonico, eandem Cancellariam potuisses conferre. Allegabat insuper, quod etsi pactio de retinendis ad tempus prouentibus interuenisset, quod ipse tamen negabat, inter te, ac parentes ipsius, ipse tamen de prædicta Cancellaria purè fuit, & simpliciter inuestitus, & ideò talis pactio sibi non debet obesse, cùm parentes nihil tibi pro eo dederint, vel promiserint. Præterea proponebat, quod cùm nullus debeat sine accusatore damnari, nec aliquid circa negotium istud actum sit in forma iudicij, depositiones testium non poterant sibi præiudicium generare. Quia verò per hanc vltimam allegationem personam nostram tangere videbatur, dignum duximus causam commissæ inquisitionis, & ordinem pleniùs explicare, ne quis quomodolibet suspicetur, quod nos in hoc negotio perperam processerimus, præsertim cùm ratio assignanda debeat esse posteris profutura. Cùm enim iuris sit explorati, quod actore non probante, is qui conuenitur, etsi nihil præstiterit, debet absolui, videri poterat, quod nos tibi, qui conueniebaris à nobis, malitiosè, vel indiscretè onus probationis super tribus præmissis articulis imposuimus, videlicet vt ostenderes, quod prædictam Cancellariam personæ idoneæ, modo canonico, & tempore tibi competenti donasses. Porrò cùm donatio fuisset occulta, & ideò suspicione non careat, & elapso iam anno nullus omninò Cancellarius appareret, non immeritò credebatur, quod secundùm Lateran. statuta Concilij ad nos esset ipsius Cancellariæ donatio deuoluta, & ideò sine culpa potuissemus ipsam conferre: quoniam etsi locum Dei teneamus in terris, non tamen de occultis possumus diuinare. Quod ergo contra illud, quod prima facie iustè præsumebatur pro nobis, præsertim cùm responderis prima vice, quod Cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi concessimus, non fuit grauamen, sed gratia; nec ex malitia, sed ex benignitate processit. Quod etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandauimus, tu causam præstisti mandato; quia sæpè nobis per litteras intimasti, & tandem probasti per testes, quod retentis tibi prouentibus, officium concesseras memoratum: ex quo non immeritò contra talem concessionem fuimus suspicati, cùm & proponeretur apertè, quod illud ei personæ commiseras, cui secundùm consuetudinem Mediolanensis Ecclesiæ non debuerat aliquo modo committi. Et ideò nos non tam ex plenitudine potestatis, quàm ex officij debito, quia possumus, & debemus de subditorum excessibus ad correctionem inquirere veritatem, te maximè causam, & occasionem præstante, inquisitionem commisimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, quæcumque fuerunt in nostro auditorio proponenda, deliberauimus cum fratribus nostris, & in ipsa

in ipsa deliberatione te in tribus præcipuè comperimus fuisse culpabilem: circa contrarietatem responsi, quia non solùm nobis, qui (licèt immeriti) Iesu Christi locum tenemus, sed nec cuiquam debuisses ex certa scientia contraria respondere: circa carnalitatem animi, quia non affectu carnali, sed discreto iudicio debuisti ecclesiasticum officium in persona magis idonea dispensare: & circa inhonestatem facti, quia non licuit ex pactione, vel conuentione quacumque, sub modo, vel tenore præscripto concedere nudum officium, & tibi retinere prouentus, cùm in Lateran. Concilio sit prohibitum, ne quis conferendo ecclesiasticum beneficium, partem prouentuum suis vsibus retinere præsumat: & alibi cautum reperiatur in canone, quod ecclesiastica beneficia debent sine diminutione conferri. Vnde credimus distinguendum, vtrum qui dat spirituale beneficium, prouentus ipsius ante donationem percipiat: nam si prouentus ante donationem non percipit, non est dubium intercedere simoniacam prauitatem. Si verò ante donationem percipit ipse prouentus, credimus etiam distinguendum, vtrum ante donationem constituat, vt ipsi prouentus retineantur ad tempus pro causa iusta, & necessaria; an conueniat cum eo, qui accipit beneficium, seu cum mediatore quocumque, vt officio illis concesso, retineat ipse sibi prouentus. Primum enim membrum credimus esse licitum; secundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus his, qui prauitatem suam satagunt palliare. Quia verò maiorum excessus maiori debent seueritate puniri, cùm iuxta diuinæ legis oraculum, si sacerdos qui est vnctus, peccauerit, faciet delinquere populum; quod inhonestè super retentione prouentuum præsumpsisti, de communi fratrum nostrorum consilio irritauimus, & in pœnam præsumptionis huiusmodi, vt in eo puniaris, in quo peccaueras, à collatione dignitatis, vel ecclesiastici beneficij, quod ad tuam donationem in tua primò vacabit Ecclesia, censuimus suspendendum. Cæterùm quia diuina docente scriptura, didicimus quod melior est sapiens viro forti, & qui dominatur animo, expugnatore vrbium; quantumcunque voluerimus, aut vellemus, si salua possemus iustitia, contra quam non iudicamus nos posse, cùm simus in Sede iustitiæ constituti, præfatam Cancellariam prædicto Subd. nostro conferri, sæpedictum tamen H. de Lamp. non inuenimus ita culpabilem, vt eum exigente iustitia, ipsa Cancellaria priuare possemus: cùm etsi parentes eius ex simplicitate deliquerint, nihil tamen pro ea dantes, aut etiam promittentes, ipse tamen inuestituram Cancellariæ, sicut verus Canonicus, & cui ratione canonicatus de iure non poterat opponi defectus, sine pactione qualibet, & conuentione recepit: nec etiam fuit sufficienter probatum, quod Cancellarius ex officio suo faciat spiritualia memorata, cùm ea potiùs de iure communi ad Archid. spectent officium; *e* repræsentare videlicet ordinandos Episcopo, & illos examinare, ponere Abbates, *f* & Abbatissas in Sede; quæ cùm probatum sit per aliquos testium, Cancellarium facere de mandato Archiepiscopi, de speciali potiùs, quàm de generali mandato videtur intelligi. Verùm quod delegati præscripti scripserunt se interdixisse illi officium Cancellarij, secundùm Apostolici formam mandati, de consilio sapientum, cùm ab eis super hoc appellatum non fuerit, nec aliquid contrà probatum, de rigore iuris, ex quo præsumitur legitimè factum, potuissemus illud decernere obseruandum: sed misericordia, quæ superexaltat iudicium, nos induxit, vt quod in contemptum nostrum creditur esse factum, de benignitate Sedis Apostolicæ remittamus, cum ad pœnam illi sufficiat, quod propter hoc secundò ad Sedem Apostolicam laborauit. Datum Perusij 9. Octobris.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam habetur in quarta collectione, *sub hoc tit. c.3.* non tamen constat ex his collectionibus, cui missa sit hæc epistola. Ex epistolis tamen correctis à Guillelmo Sirleto constat, missam esse N. Archiepiscopo Mediolanensi, ex quibus ita præsentem decisionem restituo. De Mediolanensi Ecclesia egi *in cap.27. de rescriptis.*

b *Vt nostrum.*] Hæc priora verba reperiuntur *in cap. vnico, vt ecclesiastica officia.*

c *Dedimus in mandatis.*] Hæc verba extant *in cap. vt nostrum, de appellat.*

d *Cancellarius.*] De eius officio egi *in cap. ecclesia 48. de elect.*

e *Repræsentare.*] Iuxta formam, quam retuli *in cap. vnico, de scrutinio in ordine.*

f *Abbates, & Abbatissas.*] *Cap.2. hoc tit. in quinta collectione*; quod installare appellabant sacri canones, *cap. significante, de appell. cap. ne Dei, de simonia.* Sicut enim Archidiaconis competit possessionem beneficiorum sæcularium tradere post collationem ab Episcopo factam, *cap.5. hoc tit.* ita in regularibus dignitatibus, Abbatijs videlicet, illi competit Abbates, & Abbatissas in Sede ponere, siue installare, cuius installationis causa aliquid recipere Archidiaconi non possunt. Innocentius noster *lib.2. regestr.14. epist.46.* ibi: *Iustis petentium desiderijs dignum est nos facilem præbere consensum, & vota quæ à rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Eapropter, dilectæ in Domino filiæ, vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, auctoritate præsentium inhibemus, ne pro consequenda benedictione, vel installatione Abbatissæ monasterij vestri, quæ benedicenda pro tempore fuerit; consecrationibus altarium, vel Ecclesiarum, siue pro oleo sancto, vel quolibet alio Ecclesiastico Sacramento, diœcesanus Episcopus, vel Archidiaconus loci, sub obtentu consuetudinis, vel quolibet modo alio quidquam exigere, vel extorquere præsumat: sed hæc omnia gratis, & sine prauitate qualibet vobis impendant.* Et *epist.143.* ibi: *Cùm ex iniuncto nobis Apostolatus officio Ecclesiarum omnium solicitudinem gerere teneamur, ea corrigere nos oportet, quæ interdum contra sacrorum canonum sanctiones in eis per ipsarum ministros improuidè attentantur. Sanè ad audientiam nostram vobis referentibus est datum, quod cùm Abbatem vestrum contingit de nouo in Sede, prout moris est, collocari, Archidiaconus Parisiens. pro installatione ipsius centum solidos Parisiens. monetæ à vobis nititur extorquere, huiusmodi exactionem in ius annuum conuertendo. Quia igitur talis exactio est rationi contraria, & sanctorum Patrum institutionibus inimica, ne id de cætero attentetur, auctoritate præsentium districtiùs inhibemus. Nulli ergo, &c. Vsque nostræ inhibitionis infringere, &c. Si quis autem, &c. vsque incursurum.*

CAPVT X.

Honorius III. *Abbati a Arremar. Trecen. diœc. & Archid. & Decano S. Stephani Trecen.*

Dilecto filio. *Et infra:* Ad petitionem Archidiaconi *b* Senon. conquerentis, quod Abbas, & Conuentus monasterij Sancti *c* Petri Viui Senon. *d* procurationem annuam, & quædam alia, ratione sui Archidiaconatus ad ipsum spectantia, exhibere sibi contra iustitiam denegabant, Abbati Sancti *e* Crispini, & collegæ eius dedimus in mandatis, vt audirent causam huiusmodi, & fine debito terminarent. Coram quibus petijt dictus Archidiaconus, vt cùm idem monasterium intra metas sui Archidiaconatus sit situm, ei præfati Abbas, & monachi obedirent in his quæ pertinent ad *f* iurisdictionem, reconciliationem, & visitationem, ad ius, vt dicebat, Archidiaconale spectantes, videlicet vt coram ipso conquerentibus responderent, ac starent iuri, & iustas eius sententias obseruarent, citati venirent ad eius præsentiam, & eius mandata honesta, & facta secundùm Deum de correctione excessuum, & alijs, quæ Archidiaconi solent, & possent rationabiliter iniungere, audituri, & salua sua regula, & Abbatis sui debita obedientia, seruaturi. Petijt insuper, ne de cætero facerent aliquos de Senon. *g* balliuia, eo *h* prætermisso, coram Officiali Senon. Archiepiscopi conueniri, asserens illos priùs debere conueniri sub ipso, quàm coram Officiali prædicto, specialibus ipsius Archiepiscopi, & *i* hominum, ac familiæ *j* suæ causis dumtaxat exceptis. Lite igitur super præmissis coram præfatis iudicibus legitimè contestata, & auditis ab eisdem hinc inde propositis, ijdem iudices de vtriusque partis assensu causam ipsam ad examen Apostolicum remiserunt. Ipsis ergo Abbate, & Archidiacono in nostra præsentia constitutis, nos attendentes eorum consuetudines esse super Archidiaconi iurisdictione diuersas, cùm in hoc casu nesciremus consuetudinem, qua in Abbatijs Senonensib. Ordinis præfati monasterij vtitur Archidiaconus Senon. finalem habere nequiuimus in huiusmodi quæstione processum. Volentes autem vt eidem quæstioni finis debitus imponatur, causam ipsam vobis de ipsius Abbatis, & procuratoris alterius partis assensu duximus committendam. Ideòque discr. v. m. quatenus per maiores Ecclesiæ Senon. Canonicos, qui habere debent de huiusmodi consuetudine notitiam pleniorem, super his veritatem solicitè inquiratis; & nisi vobis infra tres menses post primæ citationis edictum constiterit per eosdem, pręfatum Archidiaconum, vel prædecessores ipsius de pacifica sic obtenta consuetudine iurisdictionem aliquam in ipso monasterio, vel in huiusmodi Abbatijs hactenus habuisse, præfatum monasterium ab eius petitione pęnitus absoluatis, perpetuum super hoc ipsi Archidiacono silentium imponentes. Si verò per eosdem Canonicos vobis constiterit, ipsum Archidiaconum, vel eius prædecessores, de sic obtenta consuetudine hactenus habuisse iurisdictionem aliquam in ipso monasterio, vel in alijs huiusmodi Abbatijs, ea dumtaxat adiudicantes eidem in monasterio supradicto, quæ ipsum, vel prædecessores suos in monasterio ipso, vel in eisdem Abbatijs constiterit habuisse, super alijs perpetuum ei silentium imponatis, in prædictis omnibus sub. app. ob processuri.

NOTÆ.

1 a Arremarensi.] Ità legitur in quinta collectione Honorij III. edita ab Innocentio Cironio; non autem legendum est *Arminensi*, vt legitur in hac sexta collectione. In diœcesi enim Trecensi est monasterium Arremarense, Ordinis D. Benedicti, de quo P. Sirmundus ad Petrum Cellensem *lib. 2. epist. 2.* ita dictum ab Arremaro presbytero eius auctore, vt referunt Fratres Sarmat. *tom. 4. Galliæ Christ. fol. 78.* Etiam dicitur S. Petri in Deruo, eo quòd antiquitiùs in Deruensi silua eius collocata fuissent fundamenta. Iacobo eius Abbati, qui floruit in eo monasterio ex anno 1229. vsque ad annum 1238. rescribit Honorius in præsenti.

2 b *Archidiaconi Senonensis.*] Cuius magna auctoritas est in diœcesi Senonensi, tam in Ecclesijs sæcularibus, & earum Præfectos; quàm in Ecclesijs regularibus, & earum Prælatos, vt constat ex decreto Gregorij XI. quod transcribo ex Renato Chopino *lib. 1. de sacra politia, tit. fin. n. 16.* vt lectori innotescat huius Archidiaconi ampla iurisdictio. [Gregorius Episcopus, &c. Dilectis filijs S. Genouefæ Parisien. & S. Columbæ prope Senones monasteriorum Abbatibus, ac Decano S. Agricoli Auenionen. &c. Sanè nuper pro parte dilecti filij. M. Nicolai de Veris, Archidiaconi Senonen. Capellani nostri nobis exposito, quod dudum inter venerabilem fratrem nostrum Nicolaum Episcopum Antissiodoren. & dictum Archidiaconum, super eo, quod Archidiaconus asserebat, quod ad eum ratione sui Archidiaconatus Senonen. & ad Archidiaconum Senonensem, qui est pro tempore, Archiepiscopum Senonensem, necnon prædictum, & alios Episcopos prouinciæ Senonen. necnon Abbates monasteriorum in dicto Archidiaconatu consistentium in primo aduentu eorum in suis Ecclesijs, & monasterijs installare, & in sedibus suis ponere de antiqua, & approbata, & hactenus pacificè obseruata consuetudine pleno iure pertinet, & à quolibet ipsius prouinciæ Episcopo sic installato ratione installationis huiusmodi vnam auri, & duo Canonici Senonen. quos idem Archidiaconus capere debet, & qui cum eodem Archidiacono pro installationibus huiusmodi accedere habent, duas argenti marchas, vnà cum expensis factis per eosdem Archidiaconum & Canonicos in eundo, & redeundo percipere debent: præfatus verò Antissiodoren. Episcopus contrarium affirmabat, orta erat materia quæstionis. Nos qui dum eramus in minoribus constituti, dictum Archidiaconatum per multos annos tenuimus, & de ipsius iuribus eramus plenariè informati, ad instantiam ipsius Archidiaconi dilecto filio nostro Roberto Basilicę duodecim Apostolorum presbytero Cardinali viuæ vocis oraculo commisimus, vt contra quoscumque Episcopos dictæ prouinciæ, qui deinceps recusarent se per dictum Archidiaconum, vel eius vicarium installari, summariè procederet. Qui quidem Cardinalis virtute commissionis prædictæ in negotio huiusmodi ad nonnullos actus dicitur processisse. Postmodùm verò dilectus filius Ioannes tit. SS. quatuor Coronatorum Presbyter Cardinalis, volens partes prædictas ad concordiam amicabiliter reuocare, quasdam informationes de ipsius Archidiaconatus iuribus, & super præmissis alijs per fideles, & fide dignas personas de partium consensu fieri fecit: quas nobis nuper sigillatas transmisit, nosque illis receptis, ipsas per eundem Robertum Cardinalem aperiri, inspici, & examinari fecimus diligenter. Cùm autem idem Robertus Cardinalis nobis nuper fideliter retulerit, se informationem huiusmodi vidisse, & per

& per eam reperisse, quod nonnulli dictorum Episcoporum per aliquos Archidiaconos ipsius Ecclesiæ, qui fuerunt pro tempore, vel eorum vicarios in suis Ecclesijs installati, dictique Archidiaconi in pacifica possessione installandi Episcopos antedictos extiterint, & marchas huiusmodi Episcopi persoluerint. Nosque etiam toto tempore, quo dictum Archidiaconatum tenuimus, in pacifica possessione installationum, & iurium huiusmodi fuerimus: & propterea nolumus ipsum Archidiaconum super iuribus huiusmodi aliquatenus molestari. Nos volentes eundem Nicolaum Archidiaconum, quem multis virtuosis meritis familiari experientia nouimus insigniri, paterna beneuolentia confoueri, auctoritate Apostolica per alias nostras litteras declarauimus, præfatum Nicolaum Archidiaconum, & eius successores Archidiaconos Senonenses, vel eorum vicarios pacifica possessione Archiepiscopum, ac Episcopos, & Abbates prædictos installandi, cum receptione marcharum prædictarum, & aliorum quorumcumque, vti & gaudere debere, ac in ea ipsos manutenendos fore, & manuteneri debere: iure tamen proprietatis installationum, & receptionis marcharum, & iurium prædictorum dumtaxat illi, vel illis, ad quos pertinet, reseruato, & in omnibus semper saluo. Districtiùs inhibentes eisdem Archiepiscopo, Episcopis, & Abbatibus, ne in suas Ecclesias, & monasteria, in nouo ipsorum aduentu, absque installatione huiusmodi aliquatenus intrare, aut aliquid contra tenorem declarationis nostræ huiusmodi attentare præsumant, &c. Quocirca discretioni vestræ mandamus, quatenus vos, vel duo, aut vnus vestrum, &c. Datum Auenione 8. Kal. Nouemb Pontif N. Anno 3.

c *S. Petri Viui.*] Hoc monasterium Ordinis D. Benedicti est iuxta ciuitatem Senonensem, celebre, ac vetustissimum, structum in vico Viuo à Virgine Teudechilde, & amplis prædijs, ac ædificijs ditatum, vt post Odorannum monachum, & Robertum referunt Fratres Sarmat. *tom 4. Galliæ, fol.* 724. Vldaricus, vt Abbas illi præerat tempore Honorij III.

d *Procurationem.*] Cùm enim Archidiacono competat ius visitandi proprium territorium, *c. 1. c. mandamus, hoc tit.* vbi dixi, necessariò procurationes ratione huius muneris illi solui debent, *c. cùm Apostolus, c. sopitæ, c. cùm venerabilis, de censibus.*

e *S. Crispini.*] Ordinis D. Benedicti, quod extat in diœcesi Suessionensi.

f *Iurisdictionem*] A quo tempore monasteria exempta sint à lege iurisdictionali, tam Episcoporum, quàm inferiorum Prælatorum, latè exponimus *in c. graue, c. licèt, de officio Ordinarij.*

g *Balliuia.*] Idest districtu, regione, aut territorio: vox enim *Balliuia*, barbara est, à qua iustitiarij, seu iudices ipsius ditionis, Balliui dicuntur *in cap. quoniam 3. de immun. Eccl. lib 6. lib. 2 feudorum, tit.* 54. Notant Vossius *lib. 1. de vitijs serm. c.* 1. Hothomanus, & alij *de verbis feudalibus, verbo Balliuus:* inde etiam Ballij dicuntur defensores, & tutores, in legibus Neapol *lib. 2. tit 7 & lib. 3. tit. 27. & lib. 1. epist.* 242. *Innocentij III.* notarunt Cironius *in præsenti*, Lindembrogius *in Glossario, verbo Balliuus.*

h *Prætermisso.*] Archidiaconus enim Senonensis, non vt vicarius Archiepiscopi, sed iure proprio, priuilegio, aut consuetudine introducto intendebat propriam iurisdictionem sibi competere: vnde ab eo ad Archiepiscopum, non ad Episcopum appellatur, vt de Rhemensi Archidiacono etiam docetur *in c. referente 7 de præbendis, c. Romana, §. 1. de appel. lib. 6.* notauit Cironius *in præsenti, & lib. 2. obseru. c.* 8.

3 i *Hominum.*] Homines, qui dicantur in Iure exposui *in c. fin. de seruis non ordin.*

j *Familiæ suæ.*] Ex his verbis deducunt Abbas, & classici repetentes in præsenti, plures congesti à Barbosa *in collect. ad hunc textum*, Fermosinus *in c. cùm contingat, q. 10. & 12. de foro compet.* Diana *p. 1. tract. 2. resol. 97. & 4. p. tract. 1. resol.* 30. Solorzanus *tom 2. de iure Indiar. lib. 3. c.* 8. Carleual. *de iudicijs tom. 1. q. 6. disp. 2 sect. 3. n. 427. &* 509. innumeri congesti à Diana *6. p. tract. 2. resolut* 1. Frances *de competentijs, quæst. 100. per totam*, familiares Episcoporum, etiam laicos, tantùm prætextu familiaritatis exemptos esse à iurisdictione sæculari, tam in ciuilibus, quàm criminalibus causis: mouentur etiam ex textu *in cap. Ecclesiarum 69. 12 q. 2. l. 1. l. 2. §. 1. C. de Episc. & Cler. cap. 1. de pœnis in 6* & Concil. Trid. *sess. 14. de reform. c. 5. vers. Familiaribus:* & ita decisum fuisse per sacram Congregationem Cardinalium refert Barbosa *lib. 1. de iure eccles. cap. 49. §. 4. à n.* 34. & receptum in Aragonia testatur Cenedo *qq. canon. q. 4. n.* 26. idem in Lusitania obseruatum fuisse testatur Pereyra *de manu Regia tom. 1. q. 10. n.* 30 Verùm contrariam sententiam, videlicet familiam laicalem Episcoporum subesse iudicibus sæcularibus, neque exemptam esse à iurisdictione sæculari, docuerunt Gaspar Antonius Thesaurus *qq. forens. q.* 78. Ceuallos *de cognitione per viam violentiæ, 2. p q. 58. n. 9.* Pereyra *vbi sup.* Felicianus Vega *in c. 2. de foro compet. n.* 22 Ansald. *de iurisd. 2. p. tit. 11. c. 5. n* 151. Cutellius *2. p. centrou. fol.* 183. Marinis *alleg.* 75. sibi contrarius, dum *lib. 1. res.* 117 pluribus laudatis contrarium tenuit, P Suar. aduersus Regem Angliæ *lib. 4. c. 29. n. 9.* qui pro hac sententia sequẽtia iuris fundamenta expendunt. Primum affert Ansaldus *vbi sup.* ex eo, quod in Concilio Florentiæ celebrato anno 1517. *sub tit. de foro compet.* vbi de hac exemptione agitur, nulla familiarium Episcopi mentio fit. Secundò expendit Suarez Concilium Trid. *sess 23. de refor. c. 9.* vbi statuitur, vt nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus constitutus, fori priuilegio gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat: igitur laici familiares Episcoporum, qui nec prima tonsura sunt initiati, nec beneficium ecclesiasticum obtinent, fori priuilegio non gaudent. Tandem expendunt argumentum, etsi negatiuum, videlicet nullo canone, aut Iuris decreto priuilegium hoc exemptionis familiæ Episcopi concessum esse: quod vt faciliùs cognoscatur, expendendi, exponendique sunt textus pro contraria sententia adducti: & primò præsens Honorij decretalis, cuius speciem si referamus, liquidò constabit, nihil de præsenti quæstione in ea Honorium decernere. Casus est: Archidiaconus Senonensis, qui non erat vicarius Archiepiscopi, sed ordinariam, peculiaremque iurisdictionem habebat in districtu sui Archidiaconatus, cùm appellaretur ab eo ad tribunal Archiepiscopi, cùm aliter de iure communi obseruetur, *cap. Romana, §. 1. de appell in 6.* vt contra Cuiacium notauit Cironius *lib. 2. obseruat cap.* 8. coram Romano Pontifice querelam proposuit contra Abbatem, & Conuentum Ordinis S. Benedicti S. Petri Viui, quatenus ipsi Archidiacono denegarent procurationes, & alia iura, quæ ad suam dignitatem spectare dicebat: hæc petebat, simul obedientiam in his, quæ pertinent ad iurisdictionem, visitationem, & alia ad ius Archidiaconale attinentia, videlicet vt si rei essent, citarenturque per Archidiaconum, venirent, starent iuri, & iustas eius sententias implerent; si actores essent, & vellent conuenire aliquos de balliuia, & districtu Archidiaconatus Senonensis, vt actionem proponerent coram ipsomet Archidiacono, aut eius vicario; non verò eo prætermisso, coram Archiepiscopo, aut Vicario Senonensi; nam dicebat, primam instantiam in homines sui districtus, ad suam dignitatem pertinere, exceptis dumtaxat causis specialibus ipsius Archiepiscopi, & causis hominum Archiepiscopi, & familiæ eius, quas in prima etiam instantia Archidiaconus fatebatur ad Archiepiscopi tribunal pertinere. Mirum, esset qualiter contra laicos etiam districtus Archidiaconalis posset competens iudex esse ecclesiasticus Sed ab hac difficultate nos liberat textus *in cap. si clericus laicum, de foro compet.* in finalibus verbis, docens id effici posse consuetudine: de facto ergo, aut de Iure ex facto quæsito agebat Archidiaconus. Et Pontifex Honorius III. quibusdam iudicibus delegatis dedit in mandatis, vt partibus auditis, visisq; Archidiaconi probationibus, appellatione remota causam fine debito terminarent. Nam decisio Pontificis nihil aliud continet, quod de iure sit. Relatio Archidiaconi fuit, causam Archiepiscopi ipsius, & suorum familiarium, etiam in districtu sui Archidiaconatus existentium, priuatiuè in prima instantia ad tribunal Archiepiscopale pertinere. Cur pertinerent, nec textus, nec querelans aperiunt. Ex hac ergo partis relatione in casu speciali emissa, & de Archiepiscopo silente, nec litigante, inferre volunt tanquam iure decisum, familiares Episcoporum ad ipsorum forum, tribunalque pertinere, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus, vt trepidus, & breuiter admodum notauit Panorm. *n. 5.* & de familia Cardinalium Oldradus *consf. 292. n. 5.*

Nec etiam hoc exemptionis priuilegium continetur *in d. c. Ecclesiarum, d. l. 1. & 2.* in quibus serui Ecclesiarum, coloni perpetui ipsarum, item adscriptitij gaudent eadem 4

dem immunitate,qua gaudent Ecclesiæ ipsæ. Sed quilibet perspiciet hæc dissimilia esse, quia isti homines sunt portio patrimonij ipsius Ecclesiæ, vt prædia, quibus adscripti sunt: ergo vt ecclesiastica bona debent ijsdem prærogatiuis frui ac reliqua, vt apud nos explicatissimè exponit textus *in l.56.tit.6.p.1.l.32. stili*, vbi videndi sunt Gregorius,& D.Christophorus de Paz. Non itaque valet argumentum: A muneribus sordidis immunes sunt serui, coloni perpetui,& adscriptitij Ecclesiæ,vt res ipsius:ergo & Episcoporum familiares,alioquin liberæ conditionis; immò licèt serui sint, sequuntur forum ecclesiasticum, exempti à sæculari. Quia de foro nullum illic verbum,vt vidit post alios Thesaurus Iunior *q.78.forensi, n.5. lib.3.* Iacobus Gothofredus *in l.8.C.Theod.de Episc.& cleric.* & alij relati à Barbosa *in d.l.1.& 2.C.de Episc.& cleric.* Parum etiam faciunt textus *in l.assumptio 6.§.vlt.l.filij libertorum 22.l.qui manumisit 27.ff.ad municip.l.2.C.de municip. & origin. lib.10.* in quibus serui à dominis manumissi sequuntur patronorum domicilium & forum,neque enim potest inde argumentum deduci ad familiares; illi enim noui homines ideò forum manumissoris sequuntur,quia aliud non habent: familiares verò habent suum proprium, quod minimè amiserunt. Rursus illud forum libertorum non est priuilegiarium, sed natiuum;hoc verò priuilegiarium foret,proprio dimisso. Et reliqua,quæ ad exclusionem paritatis faciunt,adducunt Paz *in d. l.32.stili, n.24.* Parexa *d. tit.2. resol.6. ex n.364.*

5 Nec ad rem etiam pertinet textus *in c.1. de pœnis,in 6.* in quo Episcopis conceditur notio, & iurisdictio in eos, qui iniurias, & contumelias ingerunt in ipsorum familiares,qui in visitationibus eos comitantur. Hic enim casus, vt verbis Gasparis Thesauri vtar *d.q.78.* controuersus est;non enim loquitur de familiaribus Episcoporum, qui delinquunt;sed de his qui patiuntur iniurias. Rursus & ratio specialis est; cùm enim patiamur iniurias non solùm per nosmetipsos,sed etiam per filios nostros, eosque,quos in potestate nostra habemus quomodolibet, & quadantenus,veluti nurum,vxorem,& similes, qui sub clientela nostra sunt,*l.1. & 2.ff.de iniurijs,§.patimur 2.§. seruis 3. Instit.eod. tit.* congruum fuit dignitati, & securitati Episcoporum visitantium ipsis permittere punitionem iniuriosum in suos familiares. Nec multùm etiam prodest nouissima Tridentini decisio *sess.14.de reform. c. insuper 5. vers. Familiaribus*, in qua Patres loquentes de causis ciuilibus, in quibus ad auertendas violentias manifestas solet à Summo Pontifice dari conseruator, statuunt, vt auxilio conseruatoris non vtantur familiares eorum,quibus datur,nisi duo dumtaxat sint,& continua ipsorum commensalitate gaudeant. Nam hic textus potiùs derogat,quàm concedit: inducta verò ad vnum effectum,non debent contrarium operari, *l. legata inutiliter, de ordin legat.* Rursus non loquitur de foro, aut iurisdictione,quia neutrum horum cadit sub conseruatoris potestate, *c.1. & vlt. de officio deleg. in 6.* nimis ergo à iuris ratione deuiat qui sic arguit: Familiares eorum, quibus datur conseruator, non fruuntur conseruatoriæ beneficio,nisi duo dumtaxat,& hi perpetui commensales: igitur familia laica Episcoporum gaudes ipsorum priuilegio. Nam canon Concilij potiùs prospicit commensalibus,ne ab alijs patiantur iniurias,quàm eos eximit,si delicta commiserint, à suo foro sæculari.

6 Denique non maioris roboris sunt monitoria, responsa Congregationis, & mandatæ litteræ ab Auditore Cameræ Apostolicæ quæ refert Diana *d.6 p.tract.2.* Nam expeditæ in causa Comitis D. Alphonsi Gonzagæ Archiepiscopi Rhodiensis de immunitate suæ familiæ,quantumuis titularis Episcopus esset, parum nos vrgent,cùm nesciamus an Mantuæ degeret, an in Regno,an in terris Ecclesiæ subiectis in temporalibus: quare ex illis efficax argumentum ad nostrum Regnum desumi non potest. Præterquam quod Episcopus Villaroel. *d.1.p.q.2. art.3. ex nu.38.* vbi de hac re agit,non multùm his instrumentis fidit, aut confidit, quia non sunt extracta in forma authentica, iuxta dispositionem Vrbani VIII. S. P. qui de hoc cauit,ne apocrypha,& incerta euulgarentur ab Auctoribus vel nimis credulis,vel nimis sententiæ adhærentibus. Emissæ verò ad Regnũ Siciliæ anno 1636.cum alijs multò antiquioribus de anno 1460. quæ Regiæ sunt,& à Prorege Siciliæ expeditæ,quamuis prætexant (saltem posteriores) iuris assistentiam, quam Auctores huius sententiæ negant; tamen principale fundamentum consuetudinis Inueteratæ,& immemorialis afferunt ad illud Regnum: igitur allegari non poterunt in alijs,in quibus talis non vigeat consuetudo, quod obseruandum est ad consilium 77. & 88. Marij Giurbæ Siculi, & ad consuetudines Lusitaniæ,& Aragoniæ, quas suprà expendebamus. In hoc regno non adest consuetudo similis, videlicet vt familia Episcopi gaudeat priuilegio fori; immò contrarium cautum est per diplomata & schedulam datam ad vtramque Cancellariam: mentio horum diplomatum extat in ordine Cancellariæ Granatensis, *tit.7. schedula 6.* & Cancellariæ Pincianiæ *lib.1. tit 2. & lib.3. tit.10. & in remissionibus ad Compil. sub tit.1. lib.4.*

Sed vt solida agnosco fundamenta huius sententiæ negatiuæ,ita reputo debilia, immò respuo quæ adducunt Auctores sententiæ affirmatiuæ. Non argumentum Ansaldi ex Concilio Florentino; nam negatiuum est,& parum adstringit, quia si laici familiares Episcopi gauderent hoc priuilegio fori,non ex sua persona, sed ex persosona Episcopi geuderent,quasi ipsius instrumenta:quare si iuris ratio non deesset, cum dominis suis inclusi viderentur. Nec etiam argumentum P. Suarez aliquid probat,siquidem dum ait iuxta Trident. *d. cap.6.* desiderari, vt quis gaudeat priuilegio fori,quod sit tonsuratus,& beneficium habeat,non rectè elicitur consequentia: Igitur laici familiares Episcopi non gaudent eo priuilegio. Alioquin nec nouitij;nec conuersi religionum gauderent priuilegio fori ecclesiastici. Mens ergo Concilij est,clericos qui vt clerici,& ratione clericatus volunt gauderi fori priuilegio,debere suffultos esse qualitatibus ibi expressis; nihil verò de alijs disponit,qui ex diuersis rationibus prætendunt forum ecclesiasticum:ideò negatiua non apponitur verbo *gaudent*, sed verbo *clericus*, quod restringit in ratione sui significatus, non rectè contra Moscosum docuit Diana *d. 6. p. tract.2. resol.8.* 7

Iam ergo videamus, quid in hac quæstione tenendum sit; & certè si numerum Auctorum asserentium familiam Episcopi gaudere priuilegio fori, attendamus, verior est affirmatiua sententia;si verò fundamenta ipsa libremus trutina veritatis,illam fundamento carere agnoscemus,cùm nec præsens textus,nec alij pro ea adducti eam probent,vt agnouerunt Thesaurus,& Ansaldus suprà, Cutellus *in codice legum Sicularum, ad leges Martini cap.2. n.6.* & ita in hac quæstione indecisus manet Bobadilla *lib.2. polit. cap.17. n.97.* 8

Huic quæstioni proxima est alia nostris temporibus sæpiùs disceptata circa familiares Sanctæ Inquisitionis, necnon & ipsorum Inquisitorum, an videlicet exempti sint à iurisdictione sæculari:quam vt radicitùs,& pleniùs resoluamus,supponendum est, sæculares omnes potestatibus sæcularibus subditos esse, iuxta ea quæ adducimus *in c. omnis, de censibus*, nisi legitima præscriptione,vel iusto priuilegio ab habente potestatem concesso exempti sint,*c. cùm personæ 7. de priuileg. in 6.* quod ad rem illustrat Parexa *de vniuersa instrum. edit.1. tom. tit.2. resol.6. n.34.* Fundat quippe Rex iurisdictionem suam in omnes sæculares sui Regni,*l.1 de origine iuris,l.1.2.& 3.tit.1.lib. 4.compil.* vbi Azeuedo. Didacus Perez *in l.2.tit.1.lib 3. ordinam.* Villadiego *in l.2.prologi fori iudic.ex n.2.* Auiles *in c.1.Prætor.* Auendaño *de exequendis,1. part. c.1.* Couarr. *pract.1.n.9.* Solorzanus *to.2. lib.4.c.3. n.30.* Parexa *d.tit.2. resol.6.n.37.* Franciscus Ansaldus *de iurisd.2.p.tit.11.c.5. ex n.137.* Marius Cutellus *ad leges Martini, tit. de iurisd. Inquisit. compet. prout Episcopis,n.16. & 17.pag. mihi 352.* 9 De familiaribus sanctæ Inquisitionis.

Priuilegio, aut præscriptioni similis apud nos est decisio Aulæ,quam dicimus Competentiarum;quia schedula Regia,qua tribunal illud erectum fuit anno 1625. *c.8.* sancitum fuit, vt quidquid hac in re fuerit decisum, in omnibus similibus casibus ius faciat, cuius verba (nam schedulam ipsam non vidi,) refert Parexa *d.resol.6. n.313.* & commemorat Cutellus *vbi proximè, num.6. pag.344.* Quamuis alioquin exemplis iudicandum non sit, neque inspiciendum quid Romæ factum sit, sed quid fieri debeat, *l. licèt 8. de officio Præsid. l. nemo, Cod. de sentent. & interloquut.* quam parœmiam illustrat D. Valenz. *consil.69.n.212.* Valet ergo potiùs contrarium illud axioma: Sic inueni Senatum censuisse, *l. filius 14. in fine princip. ff. ad leg. Corn. de falsis.* Cùm enim illi Senatores amplissimi specialissimè vice Regia componant Tribunalia de iurisdictione contendentia,quidquid cognoscentes decernunt, legem esse constat, *l.1. de constit. Princip. §. sed quod Principi, Instit. de iure naturali, gent. & ciuili,*

l. vlt.

l.vlt.C.de legibus. Sed vt hoc libentissimè fatemur, ita & negamus assensũ iudicis sæcularis, vel totius aulę criminalium quæstionũ vllum præiudiciũ afferre posse Regio Fiscali, aut iurisdictioni, cuius administrationem, non dissipationem gerunt, vt ad rem docent Boerius *in addit. ad Ioannem de Montaigne de auctorit. magni Consilij, n.148.* Menochius *consil.902.ex n.79 vsque ad finem*, Valenzuela *consilio vlt. n.91. cum seqq.* & fatetur Paremus *responso* 2. apud Cutellum, *pag.374. n.27.* & multi alij penes ipsos.

11 De priuilegio iustè concesso, id est ab habente potestatem, vt de Summo Pontifice dicamus quod ex iure, & Theologia est, ea quæ Catholicum Ecclesiæ Romanæ filium decet modestia, distinguendæ sunt terræ in temporalibus Ecclesiæ subiectæ, ab his quæ tantùm subiectę sunt in spiritualibus, vt *in cap. per venerabilem 13. qui filij sint legit.* In illis cùm vtraque gaudeat potestate, poterit quos voluerit à sæculari potestate eximere, & ecclesiasticæ subijcere, vt pro explicatione textus *in c.2.de foro compet.* notauit Morla *in emporio, tit.2.in prędudijs, n.140.* Carolus de Grassis eum sequutus *de effectibus clericat. effectu 1. n.131. versic. Sed Petrus*. In his verò ipse Innocentius III. fatetur *in cap.nouit 13.de iudicijs*, non esse suæ intentionis vel in minimo derogare Regiæ potestati, aut iurisdictioni, D. Bernardus *lib.1. de considerat. ad Eugenium, c.6. Ergo*, inquit, *in criminibus, non in possessionibus potestas vestra: quoniam propter illa, & non propter has accepistis claues Regni Cœlorum; præuaricatores vtique exclusuri, non possessores*. D. Thomas *de regim. Princip. lib.1.c.10. & 19.* Vnde ex pura gratia, & ex ratione merè politica non potest Summus Pontifex laicos à sæculari iurisdictione eximere, vt laici sunt, & ecclesiasticæ subijcere: alioquin diceremus absurdum, quod posset Pontifex spoliare Reges subditis, & eos suæ addicere iurisdictioni. Ita sentiunt eximius Pater Franciscus Suarez *aduersùs Regem Angliæ lib.3.c.5.n.8.* Magister Basil. Pontius *de matrim. lib.5. cap.12. §. vnic. per tot.* cum alijs Barbosa *voto 55. nu.10.* Cutel. *ad leges Sicul. Mart. tit. de iurisd. Inquisit. compet. ex regia concessione*. Senseratque pridem Innoc. *in cap.2. de maior. & obed.* & post eum Greg. *in l.1. tit.7.partit.1.glossa vlt* Ceual. *de cognit. per viam viol.q.52. ex n.12. vsque ad fin.* Bobad. *lib.2.polit.c.18. n.214.* & alij.

Dixi, non posse eximere laicos ex ratione merè politica, & vt laici sunt; quod duplex assertum signanter, & sigillatim exponendum est. Quia ex ratione spirituali, prout ad spiritualia concernit, negari non debet potestas hæc Summo Pontifici; hoc enim valet indirecta potestas super temporalibus, quæ est consequens directæ super spiritualibus; quia vt arguit Angelicus Præceptor 2. 2. *q.40. art.2. ad 3.* cui concessus est finis, concessa pariter intelliguntur quę ad finem tendunt directò, *iuncta l.2. de iurisd.* idem D. Thomas *d. lib.1. de regim. Princip. c.19. In quo casu*, inquit, *vt ex verbis Domini suprà inductis est manifestum, videlicet pro bono statu vniuersalis Ecclesiæ, videtur vicarius Christi habere plenitudinem potestatis.* Quoties ergo Pontifex non potest assequi finem sibi intentum boni spiritualis, absque eo quod manum extendat ad temporalia, rectè illa potest ordinare, & sibi subordinare, iuxta effatum diuinum *Ieremiæ, c.1. Posui te super gentes, & super Regna, vt euellas, & destruas, & ædifices, & plantes*. Quod sæpè, & cum bonorum laude fecisse manifestum est *ex c. alius 15. q.1. c. nouit 13. de iudicijs, c. intellecto 29. de iureiurando, c. licèt vniuersis, de voto, c. grandi, de supplend. neglig. Prælat. in 6. extrauag. vnam sanctam, de maiorit.* & alijs multis exemplis, quæ sedulò & eruditè adducit Magnus Præceptor meus D. Ramos *de Episcop. Lusit. propos.4. à principio*. Ideò hanc opinionem nedum communem, sed catholicam appellare possumus, quam defendunt Bellarm. *de R. Pontif. toto lib.5.* Suarez *aduersùs Reg. Angliæ, lib.3. c.22. & 23.* Molina *de iustitia & iure, tr.1. disp.29.* Basil. *d. lib.5.c.12.n.10.* latissimè Solorzanus *tom.1. lib.2.c.22. & duobus seqq.* & Carenas *de officio Inquisit. p.1. tit.5. de Summo Pontif. §.5. de potest. Sũmi Põtif. in tẽporal.* Ansaldus *de iurisd.2.p.tit.11.c.5. ex n.145.* Salcedo *de lege polit. lib.1.c.6. ex n.19.* Et licèt Ioannes Maior, Okam, & alij veteres Galli, vterque Barclaius, & Regerus Vuidrinctonus apologias contra hanc potestatem ediderint, eas parũ curamus, vt alibi ex professò dicemus.

12 Ex quo Auctores nostri disputant, vtrum Sũmus Pontifex eximere potuerit à iurisdictione sæculari officiales, notarios, familiares, & ministros sãcti Officij, qui ex munere illi incumbunt, & præstò sunt ad obsequendum eius mandatis in rebus fidei? Habemus canonem Concilij Viennensis *in Clem.2. §. vlt. de hæret.* quo duo sanciuntur, aut supponuntur: nempè officiales in officio delinquentes, ab Inquisitoribus esse puniendos; item ne habeant officiales ad executionem suorum mandatorum, nisi necessarios, qui se conferant ad sua cum Inquisitoribus ipsis officia exequenda. Et bullam Ioannis XXII. quæ iubet omnem excessum amputari hac in re. Quæ quidem constitutiones apertè enunciant, hac de re prouisionem, vtpote adeò spiritualem, ad curam Sanctæ Sedis spectare: ergo si sibi benè visum sit, poterit de personis, foroque familiarium ministrorũ decernere, etiam per modum gratificationis, & priuilegij, vt magis videatur remunerare: esse quippe dignos fauoribus, & priuilegijs, qui rebus fidei incumbunt & eius tutelæ præstò sunt, quilibet per se perspicere potest, notauitque Iacobus Simancas *de Catholicis instit. c.41. n.13.* pertinere quippe videntur ad defensionem fidei, non tantùm Inquisitores, sed ministri, per quos officium peragunt, & sine quibus nullo modo illud exequi possent, *cap. vt officium, de hæret. in 6.* Ex quibus potuisse Summos Pontifices eximere ministros à sæculari iurisdictione, post Eimericum, & Paramum notauit Narbona *in concord. familiar. glossa 1. ex n.3.* D. Solorzanus *tom.2. lib.3.c.24. ex n.59.* Carenas *d.1.p.tit.15.§.5.* Carleual. *1.tom. de iud. disp.2.q.6. sect.6. à princ.* Villadiego *c.5. §.20. suę polit.* Heuia *in curia, 3.p.§.1.n.15.* nouissimè Thomas Delbene *de officio Inquisit. tom.2. dub.195. sect.16.* Maximè consentientibus Principibus sæcularibus, de quorũ iurisdictionis præiudicio tractatur: quo in sensu & ipsi Principes cõcessisse iurisdictionem censentur, argumento *ex l. conficiuntur 8. §.1. ff. de iure codicillor.* ex quo probatur, dare censeri, qui cùm posset adimere, non adimit; & ex constitutione *tanta, de veteri iure enucleando, c. vlt. de confirm. vtili, vel inutili*: qui textus probant nostra reputari, quibus nostram auctoritatem impartimur, vt considerauit ad rem Marius Cutellus *ad leges Siculas, in legib. Martini, pag.370. n.23.* Alij verò censent, forum hoc priuilegiarium sancti Officij familiaribus indultum esse ex mera Principum sæcularium concessione, cùm negent eos ad negotium fidei pertinere, nisi per quandam analogiam, & abusiuè: ideò in Etruria eos illo non gaudere ex defectu Principalis indulti, docet Ansaldus *d.2. p. tit.11. c.6.* quod etiam mordicùs defẽdit Basilius *d. lib.5. c.12. ex n.12.* Ex qua differentia & aliæ fluunt; nam Paramus negauit, potuisse Principem limitare, & ad casus restringere hanc iurisdictionem; in quem se inuexit Basilius: quasi Princeps iure, meritoque coercere potuerit iurisdictionem, quam ipse indulserit. Cui doctrinæ consequens est alia, quam contra Narbonam defendit Parexa *d. tit.2. resol.6. ex n.85. vsque ad 93.* familiares nempè in casibus exceptis in concordia, nõ exui propter delictum foro Inquisitorũ, sed potiùs relinqui in proprio suo, & natiuo, quod est sæculare, ex quo in illis casibus deficit priuilegium. Ego neque audebo dicere cõcessionem hanc merè laicam esse, cùm cernam familiarium officium è re fidei esse, nec minimum instrumentum censeri sanctissimi Tribunalis ad pleraque munia, quæ necessariò quotidie obeunt contra apostatas, & alios fidei hostes: nec per consequens damnabo concordiam sapientissimè à nostris Regibus excogitatam pro suis Regnis. Dicam tamen locum fuisse concordato ex mente Pontificum, & ex Regnorum vtilitatibus. Cùm enim excessiuus esset familiarium numerus, oportuit ordinatione aliqua præfiniri, quod pridem consuluerat Simancas *d.c.41.n.13.* Deinde cùm homines spe impunitatis, & remissioris pęnæ fiant audaces ad grauissima perpetranda delicta, congruit, vt quædam exciperentur, in quibus miti, & priuilegiario foro non gauderent, ne sub prætexu concessi priuilegij, vel flagitiorum crescat auctoritas, vel publica vacillet vtilitas, vt dicitur *in l.2. C. de priuileg. scholarium, lib.12.* omnis enim abusus hac in re contra intentionẽ Summi Põtificis, & Principis est. Notãt ad rem Salcedus *ad Bernard. Diaz, c.150. à n.23. pag. mihi 508.* Carenas *d.1.p. tit.15. §.4.* Marius Cutellus *ad leges Martini, pag.346. n.19. & 20* Quod lõgiusculè notasse non nocet. Obseruanda enim sunt in quibuscumque Regnis concordata. In nostro habemus legem 18. *tit.1. lib.4. nouissimæ compilationis*, quam per viginti & tria glossemata illustrauit Narbona. Indiani suam habent concordiæ schedulam, quam ad litteram refert, & illustrat D. Solorzanus *tom.2. lib.3. c.24.* in qua concubinatus crimen exceptũ intelligitur, quod in nostra expressum nõ est.

est. De alijs Regnis consuli possunt Marius Cutellus *ad leges Martini, in Codice legum Siculorum, sub tit. de iurisd. Inquisit. in saeculares*, Gratianus *discept.* 340. Carleual. *d. tom.* 1. *disp.* 2. *q.* 6. *sect.* 9. Marius Giurba *consil.* 96. *ex num.* 27. *& seqq.* Cancer. 2. *p. cap.* 2. *de iurisd. ex n.* 33. Ansaldus *de iurisd.* 2. *p. tit.* 11. *cap.* 6. Fermonus *in cap. cùm contingat* 13. *de foro comp. q.* 11. & alij innumeri penes ipsos, in quibus recensendis non immoror.

13 Notabo tamen alios casus exceptos in concordia non comprehensos, in quibus foro Inquisitionis non gaudent ex nouis legibus. Primò *ex leg. vlt. tit.* 1. *lib.* 1. *nouissimae compil.* vanè iurantes à quocumque saeculari iudice puniri possunt. Et *in l.* 61. *tit.* 18. *lib.* 6. *eiusdem compil.* non gaudent foro priuilegiario in crimine extrahendi monetam argenteam à Regno, & introducendi aeream. Et *in l.* 17. *tit.* 23 *lib.* 8. *compil.* nudantur etiam eodem foro, qui gestant breues igneas machinas, quas *epistolas, carrabinas*, & alijs nominibus vocamus. De crimine concubinatus dubito, cùm quodlibet concordatum intra suas metas, regionesque contineri debeat.

14 De familiaribus itaque Inquisitorum, id est de eorum famulis commensalibus ampliùs disquirendum est, quia de his in nostra concordia, prout hodie extat compilata, nec verbum quidem, aut vocula inuenitur. Narbona *gloss.* 11. *&* 22. *à princ.* summo nixu contendit, gaudere foro veros Inquisitorum commensales. Verùm quia Narbona *dicta glossa* 22. *n.* 5. & Fermosinus *n.* 2. quaedam verba pro disertis expendunt diplomatis inuictissimi Caroli V. ad Cancellariam Granatensem emissi anno 1518. è re me facturum existimo, si omnia praecedentia diplomata vsque ad concordiam in medium protulero, & breui, planoque sensu donauero, quae extant *lib.* 1. *tit.* 1. *fol.* 11. *ordinationum Pintianae Cancell.* in cuius folij reuerso ita statuitur: *Y en quanto à las causas y negocios de los familiares de la Inquiscion, y en todo lo tocante à ello, se ha de tener, è guardar la orden, è forma que esta dada por las cedulas, y prouisiones Reales, que sobre ello fueron proueidas, cuyo tenor se pone aqui por la orden y tiempo que se libraron; è son las siguientes*, &c.

15 Omissa, quae primò occurrit, data Burgis 17. Martij anno 1508. quae ad institutum non spectat, memoranda est praedicta Caroli V. schedula data Caesaraugustae 15. Iulij, anno 1508. ad Cancellariam Granatensem, & Correctorem Giennensem, in qua declaratur gaudere foro Inquisitionis, *Los officiales, y ministros de el sancto Officio de la Inquisicion de la Cuidad de Iaen, y su distrito, è sus criados, è familiares, è los criados, è familiares de los Inquisitores.* Et quia perturbabantur in exercitio praedictae iurisdictionis, *Lo qual diz que es contra los priuilegios, è exêciones, y immunidades del dicho sancto Officio, è redunda en impedimento de el;* statuit, *Que de alli adelante en las dichas causas criminales, que tocaren à los susodichos officiales, y familiares, è à qualesquiera de ellos*, ne immisceantur, sed ad Inquisitores remittant. In hoc rescripto primò notandum est, ad vnum Correctorem remitti, & ad Aulam criminalium quaestionum Cancellariae Granatensis; non tamen ideò minùs generale censendum est, quia datum ad vnum Praesidem, ad omnes datum censetur, ex theorica textus *in l. relegatorum* 7. *§. interdicere*, vbi magistraliter Bartolus, *de interdictis, & relegat.* Est quoque illud notandum, rescripta ex mente Principis robur, valoremque obtinere, & contra, aut praeter eius voluntatem emissa, viribus euacuari, *l. vlt. C. de precibus Imperat. offerend. l. vniuersa* 7. *C. de diuersis rescriptis, l.* 2. *C. de petit. sublat. lib.* 10. *cap. super litteris, de rescriptis, cum similibus*. Constat verò ex illis verbis, *Lo qual diz que es contra los priuilegios*, Carolum non ex proprio motu concessisse quid noui, sed solùm confirmare, & roborare voluisse quod audiebat iam concessum, vel sibi referebatur, *cap. in parte, el primero, de rescriptis*, Marta *de clausulis*, 2. *p. clauf.* 71. Menochius *consil.* 103. *num.* 22. Mascardus *conclus.* 1210. Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancell. glossa* 9. *in annotat. num.* 229. Azeuedo *in l.* 4. *num.* 2. *&* 3. *tit.* 26. *lib.* 8. *compil.* illa enim verba, *diz que*, correspondent clausulae, *prout asseris*, siue, *prout asseritur*, quae supponit certitudinem in narratione à parte facta, ad cuius instantiam impetratur rescriptum. Barbosa *clausula* 116. & *clausula vlt.* quod ad sequentia notandum est.

16 Schedula, quae sequitur, est secunda iussio Monsonij Aragonum, 9. Octobris 1542. emissa ad vtramque Cancellariam in confirmationem prioris, in qua ita: *Vereis, cumplireis, y guardareis la dicha cedula, è guardandola, è compliendola, no vos entrometais de aqui adelante en conocer de las causas criminales, que tocaren à los officiales, è familiares de las Inquisiciones de nuestros Reynos*. Non loquitur secunda iussio de familiaribus Inquisitorum, in quo à praecedenti distat: quod pro Regia iurisdictione facit; nam ex duabus iussionibus pari potestate pollentibus nouissimae cautio attenditur, *l. non est nouum* 26. *cum duabus seqq. de legibus, l. quod traditum* 87. *cum seq. l. non ad ea* 89. *de condit. & demonstr.* quae in casu occurrenti fortiter expendi potest. Pro se dicunt Inquisitores, secundam iussionem praecipere, vt videatur, & obseruetur prima: ergo non intendit in aliquo derogare eius obseruantiae, aut cautioni, *cap. dilecta* 4. *de confirm. vtili, vel inutili;* cùm sit, insitque relatum in referente cum omnibus suis qualitatibus, vt habet axioma 201. Barbosae.

Succedit schedula data in hac ciuitate Vallisoletana 15. Maij 1545. per quam ambae schedulae praecedentes suspensae fuerunt, tanquam per errorem, & contra formam emissae: igitur deinceps allegari non possent, nisi ad vsum redactae sint nouiori constitutione; quia quod suspensum est, valore euacuatur, *l. is damnum* 169. *§.* 1. *ff. de regulis iuris, cap. dilecta* 8. *de confirm. vtili, vel inutili.* Vnde Narbona, & Fermosinus ad hanc quaestionem decidendam afferentes verba schedulae Caesaraugustanae, nihil attulerunt, nisi probauerint, ius illud de familiaribus Inquisitorum sopitum, suspensumque per hanc schedulam, suscitatum fuisse per concordiam. 17

A qua suspensione cùm Inquisitores supplicassent, cũ sancto Tribunali concordia sũpta fuit, & diplomate Regio confirmata *in l* 18. aliàs 20. *tit.* 1. *lib.* 4 *comp.* per quam causarum criminaliũ cognitio contra familiares, & alios ministros Inquisitionis cõmissa fuit Inquisitoribus, praestituto gaudentiũ numero, exceptis atrocioribus, quae ibi recensentur: & ciuiliũ reseruata fuit saecularibus iudicibus, de qua ampliùs dicere supersedeo, cũ exactè illustrata sit à Narbona. Fuit data Matriti 10. Martij 1553. in qua ad praesentem quaestionem haec verba notanda sunt: *Alzando, è quitando quanto à lo no expressado, è consentido en este dicho assiento, è capitulos, el effecto de todas las dichas cedulas en lo tocante à las causas, è negocios de los familiares.* Ecce praecedentium schedularum expressam derogationem: *E quedando en todo lo demas en su faerza, è vigor.* Ecce confirmationem. Nunc Inquisitores sic arguunt. Concordia loquitur tantũ de familiaribus Inquisitionis, quorum respectu sumitur: ergo nihil disponit de familiaribus Inquisitorum, *l. si de certa* 28. *C. de transact.* cum similibus: atqui in schedula Caesaraugustana expressè forum priuilegiarium his concessum fuit, nec vlla alia expressè ademptum inuenitur, immò potiùs generali confirmatione in concordia comprehensum: igitur indistinctè gaudere debent foro, vt gaudent officiales. Per contrarium Fiscalis Regius sic tuetur suã, immò regiam iurisdictionem. Si hoc argumentum probat, multùm probat, cùm probet indistinctè, & sine casuũ limitatione familiares Inquisitorum eo foro gaudere instar notariorũ, & officialiũ secreti, plusquam familiares, & notarios Inquisitionis ipsius, quibus forum limitatum est: sed absurdum est, plus fauoris indultum esse familiaribus Inquisitorũ, quàm Inquisitionis ipsius: ergo ideò in concordia de ipsis actum non est, quia nec de illis cogitatum fuit inter concordantes. Deinde negari non potest esse ambiguitatẽ in rescriptis; nam schedulae Caesaraugustanae de famulis Inquisitorum loquuntur: schedula verò Monsonij tantùm loquitur expressè de familiaribus Inquisitionis. Vtraque suspensa fuit per Vallisoletanam, & super hoc concordia sumpta fuit, remanentibus in suo robore *las dichas cedulas*, in quibus verbis ambiguitas est, vt quilibet agnoscere poterit: sed quoties ambiguitas in rescriptis reperitur, posteriori standum est, *cap. vlt. de rescript.* quod ad rem pertinet, quod ibi notat Panormitanus post Bartol. *in l. sed posteriores, ff. de legibus*, vbi A. Faber: aliòs adducit Menochius *lib.* 3. *consil.* 227. *n.* 166. qui optimè loquitur. Addendus est Donellus *lib.* 1. *comment. c.* 12. ergo cùm posterius de familiaribus Inquisitionis loquatur, ad illud facienda est praedicta relatio, maximè quia vt certum agnoscamus, illa verba, *Quedando en lo demas en su fuerza, y vigor*, referuntur ad id, quod proximius est, scilicet vt in casibus non exceptis circa familiares, seruetur quod pridem circa forum statutum erat, vt spectent ad forum Inquisitionis. De famulis verò Inquisito- 18

rum,

rum, nec quæstio incidebat, nec fiebat concordia, nec super hac re inuenitur Tribunalium querimonia: ergo relatio facienda est ad proximè dicta, & ad propositam quęstionem intra suos terminos, non ad diuersos. Ex quibus instantijs deducitur, attenta concordia, rem dubiam esse. Sed videamus quatenus praxis, vsusque dubium sustulerit? Et pro sententia, quam tuemur, facit schedula prudentissimi Philippi II. missa Proregi Valentiæ die 19. Martij anno 1562. in qua cùm familiares cuiusdam Inquisitoris à Prorege carceri mancipatos iussisset ad Tribunal Inquisitionis remitti, hæc adiecit verba: *Ysus criados hizieren alguna cosa, que os pareзca no conuiene al seruicio de Dios, y mio, vos con el cuidado que soleis, me dareis auiso de ello, para que yo lo mande proueer*. Eam refert Dionysius Portocarrero *in competentia Maioricensi, n.57.* Tandem hæc sententia expressa est in concordia Sicula facta anno 1597. vbi §.16. ita cauetur: *Los criados de los Inquisidores y officiales de la Inquisicion, que fueren continuos commensales, y que actualmente los siruieren, lleuando su salario y racion, gozen del priuilegio del santo Officio*. In cuius concordiæ confirmationem sæpiùs declaratum fuisse in aula Competentiarum, videlicet familiares Inquisitorum, & officialium in Regno Siciliæ gaudere priuilegio suorum dominorum, refert Basilic. *decis.17. crimin. per totam*, & in ipsa Auia decisa fuit quædam causa huius Pinciani Tribunalis anno 1649. nā cùm Antonius Fernandez familiaris Receptoris ipsius Tribunalis pro homicidio in ipsa vrbe perpetrato carceri fuisset mancipatus per Pretorem ipsius ciuitatis, causa remissa fuit Inquisitoribus ipsius Tribunalis: vnde iuxta schedulā Regiam suprà expensam, & à Parexa adductam, quęstio hęc videtur decisa, ita vt amplius in dubiū reuocari nequeat.

Sentētiam hanc, quam tuemur, probant & defendunt, alijs relatis, Narbona *in d. concordia, glossa 1. & 22. à principio*, Episcopus Fermosinus *in cap. cùm contingat, q.11. de foro compet.* Cutellus *in d. §.16. concordiæ Siciliæ*, Basilico *d. q.17. crimin. per totam*, perdoctus vir D. Christophorus de Moscoso, & Cordoua *in iuris allegat.* quam typis mandauit, cùm munus Fiscalis supremi Consilij gereret, contra quosdam familiares Cardinalis Moscoso. Contrariam autem sententiam tuetur Ansaldus *de iurisdict. d. c.6.* sed leui motus fundamento; ait enim, ęquum non esse, vt delictorum punitio proprio domino committatur, contra decisionem textus *in l. qui iurisdictioni 10. ff. de iurisdict.* nam agnosco hoc argumentum militare in Episcopos volentes ius dicere in suos familiares; non verò in Inquisitores, cùm tres, quatuorue reperiantur in Tribunali vno, in quo causa agitari potest, excluso delinquentis domino per alios, vt considerauit Narbona *in concord. glossa 1. ex n.65.* maximè *n.71.* Nec maioris ponderis est, familiares Equitum Ordinum militarium fori dominorum priuilegio non gaudere, vt cauetur in ordinationibus Vallisolet. *lib.1. tit.1. fol.7.* & circa familiares scholasticorum expressè cautum est *in l.18. §.7. tit.7. lib.1. recopil.* & notauit Escobar *de Pontif. iurisd. cap.37.* nam discriminis magna ratio versatur inter familiares Inquisitorum, ac Officialium; & familiares Equitum, ac Scholarium: tum à sanctitate ministerij petita, tum à Regijs schedulis suprà relatis, quibus hæc exemptio à iurisdictione sæculari concessa est; quæ cùm non dentur circa alios familiares Equitum & Scholarium, non valet argumentum de alijs ad alios. 18

TITVLVS XXIV.

De officio Archipresbyteri.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Toletano.*

VT b Archipresbter sciat se subesse c Archidiacono, & eius præceptis omnibus, vel præceptionibus, sicut Episcopi sui, obedire debet, & quod specialiter ad eius ministerium pertinet, super omnes Presbyteros in ordine positos d curam agere, & assiduè in Ecclesia stare: & quando Episcopi sui absentia esse contigerit, ipse ad vicem eius e Missarum solemnia celebret, & collectam dicat, aut cui ipse iniunxerit.

NOTÆ.

1 a *Toletano.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.1.* & in decreto Iuonis *p.6. cap.20.* & & Burchardi *lib.3. c.50.* & hæc verba Concilio Toletano tribuuntur *in cap. ad hæc 7. de officio Archidiaconi*: à Gratiano tamen *in cap. perlectis, vers. Vt Archypresbyter*, transcribuntur ex epistola D. Isidori missa ad Leufridum Episcopum. Sed in nullo ex Concilijs Toletanis nuper excusis, & hucusque editis reperiuntur hæc verba. Et licèt textus *in d. cap. perlectis*, reperiatur in ea epistola D. Isidori, tamen hæc verba à Gratiano relata non inueniuntur. Et D. Garcia à Loaysa, qui huius inclyti Doctoris opera ex varijs MSS. codicibus edidit, in notis ad ipsam epistolam obseruat, hęc verba nō reperiri in antiquis codicibus. Et non esse ipsius Doctoris, probatur ex eo; nam postquam S. Doctor omnium ordinum officia, & ministeria recensuit, hęc subiunxit verba: *Hi sunt ordines, & ministeria Clericorum, quæ tamen auctoritate Pontificali in Archidiaconi cura, ac thesaurij solicitudine diuiduntur.* Vnde inordinatè procederet Sanctus, si post hęc verba de officio Archipresbyteri ageret: quare existimo in hoc textu proponi canonem alicuius Concilij Toletani nondum editi, aut cuius acta iniuria temporum perierunt, & ex eo hæc verba irrepsisse inter opera D. Isidori; quod etiam notauit Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.4. art.3.*

2 b *Archipresbyter.*] Sicut Princeps Episcoporum dicitur Archiepiscopus; & Diaconorum Archidiaconus; ita primus, & princeps Presbyterorum appellatur Archipresbyter, id est, qui præest alijs Presbyteris. Licèt enim vbi plebs numerosa non erat, olim vnus Presbyter tantùm præponeretur, qui vulgò parochus dicebatur; tamen vbi plebs numerosa erat, tunc plures Presbyteri præponebantur, & qui illis præerat, Archipresbyter dicebatur. Concilium Epaunense *can.80.* Agatense *can.54.* Et quia plerumque decem Presbyteris præponebatur, Decanus dicebatur, *cap. in capite, 50. dist. cap.7. de officio Archidiac.* Iustinianus eum appellat primum Presbyterum *in l. repetita 41. C. de Episc. & cleric.* principalem Presbyterum *in nouella 123.* Presbyteri isti, qui successerunt in locum Chorepiscoporum, vt docet Cironius in præsenti, debent esse presbyterali gradu decorati, *cap.2. dist.60. cap.1. de ætat. & qualit.* & sunt vicarij Episcoporum: vnde in qualibet Ecclesia Cathedrali debet esse vnus Archipresbyter. Concil. Emerit. *can.10. Statuimus, vt singuli nostrum in Cathedralibus Ecclesijs Archipresbyterum, Archidiaconum, & Primicerium habere debeamus.* Vltra ea munera, quæ in hoc titulo Archipresbyteri commendantur, alia etiam spectant ad ipsos, vel iure ordinario, vel ratione cōsuetudinis. Iure ordinario, vt simul cū Archidiacono bona Ecclesiæ administrare. Concil. Brachar. *can.25. De qua parte, siue Archipresbyter, siue Archidiaconus illam administrans, Episcopo faciat rationem.* Pauperum etiam curam habere, *cap. Episcopus 7. dist.88.* iurisdictionem non solùm in clericos, verùm interdum in sæculares exercere, *cap. fin.* iuncta inscriptione, *de constit. c. dilectis 55. de appellat. cap.2. ne Prælati vices suas.* Concil. Altissiod. *can.41. Si quis ex sæcularibus institutionem, aut commonitionem Archipresbyteri*

byteri sui contumacia faciente audire distulerit, tamdiu à liminibus sanctæ Ecclesiæ habeatur extraneus, quamdiu tam salubrem institutionem adimplere studuerit: insuper multam, quam gloriosissimus Rex Dominus præcepto suo instituit, sustineat. Consuetudine interdum ad Archipresbyteros spectat institutio in capellis post præsentationem patroni, *c.super eo 15.de officio deleg.* cognitio causarum matrimonialium, *c.ex literis,de consanguin.& affin.* licèt hodie matrimonijs assistere non possint, vt defendit Basilius Legion.*lib.5.de matrim.c.12 n.6* Alia plura prosequuntur circa Archipresbyteros Barbosa *de dignit.c.6. & lib. 2. iuris Eccles cap.25.* Vighellius *in methodo iuris can.pag.355.* Azor.*2.p.instit.lib.3.c.15.* Petrus Greg.*lib.15.syntagm.c.21. & lib.1 partit tit.22.c.5.* Cuiac. *in c.ex parte 8.de clericis non resident.* Manrique *de præcedentijs,q.6.* Altesserra *lib. 1.dissert.c.16* Archipresbyterorum dignitas valdè antiqua in Ecclesia est, siquidem eius mentio fit in Concilio Carthag.4 *can 17.Episc opus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum, aut per Archidiaconum agat.* Ratio autem instituendi eos,ea fuit; nam aucto fidelium numero per vrbes, agros,& vicos,necesse fuit ibi plures Presbyteros instituere; & licèt primis temporibus, qui præerat omnibus his Presbyteris, tantùm primus Presbyter diceretur, postea dictus fuit Archipresbyter, qui curam gerebat Presbyterorum vrbicorum,seu rusticorum,etsi in Ecclesia Orientali tantùm primus Presbyter, vel protopresbyter appellaretur,vt probat Morinus *de sacris ordinat.exercit 16.c.2.* Iurisdictio Archipresbyteri pro locorum, & temporum varietate varia fuit, modò præscriptione aucta,modò restricta. Quæ fuerit antiquitus,constat ex hoc titulo, & ex Concilio Aquisgran. 2. *can.4.* Epaun. *can.8. Archipresbyter dum diœcesim tenet, de his, quæ emerit, aut Ecclesiæ nomine scripturam faciat, aut ab eius, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione discedat.* Concilio Altissiod. *can.44. Si quis ex sæcularibus institutionem, aut commonitionem Archipresbyteri sui, contumacia faciente, audire distulerit, tamdiu liminibus sanctæ Ecclesiæ habeatur extraneus, quamdiu tam salubrem institutionem adimplere distulerit.* Sic *c.4.24.dist.*

3 c *Subesse Archidiacono.*] *Dicto c.perlectis, cap.ad hæc, vers.Archipresbyteri, de officio Archidiac.* Sed hoc sacris canonibus, & rationi contrarium esse, facilè probatur ex Concilio Emerit. *can.10.* in illis verbis: *Communi deliberatione sancimus, vt nos omnes Episcopi infra nostram prouinciam constituti in Cathedralibus nostris Ecclesijs, singuli nostrum Archipresbyterum, Archidiaconum, & Primiclerum habere debeamus. Sanctus quippè est ordo, & à nobis per omnia obseruandus,&c. c.dictum.94.dist.* vbi priùs enumerantur Archipresbyteri,quàm Archidiaconi. Rationi etiam opponitur hæc sententia; nam æquum est, vt maior in ordine, potior sit in dignitate, *c.statuimus 15.de maiorit.& obed.* vnde Presbyteros Diaconis antestare,docetur *in c.legimus,c.ap dominus,93.dist.* & iniustum,atque absurdum est,inferiorem in superiorem posse iurisdictionem exercere, *cap.cùm inferior, de maior.& obed.* Vt huic difficultati satisfaciant Duarenus *lib.1.de sacris,c.9.* Legaufre *in præsenti*,Cuiacius *in d.c.ex parte*,affirmant Archidiaconum esse Archipresbytero maiorem ratione iurisdictionis; ordinis verò ratione Archipresbyterum maiorem esse, nec hoc absurdum esse, cùm diuersis respectibus possit quis esse inferior, & superior alio, *l.1.C.de officio vicarij.* Sed licèt hæc communis distinctio vera sit, & amplecti debeat pro expositione textus *in c.vnico, de officio Primicerij*; tamen placet nunc sententia Hallierij *de hierarch.iurisd.d.lib 4.art.3.pag.585.* qui existimat, in Hispania consuetudine fuisse introductum,vt Archidiaconi præessent Archipresbyteris, & sic non proprio iure, sed inter alia, quę consuetudine, aut audacia sibi arripuerunt, & acquisierunt, hanc etiam iurisdictionem supra Archipresbyteros vsurpasse: quæ sententia facilè suadetur,si obseruetur, textus nostros, & *in d c.ad hæc*,& etiam *in d. c.perlectis*, deductos esse ex Concilijs Hispaniæ nostræ,vt etiam suprà notaui.

d *Curam.*]Habet enim Archipresbyter curam animarum cum iurisdictione, *cap.fin.c.officium, hoc tit.cap.cùm olim 13.de re iudic.* vnde rescripta Apostolica ipsis dirigi possent,*c.eam te 7.cùm sequenti, de rescriptis:* & in ipsa Ecclesia principali, vrbana, seu rurali, potest matrimonio assistere, aut alij licentiam assistendi concedere; non tamen in alijs minoribus parochijs, vt alij Presbyteri sacramenta administrent, vt docet Basilius Legion.*lib.5.de matrim.c.12.n.7.* 4

e *Missarum solemnia.*] Missas publicas tantùm Archiepiscopi, & Episcopi in suis Ecclesijs celebrare poterant, 5
vt probant Vicecomes *vol.2.de ritibus Missæ, lib.5 cap.2.* Claudius Espenceus *de Missa publica,& priuata*,Bosquetus *ad Innocent.lib.2.epist.18.*& illis absentibus Archipresbyteri eas celebrabant, vt probaui *in c.1.de clericis peregrinis, n.vlt.*

f *Collectam.*] Licèt collecta cùm de diuinis officijs agitur,plerumque accipiatur pro ipso diuino officio,D.Hie- 6
ronymus *in epitaphio Paulæ*, ibi: *Quo signo vocabantur ad collectam:* ipse in regula S.Pachomij, *art.107.Sex orationes facient vespertinas, iuxta exemplum maioris collectæ: & art. 121. Si quis tulerit rem non suam, ponetur super humeros eius, & aget pœnitentiam publicè in collecta:* notauit Menardus *ad D.Gregorium, pag.42.* tamen in præsenti, & propriè significat orationem, quæ in fine cuiuslibet horę canonicę dicitur. Concilium Agath. *can. 30. Quia conuenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri, studendum est, sicut vbique fit, vt post antiphonas, collectiones per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini, vel vespertini decantentur diebus omnibus, & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum, & Missarum, post hymnos capitella de psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mittatur.* Cõcilium Carthag.3.*can.23.* Mileuit.*can.12* talis enim oratio, ideò collecta dicebatur, quia in eam cuncta populi vota colligebantur. Docent & notant Lantdmet *lib.2.de veteri clerico, c.81.* Haephten. *lib.7.disquisit. monast.tract.8.disq 4.* Durantius *in rationali,lib.4.c.15.*

C A P V T II.

Leo *a* Papa.

MInisterium Archipresbyteri in eo constituitur,vt diligenti cura prouideat mysterium *b* Sacerdotum Cardinalium, qui persolemnissimum debent agere officium in communicatione corporis,& sanguinis D. N. I. Christi, ita vt vicissim eos sibimet succurrere faciat, quatenus à sacrosancto die Dominico incipiendo, per omnes horas canonicas indeclinabiliter perseuerent, vt opus Dei dignè, & sanctè perficiatur ab eo,cui committitur. Verens sententiam illius sapientissimi, vbi dicitur: Maledictus homo, qui negligenter facit opera Dei. Prouideat etiam Archipresbyter *d* vitam sacerdotum Cardinalium, præceptis sui obtemperando Episcopi,ne aliquando cedant,aut *e* scurrilitate torpeant:& reminiscantur, quod labia sacerdotum custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Si Episcopus defuerit, exceptis his, quæ prohibita sunt, Archipresbyter prouideat cuncta,quæ in sacerdotum ministerio perfici debeant, *f* fontes benedicere, *g* infirmos oleo perungere, pœnitentem infirmum *h* consulto Episcopo reconciliare, *i* pœnitentiam cunctis alijs sacerdotibus, quæ ad purgationem animarum pertinet, iniungere, in præcipuis festiuitatibus, aut ipse celebrationem Missę *j* solemniter adimpleat, aut ad oris sui iussionem, cui committitur, veneranter peragat.

N O T Æ.

1 a LEo Papa.] Similiter legitur *in c. 2. sub hoc tit. in 1. collect.* sed ex nulla ex eis constat, cuius Pontificis huius nominis sit præsens decisio: eam Anton. Aug. tribuit Leoni IX. in notis ad primam collectionem.

b *Sacerdotium Cardinalium.*] Cardinales in hoc textu non accipiuntur pro Cardinalibus eminentissimis vrbis Romæ, de quibus plura adduxerunt Buseus *de statibus hominum, verbo Cardinales*, Ciaconius *in hist. Card.* Cohelius *in notit. Cardinalatus*, Serlogus *tom. 3. in Cantica, pag. 495.* Lotherius *de re benef. lib. 3. q. 27. n. 50* Rousselius *lib. 2 histor. iurisd. Pontif.* Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1440. n. 28.* Chokier *in face histor. c. 89.* Barbosa *lib. 1. iuris eccles. tit. de Cardin.* & nos *in c. 2. de clericis non resid.* sed pro sacerdotibus principalioribus Ecclesiarum baptismalium, de quibus exaudiendi sunt textus *in c. fraternitatem, 71. dist. c. Præsul 2. q. 5. c. à subdiacono, 93. dist. cap. pastoralis 7. q. 1. cap. relatio 21. quæst. 1.* Volaterranus *in Antropolog. lib. 22. in vita Innocentij IV. pag. 255.* in illis verbis: *Cardinalium nomen ab initio epitheti honoratioris appellatio fuit; nam alibi clericum Cardinalem, & canonicum Cardinalem legimus, id est præcipuum, & principalem.* Docent Vuolfangus Lazius *lib. 2. Reip. Rom. c. 2.* Petrus Gregor *lib. 15. syntagm. c. 4. numer. 1.* Lælius Cechus *de Repub. Eccles. c. 2.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disput. 2. §. 1. num. 9.* vnde obseruatur in quibusdam Ecclesijs Cathedralibus, vt præcipui, principalesque Canonici Cardinales appellentur, vt de Ecclesijs Rauennat. Mediolan. & Neapolit. ex Mandosio, & alijs notauit Cohelius *vbi sup. c. 2* Apud nos etiam in celebri Ecclesia Compostellana sunt dignitates, quæ appellantur Cardinalitiæ, ex concessione Paschalis, temporibus Alphonsi VII. Castellæ Regis, & D. Didaci Gelmirez, cui concessit Pontifex, vt Cardinales septem in Ecclesia suos Presbyteros, seu Diaconos tales constitueret, qui dignè valerent commissa sibi ecclesiastici regiminis onera sustinere, vt post alios referunt Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ, c. 9.* Couar. *in thesauro, verbo Cardenal.* Nec solùm in Ecclesijs vrbicarijs, verum etiam in suburbicarijs, & ruralibus Presbyteri Cardinales constituebantur, vt sacramenta administrarent. D. Gregorius *lib. 1. regest. epist. 15. ad Balbinum Episcopum Rosellanum*, præcipit in Populonensi Ecclesia vnum Cardinalem Presbyterum constitui, & in parochijs præfatæ Ecclesiæ tres Presbyteros Idem *lib. 11. ep. 32. ad Ioannem Episcopum Syracusanum*, statuit, vt Cosmas quidam in Ecclesia Syracusana, in qua ordinatur Subdiaconus, Presbyter Cardinalis constituatur. Meminit Presbyterorum Cardinalium in Constantinopolitana Ecclesia Nicolaus I. R. Pont. *in ep. ad Michaelem Imp. Bizant.* lecta in Synodo 8. seu 9. Constantinop. Hildebertus Cenoman. seu Turon. *in excerptionib.* notat Filesacus *de origine Pœreciarum, c. 3.*

c *Die Dominico*] Per singulos enim dies debebant Pres-
2 sbyteri adesse Episcopo ministranti. Clemens *lib. 2. const. Apost. c. 61. In eius medio sit Episcopi sedes, ad cuius vtrunque latus considеant Presbyteri, & Diaconi assistant succincti, & expediti.* Et Anacletus R. P. *ep. 1. In solemnioribus diebus, aut septem, aut quinque, aut tres diaconos, qui eius oculi dicuntur; & subdiaconos, & reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte, & à tergo, & Presbyteri è regione, dextra, læuaque, contrito corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu.* Notat Vicecomes *de ritibus Missæ, vol. 3. lib. 1. c. 21.*

3 d *Vitam sacerdotum.*] Vnde in Concilio Altissiodor. *can. 20.* ita cauetur: *Quod si Presbyter (quod nefas est dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus post acceptam benedictionem infantes procreauerit, aut adulterium commiserit, & Archipresbyter hoc Episcopo non intimauerit, integro anno non communicet.*

e *Scurrilitate.*] Quæ non solùm in clericis damnatur, *c. 1. de vita, & honest. cler. lib. 6.* verùm in omnibus laicis fidelibus, vt probat latè Anonymus *in Machiauellum lib. 1. pag. 59.*

4 f *Fontes benedicere.*] Non ad aquam placularem referas, quam nos vulgò benedictam appellamus, licèt eius benedictio propria sacerdotis sit, & quolibet die Dominico fieri debeat, *cap. aquam, de consecr. dist. 2.* latè plura de aqua benedicta adducentes docent Marsilius *speciali tractat. de aqua benedicta*, Sausay *in Panopl. sacerd. lib. 2. c. 6. §. 2.* Hæc enim verba accipienda sunt de benedictione fontis baptismalis, siue aquę in baptisterio ad baptismum præparatę: certum enim est, fontem baptismalem aqua plenum prius benedici à Presbytero, quàm baptismus cum ea administretur, quod iam à primis Ecclesiæ temporibus obseruatum fuisse legimus apud D. Clementem Romanum *lib. 7. const. cap. 43.* ibi: *Deinde venit ad aquam, benedicit, & glorificat Sacerdos Dominum Deum omnipotentem.* D. Cyprianum *ep. 7.* ad Ianuarium: *Oportet ergo mundari, & sanctificari aquam priùs à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere.* Et tunc dicebatur fontem benedici. Paulinus Nolanus *ep. 12. ad Seueram*, ibi:

Hic reparandarum generator fons animarum,
Viuum diuino lumine flumen agit.
Sancto in hunc cœlo descendit Spiritus amnem,
Cœlestique sacras fonte maritat aquas.
Concipit vnda Deum, sanctamque liquoribus almis,
Edit ab æterno semine progeniem.

Hanc fontis benedictionem in baptismo solemni faciebat Episcopus. Vuolfangus Lazius *de veteri Eccles. ritib.* vbi ait: *His expletis procedit Pontifex ad fontes benedicendos cum omni Clero.* Victor Vticensis *lib. 2. de persecut. Vandal.* ibi: *Hic visitatur à domino, prædicitur que ei nocte per visum; dies enim Epiphaniorum illucescebat. Surge, vade ad seruum meum Eugenium Episcopum, & dices ei, quia ego te ad illum direxi, & illa hora, qua benedicit fontem, vt baptizentur accedentes ad fidem, continget oculos tuos, & aperientur.* Notauit Vicecomes *de ritibus Baptismi lib. 1. c. 14. cum seqq.*

g *Infirmos oleo perungere.*] Id est Sacramentum Extremæ vnctionis illis administrare, de quo aliqua prælibaui 5
in c. vnico de sacra vnct. Illud tantùm in præsenti notandum est, Sacerdotes huius sacramenti ordinarios ministros esse. D. Iacobus *ep. 5.* vbi hoc Sacramento disserens ait: *Inducat Presbyteros.* Quæ verba reperiuntur *in c. illud, 95. dist. c. vnico, de sacra vnct. cap. quæsiuit, 14. de verb. signif.* Trid. *sess. 14. de hoc sacramento, c. 3. & can. vlt.* Concilium Cabilonense sub Carolo *can. 48* Faciunt textus *in c. Presbyteros, dist. 95. cap. Presbyteri 123. c. ab omni 124. de consecr. dist. 4. c. ab infirmis 27. q. 1.* plura dabimus *in c. 25. de V. S.* vnde in hoc textu inter ea, quæ competunt Presbyteris, vt Presbyteris, enumeratur administratio vnctionis infirmorum.

h *Consulto Episcopo.*] In præsenti agit Leo, de eo, qui 6
pœnitentiam solemnem in Ecclesia faciebat, circa cuius formam, & ritus, vltra obseruata *in cap. 1. de bigamis non ord.* sciendum est, reconciliationem eorum, qui solemni pœnitentiæ caput in Ecclesia subdiderunt, competere iure proprio Episcopis, & non alijs inferioribus Prælatis. Concilium Nicęnum *can. 13. c. cùm aliquis 108. q. 3.* Concil. Hispal. 2. *can. 13.* Meldense *can. 41.* Triburiense *canon. 31.* Carthag. 2. *can. 3.* plura Albaspineus *lib. 2. obs. c. 32. & 33.* Cironius *ad tit. de pœn.* Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. c. 64.* vbi & nos, Filesacus *in c. inter 15. §. 6. de officio ordinarij*, Morinus *lib. 2 exercit. c. 7.* Ambianas *ad Tertul. c. 18. obseru. 2.* nec etiam ipsos pœnitentes ægritudine oppressos Presbyteri reconciliare poterant, nisi consulto Episcopo, *cap. Aurelius 26. q. 6.* ibi: *Si Episcopus absens fuerit, vtique Presbyter debet consulere Episcopum, & sic periclitantem eius præcepto reconciliare.* Concilium Brachar. 2. *can. 82. Qui in exitu mortis sunt, & desiderant accipere sacramentum, cum consideratione, & approbatione Episcopi accipere debent.* De qua reconciliatione exaudiendus est Leo *in præsenti.* Videndus Altesserra *lib. 2. dissert. cap. 8.*

i *Pœnitentiam.*] Non solemnem, quam Presbyteri facere nequeunt, vt probaui in *cap. 1. de bigamis non ord.* sed priuatam, & sacramentalem: cùm enim Presbyteri Archipresbytero subsint, ab eo accipiebant ob peccata sua dignam pœnitentiam. Concil. Turon. 2. *can. 20. Illi verò Archipresbyteri, qui talem cautelam super iuniores suos habere noluerint, & non eos habuerint, studio distringendi ab Episcopo suo in ciuitate, retrundantur in cella.*

j *Solemniter impleat.*] Vt dixi *in c. 1. circa finem, hoc tit.*

CAPVT III.

a Idem.

OFficium Archipesbyteri de *b* vrbe conſtat, quando ibi Præſul deſuerit, vice eius officium *c* inchoare, benedictiones *d* Presbyterales in Eccleſia dare, Miſſam, quando voluerit, cantare, vel cui de ſacerdotibus iuſſerit. Quando verò Epiſcopus Miſſam cantat, debet præcipere ſacerdotibus, vt induant ſe *e* veſtibus ſacris, qualiter ad Miſſam procedant. Debet enim præcipere cuſtodi Eccleſiæ, vt in ſacrario *f* Euchariſtia Chriſti propter infirmos non deſit. Debet infirmis prouidere, & prouidendo præcipere ſacerdotibus, ne fortè ſine confeſſione, vel *g* confirmatione corporis, & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti moriantur: confeſſiones verò peccatorum eorum, qui à foris veniunt, *h* recipere cum omnibus ſacerdotibus, & exinde per iuſſionem Pontificis magnam debet illis adhibere curam. Ad Chriſtianos quoque *i* faciendos, & baptizandos infantes, & ad ſuccurrendum omnia à ſacerdotibus, per iuſſionem illius faciant.

NOTÆ.

a IDem.] Similiter etiam legitur in prima collectione, *in hoc tit. c.3* ſub eadem tamen incertitudine, cùm non conſtet cuius Pontificis huius nominis ſit, licèt Leoni IX. eam tribuat Ant. Auguſt. *in notis ad primam collect.*
1 *in hoc textu.*

b *De vrbe.*] Archipresbyteri enim alij ſunt in vrbe, id eſt in Eccleſijs vrbanis conſtituti; alij in ſingulis plebibus, quæ plures habent parochias, præfecti, qui dicuntur Archirurales. De primis agitur *in c.1. & 2. hoc tit. c. fin. de conſt. c. ſuper 15. de officio deleg. c. dilectus 55 de appel.* Concil. Emerit *can.10.* De ruralibus *in c. ſi in plebibus, 63. diſt. c. fin. hoc tit. c. cùm inter 13. de re iudicata:* latiùs eorum differentias proſequitur Fileſacus de origine Parçciarũ *c. 3.*

c *Officium inchoare.*] Non tamen confundendo ſe cum Cantore, vt animaduertit Barboſa *de dignit. c.6.*

2 d *Benedictiones Presbyterales.*] Præſtandas in matutinis, & alijs horis canonicis. Exponit Gloſſa, quam ſequuntur Hoſtienſis, & Butrius. Sed, ni fallor, perperam; nam benedictiones, quę dabantur in his horis canonicis recitandis, etiam Presbyterali gradu non decorati dare poterant, vt probat Benedictus Haęphtenus *in vita S. Benedicti, prolegom. 18. §. 11.* licèt hanc ſolemnem benedictionem tantùm Presbyterum dare poſſe ſtatuat Alex. IV. *in c. Abbates, de priuil. lib. 6.* Exiſtimo ergo in præſenti agi de benedictionibus, quæ dabantur populo Miſſæ Sacrificio aſſiſtenti, de quibus *in cap Miſſas, de conſec. diſt. 5.* Eas abſente Epiſcopo Sacerdos dabat, *c. cùm ad celebrandas*, ibi: *Cùm ad celebrandas Miſſas in Dei nomine conuenitur, populus non antè diſcedat, quàm Miſſæ ſolemnitas compleatur; & vbi Epiſcopus non fuerit, benedictionem accipiat ſacerdotis.* Licèt eam benedictionem, quam Epiſcopi, dum ad Eccleſiam procedunt Pontificio apparatu, vel occurrenti, vel confluenti populo dare conſueuerunt, illis etiam abſentibus Presbyteri dare non poſſint: quo modo accipio canonem 47. Concilij Agath. in illis verbis: *Benedictionem ſuper plebem in Eccleſia fundere, aut pœnitentem in Eccleſia benedicere Presbytero penitus non licebit.* Plura cumulat de hac benedictione in Eccleſia præſtanda, dum populus Miſſæ ſacrificio adeſt, Sauſay *in Panopl. ſacerd. p. 2. lib. 1. c. 7.* Alteſſerra *lib. 6. diſſert. c. 9.* Benedictionem ergo maiorem, & ſolemnem Archipresbyter dare non poteſt, ſed tantùm Epiſcopus, *c. Denique, 21. diſt.* vel Abbas, cui ex priuilegio competit, *c. Abbate, de priuil. lib. 6.* Minorem verò Archipresbyter dare poteſt ex hoc textu, & *c. Ecce ego, 95. diſt. c. cùm ad celebrandas, de conſec. diſt. 1.* Facit D. Hieron. *ad Ruſticum Narbon. Epiſc.* de ſeptem gradibus: *Si Presbyter Chriſtum conſecrat, cùm in altario Dei ſacramenta benedicat, benedicere populo non debet, qui Chriſtum etiam meruit conſecrare?* Notauit Alteſſerra *lib. 6. diſſert. c. 9.*

e *Veſtibus ſacris.*] Vt aſſiſtant Epiſcopo celebranti, iuxta Veterum Eccleſiæ morem, quem probaui *in c. antecedenti.*

f *Euchariſtia.*] *Cap. 1. de cuſtodia Euchariſtię*, vbi latiùs dicemus.

g *Confirmatione.*] Sicut ab effectu, quia poſt primam gratiam per baptiſmum collatam, ſacramentum chriſmatis confirmat, ideòque dicitur Confirmatio, *c. ne ieiunijs, de conſecr. diſt. 5.* notat Baſilius *de Confirm. p. 1. cap. 1.* ita quia Euchariſtia ſupponit gratiam primam ſacramenti pęnitentiæ, & eam auget, & confirmat, dicitur confirmatio in pręſenti.

h *Recipere.* Non tamen abſoluere; nam à tẽpore S. Dionyſij, quo parochię diſtinctę fuerunt, *c. Eccleſias 13. q. 1.* nõ licuit alieno ſacerdoti parochianum alienum abſoluere, aut ad pęnitentiam, ſeu alia ſacramenta admittere, *c. placuit, de pęn. diſt. 6. c. nullus, de parochijs, c. omnis, de pęn.* vbi notauit Balboa *n. 22.* Tantũ ergo eos recipiebant, vt Epiſcopo pręſentarent, à quo pęnitentia ſolẽnis iniungenda erat, *c. in c. 50. diſt.* in illis verbis: *Adeſſe debẽt Decani* (ideſt Archipresbyteri,) *parochiarũ, & pręsbyteri pęnitentiũ, qui eorũ cõuerſationẽ, & pęnitentiã diligẽter inquirere debent.*

i *Faciendos.*] Siue in eorum catecheſi, ſiue in collatione Baptiſmi.

CAPVT IV.

a Ioannes IX. *Ex Synodo Rauennæ habita.*

VT *b* ſingulæ plebes *c* Archipresbyterum habeant. Propter aſſiduam erga populum Dei curam, ſingulis plebibus Archipresbyteros eſse volumus, qui non ſolùm imperiti vulgi ſolicitudinem gerant, verùm etiam eorum *d* Presbyterorum, qui per *e* minores titulos habitant, vitam iugi circumſpectione cuſtodiant, & qua vnuſquiſque induſtria diuinum opus exerceat, *f* Epiſcopo ſuo renuntient: nec obtendat Epiſcopus non egere plebem Archipresbytero, quaſi ipſe eam gubernare valeat: quia etſi valdè idoneus ſit, decet tamen, vt partiatur onera ſua: & ſicut ipſi *g* matrici præeſt, ita Archipresbyteri præſint plebibus, vt in nullo titubet eccleſiaſtica ſolicitudo. *h* Cuncta tamen ad Epiſcopum referant, nec aliquid contra decretum eius ordinare præſumant.

NOTÆ.

1 a IOannes IX.] Ita legendum eſt non *idem*, vt legitur in Decretalibus, & in prima collectione, *ſub hoc tit. c. vlt.* anno enim 904. Rauennæ (de qua vrbe egi *in c. ſi quãdo 5. de reſcriptis,*) celebratum fuit Concilium, aſſiſtentibus ſeptuagintaquatuor Epiſcopis, præſente Lamberto Imperatore, in quo plura ad morum reformationem, & diſciplinam Eccleſiaſticam adſtruendam, nonnullaque ſtatuta fuerunt, quæ referunt Baron. *tom. 10. in prędicto anno,*

anno, Coriolanus *in breuiario*, & reperiuntur eius acta in Concilijs nuper editis *tom.24.sub tit.Concilij Anonymi*, de quo Concilio hæc refert Sigebert. *in Chron.anno 309. Hic etiam ad confirmandam Formosi ordinationem, quem Stephanus Papa deposuerat, Synodum 74. Episcoporum, præsentibus Francorum Archiepiscopis, & Rege, apud Rauennam statuit; & coram eo combusta est synodus, quam Stephanus in damnationem Formosi fecerat*. In ipsa ergo Synodo *can.12.* reperiuntur verba huius textus. Altesserra *lib.6.dissert.c.* 8 credit præsentem canonem transcriptum fuisse ex canone 13. Concilij Regiaticin. celebrati anno 850. in quo hæc verba reperiuntur.

2 b *Singulæ plebes.*] Id est parochię; parochia enim plebs vocatur. Concil. Africanum *can.87.* & Mileuitanum *can.* 21. ibi: *Placuit, vt quicumque Episcopi plebes, quas ad suam Cathedram existimant pertinere, non ita repetant.* Parisiense 1. *can.25. Comperimus quorundam Episcoporum ministros non solùm in Presbyteris, sed etiam in plebibus parochię suę, idest diœceseos, auaritiam potiùs exercere.* Regiense *Can.3.* Concilium Nannèt. *Can.4. Cùm sacerdos viderit aliquem infirmari in sua plebe.* Filesacus *de origine Parœciarum, c.2.*

c *Archipresbyterum.*] Ruralem; in hoc enim textu agitur de ruralibus, seu foraneis Presbyteris, dè quibus *in c. si in plebibus, 63. dist. c. cùm inter 13. de re iud. Clem.2.* ibi: *Foraneo, de rescriptis.*

d *Presbyterorum.*] Id est parochorum ipsarum Ecclesiarum; parochi enim rurales, seu foranei, dicuntur Pres-
3 byteri. Concil. Emerit. *Can.9.* & Carthag *can.36. Presbyteri, qui per diœceses Ecclesias regunt.* Vasense *can.3.* Vuormat. *can.60.* Trosleianum *can.6.* & illi Presbyteri plebium, inde Plebani appellantur, *c. cùm olim, de præscript.* Filesacus *d.c.3.*

e *Per minores titulos.*] Ecclesias appellari titulos, satis
4 notum est, *c. Sanctorum, 70 dist. c.2 de præbendis*, vbi Deo annuente plura adducemus. Illud in præsenti notandum est, Ecclesias Cathedrales appellari maiores titulos; parochias verò, siue vrbanas, siue rurales, dici minores titulos. Concilium Turon. sub Carolo Magno, *Can.14. De titulo minori ad maiorem migrare nulli Presbytero licitum sit, sed in eo permaneat, ad quem ordinatus est.* Concilium Ticinense sub Ludouico II. *Tollenda est enim praua omninò consuetudo, quę in quibusdam locis oriri cępit, quia nonnulli Archipresbyteri, vel aliorū titulorum custodes, fruges, vel aliarum Ecclesiarum redditus ad proprias domos abducunt.* Magunt. sub Rabano *Can.9. Nec Episcopo liceat matricis Ecclesię, nec Presbytero rem tituli sui vsurpare.* Notant Bosquetus *ad Innocentium III. lib 1. ep.136.* Filesacus *d.c 2.*

f *Episcopo suo renunciet.*] Concilium Altissiod. *Can.* 20 & 41. cuius verba suprà retuli *in c.1. hoc tit.*

g *Matrici.*] Licèt Matrix Ecclesia, aliquando dicatur, quæ capellam subditam habet, *cap 3. de Ecclesijs ędificandis*; propriè tamen Ecclesia Cathedralis Matrix appella- 5 tur, *c. non habenti, 50. 12 q.2 c. ex parte 2. de rescriptis, Clement. 1.* vbi glossa *verbo Matricem, de sent. excom.* Synodus Africana *Can.90.* in illis verbis: *Si matricibus Cathedris Episcopus negligens fuerit.* Vrbanus I. *epist. vn. Cęperunt prędia; & agros, quos vendere solebat, matricibus Ecclesijs tradere.* Notant Bosquetus *in d. epist. 136.* Filesacus *vbi sup. pag. 545.*

h *Cuncta.*] Ex grauioribus videlicet causis, *c. nullus, 16.* 6 *q.7.* leuiora enim negotia ab ipso, vt vicario foraneo, expediri possunt, *cap. Episcopus 7. dist. 88.* Concil. Altissiod. *Can.4.* Ant August. *in epitom. lib.6. tit.61.* Docent de officio Archipresbyteri agentes Cæsar *de Ecclesiast. Hierarc. disp.12. §.2.* Barbosa *de dign. c.5. & lib.2. iuris ecclef. c.25.* Azor. *2. part. inst. lib.3. cap.15.* Petrus Gregor. *lib.15. syntag. c.21. & lib.5 partit. tit.2. c. fin.* Ferro Manrique *de præced. q.6.*

TITVLVS XXV.

De Officio Primicerij.

CAPVT I.

Idem *in libro* a *Romani Ordinis*.

T *b* Primicerius sciat se sub *c* Archid. sicut & Archipresbyter, & ad eius curam specialiter pertinere, vt præsit in docendo diaconis, vel reliquis gradibus Ecclesiasticis in ordine positis: vt ipse disciplinæ, & costodiæ insistat, sicut pro animabus eorum coram Deo rationem est redditurus: & vt ipse diaconis, donet *d* lectiones, quæ ad nocturna officia clericorum pertinent, & de singulis studium habeant, vt in quacumque re capacem sensum habuerit, absque vlla vacet negligentia, aut à quo ipse iusserit, instruantur.

NOTÆ.

a R *Omani Ordinis.*] De huius libri origine, & authoritate latè egi *in c.1. de Officio Archid.*

1 b *Primicerius.*] Nomen hoc, vt volunt Cuiac. *ad tit. C. de Primicerio*, Brissonius *de V.S. verbo Primicerius*, Suidas, & Meursius *verbo Primicerius*, est simplex, non compositum, significans primum in dignitate, & officio: vnde D. Petrus Apostol. primò dicitur Primicerius Apostolorum. Baldericus Archiepisc. Dolensis *in hist Hierosolym.* D. Stephanus Protomartyr Primicerius Martyrum. D. Augustinus *serm.21.* Apud Romanos primus mensorum dicebatur Primicerius, *l.1. C. de mensoribus, lib.12.* primus fabricæ, Primicerius fabricensium, *l.2. C. de fabricensibus, eod. lib.* primus scholarum, Primicerius scholarum, *in l.2. C. de priuil. schol. lib.12.* primus iudicum, Primicerius iudicum, *in c. Ecclesia, de constit.*

Alij existimant, compositum esse ex *primo*, & *cera*, quasi Primicerius, sit antesignanus cuiuslibet dignitatis in prima cera, & à capite laterculi scriptus. Ita Loaysa *ad Concil. Tolet. 8.* Petrus Greg. *lib.2. partit. tit 9. c.5. & lib.15. syntag. c.22.* Platina *verbo Primicerius*, Meursius *in Glossario, eodem verbo*, Cuiacius, & Gothofredus *in l. vn. C. de Primic. lib.12.* Pancirola *in not. Imp. Orient. cap.1. & 2.* qua ratione veteres cuiusque scholæ, collegij, seu corporis Primicerium, Secundicerium, & sic deinceps dixerunt, *l. 2. & vlt. C. de domesticis, l.1. & per totum C. de Primicerio*, & alijs congestis à Pancirola *lib.1. var. c.85.* D. Hieronymus *in Chron. Iouinianus ex Primicerio domesticorum Imperator est factus.* Ammianus Marcellinus *lib.18.* Cassiodorus *lib.6. var. c.*:. *Notarium te nostrum esse censemus, vt ordine decurso militiæ, ad Primiceriatus feliciter perueniat summitatem.* Cùm enim antiquitus scriberetur in tabulis ceratis pugillaribus, vnde apud Consultos dicuntur primæ, & secundæ ceræ testamenti, Paulus *lib.5. sententiarum, princ. Inst. de pupillari*, notarunt Pancirola *lib.2. var. c.28.* Lælius Bisciola *lib.8. horarum succeßiu. c.12.* inde qui primus in matriculam, seu ceram clericorum scriptus est, dicitur Primicerius, *c. cùm acceßissent, de const. c. ex litteris 29. de officio deleg. c. per lectis, verf. Ad Primicerium, 25. dist.* Barb. *lib.1. iuris Eccles. c.28.* Et in nostra florentissima Salmanticensi Academia, qui primus ex corpore claustri alijs per annum præest, primusque habetur, Primicerius dicitur: ille habet peculia reofficium, cui dum inseruirem per annum 1658. opusculum edidi de officio Primicerij.

c *Sub Archidiac.*] Hæc verba exposui *in c.1. de officio Archipresbyteri.*

d *Le-*

2 d *Lectiones*. Officium enim diuinum iam à primis Ecclesiæ temporibus constat non solùm psalmis, hymnis, collectis, verùm & lectionibus, tam per horas matutinas, & vespertinas, quàm nocturnas recitandis. Concil. Matiscon. 2. *Can. 1. c. Clericus, c. Eleuterius, 91. dist.* Amalarius Fortun. *de ordine antiphon. c. 4.* Rodulphus Tungrensis *de Canonum obseru. c. 13.* plura Francolinus *de horis Canonicis, c. 1. dicemus in c. 1. de celebr. Missar.* vnde venit exponendus difficilis canon 9. Concilij Tolet 1. in illis verbis: *Nulla professa, vel vidua, absente Episcopo, vel Presbytero, in domo sua antiphonas cum confessore, vel seruo suo faciat. Lucernarium verò, nisi in Ecclesia, non legatur; aut si legatur in villa, presente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* In quibus non solùm perdifficile est, quid per confessorem in eo textu intelligatur, & quare caueāt PP. ne vlla vidua, vel professa, absente Episcopo, vel Diacono antiphonas faciat; verùm & quid per lucernarium in eo significetur; & quare, nisi præsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono, legi non possit. Pro interpretatione priorum verborum, omissis varijs confessorum acceptionibus, quas prosequitur, & illustrat doctè P. Gibal. *de regul. clausur. disquis. 1. c. 9 §. 1. n. 7.* sciendum est, confessarios appellari cantores, & psalmistas, qui sunt in inferiori Clericorum gradu. Concilium Carthag. 4 *Can. 11.* Tolet. 1. *Can. 6.* *Itemque puella Dei nec familiaritatem habeat cum Confessore*. Latè probant Menardus *ad D. Greg. pag. 61.* Gibalinus *vbi sup. n 9.* Isti confessores, seu psalmistæ, viduis professis, & virginibus, non solùm intra septa monasterij, verùm & in proprijs ædibus docebant ordinem, & modum recitandi diuinum officium: vt autem PP. infandum abusum tollerent recitandi antiphonas in domibus priuatis, & nimiam familiaritatem mulierum cum ipsis confessoribus, prohibent vt nulla vidua, seu professa, absente Episcopo, Presbytero, vel Diacono antiphonas faciat cum confessore suo, hoc est orationes antiphonatim alternantibus choris recitent. Secundæ partis ipsius canonis interpretatio prouenit ex vera expositione verbi *lucernarij*. Lucernarium ergo ibi accipitur pro vespertino officio, & ita appellabatur, quia lucernæ accendebantur tunc in Ecclesia, vt latè probat Gazæus *in notis ad Cassianum lib. 3. c. 3* Loaysa *in notis ad ipsum Canonem 9.* & quia post vespertinum officium Episcopi, & Presbyteri, atque ipsis absentibus, Diaconus sacras exponebat scripturas, Nicephorus *lib. 12. historiæ, c. 34 In Cypro, & Cæsarea Cappadocum, in Sabbato, & Dominico die vesperi, & post lucernarum accensionem Episcopi, & Presbyteri sacras scripturas populis exponunt*. Cùm ergo precationibus lucernarijs adiungeretur lectio, & interpretatio scripturarum, ideò statuunt Patres, vt lucernarium nisi in Ecclesia non legatur; vel si legatur in villa, fiat præsente Episcopo, Presbytero, vel Diacono, vt aliquis ex eis possit vespertino officio adesse, & sacras scripturas exponere. Docent Lantdmet. *lib. 2. de veteri Cler. c. 61. in fine*, Gibal. *d. §. 1.* licèt aliter textum illum accipiat Hallier. *de hierarc. iurisd. lib. 3. art. 2. §. 4.*

COMMENTARIVM.

AD huius textus veram interpretationem præmittendum est, in Ecclesia iam à primis eius temporibus in vsu fuisse cantum, seu psalmodiam, tam in sacrificio Missæ, quàm in horis canonicis, vt latè probant Lātdmet. *lib. 2. de veteri monacho, c. 63.* Pamelius *ad D. Cyprianum de Orat. Dominica, n. 6.* Coriolanus *in breuiario, anno 367. & 555.* Mendoza *q. 3. positiua*. Et licèt primis temporibus vltra clericos, cantores fuissent deputati, vt in Ecclesia psallerent, Concil Carthag 4. *Can. 10.* Laodic. *Can. 15.* sexta Synodus *Can. 75.* plura Gibal. *de clausur. disquis. 1. c. 9. §. 1.* posteà tamen psallentes, seu psalmistæ ex subdiaconis, & alijs minoribus ordinibus assumebantur. Concil. Brachar. 1. *Can. 29.* D. Greg. *lib. 4. regest. ep. 38.* Menardus *ad D. Gregor. pag. 368.* & ex illis schola cantorum, seu psallentium instituta fuit in qualibet Ecclesia Cathedrali, & etiam regulari, vt plura de his scholis adducentes tradunt Lantdmet. *lib. 2. de veteri Cler. c. 12.* Cironius *in præsenti*, Gibalinus *vbi suprà, & disquisit. 1. c. 2. §. 11.* Rosuueidus *ad vitas Patrum, in onomast. verbo Schola*, Herrera *lib. 1. del origen del officio diuino, c. 15.* Huic scholæ præerat, lectiones, ordinem, modumque psallendi statuebat, assignabatque Primicerius, *c. perlectis, §. ad Primicerium, 25. dist.* aliàs dictus Præcentor, *c Cleros, 21. dist.* cui parebat succentor, quia ab eo instituebatur, de quo *in c. inter 11. de excessib. Prel.* Primiceriatus iuxta diuersas Ecclesiarum consuetudines, vel est tantùm officium, *c. cum accessissent, de Constit. c. significauit, el 2. de homicidio:* vel dignitas, *c. cùm olim 6 de consuetudine*. Obseruarunt Primicerij officium prosequentes, Ciron. *ad tit. de preb.* Barb. *lib. 1. iuris ecclesc. c. 28. & de dign. c. 7.* Tuschus *lit. P, concl. 650.* P. Greg. *lib. 15 syntag. c. 22. & lib. 2. partit. tit. 9. c. 5.* Acuña *in d. c. perlectis*, Cæsar *de ecclesiast. hier. disput. 12. §. 3.* 3

TITVLVS XXVI.

De officio Sacristæ.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Toletan.*

VT sciat se *b* Sacrista subiectum Archidiacono, & ad eius curam pertinere custodiam *c* sacrorum vasorum, *d* vestimentorum ecclesiasticorum, seu totius thesauri Ecclesiæ, necnon quæ ad *e* luminaria pertinent, siue in *f* cera, siue oleo.

NOTÆ.

1 a TOletano.] Ità etiam citatur hic textus in prima collectione, *sub hoc tit.* & ab Iuone Carnot. *p. 6. Decreti, c. 20.* sed in nullo ex Concilijs Toletanis reperitur: quare existimo in præsenti referri fragmentum alicuius Concilij Toletani nondum editi, vt etiam notaui *in c. 1. de officio Archipresb. c. 1. de seruis non ord.*

b *Sacrista*.] Sicut locus, in quo vasa sacra, sacræ vestes, & similia ecclesiastica ministeria seruantur, sacrarium dicitur, *l. sacra 9. ff. de rer. diuis.* ita qui earum curam, custodiamque habet, dicitur sacrista, *l. 6. tit. 6. p. 1.* vt notant Cæsar *de Eccles. hierarc. q. 2. proœmial. §. 5 num. 2.* Petrus Greg. *lib. 15. syntagm. c. 39. n. 70.* & quia totius thesauri curam habet ecclesiastici, vt in hoc textu docetur, etiam appellatur thesaurarius, *c. perlectis, §. ad thesaurarium, 25. dist. c. cùm nostri, de concess. preb.* Innocentius III. *lib. 1. regestri, epist. 57.* & Iustinianus eum appellat custodem vasorum *in l. sancimus 21. C. de sacrosanctis Ecclesijs*, Cemeliarcham *in l. vlt. §. fin. C. de rebus authoritate iudicis*, ex ratione tradita *in c. ea 3. vers. Cemelij, de officio Archid.* Et licèt propter dictam curam, & custodiam tantùm officium in Ecclesia obtineret; posteà tamen tam consuetudine, quàm statutis diuersarum Ecclesiarum dignitate præfulget; vnde tanquam dignitate prædito causarum cognitionem consueuit R. Pontifex illi delegare, *c. cùm olim 32. in fine, de officio deleg. c. ex tenore 11. de foro compet.* Sacristę officium, & ministeria prosequuntur Cęsar *d. §. 5.* Barb. *de dign. c. 7. & lib. 10. iuris Eccles. c. 27.* Narbona *de ętate, anno 8. q. 5.*

c *Sacrorum vasorum*.] Vt calicis, patenæ, thuribuli, candelabri, & similium: & licèt primis Ecclesiæ temporibus vasa sacra tantùm fuissent vitrea, aut lignea; tamen iam à temporibus Zephirini, & Vrbani I. argentea 2

tan-

tantùm in vsu sunt, *c.vasa, c.vt calix* 45. *de consec.dist* 1. plura tam circa materiam, quàm formam eorum, tradunt Couar. *lib.4 var.c.*22. Acuña *in c.ridiculum, dist.*32. Baronius *anno* 216.*& in martyrol.die* 7. *Augusti*, Coriolanus *in breuiario, anno* 103. Suarez *de sacrament q.*83.*art.*3. *sect.*7. Alciat.*lib.*7.*parerg.c.*24. Vicecomes *de ritibus Missæ, vol.*4.*lib.*6.*c.*5. *&* 9. Sausay *in Panopl.sacerd p.*1.*lib.*8.*c.* 4. Seuerinus Binius *in notis*, *ad Zephirinum*, Cassanate *in notis ad Lactantium, lib.* 2.*c* 4. Antonius Monchiacenus *de sacrificio Missæ, lib.*3.*c.*6. P. Gabriel de Henao *tom.* 2.*de sacrificio Missæ, disp.*26.*per totam*, & nos *in c.*1 *de pignoribus*.

d *Vestimentorum.*] De quibus nonnulla adduxi *in cap. vnico, de sacra vnct.*

e *Luminaria.*] *Cap.*1. *de officio custodis*, vbi dicam.

f *Cera, siue oleo*] His duabus materijs ad luminaria vti posse, latè probant Stuchius *de sacrificijs, pag.*55. Catellianus Cotta *verbo Cereum*, Dorleans *ad Tacitum, lib.* 1 *pag.*56. tam in templis Christianorũm, quàm Gentilium.

COMMENTARIVM.

3 EX hoc textu deducunt communiter repetentes, & de officio Sacristæ agentes, ad Sacristam spectare custodiam vasorum, vestimentorum, & luminarium. Sed contrarium nonnulla iuris testimonia probare videntur. Et primò id suadetur *ex c.acolythus*, 23.*dist.* in illis verbis: *Ecclesiæ luminaria*. Ex quibus constat, ad acolytum spectare ratione proprij gradus custodiam luminarium: igitur non competit sacristę ratione proprij officij, vt in pręsenti docetur. Pro cuius textus interpretatione discrimen est constituendum inter officium custodiendi ipsa luminaria, & ministerium seruandi oleum, & ceram ad ea accendenda; & inter deferre ipsa luminaria in Ecclesia, cùm legitur Euangelium, aut horę canonicæ recitantur: custodia spectat ad Sacristam, vt in præsenti textu docetur; ipsa verò delatio, & præparatio luminarium ad acolytum pertinet, *c.perlectis, vers.ad acolytum*, 25.*dist.c. cleros, vers.acolytus*, 20 *dist.* Docent, & plura de acolyti officio adducunt Petrus Greg.*lib.*15.*syntagm. c.*6. Espenceus *ad D.Paulum lib.*1.*digress.c.*6. Zerda *in aduers.c.*94. Mendoza *lib.*2.*Concil.Illiber. c.*6. Menardus *ad D. Greg. pag.*272. Vicecomes *de ritibus Missæ, vol* 3.*lib.*1.*c.*25. Secundò obstat textus *in c.*3. *Concilij Metensis*, in illis verbis: *Cuncti presbyteri, vt libros, & sacerdotalia vestimenta suo Episcopo in proxima Synodo ostendant.* Ex quibus constare videtur, potiùs ad Presbyteros, quàm ad sacristiam spectare custodiam vestimentorum, & librorum Ecclesię. Pro cuius canonis solutione dicendum est, quod licèt in eo probetur, Presbyteros ostendere debere libros ecclesiasticos, & vestimenta sacra Episcopo ad Synodum venienti; non tamen inde rectè deduci, ad eos custodiam pertinere; sacrista enim ea custodit, sed Presbyteri Episcopo visitanti ostendunt. Theodulphus ad Presbyteros Aurelian.*cap.*4. in illis verbis: *Quando more solito ad Presbyterum conuenitis, vestimenta, & libros, & vasa sancta, cum quibus vestrum ministerium, & iniunctum officium peragatis.* Refert Ant.August. *in epit.iuris, lib.*17.*tit.*7.*c.*25. Tertiò obstat textus *in c.ostiarius*, 23.*dist.* in illis verbis: *Pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.* Ex quibus colligitur, ad ostiarium spectare custodiam vasorum, & vestimentorum Ecclesiæ: igitur hoc officium non est proprium sacristæ. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, ostiarijs tempore suæ ordinationis tradi Ecclesię claues, vt custodiant Ecclesiam, & res in ea existentes, præcipuè vt præsint ianuis, ne sinant in Ecclesia ingredi communione Ecclesiæ priuatos, & eos, quibus fas non est adire sacra; vnde ianitores dicuntur, *cap.nemo, de consecrat.dist.*1. Concil.Laodic. *can.*22.*&* 43. plura Vicecomes *vbi suprà*, Petrus Greg.*lib.*15.*syntagm.cap.*30. non tamen ostiarij gradus ratione habent custodiam eorum, quæ in sacrario, seu diaconio continentur; quia hęc ad sacristam spectant, ex supra traditis. Tandem opponitur textus *in Concil.Tolet.* celebrato anno 12. Recharedi Regis, *can.*2. in illis verbis: *Certè si minor est census, ostiarius à sacerdote sit electus, qui nitorem infrà sinus S. Ecclesię faciat, qui & sanctarum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat.* Ex quibus deducitur, curam luminarium ad ostiarium pertinere: igitur non ad sacristam. Sed respondendum est, ad ostiarium spectare accẽdere ipsa luminaria, & ante reliquias ponere, non verò custodire earum materiam, videlicet oleum, seu ceram, quarũ rerũ custodia ad sacristam spectat, vt in hoc textu docetur.

TITVLVS XXVII.

De Officio Custodis.

CAPVT I.

Ex libro a *Romani Ordinis*.

b CVstos Ecclesię, cui ea, quę c Ecclesiæ competunt, custodienda committuntur, oportet, sui Archid. iussioni in cunctis obediat; in canonicis horis signa d tintinnabulorum pulsanda, ipso Archidiacono iubente ab eo pulsentur; pallia, vel e linteamenta altaris, seu cuncta f vtensilia Ecclesiæ indesinenter custodiat; g lampades, & lanternas in accendendo, seu in extinguendo peruigil existat, ne aut supra modum lucendo oleum depereat, aut minùs h lucendo obscurior sit Ecclesia; sed omnia cum discretione agantur, quę noscitur mater omnium virtutum esse. Si verò is minùs idoneus ad hoc peragendum extiterit, ab Archidiacono coerceatur, vt se i emendet. Si autem indomitus permanserit, Archidiaconus Episcopo denunciando prouideat, vt indecente eiecto, aptus domui Dei constituatur minister, vt omnia in laudem Dei fiant.

NOTÆ.

1 a EX libro.] De hoc libro, & eius authoritate egi *in c:* 1.*de officio Archid.*

b *Custos.*] Qui res, aut personas seruant, custodiuntve, dicuntur custodes, *l.*3.*ff.de administr.tutor.* Vnde qui Ecclesias, earumque res custodiunt, rectè custodes appellantur. Sicut & apud Gentiles, qui templa custodiebant, custodes dicebantur, *l.seruos* 12 *ff.de aliment.legat.l. seruos* 35. *ff.de liberali causa, l.annua* 20.*ff.de annuis legatis*: quorum frequens mentio apud Iustinum *ep. ad Diognetum.* Cyprianum *epist.ad Demetrianum*, Arnobium *lib.* 6.*aduersus gentes*, quos refert Iacobus Gothofredus *in lib.* 1. *C.Theodos.de fide catholica*. Dicebantur etiam ab ædibus custodiendis ęditui. Gellius *lib.*12 *noctium, cap.*10. Demsterus *ad Rosinum lib.*3. *antiq. cap.*30. sicut & à basilicis ipsi custodes basilicantes dicuntur, *cap. perlectis*, 25.*dist.* plerumque tamen custodes, *cap. cùm dilecta, de rescriptis.*

c *Ecclesiæ.*] Isti enim ministri Ecclesiam ipsam, non verò Deum, Dominumque nostrum custodiunt, vt Gentilium æditui faciebant, qui præponebantur vt Deos ip- 2
sos

sos custodirent, quos reprehendit Iustinus Martyr *apolog.2 Deos*, inquit, *vt adorent, fingere dicitis, ac mutare, & fauorum, in quibus dedicantur, tales custodes, tutelaresque statuere: nec intelligitis nefas esse, & intelligere, & fateri homines Deorum esse custodes*. Arnobius *lib. 2. aduersus gentes, post medium*, ibi: *Si apertum vobis, & liquidum, & in signorum visceribus Deos viuere, atque habitare cœlestes cursus sub validissimis clauibus custoditis*. Et paulò inferiùs: *Ac ne fortè fur aliquis, aut nocturnus irrepat latro, æditui mille protegitis, ac excubitoribus mille, cur canes in Capitolijs pascitis? cur anseribus victum, alimoniamque præbetis?* Quos & damnasse videtur D. Cyprianus *in libello contra Demetrianum*, in illis verbis: *Vltio vestra defendit, quomodo & clausos, ne pereat tutela vestra, custodit; pudet Deos colere, quos ipse defendis; pudeat de illis tutelam sperare, quos ipse tueris*. Existimabant enim Gentiles, Deos custodia sua egere. Symmachus *lib.1. epist.40.* ibi: *Conuenientes Sacerdotes, vt in custodiam ciuium publico obsequio traderemus Deorum curam; fortassis Deos ita custodiebant, ne aut fugientes eos desererent, & in aliam Ciuitatem migrare, ab alijs ciuibus euocati*. Cuius euocationis vestigia extant *in l. sacra 9 §. secundo, ff. de rerum diuisione*, vbi Gothofredus *littera G, l. cùm loca 36. ff. de religiosis:* notant Alciatus *in l. pupillus, §. vrbs, ff. de V.S.* Germonius *de sacror. immun. lib.2. cap 15.* Iulius Cæsar Scaliger *lib.3. de Poeticis, cap.103.* Custodes ergo, de quibus in hoc titulo, Ecclesiam, omniaque, quæ illi competunt, custodire debent, vt eorum vsus repetens probat Baronius *anno 34. num.287. & anno 109. n 28.* non autem Deum, vt faciebant custodes templorum Gentilium.

d *Tintinnabulorum*.] Licèt in lege veteri populus ad
3 sacrificia conuocaretur tuba, iuxta præceptum Moysi datum *Numer. cap. 11.* ibi: *Fac tibi duas tabulas argenteas; & cap.23. Deuteronom.* & Gentiles ad sua sacra tibijs, & tympanis euocarentur, vt latè probat Gutherus *lib.2. de iure Pontif cap. 14.* tamen in Ecclesia pro temporum varietate diuersis signis datis fideles ad synaxim, & Missæ sacrificium conuocabantur; sæuientibus enim persecutionibus, & fidelibus quasi obsessis, signum publicè non dabatur, sed per cursorem fideles conuocabantur, vt constat ex D. Ignatio *epist. 11. ad Polycarpum:* referunt Baronius *anno 58. numer 102.* Lantdmeter. *lib.2 de veteri monacho, capite 64.* & quia cursoris officium proprium erat diaconi, vel lectoris, Ignatius *epist. 23. ad Heronem diaconum*, cui ita scribit: *Synaxim ne negligas omnes nominatim inquirere;* ideò etiam pace reddita Ecclesiæ, adhuc Archidiacono tanquam primo diaconorum competit, si non immediatè, mediatè saltem per custodem populum conuocare ad diuina officia. Posteà in Ecclesia persecutionum procellis cessantibus signum dari cœpit sonitu lignorum, præcipuè in Ecclesia Orientali, & inter monachos. Metaphrastes *in vita S Theodosij*, ibi: *Monachi autem quidam ex monasterio propinquorum, qui morbo laborabant, cum nos vidissent accedentes, lignum quod conuocat ad Ecclesiam, pulsabant ante horam consuetam, & synaxim significabant fratribus*. Et in vita S. Chrysostomi: *Cùm rursus vidisset tam diligentem, & tam seriam collocutionem, lignum verò iam pulsatum vocaret ad congregationem*. In alijs etiam prouincijs voce *Alleluia*, decantata, fideles ad Missam, & horas canonicas vocabantur. D. Hieronymus *epist.27.* ad Eustochium: *Post alleluia cantatum, quo signo vocabantur ad collectam, nulli recedere licitum erat*. Notarunt Rosuueidus *in vitis PP. in onomast. verbo Signo dato*, Gazeus *in notis ad Cassianum, in regula Sanct. Pachomij, pag. 1079.* Iam ab anno 600. ære pulsato fideles conuocari cœperunt ad Missæ sacrificium, & diuina officia, vt ex nostro textu constat, qui deductus est ex libro Romani Ordinis composito sexto sæculo Ecclesiæ, & ex ipso libro, *tit. de sabbato Sancto*, in illis verbis: *Campanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Missam*. A quo tempore campanas in Ecclesia in vsu esse cœpisse verius est, quidquid de earum inuentione adducant Vergillus *de inuentione rerum, lib.6. cap.12.* Lantdmet. *d lib.2. c.64* Grethserus *lib.1. ad Codinum, c.11.* Magallanus *ad D. Paulum in epist. ad Titum, c.2 sect.2* Maiolus *dierum canicul. verbo Metalla*, Barbosa *lib. 2. voto 102.* Suar. *in defens. fidei, lib.2. c.16.* Herrera *in origine diuini officij, lib.1 cap.7. & 8.* & licèt earum vsum hæretici improbis suis latratibus impugnare intendant, doctè eos refellunt Suar. *vbi supr.* Bellarminus *in apolog. aduersus Regem Angliæ, c.8.* Iodocus Coccius *tom.2. thesauri, lib. 3. art. 6.*

e *Pallia, vel linteamina*.] Aliud est pallium, aliud verò linteamen; pallium enim est tegumentum altaris. Iustinianus Comes *in epist. ad Hormisdam Pontificem*, ibi: *Duo pallia serica ad ornamentum altaris sanctorum Apostolorum direximus*. Anastasius Bibliothec. *in vita Hormisdæ*, vbi dum refert alia ornamenta, quæ ad Missæ apparatum pertinent, ait: *Pallia olosera, blatea cum tabulis auro tectis, de clamyde, vel de stola Imperiali*. Vicecomes *volum.4. de ritibus Missæ, lib.7. cap.9.* Linteamen verò est corporale, ita dictum, quia debet esse ex lino contextum, *cap. consultò 46. de consecr. dist.10.* Concil. Rhemense relatum à Burchardo *lib.3. Decreti, c.98.* his verbis: *Corporale, super quod sacra oblatio immolatur, ex mundissimo, & purissimo linteo sit*. Damasus in Syluestro Pontifice: *Constituit vt sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto consecraretur, nisi tantùm in lino ex terra procreato*. Plura de corporali, & eius forma Vicecomes *vol.4. de ritibus Missæ, lib.7. c.1.* Ferrandus *lib.1. disquis. reliq. lib.1. c.1. sect.6.* P. Gabriel de Henao *tom.2. de sacrificio Missæ, disp.25. sect.1.*

f *Vtensilia*.] Consonat textus *in c.2. hoc tit.* Aduersatur tamen textus *in c. vnico, de officio sacristæ*, vbi asseri- 4
tur, ad curam sacristæ pertinere custodiam sacrorum vasorum, & vestimentorum: igitur non ad custodis officium pertinet vtensilia, & vestimenta Ecclesiæ seruare. Glossa in præsenti affirmat, hæc iura esse exaudienda iuxta diuersas Ecclesiarum consuetudines, ita vt aliquando ad sacristæ officium, quandoque ad custodis curam spectet custodia vestimentorum. Sed rectiùs Hostiensis in præsenti, & Butrius *in d. c. vnico, de officio sacristæ*, existimant ad sacristam spectare custodiam thesauri, & vestimentorum pretiosorum Ecclesiæ; ad custodem verò curam vestium vtensilium, quæ necessariæ sunt ad vsum quotidianum, & diuina officia, vt facilè probatur ex prædictis verbis: *vtensilia*, &c. & *ex d. c. vnico*, vbi totius thesauri ecclesiastici cura sacristæ committitur.

g *Lampades, & lucernas accendendo*.] *Cap. nemo, de consecr. dist.1.* Concil. Aquisgran *can.131.* ibi: *Custodes
Ecclesiæ cum omni diligentia luminaria ad horas canonicas* 5
prouideant. Anton. August. *in epit. iuris, lib.17. tit.9.* nec in præsenti præscribitur, an per diem tantùm, an per noctem luminaria in Ecclesia accendi debeant; quia non solùm ad nocturnas, verùm & ad diurnas horas accendi solent. D. Hieronymus *in epist. ad Riparium*, in illis verbis: *Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Euangelium, accendi luminaria iam sole rutilante, non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum*. Docent, & plura de perantiquo vsu lucernarum in Ecclesia congerunt Baronius *anno 34. & anno 58. num.70. & anno 233. num.2.* Loaysas *in notis ad Concil. Brachar. 2. can.2* Dorleans *ad Tacitum lib.1 pag.55.* Baronius *anno 58.* vbi Spondanus *num.24.* Vicecomes *vol.4. de ritibus Missæ, lib.7. cap.24.* Roa *lib.2 singular. cap.15. cum tribus sequentibus*, Maiolus *dierum canicul. verbo Ignis*, Zerda *in aduers. cap.33. & 92.* Mendoza *lib. 3. Concilij Illiber. cap.2.* Lantdmet. *de veteri clerico, lib.2. cap.78.* Ambianas *ad Tertul. de fuga, cap.14. obseru. 2. & de exhortat. cap.13. obseruat. 1. & de idololatria, cap.15. obseru.2.* Pinto *in Cantica lib.1. cap.2. vers. 11. num.161.* Bulengerus *lib.2 opusc. cap. 11.* Cresolius *lib.3. mystagog. cap.21. sect.3.* Serlogus *tom.2. in Cantica, vestig.13. sect. vnica*, Anton. Monchiacenus *3. p. de sacrificio Missæ, cap.10.* Carrier. *tom. 2. thesauri fidei, pag. 611.* Iodocus Coccius *lib.6. thesauri, art.13.* Cochier *in face hist.2. p.c.1.5. 8. & 18.* plura Bouius *in Roma Subterranea, lib.1. tom.1. cap.18.* & nos *in cap. fin. de celebrat. Missar.* Sed Vigilantius, & alij huius vsus cereorum impugnatores expendunt difficilem locum Lactantij *lib.6. diuin. instit. cap.2.* in illis verbis: *Num igitur mentis suæ compos putandus est, qui auctori, & datori luminis, candelarum, ac cereorum lumen offert pro munere? Aliud verò ille à nobis exigit lumen, & quidem non fumidum, sed (vt ait Poeta) liquidum, atque clarum, mentis scilicet*. Et paulò inferiùs: *Illorum autem Dij, quia terreni sunt, egent luminibus, ne in tenebris sint, quorum cultores, quia cœleste nihil sapiunt, etiam religiones, quibus deseruiunt, ad terram reuocant*. Ex quibus improbari videtur pius Ecclesiæ lucernarum vsus. Sed Antonius Raudensis Theologus, qui errores Lactantij correxit, hunc primum

mum inter errores libri 6. notat, & non improbabiliter. Sed Isæus Cæsanete *in notis ad ipsum, cap.2* affirmat Lactantium non improbare vsum lucernarum, seu luminarium Deo gratissimum, omnibusque litteris commendatum: sed eos increpare, qui in Ecclesia luminaria accendunt ea fide, vt credant Deum in tenebris agere, vel luminibus indigere; quos meritò Lactantius damnat. Quæ interpretatio suadetur ex prioribus verbis ipsius capitis 2. ibi: *Mactant igitur opimas, & pingues hostias Deo, quasi esurienti; profundunt vina tanquam sitienti; accendunt lumina velut in tenebris agenti*. Difficile etiam, & meritò in hac parte omnibus videtur Concilium Illiberit. *can.* 34. in illis verbis: *Cereos per diem placuit in cœmeterio non incendi; inquietandi enim non sunt sanctorum spiritus: qui hæc non obseruauerint, arceantur ab Ecclesiæ communione*. In cuius expositione libenter immorarer, nisi actum agerem; plura enim iam in eius notis dedi, & præoccuparunt Mendoza, & Albaspineus *in eo canone*, Basilius de Leon *var. disp. q.2. scholast. c.1.* Bouius *in Roma Subterranea, tom.1. lib.1. c.2. cum seqq.* Spondanus *de cœmeterijs, p.3. lib.1. cap.20.* Coriolanus *in notis ad ipsum canonem*, Ramirez de Prado *ad S. Orencium, pag.43.* Salmut. *ad Pancirol. lib.2. voto 103. n.59.* nouissimè Præceptor D. Iosephus de Retes *lib.8. opusc. c.27.*

h *Minus lucendo.*] Æquè enim peccatur, si exceditur modus, in quo est plus, ac in eo, quod est minus, *cap. qui in aliquo, 51. dist. c. disciplina, 45 dist. l. respiciendum, ff. de pœnis*: plura de prudentia adhibenda in negotijs, tradit Solorzanus *de iure Indiar. tom.2. lib.2. c.7. n.69.*

i *Emendet.*] Quia hęc omnia, quę Custodi mediatè competunt, ad Archidiaconum immediatè spectant; vnde extrauagans Ioannis XXII. licèt de Archidiacono tantùm loquatur, sub titulo tamen de officio custodis proponitur.

7 j *Canonicis horis.*] Certis enim horis diei, ac noctis campanæ pulsantur. Primò tempore sacrificij Missæ, & horarum canonicarum, *c. solent, de consecr. dist. c.2. hoc tit. c.1. Ioannes, de homicidio*: cùm eleuatur hostia in Missa solemni, vt probat Stephanus Cantuar. Episcopus in sua constitutione relata à Cironio *in c.1. de celebr. Missar.* in hæc verba: *In eleuatione corporis Christi pulsentur campanæ, vt populares, qui celebrationi Missarum non valent quotidie interesse, vbicumque fuerint, siue in agris, siue in domibus, flectant genua, indulgentias concessas à pluribus Episcopis habituri*. Concilium Tarrac. anno 1406. ibi: *Vt temporibus generalis interdicti, & cessationis diuinorū, quando corpus Christi eleuatur in qualibet Ecclesia, maius cymbalum in corporis Christi tribus vicibus, & alijs tribus vicibus in sanguinis eiusdem eleuationibus pulsetur, vt populus huiusmodi signo admonitus oret genuflexo, & indulgentias acquirere valeat*. Item cùm viaticum, seu corpus Domini ad infirmos defertur. Cardinalis Sabinensis A. S L in Concilio Ilerd anno 1219. celebrato, ibi: *Sacra Eucharistia ad infirmos cum campana honorificè deportetur*. Item hora meridiana, ex constitutione Calixti III. vt fideles eos iuuarent orationibus, qui contra Turcas dimicabant. Item vespere hora salutationis Angelicæ: in receptione Episcoporum, & etiam Abbatum iura Episcopalia habentium, *c. fin. de causa possess. in 5. collect.* Item ad fugandas tempestates, vt probat Hieronymus Magius *lib.3. miscel. c.14.* In obitu defunctorum. Beda *lib.4. historiæ, c.23. Audiui notum campanæ sonum, quo ad orationes excitari, vel conuocari solebant, cùm quis de hoc sæculo fuisset euocatus*. Quod & apud Gentiles obseruatum inuenio, apud quos si quis è vita excessisset, æra, campanæve pulsabantur, vt vetus Theochristi scholiastes habet, eo quod is sonus credebatur esse purus, & auertens spectra, & demonum ludibria. Notauit Nouarinus *lib.1. schediasm. c.27.* Item & pulsantur campanę ad alios actus humanos exercendos, quos referunt Carrier. *tom.2. thesauri fidei, pag.618.* Kochier *in face hist. cent.2. c.48.* Barbosa *to.2. voto 102.* Ripa *de nocturno tempore, c.5.* Narbona *in horographia, nu.140.* & nos alia de campanis dabimus *in c. petentibus, de priuil.*

C A P V T II.

Ex Concilio a *Toletan.*

CVstos verò solicitus debet esse de omni *b* ornamento Ecclesiæ, & *c* luminarijs, siue *d* incenso: necnon *e* panem, & vinum omni tempore ad Missam præparatum debet habere; Debet etiam per singulas canonicas horas signum ex consensu Archidiaconi sonare, vt *f* oblationes, vel decimas, vel eleemosynas cum eiusdem consensu, absente Episcopo, inter fratres diuidat. In his tribus Ecclesiæ columnis, vt sancta sanxit Synodus, consistere debet alma mater Ecclesia, vt ad hoc opus tales ordinentur, quales plus *g* meliores, & sanctiores esse viderint, vt nulla negligentia in sancta Dei Ecclesia esse videatur. Hi tres, Archidiaconus, Archipresbyter, Custos, prouidi simul iuncti, vno animo peragant, & perfectè, & non sit inuidia, nec zelus inter illos.

N O T Æ.

1 a TOletano.] Ita etiam habetur *in c.2. hoc tit. in 1. collect.* Sed non constat, ex quo Concilio textus hic transcriptus sit: quare esse fragmentum alicuius Concilij nondum editi existimo; quod etiam notaui *in cap.1. de officio sacristæ, c.1. de officio Archipresbyteri*. De eo agit Casal. *de ritib. Eccles. c.41.* Fortun. Schac. *tomo 2. eleochrist. cap.6.*

b *Ornamento.*] De quo aliqua retuli *in c. vnico, de sacra vnct.*

c *Luminarijs.*] De quibus *in c. antecedenti.*

2 d *Incenso.*] Peculiaris ritus iam à temporibus Apostolorum in Ecclesia obseruatus fuit suffitus aromatum in diuinis officijs, *can.4. Apost.* in illis verbis: *Præterea licitum non esto aliud quodpiam admouere ad altare, quàm oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore*. Quem ritum Apostoli à Iudæis acceperunt: apud eos enim valdè in vsu erat, ex præcepto Moysi dato, incensi oblatio, & thurificatio, *c.3. Exodi: Facies quoq; altare ad adolendum thymiama de lignis Setim*. Et Dominus apud Malachiam *c.1* ait: *Ab ortu solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*. Vbi LXX. vertunt, *incensum offertur mihi*. Et textus Arabicus exprimit, *incensa*. Hanc igitur thurificationem, seu suffitum incensi Apostoli, & eorum successores sacro altaris ministerio adiunxerunt, vt constat ex varijs Liturgijs. Ex Liturgia B. Petri, in illis verbis: *Sicut Zachariæ suffitum thymiamatis suscepisti, sic de manibus nostris peccatorum hanc suscipe thurificationem in odorem suauitatis*. Ex Missa B. Iacobi, ibi: *Præsentem hunc ex nobis inutilibus seruis tuis suffitum recipere in odorem suauitatis*. Ex Dionysio, & Euagrio probat Carrier. *tom.2. thesauri fidei, de thurificat pag.612.* Plura de incenso, & huius ritus mysticis rationibus tradunt Anton. Monchiacenus *de sacrificio Missæ 3. part. cap.11.* Vicecomes *volum.4. de ritibus Missę, lib.6. cap.35.* Cresolius *lib.4. mystag. cap.8.* Ambianas *ad Tertull. cap.3. obseru.2.* Stuchius *de sacrificio Gentil. fol.51.* Cochier *in face hist. cap.59.* Altesserra *de Ducibus, cap.17.*

e *Panem, & vinum.*] Panem azymum, & vinum vitis, in quibus consistit materia remota Sacramenti Eucharistiæ, vt latè probabo *in c. fin. de celebr. Missar.* 3

f *Oblationes, vel eleemosynas.*] Ante diuisionem enim bonorum Ecclesiæ à S. Simplicio factam *in cap. quatuor, cap. de redditibus 12. q.2.* omnia Ecclesiæ bona, videlicet oblationes, eleemosynæ, & decimæ communia erant, & in communi possidebantur ab Episcopo, clericis, & pauperibus; & ab Episcopo iuxta cuiuslibet ex fidelibus necessi-

ceſſitatem diſtribuebantur, *c.fin.16.quæſt.1.c.ſcimus,9.c.nolo 10 c.habebat 17.c.res Eccleſiæ 26.12.q.1.* ad quæ tempora referenda ſunt prædicta verba huius textus.

g *Meliores, & ſanctiores.*] An dignior ſemper præfe-
4 rendus ſit digno, latè diſputabimus *in c.graue 29.de præb.* Interim videndi ſunt Garcia *de benef.7.p.c.16.* Manrique *de different.vtriuſque fori, q.48.* Velaſco *de priuileg.paup. p.1.q.7.* Zapata *integro tract.de iuſt.diſtribut.* Bobadilla *lib.1.polit.c.3 num.77.* Diana *part.1.tract.4.reſol.34* Eſcobar *de vtroque foro, art.5. §.11.* Petrus Bollo *in œconom.cap.1.§.5.* Barboſa *de officio Parochi lib.1.cap.2. & in c.19.de elect.* Mareſcotus *var.cap.53.* Hieronymus Garzia *tom.2.polit.regul.tract.9.difficult 3.dub.4.* vbi plures ex Moraliſtis cumulat.

TITVLVS XXVIII.

De officio Vicarij.

CAPVT I.

Alexander III. a *Noruicen. Epiſcopo, & G. Archid.*

AD audientiam noſtram peruenit, quod Vg. presbyter monachos de *b* Rameſcia, & Thomam clericum ſuum petendo vicariam *c* ſuam Eccleſiæ de Burnelia, à qua *d* xx. annis retroceſſit, in diuerſis poſteà Eccleſijs *e* perſonatum adeptus, multipliciter vexare, ac fatigare præſumit. Quia igitur non eſt canonicum, vt qui curam animarum in diuerſis habet Eccleſijs, vicarius fiat in alienis: d.v. per A. ſ. præ. m. quat. rei veritate pleniùs inquiſita, ſi ita eſſe noueritis, prædictum præsbyterum à petitione ſupradictæ vicariæ deſiſtere, ap. & oc. rem. diſtrictiùs compellatis, non obſtantibus litteris, ſi quas tacita *f* veritate per nuntium à nobis impetrauit. Extirpari etenim debent, quæ de *g* auaritiæ radice procedunt, & canonum contraria ſunt rationi, vel ſanctioni.

NOTÆ.

a NOruic.] Similiter legitur in prima collectione,
1 *ſub hoc tit.c.2.* & poſt Concil.Later.ſub Alexandro III. *p.30.c.5.* ex quibus codicibus ita reſtituo hanc deciſionem. De Eccleſia Noruicenſi aliqua adduxi *in c.ſi autem 9. de reſcriptis.*

b *Rameſcia.*] Legendum eſt, *Ramiſſia;* cœnobium enim hoc eſt Ordinis D. Benedicti, conſtructum ab Oſualdo Eboracenſi Archiepiſcopo, vt teſtatur Vergilius *lib.7. hiſtoriæ Angliæ, pag.176.*

c *Vicariam ſuam Eccleſiæ.*] Vbi monachi habent Ec-
2 cleſias parochiales ſibi ſubiectas, non poteſt aliquis eorum præfici, aut præponi curæ animarum, & Eccleſiæ adminiſtrationi; ſed clerici ſæculares, tanquam vicarij præficiendi ſunt, ex voluntate monachorum, & inſtitutione Epiſcopi. *c.1 de capellis monac.c.monachi, de ſtatu monach.* Docent Boſquet. *in notis ad Innoc lib.1 ep.7. & 138.* Iuretus *ad ep.69.Iuonis,* Solorzan. *tom.2 de iure Indiar. lib.3.c.16 n.35.* Trullench *de Vicarijs, cap.2.* vnde in Eccleſia de Burnel, quæ ſubiecta erat monachis Benedictinis, clericus ſæcularis, vt Vicarius conſtituendus erat, qui fidelibus Sacramenta adminiſtraret.

d *XX.annis.*] Licèt enim abſens, & non reſidens in pro-
prio beneficio priuari ipſo debeat, tamen ipſo iure illud 3
non amittit, ſed monendus priùs eſt, & per ſententiam beneficio priuandus, *c.2.c.ex tuæ, c.vlt.de Clericis non reſid.c.extirpandæ, §.quia verò, de præb.* plura tradunt Lotherius *de re benef.lib.3.q.27.* Petrus Gregor. *lib.4.partit. tit.7.c.4.* Hurtado *de reſid.tom 1.reſol.2.fol.156.* Vnde licèt in hac ſpecie per 20. annos Vicarius abeſſet; tamen quia neque monitus, neque ſententia priuatus erat, ideò Vicariam adhuc retinebat.

e *Perſonatum.*] De perſonatu egi *in c.ad aures, de reſcriptis.*

f *Tacita veritate.*] Quæ litteræ ipſo iure nullæ ſunt, vt probaui *in c.ſuper litteris, de reſcriptis.*

g *Auaritiæ.*] *Cap.auaritiæ, de prebend.*

CAPVT II.

Idem a *Helienſi Epiſcopo.*

VEniens ad nos P. Rector Eccleſiæ de Geſtan ſua nobis inſinuatione propoſuit, quod ipſe Ioanni de Feſcam, qui multos habet eccleſiaſticos redditus, & vicarias in Eccleſijs pluribus, vicariam de Geſtan ſub annua trium *b* marcarum penſione conceſſit, cùm redditus illius vicariæ quatuor marcas valeant annuatim. Licèt autem in ipſis vicariæ conceſſione quædam decima fuiſſet excepta, nihilominus tamen memoratus Ioannes præfatum P. contra religionem fidei ſuæ, qua ſe contra conceſſionem ipſam promiſerat, aliquando non venturum, ſuper prædicta decima coram venerabili fratre noſtro Noruuicenſi Epiſcopo per litteras noſtras traxit in cauſam: & cùm in prædicta cauſa P. vincere non poſſet, ab alio iudice pro ſua voluntate fecit eum citari. Quoniam ergo ſuſtinere nolumus, nec debemus, vt idem P. inhibita vexatione grauetur, Fraternitati tuæ, &c. quatenus partibus conuocatis, diligentiùs inquiras veritatem: & ſi tibi conſtiterit, quod prædicta decima fuiſſet excepta, memoratum clericum ab impetitione præfati Ioannis contradictione, & appellatione ceſſante, auctoritate Apoſtolica fretus abſoluas. Si verò quicquam in detrimentum iuris ipſius P. factum eſt, poſtquã iter arripuit ad noſtram præſentiã veniendi, id contradictione, & appellatione ceſſãte corrigas, & ad ſtatum illum reducas, quò in tempore aggreſſi itineris noſcitur extitiſſe. Ceterùm ſi memoratus clericus in alijs Eccleſijs vicarias habeat, vel eccleſiaſticos redditus, de quibus poſſit ſuſtentari, à vicaria præſcriptæ Eccleſiæ de Geſtan, confirmationis noſtræ litteris non obſtantibus, appellatione ceſſante remoueas, & eandem Eccleſiã reſtituere eidem P. non poſtponas, dummodo velit, & debeat in presbyterũ ordinari, & per ſemetipſum in eadem Eccleſia Domino deſer-

deseruire. Prouideas autem attentiùs, ne in Episcopatu tuo patiaris quemlibet plures vicarias habere. Quia cùm Vicarij teneantur Ecclesijs, & proprijs personis deseruire, alienum est ab ordine iuris, vt vicariam habeat quis præter vnam.

N O T Æ.

a H *Eliensi.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* & post Concilium Lateran. *p. 39. cap.6.* sed vtrobique diminutè, cùm tantùm vltima verba huius decisionis compilarentur: consultationem verò, & integram decisionem ità restituo ex *d. Concil. Lateran. part.39. cap 5.* De Ecclesia Heliensi egi *in cap. postulasti, de rescriptis.*

b *Marcarum.*] De marcarum valore apud Anglos aliqua notaui *in cap. cùm pridem, de pactis.*

C O M M E N T A R I V M.

1 Conclusio traditur. EX his duabus Alexandri III. decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *Nemo potest habere duas vicarias eodem tempore, vel vnam simul cum alio beneficio curam animarum habente.* Ab specie tantùm probatur ex Clementina vnica, *hoc tit.* & per argumentum probari potest ex omnibus illis iuris canonici sanctionibus, quibus prohibetur, & damnatur pluralitas beneficiorum, quas congerunt vespertini Antecessores nostri *in cap. de multa 28. de præb.* vbi & nos plura cumulabimus. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.3. iuris eccles. cap.6 num.22.* Rufiniacus *lib.3. constit. tit.10. cap.10.* Oieda *de incompatibilit. 1. part. cap.15. per totum*, Ioannes Nicolaus *de incompatibilit. benefic. num.22.* Gonzalez *ad regulam 8. Cancell. glossa 5. §. 3. per totum*, Trullench *de officio parochi, tit. de Vicarijs, dubit.2. & 4.* Cuiacius *in rubrica de præb. & dignit.*

2 Impugnatur tradita assertio. Sed aduersùs hanc assertionem insurgi potest sequenti iuris consideratione. Qui Vicariam habet, nihil proprium obtinet, cùm omne ius ratione beneficij competens resideat penes Rectorem: vnde Vicarius ius personatus, vel beneficij sibi vindicare non potest, *cap. illud, de excessibus Prælat.* Gonzalez *ad regul. 8. vbi suprà, num.23.* Vitalinis *in Clement. vnica, de officio Vicarij*, Trullench *vbi suprà, dubit. 3.* Facit Cassiodorus *lib.6. variar. cap.3.* in illis verbis: *Vices agentium mos est sic iudicum voluntatibus obedire, vt suas non habeant dignitates: splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis, & quædam imago illis videtur veritatis, quæ proprij non habet iura fulgoris.* Igitur si Vicarius veri Rectoris nihil proprium habet, poterit retinere aliud beneficium, etiam parochiale, simul cum Vicaria, aut duas simul Vicarias. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam qui beneficium parochiale habet iure proprio, potest aliud in commendam retinere, & in vtraque Ecclesia curam animarum habere, *cap. qui plures 32. 1. quæst.1. c. penult. & vlt. 21. quæst. 1.* igitur si potest quis vnam Ecclesiam proprio iure, aliam in commendam retinere, poterit vnam vt propriam, aliam vt vicariam possidere; cùm nulla possit assignari commoda differentiæ ratio inter Vicariam, & commendam. Fulcitur præterea hæc difficultas *ex Clement. vnica, hoc tit.* vbi Clemens V. nouiter in Concilio Viennensi statuit, vt de cætero prohibitio pluralitatis beneficiorum tot sacris canonibus firmata extendatur ad Vicarias Ecclesiarum: igitur adhuc Alexandri temporibus hæc prohibitio circa Vicarias non dabatur, aliàs frustrà, & superfluò Clemens V. prædictam prohibitionis ampliationem nouiter statueret.

3 Vicarius aliquando dicitur successor. Hac dubitandi ratione non obstante vera est supradicta assertio, ad cuius expositionem sciendum est, Vicarium eum dici, qui alterius vicem obit. Bechanus *de originibus linguæ Latinæ, verbo vices:* & aliquando Vicarius dicitur, qui alicui succedit in dignitate, seu officio. Horatius *lib.3. od.23.* ibi:

Nec cultra placet longior annua,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.

Vbi notarunt Lambinus, & Torrentius, Horatium innuere Getas ad colendos agros singulis annis alternatiuè alios alijs succedere. Marcus Tullius *orat. 5. in Verrem*, ibi: *Vnum & quinquaginta aratores ita video deiectos, vt his ne vicarij quidem successerint.* Quo in sensu Pontifex appellari solet D. Petri Vicarius, cùm eius successor sit; Vicarius autem Christi, vt *in c. ego Ludouicus, 63. dist. c. nos quales 1. quæst.1. c. quoties 1. q.7.* Concilium Ephesinum *cap.16.* vbi Legatus Pontificis ita præfatur: *D. Petri ordinarius successor, & Vicarius sanctus, beatissimusque Papa, & Episcopus noster Cælestinus, nos suos pro se quasi Vicarios ad hanc Synodum misit.* Concilium Ticinense sub Ioanne VIII. *in Ecclesia Romana Apostolorum viget successio, & Romani Pontifices Principum Apostolorum Petri, & Pauli Vicarij sunt.* Arnulphus Lexouiensis *in epist. ad Alex. de promotione sua.* D. Cyprianus *epist.67.* In his enim, & alijs auctoritatibus Pontifex appellatur Vicarius D. Petri, non quia eo inferior sit, sed quia eius successor existit, vt latè probant Suarez contra Regem Angliæ *lib.3. c. 12. & 15.* Duuallius *de Rom. Pontif. p.2. q.7.* Diana *p. 12. resol.1. miscel.* licèt hanc loquutionem impropriam esse existiment Paulus Lop. *de sedium Patriarch. erectione, c. 15.* Castillo *in 4. sentent. tom.2. disput.15. q.4. nu.23.* Baronius *tom.9. anno 740.* Bellarminus *lib.2. de Rom. Pontif. cap.17.* Theophilus *tom.10. in aurea corona R. P. verbo Vicarius Petri.*

Plerumque tamen Vicarius in vtroque iure appellatur ille, qui alterius vices gerit, & in eius locus suffectus est, *l. Vicarius, ff. de legationibus*, Cuiacius *lib.1. qq. Papin. in l. 5. ff. de officio Proconsulis.* Aliquando dicitur deputatus, seu commissarius, *c. insinuante, de officio deleg. c. dilectus, de appell. Clementina etsi principalis, de rescriptis.* Aliquando Officialis, *c. quamquam, de vsuris in 6.* Zerda *in aduers. c.73 n.18 c. vlt. hoc tit. eod. lib.* Vices gerens, *c.2. de regul. c.3. de instit.* Locumtenens, *c. præcipimus 94. dist.* Substitutus *Clement.1. & 2. de hæreticis:* Suffectus, *l. 2. §. post hanc, de origine iuris, cap. quædam*, ibi: *Suffecti Consules, dist 2.* In iure ciuili passim obuia est Vicariorum mentio, siquidem Præfecti, & alij Magistratus suos habebant Vicarios, per quos impediti possent suum munus adimplere, *l.1. & per totum ff. de officio Vicarij, l. 1. C. de proximis sacror. scrin. lib.12. l.3. C. Theodos. de sponsalibus*, iuncta inscriptione, *l. 3. eod. Cod. de famosis libellis.* 4 Propriè dicitur alterius vices gerens.

Pulchram Vicarij constituendi formam tradit Cassiodorus *lib.3. variar. cap.16.* in hæc verba: *Hinc est, quod præsenti tempore in Gallias, nobis Deo auxiliante subiectas, Vicarium te Præfectorum nostra mittit auctoritas: vnde perpende qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mittere regendos, quos nostris laudibus specialiter credimus acquisitos, chara est Principi gloria, & necesse est de illis ampliùs esse solicitum, vnde sibi triumphorum venisse sentit augmentum, &c.*

In iure etiam nostro Pontificio non minùs frequens est Vicariorum officium; nam vt à summo gradu incipiamus, R. Pontifex est Vicarius Christi Domini, *c. quantò, c. inter, de translat. Episcopi, c. vbi periculum, §. cæterùm, de elect. in 6.* Concilium Florentinum in illis verbis: *Definimus Pont. Romanum successorem esse D. Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput.* Pluribus illustrat Diana *d. p. 12. resol.1. miscel.* Patriarchæ etiam, Archiepiscopi, & Episcopi etiam dicuntur Vicarij Pontificis, vt probant Selua *de benef. 2. p. q.1. n.2.* Gonzalez *d. glossa 5. §. 3. num.6.* & ipsi alios Vicarios habent; vel natos, vt Archidiaconos, & Archipresbyteros, *cap 1. de officio Archid. c. vt singulæ, de officio Archipresbyteri;* vel datos, & à se constitutos, vrbanos, vel foraneos, de quibus *in cap.2. de consuet. lib.6. c. penult. de noui operis nunciat.* & alibi passim. Plura de illis Barb. *de potest. Episcop. alleg.54.* Solorzanus *tom.2. de iure Indiar. lib.4.* Ferro Manrique *de præced. q.52.* etiam Parochi, & plebani suos Vicarios habere solent, de quibus *in c. 1. 2. 3. 4. & fin. hoc tit.* Si enim illi necessarijs causis impediantur, quominus officijs suis possint interesse Vicarios idoneos constituere valent, *c. extirpandæ, §. quia verò, de præb. c. peruenit, de appellat. c. cùm ex eo, de elect. in 6.* licèt indistinctè parochis constituere Vicarios iam prohibuerit Innocentius III. in Concilio Lateran. generali, *cap.32.* 5 De varijs Vicarijs.

Vicarij constituuntur vel ad iurisdictionem exercendam, vel ad diuina officia in Ecclesia celebranda. De primis agemus *in cap. sua, hoc tit.* de secundis nunc tractationem aggrediamur. Sciendum ergo est, ad diuina ministeria peragenda, & curam animarum exercendam, Vicarios constitui pluribus ex causis. Prima, si monachi obtineant Ecclesias sæculares; nam cùm illi non pos- 6 Ex quibus causis Vicarij constituantur.

possint sacramenta parochianis administrare, debet Vicarius constitui præsentatione ipsorum, & institutione Episcopi, *c.1. de capellis monach.* vt suprà probaui. Deinde quoties Ecclesia parochialis alteri Ecclesiæ, vniuersitati, collegio, seu loco pio annexa, & vnita reperitur, debet constitui Vicarius, *c. ex extirpandæ, §. quia verò, de præb.* Deinceps quoties ob numerosum populum capella nouiter construitur, præficitur illi Vicarius perpetuus, *c. ad audientiam, de Ecclesijs ædificandis.* Trident. *sess.21. de reform. c.4.* Rursus Vicarius constituitur quando quis habet duas Ecclesias principaliter vnitas; tunc enim cùm Rector non possit vtrique inseruire, vicarium in vna apponere debet, *cap.1. ne sede vacante, cap. & temporis, 16. q.1.* Vlteriùs quotiens varijs negotijs Rector ipse ita tenetur, & impeditur, vt inseruire non possit, veluti ob peregrinationem in terram sanctam, aut ad limina Apostolorum, *cap. vlt. de voto,* ob absentiam causa studiorum cum licentia Episcopi, *c. relatum, de clericis non resid* propter aduersam valetudinem *cap.1. de clerico ægrot.* ob diuersitatem idiomatis in plebe, *cap. quoniam 5. de officio ordin.* concionis habendæ gratia ad populum, *cap. inter cætera, eod. tit. cap. quod Dei 5. de statu monach.* cùm Rector Ecclesiæ remouetur à loco, *c. ad audientiam, de Ecclesijs ædificandis,* vel in monasterium se transfert, & in probationis anno versatur, *cap. de monachis, de præb.* aut maius diuini cultus incrementum speratur, *cap. illud 15. cap. nihil 7. q.1.* Prosequuntur alios casus Gonzalez *d. §. 3.* Azor *2. part. instit. lib.3. cap.1. in fine.*

7 Vicarij alij perpetui, temporales alij. Ex his Vicarijs tot ex causis constituendis tres priores perpetui sunt, & in perpetuum eliguntur cum debita redditum assignatione, ad congruam sustentationem, *d. cap. extirpandæ, §. quia*: cæteri verò tantùm ad tempus constituuntur, vnde inter eos plures, magnæque differentiæ versantur. Prima, quod Vicarij perpetui tantùm institui, & destitui ab Episcopo possunt, nec sine eius auctoritate curæ animarum præponi, aut ab ea deijci valent, *d. cap.1. de capellis monach. cap.3. hoc tit.* temporales verò tantùm voluntate, & ex nutu constituentis eliguntur, & pendent. Trullench *d. tract. de Vicarij, dub.5.* Secunda, quia perpetui Vicarij obtinent Vicariam, & ipsa Vicaria est beneficium ecclesiasticum, *cap. postulasti, de rescriptis, cap. ad hæc, hoc tit. cap. perpetuus, de fide instrum. Clement. vnica, hoc tit.* & habent verum titulum, *d. c. ad hæc.* Vicaria autem temporalis non est beneficium, *cap. peruenit, el 2. de appellat. c. cùm ex eo, de elect. in 6. extrauag. execrabilis,* vbi Glossa *verbo Temporalis, de præb.* Vnde ad titulum Vicariæ temporalis non potest quis sacris ordinibus initiari, nec in ea habet locum regula 8. Cancellariæ. Nec alia in Vicaria temporali militant quæ procedunt in Vicarijs perpetuis, vt docet Trullench *de Vicar. dub.7.*

8 Ex his prouenit vera ratio decidendi huius textus; nam cùm Vicaria perpetua sit beneficium, vt suprà probaui, & nemo possit duo beneficia curata simul obtinere, *c. ad hæc, cap. de multa,* cum vulgatis, *de præb.* ideò nequit obtineri Vicaria cum beneficio parochiali, aut duplex Vicaria: quæ enim de beneficijs in iure nostro constituta sunt, in Vicarijs perpetuis æqualiter procedunt; vnde sicut litteræ impetratæ à beneficium habente, nullæ sunt ipso iure, *cap. ad aures, cap. si proponente 44. de rescriptis*; ità & impetratæ ab obtinente Vicariam, *cap. postulasti, de rescriptis*: & sicut filius non potest obtinere beneficium in Ecclesia, vbi pater illud possidet, ita nec Vicariam perpetuam, *cap. constitutus 8. cap. ad extirpandas 11. cap. Michael, de filijs presbyter.* Et sicut beneficium obtinens ad eius titulum ritè ordinatur, *cap.2. cap. cùm secundum, de præb.* ita & retinens Vicariam perpetuam, vt ex Cæsare, Selua, & alijs resoluit Barb. *lib.3. iuris Eccles. cap.6. n. 24.* Et sicut obtinens beneficium parochiale tenetur intra annum in presbyterum ordinari, *cap. licèt, de elect. in 6.* ita & obtinens Vicariam tenetur gradus sacros suscipere, *cap. vlt. hoc tit.* Tandemque omnia, quæ dicuntur de beneficijs parochialibus, procedunt etiam in Vicarijs perpetuis, vt latè docent Rebuffus *de vicarijs perpetuis, in praxi num. 14.* Oieda *de incompatibilit. p.1. cap.14.* Gonzalez *d. §. 3. n.21.* Garcia *de incompatibilit. part.1. c. 2. n 93.* nam huiusmodi vicarij habent beneficium curatum; vnde sicut nemo valet obtinere duo beneficia curata, ita nec duas Vicarias. Ratio decidendi.

Nec refragatur difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, quæ enim in ea expendebamus, procedunt, & locum habent in Vicaria temporali, quæ proprium ius Vicario non tribuit, nec in titulum beneficij; tradita verò assertio habet locum in Vicaria perpetua, quæ beneficium est. Nec primum augmentum difficultatis aduersatur, cui eodem etiam modo satisfaciendum est; commenda enim non est beneficium, *cap. qui plenè 32. 1. quæst.1.* Oieda *vbi suprà, 2. part. cap.4.* nec commendatarius est verè Rector, sed tantùm custos, *cap. constitutum 22. 7. quæst.1.* Vnde mirum non est, vt possit quis beneficium simul & commendam obtinere, non autem beneficium, & Vicariam perpetuam. Nec vltimum augmentum obstat, deductum ex dicta Clement. vnica, *hoc tit.* nam licèt Alexandri III. temporibus iam vigeret prohibitio, ne quis Vicariam simul, & beneficium parochiale possit obtinere; tamen per assecutionem Vicariæ perpetuæ parochus ipso iure non priuabatur beneficio; aut è contra per assecutionem beneficij non priuabatur Vicaria: quare vt hæc pœna priuationis ipso iure contingens iam in obtinentibus duo beneficia, statuta *in cap. de multa, de præb.* protraheretur, & locum haberet in Vicarijs, necessaria fuit constitutio Concilij Viennensis, non vt prædicta prohibitio induceretur, sed vt pœna extenderetur ad Vicarias. 9 Dissoluitur dubitandi ratio.

CAPVT VIII.

Idem a *Vuintoniensi Episcopo.*

AD *b* hæc, si persona alicuius Ecclesiæ Vicario, quem in eadem Ecclesia instituit, de assensu, & auctoritate diœcesani *c* Episcopi certam assignauerit portionem, is qui *d* persona illa defuncta, in personatum illiùs substituitur Ecclesiæ, non potest ab Ecclesia eundem Vicarium *e* remouere, vel assignatam sibi minuere *f* portionem, nisi aliquid committat, propter quod per iudicem in Vicaria, vel beneficio sit condemnandus.

NOTÆ.

1 a *Vintoniensi.*] Ità etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.4.* & post Concilium Later. sub Alexandro III. *p 7. cap.8.* De Ecclesia Vuintoniensi aliqua prænotaui *in cap. cæterum 3. de rescriptis.*

2 b *Ad hæc.*] Principium huius textus reperitur, ni fallor, *in c. quamuis, de officio deleg.* qui textus eiusdem Pontificis est, & eidem Episcopo in eo rescribitur.

3 c *Episcopi.*] Eius enim auctoritate institui, & destitui debet Vicarius perpetuus, vt dixi superiori commentario.

4 d *Persona.*] Id est Parochus, seu clericus maior eiusdem Ecclesiæ, vt notaui *in c. ad aures 8. de rescriptis.*

5 e *Remouere.*] Quia cùm Vicaria detur in titulum perpetuum beneficij, non potest remoueri Vicarius mortuo Rectore, sine causa, *cap.2. de supplend. neglig.* Gonzalez *d. §. 3. num. 12.* non tamen inde infertur, huiusmodi Vicarium esse Rectorem; tantùm enim Vicarius, Presbyterue Rectoris appellatur, *cap. vlt. hoc tit. cap. extirpandæ, §. quia verò, de præb. cap. ad audientiam, de Ecclesijs ædificandis,* Trullench *d. tract. de Vicarijs, cap. vlt. dub.3.*

f *Portionem.*] Quæ assignari debet Vicario, *cap. extirpandæ, §. quia verò, cap. de monachis, de præb. Clem. 1. de iurepatron.* aliàs habet ius ad decimas, & fructus beneficij vsque ad congruam sustentationem. Suarez *de relig. lib.3. cap 24. num.4.* sed si assignata illi portio sit, nullum ius habet ad fructus beneficij. Trullench *de Vicarijs, dicto cap. vlt. dubio 4.* 6

CAPVT IV.

Idem a *Noruicensi Episcopo*.

CLericos in presbyteratu, vel in alijs *b* inferioribus ordinibus constitutos, in Vicarijs Ecclesiarum, quas adepti sunt, substituere non permittas; cùm id sit satis absonum, & absurdum, & rationi contrarium.

NOTÆ.

1 a NOruicensi.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.5.* & post Concilium Lateran. *part.39. cap.3. & in cap. significasti, de officio delegat.* & *in cap. illud 6. de excessibus Prælat.* vbi extant aliæ partes huius decisionis. De Ecclesia Noruicensi aliqua adduxi *in*
2 *cap. si autem 9 de rescriptis*.

b *Inferioribus.*] Qui tenentur infra annum suscipere gradum presbyteratus. *Clement. vnica, hoc tit.* plura adduxi *in cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu apertè constat, Vicarios perpetuos alios Vicarios substituere posse, quod contrarium videtur 3 *Exponitur c. 1. hoc tit. in 6.* decisioni textus *in c. 1. hoc tit. lib.6.* vbi supponitur, Vicarium Episcopi alium Vicarium designare non posse. Pro cuius conciliatione dicendum est, verum esse, Vicarios perpetuos alios æquè perpetuos substituere non posse, temporales tamen ad tempus breue designare valere, quo casu exaudiendus est textus *in d. cap. 1. hoc tit.* Docent Petrus Greg. *lib.5. part. tit 2. c.3.* Azor *tom.2. instit. lib.3. c.6. q. 30.* Trullench *de Vicarijs, d. c. vlt. dub.4. in fine*.

CAPVT V.

Innocentius III. *Abbati* a *S. Eugenij, & Plebano S. Petri*.

SVa nobis. *Et infra: b* Nos igitur Vicarij litteras æstimantes per *c* surreptionem obtentas, quoniam iurisdictio Vicarij, quem R. Pontifex in vrbe relinquit, non extenditur extra illam, nisi ei specialiter sit concessum: præsertim cùm ipse moratur in sua prouincia speciali, videlicet inter *d* Capuanam prouinciam, & Pisanam: mandamus quatenus quicquid occasione litterarum illarum actum est, in irritum reuocetis.

NOTÆ.

1 a S. *Eugenij.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. c.1.* etiam ità legitur. Monasterium autem S. Eugenij est ordinis D. Benedicti, in diœcesi Lucanensi, vt refert Tambur. *in serie Abbatiarum, verbo Lucanense*.

b *Et infrà.*] Integra huius textus nec reperitur in epistolis Innocentij III à Sirleto emendatis, nec in epistolis editis à Bosqueto, nec in vlla ex collectionibus extat; eius tamen casum rectè referunt Glossa, & Abbas *in præsenti*.

c *Surreptionem.*] Surreptio, & obreptio quando rescripta iustitiæ, aut gratiæ ipso iure vitient, latè disputaui *in c. super litteris, 20. de rescriptis*.

d *Capuam.*] De ciuitatibus Capuana, & Pisana, earumque situ, aliqua adduxi *in c. cùm inter 18. de electione, cap.8. de temporibus ordin.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio refertur, & probatur.* EX hoc fragmento Innocentij III. epistolæ deducunt communiter repetentes, Vicarium R. Pontificis in vrbe, non extra eam, iurisdictionem obtinere. Et post eos ita docuerunt Petrus Greg. *lib.5. part. tit.2. c.3.* Azor *lib.5. instit.2. p. cap.39.*

3 *Impugnatur prædicta assertio.* Sed hæc communis assertio difficilem patitur dubitandi rationem; nam Vicarius quoad iurisdictionem omnia ea potest, quæ spectant ad iurisdictionem illius, cuius vices gerit, *c. fin. 93. dist. c.1. 94. dist. l. 1. C. de officio eius qui vices.* Cicero *6. in Verrem. Succedam ego Vicarius tuo muneri.* Plura Scipio Gentilis *lib.2. de iurisd. c. 9.* sed nemo ambigit, R. Pontificem extra Vrbem per vniuersum orbem iurisdictionem habere: igitur & eius Vicarius etiam extra Vrbem eam exercere valebit. Accedit, nam iurisdictio Vicarij Pontificis successit, & surrecta est in locum Præfecti vrbis, vt colligitur ex Cassiodoro *lib.6. variar. c. 15.* in illis verbis: *Tu autem Vicarius diceris, & tua priuilegia non relinquis, quando propria est iurisdictio, quæ datur à Principe. Habes enim cum Præfectis aliquam portionem, partes apud te sub Prætoriana aduocatione confligunt, vice sacra sententiam dicis, &c.* Sed iurisdictio Præfecti Vrbis extendebatur extra vrbem vsque ad centesimum lapidem, *l. 1. §. initio, ff. de offic. Præfecti vrbis*: igitur & Vicarij Pontificis iurisdictio extendi debet. Accedit secundo, nam concessa iurisdictione ciuitatis, aut castri, concessa intelligitur iurisdictio in omni territorio, vt probant Bobadilla *lib.2. polit. cap.16. num.70.* pluribus relatis D. Franciscus de Amaya *in l. d. C. de bonis vacantib. num.20.* Vnde interdicta ciuitate, suburbia eam interdicto subiecta censentur, *cap. si ciuitas, de sentent. excom. lib.6.* docet Petrus Greg. *lib.4. tit.17. cap.4.* Stephan. Costa *in d. cap. si ciuitas*, Morinus *lib.1. exercit. cap.30.* Gibalinus *de censuris, disquisit.4. quæst.6.* igitur si Vicarius Pontificis habet iurisdictionem intra Vrbem, etiam extra eam habere debet.

4 *De Vicariorum iurisdictione.* Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens decisio, in qua agitur de iurisdictione vicarij; in omnibus autẽ alijs agitur de officio vicarij quoad ecclesiastica ministeria. Et vt iurisdictionem vicariorum agnoscamus, sciendum est, valdè controuersum esse apud iuris Interpretes, vtrum vicarij Episcoporum, seu aliorum, & Proprætores vicariam, an delegatam obtineant iurisdictionem? In qua quæstione ipsos delegatam iurisdictionem habere, post Glossam *in c. vt debitus honor, verbo Absque, de appellat.* & *in c.2. verbo statuitur, ne Prælati vices suas*, tenuerunt Gofredus *in summa, hoc nostro titul. n.2.* Alex. *in rubrica de officio ordin. nu.24.* Germonius *lib 1. animadu. c. 26.* & *de indultis Cardin. §. ibi, n.43.* Petrus Greg. *in c. conquerente, c.11. n.22. de officio ordin.* Nituntur sequentibus fundamentis. Primò, qui vice alterius fungitur, nihil proprium habet, vt suprà *in cap.1. hoc tit.* dixi: sed Vicarij, & Proprætores vices Episcoporum & Prætorum obtinent, *cap. Romanæ, de appellat. in 6.* ergo quia delegatam, non ordinariam habent iurisdictionem: præcipuè, nam Episcopos, & Prætores ordinariam iurisdictionem habere, certum est, *c.1. c. cùm Episcopi 7. de officio ordin.* sed si eorum Vicarij haberent ordinariam iurisdictionem, sequeretur vnam, eandemque in solidum penes duos esse, quod absurdum est, cùm dominium cuiuslibet rei (à quo facilè ad iurisdictionem arguitur, *l. qui fuit 10. ff. de statu hominum*, Glossa verbo *Iurgia, in cap perlectis, 25. dist.1.*) penes duos in solidum esse non possit, *l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. possess. l. sicut certo, §. si duobus, ff. commodati.* Secundò si iurisdictio Vicariorum, & Proprætorum esset ordinaria, haberet effectus ordinariæ, videlicet esset perpetua, nec morte, aut reuocatione Episcopi, aut Prætoris finiretur, vt non finitur ordinaria, *c. Legatus 2. de officio Legati, in 6. l. more 5. ff. de iurisdict.* plura Petrus Greg. *lib.46. syntagm. c.32.* Menochius *lib.1. de arbitr. c.69* Morla *vbi suprà, nu. 104.* Barbosa *in l. quia tale 14. nu.84. ff. soluto matrimonio*: sed Vicariorum iurisdictio finitur morte Episcopi, *c. 1. de officio Vicarij, in 6.* Glossa, & omnes *in Clement.2. de rescriptis*, Sbrozius *de officio vicarij lib. 3. quæst.44.* ergo quia est iurisdictio delegata, non ordinaria, vt latè probant Marcus Anton. *lib.2. instit. tit.8. num.135* Sanchez *lib.3. de matrim. disput.30. nu.11.* Hugolinus *de potest. Episcopi, lib.1. quæst.4. §.6. n. 4.* Facit etiam quod Vicarij non possunt alij potestatem Vicarij committere, *cap. clericos*, vbi Hostiensis, *de officio Vicarij*, quod delegatos potiùs quàm ordinarios significat, *l. ú. ff. de officio eius*: nec possunt beneficia vacantia conferre, vt Episcopus potest, *cap. vlt. de officio Vicarij, lib.6.* Germonius *vbi suprà, num.85.* ergo non ordinariam, sed delegatam iurisdictionem habent.

5 Contraria sententia defenditur. Contrariam sententiam, videlicet vicarios Episcoporum, & Proprætores iurisdictionem ordinariam obtinere, defendunt quamplures ex antiquioribus, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib.3. de matrim. disput.29. q.1.* Garcia *de beneficiis 5. p. cap.8. num.21.* Narbona *de appellat. à Vicario, nu.28* Barbosa *de potest. Episc. alleg.54. nu.26 & ad tit. de officio Vicarij in 6.* Molina *de primog. lib.1. cap. 25. n.13.* Basilius *de matrim. lib.5. cap.11. nu.1.* Solorzanus *de iure Indiar. tom.2. lib.3. cap.8. nu.3.* Quorum sententia probatur ex eo, quia Vicarij iurisdictionem habent, non ratione delegationis, sed officij quod obtinent, *cap.2.* ibi: *Per commissionem officij, hoc tit. in 6. cap. cùm nullus*, ibi: *Ipsius officium, de tempor. ordin eod. lib.* & sic non ab Episcopo, vel à Prætore, qui eos eligunt, sed à lege accipiunt iurisdictionem. Couar. *pract. quæst.4. num.4.* sed cùm iurisdictio datur à lege cum districtu, est ordinaria, *l. 1. ff. de iurisd.* igitur iurisdictio Vicariorum, & Proprætorum potiùs ordinaria, quàm delegata est; acquirunt enim eam immediatione virtutis à lege, licèt eam accipiant immediatione suppositi ab Episcopo, vel Prætore, vt contingit in humana generatione: nam vitam accipimus à Deo immediatione virtutis; à generante verò immediatione suppositi: quare dixit Philosophus: Deus (seu vt alij vertunt) sol, & homo generant hominem; ille immediatione virtutis; iste immediatione suppositi. Videndus Vargas *de iurisdict. Episcop. ad medium.* Idem contingit in Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, qui immediatione virtutis accipiunt iurisdictionem à Pontifice; immediatione verò suppositi ab Inquisitore Generali, qui eos eligit. Hac sententia retenta non obstant contraria fundamenta. Non primum: nam licèt Vicarij aliorum vices gerant, & sustineant; non tamen inde rectè infertur, eos non ordinariam, sed delegatam exercere iurisdictionem, quod sequenti exemplo apertè probatur: nam Legati, tam missi, quàm nati, Pontificis vices gerunt, *cap.1 de officio Legati*; & tamen ordinariam obtinent iurisdictionem, *d. cap. 1. & per totum, de officio Legati.* Similiter Archidiaconi vices Episcoporum gerunt; & tamen non delegatam; sed ordinariam exercent iurisdictionem, *cap. vlt. eod. tit.* vbi probaui: igitur licèt Vicarij aliorum vices gerant, non ideò delegatam obtinent iurisdictionem, sed ordinariam. Nec obstat quod dicebamus, Episcopum, & eius Vicarium eandem exercere iurisdictionem, & per consequens vnam ordinariam, aliam verò ab eo delegatam obtinere debere; nam non eodem modo obtinent iurisdictionem Episcopus, & eius Vicarius; nam Episcopi, & Prætores eam exercent principaliter; Vicarij verò accessoriè, & dependenter: vnde prouenit, vt eorum iurisdictio finiatur morte, aut renunciatione ipsius Prætoris, seu Episcopi; quia licèt Vicarij, & Proprætoris iurisdictio ordinaria sit, immediatè à lege proueniat; tamen ab illis exercetur media voluntate Episcopi, aut Prætoris; vnde ea cessante per mortem, aut reuocationem, necessariò debet cessare ipsa iurisdictio. Nec aliud augmentum difficultatis refragatur; nam licèt Vicarius non possit alium Vicarium constituere, & sic Vicarius, licèt ordinarius, alium æqualiter ordinarium constituere non possit, hoc non obstat; neque enim ex natura iurisdictionis ordinariæ prouenit collatio beneficiorum: quare Vicarius etiamsi sit ordinarius, eam non habet. Ità adductis fundamentis, & alijs satisfaciunt Sanchez, & Narbona *vbi suprà*, qui obseruant, hanc sententiam veram esse in Vicarijs generalibus, non verò in foraneis, seu constitutis in locis priuatis ad negotia particularia; in illis enim vera est contraria sententia, videlicet Vicarios iurisdictionem delegatam habere. Quatenus autem Vicarius Episcopi præcedat Archidiaconum in choro, explicat Valenzuela *consilio 101. tom.2.*

Hæc procedunt in Vicarijs Episcoporum, & aliorum Prælatorum; sed vt ad præsentem decisionem propriùs accedamus, sciendum est, Rom Pontificem habere vicarium in ipsa ciuitate, cui committit suam iurisdictionem in his, quæ intra vrbem sunt, & extra vsque ad quadraginta milliaria; habetque iurisdictionem tanquam Episcopus, & alia specialia exercet ex concessionibus Romanorum Pontificum, vt docent Vestrius *lib.2. praxis, cap.16. de Vicario vrbis*, Flaminius *de resig. lib.7. cap.24.* Petrus Gregorius *lib.47. syntagm cap.35. n.8.* Cohelius *in notitia Cardin. cap.55.* Huius Vicarij mentio extat in epigraphe textus *in cap. dilectus, de excessibus Prælat. cap. is cui, de elect. lib 6.* & licèt olim Episcopi Torcilanensis, Burgi sancti Sepulchri, & similes eligerentur in Vicarios, vt ex bullis Pauli II. & III. probat Cohelius *vbi suprà*; hodie tamen tantùm Romanæ Ecclesiæ Cardinalis eligitur in Vicarium. Cohelius *d. cap.55.* Barbosa *in summa, verbo Vicarius.* Etiam solet R. Pontifex, dum ab vrbe discedit, Vicarium in vrbe, seu Legatum relinquere, de quo agitur in præsenti textu; illeque habet iurisdictionem tantùm intra vrbem, nisi aliter eam R. Pontifex demandauerit, vt ex bulla Clementis VIII. probat Cohelius *vbi suprà*, qui recenset, & refert catalogum Cardinalium, qui huiusmodi officium obtinuerunt, & alia specialia, quæ ad Vicarij Pontificis officium spectant. 6 De Vicario Pontificis.

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cùm Vicarius Pontificis iurisdictionem, quam exercet in vrbe, habeat ex delegatione, & commissione R. Pontificis, debet iuxta formam ipsius delegationis eam exercere, *cap. cùm dilecta, de rescriptis, cap. porrò, de priuileg.* Vnde cùm Vicarius à Pontifice designatus, dum ipse extra Vrbem proficiscitur, tantùm constituatur vt intra vrbem iurisdictionem exerceat, rectè deciditur in præsenti, Vicarium ab Innocentio III. designatum non potuisse extra vrbem ius dicere, seu iurisdictionem exercere. 7 Ratio decidendi.

Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam quod in ea expendebamus, verum est, & locum habet regulariter in Vicarijs absolutè constitutis, quibus Iudex commisit vices suas, qui regulariter possunt omnia ea exercere, quæ iudex, qui vices concessit, obire valet. Nec quod dicebamus de Præfecto vrbis, in cuius locum successit Vicarius Pontificis, aduersatur; quia licèt admittamus, Vicarium Pontificis suffectum fuisse in locum Præfecti vrbis; non tamen in omnibus subrogatus fuit: quare non per omnia exæquatur officium R. Pontificis iurisdictioni Præfecti Vrbis. Nec aliud augmentum ipsius difficultatis, deductum *ex d. cap. si ciuitas*; refragatur; quia textus ille procedit cùm ille, qui habet iurisdictionem intra, & extra vrbem, ciuitatem supposuit interdicto; tunc enim non solùm ipsa ciuitas, verùm & ipsius suburbia interdicta censentur: at verò in specie præsentis textus Vicarius Pontificis tantùm intra vrbem, non extra, iurisdictionem obtinebat. 8 Dissoluitur dubitandi ratio.

C A P V T VI.

Honorius III. a *Episcopo Vuigorn.*

EX parte tuà fuit propositum coram nobis, quod quidam in Ecclesijs, quibus *b* perpetuas obtinent vicarias, debitam residentiam facere, ac in presbyteros promoueri contemnunt. Nolentes igitur abusum huiusmodi, sicuti nec debemus, æquanimiter sustinere, f. t. m. quatenus perpetuos Vicarios, vt in Ecclesijs, in quibus Vicarias obtinent, *c* resideant, vt tenentur, & se in *d* presbyteros, vt eorum cura exigit, faciant promoueri, per subtractionem prouentuum Vicariarum ipsorum, app. rem. compellas.

NOTÆ.

a VVigorn.] De hac Ecclesia aliqua notaui *in cap. nosti 9. de electione.* Textum hunc ex quinta collectione Honorij III. edita ab Innocentio Cironio ita restituo.

b *Perpetuos.*] De quibus Vicarijs egi *in c.1. hoc tit.*

c *Resideant.*] Vt alij, qui beneficia obtinent in titulum, iuxta textum *in cap. fraternitati, de clericis non resid.* vbi præsentem textus partem illustrauimus.

d *In presbyteros.*] Tanquam beneficium parochiale habentes, *cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect.* vbi commentarium huius textus reperies.

TITV-

TITVLVS XXIX.

De officio, & potestate Iudicis delegati.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. a *Lundon. Episcopo.*

Via *b* quæsitum est à nobis ex parte tua, quid faciendum sit de *c* Potestatibus, quæ cum præcipimus alicui *d* iustitiam exhiberi, de his, quos diligunt, aut tueri volunt, minis, *e* aut terroribus suis conquerentes, silere compellunt, & sic mandatum nostrum eluditur. Id tibi respondemus, *f* quod sicut agentes, *g* & consentientes pari pœna Scripturæ testimonio puniuntur: sic tam eos, qui trahuntur in *h* causam, quàm principales eorum fautores, si eos manifestè cognoueris iustitiam impedire, censura ecclesiastica *i* poteris coerceri.

NOTÆ.

1 a LVndon.] Ità legendum est, vt etiam legitur post Concilium Lateran. sub Alex. III. *p. 7. cap.* & in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De Ecclesia autem Lundoniensi in Anglia, vulgò *Londres* dicta, plura adduxi *in cap. cùm olim 6. de consuetudine*, vbi notaui, Episcopo Lundon. plures, variasque causas nostrum Alexandrum delegasse, quod apertè constat *ex cap. 3. cap. causam 17. hoc tit. cap. 3. de dolo & contumacia, cap. 4 de restit. spol. cap. causa, qui filij sint legitimi*, & alijs pluribus: vnde ipse consuluit frequenter Alexandrum III. præcipuè, an liceret aliquas ex his causis alijs subdelegare, *cap. 3. hoc tit. cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* vbi ita illi rescribit Alexander: *Cùm tibi sit de benignitate Sedis Apostolicæ indultum, vt causas, quas de mandato nostro suscipis terminandas, liceat tibi personis alijs, vni, vel pluribus delegare; sed ab his, quibus causa per te fuerit commissa, fas sit litigantibus appellare; & si eadem causa tibi fuerit à nobis commissa ap. rem. accidit interdum, sicut tu asseris, quod causam, quam tibi commisimus ap. postposita terminandam, aliorum experientiæ committis audiendam, & appellationem alter litigantium ad tuam, alter ad nostram audientiam interponat. Consult. t. t. respondemus, quod ei appellationi, quæ ad nos interponitur, est omninò deferendum, licèt fuerit ap. remota commissa.*

2 b *Quæsitum est.*] Frequenter enim iudices delegati super negotijs, & causis sibi commissis consulunt ipsos delegantes, *l. soleat 6. §. legati, ff. de officio Proconsulis*, sicut Magistratus Principes, à quibus designati sunt, *l. 1. ff. de appellat. l. 1. ff. de ventre inspiciendo, l. non distinguemus 32. §. cùm quid, de rescriptis, l. verùm 11. §. ex facto, ff. de minoribus, l. licèt 77. de legat. 1. l. licèt 23. de vsufructu legato.* Plura congerunt Brissonius *de formulis lib. 3. pag. 339.* Donellus *lib. 1. comment. cap. 9.* Cuiacius *ad Digesta, in l. licèt 23. ff. de vsufructu legato.*

3 c *Potestatibus.*] Potestatis verbum varias habet acceptiones, *l. potestatis*, vbi plura congerunt Gentilis & Fornerius, *ff. de V. S.* Brissonius, Caluinus, & alij Lexicographi *verbo Potestas*: in præsenti accipitur pro Magistratibus populi, seu ciuitatis, vt plerumque sumitur in vtroque iure, & apud bonæ notæ Interpretes, *cap. qui resistit 97. cap. fin. de iudicijs, cap. omnis anima, de censibus, cap. per vestras, de donat. inter, cap. cùm inter, cap. ex parte, de consuetudine, cap. quia nos, §. 1. de homicidio, l. 1. ff. quod quisque iuris, l. vlt. ff. quod metus causa*, Ammian. Marcell. *lib. 30. Ære graui mercati publicas potestates.* Suetonius *in Iulio, cap. 20. Quoad potestatem abiret.* Plinius *lib. 29. cap. 4. Mites facere dominos, potestatesq; exorabiles.* Sidonius *lib. 1. epist. 8. Vigilant fures, dormiunt potestates.* Saluianus *lib. 1. de prouid. Diues potestas paupurem facit esse Rempublicam.* Vbi Rhiterursius *pag. 10.*

4 d *Iustitiam exhiberi.*] Clausula hæc vsitatissima est in rescriptis Apostolicis, *cap. 1. & 2. de mutuis petitionibus, cap. inter 8. de maiorit. & obed. c. licèt 10. cap. ex tenore 11. cap. ex parte 15. de foro compet. cap. qualiter 17. de iudicijs, cap. cùm venissent, de testibus*, cuius clausulæ varios effectus referunt in præsenti Barb. *num. 7.* Decius *num. 2.* Beroius *num. 9.* Velasco *de iure emphyt. quæst. 6. num. 15.* Barbosa *de clausulis, clausula 76.*

5 e *Minis, ac terroribus.*] Ex his verbis deducunt in præsenti Abbas *num. 3* Beroius *num. 11.* induci metum iustum cadentem in constantem virum ex minis & terroribus Principis; sed non satis commodè, & extra rem: videndi tamen sunt Sanchez *lib. 4. de matrim. disput. 6. num. 4.* Basilius *lib. 4. cap. 5. num. 6.* Barbosa *lib. 1. voto 1.* Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi.*

f *Quod sicut*] Non sunt hæc verba referenda ad rationem decisiuam huius textus, quare videlicet impedientes iurisdictionem delegatam, possunt coerceri ab ipso iudice delegato: sed referri debent ad eam partem, vbi Pontifex exæquat eos qui iurisdictionem impediunt, cum illis, qui nominatim designati sunt in ipso rescripto; vt sicut ipsi expressi in rescripto impedientes iurisdictionem, possunt per iudicem delegatum puniri; ita similiter eorum fautores & potestates impediendo vsum iurisdictionis delegatæ, valent coerceri per ipsum delegatum. 6

g *Agentes & consentientes.*] Huic D. Pauli testimonio *in epist. 1. ad Rom. vers. 12.* consentiunt, & adstipulantur textus *in cap facientes 3. 86. dist. cap. nostrum 10. q. 1. cap. sicut 6. §. illi autem, de homicidio, cap. felicis 5. §. cùm autem, vers. Illud, de pœnis in 6. Clement. 1. eod. tit. l. 1. §. pœna 2 Cod. de raptu virgin. l. 14. §. œconomos*, vbi Glossa, *Cod. de sacros. Eccles. cap. error, 63. dist. cap. negligere 54. 3. quæst 1. cap. nuper, vers. in prima, cap. quantæ, de sentent. excom.* Facit Quintilianus *declamat. 255.* ibi: *Hoc natura simile est, facere scelus, & probare.* Illustrant hoc axioma Barbosa *in axiomate, verbo Agentes.* Sed contrarium, immò grauiorem pœnam consentientibus, quàm facientibus esse irrogandam, probari videtur *in c. tanta 24. 86. dist. cap. qui alia 32. 2. quæst. 3. c. qui consentit 100. 11. quæst. 3.* immò aliquando leuiorem imponi, suadetur *ex cap. sicut 6. §. illi etiam, de homicidio, l. 2. ff. ad legem Pompeiam.* Quæ iura vt componant Bohic. Hostiensis, & Viuianus *in præsenti*, Farinacius *in praxi, 4. part. quæst. 129. n. 32.* Sahagun *in hoc textu, n. 4.* Nathen. *in iust. vulner. pag. 83.* varia adducunt. Sed illis omissis, admissa sententia Glossæ hic, quam omnes vespertini Antecessores nostræ Academiæ sequuntur, quatuor distinguendi sunt modi consentiendi delictis. Primus est qui ex negligentia prouenit; cùm enim quis possit crimen vitare, & excludere, idque facere omisit, mitiùs punitur, quàm peccati reus, & auctor, *cap. quidquid 101. 1. q. 1.* licèt enim ex vinculo charitatis teneamur non solùm damnum non inferre, sed ab alio inferendum vitare, *cap. dilecta 6. vers. Et quidem, de sentent. excom. lib. 6. d. cap. negligere, d. cap. error, d. c. facientes*; & sic non minùs peccet, qui reatum admisit, quàm qui non vitauit, *cap. pasce, 86. dist.* dicemus *in cap. 2. de hæreticis*: vnde excommunicationem incurrit, qui cùm possit impedire manus iniectionem in clericos, eam non vitauit, *cap. quantò, de sentent. excomm.* etsi contrarium teneat Marinis *lib. 1. resol. cap. 111.* tamen ex vinculo iustitiæ non tenetur quis damnum vitare, *l. metum 9. §. 1. vers. Sed licèt, ff. de eo quod metus, l. in delictis 5. §. 1. ff. de noxalibus, l. penult. §. 1. ff. de donat.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. 7. §. 5.* Vnde in foro exteriori mitiùs punitur consentiens, quàm reus principalis, nisi persona, quæ potuit vitare, sit Magistratus, cui ex officio competit delicta populi cohibere, aliàs pari pœna punitur. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 6. num. 104* Farinacius *de hæresi, quæst. 112.* Suarez *de censuris disp 6 sect. 2.* Genuensis *practicab. quæst. 67.* Quo modo accipiendi sunt textus 7

textus *in l. scientia* 45. *ff. ad leg. Aquil. l.* 3. *l.* 4. *§.* 1. *ff. de noxalibus, l. fundus* 83. *ff. locati*. Nec contrarium probat textus *in cap. quidquid* 101. 1. *quæst.* 1. vbi Prælatus, qui non prohibuit delictum à subdito perpetratum, mitiori plectitur pœna. Quia pro eius textus expositione discrimen constituendum est inter superiorem scientem subditum perpetrare delictum, illudque non prohibentem; & inter iudicem delictum esse commissum scientem, & illud non vindicantem. Primo casu pari pœna plectitur, ex suprà traditis; secundo verò mitiori, *cap. fin.* 18. *distinct.* quo casu procedit textus *in d. cap quidquid* 101.

8 Prosequuntur alij casus. Secundus casus est cùm delicto perpetrando non solùm quis annuit, verùm & illud consulit. Circa quem sciendum est, quod aut quis consulit delictum illi, qui aliàs perpetraturus illud non erat; aut illi, qui absque tali consilio erat perpetraturus. Primo casu æquali pœna ac delinquens tenetur, quia cooperari & opem ferre videtur, *l. qui à seruo* 36. *l. in furti* 56. *§. consilium* 3. *ff. de furtis, l. non solùm, §. Attilicinius, ff. de iniurijs, l.* 1. *§. incidit* 13. *ff. ad Turpil. cap. significasti, cap. sicut, §. clericus, de homicidio*. Secundò verò casu non æquali, sed mitiori pœna est plectendus, *d. cap. felicis, vers. illud, de pœnis in* 6. *§. interdum* 11. *Instit. de obligat. quæ ex delict.* Quam distinctionem sequuntur, & amplectuntur Pichardus, Binius, & alij Institutarij *d. §. interdum*, Couar. *in Clement. si furiosus* 2. *p. §.* 2. *num.* 1. P. Faber *in l. consilij* 47. *ff. de regul. iuris*, Plaza *de delictis lib.* 1. *cap.* 17. Gibalinus *de irregul. cap.* 43. & *de censuris disquisit.* 3. *quæst.* Nec huic iuris principio aduersatur textus *in l.* 1. *§. sed vtrum, ff. de seruo corrupto*, vbi indistinctè consulens tenetur. Nam respondendum est, in eo textu nullam distinctionem adhiberi inter consulentem seruo fugam, aliàs fugienti; & inter consulentem non fugitiuo, quia neutro casu æqualis pœna imponitur seruo fugienti, ac illum corrumpenti; siquidem pœna serui est corporalis, *l. si fugitiuus, Cod. de seruis fugitiuis*; consulens verò fugam in duplum tenetur, *l.* 1. *in princip. ff. de seruo corrupto*. Vt tamen homines magis terreantur à seruorum corruptione, æqualiter punitur corrumpens seruum aliàs fugitiuum, ac consulens fugam non fugienti. Tertius casus consentiendi delicto contingit, cùm non solùm quis consentit delicto, verùm auxilium, opemque fert: quo casu æquali pœna ordinaria coercetur, *l. vulgaris* 21. *§. si duo, ff. de furtis, l. item* 11. *§.* 1. & *si plures* 4. *l. ita* 51. *§. vlt. ff. ad legem Aquil. l. verum* 6. *cum sequenti, ff. ad leg. Pomp. de parric. l. raptores* 43. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l. penult. ff. ad leg. Iul. repet.* Ad quem casum referendi sunt textus noster, & lex finalis, *Cod. de maleficijs*, & alij, in quibus docetur, agentes & consentientes pari pœna esse puniendos. Docent Farinacius *vbi suprà, q.* 130. Menochius *lib.* 1. *de arbitr. casu* 344. Quartus modus consentiendi delicto contingit cùm post illud commissum quis auctoritatem interposuit, illud approbando, & defendendo. Quo casu procedunt textus *in cap. aliorum* 24. *quæst.* 2. *cap. qui consentit* 11. *quæst.* 3. Docent Menochius, & Farinacius *vbi suprà*.

9 h *Causa.*] Quare causa, quæ ad cognitionem Episcopi proprio iure spectat, illi aliquando committatur, & delegetur, disputant in præsenti omnes ferè classici. Nos tamen eam iuris quæstionem varijs distinctionibus absolutam dabimus *in cap. licèt, de officio Ordinarij*.

i *Districtione ecclesiastica.*] Id est excommunicatione, suspensione, & similibus censuris, vt statim dicemus.

COMMENTARIVM.

10 Conclusio refertur, & probatur. EX hoc textu communiter deducitur sequens assertio: *Iudices delegati virtute suę iurisdictionis possunt coercere non solùm reos contumaces, verùm & quoslibet alios suæ iurisdictionis vsum impedientes*. Probant eam textus *in cap. de causis* 4. *§.* 1. *cap. præterea* 5. *cap. significasti* 7. *c. sanè* 11. *cap. pastoralis* 28. *cap. ex litteris* 29. *hoc tit. c. cùm causa* 9. *de in integrum restit. c. tam ex litteris* 33. *c. constitutis* 45. *de testibus, cap. pastoralis, §.* 1. *de officio Ordinarij, c. conquerente* 7. *de restit. spol. c. litteras* 14. *de præscript. cap. de prudentia, de donat. inter, cap. pro illorum* 22. *de præbendis, cap. vt officium* 12 *§. compescendi, de hæreticis lib.* 6. Trident. *sess.* 25. *de regular. cap.* 5. Consonant lex 70. *tit.* 8. *partit.* 3. lex 17. *tit.* 4. *ead. partit.* lex *sancimus* 15. *C. de iudicijs*. Illustrant vltra ordinarios in præsenti, & relatos à Barbosa *hic, nu.* 2. Riminaldus, & Sahagun *in d. cap.* 1. Tiberius Decianus 4. *part. praxis, cap.* 25. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 21. *nu.* 82. Petrus Greg. *lib.* 6. *partit. tit.* 5. *cap.* 7. Couar. *in cap. alma*, 1. *part. §.* 11. *num.* 1. & 2. Morla *in emporio, tit.* 2. *quæst.* 21. Anguianus *de legibus lib.* 3. *cap.* 33. *num.* 25. Canisius *in d. cap. præterea*, latè Acuña *in cap. si quis* 2 94. *dist.* Binius *de iurisdict. cap. vlt.* Fragoso *de regim. tom.* 2. *lib.* 4. *disput.* 11. *num.* 1.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus difficultatibus. Prima nascitur ex eo, nam si delegatus posset reos contumaces pœnis coercere, vt in dictis iuribus docetur, posset illis mulctam dicere, *l. vnica, ff. si quis ius dicenti*: sed delegatus non potest illi mulctam dicere, vt probat Barbosa *in l.* 2. *§. vlt. num.* 85. *ff. de iudicijs*: ergo delegatus non potest reos contumaces coercere. Secunda difficultas nascitur ex natura iurisdictionis delegatæ; notum enim est, iurisdictionem delegatam esse odiosam, cùm per eam iurisdictio ordinaria restringatur, *cap. ad hæc* 10. *de rescriptis, l. litigatores* 11. *ff. deposti*: quare non est amplianda, aut extendenda vltra causas in ipsa nominatim comprehensas, *cap. cùm dilecta* 22. *de rescriptis, c. cùm olim* 32. *hoc tit.* nec ad alias personas præter designatas in ipso rescripto, *cap. pastoralis* 14. *§. quoniam, cap Rodulphus* 35. *cap. significasti* 36. *de rescriptis, cap. causam, cap. P. & G. hoc tit.* Sed causa contumaciæ, & personæ impedientis iurisdictionem delegatam, non fuit comprehensa in ipsa delegatione: ergo delegatus non potest protrahere iurisdictionē suam ad alias causas, vel personas. Tertia etiam nascitur ex eo; nam frustrà precibus impetratur, quod iure communi conceditur, *l. vnica, C. de thesauris, lib.* 10. & superfluò exprimitur in aliquo instrumento, quod ex natura rei venit, argumento textus *in c. si is* 30. *de priuileg. l. si quando* 109. *de legat.* 1. sed in rescriptis plerumque conceditur iurisdictio delegata cum ea clausula: *Contradictores censura ecclesiastica compescentes, d. c. pro illorum, d. c. vt officium, §. compescendi*, Barbosa *de clausulis, clausula* 33. igitur quia talis facultas compescendi impedientes, & contradictores, ex natura iurisdictionis delegatæ non veniebat. Tandem quarta difficultas non leuis ex eo prouenit; nam certum est, neminem in causa propria iudicem esse posse, vulgaribus iuribus *in l. vnica, C. ne quis in sua, l. qui iurisdictionem, ff. de iurisd. l. Iulianus, ff. de iudicijs, c. dilectus* 11. *de pœnis, c. nulla* 4. *q.* 4. *c. viduam* 2. *q.* 6. Gothofredus *in l. vnica, Cod. Theodos. ne in sua causa*. Vnde iudices ecclesiastici pro iniuria sibi illata excommunicationis sententiam proferre non possunt, *c. inter querelas* 25. 23. *q.* 4. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit tit.* 8. *c.* 8. ergo iudices delegati impedientes suam iurisdictionem coercere non possunt, ne in propria causa ius sibi dicant. 11 Impugnatur tradita assertio.

His iuris considerationibus minimè obstantibus, sciendum est, in præsenti titulo agi non solùm de officio, verùm & de potestate iudicis delegati, quæ diuersa sunt; nam aliqua spectant ad iudicem delegatum ratione potestatis: alia, quæ ratione officij facere tenetur; non enim synonyma sunt officium, & potestas in præsenti rubrica, vt existimarunt Decius, & Abbas *in ea*; sed diuersa significant, vt animaduertit Germonius *in præsenti rubrica*: officium enim refertur ad ea, quæ delegatus vt delegatus facere debet; potestas verò ad ea, quæ facere potest virtute iurisdictionis; & hæc est propria acceptio verborum officij, & potestatis in hac rubrica. Et licèt iuxta rubricæ seriem potiùs Compilatores Decretalium, quæ spectant ad officium Delegati, mox quæ ratione potestatis ipsi exequi possunt, compilare deberent; tamen permixtim, & turbato ordine, quæ sunt officij, & potestatis recensent. Ad secundam partem, videlicet ad ea, quæ possunt exequi à delegatis, spectat hæc prima decisio, in qua statuitur, iudices delegatos posse non solùm coercere reos contumaces in delegatione expressos, verùm, & impedientes vsum suæ iurisdictionis. Sed vt ordinatè procedamus, saltem breuiter recenseamus quæ ratione officij delegatus facere tenetur. 12 De officio, & potestate legati.

Primò delegatus iudex debet recipere litteras commissionis, & iurisdictionem acceptare; antea enim non potest in ea procedere, etsi sciat eam sibi commissam esse, & litteras iam expeditas esse; debent enim præsentari priùs, *cap. super eo* 12. *de appellat.* plures congerit Salgado *de protect. Regia, part.* 4. *cap.* 6. Garcia *de beneficijs, part.* 6. *cap.* 2. *num.* 7. & tunc delegatus debet iurisdictionem acceptare, vt post Baldum, & Castrensem docet Salgado *vbi* 13 De officio delegati.

vbi ſuprà: etiam debet delegatus ſtatim iurare, ſe in cauſa proceſſurum ſecundum veritatem, ſacrorumque canonum ſtatuta, *l. rem 14. Cod. de iudicijs*, *authent. de defenſoribus*, *§. iurandum:* plura Barboſa *in d. l. rem*, vbi Giphanius: poſteà debet ipſas litteras delegationis coram ordinario iudice edere, *cap. cùm in iure 33. hoc tit.* tunc copia facta partibus reſcripti delegationis, eas citare, & iubere coram ſe comparere debet, *cap. prætereà 5. hoc tit.* formam ſuæ delegationis diligenter ſeruando, *cap. venerabilis 37. hoc tit. cap. cùm dilecta 22. cap. Rodolphus 35. de reſcriptis*. Debet etiam delegatus iuris ordinem ſeruare, exceptiones admittendo rationabiles, *cap. cauſam quæ, de reſcriptis*, *cap. ex parte 13. hoc tit.* niſi aliter in litteris delegationis comprehendatur; cùm enim nullum aliud habeat officium, niſi ex litteris ſuæ delegationis comprehenſum, illud debet delegatus diligenter cuſtodire, argumento textus *in l. diligenter*, *ff. mandati;* & ſic exceptiones admittere poteſt rationabiles, non enim Apoſtolica Sedes prohibendo exceptiones admittere, intendit omnes reijcere; nam quæ legitimæ ſunt, & rationabiles, non ſolent reſcripto Principis reijci, *l. 2. Cod. de precibus*, ne ius proprium auferatur à reo, aut via præcludatur, vt docent Oſualdus *ad Donel. lib. 22. cap. 9. littera E*, plures Barboſa *in d. cap. ex parte*. Nec contrarium probant textus *in cap. lator 2. quæſt. 7. c. placuit 21. quæſt. 2. cap. ſi homo 27. quæſt. 1.* ex quibus Gloſſa *in d. cap. ex parte*, intendit probare exceptiones omnes reijci ſolere à R. Pontifice. Nam omiſſa ſolutione Petrij Gregorij *in cap. eam te 7. de reſcriptis*, *n. 3.* qui affirmat Pontificem *in d. cap. ex parte*, oblitum deciſionum Prædeceſſorum ſuorum, aſſeruiſſe nunquam Sedem Apoſtolicam conſueuiſſe omnes exceptiones reijcere in iudicio: dicendum eſt, in dictis iuribus agi de cauſis criminalibus, in quibus ſua natura exceptiones ſeu dilationes non admittebantur; & ſic delegando Pontifex cauſam reiectis exceptionibus, nihil contra ius delegauit.

14 Delegatus quis. Et vt agnoſcamus quis iudex delegatus ſit, ſciendum eſt, quod licèt iudicis delegati nomen ambiguum ſit, conueniatque tam illis, quibus ſola notio committitur, *l. vnica*, *Cod. qui pro ſua iuriſd. l. 5. Cod. de iudicijs;* & illis, quibus mandatur, & delegatur iuriſdictio, *l. 1. ff. de damno infecto;* tamen ij inter ſe valdè differunt. Primò in eo, quod iudex datus ſolùm habet cognoſcendi facultatem, non verò iuriſdictionem, ſed tantùm notionem, *l. 5. l. à Diuo Pio 15. ff. de re iudic.* exequi verò ſententiam nequit, *l. 2. Cod. de iuriſd.* niſi ex conceſſione Magiſtratus, iuxta textum ita intelligendum *in l. finali*, *Cod. de iudicijs:* at delegatus eam exequi valet, vt dicemus infrà *in c. 7.* Secundò differunt in eo, quod iudex datus alium iudicem dare nequit, quia hoc licet tantùm habenti iuriſdictionem. Donellus *lib. 17. comment. cap. 8.* P. Barboſa *in l. cùm Prætor 12. §. is quoque*, *ff. de iudicijs*, *l. legatus 12. ff. de officio Proconſ.* Datio enim iudicis effectus iuriſdictionis eſt, *l. 1. ff. de iuriſd.* Deinde differunt, quia à ſententia iudicis delegati non appellatur ad delegantem, ſed ad ſuperiorem delegantis, *l. 1. §. ſi quis*, *verſic. denique*, *l. Imperatores 21. §. 1. ff. de appell. l. finali*, *ff. quis*, *& à quo appelletur*, *l. vnica*, *C. qui pro ſua iuriſd. l. 32. §. hæc*, *C. de appell.* à iudice verò dato ad dantem appellatur; quia datus iudex, eius qui dedit, non exercet iuriſdictionem. Aliud quippe eſt iuriſdictionem mandare, quam qui volens ſuſcipit, vicem eius ſubit; aliud dare iudicem, quod munus tanquam publicum inuitus ſuſcipit, *l. finali*, *§. iudicandi*, *ff. de muner.* & ſic ſuſcepto tali munere ex iure publico, tanquam ſuum habet, *l. quippe 78. ff. de iudicijs:* vnde à dato ad dantem appellatur. Cuiacius *lib. 1. qq. Papin. in l. 5. de officio Proconſulis*, & *lib. 7. obſeru. cap. 22.* Donellus *lib. 28. comment. cap. 7.* vbi Oſualdus *littera B*, Morla *in emporio*, *tit. 2. nu. 90.* ex quo fit, morte mandantis finiri iuriſdictionem delegati, *cap. gratum*, vbi dicemus, *hoc tit.* quod in iudice dato non prodit, quia iure proprio, non alieno notionem habet. Oſualdus *lib. 17. Donelli*, *cap. 26. littera F.*

15 Quæ competit delegato. Secundò prælibandum eſt, mandata iuriſdictione, ea omnia commiſſa cenſeri, quæ neceſſaria ſunt ad illius exercitium, *l. 2. ff. de iuriſdict. l. ad rem 36. l. ad legata 62. ff. de procurat. l. quidam 57. verſ. Princeps*, *ff. de re iudic.* & vt rectè poſſit talis iuriſdictio exerceri, *cap. prætereà 5. cap. ſignificaſti 7. cap. prudentiam*, *§. fin. cap. ſuſpicionis 39. hoc tit.* Gentilis *lib. 2. de iuriſdict. cap. 23.* Matheacius *in d. l. 2.* vbi Goueanus. Cùm enim delegatus perſonam delegantis repræſentet, & mandatam iuriſdictionem ſuſcipiat, ſuſcipit ſicut ipſe habebat iure Magiſtratus, *l. fin. ff. de officio eius*. Vnde Vlpianus *in l. 1. §. an autem 4. ff. de ſuſpectis tutor.* affirmat, mandata iuriſdictione omne iuris dicendi officium tranſire: ergo delegatus poteſt partes citare, *cap. de illis 4. §. 1. hoc tit.* & contumaces punire, *d. cap. prætereà*, *d. cap. ſuſpicionis*. Circa pœnas autem, quas ipſe imponere poteſt, diſtinguendum eſt, an iure communi pœnæ ſint conſtitutæ, tunc enim infligendæ ſunt, *d. cap. de cauſis*, *§. 1.* ſi non ſint ſtatutæ, arbitrio ipſius relinquitur pęnam infligere, & tunc non ſolùm excommunicationis ſententiam, verùm interdicti, aut ſuſpenſionis pro qualitate delicti poteſt irrogare ex hoc capite 1. in illis verbis: *Diſtrictione eccleſiaſtica*, iuncto capite *quærenti 20. de V. S* licèt Riminaldus *in d. cap. 1.* exiſtimauerit, delegatum ſolùm excommunicationem proferre poſſe, motus deciſione textus *in d. cap. pro illorum 22. de præb.* Sed fallitur; nam licèt in eo textu referatur, delegatum ſententiam excommunicationis protuliſſe contra impedientes iuriſdictionem, non inde infertur, procedere non potuiſſe per ſuſpenſionem, aut interdictum. Circa pęnam priuationis beneficij dubium eſt. Et delegatum poſſe, aut partem contumacem, aut impedientem iuriſdictionis vſum priuare beneficio, docent Innocentius *in hoc cap. 1.* Decius *ibi*, *nu. 24.* Felinus *in cap. quia diuerſitatem 5. nu. 14. de conceſſ. præb.* Pro quibus facit textus *in d. cap. quia diuerſitatem*, ibi: *Delegatus ſententiam priuationis beneficij protulit*. Sed contrariam ſententiam vt communem, & veriorem amplectuntur plures relati à Menochio *de arbitrijs*, *caſu 433. nu. 4.* Quæ ſententia probatur ex eo, nam cùm pęna priuationis beneficij ſit magna, non niſi ex graui cauſæ debet imponi, *cap. inuentum 38. 16. quæſt. 7.* neque ab eo poteſt ea imponi, qui tantùm habet modicam coercitationem, vt eſt delegatus, *l. fin. ff. de officio eius*, latè Gentilis *lib. 2. de iuriſdict. cap. 5. & 6.* Nec obſtat textus *in d. cap. quia diuerſitatem*, qui procedit ex ſpeciali delegatione Romani Pontificis, cuius virtute potuit delegatus priuare beneficio impedientes ſuam iuriſdictionem, vt docent Imola *ibi*, *nu. 7.* Decius *num 94. in hoc cap. 1.*

Hucuſque tradita ampliantur, vt procedant cùm delegatus eget auxilio brachij ſæcularis; poteſt enim illud implorare ad coercendos impedientes vſum ſuæ iuriſdictionis, ſicut alijs iudices ordinarij, *cap. adminiſtratores*, ibi: *Quoties ab ipſis eccleſiaſticis viris conuenti fuerint*. Quibus verbis, tam ordinarij, quàm delegati comprehenduntur, *cap. qualis 44.* ibi: *Vt omnibus præbeatis auxilium*; *23. quæſt. 5.* Accedit, nam delegatus maior eſt quocumque ordinario, *cap. ſanè 11. hoc tit.* Sed quilibet iudex ordinarius poteſt auxilium brachij ſæcularis implorare, *cap. 1. cap. quoniam*, *de officio ordinarij:* igitur & delegatus. Defendunt hanc opinionem innumeri congeſti à Barboſa *de Epiſcop. poteſt alleg. 106. numer. 39.* Moneta *de conſeruat. cap. 8. num. 260.* D. Ioſephus Vela *in d. cap. 1. de officio ordinarij*, *numer. 20.* Fermoſinus *in cap. cùm non ab homine*, *quæſt. 35. numer. 5. de iudicijs*. Nec contrarium probat textus *in cap. vt officium*, *§. compeſcendi*, *de hæreticis*, *lib. 6.* quo moti Rendin. *de Maieſtate Principis*, *verbo Non ſolùm armis*, *nu. 158.* Pereyra *de manu Regia*, *2. part. quæſt. 52. nu. 13.* Marqueſanus *de commiſſionibus*, *1. part. cap 5. num. 149.* exiſtimarunt, iudices delegatos non poſſe implorare auxilium brachij ſæcularis; nam licèt in eo textu Inquiſitoribus concedatur, vt poſſint implorare auxilium brachij ſæcularis, non ideò alijs delegatis hoc denegatur, nec ſpeciali ratione nititur textus ille: quare alijs iudicibus delegatis idem ius conceſſum creditur. Ampliatur etiam prædicta doctrina, vt procedat, tam in delegato inferioris, quàm Principis; nam cùm iudex delegatus delegantis perſonam repræſentet, & eius iuriſdictione, & poteſtate vtatur, atque ex eius perſona æſtimanda ſit iuriſdictio, Oſualdus *ad Donellum lib. 17. c. 8. littera L*, Alciatus *in rubrica de officio eius*, *num. 25.* & iudex ordinarius poſſit impedientes iuriſdictionis ſuæ vſum punire, *l. 1. ff. ſi quis ius dicenti*, iuncto Pancirola *lib. 2. var. cap. 16.* ita delegatus inferioris poteſt punire impedientem ſuam iuriſdictionem, vt docent in præſenti Decius *nu. 82.* Mantua *nu. 52.* alij congeſti à Menochio *d. caſu 438.* Fragoſo *d. diſput. 11. num. 1.* 16 Ampliatur præſens aſſertio.

Præſentis deciſionis Alexandri III. varias reddunt rationes Interpretes ſuprà relati. Aliqui exiſtimant, ideò iudices delegatos poſſe contra impedientes iuriſdictionis 17 Traduntur variæ decidendi rationes.

nis vſum procedere, quia agentes & conſentientes pari pœna puniendi ſunt ex hoc textu, & ſuprà traditis. Sed hæc ratio non conuenit præſenti deciſioni, nec vt deciſiua traditur à noſtro Alexandro in præſenti, vt iam ſuprà dixi: licèt enim verum ſit, agentes, & conſentientes pari pœna puniendos eſſe, non tamen inde infertur, puniri debere à iudice delegato, cùm poſſint plecti, & coerceri à iudice ordinario. Hac ratione omiſſa Gloſſa in præſenti, *verbo Impedire*, Hoſtienſis Ioannes Andreas, & ferè omnes antiquiores, quos ſequitur P. Gregor. *lib. 22. ſyntagm. cap. 12.* rationem petunt ex principio textus *in l. 2. ff. de iuriſdictione, cap. præterea 5. hoc tit.* & alijs ſuprà adductis, quibus probatur, conceſſa alicui iuriſdictione, omnia ad illius vſum, & exercitium conceſſa præſumi: quare & mandata creditur iuriſdictio non ſolùm in partes ſponte comparentes, verum & in contumaces, & impedientes vſum iuriſdictionis. Sed hæc ratio tantùm probat, poſſe iudicem delegatum procedere contra impedientes iuriſdictionem eo caſu, quo aliter iuriſdictio exerceri non valeat: ſed certum eſt, poſſe delegatum procedere, & punire non ſolùm partes contumaces, verum & alios eorum præceptis non parentes, etiamſi ex eo iuriſdictionis vſus non impediatur, vt probant in præſenti Panormit. Beroius, & Mantua: igitur prædicta ratio indiſtinctè vera non eſt. His omiſſis Beroius, & Butrius *in præſenti*. Menochius *de arbitrarijs caſu 74. n. 38.* Petrus Gregor. *libro 42. ſyntagm. c. 4.* exiſtimarunt, rationem huius deciſionis prouenire ex eo principio, quo docetur, delinquentes ratione delicti ſortiri forum ipſius iudicis, in cuius territorio delictum perpetrarunt, *cap. cùm contingat, cap. poſtulaſti, cap. fin. de foro compet. cap. 1. de raptorib. l. 7. ff. fin. ff. de accuſat.* probant latè Donellus *lib. 15. comment. cap. 18.* Carleual. *de iudicijs, tom. 1. diſput. 2. quæſt. 1. ſect. 3.* Sed qui aut vocatus non venit, aut iuriſdictionem delegati impedit, graue committit delictum, *cap. quatuor 78. cap. quiſquis 11. quæſt. 3.* igitur ratione ipſius delicti impedientes iuriſdictionem poſſunt puniri ab eo iudice delegato. Sed adhuc hæc ratio noſtris anteceſſoribus non placuit, & meritò; nam licèt principium illud verum ſit, videlicet delinquentem ſortiri forum ratione delicti, procedit, & habet locum in foro iudicis ordinarij, vbi iudex habet territorium: ſed iudex delegatus non habet territorium, *l. vlt Cod. vbi, & apud quem*, vbi Bart. *nu. 11.* Barboſa *in l. cùm Prætor, in principio, nu. 11. ff. de iudicijs*; & ſic non poteſt forum ſortiri coram eo.

18 *Aſſignatur vera ratio.* Ex ſuprà dictis eruenda eſt ratio noſtræ concluſionis; cum enim delegatus contra partes in delegatione comprehenſas, aut impedientes vſum iuriſdictionis procedit, id ex tacita delegantis voluntate facit; poteſt enim delegatus omnia ea facere, quæ ad commodiorem, & fœliciorem vſum iuriſdictionis deſiderantur; vnde delegatus abſoluit actorem ab alio excommunicatum, ſi iudex, qui eum excommunicauit, non abſoluat, vt poſſit comparere in iudicio, *cap. prudentiam 21. ff. ſexta, hoc tit.* Abſoluit etiam teſtes, vt coram ſe teſtimonium dicant, *cap. veniens 38. de teſtibus*, & ipſos falſum teſtimonium dicentes plectit, vt pro interpretatione legis *nulla, Cod. de teſtibus*, notauerunt Couar. *practic. cap. 18. n. 8.* Fachineus *lib. 9. controuerſ. cap. 70.* quod & in pedaneis iudicibus probat Græca conſtitutio, quam ex Baſilicis reſtituit Cuiacius *lib. 13. obſeru. c. 38.* Etiam delegatus cogit ſubdelegatum ſuſcipere, & acceptare iuriſdictionem, *c. paſtoralis 28. in principio, hoc tit.* item compellit arbitros in cauſas recuſationis, ſeu electos in vnam ſententiam conuenire, *cap. ſuſpicionis 39. hoc tit.* cogit ſimiliter iudicem ordinarium, vt exequatur ſententiam à ſe prolatam, *cap. ſignificaſti 7. hoc tit.* Quæ omnia delegatus facere poteſt ad faciliorem expeditionem iuriſdictionis ſibi commiſſæ, & ne illuſoria reddatur Principis delegatio, vt conſtat *ex cap. in litteris, hoc tit.* in illis verbis: *Cùm huiuſmodi demandata iuriſdictio deluſoria videatur, ſi delegatus huiuſmodi coercitionem aliquam non haberet; hoc tit. c. bonæ 4. de poſtulat. Prælat. l. ſi Prætor 77. ff. de iudicijs, l. fin. ff. ne quid in loco*: vnde ne illuſorium reddatur huiuſmodi delegationis reſcriptum, deciditur in hoc textu, poſſe delegatum reos contumaces, & alios impedientes vſum iuriſdictionis punire, & debitis pœnis eorum contumaciam compeſcere.

19 *Diſſoluuntur difficultates.* Nec obſtant difficultates ſuprà adductæ. Non prima, pro cuius ſolutione illa iuris quæſtio examinanda eſt, vtrum videlicet iudex delegatus, qui poteſt impedientes vſum iuriſdictionis coercere, poſſit etiam illis mulctam dicere? Negant citati in ratione dubitandi, & P. Barb. *l. 2. ff. fin. ff. de iudicijs, n. 64.* moti eo fundamento, quia illi tantùm mulctam dicere poſſunt, qui iure publico iudicium exercent, *l. 1. ff. vlt. ff. de iudicijs*, aut illi, quibus iudicatio data eſt, *l. aliud 131. ff. 1. ff. de V. S.* Quæ omnia tantùm conueniunt ordinarijs Magiſtratibus, Cuiacius *in d. l. aliud*: igitur delegati mulctam dicere non poſſunt. Sed contrariam ſententiam, immò delegatos Principis ſaltem multam dicere poſſe, defenduut Alciatus *in d. l. aliud, §. 1. n. 10.* Valaſcus, & alij relati à Barboſa *in d. l. 2. §. fin. n. 91.* tum quia delegati in cauſa ſibi commiſſa maiores ſunt quocumque ordinario, *cap. ſanè 11. hoc tit.* igitur ſicut ordinarius Magiſtratus mulctam dicere poteſt, ita etiam delegatus dicere valet; tum propter generalem deciſionem textus *in cap. paſtoralis 28. ff. vlt.* vbi notauit Gloſſa *verbo Puniat, hoc tit.* Alij mediam viam elegerunt, exiſtimantes iure ciuili verum eſſe, delegatos non habere ius dicendi mulctam, præterquam in officialem ſibi ſubditum, qui in officio deliquit; iure autem canonico delegato competere ius dicendi mulctam: docent Caſtrenſis, & Decius *in d. l. 2. §. 1. de iudicijs*. In hoc Interpretum diſſidio vt veram ſententiam proponamus, ſciendum eſt, mulctam eſſe quandam pœnam pecuniariam, Sabina voce ita dictam, vt docent Varro *lib. 4. de lingua Latina*, & *lib. 19. de re ruſtica*, Aulus Gellius *lib. 11. noctium, c. 1.* & ex eis notauit Goueanus *in l. 2. ff. de iuriſd.* Licèt enim Romæ antequam ſignaretur, cuderetur que moneta, in pecoribus delicta perpetrantes mulctarentur, duabus videlicet ouibus in delictis leuioribus; in grauioribus verò triginta, nec vltra excedere iudici permitteretur, Feſtus Pompeius *verbo Multa*, Plinius *lib. 18. hiſtoriæ, cap. 3.* ex eis, & alijs docent Petrus Gregorius *lib. 31. ſyntagm. cap. 3.* Barboſa *d. l. 2. n. 83* Briſſonius *lib. 1. ſelect. cap. 34.* poſtquam tamen pecunia cudi cœpit, prædicta pecudum mulcta ita æſtimata fuit, vt ſingulæ oues denis aſſibus, boues verò centum æſtimarentur; qua æſtimatione facta delinquentes mulctabantur in pecunia, ita tamen, vt mulcta non excederet quantitatem trium millium, & viginti aſſium, vt ex Petro Crinito *lib. 25. de honeſta diſciplina*, docent Briſſonius *d. capite 34.* Bodinus *lib. 3. de republ. cap. 3* quæ æſtimatio iuxta probabiliorem ſententiam, quam docet Briſſonius *vbi ſuprà*, facta fuit lege Tarpeia, poſtquam mulcta pœna pecuniaria eſſe cœpit: vnde Conſultus *in d. l. aliud, ff. 1.* ait, mulctam hodie eſſe pœnam pecuniariam. Nouiori iure hæc poteſtas mulctandi extenſa fuit ad maiorem quantitatem, *l. fin. C. de modo mulctarum, l. certa ratione 5. C. quomodo prouocare*: illis tamen differentijs adhuc obſeruatis inter pœnam & mulctam. Prima, pœna ignominiam affert, *l. non poteſt 63. ff. de furtis, l. Diuus, ff. de iniurijs*; mulcta damnum famæ non irrogat, *l. 1. Cod. de modo multarum*: ſecundò, pęna fiſco addicitur, aut publico infertur, *l. penult. Cod. eod. tit.* Molina *de primog. cap. 25. num. 20.* pęna verò pecuniaria aduerſario, aut eius hæredi adiudicatur, *l. omnes 26. l. conſtit. 33. de O. & A. l. vlt. ff. de furtis*, pęna à lege diffinita mutari non poteſt, *l. ſeruos, in fine, C. ad legem Iuliam de vi, cap. de cauſis 4. ff. 1.* vbi plura dicemus, *hoc tit.* mulcta ex arbitrio iudicantis pendet, *l. ſi qua 244. ff. de V. S.* à pęna prouocatio non datur: à mulcta appellare licèt, *d. l. ſi qua*, vbi notant Gentilis, & Fornerius.

Deinde obſeruandum eſt, quod licèt primis Reipublicę Romanæ temporibus ſine iuſſu populi non liceret Magiſtratibus mulctam dicere, Cicero *lib. 3. de legibus*, in illis verbis: *Magiſtratus inobedientem ciuem multa, verberibus, vinculis ne coerceto, ni par, maiorue poteſtas probibuiſſet, ad quos prouocatio eſto; cùm Magiſtratus iudicaſſet, irrogaſſetue per populum, multæ certa ratio eſto*. Poſteà tamen multæ dicendæ poteſtas Conſulibus data fuit, vt docet Cuiacius *in d. l. aliud, ff. 1.* Prætoribus, *l. 2. ff. ſi quis in ius vocatus, l. 1. ff. 1. de ventre*, Ædilibus, & alijs Magiſtratibus Romanis: Dionyſius Halicarn. *lib. 10.* Procuratori Cæſaris adempta fuit talis poteſtas, *l. 2. Cod. de modo multarum*, plura Pantoia *in l. 1. pag. 5. de aleatoribus*: & Duumuiris, vt contra Cuiacium defendit Gentilis *lib. 1. de iuriſd. cap. 7.* Etiam iure noſtro canonico iudicibus ordinarijs competit ius mulctæ dicendæ, *cap. ſi vos 23. quæſt. 5. cap. dilectus 18. de officio Ordinarij, cap. in Archiep. de raptoribus, c. olim, de iniurijs*. Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 3.* dum tamen in proprios vſus non conuertant, *cap. irrefragabili 13. ff. vlt. de officio Ordinarij, cap.* 20 *Qui multam dicere poſſint.*

cap. licèt 3. de pœnis, Filesacus *in cap. 1. §. 8. de officio Ordinarij*. Tandem etiam delegati iudices mulctam dicere poſſunt, nam cùm hæc poteſtas Magiſtratibus iure Magiſtratus ob mixtum imperium competat, delegati, in quos tranſeunt omnia, quæ iure Magiſtratus ordinarij iudicibus competunt, mulctam dicere poterunt, vt contumaces, aut impedientes vſum iuriſdictionis coerceant, vt defendit Menochius *de arbitr. caſu* 348. *n.* 24. Quod etiam iure ciuili procedit, obſoletis iam illis legibus antiquis.

21 Proſequitur eadē ſolutio. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam licèt verum ſit, iuriſdictionem delegatam, vtpote odioſam, ſtrictè eſſe interpretandam, nec prorogandam de perſona ad perſonam; tamen in præſenti ſpecie, non virtute prorogationis delegatus, procedit contra impedientes vſum iuriſdictionis, ſed ex tacita delegatione, ob rationem ſuprà adductam. Nec tertia difficultas aduerſatur; nam licet iuxta ſupra tradita, ex tacita delegatione delegatis competat iuriſdictio in impedientes iuriſdictionis vſum, & frequenter adijciatur in litteris delegationis clauſula illa, *Contradictores eccleſiaſtica cenſura coercendo*, vt tollatur omne dubium, quod dari poterat, vt docet Vela *in cap. 1. de officio Ordinarij*, 2. *part. num.* 231. licèt quæ tacitè inſunt, ſi exprimantur, nihil operentur, *cap. ex parte*, *cap. mandatum*, *de reſcriptis*, *cap. ſignificaſti* 4. *de elect. l. hæc verba*, *ff. de legatis* 1. tamen nouum non eſt, vt impetretur quod tacitè venit, & iure communi conceditur, *cap. in cauſis* 7. *§. licèt*, *de procurat.* Docent Rebuffus *ad leges Galliæ*, *tit. de reſtit. art.* 1. *gloſſa* 1. *nu.* 12. Ameſcua *de poteſt. in ſeipſum lib.* 2. *c.* 23. *n.* 6. Nec tandem vltima difficultas refragatur, pro cuius ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter eum caſum, in quo iniuria eſt irrogata iudici, tanquam Magiſtratui, & publica auctoritate fungenti; & inter eum, in quo iudici iniuria irrogatur tanquam priuato. Primo caſu certum eſt, iudicem poſſe vindicare iniuriam ſibi irrogatam, *cap. Guiliſarius* 23. *quæſt.* 4. *c. ſuæ*, *vt lite non conteſtata*, *l.* 2. *ff. ſi quis in ius vocatus*. Quo caſu procedunt textus *in cap. ſi quis ab ea* 2. *quæſt.* 7. *c. venerabilem* 34. *§. eos*, *de elect. c. Romana*, *de pœnis*, *lib.* 6. *Clement.* 1. *de foro compet.* & præſens textus; quia tale delictum reſpicit publicam auctoritatem, cùm commiſſum ſit circa vſum iuriſdictionis: ſecundo verò caſu, cùm lædatur tantùm priuata perſona, non ipſe iudex, ſed eius ſuperior eſt adeundus, ne vnus idemque accuſatoris, & iudicis officium ſuſtineat, *cap.* 1. 4. *q.* 4. & ne quis in propria cauſa ius ſibi dicat, contra textus *in l. qui iuriſdictioni* 15. *ff. de iuriſd. l. Iulianus* 17. *ff. de iudicijs*, *l. penult. ff. de receptis*, *l. vnica*, *C. ne quis in ſua cauſa*. Quo caſu procedunt textus *in cap. inter querelas* 27. 23. *quæſt.* 4. iuncto Archidiacono *ibi*, *cap. irrefragabili*, *§. cæterum*, *de officio Ordin.* vbi pro delicto commiſſo in contemptum Epiſcopi Metropolitanus procedit, *cap. dilectus*, *de pœnis*, qui loquitur in iudice delegato, vt ex eius integra conſtat. Docent, & latè proſequuntur hoc diſcrimen Narbona *in l.* 20. *gloſſa* 18. *tit.* 4. *lib.* 1. *recopil.* Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. Guazinus *in defenſ. reorum*, *defenſ.* 1. *cap.* 18.

22 Exponitur cap. quiſquis 2 q. 6. Primò ſuperiori aſſertioni opponitur textus *in c. quiſquis* 29. 2. *quæſt.* 6. vbi *in can.* 24. *Concilij Mileuit.* ſtatuitur, vt ſi iudicibus delegatis partes parere noluerint, det litteras primæ Sedis Epiſcopus, id eſt Primas, *cap. primæ Sedis* 3. 99. *diſt.* vt nullus illis communicet, donec obediant; quæ pęna, ſeu communionis priuatio frequens erat illis primis Eccleſiæ ſæculis, *cap. placuit*, *c. ſi Epiſcopus*, *cap. ſi quis Epiſcopus*, 18. *diſt. cap. vlt.* 58. *diſt. cap. in loco* 5. *quæſt.* 4. *cap. Epiſcopi* 11. *quæſt.* 3. *cap. vlt.* 6. *quæſt.* 2. notarunt Suarez *de cenſuris diſput.* 24. *ſect.* 1. *n.* 2. Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 18. Ex quo canone expreſsè conſtat, iudices delegatos non poſſe partes contumaces coercere, ſed ad Primatem delegantem eſſe recurrendum: igitur quia delegati non habent poteſtatem coercendi contumaces. Difficultatem agnouerunt Turrifcremata, & Archid. *ibi*, qui affirmant, in eo textu iudices delegatos cauſam ad Primates retuliſſe, quia ſciebant partes nullo modo velle obtemperare ſuis mandatis; quare ne excommunicatione inflicta, & neglecta ſcandalum orietur, auxilium Primatis imploraſſe. Alij exiſtimarunt, P. Concilij in eo canone non negare, iudices etiam delegatos poſſe contumaces coercere virtute delegationis, & ipſum etiam Primatem, tanquam ordinarium, poſſe partes communione priuare. Tandem alij textum ipſum accipiunt de arbitris, ſeu iudicibus datis. Quibus ſolutionibus omiſſis dicendum eſt, *in d. cap. quiſquis*, non agi de iudicibus delegatis, vt exiſtimauit Gloſſa; ſed de iudicibus electis, & electitijs, ex conſenſu partium ſuſceptis, de quibus *in cap. à iudicibus*, *cap. ſanè* 2. *quæſt.* 6. *cap. ſanè*, *de foro compet. c.* 1. *de arbitris*, & alijs relatis ab Antonio Auguſt. *in epit. iuris*, *lib.* 29. *tit.* 19. Ciron. *ad titulum de officio ordin.* & *lib.* 2. *obſeruat. cap.* 2. iſti enim iudices cùm lis vertebatur inter duos Epiſcopos, dabantur à Primate ex ipſorum conſenſu, qui non habebant iuriſdictionem propriam, aut delegatam, ſed tantùm ex conſenſu partium: quare in eos excommunicationem proferre non poterant. Quę ſolutio ſuadetur ex integra ipſius canonis, vbi in principio agitur de illis Epiſcopis, qui negligunt curam Eccleſiarum ad ſuam Cathedram pertinentium, iubenturque vt ſimilia facere non audeant, & ſi per ſex menſes neglexerint, qui potuerint eas Eccleſias lucrari, accipiant. Hæc pars reperitur *in cap. placuit* 15. 5. *q.* 3. de cuius conciliatione cùm capite 1. *de præſcript.* videndi ſunt Cuiacius *in eo textu*, Germonius *lib.* 1. *animadu. cap. vlt.* Amplius ſtatuerunt Patres, vt ſi Epiſcopi ſint diuerſarum parochiarum, ille Primas det iudices, in cuius prouincia eſt locus, de quo contenditur, & vt à ſententia illorum non appelletur. Hæc pars extat *in cap. à iudicibus* 2. *quæſt.* 6. & ſtatim ſequuntur verba relata *in d. cap. quia*: ex omnibus deducitur, agi de prædictis iudicibus electis, non verò de delegatis.

Secundò aduerſatur textus *in l. vnica*, *ff. ſi quis ius dicenti non obtemp.* in illis verbis: *Omnibus Magiſtratibus*, *non Duumuiris*, *ſecundùm ius poteſtatis ſuæ conceſſum eſt iuriſdictionem ſuam defendere pœnali iudicio*. Ex quibus expreſsè depromitur, non omnibus, quibus mandatur, ſeu committitur iuriſdictio, concedi eo ipſo iuriſdictionem, ſeu facultatem animaduertendi in contumaces, & impedientes iuriſdictionis vſum. Huius textus difficultas ſubtiliorum Interpretum ingenia torſit, quare aliqui emendandam litteram iudicarunt, & loco illorum verborum, *non tamen*, legendum eſſe, *non tantùm*: ita Gloſſa, & antiquiores *ibi*. Sed eos refellunt Ant. Auguſt. *lib.* 3. *emend. cap.* 6. *in fine*, Gentilis *lib.* 1. *de iuriſd. cap.* 7. Alij exiſtimant, Duumuiros non poſſe pęnali iudicio defendere iuriſdictionem, quia eam non habebant: ita docent Carol. Sigonius *de antiquo iure Rom. c.* 18. Alex. ab Alex. *lib.* 3. *dierum*, *cap.* 16. Bodinus *lib.* 1. *de repub. cap.* 6. *num.* 54. Gentilis *lib.* 2. *de iuriſd. cap.* 2. Duarenus *de iuriſd. cap.* 4. Sed prorſus contrarium, immò iuriſdictionem ipſos habere, probatur *ex d. l. vnica*, ibi: *Iuriſdictionem ſuam*; & *ex l. incola* 29. *ff. ad municip. l. magiſtratus* 12. *ff. de iuriſd. l.* 1. *C. de mancip. liber.* Vnde eos habuiſſe tribunal, deducitur *ex l. die* 4. *§. duas*, *iuncto §. hoc autem*, *ff. de damno infecto*, *l.* 1. *ff. de albo ſcrib.* & quia affine erat, & coniunctum ius dicere iuriſdictioni, ideò illos iudicare vſque ad certam quantitatem poſſe, docetur *in l. inter* 28. *ff. ad municip.* Paul. *lib.* 5. *ſentent. tit.* 5. *in princip.* quod ex antiqua quadam inſcriptione probat D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. cap.* 2. *ſect.* 5. *num.* 42. Alij tandem exiſtimant, iuriſdictionem habere, non autem mixtum imperium, quod in modica coercitione conſiſtit, & ſic pęnali iudicio eam defendere non poſſe. Ita Merillus *lib.* 2. *obſeru. cap.* 15. vbi ex hoc textu intendit probare, dari iuriſdictionem ſine vllo imperio. Sed hæc ſolutio facilè conuincitur ex eo, quia Duumuiri mixtum etiam imperium habebant, *d. l. ea quæ* 26. *§.* 1. poterant enim ſententiam ſuam exequi pignoribus captis, *l. quemadmodum* 27. *§. magiſtratus* 7. *ff. ad leg. Aquil.* & in ſeruos omnibus modis animaduertere, *l. magiſtratibus* 12. *l. ſi priuatus* 17. *§.* 1. *ff. qui & à quibus*, *l. ſi quis vxori* 52. *§. ſi fugitiuum* 12. *ff. de furtis*; mulctam dicere. Cuiacius *in d. l. aliud* 131. immò ad flagellorum pęnam peruenire poterant, *l. item* 15. *§. vnde* 39. *ff. de iniurijs*: igitur quia mixtum imperium obtinebant. Tandem Ant. Faber *in d. l. vnica*, exiſtimat, quod licèt Duumuiri iuriſdictionem cum mixto imperio obtinerent, non tamen amplam eos coercitionem habuiſſe, vt alij Magiſtratus, ſed tantùm limitatam, & ſic pęnali iudicio defendere non poſſe. Nec nouum eſt, vt certis pęnis poſſint iudices imperium exercere, non autem alijs, vt *in cap. dilecta*, *de maiorit. & obed. cap. cùm contingat* 13. *de foro compet.* — 23 Intelligitur l. vnica ff. quis ius dicenti.

His tamen omiſſis ſolutionibus, dicendum eſt, Duumuiros eſſe Magiſtratus municipales in municipijs exiſtentes, in quibus quia aliquando quatuor erant, Quatuoruiri etiam dicebantur, vt conſtat ex epigraphe textus *in l.* 1. *de ſolutione deb. ciuit. lib.* 12. & ex quadam inſcriptione relata — 24 Traditur vera ſolutio.

relata à Roderico Caro *lib. 1. antiquit. Hiſpal. cap. 20. pag. 17.* Duumuiri eligebantur ex ordine Decurionum, *l. licèt 3. §. vlt. ff. de peculio*, *l. honores 7. §. is qui, de Decurion.* à Præſide confirmabantur *l. ſi quos 59. Cod. eod. tit. lib. 10.* quorum dignitas magna erat; quare Principes Reipublicæ appellantur *in l. ſpadonem 15. §. ſi ciuitatis, ff. de excuſat. tutor.* durabat ea per annum, *l. qui ergo, ff. ad municip. l. ad Magiſtratus 18. ff. de Decurion.* Concilium Illiber. *can. 56. Magiſtratum eo anno, quo agit Duumuiratum.* De cuius expoſitione poſt Mendozam *ibi*, nos latè egimus. Hodie apud Nos poſſunt comparari iudicibus, quos dicimus, *Alcbades ordinarios*: diuerſi erant à defenſoribus ciuitatum, qui hodie appellantur *Seſmeros*. Illi enim eligebantur à Præſide, *l. 2. Cod. de defenſorib. ciuit.* Donellus *lib. 17. commen. cap. 8.* vbi Oſualdus *littera X*, Cuiacius *lib. 3. obſeru. cap. 14.* habebant iuriſdictionem, & mixtum imperium: vices Conſulum in municipijs gerebant, & ſic pro Conſulibus accipiuntur *in l. quidam 30. ff. de acquir. hæred.* Nec tunc obſtat dicta lex vnica, *ff. ſi quis ius dicenti*; nam illa verba, *pœnali iudicio*, accipienda ſunt pro actione pœnali, quam dictare Magiſtratus municipales non poterant; id enim proprium erat Magiſtratuum populi Romani, *l. 2. §. demum, ff. de origine iuris*, *l. cùm Prætor 12. §. 1. ff. de iudicijs*. Nec nouum eſt, vt iudicium accipiatur pro actione, *l. 1. ff. de his qui deiecerunt*, *l. 3. ff. de ſepulchro violato*, & in eo textu ita accipit Cuiacius *ibi*: quare licèt eo modo non poſſint iuriſdictionem defendere, alijs tamen modis poſſe non negatur. Docet Præceptor D. Franciſcus Ramos, relatus à D. Ioanne Suarez *ad leg. Aquil. vbi ſuprà*.

25 Exponitur l. 3. §. 1. ff. ne quis eum. Tertiò obſtat textus *in l. 3. §. 1. ff. ne quis eum qui in ius vocatus eſt*, vbi aſſeritur, eximentem, ſeu extrahentem reum ad iudicem pedaneum vocatum, pœna illius edicti non teneri. Quem textum ita expendo: Pedanei iudices ſimiles ſunt iudicibus delegatis, vt cenſet Anianus *ad Paulum lib. 5. ſentent. tit. 38.* & pedanei ſunt iudices, quibus mandata eſt iuriſdictio, vt docet Charondas *de iuriſd n. 4.* qui adducit legem *ſi quis 38. §. iudices, de pœnis*: ſed pedanei non poſſunt coercere impedientes ſuam iuriſdictionem, nec eximentes in ius vocatos pœna illius edicti: igitur nec delegati in eos animaduertere valent. Tota huius textus difficultas conſiſtit in vera cognitione iudicum pedaneorum. Et ſciendum eſt, iudices pedaneos eos dici, qui tribunal aſcendere non poterant, immò in ſubſellijs imis ad pedes Prætoris ſedebant. Budeus *in l. vlt. §. iudicandi, ff. de muneribus, & honorib.* Cuiacius *in nouella 82.* Gentilis *lib. 2. de iuriſd. cap. 8.* Oſualdus *lib. 17. Donelli, cap. 2. littera I.* Eorum iudicum duplex genus erat. Primum eorum, qui pedanei iudices dicebantur, Magiſtratus inferiores erant, qui non habebant tribunal, vt tribuni plebis, & alij. Oſualdus *vbi ſuprà*: iſti neque in ius vocationem, neque apprehenſionem habebant, vt tradit Aulus Gellius *lib. 3 noctium, cap. 20.* Secundum genus eorum erat, qui in quinque decurias ſelecti, admiſſique erant ad munus iudicandi, qui iudices dati, & pedanei dicebantur, quia ad pedes Prætoris ſedebant, de quibus *in l. 3. §. 1. l. 4. ff. de tutor. l. ſi quis 38. §. iudices, ff. de pœnis*, *l. 1. §. item, ff. depoſiti*, *l. ſancimus 15. C. de iudicijs*: iſti iuriſdictionem non habebant, ſed tantùm notionem, *l. ait Prætor 5. ff. de re iudicata*, *l. penult. ff. de confeſſis*: vnde cùm edictum, *ne quis eum*, propoſitum eſſet contra eos, qui in ius vocatos vi eripuerunt, *l. 1. ff. eod. tit.* ius autem accipiatur pro tribunali, *l. ius 11. ff. de iuſtitia & iure*: inde eximentes vocatos à pedaneis iudicibus, non tenentur eo edicto, quia pedanei neque vocare in ius, ſeu tribunal poterant. Docent Eguinarius Varo, & Faber *in eo textu*, Oſualdus *ad Donel. lib. 23. comment. cap. 2. littera L*, quæ ſolutio probatur eo principio: nam damnati calumniæ cauſa in iure, id eſt coram Prætore pro tribunali ſedente, poſtulare nequeunt, *l. 1. §. ait Prætor, ff. de poſtul.* & tamen vt non poſſint coram pedaneo iudice poſtulare, SC. ſpeciali opus fuit, *d. l. 1. §. item*, vbi Faber notauit: igitur quia idem non eſt coram iudice pedaneo poſtulare, ac coram Prætore.

26 Explicatur nouella 53. c. 4. Eodem modo, & de eiſdem iudicibus datis exaudiendus eſt Iuſtinianus *in nouella 53. c. 4.* in illis verbis: *Si verò non adminiſtrat (id eſt Magiſtratus non eſt) ſed datus ſit à quodam iudice, ſiue ex ſacra forma, aut iuſſione, aut etiam ab aliquo adminiſtratore, ad illum renunciare, à quo datus eſt, vt deducatur ab illo, ne cauſa maneat vndique deſolata.* Ex quibus expreſsè conſtat, quod ſi reus, poſtquam iuramento promiſit iudicio ſiſti, non ſteterit, ſed à ciuitate aufugerit, tunc datus iudex non poteſt eum citare, aut contumacem punire; ſed ad ſuperiorem, qui eum iudicem deſignauit, referat: igitur delegatus contumacem punire non poteſt. Ab hac difficultate facilè expediri poſſunt, qui amplectuntur quorundam opinionem exiſtimantium, tantùm delegatum Principis poſſe citare per edicta, quia huiuſmodi citatio eſt nimis odioſa, & exorbitans à iure communi. Ita docuerunt Vantius *de nullitatibus ex defectu citationis, n. 125.* Scaccia *de iudicijs, lib. 1. c. 34. n. 3.* & alij relati ab Oſualdo *lib. 23. comment. c. 2. lit. H*, quorum ſententia in edictis affigendis vera eſt, & probatur ex authentico *Qui ſemel, C. quomodo & quando*; non autem in citatione, quæ fit per ſcripturam, quæ omnibus delegatis permittitur. Hac ergo ſententia omiſſa, quæ verbis relatis neque congruit, neque adaptatur, dicendum eſt, *in d. c. 4.* agi de iudice pedaneo, qui cauſæ tantùm notionem, non verò iuriſdictionem habeat, qui cùm inſeruiat formulæ ei præſcriptæ, *l. cùm fideicommiſſis 7. ff. de confeſſis*, docent Pollerus *lib. 3. hiſtoriæ fori, cap. 15.* Goueanus *in l. de iuriſd. n. 3.* Morla *in emporio, tit. de iuriſd. n. 83.* Duarenus *ad tit. de iudicijs, cap. de iudicibus datis*, & *lib. 1. diſp. c. 53.* Reuardus *pro Tribun. cap. 11.* inde tales pedanei iudices dati ad cauſæ diſceptationem non poterant reos abſentes requirere, & punire, cùm talis iuriſdictio mandata non eſſet: permittebatur autem prædictis iudicibus teſtes humilioris conditionis quæſtioni ſubijcere, *nouella 90. Iuſtiniani*, vbi Cuiacius notauit.

Quartò aduerſatur ſuperiori aſſertioni textus *in l. properandum 14. §. ſic autem 3.* in illis verbis: *Siue per relationem ad maiorem iudicem hoc referatur.* Ex quibus deducitur, Magiſtratibus minoribus (quales ſunt iudices delegati, *l. 2. C. de pedaneis*,) non licere impedimentum iuriſdictionis ſuæ remouere, ſed potiùs cauſam referendam eſſe ad ſuperiorem: igitur delegatus non poteſt impedientes coercere, aut tollere impedimenta ſuæ iuriſdictionis. Cui difficultati reſpondendum eſt, Iuſtinianum in eo textu non agere de iudice delegato, ſed de ordinario; & quia quilibet iudex, ſiue ordinarius, ſiue delegatus, non poteſt exequi ſententiam ſuam extra territorium, quia extra illud ius dicenti impunè non paretur, *l. fin. ff. de iuriſdictione*, Conar. *lib. 3. variar. cap. vlt. n. 8.* quia in alieno territorio nulla iuriſdictio eſt, *l. argentarium 45. §. 1. ff. de iudicijs*, *l. cùm vna 12. §. 1 ff. de rebus autborit. iud.* debet iudex ſententiam proferens litteras ſuas mittere, vulgò *requiſitorias*, ad iudicem loci, vbi ſententia exequenda eſt, ſiue æqualis, ſiue maior, minorue ſit, vt ſententiam ipſe exequatur, *l. à Diuo Pio 15. in princip. & §. 1.* vbi Gothofredus *littera B*, Oſualdus *lib. 27. Donelli, cap. 3. littera S*, Parexa *de inſtrum. edit. p. 1. tit. 1. reſol. 8.* & nos plura de his litteris adducemus *in cap. poſtulaſti 14. de foro compet.* vnde quia *in d. §. ſin autem*, bona in quorum poſſeſſionem mittendus erat actor, exiſtebant in alieno territorio, iubet Iuſtinianus, vt ſi iudex non poteſt pro ſua iuriſdictione ſententiam exequi, referat cauſam ad ſuperiorem, & maiores Magiſtratus, vt per eos actor mittatur in poſſeſſionem. Ita illum textum expoſuerunt Caſtrenſis *ibi*, *n. 4.* Iaſon *n. 2.* Menochius *de arbitr. lib. 1. q. 74. n. 29.* Carleual. *de iudicijs, diſp. 2. n. 17.* 27 Intelligitur l. properandū, C. de iudicijs.

Adhuc ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. 1. de teſtibus cogendis*, vbi cùm certa cauſa matrimonialis eſſet delegata, & teſtes odio, vel gratia ſe ſubtraherent à teſtimonio perhibendo, non ipſi iudices delegati cogunt eos teſtimonium dicere, ſed iudex ordinarius, cui reſcribit Pontifex, vt ipſos compellat coram delegatis teſtimonium dicere: ergo quia iudex delegatus non poteſt per ſe omnia obire, quæ neceſſaria ſunt ad cauſæ delegatæ expeditionem. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, in ſpecie textus *in d. cap. 1.* non ideò Pontificem reſcripſiſſe iudici ordinario, vt cogeret teſtes teſtimonium dicere, quia delegati id facere nequibant; ſed potiùs, quia in illis partibus magis timebatur iuriſdictio ordinaria, & facilius compelli poterant teſtes teſtimonium perhibere per iudicem ordinarium, quàm per delegatum, vt in eo textu docuit Præceptor Hontiberos *n. 25.* 28 Opponitur cap. 1. de teſtibus cogēdis.

CAPVT

CAPVT II.

Idem a *Bonon. Episcopo.*

b SAnè si à nobis super aliqua causa litteræ impetrantur, & aliæ postea (non facta mentione priorum litterarum,) litteræ opponuntur, si iudicibus innotuerit, donec Romanum Pontificem consulant, & suam exinde cognoscant pleniùs voluntatem, *c* executioni supersedeant vtrarumque, ne pro varietate litterarum, causarum fines valeant impediri.

NOTÆ.

1 a *Bononiensi.*] Ità legitur in hac sexta compilatione; in prima autem, *sub hoc tit. cap.* 3. scribitur, *Eboracensi Episcopo*; sed perperam in vtraque: Eboracensis enim Ecclesia est Metropolis Angliæ, vt probaui *in cap. inter, de rescriptis.* Legendum ergo est: *Eborac. Archiepiscopo*, vt legitur post Concilium Lateran. sub Alexandro *part.* 7. *cap.* 3. & *part.* 41. *cap.* 7. Quæ correctio suadetur ex eo, quia in dicta prima collectione, dum huius textus verba compilantur, refertur in epigraphe, textum hunc esse partem capitis *inter cætera*, hoc est (ita existimo) capitis *inter cætera de rescriptis*; capitis *inter cætera, de re iudicata:* quæ decisiones auctorem præseferunt Alex. III. in epistola missa Eboracensi Archiepiscopo: igitur præsens decisio, vt earum pars, eidem Archiepiscopo missa fuit.

b *Sanè.*] In priori enim parte huius textus quæstio decisa fuit, quæ reperitur *in d. c. inter cætera.*

2 c *Executioni.*] Ex hoc verbo varia deducunt classici repetentes in præsenti. Hostiensis *nu.* 1. Ioannes Andreas *num.* 4. Imola *num.* 1. Antonius *n.* 3. & 5. Panormit. *n.* 1. Felinus *nu.* 2. existimant executionem hic accipi pro causæ cognitione, per quam peruenitur ad sententiam, vt *in cap. significasti, cum sequenti, hoc tit.* etiam Decius *d. n.* 7. Anton. *d. n.* 5. docent omnes iudices delegatos rectè appellari executores, quia ius partium exequuntur, vt *in c. si quis contra* 4. *de foro compet.* Felinus etiam *n.* 2. Decius *n.* 8. notant, omnem causæ cognitionem lato modo dici executionem, quia delegati, de quibus in hoc textu, nondum cœperant in causa procedere; & tamen dicitur eos in executione supersedere. Rectius tamen in præsenti probant Imola *num.* 1. Anton. *num.* 3. quemlibet executorem appellari iudicem delegatum, quatenus exequitur ius partis, & ad finem perducit, argumento textus *in cap. pastoralis* 28. §. *quia verò, hoc tit. cap. si quis contra* 4. *de foro competenti.*

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio refertur.* EX præsenti decisione sequentem deducunt Interpretes disputandam assertionem: *Si diuersæ litteræ, seu contrariæ, sub eadem data impetrentur, in vtriusque rescripti executione supersedendum est, donec R. Pontifex consulatur.* Consonant ex iure nostro Regio textus *in l.* 36. *tit.* 18. *part.* 3. Illustrant eam vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Anguianus *lib.* 1. *de legibus, controu.* 4. Acuña *in cap.* 2. 94. *dist.* Basilius *de matrim. lib.* 3. *cap.* 17. §. 2. *n.* 14. Arellanus *lib.* 1. *antinom. cap.* 1.

4 *Impugnatur prædicta assertio.* Sed hæc assertio vt contraria iuris principijs, sustineri non valet; nam rescripta, de quibus in præsenti agitur, adeò ambigua, & incerta erant in data, vt nullo modo cognosci posset, quod prius, aut posterius impetratum esset: sed tunc neutrum debet valere, cùm incertitudo omnes vitiet humanos actus, vt tutelam, *l. duo sunt* 30. *ff. de testam. tutela, l. tutor* 20. *Cod. eod. tit.* hæredis institutionem, *l. quoties* 9 §. *si quis nomen, l. in tempus* 62. §. *quoties, ff. de hæredib. instituend.* legata non solùm ratione personarum incerta, §. *incertis, Instit. de legat. l.* 3. §. *si quis duobus, ff. de adimendis legatis, l. si ita fuerit* 11. *l. si quis pluribus* 18. *ff. de rebus dubijs, l. cùm ex pluribus* 31. *ff. de manumiss. testam. l.* 9. *tit.* 9. *partit.* 6. sed etiam incerta ratione rei legatæ, *l. si dominus* 71. *ff. de legat.* 3. & tandem omnem testamentariam dispositionem incertam vitiari, probant textus *in l.* 2. *ff. de his quæ pro non scriptis*; possessionis apprehensionem, *l. triticum* 94. *l. ita stipulatus* 115. *de V. O. l.* 3. §. *incertam, ff. de acquir. possess.* salarij pollicitationem, *l. mutata* 56. §. *salarium, ff. mandati, l. salarium* 17. *Cod. eod. tit.* suffragia eligentium, *cap.* 2. *de elect. in* 6. tandemque ipsa rescripta, *cap. ad hæc* 10. *de rescriptis:* igitur rescripta in hoc textu nullius sunt momenti. Secundò etiam aduersus hanc decisionem insurgi potest ex eo, quia in rescriptis non tempus datæ, sed præsentationis attenditur, *cap. vt debitus* 39. *de appell.* sed in hoc textu constabat de præsentatione, vt patet ex illis verbis: *Et alia posteà, non facta mentione prioris, opponuntur:* igitur prætextu ambiguitatis & incertitudinis necesse non erat R. Pontificem consulere.

Adhuc vt iuri consona, & rationi consentanea defendenda est Alexandri decisio, cuius ratio redditur ab ipso Alexandro in calce textus, ibi: *Ne pro varietate litterarum, causarum finis valeat impediri.* Iuris enim vtriusque magna cura fuit, ne lites immortales fierent, sed celeriter finirentur, & partes diutius non vexarentur, *cap. finem, de dolo & contumacia, cap.* 2. *de re iudicata, l. properandum, C. de iudicijs:* sed si iudices delegati varijs litteris sub diuersa forma impetratis procederent, lites fierent immortales, propter ipsarum litterarum ambiguitatem: igitur æquius est in causæ executione supersedere, quàm cum graui temporis dispendio in causa procedere. Et quia in dubijs, quæ emergunt circa rescripta, aut priuilegia, consulendus est qui ea concessit, tanquam legitimus interpres, *cap. si quando* 5. *de rescriptis, cap. si qua* 8. *hoc tit. cap. cùm venisset, de iudicijs, cap. inter alia, de immunit. Eccles. cap. ordinarijs, lib.* 6. ideò rectè in præsenti deciditur, Pontificem consulendum esse, & interim in litterarum executione supersedendum. Nec huic decisiuæ rationi obstabit si dicas, diutius remorari litis exitum, si superior consulatur propter loci distantiam, & curiæ perplexitates, quam si ipsi delegati in causæ executione procedant. Nam respondeo ex consultatione superioris impediri, & suspendi iudicium ad tempus breue; ex cognitione autem delegatorum diutius causam protrahi; siquidem priùs ipsi iudices de iurisdictione contendunt, varijsque modis litem inuoluunt, partes diuersis sumptibus vexant, & tandem legitimus iudex executionem inchoat: vnde celerius remedium est Principem rescribentem consulere, quàm causæ executionem à delegatis properari. 5 *Ratio decidendi.*

Nec prima difficultas suprà pro dubitandi ratione expensa aduersatur; licèt enim verum sit, incertitudinem vitiare omnes actus humanos; tamen cùm non incertitudo, sed ambiguitas datur, & illa potest tolli, vt dispositio effectum sortiatur, admittenda interpretatio est, *l. semper* 56. *l. ea quæ* 178. §. *in re dubia, ff. de regul. iuris, l. cùm in testamento* 24. *ff. de rebus dubijs.* Quo spectant textus *in l. Paula* 27. §. *Pomponius, ff. de legat.* 3. *l. ex scriptura* 16. *C. de donat. l. non sine ratione, C. de bonis quæ lib.* latè prosequuntur Primarij nostri Lycæi D. Ioannes de Leon *in l. in ambiguo, ff. de rebus dubijs*, D. Martinus Bonilla in supremo Castellæ Senatu Regius Consiliarius, nunc Abulensis Ecclesiæ Præsul, *in hoc textu.* Vnde cùm in præsenti non incertitudo, sed ambiguitas daretur ex diuersarum litterarum impetratione sub eadem data; & curandum sit, vt omnis ambiguitas tollatur, vt dispositio potiùs valeat, quàm pereat; ideò R. Pontifex in præsenti casu consulitur, & rescripta sustinentur. Nec etiam aduersantur textus *in d. cap. ad hæc, de rescriptis, c.* 2. *de elect.* nam præterquam quod in eis non ambiguitas, sed incertitudo datur, specialis ratio militat in eis, ne superior consulatur, *in d. c. ad hæc* 10. & rescripta viribus carent, vt fraus & calumnia litigantium puniatur, qui malitiosè, vt iudices sibi coniunctos, & aduersæ parti contrarios eligerent, rescripta impetrarunt absque ipsorum iudicum designatione: quarè consultatio superioris non adhibetur, sed litteræ ipsæ tanquam dolo impetratæ nullæ sunt. Etiam *in d. c.* 2. incerta suffragij præstatio nulla est, quia qui votum præstat, purum, magnoque consilio, & iudicio perpensum præstare debet, vt ibi notent Dominicus, & Ancharanus. Nec secunda difficultas deducta *ex d. cap. vt debitus, de appellat.* cuius interpretationem adduximus *in cap. cæterùm, de rescriptis, num. vlt.* aduersatur. 6 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

Adhuc

7 *Intelligitur cap. si duobus 14. de rescriptis lib. 6.* Adhuc superiori assertioni opponitur textus *in cap. si duobus 14. de rescriptis, lib. 6.* in cuius decisione diuersa rescripta à diuersis impetrata proponuntur ad vnum beneficium sub eadem data; & R. Pontifex in hac ambiguitate non consulitur, immò potiùs iubetur, vt quia tempus datæ attendi non potest, tempus præsentationis inspiciatur; & si in ea ambo concurrant, locus sit gratificationi: igitur in concursu diuersarum litterarum non est consulendus Princeps, qui rescripsit; sed tempus præsentationis est attendendum. Pro huius textus expositione discrimen est constituendum inter litteras gratiæ, & iustitiæ; in litteris enim gratiæ ad beneficia concessis attenditur tempus præsentationis, quia Principis gratia latè interpretatur, vt sic habeat effectum, ex regula *Debet, de regul. iuris, lib. 6.* rescripta autem iustitiæ strictius interpretantur. Quare si non constet de earum prioritate, non attenditur præsentatio; & si cùm litteris gratiæ ambo concurrant in præsentatione, dicidítur in eo textu, locum esse gratificationi, quia gratia præbendæ facienda erat per Ordinarium, ad quem alias de iure competebat ipsius collatio, vt Pontifex in illis verbis, *ad quos, vt præmittitur, spectabat Canonicorum receptio*, ostendit: quare ambiguitatis litterarum declaratio ad ipsum ordinarium collatorem ex Pontificis delegatione pertinet; atque ita in Canonicum receptus, auctoritate Apostolica potiùs quàm ordinaria receptus creditur, argumento textus *in cap. cùm aliquibus, de rescript. lib. 6. l. vnum 67. §. si de Falcidia, de legat. 2.*

8 *Exponitur c. cæterum, de rescriptis.* Implacabilem antinomiam omnes classici repetentes, & suprà laudati agnoscunt inter præsentem decisionem, & textum *in cap. cæterùm 3. de rescriptis*; in eo enim deciditur, in concursu diuersarum litterarum, secundo loco impetratas, non facta mentione priorum, ipso iure nullas esse: igitur non rectè in præsenti deciditur, in diuersarum litterarum ambiguitate consulendum esse R. Pontificem. Pro huius antinomiæ conciliatione varia adduxerunt antiquiores, quorum solutionibus omissis, iam antecessoribus nostris placuit ea interpretatio, videlicet textum *in d. c. cæterùm*, procedere quando diuersa rescripta fuerunt impetrata diuersis temporibus; quo casu notissimum iuris principium est, posterius vires non habere, nisi facta prioris mentione, quia subreptitium creditur, *cap. si autem, cap. plerumque, de rescriptis*. Tum quia ex prioritate prælatio inducitur, *cap. 1. de maiorit. & obed.* quæ quidem prioritas deprehenditur ex data non solùm diei, verum horæ, aut momenti; & hæc prioritas probari potest aut ipsis litteris, aut testibus, iuxta tradita per Glossam *verbo Si non appareat, de rescriptis lib. 6.* Menochium *de arbitr. casu 48. per totum*: at verò præsens textus procedit, quando non constat de prioritate; quo casu meritò constitutum est, vtriusque rescripti executioni supersedendum, donec Princeps consulatur, ne pro varietate litterarum causæ exitus protelletur. Ita Cardinal. Decius, & Panormitan. *hic*, Barbatia *num. 18.* Imola *num. 1.* Petrus Gregor. *lib. 5. part. cap. 6.* Gambara *lib. 2. de officio delegati, num. 217.* Nec contrarium probat præsens textus, primò in illis verbis, *non facta mentione*; quomodo enim in secundo rescripto prioris mentio fieri poterat, si eiusdem datæ essent? Quia respondetur, non repugnare rescripta esse eiusdem datæ, & tamen fuisse diuersæ impetrationis; nam si eodem die vtrumque rescriptum impetratum esset, non tamen constaret, an eadem hora, cùm diuersis potuissent impetrari, inde ambiguitas nasceretur. Secundò in illis verbis, *non facta mentione priorum litterarum*: ex quibus euincitur, vtrasque litteras non fuisse eiusdem datæ, cùm non possit dici, *posteà*, sine temporis intercapedine, vt docent Glossa *verbo Noua, in l. pacta 72. ff. de contrahenda empt.* Barb. *de dictionibus, verbo Posteà*: vel *priùs*, nisi posterius aliquid sequatur. Barbosa *verbo Priùs*. Quia respondendum est cùm Hostiensi in præsenti, illa verba esse referenda non ad litterarum impetrationem, sed ad ipsarum præsentationem; quia quamuis essent eiusdem datæ, aliæ tamen priùs, & aliæ posterius fuerunt præsentatæ. Etiam dici potest, rescripta in præsenti specie eiusdem datæ esse, sed aliud priùs signatum, plumbatumque parti fuisse expeditum. Ponamus v. g. vnum manè, aliud vesperè in datariæ Parco maiori, seu minori fuisse expeditum. Ita Ancharanus *hic, num. 1.* Imola *nu. 13.* Antonius *nu. 7.* Decius etiam *nu. 11.* prædicta verba refert ad partis allegationem, non verò ad Pontificis decisionem.

Sed licèt hæc solutio vera sit, tamen peculiarem aliam 9 *Traditur noua interpretatio.* subtiliter excogitauit magnus ille Præceptor, Vniuersitatis nostræ peritiæ canonicæ Primarius D. D. Ioannes Altamirano, in vtroque iure apprimè doctus. In hoc textu, *n. 27.* ait eximius Doctor, textum *in d. c. cæterùm*, procedere in illis iudicibus delegatis, quibus cognitio, & causæ decisio committitur, vt constat ex illis: *Priores iudices ad decisionem causæ possent procedere*. At verò Alexandrum in præsenti exaudiendum esse de illis iudicibus, quibus non causæ cognitio, sed executio tantùm mandatur, vt patet ex illis verbis: *Executioni supergaudeant*; & apertius ex summario huius textus, prout habetur post Concilium Lateran. *vbi suprà*, vbi ita habetur: *Quod pro varietate litterarum in executione iudicibus est supersedendum*. Magnum autem discrimen vertitur inter vnum casum, & alterum; nam quando iudicibus, vt *in d. c. cæterùm*, committitur cognitio, & causæ decisio, si posteà aliæ litteræ impetrentur, in quibus priorum mentio non fiat, ex rationibus traditis *in d. c. cæterùm*, subreptitiæ sunt, & nullæ; & quia priores iudices cognoscere valent, an sua sit iurisdictio, & qualibet opposita exceptione causam definire, *l. si quis 5. ff. de iudicijs*, si post primum rescriptum aliud partes impetrauerint, in quo prioris mentio non fiat, possunt pronunciare sibi competere iurisdictionem, & reiectis posterioribus litteris, vt subreptitijs, in cognitione, & decisione causæ procedere, vt ait Alexander *in d. cap. cæterùm*: at verò quando executio tantùm mandatur, vt in hoc textu, quia tunc voluntas tantùm attenditur eius, qui iussit executionem fieri, si post priores litteras aliæ appareant, non facta priorum mentione, quibus contrarium præcipiatur, nec priores iudices exequi possunt, quod sibi litteris mandatur, quia adest in contrarium posterior voluntas eius, qui mandauit executionem fieri: nec posteriores, quia in illis priorum mentio non habetur, & sic reuocatæ non creduntur. In concursu ergo huius voluntatis contrariæ præcipit Alexander in præsenti, vt iudices in executione supersedeant, donec R. Pontifex consulatur. Quæ solutio suadetur *ex cap. si quando*, iunctis ibi traditis, *de rescriptis*, & ex verbis quæ sequuntur post hunc textum *d. part. 7.* post Concilium Lateran. *cap. 3.* ex quibus constat, quod in mandatis ad exequendum, si quid contrarium appareat, vel ex alio rescripto, vt hoc in casu; vel præsumpto, vt in locis proximè adductis, R. Pontifex consulitur, vt suam plenius explicet voluntatem.

C A P V T III.

Idem a *London.* *Episcopo*.

SI pro *b* debilitate tua, vel pro aliqua *c* graui necessitate tractandis causis, quæ tibi ab Apostolica Sede committuntur, adesse non poteris, liberum tibi sit alijs *d* personis idoneis, & discretis vices tuas committere: ita quod si res tanti est, te *e* consulere debeant, nisi fortè *f* causæ ita graues sint, quod sine præsentia tua non possint omninò terminari.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* & post Concilium Lateran. sub Alexandro III. *cap. 5.* Ad huius inscriptionis expositionem repetenda sunt quæ adduxi *in cap. 1. hoc tit.*

b *Pro debilitate*.] Corporis videlicet; quamuis enim debilitas ab ægritudine secernatur *in tit. de clerico ægrotante, vel debilitato*, vbi dicto, *vel*, tanquam disiunctiua ponitur inter diuersa, vt ex pluribus notauit Barbosa

boſa *de dictionib. verbo Vel*; tamen in præſenti debilitas non differt ab ægritudine, vt probatur *ex cap. quoad* 10. ibi: *Si aliqua infirmitate, cap. inter* 15. ibi: *Vel inualetudines corporales; de officio iudicis ordin. cap. ſi quis tutelam* 8. *Valetudinarij ſunt, vel debilitate confecti, de teſtibus, l.* 2. *§. ſi quis cautionibus*: & rectiùs probatur ex hoc textu, prout legitur in aliquibus codicibus, vbi habetur, *Si pro infirmitate*, vt iam notauit Anton. Auguſt. *in notis ad* 1. *collect. ad hunc textum*. Sed tunc obſtare videtur; nam debilitas, ſeu corporis infirmitas, non impedit iudicium animi, *l.* 2. *§. corporis, ff. de vacatione munerum, cap.* 1. *de renunc.* quare in articulo mortis conſtitutus poteſt teſtamentum condere, *l. quoniam, l. iubemus, Cod. de teſtamentis*; & alios actus humanos celebrare, vt probat Decius *hic, nu.* 4. igitur debilitas corporis non eſt ſufficiens cauſa, propter quam poſſit delegatus R. Pontificis, alteriuſue Principis ſubdelegare. Huic difficultati ſatisfaciunt hic Decius *nu.* 4. Ioannes Andreas, & Siculus, quod quamuis in cognitione, & cauſarum deciſione agatur de iudicio animi, & intellectus, etiam corporis labor adeſt: quare in hoc textu delegatus ex cauſa infirmitatis, ſeu debilitatis, cauſam ſubdelegare poterat, vt indicant illa verba: *Intereſſe non poteris*.

2 c *Graui*.] Videlicet iuſta, & honeſta, veluti propter publica munera, vel nimia negotia, vt de iudice ordinario cauetur *in l.* 2. *C. de pedaneis iudicibus, cap. inter* 15. *de offi cio Ordin.* & regulariter quænam ſit cauſa grauis, relinquitur arbitrio iudicis, vt communiter repetentes docent in præſenti.

d *Perſonis*.] Hinc manifeſtè conſtat, vnum delegatum Principis non ſolùm alij, verùm duobus, aut tribus poſſe cauſam ſibi commiſſam ſubdelegare; quia in præſenti vnus tantùm erat delegatus, videlicet Epiſcopus Londonienſis, & aſſeritur eum poſſe alijs perſonis cauſam ſubdelegare: quod etiam probatur *ex cap. cum te* 18. *hoc tit.* vbi notarunt Innocentius *num.* 1. Panormitanus *num.* 2. *c. ſuper* 27. *in principio, hoc tit.* & procedit ex ratione textus *in cap. prudentiam* 21. *in principio, verſic. Illa quippe, hoc tit.* iuncta ratione textus *in cap. ſuper* 20. *de reſcriptis*. Ampliùs & ipſe delegatus, ſi habet coniudicem, poteſt aut coniudici, aut extraneæ perſonæ vices ſuas committere, *cap. quamuis* 6. *cap. cauſa* 22. *c. ſuper* 17. *§. ſi verò, c. licèt* 30. *hoc tit. cap.* 24. *de in integrum reſtit.*

3 e *Conſulere debeant*.] Hæc verba non leuem continent difficultatem, nam delegatus cauſam ſubdelegando ſibi commiſſam, à ſe abdicauit in totum iuriſdictionem, *cap. ſuper, verſ. in alium transfert, cap. venerabili, hoc tit. cap. iudex, verſ. Si in totum commiſerit, hoc tit. lib.* 6. igitur poſt delegationem nullo modo conſulendus eſt ipſe delegatus, tanquam extraneus à cauſa. Cui difficultati reſpondendum eſt, delegatum poſſe ita cauſam ſubdelegare, vt ſubdelegatus teneatur eius conſilium requirere; & tunc neceſſariò ipſe conſulendus eſt, aliàs ſententia prolata nullius momenti erit, tanquam lata contra formam mandati, *cap. cùm dilecta* 22. *de reſcriptis*. Accedit quia poſt delegationem conſuli valet iudex delegatus, tanquam vir prudens, & doctus, vt poſt Gloſſam in præſenti, *verbo Conſulere*, docent Innocentius *num.* 1. Cardin. *nu* 4. Decius *nu.* 5. Felinus *nu.* 9. Imola *nu.* 10. Butrius *nu.* 12. Riminaldus *nu.* 4. Sahagun *nu.* 20.

4 f *Cauſæ ita graues*.] Ex his verbis deducunt in præſenti Innocentius *nu.* 5. Hoſtienſis *nu.* 7. Ioannes Andreas *nu.* 12. Baldus *nu.* 1. & 11. Felinus *num.* 2. Panormit. *num.* 4. Mandoſius *num.* 19. cauſas graues non poſſe per delegatum Pontificis ſubdelegari, quia grauia negotia debet per ſe, non per procuratorem tractare, argumento legis *in pecuniarijs* 26. *Cod. de procurat.* in his enim cauſis, vt innuit Alexander III. non ſufficit delegati conſilium, ſed eius præſentia deſideratur, hoc eſt, vt per ſe omnia audiat, & cognoſcat, iuxta authenticam *ad hæc, Cod. de iudicijs, cap. ſuper* 27. *verſ. Intentionis, hoc tit.* Sed contrarium, nimirum omnes cauſas, etiam graues, poſſe ſubdelegare, docent Decius *hic, num.* 13. Alciatus *lib.* 2. *monomach. Angeli, cap.* 7. Nec aliud probat Alexander *in præſenti*; non enim Pontifex affirmat ſimpliciter omnes cauſas, etiam graues, ſubdelegari non poſſe, ſed grauiores tantùm excipit, vt indicant illa verba, *Niſi fortè cauſæ ita graues ſint*: vbi particula, *ita*, adauget ſignificatum verbi *graues*, argumento capitis *quantò* 3. *de iudicijs, cap. Oſius* 2. *de elect.* Quæ autem cauſa grauior dicatur, iudicis arbitrio relinquitur.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu talis deducitur aſſertio: *Iudex delegatus Principis cauſam ſibi commiſſam alijs ſubdelegare poteſt*. Probant textus *in cap. quamuis* 6. *verſ. Alij vices ſuas poſſe committere; cap. ſuper* 27. *in principio, & §. ſi verò, & §. duo ſunt, cap. paſtoralis* 28. *in princip. cap. licèt* 30. *verſ. Si verò, cap. venerabilis* 37. *verſ. Vices ſuas, hoc tit. cap. ſi duo* 3. *cap. quamuis* 6. *cap. ſi delegatus* 7. *cap. ſi is cui* 10. *verſ. Subdelegauit, cap. ſi à ſubdelegato* 14. *verſ. Vices ſuas, hoc tit. lib.* 6. *cap. cùm cauſa* 32. *verſ. Niſi delegatus, de appell. cap. ſtatutum* 12. *§. in nullo, de reſcriptis, lib.* 6. *Clement.* 1. *hoc tit. Clement.* 1. *§.* 1. *de hæret. l. à iudice* 5. *verſ. niſi, Cod. de iudicijs, l. vnica, verſ. hoc teneat, Cod. qui pro ſua iuriſd. l. fin. Cod. vbi, & apud quem*. Conſonat textus *in l.* 19. *tit.* 4. *part.* 3. Illuſtrant plures congeſti à Barboſa *in præſenti, & de poteſt. Epiſcop. alleg.* 166. *num.* 44. Sanchez *lib.* 3. *de matrim. diſput.* 31. *num.* 2. Fachineus *lib.* 1. *controu. cap.* 46. & *lib.* 11. *cap.* 92. & 97. Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 8. vbi Oſualdus *littera H*, Bacconius *lib.* 6. *declarationum, cap.* 48. *nu.* 11. P. Faber *in l. nemo* 70. *ff. de regul. iuris*, Quintanadueñas *lib.* 2. *de iuriſd. cap. vlt.* Cuiacius & Giphanius *in d. l. à iudice*, idem *lib.* 12. *obſeru. cap.* 2. & *lib.* 1. *reſponſ. Papin. in l. filius* 9 *ff. de legationibus*, Petrus Gregorius *lib.* 47. *ſyntagm. cap.* 49. & *lib.* 5. *partit. tit.* 5. *cap.* 4. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 26. Moneta *de commut. cap.* 8. *num.* 562. Salmaſius *ad ius Atticum, cap.* 18. Caniſius, Riminaldus & Sahagun *in præſenti*, Vulteius *de iudicijs, lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 63. Gentilis *de iuriſd. cap.* 28. *lib.* 3. Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 8. Balboa *in cap. cùm Bertoldus, num.* 22. *de re iudic.* Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 26. & *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 44. Alciatus *lib.* 2. *monomach. Angeli, cap.* 5. 6. & 7. Abruzo *ad leg.* 1. *ff. de officio eius, quæſt.* 6. *cum ſeq.* Bronchorſt. *enantiopb. centuria* 1. *aſſert.* 21. Deſiderius Heraldus *lib. vnico emendat. cap.* 8. 5 *Concluſio traditur, & probatur.*

Hæc concluſio ita illluſtrata difficilis redditur ſequenti iuris conſideratione. Qui habent iuriſdictionem alieno beneficio, eam delegare non poſſunt, *l. more, l. & quia, ff. de iuriſd.* ſed iudices tam delegati ab inferioribus, quàm à Principe, nullam propriam habent, ſed eius qui mandauit, iuriſdictione vtuntur, *l. & ſi Prætor*, ibi: *Partibus eius fungens, ff. de officio eius, l. ſolet* 16. ibi: *Fungitur vice eius qui mandauit, ff. de iuriſd.* Vnde dicuntur iudices extraordinarij, *l.* 2. *Cod. de dilationibus*, quæ extat *in cap. induciæ, §. ſpatium* 3. *quæſt.* 3. *cap. quoniam*, vbi Gloſſa *verbo Extraordinario, de probat.* notarunt Menochius *lib.* 2. *de præſumpt. cap.* 15. *num.* 15. Oſualdus *ad Donellum l.* 17. *comment. cap.* 18. *littera A*: igitur ſubdelegare non poſſunt etiam delegati Principis. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam in delegatione eligitur induſtria ipſius perſonæ, ſicut in alijs commiſſionibus contingit, *l. inter* 31. *ff. de ſolutionibus*: ſed vbi eligitur induſtria perſonæ, delegatus non poteſt cauſam alijs committere, *cap. final. §. finali, hoc tit.* igitur delegati etiam Principis non poſſunt ſubdelegare. Secundò augetur hæc difficultas ex prioribus verbis noſtri textus: *Si pro debilitate, vel qualibet alia graui cauſa*. Ex quibus facilè deducitur, indiſtinctè, & abſque iuſta cauſa non licere etiam delegato Pontificis cauſas ſibi commiſſas alijs ſubdelegare. Tertiò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam conſeruatores iudices delegati ſunt Sedis Apoſtolicę, *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. ſed illi non poſſunt cauſas ſibi commiſſas alijs demandare, *cap. vltimo verſ. vices, hoc tit. lib.* 6. docent Petrus Gregorius *lib.* 47. *ſyntagm. cap.* 22. Quintanadueñas *de iuriſdict. cap. vlt. num.* 7. Moneta *de conſeruat. cap.* 7. *num.* 53. igitur delegati Principis ſubdelegare non poſſunt. Tandem roboratur hæc difficultas ex eo, quia regulariter cui aliquid mandatum eſt, poteſt illud alij committere, *l. neque* 11. *ff. de procurat. l. ita* 5. *§.* 1. *ff. de adminiſtr. tutor.* igitur aut omnes delegati poſſunt ſubdelegare, aut nullus. 6 *Impugnatur hæc aſſertio.*

Vt clarius percipiatur præſentis deciſionis ratio, aliqua prælibanda ſunt; & primò ſciendum eſt, alijs cauſas committere poſſe in primis Principes, quia cùm ſint domini iuriſdictionis, poſſunt eius exercitium alijs committere: iſti delegati dicuntur diuini iudices, *l. omnes* 12. *C. de iudicijs, l. conſtitutio* 5. *Cod. de fructibus, & litium expenſis*; ſacri cognitores, *l. vlt. Cod. vbi*; Senatores principalis diſceptationis imaginem habentes, *in l. eos, Cod.* 7 *Qui delegare poſſunt.*

de

de appellat. vice sacra iudicantes, *l. 16. Cod Theodos. eod. tit.* Etiam delegare possunt Legati, *cap. vlt. §. vlt. hoc tit. cap. vlt. de officio Legati*; iurisdictionem enim ordinariam habent, *cap. 2. de officio Legati, in 6.* Archiepiscopi in illis casibus, in quibus in subditos iurisdictionem habent, *cap. pastoralis 11. de officio Ordinarij*: Episcopi, & eorum Vicarij, qui eam etiam obtinent, *cap. 1. eod. tit.* Prætores, *l. solent 16. ff. de iurisd.* Proconsules, *l. Legati 13. ff. de officio Proconsulis*; Præsides, *l. 3. & 4. ff. de officio Præsidis*; Magistri negotiationum, *l. fin. Cod. de iurisd.* Et iure nostro Hispano iudices, quos dicimus *Menestrales*, videlicet creati ab his, qui ministeria in republica exercent, de quibus *in l. 1. & 2. tit. 4. partit. 3.* Auendaño *de exequendis, 1. part. cap. 1. n. 29.* Prior, & Consules Mercatorum, *l. vnica, tit. 13. lib. 3. recopil.* Protomedici Regis in casibus expressis *in l. 2. tit. 26. lib. 3. recopil.* & vt vno verbo complectar, omnes iurisdictionem ordinariam habentes, eam committere possunt, *l. more 5. l. eum qui 13. ff. de iurisd. l. cùm Prætor 12. ff. de iudicijs*. Docent Morla *in emporio, tit. 2. de iurisd. quæst. 15. à n. 2.* Donel. *lib. 17. comment. cap. 8.* vbi Osualdus *littera M*, Goueanus *in d. l. more*: cùm enim iurisdictionem habeant proprio iure, eam alijs delegare valent, non à se abdicando, quam abdicare non possunt, *l. penult. ff. de officio Præsidis*: tum quia Magistratum suscipere, non est voluntatis, sed necessitatis, *l. cui muneris 12. ff. de muneribus*; ita & nec repudiare, seu abdicare voluntatis est, *d. l. penult. de officio Præsidis*: tum quia iudices ordinarij non sunt domini iurisdictionis, sicut aliarum rerum proprij patrimonij; & sic eam alijs delegando, non creduntur à se abdicasse, sed eam retinere iure summæ potestatis, vt docent Gentilis *lib. 1. de iurisd. cap. 26.* Anton. Faber *in l. solet 16. ff. de iurisd.* Donellus *d. cap. 8.* & ibi Osualdus *littera C*. Excipiendi tamen sunt ab hac generali regula iudices appellationis consistorialis, qui licèt iurisdictionem ordinariam habeant, tamen non possunt eam delegare. Auendañus, Azeuedus, & Gutierrez congesti à Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 8. n. 27.*

8 Proponitur quædam difficultas. Sed aduersus suprà dicta insurgi potest *ex l. cùm Prætor, §. 1. ff. de iudicijs, l. fin. vers. dato iudice, ff. quis & à quo*, vbi docent, illis tantùm Magistratibus competere ius dandi iudices, quibus lege speciali, Senatusconsulto, Principisue constitutione concessum est, aut more introductum: quare hoc edictum quoad facultatem dandi iudices est permissorium, vt docent Goueanus *lib. 2. de iurisd. num. 16.* Fulgosius *in d. l. cùm Prætor*: igitur non omnes, qui iurisdictionem proprio iure habent, eam mandare possunt, siue Magistratus maiores sint, siue minores. Pro huius difficultatis solutione sciendum est, verum esse, eos iudices dare posse, quibus lege, aut Senatusconsulto, Principisue constitutione concessum est, aut moribus ea facultas competit. Et primò iudices dare possunt Principes, *l. minor 18. §. sed si minor 4. ff. de minoribus*. Docet Brissonius *lib. 3. de formulis, pag. 416.* Deinde Prætor, cuius proprium erat iudices dare, *d. l. Prætor 12.* Cicero *lib. 3. de legibus*: *Qui de eis iudicet, iudicarcue iubeat, Prætor esto*. Quæ verba in Prætoris creatione proferebantur. Deinde Magistratus populi Romani iudices dare poterant, quia moribus introductum fuerat, *d. l. cum Prætor 12. §. 1.* Vult. *lib. 1. de iudicijs, cap. 4. num. 68.* Consules, *l. 1 §. si quis 3. ff. de appellat. l. à Diuo Pio 15.* iuncta inscriptione, *ff. de re iudicata, l. si cui 5. ff. de condit. & demonstr.* Quæstor, *l. 3.* iuncta epigraphe, *ff. de iurisd.* Præfectus vrbis, vel Prætorij, *l. 1. in princ. ff. quis & à quo appelletur, l. vlt. ff. de officio Præfecti*. Docent Hothomanus *lib. 4. obseru. cap. 3.* Marcus Lyclama *lib. 1. membran. ecloga 10. §. 1.* Legatus Cæsaris, *l. legatus 20. ff. de accusat.* Præsides prouinciarum, *l. ex consensu 23. §. 1. ff. de appellat. l. 1. C. de pedaneis*: & tandem omnes Magistratus Populi Romani, cuiuscumque ordinis, *l. vlt. ff. quis & à quo, d. l. cùm Prætor 12.* ceterique populi Romani Magistratus: docent Cuiacius *ibi*, Donellus *lib. 17. comment. cap. 8.* licèt ea verba ad Magistratus tantùm maiores contrahant Fulgosius *vbi suprà*, Alciatus *in l. imperium, n. 11. ff. de iurisd.* Corrasius *in l. 1. n. 36 ff. de iurisd.* & cùm moribus non comprehenderentur Proconsules, & eorum Legati, necessaria fuit lex Proconsularis, qua illis permitteretur iudices dare, *d. l. cùm Prætor, §. 1.* obseruant Duarenus *ad titulum de iudicijs, Cod. de iudicibus datis*, Donellus *lib. 17. cap. 23.* Goueanus *in l. 1. de iurisd. nu. 1.* Merillus *lib. 1. variantium ex Cuiacio, cap. 19.*

Quibus animaduersis dicendum est, aliud esse iudices dare; aliud verò iurisdictionem mandare. Iudices dare tantùm illi possunt, qui lege, Senatusconsulto, Principisue constitutione, aut moribus facultatem dandi eos habent: iurisdictionem autem mandare illi possunt, qui eam iure proprio obtinent. Discriminis ratio, ni fallor, ex eo prouenit; nam iudices dati, licèt iussi, per se iurisdictionem exercent; & qui eos constituunt, notionem auctoritate publica in illos transferunt; vnde possunt eos compellere notionem suscipere. Quare necessaria fuit lex, aut similis constitutio, vt quis possit iudices dare: at iudices delegati, quibus mandatur iurisdictio, nihil proprium habent; ideò virtute iurisdictionis ordinariæ omnes eam mandare possunt, cùm nullam iurisdictionem auctoritate publica suffultam transferant: vnde *in d. l. more*, docetur, omnes posse mandare iurisdictionem, qui eam suo iure habent. Nec tunc obstat textus *in l. imperium, in fine, ff. de iurisd.* vbi docetur, proprium iurisdictionis esse iudices dare posse: igitur omnes Magistratus iurisdictionem habentes, qui eam mandare possunt, iudices dare valent. Quia omissis solutionibus traditis à Barbosa *in d. l. cùm Prætor, §. 1. num. 275.* Scipione *lib. 2. de iurisd. cap. 10.* Vulteio *lib. 1. de iudicijs, cap. 4. num. 68.* Goueano *in d. l. 1. de iurisd. num. 20.* Donel. *d. lib. 17. cap. 23.* dicendum est cùm Osualdo *d. cap. 23. littera A*, dare iudicem, actum esse iurisdictionis, quia iudicem dando, iudiciumque constituendo Prætor ius dicit: vnde nascitur, iudicem dare, ex iurisdictione prouenire, non quia omnibus habentibus iurisdictionem hæc facultas competat; sed sicut alij actus iurisdictionis sunt, ita & iudicis datio; quia cùm iudex datur; iurisdictio exercetur. — 9 Dissoluitur difficultas.

10 Traditur ratio decidendi. His animaduersis in assignanda ratione præsentis decisionis, non consentiunt Interpretes; nunc placet eorum sententia, qui affirmant, ideò Principis delegatum posse subdelegare, quia ipse delegatus pro Magistratu habetur, vnde tanquam Magistratus sibi assumit assessores, nouella 60. Iustiniani; habet apparitores, *l. penult. C. de fructibus, & litium*, & vice Principis iudicat, *l. 3. C. vbi Senatores, l. fin. Cod. de mandat. Princip.* immò maior est quocumque iudice ordinario, *cap. sanè, el 2. hoc tit. cap. pastoralis 11. §. præterea, de Officio Ordin. cap. studuisti*, vbi Glossa *verbo Confirmare, de officio Legati*: sed quilibet iudex ordinarius, qui iurisdictionem habet, potest eam demandare, vt suprà probaui: igitur similiter delegatus Principis, qui iurisdictionem habet à Principe, qui est viua lex, *authent. de Consulibus, §. vlt.* Ita docent Castrensis, & Iason *d. l. à iudice, C. de iudicijs*, Bartolus *in l. legatum 6 ff. de officio Proconsulis*. Quæ ratio licèt per se non possit inducere facultatem subdelegandi in delegatis Principum; tamen cùm hac ratione suggerente lex concessisset delegato Principis facultatem subdelegandi, *cap. pastoralis 28.* ibi: *Cùm delegato à Principe iurisdictio dandi iudicem sit à lege concessa*: & *cap. vlt.* ibi: *Cùm delegato à Principe id concedatur à iure*: & cùm cui lex, aut Principis constitutio permisit iudicem dare, liceat mandare iurisdictionem, *d. l. cùm Prætor 12. §. 1.* delegatus Principis, quia lex specialiter ei concessit, subdelegare potest.

Non obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt delegati Principum, vt delegati inferiorum, alieno beneficio iurisdictionem obtineant; tamen delegato Principis lex permisit, non autem delegato inferioris Magistratus. Nec primum augmentum refragatur; licèt enim delegatus Principis posset subdelegare, hoc tamen procedit vbi verè mandatur iurisdictio; non tamen si nudum ministerium committatur, *d. cap. vlt. §. vlt. hoc tit.* nam cùm nudum ministerium committitur, licèt delegatus aliquo modo dici possit, qui alium repræsentat; tamen verè delegatus non est, cùm non habeat iurisdictionem: oportet enim, vt valeat delegatus Principis subdelegare, quod subdelegatio verbis, aut menti delegantis non refragetur; nam si tacitè, vel expressè repugnet, non poterit delegatus etiam Principis alij vices suas committere, veluti si ex natura causæ delegatæ, aut ex verbis, vel mente delegantis industria delegati præeligatur, *cap. is cui 12. hoc tit. lib. 6.* vel si causa delegetur cum clausula, *conscientiam tuam oneramus*. Barb. *de clausulis, claus. 24. n. 8.* Fragoso *tom. 1. Christ. reipubl. lib. 1. disput. 10. num. 24.* Nec huic solutioni obstat textus *in cap. fin. de officio ordin.* vbi in eadem specie, cùm nudum tantùm ministerium committitur — 11 Dissoluitur ratio dubitandi.

Epis-

Epiſcopo, abſolutionis videlicet, poteſt alteri ſubdelegare; nam cùm aliquid committitur in perpetuum ratione dignitatis, qua quis fulget, conſtituitur ordinarius, non delegatus iudex: vnde cùm *in d. cap. fin.* commiſſum ſit Epiſcopis in perpetuum ratione dignitatis abſoluere in caſibus ibi præſcriptis, poteſt Epiſcopus, tanquam ordinarius alij vices ſuas committere. Quo modo prædictum textum cum capite finali, *hoc tit.* conciliari docent Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg.* 35. *nu.* 17. Moneta *de commut. cap.* 5. Amaya *in l. nullus* 60. *num.* 15. *Cod. de decurion. lib.* 10.

12 Ad ſubdelegendi an deſideretur cauſa. Nec ſecundùm augmentum rationis dubitandi obſtat, cuius ſolutio pendet ex illa ſatis vexata quæſtione, verum videlicet delegatus Principis poſſit ſubdelegare abſque cauſa infirmitatis, videlicet abſentiæ, vel ſimilis? In qua quæſtione affirmatiuam partem tenuerunt Gloſſa in præſenti, *verbo Si pro debilitate*, Decius *num.* 12. Hoſtienſis *in c. paſtoralis, hoc tit.* Menochius *de arbitrarijs, lib.* 2. *centur.* 1. *caſu* 60. pro quibus faciunt nonnulla iuris teſtimonia. Primò textus *in hoc c.* 3. in illis verbis: *Si pro debilitate, vel alia graui cauſa.* Quæ verba ita conditionaliter prolata (particula enim *ſi*, importat conditionem, *l. quibus* 40. §. *quidam Titio, ff. de condit. & demonſtr. l.* 1. *§. ſi quis ſimpliciter, ff. de V. O.*) inducunt neceſſitatem: igitur abſque iuſta cauſa ſubdelegatio non ſuſtinetur. Faciunt textus *in c. paſtoralis* 28. in illis verbis: *Exigente neceſſitate, c. venerabilis* 37. in illis: *Corporis infirmitate grauati.* Quæ verba cùm per ablatiuum abſolutum concipiantur, inducunt conditionem, *l. Mæuius, l. à teſtatore* 109. *ff. de condit. & demonſtr.* igitur niſi ex graui infirmitate, aut neceſſitate non licebit Principis delegato ſubdelegare. Faciunt etiam pro prædicta ſententia duæ iuris rationes. Prima, nam iudices ordinarij, quibus competit facultas delegandi, ita demum poſſunt cauſas committere, ſi iuſta cauſa impediti ſint iudicare, *c. quoad ſedem* 10. *de officio ordin.* videlicet aduerſa valetudine, aut nimia negotiorum occupatione, *c. inter* 15. *de officio ordin. l.* 2. *C. de pedaneis iudicibus:* igitur ſimiliter delegati Principis, qui à lege habent ſubdelegandi facultatem, tunc ſubdelegare poterunt, cùm iuſta cauſa impediti fuerint iudicare. Secunda ex eo prouenit; nam hæc facultas ſubdelegandi conceſſa eſt delegatis Principis, tanquam exorbitans à regulis iuris communis, *d. l. more, d. l. & quia:* igitur illo tantùm caſu debet admitti, cùm adeſt iuſta cauſa, vel infirmitatis, vel neceſſitatis.

13 Negatiua ſententia defenditur. Contrariam ſententiam, videlicet iuſtam cauſam non eſſe neceſſariam ad ſubdelegandum, docuerunt Gloſſa *in c. paſtoralis, in principio, de officio Ordin.* Iaſon *in l. à iudice, C. de iudicijs, n.* 11. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 27. Cuiacius *in præſenti*, & Sahagun *n.* 15. quorum ſententia probatur *in cap.* 27. *in princip. c. quoniam, hoc tit. c. cùm cauſa* 62. *de appellat.* vbi indiſtinctè docetur, iudices delegatos poſſe ſubdelegare: igitur ſiue iuſta cauſa, ſiue non, ſubdelegare poſſunt delegati Principis. Deinde quia iudex delegatus iudici ordinario æquiparatur, vt ſuprà probaui: ſed iudex ordinarius abſque vlla cauſa poteſt mandare iuriſdictionem, *d. l. more*, Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *n.* 3. igitur & delegatus Principis. Hac ſententia retenta, non obſtant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex hoc textu, cui vt ſatisfaciant Decius *n.* 10. *Panormit. n.* 8. varia adducunt. Quibus omiſſis dicendum eſt pro huius textus interpretatione, & textus *in d. cap. paſtoralis* 28. *c. venerabili* 37. *c. quoad ſedem* 10. in illis iuris locis iuſtam debilitatis cauſam, vel ſimilem non deſiderari ad validitatem ſubdelegationis, ſed ad honeſtatem, & ipſius iuſtitiam; non tamen, quia ſi prætermittatur, ſubdelegatio nulla ſit, argumento textus *in l. ad teſtium, §. ſi quis teſtibus, ff. de teſtam.* Vt autem honeſta ſit talis ſubdelegatio, debet adeſſe iuſta cauſa, quia iniuſtum, ac inhoneſtum eſt, cùm quis poſſit munus ſibi iniunctum exequi, alij committere exequendum, argumento textus *in c. prudentiam* 21. §. *adijcimus, hoc tit.* Docet Baſilius *in d. cap.* 27. *num.* 5.

14 Diſſoluitur alia difficultas. Nec obſtat aliud augmẽtum rationis dubitandi, petitum ex exemplo Iudicum Conſeruatorum, qui etſi delegati Pontificis ſint, non poſſunt ſubdelegare; quia id ſpecialiter procedit ex ea ratione, vt poteſtas eorum reſtringatur, & quantò minùs fieri poſſit, iuriſdictio ordinaria lædatur: quare conſeruatores delegare non poſſunt, niſi duobus in caſibus: primò ſi in litteris ſuæ deputationis id expreſsè concedatur; ſecundò ſi tantùm conſeruatores committant citationem, aut examen teſtium, *c. vlt. §. vices, hoc tit. in* 6. Quæ ſubdelegatio ita demum vices habebit, ſi fiat intra fines diœceſis ſuæ, & etiam committatur perſonis illis, quæ aliàs in Conſeruatores eligi poterant, *d. §. vices*, vbi docet Barboſa *n.* 6. latè Moneta *de conſeru. c.* 7. Nec tandem vltimum augmentum aduerſatur; nam licèt Gloſſa *in d. l. quia, verſ. Vel dic*, & *in d. l. à iudice, verſ. Non debet*, Decius *in d. l. more, n.* 34. Cuiacius *lib.* 1. *qq. Papin. in l.* 5. *ff. de offic. Proconſulis*, Azeuedus *in rubrica, tit.* 9. *lib.* 3. *recopil. n.* 19. exiſtimauerint iudicem delegatum etiam inferioris Magiſtratus poſſe ſubdelegare, exemplo procuratoris & tutoris, qui alijs vices ſuas committere poſſunt, *l. quod* 8. *l. neque* 11. *ff. de procurat. l. ſi procurator* 8. *ff. mandati, l. ita autem* 5. §. 1. *ff. de adminiſtr. tutor.* Tamen eorum ſententia defendi non poteſt; non enim idem ius verſatur in procuratore, aut tutore, ac in iudice delegato, vt probant Morla *in emporio, tit.* 2. *de iuriſd. q.* 15. *n.* 8 Baſilius *d. c.* 26. *n.* 8. procurator enim per litis conteſtationem efficitur dominus litis, *l. ante litem* 11. *ff. de procurat.* non verò ſic iudex delegatus efficitur dominus iuriſdictionis; vnde tanquam non dominus, ſubdelegare non poteſt. Hodie tamen iure noſtro Regio contrarium obſeruatur *ex l.* 19. *tit.* 4. *part.* 3. vbi notauit Gregorius Lopez.

Primò ſuperiori aſſertioni aduerſatur textus *in authent. ad hæc, C. de iudicijs*, vbi deciditur, iudices delegatos Principis, tantùm litis conteſtationem Conſiliarijs committere poſſe, ita vt valeant, reſeruata ſibi ſententia, cæteras litis partes delegare. Igitur delegati Principis non poſſunt cauſæ ſibi commiſſæ cognitionem alijs demandare. Pro cuius textus expoſitione plura tradiderunt Gloſſa ibi, *verbo Delegatus.* Quintanadueñas *de iuriſd. c. fin. n.* 19. Vaconius *lib.* 9. *declarationum, c.* 83. Donellus *lib.* 17. *comment. c.* 22. vbi Oſualdus *littera N*, Barboſa *in d. l. cum Prætor, n.* 341. Sed illis omiſſis dicendum eſt, Imperatorem *in d. authent. ad hæc, in principio*, agere de adminiſtratoribus, & eorum aſſeſſoribus, qui iudicare debebant iuxta præſcriptam formam in nouella *Vt defuncti funera, §. illud, collatione* 6. Vnde ipſi adminiſtratores cauſas abſolutè tractandas aſſeſſoribus committere nequibant: alia verò pars ipſius authenticæ, *ex verſic. delegatus*, quæ loquitur de delegato Principis, procedit inſpecto iure ciuili maiori, quo attento non poteſt delegatus Principis reſeruata ſibi ſententia cauſam committere examinandam, quod iure Pontificio receptum non eſt, immò principium, medium, aut finis poteſt delegari, *cap. ſuper, hoc tit.* & in hac parte apertum diſſidium datur inter ius canonicum, & ciuile, quod iam agnouerunt Gloſſa *verbo Principum, in d. cap. ſuper*, Maranta *de ordine iudic.* 4. *p. diſt.* 5. *num.* 42. Gilkenius, & Cuiacius *in d. authent. ad hæc*, Sahagun *in præſenti.* 15 Exponitur authentica ad hæc C. de iudicijs.

Secundò opponitur textus *in l. legatus* 12. *ff. de officio Proconſulis*, ex quo iuxta litteram affirmatiuam, quam vt veriorem amplectuntur Anton. Auguſt. *lib.* 1. *emend. c.* 3. Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 20. *n.* 10. Corraſius *ibi*, deducitur, Legatum Proconſulis dare iudices poſſe: ſed illi delegatam, atque mandatam obtinent iuriſdictionem, *l. obſeruare* 4. *§. vlt. l. ſolet* 6. *§. ſicut, l. legati* 13. *ff. de officio Proconſulis:* igitur delegati etiam inferiorum Magiſtratuum poſſunt cauſas ſibi commiſſas ſubdelegare. Cui difficultatis communiter reſpondetur, textum illum ſpecialiter procedere in Proconſule, cui lex ſpecialiter permiſit iudices dare, *d. l. cùm Prætor* 12. *§.* 1. Ita tenent Corraſius, & Zaſius *in d. l. legatus* 11. Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 8. Sed licèt hæc doctrina vera ſit quoad facultatem dandi iudices à Legatis Proconſulis; quoad facultatem tamen delegandi, ſeu mandandi iuriſdictionem non fuit neceſſaria lex ſpecialis: quare rectius Fulgoſius *in d. l. Legatus*, Alciatus *in rubrica de officio Ordin. in* 6. & *lib.* 2. *paradox. c.* 5. affirmant, nihil ſpeciale ſtatutum reperiri in Legato Proconſulis quoad hanc partem; quia ipſe iure communi poteſt mandare iuriſdictionem. Ratio eſt, quia legatus Proconſulis non eſt delegatus, ſed ordinarius iudex; & poſtquam Proconſul mandauit illi iuriſdictionem, ad inſtar Vicarij Epiſcopi iuriſdictionem obtinet ordinariam. Docent *n.* 11. Cuiacius *lib.* 7. *obſeru. cap.* 21. Goueanus *in d. l. ſolent*, Couar. *lib.* 3. *var cap. vlt.* Albericus *in l.* 1. *de iuriſd.* & *lib.* 1. *variar. cap.* 6. Quæ ſententia probatur *ex l. legati* 13. *ff. de officio Proconſulis, l. cognitio* 4. *verſ. Cùm propriam, de officio eius, c.* 2. *de officio Legati, lib.* 6. Faciunt etiam rubricæ, tam *in ff.* quàm *in C.* de officio Proconſulis, & Le- 16 Exponitur l. legatus, de officio proconſulis.

gati,

gati, de apparitoribus Proconsulis & Legati, *lib.* 12. Vnde plura illis Legatis conceduntur, quæ delegatis non competunt: ipsi enim tutores dare possunt, *l.* 1. *ff. de tutor. & curat.* cùm talis potestas mandata iurisdictione non transeat, *l. nec mandante* 8. *ff. de tutor. & curat.* apud ipsos serui manumittuntur, *l. apud* 17. §. 1. *ff. de manumiss. vind.* cùm authoritas præstanda in manumissione mandata iurisdictione non transeat, *l.* 2. *ff. de officio eius:* multam dicere possunt, *l.* 2. *vers. etsi*, *ff. quis & à quo*, quam dicere non possunt qui iurisdictionem propriam non habeant, *l.* 1. §. 1. *ff. eod. tit.* notarunt Cuiacius *lib.* 1. *obseru. c.* 1. & *lib.* 15. *c.* 19. Robertus *lib.* 1. *rerum iudic. c.* 21. Hothomanus *lib.* 13. *obseru. c.* 1. Vnde licèt Legati Proconsulis, quia à Proconsule designantur, alienam videantur exercere iurisdictionem, iuxta Iulij Cæsaris sententiam *lib.* 2. *comment.* vbi ait, non se ignorare quoad est officium Legati, qui fiduciariam operam obtinet; tamen potius quasi ordinarij sunt, & tertium genus constituunt inter ordinarios, & delegatos, quare possunt causas subdelegare: docent Fachineus *lib.* 1. *controu. c.* 45. Gentilis *lib.* 2. *de iurisdictione*, *cap.* 10. *per totum*.

17 Tertiò suprà traditæ assertioni opponitur textus *in cap. cùm Bertoldus* 18. *de re iudic.* in illis verbis: *Commitentibus alijs vices suas ipsi subdelegati testes super prædicto articulo receperunt*. Ex quibus apertè constat, alios quàm delegatos Principis, posse subdelegare causas sibi commissas. Cui difficultati vt satisfaciant Glos. *ibi*, *verbo committentibus*, Hostiensis *in summa huius tituli*, *nu.* 2. §. 1. Auendaño *de exequend. mand. c.* 1. *nu.* 16. existimant, in eo textu delegatum potuisse subdelegare, quia iam lis contestata erat; & sic exemplo procuratoris potuisse causam subdelegare. Sed hæc resolutio facilè ex suprà traditis refellitur: aliter Baldus & Angelus *ibi*, Vantius *de nullit. tit. ex defectu iurisd. n.* 24. satisfaciunt asserendo, textum *in d. c. cùm Bertoldus*, procedere in delegato Legati à Latere, qui ad instar delegati Pontificis potest subdelegare. Sed hæc solutio refellitur à Felino *ibi*, *n.* 16. quia non satis liquet, delegatum Legati à latere subdelegandi potestatem habere; & si hoc admitteretur, non constat *in c. cùm Bertoldus*, agi delegato Legati à Latere: quare Felinus *ibi*, *n.* 6. & alij relati à Couar. *d. c.* 20. *circa finem*, quos sequuntur Germonius *lib.* 1. *animad. c.* 8. Euerardus Bronchorst. *centur.* 2 *assert.* 44. solutionem huius difficultatis aliunde petunt; supponunt enim, quod licèt delegatus inferioris Magistratus non possit causam sibi commissam subdelegare, potest tamen aliquam eius partem committere, *Clement.* 1. *hoc tit.* docet Bartolus *in d. l. more*, *nu.* 11. Licèt contrarium defendant Fachineus *l.* 1. *controu. c.* 16. alij relati à Barbosa *in d. l. cùm Prætor*, *n.* 111. quare cùm *in d. c. cùm Bertoldus*, vnus articulus, videlicet testium examen, committeretur, subdelegatio vires habuit: sed licèt verum sit, delegatum inferioris à Principe posse delegare illum cognitionis articulum, qui tantùm nudum factum contineat, non autem qui iurisdictionis vsum exigat, iuxta textum ita accipiendum *in c. super* 27. *vers. Nos*, *hoc tit.* docent Barbosa suprà, *n.* 121. Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disp.* 32. *n.* 10. tamen *in d. cùm Bertoldus*, non vnus articulus, sed integra causa commissa fuit, vt ex textu constat, & probat Couar. *d. c.* 20. *n. fin.* Quare his, & alijs solutionibus omissis, verior est interpretatio eorum, qui affirmant, subdelegationem in eo textu non valuisse; sed quia causa iam delata erat ad Sedem Apostolicam, vbi de meritis causæ principalis, non verò de validitate, aut nullitate subdelegationis agebatur, tantùm super principali negotio decisio emanauit, & in prædictis verbis tantùm refertur casus contingentia; non autem subdelegatio probatur. Ita docent Couar. *vbi suprà*, Morla *d. tit.* 2. *q.* 15. Sahagun *in præsenti*, *n.* 17. Balboa *in d. c.* 2. *n.* 22.

Exponitur cap. cùm Bertoldus 18. de re iudic.

18 Quartò suprà traditis obstat textus *in cap. vt commissi* 12. *de hæret. lib.* 6. vbi speciali priuilegio conceditur à Bonifacio VIII. Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vt possint subdelegare citationes ad sententias proferendas; quod etiam expressè conceditur ab Alexandro IV. in quadam constitutione relata à Peña *in notis ad Directorium Inquisit.* 3. *p. q.* 3. ex quibus ita aduersus supra dicta insurgitur. Inquisitores sunt iudices delegati R. Pontificis, *cap. ne aliquid*, *cap. per hoc*, *de hæreticis*, *lib.* 6. Sed eis tantùm permittitur subdelegare citationem: igitur, quia integra causæ cognitio à delegato Principis non potest subdelegari. Augetur hæc difficultas ex Clementina 1. ibi, *Substitutis*, Clementina 2. *de hæret.* vbi innuitur, posse Inquisitores totam causæ cognitionem committere. Pro huius difficultatis solutione sciendum est, Inquisitores hæreticæ prauitatis ad cognitionem causarum fidei designatos iurisdictionem ordinariam in suis territorijs habere, licèt vices gerant R. Pontificis, à quo eliguntur, vel ex eius commissione à supremo Inquisitore, vt docent Molina *de iustitia*, *tomo* 6. *disp.* 28. *nu.* 1. Ludouicus Paramus *de origine Inquisit. lib.* 3. *q.* 2. etsi disputent Parexa *de instrum. edit.* 1. *p. tit.* 2. *resol.* 5. *nu.* 12. Salgado *de supplicat.* 2. *p. cap.* 33. *nu.* 80. Torreblanca *de iure spirit. lib.* 15. *cap.* 3. & *de magia lib.* 3. *c.* 5. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. glossa* 22. Diana 4. *part. tract.* 8. *resol.* 1. Escobar *de purit. sang.* 1. *part. quæst.* 6. §. 2. *n.* 25. Thomas Delbene *tom.* 2. *de officio Inquisit.* Fermosius *in iuris allegat. pro hac iurisdictione*. Licèt olim cùm hæc tribunalia erecta non erant, sed ad vnam, vel aliam causam in diuersis prouincijs Inquisitores mittebantur vt iudices delegati, cumulatiuè cùm Episcopis contra hæreticos procederent: ad quæ tempora referendi sunt textus *in cap. ne aliquis* 10. *cap. vt officium*, *cap. vt commissi*, *cap. per hoc* 17. *de hæret. lib.* 6. licèt talis iurisdictio fidei fauore morte Pontificis non finiretur, *d. cap. ne aliquis*. Docent Simanchas *de catholicis*, *tit.* 44. *num.* 13. Illustrissimus Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 204. *cap.* 3. *num.* 8. Salgado *de supplicat.* 2. *part. cap.* 33. *num.* 8. Escobar *de Pontificia iurisd.* 1. *part. cap.* 6. §. 2. *num.* 25. Parexa *de instrum edit. tit.* 2. *resol.* 5. Etiam sciendum est, temporibus Alexandri IV. & Bonifacij VII. propter hæreticorum malitiam, & qualitates hæresum, satis arduum ac difficile fuisse huiusmodi Inquisitorum officium: vnde eorum industria adeò præligebatur, vt tantùm per se, non verò per subdelegatos procedere possent, neque causæ cognitionem delegare valerent, excepta citatione partium, aut sententiarum denunciatione, tanquam exigui præiudicij. Et licèt in dicta Decretali Alexandri IV. concederetur facultas subdelegandi examen testium, tamen Bonifacius VIII. *in d. cap. vt commissi*, hanc omisit, vtpotè articulum non parui momenti: sed cùm posteà Inquisitorum officium diutius viguisset, & variæ Pontificum, & Conciliorum constitutiones ad exercitium huius iurisdictionis emanassent, non ita ardua hæc causarum cognitio iudicari cœpit: quare permissum fuit Inquisitoribus integram causæ cognitionem subdelegare tanquam iudicibus ordinarijs, vel vt alij volunt, delegatis Pontificis. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. glossa* 22. *num.* 79. Diana *part.* 4. *tract.* 8. *resol.* 1. & 18. Carena *de officio Inquisit. part.* 1. *tit.* 5. §. 11.

Explicatur cap. vt commissi 12. de hæret. lib. 6.

Tandem opponitur textus *in l.* 1. §. 1. *ff. quis, & à quo appellatur*, in illis verbis: *Ab eo, cui quis mandauit iurisdictionem, non ipse prouocatur; nam generaliter is erit prouocandus ab eo, cui mandata est iurisdictio, qui prouocatur ab eo, qui mandauit iurisdictionem*. Ex quibus, iunctis Accursio, & Gothofredo *ibi*, deducitur, à iudice subdelegato, cui delegatus mandauit iurisdictionem, non ipsum delegatum, sed superiorem esse adeundum: igitur quia delegatus potest subdelegare, etiamsi sit inferioris Magistratus. Difficilis etiam est textus ille, dum docet, à subdelegato appellandum non esse ad delegatum, sed ad eius superiorem; cùm certum sit, à subdelegato Principis appellandum esse ad ipsum delegatum, non verò ad superiorem, *cap. delegatus* 7. *hoc tit. in* 6. igitur non rectè ibi docetur, ad delegatum non esse appellandum. Huic difficultati vt satisfaciant Glossa *verbo Delegatus*, *in cap. cùm causa* 62. *de appellat.* Accursius *verbo Non debet*, *in l. à iudice*, *Cod. de iudicijs*, affirmant quod licèt delegatus inferioris non possit subdelegare; hoc tamen limitatur in delegato ad vniuersitatem causarum; illum enim posse vnam, vel aliam causam subdelegare, supponunt. Sed contrariam sententiam, videlicet nec delegatum ad vniuersitatem causarum subdelegare posse, docuerunt *in d. l. more*, *glossa* 2. Bartolus *num.* 1. Basilius *d. cap.* 26. *num.* 9. Quintanadueñas *de iurisd. lib.* 2. *num.* 3. & rectè, nam ratio quæ impedit subdelegare delegatum particularem, videlicet iurisdictionis defectus, æquè militat in delegato ad vniuersitatem causarum; licèt hodie vsu, & praxi contraria sententia recepta sit, vt testatur Quintanadueñas *d. lib.* 2. *num.* 2. Respondendum est ergo primæ difficultati asserendo, textum *in d.* §. 1. procedere in iudice ordinario, qui mandauit iurisdictionem, vel in delegato Principis, qui potest subdelegare; supponendi enim sunt in eo textu 19

Intelligitur l. 1. §. 1 ff. quis & à quo.

termini

termini habiles, in quibus videlicet iurisdictio possit demandari.

Pro secundæ difficultatis solutione examinandum est, vtrum videlicet cùm delegatus Principis causam committit, & subdelegatus sententiam profert, ab eo appellandum sit ad delegatum, an verò ad superiorem? Et ad ipsum delegatum esse prouocandum suadetur *ex d.c.si delegatus* 7. & docuerunt Petr.Greg.*lib.5.part.tit.5.c.8.n.2.* Mol. *de iustit. tract.5.disp.21.n* 5.Barb.*in d.l.cum Prat.* 12.*n.*217.Scacc.*de appell.q.7.n.63*. Contrarium tamen, immò primùm delegãtem esse adeundum, probatur *ex d.l.1.§.1.ff. quis, & à quo, l.1.§.si quis, l.Imperat.21.ff.de appel.l.præcipimus,32.C.eod. tit.l.vn.in fi. C.qui pro sua iurisd. l.fin. in fin.C.de iud.* tenent plures congesti à Fachineo *lib.1.controu.c.*78.Osual.*ad Donell.lib.28.comm.c.7.litt.B.* Pro huius dissidij conciliatione duo casus distinguẽdi sunt. Primus est cùm causa cõmissa fuit simpliciter, & absolutè, nulla facta reseruatione ab ipso delegato; tunc enim certum est, non ad delegatum, sed ad delegantem esse appellandum, cùm delegatus omnem iurisdictionis vsum à se abdicasset, & in subdelegatũ transtulisset, *c.super* 27.§.1.*hoc tit.* vbi Canisius. Secundus casus euenit, cùm delegatus Principis committendo causam sibi aliquod ius reseruauit, veluti exequendi facultatem, cuius ratione iterum causæ cognitionem repetere possit; tunc enim ipse est adeundus, qui aliquem vsum iurisdictionis retinuit: quo casu procedit text. *in d.c.si delegat.* vbi notauit Barbosa. Sunt etiam aliqui casus, in quibus etiam reseruatione facta non appellatur ad delegatum, vt si causa tribus commissa sit, & vnus subdelegauerit, subdelegatusq; cum duobus alijs sententiam dixerit; tunc enim ad delegatum non appellatur, *c.si duo* 10. *hoc tit.in 6.* nã si à coniudice ad coniudicem appellaretur, ad parem prouocaretur, contra principium text. *in l.1.§.si quis in appellat.ff.de appel.* quod facilius procedit cùm vnus ex delegatis causam committit consocio, & coniudici suo, *d.c.super, §.si verò.* Alius casus est, cùm delegatus impeditus est; ne enim causarum exitus protrahatur, ad Pontificem appellatur, *c.si à subdel.24. hoc tit. in 6.* Vltimus casus est, cùm apud iudicem delegatũ iurisdictio in dubium vertitur; tunc enim ad delegatum non appellatur, quia licèt regulariter ad ipsum iudicem spectet cognitio, vtrum iurisdictio sua sit, necne, *l.si quis ex aliena ff.de iud.* hoc tamẽ in præsẽti nõ procedit, ne interposita appellatione appellãs videatur cõsẽtire in iudicẽ, quẽ reijcere intẽdit. Barb.*in d.c.si deleg.n.2.* latiùs dicemus infrà, *in c.27.*

CAPVT IV.
Idem *Vuillelmo* a *Car. electo.*

DE causis, quæ in certum terminum dicendæ committuntur, hoc tuam volumus conditionem tenere, quod nisi dies ab Apostolico præfixus, de communi consensu partium prorogetur, eo transacto mandatum exspirat.

NOTÆ.

a *CAr.*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.5.* & post Concil. Later. *p.7.c.6.* legitur: *Idem Vuillelmo Can. electo*: & Anton. Aug. *in notis ad hunc text.* existimat legendum esse, *Cantuariensi.* Sed perperam, quia temporibus Alexandri III. tantùm S. Thomas, & Richardus floruerunt in Ecclesia Cantuar. quare legendum existimo, *Carnotensi*; quia post Ioannem Sarisbariensem, & Petrum electus fuit Vuillelmus temporibus Alexandri III. vnde restituenda est ita inscriptio: *Idem Vuillelmo Car. electo.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio deducitur, & probatur. EX hoc textu communiter ab Interpretibus sequens deducitur assertio: *Si causa committitur intra certum tẽpus terminanda, eo elapso finitur delegata iurisdictio, nisi partes terminum prorogauerint.* Probant eam text. *in cap.ex litter.c.consuluit 24.c.consultationib.* iuncta integra, *hoc tit. c.super eo 12.§.fin.de appell.c.venerabilis 6.de iudic.l.2. §. si & iudex, ff.eod.tit.* Illustrant plures congesti à Barbos. *in præsenti*, quibus addendi sunt Osuald. *ad Donellum lib.*17. *comment.c.10.litt.P.* Vulteius *in l.1.C.de offic.eius,n.*81.Petr.Greg.*lib.5.partit.tit.5.c.fin.tit.14. c.7. & lib.47. syntagm. c.22.* Gentilis *de iurisd.lib.2.c.29.* Arnold.Vin. *eod.tract.c.6. & lib.1.select.q.4.* Basil. *lib.5.de matr.c.2.* Bosquet. *ad Innocent. III.lib.3.epist.*123.Cuiac. *lib.1.qq.Papin.in l.3 ff.de receptis*, Fermosinus *in c.venerabili, q.6.de iudic.* Sahagun *in præsenti*, Morla *in emporio, tit.de iurisd. q.21.* Quintanadueñas *de iurisdictionis, prorogatione, n.1.*

2 Impugnatur hæc assertio. Sed in hanc Alexandri decisionem pro ratione dubitandi ita insurgi potest. Iurisdictio delegata per litis contestationem perpetuatur, *c.gratum, c.relatum, hoc tit.* igitur etiam elapso termino in delegatione assignato non expirat iurisdictio delegata, quæ iam per contestationem perpetua erat. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam iudex delegatus maior est quocunque iudice ordinario, *cap.sanè 11.hoc tit.* sed iure nostro Pontificio inspecto, etsi tempus iudici ordinario ad finem instantię assignatum excesserit, adhuc iurisdictio non finitur, immò cognoscere valet: igitur idem dicendum est in iudice delegato. Probatur antecedens, nam iudici ordinario assignatum est triennium ad finẽ instantiæ, *l.properandum, C.de iudic.l.3. C.vt intra certum tẽpus.* Docent Forner.*lib.3.quotid.c.1.* Reuard.*lib.4.var.c.14.* Didac.Perez *in lib.3.tit.1.ord.* Hodie verò biennium, Trid. *sess.24.de refor.c.20.* & causa criminalis olim finienda erat intra annum, *l.2.C.Theodos.ad l.Corn. de falsis*: post Iustinianum verò intra biennium, *l.1.C.vt intra certum tempus.* Sed etiam elapso triennio non expirat iurisdictio, *c.penult. de iudic.c.fin.de probat.c.cùm olim, de priuil.* Docent plures laudati à Perez *vbi supr.* Narbona *in l.59. glossa 1.tit.4.lib. 2.recop.* Paz *in praxi, tit.de instantia, n.11.* Ergo. Augetur secundò, nam si elapso tempore exspiraret iurisdictio, sequeretur non posse partes posteà iurisdictionem prorogare, cùm priuatorum conuentio non habenti iurisdictionẽ tribuere non possit, *l.1. l.priuator.C.de iurisd.* cùm etsi prorogetur tempore habili, effectus confertur in tempus inhabile: sed potest prorogari iurisdictio à partibus vltra tẽpus in delegatione præscriptum, *cap.P. & G.hoc tit.* igitur quia non finitur iurisdictio in commissione assignata. Secundò aduersùs eam partem, vbi docetur prorogatione partiũ extendi iurisdictionem, sic argumentor. Quæ proueniunt à natura actus, per partes mutari non possunt, *l. cum precar.* 12 *ff.de præcar.* Pichard. *in §.1.Instit.de donat. n.8.* sed natura iurisdictionis delegatæ est stricta, *cap.ad aures, 8. c.ad hæc 10.c.sedes 15.c.cum dilecto 22.de rescript.* igitur prorogari per partes non potest. Accedit, nam si posset prorogari iurisdictio per partes quoad tẽpus, posset prorogari quoad personas, cũ valeat argumẽtũ de tẽpore ad personas, *l.plur. 38.ff de vulgari, l.nonnunquã,72.ff.de iud.* sed respectu personarum non datur prorogatio iurisdictionis, *d.c.P. & G.hoc tit* igitur nec ratione tẽporis poterit iurisdictio prorogari.

3 De delegatione ad certum tempus. Quibus difficultatibus minimè obstãtibus vera est prædicta assertio, ad cuius rectam interpretationem primò obseruandum est, iurisdictionem delegatam aliquando committi erga certas personas, *d.c.P. & G.hoc tit.* aliquando ad certas causas, *c.ex conquæstione, de rest.spol.* nonnunquã ad certum locum, *c.tua nobis, de offic. Vicarij*; sæpè sæpiùs ad certum tempus, vt in præsenti textu, & alijs suprà relatis: & cùm omnia comprehensa in rescripto delegationis sint diligenter obseruanda, *d.c.cùm dilecta*; ideò nec ad personas in rescripto non expressas, nec ad alias causas, nec extra locum designatum, nec vltra tempus prescriptum iurisdictio delegata extenditur, *c. Rodulph. c.significauit, de rescript.c.P. & G. hoc tit.* Quod præcipuè procedit, & obseruandum est in temporis præfinitione; illud enim in delegatione præscribitur, vt finis litibus imponatur, & partes labore, sumptibus, & expensis non vexentur, quæ vtriusque iuris conditorum omni tempore cura fuit, *l.properandum: 11.C.de iudic.l.si quis iusiurand.C.de reb.creditis, princ.Inst. de pęna temerè litig. c. finem litib. de dolo, & contum.* Vnde Sueton.& Vespas. *c.10.* refert ipsum curasse, vt centumviralia iudicia, quibus peragendis vix litigatorum vita suffectura videbatur, ad breuissimum terminum redigerentur, & Iustinianus post alias constitutiones tandem statuit, vt in causis criminalibus, quæ ante ipsius tempora anno concludebantur, *l.reus 7.ff.de muner. & hon. l.cùm in præter.C. Theodos.ad l.Corn.de falsis* (quod *statutum tẽpus* dixit Tribonianus *in l.1.C.vt intra certũ tempus*, cùm anteà scriptũ esset, *anni tempus*, vt Codex Theodosianus ostendit,) biennio finirentur; ciuiles autem triennio, *d.l.properandum, C. de iudic. l.3. C.vt intra certum tempus*, cuius constitutionis meminit Innocent. III. *lib.1.regestr.13. epist.1.* in illis verbis: *Cùm enim secundum iuris ciuilis authoritatem in illis etiam casibus, in quibus solemnis ordo iudiciarius obser-*

obseruatur, in criminali causa vltra biennium à contestatione litis non sit eius instantia protrahenda. Et licèt Reuardus *lib.4.variant.c.14.*existimet iam hoc tempus ante Instinianum fuisse præfinitum, motus auctoritate Sidonij *l.8.ep.6.* ibi: *Per ipsum ferè tempus, vt decemviraliter loquar, lex de præscriptione triennij fuerat proquiritata;* tamen fallitur. Nam in castigatis codicibus ipsius Sidonij legitur, *tricennij;* & Sidonius agit de præscriptione tricennali, non verò de hac constitutione triennij ad finem instantiæ, vt iam notarunt Sauar.*ad ipsum,*Forner.*lib.3.rerum quotid.c.1.* Et si scisciteris, quare in criminalibus causis breuius tempus statutum fuisset, quàm in ciuilibus, cùm contrarium videbarur obseruandum; siquidem quantò grauiores sunt causæ criminales, tantò longior, & maturior debet esse earum discussio, argumento *legis 1.§.sed si quis, ff.de Carbon.edicto, c.vbi periculum, 3.de elect.in 6.*& vt Poeta aiebat: *Nulla vnquam de morte hominis sera cunctatio est.* Respon.emisso Cuiacio *lib.27.obser.c.23.*qui asserit difficiliores, obscurioresque esse causas ciuiles, & ideò longiùs tempus ad eas agendas assignari; quod cùm durior sit cõditio eorum, qui in reatu, & carceribus detinentur, ne per longum tempus causa protracta diutiùs vexarẽtur, & situ carceris, & squallore conficerentur, vt aiunt Imperatores, *in l.Rect.C.de pœn.* ideò breuius tempus statutum fuit in causis criminalibus decidendis, vt sic reos puniendos velox pœna subduceret, aut liberandos diururna custodia non maceraret, *l.1.& 5. C.de custod.reor.* Quod autem tempus pro qualibet instantia statutum sit, infernis dicemus *num.vlt.*

4 Iurisdictio delegata potest prorogari. Secundò præmittendum est, iurisdictionem, tam ordinariam, quàm delegatam, esse prorogabilem; cùm enim prorogatio sit iurisdictionis extensio, vbi fuerit iurisdictio, dari poterit & prorogatio, nisi à iure prohibita reperiatur. Sed quia præsentis instituti est ea quæ ad iurisdictionem delegatam spectant, prosequi, tantùm de prorogatione iurisdictionis delegatæ in præsenti agemus: prorogationem autem iurisdictionis ordinariæ exponemus, *in c.significasti, de for. comp.* interim videndi sunt Osuald. *lib.17.Donelli, c.10.litt. P,* Didac Perez *in l.4.tit.4.lib.4.Ordin.* Vinius *lib.1.select. c.4.& de iurisd. c.10. de prorog.* Morla *in emporio, tit.2. de iurisd.q.21.*Petr.Barb. *in l.1.art.1. n.20.ff.de iudic.* Cabedo *to.1.decis.12.*Vulteius *in l.1.n.44 C.de iurisd.* fusè Carleual. *de iudic.disp.2.q.8.sect.2.* igitur vt ad prorogationem iurisdictionis delegatæ disputationem contrahamus, præmittenda priùs sunt requisita prorogationis. Varia enim desiderantur ad prorogationem iurisdictionis delegatæ. Primò ex parte iudicis spectatur, vt adhuc iudex sit; nam priuari iurisdictio, quæ nulla est, neque prorogari, neque protrahi debet, *l.1.vers.Cuiusuis, l.si conuenerit 18.§.si conuenerit, ff. de iudic.c.1.vers.apud alios, c.significasti, de for.comp.cap.P. & G. hoc tit.* Sahagun *in præsenti, c.4.* Quintaduenas *de prorog.iurisd.n.9.* Secundò desideratur ex parte litigantiũ, vt vtraque pars consentiat in prorogationem, ex hoc textu in illis verbis, *de communi consensu, vt in d.l.si conuenerit 18.* Quintaduenas *vbi sup.*Ripol.*de iurisd.c.1.n.398.*quod enim omnes tangit, debet ab omnibus approbari, regula *Quod omnes, de reg.iur. lib.6.* vnde ob eandem rationem, & iudicis delegati voluntas expectatur. Tertiò desideratur, vt iurisdictio prorogetur sub eadem forma, & specie iurisdictionis, hoc est, quod prorogetur iurisdictio eo modo, quo delegatus eam obtinebat, videlicet vt si ciuilis erat iurisdictio, ad ciuilem causam prorogetur, non verò ad criminalem, *l.solemus 61.§.latrunculator, ff.de iudic.* si causa feudalis commissa sit, ad similem prorogetur, vt post Felinum *in præsenti, n.2.*docent Guttier. *de iuram.lib.1.c.49.num.8.* Vulteius *in l.1.C.de iurisd.n.108.& in l.5.n.10.& lib.1. de iudicijs, cap.4. num.174.*

5 Prorogatio adque extendatur. Prorogatio hæc iurisdictionis delegatæ quatuor modis contingere valet, videlicet de re ad rem, (sub quo modo complectimur de causa ad causam, de quantitate ad quantitatem) de loco ad locum, de tempore ad tẽpus, de persona ad personam. Docent Classici repetentes *in præsenti, & in c.P. & G. hoc tit.* Vinius *de iurisd.c.10.& 11.* De re ad rem potest iurisdictio delegata prorogari, dum causa, ad quam prorogatur, sit eiusdem naturæ, *c.cùm olim, 32.hoc tit.* quod & in iudice ordinario procedit, *l.de qua re, 74.§.1.ff.de iud. l.inter, 18.ff.ad munic.* Docent Didacus, Perez *in l.1.tit.4. li. 3.ordin.*Sahagun *in præsenti, n.24.* Morla *d.q.21.n.2.* circa prorogationem de loco ad locum certum est, eam admitti in iurisdictione delegata, *c.statutum 11.§.in nullo, de rescriptis, lib.6.* Docent vltra ordinarios *in d.c.P.& G.* Maranta *de ord.iudicior.4.p.dist.12.à n.4.* Quintanaduenas *n.5.* Bosquet.*ad Innoc.lib.3.ep.123.* Circa iudicem ordinarium magna controuersia est: negant Bartol. *in l.2.ff.de iudicijs, n.fi. l.1.C.de iurisd.n.1.*Arnold.Vinius *lib.1.select.c.4.* ad cuius solutionem videndus est Carleual.*vbi sup.* De tempore ad tempus etiam admittitur prorogatio ex hoc textu, & suprà citatis; dum tamen adhuc persistat iurisdictio delegata: nam si iam temporis lapsu expirauit, tunc prorogari non potest. Tandem de persona ad personam licèt in iudice ordinario admittatur prorogatio, *l.1.ff.de iudic. c.significasti, 18.de for.comp.*de quo accipiendus est text.*in d.l.1.C.de iurisd.*tamen in delegato certum est, non admitti *c.cùm olim 32.c.P.& G.de officio delegati,* Duaren.*de iurisd.c.2.* Bocerus *eod.tract.c.7.n.20.* Vinius *de iurisd.c.10.* Vulteius *in l.1.C.de iurisd.n.81.* Cuius discriminis rationem in solutione vltimæ difficultatis assignabimus.

Nec obstant dubitandi rationes suprà adductæ: nam licèt iurisdictio delegata per litis contestationem perpetuetur, & iurisdictio quælibet sua natura perpetua credatur; hoc tamen procedit, nisi in delegatione tempus adijciatur; tunc enim temporis adiectione efficitur temporalis, & sic elapso tempore assignato ex expressa delegantis voluntate, finitur iurisdictio delegata. Basil.*de matrim. lib.5.c.25.n.2.* 6 Dissoluuntur difficulc.
Nec primum augmentum huius difficultatis refragatur; nam licèt iure ciuili inspecto triennij lapsu exspiret instantia iudicis ordinarij, *d.l.properandum,*cum similibus; tamẽ iure nostro Pontificio huiusmodi triennij lapsu non finitur instantia, *c.cùm olim, vers.Iudices, de priuil.c.fin. de probat.*Docent Didacus Perez, Narbona, & Paz, *vbi supr.* Ciron.*in d. c. venerabilis:* vnde adhuc post triennium potest iudex ecclesiasticus sententiam proferre, licèt hodie post Conc.Trid.*sess.24.de refor.c.20.*elapso biennio partes possint adire superiorem propter negligentiam ordinarij, vt latè pro explicatione ipsius text. docent Anguian. *lib.1. de legib.c.17.n.29.*Francisc.Valens *in concord.iur.tit.2.de constit.q.3.sect.2.* vbi hoc discrimen in vtroque iure agnoscit, & acriter defendit. Nec secundum augmentum aduersatur; licèt enim partes priuato iurisdictionem dare non possint, tamen iudicis iurisdictionem prorogare valent, quia nihil de nouo illis præstant, sed tantùm iurisdictionem concessam extendunt ad longum tempus: quod ex tacita delegantis voluntate faciunt; nam cùm assignatur à delegato tempus, iam ex iuris dispositione inest illa conditio, nisi à partibus prorogetur: quare litigatores tempus prorogando vtuntur facultate à iure permissa, & iuxta voluntatem delegantis. Vnde eadem iurisdictio erit prorogata, ac fuit delegata, argumento legis *sed si momento, ff. de precario:* quare in prorogatione repetitæ censentur omnes clausulæ à delegante adiectæ, vt resoluunt Iason *in l.1.§.& post operis, ff. de noui operis nunt.* Felinus *in cap.2.num.34.de sponsalibus.* Nec etiam obstat secunda dubitandi ratio suprà adducta; verùm enim est, iurisdictionem delegatam strictam esse, & odiosam, ideòque restringendam; sed non inde rectè infertur, eius prorogationem, quæ ex natura ipsius iurisdictionis delegatæ, & tacito iure prouenit, admitti; licèt enim ad omissa, & non expressa in rescripto delegationis extendi iurisdictio non possit, *d.cap. Rodulphus, dict. cap.significauit, de rescriptis;* tamen ad tempus prorogari potest, ex ratione suprà adducta. Nec eius difficultatis augmenrum obstat; nam valet argumentum de tempore ad personas, quando contrarium in iure expressum non reperirur, vt in hoc casu, in quo expressum inuenitur, prorogari posse iurisdictionem de tempore ad tempus, ex nostro textu, & similibus; non autem de persona ad personam, *d.cap.P, & G.* Cuius differentiæ ratio in eo consistit; nam facilius quid augetur, & prorogatur, quàm de nouo conceditur, *l.2.§.1. ff. de iudicijs, l.quod si dubitet, ff.de acquir. hæred.* vnde ad tempus potest iurisdictio prorogari, quia extenditur; ad personas verò non prorogatur, quia in eas de nouo creatur, & præiudicatur ordinario, à cuius iurisdictione illæ subtrahuntur virtute prorogationis: & tunc verum est priuatorum consensum illum iudicem facere non posse, qui aliàs iudex non est.

Adhuc tamen superiori assertioni obstat textus *in cap. venerabili, 20.de iudicijs,* vbi proponitur causam disceptari inter Simeonem Archiepisc. Rauennarensem ex vna parte, & communitatem Coruiensem ex altera; & cùm causa commissa esset Magistro Tancredo Bononiensi, ipsa vniuersitas Coruiensis proposuit triennium esse transactum, & sic iudicem delegatum ampliùs in ea causa procedere non posse, quia lapsu triennij in delegatione assi- 7 Exponitur c. venerabili, de iudic.

aſſignat exſpirauerat eius iuriſdictio. Conſultus fuit Honorius III. qui anno 1224. die 15. Kalendis Februarij reſcripſit, iudicem delegatum poſſe in cognitione cauſæ procedere, quia cauſa commiſſa fuerat anno 1221. Ex qua Honorij deciſione expreſsè deducitur, lapſu temporis non finiri iuriſdictionem delegatam. Pro huius textus interpretatione dicendum eſt, in eo non tractari de delegatione cum temporis præfinitione facta, ſed de iuriſdictione indefinitè mandata: ſed quia iure Cæſareo triennium aſſignatum eſt ad inſtantiam finiendam, exiſtimabat vniuerſitas Coruienſis, etiam iure Pontificio lapſu triennij expirare inſtantiam; & ſic proponebant iuriſdictionem iudicis delegati ceſſaſſe per lapſum triennij. Honorius autem, tum quia dolosè, & per cauillationes, atque ſubterfugia triennium lapſum erat, quo caſu per tranſcurſum triennij non ceſſat inſtantia, *l. arbitrio 18. ff. dolo, ff. de dolo*, Harmenopulus *lib. 1. prompt. tit. 4.* tum quia iure Pontificio, vt ſuprà diximus, inſtantia non perit triennio, ſtatuit adhuc iudicem delegatum poſſe in cauſa procedere. Ità illum textum expoſuerunt Cironius in quinta compilatione *ad ipſum*, Couarruu. *in cap. quamuis, 2. par. §. 2. de pactis in 6.* Baſilius *lib. 5. de matrimon. cap. 25.* Anguinianus *lib. 3. de legibus, cap. 17. per totum*. Alia dabimus *in c. 2. de re iudic.*

8 Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. conſuluit. 24. hoc titul.* vbi iudex delegatus cum certa temporis præfinitione, intra quod cauſam terminaret, terminum peremptorium partibus aſſignauit ad comparendum, vt ſententiam audirent; & cùm vna ex partibus contumaciter abeſſet, quæſitum fuit ab Innocentio, vtrùm denuò eſſet citanda. Cui quæſtioni Innocentius III. ſub diſtinctione reſpondet, videlicet vt ſi iuriſdictio delegata duret poſt terminum peremptorium, ex æquitate poſſe illum expectare, & gratia facta iterùm citare; ſi verò in die aſſignata partibus expiret iuriſdictio, & hora competente pars citata non comparuerit, poſſe delegatum, aut publicationem teſtium facere, aut ſententiam proferre. Ex qua deciſione colligitur, iuriſdictionem delegatam finiri elapſo termino, intra quem poſſit iudex ſententiam proferre; nam etſi tempus aſſignatum integrè elapſum non eſſet, cùm tamen ſententia nocte proferri non poſſit, ideò ſi pars citata hora competenti non comparuerit, ne lapſu temporis iuriſdictio expiret, poteſt ſententiam proferre, parte non comparente. Alia, quæ ad huius textus illuſtrationem ſpectant, petenda ſunt ex eius notis. Intelligitur c. conſuluit 24 hoc tit.

§.

ILlis etiam, qui pro cauſis tibi commiſſis ad citationem tuam venire, aut tuo ſuper his iudicio parere [a] neglexerunt, ſi tale fuerit negotium, quod certa exinde pœna canonibus exprimatur, eam infligas: alioquin ipſos pro delicti qualitate, & cauſæ, ſecundùm tuum arbitrium punias.

NOTÆ.

a Neglexerunt.] De quibus plura adduxi *in c. 1. hoc tit.*

COMMENTARIVM.

1 Concluſio probatur. EX hoc §. communiter deducitur ſequens aſſertio: *Vbi certa pœna à iure ſtatuta eſt in delictis, illa debet à delegato imponi; vbi verò expreſſa non eſt, arbitrio iudicis infligitur.* Primam partem huius aſſertionis probant text. *in c. licèt 3. de pœn. c. cognouimus, §. vlt. 6. q. 6. c. non afferenda 24. q. 1. c. vlt. §. accuſat. 2. q. 3. c. in memoriam, 3. verſ. vt licèt, 19. diſt. c. ſi quem 8. verſ. Pœnam 2. q. 3. c. fin. de tranſact. l. 1. §. calumniat. ff. ad Turpil. l. proſpexit, ff. qui, & à quibus, l. Diui, 27. §. ſed id, l. reſpiciendum, l. aut facta 16. in fi. ff. de pœn. l. ſi opere, verſ. pœnam, C. eod. tit. l. 3. C. ne ſanctum Baptiſma.* Secundam concluſionis partem firmant text. *in c. ſicut 6. de homic. c. aut facta, §. 1. de pœnit. diſt. 1. l. 4. §. pen. ff. de incend. & ruina.* Illuſtrant plures congeſti à Cenedo *ad Decretal. collect. 46.* Barboſa *in præſenti*, quibus addendi ſunt Cou. *lib. 2. var. c. 9. n. 8.* Sarmient. *de reddit. p. 1. c. 2. n. 9.* Sahagun *in præſenti*, Morla *emporio, tit. de legib. q. 10.* Anguian. *lib. 2. controu. c. 5.* Bobadill. *lib. 2. polit. c. 10.* Fragoſo *de regim. p. 1. lib. 4. diſp. 11.* Vighell. *in method. iur. can. pag. 44.* Petr. Greg. *lib. 4. partit. tit. 15. c. 3.* Grot. *in florib. ſparſ. ad tit. ff. de pęnis*, Anton. Matthæus *to. 2. de cri. pag. 871.* innumeros referens Carleual *in addit. ad 1. par. de iudic. diſp 15.*

2 Impugnatur hæc aſſertio. Sed in contrarium plura vtriuſque iuris teſtimonia proclamant, aſſerentia, etiam in pęnis à lege præſcriptis locum eſſe iudicis arbitrio, & adhuc licere illius ſententiam mollire, *l. quid ergo, §. pęna, ff. de his, qui notantur, l. & ſi ſucceſſ. C. ex quib. cauſis infam. l. hodie 13. l. aut facta, ff. de pęnis, l. ad tempus, de Decur. l. ordine, in princ. ff. ad municip. c. tempora, §. de his, 26. q. 7. c. in actione 83. cum ſeq. de pęnit. diſt. 1. l. 4. tit. 22. partit. 3. l. 6. tit. 6. partit. 7.* Faciunt D. Aug. *ep. 158.* ibi: *Soleo enim audire, in poteſtate eſſe iudicis mollire ſententiā, & mitiùs vindicare, quàm iubent leges.* Plin. *lib. 6. epiſt. 9.* ibi: *Cepio cùm putaret licere Senatui, ſicut licèt, & mitigare leges, & intendere, non ſine ratione, veniam dedit facto vetito quidem, ſed neceſſitate.* Igitur licèt pęna certa aduerſus impedientem iuriſdictionem ſtatuta ſit, poteſt minui, augeriue à iudice delegato. Secundò difficilis eſt præſens, deciſio, in qua agitur de contumace non comparente coram iudice delegato, ex eo; nam aduerſus eum certę ſtatutęſunt pęnæ, vt miſſio in poſſeſſionem, rei ſequeſtratio, & excommunicatio, *l. 1. ff. ſi quis ius dicenti, l. conſentaneum 8. C. quomodo, & quando, c. 1. & 2. c. prout 4. de dolo, & contumac. c. 1. & 2. de eo qui mittitur, c. quoniam, vt lite non contestata*: igitur diſtinctio ab Alexandro facta, vtrum pęna eſset ſtatuta à iure, vel non, conſultationi, non adaptatur, cum in præſenti ſpecie certa pęna ſtatuta reperiatur.

3 De pœnis à iure ſtatutis. Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt Alexandri deciſio, videlicet pęnam à iure ſtatutam pro quolibet delicto, ipſam à iudice irrogandam eſſe; ſi autem nulla ſtatuta reperiatur, arbitrio iudicis relinqui, quænam imponenda ſit. Ad cuius expoſitionem ſciendum eſt, nullam eſſe rempublicam ritè, legitimèque ordinatam, vbi non ſint præmia iuſtis, & probis hominibus decreta, & pęnę dyſcolis, & facinoroſis ſtatutæ, vt poſt criminaliſtas, Farinacium videlicet, Canteram, Iulium Clarum, Plazam, Gutticrez, Caballo, Guazinum, & Tiberium Decianum, docent Vela *de delictis, c. 1.* Gibalin. *to. 2. de negotiat. lib. 6. cap. 2. art. 3.* Anton. Matth. *p. 1 de crim. c. 1.* Grotius *de iure belli, lib. 2. c. 20. per tot.* plures ex politicis congerens doctiſſimus vir D. Ioann. de Solorz. *emblem. 73.* Inter ea enim, quæ natura dictat, nihil rectiùs, iuſtiuſque eſt, quàm vt qui malum facit, malum ferat. Lactant. *de ira Dei, c. 17. Non exiguo falluntur errore, qui cenſuram, ſiue humanam, ſiue diuinam, acerbitatis, & malitiæ nomine infamant, putantes nocentem dici oportere, qui nocètes afficit pęna.* Et Plato aiebat: *Nec Deorum, nec hominum quiſquam hoc dixerit, iniuſtè agenti non luendam pęnam.* Quare pęna diffinitur, *Malum paſſionis ob malum actionis*. Plura Grotius *d. c. 20.* vbi doctè diſputat, an pęnarum conſtitutio pertineat ad iuſtitiam aſſignatricem, an verò ad expletricem. Cauſa autem pęnę ſanciendę, eſt improborum emendatio, & bonorum formidatio. D. Iſidor. relatus *in c. 1. 4. diſt.* ibi: *Factæ ſunt autem leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque ſit inter improbos innocentia; ſed in ipſis improbis formidato ſupplicio refrænetur nocendi cupiditas.* Quem locum explicat D. Th. *1. 2. q. 95. art. 1. verſ. Sed contra.* Pęnarum ergo comminatio ſancita fuit à Legumlatoribus, tanquam mediū magis efficax; non verò tanquam medium magis concupitū, aut magis optatum. Vellent enim potiùs homines bonos, immò optimos facere propoſitione præmiorum, quàm à malo eos retrahere pęnarum metu; ſed quia quod optant, non poſſunt aſſequi per illud medium, ideò ad hoc deſcendunt neceſſitate adacti, vt Philoſophatur Plato *lib. 9. de legibus*; cui meritò adiungenda ſunt verba Decretalium extrauagantis Ioannis XXII. inter ſuas, quæ eſt prima *ſub tit. de pęnis*, lata contra homines Marchiæ Anconitanæ; & alia eiuſdem inter communes, quæ eſt vnica, *ſub eod. tit. de pęnis*, in depoſitione Vgonis Gerardi Epiſcopi Cartuceſis, quarum verba eſſent referenda, niſi eſſent nimis prolixa. Quod votum eleganter oſtendunt Cæſares *in l. vlt. C. de ſtatuis, & imaginibus*, & Pontifex *in Clem. vit. de pęnis*. Quare præmium, & pęna, quaſi poli ſunt huius cęli politici, & baſes huius firmiſſimæ columnæ. Audiamus Solonem apud Tull. *lib. vn. ep. ad Brutum, ep. 15. Nec ſolùm* inquit, *vt Solonis dictum vſurpem, qui & ſapiens vnus fuit* ex

ex septem, & legem scriptor solus ex septem:is Rempublicam duabus rebus contineri dixit, *præmio, & pœna*. De quo argumento etiam adiungendus est Arist. *lib.3. Ethicorum, cap.1. & 5.* quod latè versant nuperi politici, pro quorum numero vnus solus sufficiat vir litteraria gaza ditissimus noster Solorzanus *emblem.78.* addique possunt Stephanus Nathen. *1. par. de iustit. vulner. tit. 3. ferè per tot.* Fortunius Garcia *in tract. de vlt. fine, in oratione præfixa operi*, Velleius de Gueuara *ad l.1. ff. de iustit. lib.5. ex num.4.* & alij, qui tanquam passim obuij in re protrita superfluò referrentur.

4 Modus in pœnis attenditur. Sed etsi omne ius, rectaque ratio poscant, vt pœna à sontibus exigatur, nocentesque pœnas luant: tamen ipsa iura efflagitant, vt noxæ sit æqua punitio, cum delictoque pœna commensuretur, atque æqualitas inter pœnam, & culpam detur; vnde inter alias Deuteronomij leges illa legitur, *cap.25. Pro mensura delicti erit plagarum, & modus*. Et in ipso Dei iudicio seruari testatur D. Ioannes *in sua Apocal. cap.18.* ibi: *Quantùm glorificauit se, & in delicijs fuit, date illi tormentum, & luctum*. De qua æqualitate Horatius *lib.1. Sat.3.* agit dum ait:

Ponderibus, modulisque suis ratio vtitur, ac res,
Vt quæque est, ita supplicijs delicta coercet.

Et inferiùs *eadem Satyra*, ibi:

Regula peccatis, quæ pœnas irroget æquas;
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.

Et Ouidius *in Tristibus* deprecabatur:

Tutius exilium, paulo quietiùs oro,
Vt par delicto sit mea pœna suo.

Plura iuris, & bonæ notæ authorum testimonia adducunt Velasco *in axiom. littera P*, Menoch. *lib.1. de arbitr. q.90.* Menchaca *illustrium cap.8. n.5.* Grotius *de iure belli, dict. lib.2. cap.20.* Solorzanus *d. emblem.73.* Bernegerus *ad Tacitum, quæst.61.* Vt ergo hæc æqualitas à Magistratibus in pœnis infligendis seruetur, iuris vtriusque conditores singulas singulis delictis imposuerunt, vt constat ex pœnitentiali Romano, *& tot. lib.5. huius voluminis*, & vltima ferè Digestorum parte, vbi pro varietate delictorum diuersæ statuuntur pœnæ, quas doctè, & nouiter exponit, & illustrat Antonius Matthæis *de pœnis delictorum*, sed quia non omnia delicta cum suis circumstantijs æquè considerari valent, & æstimari, aliquando pœna eorum arbitrio iudicis relinquitur, vt ipse pro suo arbitrio disponat.

5 Traditur ratio decidendi. His præmissis ratio primæ partis decisionis ex eo prouenit; nam inferior non potest superioris legem immutare, aut corrigere, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* vnde cùm lex, quæ superior est quocumque Magistratu, aliquam pœnam irrogat, eam iudex mutare minuendo, vel augendo non debet, *cap. iudicet, 3. q.6.* Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed secundùm leges pronunciat, *cap. de libellis, 20. dist. authen. de iudicibus, collat.6. §. non oportet*. Iudex non debet esse clementior lege scripta, *nouella 82. Iustiniani de Iudicibus, §. vt autem*. Quò spectat quod ex Papiniano refert Marcianus *in l.1. ad l. Turpil.* facti quæstionem esse in arbitrio iudicantis; pœnæ autem persecutionem reseruari legis auctoritati. Cui coniungenda est lex 15. *ff. ad municip.* vnde solent Imperatores iudicibus minari, si pœnas lege præscriptas molliuerint, vt *in l.8. C. Theodos. de appellat. l.8. Cod. ad leg. Iul. de vi publ.* hinc *in l.65. Cod. Theodos. de hæret.* dicitur: *Nulli iudicum licere delatum ad se crimen minori, aut nulli coercitioni mandare, nisi ipse velit pati, quod alijs dissimulando concessit*. Faciunt Simmachus *epist. extrem. libr. vlt. Alia est conditio Magistratuum, quorum corruptæ videntur esse sententiæ, si fiunt legibus mitiores: alia dominorum Principum potestas, quos decet acrimoniam seueri iuris inflectere*. D. August. *in epist.158. ad Marcell. Soleo enim audire, in potestate esse iudicis mollire sententiam, & mitiùs vindicare quàm leges*. Quæ verba de illis legibus, quæ ad terrorem scriptæ reperiuntur, accipit Gothofredus *in d. l.65.* Accedit & illa ratio; nam lex nullo affectu mouetur, non irascitur, non odit, nulla ambitione ducitur; diligit omnes, pariterque omnibus indulget, vt considerat Gregor. Lop. *in l.8. tit.1. partit.1.* Quæ omnia contraria reperiuntur in iudice: quare rectè in præsenti deciditur, iudicem delegatum non posse pœnas à iure stabilitas immutare; nonnunquam tamen mitior pœna ex iuris dispositione à iure statuitur, vt si reus ad Ecclesiam aufugerit; tunc enim mitius punitur, *cap. inter, vers. Ne iude, de immunit. eccles.* vel si res pecuniaria pœna damnandus, non sit soluendo, tunc arbitraria pœna corporali plectitur, *cap. finem 5. ff. & si soluendo, ff. de dolo, & contumac.* Secundæ partis præsentis assertionis ratio ex eo nascitur, quia cui iurisdictio mandata est, ea omnia concessa intelliguntur, quæ ad eius iurisdictionem spectant, *l.2. ff. de iurisd.* latè probaui *in cap.1. hoc tit.* sed si inobedientes, & contumaces, aduersus quos certa pęna à iure statuta non est, punire non possit delegatus, illusoria redderetur eius iurisdictio: igitur vt eam exequi valeat, rectè in præsenti deciditur, arbitrariam pęnam eo casu iudicem delegatum imponere posse.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta ex varijs vtriusque iuris testimonijs, quibus moti, & fulti Decius *in præsenti, num.19.* Tiraquell. *de pœnis temper. in præfat. num.17.* Couarr. *lib.2. variar. cap.9. num.8.* existimarunt, iudicem ex iusta causa posse pęnam à iure statutam mutare. Sed pro huius difficultatis solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo ex iusta, & rationabili causa iudex auget, minuitve pęnam à iure statutam; & inter eum, in quo sine iusta causa mutare intendit. Primo casu rectè pęnæ mutatio fit; secundo verò neutiquam, vt docent Morla *in emporio, tit. de legibus quæst.10.* Anguianus *eod. tract. lib.2. controuers.5.* Fragoso *dict. disput.11.* licèt contrarium, immò nulla etiam causa suggerente iudicem posse pęnam mutare, defendat Mendoza *lib.1. de pactis, cap.3. num.30.* Hæc autem distinctio procedit, quando iudex ante sententiam, nempe in illius prolatione pœnam mutauerit; secus verò si post sententiam prolatam, *l.5. tit.13. lib.2. fori, l.3. tit.22. par.3. l.11. tit.6. lib.3. l.14. tit.26. lib.8. recopil.* Nec contrarium probat textus *in l.4. tit.22. par.3.* quam de pęnis arbitrarijs accipiunt Gregor. Lopez *ibi*, Morla *dict. quæst.10. num.9.* qui alios plures referunt. Nec secunda difficultas aduersatur, cui satisfacit Abbas in præsenti, *num.12.* asserendo, missionem in possessionem non esse pęnam, sed iuris remedium, vt contumax in iudicio compareat: quare aduersùs eum aliam pęnam esse imponendam. Sed hæc solutio reijcitur à Decio, & Sahagun *in præsenti*. Quare ea, & alijs traditis à Beroio, Hostiense, & Felino *in præsenti*, omissis, dicendum est, in hoc textu decidi casum specialem, in quo ob qualitatem negotij, aut personarum pęna certa statuta non est, ibi; *Si tale fuerit negotium*; &c. vt si aliquis à delegato vocatus vt testimonium ferat, nolit comparere; in hoc enim casu, & simili, cùm certa pęna in iure non sit statuta, delegatus, cui concessa sunt omnia ad causæ commissæ expeditionem, pęnam arbitrariam imponere debet. Docent, atque ita nostrum textum accipiunt Menoch. *de arbitr. q.96. n.20.* plures relati à Cenedo *ad Decretales collect.46.* Anguianus *d. cap.5.*

6 Respondetur difficultatibus.

Adhuc superiori assertioni opponitur textus *in cap. inquisitionis 21. de accusat.* vbi cùm causa, seu negotium inquisitionis committeretur certis iudicibus delegatis, & constaret delictum perpetratum depositione dignum esse, quæsitum fuit, vtrùm depositionis pęna illi esset infligenda? Et consultus Innocentius III. respondet secundùm personæ merita, & excessùs qualitatem posse iudices pęnam moderari. Ex qua decisione expresse deducitur, iudices delegatos posse pęnam à iure statutam minuere, & mutare. Pro cuius textus interpretatione dicendum est, Alexandrum III. in præsenti agere de iudicio ordinario, vbi ad petitionem partis proceditur; at verò Innocentius III. *in dict. cap. inquisitionis*, loquitur in iudicio extraordinario inquisitionis, in quo non pęna ordinaria, sed extraordinaria imponitur, vt docent Maranta *de ordine iudic. distinct. 10. num.6.* Anguianus *dict. lib.2. controuers. cap.5. num.34.* vnde *in dict. cap. inquisitionis*, non pęna ordinaria depositionis, sed extraordinaria imponitur. Cui distinctioni opponi solent textus *in cap. qualiter, de accusat. cap.2. de confessis, cap. fin. de celebr. Missar. cap. ex litteris de excessib. Prælator.* quorum interpretationes dabimus in commentario textus *in dict. cap. inquisitionis*. Interim videndi sunt Acuña *in cap. Petro, 4. 47. dist.* Fachineus *lib.9. contr. c.15.* Beroius *in d. cap. qualiter, n.53.* Anguianus *d. lib.2. de legib. c.6.*

7 Exponitur c. inquisitionis de accusat.

Secundò aduersatur textus *in cap. in Archiep. de raptoribus*, vbi Alexander III. rescribit Panormitano Archiepiscopo, vt in causa criminali contra Saracenos mulieres Christianas, & pueros rapientes, & eis abutentes procederet; ita tamen vt in ea causa sibi commissa à Rege Siciliæ, non imponeret pœna ordinariam mortis, sed

8 Intelligitur c. in Archiepiscopatu de raptor.

ſed tantùm pecuniaria, & flagella dum ad effuſionem ſanguinis non perueniretur: igitur quia delegatus iudex pœnam ordinariam à Iure ſtatutam mutare poteſt. Cui difficultati, omiſſa ſolutione relata, & reiecta ab Anguiano *d. lib. 2. controu. c. 5. n. 42.* dicendum eſt cum ipſo, *n. 44.* pœnam ordinariam in eo caſu eſſe vltimum ſupplicium, & ſic effuſionem ſanguinis continere, quam iudices eccleſiaſtici imponere non valent, *c. ſententiam, cum vulgatis, ne clerici, vel monachi:* quare iudex delegatus in eo textu non poterat pœnam ordinariam imponere, ſed tantùm extraordinariam, per quam ad effuſionem ſanguinis non perueniretur.

C A P V T V.

Idem *Archiepiſcopo* a *Senonenſi*.

PRæterea ſuper hoc, quod nos conſulere voluiſti, vtrùm liceat iudici delegato, nòn ordinario, ſine litteris commiſſorijs exigere contumacem, vt veniat; vel damnare, ſi non venerit; hoc tibi præſentium auctoritate innoteſcat, quod poſtquam ei cauſa, licèt ſimpliciter, delegatur, ſatis poteſt noſtra auctoritate partes compellere, & etiam contumaces ſeueritate eccleſiaſtica coercere, etiamſi litteræ commiſſionis id non contineant, aut partes mandatum non habeant, vt accedant; quia ex eo, quod cauſa ſibi committitur, ſuper his omnibus, quæ ad cauſam ipſam ſpectare noſcuntur, plenariam recipit poteſtatem.

N O T Æ.

1 a SEnon.] Ità etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 6.* & poſt Concilium Lateran. *p. 7. c. 7.* De Eccleſia Senonenſi plura adduxi *in cap. 1. de reſcript.* vbi eſt alia pars huius textus, ex cuius notis petenda ſunt, quæ ad hanc inſcriptionem ſpectant: & commentarium huius textus inueniés *in cap. 1. hoc tit.*

C A P V T VI.

Idem a *Vvinton. Epiſcopo*.

QVamuis ſimus multiplicitate negotiorum impliciti, & grauibus, diuerſiſque ſolicitudinibus occupati: nos tamen cogit, præter commune debitum, tua fraterna charitas, & dilectio, qua perſonam tuam diligimus, tuis conſultationibus reſpondere, ne videamur indiſcuſſa relinquere, quæ nobis enodanda tua voluit diſcretio præſentare. Innoteſcat autem ſolicitudini tuæ, quod iudex à nobis delegatus cauſam ſibi commiſſam poteſt alijs *b* delegare, aut totam audiendam, & terminandam; aut etiam, vt allegationes audiant, & rationes, & atteſtationes recipiant, & ſententias ſibi ſeruent, vel vt horum aliquid tantummodo faciant, iuxta voluntatem, & beneplacitum delegantis; quamquam non poſſit eandem cauſam alij *c* appellatione poſtpoſita delegare, etſi ſibi ſit appellatione remota commiſſa. Si verò duobus cauſa committitur, etiamſi non *d* apponatur, vt vnus ſine altero in ea procedat: nihilominus vnus ex ipſis, ſiue ſuo coniudici, ſiue alij vices ſuas in hac parte committere poteſt.

N O T Æ.

1 a VVinton.] Ità legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c. 7.* & poſt Concil. Lateran. *p. 7. c. 8.* De Eccleſia Vvinton. aliqua adduxi in *cap. cæterum, 3. de reſcriptis.*

b *Poteſt alij delegare.*] Iuxta adducta *in cap. ſi pro debilitate 2. hoc tit.* vbi hanc partem latè expoſui. 2

c *Appellatione.*] Vt probabo *in c. 27. ſuper hoc tit.*

d *Si non apponatur.*] Clauſulã, *quod ſi non omnes*, & quæ ad hunc textum ſpectant, adduxi *in c. ſuſcitatus, de reſcrip.*

C A P V T VII.

Idem a *Norvvic. Epiſcopo*.

SIgnificaſti nobis per litteras tuas, quod interdum à iudice delegato fruſtrà ſuper aliqua cauſa fertur ſententia, cùm ordinarius iudex eam ad mandatum ipſius nolit executioni mandare, vel alijs reſiſtentibus effectui mancipari non poſſit. Super hoc autem conſult. t. taliter reſpondemus, quod ſi iudex ordinarius ad mandatum iudicis à nobis delegati non vult, aut non poteſt alijs reſiſtentibus, ſententiam ab eo latam effectui mancipare: delegatus iudex eam auctoritate ſibi commiſſa poteſt executioni mandare, & ſi qui ſibi reſtiterint, eos eccleſiaſtica ſententia coercere.

N O T Æ.

a NOruuic.] Ità etiam habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 9.* & poſt Concilium Lateranenſ. *p. 7. c. 11.* De Noruuicenſi Eccleſia aliqua obſeruaui *in cap. ſi quando, 5. de reſcript.* Alia pars huius textus refertur, *in cap. ſignificaſti, de iurepatron.*

COMMENTARIVM.

1 EX hoc textu claſſici repetentes ità ſequentem deducunt aſſertionem: *Delegatus Pontificis exequitur ſententiam ſuam, quam exequi non poteſt, aut non vult ille, cui eam exequendam commiſerat.* Probant eam textus *in cap. in litteris, 9.* ibi: *Per ſe, aut per alium executioni mandauit.* Et *cap. quærenti 26. Sed vſque ad integrum annum iuriſdictionem ſibi commiſſam ad exequendam ſententiam valeat exercere.* Et *cap. paſtoralis 28. §. præterea,* ibi: *Vt interim executio ſententiæ ſuſpendatur; §. quia verò, in principio, cap. ex litteris, 29.* ibi: *Ad executionem ſententiæ; hoc tit. cap. paſtoralis 11. §. præterea, de officio Ordinarij, cap. cùm veniſſet, de eo qui mittitur,* vbi refertur, iudicem delegatum pro exequenda ſententia miſiſſe actorem in poſſeſſionem, *cap. is, cui 12. hoc tit. lib. 6. l. ſi*

l. si reus, 75. vbi Glossa *verbo Præsens, de procurat. l. vlt. C. vbi, & apud quem, authent. de exhibendis reis*, §. *si verò, collat.* 5. Consonat lex 19. *tit.* 4. *par.* 3. Defendunt, & illustrant vltra congestos à Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*, Sahagun *in præsenti*, Menochius *de arbitr. lib* 1. *casu* 74. *num.* 49. & 50. Morla *in emporio, tit. de iurisd.* 2. *par. quæst.* 17. Arellanus *lib.* 1. *antinom.* 8. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 29. *n.* 83. Vighellius *in meth. iuris Pontif. pag.* 28. Petr Greg. *lib.* 5. *part. tit.* 5. *c.* 7. Moneta *de commut. cap.* 5. *num.* 542. Hothomanus *illustr. quæst.* 28. Mancinus *lib.* 1. *Genial. cap.* 90. Bronchorst *centur.* 1. *assert.* 14. & *centur.* 4. *assert.* 13. Osualdus *ad Donell. lib* 17. *c.* 8. *duplici litt. S*. Vega *in cap. si quis* 4. *n.* 25. *de foro compet.* vbi etiam Fermosinus *quæst.* 1. & *in c. cæterum, eod. tit. q.* 24. Fragoso *de regimin. p.* 1. *lib.* 1. *disp.* 10 *n.* 126. Pichardus *in manuductionibus ad praxim*, 2. *p.* §. 4. *n.* 13. Cauallerius *in cap. sanè* 4. *de foro competen. n.* 99. P. Mendo *in Bullam, disp.* 37. *q.* 4. *n.* 35.

2 Impugnatur præsens assertio. Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione. Iurisdictio delegata prolatione sententiæ finitur, *cap. in litteris* 9. vbi dicemus, *hoc tit.* & iudex delegatus sententia dicta functus est officio suo, itaut postea nec eam corrigere, aut mutare possit, *ex l. iudex*, 55. *ff. de re iudicata*, vbi Castrensis *in principio*, Alexander *n.* 12. igitur iudex delegatus non potest exequi sententiam à se dictam, cùm iam eius officium exspirasset, & sententiæ executio spectet ad mixtum imperium, videlicet iurisdictionem cum modica coercitione. Accedit, nam illi possunt sententiam exequi, qui proprio iure obtinent iurisdictionem, *l. à Diuo Pio* 15. *ff. de re iudicata*, in illis verbis: *Magistratus populi Romani, vt iudicum à se datorum, vel arbitrorum sententias exequantur.* Sed iudices delegati nullam habent iurisdictionem proprio iure, sed alieno beneficio: igitur sententiam à se prolatam exequi non possunt. Secundò difficilis est præsens decisio, dum in ea docetur, posse iudices delegatos exequi sententias à se prolatas, cùm iudex ordinarius requisitus, aut non potest, aut non vult eas exequi; nam iudex delegatus potest cogere iudicem ordinarium, vt suam exequatur sententiam, *c. in litteris* 9. *cap. quærenti* 26. *c. pastoralis* 28. §. *quia verò, hoc tit.* igitur non rectè in præsenti docetur iudicem ordinarium excusari posse à sententiæ executione.

3 De executione sententiæ. Vt his, & alijs difficultatibus satisfaciamus, & quid iure Cæsareo, Canonico, & Regio statutum sit circa executionem sententiæ à delegato prolatæ, videamus, sciendum est, sententiam (postquam transacta est in rem iudicatam) exequendam esse, vt sic ad effectum perducatur, *l.* 2. *C. de executione sententiæ, l. si causa, C. de transactionib. l. properandum*, §. *sin autem, C. de iudicijs*; siue, vt ait Consultus *in l. à Diuo Pio*, §. 1. *ff. de re iudicata*, ad finem persequatur: notant Cuiacius *ad tit. C. de execut.* Vulteius *lib.* 3. *de iudicijs, cap.* 3. aliàs frustrà sententia proferretur, vt finis litibus imponeretur, nisi executioni mandaretur, quare rem iudicatam paratam habere executionem, vt instrumentum guarentigium probatur *ex l.* 2. 3. & 45. *titul.* 21. *lib.* 4. *recopil.* vbi notauit Azeuedus, *lib.* 4. & 5. *tit.* 8. *lib.* 3. *ordinam.* vbi Didacus Perez: plura Rodericus Suarez *in l. post rem, ff. de re iudic.* Cancerius *lib.* 3. *variarum, cap.* 17. Parladorius *lib.* 2. *rerum quotid. cap. fin.* §. 1. Rodriguez *de executione sententiæ*, Euia, & Villadiego laudati à Carleual *de iudicijs tom.* 2. *tit.* 2. *disp.* 8. *n.* 2. Nec interest, an sententia lata sit à iudice Ordinario, an verò à delegato, dum ab ea appellatum non sit; quia si appellatum fuerit, exequi non debet, *l.* 2. *l. in eos* 16. *l. à Proconsulibus* 19. *l. præcipimus*, §. 3. *C. de appell.* nisi sententia absolutoria dicta sit, quæ absque vllo facto hominis exequitur, cùm nulla indigeat traditione, *l. si inter me, l. ex sextante*, §. *Latinus, ff. de re iudic.* Docent Salgado *de Regia protect.* 4. *par. c.* 1. *à n.* 98. Cabreros *de metu, lib.* 2. *c.* 28. Valenzuela *consil.* 68. *n.* 13. & 72. Olea *de cessio. iur. tit.* 3 *quæst.* 1. *num.* 12.

4 Qui sententias exequantur. Secundò præmittendum est, priuatam personam etiam victricem in causa, non posse sententiam exequi propria auctoritate, *l. miles*, 6. §. 2. *ff. de iudic.* nisi iudex competens illi permiserit in possessionem ingredi, *l. dotis*, 9. *C. soluto matrim.* vel si condemnatus consentiat, vt qui obtinuit, sententiam exequatur, *l. pignoris, C. de pignoribus*, aut si periculum est in mora, Zasius *in d. l. à Diuo Pio, n.* 5. Iudex ergo debet sententiam executioni mandare, sed non semper ipse, qui eam protulit. Iure enim ciuili, à quo, vt vetustiore, incipiendum est, cùm essent varia iudicum genera, alij enim dicebantur Magistratus maiores populi Romani, alij minores Potestates; alij etiam Magistratus maiores Vrbis, alij minores, vt Tribuni, Ædiles, & similes, de quibus Osualdus *lib.* 17. *comment. cap.* 7. *littera R*, Gentilis *lib.* 2. *de iurisdict. cap.* 7. & 8. Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 5. Pancirola *in tract. de Magistrat.* Brissonius *de V. S.* alij etiam erant iudices dati à Prætore, vel Magistratibus, qui ius dandi eos habebant; alij erant delegati, quibus cognitio causæ committebatur, *l.* 1. §. *qui mandata, ff. de officio eius.* Inter eos autem magnum dabatur discrimen, quoad potestatem exequendi sententias à se prolatas; quia Magistratus populi Romani, tam maiores, quàm minores, pro sua iurisdictione sententias à se dictas exequebantur, *l. si coactam* 32. *C. de transaction. l.* 2. & 3. *C. si in causam indicati pignus*: iudices verò dati executionem suarum sententiarum non habebant, sed illi Magistratus, qui eos dederant, exequi debebant, *l. à Prætor* 5. *l. à Diuo Pio* 15. *in principio, ff. de re iud. authent. de exhibendis reis*, §. *si verò* 4. *collat.* 4. Docent Donellus, Duarenus, Zasius, & Gabriel Henriquez *in d. l. à D. Pio*, Osualdus *lib.* 17. *cap.* 21. *littera D, & G.* Vulteius *in l.* 23. *C. de iurisd. num.* 14. & *lib.* 3. *de iudic. cap.* 13. *ex num.* 7. Gentilis *lib.* 1. *de iurisd. cap.* 15. & *lib.* 2. *cap.* 27. & 30. Goueanus *in l.* 6. *ff. de iurisdict.* Pollctus *lib.* 6. *hist. fori, cap.* 16. & alij suprà citati. Cuius discriminis ratio perspicua ex suprà dictis est; nam cùm executio sententiæ spectet ad imperium, saltem illud quod mixtum est, & cum iurisdictione coniunctum, Magistratus omnes habentes prædictum imperium poterunt sententias exequi, vt Magistratus populi Romani, tam maiores, quàm minores: at verò iudices dati, qui tantùm notionem habebant, non autem vllum Imperium, ex defectu ipsius, hoc est coercitionis necessariæ ad executionem rei iudicatæ sententiam exequi non poterant; sed magistratus populi Romani, qui eos dederunt, exequebantur, *d. l. à Diuo Pio*, vbi licet proponatur rescriptum D. Pij, non tamen nouum ius continet, sed vetus confirmat, vt iam notarunt Duarenus *ibi*, Vulteius, *d. cap.* 13, *de iudicijs, num.* 3.

Hæc de iudicibus datis, & Magistratibus ordinarijs: circa delegatos verò magna apud iuris vtriusque Interpretes est hæsitatio. Exequi eos non posse sententiam à se dictatam, docuerunt ex Legistis *in d. l. à Diuo Pio*, Cumanus *in principio*, Iason *num.* 3. & 6. Alex. *num.* 3. Alciatus *lib.* 2. *paradox. cap.* 4. *num.* 3. alij relati à Gabriele Henriquez *in dict. l. à Diuo Pio*: ex Canonistis *in cap. sanè* 4. *de foro compet.* Abbas *num.* 36. Felinus *num. fin.* plures congesti à Sahagun *in præsenti, num.* 10. Cironius *ad nostrum titul.* qui vltra ea, quæ suprà pro ratione dubitandi adduximus, expendunt textum *in l. ea quæ* 26. §. 1. *ff. ad municip.* vbi apertè asseritur, Magistratibus municipalibus non licere in possessionem mittere causa rei seruandæ: quam ita expendunt. Executio sententiæ frequenter fit per missionem in possessionem: sed potestas mittendi in possessionem iure speciali competit Magistratibus maioribus, vt in eo textu docetur; & ea quæ competunt iure speciali, mandata iurisdictione non transeunt, *l.* 1. *ff. de officio eius*: igitur delegatus, qui non habet prædictam potestatem, exequi sententiam à se dictam non valet. Inter hanc sententiam, & affirmatiuam, quam defendimus, mediam elegerunt Fulgosius *in d. l. à Diuo Pio, n.* 2. Gofredus, Casaneus, & Valensis *ad nostrum titulum*, Menochius *dict. casu* 74. *num.* 5. videlicet iudices delegatos ab inferioribus Magistratibus exequi non posse sententias à se prolatas; iudices verò delegatos à Principe, posse; & ad eos referenda esse ea iura, in quibus docetur, delegatos posse exequi sententias à se prolatas. Sed hæc media sententia admitti non potest in iudicibus delegatis, licèt quoad iudices datos eam amplectantur, vt veram Cuiacius *lib.* 12. *obseru. cap.* 1. Osualdus *lib.* 27. *Donelli, cap.* 3. *littera H*, Gentilis *de iurisdict. lib.* 3. *cap.* 8. & 27. ea ratione suffulti; nam sententiam suam ille exequi potest, qui iurisdictionem habet: sed iudex datus à Principe eam habet, siquidem iudicem dare potest, *l. à iudice* 12. *C. de iudicijs, l. vnica, C. qui pro sua iurisdict.* qui actus, videlicet iudicem dare, ad iurisdictionem spectat, non ad notionem, *l.* 1. *in fine, l. imperium, ff. de iurisdict.* igitur qui habet iurisdictionem à Principe, suam sententiam exequi valet. 5 De iudicibus delegatis.

Affirmatiuam sententiam, quam ex nostro textu, depromptam suprà auctoritatibus probauimus, firmāt suprà 6 Ratio decidendi.

laudati

laudati Interpretes ea potiſſima ratione; iam executio ſententiæ ad mixtum imperium referri ſolet, vt docent Henriquez *in d. l. à Diuo Pio, num.36.* Oſualdus *ad Donell. lib.17. cap.8. littera I.* quia tamen mixtum imperium ità adiunctum eſt iuriſdictioni, vt ab ea non ſeparetur, *leg. imperium 3. ff. de iuriſdict.* ideò delegatus, qui habet iuriſdictionem, & ſimul mixtum imperium, ius habet exequendi ſententiam. Deinde nam executio ſententiæ fit virtute actionis iudicati, quæ ex ſententia proficiſcitur, *l. ait Prætor 4. §.1. & fin. l. ait Prætor 5. in principio, l. miles 6. §. penult. & vlt. ff. de re iudic. l. hoc iure 86. ff. de ſolutionibus, l. ſi procurator 28. ff. de procurat.* Gentilis *lib.1. de iuriſdict. cap.31.* igitur ſicut alia, quæ ſpectant ad iuriſdictionis vſum & exercitium, mandata iuriſdictione conceſſa intelliguntur, ita & poteſtas exequendi ſententiam conceſſa præſumitur. Hoc faciliùs procedit iure noſtro inſpecto, quo non ſolùm mixtum imperium, verùm & merum delegari valet, vt infrà probabimus: vnde ſiue ratione meri, ſeu mixti imperij, ſententiam à ſe prolatam exequi valet per ſe, aut eius executionem iudici ordinario committere.

7 Diſſolui-tur dubi-tandi ratio. Nec obſtant quæ pro dubitandi ratione ſuprà expendebamus. Non principium iuris deductum *ex cap. in litteris, hoc tit. l. iudex, ff. de re iudicata*; nam licèt iuriſdictio delegata exſpiret ſententia prolata; non tamen inde infertur, ſententiam exequi non poſſe, quia iudex, ſiue ordinarius, ſiue delegatus, etiam prolata ſententia poteſt de ipſius nullitate cognoſcere, & nouam dicere, *l.1. Cod. de ſentent. l. ſi pro ſe, C. quomodo, & quando, l.4. C. de accuſat.* Docent Menochius *de arbitr. lib.1. quæſt.67. num.2.* Morla *d. tit.2. quæſt.27. num.28.* Ampliùs & Prætor, & Præſes, qui ſententiam protulerunt, poſſunt aduersùs eam in integrum reſtitutionem concedere, *l. Præſes, 42. ff. de minoribus.* Nec contrarium probat textus *in d. l. iudex*, qui intelligendus eſt de iudicibus datis, non verò de delegatis: iudices enim dati ſemel dicta ſententia, cùm eius executionem non haberent, ſtatim iudices eſſe deſinebant, adeò vt ſi nulliter, & inualidè iudicaſſent, nouum iudicium à Prætore impetrandum eſſet, nec ipſi nouam ſententiam proferre poterant, *l. in ſententijs 59. §. vltim. ff. de regul. iuris, l. ſi vt proponis 4. C. quomodo, & quando*: quam deciſionem licèt aliqui ex antiquioribus accepiſſent de iudicibus delegatis, veriùs iuxta communem recentiorum Interpretum placitum eſt accipienda de iudicibus datis: qui cùm in vſu eſſe deſiiſſent temporibus Triboniani Pandectarum compilatoris, ad iudices generaliter ſumptos ipſe eam protraxit, vt iam notauit colendiſſimus Præceptor D. Ioſephus de Retes *in d. l. à Diuo Diuo Pio, in principio, num.27.* Nec etiam contrarium probat textus *in dict. cap. in litteris*, cuius interpretationem in eius notis dabimus. Neque augmentum difficultatis deductum *ex d. l. à Diuo Pio*, aduerſatur; nam falſum eſt, illum tantùm iudicem poſſe exequi ſententiam, qui iuriſdictionem proprio iure habet; ſiquidem omnes, qui habent iuriſdictionem, & per conſequens mixtum imperium, ſententias ſuas executioni mandare poſſunt. Nec contrarium probat dicta lex *à D. Pio*: nam textus ille loquitur de iudicibus datis, non verò delegatis, vt conſtat ex illis verbis: *iudicum à ſe datorum*; & iam obſeruauit Gabriel Henriquez *in eo textu*: illi enim cùm notionem tantùm, non iuriſdictionem haberent, ſententiam exequi non poterant.

8 Intelligi-tur præſ. textus. Nec aduerſatur ſecunda difficultas deducta ex illis verbis noſtri textus: *Aut non vult, aut non poteſt*, nam pro eius ſolutione ſciendum eſt, non ſemper eum ſententiam exequi, qui illam protulit, ſed interdum per alium executioni mandari, aut implorato auxilio, de quo remedio agemus *in cap.1. de officio ordinarij*, vel mandata eius executione, *l. & ſi Prætor, 3. ff. de officio eius*, aut vt plerumque olim contingebat, alius iudex dabatur ad iudicandum, alius verò ad exequendam ſententiam, *l. vlt. Cod. de iudicijs*, quam ita accipiunt Gentilis *lib.2. de iuriſd. c.30.* Cuiacius *lib.9. obſeru. cap.23.* Duarenus *in d. l. à Diuo Pio*; quo caſu qui ad exequendum dabantur, aut iudices dicebantur, *d. l. à D. Pio, §. ſi poſt 6.* aut executores, *l. executionem, 7. C. de execut. rei iudic.* ſeu arbitri ad exequendum, *l. penult. C. de confeſſis*: ideò nonnunquam delegatus per ſe ſententiam exequitur, aliquando ordinario executionem committit, *cap. paſtoralis 28. §. quia verò, hoc tit.* Carleual. *d. tom.2. diſp.7. num.1.* quo caſu iudices delegati cogere poſſunt ordinarium Magiſtratum, vt ſententiam exequatur, *cap. in litteris 9. cap. quærenti 26. cap. paſtoralis 28. §. quia verò, hoc tit.* Nec contrarium ſuadet textus noſter in verbis ſuprà relatis, quibus varias interpretationes adduxerunt Interpretes. Arellanus *lib.1. antin.8.* exiſtimat cum alijs, tunc iudicem delegatum poſſe ſententiam exequi, quando aliàs iudex eſt ordinarius ratione officij; non verò ſi ſit priuata perſona, quia tunc non poteſt ſententiam à ſe prolatam exequi, ſed iudici ordinario eius executionem debet committere; quia ipſe, cùm non ſit ordinarius, non habet territorium: & ſi eo caſu nolit iudex ordinarius requiſitus ſententiam proferre, tunc ait iudicem delegatum, etiam priuatam perſonam, poſſe eam executioni mandare. Sed hæc interpretatio ex ſuprà dictis facilè refellitur; ſiquidem delegatus quilibet, ſiue territorium, ſiue tantùm iuriſdictionem ſibi commiſſam habeat, exequi poteſt ſuam ſententiam, & cogere ordinarium iudicem, vt eam exequatur. Lælius Mancinus *centur.1. genial. cap.90.* tranſcriptus, & ſecutus à Barboſa *tom.6. in præſenti*, nouiter exiſtimat, textum hunc eſſe accipiendum de iudice ordinario, in quo dubitabatur, an velit, nolitque exequi delegati ſententiam: quo caſu delegatum ipſum debere eam exequi. Quod ſi apertè conſtiterit, iudicem ordinarium nolle ſententiam exequi, iudicem delegatum poſſe eum compellere, vt eam exequatur.

Sed his, & alijs ſolutionibus omiſſis, exiſtimo in ſuprà relatis verbis, nec doceri, nec ſupponi iudicem ordina- 9 Eius vera interpretatio traditur. rium renuentem exequi ſententiam à ſe prolatam, à delegato cogi non poſſe; in præſenti enim textu Alexander III. conſultus fuit à Noruicenſi Epiſcopo, vtrum delegatus, qui iuſſit iudici ordinario, vt exequeretur ſententiam à ſe prolatam, & iudex ordinarius renuit eam exequi; delegatus autem nolit ipſum cogere ad exequendum, fortaſſis quia ex iuſta cauſa excuſabatur, poſſit reaſſumere ſententiæ executionem, & eam exequi; exiſtimabat Noruicenſis Antiſtes, hoc illi non licere; quia eam iam commiſit, & ſententia prolata, atque eius executione mandata, functus erat officio ſuo, *cap. in litteris 9. boc titul.* Sed hac ratione inſuper habita, contrarium reſpondet Alexander, videlicet iudicem delegatum poſſe reaſſumere executionem ordinario mandatam, & per ſe exequi, quia per commiſſionem executionis ſine effectu, non exſpirat iudicis delegati iuriſdictio, quod expreſſiùs Vvintonienſi Epiſcopo reſcripſit ipſe Alexander in hæc verba: *Sententiam à delegato iudice latam, ſi ad mandatum ipſius iudicis delegati Epiſcopus executioni mandare neglexerit, is qui ex delegatione R. Pontificis ſententiam tulit, eam executioni mandandi plenam, & liberam habeat facultatem.* Quæ verba reperiuntur poſt Concil. Lateranenſ. ſub ipſo Alexandro, *par.7. cap.10.* & in prima collectione, *ſub hoc titul. capite 8.* vnde in præſenti non dubitabatur, verùm iudex delegatus poſſit cogere iudicem ordinarium exequi ſententiam à ſe prolatam; ſed vtrùm eius executione commiſſa ordinario, & ab eo neglecta, poſſit iterum reaſſumi à iudice delegato. Innuerunt hanc interpretationem Beroius *num.15.* Panormitanus *hic, num.6.*

Nec contrariæ ſententiæ eorum, qui negarunt iudicem delegatum poſſe exequi ſententiam, fauet textus *in d. l. ea, quæ 26. §.1. ff. ad municip.* quam ſupra expendebamus; 10 Exponitur, l. ea, quæ, ff. ad munic. nam certo certius eſt, iudicem delegatum pro ſuæ ſententiæ executione poſſe mittere actorem in poſſeſſionem, *cap. cùm veniſſet: de eo qui mittitur*: quia miſſio in poſſeſſionem ſpectat ad mixtum imperium Gentilis *lib.1. de iuriſd. dict. cap.24.* quod probatur *ex l.2. l. damnum 4. §. Diuus 3. ff. de damno infecto*, vbi docetur, Duumviros poſſe mittere in poſſeſſionem, mandata illis hac poteſtate à Prætore: vnde deducitur, miſſionem in poſſionem delegari poſſe. Nec obſtat dicta lex *ea quæ 26.* nam omiſſa diſtinctione Goueani *in dict. l. iubere, ff. de iuriſdict.* illi facilè ſatisfacere poteſt, qui admittit ſententiam eorum, qui exiſtimarunt, Magiſtratus municipales, de quibus agitur *in dict. l. ea quæ*, non habuiſſe iuriſdictionem; ſed tantùm notionem, & ſic ex defectu iuriſdictionis coniunctæ cum mixto imperio, eos non potuiſſe in poſſeſſionem mittere. Ita docuerunt Bodinus *lib.1. de repub. cap.6. n.54.* Gentilis *lib.2. de iuriſd. cap.2.* Duarenus *de iuriſd. cap.4. & lib.1. diſp. cap.53.* Anton. Auguſt. *lib.4. emendat. cap.6.* Sed hæc ſententia refellitur *ex l.1.* à contrario ſenſu, *ff. ſi quis ius dicenti.* Quare pro vera illius textus interpretatione dicendum eſt, Magiſtratum munici-

cipalem iurisdictionem habere coniunctam cum imperio aliquo, sed non cum magno, vt habebant Magistratus prouinciales, Proconsules videlicet, Præfecti Augustales, & similes: imperium enim eorum limitatum erat pro modo iurisdictionis ad certum genus causarum; quare non omnia ea exequi poterant, quæ magis ad imperium spectabant; quorum exempla proponuntur *in d. l. ea quæ, 26. l. iubere 4. ff. de iurisdict.* Docent Osualdus *ad Donellum lib. 17. comment. cap. 7. littera R,* Gentilis *lib. 2. de iurisd. c. 7.* Suarez *ad l. Aquil. lib. 1. c. 2. sect. 5.* nec inde rectè infertur, iudices delegatos non posse sententiam exequi, cùm illi habeant iurisdictionem coniunctam cum imperio.

8 Adhuc supradictæ assertioni opponitur textus *in cap. si quis contra 4. de foro compet.* vbi à Gregorio Magno statuitur, vt si quis contra clericum actionem velit intentare, adeat eius Episcopum; & si talis Episcopus fuerit vt suspectus recusatus, detur executor, id est iudex delegatus; quem si actor recusauerit, ab Episcopo est alius deputandus, qui partes cogat ex mutuo consensu iudices eligere, à quibus ab Episcopo iudicatum executioni mandetur. Ex qua decisione Glossa, & antiquiores ibi deducunt, iudicem delegatum non posse suam sententiam exequi, sed ad eius executionem adeundum esse iudicem delegantem. Pro huius difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa ibi, *verbo ipsius solicitudine:* Vega *in eo textu.* Quibus omissis dicendum est, Gregorium in ea specie non agere de iudicibus delegatis, sed potiùs de arbitris iuris electis in causa suspicionis, de quibus *in cap. suspicionis, 26. hoc titul.* iubetur enim in eo textu, vt eorum sententia exequatur, vel ab Episcopo iam vt suspecto remoto, vel ab ipso defensore Corsicæ, à quo partes cogendæ erant arbitros eligere, vt in integra illius textus legitur: etiam notauit Cuiacius, *ibi,* qui accipit illa verba, *lege seruata,* de lege *à Diuo Pio, ff. de re iudicata,* quæ formam executionibus præscripsit. Eum sequitur Vulteius *lib. 3. de iudicijs, cap. 13. num. 20.* Cum ergo ibi non agatur de delegatis cùm iurisdictione, sed tantùm de arbitris, meritò asseritur, Episcopum vt ordinarium debere exequi sententiam à se prolatam. Eodem ferè modo intelligendus est textus *in cap. quisquis 19. 2. quæst. 6.* vbi Glossa, & Archidiaconus docent, agi de delegato inferioris, non verò de delegato Pontificis; & delegatum inferioris non posse sententiam exequi. Nam textus ille non loquitur de iudicibus delegatis, sed de arbitris electis, & electitijs, qui ex consensu partium à Primate dabantur, & ab ipso eorum sententia executioni mandanda erat: & si adhuc admitteremus, textus *in d. cap. si quis 4. & in d. cap. quisquis, 19.* procedere in iudicibus delegatis, responderi potest, esse exaudiendos de illis iudicibus delegatis, quibus causæ cognitio cum prolatione sententiæ committebatur, excepta executione; isti enim non possunt sententiam exequi, *cap. super 27. hoc tit. l. 1. Cod. si contra ius, l. 19. tit. 4. par. 3.* quia cùm fines delegationis diligenter sint seruandi, *cap. cùm dilecta, de rescriptis;* ideò sicut ille, cui commissa est tantùm causæ cognitio, vel litis exordium, vt *in cap. super 27. §. intentionis, cap. pastoralis 28. §. item;* aut examen testium vt *in cap. cùm te 18. hoc tit.* non potest ad vlteriora procedere; ita delegatus ad sententiæ prolationem, non potest eam exequi ex defectu commissionis; & in hoc casu iudex delegatus non habet facultatem exequendi sententiam à se dictam. Docent Vulteius *de iudic. d. c. 13. n. 19.* Gentilis *lib. 2. de iurisdict. cap. 30. & 31.*

Intelligitur cap. si quis 4. de for. comp.

CAPVT VIII.

a Idem.

SI quando clerici coram iudice delegato Prælatos Ecclesiarum super Ecclesijs, quas tenent, in causam traxerint, & coram eodem iudice *b* transactione, vel alio modo Ecclesias obtinuerint, in quibus certum sit eos institutionem canonicam nullatenus habuisse, nec possessionem etiam corporalem; iudex ordinarius non debet delegati iudicis mandato *c* resistere violenter, sed apud ipsum instare debet, vt differat illos in possessionem mittere, donec rei veritas nobis innotescat.

NOTÆ.

1 a IDem.] Et eidem, vt legitur post Concilij Lateranens. sub Alexandro III. 7. *par. cap. 1.* plura enim rescripta pro diuersitate causarum misit noster Alexander Noruicensi Episcopo, vt iam notaui *in c. si autem 9. de rescr.*

b *Transactione.*] Id est amicabili compositione, vt *in in cap. super eo de transact.* vbi plura adduxi.

c *Resistere.*] Quæ ad huius textus interpretationem spectant, dabimus *in c. pastoral. 28. §. quia verò, hoc tit.*

CAPVT IX.

Idem a *Brixiensi Episcopo.*

IN litteris, quas tua nobis destinauit fraternitas, quæstiones *b* quasdam inseruisti, super quibus solutionem tibi à nobis postulasti exhiberi: quarum quidem vna est, scilicet vsque ad quod tempus iudex delegatus se possit interponere, vt stetur iudicatæ rei, vel transactioni. Super quo consultationi tuæ taliter respondemus, quod ex quo iudex delegatus per se, aut per alium, si potuerit, sententiam exequutioni mandauit, vel præcepit mandari, eius auctoritas, & iurisdictio cessat, quia semel suo officio est functus.

NOTÆ.

1 a BRixiensi.] Ità etiam legitur post Concilium Lateran. *p. 13. c. 16.* De hac Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. tuæ de procurat.*

2 b *Quasdam.*] De quibus *in cap. 5. & 6. de restit. spoliat. cap. in litteris 8. de Officio ordin. in 1. collect. cap. in litteris 4. de raptoribus, cap. super illa 4. de secundis nupt.* in quibus malè legitur, *Exoniensi,* cùm legendum sit *Brixiensi,* vt in præsenti legitur; siquidem decisiones illæ sunt partes huius textus.

COMMENTARIVM.

INter alios modos, quibus finitur iurisdictio delegata, causæ finis, & sententiæ prolatio enumerantur; prolatione enim sententiæ, & ea executioni cum effectu mandata, exspirat iurisdictio delegata, *cap. quærenti 26. cap. venerabilis, 37. hoc tit.* vel enim ab ipsa sententia iudicis delegati appellatum fuit, vel non fuit prouocatum: si appellatum non fuit, transit sententia in rem iudicatam, *cap. cùm inter de re iudic.* & tunc potest per se sententiam exequi, *cap. significasti, hoc titul.* & ad huiusmodi executionem habet annum, *d. cap. quærenti;* & si voluerit ordinario mandare sententiæ executionem, eo vtiliter exequente, expirat delegati iurisdictio, *d. cap. venerabilis,* quo casu procedit præsens textus: sed si ordinario renuente ex iusta causa delegatus voluerit reassumere sententiæ executionem, poterit eam executioni mandare, & interim durat iurisdictio, vt iam notaui *in d. cap. significasti;* quia sententia prolata, dum executioni non man-

mandatur cum effectu, dicta non creditur, vt exſpiret iuriſdictio delegata: ea autem executioni mandata, exſpirat iuriſdictio mandata, & ſic iudex quilibet ordinarius poſteaquam ſententiam protulit, non poteſt eam mutare, *l. iudex*, iuxta vulgarem intellectum legis *conquerebatur 62. ff. de re iudicat.* licèt illi permittatur, ſi quod dubium, aut quid minùs expreſsè dictum eſt in ſententia, eam explicare intra 24. horas, *l. Paulus 42. ff. de re iudicat.* varijs exemplis illuſtrat Pichardus *in manuduct. ad praxim, 2. part. §. 3. nu.* 12. Ita delegatus, poſtquam ſententiam dixit, functus eſt officio ſuo, ita vt nec illam mutare poſſit. Acacius Ripol. *variar. qu. 21. n.* 440. Gutierrez *lib. 2. canonic. c. 2. nu.* 18. nec poteſt cognoſcere de nullitate ſententiæ, licèt ſi contra formam delegationis pronunciet, poſſit iterum ſententiam dicere, *cap. cùm dilecta, de reſcriptis*; ideò non poteſt concedere reſtitutionem aduerſùs ſententiam propriam. Carleual *de iudicijs tom. 1. diſp. 7. n. 29.* & ſi ſententia interlocutoria pronunciauit ſe iuriſdictionem non habere, ampliùs in ipſa cauſa procedere nequit, *c. ſignificantibus* 38. *hoc tit.* Docet Salgado *de protect. Regia, 3. par. cap. 8. num. 49.* Aduerſùs ſententiam tamen interlocutoriam à ſe prolatam rectè beneficium reſtitutionis concedere valet, vt reſoluit Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. 2. p. diſp. 1. §. 2.*

C A P V T X.

Idem *Abbati S. a Albani.*

CONſultationibus ſingulorum ex miniſterio ſuſceptæ ſeruitutis cogimur reſpondere, vt ſi quid dubietatis, vel quæſtionis in mente alicuius emerſerit, ab Eccleſia Romana ſoluatur, quæ inter alias, Domino diſponente, meruit obtinere principatum. Quæſitum eſt à nobis ſiquidem, vtrum ſi aliquis Eccleſia, vel *b* poſſeſſione qualibet ſe aſſeuerans abſque iudicio, & cauſa rationabili ſpoliatum, à nobis ad iudicem litteras obtinet, vt infrà certum tempus reſtituatur ſibi poſſeſſio, ſi conſtiterit iudici eum eſſe ſpoliatum, qualiter poſſeſſio ei debeat reſtitui; cùm is, qui tenet Eccleſiam, vel poſſeſſionem, quam ipſe requirit, antequam de litteris ipſis aliqua mentio fieret, ſtudiorum, vel peregrinationis, vel alia huiuſmodi cauſa ſe abſentauerit, nec infrà præfixum tempus iudici poſſit ſuam præſentiam exhibere. Super quo vtique conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod nec poteſt, nec debet reſtitutionem habere, quamuis paratus ſit coram iudice delegato teſtibus idoneis poſſeſſionem, & deiectionem ſuam probare, niſi is, qui poſſidet, ſe per *c* contumaciam abſentaſſet; ſi etiam iudex vſque ad reditum eius, qui poſſidet, terminum prorogauerit: *d* exſpirat enim iuriſdictio ſua, quia ſine conſenſu vtriuſque non licet iudici terminum prorogare aliquatenus præfixum à delegatore.

N O T Æ.

1 a S. *Albani.*] Ità legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 15.* & poſt Concilium Lateran. *p. 7. c. 17.* & *in cap. conſultationibus 4. de donat. c. conſultationi, de iurepatron.* vbi referuntur ſecunda & tertia pars huius decretalis; non autem legendum eſt, *S. Albani*, vt habetur in hac ſexta collectione. Monaſterium hoc S. Albani eſt Ordinis D. Benedicti in diœceſi Cantuarienſi, cuius originem refert Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, pag.* 318.

2 b *Poſſeſſionem.*] Interdicta enim, & remedia poſſeſſoria tantùm competunt poſſeſſoribus deiectis, *l. 1. §. deijcitur 9. ff. hoc tit.* docent latè Menochius *de recup. in præludijs, n. 1. & remedio 1. n. 9. & 10.* Oſualdus *ad Donellum lib. 15. c. 31. littera C*, Valenzuela *conſil. 71. nu. 14.* vnde colono non datur, *d. l. 1. §. denique 10.* quia non poſſidet, *l. non ſolùm 33. §. 1. ff. de vſucap. l. 1. Cod. communia de vſucap.* vſufructuario autem datur, *l. 3. §. vnde vi 13. ff. de vi & vi;* quia licèt ipſam rem non poſſideat, *l. naturaliter 12. ff. de acquir. poſſ.* tamen quaſi poſſidet ratione vſusfructus, cuius quaſi poſſeſſionis ratione competunt ei interdicta poſſeſſoria, *l. vlt. ff. vti poſſidetis, l. 1. §. vti videmur, ff. de itinere, actuque.* Docent Menochius *d. remedio, ex n. 79.* Oſualdus *d. c. 31. littera D*, Anton. Gomez *in l. 45. Tauri, nu. 191.* D. Garaña *in c. in litteris, n. 9.* vbi Fermoſinus *qu. 1. ex num. 14. de reſtit. ſpol.* vnde deiectus debet probare poſſeſſionem, & deiectionem ab ipſa, vt interdicto poſſeſſorio vti poſſit, *l. 1. §. interdictum, ff. de vi & vi:* quo modo accipit textus *in cap. olim, de reſtit. ſpol. cap. licèt cauſam, de probat. cap. ſuborta, de re iudicata*, Fachineus *lib. 8. controu. c. 10.*

c *Per contumacem.*] Quo caſu quomodo procedendum ſit, latè dicemus *in cap. 1. & 2. de dolo & contumacia.* 3

d *Exſpirat enim iuriſdictio.*] Vt latè probaui *in cap. de cauſis 4. hoc tit.* vbi commentarium huius textus dedimus. 4

C A P V T XI.

Idem a *Carnotenſi Epiſcopo.*

SAnè quia nos in primis conſulere voluiſti, qualiter à nobis iudex delegatus Epiſcopum, qui ei non ſubeſt, ad aliquid faciendum, vel dandum compellere debeat, cùm cauſam, quæ inter Epiſcopum, & laicum, vel clericum vertitur, de mandato noſtro ſuſcepit: id tuæ quæſtioni duximus reſpondendum, quod iudex à nobis delegatus vices noſtras gerit; vnde in cauſa illa ſuperior eſt, & maior illis, quorum cauſam ſuſcipit terminandam. Ideò ſi Epiſcopus, vel alia *b* perſona, quæ non ſit de iuriſdictione illius, in cauſa, quam ei delegamus, rebellis, ac contumax fuerit, ſecundùm qualitatem, vel quantitatem facti poterit vel *c* interdicti, vel ſuſpenſionis ſententia à iudice delegato compelli. Itaque iudex ſecundùm negotij qualitatem temperatè procedens, Epiſcopo vel ingreſſum Eccleſiarum, vel ſacerdotale officium interdicat, aut etiam terram illius, quæ ad iuriſdictionem ſuam pertinet, ſpecialiter interdicto ſupponat.

N O T Æ.

1 a CArnotenſi.] Ità legitur *in cap. 16. hoc in 1. collect.* & poſt Concilium Lateran. *part. 7. cap. 20.* & *in cap. quæſtionis, de appellat.* Carnutum Belgiæ caput, ciuitas eſt in regione media totius Galliæ ſita, cuius meminerunt Cæſar *lib. 6. cap. 4.* Sulpitius *dialog. 3.* Paulinus *lib. 4. in vita S. Martini:* habet Eccleſiam Cathedralem, cuius mentio fit *in cap. 28. de iudicijs, cap. 28. de iurepatron. capite 23. & 24. de V. S.* Eius Epiſcopo Ioanni Sariſbarienſi miſſa eſt præſens deciſio, de quo plura adduxerunt Fratres Sarmat. *tom. 2. Galliæ Chriſtianæ, fol.* 490. & nonnulla de ipſo Comitatu Carnotenſi in Gallia non ignobili, congeſſi *in cap.:*

b *Vel alia perſona.*] Iuxta ea quæ dixi *in cap. 1. hoc tit.*

c *Inter-*

2 c *Interdicti, vel suspensionis.*] Contra contumaces enim, & impedientes vsum suæ iurisdictionis, potest iudex delegatus procedere per censuras excommunicationis, interdicti, & suspensionis, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.*

COMMENTARIVM.

3 Conclusio traditur, & probatur. EX hoc textu vt commune axioma deducitur, *Iudicem delegatum esse maiorem quocumque ordinario in causa sibi commissa.* Quod probant textus *in cap. 2. de officio Legati, cap. significasti, cap. pastoralis, §. quia verò, hoc tit. cap. pastoralis, §. præterea, de officio Ordin.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cotrasius *lib. 3. miscell. cap. 19.* Anguianus *lib. 3. de legib. cap. 33. per totum*, Fachineus *lib. 12. controu. cap. 84.* Barbosa *lib. 2. voto 53. num. 13.* Carena *de officio Inquisit. part. 1. tit. 5. §. 7.* Abruz. *ad leg. 1. ff. de officio eius, qu. 1.*

4 Ratio dubitandi. Sed hoc axioma, licèt ita communiter receptum, difficile tamen videtur ex ea consideratione; nam ideò delegatus dignior iudicatur, & maior quocumque ordinario, à nostro Alexandro; quia ipsius Pontificis delegantis personam repræsentat: sed æqualiter iudices ordinarij sustinent, & repræsentant personam Principis, à quo eliguntur, aut confirmantur, *cap. ita Dominus, 19. dist. cap. mandata, de præsumpt.* & ipsi ordinarij amplam iurisdictionem obtinent in suis territorijs, *cap. cùm Episcopus, de officio Ordin. lib. 6. l. more, l. & quia, ff. de iurisd.* vnde possunt supplere negligentiam ipsius iudicis delegati, *cap. significauit, de officio ordin.* atque contra ipsum procedere, vt probat Anguianus *d. cap. 33. num. 12.* igitur quia iudex delegatus non est maior quocumque ordinario. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet causa naturalis accidentali præfertur, *l. 3. ff. de tutelis*: sed iurisdictio ordinaria est naturalis; delegata verò accidentalis: igitur potius iudex ordinarius præferendus est delegato, quàm è contra: & si daremus vtramque iurisdictionem esse eiusdem naturæ, non debebat præferri delegatus, siquidem cui aliquod ministerium demandatur, non præfertur, sed exequatur illis, qui simile ministerium exercent, *l. 2. C. vt dignit. ordo, l. 2. C. de Comitib. rei milit. lib. 12.*

5 Delegatus iudex quis. Hac difficultate minimè obstante vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, quinam dicantur iudices delegati, & qui ordinarij appellentur, vt inter eos prærogatiuam agnoscamus. Et omissis varijs diffinitionibus traditis in hac rubrica à Panormit. *num. 1.* Decio *num. 14.* Sahagun *num. 15.* Petro Greg. *lib. 27. syntagm. 22. num. 2.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. quæst. 12.* P. Barbos. *in l. cùm Prætor 12. §. 1. num. 2. ff. de iudicijs*, Parexa *de instrum. edit. tit. 2. resol. 5.* illa vt receptior placuit Antecessoribus nostris, quæ ait: *Delegatus est persona, cui causæ cognitio committitur, nihil proprium habens, sed delegantis personam repræsentans.* Quæ diffinitio colligitur ex hoc textu, *ex l. 1. §. qui mandatam, ff. de officio eius.* Ponitur in ea, *persona*, loco generis; aliæ enim sunt personæ, quæ licèt causæ cognitionem habeant, iudices tamen delegati non sunt: illa verba, *committitur cognitio, vel executio*, adhibentur, vt cognoscatur delegari posse non solùm principium, & medium, verùm & finem causæ, *cap. super 27. §. intentionis, hoc tit.* Principium, cùm tantum citatio, vel litis contestatio committitur, *d. §. intentionis*, ibi: *Litis exordium, cap. pastoralis 28. §. item, hoc tit.* Medium, cùm examen testium totius causæ, seu cognitio negotij vsque ad sententiam demandatur, *d. cap. super, §. nos, cap. iustè 18. hoc tit.* Finis, cùm diffinitiua sententia, causa iam examinata, delegatur, *d. cap. super, §. verùm.* Reliqua diffinitionis verba ponuntur loco differentiæ, vt demonstretur, iudices delegatos valdè differre ab ordinarijs, & vicarijs, qui ordinaria iurisdictione fruuntur, & propria, cùm delegati nihil proprium habeant, *cap. 1. 94. dist. cap. præterea 5. hoc tit. d. l. 1. §. qui mandatum*, ibi: *Nihil proprium habens*; sed eius qui mandauit, iurisdictione vtuntur, *l. etsi Prætor*, ibi: *Partibus eius fungens, ff. de officio eius, l. solet 16.* ibi: *Fungitur vice eius, qui mandauit, ff. de iurisd.* Vnde dicuntur iudices extraordinarij, *l. 2. C. de dilationibus, cap. induciæ, §. spatium 3. qu. 3. cap. quoniam*, vbi Glossa *verbo Extraordinario, de probat.* notarunt Menochius *lib. 2. de præsumpt. cap. 15. nu. 15.* Osualdus *ad Donellum lib. 17. c. 18. littera A.*

Sed contrarium, immò iudices delegato proprio iure iurisdictionem habere, probari videtur *ex l. 1. §. qui mandatam, vers. Verius enim, ff. de officio eius*: vbi probatur eum, cui mandata est iurisdictio, habere eam vt propriam. Sed pro eius textus solutione sciendum est, in eius principio Papinianum generalem in eo textu regulam constituisse, quam *in vers. verius est*, exponit, vt scilicet vsus iurisdictionis, qui more maiorum competit, transferatur, non sic imperium, quod lege competit, cuius vsus ad alium transferri non potest. Ex qua sententia non sequitur, transire in delegatum iurisdictionem ordinariam, sed potiùs mandatam, vt docent Glossa, & Matheacius *ibi*. Verùm enim est, vsum iurisdictionis transferri, non verò ipsam iurisdictionem, quomodo etiam accipiendus est textus *in cap. in litteris 9. hoc tit.* vbi si attenditur proprietas vocis *eius*, quæ proprietatem significat, *l. locum 2. §. 1. ff. de religiosis*, probari videtur, delegatum proprium quid habere; nam in eo textu, & similibus huius tituli, vsus iurisdictionis latè dicitur iurisdictio ipsa; & in eo sensu, quia delegatus habet vsum iurisdictionis, aliquando dicitur habere iurisdictionem ipsam. Etiam suprà dictis opponi solet textus *in l. cognitio 4. ff. de officio eius*, in illis verbis: *Cùm propriam iurisdictionem legatis tuis dederis*. Ex quibus deducitur, legatos, quibus mandatur iurisdictio, eam proprio iure habere. Sed vt huic difficultati satisfaciamus, examinanda est illa satis vexata quæstio, vtrum videlicet Legati Proconsulis, quibus iurisdictionem demandarunt Proconsules, habeant eam vt propriam, an vt delegatam? Et eam habere vt delegatam, suaderi videtur *ex l. cùm Prætor 12. §. 1. ff. de iudicij, l. solent 6. vers. sicut, ff. de officio eius*, ex celebri loco Iulij Cæsaris *lib. 2. comment.* vbi ait: Non se ignorare, quod est officium Legati, qui fiduciariam operam obtinet. Hanc tenent opinionem P. Barbos. *in d. l. cùm Prætor, num. 178.* Osualdus *lib. 17. Donelli, cap. 8. triplici littera N.* Sed contrariam sententiam, immò proprio iure iurisdictionem habere, docuerunt Anton. Faber *in d. l. cùm Prætor*, P. Faber *in l. nemo 70. ff. de reg. iuris*, Couar. *lib. 3. variar. cap. 20. num. 11.* Cuiacius *lib. 7. obseru. cap. 21.* quorum sententia probatur *ex l. 2. ff. quis, & à quo appelletur*, vbi probatur, à Legato ad Proconsulem appellari, ad quem si mandatam iurisdictionem exerceret, appellari non posset, *l. 1. §. 1. ff. eod. tit.* Facit textus *in l. 1. §. 1. ff. de tutor. & curatorib.* vbi ipse tutores dat, cùm hæc potestas mandata iurisdictione non transeat, *l. nec mandante 8. ff. de tutor.* Tandem faciunt alia, quæ expendebamus *in cap. 1. hoc tit.* pro interpretatione textus *in l. legatus*; quæ repetenda sunt pro huius quæstionis expositione. 6 Opponuntur varij textus.

Diximus tandem in diffinitione: *Delegantis personam repræsentans*. Vt cognoscatur, iudices delegatos repræsentare iudices delegantes, quorum iurisdictione, & potestate vtuntur: vnde deducitur, ex persona delegantis æstimandam esse iurisdictionem delegati, vt in præsenti docet Alexander: & ipsum vt delegantem honorandum esse, docent Osualdus *lib. 17. Donel. cap. 8. littera L*, Alciatus *in rubrica de officio eius, num. 25.* & similiter exceptiones, quæ opponi poterant deleganti, obstare etiam delegato, *cap. 1. de officio Vicarij, lib. 6.* nisi sit specialis, seu personalis exceptio, quæ delegato non obijcitur, *cap. si quis 4. de foro compet.* vbi Cuiacius, Scaccia *de appellat. qu. 7. num. 42.* Moneta *de commut. cap. 8. num. 610.* licèt in delegationibus extraiudicialibus debitoribus factis aliud obseruetur, exceptio enim, quamuis realis, quæ deleganti obstabat, delegato non potest opponi, *l. si quis 12. l. doli 19. ff. de donat.* ratio discriminis redditur *in d. l. si quis 12.* quia videlicet cùm hæc delegatio celebretur nouatione facta, & interposita stipulatione, remittere videtur exceptionem is, qui denuò promittit. Circa casum autem textus *in d. l. si quis 12.* obseruandi sunt textus *in l. fideiussor 16. ff. de fideiussor. l. 2. §. idem, ff. de eo quod certo loco, l. qui alij 12. ff. de operis libert.* in delegatione verò, de qua in hoc titulo agitur, cùm nulla nouatione intercedente iurisdictio committatur, committitur vt erat apud delegantem, cuius personam delegatus repræsentat, vt in hoc textu docetur. Quæ omnia procedunt in delegato hominis, non verò in delegato legis, cui lex ipsa causa committit, vt *in cap.* 7 Delegatus repræsentat delegantem.

cap. irrefragabili 13. §. *cæterùm, de officio Ordin. cap. unico, de clerico ægrot. lib. 6. cap. ad audientiam, de hæret.* lex enim, aut Senatusconsultum plerumque delegat, *l. excipiuntur* 14. *ff. ad Syllan. l.* 1 *ff. de damno infecto*: notat Scipio Gentilis *lib. 3. de iurisd. cap.* 25.

8 De iudice ordinario. Iudex ordinarius ille dicitur, qui propriam habet iurisdictionem, aut iure, aut consuetudine, *l. more* 5. *l. & quia, ff. de iurisd. cap. conquerente, de officio ordin.* Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 1. Docent plures laudati à Barbosa *in rubrica de officio ordin.* vnde cùm iure proprio, non alicuius personam repræsentans, iudex ordinarius iurisdictionem obtineat, differt valdè à iudice delegato, qui nihil proprium habet, sed tantùm delegantis personam repræsentat: aliquando tamen contingit, vt ordinarius simul sit delegatus, cùm videlicet illi committitur causa, cuius cognitio iure ordinario ad ipsum non spectabat; quem casum latè disputabimus *in cap. licèt, de officio Ordinarij.*

9 Traditur ratio decidendi. Ex quibus facilè cognoscitur maioritas, & præexcellentia iudicis delegati Pontificis suprà omnem ordinarium, quæ etiam redditur à nostro Alexandro in illis verbis: *Iudex à nobis delegatus vices nostras gerit.* Nam cùm iudex delegatus ipsum delegantem repræsentet, cuius vices gerit, & iurisdictionem exercet in causa sibi commissa; & delegantis iurisdictio sit suprà omnem iurisdictionem ordinariam, necessariò & ipsius delegatus in causa sibi commissa, in qua vices ipsius delegantis gerit, maior erit quocumque ordinario, cùm gesta per ipsum delegatum, per Pontificem gesta credantur, *cap. si cui* 12. *de præb. lib.* 6. Glossa 2. *in fine, in cap. in litteris, de rescriptis.* Vnde quia absurdum, & indecorum erat, vt simplices clerici à Sede Romana delegati, in causis sibi commissis maiores constituerentur Episcopis, & Archiepiscopis, statutum fuit à Bonifacio VIII. *in cap. statutum, hoc tit. lib. 6.* ne causa delegetur nisi habenti dignitatem, vel Canonicatum in Ecclesia, aliàs gesta à delegato inualida sint. Docent plura ad huius textus interpretationem adducentes, Tondutus *resol. canonic. cap.* 77. & 87. Petrus Gregor. *lib.* 1. *de rescriptis, cap.* 53. Barbos. *de canonicis cap.* 19. & *in remiss. ad Trident. sess.* 25. *de reform. cap.* 10.

10 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione perpensa, qua moti Barbatia, Alciatus, Iacobus de Nigris, & Corrasius, quos refert Anguianus *d. lib. 3. de legibus, cap.* 33. existimarunt discrimen esse constituendum inter delegatum Principis, & delegatum inferioris, vt delegatus Principis maior sit quocumque ordinario; non ita delegatus inferioris Magistratus. Sed hæc distinctio sustineri non potest, siquidem tam delegatus inferioris Magistratus, quàm Principis gerunt vices delegantis: igitur etiam delegatus inferioris Magistratus maior est quocumque ordinario, cui præest ipse Magistratus, qui delegauit. Aliter Beroius interpretatur nostram Alexandri decisionem; asserit enim, delegatum esse maiorem illis ordinarijs, quorum causam suscipit terminandam, id est illis, ad quorum iurisdictionem causa commissa spectat, iuxta illa verba nostri textus: *Quorum causam suscepit terminandam.* Quæ verba accipit ipse Beroius, non vt emolumentum, & vtilitas ipsius actionis ad Episcopum spectaret, sed quia causa delegata ad eius iurisdictionem pertinebat. Sed etiam hæc interpretatio admitti non valet, cùm repugnet contexturæ huius textus. Primò quia Alexander in præsenti regulam generalem, & eius rationem assignat in illis verbis, *Delegatus vices nostras gerit*; vnde in causa illa superior est, & maior illis, quorum causam suscepit terminandam. Deinde quia in huius textus specie vtilitas actionis ad ipsum Episcopum spectabat, vt ex eius verbis constat: quare Beroij sententia sustineri non potest, etsi non inficier, ex præsenti decisione non rectè probari, omnibus Ordinarijs maiorem esse iudicem delegatum, etiam in causa sibi commissa. Sed iuxta alia iuris testimonia, & rationes suprà perpensas, defendenda est suprà tradita assertio. Nec tunc obstat prædicta dubitandi ratio; nam licèt iudices ordinarij repræsentent ipsum Principem superiorem, atque eius vices gerant; longè tamen aliter delegati delegantis personam sustinent: siquidem iudices ordinarij propter officium, aut dignitatem, mediante Principis electione iurisdictionem obtinent; delegati verò specialiter, propter specialem commissionem ipsius delegantis: vnde maiori specialitatis ratione ipsius delegantis personam repræsentant, & vices gerunt. Nec obstat textus *in d. cap. significauit, de officio ordinarij*, vbi docetur, iudicem ordinarium posse supplere iurisdictionem iudicis delegati. Nam specialiter textus ille procedit, quatenus ad extirpanda peccata possit iudex ordinarius supplere negligentiam iudicis delegati, vt docet Anguianus *d. cap.* 33. & nos dicemus in eius textus commentario. Nec quod dicebamus, videlicet iurisdictionem delegatam esse accidentalem, & per consequens non esse præferendam ei, quæ est naturalis, obstat; quoniam hoc argumentum, quod expendit Riminaldus *in rubrica ff. de officio eius*, procedit, & locum habet, quando causa naturalis, & accidentalis tendunt ad eundem effectum; secus autem quando inuicem pugnant; tunc enim natura rei alterata esse dicitur, & præualet causa accidentalis, *l.* 15. §. *ad bestias, ff. de postul.* vnde in concursu iurisdictionis delegatæ, & ordinariæ circa eandem causam præualet delegata, quæ ordinariæ derogat, & in eius præiudicium conceditur.

C A P V T XII.

Idem a *Eboracensi Archiep. & Episcopo Conuentrensi.*

EX parte N. capellani nobis innotuit, quod cùm ad te, *b* frater Conuentren. litteras nostras impetrauit, vt ei Archidiaconatum, quem in Ecclesia primò vacare contigerit, assignares; R. aduersarius eius ad te, frater Eboracen. litteras, sicut dicitur, impetrauit, nulla de prioribus habita mentione; vt si *c* auunculus suus Archidiaconatum, quem habebat in ea Ecclesia, vellet omninò dimittere, ipsum ei faceres *d* assignari. Quoniam igitur, si memores fuissemus, nos præfato N. litteras nostras, sicut prædiximus, direxisse, pro aduersario nullatenus scripsissemus; nolentes litteras nostras, quas pro eodem N. misimus, occasione hac effectu carere: f. t. per A. s. præ. m. quat. præscriptum Conuentrensem commoneas, vt præfato N. Archidiaconatum Ecclesiæ suæ, si vacat, iuxta promissum suum assignet, non obstantibus litteris, quæ ab aduersario eius postmodùm fuerint impetratæ, tacita veritate.

N O T Æ.

1 a IDem.] Similiter legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 17. & post Concilium Lateran. *part.* 7. *cap.* 21. De Eboracensi, & Conuentrensi Ecclesijs aliqua adduxi *in cap. 2. cap. inter cæteras, de rescriptis.*

2 b *Frater.*] Ità appellantur Episcopi, & Prælati Ecclesiastici, cùm R. Pontifex illis rescribit, *cap. quàm graui, de crimine falsi.*

c *Auunculus.*] Nepos, siue ex patruo, siue ex filio admitti potest ad beneficium patrui, vel aui, vt probaui *in cap. 5. de filijs presbyt. num. fin.* 3

d *Assignari.*] Resignatio in fauorem tertij quando admitti possit ab Episcopo, latè dixi *in cap.* 4. *de pactis*; & quæ ad hunc textum spectant, reperies *in cap.* 1. *de rescriptis, num. fin.* 4

CAPVT XIII.

Idem a *Eboracensi Archiepiscopo.*

EX parte tua quæsitum est à nobis, vtrum cùm causam aliquam sub certa forma committimus, iudices delegati formam sibi commissam ita debeant sequi, quod rationabiles exceptiones non admittant. Super quo taliter respondemus, quod etsi aliquando iudici expediat formam sibi statutam seruare, debet tamen rationabiles exceptiones admittere, & in causa iuxta iuris æquitatem procedere, nisi exprimatur in litteris nostris, quod nullæ debeant exceptiones admitti: quod nec nos, nec antecessores nostros vnquam credimus expressisse.

NOTÆ.

1 a EBoracensi.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. & post Concilium Lateran. *part.* 42. *cap.* 1. De Ecclesia Eboracensi latè egi *in cap.* 4. *de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

PRæsens decisio spectat ad primam huius rubricæ partem, in qua agitur de officio delegati. Ad delegatum enim spectat ratione proprij officij partes iubere coram se comparere, *cap. præterea* 5. *hoc tit.* formam suæ delegationis diligenter seruando, *cap. venerabilis* 37. *hoc tit. cap. cùm dilecta* 22. *cap. Rodulphus* 35. *de rescriptis*. Debet etiam delegatus ratione officij iuris ordinem seruare, exceptiones iustas, & rationabiles admittendo, *cap. causam quæ, de rescriptis*; & omnes, nisi aliter in litteris delegationis comprehendatur: cùm enim nullum aliud habeat officium, nisi in litteris delegationis præscriptum, illud debet diligenter custodire, argumento textus *in l. diligenter, ff. mandati*; & tunc exceptiones tantùm admittere potest rationabiles; non enim Apostolica Sedes inhibendo exceptiones admittere, intendit omnes reijcere; nam quæ legitimæ sunt, & rationabiles, non solent rescripto Principis reijci, *l.* 2. *C. de precibus*, ne ius proprium auferatur à reo, aut via defensionis ei præcludatur, vt docent Osualdus *ad Donel. lib.* 22. *cap.* 9. *littera E*, plures relati à Barbosa *in præsenti.* Nec contrarium probant textus *in cap. lator* 2. *qu.* 7. *cap. placuit* 21. *qu.* 2. *cap. si homo* 27. *qu.* 1. Ex quibus Glossa *in præsenti, verbo Credimus*, intendit probare, exceptiones omnes reijci solere à R. Pontifice. Nam omissa solutione Petri Gregorij *in cap. eam te* 7. *de rescriptis*, *num.* 3. qui affirmat nostrum Alexandrum in præsenti oblitum decisionum prædecessorum suorum asseruisse, nunquam Sedem Apostolicam censuisse exceptiones reijcere in iudicio; dicendum est, in dictis decretis agi de causis criminalibus, in quibus sua natura exceptiones, seu dilationes facilè reijciuntur: vnde R. Pontifex potuit eas committere, reiectis exceptionibus.

CAPVT XIV.

Idem *Abbati, & Conuentui maioris* a *monasterij.*

QVoniam Abbas *b* Leicestriæ, qui priùs suscepto mandato nostro partibus diem ad agendum præfixit, præhabito consilio prudentum, Abbatem *c* Leicestriæ de nouo substitutum iudici *d* præmortuo, porrecto illi mandato, quia sub expressis nominibus locorum, & non personarum, commissio litterarum à nobis emanauit, sibi socium in causæ cognitionem adiunxit; ideò nos sententiam eorum, sicut rationabiliter lata est, ratam, & firmam habemus.

NOTÆ.

1 a MAioris monasterij.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 19. & post Concil. Lateran. *part.* 46. *cap.* 4. Maius monasterium est in Gallia, in ciuitate Turon. D. Martino Turonensi dicatum: ob eius amplitudinem, & quia alia minora monasteria propè illud constructa, illi subdita erant, dictum fuit Monasterium maius, vt plura de ipsius monasterij origine, & progressu adducentes tradunt Yepes *tom.* 1. *Chron. D. Benedicti, centur.* 1. *cap.* 2. Renatus Chopinus *lib.* 2. *monast. tit.* 1. *num.* 11. Fratres Sarmat. *tom.* 4. *Galliæ, fol.* 589. Mentio huius monasterij fit *in cap. dilectus*, vt lite pendente, *cap. inter*, *de excessibus Prælat.* apud Carnot. *epist.* 4. vbi notauit Souchetus; & *epist.* 108. vbi plura adduxit Iuretus. Bernardo Abbati huius monasterij missa est præsens decisio, quæ tam in prima, quàm in sexta collectione caret prima parte. Restituenda tamen est ex dicto Concilio Lateran. *part.* 46. *cap.* 4. vbi ita habetur: [Iam pridem, sicut benè meminimus, recepta querela vestra de Cestriæ capella de Herdelei, quam ad Ecclesiam vestram de Estun asseuerastis iure parochiali spectare, & contra iustitiam detinebant, causam ipsam Abbatibus Leicestriæ, & Lilleshullæ commisimus terminandam: ita quidem, quod si vterque interesse non posset, alter nihilominus, adscitis sibi discretis, & honestis hominibus, in negotij executione procederet. Accidit autem inopinato rerum euentu, sicut ex litteris tuis, & fratrum vestrorum, fili Abbas, intelleximus, quod antequam partes in iudicio apparuissent, Abbas vnius loci, Lilleshullæ scilicet, de præsenti vita migrauit, cui vir alter in breui prudens, & religiosus successit. Deinde Abbas Leicestriæ, qui priùs mandato nostro partibus diem ad agendum præfixit, habitoque consilio virorum prudentium, & iuris peritorum, Abbatem Lilleshullæ de nouo substitutum, porrecto illi mandato nostro, quia sub expressis nominibus locorum, & non personarum, commissio litterarum à nobis emanauit, sibi socium adiunxit: & sicut ex litteris eorumdem accepimus, cùm vtraque pars legitimè citata sæpiùs in eorum præsentia consisteret, auditis rationibus, & allegationibus hinc inde productis, & testibus idoneis, & eisdem de non tacenda veritate iuratis, eaque diligenter inquisita, & cognita, cùm de iure matricis Ecclesiæ de Estun eis plenariè constaret, accepto multorum virorum legitimorum, & approbatorum, tam laicorum, quàm clericorum testimonio, prædictam capellam de Herdelei Ecclesiæ de Estun prudentium virorum consilio adiudicauerunt. Venerabilis etiam frater noster Vuigorn. Episcopus, qui tunc præsens aderat, eorum sententiam executioni mandauit, & monachos tuos, fili Abbas, qui ibi aderant, & te quoque fili H. procuratorem negotij in præscripta Ecclesia, quæ in eiusdem Episcopi diœcesi consistit, in corporalem per officiales suos possessionem introduxit. Quia igitur lites, siue controuersiæ, quæ concordia, vel iudicio finiuntur, in recidiuæ contentionis scrupulum non debent iterum aliquatenus redigi, præsentis scripti patrocinio eam vobis confirmamus, &c.

b *Cestriæ.*] Cestria ciuitas est in Anglia propè Londinensem, olim Episcopalis Cathedra, ex ciuitate Lichfeldriæ ibi translata; sed posteà in Conuentriam mutata, & demùm ad pristinam Sedem restituta, vt refert Cironius *in cap. dilectus, de sequestrat. possess.* Huius ciuitatis meminit Alexander *in præsenti.* 2

c *Leicestria.*] Monasteria Leicestriæ, & Lilleshullæ, de quibus in præsenti, sunt Canonicorum regularium

rium D. Augustini in Anglia, in Comitatu Salopiæ, vt refert Pennotus *in hist. canonic. regul. lib.2. cap.37.* in ipso Comitatu.

d *Iudice præmortuo.*] Hæc verba exposui *in cap. sciscitatus, de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

3 Conclusio probatur. EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *Morte delegati exspirat iurisdictio delegata, nisi intuitu dignitatis mandata sit*; quia tunc ad successorem in dignitate transit. Probant eam textus *in cap. dudum 27.18. quæst.2. cap. pastoralis, §. præterea, de officio Ordinarij, cap. si gratiosè 5. de rescriptis, lib.6. cap. si is qui, hoc tit. eod. lib.* Consonat lex 47. *tit.* 18. *part.* 3. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de canonicis cap.* 3. *num.* 11. Sahagun, & Canisius in hoc textu, Petrus Gregor. *lib.5. partit. tit.5. cap.3.* Moneta *de commut. cap.8. num.* 114. Couar. *in cap. requisisti 15. de testam.* Baio-Atroyo *in cap. fin. de procurat. lib.6. num.* 56.

4 Impugnatur prædicta assertio. Sed aduersùs hanc assertionem insurgi potest sequentibus rationibus. Prima ex eo nascitur, nam certum est, mandatum extingui non solùm morte mandantis, verùm etiam mandatarij, *l. inter 26. l. si quid aliud 27. §. morte, ff. mandati, l. mandatum 15. Cod. eod. tit.* cum alijs infrà citandis: igitur morte iudicis delegati, etiam expressò dignitatis nomine, finitur mandata iurisdictio. Accedit, nam si expressio dignitatis faceret, vt mandata iurisdictio transiret ad successorem, transiret aduersùs successorem partis, contra quam sub nomine dignitatis rescriptum impetratum fuit: sed aduersùs eius successorem in hac specie non transit iurisdictio delegata, *cap. significauit 36. de rescriptis*, vbi alia adduxi: igitur nec prætextu dignitatis expressæ iurisdictio delegata transit ad successorem in dignitate ipsius delegati. Augetur secundò hæc difficultas, nam si ea quæ intuitu dignitatis conceduntur, transirent ad successorem in dignitate, sequeretur vt iuramentum fidelitatis factum R. Pontificis, & vt Pontifici, non deberet eius successori iterum fieri; sed deberet iterari in persona successoris, *cap. ego 4. de iureiur.* vbi Balboa *num.* 16. igitur nec iurisdictio delegata, quæ expressò dignitatis nomine conceditur, ad successorem in dignitate transit. Augetur tertiò difficultas sequenti ratiocinio. Mortuo Episcopo eius Capitulum succedit in omnem ipsius iurisdictionem ordinariam, *cap. his quæ 11. cap. olim 14. de maiorit. & obedient. cap. 1. eod. tit. in 6. cap. ad abolendam 3.* vbi Glossa *verbo Sede vacante, cap. penult. & fin. de supplend. neglig. eod. lib. cap. 1. de institut. in 6. Clement. 1. §. de hæreticis*, Trident. *sess.23. de reform. cap.10.* & *sess.24. cap.6.* Sed si iurisdictio mandata sit Episcopo etiam sub nomine dignitatis, Capitulum eo defuncto non succedit in iurisdictione delegata, vt defendunt in præsenti Abbas, Felinus, Mantua, & Beroius, Azeuedus *ad Curiam Pisanam, lib.1. cap.8. num.12.* Sbrozius *de officio Vicarij, lib.1. cap.16. num.1.* & *lib.2. cap.135. num.4.* igitur quia iurisdictio delegata sub nomine dignitatis concessa ad successorem non transit.

5 Ratio decidendi. Hac difficultate ita fulcita non obstante, vera est Alexandri decisio, videlicet iurisdictionem alicui mandatam sub nomine dignitatis, non finiri morte ipsius delegati, sed ad eius successorem transire: cuius decisionis rationes varias afferunt DD. *suprà citati*. Aliqui rationem petunt ex illis verbis huius textus: *Quia sub expressis nominibus*, &c. sed in eis vera ratio non assignatur, immò differentia constituitur inter delegationem factam sub nomine dignitatis, & factam sub nomine proprio. Quare ea omissa, placet communis ratio à repetentibus in præsenti adducta, videlicet priuatam personam decedere, dignitatem autem nunquam mori, *cap. si gratiosè 5. de rescriptis in 6. cap. liberti 65. 12. qu.2. cap. requisisti 15. de testam.* Vnde iudex delegatus sub nomine dignitatis continuatur in successore, nec præsumitur decessisse. Quod non procedit in persona priuata, cùm indiuidua quotidie pereant, *l. si quis in fundo 14. ff. de legat.1.* Vnde credi non potest, ipsum delegatum viuere, cùm facto ipso decessisset; & ea quæ sunt facti, fingi non possint, *l. in bello 12. §. facti, ff. de captiuis.* Docent in præsenti Viuianus, Sahagun, & Canisius, Petrus Pechius *in regula Priuilegia, de regul. iuris lib 6.* in cuius rationis confirmationem expendi solet textus *in l. quod Principi 56. ff. de legat.* 2. vbi docetur quod si Principi legatum relictum sit, & decedat antequam dies legati veniat, legatum successori debetur, quod in alijs legatarijs particularibus non procedit; nam si decedant antequam dies legati cedat, non transmittunt legata ad hæredes, *l. si post diem 5. ff. quando dies legati*: cuius specialitatis ratio non prouenit ex eo, quod Princeps solutus sit lege Papia, *l. Princeps*, iuncta inscriptione, *ff. de legibus*: sicut legibus Glicia, & Falcidia, *l. Papinianus 8. §. Imperator, ff. de inofficioso testament. l.4. Cod. ad leg. Falcid.* vt docent Cuiacius *lib.15. obseruat. cap.30.* Pancirola *lib.2. variar. cap.5.* Madera *animadu. cap.35. num.2. & 4.* Merillus *lib.1. obseru. cap.19.* Parexa *in otio quadrimestri, 2. part. num.3.* sed potiùs ex eo, quod legatum Principi relictum magis dignitati, quàm personæ relictum creditur, vt docet Gothofredus *in d. l. quod Principi*. Quod etiam procedit in legatarijs particularibus, si nomine dignitatis legatum relinquatur, vt sacerdoti, *l. annua, §.1. ff. de annuis legat.* vbi Cuiacius, *l. sancimus 46. §. fin. l. vlt. Cod. de Episcop. & cleric.* Nec contrarium suadet textus *in l. si Augustæ 37. ff. de legat.* 2. vbi contrarium docetur in legato relicto Augustæ, videlicet quod si ipsa decedat ante cessionem legati, ad successorem illud non transmittit; & tamen ipsam Augustam eisdem priuilegijs frui, quibus Princeps vtitur, docetur *in d. l. Principes 31. l. fiscus 6. ff. de iure fisci, l. bonæ 3. Cod. de quadrien. præscript.* Nam discriminis ratio ex eo prouenit, quod mortua Augusta, alia non eligatur, aut succedat in eius locum; potest enim contingere, vt Imperator aliam non ducat in vxorem; & si ducat, non successionis iure ducitur: quod totum contrarium contingit in Principe, cui successor necessariò datur, aut hæreditario iure, aut electione, iuxta leges, aut consuetudines Imperij.

Etiam pro illustratione, & confirmatione prædictæ decisiuæ rationis adduci solet exemplum deductum ex priuilegio; licèt enim priuilegium personale, id est personæ concessum, extinguatur cum ipsa persona, nec ad eius hæredem transeat, *l. priuilegia 196. ff. de regul. iuris, cap. priuilegia, eod. tit. in 6.* si tamen concedatur alicui dignitati, vel communitati, ex adducta ratione, videlicet quia dignitas nunquam moritur, perpetuum priuilegium est, & ad successores in dignitate transmittitur, *l. forma 4. §. quidquam, Cod. de censibus, l. maximarum, Cod. de excusat. muner. lib. 10.* Nec contrarium docetur *in l. sordidorum 13. Cod. eod. tit.* dum in ea deciditur, priuilegia excusationum munerum alicui intuitu dignitatis concessa non transire ad successorem in dignitate; nam omissa solutione Accursij in eo textu, qui existimat ibi agi de hærede, ad quem priuilegium nunquam transit, dicendum est, Imperatores tractare de priuilegio dato, seu concesso alicui contemplatione dignitatis; sed eo animo, vt ad successorem in ea non transiret, vt constat ex illis verbis: *Neque enim potest esse perpetuum, quod non rebus, sed personis, contemplatione dignitatis, atque militiæ indulsisse constat.* Facit etiam pro prædicta decisiua ratione, quod communiter traditur de executoribus testamentorum, aut commissarijs ad testamentum condendum; licèt enim morte eorum finiatur officium, *cap.2. §. fin. de testam. lib. 6.* Petr. Pecchius *de testam. coniug. lib. 1. cap.30. num. 13.* tamen si sub nomine dignitatis quis sit datus executor, aut nominatus commissarius, & electa non sit personæ industria, successor in dignitate potest exequi munus sibi iniunctum, vt docent Sanchez *lib.8. de matrim. disp.27. num.29.* Carpio *de executoribus lib.3. cap. 7. num.16.* 6 Illustratur prædicta ratio.

Nec huic rationi præsentis decisionis ita receptæ, & illustratæ obstat textus *in cap. 1. de officio Vicarij, lib.6.* vbi excommunicatio prolata in Vicarium Episcopi, tanquam in Vicarium, non transit in successorem in officio ipso, vel dignitate: igitur quia quæ geruntur sub nomine dignitatis, ad successorem in ea non transeunt. Augetur difficultas ipsius textus *ex cap. aduersùs 7. de immunit. Eccles.* vbi excommunicatio prolata in Magistratum sæcularem imponentem tributa Ecclesiæ, seu personis ecclesiasticis, transit in successorem ipsius Magistratus. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, certum esse, successorem in dignitate non ligari excommunicatione, qua ligatus erat eius antecessor, *d. cap. 1. de officio Vicarij*; quia vnusquisque ex suo delicto sorti subijcitur, nec alieni criminis quis successor constituitur, *l. crimen 26. ff. de pœnis*: quia iuxta Cassiodorum *lib.2. variar. cap.11.* quodcumque delictum suos sequitur auctores; quod procedit nisi successor 7 Exponitur cap. 1. de officio vicarij, in 6.

cessor ipse in ipsa dignitate particeps sit sceleris; tunc enim ratione proprij reatus eadem ligatur censura, *cap.1.in fine, vt lite non contest.* vt contingit in specie textus *in d.cap.aduersùs*; iudex enim sæcularis particeps erat delicti, quia non satisfaciebat personis ecclesiasticis ob grauamen illatum ab antecessore; vnde ratione proprij criminis in excommunicationem incidit antecessoribus inflictam. Docet Glossa *in d.cap.aduersùs, verbo successorem.*

8 Explicatur tradita assertio. Manet ergo, iurisdictionem delegatam mandatam iudici sub nomine dignitatis, transire in successorem eiusdem dignitatis: quæ assertio accipienda est, si non sit electa personæ industria; tunc enim etiam ad successorem in dignitate non transit, *cap.fin.§.fin.hoc tit.* Canisius *in præsenti*; etsi iurisdictio mandata sit tantùm sub nomine dignitatis, vt Petro Episcopo Salmantino; tunc enim eius morte finitur iurisdictio, nec ad successorem in Sede transit: nam quoties persona exprimitur, personalis est commissio; quoties verò dignitas, realis: ita post alios Germonius *de indultis Cardin.* §. *Hieronymo, num.49.* Sanchez *lib. 8. de matrim. disput.22.* nisi alia sit voluntas delegantis. Vnde infertur, causam commissam Vicario Episcopi, mortuo eo, vel reuocato, non transire in eius successorem. Abbas *in præsenti, num.10.* Gambara *de officio Legati lib.8. num.97.& lib.9. cap.35* talis enim iurisdictio mandata Vicario vt Vicario, commissa videtur habita contemplatione officij, quod exercet. Flores de Mena *lib. 1. variar. cap.4.* licèt contrariam opinionem teneant in præsenti Felinus *num.7.* Decius *num.9.* Beroius *num. 11.* Mantua *num.32.* Riccius *in praxi, decis. 615.* Hoc tamen procedit in Vicario Episcopi successore alterius; non verò idem dicendum est in Vicario Capituli Sede vacante; in eum enim non transit iurisdictio delegata Vicario Episcopi, vt docet Barbosa *de potest. Episcop. allegat.54. num. 142.* Similiter si causa commissa sit iudici synodali ex his, qui eliguntur in Synodo diœcesana, ex dispositione Concil. Trident. *sess.25. de reform. cap. 10.* & ipse iudex decedat postquam in causa procedere cœpit, qui eligitur synodalis iudex ab Episcopo, non succedit in causa commissa iudici synodali, quia talis delegatio potiùs personalis, quàm realis iudicatur: quare resignata ipsa dignitate, seu præbenda, cuius synodalis electus fuit, adhuc potest procedere in causa, vt censuit sacra Congregatio, referente Farinacio *in d.cap.10. Concil.Trident.* & docent Flaminius *de resign.lib.1.quæst.1.nu.14.* Ceuallos *communium quæst.667.num.10.*

9 Dissoluuntur difficultates. Nec obstant dubitandi rationes suprà adductæ. Non prima; nam licèt verum sit, morte mandatarij finiri mandatum, in præsenti tamen casu non decedit mandatarius, siquidem dignitas nunquam moritur: vnde non est ratio quare iurisdictio mandata exspiret. Nec primum augmentum deductum *ex d.cap.significauit, de rescriptis*, obstat; nam discrimen est constituendum inter rescriptum impetratum contra aliquem ob debita contracta intuitu, & ratione dignitatis; & inter rescriptum impetratum contra constitutum in dignitate ob debita personalia: primo casu rescriptum transit contra successorem, *cap. cùm dilecti 17. de foro compet.* secundo verò casu successor in dignitate non tenetur soluere debita personalia contracta ab antecessore, *cap.1.de solut.* quo casu procedit textus *in d.cap. significauit 36.* nam ibi Comes personalis debiti ratione conueniebatur, vnde soror eius in Comitatu succedens, ratione ipsius debiti, ex rescripto impetrato contra fratrem conueniri non valet. Docent Glossa prima *in eo textu*, & Abbas *num.4.* Nec obstat augmentum secundum deductum *ex d.cap. ego, de iureiur.* nam pro eius solutione sciendum est, iurantem obedientiam, vel fidelitatem alicui ratione dignitatis, & eius nomine, non teneri iurare eius successoribus, quia omnibus obstrictus manet, *cap. veritatis 14. de dolo & contum.* Couarr. *in cap. requisiti, num.2. de testam.& in cap. quamuis, 1.part.§.5. num.4.* Suarez *de relig. tom.2.lib.2.cap.34.* perdoctus, & sæpè laudatus Præceptor D. Franciscus Ramos *in memoriali pro Episcop. Lusit. propos.5. num. 164.* si verò iuratum sit alicui Prælato sub nomine proprio, etiam expressa dignitate, tunc iurandum est etiam eius successori, *d.cap. ego*, vt in hoc casu accipit Balboa *ibi, num.16.* sic etiam qui promisit mandato, seu præcepto iudicis stare, tenetur etiam præcepto successoris parere; quia non tam ratione personæ, quàm dignitatis, & officij promissum videtur, vt rectè docet Couarr. *in d.cap. requisiti, num. 10.* Cui doctrinæ non refragatur textus *in l. penult. ff. iudicatum solui*, vbi qui promisit iudicatum à iudice soluere, non tenetur virtute eius stipulationis soluere quod à iudice appellationis iudicatum fuit; nam omissis solutionibus traditis ab Heringio *de fideiussorib. cap.20.§.20.* Riccio *4.part. collect.851.* Couarr. *d.num.10.* Osuald. *ad Donell. lib.18. cap.14. littera T*, dicendum est, in eo textu promissorem non teneri soluere iudicatum à iudice, ad quem fuerat appellatum, quia tantùm promisit se soluturum, quod Sempronius iudicasset; quo casu non tenetur soluere quod ab alio, quàm Sempronio iudicatum est, *l. si à iudice 64.§.1. ff. de iudic. l.3. in princ. ff. iudic. solui.* Nec obstat vltimum augmentum difficultatis; verùm enim est, Capitulum Sede vacante non succedere in iurisdictione delegata Episcopi, licèt succedat in ordinaria. Ratio differentiæ est, quia ordinaria competit Episcopo iure proprio; at verò delegata iure speciali. Vnde Capitulum cùm non succedat in his, quæ speciali iure competunt Episcopo, *cap. verum 7. de foro compet.* vbi Abbas *num.8. cap.2. ne sede vacante*; ideò non succedit in iurisdictione delegata: quamuis enim subrogatum sapiat naturam subrogati, *l. si eum 10.§. qui iniuriarum, ff. si quis cautionibus, l. si donare 36.§. si sponsus, ff. de donat. inter*; id tamen procedit in omnibus, quæ ordinario iure competunt; non verò in his, quæ per accidens, vt *in l. item veniunt, §. cùm prædiximus 4. ff. de petit. hæred.* de cuius conciliatione cum lege *hæc actio 13.§.1. ff. de seruo corrupto*, videndi sunt Gothofredus *ibi, littera D*, Anton. Faber *in d.l. item veniunt.* Vnde cum iurisdictio delegata Episcopo non principaliter, sed per accidens in eo reperiatur; licèt Capitulum succedat in ordinaria & principali, non tamen succedit in delegata accidentali: sed si è contrario mandata sit iurisdictio Capitulo Sede vacante, & vacare desinat, electo Prælato; tunc iurisdictio transit in Episcopum, ex textu ab specie *in cap. eam te 7. de rescriptis.* Ratio discriminis est, quia cùm causa committitur Capitulo Sede vacante, committitur vt ordinario, cùm ibi non sit aliqua persona, aut dignitas, cuius contemplatione commissa credatur; ideò cum omnis iurisdictio ordinaria competens Capitulo transeat in Episcopum, etiam delegata ad eum transmittitur: at cum causa committitur Episcopo, quia non tanquam Ordinario, sed tanquam Episcopo demandatur, non transit in Capitulum.

CAPVT XV.

a Idem.

SVper eo verò, quod subiungere voluisti, si de præsentatione presbyteri inter aliquos quæstione suborta, causam contigerit delegari alicui sub hac forma, vt si constiterit ius, de quo agitur, ad alterutram partem pertinere, ad præsentationem eius de persona idonea b ordinet Ecclesiam appellatione remota, an liceat delegato iudici, inscio Diœcesano Episcopo, Archidiacono, vel Archipresbytero reclamante, præsentatum sibi clericum c in possessionem Ecclesiæ mittere, præsertim si ignotus fuerit præsentatus, aut minùs idoneus: aut si Archipresbyter, aut Archidiaconus, vel Episcopus, ad quem institutio d pertinet, e appellauerit, vtrum eorum appellationibus sit deferendum. Hoc tuam volumus discretionem tenere, quod licèt quæstionem, quæ de præsentatione vertitur, ap. rem. committamus alicui terminandam, non tamen nostræ est intentionis diœcesano Episcopo, Archidiacono, vel Archipresbytero f præiudicium generare. Ideòque præsentandus est illi,

illi, qui inſtituendus fuerit : & tenebit eorum appellatio, ſi videntes iuri ſuo detrahi, duxerunt appellandum; quia non eſt illis, ſed partibus, inter quas cauſa commiſſa eſt, ap. remedium interclusum.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 20. & poſt Concil. Lateran. ſub Alexandro III. *p.*47. *cap.* 3. ſed ſupplenda eſt vera inſcriptio *ex cap. tua nos, de clericis peregrin.* vbi eſt alia pars huius textus, & legendum: *Alexander III. Epiſcopo Cenoman.* in cuius notis aliqua adduxi de Eccleſia Cenoman.

2 b *Ordinet Eccleſiam.*] Licèt verbum *Ordinare*, plerumque accipitur pro *eligere*, ſeu *inſtituere*, vt probat Hallicrius *de ſacris elect. cap.* 4. in præſenti tamen accipitur pro deſignare, ſeu confirmare, vt cauſa diſceptata inter patronos, iudex delegatus vnius præſentationem confirmet, & ab eo præſentatum inſtituere faciat, vt *in cap. ſignificauerunt, de except. cap. ad probandum, de re iudicata.*

3 c *In poſſeſſionem Eccleſiæ.*] Ipſum præſentatum inſtituendo: licèt enim iudex ad quem appellatum eſt ab Epiſcopo, qui inſtitutionem facere negligit, poſſit ipſum præſentatum inſtituere, vt probat Lotherius *de re benef. lib.* 2. *cap.*13. *num.*70. & ſuadetur *ex Clement. auditor, de reſcriptis*; tamen iudex delegatus, cui commiſſa eſt cauſæ beneficialis cognitio, non debet ideò inſtituere præſentatum à patrono legitimo, ſed ſolùm iubere, ſeu declarare, ipſum eſſe inſtituendum, vt docent Perez de Lara *de capellan. & anniuerſ. lib.*2. *cap.*11. *num.*15. Aloyſ. Ric. *in collect. deciſ. part.*5. *collect.*1598. Lotherius *vbi ſuprà*, Barb. *lib.*3. *voto* 125. *num.*203. Vnde delegatus in præſenti licèt poſſit cognoſcere de iure præſentandi inter patronos, non tamen poteſt ab eis præſentatum inſtituere.

4 d *Inſtitutio pertinet.*] Corporalis videlicet, ſeu miſſio in poſſeſſionem, quæ ad Archidiaconum iure communi ſpectat, vt probaui *in cap.*4. *de officio Archidiac.*

5 e *Appellauerint.*] Ex hoc textu omnes in eo repetentes deducunt, etiam commiſſa cauſa appellatione remota, tertium appellare poſſe, quod & docuerunt Couarr. *practic. q.*15. *ex n.*5. Balboa *in c. ſuper* 17. *de appellat.* Sed ſi verum amamus, hoc principium neutiquam deducitur ex hoc textu; nam Archidiaconus, Epiſcopus, ſeu Archipreſbyter in præſenti caſu non appellauerant tanquam tertij, propter ius alienum, ſed ratione iuris proprij; ſiquidem iudex delegatus ſe ingerebat inſtitutioni, quæ ad eos ſpectabat; vnde non à ſententia inter patronos dicta appellarunt, ſed ab inſtitutione, quam ipſe delegatus facere intendebat.

f *Præiudicium.*] Generalis enim conceſſio Principis intelligitur facta ſine præiudicio tertij priuati, ſeu communitatis, *l.* 2. *§. meritò, ff. ne quid in loco publ. l. iubemus* 1. *Cod. de ſacroſ. Eccleſ. l. finali, Cod. ſi contra ius, l. ſed cùm* 12 *ff. ad Trebell. l. penult. & vlt. ff. de natal. reſtit. l.*3. *C. vnde vi, l.*4. *C. de emancip. liber. l. reſcripta* 7. *C. de precib. Imp. offer. l. ſi teſtament. C. de teſtam. l.*31. *&* 32. *tit.*18. *p.*3. *l.*1. *&* 2. *tit.*12. *lib.* 3. *ordin. l.*1. *&* 2. *tit.*10. *lib.*5. *recopil.* Cuius beneficia omnibus prodeſſe, nulli verò debent nocere, vt in varijs ſpeciebus probant textus *in l.*2. *C. de precibus Imper. l. ex facto* 43. *ff. de vulgari*, & alijs. Probant Caſtillo *to.*2. *controu. cap.*28. Azeuedo *in l.*14. *tit.*3. *lib.*1. *recopil. n.*39. Solorzanus *to.*2. *de iure Indiar. lib.*2. *c.*26. *n.*62. Molina *de primog. lib.*2. *c.*1. *n.*13. Peregrinus *de iure fiſci, lib.*1. *tit.*3. *n.*21. Didacus Perez *in l.* 1. *gloſſa* 1. *verſ. Præterea, tit.*5. *lib.*3. *Ordin.* Carleual *de iudicijs tom.*1. *diſp.*2. *n.*629. Amaya *lib.*1. *obſeru. c.*1. *n.*31. & *in l. vnic. C. de pœnis fiſcal. lib.*10. *nu.*79. Larrea *deciſ. Granat. diſp.*8. & *allegat.*115. *&* 119. Salgado *de retent. bullar. lib.*1. *cap.* 7. Nec iuris ratio patitur alterum in alterius perniciem auctoritate Principis abuti, *l.*3. *C. de reſcind. vendit. l. vlt. Cod. ſentent. reſcind. non poſſe, l. cauſas* 16. *Cod. de tranſact. l. ſi donationem* 5 *Cod. de reuoc. donat. l.*1. *Cod. de his qui veniam æt.* Fornerius *lib.*5. *rerum quotid. cap.*26. Si tamen Princeps de damno tertij certioratus per ſupplicationem, iuxta tradita *in cap. ſi quando, de reſcriptis*, & cum cauſæ cognitione iterum ſuper eadem re reſcribit, exequendum eſt reſcriptum, *d. l.* 2. *§. ſi quis à Principe* 16. quem illuſtrat Fornerius *vbi ſuprà*; citra enim periculum contumaciæ; & animi rebellis in rebus merè politicis non licet ſubditis ſcrupuloſè inquirere in præcepta, iuſſiones, & diplomata Regia, quando à Principe iam certiorato emanant: & hic valet illud Terentij Clementis apud Tacitum *lib.* 5 *annal.* quamuis alia mente dictum: *Tibi ſummum rerum iudicium Diui dedere, nobis obſequij gloria relicta eſt.* Quam partem exponit ſecurè, & eleganter Marquez *lib.*2. *Gubern. cap.*10. 6

C A P V T XVI.

Idem *a* Alexand. III. b *Arelat.* c *Archiepiſcopo.*

CAuſa matrimonij, quæ inter Ermengard mulierem, & Bloſium agitari dignoſcitur, venerabilibus fratribus noſtris *d* Foroiul. & Vapincen. Epiſcopis meminimus commiſiſſe. Quibus vtique in vnum conuenientibus, eandemque mulierem, ſicut accepimus, viro reſtitui mandantibus, vir mulierem cruciatibus, & flagellis adeò affecit, quod inuita & coacta, inter ſe, & virum eſſe confeſſa eſt parentelam. Sicque factum eſt, quod ad iudicium vnius illorum mulierem ipſam dimiſit, quæ filios ſuos quinque dicit ex eo genuiſſe, & quatuordecim annis ſecum ſine quæſtione aliqua permanſiſſe. Vnde quoniam matrimonium in Eccleſia Dei adeò magnum ſacramentum probetur eſſe, quod ſine rationabili & euidenti cauſa diſſolui non debeat, præſertim cùm non ab homine, ſed à Deo ſit inſtitutum: diſcretioni veſtræ per A. ſ. mandamus, quatenus huius rei veritatem diligenter, & ſubtiliter inquiratis: & ſi inueneritis, quod præfatus B. prædictam mulierem ad iudicium ſolummodò vnius prædictorum Epiſcoporum à ſe ſeparaſſet, quia cùm duobus cauſa committitur, ſententia vnius non tenet, ipſum conſtanter commoneatis, & diſtrictè compellatis, vt mulierem ſicut vxorem ſuam, & appellatione remota benignè *f* recipiat, & maritali affectu pertractet. Quod ſi facere fortè contempſerit, eum, & ſuperinductam, appellatione ceſſante, excommunicationis vinculo perſtringatis. Si qui tamen apparuerint, qui poſtquam ab eo recepta fuerit, matrimonium eorum velint, & legitimè poſſint impetere, partibus antè vos conuocatis, cauſam audiatis, & eam ſine canonico, appellatione remota, terminetis, illa maturitate & circunſpectione adhibita, quam in tanto negotio conuenit adhiberi. Quod ſi ambo, &c.

N O T Æ.

1 a IDem.] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*21. & in hac ſexta tantùm legitur *idem*; ſed epigraphen, & litteram textus ita reſtituo ex ipſa epiſtola Alex. III. *lib.*12. *regeſtr.* quæ reperitur poſt Concil. Lateran. ſub ipſo celebratum, *part.*50. *cap.*26.

b *Arelat.*] Arelatenſis ciuitas, vulgò *Arles* dicta, ſuper Rhodanum flumen in Gallia, ex ſexta Legionis colonia à Nerone deducta, vt Suetonius in eo teſtatur, quam eleganter deſcripſerunt Auſonius *ibi:* 2

Arelas, quam Naruo Martius, & quam
Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis,
Præcipitis Rhodani ſic interciſa fluentis,

Vt

Vt mediam facias nauali ponte plateam,
Per quem Romani commercia suscipis orbis,
Nec cohibes, populosque alios, & mœnia ditas,
Gallia queis fruitur, gremioque Aquitania lato.

Cassiodorus *lib.* 8. *variar. Arelate ciuitas supra Rhodanum posita, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit*. Eam paruam Romam appellat Sidonius *lib.* 3. *epist.* 1. eius mentio fit *in l. codicillis, ff. de vsufructu legat. l. supplices, Cod. vt lite pendente*. Plura de ipsa ciuitate adducunt Scaliger *in lection. Auson.* Iuretus *ad Symmachum lib.* 9. *epist.* 16. Bucherus *in Belgico Rom. lib.* 8. *cap.* 9. Papirius Mason. *in descript. Galliæ, pag.* 483. In ea vrbe ab initio tantùm Episcopalis Cathedra fuit, licèt Præsuli ius pallij concessum legamus *in cap. in Galliarum* 25. *quæst.* 2. posteà in Archiepiscopalem erecta fuit; vnde eius Prælato sub nomine Archiepiscopi rescribitur in præsenti, & *in cap. cùm apud* 23. *de sponsal. cap.* 3. *de baptismo, cap. cùm dilecti* 18. *de accusat.* Inde illa vexata controuersia super Primatu Galliæ inter ipsum, & Viennensem Præsulem, *cap. Artaldus* 8. *quæst.* 3. Eam referunt Baronius *anno* 445. *num.* 11. & 450. *num.* 52. Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 4. *art.* 4. §. 43. *cum sequent.* alia dedimus *in cap.* 5. *de temporib. ordin.*

3 c *Archiepiscopo.*] Bernardo videlicet, qui ex Cassinensi monasterio, cùm eius Abbas esset, in Arelatensem Præsulem electus fuit, & posteà creatus Cardinalis tituli S. Mariæ in Via Lata, vt refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ*.

d *Foroiulien.*] Forumiulium colonia Octauianorum, 4
quæ Pacensis dicitur à Plinio *lib.* 3. *cap.* 4. est in Gallia Narbonensi, vt refert Strabo *lib.* 3. & ex eo & alijs referunt Fratres Sarmat. *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 586. Habet Ecclesiam Cathedralem, cuius Episcopus vtramque potestatem, spiritualem videlicet, & temporalem, in ea exercet. Aliqua de ea Ecclesia adducit Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra, p.* 155.

e *Vapinceu.*] Vapincensis vrbs, vulgò dicta *Gap*, est 5
in Gallia, in prouincia Narbonensi: habet Ecclesiam Cathedralem Deiparæ Virgini dicatam, cuius Episcopus vnicus suffraganeus est Archiepiscopi Aquensis, vt referunt Fratres Sarmat. *tom.* 3. *Galliæ Christ. fol.* 1022.

f *Recipiat.*] Priùs enim, & antè omnia vxor resti- 6
tuenda est, & tunc causa matrimonij disceptari debet, *cap.* 1. *&* 3. *de ordine cognit. cap. ex conquestione, de restit. spol.* nisi probatio consanguinitatis in continenti offeretur; tunc enim si periculum incestus daretur, restituenda non esset vxor, *cap. litteras, de restit. spol.* latè exponemus *in cap.* 1. *de ordine cognit.*

Ex hoc textu communiter deducitur, commissa cau- 7
sa duobus iudicibus delegatis, vnum absque alio in ea procedere non posse: quod & probant textus *in cap. prudentiam* 27. *cap. vno, hoc tit.* quam partem exposui *in cap. sciscitatus, de rescriptis*.

C A P V T XVII.

Idem a *Oxoniensi, & Vuintoniensi Episcopo, & Abbati* b *Herford.*

CAusam, quæ inter F. & R. de natiuitate Agathæ vertitur, vobis fratres Episcopi, & *c* Londin. Episcopo commisimus terminandam. Verùm quoniam idem F. præfatum Londin. Episcopum habet suspectum, pro eo quod dominus est prædicti F. ipsum amouendum, & te, fili Abbas, loco ipsius duximus *d* subrogandum.

N O T Æ.

a IDem.] Ità etiam legitur *in cap. 2. qui filij sint legitimi*, in prima collectione: integram epistolam dabimus *in cap. 4. qui filij sint legitimi*. De Oxoniensi Ecclesia egi *in cap. proposuit 6. de filijs presbyt.* de Vuintoniensi *in cap. cæterùm, de rescriptis*.

1 b *Herford.*] Legendum est *Fordensi*. Forda enim est in Anglia, in Comitatu Deuoniensi; de quo monasterio ita legitur in indice sacrarum ædium Angliæ. [Fordæ in Comitatu Deuoniæ, tituli S. Mariæ, fundatrix Adelica filia Balduini de Ochmanton, monachi albi Cisterciensis.] Eius Abbati missa est decisio textus *in cap. ex litteris* 7. *de iurepatron.* aliqua de eo tradit Manrique *anno* 1113. *cap.* 9. *num.* 5.

c *Lond.*] De Episcopo Lond. egi *in cap.* 1. *de renunciat.*

2 d *Subrogandum.*] Statim sequuntur verba, quæ reperiuntur *in cap. causam* 12. *qui filij sint legitimi, cap. 3. de dolo & contum.* ex quibus ita huius textus casus repetendus est. Duo fratres erant in Anglia, ex quorum vno Agatha, licèt adulterina, suscepta erat, quæ alium etiam filium susceperat: altero fratre ab intestato defuncto, controuersia super eorum bonis mota fuit, & cùm vnus ea vi occupasset, Alexander III. Oxoniensi, Londinensi, & Vuintonien. Episcopis rescripsit *in d. c. causam, el* 2. vt antequam de hæreditate & natalibus prædictæ Agathæ cognoscerent, in possessorem restituerent bonis spoliatum. Sed etiam hanc delegationem ægrè tulisset Henricus II. Angliæ Rex, quia spolij, & possessionis causam ad suum iudicium spectare intendebat, Alexander Regi causam possessionis remisit *in d. cap. causam* 7. & natalium causam, seu status prædictæ Agathæ supradictis Episcopis commisit. Sed quia vnus ex litigatoribus homo beneficiarius erat Episcopi London. eo remoto, causam commisit Episcopis Oxoniensi, & Vuintoniensi, & Abbati Fordensi, sub hac formula, vt si illis constitisset Agatham ex adulterio natam esse, declararent eius filium illegitimum nepotem esse: adiecit etiam, vt absente vno ex litigatoribus, possent in causa procedere, si modò eum legitimè vocarent, seruato iudiciorum ordine: quæ pars reperitur *in d. cap. 3. de dolo, & contum.*

Ex hoc textu probatur, causam suspicionis, seu recu- 3
sationis in iudice dari, si probetur vnum ex litigatoribus esse subiectum iudici delegato: quod, & quæ spectant ad recusationem iudicum delegatorum, disputabimus *in cap. suspicionis, hoc tit.*

C A P V T XVIII.

a Idem.

CVm te consulente, &c. *Et infrà*: Item super causa, quæ tibi ex nostra delegatione committitur, si à *b* personis ecclesiasticis, vna, vel *c* pluribus, quibus, vt parcas laboribus partium, & expensis, cognitionem ipsius causæ, & testium examinationem, sententia tibi reseruata, committas, appellatio fuerit interposita, huiusmodi ap. intuitu causam ipsam indefinitam relinquere non teneris.

N O T Æ.

1 a IDem.] Ità etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Vbi Alexandro III. tribuitur hæc decisio. Sed, ni fallor, perperam; nam huius textus auctor est Lucius III. in epistola missa Cantuar. Archiepiscopo,

ſcopo, vt conſtat *ex cap. 1. de officio Ordinarij*, in ſecunda collectione, vbi ita inſcriptio proponitur: *Lucius III. Cantuar. Archiep.* & ſtatim ſequitur pars huius textus, quæ deeſt in præſenti, & ita habetur: *Cùm te conſulente poſtulas edoceri, vtrum ad te pertineat ſententias in cauſis, quas iudices in tua prouincia delegati à nobis protulerint, confirmare, licèt de cauſis nihil in tua præſentia ſit tractatum Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſententiam ipſam, niſi velis, non teneris confirmare, ſed id tibi ex officij debito imminere, vt ſi ad mandatum eorundem iudicum ſententia non poſſit executioni mandari, eis præſtes auxilium, & fauorem, & ipſam etiam, ſi noueris rationabiliter latam, poteris confirmare.* Vnde cùm textus hic auctorem habeat Lucium III. neceſſariò ſequitur, cauſam commiſſam fuiſſe Balduino, qui temporibus Lucij III. Cantuarienſem regebat Eccleſiam, cuius laudes, & vitam latè proſequitur Richardus Smitheus *in ſerie Archiep. Cantuar. lib. 2. c. 8.*

b *Perſonis Eccleſiaſticis.*] Ex his verbis plures repetentes in præſenti deducunt, iuriſdictionem eccleſiaſticam tantùm eccleſiaſticis perſonis eſſe committendam, non verò laicis: quod etiam videtur probari *ex capitul in noua, 16. quæſt. 7.* Alij etiam diſcrimen conſtituunt inter cauſas merè temporales, & ciuiles; & inter cauſas eccleſiaſticas, & criminales Priores affirmant, poſſe etiam delegari laicis, poſteriores verò tantùm eccleſiaſticis perſonis committi poſſe: ita poſt Gloſſam *in præſenti*, Abbas, Decius, Felinus, & alij. Contrarium tamen, immò indiſtinctè omnes cauſas, tam ſpirituales, quàm temporales, ad iudicium Eccleſiæ pertinentes, poſſe non ſolùm à R. Pontifice, verùm & ab Epiſcopis laicis demandari, defendit Angianus *lib. 2. de legibus, c 25. per totum.* Sed vt certa ab incertis ſeparemus, primò dicendum eſt, R. Pontificem poſſe iuriſdictionem etiam laicis delegare, immò & fœminis, *c. Menam, 2. q 4.* & olim minoribus in ordinibus, & Eccleſiæ miniſterijs conſtitutis frequenter committebat, vt ſcholaſtico, *in c. 4. de translat Epiſc.* Cantori *in c. ex parte 12. de conſtit. cap. cùm olim 12. de re iudicata:* quod correxit, & emendauit Bonifacius VIII. *in c. ſtatutum 8 de reſcriptis*, vbi ſtatuit, vt tantùm perſonis dignitatem, & præbendam Eccleſiaſticam habentibus iuriſdictio eccleſiaſtica delegari poſſit. Quæ Bonifacij conſtitutio duplici nititur ratione. Prima, quia creditur huiuſmodi perſonas in dignitatibus conſtitutas ſcientiam iuris, cauſarum peritiam habere, *c. Metrop. 63. diſt. authent. de defenſorib. ciuit. §. nos igitur:* quare iuxta hanc præſumptionem cauſæ rectiùs illis, quàm priuatis perſonis demandantur Secunda ratio prouenit ex auctoritate iudiciorum; decet enim, ne à priuatis hominibus, ſed ab illis, qui dignitate præfulgent, iudicia exerceantur, vt ex Cicerone & Dione probat Gentilis *lib 2. de iuriſd. c 13.* Si autem Pontifex adhuc poſt hanc Bonifacij conſtitutionem cauſam commiſerit ſimplici clerico cum clauſula, *Ex certa ſcientia*, ſuſtinetur delegatio, vt probat Barb. *de clauſulis, clauſula 59.* Circa Epiſcopos autem, & alios inferiores Prælatos dicendum eſt, iuriſdictionem ſuam delegare poſſe etiam ſimplici Clerico, *c. cùm Epiſcopi 6. de officio ord lib. 6.* quia cùm Epiſcopus propter propinquitatem exactiorem delegati notitiam habeat, neceſſarium non eſt recurrere ad præſumptionem, quæ ex dignitate naſcitur. Laicis verò iuriſdictionem demãdare non poſſunt, tum propter prohibitionem generalem textus *in c. decernimus, de iudicijs:* tum quia recentioribus Pontificum decretis prohibitum illis eſt, ne vicarios ſacris ordinibus non initiatos eligere & conſtituere poſſint. Refert Barboſa *in ſumma, verbo Vicarius Generalis, n. 1.*

b *Pluribus.*] Delegatus enim Principis poteſt non ſolùm vni, verùm etiam pluribus cauſam ſubdelegare, vt probaui *in cap. 3. hoc tit.* ex cuius commentario petenda ſunt, quę ad huius textus interpretationem ſpectant.

CAPVT XIX.

Idem *a* Lucius III. *Cant.* b *Archiep. & eius* c *Suffraganeis.*

RElatum eſt ex parte veſtra, quod licèt in commiſſionibus à ſanctæ recordationis Alexandro Papa III. Prædeceſſore noſtro factis fuerit appellationis remedium amotum; altera tamen partium, ſiue lis fuerit conteſtata, ſiue non, exſpiraſſe mandatum morte mandatoris allegat; ideòque negotijs omnibus poſtpoſitis, in ſuſpenſo mandatum Apoſtolicum expectatis. Nos igitur conſultationibus veſtris præſentium auctoritate reſpondemus, quod ſi lis conteſtata fuerit ante obitum prędeceſſoris noſtri, mandatum in morte mandatoris nullatenus exſpirauit. Si verò ante litem conteſtatam deceſſit, non eſt in eo caſu à iudicibus, quos delegauerat, ex delegatione huiuſmodi procedendum, etiamſi ab eis minimè fuerit appellatum. Poterit ergo in eo caſu appellatione ceſſante procedi, in quo ante mortem mandatoris lis fuerit per conqueſtionem, & reſponſionem partium conteſtata. Vbi autem mors mandatoris, lite conteſtata, præceſſit, penitus ſubſiſtatur, ſiue fuerit, ſiue non fuerit appellationis obſtaculum interiectum.

NOTÆ.

1 a LVcius.] Ita habetur *in c. 22 hoc tit. in 1. collect.* & poſt Concilium Lateran. *p. 7. c. 22.* ex quo ita litteram huius textus reſtituo.

b *Archipiſcopo.*] Balduino videlicet, de quo *in c. antecedenti.*

c *Suffraganeis.*] Quos referunt Carolus à S. Paulo *in Geograph. ſacra, pag. 166.* Barboſa *p. 1. de poteſt. Epiſcopi, in notitia Epiſcoporum.* 2

CAPVT XX.

Vrbanus III. *de* a *Vellebec. & de Olſeſton. Abbatibus.*

GRatum gerimus, & acceptum, quod in negotijs veſtræ diſcretioni commiſſis debitam curam impeditis, & in ijs, quæ dubitationem faciunt, pro grauitate officij veſtri cenſuram Sedis Apoſtolicę poſtulatis. Sanè conſuluit nos deuotio veſtra, an ante obitum delegantis, propoſito citationis edicto, lite verò poſt mortem conteſtata, delegatus iudex nihilominus debet in cauſa procedere: & vtrum is intelligatur ap. renuntiaſſe, qui ea interpoſita, ad producendos teſtes inducias poſtulàuit; & demum productioni, & allegationi renuntians, atteſtationes petit ſolemniter publicari: ſicut hoc totum circa deceſſum bonę memoriæ prędeceſſoris noſtri *b* Lucij Papę, qui vos iudices *c* delegauerat, ſub examine veſtro aſſeritis contigiſſe. Nos autem inquiſitioni veſtrę taliter reſpondemus, quod in caſu priori, cùm citatione facta negotium ſit quaſi cęptum, & maximè ſi delegatus non ſit certus de obitu delegantis, poteſt, & debet in cauſa procedi, tenebitque quod iuſtitia fuerit præuia, iudiciali tramite diffinitum. In ſecundo verò caſu videtur ab appellatione receſſum, ſi ſecundùm ea, quæ præmiſſa ſunt, eum qui appellauerit, conſtiterit proceſſiſſe.

NOTÆ.

a *Vellebec.*] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & post Concil. Lateran. *par.* 48 *c.* 3. sed falsò; legendum enim est, *Abbatibus de Bello Beco, & Oselhoslon.* Quæ monasteria sunt Ordinis Cistercienſis in diœceſi Rhotomag. quorum mentio fit *in c. cùm veniſſet, de teſtibus, c. cùm cauſa* 62. *de appel.* & aliqua de eis adducit Illuſtriſſimus Manrique *to.* 2. *annal. Ciſterc. anno* 1148. *c.* 15. *n.* 1.

b *Lucij.*] Tertij videlicet, qui deceſſit Veronæ 7. Kalendas Decembris anno 1176. cui ſucceſſit vnanimi omnium Cardinalium ſuffragio Vrbanus III. vt refert Baronius *in eo anno*.

c *Delegauerat.*] Quæ cauſa refertur *in c. cùm veniſſet, de teſtibus*.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio refertur, & probatur. EX his duabus deciſionibus Lucij, & Vrbani deducitur in vtroque iure ſatis recepta aſſertio: *Morte videlicet delegantis finiri iuriſdictionem delegatam, re integra*. Quam probant textus *in c. principali* 15. *diſt.* 63. *cap. quamuis, c. licet* 30. *hoc tit. c. quoties* 6. *cum ſeq. c. cùm plures, verſ. de iuriſdictione, c. fin. §. officium, hoc tit. in* 6. *c. cùm veniſſent* 25. *§. mandamus, de teſtibus, Clement. fin. de procurat. l.* 4. *ff. qui ſatiſdare, l. vlt. de pœnis, nouella* 134 *l.* 1. *l. & quia, ff. de iuriſd.* Faciunt textus *in l. inter* 26 *§. ſi quis alicui, & §. morte, ff. mandati, l. mandatum* 15. *C. eod. tit. l. quæſitum, §. Iulianus, ff. qui, & à quibus, l. eius, qui* 41. *§. nam & ſi, ff. de reb. cred. l. fin. ff. de ſolut. l.* 2. *§. ſed ſi quis, ff. de nouat. l. cùm pater* 29. *§. Mæuio, ff. de legat.* 2 *§. rectè, Inſtit. mandati, l.* 12. *&* 22. *tit.* 4. *l.* 33. *tit.* 5. *partit.* 3. quibus probatur, mandatum morte mandantis finiri. Illuſtrant poſt antiquiores, & congeſtos à Barboſa in præſenti, Morla *de iuriſdict. q.* 1 *n* 92. Acuſia *in d. c. principali,* Cuiacius *qq. Papinian. in l.* 5. *ff. de officio Proconſulis*, Moneta *de commut. cap.* 8. *numer.* 859. Caſtillo *lib.* 2. *controu. cap.* 29. Solorzanus *lib.* 3. *de iure Indiar. cap.* 26. Valenſis *de beneficijs, tit.* 26. Petrus Gregor. *de reſcriptis, cap.* 3. Germonius *lib.* 1. *animadu c.* 7. Luna, & Arellanus *lib.* 1 *ſingul. antinom.* 9. Sanchez *lib.* 8. *de matrimon. diſput.* 28. *num* 30. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 7. *à num.* 23. Abruzo *in lectura ad leg.* 1. *de officio eius, q.* 9. Tapia *tom.* 1 *Catenæ moral. lib.* 4. *q.* 22. Sahagun, & Otero *in præſenti*, Paz *in l.* 1 *ſili*, Baſilius *de matrimon. lib.* 5. *c.* 23. Goueanus *in l.* 6 *ff. de iuriſd.* Gentilis *lib.* 2. *eod. tractat. cap.* 29. Pinellus *lib.* 2 *ſelect. cap.* 6. Couar. *lib.* 3. *variar cap.* 15. Narbona *de appel. à vicario* 1. *part. numer.* 72. Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 63. Acacius Ripol. *variar. cap.* 1. *nu.* 433. Vega *in rubrica de foro compet. num.* 18.

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata ingentes patitur dubi-
2 Impugnatur varijs rationib. tandi rationes. Prima naſcitur ex eo, nam valet argumentum de mandato extraiudiciali ad actus priuatos, ad mandatum iuriſdictionale, quo iuriſdictio delegatur, *l. & quia*, ibi: *Sicut in reliquis caſibus, ff. de iuriſd.* ſed mandatum ad actus priuatos non finitur morte mandantis, etiam re integra, vt probant textus *in l. fundi* 6. *§. fin. ff. de acquir. poſſeſſ. l. ſi interim* 11. *§. ſi vxor, ff. de donat. inter, l. ſi quis* 17 *§. impubes, ff. de inſtitoria:* igitur ſimiliter iuriſdictio delegata non finitur morte delegantis. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam ſi iuriſdictio delegata, ſeu mandata, morte delegantis finiretur, etiam iuriſdictio data morte dantis ceſſaret, cùm tam vna, quàm alia pendeat ab aliena voluntate: ſed iudicis dati notio, ſeu iuriſdictio non finitur morte dantis, *l. venditor, §.* 1. *ff. de iudicijs:* igitur nec iuriſdictio mandata morte mandantis finitur. Fulcitur ſecundò hæc difficultas ex eo, quia ſi iuriſdictio delegata morte delegantis finiretur, ſequeretur iuriſdictionem ſubdelegantis finiri etiam morte delegati, cùm ab ipſo ſubdelegatio pendeat: ſed ſic eſt, quod iuriſdictio ſubdelegata non exſpirat morte ſubdelegantis, vt probat Goueanus *in l.* 2. *ff. de iuriſd n.* 94. igitur nec iuriſdictio delegata morte delegantis finitur. Secundò aduerſus ſecundam partem huius aſſertionis, vbi aſſeritur, re non integra, iuriſdictionem delegatam non finiri, inſurgi poteſt ex eodem principio, videlicet valere argumentum de mandato ad actus priuatos ad mandatum iuriſdictionis: ſed mandatum ad actus priuatos finitur morte mandantis, etiam re cœpta, & non integra, *l. cùm plures* 60. *§. mandaui, ff. locati:* igitur & mandatum delegatæ iuriſdictionis.

Quibus difficultatibus non obſtantibus, verum eſt, iuriſdictionem delegatam finiri morte eius, qui delegauit, 3 Res integra, quando dicatur.
ſi adhuc res integra eſt: ſi verò iam cœpta ſit, durare etiam poſt mortem delegantis: quando autem dicatur res integra, vt iuriſdictio delegata duret, difficile valdè eſt, propter expreſſam antinomiam, quæ reperitur inter Lucium, & Vrbanum III. in præſentibus deciſionibus. In textus enim *in cap. relatum*, docetur iuriſdictionem delegatam durare adhuc poſt mortem delegantis, ſi iam lis conteſtata ſit: at verò ſi ante litis conteſtationem ille, qui delegauit, deceſſerit iuriſdictionem finiri: in textu verò *in capitul. gratum*, ſequenti, Vrbanus III. expreſsè docet, citationem ſufficere ad perpetuandam iuriſdictionem, abſque eo, quod lis conteſtata ante delegantis obitum fuiſſet. His contrarijs deciſionibus DD. perplexi non conſentiunt in eo, vtrum videlicet litis conteſtatio neceſſaria ſit ad perpetuandam iuriſdictionem. Plures repetentes *in d. cap. gratum*, negarunt: pro quorum opinione faciunt etiam textus *in c.* 1. *hoc tit. in* 5. *collect.* in illis verbis: *Proponens nihilominus, quod mandatum huiuſmodi exſpirauerat mortuo mandatore, licèt etiam iam à nobis tres citationes, vel quatuor emanaſſent: vos tamen admiſſis huiuſmodi exceptionibus friuolis, in ipſo negotio procedere diſtuliſtis. Nos ergo de diſcretione veſtra non modicum admirantes, cùm per præcedentia etiam ſubſequentia intelligantur, licèt ex ſcriptoris vitio, vel occupatione prædictum O, fuerit omiſſum, ſatis vobis potuit de mandatoris intentione conſtare: nec eius mandatum per ipſius obitum exſpirauerat, eo quòd res integra iam non erat.* Ex quibus conſtat, per citationem tantùm perpetuari iuriſdictionem, textus *in cap. fin. de officio legati*, in illis verbis: *Cùm iſtorum iuriſdictio expiret, ſi ante illorum diſceſſum, quorum citatio non præceſſit.* Et *cap. licèt* 31. *hoc tit.* ibi: *Vti non cœperit, cap. quamuis* 6. *Vſus extitit, hoc titulo, cap. cùm plures*, ibi: *Negotium inchoate, hoc tit. in* 6. vbi negotium cœptum dicitur, ſi eo quis vti cœpit: igitur per ſolam citationem tantùm negotium cœptum dicitur. Accedunt varij effectus, qui proueniunt ex ſola citatione; per eam enim cauſę præuentio datur, *cap propoſuiſti* 19. *de foro competenti*, *l. ſi quis poſteà quam, ff. de iudicijs*, Tondutus *de præuentione, cap.* 1. litis pendentia inducitur, *Clement.* 2. *vt lite pendente.* per eam lis inchoatur, *§. fin. Inſtit de pœna temerè litig. cap. quoniam* 11. *de probat.* Docent Alciatus *lib.* 2. *diſput. cap.* 24. Binius *lib.* 1. *ſelect. quæſt.* 5. Hanc opinionem defendunt *in d. leg. & quia*, Alexander *num.* 30. Socinus *num.* 75. Iaſon *num.* 57. Oroſius *num.* 26. & in praxi hanc ſententiam communiter receptam eſſe docent Sanchez *de matrimon. lib.* 8. *diſputat.* 28. *num.* 10. Caſtillo *tom.* 2. *controuerſ. cap.* 29. *num.* 5. Moneta *de commut. vlt. cap.* 8. *n.* 11. *&* 20. Vela *tom.* 2. *diſſert.* 4. *nu.* 54. Barboſa *in hoc c. gratum, num.* 3.

Sed contrariam ſententiam, videlicet neceſſariam eſſe litis conteſtationem ad perpetuandam iuriſdictio- 4 Contraria ſententia tuetur.
nem delegatam, docuerunt Otero *in d. cap. gratum, num.* 4. Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 5. Arellanus *lib.* 1. *antinom.* 9. Didacus Perez *in proœmial. lib.* 1. *tit.* 1. *Ord.* Vega *in rubrica de iudicijs, num.* 47. plures congeſti à Vela *d. diſſert.* 40. *num.* 50. Pro quibus faciunt textus *in cap. forus, de V. S. cap. ſuper* 27. *hoc tit cap. ex parte* 30. *de V. S.* textus expreſſus *in l.* 21. *tit.* 4 *partit.* 3. & ea iuris ratio; nam vt officium procuratoris perpetuetur, requiritur litis conteſtatio, *l. ante litem* 16. *ff. de procurator.* igitur etiam ad perpetuandam iuriſdictionem deſideratur litis conteſtatio. Faciunt etiam textus *in l. ante litem* 16. *ff. de procurat. l. ſi conuenerit, ff. de iuriſd.* vbi non dicitur iudicium cœptum antequam iudex adeatur, id eſt lis conteſtetur. Amplius, nam vt iuriſdictio perpetuetur, deſideratur vt iudicium cœptum ſit, *l. & quia, ff. de iuriſd.* ſed per ſolam citationem iudicium cœptum non dicitur, vt docetur *in d cap. gratum:* igitur litis conteſtatio deſideratur. Deinceps quia iudicium à litis conteſtatione incipit, Gailus *lib.* 1. *pract. cap* 74. Goueanus *in d. l. & quia*, Cuiacius *lib.* 9. *obſeru. cap.* 21. Vaconius *lib.* 6. *declarat. cap.* 89 Faber *in l. ſi bonæ* 49. *ff. de petit. hæreditat.* Gratianus *tomo* 1. *diſceptat. cap.* 2. *numer.* 33. *& cap.* 26. *numer.* 29. Frances *de compet. quæſt.* 5. *numer.* 1. Hac ſententia à iuris ratione, vt veriore retenta, licèt contraria vſu, & praxi recepta ſit, non obſtant con-

contrariæ opinionis fundamenta. Non primum deductum *ex d.cap.gratum*, cui decisioni varias aſsignarunt interpretationes ſuprà relati iuris Interpretes; plures enim exiſtimant, per textum *in d.cap gratum*, corrigi decisionem textus *in d.cap.relatum*. Ità Panormit.Decius, & Felinus *in eod textu*, & alij laudati à Vela *d.num.* 51. Aliter Gloſſa *in d.cap relatum*, exiſtimat textum illum procedere iure ciuili attento; quo inſpecto à litis conteſtatione iudicium incipit: at verò textum *in d. cap. gratum*, procedere de iure canonico, quo attento à citatione iudicium incipit, *cap. vnic. de litis conteſt.* Felinus *in d. cap. gratum*, *numer.* 3. Imola *num. etiam* 3. quos laudat, & ſequitur Vega *in rubrica de iudicijs*, *numero* 47. exiſtimans textum *in d.cap.relatum*, procedere iuxta decisionem textus *in d. capit. gratum*, & ſic vnam decisionem ſuppleri per aliam. Germonius *d.lib.*1. *animadu. cap.*5. Otero *in d.cap.gratum*, *num.*38. putant diſcrimen eſſe conſtituendum inter eum caſum, in quo iudex delegatus ignorauit mortem delegantis; & inter eum, in quo ſciuit. Si ignorauit, ſufficere citationem affirmant, *ex d.cap.gratum*: ſi verò ſciuit, neceſſariam eſſe litis conteſtationem, *ex d cap.relatum*. Sed his, & alijs interpretationibus omiſsis, traditis à Vela *vbi ſuprà*, *num.*60. dicendum eſt *in d. cap. gratum*, non agi de ſimplici citatione, ſed potiùs de citatione per edictum peremptorium, & trinam citationem, quæ inducit litis conteſtationem; ſi non veram, ſaltem fictam, *l. conſentaneum* 8.*authent. qui ſemel*, *Cod.quomodo*, *& quando*, *cap. quoniam*, *§.porrò*, *vt lite non conteſt.* Vnde cùm lis ſit conteſtata per citationem peremptoriam, licèt non apertè, vt *in d.cap.gratum*, docetur; ſaltem interpretatiuè per eam citationem peremptoriam perpetuatur iuriſdictio delegata. Quæ interpretatio deducitur *ex d. capit. gratum*, in illis verbis: *Citationis edicto*, *d.cap.*1.*hoc tit. in* 5.*compil. Tres citationes*, *vel quatuor emanaſſent. d.l.*35. *partitæ*: *Por emplazamiento*. Cuius citationis ratione perpetuatur iuriſdictio delegata, vt docet Otero ſuprà, *num.* 39. Nec obſtat textus *in d.cap.fin.de officio Legati*, *in* 6. nam eius textus deciſio procedit in Legato Pontificis; ille enim æquiparatur Proconſuli, *cap.* 2. *eod.tit. & lib.* Vnde ſicut ille recedendo à prouincia retinebat iuriſdictionem voluntariam, ita Legatus Pontificis per ſolam citationem iuriſdictionem acquirebat. Nec obſtant ſimiliter textus tertio loco pro contraria ſententia adducti; nam debent accipi ita, vt negotium cœptum dicatur per litis conteſtationem, non autem per citationem ſimplicem, ſed per peremptoriam, ex qua ficta inducitur litis conteſtatio. Nec tandem obſtat, ſimplicem citationem varios producere effectus; nam licèt illud verum ſit, non tamen inde rectè infertur, ſufficere citationem ad perpetuandam iuriſdictionem, ad quam litis conteſtatio vera, vel ficta deſideratur, vt docet Vela *vbi ſuprà*.

Igitur re integra, id eſt lite non conteſtata, aut verè, aut interpretatiuè, morte delegantis exſpirat iuriſdictio delegata; negotio autem iam cœpto iuriſdictio du-

5 Traditur Ratio decidendi

rat. Cuius concluſionis rationem antiquiores ferè omnes èx eo reddunt, quia cùm iuriſdictio delegata pendeat à delegantis voluntate, *l.*1. *§. qui mandato*, *l. etſi Prætor*, *ff de officio eius*, & per mortem ceſſet voluntas, *l.*4.*ff.locati*, *l.non ſolum*, *§. morte*, *ff. de noui operis nunc.l. centeſimis* 46. *§.fin.ff.de V. & O.* ideò per mortem finitur iuriſdictio delegata; ſiquidem ceſſat delegantis voluntas, à qua pendet. Ita poſt antiquiores repetentes *in præſenti*, Couar.*lib.*3.*variar.cap.*15.*num.*4. Richardus *in §. rectè*, *nu.*8.*Inſtit.mandati*, Morla *d.tit.*2.*num.*92. quam rationem etiam ad mandatum ad negotia extendunt Hothomanus *lib.*2.*amicab. cap.*38. Donellus *in l.*15. *C. mandati*, Oſualdus *ad Donel.lib.*16. *comment.cap.*23. *littera B.* Sed hæc ratio refellitur ex eo, quia mandatum, vt finiatur, expoſcit voluntatis reuocationem, vt probat Pinellus *lib.* 2. *ſelect. capitul.*6. ſed quoties deſideratur reuocatio voluntatis, non ſufficit mors, quæ tantum inducit voluntatis ceſſationem, non reuocationem, *l.Lucius*, *ff.de donat.l.cùm precario* 12. *§.*1. *ff. de precario*: igitur non per mortem tantùm cenſetur reuocata iuriſdictio delegata. Cui difficultati licèt ſatisfacere intendat Baſilius *lib.*5 *de matrimon.cap.*23. vbi interpretatur textum *in d.l Lucius*; tamen non rectè ſatisfacit. Quare illa ratio verior eſt huius concluſionis, quæ ex natura mandatæ iuriſdictionis prouenit; cùm enim quodlibet mandatum morte finiatur, ex iuribus ſuprà citatis, natura ipſius ita exigente; & iuriſdictio delegata mandetur, *l.*1.*ff.de officio eius*, eodem modo, ac mandatum finiri debet. Accedit, nam licèt iuriſdictio delegata alicui mandetur, non tamen ſtatim transfunditur in delegatum, donec ab eo acceptetur, *c.quamuis*, *hoc tit.* Salgado *de Regia protect.*4. *p. c.*6. ſed potiùs remanet penes ipſum delegantem. Vnde ſicut iuriſdictio, quam ipſe habet propriam in habitu, & actu, eius morte finitur; ita & delegata, quam retinet; nec poteſt conſeruari in delegato, ne plus iuris ſit in cauſato, quàm in cauſante, *l.ſi viua matre*, *C.de bonis matern.* cùm reſoluto iure dantis, reſoluatur & ius accipientis, *l lex* 31.*ff.de pignorib.* radice enim extincta, id quod ex ea prouenit, extingui neceſſe eſt, *l.corruptionem*, *C.de vſufructu*: nec intereſt, an delegatus Principis ſit, an inferioris. Sanch *d.diſput* 28.*n.*33. Baſilius *d. c.*28. nec etiam refert, an ad vniuerſitatem cauſarum, ſiue ad negotium particulare delegatus ſit; cùm enim adhuc non acquiſierit iuriſdictionem, eam conſeruare non poteſt: ampliùs etſi partes conſentiant, iudex delegatus non poteſt in cauſa procedere; nam cùm nullam acquiſierit iuriſdictionem per vſum, non eſt iuriſdictio, quæ prorogetur à partibus. Nec contrarium probat textus *in c.cum veniſſet* 25. in illis verbis, *Cùm poſteà egerit*: vbi probari videtur, ſuſtineri ſententiam à delegato prolatam poſt mortem delegantis ex conſenſu partium; nam ibi ſententia ſuſtinetur, quia res non erat integra tempore mortis delegantis, quod manifeſtè liquèt ex noſtro capite *gratum*, vbi refertur caſus *in d.cap. cùm veniſſet*, propoſitus: è contrario verò, ſi iam ſit negotium cœptum per litis conteſtationem, mortuo delegante iuriſdictionem retinet delegatus; quod etiam contingit in mandato extraiudiciali, in quo ſi mandatario aliquid abeſſe cœpit, & res per conſequens integra non ſit, durat mandatum, *l.inter* 26.*cùm lege ſequenti*, *§.morte*, *ff. mandati*; quo modo accipiendi ſunt textus *in l.ſi deceſſerit* 4.*ff.qui ſatiſdare*, *l.furti* 6.*§.illud*, *ff.de his*, *qui notantur infamia*, *l.ſi procurator* 15.*ff de procurat.* vbi per cautionem præſtitam iudicatum ſolui, res iam cœpta erat, omiſsis traditis à Fabro *lib. decimoſeptimo coniect. capitul. decimoſeſto*, *l. nam & Seruius*, *§. ſi inuito*, *ff. de negotijs geſtis*, Pinello *dict. lib.* 2. *ſelect. cap.*6.

6 Ampliatur tradita aſſertio.

Adeò verum eſt; morte delegantis finiri iuriſdictionem delegatam, vt ſi plures cauſæ commiſſæ ſint iudici delegato in vno reſcripto, & vna cauſa ab alia non pendeat, etiam re cœpta in vna, non perpetuatur iuriſdictio in alia; ſi verò vna ab alia pendeat, per conteſtationem vnius perpetuatur iuriſdictio in alia, quia ſub vna ſpecifica delegatione continentur. Gloſſa *in capitul. licèt*, *hoc tit. verbo Res integra*, vbi Panorm. *numer.* 5. Faciunt textus *in l. iure dicimus* 19. *ff. de V.S. l.Papinianus*, *ff. de minoribus*, *l.fin. ff. de calumniatoribus*. Similiter ſi cauſa commiſſa ſit pluribus iudicibus, & vnus cauſam attingat, & de ea cognoſcere cœperit, morte delegantis non finitur iuriſdictio, *cap cùm plures*, *in fine*, *hoc tit. in* 6. Ratio eſt, quia cùm pluribus cauſa committitur cum clauſula, *quod ſi non omnes*, iuriſdictio vnica, & indiuidua creditur, & in indiuiduis perpetuatio vnius alijs prodeſt, *l.ſi vna eſt via*, *ff. de ſeruit. ruſtic.* Docent *in d. cap.cùm plures*, Dominus *num.* 10. Francus *num.*4. Si verò cauſa committitur pluribus delegatis ſimpliciter, non adiecta clauſula, *Quod ſi non omnes*, etiamſi vnus de cauſa cognoſcat, quoad alios non eſt perpetuata iuriſdictio, *cap. cauſam matrimonij*, *cap. prudentiam* 21. *hoc tit*

7 Diſſoluitur prima difficultas.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta; certum enim eſt, mandatum morte mandantis finiri re integra, niſi mandatum contineat rem neceſſariam, vt *in l.ſi procuratorio* 31.*ff.de procurat l.*1. *C. de O. & A.* iuncto Cuiacio *lib.*2. *obſeru. cap.* 31. vel ſi in rem ipſam mandatarij mandatum collatum ſit, *l.illam*, *Cod de donat.* aut niſi fauor dotis interueniat, vt *in l.ſi ego* 9. *§.ſi res*, *ff. de iure dotium*, quam ita accipit Amaya *lib* 2. *obſeruat. c.*4. aut niſi poſt mortem collatum ſit, *l.& ſi quis* 12. *§. ſi cui funeris*, *ff.de religioſis*, *& ſumptibus*, *l.vlt.ff. de ſolut.* Cuiacius *in l.*3.*Cod.mandati*, *& lib.*1. *obſeru.c.*38 Merillus *variant.ex Cuiacio lib.*3.*cap.*29.*& different.capitul.* 22. Donellus *lib.*16.*comment.cap.*23. vbi Oſualdus *littera C.* licèt mandatum poſt mortem conferri poſſe, neruosè defendant Hothomanus *lib.* 2. *amicab. cap.* 38.

Pinellus *lib.2.select. cap.6. per totum*. Nec obstant textus suprà expensi: non textus *in d.l.fundi, §. item, ff. de acquir. possess.* cui aliqui satisfaciunt asserendo, eum procedere in mandato rei necessariæ, quod morte non finitur, vt suprà dixi. Sed hęc solutio facilè refellitur ex eo; nam si mandatum, de quo in textu, esset rei necessariæ, non ambigeretur, an ignarus, an sciens mandatum exequeretur: sed hoc dubitatur: igitur quia non loquitur textus de mandato necessario. Dicendum ergo est, in primo casu illius textus, ideò possessionem acquiri, quia ignarus eam tradidit; in secundo verò casu, quia scientibus mandantis hæredibus rem similiter tradidit; & qui scit, & non prohibet, mandasse intelligitur. Docent alia plura adducentes Madera *animadu. cap 21 numer.7.* Pinellus *lib.2 select. cap.6. numer.42.* Arias de Mesa *lib.3. variar. cap.43* Fornerius *lib.3. select cap 3* Neque etiam obstat textus *in l. si interim 11. §. si vxor, de donat. inter*: cui respondendum est asserendo, ibi mandatum ex natura donationis inter virum, & vxorem post mortem conferri, vt res donata tradatur tempore habili: quare morte non soluitur, vt contingit in alijs mandatis, siue iudicialibus, siue extraiudicialibus. Nec tandem obstat textus *in l. si quis mancipijs 17. §. si impubes. ff. de institoria actione*; nam licèt morte testatoris, qui habetur loco domini, finiatur mandatum speciale, *l. si epistolam 50 ff. de acquir. hæred.* mandatum tamen generale non extinguitur propter vtilitatem promiscui vsus, licèt non idem procedat in proposito pecuniæ credendæ, de quo *in l. eius, qui in prouincia. ff. de rebus creditis*, ad cuius explicationem videndi sunt Donellus, & Cuiacius *ibi*, Moez *obseru. c.4.* Santalora *interpret. 5* Valentia *tom.3. tract.1. c.5. n 6.* D. Didacus Serna *exercit. 1.*

8 Respondetur alijs difficultatibus. Nec obstat primum augmentum deductum *ex l. venditor, §. 1. ff. de iudicijs*, pro cuius expositione sciendum est, magnopere differre iudices delegatos à iudicibus datis; nam ampliorem iurisdictionem habent iudices delegati, quàm dati, vt agnouit Quintanadueñas *lib.2. de iurisd. num.2.* iudices enim dati tantùm habent notionem, *l. ait Prætor 5. ff. de re iudicata*, *l. penult. ff. de confess.* delegati verò iurisdictionem, *cap. in litteris 9.* ibi: *Eius iurisdictio; cap. fin.* ibi: *Iurisdictio istorum; hoc titul.* Delegati possunt exequi sententias suas, vt probaui *in cap significasti, hoc tit.* iudices verò dati eas exequi non possunt, *l. à D. Pio 15. de re iudic.* Prætereà iurisdictio mandatur, vel vniuersa, vel eius pars, *l. solet 16. ff. de officio Proconsulis*, cum sequenti: sed iudex datur vni tantùm liti; vnde specialiter iudex dicitur *in l. Præses 5. ff. de officio Proconsulis*, *l. fin. ff. de officio Prætoris*, iuncta lege *Prætor 4. ff. de tutoribus*. Ab eo, cui mandatur iurisdictio, prouocatur maior iudex eo, qui mandauit, *l. 1. §. vlt. ff. quis, & à quo appellat.* at verò à iudice dato prouocatur, qui dedit, *l. 1. in principio, l. fin. ff. quis, & à quo*. Is cui delegata est iurisdictio, habet eam vicariam, & alienam; secus iudex datus. Tandem iurisdictio mandata soluitur morte mandantis; data verò non finitur morte dantis, *d. l. venditor*. Docent Cuiacius *lib.1. qq. Papin. in l. fin. ff. de officio Proconsulis*; Osualdus *lib.17. Donelli, cap.23. littera A.* Ratio autem discriminis, quare iurisdictio delegata morte finiatur; notio verò morte dantis non exspiret, non prouenit ex fauore litigantium, vt existimauit Donellus *lib. 17. comment. cap. vlt.* sed ex eo, quia in iudice delegato lis non contestatur penes ipsum delegantem; in dato verò lis contestabatur apud ipsum Prætorem, vt docent P. Faber *lib.1. semestr. cap.24.* Reuardus *pro Tribunal. cap.11.* Faber *in l. post litem 17. ff. de procurat.* exceptiones enim coram Prætore proponebantur, *l. si quis 7. ff. de except. l. si quis diem 9. C. eod. tit.* quod fieri absque litis contestatione non poterat. Nec obstat vltimum augmentum rationis dubitandi, petitum ex exemplo Legati Proconsulis; quia verum est, iurisdictionem Legati Proconsulis non finiri morte ipsius Proconsulis. Ratio est, quia eius iurisdictio potiùs ordinaria, quàm delegata creditur, vt probaui *in c 1. hoc tit.* Nec tandem obstat, quod dicebamus, iurisdictionem subdelegati non finiri morte delegantis, quia iurisdictio subdelegata semper consideratur propria delegantis: quare persona subdelegantis non attenditur, nisi in casu speciali textus *in c. licèt, hoc tit.* Docet pluribus relatis Solorzanus *tom.2. de iure Indiar. lib.3. c.26. num.54.* Nec obstat secunda difficultas deducta *ex l. cùm plures 60. §. mandaui, ff. locati*; nam ibi re cœpta, seu non integra, non reuocatur mandatum, vt à contractu discedatur, sed vt conductoris dolus æquitate ipsius vindicetur.

9 Exponitur præsens caput gratum. Primò superiori assertioni opponitur textus præsens *in cap. gratum*, in illis verbis: *Maximè si delegatus non sit certus de obitu delegantis*. Ex quibus communiter Doctores deducunt, iurisdictionem delegatam non finiri morte delegantis, nisi delegatus sciat delegantem iam decessisse: igitur mors ipsa delegantis non inducit iurisdictionis cessationem Cui difficultati, vt satisfaciamus, examinanda est illa celebris quæstio, vtrum videlicet gesta à delegato ignorante mortem mandantis, valida sint? Et pro negatiua sententia faciunt textus *in d cap. gratum*, in verbis suprà relatis, iunctis illis sequentibus: *Negotium sit quasi cœptum*. Ex quibus deducitur, vltra ignorantiam delegati desiderari, vt negotium sit quasi cœptum: & textus *in cap. fin. de procurat. lib.6.* vbi matrimonium contractum à mandatario ignaro mortis mandantis, nullum est. Faciunt etiam suprà tradita, videlicet iurisdictionem delegatam ipso iure finiri morte delegantis, *c. licèt*, ibi: *Morte mandantis expirauit, hoc tit. cap si cui nulla, de præb. lib.6.* ibi: *Expirat omninò*. Sed ignorantia non potest tribuere iurisdictionem delegato, quam ipse non habet, *l. si per errorem 15 ff. de iurisd.* igitur ignorantia mortis delegantis non reddit actus validos aliàs inualidos, cùm in his, quæ ipso iure fiunt, nihil operetur ignorantia, *l. etiam inuiti 32. ff. de acquir. hæred l. si à furioso 23. ff. de O. & A.* vnde mandatum procuratoris, etsi procurator ignoret mortem domini, finitur, *l. eius, qui fin. ff. de reb. cred. l. quęsitum 15. § fin. ff. de manumiss. vindict.* Tenent hanc sententiam Glossa *in d. c. gratum, verbo Maximè*, Quintanadueñas *vbi sup. n.15.* Otero *in d. c. gratum, num. 50.*

10 Contraria sententia refertur. Contrariam sententiam affirmatiuam, videlicet gesta à delegante ignaro mortis mandantis, valere, probatur sequentibus fundamentis. Primò, nam mandatum morte, aut reuocatione non finitur, nisi mortis, aut reuocationis notitia habeatur à delegato, *c. ex parte 33. de rescriptis, l. si mandassem 15. ff. mandati, l. 1. §. 2. ff. quod iussu, l. 4. ff. de manum. vind.* quare si mandatarius exequatur mandatum, habet actionem mandati vtilem, *l. inter 26. ff. mandati*. Quo casu accipiuntur textus *in l.2. & 5. ff. de auro, & arg. legat.* vnde qui soluit illi, qui ignorat reuocatum esse mandatum, liberatur, *l. si quis seruo, ff. de sol.* vt latiùs dicemus *in c. mandato, de procurat.* Facit etiam pro hac sententia textus *in c. audita 4. de restit. spol.* vbi iurisdictio delegati non creditur reuocata per secundum rescriptum, donec habeatur illius notitia. Hanc sententiam docuerunt Innocentius *in d. cap. licèt*, Albericus *in l. si facto, ff. de officio Præsid. n.1.* quos sequitur Sanchez *d. disputat 28. de matrimon. numer.4.* Sed pro istarum opinionum concordia dicendum est, stricta iuris ratione attenta delegatam iurisdictionem, immò quolibet mandatum finiri morte mandantis, seu delegantis; sed ex quadam æquitate gesta ab eo, qui communiter iudex putabatur, sustinentur, *cap. ad probandum, de re iud. l. Barbarius, ff. de officio Præsidis, l. 2. C. de sentent. & interlocutor.* vbi gesta ab ipso delegato, seu mandatario, valere, & defendi docetur: vnde prima sententia suprà adducta procedit inspecto iuris rigore; secunda verò attenta æquitate, quæ postulat, ne partes diutiùs litibus vexentur, vt latè prosequitur Basilius *lib.5. de matrimon. cap.23.* Nec aliud probant textus pro affirmatiua sententia expensi. Non textus *in d. cap. ex parte 33. de rescript.* quia in eius specie iudex habebat iurisdictionem proprio iure; vnde licèt procurator reuocatus esset propter iudiciorum authoritatem, ne ea illusoria redderentur, statutum fuit, gesta ab eis in iudicio valere. Nec etiam obstat textus *in d. l. si mandatum 15* nam in eius specie agitur de excusando eo, qui ignarus reuocationis adimpleuit mandatum, ne damno afficeretur ex eo, quod bona fide illud adimpleuit, vt docent Morla *in emporio, tit. de iurisd. num. 101.* Arias de Mesa *lib.3. var. cap.43.* Nec etiam obstat lex *2. ff. quod iussu*; quia in eo textu desideratur certioratio, non vt mandatum reuocetur, sed vt mandator transgressor mandati iudicetur; & ne pater reuocans mandatum prę iudicet contrahentibus cum filio. Tandem non obstat lex *4. ff. de manum. vindict.* cuius conciliatio cum lege *quæsitum 15. ff. qui, & à quibus*, obuia est apud Institutionum Interpretes, *in § rectè, Instit. mandati*, & Pinellum *lib.2. select. c.6.*

Se-

11 Secundò ſuperiori aſſertioni opponitur textus *in Clem. fin. de procur.* vbi mandatum procuratoris datum ad reſignandum beneficium, morte mandantis, etiam re cœpta, & re non integra exſpirat: igitur iuriſdictio delegata etiã re non integra finitur morte delegantis. Pro huius textus interpretatione ſciendum eſt, plerumque conſtitui procuratorem ad reſignandum beneficium proprium, *Clem. 1. de renunc.* docent latè P Greg. *de beneficijs, c. 28.* Valenſis *eod. tract. lib. 3. tit. 26.* quod mandatum ad reſignandum finitur per mortem mandantis, non ſolùm cum res integra eſt, verùm etſi cępta; nam cùm morte mandantis beneficium vacet, *c. ſuſceptum, de reſcriptis, lib 6* per conſequens, & mandatum circa illud præſtitum finitur etiam quoad cœpta, quia ius ad illud beneficium penes ſucceſſorem mandantis non reſidet. Docent alia adducentes pro interpretatione ipſius textus, Oſuald. *ad Donellum lib. 18. c. 12. duplici litt. D* Sanch. *d. diſp. 28 n. 42.* Fachineus *lib 5. controu. c 10.* Baſilius *lib. 8. de matrim. c. 19.* Bajo-Arroyo *in c. fin. n. 50. de procurat.*

Exponitur Clem. fin. de procurat.

12 Tertiò aduerſatur textus *in c. ſi ſuper gratia 9. hoc tit. lib. 6.* vbi agitur de Iudicibus executoribus datis à Sede Apoſt. & deciditur, eorum officium ſuper gratia facta à R. Pontifice non finiri eius morte: igitur quia iuriſdictio delegata etiam re integra morte delegãtis non finitur. Cui difficultati ex communi omnium Interpretum placito reſpondeo ſpecialiter textum procedere in poteſtate data executoribus ſuper gratiæ executione, quæ per obitum concedentis, & re integra non exſpirat, quia ſequitur naturam ipſius gratiæ: quemadmodum enim gratia ipſa etiam re integra non finitur morte; ita etiam facultas data ad eius executionem. Illud enim diſcrimen inter reſcripta gratiæ, & iuſtitiæ vulgò notatur, videlicet reſcripta iuſtitiæ exſpirare morte delegantis; reſcripta verò gratiæ nullo modo morte concedentis finiri. Docent plures congeſti à Cenedo *in collect. ad Sextum, collect. 1.* Morla *in empor. tit. de iuriſd. n. 107.* beneficium enim Principis debet eſſe perpetuum, *c. debet, de R. I. in 6.* vnde dimiſſoriæ conceſſæ ad ordines recipiendos, morte Epiſcopi, qui eas dedit, non exſpirant. Barb. *de pot. Epiſc. alleg. 7. n. 231.* nec ſimiliter Epiſcopi morte finitur poteſtas data ad audiendas confeſſiones. Sanch. *d. diſp. 28. n. 7.* Suar. *de pœnit. diſp. 26. ſect. 3. n. 7.* nec etiam facultas celebrandi in oratorio finitur morte Pontificis concedentis. Salas *de legibus, diſp. 20. ſect. 17. n. 125.* Gutier. *de matr. c. 125. n. 22.* & alia ſimilia, quæ proſequuntur Sanch. *vbi ſup.* Fragoſo, *de regim. Chriſt. Reipub. p. 2. lib. 4. diſp. 10 § 2. nu. 36.* Nec huic ſolutioni obſtat textus *in c. ſi cui nulla, de præb. lib. 6.* vbi executio gratiæ delegata exſpirat morte delegantis. Nam omiſſis ſolutionibus traditis à Gloſſa *ibi*, Molina *lib. 2. de primog. c. 7. n. 4.* Fachineo, & Baſilio *vbi ſup.* Barboſa *in hoc c. relatum, n. 4.* qui communiter diſcrimen conſtituunt inter gratiam factam, & faciendam, quos refellunt Morla *in emp. d. n. 17.* Otero *in d. c. relatum, n. 22.* dicendum eſt, in eo textu non agi de litteris gratiam continentibus; nam textus ille loquitur de litteris, per quas datur Ordinario facultas concedendi beneficium certę perſonę, quod aliàs propter reſeruationem, vel ſimilem cauſam conferre non poterat; quarum litterarum mentio fit *in c. cùm aliquibus, de reſcriptis in 6.* vnde cùm reſpectu executoris non contineret gratiam, cùm non poſſit alienæ perſonæ, niſi in reſcripto expreſſæ conferre; nec gratiam illius, cui beneficium conferendum erat, quia nullum ius illi acquiſitum erat, ex nullo capite reſcriptum illud gratię dici poterat. Docent Morla *d. n. 107.* Baio-Arroyo *vbi ſupr. n. 28.* Otero *n. 93.* Garzia *de beneficijs p 6. c. 2 n. 305.* Alia circa illius textus explicationem adducunt Baſilius *d. c. 19. de matrim. n. 1.* P. Mendo *in Bullam, diſp. 1. c. 6. n. 48. & diſp. 2. c. 5. n. 28.*

Intelligitur c. ſuper 9. hoc tit. in 6.

13 Sed pro exactiori expoſitione textus *in d. c. ſi ſuper*, aſſignanda eſt ratio differentiæ, quæ verſatur inter mandatum iuſtitiæ, & gratiæ. Et quidem Hoſtienſis *in c. conſtitutus 19. de reſcriptis, n. 2.* eam adducit, nempè quod in litteris gratioſis ex ſola impetratione ius impetranti acquiritur; vnde in eis tantum operatur impetratio, quantum in litteris iuſtitiæ citatio, argumento ex capite *Capitulum, de reſcriptis, c. ex parte, de officio deleg.* Sed hac Hoſtienſis ratione omiſſa, veriùs dicendum eſt, ſtricta iuris ratione attenta, in vtriſque litteris, tam gratiæ, quàm iuſtitiæ mandatum morte mandantis finiri; verumtamen contra hoc ſtrictum ius iure ſingulari, & æquitate receptum fuiſſe, vt principium illud non procederet in mandatis ſpecialem gratiam continentibus: quæ ratio apertè colligitur *ex d. c. ſi ſuper*, ibi: *Æquum eſſe cenſemus, c. ſi cui 36. de præb lib. 6.* ibi: *decet*; iuncta regula *Decet, de reg. iuris lib. 6. c. magnæ, de voto.* Huius autem ęquitatis inducendæ ratio, ſi qua aſſignari poteſt, maximè illa eſt, quia in mandatis, & reſcriptis iuſtitiæ concedens principaliter intendit facere actum ſecundùm ius commune, & eius regulas ordinarias: at verò in gratia, cùm ſemper intendatur aliquid extraordinarium, non ſecundùm, ſed præter, vel contra ius commune, & eius regulas; meritò præter, immò & contra illas accipitur conceſſio, & durat, ita vt morte concedentis non exſpiret. Deinde quia licèt litteræ iuſtitiæ (quæ facilè, & abſque magnis laboribus, ac ſumptibus ſolent obtineri) exſpirent re integra, mortuo concedente; nihilominus tamen impetrans à ſucceſſore id ipſum facilè obtinebit; vel ſaltem illi ſupereſt ordinarium iuris communis remedium, quod ſufficit ad conſequendam iuſtitiam, quæ per mandatum, ſeu reſcriptum intendebatur, iuxta quam doctrinam procedit textus *in c. fin. verſ. Officium, hoc tit. lib. 6.* at verò ſi gratia præter, vel contra ius commune cum magno labore, & diſpendio obtenta exſpiraret re integra morte concedentis, graue præiudicium inferretur impetranti, quòd non facilè à ſucceſſore eius, qui gratiam conceſſit, nec per viam iuris communis aſſequeretur id, quod defunctus liberaliter conceſſerat. Facit etiam, nam gratiam concedens valdè optat, vt perpetuò maneat, & in omnem euentum ſuum conſequatur effectum, *c. 1 de donat.* ac proinde propter huiuſmodi enixam voluntatem veroſimiliter creditur intendere, ne ipſius morte exſpiret, quin immò & poſt illam maneat: quę voluntas mandantis ſufficit, vt poſt mortem protrahatur mandatum, *l. ſi verò 12. §. fin. cum l ſeq. ff mandati*; quam explicat Cuiacius *lib. 1. obſeru c. 38. l. cùm pater 77. §. filius, ff de legat. 2.* Docent in ſpecie Couar *lib 1. var. c. 14 n. 15.* Tiraq. *de priuil piæ cauſæ, priuil. 82. n. 132.* Cùm ergo mandatum gratiæ non exſpiret morte concedentis, dubium erat, an iuriſdictio executori gratiæ delegata morte delegantis exſpiraret? Et conſultus Bonifacius VIII. *in d c. ſi ſuper*, decreuit ſimile mandatum non expirare; quod profectò prædicta æquitatis ratione motus contra iuris rationem nouiter reſpondit, vt agnouerunt Garzia *de beneficijs 6. p. c. 2 § 3. per totum*, Sanch. *de matrim lib. 8 diſp. 28. nu. 43.* Cenedo *canon q. 38. n. 19. & collect. 1. ad lib. Sext.* Nec obſtabit ſi dicas, Bonifacium non conſtituere ius nouum ex ipſa ratione, quam ipſe adducit *in verſ. Quam*, ibi: *Velut gratiæ prædictæ acceſſorium ſequi naturam congruit principalis.* Quæ regula eſt iuris antiqui ſatis repetita *in c. de prudentia, de donat. inter, c. ſi diligenti, de foro compet.* regula *Acceſſorium, de regul. iuris in 6 l. cum principalis, l. nihil dolo, §. Cùm principalis, ff. de reg. iuris, l. non dubium, C. de legibus*; nam reſpondendum eſt, regulam illam antiquam non obtinere in præſenti caſu, quia in contrarium ſtabat alia ratio, quæ generalem hanc regulam impediebat, videlicet morte mandantis mandatum exſpirare. Nec etiam obſtabit ſi inſtes, Bonifacium *in d. cap ſi ſuper*, aſſerere gratiam à Sede Apoſtolica emanaſſe; ſed delegatio facta ſub nomine dignitatis non exſpirat, etiamſi decedat ille, qui conceſſit, *c. quoniam 14.* vbi probaui, *hoc tit. cap. ſi gratioſè 5. de reſcriptis*; ergo ex alio capite in ea ſpecie iuriſdictio executori gratiæ conceſſa morte concedentis non exſpirabat. Nam reſpondeo diſcrimen conſtituendo inter terminum, in quem reſoluitur delegatio, hoc eſt ex parte termini, cui delegatio fit, vt *in d. cap. quoniam 14. c. ſi gratioſè*; & inter illum, qui delegat; quia hoc caſu nihil intereſt, an delegatio facta ſit ſub nomine perſonæ, an ſub nomine dignitatis: quocumque enim modo delegatio fiat, ſi fuerit iuſtitiæ, exſpirabit morte; ſi gratiæ, durabit. Accedit, nam in ſpecie textus *in d. c. ſi ſuper*, etſi gratia facta fuiſſet à Sede Apoſtolica, tamen delegatio executionis ab ipſo R. Pontifice proceſſit, & ita tantum iure ſingulari ſuſtinetur delegatio executionis gratiæ.

Proſequitur ipſa interpretatio.

CAPVT XXI..

a Celestinus III.

PRudentiam tuam *b Et infrà*: Quinto loco supplicas informari, vtrum cùm tribus causa committitur, ita quod si omnes interesse nequiuerint, duo eam nihilominus exequantur, si reus à duobus tantùm fuerit conuocatus venire necessariò teneatur? Et si citatus à pluribus, coram duobus comparuerit, tertio nec veniente per se, vel per litteras (vt solet fieri) excusante, an duo præsentes in causa possint procedere, & eam sententiæ calculo terminare? In hoc casu taliter respondemus, quod cùm aliquis delegatorum iudicum per certum nuntium, vel excusatorem litteratoriè destinatum non ostenderit se interesse non posse, vel aliàs de eodem canonicè constare non potuerit, residui procedere ad causæ cognitionem non debent: quod si processerint, nihil reputabuntur egisse. Illa quippè fuit antiqua Sedis Apostolicæ prouisio, vt huiusmodi causarum recognitiones duobus, quàm vni; tribus, quàm duobus libentiùs delegaret, cùm (sicut canones adtestantur) integrum sit iudicium, quod plurimorum sententijs confirmatur. Mandati siquidem excedere fines probaretur, si quis citra formam rescripti accepti præsumeret iudicare. §. Adijcimus etiam, quod vbi fuerit in commissione adpositum, vt si omnes interesse nequiuerint, duo eam nihilominus exequantur; si aliquis ex ipsis cùm possit, noluerit interesse, duo nihilominus in causa procedant, licèt ille tertius grauissimè sit arguendus pro eo, quod mandatum Apostolicum exequi subterfugiat, aut contemnat. Idem quoq; per omnia dicimus obseruandum in causa, quę committitur duobus, eo adposito, vt si ambo interesse nequiuerint, alter nihilominus exequatur. §. Sexta nobis proposita ex parte tua quæstio continebat, quod cùm aliquibus iudicibus causa committitur, & quandoque contingit, quod reus actori obijcit, quod stare non potest in iudicio, vt potè vinculo *c* excommunicationis adstrictus, si reus non velit statim eum probare excommunicatum, siue non possit, an actor nihilominus audiri debeat, donec super eo, quod obijcitur, rei veritas fuerit patefacta? Hanc dubitationem taliter remouemus, quod si ille, qui tale quid obijcit, statim, vel intra terminum competentem non probauerit legitimè, quod intendit, actor permitti debet, vt sine offendiculo quolibet audiatur. Ceterùm, si vel ex confessione actoris, vel alio quolibet modo legitimè constiterit, esse actorem vinculo excommunicationis adstrictum, à iudicibus *d* delegatis secundùm formam Ecclesiæ valet absolui, ita vt si propter aliam iustam causam, & euidentem ab ordinario iudice, vel delegato excommunicatus fuerit, ad excommunicatorem debet absoluendus *e* remitti: qui si malitiam adhibuerit, delegati iudices id ritu ecclesiastico liberè exequantur, dummodo non sit tale genus excommunicationis illius, cuius absolutio Sedi Apost. reseruetur. Explorati siquidem iuris existit, vt delegatis iudicibus, quibus principale committitur, & accesorium committatur. §. Si verò ab his fuerit præstito iuramento, quod stabit mandato Ecclesiæ, absolutus: rursus interrogas, an coram eisdem delegatis, vel ordinario, à quo excommunicatus extitit, teneatur super eadem causa, pro qua excommunicatus fuerat, respondere, & quorum debeat iudicio, vel mandato stare? In quo casu taliter respondemus, quod coram ipsis excommunicatoribus super illa causa, pro qua fuerat excommunicatus, stare debet, & eorum seruare mandatum, nisi specialiter fuerit illud alijs iudicibus à Sed. Apost. delegatum. Quod si excommunicatores malitiosè distulerint, tunc delegati eandem iurisdictionem, quam in principali, & accesorio exercebunt.

NOTÆ.

1 a COelestinus III.] Supplendum est, *Rhomag. Decano*, ex capite *prudentiam*, vnico *de mutuis petit. in 2. collect.* vbi est alia pars huius textus. De Rhotomag. Ecclesia egi *in cap. cum contingat* 24. *de rescrptis*. De Decano, & eius officio aliqua notaui *in cap. 2. eod. tit. de rescriptis*.

b *Et infrà*.] Cùm Alanus Decanus Rhotomag. consuluisset Cœlestinum III. super diuersis iuris quæstionibus, sigillatim suo ordine Pontifex respondit. Ad primam *in cap. secundo de mutuis petit.* ad secundam *in capitul. secundo de appellat.* ad tertiam *in cap. tertio de prob.* ad quartam *in c. prçterea, el 2. de transact.* ad quintam in hoc textu, in principio: ad sextam *in §. sexta, huius text.* ad vltimam *in c. 2. de caus. possess.* Et quia ipse Decanus Romæ decesserat, Capitulo Rhotomag. Celestinus rescribit *in c. bonę 3. de confirm. vtili.* Ex quibus omnibus partibus restituenda est integra Cœlestini: & quæ ad principium huius textus spectant, petenda sunt ex commentario textus *in c. sciscitatus, de rescriptis*.

c *Excommunicationis adstrictus*.] Maiori enim excommunicatione ligatus non potest in iudicio agere, licèt cogatur conuentus respondere, vt latè dicemus *in capit. à nobis*, 2. *de except.* quomodo autem excommunicatus possit in præsenti impetrare rescriptum, exposui *in cap dilectus 26. de rescriptis*, & *in cap. ab excommunicato*, *eod. tit.*

d *Iudicibus delegatis*.] Quia non solùm potest quis absolui à sententia lata ab homine, ab eo, qui eam protulit; verùm ab eius superiore, aut delegato, vt exponunt Suarez *de censur. disputatio. 7. section. 2. numer. secundo*, Gibalinus *eodem tractat. disquisit. 9. quæst. 3. 2. p.*

e *Remitti*.] Hoc textu mouentur aliqui ex repetentibus *in capitulo primo*, *hoc titulo*, vt existiment, tunc posse iudicem delegatum impedientes vsum iurisdictionis punire, aut de accessorijs cognoscere, quando alio modo iurisdictio delegata expediri nequit: sed vt in eius textus commentario probaui, potest iudex delegatus, etiamsi alio modo iurisdictionem exercere possit, de accessorijs cognoscere, & impedientes suam iurisdictionem punire: vltra negotium enim principale sibi commissum duplex genus causarum mandatum censetur; primum earum, quæ à iurisdictione delegata dependent, & ex ea proficiscuntur, vt contingit in causa executionis sententiæ, *capit. significasti 7. cap. quærenti*, *hoc titul.* in coactione subdelegati, vt iurisdictionem acceptet, *capitul. pastoralis* 18. *in principio*, *hoc titul.* in quæstione dotis, quæ in causa matrimoniali incidit, *cap. de prudentia*, *de donat. inter.* Secundum genus est earum, quæ licèt non oriantur ab ipsa causa delegata, exitum tamen ipsius remorantur, vt contingit in specie huius textus, & *in cap. veniens 38. de testib.* Inter hęc autem duo causarum genera illud 2

diſcrimen verſatur, quod vbi à quæſtione principali aliæ controuerſiæ oriuntur, & pendent, poteſt delegatus cognoſcere de eis, etiamſi neceſſariæ non ſint ad exitum cauſæ principalis, vt *in d.c de prudentia*, & ſimilibus, quia cum principali cauſa ſimul mandatæ intelliguntur: at vbi nociuæ quæſtiones proponuntur, quæ à delegata iuriſdictione non proficiſcuntur, non poteſt aliter de eis cognoſcere, quàm ſi impediant vſum iuriſdictionis delegatæ, vt in hoc § contingit; alias non intelliguntur mandatæ, niſi quatenus cognitio illarum eſt neceſſaria ad exitum cauſæ principalis, *l. 2. ff. de iuriſdictione*, vbi Alciatus *num*. 4.

CAPVT XXII.

N. a *Regin. Archiepiſcopo, & N. Epiſcopo* b *Cephaluden.*

CVm cauſa, quæ vertitur inter venerabiles fratres noſtros N. Montis *c* Regalis, & N. *d* Roſſanen. Archiepiſcopos ſuper quibuſdam decimis, ven. fratribus noſtris N. *e* Panormit. & N. *f* Capuan. Archiepiſcopis, & tibi, frater Regin. commiſſa fuiſſet a vobis fine canonico terminanda, prędictus Archiepiſcopus Montis Regalis, ſicut ex litteris eius accepimus, ad primam prędictorum Panormitani, & Capuani Archiepiſcoporum citationem acceſſit, in quorum pręſentia conſtitutus excipiendo propoſuit, quod pro duabus cauſis non deberet eorum ſtare iudicio: tum videlicet, quia cauſa ipſa fuerat tribus delegata, & ab illis duobus tantùm, te, frater Regin. præſente, inconſulto, & inſcio, nec vices tuas eis ſuper hoc committente, fuerat ad iudicium euocatus: tum etiam, quia ante ipſorum citationem pro eadem cauſa nuncium ſuum ad Apoſt. Sed. tranſmiſerat: in quo decretalem fęlicis mem. *g* Alexandri Papæ III. prædeceſſoris noſtri ſibi affirmabat apertiùs ſuffragari. At verò iidem Archiepiſcopi exceptiones ipſius nolentes admittere, contra eum, vt reſponderet, interlocutoriam ſententiam protulerunt: propter quod idem Archiepiſcopus ſentiens ſe grauari, Sedem Apoſt. appellauit. Nos igitur prædictorum inquiſitionem, & deciſionem canonicam veſtræ diſcretionis examini committentes, fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus vocatis ad præſentiam veſtram, qui fuerint euocandi, & inquiſita ſuper præmiſſis diligentiùs veritate, ſi vobis conſtiterit prædictos Archiepiſcopos exceptiones prædictas nullatenus admiſiſſe, non obſtante eo, quod per ipſos factum eſt, decimas ipſas, quibus prædictus Montis Regalis Archiepiſcopus ſe, poſtquam nuncij ſui propter hoc ad Sed. Apoſt. acceſſerunt, aſſerit ſpoliatum, cùm eaſdem tam ſibi, quàm Eccleſiæ ſuæ a Sede Apoſt. fuiſſe aſſerat confirmatas, ſiue per laicalem potentiam, ſiue etiam per eoſdem iudices factum ſit, cum fructibus inde perceptis, ſublato cuiuslibet contradictionis, & appellationis obſtaculo, reſtitui faciatis: audientes poſtmodum quantùm de iure poteritis, ſi quid fuerit quæſtionis, & appellatione remota fine debito decidentes. Datum Laterani Calend. Nouembris.

NOTÆ.

1 a REgin.] Ità legitur in hac ſexta collectione, & in epiſtolis Innocentij III. emendatis à Guillelmo Sirleto, *pag.* 195. ex qua epiſtola ità hunc reſtituo. Regium vrbs equidem longè nobiliſſima, & vetuſtiſſima, totius Calabrię Metropolis eſt, vtpotè prima ciuitas Calabriæ, immò totius Italiæ, Roma excepta. Eius ſitum, initium, & amplitudinem latè refert Gabriel Barrius *lib. 3. de antiquit. & ſitu Calabriæ*. In principio Chriſti fidem ab ipſis SS Apoſtolis Petro, & Paulo accepit, à quorum tempore Eccleſiam Cathedralem obtinet, Stephano primo eius Epiſcopo à D. Paulo ordinato, vt refert Carolus à S. Paulo *in Geograph ſacra, pag.* 59. Ipſa ciuitas aliquando à Patriarchatu Romano auulſa fuit, & Conſtantinopolitano Metropolis nomine ſubiecta, vt refert ipſe Carolus à S. Paulo *vbi ſup. pag.* 39. Huius Eccleſiæ Præſuli Guillelmo miſſa eſt præſens deciſio, cui ſimul cum Bartholomæo Panormit Archiep. & Matthæo Capuano eadem cauſa iam delegata fuerat ab ipſo Innocentio, vt infrà dicemus.

2 b *Cephaluden.*] Cephaleris vetus Siciliæ ciuitas eſt, in præruptæ rupis olim vertice ſita, cuius frequens mentio eſt apud Ptolomeum *lib.* 3. Plinium *lib. 3. c.* 8. Melam *lib.* 2. Ciceronem 4. *in Verrem*: Eccleſiam Cathedralem obtinuit iam ante Saracenorum inuaſionem, vt ex Niceta refert D Rochus Pirro *tom. 3. Siciliæ, notit.* 5. & licèt iniuria temporum ad exiguum oppidum ipſa ciuitas redacta fuiſſet; tamen Rogerius primus Siciliæ Rex eam inſtaurauit: cuius reparationis cauſam referunt Facelus *decad. 1. lib. 4. c.* 3 Baronius *tom.* 12. *anno* 1130. Huius Eccleſiæ Pręſuli Ioanni Cicala, cognomento Veneto, miſſa eſt hæc epiſtola, vt teſtatur D. Rochus Pirro *d. notitia* 5. *anno* 1205.

3 c *Regalis.*] Mons regalis vrbs eſt Siciliæ, in prouincia Panormitana, vbi veteres Siciliæ Reges ad leuandas curas ſecedebant: eius deſcriptionem, & hiſtoriam latè proſequitur Aloyſius Lellus *in libello de Montis Regalenſis Eccleſia*. Eius Epiſcopus parebat olim Archiepiſcopo Panorm donec Lucius III. in Metropolitanam eam Eccleſiam erexit, cuius erectionis diploma refert D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ, notit.* 3. Cùm tempore Innocentij III. per annum 1198. eam Eccleſiam regeret Carus monachus Ciſtercienſis, lis oborta fuit inter ipſum, & Roſſanenſem Archiepiſcopũ: eam cauſam Innoc. III. delegauit primò Bartholomęo Panor. Guillelmo Regien. & Matthęo Capuano Archiepiſcopis. Et cùm duo in cauſa procederent prætermiſſo Regien. Archiepiſcopo, conqueſti fuerunt Archiepiſcopi Regien. & Montis Regalis, litteris ſuis ad Innocentium miſſis, quas pro huius textus vera interpretatione liber tranſcribere ex epiſtolis Innocentij III. correctis à Sirleto, vbi *fol.* 194 ita legitur.

Litteræ Regien. Archiep. ad Dominum Papam.

Excellentiſſimo Domino & Beatiſſimo Patri ſuo Domino Innocentio Dei gratia ſacroſanctæ Romanæ Sedis reuerendiſſimo Sũmo Pontifici: G humilis, & indignus Eccleſię Regin. miniſter. ſalutẽ, & debitę perpetuam deuotionis obedientiam Placuit Beatitudini veſtræ causã, quæ vertitur inter venerabiles mõtis Regalis, & Roſſan. Archiepiſcopos, mihi veſtro deuoto clerico, vna cum reuerẽdis fratribus Panorm. & Capuan Archiepiſcopis per litteras veſtrę Sanctitatis cõmittere: quibus debita reuerentia, & honore ſuſceptis, nõ multò poſt ſuſceptionẽ earum me per aliquot dies languor aliquantulus, non ſine meorum exigentia meritorum inuaſit; nec tamen, vt inde mandatum veſtrum minus poſſet perfici, vel adimpleri, cùm tam nos, quàm & partes præſentes omnes Panormi fuerimus: & ſi meis ſocijs oneroſum videretur forſitan expectare, quamdiu mei apponeret diuina clementia miſereri; & nequiuiſſem tunc pro inſtanti debilitate corporis cum ipſis ad hoc exequendum perſonaliter intereſſe: vox tamen, & ſenſus mihi nunquã per Dei gratiã defuit, quin poſſemus deliberatione mutua iuxta mandatũ noſtrum diligẽti examine cauſam ipsã inquirere, ac fine debito terminare. Verùm iamdicti mei ſocij infra illud ęgritudinis meę ſpatiolum pro eorum voluntatis arbitrio meam ſuper hoc, & eorum ſibi ſolicitudinem vendicantes, me ignaro, & inconſulto in cauſam ipſam, ſecundùm quod eorum dictauit conſilium, proceſſerunt. Et ne fortè in his,

in his, quæ paruitati meæ ab Apostolicę Sanctitatis Eminentia iniunguntur, In conspectu mei Domini palliata falsitas sub veritatis specie offeratur, processum ipsius causæ secundùm quod ad diligentem inquisitionem meam certa quorundam, qui interfuerant, approbatæ opinionis virorum, & veridica relatione mihi licuit experiri, Paternitati vestræ duxi præsentis textu paginulæ intimandum. Hinc est, quod cùm præfati mei socij prænominato Montis Regalis Archiepiscopo ex officio delegationis iniungerent, vt ad hoc, quod sibi ab Archiepiscopo Rossanen. obijcitur, pleniùs responderet; & idem Archiepiscopus pro duabus causis non debere se diceret eorum inde stare iudicio: tum videlicet, quia causa ipsa tribus fuerat delegata, & ab illis duobus tantùm, me pręsente, inconsulto, & inscio, nec vice mea super hoc eis commissa, citatus fuerat ad iudicium: tum etiam quia ante ipsorum citationem pro eadem causa nuncium suum ad pedes vestræ Sanctitatis transmiserat; in quo decretalis Domini Alexandri sibi apertiùs dignoscitur suffragari. Ipsi eius assertiones nullatenus attendentes, iterum sine mei notitia contra eum, vt responderet, sententiam protulerunt. In quibus omnibus prædictus Archiepiscopus grauari se sentiens, ad vestræ Beatitudinis audientiam appellauit. Erit igitur, si placet, vestri fontis scientiæ, cuius impetus lætificat ciuitatem Dei, super his iuxta summum vestræ immensæ discretionis arbitrium prouidere.

Litteræ Archiepiscopi, & Conuentus Montis Regalis ad Dominum Papam.

Sanctissimo Patri, & totius fidei Christianæ magistro, Domino Innocentio, Car. Montis Regalis humilis Minister, eiusdemque Ecclesiæ vniuersus Conuentus pedum osculum, & quod potest peccatorum oratio. Placuit Beatitudini vestræ causam, quæ vertitur inter Rossanen. Archiepiscopum, & Ecclesiam nostram, immò vestram, iudicibus delegatis committere, videlicet Panorm. Regin & Capuan. Archiepiscopis fine debito terminandam. Vnde nos in omnibus, & super omnia mandatis Apostolicis parere cupientes, ad primam duorum tantùm citationis vocem accessimus, exceptiones nostras (sicut iuris est) peremptorias opponentes, videlicet quod nuncios nostros specialiter pro hac eadem causa ante citationem ad pedes Sanctitatis vestræ transmiseramus. Elapsis postmodum tribus, aut quatuor diebus, à Panormitan. & Capuan. tantùm Archiepiscopis, sicut priùs citati, ne vestram videremur contemnere Maiestatem, eorumq; conspectui præsentati; quia primam exceptionem nostram friuolam iudicabant, aliam exceptionem non minùs peremptoriam adiecimus, & obiecimus; quia cùm causa fuisset à Sanctitate vestra tribus iudicibus delegata, præsente tertio, & irrequisito, videlicet domino Regin. nobis etiam absentibus, & ignaris, exceptiones nostras inutiles iudicantes, pronunciauerunt aduersæ parti nos respondere teneri. Vnde ob tam euidentes, & suspicionis, & grauaminis causas, ad Sed. Apost. appellauimus, quæ mater est, & subsidium omnium oppressorum, cùm in omnibus his appellatione opus non esset. Nam prima causa est, quia nuncij nostri ante citationem iter arripuerant ad vos veniendi. Secunda, quia præsente tertio, & ignaro, & citauerunt, & decretalem Alexandri, quæ loquitur in hunc modum, friuolam iudicarunt. Cęterùm cùm aliquam causam contigerit tibi appellatione remota commissam fuisse, & aduersa pars post factam citationem iter arripuit ad Sedem Apostolicam veniendi, non minima poteris in negotij cognitione secundùm iuris formam procedere: quod vtiq; si ante citationem iter inceperit, non est vtique obseruandum. Sed quod deterius est, nobis nescientibus, & irrequisitis, pronuntiauerunt præmissas exceptiones nullius fore momenti. Vnde prostrati ad pedes Sanctitatis vestræ petimus plus affectu, quàm voce, plus deuotione, quàm verbo, vt Ecclesiam nostram, quæ vestra specialis est, nullis patiamini perturbationibus concuti, nec æmulorum nostrorum, quasi luporum morsibus lacerari. Valeat Sanctitas vestra.] Vnde Innocentius iterum causam commisit ipsi Archiepiscopo Regiensi, & Cephaleritano.

d *Rossanen.*] Rossanum ciuitas vetusta est Calabrię, ab Oenotrijs condita, cuius situm, & propugnaculum refert Gabriel Barrius *in antiquit. & situ Calabrię, lib. 5. in princ.* Habet Ecclesiam Cathedralem Metropolitanam.

e *N. Panormit.*] Bartholomæo videlicet De Panormitana Ecclesia plura adduxi *in c. 4. de elect.*

f *N. Capuano.*] Matthæo videlicet. De Ecclesia Capuana aliqua notaui *in c. cùm inter 18. de elect.*

g *Alexandri.*] De qua *in c. ad hæc, de appel.* vbi Iustitiam huius exceptionis examinabimus. Quæ ad huius textus interpretationem spectant, petenda sunt ex commentario textus *in c. sciscitatus, de rescriptis.*

C A P V T XXIII.

Idem *Conuentui de* a *Conchis.*

CVm super Abbatia monasterij vestri inter vos, & S. quondam Abbatem olim fuisset quæstio diutiùs agitata, partibus tandem ad nostram pręsentiam accedentibus, dilectum filiū nostrum H. sancti Eustachij Diac. Card. dedimus auditorem: in cuius præsentia pro ipso S. taliter fuit allegatum, quod cùm dilectus filius noster I. tit. sanctę Pudentianę Presb. Card. tunc Apostolicę Sedis Legatus, intrasset Normanniam, & super statu ipsius Abbatiæ cum Abbate, ac Fratribus inquisitionē habuerit diligentem, nihil reprehensione dignum inuenit ibidem, sicut ex litteris bonę memorię C. *b* Papę prędecessoris nostri euidenter apparet: quibus ipsius Card. confessio est inserta. Eo verò postmodùm ab ipso monasterio recedente, litteræ ipsius ad dilectos filios N. Toarcen. Abbatem, & N. Priorem Sanctæ Barbaræ fraudulenter obtentæ fuerunt super inquisitione Abbatis, & totius monasterij facienda, nulla data Inquisitoribus potestate in Abbatem aliquid statuendi, quemadmodum ex testimonio eiusdem Card. colligitur euidenter. Prædictis ergo inquisitoribus accedentibus ad monasterium memoratum, & volentibus fines mandati excedere in facienda inquisitione, iuris ordine non seruato, idem Abbas antequam inquisitio sortiretur effectum, Sed. Ap. appellauit: & quamuis iter arripuisset ad Rom. Ecclesiam veniendi, dicti tamen inquisitores, nec appellationi rationabiliter interpositæ, neque ipsius absentiæ, vel excusationibus aliquibus deferentes, destitutionis in eum sententiam contra iuris ordinem promulgarunt: licèt non pronunciandi potestas eis esset concessa, sicut ex multorum Prælatorum litteris liquidò declaratur. Memorato igitur Abbate ad dicti prædecessoris nostri præsentiam accedente, postquam de inordinata destitutione sua eum reddidit certiorem, omnibus irritatis, quæ contra iuris ordinem à dictis inquisitoribus fuerant ordinata, eundem Abbatem sententia sua restituit, executione sola ven. fratri nostro Episcopo, & dilectis filijs L. & H. Archidiac. Ebroicen. demandata. Die verò à solo Episcopo partibus assignata, & ad terminum vtraque partium veniente, cùm expacteret Abbas restitutio-

tutionem fieri ſibi ſecundùm Apoſtolici mandati tenorem, eam non potuit obtinere: quin potiùs precibus, minis, & terroribus eum Epiſcopus inducere laborauit, vt in ipſum non ſuper reſtitutione facienda, quod erat principale negotium, compromitteret, ſed ſuper executione tantummodò differenda. Et quoniam pars aduerſa cum armis illuc acceſſerat, & multitudine armatorum factum eſt, quod in dictum Epiſcop. ſicut præmiſſum eſt, compromiſit, fide in c manu ipſius præſtita, & reſtitutionis litteris depoſitis apud Deum, non tradendis parti aduerſæ, ſed diligenter ſeruandis, & reſtituendis ſibi tempore opportuno: ipſe verò Epiſcopus contra id, quod promiſerat, venire non metuens, aduerſarijs Abbatis litteras reſtituit memoratas: ſicque compromiſſo ex parte ipſius Epiſcopi, & aduerſariorum pariter violato, monachi bonæ memoriæ Mel. tit. Sanctorum Ioannis, & Pauli Presbyteri Card. tunc Apoſt. Sed. Legati præſentiam adeuntes, ad I. quondam Rhotomagen. Decanum ſuper grauamine compromiſſi commiſſionis litteras impetrarunt. Ad cuius primam citationem monachus à dicto Abbate tranſmiſſus captus fuit ab aduerſarijs, & vinculis ferreis mancipatus. Ad ſecundam verò citationem idem Abbas accedens, per oppreſſionem coactus fuit compromittere in Decanum, non ſuper Abbatia, de qua ſub eo nulla quæſtio vertebatur; ſed pro quibuſdam d bladi redditibus minuendis. Parte autem altera ſuper compromiſſo ſeruando fidem, ſicut conuenerat, non ſeruante, dictum S. iterum oportuit ad Sedem Apoſt. laborare; vbi à nobis tam ſuper principali, quàm incidenti etiam quæſtione ad venerab. frat. noſt. Lexouien. Epiſcopum, & dilectum filium Abbatem Vallis Richer litteras impetrauit, vt ſuper his quæ à nobis fuerant intimata, ſtuderent elicere veritatem, & ſtatuerent quod ſecundùm Deum viderent rationabiliter ſtatuendum, iuris ordine per omnia obſeruato: ita quod alter ſine altero adeſſe nolente, vel etiam non valente, mandatum Apoſtolicum impleret, mentione facta in litteris ipſis de fide violenter (ſicut idem S. aſſerebat) extorta, & non ſuper monaſterio abiurando, ſed reſtitutione (vt dictum eſt) tantummodò differenda: ne his omiſſis, tacita veritate commiſſio videretur obtenta. Partibus verò coram delegatis iudicibus conſtitutis, pars illius, quem dixit intruſum, præfatum Epiſcopum duabus de cauſis ſibi dixit eſſe ſuſpectum: tum quia ſuper Eccl. quadam cauſam habebat cum monaſterio memorato: tum etiam quia ipſum à Romana Curia redeuntem ad pacis oſculum non admiſit, vnde neque coram illis, neque coram illorum altero iuri ſtare voluit: quamuis nihil diceret in Abbatem, ſed appellans fruſtratoriè ſe contumaciter abſentauit. Verùm dicti executores appellationi, quæ nulla fuerat, minimè deferentes, habito multorum prudentium virorum conſilio, ſententiam à dicto prædeceſſore noſtro prolatam executioni mandarunt, reſtituentes prædicto S. Abbatiam, & præfato intruſo perpetuum ſilentium imponentes. Cumque ad eorum ex parte Apoſtolica iuſſionem diœceſanus Epiſcopus ſæpiùs requiſitus ipſum S. in corporalem poſſeſſionem inducere recuſaret, id exequendum quibuſdam diaconibus mandauerunt; qui nedum admiſſi non fuerunt, verùm per monachos, & fautores eorum afflicti verberibus, carcerali ſunt cuſtodiæ mancipati. Quapropter in intruſum, monachos, & fautores eorum à delegatis fuit ſecundùm Apoſtolici mandati tenorem excommunicationis ſententia promulgata. Sed ob hoc intruſus, & monachi non dimiſerunt diuina officia celebrare: qui etiam ipſo intruſo defuncto alium excommunicatum eligere præſumpſerunt, ſicut ex delegatorum litteris perpenditur euidenter. Cumque nec ſic poſſent ad frugem melioris vitæ reduci, ſæpedictus S. iter arripuit ad Sed. Apoſt. veniendi. Sed præuenientes eum nuncij monachorum, de benedictionis munere illi, quem elegerant, impendendo, fraudulenter litteras impetrarunt: quas ad partes ſuas miſerunt feſtinantiùs quàm deberent. Petebat itaque dictus S. monachos ipſos, qui cuidam prædeceſſorum ſuorum amputare linguam, & oculos eruere præſumpſerunt, in alium ſedentem ad menſam cum gladijs, & fuſtibus impetum facientes, alium ſolum in Eccleſia dimittentes, Miſſam celebrare paratum, animaduerſione condigna puniri, & poſſeſſionem Abbatiæ plenariè ſibi reſtitui, ſicut à dicto prædeceſſore noſtro ſtatutum fuerat, & à delegatis poſteà iudicibus ordinatum; intruſo qui poſt latam in eum ſententiam excommunicationis aſſumptus fuerat, per ſilentium perpetuum condemnato. Cæterùm pro vobis ita fuit propoſitum ex aduerſo, quod cùm præfatus I. Cardinalis in partibus illis legationis officio fungeretur, & cauſam ipſam ſuper dilapidatione ipſius S. & incontinentia pariter præfatis Abbati Toarnen. & Priori ſanctæ Barbaræ commiſerit terminandam, ipſi cognita veritate, & ordine iuris per omnia obſeruato, in eum depoſitionis ſententiam protulerunt: quæ à dicto prædeceſsore noſtro fuit poſteà confirmata. Ipſe autem S eidem prædeceſsori noſtro, quod Abbatia ipſa iuſtè ſpoliatus fuerit, intimauit; præfato Cardinale etiam aſſerente, non fuiſse intentionis ſuæ, quod ad depoſitionem Abbatis procederent iudices delegati; quamuis & hoc eſset eis commiſsum, ſicut in eorumdem litteris reperitur. Vnde ſæpedictus prædeceſsor noſter eum non reſtituit, altera parte abſente, ſed reſtituendum mandauit Epiſcopo, & Archidiacono memoratis, quia tacitum eis fuerat, quod præfatus Cardinalis dictis Abbati, & Priori deponendi etiam conceſſerit facultatem. Conuenientibus igitur partibus ad diem, & locum ſibi à delegatis Sedis Apoſtolicæ aſſignatum, dictus S. in manu Epiſcopi, quod eius ſuper cauſa ipſa ſtaret arbitrio, fide data firmauit: qui partes ipſas vt ad ea, quæ pacis ſunt, intenderent, monuit diligenter: inter quas talis compoſitio interceſſit, vt dictus S. in perpetuum cederet Abbatiæ, quam ceſſionem ratam delegati iudices habuerunt, & idem S. ſicut in delegatorum litteris continetur, iuramento firmauit, ſe illam firmiter ſeruaturum. Et cùm ſuper reſtitutione ſua duplices litteras eiuſdem prorſus continentiæ impetraſset, facta compoſitione, quam ſæpedictus prædeceſsor noſter poſteà confirmauit, alteras retinuit fraudulenter. Proceſsu verò temporis compoſitione ab eo aliquamdiù obſeruata, per iamdictum M. Card. I. quondam Rhotomagen. Decano eandem fecit cauſam committi: fuitque in eius præſentia, & venerabilis fratris noſtri Rhotomagen. Archiepiſcopi prima compoſitio innouata, vbi præfatus S. Abbatiam denuò abiurauit: & quod compoſitionem ipſam deinceps obſeruaret, corporaliter præſtitit iuramentum, ſicut in ipſius Rhotomagen. Archiep. litteris continetur,

& mul-

& multis poſſet teſtibus approbari. Fuerunt autem iſta coram Rhotomagen. facta, & ea præcipuè ratione, quoniam Prioratus, quem ipſe S. debuit obtinere, in Rhotomagen. erat diœceſi conſtitutus: quem cùm per biennium detinens inhoneſtè viuendo ferè omnia conſumpſiſſet, ad alia bona monaſterij ſe violenter extendit. Et tandem ad præſentiam noſtram accedens, & quædam de præmiſſis exprimens, alia verò reticens, ad præfatos Lexouien. Epiſcopum, & Abbatem Vallis Richer noſtras litteras reportauit, vt diligenter inquirerent de omnibus veritatem, & ſtatuerent quod iuſtitia poſtularet. Ipſe verò partibus ad ſe citatis, quamuis Epiſcopus pro memoratis cauſis, & quoniam R. Abbati reſpondit, quod ſi poſſet, ſibi noceret, eſſet alteri parti ſuſpectus, & ab eo fuerit recuſatus, velletque coram coniudice, qui ſuſpectus non erat, vel coram arbitris electis à partibus id probare, dicto Abbate Vallis Richer admittere hoc nolente, ante ingreſſum cauſæ fuit ab alijs duobus poſtmodùm appellatum; ipſi nihilominus eundem S. reſtituendum ſententialiter decreuerunt, aduerſario eius ſuper Abbatia perpetuum ſilentium imponentes. Cùm igitur quæ præmiſſa ſunt, & alia quædam prædictus Cardinalis nobis, & fratribus noſtris prudenter, & fideliter retuliſſet, quia conſtitit nobis per litteras iudicum prædictorum Epiſcopi, & Archidiac. Ebroicen. quibus ſuper reſtitutione ipſius S. à dicto prædeceſſore noſtro fuerat cauſa commiſſa, de vtriuſque partis aſſenſu compoſitionem ſub eo tenore factam fuiſſe, quod Prioratus S. Stephani cum omnibus pertinentijs ſuis, & alia quædam ſibi conceſſa fuerunt, dum viueret poſſidenda, & ipſe à lite ſpontanea voluntate receſſit; & inſtrumenta ſua, fracto ſigillo, quo vſus fuerat, in manibus eorum iudicum reſignauit: & apud Abbatiam abiurauerit memoratam, ex litteris iamdicti Rhotomagen. Archiepiſc. perpendimus euidenter. Nolentes igitur per nos, qui punimus periuria, viam periurijs aperiri, cùm & ipſe recipiendo compoſitionem huiuſmodi renuntiauit Abbatiæ, communicato fratrum noſtrorum conſilio, ab impetitione ipſius S. vos & monaſterium veſtrum abſoluimus, perpetuum ei ſuper quæſtione ipſa ſilentium imponentes, non obſtante quod factum eſt ab vltimis delegatis; cùm ex his appareat euidenter, ipſos (vt de alijs taceamus,) ſi eis de præmiſſis conſtitit, minùs legitimè proceſſiſſe: reſtituentes illum, qui non habebat ius aliquod repetendi. Et quamuis ſolus Abbas antequam appellaretur ab eo, iuxta *e* formam litterarum noſtrarum procedere potuiſſet; quia tamen ex eo, quod cum ipſo Epiſcopo interlocutus eſt, appellationem non tenuiſſe de iure ſine ipſo, dum poſſet, & valeret negotio intereſſe, per conſequentiam confeſſus eſt, ſe non poſſe mandatum Apoſtolicum adimplere: nec ſuæ intentionis extitit, vt ſine coniudice ſuo aliquid diffiniret, & cum eo, qui iam iudex eſſe deſiderat, aliquid ſuper præmiſſo negotio ritè diſponere non valebat, voluntate, ac poteſtate ſibi mutuò aduerſantibus, cùm noluerit quod potuit; & quod voluit, adimplere nequiuit, quod à duobus factum fuit, effectum de iure non potuit obtinere. Nulli ergo, &c. Datum Laterani idibus Aprilis.

N O T Æ.

1 a *Conchis.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* & in epiſtolis ipſius Pontificis Coloniæ editis, & à Cardinali Sirleto correctis, *fol.296.* Monaſterium hoc S. Petri de Conchis, aliàs de Caſtillion dictum, eſt Ordinis D. Benedicti, in diœceſi Ebroicenſi conſtructum à Rogerio nobili Barone Normanniæ, vt refert Ordericus *lib.3. hiſtor.* In hæc verba: *Igitur Rogerius de Thenio cœnobium Caſtillionis, aliàs de Conchis conſtruxit, vbi Gilbertus Abbas vir magnæ honeſtatis, & ſapientiæ laudabiliter floruit.* Ex eo, & Roberto de Monte, referunt Fratres Sarmat. *tom.4. Galliæ Chriſt. fol.* 290. Huic monaſterio miſſa eſt præſens epiſtola, quam ex dicto Codice Sirleti integram reſtituo.

b *C. Papæ.*] Cœleſtini videlicet.

c *Fide in manu.*] De fide per manum præſtita nonnulla adducemus *in cap.3. de his quæ vi.*

d *Bladi.*] Bladus, ſeu bladum, ſemen deſignat, & fructus arborum; præcipuè tamen frumentum, ac quidquid in area teritur. Oueden. anno 1198. *Et videnda ſunt in Reguardo noua eſſarta, & vetera imbladata poſt vltimum Reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata ſunt: noua autem ſarta erunt in manu Regis: ſi vetera ſarta imbladata ſunt de frumento, vel ſiligine, vnaquæque acra dabit XII. denarios de illa veſtitura.* Notat Gerardus Voſſius *de vitijs ſermonum lib.2. cap 3. & cap.24.* 2

e *Formam.*] Quia adiecta erat clauſula, *Quod ſi non omnes,* de qua latè egi *in cap. ſciſcitatus, de reſcriptis,* ex cuius commentario potenda ſunt, quæ ad interpretationem huius textus ſpectant. 3

C A P V T XXIV.

Idem *Archiepiſcopo a Toletano.*

Conſuluit nos tuæ f. prudentia, vtrum cùm ad recipiendos teſtes, depoſitiones publicandas eorum, vel ſententiam proferendam peremptoriè citaſſes partes, & eorum altera ſe contumaciter abſentat die data, an circa vltimam ſaltem partem diei ſit in negotio procedendum, vel in diem expectandum potiùs ſubſequentem; & ſi expectaueris, vtrum contumax iterum ſit citandus, cùm non fuerit die partibus aſſignata proceſſum. Nos autem credimus diſtinguendum, vtrum iuriſdictio duret poſt terminum *b* peremptorium, an exſpiret in illo? Si durat in diem alteram, æquitate ſuadente poteris expectare, nec erit pars contumax peremptorio elapſo citanda, niſi gratiam ei fecerit benignitas iudicantis: ſi autem exſpiret, niſi partes, maximè cùm id nouerint, ſe tibi præſentauerint ea *c* hora, qua congruè poſſis procedere ad exequendum id, propter quod eis legitimè terminum peremptorium aſſignaſti, ex tunc exequi poteris quod intendis, ne fruſtra iudicialis inſtantia euaneſcat. Nec eccleſiaſticum verò iudicium exerceatur in tenebris, quia iuxta teſtimonium veritatis, qui malè agit, odit lucem: licèt etiam ſecundùm conſuetudinem, & conſtitutiones legitimas more *d* Romano dies à medietate noctis incipiat, & in media nocte deſinat ſubſequentis: vnde quod in duabus *e* dimidiatis noctibus agitur, perinde ſanxit habendum legalis auctoritas, ac ſi qualibet parte lucis agatur. Nos tamen eam procedendi horam congruam intelli-

intelligimus, ex qua possis ante noctis tenebras perficere, quod incumbit. Porrò discretus iudex in assignatione peremptorij non debet iurisdictionem suam, nisi adeò necessitas exigat, coarctare.

NOTÆ.

1 a *Toletano.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap* 3. legitur *Episcopo Toreclan.* in epistolis autem Innocentij III. editis à Sirleto, & Bosqueto non reperitur præsens epistola: quare retinendam existimo inscriptionem huius sextæ collectionis, quæ habet, *Archiepiscopo Toletano:* & si inscriptio tertiæ collectionis placeat, emendanda est ita: *Episcopo Torcellensi.* Torcellum enim est insula non procul distans à Venetijs, vbi translata fuit Sedes Episcopalis ab antiqua vrbe Altino ab Hunnis euersa: eius mentio fit in epigraphe textus *in cap. in causa, de causa possess.* Retenta igitur lectione, *Archiepiscopo Toletano*, præsens epistola missa fuit D. Roderico Ximenez, qui temporibus Innocentij III. eam regebat Ecclesiam. De Primatu ipsius Ecclesiæ aliqua prælibauimus *in cap. coram, de integrum restit.* & de origine, & dignitate ipsius Ecclesię nonnulla adduxi *in c.* 5. *de seruis non ordinandis.*

2 b *Peremptorium.*] Id est tribus citationibus, aut vna pro tribus: quibus elapsis pars citata constituitur in contumacia vera, aut præsumpta, *l. ad peremptorium* 68. *ff. de iudicijs, l. contumacia* 53. *§.* 1. *ff. de re iudic. l. Diuus* 7. *ff. de in integrum restit. l. ex consensu* 23. *§. fin. ff. de appellat. l.* 3. *C. quomodo & quando*, Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 5. *vers. trinis litteris, l.* 2. *§. Senatu, l. Arrianus, §. vlt. ff. de iure fisci, cap. nullus, cap. nemo* 11. *q.* 3. *cap. sacro, de sentent. excomm.* Docent Cuiacius *lib.* 29. *obseru. c.* 11. & *in cap.* 1. *de cohabit. cleric.* Vulteius *discept. cap.* 2. Paz *in praxi, tom.* 2. *cap. vnico*, Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 9. *lib.* 3. *ordin.* nec posteà noua citatio desideratur, vt in hoc textu docetur. Nec contrarium probat textus *in l. ad peremptorium* 68. *ff. de iudicijs*, vbi post tria edicta peremptorium desideratur, vt quis contumax constituatur, & vt talis damnetur; nam pro huius textus solutione sciendum est, quod apud Romanos reo in ius vocato, & die dicto non veniente, quia adhuc ipse non erat contumax, sed tantùm absens dicebatur, actor petebat à Magistratu, vt qui extra iudicium vocatus erat, iudicio per præconem citaretur: tunc Magistratus aduersarium euocabat edictis, litteris, vel denunciationibus voce præconis, *l. penult. ff. de in integrum restit.* Suetonius *in Titum*, ibi: *Citatus pro tribunali voce præconis conuitiatorem rapi iussit in carcerem.* Gellius *lib.* 11. *noctium, cap.* 1. Edicta etiam in publico loco affigebantur, vt ad rei notitiam citatio perueniret, *l.* 2. *§. item cùm ex edicto, ff. quæ sententiæ:* litteræ autem mittebantur per præconem, *l. Senatus* 15. *§. Diuus, l. Arrianus, ff de iure fisci, l.* 1. *C. de assertione tollenda*, Robertus *lib.* 3. *sentent. cap.* 7. Denunciationibus vocabatur reus, cùm per executores, aut præconem illi denunciationes fiebant; quoad citationis verò effectum nihil intererat, an per edicta, per litteras, seu denunciationem reus vocaretur: & primò dabatur vnum edictum, posteà aliud, demùm tertium; & si iudici videbatur, aliud peremptorium, quia in arbitrio iudicantis erat nouum edictum concedere, *l. nonnunquam, ff. de iudicijs:* plerumque tamen Prætor tria edicta tantùm concedebat. Cuiacius ad Paulum *in d. §. trinis.* De his tribus citationibus accipiendus est Hermogenianus *in l. contumacia* 53. *§.* 1. *ff. de re iudicata.* Docent Duarenus *lib.* 1. *disp. cap.* 7. Vulteius *discept. iuris cap.* 2. & *lib.* 2. *de iudicijs, cap.* 6. *num.* 5. Reuardus *pro tribun. cap.* 3. Robertus *lib.* 3. *sentent. cap.* 17. Quintanaduenas *lib.* 1. *de iurisd. tit.* 4. P. Faber *in l. & si nihil, ff. de R. I.* Goueanus *lib.* 1. *variar. c.* 47. Nec suprà dictis etiam obstat textus *in l. consentaneum* 8. *C. quomodo & quando*, vbi post tres denunciationes noua citatio desideratur, vt reus contumax iudicetur; nam pro eius solutione, & conciliatione cum lege *edictum* 55. *ff. de iudicijs*, dicendum est, loco illius dictionis, *ter*, legendum esse, *iterum*, vt vult Cuiacius *lib.* 18. *obseru. cap.* 30. quem sequitur Pichardus *in §. in summa, Instit. de interdictis, cap.* 2. *num.* 59. vel legendum est, *item*, vt vult Donellus *lib.* 17. *comment. cap. fin.* nos hæc latiùs prosequemur *in cap.* 1. & 2. *de dolo & contum.* vnde cognoscitur, Innocentium in præsenti iuxta iuris principia decreuisse iudicem delegatum post tria edicta non debere ipsum reum expectare, nisi velit ex gratia & benignitate nouam citationem facere.

c *Ea hora.*] Licèt in aliquibus iuris articulis expleatur tempus statim atque primum instans vltimi diei attingitur, vt ad faciendum testamentum, vbi pubes statim censetur, qui tetigit primum instans vltimi diei, *l. à qua* 5. *ff. qui testam.* in ætate ad manumittendum præscripta, *l.* 1. *ff. de manumiss.* & similibus; tamen in alijs actibus de momento ad momentum tempus computatur, & nisi expletum sit vltimum diei instans, tempus adimpletum non creditur, vt *in l.* 3. *§. minorem. ff. de minoribus, l. qui filium* 74. *§. Fabrius, ff. ad Trebell. l. maiores* 3. *ff. de iure immunit. l. in vsucapione* 15. *ff. de diuersis & tempor. l.* 6. *ff. de vsucap.* Docent Mercerius *lib.* 2. *opin. c.* 4. Ludouicus Carondas *lib.* 3. *verosimil. cap.* 17. Connanus *lib.* 3. *comment. cap.* 12. Genoa *in conciliat. legum, pag.* 467. Pancirola *lib.* 3. *variar. cap.* 9. Osualdus *ad Donellum lib.* 5. *cap.* 19. *littera E*, Salmut. *in notis ad memorab. Pancir. lib.* 2. *tit.* 10. 3

d *More Romano.*] Verba sunt textus *in l. more, ff. de ferijs*, vbi Paulus non agit de die naturali, sed de ciuili; duppliciter enim dies considerari valet, vel naturaliter, vel ciuiliter. Naturaliter consideratur ab ortu solis vsque ad eius occasum; & ita prima hora diei erit prima hora ortus solis; prima hora noctis, hora occasus solis, dum tenebræ incipiunt. Docent Macrobius *lib.* 5. *Saturn. c.* 3. Gellius *lib.* 3. *noctium, c.* 2. Censorinus *de die natali:* quo modo computatur dies *in c.* 1. *de tregua & pace*, ab ortu solis vsque ad eius occasum, *cap. quod à patribus,* 75. *dist. cap. de esu, de consecr. dist.* 2. Ciuiliter autem dies pro diuersitate nationum diuersimodè computatur: apud Babylonios, & Athenienses à meridie: apud Hebræos à vespere: apud Romanos verò à media nocte, vt refertur *in d. l. more*, & in præsenti: quam diei computationem sacerdotibus Romanis tribuit Plinius *lib.* 2. *cap.* 77. eius rationem reddit Plutarchus *problem.* 82. quia videlicet media nocte sol est in infimo cœlo, & eius infimo puncto, vnde vergere ad nos incipit, & ad hemisphærium nostrum ascendere. Eam illustrant Cotta *in memorab. verbo Dies*, Cuiacius *obseru. lib.* 15. *cap.* 32. Basilius de Leon *in quæstione scholast. de Agno typico, cap.* 8. & 9. Gentilis *de tempor. appell. cap.* 5. Garronius *in theat. tit. de Kalendarijs*, Narbona *in horograph. in Antel. nu.* 2. & *hora* 24. *num.* 2. Cuiacius *de diuers. præscript. cap.* 2. Fabrottus *de iusto partu, fol.* 15. 4

e *Dimidiatis noctibus.*] Hæc verba difficillima visa sunt, & meritò, Scipioni Gentili *lib.* 2. *de iurisd. cap.* 29. in eis enim Innocentius affirmat, apud Romanos quidquid duabus dimidiatis noctibus fiebat, perinde valere, ac si qualibet hora lucis factum esset: cùm certum sit, iure ciuili attento, sententiam nocte proferri non posse; quod cautum legimus *in ll. duodecim Tabular.* his verbis: *Solis occasus suprema tempestas esto.* Ex Gellio *lib.* 17. *noctium, cap.* 2. & Varrone *de ling. Latin. lib.* 6. refert Gothofredus *in quatuor fontibus, tabula* 1. quod & probatur *ex l.* 2. *§. & quia, ff. de origine iuris, l.* 1. *§. quod igitur* 8. *ff. quando appellandum sit*, nouella 82. *Sedebant continuò, nec tunc mox meridie & vesperè audientes causas.* Et *l.* 1. *C. Theodos. de officijs iudicum ciuilium, l. ne quidam, C. de officio Rector. prouin.* Polletus *lib.* 1. *historiæ fori, cap.* 11. ibi: *Quamquam Senatusconsulto, quæ facta essent post diem solis clausum, irrita & nulla omninò essent.* Et *lib.* 5. *cap.* 13. *in fine*, vbi notauit Brodeus; ad quam iuris Romani sanctionem referendi sunt Perronius *in satyrico: Aduocati iamque nocturni.* Horatius *lib.* 1. *epist.* 7. 5

— Causisque Philippus agendis,
Clarus ab officijs octauam circiter horam
Dum redit.

Censorinus *de die natali, cap.* 24. *Plurimi suprema post occasum solis esse existimant, quia est in duodecim tabulis scriptum sic: Sol occasus suprema tempestas esto.* Vnde Caius *lib.* 1. *instit. tit.* 2. *§.* 31. scripsit, Magistratibus vespertinis temporibus in publicum esse inconueniens fuisse. Et Iustinian. *in præfatione Nouel.* 13. ait: Sole decumbente exurgit cingulum, quiescit autem sole debilitato. Et *in nouel.* 82. *Iuliani, c.* 76. iubentur sedere iudices in basilica à mane vsque ad vesperam. Faciunt D. Cyprian. *de lapsis*, D. August. *ad Donat. post collat. c.* 12.

Illustrat

Illustrat F. iesac. *lib.3. select. pag.282.* Seneca *de ira lib.3. cap.18. Quid tam inauditum, quàm nocturnum supplicium?* Notarunt Sauarus ad Sidonium *lib.1. epist.2. verbo Reliquum mane.* Dionysius Gothofredus *in notis ad leg.12. Tabul. lib.2.* & *in l.20. C. de transact.* Mornacius *in d. l.2. §. & quia*, Cironius *ad tit de præscript.* Bignonius *ad Marculfum, lib.1. formul. c.37.* Grotius *in floribus, in d. l.2. §. & quia*, Balduinus *ad leges 12. Tabul. cap.47.* Scipio Almiratus *lib.4. polit. dissert.10.* Narbona *in horograph. in Anteloq. n.4.* & *hora 1. n.87.* P. Herodius *lib.1. Pandect. tit. de Senatorib. c.1.* Guazinus *defens.35. cap.9.* Stephanus Garonius *de Senator. lib.1. tit.4. c.11.* Vnde *in l.2. §.1. ff. de V. S.* ait Paulus, cuiuscumque diei maiorem partem, septem horarum primarum esse, non supremarum; ideò videlicet, quia in priori parte diei iudicia exerceri valent, non verò in posteriori, in qua Magistratus ius non dicebant. Quæ sententia faciliùs ex eo textu percipietur, si obseruemus, eius inscriptionem esse Pauli ad edictum, vbi agebat de iudicijs, & Magistratibus, Notarunt Cuiacius, Alciatus, Fornerius, & Gentilis *in d. l.2. ff.1.* idem Gentilis *de varijs & temp. appell. cap.6.* Ramirez de Prado *ad Martialem lib.4. epigr.8.* & *in Pentecont. c.25.* Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.4. tit.4.* Seruius ad illud Virgilij *lib.8. Æneid.*

Melior quoniam pars apta diei.

Igitur non rectè Innocentius in præsenti affirmat, apud Romanos gesta dimidiatis noctibus perinde valere, ac si qualibet lucis parte peracta essent. Huic difficultati vt satisfaciamus dicendum est, Innocentij sententiam generaliter, & absolutè accipiendam non esse, sed referri debere ad testamentum, quod nocte signari potest, *l. ad testium 12. §. posse, ff. qui testamenta;* ad transactionem, quæ nocte celebrari valet, *l. non minorem, C. de transactionib.* & similes actus, quos enumerat Ripa *de nocturno tempore*: non verò ad sententiam, quæ ex suprà traditis nocte proferri non poterat; & sic contrahenda est Innocentij sententia ad alios actus, excepta sententia.

Quæ ad huius textus interpretationem spectant, dedimus *in cap. de causis 4. in principio, hoc tit.*

CAPVT XXV.

Idem *Abbati de* a *Bordelia, & Priori S.* b *Sepulchri.*

INsinuante dil. fil. R. Rectore sancti Albati, ad audientiam nostri Apostolatus peruenit, quod cùm olim causam quæ super iure parochiali inter ipsum, & Thomam Rectorem capellæ sancti I. de Glouernia *c* Vuigorn. diœc. vertebatur, ven. f. n. Vuigornien. Episcopo, & coniudicibus eius à nobis obtinuisset delegari, postmodùm licèt fuerit in eadem quæstione processum, tractu temporis, antequam ad diffinitiuæ sententiæ calculum veniretur, idem Episcopus ipsum R. in suum familiarem admisit, sine quò secundi duo iudices, secundùm quod in nostris litteris *d* mandabatur, in causa procedere non valebant: & alter ipsorum *e* officialis est Episcopi supradicti, propter quod aduersæ parti poterat suspectus haberi. Vnde cùm ex causa huiusmodi, tam Episcopus, quàm officialis prædictus, vtpote quos idem R. iudices postularat, & ipse familiaris eorum postmodùm est effectus, ab aduersa parte possent meritò *f* recusari, decisionem ipsius causæ vestræ petit disc. committi. Quocirca f. t. per A. f. m. quat. si est ita, nisi postquam eius familiaris est effectus, litigare *g* consenserit coram illo, in causa ipsa secundùm priorum continentiam litterarum, ratione præuia, rem. ap. obst. procedere non tardetis. Alioquin partes ad priorum iudicum reuertantur examen.

NOTÆ.

a BOrdelia.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.4.* Aliqui accipiunt Bordeliam pro monasterio de Bordalio, quod est Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Misnensi, de quo aliqua adducit Illustrissimus Manrique *annal. Cisterc. anno 1165. cap.4.* sed non rectè, cùm causa, quæ in hoc textu refertur, contigisset in Anglia, in Vuigorniensi prouincia: vnde eius cognitio committi non debebat Abbati de Bordelia existenti in Misnensi diœcesi, quæ est in Campania: vnde existimo, monasterium hoc esse in Anglia, antea dictum Brandomense; quod translatum fuit ob varias hostium incursiones in Castrum, quod dicitur de Bordeile, cuius monasterij meminit Gaufredus in chronica Anglorum, *p.2. cap.11.* Reperitur in noua bibliotheca edita à Philippo Labeo *tom.2. pag.334.*

b *Priori S. Sepulchri*.] Anno 1174. in Anglia Henricus eius insulæ Rex fundauit ordinem Equitum Christi S. Sepulchri: cùm enim visitasset Sepulchrum Christi Domini, & milites illud custodiens, eorumque institutum magnoperè laudasset, in Regno suo illum etiam Ordinem instituit sub eodem titulo S. Sepulchri: illum confirmauit Alexander III. & miris laudibus extollit Innocentius III. *in cap. inter dilectos de donat.* Sed cùm iam hic Ordo penè interijsset, ab Innocentio VIII. militiæ S. Ioannis adunatus est, vt refert Volaterranus *lib.21. antropologiæ de Ordinibus Militaribus*, P. Mendo *eod. tract. disp.1. q.2. §.7.* Renatus Chopinus *lib.2. sacræ pol. tit.5. num.5.*

c *Vuigorn.*] De hac Ecclesia aliqua notaui *in cap. nosti 9. de electione.*

d *Mandabatur*.] Quia simpliciter, & sine clausula, *Quod si non omnes*, causa commissa erat.

e *Officialis est Episcopi*.] Ex his verbis rectè probatur, ob iustam causam suspicionis Episcopi eius Vicarium recusari posse: quod docuerunt in præsenti Innocentius *num.1.* Abbas *nu.2. & 3.* Felinus *n.1.* Maranta *in speculo, 6. part. actu 2. princip. num.28.* Rebuffus *in praxi, tit. de forma Vicarij, num.190.* pluribus relatis Narbona *de appell. à Vicario, num.132.* & rectè, non quia idem tribunal sit Episcopi, & eius Vicarij, *cap.2. de consuet. lib.6.* Quæ ratio in præsenti cessat, cùm ambo procedunt in causa vt iudices delegati: sed quia humani moris est illum vereri, cuius iudicio, & voluntate nunc erigimur, nunc deprimimur, *cap.1. 16. quæst.2.* vnde cùm Vicarius Episcopum, à quo fuit creatus, siue electus, timere possit, quòd illum pro libito reuocet; ideò iusta Episcopi suspicio recusationi Vicarij legitimam causam præbet, vt considerat Ripa *in cap.1. num.44. de iudicijs;* facit etiam textus *in cap.2. de eo qui mittitur.* Contrariam tamen sententiam, immò suspicionem Episcopi ad recusationem Vicarij non sufficere, tenuerunt Baldus *in l. vnica, num.4. Cod. si quacumque præditus potestate*, Bobadilla *lib.1. polit. cap.12. num.39.* Surdus *consil.50. num.36.* qui expendunt pro sua sententia textum *in d. l. vnica, Cod. si quacumque*, in illis verbis: *Si ille, qui in prouincia officium administrat, nuptias mulieris, aut virginis tentauerit, & ipsa, & parentes eius liberantur iurisdictione ipsius iudicis, qui abutitur ad eliciendas nuptias: cætera verò negotia, tam criminalia, quàm ciuilia, Vicario competant.* Ex quibus deducit Accursius ibi, ob suspicionem Præfecti eius Vicarium recusari non posse. Sed vt rectè probat Germonius

monius *lib.* 2. *animadu. cap.* 21. Vicarij Præfecti, licèt vice Præfecti iudicarent, tamen iuriſdictionem ordinariam per ſe obtinebant, *l.* 1. *§.* 2. *ff. de legat.* 3. ibi: *A Præfectis verò Prætoris, vel eo qui vice Præfecti ex mandatis Principis cognoſcit*. Et *l. vlt. Cod. de modo multarum*, ibi: *Qui vice noſtra adminiſtrationis gubernacula ſuſceperunt*. Quod expreſſiùs conſtat ex formula creationis ipſius Vicarij, relata *in l.* 1. *Cod. de officio Vicarij*, ibi: *Sacræ cognitionis habeat poteſtatem, & iuriſdictionis noſtræ ſoleat repræſentare reuerentiam*. Et à Caſſiodoro *lib.* 6. *epiſt.* 3. *Tu autem Vicarius diceris, & tua priuilegia non relinquis, quando propria eſt iuriſdictio, quæ datur à Principe; habes enim cum Præfectis aliquam portionem, & vice ſacra ſententiam dicis*. Vnde licèt Perfectus inter eas perſonas, inter quas nuptias attentauit, iuriſdictionem exercere non poſſit, tamen Vicarius exercere eam valet, quia æqualem iure ordinario obtinet, vt docet Cuiacius *ad titulum Cod. de officio Vicarij*.

f *Recuſari*.] Partis familiaritas cum iudice iuſtam præbet recuſationi cauſam, vt probaui Couar. *q.* 26. Langleus *lib.* 2. *ſemeſt. c.* 1. Corraſco *ad leges recopil. tit. de recuſat. iudicum*, & nos *in c.* 1. *de officio iudicis*.

g *Conſenſerit*.] Sed videbatur exceptionem recuſationis, vtpote dilatoriam, opponendam eſſe ante litis conteſtationem; ſiquidem certum eſt, recuſationem eſſe dilatoriam exceptionem, *cap. inter* 4. *de re iudic.* ſed exceptiones dilatoriæ ante litis conteſtationem ſunt opponendæ, *l. nemo, Cod. de iuriſd. omnium iudicum;* quia per litis conteſtationem cenſetur in iudicem conſenſiſſe, *l. apertiſſimis* 16. *Cod. de iudicijs, authent. offeratur, Cod. de litis conteſt, cap. cùm ſpeciali, de appell.* Sed id procedit cùm litis conteſtatio orta erat recuſationis cauſa; ſed ſi poſtea emerſit, aut eam opponens iuret ad ſuam notitiam poſt litis conteſtationem perueniſſe, tunc etiam poſt litis ingreſſum opponi valet, *cap. paſtoralis* 4. *de except. cap. ex conqueſtione, de reſtit. ſpol.* quo caſu procedit noſter textus, vt docent Couar. *d. q.* 26: *n.* 2. Vulteius *in d. l.* 4. *Cod. de iuriſd. n.* 36. Cuiacius *in l. apertiſſimis* 16. *Cod. de iudicijs*, Oſualdus *ad Donellum lib.* 17. *cap.* 25. *littera O*, Fermoſinus *in cap. ſi quis contra, de foro compet. quæſt.* 9. alia de cauſis recuſationum, tam in iudicijs ordinarijs, quàm delegatis, dabimus *in cap. ſuſpicionis, hoc tit.* 4

C A P V T XXVI.

Idem *Priori a S. Fridiani*.

QVærenti quid per cenſuram eccleſiaſticam. *Et infrà*: Si verò delegatus à nobis excommunicet illum, qui rei iudicatæ parere contemnit, licèt aliquibus videatur, quod ſuo ſit *b* functus officio, vt vlteriorem non habeat ex delegata ſibi iuriſdictione proceſſum; alij autem dicant, quod iuriſdictio eius duret, donec ſententiæ pareatur, vt interim abſoluere poſſit parere volentem: nos *c* tamen per æquitatis ſemitam incedentes, præſentium auctoritate ſtatuimus, vt delegatus à nobis, non ſolùm vſque ad quadrimeſtre tempus, quod ad ſoluendum debitum à *d* lege reo conceditur; ſed vſque ad integrum annum iuriſdictionem ſibi commiſſam ad exequendum ſententiam valeat exercere, ſicut obſeruatur in illo, qui ante litis conteſtationem *e* contumax inuenitur.

N O T Æ.

1 a FRidiani.] Lucanenſis, vt legitur *in cap. quærenti, de V. S.* vbi eſt alia pars huius deciſionis; & textus hic reperitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. De Eccleſia S. Fridiani, ſeu Frigidiani, quæ eſt Canonicorum Regul. plura adduximus *in cap. cùm cauſam, de elect.*

2 b *Functus officio*.] Moti auctoritate textus *in cap. in litteris* 9. *hoc tit. l. index poſteaquam, ff. de iudicijs;* ſed non rectè, vt probaui *in cap. ſignificaſti* 7. *hoc tit.*

3 c *Nos tamen*.] Præſentis deciſionis meminit Innocentius noſter *lib.* 1. *epiſt.* 1. *regeſtr.* 13. in illis verbis: *Et nos quoque conſulti, quam diù delegatus*, &c. vbi notauit Boſquetus.

4 d *A lege reo conceditur*.] Lege videlicet noua Imperatoris Iuſtiniani; lege enim duodecim Tabul. triginta dies dabantur debitoribus condemnatis ad conquirendam pecuniam, & ſoluendam, his verbis lege concepta: *Æris confeſſi, rebuſque iure iudicatis triginta dies iuſti ſunto*. Referunt Gellius *lib.* 20. *noctium Attic. cap.* 1. Dionyſius Gothofred. *ad leges duodecim Tabul. lib.* 2. *tit.* 20. *§.* 27. Iacobus eius filius *in quatuor fontibus, Tabula* 3. Quod ſi intra hoc tempus legitimum indicato ſatis non faceret, permittebatur creditori manum in eum inijcere, in carceremque detrudere, vt ſic aliquis miſericordia ductus pro eo ſatisfaceret; tenebatur tamen illi actor alimenta præſtare, *l. victum* 34. *ff. de re iudicata;* quam de his alimentis accipiunt Fornerius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 6. Gentilis *de alimentis, c.* 6. quod ſi nullus eſſet, qui pro eo ſolueret, aut ipſe cum actore de debito non paciſcebatur, tribus nundinis ſingulis nouem diebus præconizabatur, vtrum eſſet aliquis, qui pro eo ſolueret. Tandem ſi poſt 60. dies nemo eſſet, qui debiti periculum ſuſciperet, licebat actori trans Tyberium vendere, aut capite punire; & ſi plures creditores eſſent, in partes debitoris corpus ſecabatur; de quo veteri iure, ſeu potiùs iniuria, niſi ad terrorem magis, quàm vſum ſcriptum eſſet, præter innumeros congeſtos ab Oſualdo *ad Donellum lib.* 27. *comment. cap.* 3. *duplici littera H*, videndi ſunt Fornerius *lib.* 1. *ſelect. c.* 6. Pichardus *in §. cum eo* 40. *ex num.* 7. *de actionibus*, Couar. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. Robertus *lib.* 2. *rerum iudicat. cap.* 6. Reuardus *ad leges duodecim Tabul. cap.* 8. & 9. Balduinus *eod. tract. cap* 48. Carleual *de iudicijs tom.* 2. *tit.* 3. *diſp.* 1. *num.* 5. Hothomanus *lib.* 3. *antiquit. ad finem*, Andreas Schotus *lib.* 2. *obſeru. human. cap.* 34. Petrus Gregor. *lib.* 22. *ſyntagm. cap.* 6. *num.* 5. Sed abrogato nouis legibus, moribuſque inhumano ſectionis iure, & addictionis, *l. ob æs* 12. *C. de O. & A. l. qui filio* 6. *Cod. qui res pignori* lege Iulia de ceſſione bonorum tempus iudicatis præſcripum protractum fuit ad duos menſes, *l.* 1. *Cod. Theodoſ. de vſuris rei iudic.* Harmenopulus *in promptuario, lib.* 1. *tit.* 4. & *lib.* 3. *tit.* 5. Hothomanus, & Antonius Auguſt. *in d. l. Iulia:* nec eo termino durante debitor vexari poterat, aut eius fideiuſſor conueniri, *l. intra* 7. *ff. de rei iudic.* nec vſurarum curſus dabatur, fructus autem reſtituebantur, *l.* 3. *in princ. ff. de vſuris*. De hoc tempore exaudiendi ſunt textus notat *in l. ſi duo* 16. *§. ait, l. promiſſor* 21. *ff. de conſtit. pecun. l. cum* 14. *ff. de eo quod metus cauſa, l.* 2. *l. debitoribus, ff. de re indicata:* notat Fornerius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 15. & ſi eo tempore elapſo, iudicato debitor non ſatisfaciebat, bona eius ſub haſta vendebantur, *princip. Inſtit. de ſucceſſ. ab inteſt. l.* 4. *Cod. qui bonis cedere;* & ſi bona credito ſoluendo non erant, debitor conijciebatur in publicum carcerem, donec integrum debitum ſolueret, vt probant textus ita accipiendi *in l.* 1. *§. penult. in fine, Cod. qui bonis cedere, l. ſi pro aliquo* 21. *§.* 1. *ff. ad Velleianum, l. fin. §. fin. ff. quæ in fraudem credit. l. ſi vitium* 34. *ff. de iudic. iuncta l. verbo* 4. *ff. de V. S.* quas ad rem expendit Hothomanus *illuſtrium quæſt.* 26. Tandem conſtitutione Iuſtiniani

ſtiniani *in l.2. & 3. Cod. de vſuris rei iudic.* hoc tempus bimeſtre iudicatis conceſſum protractum fuit ad quatuor menſes; de quo quadrimeſtri accipiendi ſunt præſens textus, & *in cap. quoad conſultationem, de re iudicata*, vbi latiùs dicemus: & plura de hoc quadrimeſtri adducunt Leothardus *de vſuris, quæſt.21. in principio*, Velaſcus *de priuil. pauper. quæſt.44. num.6.* Faber *lib.7. coniect.cap.2.* Guilielmus Maſius *lib.1. ſingul. opin. cap.20.*

e *Contumax inuenitur.*] Qui ob contumaciam excommunicatur, *cap.1. de iudicijs*; & ſi compareat, & abſoluatur, poteſt delegatus in cauſa ſibi commiſſa procedere, nec ideò exſpirat iuriſdictio delegata, quia ſententiam excommunicationis in contumacem protulit, cùm per eam negotio finis non imponeretur.

Commentarium huius textus dedi ſuprà *in cap. ſignificaſti.*

C A P V T XXVII.

Idem *Cantuar.* a *Archiep.*

SVper quæſtionum articulis, de quibus nos conſulere voluiſti, f. t. taliter reſpondemus, quod per conſtitutionem noſtram *b* conſultationi bon. mem. Alex. Papæ II. præd. n. nullatenus derogatur; ſed illa per iſtam exponitur, immò in iſta veriùs quæ in illa fuerant prætermiſſa *c* ſupplentur. Ipſe namque reſpondit, quod ſi ſuper cauſa, quæ alicui ex Apoſtolica delegatione committitur, à perſonis eccleſiaſticis, vna vel pluribus, quibus delegatus, vt parcat laboribus, & expenſis, cauſæ cognitionem ipſius, & teſtium examinationem, ſententia ſibi reſeruata committit, appellatio fuerit interpoſita, huiuſmodi appellationis intuitu cauſam indefinitam relinquere non tenetur. Nos *d* autem ſtatuimus, quod licèt is, cui cauſa committitur ap. rem. non poſſit eam alijs ſine prouocationis obſtaculo delegare; ſi tamen delegatus à nobis, vt iudex quicumque, non tam cognitorem, quàm executorem ad aliquem certum articulum quempiam deputauerit, ab eo, niſi modum excedat, non liceat appellari, dummodo de partium deputetur, vel recipiatur aſſenſu. Quod ſi delegatus à nobis, vel litis exordium, vel cauſæ finem, nedum totum negotium ei duxerit committendum, ab ipſo, tanquam à iudice, licitè prouocetur, cùm & lis ante iudicem debeat conteſtari, & cauſa per iudicem diffiniri. Intentionis ergo noſtræ fuit, ſicut ex tenore conſtitutionis præmiſſæ poteſt liquidò deprehendi, quod vt iudicialis auctoritas liberiùs valeat exerceri, delegatus à nobis licitè poſſit & principium, & finem, & medium cauſæ ſibi commiſſæ, non ſolùm coniunctim, ſed & diuiſim alij delegare, non obſtante quod dicitur, quod iudex debet cognoſcere per ſeipſum in principio, in medio, & in fine; cùm antequam ferat ſententiam, vniuerſa, quæ acta ſunt in iudicio, inueſtigare debeat diligenter. Verùm cùm totam cauſam committit alicui, vel principium, aut finem ipſius, ab eo tanquam à iudice poteſt licitè prouocari. Cùm autem alicui media tantùm committit, ab ipſo tanquam ab auditore prouocari poteſt, niſi mandati fines excedat, vel meritò ſit ſuſpectus. Vnde ne valeat recuſari, prouidè ſtatuimus, vt de partium detur, vel recipiatur aſſenſu. Porrò cùm delegatus à nobis iuriſdictionem ſuam in alium transfert totam, ſi fuerit appellandum, non ad eum, ſed ad nos appellari debet; cùm autem aliquid ſibi de iuriſdictione reſeruat, ſi cauſa ei ap. rem. ſit commiſſa, non ad nos, ſed ad eum de iure poterit appellari. Vnde ſi forſitan appelletur ab eo, cui media quæque committit, ſiue cognitor, aut executor dicatur, vel quod melius eſt, auditor, pro eo quod vel mandati fines excedat, vel meritò ſit ſuſpectus; nihilominus tamen delegatus à nobis, iuxta conſultationem præmiſſam, cauſam poterit diffinire, vt parcat laboribus partium, expenſis. Eum verò, quem delegatus à nobis deputauerat auditorem, neutra partium poterit recuſare, niſi coram eo iuſtam recuſationis cauſam oſtendat. Si *e* verò duo ſunt à Principe delegati, & vnus committit vices ſuas alteri, ille nec poteſt ap. rem. procedere, nec cauſam alij delegare; quamuis in commiſſione facta duobus contineatur expreſſum, vt ap. rem. procedere alter poſſit ſine reliquo, ſi non poſſunt ambo pariter intereſſe; quia quod poteſt ex ſola iuriſdictione ſibi à Principe delegata, non poteſt cum iuriſdictione ſibi à condelegato commiſſa. Vnde ſi ab eo fuerit appellatum, licèt aliquibus fuerit viſum, quod ad delegatum etiam valeat appellari; nobis tamen videtur, quod ad primum dumtaxat appellandum eſt delegantem, propter rationem ſuperiùs aſſignatam. Eius ergo appellatio, de quo fraternitas tua nobis ſcripſit, ſi noſtræ conſultationis occaſione ad noſtram audientiam appellauit, pro eo quod delegatus à nobis reſeruata ſibi diffinitiua ſententia audientiam cauſæ commiſit quibuſdam, qui de ipſius aſſenſu nec dati ſunt, nec recepti, niſi contra eos iuſtam recuſationis cauſam oſtenderit, vel paratus fuerit oſtendere coram iudice delegato, non debuit impedire, quominus procederent auditores, qui etiamſi tanquam ſuſpecti fuiſſent meritò recuſati; delegatus tamen à nobis nihilominus potuiſſet ſublato appellationis diffugio cauſam ipſam iudicialiter expedire. Quod ſi iuſtam recuſationis cauſam noluit admittere delegatus, ſed coram ſuſpectis eum audiri cogebat, à tali grauamine licitè potuit ad noſtram audientiam appellare: quodque poſt appellationem huiuſmodi eſt præſumptum, iudicari debet irritum, & inane.

NOTÆ.

1 a *Archiepiſcopo.*] Ità etiam habetur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. 6.* Stephano videlicet Langton, Archiepiſcopo 43. Eccleſiæ Cantuar. de quo Vueſtmonaſterienſis anno 1207. ita ſcribit: *Innocentius III. perſuaſit monachis Cantuarienſibus, vt eligerent Magiſtrum Stephanum de Langton, natione Anglicum, virum profundi pectoris, elegantem corpore, moribus prælectum, aptum & ſufficientem in quantum hominis eſt.* Plura de eo Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, lib. 7. cap. 11.* De Eccleſia Cantuarienſi plura adduxi *in c. 2. de reſcriptis.*

b *Conſultationi.*] Quæ extat *in cap. cùm te conſulente 18. hoc tit.*

2 c *Supplentur.*] Quod in iure noſtro nouum non eſt, ſicut ſupplentur textus *in c. ſi qua mulier 6. 31. quæſt. 1. ex c. 1. de diuortijs, cap. quamquam, de cenſibus in 6. ex cap. fin. de vita & honeſt. cleric.* textus *in cap. cùm non ab homine, de iudicijs, ex cap. vt famæ 35. de ſententia excom. cap. in ciuitate 6. de vſuris, ex cap. nauiganti, eod tit. cap. ex parte, de regular. ex Clem. vnica, eod. tit. cap. 2. de regular. ex cap. puella 20. quæſt. 2.* textus *in cap. Eccleſijs 20. de conſecr. diſt. 1. ex cap. fin. de conſecratione Eccleſiæ:* textus *in cap. qui communicauerit, cum cap. excommunicato 11. quæſt. 3.* & alij plures, quos congerunt Morla *in emporio, tit. de legibus, q. 21. n. 25.* Altamirano *in rubrica C. de filijs officialium, cap. 1. n. 15.* quia inſolens non eſt, quod priores leges ad poſteriores trahantur, & è conuerſo, *l. non eſt nouum 26. l. ideò, l. poſteriores, ff. de legib.* & vt anteriora decreta cum ſequentibus comparentur, vt ſic per apertiora obſcuriora exponantur, argumento legis *qui filiabus 17.* & *l. ſi ſeruus 50. ff. de legat. 1.* notarunt Donellus *lib. 9. comment. cap. 14.* P. Herodius *rer. iudicat. lib. 10. tit. 13. cap. 8.* Diodorus Tuldenus *de iuriſprud. extemp. lib. 1. cap. 3.* Georgius Schombornerius *polit. lib. 3. cap. 8.* Valenzuela *conſil. 131. num. 5.* Solorzanus pulchrarum artium apud Hiſpanos vindex, grauiorum litterarum columen, ingens noſtratibus gloria, *de iure, Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 19. num. 30.*

3 d *Nos autem.*] In præſenti deciſione Innocentius III. exponit decretalem Alexandri III. relatam *in cap. cùm te conſulente, hoc tit.* & docet, à iudice ſubdelegato appellandum eſſe ad ipſum ſubdelegantem, ſi non integra cauſæ cognitio commiſſa ſit; ſi verò diffinitio ipſius cauſæ ſubdelegata ſit, ad priorem delegantem appellandum eſſe, cuius diſcriminis rationem ſtatim exponemus.

4 e *Si verò duo ſint.*] Clauſulam enim, *appellatione remota*, tantùm ſupremi iudices apponere poſſunt, *l. 1. in fine, ff. à quibus appellare non licèt, cap. paſtoralis, §. præterea, verſic. appellat. hoc tit. cap. paſtoralis 53. de appell.* Docent de clauſula, *appellatione remota*, agentes laudati *in cap. 1. de reſcriptis, verbo Appellatione remota.* Vnde delegatus etiam Principis non poteſt cauſam ſubdelegare cum prædicta clauſula, niſi in caſu ſpeciali, de quo *in cap. paſtoralis 28. §. fin. boc titulo.*

COMMENTARIVM.

5 *A iudice delegato ad quem appelletur.* Pro huius textus expoſitione ſciendum eſt, communiter Doctores aſſerere, à iudice delegato ſemper appellandum eſſe ad eum, qui delegauit, *l. 1. in princip. l. fin. ff. quis & à quo, l. vnica, in fine, Cod. qui pro ſua iuriſd. l. præcipimus 32. verſ. Et ſi, Cod. hoc tit. authent. de iudicibus, § illo, in fine, collat. 6. cap. ab arbitris 11. de officio delegati in 6.* vt latè probant Scaccia *de appell. q. 8. à n. 14.* Gaillus *lib. 1. practic. c. 121. nu. 2.* Verùm hæc doctrina in delegatis Principum vera eſt, cùm ab ijs ſemper ad Principem delegantem appellandum ſit, ſiue iudices tantùm dati ſint, ſiue eiſdem iuriſdictio à Principe mandata fuerit. Scaccia *d. q. 8. n. 15. & 20.* Tuſchus *practic. littera A, concluſ. 352. n. 55.* & quamuis Principis delegatus ipſum repræſentet, eiuſque iuriſdictione fungatur, *cap. ſanè, el 2. hoc tit.* qua de cauſa ad ipſum appellari non poſſe videbatur; quia tamen Princeps ſuperior manet ex vi ſupremæ poteſtatis quam habet, quæ ſemper reſeruata intelligitur, & quam licèt maximè velit, priuato concedere nequit, Bartolus *in l. prohibere, §. planè, ff. quod vi aut clam*, Baldus *in l. 1. n. 6. ff. de officio Præfecti*, vbi Belluga *in ſpeculo Principum, rubrica de Curia, nu. 9.* vnde præſcribi non poſſe, ne ad Principem appelletur, docuerunt Baldus *in authent. quas actiones, nu. 4. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Auendañus *de exequend. mand. lib. 1. c. 1. n. 11.* Valaſcus *de iure emphyteut. q. 8. nu 30.* ideò rectè fit, vt ad eundem Principem appellatio etiam ab eiuſdem delegato interponatur. Nec contrarium probat textus *in authent. de appell. §. vlt. verſ. Si autem, collat. 4.* relata *in c. anteriorem 28. §. illo 2. q. 6.* nam textus ille referendus eſt ad ius antiquum, quod iam hodie abrogatum eſt, vt docuerunt Bartolus *in l. 1. §. ſi quis, n. 9. ff. de appellat.* & *in l. præcipimus 32. C. eod.* Scaccia *d. q. 8. n. 12. & 15.* cæterùm ſi communis doctrina accipiatur de delegatis inferiorum, ſtricta iuris ratione attenta, admitti nõ debet, tametſi in praxi obſeruetur; quinimmò diſcrimẽ adhibendũ eſt inter iudices datos, & eos, quibus iuriſdictio mandata eſt, vt ſcilicet à iudice dato ſemper appellandum ſit ad iudicem dantem, iuxta textus ita accipiendos *in l. 1. in princ. ff. quis & à quo, l. vlt. C. de iudicijs, l. 1. §. ſi quis, verſ. denique, l. Imperatores 21. in princ. ff. de appel. l. præcipimus 32. verſ. Hoc ſi appellatio, C. eod. tit. l. vnica, C. qui pro ſua iuriſd.* à iudice verò, cui mandata eſt iuriſdictio, ille omiſſo medio prouocatur, ad quem appellaretur ab eo, qui mandauit iuriſdictionem, id eſt ſuperior immediatus iuriſdictionis mandantis, iuxta textum ita intelligendum *in d. l. 1. ff. quis & à quo.* Diſcriminis huius ratio ex eo prouenit, nam iudex datus ſolùm à dante recipit notionem, ſeu iudicandi munus, non verò iuriſdictionem, *l. ait Prætor 5. l. à Diuo Pio 15. in princ. l. iudex 55. ff. de re iudic. l. vlt. C. vbi, & apud quem.* Vnde cùm ille, qui eum dedit, ſemper ſuperior maneat, rectè ad illum tanquam ad immediatum ſuperiorem appellatur; iudex verò, cui mandatur iuriſdictio, mandantis iuriſdictione vtitur, & illius vices gerit, *l. 1. §. qui mandatam, l. 3. ff. de officio eius, l. ſolet 16. ff. de iuriſd.* vnde cùm vterque iuris cenſura eadem perſona intelligatur, ſententia à delegato prolata, ab ipſo mandante lata videtur, & ita non ipſe, ſed eius ſuperior erit prouocandus, nè de pari ad parem appellatio interponatur, exemplo Vicarij & Epiſcopi, *c. 2. de conſuet. lib. 6.* Docent Accurſius *in d. l. 1. n. 5.* vbi Socinus *n. 8.* Alciatus *in rubrica de officio ordin. nu. 13.* & *lib. 2. paradox. c. 5. n. 2.* Duarenus *ad tit. de iuriſd. c. 8. n. fin.* Donellus *lib. 28. comment. c. 7. in princ.* Cuiacius *in d. l. 1. §. 1.* & *lib. 7. obſeru. c. 21.* Fachineus *lib. 1. controu. c. 28.* Barboſa *in l. cùm Prætor, §. 1. à n. 224. ff. de iudicijs*, Oſualdus *lib. 17. comment. Donelli, c. 13. littera D.*

Huic tamen differentiæ obijci ſolet textus *in l. 2. ff. quis & à quo*, vbi docetur, à Legato Proconſulis prouocandum eſſe ad Proconſulem; & nihilominus Legatus ab ipſo Proconſule mandatam habet iuriſdictionem, *l. cùm Prætor 12. §. 1. verſ. Hi quoque, ff. de iudicijs, l. Legati 13. ff. de officio Proconſulis.* Vnde apertè videtur euerti ſuperior diſtinctio inter iudices datos, & eos quibus mandata eſt iuriſdictio. Cui difficultati, omiſſis varijs ſolutionibus adductis ab Oſualdo *lib. 28. comment. cap. 7. littera B*, Gilkenio *in l. 1. à nu. 15. C. qui pro ſua iuriſd.* Cæſare Coſta *lib. 2. ambiguit. cap. 8.* Goueano *lib. 1. variar. c. 46.* dicendum eſt cum Cuiacio *lib. 7. obſeru. c. 2.* & *lib. 2. Pauli ad edictum, in l. & quia, ff. de iuriſd.* & *in l. 1. §. ſi quis, ff. de appell.* ideò *in d. l. 2.* à Legato Proconſulis appellationem interponi ad Proconſulem, quia licèt ab eo mandata ſit iuriſdictio Legato; tamen poſtquam mandata eſt, ille propriam iuriſdictionem habet, *l. cognitio 4. ff. de officio eius, l. legati 13. ff. de officio Proconſulis;* & ideò iudices dare poteſt, *l. Legatus 12. ff. eod. tit. d. l. cùm Prætor, §. 1. verſ. Hic quoque.* Quod iure ſingulari in Legato Proconſulis admiſſum eſſe docet Goueanus *de iuriſd. n. 12.* Hothomanus *lib. 3. obſeru. cap. 4.* Fachineus *lib. 1. controu. cap. 49.* & alij laudati ab Oſualdo *lib. 17. comment. Donelli, cap. 23. littera C.* etſi alij exponant Donellus *ibi*, Duarenus *in apolog. de iuriſd. num. 13.* Vnde Legatus Proconſulis, ordinarius, non delegatus Iudex eſt, vt docent Albericus *in l. ſolent, ff. de officio Proconſ.* Bellonus *lib. 3. ſupput. cap. 10.* quæ & alia ſingularia in Legato Proconſulis obſeruari notauit Oſualdus *lib. 17. Donelli, c. 8. triplici littera N*, etſi ipſe aliter textum *in d. l. 2. exponat:* ac proinde cùm propria iuriſdictione Legatus vtatur, potiuſque ſua, quàm vice Proconſulis ius dicat, rectè ab eo ad Proconſulem, tanquam ad alium appellatio interponitur. Quæ interpretatio ex eo firmari poteſt, quod iuxta iuris regulas ad eum appellandum eſt per litigatores, qui aliàs ab ipſo iudice dubitante conſulendus eſt, *l. eum quem 79. §. 1. ff. de iudicijs.* Illuſtrat Rodulphus Fornerius *lib. 5. rerum quotid. c. 11.* ſed Legatus de iure dubitans, Proconſulem conſulere

6 *Exponitur l. 2. ff. quis & à quo.*

debe-

debebat, *l. solent, vers. Legatos ff. de officio Proconsul.* ergo & ad eum appellandum est. Quæ ratio euincit, vt non solùm circa multæ dictionem, de qua *in d. l. 2.* sed & circa alia ad Proconsulem deferenda sit appellatio, etsi Plautius *in rubr. de officio eius*, citatus ab Osualdo *d. c. 8.* accipiat textum *in d. l. 2.* specialiter de multæ dictione.

7 Prosequitur prædicta distinctio. Ex quibus deducitur, superius discrimen inter iudices datos, & eos, quibus mandata est iurisdictio, firmissima iuris ratione subniti. Sed adhuc superest remouendus quidam scrupulus, videlicet quod cùm iurisdictio dupliciter mandari soleat, aut omnis videlicet, aut species vna, *l. solet 16. cum seq. ff. de iurisd.* quæri potest, an vtroque casu is, cui mandata est iurisdictio, fungatur vice eius, qui mandauit, an sua? Et quidam perdocti viri nostræ Academiæ existimarunt, multùm interesse, an generaliter, an specialiter iurisdictio mandata sit. Primo casu affirmant, quod cùm is, cui mandatur generaliter iurisdictio, mandantis vices gerat, & vnum, idemque tribunal vtriusque intelligatur, tunc appellatio iure ad eum, qui mandauit, interponitur; quo in casu accipiunt textum *in l. 1. §. 1. ff. quis & à quo*. Secundo verò casu, cùm iurisdictio mandatur respectu certæ causæ, tunc cùm mandatarius intelligatur delegatus, & iurisdictio sic mandata similis sit delegatæ, ad iudicem delegantem debet appellatio deferri, iuxta textum ita intelligendum *in l. vnica, Cod. qui pro sua iurisd.* Docent Angelus, Salicetus, Bartolus, & Castrensis *in d. l. 1. §. 1.* pluribus relatis Gilkenius *in d. l. vnica, n. 9.* Hæc tamen sententia admitti non potest, quia verius est, eum cui mandata est iurisdictio, siue omnis, siue pars, fungi vice eius qui mandauit, non sua, vt apertis verbis docetur *in d. l. solet 16. ff. de iurisd.* iuxta litteram Florentinam, ibi: *Et is, cui mandata est iurisdictio;* quam tuetur Rodulphus *lib 2. rerum quotid. c. 3.* inde cùm vtroque casu mandatarius fungatur vice mandantis, non ad mandantem, sed ad eius superiorem appellatur, iuxta textum *in d. l. 1. §. 1.* cuius verba ibi, *Nam generaliter*, &c. satis vtrumque casum complectuntur. Docent in specie Ioannes Faber *in princip. Instit. de vulgari*, Barbosa *in d. l. cùm Prætor*, *nu. 221. ff. de iudiciis*, Socinus *in d. l. 1. §. 1.* Nec tunc obstat præsens textus *in §. porrò*, ibi: *Iurisdictionem suam in alium transfert totam.* Et ibi: *Cùm autem sibi aliquid de iurisdictione reseruatur*. Quibus verbis apertè videtur significari, opus esse totam iurisdictionem transferre, vt ad superiorem, non ad mandantem appelletur; quod sanè maximè pugnat cum his, quæ proximè dicebamus *ex d. l. solet*, videlicet nihil interesse, an tota iurisdictio, an species vna mandata sit. Nam respondendum est cum Socino *vbi suprà*, mandata certa aliqua specie iurisdictionis, totam iurisdictionem quoad illam speciem mandatam videri, & respectu illius speciei nihil sibi mandantem de iurisdictione reseruasse, ac proinde in his terminis optimè verba præsentis *§. porrò*, procedere.

8 Explicatur adducta distinctio. Planè superior differentia inter iudices datos, & eos, quibus mandata est iurisdictio, dumtaxat locum habet in delegatis inferiorum: vnde prouenit, ordinarios Magistratus, siue ecclesiasticos, siue sæculares, in casibus, quibus de iure vices suas committere possunt, multùm interesse, an simpliciter ad causam iudices dederint, an iurisdictionem mandauerint. Primo casu, quia tunc aliquid de iurisdictione reseruare censentur, & ad eos appellatio interponetur; secundo verò casu, quia nihil sibi retinere videntur, non ad eos, sed ad superiores appellabitur, iuxta textus *in l. 1. in princip.* & *§. 1. ff. quis & à quo l. vlt. de iudiciis*, *l. 1. § si quis*, *l. Imperatores 21. ff. hoc tit.* qui apertè de iudicibus datis ab inferioribus loquuntur. Cæterùm prædicta differentia non est producenda ad delegatos Principum, cùm semper ab his ad Principem appelletur, *l. eos*, *C. hoc tit.*

9 Intelligitur præsens textus. Ex qua differentia ita explicata eruenda est vera ratio præsentis decisionis, in qua Pontifex decidit, multùm referre, an delegatus totam iurisdictionem transtulerit, an aliquid sibi de iurisdictione reseruauerit? Vt primo casu ad superiorem, secundo verò casu ad eum appelletur: quod etiam docetur *in cap. si delegatus 7. vers. eum, hoc tit. in 6.* quæ Pontificis distinctio à superiori differentia fluit, apertiusque constabit, si expendamus, quod quoties delegatus subdelegando causam aliquam, vel etiam plures (nihil enim interest, quod iudex detur ratione vnius causæ, vel plurium, *l. vlt. Cod. vbi, & apud quem,*) aliquid sibi de iurisdictione reseruat, iudicem tantùm dare videtur, in quem solùm iudicandi munus transfert: vnde rectè ab eo ipse tanquam superior prouocatur, *d. l. 1. in princip. ff. quis & à quo*. Si verò ipse delegatus, siue in pluribus causis, siue in vna iurisdictionem transfert, rectè dicitur totam iurisdictionem mandasse; ac proinde non ad ipsum, qui vel idem, vel æqualis cum subdelegato iuris censura intelligitur; sed ad superiorem appellabitur, iuxta dictam legem *1. §. 1. ff. quis & à quo;* & ita præsens decisio etiam in foro ciuili seruanda est, cùm apertè ex eius principiis deducatur, vt docent Imola, & Francus *in cap. dilectis 66. num. 30. de appellat.* Socinus *in d. l. 1. §. 1.* Barbosa *in d. l. cùm Prætor*, *§. 1. n. 217. de iudiciis*, Scaccia *de appell. quæst. 8. num. 32.* etsi adhuc in hac parte vtrumque ius differre docuerint Glossa *verbo Ad eum*, in præsenti, Bartolus *in d. l. 1. §. 1. n. 1.* Fachineus *lib. 1. controu. cap. 78.* Verùm quo dilucidiùs hæc Pontificis distinctio comprehendatur, exponendum est, quando delegatus videatur aliquid de iurisdictione reseruasse, vt sic ad eum appelletur. Et sanè Pontifex *in d. cap. si delegatus*, *versiculo Ad eum*, huius rei duo exempla nominatim adducit, & alterum subobscurè. Primum est, cùm delegatus vices suas committit, donec talem commissionem reuocet; quod sic accipio, vt delegatus, siue pro parte, siue in totum vices suas committat, virtute huius clausulæ videatur aliquid de iurisdictione reseruare; ideòque ad eum appellatio tunc interponetur. Ratio est, quod cùm reuocandi potestas ad iurisdictionem pertineat, *l. iudicium soluitur*, *ff. de iudiciis*, delegatus eo ipso quod hanc potestatem retinuit, aliquid de iurisdictione reseruasse, nemo est qui dubitet, vt docuerunt *in d. cap. si delegatus*, Francus *nu. 6.* Dominicus *nu. 9.* Scaccia *d. q. 8. n. 35.* quorum doctrina non tantùm procedit in appellationibus ante sententiam diffinitiuam, verùm etiam in appellationibus post diffinitiuam, vt apertè probat textus *in d. cap. si delegatus, in fine*, ibi: *Etiamsi post sententiam;* quæ verba non ad proximè immediata, sed ad hunc casum referenda sunt, vt benè notant Francus *num. 7. in fine*, Dominicus *num. 9.* Secundum exemplum est, cùm delegatus executionem sententiæ tantùm sibi reseruat; nam etsi hac in re dissentiant Tancredus, Innocentius, & Bernardus, vt refert Glossa *in præsenti*, *verbo Transfert, vers. Sed nunquid;* horum tamen opinio sublata est per Bonifacium VIII. *in d. cap. si delegatus, vers. Ad eum*, ibi: *Vel qui executionem sententiæ tantùm*. Quibus verbis docet, posse delegatum totam causam committere, executione tantùm sententiæ sibi reseruata; quod negabat Tancredus: cuius reseruationis virtute cùm aliquid de iurisdictione sibi retineat, ideò ad eum appellandum esse, contra Innocentium, & Bernardum. Cuius sententiæ ratio est; nam vbi delegatus totam causam committit, reseruata executione sententiæ, dicitur retinere delegatam iurisdictionem, ob quam sententiam exequi potest, *c. significasti 7. c. in litteris 9. hoc tit.* vt perinde mirum non sit, locum esse regulæ, de qua in præsenti, *§. porrò*, *vers. Cùm autem*. Docent in præsenti Abbas *nu. 3.* Barbatia *nu. 17.* Francus & Dominicus *vbi suprà*, Tuschus *littera A, conclus. 532. n. 42.* Scaccia *d. q. 8. n. 35.* qui satisfacit fundamentis Tancredi, & Innocentii. Illud tamen notandum est, contrarium respondendum esse, si delegatus post sententiam à se latam, à qua appellatum non fuit, eius executionem alteri simpliciter commisit, non adiecta clausula, *Donec reuocet;* nam si à subdelegato appelletur, pone quia suspectus erat, vel quia in modo executionis excessit, ex præsenti textu in principio versiculi, *Nos autem*, & *§. verùm;* tunc non ad delegatum, sed ad eius superiorem appellabitur. Docent Dominicus *in d. cap. si delegatus*, *num. 11.* Francus *num. 6.* etsi ibi aliter teneat Ancharanus *num. 4.* qui docet, huic sententiæ locum non esse appellatione interposita intra annum; tunc enim ad delegantem putat appellandum, motus *ex cap. quærenti*, *hoc tit.* vbi apertè docetur, iurisdictionem delegati circa executionem sententiæ vsque ad annum durare. Hæc tamen Ancharani sententia admitti nequit, quia verius est hac in re multùm interesse, an delegatus executionem sententiæ alteri simpliciter commiserit, an non commiserit. Primo casu virtute mandati iurisdictio cessat, & exspirat, etiamsi sit intra annũ, iuxta textum sic explicandum *in cap. si delegatus 9. hoc tit.* Secundo verò casu, si delegatus adhuc sit intra annum, iurisdictio-

riſdictionem habet quoad iudicatum faciendum, iuxta textum *in d. cap. quærenti*, qui ſic conciliandus eſt cum dicto capite *in litteris*. Tertium exemplum eſt, quod ſubobſcurè ponitur *in d. cap. ſi delegatus, verſic. Ad eum*, in illis verbis: *Aut quidquid illud de iuriſdictione ſibi reſeruet.* Pro quorum expoſitione Doctores exemplum adhibent, cùm delegatus aliquid de medio cauſæ, veluti litis conteſtationem, vel teſtium examen, ſiue aliud ſibi retinuit; & tunc ad eum eſſe appellandum exiſtimant, dummodo tantùm appelletur, antequam actus hi per delegatum expediantur; ſecus ſi poſteà, quia tunc non ipſe, ſed ſuperior prouocabitur. Cuius ſententiæ ratio eſt, quia vt ritè ad delegatum appelletur, neceſſaria eſt reſeruatio iuriſdictionis, ex præſenti §. *porrò*: hæc autem in præſenti ſpecie non cernitur, quouſque actus illi expediantur; poſteà verò omninò ceſſat, argumento textus *in d. cap. in litteris*. Docent Felinus *in præſenti, num 13. verſiculo fallit quartò*, Dominicus *in d. cap. ſi delegatus, num. 9. verſic. Sed pone*, & ibi Francus *nu. 7.* Scaccia *d. q. 8. n. 40.* Nec huic ſententiæ rectè obijcies poſteriora verba dicti capitis *ſi delegatus*, ibi: *Etſi poſt ſententiam fuerit appellandum*; quia verba immediatè iuncta præcedentibus, ibi, *Aut quidquid allud*; ſatis indicant, quod etſi appelletur poſt actus expeditos, ſicut poſt ſententiam, ad delegatum eſſe appellandum, quaſi ſufficiat ab initio reſeruaſſe: quo argumento mouetur in contrarium Ancharanus *ibi, n. 3.* quia reſpondendum eſt, illa verba, *etiamſi poſt ſententiam*, non coniungi immediatè præcedentibus, quia repugnat ratio ſuprà adducta; ſed referenda eſſe ad eum caſum, quem Pontifex propoſuit circa ſubdelegationem factam cum clauſula, *donec reuocetur*. Nec nouum eſt, quod interdum verba non ad ea, quæ immediatè præcedunt; ſed ad remotiora, iuxta materiam ſubiectam referantur, vt docet Bartolus *in l. talis 30. §. vlt. num. 3. ff. de legat. 1.*

10 Planè etſi regulariter à ſubdelegato in totum ad delegatum appelletur, tres tamen ſunt excipiendi ſingulares caſus, in quibus à ſubdelegato non appellatur ad delegatum, ſed eius ſuperiorem. Primus eſt, quem proponit Bonifacius *in c. ſi duo 3. de officio delegati, in 6.* vbi ſi tres iudices delegatos Pontifex conſtituat ad vnam cauſam decidendam, & duo ex ijs alijs non in totum vices ſuas commiſerint, ipſique ſubdelegati, cum altero tertio delegato, qui non ſubdelegauit, in cauſa procedant, & ab omnibus, delegato ſcilicet, & ſubdelegatis, ſimul appelletur; in hac ſpecie ait Pontifex, non ad delegatos, ſed ad primum delegantem eſſe appellandum: quæ Pontificis ſententia ea ratione nititur, quòd etſi inſpecta perſona ſubdelegatorum videretur potiùs appellandum ad delegatos, tamen ex præſenti §. *porrò*, potiùs attenditur perſona vnius delegati, vt reſpectu illius ad Pontificem delegantem appelletur, idque ex duabus cauſis procedit. Prima, quia iuriſdictio delegata eſt dignior ſubdelegata, *c. ſanè 11. hoc tit.* & quoties in vna cauſa concurrunt plures iudices diuerſa iuriſdictione fungentes, illa quæ dignior eſt, præfertur quoad appellationem, *l. præcipimus 34. in fine, verſic. Eodem, C. de appell.* idemque obſeruatur, quando in vna, eademque perſona concurrit iuriſdictio delegata, & ſubdelegata, iuxta præſentem textum *in §. ſi verò*: quod & ſuadetur argumento capitis *quod in dubijs, de conſecrat. Eccleſiæ, c. 1. eod. tit in 6.* cùm alijs citatis à Tiraquello *de retractu §. 1. gloſſa 7. nu. 82.* Secunda prouenit ex eo, quia aliàs in abſurdum laberemur, vt ab æquali delegato ad æquales coniudices appellaretur, iuxta regulam legis 1. §. *ſi quis, ff. de appell.* Docet Scaccia *de appell. q. 8 num. 39.* vnde in praxi adnotare libet, quod quoties in vna cauſa concurrunt ordinarius, & delegatus iudex, appellatio non ad ſuperiorem ordinarij, ſed ratione dignioris iuriſdictionis delegatæ ad delegantem eſt interponenda, vt exemplis varijs probant Alexander *lib. 6. conſilio 2. per totum*, Abbas *in præſenti, §. ſi verò, num. 5.* Tuſchus *littera A, concluſ. 352. nu. 33.* Gratianus *tom. 1. diſcept. c. 100. nu. 50.* Secundus caſus proponitur *in c. ſi à ſubdelegato 14. hoc tit. lib. 6.* vbi ſi à ſubdelegato appelletur ex eo, quod non admittit exceptiones concludentes defectum iuriſdictionis in delegato ſubdelegante, tunc non ad ipſum delegatum, qui iuriſdictionem habere negatur, ſed ad primum delegantem appellatur, ne aliàs appellans appellando ad eundem, quem iuriſdictione fungi negat, contraria in iudicio deducere videatur, contra textum *in cap. ſolicitudinem 54. in fine, de appell.* Explicant poſt antiquiores Molina *de iuſt. tract. 5. diſput. 21. nu. 6.* Scaccia *de appell. q. 7. nu. 68* Tertius caſus ſingularis proponitur *in c. ſi is cui 10. hoc tit. lib. 6.* vbi docetur, quod ſi delegatus ſit excommunicatus, aut aliter impeditus à ſubdelegato, non ad ipſum, ſed ad Pontificem appellandum eſt; quem caſum exponunt Quintauadueñas *lib. 2. de iuriſd. tit. de ſubdelegatione, num. 31.* Molina *de iuſtit. tract. 5. diſput. 21. num 6* Suarez *de cenſuris, diput. 14 ſect. 1. num. 1.* Maranta *tit. de appellat. num. 75.* Gaillus *lib 1. obſeru. cap. 19. num. 2.* Scaccia *d. quæſt. 7. num. 37.* Nec obſtat textus *in cap. 1. de ſupplenda neglig. Prælat. lib. 6.* vbi docetur, excommunicato Epiſcopo, ipſius iuriſdictionem ad Archiepiſcopum non deuolui, licèt immediatus ſuperior ſit: vnde ſimiliter videbatur dicendum, iudice delegato excommunicato, iuriſdictionem non deuolui ad primum delegantem, nec proindead eum appellandum eſſe. Nam omiſſa ſolutione Gloſſæ ibi, *verbo Culpis*, dicendum eſt, ideò *in d. cap. 1.* Epiſcopo excommunicato iuriſdictionem ad Archiepiſcopum non transferri, quia id non inuenitur à iure conceſſum, vt in eodem textu dicitur, iuncta regula capitis *paſtoralis, in principio, de officio ordin.* tradit Panormit. *in c. ſi quis contra, num. 40. de foro compet.* quæ ratio non viget in delegato reſpectu delegantis, ſed potiùs contraria: vnde verè dubitari poteſt, an ſicut à ſubdelegato appellatur ad Pontificem, delegato excommunicato, *ex d. c. ſi is cui*: ita ſimiliter Epiſcopo excommunicato, qui ab inferioribus erat prouocandus, iuxta caput 3. §. 1. *hoc tit. in 6.* debeat appellatio ad Archiepiſcopum interponi. Et ſanè verius eſt, in hoc caſu non ad Archiepiſcopum, ſed ad Pontificem eſſe appellandum. Nec obſtat quod ſuperior immediatus eſt impeditus; quo caſu ad ſuperiorem ſequentem appellatur, *d. c. ſi is cui*; nam in propoſita ſpecie Archiepiſcopus non immediatus ſuperior intelligi debet, cùm ad eum propter excommunicationem Epiſcopi iuriſdictio non transferatur, *d. c. 1. de ſupplend.* Docent Gloſſa *ibi, verbo Ipſius, in fine*, & *in c. 1. de officio Vicarij, in 6.* etſi contrarium teneat Ancharanus *in d. c. ſi is cui*.

CAPVT XXVIII.

Idem a *Epiſcopo Helienſi*.

PAſtoralis officij diligentia, & ſolicitudo, quam geris circa executionem mandatorum noſtrorum, & zelus rectitudinis tuæ nos inuitant, vt quamuis ſimus multiplicibus negotiorum occupationibus præpediti, eis tamen ad horam ſubtrahimus noſmetipſos, in qua tuis intendamus conſultationibus reſponſuri. Conſuluit etenim nos tuæ f. diſcr. vtrum ſi delegatus à Principe cauſam ſibi commiſſam alij voluerit delegare, nolentem delegationem ſuſcipere, ad ipſam ſuſcipiendam valeat coarctare. Ad quod tibi de f. n. conſilio taliter duximus reſpondendum, quod cùm delegato à Principe iuriſdictio dandi iudicem ſit à lege *b* conceſſa, dummodo ipſe exonerare ſeipſum malitioſè non quærat, poteſt compellere renuentem, eo quòd iuriſdictio illa nullius videretur eſſe momenti, ſi coercitionem *c* aliquam non haberet. Debet tamen delegatus prædictus ſolicitè prouidere, vt ſi perſonis ſuperioribus exigente neceſſitate negotium duxerit delegandum, in coarctationibus inferendis dignitati deferat, & perſonæ. Subſequenter etiam quæſiuiſtis, vtrum cui voluerit delegatus, ſi viderit expedire, poſſit iniungere, vt ad ſuam præſentiam citet partes, & eis, ſi obedire contempſerint, pœnam infligere pro contemptu.

Ad quod f. t. breuiter respondemus, quod cùm totum negotium possit alij committere, sicut uperiùs est expressum, citationis officium potest cuilibet discretione præuia, demandare, ac punire meritò contemptorem. *Et infrà.*

NOTÆ.

a HEliensi.] Ità etiam habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*7. Ad huius textus inscriptionem & integram repetenda sunt quæ adduxi *in cap. pastoralis, de rescriptis.*

b *A lege concessa.*] Ideòque delegatus Principis potest subdelegare, vt probaui *in c.3. in ratione decidendi, hoc tit.*

1 c *Si coercitionem aliquam.*] *L. vlt. ff. de officio eius*, id est iurisdictio priuato mandari non potest, nisi simul aliquod imperium, seu modica coercitio transferatur in delegatum, quia aliàs inutilis & superuacua esset iurisdictio delegata, si delegatus contumaces, & impedientes iurisdictionis vsum coercere non posset, vt exponunt hæc verba Merillus *lib.*2. *obseru. c.*15. Gentilis *lib.*1. *de iurisd. c.*15. Sed vt quid per coercitionem Interpretes in præsenti accipiant, & an merum imperium, & mixtum iure canonico delegari valeant, aliqua sunt prælibanda.

Licèt mixtum imperium iure ciuili delegari possit, causæ tamen, quæ meri imperij sunt, demandari non valent, *l.* 1. *ff. de officio eius*, *l. solent* 6. *ff. de officio Proconsulis*; ex quibus deducta est regula textus *in l. nemo* 70 *ff. de R. I. l.* 2. *Cod. de pedaneis iudicibus*, *l.* 18. *tit.*4. *partit.* 3. Docent Donellus *lib.*17. *comment. cap.*8. Iacobus Gothofredus *in d. l. nemo*, Goueanus *lib.*1. *de iurisd. num.*30. Bronchorst. *centur.*1. *assert.*16. *cum duab. seqq.* Gentilis *eod. tract. lib.*3. *cap.*25. Morla *in empor. in eod. tit. quæst.*17. Binius *eod. tract. cap.*3. Sed antequam ad huius sententiæ expositionem procedamus, sciendum est, quid merum imperium sit, quidue mixtum. Merum igitur imperium est potestas animaduertendi in facinorosos gladio, vel alia coercitione graui, *d. l. solent* 6. consistitque in executione sententiæ capitalis, & potestas appellatur, *l. imperium* 3. *ff. de iurisd.* Docent Petrus Faber *lib.*1. *semestr. cap.*3 Fachineus *lib.*9 *controu. cap.*94. & *lib.*13. *c.*2. Gentilis *lib.*3. *de iurisd. cap.*3. Goueanus *eod. tract. lib.*1. *ex num.*30. Pichardus *in §. præiudiciales, Instit. de actionibus*, Binius *lib.*1. *select. quæst.*3. & *de iurisdict. lib.*1. *cap.*1. Dicitur hoc imperium merum, non quia summum sit, sed quia non cohæret ordinariæ iurisdictioni; immò illi imperio opponitur, quod iurisdictioni cohæret, *l.* 1. *§. vlt. ff. de officio eius*, Gothofredus *in d. l. nemo*, Duarenus *lib.*1. *disput. cap.*53. sicut ius gentium merum dicitur, quod nihil à ciuili participat, *l. bona* 31. *ff. depositi*, mera conditio dandi, vel faciendi, quæ tantùm in dando, vel faciendo consistit, *l. cùm seruus* 82. *ff. de condit. & demonstrat.* mera donatio, id est pura, *l. Aquilius* 27. *de donationibus*. Diffinitur per gladij potestatem, non materialiter, quasi merum imperium sit, vbi gladio tantùm Magistratus animaduertere potest; sed à symbolo, quia meri imperij symbolum olim gladius erat, sicut ciuilis iurisdictionis hasta. D. Cyprianus *epist.*2. *Et inter togas pace recepta forum litibus mugit insanum; hasta illic, & gladius, & carnifex, præsto est vngula effodiens.* Vnde hæc potestas dicitur gladij, *d. l. nemo* 70. *l. solet* 6. *l. illicitas*, *§. vniuersas, ff. de officio Præsidis.* Lampridius *in Alexandrum*, ibi: *Honores gladij nunquam vendi passus est, dicens: Necesse est qui emit, vendat; ego non patior mercatores potestatum.* Et *l. Prætor* 7. *§. quid ergo, ff. de iniurijs*: notat Reuardus *in d. l. nemo*. Accedit, nam in grauioribus criminibus nulla alia vsitatior pœna fuit, quàm gladij, *l. aut damnum* 8. *§.* 1. *ff. de pœnis*, *l. cùm vir* 31. *Cod. ad leg. Iuliam de adult. l. quisquis* 12. *Cod. ad leg. Iul. maiest.* Obseruant P. Faber *in d. l. nemo* 70. & *lib.*1. *semestr. c.*4. Osualdus *ad Donellum d. cap.*8. *littera F.* Etiam diffinitur merum imperium per verbum animaduertendi, quo Consulti vtuntur ad summum supplicium denotandum, *l. si quid erit* 11. *ff. de officio Proconsul. l.* 1. *§. fin. l. vlt. ff. de officio eius.* Huius imperij gradus recenset, & illustrat Gentilis *lib.*3. *de iurisd. cap.*3. *per totum*.

Mixtum imperium est potestas cohærens cum iurisdictione, comparata ad eam tuendam, atque exercendam; inest enim in ipsa iurisdictione potestas modicæ coercitionis, quæ vertitur in sententijs exequendis, seu ciuilibus, seu criminalibus, vt docent Gentilis *lib.*1. *de iurisd. cap.*4. & 5. Merillus *lib.*1. *variant. ex Cuiacio, cap.*3. Donellus *d. cap.*8. vbi Osualdus *littera F*, Binius *lib.*1. *select. quæst.*3. Matheacius *in d. l. imperium*, Quintanadueñas *de iurisd. tit.*7. licèt alias diffinitiones adducant Alciatus *lib.*1. *paradox. cap.*8. Corrasius *lib* 3. *miscel. cap.*17. Duarenus *lib.*1. *disput. cap.*53. Cuiacius *lib.*11. *obseru. cap.*30. Faber *lib.*4. *coniect. cap.*4. Binius *de iurisd. c.*7. nec audiendi sunt Eguinarius Varo *in l. vlt. ff. de officio eius*, Bocerus *de iurisd. cap.*4. qui duplex constituunt mixtum imperium, quos refellunt Bachouius *ad Treutlerum, cap. de mixto imperio*, Binius *lib.*1. *select. cap.*3. modica coercitio appellatur *in l. vlt. ff. de officio eius*, & differt valde à mero imperio, quia licèt in mero insit notio, & qualisqualis causæ cognitio, quæ sententiam præcedere debet, inest vt minùs principalis, vt inseruiat imperio, ne aliàs sine notione imperium tyrannicum esset. Osualdus *ad Donellum d. cap.*8. *duplicata littera V.* in mixto verò imperio ipsa notio, seu causæ cognitio per se principalis est, aliterque attenditur, cui inseruit ius coercendi, & exequendi sententias; concesso enim iure dicendi sententiam, ea omnia concessa intelliguntur sine quibus dici, & exequi non potest, *l.* 2. *ff. de iurisd.* Vnde quia in mero imperio præcedit imperium, vt principale merum dicitur. Marcus Lyclama *lib.*5. *membran. eclog.*1. in mixto autem, quia imperium inest, & deseruit; principalis autem est iurisdictio, mixtum imperium appellatur, quasi imperio, id est modica coercitatione, & notione constans. Ansaldus *de iurisdictione, tit.*11. *cap.*30. *nu.*36. Vtriusque imperij effectus sigillatim recensent Scipio Gentilis *de iurisd. vbi suprà*, Merillus *d. cap.*3. Treotlerus *volum.*1. *thesi* 3. *disput.*3. vbi Bachouius, & Hunnius, Faber *lib.*4. *coniect. c.*3.

Mixtum imperium obtinent Magistratus iure Magistratus, & illi quibus ea committuntur, quæ iure Magistratus habentur; competit enim hoc imperium, non quia aliqua lege speciali certis Magistratibus concedatur; sed quia ratione iurisdictionis, quam obtinent, ad eos spectat, *d. l.* 1. *ff. de officio eius*; licèt illud imperium tantùm maiorum Magistratuum esse, *ex l. obligationes* 27. *ff. de O. & A.* intendat probare Iacobus Gutherus *lib.* 1. *de officijs domus, cap.*2. & 3. Merum autem imperium illis competit, quibus lex, Senatusconsultum, aut Princeps concesserunt, *l.* 1. *ff. de officio eius*, *l. aliud est fraus, ff. de V. S.* nec interest, an sint Magistratus, an priuatæ personæ; personis enim priuatis lex solet concedere merum imperium; frequenter enim Populus Romanus temporibus Reipublicæ liberæ personis priuatis, quæ Quæstores dicebantur, coercitionem delictorum publicorum mandabat. Eorum mentio reperitur *in l.* 2. *§. & quia, ff. de orig. iuris*: de eis Gentilis *lib.* 3. *de iurisd. cap.* 19. Posteà temporibus Lucij Cornelij Syllæ Dictatoris, cognitio capitalium criminum Prætoribus data fuit singulis singulorum delictorum; vnus enim Prætor cognoscebat de sicarijs, alius de parricidis, alius de falsis, *d. l.* 2. *§. capta*, Notant Duarenus *lib.* 1. *de iurisd. cap.* 53. Binius *eod. tract. cap.* 2. *num.* 5. Gentilis *vbi suprà, cap.*19. Postquam autem lege Regia omnis potestas in Principem translata est, Princeps ipse merum imperium obtinebat, vt ex Tacito probat Gentilis *d. lib.* 3. *de iurisd. cap.* 20. sed Cæsares hoc imperium, exceptis quibusdam personis, de quorum causis ipsi tantùm, vel Senatus agnoscebant, cum hac distinctione Prætoribus, Præsidibus, Præfectis concesserunt. Intra vrbem in seruos vltimo etiam supplicio afficiendos ius datum fuit Præfecto vigilum, *l. penult. ff. de condict. caus. dat.* de cuius expositione latè agunt Faber *ibi*, Fornerius *lib.* 1. *select. cap.*15. Cuiacius *lib.*9. *obs. cap.*37. in liberos homines Præfecto vrbis, tam intra, quàm extra vrbem, vsque ad centesimum lapidem, *l.* 1. *ff. de officio Præfecti vrbis*, *l.* 1. *§. generaliter, ff. de pœnis*: ad quem referendi sunt textus *in l.* 1. *ff. de effractoribus*, *l. nam salutem*, *l. vlt. ff. de officio Præfecti vigilum*, *l. saccularij, ff. de extraordin. crimin. l. inter* 6. *§.* 1. *ff. de interdictis & releg.* ratione cuius imperij ipse Præfectus ius deportandi habebat, *l.* 1. *§. relegandi, ff. de officio Præfecti vrbis*: noster D. Franciscus de Amaya *in l.* 2. *Cod. de bonis vacant. lib.*10. & iure gladij vti poterat, *l. quoniam, Cod. ad leg. Flauiam*: docet Eguinarius Varo *in d. l.* 1. *ff. de officio Præfecti Vrb.* licèt contrarium teneat Goueanus *in l.* 3. *n.* 24. *ff. de iurisd.* immò si quid acriter puniendum erat,

Marginal notes: 2 Merũ imperiũ delegari nõ potest. — 3 Mixtum imperium quid.

erat, ad Præfectum Vrbis, vel ad Prætorem reus mittebatur plectendus, *l. fin. ff. de officio Præfecti Vigil. l. 1. §. cùm patronus ff. de officio Præf. vrbis*. Cui principio opponi ſolet textus *in l. ſi quis 35. ff. de iniurijs*, ad cuius expoſitionem videndi ſunt Goueanus *in d. l. 3.* Faber *lib. 4. coniect. c. 8.* extra vrbem Præſidibus Prouinciarum, & Proconſulibus data fuit facultas exercendi merum imperium, *l. illicitas, §. qui diuerſas. ff. de officio Præſidis, d. l. ſaecularij 7.* Licèt tamen Præſides ratione huius meri imperij ius gladij haberent, tamen non obtinebant ius deportandi, *d. l. inter 6. §. 1. l. 1. §. deportato. ff. de legat. 3.* cuius diſcriminis varias rationes adducunt Gilkenius *de preſcript. 3. part. c. 6. n. 23.* Faber *in iuriſprud. tit. 16. princip. 1. illat. 3.* Oſualdus *ad Donellum d. cap. 8. duplici littera Q.* Sed illis omiſſis placet ratio ipſius Fabri *tit. 11. princip. 4.* videlicet, hoc procedere, quia lex conceſſit gladij poteſtatem, non autem ius deportandi; & in hac materia iuriſdictionis & imperij non valet argumentum de maiori ad minus, neque de æquali ad æquale. Vnde ſicut Proconſules, qui merum imperium habebant, ius deportandi non obtinebant, *l. inter 6 l. relegatorum 7. ff. de interdictis, l. ſi quis fortè 6. de pœnis*, ita & Præſides. Sequuntur eam rationem Gentilis *de iuriſd. d. cap. 10.* D. Ioſephus de Retes *lib. 1. de interdict. c. 2* licèt aliam, neſcio an ita veram, ſicut illuſtratam, reddat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 2 cap. 29.*

5 His ſuppoſitis pro vera cognitione meri. & mixti imperij, affirmandum eſt, cauſas meri imperij delegari non poſſe; mixti verò demandari valere: cuius diſcriminis ratio ex eo prouenit, nam cauſæ mixti imperij Magiſtratibus competunt iure proprio Gentilis *de iuriſdict. lib. 2. cap. 25. per totum*. Duarenus *eod. tract. cap. 7.* Morla *eod. titulo, quæſt. 16* Fachineus *lib. 9. controu. cap. 98. & lib. 11. cap. 96.* D. Gabriel Henriquez *in l. à Diuo Pio, num. 16. ff. de re iudic.* Pichardus *in §. 1. cap. 4. num. 176. Inſtit. de interdictis*. Cauſæ verò meri imperij iure ſpeciali, & conceſſione legis, vt ſuprà probaui, competunt; vnde merum imperium eſt indelegabile: quam rationem tradiderunt Fachineus *lib. 42. controu. cap. 91.* Cuiacius, & Faber *in d. l. 1. ff. de officio eius*. Inde deducitur, miſſionem in poſſeſſionem ex primo, vel ſecundo decreto, ex titulis *Vt in poſſeſſionem legatorum, Si ventris nomine, De damno infecto*, quibus Prætor permittit poſſidere, aut rem detinere, *l. poſtquam 5. §. Imperator, ff. vt in poſſeſſionem, l. de bonis, §. fin. ff. de Carboniano*, delegari poſſe, *l. 4 §. vlt. ff. de officio eius, l. 4. §. ſi intra, ff. de damno infecto, cap. ſi quando 8. hoc tit. cap. penult. de eo qui mittitur in poſſeſſ.* quia huiuſmodi miſſio ad mixtum imperium pertinet, *l. 3. §. mixtum, ff. de iuriſd.* Nec obſtat textus *in l. iubere, ff. de iuriſd.* ex cuius verbis probatur, miſſionem in poſſeſſionem magis imperij eſſe, quàm iuriſdictionis: ergo ſi quæ ſunt imperij, delegari non poſſunt, nec miſſio in poſſeſſionem mandari valet. Pro huius textus interpretatione varia adducit Genoa *in conciliat. legum, pag. 7. in paruis*; quibus omiſſis Binius *lib. 1. ſelect. cap. 3* exiſtimat verba illa, *magis imperij*, non eſſe referenda ad merum, vel mixtum imperium, ſed ad iuriſdictionem excellentiorem, & eminentiorem; vel vt Goueanus in ea docet, magis imperioſam, quàm iuridicam, vt ſenſus ſit, iubere cauere prætoria ſtipulatione, & in poſſeſſionem mittere, eminentioris iuriſdictionis eſſe, & in ea maiorum Magiſtratuum iuriſdictionem cognoſci; minores enim Magiſtratus municipales, licèt imperium mixtum cum iuriſdictione habeant, *l. vlt. ff. de officio eius, l. 2 ff. de iuriſdict.* tamen quæ ſunt excellentioris iuriſdictionis exercere non valent, *l. ea quæ 26. ff. ad municip.* Vnde quia Magiſtratus cauere iubent prætoria ſtipulatione, & mittunt in poſſeſſionem, talis miſſio excellentioris eſt iuriſdictionis. Sed hæc ſolutio Arnoldi Binij conuincitur *ex l. imperium, §. mixtum, ff. de iuriſdict.* in illis verbis: Mixtum eſt imperium, cui etiam iuriſdictio ineſt, quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit. Ex quibus expreſsè deducitur, miſſionem in poſſeſſionem potiùs ad imperium, quàm ad iuriſdictionem ſpectare. Non me latet, aliquos eius textus litteram ita emendaſſe, *Mixtum imperium eſt, cui etiam iuriſdictio ineſt, quòd in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit iuriſdictio: iuriſdictio eſt etiam iudicis dandi licentia*. Ità legit Hothomanus *lib. 7. obſeru. cap. 16.* Aliter ſatisfaciunt Faber *lib. 4 coniectur. cap. 4.* Goueanus *ibi, nu. 34.* quibus omiſſis dicendum eſt, verba illa, *magis imperij*, accipienda eſſe poſitiuè magis quàm comparatiuè, ita vt miſſio in poſſeſſionem ſit mixti imperij; ſed cùm mixtum imperium conſtet iuriſdictione, & imperio, potiùs ad imperium, quàm ad iuriſdictionem ſpectare: vt ſic Conſultus non neget, hanc miſſionem in poſſeſſionem ad mixtum imperium ſpectare, vt probat Merillus *lib. 1. variant. ex Cuiacio, cap. 4 & lib. 3. obſeru. cap. 37.*

Cauſæ meri imperij delegari nō poſſunt.

7 Sed huic principio, videlicet cauſas meri imperij non poſſe delegari, opponi ſolent aliqua iuris teſtimonia, quæ breuiter ſunt exponenda; & primò textus *in l. ſolent 6 ff. de officio Proconſulis*, vbi docetur, cognitionem cuſtodiarum, id eſt carcerum, *l. militis 12. ff. de publicis iudicijs*, iunctis notatis à Turnebo *lib. 1. aduerſ. cap. 8.* Vuiſembachio *diſputat. 4. de V. S.* mandari poſſe: igitur quia cauſæ meri imperij delegari valent. Nam reſpondetur, in eo textu extraordinarium delegationis genus contineri; nam Proconſules Legatis ſuis committunt cauſarum, & cuſtodiarum cognitionem iure ſingulari, *l. vnica, ff. de officio Proconſulis*: vnde cùm illis ſpecialiter hoc permiſſum reperiatur, ad alios Magiſtratus merum imperium habentes hæc facultas extendi non poteſt. Docet Oſualdus *ad Donellum d. cap. 8. littera D.* Secundò opponi ſolet textus *in l Gracchus, Cod. ad leg. Iul. de adult.* vbi ſupponitur, patrem poſſe iubere filio proprio occidere adulterum. Nam iuſſus paternus in eo textu meram executionem, merumque factum continet, non aliquam gladij poteſtatem, vt docet Fachineus *libro 12. controuerſ. cap. 91.* nec ibi pater tanquam iudex, ſed tanquam priuatus, cui lex permiſit occidere adulterum, iubet filio eum occidere. Tertiò expendi ſolet textus *in l. 1. §. huic rei, ff. de officio eius*, vbi aſſeritur, Prætorem abſentem poſſe delegare cognitionem criminis contra legem Iuliam de vi, & per conſequens merum imperium demandare; nam pro ipſius textus expoſitione aliqui exiſtimarunt, iure ſingulari receptum eſſe in ſpecie legis Iuliæ de vi, vt cognitio huius criminis demandari poſſit. Sed verius eſt, hucuſque tradita eam continere exceptionem, videlicet cauſas meri imperij poſſe delegari, ſi Magiſtratus abſuerit; nec hæc facultas reſtringenda eſt ad caſum legis Iuliæ de vi, ſed etiam ad alios protrahenda, vt probatur *ex l. 1. §. ſi quis autem, ff. ad Turpil. l. 2. Cod. de pedaneis iudicibus, l. ex conſenſu 23. §. 1. ff. de appell. l. non valet, in princip. ff. ad leg. Flauiam*. Docent Gentilis *lib. 3. de iuriſd. cap. 28* Oſualdus *ad Donel. d. cap. 8. triplici littera D,* Binius *de iuriſd. cap. 3.*

Exponuntur varia iura.

7 Ex hucuſque traditis conſtat, iure Cæſareo inſpecto cauſas meri imperij delegari non poſſe, mixti verò demandari valere. Sed vtrum hoc etiam procedat iure Pontificio attento, celebris quæſtio eſt? Negant hoc obſeruari diſcrimen, immò omne cognoſcibile eſſe delegabile, docuerunt Gloſſa *in cap. quoad ſedem, verbo Committere, de officio ordin.* P. Gregor. *lib. 47. ſyntagm. cap. 22.* Cenedus *collect. 6. ad ſextum*, Innocentius Cironius *in hoc tit.* Salgado *de protect. Regia, 2. part. cap. 4. num. 119.* Pro qua opinione expendi ſolent textus *in d. cap. quoad ſedem, cap. aqua, de conſecr. Eccleſ. cap. in Archiepiſcopatu, de raptor. cap. 2. de officio Vicarij, in 6. cap. vlt. ne clerici vel monachi, eod. lib. Clement. 1. §. 1. verſ. Verùm, de hæreticis*. Facit etiam pro hac ſententia illa iuris vtriuſque differentiæ ratio; nam cauſæ meri imperij iure ciuili inſpecto competunt Magiſtratibus, non proprio iure, ſed ſpeciali conceſſione legis, aut Senatuſconſulti; ideò mandari non poſſunt, *c. l. 1. ff. de officio eius*: ſed Magiſtratibus eccleſiaſticis competit merum imperium, non ſpeciali conceſſione, ſed proprio iure, ratione proprij officij, & dignitatis, vt Epiſcopi, qui cùm in locum Apoſtolorum ſucceſſerint, *cap. vlt. 86. diſt.* Trident. *ſeſſ. 23. de reform. cap. 4.* in quibuſcumque cauſis totius diœceſis, exceptis nonnullis Pontifici reſeruatis, habent iuriſdictionem ordinariam, *cap. 1. cap. conquerente*, vbi dicemus, *de officio Ordinarij*: quare licèt Magiſtratus ciuiles non poſſint delegare merum imperium, tamen eccleſiaſtici poſſunt, quia in his viget ratio textus *in l. more, ff. de iuriſd.* Contrariam ſententiam, videlicet iure Pontificio inſpecto non poſſe cauſas meri imperij delegari, docuerunt Menochius *lib. 10. de arbitr. caſu 29.* Couar. *lib. 3. variar. cap. 10. nu. 10.* Binius *de iuriſd. cap. 3.* Sed adhuc defendenda eſt prima ſententia, ſcilicet cauſas meri imperij delegari iure canonico poſſe, licèt nonnulla iura ex his, quæ pro ea ſententia Interpretes adducunt, parum, aut nihil probent; textus enim *in d. cap. quoad ſedem, & in cap. aqua*, loquuntur non de delegatione, ſed de

Iure canonico an meriū imperiū delegetur.

de commissione consecrationis Episcopi, Ecclesiæ, vel Altaris. Textus etiam *in d. cap. in Archiepiscopatu*, licèt procedat in mero imperio delegato, seu mandato, loquitur in Principe delegante, in quo dubium non est, facultatem delegandi tam merum, quàm mixtum imperium, residere. Etiam textus *in d. cap. 2. de officio Vicarij*, loquitur in Vicario Episcopi, qui non delegatam, sed ordinariam habet iurisdictionem, vt dixi suprà *in cap. 1. hoc tit.* Nec etiam facit pro hac sententia, quam defendimus, textus *in cap. vlt. ne clerici, vel monachi*, *d. Clement. 1.* si verè perpendantur. Ratio autem suprà allata euidens est, quare illius vi potius quàm iuris auctoritate motus huic adhæreo sententiæ.

8 Huic quæstioni alia consequens est, vtrum videlicet delegati Principis, qui iuxta supra tradita *in cap. 3. hoc tit.* possunt subdelegare, valeant similiter causas meri imperij sibi commissas alijs demandare? In qua quæstione negatiuam sententiam defendunt Alexander *in l. 1. ff. de officio eius*, *numer.* 80. Iulius Clarus *in praxi*, *§. fin. quæst.* 41. *numer.* 3. Alciatus *in d. cap. quoad sedem*, *num.* 54. *versic. quartò fallit*, Menochius *d. quæst.* 54. *numer.* 2. pro quibus faciunt sequentia argumenta. Primò, nam lex canonica, quæ delegato Pontificis concedit subdelegandi facultatem, loquitur simpliciter, & indistinctè, nec nominatim permittit subdelegare causas meri imperij, *d. cap. pastoralis* 28. vbi approbatur lex *à iudice*, *C. de iudicijs*: igitur accipienda est iuxta iuris principia, in illis videlicet causis, quæ sua natura sunt delegabiles. Secundò, nam in causis meri imperij delegatis à Principe præsumitur electa industria personæ, ipsius videlicet delegati, *l. vlt. ff. de officio Præfecti Prætorij*: sed vbi eligitur industria delegati, ipse alijs subdelegare causam non potest, *cap. vlt. §. vlt. hoc tit.* igitur causæ meri imperij non possunt subdelegari à delegato Principis. Accedit, nam quælibet causa meri imperij inter arduas, & graues enumeratur: sed causam arduam delegatus Pontificis non potest subdelegare, *cap. 3. vers. nisi*, *hoc tit.* igitur delegatus subdelegare causas meri imperij non potest. Contrariam tamen sententiam, quam vt veriorem amplectimur, videlicet causas meri imperij subdelegari posse, defendunt Gilkenius *in l. vlt. C. qui pro sua iurisd.* Bartol. *in l. 1. num.* 10. *ff. de officio eius*, Maranta *de ordine iudic.* 4. *part. distinct.* 5. *num.* 63. causæ enim meri imperij, licèt iure ciuili sint indelegabiles, tamen si à Principe mandentur, manent delegabiles, vt contingit in re alienari prohibita, quæ si semel alienata sit, poterit postea iterùm alienari, *l. pater* 38. *§. quindecim libertis*, *ff. de legat.* 3 Ioannes Scotus *in l. filius* 114. *§. Diui*, *ff. de legat.* 1. Gomez *in l.* 70. *Tauri*, *numer.* 24. Molina *de primog. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 31. Gamma *decis.* 387. facitque pro hac sententia textus, iuncta eius ratione, *in cap. vlt. §. vlt. hoc tit.* vbi deciditur, delegatum Pontificis, cui permittitur crucem prædicare, dispensare, & à censuris absoluere, non posse subdelegare, quia nudum ministerium tantùm illi commissum est: igitur si iurisdictio illi committeretur, posset eam subdelegare; & tamen ibi agitur de causis meri imperij: nam iure hoc canonico, dum pœna sanguinis irrogari non potest, *cap. sententiam*, *ne clerici vel monachi*, merum imperium consistit in excommunicatione, vt docent Longoballius *in l. imperium*, 3. *part. ff. de iurisd.* plures relati à Barbosa *in cap. 1. hoc tit. num.* 13. morti enim hæc grauis pœna æquiparatur, *cap. per venerabilem*, *qui filij sint legitimi*; & exilio. Alexander I. *epist.* 1. probat eruditus D. Nicolaus Antonius *lib.* 1. *de exilio*, *cap.* 7. *num.* 11. & *cap.* 13. *num.* 14. eo laudato colendissimus Præceptor D. Franciscus Ramos *in syntagm. pro Episcop. Lusit. propos.* 3. *§.* 2. *num.* 29. & absolutio à delictis spectat etiam ad merum imperium, vt latè probat Gentilis *de iurisd. cap.* 5. igitur si non nudum ministerium, sed iurisdictio cum imperio committeretur, posset subdelegari.

Hac igitur secunda opinione retenta, non obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum; nam iure canonico, vt suprà probaui, omnes causæ, tam mixti, quàm meri imperij, sunt delegabiles; vnde lex, quæ generaliter permittit delegatis Pontificis subdelegare, comprehendit causas meri imperij, tanquam delegabiles, cùm eas non excludat, ex regula textus *in cap. quia circa* 22. *de priuileg. l. de pretio* 10. *ff. de publicanis*. Nec secundum fundamentum aduersatur; verius enim est, in delegatione causarum etiam meri imperij, nisi alicuius causæ grauitas expostulet, non esse semper electam personæ industriam, vt notant Abbas Siculus *in cap. 3. hoc tit. num.* 28. vbi Decius *num.* 4. & sic delegatum subdelegare eas posse. Nec refert, quod huiusmodi causæ graues sint; nam vt *in cap. 3. hoc tit.* dixi, delegatus Principis potest etiam causas graues subdelegare. Ex quibus iam apparet, præsentem Innocentij decisionem iuris principijs consonam esse; nam cùm mandata iurisdictione merum imperium transferatur, & per consequens modica coercitio; rectè asserit Innocentius, posse delegatum subdelegatum cogere iurisdictionem acceptare, & contumaces punire pœnis à iure statutis: quam partem latius exposuimus *in cap. 1. hoc tit.* 9

De delegato subdelegãte. — *Hæc secunda opinio defenditur.*

§.

PRæthereà postulasti per Sed. Apost. edoceri, si cùm à sententia lata litterarum auctoritate nostrarum, in quibus appellatio est inhibita, fuerit appellatum, & litteræ post appellationem ad iudices alios emanauerint, ad mandatum posteriorum iudicum executio sententiæ à prioribus delegata debeat retardari, vt priores iudices ipsam nec per se, nec per alios exequantur. Nos autem inquisitioni tuæ sic duximus respondendum, quod cùm nos appellationis causam ex certa scientia iudicibus committimus alijs cognoscendam, appellationem videmur recipere, ac iurisdictionem priorum iudicum reuocare, vt interim executio sententiæ suspendatur, donec appellationis merita pleniùs sint discussa. *Et infra.* §. Quia verò sæpè contingit, quod executio sententiæ Ordinario demandatur, Sed. duxisti Ap. consulendam, vtrum si Ordinarius ipsam iniustam esse cognouerit, debet eam executioni demandare, an sit ei potiùs subsistendum. Attendentes itaque, quod non cognitio, sed executio tantùm demandatur eidem, inquisitioni tuæ taliter duximus respondendum, quod cùm Ordinarius teneatur obsequi, etsi sciat illam sententiam iniustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud iudicem possit efficere, vt ab hoc onere ipsum absoluat. *Et infrà.*

COMMENTARIVM.

9 IN his §§. deciditur, immò supponitur, iudicem delegatum posse per se, aut per Ordinarium exequi sententiam à se prolatam; quam partem iam exposui *in d. cap. significasti* 7. *hoc tit.* In præsenti verò illud disputandum venit, vtrum videlicet iudex Ordinarius, cui delegatus iniunxit sententiæ executionem, teneatur eam exequi, etsi sciat iniustam esse; an verò possit de eius iniustitia cognoscere, aut saltem respondere, non liquere sententiam exequi? In qua quæstione affirmatiuam sententiam expressè decidit Innocentius *in præsenti*, & docuerunt Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 1. *num.* 4. Anguianus *de legibus lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 44. Petrus Greg. *lib.* 5. *partit. tit.* 5. *cap.* 4. Moneta *de commut. cap.* 5. *nu.* 542. Vulteius *de iudicijs lib.* 1. *cap.* 13. *in fine*, Maranta *disp.* 1. *per totam*; Hothomanus *illustrium quæst.* 28. Morla *in empor. tit.* 2. *quæst.* 9. Mancinus *centur.* 9. *cap.* 90. Balboa *in cap. de cætero* 5. *de re iudicata*, *num.* 34. Carleual *tom.* 1. *de iudicijs*, *disput.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 1. Gentilis *de iurisd. lib.* 2. *cap. vlt.* Salgado *de protect. Regia*, 4. *part. cap.* 7. *num.* 15. Pro quibus etiam faciunt textus *in l. si Prætor* 75. *ff. de iudicijs*, *l. aduersus* 6. *Cod. si aduersùs rem iudicatam*, *l. executorem* 8. *C. de executione rei iudicatæ*: & ea ratio; nam delegatus in causa sibi commissa maior est quocumque ordinario, *cap. sanè* 11. *hoc tit.* sed sententijs maiorum acquiescendum est, nec licet inferioribus de viribus, & iustitia superioris iudi-

De ordinario exequente sententiã delegati.

iudicare, *d. l. aduerſus*: igitur iudex ordinarius vt inferior non poteſt cognoſcere de iuſtitia, aut iniuſtitia ſententiæ à delegato prolatæ. Alias adducit rationes Maranta *vbi ſuprà*, *diſput.* 1.

2 Negatiua ſententia probatur. Negatiua ſententia non leuioribus nititur iuris fundamentis. Primò, quia hæc executio ſententiæ iniuſtę intrinſecè eſt mala, cùm iniuſtitiam contineat: igitur nullo modo ad eam eſt perueniendum, *ex cap. inquiſitioni, de ſentent. excomm.* vbi qui ſciebat matrimonium nullum contraxiſſe, non tenetur ſub excommunicatione ſibi inflicta cohabitare cum coniuge, quia cum ipſa cohabitare erat intrinſecè malum. Deinde nam Magiſtratui aliquid præcipienti contra ius poteſt reſiſti vt priuato, *l. prohibitum* 5. *l. defenſionis* 7. *C. de iure fiſci*, *lib.* 10. *l. omnes*, *de Decurionibus*, *eod. lib. l. hi quidem*, *Cod. qui militare poſſunt*, *lib.* 12. & Magiſtratus dum exequitur ſententiam iniuſtam, violentiam infert, *l. plerique* 18. *ff. de in ius vocando*: vnde *in cap. conquerente*, *de reſtit. ſpol.* docetur, quod ſi iudex priuet aliquem poſſeſſione, iniuſtè ſpolium committit, *l. vlt. C. ſi per vim*: ergo iudex ordinarius non tenetur exequi ſententiam iniuſtam. Deinceps, nam iniuſto mandato ſuperioris non eſt parendum, & obtemperandum, *cap. ſi quando* 5. *de reſcriptis*: textus *in cap. ſolicitudinem* 54. *de appell.* vt iniuſtum eſt, cui non tenebatur ſubditus obedire: igitur licèt ordinarius ſit inferior reſpectu delegati, non tenetur, nec valet exequi ſententiam iniuſtam. Rurſus quia delegatus Pontificis ipſum repræſentat: ſed iniuſto Pontificis præcepto non eſt parendum, immò in eius executione delegatus ſuperſedere debet, donec Pontifex conſulatur, *d. cap. ſi quando* 5. igitur ſimiliter præcepto delegati iniuſto parendum non eſt. His motis rationibus Bronchorſt. *enantioph. centur.* 4. *aſſert.* 13. Cochier *lib.* 2. *de repub. inſtit. cap.* 12. auſi ſunt aſſerere, præſentem Innocentij deciſionem rationi contrariam, & æquitati aduerſam eſſe: ſed eorum erga Sedem Apoſtolicam irreuerentiam facilè omnes ex prædictis operibus agnoſcunt.

3 Alij ſunt meri, alij mixti executores. Sed adhuc defendenda eſt affirmatiua ſententia, quæ in præſenti §. expreſsè probatur, pro cuius explicatione ſciendum eſt, ſententiarum executores in duplici eſſe differentia; alij enim ſunt meri, alij mixti executores. Meri dicuntur, quibus merum factum tantùm commiſſum eſt, velut traditio poſſeſſionis, *l. ſicut proponis*, *l. executorem*, *Cod. de executione rei iudicatæ*, Parladorius *lib.* 12. *rerum quotid. cap. fin.* §. 3. Rodriquez *de executione cap.* 2. *num.* 38. Executores mixti ſunt, qui dantur ad rem iudicatam exequendam cum aliqua cauſæ cognitione, *l. etſi cognitio*, *Cod. ſi contra ius*, *cap. de cætero* 5. *de re iudicata*, Gregorius Lopez *in l.* 52. *tit.* 18. *part.* 3. Henriquez *in l. à Diuo Pio*, §. *ſententiam*, *num.* 2. *ff. de re iudic.* inter quos magnum eſt diſcrimen; nam meri executores cognitionem non habent earum exceptionum, quæ executionem impediunt; mixti verò eam cognitionem habent, vnde poterunt admittere exceptiones, quæ ipſam cognitionem impediunt; non verò quæ directò reſpiciunt ſententiam, vt pluribus relatis docent Carleual *de iudicijs tom.* 2. *tit.* 7. *diſput.* 17. Salgado *de Regia protect.* 4. *part. cap.* 7. *num.* 15. Vnde ſi coram executore opponitur iudicatum non eſſe, non admittitur talis exceptio, *l. cùm fideicommiſſum* 7. *ff. de confeſſis*, *l.* 15. *tit.* 11. *l.* 13. *tit.* 22. *partit.* 3. Rodriquez *de executione d. cap.* 2. *num.* 40. Si verò opponitur exceptio inuentarij, ſolutionis, pacti conuenti, aut beneficij, ne quis conueniatur vltra quàm facere poteſt, admitti debent, *d. l. cùm fideicommiſſum*; omnes enim iſtæ exceptiones admittendæ ſunt ab executore, vt eas Magiſtratui referat, qui illum executorem deſignauit, *d. cap. de cætero*, niſi executor datus ſit cum clauſula, *Nullis admiſſis exceptionibus*; tunc enim nec prædictas exceptiones admittere poteſt. Hodie tamen nullus exceptiones admittere valet, niſi expreſſas *in l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* vt docent plura de exceptionibus admittendis, vel non, adducentes Balboa *in d. cap. de cætero*, Rodriquez *de execut. d. cap.* 2. Vulteius *de iudic. lib.* 3. *cap.* 3. Garcia *de expenſis*, *cap.* 26. *num.* 15. Pichardus *in manuduct.* 2. *part.* §. 4. *num.* 21. Gentilis *de iuriſd. libro* 2. *cap. vlt.*

4 Iniuſtitia ſententiæ quomodo cognoſcatur. Secundò ſciendum eſt, tribus modis euenire poſſe, vt executor ſententiæ eius iniuſtitiam agnoſcat; primò ſi cognouit iniuſtam eſſe in confeſſione ſacramentali; quo caſu perinde habetur, ac ſi eam non nouiſſet, *cap.* 2. *de officio ordinarij*. Secundò ſi cognouit per actum extraiudicialem, vt priuata perſona. Tertiò ſi vt iudex, ex propoſitis & allegatis in ipſo proceſſu. Couar. *lib.* 1. *variar. cap.* 1. Ex his tantùm iudex vti poteſt ea ſcientia, quæ ex actis, & probationibus prouenit; ſecundùm conſcientiam autem propriam nemo iudicare valet, vt probant plures congeſti ab Oſualdo *lib.* 26. *ad Donellum*, *cap.* 3. *littera B*, Bronchorſt. *enantioph. centur.* 1. *aſſert.* 14. vbi expendit textum *in l. ſi inſcriptione* 8. *ff. finium regundorum*, *l. vnica*, *Cod. vt quæ deſunt aduocatis*, *l.* 3. § *eiuſdem*, *ff. de teſtibus*, *l. illicitas*, §. *veritas*, *ff. de officio Præſidis*, *cap.* 1. *de re iudicata*, *lib.* 6 vbi de ſcientia ex actis, & probationibus habita agitur, non verò de conſcientia priuata. Quibus ſuppoſitis præſens Innocentij deciſio procedit cùm executor merus eſt, & habet conſcientiam iniuſtæ ſententiæ ex ſcientia priuata, cùm ipſe nullam habeat cognitionem in ipſa executione, qui omnino tenetur exequi ſententiam prolatam à iudice delegato; cum etſi ſententia iniuſta ſit, propter ius partis, non tamen iniuſta eſt ſecundùm allegata & probata in ipſa lite: ſi verò notoriè iniuſta ſit ſecundùm acta, & formam proceſſus, tunc ordinarius exequi eam non tenetur, cùm æqualiter iniuſta ſit, tam reſpectu ordinarij, quàm iudicis delegati: quod etiam procedit in mandato ſuperioris notoriè iniuſto; illi enim parere ſubditus non tenetur, quia omni iure iniuſtitiam continet; quo caſu procedunt textus pro contraria ſententia adducti: & tunc etiam iudex exequendo ſententiam iniuſtam vim infert; quo modo accipiunt præſentem deciſionem Anguianus, Rodriquez, Balboa, & Carleual *vbi ſuprà*, omiſſis traditis à Sahagun *in d. cap. ſi quando*, *num.* 2.

5 Exponitur c. 2. de crimine falſi. Sed primò præſenti deciſioni opponitur textus *in cap.* 2. *de crimine falſi*, vbi Lucius III. ratum habet iudicium Epiſcopi Vuigorn. qui noluit exequi ſententiam iniuſtam ex eo, quia per falſas litteras prolata erat: igitur cui committitur executio ſententiæ, ſi cognouit iniuſtam eſſe, non tenetur eam executioni mandare. Huic difficultati vt ſatisfaciat Gloſſa *ibi*, *verbo Condemnandus*, & *in Clement.* 1. *de ſequeſtr. poſſeſſ.* affirmat, in ea ſpecie Epiſcopum in executione ſententiæ non procedere, quia falſæ litteræ iuriſdictionem non tribuunt, ideòque in eo textu ex defectu iuriſdictionis ſententiam nullam eſſe, & Epiſcopum exceptionem falſitatis admittere debere. Sed hæc reſolutio refellitur; nam textus ille loquitur de ſententia lata ex falſis inſtrumentis, non verò ex falſo delegationis reſcripto: quare hac ſolutione omiſſa reſpondendum eſt, executorem poſſe admittere exceptionem, per quam contenditur iudicatum non eſſe, aut per falſas litteras iudicatum fuiſſe; quia poſt rem iudicatam quæri poteſt, an iudicatum ſit, *l. poſt rem*, *ff. de re iudicata*, Carleual *tom.* 2. *diſputat.* 6. *numer* 29. & hac exceptione admiſſa, debere cauſam ad ſuperiorem remittere, vt docent Anguianus *lib.* 1. *de legib. cap.* 5. *num* 63. Balboa *in d. cap. de cætero*, *num.* 63.

6 Exponitur cap. ſi quando 8. hoc tit. Deinde aduerſatur textus *in cap. dicenti*, §. *etſi cognitio*, 25. *quæſt.* 2. vbi docetur, quod ſi non cognitio, ſed executio negotij commiſſa ſit, poteſt executor veritatem precum examinare, vt ſi fraus reperiatur, de integro negotio cognoſcat: igitur ille, cui executio ſententiæ commiſſa eſt, poteſt cognoſcere de eius iuſtitia, ſeu iniuſtitia, & per conſequens non tenetur exequi ſententiam iniuſtam. Augetur eius textus difficultas *ex cap. de cætero*, *de re iudicata*, vbi in eadem ſpecie contrarium deciditur. Huic difficultati vt ſatisfaciam, obſeruo textum *in d.* §. *etſi cognitio*, tranſcriptum fuiſſe à Gratiano *ex l.* 4. *C. ſi contra ius*, & eam Imperatoris deciſionem apertè pugnare *cum d. cap. de cætero*, immò per illum textum derogatam eſſe, vbi notauit Cuiacius. Inſpecto ergo iure Codicis licèt merus executor neque vt arbiter, neque vt iudex poſſit cognoſcere de cauſa principali, *l. ſicut proponis* 6. *C. de executione rei iudicatæ*; mixtus tamen executor de veritate precum cognoſcebat: & ſi fraus reperiebatur, tunc etiam de negotio principali cognoſcebat, *d. l.* 4. *C. ſi contra ius*. Alexander tamen III. cùm hoc obſeruari agnoſceret *in d. cap. de cætero*, ſtatuit vt de veritate precum executor tantùm cognoſceret, vt ſi fraus in eis reperiretur, ſummo Pontifici negotium referret. Id enim denotant verba illa, *de cætero*, quaſi aliud, immò contrarium olim obſeruaretur, vt docent pro ipſius textus interpretatione Cuiacius & Balboa *in d. c. de cætero*, Vulteius *de iudicijs lib.* 3. *cap.* 3.

Rurſus opponitur textus huic deciſioni *in c. ſi quando* 8. hoc

hoc tit. in illis verbis: *Ordinarius iudex non debet iudicis delegati mandato resistere violenter, sed apud ipsum instare, vt desinat eos in possessionem mittere, donec nobis rei veritas innotescat.* Ex quibus deducitur, iudicem ordinarium non teneri iniustam delegati sententiam exequi. Etiam difficilis est textus ille, dum docet, iudicem delegatum ad causæ cognitionem designatum, posse transactiones partium admittere, cùm certum sit iurisdictionem delegatam esse strictam, & non extendi ad transactiones, seu similes litis compositiones, *l.4. §. si ex conuentione, ff. de re iudicata, l.2. C. de executione rei iudic.* Primæ difficultati, omissis solutionibus traditis à Decio *ibi, num.1.* Abbate *num.1.* Sahagun *num.6.* dicendum est, quod licèt ordinarius iudex teneatur exequi delegati sententiam, tamen posse ab ipso petere, vt supersedeatur in causæ executione, donec veritas innotescat, vt in fine nostri *§. Quia verò,* docetur. Secundæ difficultati etiam respondendum est, in eo textu iudicem delegatum datum fuisse, vt in iudicio, vel concordia causam diffiniret, vt plerumque delegati dari solent, *cap. fin. de transactionibus, cap. querelam, de simonia:* vnde delegatus in ea specie potuit confirmare, & exequi transactionem à partibus factam.

§.

CVm autem sæpè contingat, ad diem, quam iudex delegatus à nobis *a* partibus assignauit, earum altera procurante, vt negotium prorogetur, iudicem ipsum à *b* Rege, vel Archiepiscopo euocari: nos peruersorum volentes malignitatibus obuiare, decernimus vt si delegato constiterit hoc fuisse alicuius partis malitia procuratum, ipsam puniat *c* animaduersione condigna, & ne aliquod lucrum ex huiusmodi fraude reportet, personæ neutri parti suspectæ, quantùm ad diem illum *d* committat ipsum negotium audiendum; quæ in ipso, ap. rem. procedat, nisi fortè partes ipsæ consenserint negotium prorogari.

NOTÆ.

a *Partibus assignauit.*] Aut ad testes recipiendos, aut ad sententiam proferendam, vt probaui *in cap. consuluit, hoc tit.*

b *Rege.*] Potest enim Rex Episcopos vocare, ad eiusque vocationem venire tenentur, *c. si Episcopus, 18. dist. cap. de rebus 12. quæst.2. cap. cùm parati 19. de appell. l. 15. tit.13. partita 2. l. 13. tit.3. lib. 4. recopil.* vbi docet Azeuedus.

1 c *Animaduersione condigna.*] Sed quare etiam contra ipsum Principem, & Archiepiscopum impedientes iurisdictionis vsum non procedit delegatus virtute delegationis, vt *in cap. 1. & 7. hoc tit.* probaui? Sed respondetur, verum esse, contra impedientes iurisdictionem delegatam, posse delegatum procedere, si scienter, & dolosè eius turbauerint exercitium; non verò si iure proprio vtentes, absque dolo, vel fraude vsum iurisdictionis delegatæ impediant; tunc enim à delegato puniri non valent, vt contingit *in præsenti §.* licèt enim per vocationem Principis impedita videatur iurisdictio delegata, non tamen fraudulenter, aut malitiosè; culpam enim tantùm contraxit vnus ex litigatoribus, qui procurauit delegatum iudicem à Principe, vel Archiepiscopo euocari ad diem, quam ipse iudex delegatus partibus assignauerat, vt coram ipso comparerent ad procedendum in causa, eo animo, vt negotium diutiùs prorogaretur; & ideò Innocentius in præsenti decreuit, vt si delegato constiterit hanc dilationem à parte fuisse procuratam, ne possit die statuta in causa procedere, animaduersione condigna pars puniatur; malitia enim supponitur in affectata vocatione, ne ex huiusmodi fraude commodum consequatur, *cap. sedes, cap. plerumque, cap. significante, qui matrimonia accusare, l. si à fundo, ff. de re iudicata.*

d *Committat.*] Iuxta facultatem à lege sibi concessam, vt probaui *in cap.5. hoc tit.* & tunc subdelegatus procedit appellatione remota, non auctoritate subdelegantis, quia delegatus etiam Principis cum clausula, *appellatione remota,* subdelegare non potest; sed auctoritate Pontificis, *cap. super quæstionum, §. si verò, & §. nos autem, hoc tit.* 2 quod indulget Pontifex in odium partis absentiam iudicis delegati procurantis, vt *in cap. cùm R. hoc tit.* quemadmodum ipse Pontifex poterat adiecta ea clausula causam committere, *c. 2. de mutuis petitionibus, cap. inter cæteras, de re iudic. cap. secundò requiris, cap. postremò, c. pastoralis, de appell.* Osualdus *lib.28. Donelli, c.6. littera X,* Couar. *practic. q.23. n.6.* Pichardus *in manuduct. 4. p. c. 7. num.7.* latè probaui *in c. 1. de rescriptis.*

CAPVT XXIX.

Idem *Abbati* a *S. Hilarij, & Magistro G. Canon.* b *Teruisino.*

EX litteris Patriarchæ Granden. accepimus, quod cùm dil. fil. *c* Granden. *d* Primicerius, & *e* Plebanus S. Sophiæ de Venetijs, quibus causa, quæ inter clericos S. Iustinæ, & A. Presbyterum, super eo, quod idem Presbyter clericum se ipsius Ecclesiæ asserebat, agitari dignoscitur, à nobis fuerat delegata, mandasent eidem, vt memoratos clericos, qui per Archipresbyterum *f* Paduanum, ad quem fuerat super eodem negotio quoddam rescriptum obtentum, in quo, sicut asseritur, de prioribus litteris mentio non fiebat, denunciati fuerunt excommunicationis vinculo subiacere, nisi prædictum Presbyterum in socium reciperent, & in fratrem, idem Patriarcha denunciaret anathematis vinculo non ligatos: ipse nolens eisdem iudicibus in hac parte parere, qui nostra fungebantur auctoritate, maximè cùm ven. f. n. *g* Castell. Episcopus ipsis super hoc parendum non duxerit requisitus, clericis S. Mariæ Formosæ mandatum supradictorum iudicum per suas litteras nuntiauit, quas dil. fil. n. Archid. Castell. Plebanus eiusdem Ecclesiæ legi publicè coram populo non permisit. *Et infra:* Vnde considerans idem Patriarcha Archidiaconum ipsum per tantarum iniuriarum excessum non se tantummodò, sed etiam Granden. Ecclesiam, immò nos ipsos grauiter offendisse, tam ipsum Archidiaconum, quàm prædictam Ecclesiam ecclesiastico supposuit *h* interdicto. *Et infra:* Cùm igitur super præmissis, & alijs vtriusque partis per procuratores fuisset coram dil. fil. I. sanctorum Cosmæ & Damiani Diac. Card. quem auditorem dedimus eisdem, diutiùs litigatum, & ipse nobis quæ audierat, fideliter retulisset, quia nobis constare non potuit, an per litteras, quæ ad Paduan. Archiep. impetratæ dicuntur, cùm nobis ostensæ non fuerint, reuocatæ fuerint litteræ ad prædictos Primicerium, & Plebanum obtentæ: causam ipsam vestro duximus examini committendam, per A. s. m. quatenus nisi vobis constiterit, quod litteræ, quæ secundo loco ad Archipresbyterum Paduan. impetratæ dicuntur, de prioribus litteris ad Primicerium Granden. & Plebanum S. Sophiæ obtentis expresam fecerint mentionem, vt per secundas

primæ

primæ appareant litteræ reuocatæ, cùm primos iudices auctoritate litterárum noſtrarum iuriſdictionem non ſit dubium habuiſſe, quam potuerunt poſtmodùm Patriarchæ quoad executionem ſuæ ſententiæ demandare, ex qua coercitionem etiam idem Patriarcha receperat; cùm huiuſmodi demandata iuriſdictio deluſoria videretur, ſi ſubdelegatus huiuſmodi coercitationem *i* aliquam non haberet, interdicti ſententiam ab eodem Patriarcha in ſupradictum Archidiac. promulgatam, pro eo quod ipſe Patriarchæ prædicti executionem impediens, eius litteras legi in publicum non permiſit, tamdiu faciatis inuiolabiliter obſeruari, donec eidem Patriarchæ de iniurijs irrogatis ſufficienter fuerit ſatisfactum. Si verò conſtiterit, primas litteras per ſecundas legitimè reuocatas, cùm appareat primos iudices iuriſdictionem nullam penitus habuiſſe, & ita conſtet per conſequentiam Patriarcham ipſum non recepiſſe iuriſdictionem, vel coercitationem aliquam ab eiſdem; prædictam interdicti ſententiam ab eodem Patriarcha prolatam denuntietis irritam, & inanem.

NOTÆ.

a S. *Hilarij.*] Ordinis D. Benedicti; Venetijs enim ſunt monaſteria S. Georgij, & S. Hilarij, cuius Abbati miſſa eſt præſens deciſio.

b *Teruiſino.*] Ità legitur in hac ſexta collectione. De Eccleſia Teruiſina aliqua adduxi *in c. 1. de conſtitutionibus*.

1 c *Grandenſe.*] Grandenſis ciuitas fuit prope Venetias, paludibus & flumine circumſepta, in qua Epiſcopus Grandenſis reſidebat, qui erat Patriarcha totius Iſtriæ; ſed propter eius ciuitatis intemperiem Nicolaus V. anno 1441. tranſtulit Patriarchalem Sedem in inclytam Venetiarum vrbem, cuius Præſul antea Caſtellanus Epiſcopus dicebatur ab inſula Caſtellana, quæ Caſtriolibolus dicebatur. Hic Patriarcha eſt ex minoribus, vt etiam eſt Aquileienſis. Eius mentio fit *in cap. vnico, de eo qui mittitur in poſſeſſ. cap. conſtitutis 23. de appell. cap. erubeſcant, 32. diſt. cap. dilecti 13 de maiorit & obed. cap. fin. de cauſa poſſeſſ.* Pro huius autem Patriarchatus origine repetenda, ſciendum eſt, Gothorum Reges Epiſcopos Italici Regni Patriarcharum nomine decoraſſe, vt conſtat ex Atalarici Regis epiſtola ad Ioannem Papam, apud Caſſiodorum *lib. 9.* Occupata enim ab Imperatoribus Conſtantinopoli, Iſtriæ & Venetiæ prouinciæ parte maritima, Aquileienſis Epiſcopatus diuiſus fuit, & Gradij, quæ eſt maris Venetici inſula, conſtitutus fuit Candianus Epiſcopus anno 605. qui Patriarcha Gradenſis, ſiue nouæ Aquileiæ dictus eſt. Sopito tandem ſchiſmate, Aquileienſis Patriarcha nomen, & locum ſuum retinuit ea lege, vt Gradenſis quoque dignitate ſua non excideret. Verùm illi tantum nomine Patriarchæ erant, vſquedum priuilegijs Romanæ Eccleſiæ illis indultum fuit, vt præ cæteris Italiæ Archiepiſcopis Primatus honore fruerentur: quod priuilegium Leo VIII. Rodoaldo Aquileienſi Præſuli conceſſit *anno 980.* in litteris quas refert Ioannes Candidus *lib. 4.* Proſequuntur huius Patriarchatus progreſſum Cuiacius *in cap 3. de foro compet.* Cironius *in cap. vnico, de eo qui mittitur, in 5. compil.* Philippus Berterius *diatribe 2. pag. 131.* Barboſa *lib. 1. iuris eccleſ. cap. 6.*

d *Primicerius.*] De huius officio, & dignitate egi *in cap. vnico, de officio Primicerij.*

e *Plebanus.*] Quis dicatur, notaui *in cap. 1. de officio Archiep.*

f *Paduanum.*] Paduana ciuitas Venetorum eſt, cuius circuitus per ſeptem millia paſſuum extenditur: eius amplitudinem, & gymnaſium deſcribit Iuſtinianus *lib. 6. hiſtor. Venet. pag. 102.* in ea nati fuerunt Titus Liuius, Valerius Flaccus, Voluſius poeta, & Paulus Iuriſconſultus. 2

g *Caſtellæ Epiſcopus.*] Epiſcopus Caſtrioliboli dicebatur olim Epiſcopus Caſtellanus; in eam enim vrbem tempore Adriani Pontificis tranſlata fuit ex Venetijs Sedes Epiſcopalis, vt probat Cironius *in d. cap. vnico, de eo qui mittitur.* 3

h *Interdicto.*] Delegatus enim iudex poteſt excommunicationem, interdictum, & ſimiles cenſuras imponere, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* 4

i *Aliquam non haberet.*] *Cap. paſtoralis 28. hoc tit.* vbi hæc verba expoſui.

Ex hoc textu duplex aſſertio deduci ſolet à repetentibus. 5 Prima videlicet, *Per ſecundum reſcriptum non ceſſare primum, niſi eius fiat expreſſa mentio;* quam examinaui *in cap. cæterùm 3. de reſcriptis.* Secunda, *iudicem delegatum poſſe coercere impedientes vſum ſuæ iuriſdictionis;* quam illuſtraui latè *in cap. 1. hoc tit.*

CAPVT XXX.

Idem *Epiſcopo* a *Pictau.*

Licèt vndique confluentium negotiorum multiplicitas copioſa noſtrum animum ad curas varias impellere non deſiſtat: ſ. tamen tua, quam ſincera complectimur in Domino charitate, ſolicitudinem ad tempus deponere compulit, quam in exequendis alijs ex debito paſtoralis officij gerebamus, atque tuam dubitationem Apoſtolico certificare reſponſo. Cùm igitur à nobis duxeris requirendum, ſi cauſam aliquam *b* tribus iudicibus delegamus, in noſtris apponi litteris illam clauſulam facientes. Quod ſi non *c* omnes his exequendis poteritis intereſſe, duo veſtrum eam nihilominus exequantur; & vnus poſtquam commiſerit cuidam ex alijs vices ſuas, de medio ſit ſublatus, tertius vt ſuſpectus meritò recuſetur; an collega ſuperſtes ſuo nomine, ac defuncti poſſit negotium diffinire. Inquiſitioni tuæ t. reſpondemus, quod ſi iuriſdictione à ſuo ſibi collega delegata, eo viuente vti non inceperit, quia mandatum huiuſmodi re integra morte mandatoris exſpirauit, non habet ſolus officium iudicandi: ſi verò ante mortem illius iuriſdictione vti cœperit taliter demandata, vices ſuas, & illius poterit adimplere.

NOTÆ.

1 a P*ictau.*] Mauricio videlicet, antea Epiſcopo Nannetenſi. De Pictauienſi Eccleſia nonnulla prænotaui *in cap. ſuper 20. de reſcriptis.*
2

b *Tribus iudicibus.*] Ità textum reſtituimus ex tertia collectione, *cap. 9. huius tituli.* Cùm enim Epiſcopo Pictauienſi, & Petragoricenſi, & Arnaldo Archidiacono ipſius Eccleſiæ correctio monaſterij Cadunienſis commiſſa eſſet, cuius delegationis litteræ reperiuntur in epiſtolis Innocentij III. à Sirleto recognitis, *pag. 68.* & Mauricius conſuluiſſet Innocentium ipſum, an ſi vnus ex prædictis tribus iudicibus recuſetur, alij duo ſuperſtites in cauſa procedere poſſint, illi reſcribit Innocentius III. in præſenti.

c *Quod ſi non omnes.*] Huius clauſulæ vim, & poteſtatem expoſui *in cap. ſciſcitatus, de reſcriptis;* & huius textus commentarium dedi *in cap. gratum, hoc tit.*

CAPVT XXXI.

Idem *Episcopo a Baiocen.*

CVm in iure peritus. *Et infrà:* Prætereà quæsiuisti, cùm tibi ab aliquo sub hac forma mandatur: Auctoritate qua fungor, iniungo, vt talem denunties excommunicationis sententiæ subiacere; ac tibi super mandato Apostolico hæsitanti ab aliquo non sit facta fides, an mandatum huiusmodi exequi tenearis? Super quo huiusmodi tibi damus responsum, quod nisi de mandato Sed. Ap. certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.

NOTÆ.

a BAiocensi] Præsentem inscriptionem exposui *in cap. cùm iure peritus, de elect.* vbi est alia pars huius decisionis.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio probatur. EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Iudex delegatus ante omnia debet delegationem probare litteris commissionis coram Ordinario exhibitis.* Probant hanc assertionem textus *in cap. cùm contingat* 24. *de rescriptis, cap.* 2. *de dilationib. cap. cùm à nobis* 28. *de testibus, c. porrò* 7. iuncta Glossa *verbo Inscriptione, de priuileg. cap. illud, de clerico excom. extrauag.* 1. *de elect. l. vnica, Cod. de mandat. Principum, l. probibitum* 5. *vers. Tunc enim, C. de iure fisci, lib.* 10. *authent. de collatorib. collat.* 9. *§. eos*, ibi: *Eos autem, qui in prouincias pro quibuscumque publicis exactionibus diriguntur, non aliter incboare exactionem, nisi priùs prouinciali iudicio insinuauerint impositas sibi de hoc iussiones, vt exsoluentes fiscalia tributa, nulli pro bis periculo, aut damno subijciantur: hoc ipso & super priuatis negotijs obseruando.* Et *l. probatorias* 9. *Cod. de iudic. lib.* 12. In Basilicis *lib.* 2. *tit.* 6. *cap.* 18. ità legitur: *Si quis cùm quolibet secreto veniat dicens, sine scripto à Principe mandatum, ei fides non adhibeatur, cuiuscumque dignitatis sit, qui id asserit.* Consonant lex 1. *tit.* 17. *lib.* 1. *fori*, lex vltima, *tit.* 27. *lib.* 9. *recopil.* plures Rotæ decisiones, quas cumulat Peña *tom.* 1. *decis.* 416. Garcia *de benef. part.* 7. *c.* 2. *num.* 16. Illustrant plures relati à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Narbona *in l.* 60 *tit.* 4. *lib.* 2. *recopil.* Salgado *de protect. Regia* 4. *part. cap.* 6. *num.* 42. & *de retentione bullarum cap.* 30. §. 4. *num.* 11. Sanchez *tom* 1. *consil. lib.* 3. *c. vnico dub.* 27. & *de matrim. lib.* 8. *disp.* 117. *num.* 17. Osualdus *ad Donellum lib.* 17. *cap.* 3. *triplici littera FFF*, Felicianus Vega *in rubrica de foro compet. num.* 17. Lancellotus *de attentatis lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 166. Fragoso *de regimine Christianæ Reip.* 2. *part. lib.* 4. *disput.* 11. §. 2. *nu.* 17. Petrus Greg. *lib.* 5. *partit. tit.* 5. *cap.* 1. Valenzuela *consil.* 125. *nu.* 19. Rodericus Suarez *alleg.* 14. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. quæst.* 17. *num.* 3 Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 20. *num.* 22. Parexa *lib.* 2. *de instrument. edit. resol.* 1. & 2. Manrique *de differentijs vtriusque fori, cap.* 160. *per totum*, Christineus *tom.* 1. *decis.* 61. Frances *in pastor. regul. p.* 2. *quæst.* 3.

2 Ratio dubitandi. Sed hæc assertio difficilis est ex sequenti iuris consideratione; nam iudici delegato gerenti vices delegantis indistinctè parendum est, *cap. pastoralis, §. quia verò, hoc tit.* dum enim sententiam delegatus profert, non sua, sed delegantis auctoritate eam proferre expressè fatetur: igitur etsi non exhibeat rescriptum delegationis, procedere in causæ cognitione valet, & sententiam proferre; quippe sententia semel dicta, præsumitur ritè esse prolata, *cap. in præsentia*, vbi Butrius *de renunciatione*. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam iudices delegati illi à R. Pontifice designantur, qui aliqua dignitate præfulgent, *cap. statutum, de rescriptis lib.* 6. sed depositioni, aut testimonio illius, qui dignitatem obtinet, fides adhibetur, *cap.* 18. *quæst.* 3. ergo delegatus asserens se iurisdictionem habere, non tenetur exhibere ipsas litteras commissionis. Secundò fulcitur hæc difficultas ex illo principio, nam Proconsules, & Præsides prouinciarum statim ac ingressi sunt prouincias, nulla editione litterarum facta, possunt iurisdictionem exercere, *l.* 1. *l. meminisse* 10. *ff. de officio Proconsulis:* igitur delegati similiter non exhibita sua commissione possunt iurisdictionem exercere.

3 Ratio decidendi. Qua difficultate ità fulcita non obstante, vera est præsens assertio, videlicet iudicem delegatum priùs, & ante omnia debere litteras suæ commissionis coram ordinario iudice præsentare: quæ assertio etiam procedit in iudicibus conseruatoribus, non habentibus iurisdictionem in iure expressam, qui delegatorum appellatione veniunt. Moneta *de conseruat. cap* 1. *num.* 8. Molina *de iustitia, tom.* 6. *tract.* 5. *disput.* 29. *num.* 1. Narbona *in d. l.* 60. *glossa vnica, ex num.* 71. vnde scholasticus noster Salmantinus, cùm habeat iurisdictionem in iure expressam, non tenetur eam coram Ordinario edere. Etiam Legati missi, quos vulgò *Nuncios* dicimus, tenentur suæ legationis litteras ostendere, vt latè probat Parexa *d. tract.* 1. *tit.* 2. *resol.* 2 *per totam;* non tamen instructionem Principum Legatos exhibere teneri, probat Car. Paschalis *in suo Legato, cap.* 52. Et generaliter omnes delegati, siue ecclesiastici, siue sæculares, executores tam meri, quàm mixti, antequam iurisdictionem exerceant, seu officium, debent suæ commissionis litteras coram Ordinario præsentare, vt probant Narbona, & Parexa *vbi suprà*, Salgado *de protect.* 4. *part. cap.* 3. *numer.* 16. Cuius doctrinæ, & assertionis ratio ex eo prouenit, nam cùm in quolibet territorio præsumptio sit pro iudice ordinario, *cap. sicut, de re iudicata*, nullus alius creditur iudex in ipsa ditione: quare delegatus debet probare suam iurisdictionem litteris delegationis editis; iurisdictio enim delegata, seu eius commissio est quid facti, quare non præsumitur, nisi probetur, *l. quæcumque* 13 *§. vlt. ff. de publiciana, l. si emancipati, C. de probat. l. asseueratio, C. de non numer. pecun.* Menochius *lib.* 6. *de præsumpt. præsumpt.* 14. Mantica *de coniect. tit.* 1. *num.* 14. & ipsa iurisdictio est certa qualitas, quæ homini à natura non inest, sed potest competere vni, aut alteri; quare ante omnia probanda est. Mascardus *de probat. conclus.* 946. *num.* 3. Pacianus *eod. tract. cap.* 43. *num.* 35. Nec sufficit sola iudicis asseueratio, *cap. cùm à nobis* 28. *de testibus;* vnde in praxi obtinuit, vt omnes iudices delegati copiam faciant suæ delegationis, dum partes coram se faciunt comparere, vt post Osualdum *lib.* 17. *Donelli, capite* 8. *littera E*, docet Parexa *vbi suprà*. Hæc autem probatio iurisdictionis delegatæ debet fieri per ipsas litteras commissionis, cùm scriptura sit præcipuus, & principalis modus probandi iurisdictionem, *cap. lectis*, 63. *dist. l. Lucius, §. Sempronio, de legat.* 3. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 20. *num.* 21. Narbona *in d. l.* 60. *glossa vnica, num.* 15. quod adeò verum est, vt per testes probari non possit. Glossa *in l. vnica, Cod. de mandatis Principum:* nec etiam per iuramentum, nisi litteræ delegationis non adsint, quia tunc aut per iuramentum, aut per testes delegatio probari valet, *cap. significauit*, §. 1. *de testibus, cap. cùm olim, de priuileg.* resoluit varijsque ampliationibus, & limitationibus exponit Narbona *vbi suprà*. Vnde iure ciuili secretis mandatis Principum, si scripta non proferrentur, fides non adhibebatur, *l.* 1. *C. de mand. Princip.* quapropter etiam Palatini cum litteris publicis debebant mitti Comiti rerum priuatarum, *l.* 2. *C. de collat. fundi fiscal.* Cæsarianis capere bona, quæ ad fiscum spectabant, non aliter quàm Principalibus litteris exhibitis licebat, *l.* 6. *C. de iure fisci*. Sed vt doctè obseruauit Cuiacius *lib.* 12. *obseru. c.* 31. excipiebantur mandata, quibus quis iudex certus dabatur, vel iudici collega adiungebatur, vel acta edi, vel litem celeriter finiri iubebatur. Hæc enim mandata, licèt solummodò ex ore Principis iudices acceperint, vel ex relatione Quæstoris palatij, vel ex aliquo Referendariorum, firma absque litteris erant; dum tamen in suis sententijs id ita iudices exprimerent, se non scripto, sed secretò accepisse, prout cauetur nouellis *Iustin.* 113. & 124. *cap.* 4. etsi dubitet Gutherus *lib.* 1. *de officijs domus, cap.* 33.

Nec obstat difficultas suprà expensa pro dubitandi ratione; licèt enim iudici delegato sententiam proferenti parendum sit, id tamen procedit cùm constat, cum iudicem esse; illi enim asserenti sibi fuisse mandatam iurisdictionem non creditur. Rota apud Farinacium *in posthumis, decis.* 6. 4 Dissoluitur dubitandi ratio.

decis. 6. & 9. etiamsi affirmet, se sententiam proferre auctoritate Apostolica, cùm vnico testi asserenti suam esse iurisdictionem, non credatur, cap. cùm à nobis 28. de testibus: plura Salgado d. cap. 30. §. 4. n. 9. nam etsi ante litterarum editionem iudex delegatus iurisdictionem obtineat, non tamen eius exercitium, cap. super eo 2. de appell. Lotherius de re benefic. lib. 1. c. 40. num. 26. Fragoso d. §. 2. num. 21. Nec obstat, quod dicebamus, sententiam semel prolatam, ritè dictam credi; nam id procedit quoad solemnitates necessarias ipsius sententiæ, non autem quoad Iurisdictionem ipsius iudicis, vt Butrius, & Abbas notant in præsenti. Nec obstat etiam primum augmentum; nam vt suprà dixi, certum est, iudici delegato asserenti se iudicem esse, non credi. Nec contarium probat textus in d. cap. 1 8. quæst. 3. nam loquitur in actibus extraiudicialibus, in quibus aliquando fides adhibetur vnico testi propter magnam dignitatem, qua præfulget. Nec obstat vltimum augmentum dubitandi rationis; nam iudices ordinarij non tenentur suam iurisdictionem litteris probare, cùm præsumptio sit pro ipsis, & habeant fundatam iurisdictionem in iure, vt probat Parexa d. resolut. 4. per totam: vnde cùm Proconsules, Præsidesque habeant iurisdictionem ordinariam, l. si alienam 7. §. vlt. ff. de officio Proconsf. l. 4. ff. de officio Præsidis, Donellus lib. 17. comment. cap. 8. vbi Osualdus littera I, Cuiacius lib. 20. obseruat. cap. 37. ideò ipsi non tenentur suæ iurisdictionis litteras exhibere, aut se iudices esse probare. Quod hodie procedit in Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, cùm iurisdictionem ordinariam exerceant, vt in cap. 3. num. 18. hoc tit. probaui; illi enim non tenentur iurisdictionis litteras Ordinario exhibere, licèt contrarium ex Eymerico, & Narbona resoluat Barbosa to. 6. in select. ad hunc textum.

5 Adhuc superiori assertioni opponitur textus in cap. nobilissimis 3. 97. dist. in illis verbis: Licèt nullam epistolam iuxta consuetudinem nostro Pontifici detulisset. Ex quibus facilè depromitur, delegatum absque vllis litteris suæ delegationis admittendum esse, nec necessariam esse earum exhibitionem. Pro cuius textus expositione antiquiores ferè omnes in præsenti affirmant, textum illum procedere in Legato Sedis Apostolicæ, qui iudex ordinarius est, cap. 2. de officio Legati in 6. ibi: Ordinarios reputantes. Postquam enim Legatus designatus est à Pontifice, consequitur ipsa legatione ordinariam iurisdictionem à iure ipso, cap. quoad translationem, de officio Legati; ex quo legationis officio, & non auctoritate Apostolica, sed sua vtuntur, cap. si Apostolicæ, ibi: Auctoritate suæ legationis, de præb. lib. 6. Docent Gutierrez lib. 1. canonic. quæst. 11. num. 4. Sanchez lib. 3. de matrim. disput. 28. num. 8. Azor tom. 2. instit. lib. 5. cap. 28. quæst. 5. nisi suæ legationis finem excedat aliqua exercendo, quæ speciali egent commissione; quo casu accipiendi sunt textus in cap. hi qui 12. de præbendis, lib. 6. vt post Glossam ibi, verbo Specialiter, docet Moneta de commut. cap. 7. num. 40. & textus in cap. decreto 11. 2. quæst. 6. iunctis Barbosa in rubrica de officio Legati, nu. 60. Cæsare de Eccles. Hierarch. disput. 3. §. 2. & textus in cap. litteris 39. de rescriptis. Vnde affirmant Classici in præsenti, Legatum non teneri litteras legationis exhibere, quia ordinarius est. Sed hæc solutio facilè refellitur; nam Legati missi etiam tenentur litteras suæ legationis ostendere, aliàs illis non creditur, vt in Nuncio Hispaniæ nostræ probat Parexa d. tit. 2. resol. 2. quia licèt sint iudices ordinarij, non tamen sunt naturales, sed superinducti, & odiosi, cùm in præiudicium ordinariorum in prouincia sibi commissa morentur. Garcia de beneficijs, 5. part. cap. 3. num. 9. proinde litteras suæ legationis exhibere tenentur. Hac igitur interpretatione omissa, vt difficultati adductæ satisfaciamus, sciendum est, inter alias exceptiones, quas præsens decisio patitur, & referunt Parexa & Narbona vbi suprà, eam præcipuam esse, vt videlicet præsens decisio locum non habeat in Cardinali iudice delegato, cui ob excellentiam dignitatis, qua fulget, credendum est, etsi litteras suæ delegationis non ostendat, delegatioque ipsa non tendat in alterius præiudicium, vt docent quamplures congesti ab Acuña in d. cap. nobilissimis, Parexa d. tit. 2. n. 55. & 56. vnde cùm textus in d. c. nobilissimis, loquatur de Cardinali Ecclesiæ Romanæ; ideò etiam non exhibitis litteris suæ delegationis illi fides adhibetur.

6 Secundò præsenti assertioni aduersatur textus in cap. 2. de dilationibus, vbi refertur, iudicem delegatum in causa sibi commissa processisse, tenorem rescripti delegationis litteris ipsis de comparendo datis inserendo; & cùm pars citata hoc modo comparere noluisset, R. Pontifex decreuit iudicem delegatum vlterius in causa procedere debere, nulla litterarum suæ delegationis exhibitione facta. Ex quo textu sequens conficitur argumentum. Delegatus debet suæ delegationis litteras iudici ordinario, in cuius territorio iurisdictionem delegatam exercere intendit, intimare, extrauag. 1. de elect. Docent Bobadilla d. cap. 20. polit. num. 21. Villadiego eod. tract. cap. 5. §. 40. Narbona in d. l. 6. num. 51. & etiam debet ipsas litteras parti exhibere, nec sufficit tabellionem fidem facere, se eas legisse, authent. qui semel, ibi: Iudicique insinuasti, & per eum adhuc cognitis, Cod. quomodo & quando. Sed in eo textu neque iudici, neque parti fuerunt litteræ delegationis originaliter exhibitæ, & tamen iudex delegatus in causa procedit: igitur verum non est quod asserimus, videlicet iudicem delegatum teneri ante omnia suæ delegationis copiam facere. Cui difficultati vt satisfaciamus, supponendum est, in ea specie iudicem delegatum litteras suæ delegationis iudici Ordinario intimasse, parti verò, licèt non ipsum rescriptum, eius copiam in litteris citatorijs inseruisse; quod sufficit dum pars citata non petijt litteras originaliter sibi monstrari, vt docet Narbona vbi suprà, num. 37. Vnde cùm pars à iudice delegato in ius vocata in eo textu contumaciter absuisset, nec petijsset litteras sibi originaliter exhiberi, ideò iudex delegatus potuit in causa procedere absque noua litterarum suæ delegationis editione.

Exponitur c. 2. de dilationibus.

7 Tertiò opponitur textus in cap. præterea 5. hoc titul. in illis verbis: Aut partes mandatum non habent, vt accedant. Ex quibus deducitur, delegatum posse iubere coram se comparere partes, etiamsi litteras delegationis non exhibeant: igitur non rectè asserimus, iudicem delegatum ante omnia debere suæ delegationis litteras exhibere. Sed textus iste ita accipiendus est, & interpretandus, vt mandatum speciale ad citationem faciendam exhibere necessarium non sit, quandoquidem cùm causæ cognitione iurisdictione mandata, id mandatum tacitè creditur, vt absque mandato speciali possit partes ad comparendum citare; tunc tamen mandatum speciale ad citandum desideratur, cùm partes à delegato iubentur personaliter comparere, cap. 1. de iudicijs in 6. nam iuris formam, quam vsus procuratorum admisit, ipse mutare non potest absq; speciali Pontificis concessione: sed cùm citatio fit, vt pars per se, aut per procuratorem compareat, sufficit copiam facere delegatæ iurisdictionis ad causæ cognitionem, licèt specialis non sit ad citandum.

Exponitur capit. præterea, hoc tit.

8 Ex traditis suprà pro ratione huius decisionis lucem accipit textus in l. si quis ex alieno 5. ff. de iudicijs; vbi probatur, priuilegiatum ad reuocandum forum, vel domum, in ius vocatum, teneri comparere coram iudice vocante, & suum priuilegium allegare, atque ostendere. Quod Vlpiani responsum prædicta nititur ratione; nam cùm priuilegia in facto consistant, & iudex ordinarius fundatam habeat iurisdictionem contra quoslibet sui territorij, meritò tenetur priuilegiatus ostendere suum priuilegium, vt docent Amorinus, & P. Barbosa in eo textu, Tuschus littera P, conclus. 753. Et licèt textum illum aliqui accipiant tantùm de priuilegijs extra ius existentibus, non verò intra corpus iuris clausis; in his enim asserunt necessarium non esse ea allegare, cùm priuilegia notoria sint: ita Mascardus de probat. conclus. 1109. num. 4. Rebuffus in authent. habita, priuileg. 154. num. 267. C. ne filius pro patre, eorum tamen sententia vera non est; licèt enim qui habet priuilegium intra corpus iuris clausum, non teneatur illud probare, allegare tamen cogitur, l. si adulterij 38. §. si iniustum, ff. ad leg. Iul. de adult. vnde Legatus, qui habet priuilegium reuocandi domum, si conueniatur tempore legationis ex antè gestis, l. 2. §. Legatis, cum alijs, ff. de iudicijs, tenetur priuilegium hoc allegare, d. l. si quis aliena, l. vlt. Cod. de exceptionibus. Docent Cuiacius ad Digesta, in d. l. 2. §. Legatis, Felinus in cap. cùm ordinem, num. 11. de rescriptis, Fermosinus in cap. fin. quæst. 28. de foro compet. Omnes igitur priuilegium habentes reuocandi domum, tenentur illud allegare, quia cùm in facto consistat, non præsumitur, nisi probetur.

Intelligitur l. si quis 5. ff. de iudicijs.

Exponitur cap. 3. 97. dist.

CAPVT XXXII.

Idem a *Parisiensi*, & b *Trecen. Episcopis*, & *Abbati* c *S. Genouefæ*.

CVm olim dil. fil. Abbas, & Conuentus d Vvirefaliacen. sua nobis conquestione monstrasset, quod nobilis vir P. Comes Altissiodor. quoddam stagnum, e molendinum, & domum in terra eorum construere nitebatur, in ipsorum præiudicium, & grauamen, ven. f. n. f Episcopo, & dilecto f. g Thesaurario Niuern. h commisimus causam ipsam, in quorum præsentia partibus constitutis, sicut per litteras eorumdem accepimus, lite super petitionibus Ecclesiæ contestata, receptis vtrimque testibus, & attestationibus publicatis, cùm super dictis testium inter partes fuisset postmodùm disputatum, tandem pars Comitis proposuit coram eis, quod de damnis in nemoribus, & rebus alijs datis, super quibus testes deponere videbantur, cognoscere non debebant; cùm in rescripto nostro nulla de damnis mentio haberetur. Ad quod inter alia fuit ex aduerso responsum, quod cùm super omnibus articulis, de quibus testes deposuerant, lis fuisset solemniter contestata, de ipsis cognoscere, ac pronuntiare iudices tenebantur. Ad hoc pars Comitis replicauit, quod etsi super damnis à procuratore suo lis fuerit contestata, ei tamen ex hoc non potuerit præiudicium generari; cùm ad hoc procurator datus non fuerit, sed ad illam dumtaxat causam, quæ fuerat in litteris commissionis expressa, super castro videlicet, stagno, & molendino: ad hoc parte altera respondente, quod procuratoris factum Comes vlteriùs impugnare non poterat, quod vsque post publicationem testium minimè duxerat reuocandum. Iudices autem super hinc inde propositis, habito consilio discretorum i interlocuti sunt, quod super damnis datis à Comite ad eos cognitio pertinebat: quo audito Comes ad j appellationis beneficium conuolauit. Vnde ipsum iudices reuocarunt, & nec per se, nec per responsalem idoneum comparentem excommunicationis vinculo adstrinxerunt. *Et infra*: Quia verò super damnis datis k antequam lis fuerit contestata, nequaquam ad dictos iudices cognitio pertinebat, cùm in rescripto nostro nulla de ipsis mentio haberetur; nec ad ipsos potuerit iurisdictio prorogari, cùm procurator ad illa intelligatur solummodo constitutus, quæ in commissionis litteris inueniuntur expressa; & postquam Comes publicatis attestationibus intellexit super illis depositum fuisse, protinus contradixit: Nos eosdem iudices pronuntiauimus minùs iustè interlocutos fuisse, ac sæpedictum Comitem, qui ob hoc ad ap. beneficium conuolauit, excommunicationis sententia non fuisse ligatum.

NOTÆ.

1 a PArisiensi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. Guillelmo videlicet III. qui ex Ecclesia Aruernensi translatus fuit in Parisiensem, & decessit anno 1248. De Ecclesia Parisiensi iam egi *in cap. ex litteris, de constit.*

b *Trecensi.*] Nicolao videlicet, qui electus fuit in Præsulem ipsius Ecclesiæ anno 1223. vt referunt Chenu *in serie Præsulum Trecens.* Fratres Sarmat. *10.3. Galliæ Christ.* De Ecclesia Trecensi nonnulla notaui *in cap. cùm omnes 6. de constit.*

c *S. Genouefæ.*] In ciuitate Parisiensi est celebre monasterium Canonicorum regularium D. Augustini, dictum S. Genouefæ: anno enim 1147. Eugenio III. Parisijs existente, Canonici regulares S. Victoris in ipsa Ecclesia auctoritate Pontificis, & Regis Galliæ fuerunt constituti, vt regularem vitam ibi profiterentur. Historiam, & huius translationis causam referunt Surius *die 6. Aprilis*, Pennotus *lib. 2. histor. canonic. regul. cap. 33. §. 17.* Huius monasterij mentio fit *in cap. P. & G. hoc tit. cap. ex tua, de apostatis, cap. ex parte, de V. S. cap. olim 17. de restit. spol. cap. ex parte, de voto, cap. licèt, de præb. cap. dilecti, de foro compet.* De iurisdictione Abbatis huius monasterij agemus infra *in cap. P. & G.*

d *Vuirefaliacen.*] In hac sexta collectione legitur *Virgiliacen.* sed vtrobique malè; legendum est *Vecelìacensis*, quod monasterium Canonicorum regularium B. Magdalenæ dicatum construxerunt Comes Gerardus, & eius vxor Berta, vt constat ex chronico ipsius monasterij, quod reperitur *tom. 1. nouæ Biblioth.* nuper editæ à Philippo Labeo; & eius monasterij meminit Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 26. & 27.* & de eo agit Renatus Chopinus *lib. 2. sacræ pol. tit. 5. n. 4.*

e *Molendinum.*] Quod Comes construere non poterat in præiudicium monachorum, generali iuris principio, quia omne quod solo ædificatur, solo cedit, *§. cùm in suo, Instit. de rerum diuis.* & etiam speciali, quia videlicet in loco communi non potest quis molendinum ædificare in præiudicium tertij, vt probat Anton. Gomez *in l. 46. Tauri.*

f *Episcopo.*] Rodulpho videlicet, de cuius electione egi *in cap. congregato, de elect.*

g *Thesaurario.*] Nam cùm Thesaurarius habeat in Ecclesia dignitatem, plerumque legimus causarum cognitionem illi committi, *cap. ex tenore, de foro compet. cap. significauit, de conuers. coniug.*

h *Commisimus.*] Inde constat, Abbatem, seu conuentum conquestum fuisse coram R. Pontifice, & eius iudicibus delegatis de Comite Altissiodor. quod difficilè videtur, cum potius coram iudice forensi & sæculari conueniendus esset, quàm coram iudice ecclesiastico, ex vulgari regula, quæ dictat, actorem forum rei sequi debere, *l. 2. l. in criminali 5. C. de iurisd. omnium iudic. l. vlt. Cod. vbi in rem actio, l. 3. C. vbi causa status, l. 4. Cod. Theodos. de iurisd.* nouella Marciani *lib. 3. tit. 1. cap. neminem 3. quæst. 6. cap. cùm sit generale, de foro compet.* vbi plura dicemus: igitur Comes Altissiodor. in præsenti coram iudice sæculari, & forensi, non verò coram ecclesiastico conueniendus erat. Sunt qui putent huius difficultatis dissoluendæ gratia in hoc textu supponendum esse, consuetudinem viguisse in Comitatu Altissiodor. vt Abbates, & aliæ personæ ecclesiasticæ etiam laicos super rebus proprijs, vel Ecclesiæ possent coram iudice ecclesiastico conuenire, vt de alijs prouincijs refertur *in cap. clericus laicum, de foro compet.* Sed cum de hac consuetudine non constet, rectius dicendum est, huius textus casum referendum esse ad regulas iuris nostri, quibus cauetur, vt cum de violentia in rebus Ecclesiæ agitur, sæcularis trahi possit ad iudicium ecclesiasticum, *cap. nulli 3. cùm sequentibus, 12. quæst. 2. cap. conquestus 16. cap. cùm sit generale, de foro compet.* quia cùm latè sacrilegium perpetretur in huiusmodi inuasione, *cap. 2. de priuileg.* Trident. *sess. 22. de reform. cap. 11.* docent Bossius *in praxi, tit. de sacrilegijs, num. 7.* Decianus *eod. tract. lib. 6. cap. 30.* Salcedo *in praxi, cap. 87.* inde ratione huius inuasionis potuit Comes Altissiodor. conueniri in iudicio ecclesiastico: nisi dicamus Comitem Altissiodor. superiorem non agnoscere in temporalibus, ideòque necessariò ratione damni illati in rebus monasterij conueniendum esse coram R. Pontifice, ex regula textus *in cap. nouit, de iudicijs*, quo modo etiam Primarij nostri accipiunt textum *in cap. 2. de ordine cognit.* 2

i *Interlocuti.*] Interlocutio enim dicitur quasi interim locutio, id est interim dum pronunciet iudex sententiam diffinitiuam, eamque exequatur, *l. quod iussit 14.* iuncta tertia parte rubricæ *ff. de sententia & re iudicata & interlocutionib.* post Duarenum ad eum titulum docent Osual- 3

dus

dus *lib. 17. ad Donellum, cap. 1. littera B*, Trentlerus *volum. 2. selest. thesi 1. disput. 23. littera D*, Valentia *lib. 2. illustr. tract. 2. num. 4.* Pichardus *in manuduct. 2. part. §. 3.* aliquando tamen accipitur interlocutio pro admonitione, vt *in l. testamento 38. ff. de fideicommiss. libertatib.* iunctis traditis à D. Francisco de Amaya *lib. 3. obseru. cap. 7. num. 5.* D. Ioseph de Retes *lib. 4. opuscul. in l. nec fideicommiss. 36. num. 4. ff. de legat. 3.* immò & pro sententia diffinitiua comminatoria, vt *in l. 3. §. 1. ff. de officio Præfecti vigil.* in præsenti autem interlocutio accipitur pro sententia interlocutoria.

4 j *Appellationis.*] Licèt enim iure ciuili ab interlocutione appellari non possit, *l. apertissimis 16. Cod. de iudicijs, l. ante sententiam 7. Cod. quorum appellationes, l. 2. ff. de appell.* tamen eo iure, & nostro canonico à sententia interlocutoria vim diffinitiuæ habente rectè appellatur, *l. exceptis 23. cum l. sequenti, Cod. Theodos. quorum appellat. Clement. vltima de appell.* vel si interlocutio damnum irreparabile contineat, *l. 2. ff. de appell.* plures referens docet Barbosa *ad Concil. Trident. sess. 24. de reform. cap. 20.* & nos latiùs prosequemur *in cap. super 12. de appellat.*

5 k *Antequam.*] Rectè Innocentius signanter dixit ante litis contestationem; nam cùm quæritur de iurisdictione iudicis delegati circa damna à parte illata in rebus rescripto comprehensis, quæ ipsarum diminutionem continent, *l. 3. ff. de damno infecto, l. si is cui 71. ff. de furtis*, duo damnorum genera distinguenda sunt: alia enim ante litem contestatam proueniunt, alia post contestationem emergunt. De damnis datis ante litis contestationem non potest delegatus cognoscere, nisi ei fuerit talis iurisdictio mandata, vel à partibus, aut ipsarum procuratoribus ad id speciale mandatum habentibus fuerit prorogata iurisdictio principalis: circa damna verò post litem contestatam emergentia aliud obseruatur; nam de illis rectè iudex delegatus cognoscit. Docent Innocentius hic *numero 2.* Bellamera *num. 3.* Petrus Barbosa *l. 1. num. 222. ff. de iudicijs*. Huius discriminis ratio ex eo prouenit, nam damna ante litis contestationem data iure actionis æquè principaliter petuntur; quapropter delegatus, cui commissa est causa principalis, non potest super illis procedere; quæ verò emergunt post litis contestationem, veniunt cùm ipsa causa, argumento textus *in l. non solùm 13. ff. de rei vindicat.* & cùm ad officium iudicis spectet super damnis post iudicium susceptum subsecutis sententiam dicere, *l. ædiles 25. §. item sciendum, ff. de ædilitio edicto*; ideò delegatus super eis etiam pronunciare valet, cùm illi omnia concessa intelligantur, quæ ex causa commissa pendent, & oriuntur, *cap. 1.* vbi plura adduxi, *hoc tit.* Rectè ergo Innocentius in præsenti adiecit ea verba: *Quia verò super damnis datis antequam lis fuerit contestata, &c.* innuens aliud obseruari, si damna sint data post litem contestatam. Nec huic doctrinæ, & interpretationi aduersatur textus *in l. non potest, ff. de iudicijs*, vbi docetur non venire in iudicium quod post ipsum acceptum contingit. Nam eius textus sententia accipienda est in his, quæ principaliter veniunt, & petuntur; non verò in his, quæ veniunt per consequentiam, & ab ipsa causa principali oriuntur, vt post Accursium ibi docent Donellus *lib. 17. comment. cap. 14.* Gomez *lib. 2. variar. cap. 11. num 25.* Bronchorst. *centur. 1. assert. 67.* Sed si prorogatio in huius textus specie à partibus ipsis, aut procuratoribus conceditur cùm mandato speciali, iudex delegatus etiam de damnis datis ante litis ingressum cognoscere potest, vt dixi *in cap. de causis 4. hoc tit.*

CAPVT XXXIII.

Idem a *Senon. Archiepiscopo.*

CVm olim Magister S. & B. Archidiaconatum, & Præposituram ad inuicem commutassent. *Et* b *infra*: Verùm dictus B. delegatis nostris non deferens, immò veriùs deleganti, sigilla violauit illorum, & scripta quæ nobis fuerant præsentanda, non erubuit aperire. Qui postmodùm in nostra præsentia constitutus, aduersario præsente in excusationem suam proposuit, quod iudices perperam processerant contra ipsum, cùm acta in scriptis minùs fideliter redegissent. Vnde timens, ne litteras portaret *c* Vriæ, illorum scripta *d* aperuit, & quod suspicatus fuerat, adinuenit. Sanè si quod expediret, meliùs notauisset, vel non recepisset scripta suspecta, vel recepta nobis fideliter præsentasset, & ostendisset causam suspicionis propositæ coram nobis. Prætereà cùm non conquereretur de iudice, quem ei proprio motu concessimus, sed de illo potiùs, quem ipse duxerat eligendum; & iudices suas nobis per eum litteras destinassent, de ipso pariter conquerentes, verbis ipsius fidem non duximus adhibendam. Sed vt in hoc saltem puniretur, in quo peccauerat contra acta iudicum, quæ temerè violarat, ipsum (sicut nos debuimus) noluimus exaudire, ne videretur dolus suus ei patrocinium attulisse.

NOTÆ.

a SEnonensi.] Petro videlicet de Corbelio, de cuius electione agitur *in cap. 1. de postulat. Prælat.* De Ecclesia Senonensi plura adduxi *in cap. 1. de rescriptis*.

1 b *Et infrà.*] Textus iste supplendus est *ex c. cùm olim, de rerum permut.* prout iacet sub eodem titulo in tertia collectione, vbi ita legitur: [Cùm olim ad nostram audientiam peruenisset, quod dilectus f. Magister S. & B. Archidaconatum, & Præposituram, ad inuicem permutassent, Magistri eiusdem obtentu causam super hoc bonæ mem. Mascen. Episcopo duximus delegandam. Cumque idem B ad nostram postmodum præsentiam accessisset, vt negotium sine suspicione procederet, obtentu ipsius, dil. f. Abbatem Cluniacen. eidem Episcopo duximus adiungendum. Verum cùm propter Abbatis absentiam non fuisset à delegatis ipsis pariter in causa processum, vtraque partium nostro se conspectui præsentauit, & audientiam obtinuit coram nobis: quod licèt prædictus Magister ab initio sponte fuit de permutatione confessus, idem tamen B. eam inficiabatur omninò, assertiuè proponens, quod & ipse Præposituram sine contradictione qualibet resignarat, & post liberam resignationem prædicti Magistri Archidiac. fuerat assecutus, licèt Magister ipse proponeret ex aduerso, ipsum secum diutius de permutatione tractasse, & compleuisse eandem in manibus ven. f. n. Eduen. Episcopi, quam tractarant. Verùm sæpedictus B. delegatis nostris non deferens, immò verius deleganti, sigilla violauit illorum, & scripta, quæ nobis fuerant præsentanda, non erubuit aperire. Cæterùm constitutus in præsentia nostra, aduersario suo præsente, in excusationem propriam proposuit coram nobis, quod iudices perperam processerant contra ipsum, cum acta in scriptis minùs fideliter redegissent. Vnde timens ne litteras portaret Vriæ, scripta illorum aperuit, & quod suspicatus fuerat, adinuenit. Sanè si quid expediret, melius notasset, vel non recepisset scripta suspecta, vel recepta nobis fideliter præsentasset, & ostendisset causam suspicionis propositæ coram nobis. Præterea cùm non conquereretur de iudice, quem ei proprio motu concessimus; sed de illo potiùs, quem ipse duxerat eligendum, & iudices suas nobis per eum litteras destinassent, de ipso conquerentes, verbis ipsius fidem non duximus adhibendam. Sed vt in eo saltem puniretur, in quo peccarat, contra acta iudicum, quæ temerè violauerat, ipsum sicut nec debuimus, sic noluimus exaudire, ne videretur dolus suus ei patrocinium attulisse. Cùm ergo nobis tum per publicam famam, tum per validam præsumptionem, & probationem etiam manifestam constaret, quod suum præstiterit permutationi consensum; prædictus autem Magister suum publicè fateretur

tereturerrorem, & hunc Præpositura, & illum Archidiaconatu curauimus spoliare, super hoc diffinitiuam contra eos sententiam proferentes.]

c *Vriæ.*] Notissima cunctis est historia hæc sacra libri 2. Regum, *cap.* 11.

2 d *Scripta aperuit.*] In quo grauiter deliquit; præter peccatum enim lethale; quod committit qui alterius epistolas aperit, vt probat Fr. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. regul.* graue scelus vtroque iure vindicatum, atque detestatum admittit, *l.* 2. *ff. ad legem Corn. de falsis*, *l. cum qui* 13. *§. si epistola, ff. de furtis*, *cap. ad audientiam*, *de crimine falsi*; notaque est querela Ciceronis *Philipp.* 2. qui quod eius litteras aperuisset, palamque omnibus legisset, vocat eum humanitatis omnis expertem. Idem deinde Apuleius queritur *apolog.* 2. *pro seipso*, Seneca *lib.* 2. *controu. cap.* 23. Plutarchus *in Sertorio*. Præclarum verò exemplum refert Herodianus *lib.* 4. *de Macrino*, vbi ostendit, nulli vnquam communicandas esse litteras priùs quam nos ipsi legerimus. Plura de huius criminis grauitate, & pœnis congesserunt vltra relatos à Barbosa *in præsenti*, Bobadilla, *lib.* 2. *polit. cap.* 5. *num.* 29. *&* 30. Molilina *de iustitia, tractat.* 5. *disput.* 36. Nicolaus de Passeribus *de scriptura priuata libro* 3. *quæst.* 12. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 38. Morancius *in l. si quis testamentum, §.* 1. *ff. ad legem Aquil.* Cabreros *lib.* 2. *de metu, cap.* 30. *numero* 110.

CAPVT XXXIV.

Idem *Alberto Capellano S. Mariæ de Porta Rauennate* a *Bonon.*

Coram dil. f. n. M. sancti Theodori Diac. Card. quem tibi, & dil. f. Hug. nuntio, & clerico S. *b* Agathæ, aduersario tuo, qui cum instrumentis eiusdem Ecclesiæ, seu absque *c* litteris de ratihabitione ad Ap. Sed. accesserat, sed de rato cauerat fideiussoria cautione, auditorem concessimus, in cuius præsentia constitutus proponere curauisti, quod cùm olim quidam in parochia S. Mariæ post ap. interpositam ad Ap. Sed. in honorem Beatæ Agathæ domum, & Ecclesiam construxisset, bon mem. *d* Alexander Papa prædec. noster causam super hoc T. Abbati S. *e* Stephani, & T. Priori S. Victoris commisit fine debito terminandam, qui auditis quæ fuerunt hinc inde proposita, & rationibus partium diligenter inspectis, pro Ecclesia S. Mariæ diffinitiuam sententiam protulerunt, quæ per fel. rec. *f* Lucium, *g* Gregorium, & *h* Clementem prædecessores nostros fuit postmodùm confirmata. Verùm Capellanus S. Agathæ sententiæ parere contemnens, & parochianos S. Mariæ ad ecclesiastica sacramenta recepit, & suspensus diuina præsumpsit officia *i* celebrare. Cumque super eadem causa coram ven. f. n. H. *j* Ferran. Episcopo ferè per annum fuisset à partibus disceptatum, productis testibus coram eo, pars Ecclesiæ sanctæ Agathæ horum veritate suppressa, dil. f. Magistrum Lanfrancum Bononien. Canonicum obtinuit eidem Episcopo in causæ decisione adiungi. Sed cùm idem Magister causæ interesse non posset, prædictus Episcopus, cui per sequentes litteras impetratas tertiò mandabatur, vt si ambo interesse non possent mandatis Ap. exequendis, ea ipse nihilominus adimpleret, attestationibus publicatis, & rationibus pleniùs intellectis, prædictam sententiam confirmauit, Capellano S. Agathæ sub pœna excommunicationis iniungens, vt nullum parochianorum tuorum infra certos terminos commorantium, ad officia diuina, vel ecclesiastica reciperet sacramenta. Ad hoc dictus Hugolinus ex aduerso respondit, quod cùm olim Archipresbyter de Pastino à prædicto Alex. præd. n. indulgentiam impetrauit, vt in vico Castellionis, in quo superexcreuerat populi *k* multitudo, Ecclesiam de nouo fundaret: vnde tunc Bononien. Episcopus de mandato eiusdem prædecessoris nostri, & *l* locum signauit, & primarium lapidem benedixit, & in fundamento secundùm consuetudinem collocauit, & sic capellam in eodem loco constructam cum tota parochia, quam vsq; hodie habet Ecclesia de Pastino, per xx. annos iustè possedit, quam fel. rec. PP. præd. n. eis suis litteris confirmauit, & nos sub nostra protectione recepimus constitutam nobis ab eodem Archipresbytero censualem. Vnde olim quidam canonicus regularis ab Archipresbytero de Pastino, vt diuina in eadem celebraret officia deputatus, præter auctoritatē Archipresbyteri, & Capituli de Pastino, coram prædicto Abbate S. Stephani, & Priore S. Victoris, ab illis citatus apparuit; sed coram eis iudicium non subiuit, immò ab ipsis tanquam de ratione suspectis, quia prædictam sibi voluerant parochiam vindicare, ad nostram duxit audientiam appellandum. Iidem autem iudices non dubitantes mandati fines excedere, tam super nouo, quàm veteri populo sententiam protulerunt, cùm secundùm tenorem litterarum directarum ad eos non potuissent nisi de veteri iudicare. Postmodum verò memoratus canonicus contra voluntatem, immò prohibitionem Archipresbyteri sui, coram Ferrarien. comparens, sub eo aliquantulum litigauit. Sed tandem comperto, quod vniuersi familiares eius ei essent aduersi, prædictum Magistrum ei fecit adiungi; qui cùm vices suas alij delegasset, Episcopus admittere noluit *m* delegatum, sed post appellationem ad nos legitimè interpositam, solus in causæ cognitione processit. Vnde contra primam sententiam allegabat, quod de commissione ad primos iudices impetrata ad Archipresbyteri notitiam nihil peruenit, quod iudices post appellationem legitimè interpositam processerunt, & quia fines mandati fuerint in processu transgressi. Contra secundam verò similiter proponebat, quod canonicus regularis, qui coram Ferrarien. Episcopo litigauit, non solùm fuerat procurator datus ad causam, sed etiam contra prohibitionem Archipresbyteri liti se præsumpserat immiscere, & quod Ferrarien. solus processerat, cùm non ei soli causa fuerat delegata; & collega eius, etsi causæ nequiuerat interesse, alij tamen commiserit vices suas; & quod post appellationem etiam ad nos interpositam, idem Ferrarien. pro Ecclesia S. Mariæ sententiam promulgauit. Ad hæc autem pars altera replicabat, quod prædicta stare non poterant, cùm credi, non debeat, quod à iudicibus illis pars appellauerit aduersa, ad quos nec sciuerat, nec audiuerat commissionis litteras emanasse. Præterea cùm in litteris commissionis appellationis fuisset obstaculum partibus interclusum, appellationi postmodum interpositę non fuerat deferendum. Insuper cùm, sicut aduersarius fuit in iure confessus, etsi pars eius, quasi vt prosequeretur appellationem, litteras impetraret, nec tamen

men illis fuerat vſa, pro eodem haberi debebat, ac ſi non fuerit proſecuta. Vnde ſententia iam tranſierat in rei iudicatæ auctoritatem, etiamſi contra ius litigantis prolata fuiſſet. Cùm autem nec litteræ commiſſionis ad iudices primos obtentæ præſententur in iure, nec aliter legitimè demonſtretur formam mandati iudices exceſſiſſe, pro ſententia eſt potiùs præſumendum. Quod dicitur ex aduerſo, quod canonicus ille non fuit procurator, non nocet, cùm ipſe litem coram Ferrarien. Epiſcopo conteſtando, factus fuerat dominus litis, qui generalis ab ipſius fundatione Eccleſiæ procurator fuerat, & ſic agebat, & contrahebat, ac ſi verè capellæ dominus extitiſſet, præſertim cùm in cauſam non tam Eccleſiæ nomine, quàm proprio traheretur, vtpotè qui parochianos adiudicatos Eccleſiæ S. Mariæ ad diuina recipiebat officia, & exhibebat eis eccleſiaſtica ſacramenta. Præterea cùm ad Archipresbyteri notitiam perueniſſet, cauſam ipſam fuiſſe Ferrarien. Epiſcopo delegatam, ſi per Canonicum illum nolebat ſubire iudicium, ad agendam cauſam debuerat alium deſtinare: quod cùm non fecerit, eius eſt negligentiæ imputandum, immò malitiæ potius, qui ſic commiſſionem noſtram niſus fuerit eneruare. Item Ferrarien. ſolus procedere potuit, cùm primò coram eo lis fuerit conteſtata, & teſtes ad cauſam producti; & in vltimæ commiſſionis litteris fuiſſet inſertum, quod ſi non ambo intereſſe poſſent exequendis mandatis Apoſtolicis, prædictus Epiſcopus ea nihilominus exequi procuraret: quod non intelligitur, vt ſi per ſe, vel per alios intereſſe non poſſet, quia id rarò, vel nunquam contingeret; ſed ſi non poſſet perſonaliter intereſſe. Appellationi ergo interpoſitæ ob cauſas prędictas, cùm cauſæ ſufficientes non erant, aliquatenus non erat deferendum. Idem igitur Card. auditis his, & alijs, quæ fuerant hinc inde propoſita, latam ab eodem Ferrarien. Epiſcopo ſententiam, de mandato Ap. confirmauit, & aduerſæ parti ſuper hoc perpetuum duxit ſilentium imponendum. Nos ergo quod ab eo factum eſt, auct. Apoſt. confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus.

NOTÆ.

a *Bonon.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de parochijs*, *cap.* 1. Henrico videlicet, qui ipſam Eccleſiam rexit per 27. annos. De Eccleſia Bononienſi plura adduxi *in cap.* 1.

b *S. Agathæ.*] De hac Eccleſia nonnulla adduxi *in cap. querelam* 24. *de elect.*

c *Litteris.*] Hæc verba expoſui *in cap.* 1. *de procurat.*

d *S. Stephani, & Victoris.*] Sunt Eccleſiæ canonicorum regularium, vt refert Vghellius *tom.* 2. *Italiæ ſacræ*, *in ipſa Eccleſia.*

e *Alexander.*] Tertius videlicet.

f *Lucium.*] Tertium.

g *Gregorium.*] Octauum.

h *Clementem.*] Tertium.

i *Celebrare.*] In quo grauiter deliquit, vt Deo volente dicemus *in cap. ſi celebrat, de clerico excommunicato.*

j *H. Ferrarienſis.*] Hugonis videlicet. De Eccleſia ipſa Ferrarienſi egi *in cap. cùm M. de conſtit.*

k *Populi multitudo.*] Quæ eſt iuſta cauſa ædificandi nouam Eccleſiam, *cap. ad audientiam, de Eccleſijs ædificandis.*

l *Locum ſignauit.*] In conſtructione enim nouæ Eccleſiæ Epiſcopus proprius locum conſignat, *cap.* 1. *de religioſis domibus*, D. Hieronymus *in vita Hilarionis*, ibi: *Mira Domini gratia non poteſt adire, paſſi ſunt, quàm futuræ Eccleſiæ lineam mitteret, & in eo loco crucem affixit.* Nouella 67. Iuſtiniani, *cap.* 1. Iulianus antecessor *conſtit.* 61. *cap.* 205. in illis verbis: *Nullus audeat ædificare Eccleſiam, vel Oratorium antequam ciuitatis Epiſcopus veniat, & votum faciens ſanctiſſimam crucem infixerit, publicè in eodem loco procedens, & rem omnibus manifeſtam faciens.* Ex Euchologio Græcorum notarunt Menardus *ad D. Gregorium*, *pag.* 195. Filceſacus *in cap. quantò, de officio ordin.* & nos illuſtrabimus *in titulo de Eccleſijs ædificandis.* 1

m *Noluit delegatum.*] Tota huius deciſionis difficultas in his verbis continetur, quæ verba reperiuntur in hac ſexta collectione, & in tertia ſub titulo *de parochijs*, *cap.* 1. Ex illis enim deducitur, delegatum Pontificis non poſſe ſubdelegare, cùm habet collegam in ipſa cauſa; neque collegam teneri admittere ipſum ſubdelegatum. Sed huius textus interpretationem iam dedimus *in cap. ſciſcitatus, de reſcriptis.* 2

CAPVT XXXV.

Idem *Præpoſito S. Dominici*, a *Subdiacono noſtro.*

CVm *b* R. canonicus Ianuen. cauſam pecuniariam, quæ inter ipſum ex vna parte, ac P. ciuem Ianuen. ex altera vertitur, tibi obtinuerit delegari, & idem ciuis propter multas & graues inimicitias ciuitatis ſuæ in tua nequeat præſentia comparere, ſicut ex ipſius, & dil. fil. Conſulum Ianuen. inſinuatione nobis innotuit: d. t. per A. ſ. m. quatenus ſupradicto R. huiuſmodi optione relicta, vt exceptis Canonicis Ianuen. quos, cùm ſint eius ſocij, meritò habet pars aduerſa *c* ſuſpectos, in ciuitate, vel diœc. Ian. in qua multi ſunt, ſicut pro certo tenemus, viri prouidi, iudicem eligat, coram quo quæſtio terminetur, cui auctoritate præſentium diſtrictè præcipias, vt eandem cauſam iuxta reſcripti ad te obtenti *d* tenorem, ap. rem. fine debito terminare procuret.

NOTÆ.

1 a *Subdiacono noſtro.*] Qui præbendam & dignitatem habebat in Eccleſia Ianuenſi. Ianuenſis, ſiue vt alij volunt, Genuenſis ciuitas ſita eſt in prouincia Italiæ iuxta mare, vbi incipit Apenninus mons: aliquando appellatur Ianua, aliquando Genua, vt notarunt Volterrus *in orbis relatione*, Nebricenſis, & Vvillelmus, & Petrus Bizarrus eius Scriptores, Mariſotus *lib.* 1. *orbis maritimi*, *cap.* 33. Iacobus Bracelius *de claris Genuenſibus.* Dicitur Genua à genu, quia habet tanquam genu recuruum à latere maris; vel à Genuo Saturni filio, qui fertur eam condidiſſe. Ianuam alij appellant, eo quod à Iano Italorum Rege conditam dicunt, vel quia ianua totius Italiæ eſt. Huius inclytæ ciuitatis Epiſcopalem Sedem in Metropolitanam erexit Innocentius II. vt conſtat ex eius actis in illis verbis: [Genuenſem verò Epiſcopum à ſubiectione Mediolanenſis Archiepiſcopi emancipauit, & ſpecialem de nouo Metropolitanum Sedis Apoſtolicæ Epiſcopum conſtituit, cui Bobienſem Epiſcopum, & Portiniacenſem Abbatem, quem creauit Epiſcopum, obedire præcepit.] Refert Boſquetus *ad Innocentium lib.* 3. *epiſt.* 158. Huius Eccleſiæ mentio fit *in cap. illud, de præſumpt. cap. per veſtras, de donat. inter*; & de Canonicis ipſius agitur in pręſenti textu, qui etiam reperitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2.

b *R.*] Rodericus, de quo forſan, *in cap. per veſtras, de donat. inter.*

c *Suſ-*

c *Suspectos.*] Familiaritas enim cùm iudice iustam præstat causam recusationis, vt latè probaui *in cap.* 1. *de officio iudicis.*

d *Obtenti tenorem.*] Vnde procedit appellatione remota, quia auctoritate Pontificis procedebat, aliàs delegatus subdelegare non potest cùm clausula, *appellatione remota*, vt suprà dixi *in capit.* 3. *hoc titulo.*

CAPVT XXXVI.

Idem a *Rhotomagen. Episcopo.*

CVm contingat interdum, quod laici. *Et infrà*: Insuper requisiti sumus, cùm quis conqueritur, in se à suo Episcopo post appellationem ad nos legitimè interpositam, vel aliàs iniustè excommunicationis sententiam promulgatam; & nos iudicibus damus in *b* mandatis, vt si ita est, iuxta formam Ecclesiæ absolutionis beneficium illi impendant, vel eandem sententiam denuntient esse nullam; ac Episcopus paratus sit probare se in illum, antequam vocem appellationis emitteret, vel aliàs iustè huiusmodi sententiam protulisse, an probationibus non admissis liceat iudicibus excommunicatum absoluere, vel denunciare sententiam esse nullam? Ad quod t. r. quod cùm quis conqueritur se post appell. ad nos legitimè interpositam excommunicatione fuisse innodatum, semper vtriusque partis probationes sunt admittendæ *c* antequam ad decernendum super hoc aliquid procedatur, per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, vel denuntiandus sit potius non ligatus. In eo verò casu, cùm excommunicatum quis se asserit iniustè, vix, vel nunquam est eius (antequam absolutus fuerit) *d* probatio admittenda, nisi tunc tantùm, cùm asserit, in excommunicationis sententia intolerabilem errorem fuisse patenter expressum: ad quod probandum admittitur antequam absolutionis gratiam consequatur. Verum si proponat se simpliciter excommunicatum iniustè, ac Episcopus ad probandum, quod iustè ipsum excommunicauit, suas postulet probationes admitti, non est ante absolutionem ipsius aliquatenus audiendus, cùm etsi pro certo constaret rationabiliter in illum excommunicationis sententiam promulgatam, nihilominus esset ei absolutio impendenda humiliter postulanti: & ideò in hoc casu illum credimus iuxta formam Ecclesiæ protinus absoluendum, vt sic demum probationibus vtriusque partis admissis, vtrum iustè, vel iniustè ligatus fuerit, decernatur.

NOTÆ.

a RHotomag.] Mauricio videlicet. De Ecclesia Rhotomag. egi *in cap.* 1. *de postul. Præl.* Huius textus integram & historiam retuli *in cap. cùm contingat, de rescriptis.*

b *Dedimus in mandatis.*] Excommunicatus quando possit impetrare rescripta iustitiæ, aut gratiæ, latè exposui *in cap. ab excommunicato, de rescriptis.*

c *Antequam.*] Vtrum Metropolitanus, ad quem appellatum est, possit ante omnia absoluere appellantem, disputat latè Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 5. *num.* 23. & Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 123. 1

d *Probatio.*] Excommunicatus in præsenti auditur etiam agens, quia circa causam ipsam excommunicationis in iudicio comparebat; quo casu excommunicatus auditur. Docet Felicianus de Vega *in cap. intelleximus, nu.* 103. *de iudicijs.*

CAPVT XXXVII.

Honorius III. a *Messanen.* & b *Regien. Archiepiscopis.*

ROgatus olim à vobis, & ff. nostris charissimus in Christo fil. *c* n. *d* Fredericus Romanorum Imperator & *e* semper augustus, & Rex Siciliæ, vt restitueret ven. f. n. *f* Cephalud. Episcopum, quem spoliauerat Ecclesia, & alijs bonis suis, se id liberè facturum viua voce promisit: vnde per scripta nostra (hic incipit hoc caput in veteri editione) ven. f. n. Archiepiscopo *g* Cusentin. nostris dedimus litteris in mandatis, vt ven. f. n. Cephalud. Episcopum restitui faceret ad Episcopatum, & alia, quibus fuerat indebitè spoliatus: quo restituto plenariè, & corporalem, ac pacificam possessionem adepto, si videret quod idem Episcopus meritò esset, prout nobis suggestum fuerat, de dilapidatione suspectus, virum prouidum, & honestum prouideret coadiutorem eidem, sine cuius consilio nihil eorum faceret, quæ ad administrationem pertinent temporalem, quousque veritate comperta duceremus aliter prouidendum: interim omne alienationis genus vtrique auctoritate nostra districtius *h* interdicentes. Porrò idem Archiepiscopus infirmitate corporis *i* grauatus, commisit in huiusmodi negotio vices suas primò Abbati S. *i* Spiritus de Panormo, ac demum *k* Thesaurario Cusentin. quorum processus nobis exhibitos de fratrum nostrorum consilio cassauimus, iustitia exigente; quod videlicet Abbas contra mandati nostri tenorem ad inquirendum, vtrum de dilapidatione suspectus esset Episcopus, eo non restituto, processit; & Episcopus ipse, cùm iam suo *l* functus esset officio, dicto Abbati committendo in integrum vices suas, huiusmodi negotium dicto Thesaurario non potuit demandare.

NOTÆ.

a MEssanen.] Berardo videlicet, quem alij Bernardum, alij Bercium appellant; ipse enim Berardus monachus Ordinis S. Benedicti, electus fuit Messanensis Antistes temporibus Cœlestini III. illique posteà Innocentius III. ius deferendi pallium concessit. Eius vitam, & gesta refert D. Rochus Pirro *tom.* 2. *Siciliæ sacræ, in Ecclesia Messanensi, pag.* 329. De Ecclesia Messanensi aliqua adduxi *in c.* 1. *de consuet.*

b *Regien.*

b *Regien.*] Lando videlicet, qui temporibus Honorij III. Eccleſiam Regienſem gubernabat. De Regienſi Eccleſia nonnulla notaui *in cap. cùm cauſa 22. de officio delegati*. Textus iſte diminutus reperitur in ſexta Raymundi collectione: ex quinta autem edita ab Innocentio Cironio ita reſtituendus, & ſupplendus eſt.

c *Filius*.] Ita appellatur Princeps ſæcularis; Eccleſiaſticus verò, frater nominatur, *cap. quàm graui*, vbi plura dabimus, *de crimine falſi*.

d *Fredericus*.] Secundus Imperator huius nominis, filius Imperatoris Henrici V. nepos Frederici I. cuius tutela commiſſa fuit Innocentio III. vt referunt Spondanus *in continuat. Baronij*, *anno* 1211. qui deceſſit anno 1250. die 9. Decembris. Eius geſta poſt Siculos Scriptores refert D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ ſacræ*, *in eius vita*.

1 e *Semper Auguſtus*.] Id eſt fortunatus: præcipuus titulus Imperatorum, *proœm. Inſtit.* ibi: *Semper Auguſtus*. Iam enim à temporibus Octauiani, qui primus ita dictus fuit, Suetonius *in Auguſto cap. 7.* Dio *lib.* 43. Pauſanias *in Lacònicis*, Ouidius *lib. 1. Faſtorum*, ibi:

Et tuus Auguſto nomine dictus Auus;

omnes Imperatores deinde dicti fuerunt Auguſti, vt latè probant Inſtitutarij *in d. proœmio*. Nec ſolùm in electionibus, & coronationibus Gentilium Imperatorum ipſi acclamabantur ſemper Auguſti, verum etiam Chriſtiani Imperatores renunciati ita acclamabantur, vt probant Ferrarius *de veter. acclam. lib. 7. cap. 5. & 6.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 2.*

f *Cephalud. Epiſcop.*] Harduinum ſcilicet II. qui ipſius Eccleſiæ Præſul deſignatus fuit anno 1217. De Eccleſia Cephalud. plura adduxi *in c. cùm cauſa 22. hoc tit.*

g *Cuſentin.*] Lucæ videlicet. Cuſentina Metropolis Calabriæ eſt, cuius ſuffraganeos refert Barboſa *in ſerie Epiſcop. in ipſa Eccleſia*.

h *Interdicentes*.] Licèt nemo priuandus ſit poſſeſſione ante ſententiam, *cap. volumus*, *16. quæſt. 4.* ſpecialiter tamen fauore Eccleſiæ ſtatutum eſt, vt Prælatus inquiſitus de dilapidatione bonorum ipſius, inquiſitione pendente ſuſpendatur ab adminiſtratione, *cap. fin. 3. quæſt. 2. cap. licèt Heli*, *de ſimonia*, niſi ſufficienter caueat, *cap. quod ſicut*, *de elect.* Semper tamen illi alienatio interdicitur, *cap. final. §. fin. de accuſat.* Docent Marcus Antonius Genuen. *quæſt. 575. practic.* Salcedo *in praxi, cap. 71.*

i *Grauatus commiſit*.] Et ſic non ſolùm validè, quia delegatus Principis erat, verum & licitè, quia aduerſa valetudine captus, cauſæ cognitioni intereſſe nequibat, vt dixi *in cap. 3. hoc tit.*

j *Abbati S. Spiritus*.] Ordinis Ciſtercienſis, in Diœceſi Panormitana.

k *Theſaurario*.] Bartholomæo videlicet theſaurario Cuſentino, qui poſtea in cauſa proceſſit.

2 l *Functus officio*.] Licèt iuriſdictio delegata reuocatione delegantis finiatur, ſeu ceſſet, *cap. in cauſis* 30. *de elect. cap. quamuis 6. hoc tit. lib. 6.* vbi plures Barboſa, *l. iudicium ſoluitur*, *ff. de iudicijs*, Vega *in cap. cauſam 18. num. 23. ff. de iudicijs*, ſicut quodlibet aliud mandatum ad negotia reuocatione finitur, *l. ſi verò 12. §. ſi mandauero*, *ff. mandati*, *l. 2. Cod. tit. l. ante litem*, *ff. de procurat.* latè illuſtrabimus *in cap. mandato*, *de procurat.* tamen ſi cauſa integra non eſt, videlicet quia iudex delegatus vti iam cœpit iuriſdictione, reuocari non valet, *d. cap. quamuis 6.* Quo caſu exaudiendus eſt præſens textus, vt etiam contingit in alio quolibet mandato extraiudiciali, *d. l. ante litem*, *l. ſi poſt 17. ff. de procurat.*

COMMENTARIVM.

3 HVius textus vera hiſtoria repetenda eſt ex Facello, Pirro & alijs Siculis Scriptoribus, apud quos ita ſe habet. Harduinus II. Cephaludenſis Epiſcopus, bonis ſpoliatus, & ab Eccleſia pulſus, in exilium miſſus fuit à Frederico II. Siciliæ Rege iam Romano Imperatore, ex eo quod dilapidaſſet bona ipſius Eccleſiæ, non quia ſineret vt ipſe Fredericus duo porphyretica ſepulchra in Panormitanam Eccleſiam tranſtuliſſet, vt exiſtimauit ex Facello Cironius *in præſenti*; iam enim temporibus Ioannis anteceſſoris ipſius Harduini Frederico abſolutus fuit ea conditione adiecta, vt Eccleſia Panormitana ſublatos ſarcophagos porphyreticos retineret, & certum feudum Eccleſiæ Cephaludenſi ſolueret, vt refert Facellus *lib. 9. decade 1. cap. 3.* Prætextu ergo dilapidationis Epiſcopus ab Eccleſia pulſus Romam adijt, & coram Honorio III. & conſiſtorio DD. Cardinalium ſuæ relegationis cauſam propoſuit. Honorius Lucæ Archiepiſcopo Cuſentino cauſam delegauit, dato diplomate 11. Kalend. Aprilis anno 7. Pontif. ſalutis 1224. vt Epiſcopum Harduinum reſtitueret, & propter ſuſpicionem dilapidationis coadiutorem illi aſſignaret: Archiepiſcopus verò Cuſentinus ægritudine præpeditus cauſam ipſam ſubdelegauit primò Abbati S. Spiritus; ſecundò Bartholomæo Theſaurario Cuſentino: & cùm in cauſa procederent, eorum proceſſus fuit irritatus: tum quia Abbas fines delegationis exceſſit inquirendo ſuper dilapidatione bonorum; tum quia cauſa ſemel commiſſa ab Archiepiſcopo Cuſentino Abbati S. Spiritus, non potuit poſteà committi prædicto Theſaurario: quare Apoſtolica auctoritate ex noua delegatione ipſe Archiepiſcopus Cuſentinus prædictum Bartholomæum Theſaurarium Cuſentinum in Siciliam tranſmiſit, qui adſcito ſibi aſſeſſore Iucundo Abbate Panorm. Eremitarum cauſam agitauit. Harduinus petebat ſibi reſtitui ciuitatem Cephaludi, & Pollinæ per Secretum Regium, quæ iuris erant Epiſcopalis; item ablata ab Epiſcopo, & Eccleſia per adminiſtros laicos, ſcilicet pecora, vinum, pecuniam, argentum, tonnariam, Eccleſias Politij, Colliſani, decimas Miſtrectæ, Calatabuturi, Hatteriæ, caſtellum Cephaludi, quod eſt domanium Eccleſiæ, nauigium quod abſtulit Secretus; item & damna, quæ paſſus fuerat, quod captus in vrbe oportuit ſe redimere à Romanis 800. vncijs auri; expenſas quoque factas cùm adijt, & redijt à Romana Curia tempore tribulationis, quo fuit à Frederic. relegatus in exilium; item & redditus omnes, quos receperant Cephaludenſes Caſtellani à promotione ſua vſque ad hanc diem, id eſt poſt ſeptem annos, & amplius. His auditis Apoſtolicus delegatus Drepanum ad Imperatorem acceſſit, cumque de reſtitutione alloquitur. Imperator verò omnia, quæ iudicis decreto deberet, ſe reſtituturum promiſit, ſuumque procuratorem pro re agenda Notarium Henricum conſtituit; is aduerſus Epiſcopum proponebat, quod bona Eccleſiæ dilapidaſſet, nihilque in vtilitatem Eccleſiæ expendiſſet, cùm ſeptem per annos pluſquam 70. millia tarenos percepiſſet; & quod alienaſſet poſſeſſiones Eccleſiæ, & domos contuliſſet Chriſtiano, & Leoni affinibus ſuis, molendinum cuidam Marino, tenumentum Roſcellæ dediſſet fratribus Montis Virginis. Contrà verò Epiſcopus partes ſuas tuebatur, quod domos Epiſcopales reparauit, Eccleſiam Cathedralem cœperat reparare, Caſtellum Pollinæ à domanio Eccleſiæ alienatum redemit tarenis 800. multa Eccleſiæ ornamenta feciſſet, fecit molendina, reparauitque molendinum Roccellæ, acquiſiuit Eccleſiam ſanctæ Mariæ Roccellæ, reuocauit tenimenta, & caſalia S. Luciæ de Syracuſa alienata à ſuis prædeceſſoribus; Miſtrectum quoque, Captitium, & Camaratam, & Calatabuturum, & molendinum in Calatabuturo & Scillato; & quod oportuit ire in Alemaniam (ante annum 1224. Imperatore ibi tunc degente, ſuffectus fuit Siciliæ Præſes Petrus Archiepiſcopus Panormit.) Viterbium, Romam, & in Apuliam ad D. PP. & Imper. pro iuribus Eccleſiæ tempore belli occupatis à militibus, & alienatis. Tandem delegatus iudex conſilio habito cùm Iucundo Abbate, & F. Bonifacio monachis S. I. Eremit. Fratre Leone, & Priore Caſtri Ioannis aſſeſſoribus, eodem anno, menſe Decembris XII. ind. hanc protulit ſententiam: Vt fructus, & pecuniæ Epiſcopo reſtituerentur; in reliquis ab Epiſcopo prætenſis abſolueretur Imperator. Quæ ad huius textus commentarium ſpectant, adduxi *in cap. ſi pro debilitate 3. cap. in litteris 9. hoc titulo*.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

Gregorius IX. *S. Præcentori, & Magistro N. Canon.* a *Ambian.*

Significantibus M. muliere, & I. nato eius, nos noueritis accepisse, quod cùm nobilis mulier Iuliana *b* vidua mentiens se pauperem, contra eos super terris, & rebus alijs ad iudices nostras litteras impetrasset, ijdem coram eis excipiendo proponere curauerunt, quod cùm dictæ litteræ suggesto mendacio impetratæ fuissent, cùm prædicta Iul. (quæ nobilis est, & diues) pauperem se dixisset in eis, coram ipsis (nisi requisito priùs domino, sub cuius iurisdictione ipsi consistunt, & coram quo parati erant eidem exhibere iustitiæ complementum,) non debebant de iure per tales litteras conueniri. Vnde dicti iudices interloquendo pronunciarunt, se per easdem litteras procedere non *c* debere. *Et infra:* Demum fuit à partibus in quosdam, tanquam in arbitros, taliter compromissum, quod si intra terminum in compromisso expressum causam non definirent, partes ad eorundem iudicum redirent examen. Verum arbitris causam intra terminum negligentibus *d* terminare, dicti iudices iurisdictionem per formam compromissi huiusmodi resumpserunt: à quibus ijdem se sentientes grauari, quod super his, super quibus ab eis fuerant absoluti, litigare compellebant eosdem, ad nostram audientiam appellarunt. Ideòque mandamus, quatenus si est ita, reuocetis in irritum.

NOTÆ.

1 a *AMbian.*] Ambianensis ciuitas est in Gallia Belgica, de qua Armoricus *secundo Philippidos*, ita ait:

Sic regio, quæ lata patet Veromanica tota
Ambianensis huius pariter cùm Santeriensi,
Vbertate soli Regi cessere Philippo.

Habet Ecclesiam Cathedralem D. Mariæ dicatam, cuius Præsulum seriem refert Chenu in ea. Huius Ecclesiæ S. Præcentori, & N. Canonico causa huius textus commissa est.

b *Viduä.*] Quæ etsi diues esset, negligente iudice sæculari poterat debitores suos coram iudice ecclesiastico conuenire, *cap. ex transmissa*, vbi latè probabimus, *de foro competenti.*

c *Non debere.*] Et sic functi erant officio suo; quare non poterant absque noua delegatione causæ cognitionem reassumere: docet Salgado *de Regia protect. 3. part. cap. 8. num. 49.*

2 d *Terminare.*] Compromissum à litigatoribus potest fieri cùm præfinitione temporis, aut sine temporis adiectione; si fiat absque vlla temporis præfinitione, finitur elapso triennio; quod iam iure communi statutum fuisse testatur lex 233. stili, & sancitur *in l. 27. tit. 4. partit. 3.* Cùm enim arbitria redacta sint ad instar iudiciorum, *l. 1. ff. de receptis*, & instantia iudicis triennio finiatur, *l. properandum, C. de iudicijs*, latè docent Anguianus *lib. 2. de legibus, cap. 10.* & nos diximus *in cap. de causis 4. hoc tit.* inde arbitrorum potestas finitur similiter triennio à die acceptati compromissi computando. Docent Greg. Lopez *in l. 27. part.* Paz *in d. l. 233. styli*, Azeuedus *in l. 4. tit. 21. lib. 4. recopil.* Sed si cùm præfinitione temporis, intra quod arbitrium dicatur, compromissum fiat, si intra illud tempus sententia non proferatur, compromissum finitur, *l. si cùm dies 22. l. arbitrio 50. ff. de receptis, l. 27. tit. 4. partit. l. 4. tit. 21. lib. 4. recopil.* Azeuedus *suprà:* sed cùm hoc tempus prorogari possit, in hac temporis prorogatione, seu restrictione Consulti vtuntur his verbis, *prolato, perlato, relato, repetito die*, quæ inter se valdè differunt; dies enim prolatus est in longiorem productus, prorogatusue, *l. arbiter 33. l. Labeo 25. §. 1. ff. de receptis*. Seneca *in Hercule Furente:*

Certo veniunt ordine Parcæ,
Nulli iussu cessare licèt,
Nulli scriptum proferre diem.

Prælatus dies dicitur, id est ante latus, antepositus: quam prælati diei acceptionem habemus *in l. si à debitore, ff. ad leg. Corn. de falsis, l. 1. §. editione, ff. de edendo*. Relatus autem dies dicitur de futuro longiori in proximiorem reuocatus, id est anticipatus, *d. l. arbiter 33.* Festus *verbo Referre*. Cuiacius *lib. 1. quæst. Papin.* Repetitus dies dicitur ex præterito in præsens petitus, & assumptus, *l. repetito, ff. de fide instrum. l. 1. §. 7. & 8. ff. de itinere, actuque, l. si finita, §. item videamus, ff. de damno infecto.*

3 His suppositis quæstio apud iuris Interpretes est, an arbitri per se, vel ipsi tantùm compromittentes possint diem in compromisso adiectum prorogare, seu referre. Et quoad arbitros certum est, non posse proferre, vel referre diem inuitis compromittentibus, *l. non distinguemus 32. § de eo, l. arbiter 50. ff. de receptis:* est enim hoc nouum compromissum, vnde sicut in primo consensus partium desideratur, ita & in hoc secundo. Sed si in ipso compromisso caueatur, vt dies proferri possit, tunc inuitis etiam ipsis compromittentibus poterit dies ab arbitro prorogari, *l. Labeo 23. §. hæc, l. diem 27. §. 5. l. non distinguemus, §. vlt. ff. de receptis*. Nec opus est, vt sententia in scriptis prolata dies prorogetur, quia per nuncium tantum prorogari valet, *d. l. diem 27.* Quæ enim consensum nudum postulant, per epistolam, vel per nuncium expediri possunt, *l. 1. §. vlt. ff. de contrahenda empt.* sed si in compromisso cautum sit, vt arbitri possint diem proferre, non poterunt illum referre, *l. arbiter 33. ff. de receptis;* quia inuitis compromittentibus non licèt arbitris compromissi formam mutare, *l. sed si in seruum 9. §. penult. & vlt. iuncta l. verò 12 §. 1. ff. de solutionibus*. Vnde inuitis litigatoribus non licèt arbitris diem referre. Nec tunc obstat textus *in l. non distinguemus 32. §. dies, ff. hoc tit.* in illis verbis: *Dies compromissi proferri potest, non cùm ex conuentione, sed cùm iussu arbitri eam proferri necesse est, ne pœna committatur.* Vbi supponi videtur, non sufficere partium conuentionem tempore compromissi factam, vt arbiter possit diem proferre. Nam in eo textu agitur de pœna committenda à litigatore, qui post conuentionem in compromisso factam, vt liceret diem proferre, contradixit, ne arbiter ea lege vteretur: & asserit Consultus, quod si post conuentionem, antequam necesse sit diem proferre, eam protulerit, vnusque ex litigatoribus contradixerit, non committitur pœna; sed si contradixerit postquam cùm ampliori termino opus esset, arbiter prorogauit, tunc committitur pœna ab eo, & parti applicatur; & si ambo contradixerint, non committitur pœna, quia non est cui applicetur, *l. arbiter 40. ff. de receptis:* cùm enim par sit delictum, non potest alter ab altero pœnam petere. Similiter etiam compromittentes per se non possunt diem in compromisso præscriptum prorogare inuito arbitro, vt arbiter cogatur sententiam dicere; eo autem consentiente, poterunt diem proferre, *l. Pomponius 13. §. vlt. l. & si 16. in fine, l. quid tamen, §. 5. ff. de receptis*. Similiter etiam vnus ex compromittentibus non potest sine alio compromissi diem prorogare, *l. arbiter 33. ff. de receptis*. Cuiacius *lib. 13. Pauli edictum, in l. quo casu 12. ff. eod. tit.* Sicut enim vna pars sine alia non potest prorogare iurisdictionem iudicis, vt sic aduersarium ad incompetentem iudicem, vel peregrinum trahat, *l. 5. ff. de officio Proconsulis, l. 1. ff. de officio eius*, nec ex Principis quidem rescripto, *l. 9. C. Theodos. de iurisd. l. 2. C. de dilationibus*, Symmachus *lib. 10. epist. 52.* ita similiter nec arbitri potestatem prorogare valet vnus ex litigatoribus sine alio, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur, contra regulam *non debet 74. ff. de reg. iuris:* quæ si coniungatur cùm dicta lege *arbiter 33.* quæ est eiusdem Papiniani *lib. 1.* pertinet ad præsentem speciem prorogationis temporis compromissi; vt animaduertunt Cuiacius *in d. l. arbiter*, & Gothofredus *in d. regula 74.*

Tempus compromissi à quibus prorogetur.

Ex his apparet huius textus vera interpretatio; nam cùm compromissum factum esset cum temporis præfinitione,

tione, & tempus elapſum eſſet, exſpirauit poteſtas arbitrorum: non poſſunt autem iudices delegati reaſſumere iuriſdictionem, quam ſemel amiſerunt interloquendo iuriſdictionem ad ſe non pertinere; quia prorogatio iuriſdictionis delegatæ tunc admittitur, cùm vera iuriſdictio delegata eſt, vt dixi *in c. de cauſis, hoc tit.* aliàs partes iuriſdictionem dare non poſſunt eam non habenti; ſi autem iudices delegati haberent iuriſdictionem in habitu, licèt in actu renunciarent, ex conſenſu partium reaſſumere poſſent, vt docent Vela *tom. 2. differt. 41. n. 63.*

CAPVT XXXIX.

a Idem.

SVſpicionis cauſa contra iudicem aſſignata, non ipſe (qui forſan prouocatus obeſſet) ſed *c* arbitri potiùs, coram quibus probatio eſt facienda, & ad quos omnia, quæ ad hunc articulum faciunt, pertinere noſcuntur, poſſunt ad hoc terminum aſſignare. Ab ipſo quoque iudice (cui ſicut iuriſdictio, ſic & cætera ſine quibus explicari non poteſt, intelliguntur eſſe *d* commiſſa) ijdem vt conueniant, ſi diſcordes fuerint, in vnam ſententiam, vel tertium concorditer aduocent, cum quo *e* duo, vel alter eorum id faciat, ſunt cogendi, ne huiuſmodi occaſione principale negotium plus debito prorogetur.

NOTÆ.

1 a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui à nemine conſultus in præſenti praxim proponit obſeruandam in recuſatione iudicum delegatorum.

b *Suſpicionis.*] Recuſationis cauſas varias enumerant Couar *pract. q. 26.* Paz *in praxi, tom. 2 c. 6. nu. 5.* Donellus *lib. 17. comment. c. 25* Maranta *de ordine iud. tit. de appel. n. 17.* Petrus Gregorius *lib. 49. ſyntagm. c. 3.* Carraſco *ad leges recop. tit. de cauſis recuſat.* Seſſe *tom. 4. deciſ. 415. & 416.* Carlenal. *to. 2. de iudicijs, diſp. 5.* Acacius Ripol. *de iuriſd. c. 2.* Guazin. *in defenſione reor. defenſ. 1. c. 19.* & eas nos proſequemur *in c. cùm ſpeciali 61. de appel.*

c *Arbitri.*] Iuris videlicet, qui non tam partium voluntate, quàm iuris diſpoſitione eliguntur, vt de cauſis recuſationis cognoſcant, *c. ſecundò requiris 41. §. tertiò, c. cùm ſpeciali 61. de appel. c. ſi quis contra, de foro compet. c. 2. de ordine cognit in 5. compil. c. ab arbitris, de officio deleg. in 6 c. 12. de appel. eod. lib. l. fin. C. de iudicijs:* de quibus agunt Cuiacius *in d. l. fin.* Balboa *in d. c. cùm ſpeciali*, vbi etiam Cuiacius, Morla *in emporio, tit. de iuriſd. n. 173.* Moneta *de commut. c. 8. n 610.* Vulteius *de iudicijs, lib. 2. c. 7. n. 237.* Sanch. *to. 2. conſ. lib. 6. c 8. dub. 3. n. 21.* Molina *lib. 6. de iuſt. diſp. 31.* Oſuald. *lib. 17. comment. c. 25. litt. T,* Seſſe *tom. 1. deciſ. 41. & 113.* Non autem recuſatione oppoſita finitur iuriſdictio delegata, ſed ſuſpenditur, *cap. ſi iudex 5. de offic. deleg. lib. 6.* Ratio eſt, quia recuſato iudice, non officium, ſed adminiſtratio, aut exercitium iudici adimitur, vt in præſenti docetur. Quod etiam procedit, quando qui delegauit, re adhuc integra in excommunicationem incidit, *c. ſi bis 10. hoc tit. lib 6.* tunc enim non expirat iuriſdictio delegata, ſed tantùm ſuſpenditur, *c. ad probandum, de re iudicata.* Docent Oroſius *in l. & quia, de iuriſd. nu. 40.* Quintanadueñas *de iuriſd deleg. n. 21.*

d *Eſſe commiſſa.*] Vt latè probaui ſuprà *in c. 1.*

e *Duo vel alter.*] Hanc partem fusè illuſtrabimus *in c. 1. de arbitris:* ex quo commentario, & adducendis *in c. 4. de foro compet. c. cùm ſpeciali, de appel.* quæ huc ſpectant, petenda ſunt.

CAPVT XL.

Idem *Abbati S.* a *Genoueſæ.*

P. & G. per litteras Apoſtolicas conquerentibus coram te de Epiſcopo *b* London. quòd conceſſum ab eis *c* mutuum promiſſo *d* loco, & *e* termino non perſoluit: pendente iudicio I. laicus, qui in *f* quantitate quadam eiſdem mercatoribus tenebatur, ſe in tuam iuriſdictionem (ſicut aſſerit) voluit prorogare: vt ſi intra terminum conſtitutum prædictam non ſolueret quantitatem, excommunicationis, & interdicti ſententias in perſonam, & terram eius promulgares. Quas huiuſmodi occaſione à te latas, decernimus non valere; cùm etſi aliàs iuriſdictioni *g* præeſſe dicaris, quia in dictum I. nullam iuriſdictionem habebas, iuriſdictionis prorogatio nulla noſcitur extitiſſe, cùm huiuſmodi delegata iuriſdictio ad alias perſonas nequeat prorogari.

NOTÆ.

1 a S. *Genoueſæ.*] De hoc monaſterio egi *in c. cùm olim 32. hoc tit.*

b *London.*] Legendum eſt *Laudunen.* vt in Gloſſa marginali emendatur. His temporibus regebat Eccleſiam Laudunenſem Guillelmus de Gerirnis, vt referunt Chenu *in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ*, & Fratres Sarmat. *tom. 2. Galliæ Chriſt fol. 596.*

2 c *Mutuum.*] Non exprimit Pontifex, an pecuniæ, frumenti, olei, vini, vel alterius ſpeciei mutuum eſſet celebratum; non enim in pecunia tantùm, verùm in omnibus rebus, quę functionem recipiunt, & quæ pondere, numero, menſurave conſtant, mutuum conſiſtit, *l. mutuum 2. ff. de rebus creditis*, vbi docuerunt Federicus Schotus, Matheacius, Donellus, & Barclaius, Mancinus *lib. 1. Genial. c. 24. & 153.* Gibalin. *de vſuris, tom. 1. c. 2. & 3.* Salmaſius *ad ius Atticum cap. 6.* Deſiderius Heraldus *lib. vn. emend. c. 15.* Vulteius *diſcept. c. 15.* Hermoſilla *in l. 2 tit. 1. par. tit. 5.*

d *Loco.*] Non ſolùm in obligationibus adijciuntur dies, & conditio, verùm & locus apponi ſolet, in quo res debita ſoluatur, *l. 1. & per totum, ff. de eo, quod certo loco, l. cum qui 41. §. quoties, l. interdum 73. l. continuus 135. §. cum ita, ff. de V. O. l. hæres, §. fin. ff. de iudicijs, l. pecuniam 15. ff. de compenſationibus, l. 2. §. ſi quis ius, ff. ſi quis cautionibus, §. loca, Inſtit. de oblig.* Donellus *lib. 26. comment. c. 23. & ad tit. ff. de eo, quod certo*, vbi Ægidius Hortenſius. Et licèt dies in obligatione adijciatur tantùm gratia debitoris, locus tamen plerumq; adijcitur vtriuſque, creditoris, & debitoris gratia, propter promiſcuas vtilitates, quę ſingulis adeſſe poſſunt, *l. 1. & 2. §. vlt. cum ſeqq. ff de eo, quod certo:* vnde locus à debitore renunciari non poteſt inuito creditore; dies verò renunciari valet, quia ſui cauſa ſtatutus eſt, *l. cum, qui Kalendis, §. vlt ff. de V. O. l. quod in diem, l. cum tempus, ff. de regul. iuris.* Non ergo, qui certo loco promiſit, in alio ſoluere poteſt, *l. 2. §. 2. l. is, qui 9. ff. de eo, quod certo, l. qui Romæ 122. ff. de V. O. l. fideiuſſor 16. §. 1. ff. de fideiuſſor. l. 9. Cod. de ſolut.* Nec contrarium probat textus *in l. continuus, §. cùm ita, ff. de V. O.* cui ſatisfaciunt Donellus *ibi*, Faber *lib. 2. coniect. c. 1.* Nec etiam, vt ſoluat alio loco, quàm deſtinato ſolutioni, à creditore cogi valet, *l. 1. ff. de eo, quod certo, l. hęres,*

§. illud, *l. si duo 16. §.1. de constit. pecun. l.3. ff. de rebus authorit. iudicis*, *l. quæro 100. ff. de solutionibus*, *l.37. tit.2. partit.3.* Docent communiter repetentes, Donellus & Hortensius *in d. l.1. ff. de eo quod certo*, & *in l. vnica, C. vbi conueniatur qui certo loco*, P. Barb. *in d. l. hæres 19. § illud*, Carleual *de iudicijs, tom.1. tit.1. disp.2. ex nu.284.* sortiturque in eo casu debitor duplex forum: vnum ratione domicilij, *d. l. hæres*, *§. vlt.* aliud ratione loci adiecti; per talem enim adiectionem quasi contractum in eo loco creditur, *l. vinum 22. ff. de rebus creditis*, *l.3. ff. de rebus authorit. iudicis*, *l. contraxisse 21. ff. de O. & A. l.8. tit.3. lib.4. recopil.* Docent Couar. *practic. cap.20. num.3.* Gutierrez *de iuramento, 3. part. quæst.16.* Lassarte *de decima vendit. cap.4. num.10.* vnde cùm ratione contractus, retento etiam foro domicilij, quis forum sortiatur, *cap. vlt. de foro compet. cap. vnico, §. contrahentes, eod. tit. in 6.* ideò in loco domicilij, & loco solutioni destinato conueniri potest. Vnde Episcopus Laudunensis in præsenti specie, aut Lauduni ratione domicilij, aut in loco solutioni destinato poterat conueniri, vt in simili specie docetur *in cap. dilecti 17. de foro compet.* vbi quę ad actionem arbitrariam spectant, pro expositione tituli *de eo quod certo loco*, latiùs prosequemur.

3 e *Termino.*] Etiam tempus plerumque in obligationibus adijcitur, quare aiebat non extra rem ex Epicteto Arrianus; *Non sufficit, vt debeatur pecunia, datam esse mutuam*; id est, non sufficit inspicere mutui contractum, sed eius qualitates, locum videlicet, & tempus. Tempus autem adijcitur in contractibus duplici modo. Primo, vt eo adueniente res præstetur, nec antea, licèt debeatur, peti possit, exempli gratia: *In diem B. Ioannis dare spondes?* vel, *In diem B. Petri pecunia mutuò accepta reddenda est.* Secundo modo, vt eo adueniente deberi desinat, vt in hoc casu: *Centum quolibet mense dare spondes vsque ad Kalendas Martias?* adueniente eo tempore, licèt non ipso iure, ope tamen exceptionis tollitur obligatio, *l. obligationum 44. §.1. ff. de O. & A.* Ad primum tempus referenda est præsens decisio, in cuius specie pecunia mutuò accepta statim debebatur, sed pendente termino solutioni assignato peti à mercatoribus non poterat; quod enim in diem certum promittitur, statim debetur, licèt ante diem peti non possit, *d. l. obligationum 44. §. centesimis 46. ff. de V. O. l.3. §. vlt. cum sequenti, ff. de constit. pecun. l.2. vers. Etiam datur, Cod. eod. tit.* docent Ripol. *in l.1. ff. de condit & demonstrat.* Costa *lib.1. select. cap.19. & 20.* Gomez *lib.2. variar. cap.11. ex num.21.* Duarenus *de O. & A. cap.4.* Lara *de Capellanijs, lib.1. cap.9.* Potest autem anteà solvere debitor, quia plerumque tempus eius fauore adijcitur, *l. cùm tempus*, *l. veluti 27. §.1. l. continuus 132. §. cùm te, ff. de V. O.* Docent Menchaca *de success. creat. §.7. nu.19.* Gentilis *lib.1. de donat. cap.31.* sed si adueniente tempore debitum solutum non sit, statim peti potest, & debitor in mora constiuitur, & aduersùs eum agi potest in quantum creditoris interfuit pecuniam mutuam suo tempore fuisse solutam, aut quia aliquid amisit, aut lucri decessit, *l. vinum 22. ff. de rebus creditis*, *l. vlt. ff. de condict. tritic. l. hominem 37. ff. mandati*, *l. si Kalendis 11. ff. de re iudic. l. qui fundum, ff. de V. O.* Nobilis autem differentia versatur inter hanc obligationem ad certum diem, & Inter puram; nam ex obligatione pura debitor non constituitur in mora ante interpellationem; vnde vsuræ, aut aliquod lucrum interceptum peti non possunt, *l. videamus 38. §. si actiones, ff. de V. O.* at in obligatione in diem facta, de qua in hoc textu, elapso die statim debitor constituitur in mora, cùm dies ipsa interpellet pro homine, *l. pecuniæ 9. ff. de O. & A. l. ad diem 77. ff. de V. O. cap. potuit, de locato.* Vnde deducitur, actionem arbitrariam duplici ex causa mercatores in præsenti specie intendere posse aduersùs Episcopum Laudunensem. Prima, ratione loci adiecti, propter quam actio nascitur arbitraria, vt latè illustrabo *in cap. dilecti, de foro compet.* Secunda, propter tempus adiectum; sicut enim adiectio loci inducit actionem arbitrariam, ita temporis adiectio, vt defendit Cuiacius *8. ad Africanum, in l. centum, ff. de eo quod certo:* licèt contrarium defendant Fulgosius, Donellus, & Faber *in d. l. quod Ephesi. ff. eod. tit.* quod mirè, & doctè in concordiam reducit D. Iosephus de Retes *de stipul. pœnali tract. 4. num.12.*

f *Quantitatem.*] Non debitam ab Episcopo, sed à seipso, constituit se soluturum quantitatem, quam iam debebat certo die; potest enim quis constituere quod debet citeriori, aut longiori die, *l. sed & si 4. ff. de constit. pecunia.*

g *Iurisdictioni præesse.*] Delegatæ videlicet, Abbas enim S. Genouefæ est Decanus, & Cancellarius Lutetianæ Parisiensis Vniuersitatis, *cap. ex parte*, iuncta inscriptione, *de V. S.* habet iura Episcopalia in parochia S. Stephani Lutetiæ, *cap. olim, el 2. de restit. spol.* est Conseruator quamplurium Religionum, quarum catalogum refert Renatus Chophinus *lib.2. de sacra polit. tit.2. pag.294.* vnde vt Ethesiarchæ Parisiensi missæ sunt ei quamplures causæ, vt videre est *in cap. licèt, de præb. cap. ex litterarum, de apostatis*, & alijs. Eius iurisdictio confirmata est decreto Parisiensis Senatus, quod refert Chopinus *lib.2. monast. pag.254.* sed exinde tantùm euincitur, iurisdictionem delegatam ipsum habere; Conseruatores enim iudices delegati sunt, *c.1. hoc tit. lib.6.* probaui *in cap.3. hoc tit.* Vnde huius Abbatis, vt delegati, iurisdictio prorogari non poterat vltra personas comprehensas in ipsa delegatione. 4

Ex hoc textu communiter deducitur, iurisdictionem delegatam non extendi vltra personas in rescripto designatas: quam conclusionem latè exposui *in cap. significauit, de rescriptis.* Etiam deduci solet, iurisdictionem delegatam non esse prorobabilem: quam partem exposui *in cap. de causis 4. hoc tit.* 5

CAPVT XLI.

a Idem.

1 CVm vigesimum annum peregeris, dari potuisti in ætate huiusmodi delegatus. Cæterùm constituto intra ætatem eandem (nisi partes scienter consentirent in eum, qui annum XVIII. transcendisset,) facta delegatio ab alio, quàm a Principe, non teneret.

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio probatur.* a [*Dem.*] Gregorius videlicet IX. qui pro expositione, & declaratione textus *in l. quidam 57. ff. de re iudicata*, præsentem edidit constitutionem, vt iam notarunt Sarnensis *in cap. statutum, n.26. de rescriptis in 6.* Mandosius *de ætate, cap.5.* Petrus Barbosa *in l. cùm Prætor, §. fin. n.109. ff. de iudicijs*, & vt eam faciliùs comprehendamus, sequentem proponimus disputandam assertionem: *Minor 20. annis à quocumque iudex delegatus designari potest: & maior 18. si partes consentiant; minor verò 18. annis nullo modo, nisi à Principe, delegatus dari valet.* Non est similis decisio in iure nostro, qua probari possit hæc assertio. Eam tamen illustrant Ludouicus Gomez *in cap. statutum, num.26. de rescriptis lib.6.* Mandosius *de ætate minor. cap.5. n.88.* Zasius *lib.2. singularium, c.22.* Petrus Barbosa *vbi suprà, n.90.* Moneta *de conseruat. cap.5. n.159.* Narbona *de ætate anno, 20. quæst.2.* Donellus *lib.17. comment. cap.24.* Langleus *lib.4. semestrium, cap.15.* Petrus Gregorius *lib.1. de rescriptis, c.22.* Segura *in direct. iudic. 1. p. c.1. per totum*, Sbrozius *de Vicario Episcopi, lib.1. quæst.35.* & alij infrà referendi. 2 *Impugnatur præsens assertio.*

Sed hæc Gregorij decisio iuris vtriusque principijs aduersari videtur; constat enim certam ętatem singulis publicis muneribus esse præscriptam, infra quam ea adire non datur, *l. honor 14. §. gerendorum, ff. de munerib. & honorib. l. penult. ff. de legat.3.* Petrus Herodius *lib.10. rerum iudic. tit.13. c.8.* circa quam ætatem variæ olim fuerunt rogatæ leges, vt constat ex Dione Cassio *lib.52.* Suetonio *in Augusto, c.32.* Ouldio *in Fastis*, ibi:

Iura

Iura dabat populo ſenior: finitaque certis
Legibus eſt ætas, vnde petatur honos.

Celebriſque inter eas fuit lex Annaria, cuiuſque Magiſtratus ineundi tempus definiens, de qua Cicero *Philip.* 5. his verbis: *Legibus annualibus maiores noſtri cùm grandiorem ætatem ad Conſulatum conſtituebant, adoleſcentiæ temeritatem verebantur*. Liuius *lib.* 25. *c.* 2. & *lib.* 40. *cap.* 44. plura de ipſa lege Annaria Cuiacius *lib.* 17. *obſeru. c.* 34. Donatus *in dilucid. ad Lampridium in Alex. Seuero, tom.* 6. *theſauri crit.* Borellus *de Magiſtr. lib.* 1. *cap.* 6. Oſualdus *lib.* 17. *comment. cap.* 24. *littera L.* His legibus ad Conſulatum capeſſendum ætas 43. annorum præſcripta fuit, Cicero *vbi ſuprà*, Alex. ab Alex. *lib.* 3. *Genial. cap.* 3. Ad Præturam 40 anni, Roſinus *lib.* 8. *antiquit. cap.* 5. Gutherus *de comitijs Romanorum lib.* 1. *cap.* 3. Ad Ædilitatem 37. Brodeus *ad Polletum lib.* 2. *hiſtoriæ fori, cap.* 7. & *lib.* 5. *cap.* 8. Ad Quæſturam etiam 37. Sidonius *de antiquo iure Roman. cap.* 2. Robortellus *in diſp. de grad. honorum:* & ad iusdicendum 30. Suetonius *in Vitel. cap.* 32. plures referens doctiſſimus Solorzanus *de iuribus honorarijs*, *num.* 357. Sequentibus verò temporibus ad Magiſtratum gerendum, in quo Reipublicæ adminiſtratio continebatur, ante 25. ætatis annum iuuenes non admittebantur, ſi prouincialis Magiſtratus eſſet, *l.* 2. *ff. de minoribus*, *l. non tantùm*, §. 1. *ff. de Decurion. l. ad Rempub.* 8. *de muner. & honor.* adeò vt Decurio minor 25. annis à Principe creatus, licèt Decurionatus munere decoraretur, ad ſuffragium tamen ferendum in Curia non admittebatur quouſque 25. annum attigerit, *l. ſpurij* 6. §. *minores*, *l. penult.* §. 1. *ff. de Decurion.* Cuiacius *lib.* 1. *reſponſ. Papin. in d. l. ſpurij*, §. *minores:* at verò Romanæ Reipub. Magiſtratus etiam minoribus 25. annis ſolebant à Principe, vel Republica concedi, *l. vnica*, §. *vlt. ff. de officio Conſulis*, *l. ſi rogatus* 20. §. *vlt. ff. de manumiſſ. vindict.* & cùm concedebantur, concedentis auctoritas ſupplebat ætatem, & conſequenter ſententiam pronunciandi ius habebant, *d. l. quidam* 57. *l.* 5. *tit.* 4. *p.* 3. Legibus autem noſtri Regni ordinarius iudex maior debet eſſe 20. annis; delegatus autem poterit eligi maior 18. annis, *l.* 5. *tit.* 4. *partit.* 3. Denique conſtitutum eſt, vt iudex nemo eſſe poſſit, qui non fuerit 26. annis maior, & per 10. annos in ſcholis publicis ſtudijs iuris ciuilis, & canonici operam dederit, & in Regni legibus fuerit verſatus, *l.* 2. *tit.* 9. *lib.* 3. *nouæ recopil.* vbi Azeuedus, Anton. Gomez *in l.* 2. *Tauri*, qui plures cumulant auctores: igitur non rectè aſſerimus, minorem 18. annis à Principe delegatum dari poſſe. Augetur hæc difficultas ex eo; nam vt iudex delegatus aliquis deſignetur, debet obtinere dignitatem eccleſiaſticam, *cap. ſtatutum*, *de reſcriptis*, *lib.* 6. ſed ad dignitatem eccleſiaſticam maior ætas deſideratur, veluti ad Epiſcopatum 30. anni, *cap. cùm in cunctis*, *de elect.* ad Archidiaconatum, ſeu alias dignitates curam animarum habentes 25. ad Abbatias, & Prioratus etiam 25. *Clement. ne in agro*, §. *cæterùm*, *de ſtatu monach.* ad inferiora verò officia & beneficia ea ætas, intra quam valeat poſſeſſor in Presbyterum ordinari, *d. cap. cùm in cunctis*, §. *inferiora*, vbi latè diximus: igitur qui eſt infra 20. annum, iudex delegatus dari non poteſt. Secundò difficilis etiam eſt præſens aſſertio, vbi docetur, ex conſenſu partium iudicem dari poſſe eum, qui 18. annos obtinet; nam arbitri non poſſunt eligi, niſi qui 20. annum habent, *l. cùm lege* 41. *ff. de receptis*, in illis verbis: *Nemini licere minorem* 20. *annis compromiſſarium iudicem eligere*. Ante ætatem enim 20. annorum faciles ſunt lapſus in malum, & aliæ improbæ commotiones, de quibus Sidonius *lib.* 7. *epiſt.* 2. D. Hieronymus *epiſt.* 2. *ad Nepotianum*, Caſſiodorus *lib.* 1. *epiſt.* 1. Igitur qui tantùm 18. annos ſunt adepti, non poſſunt in arbitros, ſeu delegatos ex conſenſu partium eligi.

3 Ratio decidendi. Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens Gregorij IX. deciſio, cuius ratio ex eo prouenit; nam cùm temporibus noſtri Gregorij maiores 20. annis iudices ordinarij eligi poſſent, vt latè probant Bronchorſt. *d. aſſert.* 65. P. Barboſa *in l. cùm Prætor* 12. §. *fin. n.* 48. *ff. de iudicijs*, meritò etiam habens 20. annos poteſt à quolibet ordinario Magiſtratu iudex delegatus deſignari: infra ætatem etiam pubertatis plenæ poteſt à Principe in delegatum eligi, quia cùm Princeps agnoſcit ætatis defectum, & nihilominus in delegatum eligit, creditur cum eo diſpenſaſſe, Ludouicus Gomez *in d. cap. ſtatutum*, *n.* 17. Moneta *de conſueruat. cap.* 5. *n.* 159. Barboſa *vbi ſuprà*. Si tamen in minorem 20. annis partes conſentiant, vt ab inferiore Magiſtratu iudex detur, valebit delegatio, *ex d. l. quidam conſulebant*, confirmata hac Gregorij deciſione; nam cum conſenſu partium adeſt ſimiliter auctoritas delegantis, quæ ſupplet defectum ætatis, conſentientibus ipſis litigatoribus. Quare ſingula, quæ non prodeſſent, videlicet delegatio iudicis, aut conſenſus partium, coniuncta iuuant, inducuntque iuſtitiam ipſius delegationis, vt docent P. Barboſa, & Mandoſius *vbi ſuprà*.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta; nam omiſſa illa ſatis vexata quæſtione, quænam videlicet ætas iure Pandectarum deſideraretur ad iudicandum? quam latè examinant vltra ſuprà relatos Goueanus *in l.* 2. *ff. de iuriſd.* Maſtrillus *de Magiſtr. lib.* 2. *cap.* 5. Cuiacius *in l.* 1. *C. qui ætate*, *lib.* 10. Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 24. Narbona *de ætate*, *anno* 25. *quæſt.* 31. dicendum eſt, in præſenti non agi de iudice ordinario, ſed de delegato; vnde licèt daremus ætatem 25. annorum deſiderari in iudice ordinario, non tamen inde infertur, idem obſeruandum eſſe in iudice delegato. Nec augmentum ipſius difficultatis refragatur; nam illud procedit attento iure nouo Bonifacij VIII. poſt cuius deciſionem delegatus, aut conſeruator eius ætatis eſſe debet, quam requirit qualitas illa tribuens habilitatem ad delegati, vel conſeruatoris munus; vt ſi quis delegatus, aut conſeruator detur, quia Abbas, Archidiaconus, aut obtinens perſonatum in Eccleſia Cathedrali, vel Collegiali, eam ætatem debet habere, quæ ad Abbatiam, Archidiaconatum, talemue perſonatum deſideratur, vt latiùs proſequitur Moneta *d. c.* 5. *de conſeruatorib. nu.* 155. 4 Diſſoluitur diffic cultates. Nec tertia difficultas refragatur, pro cuius ſolutione ſciendum eſt, valde controuerſum eſſe apud Interpretes, quænam ætas in arbitris præfinita ſit? Aliqui exiſtimant, arbitrum debere eſſe maiorem 18. annis: ita Gloſſa *in præſenti*, Blancus *de compromiſſis*, *quæſt.* 2. *num.* 22. Anton. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 55. Menochius *de arbitrarijs*, *lib.* 2. *centuria* 6. *caſu* 540. *nu.* 40. Caldas Pereyra *in l. ſi curatorem*, *verbo hunc contractum*, *num.* 44. *C. de in integrum reſtit.* & dicunt communem Viuius *lib.* 2. *commun. opin. opin.* 506. Goueanus *in l.* 2. *ff. de iuriſd. n.* 8. P. Faber *in l.* 2. *ff. de regul. iuris*, alij congeſti ab Oſualdo *lib.* 17. *comment. cap.* 24. *littera G*, pro qua opinione expendunt primò præſentem deciſionem, ſecundò textum *in l. cùm lege* 41. *ff. de receptis*, vbi aſſeritur, lege Iulia iudiciaria cautum fuiſſe, ne minor 20. annis cogeretur arbitrium ſuſcipere: igitur ſi velit compromiſſum acceptare, valet. Tertiò & illud argumentum adducunt, nam qui iudices dari poſſunt, & arbitri recipi valent: ſed maiores 18. annis, licèt minores 20. iudices eſſe poſſunt, *l. quidam* 57. *ff. de re iudicata*, *l. vnica*, *ff. de officio Conſulis*, *l. Prætor* 12. *verſ. Natura*, *ff. de iudicijs*, vbi natura tantùm impuberes iudicare prohibentur, *l.* 1. §. 3. *ff. de poſtulando*, vbi maior 17. annis poteſt de iure reſpondere: igitur & arbiter deſignari valet. Sed arbitrum debere eligi eum, qui vigeſimum annum obtineat, docuerunt P. Gregor. *lib.* 47. *ſyntagm. cap.* 9. *num.* 16. Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 24. & *in d. l. quidam*, Maſtrillus *de Magiſtr. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 2. Quam opinionem iure communi inſpecto veriorem reor: nec ea retenta obſtant prioris ſententiæ fundamenta. Non præſens deciſio, quæ procedit in iure delegato ex conſenſu partium deſignato, non verò in arbitro ex mero conſenſu partium electo: vnde cùm in iudice delegato cum conſenſu partium concurrat auctoritas delegantis, ideò habens 18. annos poteſt delegatus creari; at verò in arbitro nulla auctoritas dantis, ſed tantùm partium conſenſus adeſt, ideòque minor 20. annis in arbitrum eligi non valet. Quo modo etiam accipiendi ſunt textus in *in l.* 4. *tit.* 5. *partit.* 3. *l.* 4. *tit.* 15. *lib.* 2. *ordin.* Nec etiam facit pro contraria opinione textus *in d. l. cùm lege* 41. argumento à contrario deducto, quod ex eo textu deduci non valet; nam ſi Calliſtratus docet, minorem 20. annis cogi non poſſe arbitrium dicere, expreſsè ſupponit, arbitrium ſuſcipere non valere, cum ex edicto Prætoris omnes arbitri ex conſenſu partium electi poſſent cogi arbitrium dicere, *l. non diſtinguemus*, cum ſuis §. §. *ff. de arbitris:* igitur ſi non poteſt cogi, nec eligi valet, vt docet Bronchorſt. *centuria* 1. *aſſert.* 65. omiſſis alijs ſolutionibus tradi-

traditis à Fabro *in eius textus rationali*, Osualdo *lib.17.ad Donellum, c.24. littera G.* Vulteio *de iudicijs, c.1.nu.100.* Narbona *de ætate anno 35.q.33.* Hodie tamen cùm ætas 26. annorum ad iudicandum præfinita sit, *l.2. tit.9. lib.3. recopil.* abrogatis, seu expositis *l.5. tit.4. part.3. l.3. tit.9. lib.3. recopil.* crederem arbitros etiam 25. aut 26. annos habere debere, quod & docet Narbona *anno 25.q.33.* Nec tandem facit pro alia sententia textus *in d. l. quidam*; nam in eo sententia prolata à minore 20. annis, sustinetur ex dispensatione Principis, qui potest in ætate Magistratuum dispensare, vt suprà probaui, & docent Vulteius *de iudicijs lib.1. cap.1.n.99.* Altamirano *in l.1. C. de filijs official. c.4. num.9.* Amaya *in l.2. C. si seruus aut liber, ex num.29.*

CAPVT XLII.

Idem.

VNo *a* delegatorum, vel *b* arbitrorum (sicut proponis) rebus humanis exempto, eorum officium exspirauit. Nisi aliud in *c* delegatione, aut compromisso fuisset expressum.

NOTÆ.

1 a DElegatorum.] Vno enim ex iudicibus delegatis defuncto, aliorum exspirat etiam iurisdictio, vt docent Vighellius *in meth. iuris can. pag.211.* P. Gregor. *in cap. sciscitatus, de rescriptis*, Matienzo *in l.12. glossa 1. tit.4. lib.5. recopil.* Farinacius *in fragment.2. p. verbo iudex, n.773.* quam partem exposui *in cap. sciscitatus, de rescriptis, cap. quoniam 14. hoc tit.* & explicat Castillo *lib.5. controu. c.130. n.7.*

b *Arbitrorum.*] Arbitrorum morte, & compromittentium finiri compromissum, probabimus *in cap. fin. de arbitris*. Non idem procedit defuncto vno ex executoribus datis ad testamentum faciendum, vel exequendum, vt pro interpretatione textus *in cap. fin. §. sanè, de testam. lib.6.* docent Carpio *de execut. lib.3. cap.2. per totum*, Barbosa *voto 59.* 2

c *Delegatione.*] Adiecta videlicet clausula, Quod si non omnes, quam illustraui *in d. cap. sciscitatus.*

CAPVT FINALE.

a Idem

QVoniam Apostolica Sedes intendit prouidere negotijs, & non personis, quibus eadem committuntur, si iudex tertius, licèt ex officio nostro, vel de adsensu partium pro communi à nobis datus eisdem, alij delegauerit vices suas (cùm delegato à Principe id concedatur a iure, delegatio valebit ipsius. Idem quoque dicendum est, cùm mandatur Episcopo, vt cum altero suorum coniudicum mandatum Apostolicum exequatur: & tunc sine subdelegato ab ipso Episcopo reliqui duo procedere non valebunt. § Is autem, cui iniungitur, vt personaliter negotium exequatur, potest (dummodo partes consentiant) hoc alijs delegare, præterquam si inquisitionem fieri, vel Ecclesijs de Prælatis, vel alijs ministris prouideri mandaremus; cùm in his omnibus casibus industriam, & fidem personæ, cui talia committimus, eligere videamur. §. Cæterùm (salua Legatorum Sed. Apost. auctoritate,) nulli, cui commissum fuerit prædicare Crucem, excommunicare, vel absoluere aliquos, dispensare cum irregularibus, vel iniungere pœnitentias, liceat hæc de cætero alijs demandare; quia non sibi iurisdictio, sed certum ministerium potiùs committitur in hac parte.

NOTÆ.

8 a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui à nemine consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem, vt explicaret potestatem delegandi, seu subdelegandi, cùm mandata est iurisdictio, aut nudum ministerium commissum: quam potestatem exposui *in c.3. hoc tit.* & pro conciliatione præsentis textus cum capite finali, *de off. Ordin.* repetenda sunt adducta in commentario dicti capitis finalis.

TITVLVS XXX.

De officio Legati.

CAPVT I.

Alexander III. a *Vniuersis Suffraganeis* b *Cantuar. Ecclesiæ.*

CVm non ignoretis, venerabilem fratrem nostrum Cantuar. Archiepisc. vobis non solùm Metropolitani, sed etiam *c* Legationis iure præesse; mirabile satis est, quod quidam vestrum, sicut audiuimus, asseuerare præsumunt, quod idem Archiepiscopus nullam causam de Episcopatibus vestris, siue Metropoleos, siue Legationis iure audire debeat, nisi per *d* appellationem perferatur ad ipsum. Sanè licèt Metropolitico iure audire non debeat causam de Episcopatibus vestris, nisi ad eum per ap. deferatur; tamen Legationis obtentu vniuersas Ecclesiasticas causas de ipsis Episcopatibus, quæ per ap. vel querimoniam aliquorum perueniunt ad audientiam suam, audire potest, & debet, sicut qui in prouincia sua vices nostras gerere comprobatur. Mandamus itaque, & præcipimus, vt causas, quæ de Episcopatibus vestris ad eundem Archiepiscopum perferuntur, eius iudicio relinquatis, nec quemlibet clericum, vt laicum vestræ iurisdictionis deterrere, vel impedire tentetis, quominus causam ad præfatum Archiepisc. si voluerit, possit transferre.

NO-

NOTÆ.

a *Vniuersis.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. vnico*, videlicet 23. Episcopis, qui vt suffraganei parent Archiepiscopo Cantuariensi, quorum Sedes referunt Candenus *in Republica Angliæ*, Carolus à S. Paulo *in Geographia sacra*, Barbosa *p. 1. de potest. Episc. in notitia Episcop.*

1 b *Cantuariensi.*] De huius Ecclesiæ origine, & amplitudine aliqua adduxi *in c. 2. de rescript.*

c *Legationis.*] Inter alia Cantuariensium Præsulum priuilegia non minimum olim fuit ius Legatorum; illi enim Legati nati Sedis Apostolicę erant: ita enim scribit Ioannes Papa XII in litteris ad S. Dunstanum Archiepiscopum Cantuarien. apud Malmesb. *lib. 1. Pontif. pag. 212. Primatum itaque tuum, in quo tibi ex more antecessorum tuorum vices Apostolicæ Sedis exercere conuenit, ita tibi ad plenum confirmamus, sicut B. Augustinum, eiusque successores præfatæ Ecclesiæ Pontifices habuisse dignoscitur.* Vnde Candenus *in sua Brit. pag. 239.* aliàs *196. Cantuarienses Archiepiscopi erant Legati Pontificis Romani, & (vt Vrbanus Secundus aiebat) velut alterius orbis Patriarchæ: & Goduuinus in vita Theobaldi Archiepiscopi pallium accepit Romę ab Innocentio II. à quo etiam titulo donatus est Legati nati, qui ab omnibus successoribus iam inde semper retentus est.* Et priùs in vita Rodulphi Archiepiscopi: *Rodulphus Sedi Cantuariensi priuilegium antiquitus concessum asseruit, vt illius Ecclesiæ Archiepiscopi Sedis Apostolicæ Legati nati perpetuò haberentur.* Parker. *in antiq. pag. 23. Pontifices Romani Cantuarienses Archiepiscopos, vt suos Legatos nominabant, vt auctoritatem, quam iure suo obtinebant, à Sede Romana sumere viderentur.*

d *Appellationes.*] *Cap. per singulas 1. 9. q. 3. c. dilecti, c. cum causam, c. solicitudinem, de appel. c. Romana, eod tit. in 6. c. per tuas, de sententia excommun. c. venerabilibus, eod. tit. in 6. cap. 1. de foro compet. eod. lib.* Docent latè Balboa *n c. 1. de foro compet.* Hallierius *de hierarch. iurisd. lib. 4. art. 3. §. 1.* & nos plura dabimus *in c. pastoralis, de officio Ordinarij.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio probatur.* Ex hoc textu talis deducitur assertio: *Legatus Pontificis in Prouincia suæ legationis etiam per simplicem querelam adiri potest.* Probant eam textus *in c. cùm inter*, iuncta integra, *c. cùm venerabilis 7. de consuet c. 2. boc tit. in 6. c. officij 38 de elect. c. veniens, de V S. c. si Abbatem, de elect. lib. 6.* Illustrant vltrà relatos à Barbosa *in præsenti, & lib. 1. iuris Eccles. c. 5. n. 75.* Petrus Greg. *lib. 5. partit. tit. 3 cap. 2.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 3. §. 2. num. 3.* Sahagun *ad hunc titulum, nu. 7.* Coruinus *lib. 1. aphorism. tit. 20.* Fragoso *de regim. Christ. reipubl. pag. 2. lib. 4. disput. 19. §. 5.* Morinus *lib. 1. exercit. cap. 21.* Morla *de iurisd tit. 2. numer. 105.* Gambara *de officio Legati lib. 8. num 7.* Canisius *in summa huius tituli*, Lælius Cæcus *de repub. tit. de statu Legati, numer. 3.* Zerola *in praxi, verbo Legatus*, Azor *Institut. moral. 2. p. lib 5. c. 28.* Filesacus *in c. duo 9. de officio Ordinarij.*

Sed aduersus hanc assertionem insurgi potest sequenti

3 *Impugnatur tradita assertio.* consideratione. Ecclesiasticus ordo confunditur, si sua vnicuique iurisdictio non seruetur, & ab Ordinario aufertur primæ instantiæ cognitio. Leo Pontifex X. in constitutione lata in Concilio Lateran. anno 1515. in illis verbis: *Et cùm Ecclesiasticus ordo confundatur, si sua vnicuique iurisdictio non seruetur, Ordinariorum iurisdictioni quantùm cùm Deo possumus fauere, ac litibus celerius finem imponi, & litigantium immoderatis sumptibus, & expensis parcere satagentes, statuimus, & ordinamus, quod singulæ causæ, tam spirituales, quàm ciuiles, & mixtę, forum Ecclesiasticum quomodolibet concernentes, in prima instantia extra Romanam Curiam, & in partibus coram Ordinarijs locorum dumtaxat cognosci, & terminari valeant.* Vnde PP. Concilij Trident. *sess. 24. de reform. c. 20.* ita statuerunt: *Legati quoque etiam de latere, Nuncij, Gubernatores Ecclesiastici, aut alij quarumcumque facultatum vigore, non solùm Episcopos in prædictis causis impedire, aut aliquo modo eorum iurisdictionem ijs præripere, aut turbare non presumant, sed nec etiam contra clericos, aliasve personas Ecclesiasticas, nisi Episcopo priùs requisito.* Quare in omnibus causis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus coram loci Ordinario primam instantiam tractandam, & finiendam esse docent innumeri congesti à Barbosa *in d. c. 20. Concil. Trident.* Salgado *de retent. bullarum, 2. p. c. 3.* Archiepiscopus Cantuariensis, quantumuis Legatus natus Sedis Apostolicæ, non potest per viam querelæ adiri, cùm per consequens prima instantia tollatur ab Ordinarijs suffraganeis. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam Legati Sedis Apostolicæ exequati sunt Legati Proconsulum, *cap. 2. hoc tit. lib. 6.* sed Legati Proconsulum, immò & ipsi Proconsules intra Vrbem tantùm voluntariam, non contentiosam exercere poterant iurisdictionem, *l. 2. in principio, ff. de officio Proconsulis:* igitur & Legati Sedis Apostolicæ iurisdictionem contentiosam exercere non possunt.

Hac difficultate non obstante vera est præsens decisio, ad cuius expositionem primò præmittendum est, Legatum à legando, immò & legendo dictum esse, quasi priùs lectus, & electus, vt publicum negotium peregrè, & auctoritate publica agat, & pertractet. Occurrunt enim plerumque negotia, quæ nisi per Legatos expediri nequeunt, vt sunt, quæ cum absentibus agenda, & pertractanda veniunt; nam litterarum ministerio cuncta committere, & eorum fidei, periculosum esset; nec possunt calamo peragi, quæ exploranda magis, quàm tractanda sunt, & mutuo, præsentique colloquio egent: quare Legati officium iam olim in vsu apud varias nationes fuisse legimus ad expedienda publica belli, aut pacis negotia. Mittuntur autem Legati à Principe ad Principem, *l. fin. ff. de Legationibus;* à Rebuspublicis ad Respublicas, *l. 1. ff. eodem, l. 1. Cod. eod. tit.* qui dicebantur Legati cum adiectione talis prouinciæ, vt Legatus Ciliciæ, *in l. testium 3. vers. Ideoque, ff. de testibus.* Legatus Lugdunensis, *l. spadonem 15. §. si quis 17 ff. de excusat. tutor.* Aquitaniæ, *in l. 12. ff. de custodia reorum:* Galliæ *in l. 2. ff. de iure immunit.* Numidiæ, *in l. nam 7. ff. de legat. præstandis.* Et illi negotia publica cum exteris gentibus disceptabant, vt Belisarius eos descripsit apud Procopium *lib 2. belli Persici;* non tamen vllam iurisdictionem exercebant: cum iurisdictione autem suos Legatos mittebant Proconsules, & Pręsides, de quibus *in tit. ff. de officio Proconf. l. 2. Cod. de apparitoribus, lib. 12. l. 1. ff. de officio præsidis*, qui dicebantur Legati Proconsulis, & Præsidis, *l. non est 7. ff. de manum. vindict. l. moris 9. §. 2. ff. de pænis;* quibus maximè conueniunt Legati nati, seu missi cùm iurisdictione, de quibus in pręsenti titulo agemus, vt iam notauit Petrus Marcha *lib. 5. concord. Sacerd. & Imper. cap. 1. & 2.* Inferiores ad Principem Legatos propriè non mittunt, nec huiusmodi Legati potiuntur priuilegijs, & prærogatiuis aliorum Legatorum supremorum Principum, de quibus *in l. finali, ff. de legationibus, l. sanctum 8. de diuis. rerum, l. lege Iulia 7. §. finali, ad leg. Iul. de vi public. l. 2. §. fuit post eos, versicul. Deinde, ff. de origine iuris, capit. ius gentium 7. 1. dist. l. 9. tit. 25. partit. 7. l. 25 tit. 18. partit 3. l. vnica, tit. 8. lib. 6. recopil.* in quibus Legatorum personæ sanctæ dicuntur, quia nullo modo lædi possunt, aut violari, vt probant Duarenus *lib. 1. disp. c. 37.* Emanuel Suarez *lib. 1. obseruat. c. 10. & 15.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. c. 1.* Durantius Casellius *lib. 1. variar. c. 1.* Marquez *in Gubernat. Christ. lib. 1. c. 27. & lib. 2. c. 37.* D. Ioannes à Solorzano *tom. 1. de iure Indiar. lib. 2. cap. 20 numer. 27.* Immò subditorum Legati illis tantùm priuilegijs fruuntur, quæ illis à Principe conceduntur, de quibus *in titulis ff. & Cod. de legationibus, l. 2. §. Legatis, cum sequentibus, l. si quis 8. l. non aliàs 24. cum sequent. vsque ad leg. 28. l. cùm furiosus 39. §. finali, l. si vxor 42. ff. de iudicijs, l. eum, qui 5. §. 1. ff. de constit. pecun. l. si Legatus 30. ff. ad Trebel. l. finali, §. Legati 12. ff. de muner. l 2. C. de muner. & honor. lib. 10. l. hos 12. ff. de accusat. l. Titio 36. ff. ad municip. l. Legatis 8. ff. ex quibus causis, l. tutor 35. §. finali, ff. de iureiur.* plura de his Legatis publicis, & eorum legationum iuribus congesserunt relati à Solorzano *d. num. 27.* quibus addendi sunt Brissonius *de formulis, pag. 276.* Scombornerius *lib. 3. polit. c. 28.* Clapmarius *de iure Imperij, lib. 1. c. 18.* Besoldus *tom. 3. polit. dissert. de Legatis, eorumque iure*, Burgensis *centuria 1 obseruat. 96.* Petrus Herodius *lib. 10. rerum iud tit. 15 c. 3. 18. & 22* Zipeus *de Senatoribus lib. 4. cap. 28.* Arnisæus *de iure maiestat. lib 2. cap. 5. num. 16.* Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 18. §. 2.* Dorleans *ad Tacitum 3. annal. pag. 430.* Scribanius *in polit. lib. 1.* 4 *De Legatorum origine.*

lib.1.cap.26. Giurba *consil.69.* Amaya *in l.2. nu.30. C.de muner. & honorib. lib.10.* magnus & doctus semper D. Franciscus Ramos *in memoriali pro Episcop.Lusit.propos. 1. §.2. ex num.74.*

5 De legatis sedis apostolicæ. Etiam in Ecclesia iam ab eius primis sæculis magna fuit auctoritas Legatorum, quidquid impij hæretici impuris vocibus eorum nomen irridentes, detrahere intendant. In Concilijs enim plerumque generalibus Romanus Pontifex, qui nimijs occupationibus implicatus, & ob loci distantiam, cùm occupata maiore Italiæ parte à Barbaris necessariò Concilia œcumenica in Oriente celebrabantur, cùm per se præesse non posset, Legatos suos mittebat, vt eius nomine illis præessent, vt in Concilijs Nicæno, Ephesino, Chalced. & alijs contigit, de quibus Legatis egit Cresprctius *in summa, verbo Legatus*, & plenè, ac eruditè Petrus Marcha *lib.5. concord. Sacerd. & Imper. cap.2. cum sequent.* Legatorum autem Sedis Apostolicæ tria sunt genera, *cap.1. hoc tit. lib.6.* Alij sunt Legati à Latere dicti, *cap. decreto, cap. si quis Episcopus, 2. q.6.* siue à facie, vt vocat Balsamon *scholio 1. ad Synodum sextam in Trul.* Laterales eos appellat Iuo Carnot. *epist. 109.* à latere Pontificis mittuntur, vt ait Leo Pontifex *epist.14. ad Faustum*, in illis verbis: *Cùm propter causam fidei, quam Eutyches perturbare tentauit, de latere meo mitterem, qui defensioni veritatis assisteret.* Qui enim ex collegio Cardinalium Legati eliguntur, qui ad latus Pontificis sunt, sicut *in l. iurisperitos 30. ff. de excusat. tutor.* dicuntur circa latus Principis agere, qui in eius comitatu sunt: & apud Possidium *in vita S. Augustini*, de iudice Africæ ab Honorio Imperatore dato ita legitur: *Propter quod perficiendum etiam de suo latere Tributum, & Notarium Marcellinum ad Africam iudicem miserat*; inde Cardinales Legati à Latere dicuntur, *cap. volentes 8. de officio ordin. lib.6. si Abbatem 36. de elect. eod. lib.* quia Cardinales de corpore ipsius Pontificis, & ad latus eius sunt, *cap. quisquis 6. q.1. Clement. felicis, de pœnis.* Non tamen olim necessarium erat, vt Legati à Latere Cardinalitia dignitate præfulgerent, vt probat Iuretus *in notis ad epist.260.* Iuonis. Alij sunt Legati nati, ita appellati, quia cum ipsa dignitate, quam obtinent, ipso iure Legatorum officium nanciscuntur, quales sunt Archiepiscopus Cantuariensis, vt suprà probaui, Eboracensis *cap.1. vt lite pendente*, Bituricensis *cap. vlt. de maiorit. & obed. cap. exposuit, de dilat.* Rhemensis, *cap. per venerabilem, §. verùm, qui filij sint legitimi, cap. penult. de filijs Presbyt. cap. cùm Bertoldus, de re iudicata*, Chopinus *de sacra polit. lib.2. tit.6. n.2.* Non tamen omnes, qui pallij honorem à R. Pontifice consequuntur, ideò Legati creantur, vt aliqui existimarunt. Licèt enim pallij honor illis concedatur, non ideò legationis officium nanciscuntur, vt probat doctus Cironius *lib.1. obseru. c 7.* Tandem alij sunt Legati missi, illi videlicet, qui cùm sint à latere Pontificis, neque nascuntur Legati; tamen in aliquam prouinciam mittuntur ob eorum industriam, & rerum peritiam, de quibus *in cap. mandata, de præsumpt. cap. cùm dilecti, de accusat.* Mitti autem possunt vt Legati illi, qui in Ecclesiastica dignitate sunt constituti, etiamsi Subdiaconali tantùm gradu sint insigniti, *c.1. 94. dist.* Prosequuntur horum Legatorum dignitatem, & prærogatiuam Parisius *de resign. benef. lib.7. q.13. n.1.* Garcia *de beneficijs 5. p. c.3. n.3.* Speculator *p.1. tit. de Legato*, Moneta *de conseru. c.4. n.24.* Ferro Manrique *de præcedent. q.29.* Villaroel. *tom.1. regiminis Eccles. c.4. art.6.*

6 De officio Legati. Deinde sciendum est, prædictorum Legatorum non esse æqualem iurisdictionem, seu auctoritatem; quædam enim specialiter competunt alicui ex eis, quæ alijs denegantur. Communia omnibus ea sunt. Primum, vt omnibus æquè honor debeatur sub pœnis statutis in extrauaganti vnica, *de consuet.* Secundum, vt omnes in prouincijs sibi commissis noxia euellant, salutaria inducant, & promoueant, *d. cap. mandata, de præsump. c.2. hoc tit. lib.6.* Tertium, vt omnium æqualiter legatio prouocari possit tacitè, vel expressè, *c.2. hoc tit. c. pastoralis 14. §. quoniam, de rescriptis.* Quartum, vt in quacumque causa ad R. Pontificem perlata ampliùs procedere non possint, *cap. licèt 5. hoc tit.* Singulorum autem propria, & specialia sunt quæ sequuntur. Primò proprium est Legatorum à latere absoluere quoscumque excommunicatos propter violentam manuum iniectionem in clericos, *cap. excommunicatus 9. hoc tit.* Secundum, beneficia vacantia in sua prouincia conferre, etiamsi præsentatio ad patronum clericum spectet, *cap. dilectus 6. hoc tit. c.1. eod. tit. lib.6.* Tertium, quando Legati à latere perueniunt, seu accedunt ad prouinciam, in qua degunt missi, aut nati, eorum suspenditur iurisdictio, *cap. volentes, hoc tit. cap. antiqua 23. §. Dominicæ, de priuileg.* Quartum, Legati à Latere cognoscunt etiam de causis exemptorum, *cap. si Abbatem, de elect. lib.6. c.1. hoc tit. eod. lib c.1. de V.S. in 6.* Quintum, Legati de Latere deferunt per totam suam prouinciam crucem, & ipsam vrbem ingredientes sub baldachino recipiuntur, cæteri verò tantùm ascendunt equum album, deferunt calcaria inaurata, & vestes rubeas, *cap. antiqua, de priuil.* Tandem in procurationibus recipiẽdis distant valdè Legati à latere ab alijs Legatis; nam Legati à latere recipiunt suas procurationes etiam extra prouinciam, *cap. cùm instantia, cap. procurationes, de censibus.* Legati etiam nati aliquid speciale obtinent alijs Legatis non commune, videlicet vt diuturnior sit eorum potestas; natorum enim legatio quia adhæret beneficio, tamdiù durat, quamdiù Legati illud possident, *d. cap. antiqua*: aliorum verò legatio personis tantùm cohæret, & elapso tempore illi præfixo, exspirat, *cap.4. hoc tit.* morte autem Pontificis non finitur, quia non tam ab eo, quàm ab ipsa Sede Apostolica, aut Cardinalium collegio missi intelliguntur, *cap.2. hoc tit. in 6. cap. si gratiosè, de rescriptis, eod. lib.* Legati etiam missi illud proprium habent Legatis natis non commune, vt videlicet aliqua leuiora, etiam in sua legatione non expressa, in sua prouincia expedire possint, *cap. mandato 6. de præsumpt. cap. cùm dilecti 18. de accusat. cap. excommunicatis 9 hoc tit.* nati autem nihil possunt sibi vindicare vltra specialiter eis in legatione commissa, *cap.1. hoc tit. lib.6.* Alias inter prædictos Legatos prosequuntur differentias Lælius Cæcus *de repub. Christian. tit. de Legato.* Speculator, Marcus Antonius, & Gambara *eod. tract.*

His præmissis ratio præsentis decisionis ex eo prouenit; nam cùm Legati Apostolici in prouincijs sibi commissis non delegati, sed ordinarij iudices sint, *cap.2. Ordinarios reputantes, hoc tit. lib.6.* ipsa legatione consequuntur propriam, & ordinariam iurisdictionem, *cap. quoad translationem*, ex quo legationis officio non Apostolica delegata, sed sua vtuntur iurisdictione in negotijs sibi commissis, *cap. si Apostolicæ*, ibi: *Auctoritate suæ legationis, cap. si qui, de præbendis lib.6.* licèt enim ad vnam prouinciam mittantur, & videantur habere mandatam iurisdictionem, tamen cùm ipse Princeps Ecclesiæ sit qui eos designat cum absoluta potestate, non delegati, sed ordinarij sunt, vt docent Cæsar *de Eccles. hierarch. d. disp. 3. §.2.* Sahagun *ad hunc tit. nu.12.* igitur si sunt ordinarij in prouincijs sibi designatis, rectè possunt in causarum cognitione etiam per viam querelæ quoad primam instantiam adiri, & cum ordinarijs ipsius prouinciæ concurrere, ita vt si causa ab eis præuenta non sit, rectè possint Legati de ea cognoscere, quia sunt etiam iudices ordinarij illius prouinciæ, vt docent Sahagun, & Sebastian. Cæsar *vbi proximè.* 7 Ratio decidendi.

Nec difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta obstat. procedit enim inspecto nouiori iure Concilij Trident. & Leoninæ constitutionis; licèt enim iure communi inspecto ex nostro textu, & iuribus suprà citatis possit prima instantia tolli, & auferri; hodie tamen nullo modo alius quàm ordinarius iudex causæ potest adiri per modum querelæ in prima instantia. Et quia circa Legatos, vtpote ordinarios, posset adhuc dubitari, expressè *in d. cap.20. Concilij Trident.* statutum fuit, ne etiam Legati possint auferre primam instantiam Episcopis: vnde per eam constitutionem correctam esse præsentem decisionem, omnes in præsenti notarunt. Nec augmentum difficultatis aduersatur; nam licèt Proconsul extra suam prouinciam non possit contentiosam, sed tantùm voluntariam exercere iurisdictionem; tamen intra prouinciam propriam omnem ordinariam iurisdictionem exercet, & ita Legati Sedis Apostolicæ, qui dictis Proconsulibus æquiparantur, intra prouinciam suæ legationis iure communi attento eam exercere valebant. 8 Dissoluitur dubitandi ratio.

Superiori assertioni primò opponitur textus *in cap. peruenit 11. q.1.* vbi proponitur, quod si clericus cum clerico causam habuerit, & voluerit illum conuenire coram Episcopo, debere coram eo actionem proponere, non autem coram defensore Siciliæ Legato Sedis Apostolicæ in ea prouincia misso; quia nisi vnicuique Episcopo iu- 9 Exponitur cap. peruenit 11. q.1.

po iuriſdictio ſeruetur, eccleſiaſticus ordo confunditur. Ex quo textus facilè deducitur, Legatum miſſum à Sede Apoſt. per viam querelæ adiri non poſſe; ſiquidem coram defenſore Siciliæ Legato Sedis Apoſt. clericus debitorem ſuum conuenire non valet. Huius textus vera interpretatio prouenit ex cognitione dignitatis, ſeu officij defenſoris Siciliæ. Et ſciendum eſt, temporibus Gregorij Magni ab ipſo miſſos fuiſſe in Siciliam duos diaconos, vel ſubdiaconos, vt patrimonium Eccleſiæ Romanæ adminiſtrarent, curarentque, & frumentum ex ea prouincia in vrbem exportarent. Conſtat ex D. Gregorio *lib. 1. epiſt. 1. & 70.* Ad ipſos etiam defenſores ſpectabant cauſæ, negotiaque eorum Epiſcoporum, qui intra fines ipſius prouinciæ degebant: idem *lib. 7. indict. 2. epiſt. 39.* non autem illi defenſores erant Legati Sedis Apoſtolicæ, ſed tantùm miniſtri præpoſiti ſupradictis negotijs. De hoc defenſore Siciliæ plura tradit D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ ſacræ, pag. 67.* & nos aliqua adduximus *in cap. vnico, de ſyndic. c. 1. de fide inſtrum.* Dadin. Alteſſer. *differt. iuris can. c. 5. per totum.* Vnde cùm textus *in d. c. peruenit*, non loquatur de Legato Sedis Apoſtolicæ, rectè aſſeritur, eum neglecto Epiſcopo non poſſe adiri: cùm cuiuſlibet cauſæ prima inſtantia debeat coram loci ordinario diſceptari: docet Cæſar *d. §. 2. n. 3.*

10 *Intelligitur cap. cum in eccleſia de appell.* Secundò aduerſatur ſuprà traditis textus *in cap. in Eccleſia 38. de appell.* vbi proponitur, clericos Lincolnienſis diœceſis (quæ ſuffraganea eſt Cantuarienſis,) cauſam agitaſſe coram ipſo Lincolnienſi: & cùm altera ex partibus ad Archiepiſcopum Cantuarienſem appellaſſet, quæſitum fuit à noſtro Alexandro III. vtrum Archiepiſcopus virtute prouocationis poſſet de cauſa cognoſcere? Et affirmat Alexander III. non aliter eum poſſe in cauſæ cognitione procedere, quàm ſi ex iuſta cauſa fuiſſet prouocatum; non autem ſi appellatio friuola erat, vt poſt Gloſſam ibi ſupponit, potiùs quàm exponit Cuiacius. Ex quo textu deducitur, Legatum natum Cantuarienſem Archiepiſcopum, de quo in præſenti, non aliter adiri poſſe à ſubditis ſuffraganeorum, quàm per viam iuſtæ appellationis, non autem per modum ſimplicis querelæ. Huic difficultati duplici modo ſatisfieri poſſe exiſtimauit Panormitanus *ibi, nu. 4.* Primò aſſerendo, verum eſſe, Legatum Sedis Apoſt. adiri poſſe per viam ſimplicis querelæ, aut appellationis iuſtæ; non autem per appellationem friuolam, & iniuſtam, quia fruſtratoria appellatio non deuoluit cauſam ad ſuperiorem, *cap. cùm appellationibus, de appellat. in 6.* vnde cùm in eo textu non per ſimplicem querelam, ſed per viam appellationis iniuſtæ Archiepiſcopus fuiſſet prouocatus, non potuit de cauſa cognoſcere. Quod etiam euenit in R. Pontifice, qui licèt iure communi inſpecto poſſet per viam ſimplicis querelæ adiri, tamen iniuſtè ad ipſum appellari non poteſt. Secundò ſatisfacit ipſe Panormitanus aſſerendo, Legatum poſſe adiri per ſimplicem querelam, quando cauſa non eſt cœpta, & conteſtata coram Ordinario; tunc enim Legatus neglecto Ordinario in ea procedere non poteſt, vt probat Couar. *practic. quæſt 9. n. 3.* cùm enim ipſi Legatus, & Epiſcopus ordinarij ſint, vt ſuprà probaui, inter eos præuentioni locus eſt, *c. ſi à Sede 31. de procurat. lib. 6.* & qui cœpit de cauſa cognoſcere, debet eam debito fine terminare, *c. propoſuiſti, de foro compet.* Docent in præſenti Abbas *n. 3.* Gambara *de officio Legati lib. 8. n. 13.* Sabagun *de officio Legati nu. 11.* vnde cùm *in d. c. cum in Eccleſia*, cauſa conteſtata fuiſſet coram Epiſcopo Lincolnienſi, non potuit Archiepiſcopus niſi iuſtè ad ipſum fuiſſet prouocatum, in cauſa procedere.

CAPVT II.

Cœleſtinus III. *Magiſtro a Columbo.*

STuduiſti à nobis quærere, vtrum de cauſa, quam alicui delegamus, alius qui ſit generalis in prouincia Legatus, vel ante cognitionem, vel poſteà valeat cognoſcere, & commiſſionis noſtræ proceſſum, quem iudici delegato tranſmittimus, valeat taliter impedire. Hanc itaque dubitationem de animo tuo amputare volentes, reſpondemus quod cùm mandatum ſpeciale deroget *b* generali, Legatus commiſſionem alij, vel alijs factam ſpecialiter non debet, nec poteſt impedire: vbi etiamſi ſecundùm formam expreſſam noſtri mandati ſententia fuerit promulgata, non poterit ipſe Legatus, niſi ſuper hoc mandatum ſpeciale receperit, eam quolibet modo irritare. Ipſam tamen, ſi rationabiliter lata fuerit, confirmare valet, & executioni mandare.

NOTÆ.

1 a MAgiſtro Columbo.] Ità legitur *ſub hoc tit. cap. vnico, in 2. collect.* non autem apparet, cuius nationis, ſeu prouinciæ eſſet Magiſter Columbus. Credo tamen natione Anglum eſſe, præſentique deciſioni anſam dediſſe quæſtiones agitatas inter Elienſem Epiſcopum Apoſtolicæ Sedis Legatum, & Vualterum Archiepiſcopum Rhotomagenſem, iudicem delegatum in illis partibus, quarum meminit Baronius *anno 1191.*

2 b *Derogat generali.*] Vt in ſimili cauſa reſpondit Innocentius *lib. 1. epiſt. regeſtr. 1.* vbi notauit Boſquetus, noſque plura adduximus *in c. 1. de reſcriptis*. Hanc tamen regulam non procedere, quando concurrunt duo mandata in vna perſona, docet Noguerol *alleg. 7. n. 42.*

COMMENTARIVM.

3 *Concluſio refertur, & probatur.* EX hoc textu communiter deducitur talis aſſertio: *De cauſa ſpecialiter à Pontifice delegata Legatus cognoſcere non poteſt, nec per viam querelæ in prima inſtantia, aut appellationis in ſecunda, niſi vt eam confirmet.* Quæ concluſio probari poteſt *ex cap. ſanè 11. cap. paſtoralis, §. prætereà, cap. ſignificaſti, de officio delegati, cap. penult. in fine, de purg. canonic.* Conſonat lex *5. tit. 5. part. 1.* Illuſtrant Lælius Cæcus *de repub. tit. de ſtatu Legati, num. 4. verſ. 11.* Barboſa *lib. 1. iuris Eccleſ. cap. 5. n. 81.* Mandoſius *de inhibit. q. 5.* Petrus Gregor. *lib. 5. partit. tit. 3. c. 3.* Anguianus *lib. 3. de legibus, c. 33. n. 33. & 36.* Fachineus *lib. 12. controu. c. 85.* Tondutus *de præuent. p. 2. c. 7. n. 9.* Antonius Cuchus *lib. 1. inſtit. tit. 5. de legatis*, Fragoſo *tom. 1. Chriſt. Reipub. diſp. 10. §. 2. n. 8.* Gambara *de officio Legati, lib. 8. n 99.* Moneta *de commut. c. 5. n. 193. & c. 6. n. 264.* Narbona *de appell. à vicario, q. 1. nu. 152.* Illuſtriſſimus Manrique *annal. Ciſterc. anno 1204. cap. 3. num. 3.*

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis admodum redditur ſequentibus conſiderationibus. Prima ex eo naſcitur; nam quoties inter duos iudices ambigitur, vter ex eis iudicaturus ſit, ſi æquales ſunt, ſimul de cauſa cognoſcere, & ſententiam proferre debent, *cap. paſtoralis, de reſcriptis*; ſi verò alter eorum maior ſit, ille cauſam terminabit, *cap. ſi duobus 7. de appell. l. contra pupillum, §. vlt. ff de re iudic.* pluribus relatis docet Anguianus *d. lib. 3. c. 33. num. 2.* ſed in concurſu iudicis delegati, & Legati Sedis Apoſtolicæ, inficiari non poteſt, tam ratione dignitatis, quàm iuriſdictionis maiorem eſſe Legatum, vt docent Chaſſaneus, Legaufre, & Coruinus in præſenti rubrica: igitur Legatus etiam de cauſa alij delegata cognoſcere valet. Augetur hæc difficultas; nam ſi delegatus in cauſæ cognitione procedit, quia gerit vices Pontificis, illumque repræſentat, *cap. ſanè 11. de officio delegati*, etiam Legatus gerit vices Pontificis, vt ſuperiori commentario probaui, & iuriſdictionem ordinariam exercet in prouincia ſibi aſſignata, *cap. 2. hoc tit. in 6.* igitur in concurſu delegati etiam quoad primam inſtantiam præferendus eſt. Secunda militat difficultas contra eam aſſertionis partem, vbi affirmatur, per viam appellationis quoad reuocationem ſententiæ prolatæ non poſſe Legatum de cauſa alij ſpecialiter delegata cognoſcere, ſed tantùm ad eius confirmationem; & naſcitur ex eo, nam ſi Epiſcopus vicarium ſuum generalem in diœceſi habeat, & cauſam ſpecialem committat alicui iudici ſuo delegato, ab hoc iudice delegato ad ipſum vicarium generalem appellatur, vt docent *in cap. 2. de con-* 4 *Impugnatur hæc aſſertio.*

fcere fe cognitioni illius causæ, quæ iudicibus delegatis iam commissa etat. Pro cuius difficultatis solutione repetentes, & Filesacus in eo textu, Abbas Siculus, & Cardinalis in præsenti affirmant, quod licèt Legati, aut Episcopi non possent de causa specialiter delegata cognoscere; tamen eos posse supplere negligentiam, & punire dolum ipsius delegati; ideòque in eo textu ordinarium non iure proprio, sed vt negligentiam iudicis delegati suppleret, in causa processisse. Sed hanc doctrinam ita generaliter traditam refellit Anguianus *de legibus d. lib. 3. cap. 33.* quare ea solutione omissa, verius dicendum textum illum specialiter procedere in casu ibi proposito, cùm videlicet absolutio à delegatis facta in perniciem animarum vergebat, quarum saluscuræ, & solicitudini Episcoporum commissa erat: quare in ea specie potuit Ordinarius supplere malitiam, & negligentiam ipsius delegati. Ita textum illum accipiunt Anguianus *vbi sup. n. 43.* Balboa *in c. cum non ab homine, n. 19. de iudicijs.*

C A P V T III.

a Innocentius III. *tit. S. Laurentij in Lucina Presbytero Card. Sed. Apost. Legat.*

NIsi specialis illa dilectio, quam ad personam tuam habuimus, & habemus, iustum motum animi nostri temperaret, pœna docente cognosceres, quantùm excesseris, qui spretis canonicis sanctionibus, & consuetudine generali, motu proprio præsumpsisti Troianum Episcopum à Troiana Ecclesia ad Panormitanam de facto transferre.

N O T Æ.

a INnocentius III.] Huius textus integram, & veram historiam retuli *in c. nisi specialis, de renunc.* vbi extat alia pars huius epistolæ, & commentarium dedi *in cap. 1. de translat. Episcopi.*

C A P V T IV.

a Idem *eidem.*

QVod translationem Pontificis de Troiano Episcopatu ad Panorm. Metropolim à te factam ratam nolumus habere, zelus vtique rectitudinis, non amaritudinis nos induxit; quia licèt in Regno Siciliæ generalis sit tibi commissa legatio, ad ea tamen sine speciali mandato non debuisti manus extendere, quæ in signum singularis priuilegij sunt Summo Pontifici reseruata: tamen etsi quædam ex his, quæ de speciali concessione sæpè fuere Legatis indulta, vt illorum videlicet absolutio, qui propter sacrilegas manuum iniectiones in clericos incidunt in canonem sententiæ promulgatæ, videantur ex ipso legationis officio iam *b* licere Legatis; an existimas, quia vices nostras tanquam Legato tibi commisimus exequendas, quod *c* Panormitanæ Ecclesiæ posses subijcere Messanen. vt illam isti præficeres, concesso sibi priuilegio Primatiæ? An putas ex eadem causa tibi licere duos Episcopatus vnire, vel vnum diuidere sine licentia speciali? Non ergo in eius odium, vel ad iniuriam tuam reputes esse factum, cùm etiam fęlicis mem. Alexander Papa prædecessor noster quasi simile fecerit obuiando præsumptioni Legati, quem in Hispania destinarat, volenti simile attentare.

N O T Æ.

1 a IDem.] Etiam huius textus inscriptionem exposui *in d. c. nisi, de auctoritate, & vsu pallij.*

b *Licere Legatis.*] Vt dicemus infrà *in c excommunicauimus.*

c *Panormitanæ Ecclesiæ.*] Hæc epistola in his verbis valdè difficilis visa est Siculis Scriptoribus. Sed vt historia faciliùs perpendatur, libet facti seriem ex Abbate D. Rocho Pirro repetere, qui ita ait: [Hæc epistola graui controuersiæ inter recentiores Auctores ansam dedit; vbi enim nos legimus: *An existimas, quod Panormitanæ Ecclesiam posses subijcere Messanensem?* legendum alij malunt: *An existimas, quòd Panormitanam Ecclesiam posses subijcere Messanensi?* Immò in aliquot Decretalium Gregorij IX. exemplaribus ita reperies; sed occasionem diuersis, immò oppositis sanè sententijs præbuit vetus editio; nam in vetustissimis omnibus codicibus, & in aliquot etiam postremę editionis non omnes sunt appositæ litteræ nonnullarum vocum, sed nomina in compendiũ redacta, & breuitatis causa, vt fit, decurtata, paucis characteribus exprimuntur ea forma, quam subijcio: *An existimas, quod Panormi. Ecclesiam posses subijcere Messan.* vbi vox *Panormi.* non est primus, vt fortè cuipiam videtur, eius nominis casus, sed compendium est per apocopen vocis *Panormitanę*. Id apertissimè suadet ipsa Pontificię orationis consecutio, & colligatio: ecce enim quam subijciat Pontifex eiusdem periodi partem, *Vt illam isti præficeres.* Age verò, quis vel primoribus (vt aiunt) labijs Latini sermonis attigit latices, cui non constet in hac postrema periodi parte pronomen, *illam*, mentis oculis subijcere, quod longiùs distat substantiuum, Panormitanam scilicet Ecclesiam; aliud verò pronomen *isti*, Messanensem Ecclesiam in memoriam reuocare? Qui aliter velit, is profectò potiùs dicendus erit ineptus, quàm vt ineptã Pontificis locutionem asseramus; sin verò hęc ita sint, vt altera periodi pars primę cohęreat, *Panormitanę* certè legendum erit, de qua scilicet dicitur, quod illam pręficere voluerit; alioqui turpiter in vna, & eadem periodo opposita concludens, Panormitanam Ecclesiam Messanensi subiectam, & Panormitanam Ecclesiam Messanensi pręlatam dixisset Pontifex. Quod si nonnulli legisse hactenus videntur *Panormitanam*, id inde factum est, quòd dictionem illã, *Panormi*, nõ aduertentes vocis esse compendium, primum eius nominis casum esse crediderint, vel quòd sublatus esset apex, qui syllepsis huiusmodi, vt plurimum est index, vel quòd per errorem Typographi in mediam periodum irrepsisse existimauerint, cùm absque eo rectè primo aspectu videretur constare sententia: traxit fortè etiam ad errorem propinquitas illa dictionis *Ecclesiã*, cui proximũ rati sunt consentire debere nomen, rem penitus non perpendentes: cæterùm facilè vnus deinde codex errorem hausit ab alio: quę etiam causa fuit, vt iuris Interpretes pleriq; in eum locum ea ratione præbeant quęstioni argumentũ, perinde quasi Panormitanã Ecclesiam Messanensi Legatus subdidisset; ipsi enim cũ in eo toti sint, an suo iure Legatus aliquam Ecclesiam alteri subijcere queat, neglexisse videntur, an in litteris Põtificis diceretur, quod Messanensis Ecclesia infra Panormitanã, vel quod contrà Panormitana infra Messanensẽ constituta sit, ad rem enim, quam ipsi ibi pertractãt, perinde est quoquo tandem modo id acciderit: & quamquã aduerterint plerique, legendum esse, *Panormitanę*, quod non sentimus; prudentię tamen fuit, cùm lectorum commodo

modo consulentes quæstionis argumentum nihil inuerterunt, sed in eo, qua ratione fuerat ab alijs constitutum, versati sunt, molestiam certè non exhibere lectoribus, qui recentiores scriptores cum veteribus committunt, si vel leuiter ab antiquis recessissent Interpretes noui. Si ergo quæramus, an Cencius Messanensem Ecclesiam Panormitanæ, an Panormitanam Messanensi subdiderit, nō ab Iurisconsultis petenda sunt suffragia, qui quod ad historiam spectat, alij ab alijs accepere, parum soliciti quonam modo se res habuerit: sed oratio ipsa Innocentij, & totius epistolę tenor, ac consecutio; scriptores item, qui illa, vnde hæc pendent, enarrant, consulendi sunt. Cencius Legatus in Siciliam cum exercitu Pontificis iussu venerat Marcoualdum Siculo imperio inhiantem profligaturus; Fridericum puerum, ne Regno deijceretur à perduelle, venerat defensurus: testis est ipse Innocentius *in ep.210.lib.2.* quam refert Bzouius *ad annum 1199 num. 12.* Cùm idem ergo Cencio, & Gualterio esset hostis, ijdemque regni fines in eiusdem Friderici Regis fide continendi essent, mutuam profectò hominum gratiam, necessitudinemq; prępositus labor, eademq; studia conciliarunt. Erat Gualterius Friderico consanguinitate propinquus; tutelę ab Innocentio demandatę onus libens susceperat, à Marcoualdi perfidia quàm longissimè abhorreret, re ipsa ostenderat: quid ergo Legato Cencio in Friderici defensione commodius vnquam potuit accidere, quàm tanti viri totius Sicilię, & Apulię Cancellarij ad Marcoualdum debellādum gratia vti, ac amicitia? In quas ille difficultates bellorum incidisset, si alterum aduersus se, tantumq; hostem adsciuisset? Quantam Pontificis incurrisset offensionem, si ab Friderici fide Gualterium auertisset? Immò verò adeò Cencius Gualterij gratiam inire studuit, nouisq; in dies amoris significationibus hominis beneuolentiam demereri, vt illum è Troiano Episcopo, neq; expectata Pontificis facultate, Panormitanum fecerit Archiepiscopum. Iam verò erat per hęc tempora Messanensis Antistes Berardus, quem Bonfiglius Bertiū vocat: is verò fuit in primis Marcoualdo addictissimus, adeò vt Messana Romam contenderit ab Cœlestino Pontifice pro illo deprecaturus. In ecclesiasticam item excommunicationis, & suspensionis pęnam incidisse, Marcoualdi partium sectatoribus intentatam, liquet ex epistola 60 Innoc *lib.5.* cuius meminit Bzouius. Age iam, æquum hic lectorem velim. In animum quis vnquā inducat, Cēcium Legatum cùm Gualterij opera, industriaque indigeret, cùm hominis gratiam sibi, maximè collato Archiepiscopatu, conciliare studuit, Panormitanā Ecclesiam de ipso Friderico benemeritum, cui Gualterium nuper præfecerat, Ecclesię alteri voluisse subijcere, ac Messanensi præsertim, vbi plurimi Marcoualdo sese adiunxerant perduelli, vbi Berardus esset Antistes, tā egregius illius fautor, vt Pontificia lętus anathemata exsorberet potiùs, quàm à cęptis desisteret? Adeòne pręuaricatus est Legatus in grauissima, quam pręmanibus habebat, causa à Pontifice demandata? Nonne meritò in proditionis suspicionem venisset Cencius, qui Friderici consanguineum, tutorem, defensorem egregium premēs, eos qui in hostium partibus censerentur, euexisset ad fastigiū dignitatum? Quàm ergo acriter quàm vehementer, quā impotenter in Cencium inueheretur Innocentius, si Regnum Siculum, si Fridericum puerum eo facinore vidisset in discrimen adductum? Orationem hic cohibeam, ne declamare videar; sed illud paucis adijciā, ępistolę clausulam meæ causę maximè adstipulari; hęc enim ibi lego: *Non in eius odium, vel ad iniuriam tui reputes esse factum, sed vt priuilegium Petri maneat incōcussum.* Eam hic amouet suspicionem Pontifex, noluisse se quę gessisset Legatus, rata habere, eius Gualterij, de quo ad calcem vsq; epistolę egerat, odio ductum. Atqui nulla futura fuisset odij suspicio in Innocentio, si Gualterium Panormitanū Pręsulem Messanensi subdidisset Cencius, eique rei non annueret Pontifex; sed gratiam potiùs illius iniuisset Innocentius, si ab ea illum potestate exemisset. Totius ergo (vt dicebam) epistolæ tenor, atq; connexio requirit, vt in hanc formam Innocentij verba proferantur: *An existimas, quia vices nostras tāquam Legato tibi commisimus exequendas, quod Panorm Ecclesiam posses subijcere Messanensem, vt illam isti præficeres.* Ex quibus nihil est, quod admodum gaudeant Messanenses Bonfiglius, & Piccolus, alijque. Percepit fortassis animo quispiam me illuc in præsentia collimare, vt Messanensem Ecclesiam subiectam quoq; Panormitanę fuisse ostendam; sed alio me vocat studium veritatis. Vt ergo, quod sentio, in medium proferam, nihil Panormitanos aio, me iudice, pro suę Ecclesię prerogatiua; ex hac epistola nihil Messanenses pro sua posse repetere. Cùm enim rescripsisset Cēcius, Gualterium in Panormitana Cathedra pro Legati, qua fungebatur, auctoritate constituisse, rationē illam perstringere, atq; elidere conatur Pontifex suis in litteris. An fortè, inquit, quòd nostras vices tibi demandauerimus, & legationis iura dederimus, poteris etiam vnam Ecclesiam alteri subijcere, Episcopatum vnū in duos partiri, vel duos in vnum vnire? Huius verò dicti hæc certissima est sententia, quam explicare nō pigeat. Licèt Cenci, in mea sis legatione, liquet profectò, te Ecclesiam quempiam, verbi causa Messanensem Panormitanæ subijcere haud posse; constat planè duos per te Legatum Episcopatus coalescere, vel vnum in partes seiungi haud posse: haud absimili igitur ratione, quamquam Legationem meam in Sicilia obeas, haud licuit tibi Episcopum ex vna in alteram trāsferre Ecclesiam; pleraq; enim sunt, quæ peculiarem desiderent à Pontifice potestatem, nec cum Legationis iure eorum facultas demandatur. Vt igitur ex ijs Innocentij verbis nemo id eliciat, quod duos coniunxerit Episcopatus, vel vnum seiunxerit Cencius; ita planè nec quempiā Ecclesiam alterius suffraganeam constitutam. Hęc verò interpretatio ita sine obice fluit, ni fallor, vt si eam initio proposuissem, haud dubium sit, quin omnibus arrisisset. Qua de causa ab eo labore supersedere fortè poteramus, dum ostendimus legendum esse *Panormitanę*, non *Panormitanam*, in Innocentij litteris. Volui tamen eam statuere disceptationem, vt hanc libentiùs Messanenses meam amplecterentur sententiam; nimirum, quia nisi illis placeat, id ipsis discrimen impendet, vt Messanensem Ecclesiam subiectam olim à Legato, siue iure, siue iniuria, Panormitanæ fuisse concedant; si enim hęc verba non ad exempli gratiam afferrentur à Pontifice, sed rem à Legato gestam declararent, euincunt profectò collatam olim Panormitanæ Cathedræ potestatem à Legato in Messanensem Ecclesiam; cùm tamen ipse integram, germanamq; periodum Innocentij non tam restituerim, quàm ostenderim, plaudente ipsa epistola, historicis, & (quę humanę mentis domina est) ratione. Cùm ergo acquiescere nollet Innocentius, vt in Panormitana Ecclesia sederet Archiepiscopus Gualterius, de quo hactenus, Castinensis illi traditur Præsulatus, quod suadet epistola Innocentij, qua vtitur Lellus *2. part. §. 81. fol. 46.*] Hactenus D. Rochus Pirro. Quæ ad huius textus interpretationem, & commentarium spectant, adduxi *in cap. 1. de translat. Episcopi*, & prosequuntur Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 5.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 3. ex num. 24.*

C A P V T V.

Idem a *Barentin. Episcopo, & Marsican. Capellano, & Subdiacono nostro.*

LIcèt *b* Tran. Canonici ab initio dissensissent, tandem tamen omnes vnanimiter consenserunt, dil. f. G. fratrem *c* Cassin. Abbatis in Archiepiscopum eligentes, cuius electionem ven. f. n. *d* P *e* Portuen. Episcopus, tunc Sed. Ap. Legatus *f* examinari præcepit, & examinationem redactam scriptis fecit sigillis dilecti filij Archidiaconi, & Magistri Petrach muniri, cum suo quoq; sigillo ad Sed. Ap. transmittendam: litteras quoque suas nobis pro fratre dicti Cassin. Abbatis deprecatorias destinauit, quas cum decreto electionis omnium Canonicorum subscriptionibus roborato, necnō & lit-

& litteris *g* suffraganeorum, & *h* populi, tres de Canonicis Tranen. Ecclesię ab vniuerso Capitulo destinati nobis humiliter præsentarunt, petentes electionem canonicam de persona idonea celebratam, auctoritate Apostolica confirmari. *i* Nos autem ad maiorem cautelam à pręfatis Canonicis iuramentum recepimus, non à nobis exactum, sed ab illis oblatum; & factum electionis, sicut est moris, & iuris, examinauimus, diligenter. Iterum verò nuncius præfati Cassin Abbatis suas nobis litteras pręsentauit, grauem contra iamdictum Legatum querimoniam continentes, quòd postquam electionem examinauerat, & eam ad nostrę deliberationis examen transtulerat, nuntijs iam directis eandem electionem malitiosè nimis *k* examinare præsumpsit. Vnde petebat per viros idoneos suspicione carentes de ipso facto inquiri. Cumque præfatus superuenisset Episcopus, & ea, quæ gesta sunt, intellexissemus ab ipso, de consilio fratrum nostrorum examinationem secundam, tanquam à non suo iudice factam, postquam negotium ad nostrum fuerat translatum examen, censuimus irritam, & inanem.

NOTÆ.

a Barentin] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.3.* in sexta autem collectione legitur, *Bonon.* sed perperam, cùm causa, quę in præsenti textu refertur, contigisset in prouincia Apuliæ, Bononiensis autem Ecclesia sit in prouincia Æmiliæ, vnde committi eius cognitio non poterat Bononiensi Præsuli. Legendum ergo est, *Barriensi Episcopo.* Barrium enim, vulgò *Barri*, est ciuitas Episcopalis in Apulia, iuxta Tranensem ciuitatem, cuius Episcopus Concordius appellatus subscripsit Concilio Romano celebrato sub Hilario, vt refert Carolus à S.Paulo *in Geogr. sacra, pag. 58.* Huius ergo Ecclesiæ Præsuli, & M. Capellano, & Subdiacono Romanæ Ecclesię delegauit Innoc. præsentem causam electionis Tranensis Archiepiscopi.

b *Tran*] Tranum, vulgò *Trani*, est vrbs Apuliæ, cuius Episcopus Eutychius subscripsit Concilio Romano 3. sub Symmacho. Est Ecclesia Metropolitana, habetque tres Ecclesias suffraganeas.

c *Cassin. Abbatis.*] Petri videlicet II. qui posteà ab Innocentio III. creatus fuit Presbyter Cardinalis: fuit ordine 64. Abbas amplissimi, & perillustris monasterij Cassin. vt referunt plura adducentes de situ, & magnitudine Cassinensis monasterij Yepes *tom.1. chron. D. Benedicti, anno 529 c.4.* Coronel. *in notis ad Gongoram, tom.3. pag. 430.*

d *P.*] Petrus Galocia Portuensis Episcopus, creatus Cardinalis à Clemente III. mense Septembri, anno 1190. qui decessit temporibus nostri anno 1211. vt refert Vghellius *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, tom.3. Italiæ sacrę.*

e *Portuensis.*] Ciuitas Portuensis non longè ab Ostia est ad Tyberis dexteram: distat ab Vrbe Romana per 18. milliaria, secundam Episcopalem Cathedram obtinet Pontifici immediatè subiectam, cuius Præsul Senatoria purpura decoratus in Basilica Lateranensi feria 3. sacra peragit, vt refert Vghellius *vbi supr.*

f *Examinari.*] Iuxta ea, quæ latè adduxi *in cap. postquam, de elect.*

g *Suffraganeorum.*] Qui electioni, & ordinationi ipsius Archiepiscopi, tanquam Metropolitani interesse debebant, vt probaui *in cap. si Archiepiscopus, de temporib. Ordin.*

h *Populi.*] Supplicantis, non eligentis, vt exposui *in c.2. de elect.*

i *Confirmari.*] Post electionem enim legitimè celebratam sequitur Pontificis confirmatio, vt probaui *in d. c. significasti, de elect.*

k *Examinare.*] Id est nouum scrutinium facere; examen enim in præsenti accipitur pro scrutinio, vt iam notauit Cironius *ad tit. de scrut. in ord. faciendo.*

COMMENTARIVM.

3 Conclusio Probatur. EX hoc textu talis depromitur conclusio: *Facta relatione superiori, iudex qui retulit, aliquid innouare ea pendente non potest.* Probant textus *in c.1. vers. Nam si tale, 20. dist. c. nomen presbyteri 2.q.1. c. viduum, in fine 2 q 6. cap. multum stupeo 3.q.6. c. denique 6.q.3. c. bonæ 4. §. nec obstat, de postul. Prælat. c. dudum 22 c. eùm in veteri 51. de elect. c. Ecclesia 4. vt lite pendente, c. intimasti 68 de appel. l. inter 6. §. 1. ff. de interdictis, & relegatis, l. ex illo 13. C. de appel. l. 2. C. de relationibus, l. 2. C. Theodos. eod. tit. l. 2. C. vt lite pendente,* iuncto Merillo *lib. 2. obs. c.7.* Consonat de iure Regio lex *35. tit 3. lib. 1. recop.* Illustrant congestos à Barb. *in prę senti, & lib. 1 iuris ecclesi. c.5. n.83.* Speculator *p.2. lib.2. tit. de relationib. §.5.* Vantius *de nullit. tit. ex defectu sententiæ, n. 143* Lancellotus *de attentatis, 2 p. c 8. per totum,* Maranta *de ordine iud. actu 2 vltimæ partis, n.10.* Narbona *in d. l 35. glossa 6.* Donel *lib 28. comment c 7.* Ciron. *lib 2 obseru. c.16.* Gutherus *lib.1. de officijs domus, c.27.* D. Nicolaus Antonius *de exilio lib.2.* in fine Brissonius *lib 3. de formulis,* Salgado *de protect. 1. p. c.7. n.7.* Petrus Gregorius *lib. 5. partit. tit. 14. c.2.* Hunnius *in encyclop. p.2. tit. 35.*

4 Ratio dubitandi. Sed aduersus hanc assertionem communiter à repetentibus ex hoc textu deductam insurgi potest sequenti iuris consideratione. Actus extraiudiciales non inducunt attentata, nec suspendunt iurisdictionem iudicis ordinarij; vnde appellatio, quę in iudicio interposita inducit attentata, *c.1. cum vulgatis, de appel.* si extra iudicium interponatur, effectum suspensiuum non operatur, immò ea non obstante, iudex à quo validè in causa procedit, *d c.1. c. constitutus, el 2. de appel.* Docent Lancellotus *de attentatis, 2. p. c. 12. limit. 3.* Salgado *de protect. 2. p. c. 13. per tot.* Moneta *de commut. c.8. n 583 & de conseru. c 9 q.2.* Sed relatio, quæ Pontifici facta fuit in præsenti, extraiudicialis erat, siquidem Legatus extra iudicium retulit statum electionis Prælati Tranensis: igitur per eam non fuit suspensa iurisdictio ipsius Legati. Augetur hæc difficultas sequenti ratiocinio; nam si relatione facta superiori non liceret aliquid innouare, sequeretur quod nec partes ea pendente possent appellare: sed prouocare valent, *l.1. §. 1. ff. de appel.* igitur quia per relationem non suspenditur status causę relatę. Facit etiam contra pręsentem assertionem textus *in l 9. tit. 14 lib. 4. recop.* vbi statuitur, quod quando Princeps iubet Magistratui inferiori, vt statim alicuius causę referat, non proinde in eius cognitione supersedere debet, nisi specialiter suspensio illi iniungatur: igitur quia per relationē non suspenditur causę cognitio.

Hac difficultate minimè obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, relationem apud Vopiscum, Dionem, Suetonium, Tacitum, historię Augustæ scriptores, accipi pro oratione in Senatu habita à Principe Consulibus, quibus datum erat ius cogendi Senatum, dum rem in Senatu decernendam proponebāt. 5 Relatio quid è Tacitus *lib.2. annal* de qua relatione accipiendū est, quod refert Vopiscus *in Probo*, videlicet Principibus ius tertię relationis datum fuisse: & apud Capitolinū *in Pertinace*, Imperatorem Pertinacē ius quartę relationis obtinuisse: Suetoniū *in Augusto, c 58.* M.A. adhuc Cęsarem ius quintę relationis adeptum fuisse: quę historię Augustę testimonia exponunt post Casaubonem, Salmasium, & alios historię Augustę Scholiastas Gutherus *lib.1. de officijs domus August. c.41.* Buiengerus *lib.1. de Imper. c 15.* Ciron. *lib.2. obseru. c. vlt.* In præsenti autem relatio accipitur pro consultatione facta inferiori ad superiorē. Relatio enim, & consultatio perinde se habent, ac continens, & contentum, & promiscuè accipiūtur in Digestis, & Codice, tam Iustin. quàm Theodos. de relationibus, & consultationibus. Quas relationes ad Principes mittebāt Prȩsides prouinciarum, & ipsi Prȩfecti Prȩtorio, quādo dubię litis occasio id exigebat. Quem relationum morem à Plinio secundo cùm ad ordinandam Bithiniam, & Pōtum à Traiano Principe missus esset, frequēter vsurpatum fuisse legimus *lib 10. ep. ipsius.* Relatio igitur fit à minori Magistratu ad superiorem, quoties sententiam ferre non audens, causam superiori refert. Non per omnia relatio appellationi similis est, nec in omnibus ab ea differt. Similis est appellationi, quia sicut appellatione pendente nihil inno-

innouari valet, *c.1.eum vulgatis, de appel.* ita relatione facta Principi, vel superiori, nihil est innouandum ex hoc textu, & alijs suprà adductis. Differt autem relatio ab appellatione primò in eo, quod appellatio interponitur à partibus, relatio verò fit à iudice, *l. 2. C. de officio Vicarij*, ibi: *Relationes iudicum libenter audiuimus.* Secundò appellatio tantùm interponitur post sententiam, *l. vlt C. de sent. & interl cum l. vlt. C. quorum appellationes*, Symmachus *lib.10. epist 29. Verecundè potiùs, quàm iure suscepi prouocationem, non stante sententia.* Relatio autem fit ante sententiam, *cap. intimasti, de appel.* & posteà antequam executioni mandetur, *l.10 & 34. Cod. de appel. in Theodos.* maximè in publicis, & extraordinarijs iudicijs: cuius relationis exemplum habemus in actis Apost. *c.25.* cùm Paulus seruatus esset Cęsaris cognitioni, quem appellauerat. Agrippa Paulum audire concupiuit, iubente Festo adductus est Paulus, ibi: *Cùm Agrippa, & Berenice in auditorium introissent cum Tribunis, & viris principalibus ciuitatis, iubente Festo adductus est Paulus. Et dixit Festus: Agrippa Rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc hominem, de quo omnis multitudo Iudęorum interpellauit me Hierosolymis, petentes & acclamantes, non oportere eum viuere ampliùs: ego verò comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, iudicaui mittere. De quo quid certum scribam domino, non habeo: propter quod produxi eum ad vos, & maximè ad te, Rex Agrippa, vt interrogatione facta, habeam quid scribam. Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & causas eius non significare.* Deinde pluries relatio fieri potest, *l.37. C. Theodos. de appel.* appellatio autem in eadem causa tertiò non est admittenda, *c. sua, de appel.* notauit Cironius *d. lib.2. obseru. c.16.* in appellatione cognoscit, & pronuntiat iudex ad quem appellatur; ad relationem rescribit Princeps, seu Quæstor sacri Palatij, *l. iubemus, C. de appel. l 34. eod. tit. in Theodos.* quò spectant Symmachus *lib.10 ep 62. Post crebras cognitiones, & rescripta ad relationem numerosa.* Possidius *in vita S. Augustini, c. 12. Cùm ingratus ad pijssimum Principem prouocasset, ab Imperatore relationi debitum est responsum solutum, & consequutum præceptum.* Notauit Iuretus ad Symmachum *lib.10. ep 53.*

6 De causis relationis. Secundò sciendum est, relationem ita plenam, & integram faciendam esse, vt quid rescribat Princeps, ambigi non possit, *l. ne causas 15. d. l. iubemus 34. C. de appel.* Symmachus *lib.2. epist. 30. & lib.10. epist 45. & 53.* & post Constantini constitutionem acta ipsius relationis debent partibus exhiberi, vt si relatio minùs plenè facta sit, vel contraria alicui ex partibus videatur, liberum ei sit refutatorias preces adiungere, *authent. nouo iure, C. de relationib. l.1. & 8. C. Theodos. de appel. & lib 22. obseru. cap.33.* iudex enim relationem dubiorum per sententiam sæpiùs promittebat, *l.2. C. Theodos. de relat.* vbi legendum est, *Relatione promissa*, non *præmissa*, vt vulgò legitur, contra fidem Codicis Theodos. vnde illa deprompta est: quo modo etiam emendauit Symmachus *lib. 10. epist. 53.* in illis verbis: *Post præmissam relationem;* Iuretus *in notis ad ipsum*, & notauit Gutherus *lib.1. de officijs domus, cap.28.* aliàs enim si iudex exemplum litterarum relationis litigatori non edebat, & contra eum rescribebatur, prouocare poterat, *l.1. ff. de appell.* vbi ait Vlpianus: *Quid enim si Preses consulendo mentitus sit, & pars docuerit, vel falsa, vel non ita se habere, quæ scripta sunt.* Merillus *lib.2. obseru. cap.7.* Relationum vsus frequēs apud veteres fuit in causis dubijs, magnique momenti, *l.8. C. Theodos. de defensorib. ciuit.* aut ad tollendam iuris dubitationem, aut propter publicam disciplinam. Huius exemplum habemus in lege Constantini, qua iubet, vt prouinciarum Præsides, si quis potentiorum extiterit insolentior, & ipsi vindicare non possint, aut examinare, aut pronunciare de eius nomine, ad Principem, aut certe ad Præfecturæ Pretorianæ scientiam referant, quo prouideatur qualiter publicæ disciplinæ, & læsis tenuioribus consulatur. Est alia relationis species apud Symmachum *lib.10. epist. 54.* facta à Præfecto Vrbi Senatus nomine, vt restitueretur ara Victoriæ, priuilegijsque Vestalium, & prædijs templorum Paganorum, contra quam D. Ambrosius libellos, seu preces supplices scripsit: posteà tamen Imperator Iustinianus vsum relationum sustulit, vt litium breuitati consuleret, *in nouella 195.*

7 De vsu relationū in Ecclesia. In Ecclesia etiam vsum relationum inualuisse iam à primis eius sęculis, constat ex Innocentio I. *ep. ad Aurel. Carthag. Episcopum*, ibi: *Restituit eum Apostolicę Sedis ad relationem duplicis Synodi iudicatis.* Et *ep.91. & 96.* inter epistolas D. Augustini: *Vestris relationibus respondentes rescripsimus.* Et ex litteris ipsis Pontificis ad Concil. Mileuit. quę reperiuntur *d. epist.91. Fiant enim necesse est cautiores, cùm inuentores malorum ad duplicis relationem Synodi, sententię nostrę statutis viderint ab ecclesiastica communione seiunctos.* Et in epistola ad Exuperium Episcopū Tolos. *Dilectio tua institutum secuta prudentum, ad Sedem Apostolicam referre maluit quid de rebus dubijs custodire deberet, quàm vsurpatione pręsumpta, quæ sibi videretur de singulis obtinere.* Siricio in epistola ad Hincmarum Tarracon. *Ad Romanam Ecclesiam, vt poţè ad caput tui corporis, retulisti.* Ex Leone I. in epistola ad Episcopos prouinciæ Viennēnsis: *Nobiscum itaque fraternitas vestra recognoscat, Apostolicam Sedem pro sui reuerentia, à vestrę etiam prouinciæ sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam; & per diuersarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellationem causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia.* Vetustissimum extat similis relationis exemplum apud D. Cyprianum *lib.4 ep.55* quod refert, & explicat Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imperij, lib.1. c.10* vbi eundem morem ex varijs Concilijs Orientis, & Occidentis probat. Idem vsus relationum adstruitur ex epistola Synodi Sardicēsis ad Iulium, apud Hilarium: *Optimum, & valdè congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est ad Petri Apostoli Sedem, de singulis quibusque prouincijs referant sacerdotes.* Quare *lib.2. huius voluminis*, titulus 28 concipitur *de appellationibus, recusationibus, & relationibus.* Ad quam vltimam rubricæ partem, videlicet de relationibus, spectat textus *in c. intimasti 68 eod. tit.* Relationes suprà recensitę tribus ex causis potissimum fieri solent, quas enumerant Maranta *in speculo, p.6. art.6. n.4.* Lancellotus *d.2. p. de attentatis, c.8.* Prima est, quoties iudex ante sententiam in causa ciuili, siue criminali, quoties de iure dubitat, Principi eam refert, *d. l.1. C. de relationibus, l. eum qui, §. iudicibus. ff. de iudicijs.* Secundò relatio fit ex necessitate, cùm Princeps committit causam iudici, facultate delegata tantùm procedendi vsque ad conclusionem causæ, cum expressa inhibitione proferendi sententiam; tunc enim causam instructam tenetur delegatus Principi referre iuxta formam commissionis: ad quem casum referendi sunt textus *in c. cùm olim, de testibus, c. fin. de appel.* Tertia causa relationis adest cùm fit ex natura ipsius negotij, quia illius decisio ad superiorem spectat, *c. vt debitus, c. vt nostrum, de appel. c maiores, de baptismo:* & de hac relationis causa accipienda est præsens, decisio, cùm confirmatio Episcoporum spectet ad Pontificem, iuxta adducta *in c. postquam, de elect.* Legatus enim in præsenti post examinatam electionis causam, eam retulit Innocentio III. vt electio ab eo confirmaretur, vel infirmaretur.

Quibus ita animaduersis ratio huius decisionis ex eo 8 Ratio decidendi.
prouenit, nam per relationem superiori factam, sicut per appellationem, causæ cognitio deuoluitur ad superiorem, itaut iurisdictio iudicis referentis suspendatur, *l ad Principem 22. ff. de appel.* post relationem enim conquiescit iudicis referentis officium, *l. ex illo, C. de appel.* Vnde omnia, quæ postea exercentur, tanquam ab incompetente, siue non habente iurisdictionis vsum, nulla sunt ipso iure, vt iuxta hunc textum ibi, *inanem*, defendit Narbona *in d. l.35. glossa 6. nu.5.* sicut enim attentata appellatione pendente sunt nulla, *cap.1.* cum alijs, *de appel.* ita & gesta facta relatione antequam Princeps rescribat, ipso iure non subsistunt, Lancellotus *d. c.8.* Maranta *d. art.3* qui varijs ampliationibus, & limitationibus adductis hanc exponunt doctrinam.

Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam negamus relationem esse actum extraiudicialem, immò iudicialem esse probatur. Siquidem à iudice fit, cōsentientibus partibus, quibus relationis exemplum exhibetur, vt si minùs plenè, aut verè facta sit, suos libellos offerant refutatorios. Deinde quia relatio appellationi æquiparatur; vnde titulus *de appell.* in vtroque iure concipitur *de appellat. recusationibus, & relationibus:* igitur sicut appellatio, & recusatio sunt actus iudiciales, ita & relatio, quæ illis adiungitur. Nec augmentum primum difficultatis aduersatur, pro cuius expositione, & textus *in d. l.1. §.1.* vera interpretatione, varij distinguendi sunt casus. Primus est, cùm relatione pendente partes aliquid innouarunt, & illud non irritatur, quia rela- 9 Dissoluitur difficultas.

relatio, quoad iudicem referentem, non quod partes, inducit attentata, vt docet Lancellotus *d.c.8. nu.2.* Secundus est, cùm relatione pendente iudex referens sententiam dixit; possunt enim partes ab ea appellare, *l. 1. Cod. de relat.* licèt enim à sententia nulla, vt est etiam prolata pendente relatione, non sit necesse appellare, *l. 1. & per totum, ff. quæ sententiæ sine appellat. l. 1. Cod. quando appellare*; tamen appellatio, si interponatur, valet, & subsistit, *c. cùm olim, cap. significantibus, de officio delegati, c. exhibita, de iudicijs, cap. significauerunt, de exceptionibus, c. dilecto, de appel. l. si expressim, ff. eod. tit.* propter effectum deuolutionis, & alios, quos considerat Narbona suprà, *numer. 9.* & hoc casu procedit textus *in d. l. 1 Cod. de relationibus.* Tertius casus euenit cùm relatio Principi fit, ipseque Princeps rescribit, & partes appellationem interponunt; & hoc casu distinguendum est ius Pandectarum à noua constitutione Imperatoris Constantini: iure enim Pandectarum prouocari poterat à rescripto Principis, quod relationem Magistratuum sequebatur, *d. l. 1. §. 1. ff. de appellat.* Per constitutionem tamen Constantini relatam *in l. 1. Cod. Theodos. de appel.* qua iubetur, vt relationis exemplum partibus tradatur, vt intra quinque dies, si relatio veritati causæ non conueniat, suas preces refutatorias offerant; si transactis his diebus relatio Principi missa sit, à rescripto causam decidente, nec prouocari, nec supplicari potest, *l. 6 C. Theodos. de appel l. 2. C. Theodos. vt lite pendente.* Docet, & ita exponit Merill. *lib. 2. obs. c. 7* Nec obstat vltimum augmentum; procedit enim textus *in d. l. 9. recop.* in relatione petita à Principe, non verò facta à Magistratu ex consensu partium, & exemplo relationis illis exhibito; tunc enim nisi expressè causæ cognitio à Principe inhibeatur, non suspenditur eius iurisdictio.

Adhuc superiori assertioni obstat textus *in c. constitutis 45. appel.* vbi in ipsa specie præsentis decisionis, cùm quædam causa electionis per modum appellationis esset ad summum Pontificem deuoluta, Legatus à latere pendente appellatione, non solùm validè, verùm etiam licitè in causa processit, & electionem examinauit: igitur quia licèt per appellationem, aut relationem suspendatur iurisdictio iudicis à quo, non tamen inhibetur examen electionis canonicæ. Huic difficultati, vt satisfaciant Glossa *verbo Delegauit*, & antiquiores, varias adducunt solutiones, ex quibus illa nunc placet, quæ affirmat, textum illũ procedere in appellatione, cui partes facilè renũciare solẽt, *c. inter sollicitudinẽ, de app.* quare cũ partes in eius textus specie consensissent, vt Legatus post appellationẽ iterũ causam examinaret, rectè docetur, Legatũ potuisse in causa procedere partibus cõsentientibus, & appellationẽ renunciantibus. Docet Moneta *de cõmut. vl. vol. c. 8. n. 588.* 10 Exponitur constitutis, de appell.

C A P V T VI.

Idem *S. Apri, & S. Leonis* a *Abbatibus, & Magistro R. Archidiacono* b *Tullen.*

Dilectus f. R. *c* Meten. Canonicus nobis humiliter intimauit, quod cùm ven. f. n. *d* Prænestinus Episcopus Ap. Sed. Leg. Ecclesiam sancti Trudonis eidem ad regnationem proprij Pastoris in *e* manibus eius factam *f* liberaliter *g* contulisset, dil. f. R. Meten. Archidiacon. ad quem illius Ecclesiæ præsentatio pertinebat, asserens quod eodem inconsulto conferri non potuit à Legato, donationi eius minùs rationabiliter se opponens, Canonicum ipsum super eadem Ecclesia indebitè molestare præsumpsit. Cùm igitur plus iuris habeat in concessione Prælatus, quàm in præsentatione patronus, nec præiudicetur Prælato, si quando per Ap. Sed. Legatum, eo inconsulto, Ecclesia concedatur: dis. v. per A. s. m. quat. dictum Archidiacon. vt ab eius super hoc indebita molestatione desistat; mon. præm. per cens. ecclesiasticam ap. rem. cogatis.

N O T Æ.

1 a *Abbatibus.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 4.* Monasterium S. Leonis est ordinis D. Augustini in vrbe Tullensi, de quo fratres Sarmat *to. 4. Galliæ Christ. fol. 559.* Monasterium etiam S. Apri est ordinis D. Benedicti in eadem diœcesi, de quo ijdem fratres Sarmat. *d. tom. 4 fol. 69.*

b *Tullensis.*] De Tullensi Ecclesia nonnulla notaui *in c. cùm accessissent, de constit.*

c *Metensis.*] De Metensi Ecclesia egi *in c. debitum, de bigamis.*

d *Prænestinus Episcopus.*] De quo non pauca retuli *in c. dudum, de elect.*

2 e *In manibus eius.*] Legati videlicet; nam resignatio debet fieri in manibus superioris, ideòque potest fieri coram Legato à latere, *c. deliberatione 3. hoc tit. lib. 6.* Docent repetentes *in cap. si Abbatem, de electionibus, lib. 6.* Gambara *de officio Legati, lib. 6. numer. 163.* Flamin. *de resign. lib. 7. q. 13. n. 15.*

f *Liberaliter*] Id est sine vlla pensionis reseruatione in fauorem certæ personæ; tunc enim sicut talis resignatio facta in manibus ordinarij non valet, *c. fin. de pactis, c. ex parte, de officio delegati*: ita facta coram Legato non subsistit. Docent Gambara *vbi sup.* Rebuffus *de resign. nu. 5.* Flaminius *vbi proximè, n. 17.*

g *Contulisset.*] Cùm sciret esse Canonicum, aliàs si Canonicus inscio Legato beneficium impetraret, eius collatio nulla esset, *c. fin. de officio Legati in 6.* Iam pro expositione Clementinæ 2 de officio Ordinarij, dixi *in c. si proponente, de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

Sequens conclusio communiter deducitur ab Interpretibus ex hoc textu: *Legatus à latere confert beneficia vacantia in sua prouincia, quamuis eorum præsentatio spectet ad patronum ecclesiasticum.* Probant eam textus *in c. litteras, de supplen. neglig. c. 1. c. præsenti 3. c. deliberatione, c. fin. hoc tit. lib. 6. c. si à sede 31. de præb. eod. lib. c. cùm dilectus 28. de iurepatron. c. venerabilem, de præbendis, c. sua, de confirm. vtili.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & lib. 1. iuris ecclesiast. c. 5. n. 54.* Cæsar *de Eccles. hierarc. disp. 3. §. 2.* Vighellius *in method. iuris can. pag. 289.* Renatus Chopinus *lib. 2. de sacra polit. tit. 6.* Couarruuias *pract. q. 36.* Azor *tom. 2. instit. mor. lib. 5. c. 29.* Lambertinus *de iurepat. lib. 2. p. 3 q. 8. art. 1.* Dartis *de beneficijs sect. 3 c. 4.* Garzia *eod. tract. 5. p. c. 3.* Corrasius *in simili tract. p. 2. c. 3.* Duarenus *lib. 3. de sacris, c. 3.* Moneta *de commut. c. 10. nu. 321.* Tondutus *tom. 1. res. canon. c. 2 §. 6.* Gambara *de offic. Legati, lib. 3. per tot.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. p. 2. lib. 4. disp. 1. §. 4 per totum*, P. Gregorius *lib. 5. partit. tit. 3. c. 2.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 8.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. c 4. n. 14.* Moez *in c. 1. hoc tit. lib. 6.* 3 Conclusio probatur.

Sed aduersus hanc assertionem ita pro ratione dubitandi insurgi valet, nam cum Episcopo ordinario collatore beneficiorum tantùm concurrit Pontifex, non verò eius Legatus, qui per delegationis officium vocatur ad partẽ sollicitudinis, non verò in plenitudinem potestatis, *c. multum 2. q. 6.* Igitur Legatus, quantumuis à Latere, nõ potest conferre beneficia vacantia in sua prouincia. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Legatus non potest beneficiũ conferre in præiudicium tertij, *c dilectus 28. de iurepat.* sed conferendo beneficia vacantia in prouincia suæ legationis, præcipuè si sint iurispatronatus ecclesiastici, præiudicium irrogatur Episcopo, & patrono: igitur nullo modo 4 Impugnatur hæc assertio.

Lega-

Legatus à latere beneficia intra prouinciam suam vacantia conferre valet. Accedit, nam si vera esset ratio ab Innocentio in præsenti assignata illis verbis : *Quia plus iuris habet in concessione Prælatus, quàm in præsentatione patronus*; sequeretur Legatum etiam conferre posse beneficia iurispatronatus laicalis, cùm militet eadem ratio: sed non potest ea conferre cùm ad laicum spectat præsentatio, *d.c.dilectus 28.* igitur, nec beneficia iurispatronatus ecclesiastici conferre valet.

Hac difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est præsens Innocentij decisio, ad cuius expositionem, præmissis Legatorum generibus, de quibus *in c.1.hoc tit.* egi, sciendum est, Legatum à latere posse conferre beneficia vacantia in sua prouincia, vbi Legationis officium exercet, etiamsi ad Sedem Apostolicam ob negligentiam Ordinariorum sint deuoluta, *c.penult.de preb & dign* Gambara *d.lib.3.de officio Legati, n.263.* quare aduersus Legatum non currit semestre assignatum in Concilio Later. quia cùm etsi Ordinarius negligens sit, potest posteà iure deuoluto illud conferre; ideò Concilij Lateranensis tempus non habet locum in Legato. Ampliatur etiam hæc Legatorum potestas, vt procedat etiam in beneficijs, quorum collatio spectat ad exemptos, quia eorum etiam ordinarius est, *c.si Abbatem, de elect.* Docent Antonius Cuchus *lib.5.instit.tit.de Legato, n 68.* Selua *de beneficijs 3.p.q 66.* Corrasius *eod.tract.c.3.n.4.* Similiter etiam procedit hæc Legatorum facultas, si beneficij collatio ad patronum Ecclesiasticum spectet, vt ex hoc textu docent Gigas *de pensionib q.24 n.1.* Lambertinus *de iurepatr.1.p. lib.1.art.6.n.4.* qui etiam resoluunt, in hac specie non desiderari expressam iurispatronatus derogationem. Hæc etiam beneficia, quæ Legatus potest conferre, ea vacatura suæ collationi reseruare valet, *c.præsenti, hoc tit.lib.6.* etiam in fauorem, & gratiam alicuius certi clerici, *c.cùm dilectus, de iurepatr.* non tamen illa conferre, aut illi aliquod ius ad rem dare, *c dilectus, de præbendis*; hoc enim tantùm R. Pontifex facere valet, *c.detestanda, de concess. præb.c.præsenti, de officio delegati, lib.6.* nec item beneficium vacaturum promittere; nam licèt id ei permissum videatur *in c.accedens, de concess præb.* tamen *in c 2.eod. tit.* huiusmodi permissio declaratur nullius momenti, & contra Concilium Later. cuius definitionem non magis relaxare potest Legatus, quàm ceteri ordinarij: in eadem etiam Ecclesia, pendente vna reseruatione, aliam facere non potest, *c.præsenti, §.fin.* in diuersis verò Ecclesijs plures reseruationes facere valet. Barbosa *lib. 1. iuris Eccles. c.5. n.55.* Cęsar & Fragoso *vbi sup.*

5 Legatus quæ conferat beneficia.

Legati etiam à Latere non possunt conferre Ecclesias Cathedrales, vel Regulares, seu ipsarum Cathedralium maiores post Pontificalem dignitates electiuas, *c.deliberatione, hoc tit.lib.6.* Dartis *d.c.4.de beneficijs*, Valensis *d tit.8.* nec etiam conferre possunt beneficia reseruata à R. Pontifice, *c.licèt, de præb.lib.6.* licèt eis concessa sit facultas conferendi beneficia qualitercumque vacantia; quia in reseruatis R. Pontifici non possunt se ingerere. Similiter licèt habeant potestatem conferendi beneficia etiam reseruata, non possunt conferre beneficia vacantia in Curia, nisi specialiter, & expressè id eis concedatur, *c.2.de pręb.in 6.* nec etiam conferre possunt beneficia litigiosa, *c.1. & 2.vt lite pendente, lib.6* nec etiam beneficia ad Episcopum deuoluta ex negligentia Prælati regularis exempti, quæ Episcopus confert auctoritate Apostolica, *Clem.1.de supplenda neglig* cùm enim eo casu Episcopus conferat beneficium, vt delegatus Pontificis, non potest Legatus se intromittere, *c.studuisti, hoc tit.* Selua *de beneficijs, part.3.quæst.66* Fragoso *vbi supr.num. 56.* Similiter nec beneficia conferre valet iurispatronatus laicorum, patronoq; inuito, nisi ad Episcopum per negligentiam patroni deuoluta sint, *c.cùm dilectus 10 de iurepatr.* nec etiam si eorum collatio sit iurispatronatus laicorum, & clericorum simul. Docent *in d.c dilectus*, Abbas, & Calderinus, ne ex societate clericorum laicis præiudicetur, argumento textus *in l.si communem, ff.quemadmodum seruitutes, c.1.de iurepatron.lib.6.* Aliud dicendum est in beneficijs iurispatronatus laicorum ex præscriptione, vel priuilegio, vt probat Valensis *lib.1.de beneficijs, tit.4.n.16.* etiam beneficium de iure vacans, si de facto retinetur possessio, quamuis conferri possit, *c.licèt, de præb. in 6.* possessio tamen tradi non valet: quo modo intelligitur textus *in c.cùm nostris, de concessione præbendæ*: vbi tanquam subreptitia huiusmodi collatio iudicatur. Circa Vicarias perpetuas, postquam placuit beneficiorum appellatione comprehendi, concurrit Legatus cum Ordinario in eis conferendis, & inter illos locus est præuentioni, *c.si à Sede, de præbendis in 6.* Garzia *de beneficijs, 5.p.c.3.*

6 Legatus quæ beneficia non conferat.

Legati verò missi, vel nati nullam habent iure Legationis facultatem conferendi beneficia, *c 1. hoc tit.in 6. c. si à Sede 31. de præb. eod.lib.* Ratio est, quia Episcopi habent fundatam iurisdictionem iure communi quoad collationem beneficiorum. *c.3. de institut. c.quia 5. de concess. præb.c.3. de relig. domibus*, quare magnum illis sequeretur præiudicium, si Legati nati possent beneficia conferre. Nec obstabit si dicas, eandem rationem præiudicij adesse in Legatis à Latere, qui beneficia conferre valent, vt proximè probaui: nam talis facultas concessa fuit Legatis à latere propter eorum amplam dignitatem, & prærogatiuam dignitatis Cardinalitiæ; & quia ipsi raro, & nisi magnis ex causis in prouincijs mittuntur; quod in alijs Legatis non consideratur. Hoc autem procedit, nisi specialiter illis sit indulta, *c. 1. hoc tit.lib.6.c.litteras, de supplend.negligentia*; aut nisi sint missi cum potestate, seu auctoritate Legati à latere: Illi enim absque alia speciali facultate possunt conferre, quæ Legati à latere conferre solent. Gigas *de pensionib. q. 6. n.19.* Garzia *5.p.c.3.* Sed hæc facultas in Nuncijs etiam missis cum potestate Legati à latere solet restringi ad certum beneficiorum genus, & ad beneficia certi valoris, ideò tempore collationis inspici debet, & in actis exhiberi facultas ipsa. Illud tamen in praxi obseruatum sæpiùs vidi, vt in æstimando valore ipsius beneficij non computentur distributiones, seu anniuersaria, quæ vulgò in nostra diœcesi Salmantina appellantur *Obenciones de clerecia*, vt prosequuntur Garzia *d.5.p.c.3. de beneficijs*, Valensis *d. tit.*

7 De alijs Legatis.

Ex quibus iam apparet vera decidendi ratio huius decisionis, quæ ex eo prouenit; nam cùm Legati à latere gerāt vices R. Pontificis in prouincijs sibi designatis cum amplitudine potestatis, quam alij Legati non habent, vt *in c.1. hoc tit.* probaui: ideò sicut R. Pontifex potest conferre, quæcumque beneficia, ita & Legatus à latere ratione legationis sibi commissæ potest conferre beneficia vacantia in sua prouincia. Neque interest, quod eorum collatio spectet ad personam Ecclesiasticam ratione dignitatis Ecclesiasticæ, quam obtinet; nam adhuc ea conferre potest. Ratio est, quia cùm sit ordinarius Legatus à latere in ea Ecclesia, cuius ratione clericus exercet iuspatronatus; quid mirum, vt Legatus tanquam superior possit conferre ea. Accedit, nam similia beneficia, quorum collatio spectat ad Episcopum ratione Episcopatus, Legatus conferre valet: igitur similiter, & illa conferre potest, quorum collatio spectat ad clericum ratione iurispatronatus Ecclesiastici. Crederem tamen, quod si ad clericum spectet collatio beneficij ratione iurispatronatus hæreditarij, vel alio modo acquisiti, dum non Ecclesiæ causa competat, tunc non posse Legatum conferre tale beneficium; tum ne deterioris conditionis sit clericus, quàm laicus; tum quia præsens textus procedit casu, in quo iuspatronatus spectabat ad clericum, Archidiaconum videlicet ratione propriæ dignitatis: non verò idem dicendum esset, si competeret ratione proprij patrimonij.

8 Ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt satis controuersum sit apud Interpretes, an Legatus à latere in sua prouincia conferat beneficia vacantia iure ordinario, an iure speciali? & iure speciali ea conferre docuerint Duarenus *d c.3 de sacris Ecclesiæ*, Corrasius *d.2. par.de beneficijs, c.3.* Selua *eod.tract.dicta 2.p.n.34.* alij relati à Garzia *d.p.3.n 8.* tamen contraria sententia verior est, videlicet competere iure ordinario, vt Legato à Latere; in his enim, quæ iure legationis illi competunt, ordinarius dicitur, *c.2. hoc tit. lib.6.* sed collatio beneficiorum pertinet ratione legationis ipso iure absque speciali concessione: igitur vt ordinarius collator confert beneficia in sua prouincia vacantia. Ita tenet Garzia *dicto c.3. n.8.* Fragoso *d.§.3.n.6.* vnde virtute legationis poterit in præiudicium Episcopi tanquam superior beneficia conferre. Nec augmentum difficultatis aduersatur; nam præsens decisio accipienda est iuxta casum in ea propositum, iuris videlicet patronatus ecclesiastici, non verò laicalis; nam in præiudicium patroni laici Legatus beneficia conferre non valet.

9 Dissoluitur difficultas.

Sed

10 Sed superiori assertioni opponitur textus *in c.1. de appel.* vbi deciditur, Archiepiscopum Eboracensem A. S. Legatum non potuisse conferre beneficium vacans in sua prouincia, collationemque ab eo factam esse irritandam: igitur quia Legati non possunt conferre beneficia vacantia in sua prouincia. Huius difficultatis solutio ex suprà dictis facilè depromitur; diximus enim Legatum tantùm à latere posse conferre beneficia vacantia in sua prouincia, non autem Legatum natum, vel missum; quia in hac parte ęqualis non est eorum auctoritas: vnde cùm Archiepiscopus Eboracensis sit Legatus tantùm natus, vt *in c.1. hoc tit.* probaui, ideò non potest conferre beneficium etiam vacans in sua prouincia.

Exponitur c. 1. de appell.

11 Secundò aduersatur textus *in c. litteras 4. de supplend. neglig.* vbi proponitur, beneficia tanto tempore vacasse, vt eorum collatio deuoluta esset ad R. Pontificem: & cùm Legati Sedis Apostolicæ ordinarij collatores beneficia vacantia contulissent, consultus fuit Innocentius III. vtrum videlicet possessores sustinendi essent in possessione ipsorum, an verò Legati ea conferre possent? Et respondit Innocentius III possessores, si aliàs digni sint, sustinendos esse in beneficiorum possessione, aliàs Legatos auctoritate Apostolica conferre ea posse. Ex quo Innocentij III. decreto duplex insurgit difficultas Prima, nam si iam collatio beneficij erat deuoluta ad R. Pontificem, atque Legatus tanquam ex iure deuoluto conferre poterat, *c. penult. de præbendis*; quo modo sustinetur collatio ab Ordinario posteà facta. Secunda, si Legatus confert beneficia vacantia in sua prouincia iure proprio, & ordinario, quomodo in eo textu asseritur, auctoritate Apostolica conferre debere, præcipuè cùm illa, quæ ratione legationis exercentur, auctoritate Apostolica peracta non dicantur, *c. hi qui*, vbi Glossa, & Francus *n. 5. c. si apostolicę, de præbendis, & dignit. lib. 6.* Primæ difficultati satisfaciendum est ex verbis ipsius textus, ibi: *De patientia permittatis ab ipsis pacificè possideri.* In quibus innuitur, in eo textu collationem beneficij potiùs ex pietate, & misericordia tolerari, quàm ex iuris stricti principijs defendi, quod iam in eo textu notauimus. Secundæ difficultati respondetur, in eo textu non agi de Legato à latere, sed de Legato misso, qui iure proprio, & auctoritate ordinaria nunquam beneficia confert, nisi ex speciali delegatione illi concedatur: vnde rectè ait Innocentius III. in eo textu auctoritate Apostolica illi indulgeri, vt si possessores beneficiorum idonei non reperiantur, possint ea auctoritate Apostolica conferri.

Intelligitur c. litteras 4. de suppleud. neglig.

Deinceps suprà traditis opponi potest noua Clementis IV. decisio relata *in c. deliberatione 4. § prohibemus, hoc tit. in 6.* vbi Clemens IV. prohibet, ne Legatus in genere, aut in specie cuicumque concedat facultatem conferendi beneficia, quæ pendente legatione aliqui duxerint in eius manibus liberè resignare, ea adiecta ratione, quia fraus fieret Concilio Lateranensi inhibenti collationem beneficij vacaturi. Quæ Clementis decisio, vt superflua reijcienda venit; siquidem, vt suprà diximus, licèt Legatus possit reseruare beneficia vacatura, nequit tamen ea conferre; quod & apertè probatur, si rectè perpendatur decisio textus *in cap. constitutis, de concess. præbend.* Pro huius textus interpretatione aliqui existimarunt, inspecto iure Decretalium potuisse Legatum à latere collationem beneficij etiam vacaturi alijs committere; quorum opinioni assentiri non possum, cùm *in d. c. constitutis*, expressè contrarium statuatur: quare existimo, nouam prohibitionem Clementis IV. non eò respicere, vt auferat potestatem Legatis committendi collationem beneficiorum, quæ nondum vacarunt; hoc enim iam iure Decretalium prohibitum erat. Sed noua prohibitio illius textus eò tendit, vt Concilium Lateranense, quod loquebatur tantùm in casum mortis, videlicet cum beneficium vacasset per mortem, traheretur ad casum, in quo beneficia liberè resignantur, quia huiusmodi commissione conferendi beneficium vacaturum fraus fiebat Concilio Lateranensi: vnde sicut Innocentius III. *in d. c. constitutis*, protraxit Concilij Lateranensis prohibitionem ad casum, in quo beneficiorum prouisio committitur: ita Clemens IV. ipsam Innocentij decisionem protraxit ad casum, in quo committeretur collatio beneficij vacaturi per resignationem; ne, quamuis remotissimè, fraus fieret Concilio, vt latiùs prosequemur *in d. c. constitutis 11.* 11

Exponitur c. 4. § prohibemus, hoc tit. in 6.

C A P V T VII.

Idem a *Illustri Regi Francorum.*

NOuit ille, qui nihil ignorat, quod Regiæ sublimitati. *Et infrà:* Nuper autem primò dil. f. M. & Vualt. milites, & postmodum dil. f. Magistrum F. Decanum Aurel. cum litteris tuis benignè recepimus, & curauimus multipliciter honorare, sicut per ipsos poterit pleniùs tuæ Serenitati patere. Ipsi autem in nostra, & f. n. præsentia constituti contra eundem *c* Card. ex parte tua querimoniam intenderunt, videlicet quod cùm tibi esset certa ratione *d* suspectus, post *e* ap ad nos interpositam extra *f* fines regni Francorum in terram tuam interdicti sententiam promulgauit; qui etiam in animam tuam promiserunt, & obtulerunt iurare, quod tu coram *g* Legatis, & delegatis nostris super hoc negotio stabis iuri; & quod propter huiusmodi negotium, nec per nos, nec per alium fueris ex parte nostra citatus, vt iuri pareres, prædictam petens sententiam, recepta huiusmodi *h* cautione iuratoria, relaxari. Cęterùm ad ea, quæ contra Card. obiecerunt, & eis respondimus, & tuæ magnificentiæ respondemus, quod etsi fines regni Francorum exierat, nondum tamen fuerat terminos suæ legationis egressus, cùm non solùm in regno Francorum, sed *i* Vien. Lugdun. & Bisuntin. prouincijs iniunctam sibi à nobis legationis solicitudinem suscepisset.

N O T Æ.

1 a [*Illustri.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 5.* quo modo rescribi solet Principibus sæcularibus, vt Imperatori Constantino *in c. solitæ 6. de maior. & ob.* Illustri Regi Castellæ *in c. 1. de restit. spol. in 5. compil. extrauag. vnica, de Iudæis.* Illustri Regi Aragonis *in c. quantò 18. de iureiurando.* Illustri Regi Francię *in præsenti, & in c. tuam 3 de ord. cognit. & in extrauagan. meruit, de priuileg. inter communes.* Illustri Regi Cypri *in c. penult. de confirm. vtili.* Regi Angliæ *in c. quantò 3. de iudicijs.* Regi Vngariæ *in c. intellecto 33. de iureiurando.* Regi Lusitaniæ *in c. ex speciali, de Iudæis*; notarunt Cenedus *ad Decretal. collect. 109. n. 1.* Basseus *in chron. Hisp. c. 18.* cuius tituli, & nomenclaturæ rationem reddunt, & illustrant Valdes *de dignit. Regum Hispan. c. 13.* Iuretus *ad Symmachum, lib. 10. epist. 37.*

2 b [*Nouit.*] Huius textus decisionem, partem esse epistolæ nostri Innocentij III. relatæ *in c. nouit, de iudicijs*, & ad eundem casum pacis fractæ inter Philippum Regem Galliæ, & Angliæ Regem pertinere, Cuiacius, & Ant. August. *in d. cap. nouit*, & alij non inferioris notæ Interpretes existimarunt, asserentes occasione pacis ruptæ cum Ioanne Angliæ Rege Innocentium III. in Franciæ prouincias Petrum S. Mariæ in Via Lata Diaconum Card. Legatum à latere misisse, & duas scripsisse epistolas, vnam ad Episcopos Galliæ *in d. c. nouit*, aliam ad ipsum Philippum relatam *in hoc textu, & in c. nouit, de appellat.* cuius aliam partem eadem face historiæ illustrandam, relatam *in c. sicut 29. de iureiurando*, notauit magnus vir D. Franciscus Ramos *in memor. ad Alex. VII. pro Episcop. Lusit. propos. 4. § 1. num. 47.* Sed ni fallor causa huius decisionis diuersa est ab argumento, & historia textus *in c. no-*

c.nouit, *de iudicijs:* existimo enim interdictum, cuius mentio fit in hoc textu, fuisse interdictum appositum ob repudiatam vxorem ab ipso Philippo, de quo egi *in c.1. verbo Exulare, de postul.* Illud enim prolatum fuit à Cardinali Legato in ciuitate Viennensi, vt in nostro textu innuitur, & probatur ex duabus epistolis nostri Innocentij editis à Sirleto *pag. 169.* his verbis: [Quantò ampliùs de honestate tua, discretione pariter, & litteratura confidimus, tantò fiducialiùs ea tibi committimus exequenda, quæ Apostolicæ Sedis honorem respiciunt, & communem vtilitatem populi Christiani. Cùm itaque de fratrum nostrorum consilio ad reformandam inter charissimos in Christo f.n Ph Francorum, & R. Anglorum Reges Illustres plenæ pacis concordiam, vel treguas saltem vsque ad quinquennium statuendas te duxerimus inter cętera destinandum, discretioni tuæ auctoritate præsentium indulgemus, vt si quos viros ecclesiasticos, Archiepiscopos, vel Episcopos, vel minoris viros ordinis in regno Anglorum esse cognoueris, quorum tractatui pacis sit consilium opportunum, eos ad te conuoces, & per districtionem Ecclesiasticam, si necesse fuerit, nostra fretus auctoritate venire compellas. Nulli ergo, &c.]

[Scripsimus charissimo in Christo f.n.Ph. Illustri Regi Francorum, vt ea, quam superduxit contra Ecclesiæ interdictum, à suo separata consortio, charissimam in Christo f. n Francorum Reginam Illustrem vxorem suam in gratiam recipiat coniugalem, & debito pertractet affectu. Vt autem mandatum nostrum super hoc meliùs, & expeditiùs compleatur, discretioni tuæ auctoritate præsentium indulgemus, per Apostolica scripta mandantes, & districtè præcipientes, vt nisi dictus Rex infra mentem post commonitionem tuam prædictā Reginam in gratiam receperit coniugalem, & honore debito pertractarit, ex tunc totam terram eius, appellatione postposita, subijcias interdicto, ita quod præter baptisma paruulorum, & pœnitentias morientium, nullum in ea diuinum officium celebretur: & ven.f nostris Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis filijs nostris Abbatibus, Prioribus, & vniuersis Ecclesiarum Prælatis constitutis in terra eius in virtute Spiritus sancti districtè pręcipimus, vt cùm in terram Regis eiusdem interdicti sententiam promulgaueris, eam ap.rem. secundùm prædictam formā obseruent, & per suas faciant prouincias, dięceses, & Ecclesias obseruari. Nulli ergo, &c.] Scriptū est super hoc Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, Prioribus, & vniuersis Ecclesiæ Prælatis in terra Regis Franciæ constitutis. Cùm enim Philippus, vt suspectum recusasset ipsum Cardinalem Legatum, atque à sententia interdicti appellasset, atque etiam proposuisset prædictum Cardinalem fines Regni Franciæ egressum interdictum promulgasse, & sic sine iurisdictione, cùm prouinciam legationis excessisset: consultus Innocentius per Legatos missos à Philippo, & in hoc textu relatos, primæ quęstioni responsum dedit in epistola relata *in d.c. nouit, de appel.* secundæ verò in hoc textu.

c *Cardinalem.*] Petrum videlicet Diaconum Cardinalem tituli S. Mariæ in Via Lata.

d *Suspectus.*] Ad hanc partem spectat textus *in c. nouit, de appel.*

e *Post appellationem*] Cùm enim prædictus Cardinalis apud Senonas Archiepiscoporum, & Episcoporum Concilium congregasset, vt contra ipsum Philippum procederet, & interdictum in Regno Franciæ apponeret, Philippus per nuncios suos ad Sedem Apostolicam appellauit, vt refert Spondan. *in contin. Baronij, an. 1198. n. 9.*

3

f *Fines Regni Francorum.*] Pro diuersitate temporum diuersi fuerunt huius Regni fines; dum enim Galli Romanis parebant, in sex prouincias Regnum diuidebatur, vt eius ęui, & sequentium historiam, & geographicam descriptionem referens tradit Hothomanus *in Franco-Gallia, c.1. 2. & 3.*

g *Legatis, & delegatis nostris.*] Qui varij fuerunt; nam Petrus Cardinalis, de quo in præsenti, missus fuit, vt iam cœptum negotium diuortij prosequeretur; fuerant enim antea iudices dati in hac causa Octauianus Episcopus Ostiensis, & Ioannes presbyter Cardinalis, vt refert Spondanus *vbi sup. anno 1201. n.1.*

h *Cautione iuratoria.*] Sub qua relaxanda erat interdicti sententia, *c. qua fronte, de appel. c. ex parte 23 de V.S.* Vnde rectè petebat in hac parte Philippus interdicti sententiam relaxari.

i *Vien. Lugdun. Bisunt.*] Prouincię istæ tempore Innocentij III. erant Galliæ, non tamen spectabant ad Regnum Francorum, vt constat ex eius Regni descriptione tradita à Doctore *pag. 80.* Vnde cùm in Viennensi ciuitate Legatus sententiam Interdicti promulgasset, intendebat Philippùs eum extra Franciæ prouincias, & per cōsequens extra legationis terminos sententiam dixisse.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter deducitur, *Legatum cui commissa est legatio in diuersis prouincijs, posse in vna cognoscere de causis emergentibus in alia; postea tamen quàm terminos prouinciæ sibi commissæ egressus fuerit, non posse exercere iurisdictionem.* Ita vltra ordinarios in præsenti ex hoc textu docuerunt Moneta *de commut. vlt vol. c. 5. nu. 226.* Couar. *lib. 3. var. c. 20.* Gonzalez *in reg. 8. glos. 22.* Barbosa *lib 1. iuris eccles. c 5. n. 76.* Azor *2. p. instit. lib. 5. c. 27. q. 4.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. disp. 10. §. 2. n. 37.* Gambara *de officio Legati extra prouinciam, n. 2. & 3.* Nam licèt non possit iudex extra prouinciam ius dicere, *l. 3. ff. de officio Præsidis*, *l. vlt. ff. de iurisd.* tamen Legatus diuersarum prouinciarum ordinariam in omnibus prouincijs sibi assignatis habet iurisdictionem, *c. 2. hoc tit. lib 6.* Sed ordinarius iudex in quolibet loco suæ iurisdictionis potest causas alterius loci decidere, ac terminare, *c. cùm Episcopus, de offic Ordin. lib 6.* igitur Legatus in qualibet prouincia suæ legationis potest exercere iurisdictionem contentiosam, etiam quoad res, seu personas existentes in alia prouincia: sed si iam excessit prouincias suæ legationis, non potest aliquam iurisdictionem contentiosam exercere. Neq; obstabit, si instes, Legatum Proconsuli æquiparari, *c. 2. hoc tit. lib 6.* sed Procōsul tantùm deponit imperium, dum ingreditur vrbem Romanam, *l. vlt ff. de off. Proconsulis*: igitur similiter licèt Legatus excesserit terminos suę prouincię, dum tamen nō ingrediatur Romanam ciuitatem, nō deponit imperium, aut iurisdictionem. Nam respondendum est, etiam Proconsulem iam egressum terminos prouincię suę iurisdictionem contentiosam exercere non posse: nec contrarium probat textus *in d l vlt.* nam omissis emendationibus Fabri, & Gothofredi *in eo*, Hothomani *lib. 4 obseru. c. 22.* dicendum est, Proconsulem in ingressu vrbis deponere imperium, id est, iurisdictionem voluntariam, quam etiam extra prouinciam exercere poterat, vt interpretatur Cuiac. *in nouella 95. Iustin.* vel insignia, & ornamenta dignitatis Proconsularis, vt vult Osuald *lib. 17. comment. Donelli, c. 9. littera E:* iurisdictionem autem contentiosam, ex quo excessit terminos suæ prouinciæ, certum est exercere non posse. 4

C A P V T VIII.

Gregorius IX. a *Patriarchæ* b *Hierosolym.*

VOlentes. *Et infrà*: Fraternitati tuæ legationis officium in prouincia tua duximus committendum; ita tamen, quod si Legatum ad partes illas de latere nostro contigerit destinari, executionem ipsius officij, quamdiù Legatus ipse ibi fuerit, pro Sed. Apost. reuerentia omninò dimittas.

N O T Æ.

1 a PAtriarchæ.] Geraldo videlicet; ipse enim mortuo Rodulpho electus fuit in Patriarcham Hierosol. & confirmatus à Gregorio IX. anno 1227. vt ex Scriptoribus Orientalibus refert Spondanus *in continuat. Baronij, prædicto anno, n. 7.* Besoldus *in hist. Hierosolym.*

b Hie-

b *Hierosolym.*] Amplitudinem, & principium huius Ecclesiæ retuli *in cap.3. de clericis peregrin.*

COMMENTARIVM.

1 IN hoc textu deciditur, præsente Legato à Latere officium Legati missi, seu nati cessare, nec huiusmodi Legatos insignijs vti posse. Quod & deciditur *in c. antiqua, §. dominicæ, de priuil.* Docent Barbosa *lib.1. iuris Eccles. c.5. n.19.* Fragoso *de regim.* vbi suprà, *disp.10. §.1. n.7.* Cuius doctrinæ ratio prouenit ex præcellentia Legati à latere, qui alios quoscumque Legatos præcedit, vt latè docet Manriquez *de præced. q.29. per totam.*

CAPVT IX.

a Idem.

EXcommunicatis pro iniectione manuum violenta, Ecclesiæ Romanæ Legati, qui de ipsius latere non mittuntur, extra prouinciam sibi commissam, vel ibidem, si huiusmodi manuum iniectores illuc contingat aliunde accedere; & qui Ecclesiarum suarum prætextu legationis sibi vindicant dignitatem, etiam subditis (quamuis in prouincia sua existentes) beneficium absolutionis impartiri non possunt, nisi de speciali gratia illis, & sibi amplius à Sede Apostolica concedatur.

NOTÆ.

a IDem.] Greg. videlicet IX. qui motu proprio præsentem edidit constitutionem à nemine consultus, vt de ipso Gregorio iam notaui *in c. fin. de consuetud.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio probatur. EX hac constitutione talis deducitur assertio: *Legati nati non absoluunt excommunicatos ob iniectionem manuum in clericos, etiam in sua prouincia: Legati missi similiter non absoluunt ipsos extra suam prouinciam, aut venientes ad eam ex aliena: Legati à latere omnes, & vbicumque absoluunt.* Probant hanc conclusionem textus *in cap. quod translationem, hoc tit. cap. ea noscitur, 13. cap. ad eminentiam 22. cap. quamuis 58. de sentent. excomm.* Illustrant Gambara *de officio Legati lib.12. per totum*, plures congesti à Barbosa *in præsenti, & lib.1. iuris Eccles. c.5. n.27.* Moneta *de commut. c.5. n.236* Suar. *de censur. disput. 22. sect.1. n.60.* Graffis *in decisionib. lib.2. c.49. n.58.* Fragoso *de regim. disp.10. §.2. n.23.* Gibalin. *in synopsi censur. pag.466.* Garcia *in summa, tract.1. diffic.3. dub.2. punct.5.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.3. §.2.*

2 Traditur dubitandi ratio. Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti iuris consideratione. Excommunicatio, quæ incurritur ob violentam manuum iniectionem in clericum, R. Pontifici est reseruata, nec alius, quam ipse ab ea absoluere potest, *cap. si quis suadente, 17. quæst.4.* & si Legatus à latere tanquam eius vices gerens ab ea absoluit, etiam Legati nati, seu missi, qui etiam dicuntur Vicarij R. Pontificis, *c. si. 93. dist.* Cæsar *vbi supr. §.1. n.11.* absoluere possunt: igitur aut Legati à prædicta excommunicatione absoluere valent, aut nullus. Augetur hæc difficultas ex eo, quia si Legatus à latere posset quoscunque excommunicatos, & vbicumque absoluere, posset etiam quoscumque, & vbicumque excommunicare, cùm ille possit absoluere, qui & ligare: sed Legati alienos subditos, & extra suam prouinciam existentes excommunicare non possunt, vt sæpè sæpiùs *in hoc titul.* probaui: igitur neque eos absoluere.

3 De Can. Si quis suad. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, cuius rationem vt percipiamus sciendum est, ob dignitatem clericalis status, & reuerentiam, quæ clericis debetur, in Concilio Lateranens. sub Innocentio II. celebrato, & in Concilio Rhemensi tempore Eugenij congregato anno 1148. *can.13.* statutum fuisse, vt si quis suadente diabolo tanti sacrilegij reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum manus violentas iniecerit, anathema sit, ita vt nullus Episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur. Referunt Concilij Rhemensis verba Baronius *anno* 1148. Manrique *annal. Cisterc. tom 3. anno* 1148. *cap.4.* quem canonem firmarunt Romanæ Ecclesiæ Præsules *in cap.1. cap. non dubium 5. cap. parochianus 9. cap. ex tenore 10. cap. cùm non ab homine 14. cap. tua 19. capit. contingit, de sentent. excomm. cap. eos 22. cap. cùm quis, 23. eod. tit. lib.6.* & alijs iuris locis congestis ab Antonio August. *in epit. iuris lib.37. tit.58.* Crespetius *in summa, verbo clerici non cedendi.* Illustrant hoc priuilegium canonis Pineda *3. par. Monach. Eccles. lib.20. cap.16. §.5.* Petr. Gregor. *lib.4. partit. cap.10, & lib.16. syntagm. cap.1. num.35.* Suarez *de censur. disput.22. sect.1. cap.4.* Sarmiento *in defens. libelli de redditib. eccles. p.1. §.3. monit. 55.* plures congesti à Cenedo *in collect. ad decretum, collect.24.* Barbos. *in d. c. si quis suad.* Petr. Greg. *lib.2. part tit.9. c.10. & tit.16. c.11.* Fragoso *de Regim. Christ. Reipubl. 2.p. lib.1. disp.2.* Delbene *de immun. eccles. tom.1. q.2. dubit.4.* Scortia *in selectis epist.29. select.69.* Gibalinus, & Garcia *locis suprà citatis*, Diana *par.9. tract.4.* Nos tamen tria tantùm in præsenti examinabimus, videlicet personas quæ hoc priuilegio fruuntur, aut in excommunicationem incidunt; ex qua iniectione excommunicatio incurratur; & qui possint ab ea absoluere.

4 De personis incan. comprehensis. Quoad primum, illis verbis, *Si quis*, omnes personæ vtriusque sexus, tam sæculares, quàm ecclesiasticæ, dum iudicium integrum rationis habeant, comprehenduntur, *c.1. c. mulieres, 60. cap. porrò 7. cap. ex tenore, 10. c. veritatis 24. cap. cùm illorum, 32. cap. de monialibus 37. cap. fin. de sent. excomm.* Docent latè Gibalinus, & Diana *vbi suprà.* Deinde quoad personas, quæ hoc priuilegio canonis gaudent, certum est, omnes clericos, siue in maioribus, siue in minoribus ordinibus constitutos, immò tonsuram tantùm habentes, hoc canonis priuilegio frui, quia in clericorum numero, & collegio recensentur, *cap. cleros, cap. psalmista, 21. dist. cap. cùm contingat, de ætat. & qualit.* Nec interest, an coniugati sint, dum deferant habitum clericalem, & alicui Ecclesiæ inseruiant, iuxta textum *in cap. vnico, de clericis coniugat. lib.6.* Concilium Tridentin. *sess. 23. de reform. c.6.* Monachorum etiam appellatione, qui hoc priuilegio fruuntur, veniunt religiosi vtriusque sexus, tam professi, quàm nouitij, necnon etiam conuersi, & canonici regulares, *cap. monachi 2. cap. parochianum 9. cap. cùm illorum, 32. cum seq. de sent. excommun. cap. religiosi, 21. §. vnico, eod. tit. in 6.* pluribus relatis docet Garcia *vbi suprà.* Etiam monachi bigami hoc priuilegio fruuntur, quia bigamia tollit priuilegium clericale, non verò regulare, vt cum alijs resoluit Gibalinus *vbi suprà.* Fratres etiam Tertiarij Ordinis Sancti Francisci, & Dominici, necnon Eremitæ, si superiorem habeant, & in communi vitam agant, hoc priuilegio fruuntur, vt docent Rodriguez *tom.2. quæstionùm regul. quæst.65. artic. 5.* Layman *lib.1. summæ, tract.5. 2. par. cap.5. numer.4.* Non tamen hoc priuilegio gaudent clerici incorrigibiles, tonsuræ desertores, sine veste clericali incedentes, grauissimis sceleribus implicati, *cap. in audientia, 25. cap. perpendimus, cap. contingit, de sentent. excommunication.* Nec etiam gaudent clerici goliardi, ioculatores, carnifices, ter moniti, vt similia exercitia deserant, *cap. vnico, de vita, & honest. clericor. lib.6.*

5 De iniectione manuum. Ipsa manuum iniectio vt excommunicatio incurratur, debet esse violenta, & iniuriosa, vt occisio, vulneratio, mutilatio, percussio, quocumque modo, aut instrumento fiat, siue manu, pede, ense, fuste, loris, aut etiam veneno occultè propinato, vt latè resoluit Diana *dict. tract.4.* Nec solùm si manu propria percussio sequatur, excommunicatio incurritur, verùm & si ab alio, dum quis mandauit, aut ratam habuit percussionem, *cap. dilecto, 6. c. cùm quis 23. de sent. excomm. lib.6. c. mulieres 6. § fin. c. quantò 47. de sent. excomm.* debet autem ipsa percussio esse grauis, ita vt sufficiens iudicetur ad peccatum lethale perpetrandum, sine quo excommunicatio maior incurri non valet, *cap. nemo, cap. nullus 11. quæst.3.* non autem incurritur hæc censura sequentibus casibus. Primò cùm

etiam quis clericum cum propria vxore, matre, filia, vel sorore solum cum sola in loco suspecto inuenit, *cap. si verò 3. de sent. excomm.* si non dolo, vel fraude ipsum percusserit, illum euocando, vt resoluunt Diana *d. tract. 4. resol. 2.* Barbosa *in d. c. si verò, num. 7.* Gibalinus *vbi supr. pag. 465.* Similiter nec in excommunicationem incidit ille, qui clericum percussit, cùm aliter se defendere non posset, vt resoluunt Sayrus, & Philiarcus relati à Gibalino *vbi suprà*. Similiter etiam in excommunicationem non incidunt, qui percutiunt clericum habitu laicali incedentem, *cap. si verò, de sentent. excommun.* Nec qui clericum quovis ordine insignitum ratione officij, coercitionisve intra modum sine iniuria verberant, aut percutiunt, argumento textus *in cap. vniuersitatis, 24. cap. cùm voluntate, 54. §. fin. de sent. excommun.* nec illi qui eijciunt excommunicatum ab Ecclesia, nec illi, qui se, suaque defendendo clericum percutiunt, *cap. si verò, 3. c. ex tenore 10. de sent. excomm.* Prosequuntur alios casus, Diana, & Gibalin. *vbi supr.*

6 De absolutione ab hac censura.

Superest vt de absolutione huius excommunicationis agamus. Et eam petendam esse à summo Pontifice personaliter, non per procuratorem, deciditur *in d. cap. si quis suadente*, & alijs suprà citatis. Posteà tamen illa permissa fuit Legatis, iuxta distinctionem traditam in hoc textu; & Episcopis certis in casibus. Primò si percussio sit leuis, ex qua licèt peccatum lethale daretur, mutilatio tamen leuis secuta fuit, *cap. peruenit, 17. de sent. excomm. extrau. perlectis*, Ioannis XXII. docent, & resoluunt, quando leuis percussio dicatur, Molina *de iust. tom. 4. disp. 57. n. 1.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 41. n. 2.* Item si impuberes sunt, qui manus violentas iniecerunt, ab Episcopo, etiam post pubertatem, absolui valent, *cap. 1. cap. quamuis, cap. final. de sentent. excomm.* Similiter absoluere potest Episcopus mulieres cuiuscumque conditionis, etiam ob enormem percussionem, cùm periculum illis sit peregrè proficisci, & se virorum cœtibus immiscere, *cap. mulieres, cap. ea noscitur*, præcipuè si sint moniales, *cap. de monialibus, de sentent. excomm.* Item absoluere possunt seruos, & filiosfamilias, quando pater, & dominus percussioni non consenserunt, *d. cap. mulieres, cap. relatum, 37. de sent. excommunic.* etiam infirmos valetudinarios, dum primò iuramento promiserint, quod pristinæ saluti restituti, personaliter à Pontifice eam requirent, *cap. quamdiu, 26. c. quamuis, 28. de sentent. excomm.* Etiam ab Episcopo absolui possunt pauperes ita inopia laborantes, vt Romam adire non possint, *d. cap. ea noscitur, c. quamuis.* Clerici etiam vnius collegij sub eodem tecto degentes, ab Episcopo absolui possunt, si percussio grauis non sit, *cap. quoniam, 9. de vita, & honest. cleric.* immò si religiosi eius cœnobij in hanc censuram inciderint, à proprio Prælato absolui valent, *cap. monachi, 2. c. cùm illorum, 32. de sent. excom.* nisi percussio enormis sit, *cap. canonica, eod. tit.* Monachi autem, qui religiosum alterius monasterij, seu ordinis percusserint, debent absolui à proprio Prælato, indicta satisfactione coram Prælato ipsius percussi, *d. cap. cùm illorum*; & si clericum sæcularem percusserint leuiter, ab Episcopo absolui debent, *cap. religiosi, eod. tit. lib. 6.* Hæc omnia procedunt regulariter, & iure cõmmuni attento: si verò periculum mortis immineat, quia tunc nulla datur reseruatio peccati, aut censuræ, quilibet absolui poterit à censura à quolibet sacerdote, cum obligatione se sistendi coram R. Pontifice, si conualuerit, *d. cap. ea noscitur, cap. quod de his, de sent. excom.* aut si alia priuilegia habeant Religiosi, quibus standum est. Etiam post Concil. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 6.* si percussio occulta fuit, & difficilis est aditus ad R. Pontificem, Episcopus potest absoluere. Tandemque Bullam Cruciatam habentes, eius virtute semel in vita; & si iterum in excommunicationem inciderint, aliam Bullam assumentes possunt absolui, vt docent Rodriguez *in Bullam, §. 11. n. 2.* Pater Mendo *eod. tract. disp. 24. n. 48.*

Quibus ita præmissis, ratio huius decisionis ex eo prouenit; nam cùm ab excommunicatione ob percussionem clerici illi absoluere possint, quibus iure absolutio permissa est; & Legato à Latere permissum sit ab hac excommunicatione absoluere, non à consuetudine, vt existimauit Speculator *tit. de Legato, §. superest*; sed à iure ipso, *in d. c. ad eminentiam, d. c. quod translationem*, vt docet Fragoso: ideò quoscumque excommunicatos ob dictam percussionem vbicumque absoluere valent; quia illis sine vlla prouinciæ taxatione hæc absoluendi facultas data est. Vnde deducitur à contrario, excommunicatos ob iniectionem manuum in Episcopos, aut Cardinales, absoluere non posse, quia huiusmodi censura R. Pontifici tantùm est reseruata, *cap. fœlicis, de pœnis lib. 6. Clement. 1. eod. tit.* Similiter Legati missi, cùm non æquali polleant dignitate ac Legati à Latere, tantum subditos suos absoluere possunt, non aliundè venientes, ne legationis formam sibi præfixam excedere videantur, *cap. sanè, de priuileg.* Legati autem nati prædictos excommunicatos absoluere nequeunt, quia illis concessum non est, ea ratione, ne contemneretur priuilegium prædicti canonis *si quis suadente*, cùm eorum subditi clericos percutientes facilè pro absolutione illos adire possint. 7 Ratio decidendi.

8 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat difficultas suprà adducta, cui facilè ex suprà traditis fit satis; nam licèt in iure Pontificio reseruata fit absolutio excommunicationis ob iniectionem manuum incursæ R. Pontifici; tamen in eodem iure concessa est facultas absoluendi Legatis à Latere, & natis, cum suprà tradita distinctione: non tamen omnibus Legatis hæc facultas competit, quia eorum potestas æqualis non est, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* Nec augmentum difficultatis refragatur: nam magnum discrimen versatur inter facultatem excommunicandi, & potestatem absoluendi in foro interno; quia ad excommunicationem infligendam necessaria est causæ cognitio, & iudex pro tribunali sedere debet, *cap. si quem, §. si quis, 2. q. 3. c. induciæ, 3. q. 3.* quæ in alieno territorio obiri nequeunt, *cap. Episcopum, 9. q. 2.* absolutio autem, quæ in foro interno conceditur, neque causæ cognitionem, neque iudicialem actum petit, vnde Legatus vbicumque potest prædictos excommunicatos absoluere; non autem extra prouinciam in alienos subditos excommunicationem proferre, vt docet Moneta *de commut. cap. 5. num. 237.*

CAPVT X.

Idem.

NEmini dubium esse volumus, quin Legatorum Sed. Apost. [a] statuta editâ in prouincia sibi commissa, durent tanquam perpetua, licèt eandem postmodùm sint egressi. Secus autem si causas duxerint [b] delegandas aliquibus, cùm iurisdictio istorum expiret, si ante illorum discessum horum [c] citatio non præcessit.

NOTÆ.

1 a *Statuta.*] Legati enim statuta facere possunt in sua prouincia, vt alij, qui iurisdictionem ordinariam habent, de quibus egi *in cap. cùm Ecclesia, de constitut.* & sunt perpetua, quatenus suæ legationis iurisdictioni conueniunt, vt accipiunt præsentem textum Cironius *ad hunc tit.* Suarez *de legibus lib. 1. c. 10. n. 5.* Tapia *tom. 1. catenæ mor. lib. 4. q. 5. art. 1.*

b *Delegandas.*] Legati enim possunt causas committere, & delegare, vt probaui *in c. 3. de offic. deleg.*

c *Citatio.*] Iuxta ea, quæ adduxi *in cap. gratum, de officio deleg.* ex cuius commentario huius textus interpretatio petenda est.

TITVLVS XXXI.

De officio iudicis ordinarij.

CAPVT PRIMVM.

Ex a Synodo Ioannis Papæ.

PErniciosa. *Et infrà*. Habeant igitur Episcopi *b* singularum vrbium in suis diœcesibus, liberam potestatem adulteria, & scelera *c* inquirere, vlcisci, & iudicare secundùm quod *d* canones censent, absque impedimento alicuius. Et cùm opus fuerit, *e* publicum conuocent auxilium, non ad præiudicandum, sed potiùs ad ea, quæ Deo sunt placita, prosequendum.

NOTÆ.

a EX *Synodo*.] Trecassensi, seu Trecensi. Ioannes
1 enim VIII. R.P. Anno Domini 872. apud Trecas in Gallia Synodum celebrauit, vbi plura ad fidem pertinentia, & non pauca ad reformationem morum spectantia statuta fuerunt, vt in eo referunt Coriolanus, & Iacobus Sirmundus, Baronius *in eo anno*, Filesacus *in præsenti*, Verba huius textus non reperiuntur inter canones editos à Sirmundo in capitularibus Caroli; extant tamen in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1. & sub tit. de adulterijs, cap4.*.

b *Singularium vrbium*.] Non enim possunt esse duo Episcopi in vna ciuitate, sed singuli in singulis præesse debent, vt latè probabimus *in cap. quoniam, hoc tit.*

c *Inquirere*.] Non enim solùm potest Episcopus per
2 accusationem, aut denunciationem in subditos animaduertere, verùm & per inquisitionem procedere, *cap. qualiter*, vbi latiùs inquisitionis modum illustrabimus, *de accusationibus*. Ad Episcoporum enim officium primò, & principaliter pertinet subditorum excessus inquirere, corrigere, & punire; est enim Episcopus Græcè idem ac obseruator, seu speculator, quo sensu appellantur Episcopi ab Arcadio *in l. numerum*, *§. item Episcopis*, *ff. de muner. & bonor.* qui præerant pani, & cæteris rebus venalibus, vt obseruarunt Cuiacius *lib.27. obseruat. cap.29.* Duarenus *lib.1. de sacris Ecclesiæ, cap.7.* quasi Episcoporum officium sit subditorum mores corrigere, & speculari: quò respicit Concilium Aquileiense primum temporibus Clementis Papæ VIII. celebratum, *tit. de residentia Episcoporum*, in illis verbis; *Episcopos autem, quos in specula Dominus constituit, vt gladium venientem perspicientes, tuba canerent, & populos monerent, ne sanguis pereuntium de manibus eorum exquiratur; aut etiam quia Episcopus idem est atque superintendens, quasi intendere debeat supra gregem suum, vt subditorum mores corrigat, & emendet:* vt probat Concilium Londinense auctoritate Othonis L. S. A. pro reformanda Ecclesia Anglicana tempore Gregorij IX. celebratum, in illis verbis: *Quod ad venerabiles Patres Archiepiscopos, & Episcopos incumbat ex officio faciendum, nomen dignitatis eorum, quod est Episcopus, id est superintendens, exprimit euidenter. Intendere quippe habent supra gregem suum iuxta verbum euangelicum.* Et mox, *Circumeant præterea diœceses suas temporibus opportunis corrigendo, & reformando.* D. Isidorus relatus *in c. cleros, §. Episcopatus, 21. dist.* de quo grauiter Episcopos monet Clemens Papa I. *epist. ad Iacobum fratrem, colum.6.* Ioannes Papa III. *ep.1.* Quare ad Episcopos spectat punitio delinquentium, vt constat *ex can.22. collect. Adriani Papæ*, qui perperam citatur ex Synodo Romana à Gratiano *in cap. si quis Episcopus, 2. q.7.* vt obseruat Antonius Augustinus *in notis ad dictum can.22.* & probant textus *in cap. visis 16. q.2. cap. fin. de officio Archipresbyt. cap. cùm ex iniuncto, de hæreticis.* Docuerunt Alciatus *in præsenti*, Germonius *lib.1. animadu. c.9.* Filesacus *in præsenti*.

3 d *Canones*.] Aliqui, & communiter repetentes in præsenti hæc verba accipiunt, vt videlicet Episcopi in inquisitione debeant seruare formam canonum, & ab ea non recedere, iuxta ea quæ adduximus *in c.1. de constitut.* Sed veriùs, ni fallor, existimo, hæc verba esse referenda ad canones illos, in quibus facultas inquirendi, & puniendi adulteria, & similia scelera ecclesiastica, vel mixti fori, datur Episcopis, quos infrà referam: ita vt sensus sit huius canonis, quod Episcopi, vt canones anteriores censent, & statuunt, debent inquirere, punire, & indicare adulteria, & similia delicta.

e *Publicum*.] Aliàs iudicium sæculare. Innocentius III. *lib.1. epist. regestr.13.* Sæculare intendebat brachium inuocare, *cap. quoniam, hoc tit.*

COMMENTARIVM.

VT commodiùs, rectiùsque decisio præcipiatur, sub duplici conclusione eam examinare duxi. Sit prima conclusio: *Episcopi in suis diœcesibus adulteria, & alia crimina possunt inquirere, & punire.* Quam conclusionem ita generaliter conceptam probant textus *in c. scitote 2. q.3. c. per singulas 9. q.3. c. irrefragabili 13. in principio, cap. conquerente 16.* ibi, *Correctionem, hoc tit. c. qualiter 24. de accusat. c. cùm Episcop. 7. hoc tit. in 6. Clement. 1. eod. tit.* Concilium apud Palatium Vernis sub Pipino, *can.3: Vnusquisque Episcoporum potestatem in sua parochia, tam de Clero, quàm de regularibus, & sæcularibus ad corrigendum & emendandum secundùm ordinem canonicum, spiritualem, &c.* Concilium Arelatense sub Carolo *can.26.* Concilium Meldense *can.13.* Pistense *can.4.* Tolet. 1. *can.11.* Trident. *sess.6. de reform. c.1. & 3. & sess.14. c.1. & 4. & sess.24. c.8.* Specialiter autem aliqua specialia crimina Episcopum corrigere posse, probant sequentia iuris testimonia. Primò idololatriam, & paganismum, *l. 19. C. Theodos. de paganis.* Concilium Carthag. 5. *can.13.* Africanum *can. 51.* Synodus Francia sub Carolo, quæ reperitur *lib.5. Capitul. cap.2.* Concilium Aurelian. 3. *can.28.* Secundò adulterium, & incestus. Carolus Magnus *lib.6. Capitul.3 14.* *Præcipimus vt iuxta decreta canonum, adulteria, & incestuosa matrimonia, quæ sunt illegitima, prohibeantur, & Episcoporum iudicio emendentur.* Maguntinum sub Carolo, *cap.53.* & sub Rabano *cap.28.* repetitum *lib.5. capitul. cap.98.* *Vt Episcopi incestuosos pariter inuestigare studeant omninò præcipimus.* Aurel. 3. *can.10.* Blasphemiam, & apostasiam. Concilium Tolet. 4. *can.63. & 69.* Tolet. 12. *can.9.* Lenocinium *l. Imperatores, 12. C. de Episc. audientia.* Alia sequitur Filesacus *in præsenti*. Illustrant prædictam sententiam vltra laudatos à Barbosa in præsenti, & à Vela *in relect. ad hunc text.* Anastas. Germon. *lib.1. animadu. c.9.* Petr. Gregor. *in cap. conquerente 9. hoc titul.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp.6. §.4.* Beroius *in d. cap. qualiter, n.19. de accusat.* Fachineus *lib.1. controu. cap.34.* Michael Roussélius *lib.6. historiæ Pontif. iurisd. c.2.* Francisc. Hallierius *de hierarch. iurisd. pag.419. & in vindicijs pag. 211.* Petrus Herodius *lib.1. Pandect. tit.6. cap.11.* Anguianus *lib.2. de legibus, cap.18.* plures congesti à Barbosa *6. tom. ad hunc textum.* Petauius *de hierarch. iurisdict. cap.11.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam Episcopi nomen potiùs curæ, & sollicitudinis, quàm potestatis, aut iurisdictionis est. D. Isidor. *lib.7. etymolog. cap.12. vers. Episcopus*, D. Augustin. *lib.19. de ciuitate Dei, cap.19.* vnde apud Gentiles, qui curam carnis venalis ad quotidianum vsum habebant, Episcopi dicebantur, *l. munerum, 18. §. Hirenarchæ, ff. de muner. & bonor.* igitur si tantùm curæ, & solicitudini sunt præfecti, non debent animaduertere in facinorosos, & ea

4 Conclusio probatur.

5 Ratio dubitandi.

exercere quæ magis iurisdictionis sunt, quàm officij, vt deducebat Tertullianus *de pudicitia*, vbi Episcopum Romanum alloquens ita ait: *Quod si disciplinæ solius officia sortitus est, neque imperio possidere, sed ministerio quis, aut quantus est, indulgere*. Augetur hæc dubitandi ratio sequenti consideratione. Si Episcopi possent inquirere, & punire scelera, tam à laicis, quàm Clericis perpetrata, haberet potestatem coactiuam, & coercitiuam: sed eam non habent: igitur non possunt animaduertere in facinorosos. Probatur minor, nam coactio opponitur voluntario: sed tamen quis voluntarius, & spontaneus suscipit pœnitentiam ab Episcopo inflictam, nec inuitus quis cogitur eam suscipere, vt probant Marsilius de Padua, & Antonius de Dominicis relati à Petauio *vbi suprà pag.20.* igitur Episcopi non possunt animaduertere in facinorosos. Augetur secundò hæc difficultas; nam si Episcopi virtute potestatis coercitiuæ possent delicta in sua diœcesi admissa iudicare, possent ea punire, aut pęna corporali inflicta, aut mulcta indicta: sed non possunt pęnam corporalem infligere, *cap. sententiam, ne clerici, vel monachi*, nec pecuniariam pęnam indicere, *cap. licèt, 3. de pœnis*: igitur Episcopus non potest punire delicta à laicis, vel clericis perpetrata.

6 *De iurisdictione Episcopi.* Hac tamen difficultate non obstante, vera est præsens decisio, ad cuius expositionem sciendum est, Episcopos in suis diœcesibus habere iurisdictionem ordinariam ab ipso Christo Domino immediatè concessam, coniunctam cum potestate ordinis, vt probat Suarez *de pœnitent. disput.25. sect.1.* Caietanus *de potest. Papæ, cap.3.* Canus *de locis lib.6. cap.8.* Cæsar *d. disput.6. §.4. num.1.* cùm enim teneantur curare supernaturalia, vt iuxta legem Euangelicam subditi viuant, necessariò iurisdictionem ordinariam debent habere ad prædictum finem consequendum, argumento textus *in cap. præterea, de officio delegati, l.2. ff. de iurisdict.* latè & doctè firmant Victoria *in relect. de Papæ potestate*, Valenzuela *contra Venetos 5. par. num.227.* Michael Rousselius *lib.4. histor. Pontif. iurisdict. per totum*: contra Salmasium, Antonium de Dominicis, Marsilium de Padua, & alios nostri æui hæreticos defendit Petauius *lib.3. de hierarch. eccles. cap.11. cum sequentibus*, Hallier. *cod. tract. pag.421.* & in vindicijs *pag.211.* qua iurisdictionem, tam circa causas ciuiles, quàm criminales, iam à primis Ecclesiæ temporibus ipsi Episcopi exercuerunt. In causis ciuilibus probatur ex Concilio Carthaginens. 3. *can.9.* vbi refertur priuatorum Christianorum causas Apostolum ad Ecclesias deferri, & ibi terminari præcepisse; præceptum autem ipsum Apostoli extat *epist.1. ad Corinth. cap.6.* vbi ita ratiocinatur: *Nescitis quoniam Angelos iudicabimus? quantò magis, & sæcularia.* Concil. Mileuitan. *can.74.* Nec solùm illis temporibus inter clericos, ecclesiasticasque personas ius dicebant, verùm & inter ipsos laicos etiam iudicabant; nam pij quidem Principes adeò fauebant iurisdictioni ecclesiasticæ, vt & laicos à laicis coram Episcopis in ius vocari, & conueniri decreuerint, *l.1. C. Theodos. Episcop. audient.* Vnde de Diuo Augustino legitur apud Baronium *anno* 398. causas omnes inter laicos etiam emergentes terminasse: ex eo refert Erasmus Coch. *in face histor. lib.2. cap.90.* Hanc etiam iurisdictionem sequentibus sæculis Episcopos exercuisse apud Gothos, constat, *ex l.19. tit.1. lib.2. legum Vvisigoth.* ex Cassiodoro *lib.3. epist.37.* apud Gallos *ex lib.7. cap.107.* & alijs auctoribus congestis à Filesaco *in præsenti, §.17.* & à nobis *in cap.2. de iudicijs*. Sed iam ad iurisdictionem criminalem transeamus.

7 *De iurisdictione criminali.* Iurisdictionem etiam ordinariam Episcopos habere circa flagitia, & scelera perpetrata vindicanda, probatur ex Apostolo 1. *ad Corinth. cap.5.* vbi Corinthium ob incestas nuptias cum nouerca celebratas condemnauit, ibi: *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens eum, qui sic operatus est.* Quem locum latè expendit Petauius *vbi suprà, cap.11.* Pelagius II. *in epist. ad vniuersos Episcopos Galliæ*, ibi: *Refutandi sunt etiam raptores, fures, sacrilegi, adulteri.* Concilium Suessionense sub Carolo Papino, ibi: *Vnusquisque Episcopus in sua parochia solicitudinem habeat, vt populus Christianus paganismum non faciat.* Quæ verba repetita sunt *lib.5. capit. cap.2.* & alijs innumeris iuris nostri locis. Item ex vsu potestatis circa vindicanda scelera, quorum exemplis referta sunt veterum Conciliorum acta, & decreta, historici, annaliumque libri, & probabimus *in cap.3. de re iudic.* Ex quibus omnibus euidens est, Episcopum tanquam Iudicem, & Magistratum ordinarium suum forum, ac iurisdictionem ordinariam obtinere, atque ex sacrorum canonum præscripto ius suum exercere, hoc est iubere quæ facienda sunt, velare contraria, lites, controuersiasque decidere, ac denique pro delictorum modo, & qualitate pęnas infligere. Potest enim delinquentes iubere verberari, *cap.1. de calum. cap. in Archiepiscopatu, de raptorib.* dum ad effusionem sanguinis non perueniatur, *cap. nullus, 6.11. quæst.1.* in exilium mittere, *cap.2. de clerico excomm. cap. nouimus, de V. S.* in carcerem detrudere, *d. cap. nouimus, d. cap. nullis, cap. contra 26. quæst.5. cap.2. de adulterijs.* Episcopus enim sicut forum, & ita carcerem habet, *d. cap. clericus, cap. quamuis, de pœnis lib.6.* docet Cironius *lib.2. obseru. cap.5.* & saiones, Concilium Emerit. *can.8.* id est apparitores, seu iustitiæ ministros; ita enim temporibus Gothorum ministri, quos nunc dicimus *Alguaciles*, appellabantur, *d. l.17. tit.1. lib.2. legum Vvisigothor.* notat ibi Villadiego, & Loaysa *in Concilio Tolet.9. & lib.3. q.31.* & dicemus *in cap. pastoralis, de homicidio.* Quomodo autem pro diuersitate delictorum hodie possint Episcopi procedere in carceratione laicorum, exponunt Salgado *de Regia protect. par.2. cap.1. n.210.* Barbosa *de potest. Episcopi, alleg.107. n.8. & voto 92.* Amaya *in l. nemo, C. de exactorib. tributorum, lib.10. n.35.* Larrea *decis.1. Granat. n.2.* plures congesti à Vela *in præsenti, n.118.* Guttier. *lib.1. practic. q.6. & lib.3. q.31.* & doctè probat Iosephus Stephanus Valentinus *lib.1. de potest. coact. R. Pontificis, per totum.*

Secundò sciendum est, scelera, seu delicta in triplici esse differentia; alia enim sunt merè ecclesiastica, alia sæcularia merè, alia merè mixta; tam ecclesiastica, quam sæcularia, vt innumeris congestis docent Pereyra *2. par. de manu Regia, cap.56.* Vela *in præsenti, num.17.* Merè ecclesiastica sunt, quæ tantùm à iure ecclesiastico sunt prohibita, & tangunt tantùm res ecclesiasticas, spiritualesve, vt crimen hæresis, *cap. vt inquisitionis, §. prohibemus, de hæret. lib.6.* Simonia *cap.1. & per totam 1. q.1.* Merè sæcularia sunt, quæ legi ciuili vetita reperiuntur, & versantur tantum circa res profanas, & à sæcularibus perpetrantur, vt delatio armorum, *l.9. tit.6. recopil.* exportatio mercium extra Regnum, *l.1. & ferè per totum tit.18. lib.6. recopil.* furtum, homicidium, & alia. Mixta sunt, quæ tam à iure Ecclesiastico, quàm ciuili prohibentur, vel ratione subiecti, aut personæ delinquentis possunt esse sæcularia, aut Ecclesiastica, & hæc mixta dicuntur, vt adulterium, sacrilegium, concubinatus, vsura, sortilegium, periurium, nefandum crimen, blasphemia; in his enim tam iudex Ecclesiasticus, quàm sæcularis cognoscere valent, & locus est præuentioni, *cap. cùm sit generale, de foro compet.* Docent latè Vela *in præsenti*, Larrea *decis.1. Granat.* & præfertur præuentio realis præuentioni verbali. Barb. *lib.3. voto 92.* 8 *De varijs delictis.*

Quibus sic constitutis ratio nostræ decisionis ex eo prouenit, nam cum Episcopi habeant iurisdictionem ordinariam in ordine ad finem supernaturalem consequendum, scandalumque tollendum, possunt vt ordinarij delicta merè Ecclesiastica, tam in laicis, quàm in clericis punire, & inquirere. Similiter delicta mixti fori, cùm sint à iudice Ecclesiastico vetita, & spirituales res attingant. Vnde cùm adulterium sit delictum mixti fori, potest puniri tam ab Episcopo in clerico, quàm in laico: & sic noster textus, dum docet Episcopum tanquam ordinarium iudicem posse adulterium, & alia scelera inquirere, & punire, accipiendus est de delictis Ecclesiasticis, aut mixti fori; ea enim vindicare potest Episcopus tanquam ordinarius, vt latè prosequuntur Filesacus, Viuianus, & Vela *in nostro textu.* 9 *Ratio decidendi.*

Nec obstat ratio dubitandi suprà adducta, qua moti Catharus *in nefando illo libello de fœnore trapesitico*, Salmasius *in suis dissertationibus, fol.435.* ausi sunt asserere, Episcopos neque dignitatem, neque iurisdictionem habere, sed tantùm curam & solicitudinem. Eos doctè refellit Petauius *lib.3. de hierarch. c.11.* qui latè probat, Episcopi nomen esse dignitatis, & iurisdictionis; siquidem significat, & demonstrat Magistratum forum, carcerem, & iustitiæ ministros habentem; quæ omnia probant habere iurisdictionem, & dignitatem: videndus est ipse Petauius *ex d. c.11. vsque ad vlt.* vbi *cap.12.* monet Tertull. dum scriberet de statu pudicitiæ, fuisse lapsum iam in hæresim, & sic in Episcopos, & Ecclesiæ ministros passim in eo tractatu inuehi. Nec augmentum primùm huius dubi- 10 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

dubitandi rationis obstat, qua fulti Marsilius, & Antonius de Dominicis asseruerunt, in Ecclesia non dari iurisdictionem ordinariam: sed eos eruditè refellit, & conuincit Franciscus Hallier. *de hierarch fol.* 421. & illi argumento respondet negando, Ecclesiam non posse infligere pœnas ob scelera perpetrata, nisi in voluntariè eas subeuntes; nam contrarium apertè liquet ex toto iure nostro, vbi pœna degradationis, depositionis, excommunicationis, carceris, exilij, & similes referuntur, quas Ecclesia in contumaces, & emendari renuentes infligere potest, vt ipse Hallierius probat *in vindicijs*, *fol.* 211. Nec tandem obstat vltimum augmentum; Episcopi enim possunt imponere pœnas corporales, vt verberum, *cap.* 1. *de calum. cap. in Archiepiscopatu*, *de raptorib.* exilij, *d. cap.* 2. *de clerico excommunicat.* dum tamen ad effusionem sanguinis non perueniatur; tunc enim tradi debet iam condemnatus iurisdictioni sæculari, vt eam pœnam exequatur. Similiter pœnam pecuniariam, seu multam dicere possunt, *cap. statuimus* 16. *qu.* 1. *cap. postulasti*, *de Iudæis*, dum non ex auaritiæ causa procedat, vt *in d. cap. licèt*, *de pœnis*, docetur.

11 Exponitur cap. de Benedicto, 32. qu. 1. — Sed prædictæ assertioni obstat textus *in cap. de benedicto* 32. *quæstione* 1. illis verbis: *Ad Lucium defensorem in Apulia.* Vbi cùm agatur de crimine adulterij puniendo ab ecclesiasticis iudicibus, iubetur vt iudex ecclesiasticus adulterum mittat ad Præfectum prouinciæ puniendum: igitur quia iudices ecclesiastici non possunt punire adulteros, aliàs ad quid desideratur, vt ad Præfectum Prouinciæ eum mittat puniendum? Cuius textus auctoritate motus Alciatus *in præsenti*, existimat iudicem laicum cognoscere posse de adulterio, non autem ecclesiasticum; & nostrum textum accipi de Episcopo, qui potest punire adulterium pœnitentia salutari, non verò pœna ordinaria. Sed audiendus ipse non est; nam cùm adulterij crimen mixti fori sit, vt suprà dixi, non solùm contra clericos adulteros, vt notum est *ex cap. si Imperator*, 96. *dist.* verùm etiam contra laicos procedere potest, *cap. sacerdotibus* 11. *qu.* 1. *cap. significasti*, *de foro compet. cap. intelleximus*, *de adulterijs*. Probat Germonius *lib.* 1. *animadu. cap.* 9. Nec textus *in d. cap. de benedicto*, pro sententia Alciati facit; nam vt suprà dixi, licèt Episcopi possint punire delicta, & adulterium, hoc intelligitur de pœnitentia salutari, non verò de pœna ordinaria, hoc est corporali, dum per eam proceditur ad effusionem sanguinis, *d. cap. sententiam*, *ne clerici, vel monachi.* Vnde cùm ex Iustiniani constitutione *in l. quamuis, Cod. de adulterijs*, pœna adulterij esset capitalis, ideò Pelagius, qui illius Imperatoris tempore floruit, iubet adulterum esse mittendum ad iudicem sæcularem: & cùm decaluatio non esset pœna sanguinis, sed tantùm ignominiæ; ideò iubet Pontifex adulterum decaluatum ad Lucium Apuliæ prouinciæ Defensorem mitti, vt ipse in eum capitaliter animaduerteret. Ita illum textum interpretatur Germonius *d. cap.* 9.

12 Intelligitur auth. de sanct. Episcop. §. si verò. — Secundò superiori assertioni opponitur textus *in authent. de sanctissimis Episcop. §. si verò crimen*, *collat.* 9. ex quo deducitur, in crimine ecclesiastico, & à clerico perpetrato, Episcopum non posse procedere, & illum punire, sed reum mittere debere ad iudicem sæcularem, vt ab eo delictum vlciscatur: igitur quia Episcopus non potest inquirere, & animaduertere delicta etiam in personas ecclesiasticas. Cui difficultati vt satisfaciamus, sciendum est, Iustinianum in eo textu agere de clerico ob enorme scelus tradendo iudici sæculari, vt ab eo puniatur; cùm enim clericus debeat priùs degradari à proprio Episcopo, & tunc tradendus sit iudici sæculari; ideò Iustinianus in eo §. asserit, clericum ab Episcopo esse gradu & honore deijciendum, & tunc iudici sæculari esse tradendum, vt ab ipso puniatur; quia cùm in eo casu pœna sanguinis sit infligenda, quam Ecclesia non imponit, *cap. sententiam*, *ne clerici, vel monachi*; ideò necessariò tradendus est iudicis facultati, non quia Ecclesia delicta punire non possit, sed quia post degradationem nihil vltra facere valet, *d. cap. cùm non ab homine*. Docet Agia *de exhibendis auxilijs, cap.* 21. *per totum.*

13 Probatur secundæ partis assertio. — Secundæ partis huius textus assertio est: *Episcopi, cùm opus fuerit, possunt auxilium brachij sæcularis implorare.* Quam conclusionem probant textus *in cap. si quis pecuniam* 9. 79. *dist. cap. nos, cap. bene*, 96. *dist. cap.* 1. 97. *dist. cap. petimus* 19. 11. *quæst.* 1. *cap. Maximianus, cap. ab Imperatoribus*, 23. *quæst.* 3. *cap. quoniam* 14. *hoc tit. cap. postulasti* 21. *de homicidio*, *cap.* 2. *vers. Per temporalem*, *de maledicis*, *cap. vlt. in fine*, *de excessibus Prælat. cap. vnico*, §. *vlt. de statu regul. lib.* 6. *cap. vt officium* 11. §. *denique, de hæreticis, cap. dilecto* 6. *de sentent. excommun. eod. lib. cap. prudens* 4. *cap. Principes* 20. *cap. administratores* 26. *cap. de Liguribus, cum sequenti*, 23. *quæst.* 3. Concil. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 8. & *sess.* 25. *de regul. cap.* 5. Synodus Turonensis *can.* 41. *Quos oportet per sæcularis potentiæ disciplinam à tam praua consuetudine coerceri, qui per salutifera sacerdotum monita non fuerunt reuocati.* Innocent. III. *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 1. *l. Episcopali* 8. *Cod. de Episcop. audient.* Consonant de iure nostro lex 56. & 58. *tit.* 6. *partit.* 1. lex 14. & 15. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil.* De iure Francorum *lib.* 7. *capitul. cap.* 310. *Vt ea, quæ in sua diœcesi Episcopi per se, suosque corrigere, & emendare nequiuerint, coram reliquis Episcopis ad corrigendum insinuent, vel Regi vindicare non tardent; vt qui ecclesiasticis regulis inobediens apparuerit, per potestates exteras compescatur.* Illustrant innumeri congesti à Vela *in nostro textu*, 2. *part. num.* 1. quos transcripsit Barbosa *in select. ad nostrum textum*, *tom.* 6. *nu.* 5. quibus addendi sunt Filesacus *in nostro textu*, §. 12. & *vlt.* Bosquetus *in notis ad Innocentium lib.* 1. *regestr.* 12. *epist.* 1. *verbo sæculari.* Azeuedo *in l.* 14. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil.* Phœbo *tom.* 2. *decis.* 125. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 6. *cap.* 11. Amaya *in l.* 2. *Cod. de exactoribus tribut. lib.* 10. Permosinus *in cap. cùm non ab homine, qu.* 23. *de iudicijs*, Martha *de iurisd. part.* 1. *cap.* 29. Vega *in cap. causam* 9. *de iudicijs, num.* 163. Narbona *in l.* 59. *tit.* 4. *lib.* 2. *recopil. glos.* 2. plures congerens D. Ioannes de Larrea *decis. Granat.* 125. Vicus *ad leges Sard. tit.* 7. *qu.* 2.

Sed hæc assertio vrgeri potest sequenti consideratione; nam non minùs perfecta, atque efficax est Ecclesiæ potestas, quàm sæcularis: immò vt longè excellentior commendatur *in cap. solitæ*, *de maiorit. & obed. l. extrauag. vnam sanctam*, *eod. tit. de maiorit. & obed.* ergo per se absque noua brachij sæcularis inuocatione potest delicta punire, & sententias exequi, absque eo quod indigeat potestate sæculari. Augetur hæc difficultas; nam si implorari posset auxilium brachij sæcularis, sequeretur in executione sententiæ in causa ecclesiastica de scelere merè ecclesiastico prolata iudicem sæcularem se intromittere posse, & de eis cognoscere, cùm non aliter teneatur auxilium præstare, quàm sibi exhibito, & examinato processu, *cap. administratores* 26. 23. *qu.* 5. *nouella* 123 *cap.* 21. plures refert Vela *in præsenti*, *num.* 35. igitur ne iudex sæcularis immisceatur cognitioni causæ ecclesiasticæ, non debet inuocari auxilium brachij sæcularis. Accedit, nam sicut Episcopus est iudex ordinarius, vt suprà probaui, ita Magistratus sæcularis obtinet iurisdictionem ordinariam: sed par in parem non habet imperium, *l. ad Magistratus* 4. *ff. de receptis*, *cap. innotuit* 20. *de elect.* igitur non potest iudex ecclesiasticus compellere iudicem sæcularem, vt illi auxilium præstet. 14 Impugnatur hæc assertio.

Adhuc defendenda est suprà tradita assertio ex secunda parte huius textus deducta, videlicet Episcopum posse implorare brachij sæcularis auxilium; ita enim appellatur hoc imperium, cùm à iudice sæculari impetratur, *in cap. quoniam* 14. *hoc tit. cap. fin. de excessibus Prælat.* Trident. *vbi suprà*. Dicitur etiam publicum auxilium *in hoc cap.* 1. & potestas temporalis, *in cap.* 2. *de maledicis*, *l.* 8. *Cod. de Episcop. audient.* quod auxilium iure communi cognitum fuit, vt constat *ex l. Episcopali* 8. *Cod. de Episcop. audient.* quam etiam restituit Sirmundus *in appendice Codicis Theodosiani, cap.* 18. & iure antiquo ecclesiastico fuisse vsitatum, constat ex Synodo Antiochena *can.* 5. probat Baronius *anno* 272. *num.* 18. Circa eius vsum illud primò obseruandum est, iudicem ecclesiasticum, tam ordinarium, quàm delegatum, posse illud implorare, vt ex receptiori Interpretum sententia resoluunt Parexa *de instrument. edit. resol* 8. *num.* 2. Vela *in hoc textu*, 2. *part.* qui à *num.* 10. latè hanc opinionem examinat, & contrariæ fundamentis satisfacit. Nec solùm iudices ecclesiastici sæcularium iudicum, verùm & sæculares iudices ecclesiastici auxilium implorare etiam possunt per litteras deprecatorias, seu requisitorias, vt resoluit Vela *vbi proximè*, *nu.* 63. 15 Auxilium promiscue præstatur.

Huius secundæ partis decisionis ratio ex eo prouenit, quia vtraque potestas, ecclesiastica videlicet, & sæcularis, ad inuicem se iuuare debent, *cap. fin. de excessibus Prælat. lib.* 6. *cap. dilecto* 6. *de sentent. excommun. eod. lib.* vt ita sententiæ in causis ciuilibus, ad effectum perducantur, & delicta vlciscantur, *cap. cùm ad verum*, 96. *dist. cap.* 16 Traditur decidendi ratio.

Princeps, 23. *quæst*.5. & quod vni deest, suppletur per alium, vt in alijs rebus contingit, depingente Alciato *emblem*.106. his versibus:

Loripedem sublatum humeris fert lumine captus,
Et socij hæc oculi munera retribuunt.

Plerumque enim nec potestas ecclesiastica per se sufficit, nec sæcularis per se valet delicta vindicare, *cap*.2. *de maledicis*; quo casu debent se ad inuicem iuuare, vt ea quæ Deo placita sunt, assequantur, *cap. administratores*, 23. *quæst*.5. ne sic illusoria reddatur Magistratuum, siue sæcularium, siue ecclesiasticorum potestas, iuxta legem *Prætor*,25.*ff. de iudicijs*. Accedit, nam iurisdictione alicui concessa, omnia intelliguntur esse mandata, sine quibus talis iurisdictio exerceri non valet, *cap*.1. *cap. præterea* 5. *de officio delegati*, *l*.2.*ff. de iurisdict*. igitur Episcopus virtute iurisdictionis suæ ordinariæ potest implorare auxilium brachij sæcularis, cùm absque eo non possit suam iurisdictionem exequi, & sententiam ad effectum perducere.

17 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; libenter enim agnoscimus, pleniorem, & perfectiorem esse Ecclesiæ potestatem; tamen per accidens aliquando contingit, propter malitiam, & proteruiam reorum, quod Ecclesia in delicto vlciscendo vlteriùs non progrediatur, sed brachij sæcularis auxilio vtatur, tanquam remedio magis congruo: nec inde arguitur defectus, aut impotentia in iudice Ecclesiastico, aut ejus iurisdictione. Nec primum augmentum difficultatis refragatur, cui vt satisfaciamus, examinanda est illa celebris quæstio, vtrum videlicet iudex ecclesiasticus requirens, & inuocans auxilium iudicis sæcularis, teneatur illi acta processus, meritaque causæ exhibere, vt iudex sæcularis agnoscat sententiæ iustitiam? In qua quæstione triplex reperitur sententia. Prima affirmat, iudicem auxilium inuocantem edere teneri acta processus coram iudice auxilium impartiente. Ita docuerunt communiter Legistæ, quos refert, & sequitur Alciatus *in præsenti*, Parladorius *lib*.2. *rerum quotid. cap. fin*. 2.*par*. §.2. Cancerius *lib*.3. *variar. cap*.18. *num*.3. Azeuedo *in l*.15. *tit*.1. *lib*.1. *recopil*. Molineus *lib*.1. *de brachio sæculari*, *c*.7. *n*.2. Anguianus *de legib. lib*.3. *cap*.31. Carleual *de iudicijs disput*.2. *quæst*.7. *ex num*.76. plures alij congesti à Parexa *vbi suprà*, *num*.12. Secunda sententia negat, iudicem auxilium impartientem petere posse acta processus, seu causæ merita. Eam tenent plures relati ab Agia *de exhibendis auxilijs*, *conclus*.3. *fundam*.27. Maitha *de iurisd. lib*.1. *cap*.51. Caualcanus *de brachio Regio*, 4. *part. num*.260. Moneta *de conseruat. cap*.8. *num* 262. Diana *par*. 1. *tract*.2. *resol*.108. & alij apud Velam, in hoc textu, 2.*p. num*.42. Tertia sententia est eorum, qui existimant, discrimen esse constituendum inter causas ciuiles, & criminales. In ciuilibus affirmant necessariam non esse iustificationem requisitionis; secus verò in criminalibus, seu delictis mixti fori. Ita Salcedo *in praxi*, *cap*. 160. *numer*.13. Bucharonius *de differentijs*, *differ*.209. *num*.2. & 3. Pro concordia istarum opinionum, & vt verior sententia percipiatur, discrimen est constituendum inter causas, in quibus sæcularis Magistratus ab ecclesiastico in auxilium vocatur; & inter illas, quarum cognitio spectat etiam ad iudicem sæcularem; si enim auxilium imploretur super causa spirituali meta, aut ecclesiastica, vel super captura clerici, quarum cognitio ex defectu capacitatis ad iudicem sæcularem nullo modo spectare valet, tunc iudex ipse non valet cognoscere de iustificatione requisitoriæ, seu inuocationis auxilij; sed statim tenetur exequi sententiam ab Ecclesiastico iudice prolatam: quod discrimen colligitur *ex cap. vt inquisitionis* 18. §. *prohibemus*, *de hæretic. in* 6. Vbi in causa hæresis, quæ omninò spiritualis, ecclesiasticaque est, non potest iudex sæcularis requisitus de meritis, aut iustificatione requisitoriæ cognoscere. Notat Pichardus *in manuduct*. 2. *par*. §.4. *num*.40. licèt tamen constare non debeat de iustificatione requisitoriæ, tamen debet illi constare de sententia prolata, aut præcepto dato authenticè, vt docent Carleual *de iudicijs disp*.2. *à num*.772. Cancerius *lib*.3. *variar. cap*.19. *num*.3. & 4. Vnde si iudex sæcularis inuocetur cùm clericus degradatus est, ad pœnam corporalem illi infligendam, licèt non de iustificatione degradationis, tamen de facto ipsius cognoscere valet, vt sciat quam pœnam clerico degradato imponere debeat, vt ex authentica *de sanctissimis*, *c*.21. §.1. docent Bernardus Diaz *in praxi cap*.134. Bobadilla *lib*.2. *polit. cap*.17. *n*.175. Carleual *d. disput*.2. *n*.173.

In causis verò, quarum cognitio spectat etiam ad iudicem sæcularem, vt si agatur de delicto mixti fori, tunc potest iudex sæcularis cognoscere de iustificatione requisitoriæ, nec aliter cogitur auxilium præstare, vt docet Carleual *vbi proximè*, *n*.772. Marinis *lib*.1. *resol. cap*.204. Parexa *de instrumentorum editione*, *tit*.2. *resol*.8. *n*.24.

Nec secundùm augmentum dubitandi rationis refragatur; verum enim est, auxilium iudicis inuocare posse non solùm iudicem æqualem, vel inferiorem superioris, sed & superiorem inferioris, vt scribentes de litteris requisitorijs, quos congerit Vela *in præsenti*, 2.*par. num*.69. latè probant: quare iudex ecclesiasticus potest litteras requisitorias mittere iudici sæculari, aut vt æquali, aut vt inferiori; & ipse tunc tenetur auxilium præstare, ex iuribus suprà pro illustratione conclusionis citatis. Sed si renuat auxilium impartiri, vtrum ecclesiasticis censuris posset illum cogere, dubitant Interpretes. Et posse illum compellere per censuras ecclesiasticas, docent Salcedo, *in praxi*, *cap*.150. *ex num*.9. & 20. Carleual *d. num*.776. Vulteius *de iudicijs*, *lib*.3. *cap*.13. *num*.49 plures relati à Vela 2.*par. num*.71. Alij docent adeundum esse iudicem superiorem, vt compellat ipsum iudicem requisitum auxilium præstare. Ita docent Barbosa *in l. hæres absens* 19. §.1. *num*.97. *ff. de iudicijs*, Azeuedo *in dict. leg*.15. *recopilat. num*.32. Bobadilla *lib*.2. *polit. cap*.17. *num*.130. pro quibus facit textus *in cap. cùm quidam* 5. *de except. lib*.6. Sed ex supra distinctione hoc Interpretum dissidium componendum est; aut enim inuocatur auxilium iudicis sæcularis in re merè ecclesiastica, cuius cognitio ad iudicem sæcularem non pertinet; aut inuocatur super causa mixti fori. Primò casu certum est, iudicem ecclesiasticum censuris posse cogere Magistratum sæcularem ad auxilium impartiendum: secundo verò casu adeundum esse iudicem superiorem ipsius sæcularis iudicis, vt per eum cogatur auxilium præstare. Ita resoluit Vela tam in prima, quàm in secunda lectura ad prædictum versiculum, *num*.4. in secunda *nu*.25. 18 Dissoluitur augmentum difficultatis.

Sed contra superiorem assertionem expendo difficilem Concilij Meldensis canonem 71. in illis verbis: *Vt auctoritatem sigillo Regio roboratam modo tractoriæ Christianissimus Princeps singulis donet Episcopis, quam quisque Episcoporum penes se habeat; & quando ei necesse fuerit, per eandem auctoritatem Reipublicæ ministros conueniat, vt ipse in quibuscumque ciuili indigeat adiutorio, Reipublicæ ministris concurrentibus subitò diuinum possit ritè peragere ministerium*. Ex quibus deducitur apertè, Episcopos per se non posse auxilium brachij sæcularis inuocare, sed ad hoc egere litteris tractorijs Principis, vt earum virtute possint inuocare prædictum auxilium: igitur non rectè asserimus, Episcopos ratione propriæ iurisdictionis posse implorare auxilium brachij sæcularis; cùm frustrà precibus impetretur, quod iure communi conceditur, vulgaris textus *in leg. vnica*, *Cod. de thesauris*, *lib*.10. Cui difficultati satisfieri posse existimo retenta sententia Filesaci, qui in præsenti, §. vltimo existimat, textum hunc esse accipiendum de auxilio brachij sæcularis, ex suprà dictis. Cùm enim iudex sæcularis renuit auxilium præstare iudici ecclesiastico in casu mixti fori, tunc adeundus est superior, qui ipsum compellat auxilium præstare; ideò in eo textu docetur, & statuitur, vt Episcopus rescriptum habeat, quo conuenire possit Magistratum sæcularem, vt quoties opus esset, auxilium illi præstaret, siue adiutorium, vt *in dict. can*.71. legitur. Sed si verum amamus, in eo textu nullo modo agitur de auxilio brachij sæcularis; quare vt verum eius sensum assequamur, sciendum est, tractorias litteras nec in iure Pontificio, & ciuili esse incognitas; est enim *in Codice Theodos*. titulus *de tractorijs*, & *statutis*: ex quo emendandus est titulus 51. libri 12. Codicis Iustin. vbi mendosè legitur, *de tractorijs*, *atque statutis*, vt iam notarunt Cuiacius *ad eundem titulum*, Brissonius *de V S. verbo Tractoriæ*, Iurectus *ad Symmachum lib*.9. *epist*.23. Zerda *in aduers. cap*.92. *num*.17. Tractoriæ autem sunt diplomata, quæ dantur missis, vel euocatis à Principe, vt cursu publico vti possint, quem alioquin absque diplomate vsurpari fas non erat, adscriptis etiam locis, quibus sumptu publico ali deberent; commeatus enim in itinere præstandus diffiniri his litteris solebat, vt ex epistola Constantini ad Lucium missa docent Filesacus *in hoc cap*.1. §.20. Ferrarius *lib*.2. *de litteris primit. Eccles. c*.1. De his etiam litteris mentio fit in Capitul. Caroli Magni, 19 Intellig. Conc. Meldens.

lib.4.

lib.4. *cap.*30. vbi ita legitur: *Si quis litteras nostras despexerit, id est tractoriam, quæ propter missos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet amittat, aut in eo loco, vbi prædictos missos suscipere debeat, tandiù resideat, & de suis rebus legatione illuc venientes recipiat, quousque animo nostro satisfactum habeat. Qui verò epistolam nostram quocunque modo despexerit, iussu nostro ad palatium veniat, & iuxta voluntatem nostram congruam stultitiæ suæ castigationem accipiat: & si homo liber, vel ministerianus Comitis hoc fecerit, honorem qualemcumque habuerit, siue beneficium, amittat; & si seruus fuerit, ad palum vapuletur, & caput eius tondeatur.* Tractoriæ Epistolæ formam referunt Cuiacius *vbi suprà*, Baron. *tom.*3. *anno* 314.*n.*44. Bignonius *lib.*1.*formul.cap.*11. in hunc modum: *Ille Rex omnibus agentibus. Dum & nos in Dei nomine Apostolicum virum illum, necnon & inlustrum virum illum partibus illis legationis causa direximus, ideò iubemus, vt locis conuenientibus eisdem à vobis euectio simul, & humanitas ministretur, hoc est veredos, seu paraueredos tantos, panis nitidi modios tantos, vini modios tantos, ceruisiæ modios tantos, laridi libras tantas, carnis libras tantas, porcos tantos, verueces tantos, agnellos tantos, vaccas tantas, asinos tantos, pullos tantos, oua tanta, olei libras tantas, mellis tant. aceti tant. cumil. tant. peperis tant. costi tant. gariosli tant. spici tant. cinnamomi tant. grani mastic. tant. dactylas tant. pistacias tant. amandolas tant. cereorum lib. tant. salis tant. olerum, & leguminum carra tanta, faculas tanta, itemque victum ad cauallos eorum, fœni carra tant. suffusi modios tant. Hæc omnia diebus tam ad ambulandum, quàm ad nos in Dei nomine reuertendum, vnusquisque vestrum locis consuetudinarijs eisdem ministrare, & adimplerè procuretis, qualiter nec moram habeant, nec iniuriam perferant, si gratiam nostram optatis habere.* In iure autem nostro, & apud ecclesiasticos scriptores tractoriæ litteræ accipiuntur pro litteris, quibus quod de aliqua re gestum est, Episcopi alios certiores reddunt. Baronius *tom.*1. *anno* 142. Illis plerumque vtebatur Ecclesia in conuocandis Episcopis ad Concilium, vt ex eisdem litteris proficiscentes ab alijs benignè reciperentur. D. Augustin. post collationem cum Donatistis, *cap.*24. sicut etiam si à Primate suo per tractoriam fuerint euocati. Concilium Africanum *can.*57. notat Iustelus *ad can.*89. *Ecclesiæ Africanæ*. Ipsi etiam Episcopi aliquando excusationem aduentus litteris tractatorijs Concilio proponebant, *cap. placuit*, *distinct.*18. Ferrarius *dict. lib.*2. *de litteris*, *cap.*2. Vnde restituendus est locus Concilij Carthaginens. 5. *can.*10. & tegendum: *Excusationes suas in tractoria subscribant*; vbi vulgò legitur: *tractatoria*. Et apud Gratianum *in d. cap. placuit*, 18. *dist.* altero mendo cuditur: *Excusationes suas litteratoria conscribant*. Gothofredus *ad titul. C. Theodos. de tractorijs*. Etiam Episcopis ad Synodum venientibus prædictas litteras tractorias euectionis causa illis concedebant, vt probatur ex edicto Constantini ad Ablauium PP. quo aduenientibus ad Concilium Arelatense Episcopis litteras tractorias dari iubet his verbis: *Iniungendum tuæ solertiæ duxi, vt mox ac litteras meas acceperis, tam Cecilianum supradictum cùm aliquibus ex his, quos ipse delegerit; sed & de Byzacenæ, Tripolitanæ, Numidiarum, & Mauritaniarum, & prouincijs singulis quique aliquantos ex suis perducere debebat, quos ipsi putauerint eligendos; sed etiam & aliquos ex his, qui contra eundem Cecilianum dissentiunt, data euectione publica per Africam, & Mauritaniam, inde ad Hispanias breui tractu facias nauigare; & inde nihilominus huiusmodi his in singulis Episcopis singulas tractorias tribuas, vt ipsi ad supradictum locum intra diem Kalend. August. possint peruenire.* Vnde, ni fallor, sensus prædicti canonis 71. facilè percipitur; in eo enim Patres petierunt à Christianissimo Principe, vt litteras sigillo Regio roboratas more tractoriæ Episcopis concederet, vt per eas Præfectos, Comites, aliosque Reipublicæ ministros conuenirent, vt illis adiutorium, id est euectionem, præstarent, vt diuinum ministerium, hoc est, visitationem, & similia Episcopalia munia facilè obire possent.

CAPVT II.

Alexander *a* III. *b Noruicensi Episcopo.*

Si sacerdos sciat pro certo, aliquem esse reum alicuius criminis, vel si confessus fuerit, & emendare, noluerit nisi ordine iudiciario quis probare possit, non debet eum nominatim redarguere, sed indeterminatè, sicut dixit Christus: Vnus vestrum me traditurus est. Si verò ille, cui damnum illatum est, petierit iustitiam, potest excommunicare auctorem damni, licèt ei confessus sit; sed tamen non potest nominatim eum remouere à communione, licèt sciat eum esse reum: quia non vt iudex scit, sed vt Deus: sed eum debet admonere, ne se ingerat, quia nec Christus Iudam à communione remouit.

NOTÆ.

a *Alexander III*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.*6. & in hac sexta compilatione legitur Eugenius II. sed perperam: restituenda enim est vera huius textus inscriptio ex Concilio Lateranens. *p.*50.*cap.*55. vbi *Alexander III.* legitur.

b *Noruicensi Episcopo.*] De Ecclesia Noruicensi, & eius Præsulibus aliqua adduxi *in c.*4. *de offic. Vicarij*.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio deducitur, & probatur. Ex hoc textu talis deducitur assertio; *Sacerdos, qui nouit peccatum secretò, aut in confessione, non potest nominatim peccatorem communione priuare, sed generaliter potest excommunicare delicti reum.* Probant text. *in cap. placuit, c. si tantum* 6.*q.*2.*cap. sacerdos, de pœnit. dist.*6.*c. omnis. §. caueant, de pœnit. & remiss. cap. dilectus, de excessibus Prælat. c. erubescant* 2.*q.*1.*c. plenius* 2.*q.*7.*cap. de forma* 2.*q.*5.*cap. nemo* 14. *de simonia*. Concil. Africano sub Bonifacio *can.*99. Vasense 1.*can.*7. Agath. *can.*8. Moguntinum 4. *can.*29. Clemens VIII. in motu proprio de casuum reseruatione pro Regularibus, concesso die 26. Maij anno 1594. Alia iuris testimonia congerit Crespetius *in summa, verbo Confessio sacramentalis*. Consonat de iure nostro Regio lex 35. *tit.*4. *partit.*1. Illustrant Suarez *de censuris disput.*67. *art.*3. & 4. *sect.*6. Petrus Gregor. *lib.*4. *partit. tit.*5. *c.*2. Martha *de iurisd. p.*2. *cap.*14. Lantdmeter. *de veteri clerico, lib.*2. *cap.*94. Cæsar. *de Eccles. hierarch. disp.*8. *§.*5. Balboa *in d. cap. omnis, §. caueant*. Pereyra *de manu Regia, p.*1.*c.*10. Parexa *de instrum. edit. tit.*8. *resol.*3 *num.*40. Dartis *in tract. de pœnit. cap. de sigillo*, Torreblanca *de iure spirituali lib.*14. *cap.*12. Balsamon *in can.*133. *Synodi Carthag.* Filesacus *in præsenti*, Delrio *lib.*6. *Magiæ, c.*1.*sect.*2. plures cōgerit Leander *de pœnit. disp.*10. *q.*2. Gibalinus *de censuris, disquisit.*2 *q.*6. *consectario* 2. Onuphrius Panuinus *integr. tract. de sigillo*, Diana *p.*11. *tract.*8. *resolut.*50. Zipeus *lib.*5. *consult.*1. & 2. Macedo *de clauibus Petri, lib.*4. *cap.*10.

2 Traditur dubitandi ratio. Sed aduersus hanc assertionem insurgi valet sequenti iuris consideratione; nam de qua re iudex cognoscit, de ea iudicare valet, *l. de qua re* 74. *ff. de iudicijs*, *cap. iudicantem* 30. *quæst.*5. *cap.*1. *§. oportet, de pœnit. distinct.*6. sed sacerdos potest cognoscere de peccatis sibi secretò confessis, ex hoc textu: igitur & ipsum pœnitentem iudicare valet, à communione eum repellendo, præcipuè cùm iudex debeat iuxta propriam conscientiam sententiam ferre, *cap.*2. *de re iudic. lib.*6. *Clement.*1. *§. verò, de hæreticis*. Augetur hæc difficultas; nam sacerdos ea, quæ iudiciario ordine nouit, punire valet tanquam iudex: sed quæ in auriculari confessione audiuit Sacerdos, iudiciario ordine nouit; siquidem vt iudex in pœnitentiæ iudicio adest, *cap. verbum, de pœnit. distinct.*1. *Trident. sess.* 14. *cap.*5. & 6. igitur si vt iudex cognoscit, vt talis potest pœnitentem communione priuare. Augetur secundò hæc difficultas; nam si sacerdos punire non posset ea delicta, quæ secretò, & occultè nouit, sequeretur nec Ecclesiam posse

posse suis legibus ea vindicare, cùm PP. Ecclesiæ leges proferentes iudicent, *cap. erit, cap. priuilegia, vers. officia, 3. dist.* sed Ecclesia potest punire delicta, quæ iudiciario ordine probari non valent, vt hereticum, & apostatam etiam occultos, *cap. excommunicamus, de hæretic. c. tuæ 3. de apostatis*: igitur similiter sacerdos potest à communione repellere peccatorem etiam occultum, ob delictum, quod in confessione nouit, etiamsi iudiciario ordine probari non possit.

3 De sigillo confessionis. Qua difficultate minimè obstante vera est præsens decisio. quam vt faciliùs percipiamus, omissa Ioannis Filesaci interpretatione, qui contendit Alexandrum III. esse exaudiendum de publica vitiorum reprehensione, & peccantium increpatione, quas præsertim inter concionandum præstant Ordinarij, cùm nulla concionis, aut concionatoris mentio in huius textus serie reperiatur; sciendum est, celandæ confessionis auricularis, & delicti patefacti in ea, iam diu in Ecclesia summam religionem fuisse, quam PP. sigillum appellarunt. D. Thomas *in supplement. quæst. 11. art. 3.* probant ex Canonistis Lantdmeter. *lib. 2. de veteri monacho, cap. 94.* Dartis *de pœnitent. cap. 16.* ex Theologis Sotus *de secreto, membro 3. quæst. 3.* Caietanus *in 3. partem, quæst. 87. art. 2.* & rectè, magnaque cum proprietate; sigillum enim pro silentio, aut secreto commendato nulli reuelando plerumque accipitur, vt apud Danielem *cap. 12. vers. 4.* vbi legitur: *Tu autem Daniel claude sermones, & signa librum vsque ad tempus statutum.* Quæ verba exponens Aretas Episcopus Cæsareæ Cappadociæ *in Apocalypsin, cap. 3.* ait: *Signatum esse librum in eo capite affirmari, vt significetur liberum non esse dicere quæ in eo scripta sunt.* Hinc apud Constantinum Porphyrogenitam in corographia legitur: *Fecit sigillum semper commendandus, ac celebrandus Rex*; id est, vt interpretatur Bulengerus *lib. 3. de Imperat. cap. 9. ad fin.* fecit edictum suo sigillo signatum, vt silentium, & secretum ab ipso commendaretur. Faciunt lex 1. *§. fin.* lex *sed ipsius, ff. quemadmodum testamenta.* Vnde quia in confessione dicta patefacta tegenda sunt, ideò dicuntur sub sigillo tradita, & secretum ipsum sigillum appellatur. D. Bernardus *serm. 3. de S. Andreæ. Videat Sacerdos, ne de his vnquam, quæ sub signaculo confessionis accepit, aliquam faciat mentionem.* Alphonsus noster *in l. 35. tit. 4. partit. 1.* his verbis: *E assi es la confession como el sello de puridad, que guarda lo que es escrito dentro en la carta, que no lo pueda ninguno saber.*

4 Obligatio sigilli omni iure nititur. Hæc autem sigilli obligatio non solùm à iure ecclesiastico positiuo prouenit, verùm etiam naturali, diuino, & ciuili nititur, vt ex D. Thoma, & alijs probat Leander *dict. disput. 10. quæst. 2.* Iure naturali fundatur, dum eo iure attento tenemur secreta nobis commissa fideliter seruare, *c. qui ambulat, 55. distinct.* & non facere quæ nobis fieri nolumus, *cap. 1. distinct. 1. cap. cùm omnes, de constit.* vbi illustraui: igitur cùm nemo velit famam propriam, suique rectam opinionem, quæ æqualiter ac vita æstimatur, *l. iusta, ff. de manumiss. vindict.* immò & sæpius illi præfertur, *l. si adulterium, ff. ad leg. Iul.* amittere, non debet detegendo alterius peccatum eius opinionem lacessere, vt ratiocinatur Vincentius Carrocius *de reuelat. confessionis num. 17.* Accedunt Senecæ & Quintiliani auctoritates; ille enim *epist. 89.* ait: *Sanctissimum humani pectoris bonum est, nulla necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Vre, inquit, occide, non prodam, sed quo magis secreta quæret dolor, hic illa altiùs condet.* Iste *declamat. 19.* ait: *Non prodere secretum, primam fuisse sapientiam in priscis illis morum, mentiumque rectoribus.* Hinc valdè laudati fuerunt Hispani à Iustino *lib. vlt.* quòd sæpè tormentis pro silentio rerum creditarum immortui, adeò illis taciturnitatis maior cura, quàm vitæ fuit: & è contra valdè increpantur, qui arcana publicarunt. Horatius *lib. 1. Satyr. 4.*

— Commissa tacere
Qui nequit, hic niger est, hunc tu Romane caueto.

Ouidius *lib. 2. de arte.*

Eximia est virtus præstare silentia rebus,
At contra grauis culpa tacenda loqui.

Inde apud Persas grauiùs punitur lingua, quàm vllum peccatum, referente Quinto Curtio *lib. 4.* Plura adducunt de tegendo secreto Bobadilla *lib. 2. polit. c. 5.* Solorzan. *emblem. 47.* Iure etiam diuino statutam esse hanc sigilli obligationem, probatur; nam cùm ab ipso iure proueniat confessio peccatorum, *cap. ad abolendam, de hæret.* Trident. in. *sess. 14. cap. 5.* Sequitur obligationem sigilli ab eodem iure prouenire, tanquam medium necessarium ad assecutionem illius finis, ne aliàs fieret exosa, & nimis grauis hominibus confessio: docet Soto *in 4. dist. 18. q. 4.* quare licèt hæc sigilli obligatio non sit de necessitate sacramenti, tamen est de præcepto, vt cum alijs defendit Leander *vbi suprà, quæst. 3.* Tandem iure ciuili, tam Romanorum, quàm nostro Hispano nititur dictum præceptum, cùm eo indicta sit obligatio in genere seruandi secretum, & per consequens etiam in confessione, *l. 1. §. si quis tabulas, ff. depositi, l. si quis testamentum, §. 1. ff. ad l. Aquil. l. si quis aliquid, §. qui diuini, ff. quando & quibus 4. lib. 10. l. 2. C. de alimentis pupillo præstandis*, ab specie probat text. *in d. l. 25. tit. 4. p. 1.* 5 De pœnis sigillum violantis

Adeò hæc obligatio sigilli obstringit sacerdotes ad celanda, & non detegenda peccata in confessione patefacta, vt non solùm verbis, verùm & signis, aut alio quovis modo reuelatio eorum inhibeatur, *d. cap. omnis, §. caueant, d. l. 35. Por palabra, ni por señal, ni per otra manera ninguna.* Hæc obligatio est perpetua, etiam post mortem ipsius pœnitentis. Carrocius *dict. quæst. 16.* & illa arctiori vinculo obstringit confessarium, quàm votum, aut iuramentum D. Thomas *in 4. dist. 21. quæst. 11. art. 1.* nec Ecclesia potest vllo modo in hac obligatione dispensare, nec si Reipublicæ totius salus, aut Ecclesiæ vertatur. Gigas *de crimin. læsæ Maiestat. tit. qui accusare, quæst. 18.* Tiberius Decianus *tom. 2. tract. crimin. lib. 7. cap. 34.* Carrocius *vbi suprà quæst. 7. num 2.* nec etiamsi huiusmodi reuelatio prodesset ad impediendum matrimonium ob impedimentum, quod in confessione sacerdos nouit, vt probari potest *ex cap. tua nos 26. de sponsal.* iuncta Glossa *ibi, verbo Qualiter*, & tenent Basilius *lib. 5. de matrimon. cap. 35. per totum*, Leander *vbi suprà, quæst. 77.* nec etiam ad saluandum fœtum defunctæ matris emortuæ potest confessarius violare sigillum confessionis, vt resoluit Possevinus *de Officio Curati, de Baptismo, cap. 6. q. 8.* quem sequitur Leander *vbi suprà, quæst. 6.* Nec solùm peccatum confessum iam commissum sacerdos reuelare non potest, verùm nec committendum. Sotus *de secreto, memb. 3. quæst. 4. dub. 1.* Caietanus *tom. 1. opuscul. trac. 21. quæst. 1.* licèt contrariam sententiam tueantur nonnulli congesti à Leandro *vbi suprà, quæst. 13.* Qui autem neglectis tot Ecclesiæ legibus, & contemptis iuris naturalis, diuini, & ciuilis principijs sigillum hoc violauerit formaliter, grauiter peccat, & in eum variæ pœnæ iure nostro statutæ reperiuntur. Prima est depositio perpetua, & peregrinatio, *in cap. sacerdos, de pœnitent. dist. 6.* quæ peregrinationis pœna posteà mutata fuit in detrusionem in monasterium pœnitentiæ peragendæ causa, *cap. omnis, §. caueant, de pœnitent. & remiss.* Secunda excommunicatio, *can. 13. Concil. Carthag.* vbi Balsamon, Petr. Gregor. *lib. 4. partit. tit. 5. cap. 2.* Aloix *in vita S. Quadrati, cap. 5.* quas & alias pœnas non ipso iure incurrit Sacerdos simul ac sigillum violauit; sed tantùm postquam conuictus est per testes, aut confessus: vllam tamen irregularitatis notam ex eo non incurrit, vt contra Maiolum defendunt pluribus relatis Diana *part. 3. tract. 4. resolut. 53.* Leander *vbi supr. q. vlt.* Prædictas etiam pœnas euadunt confessarij, qui in confessione patefacta reuelarunt ex licentia ipsius pœnitentis, *c. significasti, 5. de adulteriis*: pluribus congestis docet Cenedo, *ad decretum, in d. cap. si sacerdos*; vel qui reuelarunt peccatum publicè confessum, vt olim fieri solebat. Trident. *sess. 14. cap. 5.* vel si pœnitens dolosè ad confessionem accedit, non animo recipiendi sacramentum, tunc enim cùm talis confessio non sit sacramentum, sed calumnia, detegi potest; & si simulatus pœnitens hæreticus sit, vt talis accusari. Simanchas *de catholicis, c. 42. n. 5.* Alios casus prosequitur Leander *d. disp. 10. per tot.* 7

Ex suprà traditis facilè colligitur decidendi ratio ad nostrum textum, nam cùm sacerdos non possit vti scientia habita in confessione, quàm non vt homo, sed vt Deus habet, neque quoad ipsum pœnitentem, neque quoad alios, adeo vt non possit sacerdos ob peccatum, quod in confessione nouit, illi beneficium, aut suffragium ad ipsum denegare, nec eum remouere ab officio quod exercet, vt post Lugum, & Dianam docet Leander *vbi suprà q. 65.* & confirmauit Clemens VIII. in sua constitutione, quam refert Hurtado *resolut. moral. resolut. 32. §. 3.* igitur neque communione ipsum priuare valet, 6 Traditur decidendi ratio.

quia

quia inde confunderetur pœnitens, fieretque odiosa confessio. Vnde neque debet eum à communione segregare, etiamsi nouerit excommunicatum esse: publicè tamen, & indistinctè potest tale peccatum arguere, & increpare, aut excommunicationem infligere aduersùs eum, qui simile peccatum perpetrauerit, vt in hoc textu docetur. Cui adiungenda est epistola 156. Iuonis Carnot. in illis verbis: *Ob eandem etiam rationem ne infametur occultus peccator, est danda communio illi, etsi secretò nouit ordinarius illum peccatorem.* Latè illustrant Suarez *d. sect.* 3. *&* 4. Theophilus Raynaud. *tom.*16. *in heterocl. spirit. punct.*4. *fol.* 70. vnde infertur, Prælatum non posse amouere subditum ab officio propter peccatum in confessione sibi notum, aut suffragium illi negare in electione ad dignitatem, vel officium, vt probat P. Andreas Mendo *in statera opinionum probab. differt.*10. *quæst.*8. *&* 19. Nec etiam prætextu litterarum, quas monitorias dicimus, teneri sacerdotem declarare ea, quæ in confessione nouit, resoluit Parexa *de instrument. edit.*2. *part. tit.*8. *resol.*3.

7 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; verum enim est, sacerdotem ordinarium iudicem posse cognoscere de peccatis sibi secretò, aut in confessione detectis, præcedente accusatione, aut denunciatione; non tamen inde colligitur, per se, & propria scientia motum posse ipsum peccatorem communione priuare. Quare textus *in d. l. de qua re*, procedit in eodem genere iudicij, videlicet vt iudex de qua re cognouit in foro exteriori, in eodem etiam foro sententiam proferat; non verò de qua re cognouit in foro interiori, & sacramentali, in foro externo ius dicat. Vnde in præsenti specie ob scientiam tantùm habitam in confessione non potest sacerdos pœnitentem communione priuare. Nec augmentum difficultatis refragatur; nam certum est, sacerdotem in pœnitentiæ sacramento peccata scire vt Deum, non vt hominem, vt in hoc textu docetur, & in iure Græco *lib.*6. *in responsis Petri Chartularij S. Sophiæ Constantinop.* vnde ea scientia ad actus humanos exercendos vti non potest. Nec contrarium probant textus in ipso augmento difficultatis adducti; nam licèt verum sit, sacerdotem iudicem esse sacramentalem, absolutionemque ab ipso impartitam esse sententiam; nihilominus cùm non per se, sed tanquam Dei minister hanc iurisdictionem exerceat, vt latè probat Cæsar *de ecclef. hierarch. disp.*8. *§.*5. *num.*11. propriè non iudex, sed minister dicitur in collatione ipsius Sacramenti. Vnde de his sacerdotibus aiunt PP. Concilij Trident. *sess.*14. *cap.*6. *Absolutio sacerdotis alieni est beneficij dispensatio.* Dicuntur tamen iudices fori interni, vt etiam appellantur latè iudices, qui executores sunt alterius iurisdictionis, *l. etsi non cognitio, C. si contra ius, cap. si super gratia, de officio Legati, lib.*6. Vnde rectè in hoc textu docetur, sacerdotem non vt hominem virtute humanæ potestatis, sed vt Deum ratione diuinæ virtutis peccata confessa cognoscere; nam vt ait D. Paulus *ad Rom. cap.* 8. in confessione Deus est qui iustificat: & *in cap. multi* 1. *quæst.* 1. hoc ministerium dicitur diuina virtus. Nec tandem obstat vltimum augmentum; nam leges ecclesiasticæ, dum prohibent, puniuntque delicta occulta, indistinctè, non specificè, peccatum vnius vlciscuntur, monendo ne committatur, & commissa vindicantur pœnis ipsis sacris canonibus indictis.

8 Exponitur cap. placuit. Superiori assertioni primò opponitur textus in Concilio Africano *can.*90. in illis verbis: *Secretè tamen interdicat ei communionem, donec obtemperet.* Quæ desunt *in cap. placuit* 6. *quæst.*2. vbi alia verba ipsius canonis referuntur. Ex quibus deducitur, posse Episcopum propter peccatum occultè confessum negare communionem secretò, non autem publicè: igitur ob delictum occultè in confessione notum, potest communio denegari. Hinc textus auctoritate moti Angelus *verbo Eucharistia* 3. *§.*20. Tabiena *verbo Communio, §.*53. Victoria *in summa, num.*86. Ledesma 1. *part. summæ, lib.*4. *quæst.*21. *art.*6. *dub.*3. plures Theologi congesti à Sanchez *lib.*3. *de matrim. disp.*16. *quæst.*1. Turrecrem. *in d. cap. si sacerdos, de pœnit. dist.*6. *art.*1. *num.*10. *ad primum*, existimant posse sacerdotem communione priuare occultè eum, cui peccatum in confessione patefactum fuit. Sed eorum sententia rectè refellitur à Suario *d. sect.*3. *disp.*67. & conuincitur ex præsenti decisione, vbi asseritur, neque occultè, neque publicè posse negare communionem illi, cuius delictum cognitum fuit in confessione; licèt enim cùm occultè negatur communio, non frangatur sigillum quoad alios, violatur tamen quoad ipsum pœnitentem, & vtitur confessarius sententia habita in confessione ad negandam communionem; quod ex suprà dictis facere non potest. Nec contrarium statuunt PP. Concilij Africani *in d. can.*90. nam exaudiendi non sunt de confessione auriculari, seu sacramentali; sed de confessione secretò facta extraiudicialiter Episcopo, vt docent Suarez *d. sect.*3. Sanchez *de matrim. lib.*3. *disp.*16. *quæst.*2. *num.*2. tunc enim cùm ipse peccator occultus sit, licèt non publicè, vt in præsenti textu docetur, occultè tamen negari potest ei communio, cùm nulla sequatur illi infamia, nec vllum frangatur sigillum, vt defendit Suarez *vbi suprà, sect.*3. *per totam*: quare textus noster, dum simul & vno verborum ictu prohibet denegationem communionis peccatori occulto, & illi cuius peccatum notum fuit in confessione sacramentali, accipiendus est de denegatione publica: nam occulta denegatio tantùm inhibetur in eo, cuius peccatum notum fuit in confessione sacramentali; non verò in eo, qui occultè peccauit: nam illi occultè potest negari communio.

Eadem etiam solutione accipiendus est textus *in cap.* 1. *de clerico per saltum promoto*, in illis verbis: *Ipse tibi quoque secretò confessus est.* Vbi Episcopus vtitur scientia habita in confessione ad clericum suspendendum, ne in Ecclesia ministraret. Qui textus si accipiatur de confessione sacramentali, difficilis est, nisi supponatur, licentiam ipsius pœnitentis præcessisse, vt possit Episcopus consulere R. Pontificem: quare ex suprà dictis rectiùs dicendum existimo, textum illum non procedere in confessione sacramentali, & auriculari; sed de secreta extraiudiciali, ex qua non prouenit obligatio arctissima sigilli; siquidem vbi sacramentum non adest, præceptum hoc sigilli cessat, vt resoluunt plures relati à Cenedo *in d. cap. si sacerdos, num.* 4. Eodem etiam modo intelligitur textus *in cap. lectæ* 14. *de renunciat.* in illis verbis: *Humiliter est confessus*; non sacramentaliter videlicet, sed extraiudicialiter, secretò, Episcopo vt Episcopo, non vt confessori. Eadem etiam solutione accipiendus est textus *in cap. innotuit* 20. *de elect.* in illis verbis: *Tibi secreta confessione monstrauit*; extraiudiciali scilicet occulta, non verò auriculari, aut sacramentali. 9 Intelligitur cap. 1. de clerico per saltum, cum alijs.

Deinde superiori assertioni obstat textus *in cap. ad aures, de tempor. ordin.* in illis verbis: *Quod Prælati eorum commissa secreta nouerint.* Ex quibus deducitur, quod si monachus voluerit ad sacros ordines ascendere, Prælatus autem eius in confessione aliquod impedimentum nouit, propter quod promoueri non valeat, debet illum arcere ab ordinibus: igitur ob peccatum notum in confessione potest sacerdos, aut Prælatus ordinarius subditum remouere à susceptione sacramentorum, & per consequens communione priuare. Difficultatem agnouit Ludouicus Beia *lib.*2. *casuum, casu* 32. qui existimat, in eo textu iustè Prælatum denegare facultatem subdito ascendendi ad sacros ordines, quia cùm ad ipsam licentiam concedendam nullo iure teneatur Prælatus, potest ob scientiam habitam in confessione illam denegare: at cùm in specie huius textus sacerdos teneatur ex iustitia communionem parocho concedere, ideò non potest ob scientiam in confessione habitam illum communione priuare. Sed hæc solutio refellitur ex suprà traditis; diximus enim, Prælatum non posse vti scientia habita in confessione, etiam quoad regimen sui monasterij; nec remouere electum, aut impedire eligendum, vt latè probat Diana *p.*11. *tract.*5. *resol.* 15. quare ea solutione omissa, veriùs dicendum est, in eo textu non agi de confessione sacramentali, ex qua obligatio sigilli proueniat, sed de confessione secreta, & occulta Prælato facta, in qua ipse nouit peccatum occultè, & secretò, non verò sub sigillo: vnde ea notitia vti potest ad inhibendum illi, ne ad sacros ordines ascendat, vt textum illum interpretatur Basilius *de matrim. lib.*5. *cap.*33. *num.*3. & nos aliqua in eius commentario adduximus. 10 Exponitur cap. ad aures §. de tempor. ordin.

C A-

CAPVT III.

Idem a *Flor. Episcopo.*

CVm ab Ecclesiarum *b* Prælatis ecclesiastica sententia in malefactores aliquos promulgatur, rata debet, & firma consistere, & vsque ad dignam satisfactionem inuiolabiliter obseruari. Quapropter d.v.per A.s.m. quat. si quando dilectus filius noster *c* Lan. *d* plebanus S. Pancratij de Lucar in clericos, vel laicos parochianos suos *e* interdicti, vel excommunicationis sententiam rationabiliter tulerit, ipsam faciatis inuiolabiliter *f* obseruari, & eam sine *g* congrua satisfactione, & absque conscientia eiusdem plebani nullatenus relaxetis.

NOTÆ.

a EPiscopo.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.3.* & post Concilium Lateran.*p.31. cap.1.* Missa est præsens decisio Petro eius nominis II. Præsuli Florentino, cuius vitam, & acta refert Vghellius *tom.3.Italiæ, in serie Præsulum Florent. num.24.* & nos de ipsa Ecclesia aliqua prælibauimus *in cap. cùm dilectus 32. de elect.*

b *Prælatis.*] Hinc colligitur, parochos dici etiam Prælatos, quod etiam suadetur *ex cap. 4. de clerico ægrotant. cap.1. de eo qui furtiuè, cap. 7. de excessibus Prælat.* vnde præsens rubrica in prima collectione concipitur *de officio Prælati, & iudicis ordinarij*, vt comprehendantur etiam parochi. Plura Hallierius *in vindicijs, lib.4. ferè per totum.*

c *Lan.*] Landulphus videlicet.

d *Plebanus.*] Id est parochus, qui ita etiam appellatur *in cap.1. de officio Archipresbyteri:* quod plerumque vsurpatum legimus in Concilijs, & actis Ecclesiæ Florentinæ, vt videre est apud Vghellium *vbi suprà, in Ecclesia Florentina.*

1 e *Interdicti, vel excommunicationis.*] Ex his verbis facilè depromitur, parochos iure ordinario potestatem habere proferendi censuras: quod etiam probatur *ex cap. antecedenti*, vbi supponitur, parochum posse fideles sibi subditos communione priuare, & *ex cap.2. de eo qui furtiuè*, vbi asseritur, parochos posse sub interminatione anathematis prohibere eum, qui furtiuè ordinem suscepit, in gradu suscepto ministrare: & ex nouella 115. Iuliani Antecessoris, edita à Petro Pitheo *pag.441.* in illis verbis: *Nemo Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem antequam causa probetur, propter quam ecclesiastici canones hoc iubent.* Et *cap. nemo 1. quæst.6. cap. alia causa 16. quæst. 1. cap. Menam 2. quæst.6.* vbi Glossa, & *lib. 6. capitul. Caroli, cap.224.* vbi docetur, non solùm Episcopos, verùm & parochos facultatem habere proferendi censuras. Et *lib.7. capit. 128.* deciditur, vt excommunicatus à sacerdote, quamdiu in excommunicatione est, non possit accusare Episcopos, aut maiores natu. Et odo Parisiensis Episcopus in suis synodicis constitutionibus, *cap. de matrim.* admonet parochos, vt prohibeant per excommunicationem laicis sortilegia. Docent, & defendunt hanc doctrinam, videlicet parochum iure proprio posse censuras proferre, Filesacus *in præsenti glossa, in cap. per singulas 9. quæst.3.* & *in cap. miramur 24. quæst.1.* Ioannes Andreas & Hostiensis *in cap.2. hoc tit.* pro quibus facit & illa ratio; nam illi, cui competit potestas spiritualis ad arcenda, & vitanda peccata, debet competere coercitio spiritualis, quæ per censuras ecclesiasticas exercetur, aliàs illusoria redderetur huiusmodi, *cap. ex litteris, de officio delegati*, argumento textus *in l. vlt. ff. de officio eius:* sed parochis competit potestas prohibendi, & coercendi illicita in proprijs parochianis, *cap. adijcimus, §. caue, cap. generaliter, in fine, 16. quæst.1. cap.2 de parochijs, cap. vlt. de pœnit. dist.6. cap. nullus Episcoporum 15. quæst.4.* igitur illis etiam competit potestas proferendi censuras.

2 *Contraria sententia probatur* Contrariam sententiam, videlicet parochum beneficium parochiale habentem non posse iure proprio sententiam excommunicationis proferre, defendunt Cæsar *de eccles. hierarch. disput.8. §.6. num.14.* Suarez *de censur. disp.2 sect.2. num.10.* & *disp.18. sect.1. num.3.* Marius Alterius *cod. tract. lib.3 disp.7. cap.3* Sayrus *lib.1. eod. tract. cap. 6. num.21.* Vasquez *in opusculis de excommun. dub.17. num. 1.* Bonacina, Villalobos, Palao, & alij congesti à Leandro *de censuris disput.2. quæst.17.* Frechilla *de excommun. art. 1. secundæ partis, num.9.* Gibalinus *de censuris disquisit. 3. secundæ propos. quæst.2.* Garcia *tom.2. polit. regul. difficult. 3. dub.1. num.1.* qui vnico, sed validissimo nituntur fundamento, videlicet censuras proferri non posse nisi ab eo, qui iurisdictionem habet in foro exteriori, & potest cum strepitu iudiciali de causis cognoscere, *cap. quærenti, de V.S. cap. Archidiaconus, de officio Archidiac. cap.1. de sent. excommun. lib.6.* docet Gibalinus *vbi proximè:* sed parochi nullam habent iurisdictionem in foro exteriori contentioso, sed solùm in foro interno, *cap. de persona*, vbi Glossa *verbo Non ab alio, 11. quæst.1.* igitur Parochus vt iudex ordinarius non potest iure proprio sententiam proferre. Hæc etiam sententia probatur ex eo, quod excommunicatio est censura propria fori Ecclesiastici, Dionys. Areop. *de Eccles. Hierarch. cap.7.* ibi: *Sic etiam segregandi vim habent Pontifices, vt interpretes diuinæ iustitiæ.* Quare dicitur mucro Episcopalis, *in cap. visis 16. quæst.2.* Bannus Episcopalis in Concilio Tribur. *can. 18.* ibi: *Nemo contemnat, neque transgrediatur bonum ab Episcopis superpositum.* Et cùm excommunicatio à SS. PP. comparetur deportationi, ideò appellatur Bannus Christianitatis in Concilio Agathensi relato *in cap.2. de purgat. canon.* Interdictum Christianitatis, apud Matth. Parid. *in edicto Henrici II.* Regis Angliæ: *Si quis inuentus fuerit ferens litteras Domini Papæ, aut mandata Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis, interdictum Christianitatis, arceatur, & retineatur.* Sicut ius deportandi tantùm fuit penes supremos Magistratus: ita potestas excommunicandi residet penes supremos Antistites. Accedit, nam si Presbyter non potest reconciliare solemniter pœnitentem, Concil. Carthag.2. *can.8.* Carthag.3. *can. 86. cap. quamuis, 68. dist. cap. ministrare, 26. quæst.6.* quomodo poterit eum communione Ecclesiæ priuare? Priorem tamen sententiam defendit Altesserra *lib.6. dissert. cap.8.* Qua sententia vt veriori retenta, non obstant contrariæ opinionis fundamenta: & primò non obstat, præsens textus cum capite antecedenti; nam licèt parochus iure proprio, vt parochus non habeat ordinariam potestatem proferendi censuras, potest tamen eam iurisdictionem acquirere priuilegio, aut consuetudine, *cap. duo, hoc tit. cap. cùm contingat 13.* vbi Glossa *verbo Consuetudine, de foro compet. cap.4.* iuncta glossa *verbo Consuetudinem, de arbitris.* Ab specie est textus *in extrauag. ex speciali, versic. Necnon, de præbend.* vnde supponendum est, in hoc textu, & antecedenti iurisdictionem contentiosam in foro exteriori parochos habuisse, & ratione illius iurisdictionis potuisse excommunicationem proferre; quæ interpretatio colligitur ex illis verbis huius textus: *In malefactores promulgatur*, quæ supponunt iurisdictionem in proferente. Similiter *ex d. cap.2.* ex illis verbis, *Petierit iustitiam*; quæ innuunt tribunal erectum parochum habuisse, de quo in eo textu agebatur. Eodem etiam modo accipiendi sunt textus *in d. cap. nemo*, ibi: *Nisi probata causa*; & *in d. cap. alia*, vt docet Cæsar *d. §.6. num.20.* Nec etiam obstat ratio pro contraria opinione adducta; nam tantùm euincit, parochum habentem iurisdictionem in foro interiori, posse in eo pœnitentiam iniungere, & alia, quæ ad illum spectant, peragere; attamen cognoscere iudiciario ordine, erigere tribunal, & sententiam proferre non potest; quia ea non spectant ad ipsum, neque illi virtute ordinis, & beneficij parochialis competunt, vt probat Cæsar *vbi suprà, d. §.6.*

f *Obseruari.*] Hæc verba non leuem continent difficultatem, cùm certum sit, sententiam excommunicationis ab homine prolatam, non solùm à proferente, & eius successore, verùm & ab eius superiore relaxari posse, *cap. nuper 29.* ibi: *Ab eo, vel eius superiore*, & *cap. per tuas, de sentent. excommun. cap. venerab.7. § porrò, versic. si verò, eod. tit. lib.6. cap. si quis à proprio, cap. Episcopus 11. quæst. 3.* docet Gibalinus *de censur. disquisit. 9. 2. part. quæst.3.* vnde 3

vnde ab Archidiacono excommunicatum, vel à parocho, posse absolui ab Episcopo tanquam eius superiore, docent Couarr. *in cap. alma, 1. part. §. 12. num. 3.* Angelus *verbo Excommunicatio 4. num. 1.* Suarez *de censuris disput. 7. sect. 2. num. 12.* Auila, Sayrus, & Hugolinus, quos refert, & sequitur Leander *de censur. disput. 7. quæst. 18.* ergo Episcopus potest absoluere excommunicatum à parocho, cui consuetudine, aut priuilegio competebat ius proferendi censuras. Pro huius difficultatis solutione dicendum est, superiorem absoluere posse à censura lata ab inferiore, quando lata est generaliter in eos, qui tale fecerint, vel non: item quando superior cognoscit in gradu appellationis, vt latè dicemus *in cap. ad reprimendam, hoc tit.* Sententiam verò latam specialiter in aliquem à parocho, non posse ab Episcopo relaxari, quia licèt cumulatiuam habeat iurisdictionem, tamen causa præuenta fuit à parocho, à quo debet finem accipere, *ex l. vbi cœptum, ff. de iudicijs*: quare si in specie huius textus Episcopus de facto excommunicationem à parocho inflictam relaxaret, nullius momenti absolutio esset, vt docet Couarr. *in d. cap. alma, §. 12.* Nec obstant textus *in d. cap. nuper*, cum similibus; nam accipiendi sunt de sententia excommunicationis lata à canone, vel ab homine generaliter, aut eo casu, quo superior per viam appellationis cognoscit; tunc enim validè absolutionem præstare valet.

4 g *Congrua satisfactione.*] Satisfactio enim per se non inducit absolutionem: quare adhuc post satisfactionem præmissam excommunicatus debet absolui, *cap. cùm desideres 15. cap. à nobis 28. de sentent. excommun. cap. ad aures 24. de simonia, cap. quanquam, in fine, de censibus lib. 6. Clement. 1. de decimis, Clement. 2. de hæreticis, cap. cùm inter R. de elect. cap. ex litteris 39. de officio deleg.* vbi plures Barbosa *num. 14.* immò etsi ipsa excommunicatio inflicta sit donec satisfeceris, adhuc satisfactione præmissa excommunicatus eget absolutione, *cap. 1. de iudicijs.* Docent plures congesti à Balboa *in d. cap. 1. de iudicijs, num. 6.* Garasia *num. 13.* Vega *num. 92.* Fermosino ibi, *quæst. 29.* Otero etiam ibi, *num. 93.* Leandro *de censuris disput. 11. quæst. 5.* Ratio huius illationis est, nam per excommunicationem induitur vinculum, quod perpetuò durat, donec soluatur; & sicut culpa est causa pœnæ, adhuc sublata culpa, pœna durare potest, vt considerat Marius Alterius *lib. 4. de excommun. disput. 4. quæst. 1.* ita etiam sublata culpa, seu contumacia per satisfactionem, remanet excommunicatio donec relaxetur per absolutionem: & similiter cùm excommunicatio est prolata, *donec satisfeceris*, tantùm ea clausula exprimit quod tacitè inest à iure, videlicet excommunicatum præstita satisfactione communioni Ecclesiæ restituendum esse, *cap. ex litteris, de constit.* igitur quoad absolutionem nihil operatur. Hæc doctrina illustri miraculo comprobari potest relato à Patre Fray Ludouico de Granada *2. part. introduct. ad Symbol. cap. 27. §. 7.* Illescas *2. part. hist. Pont. lib. 6. cap. 14.* Raynaud. *1. part. de monitorijs, cap. 4. quæsit. 3.* Licèt contrariam sententiam, immò satisfactione præmissa excommunicatum non indigere absolutione, doceant Alciatus *cap. 1. de iudicijs, num. 10.* Couarr. sibi non constans, *in cap. alma, 1. part. §. 11. num. 5.* Glossa, & Imola *in verbo Donec, in d. Clement. 1. de decimis*; qui expendunt pro sua opinione textum *in d. cap. fin.* & exemplum suspensionis, & interdicti: quæ censuræ cessante contumacia, & præmissa satisfactione absque noua absolutione relaxantur, *cap. si qui sunt, cap. si quis amodò, 81. dist. cap. si quis deinceps 16. qu. 7. cap. bonæ, de ætat. & qualit. cap. non est vobis, de sponsalibus.* Docent Suarez *de censuris disput. 7. sect. 1. num. 12.* Marius Alterius *de excommun. disput. 1. cap. 1.* Expendunt etiam principium textus *in l. Imperator, ff. de postul.* videlicet prohibitum ab aliquo actu ad tempus, eo elapso restitutum videri: & etiam nullam esse præscriptam formam verborum ad infligendam excommunicationem; sed qualiacumque verba sufficere, dummodo apta sint ad exprimendam excommunicantis intentionem, colligitur *ex cap. fin. 3. quæst. 4. cap. penult. de sentent. excommun.* igitur neque ad absolutionem erunt necessaria, argumento legis *Arrianus, ff. de O. & A.* & sic per ipsam satisfactionem consequitur absolutionem. Sed his, & alijs huius sententiæ fundamentis facilè fit satis ex traditis *in cap. ex litteris, de constit.* & adductis à Balboa, Vega, & Otero *in d. cap. 1. de iudicijs*, nouissimè defendit Altesserra *lib. 1. differt. cap. 4.*

CAPVT IV.

Idem a *Cantuar. Archiep. & eius Suffraganeis.*

CVm vos plerumque oporteat *b* ordinationem Ecclesiarum differre, pro eo quod quandoque personæ vobis minùs idoneæ præsentantur, aut interdum inter vos & præsentatores personarum alia de causa dissensio emerserit, prouidendum est vobis, ne occasione huius dissensionis, & scandali interim fructus illarum Ecclesiarum depereant, aut eis in spiritualibus grauia proueniant detrimenta. Inde est, quod f. v. per A. s. præ. m. quat. si quando in illis vacantibus Ecclesijs, in quibus Ecclesiastica persona præsentationem non habet, vel quia personæ minùs idoneæ vobis præsentantur, vel alia de causa, de iure personas non poteritis instituere, in Ecclesijs, ap. cess. ponatis œconomos, qui debeant Ecclesiarum fructus percipere, & eos aut in personarum vtilitatem expendere, aut futuris personis eos fideliter reseruare.

NOTÆ.

a CAntuar.] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & post Concilium Lateran. *part. 1. cap. 21.* & præsentem inscriptionem exposui *in cap. 2. de rescriptis.*

b *Ordinationem.*] Id est collationem, *cap. super eo, de officio deleg.* vbi notaui.

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu talis deducitur conclusio. *Si ordinatio Prælati Ecclesiæ, etiam iurispatronatus, ex iusta causa differtur, debet Episcopus in ea constituere œconomum, qui fructus percipiat, & successori reseruet.* Probant eam textus *in cap. hæc huius, cap. non liceat 43. cap. charitatem 45. cap. de laicis 46. cap. illud 47. cap. non liceat 48. 12. quæst. 2. cap. sicubi 6. 12. quæst. 5. cap. redditus, 75. dist.* Concil. Chalced. *can. 25.* Concil. Rauennat. sub Ioanne XXII. *rubric. 1.* Regiense *can. 5.* Troslejanum *can. 14. & 35.* Valentinum Hispaniæ *can. 2.* Illerdense *can. 16.* Aurel. 2. *can. 6.* Tolet. *9. can. 9.* Lateran. sub Innocentio III. *can. 4.* quorum verba refert Antonius August. *in epit. iuris, lib. 4. tit. 8.* quibus adde nouellam 7. Emanuelis Comneni, *l. 11. tit. 15. part. 1.* Concilium Trident. *sess. 24. de reform. cap. 16.* Illustrant Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 5. & lib. 25. syntagm. cap. 4. num. 1.* Duarenus *lib. 1. de sacris Eccles. cap. 19. in princip.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de simonia, cap. 29. num. 8.* Cironius *ad titul. ne sede vacante, in princip.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. quæst. 2. præmial. §. 5. num. 10.* Bosquetus *ad Innocentium, lib. 2. epist. 42.* Corrasius *de sacerdotio, part. 1. cap. 2. num. 9.* Cabedus *de patron. Regio, cap. 25.* Lambertinus *de iurepatron. lib. 2. 2. part. art. 9. quæst. 1.* Filesacus *in præsenti*, plures relati à Solorzano *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 12.* Salgado *de Regia protect. 3. part. cap. 2. num. 51.* Lara *de Capellanijs lib. 2. cap. 9. à num. 37.* Garcia *de beneficijs, part. 8. cap. 2. num. 8.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 72. num. 17.* Petrus Marcha *lib. 8. concord. cap. 18.* Christ. Lupus *in can. 25. Concil. Chalced.*

Sed pro dubitandi ratione intendam probare, præsentem Alexandri decisionem superfluam esse, nec disciplinæ ecclesiasticæ satis congruam: aut enim Ecclesia, quæ vacabat in huius textus specie, erat Cathedralis, vel inferior, parochialis videlicet. Si Cathedralis, ad eius Capitulum 2 *Impugnatur Hæc assertio.*

rulum sede vacante iurisdictio, & fructuum custodia spectat, *cap. quoniam, 75. dist. cap. non licet, 12. quæst. 5. cap. fin. de supplend. neglig. lib. 6. Clement. ne in agro, §. si quis autem, de statu regul.* Trident. *sess. 24. de reform. cap. 16.* Si Ecclesia parochialis, siue patronum habeat ecclesiasticum, siue laicum, eius custodia ad patronum spectat, *cap. filijs, cap. decernimus, cap. rationis ordo, 16. quæst. 7. cap. præterea 27. de iurepatron. cap. bonæ memoriæ, de appell.* igitur non est necessaria œconomi constitutio ad custodiam redditiuum ipsius Ecclesiæ, & per consequens superflua est hæc Alexandri decretalis. Secundò difficilis est ipsa decisio dum œconomi constitutionem fieri statuit eo casu, quo Ecclesia pastore destituitur ob dissidium, seu litem inter patronos; quo casu iam alijs remedijs iure Pontificio statutis prospectum erat: igitur minùs necessaria videtur hæc Alexandri constitutio. Probatur antecedens; nam cùm ob dissidium patronorum Prælatus in Ecclesia non præsentatur, Episcopus debet Ecclesiam ipsam claudere, & signare, iubereque ne sacrificia Missarum in ea celebrentur, donec patroni consentiant in præsentatione, *cap. 2. cap. quoniam 3. de iurepatron. cap. si verò 12. cap. eam te 22. cap. cùm propter, de iurepatron.* igitur nullo casu necessaria est hæc constitutio œconomi in præsenti ab Alexandro stabilita. Tertiò minùs consona ecclesiasticis sanctionibus videtur hæc decisio, dum in ea docetur, fructus Ecclesiæ vacantis reseruari futuro successori; nam iuris principium certum est, Ecclesia vacante, fructus perceptos ad ipsam viduatam, non verò ad successorem spectare. Textus disertus *in cap. præsenti, de Officio Ordin. lib. 6. cap. quia sæpè, de elect. eod. lib.* quæ vel inutilitatem dictarum Ecclesiarum expendi, vel futuris debent successoribus reseruari; quæ iura alternatiuè concepta ab Interpretibus ita accipiuntur, vt dimidia pars fructuum Ecclesiæ vacantis fabricæ Ecclesiæ viduatæ; alia verò dimidia successori reseruetur, argumento textus *in l. si pater 40. ff. de hæred. instit. l. si filio 7. ff. vt legatorum nomine*, iunctis traditis à Langleo *lib. 5. semestr. cap. 4.* Muños de Escobar *de ratiocinijs, cap. 9. à num. 6.* Osualdo *lib. 26. Donelli, cap. 3. littera B*, Heringio *de fideiussor. cap. 6. num. 87.* quam diuisionem approbauit Alphonsus Castellæ Rex in priuilegio Asturicensi Ecclesiæ concesso anno 1255. quod refert Ægidius Gonzalez *in theat. Eccles. Oueten. pag. 41.* ibi: *La mitad de ellos sea para el Cabildo; la otra mitad para que el Obispo, que entrarè, ponga su casa.* Igitur non rectè in præsenti docetur, œconomum fructus Ecclesiæ vacantis debere futuro Prælato reseruare.

3 De custodia vacantium Ecclesiarum.

Qua dubitandi ratione minimè obstante vera est præsens decisio, pro cuius expositione sciendum est, olim vacante Sede Episcopali vnum ex prouincialibus Episcopis à Metropolitano eligi, qui Ecclesiam vacantem regeret, quem veteres intercessorem vocabant, *cap. constitutum 7. quæst. 7.* Concilium Carthag. *5. can. 8.* D. Ambrosius *epist. 44. Commendo tibi, fili, Ecclesiam quæ est an forum Cornelij, quo eam de proximo interuisas frequentiùs, donec ei ordinetur Episcopus.* In Italia etiam ad regendam Ecclesiam vacantem Pontifex visitatorem mittebat, vt constat *ex cap. Presbyteri, 24. dist. cap. obitum, cum seq. 61. dist. cap. charitatem 12. quæst. 2. cap. cùm nobis, de elect. cap. si in plebibus, 63. dist. cap. bonæ 51. de appell.* postea consuetudine, seu potiùs corruptela inualuit, vt custodia omnium Ecclesiarum vacantium in potestate Regum esset, omnesque redditus Episcopatuum, & Abbatiarum in fiscum redigerentur. Flodoardus *in calce histor. Rhemensis*, Rigordus *anno Christi 1190. Si fortè contigerit Sedem Episcopalem, vel aliquam Abbatiam Regalem vacare, Regina & Archiepiscopus tamdiu regalia in manu sua teneant, donec electus consecratus sit, vel benedictus.* Eodem iure in Ecclesias vacantes insurrexere Angliæ Reges: referunt Guillelmus Ruffus *in chron. anno 1089.* Matthæus Paris. *anno Christi 1089.* Vergilius *lib. 10. histor. Angliæ*, Guillelmus Brito *lib. 8. Philipp.* ibi:

Nam Rex Anglorum ius vsurpauerat illud
Vsque modò vt solus Pastores ipse crearet;
Nam quoties Pastore carens Prælatica Sedes,
Ciuili letho, naturaliue vacasset,
Protinus Ecclesiæ bona cuncta vacantis ab ipso
Vsurpata suos conuertebantur in vsus;
Sicque Dei sponsam viduans quantùm ipse volebat,
Cogebat placito sibi demùm nubere sponso.

In Oriente Imperatores etiam CP. occasione arrepta ex frequenti tumultu ob electionem Episcoporum, vacantium Ecclesiarum fructus, & electionem Episcoporum sibi rapuerunt, submisso ex suis œconomo. Cuius impij facti primarius auctor memoratur Nicephorus Phocas, teste Zonara *tom. 3. annal. Imperator ex hoc sumpta occasione, & omni auctoritate designandi Episcopos sibi vindicata, edixit ne quisquam iniussu suo in vllam Ecclesiam mitteretur. Mortuo igitur Episcopo, regium ministrum in Ecclesiam vacantem mittebat, quo sumptus necessarios parcè faciente, ipse reliqua sibi vindicabat.* Exinde non aliena est coniectura, ius creandi Magnum Oeconomum Patriarchalis Ecclesiæ, quo faciliùs vacantis redditus assequerentur, in se transtulisse eosdem Imperatores, quod Patriarchæ demùm restituit Isaacius Comnenus, auctore eodem Zonara *in Isaac. Comneno*, ibi: *Præterea in Patriarchæ gratiam etiam ecclesiasticarum rerum procurationem Ecclesiæ attribuit; nam cùm ad id vsque tempus, & magnus œconomus, & vasorum custos ab Imperatore designari soleret, vtrumque id munus Patriarchæ potestati subiecit, amota publica auctoritate.* Nec manus abstinuit fiscus à vacantibus Ecclesijs vsque ad nouellam 7. Emanuelis Comneni, quam refert Balsamon *in can. 35. sextæ Synodi Trull.* Quam etiam vacantium Ecclesiarum custodiam vsurpasse Duces, ac Comites nonnullos Galliæ, & Britanniæ, probat Dadinus Altesserra *lib. 2. de Ducibus, cap. 8.*

Deinde sciendum est, Ecclesiam semper abhorruisse similem custodiam vacantium Ecclesiarum, eamque prohibuisse; nam eius impatiens Formosus Pontifex litteras dedit ad Fulconem Archiepiscopum, sanciens, vt enarrat Flodoardus *lib. 4. histor. Rhemens. cap. 2. Auctoritate B. Petri, vt nemo Regum, nullus Antistitum, nemo quilibet Christianus, decedente Rhemorum Episcopo, ipsum Episcopatum, vel res ipsius Ecclesiæ suis compendijs applicet, neque sub suo dominio teneat, præter ipsius ciuitatis Episcopum, & eandem Metropolim: non vltra constitutionem canonicam sine regulis ecclesiasticis conueniente Pastore manere cogat, neque aliter ibidem Episcopum, nisi vt sacri canones iubent, constitui faciat.* Hinc diræ excommunicationes sancitæ in laicos vacantium Ecclesiarum direptores, *in cap. de laicis 2. cap. præterea, de iurepatron. cap. in quibusdam, de pœnis, cap. generali, de elect.* & varia fuerunt à sanctis Patribus edita statuta, vt nemo ausus sit bona vacantium Ecclesiarum occupare, sed vt futuro seruentur Episcopo. Primò enim in Concilio Rauennat. sub Ioanne XII. *can. 11.* ita cauetur: *Quia sceleſtissima consuetudo inoleuit, vt obeunte sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sedis Episcopo ipsum Patriarchium deprædari soleat, & non solùm in eodem sancto Patriarchio, sed etiam per totam ciuitatem, & suburbana eius talis habetur præsumptio, necnon quia & id multùm hactenus neglectum est, adeò vt omnia Episcopia eadem patiantur vniuscuiusque Ecclesiæ obeunte Pontifice: quod ne vlteriùs præsumatur, omnimodis interdicitur.* Et *cap. non liceat 43. cap. illud 47. 12. quæst. 2.* Concil. Regiense *cap. 5. Ne quis ad Ecclesiam, quæ Episcopum perdidit, nisi vicinæ Ecclesiæ Episcopus, exequiarum tempore accedat, qui curam Ecclesiæ districtè gerat.* Aurel. *2. can. 6. Vt Episcopus, qui ad sepeliendum Episcopum venerit, euocatis Presbyteris in vnam domum Ecclesiæ res Ecclesiæ habeat descriptas, qui idoneis personis custodiendas sub integra diligentia derelinquat, vt res Ecclesiæ vllorum improbitate non pereant.* Alia adducunt iuris testimonia Anton. August. *d. tit. 83.* Bosquetus *ad Innocent. d. epist. 42.* Petrus Marcha *lib. 8. cap. 18.* & nos *in cap. bonæ 51. de appell.* Hæc, & alia vestigia prædecessorum suorum sequutus Alexander III. in præsenti curauit, ne Ecclesia vacante aliqua ex causa in temporalibus, & spiritualibus eius cura negligatur; statuitque, vt deinceps Episcopus in Ecclesia vacante præficiat œconomum, qui redditus Ecclesiæ percipiat, & futuro seruet successori: quæ constitutio ea nititur ratione, nam cùm omnes Basilicæ propriæ diœcesis ita in Ordinariorum potestate existant, vt omnimoda earum administratio ad Episcopum spectet, *cap. cùm debitum 1. qu. 1. cap. omnes, cap. quoniam, 16. quæst. 7.* ipse debet consulere, & prouidere Ecclesijs vacantibus, œconomos in eis constituendo, quia ad ipsum spectat vacantis Ecclesiæ custodia, ad quem pertinet ipsius Prælati institutio. Baldus *in cap. bonæ, de appell. num. 5.* Cabedus *de patron. Regio, cap. 25.* Solorzanus *d. cap. 12. num. 3.* vnde si ad alium spectet institutio, ipse, non verò Episcopus debet œconomum constituere in ea Ecclesia vacante, vt repetentes in præsenti animaduertunt. Altesserra *lib. 2. dissert. cap. 3.* Christ. Lupus *vbi suprà.* 4 Ratio decidendi.

Sed

5 Oeconomi officium quale.

Sed vt œconomi officium, & institutionem perpendamus, sciendum est, in vnaquaque Ecclesia Metropolitanum, vel Episcopum debere eligere vnum œconomum, qui iuxta ipsius arbitrium res Ecclesiæ administret, & dispenset, *c. quoniam* 21. *d. c. in noua* 22. 16. *qu.* 7. olim illum eligebant Metropolitani, & Episcopi quilibet in sua Ecclesia, Concilium Nicænum 2. *can.* 11. *c.* 5. *&* 6. 89. *dist.* Balsamon *in nomocan. Photij, tit.* 10. *c.* 1. Episcopo negligente, Metropolitanus eligebat, *cap. cùm simus* 9. *qu.* 3. eo autem sciente, absque eius voluntate œconomus eligi poterat. Concilium Meldense *can.* 47. *Vt nemo viuente Episcopo Ecclesiam illius, aut res ad eam pertinentes inuadere, aut dominari præsumat, neque sub voluntariæ cleri ac populi electionis obtentu præter voluntatem Episcopi quisquam quacumque sæculari potestate præditus, quasi œconomum constituat.* Plura P. Marcha *lib.* 8. *concord. c.* 18. Dartis *ad* 89. *dist.* Nec solùm clerici, verùm etiam laici olim œconomi constituebantur, donec Concilio Chalced. cautum fuit, vt ampliùs nullus, nisi à clero œconomus eligeretur. Idem in Hispania cautum fuit Concil. Tolet. 4. *can.* 47. Hispal. 2. *can.* 9. relato *in c. in noua*, 16. *qu.* 7. quod & firmauit Gregor. *in d. c.* 5. *dist.* 89. & insuper cautum fuit *in c.* 6. *ead. dist.* ne Episcopus consanguinitate propinquum in œconomum eligeret. Notarunt Balsamon *in can.* 26. *Concilij Chalced.* Quintanaduenas *lib.* 2. *eccles. n.* 20. Anguianus *lib.* 2. *de legibus, c.* 23. *n.* 48. Stephanus Durantius *d. qu.* 19. nec solùm in Ecclesijs Cathedralibus, verùm in inferioribus etiam regularibus œconomi constitui cœperunt, *c. quoniam, d. c. cùm simus, c. Imperatorem, de iuram. calumniæ:* iam notaui *in c.* 1. *de postul. c. vnico de syndico*, qui hodie apud nos dicuntur, *Mayordomos*. Oeconomi officium est administrare res Ecclesiæ, & curam bonorum ipsius gerere, *can.* 4. 5. *&* 6. 89. *dist.* disertè expressit Isidorus Hispalensis Præsul *in epist. missa ad Ludifredum Cordubensem Episcopum*, ibi: *Ad œconomum pertinet reparatio Basilicarum, atque constructio, actiones Ecclesiæ in iudicijs, vel in proferendo, vel in respondendo, tributi quoque acceptio, & rationes eorum, quæ inferuntur, cura & agrorum, & culturæ vinearum, causæ possessionum, & seruitialium, stipendia clericorum, viduarum, & deuotarum pauperum, dispensatio vestimenti, & victus domesticorum clericorum, seruitialium quoque, & artificum.* Vnde Iustinianus *in l. iubemus, C. de sacrosanct. Eccles.* & *in l. omnis* 33 §. *hoc nihilominus, C. de Episcop. & cleric.* iubet vt œconomi rationes reddant singulis annis suę administrationis. Alia plura de his œconomis adducunt Filesacus *in præsenti*, Cæsar *de Eccles. Hierarch quæst.* 2. *proœm.* §. 5. Dartis *in dist.* 89. Meursius *in Gloss. verbo Oeconomus.*

6 Dissoluitur prima difficultas.

Nec obstat prima difficultas suprà expensa, cui vt satisfaciant Repetentes in præsenti, affirmant, Alexandrum III. in illis verbis, *In quibus Ecclesiastica persona præsentationem non habet*, accipiendum esse de Ecclesia, quæ habet patronum laicum, ad quem Ecclesiæ vacantis custodia non spectat; & ideò diœcesanum Episcopum debere proponere, & constituere œconomum, per quem redditus, & prouentus Ecclesiæ viduatæ seruentur. Ita Innocentius *in præsenti, n.* 1. Abbas *n.* 4. Rochus de Curte *de iurepatron. verbo Honorificum, nu.* 57. Sed hæc solutio refellitur expresè ex iuribus suprà citatis, videlicet ex dicto capite *filijs, d. c. bonæ*, vbi permittitur etiam laicis custodia vacantis Ecclesiæ. Quare pro vera solutione, & explicatione illorum verborum, in quibus de ecclesiastica persona, dicendum est, aliud diuersum ius procedere in ęconomis constituendis, circa quos distinguendum est: aut enim ęconomi ad agendum, & respondendum in iudicio constituuntur, aut ad dispensationem & administrationem rerum Ecclesiæ deputantur, vel tantùm ad curam Ecclesiæ in spiritualibus & temporalibus. De primis ęconomis, qui directò, & principaliter ad agendum, vel defendendum in iudicio constituuntur, non est accipiendus hic textus, vt patet ex eius verbis, *Ponatis œconomum, qui debeat fructus percipere*. Quamuis enim in consequentiam huius administrationis possint illi in iudicio patrimonium Ecclesiæ defendere, & res iniustè alienatas ad Ecclesiæ dominium reuocare, cùm dicantur legitimi Ecclesiæ defensores, *c.* 1. ibi: *Legitimo caruit defensore, de rebus Eccles. lib.* 6. *Clement.* 2. *eod. tit.* non tamen sunt principaliter designati ad agendum, & respondendum in iudicio: quare accipiendus est præsens textus de secundis ęconomis, qui ad Ecclesię bonorum, fructuumque perceptionem, & conseruationem deputantur, vt docet Glossa *in præsenti*. Quare licèt ad patronum laicum spectet custodia vacantis Ecclesiæ, videlicet eius protectio, & defensio in iudicio; tamen cùm non possit ex dicta prohibitione Concil. Chalced. *d. can.* 23. constitui ęconomus ad administrationem ipsius Ecclesiæ, tam in spiritualibus, quàm temporalibus; ideò cùm Ecclesia est iurispatronatus laicalis, Episcopus debet constituere ęconomum ecclesiasticum, qui eam regat, atque eius redditus successori seruet: quæ ęconomi designatio cùm patronus ecclesiasticus est, non desideratur, quia ipse per se est capax omnis custodiæ, & regiminis ipsius Ecclesiæ. Consuetudine tamen introduci valet, vt custodia rerum Ecclesiæ vacantis quoad fructuum administrationem possit ad laicum pertinere, vt docent Lambertin. *de iurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *q.* 1. *princip. art.* 29. *num.* 12. Viuianus *eod. tr. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 8. *nu.* 2. vnde in Hispania nostra, tum ob consuetudinem præscriptam, tum quia magnus noster Monarcha est patronus Ecclesiarum Cathedralium, potest etiam laicus designari, & constitui ad administrationem fructuum Ecclesiæ vacantis, vt docent Greg. Lopez *in l.* 18. *tit.* 5 *p.* 1. Palacios Rubios *in tr. de beneficijs vacant. in Curia*, §. 10. Valenzuela *cons.* 196. *nu.* 94. Solorzanus *d. c.* 12. *ferè per totum*, Christ. Lupus *vbi suprà.*

7 Respondetur secundæ difficultati.

Nec obstat secunda difficultas, quæ bimembris est. Primæ enim eius parti respondendum est, verum esse eo casu, in quo inter patronos alicuius Ecclesiæ lis disceptatur super præsentatione, Episcopum posse Ecclesiam claudere, & Missarum solemnia interdicere donec patroni in eligendo consentiant, *d. c.* 3. *de iurepatron.* sed hoc procedit cùm lis vertitur inter patronos, aut patroni hæredes; præsens verò textus procedit cùm lis tractatur inter patronum & Episcopum, ad quem spectat collatio, & institutio, quo casu non potest Episcopus Missarum solemnia interdicere, aut eligere Capellanum, etiam elapso semestri, Discriminis ratio ex eo prouenit. nam in hoc secundo casu, si Episcopus ob dissidium cum patrono posset eligere, semper lites protraheret, & discordias armaret cum patronis etiam legitimis, vt sic elapso semestri capellanum præsentare posset: quæ ratio cessat in primo casu; ideò in eo potest Episcopus ob moram, & negligentiam patroni clericum præsentare, & instituere. Secundæ parti difficultatis facilè ex supradictis respondetur. Nec tandem obstat vltima difficultas, pro cuius solutione sciendum est, satis controuersum esse apud Interpretes, ad quem spectent fructus Ecclesiæ vacantis. Aliqui enim affirmant, futurò successori reseruari debere, moti hoc textu, & Clement. *statutum, de elect. extrauag. suscepti, in princip. vers. Itaque, eod. tit.* Ita docuerunt Panuinus *de officio Capituli Sede vacant. p.* 1. *princip. q.* 1. *n.* 1. Couarr. *in c. relatum, nu.* 3. *de testam.* Redoanus *de spolijs, q.* 1. *n.* 20. & *q.* 5. *n.* 3. Azor. *tom.* 2. *instit. lib.* 8. *c.* 4. *pag.* 965. Garcia *de beneficijs*, 2. *p. c.* 5. *num.* 89. Valenzuela *d. cons.* 94. *n.* 60. Contraria tamen sententia, videlicet fructus vacantis Ecclesiæ diuidendos esse inter eius fabricam, & successorem, probatur ex iuribus suprà adductis, & præsenti decisione, si rectè perpendatur. Michael Rousselius *lib.* 5. *histor. c.* 1. *&* 3. ait, bona ab Episcopo relicta, & intuitu Ecclesiæ acquisita, Ecclesiæ viduatæ reseruari in eius vtilitatem conuertenda; fructus verò Sede Episcopali vacante perceptos futuro Episcopo reseruari. Iuxta quam distinctionem accipit textus *in cap. sæpè*, 40. *dist. d. Clement. statutum, de elect.* Concil. Ilerd. *can.* 16. Sed circa hanc diuisionem fructuum inter successorem in Episcopatu, aut beneficio, & prædecessorem, omissa Glossa *in c. præsenti, de officio ordin. lib.* 6. quæ distinguit inter beneficia, quæ habent administrationem, & quæ non habent, vt fructus priorum pro rata inter successorem, & prædecessorem diuidantur, cæterorum verò fructus, quæ administrationem non habent, pertineant ad successorem, si nondum percepti sint: omissa etiam sententia Nauarri *in apolog de credit. qu.* 2. *monito* 13. qui existimauit, omnes fructus pendentes ad successorem spectare, quem sequuti fuerunt Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 33. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 117. *n.* 6. dicendum est, pro rata anni omnes fructus pendentes cuiuscumque beneficij diuidendos esse inter hæredes defuncti, & successorem, vt docent Sarmiento *de redditibus* 4. *p. c.* 6. Couarr. *lib.* 1. *variar. c.* 15. *n.* 11. Auendaño *responso* 5. *n.* 5. Molina *lib.* 3. *de primogen. c.* 11. *n.* 4. Valascus *de partit. c.* 36. *ex num.* 9. Castillo *de vsufructu cap.* 79. Escobar *de ratiocinijs, tom.* 2. *comput.* 20. Molina *de iustit.* 3. *tom. disp.* 635. Garcia *de beneficijs*, 2. *p. c.* 5. *ex n.* 94. Parladorius *differ.* 120. §. 1. Baptista Costa *de ratione ratæ, q.* 29. eleganter, vt solet, Æneas Robertus *lib.* 3.

rerum

verum iudicat.c.4.versic.Tertia opinio. Quod procedit siue per obitum, resignationem, aut alio quouis modo beneficium vacauerit; quo modo accipiendum est quod dicitur, fructus obuenientes tempore vacantis Ecclesiæ, debere impendi in Ecclesiarum vtilitatem, vel reseruari successoribus, *c.quia sæpè 40.de elect.lib.6.cap.præsenti, de officio Ordin.eod.lib.Clement.Statutum, de elect.* iuxta diuersas Ecclesiarum consuetudines, nempè vt non tantùm fructus percepti post vacationem reseruentur, sed & pro rata fructus, quos ipse non lucrifecit prædecessor. Solorzanus 2. *tom.de iure Indiar.lib.3.c.5.ex n.45.* Noguerol *alleg. 26. art. 5.* quæ doctrina vera est in beneficijs, tam respectu antecessoris, quàm successoris; fallit verò in Episcopatibus respectu successoris, quippe Camera Apostolica percipit fructus Ecclesiæ vacantis, ex constitutionibus Pauli III. Iulij III. Pauli IV. & Pij V. quarum meminit Barbosa *voto* 101. & ita in Hispania fructus non pertinent ad successorem, nisi ex die gratiæ à Pontifice factæ: cuius Hispanæ praxis testes sunt Garcia *d.c.5.* Solorzanus *lib.4.polit.c.11.* Marinis *lib.1.resol.c.152.* idemque obseruari in Ecclesijs Siciliæ, refert D.Rochus Pirro *tom.2. Siciliæ sacræ, in notitia Ecclesiæ Melit.fol.617.* licèt aliud obseruetur in Gallia, vt ex veteri, & nouo Ecclesiæ Gallicanæ iure refert Petrus Marcha *lib.8.concord.c.18.* Immò & in Episcopatibus noui orbis, vt referunt Valenzuela, & Solorzanus *vbi suprà*.

8 Intelligitur c. vlt. vt lite pēdent. l.6.

Adhuc superiori assertioni obstat textus *in c. vlt. vt lite pendente, lib.6.* vbi statuitur, lite pendente super beneficio, interim neque eligi, neque præsentari quemquam posse, neque aliquid innouari: igitur neque eius administrationi œconomus præfici valet. Cui difficultati respondendum est, verum esse, lite pendente super iure eligendi, vel præsentandi in aliqua Ecclesia, aliquid innouari non posse in præiudicium litis pendentis, & ipsorum litigatorum, *c.1. & 3.vt lite pendente, lib.6.* Couarr. *practic.qu.13. in princip.& q.36.num.7.* aliquid verò innouari potest, vbi ad faciliorem expeditionem, & proprij muneris legitimam executionem desideratur, prout est œconomi constitutio, argumento capitis *cùm teneamur 17.de appell.* Couarr. *practic.q.23.n.1.* & cùm ex hac œconomi constitutione præiudicium patrono non irrogetur, sed consulatur Ecclesiæ, & eius redditibus; ideò Episcopus etiam lite pendente potest œconomum in Ecclesia vacante constituere.

Etiam expendi potest aduersùs hanc assertionem textus *in c.ea quæ, de officio Archid.* vbi deciditur, vacante Ecclesia Cathedrali curam totius cimelij ad Archidiaconum spectare, cuius negligentia valdè damnatur in eo textu: igitur vacante Ecclesia, etiamsi Pastoris electio differatur, non est necessaria œconomi constitutio. Pro cuius textus solutione dicendum est, quod sicut Episcopo competit constitutio œconomi, & custodia Ecclesiæ illius, in qua ius instituendi habet, ita & Archidiaconus in Ecclesijs inferioribus, in quibus institutio ad eum spectat, potest designare œconomum Ecclesiæ vacanti, quia custodia ipsius ad eum pertinet: de quibus Ecclesijs agitur *in d. c.ea quæ, c.3.c.cùm venissent, de instit.* & ideò *in d.c.ea quæ*, docetur, curam rerum in cimelio existentium ad Archidiaconum spectare, quia supponitur in ea Ecclesia Archidiacono ius institutionis competere. 9 Exponitur cap. ea quæ, de officio Archid.

CAPVT V.

Idem a *Cantuar. Archiepiscopo*.

EX parte tua nobis constanti assertione propositum est, quod interdum quidam pro certis causis excommunicati Sedem Apostolicam visitant, & reticentes causas, pro quibus sunt vinculo excommunicationis adstricti, de absolutione litteras deferunt, continentes eos ad Apostolicam Sedem accessisse, & auditis confessionibus suis, absolutionis beneficium meruisse. Vnde quia nos consulere voluisti, vtrum illa absolutio teneat, si occultatis excessibus, pro quibus excommunicati fuerant, absolutionis beneficium meruerunt, siue excommunicationis causam aliam prætendentes. Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si ita tibi constiterit, eos cogere debes ecclesiastica censura, cum litteris tuis rei veritatem continentibus ad Apostolicam Sedem redire. Si verò id tibi non constiterit, & eos suspectos habueris, quòd non fuerint veritatem confessi, ipsos *b* compellere debes, quòd exinde coram te rei veritatem confessi fuerint, *c* purgationem præstare.

NOTÆ.

1 a IDem Cantuar.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.7.* post Concilium autem Lateran. *p.31. c.1.* legitur, *Exoniensi Episcopo*; quæcumque tamen inscriptio retineatur, constat præsentem epistolam missam fuisse Præsuli Anglicano.

2 b *Compellere.*] Hinc deducitur, excommunicatum ex vna causa, posse ex alia etiam excommunicari. Docent, & explicant Suarez *de censur.disp.5.sect.2.n.6.* Sayrus *eod.tr. lib.1.c.10.n.1.* Couarr. Layman, & Villalobos relati à Gibalino *de censuris disquisit.5.qu.4.* & exposui *in cap.*

c *Purgationem.*] Quando, & quomodo indicenda sit purgatio, dicemus *in cap.1.de purgat. canonica.*

Ex hoc textu communiter deducitur, absolutionem à censuris impetratam per subreptionem, aut obreptionem, non valere: quod etiam probatur *ex cap. cùm causa, cap. officij, de sentent. excommun. cap. post 7. de fide instrument. cap. super 5. de cohabitat. clericor.* Conclusionem examinaui *in cap. super 20. de rescriptis*, vbi exposui, *cap. quia circa, de consanguinit. cap. ex parte, de priuileg. can.72. Concilij Africani.* 3

CAPVT VI.

a Cœlestinus III.

SIgnificauit nobis tua f. quod quidam de parochianis tuis, cùm pro illicita consanguinitatis, vel affinitatis copula excommunicatione notantur, ad iudices remotiores ab Apostolica Sede litteras *b* impetrarunt commissionis, per quas cùm ab excommunicatione fuerint absoluti, quia dicti delegati ad locum, vbi testes consanguinitatis, vel affinitatis produci valeant, non accedunt, aut aliquos pro eorum receptione *c* transmittunt, in prænominata *d* nefariæ coniunctionis copula remanent, vt causa debitum non sortiatur effectum. Vnde postulasti à nobis, quid tibi sit in tali articulo faciendum. Cùm itaque dolus suus alicui patrocinari non debeat, nec etiam pro malitia, vel desidia iudicis delegati debeat quis ad remanendum in copula coniunctionis iniquæ suffragium inuenire: t.f. tale damus in hac consultatione responsum, quod quoties ea, quæ prædiximus, in tua diœcesi euenire contingat, licitè potes aliter absolutos in pristinam excommunicationis *e* sententiam reuocare, ipsosque tamdiu eadem sententia tenere ligatos, donec causa in *f* receptione testium, & in

& in alijs legitimum incipiat habere progressum, vel aliud exinde suscipias ab Apostolica Sede mandatum.

NOTÆ.

1 a *Coelestinus.*] Neque ex hac, neque ex secunda collectione, *sub hoc tit. c. 2.* vbi reperitur hæc decisio, constat cui missa sit. De ipso verò Cælestino aliqua notaui *in c. sciscitatus, de rescriptis*. Aliæ tamen partes huius decretalis reperiuntur *in c. 6. & 7. de testib. cogendis.*

2 b *Impetrarunt.*] Quando excommunicati litteras, tam iustitiæ, quàm gratiæ impetrare possint, exposui *in cap. ab excommunicato, de rescriptis.*

3 c *Transmittunt.*] Quando iudex teneatur accedere ad locum vbi testes degunt, dicemus, Deo annuente, *in cap. si quis testium, de testibus.*

d *Nefariæ.*] Id est incestuosæ coniunctionis; non verò nefaria propriè coniunctio erat, sed à grauitate delicti nefaria dicitur, vt *in cap. dolentes, de celebrat. Missarum.* 4

e *Sententiam reuocare.*] Hæc verba exposui *in cap. studuisti, de officio Legati.*

f *Receptione.*] Post absolutionem videlicet, aliàs excommunicati non possent esse in iudicio, *cap. intelleximus, de iudicijs, cap. 2. de exceptionibus.* 5

CAPVT VII.

Innoc. III. a *Auscitano Archiepiscopo.*

QVantò deuotio religiosorum virorum studiosiùs mandatis diuinis inhæret, & Creatori suo placere per opera sanctæ conuersationis intendit; tantò humani generis inimicus ad seductionem eorum suæ fraudis malignitate laborat, & varijs modis eis præstat materiam excedendi, & animas eorum inextricabili laqueo nititur irretire. Ad audientiam siquidem nostram noueris peruenisse, quod monachi, *b* canonici regulares, & alij in tua prouincia constituti, cùm deberent potiùs in claustro, iuxta regularia constituta, diuinis obsequijs vigilare, de *c* obedientijs, & redditibus, quorum curam gesserunt, pecunia congregata, claustrum abhorrentes, per curias Principum, & potentum discurrere non verentur, & muneribus suis illorum sibi gratiam, & fauorem acquirunt, ac de ipsorum familiaritate confisi, in conuentu suo graues dissensiones commouent, & cæterorum humilitatem in spiritu arrogantiæ contemnentes, mandatis Prælatorum suorum inobedientes, contumaces existunt, & contra illorum prohibitionem sæcularium negotiorum solicitudinibus se immergunt. Quoniam igitur propter hoc ordo Religionis non modicum eneruatur, f. t. per A. s. m. quat. quoscumque tales inueneris, nisi ad commonitionem tuam resipuerint, vt *d* proprium suum in manibus Prælatorum suorum sine difficultate resignent, conuertendum in vtilitatem domus, secundùm Abbatis consilium, & regularem vitam obseruent, si *e* Prælati eorum post tuam commonitionem id exequi negligenter omiserint, per *f* suspensionem officij, & beneficij, ap. rem. compellas. Dat. Lat. XIV. Cal. April.

NOTÆ.

1 a *Auscitano.*] Ità legitur etiam in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in epistolis Innocentij III. editis, & castigatis à Sirleto, *lib. 1. epist. 80. fol. 38.* Auxitani, siue Auscitani, vt volunt Strabo, & Ptolomeus, sunt populi in Aquitania. Pomponius Mela *de situ orbis*, ibi: *Aquitanorum clarissimi sunt Ausci; ipsi autem Auxitani sunt in Vasconia Aquitanica, qui ius Latij à Romanis obtinuerunt, testante eodem Strabone.* Ipsa autem Auscitana ciuitas iam olim habuit Ecclesiam Cathedralem, in quam Metropolis Elusina translata fuit, vt refert Arnaldus Oienat. *in notitia vtriusque Vasconiæ, lib. 3. cap. 8.* licèt aliter sentiat Bosquetus *ad Innoc. lib. 2. regestr. 14. epist. 32.* Mentio fit huius Ecclesiæ *in cap. 1. de tregua & pace, in 5. collect.* eius Præsuli Bernardo dicto missa est præsens epistola, quem posteà *lib. 2. regestr. 14. epist. 32.* admonuit, vt cùm suscepto muneri esset impar, Episcopatui renunciaret. Et tandem *lib. 4. regestr. 16. epist. 5.* certis Episcopis, & iudicibus inquisitionem commisit super eius excessibus.

b *Monachis, & Canonicis.*] Sunt enim in ea Metropoli varia monasteria, tam D. Benedicti, quàm Bernardi, necnon plures Ecclesiæ canonicorum regul. Ordinis Præmonstratensis, quas refert Tamburinus *in serie Abbatiarum, in Auscitana Metropoli.*

2 c *Obedientijs.*] Omissis obedientiæ varijs acceptionibus, de quibus repetentes ad rubricam *de maiorit. & obed.* obedientiæ in præsenti accipiuntur pro monasterijs inferioribus, quæ maiori monasterio parent; à qua subiectione Prioratus ipsi, & Abbatiæ nomen accipiunt, & obedientiæ appellantur; & qui præpositus illis est, obediens dicitur. Iuo Carnot. *epist. 163. De monacho illo, quem iuramento constrinxistis, ne vltra illam administraret obedientiam.* Greg. VII. *lib. 6. epist. 21. Obedientias, cæteraque beneficia sine communi consensu fratrum acquisierat.* Ipsique obedientiarij, qui in eis præponebantur, administrabant fructus, & prouentus ipsius obedientiæ. *Clement. 1. de supplend. neglig. cap. cùm singula, de præbendis, lib. 6.* & nulli prædictæ obedientiæ conferri poterant, nisi expressè professo ipsum Ordinem monachalem, *Clement. ne in agro, §. sanè, de statu monach.* De his obedientijs agitur *in cap. suborta 21. de re iudicata, cap. monachi, de statu monach.* aliqua notarunt Cironius *ad titul. de maiorit. & obed.* & *ad titul. de feudis*, Paulus Idumay *in notis ad Innocent. lib. 2. epist. 29. regestr. 14.* vbi & Bosquetus; Iuretus *ad Iuonem, dicta epist. 163.*

d *Proprium.*] Quod magnopere à sacris canonibus prohibitum est; siquidem religiosi emittentes paupertatis votum, nihil omni modo possidere valent, *cap. super, cap. cùm ad monasterium, cap. monachi, §. quia verò, de statu monach.* plura Conciliorum decreta, & Sanctorum PP. testimonia congerunt Lantdmeter *lib. 2. de veteri clerico, cap. 11.* Lemaistre *de instit. Episcop. lib. 1. per totum*, Mendoza *qu 8. scholast.* Iodocus Coccius *lib. 4. thesaur. art. 3.* Bellarminus *lib. 2. de monachis, cap. 20.* Iuretus *ad epist. 57. Iuonis.* Sed difficilis videtur hæc Innocentij epistola, dum supponit, peculium à monachis possessum, & acquisitum debere in manibus Prælati resignari; nam *in d. cap. cùm ad monasterium*, postquam ipse Innocentius sub obtestatione diuini iudicij prohibuit monachis proprium possidere, statuit, vt si peculium apud aliquem reperiatur tempore mortis, cum ipso monacho proprietario in sterquilinio sepeliatur: igitur non rectè in præsenti affirmatur, peculium à monacho congregatum, & acquisitum, in vtilitatem monasterij esse conuertendum. Pro cuius difficultatis solutione discrimen est constituendum inter res acquisitas à monacho ex administratione, & occasione ipsius monasterij, & aliunde quæsitas. Res intuitu monasterij acquisitæ, siue in vita, siue in morte penes ipsum reperiantur, lucro monasterij cedunt; res verò aliunde quæsitæ, Abbati, & per consequens monasterio acquiruntur, *cap. Abbates 18. qu. 2. l. Deo, C. de Episcop. & Cleric.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit. 26. cap. 4.* Azor *tom. 1. instit. lib. 12. c. 10.* sed si tempore mortis res ipsæ reperiantur penes monachum, sepeliuntur cum ipso in sterquilinio, vt alij ita terreantur, & proprium peculium vllo modo non retineant. 3

e *Prælati eorum.*] Hæc verba ad Episcopos diœcesanos esse referenda, existimarunt Hostiensis, Anania, & Butrius *in præsenti*: sed rectiùs Ioannes Andreas, & alij antiquiores existimarunt, ea verba esse referenda ad Abbates, seu Priores ipsorum monachorum; ita vt sensus huius clausulæ sit, Archiepiscopum debere admonere ipsos Abbates, vt 4

tes, vt retrahant monachos vagabundos, & illis negligentibus prædictos monachos retrahere, Episcopis diœcesanis iubere debere, vt eos retrahant ad propria claustra; & tandem ipsis Episcopis negligentibus, Archiepiscopus per se omnium negligentiam suppleat.

5 *Suspensionem officij & beneficij.*] Eadem etiam hæsitatio est circa hæc verba apud Interpretes in præsenti, an videlicet hæc verba referenda sint ad Prælatos regulares, an verò ad Episcopos diœcesanos. Sed verior est eorum sententia, quæ affirmat hæc verba esse referenda ad Prælatos regulares, qui ob negligentiam in retrahendis monachis vagabundis suspendendi sunt ab officio, & beneficio. Nec insolens est in iure nostro, vt Prælati regulares pro suis sceleribus officio, & beneficio suspendantur, *cap. dilectus, el 2. de simonia, cap. monachi, de statu monach.* Beneficium autem hic accipitur pro ipsa obedientia, vt iam ex epistola Gregorij VII. probaui.

COMMENTARIVM.

6 Conclusio deducitur, & probatur.

Ex hac epistola sequens deducitur assertio: *Monachi, seu Canonici regulares, non debent relicto claustro adire Principum curias; quod si fecerint, à Prælato sunt reuocandi, & eo negligente, Episcopus retrahet ipsos ad monasterium.* Probant textus *in cap. placuit 8. cap. interdicimus, cap. iuxta, cap. qui verè, cap. monachi, 16. qu. 1. cap. quàm sit, cap. nullus, cap. Abbates, cap. monasteria 18. quæst. 2. cap. monachum 20. qu. 4. cap. si quis 5. 91. dist. cap. mulieres 2. in fine, de iudicijs lib. 6. cap. 1. §. penult. de statu monach. eod. lib. Clement. 1. §. quia verò, eod. tit.* Concilium Meldense *can. 57. Monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate Palatium ne adeant, neque in eo morentur.* Concil. Paris. sub Ludouico *lib. 3. cap. 14. Illud à vestra pietate suppliciter flagitamus, vt monachi, & Presbyteri, necnon & clerici, qui postposita auctoritate canonica Palatium adeunt, & vestris sacris auribus importunissimam molestiam inferunt, vestra auctoritate, & potestate deterreantur, ne hoc facere præsumant; quoniam in eiusmodi facto, & vigor ecclesiasticus contemnitur, & religio, & professio monastica vilior efficitur.* Et *lib. 1. cap. 36. Multi ecclesiasticæ regulæ subiecti, propositi, & loci sui desertores effecti, passim quocumque eis voluntas suaserit, posthabita auctoritate canonica, pergunt, & non solùm ab alijs Episcopis, & Abbatibus, verùm etiam à Comitibus, & nonnullis alijs nobilibus viris recipiuntur; quod quantum & à diuina & canonica auctoritate discordet, in promptu est; quod ne vlterius fiat, ab Episcopis, & cæteris ecclesiasticis Prælatis præstandum.* Synodus Antioch. *can. 11.* Sardic. *can. 7. 8. 9. & 11.* Aquisgran. 1. *can. 73.* & 2. sub Ludouico *part. 4. c. 23. Postulandum est de monachis, vt & ipsi in publicis locis sine ratione decenti discurrere prohibeantur, quia hoc à proposito ipsorum procul absistit: fieri etiam potest, vt quidam illorum perpetrato scelere in monasterio, causam vagandi potiùs eligant, quàm regularibus disciplinis subiacere.* Hæc & alia iuris testimonia congerunt Decretistæ, Burchardus *lib. 2. ex cap. 141.* Carnotensis *lib. 3. tit. 16.* Anselmus *lib. 5. tit. 54.* Antonius August. *in epit. lib. 9. tit. 41.* Illustrant vltra relatos à Barbosa *in præsenti*, & *lib. 1. iuris eccles. cap. 43. num. 106.* & *de potest. Episcop. 3. part. alleg. 103.* Filesacus *in præsenti*, Bosquetus *in notis ad Innoc. lib. 1. epist. 5.* Mendoza *lib. 2. pro confirm. Concil. cap. 30.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 4.* Stephanus Durantius *qu. 7.* Renatus Chopinus *lib. 1. monast. tit. 1.* Tamburinus *de iure Abbat. disp. 14. quæsit. 10.* Delbene *tom. 1. de immunit. cap. 14.* Cironius *ad titul. de statu monach.* plures referens Gibalinus *de clausura, disquisit. 2. cap. 2. §. 3. num. 29.* & *de censuris in synopsi, pag. 448.*

7 Impugnatur hæc assertio.

Hæc assertio ita illustrata impugnari valet duplici iuris consideratione. Prima nascitur ex dicto canone 57. Concilij Meldensis suprà relato, & dicta Clementina 1. §. *quia verò*; ex quibus deducitur, monachos administrationem aliquam habentes posse extra claustra monasterij degere, Curiasque Principum adire: sed monachi, de quibus in præsenti agit Innocentius, obedientijs, id est monasterij administrationibus, vt suprà exposui, præpositi erant: igitur impunè poterant extra claustra vagari, & Curias Principum adire. Secunda difficultas nascitur ex eo, nam aut hæc Innocentij decisio referenda est ad ius antiquum, aut ad sæcula ipsius Innocentij: si ad ius antiquum referatur, constat eo attento, omnia monasteria, vniuersasque Basilicas lege diœcesana parere Episcopis proprijs, *cap. omnes 16. qu. 1. cap. monasteria 18. qu. 2.* vnde monachi è monasterio exire sine litteris dimissorijs Episcopi non poterant, & ad eius libitum de vno monasterio in alium transferebantur. Synodus Constantinop. 1. *can. 4.* Trull. *can. 40.* Concil. Magunt. *can. 12.* vbi iubetur, ne Abbates, seu monachi ad placita sæcularia exeant sine litteris dimissorijs Episcopi. Si ad ius nouum Innocentij constitutio referatur, constat Innocentij æuo iam monasteria exempta fuisse ab Episcoporum iurisdictione, *cap. licèt, cap. graue, hoc tit.* vbi latè probabimus, Filesacus *in præsenti*: igitur si ad ius antiquum præsens constitutio referatur, superuacuò desideratur Prælati regularis negligentia in reuocandis monachis vagabundis; siquidem è monasterio exire, aut placita sæcularia adire inscio Episcopo non poterant. Si ad ius nouum referatur, apparet nec data negligentia ex parte Prælati regularis Episcopum esse iudicem ordinarium, cùm ab eius iurisdictione iam monachi exempti essent: igitur nullo modo sustineri potest præsens Innocentij decisio.

His tamen dubitandi rationibus minimè obstantibus, 8
vera est præsens decisio, iurique, ac disciplinæ ecclesiasticæ valdè congrua: ad cuius illustrationem sciendum est, nihil turpius in regulari vita considerari, & dari posse, quàm monachos per vrbes, & castella discurrentes, vt ait D. Bernardus *serm. 36. inter paruos, pag. 619.* vnde D. Hieronymus *in epist. ad Rusticum*, acriter reprehendit monachos crebriùs in vrbe, quàm in cellula degentes, aitque: *Simulare inter fratres verecundiam, qui in plateis vrbis colliduntur.* Et à D. Chrysostomo monachos circumforaneos, & per vrbis plateas cursitantes grauiter reprehendi solere testatur Nicephorus *lib. 13. historiæ, cap. 9.* & Imperatores *in l. 1. & 2. C. Theodos. de monachis*, & *l. 29. C. de Episcop. & cleric.* prohibent monachis ciuitates circuire, sed deserta loca, & vastas solitudines incolere iubentur. Diuusque Antonius aiebat, quod quemadmodum pisces terræ tactu, & siccitate tabefiunt, sic etiam monachorum gloriam ad vrbes accedendo fœdari. Sozomenus *lib. 1. cap. 3.* & ab eo accipiens Eugenius Papa *in cap. placuit 8. 16. quæst. 1.* ait, quod sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus: quare omni æuo PP. Ecclesiæ apprimè interdixerunt monachis claustra deserere, & ciuitates circuire. Concilio enim Turon. 2. *can. 16.* cauetur: *Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam euagandi.* Et in Concil. Tarracon. tempore Hormisdæ *can. 12.* legitur: *Monachi monasterio foras egredientes, ne aliquod ministerium ecclesiasticum præsumant agere, prohibemus, nisi fortè cum Abbatis imperio.* Synodo Roman. sub Leone IV. statuitur, ne monachi à monasteriorum clausuris absque Abbatis, vel qui ab eo est constitutus, licentia ad quodlibet opus exercendum egredi præsumant. In Synodo etiam Trullana *can. 46.* postquam prohibetur sanctimonialibus ex monasterio exire, de monachis ita cauetur: *Sed & viris, qui vitam monasticam prosequuntur, vrgente necessitate, & ipsi cum benedictione eius, cui regimen creditum est, procedant.* Nec etiam prætextu peregrinationis monachis exitus è monasterio permittitur. Synodus Vern. in Palatio Verny celebrata regnante Pipino, *cap. 10. Vt monachi, qui veraciter regulariter viuunt, ad R. Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi Abbatis sui obedientiam exerceant, vel etiam gratia adeundi placita sæcularia.* Concil. Magunt. 1. sub Carolo Magno, *can. 12.* Rhemense sub eodem Principe, anno 813. *cap. 25. Vt monachi, & canonici pleniter consilium habeant, qualiter Deo militare, animasque eorum meliùs valeant custodire, ne propter aliquam necessitatem occasionem quærant vagandi.* Concil. Aquisgran. *can. 134.* Trosleian. *can. 3.* Trident. *sess. 25. de regul. cap. 4.* plura Renatus Chopinus *d. tit. 2. monast. num. 6.* Gibalinus *d. disquisit. 2. cap. 2.* vnde intelligendus est textus *in cap. iuxta, 16. quæst. 1.* vbi statuit Alexander II. vt iuxta Chalced. Concilij tenorem monachis iuxta S. Benedicti normam viuentibus, exitus è monasterio non permittatur. Concilio autem Chalced. *can. 4.* iubetur, monachos propria monasteria relinquentes, grauiter esse puniendos, nisi fuerit de Episcopi ciuitatis licentia: in quo textu difficile est, quod tantùm monachis Benedictinis prohibeatur egressus è monasterio, cùm Concilium Chalced. celebratum fuisset anno 451. natus verò D. Benedictus fuit anno 480. Vnde nullo modo temporibus Concilij Chalced. monachi aliqui degebant sub regula S. Benedicti. Sed Alexander II. ita accipiendus est, vt PP. Concilij Chalced. nullo modo loquerentur de monachis Benedictinis,

De monachorum clausura.

dictinis, qui adhuc instituti non erant, sed ita iuxta Conc. Chalced. clausura omnibus monachis iniungatur, ad similitudinem eorum, qui sub regula D. Benedicti degunt, id est, quod sicut prædicationis causa monachis D. Benedicti permittitur egressus extra claustra; ita & alijs permittatur. Docet Gibalinus *d. disquisit. 2. c. 2. §. 3.*

9 Traditur ratio decidendi. Sed cùm neglectis tot Ecclesiæ legibus adhuc monachi prætextu suarum obedientiarum, seu administrationum Curias Principum facilè adirent, inflicta fuit excommunicatio in huiusmodi monachos vagabundos, *Clement. 1. §. quia verò, de statu monachor.* cuius interpretationem latiùs prosequuntur Suarez, Sayrus & Gibalinus *vbi suprà*: & si Abbates, seu Prælati regulares negligentes essent in reuocandis monachis ad monasterium, statuit Innocentius III. vt ipsius Prælati negligentiam suppleat Episcopus, quia vt vitetur peccatum, negligente delinquentis iudice, immediatus ordinarius iudex debet eius negligentiam supplere, *cap. significauit, hoc tit.* & licèt monachi exempti sint ab Ordinariorum potestate; sunt tamen casus, in quibus possunt Episcopi punire ipsos, vt docet Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 106.* inter quos præcipuè recensetur negligentia Prælati proprij. Vnde rectè statuit Innocentius, negligentibus Prælatis regularibus, Episcopum, vel Archiepiscopum posse reuocare, & retrahere monachos vagabundos.

10 Responsetur difficultatibus. Nec obstant difficultates suprà adductæ: non prima deducta *ex can. 57. Concilii Meldensis*; nam licèt verùm sit, monachos ratione administrationis sibi commissæ posse Curias Principum adire ex licentia sui Superioris, *c. cùm deputari, de iudicijs*; in præsentis tamen textus specie licèt obedientias, seu ministrationes haberent, non tamen earum ratione, aut accedente superioris licentia Curias Principum adibant, immò fructus, & prouentus monasterij dissipabant, & illis abutentes in improbos vsus consumebant, vt ex huius textus serie facilè constat. Nec secunda difficultas refragatur; nam omissa quæstione, à quo tempore monachorum exemptio in Ecclesia cœpisset, quam prosequitur Filesacus *in præsenti*, & nos disputabimus *in cap. licèt, hoc tit.* constat præsentem Innocentij decisionem referendam esse ad tempus, in quo prædicta exemptio iam in vsu erat; sed ea non obstante propter negligentiam Prælati Episcopus monachos vagabundos corrigere, ac retrahere valet, sicut & in alijs casibus aduersus eos procedere potest, quos congerit Cochier *integro tract. de iurisd. in exemptos*.

11 Exponitur textus in c. quidā 16. q. 1. Sed adhuc superiori assertioni primò opponitur textus *in cap. quidam monachi, 16. quæst. 1.* vbi refertur, quosdam monachos absque Abbatis licentia, & Episcopi ad Regiam ciuitatem Constantinopolitanam accessisse, variosque seminasse errores, ac perturbationes induxisse: quæstionis fuit, quomodo, & per quos essent reuocandi ad claustra monasterij? Et respondent Patres Concilij Chalced. quod per proprium Abbatem sunt retrahendi, & eo negligente, per defensorem ciuitatis ad propria claustra esse reuocandos. Ex quo textu expressè colligitur, negligentiam proprij Prælati non per Episcopum, aut Archiepiscopum, sed per defensorem ciuitatis esse supplendam. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, textum *in d. c. quidam*, accipiendum esse de defensore ciuitatis, qui præbendo auxilium Episcopo monachum poterat ad claustrum reuocare, vt docet Salgado *de Regia protect. 1 p. c. 1. nu. 112.* in eo enim textu monachi vagi excommunicati iam erant ab Episcopo: vnde cùm alia remedia non suppeterent, per defensorem ciuitatis, implorato eius auxilio compescendi erant, & retrahendi: quo modo etiam accipitur textus legum Longobard. *lib. 3. tit. 8.* vbi asseritur, quod si regulares non secundùm regularem professionem degant, & emendari nequiuerint à suis Prælatis, Principi nuncietur, non ex eo quia iudex sæcularis posset supplere negligentiam Abbatis, vel Episcopi; sed quia eius auxilium implorari debet, cùm iam disciplinæ ecclesiasticæ rigor eos non compescit.

12 Exponitur Conc. Vernen can. 10. Secundò aduersatur textus in Concilio Vernensi, *can. 10.* vbi PP. ità statuerunt: *Vt monachi, qui veraciter regulariter viuunt, ad R. Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant; & si talis causa euenerit, quod absit, quod ille Abbas sic remissus, vel negligens inueniatur, vt in manus laicorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipso monasterio migrare velint, propter eorum animas saluandas, ubi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint saluari.* Ex quo expressè deducitur, quod etsi concurrat negligentia Abbatis, & Episcopi; Archiepiscopus non potest eam supplere, & monachos vagabundos retrahere, vt in hoc textu deciditur. Pro cuius canonis expositione sciendum est, temporibus Caroli Magni adeò monasteria subiecta fuisse Episcopis, & Principibus sæcularibus, vt non solùm ab eis visitarentur, verùm si quid ab eis actum erat contra regulam, emendaretur. Conc. Magunt. *can. 20. Dignum, ac necessarium est, vt missi per quæque loca directi simul cum Episcopis vniuscuiusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, similiter & puellarum.* Et *lib. 4. Capitul. cap. 78.* & *lib. 1. cap. 122. Vt missi per singulas ciuitates, & monasteria virorum, & puellarum, quomodo, & qualiter in domibus Ecclesiarum, & ornamentis Ecclesiæ emendatæ, & restauratæ esse videntur, & diligenter inquirant de conuersatione singulorum.* Latè probat Filesacus *in præsenti, §. 4.* vnde *in d. can. 10. Concilij Vern.* ideò non puniuntur monachi vagabundi, quia ipsius monasterij visitatio ad Episcopum, & Principem spectabat; & si monasterium occupatum erat à laicis, & monachi vt saluti animarum suarum consulerent, voluissent è monasterio discedere cum litteris dimissorijs proprij Episcopi, hoc facere poterant, quia monachi subiecti erant Episcopo, vt iam probaui.

Tertiò opponi potest canon 13. Concilij Altissiodor. in illis verbis: *Si monachus in monasterio adulterium commiserit, aut peculiare habere præsumpserit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per se non emendauerit, aut Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, ad pœnitentiam agendam in alio monasterio retrudatur.* Ex quibus deducitur, negligentiam Abbatis non suppleri ab Episcopo, vel Archiepiscopo, sed tantùm ipsum Abbatem ob omissam vindictam in monachum, detrudendum esse in monasterium. Cuius canonis solutio facilis est, si animaduertamus, in eo Patres tantùm agere de puniendo Abbate negligente in regulari disciplina; non tamen negare Patres, Episcopum posse supplere ipsius Abbatis negligentiam, monachum adulterij reum puniendo, vt in hoc textu docetur. 13 Exponitur can. 13. Conc. Altissiod.

Ex his deducitur vera interpretatio ad difficile Concilij Meldensis decretum relatum canone 57. his verbis: *Vt monachi, quibus monasteriorum cura commissa non est, passim, & sine auctoritate Palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel vbi, & vbi discurrere ac peruagari præsumant; sed si tales quilibet fuerint, vt vtiles, & necessarij Ecclesiæ ac Principi reperiantur, cum auctoritate Episcopi canonicè, ac religiosè pergant. Sin autem in monasterijs suis, sicut canonica, & regularis docet institutio, religiosè resideant: quos etiam nec Episcopus, nec Abbas, vel quilibet alius veredariorum more in missaticis instanter transmittat; quia per quosdam illorum contra canonicam auctoritatem, & ecclesiastica, & ciuilia perturbantur negotia: nec sub prætextu obedientiæ diutiùs villicationibus inseruiant, sed regulariter obedientiam in vicissitudine sua peragentes, secum, vt de S. Benedicto legitur, in monasterio habitent, atque seipsos recolligant. Hæc autem transgredientes, siue Prælati in fauendo, siue subditi in obtinendo, excommunicentur.* Ex quibus apertè deducitur, non Abbatis, seu Prælati regularis licentiam, sed Episcopi desiderari, vt monachi à claustro discedentes adire possint Curiam Principis: igitur quia nulla data negligentia proprij Prælati potest Episcopus retrahere, seu reuocare monachum vagabundum. Cui difficultati respondendum est, PP. Concilij Meldensis exaudiendos esse eo tempore, quo monachi adhuc erant sub iurisdictione Episcopi proprij, videlicet loci vbi monasterium situm erat. Licèt enim temporibus Concilij Meldensis in alijs prouincijs monachi exempti essent à lege diœcesana; tamen in Gallia hæc subiectio diutiùs permansit, adeò vt Episcopi omnia in monasterijs pro arbitrio disponerent. Concilium Magunt. *d. can. 12.* Concil. Ticinense *can. 14.* Synodus Augustana celebrata anno 952. *can. 6. Oportet etiam Episcopum, in cuius diœcesi cœnobium situm est, monachorum prouidentiam gerere, & si aliquid correctione dignum reperit, corrigere festinet.* Vnde cùm prædictum Concilium Meldense celebratum esset anno 825. vt probaui *in cap. 1. de constit.* quo tempore adhuc monachi subiecti erant Episcopo; rectè docetur à Patribus absque Episcopi licentia non licere monachis Principum Palatia, & Curias adire. Sed antequam hinc habeamus, exponenda sunt 14 Exponitur can. 57. Conc. Meldens.

sunt verba illa: *Veredariorum more in missaticis instanter transmittat*. Quibus statuitur, non permitti Episcopis, & Abbatibus monachos veredariorum more transmittere. Pro quorum interpretatione sciendum est, veredarios appellari nuntios, qui aut pedibus, aut equis huc atque illuc discurrunt, *l. 50. C. Theod. de cursu publico*, vbi I. Gothofredus; qui primò diuiduntur in veredarios publicos, & priuatos. Priuati sunt, qui in negotijs priuatis ad quæstum proprium vias commeant, litterasque ex mandato priuatorum celeriter deferunt, quos vulgò dicimus *Correos, ò postas de las veinte*: publici sunt, qui non nisi epistolas Regias ad publica negotia deferunt. De his agitur *in l. 17. & 50. C. Theod. de cursu publico*; & probant Iulius Firmicus, & Matesf. *l. 3. c. 13. Ac Regum nuncios, veredariosque reddent*. Priscus auctor in historia Seruatij Episcopi Tungrorum: *Illicò ergo procedunt vniuersali Principum decreto veredarij veloces*. D. Hieronym. *in lib. Esther, c. 8. Egressi sunt veredarij celeres nuncios perferentes*. Secundò diuiduntur in veredarios pedites, & equites; alij enim cursum publicum pedibus peragebant, alij verò equis: eorum meminerunt Symmachus *libro 7. epist. 14. Cùm veredarij deesset occasio, priuato homini reddenda scripta commissi*. Cassiodor. *lib. 6 epist. 6. Veredariorum quin etiam opportunam velocitatem*. Quorum status semper in cursu est. Historia tripartit. *lib. 5. cap. 49. Missus est veredarius, qui hæc velociter adimpleret*. Plura de ipsis Bulengerus *lib. 4. de Imperio, cap. 22* Gutherus *libro 2. de officijs domus, cap. 14*. Sauarus *ad Sidonium lib. 5. epist. 7. verbo Veredarij*, Iuretus *ad Symmachum lib 7. epist. 14*. D. Ioannes de Larrea *alleg. 50. num. 18*. Quibus suppositis pro veredariorum cognitione, sequitur vt cognoscamus, quid missàtici appellatione veniat. Et sciendum est, missàticum apud Gallos appellari locum, tractumque, cui præest missus à Principe. Constitutio Caroli Calui *tit. 12.* apud Siluacum: *Vt vnusquisque missus in suo missatico prouisionem habeat, vt si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens, aut commanens rapinas fecerit*. Et capite sequenti: *Vt missi in illorum missaticis curam habeant, ne homines nostri vicinos minores, aut maiores deprædentur*. Et *lib. 3. Capitul. tit. 17. Vnusquisque suo missatico maximam habeat curam ad prouidendum, & ordinandum, ac disponendum secundùm voluntatem Dei*. Et *Capitul. 80. Vt missi nostri diligenter inquirant, & describere faciant vnusquisque in suo missatico, quid vnusquisque de beneficio habeat, vel quot homines cautos*. Plura de his Lindembrogius *in Glossario legum antiquarum, verbo Missatici*, Vossius *de vitijs sermon. eod. verbo*. Quibus suppositis sensus prædicti canonis est, ne Abbas, aut Episcopus, qui possunt monachis facultatem concedere adeundi palatia, & Curiam Principum, ipsos vt veredarios mittant ad missos Dominicos existentes in missàticis; cùm non deceat monachos veredariorum officium. Tandem statuunt PP. in eo canone, ne sub prætextu obedientiæ villicationibus diutius inseruiant, sed regulariter obedientiam in vicissitudine sua peragant. Quibus verbis prohibetur, ne rurali operi, aut administrationi monachi operam dantes diuagentur extra monasterium prætextu obedientiæ, sed potiùs in monasterijs degant, iuxta SS. PP. instituta, & D. Benedicti regulam.

Rursus ex suprà traditis exponendus est textus *in l. qui in monasterijs 29. C. de Episcop. & cleric.* vbi Impera- 15 Exponitur l. qui in monast.
tores Leo, & Anthemius prohibent monachis, ne exeant è monasterio animo diuagandi in vrbe Antiochena, & similibus, nisi apocrisiarij sint, & apocriseon causa exire cogantur. Quod Imperatorum responsum mirè conuenit cum suprà traditis. Tantùm in ea parte difficultatem continet, quatenus apocriseon causa permittit monachis Curias Principum adire. Cui difficultati respondendum est, omissis varijs apocrisiarij acceptionibus, quas retuli *in cap. 4. de elect.* & congessit P. Marcha *libro 5. concord. cap. 16.* asserendo, apocrisiarios plerumque appellari eos, qui negotia sui cœnobij, aut Ecclesiæ curant. Iustinianus *nouell. 6. Apocrisiarij vocantur, qui sanctissimarum Ecclesiarum negotia curant*. Hincmarus *epist. 3 cap. 13.* probant varijs testimonijs Roscidus *in Onomast. verbo Apocrisiarius*, Turturetus *in Sacello, cap. 3.* Vnde cùm in eo textu monachi apocrisiarij accipiantur pro his, qui negotia monasterij curabant, ideò illis permittitur extra claustra degere, & Curias Principum adire. Docet Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 2. cap. 1. §. 1.*

CAPVT VIII.

a *Rhotomag. Archiep.* & b *Suffraganeis eius*.

AD reprimendam malitiam peruersorum *c* pœnæ certæ sunt in canonibus constitutæ, quas sicut latas à vobis interdum in subditos vultis inuiolabiles obseruari, ita latas *d* ab alijs debetis inuiolabiles obseruare. Inde est, quod vniu. v. per A. s. m quat. *e* sententias, quas ven. f. n. *f* Lexouien. Episcopus duxerit in subditos suos canonicè promulgandas, & vos ipsi seruetis, & à vestris subditis faciatis inuiolabiliter obseruari. Tu verò, frater, cùm excommunicationis sententia per *g* appellationis non suspendatur obiectum, si quis excommunicatus ab ipso de iniusta tibi fuerit excommunicatione conquestus, ad ipsum ei quasi Coepiscopo deferens, absoluendum secundùm Ecclesiæ formam remittas. Quod si fortè noluerit illum absoluere, tu recepta iuratoria cautione, absolutionis ei munus poteris exhibere; ita tamen, quod nisi tibi legitimè constiterit, eum contra iustitiam excommunicatum fuisse, ex debitò sibi iuramento præcipias, vt super eo, de quo fuerit excommunicatione notatus, eidem Episcopo satisfaciat competenter. Quod si facere fortè contempserit, eum in excommunicationis sententiam ap. rem. reducere non omittas. Datum, &c. Cal. Iunij.

NOTÆ.

1 a RHotomag.] Ità legitur in tertia collectione, *cap. 2.* & in ipsis epistolis Innocentij correctis à Sirleto, *pag. 103.* De hac Ecclesia Rhotomag. aliqua adduxi *in cap. cùm contingat, de rescriptis*.

2 b *Suffraganeis.*] Baiocensi videlicet, Lexouiensi, Ebroicensi, Abrinensi, Sagiensi, Constantiensi Episcopis, qui parent Metropolitano Rhotomagensi, vt referunt Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra*, Barbosa *in notit. Episcop.*

3 c *Pœnæ certæ sunt in canonibus constitutæ.*] Quas longum foret recensere. Eas cumularunt Plaza, D. Ioannes Vela, Farinacius, Gutierrez in suis tractatibus de delictis, & eorum pœnis. Pichardus *in manuduct. ad praxim, 3. part. ex littera A.* In sacris enim canonibus pro varietate, & grauitate delictorum variæ fuerunt tam in foro externo, quàm interno statutæ pœnæ. Aut degradatio videlicet, aut suspensio, aut depositio imponitur, vt constat ex quampluribus canonibus congesti ab Antonio August. *in epit. iuris Pontif. ex lib. 34. vsque ad 40.* Quoad pœnam verò pro delictis commissis imponendam, quam Patres Concil. Trident. satisfactionem appellant in sacramento pœnitentiæ, olim in arbitrio erat Episcopi, ad quem specialiter spectabat pœnitentiam imponere pœnitentibus in Ecclesia conuenientibus, peccataque sua specialiter detegentibus. Concil. Ancyr. *can. 5.* Aurelian. 4. *canon. 8.* Carthag. Synodus *canon. 46.* vbi Balsamon notauit. Sed cùm crescente fidelium peccantium numero Episcopus non sufficeret pœnitentijs imponendis, reseruata Episcopis pœnitentiæ solemnis impositione, facultas imponendi pœnitentiam priuatam Presbyteris data fuit, qui ex eo pœnitentiarij dicti fuerunt; & in singulis Ecclesijs creatus fuit vnus sacerdos ad illud ministerium. Socrates *lib. 5. historiæ, cap. 19.* latè probant Filesacus *in cap. inter, 15. §. 4. hoc tit.* Anton. Aug. *in præfat. ad pœnitentialia*. Isti Presbyteri pœnitentias

impo-

imponebant pro arbitrio suo, *cap. Deus qui*, 8. *dist. cap. quæsitum* 7. *de pœnit. & remiss. cap. tempora* 2. 26. *quæst.* 7. Synodus Metensis celebrata anno 854. *cap.* 10. Posteà tamen ex diuersis Ecclesiæ canonibus collecti fuerunt canones, quos posteri appellarunt pœnitentiales, & ipsam collectionem pœnitentialia dixerunt, de quibus pro distinctione Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalis, eorum auctores, & formam referentes, plura adducunt Anton. Aug. *in præfat. ad pœnit.* Filesacus *in d. cap.* 15. §. 1. Anguianus *lib.* 2. *de legibus*, *cap* 3. Sausay *in Panopl. sacerdot. p.* 1. *lib.* 7. § 25. Hodie tamen omnes pœnitentias arbitrarias esse probat Barbosa *in d. cap. quæsitum*, & *in cap. tempora*, *num.* 7.

4 d *Ab alijs.*] Episcopis videlicet, vel iudicibus æqualis auctoritatis; vox enim *alijs*, est repetitiua similium, vt probant textus *in authent. si fugitiui, C. de seruis fugitiuis, authent. ex testam. C. de collat.* vbi omnes repetentes notant illa verba, *aliorum datorum*, esse referenda ad donationes ob causam, de quibus in principio egerat Imperator.

e *Sententias quas.*] Ex his verbis, & illis quæ sequuntur, *Excommunicationis sententia*, probatur, excommunicationem sententiam esse, quod latè illustrat Gibalinus *de censuris disquisit.* 1. *quæst.* 4.

f *N. Lexon.*] Videlicet Ioannes de Humero, Præsul Lexoniensis. De ea Ecclesia agemus *in c.* 2. *de donat. int.*

g *Per appellationis.*] Appellatio enim à sententia ex-
5 communicationis interposita tantùm operatur effectum deuolutiuum, non verò suspensiuum, *c. pastoralis*, §. 1. vbi latiùs trademus, *de appell.* Interim videndi sunt Cuiacius *in c. cùm inter*, *de exceptionibus*, Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 1. Suarez *de censuris*, *disp.* 13. *sect.* 2. Amaya *lib.* 2. *obs. c.* 15. Mancinus *Genialium c.* 45. Salgado *de protect. Regia*, 2. *p. c.* 8. Gibalinus *de censuris*, *disquisit.* 6. *q.* 3.

Vt propriam huius textus conclusionem deducamus, primò supponendus est eius verus, & genuinus sensus. Illa enim verba, *ab alijs recipiantur ad communionem*, duplicem sensum habere possunt. Primus est, vt à proprijs Episcopis excommunicati ab alijs euitentur; quasi statuat Innocentius, vt in vna diœcesi excommunicatus, vbique terrarum pro excommunicato habeatur, & tanquam à communione pulsus, ab omnibus fidelibus euitetur. Olim enim Episcopi nomina eorum, quos communione priuabant, non tantùm vicinis Episcopis nuntiabant, verùm & longè distantibus, vt ab illis vitarentur, si forsan illuc accederent, vt probat D. August. *lib.* 3. *contra litteras Petil. c.* 3. in illis verbis: *Cuius scilicet Splidonis in Gallia damnationem ad nos à fratribus nostris missam collega noster apud Constantinum publicè legendam proposuit.* Hac ipsa ex causa decreto Conc. Aruernensis, referente Iuone Carnot. *epist.* 76. *sub fin.* constitutum est, vt excommunicatus ab vno Episcopo, à vicinis item Episcopis excommunicetur. Idem *epist.* 179. *in fine*, post interpellatam Adelam Comitissam pro Ecclesiæ quiete & indemnitate, subdit: *Quod si hæc omnia contempseritis, sciatis quia Ecclesia corde contrito, & humiliato, ascitis sibi omnibus Ecclesijs subiectis, quotidie ante corpus & sanguinem Domini, & Sanctorum patrocinia clamorem faciet* (idest excommunicationem proferet) *aduersùs omnes huius mali patratores, & consentaneos; & ad hoc ipsum ex debito omnes vicinos Episcopos cum Ecclesijs sibi subiectis inuitabit.* Etiam in iure cautum legimus, vt charta anathematis pro foribus Ecclesiæ, tanquam programma appendatur, *c. curæ* 11. *q.* 3. *c. ad Parochianos, de sentent. excom. extrauag. ad certitudinem, eod. tit.* Illustrat Ricciulus *lib.* 4. *de iure person. cap.* 62. & apud Græcos anathemata publicè in columna proponi, ex Socrate probat Theophilus *tomo* 14. *de litteris monit. c.* 7.

6 Alter sensus eorum verborum, *ad communionem non recipiantur*, esse potest, id est absoluantur; quasi ab Innocentio statuatur, vt excommunicatus ab vno Episcopo, non absoluatur ab alio, nisi ab eo, à quo excommunicatur: qui proprius, genuinusque sensus est huius textus, si conferatur cum verbis sequentibus, vbi de absolutione agitur; & cum canone 31. Apost. & *c. sententia* 11. *quæst.* 3. vbi eisdem verbis vtuntur Patres, vt statuant, absolutionem excommunicationis ab eo esse præstandam, à quo prolata fuit sententia.

COMMENTARIVM.

7 IVxta quem verum sensum deducitur hæc assertio: *Ab vno Episcopo excommunicatus, ab alijs est vitandus, & Archiepiscopus per querelam aditus non absoluit, nisi primo remittat.* Probant textus *in cap. si quis à proprio* 11. *q.* 1. *cap. ex frequentibus, de instit. cap. per tuas, de sentent. excomm.* Concilium Sardic. *can.* 13. aliàs 16. *Osius Episcopus Cordubensis dixit: Hoc quoque omnibus placeat, vt siue Diaconus, siue Presbyter à proprio Episcopo fuerit communione priuatus, & ad alterum perrexerit Episcopum, & scierit ille, ad quem confugit, eum ab Episcopo fuisse excommunicatum, non oportet vt ei communionem indulgeat.* Lateran. sub Calixto II. *can.* 9. *A suis Episcopis excommunicatos, ab alijs Episcopis, Abbatibus, & clericis in communionem recipi proculdubio prohibemus.* Synodus Antiochena *can.* 6. *Vt qui excommunicatus à proprio Episcopo, ab eodem soluatur.* Canon 53. Concil. Illiberit. *Placuit cunctis, vt ab eo Episcopo quis recipiat communionem, à quo abstentus in crimine aliquo fuerit: quod si aliquis Episcopus præsumpserit illum admittere, illo adhuc minimè sciente, vel consentiente, à quo communione priuatus fuerat, sciat se huiusmodi causas inter fratres esse, cum status sui periculo præstiturum.* Vbi notat Mendoza, Patres asserere hoc cunctis placuisse. Arelat. 2. circa tempora Nicæni *can.* 8. Carthag. 2. *can.* 8. Arausic. *can.* 11. Cæsaraugust. *can.* 5. Turon. 2. *can.* 8. Lugdun. 1. *can.* 3. Nicænum *can.* 5. Epaunense *can.* 28. Parisiense 3. *can.* 7. Tauritan. *can.* 7. Altissiod. *can.* 39. Aquisgran. 1. *can.* 42. 51. & 72. Valentinum sub Lothario Rege *can.* 15. Lateran. sub Alexand. III *can.* 21. Regiaticinum *can.* 11. Romanum 1. sub Nicolao I. Lemouic. *act.* 2. *colum. num.* 5. & 7. Melfitanum sub Vrbano II. *can.* 15. London. sub Honorio III. *can.* 8. Magunt. sub Paulo III. *can.* 104. Siricius Pontifex *epist. ad Episcopos per Africam*, Innocentius I. *epist. decret.* 7. *cap* 7. Nicolaus I. *epist.* 7. 9. 46. & 98. Ioannes P. VIII. *epist.* 9. & 72. *circa finem.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & *de potest. Episcop. alleg.* 126. *n.* 22. Filesacus *in præsenti*, Suarez *de censuris*, *disput.* 7. *sect.* 2. Cæsar *de eccles. hierarch. disput.* 5. §. 2. Mendoza *lib* 2. *Concilij Illiberit. lib.* 3. *cap.* 31. Gibalinus *de censuris disquisit.* 9. *q.* 3. *prop.* 1. Frechilla *de excom.* 4. *p. art.* 1. Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 28.

Conclusio deducitur & probatur.

Sed pro dubitandi ratione aduersùs primam partem huius conclusionis, vbi asseritur, excommunicatum ab ipso iudice, à quo excommunicatus fuit, non ab alio Episcopo, vel superiore esse absoluendum, ita insurgo. Aut excommunicatio lata est ab homine, aut à iure: neutro casu desideratur absolutio eius, qui excommunicationis sententiam protulit: igitur non rectè asseritur, iudicem ipsum, non alium, posse excommunicationem relaxare. Maior patet; minor autem probatur. Nam si excommunicatio lata est ab homine, eius superior potest sententiam ab eo prolatam relaxare, *cap. nuper* 29. §. *in primo*, ibi: *Ab eo, vel eius superiore.* Et *cap. per tuas*, *de sentent. excomm. cap. venerabilibus*, §. *porrò*, & §. *si verò*, *eod. tit. lib.* 6. Si à lege, etiam inferiores ab ea absoluere possunt, *cap. nuper*, §. *in secundo*, *cap. prudentiam* 21. §. *sexta*, *de officio deleg.* Docent Couar. *cap. alma*, 1. *part.* §. 12. *num.* 4. Nauarrus *in manual. cap.* 27. *num.* 39. igitur necessariò non est adeundus qui excommunicationem protulit. Accedit, nam si alij Coepiscopi, aut iudices excommunicationem ab alio latam non possent absoluere, sequeretur excommunicatum in excommunicatione perpetuò mansurum esse; siquidem qui excommunicationis sententiam protulit, eam relaxare non potest, quia iudex postea quam sententiam protulit, functus est officio suo, *l. iudex*, *ff. de re iudicata*, *cap. in litteris* 9. *de officio deleg.* igitur alius, siue æqualis, siue superior, debet ipsum excommunicatum absoluere. Secundò aduersùs aliam assertionis partem, vbi docetur, excommunicatum conquestum coram Archiepiscopo de iniustitia excommunicationis, remittendum esse ad Episcopum, qui eum communione priuauit, vt ab ipso absoluatur, insurgit illud iuris principium, quo docetur, Archiepiscopum, coram quo excommunicatus conquestus est de iniustitia excommunicationis, posse per se illum absoluere, *d. c. per tuas*, *de sentent. excomm. cap.* 1. §. *sanè*, *de censib. lib.* 6. *cap. irrefragabili*, §. *cæterùm*, *hoc tit.* igitur non rectè asseritur, ipsum excommunicatum remittendum esse ad proprium Episcopum, vt ab eo absoluatur. Augetur hæc difficultas ex eo, quia si in huius textus specie Archiepiscopus aditus fuit per viam appellationis, vt in illis verbis, *Per appellationis non suspendatur obiectum*, innuitur, Archiepiscopus directè poterat absoluere excommunicatum, nam licet appellatio interposita in causa excom- 8

Impugnatur hæc assertio.

municationis non operetur effectum suspensiuum, vt ex hoc textu constat; operatur tamen effectum deuolutiuum, vt probant Abbas *hic*, *n.9.* & cæteri ordinarij: igitur Archiepiscopus per se vt iudex competens poterat absoluere ipsum excommunicatum.

9 De excommunicatione à iure lata. His difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens Innocentij decisio, ad cuius expositionem sciendum est, excommunicationem dupliciter considerari posse, videlicet vel à iure inflictam, vel ab homine prolatam. In excommunicatione à iure inflicta quilibet Episcopus, aut parochus proprius potest eam relaxare, si absolutio superiori reseruata non sit, *c. nuper*, *de sentent. excom.* nec interest, an lege generali, speciali, vel synodali excommunicatio inflicta sit, vt docent Couar. *in c. alma*, *1. p. §. 12. n.4.* Marius Alterius *de censur. lib.4. disput.3.* Suarez *eod. tract disp.7. sect.5. nu.21.* Appellatione Episcopi veniunt omnes habentes iurisdictionem episcopalem; appellatione verò parochi sacerdotes illi, qui præpositi sunt administrationi Sacramentorum, illi enim à qualibet censura non reseruata absoluere possunt, vt docent cum D. Thoma *in 4. dist.18. q.2. art.5.* Maior *ibi*, *dubio 3.* Gabriel *q.3. art.3.* Soto *dist.22. q.2. ad secundum, conclus. 3.* Caietanus *verbo Absolutio*, *nu.4.* licèt contrarium teneat Couar. *vbi suprà*, *2. part. §. 12.* Paludanus *in 4. dist.18. q.5. art.1.* Sayrus *lib.7. thesauri*, *c.19 nu. fin.* qui affirmant, nouiori iure denegatam esse hanc facultatem absoluendi Parochis, *ex Clement.1. de priuileg. extrauag.1. eod tit* Sed si rectè eas constitutiones perpendamus, in illis non agitur de Parochis, sed de religiosis priuilegia habentibus, vt iam notauit Gibalinus *d. disquisit.9. pag.410.*

10 De excommunicatione ab homine prolata. Circa excommunicationem ab homine discrimen est constituendum inter excommunicationem generalem, seu generaliter prolatam; & particularem, in specialem subditum pronunciatam. A generali censura omnis ille potest absoluere, qui ab excommunicatione à iure inflicta absoluere valet, *cap. ex frequentibus*, *de instit cap. graue*, *de præbendis*. Docent Couar. *vbi suprà*, *§. 12. nu.4.* Soto *in 4. dist.22. quæst.3. art.3* Auila *de censuris*, *2. part. cap.7. disput.2. dubio 8.* Hurtado *de excom. difficult. 6.* Layman *in summa*, *l.1. tract.5. c.7 n.3.* plures congesti à Gibalino *vbi suprà*, *pag.411. nu.10.* Cùm enim censura ab homine generaliter lata habeatur pro statuto, aut constitutione; & à censuris statuto, aut constitutione generali latis absoluat quilibet Episcopus, Parochusue, vt suprà probaui; ideò & à censura generaliter lata ab homine quilibet Episcopus, Parochusue absoluere valet; à sententia verò excommunicationis specialiter ab homine prolata absoluere potest qui eam protulit, eius successor, superiorue, aut iudex delegatus: illis exceptis, nullus alius absoluere potest, etiamsi æquali præfulgeat dignitate, *cap. verbum*, *de pœnit. dist.1.* Sed licèt hoc iuris principium certum sit, aliquas patitur exceptiones. Prima est, si excommunicationis inflictæ absolutionem iudex sibi reseruauit, vt contingit in incendiario, qui ob sceleris grauitatem excommunicatione innodatur, & eius absolutio R. Pontifici est reseruata, *cap. tua nos*, *de sentent. excommun.* docet Leander *de censur. disput.17. quæst.16.* Secunda proponitur *in cap. quærenti*, *de officio deleg.* vbi si delegatus proferat excommunicationis sententiam, eamque intra annum non relaxauerit, elapso anno ab ea absoluere non potest, quia functus est officio suo, *cap. in litteris 9. eodem tit.* vbi notaui: quoad superiorem etiam procedit dicta sententia; nam cùm per appellationem ab excommunicatione interpositam iurisdictio ad superiorem deuoluatur, *cap. si à iudice*, *de appell. lib.6.* ideò habet facultatem relaxandi huiusmodi censuram; interim autem etiam inferior, qui excommunicationem protulit, potest eam relaxare, quia potest tollere grauamen illud, à quo fuit prouocatum, *cap. cùm cessante 60. de appell.* quoad successorem etiam iudicis, qui sententiam protulit, aperta sunt iuris testimonia *in can.39. Apostol. can.47.* inter canones Arabicos, *can. 5.* inter Græcanicos, vt latè probaui *in cap.9. de officio deleg.* igitur sicut ipse, qui sententiam excommunicationis protulit, potest absoluere, ita & eius delegatus. Leander *d. disp.17. quæst. 17. & 18.*

11 Traditur ratio decidendi. Ex his manifestè apparet, nullum alium æqualem auctoritatem habentem posse absoluere ab excommunicatione ab homine specialiter prolata; quod iam à temporibus Apostolorũ cautum inuenio: canone enim 31. Apost. ita cauetur: *Si quis Presbyter, aut Diaconus segregatus fuerit, hunc non licere ab alijs recipi, sed ab eo, qui segregauerat, nisi fortè obierit Episcopus, qui illum segregasse cognoscitur.* Qui canon citatur in Concil. Nicæno *can.5. De his, qui excommunicantur, siue clerici, siue laici, ab Episcopis per suas quasque prouincias seruetur & ista sententia secundùm canonem, vt qui ab alijs excommunicantur, ab alijs ad communionem non recipiantur.* Vbi verba illa, *secundùm canonem*; referenda sunt ad prædictum canonem Apost. Accesseruut Concil. Illiberit. *can.53.* Arelat.1. *can.16.* & alia SS. PP. decreta suprà adducta. Cyrillus Alexandr. *in epist. ad Episcopos Libyæ*, vbi notauit Balsamon. Iuo Carnot. *epist.60. 76. & 194.* vbi conqueritur de Hugone Archiep. Lugdun. eo quòd sacrilegos à se, suisque Coepiscopis excommunicatos communioni restituerat. Cuius prohibitionis ratio ex eo petenda est, quia vt inquit Aristoteles *lib.2. œcon* ægrè fert vnusquisque suo honore priuari. Vnde ad conseruandam Episcoporum auctoritatem, quæ vilesceret, si facta ab vno, ab alio infecta redderentur, rectè constitutum est, vt ab vno excommunicatus, ab alio non absoluatur; oportuit enim ordinem politiæ seruari, qui facilè confunderetur, nisi firmis & immobilibus cuncta essent distincta limitibus. Vnde factum est, vt terminos territorij fixos, & immobiles habuerit olim vetustas, & venerabiles, sacrosque appellaret, vt prodit Ouidius *lib.2. Fastorum.*

——Solito celebretur honore
Separat iudicio qui Deus arua suo:
Termine, siue lapis, siue es defossus in agro,
Stipes ab antiquis tu quoque nomen habes.

Et Iuuenalis *satyra 6.*

Improbus aut campum mihi si vicinus ademit.
Aut sacrum effodit medio de limite saxum.

Alia plura congerit Brissonius *lib.1. de formulis*, *pag.48.* inde etiam quia confusis terminis totius politiæ ordo confunderetur, iurisdictionis, & territorij causam publicam esse leges voluerunt, vt probant textus *in l. publicè*, *ff. de iudicijs*, *l. filius. ff. de his qui sunt sui.* Quare rectè Innocentius III. in præsenti decidit, ne iudex iurisdictionem alienam inuaderet, non posse ab vno excommunicatum, ab alio iudice absolui.

Igitur ille, qui excommunicationem protulit, eam relaxare debet, nisi à superiore impedimentum apponatur. 12 Ampliatur præsens decisio. Quæ conclusio ampliatur ita vt procedat etiamsi iudex, qui excommunicationis sententiam protulit, sacerdos non reperiatur, quamuis contrarium tenuerint Syluester *in summa*, *verbo Absolutio 3. §.1.* Hostiensis *in summa*, *tit. de sentent. excom. §. quis possit absoluere: & in cap. à nobis*, *el 2. eod. tit.* & alij congesti à Leandro *de censur. disp.17. q. 4.* moti auctoritate textus *in c. canonica*, in illis verbis: *Presbyter esse debet*, & *c. nuper*, ibi: *Sacerdos*, *de sentent. excom.* Ille enim, qui sententiam protulit, tantùm prima tonsura initiatus potest ita excommunicatum absoluere, non solùm vt compareat in iudicio, communicetque cum alijs fidelibus, verùm vt fruatur Ecclesiæ suffragijs. Defendunt Couar. Nauarrus, Suarez, Hurtado, & alij congesti à Leandro *d. q.4.* cùm enim hæc absolutio non sit sacramentalis, non est ratio cur affirmemus esse necessarium gradum Presbyteratus in iudice absoluente, sed tantùm iurisdictionem desiderari, vt probat textus *in c. transmissa*, *de elect.* Nec contrarium probat textus *in d. c. si canonica*; ideò enim in eo desideratur ordo sacerdotalis, quia agitur de peccato R. Pontifici reseruato, cuius ratione excommunicatio incursa erat, à culpa autem nisi presbyter absoluere non potest. Ità docent Couar. & Hurtado *vbi suprà*. Nec textus *in d. c. nuper*, in quo non agitur de excommunicatione ab homine inflicta, sed de censura à iure statuta. Ampliùs, quia in eo textu tantùm affirmatur, parochum posse ab ea excommunicatione absoluere; vnde etsi accipiatur textus de excommunicatione ab homine lata, non negat Pontifex alium etiam non sacerdotem ab ea absoluere non valere.

9 Dissoluuntur difficultates. Nec suprà adductæ difficultates aduersantur. Non prima, cui facilè ex suprà traditis respondetur asserendo, verum esse superiorem eius, qui sententiam protulit, posse ab ea absoluere, ex ratione suprà adducta; textum verò *in d. c. nuper*, cum alijs, procedere in excommunicatione à iure inflicta, ab ea enim omnes absoluere possunt, vt suprà probaui. Nec augmentum huius difficultatis, deductum *ex d. l. iudex 55. ff. de re iudicata*, refragatur: pro cuius vera interpretatione repetenda sunt quæ adduxi *in c. in litteris*, *de officio delegati.* Difficilior est secunda dubi-

dubitandi ratio propter iurium expressam antinomiam, sed pro ea sedanda, omissis solutionibus traditis à Glossa *in præsenti*, *verbo Conquestus*, Abbate *n.* 3. & *in cap. ab excommunicato*, *n.*12. *de rescriptis*, Innocentio *hic*, *nu.*4. Franco *in d. c. venerabilibus*, *§. sanè*, *n.*3. Barbosa *in præsenti*, & *alleg.*126. *n.*22. Frechilla *vbi suprà*, *n.* 3. aliqui casus distinguendi sunt. Primus est cùm subditus suffraganei conqueritur coram Metropolitano de iniustitia excommunicationis; quia videlicet Episcopus ex officio, & non ad partis petitionem ipsum excommunicauit; tunc enim Archiepiscopus, siue per appellationem, siue per querelam aditus, potest ipsum absoluere, *d. c. venerabilibus*, *in principio*, *vers. Attamen*. Ratio huius principij est, quia in causis suffraganeorum, qualis est hæc, *cap. sacro*, *de sentent. excomm.* Archiepiscopus competens iudex est, siue per appellationem, siue per simplicem querelam adeatur, *c. per singulas* 9. *q.* 3. quo casu procedere præsentem textum in illis verbis, *Eidem Episcopo satisfaciat*; docet Cæsar *de Ecclef. Hierarch. d. disp.*5. *§.* 2. *n.* 24. Secundus casus consideratur, cùm causa, ob quam inflicta fuit excommunicatio, vertitur inter subditos suffraganeorum, & à sententiæ iniustitia appellatum est ad Archiepiscopum; tunc enim licèt quoad effectum suspensiuum appellatio nihil operetur, quoad deuolutiuum tamen effectum sortitur: vnde Metropolitanus fit competens, & de iniustitia excommunicationis cognoscere valet, *c. duo simul*, *cap. pastoralis*, *hoc tit. d. c. venerabilibus*, *in principio*. Et si excommunicatio, à qua appellatum fuit, iuxta acta processus recta videtur, non potest absoluere, sed debet excommunicatum absoluendum remittere ad proprium iudicem primæ instantiæ, *d. c. sacro*, ibi: *Ad excommunicatorem remittat*; *c. per tuas*, *de sent. excomm. c. venerabilibus*, *§. sanè*: ad quem casum refert præsentem decisionem Frechilla *vbi suprà*, *n.*4. Ratio est, quia si dum constat de sententiæ iustitia, Archiepiscopus absolueret, iniuria afficeretur iudex suffraganeus, *c. seruetur*, 11. *q.* 3. Debet ergo excommunicatus remitti vt absoluatur, atque vt Archiepiscopus possit de causa cognoscere; antea enim in ea procedere non valet, *c. cùm contingat*, *versic. Antequam*, *de officio deleg. d. c. per tuas*, nisi in duobus casibus. Primò, si periculum est in mora, secundò si malitiosè Episcopus suffraganeus denegat absolutionis beneficium, *d. c. per tuas*, *d. c. sacro*, *§. sanè*. Tertius casus est, cùm apud Metropolitanum notoriè constat de iniustitia excommunicationis; tunc enim ipse potest absoluere, *d. c. venerabilibus*, *§. sanè*, *vers. Si verò*, *c.* 1. *vers. Notoria*, *de censibus lib.*6. sed si dubitetur, an iusta, vel iniusta sit excommunicatio à suffraganeo lata, tunc secundùm iuris scrupulositatem potest Metropolitanus illum absoluere, *d. c. per tuas*, *vers. quod si*, *d. c. venerabilibus*, *vers. Quod si dubitetur*: sed secundùm humanitatem, & debitum honestatis Archiepiscopus debet remittere ipsum absoluendum excommunicatori, *d. c. per tuas*, ex ratione textus *in c. quibus Episcopi*, 11. *q.* 3. Docent Cæsar *de ecclef. hierarch. vbi suprà*, *n.* 28. Viuianus *in præsenti*.

14 Exponitur Conc. Tolet. 12. can. 3.

Suprà traditis aduersatur difficilis canon 3. Concilij Tolet. 12. in illis verbis: *Vidimus nonnullos*, *& fleuimus*, *ex numero culpatorum receptos in gratiam Principum*, *extorres extitisse à collegio Sacerdotum. Ab eis ergo nulla se abstinebit sacerdotum communione: sed quos Regia potestas, aut in gratiam benignitatis receperit, aut participes mensæ suæ effecerit, hos sacerdotum, & populorum conuentus suscipere in ecclesiasticam communionem debebit, vt quod iam principalis pietas habet acceptum, neque à sacerdotibus Dei habeatur extraneum.* Quæ verba transcripta leguntur *lib.*7. *Capitul. cap.*383. quare ex Capitularibus ea citat Carnotensis *epist* 62. *&* 172. Ex quibus expressè constat, non solùm ab alijs Episcopis absolui posse excommunicatum ab vno, verùm & Principem sæcularem excommunicatum mensæ suæ adhibendo, absolutionis donum illi impartiri. Pro cuius canonis expositione Cironius *ad titul. de sentent. excom.* Fornerius *lib.*3. *select. cap.* 13. Iuretus *in notis ad epist.*62. *Iuonis*, Filesacus *de idololatr. cap.*4. existimarunt Regibus, supremisque Monarchis illud priuilegium fuisse concessum, vt ex qualibet culpa excommunicati absoluti crederentur, si Regia Maiestas eos in gratiam receperit, aut cum eis communicauerit; quod vt adstruat Iuretus expendit epistolam Anselmi Cantuar. Archiep. vbi Ernulpho Priori ita scribit: *Audistis ex præcepto Apostolici communicare non possum sine animæ meæ periculo, quorum communionem Regi communicans, dum ipse eis communicat, vitare non valeo. Hic consideret aliquis quid facere possim cùm veniam ad Regem coronandum, & Missam celebrabo, & ipsi circa me erunt. Certè illos expellere nequeo; cum illis orare non audeo; Regi subtrahere solitum officium non debeo, quoniam Dominus Papa & illi concedit: & mihi, vt faciam, si præsens sum, præcipit. Si mihi dicitur, vt domi maneam, ad Curiam non eam, & sic alia bona officij mei faciens, à communione malorum abstineam, conqueretur Rex cum omnibus Episcopis, & Principibus suis*, &c. Vnde aiunt, rectè *in d. can.*12. statui, vt quos Regia benignitas ad communionem acceperit, non repellant Ecclesiæ ministri, quia facto ipso censentur absoluti, vt ob similem etiam honoris rationem excommunicatus ad osculum pedum Pontificis admissus, absolutus creditur, *cap. cùm olim* 12. *de priuileg.* notat Hostiensis *in c. venerabili* 34. *verbo recognouit*, *de elect.* Est enim osculum reconciliationis argumentum. Artemid. *lib.* 2. *de somnis*, *cap.* 2. Sidonius *lib.* 3. *epist.*23. *Deus magne! quàm lætus orietur tibi dies, mihi nuncius, animus illi, cùm paternis pedibus affusus, ex illo ore læso, ore terribili conuitium expectans, osculum exceperit.* Similiter si R. Pontifex alicui rescribit cum salutatione, nisi per subreptionem impetretur rescriptum, excommunicatio relaxatur, *cap. si aliquando* 41. *de sent. excommun* vbi Glossa *verbo Salutationi*. Vnde cùm Pontifex absoluere nequit, apponit clausulam illam sine salutatione. Obseruauit Cironius *lib* 2. *obseru. cap.*14. Nec incongruè PP. dicti Concilij Tolet. inter alia adeptæ gratiæ, & communionis signa recensent mensæ Regali accubitum; nam apud omnes gentes maximi honoris fuit mensæ Regali admoueri. De Hebræis constat *ex lib.* 1. *Regum*, vbi refertur honoris causa Saulem Dauidem qualibet prima die Lunæ mensæ suæ adhibuisse; quod & ipsum Dauidem cum Alphiboset tertio Saulis filio fecisse refertur *lib.* 2. *Regum*, *cap.*19. Apud Chaldæos etiam idem obseruatum fuisse constat *ex lib.*4. *Regum*, *cap.*25. & de Romanis probatur ex Statio Papinio *lib.*4. *siluarum*, *in epulo Domitiani*, Suetonio *in Vespasiano*, *cap.*9. quare apud eos tribuni scholarum diuinis epulis adhibebantur, *l. vnica*, *C. de Comitibus*, *& Tribunis*, Schol. Ammianus Marcel. *lib.*15. *Vt spectabilis colebatur*, *& intimus facilitate aditus*, *honoreque mensæ Regalis antepositus*, *alijs etiam secretiùs de rerum summa consultabatur.* Vnde apud eos dominus seruo proprio accumbendi suis epulis facultatem præstando, libertatem concedebat. Caius *lib.*1. *instit.* probaui *in c.* 1. *de seruis non ordin.* Apud Macedonios idem vsitatum fuisse testatur Quintus Curtius *lib.*8. *Præcipuus honor habebatur*, *quòd licebat sedentibus vesci cum Rege*. De Spartanis ita ait Plutarchus *in Lycurgo*. *Apud Spartanos electo necessariorum quisque cœnam apponens dicebat*, *Hac te mensa ciuitas honorat*. De Gothis idem testatur Paulus Diaconus *lib.*1. *cap.* 23. *Apud Gothos honorificum mensæ Regiæ adhiberi*. Sic etiam finxerunt Poetæ argumentum esse adeptæ diuinitatis, si Deus, vel Dea aliquem conuiuio excepisset, iuxta Poetam ibi:

—— Tu sceptra, Iouemque
Concilias, tua das epulis accumbere Diuum.

Illustrant Sauarus *ad Sidonium libro* 1. *epist.* 11. Illustr. D. Franciscus Ramos *pro Episcop. Lusit. proposs.* 1. *circa finem*, *numer.* 93. Verùm hæc eruditorum virorum sententia non placet; nam nunquam legimus simile priuilegium Regibus concessum, vt quos ipsi ad communionem admitterent, Prælati Ecclesiæ absolutos à censuris haberent: quare canon ille tantùm accipiendus est de illis excommunicatis, qui pacem læserant, statumque patriæ turbauerant, aut infenso animo in Regem fuerant. Qua de causa anathemate proscripti ab Ecclesia erant, iuxta Conc. Tolet.4. *can.*75. Quorum criminum venia Regibus ipsis reseruata erat. Concil. Tolet.5. *can* 8. *In omnibus, quæ præmisimus, potestatem indulgentiæ in culpis delinquentiũ Principi reseruamus.* Vnde si ex his causis excommunicati indulgentiam Regis promeruissent, non erat ratio quare per Episcopos à communione arcerentur. Facit casus Prætexati Rhotomag. Episcopi, qui cùm à Chilperico Rege delatus inter reos læsæ Maiestatis apud Synodum Parisiensem anno 577. crimen confessus esset, à communione seclusus fuit per hæc verba: *Quia Regis gratiam non habes, ideò nec nostra charitate vti poteris priusquam Regis indulgentiam merearis.* Post aliquot annos à Rege Gunthramno susceptus, & con-

uiuio eius adſcitus, ad vrbem ſuam regreſſus eſt, nullo Synodi iudicio habito. Refert Greg. Turon. *lib. 7. cap. 16.* Quo modo acceperunt prædictum canonem 3. P. Marcha *lib.4.concord.c.14.* Theoph. Raynaud. *de litteris monit. tom.14. cap. 2. fol.403.* Seldenus *lib.1. de Synedrijs, cap.10.*

CAPVT IX.

Idem *Tyrent.* a *Archiepiſcopo.*

DVo ſimul, conſultationem ſcilicet, & querimoniam vnica tuæ fraternitatis petitio continebat, per quam de venerabili fratre noſtro Hieroſolymitano *b* Patriarcha querebaris, clericos tuos tecum iniuſtè grauari, qui eos ſpreto tuo iudicio, coram quo parati ſunt de ſe querentibus iuſtitiam exhibere, licèt ad eum per appellationem cauſa minimè deferatur, coram ſe reſpondere compellit: & vtrum ad id poſſint de iure compelli, per noſtras poſtulabas litteras edoceri. Volentes igitur tibi ſuper grauaminibus prouidere prædictis, & conſultationibus tuis, quod canones ſanciunt, reſpondere; cùm ſit in canonibus diffinitum, *c* Primates, vel Patriarchas nihil priuilegij habere præ cæteris Epiſcopis, niſi quantùm canones ſacri concedunt, & priſca conſuetudo illis contulit ab antiquo, ita vt ſecundùm *d* Nicænas regulas ſua priuilegia ſeruentur Eccleſijs, prærerquam ſi Apoſtolica Sedes aliquam Eccleſiam, vel Rectorem ipſius quolibet ſpeciali priuilegio decreuerit honorare: de fratrum noſtrorum conſilio reſpondemus, quod quamdiu clerici tui *e* coram te voluerint ſtare iuri, compelli non debent iudicium eiuſdem Patriarchæ ſubire, niſi cauſa forſitan per appellationem ad eius audientiam perferatur, aut (quod non credimus) aliquid ei à Sede Apoſt. ſit indultum. Datum Laterani Nonis Ianuarij.

NOTÆ.

1 a TYrenſi.] In ſexta collectione, legitur *Turonenſi*, ſed perperam, cùm cauſa, quæ in præſenti proponitur, contigiſſet in Patriarchatu Hieroſolymitano: legendum ergo eſt *Tyrenſi*, vt habetur in epiſtolis Innocentij III. emendatis à Iacobo Sirleto, *pag. 249.* quo modo etiam emendanda eſt inſcriptio textus *in cap.2. de apoſtatis*. Tyrenſis prouincia ſplendidiſſima eſt in Syria, Romanorum colonia, *l. 1. & 4. ff. de cenſibus*. Metropolis Conſularis dicitur in Concilio Chalced. *can.4.* illic: *Poſt Conſulatum Flauij Zenonis, & Poſthumiani, ſub die 5. Kalendarum Martiarum in colonia Tyro, clariſſima Metropoli Conſulari.* Eſt Archiepiſcopalis ciuitas, vt probat Berterius *diatriba 1. pag.41.* licèt enim in octaua Synodo Exarchi nomine appelletur Tyrenſis Præſul, ideò contigit, quia eo tempore diem vltimum clauſerat Antiochenus Patriarcha, vt in prima actione ipſius Synodi refertur, & interim Tyrenſis Archiepiſcopus Primatis dignitate fulgebat, vt notat Berterius *diatriba 2. pag.153.*

b *Patriarcha.*] De quo nonnulla adduxi *in capite 3. de clericis peregrinis.*

2 c *Primates & Patriarchæ.*] Olim dignitates iſtæ tantùm nomine, non verò re diſtinctæ, aut diuerſæ erant; idem enim appellabatur Patriarcha, ac Primas, *cap.1. 99. diſtinct.* Patriarchæ & Primates, diuerſorum ſunt nominum, ſed eiuſdem officij. Concil. Chalced. *can.9 lib.7.* Capitul. Caroli *capitul. 63. 241. & 324.* Vnde qui appellabatur Patriarcha, ſtatim Primas dicebatur, *cap. conqueſtus, cap. nec, 9. quæſt.3.* Docent plura adducentes Fileſacus *in præſenti, §. 9.* Germonius *lib.2. de ſacrorum immunit. cap.5. num.27.* Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſp.4. §. 1.* Dartis *in d. 99. diſt.* Loayſas *in can.8. Concilij Tolet.13.* qui etiam notant Metropolitanum dici plerumque Primatem.

d *Nicænas regulas.*] Relatas *in cap. mos antiquus, 65. diſt.* quem textum expoſui *in cap.1. de translat. Epiſcopi, cap. antiqua, de priuilegijs.*

3 e *Coram te voluerint.*] Ex his verbis facilè deducitur, quod ſi ſubditi Archiepiſcoporum noluerint coram Metropolitanis litigare, ſed potiùs in Patriarchas conſenſerint, quod tunc etiam in prima inſtantia poterit Patriarcha de cauſis ſubditorum ſuffraganeorum cognoſcere; quod difficile redditur ex deciſione textus *in cap.1. de foro compet.* & illo iuris principio, quo inhibetur clericis & eccleſiaſticis perſonis, iudicis non ſui iuriſdictionem prorogare, ne confundatur ordo hierarchicus, *cap. 1. 9. quæſt.2. c. Epiſcopus, eademq.* textus diſertus *in c. ſignificaſti, de foro compet.* Sed pro iſtorum verborum, quæ ambiguitatem continent, interpretatione dicendum eſt, temporibus Innocentij III. & iure Decretalium inſpecto, certum eſſe, clericum non poſſe prorogare iuriſdictionem iudicis non ſui, niſi conſentiente proprio Epiſcopo, *d. cap.1. d. c. ſignificaſti.* At verò circa prorogationem Archiepiſcopi, Patriarchæue ex propria voluntate, non ita prohibitionem fuiſſe apertam, quia tunc non prorogatur iuriſdictio extranei iudicis, ſed ſuperioris, *c. non liceat 3. quæſt.6.* Vnde neceſſaria fuit deciſio textus *in d. cap.1. de foro compet.* vt etiam ex conſenſu partium iuriſdictio Archiepiſcopi, tanquam extranei iudicis in prima inſtantia iudicij prorogari non poſſit: vnde cùm ſatis apertè non liqueret, temporibus Innocentij III. vtrum talis iuriſdictio Archiepiſcopi prorogari poſſit; ideò prædicta verba ita ambigua appoſuit Innocentius, vt iam obſeruauit Cæſar *d. diſput.5. §. 2. num.15.*

COMMENTARIVM.

EX hac Innocentij epiſtola talis deducitur communiter diſputanda aſſertio: *De cauſis ſubditorum ſuffraganeorum Archiepiſcopi, ſeu Primates cognoſcere nequeunt, niſi per appellationis modum, aut ratione conſuetudinis, aut priuilegij iuriſdictionem obtineant.* Probant eam textus *in cap. nullus, 9. q.2. c. conqueſta*, & per totam *9. q. 3. c.1. & vlt. 18. q.2. c. ſciote 6. q.3. cap.1. de foro compet. lib.6. cap.1. hoc tit. eodem lib. c.1. de officio Vicarij, eod. lib. cap.1. de ſupplend. neglig. in 6. cap.3. de appell. eod. lib. c.1. de pœnis, eod. lib. c. 1. de pœnit. eod. lib. cap. non videtur, hoc tit. in 5. collect.* apud Cironium. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *lib. 1. iuris eccleſ. p.7. num. 51.* Cæſar *de eccleſ. hierarch. diſp.5. §. 2.* Franciſcus Hallierius *de hierarch. iuriſd. lib.4. c. 1. pag.582.* Petrus Greg. *lib.15. ſyntagm. cap.5.* Fileſacus *in præſenti*, Ioannes Dartis *in diſt.9. quæſt. 3. & 99. diſt.* Germonius *de ſacrorum immunit. lib.1. cap.7. num.51.* Paulus Idumay *in notis ad Innocent. III. lib.2. epiſt.45.* Balboa *in c. 1. de foro compet. nu.25.* Couar. *practic. quæſt.10. n 6.* Didacus Perez *in l.13. tit.4. lib.3. Ordin.* Paz *in praxi, tom.2. prælud 1. nu.3.* Lotherius *lib.1. de re benefic. quæſt.22.* Villaroel. *tom.1. regim. eccleſ. quæſt.4. art.2.* Marinis *lib. 1. reſol. c.19.* Abruzo *in lecturis ad leg.1. ff. de iudicijs, quæſt.34.* 4 Cõcluſio refertur, & probatur.

Sed aduersùs hanc Innocentij deciſionem pro dubitandi ratione primò ſic argumentor. Archiepiſcopus in tota ſua prouincia, & Primas in vniuerſo ſuo Primatu abſolutam obtinent iuriſdictionem, *can.34. Apoſt. Epiſcopi ſuum Primatem, & caput agnoſcant, nihilque eminens ſine eius voluntate faciant, præterquam quæ ad parœcias, & vicos ſuos pertinent.* Et *c. per ſingulos 1. & 2. 9. q.3.* Concil. Pariſ. ſub Ludouico *lib.1. c.17. Si quiſquam imminente nimia neceſſitate inconſulto Primate prouinciæ, aut certè maiore vrgente neceſſitate, non adhibitis teſtibus vicinis Epiſcopis res Eccleſiæ diſtrahere tentauerit, ita canonico iudicio percellatur, vt amiſſo honore reus Deo & Concilio teneatur.* Alia adducit Anton. Aug. *in epit. iuris Pontif. l.6. tit.56.* igitur non ſolùm in caſibus appellationis, conſuetudinis, ſeu priuilegij, verùm in omnibus poſſunt Archiepiſcopi, & Primates de cauſis ſubditorum ſuorum ſuffraganeorum 5 Impugnatur hæc aſſertio.

cogno-

cognoscere. Augetur hæc difficultas ex illo vulgari iuris dicterio, quo docetur, si vinco vincentem te, à fortiori vincam te, *l. de accessionibus* 14. *versic. Nam qui me potior, ff. de diversis & tempor. c. auctoritate* 7. *de concess. præb. l.* 6. sed Patriarcha habet iurisdictionem in Archiepiscopos, Archiepiscopi in Episcopos, *d. c.* 1. & 2. 9. *q.* 3. igitur à fortiori ipsi habebunt iurisdictionẽ in subditos suffraganeorum suorum. Augetur tandem hæc dubitandi ratio ex eo, quia Primates, & Archiepiscopi sunt constituti in maioribus ciuitatibus, vbi temporibus Imperij Romanorũ præerant Præfecti, Proconsules, & cæteri Magistratus maiores, vt infrà dicemus: sed isti Magistratus plenariam in suis prouincijs habebant iurisdictionem circa omnes suarum prouinciarum subditos, *l.* 1. *C. de offic. Præfecti vrb. l. vlt. vers. Ità tamen, C. de iurisd. l* 1. *§. cura carnis, l.* 2. *ff. de offic. Præfecti vrbis*: igitur similiter Patriarchæ, & Archiepiscopi omnimodam habent iurisdictionem in subditos suæ prouinciæ. Secundò etiam difficilis videtur hæc assertio, quatenus affirmat, consuetudine introduci posse, vt Patriarcha, & Archiepiscopus extra casus à iure expressos possint exercere iurisdictionem in subditos suffraganeorum; nam consuetudo sacris canonibus contraria non admittitur, immò improbatur, *c. cùm venerabilis* 7. *de consuetudine, c.* 1. *circa finem, de his quæ fiunt à maiori parte, c.* 2. *de temporib. ordin. c. ex frequentibus, de instit.* Sed hæc consuetudo repugnat sacris canonibus, qui tantùm certis casibus iurisdictionem concedunt Archiepiscopis in causis subditorum suffraganeorum: igitur non debet admitti. Vnde in terminis huius decisionis consuetudo damnatur *in c.* 2. *de pœnit. & remiss. lib.* 6. *in c.* 1. *§.* 1. *de foro compet. lib.* 6 in illis verbis: *Nisi aliud in his tribus de consuetudine obtineat.* Vbi per argumentum ab speciali probatur, in alijs casibus consuetudinem non admitti.

6 *De iurisdictione Patriarcharum.* Adhuc tamen defensanda est præsens Innocentij decisio, ad cuius expositionem, & veram interpretationem præsentis textus sciendum est, quod cùm Christus Dominus omnes suas oues pascendas, earumque curam Petro commendasset, *extrauag. vnam sanctam, de maiorit. & obed.* & fidelium grex multùm excresceret, *cap. in nouo*, 21. *dist.* D. Petrus necessarium duxit, cùm non posset per singulas prouincias discurrere, eas diuidere, *cap.* 10. *c. in illis*, 80. *dist.* Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & alios inferiores Prælatos per diuersa loca dispersos constituere, *c.* 1. 99. *dist.* de quorum munere, & officio videndus est Petrus Greg. *lib.* 15. *syntagm. c.* 5. *cum sequent.* Finis autem, & scopus huius diuisionis fuit, vt omnia ordinatè, & in Ecclesiæ ædificationem sine confusione fierent, ita diuisa Ecclesiæ cura, *c. mandata, de præsumpt.* Sed quia confusio cum magno spiritualis Reipublicæ malo facilè oriretur, nisi Ecclesiæ Prælati inter cancellos curæ sibi commissæ continerentur; ideò conueniens visum est vnicuique in sua diœcesi priuatam iurisdictionem concedere, ita vt altera alterius clericum neque ordinare, neque dijudicare præsumat, *cap. nullus alterius, c. nullus Primas, cap. nullus Episcoporum, c. Episcopum* 9. *quæst.* 2 *cap. per singulas* 2. *cap. si autem, cap. nullus* 9. *quæst.* 3. & è contra etiam clericis interdictum est, relictis proprijs Episcopis, aliorum iudicia expetere, aut pati, *cap. non liceat* 3. *quæst.* 6. quia clerici à proprijs Episcopis, non ab alienis debent iudicari, *cap. scuote* 6. *quæst.* 3. qua de causa licèt consensus priuatorum sufficiens sit ad prorogandam alterius iurisdictionem, etiamsi proprij iudicis consensus non accedat, *l.* 1. *ff. de iudicijs, l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad Trebell. l. si conuenerit* 18. *ff. de iurisdict.* attamen clerici non possunt coram alijs iudicibus etiam ecclesiasticis conueniri, nisi interueniente proprij Episcopi consensu, ne confundatur ecclesiastica iurisdictio, *cap.* 1. *cap. significasti, de foro compet.* Et quia iurisdictio ecclesiastica priuatiuè concessa est, quæ est verior ratio, omissis alijs traditis à Bartolo *in l.* 1. *num.* 1. & 2. *ff. de iudicijs*, Abbate *d. cap. significasti, num.* 7. *ad finem*, Iasone *in l.* 1. *§. & post, num.* 11. *de noui operis nunt.* Vantio *de nullitat. tit. quibus modis sententia nulla, nu.* 78. Barbosa *in l.* 1. *art.* 3. *num.* 195. *ff. de iudicijs*, dicemus latiùs *in d. c.* 1. *de foro compet.* Vnde sæpè sæpiùs sacris canonibus cautum legimus, ne Episcopus, vel superior alienum subditum condemnare, vel absoluere præsumat.

7 *De origine Patriarcharum.* Deinde sciendum est, diuisionem Ecclesiarum Patriarchalium, & Metropolitanarum factam fuisse iuxta diuisionem prouinciarum, quam iam Romani ante tempora Constantini obseruauerant in constituendis maioribus Magistratibus, & sacerdotibus, *cap.* 1. 99. *dist.* Cùm enim Apostoli agnouissent in eas prouinciarum partes fuisse Primates sæculares, & Archiflamines fuisse, ac iudiciariam potestatem ipsos exercere, ita vt quia Princeps propter loci distantiam facilè adiri non poterat, commorantes per prouincias pro oppressionibus, & iniustitijs sibi illatis ad eos appellarent, Apostoli in proprium vsum Ecclesiæ, & iurisdictionis ecclesiasticæ prædictam diuisionem amplexi, & secuti fuerunt, & in ipsis prouinciarum capitibus Patriarchas, seu Primates apposuerunt. Docent Filesacus *in præsenti*, Barbosa *lib.* 1. *iuris eccles. cap.* 6. & *de potest. Episcop. cap.* 7. Cæsar *de eccles. Hierarch. disput.* 5. §. 1. Morinus *lib.* 1. *exercit. cap.* 1. & 2. Viuar. *ad Flauium Dextrum anno* 165. Meursius *in Glossario, verbo Patriarcha*, Fragoso *de regim. Christ. Reipub. lib.* 7. *disput.* 16. *§.* 1. Acuña *de Primatu Ecclesiæ Brachar. can.* 6. Balsamon *in can.* 6. *Concilij Nicæni*, Betterius *diatriba* 2. *per totam*, Casaubonus *ad Vopiscum, pag.* 249. Hallierius *de sacris elect. sect.* 5. 2. *part. cap.* 4 *art.* 3. §. 3. Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei, pag* 631. de quorum Patriarcharum numero, & distinctione plura Deo volente dabimus *in cap. antiqua, de priuilegijs*. Deinde etiam cùm agnouissent Apostoli in diuisione imperij fuisse etiam Metropolitanas ciuitates, quæ minores iudices habebant illis Magistratibus, qui in prouinciarum capite erant constituti, etiam constituerunt in illis ciuitatibus Matricibus Archiepiscopos, seu Metropolitanos, qui Primatibus subessent, & alijs inferioribus, videlicet Episcopis, præessent, *cap.* 2. 99. *dist.* Docent Cæsar *d. disput.* 5. §. 1. Filesacus *in præsenti*, *§.* 14. Barbosa *d. lib.* 1. *iuris eccles. c.* 7. Germonius *lib.* 3. *de sacrorum immunit. cap.* 7.

His præmissis circa originem Patriarcharum, & Archiepiscoporum, eorum iurisdictio obseruanda est. Et scire oportet, Patriarchas, seu Primates, præesse omnibus Archiepiscopis & Episcopis sui Patriarchatus, licèt diuerso modo; respectu enim Archiepiscoporum in omnibus causis; respectu verò Episcoporum in certis, ex præsenti decisione. Erga Archiepiscopos illis concedunt pallium, & iuramentum fidelitatis accipiunt, *c. antiqua, de priuil.* deinde in causis ipsorum etiam in prima instantia habent iurisdictionem ordinariam, *cap. si clericus*, 11. *q.* 1. & à sententijs ab ipsis prolatis ad Patriarcham appellatur, *d. c. antiqua*. In causis etiam suffraganeorum ab Archiepiscopis decisis appellatur ad Patriarcham, *cap. si inter* 6. *quæst.* 4. *d. cap. antiqua*, plura Hallierius *de hierarch. iurisd lib.* 4. *pag.* 838. Habet etiam Primas facultatem ordinandi ipsos Archiepiscopos sibi subiectos, vt de Patriarcha Alexandrino refertur *in epist. Synodica Concil. Nicæni*, apud Theodoretum *lib.* 1. *cap.* 9. Cassiodorum *lib.* 2. *tripart. c.* 12. De Antiocheno constat *ex can.* 6. *Concilij Nicæni*, iuncta expositione Innocentij I. *epist.* 18. *ad Alexandrum Antiochenum Præsulem*; cuius verba refert Clemens *epist.* 1. post medium: *Episcoporum iudicia, & maiora Ecclesiarum iudicia ad Primates, vel Patriarchas sunt deferenda.* Anacletus *epist.* 2. *c.* 4. *Ad Primates, vel Patriarchas post Sedem Apostolicam summa negotia conueniant.* Stephanus Pontifex *epist.* 9. *c.* 5. ad Patriarchas, & Primates Episcoporum negotia, salua in omnibus Apostolica auctoritate, sunt referenda. Patriarcha etiam supplet negligentiam Metropolitani, *cap. cùm simus* 9. *q.* 3. & vacante ipsa sede debet œconomum constituere, & curare vt res Ecclesię custodiantur, *c. cùm vos, c. præsenti, hoc tit.* Tandem in conuocandis Concilijs, & statuenda disciplina ecclesiastica habet omnem auctoritatem, vt probat Hallier. *vbi suprà*, vtiturque insignijs proprijs, vexillum crucis deferendo etiam extra suam prouinciam, *c. antiqua, de priuilegijs*. Alia munia, & officia Patriarcharum referunt Cæsar *vbi suprà, disput.* 4. §. 4. Hallierius *vbi proximè*, & alij suprà congesti de Patriarchis, & eorum dignitate agentes. 8 *De iurisdictione eorum.*

Archiepiscopi etiam in proprios suffraganeos non inferiorem obtinent auctoritatem; habent enim ordinariam iurisdictionem in Episcopos ipsius prouinciæ, *cap.* 1. & 2. 99. *dist. cap. per singulas* 9. *quæst.* 3. quare & vicarium suffraganei posse carceri mancipare, probat Marinis *lib.* 1. *resolut. cap.* 28. Dicunturque eidem Suffraganei metropolitana lege subiecti, *cap. pastoralis, in principio, de offic. ordin.* olim quidem in Synodo prouinciali de eorum causis cognoscebant, *cap. saluo, cap. Archiepiscopus* 9. *quæst.* 3. *cap. placuit* 2. *quæst.* 6. *cap. si inter* 6. *quæst.* 4. *cap. si clericus* 11. *quæst.* 1. Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 4. *pag.* 497. Hodie ciuiles tantùm causas definire valent. Possunt etiam Metropolitani Concilium prouinciale ce- 9 *Archiepiscoporum iurisdictio.*

lebrare irrequisito Primate, *c. si quis Episcopus*, *97. dist. cap.1. 18. dist.* & conuocare Episcopos, qui etiam renuentes venire coguntur, *canon.31. & 38. Apost.* Concilium Nicænum 1. *can.5.* Antiochenum *can.20.* Chalced. *can.19.* Arelat.2. *can.18.* Agath. *can.35.* Tarracon. *can.13.* Tolet.2. *can.vlt.* Tolet.4. *can.5.* Aurelian.2. *can.2.* tertium *can.1.* quartum *can 36.* quintum *can.38.* Turon.2. *can.1.* Matiscon.2. *can.20.* Epaunense *can.1.* Trullanum *can.8.* & in ipso Concilio testes designare, qui in futura Synodo referant ea, quæ reformatione digna iudicentur, iuxta textum *in c. Episcopus in Synodo*, 35. *quæst.6.* & Episcopos in eo delinquentes punire, quorum iudices ordinarij sunt. Clem. *epist.1.* Anacletus *epist.4. ante finem*, Anicetus *epist.1.* Hyginus *epist.1.* Callixtus *epist.2.* Lucius *epist. vnic.* Concilium Antiochenum *can 9. & 14.* Nicænum *can.54.* Carthag.3. *can.5.* Tolet 3. *can.20.* Matiscon.2. *can.9.* Aurel.5. *can.17. cap.1. §. fin. hoc tit. in 6.* Debent etiam Archiepiscopi ordinare omnes Episcopos comprouinciales, vt probaui *in cap. si Archiepiscopus, de temporib. ordin.* quo tempore illis debent promittere obedientiam, & reuerentiam. Concilium Vern. sub Pipino *can.3.* Meld. *can.31.* Tullense *can.9.* atque Episcopis proficiscentibus extra prouinciam litteras commendatitias dare, Concilium Antioch. *canon.2.* Carthag.2. *can.28.* Aquisgran. *can.77.* Tandemque maiores & difficiliores causas, quas Episcopi decidere non valent, ad Archiepiscopum referre. Concil. Magunt. celebratum anno 740. *num.6.* & omnia, quæ ad rectum prouinciæ regimen spectant, Archiepiscopi disponere valent, *can.34.* aliàs 35. Apost. Concilium Nicænum *can.61.* Antioch. *can.9.*

10 Nec solùm in ipsos Suffraganeos, verùm etiam in eorum subditos Archiepiscopi iurisdictionem exercent in certis casibus à iure expressis, & alijs consuetudine, aut priuilegio introductis, vt in præsenti textu docetur. Primus casus est, cùm querela coram Archiepiscopo proponitur à subdito suffraganei contrà ipsum Episcopum. Concil. Sardic. *can 14.* Carthag.6. *can.6.* Afric.2. *can.101.* Aurelian.5. *can 7.* Tolet.3. *can.20.* Tolet.7. *can.3.* Tolet.9. *can.1.* Tolet.13. *can 1.* Synodus 8. Generalis *can 26.* Secundus est, cùm per appellationem interpositam à sententia ab Episcopo prolata prouocatur Archiepiscopus, *c. ad reprimendam 8. hoc tit. cap. dilectis, cap. causam, cap. solicitudinem, de appell. cap. per tuas, de sentent. excomm cap.1. de foro compet. lib.6. cap. Romana, de appell. eod. lib. cap. vt litigantes, hoc tit. in 6. cap. venerabilibus, de sentent. excom. mun. eod. lib.* quarum causarum ratione solent Archiepiscopi habere tribunal erectum in aliqua diœcesi ex comprouincialibus. Tertius casus euenit cùm negligentes sunt suffraganei in administratione iustitiæ subditis proprijs; tunc enim eorum negligentiam Archiepiscopus supplere debet. Synodus Nicæna 2. *can.11.* Tolet.8. *can.8.* & Tolet.11. *can.4.* Innocent.III. *lib.1. epist.* in codice Coloniæ edito à Sirleto *folio 88.* Vnde negligente Episcopo in constitutione œconomi, illum Archiepiscopus constituit, *cap. cùm simus 9. quæst.3.* & eo negligente circa collationem beneficiorum, simul cum Capitulo Archiepiscopus confert, *cap. licèt, cap. fin. de supplend. negligent.* & eo negligente absoluere excommunicatum, Archiepiscopus illum absoluit, *cap. ad reprimendam, hoc tit.* vbi dixi, nisi negligentia excusabilis sit, vt in specie textus *in cap.1. & 2. de supplend. neglig.* vel nisi actus qui desideratur, pro forma desideretur; tunc enim negligentia Episcopi potest suppleri per Archiepiscopum, *cap. penult.* vbi Glossa *verbo Mandantibus, de re iudicata lib.6.* iuxta quam limitationem accipiendus est textus *in cap. nullus, de iurepatron.* iuncto Cæsare *de Eccles. Hierarch. d. disp.5. §. 2. num.23.* Quartus casus contingit, cùm Archiepiscopus visitat suam prouinciam, quam visitare tenetur, *cap. cùm ex officij, de præscript. cap. cùm nuper, de censibus, cap.1. eod. tit. lib.6.* in ipso enim actu visitationis potest Archiepiscopus animaduettere in subditos suffraganeorum, nulla etiam data negligentia in ipsis suffraganeis, *d. cap.1. de censibus;* licèt hodie non possint Archiepiscopi visitare prouinciam, nisi ex causa in Concilio prouinciali approbata. In alijs etiam casibus specialibus potest Archiepiscopus in subditos suffraganeorum animaduertere, vt si hæresis per suam prouinciam grassari incipiat, *cap.3. §. adijcimus, cap. excommunicamus, de hæreticis;* vel vt simoniæ vitium extirpent, *cap. dilectus, el 2. de simonia;* vel vt vitetur ignorantia diuini iuris. Concilium Tolet.8. *can.8.* Tolet.11. *can.2.* Arelat. sub Carolo, *can.8* Item possunt animaduertere in eos, qui aliquid ex bonis Episcopi decedentis expilauerint, aut celauerint. Concil. Valent. Hispaniæ *can.3.* Tolet.9. *can.7.* Trosleian. *can.14.* item compescere quæstuarios illegitimos per suam prouinciam, *c. ex tuarum, de priuileg.* Debet etiam Archiepiscopus, cùm opus fuerit, auctoritatem præstare alienationi rerum ecclesiasticarum, *cap. dudum, de rebus Ecclesiæ, cap.2. de transactionibus.* Item cùm constat de nimia negligentia suorum suffraganeorum in obeundis muneribus, ad quæ ratione ordinis, vel lege iurisdictionis, aut diœcesana tenetur; quia tunc iurisdictio ad Archiepiscopum deuoluitur, *cap. Romana, §. sanè, de censibus, lib 6. cap. Romana, de pœnis, eod. lib. l.11. tit.5. partit.1.* Prosequuntur alios casus Paz *in praxi*, 2. *tom. prælud.2. n.14* Gratianus *lib.1. discept. cap.169.* Solorzanus *tom.2. de iure Indiar. lib.3. cap 7. num.33.*

Quibus ità præmissis, ratio huius decisionis ex eo prouenit, nam cùm confundatur ecclesiasticus ordo, si vnicuique propria non seruetur iurisdictio, *cap. peruenit 11. quæst.3.* iunctis traditis in commentario antecedenti; & bono publico, salutique animarum maximè expediat, ne in Ecclesia alienus subditus ab extraneo iudicetur Prælato; non enim æquè benè per alienos, ac per proprios iudices subditis consulitur; & Patriarchis, atque Archiepiscopis certis tantùm in casibus permissum sit de causis Suffraganeorum cognoscere; ideò in alijs procedere non possunt, ne vt dixi, confundatur ordo hierarchicus, & disciplina ecclesiastica contemnatur; nam causæ omnes quoad primam instantiam coram Ordinarijs locorum tractandæ sunt. Trident. *sess.24. de reform. cap.20.* vbi plures Barbosa, Solorzanus *tom.2. de iure Indiar. lib.3. cap.3. numer.1.* Salgado *de supplic. 2. part. ferè per totam.* Vnde non possunt Primates, seu Archiepiscopi compellere subditos suffraganeorum ad suscipiendam iurisdictionem delegatam, *cap. pastoralis, hoc tit.* nec etiam ipsos subditos suffraganeorum ad testimonium perhibendum cogere, vt latè probat Hallierius *de hierarch. iurisd.* vbi suprà, *pag.500.* nisi contrarium consuetudine, aut priuilegio introductum reperiatur; cùm enim consuetudine, aut priuilegio acquiratur iurisdictio, *c. cùm contingat, de foro compet. c.1. eod. tit. in 6. c. consuetudinis 3. de consuet. lib.6.* ideò si consuetudine, aut priuilegio Archiepiscopi vtantur, possunt vltra casus suprà enumeratos de causis subditorum suffraganeorum cognoscere. 11

Nec obstat prima difficultas pro dubitandi ratione perpensa; verum enim est, Primatem in toto suo Primatu, Archiepiscopum in propria prouincia habere iurisdictionem in habitu, non verò in actu immediatè, nisi in casibus suprà enumeratis, consuetudine, aut priuilegio introductis; habent enim Archiepiscopi potestatem in vniuersa prouincia, sed non in particulares ipsius prouinciæ, qui subsunt iurisdictioni priuatæ immediatæ suffraganeorum. Nec etiam aduersatur primum augmentum prædictæ difficultatis, quia licèt certum sit, quod si vinco vincentem te, à fortiori vinco te; illud principium procedit vbi militat eadem ratio, & iuris absurdum sequitur, vt docent Paz *vbi suprà, prælud. 1. numer.17.* Petrus Greg. *in cap. conquerente, cap.12. num.12. hoc tit.* licèt enim Episcopi pareant Archiepiscopis, non tamen subditi Episcoporum sunt in eorum potestate eodem genere iurisdictionis, propter eius distinctionem, quam suprà exposui: neque vllum sequitur absurdum ex eo, quod Archiepiscopus habeat iurisdictionem Metropoliticam in tota prouincia, non autem obtineat Episcopalem in subditos suffraganeorum; sicut nec est absurdum, vt subditus mei subditi subditus meus non sit, ex ratione legis Modestinus 105. *ff. de V. S.* Vulgare enim iuris dicterium suprà adductum habet locum in eodem genere potestatis, non verò in diuerso: vnde diœcesani subsunt Episcopo Episcopali iurisdictione; Episcopi verò proprio Metropolitano Archiepiscopali: ideò non sequitur subditos Episcoporum parere Archiepiscopis eodem genere subiectionis, seu potestatis. Nec obstat vltimum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt Apostoli, & eorum successores à Romana politia, & Magistratuum diuisione magna in parte mutassent formam constituendi Primates, Archiepiscopos, & Episcopos; non tamen in omnibus, & per omnia secuti fuerunt modum, & formam Romanæ Reipublicæ, vt probat latè Filesacus *in præsenti*, §.2. Vnde non valet argumentum à iurisdictione Magistratuum populi Romani ad nostros 12

Magi-

De subditis suffraganeorum.

Traditur ratio decidendi.

Dissoluitur prima difficultas.

Magistratus ecclesiasticos iure ecclesiastico institutos.

13 Respondetur secundæ difficultati. Neque aduersatur secunda difficultas suprà adducta, cui vt satisfaciat Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput. 5. §. 2.* existimat, discrimen esse constituendum inter consuetudinem illam, qua iurisdictio protrahitur vltra casus à iure expressos; & inter eam, per quam in casu appellationis, & cæteris, qui iure ordinario ad Archiepiscopum spectant, protrahitur iurisdictio vltra illos casus: in prima parte consuetudinem non admitti, *cap. cùm satis, de officio Archidiac.* quia per talem consuetudinem offenduntur regulæ SS. PP. de quibus *in cap. nullus 9. q. 3. cap. 1.2. & per totam 9. quæst. 3.* in secunda verò distinctionis parte consuetudinem admitti, & eo casu procedere textus *in cap. 1. de foro compet. lib. 9. cap. vt litigantes, hoc tit. eod. lib.* Sed hæc distinctio conuincitur ex eo, nam in casibus, in quibus Archiepiscopus iurisdictionem exercet in subditos suffraganeorum, frustra consuetudo desideratur: igitur si consuetudo aliquid operatur circa iurisdictionem Archiepiscopi in prædictos subditos, maximè in casibus, in quibus ius non permittit Archiepiscopum cognoscere: quare hac solutione omissa dicendum est, consuetudinem, seu priuilegium posse iurisdictionem tribuere Archiepiscopis extra casus, in quibus ius illis concedit iurisdictionem in subditos suffraganeorum; cùm consuetudo possit præstare iurisdictionem eam non habenti, *cap. conquestus 9. quæst. 3. d. cap. cùm contingat, cap. dilecti, de arbitris, cap. irrefragabilis, §. except. hoc tit.* Couar. *in regula possessor, 2. part. §. 3. num. 1.* Nauarrus *in cap. placuit, num. 31. de pœnit. dist. 7.* Auiles *in capitulis Prætorum, verbo Nostrum, num. 7.* Paz *in praxi, tom. 2. prælud. 2. num. 55.* Nec tunc obstat difficultas suprà adducta; certum enim est, consuetudinem sacris canonibus contrariam, irrationabilem præsumi; interim tamen si hæc præsumptio cesset propter iustam causam, quæ de nouo emergat, iusta, & legitima censebitur, quamuis directè contraria sit sacris canonibus; quia cùm leges Pontificiæ humanæ sint, pro varietate temporum mutantur, *cap. non debet, de consanguinit. & affinit. cap. vlt. de consuet.* Vnde consuetudine legitimè præscripta poterit Archiepiscopus extra casus à iure expressos de causis subditorum suffraganeorum cognoscere; quod facilè euincit textus præsens in illis verbis: *Et prisca illis consuetudo contulit, cap. 1. §. 1. de foro compet. lib. 6. cap. & quod dicitur, hoc tit. in 5. collectione,* in quibus potiùs approbatur hæc consuetudo, quàm reijcitur.

14 Exponitur capit. 3. de foro compet. Sed adhuc superiori assertioni aduersatur textus *in cap. sanè 3. de foro compet.* vbi statuitur à Patribus Concilij Africani, vt si duo Episcopi diuersarum prouinciarum inter se litem habuerint, ille Primas det iudices, in cuius territorio est locus, de quo contenditur. Ex quo breui canone duplex aduersus suprà tradita insurgit difficultas. Prima videlicet, quomodo causa Episcoporum disceptetur coram Primate, omisso Metropolitani iudicio, contra præsentem decisionem. Secundò, si Primas illius prouinciæ, vbi est locus, de quo contenditur, iudex competens est, & de causa cognouit; quare tantùm dat iudices, non autem sententiam definitiuam in ipsa causa profert, contra textum in lege *cùm Prætor 12. ff. de iudicijs.* Pro cuius textus solutione Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 4. §. 4. & disput. 5. §. 2.* affirmat, textum illum procedere in secunda instantia, cùm videlicet appellatum est à sententia Archiepiscopi; tunc enim quia gradatim ad ipsum Primatem appellatur, de causa iure cognoscit; ideò autem eum iudices dare, quia cùm essent in diuersis, longinquisque prouincijs, commodè adire non poterant ipsum Patriarcham, sed cùm magno salutis, & expensarum dispendio. Sed hæc solutio nullo modo conuenit verbis, & menti ipsius textus; siquidem in eo potiùs de prima, quàm secunda instantia agitur. Quare hac omissa solutione, verius dicendum est, in eo textu agi de prouincijs Ecclesiæ Africanæ, vbi ad iustas, rationabilesque causas in vsu fuerunt certi iudices electi, seu electitij, qui à Primate ex partium consensu dabantur, de quibus *in cap. 1. de arbitris,* vbi latè dicemus; vt enim appellationibus via præcluderetur, in quibus prosequendis Africani infesti admodum, & molesti erant; vt prouocandi occasio vitaretur, statutum fuit à Patribus Ecclesiæ Africanæ, vt si diuersarum prouinciarum Episcopi causam inter se habuerint, Primas ille det iudices, in cuius prouincia est locus, de quo contenditur, à quibus appellare non licebat, *cap. à iudicibus, 2. quæst. 6.* Cironius *lib. 2. obseru. cap. 2.* Anton. Capella *ad appell. Ecclesiæ Afric. cap. 4.* De ipsis etiam iudicibus accipiendus est textus *in cap. 1. 4. quæst. 5.* qui aliàs difficilem valdè reddit nostri Innocentij decisionem.

Secundò aduersatur superiori assertioni textus *in can. 138. Concilij Africani,* in illis verbis: *Decreta Nicæna, siue inferioris gradus clericos, siue ipsos Episcopos Metropolitanis apertissimè commiserunt.* Ex quibus apertè deducitur, Archiepiscopos, omissis suffraganeis, posse eorum subditos iudicare, & condemnare: igitur quia Archiepiscopi de causis subditorum suffraganeorum cognoscere valent. Huic difficultati duplici modo satisfieri potest: Primò asserendo, textum illum exaudiendum esse de causis subditorum suffraganeorum in secunda instantia. Secundò asserendo, textum illum procedere in Ecclesia Africana, in qua depositiones clericorum reseruatæ erant Metropolitanis, vt ex epistola 226. D. Augustini probat Hallierius *lib. 4. de iurisd. hierarch. §. 4. pag. 487.* vnde sensus prædicti canonis erit, cognitionem criminis depositione digni Metropolitanis sacros canones commisisse. 15 Explicatur can. 138. concilij africani.

Obstat etiam textus *in c. ex frequentibus, de institutionibus:* cuius interpretationem in eius notis dabimus.

CAPVT X.

N. a Turonen. Archiepiscopo.

QVod *b* Sed. Apost. consulis super ijs, quæ dubia tibi existunt, gratum gerimus & acceptum, & tua exinde fraternitas videtur meritò commendanda; cùm lex diuinæ *c* constitutionis eandem Sedem totius posuerit orbis terrarum *d* magistram: vt quidquid dubitatur ab aliquo, ab ea tandem eius ratio requiratur. Nos siquidem decreuisti prouidè consulendos, vtrum si fortè aliqua infirmitate, vel alia iusta causa detentus aliquem suffraganeorum tuorum consecrare non posses, alicui Coepiscoporum tuorum vices tuas licitum committere tibi esset; & vtrum electus, qui pro consecratione instaret, ab eo cui vices tuas taliter commisisses, deberet licitè consecrari. In quo tale damus consult. t. responsum, quod in tali articulo constituto, & tuas vices, vt dictum est, tibi committere licet, & consecrandus munus debet ab eo consecrationis accipere, cui eas duxeris committendas, dummodo *e* catholicus habeatur, & impedimentum ex subtractione gratiæ *f* Sed. Apost. non obsistat. Datum Laterani xvi. Kal. Iunij.

NOTÆ.

1 a TVron.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de parochijs, cap. 4.* & in epistolis Innocentij III. correctis à Sirleto, *pag. 441.* De Turonensi Ecclesia aliqua notaui *in cap. ad aures 8. de temporib. ordin.* Hæc decisio missa est Iuello de Matefellon Archiepiscopo Turonensi, qui in ea Ecclesia floruit temporibus nostri Innocentij.

b *Quod sedem.*] Ità etiam exorditur Pontifex *in cap. quod sedem, de decimis, cap. quod sedem, de regularibus, cap. quod sedem, de frigidis.* 2

c *Constitutionis.*] Quando videlicet Christus Dominus dixit B. Petro apud Matthæum *c. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et apud Lucam *cap. 22. Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua.* Vnde nihil vsitatius omni æuo in Ecclesia, quàm vt si quid fidei, religio- 3

religionive congruum esset statuendum, ambiguumue decidendum, Apostolica Sedes consuleretur. B. Leo *epist.* 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ: *Nobiscum itaque vestra fraternitas recognoscat, Apostolicam Sedem pro sui reuerentia à vestræ etiam prouinciæ Sacerdotibus (id est Episcopis,) innumeris relationibus esse consultam, & pro diuersarum, quemadmodum vetus consuetudo poscebat, appellatione causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse iudicia.*

d *Magistram.*] Vt probaui *in cap. 1. in fine, de summa Trinitate.*

4 e *Catholicus.*] Catholici nomen cœpit in Ecclesia, cùm hæreses pullularunt; nam vt distinguerentur baptizati retinentes veram, & orthodoxam fidem, ab illis qui in hæresim aliquando lapsi, aut relapsi fuerant, Catholici dicebantur, vt sic certa quasi tessera fidei puri fideles ab adulterinis secernerentur: sed statim & ipsi hæretici illud nomen vsurparunt. Lactantius *lib. 4. de vera sapientia, in fine: Singuli quique cœtus hæreticorum se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant.* D. August. *epist. 68. Vnde cœperunt Christiani vti his nominibus, Catholici Christiani.* Concilium Laodic. *can.* 31. Agat. *can. 67. Ne quis hæreticis filias suas in matrimonium dei, nisi hi se christianos catholicos futuros esse profiteantur.* Concilium Carthag. 3. *can. 3. Vt Episcopi, vel clerici in eos, qui catholici christiani non sunt, id est, qui sunt hæretici, licèt consanguinei fuerint, aliquid rerum suarum nec per donationem, nec per testamentum conferant.* Concilium African. *can. 3. Vt Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi non ordinentur prius quàm omnes, qui sunt in domo eorum, Christianos Catholicos fecerint.* Carthag. 4 *can. 43. l. 2. C. Theodos. de fide Catholica.* Plura adducit Filesacus *in præsenti, §. 5.* Vnde Episcopus Catholicus in præsenti accipitur pro Orthodoxo hæresi non maculato. De antiquitate cognominis Catholici in Magnis Hispaniæ nostræ Monarchis videndi sunt Sahabedra *in Corona Gothica, cap.* 15. Valdes *de dignit. Regum Hispaniæ.*

f *Gratiæ Sedis Apostolicæ.*] Id est, non sit schismaticus, aut excommunicatus; illi enim non possunt Ordines conferre, vt probaui *in cap. 2. de sacram. non iterand. cap. cùm bonæ, de ætat. & qualit.* Ex hoc textu deducitur, ex commissione, & delegatione Archiepiscopi posse suffraganeum consecrare Coepiscopum; quod quomodo procedat, exposui *in cap. si Episcopus, de temporib. ordin. cap. suffraganeis 11. de elect.* Illud tantùm in præsenti notandum venit, Archiepiscopum committentem consecrationem Episcopi, debere eam delegare Coepiscopo antiquiori ipsius prouinciæ. Consonat Leo Magnus *epist. 89. ad Episcopos Viennensis prouinciæ,* vbi asserit, committendam esse consecrationem Episcopo illi, qui cæteros sacerdotij, id est antiquitate Episcopatus præcellit. 5

C A P V T XI.

Idem *Episcopo* a *Heliensi.*

PAstoralis officij. *Et infrà*: Ex parte tua fuit insuper requisitum, vtrum si aliqua causa fuerit ad Archiepiscopum per appellationem delata, possit eandem iure ordinariæ potestatis suffraganei sui subdito delegare, vel animaduertere in eundem, si causam renuerit suscipere delegatam. Ad quod vtique respondemus, quod Archiepiscopus ipsum ad suscipiendam delegationem huiusmodi compellere nequit *b* inuitum, cùm in eum, exceptis *c* quibusdam certis articulis, nullam habeat potestatem, licèt Episcopus suus eidem sit *d* Metropolitica lege subiectus. *Et infrà:*

NOTÆ.

a HEliensi.] Ità legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Ad huius inscriptionis expositionem repetenda sunt quæ adduxi *in cap. Pastoralis, de rescriptis.*

1 b *Nequit inuitum.*] Sed quæres si Archiepiscopus potest delegare, & causam suffraganeo committere, non potest compellere ipsum suffraganeum iurisdictionem acceptare; cùm omnis delegatus, qui potest subdelegare, possit simul subdelegatum compellere iurisdictionem acceptare, *cap. Pastoralis,* vbi est alia pars huius textus, *de officio delegati.* Sed respondendum est, *in d. cap. Pastoralis* 28. agi de delegato Principis subdelegante; in præsenti verò decisione de Archiepiscopo, ad quem prouocatum fuerat, inter quos magna est differentia. Delegatus enim, cùm in causa sibi commissa maior sit quocumque Ordinario, *cap. sanè, de officio delegati, cap. fin. 39. dist. cap. 1. 94. dist.* si alij ipsam causam subdelegauerit, potest eum compellere iurisdictionem acceptare, *d. cap. Pastoralis: facit lex Prætor, §. qui autem, ff. de vacatione munerum, l. fin. §. iudicando, ff. de muner. & honor.* iunctis traditis à Petro Greg. *lib. 5. partit. tit. 5. cap. 4.* Moneta *de commut. cap. 8. n.* 561. Archiepiscopus verò nequit subditum suffraganei sui inuitum cogere acceptare iurisdictionem delegatam. Ratio est, quia Archiepiscopus in subditos suffraganei, nisi in certis casibus iurisdictionem non habet, vt superiori commentario probaui: & cùm casus iste non enumeretur inter eos. quos suprà retuli; ideò Archiepiscopus licèt possit causam ad se per appellationem deuolutam subdito suffraganei delegare, & committere; tamen ipsum renuentem iurisdictionem acceptare, compellere nequit.

c *Quibusdam articulis.*] Quos recensui & exposui superiori commentario. Et ex hoc textu deducit Tapia *tom. 1. caten moral. lib. 4. q. 26. art. 2.* Metropolitanum non posse dispensare in legibus, vel præceptis Suffraganeorum. 2

d *Metropolitana lege.*] Quæ circa varia versatur, adeò vt Episcopi de rebus grauioribus absque conscientia Metropolitani nihil disponere possint, vt latè probant Filesacus *in præsenti, §. 1.* Cæsar *d. disp. 5. §. 2.* Anton. August. *in epitom. iuris Pontif.* 3

§.

PRæterea postulasti, an alicui liceat sine speciali mandato Apost. Sed. delegato, qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis vinculo innodauit, vel petitorem causa rei seruandæ in possessionem petitorum induxit, rebus humanis exempto, eidem volenti iuri parere, absolutionis beneficium impertiri, vel possessionem restituere intra annum, sufficienti recepta primitus cautione. Ad quod vtique dicimus, quod cùm delegatus, quantum ad illud sit maior *a* ordinario, sine mandato summi Pont. excommunicatus ab huiusmodi delegato, non potest per alium, præterquam in mortis articulo, absolutionis gratiam obtinere, nisi forsan delegatus talis extiterit, cui alius *b* succedat in onere, ac honore; nec per alium, quàm per summum Pontif. recuperare poterit possessionem amissam. Verumtamen ne alius post annum verus efficiatur *c* possessor, coram Ordinario, vel si eius copiam habere nequiuerit, coram publicis, & honestis personis, vt quasi præscriptionem interrumpant annalem, offerre, ac præstare, quod iuri parebit, poterit cautionem, vt sic post annum recuperare possessionem per *d* Sed. Apost. mereatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Maior Ordinario.*] *Cap. sanè*, vbi latè hoc principium exposui, *de officio deleg.*

1 b *Cui alius succedat.*] Facta videlicet delegatione sub nomine dignitatis, vt latè probaui *in cap. quoniam 14. de officio deleg.* & hoc casu Capitulum quod succedit Prælato in iurisdictione ordinaria, non succedit in hac delegata. Panninus *de potest. Capit. part. 1. quæst. 10.* Sbrozius *de officio Vicarij lib. 1. quæst. 36. n. 1. & lib. 2. quæst. 135. n. 4.* Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 32. nu. 58.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 13. à num. 4.* Botiller. *de success. cap. 2. theorem. 64. n. 6.*

c *Efficiatur possessor.*] Hæc verba latè illustrabimus *in c. quoniam, vt lite non contest.* vbi de primo, & secundo decreto commentarium dabimus. 2

d *Per Sedem Apostolicam.*] Hinc deducunt DD. quod causa, quæ semel delata est ad Curiam, non exit à Curia, nisi specialiter committatur: probant plures relati à Barbosa *in præsenti, nu. 12. & 13.* Valascus *consult. 105. num. 102.* 3

CAPVT XII.

Idem *Archiepiscopo a Senon.*

Licèt in corrigendis excessibus iuxta canonicas sanctiones appellationis sit diffugium *b* interclusum, & ideò ven. f. noster *c* Parisien. Episcopus à nobis recepit in mandatis, vt tam circa monachos, & alios viros religiosos, quàm etiam clericos *d* sæculares suæ iurisdictioni subiectos, qui multa grauia committere proponuntur, quæ cedunt non solùm in animarum dispendium, sed etiam scandalum plurimorum, inquirat & corrigat ap. *e* rem. quæ viderit corrigenda, statuens ad reformationem eorum quod regulare fuerit, & honestum: quia tamen intentionis nostræ nec fuit, necesse debuit iurisdictioni tuæ per mandatum huiusmodi derogare, auctoritate præsentium duximus declarandum, quod si forsitan in inquisitionibus ab eodem Episcopo non tanquam delegato, sed tanquam ordinario faciendis, aliquis casus emerserit, in quo licitum sit ad Sedem Metropoliticam appellare, prædicti occasione mandati auctoritati tuæ, quominus ad te, tanquam ad Metropol. appellari valeat, nolumus aliquatenus derogare. Tu tamen nec impedias per teipsum, nec per alios facias impediri, quominus idem Episcopus in corrigendis excessibus subditorum officij sui debitum exequatur; & si forsan in casu concesso ad te fuerit appellatum, in appellationis causa prudenter, & iustè procedas.

NOTÆ.

a *Senonensi.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* De Ecclesia Senonensi aliqua notaui *in cap. 1. de rescriptis.* Hæc epistola missa est Petro de Corbelio Senonensi Præsuli, de cuius postulatione extat epistola decretalis Innocentij III. *in cap. de postulat. Prælat.*

b *Interclusum.*] Vt in sequenti commentario latè probabimus.

c *Parisiensis Episcopus.*] Guillelmus de Castro videlicet, primò Altissiodorensis Episcopus, qui fuit magnus ecclesiasticæ libertatis vindex, vt refert Chenu in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.

d *Sæculares.*] Appositè ita appellantur, vt distinguantur à regularibus, cum quibus coniunguntur.

e *Appellatione remota.*] Vim & effectum huius clausulæ adduxi *in cap. 1. de rescriptis.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio refertur, & probatur. Ex hac epistola decretali talis deducitur assertio: *Iudex ordinarius, cui causa committitur, cuius cognitio ad ipsum iure communi spectabat, non ideò efficitur delegatus, sed tantùm eius iurisdictio excitatur.* Probant textus *in cap. significasti 4. de corpore vitiatis, cap. cùm aliquibus 4. de rescriptis, lib. 6. l. sæpè 8. ff. de officio Præsidis.* Consonat lex 4. *tit. 6. lib. 2. recopil.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *de potest. Episcopi alleg. 92. per totam*, Parladorius *lib. 2. rerum quotid. p. 3. c. fin. §. 3.* Ludouicus de Auendaño *de syndicatu, num. 20.* Moneta *de commut. vltim. volunt. cap. 7. n. 4.* Filesacus *in præsenti*, Auiles *in Capitulis Prætorum, cap. 9.* Glossa *verbo Communio, n. 2.* Tiberius Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 4. cap. 25. nu. 16.* Heuia *in Curia Philippica, 1. p. cap. 2. §. 4.* Salgado *de protect. part. 4. cap. 3. n. 107.* Sahagun, & omnes vespertini nostri Antecessores *in cap. 1. de officio delegati*, Noguerol *alleg. 15. n. 7.* Ansaldus *consilio 36.*

2 Traditur ratio dubitandi. Sed in hanc assertionem insurgi potest sequenti iuris consideratione: Frustra precibus impetratur, quod iure communi conceditur, *l. vnica, cum vulgatis, Cod. de thesauris, lib. 10.* igitur si iam iudici ordinario, vt ordinario, competebat potestas corrigendi subditos proprios, frustrà noua delegatio desideratur, vt eos in præsenti specie corrigere valeret. Secundò aduersus hanc assertionem sic argumentor. Certum iuris principium est, quod quoties iudici ordinario causa committitur, cuius cognitio ad ipsum in totum, aut pro parte non spectabat, ex ordinario fit delegatus, & tanquam delegatus procedit, *cap. ad abolendam, §. vlt. de hæreticis, cap. hi qui 12. de præb. lib. 6. cap. 1. §. vlt. de statu regul. eod. lib. Clement. 2. de statu monach. Clement. 1. de supplend. neglig. cap. ad hæc, cap. patentibus, cap. tuæ, de priuilegijs.* Docent Fachineus *lib. 1. controu. cap. 45.* Garcia *de beneficijs, 5. p. c. 7. nu. 48.* sed in præsenti textu commissa fuit Episcopo Parisiensi correctio in regulares, in quos iurisdictionem ordinariam non habebat, si quidem religiosi iam à temporibus Gregorij Magni exempti fuerant à iurisdictione, & lege diœcesana, *c. nullum, cap. Abbates, §. 1. 18. quæst. 2. cap. quàm, cap. luminoso, ead. q. cap. quantò*, vbi plura Filesacus, *hoc tit.* igitur saltem quoad regulares Episcopus Parisiensis, non ordinarius, sed delegatus iudex erat. Augetur hæc difficultas ex eo, nam quoties iurisdictio ordinaria per delegationem alteratur, aut mutatur, quia augetur, vel minuitur, aut aliqua clausula adijcitur, veluti vt sine strepitu iudiciario procedatur, vel appellatione remota, ordinarius iudex fit delegatus, *cap. 1.* iuxta communem interpretationem, *de officio delegati*, Parladorius *d. cap. fin. §. 3.* sed in præsenti casu correctio commissa fuit Episcopo Parisiensi cùm clausula, *Appellatione remota*, vt ex textus serie constat: ergo non ordinarius, sed delegatus iudex manet.

3 Traditur decidendi ratio. His difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo; nam cùm Episcopo Parisiensi competeret iure proprio iurisdictio in subditos, *cap. 1. cap. conquerente, cap. irrefragabili, hoc tit.* si ea correctio per rescriptum Apostolicum committatur, non alteratur iurisdictio, sed excitatur, ne Archiepiscopo præiudicium fieret; si enim iurisdictio delegata maneat, appellandum est in casibus, in quibus à correctione appellari potest, quos referam commentario sequenti, ad Archiepiscopum immediatum superiorem, *cap. si duo, hoc tit.* si autem tanquam à delegato appellatur, ad summum Pontificem appellatio interponenda est, *cap. super, §. porrò, de officio delegati:* sed Pontifex per rescriptum non vult alteri præiudicium inferre, nisi id specialiter exprimat, *cap. ex tuarum, de auctoritate & vsu pallij.* Rectè ergo in præsenti Innocentius decreuit per rescriptum missum Parisiensi Archiepiscopo, cui correctio in subditos, tam sæculares, quàm regulares iniungebatur, non concedi nouam iurisdictionem delegatam, sed tantùm ordinariam excitari. Docent Viuianus & Filesacus *in præsenti*, Bar-

Barbosa *vbi suprà, alleg.* 92. Ludouicus de Auendaño *suprà*, qui notat in præsenti specie iudicem esse syndicandum, quia vt ordinarius procedit, non verò vt delegatus. Ian.de Noguerol *d.alleg.* 15. docet iudicem ordinarium, cui committitur executio sententiæ, non fieri delegatum, sed proprio iure eam exequi.

4 Dissoluitur prima dubitandi ratio. Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam rescriptum, de quo in præsenti specie, non superuacuum, immò valde vtile erat respectu clericorum, tam sæcularium, quàm regularium, ad accipiendam & excitandam iurisdictionem ordinariam, vt diligentior, & vigilantior redderetur Parisiensis Episcopus, atque exactè munus correctionis adimpleret, *cap. graue, hoc tit. d. cap. cùm aliquibus, vers. Si verò*. Respectu regularium admodum necessarium esse constat, quia illi exempti erant à iurisdictione ordinaria: vnde nisi virtute delegationis Apostolicæ non poterat Ordinarius Parisiensis eos corrigere, aut in ipsos animaduertere, vt infrà dicemus. Nec secunda difficultas aduersatur, cui communiter repetentes in præsenti satisfaciunt asserendo, Episcopum Parisiensem in præsenti casu iudicem ordinarium fuisse, tam clericorum sæcularium, quàm regularium, propter crimina grauiora ab eis perpetrata, depositione digna; & per viam inquisitionis contra omnes procedere posse, *ex cap. si quis Abbas, cap. Abbatem, cap. nouimus, cap. monasteria* 18. *q.* 2. *c. accedens*, 50. *dist. c. de persona* 11. *q.* 1. cùm depositio quam grauiora crimina merentur, & exposcunt, non nisi per Episcopum irrogari possit, *cap. felix, cap. Episcopus* 15. *q.* 7. & in hoc sensu in ipsis iuris locis, & alijs cauetur, omnes monachos proprijs Episcopis parere debere. Docent plures laudati à Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 105. licèt in modicis delictis à proprio Abbate, vel Priore, cui subiacent in his, quæ ad regulæ, & professionis obseruantiam spectant, corrigendi sint, vt probant textus ita accipiendi *in c. quantò, hoc tit. c. fin. de statu monach. d. c. Abbates*, Docent Petrus Greg. *in c. conquerente, c.* 11 *nu.* 6. Tambur. *de iure Abbatum, to.* 1. *disp.* 15. *q.* 1. & 2.

5 Huius textus vera interpretatio. Sed licèt prædicta doctrina vera sit, difficultatem tamen non dissoluit: quare ea omissa iamdiu existimaui alio modo prædictæ difficultati satisfieri posse supponendo, quod quando causa committitur iudici, cui iure ordinario eius cognitio competebat, sed priuilegijs exempta erat ab eius iurisdictione, tunc per nouam delegationem excitatur pristina iurisdictio, & iudex non delegatus, sed ordinarius manet, vt probatur exemplis adductis *in Clement.* 1. *de testam. Clement.* 1. *de sepultur.* Trident. *sess.* 5. *de reform cap.* 6. & 7. facilè enim quælibet res redit ad suam naturam, argumento textus *in l. si fine* 20. *ff. depositi*, iunctis traditis à Cuiacio *lib.* 22. *obseru. cap.* 30. Vnde cùm iure communi inspecto Episcopus Parisiensis, sicut quilibet Ordinarius, haberet fundatam iurisdictionem in monachos propriæ diœcesis, *cap. Abbates, cap. monasteria*, 18. *quæst.* 2. plura Germonius *de sacrorum immunit. lib.* 3. *cap.* 4 Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.* 7. licèt iam à temporibus Gregorij Magni exempti essent varijs priuilegijs, vt infra dicemus *in cap. graue, hoc tit.* ideò per nouam delegationem excitatur antiqua iurisdictio, & ordinario iure corrigit Episcopus excessus regularium. Nec augmentum huius secundæ difficultatis obstat; respondendum enim est fatendo principium in eo expensum procedere cùm appellatio remittitur in causa, quæ sua natura appellationem recipiebat: cùm causa correctionis, de qua in hoc textu agitur, respuat appellationem, *cap. ad nostram, cap. reprehensibilis, cap. cùm speciali, §. cæterùm, de appell.* vt sequenti commenrario probabimus, nisi in correctione iudex modum excedat, *cap. de priore* 31 *de appellat.* inde in præsenti decisione clausula, *appellatione remota*, non mutat iurisdictionis naturam, quia ipso iure tacitè inest, sed quia Parisiensis Episcopus modum correctionis excesserat inquirendo delicta, super quibus nulla præcesserat infamia, iuxta textum *in cap. cùm oporteat, §. Inquisitores, cap. qualiter, in fine, de accusat. cap. licèt, de simonia*, Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 8. *dub.* 1. ideò ab Episcopo Parisiensi potuit appellatio interponi ad Archiepiscopum Senonensem.

6 Exponitur c. graue, hoc tit. Primò huic decisioni aduersatur textus *in cap. graue* 19. *hoc tit.* vbi cùm per litteras Apostolicas commissa fuisset, & iniuncta correctio subditorum Archiepiscopo Suano, ipse contra monachos de Orbitello Cisterciensis Ordinis processerat: consultus fuit Gregorius IX. qui rescripsit, prædictum Archiepiscopum non posse virtute delegationis in monachos animaduertere, quia vt ordinarius tantùm ad correctionem procedebat: igitur similiter in præsenti specie tantùm clericos sæculares, non verò regulares Parisiensis Episcopus corrigere poterat. Verùm huius textus mens, & genuina ratio ex suprà traditis facilè percipitur; in eius enim specie tantùm commissa fuit correctio clericorum suæ diœcesis, quæ aliàs ad eius iurisdictionem spectabat, *cap.* 1. 8. *quæst.* 2. *cap.* 1. *cap. visis* 16. *quæst.* 2. *cap.* 1. *cap. conquerente, hoc tit.* & ita cùm mandata fuisset iurisdictio, quæ iure proprio illi competebat, non creatur delegatus, sed tantum excitata iurisdictione procedit in causa correctionis: nec virtute iurisdictionis mandatæ potest contra exemptos procedere, vt docent Panormitanus, & Butrius *in cap.* 1. *de officio deleg. num.* 5. Parladorius *vbi suprà*, Moneta *de commut. d. cap.* 7. *nu.* 12. Vnde cùm correctio commissa tantùm fuisset in subditos clericos, vt constat ex illis verbis, *super correctione clericorum*, ideò non potest in religiosos animaduertere.

Secundò ex suprà adductis lucem accipit textus *in cap. cùm aliquibus* 4. *de rescriptis, lib.* 6. vbi Bonifacius VIII. decreuit, quod si Pontifex Episcopo iusserit, vt aliquem in canonicum recipiat, si aliàs ad eum collatio præbendarum in ipsa Ecclesia non spectat, qui in canonicum recipitur, auctoritate Apostolica receptus videtur; si verò præbendarum collatio ad ipsum pertinebat, non Apostolica, sed Episcopi recipientis auctoritate cooptatus videtur. Quæ decisio difficilis videtur ex eo, quod in omni casu, siue canonicorum receptio ad Episcopum spectet, vel non, dicendum erat, in receptione canonici procedere non ordinaria, sed delegata auctoritate; quia cùm ad eum collatio non spectat ex vi rescripti Apostolici, nouam assequitur potestatem, quàm vt Episcopus non habebat; cùm verò ad eum spectat receptio ex huiusmodi mandato, minuitur eius ordinaria iurisdictio; quia licèt Episcopus præbendam vacantem conferre possit, immò debeat, *cap. relatum, de præbend. cap.* 2. *§. cùm verò, cap. relatum* 3. *de concess. præb.* non tamen illi, pro quo Pontifex rescripserat, cui ex vi mandati Apostolici præcisè tenetur Episcopus conferre illam præbendam; & per consequens facultas conferendi præbendam coarctata videtur: quare cùm iurisdictioni ordinariæ in hac parte detractum sit, non propria, sed Apostolica auctoritate Episcopus præbendam conferre videtur. Vt ab hac difficultate liberemur asserendum est, in eo textu agi de Ecclesia Cathedrali, in qua certus, & præscriptus erat canonicorum numerus priuilegio, vel statuto à R. Pontifice confirmato, simulque mandatum Apostolicum Episcopo directum recipiendi aliquem in canonicum vltra numerum præsctiptum, non obstante quocumque statuto eiusdem Ecclesiæ: vnde quæstio vertebatur, vtrum ita in canonicum receptus auctoritate Apostolica, vel Episcopi recipientis videatur cooptatus; quod valdè refert. Nam si auctoritate Apostolica recipitur, præfertur in præbendæ assecutione alijs quibuscumque alterius auctoritate receptis, *cap. hi qui* 12. *de præb. lib.* 6. & sub fœdere distinctionis eam quæstionem Bonifacius absoluit, videlicet quod si Canonicorum receptio ad Episcopum non spectabat, Apostolica auctoritate receptus videatur, quia virtute rescripti nouam recipit Episcopus auctoritatem, quam aliàs non habebat: si verò ad Episcopum pertinebat talis receptio, ordinaria auctoritate censetur receptus. Quandoque enim præbendarum collatio ad solùm pertinet Episcopum, vel Capitulum tantùm, vel Episcopum & Capitulum simul, *cap. cùm in Ecclesia, de elect. cap.* 1. *ne sede vacante, lib.* 6. facit textus *in cap. fin. de regularibus, eod. lib.* & meritò; nam per litteras Apostolicas non fuit ei præceptum, vt certam personam in Canonicum reciperet, ita enim eius minueretur potestas ordinaria; sed vt aliquem, quem vellet, in Canonicum reciperet vltra numerum, non obstante Ecclesiæ statuto; & ita per huiusmodi rescriptũ receptio Canonici non inducitur, sed impedimentum statuti remouetur, quo sublato Episcopus proprio iure aliquem in Canonicum recipit: cùm enim quis habet potestatem sopitam, & ligatam aliquo impedimento, licèt aliquis tertius obstaculum tollat, actus qui geritur, sumit effectum à prima causa, non ab illo, qui impedimentum amouit; quod sequenti exemplo confirmo. Nam si quis ligatus pedibus, & manibus, ab alio soluatur, & ita solutus scribat, vel ambulet, licèt hoc faciat ministerio soluentis, ipse tamen operatur,

7 Intelligitur c. cum aliquibus 4. de rescriptis in 6.

ratur, non dissoluens; ita in præsenti casu ligata erat, & præpedita Episcopi potestas statuto Ecclesiæ, & sublato eo impedimento litteris Apostolicis, Episcopus Canonicum recepit auctoritate propria, vt docent in eo textu Geminianus *num.6.* Ancharanus *num.4.*

8 Sed adhuc supradictæ interpretationi opponi potest textus *in cap. hi qui 12. de præbendis, lib. 6.* vbi statuitur, eum qui ad mandatum Legati, vel alterius auctoritate Apostolica fungentis sibi in hac parte specialiter concessa recipitur in Canonicum, auctoritate Apostolica semper receptum videri: igitur similiter *in d. cap. 4. §. si verò, de rescriptis lib. 6.* auctoritate Apostolica in Canonicum semper receptus creditur. Huic difficultati respondendum est *in d. §. si verò*, simpliciter mandatum fuisse Episcopo, vt aliquem in Canonicum reciperet vltra numerum in Ecclesia statutum; quo casu potiùs eius potestas ordinaria excitatur, quàm noua & delegata creatur: sed *in d. cap. hi qui*, Legato commissum specialiter fuisse, vt auctoritate Apostolica conferret præbendam; & ideò mirum non est, vt Apostolica, & non ordinaria auctoritate Canonicus reciperetur, cùm clausula illa, *Auctoritate Apostolica*, mutet naturam potestatis ordinariæ, vt ex vltimis verbis textus *in d. cap. cùm aliquibus*, colligitur. Vel etiam responderi potest, textum *in d. cap. hi qui*, procedere cùm Legato fuit iniunctum, vt recipere faceret impetrantem; quia tunc cùm non sit in Legati dispositione, qui nullam prorsus habet facultatem, conferendi præbendam, per specialem commissionem fit delegatus, nouamque facultatem assequitur, quam antea non habebat, *d. c. cùm aliquibus*. Docet Menochius *lib. 2. de præsumpt. præsumpt. 16. num. 29.* & *lib. 1. de arbitr. quæst. 1. n. 7.* Vel denique dici potest, textum illum procedere in casu, quo super certa persona recipienda rescribitur; quia tunc mutatur ordinaria potestas, siquidem aufertur libera collatio illius beneficij, vnde nihil mirum, si fiat delegatus; & ab eo receptus, auctoritate Apostolica receptus dicitur, vt docet Moneta *d. cap. 7. n. 5.* Rursus superiori assertioni non leuiter refragatur textus *in cap. significauit 4. de corpore vitiatis*, vbi asseritur, in irregularitate ex corporis vitio proueniente posse Episcopum dispensare auctoritate Apostolica, & etiam sua, vt illa verba probant, *Auctoritate nostra fretus, & tua*. Ex quibus non dubiè colligitur, posse in eadem persona, & delegatam, & ordinariam iurisdictionem concurrere, ita vt si Pontifex iudici ordinario causam committat, & propria, & mandata iurisdictione vti possit: igitur etsi mandetur causa, cuius cognitio ad Episcopum spectabat, non solùm propria iurisdictione excitata, verum & Apostolica procedere potest. Pro huius textus solutione ita distinguendum est. Aut iudici ordinario causam proprio iure ad eum spectantem committit adiecta clausula, *auctoritate Apostolica*; aut nulla eius clausulæ facta mentione: primo casu vt delegatum eum procedere; secundo verò tanquam ordinarium tantùm, excitata eius iurisdictione: vnde euenire nequit, vt in vna, eademque persona simul existat ordinaria, & delegata iurisdictio; siquidem per specialem causę delegationem mens Pontificis delegantis exprimitur, volentis ordinariæ iurisdictioni tanquam generali derogare, *c. studuisti, de officio legati, c. Pastoralis, §. præterea, hoc tit.* Nec contrarium suadet textus *in d. c. significauit*; nam omissa solutione Glossæ *in eo textu, verbo Officium*, & verbo *nostra*, asserentis irregularitatem, de qua in eo textu, tolli posse ab Episcopo quoad officium sacerdotale, veluti baptizandi, pœnitentiam iniungendi, & faciendi alia similia, quæ solis sacerdotibus sunt concessa, *c. adijcimus 16. q. 1. c. constat, de consecr. dist. 4.* à Romano verò Pontifice quoad altaris ministerium, quod in Missæ sacrificio consistit, aliqui existimant, irregularitatem ex vitio corporis prouenientem, quantumuis initium à iusta causa habuerit, veluti si quis credens se obsequium præstare Deo, virilia sibi fecerit amputari, non ab alio, quàm à Romano Pontifice posse tolli, siue ad officium sacerdotale, siue altaris ministerium exercendum, *c. illiteratos, 36. dist. c. non confidat, 30. dist.* Innocent. *in d. c. significauit, nu. fin.* Couar. *in Clement. si furiosus, in princip. n. 7. de homicid.* vnde illa verba, *Auctoritate nostra fretus, & tua*, non sunt accipienda ita, vt tam ab auctoritate propria, quàm delegata possit Episcopus in ea irregularitate dispensare; sed potiùs ita, vt dispenset auctoritate Apostolica, ac per consequens sua sibi specialiter commissa, & delegata, electa ad hoc eius personæ industria, ita vt non possit alijs ipsam dispensationem committere, *c. fin. §. fin. de officio deleg.* & in hoc sensu affirmatur, in eo textu Episcopum auctoritate propria, & Apostolica dispensare. Docent Panormit. *ibi, n. 27.* Couar. *d. n. 7.* Sed verius dicendum est *in d. c. significauit*, Episcopum dispensare posse cùm irregulari ob corporis vitium auctoritate propria, quia vitium erat occultum; attamen quia præcesserant Summi Pontificis consultatio, & responsum, ideò in eo textu affirmatur Episcopum auctoritate propria, & Apostolica dispensare debere.

CAPVT XIII.

Idem *in Concilio* a *Generali*.

IRrefragabilili constitutione sancimus, vt Ecclesiarum Prælati ad corrigendum subditorum excessus, maximè clericorum, & reformandos mores, prudenter ac diligenter intendant, ne sanguis eorum de suis manibus requiratur. Vt autem correctionis, & reformationis officium liberè valeant exercere, decernimus vt executionem ipsius nulla consuetudo valeat impedire, nisi formam excesserint in talibus obseruandam: excessus tamen Canonicorum Ecclesiæ Cathedralis, qui consueuerunt corrigi per Capitulum, per ipsum in illis Ecclesijs, quæ talem hactenus consuetudinem habuerint, ad commonitionem, & iussionem Episcopi corrigantur intra terminum competentem ab eo præfigendum, alioquin ex tunc Episcopus Deum habens præ oculis ipsos, vt animarum cura requirit, per cens. eccles. corrigere non postponat.

NOTÆ.

a GEnerali.] Ità etiam habetur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* Concilium hoc Lateran. generale celebratum fuit ab Innocent. III. vt iam retuli *in c. nonnulli 27. de rescriptis*. In canone 7. eiusdem Conc. reperiuntur huius textus verba.

COMMENTARIVM.

1 EX præsenti canone sequens deducitur assertio: *Prælati subditos proprios corrigunt appellatione remota, vel consuetudine contraria non obstante.* Probant eam textus *in c. ad nostram, c. reprehensibilis, cap. cùm speciali, de appell. c. relatum 7. ne cler. vel monachi, c. quod consultationem, de re iudic. c. de priore, de appell.* Trid. *sess. 25. de regul. cap. 4.* Consonat lex 40. *tit. 5. lib. 2. recopil.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib. 1. voto 4.* & *de potest. Episc. alleg. 23. n. 36.* quibus addendi sunt Thom. Sanchez *lib. 6. in Decal. cap. 3. n. 111.* Scaccia *de appell. q. 17. limit. 26. nu. 8.* Lancel. *de attentat. 2. p. cap. 12. limit. 18. nu. 6.* plures congesti à Valenzuela *consil. 43. n. 118. & 119.* Salgado *de Regia protect. 1. p. c. 3. nu. 10.* Fragoso *de regim. part. 1. lib. 8. disput. 24. §. 9 num. 152.* Salcedo *de lege polit. lib. 1. cap. 12. num. 85.* Gibalinus *de clausura regul. 2. p. cap. 2. §. 3. consect. 5.* P. Greg. *lib. 5. partit. tit. 15. cap. 2. littera N.* Pichard. *in manud. 4. p. præcepto 14.* Bruno Chassaing *de priuil. regul. tract. 3. cap. 2. propos. 5. per tot.* Fermos. *in c. nouit, q. 50. de iudic.* Altesserra *hic*.

Hæc assertio impugnari potest sequentibus iuris ratiocinijs. Primum nascitur ex eo, nam appellationis remedium inuentum est ad oppressorum defensionem, & vt eis succurratur, *c. omnis oppressus 2. q. 6. l. 1. & per tot. ff. de appell.* igitur oppresso in correctione non debet denegari appellationis remedium, cùm plerumque per eam grauetur, *cap. licèt, hoc tit.* argumento textus *in c. super quæstionum*, 2

Marginalia: Intelligitur c. hi qui, de præbendis lib. 6. — Conclusio deducitur, & probatur. — Impugnatur hæc assertio.

stionum, *§. nos autem, de officio deleg. c. quod consultatio-nem, de re iudic. c. consuluit, c. nouit, de appell.* Augetur hæc difficultas ex eo, quia vbi agitur de conseruanda ecclesiastica disciplina, & vt subditi à delictis resipiscant, tractatur correctionis causa præcipua; hæc est enim finis censuræ, vt subditi ab excessibus cohibeantur: sed vbi agitur de ecclesiastica disciplina, admittitur appellatio, quoties oppressus propter grauamen duxit appellandum, *cap. reprehensibilis, versf. Nec subiecti, iuncto versic. Si verò, cap. cùm speciali, §. porrò, de appell.* igitur in causa correctionis admittitur appellatio. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam certum est, quod omnis censura principaliter respicit correctionem, iuxta D. Paulum *ad Corinth. cap. 5. Tradidi eum Satanæ, vt spiritus eius saluus fieret:* & *c. 1. de sentent. excomm.* & tamen à sententia excommunicationis admittitur appellatio, *c. per tuas 40. de sentent. excomm. cap. venerabilis 7. eod. tit. lib. 6.* igitur in correctione appellationi locus est. Tertiò fulcitur hæc difficultas in hunc modum: aut in huiusmodi causis correctionis appellatio reijcitur, quia neque vera, neque præsumpta causa appellandi proponitur; vel ea adhuc adstante appellatio remouetur. Primo casu nihil speciale statuitur circa causas correctionis, siquidem in alijs cæteris causis appellatio friuola absque iusta causa interposita reijcitur, *cap. cùm appellationibus, de appellat. lib. 6.* Secundo verò casu suggerente iusta causa in omnibus causis etiam correctionis appellationi legitimè interpositæ deferendum est, *cap. licèt 12. hoc tit.* igitur in causa correctionis appellatio admittitur. Secundò difficilis est illa conclusionis pars, vbi docetur, consuetudine præscribi non posse, vt Prælatus corrigere nequeat excessus subditorum; primò enim ita insurgo: illud potest consuetudine introduci, quod priuilegio concedi valet, *cap. super, §. præterea, de V. S. l. 3. §. ductus aquæ, ff. de aqua quotidiana:* sed sic est, quod priuilegium Pontificium potest eximere subditum Episcopi ab eius correctione, *cap. penult.* iuncta Glossæ vltima, *hoc tit* igitur & consuetudo. Deinde, nam multò magis potens est consuetudo, quàm priuata præscriptio, iuxta vulgò tradita per Doctores *in cap. consuetudo, 1. dist.* sed priuata præscriptio potest eximere subditum à correctione Episcopi, *cap. cùm ex officij 26. versic. Nos igitur, cap. cùm olim, de præscript.* igitur & consuetudine hoc ipsum introduci potest. Tandem augetur hæc difficultas ex eo, quia si appellatio iure communi in causis correctionis non admitteretur, frustra concederentur tot priuilegia à Romana Sede religionibus, vt in causa correctionis regularis non liceat appellare, quæ refert Bruno *d. propos. 5.* igitur si conceduntur, est quia iure communi licet appellare.

3 De correctione clericorũ. His tamen difficultatibus non obstantibus verum est, Episcopum debere corrigere excessus suorum clericorum, vt latè probaui *in cap. 1. hoc tit.* & si clerici ex Capitulo Ecclesiæ Cathedralis sint, & correctio spectat ad Capitulum, eo negligente, excessus corrigit Episcopus; & cùm agit ad emendationem morum alicuius Canonici, etiam iure communi attento debet procedere cùm Capituli consensu, *cap. 3. de consuet. cap. Episcopus, cap. felix, cap. si autem 15. quæst. 7. cap. scitote 6. quæst. 3. cap. nouit, de his quæ fiunt à Prælat.* pluribus relatis defendunt Sarauia *de iurisdict. adiunct. q. 1. per totam*, Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. c. 14. n. 57.* Hodie verò ex dispositione Concilij Trident. *sess. 6. de reform. cap. 4. & 25.* debet Episcopus procedere contra Capitulares cùm consilio adiunctorum; cùm autem Episcopus ad correctionem procedit, appellatio non admittitur quoad effectum suspensiuum: quoad deuolutiuum verò appellationi locus est, *cap. licèt*, ibi: *Diffugium, hoc tit. d. c. ad nostram.* Pro qua sententia facit efficax ratio; nam in omni causa, & quoad vtrumque effectum appellatio censetur concessa, nisi expressè reperiatur prohibita, quod satis constat ex regula textus *in l. in maioribus 20. C. de appell. cap. omnis 2. quæst. 6.* Couar. *practic. q. 23. num. 4.* sed in præsenti textu, & alijs suprà expensis appellatio tantùm reperitur inhibita quoad effectum suspensiuum: igitur quoad effectum deuolutiuum appellatio necessariò admittenda est. Facit Concil. Trident. *sess. 24. de reform. c. 10.* in illis verbis: *Executionem quoquo modo impediat, aut suspendat:* quasi Patres solummodo intendant inhibere illam appellationem, quæ executionem impediat, aut suspendat; non verò eam, quæ tantùm ad superiorem causam deuoluit. Idem etiam innuitur in eodem Concilio, *sess. 13. cap. 1. versf. In causis.* Hæc tamen conclusio procedit, dummodo in correctione modus non excedatur; tunc enim non solùm quoad deuolutiuum, verum & quoad suspensiuum effectum admittitur appellatio, ex hoc textu, *versic. Nisi forsan in talibus*, & *cap. licèt*, ibi: *Aliquis casus emerserit.* Faciunt etiam textus *in cap. ei qui appellat, versf. Ab executore*, vbi Glossa *verbo Non potest, cap. nouit 43.* iuncta Glossa *verbo Modum, de appell.* quo modo accipiendi sunt textus *in cap. cùm speciali, §. porrò, versf. Ab excessu, cap. reprehensibilis 26.* vbi Glossa, *verbo Competens, eod. tit. de appell. cap. vniuersitas 24. versf. Nobis autem, de sentent. excomm.* Docent plures relati à Salgado *vbi suprà.* Quin immò etsi adhuc non detur excessus; si tamen probabiliter timeatur, à futuro grauamine admittitur appellatio quoad vtrumque effectum, argumento textus *in cap. 1. de dilationib. cap. consuluit 18. cap. bonæ 51. in princip. de appell.*

Præsentis decisionis ratio ea communiter traditur ab Interpretibus; ideò videlicet appellationem non admitti à correctione, quia huiusmodi correctio & emendatio subdito inflicta ob excessus à se commissos, habet rationem pœnæ respectu talis excessus: sed à pœna non admittitur appellatio, *l. si qua pœna 244. ff. de V. S.* M. Tul. *de lege Agraria orat. 2. Datur cognitio sine consilio, pœna sine prouocatione, animaduersio sine auxilio.* Illustrant Fornerius, & Gentilis *in d. l. 244.* igitur neque à correctione admittitur appellatio. Ratio autem quare à pœna prouocare non liceat, triplex à Doctoribus assignatur. Prima, quia lex pœnalis lata est à legislatore, qui superiorem non recognoscit; vnde sicut neque ab ipso legislatore, ita neque à lege admittitur appellatio, iuxta textus *in l. 1. ff. de appell. l. 2. versf. Exactis, ff. de origine iuris.* Secunda ratio redditur, quia lex alicui damnum non infert, cùm pro communi omnium bono lata sit, vnde ab omnibus est obseruanda, *c. erit autem, 4. dist. cap. 1. de constit.* ac proinde nullus potest appellare, cùm deficiat grauamen, *d. cap. omnis.* Tertia tandem ratio assignatur à Paulo *in d. l. si qua pœna*, in illis verbis: *Simul atque reus conuictus proponitur eius maleficij, cui pœna à lege est inflicta, statim illa debetur.* Tacitè enim delinquens obligatur, & quasi consentit pœnæ à lege impositæ. Secundæ partis huius assertionis ratio redditur à Patribus Concil. Lateran. in præsenti, videlicet quia appellationis remedium non ideò est inuentum, vt alicui à religionis, & ordinis obseruantia debeat in sua nequitia patrocinari. Facit etiam textus *in c. speciali, §. porrò de appell.* iunctis traditis à Bruno Chassaing, & Gibal. *vbi suprà:* & cùm consuetudo sacris canonibus contraria, & quæ inuitat ad peccandum per impunitatem delicti, vt corruptela reijciatur à Sanctis Patribus, *c. 1. & vlt.* vbi plura de consuetudine dedi; ideò consuetudo, per quam subditi eximuntur à correctione subditorum, in præsenti improbatur. 4 Traditur ratio decidendi.

Nec prima difficultas suprà adducta obstat; licèt enim omnibus oppressis liceat prouocare, tamen in causis correctionis non admittitur appellatio, quia nulla datur oppressio: & licèt raro contingat, vt subditus innocens corrigatur, potiùs expedit, vt vnus patiatur, quàm totius ecclesiasticæ disciplinæ neruus disrumpatur, præcipuè quia si modus in correctione excedatur, appellatio admittitur. Nec obstat augmentum deductum *ex d. cap. reprehensibilis, versf. Si verò;* quia in eo appellationi locus est propter excessum in correctionis modo; & tunc iuxta suprà tradita appellatio etiam à correctione admittitur: quod & hodie post tot priuilegia religionibus concessa in hac parte obseruari, docent Gibalinus, & Bruno Chassaing *vbi suprà.* Nec secundùm augmentum difficultatis obstat, in quo dicebamus appellationem admitti à sententia excommunicationis. Nam respondendum est, tunc appellationem admitti quoad effectum deuolutiuum, non verò quoad suspensiuum, quod ex natura ipsius censuræ prouenit, *cap. licèt*, vbi Glossa *hoc tit. cap. Pastoralis 53. §. verùm, de appell.* & si excommunicatio prolata adhuc non sit, appellatio vtrumque effectum operatur, etiam in casu correctionis; quia cùm huiusmodi pœna sit adeò grauis, vt nulla reperiatur in Ecclesia maior, *cap. corripiantur 24. q. 3.* oportuit appellationem admitti ab ea quoad omnes effectus. Nec tertium augmentum difficultatis refragatur; magnum enim discrimen versatur inter appellationem à correctione interpositam, & inter prouocationem ab alia qualibet causa. In appellatione à correctione, etsi iusta causa exprimatur, 5 Dissoluitur prima difficultas.

tur, si tamen propter excessum in modo grauamen non sequitur, appellatio quoad vtrumque effectum non admittitur; in alia verò qualibet appellatione, dum adest iusta causa, appellatio vtrumque effectum operatur. Nec tandem vltimum augmentum obstat; nam respondetur, priuilegia non semper aliquid nouum continere, sed maioris expressionis, & explicationis, gratia concedi, vt probat Thomas Sanchez *lib.2.de matrim.disp.37.nu.vlt.* Deinde in hoc casu aliquid nouum continent priuilegia; nam iure communi, vt suprà inculcaui, licebat à correctione appellare, si excessus in eius modo daretur: post prædicta verò priuilegia non licet, nisi excessus manifestus sit, vt probant Thomas Sanchez *tom. 2. summæ*, *lib. 6. cap. 8. num. 20.* Suarez *tom.4. de relig. lib. 2. cap. 11.* Bruno Chassaing *d. propos. 5.*

6 Respondetur secundæ difficultati. Nec etiam obstat secunda difficultas, verum enim est, correctionis modum nulla consuetudine tolli posse. Ratio est, quia huiusmodi bonum adeò disciplinæ ecclesiasticæ conuenit, vt nulla causa valeat impediri, vt Patres in præsenti docent, & in Concil. Trident. *sess.24. de reform. c.10. propè finem*, fulciturque ea ratione, quia præceptum correctionis diuinum est, iuxta caput 18. Matthæi, ibi: *Corripe eum*; de quo *in c. si peccauerit 2 q. 1. cap. nouit, de iudicijs*. Vnde nec consuetudine, aut humana lege tolli potest, *c. sunt quidam 25. q. 1. cap. fin. de consuet.* Nec contrarium probat difficultas suprà adducta, pro cuius solutione, & vera interpretatione huius textus *in princip.* & §. *excessus*, dicendum est, consuetudinem, de qua in præsenti textu, dupliciter posse considerari, vel quatenus est totaliter impeditiua correctionis, vel quatenus est translatiua huius potestatis in alium, ita quod correctionem non impediat, sed corrigendi potestatem ab vno iudex auferat, & in alium transferat. Inter vtramque illud discrimen cognoscitur, quod prior, vt irrationabilis, est inualida, neque ex vlla causa licita reddi potest: posterior verò data iusta causa legitima potest introduci, & defendi. Ratio discriminis est, quia in totum impedire bonum correctionis, est directè offendere salutem spiritualem animarum, & finem ecclesiasticæ potestatis, quæ potissimum intendit benè, beatèque viuendum esse. D. Thomas *lib. 1. de regim. Princip. cap. 14.* Glossa 2. *in cap. cùm contingat 28. de iureiurando*. Nauarrus *in cap. nouit, notab. 3. de iudicijs*; cùm bonum correctionis non solùm lege humana, verùm & diuina Ecclesiæ Prælatis circa proprias oues sit acriter iniunctum, vt in principio huius textus docetur: vnde consequens est, nihil posse ab humana potestate statui, quo tale bonum in totum impediatur: quæ causa cùm prorsus deficiat in consuetudine, quam vocant Doctores translatiuam, nihil obstat quominus admittatur, quin immò aliquando expediet de vno in alium Prælatum huiusmodi correctionis munus transferri, quippè qui facilius, & diligentius illud exequatur: vnde textus hic in principio accipiendus est de consuetudine impeditiua correctionis *in vers. Excessus*, non de illa quæ impedit, sed solùm transfert correctionem Canonicorum in Capitulum. Quæ interpretatio communis est Antonij *hic, nu. 16.* Baldi *n. 2.* Abbatis *in fine principij*. Pro qua etiam expendi possunt verba illius textus, *correctionem impedire*, quasi præsens prohibitio solummodò feratur in eam consuetudinem, quæ fuerit impeditiua correctionis. Faciunt etiam illa verba dicti §. *Excessus: Qui consueuerunt corrigi*; quæ tantùm important consuetudinem translatiuam. Deniq; expendi potest pro hac sententia exemplum præscriptionis; præscriptio enim translatiua correctionis admittitur, licèt non admittatur impeditiua, *cap. cùm ex officij, de præscript.* igitur similiter consuetudo translatiua admittitur. Nec huic solutioni refragatur vniuersalis illa negatiua huius textus, *Nulla consuetudo*, quæ omnem prorsus reijciunt consuetudinem contrariam; intelligenda enim sunt illa verba quoad effectum, quem sequentia demonstrant, ibi: *Valeant impedire*, iuxta textum *in l. hæc scriptura 30. §. vlt. ff. de legat. 2. cap. mandato 6. c. scribam 9. de præsumpt.* Similiter etiam cùm priuilegio quis eximitur à iurisdictione alicuius, & alterius potestati subijcitur, non impeditur correctio, sed transfertur. Nec obstat augmentum vltimum difficultatis, argumento deducto à præscriptione; omissa enim quæstione, vtrum priuata præscriptio eosdem effectus habeat ac consuetudo, quam disputant Doctores *in cap. si diligenti, de præscript.* Barbosa *de præscript. 1. part. q. vlt. n. 5.* Rebuffus *tom. 3. ad leges Galliæ, tit. de consuet. n. 26.* Couar. *lib. 1. variar. cap. 17. num. 8.* Connanus *lib. 1. comment. cap. 10.* eodem modo satisfaciendum est, videlicet vt si præscribatur exemptio, vt correctio omnimodè negligatur, non admittatur similis præscriptio: quo modo in amicitiam reduci debet textus *in d. cap. cùm ex officij*, cum textibus *in cap. olim, cap. cùm personæ, de priuileg. cap. olim, de censibus, cap. ex frequentibus, de instit.*

Superiori assertioni primò aduersatur textus *in cap. de priore 31. de appell.* ex quo expressè deducitur, in causa correctionis appellationem admitti, & prouocantem mittendum esse ad Sedem Apostolicam, vt eam prosequatur: igitur quia in causa correctionis appellationi locus est. Pro cuius textus expositione Glossa *ibi*, *verbo Appellationem*, affirmat appellationem ibi admissam fuisse, quia Prælatus modum excesserat in correctione; & tunc iuxta suprà tradita, appellationi locus est. Glossæ sententiam sequuntur omnes repetentes *ibi*, & plures congesti à Salgado *de protect. d. 1. part. cap. 25.* Suarez *tom. 4. de relig. lib. 2. cap. 11.* Barb. *lib. 2. voto 67.* Gibalinus *d. disquisit. 5. §. 3. consect. 5.* Balboa *in cap. ad nostram, de appell.* Sed licèt hæc doctrina vera sit, tamen non conuenit decisioni textus *in d. c. de priore*; siquidem ex eius contextura non liquet, ibi peccatum fuisse in excessu, aut agi de causa correctionis: quare alij existimarunt, textum illum nullatenus esse accipiendum de appellatione prout est iuris remedium, quo potestas inferioris suspenditur, & negotium ad superiorem deuoluitur; sed de accusatione Prælati, ita vt verbum illud, *appellauit*, accipiatur pro *accusauit*; quia plerumque appellare ponitur pro accusare, vt constat *ex l. is qui prior 29 ff. de iudicijs*, ibi: *Qui prior appellauit*, id est, qui prior accusauit, aut in iudicio egit, vt exponunt Faber & Gothofredus *ibi*. Sed neque hæc interpretatio admitti potest; tum quia rubricæ non conuenit; tum quia si Pontifex ageret de accusatione, qua canonicus Priorem ad Sedem Apostolicam appellabat, quamuis Prior accusatus non comparuisset apud Pontificem, non erat ob eam causam cum litteris veritatem continentibus ad Sedem Apostolicam mittendus, sed vt verè contumax iudicandus, & condemnandus erat, vt *in cap. veritatis 8. de dolo & contum.* quare his solutionibus omissis, facilius textus ille intelligendus est iuxta rubricam sub qua iacet, de appellatione vera interposita, non tamen in causa correctionis; sed de ea, quæ interponitur ab enormitatibus, & excessibus, quos Prior committebat; sicut plerumque appellatio interponitur à futuro grauamine *in cap. consuluit, cap. bonæ, de appell.* cui appellationi cùm Prior deferre noluisset, iustè mittitur puniendus ad Sedem Apostolicam cùm litteris veritatem continentibus, vt probat Glossa vltima *ibi*. 7 Exponitur c. de priore, de appell.

Deinde aduersatur textus *in cap. nos inter 6. de purg. canon.* vbi deciditur, quod si Episcopus subditum suum corrigens ipsi purgationem iniungat, potest subditus ab hac sententia appellare: igitur quia in causa correctionis admittitur appellatio. Cui difficultati communiter respondetur, textum illum procedere cùm subditus habuit iustam causam appellandi, veluti quia Episcopus modum in correctione excesserat, vel alio modo grauabat, iuxta textum *in cap. licèt, hoc titulo*. Ita textum illum accipiunt Glossa vltima *ibidem*, Abbas *in eo textu*, Simanchas *de catholicis, tit. 56. num. 25.* Verum hæc interpretatio facilè refellitur ex eo, quia etsi attentè legatur textus series, non constat excessum ibi commissum fuisse ab Episcopo; quare hac omissa solutione, placet interpretatio Glossæ *in cap. licèt, hoc tit.* quæ affirmat, textum illum non esse accipiendum de correctione, sed de purgatione canonica propter delictum iniuncta, in qua deficiens vt conuictus punitur pœna ordinaria, *cap. cùm P. versic. Deficiente, de purgat. canonic.* Ratio huius sententiæ licèt à Glossa non assignetur, ea est, videlicet quia causa, ob quam indicebatur purgatio canonica, non erat notoria; siquidem iniungebatur purgatio: vnde cùm notoria non esset, rectè potuit appellari à grauamine illato. 8 Intelligitur c. nos inter, de purgat. canonica

§. Cæte-

§.

CÆterùm si canonici absque manifesta, & rationabili caūsa (maximè in contemptum Episcopi) cessauerint à *a* diuinis, Episcopus si voluerit, nihilominus celebret in Ecclesia Cathedrali, & *b* Metropolitanus ad querelam ipsius, tanquam super hoc delegatus à nobis, taliter eos per cens. eccles. cognita veritate castiget, quod *c* pœnæ metu talia de cætero non præsumant.

NOTÆ.

1 a *Diuinis officijs.*] Vt in definitione cessationis apponitur.

b *Metropolitanus.*] Id est Archiepiscopus, qui per appellationem, aut viam querelæ adiri potest, vt latè probaui *in cap. duo, cap. pastoralis, hoc tit.*

c *Metu pœnæ.*] Hic est finis, & vtilitas pœnarum, videlicet vt malefici emendentur, & alij deterreantur, *l. bona fides 31. ff. depositi, l. vlt. Cod. de Episcop. & Cleric. Vt metu pœnæ eos, qui ad peccandum proeliues sunt, à peccando arceamus*: & *l. 7. §. fin. ff. de pœnis, l. 1. §. 1. ff. de iustitia & iure*, Plutarchus *in vita Solonis: Sunt hæc duo quasi elementa quædam virtutum; nam & præmij spes ad optima quæque studia promptiores, & pœnæ metus ad actiones prauas tardiores facit*. Boetius *lib. 4. de consolat. prof. 4 Corrigi vltione prauos mores, & ad rectum supplicij terrore deduci, cæteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi*. Plura Ritherursius *in notis ad Saluianum de prouident. pag. 34* Legislatores enim optantes homines facere bonos, æquos, & ab illicitis abhorrentes, comminatione pœnarum, & propositione præmiorum vsi fuerunt; nam vbi malos præmia sequuntur, haud facilè quisquam gratuitò bonus est: verba sunt Philippi *in orat. contra Lepidum*, apud Salustium *in fragm. ex lib. 1. Histor.* Nam

——Tantò maior famæ sitis est, quàm
Virtutis: quis enim virtutem amplectitur ipsam
Præmia si tollas?

Vt prudentissimè dixit Iuuenalis *satyra 10.* Sed quia multi adeò in vitia proni sunt, vt citius præmijs virtuti propositis carerent, quàm eam sequerentur, quam contra naturam, asperam, trucem & impenetrabilem haberent, despiciunt, & auersantur, necessaria fuit pœnarum comminatio, vt metu perculsi à vitijs abstineant, quia moribus ducti, nunquam virtutem amplecterentur, vt desinant saltem mali esse, qui nolunt esse boni. Liceat hic vsurpare illud Horatij:

Virtus est vitium fugere, & sapientia prima
Stultitia caruisse.

Itaque primò, & principaliter ius intendit homines bonos facere; quod si assequi non possit, ad minus satagit ne mali sint; idcirco primi legislatores ad pœnas malefactis imponendas, quàm ad proponenda præmia magis intentos fuisse forsan notari potest, quia facilius societas humana inter nos vsquequaque bonos conseruatur, quàm inter malos, ne damnemus auctores ab omni sæculo probatissimos, qui hanc ferendarum legum præcipuam rationem fuisse tradiderunt. Abbas Serenus *collat. 8. cap. 25.* apud Ioannem Cassianum: *Deus hominem creans omnem naturaliter ei scientiam legis inseruit, quæ si fuisset ad hominem secundùm propositum Domini, vt cœperat, custodita, non vtique necessarium fuisset aliam dari, quæ per litteram posteà promulgata est. Erat enim superfluum extrinsecus offerri remedium, quod adhuc intrinsecus vigebat insertum: sed quia hæc, vt diximus, penitus iam fuerat corrupta libertate vsque peccandi, velut huius exactor, ac vindex, & vt ipsis scripturæ verbis eloquar, adiutrix adposita est Mosaicæ legis seuera districtio, vt vel metu pœnæ præsentis non penitus bonum scientiæ naturalis extingueretur.* Concinit D. Hieronymus *in epist. ad Galat. D. Pauli, cap. 3.* ad illa verba: *Lex pædagogus noster fuit in Christo;* quem affert Alardus Gazeus, sed non potest omitti. Sic ait: *Pædagogus paruulis assignatur, vt lasciuiens refrænetur ætas, & prona in vitia corda teneantur, dum tenera studijs eruditur infantia, & ad maiores Philosophiæ, & regendæ Reipublicæ disciplinas metu pœnæ coercita præparatur.* Ecce sub allegoria primæ ætatis reddit causam S. Doctor, propter quam lex populo Hebraico data fuit. Certiora hæc sunt, sed nec desunt in idem tendentia testimonia Gentilium, qui causas naturales solerti speculatione indagarunt. Primo loco aduocandus est Polybius in suo doctissimo initio libri 6. historiarum, vbi in narrando exordio Monarchiæ, de iusto & iniusto præmio & pœna eleganter edisserit. Breuius, sed grauiter Tacitus *lib. 3. annal. Vetustissimi, ait, mortalium nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna, aut coercitionibus agebant, nec præmijs opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur, & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur: at postquam exui æqualitas, & pro modestia, ac pudore ambitio, & vis incedebat, prouenere dominationes.* Poetæ etiam præluserunt, ex quibus Titus Lucretius Carus doctissimè.

Res itaque ad summam facem, turbasque redibat,
Imperiumque sibi summatim quisque petebat;
Inde Magistratuum partem docuere creare,
Iuraque constituere vt vellent legibus vti;
Nam genus humanum defessum vi colere agunt;
Ex inimicitijs languebat, quo magis ipsum
Sponte sua cecidit sub leges, arctaque iura.
Acrius ex ira; quod enim se quisque parabat
Vlcisci, quàm nunc concessum est legibus æquis:
Pertæsum est homines hanc ob rem vi colere æuum,
Vnde metus maculat pœnarum præmia vitæ.

Quæ omnia sacra, profanaque illustrant, comprobant, & mirificè tuentur sententiam Gratiani *in princip. 4. dist.* vbi sic inquit: *Causa constitutionis legum est humanam coercere audaciam, & nocendi facultatem refrænare.* Adducitque ex nostro S. Doctore S. Isidoro Hispalensi hunc textum: *Factæ sunt autem leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas.* Vtitur, & exponit hoc testimonium D. Thom. *1. 2. quæst. 95. art. 1. versic. sed contrà*; notaui iam *in apparatu*, & *in cap. 4. de elect.*

COMMENTARIVM.

EX hoc §. deducunt communiter Interpretes: *Quod si canonici sine manifesta, & rationabili causa cessant à diuinis, Episcopus cessationem seruare non cogitur, & Metropolitanus vt delegatus Pontificis de cessationis causa cognoscet.* Quæ conclusio singularis in iure est. Eam tamen illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cæsar *de eccles. hierarch. 1. part. disput. 5. §. 2. num. 30.* Gibalinus *de censur. disquisit. pag. 109. nn. 9.* & *pag. 380.* Moneta *de commut. vltim. cap. 3. num. 4.* Barb. *alleg. 92.* omnes Classici *in cap. si canonici, hoc titulo, lib. 6.* 2 Conclusio probatur.

Sed hæc communis assertio impugnari potest sequentibus iuris principijs. Primum est: Capitulum etiam præsente Episcopo potest interdictum, & cessationem à diuinis in Ecclesia apponere, *cap. dilecti, de appell. cap. ex parte, el 1. de V. S. cap. si canonici, hoc tit. lib. 6.* sed sententia legitimi iudicis, siue iusta, siue iniusta, est tenenda, *cap. sententia Pastoris 11. quæst. 3.* iunctis traditis à Castro *de lege pœnali lib. 1 pag. 35. littera E*, Couar. *in c. alma, 1. part. §. 7. n. 10.* Mancino *controuers. dissert. 15. cap. 15.* Balboa *in cap. 1. de re iudic. nu. 36.* Grethsero *de immunit. eccles. pag. 353.* Petr. Gregor. *lib. 4. partit. tit. 16. cap. 1.* Magallano *in D. Paulum, ad Timoth. cap. 1. sect. 8. art. 4.* in dubio enim pro iudice præsumptio extat, *cap. in præsentia, de renunc.* Gamma *decis. 37. num. 1.* igitur Episcopus tenetur seruare cessationem à diuinis indictam à Canonicis, etsi ex causa iniusta. Secundò alia pars huius decisionis, quæ in præsenti specie Metropolitano, vt delegato Sedis Apostolicæ cognitionem causæ competere affirmat, difficilis redditur ex eo, quia Episcoporum querelæ, eorumque negotia iure proprio, & ordinaria iurisdictione ad Archiepiscopum spectant, *cap. 1. cap. illis, 80. dist. cap. duo, hoc tit.* igitur in præsenti casu ad Archiepiscopum vt ordinarium, non vt delegatum causæ cognitio spectabat. 3 Ratio dubitandi.

Adhuc tamen defensanda est præsens Concilij Lateran. decisio, ad cuius expositionem sciendum est, cessationem à diuinis, de qua Patres in præsenti agunt, esse suspen- 4 Cessatio à diuinis quid, & quibus imponatur.

ſuſpenſionem diuinorum officiorum, & organorum Eccleſiæ in aliquem locum decretam. Ita Siluester, & alij Summiſtæ *verbo Ceſſatio à diuinis*, Maiolus *de irregul. lib. 3 c. 20. in fine*, Couar. *in c. alma*, *2. part. §. 2.* Suarez *de cenſuris*, *diſputat. 39. ſect. 1.* Alterius *eod. tractat. diſput. 2. cap. 1.* Auila *de ceſſatione à diuinis*, *diſputat* 1 Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 1. pag. 11.* Et licet in pluribus conueniat hæc cenſura cum interdicto, immò aliquando confundatur, vt *in c. dilecti 55. de appell.* tamen in alijs quamplurimis differt. Primò, quia ceſſatio à diuinis propriè non eſt cenſura, vt interdictum, vt defendunt Suar. *de cenſur. diſp. 39. ſect. 1.* Gibalinus *vbi ſuprà, pag. 11.* Secundò, quia nec in caſibus exceptis *in cap. alma mater*, *de ſentent. excomm. lib. 6.* licet tempore ceſſationis diuina officia celebrare, vt reſoluit Gibalinus vbi proximè, *pag. 375.* Tertiò, quia tempore ceſſationis à diuinis tantùm Baptiſmus, Pœnitentia, & Euchariſtia per modum viatici adminiſtrari poſſunt, & ſemel in hebdomada gratia conficiendi corpus Chriſti Miſſam celebrare licet, *c. permittimus*, *de ſentent. excomm.* docet Gibalinus *vbi ſuprà, pag. 377.* Differt etiam ceſſatio ab interdicto in alijs quàm pluribus caſibus, quos congerunt Auila *vbi ſuprà*, *dub. vlt.* Sayrus *de cenſur. lib. 5. c. 17.* Hurtado *de ceſſat. à diuinis, difficult. 1.* Ceſſationem à diuinis apponere poſſunt omnes illi, qui & interdictum indicere valent. Sotus *in 4. diſt. 22 quæſt. 3 art. 2.* Couar. *in d. c. alma, 2. p. §. 2. num 6.* vt iudices ordinarij, videlicet Epiſcopi, *c. cùm inter*, *de conſuetud. c. tranſmiſſa*, *de elect. c. auditis*, *de præſcript. c. cùm plantare*, *§. 1. c. Epiſcoporum*, *de priuileg.* Magiſtri Scholarum, vt probat Eſcobar *de Pontificia iuriſd. c. 22. §. 8.* iudices delegati, *c. ſanè*, *c. ex litteris*, *de officio delegat.* Capitulum Sede vacante, quia ſuccedit in omnem iuriſdictionem Epiſcopi, *c. 2. ne ſede vacante*, *c. penult. & vlt. de ſupplend. neglig. lib. 6.* Trident *ſeſſ. 24. de ref. c. 16.* Canonici etiam Eccleſiarum Cathedralium, ſi priuilegio, aut conſuetudine iuriſdictionem obtineant, poſſunt interdictum, & ceſſationem à diuinis indicere, *c. dilecti 55. de appel. d. c. cùm inter*, *de conſuetud. c. ex parte*, *el 1. de V. S. c. ſi Canonici*, *c. quamuis*, *hoc tit. lib. 6. Clemen. 1. de ſentent. excommun. c. ſtatutum*, *eod tit. in 6.* ſed ſicut inſpecto iure communi Epiſcopus ſine Capituli conſenſu grauiora Eccleſiæ negotia peragere non poterat, *c. nouit 4. c ea noſcitur 6. c. tua 8 de his, quæ fiunt à Prælat.* nec ceſſationem à diuinis indicere, *c. 1. de exceſſibus Prælat.* ita ſimiliter iure communi attento Capitulum ſine aſſenſu Epiſcopi interdictum, aut ceſſationem apponere nequibat, *c. 2. de his, quæ fiunt à maiori parte*, Gibalin. *vbi ſup pag. 109 num. 9.* inter Epiſcopum autem ordinarium iudicem, & Capitulum, cùm iuriſdictionem habet, illud diſcrimen notandum eſt, quod in Epiſcopo ceſſationem à diuinis indicente tantùm deſideratur iuſta, & rationabilis cauſa; in Capitulo verò Eccleſię Cathedralis manifeſta ſimul, & rationabilis cauſa requiritur, vt conſtat ex hoc textu, in illis verbis, *Abſque manifeſta, & rationabili cauſa*; in quibus ius ſpeciale ſtatuitur, cùm regulariter in omnibus Prælatis, & in quibuſcumque actibus gerendis ad illorum iuſtitiam tantùm deſideretur rationabilis cauſa, non verò manifeſta; idque ſatis innuit Bonifacius VIII *in d. c. quamuis*, in illis verbis: *A prædeceſſoribus noſtris manauerint inſtituta*; vbi alias præſcribit conditiones Pontifex, quas Canonici obſeruare debent in imponenda ceſſatione à diuinis, quas etiam illuſtrant Sayrus, & Alterius *vbi ſupr.* Gibalinus *vbi proximè, pag. 380.*

5 *Probatur præſens deciſio.* Quibus animaduerſis apparet iam vera ratio huius deciſionis; nam licèt Canonici in huius textus ſpecie haberent virtute priuilegij, aut conſuetudinis facultatem ferendi ſententiam ceſſationis à diuinis; tamen cùm exinde non leuis ſequatur diuini cultus diminutio, non ob quamlibet cauſam, ſed ob manifeſtam, & grauem debebant ceſſationem apponere, aliàs ſi ſine manifeſta cauſa ceſſationem indixerint, non tenetur Epiſcopus eam obſeruare, immò nec alius quilibet tenetur parere huiuſmodi ſententię, cùm Canonici tantùm ceſſationem à diuinis apponere poſſint ob grauem, & manifeſtam cauſā. Debet etiam Archiepiſcopus Canonicos iniuſtè à diuinis officijs ceſſantes punire, non vt ordinarius iudex, ſed vt delegatus Pontificis; quia vt ordinarius, in Canonicos, & alios ſuffraganeos Epiſcopi tantùm in certis caſibus poteſt animaduertere, & de eorum cauſis cognoſcere, *c. duo*, *c. paſtoralis*, *hoc tit.* vnde tantùm, vt delegatus poteſt aduerſus eos procedere. Cæſar *eccleſ. hierarch. diſp. 5. §. 2 n. 30.* Nec obſtat iam prima difficultas ſuprà adducta *ex c. ſententia 11. q. 3.* procedit enim textus ille, cùm ſententia prolata eſt à legitimo iudice, ſeruatis cōditionibus, & requiſitis à iure preſcriptis; tunc enim licèt de iniuſtitia ſētentiæ dubitetur, ſeruanda eſt, *d. c ſententia:* at verò præſens textus procedit cùm Canonici ſententiam ceſſationis protulerunt abſq; iuſta, & manifeſta cauſa, & per conſequens non ſeruatis conditionibus à iure præſcriptis; tunc enim quia ſententia ex defectu iuriſdictionis nulla eſt, Epiſcopus eam ſeruare non tenetur. Nec ſecunda difficultas refragatur; licèt enim Archiepiſcopus iudex cōpetens ſit in cauſa, quæ inter Epiſcopum, & Canonicos diſceptatur, tamen in præſenti caſu vlla lis inter Epiſcopum, & Canonicos non vertebatur, nec Epiſcopus conquerebatur de iniuſtitia ſententię tantùm verùm de ipſis Canonicis: vnde tantùm Innocentius, & PP. Concilij conſtituunt, Archiepiſcopum delegatum, vt animaduertat in ipſos Canonicos iniuſtè ceſſantes à diuinis, vt patet ex illis verbis: *Per cenſuram eccleſiaſticam, cognita veritate caſtiget*; quia cùm vt ordinarius eos punire non poſſit, ex ſuprà traditis, vt delegatus in eos animaduertere valet; & hoc caſu Archiepiſcopus manet delegatus iuris, vt dixi *in c. 1. c. cùm in iure*, *de officio delegati*.

§.

PRouideant itaque diligenter Eccleſiarum Prælati, vt hoc ſalutare ſtatutum ad quæſtum pecuniæ, vel grauamen aliud non conuertant; ſed iſtud ſtudioſè, ac fideliter exequantur, ſi canonicam velint effugere vltionem, quoniam ſuper his Sed. Apoſt. auctore Domino attentiſſimè vigilabit.

COMMENTARIVM.

1 *Ratio decidendi.* EX hoc §. communiter deducitur, Prælatos in correctione ſubditorum cauere debere à pęnis pecuniarijs, & alijs grauaminibus ſubditis non inferendis. Quod axioma, & auctoritate, & ratione probatur. Auctoritate textus *in c. vt Clericorum*, *de vita, & honeſt Cler. c. ſi lapis*, *50 diſt. c. pauper 11. q. 3. c licèt 3. de pęnis.* Concil. Colon. *Conſt. 8.* Aurelian. *2. Can. 3.* Cabil. ſub Carolo *Can. 18.* Turon. ſub Alex. III. *Can. 7.* Later. ſub ipſo *p. 2. c. 1.* Illuſtrant Alfaro *de officio Fiſcalis gl. 9. n. 9.* Barboſa *de pot. Epiſc. p. 3. alleg. 107.* Couar. *lib. 2. var. c. 9.* Salcedo *in praxi, cap. 142.* Daniel de Nobilibus *in ſelectis controu. diſp 30 n. 66.* Solorzan. *de iure Indiar. tom. 2 lib. 3. c. 7. n. 76.* Lantdmet. *lib. 2. de veteri monach. c. 109. in fine*, Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 15. c. 1.* Fileſacus *in pręſenti*, plures congeſti à Diana *p. 10. tr. 8. reſ. 1.* Rationi etiam valdè conſona eſt hæc deciſio; nam ſi ad quęſtum pecunię Pręlati in correctione tantùm intenderent, violaretur auro iuſtitia, nullamque reus pertimeſceret pęnam, quam ſcit poſſe pecunia redimere, *d. c. ſi pauper.* Deinde quia ſi Prælati his pęnis pecuniarijs aſſiduè vterentur, potiùs propter quæſtum, quàm propter emendationem eas impoſuiſſe præſumerentur, *c. licet 3 de pęnis:* vnde rectè in præſenti à Patribus ſtatuitur, procul abeſſe debere Epiſcopum à quæſtu pecunię in pęnis infligendis, & ſimul grauamen vllum eis inferre non debere, cùm pœnæ ſint commenſurandæ delicto, vt probaui *in c. 4. §. illo*, *de off. delegati*.

Impugnatur. Sed contrarium, immò iudices eccleſiaſticos in correctione ſubditorum, puniendiſque delictis debere pœnis pecuniarijs vti, adſtruunt aliqua iuris noſtri teſtimonia, precipuè textus *in c. quoniam*, *8. diſt. cap. ſi quis contumax 20. 17. quæſt. 4. c. quid ergo 23 quæſt. 5. c. ſtatuimus 16. quæſtion. 1. cap. qui ſubdiaconum 17. quæſt. 4 cap. dilectus 18.* hoc

hoc tit. c. ad audientiam 13 *de præscr. c. olim, de iniurijs, c. in Archiepiscopatu, de raptoribus, c. postulasti, de Iudæis, c. ex parte, de V. S. c. venerabilibus* 7. *§. denique, de sent. excomm.* Concil. Iliber *can.* 5. *Qui in Quadragesima ante Pascha cognouerit vxorem suam, & noluerit abstinere ab ea, vnum annum pęniteat, aut pretium, videlicet* 25. *solidorum, ad Ecclesiam tribuat, aut pauperibus diuidat.* Quod & praxis quotidiana testatur, quam referunt Farinac. *tom.* 1. *praxis crim. q.* 19 *n.* 41. Barbosa *de pot. Episc. d. alleg.* 107. plures relati à Diana *d. res.* 1. Pro concordia, & conciliatione huius §. cum prædictis iuris locis dicendum est, verum esse, iudices etiam ecclesiasticos posse pęnas pecuniarias indicere pro emendatione delictorum, pręcipuè in illis prouincijs, vbi magis facinorosi terrentur mulctę indictione, quàm alijs pęnis; eam tamen debere applicare pijs locis, aut pauperibus, non autem in proprios vsus conuertere, vt omnis auaritię suspicio euitetur. Trid. *sess.* 24. *de refor. c.* 3 Nec tantùm mulctam dicere possunt ecclesiasticis personis, verùm & à laicis peccantibus pecuniam extorquere possunt, *c. si quis contumax.* Vnde PP. in præsenti nō inhibent pęnas pecuniarias in correctione subditorū imponere, sed ad quæstum in proprios vsus conuertere, vt latè docet Diana *d. tract.* 9. *per totum*; & nos dicemus *in c.* 3. *de pęnis*, & docet Altesserra *differt. iuris Can. lib.* 2. *c.* 2.

CAPVT XIV.

Idem *in* a *eodem*.

QVoniam in plerisque partibus intra eandem ciuitatem, atque diœc. permixti sunt populi diuersarum *b* linguarum, habentes sub vna fide *c* varios ritus, & mores; districtè præcipimus, vt *d* Pontifices huius ciuitatis, siue diœc. eisdem prouideant viros *e* idoneos, qui secundùm diuersitates rituum, & *f* linguarum diuina officia illis celebrent, & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos *g* verbo pariter, & exemplo. *h* Prohibemus autem omninò, ne vna, eademque ciuitas, siue diœc. diuersos Pontifices habeat, tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi monstrum. Sed si propter præscriptas causas vrgens necessitas postulauerit, Pontifex loci *i* Catholicum Præsulem nationibus illis conformem prouida deliberatione constituat sibi vicarium in prædictis, qui ei per omnia sit obediens, & subiectus. Vnde si quis aliter se *l* ingesserit, excommunicationis se nouerit mucrone percussum: & si nec sic resipuerit, ab omni ministerio ecclesiastico deponendum, adhibito, si necesse fuerit, brachio k sęculari ad tantam insolentiam repellendam.

NOTÆ.

1 a IN *eodem.*] Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. c* 2. vbi præsens decisio desumpta proponitur *ex capitul 9. Concilij Lateran.* sub Innocent. III. celebrati. Sed antequam eius expositionem ingrediamur, huius constitutionis causa, seu historia repetenda est. Anno enim 1204. vrbe Constantinop. capta à Latinis, Balduinus Comes Flandriæ in ea Imperator renunciatus, & coronatus fuit. Thomas verò Maurocenus Patriarcha Constantinopolitanus electus, ac consecratus fuit, in alijsque ciuitatibus Imperij Orientalis Episcopi Latini pręfecti fuerunt, vt ex Villarduino, & Altissiodorensi refert Spondanus *in continuat. Baronij, in prędicto anno*; & nos aliqua adduximus *in c. scriptum* 40. *de elect.* inde contigit, quod simul in eisdem oppidis, & parochijs permixtim Latini, & Gręci habitarent; & cùm Gręci iuxta ritus proprios Ecclesię Orientalis vellent sibi sacramenta administrari; Latini verò à suis Episcopis iuxta Ecclesiæ Latinæ ritus sacramenta sibi conferri peterent, Innocentius, vt Græcis, & Latinis consuleret in Concilio Lateran. edidit præsentem constitutionem, qua statuit, vt Episcopi eligerent parochos idoneos iuxta linguam eorum, quibus sacramenta administranda erant; & si necessitas postulasset, alium Episcopum, vt vicarium assumerent, vt per eum sacramenta conferrentur; ita tamen, vt in vna ciuitate duo Episcopi non constituerentur.

2 b *Diuersarum linguarum*] Licèt in exordio orbis apud omnes gentes vnica tantùm lingua nota esset, Hebręa videlicet; erat enim tunc in vniuersa terra sermo vnus, *Genesis c* 11. *vers.* 1. posteà tamen variæ gentes diuersis linguis vti cęperunt, vt narrant Theologi positiui *in d. c.* 11 *Genesis*, Ælias Schedius *de Dijs Gentium, c.* 10 *per tot.* Aldrete *in origine linguæ Castellanæ, in princ.* Albericus Gentilis *in opusculo de linguarum mixtura*, Bzouius *de signis Ecclesiæ, lib.* 6. *c.* 5. Solorzan. *tom.* 2 *lib.* 1. *c.* 24. Germonius *pomerid. sess.* 1.

3 c *Varios ritus.*] Isti sunt Græci, qui licèt veram, ac Catholicam religionem profiteantur, diuersos tamen ritus in collatione sacramentorum, & in sacrificio Missæ obseruant, vt iam notaui *in c. cùm secundùm, de temporib. ord.* & de eis specialem edidit librum Arcudius. Seruandi autem sunt huiusmodi diuersi ritus, dum ecclesiasticę disciplinæ, Ecclesiæque legibus contrarij non sint, aliàs neutiquam permitti possunt, *c. fin. de Baptismo.*

d *Pontifices.*] Id est Episcopi, vt iam sæpè sæpiùs in hoc opere notaui, præcipuè *in c.* 1. *de postulatione Pręlat.*

e *Viros idoneos.*] In lingua videlicet, seu idiomate illorum, quos cœlesti pabulo alere debent; necessarium enim est, vt qui Ecclesiæ regimini præficitur, intelligat linguam subditorum, ipsique eum percipiant, tum ob administrationem Sacramentorum, tum ob prædicationem verbi Dei in Ecclesia, iuxta illud Apostoli *ad Corinth. c.* 14. *Data est nobis lingua ad interpretandum.* Et ibi: *Si nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus.* Qua auctoritate nititur regula Cancellariæ de idiomate, vt pro eius expositione iam notarunt Ludouicus Gomez, & Mandosius. Didacus Perez *in l.* 14. *tit.* 3. *ord* Salcedo *in praxi, c.* 57 *à n.* 7. vnde rectè in præsenti statuitur, vt in populis, vbi degunt fideles diuersi idiomatis, viri idonei, id est linguarum periti, eligantur ad Sacramenta administranda. Illustrant Frances *de Ecclesijs Cathedral. c.* 6. *num.* 175. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 15. *num.* 76. 4

f *Linguarum.*] Licèt enim leges, & constitutiones ecclesiasticæ promulgari debeant idiomate illorum, ad quos diriguntur, *Clement. ne in agro, §. sanè, de statu monach.* ibi: *Propter iuniores, & rudes vulgariter exponatur*; *& authent. de non alienandis, aut permutandis rebus Ecclesiæ, §. nos igitur*, ibi: *Hanc proposuimus, & non paterna voce legem concepimus, sed hac communi, & Gręca, vt omnibus sit nota, propter facilem interpretationem*: quia Princeps subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *cap. de iudice* 2. 27. *quæst.* 1. vnde si lex mittenda, dirigendaque est ad Orientales Græcis verbis est concipienda, *c. in nomine*, ibi: *Hanc ergo epistolam hinc inde Græcis litteris munire decreuimus*; *& c. sanctissimo*, 74. *dist.* plura tradit Franciscus Valens *in concordia iuris*, 2. *par. pag.* 375. & ea, quæ à populis recitari debent, vernacula lingua sunt proponenda, Concil. Turon. 3. sub Carolo, in illis verbis: *Vt easdem homilias quisque apertè transferre studeat in rusticam Romanam linguam, aut Theotiscam, quo faciliùs cuncti possint intelligere, quæ dicuntur*; quem canonem doctè exponit Bernardus Aldrete *in origine linguæ Castel. c.* 12. *circa finem*; tamen Sacramenta, & Missarum solemnia non sunt celebranda vulgari lingua, vt probant Bellarminus *tom.* 2. *controu. lib.* 2. *de sacram. c.* 31. Carrier. *tom.* 2. *Digesti fidei, pag.* 541. & nos *in c.* 12. *de hæreticis.* Vnde præsens textus non ita accipiendus est, vt in eo permittant PP. Sacramenta, & Missarum solemnia vulgari lingua celebrare, sed 5

vt apud

vt apud Latinos Latino sermone, apud Græcos Græco, non vulgari, sed eo, quo ipsi in liturgijs vtuntur, celebrarentur.

g *Verbo pariter.*] Iuxta Trident. *sess 24. de reformat. cap. 7.* ibi: *Vt parochi explicent lingua vernacula, si opus sit, sacramentorum vim, & vsum, & salutis monita eadem lingua vernacula singulis diebus festis, & solemnioribus explanent.*

h *Prohibemus autem.*] Hanc eandem prohibitionem
6 Duo Episcopi non dantur in vna Diœcesi. sanxerunt PP. & Ecclesiæ Proceres *in c. in singulis 2. vers. in singulis*, 80 *dist. cap. si quis* 8 1. *q.* 7. *c. in apibus* 7. *q.* 1. *c. sicut* 19. 16. *q.* 7. Hilarius *epist.* 1. *c.* 4. *Præcipiendum est, ne duo simul sint in vna Ecclesia sacerdotes.* Idem *epist.* 3. *ad Ascanium Episcopum*, ibi: *Ne vnius Ecclesiæ duo esse permittantur Antistites.* Concil. Cabil. 1. *can.* 4. *Duo in vna ciuitate penitus vno tempore neque ordinentur, neque habeantur Episcopi* Nicænum 1. *can.* 8. Damasus *epist.* 4. *ad Chorepiscopos.* Illustrant suis commentarijs Acuña *in d. c. illis*, Filesacus *in præsenti*, Anton. August. *in epit. lib.* 4. *tit.* 23. Lemaistre *de instit. Episc. lib.* 2. *c.* 5. *& de iuribus Eccles. lib.* 2. *c.* 12. Cironius *ad tit. de clericis ægrot.* Iustelus *in notis ad can.* 10. *Concilij Niceni*, Hallierius *de instit. Episc. pag.* 51. Diana *p.* 12. *tract.* 1. *resol.* 73. *per totam*, Mendoza *lib.* 1. *Concil. Illiberit. c.* 1. *pag.* 11 Iulius Lauorus *de elect. c.* 1. Barbosa *de potest. Episc. tit.* 1. *c.* 3. Dartis *ad Decretum, in d* 80. *dist.* Azor *tom.* 2 *instit. lib.* 4. *c.* 12. Sanderus *de visibili monarch. lib.* 3. *c.* 9. Petrus Gregorius *lib.* 5. *de Repub. c.* 3. *&* 4. Solorzanus *de iure Indiar. tom* 2. *lib.* 3 *c* 21. *num.* 58. Baronius *anno* 45. *num.* 14. & anno 58. *num.* 3. *& anno* 69. *nu.* 35. *& anno* 109. *num* 55. *& anno* 254. *num.* 70 Turrianus *lib.* 2. *pro epist. Pontif. c.* 16. *& lib.* 5. *cap.* 10. Vasquez 3. *par. in* 3. *disput.* 141. *c.* 1. *num.* 8. Christ. Lup. *ad can.* 6. *Concil. Niceni.*

Contrarium tamen, immò in vna diœcesi duos Anti-
7 Contrarium probatur. stites præesse posse, probatur sequentibus fundamentis. Primò, nam Apostoli veri, proprijque Episcopi, in quorum locum Episcopi ordinati fuerunt, etiam post prouinciarum diuisionem, in vna ciuitate non vnus tantùm verus Præsul, verùm & plures diuina officia, atque sacramenta celebrabant, administrabantque: in ciuitate enim Hierosolymitana, vbi Iacobus proprius Episcopus constitutus fuit, reliqui etiam Apostoli curam animarum gerebant, vt refertur *Actuum Apost. cap.* 6. *&* 15 Et in vrbe Antiochena postquam D. Petrus Cathedram erexit, Diui Paulus, & Barnabas cum eo erant, *Actuum cap.* 13. igitur similiter Episcopi, vt eorum successores, & vitæ sectatores, plures possunt constitui in vno Episcopatu. Accedit vsus Ecclesiæ; nam plures Episcopos iam olim in vna Ecclesia ordinatos legimus *in c. non autem* 7. *q.* 1. *cap. penult.* 21. *quæst.* 1. & in Hispania nostra est peruetusta, & celebris in Asturijs ciuitas Ouetum dicta, quæ communiter ab antiquis appellabatur ciuitas Episcoporum: igitur quia in vna ciuitate ordinari possunt plures Episcopi. Fulcitur secundò hæc difficultas ex eo, quia illi possunt, & debent, vt Pastores constitui in singulis ciuitatibus, per quos rectiùs, & faciliùs, tam in spiritualibus, quàm temporalibus saluti Fidelium consuli possit: sed multò meliùs per duos, quàm per vnum necessitatibus Fidelium prouidebitur, argumento capitis *prudentiam* 21. *versic. Ille quippè, de officio deleg.* igitur duo possunt, immò debent ordinari Episcopi in qualibet ciuitate. Tertiò augetur hæc difficultas ex eo, nam si duo Episcopi non possunt esse in vna diœcesi, maximè ne iurisdictio vnius territorij penes duos resideret: sed iurisdictio ordinaria, aut delegata, in vna, eademque ciuitate potest esse penes duos, *l. nulli* 3. *ff. quod cuiusquè vniuers. l. duo ex tribus, ff. de re iud. l.* 1. *ff. de ædilitio edicto*, *c. licet* 30. *de offic. deleg. c. vlt. de re iudic.* igitur non est ratio, quare duo Episcopi in vna diœcesi ordinari non possint.

8 Probatur hæc prohibitio ratione. His tamen iuris fundamentis in contrarium iactis non obstantibus, vera est præsens prohibitio, quæ iam à temporibus Apostolorum viguit, vt constat *ex c. in illis*, 80. *dist.* Et licèt tantùm iuris positiui sit, rationi tamen naturali valdè consonat, vt Pontifex in præsenti ait, in illis verbis: *Tanquam vnum corpus diuersa capita, quasi monstrum.* Potestas enim cuiuslibet communitatis, seu corporis ficti, ad similitudinem corporis naturalis introducta est, vt constat ex æquiparatione, qua vtitur Apostolus *ad Roman. cap.* 12. *Ita vnum corpus sumus in Christo.* Sed in corpore naturali verum tantùm reperitur caput, cui omnia membra subsunt: igitur similiter in ficto mystico vnum tantùm corpus dari valet, cui alia membra pareant, ne in corpore morali spirituali monstrum detur. Ita exponunt prædicta verba Abbas *in præsenti, n.* 4. Antonius *num.* 7. Cardinalis *nu.* 1. & latè illustrat Theophilus *tom.* 10 *tract. de bicipiti Ecclesia, puncto* 2. Vnde D. Hieronymus eleganter ait *in cap. in apibus* 41. 7. *quæst.* 1. *In apibus Princeps vnus est, grues vnam sequuntur ordine litterario; Imperator vnus, Iudex vnus Prouinciæ. Roma vt condita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau, & Iacob bella gesserunt: singuli Ecclesiarum Episcopi, & singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis Rectoribus nititur.* Quare inter tres regnandi, & gubernandi modos, monarchicum videlicet, aristocraticum, & democraticum, optimum esse monarchicum, cùm videlicet vnus tantùm præest, docuerunt Couar. *in regula Peccatum*, 2. *p.* § 9. Turrecremata *lib.* 2. *summæ, c.* 3. Azor *tom.* 2. *moral. lib.* 4. *cap.* 12. Sanderus *de visibili monarch. lib.* 3. *c.* 9. Bellarminus *lib.* 1. *de Rom. Pontif cap.* 1. Simanchas *de repub lib.* 3. *cap.* 2 *&* 3. Petrus Gregorius *eod. tract. lib.* 5 *cap* 3. *&* 4 *& lib.* 3 *c.* 12. plures congesti à Solorzano *tom.* 1. *de iure Indiar lib.* 1. *c.* 21. *num.* 58. Rectè ergo in præsenti constitutione statuitur, in vna diœcesi vnum tantùm Episcopum ordinari debere. Accedit ratio matrimonij spiritualis, quod contrahitur inter Episcopum, & Ecclesiam, *c. inter de translat. Episc.* si enim in matrimonio carnali vnus tantùm debet copulari cum vna, *c.* 1. *de sponsa duorum*, etiam in matrimonio spirituali idem obseruandum est, vt vnus videlicet Antistes cum vnica Ecclesia matrimonium celebret.

Nec obstant argumenta, quæ in contrarium expendebamus Non primum petitum ex exemplo Apostolorum; 9 Soluuntur difficultates.
nam licèt in ciuitatibus Hierosolymitana, & Antiochena, vbi iam præfecti erant Diui Iacobus, & Petrus, alij etiam Apostoli essent, & diuina officia celebrarent, tamen ea munia non exequebantur, vt Episcopi propriæ ciuitatis, nec æquali iure, aut auctoritate; solus enim, vt Episcopus ille administrabat, qui in ea ordinatus, & præfectus erat; alij verò tantùm, vt sacerdotes, aut coadiutores administrabant, vt latè probat Hallierius *de instit. Episc pag.* 55. Nec augmentum deductum *ex d. c. non autem* 7 *q.* 1. *c penult.* 21. *q.* 1. obstat; in illis enim, & alijs auctoritatibus cõgestis à Gratiano in eisdem quæstionibus, dantur duo Episcopi in eadem Ecclesia, non æquè principaliter, sed vnus, vt Episcopus, alter verò, vt vicarius, seu coadiutor. Nec quod dicebamus de Ecclesia Ouetensi, refragatur; non enim ita appellatur ab historiæ Hispanæ scriptoribus, quia eius cathedram plures simul Episcopi rexissent, sed quia illa asylum fuit, & receptaculum plurium Episcoporum; cùm enim Hispania inuaderetur, occupareturque ab Africanis, omnes in Asturiarum partes confugientes Episcopi proprijs Sedibus pulsi, Ecclesijsque spoliati, in ciuitatem Ouetensem migrarunt, & recepti fuerunt, vt referunt Archiepiscopus Toletanus *lib.* 5. *historiæ, c.* 17. Vaseus *in chron. anno* 877. inde Ouetum dicta fuit ciuitas Episcoporum, quia in ea plures Episcopi diuiso territorio vitam agebant. Leuiorem difficultatem continet principium deductum *ex d. c prudentiam;* illud enim procedit cùm aliàs nullum sequebatur absurdum ex eo, quod iurisdictio penes duos resideret, vt sequebatur in præsenti prohibitione; videlicet vt vna Ecclesia à duobus sponsis, & Prælatis regeretur. Nec tandem vltimum fundamentum aduersatur; non enim ea ratio potissima est præsentis prohibitionis, ne videlicet iurisdictio penes duos resideat, sed potiùs ratio polyuiriæ spiritualis, & vt vitetur monstrum, vnum videlicet corpus cum diuersis capitibus. Vnde licèt iurisdictio posset esse penes plures, Ecclesia tamen à duobus Prelatis regi non valet.

Sed adhuc præsenti prohibitioni aduersantur nonnullæ Episcoporum subscriptiones, quæ reperiuntur in 10 Exponuntur subscriptiones Concil. Tol. 3.
Concilio Tolet. 3. vbi pro Ecclesia Portucalensi subscribunt in hunc modum *num.* 27. *Constantius Portucalensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.* Et *n.* 51. *Argiouitus Portucalensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.* Et *n.* 6 *Nitigesius Episcopus de ciuitate Luci subscripsi.* Et *n.* 47. *Vecilla Lucensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.* Et *n.* 17. *Neufila Tudensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.* Et *n.* 49 *Gardingus Tudensis Ecclesiæ Episcopus subscripsi.* Et *n.* 43. & sequenti: *Iulianus Torsanæ Ecclesiæ Episcopus subscripsi: Froiselus item ibi*

Episcopus subscripsi. Ex quibus subscriptionibus apertè constat, in pluribus Ecclesijs duos præfuisse Episcopos, & vt veros Prælatos Concilio interfuisse. Triplici modo prædictas subscriptiones accipere intendit Lemaiitre *de iuribus Ecclesiæ, lib.2.c.12.* primò asserendo in eisdem Ecclesijs contigisse duos adesse Episcopos, quia videlicet vnus ætate fessus, aduersaque valetudine captus, alius in eius adiutorem, ad leuamen, & subsidium ipsius eligebatur. Sed licèt hic casus in vna, aut altera Ecclesia euenire possit, non tamen vno eodemque tempore in tot Ecclesijs credi potest contigisse, vt Episcopi, aut senectute grauati, aut infirmitate occupati coadiutores haberent, ita vt in suis Ecclesijs diuina officia ministrare non possent, Concilio tamen Toleti celebrato interesse valerent. Secundò difficultatem ipse effugere intendit asserendo, non plures vnius Ecclesiæ Episcopos fuisse, sed potiùs diuersarum Ecclesiarum, eiusdem tamen nominis: sed si diuisionem Episcopatuum iam à temporibus Vuambæ in Hispania obseruatam percurramus, Vaseumque, Ambrosium à Morales, & alios Hispanicarum rerum vigilantissimos scriptores attentè legamus, nullo modo duas ciuitates Tudenses, Portucalenses, Detorsanas inueniemus. Quare his solutionibus omissis verior est tertia interpretatio ipsius Nicolai à Lemaiitre, quæ deducitur ex Historia Hispaniæ nostræ illius æui. Sciendum enim est, Leouigildum Gothorum Regem Ariana tabe infectum Catholicos Episcopos suis sedibus spoliasse, atque in eorum locum alios Arianæ perfidię sectatores substituisse: sed eo defuncto Catholicus Rex Recharedus abiurata hæresi Ariana, pia tam ipsius, quàm Leandri Episcopi Hispalensis solicitudine tota gens Gothica, quæ ferè vniuersa hæresi Arij infecta erat, eam abluit, & Episcopos Catholicos exulantes in proprijs sedibus restituit; cumque Concil. Toletanum nationale congregari faceret, vt omnes tam ecclesiastici, quàm sæculares hæresim abiurarent, quod Concilium miris encomijs extollunt D. Greg. *lib.1.epist.41.* Isidorus *in Chronico Gothor. era 635.* historici scriptores Baronius *anno 591.* Yepes *to.1.chron.D.Benedicti, pag.368* cùm, inquam, in ipso Concilio Episcopi Ariani hæresim abiurarent, fidemque Catholicam amplecterentur, iniquum visum fuit Patribus eos dignitate Episcopali priuare, immò statuerunt, vt ipsi gradum retinerent, & remanerent in diœcesi, vt socij; ita tamen, vt vno defuncto, alius superuiuens solus remaneret. Referunt ex Historicis Hispaniæ Mendoza *lib.1.Concilij Illiberit.c.1.pag.11.* Lemaiitre *d. lib.2.c.12.* Scholano *lib.2.historię Valentię, c.11.* Vnde liquidò patet in dicto Concil. Tolet. 3 pro vna Ecclesia duos Episcopos subscribere; vnum Catholicum; ex hæresi conuersum alterum, quia ambo, vt socij in regimine ipsius Ecclesiæ permanserunt.

Simili etiam historiæ ecclesiasticæ obseruatione accipiendus est textus *in c.1.de parochijs*, vbi à Patribus Concilij Africani statuitur, quod si aliquis Episcopus ex Do-

11 Intelligitur c. 1. de parochijs. natistis ad catholicam vnitatem conuersus fuerit, diœcesis diuidatur inter ipsum, & Catholicum Episcopum, qui eam regebat, ita vt vnus diuidat, & alter eligat. ex quo textu facilè deducitur, in vna Ecclesia duos Episcopos consecrari posse. Sed pro eius interpretatione sciendum est, in Africa tempore Donatistarum in collationibus habitis ab Episcopis Catholicis cum ipsis Donatistis, visum fuisse proponere, vt si in collatione à Donatistis conuincerentur, dignitate Episcopali priuarentur; si autem contrarium contigisset, videlicet Donatistas argumentis Catholicorum superari, ipsi gradum, & dignitatem retinerent, & pacis causa duo permitterentur Episcopi in vna diœcesi, ita vt altero defuncto, superstes solus Episcopus remaneret: refert D. August. *in breuiculo collationis, in princ c.5* quod pactum, & alibi in Ecclesia oblatum fuisse à Catholicis referunt Socrates *lib.5. historię, c. 5.* Sozomenus *lib.7 c.3.* Nicephorus *lib.17.c.3.* immò, & aliquando Catholici pro lucrandis hæreticis proprijs sedibus cesserunt, ita vt nec ipsi, nec hæretici conuersi propriam sedem retinerent, sed tertius eligeretur. D. August. *in lib. de gestis cum Emerito*, vbi ad finem ita ait. *Quod si fortè populi Christiani singulis delectantur Episcopis, & duorum consortium inusitata rerum facie tolerare non possunt, vtrique de medio discedamus, & Ecclesijs singulis, damnata schismatis causa, in vnitate pacifica constitutis, ab his singulis in Ecclesijs, singulis annuentibus vnitati facta per loca necessaria singuli constituantur Episcopi. Augustinus Episcopus dixit: Dicam charitati vestrę, & commemorem rem dulcissimam, & suauissimam, quam Domino adiuuante sumus experti, cùm ante ipsam collationem inter nos aliqui fratres de hac re colloquerentur, quia pro pace Christi Episcopi debent esse, aut debent non esse; quod vobis fatendum est: circumspicientes omnes fratres, & coepiscopos nostros, non facilè nobis occurrebant, qui hoc vellent suscipere, & de hac humilitate Domino sacrificare: dicebamus, vt fieri solet, ille potest, ille non potest; ille consentit hoc, ille non tolerat, loquentes magìs pro suspicionibus nostris, qui corda illorum minimè videre poteramus. Quando autem ventum est, vt hoc palam fieret in Concilio vniuersorum tam frequenti plenè trecentorum Episcoporum, si placuit omnibus, sic exarserunt omnes, vt parati essent Episcopatum pro Christi vnitate deponere, & non perdere, sed Deo tutiùs commendare: duo ibi vix inuenti sunt, quibus displiceret; vnus annosus senex, qui hoc etiam dicere liberiùs ausus est; alter voluntatem suam tacito vultu significauit, sed posteaquam illum senem liberiùs hoc dicentem obruit omnium fraterna correctio, illo mutante sententiam, vultum etiam ille mutauit.* Hac ergo de causa in specie textus *in d.c.1. de parochijs*, vno eodemque tempore reperiuntur duo Episcopi ipsius Ecclesię, non tamen, vt perpetuò duo existant Episcopi, immò potiùs altero vita functo, superstes tantùm remanebit in Cathedra Episcopali.

Secundò præsentis textus prohibitionem impugnare videtur textus *in c. non autem 12. 7. quæst. 1.* in illis verbis: *Nouo more prouectus, sed ita consecratus, vt non* 12 Exponitur c. non autem 17. 7 q. 1.
succederet in Cathedra Episcopo, sed accederet. Ex quibus verbis constat, In Ecclesia Hipponensi vno eodemque tempore D. Augustinum, & Valerium Episcopos ordinatos fuisse: igitur quia eodem tempore possunt duo Episcopi in vna diœcesi constitui. Huic difficultati, vt satisfaciant Glossa *hic*, Abbas *n.4.* affirmant, ex dispensatione summi Pontificis D. Augustinum, viuente, & consentiente Valerio Præfectum fuisse eidem Ecclesiæ; supponunt enim R. Pontificem posse dispensare, vt in vna Ecclesia sint duo Episcopi. Quæ doctrina licèt in se vera sit, vt defendit Diana *c.12. tract. 1. resolut.73.* non tamen conuenit decisioni illius textus, & eius historiæ; siquidem Possidius *in vita D August. colum.4.* refert D. Augustinum accessisse Valerio de facto contra iuris prohibitionem. Hac solutione omissa, Glossa *in d. cap. non autem, in fine*, affirmat Augustinum datum fuisse Vicarium Valerio, non tamen æquè principaliter ordinatum fuisse Episcopum. Sed nec hæc solutio placet, refellitur enim ex illis verbis: *Nouo more prouectus;* & ibi, *coepiscopus datus.* Quare hac solutione omissa Archidiaconus in eo textu, *num.1.* asserit, Augustinum & Valerium penitus ignorasse prohibitionem Concilij Nicæni de duobus Episcopis non eligendis in vna diœcesi eodem tempore; & ideò prætextu ignorantiæ, tam Valerium, quàm Augustinum excusari. Sed licèt verum sit, tunc temporis D. Augustinum ignorasse canones Concilij Nicęni, vt ipse fatetur, dum ait *ep.110.* *Viuente adhuc Patre meo, & sene Valerio Episcopus ordinatus sum, & sedi cum illo, quod Concilio Nicęno vetitum fuisse nesciebam;* vnde refert Possidius *in ipsius vita, c. 8.* quod cùm Episcopus esset, fecit sæpiùs recitare canones Concilij Nicęni, operamque dedit, vt in Concilio Carthag.3 *can.3.* statueretur, vt cùm clerici, vel Episcopi ordinantur, decreta Conciliorum eis ab ordinatoribus recitarentur. Cęterum hæc ignorantia solùm arguit vtrumque excusatum fuisse à culpa, non tamen euincit, ideò electionem secundam D Augustini validam reddi, cùm ignorantia possit excusare à culpa, & pęna, non tamen actum aliàs inualidum, validum reddere, regula *Ignorantia, de reg. iuris in 6* Docent Castro *de lege penali, lib.2.c.12.* Couar. *in regul. peccatum, 2.part. cap.8. num.9.* His ergo solutionibus omissis respondendum est, præsentem prohibitionem hucusque illustratam non procedere eo casu, quo eidem Episcopatui coepiscopus datur propter ipsius Episcopi senectutem, aut ægritudinem, similíve impedimentum, propter quod Episcopus muneri sibi iniuncto satisfacere nequit; tunc enim cùm Episcopus senior pastorale munus non exerceat, sed tantū eius coadiutor sit, non dicitur in effectu in vna Ecclesia dari duos Episcopos, sed vnum alteri subordinatū; quod nullum cōtinet absurdū. Synodus Arausic. *can.29. Si post omnia occurrerit imbecillitas fragilitatis humanæ,*

manæ, vt ſi quis Epiſcopus per infirmitatem, debilitatemve aliquam in hebetudinem ſenſus inciderit, aut officium oris amiſerit, ea quæ non niſi per Epiſcopos geruntur, non ſub præſentia ſua presbyteros agere permittat, ſed Epiſcopum euocet, cui hoc, quod in Eccleſia agendum fuerit, imponat. Epiſcopum illum vicinæ alicuius diœceſeos eſſe, non eſt ambigendum, itaut coadiutoris officium ad tempus exerceat. Quo modo accipiendum eſt, quod B. Ambroſius ſcribit *epiſt.79.* Epiſcopo Baſſo datum fuiſſe Senecionem in conſortium regendæ Eccleſiæ; non enim obſtat alium eſſe Epiſcopum, alium verò eius Vicarium; quia vt ait Seneca *ep.* 103. non arietant inter ſe, niſi in eodem ambulantes: quare cùm Valerio iam ſeni Auguſtinus, vt coadiutor datus eſſet, ritè in Epiſcopum conſecrari potuit, licèt nouo more, quia ſimilis coadiutorum electio vſu recepta non erat, ſicut poſteà in vſum venit, vt conſtat *ex c. qualiter, c. quamuis 7. q. 1.* Docent Mendoza *d. lib. 1. c. 1. pag.* 13. Diana *d. reſol.* 73. Acuña *in d. c.* 2. 78. *diſt.*

l *Catholicum Præſulem.*] Vel vicinum, vt contingit
13 cùm vacat Eccleſia, quæ commendatur vicino Epiſcopo, *c. ratio, c. illud,* 21. *q.* 1. vel ex illis Epiſcopis, qui certam ſedem non habent, ſed abſque propria Cathedra ordinantur; iſti enim vocati ab Epiſcopis localibus adminiſtrare poſſunt. Concil. Vernen. *can.* 3. [De Epiſcopis vagantibus, qui parochias non habent, nec ſcimus de ordinatione eorum, qualis fuit, placuit iuxta inſtituta Sanctorum Patrum, vt in alterius parochia miniſtare, nec vllam adminiſtrationem facere debeant ſine iuſſione Epiſcopi, cuius parochia eſt.] Ipſorum Epiſcoporum obuia mentio eſt in Concilio Vuormatienſi *can.* 62. Carthag. 3 *can* 20. Valentino Hiſpaniæ *can* 6. & alijs congeſtis à Fileſaco *in c. quod ſedem* 10. *§* 3. *hoc tit.*

j *Ingeſſerit.*] Id eſt, ſi quis clericus non idoneus ſe immiſcuerit regimini ipſius Eccleſię, ipſo facto excommu- 14
nicationem incurrat, vt exponunt Bonac *de cenſuris diſp.* 2. *q* 4. *ſub finem*, Filliuc. *tr.* 14. *c* 7. *q.* 2. Caſtro Pal. *in opere mor. diſp* 3. *punct.* 52. *n.* 1. non enim hæc excommunicatio latæ ſententię fertur tantùm in Epiſcopos, qui ſe ingeſſerint adminiſtrationi Eccleſiarum in his diœceſibus, vbi linguarum mixtura datur, vt volebant Nauar. *in manual. c.* 27. *n.* 114. Barboſa *d. alleg.* 50 *n.* 170. ſed contra omnes clericos non idoneos, qui adminiſtrationi Sacramentorum in his Eccleſijs ſe ingeſſerunt, vt docet Gibalinus *in ſynopſi cenſurar. pag.* 454.

k *Brachio ſęculari.*] De hac inuocatione plura adduxi *in c. 1. hoc tit.*

CAPVT XV.

Idem *in* a *eodem.*

INter cętera, quæ ad ſalutem ſpectant populi Chriſtiani, pabulum verbi Dei permaximè ſibi noſcitur neceſſarium; quia ſicut corpus materiali, ſic anima ſpirituali cibo nutritur: eo quòd non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Vnde cùm ſæpè contingat, quod Epiſcopi propter occupationes multiplices, vel inualetudines corporales, aut hoſtiles incurſus, ſeu occaſiones alias, ne dicamus defectum ſcientiæ, quod in eis reprobandum eſt omninò, nec de cætero tolerandum, per ſe ipſos non ſufficiunt miniſtrare verbum Dei, maximè per amplas diœceſes, & diffuſas: generali conſtitutione ſancimus, vt Epiſcopi viros idoneos ad ſanctæ prædicationis officium ſalubriter exequendum adſumant, potentes in opere, ac ſermone, qui plebes ſibi commiſſas vice ipſorum, cùm per ſe idem nequiuerint, ſolicitè viſitantes, eas verbo ædificent, & exemplo; quibus ipſi, cùm indiguerint, neceſſaria ſubminiſtrent, ne pro neceſſariorum defectu compellantur deſiſtere ab incepto. Vnde præcipimus, tam in b Cathedralibus, quàm in alijs conuentualibus Eccleſijs viros idoneos ordinari, quos Epiſcopi poſſint coadiutores, & cooperatores habere, non ſolùm in prædicationis officio verùm etiam in audiendis confeſſionibus, & pœnitentijs iniungendis, ac cœteris, quæ, ad ſalutem pertinent animarum. Si quis hoc adimplere neglexerit, diſtrictæ ſubiaceat vltioni.

NOTÆ.

1 a IN *eodem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & textus ille reperitur *in d. Concilio Lateran. can.* 10.

b *In Cathedralibus.*] Apertiùs hoc ſtatuitur in Concil. Trid. *ſeſſ.* 5. *de reform. c.* 1. *& ſeſſion.* 24. *c.* 8. vbi præcipitur, vt in Eccleſijs Cathedralibus inſtituantur, & dirigantur duæ præbendæ; altera Theologalis, vt ſacra Scriptura exponatur; alia Pęnitentiaria, ad pęnitentias iniungendas, audiendaſque confeſſiones: de quarum præbendarum inſtitutione, atque collatione plura adducunt Barboſa *de Canonicis, c.* 26. *&* 27. Narbona *de ætate, anno* 40. *q.* 1. Frances *in Paſtorali interno, voto* 10.

COMMENTARIVM.

2 Concluſio probatur. EX hoc canone talis deducitur aſſertio: *Epiſcopis incumbit officium prædicandi; ſed ſi iuſtis cauſis impediantur, quominus tale munus exequi valeant, eligere debent viros idoneos ad verbum Dei fidelibus prædicandum.* Probant textus *in c. nullum* 6. 88. *diſt. c non licet* 3. 92 *diſt. c. quod Dei timorem, de ſtatu monach* Synodus 6. Generalis *can.* 19. Synodus 7 *can.* 2. Aquiſgran. 2. *can.* 11. *Dignum duximus, vt vnuſquiſque Epiſcoporum ſtudeat miniſtros ſuos pro modulo poſſibilitatis benè inſtruere, vt ſi fortè contigerit aliquem Epiſcoporum tardiloquentem eſſe, aut in infirmitate aliqua impeditum, habeat tamen miniſtrum doctum, qui eius vice pabula verbi diuini populo adminiſtrare poſſit.* Valentinum 3. in Gallia, *can.* 22. Magunt. 1. ſub Carolo, *can.* 25. *Si fortè Epiſcopus non fuerit in domo ſua, aut infirmus, aut aliqua alia cauſa exigente non valuerit, nunquam tamen diebus Dominicis, aut feſtiuitatibus deſit, qui Verbum Dei prædicet, iuxta quod intelligere vulgus poſſit.* Et *cap. Epiſcopi*, 43. *diſt. cap. porrò* 7. *quæſt.* 1 Concil. Tolet. 11. *canon* 2. & 5. Meldenſe ſub Carolo *cap.* 35. *Vt quiſque Epiſcopus talem iuxta ſe pro viribus habere decertet, qui iuxta ſinceriſſimum, & puriſſimum ſenſum Catholicorum Patrum de fide, & obſeruatione mandatorum Dei, ſeu de prædicationis doctrina presbyteros plebium aſſiduè inſtruat, & informet.* Trident *ſeſſ.* 24. *de reform. c.* 4 *l.* 6. *Cod. de Epiſcopal. audient.* Capitul. Caroli *lib.* 1. *c.* 109. *Epiſcopos monemus, vt ſiue per ſe, ſiue per vicarios pabulum verbi diuini ſeduló populis annuntient.* Illuſtrant omnes congeſti à Barboſa *in præſenti, & lib.* 1. *iuris eccleſ cap* 13. & in Trident. *d. c.* 4. *& in ſelectis ad textum in c. adijcimus* 16. *quæſt.* 1. *& de officio parochi lib.* 1. *c.* 14. quibus addendi ſunt Hallierius *de Hierarch. eccleſ pag.* 65. Diana *part.* 11. *tractat.* 2. *reſolut.* 1. Ferrarius *de ritibus concionandi, lib.* 2. *per totum*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit titul.* 22 *c.* 4. Petrus Bollo *in œconom. can. claſſ.* 3. *c.* 1. *§.* 1 2. & 3. Lantdmeter. *lib.* 6. *de veteri clerico, c.* 67. Lemaiſtre *lib.* 4. *de inſtitut. Epiſc. c* 5. & 6. Creſpetius *in ſumma, verbo Prędicatio*, Cęſar *de eccleſ. hierarch diſputat.* 8. *§.* 9. Villaroel *part.* 1. *regim. eccleſ. queſt.* 7. *art.* 7. Vighellius *in method. iuris canon. pag.* 402. Sauſay *in Panopl. Sacerd. lib.* 4. *per totum*, Acuña *in d. c. non liceat*, Eſpenceus *lib* 2. *digreſſ. c* 2. Loayſa *in can.* 2 *Concilij Tolet.* 11. Narbona *de ætate, anno* 30 *q.* 8. Aloix *in notis ad vitam S. Aburci, c.* 3. Creſollus *lib.* 3. *myſtag. c.* 45. *ſect.* 5. Zipeus *ad hunc tit.* Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 6. *c.* 11. Turrianus *in explanat. Clementis, lib.* 8 *c.* 32. File-

Filesacus *in præsenti*, Iulius Lauorus *var. lucub. tit.* 5. Altesserra *lib. 2. differt. c. 6. & lib. 6. c. 6.*

3 Impugnatur hæc assertio. Sed hæc assertio ita iuris testimonijs firmata, & Auctorum suffragijs illustrata difficilis valdè redditur sequenti consideratione. Concionandi officium omnibus fidelibus commune est: igitur non proprium, & peculiare est Episcoporum, itaut ipsi tantùm, aut ab eo designati illud obire possint: Probatur antecedens, nam presbyteris competere prædicandi officium, satis constat ex Concilio Vasensi 2. *can.* 2. in illis verbis: *Hoc etiam pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro vtilitate totius populi nobis placuit, vt non solùm in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochijs verbum faciendi daremus presbyteris potestatem.* Synodus Arelat. sub Carolo *can.* 10. *De prædicatione prouidimus pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro vtilitate totius populi, vt non solùm in ciuitatibus, sed etiam in omnibus parochijs presbyteri ad populum verbum faciant, & benè viuere studeant.* Diaconis etiam competere hoc munus, deducitur *ex d. can. 2. Concilij Vasensi 2.* illic: *Si presbyter aliqua infirmitate probibente per seipsum non potuerit prædicare, Sanctorum PP. homiliç à diaconibus recitentur; si enim digni sunt diaconi, quæ Christus in Euangelijs loquutus est, legere; quare indigni iudicentur Sanctorum PP. probibitiones publicè recitare.* Probant Ferrarius *d. lib. 2. de ritibus concion. c. 2.* Benedictus Haæphtenus *in vita S. Benedicti, prolog. 18. §. 13.* Claudius Espenceus *lib. 1. disgress. cap. 1.* Tandem laicum etiam publicè prædicare posse, probatur *ex c. mulier, 23. dist. Laicus autem præsentibus clericis, nisi ipsis rogantibus, doeere non audeat.* Facit Tertull *in apolog. cap. 39 Cogimur*, inquit, *ad litterarum diuinarum commemorationem, si quid præsentium temporum qualitas, aut prçmonere cogit, aut recognoscere: certè fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam præceptorum nihilo minus inculcationibus densamus.* Igitur si presbyteri, diaconi, & laici verbum Dei prædicare valent, necessaria non est Episcopi delegatio, vt tantùm idonei viri ab eo designati ad concionandum admittantur. Augetur hæc difficultas primò *ex c. secundùm, 19. dist.* in illis verbis: *A Deo autem non quæritur quis, & qualis prçdicet; sed quid prçdicet.* Ex quibus depromitur, curandum non esse, quis prædicet, sed quid prædicetur: igitur omnes indistinctè ad hoc munus admittendi sunt. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, quia cui competit officium prædicandi, illud alijs committere non valet, *c. fin. §. fin. de offic. deleg.* igitur si Episcoporum proprium munus est prædicare, id alijs demandare non possunt.

4 Episcopi munus prçcipuũ prędicatio. Qua difficultate ita vallata non obstante, vera est præsens constitutio, ad cuius illustrationem præiibandum est, præcipuum Episcoporum munus esse fidelibus verbum Dei prædicare, vt declarauit Trid. Synodus *sess. 5. c. 4 & sess. 24 c. 4* In illis verbis: *Prędicationis munus, quod Episcoporum prçcipuum est.* Illud non tantùm sacri canones in Episcopo commendarunt, verùm & Christus Dominus, qui mittens Apostolos veros Episcopos in vniuersum mundum, hoc præceptum illis iniunxit apud Mattheum *cap. 28. versicul. 19. Euntes docete omnes gentes.* Et apud Marcum *cap. 16. versicul. 15. Prçdicate Euangelium omni creaturç*: ideò Apostolus inter alias Episcopi dotes prædicationem enumerat; dum enim suum Timotheum instruit in Episcopali officio, ita ait: *Attende lectioni doctrinç, prçdica verbum, insta opportunè, importunè*, &c. Et *ep. 2. ad Timoth. c. 4.* Sanctus Clemens Beati Petri ex asse hæres *lib. 2. const. cap. 30.* ait: *Episcopus verbi minister est, scientię custos, & magister.* Plura SS. PP testimonia pro temporum varietate digesta tradit Andreas Sausay *d. lib. 4. Panopl. art. 1. per totum*, & illustrant Nicolaus Herbonius Ordinis Minorum *paradoxo 2. contra Nouatores*, Michael à Medina *lib. 3 de recta in Deum fide, cap 13.* Barbosa *allegat 76. numer. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 15. in heterocl. spiritualia, punct. 10. fol. 270.* Iacobus Gothofredus *in l. 25. C. Theodos. de Episcop. & Cler.* Frances *de Ecclesijs Cathedral. cap. 18 per totum*, Aloix *in notis ad vitam S. Aburci, cap. 3.* quare vt proprius minister prædicationis potest per totam suam diœcesim, tam in Ecclesijs sæcularibus, quàm regularibus publicè prædicare, immò olim Episcopi peregrinantes inuitabantur in alienis Ecclesijs, vt prædicarent. D. Clemens *lib. 2. const. cap. 62.* vbi ait: *Vt Episcopus diœcesanus roget Episcopum peregrinum, vt sermonem habeat ad populum.* Et in Concilio Carthag. 4. *can. 36.* id pro lege statuitur. Idem docent Baronius *anno 246.* & ibi Spondanus *nu. 4.* Euaristus etiam Pontifex pro hoc munere dignè obeundo constituit, vt Episcopo prædicanti septem diaconi adessent; cuius constitutionis varias adducit rationes Baronius *anno 112.* Hinc ad Episcopum spectat proprio iure examinare, & approbare ministros prædicationis, & alia, quæ ad hoc munus spectant, diffinire.

Presbyteris etiam curam animarum habentibus incumbit populo sacram concionem certis diebus habere. 5 Presbyteris etiam competit. Concil. Vasense 2. *can. 2.* Aquisgran. *vbi suprà*, Trident. *session. 5. de reformat. cap. 2.* Origenes *hom. 1. in Psalmum 37.* circa medium, vbi vsum, & praxim referens ait: *Episcopi atque Presbyteri erudiunt nos, & erudientes adhibent correctionem.* Ex D. Cypriano, Chrysostomo, Gregorio, & alijs Ecclesiæ Patribus probant Sausay *d. lib 4. art. 2.* Lantdm. *d. lib. 2. c. 67.* Barbos. *de off. parochi, d. c. 14.* Baron. *ann. 264. n. 5.* Henricus Kaltesin *in orat. habita in Concilio Basileensi de libera prædic. verbi Dei*: adeò autem illis competit hoc prædicandi officium, vt nulla expectata Episcopi licentia prædicare possint, quod alij Presbyteri curæ animarum non præpositi facere nequeunt, nisi ab Episcopis eis permittatur, vt ex vsu vtriusque Ecclesiæ, Occidentalis, & Orientalis probat Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. punct. 10. fol. 270.* In Ecclesia Africana munus hoc nunquam delegatum fuisse Presbyteris, constat ex Possidio *in vita B. Augustini, cap. 5.* ibi: *Eidem Presbytero potestatem dedit coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi, contra vsum quidem, & consuetudinem Africanarum Ecclesiarum.* Notauit Nouarinus *lib. 7. schediasm. cap. 3.* Similiter diaconi ex licentia Episcopi possunt in Ecclesia publicè prædicare, *cap. perlectis, 25. dist. cap. in sanctas*, ibi: *Ad prædicationis officium, 92. dist.* & in actis Apost. *cap 7* refertur D. Stephanum prædicasse, & *cap. 8. vers. 5.* traditur Philippum diaconum descendentem in ciuitatem Samariæ Christum illis prędicasse, & Ioannes Diaconus *lib. 1. de vita S. Gregorij, c. 41.* refert ipsum Gregorium Leuitam verbum ad plebem habuisse: & D. Augustinus de S. Vincente ait, semen Apostolicæ prædicationis per eum pluribus disseminatum: quod etiam probatur ex modo, quo gestant diaconi stolam; & fuit expressum in Concilio Tolet. 4 *c. 39.* sic: *Vnum orarium oportet Leuitam gestare in sinistro humero: propter quod orat, id est prædicat.* Brachar 1. *can. 47.* Docent Cæsar *de Eccles. hierarch disputat. 9. §. 2. n. 8.* Benedictus Hæpthenus *disquisit. monast. prologom. 18. §. 3* Nec contrarium probat textus *in c. adijcimus, 16. quæst. 1.* vbi asseritur, prædicandi munus tantùm ad sacerdotes pertinere. Nam respondendum est, textum illum procedere iure proprio ratione officij; tunc enim verum est, tantùm Presbyteris competere officium prædicandi: at verò ex commissione Episcopi, aut parochi, etiam diaconi prædicare possunt, vt docent pro illius textus solutione Turriscremata *ibi*, Vasquez *3. part. in 3. disput. 236 cap. 8. n. 89.* Cęsar *d. §. 2. nu. 9.*

Alij verò, qui in sacris Ordinibus constituti non sunt, 6 De laicis prędicantibus. prædicare nequeunt, immò si ausi fuerint concionem in Ecclesia publicè habere, excommunicationem incurrunt, *cap. cum excommunicato, cap. excommunicamus 13. §. quia verò, de hæret. lib. 6.* Vnde ait D. Paulus *ad Rom. cap. 10. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Non tamen inde admittenda est opinio Caietani *in D. Thom. 3. p. quæst. 64. art. 6. vers. Hanc doctrinam*, asserentis, officium prædicandi iure diuino solis sacris ordinibus esse annexum. Verum enim est, hanc prohibitionem esse tantùm iuris humani, & ideò Episcopos posse ex iusta causa constitutis in minoribus ordinibus facultatem prędicandi concedere viris litteris, & virtute pollentibus, vt resoluunt Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 13. numer. 19.* Narbona *de ætat. anno 30 quæst. 8.* Prædicare enim non est actus ordinis sacri, ex iure diuino, vt docent Sayrus *in floribus, tit. de temporibus ordin. discursu 2.* Hugolinus *de potest. Episcop. c. 42. §. 2. num. 10.* & sic prædicationem non spectare ad hierarchiam ecclesiasticam, neque hoc munus esse hierarchicum, contra Cellotium resoluit Haliierius *de hierarch. iurisd. pag. 65.* igitur laicis prohibitum est prædicare, *cap mulier, 23. dist. cap. mulier, de consecrat. dist. 4. cap. sicut, cap. cùm ex iniuncto, de hæreticis lib. 6.* Leo I. *epist. 62. ad Maximum Antiochenum, c. 26.* ibi: *Illud dilectionem tuam conuenit prçcauere, vt* præ-

præter eos, qui sunt domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi, & prædicandi audeat vindicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine glorietur. Sexta Synodus *can. 64. Quod non oportet laicum publicè disputare, vel docere docendi auctoritatem ex eo sibi vindicatam, sed ordini à Domino tradito cedere.* Laicis enim disputare mysteria fidei, aut ea pertractare non licet, *d. cap. cùm ex iniuncto, cap. 2. §. inhibemus, de hæret. lib. 6.* Concil. Carthag. 4 *can. 8.* plura adducunt Acuña *in cap. mandatis, 43. dist.* Azor. 1. *tom institut. lib 8. cap. 26.* Bernegerus *in Tacitum quæst. 154.* Franciscus Valens *in concordia iuris, pag. 248.* Petrus Greg *lib. 2. partit. tit. 8 cap. 5.* Mornacius *in l. 1. C. de summa Trinit.* sed in prædicatione tractantur, & disputantur fidei arcana; vnde conciones ipsæ, tractatus, & disputationes appellantur à Sanctis Patribus congestis à Ferrario *de ritib. concionandi, lib. 1. cum sequentib.* igitur laici in Ecclesia prædicare nequeunt.

7 De monachis. Et quia primis Ecclesiæ temporibus monachi laici tantùm erant, nec ad sacros ordines ascendebant, vt probaui *in cap. intellleximus, de ætat. & qualit* & sæpiùs præmonui; ideò nec illis prædicare permittebatur. Leo *d. epist. 64.* nec monachis, *cap. monachus 4. cum sequenti, 16. q. 1. cap. 1 de capel. monach. cap. vnico, §. personæ, de relig. domib. lib. 6.* Ferrarius *d. lib. 2 cap. 5.* sed quia iam à temporibus illis, à quibus sacris ordinibus initiari cœperunt, etiam hoc prædicationis officium exercere illis permissum fuit, *cap. sunt nonulli, §. fin. cum sequent. 16. quæst. 1.* Immò & ipsis prædicantibus magna priuilegia à Romano Pontifice concessa fuerunt, *extrauag. cunctas, de priuileg.* Ea refert Bruno Chassaing *de priuileg. regul. tract. 6. c. 2. propos. 1.* debent autem ipsi concionatores potiùs ab Episcopo examinari. Trident. *sess. 20. cap. 2.* Concil. Lateran. sub Leone, ibi: *Sacro approbante Concilio statuimus, & ordinamus, vt nullus, tam clericus sæcularis, quàm cuiusq; etiam Mendicantium ordinis regularis, aut quis alius, ad quem facultas prædicandi, tam de iure, quàm de consuetudine, vel priuilegio, aut aliàs pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi priùs per superiorem suum respectiuè diligenter examinatus.* Sed vltra hoc superiorum examen, vtrum teneantur monachi aliud subire coram Episcopo, ita vt sine eius approbatione, & licentia monachis hodie etiam virtute suorum priuilegiorum prædicare non permittatur? disputant Interpretes. Negat Brunus Chassaing *d. tract. 6. c 3. & 4.* affirmant autem Barbosa *d. c. 13 n. 16.* Diana *p. 11. tract. 2. resolut. 1.* Sed in hoc Interpretum dissidio placet media sententia, quam tradunt Portel. *in dubijs reg. verbo Prædicatio, n. 1.* Lezana *in summa qq. reg. tom. 3. verbo Concionari, n. 6.* Arauio *tract. 3 q. 30. per totam*: asserunt enim religiosos virtute suorum priuilegiorum non teneri subire examen coram Episcopo; ab eo tamen virtute approbationis proprij Superioris debere licentiam petere ad concionandum; & ea petita, quamuis non obtenta, sed iniustè denegata, posse prædicare in proprijs monasterijs, non verò in Ecclesijs sęcularibus, vbi desideratur licentia Episcopi, vel Parochi. Quæ doctrina valdè consona est Concilij Trid. dispositioni, & Vrbani VIII. declarationi in bulla, quæ incipit, *Alias à nobis emanarunt.* Posse tamen Episcopum prędicantes scandalosè suspendere ad tempus, vel in perpetuum, omnes proximè relati resoluunt.

8 Ratio decidendi. Quibus animaduersis, & omissis, quæ de prædicatione latè tradiderunt Iulius Lauorus *d. tit. 5.* Ferrarius *integro lib. de ritibus concionandi,* Sausay *in Panopl. sacerd. lib. 4. per totum*, ratio huius decisionis ex eo prouenit; licèt enim præcipuum Episcopi munus sit in Ecclesia prædicare, tamen cùm iusta impedimenti causa excuset quemquam ab eo munere, quod aliàs necessariò obire debebat, *cap. Ordinarij, §. quod si, hoc tit. lib. 6.* si legitimè impeditus sit Episcopus, potest alij committere hoc officium, vt propter aduersam valetudinem, aut nimias occupationes, vt iam ante Concil. hoc Lateran. exposuerant PP. Concil. Magunt. *c. 25. Si fortè Episcopus non fuerit in domo sua, aut infirmus est, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut festiuitatibus, qui verbum Dei prædicet.* Aquisgran. 2. *can. 11. Si fortè contigerit aliquem Episcopum tardiloquentem esse, aut infirmitate aliqua impeditum, habeat tamen aliquem ministrum doctum, qui eius vice pabula verbi diuini populo administrare possit.* Vbi adijcitur linguæ impedimentum, quòd cùm agnouisset Valerius Hipponensis Episcopus, facultatem concessit D. Augustino postea eius successori prædicandi; quia ipse cùm esset Græcus, minùs commodè Latino populo prædicare valebat. Refert Possidius *in vita D. Augustini, c. 5.* & ex eo refert Lantdmeter. *d. c. 64.* Etiam Valerius Cęsaraugustanus Episcopus propter linguæ impedimentum officium hoc prædicationis Vincentio Archidiacono suo delegauit, vt refertur in Breuiario Romano, in actis S. Vincentij, *die 22. Ianuarij.* Aliæ etiam iustæ causæ considerari possunt, propter quas Episcopus ab hoc munere excusetur: vnde rectè Innocentius in præsenti canone Concilij Lateran. decreuit, vt si Episcopi per se in Ecclesia prædicare non potuerint, munus hoc exequendum committant viris litteratis, & virtute pollentibus, qui vt facilè reperiri possint, statuit Pontifex, vt in singulis Ecclesijs, tam Cathedralibus, quàm Regularibus, eligantur personę, quæ debitè, & competenter, si opus fuerit, hoc munus adimplere valeant.

Nec difficultas suprà adducta aduersatur; potiùs enim verum est, non omnes prædicare posse iure proprio, sed ex delegatione, vt suprà probaui *ex cap. adijcimus, 16. q 1.* ex D. Paulo *ad Rom. c. 10.* Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Nec obstat, Presbyteros, & Diaconos posse in Ecclesia publicè prædicare; nam illi ratione curæ animarum sibi commissæ, isti verò ex delegatione Episcopi tantùm prædicare possunt, licèt in Ecclesia Alexandrina denegatam fuisse hanc facultatem prædicandi Presbyteris referat Sozomenus *lib. 7. histor. cap. 199.* quod contigisse credo post lapsum impij Arrij; ipse enim erat Presbyter Alexandrinus, cùm lapsus fuit in hæresim: quare ob similis lapsus timorem alijs Presbyteris permissum non fuit prædicare. Nec obstat Concilium Vasense in illis verbis suprà relatis: *Verbum faciendi daremus Presbyteris potestatem.* Ex quibus deducitur, in Concilio Vasensi celebrato anno 529. datam fuisse Presbyteris prædicandi potestatem: igitur quia non iure proprio Presbyteris competit facultas prædicandi. Nam pro huius textus interpretatione dicendum est, iam ante tempora Concilij Vasensis Presbyteros parochos ratione proprij officij potuisse in propria parochia prædicare, vt suprà probaui; sed in Phocensi prouincia, vbi celebrata fuit hæc Synodus Vasensis, Præside Cæsario Metropolitano Arelatensi, in vsu erat, vt tantùm Presbyteri ciuitatenses, vtpotè maioris auctoritatis, & scientiæ, prædicarent; rusticani verò in ruralibus Ecclesijs præfecti verbum facere populo non poterant: istis ergo concessum fuit à Patribus, vt sicut parochi ciuitatenses, ita & ipsi in suis pagis prædicare possint. Ita textum illum interpretatur Sausay *d. lib. 4. Panopl. sacerd. cap. 4.* Similiter etiam diaconi ex commissione Episcopi possunt prædicare, licèt non proprio iure, vt docet Cæsar *d. §. 2.* Nec obstat concionatorem debere habere 30. annos, exemplo Domini nostri, qui anno eo prædicauit, *cap. Presbyter, 78 dist. Presbyter ante triginta annorum ætatem non ordinetur, quamuis sit probabilis vitæ; sed obseruet vsque ad præfinitum tempus: Dominus enim noster Iesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & tunc prædicauit.* Petrus Bungus *de mysterijs Numerorum, n 30. paulò post principium,* his verbis. *Ezechiel anno trigesimo videns visiones Domini iuxta fluuium Chobar, prophetiæ dona promeruit, vt ipse 1. c. testatur.* Quem locum exponens Gregorius Pontifex: *Vt ostendatur,* inquit, *cuius auctoritatis sit, Ezechiel in prædicatione ætatis solidæ fuisse describitur. Hoc quippè regulare est omnibus Prophetis. Nec contra hæc quempiam mouere debet, quod Ieremias, & Daniel prophetiæ spiritum adhuc pueri perceperint; quia miracula in exemplum operationis trahenda nequaquam sunt: omnipotens enim Deus, & linguas infantium facit disertas, & ex ore infantium, & lactentium perficit laudem. Aliud siquidem est, quod nos doctrinę discimus vsu, aliud quod de miraculo scimus. Porrò quis vnquam in hunc modum sanctior prodijt Ioanne Baptista? Neq; hic tamen delegatam sibi à Deo prouinciam obire sustinuit, nisi eosdem cum Christo suo impleßet ętatis annos; tunc enim in deserto incepit prædicare baptismum pęnitentię, & Domini pręparare vias, vt annorum maturitas, & virile decus barba, officio auctoritatem conciliaret. Christus enim Deus, & homo, in quo omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, & qui ab initio, quo hominem induit, magno omnium hominũ stupore summa queq; miracula edere potuisset, destitit tamen donec trigesimus appeteret annus; & tunc incepit* 9 Dissoluitur dubitatio.

signa facere, & docere; nec priùs inclaruit, atque in hominum lucem prodijt, quàm hunc ætatis annum attigisset, legitimum scilicet, & maturum tempus ostendens ætatis his, qui omne tempus, atque omnem ætatem, vel ad sacerdotium, vel ad docendum putant opportunum, &c. Narbona *anno 30. de ætat q.* 8. Sed diaconi in 23. anno constituti ordinantur, vt iam probaui *in tit. de ætat. & qualit.* igitur diaconi, nec ex delegatione prædicare valent. Huic difficultati, omissis solutionibus Augustini Barbosæ *lib. 1. de iure eccles. cap. 25. num. 27.* Narbonæ *d. quæst. 8. numer. 6* qui affirmant, textus *in cap. perlectis, vers. ad diaconum*, & alia iura suprà adducta, quibus docetur diaconum in Ecclesia prædicare posse, accipienda esse non de prædicatione verbi Dei, sed potiùs de recitatione Euangelij; dicendum est, diaconos posse ex commissione Episcopi in Ecclesia publicè prædicare, dum legitimam ætatem obtineant: olim videlicet 30. annos, posteà sequentibus canonibus 25. tantùm desiderabantur: & quia hodie certa ætas non obseruatur, potest Episcopus diacono, qui tantùm ætatem ad suum ordinis gradum requisitam habeat, licentiam concedere prædicandi.

Sed exponendus est in hac parte difficilis locus D. Cle-
10 Exponitur D. Clemens mentis *lib. 6. constit. Apost. c. 7.* ibi: *Quando verò Philippus Coapostolus noster Dei munere, & Spiritus Sancti operatione miracula sanitatum in Samaria faciebat, ita vt Samaritani admiratione commoti ad fidem Dei, & Filij eius venerint, eiusque nomine baptizarentur, &c.* Quibus verbis probatur, Philippum, qui dumtaxat diaconus erat, eo tempore munus prædicationis obijsse: igitur quia etiam primis Ecclesiæ temporibus hoc munus proprium non fuit Episcoporum. Cui difficultati respondet ipse Clemens *lib. 8. const.* his verbis: *Quod verò nonnulli Philippum diaconum, & Ananiam fidelem fratrem accusant, quòd ille quidem eunuchum baptizauit, hic verò me Paulum, non intelligunt, quod dicemus nos. Dicemus enim, neminem dignitatem sacri ordinis sumere, sed vel à Deo accipere, vt Melchisedec, & Iob; aut à Pontifice, vt Aaron à Moyse: itaque & Philippus, & Ananias non se ipsos elegerunt, sed à Christo Pontifice, & Deo, cum quo nemo comparari potest, electi sunt.* Cæterum illud satis perplexum est, quod Clemens appellat Philippum Coapostolum, cùm diaconum potiùs dicere debuisset; non enim fuit Apostolus ex duodecim Philippus hic, qui descendit in Samariam; quod ex eo perspici potest, quod vt refertur in actis Apost *cap. 8.* cum esset persecutio magna in Ecclesia Hierosolymitana, dispersi sunt omnes per regiones Iudææ, & Samariæ, præter Apostolos; erat autem cum illis dispersus Philippus, qui Simonem in Samaria catechizauit, & eunuchum baptizauit. Prætereà si Apostolus fuisset, habuisset potestatem dandi Spiritum sanctum, sicut cęteri Apostoli; quam tamen non habebat, vt notauit Isidorus Pelusiota *in epist. ad Agigantium*: appellatus ergo est Apostolus, tanquam missus ad Euangelium; vnde Euangelista dictus est in actis Apost. *c. 21.* Omnes autem Euangelistę, & missi prædicare Euangelium, Apostoli vocantur, vt constat ex Paulo *1. ad Cor. c. 25.* ibi: *Visus est post hæc vndecim, deinde visus est plusquam quingentis fratribus, deinde visus est Iacobo, deinde visus est Apost. omnibus.*

Nec etiam obstat, quod de laicis expendebamus, vide-
11 Respondetur augmento difficultatis. licet eos prædicare posse, *ex d. c. mulier, in fine*, & Tertulliani auctoritate; licèt enim laici non possint hodie in Ecclesia prædicare, olim tamen inficiari non potest, primis Ecclesiæ temporibus, sæuientibus persecutionibus, pace adhuc Ecclesiæ non reddita, Episcopos permisisse laicis prædicare, vt notarunt Zonaras, & Balsamon *in can. 64. sextæ Synodi*, & probatur exemplo relato à Nicephoro Calixto *lib. 5. historiæ Eccles. cap. 14* vbi ait: *Cùm Cesareæ degeret (Origenes) Episcopi Palatini legatione quoque ad eum missa ei permisere, vt de sacris litteris doceret, & publicè eas in Ecclesia interpretaretur, quamuis nondum Presbyteri honorem esset assecutus.* Probat Ferrarius *d. lib. 2. de ritu concionandi c 6.* vnde *in d. cap. mulier*, tantùm innuitur, ex licentia Episcopi iuxta priscum Ecclesię vsum posse laicos prædicare. Nec obstat Tertulliani auctoritas suprà relata; non enim loquitur Septimius de prędicatione particulari extra Ecclesiam habita. Nec etiam aduersatur textus *in d. cap. 2. 19. dist.* loquitur enim Pontifex ibi de illis, quibus ex officio competit munus prædicandi; in illis enim non attenditur quales sint, dum tamen quod prædicatur, rectum, laudabileque sit, vt docet Glossa *ibi*, quam sequuntur Archidiaconus, & Turrifcremata. Tandem non obstat textus *in d. c. fin. de officio deleg.* Pro cuius interpretatione discrimen constituendum est inter illum, cui competit proprio, & ordinario iure munus prædicandi, vt Episcopo; & inter eum, cui hoc ministerium delegatum, & commissum est, electa ipsius personæ industria. Primus potest ob iustas excusationis causas in hoc textu, & suprà relatas; alijs committere prædicandi officium: secundus verò neutiquam valet illud subdelegare, cùm electa fuisset eius personæ industria, vt iam notaui *in c. 3. de officio deleg.*

Sed suprà traditis obstare videtur D. Clemens *lib. 2* 12 Explicatur D. Clemens.
const Apost. c. 57. vbi dum Sanctus agit de Episcopis, & Presbyteris, ait: *Deinde hortentur populum Presbyteri, non omnes simul, sed singulariter, & postremus eorum Episcopus.* Ergo ius, potestasque prædicandi, præcipuè Presbyteris, non Episcopis data est. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, S. Clementem, dum post exhortationem Presbyterorum iubet postremum omnium exhortari Episcopum, non ideò voluisse primam prædicationis partem Presbyteris concedere, postremam verò Episcopis; sed potiùs, licèt subobscurè, constituere, primas partes esse Episcoporum, Presbyterorum postremas. Quod exemplum adductum à Clemente satis adstruit, inquit enim, Episcopum similem esse gubernatori nauis; & sic eum loqui debere in Ecclesia, quemadmodum gubernator nauis in naui. Hic autem post aliorum sermones, ac sententias de eo, quid orta tempestate faciendum esse videatur in naui, postremus sententiam suam dicit improbando, aut reprobando aliorum iudicia, cui tandem parere oportet: nec aliter Episcopus, qui Gubernator est Ecclesiæ, loqui debet, non quasi obtinens postremas partes, sed quasi omnium primus, postquam Presbyteri dixerint, ipse approbare, aut reprobare illorum dicta, quasi superior debet. Illud etiam, licèt leuiusculum, non pudet adnotare, simile seu exemplum gubernatoris nauis adductum à Clemente, esse commodissimum: Ecclesia enim nauis est, quare Ecclesiæ materiales sunt oblongæ instar nauis. Vnde idem Clemens *in c. 57.* iubet fabricari ad modum nauis versùs Orientem, vt ipsa forma ędificij admoneat, esse nos in mundo tanquam in mari, quod fluctibus, & tempestatibus assiduè agitatur, quod nauigari oportet ab his, qui ad portum salutis peruenire volunt. Exponunt Cresol. *lib. 1. Mystag. c. 11. & 25. sect. vlt.* Aldrete *in antiqu. Hispan. lib. 2 c. 12.* & nos latiùs illustrabimus *in tit. de Ecclesijs ædificandis.*

C A P V T XVI.

Honorius III. *Episcopo a Assisiensi.*

CONquerente *b* œconomo monasterij S. Benedicti montis *c* Sublasij, nobis innotuit, quod tu iuribus Episcopalibus non contentus, quæ in Ecclesijs, seu *d* Capellis eiusdem monasterij debebas habere, à quibusdam earum procurationem exigis, quas ad dandam procurationem minimè sufficere proponebat, petens vt iure tuo contentus existens, à molestatione dictarum Ecclesiarum super cæteris desisteres: postulans etiam, quod ad omnem litis materiam in posterum amputandam, specificares quæ ratione iuris *e* Episcopalis in eisdem Ecclesijs tibi competerent. Quibusdam iuribus Episcopalibus specificatis, hinc inde lis fuit super præmissis legitimè contestata. Nos autem inspectis probationibus vtrimque receptis, & quæ ab vtraque parte fuere proposita pleniùs intellectis, decernimus, vt in Ecclesijs, seu Capellis ad dictum

f mo-

f monasterium in diœcesi Assisiensi spectantibus habeas canonicam *g* obedientiam subiectionem, reuerentiam, *h* institutionem, & destitutionem, *i* correctionem, ac reformationem, censuram ecclesiasticam, iurisdictionem quoque causarum omnium ad forum Ecclesiæ de iure spectantium, *j* pœnitentias, & *k* sacramentorum omnium, quæ ab Episcopo recipienda sunt, collationem, synodum, & *l* synodatici, seu cathedratici nomine duos *m* solidos Lucensis monetæ, quartam *n* decimationum, ac *o* mortuariorum, *p* visitationem quoque annuam: ita quod cùm ad eas visitandas accesseris, non ampliùs procurationis nomine requiras ab eis, nisi quartam, quam pensatis facultatibus earundem moderatè potuerint exhibere, nec plus cæteris Capellis eiusdem diœcesis in procuratione vllatenus onerentur: & Ecclesiam S. Pauli de Assissa à procurationis onere pęnitus releuamus. Tu autem his iuribus in præfatis Ecclesijs contentus existens, non ampliùs ab eis exigas præter moderatum auxilium, quod iuxta formam Lateranensis Concilij, si manifesta, & *r* rationabilis causa extiterit, cum charitate est postulandum, sicut ab alijs Ecclesijs eiusdem diœcesis necessitate temporis sustinemus.

N O T Æ.

1 a *ASsisiensi*.] Ità legendum est, vt habetur in quinta collectione edita ab Innocentio Cironio. Assisium antiqua ciuitas est in Vmbria, à fluuio Assis ita dicta. Romanorum municipium fuit, sub quorum imperio tandiu fuit, quandiu Romanę Ecclesię Constantinus Magnus liberaliter eam donauit: deinde Longobardorum barbara gens eam occupauit, atque in Ducatu Spoletano eam numerauit: deinceps verò R. Pontifices eam recuperarunt. Fidem Catholicam iam à temporibus Fabiani Pontificis, qui Rufinum eius primum Episcopum illuc miserat, & Episcopum ordinauerat, amplexa est. Hæc celebris ciuitas duo illa paupertatis portenta, Beatum videlicet Franciscum, & B. Claram orbi dedit, vt magnis laudibus eam vrbem extollentes referunt Vuadingus *tom. 1. annal. frat. Minor.* & Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, in Assisiensi Ecclesia*. Huius Ecclesiæ Præsuli Vidoni appellato missa est præsens decisio; siquidem ipse electus fuit anno 1204. & decessit in exordio Pontificatus Gregorij IX. Ad huius Præsulis genua humili sacco prouolutus magnus Franciscus de Assis illam nunquam satis decantatam renunciationem fecit, vt referunt Vuadingus & Vghellius *vbi proximè*.

b *Oeconomo*.] De œconomi officio aliqua adduxi *in c. 4. hoc tit.* & nonulla referam *in cap. vnico, de syndico*.

c *Sublasij*.] Ita legendum existimat Petrus Greg. *in præsenti*, qui confundit hoc monasterium cum celebri monasterio Cassinensi; sed eum suppresso nomine refellit Cironius *in hoc textu*, qui legendum existimat *Sublasi*. Sed existimo legendum esse *Subaxis*, quod monasterium est Ordinis Cisterciensis D. Benedicto dicatum, in diœcesi Assisiẽsi, vt refert Tāburin. *in serie Abbat. verbo Assisien.*

d *Capellis*.] De quibus agemus *in cap. 1. de capellis monach.*

e *Iuris Episcopalis*.] Episcopo alia competunt ex lege diœcesana, alia ex lege iurisdictionali. Ex lege diœcesana spectant ad Episcopum omnia quæ capit; ex lege iurisdictionali, omnia quæ gerit, & administrat, vt notat Cironius *ad hunc tit. in fine*.

f *Monasterium*.] Quod exemptum non erat.

g *Obedientiam*.] Quam omnes Episcopo præstare debent, *c. 2.* vbi dicemus, *de maiorit. & obed.* & ipsi Abbates tempore installationis præstant iuramentum obedientiæ Episcopis diœcesanis, *cap. ne Dei 43. de simonia*. Plura tradunt Bosquetus *ad Innoc. lib. 1. epist. 57. in fine*, & *lib. 2. epist. 45.* Iuretus *ad Iuonem epist. 73.* & nos *in cap. ne Dei, de simonia*.

h *Institutionem*.] Tam in beneficijs, quàm capellis ipsius monasterij, etiamsi electio ad monachos spectet, *c. 1. de capellis monach.* ex ratione generali, quia videlicet institutio, & destitutio cuiuslibet beneficij ecclesiastici, ad Episcopum spectat iure ordinario, vt probaui *in cap. cùm satis, de officio Archid.*

i *Correctionem*.] Tam in clericis, & laicis, vt probaui *in c. 1. hoc tit.* quàm in monachis non exemptis, vt infrà illustrabimus *in cap. graue, hoc tit.*

j *Pœnitentias*.] Ad Episcopum enim spectat pœnitentias iniungere, vt probaui *in cap. 8. hoc tit.*

k *Sacrorum*.] Confirmationis videlicet, & ordinis,
2 vt probaui *in cap. quantò, de consuet. c. 1. de ordinatis ab Episcopo*.

l *Synodatici, seu cathedratici*.] Ex his verbis deducitur, idem esse cathedraticum, & synodaticum, eandemque pensitationẽ cathedratici & synodatici nomine præstari, licèt diuersis nominibus appelletur. Ita docent Petrus Greg. *in præsenti, c. 15.* Filesacus etiam *in præsenti*, Cironius *ad titul. de censibus*, Chopinus *lib. 2. sacræ polit. tit. 7. n. 2.* Hallierius *de sacris elect. sect. 7. art. 7.* Bosquetus *ad Innoc. lib. 1. epist. 20.* Barb. *lib. 3. iuris eccles. c. 20. n. 1.* licèt contrarium teneat Lemaistre *lib. 2. de iuribus Episcop. c. 7. in principio*. Sed refellendus ipse est, cùm nullum adducat pro sua opinione iuris testimonium, & pro communi sententia sint quamplura infrà referenda. Cathedraticum ergo est vectigal certum, quod veluti tributi nomine Ecclesiæ matrici præstatur in honorem Cathedræ Episcopalis, *cap. placuit, cap. inter cætera 10. q. 3. cap. pastoralis, cap. cùm olim, de censibus*, Bosquetus *in notis ad Innocent. d. lib. 1. epist. 26.* Lemaistre *d. c. 2.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. c. 22. n. 39.* quod successisse in locum quartæ decimarum, & oblationum, quam Episcopi percipiebant ex diuisione bonorum facta à S. Simplicio, *in c. videntes, cap. quatuor, cap. de redditibus, 12. q. 2.* existimat Filesacus *in præsenti*. Sed absque ratione, cùm in præsenti textu enumerentur vt diuersa inter iura Episcopalia cathedraticum, quarta decimarum, & mortuariorum: sed quia hoc vectigal soluebatur ab Abbatibus quotannis ad synodum venientibus, dicebatur etiam synodaticum, *cap. olim, de censibus*; quia in synodis præstabatur illis anni duobus temporibus, quibus synodus congregari debebat. Conc. Altissiod. *can. 7. Vt medio Maio omnes Presbyteri ad synodum in ciuitatem veniant, & Kalendis Nouembris omnes Abbates ad Concilium conueniant.* Et quia plerumque post Pascha Synodus congregabatur, hæc præstatio dicebatur Paschalis, *c. 15. de simonia, in 1. collect.* notat Cironius *ad tit. de censib.* & quia hæc pensitatio cathedratici, & synodatici incerta erat, ideò Patres Concil. Bracharensis 2. *can. 2.* relati *in d. c. placuit*, eam taxarunt his verbis: *Præter honorem cathedræ, id est duos solidos, aliquid aliud per Ecclesias tollat.* Quam taxationem probarunt Pelagius *in epist. ad Cresconium*, Gelasius *in epist. ad Fabianum Episcopum*, Patres Concil. Tolet. 7. *can. 4.* & Honorius *in præsenti*. Cathedraticum etiam aliquando accipitur pro illa pecunia, quæ ab Episcopis soluebatur Patriarchę, seu Metropolitano tempore consecrationis, quod appellatur inthronasticũ; quia præstatur, eo quòd in throno ponitur Episcopus, nouella 123. Iustin. c. 3. eius meminerunt Lemaistre *vbi sup. c. 3.* Hallier. *de sacris elect. sect. 7. art. 7.* Bosquetus *ad Innocent. lib. 2. epist. 45.* Filesacus *in pręsẽti, §. 3.* Parexa *in c. 1. de censibus*.

m *Duos solidos*.] Solidi frequens mentio est, tam in Iure nostro, quàm Cæsareo: in nostro *in c. si quis contumax 17. q. 4. c. illud, c. inter 10. q. 3. c. olim, de censibus*: In Cæsareo 3
in l. si verò, ff. de his qui deiecerunt, l. sancimus, C. de donat. l. iubemus 2. C. de erogatione militaris annonæ, lib. 12. l. 1. §. hoc autem, ff. de seruis fugitiuis, l. 42. ff. de ædilitio edicto, l. 34. ff. de iure fisci, l. 3. C. de Episc. & cleric. Solidum autem dictum est perfectius præ cæteris monetæ genus, nempe purissimi auri obryzi. Eius valor nec vnus semper fuit. Apud Romanos erat sextula vnciæ auri, id est ex vna auri vncia sex solidi cõflabantur, & 72. libram faciebant, *l. quotiescumque, C. de Susceptorib. Pręposit. & Arcar. lib. 12.* Isidorus *lib. 16. etymolog. c. 14.* Harmenopulus *lib. 3. epit. tit. 7.* Budeus *lib. 5. de asse.* Alciatus *lib. 3. disp. 9.* Couar. *de veterum numismatum coll. c. 3.* Aliquando etiam ex vna auri vncia cudebantur septem solidi, & tunc 80. libram coæquabant, *l. 1. C. de ponder. in Theodos.* Apud Gallos aliquando solidum 12. denarios continebat, vt constat *ex lib. 5. Capitul. c. 3.* ibi: *De vnaquaque casata solidus, id est duodecim denarij, ad Ecclesiam, vel monasterium reddantur.*

tur. Modò apud ipſos 40. denarios pendebat, *lib.4. tit.75.* Apud Venetos ſolidi argentei ſunt, *c. in cauſa, de cauſa poſſeſſionis*, vbi notauit Cironius *in 5. collect.* apud Longobardos quilibet ſolidus æſtimatur 40. denarijs, *l.1. de quantit. ſolid.*, *in iure Longobardorum*, notauit Lindembrog. *in Gloſſario legum antiq. verbo Solidus*.

4 n *Quartam decimationum*.] Licèt iure communi inſpecto poſt diuiſionem parochiarum, & bonorum Eccleſiæ, decimæ illis parochijs debeantur, à quibus fideles ſacramenta recipiunt, *c. decimas, c. ſi quis laicus 16. q.1. c. fin. de parochijs, c. à nobis, c. quamuis, cap. cùm contingat, c. cùm in tua, c. Apoſtolicæ, de decimis*, Suarez *tom.4. de relig. tit. de decim. c.21.* Barb. *de offic. parochi, c.8. §.2.* Couar. *lib. 1. variar. c.17. n.5.* Hunnius *in encyclop. tit. de decimis, c.4.* Tamen ipſi parochi, qui decimas percipiebant, quartam earum partem Epiſcopis proprijs præſtabant, *c. quoniam 13. c. nullum, de decimis, c. conceſſo 26. 12. q.2.* Epiſcopi enim olim habebant plenam decimarum diſpoſitionem, *c.1. 16. q.7.* vnde poſt diuiſionem parochiarum quartam decimarum partem retinuerunt, vt docent Barb. *vbi ſuprà, §.2. n.17.* Baſilius *de matrim. c.13. §.3.* Valenzuela *conſil. 26.* In Gallia portio iſta erat quarta pars decimarum, Concil. Aurel.1. *can.15.* in Hiſpania verò erat tertia. Concil. Tolet.4. *can.33.* Tolet.9. *can.6.* Nec contrarium probat textus *in can.14. Concil. Aurel.1.* vbi docetur, Epiſcopum dimidiam partem decimarum ſibi vindicare; nam textus ille accipiendus eſt de decimis, & oblationibus propriæ Eccleſiæ Cathedralis, ex quibus non quartam partem, vt ex alijs Eccleſiarum parochialium, ſed dimidiam Epiſcopus exigebat.

o *Mortuariorum*.] De hac quarta Deo volente latè agemus *in c. officijs, c. fin. de teſtam.* De hac quarta, & alijs debitis Epiſcopo agit Alteſſerra *lib.4. diſſert. c.3.*

p *Viſitationem*.] De viſitatione, & procurationibus eius tempore debitis, ſuo in loco agemus videlicet *in c. procurationes, c. cùm Apoſtolus, de cenſibus*.

5 q *Non amplius*.] Vnde ab his capellis, ſeu monaſterijs Epiſcopus exigere non poterat eulogias, quas à proprijs Presbyterijs accipere ſolebat, de quibus in Concilio Meldenſi ſub Carolo Caluo *can.45.* [Debet Presbyteros cum voluntarijs eulogijs tempore congruiſſimo viſitare, & venerari ſuos Epiſcopos.] Leo IV. *epiſt.2. ad Epiſcopos Britanniæ*, ibi: *De eulogijs ad ſacra Concilia deferendis nihil inuenimus à maioribus terminatum, ſed ſicut vnicuique Presbytero placuerit; nam ſi conſtitutum fuerit, illo in tempore benedictiones afferri, forſan minùs libenter ad ſynodos occurrent, & magis venire detrectabunt; quæ, vt arbitror, non ſunt rationabiliter requirendę, nec vltrò delatę reſpuendæ.* Neque etiam petere poterant à monachis inquiſitiones Regias, id eſt quandam pecuniæ collationem, quam Epiſcopi accipiebant, vt Regibus darent; quarum inquiſitionum Regiarum exemplum extat apud Aymonium *lib.5 hiſtoriæ, c.35.* *Exegitque vnuſquiſque Epiſcopus de Presbyteris ſuæ parochiæ, ſecundùm quod poſſibile erat, vt à quo plurimùm quinque ſolidos, à quo minimùm quatuor denarios Epiſcopi de ſingulis Presbyteris acciperent, & nuncijs dominicis redderent.* Et cùm apud Gothos Epiſcopi vt amplam pecuniæ quantitatem Regi erogarent, à Parochis, & alijs Presbyteris requirerent eam, & exigerent, Rex Egica libello oblato in Concil. Tolet. 16. à Patribus petijt, ne huiuſmodi inquiſitiones Regiæ fierent, in hæc verba: *Hoc honorificètia veſtra promulgare curabit, vt nemo Epiſcoporum pro Regijs inquiſitionibus exhibendis parochialium Eccleſiarum iura contingat, neque quaſcumque exinde inquiſitiones, aut euectiones exigere audeat; ſed de prędijs ſuarum ſedium Regio culmini ſolita perquiſitionum obſequia deferat, nihilque de rebus earundem Parochiarum Eccleſiarum cuiuſpiam ſtipendij cauſa dare præſumat.* Quo libello lecto Patres in canone 5. ipſius Concilij ſtatuerunt, nihil eſſe ſumendum à Parochis prætextu Regiarum inquiſitionum.

r *Et rationabilis cauſa*.] Verba ſunt textus *in cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus*, vbi materiam charitatiui ſubſidij dabimus. Interim videndi ſunt Remigius de Gonny *de charit. ſubſid.* Barboſa *lib.3. iuris eccleſ. cap.21.* Lemaiſtre *d. lib.3. de iurib. Epiſcop. c.3.* Petrus Gregor. *in præſenti, cap. vlt.* qui ad huius textus commentarium adeundus eſt. 6

C A P V T XVII.

Idem *Abbati, & Conuentui* a *S. Remig.*

VT iuxta illius ſupremi poſt Chriſtum Paſtoris edictum, paſtor forma factus gregis ex animo dignoſcitur, non dominandi libidine, ſed amore rectè gerendi, debet illum ſalubriter viſitare: ſic exceſſus delinquentium quantùm poteſt corripiens, ne reuelet; ſic increpans, ne confundat; quia cùm iuxta Sapientis edictum ſecretò ſit arguendus amicus, amicitiæ legem violare videtur, ſi econtra palam arguat exprobrando. Attendentes igitur, quod indecens eſt, vt ven. f. n. Remenſi Archiepiſcopo in vos, vel monaſterium veſtrum viſitationis officium exercente, ſæculares interſint, per quos poſſit in *b* clauſtro diſſolutionis materia prouenire, cùm nequaquam benè in clauſtris *c* inducantur: auctoritate præſentium firmiter inhibemus, vt nullos de cætero ſæculares in *d* capitulum, niſi duos, *e* vel tres Canonicos de Canonicis Eccleſiæ ſuæ, in decenti habitu, viris alijs, quotquot expedire viderit, religioſis adiunctis, ſecum viſitationis tempore introducat.

N O T Æ.

1 a S *Remig.*] Eſt celebre Archimonaſterium, ita appellatum, Diuo Remigio Galliæ Apoſtolo dicatum, in ipſa vrbe Rhem. Flod. *lib.2. cap.32.* quod cùm primùm eſſet Canonicorum Regularium, poſtea monachis Diui Benedicti traditum fuit. Eius Eccleſia non tam reædificata, quàm amplificata fuit anno 105. & Leo IX. eam conſecrauit, & conceſſit Archiepiſcopo, & Canonicis Rhemenſibus certis anni diebus Miſſam celebrare in altari Diui Remigij, in ſua Bulla, quam refert Yepes *tom.4. chron. Diui Benedicti, centuria 4. anno 852. cap.3.* in hæc verba: [Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Hincmaro Abbati, & omni congregationi monachorum Diui Remigij, &c. Ex debito noſtri Apoſtolatus poſt aliquas Eccleſias, quas zelo charitatis ſuccenſus viſitaui, &c. ad hanc Eccleſiam B. Remigij dedicandam, de eccleſiaſticis etiam cauſis tractaturus, & definiturus adueni, &c. Hac igitur dedicata Eccleſia, placuit huic idonea, & laudabilia Apoſtolicæ authoritatis, & noſtræ viſitationis relinquere monimenta. Deliberamus itaque, & coram hac Synodo promulgamus, vt hæc Eccleſia hoc priuilegium noſtrę auctoritatis ſupra cæteras Francię Eccleſias habeat, quatenus nulla eccleſiaſtici ordinis, magna, vel parua perſona in hoc altari, quod conſecrauimus, Miſſam celebrare præſumat, niſi Rhemorum Archiepiſcopus, & huius loci Abbas, & cui ipſe licentiam concedet: permiſſa eadem licentia Canonicis Rhemenſis Eccleſiæ bis in anno, in Paſcha ſcilicet, & in Rogationibus, & ſeptem Presbyteris ad hoc officium deputatis, quos & ſcientia ornet, & morum grauitas, & vitæ probitas commendet. Præterea quia hæc Eccleſia ab iniquis peruerſoribus, &c.] Hoc monaſterium amplis donationibus ditarunt, & magnis priuilegijs decorarunt, tam ſummi Eccleſiæ Præſules, quàm Galliæ Monarchæ, vt patet ex Bullis, & priuilegijs compilatis à Yepes *in dicta centuria 4.* Huius ergo monaſterij Abbati Petro miſſa eſt præſens deciſio, quæ etiam reperitur in quinta compilatione Honorij III. apud Cironium.

b *Clauſtro*.] Pars illa cœnobij, ſeu habitationis Monachorum, quæ clauſtrum appellatur, iam in primis monachorum cœnobijs vſitata fuit: eius mentio reperitur in antiquis Monachorum regulis, & in Concil. Turon.3. *c.24.* accuratè cauetur, vt Abbates ſolicitè prouideant ſuis 2

Cano-

Canonicis, vt habeant claustra, & dormitoria. Idem sanxerunt PP. Concilij Trosleiacensis *can.* 3. & in Concilio Aquisgran 2. *p.c.* 15. iubetur, vt in monasterijs, tam monachorum, quàm monialium claustra ædificentur: illustrat, & claustri partes topographicè, & tropologicè exponit Benedictus Haæphtenus *tomo 1. disquis. monast. tractatu 3. disquis.* 2. Vsus claustri varius, multiplexque fuit apud priscos cœnobitas: aliquando lectioni deseruiebat, ibiq; sacrę Scripturę exponebantur. Concilium Meldense *can* 53. *Tam sani, quàm infirmi canonicè vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectionibus, & cęteris diuinæ institutionis insistant officijs.* In eo mandata superiorum exaudiebant. Concilium Magunt. *can.* 9. vbi de claustro, & eius vsu PP. aiunt; *& audiant, quod eis imperetur.* Etiam ad confabulandum certis horis deseruiebat, vt ex Lanfranco, & Petro venerabili refert Gibalin. *de clausura monach. disquis.* 1. §. 2. & 4.

3 c *Inducantur.*] Licèt enim aliqua lege ecclesiastica non reperiatur interdictum sæcularibus monachorum claustra adire, tamen iuxta rectam monasticam disciplinam, & vt silentium in eis seruetur, obseruatum semper inuenio, ne passim, & sine delectu personarum, absque iusta necessitatis causa laici interiora monasterij ingrederentur: quare D. Isidorus *c* 22. *suę regulę*, nullum intra monasterium ingredi permittit, nisi ea lege, vt deinceps nunquam pedem efferret. Idem præscripserunt alij regularum monasticarum conditores, instituendo ianitores, & hospitia propè ipsa monasteria, vt hospites aduenientes ibi reciperentur, ne vlla ingrediendi, vel auscultandi secreti monasterij daretur occasio. Concilium Cæsaraugust. *can.* 3. [Sanctorum Patrum decreuit sententia, ne monasteria diuersoria sæcularium fiant. Vndę quia nouimus, quosdam Abbates, quibus regulariter cura regendarum animarum commissa est, dum quasi patrono affatu aditum sęcularibus in monasterijs attribuunt, diuersas insolentias monachis ibi Deo deseruientibus ingerere, dum & eorum operationem, quos diuinæ pietati placituros alacri curiositate exhibent, deprehendunt; & vitam, & mores illorum quadam mentis pernicie insaustè detrahendo, deturpare non desinunt; & iterum, quod pessimum est, dum extraneis passim commorandi aditus infra claustra monasterij confertur, graue inolescit vitium monachorum, quo & vitam suam per lucra mundialia sectantes degenerant, & se à proprio cęnobio voluptuosa fœditate dissociant: quę res ad hoc nostrorum paterna pietate demulcet animos, vt ea constituamus, quæ & sanctis animabus iuuaminis solamen impendant, & præsumptiones sæcularium remoueant. Quamobrem placuit vniuerso cętui nostro hoc statuere, vel potiùs definire, vt nullus abinceps sęcularium, seu potestatiuè, seu etiam vel ex permissu Abbatis, vel cuiuslibet monachorum, infra claustra monasteriorum hospitandi, vel commorandi habeat receptaculum: excepto quos vita probabiles, egenos, aut paupertate depressos inspectio præuiderit Abbatis, quos & suscipere beneuola voluntate in monasterijs, & alendos eleemosynis modis omnibus sinimus. De reliquis autem personis sęcularibus (sicut iam superiùs à nobis est, permissum) nullum penitus patimur infra claustra monasteriorum hospitandi habere receptaculum: Cęterum si secretius, aut sequestratim à monasterio, ad id quod constructum pro superuenientibus domicilium patuerit, ibi eos suscipere Abbates, vel monachos oportebit, quatenus & vita eorum remotis sęculi conturbationibus in omni opere deifico probabilis inueniatur, & nullius vanissimis distractionibus dehonestentur: aut certè (quod inhonestum est) ne per talium susceptiones dissolutionem incurrant, & à bono proposito vitam suam extorrem efficiant.] De his hospitijs plura Gibalinus *d. c. 2. §. 9.*

d *In Capitulum.*] Capitulum est certus locus monasterij, vbi monachi conueniunt, aut lectioni spirituali operam dantes, aut correctionem monasticam accipientes. Concilium Aquisgran. *can* 69. & 70. *Vt ad capitulum primitus martyrologium legatur.* Amalarius *lib.* 4. *de officijs eccles. c.* 2. *Mos inoleuit, vt per monasteria Deo deuota legatur lectio in Capitulo.* Vnde locus ita dictus, aut quia quotidie vnum capitulum regulæ ibi legebatur, cuius moris meminit Fulgensis *lib. 3. c.* 12 *Quammane, quando in vnum conuenimus, & capitulum de regula coram fratribus legebatur.* Smaragdus in præfatione *in dial. Monach. Et quia mos est monachorum, vt regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus vt iste libellus ad eorum capitulum legatur vespertinum: vel quia in capitulo culparum fit proclamatio, & correctio, & accusato pœnitentia iniungitur, indèq; monacho capitulum fit, aut ille capitulum accipit, locus aliàs anonymus capitulum dicitur.* Probat Benedictus Haæpthen. *lib. 8. disquis. tr.* 1. Illud tamen liquidò constat, eo in loco conuenire solitos monachos, ad correctionem defectuum, & culparum: latè illustrat Haæphtenus *d. propos.* 1. vbi latè de hac correctione, & modo in ea obseruando, pro instructione Prælatorum agit. Cùm ergo capitulum in monasterio sit locus proprius correctionis, ideò Episcopus visitans monasterium, in quo iurisdictionem habet, debet monachos corrigere, & visitare in capitulo, vt hic supponitur. 4

e *Duos, aut tres.*] *Cap. de cętero, c ad audientiam, de clericis non resid.* ita enim habent legitimum numerum ad formandum iudicium visitationis, iuxta illud Ioannis *c.* 8. *In ore duorum, vel trium,* &c. Vnde etiam in visitatione Ecclesiarum sæcularium debet Episcopus procedere cum certo canonicorum numero. Extrauaganti 1. inter communes, *hoc tit.* Trid. *sess.* 24 *de refor. c.* 3. Etiam in visitatione monialium. Clementina *Attendentes, de statu monach.* non tamen debet secum deducere laicos in visitatione regularium, vt in præsenti docetur, ne laici ingrediantur intra septa monasterij, præcipuè in loco sanctiori. Vnde D. Bernardus *epist.* 78. gratulatur Sugerio Abbati B. Dionysij, quia laicos in monasterio non admitteret, ibi: *Iam nullus sęcularibus in domum Dei patet aditus, nullus ad sancta curiosis accessus, nulla iam cum ociosis confabulatio permiscetur.* Deinde quia si sęculares admitterentur cum Archiepiscopo visitante, essent censores disciplinæ monasticæ, & perfectionis religiosæ: quis autem, quæ in visitatione peraguntur, referat ad laicos, quorum vita ita distat à religiosa, sicut cœlum à terra. Pulchrè vtriusque vitę dissimilitudinem describit Anastasius Nicænus *lib. quęstionum in sacram Script. p. 2. q.* 5. his verbis: *Quę rectè peraguntur à sęcularibus, sunt delicta monachorum. Sunt autem quę geruntur à sęcularibus diuitię, gloria, & potentia, & delicię, & caro rectè curata, & liberi, & familia, ad quę cum peruenerit monachus, illicò moritur: quę autem à monacho rectè geruntur, sunt nihil possidere, ignobilitas, imbecillitas, continentia, afflictio, & similia.* Rectè ergo in præsenti deciditur, Præsulem visitantem monachos non debere secum deducere laicas personas. 5

C A P V T XVIII.

Idem *Episcopo* a *Briocen. & Abbati* b *Sagenio.*

DIlectus filius Abbas monasterij *d* Rothonensis Venet. diœcesis exposuit coram nobis, quod *e* tertia pars emendarum, quas homines *f* quinque parochiarum, quę sui conuentus sunt vsibus deputatę, pro suis excessibus soluere compelluntur, ad suum spectat monasterium ab antiquo; & quod inter ipsos homines orta ecclesiastica quæstione, citatio ad eundem, sed examinatio, & decisio quæstionis ad ven. f. n. Venet. Episcopum, & ipsum Abbatem pertinent in communi Cumque felicis memoriæ Innocentius Papa prædecessor noster, conquerente ipso Abbate, quòd prefatus Episcopus super hoc inquietabat eundem, vobis de assensu partium dederit in mandatis, vt vocatis partibus, & auditis hinc inde propositis, causam remitteretis ad ipsum sufficienter instructam, di-

ctus

ctus Episcopus processum nostrum diutiùs impediuit occasione cuiusdam sententiæ, quæ super quibusdam Ecclesijs quoad legem diœcesis extitit promulgata pro eodem. Vnde præfatus Abbas nobis humiliter supplicauit, vt cùm citatio, causarum examinatio, & decisio, ac emendæ ad legem iurisdictionis pertinere noscantur, non sineremus sententiæ memoratæ prætextu negotij processum vlteriùs impediri. Cùm ergo prædicta proculdubio de lege iurisdictionis existant, discr. v. m. quatenus huiusmodi sententia non obstante, procedatis in negotio ipso iuxta traditā vobis formam.

NOTÆ.

1 a *Briocensi.*] In sexta collectione Decretalium legitur *Baiocensi, & Archidiacon. Rothom.* in quinta autem collectione edita ab Innocentio Cironio ita habetur: *Episcopo Briocensi, & Abbati de Sugonio, & Archidiacono Recomensi.* Ego autem ita legendum existimabam, *Episcopo Briocensi, & Abbati S. Sergij, & Archidiacono c Redonensi.* Hæc enim inscriptio, & textus historiæ, & prouinciæ topographiæ, vbi situm est monasterium Rothonense, aptiùs congruit. Ciuitas enim Briocensis: siue Briocopolis, est in prouincia Turonensi, suffraganea Archiepiscopi Turonensis, cui etiam paret Venetensis dicta est Briocensis à sancto Brioco primo eius Episcopo, qui & ciuitati, & diœcesi nomen dedit. Huius Ecclesiæ Præsuli Syluestro dicto missa est hæc decisio, de quo aliqua tradit Chenu in serie Præsulū ipsius Ecclesię.

2 b *S. Sergij.*] Monasterium hoc S. Sergij est Ordinis Diui Augustini, vt testatur Tamburinus *in serie Abbatiarum, verbo Andegauensis:* etiam in eadem diœcesi est monasterium sanctorum Sergij & Bachi martyrum, Ordinis Diui Benedicti, de quo plura adduxerunt Fratres Sarmathani *tom.4. Galliæ Christ. fol.*820. sed, ni fallor, de Abbate S. Sergij in præsenti agitur.

3 c *Redonen.*] Redonensis etiam Ecclesia est suffraganea Archiepiscopi Turonensis, Sedes Parlamenti Britanniæ Armoricæ, prope ipsam ciuitatem Venetensem: quare aliquando ex Ecclesia Redonensi eligitur Episcopus Venetensis, vt assumptus fuit Guethnocus per annos 1177. vt refert Chenu *in serie Præsulum Veneten. n.*45. Legendum igitur est, *Redonensi*, non *Recomensi*, vt vult Cironius; nusquam enim legi in prouincia Turonensi esse aliquam villam, seu Ecclesiam Recomensem.

4 d *Rothonensis.*] Ità legendum est, non *Rothomagensis*, vt legitur in hac sexta Decretalium collectione. Est enim monasterium hoc S. Saluatoris Rothonense, in diœcesi Venetensi, Ordinis Diui Benedicti, constructum à Beato Comboyono, qui illud construxit anno 825. Cuius monasterij Abbati rescripsit Innocentius *in cap. cùm venisset, de in integrum restit.* vbi agitur de ipsius exemptione à iurisdictione Venetensis Præsulis; & apud Innocentium III. *lib.*1. *regestr.*14. *epist.*7. vbi notauit Bosquetus. De Michaele eius Abbate in præsenti agitur, & plura de ipsius monasterij origine, & amplitudine congesserunt Fratres Sarmathani *tom.*4. *Galliæ Christ. fol.*802.

5 e *Tertia pars emendarum.*] Emenda est pœna pecuniaria, quæ ob delictum perpetratum imponitur: differt à multa in eo, quod multa applicatur Iudici, aut Principis Fisco; emenda verò parti. Speculum Saxonicum *lib.* 1. *art.*53. *Et in alijs omnibus, quandocumque pars aduersa emendam, id est satisfactionem acquisierit super emendante, iudex etiam mulctam obtinebit.* Innocentio III. *lib.*1. *epist.* 8. *Ob reuerentiam nostram condemnare emendam paratus erat:* notarunt Lindembrogrius *in Glossario legum antiquarum verbo Emenda*, Vossius *de vitijs serm. lib.*3 *cap.*11. *verbo Emendam.* Emenda tribuitur parti læsæ; & si non sit pars læsa, Ecclesiæ, cuius Parochianus læsus erat, *cap.*2. *de pœnis*, Petrus Gregor. *lib.*4. *partit. tit.*13. *cap. fin. n.*4. Capitul. Caroli *c.*15. Bignonius *in notis ad Marculfum, pag.*491. & 570. Consuetudine tamen Introductum erat, vt in Ecclesia Briocensi tertia pars emendarum ad monasterium Rothonense spectaret, vt in huius textus serie allegabatur.

6 f *Quinque Parochiarum.*] Sex autem Parochiales Ecclesias sibi subiectas obtinebat monasterium de Rothon, si ipsa Ecclesia, vbi constructum erat monasterium, enumeretur: eas refert Innocentius III. in dicta epistola 7. ibi: *Tibi à sex Ecclesijs monasterij præstarentur, quarum vnam perciperes in parochiali Ecclesia de Rothon, aliam in Ecclesia de sancto Godoalo, aliam in Ecclesia de Bani, ac aliam in Ecclesia de Langon; ita videlicet, quod Abbas, & Priores Ecclesiarum ipsarum tres partes, & capellani quartam partem in procurationibus ipsis ponant, & à duabus Ecclesijs, scilicet de Brim, & Sancti Petri de Rothon quatuor solidos pro singulis procurationibus ad subleuationem suam recipiant Capellani.*

g *Cuiusdam sententiæ.*] Quæ extat in dicta epistola 7. in illis verbis: *Monasterium sæpedictum in capite liberum, & à tua iurisdictione prorsus exemptum, decernentes Parochiales Ecclesias eius, quæ minimè probantur exemptæ, tibi diœcesana lege subiectas, ven. fratri nostro Archiepiscopo Turonensi, & dilecto filio Abbati Salmuriensi, Andegauensis diœcesis, & Magistro scholarum Andegauen. nostris dantis litteris in mandatis, vt quod à nobis est sententialiter definitum, faciant appellatione remota firmiter obseruari, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo. Quia verò ipsæ Parochiales Ecclesiæ in procuratione ab antedictis Episcopis prætexata, nimis, sicut asseritur, aggrauantur, ipsis iniunximus, vt si constaret eisdem procurationem ipsam prædictis Ecclesijs existere onerosam, nisi tu ab ipsis commonitus ad æquum volueris condescendere moderamen, ipsi pensatis facultatibus earundem, procurent eam, sublato appellationis obstaculo, moderari: Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ definitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc, &c. vsque incursurum. Datum Lateran.*3. *nonas Martij, Pontificatus nostri anno tertiodecimo.*

COMMENTARIVM.

PRo huius textus expositione eius vera historia repetenda est. Sciendum igitur est, inter Episcopum Venetensem, & Monasterium Rothonense acriter fuisse disceptatum circa subiectionem quarundam Ecclesiarum ad ipsum monasterium pertinentium quoad legem diœcesanam, institutionem videlicet capellanorum in eis, ius exigendi procurationes, & visitandi: cuius controuersiæ decisio primò commissa fuit Sancti Georgij, & Sergij Abbatibus, vt constat *ex cap. cùm venisset, de in integrum restit. cap. cùm venisset, de censibus.* Postea compromissum fecerunt in Episcopos Briocensem & Nannetensem, à quorum sententia appellatum fuit ad Cardinalem G. tituli S. Mariæ in Porticu: tandem Innoc. III. declarauit, prædictas parochias quoad legem diœcesanam parere Episcopo Venetensi, & illius sententiæ exequutionem commisit Archiepiscopo Turon. Abbati Salmuriensi, & Magistro Schol. Andegauen. Huius sententiæ prætextu Episcopus intendebat etiam quoad legem iurisdictionalem ei parere debere, quia lex diœcesana comprehendit sub se legem iurisdictionalem, *cap. auditis, de præscript.* Concilium Ilerdense *can.*3. vbi diœcesana lex comprehendit iurisdictionem, quam Episcopi habent in omnibus basilicis constructis in proprijs territorijs Sed Honorius III. in præsenti contrarium decreuit, & rectè; quia licèt in lata significatione, & acceptione lex diœcesana comprehendat legem iurisdictionalem; propriè tamen, & strictè eam non complectitur, quia alia est lex diœcesana, alia iurisdictionalis, vt supponitur *in cap. conquerente, hoc titulo.* Vnde cùm res iudicata in vna re, non inducat iudicatum in alia, *l. sæpè, ff. de re iudicata, cap. suborta, cap. fin. hoc titulo;* ideò etiam post sententiam prolatam in fauorem Episcopi quoad legem diœcesanam, quoad legem iurisdictionalem tractari, quia diuersa res est: quo modo etiam accipiendi sunt textus *in lege habebat* 13. *ff. de inst. act. l.*1. §. *quæsitum, ff. quando actio de pecul.* 42. *ff. de liber. causa.*

Superest tantùm vt exponamus, quid per legem diœcesanam, quid verò per iurisdictionalem intelligamus in præsenti, & in iuribus suprà citatis, vbi vtriusque legis mentio fit. Et Glossa in præsenti, quam sequuntur Immola hic, Cironius *in paratitl. huius tituli*, existimant, omnia ea, quæ in dando, seu faciendo consistunt, spectare ad legem iurisdictionis, vt ius visitandi, correctio morum, sacramentorum collatio, & similia, quæ recensentur *in d. cap. conquerente*, à principio vsque ad versic. 7 8 *Lex diœcesana.*

Syno-

Synodum. Illa verò, quæ in recipiendo consistunt, spectare ad legem diœcesanam, vt percipere cathedraticum, synodaticum, procurationes, &c. Eos sequitur Bruno Chassaing *de priuilegijs Regul. part. 2. cap. 1.* vbi ait, pascere, ad ea quæ sunt iurisdictionis spectare: pasci verò ad legem diœcesanam. Sed hæc distinctio præterquam quòd nullo iuris testimonio firmatur, refellitur ex eo, nam obedientia, & reuerentia Episcopis debitæ consistunt in recipiendo, & nihilominus spectant ad legem iurisdictionis, *cap. dilecta, cap. his quæ, de maiorit. & obed.* igitur prædicta distinctio vera non est. Omissis igitur hac, & alijs duabus sententijs, quas refert & refellit Cæsar *de ecclesiast. Hierarch. 1. part. disp. 6. §. vlt.* & alia tradita ab Azorio 2. *part. instit. moral. lib. 3. cap. 32.* dicendum est, legem in præsenti textu, & alijs suprà citatis accipi pro ratione, ita vt illa quæ spectant ad Episcopum ratione iurisdictionis Episcopalis, dicantur pertinere ex lege iurisdictionali; & sic similiter ex lege diœcesana, quæ ratione diœcesis spectant ad Episcopum: igitur ad Episcopos alia pertinent ex eo tantùm, quod sunt Episcopi; alia etiam ex eo, quia habent diœcesim. Ea pertinent solùm, quia sunt Episcopi; quæ iure diuino tanquam successoribus Apostolorum competunt, vt iurisdictio, morum correctio, sacramentorum collatio. Alia verò ad ipsos pertinent, quia habent propriam diœcesim, vt quarta decimarum, & mortuariorum, cathedraticum, synodaticum, & similia, quæ etsi fuerint Episcopi consecrati (vt olim plures erant sine Sede) percipere non possunt, quia ea diœcesis præstat. Hæc ergo ex lege diœcesana, id est ratione diœcesis debentur. Alia verò ex lege iurisdictionis, ratione videlicet illius competunt; & hoc modo accipiendus est præsens textus, dum in eo Honorius discrimen constituit inter legem diœcesanam, & iurisdictionalem: quod negare ausus est Butrius contra hanc expressam decretalem.

CAPVT XIX.

Gregorius IX. *Episcopo a Suanensi.*

Graue gerimus, quod cùm in Ecclesiam Sanctæ Mariæ de *b* Orbitello, & quasdam alias existentes in tua diœcesi, ad monasterium S. *c* Anastasij de Vrbe *d* spectantes, nullam iurisdictionem habeas ordinariam, aut etiam delegatam, occasione litterarum nostrarum, quas super correctione clericorum tibi transmisimus, in eas interdicti, ac in clericos earundem suspensionis sententias promulgasti, quanquam Abbas eiusdem monastrij eos corrigere sit *e* paratus. *Et infra*: Mandamus quatenus si est ita, prudenter corrigens per teipsum, quæ minùs prouidè attentasti, prædictas sententias sine difficultate relaxes, alioquin dilecto fil. S. Iusti, & Albaren. Abbatibus, & Archipresbytero S. Ioannis Montis Alti, Tuscanen. Suanen. & Castren. diœcesis nostris damus litteris in mandatis, vt ipsi ex tunc easdem sententias authoritate nostra studeant relaxare. Datum Laterani decimosexto Kalendas Martij, Pont. nostri *f* anno quarto.

NOTÆ.

1 a *Suanensi.*] Ità legitur in hac Raymundi collectione, & rectè. Suanensis ciuitas sita est in Hetruria ad Albim fluuium, prouinciæ maritimæ Senensis, in eminentiori colle, ob triste, atque insalubre cœlum ab hominibus propè deserta; hodie ad magnorum Hetruriæ Ducum ditionem spectat: Cathedrali Ecclesia condecoratur ab anno 980. vt refert Vghellius *tom. 2. Italiæ sacræ, in ipsa Ecclesiæ Suanensi.* Huius Ecclesiæ Episcopo Gualerino dicto missa est præsens decisio, quam ex C. Vaticano Regestri Gregorij IX. *pagina* 52. refert Vghellius *vbi suprà*; ex quo & ego ita restituo.

2 b *De Orbitello.*] Oppidum de Orbitello, siue vt alij legunt, de Orbetillo, cum sua Ecclesia parochiali rurali parebat Episcopo Suanensi, vsquedum Carolus Magnus Imperator, Leoque tertius Pontifex Maximus, illud tribuerunt monasterio Sanctorum Vincentij, & Anastasij propè vrbem, ad Aquas Saluias, vt refert Vghellius *in dicta Suanensi Ecclesia, in principio*, qui illud non vulgare ex Onuphrio refert, oppidum Orbitelli, olim Cosanorum Rempublicam fuisse, quod & arguit vetus lapis, qui adhuc in Orbitelli foro hisce verbis prostat legentibus.

IMP. CÆS. M. ANTONIO
GORDIANO P. P.
AVG. PONT. II.
P. P.

RESPVBLICA COSANORVM,
DEVOTA NVMINI,
MAIESTATIQ. IPSIVS
D. D.

3 c *S. Anastasij de Vrbe.*] Monasterium hoc SS. Vincentij, & Anastasij, ad tres etiam Fontes nuncupatur, ex totidem fontibus ibidem ebullientibus, in locis, quę Apostoli Pauli præcisum caput tribus, vt fertur, saltibus sacrauit. Huius monasterij originem, & constructorem refert Onuphrius Pambinus, & ex eo illustrissimus Manrique *tom. 1. annalium Cisterc. anno* 1140. *cap. 8. n. 5.* in hæc verba: *Ecclesiam, & monasterium ad Aquas Saluias primus construxit Honorius Papa circa annum salutis D. C. XXV. in massa, quæ iuris monasterij Sancti Pauli erat. In qua basilica recondidit caput S. Anastasij monachi, à Persis martyrio coronati, cùm Heraclius Imperator id cum corpore, quod in basilica S. Pauli conditum fuit, Romam transmisisset. Celebris autem erat locus iste ob decem millium martyrum ibidem occisorum, & dormientium memoriam.* Hoc monasterium cum Ecclesia Leo III. à fundamentis restituit, & monachos in eo collocauit. Carolus verò Magnus Imperator illud amplissimo patrimonio ditauit; siquidem ei duodecim oppida in maritima Etruria agri nunc Senensis donauit, scilicet Orbitellum, Caparbium, Ansidoniam, Gilium, Montem Argentarium: Altrecostam, Aquapitem, Montem Acutum, Serpenam, Marsilianum, Sciapilascium, &c. ad monachorum sustentationem: quæ oppida etiam nunc iuris eiusdem monasterij existunt. Senensibus tamen beneficiario iure à superioribus Pontificibus concessa. Hoc monasterium monachis ferè destitutum Innocentius II. Papa circiter annum Christi M. CXL. S. Bernardo Magno Abbati Clareuallensi donauit. Hoc monasterium immediatè subiectum est Sedi Apostolicæ cum Ecclesijs illi annexis.

d *Spectantes.*] Immediatè enim Sedi Apostolicæ subiectum est.

e *Paratus.*] Vt de facto correxit, sententias excommunicationis, & suspensionis in eos proferendo, vt 4
constat ex epistola ipsius Gregorij IX. missa Abbati, & Conuentui S. Anastasij de Vrbe, quam ex C. Vaticano refert Vghellius *vbi suprà*, in hæc verba: *Cùm causam, quæ inter vos ex parte vna, & Priorem, & Capitulum Sanctæ Mariæ de Orbitello, ex altera, super obseruandis sententijs excommunicationis in Priorem, suspensionis in clericos, & interdicti in præfatam Ecclesiam, à te, fili Abbas, prolatis, & quibusdam alijs articulis vertitur, dilecto filio nostro B. tituli sanctæ Pudentianæ Presbytero Cardinali commiserimus audiendam.*

f *Anno* 4.] Idest anno Christi 1230.

COMMENTARIVM.

Ex hac decretali sequens elicitur conclusio: *Per rescriptū, quo Pōtifex iubet iudici ordinario, vt corrigat clericos suæ diœcesis, nō datur ei iurisdictio super exemptos.* 5 Conclusio illustratur.
Probat textus *in cap. licèt, hoc titulo.* Illustrant Parladorius

dorius *lib.3.rerum quotid.c.fin.parte 2.§.3.* Tondutus *tomo 1.resf.c.41.& 42.* Rousselius *lib.4.historiæ,c.5.n.5* Hallier. *in vindicijs, pag.527.* Barb. *de pot.Episc.3.p.alleg.92* Moneta *de commut c.7.n.4.* Heuia *in Curia Philippica,tit.4.c.1.n.4.* Filesacus *in præsenti*, Bruno Chassaing *de priu.Regul.tract 2.propos.3 cap.2.* & alij adducti in *d c.licèt, hoc titulo.*

6 Traditur Ratio dubitandi. Sed hæc Gregorij IX. decisio valdè difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam certum est, clericos sæculares inseruientes in Ecclesijs regularibus, aut monasterio aliquo subiectis, esse sub dispositione Episcopi Diœcesani, ita vt eius institutio, & destitutio ad Episcopum spectent, *c.1.de capellis monach.* ipsique Presbyteri tenentur lege diœcesana Episcopo subsidia præstare, *cap.2.de supplenda neglig. c.de monachis, de præbendis*: sed in præsenti specie clerici, in quorum correctionem intendebat Episcopus, erant sæculares, atque in Ecclesijs parochialibus monasterio subiectis sacramenta administrabant: igitur eorum correctio ad Episcopum, vt ordinarium pertinebat. Fulcitur hæc dubitandi ratio primò ex eo; nam licèt Episcopus, vt ordinarius, non posset prædictos clericos corrigere, tamen in ipsos, vt delegatus iurisdictionem habebat; siquidem rescripto speciali illi correctio clericorum mandata fuit; quæ delegatio quoad subditos proprios superflua erat, cùm iam in eos potestatem ordinariam haberet: igitur ne rescriptum Pontificis superfluum, & illusorium reddatur, debet protrahi ad clericos exemptos, constituendo Episcopum iudicem delegatum in eorum causis, & correctione, vt *in c. ad abolendam, de hæreticis*, & alijs congestis *in d. c. licèt, hoc tit.* Augetur secundò hæc difficultas ex vltimis verbis huius textus, vbi Gregorius IX. iubet Episcopo Suanensi, vt relaxet sententias interdicti, & suspensionis, latas in prędictos clericos, aliàs alij iudices eas reuocent: quæ verba supponunt, sententias prolatas fuisse ab Episcopo iurisdictionem habente; siquidem si inualidæ essent, nullæ declararentur, non autem iuberetur Episcopo eas relaxare, sed potiùs nullas declarare, *c. cùm contingat 36. de offic. deleg. c. per tuas, de sentent. excommun. c.cùm dilectus*, ibi: *Iudicetis illas sententias non tenere*; de religiosis domibus: igitur Episcopus in præsenti, aut tanquam ordinarius, siue vt delegatus, iurisdictionem in clericos aliàs exemptos habebat.

7 De monachorum subiectione. Qua dubitandi ratione ita fulcita obstante, vera est præsens Gregorij IX decisio: pro cuius expositione sciendum est, iam ab eo tempore, quo in Ecclesia Dei monachorum ordo florere cœpit, & legibus, regulisque componi, ac ordinari, variaque hinc illinc monasteria exstrui cœpta, Episcoporum correctioni, ac curę monachos subiectos fuisse, adeò vt eorum quoque regulę, & constitutiones non nisi ab Episcopis locorum, in quibus monasteria erant, probarentur, vt latè fundat Franciscus Hallierius *in vindicijs, lib.4.c.4.* immò in Concilio Agathensi *Canon.27.* cautum fuit, *ne monasterium nouum, nisi Episcopo aut permittente, aut approbante, vllus accipere, aut fundare presumat*; quod & firmatum fuit nouella 5. Iustin. *c 1.* & in Concilio Chalced. *Can.6.* cautum legimus, vt omnia monasteria in Episcopi essent potestate; concessumque Episcopis, vt quas vellent monachis præfigerent regulas: quare D. Augustinus Hipponensis Episcopus suæ diœceseos monachis regulam præscripsit, quæ postea absque vila noua approbatione summi Pontificis Africam, & inde Occidentem vniuersum peruagata est, vt refert Possidius *in vita S. Augustini*. Sic monasterij Lirinensis regula approbata legitur in Concilio Arelat. 3. etsi postea hæc authoritas approbandi monachorum instituta Romano Pontifici fuerit reseruata, vt latiùs dicemus *in c.fin. de religiosis domibus*. Parebant ergo iam à primis Ecclesiæ sæculis omnia monasteria illis Episcopis, in quorum diœcesibus sita, constructa ve erant. Et Episcopos, vt ordinarios Prælatos, monachos iudicare consueuisse, constat *ex c peruenit 9. c. qui verè omnes, 16. quæst.1. c. de religiosis, c. de monachis, c. nullus, c. si quis 15. c. Abbates 16 c. monasteria, cum sequentibus, 18 quæst. 1.* & alijs congestis à Iacobo Gothofredo *in l. 32. Cod. Theodos. de Episc. & Cler.* Michael Roussel. *lib.4 historiæ Pontif. iurisd. c.7.* Francisco Hallierio *in vindicijs, d.lib.4. c.4. per totum*, & expresse cauetur in Concil. Chalcedon. *Can.4.* his verbis: *Qui verè, & sincerè singularem sectantur vitam, competenter honorentur; quoniam verò quidam vtentes habitu monachali ecclesiastica negotia, Conciliaque conturbant, circumeuntes indifferenter vrbes, necnon & monasteria sibi instituere tentantes: placuit nullum quidem vsquam ædificare, aut constituere monasterium, vel oratorij domum, præter conscientiam Episcopi. Monachos verò per vnamquamque ciuitatem, aut regionem subiectos esse Episcopo, & quietem diligere, & intentos esse tantummodò ieiunio, & orationi, in locis, in quibus renunciauerunt sęculo, permanentes; nec ecclesiasticis verò, nec sęcularibus negotijs communicent, vel in aliquo fini molesti, propria monasteria deserentes, nisi fortè his pręcipiatur propter opus necessarium ab Episcopo Ciuitatis, &c. Verumtamen Episcopum Ciuitatis conuenit competentem monasteriorum curam gerere.* Etiam respectu virginum, & sanctimonialium Episcopos eandem curam habuisse, constat ex *lib.2.& 3 constitut. Apostol. Diui Clementis*, & ex Concilio Carthag. 3. *Can.33.* vbi statuitur, vt sacræ virgines cùm à parentibus segregantur, à quibus custodiebantur, vel priuatæ fuerint Episcopi prouidentia, vel Presbyteri, vbi Episcopus absens est, in monasterio virginum, vel grauioribus fœminis commendentur: & *Can.25 Vt clerici, vel continentes ad virgines, vel viduas, nisi iussu, aut permissu Episcoporum, aut Presbyterorum non accedant.* Carthaginensi 4. *Can. 97.* ibi: *Vt qui religiosis fœminis præponendus est, ab Episcopo loci probetur.* Et ibi: *Ad reatum Episcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ præest si sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subijciantur.* Latiùs probabimus *in c.monasteria 8.de vita, & honestat. Cler.* Quam subiectionem omnimodam monachorum erga proprios Episcopos, vt monasticæ disciplinæ congruam agnouerunt, & laudarunt; immò de exemptione monachorum conqueruntur perdocti, & pij viri, præcipuè D.Bernardus *lib.3.de consideratione, cap.4.8.9.10.& ep.42.sub finem, & ep.179.& 180.* Petrus Blesensis *ep.68. & 90.* Iuo Carnot. *ep 65.* Ioannes Saresbar. *lib.7.Polycrat. c.19.& 21. & ep.95.* ibi: *Qui regi velint, perpauci sunt, cùm quisque, vt emancipetur à iugo rectoris proprij, totis viribus quærat. Priuilegio siquidem Apostolico, aut Regio præcepto plurimi tuti sunt, ne iudicibus suis obtemperent, ne iustitiam faciant, ne legi Dei subiecti sint. Non reprehendo clementiam Apostolicæ Sedis, sed hanc indulgentiam eius Ecclesiæ Dei non arbitror expedire. Nihil tale in illa gloriosa familia Christi legimus, licèt & in illis contentio facta sit, quis eorum videretur maior. Nullam emancipationem huiusmodi ab Apostolis factam meminimus, licèt Paulum, & Barnabam audierimus ab inuicem discessisse. Nullam in illa superna ciuitate, quæ sursum est mater nostra, contradictionis materiam credimus; sed nec hic esse debere, nisi vrgentissima ratio flagitet.* Plura adducunt Germonius *lib.3.de sacrorum immunit. c.4.* Bosquetus *in notis ad Innocentium, lib.1.ep.7.* Mendoza *lib.2. Concilij Illiber.c.30* Bignonius *in notis ad Marculfum, pag.419.* Anton. Augus. *in epit. iuris Pont. lib.4.tit.60.& 61 & lib.9.tit.26. & 41.* Crespetius *in summa, verbo Abbas*, Stephanus Durantius *quæst.7.* Petrus Gregor. *lib.1 partit.tit.26.cap.4.* Azor *1.tomo Institut.lib.12.c.10.* Scortia *in selectis, epit. 128.theoremat.341.* Pennotus *historiæ Canon.Regul.lib.1. cap.1.* Barbos. *lib.2.iuris eccles.c.12.num.21.& de potestat. Episc.allegat.105.num.3.* Filesacus *in c.8 hoc titulo*, Duarenus *lib.1. de sacris eccles.cap.20.* latè Bruno Chassaing *de priuilegijs Regul.tractatu 2. propos.1.cum sequentibus*, Gibalin. *tom.2.scient.can.lib.7. cap.9. quæst.3.* Franc. Flores *in differt.sel. ad cap.auditis, de præscr.cap.1.* Quę subiectio legibus diuersarum Ecclesiarum statuta, & obseruata legitur. In Orientali enim Ecclesia, adeò Monachi Episcopo parebant, vt inscio Episcopo nullus regulam monasticam profiteri posset. Concilium Nicęnum 1.*Can.14.* ex Arabico; Trullanum *Can.40. & 41.* In Ecclesia Africana nullus monachus monasterio præfici poterat sine Episcopi consensu, vt probat Filesacus *d. c. 8. hoc titulo.* In nostra Hispania nullus monasticam vitam profiteri poterat, nisi approbante Episcopo. Concilium Tolet. 2.*Can.1.* nec diuina officia alio ritu celebrari in monasterijs poterant, quàm eo, qui præscriptus erat ab Episcopo. Concil Tolet. 11.*Can.3.* in Gallicana Ecclesia omnimodam obedientiam, & reuerentiam Abbates, & monachi suis Episcopis pręstabant. Concil. Aurelian. 2 *Can.21.* Cabilon. 1.*Canon.15.* nec sine litteris commendatitijs Episcoporum peregrè proficisci valebāt.

Con-

Concil. Aurelian. 2. *can.* 13. vbi loco illorum verborum, *Abbates martyriarij, reclusi, vel Presbyteri Apostolica dare non præsumant;* legendum est, *Abbates matricularii*, vt iam emẽdauit Filesacus *in c.* 8 §. 3. *hoc titulo:* & in Concilio Vernensi *can.* 3. generaliter statuitur, vt vnusquisque Episcoporum potestatem habeat in sua Parochia, tam de Clero, quàm de regularibus, vel sæcularibus, ad corrigendum, vel emendandum. Ipsa etiam monasteria Episcopi visitabant, vt si quid contra disciplinam ecclesiasticam, vel monasticam admissum esset, emendaretur. Concilii Vernense *can.* 20. Epaunense *can.* 19. ibi: *Abbas si in culpa reperiatur, aut fraude, & innocentem se asserens, ab Episcopo suo accipere noluerit correctionem, ad Metropolitanum iudicium deducatur.* Prosequitur alia plura huius subiectionis vestigia pro diuersitate prouinciarum, & Ecclesiarum, Filesacus *in d. c.* 8. *hoc tit.* Sed cùm Episcopi monachos sibi subiectos seuerè, & irrationabiliter tractarent, varijsque vexationibus, & grauaminibus opprimerent, Gregorius Magnus *in Concil. Lateran.* cui ipse interfuit, statuit Episcopos Cathedras suas in monasterijs collocare, vel quamlibet potestatem habere imperandi, vel aliquam ordinationem, quamuis leuissimam, faciendi, nisi ab Abbate loci fuerit rogatus, quatenus monachi semper maneant in Abbatum suorum potestate; nec vllus Episcopus vltrò præsumat de redditibus, vel rebus, vel curis monachorum, vel de cellis, vel de villis, quæ ad eos pertinent, quocumque modo qualibet exquisitione minuere. Cuius constitutionis verba reperiuntur *in c.* 5. 18. *q.* 2. Et hæc fuit prima monachorum exemptio, licèt contrarium teneat Barbosa *d. alleg.* 105. *nu.* 12. & *de iure eccles. d. c.* 12. *n.* 24. Etiam huius exemptionis aliud exemplum monasterij sancti Medardi Suessionensis extat apud ipsum Gregorium *lib.* 11. *epist.* etsi ipsum suspectum credat Petrus Marcha *lib.* 3. *concordiæ, c.* 16. & etiam monasterij Classẽsis meminit idem S. Gregor. *lib.* 7. *epist.* 18. prosequuntur alias successorum ipsius Gregorij exemptiones pro temporum distinctione, & varietate, Rousselius *lib.* 4. *historiæ Pontif. iurisd. cap.* 5. *nu.* 5. Hallierius *vbi suprà.* Huius autem constitutionis Gregorij æqualis praxis non fuit in omnibus prouincijs. In Italia enim à tempore prædictæ exemptionis Episcopi remoti fuerunt à iurisdictione in monachos. In Hispania verò, & Gallia diutiùs durauit prædicta subiectio. Quare in Concil. Tolet. 4. *can.* 50. & 52. statutum legimus, *vt Religiosi propriæ regionis* (lege *Religionis*) *qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, siue eis, qui per diuersa loca vagi feruntur, ab Episcopis, in quorum conuentu commorari noscuntur, licentia eorum coerceatur.* In Gallia, etiam in synodo Regiaticina *can.* 14. ita cautum reperitur. [Placuit sanctæ Synodo, vt ab Episcopis primum eorum (monasteriorum) status recuperationis sumat exordium, & omnia monasteria, quæ in Episcoporum sunt potestate, protinus restaurentur.] Cuius illustrationem prosequitur Filesacus *d. c.* 8. §. 3. Necessaria ergo fuerunt in his prouincijs priuilegia concessa à diuersis Pontificibus congregationibus Religionum, quæ per indicem referunt Barbosa *d. alleg.* 105. & *de iure eccles. d. cap.* 12. Bruno Chassaing *d. cap.* 2. imò nonnulli Episcopi huiusmodi iurisdictione se abdicarunt, vt patet ex Marculfi forma *lib.* 1. Flodoardo *lib.* 3. *cap.* 27. Pluraque etiam Cœnobia directò ab eadem Sede Apostolica se ab Episcoporum eximi potestate petierunt: quod vt ab initio ex nimia Antistitum in monachos sæuitia ortum est, vt Gregorius VII. *lib.* 2. *epist.* 69. testatur; ita negari non potest, multos libertatis obtentu fugitasse disciplinam. Etiam Principes sæculares exemptionem monachis concessisse legimus, ita vt Pontifex eos eximeret ab Episcopali iurisdictione. Rex verò quoad temporalia, vt quietè possiderent quidquid illis oblatum, & datum esset; & fiscus remitteret quodcumque ius ab illis præsumere posset, vt veteres historici referunt. Aimonius *lib.* 5. *cap.* 1. Flodoardus *lib.* 2. *cap.* 11. & 17. Gregorius Turonensis *lib.* 3. *cap.* 23. & *lib.* 10. *cap.* 7. Carnot. *epist.* 193. & explicant Petrus Marcha *lib.* 3. *concord. cap.* 16. Rousselius, seu idem Marcha *d. cap.* 3. *lib.* 1. *histor. Pontif. iurisd.*

8 Traditur ratio decidendi. Quibus animaduersis, apparet ratio huius decisionis; nam cùm monachi S. Anastasij, de quibus in præsenti agitur, exempti essent ab omni iurisdictione Episcopali, & immediatè subiecti Romanæ Ecclesiæ, vt suprà dixi, cum suis Ecclesijs ad ipsum monasterium ex donatione Pontificis pertinentibus; ideò etiamsi committeretur à Pontifice correctio excessuum Episcopo Suanensi in clericos suæ diœcesis, non ideò poterat corrigere clericos subiectos prædicto monasterio. Non tanquam ordinarius, quia illi exempti erant à lege & iurisdictione Episcopali, vt probat Cochier *d. part.* 4. *quæst.* 37. Non vt delegatus, quia per dictam commissionem non intendit Pontifex derogare priuilegijs exemptorum, nisi de eis expressam mentionem faciat, vt probat Cochier *vbi suprà, part.* 2. *quæst.* 3. per huiusmodi enim delegationem tantùm excitatur iurisdictio ordinaria, non verò mutatur, vt latè probaui *in cap. licèt, hoc tit.* Rectè ergo sicut ordinarius eos tanquam exemptos corrigere non poterat, nec adhuc excitata iurisdictione corrigere valebat, cùm per rescriptum generale Pontificium non sit sublatum priuilegium particulare exemptionis; manet enim Episcopus tantùm vt Ordinarius, excitata sua iurisdictione. Vnde nullo modo potest animaduertere in prædictos clericos: docent & illustrant Moneta *d. cap.* 7. *n.* 12. Barb. *d. alleg.* 92.

Nec obstat difficultas suprà adducta *ex cap.* 1. *de capellis monach. cap. de monachis, de præbendis.* Pro illius enim solutione duo casus distinguendi sunt. Primus est, cùm Ecclesiæ spectant ad monasterium iure proprio, quia illi subiectæ sunt iure proprio, vbi clerici vt vicarij præficiuntur. Secundus est, cùm Ecclesiæ non parent monasterio, sed tantùm monasterium iuspatronatus in eis habet. Primo casu Abbas, & monasterium constituunt in ipsis Ecclesijs clericum vicarium ad ipsorum nutum amouendum; & illi non parent Episcopo, nec illi aliquam procurationem, aut cathedraticum præstant, *cap. cùm dilectus, de religiosis domibus, Clement.* 1. *de excessibus Prælat. Clem. ne in agro, §. cæterùm, de statu monach.* Secundo verò casu clerici præsentati ad regimen ipsarum Ecclesiarum accipiunt institutionem ab Episcopis. Vnde ab eo destitui, corrigi, visitarique possunt, *cap. pastoralis, de donationibus, cap. cùm & plantare, §. in Ecclesijs, de priuilegijs, cap. cùm inter, de V. S.* quo casu procedunt textus *in d. cap.* 1. *de capellis Mon. d. cap. de monachis:* docent Garcia *de beneficijs, parte* 11. *c.* 7. Flores de Mena *lib.* 1. *variar. c.* 10. Vnde cùm in hoc textu agatur de Ecclesijs parochialibus ruralibus, quæ proprio iure ad monasterium spectabant, ideò clerici vt vicarij in eis constituti, non sunt sub iurisdictione Episcopi. Nec obstat augmentum huius difficultatis; licèt enim de præsenti demandetur Episcopo correctio in clericos suæ diœcesis, quæ iure communi illi competebat; non tamen ideò superflua est, aut inutilis hæc delegatio; prodest enim ad excitandam iurisdictionem, & vt diligentiùs correctionis officium adimpleat ipse Ordinarius, vt plerumque in iure contingit *in cap. licèt, hoc tit.* & alijs ibi adductis. Vnde cùm excitetur iurisdictio, non autem mutetur, seu alteretur; ideò manet tantùm ordinarius, non verò delegatus. Difficilius est secundum difficultatis augmentum, cui vt satisfaciat Glossa *verbo Relaxes*, asserit in hoc textu clericos inseruientes Ecclesijs de Orbitello, non fuisse exemptos à iurisdictione Episcopali, imò potiùs Episcopo paruisse, & ideò sententias in eos prolatas vires habuisse. Sed hæc solutio repugnat verbis ipsius decisionis, ibi: *Nullam iurisdictionem habeat ordinariam, aut delegatam.* Repugnatque textus historiæ suprà relatæ. Quare hac solutione omissa, placet alia solutio ipsius Glossæ, dum asserit, verbum illud *relaxes*, in hoc textu non strictè, & propriè accipiendum esse; sed latè, quasi iubeat Pontifex, sententiam interdicti, & excommunicationis nullam declarari: quomodo etiam hoc verbum *relaxare*, pro nullum declarare, & de facto absoluere, accipitur *in cap. dilecti* 40. vbi notauit Glossa vltima *de testamentis, cap. Odoardus, de solutionibus, cap. audiuimus* 24. *q.* 1. nec insolens est in iure, vt verba *rescindere, relaxare, & irritare*, accipiantur pro nullum declarare, vt *in cap. cùm quidam* 12. *de iureiur. cap. non solùm, de appellat. in* 6. *cap. si qua de rebus,* 12. *q.* 2. *l. in fraudem, §. à debitore, ff. quæ in fraudem creditor. l. is qui* 15. *l. si duo* 16. *ff. de legatis præstandis, l. maximum, Cod. de liberis præteritis, l. vt liberis* 17. *Cod. de collat.* notarunt communiter Primarij *in l. inter cætera, ff. de liberis, & posth.* Baio-Arroyo *in cap. Quintauallis, num.* 74. *de iureiur.* Vnde licèt sententias in hoc textu data nulla esset, vt probat Cochier *vbi suprà, parte* 2. *q.* 40. tamen nulla declarari debet ab ipso Episcopo, vt in præsenti iubet Gregorius.

9 Respondetur dubitandi rationi.

Adhuc

10 Exponitur cap. 2. de sent. excom. Adhuc superiori assertioni aduersatur textus *cap. monachi 2. de sentent. excommunic.* in illis verbis, *prouidentia diœcesani Episcopi est adhibenda;* quæ etiam reperiuntur *in cap. cùm illorum, cap. canonica, eodem titulo.* Ex quibus deducitur, monachorum etiam exemptorum correctionem Episcopo competere. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, textum illum procedere data ignorantia ex parte proprij Prælati, tunc enim eius negligentiam supplebat Ordinarius, antequam tam ampla priuilegia exemptionis Regularibus concederentur. Concilium Altissiodorense *canon.23. Si monachas monasterio adulterium commiserit, aut peculiare, seu proprium habere præsumpserit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per se non emendauerit, aut Episcopo, aut Archidiacono non intimauerit, ad pœnitentiam peragendam in alio monasterio detrudatur.* Latè probaui *in cap. quanto 7. hoc titulo*. Cùm ergo *in d. cap. monachi*, Abbas negligens esset, ideò Episcopi prouidentia desideratur, vt docet Germonius *lib.3. de sacrorum immunitate cap.4. num.27.*

Secundò etiam opponitur textus *in cap.1. de V.S. lib.6.* vbi Legatus, qui est iudex ordinarius, & ordinariam obtinet iurisdictionem, cognoscit de causis exemptorum: igitur quilibet Ordinarius, quoad correctionem habet iurisdictionem in exemptos. Pro cuius textus interpretatione dicendum est, in eius specie Legatum cognoscere de causis exemptorum, non vt ordinarium, sed vt Legatum, qui summum Pontificem repræsentat. Vnde sicut summus Pontifex, qui est superior exemptorum, *cap. cùm tempore 5. de arbitris*, cognoscere potest de eorum causis; ita & eius Legatus, qui ipsum repræsentat. Ad hanc etiam partem, exemptionem videlicet Regularium à iurisdictione ordinaria, spectant, & expendi possunt textus *in cap. fin. de statu monach. cap. de regul. cap. fin de simonia, cap. inter monasterium, cap. suborta, de re iudic. cap. fin. de successionibus ab intestato, cap.2. de capellis monach. cap. cùm olim, de præscript. cap.6. & 7. de exceptionibus, cap. ad hæc, cap. cùm ex iniuncto, de priuilegijs, cap.1. eod. tit. in 6. Clem.2. eod. tit. Clement.1. de sent. excomm.* 11 Intelligitur cap. 1. de V. S. in 6.

CAPVT FINALE.

a Idem

HIs, quibus ex officio in certis casibus competit illos absoluere, qui pro *b* violenta manuum iniectione incidunt in canonem sententiæ promulgatæ, licet alijs huiusmodi absolutionem committere, cùm viderint expedire.

NOTÆ.

1 a IDem.] Gregorius videlicet, qui motu proprio, à nemine consultus, præsentem edidit constitutionem, quod in ipso iam notaui *in cap. fin. de constit.*

b *Pro violenta.*] De hac censura pro violenta manuum iniectione incursa, latè egi *in cap. excommunicatis, cap. nemini, de officio Legati.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio illustratur. EX hoc textu communiter deducitur, *Iudicem ordinarium, cui ex officio competit facultas absoluendi, absolutionem alijs delegare posse.* Quam conclusionem firmant textus *in cap. cùm Episcopus, hoc tit. lib.6. cap. inter cæteras, hoc tit.* & alij congesti *in c.3. de officio delegati*, quibus probatur, iudicem ordinarium posse iurisdictionem propriam alijs committere. Illustrant vltra communiter repetentes in præsenti, Syluester *in summa, verbo Delegatus 1. quæst.8.* Couar. *lib.3. variar. cap.20. nu.6.* Henriquez *lib.13. de excommunic. cap.24. nu.2.* Angelus *verbo Excommunicatio 5.* Sanchez *de matrim. lib.2. disp. 40. n.14. & in præcepta Decalogi, lib.2. cap.10. num.23.* Azor *lib.1. instit. tit.8. cap.10. quæst.11.* Barbosa *1. parte de potest. Episcop. alleg.35. nu.14. & 3. parte, alleg.92. num.18.* Basilius *de matrim. lib.5. cap.31. num.8.* Morla *in emporio, tit.2. n.88.* Fachineus *lib.12. controu. cap.95.* Quintanaduenas *de iurisdict.* Moneta *de commut. vltim. volunt. cap.5. num.557.*

3 Impugnatur hæc assertio. Sed hæc assertio ita communiter deducta difficilis redditur sequentibus iuris principijs. Primum notissimum est, videlicet ea, quæ competunt iure speciali, alijs delegari non posse, vt latè probaui *in cap.3 de officio deleg.* & in præsenti specie probat ipse Gregorius IX. *in cap. fin. §. fin. de officio deleg.* Sed absolutio ab excommunicatione ob violentam manuum iniectionem in clericos, ordinarijs iure speciali competit; siquidem in ipso canone *si quis suadente*, tantùm Romano Pontifici reseruatur: igitur hæc facultas absoluendi ab Ordinarijs delegari non potest. Secundum iuris principium non minùs notum est, delegari non posse simplex ministerium alicui commissum, cùm eius personæ industria electa est, *d. cap. vlt. de officio deleg.* nec etiam delegatum Pontificis illud posse subdelegare, vt probaui *in d. cap.3. de officio deleg.* sed cùm absolutio ab excommunicatione alicui competit, non iurisdictionem, sed certum ministerium obtinet, *cap. si is cui, de officio deleg. lib.6.* igitur non potest delegari similis absolutio. Augetur hæc difficultas ex eo, quia si Episcopus posset absolutionem, seu dispensationem in delictis, seu à censuris alijs delegare, frustra adijceretur cùm Episcopo conceditur hæc dispensatio, vt per se, vel per vicarium suum absoluere, vel dispensare possit, vt signanter adijcitur in Concilio Trident. *sess.24. de reform. cap.6.* vbi conceditur Episcopo, vt per se, vel per vicarium possit in omnibus irregularitatibus occultis, excepta proueniente ex homicidio, dispensare: igitur quia Episcopus iure ordinario non potest committere absolutionem excommunicationis sibi competentem.

4 Traditur ratio decidendi. His difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens Gregorij constitutio, cuius ratio prouenit ex eo; nam iurisdictio, quæ non personæ, sed dignitati competit, ordinaria, non verò delegata est, vt probant in præsenti Baldus *num. vnico*, Immola *in fine*, Couar. *lib.3. variar. cap.20. n.6.* Barb. *part.2. de potest. Episcop. alleg. 35. num.15.* tunc enim iurisdictio dignitati potiùs quàm personæ cohæret; & cùm in futurum Prælatum simul cum dignitate transeat, non potest dici electam fuisse personæ industriam, vt notarunt Menochius *lib.1 de arbitr. quæst.64. nu.17.* Sanchez *lib.2. de matrim. disp.40. num.17.* Basilius Legion. *eod. tractatu, lib.5. cap.31. n.8.* quare cùm facultas absoluendi à censuris concessa officio, seu dignitati in perpetuum ordinaria sit, alteri demandari valet more cuiuslibet ordinariæ iurisdictionis, *l. more, ff. de iurisdict. l. cognitio, §. cùm propriam, ff. de offic. eius, cap. cùm Episcopus, hoc tit. in 6.* Vnde cùm potestas absoluendi ab excommunicatione ob violentam manuum iniectionem in clericum, à Sede Apostolica Episcopis perpetuò certis in casibus concessa sit, vt probaui *in d. cap. excommunicatis, de officio Legati*, rectè Gregorius in præsenti affirmat, licere eis hanc potestatem alteri demandare, quia non personis, sed dignitati Episcopali talis facultas concessa fuit. Latiùs prosequuntur Barb. *vbi suprà, nu.17.* Sanchez *d. disp.40.*

5 Variæ illationes. Ex qua vera ratione huius constitutionis infertur primò, Abbates, & alios Regularium Prælatos, quibus ratione dignitatis, seu officij competit facultas absoluendi monachos se inuicem leuiter percutientes, *ex cap. cùm illorum 21. de sententia excommunic.* posse alteri huiusmodi potestatem committere, vt docent Bonacina *1. tomo, disp.2. de excommunic. quæst.4. puncto 5. num.11.* Etiam infertur, Episcopum posse in casibus, in quibus illi permittitur dispensare in irregularitate, iuxta Trident. *sess.24. de reform. cap.6.* eandem facultatem alijs committere, cùm hæc potestas Episcopali dignitati, non verò personæ commissa sit. Sanchez *vbi suprà*, Bonacina *vbi proximè, n.10.* Deinceps colligitur, posse Episcopum potestatem quam habet dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonium, cùm facilis aditus non est ad R. Pontificem, alijs committere ex eadem ratione,

tione, & etiam potestatem delegare dispensandi in festiuitatibus & ieiunijs, cùm Episcopus in eis dispensare valet, vt resoluunt Couarr. *lib.3. variar. cap.20. num.6.* Sanchez *lib.2. de matrimon. disput.40. num.14.* Barbosa *de potest. Episcop. allegat.35. num.5.* Etiam ex eadem ratione deducitur, potestatem quam habet Episcopus, dispensandi in omnibus impedimentis non dirimentibus matrimonium, excepto castitatis voto, posse eam alijs committere. Barbosa *vbi suprà, num.2.* Hugolinus *de potest. Episcop. cap.60. §.3.* Sanchez *lib.7. de matrimon. disputat.17. num.15.* Bonacina *de impediment. matrim. punct.15. n.3.* Ex eadem etiam ratione poterit committere, & alijs delegare facultatem dispensandi in impedimento affinitatis superueniente inter coniuges ex copula habita cum consanguineo alterius coniugis, in quo dispensare potest Episcopus, *cap.1. de eo qui cognouit consang.* resoluunt Thomas Sanchez *lib.8. de matrim. disp.12. n.16.* Barbosa *suprà, num.8.* Bonac. *num.5.*

6 Respond. difficult. Nec obstat prima difficultas suprà adducta, in qua expendamus, ea quæ competunt iure speciali, delegari non posse, & per consequens nec facultatem absoluendi à censuris, de quibus in hoc textu. Nam principium illud procedit in his, quæ specialiter competunt ratione personæ, & propriæ industriæ, vt probaui *in cap.3. de offic. delegati:* at verò facultas absoluendi à censuris, de quibus in præsenti, iure ordinario Episcopis ratione Episcopalis dignitatis competit. Vnde sicut alia, quæ suprà enumeraui, Episcopus committere valet, ita & hanc absolutionem. Nec etiam secunda difficultas aduersatur, deducta *ex cap. fin. §. fin. de offic. delegat.* nam textus ille procedit in iudice delegato, cui prædicare crucem, absoluere, vel excommunicare committitur; ille enim hæc ministeria alijs subdelegare non potest, quia eius personæ industria electa est. At Gregorius in præsenti loquitur de iudice ordinario, cui ratione dignitatis competit absolutio à censuris, in quo electa non est industria personæ, vnde alijs prædictam absolutionem committere potest. Nec tandem refragatur Concilium Tridentin. *in d. sess.24. de reformat. cap.6.* quia licèt in eo specialiter caueatur, Episcopum per se, vel per Vicarium posse dispensare in irregularitate certis in casibus; non tamen negant Patres alijs eandem facultatem committere posse: nec ex eo decreto euincitur, etiam non adiecta ea clausula, *per se, vel per vicarium*, Episcopum non posse prædictam dispensandi facultatem Vicario delegare, vt docet Sanchez *d. disput.40. num.17.*

TITVLVS XXXII.

De Officio Iudicis.

CAPVT PRIMVM.

a Honorius III. b *Archiepiscopo Sancti* c *Leonardi, & Sancti Benedicti Abbatis Salernitani.*

EX litteris vestris *d* accepimus, quòd cùm causam, quæ inter dilectos filios Abbatem, & conuentum Fossæ *e* Nouæ ex *f* parte vna; & Abbatem, & Conuentum Monasterij *g* Cauen. Salernit. Diœcesis ex altera, super quibusdam possessionibus Monasterij Sancti Petri de *h* Amalphia, quas bonæ memoriæ frater Siluester Monachus Fossæ Nouæ, cùm idem Monasterium Sancti Petri visitasset, eisdem Abbati, & Conuentui Cauen. vendidit, in eiusdem Monasterij Sancti Petri præiudicium, & grauamen, vobis duximus committendam: quia partibus in vestra præsentia constitutis pars dicti Monasterij Sancti Petri proposuit, quod aliquem de ciuitate Salernit. habere non poterat *i* aduocatum, vestrum super hoc *k* officium implorando, tu frater Archiepiscope, eidem de Magistro R. Capuda, *l* Aquensi Thesaurario, *m* Clerico tuo, ad exhibendum in causa ipsa patrocinium *n* prouidisti: verùm frater S. Prior Sanctæ Mariæ de Domino, Cauen. Monachus *o* pro Monasterio suo proposuit, quod id in præiudicium eiusdem monasterij factum fuerat, eò quòd dictus R. clericus, & domesticus tuus erat. Nos igitur decisionem negotij nolentes friuolis exceptionibus impediri, causam ipsam ad vos duximus remittendam per Apost. v. s. mandantes, quatenus exceptione huiusmodi non obstante, in negotio ipso sub. app. obst. sine moræ dispendio, ratione præuia procedatis iuxta priorum continentiam litterarum. Et quia instrumenta monasterij Sancti Petri, quæ ipsis dictus S. eiusdem venditionis tempore tradidit, Abbas & conuentus Cauen. malitiosè occultare dicuntur, ipsos, vt ea vobis *p* exhibeant, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas, sicut iustum fuerit, app. postposita compellatis.

NOTÆ.

1 a HOnorius.] De quo egi *in cap. pen. de constitutionibus.* Præsens decisio reperitur *in cap. vnico, de postuland. in 5. collectione:* sed rectiùs compilatur sub titulo nostro de officio iudicis, nam in eo agitur de officio iudicis, quod exercetur in assignatione aduocati.

2 b *Archiepiscopo.*] Ità legitur in hac sexta collectione, sed non rectè; legendum enim est, *Archiepiscopo Salernitano, & Abbati Sancti Leonardi*, vt ex vetustissimis codicibus emendauit Cironius in præsenti: Archiepiscopatus Salernitanus est in Regno Neapolis, in Salerno, à Lothario I. creatus anno 851. vt retuli *in cap.1. de corpore vitiatis.*

3 c *Sancti Leonardi.*] Monasterium hoc percelebre est in Apulia, Ordinis Diui Benedicti, vt refert Tamburinus *in serie Abbatum v. Salernum.*

4 d *Accepimus.*] Honorius Tertius consultus fuit à iudicibus delegatis circa exceptionem oppositam. Plerumque enim tam iudices ordinarij, quàm delegati super articulis contingentibus consulunt Romanum Pontificem, vt probatur *ex c. in litteris, c. consultationib. c. ex litter. de off. deleg.* & quoties de iure nimium hæsitatur, Princeps consulendus est, *cap. intimasti, 68. de appell.* Euaristus Papa *epist.1. l. Diuus 14. ff. de offic. Proconf. l. vltim. ff. quando appellandum, l.1. & 3. C. de relationib.*

e *Fossæ nouæ.*] Monasterium nobilissimum Fossæ Nouæ Ordinis Cisterciensis, est in diœcesi Terracinensi, constructum à Comitibus Aquitanicis de quo Claudius Robert. *in catal. Abbat. Clar.* ibi: *Est autem Fossa Noua monasterium diœcesis Terracinensis in Italia, fundatum anno MCXXXV. vbi nonnulli volunt fuisse forum Apij, de quo in actib. Apostol.* De eo plura tradit Illustr. Manriq. *to.1. annal. Cister. anno 1135. cap.9. n.7.* 5

f *Ex parte vna.*] Abbates litigabant sine mandato monachorum; nam illi rectè in iudicio adesse possunt per se absque vllo mandato monasterij, *cap. causam, 9. de iudicijs, cap. auditis, 15. de præscription. cap.2. de ordin. cognit. cap. olim, 17. de restit. spoliator. c. dilectus 18. de officio Ordinarij, cap. auditis, de in integr. restitut. cap. accepimus, de fide instr. c. cùm venisset 3. de eo, qui mittit.* ex ratione adducta *in cap. edoceri, de rescript.* quia videlicet Abbates 6

ex officio teneantur negotia monasterij procurare, licèt alios actus absque licentia monasterij exercere non valeant, *cap. contingit 3. de transact. cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælatis*, Barbosa *in dicto cap. edoceri*. Supponendum etiam est in nostro textu Abbates non per se, sed per syndicum in iudicium comparuisse; quia monachi ab strepitu iudiciali debent semoueri, *cap. vnico, de syndico*; nec contrarium probat noster Honorius, dum affirmat, inter Abbates causam agitari; intelligendus enim est media syndici persona, quo modo etiam intelliguntur textus *in cap. 2. cap. suscitata, de in integr. restitut. cap. insuper 6. de testibus, cap. dilectus 2. de capell. monachor. cap. cùm olim, de priuileg.* iunctis traditis à Barbosa *lib. 1. iuris Ecclesiast. cap. 36. num. fin.* Osuald. *ad Donell. lib. 18. comment. cap. 12. litt. X.* Bosqueto *ad Innocentium III. lib. 2. epist. 105. & 122.*

7 g *Cauensis.*] Monasterium Cauense est in Ciuitate Cauensi Campaniæ, Ordinis Diui Benedicti, constructum anno ML. vt refert Yepes *tom. 3. chron. Diui Benedicti, in d. anno ML.*

8 h *Amalphia.*] Monasterium Sancti Petri de Amalphia, Ordinis Cisterciensis, parebat quoad spiritualia, & temporalia monasterio Fossæ Nouæ: vnde Abbas Fossæ Nouæ potuit illud visitare, negotiaque eius procurare, tam in iudicio, quàm extra, *cap. ex transmissa, de præscriptionibus, cap. præterea 10. de transactionibus, cap. inter dilectos, donat.* & res vnius monasterij in aliud transferre, *cap. 1. de rebus Ecclesiæ*, sicut Episcopus potest procurare quaslibet res Ecclesiæ suæ diœcesis, *cap. neganda 10. quæst. 1. cap. inter 16. quæst. 3. cap. fin. de success. ab intestat.*

9 i *Aduocatum.*] Idest patronum, seu defensorem, quem non vulgò dicimus *Letrado*; non enim aduocatus accipitur in præsenti pro eo, qui iudicis officio fungebatur primis Ecclesiæ sæculis, de quo Balsamon *in canon. 78. Chalcedonens. Concil.* Cuiacius *in constitution. 2. Federici, lib. 5. feudorum*, nec pro aduocato Ecclesiæ patrono, de quo *in cap. præterea, cap. cùm autem, cap. quia, de iurepatronat.* vbi Cironius, & nos plura dabimus.

10 k *Officium implorando.*] Hæc clausula vulgò, & vtiliter libellis adijcitur: apud nos ita concipitur; *Y el officio de v. m. imploro*; cuius virtute licèt aliàs iudex nec teneatur, nec possit impartiri officium suum ad vtilitatem priuatam, *cap. 1. vt lite non contestat. cap. bonæ 1. de postulat. Prælat. l. 4. §. hoc autem, ff. de damno infect.* docet licèt Castillo *de alim. cap. 21.* potest tamen officium suum in vtilitatem priuatam impartire, vt in hac specie, quia tunc tale officium succedit loco actionis. Azeued. & alij apud Gundisaluum de Paz *in praxi, tom. 1. tempor. 4. num. 36.* Heuia *in Curia Philipp. §. libello 11. num. 14.*

11 l *Aquensis.*] Aquensis est ciuitas apud Gallos dicta Aix, cuius meminerunt Antonius *in itiner.* Scaliger. *lib. 1. lectionum Auson. cap. 6.* quam hoc sanè nomine Aquas appellari memorant, ab aquis calidis, quæ eò loci scaturiebant: habet Ecclesiam Cathedralem Deiparæ Virgini dicatam, cuius originem, & amplitudinem, ac Præsulum seriem referunt fratres Sarmathani *tomo 2. Gall. Christ. fol. 187.* Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

12 m *Clerico.*] Licèt prohibitum sit clericis Aduocatorum officio fungi, *cap. 1. & 2. de postulando*; tamen illud procedit in iudicio sæculari: at verò in ecclesiastico, & pro miserabilibus personis, in iudicio patrocinium præstare valent, *can. 28. Synodi Carthag. cap. 1. de vita, & honestate, in 5. compil. cap. veniens 38. de testib. cap. ex tenore, de foro compet.* Concil. Emeritan. *can. 11.* latè dicemus *in d. c. 1. de postul.*

13 n *Prouidisti.*] Sed statim agnoscitur ea difficultas; nam vt ex epigraphe notauimus, duo fuerunt iudices delegati à Pontifice designati in præsenti: sed quoties sunt duo iudices dati, vnus sine alio in causa procedere non potest, *cap. causam, de officio delegat. cap. veniens, de renunciat.* Anguian. *de legib. lib. 2. cap. 25.* Moneta *de commut. cap. 8. num. 13.* igitur Archiepiscopus solus non poterat aduocatum assignare, nec in causa procedere. Huic difficultati vt satisfaciat Cardinalis in præsenti casu affirmat, iudices delegatos in præsenti datos fuisse cum clausula, *quod si omnes*; vnde virtute huius clausulæ vnus sine alio in causa procedere poterat, iuxta tradita à nobis *in cap. sciscitatus, de rescriptis*. Sed hæc interpretatio diuinationis vitio laborat, siquidem ex textu non constat, prædictam clausulam in rescripto adiectam fuisse: quare hac solutione omissa, veriùs dicendum est, ideò Archiepiscopum in præsenti tantùm designasse aduocatum, quia ipse tantùm iudex, & superior erat ipsius Roderici, qui tantùm compellere poterat ipsum, vt susciperet aduocati munus: Abbas verò sancti Leonardi eius superior non erat, vnde illum aduocatum designare non valebat.

o *Pro monasterio.*] Monachus enim cum mandato superioris potest negotia monasterij in iudicio per se, aut per procuratorem tractare, vt dicemus *in cap. vnic. de syndico*. 14

p *Exhibeant.*] Hæc decisionis pars difficilis videtur ex eo; nam reus nullo iure tenetur edere instrumenta actori ad fundandam, & probandam suam intentionem, *cap. 1. de probat. l. qui accusare, Cod. de edendo, l. nimis, Cod. de testibus l. cogi, ff. de petit. hæreditat.* plura Barbosa *in d. c. 1. num. 6.* Parexa *de instrum. edit. tit. 5. resol. 3.* Ergo monasterium Cauense in hac specie non tenebatur edere instrumenta monachis Sancti Petri. Huic difficultati respondendum est, prædictam regulam, & vtriusque iuris principium limitari, cùm instrumenta non sunt rei, sed actoris, vel amborum, quoad proprietatem communia: tunc enim reus cogitur edere instrumenta actori, *cap. G. Perpetuus, cap. contingit, de fide instrum. l. non est nouum, cum seq. ff. de edendo, l. 1. §. si, ff. quæ, familiæ ercisc und.* Barbosa *d. tom. 6. in d. c. 1.* Vnde cùm in hac specie instrumenta essent monasterij S. Petri, iustè monachi Cauenses compelluntur illa exhibere. 15

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens deducitur communiter disputanda assertio: *Ad officium iudicis pertinet aduocatum parti assignare, & potest nominare domesticum.* Eam probant text. *in cap. infames, vers. si verò, 3. quæst. 7. c. 1. vt lite non contest. cap. si annum 3. de iudic. in 6. l. 1. §. ait Prætor, ff. de postuland. l. prouidendum, Cod. eodem tit. l. illicitas, §. ne potentiores, ff. de offic. Præsid. l. nec quidquam, §. fin. ff. de off. Procons. l. 6. tit. 6. par. 3.* illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petr. Greg. *lib. 5. partit. tit. 7. cap. 2.* Cironius *in præsenti*, Ianus Langlerus *lib. 1. semestr. cap. 1.* Mancius *de aduocat. n. 2.* Paz *in lege 19. styli*, doctè Guibertus Costanus *quæst. c. 10.* Carrasco *ad leges recopil. n. 33.* 16 Conclusio traditur, & probatur.

Hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Et primò aduersùs eam partem, vbi asseritur iudicem ex officio debere aduocatum parti assignare, ea insurgit ratio; nam potest litigator, imò tenetur per seipsum, non per aduocatum causam in iudicio proponere, & tractare; *cap. pastoralis, de iudicijs, cap. 1. eodem tit. in 6. l. 23. tit. 1. partit. 3.* Didacus Perez *in l. 8. glossa 1. tit. 3. lib. 2. ordin.* igitur non tenetur iudex ex officio parti aduocatum assignare. Accedit, nam si aduocatus à iudice assignaretur, posset compelli ab eo patrocinium præstare: sed compelli nequit, vt docet Corras. *vbi suprà*, & probatur exemplo procuratoris, qui compelli non potest aliquem defendere, *l. filius, §. inuitus, ff. de procurator. l. inuitus, C. eodem tit. l. 2. §. si plures, ff. de curator. bonis dand.* Donel. *lib. 18. comment. cap. 13. & 16.* igitur in hac parte nullum est iudicis officium. Secunda in secundam partem, vbi asseritur aduocatum domesticum prætextu familiaritatis recusari non posse, ex eo prouenit, nam creditur facilè iudicem illius in partem proniorem esse futurum, cum quo vsus, & commensalitas intercesserit; cùm inde magnum amicitiæ vinculum oriri nemini dubium sit. Est enim, inquit Cicero *in Lælio*, non mediocre amicitiæ condimentum sermonum, vitæque communio: & quotidiana consuetudine familiaritatem sic augeri, vt ea nihil esse possit coniunctius, ipse prodit *lib. 18. epistol.* Vnde temporibus Augusti iudicibus, qui quotannis eligebantur, prohibitum fuit, ne eo anno in domum alicuius, qui causam in iudicio haberet, ingrederentur, referente Dione Cassio *lib. 54. in August.* ergo aduocatus domesticus iudicis, vt suspectus recusari valet. Accedit, nam ex quibus causis iudex recusari valet, ex eisdem procurator remoueri potest, *l. ante litem, cum duabus sequent. ff. de procurat.* Vulteius *de iudicijs, lib. 2. cap. 2. num. 114.* Sed cùm iudex familiaris est vnius ex partibus, recusari potest, *c. accusatores 3. quæst. 5. cap. insinuante, cap. cùm R. de offic. deleg.* 17 Impugnatur hæc assertio.

delegat. igitur, & aduocatus. Tandem nam testis domesticus, vt suspectus reijci potest, *c.fin.quæst.*4. sed aduoca-
18 tus testis est facti, & iuris, *cap.pastoralis, de iudicijs,*
Traditur ratio decidendi. *l. quisquis C. de postuland.* igitur Rodericus vt domesticus iudicis recusari poterat.

His rationibus minimè obstantibus defensanda est supra tradita assertio; quæ iam authoritatibus vallata, etiam rationibus fulcitur. Primæ enim partis ratio ex eo prouenit, nam frequenter euenit ob potentiam aduersarij alteram partem patrocinio aduocati carere, & tunc æquissimum est, vt aduocatus à iudice parti assignetur, ne iudex patiatur inferiorem à potentiori iniuria affici, *l. illicitas, §. ne potent ff. de off. Præs.* si enim à iudice non assignaretur aduocatus parti ipsa indefensa à potentiori aduersario opprimeretur, *l. nec quidquam, §. obseruare, ff. de officio Proconf.* Vnde apud Romanos magna cura erat, vt nemini aduocatus defuisset: quàm ob rem cùm Cicero causam Murenæ aduersùs Sulpitium familiarem suum perorasset, ab ipso conquestus, ita respondit: *Etenim si me tua familiaritas ab hac causa remouisset, & si hoc quidem quinto Hortensio, & M. Crasso clarissimis viris, si item cæteris, à quibus intelligo tuam gratiam magni æstimari, accidisset, in ea ciuitate Consul designatus non haberer, in qua nemini vnquam infirmo maiores nostri patronum deesse voluerunt.* Eò etiam pertinent plures casus, in quibus aduocati à iudicibus designati fuerunt. Plinius enim iunior à Senatu seipsum aduocatum datum fuisse Prouincialibus Afris aduersùs Priscum testatur *lib.2. epist.* item Legatis Bæticæ contra Maram, idem refert *lib.10. ad Tacitum.* Rectè ergo in præsenti asseritur, ad iudicis officium spectare parti aduocatum non habenti illum assignare, & aduocatum posse à iudice compelli patrocinium litiganti præstare: constat *ex l. prouidendum 7. verf. Si quis verò, ff. de postul. l.16. & 24. tit.16. lib.2. recopilationis*: probat primarius noster Richardus *in §. si tutor, n.7. de inoff. testament.* Secunda etiam pars nostræ assertionis ratione non destituitur; nam licet cùm pars familiaris est iudicis, iudex recusari valeat, *cap. accusatores 3. q.5. cap. insinuante, de off. delegati, l. apertissimi, Cod. de iudicijs,* plura Petrus Gregorius *lib.1. syntagm. cap.3. n.6.* Balboa *in cap. cùm speciali, de appellat.* non tamen si aduocatus est familiaris, quia non æqualis suspicio est in eo, ac in parte, cum causa, quæ disceptatur, non sit ipsius aduocati, nec ipse litiget, sed tantùm parti litiganti patrocinium præstet, argumento legis *qui cum maior, §. patroni, ff. de bonis libert.* Pichardus *in manuduct. §.10. n.1.* quare rectè in præsenti deciditur, iustam non esse recusationis causam, si aduocatus familiaris sit, aut domesticus iudicis: docet Langlerus *lib.2. semestr. cap.1.*

19 Nec obstant argumenta suprà adducta. Non primum
Soluuntur difficultates. deductum ex dicto capite *Pastoralis*; procedit enim principium illud in facto ipso proponendo coram iudice; illud enim per se referre, & narrare debet actor; ius tamen, quod ex facto procedit, proponi, & allegari debet per aduocatum, *cap. cum causa, 62. de appellationib.* Nec obstat augmentum difficultatis; nam certum est, aduocatum à iudice parti assignatum, compelli posse patrocinium præstare, nisi assignetur contra fratrem, aut similem personam sanguine coniunctam, *l. humanitatis, C. de excusat. tutor.* vel si negotium ad se pertineat, *l. interdum, ff. de rei vindic.* aut si litem improbam suscipere iubeatur, *l. rem, §. patroni, Cod. de iudicijs*; & alijs casibus mira eruditione illustratis à Langleo *lib.1. semestr. cap.1.* & ad praxim adductis à Carrasco *ad leges recopil. num.33.* Sed cùm in nostro casu aduocatus non designaretur contra personam coniunctam; ideò compelli poterat monasterio patrocinium præstare. Nec obstat, quod de procuratore dicebamus: iure enim ciuili aduocatus magnoperè distat in hac parte à procuratore; nam procurator non ita necessarius est, ac aduocatus. Accedit, quia procurator mandato constituitur: sed mandatum suscipere nemo cogitur, *l. si mandauero, 22. §. vltim. ff. mandati*; vnde procurator inuitus nemo constituitur. Nec secundùm augmentum obstat, quæ enim in eo expendebamus, procedunt in parte, quæ familiaris est ipsius iudicis; aut in teste: non verò locum habent in aduocato; testis enim deponit iuxta factum, & illi fides adhibetur, *cap.2. de consuetudine*; aduocatus verò testis iuris est, nec illi creditur, nisi quantum de iure probat, *l. ab ea parte, ff. de probationib.* Docent Hostiensis, & Butr. *in præsenti*: vnde aduocatus non recusatur ob easdem causas ac testis.

Primò superiori assertioni aduersatur textus *in capit.* 20
prout 4. de dolo, & contumac. vbi cùm disceptaretur causa Exponitur, c. prout 4. de dolo.
super quibusdam decimis, & reus aliquamdiu contumaciter abfuisset, & deinde cautionem iuratoriam præstitisset, iudicioque sisti promisisset certo die, cùm comparuisset, noluit respondere, ea ratione, quia aduocatum non habebat, nec inuenire poterat. Quæsitum fuit, an ex eo legitimè excusatus esset? Vrbanus III. decreuit, illum non excusari à contumacia: ex quo decreto expresè constat, parti aduocatum non habenti succurrendum, aut consulendum non esse illum assignando; imò ad vlteriora esse procedendum. Augetur difficultas hæc *ex cap.1. vt lite non contest.* vbi parti asserenti se non inuenire aduocatum, induciæ præstantur, vt illum reperire valeat, nec interim contumax iudicatur: quod etiam probatur *ex l. si ab hostibus, §. vlt. l. ait Prætor, §. vlt. ff. ex quibus causis maiores, l.1. Cod. de dilationibus*: igitur non rectè decreuit Vrbanus III. contumacem iudicari eum, qui aduocatum non habuit. Pro huius textus interpretatione dicendum est, in ea specie aduocatum parti non assignari, quia iam illum habebat; illum autem non expectari, quia ex dolo, & malitia abfuerat; & tunc nec ipse aduocatus expectatur, nec parti induciæ conceduntur: vnde in quibusdam libris rubrica illa, sub qua iacet textus *in d. cap. prout 4.* ita concipitur, *De dolo, & contumacia alterius partis punienda, & de aduocato non expectando,* vt referunt Cuiacius *in d. cap. prout 4.* Antonius August. *in notis ad eam rubr. in prima collect.* Si verò non ex malitia reus proponeret se aduocatum non habere, induciæ concederentur, aut aduocatus illi assignaretur; non tamen ex eo, quod aduocatus absit, & sententia proferatur, ideò irrita bitur, *l. velamento, C. de postuland. l.1. C. de repudiand. bonor. possess.* nisi causa fisci sit, iuxta textum *in l. si fiscus, ff. de iure fisci, l. vltima, C. de aduocat. fisci.*

Secundò aduersùs suprà traditam conclusionem expen- 21
ditur textus *in cap. ex insinuatione 50. de appellation.* vbi Intelligitur c. ex insinuat. de appell.
inter Canonicos ex parte vna, & Camerarium ex parte alia lis vertebatur coram iudice ordinario. Camerarius ab eius sententia appellauit ad Romanum Pontificem: iudex ipse, qui causæ illius fauebat, ex eo quod eius aduocatus commensalis erat, terminum præscripsit, intra quem partes Romæ comparerent, causamque disceptarent, & ea finita reuerterentur: quæsitum fuit, vtrum iudex ordinarius iuxta, vel contra ius procederet? Et respondetur, iniustè eum terminum præscripsisse; & causa commissa fuit certis iudicibus delegatis. Ex qua facti serie facilè depromitur, iudicem suspectum esse ex eo, quod aduocatus commensalis erat; siquidem ab eo causa auocatur, & alijs iudicibus committitur: igitur etiam in nostra specie iusta recusationis causa erat nimia familiaritas ipsius aduocati cum iudice. Pro huius difficultatis solutione dicendum est, exceptionem illam commensalitatis aduocati reiectam fuisse à Romano Pontifice, nec eam causam dedisse appellationi, aut delegationi; ideò enim causa commissa fuit iudicibus delegatis, quia quoties ex iusta causa prouocatum est à iudice, non est illa causa remittenda, secus verò si iniustà, & à nullo grauamine appellatum sit, *capit. cùm in Ecclesia, cap. accepta, de appellation.* Vnde cùm *in dict. cap. ex insinuatione,* appellatum fuisset ex iusta causa; non debuit negotium iterum ad ipsum remitti; sed potiùs diuersis iudicibus committi; quo modo intelligitur textus *in cap.6. de appellation. in 5. compilat.* in illis verbis: [Significauerunt nobis ven. f. Episcopus, & dil. f. Decanus, & Capitulum Beluacen. quod Magister I. Siluanecten. Rhotomagen. Canonicus, olim pro assequenda in Ecclesia Beluacensi præbenda nostras ad bonæ memoriæ Episcopum Parisien. & eius collegas litteras executorias impetrauit; cùmque ijdem partes ad suam præsentiam conuocassent, pars prædictorum Episcopi, & Capituli recusarunt ipsum Parisien. Episcopum, vt suspectum, pro eo, quod aduocatum partis alterius clericum, & commensalem suum contra eos in causa eadem, eis reclamantibus admittebat, cùm dixisset publicè, sicut erant parati sufficienter probare, se scire firmiter, tanquam qui in tractatu ipsius negotij fuerat coram ipso Episcopo, qualiter res esset huiusmodi processura: atque ad cognoscendum de causa suspicionis huiusmodi arbitros petierunt, quos quia ipsi iudices denegauerunt eisdem, pro parte ipsorum fuit ad nostram audientiam appellatum. Quocirca mandamus, quatenus si est

ita reuocato in statum debitum quidquid post appellationem huiusmodi inueneritis temerè attentatum, in causa iuxta priorum continentiam litterarum, app. remota, ratione præuia procedatis.]

22 Exponitur c. insinuante, de offic. deleg. Tertiò aduersatur traditæ assertioni textus *in c. insinuante 25. de officio delegati*; vbi cùm controuersia verteretur inter quemdam Rectorem, & Thomasium super iure parochiali, causa fuit commissa Episcopo Vuigorniensi, eius vicario, seu officiali, & coniudici, cum clausula, *quod si non omnes*. Lite contestata, & testibus iam receptis, prædictus Episcopus Rectorem in suum familiarem admisit, vnde Thomas exceptionem dilatoriam recusationis proposuit; nam cùm de nouo emersisset, potuit eam post litem contestatam apponere, *cap. pastoralis 4. de exceptionibus*, *l. Julianus 17. ff. de iudicijs*, Osualdus *lib. 17. ad Donel. cap. 2. littera O*, petijtque vt causa alijs iudicibus committeretur. Romanus Pontif. alijs iudicibus eam commisit terminandam. Ex quo Pontificis decreto deducitur, non solùm recusari potuisse Episcopum prætextu familiaritatis cum litigatore, verùm & eius vicarium, seu officialem: igitur in nostro textu iusta causa recusationis erat, si aduocatus iudicis familiaris, & domesticis erat. Accedit, nam recusato iudice ordinario, eius Vicarius de causis, tam ciuilibus, quàm criminalibus cognoscere potest, *l. vnic. C. si quacumque præditus*: igitur in eo textu, etiam recusato Episcopo, eius familiaris in causa procedere valebat. Huic difficultati vt satisfaciant antiquiores in eo textu, affirmant Episcopum Vuigorniensem iustè recusari ob partis familiaritatem; quia sicut testis familiaris, ita iudex recusari potest, *c. accusatores 3. q. 5. c. in litteris, de testibus*; iudex enim, qui quolibet modo fauet vni parti, recusari valet, *c. super 27. §. si verò, c. suspicionis, de officio deleg.* Officialem verò iam vt suspectum in eo textu recusari, quia creditur facilè ab ipso Episcopo peruerti posse, cùm moris humani sit illum vereri, cuius iudicio, & voluntate nunc erigimur, nunc deprimimur, *cap. 1. 16. q. 2.* Vnde cùm præsumeretur, vicarium in eo textu obsequij ratione ad Episcopi placitum trahi posse, iustè ob suspicionem Episcopi ipse recusatur, vt pluribus relatis docet Narbona *de appellat. à Vicario, part. 1. n. 135.* Nec obstat textus *in d. l. vnic.* Cui respondendum est, cum specialiter procedere in Vicario Præfecti Prætorio, cui dirigitur constitutio illa. Vicarius enim Præfecti Prætorio mittebatur in prouincias cum propria iurisdictione, non ab ipso Præfecto, sed à Principe data, *l. 1. §. 2. ff. de legat. 3. l. 1. Cod. de officio Vicarij*, *l. vltima*, *Cod. de modo mulctar.* quare cùm proprio iure iurisdictionem haberet, cessat ratio obsequij erga Præfectum. Vnde ex causa suspicionis Præfecti non recusatur Vicarius. Docent Germon. *lib. 2. animaduers. c. 21.* Narbona *vbi suprà, num. 129.* Quam differentiam inter Vicarium Præfecti, & alios pulchrè describit Cassiodor. *lib. 6. epist. 3.* ibi: *Vices agentium mos est sic iudicum voluntatibus obedire, vt suas non habeant dignitates: splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis, & quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprij non habent iura fulgoris. Tu autem Vicarius iure diceris, & tua priuilegia non relinquis, quando propria est iurisdictio, quæ datur à Principe: habes enim Præfecti aliquam portionem, & vice sacra sententiam dicis.*

Ex suprà traditis exponendus est textus *in c. causam 17. de offic. delegat.* cuius aliæ partes extant *in c. 3. de dolo, cap. causam 4. c. causam 7. qui filij sint legit.* vbi proponitur, certam causam natalium commissam fuisse Episcopis Londinensi, Exoniensi, & Vuinton. sed vnus ex litigatoribus proposuit collitigatorem suum domesticum esse, & familiarem Episcopi Londoniensis; vnde cum vt suspectum remoueri petebat. Alexand. III. consultus in eius locum substituit, & subrogauit Abbatem Fordensem, ex rationibus suprà adductis; quia licèt aduocatus ex eo, quod familiaris sit iudicis, non possit recusari; attamen si aliquis ex litigatoribus commensalis sit ipsius iudicis, recusari iudex valet, vt suprà sæpè sæpiùs inculcaui: ex qua etiam ratione, & simili modo exponendus est textus *in cap. accedens 2. vt lite non contestata.* 23 Exponitur cap. causam, de offic. deleg. cap. 2. vt lite non contest.

CAPVT II.

a Gregorius IX.

IVdicis officium vbicumque pro actione proponitur, veluti cùm restitutio in integrum principaliter postulatur, litis contestationem exposcit; aliàs antè, & post ingressum causæ potest ad hoc sine litis contestatione haberi recursus.

NOTÆ.

a GRegorius.] Qui præsentem constitutionem motu proprio edidit.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio refertur, & probatur. CVm plerumque in vtroque iure, tam ciuili, quàm canonico legamus, officium iudicis in his, quæ ad eius officium spectant, versari; in iure ciuili, vt prouideat circa ea, quæ in iudicio emergunt, *l. ædiles, §. item, ff. de ædilitio edicto*, vt iubeat præstare quantùm reuerà debetur, *l. 4. §. item quæritur, ff. de doli except.* circa aquam publicam arcendam, *l. suprà, §. officium, ff. de aqua pluuia*: in rei vindicatione, *l. officium, ff. de rei vindicat.* circa æstimationem iniuriæ, *l. sed non 16. ff. de iniurijs*: circa præstationes faciendas, *l. fideiussor 45. ff. de fideiussor.* ne defunctorum corpora insepulta detineantur, *l. nec corpora 38. ff. de religios.* vt signa in testamentis recognoscantur, *l. 4. ff. quemadmodum testament.* vt iubeat cautionem præstari, *l. si domus 21. §. 1. de legat. 1.* & alia, de quibus *in l. Mæuia 44. ff. de manum. testam. l. si maritus, ff. de fundo dotal. l. seruus 34. §. vlt. ff. de statuliber. l. Diuus 22. §. vlt. ff. de vsu & habitat.* & congestis à Brisson. & Caluino *verbo Officium iudicis*: in nostro etiam iure imploratur officium iudicis, vt aduocatum parti nominet, *c. 1. hoc tit.* beneficium restitutionis concedat, *c. 1. de in integrum restit.* locum tutum partibus ad comparendum assignet, *c. ex parte, de appellat.* iuramentum relaxet, *c. 1. de iureiur.* electionem confirmet, *c. postquam, de election.* delicta inquirat, *c. qualiter, de accusation.* & puniat, *cap. ad nostram, de iureiur.* In his ergo, & alijs casibus Gregorius Nonus regulam generalem assignauit, vt cognosceretur, quando necessaria sit litis contestatio, vt iudicis officium imploretur, vel non; & sequenti vtitur distinctione. Vel officium iudicis pro actione proponitur: vel cùm alia actio competit, iudicis officium imploratur. Primo casu necessaria est litis contestatio; in secundo verò in ingressu litis, & postea sine litis contestatione proponi potest. Ex qua breui sententia sequentem deducunt Doctores assertionem: *Cum imploratur officium iudicis nobile, loco actionis fit litis contestatio; si verò mercenarium, antè, & post litis contestationem implorari potest.* Probant textus *in c. cùm dilectus 2. de purgat. canonic. c. cùm olim, de testibus, c. significante 69. de appellat. c. accedens 2. vt lite non contest. iuncto cap. consultationibus 10. de officio delegati, l. Papinianus, §. vlt. l. quod si minor, §. vlt. ff. de minorib.* Illustrant Baldus, Hostiensis, & alij communiter repetentes ad hunc textum, Mauritius *de in integr. restit. c. 136.* Sfortia *eod. tr. part. 1. q. 35. art. 6.* Sichardus *in l. 3. C. de in integr. restit.* Donel. *lib. 21. comment. cap. vlt.* Vulteius *de iudicijs lib. 2. cap. 4. num. 479.*

2 Impugnatur traditia assertio. Hæc assertio impugnatur sequentibus rationibus. Prima militat aduersùs eam partem, vbi asseritur, officium iudicis non posse implorari absque litis contestatione, cùm actio deest; nam si imploratur officium iudicis, non potest deesse actio, siquidem ipsum officium iudicis pro actione accipitur, *l. si quis stipulatus 43. ff. ex quibus caus. manum. l. 1. §. 2. de Prætor. stipul.* Vulteius *lib. 2. de iudicijs, cap. 4. num. 12.* ergo semper desideratur litis contestatio. Secunda ratio dubitandi militat contra exemplum à Gregorio nostro adductum, restitutionis videlicet in integrum; nam restitutio in integrum non per modum actionis in iudicio proponitur, cùm actio non fit, *l. in causa, l. quod si minor, §. vlt. ff. de minor.* Arnold. Vin. *lib. 1. select. quæst. 10.* in modum exceptionis apponitur plerumque,

rumque, vt *in cap. causam, de in integr. restit. l. necnon* 28. *§. exemplo, ff. ex quibus caus. manum.* Docent Faber *in l. in causæ, ff. de minor.* Osuald. *lib.* 21. *comment. Donelli, cap.* 4. *littera G.* ergo non rectè hic asseritur, actionis modo in iudicio proponi, & ideò necessariam esse litis contestationem. Tertia difficultas militat contra eam partem, in qua asseritur, ante, & post litis ingressum officium mercenarium iudicis posse implorari; nam litis contestatio fundamentum, & lapis angularis iudicij est, & substantia ordinis iudiciarij, *cap. dudum, de elect. cap. cum causa, de appellat. cap. super quæstionum de offic. deleg.* sine qua omnia vitiantur, & ante eam non lis, sed controuersia dicitur, *l. sed si* 25. *§. si ante* 7. *ff. de petit. hæred.* & actorem non petere, sed velle petere, scripsit Paulus *in l. amplius,* 15. *ff. de rem ratam*: quod etiam refertur *in cap. ex parte, de verb. signif.* igitur nunquam vtiliter sine litis contestatione officium iudicis implorari valet.

3 Officium quid sit. His difficultatibus non obstantibus, vera est suprà tradita assertio. Pro cuius expositione sciendum est, verbum *officium*, esse generale, omneque ministerium comprehendere, *l. legatis,* 65. *§. si ex officio, ff. de legat.* 3. Cuiacius *lib.* 9. *obseruat. cap.* 17. Quandoque ad rem refertur, *l.* 1. *ff. de regul. iur.* aliquando ad loca, vbi officia exercentur, *l. eum,* 17. *ff. de in ius vocando, l. si fideiussor, ff. qui satisdare cogant. l. Sempronia,* 72. *ff. de furtis, l.* 4. *§. proficisci, ff. de officio proconſ.* Magis propriè ad homines refertur, idque significat, quod cuique competit, vel ex honestate, vel necessitate, vel ex munere, vt *in l.* 2. *ff. de reg. iur. l.* 2. *§.* 1. *&* 2. *ff. de his, quibus vt indign.* Hæc officia cùm à iudicibus exerceantur, ipsi latè appellantur officiales, *l. illicitas, §. nec tenuit, ff. de offic. Præsid.* & ministri officiales, *l. Præsidis,* 34. *ff. de rebus credit. l. penult. ff. de bonis damnat.* Officium iudicis in varias species diuiditur à Doctoribus, vt in merum, & mixtum à Vulteio *lib.* 2. *de iudic. cap.* 4. *n.* 40. Vinio, Mancio, & Pichard. *in rubr. instit. de offic. iudic.* in nostro textu diuiditur in nobile, & mercenarium; quam diuisionem licèt reijciant Vaconius à Vacuna *lib.* 6. *declarat. cap.* 78. *num.* 11. Corras. *lib.* 7. *miscellan. cap.* 9. eam tamen amplectuntur Pichard. & omnes Institutarij *vbi sup.* Et vt eam exponamus, sciendum est officium iudicis nobile appellari, quod iudex iuris authoritate exercet, cùm ad instantiam partis illud impartitur, non deseruiens alicui actioni; sed ipsum iudicis officium pro actione proponitur, veluti quando concedit in integrum restitutionem, vel cùm officium impartitur illi, qui strictò iure nullàm habet actionem, sed solùm ex æquo, & bono, vt *in l. qui per collationem,* 49. *§.* 1. *ff. de action. empti, l. centum* 8. *ff. de eo quod certo loco, l. quæro* 54. *ff. locati*; vel cùm imploratur officium ab eo, qui cum alio nullam habet controuersiam, sed petit aliquid, quod eius intersit, veluti restitutionem famæ, honoris, seu natalium. Docet Doctor Olea *de cessione iur. tit.* 3. *quæst.* 8. *num.* 46. Mercenarium autem iudicis officium est, quod actioni in iudicio propositæ deseruit, & tunc officium iudicis idem est, quod actio, *l. inquilino, ff. de damn. infect. leg. non* 40. *de iudicijs, l. idem* 10. *§.* 2. *ff. mandati, l. Ædiles* 25. *§.* 8. *l. item* 30. *l.* 1. *cum l. sequenti, l. bouem* 43. *§. aliquando, ff. de ædilitio edicto*; nam iudex actionem in iudicium deducta officium exercet ad normam, & mensuram actionis, vel in ea restituenda, interrogationibus faciendis, probationibus recipiendis, vel vsuris, fructibusque æstimandis: quidquid autem tunc iudex interloquitur, fieri dicitur ex officio iudicis mercenario, *l. ædiles* 25. *§. item, ff. de ædilit. edict.* & sententia prolata, iudex functus dicitur officio suo mercenario, *l. iudex* 55. *ff. de iudicijs.* Alia etiam, quæ ad officium mercenarium spectant, tradunt Zaphius, & Orozius *in l.* 1. *de iurisd.* Pichard. *in l.* 3. *Cod. ex quibus caus. maior.* Stephanus Pomeranus *lib.* 1. *de iudicijs, num.* 42. Bozerus *de iurisdiction. quæst.* 3. Valenzuela *conſ.* 86. *num.* 56.

4 Officium iudicis nō est actio. Secundò sciendum est, officium iudicis implorari, cùm deest actio, qua vt ordinario remedio ius suum actor prosequatur, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit. l. Quintus,* 7. *ff. de annuis legat.* & tunc loco actionis succedit officium iudicis, licèt naturam actionis non habeat. Azo *in rubr. Instit. de off. iudic.* Giphanius *in l. actionis* 37. *ff. de oblig. & action.* Vnde licèt actio ex iure stricto nascatur, officio tamen iudicis ex æquitate prouenit Osuald. *lib.* 19. *ad Donel. cap.* 1. *littera P.* Nec contrarium probat textus *in l. actionis* 34. *l. pecuniæ* 178. *§. actionis, ff. de verb. signif.* vbi asseritur, actionis verbo contineri persequutiones extraordinarias: igitur & officium iudicis, vt extraordinarium, appellatione actionis continetur. Nam respondendum est, persequutiones extraordinarias in illis textibus appellari eas, quæ olim dabantur sine certa verborum formula, de quibus *in l.* 1. *ff. si mensor falsum modum*: docet Vulteius *discept. cap.* 1.

5 Traditur ratio decidendi. Ex quibus profluit ratio decidendi ad hunc textum; nam si officium iudicis nobile cùm imploratur, succedit loco actionis, iudicialis ordo debet obseruari, & litis contestatio fieri, cùm in iudicijs ordinarijs desideretur litis contestatio, *cap.* 1. *de litis contest.* at verò cùm iudicis officium mercenarium imploratur, non est necessaria litis contestatio, sed antea, vel postea præstari potest; quia tunc imploratur contra partem, & post litem cum ea in principali causa contestatam: quæ contestatio principalis extenditur ad accessoria; & ideo tunc officium iudicis mercenarium non poscit litis contestationem specialem, vt contingit in exceptionibus peremptorijs, quæ ante, & post litis contestationem opponi possunt. Docent Viuianus *in rationali,* & Hostiensis *in præsenti.*

6 Responsetur difficultatibus. Nec obstant dubitandi rationes suprà adductæ. Non prima, cui satisfactum iam est ex differentia adducta inter officium iudicis nobile, & mercenarium. Nec secunda aduersatur; fatemur enim restitutionis beneficium iure actionis non peti, sed tantùm ad illud assequendum implorari iudicis officium; nam cùm Prætor restitutionem pollicetur ex aliquo capite, non ait, se actionem daturum, sed animaduersurum, *l. quod si minor* 24. *§. vlt. ff. de minor.* Notauit Vinius *lib.* 1. *select. quæst.* 10. Nec contrarium suadet noster textus; tantùm enim Gregorius affirmat, tunc loco actionis officium iudicis implorari: ergo quia non est propriè actio. Deinde, nam officium iudicis est subsidiarium remedium, daturque cùm aliud non competit, *l. in causæ* 13. *ff. de minor.* Gentilis *libr.* 2. *de iurisdict. cap.* 22. Donell. *lib.* 21. *comment. cap.* 4. Nec obstat textus *in l. in causæ* 16. in illis verbis, *alia actio*; in quibus supponi videtur, restitutionis remedium iure actionis competere. Nam respondetur, quod licèt plerumque particula, *alius,* vel, *alia,* sit repetitiua similium, *l. quidam, ff. de rebus dubijs, l. si fugitiui, C. de seruis fugit. authent. testamenta, C. de testament.* Sanch. *de matrim. lib.* 3. *disp.* 20. *num.* 2. tamen non semper est similitudinis; & cùm coniecturæ adsunt in contrarium, repetitiua non est, *l.* 1. *§. debitum, de constit. pec. authent. qui semel, C. quomodo, & quando, c. Nouatianus* 2. *quæst.* 1. Barbosa *de diction. verbo Alius.* Vnde cùm, *in d. l. in causæ.* Consultus statim appellet restitutionem remedium extraordinarium, rectè dicimus particulam *aliam*, in eo textu non importare similitudinem inter actionem, & restitutionem. Nec vltima difficultas refragatur, nam verum est, officium iudicis ante, & post litis contestationem implorari posse: post, quia cùm lis sit contestata super negotio principali, non est necessaria noua litis contestatio: antea, quia cùm non procedatur iure ordinario in hoc casu, sed extraordinario, sufficit vt postea libello exhibito pars citetur, & per consequens lis contestetur.

7 Exponitur c. significante de appell. Primò superiori assertioni aduersatur textus *in cap. significante,* 69. *de appellat.* vbi proponitur. Decanum, & Canonicos Ecclesiæ Magduni, quæ est Canonicorum regularium in prouincia Turonensi, asseruisse ius habere, vt in suis tantùm stallis, mensisque, seu macellis carnifices carnes venderent. Episcopus Aurelian. negabat hoc ius Canonicis competere: assumptis iudicibus ex consensu vtriusque partis, Episcopus alibi, quàm in prædictis stallis carnem vendere permisit. Canonici officium iudicum implorando petebant, vt clausis Episcopi officinis, omnia in pristinum statum restituerentur: Episcopus opponebat non posse iudices illos ante diem constitutum ex consensu vtriusque partis, & ante litem contestatam ea de re cognoscere. Et quia iudices neglecta hac exceptione in causa processere, Episcopus appellauit ad Roman. Pontif. & Gregorius Nonus rescripsit, legitimè appellatum esse. Hactenus facti series, ex qua constat, officium iudicis mercenarium implorari non posse ante litis ingressum: ergo non rectè asserimus in præsenti, officium iudicis mercenarium implorari posse ante, & post litis contestationem. Huic difficultati vt satisfaciat Glossa *in d. cap. significante, verbo Super his,* asserit discrimen versari inter nostrum textum, & eandem decisionem, quia textus noster procedit in iudice ordinario: textus verò *in d. cap. significante,* in iudice delegato. Sed hæc

Glossæ solutio conuincitur ex illis verbis absolutis, & generalibus nostri textus, *iudicis officium*; quæ iuncta sententia Butrij in præsenti, æqualiter sunt accipienda de iudice ordinario, ac delegato; quare ea omissa rectiùs dicendum est cum eadem Glossa, quod in eo textu officium iudicis implorabatur tempore, quo nullum officium iudicis erat; siquidem certum tempus assignatum fuit, intra quod partes comparerent: quare interim officium iudicis conquiescit, *l. si verò, C. de dilation.* Vnde in ea specie non erat iudicis officium, quod imploraretur.

8 Intelligitur c. accedens, vt lite non contest. Secundò opponitur textus *in cap. accedens 2. vt lite non contest.* vbi proponitur, controuersiam agitari inter Archiepiscopum Tyrensem ex parte vna, & Plebanum, idest Parochum Ecclesiæ sancti Marci ex altera. Plebanus enim suis finibus non contentus cuiusdam Ecclesiæ Tyrensis administrationem vsurpauit; vnde dictus Archiepiscopus coram Berytensi Prælato, & alijs iudicibus delegatis beneficium restitutionis postulauit. Plebanus priùs contumax comparuit, & inducias petiuit; & promittens iudicio sisti, absfuit; vnaque parte præsente, Archiepiscopus remedio restitutorio agebat. Plebanus verò nihil respondebat, imò ad Sedem Apostolicam appellauit, ea causa adiecta, quod Berytensis Episcopus, & alius coniudex suspecti videbantur, quia suffraganei erant partis aduersæ, Archiepiscopi videlicet Tyrensis; iudices nihilominus in causa processerunt, & restitutionem Episcopo concesserunt. Causa ad Innocentium Tertium delata, ipse sententiam irritauit ex eo, quia ante litem contestatam sententiam ferre non potuit; & causam commisit alijs iudicibus. Ex qua specie magnæ oriuntur difficultates. Prima, nam si vtraque parte præsente officium iudicis, seu beneficium restitutionis fuit imploratum, lis fuit contestata, & tamen non sufficit: igitur litis contestatio non est sufficiens, vt imploretur iudicis officium. Secunda, nam etsi pars Plebani contumaciter absfuerat, iustè beneficium restitutionis concedi potuit, *l. in causæ 13. ff. de minor.* causa enim cognita, & præsentibus aduersarijs, vel si per contumaciam absint, in integrum restitutiones perpendendæ sunt: igitur etsi *in d. cap. accedens*, absfuerat Plebanus, beneficium restitutionis concedi potuit. Tertia ex eo nascitur, quia suspicionis causa allegata omni veritate carebat; siquidem Berytus æqualiter Metropolis erat ac Tyrus, *l. vnica, C. de Metropoli Beryto*, vbi Cuiacius Berterius *diatrib. 1. c. 2.* ergo causa suspicionis falsa erat. Quas difficultates, sicut nemo agnouit, ita nec dissoluit; pro earum tamen solutione existimo, in eo textu imploratum non fuisse officium iudicis ad concedendum restitutionis beneficium; sed tantùm actum fuisse beneficio restitutorio, vt possessio ablata restitueretur, ad quam necessaria erat litis contestatio; & cùm nunquam fuisset contestata propter partis contumaciam, non potuit sententia diffinitiua proferri, vt ipse Innocentius fatetur. Secundæ difficultati respondendum est, iura in ea adducta procedere, quando partes iniustè absfuerant, & contumaciter; quæ pro præsentibus habentur, *authentic. qua in prouincia, C. vbi de criminibus nouell. de iudicijs, §. appellationes.* At in hoc textu ob iustam causam, videlicet iudicum suspicionem, pars absfuerat, & sic contumax non præsumitur. Vt tertiæ difficultati satisfaciamus, sciendum est, non semper in eadem ciuitate ius Metropoliticum obseruari quod regimen Ecclesiæ, ac quoad forum ciuile; non enim iuxta nouam formam Imperatoris alicui prouinciæ datam mutatur status dignitatum ecclesiasticarum, vt ex Basilio, & Innocentio probat Cuiac. *in d. l. vnic. C. de Metropoli Beryto.* Vnde quoad forum ciuile Berytus Metropolis erat; quoad regimen verò Ecclesiæ suffraganea Archiepiscopi Tyrensis, quia tantùm Episcopali Cathedra decorabatur, vt docent Berterius *dict. cap. 2.* P. Marcha *lib. 2. concord. cap. 8. num. 1.* Quare Plebanus iustam recusationis causam proposuit, videlicet iudicem delegatum esse suffraganeum partis, vt docet Germonius *lib. 1. animaduers. cap. 10.*

De hoc etiam officio iudicis, tam nobili, quàm mercenario, ex audiendi sunt textus *in l. planè 38. de petit. hæredit.* iuncto Cuiac. ibi, *lib. 2. responsor. Papin. & lib. 22. obseru. c. 33. in fi. l. vlt. C. de petit. hæred. l. & qui, 9. l. si vendidero, 80. §. si Titius, 5. ff. de furt.* iunctis Cuiac. ibi, *lib. 2. respons. Papin.* & Fabro *lib. 4. coniect. c. 1. l. 1. C. si minor se ab hæredit. l. si reus, 73. in fi. ff. de procur. l. 1. aliàs 2. C. de duobus reis*, iuncto Fabro *lib. 11. coniect. c. 17. l. 2. §. idem Iulianus, l. centum, ff. de eo quod certo loco, l. 2. C. de non numer.* iuncto Acosta *in l. si ex cautione, §. officium iudicis, C. eod. tit. l. 3. ff. de alienat. iudicij, l. Prætor, 15. ff. de noxalib. l. si alius 7. §. bellissimè 3. ff. quod vi, aut clam, l. inquilino 33. l. cùm postulassent 44.* vbi plura Cuiac. *ff. de damno infecto, l. non quisquis 40. ff. de iud. l. si nauis, 62. ff. de rer. vend. l. 10. §. si ex fundo, ff. mandati, l. Ædiles 25. §. item 8. l. item 3. §. 1. l. quod si 31. §. sed hoc, l. bouem, 43. §. aliquando ff. de Ædilit. edict.* 9

TITVLVS XXXIII.

De maioritate, & obedientia.

CAPVT PRIMVM.

a Gregorius *Augustino Episcopo Anglorum.*

CVm certum sit, pro omnipotenti Deo laborantibus ineffabilia æterni regni præmia reseruari: nobis tamen eis necesse est honorum beneficia tribuere, vt in spiritualis operis studio ex remuneratione valeant multipliciùs insudare. Et quia noua Anglorum Ecclesia ad Omnipotentis Dei gratiam eodem Domino largiente, & te laborante perducta est, vsum tibi *b* pallij in ea ad sola Missarum solemnia agenda concedimus, ita vt per loca singula duodecim Episcopos ordines, qui tuæ ditioni subiaceant; quatenus Londoniensis Episcopus ciuitatis semper in posterum à Synodo propria debeat consecrari, atque honoris pallium ab hac sancta & Apostolica, cui auctore Deo deseruio, Sede percipiat. Ad *c* Eboracensem verò ciuitatem te volumus Episcopum mittere, quem nos iudicauerimus ordinandum: ita vt si eadem ciuitas cum finitimis locis verbum Dei receperit, ipse quoque duodecim Episcopos ordinet, vt Metropolitani honore perfruatur: quia ei quoque, si vita comes fuerit, pallium tribuere Domino fauente proponimus; quem tamen tuæ fraternitatis volumus dispositioni subiacere. Post obitum verò tuum ita Episcopis, quos ordinauerit, præsit, vt *d* Londoniensis Episcopi nullo modo ditioni subiaceat. Sit verò inter Londoniæ, & Eboracæ ciuitatis Episcopos in posterum honoris ista distinctio, vt ipse prior habeatur, qui priùs fuerit ordinatus. Communi autem consilio, & concordi actione quæcumque erunt pro Christi zelo agenda, disponant vnanimiter, recta sentiant, & ea quæ senserint, non sibimet discrepando perficiant. Tua ergo fraternitas non solum eos Episcopos,

pos, quos ordinauerit, nec eos tantummodo, qui per Eboracensem Episcopum fuerint ordinati, sed etiam omnes Britanniæ Sacerdotes habeat Domino Deo nostro authore subiectos, quatenus ex vita, & linguæ tuæ sanctitatis, & rectè credendi, & bene viuendi formam percipiant, atque officium suum fide, ac moribus prosequentes, ad cœlestia, cùm Dominus voluerit, regna pertingant.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] Ità legitur apud ipsum Gregorium *lib.12. epist.15.* & post Concilium Lateranens. sub Alexand.III. *par.44. cap.1. & in cap.1. sub hoc titul. in 1. collect.* Cùm enim Anglia ad fidem conuersa esset prædicatione magni Augustini monachi Benedictini anno 597. vt referunt Beda *lib.2. historiæ Angliæ, cap.1. & cap.25. & 26.* Candenus *in sua Britannia, pag.104.* ibi: *Augustinus, quem vulgò Anglorum Apostolum dicunt, huc missus à Gregorio Magno, sublatis ethnicæ impietatis portentis, felicissimo successu in Anglorum animis Christum inserendo ad christianam fidem conuertit.* Et in suis residuis *pag.364. Augustinus primus prædicauit Christum genti Anglorum.* Baleus *cent.1. cap.73. Et Helbertus omnium Anglorum primus à Gregorio primo Romano Pontifice Romanæ Religionis dogmata per Augustinum recepit. Et cent.14. cap.1. Augustinus à Gregorio primo ad Anglos Saxones Papisticis traditionibus initiandos Apostolus primus mittitur.* Latè ex Scriptoribus illius Regni refert Ricardus Smitheus *lib.1. in florib. Angliæ, cap.2.* Inde S. Augustinus vocatur Genitor, & Apostolus Anglorum, vt probat contra Protestantes idem Smitheus, *cap.3. cum sequentibus, vsque ad* 24. Cùm ergo consulisset B. Gregorium Diuus Augustinus varijs super rebus spectantibus ad regimen ipsius prouinciæ, & præcedentis inter Londoniensem, & Eboracensem Præsules, in præsenti illi rescribit Gregorius, cuius epistolam integram damus ex eius registro; & cùm eam non perlegissent antiquiores, plura pertractarunt prorsus aliena à mente Pontificis.

b *Pallij.*] De cuius vsu, origine & forma egi *in cap.1. de authorit. & vsu Pallij.*

c *Eboracensem.*] De qua Ecclesia aliqua adduxi *in cap.4 de rescriptis.*

2 d *Loudoniensis.*] Londinum præcipua, & antiquior Metropolis Britanniæ est: ab Ammiano Marcellino dicitur Augusta, *lib.27. & 28.* Metropolis Orientalium Saxonum appellatur à Beda *lib.2. histor. Angliæ, cap.7.*

COMMENTARIVM.

3 *Conclusio probatur.* EX hac epistola, siue eius fragmento, prout extat in hac sexta Decretalium collectione, generale axioma deducunt Interpretes: *Priùs ordinatus, maior & prior habendus est.* Illud probant textus *in cap. Episcopus, 17. dist. cap. placuit, 18. dist. cap. quando 8. dist. 44. cap. Episcoporum 5. dist. 74. cap. fin. dist. 75. cap. fin. 89. dist. cap. factus 57. quæst. 1. cap. duobus, 51. 27. quæst. 2. cap. laicis, 26. quæst. 7. cap. fin. de constit. cap. dudum 1. de elect.* Concilium Nicæn. *canone 24. Conseruato Metropolitani Episcopi primatu cæteri Episcoporum, secundum suæ ordinationis tempus alius alij sedendi deferat locum.* Toletanum 4. *can.3.* Synodus 6. *can.7.* Carthag. 4. *can.87. & 90.* Concil. African. *can.53. & 56.* Mileuitanum *can.13. & 14.* Diuus Gregor. *lib.7. epist.114.* Leo *epist. 15.* Gelasius *epist.1. cap.13.* Lucius *in epist. ad Episcopos Occident.* Hincmarus *epi.6. cap. 16.* Faciunt textus *in l.1. ff. de albo scribendo, l. vnica, C. de Consulibus, lib.12 l.1. Cod. de Præfectis, lib.1. l.1. C. de Præpositis sacri cubiculi, lib.1. l.2. C. de Primicerio, eod. lib.4. Cod. de priuileg. eorum, eodem lib. l.3. C. de tyronibus, eodem lib. leg. vltima, ff. de fide instrument. leg. honores, 7. ff. de decurionibus, l. binos 10. C. de aduocat. 1. l. nemo 8. C. de reuocat. 2.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & *de potest. Episcopi, par.1. tit.3. cap.8. num.65. & in select. ad textum in cap. cùm olim, de consuet. & in cap. est ordo 33. q.5. & in remiss. ad Trident in. sess.2. num.6.* Langleus *lib.7. semestr. cap.7. & 8.* Amaya *in l. fin. Cod. de decurionib. lib.10.* Goldastius *lib.1. de maiorat. cap.17. num.3.* Sauarus ad Sidonium *lib.1. n.11.* Nouarius *de grauamin. tomo 2. grauam.153.* Limineus *de iure pub. lib.4. cap.9. num. 67.* Valenzuela *cons.34.* Petrus Gregorius *lib.4. de repub. cap.10.* Iustelus *in can.86. Ecclesia African.* Fornerius *lib. 2. selectar. cap.21.* Contelorius *de præcedentis, cap.4.* Ferro Manrique *eod. tract. quæst.1.* Langleus *lib.2. semestr. cap.7. 8. & 9.* Gratian. *disceptat. forens. cap.298. & 492.* Tamburinus *tomo 3. de iure Abbat. disput.5. quæst.11.* Valenzuela *tom.1. consil.34. num.32.* Hermosilla *in 5. part. glos.2. prolog. num.4.* Grotius *lib.2. de iure belli, cap.5. num. 21.* Æneas Siluius *in histor. Concilij Basil.* Altamiran. *de filijs official. cap.9. num.1. & cap.11. num.1.* Ioannes Dartis *in decretum, 15. dist. pag.34.* Renatus Chopinus *lib.1. sacræ politiæ, tit. vlt. num.13.* Filesacus *in cap. quoad Sedem, de officio Ordin. §.4.* Cabedo *tomo 1. decis.3. cum sequentibus* Hallierius *de Hierarch. Ecclesiast. pagin. 675.* Valdes *de dignitate Regis Hispan. cap.5. & 6.* Gonzalez *variar. cap.14.* Tamayo de Bargas *en sus nouedades, nued.6.* Escobar *de Regia & Pontif. iurisdict cap.2. num. 117.* Sahabreda *in chron. Goth. pag.308.* Chenu *in serie Episcop. Dolensium, in principio,* Peña *tom.1. decis.311. Rotæ, & 583.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur ex sequentibus considerationibus. Prima nascitur ex eo; nam sicut apud Deum, ita nec in Ecclesia acceptio personarum debet dari, *cap. cùm decorem, de instit. cap.1. de coniugio seruor. cap. nullus 4. quæst.4.* & merita sunt inspicienda potiùs, quàm temporum antiquitas, vt ait Diuus Gregorius *lib.6. epist.29.* non loca, vel ordines Creatori nostro nos faciunt proximiores, sed nos aut merita bona coniungunt, aut mala disiungunt: *cap. sicut excellentiam 23. q 4.* legitur quod apud Deum non locus elegantior, sed vitæ comprobatur melioratio; nec ex eo, quòd priùs ordinarius quis sit, melior haberi debet. Nam vt ait Imperator *in l. nemo, C. de officio Magistri militum: Is gradus cæteros antecellat, quem labor prolixus, & stipendia meliora fecerint anteire.* Expressiùs Quintilianus ibi: *Qui pulcherrimè decertauerit, is coronandus, & victor proclamandus, tametsi postremus in arenam descenderit.* Igitur non rectè in præsenti ex temporis antiquitate maioritas defertur. Augetur hæc difficultas ex eo, quia si verum esset, antiquiorem iuniori esse præferendum, sequeretur, in omnibus illum potiori iure gaudere debere; sed plerumque antiquior, nec potior, nec prior habetur, vt contingit in pignore, *l. interdum, ff. qui potiores, l. creditor 25. ff. de rebus creditis:* in libertate, *l. si quis habens 24. ff. qui, & à quibus, l. si is qui 55. ff. de hæredibus instituendis:* in venditione, *l. quoties, C. de R. V.* in electione ad beneficium, *cap. illud, de iurepatron.* ergo non semper qui prior est tempore, potior est in loco, & in iure. Secundò prorsus aliena videtur à disciplina ecclesiastica & modestia clericorum præsens quæstio; nam non locus sanctificat hominem, sed homo locum, *cap. non loca, cap. multi, cap. nos, cap. illud, cap. quælibet, 40. dist.* & vt Plutarchus ait *in lib. de conuiuio septem Sapientum,* non curandum est, quo loco, aut post quos collocemur; sed vt quibus adsidemus, cùm his nobis benè conueniat. Plura Valdes *de dignitate Regum in proœmio:* non ergo nostri textus quæstio admittenda erat, ne de contendentibus dici possit, quod de Pharisæis ait Dominus apud Diuum Marcum, *cap.23. Amant primos accubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.* Accedit, nam si maioritas attendenda esset, non ex antiquitate temporis, sed ex dignitatis præstantia esset æstimanda, *cap. à subdiacono, 93. dist. cap. cùm olim, de consuetudine, cap. statuimus, hoc tit.* igitur non rectè in nostro textu ex tempore maioritas consideratur. 4 *Traditur ratio dubitandi*

His dubitandi rationibus minimè obstantibus, vera est Gregorij decisio. Pro cuius expositione sciendum est, eam esse humanarum rerum conditionem, vt vix sine certo ordine subsistere possint; vt enim confusio euitetur, ita ordo seruari debet, vt quisque quæ sibi conueniunt, agnoscat, & alieno non se immisceat gradu, *cap. vltim. dist.89. cap. pium 45. de pœnit. dist.3.* & D. Paulus 1. *ad Corinth. c.14.* iubet omnia decenter, & secundùm ordinem fieri. Et Horatius in arte poetica ait, singula quæque locum teneant sortita decenter. 5 *Ordo dignitatum commendatur.*

Omnis res floret, quam iustus dirigit ordo,
Omne sed euertit reprobus ordo bonum.

Vnde in magna Cœlorum, & Astrorum machina ordo

seruatur Apuleius *de Mundo*, Manilius *lib.5. Astrorum*, Plin. *in panegyr. ad Traianum*. Et sicut in Ecclesia triumphante ordo hierarchicus seruatur, *cap.1. cap. ad hoc*, 89. *dist.* Gregor. noster *lib.4. epist.52.* ita in militante, quæ ad instar illius regitur, custodiri decet, *d. cap. ad hæc*, 89. *dist.* & ordo seruari debet in multis, sed præcipuè in publicis negotijs, in deferendis honoribus, in disponendis cœtibus, in dicenda sententia, aut subscribenda *l. vt gradatim*, *ff. de muner.* Platea, & Lucas de Peña *in l.1. Cod. vt dignitatum ordo*, *lib.12.* Cum ergo ordinem in Ecclesia seruari magnopere sit necessarium, inde maioritas, seu prærogatiua consideratur, qua quis cæteris inferioribus maiori honore est afficiendus. Maioritas autem consideratur, & æstimatur ex varijs causis, veluti ordine, iurisdictione, antiquitate, priuilegio, ordinantis prærogatiua. Ex ordine, vt qui sunt in maioribus ordinibus, præferantur illis qui sunt in minoribus gradibus, *cap. à subdiacono*, 93. *dist. cap. statuimus*, vbi dicemus, *hoc tit.* Propter iurisdictionem, aut potestatem maioritatem obtinent Archiepiscopus, Episcopus, Archidiaconus, Archipresbyter, *cap. olim, dist.95. cap.1. de officio Primicer.* de qua maioritate agemus *in cap. solitæ, cap. quod super, hoc tit.* Ex temporis antiquitate maioritas nascitur, ita vt qui prius ordinatus est, cæteris paribus, is in eodem gradu potior sit, *l.2. Cod. de Præfect. Prætor.* ibi: *Sit igitur sedes prior antè prouectis, locus conspectior, decernendique facultas antiquior, cui est splendor adepti magistratus vetustior.* Et *l.1. Cod. de Præposit. sacri cubicul.* ibi: *Vt in sedibus, & in consessu is ordo seruetur, quem ordo prouectionis ostenderit; cùm manifestè decretum sit, eum esse potiorem qui præcesserit, vel illum subsequi, quem recentius probauerit examen.* Isti ratione temporis potiores dicuntur maiores in nostro textu, *in can.10. septimæ Synodi*, In legibus Longobardor. *tit.8.* in legibus Burgund *titul.38. cap.1.* & alijs relatis à Cironio *ad hunc titul.* & primum locum obtinent, tam in publicis actibus, quàm priuatis, in sedendo, loquendo, & ambulando. Concil. Arelatense *in præfat.* Concil. Carthagin. *can.89.* Vnde in canone 92. ipsius Concilij apud Balsamon. statuitur, vt qui ordinantur, ab his, qui eos consecrant, epistolas accipiant Consulem, & diem continentes, vt antiquitas discerni posset. Propter priuilegium maior habetur ille, cuius personam, sedemve Pontificis specialis concessio prætulerit, veluti Patriarcha Constantinopolitanus Alexandrino, Alexandrinus Antiocheno, Antiochenus Hierosolymitano maior est, *cap. antiqua 23. de priuileg.* Bellarmin. *lib.2. de Rom. Pontif. cap.15. 17. & 18.* Tandem ob prærogatiuam ordinantis ille cæteris in eodem gradu constitutus præfertur, qui à Pontifice ordinatus est, *cap. vlt. dist.17. cap. fin. 75. dist. cap. per tuas, hoc tit. cap. hi qui, de præbend. in 6.*

6 *Traditur ratio decisionis.* Antiquiorem posteriùs ordinatis præferri, rationi consentaneum est; nam qui prior dignitatem, vel officium assequutus est, dignior præsumitur, licèt ætate iunior sit, *cap. fin. dist.17. dist. l.1. ff. de albo scribendo*, Tiraquell. *de primogenijs quæst.19.* Hermosilla *d. glossa 2. num.4.* & semper qui prior est tempore, potior est iure, *cap. qui prior 54. de regul. iur. in 6.* Sines. *epist.172.* *Inuerecundum est vnum resistere multis, iuniorem senioribus, ijs qui consumpserunt totam vitam in sacerdotio, eum qui nondum anno superiore rem attigerat.* Leo I. P. R. *epist.89.* *Æquum est, nec vlli de fratribus videtur fieri iniuria, si his qui vetustate præcedunt, pro ætatis suæ merito in suis prouincijs à sacerdotibus cæteris honor deferatur.* Vnde apud omnes primò in Senatu cooptati potiorem gradum habuerunt in actibus, tam publicis, quàm priuatis. Apud Romanos enim inter Consules ille maior habebatur, qui priùs Consulatum in vrbe obtinuisset, *l. nemo, ff. de Consulibus*: ex Tacito, & Cicerone probat Langleus *lib.2. semestr. cap.7.* In Ecclesia adeò antiquitas temporis attenditur, vt si Abbates, aut Clerici vt Legati Episcoporum mittantur ad Concilium ad subscribendum, posterioribus Episcopis præferuntur, vt constat ex Concilijs Epaunensi, Aurelian. 2. Cabilon. Et ne lis de tempore consecrationis moueretur, vt suprà dixi, in Concilio Mileuitan. *canon.14* African. *can.56.* Carthaginens. *can.92. l. sancimus, 29. C. de Episcopali audient.* cautum est, vt dies, Consulque in litteris consecrationis apponatur: & in ipsis Concilijs iuniores antiquiores Episcopos honoris causa Patres appellabant. Concil. Carthag. *can.58.* apud Balsamon. Nec antiquitas temporis attendebatur tantùm in subscribendo, verùm in sedendo. D. Gregor. *lib.7. epist.112.* ad Siagrium Episcopum: [Episcopos secundùm ordinationis suæ tempus, siue ad considendum in Concilio, siue ad subscribendum, vel in qualibet alia re sua loca attendere decernimus, & suorum sibi prærogatiuam ordinum vindicare.] Et apud nos Consiliarij, & Officiales Regis, qui primò adepti fuerunt possessionem officij, præferuntur posterioribus, etsi prius electi essent, vt pluribus relatis docet Valenzuela *consil.34. num.36.* & prius obtinens gratiam ad beneficium, præfertur illi, qui postea eam impetrauit, *cap. duobus, cap. tibi, de rescriptis in 6. cap. si à Sede, de præbend. eodem lib.* & Canonicus priùs in Ecclesia receptus præcedit alios, etiam anteriores in gratia. Gratianus *in additionibus ad decisionem Marchiæ 16. n.1. & 2.* Rectè igitur, & iuxta ecclesiasticam disciplinam statuit Gregor. in præsenti, ex antiquitate temporis maioritatem esse æstimandam: vtrùm verò in sedendo antiquior a dextris, an verò à sinistris sedere debeat? disputant Rousselius *lib.3. histor. iur. Pontificij, c.2.* Baronius *anno CCCXVI.* Vinius *in notis ad Concil. Nicænum*, Sherlogus *tom.2. in Cantic. vestigat.19. sect.9. & vestigat.21. sect.1.* Anton. Neubricensis *in quinquagena, cap.39.* Lælius Bisciola *tom.2. horarum succesiu. lib.11. cap.5.* Sauarus ad Synodium *lib.1. epistol.11. verbo Sinistra*, Mendoza *in Viridario, lib.5. problem.5.* & locum medium communiter honoratiorem æstimari, constat ex Cassiodoro *in Psalm.50.* *Priùs muros dixit, vt cunctos concluderet: nunc dicit & medium ciuitatis, designans nobilissimos, & primates, qui honorabiles videri volunt semper in medio constituti.* Virgil. 9. *Æneid.*

—— Medio dux agmine Turnus.

Vbi Donatus ait: *Potestas maior in medio esse solet.* Probat Sauarus *ad Sidon. lib.4. epist.20. verbo Pedes*, ibi: *Et ipse medius incessit.*

7 *Dissoluuntur dubitandi rationes.* Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima, cui facilè ex supradictis respondetur, asserendo, quod licèt acceptio personarum non sit habenda, tamen vt confusio euitetur, ordo seruandus est; in eo autem non merita æstimantur, vt probauimus, & statuit Iulianus Patricius *nouella 4. §.21.* in illis verbis: *Inter clericos non temporis antiquitas, sed doctrina, & probitas cuiusque spectanda est.* Nam potiùs antiquitatem attendimus, quia faciliùs tempus computatur, quàm merita dignoscuntur, iuxta textum *in cap. vnic. vt ecclesiast. benef. cap.1. de clandest. desp.* Diuersum tamen apud Deum obseruatur, qui abscondita nouit, *cap. nouit, de offic. Legati, cap. nouit, de appellat.* apud quem non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur: nec consideratur quis antiquior, sed quis iustior, *d. cap. non loca, cap. multi, 40. distinct.* Nec augmentum difficultatis refragatur; quia licèt vera sit vtriusque iuris regula, videlicet qui prior est tempore, potior est iure, de qua *in dict. cap. qui prior, l. qui balneum, l. potior, ff. qui potiores, l. si fundum, C. eod.* tamen aliquas patitur exceptiones, de quibus in suprà citatis iuribus agitur, vbi priores tempore, ob specialem rationem potiores in iure non sunt. Videndi sunt Tuschus *littera P. conclus.465.* plures relati à Barbosa *axiom.168.* Nec secunda difficultas obstat; nam non est improbanda quæstio super maioritate, etiam in ecclesiasticis personis, dum de ipsa iure, iustèque contendatur, vt latè probant Valdes *de dignit. Reg. in proœmio*, Besold. *dissert. iuris Polit. c.3. num.7.* Moldenus *de nobilitat. cap.1. num.55.* Auctor Fecialis, siue iuris inter Gentes, *cap.2. sect.4. per totum.* Abulens. *in Matthæum, q.23. 45. & 47.* Laurea *allegat.51. fiscal.* Solorzanus *de præcedent. §.3. n.20.* Ramirez de Prado *in allegation. de præced. numer.2.* Nec aduersatur argumentum deductum *ex d. cap. statuimus*; nam nostra assertio procedit cæteris paribus, cùm maioritas contenditur inter æquali gradu pollentes; non vero si vnus maiori dignitate decoretur, vt *in d. cap. statuimus, d. c. à subdiacono*; vt si Episcopus contendat cum presbytero, Presbyter cum Diacono: tunc enim etsi ille, qui maior ordine est, posteriùs ordinatus fuerit, præferendus est.

8 *Exponitur c. cum olim, de consuet.* Sed superiori assertioni primò opponitur textus *in cap. cùm olim de consuetud.* vbi cùm Episcopus Londoniensis petijsset a Rom. Pontif. vt sibi liceret Præcentoris dignitatem in ea Ecclesia instituere; non enim potest Episcopus nouam statuere dignitatem in Ecclesia sine Pontificis consensu, *cap.25. distinct.22.* cùm exinde aliæ minuantur, *cap. nullus, dist.99.* Azor. *tomo 2. institut. lib.6. cap.30.*

cap.30.quæst.10.) Innocentius III. id concessit, dum sine læsione institui possit, illumque locum in sessionibus, & processionibus haberet, quem similes Præcentores in alijs Ecclesijs obtinerent. Cùm igitur Episcopus Præcentorem instituisset, ille nouiter electus in præiudicium Decani, & aliorum maioritatem in ipsa Ecclesia sibi vindicabat eo prætextu, quòd diuersæ essent Ecclesiarum consuetudines. Decanus verò, & alij antiquiores Canonici, causam proposuerunt coram R.P. qui Episcopo Heliensi rescripsit, vt ipsum Præcentorem compelleret ea dignitate manere contentum, quæ ex consuetudine rationabili illi competit. Ex qua textus serie deducitur, non attendi ad maioritatem tempus ordinationis, sed quid consuetudine obseruetur: igitur non rectè asseritur, semper maiorem, potioremque haberi eum, qui priùs ordinatus est. Pro huius textus expositione sciendum est, quod licèt prioritas, maioritasque æstimetur ex causis, & principijs suprà adductis; id tamen procedit, nisi contrarium consuetudine introductum sit. In præcedentijs enim totum facere consuetudinem docuerunt Contelorius *vbi suprà, nu.6.* Gratian. *discept.cap.*198. *&* 492. *&* 877. Barbosa *in selectis in d.cap. cum olim 6.* Salgado *de protect. Regia, 2.part.cap.9. num.*18. Escobar *de Regia, & Pontif. iurisd.cap.24.num.99.* Castillo *de tertijs, cap.41. num.64.* D. Ioannes de Solorzan. *in allegat.pro præcedent. Concilij Indiar.num.31. & 55.* Vnde rectè *in d.cap.cùm olim*, cùm de præcedentijs agatur, inspiciendam esse consuetudinem Innocentius decreuit; & quia in propria Ecclesia non erat præscripta, vicinarum Ecclesiarum attenditur consuetudo, iuxta textum *in cap. super eo, de censib. cap. de bis, 12. dist. cap. fin. de sponsa duorum.* Vnde in aliquibus Ecclesijs Gallicanis non obseruari prioritatem ex tempore, sed plerumque confundi, ex diuersis Concilijs, & eorum subscriptionibus notauit Hallier. *de iurisdict. Hierarchic. lib.4. §.74. pag.677.*

9 Secundò superiori assertioni opponitur textus *in cap. cùm omnes 6. de constitut.* vbi proponitur, Canonicos Ecclesiæ Trecensis proprijs inhiantes commodis statutum fecisse, vt ipsi, tam præsentes, quàm absentes fructus suarum præbendarum suos facerent: item cùm vineæ quibusdam præbendis annexæ essent, vt ipsi dum viuerent, eas possiderent; pars verò decedentium ad successores non transiret, sed inter eos diuideretur. Consultus Innocentius III. in hac Canonicorum inæqualitate rescripsit, quod cùm omnes vnum corpus simus in Christo, non debent seniores iunioribus, aut iuniores senioribus inuidere; sed omnes qui in vna Ecclesia vni Domino famulantur, pari gaudent libertate, & antiquos Canonicos iunioribus esse coæquandos. Ex qua decisione colligitur, in Ecclesia ratione temporis maioritatem, & prærogatiuam non acquiri; sed omnes coæquandos esse, & pari gaudere debere loco. Huic difficultati respondendum est, nostri textus decisionem locum habere in sedendo, subscribendo, & similibus actibus; non verò in perceptione fructuum; ampliores enim, & maiores percipere non debent seniores, quàm iuniores; quia cùm æquale sit Ecclesiæ seruitium, æquales debent lucrari prouentus; & quia omnes in Ecclesia vnum corpus constituunt, diuersò iure censeri non debent, *cap. cùm M. de constitut. cap. cùm in tua 30. de decim. cap. quia circa 22. de priuileg. cap. cognoscimus 12. quæst.2.* Vnde cùm *in d.cap. cùm omnes*, statutum non circa locum in sedendo, aut subscribendo fieret, sed circa maiores, & pinguiores fructus percipiendos; ideò Innocentius illud irritauit. Nec huic solutioni aduersatur textus *in cap. statuimus, hoc tit.* vbi maiores potiores habentur, etiam respectu fructuum præbendarum. Nam sciendum est in aliquibus Ecclesijs fructus præbendarum non esse præbendis assignatos, sed potiùs ex communi mensa vnicuique portionem præstari, *cap. ex parte, de concessione præbendæ*: in alijs verò præbendas distinctas esse, & vnicuique certam fructuum partem assignatam reperiri, vt *in d.cap. cùm omnes*. Quo casu si portiones distinctæ non sunt, ille potior erit in portione consequenda, qui maior est ordine; & inter æquales gradu, qui antiquior est, *d.cap. statuimus*, vbi agitur de his præbendis, vt post Glossam, & antiquiores ibi docet Petrus Gregor. *in cap. fin. de constitut.* At cùm *in d.cap. cùm omnes*, distinctæ essent præbendæ, & fructus diuisi fuissent, omnes Canonici coæquantur absque eo, quod maior habeatur qui priùs ordinatus fuit.

Intelligitur cap. cum omnes, de constit.

Tertio aduersatur Valentiniani, & Marciani constitutio relata *in l. vnicuique 7. Cod. de proxim. sacror. scrin. lib. 12.* in illis verbis: *Vt nemini penitus liceat, cùm sit posterior tempore, locum præcedentis ambire, nisi fortè ab eo, qui tempore vincitur, laborum comparatione superetur, vt quindecim primatum eiusdem scrinij testimonio cum sacramenti religione subnixus præcedentibus dignior iudicetur.* Ex qua apertè deducitur, non temporis diuturnitatem, sed merita ad prioritatem attendi debere. Pro huius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu agi de subrogatione collegæ per mortem proximi præcedentis, in qua nulla antiquitatis ratio habetur, vt quis locum superiorem ascendat, *l. vnic. Cod. de collegiat. lib. 11. l. penult. C. de commercijs.* Symmachus *lib.1. epist.26.* Vnde in ea potiùs laborum, quàm temporis ratio habetur, vt docet Fornerius *lib. 2. selectar. cap.21.* 10

Exponitur lex vnicuique, C. de proximis, libro 12.

Quartò opponitur textus *in cap.1. de Parochijs*, vbi agitur de Episcopis ab hæresi Donatistarum ad fidem catholicam reuersis, cùm iam alij in eorum locum suffecti, & consecrati essent; quæriturque, quo modo recipiendi sint à Catholicis? Et cùm iam Melchiades P. ita resipiscentibus indulsisset, vt honorem, & dignitatem retinerent, & duo essent Episcopi collegæ, itaut vno defuncto, alij plebs committeretur regenda, D. Augustin. *in breuiculo collat. cap.5.* in Concilio Africano Patres id confirmarunt, vt refert Spondan. *anno 401. num.5.* Sed quia aliquæ lites inde emergebant, tandem constitutum fuit in Concilio Africano *can.85.* quod si Episcopus ex Donatistis ad fidem reuersus fuerit, ita inter ipsum, & nouiter ordinatum populus diuidatur, vt ille diuidat, qui antiquior est in Episcopatu; iunior autem eligat. Ex quo textu expressè cognoscitur, attribui iuniori maioritatem, siquidem ipse eligit, cùm plus sit eligere, quàm diuidere, *l. sancimus, §. ne autem, Cod. de donat. l.2. Cod. de metat. lib. 11.* igitur inter duos Episcopos antiquior maior non habetur, nec potior. Huic difficultati respondendum est, omissa solutione Hostiensis, Butrij, & Ancharani, qui asseruerunt ibi maiorem esse Episcopum ratione administrationis, non verò temporis consecrationis: omissa etiam sententia eorum, qui existimarunt, non dari prærogatiuam maioris in diuidendo, vel minoris in eligendo, vt sunt Tiraquel. *de primogenijs, quæst.60. num.10.* Lucas de Peña *in l.2. Cod. de exactor. lib. 12.* est asserendum, quod licèt stricto iuris rigore, qui ex Donatistis conuertebatur ad fidem catholicam, priuandus esset Episcopatu, tamen ex æquitate vt collega retinebatur, facta diuisione, vt in textu refertur: minor autem eligit, & maior diuidit, quia hæc forma diuisionis, vt æquissima, multorum populorum vsu, ac variorum auctorum testimonijs comprobata reperitur, *d. l.2. Cod. de metat. l. vnic. Cod. de bis, qui se deferunt.* Cuius diuisionis æquitatem commendauit D. Ambros. *lib.1. de Abrahamo, cap.3. Firmior, inquit, diuidat, & infirmior eligat, ne habeat quid conqueratur: electionis enim suæ partem non potest calumniare; non residet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi: nec diuisor grauatur; nam quo prudentior, & cautior, vt nec in diuisione circumscribatur, nec in electione fraudetur.* Obseruarunt Tiraquel. *vbi suprà, num.40.* Gratian. *discept. cap.160. num.18.* Pineda *lib.2. monachor. cap. 2. §.1.* Guillelmus Fornerius *lib.5. rer. quotid. cap.22.* Stephanus Durantius *quæst.37.* Bronchorst. *miscel. cent.1. assert.53.* Mancinus *lib.2. de triplici iure, cap.10.* 11

Exponitur cap. 1. de Parochis.

CAPVT II.

a Idem.

Si quis venerit contra decretum Episcopi, ab Ecclesia abijciatur. In libro Regum legitur: Qui non obedierit Principi, morte moriatur. Et in Concilio Agathensi, quod anathematizetur.

N O T Æ.

1 a IDem.] Gregorius videlicet, cui priora verba nostri textus, *si quis venerit contra decretum Episcopi, ab Ecclesia abijciatur*, tribuunt Buchardus *lib.15. Decreti, cap.*14. Carnotens. *part.16. Decreti, cap.*15. Papiensis *in 1. collect. sub hoc titul. cap.3.* Sed hæc verba non reperiuntur in operibus D. Gregor. *in expositione lib. Regum*. Hæc etiam verba tribuuntur Concilio Toletano à Burchardo *lib.15. decreti, cap.*13. Carnot. *part.16. cap.*24. Sed in nullo ex Concilijs Toletanis editis reperiuntur, imò nec in Concilio Agathensi, vt hic legitur: quare crediderim, primos Decretistas ex sententijs tam Gregorij Magni, quàm Concilij Toletani quinti, præsentem deprompsisse sententiam, non autem ipsa verba transcripsisse, vt fecerunt in loco libri Regum, quem citant; non enim in aliquo ex libris Regum similia verba reperiuntur: sententia autem deduci potest ex libro 1. Regum, *cap.*14. vt iam notauit eximius Præceptor D. D. Franciscus Ramos *in suo Syntagm. pro Episcopatib. propos.2. num.*82.

C A P V T III.

a Leo Papa *Anastasio* b *Thessalonicensi Episcopo*.

LEgebatur in litteris tuis, quod frater c Atticus d chartulam de obedientiæ e sponsione conscripserat, in qua signum prodebatur iniuriæ non enim necessarium fuerat, vt obligaretur scripto, qui obedientiam suam ipso iam voluntarij aduentus officio comprobarat.

N O T Æ.

1 a LEo.] Primus videlicet, Magnus cognominatus, patria Thuscus, electus in R. Pontificem anno CDXL. eo tempore, quo Attila Italiam inuadens, Aquileiam obsessit, vt referunt Baronius, Coriolanus, & alij de vitis Pontificum scribentes: inter alia opera S. Leonis reperiuntur epistolæ decretales 110. quas cum notis edidit clarissimus vir Gerardus Vossius, & recenset Ludouicus à S. Carolo *in Bibliot. Pontif. littera G.* Præsens textus reperitur in epistola 84. missa Anastasio Thessalonicensi Episcopo, quam ex editione prædicta Gerardi Vossij licet transcribere, quæ ita se habet. [Quoniam sicut præcessores mei prædecessoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuæ, proprium sequutus exemplum, vices mei moderaminis delegaui: vt curam, quam vniuersis Ecclesijs principaliter ex diuina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis effectus adiuuares, & longinquis ab Apostolica Sede prouincijs præsentiam quodammodo nostræ visitationis impenderes: quia de continenti, opportunoque prospectu promptum tibi esset agnoscere, quid in quibusque rebus vel tuo studio componeres, vel nostro iudicio reseruares. Nam cùm maiora negotia, & difficiliores causarum exitus liberum tibi esset sub nostræ sententiæ expectatione suspendere, nec ratio tibi, nec necessitas fuit in id, quod mensuram tuam excederet, deuiandi. Abundant enim apud te monitorum scripta nostrorum, quibus te de omnium actionum temperantia frequenter instruximus, vt commendatas tibi Christi Ecclesias, per exhortationem charitatis, ad salubritatem obedientiæ prouocares. Quia etsi plerumque existant inter negligentes, vel desides fratres, quæ oporteat maiori authoritate curari; sic tamen est adhibenda correctio, vt semper sit salua dilectio. Vnde & Beatus Apostolus Paulus ad ecclesiasticum regimen Timotheum imbuens, dicit: *Seniorem ne increpaueris, sed obserua vt patrem, iuuenes vt fratres, anus vt matres, iuuenculas vt sorores, in omni castitate*. Quæ moderatio si quibuscumque inferioribus membris ex Apostolica institutione debetur, quantò magis fratribus & Coepiscopis nostris sine offensione reddenda est? Et licèt nonnunquam accidant, quæ in sacerdotalibus sint reprehendenda personis, plus tamen erga corrigenda agat beneuolentia, quàm seueritas: plus cohortatio, quàm commotio: plus charitas, quàm potestas. Sed qui quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi, facilè ab hac lege discernuntur: & dum dominari magis quàm consulere subditis quærunt, placet honor, inflat superbia; & quod prouisum est ad concordiam, tendit ad noxam. Quod vt necesse habeamus ita dicere, non de paruo animi dolore procedit. Me ipsum enim quodam modo in culpa sentio, cùm te à traditis tibi regulis immodicè deuiasse cognosco. Qui si tuæ existimationis parum diligens eras, meæ saltem famæ parcere debuetas, ne quæ tuo tantùm facta sunt animo, nostro viderentur gesta iudicio. Relegat fraternitas tua paginas nostras, omniaque ad tuos missa maiores Apostolicæ Sedis Præsulum scripta percurrat, & nec à me, nec à præcessoribus meis inueniet ordinatum, quod à te cognouimus esse præsumptum. Venit namque ad nos cum Episcopis prouinciæ suæ frater noster Atticus, veteris Epiri Metropolitanus Antistites, & de indignissima afflictione, quam pertulit, lachrymabili actione conquestus est coram adstantibus Diaconibus tuis, qui querelis fidelibus nihil contrà referendo, ea quæ nobis ingerebantur, fide non carere monstrabant. Legebatur quoque in litteris tuis, quas ijdem Diaconi detulerunt, quod frater Atticus Thessalonicam venisset, quodque consensum suum etiam scripturæ professione signasset, vt de illo non aliud à nobis intelligi posset, quàm proprij arbitrij, & spontaneæ deuotionis fuisse, quod venerat, quod chartulam de obedientiæ sponsione conscripserat; in cuius tamen chartulæ mentione signum prodebatur iniuriæ. Non enim necessarium fuerat, vt obligaretur scripto, qui obedientiam suam ipso iam voluntarij aduentus probarat officio.]

2 b *Thessalonicensi.*] Ciuitas est florentissima Macedoniæ, Daciæ Metropolis, Illyrici caput, emporium maximum, quod mercatores ex omnibus nationibus frequentant: hodie dicitur Psalonich, de qua plura Abraham Ortelius, Ptolomeus, Plinius, & Strabo relati à Gruthero *fol.* 539. *num.9.* Berterius *diatribe 1. cap.2.* Tamayo *in Martyrol. die 15. Maij*, Pancirola *in notitia Imperij Oriental. cap.* 72. quæ quidem Metropolis erat Macedoniæ, vt tradit Strabo. Vnde Thessalonicensis Præsulis authoritas, & dignitas magna erat in Macedoniam. Cæterùm iudiciorum ecclesiasticorum ab eo, eiusque Synodo Macedonica retractationes, quemadmodum & cæteræ maiores causæ Romæ coram summo Pontifice peragebantur, etiam post Illyrici Orientalis adiunctionem factam Imperio Orientali, vt constat ex duabus epistolis Innocentij I. datis anno 415 ad Rufum Thessalonicensem, & cæteros Macedoniæ Episcopos. Verùm Imperator Theodosius I. quæstiones Orientales canonicas iussit ad Sedem Constantinop. referri constitutione lata anno 471. quam refert, & explicat Petrus Marcha *lib.3. Sacerdotij, & Imp.* motus ex eo, quia Synodus Sardicensis eum modum in retractationibus iudiciorum præscripsisset, vt si Romanus Pontifex restaurandam cognitionem duceret, id fieret intra prouinciam, delegata Sedis Apostolicæ vice alicui ex latere suo. Vnde cùm Præsul Constantinop. esset Vicarius Pontificis, vt probaui *in cap. quantò, de consuet.* & statim dicemus; ad illum esse appellandum censebat Imperator. Verùm Ecclesia improbauit eam constitutionem, & vt Theodosij desiderio in partem satisfaceret, Bonifacius R.P. vices suas mandauit Thessalonicensi Episcopo per vniuersum Illyricum Orientale, & ita Thessalonicensis Præsul ab antiquis temporibus vices Sedis Apostolicæ gerebat, vt Leo in principio huius epistolæ ait ibi: *Quoniam sicut prædecessores mei, ita etiam ego dilectioni tuæ priorum sequutus exemplum, vices mei moderaminis delegaui*. Vnde lucem accipit canon 20. Concilij Sardicensis, in illis verbis: *Petrus Episcopus dixit: Non ignoratis quanta, & qualis sit Thessalonica ciuitas: sæpè ad eam veniunt ex alijs regionibus Presbyteri, & Diaconi, & non sunt contenti breui tempore, sed resident ibi, aut certè vix ad sua redire coguntur. Vniuersi dixerunt, ea iura, quæ constituta sunt circa Episcopos, & circa has personas, obseruari debent*. Nam cùm in Thessalonica resideret Vicarius Romani P. in Oriente, nihil mirum, quod Thessalonicam ex vniuersa Græcia Episcopi, & clerici confluerenr, vt notarunt Seuerinus Binius

nius *in notis ad ipsum canonem* , Bellarminus *lib. 2. de Roman. P. cap. 2.* Anastasius ergo Episcopus mandata sibi à Leone potestate abutens , multa contra sacrorum canonum statuta faciebat in electionibus Metropolitanorum , & Episcoporum, de quibus eum grauiter reprehendit Leo *in cap. 1.* huius epistolæ; cuius reprehensionis fragmentum extat *in cap. multùm stupeo* , *3. quæst. 6.* cumque de eo conquereretur Atticus veteris Epiri Metropolitanus , & quod sibi debita iura non seruabat , *in cap. 2.* eiusdem epistolæ etiam ipsum monet, vt iura seruaret Metropolitanis; cuius fragmentum extat *in cap. igitur* , *25. quæst. 2.* & etiam alia obseruanda in electione Metropolitani præscribit *in cap. Metropolitano* , *63. dist.* quia similes electiones ipse tanquam Legatus Sedis Apostolicæ confirmare debebat , vt constat ex præsenti epistola , & alia Simplicij Pontificis , & alia Bonifacij ad Eulalium Alexandrinum: notauit Pamelius *in notis ad Diuum Cyprianum* , *epistola 68. num. 16. in fine.* In præsenti epistola prædecessores, seu maiores Leonis sunt Pontifices posteriores Innocentio primo , sub quo Rufus solam Macedonicam Prouinciam regebat iure Metropolico . Huius autem iure prærogatiuæ Vicarij Thessalonicensem Præsulem vsum fuisse iam per annum 431. fusè probat Petrus Marcha *in dissert. de Primatu Lugdunensi*, quæ extat tomo 26. Conciliorum: postea à Iustiniano imminuta fuit hæc Thessalonicensis Ecclesiæ authoritas , adiunctis aliquot prouincijs ad conflandum Iustinianeæ Archiepiscopatum . Deinde penitus abolita est postquam à Leone Isauro in odium fidei vindicatæ à Summis Pontificibus Gregorio II. & III. Illyrici prouinciæ , Siciliæ & Calabriæ auulsæ sunt à Patriarchatu Romano , & Constantinop. Sedi tributæ; tunc enim intra fines tantùm Macedoniæ restricta fuit hæc Præsulis authoritas.

3 c *Atticus.*] Iste Præsul erat Epiri veteris; nam in Macedonia, & Illyrico Orientali duplex est Epirus; vetus, & noua, quarum descriptionem tradunt Berterius *diatrib. 1. cap. 4. in fin.* Carolus à S. Paulo *in Geographia sacra* , *pag. 193.* Et licèt esset Archiepiscopus , tamen obedientiam præstare debebat Primati Macedoniæ , Archiepiscopo videlicet Thessalonicensi.

4 d *Chartulam.*] Id est scripturam; sæpè enim in Concilijs, & legibus antiquis scriptura charta dicitur, vt probat Lindembrogius *in Glossar. leg. antiquar. verbo Charta.*

e *Sponsione* .] Quid sit sponso , dixi *in cap. translato, de constitution.* & textum hunc exposui *in cap. significasti* , *de election.*

C A P V T IV.

a Clemens Papa tertius.

OMnes Principes terræ , & cæteros homines Episcopis obedire Beatus Petrus præcipiebat.

NOTÆ.

1 a CLemens.] Ità legitur in hac collectione; in prima autem *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 1. decreti, cap. 124.* Carnotensem *part. 5. decreti* , *c. 124.* tantùm legitur *Clemens.* Sed cùm hæc verba reperiantur in epistola 1. D. Clementis primi ad Iacobum fratrem Domini missa, non est ratio cur Clementi tertio tribuatur , sed Clementi primo: Clemens enim primus scripsit varias epistolas, & octo libros constitutionum, aliaque innumera opera edidit, quæ recenset Ludouicus à S. Carolo *in Bibliotheca Pontif. in ipso Clemente I.*

C A P V T V.

Innocentius III. a *Herbipolen.*

ILlud Dominus in Beato Petro. *Et infrà*: ven. f. n. quondam Hidensin. Episcopus Imp. aulæ Cancellarius, non attendens quia multa sunt, quæ præter specialem auctoritatem Ap. Sed. de iure non possent, nec deberent impunè ab aliquibus attentari, vtpote cessiones, & translationes Episcoporum, & alia, quæ nota sunt vobis, non solùm non obtenta licentia nostra, sed nec etiam postulata, Ecclesia Hildesemen. relicta Herbipolen. Ecclesiam occupauit. *Et infra*: Munitiones autem, & oppida Herbipolen. Ecclesiæ in vtilitatem illius se asseruit tenuisse, ne si ad alienas manus forsitan deuenisset, non esset qui eam postmodùm liberasset. Sed cùm spiritualia sint temporalibus digniora, & obedientia melior sit, quàm victimæ, & auscultare magis, quàm adipem arietum offerre non debuerat idem Episcopus pro temporali commodo Herbipolen. Ecclesiæ , notam incurrere inobedientiæ, & Apostolicis iussionibus contraire.

NOTÆ.

1 a HErbipolen.] Ità legitur *in capit. 1. hoc titulo in 3. collection.* & *in cap. illud* , *de clerico excommunicat.* huius autem textus historia petenda est ex traditis *in cap. 3. & 4. de translation. Episcopor.*

C A P V T VI.

Idem a *Illustri Constantinopol.* b *Imperatori.*

SOlitæ benignitatis affectu recepimus litteras, quas per dilectum fil. Archidiaconum Dyrrachij , virum prouidum & fidelem Imperialis nobis Excellentia destinauit , per quas intelleximus , quod litteræ, quas per dilectum filium Capellanum nostrum tunc Apostolicæ Sedis Legatum , tibi transmisimus, Imperio tuo præsentatæ fuerant , & perlectæ. Mirata est autem Imperialis sublimitas , sicut per easdem nobis litteras intimasti , quòd nisi fuimus aliquantulum increpare , licèt non increpandi animo, sed affectu potiùs commonendi , quæ scripsimus , meminerimus nos scripsisse . Huic autem tuæ admirationi non causam , sed occasionem præbuit , sicut ex eisdem coniecimus litteris , quòd legisti c Beatum Petrum Principem Apostolorum sic scripsisse: Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deum , siue Regi tanquam præcellenti , siue Ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum , laudem verò bonorum. Volens enim , de quo nos rationabiliùs

nabiliùs

nabiliùs admiramur, Imperatoria Celsitudo per hoc, & alia, quæ induxit, Imperium Sacerdotio dignitate, & potestate præferre, ex auctoritate præmissa voluit triplex trahere argumentum. Primum ex eo, quod legitur, Subditi estote: secundum ex eo, quod sequitur, Regi tanquam præcellenti: tertium ex eo, quod est adiectum subsequenter, Ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: Per primum subesse Sacerdotium, per secundum Imperium præeminere, per tertium Imperatorem tam in Sacerdotes, quàm laicos iurisdictionem, imò etiam gladij potastatem accepisse. Cùm enim, & boni quidam Sacerdotes, & quidam eorum malefactores existant; is qui secundùm Apostolum gladium portat ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, in malefacientes Presbyteros, & eorum excessus præsumptos, vltore potest gladio vindicare; cùm inter Presbyteros, & alios Apostolus non distinguat. Verùm si & personam loquentis, & eorum, ad quos loquebatur, ac vsum loquutionis diligentiùs attendisses scribentis, non expressisses taliter intellectum: scribit enim Apostolus subditis suis, & eos ad humilitatis meritum prouocabat. Si enim per id, quod dixit, Subiecti estote, sacerdotio imponere voluit iugum subiectionis, & eis prælationis auctoritatem conferre, quibus eos subiectos esse commonebat, sequeretur ex hoc, quod & seruus quilibet in sacerdotes imperium accepisset, cùm dicatur, Omni humanæ creaturæ. Quod autem sequitur, Regi tanquam præcellenti, non negamus quoniam præcellat in temporalibus Imperator illis duntaxat, qui ab eo recipiunt temporalia: sed Pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tantò sunt temporalibus digniora, quantò corpori est anima præferenda. Licèt nec simpliciter dictum fuit, Subiecti estote; sed additum fuit, Propter Deum: nec purè scriptum sit, Regi præcellenti; sed impositum forsan non sine causa sit, Tanquam. Quod autem sequitur, Ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum; intelligendum non est, quod Rex, vel Imperator super omnes, & bonos, & malos gladij potestatem acceperit; sed in eos solummodo, qui nitentes gladio, eius sunt iurisdictioni commissi, iuxta quod Veritas ait: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt. Non enim potest, aut debet quisquam seruum alterius iudicare; cùm seruus suo domino secundùm Apostolum stet, aut cadat. Ad id etiam induxisti, quod licèt Moyses, & Aaron secundùm carnem fratres extiterint, Moyses tamen Princeps populi, Aaron sacerdotij potestate præerat; & Iesus successor ipsius imperium in sacerdotes accepit. Dauid quoque Rex Abiathar Pontifici præeminebat. Cæterùm licèt Moyses dux populi fuerit, fuit etiam & Sacerdos, qui Aaron in Sacerdotem inunxit, cui Propheta sacerdotium recognoscens: Moyses, inquit, & Aaron *d* in sacerdotibus eius. Quæ verò de IESV Beniamin ad commendandam prælationem eius rescripsisti, magis secundùm spiritum, quàm litteram debent intelligi; quia secundùm Apostolum, littera occidit, spiritus autem viuificat, pro eo quod ipse veri IESV signum expressit, qui populum suum in terra promissionis induxit. Dauid etiam quamuis diedema Regium obtineret, Abiathar Sacerdoti, non tam ex dignitate Regia, quàm authoritate Prophetica imperabat. Verùm quidquid olim fuerit in veteri Testamento, nunc aliud est in nouo, ex quo Christus factus est sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech; qui se non vt Rex, sed sacerdos in ara crucis hostiam obtulit Deo Patri, per quam genus redemit humanum; circa illum præcipuè, qui successor est Apostoli Petri, sed & Vicarius IESV Christi. Potuisses autem prærogatiuam sacerdotij ab eo intelligere, quod est dictum non à quolibet, sed à Deo; non Regi, sed Sacerdoti, nec de Regia stirpe, sed Sacerdotali prosapia: de sacerdotibus verò, qui erant in Anathoth: Ecce *e* constitui te super gentes, & Regna, vt euellas, & dissipes, ædifices, & plantes. Dictum est & in lege diuina: Dijs non detrahes, & Principem populi tui non maledices: quæ Sacerdotes Regibus anteponens, istos Deos, & illos Principes appellauit. Præterea nosse debueras, quod fecit Deus duo luminaria in firmamento cœli; luminare maius, vt præesset diei; & luminare minus, vt præesset nocti: vtrumque magnum, sed alterum maius; quia nomine cœli præsignatur Ecclesia, iuxta quod Veritas ait: Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui summo manè conduxit operarios in vineam suam. Per diem verò spiritualis accipitur, & per noctem carnalis, secundùm Propheticum testimonium: Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Ad firmamentum cœli igitur, hoc est vniuersalis Ecclesiæ, fecit Deus magna luminaria, id est duas magnas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis auctoritas, & Regalis potestas: sed illa quæ præest diebus, id est spiritualibus, maior est; quæ verò carnalibus, minor est, vt quanta est inter solem, & lunam; tanta inter Pontifices, & Reges cognoscatur *f* differentia. Hoc autem si prudenter attenderet Imperatoria Celsitudo, non faceret, aut permitteret venerabilem fratrem nostrum Patriarcham *g* Constantinopolitanum magnum quidem & honorabile membrum Ecclesiæ, iuxta scabellum pedum suorum *h* sinistra parte sedere, cùm alij Reges, & Principes Archiepiscopis, & Episcopis suis, sicut debent, reuerenter *i* assurgant, & eis iuxta se honorabilem sedem assignent. Nam & pijssimus *k* Constantinus quantum honoris exhibuerit sacerdotibus, tua sicut credimus, prudentia non ignorat. Nos autem etsi non increpando scripserimus, potuissemus tamen rationabiliùs increpare; cùm Beatus Apostolus Paulus Episcopum instruens, ad Timotheum scripsisse legatur: Prædica, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Non enim os nostrum debet esse ligatum, sed patere debet ad omnes, ne secundùm Prophetam simus canes muti, non valentes latrare. Vnde correctio nostra non debuit esse molesta, sed magis accepta; quia pater filium, quem diligit, corripit; & Deus, quos amat, arguit, & castigat. Debitum igitur officij Pastoralis exequimur, cùm obsecramus, arguimus, increpamus; & non solùm alios, sed Imperatores, & Reges opportunè ad ea studemus inducere, quæ Dominicæ sunt placita voluntati. Nobis enim in Beato Petro sunt oues Christi commissæ, dicente Domino: Pasce oues meas; non distinguens inter has oues, & alienas; vt alienum à suo demonstraret ouili, qui Petrum, & successores ipsius, Magistros non recognosceret, & Pastores: vt illud tanquam notissimum omittamus, quod Dominus inquit ad Petrum; & in Petro dixit ad successores ipsius: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis: & quodcumque

que

que folueris fuper terram, erit folutum & in cœlis. Nihil excipiens, qui dixit, Quodcumque. Verùm his diutiùs non infiftemus, ne vel contendere videamur, vel in huiufmodi delectari; cùm fi gloriari expediat, non in honore, non in magnitudine, fed in folicitudine fit potiùs gloriandum, cùm & Apoftolus in infirmitatibus glorietur. Nouimus enim fcriptum: Omnis qui fe humiliat, exaltabitur; & qui fe exaltat, humiliabitur. Et iterum: Quantò maior es, humilia te in omnibus. Et alibi: Deus fuperbis refiftit, humilibus autem dat gratiam: propter quod exaltationem noftram in humiliatione ponimus, & humilitatem exaltationem maximam reputamus. Verùm etiam feruos, non folùm Dei, fed & *l* feruorum Dei nos effe fcribimus, & fatemur; & tam fapientibus, quàm infipientibus debitores. Vtrum autem Imperatoriam Excellentiam ad bonum & vtile per litteras noftras duxerimus inuitandam? vtrum iufta tibi fuggefferimus, & honefta, tua Celfitudo difcernat, cùm non nifi ad vnitatem Ecclefiæ, ac terræ Hierofolymitanæ fubfidium nos te meminerimus inuitaffe. Infpiret igitur menti tuæ is, qui vbi vult fpirat, & qui habet corda Principum in manu fua, vt confilijs noftris, & monitis acquiefcas, & id agas, quod ad honorem diuini nominis, chriftianæ religionis augmentum, & falutem animæ tuæ meritò debeat prouenire. Nos autem quidquid tu egeris, quod expedire viderimus, gratum habebimus. Vtinam autem illum egregium prædecefforem tuum inclytæ recordationis *m* Manuelem Imperatorem fatageres in deuotione Sedi Apoftolicæ verbis, & operibus meliùs imitari, vt per eius auxilium, & confilium, ficut illi, fic tibi, & Imperio tuo meliùs proueniret, faltem amodò fupplens quod hactenus neglexifti. Prædictus autem Archidiaconus, quod à nobis audiuit radio Excellentiæ tuæ fideliter poterit intimare.

NOTÆ.

1 a *Illuftri.*] De titulo Illuftris, Imperatoribus fæpiùs à Pontifice dato, aliqua notaui *in cap. nobis, de officio Legat.*

2 b *Imperatori.*] Alexio videlicet Comneno, qui Orientale obtinuit imperium ex anno 1080. vfque ad annum 1098. vt eius gefta latè referens tradit Befold. *in hiftor. Conftantinop.* Ex Byzantinæ hiftoriæ fcriptoribus in dicto anno huius textus repetenda eft hiftoria, & ex Bzouio, & Spondano *in continuat. Baronij, anno* 1089. & ex geftis Innocentij III. relatis à Bofqueto *in notis ad Innocentium III.* Innocentius III. enim dignitatis Pontificiæ, & libertatis ecclefiafticæ vindex litteras fuas per Ioannem Capellanum fuum ad Ioannem Camatherum Patriarcham Conftantinop. & Alexium Imperatorem mifit, tam pro fubfidio Terræ Sanctæ, quàm vt prædictum Patriarcham ad vnionem vtriufque Ecclefiæ, Latinæ & Græcæ curandam exhortaretur, quas ex Sirleto *lib. 1. epiftol. Innocentij, pag.* 172. libet tranfcribere.

Illuftri Conftantinopolitano Imperatori.

3 [Imperialis Excellentiæ magnitudo, fi fe coram eo humiliauerit, qui humilia refpicit, & alta à longe cognofcit; & fuper eo fui ftabile erit Imperij fundamentum, præter quod aliud poni non poteft, quod eft ipfe Iefus; & fuper quo ipfe Dominus nofter nafcentis Ecclefiæ pofuit fundamentum: Super hanc petram (inquit) ædificabo Ecclefiam meam; exaltabitur, & eleuabitur, quoniam omnis qui fe humiliat, exaltabitur, fecundùm teftimonium Veritatis: & firmabitur, & non flectetur; quoniam ædificium, quod fuper hoc fundamentum confiftit, nec cafum timet, nec ad machinas formidat hoftiles. Vt autem firmiùs, & fortiùs Imperium tuum in huius fundamenti firmitate perfiftat, oportet vt Deum vniuerfis tuis affectibus anteponas, & fponfam eius Rom. Ecclefiam, cuius ipfe fundamentum, & fundator exiftit, præcipuè venereris; vt dum in dilectione fponfi, & fponfæ perftiteris vnitate, ex nulla parte Celfitudinis tuæ fublimitas quatiatur. Verùm non vt ad detractionem, fed tuam potiùs correctionem loquamur, miramur non modicùm: murmurat etiam aduersùm te populus Chriftianus, imò ipfe Iefus, vbi ille te increpat: Hofpes fui, & non collegifti me: infirmus, & non vifitafti me: in carcere, & non venifti ad me. Cùm enim peccatis noftris exigentibus, venerint gentes in hæreditatem Domini, & coinquinauerint templum fanctum eius, imò & ipfum Iefum Chriftum quodammodo captiuauerint, lignum fanctæ Crucis, in qua falus mundi pependit, & deleuit chirographum mortis; in qua etiam Apoftolus fe afferit gloriari: Mihi abfit, inquiens, gloriari, nifi in cruce Domini noftri Iefu Chrifti: nec Chrifto exuli fubuenire, nec ad liberationem terræ natiuitatis ipfius intendere hactenus, ficut debueras, curauifti: cùm tam ex vicinitate locorum, quàm abundantia diuitiarum tuarum, & potentia, qua inimicos Crucis munere diuino præcellis, id potueris commodiùs, & expeditiùs alijs Principibus adimplere. Eft etiam aliud, propter quod folum aduersùs te, immò etiam aduersùs Romanam Ecclefiam, quæ id hactenus, quafi fub diffimulatione tranfiuit, murmurat Populus Chriftianus. Cùm enim Dominus nofter vnam fibi fponfam elegerit, non habentem maculam, nec rugam, iuxta quod in Canticis proteftatur: Vna eft, inquiens, dilecta mea, fponfa mea, columba mea: & in Euangelio dicit: Alias oues habeo, quæ non funt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, vt fiat vnum ouile, & vnus Paftor. Cùm etiam inconfutilis tunica Chrifti diuifa non fuerit, & in Symbolo contineatur expreffè: Credo vnam fanctam, Catholicam, & Apoftolicam Ecclefiam; Græcorum populi ab vnitate Apoftolicæ Sedis, & Romanæ Ecclefiæ recedentes, quæ difponente Domino cunctorum fidelium mater eft, & magiftra, fibi aliam Ecclefiam confinxerunt; fi tamen, quæ præter vnam eft, Ecclefia fit dicenda. Vt igitur in vtroque prædictorum murmur fileat populi Chriftiani, immò vt Chriftum tibi reddas propitium, Celfitudinem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, & in remiffionem iniungimus peccatorum, quatenus poftpofitis alijs folicitudinibus, vtiliter, ac potenter affurgas in adiutorium Iefu Chrifti, & ad terram ipfam, quam ipfe proprio fanguine comparauit, de qua in Pfalmo habetur: Homo factus eft in ea, & ipfe fundauit eam Altiffimus. Et alibi: Deus Rex nofter antè fæcula operatus eft falutem in medio terræ; liberandam de manibus paganorum, & reftituendam priftinæ libertati, vt in ea nomen Domini glorificetur in fæcula, ficut tantus Princeps manum extendas, & exercitum dirigas copiofum, fperans in eo, qui eft fpes omnium, qui non deferit fperantes in fe, quod paganorum multitudinem à facie tui exercitus effugabit. Nos enim remiffionis, & protectionis, quam propter hoc alijs Principibus Chriftianis indulfimus, te volumus effe participem, dummodo ad fuccurfum terræ fanctæ potenter affurgas. Studeas etiam, imò ficut potes, efficias, vt Græcorum Ecclefia redeat ad Sedis Apoftolicæ vnitatem, & ad matrem filia reuertatur, vt oues Chrifti ab vno paftore regantur, ficut ei mandatur à Domino: Diligis me Simon Petre? pafce oues meas: vt & fub vno capite cuncta membra corpori connectantur, illo videlicet, cui Dominus ait: Tu vocaberis Cephas, quod caput interpretatur. Alioquin quantumcunque nobis moleftum exifteret Serenitatem tuam in aliquo moleftare, non poffemus vlteriùs fub diffimulatione tranfire, quin noftrum exequeremur officium, cùm per Dei mifericordiam tempus accepimus iuftitiam iudicandi. Infpiret autem animo tuo ille, qui vbi vult, fpirat, vt ad honorem, & falutem tuam, & exaltationem Ecclefiæ, tanquam deuotus filius paternam exhortationem admittas: præfentans nobis materiam, immò caufam, quod ad honorem, & profectum Imparatoriæ Celfitudinis, ficut in propofito gerimus, efficaciter intendere debeamus. Mittimus autem ad tuæ Sublimitatis præfentiam dilectos filios A. Subdiaconum & Capellanum noftrum,

strum, Apostolicæ Sedis legatum; & A. Cameræ nostræ Notarium, familiares nostros, quos suæ probitatis, & honestatis obtentu synceræ charitatis brachijs amplexamur, in his, quæ tecum tractanda sint, seu etiam statuenda, pari præditos potestate; qui tecum super prædictis & alijs quæ tibi ex parte nostra proponentur, & nobis ex parte tua fuere proposita, tractent, & statuant quæ ad honorem Ecclesiæ, ac profectum Imperij pertinuerint; quibus & Serenitatem tuam fidem indubitatam volumus adhibere. Licèt enim maiores ad te possemus nuntios destinare, istos tamen ad hoc elegimus, vt dum minùs quæ sua sunt, quæsierint, communi profectui, Ecclesiæ scilicet, & Imperij, solicitè magis, & diligenter insistant; quos Serenitati tuæ propensiùs commendamus, rogantes attentiùs, vt eos honorificè, ac benignè recipias, & sicut decet magnificum Principem, sine dilatione remittas, vt operemur dum tempus habemus. Ad hæc dilectos filios Ildeb. & Ioannem Georgij nuntios tuos benignè recepimus, quorum fidem, & prudentiam nostro tibi testimonio commendamus super his, quæ ipsis ab Imperiali Magnificentia commissa fuerant, exequendis.

N. Patriarchæ Constantinopol.

4 Reprobata quondam, propter ingratitudinis vitium, perfidia Iudæorum, & oblato Synagogæ (quia non cognouit tempus visitationis suæ,) libello repudij, vnam sibi Ecclesiam ex Gentibus congregatam, non habentem maculam, nec rugam Dominus noster elegit, iuxta quod legitur in Canticis Canticor. Vna est electa mea, sponsa mea, immaculata mea Ipse quoque Dominus Iesus Christus vnum esse ouile ouium, vnum Pastorem, in Euangelio protestatur: & in Apostolorum Symbolo vnam esse Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam fides Catholica profitetur. Hanc autem ipse Dominus Iesus Christus in seipso lapide angulari fundauit, & eius magisterium Apostolorum Principi B. Petro, cui (licèt insufficientes) in Apostolatus successimus dignitate, concessit: Tu es (inquiens) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et paulò post subdidit: Et tibi dabo claues regni cœlorum. Et etiam curam ouium suarum eodem verbo tertiò repetito commisit dicens: Pasce oues meas. Et quod eius fides nunquam deficeret, se orasse fatetur loquens ad eum in Euangelio: Ego pro te rogaui Petre, vt non deficeret fides tua; & conuersus aliquando, confirma fratres tuos. Præterea licèt vniuersis Apostolis dixerit in communi: Accipite Spiritum sanctum, & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; ad eum tamen verbo vtitur speciali dicens: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœlis; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Hoc autem Græcorum Populus non attendens, aliam sibi confinxit Ecclesiam; si tamen, quæ præter vnam est, Ecclesia sit dicenda; & ab Apostolicæ Sedis vnitate recessit, nec constitutionem Domini, nec Petri magisterium imitatus; & inconsutilem vestem Domini, cui crucifixorum manus in aliarum vestium diuisione pepercit, scindere vsque hodie (licèt frustrà) conatur, non attendens quod vna tantùm extitit arca, intra quam sub vno rectore quicumque fuerunt, leguntur in cataclismo saluati; qui autem extra ipsam inuenti sunt, omnes in diluuio perierunt. Quia igitur id in scandalum nostrum, & fidei Christianæ redundat dispendium, nec iam possumus vitare clamores Ecclesiæ generalis, quæ nos, & prædecessores nostros negligentiæ, ac tarditatis redarguit, monemus Frat. tuam, & exhortamur in Domino; per Apostolica scripta mandantes, quatenus omnimodam solicitudinem, & efficacem operam interponas, vt Græcorum vniuersitas redeat ad Ecclesiæ vnitatem, & ad matrem filia reuertatur, & fiat iuxta verbum Domini, vnum ouile, & vnus Pastor; alioquin non possemus vlteriùs, &c. vt suprà vsque ad verbum *inspiret*. Cæterùm cum peccatis nostris exigentibus, rebus, &c. in eundem modum vsque ad verba, *in cruce Domini nostri Iesu Christi*. Miramur quod charissimus in Christo filius noster N. Constantinopolitanus Imperator illustris, nec exuli Christo subuenit, nec liberationem terræ natiuitatis ipsius, in qua Deus Rex noster antè sæcula salutem dignatus est operari (sicut debuerat) intendere hactenus procurauit. Cùm tam ex vicinitate locorum, &c. vsque ad verbum, *adimplere*. Cùm igitur terræ sanctæ, in qua pedes Christi steterunt, totis desideremus affectibus subueniri: fraternitatem tuam rogamus attentiùs, & exhortamur in Domino, quatenus præfatum Imperatorem monere studeas, & inducere diligenter, vt ad succursum eius potenter intendat.]

Ipse Alexius Imperator Innocentio rescripsit litteris 5 per Fr. Archidiaconum delatis, se mirari, quod in litteris, tam ad se, quàm ad Patriarcham missis, asseuerasset Ecclesiam Romanam vniuersalem, atque omnium maiorem esse; illisque etiam ipsum Imperatorem increpasse, cùm iuxta doctrinam B. Petri, omnes Regibus obedire teneantur, & Imperium Sacerdotio præesse; & sic Imperatorem habere iurisdictionem, tam in laicos, quàm in clericos: quibus litteris satisfacere intendens noster Innocentius præsenti epistola, in primis ait, se non animo increpandi, sed affectu commonendi scripsisse prædictas litteras. Secundò exponit D. Petri auctoritatem, & varijs sacræ Scripturæ locis probare intendit superioritatem, & præexcellentiam Sacerdotij suprà Reges, & sæculares Monarchas; tandemque ipsum Imperatorem arguit, eo quòd Constantinopolitanum Patriarcham iuxta scabellum pedum suorum in sinistra parte sedere faceret, cùm alij Reges Archiepiscopis, & Episcopis reuerenter assurgant. Hæc omnia in integra recensentur in gestis ipsius Innocentij, & in tertia collectione Decretalium, *sub hoc tit. cap.* 2. ex quibus ita restituo præsentem epistolam.

Prosequitur historia.

c *Beatum Petrum.*] *Epist.* 1. *cap.* 1. cuius verba referuntur *in cap. quàm magnum*, 11. *quæst.* 1. *cap. omnis, hoc tit.*

6 d *Aaron in sacerdotibus eius*.] Vbi glossa ordinaria ait, nota quod Moyses sacerdos dicitur, qui etsi non hostias, tamen vota obtulit Deo, & pro populo supplicauit. Etiam responderi potest auctoritati, & argumento Imperatoris, verum non esse, quod Moyses simpliciter maior fuisset Aaron, quoniam sicut Moyses in aliquo maior fuit Aaron, è conuerso in alijs Aaron maior fuisset Moyse, in cuius signum, & comprobationem, quando in sacra pagina simul proponuntur, aliquando præponitur Moyses, vt in dicto Psalmo 127. ibi: *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius*; aliquando præponitur Aaron, vt *Exodi cap.* 6. ibi: *Iste est Aaron, & Moyses*. Vbi notauit Lyra, & post eum Turrisremata *lib.* 1. *summ. cap.* 92. *in fin.*

7 e *Constitui te super gentes.*] Ex quibus verbis rectè probatur suprema Pontificis potestas, vt docet Solorzanus *tom.* 1. *de iure Indiar. lib.* 7. *cap.* 11. *num.* 29. & *cap.* 28. *nu.* 114.

8 f *Differentia cognoscatur.*] Hanc comparationem Solis, & Lunæ deprompsit Innoc. III. ex Berengosio Abbate, qui sexcentis abhinc annis prudenter instituit, quo pacto sit instituenda, ne ad perniciem sæcularis potestatis trahi possit. *Sciendum est* (inquit Berengosius Abbas sermone de mysterio ligni Dominici, in Bibliothec. Patrum) *quod nec catholicæ fidei, nec christianæ contrarium est legi, si ad honorem Regni, & Sacerdotij Rex Pontifici, & Pontifex obediat Regi. Isti sunt enim, qui ex antiquo, diuinitatis dispensatione bifaria, in firmamento Ecclesiæ, quasi duo magna conuenere luminaria; quatenus in his, quæ sunt sæculi, & in his quæ sunt Dei, luminare minus nocti, & luminare maius debeat præesse diei: & non immeritò duobus illis luminaribus poterunt comparari, quæ cæteris sideribus videntur principari; quia sicut in firmamento cœli eisdem luminaribus nulla stellarum creatura claritate videtur eximior; sic in firmamento Ecclesiæ duabus his personis ordine, & dignitate nulla potest esse sublimior.* Eleganter Berengosius vim comparationis in eo constituit, quod hæc duo sidera cæteris videantur principari. Hoc est enim quod è placitis veterum Astrologorum docuerunt Ptolomeus, & Sextus Empyricus, Solem, & Lunam vt Principes cæterorum imperium exercere. Quò tendit locutio Geneseos, quæ in principatum, seu dominium diei, & noctis, hæc sidera creata ostendit. Aliam viam instituit Metrophanes Smyrnæ Metropolita in octaua Synodo, cum Basilium Imperatorem coram Concilio alloquens, Patriarcharum auctoritatem commendauit ex duobus illis sideribus comparatione ducta, absque iniuria Imperatoriæ potestatis, quæ etsi nullum in ea similitudine locum obtineat, ipso etiam Lunæ fulgore Patriarchis tributo; tamen aliunde detrimentum illud cumulatissimè compensatur, cùm nouum iubar Princeps esse dicitur, cuius splendore cætera Patriarcharum sidera lustrentur. Hæc sunt verba

verba Metrophanis: *Sol iustitiæ, & immensæ sol potentiæ, & Dominus noster, qui fecit duo luminaria magna; maius, vt præesset diei, minus, vt præesset nocti: ijs in firmamento collocatis, posuit & alia quædam luminaria magna in firmamento Ecclesiæ, rectos nempè vertices Patriarcharum ad vniuersum terrarum orbem illustrandum, vt præsint diei, & nocti, & lucem diuidant à tenebris; hoc est, diuidant, ac separent facientes opera lucis, & tenebrarum. Hæc igitur magna luminaria, religiosissime Princeps, perinde ac in magna domo multas faces, ita in tua vrbe congregasti, teque ipsum clarius iubar, ac tuum Imperium illustrius, & Christi Ecclesiam splendidiorem reddidisti. Quinimò tua præsentia, veluti luminare aliquod ingens sanctæ huic, & œcumenicæ Synodo exortum, dicta hæc, visaque lumina multò fulgentiora effecisti.* Hæc comparatio solis, & lunæ accipienda non est, vt eam accipiunt Abbas, & communiter repetentes in præsenti, videlicet, vt quemadmodum luna mutuam accipit claritatem à sole, quasi à fonte totius lucis, teste D. Thoma 2.2.*qu.47.art.5.& qu.58.art.6.in corpore*: sic etiam politica potestas, & ciuilis ab Ecclesiastica, siue spirituali accipiat, seu mutuetur lucem: comparatio enim in eo tenet, vt sicut sol tanquam luminare maius superat lumen lunæ, seu luminare minus; ita Sacerdotium superat Imperium, vt ex verbis præsentis textus facilè colligitur, & notarunt Anguianus *lib.2.de legibus, cap.1.num.27.* Baronius anno 1.

g *Constantinop.*] De quo egi *in cap.quantò, de consuet.*

9 h *Sinistra parte.*] Quæ est deterior. Lipsius *lib.2.elect.*
10 *cap.2.* licèt in sacris actionibus pro honoratiori habeatur, vt probat Sauarus *ad Sidonium lib.1.epist.11.*

i *Assurgunt.*] Vt fecit inuictissimus Carolus quintus,
11 qui Cardinalem ad se venientem assurgendo excepit. Et Ferdinandus III. Cardinalem inter se & Ludouicum Galliæ Regem sedere fecit, vt refert Cohelius *in notitia Cardin. cap.16. priuileg.10.* Est enim honoris species salutanti assurgere, vnde commendatur authoritas Præfecti Prætorio, cui à Principe assurgebatur. Cassiodor. *lib.1.variar. cap.20.* ex eo notauit Gutherus *de officijs domus August. lib.2.cap.1.in fine*, & probat Chassaneus *in catal. gloriæ mundi, part.1.consid.3.versic.tertia est.*

k *Constantinus.*] In Concilio enim Nicæno tanta cum
12 reuerentia adfuit Constantinus, vt non priùs in parua sella aurea sedere voluerit, quàm Episcopi sibi licentiam innuissent, vt referunt Eusebius *lib.3. de vita Constant. cap.10.* Socrat. *lib.1.cap.5.* Theodor *lib.1.cap.7.* Sozomenus *lib.1.cap.18.* ex eis Baronius *anno 375.* vbi Spondan. *num.17.*

13 l *Seruorum Dei.*] Vt in procemio Decretalium, ibi: *Seruus seruorum Dei.* Quem loquendi morem alij D. Gregorio tribuunt, alij verò Gregorio IX. eius tamen rationem in nostro textu adductam illustrat Petrus Gregorius *in d.proœmio, num.18.* Germonius *de indult. Cardin. verbo Seruus seruorum.*

m *Manuelem.*] Ita legitur in gestis Innoc. III. ex quibus hæc vltima verba transcripsi; vnde constat, hanc epistolam scriptam esse Alexio Imperatori, licèt Blondus *lib.6. decad.2.* Sabellicus *decad.1. lib.8.* relati & sequuti à Pancirola *lib.2.variar.cap.288.* existiment, missam esse hanc epistolam Balduino, & in præsenti agi de Thoma Maurocceno Patriarcha Constantinopolitano.

COMMENTARIVM.

14 Conclusio deducitur, & probatur. EX his quinque decisionibus sequentem disputandam deducimus assertionem: *Omnes, tam clerici, quàm laici, etiam Principes, tenentur obedire Episcopis diœcesanis.* Probant hanc conclusionem textus *in cap.2. dist.10. cap. duo qui, cap.à Subdiacono, 93.dist. cap.si autem 12.11.qu.3.c. 1.18.qu.2.cap.cùm ex debito, cap.cùm non liceat, de præscriptionibus, l.Episcopale, Cod.de Episcop.audientia, l.4.Cod. de summa Trinit.* D. Clemens *lib.2.constitut.cap.37.& epist. 3.* ibi: *Sacerdotes, & reliqui sacræ Ecclesiæ ministri, omnesque plebes Episcopos suos diligere debent, & eorum præceptis obedire.* Symmachus Papa *in apolog.ad Anastas. Imperatorem*, vbi eum ita alloquitur: *Tu, si Christianus Princeps es, qualiscumque Præsulis Apostolici debes vocem patienter audire.* Gelasius Papa *in epist.ad ipsum*, ibi: *Licèt præsideas humano generi dignitate rerum terrenarum, tamen Præsulibus diuinarum deuotus colla submittis.* D. Ignatius *epist.ad Trall.* de Episcopis agens ita ait: *Qui istis inobediens fuerit, hic sine Deo omninò erit.* D. Cyprianus *epist. 3.* D. Basilius *in constit.monastic. cap.20. & 23.* Zacharias *epist.1.ad Pipinum*, Nazianzenus *oratione ad ciues*, ibi: *An me liberè loquentem æquo animo feretis? nam vos quoque Imperio meo, ac throno lex Christi subijcit. Imperium enim nos quoque gerimus; addo etiam præstantius, & perfectius.* Ignatius *epist.ad Philadelphos*, ibi: *Præfecti obediant Cæsari; Præfectis autem milites; Diaconi quoque Sacerdotibus, & Sacerdotes simul & Diaconi, & reliquus Clerus, omnisque populus, milites quoque, & Præfecti, & Cæsar obtemperent Episcopo.* D. Chrysostomus *homilia 83. in Matthæum*, Concil. Matiscon.1. *can.10.* Tridentinum *sess. 23.de reform.& sess.25. cap.27.* Alia plura Conciliorum decreta, & Sanctorum Patrum testimonia cumularunt Turrisciemata *lib.1.summæ, cap.74. & lib.2.ex cap.41.* Ayala *de traditionibus ecclesiastic.lib.3.circa fin.* Sanderus *de visib. monarch.lib.1.& 2.* Suarez *in defens.fidei, lib.3.cap. 7.& 31.* Coriolanus *in Breuiario, anno 731.* Hallier. *de iurisdict. pag.403.* Illustrant prædictam conclusionem Roa *de iuribus Princip.qu.2.num.17.* Azor *2.part. institut. lib.3. cap.49.in fine*, Barbosa *de potestate Episcop.allegat.43.nu. 23.* Menochius *lib.2.de arbitr.casu 365.* Suarez *de legib.lib. 1.cap.4.& 5.* Petrus Gregor. *in cap.conquerente, cap.5.de offic.Ordin.& lib.5.partit.tit.2.cap.2.& lib.7. cap.1. & 2.* Garcia *in summa, tractatu 1.difficult.1.dub.15.* Sauarus *ad Sidonium lib.7.epist.17.* Herodius *lib.1. Pandectar. tit.4.* Spondanus *de cœmeter.3.part.lib.4.cap.6.* & alij congesti à Barbosa *in præsenti, & de potest.Episcop.part.1.tit.2.glossa 1.num.4.* Ioannes Cabassutius *in can.83.Synodi 6.*

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo: In orbe vnum debet esse caput, cui membra obediant, *cap.in apibus 7.qu.1.* sed illud est Imperator, cui obedire sacræ, & profanæ iubent auctoritates. Scripturæ sacræ, vt Apostolus ad Romanos, relatus *in cap. omnis anima, de censib.& ad Timoth. cap.1.& 3.& ad Titum cap.3.* Diuus Clemens *lib.7.constitut. Apostolic. cap.17.can.84. Apostolor.* quæ sacra testimonia ita acceperunt Patres relati *in cap.Iulianus 94.cap.qui resistit 98.cum sequentibus, 11.qu.3.cap. magnum 28.11.qu.1.* Concil. Parisiense sub Ludouico, & Lothario *lib.12.cap.8.* Meldense sub Sergio *cap.2.* Turon. sub Carolo *can.1.* Aquisgran. sub Gregorio IV. *partit.1. cap.12.* Quod etiam ad Principes tyrannos ampliari doctè, vt solet, probat eximius vir D. Franciscus Ramos *in suo syntagm.pro Episcopat.Lusit.pag.18.* Magna enim est dignitas Regia. Plutarch. *lib. de doctrina Princip.* vbi Principes simulacra Dei esse administrantis vniuersa affirmat. Tacitus *lib.3. annal.* ait Principes instar Deorum esse. Seneca *lib.3.de clementia, in fin.* Deorum vice fungi in terris. Ergo Episcopi Imperatori, non verò econtrà Imperator Episcopis obedientiam præstare debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex facto Salomonis Regis relato *lib.3.Regum, cap.2.* nam cùm Rex esset, Abiathar summum Sacerdotem deposuit, constituitque ipsius loco Sadoch; vnde cognoscitur præcellentia Regalis sceptri suprà Sacerdotium, etiam in lege veteri. Augetur tandem hæc difficultas *ex cap.nos si incompetenter 2.qu.7.* vbi Leo Pontifex fatetur, quod si ipse aliquid incompetenter gessit, per Ludouicum, Regem esse iudicandum: igitur quia Summus Pontifex, & per consequens cæteri Prælati ecclesiastici subsunt Imperatori. Secundò in eam partem nostræ assertionis, vbi docetur omnes clericos teneri suis Episcopis obedientiam præstare, etiam insurgo. Illi tantùm, qui curam animarum habent, præstant iuramentum obedientiæ, & fidelitatis Episcopo, *cap.legebatur*, vbi repetentes, *hoc titul.cap.ego, cap.nullus 5.de iureiurand.* igitur non omnes absolutè tenentur præstare obedientiam Episcopo. 15 Traditur ratio dubitandi.

His tamen difficultatibus minimè obstantibus, vera est suprà adducta assertio, ad cuius expositionem sciendum est, duo esse, quibus principaliter orbis regitur, authoritatem videlicet sacram Pontificis, & Imperatoriam Celsitudinem, *cap.duo 10.dist.96.* Carolus Magnus *lib. 5. cap. 167. Principaliter itaque totius sanctæ Dei Ecclesiæ corpus in duas eximias personas, in Sacerdotalem videlicet, & Regalem, sicut à sanctis Patribus traditum accepimus, diuisum esse nouimus, &c.* Idem ait Lupus Ferrariensis *epist. 81.ad Amulum*; & Diuus Bernardus *ad Eugenium PP. de considerat.lib.4.&* Iuo *epist.195.* Elegantissimè Elricus monachus *lib.1.de vita S.Germani*, & Gutherus *Ligurini lib. 6.sub medium.* Notant Martha *de iurisdict. part.1. cap.52. num.19.* Sanderus *de Monarchia lib.2.cap.4.* Prior Principatus res sacras administrat; posterior profanas curat: prior pro fine habet æternam felicitatem; posterior pacem 16 De præstantia Sacerdotij.

tempo-

temporalem. Vnde ex fine, & effectu præstantiam spiritualis Principatus deducit D. Clemens *lib.2. constit. cap.34.* ibi: *Ergo amplius dicendum est, plus hic accipiat, quàm olim ille accipiebat; siquidem olim militaria tantùm administrabat, bello, & pace ad custodiam corporis susceptis; hic verò sacerdotium ad Dei honorem administrat, dum pericula ab anima, & corpore propulset: quantò ergo anima corpore præstantior, tantò est Sacerdotium Regno excellentius; ligat enim, aut soluit supplicio, vel remissione dignos: quocirca Episcopum oportet vt patrem diligere, vt Regem metuere.* Plura de præstantia Sacerdotij & Ecclesiastici Principatus tradunt Suarez *d. cap.7.* Petrus Gregor. *lib.7. de Repub. cap.2.* Hallier. *de Hierarchica iurisdict. pag.403.* Rousselius *lib.6. histor. cap.1. num. 1.* Valenzuela *contra Venetos, part.4. ex num.45.* & *historiæ cap.1. num.75.* Quam præstantiam etiam apud Hebræos receptam, latè illustrant Dorleans *ad Tacitum lib.3. pag.347.* Vnde eminentior est ecclesiastica iurisdictio sæculari, *cap. duo sunt 19.96. dist.* quia quamuis eandem originem sortiantur, & circa eandem materiam operentur, hoc est vitiorum coercitionem, & virtutum augmentum; nihilominus diuersos fines intendunt, atque habet vtraque materiam magis sibi propriam. Pastoralis officij cura dirigit se ad salutem animarum componendam; Regale fastigium ad vitam ciuilem ordinandam. Quantò igitur maius est obiectum, digniorque materia Pontificalis solicitudinis, tantò excellentior est sedes Sacerdotij Regali Maiestate.

17 Traditur ratio decidendi. Ex hac Principatus ecclesiastici præstantia prouenit, vt Imperator, cæterique Principes sæculares obedientiam præstare teneantur in spiritualibus Pontifici, & Episcopis, à quibus sacramenta suscipiunt. Cùm enim superior sit Principatus spiritualis sæculari, debet illi cedere. Sic enim antiquissimus Ignatius Apostolorum discipulus ad Philadelphos scripsit: *Principes obediant Cæsari, milites Principibus: at Diaconi Presbyteris, Cæsari Præfecti, Presbyteris Diaconus; & reliquus Clerus vnà cum populo vniuerso, militibus, Principibus, & Cæsare ipsi Episcopo pareant; Episcopus Christo, vt Christus Patri obediuit.* Venustè ad rem D. Ambrosius *de dignitat. sacerdot. cap.2.* ibi: *Honor, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari: si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares; quippe cùm videas Regum colla, & Principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credunt se communiri.* Plura Spondanus *de cœmeterijs lib.4. part.3. cap.6.* & si Principes, & populi optimates tenentur suis Episcopis obedire, quantò magis clerici, & laici propriæ diœcesis tenebuntur illis obedientiam, & reuerentiam præstare, vt latè probat Garcia *in summa*, vbi suprà.

18 Nec obstat difficultas suprà adducta; nam licèt verum sit, Principes, & omnes alios teneri parere Episcopis, & ministris Ecclesiæ in spiritualibus; tamen in temporalibus parendum esse Principibus & ministris sæcularibus, rectè probatur ex supradictis auctoritatibus, & alijs congestis à Bellarmino *tom.1. controuers. tit.6. de clericis, cap.28.* Molin. *de iustit. tom.1. disp.31.* Valasco *consult. 110.* nec vllum inconueniens est, vt quoad temporalia pareant Principibus, qui quoad spiritualia illis præsunt. Dissoluitur difficultas. Nec secunda difficultas refragatur; nam licèt clerici curam animarum non habentes obedientiam præstare teneantur Episcopis, non tamen tenentur eam iurare, nisi sint suspecti de inobedientia, *cap. cùm in Ecclesijs, hoc tit.* vel si ea sit loci consuetudo, vt clerici obedientiam promittant, *cap. cùm clerici, de verbor. signific.* curam autem animarum habentes iuramento promittunt obedientiam, & fidelitatem, propter periculum, quod imminet, vt latè docet Balboa *in d. cap. nullus 5. de maior.* & nos diximus *in cap. 4. de electione*. Nec obstat factum Salomonis, cui respondent Bellarminus *lib. 2. de Romano Pontif. cap. vltimo*, Suarez *vbi suprà*, potestatem sacerdotij in lege veteri non spiritualem fuisse, sed temporalem. Et si fateamur etiam in lege veteri ordinem sacerdotij esse Regali potestate maiorem, facilè etiam dici potest, Salomonem non tanquam Regem, sed tanquam executorem diuinæ iustitiæ deposuisse sacerdotem. Nec tandem obstat textus *in cap. nos incompetenter 2. quæst.7.* nam Imperator non iurisdictione propria potuit iudicare Pontificem, sed quia ipse Pontifex humilitatis causa se subiecit Imperatori, quod facere potuit, ex lege *est receptum 14. ff. de iurisdictione*; & sic ex delegata iurisdictione potuit de causa Leonis cognoscere.

19 Exponitur c. satagendum, 24. qu. 1. Superiori assertioni obstat textus *in cap. satagendum 10.25. quæst. 1.* in illis verbis: *Obsequium confessionis nostræ legibus, & Regibus ministremus; quibus etiam nòs esse subditos sacræ Scripturæ præcipiunt.* Ex quibus verbis deducitur, etiam Pontificem parere Principibus sæcularibus: igitur Principes non subsunt Episcopis, aut Pontifici. Pro cuius textus solutione dicendum est, Pelagium Pontificem agere de subiectione quoad temporalia præstanda, quam testimonia sacræ Scripturæ suprà relata adstruunt; non verò quoad spiritualia: ait enim Pelagius, se confessionem, & fidei professionem à se subscriptam Childeberto de ea dubitanti mittere: quod fecit Pelagius ad submouendam suspicionem apud Childebertum ortam, licèt ad eam faciendam non teneretur: sicut multoties legimus Pontifices se subiecisse iudicio Imperatorum ad remouendam suspicionem, & sedandum scandalum, vt *in cap. in Synodo, 63. dist. cap. nos incompetenter, 2. quæst.7.* dicemus latè *in cap. 2. de iudicijs*: vbi plura adducunt Vega, Primarius noster Doctor Garaña, & D. Nicolaus de Fermosino Astoricensis Ecclesiæ Præsul.

CAPVT VII.

Idem *Episcopo a Florentino.*

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm aliqui Ecclesiæ Roman. Subdiaconi prælationes in tua diœcesi assequuntur, pro quibus tibi debent obedientiam exhibere, si quando exigente iustitia te contigerit exercere in primis ecclesiasticam disciplinam, illi Subdiaconatus priuilegium allegantes, ad ea se asserant non teneri ad executionem sententiæ: ac per huiusmodi Subdiaconatus officium ab obedientia, qua tibi tenentur ratione obtenti beneficij, sint exempti. Super quo postulasti per Sedis Apostolicæ oraculum edoceri, vtrum quis per ordinem Subdiaconatus à *b* Romano Pontifice susceptum, à debita tibi reuerentia subtrahatur. Ad quod breuiter respondemus, quod etsi decens sit, quod illi *c* quantùm conuenit, à te inter alios tibi subditos deferatur, quos benignitas Apostolica collatione ipsius ordinis honorauit, per eam tamen ab obedientia, quam alias tibi debent, minimè *d* absoluuntur.

NOTÆ.

1 a FLorent.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.3.* de qua Ecclesia Florentina, & Prælato, cui missa est præsens decisio, egi *in cap. cùm Ecclesia 31. de elect.*

2 b *Romano Pontifice.*] Licèt enim quilibet clericus debeat ad sacros ordines promoueri à proprio Episcopo, vt probaui *in cap. de ordinatis ab Episcopo*; tamen Roman. Pontifex, cùm sit vniuersalis Episcopus Episcoporum, potest quemcumque Parochianum ordinare, & ex quacumque diœcesi constituere tam Presbyteros, quàm Subdiaconos,

diaconos, *cap. per principalem*, *9.q.3*. Iulius I. *epist.2. cap. 6.* ibi: *Vt nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque Episcopi voluntate, vel iudicare; salua tamen in omnibus Apostolica authoritate.* Ea tamen iurisdictione rarò, aut nunquam vti Pontificem testatur Stephanus relatus à Gratiano *in cap. ne verò*, *9.q.3.* Alieni parochiani, aut ordinabantur à Romano Pontifice, vt alicui Ecclesię vrbis Romę præficerentur, vt in exemplis relatis ab Hallierio *de sacr. elect. pag.648.* aut honoris causa, illustribus viris ita postulantibus, vt dum Pelagius ordinauit Rufinum, vt in parochia S. Laurentij administraret, de quo *in cap. in parochia*, *16. quæst.1.* & in casu nostri textus, vbi Subdiaconus ex Florentina diœcesi ordinatus fuit ab Innocentio III.

3 c *Quantum conuenit.*] Aliquibus etiam prærogatiuis in iure expressis fruuntur à Romano Pontifice ordinati. Prima, quod si in Diaconos, aut Subdiaconos sint ordinati, non possunt ad altiorem gradum promoueri, nisi à Rom. Pontif. aut de eius licentia, *cap. cùm in distribuendis*, *de temporibus ordinationum*. Secunda, ipsi ordinati à Rom. Pontifice non possunt nisi magno testium numero conuinci, & condemnari, *cap. Præsul*, *2. quæst.4.* Tertia, vt inter alios ministros eiusdem gradus ipsi præferantur, vt ex nostro textu docent Hallier. *vbi suprà*, *pag.650.* Gonzalez *in regul.8. §. 3. proœmial. num.114.* Quarta, vt ab Episcopo deponi non possint. Barbosa *in præsenti*: facit principium illud, cum posse iudicare, qui & ordinare valet, *cap. nullus*, *de parochijs*. Calixtus II. *cap.8.* Sixtus II. *epist.2. cap.12.* Iulius I. *epist.1. cap.6.* Sed licèt huius honoris habita ratione Episcopus debeat litem instructam ad Romanum Pontificem mittere, vt illum deponat., quem ordinauit; tamen ex stricta iuris ratione depositio ab Episcopo in eum prolata defendi potest, vt docet Hallier. *vbi suprà*.

d *Absoluuntur.*] Non enim creditur Pontificem suo priuilegio velle detrahere iuri tertij, aut eum grauare; & sic ab obedientia Episcopo debita ordinatum per ordinationem absoluisse non creditur Pontifex.

CAPVT VIII.

a Idem *Constantinopolitano Patriarchæ*.

INter quatuor animalia, quæ in medio sedis, & circuitu eius describuntur ab Ezechiele, facies aquilæ super ipsarum quatuor memoratur: quia inter quatuor Patriarchales Ecclesias, Antiochenam, Alexandrinam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quæ per animalia supradicta significantur, quas Ap. Sedes in medio habens, quasi filias amplectitur spirituales, cui eædem quasi in circuitu famulæ obsequentes, ipsa Constantinopol. post Ap. Sedem excellentia præeminet dignitatis, ad cuius exaltationem tantò libentiùs aspiramus, quantò ipsam honorabilius membrum sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ arctiùs amplexantes, ipsius auxilio temporibus istis eandem ampliùs noscimus indigere; ac tuas, qui Domino disponente præesse dignosceris, petitiones libentiùs promouere disponimus, quibus non repugnat honestas, nec alijs præiudicium generatur; cùm à nobis iniuriarum actio non debeat exoriri, à quibus iura, tanquam à fonte, ad cæteros deriuantur. *Et infrà*: Tibi duximus respondendum concedendo, vt hi qui Ecclesias suas, seu beneficia possident, obedientiam tibi exhibeant, nisi fortè aliqua illarum Ecclesiarum ante captionem Regiæ ciuitatis à iurisdictione Patriarchæ legitimè fuisset exempta. Subsequentem verò petitionem contra Ecclesias, quas tibi subijci postulabas, quæ priùs quàm Constantinopolis ciuitas *b* caperetur, Constanti Patriarchæ minimè respondebant, duplici ratione non duximus admittendam. Iuris namque ratio postulat, vt in eorum præiudicium, quibus eædem Ecclesiæ sunt subiectæ, nihil ordinemus de ipsis, cùm nec *c* citati sint, nec conuicti, nec per contumaciam se absentent. *Et infra*: Super obedientia verò, quam vt tibi impendi faceremus ab Archiepiscopo, & Episcopis *d* Regni Cypri, similiter postulasti, ferè idem duximus respondendum, cùm & ipsi ante tuam promotionem fuerint exempti, quando videlicet Constantinopolis Ecclesia erat inobediens, & rebellis; & in eorum absentiam circa statum eorum non debuerimus aliquid immutare: iustitiam tamen non negabimus tibi, cùm eam duxeris postulandam.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.4.* de hoc Patriarcha, & huius textus inscriptione egi *in cap. cùm inter*, *de clericis peregrinis*, vbi est alia pars huius textus.

2 b. *Caperetur.*] Quando Constantinopolis obsessa capta fuerit à Latinis, retuli *in cap. quoniam 14. de officio Ordinarij*.

c *Citati sint.*] Citationem enim, seu in ius vocationem, nec Principem tollere posse, probatur *ex cap.1. de causa possessionis*, *Clementina Pastoralis*, *§. cæterùm*, *de re iudicata*; post plures docet Osualdus *ad Donel. lib.23. cap.2. littera A*, & nos plura Deo volente dabimus *in cap. 1. de causa possessionis*.

3 d *Regni Cypri.*] Cyprus olim parebat Patriarchæ Antiocheno, cùm pars Syriæ Cyprus esset, vt probant Bosquetus *lib.2. epist. Innocentij III. epist.* 82. Carolus à Sancto Paulo *in geograph. sacra*, *fol.293.* notaui *in cap.7. de temporibus ordin. num. penult.* Propter periculum tamen nauigationis, quod in ea insula magnum erat, *canon.37. Synodi Nicænæ*, ex Arabica editione, *nouella 50. Iustiniani*, Patriarcha plura omiserat, remiseratque; vnde paulatim Cyprus libertatem vindicauit, tandem eam in Concilio Ephesino assequuta fuit, vt refert Nicephorus Calixtus *libro 16. historiæ*, *cap.37.* sed cùm aliquot post annis Metropolitanus Cypri à Cypro pulsus esset, & in nouam Iustinianopolim Hellesponti se contulisset, ea in vrbe suam libertatem retinuit, licèt non plenam, *canon.39. sextæ Synodi*, vbi Balsamon. Demùm excusso è Cypro Barbaro dominationis iugo, Metropolitanus Cypri pristinum ius libertatis assequutus fuit, vt refert Berterius *diatriba 2. cap.2. pag.157.* Quare rectè iuxta horum temporum distinctionem Innocentius in præsenti affirmat, Cypri Metropolitanum obedientiam non præstare Patriarchæ Constantinopol. qui Metropoliticum, seu Patriarchicum ius habere intendebat, & sic obedientiam illi præstandam esse affirmat, vt *ex cap. ad decorem 5. de instit.* quod ex nostro textu, & suprà relatis lucem accipit.

CAPVT IX.

a Idem.

QVod super his. *Et infrà*: Abbates, & Sacerdotes diœcesana lege tibi subditos, qui ad tuam Synodum venire contemnunt (dummodo in ipsa Synodo non ducas aliquid statuendum, quod canonicis obuiet institutis) per *b* cens. ecclesiast. ad Synodum ipsam venire compellas, & debitam tibi *c* obedientiam & reuerentiam exhibere.

NOTÆ.

1 a IDem.] Ità etiam habetur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen constat, cui missa sit hæc decisio; credo tamen in ea proponi aliam partem decisionis textus *in cap. quod super 7. de fide instrum.* & *cap. quod super* 8. *de voto*, ex quorum inscriptionibus restituenda est præsens in hunc modum, *Innocentius III. Cantuariensi Archiepiscopo*: de qua Ecclesia egi *in cap.* 2. *de rescriptis*.

2 b *Censuram.*] Idest excommunicationem, & suspensionem, *cap. quærenti, de verborum significatione*.

3 c *Obedientiam, & reuerentiam.*] Iuxta textum *in cap. conquerente, de offic. Ordinar.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio illustratur. EX hoc textu talis deducitur assertio: *Abbates, & Sacerdotes, qui sunt diœcesana lege Episcopo subiecti, debent ad Synodum vocati venire*. Probant textus *in c. annis*, 18. *dist. cap. fin. de causa possessionis*. Concilium Magunt. sub Rabano *can.* 16. Concilium Altissiod. *can.* 7. *Vt medio Maio omnes Presbyteri ad Synodum in ciuitatem veniant, & Kalendis Nouembris omnes Abbates ad Concilium conueniant.* Concilium Liptinense sub Childerico anno 743. celebratum: *Vt Presbyteri semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerij sui, siue de baptismo, siue de fide catholica, siue de precibus, & ordine Missarum ipsi Episcopo reddant, & ostendant.* Ludouicus *in capitul. Aquisgran. lib.* 1. *c.* 99. *Vt dicendi gratia alio, non Quadragesimæ tempore, Presbyteri ad ciuitatem vocentur*. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de potest. Episcop. allegat.* 93. & *in Tridentinum sess.* 24. *de reformat. cap.* 2. Petrus Gregor. *in cap. conquerente, & cap.* 14. *de offic. Ordinar.* Duarenus *lib.* 1. *de sacris Ecclesiæ, cap.* 11. Bosquetus *ad Innocentium lib.* 3. *epist.* 4. & *lib.* 1. *epist.* 91. Tamburinus *de iure Abbat. tomo* 1. *disp.* 24. *quæst.* 3. Acuña *in d. cap. alienis*, Dartis *in* 15. *dist. fol.* 52. Lemaistre *lib.* 2. *de iurib. Episcopor. cap.* 3. Iacobatius *de Concilijs, lib.* 2. *art.* 2. Gregorius Lopez *in l.* 11. *tit.* 5. *part.* 1.

5 Impugnatur tradita assertio. Sed contrarium expresè probant textus *in cap. Episcopus* 11. 18. *dist.* in illis verbis: *Episcopi non debent cogere Abbatem ad Synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa existat.* Quæ verba ex Synodo Turonensi citat Gratianus post textum *in cap. nimis, de excessib. Prælator.* vbi docetur, monachos neutiquam teneri ad Synodum venire diœcesanam: ergo non rectè hic deciditur, Abbates, & Sacerdotes sæculares cogi ad Synodum venire.

6 De differentijs Conciliorum. Pro explicatione nostri textus, & conciliatione cum prædictis auctoritatibus, sciendum est, Conciliorum quatuor genera esse (vt latiùs dicemus *in cap. sicut olim, de accusationib.*) alia videlicet sunt œcumenica, generalia, seu vniuersalia; alia nationalia, prouincialia alia; demùm diœcesana alia. Generalia, seu Oecumenica, dicuntur quæ ex Præsulibus totius orbis per Roman. Pontificem conuocatis congregantur, *cap. multis* 5. *cap. Concilia* 6. 17. *distinct. cap. dudum* 9. 3. *quæst.* 6. de quibus, & eorum vtilitate agunt latè Bellarminus *integro libro de Concilijs*, Iacobatius *eod. tract.* Coriolanus *in summa Concilij, in proœmio*. Nationalia autem Concilia sunt quæ à Primatibus, seu Patriarchis conuocantur ex cunctis Metropolitanis, & Episcopis sui Primatus, de quibus in Synodo 8. Constantinopolit. *canon.* 17. Prouincialia sunt, quæ à Metropolitanis, seu Archiepiscopis, ex Episcopis, & alijs Prælatis congregantur, de quibus *in tota* 18. *distinct.* & nos plura adducemus *in cap. sicut, de accusat.* Diœcesana Concilia sunt, quæ vulgò Synodos Episcopales dicimus, de quibus *in cap.* 2. *distinct.* 18. *cap. sicut olim, de accusat.* Concilium Vernense *canon.* 8. Dicuntur etiam Concilia ciuilia ab Æliano *epist.* 13. ad Carolum Caluum: *Sed nunc meliùs feceritis, si quod in Concilio ciuili apud suum Episcopum perperam gestum est, in prouinciali Synodo apud vos rationabiliter, & apud fratrem nostrum Hincmarum Archiepiscopum cassaretur*. Meritò autem ciuilia appellantur; nam sicut iura propria ciuitatis cuiusque dicuntur iura ciuilia, *l. ius* 6. *ff. de iustitia, & iur. §. ius ciuile, Instituta de iure natur.* Cuiacius *lib.* 10. *respons. Papin. in leg. Antiochensium, ff. de priuil. credit.* & ciuilitatem pro iure ciuili dixit Tribunus *in actibus Apost. cap.* 22. *versu* 28. & bellum ciuile, quod inter ciues geritur, D. Isidorus *lib.* 18. *orig. cap.* 1. ita Concilium ciuile dicimus, quod in sua ciuitate Episcopus congregat.

Synodos autem istas duplici causa, & tempore quotannis celebrari solere reperio. Primò, tempore quadragesimali, ad instruendos Presbyteros in ecclesiastica disciplina. Concilium Liptinense *vbi suprà*. Sed cùm occasione Synodi diœcesanæ Presbyteri à cura gregis sibi commissi distraherentur, PP. Concilij Aquisgran. *in d. canon.* 99. statuerunt, vt non Quadragesimæ tempore, sed alio Presbyteri ad Synodos vocarentur. Secundò Episcopi Synodum diœcesanam mense Octobris congregabant pro reformatione morum, & coercendis Sacerdotibus, Abbatibus, & alijs clericis, si collapsa erat disciplina sacrorum Canonum, vt sæpiùs legitur *in* 18. *distinct.* In his autem Synodis Episcopi nihil poterant statuere contra ius commune, & quod canonicis obuiaret institutis, vt in præsenti textu docetur, & *in cap. fin. de officio Archipresb. Clement. ne Romani, de electione*, docet pluribus relatis Acuña *in* 18. *distinct.* circa causas etiam grauiores aliquid statuere in ipsis synodis permissum non est, veluti circa causas fidei, sacramentorum, & similes; quia earum cognitio iudicio Ecclesiæ vniuersalis, & Rom. Pontificis reseruata est, *cap. maiores, de baptismo*. Nec contrarium probat textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, vbi hæretici condemnantur, & iudicantur in Concilio prouinciali, vel Synodo diœcesana. Nam respondetur, in eo textu non statui, Concilium prouinciale, seu diœcesanum, posse definire aliquid circa fidem; sed tantùm affirmari, quod potest iudicare, an aliquis inciderit in hæresim, vel non; quod & Episcopus per se tanquam Ordinarius Inquisitor facere poterat, *cap. si accusatus, de hæreticis in* 6. docent Bellarminus & Acuña *vbi suprà*, Filesacus *in cap.* 1. *de officio Ordin.* & nos *in eod. cap.* notabimus. Circa alias verò causas etiam graues poterit Episcopus in simili Synodo statuta facere, etiam præter ius, id est in casibus, quibus iure communi cautum aliquid, aut statutum non est. Barbosa *d. allegat.* 93. Nec tunc obstat textus *in cap.* 2. *de locato*, vbi statuta synodalia clerici seruare non teneatur: ergo Episcopus in Synodo sua diœcesana nihil contra, vel præter ius statuere potest. Quia huic decisioni respondendum est, ibi Episcopum statuisse contra ius commune; nam cùm iure communi attento quilibet sacerdos habeat liberam facultatem locandi fructus sui beneficij, Episcopus statuendo contrarium, ne possit eos locare, contra ius commune statuit, & sic tale statutum non sustinetur, nisi clerici adessent, & consentirent; tunc enim quia renunciasse videntur iuri suo, ideò simile statutum sustinetur: ad synodum autem diœcesanam venire tenentur, & vocandi sunt Presbyteri parochias habentes, Archipresbyteri rurales, & Abbates, & alij expressi in Concil. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 2. & si venire contempterint, censura ecclesiastica sunt percellendi, sicut alij, qui ad Concilium generale, vel prouinciale venire contemnunt, *cap. Episcopi, cap. Episcopus*, 18. *dist.* vnde rectè in præsenti docet Innocentius Sacerdotes, & Abbates teneri ad Synodum venire, aliàs censuris ecclesiasticis esse percellendos. 7 De Synodis Diœcesanis.

Nec tunc obstat textus *in d. cap. fin.* 18. *cap. fin.* 28. *quæst.* 2. Pro quorum conciliatione cum hoc textu discrimen est constituendum inter Abbates, qui monasterijs præfecti habent populum, vel Ecclesiam cum cura animarum; isti enim debent ad Synodum venire, cùm ratione populi subiecti sint lege diœcesana Episcopo, vt alij Plebani sæculares, *cap. dilectus, de officio Ordin.* & inter Abbates, qui populum non habent; illi enim non tenentur ad Synodum venire, vt in dicto Concilio Turonensi statutum est. Etiam Abbates exempti non tenentur ad Synodum venire, *cap. nimis, de excessib. Prælator.* & si habent capellas sibi subiectas, non ipsi, sed capellani ad Synodum venire coguntur: docent Petrus Gregor. *in d. cap. conquerente, cap.* 14. Tamburinus *d. disput.* 24. *quæst.* 5. Vnde noster textus accipiendus est casu, quo Abbates non erant exempti, sed habebant Ecclesias parochiales, quarum ratione lege diœcesana tenebantur obedientiam, & reuerentiam Episcopo præstare, vt in vltimis verbis docetur; illi enim iuxta suprà dicta tenentur ad Synodum venire; textus verò suprà citati procedunt in Abbatibus, qui nec obedientiam, aut reuerentiam Episcopo præstabant. 8 Exponuntur textus suprà expensi.

Sed

9 Sed adhuc expositione eget textus *in can.7. Concil. Altissiodorens.* in illis verbis: *Vt omnes Presbyteri ad Synodum conueniant, & Kalendis Nouembris omnes Abbates ad Concilium conueniant.* Ex quibus expresse deducitur, ad vnam, eandemque Synodum non debere accedere Abbates, & sacerdotes: igitur non rectè in præsenti deciditur, simul, & æqualiter Abbates, & sacerdotes ad synodum accedere cogi. Pro huius canonis expositione sciendum est, Synodum diœcesanam non semel, sed bis congregari solere in anno, *can.38. Apost.* Anacletus *epist.1.* Concilio Nicænum primum *can.1.* Agathense *canon.71. cap. peruenit 6. cap. de Concilijs, 18. distinct.* Concil. Toletan. 3. *can.18.* ibi: *Quod si propter loci longitudinem itineris non potuerint bis in anno celebrari, saltem semel celebrentur.* Turonense 2. *can.1.* Regiense *can.4.* Arausic. 1. *can.18.* docent Souchetus *in notis ad Carnotensem, d. epist.61.* In prima Synodo tantùm de instruendis sacerdotibus in theologicis præceptis, & disciplina ecclesiastica, non verò de correctione morum tractabatur: in secunda verò agebatur de morum correctione, *cap. propter, 18. dist.* vnde in prima Abbates adesse non cogebantur, in secunda verò vocati venire tenebantur.

Exponitur can. 7. Concil. Altisiod.

C A P V T X.

Idem *Sancti* a *Stephani, & Sancti* b *Proculi Abbat. Bononien.*

CVm in Ecclesijs sancti *c* Victoris, & Sancti Ioannis de Monte. *Et infrà*: Nos igitur ad reformationem earumdem Ecclesiarum, quæ peccatis exigentibus, & in temporalibus diminutæ, & in spiritualibus sunt multipliciter collapsæ, diligenti solicitudine intendentes vniuersis Canonicis dedimus firmiter in præceptis, vt Priori suo in his, quæ ad Deum pertinent, obediant. Cùmque omnes, quatuor dumtaxat exceptis, se parere velle eius monitis, & præceptis concorditer respondissent, prædicti quatuor se contra Priorem in superbiam erigentes, licèt de obedientia suo Priori præstanda præstitissent *d* corporalter iuramentum, tamen exhibiti iuramenti, & districtæ præceptionis immemores, suo Priori per omnia restiterunt; & cùm pro contumacia sua nequiuissent ad debitam obedientiam reuocari, dictus Prior in eos, dictante iustitia, *e* excommunicationis sententiam promulgauit. Cùm igitur præfati Canonici ad Sed. Ap. accessissent, per scripturas authenticas ex multorum Prælatorum testimonio effecti de ipsorum contumacia certiores, recepto secundùm formam Ecclesiæ ab eis corporaliter iuramento, ipsis fecimus absolutionis beneficium impendi, præcipientes eis sub debito *f* iuramenti, vt ad claustrum suum, de quo exierant, redeuntes, Priori suo secundùm Deum deuotè, ac humiliter obedirent. Nolentes igitur, quod ijdem Canonici tam effrenata deinceps libertate vagentur, disc. v. per Ap. s. m. quat. nostra freti authoritate præfatos Canonicos, vt ad Prioris sui obedientiam reuertantur, sublato cuiuslibet ap. diffugio, per cens. eccl. compellatis; & ne de sua possint contumacia gloriari, cogatis eos, si videritis expedire, vt iuramentum, quod de parendo mandatis Prioris, quod pro absolutionis beneficio impendendo superbè negauerant, humiliter præstent, alioquin eos de fratrum ipsorum consortio penitus *g* excludatis.

N O T Æ.

1 a SAncti Stephani.] Itá legitur in quarta collectione, *sub hoc tit cap.2.* monasterium autem Sancti Stephani est Ordinis S. Benedicti in ciuitate Bononiensi, retrò centum annis ante Cassinense monasterium ædificatum à Sancto Petronio Episcopo, & Patrono ciuitatis Bononiæ, cuius amplitudinem refert Yepes *tomo 6. chronici D. Benedicti, pag. 391.*

2 b *Sancti Proculi.*] Monasterium etiam sancti Proculi est eiusdem Ordinis D. Benedicti, vt testantur Vghellius *in Italia sacra, tomo 2. in Ecclesia Bononiensi.* Huius etiam Ecclesiæ mentio fit *in cap. dilectus, de rescriptis.*

3 c *Sancti Victoris, & Sancti Ioannis de Monte.*] Ecclesia hæc est Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, in monte Oliueto nuncupata: constructa fuit à S. Petronio Episcopo Bononiensi, vt refert Signius de Episcopis Bononiensibus *libro 1. in actib. ipsius*, & ex eo Pennotus *libro 2. cap. 23. num. 3. historiæ canonicorum regularium.* Ecclesia etiam Sancti Victoris Canonicorum Regularium eiusdem ferè antiquitatis est, vt de ea plura referens tradit Pennotus *vbi suprà*: istæ Ecclesiæ postea vnitæ fuerunt varijs ex causis, quas refert Pennotus *vbi suprà, libro 3. cap. 14. per totum.*

4 d *Corporaliter iuramentum.*] De hac forma iuramenti plura adducam *in capit. fin. de iurament. calumn.*

5 e *Excommunicationis sententiæ.*] Ex hoc textu facilè deducitur, Priorem Ecclesiæ regularis posse excommunicare subditos, suspendere, & interdicere; quod etiam probatur *ex cap. sicut, de simonia*: & Abbatibus regularibus iam à temporibus Primitiuæ Ecclesiæ idem permissum esse, docet Benedictus Haephtenus *lib. 8. disquisit. monastic. cap. 1. & 2.* Suarez *de censuris, disput. 2. sect. 2. num. 8.* Gibalinus *eod. tractat. disquisit. 3. quæst. 3.*

f *Debito iuramenti.*] Licèt periuri ad nouum iuramentum præstandum non admittantur, *cap. paruuli 14. 22. quæst. 5.* Farinacius *de testibus, quæst. 56. art. 5.* Iulius Clarus *§. periurium, verbo Repellatur*; tamen cùm iuramentum necessarium est, & illis in onus iniunctum, iurare coguntur. Buttrius hic *num. 18.* Sanchez *lib. 3. summæ, cap. 3. num. 4.* 6

g *Excludatis.*] Hæc est vltima, & grauissima pœna Regularium, eiectio videlicet è monasterio, cùm monachi sunt incorrigibiles. Eam in suis regulis statuerunt Macharius ibi: *Qui nec sic se emendauerit, extraneus habeatur.* Et *numero 28.* ibi: *Si fuerit aliquis tam durus, tam alienus à timore Domini, vt tot castigationibus, & tot remissionibus non emendetur, proijciatur à monasterio.* Pachomius *art. 84.* Sanctus Benedictus *cap. 28. de incorrigibilibus*: hanc pœnam approbarunt Patres Concilij Aquisgran. *can. 134. Postremò, inquiunt, si inemendabiles, & incorrigibiles apparuerint, ne per plures eorum dira serpant contagia, necesse est, vt à cæterorum societate, vtpote oues morbidæ, secreti, antè per sententiam Episcopi deducantur, vt ab eo canonica auctoritate publicè damnentur.* Innocentius III. *in cap. cùm ad monasterium*, Honorius III. *in cap. fin. de statu monachorum*, Alexander III. relatus *in cap. relatum 7. ne clerici, vel monachi.* Congregatio Concilij Vrbani VIII. iussu edita, his verbis: *Vt in posterum è Religionibus nullus legitimè professus eijci possit, nisi sit verè incorrigibilis. Verè autem incorrigibilis minimè censeatur, nisi non solùm concurrant ea omnia, quæ ad hoc ex iuris communis dispositione requiruntur, sublatis hac in parte statutis, & constitutionibus quibuscumque in religionibus, & ordinibus, etiam* 7

à Sede Apostolicá approbatis, & confirmatis; verùm etiam vnius anni spatio probetur in carceribus: proindeque vnaquæque religio priuatos habeat carceres in qualibet saltem Prouincia; elapso autem anno, si nihilominus non resipuerit, sed animo indurato in sua peruicacia perseuerauerit, ne contagione pestifera plurimos perdat, tanquam pecus morbida, ac membrum putre separari tandem possit, sed in ipsomet Capitulo generali tantùm, de consilio, & assensu sex Patrum ex grauioribus Religionis eligendorum in singulis Capitulis, vel Congregationibus generalibus: tuncque non nisi instructo secundùm eorum stylum, & constitutiones processu, & planè probatis causis expulsionis ad sacrorum canonum præscriptum. Plura de hac electionis pœna tradunt Haepthenus *libro* 8. *disquisit. monast. disquisit.* 7. Gibalinus *de clausur. disquisit.* 2. *cap.* 4. *§.* 8. Tamburinus *de iure Abbatum, tomo* 3. *disput.* 8. *quæst.* 7. Hurtad. *p.* 2. *de congr. lib. vlt. resol.* 1. & nos *in cap. finali, de regul.*

CAPVT XI.

Honorius III. a *Dilecto fr.* b *G. Presbyt. Cardin. & Capitulo Ecclesiæ S. Laurentij* c *Damaso.*

HIs quæ pro Ecclesia S. Laurentij in Damaso ex parte tua, & Capellanis tibi subiectis ex altera, super *d* scrutinio, manuali obedientia, correctione, interdicto, & excommunicatione, alijsque articulis fuere coram nobis proposita, diligenter auditis, sententiando decreuimus, vt earumdem capellarum Presbyteri, & clerici Cardinali, qui nunc est in ipsa Ecclesia, & qui pro tempore fuerit, manualem *e* obedientiam, & reuerentiam, & honorificentiam omnem exhibeant; & ad Ecclesiam ipsam pro scrutinio, baptismo, & capitulo celebrandis conueniant temporibus consuetis, correctionem ipsius Cardinalis recipientes humiliter, & excommunicationis, & interdicti, vel suspensionis sententias, quas tulerit in eos, & Ecclesias eorundem, inuiolabiliter obseruantes. *f* Quando autem Ecclesia ipsa Cardinali vacabit, Capellani, & clerici memorati nihilominus eidem Ecclesiæ reuerenter exhibeant omnia supradicta, eo dumtaxat excepto, quod de correctione, excommunicatione, & suspensione ipsorum pro bono pacis, nostræ prouidentiæ reseruamus.

NOTÆ.

1 a H*Onorius tertius.*] In quinta collectione ità legitur: in sexta verò habetur, *Honorius tertius G. Presbytero Cardinali, & Capitulo S. Laurentij in Damaso*; sed ex vtraque vera inscriptio ita restituenda est: *Dilecto filio G. Presbytero Cardinali, & Capitulo S. Laurentij in Damaso*: emendandum enim est *filio*, non *fratri*, nam licèt cùm Pontifex scribit Cardinalibus simul Episcopis, & Presbyteris, eos fratres appellet, *cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, cap. in Genesi, in fine, de election. cap.* 1. *de offic. Legati, in* 6. *extrauagant. Execrabilis, §. nos, de præbendis*, docet Antonius Augustinus *in emendat. Grat. dial.* 5 tamen cùm Presbyteris Cardinalibus tantùm scribit, non fratres, sed filios eos appellat, *cap. Raynaldus*, ibi: *Dilectus fil. noster, de testam. cap.* 1. *de supplenda neglig.* notarunt post alios Anast. Germon. *de indultis Cardin. §. dilecto, nu.*22. Barbosa *lib.* 1. *iuris eccles. cap.* 4. *num.* 6. & nos *in cap. quàm graui, de crimine falsi.* Quare cùm in præsenti Honorius rescribat Cardinali, qui tantùm Presbyter erat, filium, non fratrem appellare debebat.

2 b *G.*] Gallo videlicet, qui creatus fuit Cardinalis ab Innocentio III. & ab Honorio tertio titulo S. Laurentij adscriptus fuit, vt ex Onuphrio, & alijs notauit Ciron. *in præsenti*, & refert Ciaconius *in eius vita*. Titulus S. Laurentij est Presbyteri Cardinalis, & spectat ad Basilicam Patriarchalem S. Petri, vt refert Cohelius *in notis. Cardin. cap.* 6.

3 c *In Damaso.*] Ecclesia Sancti Laurentij ita dicta est, quia à Pontif. Damaso constructa, & dicata fuit, varijsque reliquijs, vasibus, & ornamentis dotata: eam collapsam Cardinalis Biarius reædificauit, & in Ecclesiam Collegialem erexit. Huius Ecclesiæ Capitulo rescripsit Honorius *in præsenti*.

4 d *Scrutinio.*] Dictum ab scrutando scrutinium, quia perscrutandum erat in ijs, qui accedebant ad Sacramenta, vtrum admittendi essent, vel non. In duobus Sacramentis scrutinium obseruari legimus; in Ordine videlicet, *cap. vnico, de scrutinio in Ordine*, de quo in præsenti non agitur, quia cùm Petrus Gallus tantùm esset Presbyter Cardinalis, ordines conferre non valebat. Scrutinium etiam olim adhibebatur in Baptismo. Postquam enim catechumeni nomen suum dederant, dum in catechesi persistebant, per quadragesimam septem scrutinia fiebant antequam ad baptismum admitterentur. Albinus flaccus *de Diuinis officijs cap.* 19. *de baptismo. Nec hoc ommittendum est, quod Romani infra quadragesimam sex scrutinia celebrant, & hodie septimum.* Concilium Magunt. 2. *can.* 3. *Sacramenta itaque baptismatis volumus vt iugiter, & concorditer conseruentur, idest scrutinium ad ordinem baptismatis, sicut in decretis Leonis Papæ in duobus continetur capitulis.* Rupertus Abbas *lib.* 4. *de Diuinis officijs, c.* 18. *Ergo ferè nouem Ecclesiæ celebrantur initia, quæ appellantur scrutinia. Scrutinia verò dicuntur ab scrutando, quia perscrutandum erat in his, qui accedebant, ne qua radix amaritudinis subesset.* Plura de hoc scrutinio congesserunt Cellotius *lib.* 6. *de hierarch. cap.* 25. *§.* 1. Ios. Vicecomes *de rit. bapt. lib.* 3. *cap.* 21. *cum sequent.* Cironius *in parat. ad tit. de baptismo*, Lindembrogius *in glossario legum antiquar. verbo Scrutinium*, Kochier *in face histor. cap.* 55. Zerda *in aduers. cap.* 85. Hug. Menard. *in notis ad Sacrament. D. Gregorij, fol.* 138. Et cùm hoc scrutinium fieret ab eo, qui Ecclesiæ præerat, vbi baptismus solemniter administrandus erat, *cap. dilectus, de capellis monach.* ideò Presbyter Cardinalis, qui in Ecclesia S. Laurentij debebat ipsum solemniter ministrare, iustè asserebat scrutinium ab eo esse faciendum, eiusque capellanum ad aliud procedere non posse; sed in eo & alijs, quæ ad regimen ipsius Ecclesiæ spectabant, illi parere debebat.

e *Obedientiam.*] Idest ministerium, & administrationẽ, vt ait Innoc. III. *l.* 1. *epist.* 281. & hic exponit Cironius. 5

f *Quando autem.*] Hanc textus partem exponemus *in cap. cùm olim, hoc tit.* 6

COMMENTARIVM.

EX hac decisione communiter, & rectè colligitur, Presbyteros Cardinales habere in suis titulis, siue Ecclesijs, omnem iurisdictionem, & capellanos ipsarum illis debere obedientiam præstare; ita enim vltra ordinarios, & congestos à Barbosa in præsenti, docent Cironius *in notis ad hunc textum*, Germonius *de indultis Cardin. §. tam ratione*, Barbosa *lib.* 1. *iuris eccles. cap.* 4. *n.* 33. Cohelius *in notit. Cardin. cap.* 16. *priuil.* 14. Lotherius *de re benef. lib.* 1. *q.* 8. & 16. Ad eius tamen expositionem sciendum est, Cardinales dictos fuisse à cardine, quia sicut ostium regitur per cardinem, ita Ecclesia per Collegium, & Senatum Cardinalium. Anacletus *in cap. sacrosancta,* 22. *dist.* Illustrant Lælius Zecchus *de Republ. Eccles. part.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 5. *syntag. c.* 4. Pater Serlogus *tomo* 3. *in Cantica, pag.* 495. Kochier *in face histor. centur.* 2. *cap.* 57. Busseus *de statibus hominum, verbo Cardinalium*; & eorum dignitatem à iure diuino originem duxisse innuit Innocentius *in d. cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi*; quem

quem ita accipit Eugenius IV. *in constitutione 5. §. 4.* cuius verba refert Cohelius *vbi suprà, cap. 1.* & dicemus *in cap. 2. de clericis non resid.* Illud autem in comperto est, iam primis Ecclesiæ temporibus Cardinalium mentionem reperiri, vt in Concilio Rom. à B. Syluestro celebrato anno 324. referente Baronio *tomo 3. annal. eod. anno*, & in Concilio Nicæno relato *in cap. Præsul, 2. q. 4.* notarunt Baronius *anno* 1540. Roussellius *lib. 2. histor. Pontif. iurisd. cap. 10.* Deinde sciendum est, numerum Cardinalium pro temporum varietate diuersum fuisse: aliquando enim septuagintaduo, viginti, & triginta fuere, donec constitutione Sixti V. relata in Bullario *tomo 2. constit. 50. §. 4.* statutum fuit, vt vltra septuaginta non eligerentur. Pontificem tamen posse in hac constitutione dispensare, iam notarunt Mandosius, Lælius Zecchius, & alij relati à Cornelio *vbi suprà, cap. 3.* Cardinalium ordo triplex est, Episcoporum videlicet, Presbyterorum, & Diaconorum. Episcopi Cardinales instituti fuerunt vt septem diebus hebdomadæ sacra facerent, vt refert Anast. Bibliothec. *in vita Stephani*, ibi: *Hic constituit, vt omni die Dominico à septem Episcopis Cardinalibus hebdomadarijs, qui in Ecclesia S. Saluatoris obseruant, Missarum solemnia super altare Beati Petri celebrarentur.* Isti autem septem Episcopi designati fuerunt, Ostiensis, Syluæ Candidæ, Portuensis, Sabinus, Prænestinus, Albanus, Tusculanus; quorum titulos, & officia refert Cohelius *vbi suprà, cap. 5.* Presbyteri Cardinales instituti fuerunt, vt in Ecclesijs, & suis titulis sacramenta administrarent: eorum titulos pro diuersitate temporum institutos refert Cohelius *vbi suprà, cap. 6.* Diaconi Cardinales designati fuerunt, vt viduis, pupillis, & alijs fidelibus egenis ex Christianorum eleemosynis per regiones subuenirent: & quia vrbs Roma post Neronis incendium septem regionibus constabat, ideò septem Diaconi ibi præpositi Regionarij dicti fuerunt, non tamen sacramenta illi administrare poterant, *cap. Diaconi 93. dist.* de quibus varia congessit Cohelius *vbi suprà, cap. 7.* Presbyteri verò Cardinales, non solùm sacramenta administrare valebant, verùm & omnem iurisdictionem in suis titulis exercebant, vt in hoc textu docetur, & probatur ex constitutione Ioannis VIII. relata à Baronio *tomo 10. anno* 882. Possunt etiam conferre beneficia vacantia in ipsis Ecclesijs. Lotherius *vbi suprà, quæst. 8. & 16.* plura Barbosa *de iure eccles. lib. 1. c. 4.* charitatiuum subsidium petere ab ipsis capellanis titulorum valent. Bellencinus *de charit. subsid. quæst. 3. per totam*; tandemque omnem iurisdictionem Episcopalem, excepta ordinis potestate, in eis obtinent, vt Cohelius, Germonius, & Barbosa *vbi proximè* docent. Vnde rectè in præsenti textu Honorius III. statuit, Canonicos, & Capellanos Ecclesiæ tituli S. Laurentij obedientiam, & reuerentiam, tam in scrutinio, quàm in correctione Presbytero Cardinali tituli ipsius Ecclesiæ præstare debere.

C A P V T XII.

a Idem *Abbati de Lapide Sancti Michaelis Halberstad. diœc.*

DIlecta in Christo filia *b* Abbatissa Quidliburgen. transmissa nobis petitione monstrauit, quod cùm ipsa plerumque *c* canonicas suas, & *d* clericos suæ iurisdictioni subiectos propter inobedientias, & culpas eorum ab officio, & beneficio suspendat, & ijdem confisi ex eo, quod eadem Abbatissa eos excommunicare non potest, suspensionem huiusmodi non obseruant, propter quod ipsorum excessus remanent incorrecti. Quocirca disc. t. m. quatenus dictas canonicas, & clericos, vt Abbatissæ præfatæ obedientiam & reuerentiam debitam impendentes, eius salubria monita, & mandata obseruent, monitione præmissa, per censuras ecclesiasticas, appellatione remota, compellas.

N O T Æ.

1 a ABbati.] Ità legitur in quinta collectione Honorij III. apud Innocentium Cironium: in sexta autem legitur, *Abbati S. Michaelis Abradensis diœcesis*: sed vtrobique mendosè; legendum enim est, *Abricensi*: Abricantum enim, siue Abricensis diœcesis, est suffraganea Rhotomag. In ea diœcesi S. Auberto eius Episcopo cùm apparuisset Archangelus Michael, in eius honorem in loco, qui vulgò *Tumba* vocatur, Ecclesiam construxit, vt refert Chenu *in serie Præsulum Abricensium*: ibi postea ædificatum fuit monasterium Ordinis D. Benedicti, de quo plura Yepes *in chronic. D. Benedicti, tomo 5. anno 709. in fin.* huius monasterij Abbati missa est præsens decisio, vt iam notauit Renatus Chopinus *lib. 1. sacræ politiæ, tit. 7. num. 17.*

b *Abbatissa.*] Dicitur superior, quæ præest sanctimo-
2 nialibus, siue virginibus Deo dicatis: sicut enim à voce Syriaca *Abba*, hoc est pater, dicitur superior monachorum Abbas, vt probaui *in cap. 1. de ætate, & qualitate*: ita mater monialium, licèt non omni cum proprietate, dicitur Abbatissa: non autem appellatur Virginum maxima, vt sacra à profanis distinguantur: virginum enim Vestalium mater dicebatur Virgo maxima. Sueton. *in Domitiano cap. 8.* ibi: *Mox Corneliam virginum maximam absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam, atque conuictam defodi imperauit.* Et *in Cæsare, cap. 83.* ibi: *Demandaueratque virgini Vestali maximæ.* Lampridius *in Heliogabalo*, ibi: *Quamuis virgo maxima falsò monstrauerat.* Carolus Sigonius *de antiquo iure Rom. cap. 19.* refert Numam quatuor virgines Vestales instituisse cum Vestalium maxima. D. Ambrosius *in epistola ad Valentinianum*, Marcellus Donatus *in Sueton. ad August. cap. 100.* Ne ergo sacra miscerentur profanis, ita vt confunderentur sacræ virgines cum Vestalibus, Sanctimonialium superiores Abbatissæ dictæ fuerunt: notauit Vossius *de vitijs sermonum, lib. 1. cap. 6.*

c *Liburgense.*] Ità legendum esse existimauit Cironius
3 *in præsenti*; sed non rectè, potiùs enim legendum est, *Brundicense*, quod monasteriū in Germania construxit. S. Meinulphus temporibus Ludouici Regis Galliæ, vt refert Surius *in eius vita*; & ita emendandum esse hunc textum existimauit Hallier. *de sacris election. sect. 4. cap. 1. §. 7.*

d *Canonicas.*] Canonicarum mentio obuia est apud 4
Scriptores Flandriæ, & Germaniæ; in eis enim prouincijs frequenter monasteria Canonicarum construebantur, in quibus obseruabatur regula D. Augustini, aut D. Benedicti, vt referunt Pennotus *lib. 2. hist. canonic. regul.* Yepes *in chron. D. Benedicti, tomo 2. anno 647.* aliquando in eis virgines includebantur, non tantùm vt monasticam vitam profiterentur, verùm vt postea à parentibus nuptijs traderentur: vnde hæc monasteria vulgò dicebantur *de Canonissas y Damiselas.* Yepes *vbi suprà, & tom. 5. anno 994.* In his monasterijs Abbatissa non solùm potestatem habebat in ipsas canonicas, verùm etiam in ipsas canonissa, verùm etiam in clericos, & capellanos ipsarum, vt probatur ex libro Prouinciali omnium Ecclesiarum appellato, adducto ab Yepes *d. tom. 5* ibi: *Pro parte dilectæ in Christo filiæ Abbatissæ monasterij Turensis, Ordinis S. Benedicti, Leociensis diœcesis, in quo etiam præter dilectas in Christo filias inibi canonissas ipsa dumtaxat Abbatissa dictum Ordinem expressè profiteri consueuit, & aliqui sæculares clerici canonicatus, & præbendas ibidem obtinentes, ac Capitulum insimul facientes, fore noscuntur.* Istis etiam canonissis aliquando assignabantur præbendæ Ecclesiarum Cathedralium in alimoniam, & sustentationem ipsarum: Concilium Rhemense sub Eugenio III. *can. 4.* ibi: *Sanctimoniales, & mulieres, quæ canonissæ vocantur, in claustro assiduè permanentes, communi refectorio, & dormitorio sint contentæ; & relictis præbendis alijs, proprijs necessitatibus earum de communi prouideatur.* Notarunt Bosquetus *ad Innocentium III. epist. 138.* Istarum etiam canonissarum mentio extat *in cap. fin. 12. q. 5. c. perniciosum 18. q. 2.* Concilio Cabilon. 2. sub Carolo, *can. 53.* nouella Iustiniani 59. plura de illis Germonius *lib. 2. de sacror. immunit. cap. 8. num. 20.* Hallierius *d. §. 9. pag. 512.* Gibalin. *de clausur. disq. 1. cap. 3. §. 2. consect. 4.* & Acuña *in cap.*

relatum, 81. *dist.* Drekerus *lib.* 1. *dissertat.* 13. Tondutus 2. *p. resolution. canon. cap.* 3. §. 4. Filesacus *in cap. irrefragabili* 13. §. 5. *de offic. ordin.* Bibliotheca Præmonstratensis *tomo* 1. *lib.* 1. *sect.* 16.

COMMENTARIVM.

5 Conclusio deducitur & probatur. EX hoc textu talis deducitur conclusio: *Abbatissa subditos excommunicare non potest, suspendere autem ab officio, & beneficio valet, si sibi obedientiam, & reuerentiam non præstent.* Probant textus *in cap. noua, de pœnitentiis, & remissionibus, cap. de monialibus, de sententia excommunicat.* Consonat de iure Regio lex 26. *tit.* 3. *part.* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cæsar *de ecclesiastic. hierarch.* §. 2. *n* 26. Suarez *tom.* 5. *de censuris*, *disp.* 2 *sect.* 3. *n.* 5. Hugolin. *eod. tract. tabula* 2. *cap.* 2. §. 7. Anguianus *lib.* 2. *de legib. cap.* 24. *n.* 21. Diana 5. *p. tract.* 9. *resolut.* 16. & 8. *parte*, *tract.* 1. *resolut.* 39. Victoria *relect.* 2. *de potest. Eccles. q.* 2. *nu.* 3. Fragoso *de regimine*, *tomo* 1. *in introduct.* §. 2. *n.* 20. & latiùs *tomo* 2. *lib.* 11. *disput.* 24. §. 6. *n* 6. Turrecremata *lib.* 1. *summæ, cap.* 96. *n.* 10. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 2. *n.* 5. Turrianus *lib.* 8. *pro explanat. Clementis, cap.* 19. Bruno Chassaing. *de priuileg. regul. tract.* 3. *c.* 4. *propositione* 1. P. Gregor. *lib.* 7. *de repub. cap.* 11. *n.* 12. Bosquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epist.* 124. Tamburinus plures referens *de iure Abbatissar. disp.* 7. *q.* 4. & *disp.* 32. *per totam*, Marcus Antonius *lib.* 3. *instit. tit.* 3. *nu. fin.* Baron. *anno* 173. *n.* 39 & 174. *nu.* 10. & 175. *n.* 25. Germonius *lib.* 3. *de sacr. immunit. cap.* 10. *ad finem.*

5 Traditur ratio decidendi. Sed aduersùs hanc conclusionem sic argumentor: Fœminæ incapaces sunt ratione sexus, iurisdictionis, *l. cùm Prætor, § moribus, ff. de iudiciis, l. fœminæ, ff. de reg. iur.* vbi plura P. Faber, & Gothofred. *cap. mulierem*, 33. *q* 5. Donel. *lib.* 17. *comm. cap.* 24. Cuiac. *lib.* 13. *obseru. cap.* 23. dicemus *in cap. dilecti, de arbitris*; quia consilium earum fragile est, *l. si pater*, *C. de sponsalibus*, Aristotel. *lib.* 1. *politic. cap. vltimo*, plura Tiraquel. *l.* 1. *connubial. num.* 65. Sunt etiam vindictæ cupidæ. D. Chrysost. *in homil. de decollat. D. Ioannis*, Iouuenal. *satyr.* 13. ibi:

—— Vindicta
Nemo magis gaudet quàm fœmina.

Suntque valde crudeles Chrysostom. *dicta homil.* ibi: *Ego quidem existimo nullam esse in hoc mundo bestiam comparabilem mulieri crudeli.* Tibullus ibi:

Ferarum omnium immitior fœmina.
Ah crudele genus, nec fidum fœmina nomen!

Menander Græcus ait: Qualis leænæ, est mulieris crudelitas. Virgilius *lib.* 4. *Æneid.* ibi:

Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis
Spargere: non socias, non ipsum absumere ferro
Ascanium, patrisque epulandum apponere mensis.

Vnde in omnibus ferè prouinciis, à dignitatibus iurisdictionem annexam habentibus arcentur, vt probant Arnisæus *tomo* 1. *Polit. lib.* 2. *de repub. c.* 2. *sect.* 8. Bernegerus *in Tacitum*, *q.* 192. P. Menochius *lib.* 1. *polit. c.* 5. Salcedo *de regim. Principum*, *lib.* 4. *c.* 6. *dist.* 14. Marquez *in suo gubernatore, cap.* 31. §. 2. igitur non rectè in præsenti docetur, Abbatissam habere iurisdictionem in clericos, & canonissam posseq; eos suspendere. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si Abbatissa posset suspendere clericos, & canonissas suas, posset eos excommunicare, siquidem interdictum, & suspensio æqualiter censuræ sunt ac excommunicatio, *c. quærenti, de verb. signif.* & qui non potest excommunicare, nec interdictum apponere, *cap. quæsiuit* 2. *de his quæ fiunt à maiori*: igitur si Abbatissa potest clericos interdicere, & suspendere, poterit etiam excommunicare; aut si excommunicare eos non valet, nec interdicere, aut suspendere, argumento textus *in cap. cùm contingat, de foro competenti.*

7 Potestas clauium fœminis non competit. Hac dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, ad cuius expositionem sciendum est, eos tantùm potestatem clauium habere, quibus Dominus noster concessit; constat autem concessisse Apostolis, & eorum successoribus: & licèt Beata Virgo Maria dignior fuisset vniuersis Apostolis, & eorum successoribus, non tamen illi, sed Apostolis tradidit Dominus claues Regni cœlorum, *cap. noua, de pœnitent.* Vnde fœminæ nullo modo possunt clauium potestatem habere, vel ecclesiasticam iurisdictionem exercere, *d. cap. noua*; & si antiqua Ecclesiæ Concilia, veterumque Patrum responsa consulamus, inueniemus fœmineum sexum arctissimis limitibus constringi circa ecclesiastica officia, & ministeria. D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 6. ait: *Non permittimus mulieres in Ecclesia docere, sed tantùm orare, & magistros audire.* PP. Concilii Carthaginensis 4. *can.* 99 prohibent mulieribus, quamuis doctrina, & castitate præfulgentibus, sacra ministeria tractare: & Concilio Nannet. *can.* 19. ita cauetur: *Cùm Apostolus dicat, Mulieres in Ecclesia taceant; non enim eis permittitur loqui: turpe est enim mulierem loqui in Ecclesia.* Concilio Laodiceno *can.* 4. ibi: *Non oportet mulieres ingredi ad altare.* In Clementina 1. de religiosis domibus prohibetur illis disputare de fide. Alia prosequuntur Hallierius *de sacris elect. pag.* 510. Ambianas *ad Tertul. de velandis virginibus*, *cap.* 9. *obseruat.* 1. Vnde nec ex Summi Pontificis speciali commissione posse fœminam potestatem clauium exercere, docent Cæsar *vbi suprà*, §. 2. licèt quamplures Theologi, & Canonistæ contrarium docuerint, quos sequitur Tamburinus *d. disp.* 32. *q.* 4.

Secundò sciendum, & præmittendum est, Abbatissas in suas moniales, & alias personas monasterio subiectas, siue viros, siue fœminas, tam clericos, quàm laicos, habere, & exercere quandam potestatem, vt eas moneant, & corrigant, adeo vt in Concilio Cabilonensi secundo sub Carolo, *can.* 54. asseratur, Abbatissas in conspectu Dei rationem reddituras de ipsis monialibus: & in Concilio Turon. 2. *can* 30. iubetur, vt ipsas custodire, & seruare quanta potuerint vigilantia decertent; sicut enim Abbas præest monachis ad rectam gubernationem, ita Abbatissa monialibus: hæc autem potestas non solùm œconomica est, vt matrumfamilias, cuius ratione tenentur victum, & vestitum illis præstare: Concilium Cabilon. 2. *can.* 54. & 58. Turon. 2. *can.* 26. Rhemense 2. *canon.* 33. Aquisgran 2. sub Ludouico *part.* 5. *cap.* 2. verùm & ratione finis, & obiecti in spiritualibus quodammodo iurisdictionem obtinent: possunt enim Abbatissæ sub obedientiæ præcepto monachis iubere actus humanos: & si contrà fecerint, pro rei qualitate, aut lethaliter, aut venialiter peccabunt. Tamburinus *d. disputat.* 32. *quæst.* 1. Fragoso *d. disputat.* 24. §. 6. *numer.* 9. Pax Iordanus *tomo* 1. *lucubrationum*, *libro* 5. *tit.* 4. & *tomo* 2. *libro* 10. *tit.* 13. Leander *de censuris*, *tract.* 1. *disputat.* 2. *quæst.* 31. P. Mendo *de Ordin. Milit. disquisit.* 7. *quæst.* 4. *numero* 46. fusè probat amicus noster Fr. Michael Fuentes Cisterciensis Ordinis nunc Generalis, & in Academia Salmanticensi sacræ Theologiæ vespertinus Antecessor, *in discursu morali iudicio pro Abbatissa Burgensi de las Guelgas.* Possunt etiam moniales recipere ad professionem. Chopinus *lib.* 2. *monast. tit.* 2. *num.* 5. dispensare cum eis in ieiuniis, & esu carnis: Tamburinus *vbi suprà*, *quæst.* 8. & olim licentiam dare poterant egrediendi è monasterio: Synodus Trullana *can* 46. vbi PP. permittunt asceticam vitam ducentibus, vt si necessitas ineuitabilis postulet, exeant cum benedictione, & cura Præpositæ. Concilium Cabilon. 2. *can.* 62. vbi egressus monialibus interdicitur, nisi fortè pro aliqua causa, necessitate vrgente, & Abbatissa eis mittente; licèt hodie eam licentiam dare non possint, vt communi Interpretum sententia docet Gibalinus *de clausura*, *disquisit.* 1. *cap.* 4. §. 5 Etiam beneficia conferre possunt, & clericos instituere institutione collatiua, non autem institutione authorizabili; & ita institutos beneficiis priuare. Tamburinus *d. disputat.* 32. *quæst.* 12. & etiam constituere beneficiarios, & approbare confessarios per Presbyterum à se deputatum, vt de Abbatissa Regalis monasterii de las Guelgas de Burgos, docent Fr. Manuel Rodriquez *tomo* 2. *qq. regul. quæst.* 44. *art.* 3. Flores de Mena *lib.* 1. *variar. quæst.* 20. Leander *de sacr. tomo* 1. *tract.* 5. *disput.* 11. *quæst.* 46. Mendo *de Ordinibus Militarib. disput.* 7. *quæst.* 1. *num.* 46. Manrique *annal. anno* 1287. *cap.* 9. *num.* 2.

(Right margin, beside "Secundò sciendum": 8 Fœmina habent aliqualē potestatē.)

Ex quibus iam prouenit vera huius decisionis ratio. Cùm enim Abbatissa virtute potestatis, quam habet in Canonicos, & Capellanos monasterii, & clericos monasterio subiectos, possit eos iudicare, meritò suspendere, & interdicere valet; sed cùm potestas excommunicandi sit clauium Ecclesiæ, atque eius incapax sit fœmina ratione sexus, ideò nec dictos capellanos, nec moniales, siue canonicas excommunicare poterit, vt docent Viuianus, & Barbosa *in præsenti.* Accedit, nam nouum non est in iure, vt mulier ratione dignitatis qua pollet, habeat iurisdictionem, *vt in cap. significauerunt*, *de rescriptis, cap. dilecti, de arbitris*; non tamen potestate excom- 9 Traditur ratio decidendi.

excommunicandi ex ea vti poſſe, cùm hæc facultas à poteſtate Clauium deſcendat: ergo rectè licèt in hoc textu ratione dignitatis iuriſdictionem Abbatiſſa habeat, non tamen ideò poteſt excommunicationis ſententiam proferre.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà perpenſa; verum enim eſt, mulieres à iudicandi munere arceri ob ſexus fragilitatem, & quia deceptionis faciles ſunt, *l. 2. §. penult. ff. ad Velleian. l. ſi mulier, Cod. eod.* Ouidius:

Vt corpus tenerum, mens ſic infirma puellis;
Fortius ingenium ſuſpicor eſſe viris.

10 Diſſoluitur dubitandi ratio. Vnde Ambroſius *lib. 7. contra Gentes*, aiebat: *Spectata eſt in mulieribus ſexus, ſenſuumque fragilitas, quæ eas ſine iniuria à publicis muneribus excipit, maximè à iudiciali officio.* Non me latet, Romæ Imperatorem Heliogabalum Senatum mulierum in colle Quirinali introduxiſſe; ſed cùm omnia Senatuſconſulta de matronali veſte, & ornatu rogarentur, meritò ſublatus fuit, vt referunt Lampridius *in Heliogabalo*, Flauius Vopiſcus *in Aurelio*, Plutarchus *in compendio Numæ, & Lycurgi*. Iudicare ergo fœminæ nequeunt, niſi ratione dignitatis, obtinent, vt latè dicemus *in cap. dilecti, de arbitris*. Vnde in præſenti ratione dignitatis Abbatialis poteſt Abbatiſſa iuriſdictionem exercere inter moniales, & clericos monaſterio ſubiectos. Nec augmentum difficultatis aduerſatur, cui ſatisfaciunt Suarez *vbi ſuprà, num. 6.* & Hugolinus *§. 7.* dicendo, Honorium in præſenti non approbare ſuſpenſionem latam ab Abbatiſſa, immò potiùs iubere iudici delegato, vt exequeretur monita Abbatiſſæ, non autem vt ipſa per ſe interdictum apponeret, ſed ad eius petitionem iudex delegatus. Suarium, & Hugolinum ſequuntur Cæſar *de eccleſiaſt. hierarch. d. §. 2.* Barboſa *hic, in fin.* Hallier. *vbi ſuprà, pag. 518.* Sed rectiùs reſponderi poteſt, interdictum, & ſuſpenſionem in hoc textu non importare cenſuram eccleſiaſticam, ſed lato modo accipi pro ſimplici quadam prohibitione facti, potiùs quàm iuris, qua Presbyteris prohetur in ſuis beneficijs, aut capellanijs ad tempus deſeruire. Ita docent plures relati à Barboſa *hic, numero 5.* Tamburinus *d. diſput. 32. quæſt. 5.* Diana *part. 8. tractatu 1. reſolut. 39.*

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in cap. dilecta, de exceſſibus Prælatorum*, vbi Abbatiſſa Iotrenſis Eccleſiæ 11 Intelligitur c. dilecta, de exceſſibus Prælat. comparuit coram Rom. Pontifice, & propoſuit, quod clerici, qui ſub ipſius poteſtate erant, habere ſigillum intendebant, cùm antiquitus illud habere non conſueuiſſent, nec Capitulum proprium obtinebant, vt ſic ſigillo vti poſſent: quibus propoſitis coram Honorio III. ipſe Archidiacono Sueſſionenſi reſcripſit, vt ſi conſtaret eos ſigillum antiquitus non habuiſſe, nullo modo permitteret ſigillum fabricare. Ex quo textu expreſsè conſtat, Abbatiſſam nullam iuriſdictionem habere in clericos monaſterio ſubiectos; ſiquidem Abbatiſſa Iotrenſis non poterat in eos animaduertere, aut eos ſuſpendere; ſed ipſa Abbatiſſa de clericorum exceſſibus conqueſta fuit coram Rom. Pontifice: igitur quia nullam iuriſdictionem habet Abbatiſſa, etiam ratione dignitatis, in eos. Huic difficultati reſpondendum eſt, quod licèt Abbatiſſa poſſit ſuſpendere clericos, & ſuas moniales; tamen ſi negotium, quod tractatur, ſpectat ad ipſam Abbatiſſam, quia nemo in cauſa propria iudex eſſe poteſt, *l. vnica, C. ne quis in ſua cauſa*, cum alijs adductis ab Oſuald. *libro 17. ad Donellum, cap. 1. littera C*, debet ſuperiorem adire. Vnde cùm *in d. cap. dilecta*, intenderent clerici ſigillum habere, & ſic iuriſdictionem obtinere, Abbatiſſa verò aſſereret ad eam iuriſdictionem ſpectare; ideò non ipſa poterat in cauſa procedere, ſed iudex competens adeundus erat.

C A . P V T XIII.

Gregorius IX. *Patriarchæ* a *Grandenſi*.

DIlecti filij Archiepiſcopi, & Capitulum Caſtellan. ſuam ad nos querimoniam detulerunt; quod cùm à *b* Caſtellan. Epiſcopo exigeres iuramentum præter formam canonicam, quam cæteri Suffraganei Metropolitanis ſuis conſueuere præſtare, ijdem conſpicientes ex hoc Eccleſiæ ſuæ *c* præiudicium generari, ad Sedem Apoſtol. appellarunt. *Et infra*: Cùm igitur non deceat alij te feciſſe, quod ab alio fieri tibi nolles, mandamus quatenus contentus forma canonica, quam nos à Coepiſcopis noſtris nobis immediatè ſubiectis recipimus, nihil amplius à Caſtellan. Epiſcopo obtentu alicuius conſuetudinis exigas prætextu præſtiti iuramenti, ſciens nos eundem Epiſcopum ab huiuſmodi iuramento, quoad alios articulos abſoluiſſe, vel denuntiaſſe potiùs, non teneri.

NOTÆ.

1 a GRandenſi.] De hoc Patriarcha egi *in cap. ex litteris, de officio deleg.*

b *Caſtellan.*] Ideſt Veneticum; vna enim ex ſex regionibus Venetiarum olim dicebatur Caſtrum Oliboli, & poſteà vna voce Caſtello appellatur; in quam Eccleſiam tranſlata fuit anno 774. Cathedra Epiſcopalis Venetiarũ, & eius Præſul dicebatur Epiſcopus Olibolenſis vſque ad annum 1091. in quo Epiſcopus Henricus Contarenus titulum aſſumpſit Epiſcopi Caſtellani: & ſic iam temporibus Gregorij IX. dicebatur Epiſcopus Caſtellanus in præſenti textu, & *in cap. inter, de cauſa poſſeſſ.*

c *Præiudicium.*] His enim temporibus electio Epiſcoporum ad Capitulum ſpectabat; confirmatio verò ad Metropolitanum: vnde in præſenti caſu Capituli, & Canonicorum intereat, ne Epiſcopus proprius grauaretur immodicè in obedientia Metropolitano præſtanda, vt docet Balboa *in cap. nullus 4. num. 13. de iureiur.* Huius textus commentarium dedi *in cap. ſignificaſti 5. de electione.* 2

C A P V T XIV.

Idem a *Priori Fratrum Prædicatorum, & Archid.* b *Rhegin.*

CVm olim cauſa. *c Et infrà*: Quocirca mandamus, quatenus licèt conuentus monaſterij S. *d* Saluatoris Meſſanenſis ſint ipſo iure hac vice eligendi poteſtate *e* priuati; de gratia tamen eligendi, ſeu poſtulandi detis ipſis auctoritate noſtra liberam facultatem, mandantes eiſdem, vt cùm Eccleſia *f* Meſſan. vacet ad præſens, electionem ſuam confirmandam, prout de iure fuerit, vel etiam infirmandam, præſentent Capitulo Meſſanenſi.

NOTÆ.

1 a PRiori.] In Meſſanenſi diœceſi eſt cœnobium B. Dominici Ordinis Prædicatorum, in colle Tyronis, opera Raynaldi ſocij B. Dominici conſtructum, quod poſtea varijs in locis tranſlatum fuit, vt refert D. Rochus Pirro *tomo 1. Siciliæ ſacræ, in Collegijs Eccleſiæ Meſſanenſis, pag. 391.*

b *Rhegin.*] De hac Eccleſia plura adduxi *in cap. Venerabilis, de officio delegat.*

c *Et infrà.*] Huius textus integra caremus, quæ non modicam lucem huic deciſioni præſtaret.

2 d *Sancti Saluatoris.*] Ordinis D. Basilij: quod monasterium celebre est in Messanensi dioecesi: eius Abbas dicitur Archimandrita, idest Abbatum maximus. Rogerius enim primus Siciliæ, & Calabriæ Comes, Messana à Sarracenis erepta, monasterium illud construxit, & sub patrocinio S. Saluatoris dicauit. Rogerius eius filius illud ampliauit, & Archiepiscopo Messanensi illud subiecit. Temporibus autem Gregorij IX. obedientiam, & reuerentiam Episcopo præstabat, censumque persoluebat, donec à prædicta dioecesana iurisdictione exemptum fuit, & R. Pontifici immediatè subiectum à Sixto IV. in Bulla, cuius verba refert Dom. Rochus Pirro *tom.3. Siciliæ sacræ*, vbi plura de origine, progressu, & dignitate huius Archimandritæ adducit.

e *Priuati.*] Quia elegerunt indignum, iuxta adducta *in cap. cùm in cunctis, §. vlt. de elect.* vnde ob renunciationem Abbatiæ factam à Machario, diutiùs ipsa dignitas vacauit, vsquedum suffectus fuit in eius locum Henchinius anno 1275. vt refert Pirro *vbi suprà*. 3

f *Messan*] Decesserat enim Berardus, seu Bernardus, cui successit Landon. vt refert Pirro *tom.1. Siciliæ sacræ, pag.332.* De hac Ecclesia Messanensi egi *in cap. Messana, de electione.* 3

Ex hoc textu communiter deducunt Interpretes, Capitulum Sede vacante posse infirmare, & confirmare electiones: quam doctrinam disputabimus *in cap.2 ne Sede vacante, cap. simul 33. de simonia*, vbi proprius locus est eius assertionis. 4

C A P V T XV.

a Idem *Archipresbytero Sanctæ Mariæ Maioris de Vrbe.*

STatuimus, vt Presbyteri primum locum, diaconi secundum, subdiaconi tertium, & sic de reliquis, obtineant ordinatim, etiamsi posteriùs admittantur. Et qui maior est ordine, etiamsi postea sit receptus, etiam in portione percipienda potiorem esse volumus, ac minores facere seruitia consueta.

N O T Æ.

a IDem.] Huius textus epigraphen illustraui *in cap. fin. de constitution.* vbi interpretatio, seu limitatio præsentis constitutionis traditur.

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio deducitur & probatur.* EX hac decisione communiter talis deducitur assertio: *Qui maior est ordine, licèt posterior in Ecclesia receptus, præfertur inferiori in gradu, qui illi præstare debet debita seruitia.* Probant textus *in c. non oportet, 65. dist. cap. fin. 89. dist. cap. non oportet, cap. à Subdiacono, 93. dist. c. cùm olim, de consuetudine.* Synodus Romana sub Syluestro *can.7.* Concilium Nicænum in editione 1. *can.18.* in 2. *can.14.* in Pisana *can.16.* Concilium Andegau. *can.3.* Arelatense 1. *can.14.* Carthagin. 4. *can.34. cap. peruenit, dist. 94. cap. vltimo, dist 75. cap. Diaconos 13. 95. dist.* Arelat. 2. *can.15. l. semper, ff. de iure immunit. l. 1. & 2. ff. de albo scrib. l. vnic. C. de tyron. lib.12. l. 1. & per totum Cod. vt dignitatum ordo, lib.12.* Illustrant vltra congestos à Barbosa hic, Crespetius *in summa, verbo Ordo*, Antonius August. *in epitome iuris, lib.7. tit 8. & lib.8. tit.7.* Petrus Gregor. *in cap. vlt. de constitut.* Balsamon *in can.18. Concilij Nicæni, & in can.7. sextæ Synodi*, Sauarus *ad Sidonium lib. 1. epist.12 verbo Si mihi standi locum*, Haæpthen. *in vita S. Benedicti, prologom.18. §. 12.* Æneas Siluius *in hist. Concilij Basileens.* Grotius *lib.2. de iure belli, cap.5. nu.21.* Rota apud Dianam *part.11. pag.549.* Baronius *anno 402.* vbi Spondanus *num.12.* Acuña *in d. cap. à Subdiacono, & de Primatu Ecclesiæ Brachar. cap.7.* Duaren. *libro 1. de sacris Eccles. cap.14.* Chassaneus *in catal. pag.12. consil.99.* Azeuedus *in leg. 77. tit.5. lib.2. recopil.* Tiraquel. *de primog. in præfat. num.152.* Gratian. *disceptat. cap. 106. num.3.* Seuerinus Binius *in notis ad Synodum Roman.2. sub Syluestro, littera E*, Baronius *anno 325. num.20.* D. Ioannes de Larrea *allegat.51. & seq. num.8.* Valenzuela *consil.34.*

2 *Impugnatur tradita assertio.* Sed licèt hæc assertio ita illustrata vera sit, difficilis tamen redditur sequentibus considerationibus: & prima nascitur ex principio huius textus, ibi: *Statuimus;* vbi ius nouum statui videtur, iuxta proprietatem verbi, *statuimus*, quod ius nouum importat, *cap. statuimus, de offic. legati, lib 6. cap. cùm litigantes, de offic. Ordin. eod. lib. Clementina vlt. de rescriptis:* nam plurimis retrò sæculis statutum inuenio, vt Presbyteri primum, Diaconi secundum, Subdiaconi tertium, & sic reliqui inferiores obtineant gradus, *d. cap. à Subdiacono*, cum alijs suprà citatis: igitur non rectè asserit Gregorius in præsenti, nouiter statuere, vt prior in dignitate inferioribus, seu posterioribus præferatur. Secundò aduersus eam partem, vbi docetur, maiorem in gradu in portione percipienda potiorem esse debere, obstat; nam in hoc textu tam Presbyteri, quàm Diaconi, simul erant canonici Ecclesiæ Sanctæ Mariæ: sed canonici, qui in vna Ecclesia deseruiunt, æqualiter debent stipendia percipere, *cap. cùm omnes, cap. cùm M. de constitution.* igitur Presbyteri non debent esse potiores Diaconis in portione recipienda. Tertiò aduersus vltimam partem assertionis, dum in ea affirmatur, inferiores in gradu maioribus debere præstare seruitia consueta, obstat; nam Presbyteri ab inferioribus non debent aliqua munera exigere, seu tributa petere. Concilium Trosleianum *can.6.* ergo nulla seruitia inferiores in superiori gradu constitutis præstare coguntur. Tandem difficilis redditur hæc assertio *ex cap. 1. & ibi adductis, hoc tit.* vbi docetur, prius receptum omnibus antea admissis præferendum esse: ergo absque vlla distinctione gradus, siue Presbyteri, siue Diaconi recepti sint, maioritas ex temporis antiquitate, non vero ex gradu, seu ordine æstimanda est.

Quibus considerationibus minimè obstantibus, defendenda est suprà tradita assertio, cuius ratio, præmissis quæ adduxi *in cap.1. hoc tit.* ex eo nascitur; nam quemadmodum in Triumphante Ecclesia ordo hierarchicus seruatur, & maior in gradu minorem antecellit, Dionysius *de Ecclesiast. hierarch. cap.5* D. Thomas *1. part. quæst.103. art.2.* Durantius *lib.2. de ritib. cap.31.* ita in Ecclesia militante, vbi ordo hierarchicus ad similitudinem cœlestis introductus est, debet etiam prioritas seruari, vt maior gradu minorem antecellat. Accedit, nam quid magis rationi consentaneum, quàm vt qui maiori pollet dignitate, primum locum obtineat: quod Imperatores varijs legibus sanxerunt, pœnas refractarijs indicendo, *l. 1. & 2. Cod. Theodos. vt dignitat. ordo seruetur*, Carolus Magnus *lib.2. capitular. 290.* Alexius Comnenus *in nouella*, apud Balsamon. *in canone 18. Concilij Nicæni*: plura Sauarus *ad Sidonium, libro 1. epist. 11. versic. Si mihi standi locum*, Hermosilla *in 5. part. glossa 2. numero 4.* Valenzuela *consilio 34. num. 32. in Tacitum*, Gratianus, & D. Ioannes de Larrea *vbi suprà*: vnde cùm Presbyter maior sit in gradu quàm Diaconus, & Diaconus Subdiacono; ideò rectè deciditur, præferendum esse ordine maiorem minori, non tantùm in ambulando, & sedendo, verùm & suffragio præstando. In rogandis vero sententijs in Concilijs, aut Senatu, non idem mos in omnibus prouincijs reperitur; aliquando enim prior in ordine vltimus sententiam dicit; aliquando verò primus, vt refert Bernegerus *in Tacitum, quæst.58. per totam.* Cùm ergo semper potiores, præstantioresque sint, qui maiori dignitate, aut honore decorantur; ideò etiam in portione capienda, & obsequio illis præstando, maiores habentur. Accedit, nam ideò Episcopus in Ecclesia sublimiorem sedem obtinet, Concilium Carthagin. 4. *can. 35. Vt Episcopus in Ecclesia, & in concessu Presbyterorum sublimior sedeat: & cap. Episcopus 10. 95. dist.* Plura Lantdmeter. *de veteri mon. capite 60.* Vicecomes *de antiquis Missæ ritibus, libro 2. cap. 43.* Baronius *anno 45. numero 11.* Escobar *de reg. cap.24. numero 91.* 3 *Traditur ratio decidendi.*

Nec aduersatur prima difficultas suprà adducta, quam inta- 4

Dissoluitur prima difficultas. intactam omnes repetentes in præsenti reliquerunt: vt autem illi satisfaciam, obseruo circa subdiaconos, & reliquos in inferioribus gradibus constitutos, quin Diaconis, & Presbyteris obedientiam, & reuerentiam præstarent, nullam vnquam in Ecclesia controuersiam extitisse: de Diaconis verò legimus sæpè in sessionibus, & alijs actibus Presbyteris esse potiores, & prioritatem vindicare intēdisse: de Diaconis vrbis Romæ constat ex traditis à Baronio *anno* 402. *num.* 45. de Diaconis Ecclesiæ Gallicanæ idem refert Seuerinus Binius *in notis ad Concilium Andegau. can.* 3. huius præsumptionis, & arrepti honoris occasio ex eo proueniebat; nam cùm Diaconis rerum Ecclesiæ administratio commissa esset, *cap.* 1. 2. *quæst.* 1. *cap. in sancta*, 92. *dist.* illustrat Duarenus *lib.* 1. *de sacris*, *cap.* 12. & vbique maiori in obsequio, quàm Presbyteri haberentur, ea de causa aduersus Presbyteros insurrexerunt, adeò vt Gregorium *epist.* 14. 15. *&* 16. legamus, Honoratum Archidiaconum Salonitanum conquestum esse apud eum, eo quod peteret illum in Presbyterum; fatebaturque capite minui, & degradari; non alia ratione, nisi quia Diaconi maiori honore propter bonorum administrationem sibi commissam à populo prosequebantur, quod ex D. Augustino & Hieronymo probat Binius in notis *ad Concilium Carthagin.* 4. *can.* 34. Nec solum in Presbyteros, sed etiam in Episcopos Diaconos insurrexisse legimus in epistolis D. Cypriani ad Rogatianum *lib.* 3. *epist.* 9. apud Pamelium *epist.* 65. cui titulus est, *de superbo Diacono*: sed quia Presbyterorum melior causa erat, improbaque Diaconorum superbia, dum Presbyteri primum locum sibi ratione dignitatis debitum vsurpare intendebant, vtpotè quia non tam ratione maioris gradus, sed Romanæ Ecclesiæ consuetudine hoc habebant, vt constat ex D. Hieronymo *epist.* 58. *ad Euagrium*, ibi: *Cæterùm etiam in Ecclesia Romæ Presbyteri sedent, & stant Diaconi; licèt paulatim increbescentibus vitijs inter Presbyteros, absente Episcopo, sedere Diaconum viderim*: huius elationis reprimendæ gratia varia Conciliorum decreta emanarunt. Primum in Concilio Romano sub Syluestro I. relato *in cap. à Subdiacono*; & in Concilio Niceno *in cap. peruenit*; & Concilio Laodicensi *in cap. non oportet*, 93. *distinct.* Concilio Andegauensi sub Leone I. *cap.* 3. & alijs congestis ab Ant. August. *in epit. iuris*, *lib.* 6. *tit.* 24. & *lib.* 7. *tit.* 2. *&* 8. Benedicto Haæptheno *lib.* 3. *disquisit. monast. tract.* 4. *disquisit.* 3. Hallierio *de Hierarch. eccles. pag.* 957. Duareno *lib.* 1. *de sacris*, *cap.* 12. Baronio *anno* 325. *numero* 21. quæ controuersia iam decisa, & sopita, iterum suscitata fuit temporibus Gregorij IX. Diaconi enim Ecclesiæ Sanctæ Mariæ intendebant ex eo, quod priùs recepti erant in Ecclesia, debere præferri Presbyteris posteà admissis: quod Gregorius IX. reprobauit statuens, vt maior in ordine, licèt posterior in receptione, præferatur antiquioribus, sed gradu inferioribus; quia temporis prioritas quoad præcedentiam attenditur inter æquales eiusdem gradus, non verò inter maiorem, & inferiorem gradus obtinentes consideratur.

5 Exponitur authoritas libri Pontificalis. Ex suprà traditis antequam ad vlteriora procedamus, exponenda est quædam authoritas libri Pontificalis Damasi (de cuius libri authoritate agunt Baronius *anno* 65. *num.* 30. Turrianus *lib.* 5. *pro epistolis Pontificijs*, *cap.* 20. *pag.* 440.) in vita S. Anastasij primi, vbi inter alia gesta, & decreta ipsius Pontificis, illud etiam statutum reperitur: *Hic constituit, vt quotiescumque sancta Euangelia recitarentur, sacerdotes non sederent, sed curui starent*. In quibus illud perdifficilè videtur, quomodo videlicet hoc Anastasium statuisse feratur, cùm iam illud constituisset D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 61. non solùm in Sacerdotibus & Diaconis, verum & in laicis, ibi: *Cùm Euangelium legitur, omnes Presbytri, Diaconi, & laici assurgunt cùm magno silentio*. Et etiam in Episcopis: Isidorus Pelusiota *lib.* 1. *epist.* 103. his verbis: *Nam cum ipse verus Pastor ad prædicandi Euangelij apertionem accedit, tunc demum Episcopus assurgit, atque imitationis habitum deponit*. Vnde Sozomenus *lib.* 9. *tripart. cap.* 39. damnat morem Alexandrinum, apud quos præter communem morem non surgit Episcopus. Exornant Rabanus Maurus *lib.* 1. *de institut. clericor. cap.* 33. Alcuinus *de diuinis officijs*, *cap.* 4. Durantius *de ritibus*, *lib.* 2. *cap.* 23. Sed ex suprà traditis lucem accipit Pontificalis authoritas, præcipuè si prænotemus ex D. Augustino *in quæst. veteris, & noui Testamenti*, *quæstione* 201. ex D. Hieronymo *in epist. ad Euagrium*, Baronio *anno* 402. *n.* 45. tempore Anastasij I. inter Presbyteros, & Diaconos grauem controuersiam ortam fuisse, cùm Diaconi supercilio elati Presbyteros spernerent; vnde Presbyteri in eosdem insurrexerunt, atque ex consuetudinis Romanæ Ecclesiæ præscripto, ipsis sedentibus, eos stare debere contendebant; & in tantùm creuit, atque progressa est controuersia, vt cùm stantes Diaconi coram populo legerent Euangelium, Presbyteri ministrantes à sedibus non exurgerent. Anastasius ergo similem excessum detestandum, atque emendandum esse putauit, statuens vt quoties Euangelia recitarentur, Presbyteri non sederent, sed curui starent: ita Baronius *vbi suprà*, Seuerinus Binius *in notis ad vitam Anastasij*, *tomo* 1. *Concil. pag.* 555. Marianus Schot. & Platina *in vita Anastasij*, Durantus *de ritib. lib.* 2. *cap.* 23. *n.* 17. Coriolanus in Breuiario, *anno* 401.

Nec aliæ difficultates suprà expensæ obstant: non prima, & secunda, quibus satisfaciendum est ex traditis *in c.* 1. *hoc tit.* pro huius textus expositione: non tertia, cui respondendum est ex suprà traditis, videlicet in hoc textu Greg. IX. agere de seruitijs, siue obsequijs obedientiam tantùm, & reuerentiam respicientibus; non verò de alijs extraordinarijs, siue ordinarijs pensitationibus, quas inferiores superioribus præstare non tenentur. Nec vltima difficultas refragatur; procedit enim textus *in d. cap.* 1. *hoc tit.* inter æquales ordine, habentes eundem gradum, vt inter duos Presbyteros, vel Diaconos, inter quos antiquior præfertur, potiorque habetur, vt dixi *in d. cap.* 1. 6 Dissoluuntur aliæ difficultates.

Primò superiori assertioni opponitur textus *in can.* 20. *Concilij Laodiceni*, relatus à Gratiano *in cap. non oportet*, 93. *dist.* in illis verbis: *Quoniam non oportet Diaconum sedere ante Presbyterum, sed ex iussione Presbyteri sedeat. Similiter autem honorificetur & Diaconus à ministris inferioribus, & omnibus clericis*. Priora verba magnopere consonant suprà traditis; posteriora verò valdè difficilia sunt, cùm per illa, *Et omnibus clericis*; nonnisi Presbyteros significari, ex eo colligatur, quia de alijs iam Patres statuerunt, in illis verbis, *à ministris inferioribus*, quibus reliqui inferiores gradus significantur. Ergo vel dicendum est abundare verba, *& omnibus clericis*, aut in illis comprehendi Presbyteros. In hac difficultate enodanda, nec ducē, nec ductorem habeo; & miror Seuerinum Binium, qui non inelegantes notas scripsit ad canones ipsius Concilij, hunc prætermisisse; quod etiam fecit Christophorus Iustelus. Sed duplici interpretatione præsens canon donabitur. Prima ex alia versione, vbi ita legitur: *Similiter autem & Diaconis honor habeatur ab obsequentibus* (id est, à Subdiaconis) *& omnibus clericis*: ita legitur apud Gratianum *in d. cap. non oportet*. Qua lectione admissa, nulla remanet difficultas; sed tamen apud Isidorum, Gentian. Herbertum, Iustelum, & Balsamonem, qui ex textu Græco in Latinum sermonem canones transcripserunt, legitur vt suprà retuli: igitur retenta ea versione, difficilis non erit interpretatio, si obseruemus, præter clericos esse etiam in Ecclesia ministros inferiores, vt constat *ex c. nullus* 2. *de foro competenti*, in illis verbis: *Nullus iudicum, nec Presbyterum, nec Diaconum, aut clericum vllum, aut minores Ecclesiæ*: in quo textu non me latet, per minores Ecclesiæ aliquos accipere clericos in minoribus ordinibus constitutos, vt ait Gutierrez 1. *part. de iurament. cap.* 17. *num.* 12. Cuiacius in eo textu ea verba emendat, & legit, *Iuniores*; & non ineleganter, vt ibi dicemus. Nunc placet interpretatio Morlæ *tom.* 2. *in præludijs*, *nu.* 110. qui accipit ea verba de illis ministris inferioribus Ecclesiæ, qui ordinibus initiati non erant, attamen Ecclesiæ deseruiebant, de quibus Cæsar *de ecclesiast. hierarch. quæstione* 2. *proœmiali*, §. 3. Cùm ergo ministri illi extra Ecclesiam essent, *cap. per exemptionem*, *de priuilegijs in* 6. verba Concilij Laodiceni ad eos sunt referenda; priora verò ad ministros minoribus ordinibus initiatos. 7 Exponitur c. non oportet, 93. dist.

Secundò superiori assertioni obstat textus *in Concil. Toletan.* 4. *can.* 39. relato *in cap. nulli*, 93. *dist.* in illis verbis: *Nonnulli Diaconi in tantam erumpunt superbiam, vt se Presbyteris anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare præsumant, Presbyteris in secundo choro constitutis; ergo vt sublimiores sibi Presbyteros agnoscant, tam hi, quàm illi in vtroque choro consistant*. In prima parte disertè probant traditam assertionem Patres Concilij: in secunda verò difficilè est quod statuitur, in vno, eodemque choro debere sedere tam Presbyteros, quàm Diaconos; cùm sublimiores debeant esse Presbyteri, & ex ipsius canonis decisione, & ex nostro textu præcipuum locum habere 8 Exponitur Conc. Tolet. relat. in c. nulli, 93. dist.

bere debeant. Loaysas diligentissimus Conciliorum coacervator, *in notis ad illum canonem*, rectè supponit, Ecclesiam olim, seu templum diuidi in stationes, & choros, vt in ea fideles pro diuersitate sexuum, & graduum consisterent, *c. 1. de vita, & honest. clericorum*, vbi probaui: notarunt Amalarius *lib. 3. de ecclesiast. offic.* Rabanus Maurus *lib. 1. de inst. clericor. cap. 33.* Durantius *de ritibus, lib. 1. cap. 17. n. 1.* vnde Diaconi superbia elati intendebant se Presbyteris anteponere, & in primo choro sedere, in secundo Presbyteris sedentibus, quod PP. Concilij vetuerunt: notat etiam ipse in nota marginali ea verba, *tam hi, quàm illi in vtroque choro consistant*, non ita in omnibus codicibus legi; apud Gratianum enim *in d. cap. nonnulli*, non legitur *in vtroque choro*, sed *in vnoquoque ordine*. Animaduertit etiam ipse in MSS. codicibus Ecclesiæ Toletanæ, & Bibliothecæ Regiæ D. Laurentij legi, *in vtroque choro*; & in codice Lucensi, qui omnes Hispaniæ antiquitate superat, opera Artulphi Michaelis composito, obmissa dictione *choro*, legitur *in vtroque*; quam litteram, vtpotè antiquiorem, reposuerunt emendatores Gratiani. Sed si vulgarem lectionem retineamus, difficultas viget; constat enim sublimiores Presbyteros non manere ex eo, quod in vtroque choro, vel in vtroque consistant; retenta enim Lucensi littera ab Aloaysa sequuta, circa difficultatis prædictæ solutionem existimo, ideò Patres Concilij Toletani statuere, vt tam Diaconi, quàm Presbyteri in vtroque choro consistant, vt sublimiores sibi Presbyteros agnoscant, quia cùm sacris canonibus statutum esset, vt quando Presbyteri, & Diaconi simul sunt, Presbyteri ordine sessionis Diaconis præferantur, vt constat ex iuribus suprà citatis, & congestis ab Anton. August. *in epit. iuris, lib. 6. tit. 24.* & *lib. 7. tit. 8.* Hallierio *de hierarch. iurisd. fol. 857.* hoc vt effugerent Diaconi, diuersum chorum à Presbyteris constituere volebant, atque in primo choro ipsi priores sedere præsumebant. Statuerunt ergo PP. Concilij Toletani, vt tam Presbyteri, quàm Diaconi in vtroque choro consistant, qui quando simul fuerint in choro, Presbyteri priorem locum debent habere, iuxta disciplinam ecclesiasticam. Rectè ergo PP. sanxerunt, *in vtroque choro consistant, vt sic Diaconi sublimiores presbyteros esse cognoscant, quibus obedire debent*; vt refert, & probat Baron. *anno 109. nu. 27.* & *112. num. 7.*

9 Ex oppositur can. 7. synod. 6. Deinceps opponitur textus *in can. 7. sextæ Synodi*, in illis verbis: *Quoniam in nonnullis Ecclesijs Diaconos officia ecclesiastica habere didicimus, & ex hoc nonnullos eorum arrogantia, & licentia fultos ante Presbyteros sedere; statuimus vt Diaconus, etiamsi in dignitate, id est, in quouis sit officio ecclesiastico, ante Presbyterum ne sedeat, præterquam si proprij Patriarchæ, vel Metropolitani vicem gerens adsit in alia ciuitate super aliquo capite; tunc enim vt locum illius implens honorabitur.* Cuius canonis pars reperitur *in cap. fin. 93. dist.* Ex quibus verbis deducitur, nonnunquam Diaconos Presbyteris anteferri: igitur quia non semper qui maior est in ordine, potior est in gradu. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, aliquando minores in gradu ratione dignitatis, quam obtinent, aut personæ, cuius vices gerunt, antiquioribus anteferri, vt contingit in Legatis missis ad Concilium; licèt enim minori ordine, aut inferiori dignitate polleant, tamen præferuntur alijs maioribus ordinibus insignitis. In Concilio enim Ephesino post Patriarchas ante omnes Metropolitanos subscripsit Thessalonicensis Episcopus, quia vt Vicarius Pontificis aderat. Alia plura exempla congerunt Balsamon *in d. can. 7.* Hallier. *de ecclesiast. hierarch. lib. 4. §. 4. pag. 561. & §. 76. pag. 679.* & passim contingit in Episcopo celebrante, qui honoratiori loco sedet, quàm Metropolitanus; & in Canonico, qui omnes dignitates præcedit, vt probant Acuña *de Primatu Ecclesiæ Bracbar. cap. 7.* Gamma *decis. 1. num 3.* Vnde in Concilio Emeritensi *can. 5.* cauetur, ne Diaconi vt Vicarij Episcoporum in Concilio adsint, quia non possunt inter Presbyteros à tergo Episcoporum sedere: ita aiunt PP. *Iuxta canonicum ordinem, tempore quo Concilium per Metropolitani voluntatem, & Regiam iussionem electum fuerit agere, omnes consinitimos Episcopos in vnum oportet adesse, nec pro tali re qualibet causa opponi debet ad excusationem: quod si contigerit aliquem de fratribus retineri ab infirmitate, qualiter non possit venire, aut per Regiam iussionem iniunctum acceperit aliquid agere, vt sit per quod non possit Concilio interesse, quidquid tale acciderit, Metropolitano suo fideliter intimet cuncta per suam epistolam manu sua subscriptam, vt postmodum appareat quænam causa excusationem faciat aliquam: ad suam tamen personam non aliter, nisi aut Archipresbyterum suum diriget, aut si Archipresbytero impossibilitas fuerit, Presbyterum vtilem, cuius dignitas cum prudentia pateat, possitque à tergo Episcoporum inter Presbyteros sedere, & quæque in eo Concilio fuerint apta, scire, & subscribere; iniustum enim hoc accepit cœtus noster, vt quisquam Episcoporum Diaconum ad suam personam dirigat; hic enim quia Presbyteris iunior esse videtur, sedere cùm Episcopis in Concilio nulla ratione permittitur. Quemcumque ergo ex Presbyteris dirigere elegerit, instructum per informationem dirigat, vt ratio poscit, atque cùm eo mandatarium suum iuxta legis ordinem munitum: vt si à quolibet contra eundem Episcopum in Concilio fuerit suggestum, ab eo, quem direxerit, qui petit, accipiat responsum; & iustitia, quæ fuerit ordinata, nullam postmodùm dilationem habeat.* Vnde in *d. can. 6. septimæ Synodi*, Diaconi Presbyteris præferuntur quando Patriarchæ, vel Metropolitani, seu Episcopi vices gerunt. Docuerunt Lantdmeter. *d. cap. 260.* Claud. Espenceus *ad D. Paulum lib. 1. digressionum, cap. 4.* Mich. Roussel. *lib. 2. hist. Pontif. iurisd. cap. 11.* Filesacus *in cap. quod Sedem, §. 4. de offic. Ordin.*

Tandem suprà traditæ assertioni obstat regula D. Benedicti *cap. 60.* vbi magnus Patriarcha ita statuit: *Si quis de ordine sacerdotum monasterio se suscipi rogauerit, non quidem ei citius assentiatur; tamen si omninò præstiterit in hac petitione, sciat se omnem regulæ disciplinam seruaturum, & mox concedatur ei, tamen post Abbatem, stare.* Ex quibus verbis depromitur, Abbatem clericali ordine non decoratum (vt erant illis temporibus omnes Abbates) præcedere sacerdotem: igitur qui maior est gradu, non est prior, aut potior respectu inferiorum. Aliqui hac difficultate oppressi existimarunt, Abbatem, de quo D. Benedictus *in d. cap. 60.* agit, esse sacerdotem: sed eos refellit Haæphtenus *in vita S. Benedicti, prolog. 18. §. 12.* qui prædictæ difficultati satisfacit asserendo, Presbyterum ordine maiorem, post Abbatem stare; quia Abbas licèt ordine inferior, authoritate tamen, & iurisdictione superior erat. Vnde Presbyteri Religionem ingredientes Abbatibus postponebantur, licèt de S. Pachomio apud Metaphrasten, *cap. 23.* legamus; *Si quando contigisset aliquem clericum ad ipsum venire, qui cum eo esse volebat, propter dignitatem quidem ex regula ecclesiastica ei subijcebatur Pachomius: ille verò cùm rursus ex regulis exercitationis fratrum fuisset imitator, se sua sponte suprà modum studebat demittere, humilemque reddere.* Quare licèt Sacerdos regulam D. Benedicti professus ordine maior esset, tamen quia inferior erat ratione dignitatis, & iurisdictionis, rectè statuit D. Benedictus, Abbatem illi esse præferendum. Docet Haæphtenus *vbi suprà, dicto §. 12.* 10 Exponitur regula Diui Benedicti.

C A P V T XVI.

Idem *Archiepiscopo* a *Colocensi*.

b CVm inferior superiorem soluere nequeat, vel ligare, sed superior inferiorem liget *c* regulariter, & absoluat, & satis absonum videatur, vt filius *d* potestatem habeat in parentem: miramur quod cùm tu *e* monasterium de Cheur, constitutum in Firmiensi Archidiaconatu tuæ diœcesis, in Ecclesiam erexeris *f* Cathedralem, Archidiaconus Firmien. in tantam prorupit temeritatis audaciam, vt Episcopum ibi consecratum, & Ecclesiam suam iurisdictionem exercere præsumat *Et infra.* Mandamus, quatenus præfato Archidiacono, à cuius iurisdictione dictum

Episcopum denuntiamus exemptum, id districtè studeas inhibere. Prouiso vt si ex hoc Archidiaconi Firmien. iura læduntur, in diœcesi tua (vbi expedire videris) absque alieni iuris præiudicio recompensationem illi facias congruentem.

N O T Æ.

1 a *Colocensi.*] Ità legendum est, non *Coloniensi*, vt falsò in glossa marginali emendatur. De Ecclesia Colocensi nonnulla adduxi *in cap. bonæ, de postulat. Prælat.*

2 b *Cùm inferior.*] Consonant textus *in cap. cùm inferior* 4. 21. *dist. cap. fin. de offic. Archipresb. cap. solitæ, hoc titulo, Clement. 2. de elect. l. non est receptum* 14. *ff. de iurisdict. l. ille à quo, §. tempestiuum, ff. ad Trebell. l.* 5. *tit.* 15. *partit.* 1. vbi Gregorius Lopez, Prado *tom.* 1. *Theologiæ Mor. cap.* 4. *de legibus, q.* 3. nec inferior potest in maiorem Magistratum ius dicere, *l. nam Magistratus* 4. *ff. de receptis.* Vnde Iulius Cæsar carceri detrusit Nouium Nigrum Quæstorem, quia passus esset apud se compellari ipsum Cæsarem in causa coniurationis Catilinæ. Suetonius *in Cæsare, cap.* 17. & eo quod compellare apud se maiorem potestatem passus esset. Ex eo notauit sæpius laudatus Præceptor D. Iosephus de Retes *lib.* 8. *opuscu lor. cap.* 9.

3 c *Regulariter.*] Rectè, & signanter ait Pontifex, *regulariter;* propter aliquos casus, in quibus hæc regula limitatur, quos enumerant hic antiquiores, & Barbosa *axiom.* 1. *n.* 4. Nec obstat lex vnica, *ff. de offic. Prætoris,* vbi Consultus ait, Præfectum Prætorio eo priuilegio frui, ne eius sententiam minores Magistratus retractare possent. Vnde deducitur, necessarium fuisse priuilegium, ne Magistratus minores contra sententiam Præfecti Prætorio restituere possint: igitur quia semoto priuilegio contrarium procedebat; & tamen reliqui Magistratus inferiores sunt ipsi Præfecto Prætorio; nam cùm Præfectus suffectus fuerit in locum Magistri Equitum, quem constat fuisse secundùm à Dictatore, *l.* 2. *§. post originem, & §. exactis, ff. de origine iuris;* vnde ab ipsius sententia denegatur appellatio *in l. Præfecti, ff. de minorib.* ideò maior erat: igitur quia inferior in superiorem iurisdictionem exercere valet. Qua difficultate oppressus Faber *in ration. ipsius textus,* existimauit, verba illa, *alio priuilegio,* accipienda esse, id est, *iure communi.* Sed hæc interpretatio, quàm aliena à veritate sit, manifestè liquet: quare verius dicendum est, quod quamuis Præfectus Prætorij institutus fuisset ad similitudinem Magistri Equitum, non tamen cùm eadem dignitate & iurisdictione, sed modica, quæ postea Imperatorum priuilegijs aucta fuit, adeò vt cæteros Magistratus superaret, vt constat ex ipsa lege vnica, & probat Guthe rus *de officijs domus, lib.* 2. *c.* 1. inter quæ priuilegia & illud concessum fuit, ne videlicet ab eius sententijs appellari posset, *d. l. Præfecti;* & ne minores Magistratus contra eas restituere possent. De officio ipsius Præfecti agit Gutherus *lib.* 2. *de officijs domus, cap.* 1.

4 d *Potestatem habeat in parentem.*] Priuatam videlicet, & domesticam, non verò publicam; nam filius vt Magistratus, iudexque patri iubere, & imperare potest; quia quoad hoc pro patrefamilias habetur, *l. ille à quo* 13. *§. fin. cùm l. sequenti, ff. ad Trebellian.* licèt enim nemo in re sua iudex esse possit, & causæ patris videantur causæ filij, cùm adhuc viuentibus parentibus ipsi quodammodo domini substantiæ paternæ iudicentur, *l. in suis* 11. *ff. de liber. & posthum. §.* 2. *Instit. de hæred. qualit.* & pro vna, eademque persona habeantur pater, & filius, *l. vlt. Cod. de impuberum, & alijs substit.* tamen quia in his, quæ publici iuris sunt, non attenditur patria potestas, *l. filius, ff. de his qui sunt sui;* ideò filius, licèt inuito litigatore, ius dicere in causa patris non possit, *l. qui iurisdictioni, ff. de iurisdictione:* tamen iudex ex consensu patris dati valet, *l. in prauitatis, ff. de iudicijs;* & similiter ex compromisso arbiter suscipitur. Duarenus *ad tit. de receptis arbitris, columna* 1. exempla memoranda refert Gellius *lib.* 3. *noctium, cap.* 2. notarunt Caldeira *lib.* 2. *variar. cap.* 8. Merillus *lib.* 1. *variantium ex Cuiac. cap.* 10. & 15. Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 25.

5 e *Monasterium de Chenur.*] Cœnobium hoc situm in Firmiensi Archidiaconatu, est in Vngaria in prouincia Colocensi, de quo Chopinus *lib.* 1. *de sacra polit. tit.* 4. *n.* 9.

6 f *Cathedralem.*] Non tamen inde monachi eijciebantur, aut regularis obseruantia deserebatur; Abbas enim remanebat Episcopus, & ipsi Monachi Canonici, *cap. causam, de iudicijs:* quod vsitatum fuisse præcipuè in Anglia, probat Yepes *tom.* 2. *chronici D. Benedicti, fol.* 382. & *tom.* 4. *fol.* 46. & *tomo* 5. *fol.* 242. & nos illustrabimus *in d. cap. causam:* aliquando etiam & monasteria monialium erecta legimus in Ecclesias Cathedrales apud Innocentium III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 66.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu deducitur communiter talis assertio: *Si Ecclesia sita in aliquo Archidiaconatu erigitur in Cathedralem, eximitur à iurisdictione Archidiaconi.* Non 7 *Conclusio adducitur.*
est similis decisio in iure nostro, qua probari possit hæc assertio; eam tamen illustrant Rebuffus *in praxi, tit. de erect. Eccles. in Cathedral. num.* 1. Moneta *de commutat. cap.* 11. *num.* 278. Renatus Chopinus *vbi suprà,* Azor 2. *part. Instit. lib.* 5. *capite* 29. *quæst.* 25. & *lib.* 6. *cap.* 30. *q.* 2. Garcia *de benefic. part.* 12. *cap.* 5. *n.* 1. Barbosa plures referens *in cap.* 1. *ne sede vacante.*

Sed pro dubitandi ratione primò aduersus nostrum 8 *Adducitur dubitandi ratio.*
Gregorium ita insurgo: cùm aliqua Ecclesia aut mutatur, aut erigitur in Cathedralem, ius ipsius Prælati illæsum manet, nec mutari debet cùm proprij Prælati præiudicio, *cap. cùm olim in* 6. *de consuetudine, cap. quia monasterium* 2. *de religiosis domibus;* iniustum enim est ex facto erigentis Ecclesiam iura Prælati proprij violari, cùm ex facto alterius quis iure proprio non priuetur, *l.* 2. *§. meritò, & §. si quis à Principe, ff. ne quid in loco public. l. nec auus, Cod. de emancip. liber.* igitur iura Archidiaconi Firmiensis ex erectione noua Ecclesiæ Cathedralis ab Archiepiscopo Colocensi facta immutari non poterant. Secundò præsens decisio impugnatur ex eo principio, quo docemur, Ecclesiam Cathedralem neminem eligere posse, nisi Romanum Pontificem, *cap. felix,* cum sequenti, 16. *quæst.* 1. *cap.* 1. 22. *dist. cap.* 1. *ne sede vacante,* aut Concilium Prouinciale cùm consensu illius Prælati, in cuius territorio erigitur, *can.* 98. *Eccles. African.* ibi: *Placuit illi, vt plebes, quæ vnquam Episcopos proprios habuerunt, nisi ex Concilio plenario vniuscuiusque prouinciæ, & Primatis, atque consensu eius, ad cuius diœcesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minimè accipiant.* Igitur in præsenti Archiepiscopus Colocensis per se, & sine consensu Archidiaconi Firmiens. in cuius Archidiaconatu erigebatur, erigere non poterat Ecclesiam Cathedralem.

Sed his difficultatibus minimè obstantibus, vera est 9 *Expenditur ratio decidendi.*
præsens decisio, cuius ratio traditur à nostro Gregorio in illis verbis: *Cùm inferior superiorem soluere nequeat, vel ligare;* quia inferior in superiorem iurisdictionem non habet, & cùm Episcopus ratione ordinis, & iurisdictionis maior sit Archidiacono, *cap. ad hæc, de officio Archid.* ideò si Ecclesia, quæ antea parebat Archidiacono, in Cathedralem nouiter erigatur, quia per talem erectionem maiorem consequitur dignitatem, & potiorem Præsulem; ideò non manet sub iurisdictione antiqua Archidiaconi, cùm absurdum esset eum in Episcopum superiorem Prælatum iurisdictionem exercere, eumque ligare; nam inferior non potest infringere factum superioris *l. minor, ff. de minor.* probat Solorzan. *tom.* 2. *lib.* 3. *c.* 9. *n.* 21.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta; nam in 10 *Dissoluitur dubitandi ratio.*
præsenti casu non fit deterior conditio Archidiaconi ex erectione monasterij in Ecclesiam Cathedralem; nam in vltimis verbis nostri textus præcauetur, & deciditur, compensationem competentem fieri debere, si aliqua in parte Archidiaconus lædatur: vnde non poterat conqueri Firmiensis Archidiaconus ex eo, quod aliqua iniuria afficeretur, vel damnum illi irrogaretur. Nec secunda difficultas refragatur. Pro cuius expositione sciendum est, nouam Episcopalis, siue Cathedralis erectionem Ecclesiæ ad Rom. Pontificem spectare, *ex d. cap.* 1. *ne sede vacante.* Gregorius VII *lib.* 2. *epist.* 55. *Quod solus Romanus Pontifex dicatur vniuersalis, &c. quod illi soli licèt pro temporis necessitate nouas leges condere, nouas plebes congregare, de Canonica Abbatiam facere, & è contra diuitem Episcopatum diuidere, & inopes vnire.* D. Bernardus *epist.* 151. vbi de R. P. ita ait: *Potest, si vtile iudica-*

dicauerit, nouos ordinare Episcopatus; potest eos, qui sunt, alios deprimere, alios sublimare. Et *l.2.tit.10.partit.1.* plura Garcia *de nobilitate, 5. part. cap. 1. num.1.* Valenzuela *consil.7. n. 161.* & *consil.73. n. 29.* Barbosa *de dignitat. c. 2.* Solorzanus *de iure Indiar. lib. 3. cap. 4. n. 1* Altesserra *de Ducibus, c. 14.* Aliquando tamen Primas cùm Episcopis sui Primatus poterat Ecclesiam Cathedralem nouam erigere, ex dicto canone Concilij Africani: regulariter tamen hæc facultas tantùm competit Romano Pontifici cùm assensu Regis, in cuius ciuitate noua Episcopalis Cathedra erigitur. Innocentius III. *lib. 1. epist. ad Guillelmum Cardinalem*, Filesacus *in cap. quantò 7. §. 6. de offic. ordin.* & nos *in cap. 1. de priuilegijs*. Ipse tamen Romanus Præsul plerumque committit Archiepiscopis, vt iustè examinata causa, nouam erigant Ecclesiam Cathedralem, vt Archiepiscopo Toletano D. Petro de Mendoza concessum fuisse ab Alexandro tertio, vt videlicet erigeret Ecclesias Granatensem, & Almeriensem, refert Salazar de Mendoza *lib. 1. de gestis Cardinalis, cap. 64. & 70.* & Bonifacio per totam Germaniam concessit Gregorius relatus *in cap. 1. 16. quæst. 1.* & nostris Regibus Hispaniæ concessum esse, vt in Regnis Indiarum possint erigere Ecclesias Cathedrales, vbi illis æquum visum fuerit, tradit Solorzanus *vbi suprà*: quare in præsenti casu supponendum est, licentiam Gregorij non præcessisse, aut facultatem erigendi Ecclesiam Cathedralem Archiepiscopo Colocensi commissam esse.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. ad audientiam 5. de Ecclesijs ædificandis*, vbi cùm agatur de erectione, seu mutatione Ecclesiæ sæcularis, seu regularis, asserit Vrbanus tertius, hanc electionem non esse faciendam, nisi consentiente Episcopo, cui prædicta Ecclesia suberat. Ex qua decisione expresè constat, Ecclesiam regularem non posse erigi, & mutari in sæcularem, irrequisito Præsule, cui suberat: igitur & in præsenti, irrequisitó Archidiacono Firmiensi, non poterat Ecclesia regularis, quæ illi parebat, erigi in sæcularem, & Cathedralem. Huic difficultati, omissâ illa quæstione, vtrum videlicet Ecclesia sæcularis tantùm ex consensu Episcopi absque Pontificis licentia possit in regularem transferri, de qua latè agunt Moneta, *vbi suprà*, *d. cap. num. 329.* Azor *vbi proximè, part. 2. quæst. 2.* dicendum est, in eo textu desiderari voluntatem, & consensum Episcopi, quia ex mutatione Ecclesiæ sæcularis in regularem, non ita diuinus cultus augebatur, vt in nostro casu contingit; nec erat locus vbi compensatio daretur, vt in præsenti specie: quare irrequisito Archidiacono potuit Ecclesia Regularis in Cathedralem erigi; at verò *in d. cap. ad audientiam*, cùm omnia hæc cessent, rectè asserit Vrbanus tertius, irrequisito Prælato non posse regularem Ecclesiam in sæcularem mutari: docent Moneta *vbi suprà*, Barbosa *ad Concilium Trident. sess. 21. de reform. cap. 4.* 11

Expositur c. ad audientiam, de eccles. ædific.

CAPVT XVII.

Idem a *Lemouic. Archidiac. & Priori Sanctæ* b *Radegundis Pictauiensis.*

HVmilis doctrina Magistri. *Et infrà*: Mandamus quatenus Prælatorum Burdegalen. prouinciæ in ea præsentium, & Cathedralium Capitulorum eiusdem, necnon & Bituricen. Capituli, super prouisione, quam inter Bituricen. & Burdegalen. Archiepiscopos in causa Primatiæ duximus faciendam, requiratis assensum, quo habito, prouidentiam nostram solemniter publicetis. Si qui verò consensum præstare noluerint, vos supersedentes publicationi prædictæ, districtè præcipiatis eisdem, vt personaliter, si prælati fuerint, vel si alij, per procuratores idoneos nostro se conspectui repræsentent, prosecuturi coram nobis ius, si quod habere contendunt, & satisfacturi parti alteri, si succubuerint, in expensis.

NOTÆ.

1 a LEmouic.] Lemouix antiquissima Galliæ ciuitas est in Prouincia Bituricensi, vulgò *Limoges*, à Lemouico Rege constructa ad Vigennam fluuium, teste Ptolomeo *lib. 2 cap. 7.* cuius populi inter Aquitanos collocantur à Cæsare, & Strabone, & Sidonio *lib. 7. epist. 6.* quos referunt fratres Sarmatani *tomo 2. Galliæ Christianæ, fol. 630.* Habet Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ temporibus; siquidem per annum septuagesimum iam eius Ecclesiæ Præsul legitur Sanctus Martialis, vt refert Gregor. Turon. *lib. 1. historiæ, cap. 30.* Eius Ecclesiæ progressum, & Præsulum seriem referunt Chenu *in Chronol. Galliæ*, Fratres Sarmatani *vbi suprà*.

2 b *Priori Sanctæ Radegundis*.] Prioratus iste Sanctæ Radegundis non est regularis, sed sæcularis, vt refert Chopinus *lib. 1. de sacra polit. tit. 1. num. 17.*

COMMENTARIVM.

3 VT præsens exponatur decisio, & percipiatur Gregorij mens, sciendum est, iam diu magnam controuersiam fuisse agitatam inter Patriarchas Bituricensem, ac Burdegalensem super Primatiæ iure, vtroque illud ius sibi vindicante; cùm enim Bituriges, qui locantur in Aquitania duplices sint, cognomentoque distincti, Plinius *lib. 4. cap. 19.* videlicet Bituriges Auaricenses, qui & Bituricees appellantur; & Bituriges Burdegalenses, Viuisci dicti, non Villici, vt voluit Cuiacius *in cap. vlt. de dilat.* & notauit Idumay *ad Innocentium III. lib. 4. epist. 45. fol. 223.* Altesserra *lib. 1. rer. Aquit. cap. 11.* & *lib. 4. cap. 4.* inde occasio controuersiæ orta est super Primatu Aquitaniæ inter ipsos Metropolitanos. Et pro Archiepiscopo Bituricensi sequentia faciebant: primò textus *in cap. conquestus 9. quæst. 3.* vbi Nicolaus P. per annum 858. Bituricensem Archiepiscopum Patriarcham appellat: secundò quia retrò ante, per annum scilicet 630. fuisse Sulpitium trigesimumprimum Præsulem Patriarcham Bituricensem, refertur apud Canisium *tomo 5. antiquarum lectionum, in epist. Desider. ad Bernardum Guidonem, in vita Pauli Episcopi*, vbi de Pipini aduentu in Aquitaniam ait: *Veniens Lemouicas, muros eius destruxit, inde ius Primatiæ Bituricas transtulit*. Facit etiam Otho Frisingensis *lib. 6. cap. 3.* qui circa annum 1130. scripsit, & ita ait: *Tribus his Galliæ prouincijs tres Primates præesse volunt; Belgicæ Treuerensem, Aquitaniæ Bituricensem, tertiæ Lugdunensem*. Deinde asserebat Bituricensis Præsul, Bituriges Viuiscos Biturgium Cuborum fuisse coloniam. Strabo *lib. 4.* & cùm Aquitania triplex fuisset, primæ Metropoli, quæ Biturix dicebatur, necessariò aliæ vt Primati suo parere debebant, *cap. nulli, cap. prouinciarum, dist. 99.* Tandem Boetius *de authorit. magni Concilij, n. 52. & 53.* asserit, Bituricensem tantùm Archiepiscopum Patriarcham, Primatemque totius Aquitaniæ iure vocari. Alia fundamenta adducit P. Marcha *de Primatu Lugdunensi, n. 52.* Non leuiora expendebat fundamenta Burdegalensis Præsul pro prædicto Primatu. Primò enim allegabat acta Concilij Tullensis, relata *tom. 3. Conciliorum Galliæ, pag. 173.* cùm enim Regimundus Comes conquereretur de Stephano Comite, eo quod ipse cùm illius filia in vxorem ducta cohabitare detrectaret, cùm vterque Comes Aquitanus esset, decretum fuit à Patribus, vt Archiepiscopi comprouinciales cùm suis suffraganeis de causa cognoscerent; qua de re Hincmarus Synodi nomine ita scripsit: *Qua de re sancta Synodus vos, qui Primas Sedium Regni Aquitanici estis, ad hanc causam diffiniendam cum Coepiscopis vestris, & Principibus, & terræ illius primioribus eligere studuit; quorum diffinitioni, sine suo periculo, & excommunicationis inuectione, quisquis obtemperare distulerit, euadere non valebit*. Ex quo textu constat, in Aquitania, non Bituricensem tan-

tantùm Patriarcham reperiri, sed plures Primates. Secundò expendebat in Concilio Aurelianensi 1. Agathensi, & Matisconensi 2. priùs ipsum, quàm Bituricensem Archiepiscopum subscripsisse: igitur quia ille Primas erat Aquitaniæ. Alia adducunt pro iure Burdegalensis Præsulis Idumay *vbi suprà*, Paschalis & Franciscus de la Brousse *de Primatu Aquitaniæ*. Sed si verum amamus, tantùm adstruunt, duos fuisse in Aquitania Primates, non tamen probant Burdegalensem in Bituricensem ius Primatus habere.

4 Prosequitur controuersiæ exitus. Sequitur exitus, & finis præsentis controuersiæ, vt iam ad præsentem Gregorij decisionem perueniamus. Et primò hæc controuersia decisa, & sopita videbatur Eugenij tertij bulla edita anno 1145. qua Primatus Bituricensi Ecclesiæ deferebatur per hæc verba. [Eugenius Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabili fratri Petro Bituricensi Archiepiscopo, eiusque successoribus canonicè substituendis I. N. P. P. M. Officij nostri nos hortatur authoritas pro Ecclesiarum statu paternam solicitudinem gerere, & earum quieti, ac paci, auxiliante Domino, salubriter prouidere. Iustum namque est, vt dignitatem Ecclesiæ, vel personis Apostolicæ Sedis liberalitate concessam, nos quoque authore Deo firmam, & inuiolabilem conseruemus. Tuam ergo, frater in Christo charissimè Petre Archiepiscope, deuotionem circa nos, & circa Sanctam Romanam Ecclesiam, cuius specialis filius es, & in qua sacros ordines suscepisse dignosceris, attendentes, nobilem Bituricensem Ecclesiam, cui Deo authore præsides, sub B. Petri & nostra protectione suscipimus, & præsentis scripti priuilegio communimus. Præsentis itaque priuilegij pagina confirmamus, vt super duas prouincias, videlicet super ipsam Bituricensem, & super Burdegalensem, Primatum obtineas, sicut hactenus obtinuisse dignosceris. Diœceses verò illas, quæ intra eandem prouinciam Bituricensem sitæ sunt, in tua, tuorumque successorum potestate, ac subiectione persistere constituimus, videlicet Claromontensem, Lemouicensem, Ruthenensem, Albigensem, Cadurcensem, & Mimatensem: & ipsarum ciuitatum Episcopi ipsam Bituricensem Ecclesiam matrem & magistram recognoscant, atque tibi, tuisque successoribus, tanquam proprio Metropolitano, obedientiam ac reuerentiam humiliter exhibeant. Porrò tibi, tuisque successoribus vsum pallij confirmamus, atque ad maiorem reuerentiam per supradictas prouincias vexillum Dominicæ Crucis ante vos deferri concedimus, sicut etiam antiqua prædecessorum vestrorum consuetudo obtinuit. Præterea quascumque possessiones, quæcumque bona in præsentiarum iustè & canonicè possides, aut in futurum liberalitate Regum, & largitione Principum, oblatione fidelium, &c. Decernimus ergo, vt nulli omninò hominum liceat eandem Ecclesiam, vel personam tuam temerè perturbare, aut possessiones, seu bona vestra auferre, vel oblata retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare: sed omnia integra conseruentur vestris, & pauperum Christi vsibus omnimodis profutura, salua Sedis Apostolicæ authoritate. Si qua verò in futurum ecclesiastica, sæcularisue persona huius nostræ constitutionis paginam sciens contra eam temerè venire tentauerit, secundò, tertioue commonita, nisi reatum suum congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorisque dignitate careat, reamque se diuino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sacratissimo corpore, ac sanguine Dei, & Domini nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtæ vltioni subiaceat. Cunctis autem eidem Ecclesiæ iusta seruantibus sit pax Domini nostri Iesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud districtum iudicem præmia æternæ pacis inueniant. Amen. Datum trans Tyberim per manum Roberti S. R. E. Presbyteri Cardinalis, & Cancellarij, idibus Martij, indictione 9. Incarnationis Dominicæ anno 1145. Pontificatus nostri Domini Eugenij III. PP. anno 2.] Hanc decisionem firmarunt Alexander III. idibus Februarij anno 1164. Adrianus IV. anno 1154. Lucius III. anno 1183. Clemens III. anno 1188. Cœlestinus III. anno 1192. Eorum diplomata refert Robertus in indice Bituricensium Præsulum. Vnde cùm temporibus Innocentij III. Simon de Soliaco Archiepiscopus Bituricensis Concilium prouinciale congregasset, Guillelmus tunc Archiepiscopus Burdegal. vocatus venire noluit; quare eum excommunicauit, & Metropolitico iure suspendit: ipse ad Innocentium III. appellauit, & lite pendente Philippus II. Rex Galliæ scripsit Pontifici pro iure Primatus Bituricens. in hæc verba, quæ refert Chenu vbi suprà, *fol. 63.* [Sanctissimo in Christo Patri, ac Domino Innocentio Dei gratia Summo Pontifici, Philippus eadem gratia Francorum Rex, salutem, & debitam in Christo reuerentiam. Ecclesia Bituricensis, licèt sit tenuis in facultatibus, inter alias tamen Regni nostri Ecclesias existit nobilior, cùm (sicut vestra penitus nouit Paternitas) Primatiæ obtineat dignitatem, cuius honorem nostrum, & regni nostri proprium reputamus. Cùm igitur Burdegalensis Archiepiscopus prædecessorum suorum non sequens vestigia se adeò obedientem, & deuotum Ecclesiæ Bituricensi exhibere non velit, sicut ijdem prædecessores eius fecisse noscuntur, paternitatem vestram cùm quanta possumus deuotione rogamus, quatenus ius Bituricensis Ecclesiæ intuitu Dei, & precum nostrarum obtentu conseruare velitis, nec sustineatis, quod tantus honor regni nostri circa hæc in aliquo minuatur, cum sola Bituricensis Ecclesia in toto regno nostro Patriarchatus obtineat dignitatem, in cuius diminutione (quod Deus auertat) nobis, & regno nostro non mediocriter reputaremus esse detractum. Actum Parisijs, anno Domini 1210. Mense Maio.] Innocentius III. Burdegalensem Archiepiscopum condemnauit, & suspensionem in eum latam confirmauit *epist. 45. lib. 3.* ibi: [Innocentius, &c. Bituricensi Archiepiscopo S. &c. Diligenter auditis, & perspicaciter intellectis, quæ tu, & d. f. Amadeus Procurator ven. fratris nostri Burdegalensis Archiepiscopi coram nobis proponere voluistis super sententia, quam authoritate Primatiæ in eundem Archiepiscopum promulgasti, suspendo ipsum ab officio Metropolitanæ dignitatis, pro eo quod ad tuum vocatus Concilium, accedere non curauit, nec pro se aliquem idoneum destinare: de communi fratrum nostrorum consilio sententiam ipsam ratam habemus, & vsque ad satisfactionem idoneam præcipimus obseruari; hoc ad cautelam expresso, quod lis coram nobis non de Primatia, sed de sententia extitit ventilata. Nulli ergo, &c. Datum Laterani 16. Kal. Iunij, Pontif. nostri anno 15.] Et *epist. 128.* super iure ipsius Primatiæ causam commisit Abbati S. Florentij Salmuriensis *lib. 4. epist. 64.* & demum sententiam suspensionis à Bituricensi latam relaxari iussit, cautione præstita à Burdegalensi parendi mandatis Bituricensis Præsulis, *d. lib. 4. epist. 65.* Sed adhuc non acquieuerunt prædicti Archiepiscopi: quare iterum suscitata controuersia temporibus Honorij III. ab eo fuisse confirmatam sententiam Innocentij III. referunt Stephanus Nouiomensis *in epist. ad Honorium III.* Spondanus *in continuatione Baronij*, *tomo 1. anno 1226. num. 4.* & demum Gregorij nostri temporibus Burdegalens. Archiepiscopum varijs dilationibus vsum fuisse, constat ex *cap. vlt. de dilation. cap. vlt. de dolo, & contumacia*. Tandem ipse Gregorius anno 1240. hanc controuersiam composuit statuens, vt Archiepiscopus Bituricensis de septennio in septennium Prouinciam Burdegalensem per quinquaginta dies visitaret, & procurationes reciperet. Huius decisionis mentio fit in hoc textu, dum in eo iubetur, vt priùs quàm talis sententia prouisionalis publicetur, Prælatorum Burdegalensis Prouinciæ, & Bituricensis requiratur assensus. Sed licèt Gerardus Archiepiscopus Burdegal. obtemperasset huic sententiæ, seu concordiæ, tamen eius successores valdè renuerunt: quare Clem. V. ita rescripsit: [Clemens Episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Arnaldo electo Burdegalensi, eiusque successoribus Archiepiscopis Burdegalensibus, qui pro tempore fuerint in perpetuum. In supremæ solio potestatis, disponente Domino constituti, de vniuersis orbis Ecclesijs, quarum cura nobis imminet generalis, quantum nobis ex alto permittitur, cogitamus, ad ea feruentibus studijs intendentes, per quæ tranquillitatis commissa possimus eisdem, submotis quibuslibet scandalorum turbinibus, procurare: sed ad Burdegalensem Ecclesiam, quæ dudum nos habuit primò filium, suis nos educans vberibus; secundò sponsum, nostro commissa regimini; ac demùm Patrem, ac Dominum recognoscit, cùm de ipsa simus ad summi Apostolatus officium gratia diuina vocati, eo propensius inclinationis intuitum vertimus, quo specialis dilectionis affectum præmissorum consideratione gerimus ad eandem. Dudum siquidem occasione Primatiæ, quam olim contendebant Bituricenses Archiepiscopi in Burdegalensem

sem Prouinciam se habere, grauis inter eos, & Archiepiscopos Burdegalenses, qui pro tempore fuerunt, exorta extitit materia quæstionis, ex qua decisiones quamplurimæ, scandala grauia, multaque pericula prouenerunt. Sanè felicis recordationis Gregorius Papa prædecessor noster intendens huic morbo salubriter prouidere, quandam super huiusmodi quæstione ordinationem dicitur edidisse: & licèt prædicta ordinatio Ecclesiæ, Ciuitati, Diœcesi, ac prouinciæ Burdegalensi præiudicialis non modicum fuerit, ac etiam onerosa (prout facti euidentia manifestat) quia tamen Bituricenses Archiepiscopi, qui fuerunt pro tempore, ordinationem non seruarunt eandem; quinimò in multis pro suæ voluntatis libito violantes, iurisdictionem, contra illius tenorem, sibi indebitam vsurparunt, ex quibus in illis partibus homicidia, fractiones Ecclesiarum, sacrilegia, commotiones populorum, & multa alia animarum, & corporum pericula retrò actis temporibus sunt sequuta: tempore insuper, quo ipsam regebamus Ecclesiam Burdegalensem, graues, & periculosæ dissensiones etiam prouenerunt, propter quæ Archiepiscopi Bituricenses præfati, eiusdem ordinationis debent carere commodo, cùm eam minimè duxerint obseruandam. Nos, qui dudum ante susceptum à nobis summi Apostolatus officium, dictæ Burdegalensi Ecclesiæ præsidentes, dissensiones, scandala, & pericula prædicta palpauimus, attendentes quod per huiusmodi ordinationem nihil vtilitatis accrescit eidem Bituricensi Ecclesiæ, sed sibi, & Burdegalensi Ecclesiæ memoratæ iactura non modica prouenit ex eadem, & prout verisimiliter æstimamus, peiora possent in posterum prouenire; ac propterea non indignè volentes prædictas Ecclesias ab huiusmodi oppressionibus, scandalis, & grauaminibus, ex prædictis prouenientibus præseruare, ac eas in pacis, & tranquillitatis pulchritudine confouere, dictasque Ecclesiam, ciuitatem, ac prouinciam Burdegalensem fauoris Apostolici, ac priuilegij specialis in hac parte præsidio communire: Te, & successores tuos Burdegalenses Archiepiscopos, qui pro tempore fuerint, Ecclesiam, ciuitatem videlicet, & prouinciam Burdegalensem prædictas, & quascumque personas, tam ecclesiasticas, quàm sæculares, tibi, vel tuæ dictæ Ecclesiæ immediatè, aut alio mediante subiectas, aut aliàs degentes in eis, ab omni iure Primatiæ, & cuiuscumque superioritatis, omnique iurisdictione, & potestate venerabilis fratris nostri Archiepiscopi Bituricensis, & successorum suorum, qui pro tempore fuerint, suorumque Decani, & Capituli Ecclesiæ Bituricensis, si in te, successores tuos, Ecclesiam, ciuitatem, diœcesim, Prouinciam Burdegalenses, & præfatas personas præfati Archiepiscopus, Decanus, & Capitulum, & Ecclesia Bituricensis huiusmodi Primatiæ, vel superioritatis intuitu potestatem, vel iurisdictionem aliquam obtineant, vel obtinere possint quacumque de causa, etiam Sede Bituricensi vacante, tam circa articulos in eadem ordinatione contentos, quàm circa alios omnes, per quos Archiepiscopus, Decanus Capitulum, & Ecclesia Bituricensis prædicti viderentur in te, successores tuos, Ecclesiam, ciuitatem, Diœcesim, Prouinciam Burdegalenses, & præfatas personas aliquam potestatem, superioritatem, aut iurisdictionem habere, authoritate Apostolica, ac de potestatis plenitudine prorsus eximimus, & penitus liberamus. Eadem statuentes authoritate, quod tu, successores tui, Ecclesia, Ciuitas, Diœcesis, & Prouincia Burdegalensis, ac personæ prædictæ Archiepiscopo, Decano, Capitulo, & Ecclesiæ Bituricensi antedictis deinceps nequaquam in aliquo teneamini: ac districtius inhibentes, ne idem Archiepiscopus Bituricensis, vel eius successores, seu Decanus, & Capitulum Bituricense, communiter, vel diuisim, etiam Sede Bituricensi vacante, in te, vel successores tuos, seu in Ecclesiam, Ciuitatem, Diœcesim, ac Prouinciam Burdegalensem, vel personas prædictas, iurisdictionem aliquam huiusmodi iuris Primatiæ, vel superioritatis, aut etiam dictæ ordinationis, vel aliàs, sibi vindicare, vel exercere quoquo modo præsumant. Nos enim ex nunc irritum decernimus, & inane, si secus super his ab Archiepiscopo Bituricensi, vel eius successoribus, Decano, vel Capitulo Bituricensi antedictis, communiter, vel diuisim, aut quibusuis alijs, occasione præmissa contigerit attentari. Non obstantibus ordinatione prædicta, seu quibuscumque processibus super hoc habitis, consuetudinibus contrarijs, compositionibus factis, & sententijs promulgatis. Aut quibuslibet litteris conseruatorijs, vel alijs quibuscumque à nostris prædecessoribus Romanis Pontificibus, vel eorum Legatis impetratis, & indulgentijs, ac priuilegijs Apostolicis, de quibus, quorumque totis tenoribus, etiam de verbo ad verbum debeat in litteris nostris fieri mentio specialis. Præmissa enim omnia, & singula, quantum possunt obesse præsenti exceptioni, liberationi, statuto, inhibitioni, & constitutioni, vel alijs supradictis cassamus, irritamus, & cassata, & irrita nuntiamus, & nullam penitus habere volumus roboris firmitatem. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostræ exemptionis, ac liberationis, statuti, inhibitionis, nunciationis, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Lugduni sexto Kal. Dec. Pontific. nostri anno primo.] Idem decreuit pro protectione Ecclesiæ Burdegalensis Ludouicus Pius Francorum Rex, in hæc verba: [In nomine Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, Ludouicus diuina ordinante prouidentia Imperator Augustus. Si liberalitatis nostræ munere locis Deo dicatis quid conferimus beneficij, & necessitates ecclesiasticas ad petitiones sacerdotum nostrorum releuamus, vnanime id nobis, & ad mortalem vitam temporaliter transigendam, & ad æternam felicitatem obtinendam profuturum liquidò credimus. Nouerit interea sagacitas, seu vtilitas omnium fidelium, tam præsentium, quàm futurorum, quod vir venerabilis Sicharius Burdegalensis Archiepiscopus, adiens nostram præsentiam detulit obtutibus nostris immunitatem Domini & genitoris nostri Caroli bonæ memoriæ Serenissimi Augusti, in qua continebatur, qualiter ipsam Sedem, quæ est in honorem sancti Andreæ, & Sancti Iacobi Apostolorum, cum monasterijs subiectis, quæ dicuntur Bladia, quod est in honorem sancti Romani constitutum, vbi ipse Sanctus pro tempore requiescit, situm in eodem pago Burdegalensi super fluuium Garumnam; necnon & sancti Seuerini, vbi etiam requiescit ipse, constructum in suburbio ipsius ciuitatis, cum omnibus appendicijs, & assentijs eorum, quæ non solùm idem genitor noster, verum etiam prædecessores eius Reges, ipsamque Sedem sub vno nomine, & defensione cum cellulis sibi subiectis, & rebus, vel hominibus ad se pertinentibus, vel aspicientibus consistere fecissent: & eorum immunitate, & authoritatibus ab inquietudine iudiciariæ potestatis eadem munita, atque defensa fuisset Ecclesia. Sed pro eius firmitate postulauit à nobis præfatus Sicharius Archiepiscopus, vt Patrum, seu prædecessorum nostrorum Regum morem sequentes, huiusmodi nostræ immunitatis præceptum ob amorem Dei, & reuerentiam ipsius sancti loci, circa ipsam Ecclesiam fieri censeremus. Cuius petitioni libenter assensum præbuimus. Et hoc nostræ authoritatis præceptum circa ipsam Ecclesiam, immunitatis, atque authoritatis gratia, pro diuini cultus amore, & animæ nostræ remedio fieri decreuimus. Per quam præcipimus, atque iubemus, vt nullus iudex publicus, vel quilibet ex iudiciaria potestate, aut vllus ex fidelibus nostris, tam præsentibus, quàm futuris, in Ecclesias, aut agros, seu reliquas possessiones, quas moderno tempore in quibusque pagis, vel territorijs in traditionem Imperij nostri iustè, & legaliter memorata tenet Ecclesia, vel ea deinceps in iura ipsius Ecclesiæ diuina pietas voluerit augere, ad causas audiendas, vel freda, aut tributa exigenda, aut fideiussores tollendos, aut homines ipsius Ecclesiæ, tam ingenuos, quàm seruos, super terram ipsius permanentes, iniustè distringendos, nec vllas redemptionis, aut illicitas occasiones requirendas, nostris, nec futuris temporibus ingredi audeat, nec ea, quæ suprà memorata sunt, exigere præsumat. Sed liceat memorato Præsuli, & cuilibet successori res prædictæ Ecclesiæ, cum cellulis sibi subiectis, & rebus, vel hominibus ad se aspicientibus, vel pertinentibus, immunitatis nostræ defensione, remota totius iudiciariæ potestatis inquietudine, quieto ordine possidere, & nostro fideliter parere imperio, atque pro incolumitate nostra, & coniugis, & prolis, seu etiam totius Imperij à Deo nobis collati, & eius clementissima miseratione per immensum conseruandi, vna cùm clero, & populo sibi subiecto, Dei immensam clementiam iugiter exorare. Et quid-

quidquid de præfatis rebus Ecclesiæ ius fisci exigere poterit, totum nos perpetua renunciatione concessimus Ecclesiæ isti, vt perennibus temporibus in alimoniam pauperum, & stipendia clericorum ibidem Deo famulantium proficiat in augmentum. Hanc itaque authoritatem, vt pleniorem in Dei nomine obtineat vigorem, & à fidelibus nostris diligentius conseruetur, manu nostra subter firmauimus, & annuli nostri impressione signari iussimus.] Et tandem Ioannes VIII. ita scripsit, referente Paschali vbi suprà, *cap.* 10. [Petitionem vestram filiorum charissime, quam non obnegando, sed dudum dispensando distulimus, nunc nos ad votum nostrum, ob id vel maximè, Christo præduce, perduxisse gaudemus, quod & gloriam vestram perseuerantem testificatricem cognouimus, & prouincialium Præsulum consentaneas probationes probauimus, & Legatorum nostrorum subtilissimas disquisitiones aduertimus: quocirca licèt nos multis canonicis testimonijs prouocati, petitionem vestræ deuotionis implere (magnopere) moliremur, & solius maiestatis vestræ testimonio super exterminio Burdegalensis prouinciæ minimè cunctaremur; tamen pietatis vestræ testimonio comprouincialium quoque Præsulum litteras conuenire, sicuti rebamur, nuper cognouimus, secundùm pietatis vestræ religiosissimum libitum Burdegalensis diœcesis Episcopum, fratrem scilicet nostrum Frotharium, in Bituricensem Ecclesiam Cardinalem fieri decernentes, Metropolitanæ dignitatis priuilegio iteratò munire curauimus. Et studij vestri solertiam, quo semper idoneos Ecclesiæ viros quadam naturalis ingenij nobilitate diligitis, admirantes, congruas litteras his, quorum interest, ex authoritate Sedis nostræ direximus, atque magnanimitatem vestram, quam istius religiosi negotij circa nos incentricem cognouimus, eam nihilominus executricem fore, nec immeritò, delegamus. Quatenus propter Deum, cuius Filij pretioso sanguine tota per mundum redempta consistit Ecclesia, sic istius necessariæ dispensationis instituta custodiat, vt à paternis regulis constitutis in parte altera, nunquam omninò discedat. Præterea quod filiolitatis vestræ petit industria, vt quorum suggestionibus vestra sit dilatata petitio, detegamus: omninò sciatis, quia nos, licèt indigni simus, tamen quia per consequentiam priorum nostrorum Pontificum matura cogimur esse iudicia, causam tantæ deliberationis ideò non facilè tunc deliberandam credidimus, ne diffiniuisse quod Deus conuertit, minus ordinabiliter videremur. At postquam Deus omnipotens petitionem Serenitatis vestræ Comprouincialium Præsulum testimonio decorauit, imò testimonia Præsulum pietatis vestræ suffragio confirmauit: Nos & religiosam petitionem vestram compleuimus, & suggestionibus fratrum, Coepiscoporumque nostrorum manus porreximus, & Ecclesiæ Dei tantis necessitatibus consulentes, de thesauro Pontificalis pectoris ita vobis protulimus, vt à doctrinis deuiasse veteribus nullo modo videamur. Data, vt suprà.] Nec prætermittendum est, quod non tantùm Isidorus, sed etiam chronicon, quod suprà laudauimus, Græco nominis sono Burdegalin semper efferant. Quod de Græca Aquitaniæ origine suprà diximus ex Hieronymo, id ipsum tuetur ipse quæstionibus suis in Genesim, cuius verbis huic controuersiæ finem imponemus. [Legamus, inquit, Varronis de antiquitatibus libros, & Sinnij Capitonis, & Græcum Phlegonta, cæterosque eruditissimos viros, & videbimus penè omnes insulas, & totius orbis littora, terrasque mari vicinas Græcis accolis occupatas, qui vt suprà diximus, ab Amano, & Tauro montibus omnia maritima loca vsque ad Oceanum possedere Britannicum. An fortè postea à Romanis, vti nos conijciebamus, inditum? Nam & illi ciuitatibus, quas victorijs suis, aut colonijs, aut beneficijs illustrassent, noua ad libitum nomina imponere amabant. Ita sua fata habent nomina, sicut & ciuitates, quas etiam interire notissimum est. Cæterùm si communio nominis coloniæ argumentum est, erunt Tolosani Nemausensium filij, vel patres; vtrique enim Volcæ sunt; & Rhemenses Treuerorum; nam vtrique Belgæ. Fortius enim argumentum ducitur ex gentis nomine quàm ex diuisione Prouinciarum.] Quæ litterarum exemplaria refert Paschalis *vbi suprà*: & hæc iuris Primatus Bituricensis vera historia.

5 His suppositis pro huius controuersiæ progressu, & exitu facilè percipitur huius textus sententia: præcepit enim Gregorius IX. requirendum esse consilium Episcoporum comprouincialium Burdegalensis prouinciæ; quia cùm ageretur de eorum subiectione, & vt Archiepiscopo Bituricensi visitanti procurationes præstarent, iuxta textum *in cap. cùm ex officij, de præscriptionibus, cap. conquerente, de officio Ordinarij, cap. sopitæ, de censibus*; non solùm Archiepiscopi, verùm & suffraganeorum consensus desideratabur in prædicta concordia, compositioneue, seu sententia prouisionali, vt latiùs prosequuntur repetentes hic.

Vera textus interpretatio.

TITVLVS XXXIV.

De treuga, & pace.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. *in Concilio* a *Lateranensi*.

TReugas à quarta *b* post *c* occasum solis vsque ad secundam feriam in ortu solis; ab Aduentu Domini vsque ad octauas *d* Epiphaniæ, & à *e* Septuagesima vsque ad octauas Paschæ, ab omnibus inuiolabiliter obseruari præcipimus: si quis autem treugam frangere præsumpserit, *f* post tertiam admonitionem, si non satisfecerit, suus Episcopus sententiam excommunicationis dictet in eum, & scriptam vicinis Episcopis adnunciet; quorum nullus *g* excommunicatum in communione recipiat, imò *h* scriptam sententiam quisque confirmet. Si quis autem hoc violare præsumpserit, ordinis sui periculo *i* subiaceat. Et quoniam funiculus triplex difficilè rumpitur, præcipimus, vt Episcopi ad solum Deum, & ad salutem Populi habentes respectum, omni trepidatione seposita, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium, & auxilium præbeant, nec hoc alicuius amore, vel odio permittant. Quòd si quis in hoc opere tepidus inuentus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

NOTÆ.

1 a *Lateranensi*.] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc titulo capit.* 1. & in Concilio ipso Lateranensi *capit.* 21. De Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. egi *in cap. cùm in cunctis 7. de electione*.

2 b *Quarta feria*.] Idest die Mercurij; iam enim à primis Ecclesiæ temporibus obseruatum in Ecclesia fuit, vt dies hebdomadæ feriæ nomine designarentur. Tertullianus aduersus *psychicos cap.* 2. *&* 14. Breuiarium Romanum *in Festo Sancti Syluestri*, ibi: *Reliquos hebdomadæ dies feriarum nomine distinctos, vt iam antè in Ecclesia vocari cœperunt, appellari voluit*. Quo significaretur quotidie clericos abiecta cæterarum rerum cura, vni Deo prorsus vacare debere; sicut enim vete-

res

res à feriendis victimis dies ferias appellabant, Festus Pompeius *verbo Feriæ*, ita Ecclesiæ PP. dies sacerdotibus festos, ferias dixerunt. Accedit alia ratio adducta à Baronio *anno* 58. *num.* 87. & ibi Spondano *n.* 34. quam nos illustrauimus *in cap.* 1. *de ferijs*, & Vicecomes *de ritibus Missæ, fol.* 3. *lib.* 3. *cap.* 10.

3 c *Occasum solis*.] Dies enim naturalis computatur à solis ortu vsque ad occasum, *cap. quod à patribus* 75. *cap. de esu, de consecratione dist.* 2. hinc Plato naturalem diem ita diffiniuit: *Dies est ab ortu solis ad occasum*. Plura adduxi *in cap. litteras, de temporibus ordin.*

4 d *Epiphaniæ*.] Dies videlicet sexta mensis Ianuarij, qua aduentus Regum celebratur, tam à Latinis, quàm Græcis, vt probat Baronius *in Martyrol. in d. die* 6. de cuius celebritate pro illustratione textus *in l.* 2. *Cod. de ferijs*, videndus est Pater Herrera *de origin. Officij diuini lib.* 2. *cap.* 24. & nos aliqua dabimus *in cap. fin. de ferijs*.

5 e *A Septuagesima*.] Quo die olim ieiunium quadragesimale incipiebat, vt docent Albinus Flaccus *de diuinis officijs, cap. de Septuagesima*, Binius in vita Thelesphori, Couar. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. Azor 1. *tomo Instit. lib.* 2. *cap.* 12. *quæst.* 2. & nos probabimus *in cap. capellanus, de ferijs*.

f *Tertiam*.] Tertia enim monitio desideratur ad excommunicationem proferendam, *cap. sacro*, vbi latè dicam, *de sententia excommunicationis*.

6 g *Excommunicatum*.] Pacis seu treugæ Dominicæ violatores in excommunicationem incidebant, & ad resarciendum damnum laicis tenebantur, & Episcopi diœcesani, ac Comitis hæc erat cognitio, cæterorumque Baronum: & si similes violatores ab vtraque Potestate proscriptos, & contumaces occidi contingeret à quoquam priuato zelo iustitiæ, non homicidij pœna canonica, & ordinaria, sed leuiori, & remissiori satisfactione culpam illam diluendam docet Vrbanus II. relatus à Gratiano *in cap. excommunicatorum*, 23. *quæst.* 5. qui de hoc solo genere excommunicatorum intelligendus est, non autem de omnibus excommunicatis, vt quidam malè crediderunt. Facit lex 16. *tit.* 26. *partit.* 2.

7 h *Et scriptam*.] Non quia ad validitatem sententiæ desideretur, vt in scriptis sententia proferatur voce enim prolata vires habet, *cap. si quis cum clerico* 11. *quæst.* 1. *cap. Albericus* 43. *de testib. authent. breuissimas, Cod. de sententijs ex periculo*; licèt post Concilium Lugdunense relatum *in cap. cùm medicinalis, de sententia excommunication. lib.* 6. desideretur pro forma, vt in scriptis proferatur; olim tamen desiderabatur scriptura, vt constaret vicinis Episcopis de excommunicatione, & excommunicatos reijcerent, repellerentque à communione; nam ab vno Episcopo excommunicatus ab omnibus vitandus est, *cap. cura* 20. *cap. seruetur* 72. 11. *quæst.* 3. Vrbanus II. in Synodo apud Melphiam, *cap.* 15. ibi: *A suis Episcopis excommunicatos ab alijs recipi magnopere probibemus*. Plura Antonius Augustinus *in epit. iuris Pontific. lib.* 32. *tit.* 4. Et cùm Episcopi excommunicatos ab alijs non recipiebant, confirmasse sententiam excommunicationis dicebantur. Innocentius II. *cap.* 9. ibi: *Episcoporum nullus excommunicatum in iudicio suscipiat, immò scripto sententiam quisque confirmet*. A quo accepit hanc decisionis partem Noster Alexander. Concilium apud Vernis Palatium *cap.* 5. ibi: *Quam excommunicationem debebit idem Episcopus seniori illius notam facere, & omnibus suis Episcopis, ne eum recipiant vsque ad satisfactionem*.

8 i *Subiaceat*.] Vt decisum est pluribus Conciliorum decretis congestis ab Antonio Augustino *d. lib.* 32. *tit.* 4. Episcopus proprius quinam dicatur, exposui *in cap. quoad translationem, de temporib. ordin.*

9 Pro huius textus vera interpretatione sciendum est, bella priuata, quæ pondere, & pudore legum olim comprimebantur, media ætate per Longobardiam, & Galliam grassata fuisse, cùm in illis & alijs prouincijs quisque suam, suorumue iniuriam non in iure coram iudice, sed ferro, manuque persequebatur, adeò vt his inimicitijs, quas *Faidas* vulgus vocabat, lege Longobardorum, & Capitularia Galliæ modum præscriberetur, vt plura de faidis adducentes docent Frider. Lindembr. *in glossario legum antiq. verbo Faida*, Ioannes Vossius *de vitijs sermonis, lib.* 2. *cap.* 6. Sirmundus *in notis ad capitular.* Sed ingrauescente in dies morbo, cùm cædibus, deprædationibus, & incendijs Respublica fœdissimè vastaretur, Ecclesia his abusibus prospicere curauit, non in totum extincto illo nefario bellorum priuatorum vsu, sed represso per inducias, quæ aliquot diebus homines otiosos à cædibus redderent, sub nomine treugæ Domini, diebus videlicet in præsenti relatis, & in alijs Concilijs pro illustratione conclusionis adducendis, ea lege, vt in eis, nemo ab inimico vltionem exigeret, nemo prædaretur, nec etiam à fideiussore pignus tolleret: narrat Rodulfus Glaber *lib.* 5. *cap.* 1. Bella hæc priuata nec legibus probata erant, nec omninò damnata; imò si prouocatio, vel, vt illius sæculi verbo vtar, si diffidatio præcessisset, pro iure constituto habebantur; ita vt in aduersarium cæde, prædis, & incendijs grassari liceret, vt referunt Carnot. *epist.* 173. Federicus apud Abbatem Vrspergensem, Conradus *in cap.* 10. *Bullæ Aureæ*. Decretæ autem fuerunt induciæ huiusmodi non solùm ab Episcopis, sed à Proceribus cuiusque diœceseos, vt disertè docent Glaber, & Carnot. *suprà*, & patet ex treugæ istius constitutione, quæ lata est in Anglia, & Normannia, ex consensu Episcoporum, & Baronum à Guillelmo I. R. apud Ordericum Vitalem; & à Raymundo Berengario Comite Barcinonensi anno 1060. Illud etiam obseruandum est, pacem & treugam dici hanc à bellis priuatis feriationem in præsenti rubrica, eo quòd ratione clericorum, omnium peregrinorum, mercatorum, agricolarum cum bobus aratorijs, dominarum cùm socijs suis inermibus, mulierum omnium, rerum ad clericos, monachosque pertinentium, & molendinorum pax ista omni tempore indulta esset; ratione cæterorum treugæ tantùm, idest induciæ aliquot dierum: ideò textus huius tituli iuxta ordinem rubricæ primus ad treugam, secundus ad pacem spectant. Totum hoc mirè illustratur ex litteris Guillelmi L. S. A. Episcopi Auscitani, quibus pacem & treugam post Concilium Rom. indixit anno 1102. quas edidit Petrus Marcha in historia Bearnensi, ex quo eas transcribo. [Cùm ex officij nostri debito teneamur vniuersis fidelibus curæ nostræ commissis salubri dispositione prouidere, nunc præsertim vrgente Apostolici mandati authoritate, ad quem spectat torius populi profectibus inuigilare, oportet nos super bono pacis & treugæ Dei subditis nostris propensiorem curam impendere. Inde est, quod iuxta statuta generalis Concilij Romæ nuper celebrati pacem & treugam Dei in prouincia nostra ex parte Dei, & Domini Papæ, & nostra ab omnibus inconcussè, & inuiolabiliter præcipimus obseruari. Forma pacis, & treugæ Dei talis est: Treugas à quarta feria post occasum solis vsque ad secundam feriam post ortum solis, & ab Aduentu Domini vsque ad octauas Paschæ ab omnibus inuiolabiliter obseruari præcipimus. Si quis autem treugam violare tentauerit, post commonitionem factam, si non satisfecerit, Princeps suus, & Episcopus, cùm Clero & populo cogant eum iniuriam pacis satisfacere, ad arbitrium Episcopi & Principis sui, & aliorum vicinorum Baronum. Quod si Principes, seu Barones, vel populus dissimulauerint, tam Principes, quàm Barones excommunicentur, & tota terra eorum interdicto subijciatur, omni priuilegio personæ & Ecclesiæ cessante. His verò temporibus, & omnibus festis Beatæ Mariæ, cùm præcedenti die, & subsequenti, sancti quoque Ioannis Baptistæ, & Beatorum Apostolorum Petri & à vigilia Pentecostes vsque ad octauas, & omnium Sanctorum Festo omnia pacem, & securitatem habebunt. Omni verò tempore perpetua pace, & securitate gaudebunt Canonici, Monachi, Presbyteri, Clerici, & omnes religiosæ personæ, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, & redeuntes, & in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & quæ semen portant ad agrum; dominæ cum socijs inermibus, & omnes fœminæ, & omnes res clericorum & religiosorum vbique, & molendina: Principibus autem, & Dominis terrarum iura sua & consuetudines non contradicimus: in terris suis Ecclesiæ saluitatem habeant 30. passuum circumcirca: Monasteria verò 60. Hæc verò vt firmius obseruentur, Comites, Vicecomites, Barones, vniuersum quoque Clerum in præsentia Episcoporum; populum in præsentia clericorum à septem annis, & supra iusiurandum præstare præcipimus. Forma iuramenti talis est: Iurabunt se pacem, & treugam Dei iuxta præscriptum tenorem obseruaturos, & violatores pacis, & treugæ Dei persecuturos, & quod de rapina nihil scien-

ſcienter ement. Quod ſi quis huic decreto contraire tentauerit in non iurando, vel in non perſequendo, ſeu in conductitias gentes, vel raptores tenendo, aut fauendo, vel rapinam emendo, Princeps illius terræ, & tota eius terra, niſi debitam vindictam exequatur, omni interdicto, & excommunicationi ſubijciatur, omni priuilegio perſonarum, & Eccleſiæ ceſſante. Excommunicati non ſalutentur, non tondeantur capita eis, non abluantur in mappa, non comedant, nec ad aliam communionem eccleſiaſticam recipiantur, præter baptiſma paruulorum, & pœnitentias in fine. Princeps autem, & cuncti fideles noſtris obedientes mandatis, qui bonum pacis ope, & conſilio ſuo fouerint, & præſertim contra conductitias & peſtilentes gentes, ſi in vera pœnitentia in hoc Dei ſeruitio deceſſerint, authoritate Dei, & Domini Papæ, & Eccleſiæ vniuerſalis, omnium peccatorum ſuorum indulgentiam, & fructum mercedis æternæ ſe non dubitent habituros. Cæteris verò, qui contra eos arma ſuſceperint, & ad Epiſcoporum, ſiue aliorum Prælatorum conſilium ad eos decertauerint expugnandos, biennium de iniuncta pœnitentia relaxamus; aut ſi longiorem ibi moram habuerint, Epiſcoporum diſcretioni, quibus huius rei cura fuerit iniuncta, committimus, vt ad eorum arbitrium maior eis indulgentia tribuatur: illos autem, qui admonitioni Epiſcoporum in huiuſmodi parere contempſerint, à perceptione corporis, & ſanguinis Domini iubemus fieri alienos. Epiſcopi verò, ſiue Presbyteri, qui talibus fortiter non reſtiterint, officij ſui ſuſpenſione mulctentur, donec Apoſtolicæ Sedis miſericordiam obtinuerint.] Ipſe etiam Petrus Marcha *in notis ad can. 1. Concilij Claromont.* dedit Alexandri tertij epiſtolam nondum excuſam, in qua Pontifex pacem in omni tempore, nulla dierum, nec perſonarum adhibita diſtinctione, conſtitutam in Ruthenenſi diœceſi ab Epiſcopo, & Comite ex ſententia totius Cleri, & Procerum illius prouinciæ, confirmat per hæc verba: [Quotiens ea, quæ ad pacem pertinent, poſtulantur à Sede Apoſtolica confirmari, tantò ſuper his benigniorem aſſenſum nos conuenit adhibere, quantò ex bono pacis plura commoda, & gratiora ſingulis proueniunt incrementa. Ex quodam ſiquidem reſcripto à tua nobis fraternitate tranſmiſſo ad audientiam noſtram peruenit, quod tu habito Concilio Abbatum, Præpoſitorum, & Archidiaconorum tuorum, & Baronum terræ, cum nobili viro fratre tuo Comite Ruthenæ, huiuſmodi pacem, & concordiam ſtatuiſti, quod omnes res mobiles, & immobiles, & omnes homines, tam clerici, quàm laici, in omni tempore ſint ſub ea pace ſecuri, nec vlli liceat præter armatos milites, & clientes quælibet arma ferre, niſi milites enſes ſolummodo, & clientes ſingulos baculos ferant, qui pacis, ſicut cæteri, debent ſecuritate gaudere. Et præter eos, qui hanc pacem, ſicut ſtatuta eſt, noluerint firmare, & inuiolabiliter obſeruare, ſicut de his qui publicè periurant, vel fidem mentiuntur, pro manifeſto debito, ſeu pro cognita fideiuſſione, de rebus eorum pignorandis licentia non denegetur, vobis tamen exceptis. Ad eiuſmodi verò pacis, & ſecuritatis ſuſtentationem, & defenſionem ſtatutum eſt, vt Abbates, Archidiaconi, Archipresbyteri, monachi, Priores, & omnes clerici, qui proprias Eccleſias regunt, milites quoque, & mercatores, atque burgenſes, qui facultatibus abundauerint, & omnes etiam homines, tam clerici, quàm laici, qui habuerint par boum, ſeu aliorum animalium, cum quibus arare poſſint; ſiue amplius habuerint, ſummarium equum ſcilicet, vel equam, mulum, vel mulam, quæ ad portanda onera locent, duodecim denarios Ruthenenſes, ſiue alios tantumdem valentes donent. Cùm verò habuerint ouile ouium, dent pro eo ſex denarios eiuſdem monetæ, vel alios æquiualentes. Totidem autem dabunt qui habent vnum bouem tantùm, vel aliud animal, cum quo valeant arare, ſiue aſinum, quæ poſſint locare. Clientes verò, & artifices, ſcilicet fabri, ſartores, pellicarij, & omnes operarij, aut ſex, vel octo, ſeu duodecim denarios ſecundùm ſuorum capellanorum arbitrium dabunt. Verùm ſi pater cum filijs, ſeu fratres, ſiue conſanguinei fuerint, qui nondum ſunt inuicem ſeparati, nec ſunt res eorum diuiſæ, vnus pro omnibus dabit, alioqui ſoluat vnuſquiſque pro ſe. Commune autem iſtud per ſingulas parochias debet reddi cum ſcripto vnius parochianorum, quem Capellanus cum conſilio ſui Archipresbyteri, & voluntate ſuorum parochianorum elegerit, & in die ſtatuta ab ipſo parochiano, & eum eodem ſcripto ad Ruthenenſem Eccleſiam deferatur. Quiſquis autem res ſuas amiſerit, poſtquam commune, ſicut prædictum eſt, ſoluerit, in integrum reſtituatur; ſi tamen certam perſonam, quæ res ſibi ablatas habeat, vel locum vbi ſint, poterit demonſtrare; ſin autem minimè. Si verò inimicos villas, vel oppida deprædari, vel diruere fortè contigerit, res quidem mobiles emendabuntur de communi; ſed damna rerum immobilium non reſtituentur, niſi quantum à malefactoribus poterit recuperari. Clerici verò, qui proprias Eccleſias non habent, niſi par boum habuerint, non cogantur dare, ſi nolint; ſed non dato communi, ſi fortè res ſuas perdiderint, eis nequaquam emendabuntur. Additum eſt in prædicta pace, vt capellani Eccleſiarum, & omnes laici à quatuordecim annis & ſupra, pacem, & commune firmare debeant, & obſeruare. Qui verò in hoc obedire contempſerint, debent ab Eccleſiæ liminibus coerceri, & ab omni pace fieri alieni. Eccleſiæ quoque parochiarum, in quibus violatores pacis habitauerint, à diuinis vacent officijs, donec ipſi ad emendationem venire cogantur. Quam ſiquidem pacis inſtitutionem, quemadmodum à vobis facta eſt, & reſcripto authentico roborata, firmam, & ratam habemus, & eam authoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentium ſcripto communimus, ſtatuentes vt nulli hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contrariare. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli ſe nouerit incurſurum. Datum Verulis ſecundo idus Maij, Pontificatus noſtri anno ſecundo.] Vnde facilè percipitur verus ſenſus præſentis canonis, & ſequentis: ſed iuxta communem Interpretum expoſitionem vtriuſque commentarium dabimus.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter Doctores ſequentem deducunt aſſertionem: *Ab aduentu Domini vſque ad Epiphaniam; à Septuageſima vſque ad octauam Paſchæ treugæ ſunt obſeruandæ: & eas violantes excommunicandi ſunt.* Priorem partem probant textus in canone 2. Concilij Troiani celebrati anno 1093 Concilium Tulugienſe celebratum anno 1045. Narbonenſe anno 1054. quorum verba refert Stephanus Balluuius *in additionibus ad Petrum Marcham, lib. 4. concord. cap. 14.* Secundam partem probant textus *in c. placuit, c. præcipimus, c. perlatum, 90. diſt. c. illi 14. q. 3 c. nouit, de iudicijs, c. ſicut 29. de iureiur. c. ſuper 26. §. cùm autem, de verb. ſign. c. 1. & 2. hoc tit. in 5. collect.* Gregorius VII. in Synodo Romana *can. 14.* ibi: *Pax Dei ab omnibus teneatur, & quicumque in pace prædam fecerit, vel aliter fregerit, vnde præda facta, vel ad quod conducta fuerit, excommunicentur.* Vrbanus II. in Concilio Claromont. *can. 4.* aliàs 5. ibi: *Sub pœna excommunicationis firmiter præcipimus, treugam Dei, ſicut in Lateranenſi Concilio ſtatutum eſt, ſtudioſè obſeruari, videlicet à Septuageſima vſque ad octauas Paſchæ, & ab aduentu Domini vſque ad octauas Epiphaniæ.* Calixtus II. in Concilio Rom. *c. 13. Si quis treugam diffregerit, vſque tertio ad ſatisfactionem ab Epiſcopo admoneatur; quod ſi nec tertiò ſatisfacere contenderit, Epiſcopus vel cum Metropolitano Concilio, aut cum duobus, aut vno vicinorum Epiſcoporum in rebellem anathematis ſententiam dictet, & per ſcriptum Epiſcopis circumquaque denuntiet.* Innocentius II. in Concilio Romano *can. 9.* Concilium Oxonienſe ſub Honorio III. *can. 2.* Maguntinum primum ſub Leone IV. *can. 5.* Conſonant de iure Regio textus *in l. 61. tit. 6. part. 1. l. 1. tit. 12. part. 7. l. 41. ſtyli, l. 1. tit. 9. lib. 8. recopil.* Illuſtrant vltra ordinarios repetentes ad hunc textum, & relatos à Barboſa *in præſenti*, Vega *in cap. nouit, de iudicijs, num. 18.* Albericus Gentilis *de iure belli lib. 7. cap. 2.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 8. lib. 4. ordinament.* Hugo Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 20.* Antonius Auguſtin. *lib. 17. in epitome iuris Pontific. tit. 37.* & *lib. 37. tit. 46.* Petrus Gregorius *lib. 3. partition. tit. 1. cap. 5.* Cancerius *tom. 2. variar. c. 11. de treuga, & pace*, Martha *de iuriſdict. part. 1. c. 41.* Villadiego *in l. 9. prologi fori, num. 9.* Cironius *in 5. compil. ad hunc tit.* Molina, & Valentia relati à Becano *de bello quæſt. 17. c. 25.* Ricciulus *lib. 6. lucubr. c. 23.* P. Marcha *in notis ad canon. 2. Concilij Claromontani*, *tomo 26. Concil. ad ſi-*

10 Communis conclusio probatur.

ad finem, *fol.* 899. *& lib.* 4. *concordiæ*, *cap.* 14.

11 Sed aduersus hanc assertionem sequentes insurgunt difficultates. Prima ex eo prouenit, nam aut bellum, quod geritur, iustum est, aut iniustum: si iniustum est, nullo tempore est gerendum, *c. Iulianus* 1. *quæst.* 3 *c.* 1. *&* 2. 23. *quæst.* 2. docent Becanus *in tract. de bello*, *q.* 1 Bellarm. *tomo* 2. *controuers. lib.* 3. *cap.* 14. Martha *de iurisdict. part.* 1, *cap.* 40. Onosander *in strategic. lib.* 3. *cap.* 3. iusti, & iniusti belli causas recensentes docent Gentilis *de iure belli*, *lib.* 1. *cap.* 5. Grotius *in eod. tractat. lib.* 1. *cap.* 2. D. Matthias Guerra *in cap. Dominus*, 23. *quæst.* 2. Si iustum est bellum, omni tempore dimicandum est, nec vllo die cessare oportet, *cap. nulla*, 18. *quæst. vlt.* cùm per bellum iustum intendatur pax, & salus Reipublicæ, tam politicæ, quàm spiritualis, *cap. nulli*, *vers. Pacem*, in illis verbis: *Non enim*, *inquit Dominus*, *pax quæritur*, *vt bellum exerceatur; sed bellum geritur, vt pax acquiratur.* Et *cap. illi*, *c. viros*, *eadem causa*, *& quæstione*, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 40 *art.* 3. *ad tertium*, eleganter Victoria *in relectione de iure belli*, *num.* 13. *&* 15. *versic. Probatur*, Marquez *in suo Gubernatore*, *lib.* 2. *cap.* 35. Vnde exercitia, quæ ad disciplinam militarem pertinent, diebus festis licita sunt, *l. Diuus*, *ff. de ferijs*, Macrobius *lib.* 1. *Saturn. cap.* 16. Ad rem sanè militarem nihil attinere notat Varro, vtrum festus, vel nefastus dies sit: igitur non rectè in præsenti docetur, tantùm temporibus Aduentus, & Septuagesimæ esse pacem obseruandam. Secundò non solùm difficilis videtur hæc decisio, verùm & nulla ex defectu iurisdictionis; etenim belli indicendi, gerendique potestas omni iure Regibus competit; quare in suprà traditæ treugæ Dominicæ promulgatione iura Principum conceptis verbis excipiebantur, vt patet ex indictione pacis, & treugæ Guillelmi suprà relata: & potestas spiritualis distincta est à temporali, *cap. quoniam* 8. *dist* 10 *cap. solitæ*, *de maiorit. & obed.* & causa belli, seu pacis fractæ, tanquam temporalis, ad iudices sæculares tantùm spectat, ex vulgari textu *in cap per venerabilem*, *qui filij sint legitimi*, *cap. duo sunt*, 96. *dist.* Ergo Pontifex, & Episcopi in Concilio Later. aliquid statuere non poterant circa bellum, seu tempus, intra quod exercendum, vel non erat.

12 His tamen difficultatibus minimè obstantibus, vera est Concilij Lateranensis constitutio, pro cuius illustratione aliqua præmittenda sunt. Et primò sciendum est, quid treugæ, & pacis appellatione veniat. Et treugam vocem barbaram esse, idemque significare, quod apud Latinos induciæ, iam notarunt Vossius *de vitijs serm. lib.* 1. *cap.* 8. *verb Treuga*, Villadiego *in d. l.* 9. *fori*, *num.* 8. Cancerius *vbi suprà*: quare huius vocis mentio nec apud Latinos, nec in legibus Romanorum extat, sed apud exteros scriptores, & in legibus Longobardor. vt *in l.* 38. *tit* 9. *lib.* 1. ibi: *Intra treugam, aut post datum osculum pacis.* Et *lib.* 2 *tit.* 24. treugæ non sunt minùs quàm solidi 300. Turpinus *in vita Caroli Magni*, *cap.* 12 *Itaque datis treugis inter se*, *aggressus est Aigiolandum cum suis exercitibus.* Et capite sequenti: *Treuga data eundi, & redeundi.* Flodoardus in chronico: *Treugæ*, *vel induciæ belli inter Regem Ludouicum, & Hugonem Principem*, *vsque ad Synodi tempus*, *Othone Rege mediante disponuntur.* Fulbertus Carnotensis *epist.* 93. *Velim autem suadere tibi, si possim, ne dimittas propter iram, quæ Dei iustitiam non operatur*, *quin Episcopo tuo treugam des.* Alias exterorum scriptorum authoritates congerunt Lindembrogius *in glossario*, *verbo Treuga*, Vossius *vbi suprà*. Hac voce barbara vsi fuerunt Alexander III. *in præsenti*, Nicolaus Primus *in epist. ad omnes Episcopos*, & Imperator Federicus *de pace constantiæ*, accipiendo treugam pro inducia; & ab hac voce *Treuga*, posteriores Græci turbam dixere. Codinus *de officijs domus*, *c.* 14 *§.* 12. & Galli treuiam appellarunt: Carnotensis *epist.* 90. ibi: *Quia treuia Dei non est communi lege sancita.* Itali tregam dicunt. Lindembrogius *vbi sup.* & nos vulgari Hispanismo treguam vocamus, *l.* 1. *tit.* 12. *partit.* 7. *Tregua es vn assegur amiento que se dan los fijos de algo entre si vnos à otros, despues que son desafiados, que no se fagan mal en los cuerpos, ni en los aueres, quanto la tregua durarè: è ha lugar la tregua mientras la discordia, è enemistad dura entre los omes.* Et *l.* 41 *styli*, *l.* 1. *tit.* 8. *lib.* 4. *ordin. l.* 1. *tit.* 9 *lib.* 8. *recop.* licet huius vocis aliam etymologiam adducat Couarr. *in thesaur. verb. Treuga.*

13 Pax dicta est à pactione, per quam securitas vtrique populo datur, *l.* 1. *§.* 1. *ff. de pactis*, Gellius *lib.* 1. *noctium*, *c.* 25. Festus Pompeius *verb. Pacem*; pax enim pactionibus fit, vt probaui *in c.* 1. *de pactis*: Magnum autem discrimen versatur inter treugam, & pacem, quod ex vtriusque diffinitione maximè colligitur: treuga enim est securitas præstita personis discordia nondum finita; pax verò est securitas rebus, & personis præstita discordiæ finem imponens: & ita pax dicitur discordiæ finis *in cap. nouit*, *de iudicijs*. Vnde fit, vt treuga importet securitatem ad tempus, pax verò in perpetuum. Plutarchus *de bello Peloponnensi*, ibi: *Pacem*, *fœdusque petierunt*, *inducias in triginta annos impetrarunt.* Glossa *d. cap. significauit*, Hostiensis & Gothofredus *in præsenti*, Felinus *num.* 6. Iaso *in l. cùm proponis*, *num* 6. *Cod. de pactis*: licèt Marcus Varro relatus ab Aulo Gellio *lib.* 1. *noctium*, *cap.* 25. confundat pacem cum inducijs. Gellius ita ait: Duobus modis M. Varro in libro humanarum, qui est de bello, & pace, induciæ quid sint, diffiniuit: *Induciæ*, inquit, *sunt pax castrensis paucorum dierum.* Item alio in loco: *Induciæ*, inquit, *sunt belli feriæ.* Sed lepidè magis, atque iucundè breuis vtraque definitio, quàm plena, aut proba esse videtur. Nam nec pax est inducia; bellum enim manet, sed pugna cessat. Similiter sensit Donatus *ad Terentium in Eunucho, actu* 1. *scena* 1. ibi: *Induciæ sunt pax in paucos dies*, *vel quòd in diebus dentur*, *vel quòd in dies ocium præbeant.* Aliquando tamen legimus treugas, seu inducias vsque ad centum annos fuisse protractas, vt refert Liuius *lib.* 7. *de Vrbe*: *Veientibus induciæ centum annorum præscribuntur.* Et aliquando pax pro treugis, seu inducijs ponitur, *c. illi* 25. 24. *q.* 3. Virgil. *lib.* 11. *Æneid.* Plura de pace Besold. *tom.* 3. *polit. dissert. de pace*, *pacisque iure.*

Deinde præmittendum est, treugam, & pacem, de quibus in præsenti, in duplici esse differentia; alia enim est legalis, seu canonica; alia conuentionalis. Legalis est statuta à lege, seu canone certis temporibus, de quibus *in hoc cap.* 1. & iuribus suprà citatis: conuentionalis est, quæ mutuo partium consensu inducitur, *cap. nouit*, *de iudicijs*, *l. postliminium* 19. *§.* 1. *ff. de captiuis*. Eam inire possunt Principes, cum ad ipsorum maiestatem ius belli, pacisque ineundæ spectat, *l.* 3. *ff. ad leg. Iuliam Maiest. l. vnica*, *Cod. vt armorum vsus*. Arniseus *de Maiestate*, *cap.* 5. *de potestat. armorum*. Inducias verò, seu treugas, Duces belli contrahunt virtute mandati specialis Principis, aut Senatus, vt latè contra Duarenum defendunt Gentilis *lib.* 2. *de iure belli*, *cap.* 10. Arnoldus Vinius *de pactis*, *cap.* 2. *num.* 5. & tunc non solùm ipsi, verùm & Senatus obseruare eas tenentur; aliæ verò minores potestates, bellumque gerentes, pacem pacisci, aut de bello transigere nequaquam possunt, argumento textus *in l. mandata* 60. *ff. de procurator. l. Lucius* 46. *§. fin. ff. de administrat. tutor.* quippè dumtaxat creditur commissum bellum gerere. Belli autem gerendi pars non est bellum finire, vt rectè ratiocinatur Grotius *d lib.* 3. *cap.* 22. *num.* 7. Valentia *tom.* 1. *illustr. tractat.* 3. *cap.* 6. *num.* 14. Vinius *d. tractat. de pact. cap.* 2. *num.* 5. post Bartolum, Duarenum, & alios *in l. conuentio*, *numer.* 5. *ff. de pactis*. At inducias dare his, nempè quos oppugnant, aut obsessos tenent, & quantùm ad se, suasque copias attinet, suadente aliqua necessitate, veluti cadauerum sepeliendorum causa, rectè possunt, iuxta ipsum Grotium *numer.* 8. Vinium, & Valentiam *suprà*, Bobadillam *lib.* 3 *polit. c.* 13. *num.* 19. non autem possunt longas inducias concedere, vt contra Accursium, & Bartolum optimè sentit Duarenus *vbi suprà*. In hoc genere conuentionum distant pacta induciarum, aut pacis, à fœderibus; nam pacta circa inducias, aut pacem fiunt postquam bellum est publicatum; fœdera autem ex tribus causis fiunt. Prima cùm à victoribus victis dicuntur: secunda cùm pares bello in amicitiam deueniunt: tertia cùm illi, qui antea inter se hostes non fuerant, ineunt inter se fœdus, *l non dubito* 7. *ff. de captiuis*; quæ tamen inter se, non tam forma (quippè quæ ferè in facto conuentionum consistit,) quàm occasione, seu causa impulsiua differre videntur. Plura de his conuentionibus pacis, fœderis, & treugarum causa factis, adducunt de iure belli agentes Ayala *lib.* 1. *de iure belli*, *cap.* 7. *per totum*, Hugo Grotius *eod. tractat. lib.* 2. *cap.* 15 *& lib.* 3. *cap.* 20. Petrus Herodius *lib.* 3. *Pandect. titul.* 5. *de pact. public. capitul.* 1. 2. *&* 3. Brissonius *lib.* 4. *de formulis*, Siluius Clarus *de legibus*, *pag.* 378. Kochier *lib.* 2. *thesauri pol. capit.* 11.

Margin notes: 11 Impugnatur hæc assertio. — 12 Treuga quid sit. — 13 Pax quatenus differat à treuga. — 14 Treugæ duplices sunt.

*pit.*11. & 12. Onosander *in Strateg. lib.*3. *c.*4. Alb. Gentilis *de iure belli c.*13. Bernegerus *in Tacitum*, *quæst.* 201. Forsterus *ad ipsum*, *pag.*48. Cuiacius *lib.*11. *obseru. cap.* 23. Desider. Heraldus contra Salmasium *lib.*1. *c.*3. *n.*13. & *c.*4. *per totum*, Palmisorus *in suo arbitro*, Arnoldus Vinius *de pactis*, *c.*2. Petrus Faber *lib.*1. *semestr. c.*7. Madera *animaduers. c.*8. Iacobus Gothofred. *eod. tract. c.*2. Gibalinus *de vsufructu*, *c.*16. & 17. D. Iosephus de Retes *lib.*6. *opusc. c.*4. *n.*3.

15 Rursus sciendum est, inducias, seu treugas semel initas, esse seruandas ab vtroque populo, ex iure naturali, & gentium, *cap. noli existimare* 23. *quæst.*1. *Fides*, ait ibi Diuus Augustinus, *quando promittitur, etiam hosti seruanda est*. Quintil. *declam.*343. *Fides supremum rerum humanarum vinculum est; sacra fides inter hostes*. Cicer. *lib.* 8. *de offic. sub finem*, pluribus Attilij Reguli factum, cuius meminit lex *postliminium* 5. §. *fin. ff. de captiuis*, extollens: *Est*, inquit, *ius bellicum*, *fidesque iurisiurandi cum hoste seruanda*. Et paulò inferiùs: *Fœderibus etiam cum hoste deuincitur fides*. Cui consentiunt plura, quæ ex Sancto Ambrosio, Silio Italico, Xenophonte, Pausania, Socrate, & alijs accuratè congerunt Hugo Grotius *lib.*3. *de iure belli*, *c.*19. Petrus Fab. *lib.*1. *semestr. c.*7. Couar. *in* 4. 2. *part. c.*3. §. 4. *n.*13. & alij, quos refert Solorzan. *de iure Indiar. lib.*2. *cap.*16. *num.*50. & conuenit de iure nostro Regio lex 19. *tit.*26. lex vltima, *tit.*29. *part.*2. lex 2. *tit.*16. *partit.*7. lex 1. *tit.*8. *lib.*9. *recopil.* licèt enim dolo fallere hostem, laudabile sit, & ipse dolus bonus dicatur, *l.*1. §. *non fuit* 3. *ff. de dolo*, quò & referenda est lex *nihil interest* 26. *ff. de captiuis*; id tamen ita admittendum est, si fides data non fallatur, aut iura violentur, vt probant Osualdus *ad Donel. lib.*15. *comment. c.*40. *littera C*, Arnold. Vinius *de pact. cap.*3. & confirmat Ius nostrum Septempartitum *in l.*2. *tit.*16. *part.*7. Nec interest, quod conuentio pacis causa facta nuda sit, quia pacta publica non indigent fomento verborum, *l. conuentionum* 5. *ff. de pactis*, Iaso *in l. iuris* 7. §. *sed cùm nulla*, *ff. de pactis*: nec callida, aut maliciosa interpretatione paciscentes frustrari debent, vt ille apud Ciceron. *lib.*1. *de officijs*, qui post pactum induciarum pro 30. diebus, nocte depopulabatur agros, eam versutiæ, & solertiæ suæ causam reddens, quòd dierum essent pactæ, non noctium induciæ, Nihil igitur innouari debet securitate pendente, neque quoad res, nec quoad personas, vt docent fusè Gentilis *lib.*2. *de iure belli*, *cap.*13. Grotius *eod. tract. lib.*2. *cap.*26. & *lib.*3. *cap.*21. Si enim in re priuata graue est fidem fallere, *l.*1. *ff. de constit. pecun. cap. noli* 23. *quæst.*1. *cap. innocens* 22. *quæst.*4. quantò magis in fide publicè data in ipsis inducijs. Hanc fidei seruandæ constantiam varijs exemplis probat Kochier *lib.*2. *thesauri*, *cap.*12. quibus addenda sunt alia adducta à Valerio Maximo *lib.*1. *cap.*1. Horatio *lib.*3. *carmin. od.*5. Seneca *de prouidentia epist.*99. Gellio *lib* 6. *noctium*, *cap.*4. & si quis ausu temerario inducias, seu treugas rumpere, seu violare præsumpserit, varijs pœnis punitur secundùm diuersitatem nationum. Apud Romanos enim, qui pacem, aut inducias frangebat, hostibus dedebatur: qua de causa Brutulus Papius Samnis Romanis deditus fuit, vt testis est Liuius *lib.*9. & ex eo referunt Valentia *lib.*1. *illustr. tract.* 3. *cap.*6. Grotius *lib.*2. *de iure belli*, *cap.*21. *num.*4. D. Iosephus de Retes *lib.*6. *opusculor. cap.*1. *num.*7. apud Longobardos triginta solidis mulctabatur, *l.*2. *titul.*24. *legum Longobardor.* quæ pœna apud eos vulgò *fredum* dicitur, idest violatæ pacis pœna, vt explicant Bignonius *ad Marculf. lib.*1. *cap.*3. Lindembrogius *in glossario*, *verb. Fredum*, Vossius *de vitijs sermonum*, *lib.*2. *cap.*7. Iure Hispano pœna frangentis treugam, est si persona humilis sit, mors ignominiosa, aut aleuosia, & amissio dimidij patrimonij; si nobilis est, vt possit reptari, *l.*2. *tit* 12. *partit.*7. *l.*1. *tit* 8. *lib.*4. *ordin. l.*1. *tit.*9. *lib.*8. *recopil.* Docent Gregorius Lopez *in dict. l.*1. *partit.* Perez *in d. l.*1. *ordin.* Paz *in l.*41. *styli*. Iure etiam nostro canonico ita pacem frangentes excommunicandi sunt, ex nostro textu, & similibus.

16 Antea tamen quàm hinc abeamus, examinanda est illa celebris quæstio, vtrum videlicet frangenti pacem, & violanti treugam, fides pactionis seruanda sit, an statim pax, seu induciæ dissoluantur? Et frangenti fidem, fidem non esse seruandam, docuerunt Baldus *in l. cùm proponas*, *Cod. de pactis*, *num.*1. Decius ibi, *n.*7. Alexander *num.*3 Iaso *n.*6. Abbas *in præsenti*, *nu.*3. Glossa *in cap. cùm inter R. de electión.* Beliamera *hic*, *n.*1. & alij innumeri, quos referunt Didacus Perez *in d. l.*1. Iulius Clarus *lib.*5. *sententiar.* §. *fin. q.*47. *nu.*6. qui pro sua sententia expendunt textum *in d. l. cùm proponas*, *l. si conuenerit*, *ff. pro socio*, *cap. peruenit* 3. *de iureiur.* Contrariam tamen sententiam, videlicet treugam conuentionalem ex vna parte violatam, ab alia esse seruandam, docet Felinus *in cap. peruenit*, *num.*2. *de iureiurand.* plures congesti in additionibus Abbatis ibi, *littera A*, Paz *in d. l.*41. *styli*, *n* 17. qui adducunt pro sua sententia *in cap. fin.*11. *q.*3. & eam rationem, nam treuga conuentionalis sapit naturam contractus nominati: sed contractus nominati ea est natura, vt altera parte non adimplente, non exinde rescindatur contractus, sed tantùm altera pars agat ad implementum, *l. venditi actio*, *Cod. de actionibus empti*: igitur similiter treuga rupta ab vna parte, ipsa violari non debet, sed altera pars ad eius implementum agere. Deinde nam in his conuentionibus, quæ tendunt circa factum, tacita illa inest conditio, si ex altera parte adimpleatur, argumento textus *in cap. potuit*, *de locato*, *l. quæro*, §. *inter*, *ff. eod. tit.* & in hoc casu docet Grotius *lib.*3. *de iure belli*, *c.*19. *n.*19. & 20. igitur conditione non adimpleta ab vna parte, alia non tenetur adimplere. Alij mediam sequuntur sententiam, & discrimen constituunt inter pacem, & induciam; & asserunt, rupta pace ab vna parte, aliam non teneri eam seruare; violatis verò inducijs, aliam partem teneri eas obseruare. Rationem discriminis ex eo petunt, videlicet quia induciæ, cùm sint temporales, adueniente earum tempore, poterit pars offensa & læsa vindictam sumere, vt contingit in iudice temporali, qui durante officio non conuenitur; quia finito tempore conueniri valet, *leg. pars litterarum*, *ff. de iudic. l. principali* 6. *Cod. si certum petat.* pax verò perpetua est: vnde cùm non sit spes vltionis, nisi pace rupta, ideò ea violata ab vna parte, ab alia non est seruanda. Sed omissis his sententijs, alia distinctio adhibenda est inter eum casum, in quo induciæ initæ violantur facto priuato, aut facto publico. Primo casu induciæ non dissoluuntur; secundo verò rumpuntur, & statim absque noua belli indictione arma sumi possint, vt docent Grotius *lib.*3. *de iure belli*, *cap.*21. *nu.*11. & 13. dicemus *in cap. peruenit* 3. *de iureiur.* quæ distinctio iure nostro Hispano probatur *ex d. l.*41. *styli*, quam latè explicat Paz ibi, *nu.*18.

17 Quibus præmissis apparet ratio præsentis decisionis, quæ ex eo prouenit; nam cùm tempora in hoc textu præscripta feriata sint, propter eorum sacratiora mysteria, & in quibus homines ieiunio, & orationi vacare debent, quare in his diebus ab omni forensi controuersia vacare iubetur *in cap. conquestios* 5. *de ferijs*; & similiter à benedictionibus nuptiarum cessandum est, *cap. capellanus*, *eod. tit.* ideò in præsenti Concilio, & alijs suprà citatis statutum fuit, vt diebus præscriptis treugæ seruentur, nec liceat bellum indictum, aut iam cœptum exercere. Accedit pro huius rationis illustratione exemplum Iudæorum, & Gentilium, apud quos diebus suis feriatis, sacrificijsque dicatis fas non erat pugnare, aut in bello dimicare, vt ex Iudæis refert Xiphilinus; & ex Romanis Diocasius *cap.*37. & de Græcis narrat Cretensis *lib.*4. *de bello Troiano*, in festo Apollinis Trimbeij inter Troianos, & Græcos requiem pugnandi per treugam fuisse interpositam, vtroque exercitu sacrificijs insistente, vt refert Theophilus Raynaud. *tom* 17. *tract. de religioso loricato*, *apod. nona.* Rectè ergo in præsenti statuitur, vt tempore Aduentus, Septuagesimæ, & Paschæ treugæ obseruentur, vt Fideles his diebus ieiunijs, & orationibus vacent. Sed cùm ad legis valorem desideretur, vt à subditis recipiatur, *cap. in istis*, §. *lege*, *distinct.*4. *authentic. quibus modis natural.* §. *fin.* & hæc Concilij Lateranensis constitutio non sit vsu recepta, vt testantur Innocentius, & omnes ferè repetentes in præsenti, Couarruu. *lib.*2. *variar. cap.*16. *num.*6. Valentia, Pasqualigus, Layman, & alij relati à Leandro *de obseruat. dierum festor. disp.*4. Becanus *in opusculo de bello*,

Treugæ seruandæ sunt.

Fidem frangenti an fides seruanda.

Traditur ratio decidendi.

bello, *c.25. q.17.* Molina *de iustit. disp.111*. Barbosa *in præsenti*, *n.9.* ideò non obseruatur, nec in vsu est præsens Concilij constitutio.

18 Dissoluitur prima difficultas. Nec obstat prima difficultas suprà adducta, cui vt satisfaciant repetentes hic, & Suarez *de relig. lib.2. cap.28. n.8.* plures relati à Ricciulo *lib.6. lucubrationum*, *c.26.* accipiunt præsentem decisionem de bello iusto, vel iniusto, quando non adest vlla pugnandi necessitas, à quibus non multùm differt Baronius *anno* 1034. *n.6. & 7.* Sed hac, & alijs omissis sententijs, Cironius *in paratit. ad hunc titul.* nouam interpretationem præbet asserendo, textum nostrum, & Patres in eo non agere de bello publico iusto, aut iniusto; sed de duello ad priuatas contentiones diffiniendas. Supponit doctus vir, apud Longobardos valdè in vsu fuisse discordias priuatorum ferro, & duello diffinire, *l.1. tit.9. legum Longobard.*, Vnde PP. Concilij Later. in præsenti inhibendo, ne certis temporibus liceat dimicare, tantùm prohibuere duellum offerre, vel oblatum suscipere; & sic de duello, non de bello sunt exaudiendi. Pro sua sententia adducit Cironius Concilium Suessionense 2. *can.7. & 8.* compilatum à Patre Sirmundo inter capitularia Caroli, *pag.90.* & textum *in cap. placita 5. quæst.4.* vbi iubetur, ne Dominicis diebus, & temporibus in præsenti textu præscriptis placita, & iudicia priuata exerceantur. Etiam coniecturam suæ sententiæ deducit ex eo, quod in Concilio Lateranensi, vbi reperitur præsens textus *can.21.* in canone 20. antecedenti, relato *in cap. vnico*, *de torneamentis*, agebatur de istis duellis; & cùm statim canone sequenti inhibeant certis temporibus militare, accipiendi sunt de prædictis duellis, non verò de bello publicè indicto. Sed hæc perdocti viri solutio sustineri nequit; nam Ecclesia nunquam expressè permisit duellum, seu monomachiam, tam feriatis, quàm non feriatis temporibus; imò repetitis canonibus illud prohibuit, vt latè probauimus *in cap.1. de cler. pugn. in duello*. Sed si præsens canon acciperetur de duello, sequeretur alijs temporibus vltrà præscripta in præsenti canone, duellum permitti: ergo nullo modo in præsenti agitur de duello. Hac igitur sententia omissa, veriùs dicendum est, iuxta suprà tradita, in præsenti agi de bellis priuatis, quę olim nec legibus probata erant, nec omninò improbata reperiebantur, vt iam probaui, & docuit Petrus Marcha *lib.4. concord. Sacerd. & Imp. cap.14.* à quibus bellorum iniurijs abstinendum esse diebus in præsenti canone relatis PP. Concilij Lateran. statuerunt.

19 Dissoluitur secunda difficultas. Nec obstat secunda difficultas, quia certum est, Ecclesiam posse in laicos etiam animaduertere, vt rupta pacis fœdera reformentur, *cap. nouit 13. de iudicijs*, ibi: *Præcipuè cùm contra pacem peccatur, quæ est vinculum charitatis*. Et *cap. sicut 29. de iureiur. cap. super 26. §. cùm autem, de verb. significat. cap. ad Apostolicæ 2. de re iudicata, in Sexto:* plura Theophilus *tom.17. de religioso loricato, in princip.* Cùm enim Ecclesia iurisdictionem etiam temporalem habeat in ordine ad finem supernaturalem, *cap. nouit, de iudicijs, cap. per venerabilem, qui filij sunt legitimi*, plura Balboa & Vega *in d. cap. nouit*; & maximè ad prædictum finem assequendum pax conducat, siquidem honestatem affert, Dei, ac Regum gratiam conciliat, superbiam excludit, auaritiam repellit, charitatem auget, & omnium animos ad præcepta diuina excipienda excitat, aliosque plures effectus operatur, quos congerunt Baldus *in extrauaganti de pace Constantiæ*, Petrus Gregorius *in proœmio Decretalium;* vnde pacis causa plura in iure nostro permittuntur, quæ aliàs vetantur, vt iuramentum, quod die Dominico præstari non potest, die Dominico ob pacem licitè adhibetur, *c. de ferijs;* pactum, quod in beneficijs ecclesiasticis damnatur, pacis causa admittitur, *cap. nisi, de præbend. cap. fin. de rer. permutat.* Iustè ergo Ecclesiæ Patres possunt aduersùs pacis violatores procedere. Docet Zypeus *in hiatu Cassani obstruct. lib.2. c.1.* & *lib 3. c.2. quæst.1.*

20 Expenditur cap. significauit, de iudæis. Primò superiori assertioni opponitur textus *in cap. significauit, de Iudæis, & Sarracenis, versic. vlt.* vbi cùm agatur de eo, qui iurauit se non delaturum merces ad Sarracenos, nisi pace inter ipsos & Christianos inita, quæsitum fuit, vtrum treugarum tempore possit absque periurij reatu merces deferre ad Sarracenos? Et R. P. respondet, ipsum in excommunicationem & periurium incidere deferendo merces prohibitas. Ex quo decreto ita insurgo: Si treugarum tempore pugnandum non esset, vt in præsenti textu docetur, liceret inter ipsos populos, inter quos treugæ statutæ sunt, negotiari, & merces ab vno in alium exportare: sed non licet, vt ex illo textu constat: igitur quia adhuc treugarum tempore securitas non datur, nec quiescere licet ab strepitu armorum. Cui difficultati satisfaciendum est suprà traditis *nu.4.* nam cùm magna sit differentia inter treugam & pacem, siquidem treuga tantùm præstat securitatem ad tempus, pax verò in perpetuum; ideò qui iurauit se non delaturum merces ad hostes, nisi pace data, non potest deferre eas tempore treugæ; quia etsi treuga non sit pax, tamen pro tempore, quo durat, securitatem præstat, vt pro eius textus interpretatione docuerunt ibi Ioannes Andreas, & Hostiensis. Nauarrus *notabili 1. n.4.*

Secundò præsenti assertioni obstat textus difficilis, & parum notus *in can.3. Concilij Arelatens. primi*, in illis verbis: *De his, qui arma proijciunt in pace, placuit abstinere eos à communione*. Vbi Patres expressè statuunt, adhuc tempore pacis arma non esse proijcienda sub excommunicationis pœna: igitur adhuc pace inita, & facta, dimicandum est. Pro huius canonis vera expositione sciendum est, fidelibus Christianis in bello iusto militare licitum esse, *cap. noli, cap. quid culpatur 4. cap. militare 5. 23. q.5.* pluribus sanctorum Patrum testimonijs probant Becanus *de bello, q.3.* Victoria *in relect. de iure belli*, Bellarminus *tom.1. controu. lib.3. de laicis, cap.4.* Gentilis *de iure belli*, *lib.1. cap.5.* Grotius *eod. tract. lib.1. cap 2.* Cenedus *ad Decretum*, *collectaneo 59.* Marquez *in Guberu. Christ. lib.2. cap.35.* Martinez de Prado *tom.1. Theolog. Moral. cap.15. quæst 3.* Ioannes Dartis *in cap.1. quæst. 10.* Iustelus *ad can. Eccles. vniuers. fol.148.* Quare primis Ecclesiæ temporibus adhuc sub Imperatoribus Gentilibus & apostatis Christiani militiæ nomen dabant. D. Ambrosius relatus *in cap. Iulianus 94. 11. quæst.3.* Constat ex Eusebio *lib.5. cap.5.* Tertulliano *in apolog. cap.42.* & *de corona militis, cap.1.* & militaris iuramenti à Christianis militibus præstari soliti, meminit Vegetius *lib. 2. de re milit.* eiusque formulam refert his verbis: *Iurant per Deum Christum, & sanctum Spiritum, & per Maiestatem Imperatoris, quæ secundùm Deum generi humano diligenda est, & colenda*. Aliqui tamen ex fidelibus, persecutionibus cessantibus, paceque Ecclesiæ data, temporibus Constantini existimabant, non licere arma sumere, & militare. Tertullianus *de corona milit. c.11. Christianum salua Religione militare non posse existimauit*. Refert Baronius *anno 201. num.17.* & *anno 246. num.4.* Quare vt adhuc pace Ecclesiæ reddita, Christiani non desererent militiam, nec abducerentur à castris, PP. statuerunt *in d. can.3.* tempore pacis Ecclesiæ fideles non debere proijcere arma, & deserere militiam, quam illæsa fide conseruare poterant: verbum enim illud, *pace*, non est referendum ad pacem initam inter hostes, seu populos dimicantes; sed ad pacem Ecclesiæ datam per Principes Christianos, cessantibus iam persequutionum procellis, vt accipitur apud Cyprianum *epistola 2.* ibi: *Quando ipsa mater nostra Ecclesia pacem de misericordia Domini prior sumpserit*. Et de lapsis, ibi: *Disciplinam pax longa corruperat*. Vnde sensus prædicti canonis est, adhuc post pacem Ecclesiæ datam ab Imperatoribus Christianis, eo prætextu fideles non habere arma proijcere. Ita prædictum canonem accipiunt Albaspineus *in notis ad ipsum*, Grotius *lib.1. de iure belli*, *c.12. in fin.* 21 Explicatur can. 3. concilij arelaten.

Tertiò opponitur textus *in cap. quod non est licitum 4. de regul. iur.* vbi docetur, Machabæos ex præcepto diuino Sabbathum teneri seruare, & ipsos licitè pugnasse in ipso Sabbatho: igitur his diebus, quibus orationi, & Dei cultui vacandum est, treugæ non obseruantur, sed dimicare licet. Pro huius textus interpretatione sciendum est, Machabæos, vtpotè diem Sabbathi custodientes, non pugnasse in ipso die, vnde aliquando plurimi ab Essenis occisi fuerunt; quia putabant pollui Sabbathum ex pugna, *lib.1. Machabæor. cap.1. vers.32.* ibi: *Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt aduersus eos prælium in die Sabbathorum*. Et *vers.34.* ibi: *Dixerunt, non exibimus, nec faciemus verbum Regis, vt polluamus diem Sabbathorum*. Et *vers.38. Et intulerunt illi bellum Sabbathis, & mortui sunt ipsi, & vxores eorum, & filij eorum* Sed cùm postea cogitassent, & cognouissent bellum esse defensiuum, & necessitatem extremâ vrgere, decreuerunt pugnare etiam die Sabbathi. Ita *vers.41. Et cogitauerunt in die* 22 Intelligitur cap. quod non est, de reg. iur.

in die illa dicentes: Omnis homo quicumque venerit ad nos in bello die Sabbathorum, pugnemus aduersùs eum, & non moriamur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. Quod cùm fecissent, necessitate extrema vrgente, non peccarunt; quia necessitas facit licitum, quod aliàs est illicitum, *cap. consilium, de obseruat. ieiunior. cap. si propter, de furtis, cap. exiuit, vers. Nec quidquam, de verb. signific. in 6.* D. Bernardus *lib. de præcepto & dispensat.* Necessitas non habet legem: Dionysius Halicarnasseus *lib. 6. in oratione Agrip.* Necessitati vel Dij coguntur cedere. Vnde in huius textus expositione ait D. Thomas: Non fuit ibi violatio Sabbathi, nec dispensatio, sed omnimoda eius obseruatio; quia licitum & iustum est, etiam Sabbatho fieri charitatis officia; & isti mouebantur charitate, & zelo legis. Ipsum sequitur Redoanus *in d. c. 2. vers. 41. n. 122.* & plura de hoc Machabæorum facto adducunt Abulensis *in Exodum, c. 20. q. 35. ad 5. pag. 340.* Tirinus *tom. 2. in Exod. c. 35. pag. 42.* Ferrarius & Gaspar Sanchez *in d. c. 2. Machabæorum*, Cornelius *in Deuteronomium, c. 5. vers. 14.* Eusebius *in lib. stromatum sacræ Scripturæ. strom. 10. c. 13. pag. 263.* Valentia *tom. 3. controuers. quæst. 16. quæsito 5.* Mathias Felix *in elucid. Decalog. c. 1. pag. 333.* Leander *de obseruat. festor. disp. 4. q. 39.*

23 Exponitur can. 12. concilij nicæni. Etiam opponi potest supradictæ assertioni textus *in can. 12. Concilij Nicæni*, ibi: *Quicumque vocati per gratiam primùm quidem ardorem, fidemque suam ostenderunt, & cingulum militiæ deposuerunt, postea verò vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, ita vt aliqui & pecuniam darent, & beneficijs militiam repeterent; hi decem annis iaceant post triennij auditionis tempus.* Ex quibus deduci videtur, Christianis post fidem susceptam non licere vllo tempore militiæ nomen dare: igitur nec temporibus in præsenti textu designatis, neque alijs licet Christianis pugnare. Huic difficultati vt satisfaciamus, omissis alijs eiusdem canonis difficultatibus, quibus satisfaciunt Balsamon, Zonaras, & Iustelus *ibi*; sciendum est, milites, de quibus in eo canone, Licinij temporibus militiæ nomen dantes, vt cingulum acciperent, Dijs sacrificasse, aliàs militia exui. Eusebius *de Licinio*, ibi: *Milites militia exuebat, nisi Dijs sacrificare vellent.* Sulpitius Seuerus: *Sanè tum Licinius, qui aduersùs Constantium de Imperio certauit, milites suos litare præceperat, abnuentes militia eijciebat.* Etiam iuramentum, seu sacramentum militare præstabant per ipsos Deos Gentilium. Vnde magna idololatriæ, & apostasiæ occasio in militia Christiano aderat: quare his, qui semel conscientia puncti, cingulum abiecerant, reditus ad militiam non patebat, nisi per fidei Christianæ abnegationem; vnde plurimi his temporibus, & sub Diocletiano, alijsque Ethnicis Imperatoribus militiam abiecerunt, & martyrium sustinuerunt, ne idolis sacrificarent: & sic Christianis absolutè prohibitum non est militiæ nomen dare, sed tantùm militare cum idololatria, vt illis temporibus contingebat. Ita illum textum accipiunt, & interpretantur Albaspineus in eius notis, Grotius *de iure belli, lib. 1. c. 2. n. 9.* Dartis *in 51. dist.* Christ. Lupus *ad eundem can.*

C A P V T II.

a Idem *in eodem*.

b INnouamus autem, vt Presbyteri, Monachi, *c* conuersi, *d* peregrini, *e* mercatores, *f* rustici, euntes, & redeuntes, & in *g* agricultura existentes, & *h* animalia, quibus arant, & quæ semina portant ad agrum, congrua securitate lætentur: nec quisquam alicubi nouas pedagiorum exactiones, sine consensu, & authoritate Regum, & Principum statuere aliquo modo præsumat. Si quis autem contra hoc fecerit, & commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat christiana.

N O T Æ.

1 a *IDem.*] Ita etiam habetur in prima collectione, *c. 2.* & *in Panormia lib. 8. c. 197.* id est, Alexander III. in eodem Concilio Lateranensi, vbi *c. 22.* verba huius textus reperiuntur.

2 b *Innouamus.*] Rectè, nam ferè per eadem verba idem constituerat Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 9.* & Eugenius III. in Concilio Rhemensi, *can. 11.* & alij, quorum testimonia infrà dabimus.

3 c *Conuersi.*] Tempore Concilij Lateranensis conuersi erant in monasterijs, qui curæ domesticæ vacabant, quos hodie dicimus *Legos*, qui cùm ad sacros ordines non ascenderent, tantùm ad vitam monasticam conuertebantur. Concilium Aurelian. 1. *can. 13. Monachus in Monasterio conuersus.* Turon. 2. *can. 16. Si qui in monasterio conuersi sunt, aut conuerti voluerint.* Plura de his conuersis Hæphtenus *disquisit. monast. in vita S. Benedicti, lib. 3. tr. 1. disq. 8.* Durantius *q. 6.* Gibalinus *de clausura, disq. 3. c. 2. n. 42.* Bignonius *ad Marculfum lib. 2. c. 38.* Primarius noster D. Ioannes Parexa *in cap. in præsentia, n. 6. de probationibus*, vbi & nos nonnulla dabimus.

4 d *Peregrini.*] Qui limina Apostolorum, Compostellam, vel alia similia loca adeunt, qui inter miserabiles personas enumerantur, vt latè probat Velasco *tom. 3. de priuileg. pauper. q. 14.* Vnde ab Ecclesia defenduntur, *cap. Romipetas 23. cap. illi 24. q. 3.* & iudicem proprium habent, *l. 2. §. est aliquod, ff. de origin. iur. l. 32. tit. 2. partit. 6.* plura dicemus *in cap. vnico, de clericis peregrinantibus.* Peregrinorum priuilegia etiam refert Grethserus *de peregrinis cap. 11.* & de agricolis agit Mauclerus *3. part. Monarch. c. 5. lib. 5.* & pro expositione canonis 3. Concilij Arelat. 1. videndus est Samuel Petitus *lib. 6. obseru. cap. 15.*

5 e *Mercatores.*] Qui etiam inter miserabiles personas enumerantur. Straccha *de mercator. part. 1. n. 38.* Martha *de iurisdict. part. 2. cap. 2. cap. 21. n. 5.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 3. ordin.* Carrasco *de casibus Curiæ, n. 59.* Velascus *vbi suprà, quæst. 14. num. 9.*

f *Rustici.*] Qui prædia rustica habitant, à quibus dicuntur rusticani, *l. 1. Cod. ne rusticani:* rustica mancipia, *l. 25. §. testator, ff. de alimentis:* rustica familia, *l. 65. ff. de legat. 2. l. 12. §. Trebatius, ff. de instruct. vel instrument.* qui priuilegijs miserabilium personarum fruuntur. Velascus *de priuilegijs pauperum, tom. 3. quæst. 13.* 6

g *Agricultura.*] Quam magnæ æstimationis apud veteres fuisse constat ex traditis à Carolo Sigonio *de antiquo iure Rom. lib. 6. c. 6.* Alexand. ab Alexand. *lib. 3. dierum genial. c. 11.* Plinio *lib. 19. natural. histor. c. 1. 2. & 3.* & alijs relatis ab Adamo Gontzeno *lib. 8. polit. c. 11.* Conrad. Eresuak. *in dial. de re rustica, lib. 1. à princip.* Chopin. *de priuileg. rustic. lib. 1. per totum*, Tiraquel. *de nobilit. cap. 23.* Alfonso de Herrera *in prolog. ad opus suum de agricult.* Philippo Camerar. *horar. success. centuria 1. cap. 5.* Turnebo *lib. 27. aduers. cap. 16.* P. Gregorio *lib. 4. de republic. cap. 8.* Solorzano *tom. 2. de iure Ind. lib. 1. cap. 7. nu. 14.* Borrel. *tom. 2. decis. tit. 32. n. 40.* Quare Ægyptij quasi rem sacram agriculturam colebant, & inde post sacerdotes agricolas magnis honoribus prosequebantur, vt probat Marcus Antonius Petilius *in Exarchis, lib. 6. cap. 16. per totum:* & ideò agricolis semper ob agriculturæ studium, vtilitatemque varia concessa sunt priuilegia, cùm ex eius conseruatione publicæ vtilitatis fauor consideretur, *l. quicumque 7.* ibi: *Vt id consensu omnium fiat, quod omnibus profuturum est;* & *l. qui agros 8.* ibi: *Ad priuatum pariter, publicumque compendium excolere; Cod. de omni agro, lib. 11. l. 2. de nundinis.* Plura de agriculturæ laudibus congerunt Alexander ab Alexand. *lib. 3. dier. genialium, cap. 11.* vbi plura Tiraquellus: idem *de nobilitat. cap. 32.* Chassaneus *in catalogo gloriæ, part. 11. considerat. 37.* Petrus Gregorius *lib. 18. syntagm. cap. 23.* Lipsius *centur. 1. miscel. epist. 11.* Bobadilla *lib. 3. politicæ, cap. 3. num. 61.* & *lib. 5. cap. 9. num. 1.* Camerarius *vbi suprà*, Parladorius *in sesquicent.* diffe- 7

*different.79.§.1.*Collantes *in fauorem rei frumentariæ, per tres libros*, Ignatius de el Villar *in sylua responsor.cap.16. per totam*, Narbona *in 3.recop.ad legem 25.tit.41.lib.4 recop.* Chopinus *de priuilegijs rusticor.* Velasco *vbi suprà, tomo 3 q.13.*

h *Animalia.*] Videlicet boues aratorij, & alia rustica ad agriculturam destinata, quæ vlla ex causa ab executoribus in causam pignoris capi non possunt sub capitali pœna, ex constitutione Constantini, si credimus Breuiario Alarici *in l.1.C.Theodos.de pignorib.* aut sub arbitraria pœna, vt statuitur *in l.executores, C.quæ res pignori, l.3.tit.27.partit.3.l.43. tit.4. lib.3. recop.* nec ex partium conuentione pignori dari possunt, *l. pignorum 3. C. quæ res pignor. nouella 7. Iustin.* nec illata in prædio vrbano tacitè obligata censentur, *l.4. tit.13. part.5.* etsi alia bona deficiant, vt exprimitur, *in l.5. & 6. tit. 17. lib.5. recop.* ne instrumentis sublatis agricultura turbetur, & tributorum illatio retardetur, *d. l. executores, iuncta authent. executores, C. quæ res pignor.* explicant post classicos in his locis, & relatos ab Osualdo ad Donellum *lib.17. c.3 littera P*, Cuiacius *ad tit. C. quæ res pignori, & lib.4. obseruationum, c.20.* Gothofredus *in d.l.1. C.Theodos.* Donellus *de pignorib. cap.8.* Balduin. *eod.tract.c.12.* Gilbertus Regius *lib.2.enantiioph. cap.20.* Petrus Gregorius *lib.22. syntagm.cap.9. numer. 10.* Rodriguez *de execution.cap.5. numer.62.* Azeuedus *in l 7.tit.11. lib 4. recop.* Guttierrez *lib.4.pract. quæst. 12.num.10.* Collantes, Narbona, & Pichardus *vbi suprà*, Camillus Borellus, & plures ex practicis relatis à Velasco *quæst.16.numer.36.* Ob eandem rationem alia etiam specialiter sunt constituta in fauorem agricolarum, veluti ab eodem Constantino statutum legitur, vt ad vsum equorum cursualium, quos hodie *postas* dicimus, ne boues aratorij (addo & mulas) & cætera animalia aratoria, etiam deficientibus his, qui cursui publico destinati sunt, agricolis abstrahantur, *l.1.C.Theodos.de cursu pub. iuncta l.2. C. ne rusticani, lib.11.* notat Cuiacius *lib.4. obseruat.cap.20.* & apud Athenienses expressa lege cautum erat, ne etiam sacrificij causa boues mactarentur. Ælianus *variæ histor. lib 9. c.14.* ita ait: *Bouem aratorem, qui iugum trahit, vel cum aratro, vel cum plaustro, ne mactes; quoniam ille etiam agricola est, & humano generi laborum socius.* Ex eo, & alijs tradit Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.5 tit.2.* illucque respexit Ouidius *lib.4. Fastorum*, dum sic ait:

A boue succincti cultros remouete ministri;
Bos arat, ignauum sacrificate suem.

Et *lib.15. Metamor.* Festus Pomp. *verbo Panibus:* Illustrat Fornerius *lib.1. rerum quotid. cap.28.* Et apud Hebræos *Exodi cap.22.* & à Iustiniano in legibus Georgicis, rei rusticæ furta proprijs, & grauioribus pœnis punita fuisse, probat Petrus Gregorius *d.lib.37 cap.4.* & apud nos furta huiusmodi restituuntur, *con once doblado*, vt statutum est *in l.5.tit.17. lib.5. recop.* & occidentem bouem, pœna capitali puniri tradunt Marcus Varro *lib.2.c.5. A boue antiqui manus ita abstineri voluerunt, vt capitis sanxerunt pœnam in eos, qui illum occidissent.* Plinius *lib.9. natur.hist.c.45.* ibi: *Tantæ apud priores curæ, vt sit inter exempla damnatus à Populo Romano die dicta, qui occiderat bouem.* Quæ autem dicantur rustica animalia, exponunt Borellus *in summa, tit.32.n.444.* Collantes *d.lib.1. c.4.*

i *Nec quisquam.*] Hanc partem exponemus *in c.innouamus, de censibus.*

COMMENTARIVM.

9 *Conclusio refertur, & probatur.* IN hoc textu agitur de pace in bello priuato, iuxta tradita proximo commentario: sed iuxta commune m repetentium placitum ex hoc Concilij Lateranensis canone talis deducitur assertio: *Presbyteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, & rustici plena gaudent securitate tempore belli.* Probant Nicolaus Papa primus in epistola ad omnes Episcopos: *Tempore pacis, seu treugæ nulla nocumenta aratoribus, vel peregrinis inferantur.* Concilium Rom. sub Innocent.II. *canon.9.* Rhemense sub Eugenio III. *can.11. Præcipimus quoque, vt Presbyteri, clerici, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, euntes, & redeuntes, & in agricultura existentes, & animalia cum quibus arant, & oues omni tempore sint securi. Si quis autem hoc nostrum statutum violare præsumpserit, Episcopus, in cuius parochia fuerit, omni tepiditate seposita canonicam de ipso iustitiam faciat.* Referunt hunc canonem Baronius *tom.3. anno 1148.* Manrique *tomo 2. annal. Cisterc. in prædicto anno, cap.4. cap.reprehensibilis 23.quæst.8. c. si quis Romipetas, c. paternarum, 24.quæst.3* Concil. Lateran.1. sub Calixto II. *Paternarum traditionum exemplis commoniti pastoralis officij debitum persoluentes Ecclesias cum bonis suis, tam personis, quàm possessionibus, clericos videlicet, ac monachos, eorumque conuersos, aratores quoque cum suis nihilominus rebus, quas ferunt, tutos, & sine molestia esse statuimus.* Lateran. sub Alexand. *c.vlt.* Claromontanum sub vrbano II. apud Ordericum Vitalem *lib.9.* Lateran sub Paschali II. vbi post ipsum Concilium Guillelmus II. Episcopus Auxitanus, ita pacem ex mandato Sedis Apostolicæ publicauit: *Omni tempore perpetua pace, & securitate gaudebunt canonici, monachi, presbyteri, clerici, omnesque religiosæ personæ, conuersi, peregrini, mercatores, rustici, euntes, & redeuntes, & in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, domini cum socijs suis in omnibus, & omnes fœminæ, & omnes res religiosorum, & clericorum, vbicumque sint.* Refert Ciron. *in notis ad c. 1. hoc tit. in 5.compil.* Nec quisquam miretur eandem sanctionem ijsdem verbis toties repetitam; nam insolens non est, easdem constitutiones ijsdem propè verbis inculcatas reperire, vt apparet *ex l.1. de authoritate præstanda, l.nec tutores, C.de contrahenda stip l.ex conuentione 11. Cod de pactis, l.1. Cod. sine censu, vel reliquijs, l. si de vi 37. ff. de iudicijs, l.qui cœtu 5. §.1.ff. ad legem Iul. de vi pub. l. legem 10. Cod. de pactis conuentis.* Notauit Fornerius *lib.1. rerum quotid. cap.17.* Consonant de iure Regio lex 71 *tit.6.partit.1.* lex 1 *tit.24.ead.partit.* lex 4. *tit.16.part.2.* lex 2 *tit.24.lib.1.fori*, lex 1 *tit.9.lib.1. ord.* lex 1 *tit.12.lib.1. recop.* lex 41 *tit.6.lib.3.* lex 25 *tit. 13. lib.8.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Gregorius Lopez *in dictis legibus partit.* Didacus Perez *in d.l.ord.* Albericus Gentilis *lib.2.de iure belli, cap.22.* Grotius *eod.tract.lib.3.c.11.* Cironius *ad tit.de voto, in c. 1. hoc tit. in 5.compil.* Antonius August. *in epit.lib.18.tit.8.* Camerarius *hor.successiu.cent.1.c.5.* Bobadilla *lib.1.politicæ, c.13.nu.96* Velascus *de priuil.pauper.3. part quæst.13. & 15.* Cabreros *de metu lib.2.c.23.num.30.* P.Gregor. *lib. 18.syntagm.c.5.num.2.* Delbene *de immun.tomo 1.cap.2.dubit.7.*

Sed aduersus hanc assertionem ita insurgi valet. Aut hæc decisio procedit in securitate ab hostibus præstanda; & tunc certum est, à iure gentium (quod alij ius naturale secundarium appellant) prouenire, vt capti ab hostibus in bello iusto efficiantur capientium, nullo discrimine personarum adhibito, vtrum videlicet sint mercatores, an peregrini, an agricolæ, an personæ Deo dicatæ, *l.ex hoc 5.ff. de iustitia, & iure, l. hostes 24.ff. de verb. signific. l.3. §.1.ff.eod.tit. §.2. Institut. de iure person. §.si ab hostibus, Inst.quibus modis soluitur patria potestat.* vbi Institutarij, Vinius, Mancius, & alij, & post eos perdoctus D.Iosephus de Retes *lib.6.opusc.c.8.num.1.* Igitur clerici, & aliæ personæ enumeratæ in hoc canone, tempore belli non gaudent plena libertate. Similiter ex eodem iure prouenit, capta ab hostibus statim nostra fieri, *l.1.§.1.ff.de acq.possess.* Nec interest animalia sint, *l.2.§ 2.ff.de captiuis*, an bona immobilia, *l.1.§.insula, ff. de fluminibus, l. in agris 22.ff. de acquirend. rerum dominio, l.1.§.insula, ff. de flumin.* Donel. *lib.4. comment. cap.2.* subtilissimus noster primarius D.Melchior de Valentia *tom.1. illustr.tractat.2.cap.5.* Osualdus *lib.8. comment. Donelli, c.11. littera F*, Faber *lib.10. coniectur. c.11.* Connanus *lib.3. comment.c.3.* Ayala *de iure, & officijs belli, lib.1.c.5.num.88.* Grotius *lib.3. eod. tract.cap. 9.num.9.* Cuiac. *lib.26.obseruat.cap.2.* Menchaca *lib.1. illustr.cap.9.* Lessius *de iustit.lib.2.cap.4. & 5.* etiam loca religiosa, & Dijs dicata, *l.cùm loca 36.ff.de religios.* igitur animalia, & alia bona rusticorum, Presbyterorum, & similium, iure gentium capientium fiunt. Aut loquitur noster textus de securitate præstanda à proprijs, & tunc non rectè consulitur patriæ, si in eius commu ni periculo, quod tempore belli datur, in tranquillitate, & pace, ac securitate, etsi sint presbyteri, monachi, mercatores, aut rustici, degant, vt aiunt pulchrè ad rem Sidonius *lib. 3. epist. 9.* ibi: (videtur loqui cum patribus nostri Concilij) *Parum in commune consulitis, & cùm in concilio conuenitis, non tam cura est publicis mederi periculis, quàm priuatis studere fortunis.* Plinius *lib. 7. epist. 18.* Oper- 10 *Impugnatur prius assertio.*

Oportet priuatis vtilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multòque diligentiùs muneri suo consulere, quàm facultatibus. Latè illustrabimus Deo volente *in cap. 2. de immunitate Ecclesiar.* Ergo nec quoad patriam, nec quoad hostes iuri & rationi congruit, vt personæ & res in hoc textu enumeratæ tempore belli plena securitate lætentur.

11 Traditur ratio decidendi. Adhuc vt rationi, & omni iuri consona defensanda est præsens assertio, quæ potest interpretari vel de securitate ab hostibus præstanda, vel de immunitate à proprijs, & ipsa patria concedenda. Quoad securitatem ab hostibus præstandam, ratio decisionis ex eo prouenit; nam ius belli tantùm exercendum est in eos, qui arma sumunt. Liuius *lib. 28.* ibi: *Iure belli in armatos, pugnantesque vtendum est*. Iosephus *lib. 12. antiquitat. cap. 3.* ait: *Æquum esse, vt in pugna pœnas dent, qui arma ceperunt: insontibus non nocendum*. Igitur clerici, & aliæ personæ in hoc textu recensitæ, quæ ab exercitio armorum arcentur, *cap. fin. de cleric. coniug.* plena securitate gaudere debent, nec in eos iure belli irrui licet; quod obseruatum inuenio apud varias gentes. Philisthæi enim cùm contra Iudæos dimicabant, neutiquam nocebant collegio Prophetarum, vt legitur *lib. 1. Samuel. cap. 10. vers. 5. & 10. & c. 19. vers. 18.* & apud Ieremiam *cap. vlt. vers. 16.* legitur Nabizardum ducem Nabuchodonosor debellasse Regem Iuda, tantumque agricolas, & vinitores in pace reliquisse. De Cretensibus narrat Plutarchus, quod cùm bellis intestinis colliderentur, omni noxa in sacerdotes abstinuerunt. Seruius *ad Virgil. lib. 7. Æneidos*, ibi: *Nam eum defendebat ab illo, si non ætas, saltem religio sacerdotis*. De Græcis referunt Diodorus Siculus in exceptis Perresianis. Strabo *lib. 8.* narrat olim tota Græcia armis feruente, Eleos tanquam Ioui sacros, in alta pace vixisse. Gothos laudat Procopius *lib. 2. de bello Gothico*, quia Romam ingredientes sacerdotibus D. Petri, & Pauli pepercerant. Ob eandem rationem monachi, mercatores, & peregrini securitatem etiam obtinuerunt. De Indis etiam Diodorus Siculus *lib. 1. Bibliothec.* refert: *Ita in prælijs quidem hostes alij alios interficiunt; agricolas relinquunt intactos, tanquam in commune vtiles*. De Corinthijs, & Megarensibus refert Plutarchus, quod nemo agricolas vllo afficiebat malo; & Cyrus Rex Assyriorum apud Xenophontem *de Cyri instit. cap. 5.* aiebat, se paratum esse eos, qui agros colerent, illæsos, Indemnesque finere. De celebri illo Belisario duce refert Suidas *verbo Belisarius*, quod agricolis ita parcebat, vt eo duce nulli eorum vis illata fuerit, & de prouidentia, qua in agricultores vtebatur, hæc refert Procopius *lib. 3. de bello Gothico*: *Erga agricultores, agrestesque homines tanta hic indulgentia, ac prouidentia vtebatur, vt Belisario ductante exercitum nullam hi vim paterentur, sed insperatò potiùs opulenti, & diuites reddebantur, vt qui crebrò aduentantibus copijs maiori omnia in victum pretio venditarent. Segetes insuper, dum in agris maturescerent, diligentiùs tuebatur, ne fortè equorum greges eas deuorarent: arborumque maturos fructus, frugesque cæteras inuitis dominis suos attingere probibebat*. Rectè ergo PP. Concilij Lateranensis statuerunt, tempore belli plena securitate gaudere debere suprà relatas personas; nam eorum vita ab armorum strepitu aliena est, & iniustè ab hostibus læderentur; & sic arbores ipsæ frugiferæ cædi vetantur in bello, qui frugiferi plus quàm relatæ personæ considerari valent, vt argumentatur Bodinus *lib. 2. de Monolatr.*

12 Prosequitur eadem ratio. Si præsentem decisionem accipias (vt sentio, accipioque) de securitate præstanda à proprijs, magna cum ratione PP. in præsenti decreuerunt, personas suprà enumeratas tempore belli plena debere frui securitate; nam Presbyteri, clerici, monachi, peregrini immunes sunt à gabellis, indictionibus, & superindictionibus, vt Deo annuente latè dicemus *in cap. non minùs, cap. aduersus, de immunit. Ecclesiar.* igitur & à tributis, muneribusque militiæ occasione iniunctis debent esse immunes. Quoad mercatores etiam, & agricolas notum est, pluribus priuilegijs iuuari, vt referunt Renatus Chopinus *de priuilegijs rustic.* Straccha *de mercatura, p. 1. n. 38.* Collantes, & alij suprà in notis laudati; publicè enim interest esse in Repub. qui agros colant, & mercaturam exerceant. Vnde sinendi non sunt agriculturam deserere, & militiæ nomen dare. Cassiodorus *lib. 12. var. epist. 5.* *Arripiant ferrum, sed vnde agros excolant; sumant cuspides, boum stimulos, non furoris*. Quare tempore belli non solùm noua tributa imponi illis non debent, verùm & si qua antiqua vectigalia pendebant, soluere non tenentur. Mirè ad rem Cicero pro lege Manil. ibi: *Cùm hostium copiæ non longiùs absint, etiamsi irruptio nulla facta sit, tamen pecora relinquuntur, agriculturæ deseruntur, mercatorum nauigatio conquiescit; ita neque ex portu, nec ex decimis, neque ex scriptura vectigal conseruari potest*. Rectè ergo in nostro textu illis securitas conceditur belli tempore, vt sic sua exercitia non deserant, & Respublica magnoperè lædatur. Prosequitur Gentilis *d. lib. 2. de iure belli, cap.*

Nec tunc aduersatur dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, captos in bello iusto seruos fieri capientium, & ab hostibus capta statim iure gentium nostra fieri, ex iuribus suprà adductis, cum quibus in hac parte obseruandi sunt textus *in l. si pactionem 44. §. 2. ff. de bonis libertorum, l. penult. §. vlt. ff. de donation.* iuncto Fornerio *lib. 4. rerum quotidian. c. 12. l. seruus 16. ff. de interrogation.* iuncto Præceptore D. Iosepho de Retes *lib. 6. opusc. cap. 10. n. 7. l. 1. Cod. de re militari, lib. 12.* adhibito ipso *d. lib. 6. cap. 5. n 8. l. si cùm quis 41. §. vlt. ff. de furtis, l. 4. ff. de sepulchro violato, l. vlt. ff. de legat.* iuncto ipso D. Iosepho de Retes *d. lib. 6. c. 1. n. 8. l. 1. Cod. de gladiatoribus, lib. 11. l. Diuus 31. ff. de iure fisci*, iuncto Osualdo *ad Donel. lib. 4. c. 21. littera E, l. Lucius 11. ff. de euiction.* iunctis Amaya *lib. 1. obseru. c. 1.* & *ad l. vnde, Cod. de fundis limitropbis*, Merillo *lib. 1. obseruat. c. 6. l. si fundus 33. ff. locati*, iuncto Merillo *lib. 1. variatium ex Cuiac. c. 26* & *d. lib. 2. obseru. c. 6. l. item 15. §. item si fortè, ff. de R. V.* iunctis Amaya *vbi suprà*, Emanuele Suarez *lib. 1. obseru. c. 2.* Hunnio *ad Treutlerum, vol. 1. disp. 6. q. 8. l. item 22. §. fin. ff. famil. ercisc. l. 1. §. si pater 12. ff. ad Syllanian.* iuncto Santaloria *interpret. 11. l. iusto 44. §. etsi possessionis, ff. de vsucapionib.* iuncto Pinello *lib. 2. selectar. c. 3. num. 39.* illud tamen procedit, cùm bellum geritur inter infideles, non verò si inter christianos; nam tunc nulla seruitus inter eos datur: quare licèt rustici, mercatores, aut peregrini ab hostibus capiantur, serui non fiunt: res verò eorum capientibus non acquiruntur, quia plenam securitatem ex hoc textu, & similibus obtinent. Nec alia pars dubitandi rationis aduersatur; nam in ea adducta procedunt, cùm ob priuatam causam publica negligitur; non verò cùm ob publicam alia æquè publica, & forsan maior insuper habetur, vt in nostro textu, in quo ratio religionis in clericis, & monachis; ratio publicæ vtilitatis in rusticis, & mercatoribus facit, vt illis concedatur tempore belli plena securitas. 13 Dissoluitur dubitandi ratio.

Sed superiori assertioni opponitur textus *in cap. peruenit, de immunit. Ecclesiar.* vbi proponitur, tempore belli teneri omnes indistinctè ad custodiam murorum ciuitatis, siue clerici, siue monachi sint: igitur tempore belli prædictæ personæ non gaudent plena securitate. Pro huius difficultatis expositione sciendum est, quod licèt verum sit, ecclesiasticas personas tempore belli plena securitate gaudere, nec teneri ad omnia realia, & personalia; tamen cùm adest necessitas, & bonum commune versatur, poterunt compelli militantibus adesse, & vigilare, ac custodire ipsam ciuitatem obsessam; quia tunc obsidionis tempore imminet commune periculum, vt docent Menchaca *lib. 1. vsufreq. c. 6.* Auiles *in capitulis Prætorum, verb. Den orden*, Diana *tom. 1. tract. 2. resol. 76.* Gibalinus *de irregular. c. 4. fol. 255.* Germonius *lib. 3. sacror. c. 12. num. 22.* Delbene *de immunit. tom. 2. c. 9. dubit. 2.* quo casu accipiendus est textus *in d. cap. peruenit*, vt in eius commentario latè dicemus. 14 Exponitur cap. peruenit, de immunit. eccles.

TITVLVS XXXV.

De Pactis.

CAPVT I.

Ex Concilio a Carthaginensi.

ANtigonius Episcopus *b* Maduren. *c* dixit: Grauem iniuriam patior, & credo dolere Sanctitatem vestram contumeliam meam, & computare communem iniuriam. Optantius cùm se repręsentaret, pactum mecum habuit, & diuisimus plebes. Manuscriptiones nostrę tenentur *d* epitacia. Contra hoc pactum circuit plebes mihi attributas, & vsurpat populos, vt illum patrem, me vitricum nominent. Gratus Episcopus dixit: Factum hoc dolendum est, vt in se alliciat populorum imperitorum animas, contra disciplinam, & contra euangelicam traditionem, contra pacis placita. Nam si ibi id posse contingere arbitraretur, nunquam profectò in fratrem aliquis deliquisset. Vnde aut in ita pacta suam obtineant firmitatem, *e* aut *f* conuentus, si se non cohibuerit, ecclesiasticam sentiat disciplinam. Vniuersi dixerunt: Pax seruetur, pacta custodiantur.

NOTÆ.

a CArthaginensi.] Vulgò legitur *Africano*, sed non rectè; legendum enim est *Carthaginensi*, *can.* 12.
1 vt notauit Ant. Aug. *in notis ad c.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* Cōcilium hoc Carthaginense primum appellatum, nō quia alia anteà celebrata non fuissent in Prouincia Carthaginensi, sed quia alijs deperditis, illorum quæ extarent, hoc primum, antiquissimumq; erat celebratum fuit Carthagine sub Iulio Primo Pontif. anno 348. in eo schismaticis Episcopis deturbatis, & populis ad Catholicæ Ecclesiæ vnitatem compaginatis, Gratus Episcopus Carthaginensis varia partibus proposuit circa vnitatem, & pacem Ecclesiæ. In eo fuerunt quatuordecim Canones sanciti, quorum duodecimus refertur in præsenti, & in prima collectione, *sub hoc tit. capite* 1. *& tom.* 1. *Conciliorum*. Referunt huius Concilij historiam Baronius *tom* 3. *anno* 348. Coriolanus *in Breuiario, eod. anno*.

2 b *Maduren.*] In alijs codicibus legitur *Matirensis*, In alijs *Marcinensis*; sed credo legendum esse *Marsulensis*. Marsula enim Ecclesia est in prouincia Proconsulari Africæ. Legi etiam potest *Madaurensis*, quia Madaurus ciuitas etiam est in eadem prouincia, vt tradit Carolus à sancto Paulo *in chronogr. sacr.*

c *Dixit*.] Eadem forma actorum in consistorio
3 Imperatorum legitur *in l.* 5. *&* 8. *Cod. Theodos. de fide instrument. l. proximè, ff. de his, quæ in testament. l. penultim. de authoritat. tut. l.* 1. *Cod. de veteranis, lib.* 12. *l. creditor, ff. ad legem Iul. de vi priu. l. extat, ff. de eo, quod metus, l.* 1. *Cod. de sentent. passis, l.* 2. *Cod. de excusation. mun. lib.* 10. quod notarunt Pancirol. *lib.* 1. *variar. capitul.* 38. Gutherus *de officijs domus, lib.* 1. *capitul.* 24. Vallesius *in notis ad Marcell. pag.* 171. facit lex *nec honore, C. de Episcop. & Cleric.*

d *Epitacia*.] Antonius Augustin. *in notis ad hunc*
4 *text.* legit *Pittacia*. Pittacium autem, siue Pyctacium, est panni frustulum; & per similitudinem frustulum aliquod membranaceum, aut chartaceum, vbi aliquid scribitur. Zacharias Pontifex *epist.* 142. *ad Bonifacium*; ibi: *Continebant enim capitula in pyctacio ab eis proposito*. Strabo *in fin. rerum Vuetinselium*, ibi: *Emendare dignamini quidquid in hoc pyctacio censura vestra aptum deliberabit*. Lampridius *in vita Alexandri Seueri*. Vnde inter munera Ecclesiæ Constantinopolit. à Curopulate recensetur Protonotarius, cuius munus ita describit: *Protonotarius ostium est, & aditus ad Exocatacelos, præestque pittacijs conficiendis*. In quem locum notauit Grethserus *capitul.* 6. ex alijs docent Rosuueidus *in Onomastico, ad vitas PP. verbo Pyctacium*. Gaspar Barthius *lib.* 12. *aduersarior. capitul.* 1. pyctacium dictum est à verbo Græco πύθχειν, cuius reperitur mentio *in capitul. si quis Papa, 79. distinct. capitul. pyctacium, 30. quæstion.* 3. *l. susceptorum* 10. *l. actuarij* 16. *Cod. Theodos. de erogation. militar. annon l. expleto* 16. *Cod. Iustin. eodem titul. l. parere, Cod. de sentent. ex periculo*: & instrumentum, in quo recensebantur species annonariæ militibus erogandæ, dicitur pyctacium *in l.* 11. *Cod. Theodos. de erogat. milit. annon. l.* 13. *&* 16. *eodem, l.* 29. *Cod. de petit. & vltrò datis*.

e *Aut.*] Hæc alternatiua non supponit, pactum non esse obseruandum, sed tantùm comminationem continet, vt si pacta non custodiantur, ad eorum obseruationem à iudice compellantur, vt iam notauit Lęlius Mancinus *lib.* 1. *genial. c.* 60. 5

f *Conuentus*.] Etsi in finibus statuendis diœcesibus in omnibus prouincijs Legislatores ecclesiastici curauerint certos limites statuere; tamen plerumque candem partitionem Episcopi conuentionibus firmabant, vt ex hoc textu notat Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monacho, c.* 70. 6

COMMENTARIVM.

EX hoc textu, præcipuè ex illis verbis: *Pax seruetur, pacta custodiantur*; deducunt communiter Interpretes, *ex pacto nudo iure Canonico actionem dari, & ipsam nudam conuentionem non solùm exceptionem, verùm & efficacem actionem producere*. Ita docent Baldus, Butrius, Hostiensis, Zabarella *in præsenti*, Antonius Gomez *lib.* 2. *variar. c.* 9. *numer.* 2. Madera *animaduers. c.* 9. Azeuedus *in l.* 2. *tit.* 16. *lib.* 5. *recopilat.* Gregorius Lopez *in l.* 3. *verb. Qualquier, tit.* 16. *c.* 5. Gutierrez *de iurament. part.* 1. *c.* 34. plures alij relati à Cenedo *collectan.* 31 *ad Decretales, num.* 5. Didacus Perez *in l.* 3. *tit.* 8. *lib.* 3. *ordinam.* Bocerus *tit.* 1. *class.* 2. *disputat.* 1. Socinus *regul.* 8. Canisius *in præsenti*, Cironius *ad hunc tit.* Arnold. Vinius *de pactis, c.* 7. Cabreros *lib.* 2. *de metu, c.* 11. *n.* 21. Besoldus *in delibat. iuris, & lib.* 2. *Pandect. tit. de pactis*, Castillo *de alimentis, c.* 22 Ioannes Paulus Nellus *in additionibus ad ipsum, c.* 17. Pro quorum communi sententia primò facit textus præsens in illis verbis: *Conuentus pacta custodiantur*. Vbi generaliter iubetur, conuentiones, & pacta custodiri. Secundò facit textus *in c. qualiter* 3. *hoc tit.* in illis verbis: *Studiosè agendum est, vt ea, quæ promittuntur, opere compleantur*. Igitur nuda etiam promissio adimplenda est. Tertiò facit ea consideratio, nam ius nostrum canonicum inter simplicem loquelam, & iuramentum nullum agnoscit discrimen, *c. iuramenti* 12. 22. *quæstion.* 5. *c. peruenit*,

8 Ex pacto nudo, an detur actio.

uenit, de fideiussor. Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 13.* sed ex pacto nudo, iuramento accedente, nascitur actio, *c. cùm contingat 28. de iureiurand. c. licèt, eod. tit. in 6. c. quamuis, de pactis, eod. lib.* Guttierez *vbi suprà*, Barbosa *lib. 3. vot. 76.* igitur & ex pacto nudo nascitur actio. Quartò fulcitur hæc *sententia ex c. 1. de iudicijs*, vbi Quodvultdeus ob nudam promissionem comparendi in iudicio cogitur comparere: igitur quia iure canonico pactum nudum efficax est ad producendam actionem. Quintò firmatur dicta sententia, quia ius canonicum semper æquum, & bonum amplectitur, *cap. dilecti, de iudicijs*: sed nihil æquitati magis consentaneum est, quàm pacta seruari, *l. 1. ff. de pactis, l. 1. ff. de constitut. pecun.* & graue peccatum est fidem fallere; siquidem, vt ait Quintilianus *lib. 2 institut. c. 29. Supremum rerum humanarum vinculum est.* Vnde ius canonicum, quod principaliter respicit forum animæ, & iustitiam internam, *c. nouit 13. de iudicijs, c. fin. de præscript.* debet pacta etiam nuda efficaciter approbare: igitur pactum etiam nudum iure canonico actionem producit. Adstruitur sextò ex textu *in cap. 1. de probat.* vbi pacta nuda inita inter Imperatorem, & Regem Gothorum, obseruari iubentur à Gregorio Magno: igitur quia pactum nudum iure Pontificio efficax est, & producit actionem. Tandem idem suadetur *ex c. ex rescripto, de iureiur. c. cùm inter R. de electione, c. quicunque 66. 12 q 2. c. quia Ioannes 12 q. 5. c. indicante, de testamentis*, qui expenduntur pro dicta sententia à suis sectatoribus.

8 *Negatiua sententia probatur.* Sed hac communi sententia reiecta melioris notæ Interpretes docuerunt iamdiu, ex pacto nudo, nec iure ciuili, nec canonico actionem oriri: ita tenuerunt Connanus *lib. 5. comment. c. 3. num. 5.* Couar. *in c. quamuis pactum, 2. part. §. 4 nu 12.* Morla *in empor. part. 1 tit. 3. quæstio 2.* Germonius *lib. 1. animaduers. cap. 4.* Mendoza *de pactis, quæst. 9.* Boetius Epon. *lib. 1. de iure sacro, num. 109.* Fachineus *lib. 7. controuers. cap. 100.* Cuiacius *in cap. 2. de sponsal.* Faber *in l. ait Prætor, §. seruabo, ff. de pactis*, Alciatus *lib. 5. paradoxor. c. 3.* Osualdus *ad Donel. lib. 12. comment. c. 9. littera A*, Ferretus *in l iuris gentium, §. igitur nulla, ff. de pactis*, Faber *in d. l. 7. §. ait Prætor*, Pacius *in d. l 7. §. sed cùm nulla.* Pro quorum sententia sequentia faciunt. Primò, nam si ex pacto nudo actio efficax iure canonico competeret, iudicis officium ad pacti obseruantiam non esset necessarium, *l. qui per collusionem 49 §. 1. ff. de action. empti*: sed vt pactum nudum obseruetur iure canonico, officium iudicis competit, *c. fin. de foro competenti, lib. 6.* igitur quia ex ipso pacto non nascitur efficax actio. Deinceps, nam à iure ciuili non est recedendum, nisi adsit expressa decisio canonica contrarium statuens, *c. 1. & 2 de noui operis nunciatione*; cùm correctio facilè admittenda non sit, *c. cùm expediat, de electione lib. 6.* sed in iure nostro neutiquam reperitur expresse pactum nudum actionem producere, non obstante iuris ciuilis dispositione: igitur iuri ciuili, quo inspecto ex pacto nudo non nascitur, standum est, præcipuè cùm actiones à iure ciuili proficiscantur, *l. 2. §. deinde, ff. de origin. iuris*, Institutarij *in rubrica de Actionibus.* Rursus, nam si ex pacto nudo oriretur actio, remedium extraordinarium non esset, vt pactum obseruaretur. Sed ad pacti nudi obseruantiam denunciatione euangelica, quæ est remedium extraordinarium, vtimur, *ex c. nouit, de iudicijs*: igitur quia ex pacto nudo actio non nascitur. Facit etiam textus *in c. si cautio 4 de fide instrumen.* qui videtur transcriptus *ex l. cùm de indebito 25. §. vlt. de prob.* vbi instrumentum factum sine expressione causæ non nocet debitori, nisi creditor debitorem prouocauerit: igitur quia ex nuda voluntate efficax actio non nascitur. Facit etiam iuris canonici scopus, qui eò tendit, vt peccata inhibeat, & homines ad vitam perducat spiritualem, *c. fin. de præscript.* sed peccatum perfidiæ committit, qui placita non seruat. D. Thomas *secunda secundæ, q. 110. art. 3.* Ergo, &c.

9 *Pacti etymon.* In hoc Interpretum dissidio, vt præsentis canonis verum sensum percipiamus, sciendum est pactum (omisso Accursio *in l. 1. §. 1. ff. hoc tit. verb. Pactum*, qui existimauit pactum dictum fuisse à percussione palmarum, motus tum *ex l. 1. ff. de censib.* vbi fœdus pacti dicitur: tum ex eo, quod passim obtinuit, vt videlicet, qui pascicerentur, mutuò sibi, veluti in symbolum datæ fidei, porrigerent manus: vnde in antiquis nummis in pacis symbolum videntur duæ manus coniunctæ, & inter illas Mercurij caducæum, vt obseruat Orosius *in d. l. 1. §. 1.*) esse ita appellatum à pactione; vnde etiam pacis nomen originem ducit. Vlpianus *in l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* Cui consentiunt Festus Pompeius *verbo Pax*, Cassiodor *in Psalmo 121.* iuxta veriorem lectionem, quam retinet Sauarus *ad Sidon. lib. 9. ep 5.* Isidorus *lib. 8. orig. c. 1.* licèt alij existiment, pactum non à pactione, sed à pace dictum fuisse, moti authoritate Isidori relata *in c. pactum 11. de V. S.* Ita docuerunt Connanus *lib. 5 comment. cap. 1. numer. 8.* Orosius *vbi proximè*, Charondas *lib. 1. verisim. cap. 4.* Alij, quos refert, & sequitur Mendoza *de pactis, lib. 1. cap. 7. num. 1.* qui rectè sentiunt, Vlpianum tam pacti, quàm pacis etymon non ex Grammaticorum regulis, sed ex Stoicorum more relato à D. Isidoro *lib. 10. etymol. in princ.* deduxisse, pactum & pacem à pactione ducunt, quia pactio antecedit pactum, & pacem; est enim nomen quod propriè dicitur, cùm fit; pactum autem, & pax postquam est factum: quem morem sequutus fuit ipse Vlpian. in tradenda iustitiæ etymologia *in l. 1. ff. de iustitia*, vbi notarunt Concius *lib. 2. lection. c. 6.* Iulius Pacius *in d. l. 1. §. 1.* Sed si verum amamus, apud Romanos pactum, pax, & pactio à verbo antiquo *paco*, originem ducunt, quod idem valebat, ac paciscor, à quo olim non pactionem, sed pacionem dicebant antiqui. Festus verbo *Pax: & in ll. XII. Tabul.* legebatur: *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto*; vt ex Festo *verb. Talionis*, & Gellio *lib. 20. noctium, c. 20.* restituit Gothofredus *in quatuor fontibus, tab. 7.* & notarunt Reuard. *ad ll. 12. Tabul. c. 25.* Antonius August. *ad easd. ll. c. 33* Balduin. *simil. tract. c 61.* vel potiùs, vt vult Connan. *d. num. 8.* pactum, & pactio originem ducunt à verbo pago, iuxta Ciceron. *in 2. ad Herennium. Ex pacto ius, & si quid inter se pepigerunt.* Et *in 12. Tabulis*, ex ipsius testimonio, *Rem vbi pagunt, oratione pagunt.* Quę verba rectiùs restituit Gothofredus suprà *in not. ad tabul. 1.* ita: *Rem vti pacunto, rato pacunto.*

Secundò sciendum est, quod iuxta Vlpian. *in l. 3. ff. de pollicit.* pactum est duorum consensus, atque conuentio. 10 *Pacti definitio.* Consentit ipse *in l. 1. §. 2. ff. hoc tit.* dum ait: *Pactio est duorum, pluriumve in idem placitum consensus.* Adstipulantur Isidorus *in d. c. pactum*, Cicero *lib. 2. de inuention.* Exponunt Morla, Mendoza, Butigela, & Arnoldus Vinius *de pactis, cap. 1.* Hothoman. *de pactis, cap. 1.* Treutler. *selectar. disputat. thesi 1. volum. 1. disputat. 6* Cuiac. Duarenus, & Anton. Faber *ad tit. ff. de pactis*, Hunnius, & Bachouius *ad Treutl. vbi suprà*, Fornerius *lib. 5. rer. quotid. c. 14.* Qua diffinitione genericè sumpta comprehenduntur omnes contractus, conuentionesve; siquidem nullus est contractus à iure approbatus, qui non contineat duorum consensum, *l. si me 33. ff. de reb. cred. l. 1. § si stipulanti, ff. de V. O.* Vnde pactum, prout genus est, aliquando accipitur pro contractu: sic societas pactum dicitur *in l. duo 71. ff. pro socio.* Et pactum arrhale *in l. 3. C. de action. empti*, pro contractu arrhali, vel arrhabonico. Et *in l. contractus, C. de fide instrum.* pactus dicitur, qui emptionem verè contraxit: & *in l. si vnus 27. §. pactus 2. ff. hoc tit.* pactum asseritur proficere ad nouum contractum, hoc est pactum nouum contractum fieri; quo modo, & pactorum appellatione contractus intelliguntur *in l. traditionibus, C. hoc tit. & l. omnium 3. ff. de vsufruct.* & pactum pro omni contractu, siue conuentione accepisse videtur Cicero *in partit. circa fin. Scriptorum*, ait, *priuatum aliud est, publicum aliud: publicum lex, senatusconsultum, fœdus: priuatum tabulæ, pactum, conuentum, stipulatio.* Et author Rhetor. ad Herennium, *lib. 2. Ex pacto ius venit, si quid inter se pepigerunt, si quid inter aliquos conuenit.* Consentitque Reuardus *lib. 2. var. c. 1.* Cuiacius sibi contrarius *lib. 11. obs. c. 17.* Carondas *d. lib. 1. verisi. c. 4.* Donel. id exactè disputans contra Duarenum *in rubr. C. hoc tit. à n. 3.* Connanus, & Morla *vbi suprà*, Arnold. Vinius *d. tract. de pactis, cap. 1. num. 6.* ac profectò etiam *in d. l. 1. §. 2. hoc tit.* fuisse Vlpiani mentem, vt pactum genericè acceptum definiret, suadetur ex subiecta ab eodem Vlpiano conuentionum diuisione *in d. l. 1. §. 1. l. conuentionum 5. & l. legitima 6. cum sequenti, ff. hoc tit.* Si autem in specie accipiatur pactum, tantùm continet eam conuentionem, quæ adhuc nomen sortita non est: quod vt Doctores exponant, pacta diuidunt inter nuda & (conficto vocabulo à barbaris) vestita, à quibus libenter quærerem, cur similiter voluntatem, & alia non diuiserunt inter nuda, & vestita; siquidem nudæ voluntа-

luntatis mentio fit *in l. 1. ff. de testam.milit. l. rem legatam 28. ff de adimend.legatis*; nudi consensus *in l. quod certum, ff. locati*; nudæ proprietatis *in l. videamus 1. ff. de vsuris*; nudi vsus *in l. 1. ff. de vsu, & habit.* nudæ possessionis *in l. stipulatio, §. si quis, de V. O.* nudæ indulgentiæ *in l. 1. ff. vnde cognati*; quibus nihil absurdius dici notarunt Duaren *in d. l. iuris gentium, §. igitur, ff. de pactis*, Coraslius *lib. 1. miscel. c. 1.* Quare commodior diuisio est, quæ pacta diuidit inter legitima, & nuda. Legitima sunt, quę à iure ciuili approbata inueniuntur, & causam producendæ obligationis habent, & nomen, vt emptio, locatio, & similia, quæ recensere nimis otiosum est. Nuda verò pacta sunt, quę tantùm stant in puris terminis conuentionis, nec habent in se negotium aliquod, vt definit Vlpian. *in l solent, ff. de præscriptis, d. l. iuris gentium, §. sed cùm nulla*. Quibus nulla subest causa præter conuentionem (iuxta veriorem lectionem,) præsidio legis destituta, quæ placiti fine stant, *l si lib. 27. C. locati*; per metaphoram nuda dicta, quia simplicia, & sine iuribus sunt: quo modo Iuuenalis nudam senectutem dixit *satyra 7.*

Tepsichorem odit facunda, & nuda senectus.

Et Horatius veritatem nudam pro simplici.

Incorrupta fides, nudaque veritas.

Pacta enim nuda consensu dicuntur: quo in vsu iuris accipitur nudus consensus, nuda proprietas, nudus vsus, nuda cogitatio, *l. 1. ff. de rer. permut. l. filius, §. Diui, ff. de legatis 1. l. 2. ff. quibus modis vsusfruct. l. nuda, ff. de donation. l. 3. ff. de adimendis, l. 1. §. hanc, ff. depositi, l. 1. ff. de vsu, & habit. l. præsenti, C de his, qui ad Ecclesiam*: igitur nudum pactum illud dicitur, quod nec in proprium nomen contractus transit, nec ei accedit aliqua causa. Duæ itaque notæ sunt, quibus nuda pactio distinguitur ab alijs conuentionibus, quæ actionem pariunt. Prima est, quia in suo generali nomine conuentionis stat, neque transit in proprium nomen certi contractus, sicut emptio, & similes conuentiones nominatæ. Secunda nota est, quia causam nullam habet præter conuentionem: hoc est, confirmata non est datione, aut facto vnius ex paciscentibus, vt actionem perducat, sicut euenit in conuentionibus innominatis post implementum: proponunt & exponunt post Bartolum, Fulgosium, & Cuiacium *in d. l. iuris gentium*, idem *lib 2 obseruat. c. 15.* Donellus *lib. 12. comment. c. 9* Brissonius *de V. S. verb. Nuda pactio*, Mantua *de tacitis lib. 1. tit. 6. num. 1.* Madera *animadu. c. 9.* Vinius *de pactis, c. 5. & 6.* plerumque dicitur pactum conuentum, *l. si vnus 27. §. pactus 2 §. pacta 4. l. contra 28. ff. hoc tit. l. 4. ff. de pignorib. l. pacta 42. ff. de contrah. empt.* & alijs congestis à Brissonio *verb. Pactum*. Vnde refellitur Mendoza *lib 3 de pactis, c. 11. numer. 4.* qui existimat, numquam in iure pactum conuentum accipi pro nudo pacto, sed pro conuentione contractui adiecta, cui consentit Pancirol. *lib. 2. variar. c. 17.* Nudæ autem pactionis nomen ex re ipsa natum est; quoniam simplex, & nuda conuentio est merum placitum, causa, & nomine nudum: quemadmodum alibi emptiones, & pignora nudo consensu contrahi dicuntur, hoc est, consensu solo, *l 1 § item emptio, ff. de rer. permut. l. prout 80. de solut. l. 1. ff. de pignorat. action.* Notant, & exemplis illustrant post Duarenum, Eguinarium, & Pacium *in d. l. iuris gentium 7.* Corras. *lib 1. miscel. c. 1.* Hothomanus *disput. de pactis, c. 1 num. 6* Moria *lib. 3. de pactis, tit. 21.* Merillus *lib. 1. ex Cuiac. c. 9* Petrus Gregor. *lib. 21. syntagm. c. 6.* Marcus Aurel. Galban. *de vsufruct. c. 16.* aliquando tamen latè pactum nudum accipitur pro contractu, vt *in l. traditionibus 20. C. de pactis*, exposuerunt Donel & Giphanius, Brissonius *de V S. verbo Pactum nudum*, Pacius *in d. l 7. §. Sed cùm nulla.*

Certum est, pactum nudum, prout expositum manet, iure ciuili nullam actionem producere, id est, ineffi-
11 *Pactum nudum non producit actionem.* cax est ad agendum, *d. l. iuris gentium 7. §. sed cùm nulla, l. diuisionis 45. ff. de pactis, l. legem 10. l. in bonæ fidei 13. Cod. de pactis, l. nuda, Cod de contrah. stipulat. l. si tibi 27. Cod. locati, l. diuisionem 15. Cod. fam. ercifcund. l. solent 15. ff. præscript. verb. l. 1. ff de rer. permut. l. ex placito, Cod. eod. tit. l. quod si locus 11. ff. de religios. l. 1. Cod. de pactis conuentis, l. 2. Cod. de except. nouel 12. Leonis*, Paulus *lib. 2. sentent. tit. 14. in fine*, latè docent Morla, Mendoza, Madera, Vinius, & Galban. *vbi suprà*, Bronchorst. *centur. 1. assert. 39.* Parlador. *lib. 2. rer. quotid. c. 3. num. 7.* Donellus *lib. 19. commen. c. 2* vbi Osuald. *littera A*, Duarenus *ad titulum de pactis, in l. 1.* Cuiac. *lib. 3. quæst. Pauli, in l. lecta 40. ff. de reb. credit. & lib. 10. quæst. Papin. in l. pacta, ff. de contrah empt. & lib. 11. quæst. Pap. in l. in omnibus 41. ff. de iudicijs*: pulchrè, & hinc explicandus Seneca *lib. 5. de beneficijs, c. 21.* ibi: *Quæ lex ad id præstandum nos, quod promittimus, obligat? Nulla. Querar tamen cum eo, & fidem datam, nec seruatam indignabor.* Non est exaudiendus Seneca, cùm dicit nullam legem obligare nos ad obseruantiam pactorum, de nullo iure, etiam naturali; sed de nulla lege ciuili Romanorum, secundùm quos pacta conuenta, si nuda erant, ex parte debitoris proficiebant ad excipiendum, ex parte verò actoris non producebant actionem, nec efficaciter obligatoria fuerunt; & in hoc sensu à Prætore custodiebantur, vt dicitur *in d. l. 7. §. ait Prætor*; recesserunt enim Romani in hac parte à iuris naturalis vinculo, non illud improbantes, sed non approbantes; & relinquentes in sua naturali vi, negatiuè se habendo, non tribuendo eis efficaciam ciuilem, vt docent Fortunius Garzia *in lege 1. ff de pactis, fol. 66.* Madera *lib. 2 animadu. c. 10.* Mendoza *de pactis, lib. 3. epist. 9. num. 5* Connanus *lib. 1. comment c. 6 num. 12.* Sed in ratione huius principij assignanda anxiè laborant Interpretes; frequentiori tamen calculo ea recipitur, videlicet, ideò ex pacto nudo actionem non oriri, quia qui paciscitur in nudo pacto, creditur ex animo non deliberato, & magis ioci, & iactantiæ causa, quàm voluntate se obligandi promittere, argumento textus *in l. sciendum 19. §. ea autem, ff. de ædilit. edict.* Sed ea refellitur à Morla *d. quæst. 1. de pactis*. Quare ea omissa, vera ratio est, quia noluerunt Legislatores, vt tot essent causæ obligandi, ne aliàs nimia facilitate homines temerè obligarentur, atque dum effuso sermone se iactant, in sui promptum periculum inciderent; si enim ex omnibus conuentionibus iure, & iudicio agere liceret, nullus esset finis, aut modus controuersiarum, & litium, cùm infinitæ sint pactiones, & promissiones, quæ inter homines fiunt: incommodum enim, & graue nimis, veteres existimarunt Reipublicæ futurum, si patrimonia Romanorum, quibus in bello, & pace Respublica sustentabatur, passim sine causa pactionibus minuerentur, atque omnes ciues facilè litibus implicarentur; nihil enim perniciosius Reipublicæ, quàm copiosa litium seges, vt dicemus *in c. finem, de dolo, & contum.* Quam rationem illustrant Duarenus *de pactis c. 1. & lib. 2. disputat. c. 8.* Cuiac. *lib. 10. obseruat. c. 30. & lib. 20. c. 14.* idem, & Donel. *in l. 10. C. de pactis*, Forcatul. *in necioman. dial 69. & 97.* Treutlerus *d. disput. 6. thes. 1.* Petrus Gregor. *d. lib. 21. syntagm. c. 6.* Corras. *lib. 1. miscel. c. 1.* Pichardus *in §. actionum, quæst. 27. de actionib.* Faber *in l. 1 ff. hoc titul.* Duarenus *in d. l. 1. & ff. hoc tit.* alij congesti ab Osualdo *lib. 12. Donel. c. 9. littera E.*

Sunt tamen aliqui casus, in quibus ex conuentione, 12 *Exceptio a predicta regula.*
seu pacto nudo actio nascitur. Primus est in pactis legitimis, quæ scilicet cum sui natura nuda essent, & inefficacia, quia causa, & nomine carebant, postea lege speciali, aut SC. confirmata sunt, vt actionem producerent, *l. legitima 6. ff. de pactis*; quorum exempla varia refert Mendoza *lib. 2. de pactis, c. 20.* sed vt alia omittam, primum reperitur iure veteri in conuentione de futuro matrimonio, siue sponsalibus; quæ quamuis olim per stipulationem celebrari moris esset, postea tamen adeò legibus firmata fuerunt, vt etiam nuda promissione futurarum nuptiarum promissor efficaciter obligaretur, *l. 2. 3. & 4. ff. de sponsalibus.* Illustrant Cuiac. *ad tit. Cod. de sponsal.* Antonius Hothomanus *de ritu nuptiar. in princ.* Franciscus Hothomanus *de sponsalibus, c. 1.* Duarenus *eod. tract. c. 1. & 2.* Aliud exemplum extat *in l. quamuis 8. §. si cùm essent 14. ff. ad Velleian.* iunctis Mendoza *d. c. 10. numer. 8.* Cuiac. *tractat. 4. ad African. in l. tutor 19. ff. ad Velleian, & lib. 26. obseruat. cap. 27.* Hothomanus *lib. 5. obseruat. cap. 23.* Prætor etiam pactum de tradendo pignore fouet data actione honoraria, *l. si tibi 17. § de pignore, ff. de pact. iuncta l. maior 13. Cod. de pignor.* quamuis alioquin pignus non contrahitur nisi traditione rei, *l. 1. ff. de O. & A. §. creditor, Institut. quibus modis re contrahitur obligat.* item pollicitatio facta reipublicæ ad honorem, obligatoria est, *l. 1. & 3. ff. de pollicit.* vel ex pollicitatione opus cœptum est, consummari debet, vt ibidem dicitur. Iustinianus etiam *in l. si quis argentum 35. C. de donationibus*, pactum, vel promissionem nudam de donando, data actione confirma-

firmauit. Alios casus referunt authores *in l. legitima*, *C. de pactis*. Quare Imperator *in l. nuda*, *Cod. de contrahenda stipulat.* expressè docuit, non semper iura permittere Romanorũ, vt ex nulla pollicitatione quis conueniatur: ergo aliquando permiserunt, vt post Accursium obseruauit Cuiac. *lib. 19. obseruat. cap. 32* etsi verba illa *non semper*, insipidè Triboniano assignet Giphanius *in d. l. 5.* Sunt etiam iure nouo legitimi pacti exempla. Primum *in l. ad exactionem*, *Cod. de dotis promiss.* iuncto Fabro *lib. 12. coniect. cap. 15.* Secundum *in l. etiam*, *ff. de vsuris*. Alia exceptio est, si pactum fuerit appositum in continenti in aliquo contractu; quia tunc habetur tanquam pars ipsius contractus, *d. l. iuris gentium 7. §. quinimmò*, *ff. de pactis*: quo modo intelliguntur textus *in l. fundi 29. ff. de contrahend. emptione*, *l. 4. §. vlt. ff. de pactis*, *l. si ita 35. §. Seia*, *ff. de V.O. l. lecta 40. ff. de reb. cred. l. venditor 13. ff. communia prædior. l. si sterilis 21. §. si tibi*, *ff. de action. empti*, *l. Publia 26. §. 1. ff. depositi*, *l. legem 9. l. cùm res 22. Cod. de donation. l. auia 6. Cod. de iure dotium*, *l. hæreditatem 28. Cod. de donation.* iuncto nostri Licæi communi Præceptore D. Iosepho de Retes *lib. 2. opusc. sect. 4. cap. 1.* Alia exceptio est in nuda promissione in iudicio facta; quo casu procedit textus *in l. eum*, *ff. de in ius vocando*, de quo Loriotus *de pactis*, *axiom. 56.* Aliæ etiam exceptiones dantur prædictæ regulæ in pactis in iudicio factis, aut firmatis ex subiecta pœnæ stipulatione, ex quibus exponendi sunt textus *in l. fin. Cod. ad legem Falcid. l. periculi 5. §. 1. ff. de nautico fœnore*, *l. inter 26. §. conuenit*, *ff. de pactis dotal. l. naturalis 10. ff. de O. & A. l. fragmenti*, *Cod. de vsuris*, *l. salarium 7. ff. mandati*, *l. statuas 41. ff. de acquir. rer. dom. l. atqui in natura 19. ff. de negotijs gestis*, *l. & eleganter 7. §. Seruius*, *ff. de dolo*, *l. si mulier 21. §. si dos*, *ff. quod metus causa*, *l. 2. Cod. de euict. l. 1. Cod. soluto matrimon. l. 4. ff. de pignor. l. iusto 44. §. non mutat*, *ff. de vsucap. l. spadonum 15. §. 1. ff. de excusation. tut. l. eadem 9. §. 1. ff. de duobus reis*, *l. 3. §. quinimmò*, *ff. de condict. causa data*, *l. Paulus 47. §. patroni filius*, *ff. de bonis libertor. l. pacto 14. Cod. de pactis*, *l. si conuenerit 18. ff. de iurisdict. l. si fundus 16. §. vlt. ff. de pignor. l. 1 in fin. ff. qui potiores*, *l. miles 11. ff. ad legem Iuliam de adulter. l. quod si nolit*, *§. illud*, *ff. de petit. hæredit. l. 3. C. de ædilit. action. l. 7. mandati*, *l. 4. ff. de pignor.* iuncto Fabro *lib. 19. coniect. c. 6. l. 4. C. de pactis conuentis*, iunctis Fabro *eod. lib. c. 17.* Costa *in l. si ex cautione*, *Cod. de numer. pecun. l. 18. ff. de iurisdict. l. penult. C. de pactis*, iuncto Cuiacio *tract. 7. ad Afric. in d. l. 18. l. si fundus 16. §. vlt. l. Titius 34. ff. de pignor.* iuncto Fabro *decade 21. errore 2. l. 1. ff. qui potiores*, iuncto Cuiacio *ibi*, *& lib. 10 qq. Papin. in l. 72. de contraben. empt. l. 9. §. 1. de duobus reis*, vbi Cuiacius *lib. 27. qq. Papin. l. pacto 5. de transact.* vbi Cuiacius *lib. 1. diffinit. Papin. l. 7. versiculo Proinde*, *l. 8. ff. de eo, quod metus*, iuncto Cuiacio *ad Papin. de adulterijs*, *in l. 11. in principio*, *ff. de adult. l. 31. §. 18. ff. de ædil. edict. l. 56. §. si nummos*, *ff. de fideiussor. l. quod si 11. de religiosis*, *l. vlt. C. ad l. Falcid. l. quod venditor 37. de dolo malo*.

13 Pactum nudum nec iure canonico producit actionem. Et cùm prædicta ratio, ob quam pactum iure ciuili actionem non producit, videlicet vt sit litium, & controuersiarum finis, etiam militet iure canonico, *c. finem*, *de dolo*, *& contumacia*, *c. iuris gentium 2. de re iud.* hac de causa, sicut iure ciuili, ita & canonico ex pacto nudo actionem non oriri verius existimo. Nec contrariæ sententiæ fundamenta obstant. Non primum deductum *ex hoc c. 1.* in illis generalibus verbis: *Pax seruetur, pacta custodiantur*. Ex quibus deducunt communiter repetentes, ex pacto nudo actionem oriri; sed quàm sine ratione, manifestè constat: nam eisdem generalibus verbis vtitur Prætor *in l. iuris gentium*, *§. ait Prætor*, *ff. de Pactis*, ibi: *Pacta seruabo*; & etiam refert Imperator *l. vlt. C. de pactis*: quæ verba communiter accipiuntur exceptione data, nisi pacta legitima sint; quo casu actione data Prætor tuetur ea: omissis traditis à Vaconio *lib. 1. declarat. c. 21. & lib. 5. c. 63.* Morla *in empor. 1. p. tit. 3. q. 1* Carond. *lib. 1. verisim. c. 19.* Forcatul. *dial 69.* Osuald. *ad Donel lib. 12. c. 9 littera B.* Sed vt rebus altiori studio perpensis veram huius textus interpretationem assequamur, omissa Aretini sententia *in §. in persona*, *Institut. de action.* asserentis verba illa, *Pacta custodiantur*; ita esse accipienda, vt si sint legitima, & efficaciter actione concessa custodiantur, si sit tantùm nuda exceptione opposita, dicendum est, supposita præsentis textus serie suprà *nu. 1.* relata, nullo modo in ea pactum fuisse nudum, sed obligationem litterarum fuisse contractam; ex qua actionem dari notum est *ex l. non figura*, *ff. de obligat. & act. l. si peculium 4. ff. de peculio*, *l. si verò*, *§. si post*, *ff. mandati*, *l. nomen 33. l. qui filiam 26. ff. de legat. 3. l. 2. ff. de proxenetis*, *l. 2. C. arbitrium tutelæ*, *c. pactum*, *de verb. signific.* Seneca *lib. 3. de benefic.* ibi: *Vtinam persuadere possemus, vt pecunias creditas tantùm abolentibus acciperent; vtinam nulla stipulatio emptorem venditori obligasset*, *& nec pacta conuenta impressis signis custodirentur*. Cicero *lib 4. epist. ad Atticum*: *Hæc pactio non verbis, sed nominibus, & præscriptionibus multorum tabulis facta dicitur*. Cuiac. *lib. 12. obseruat. cap. 24.* Salmasius *lib. 1. de vsuris*, *cap. 6.* quamuis nullam obligationem litterarum dari defendant Giphanius *in l. 17. Cod. de fide instrument.* Bachouius *in notat. ad Treutler. volum. 1. disputat. 20. thesi 2. littera B*, Hothoman. *ad tit. de litterar. obligat.* Vnde cùm in nostro textu pactum in scripturam redactum fuisset, vt constat ex illis verbis: *Manuscriptiones nostræ pittacia tenent*; ideò ex hoc pacto actio nascitur. Alia etiam de causa pactum inter Episcopos initum in hoc textu actionem producit; nam tale pactum fuit diuisionis Episcopatuum: & licèt pactum diuisionis nudum sit, *l. diuisionis 45. ff. de pactis*; tamen ipsa diuisio actionem producit, & similis est contractui, *l. 1. Cod. communia vtriusque iudicij*. Vnde plerumque ab hæredibus, vel alijs communionem habentibus diuisio fit; quo casu si solùm fecerunt pactum de diuidendo, hoc non proficit ad agendum, *d. l. diuisionis 45. l. si diuisionem 15. Cod. eod. tit.* Synopsis Basilicon *libro 35. titul. 28. & libro 42. tit. 3.* Si verò quis ingressus est possessionem rei diuisæ, proficit ad excipiendum, siue excludendum alium socium, *l. cum proponas 21. C. de pactis*, *l. si diuisionis 15. ff. fam. ercisc.* Quod si ex parte sua impleuit, vel vterque traditione hinc inde facta, confirmatur pactum, & nascitur ex negotio, id est ex permutatione, actio præscriptis verbis: quoniam rebus inuicem traditis actio nascitur, vt in specie probant textus *in l. cùm pater 77. §. hæredes 18. ff. de legat. 2.* iunctis lege *his consequenter 18. §. idem*, lege *si filia 20. §. si pars*, lege *qua parte 32.* lege vltima, *ff. famil. ercisc.* lege *si familiæ 14.* lege *licèt 23. C. eod. tit.* lege *fratres 7. C. commun. vtriusque iudicij*. Vt autem olim pactum diuisionis statim firmum maneret, stipulatio adhibenda erat, *d. l. si fratres*, *l. tale pactum 40. §. post diuisionem*, *ff. hoc tit. l. qui Romæ 122. §. vlt. ff. de V.O.* vbi Classici, Cuiacius *lib. 2. respons. Papin. in l. fin. familiæ ercisc.* inde apparet in præsenti casu Episcopo competere aduersus alium Episcopum actionem præscriptis verbis, vt seruentur conuentiones, & pacta.

Nec etiam facit pro communi sententia textus *in cap. qualiter 3 hoc tit.* qui deductus est ex D. Gregorio *libr. 8. epist. 38* cui vt satisfaciant aliqui, existimarunt, in eo textu promissionem fuisse legitimam stipulationem legitimis verbis factam; quia verbum *promissio*, supponit omnia fuisse legitimè acta: & quando scriptum reperitur, aliquem promisisse, præsumitur efficax stipulatio. 14 Intelligitur c. 1. de iudicijs. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 7. §. verborum*, *leg. 230. l. Titia 134. §. pen. l. 4. §. satis*, *ff. de verb. obligat. l. pluribus 12. Cod. de fideiussor. §. fin. Institut. de fideiussor.* Docent Barbosa *in l. 1. 3. part. numer. 46. ff. soluto matrimon.* Duarenus, Cuiacius, & Donellus *in d. l. secundùm 30.* Azeuedus *in l. 2. numer. 13. tit. 16. lib. 5. recop.* Mascard. *de probat. 3. part. conclus. 1135. & sequent.* Costa *in l. si ex cautione*, *Cod. de non numerat.* Verùm licèt hęc solutio attento dumtaxat verborum cortice probabilis sit, si tamen eius integra consulatur, admitti non potest: quare ea omissa, Morla *d. quæst. 2. de pactis*, *num. 14.* existimat, in eo textu non agi de pacto nudo, sed de pacto præstandi aliquid, quod iustum, & æquum erat: omissa etiam solutione Mendozæ *d. cap. 9. numer. 33.* qui adducta integra illius textus docet, in prima parte ipsius promissionem fuisse factam illius rei, ad quam quis tenebatur, & tunc dari actionem, cùm ex tali promissione, vt efficaci, actio oriatur, *l. 1. ff. de constitut. pecun.* in secunda verò parte promissionem fuisse iuramento firmatam; in his ergo solutionibus refellendis non immoror, sed illis omissis dicendum existimo, in eo textu non decidi, pacta conuenta esse adimplenda actione præstita, sed tantùm iudicem studiosè curare debere, vt promissa adimpleantur; aut officio interposito, vt *in c. fin. de foro competenti*, *lib. 6.* aut denuntiatione

ne Euangelica, vt *in cap.nouit, de iudicijs*, quia promissa adimpleri prouenit ex natura immutabilis iustitiæ, *Prouerb.cap.5. vers.1.* vnde promissio vinculum appellatur, *cap.30. Numer.vers.4.* Plura Grotius *de iure belli, lib.2.cap.11.* inde licèt ad promissionem nudam adimplendam promissor lege, hoc est actione, non obstringatur, Seneca *lib. 5. de beneficijs, c.10.* ibi: *Quæ lex ad id præstandum nos, quod aliquid promisimus, obligat?* tamen cùm ex natura, & æquitate promissor teneatur, studiosè curare debet iudex ecclesiasticus, vt promissa adimpleantur.

15 Exponitur c. iuramenti, 22.q.5. Nec etiam pro communi sententia rectè expenditur textus *in c.iuramenti 22.quæst.5.* nam textus ille dùm asserit, inter iuramentum, & simplicem loquelam non esse differentiam, intelligendus est quoad reatum; siue enim simpliciter quis falsum dicat, siue iuratus, lethaliter peccat; quia sicut in iuramento nulla conuenit esse perfidia, ita quoque in verbis nullum debet esse mendacium, quia vtrumque diuino iudicio damnatum reperitur. Elegans locus, licèt authoris Gentilis, Ciceronis videlicet, in oratione pro Roscio Comœdo: *Quę pœna à Dijs immortalibus periurio, hæc etiam mendacio constituta est; non enim ex pactione verborum comprehenditur, sed ex perfidia, & malitia, per quam insidiæ tenduntur. Aliqui Dij immortales hominibus irasci, & succensere consueuerunt.* Vnde iuramentum, & fides interposita coæquantur, *cap. ad aures, de his, quæ vi;* videlicet non in totum quoad rationem obligantem, sed saltem quoad impiendi obligationem; non enim in genere, sed in qualitate obligationis est differentia. Panormit *in proœmio Decretal.num.25.* Couar. *in cap.quamuis, 1.part. §. 2. num.4.* licèt grauiùs peccet periurus, quàm mendax; quia iste tantùm homines, ille etiam Deum fallere conatur: perperam ergo glossa ibi deducit, generaliter non dari discrimen inter pactum iuratum, & nudum; siquidem contrarium esse verum, facilè suadetur ex eo: nam depositio testium facta absque iuramento, fidem non obtinet, *c.nuper, 51 de testib.* renunciatio hæreditatis paternæ sine iuramento vires non habet, *c. quamuis pactum, de pactis lib.6.* alienatio rei dotalis absque iuramento non subsistit, *cap. cùm contingat, de iureiurand.cap.licèt mulieres, eod. tit.lib.6* obligatio vsurarum ob iuramenti religionem sustinetur, *cap. debitores, de iureiur.* Vnde licèt ex promissione iurata efficax actio oriatur, *l. licèt, ff.de liberali causa, l. vt iurisiurandi, ff.de operis libertor.* Mendoza *lib.1.de pactis, c.4.nu.16.* non ita ex promissione nuda, etiam iuramento firmata, vt probant Cuiacius *lib.15.quæst.Pauli, in l.si quis pro eo 56.ff.de fideiussor.* Donel. *lib.24.c.8.* vbi Osualdus *littera A*, Duarenus *ad tit.de iureiur.cap.1.* Corrasius *in l. admonendi 31.ff.de iureiur.n.12.* Fachineos *lib.3.controu. cap 12.*

16 Expenditur c.1. de iudicijs. Nec etiam nostræ sententiæ aduersatur textus *in c.1. de iudicijs*, cui vt satisfaciat Morla *in empor.tit.de iurisdict.num.117.* asserit, in eo textu non nudam promissionem, sed solemnem stipulationem intercessisse, vt constat ex illis verbis: *Interrogatus promiserat;* & sic meritò actione præstita compelli Quodvultdeum in iudicio comparere. Sed hæc solutio ex eo conuincitur; nam stipulatio alteri per alterum facta non subsistit, neque per liberam personam alteri facta obligatio, & per consequens actio quæri potest, *l. stipulatio 38. §. alteri, l. inter 83. ff. de V.O.* sed Quodvultdeus in ea specie interrogatus non fuit ab aduersario, sed ab alio: igitur actio ex ea stipulatione dari non poterat. Decius ibi, *numer. 18.* & communiter repetentes in eo textu docent, ex pacto nudo iure canonico, licèt non ciuili, actionem oriri. Sed hæc distinctio refellitur ex suprà dictis. His ergo, & alijs sententijs omissis, dicendum est ex suprà adductis, quod licèt ex pacto nudo actio non oriatur; illud tamen non procedit, quando quis in iudicio, & apud eius acta comparere, vel quid præstare promittit; tunc enim ne simul parti, & iudici illudere videatur, ex eo actio datur, *l.eum pro quo, ff. de in ius vocando:* quod eo exemplo firmatur, nam mulier, quæ SC. Velleiani beneficio renuntiare non potest, *l. si mulier 22. Cod. ad Velleian.* Donellus *d.lib.12. comment.cap.32.* si renunciationem in iudicio faciat, illa sustinetur, *l.fin. §.fin. ff. ad Velleian.* docent Antonius Gomez *lib.2.variar.cap.13.numero 18.* Couar. *in c.quamuis pactum, 2.par. §.2.num.4.de pactis in 6.*

Nec quod de æquitate canonica expendebatur ab assertoribus contrariæ sententiæ, obstat; nam licèt verum sit, æquum esse, vt pacta nuda seruentur; tamen non omnia, quæ habent æquitatem naturalem, debent adimpleri, & exequi concessa actione: quare licèt pactum nudum æquitate canonica subnixum adimpleri, & custodiri debeat, non tamen ideò actio concedenda est, siquidem alijs iuris remedijs paciscentes cogi possunt pacta seruare. Nec etiam pro contraria sententia facit textus *in cap.1. de probat.* nam pactum, de quo ibi, inter Iustinianum Imperatorem, & Athanagildum Regem Gothorum conuentum, causa pacis initum, quod referunt Valdes *de dignitat. Regum, libro 3.cap.18.* Mariana *lib.5 histor.cap.9.* Saabedra *in Corona Gotbica, in vita Recaredi, cap.15.* non fuit nudum, siquidem pacis causa, & publicè conuentum fuit; vnde ex eo actio oriebatur, iuxta textum *in l.conuentionum 5. l.legitima 7. ff. de pactis.* Oroscius, & Duarenus *in d. l. conuentionum*, Connanus *lib. 5. commentar. cap. 1. numer. 20.* Deinde quia pacta debent interpretari iuxta communem contrahendi formam, argumento textus *in l.quod si nolit, §. quod si assidua, ff.de ædil. edict.* ex communi autem vsu conueniendi rectè dicemus *in d.cap.1.* pacta solemni stipulatione fuisse firmata; nam in nouissima parte pactorum frequenter stipulatio apponi solet, vt si non ex pacto, saltem ex stipulatione agere liceat, *l iuris gentium 7 §. quod ferè, ff.de pactis, l.pacto conuento, ff.de transact. l.duo, ff. pro socio, l.Titia, §.vlt. l. pluribus, ff.de V. O. l. potens, Cod.de pactis.* Accedit, quia tradi solet, omnes conuentiones inter Principes factas efficaciter ipsos obligare, quasi voluntariè se subijciant coactioni, vt plus roboris habeat simplex illorum pactio, quàm aliorum iurata promissio. Duaren. *in d.l.conuentionum.* Nec etiam obstat textus *in d cap. ex rescripto, de iureiurand.* vbi monachi, qui tanquam sæculo mortui, & voluntate carentes, non possunt ciuiliter obligari, *c.nolo, c.non dicatis, 12.q.1.c.monachi, c.placuit, 16.q.1.* actione concessa conueniuntur: igitur quia ex nuda pactione efficax actio nascitur, vt ex eo textu deducunt, & docent Butrius, & Hostiensis *in eo.* Sed hac reiecta sententia verius dicendum est, Monachos efficaciter obligari posse, præcedente Abbatis licentia, *c.quod 4.de fideiussor.cap.monachi, 16 q.1.c.ex parte, de postul.* præcipuè si vtilitas monasterij adest. Vnde cùm *in d.c.ex rescripto*, monachi ex consensu Abbatis, & in vtilitatem monasterij obligationem contraxisset, rectè ex ea datur actio, præcipuè cùm etiam interuenisset iuramentum, quod per se actionem producebat. 17 Exponitur alijs textus.

Difficilius est Concilij Toletani 4. decretum relatum *in c.quicumque, 12. quæst.2.* in illis verbis: *Quicumque Episcopi suffragio cuiuslibet aliquid ecclesiasticæ vtilitatis prouiderint, & pro ea quodcumque commodum in remunerationem promiserint, promissi solutione eos exsoluere oportere, ita vt ad Concilium Prouinciale deducta eorum conniuentia confirmetur; quia sicut Paulus ait: Dignus est operarius mercedem suam accipere.* Vbi ex nuda pactione efficaciter paciscentes obligantur, vt ex eo textu deducunt Glossa *verb.Promiserunt*, & Turrecremat. ibi. Sed si quid proprij ingenij est, dicendum existimo, textum illum procedere in promissione aduocato, vel suffragatori Ecclesiæ facta remunerationis gratia, ob obsequium in Ecclesia impensum: hac de causa producit actionem per solemnem sponsionem, vt probat in specie textus *in l.1. C.de suffrag.* cuius verba cùm hanc solutionem mirè confirment, transcribam: *Si qui desideria sua explicare cupientes, ferri sibi à quoquam suffragium postulauerint, & ob referendam vicem se sponsione constrinxerint, promissa restituant, cùm ea, quæ optauerint, consequantur: si artibus moras nectant, ad solutionem debiti coarctandi sunt.* Corrigit, & exponit Gothofred. *in ea lege*, quæ extat in Codice Theodosiano sub titulo *Si certum petatur, & de suffragijs.* Tandem obseruo, suffragium in eo textu dici pretium empti officij, honestiori nomine, quasi suffragandi causa Principi solueretur; quo modo accipitur *in l.25 C.Theodos.de decurionibus, l.fin. §.fin. Cod.de silentiarijs, lib.12. nouella 6.quomodo oportet Episc. §.& hæc: nouella 8. vt iudices sine quoquo suffragio.* notarunt Alciatus *lib.2 paradox. cap. 14.* Duarenus *lib. 2. disputat. cap.20.* Osualdus *lib.18.Donelli, c.11 littera P*, Filesacus *lib.1 select c.15.* Pancirola *lib.2. variar. c.198.* Olim enim permissum erat intercessoribus in aula gratiosis; pro- 18 Exponitur c quicumque 12 q.2.

promittere aliquid ob dignitatem consequendam; quæ promissio fiebat per solemnem stipulationem, seu sponsionem: quod idem significat *in d.l. vnica*, vt notarunt Cuiacius *lib.15.obs.c.22.* Duarenus *ad tit. sol. matrimon. de sponsalib. q.1.* Fortunius Garcia *in l. legitima 6. de pactis, n. 33.* vnde cùm *in d.c. quicumque*, ex vna parte conuentio adimpleta esset in Ecclesię vtilitatem, iustè PP. decreuerunt, vt promissum adimpleatur, cùm ea sit natura conuentionis *Facio vt des*, quod altero faciente, alter cogitur dare, *l. naturalis 5. §. 2. l. solent 15. ff. præscriptis verbis:* Docet D. Iosephus de Retes *lib.2. opusc.c.1. sect. 1.* Suffragium ergo *in d c. quicumque*, accipitur pro patrocinio, aut auxilio alicuius rei assequendæ gratia, vt *in d. l. vn. C. de suffrag.* apud Lampridium *in Alexandro*, ibi: *Quod cùm factum esset, & Tharinus suffragium promisisset, dixissetque se quædam Imperatori dixisse, cùm nihil dixisset.* Et *in c. ecclesiasticis 67. eadem causa, & quæstione.* Vnde rectè decreuerunt Patres, vt promissum præstetur illi, cuius suffragio Ecclesia aliquid acquisiuit: sed quia eo tempore Episcopi aliquid de patrimonio Ecclesię, inconsulto Prouinciali Concilio alienare non poterant; ideò in eo textu iubetur, vt ad Concilium Prouinciale negotium deferatur, vt ab eo confirmetur.

19 Exponitur, c. indicante, de testamentis. Nec assertoribus contrariæ sententiæ fauet Pontifex *in c. indicante, de testam.* vbi legata relicta nudis verbis iubet Pontifex soluere, quæ tanquam ex imperfecta voluntate iure ciuili non debebantur, *l. si ex imperfecto, ff. de legat. 3. l. hac consultissima, § ex imperfecto, C. de testam.* Nam respondendum est, legata in eo textu deberi tanquam fideicommissa, vt *in l. vlt. C. de fideicom.* quia ex ea lege iam eo tempore similia legata præstabantur; legata enim *in d c. indicante*, relicta fuerunt sine scriptura, testibus, vel alia solemnitate, nudis verbis tantùm hæredem damnando, vt legata præstaret; quæ verba nuda dixit D. Gregorius ad differentiam voluntatis solemnis, quæ cum scriptura, testibus, & alijs solemnitatibus conficitur: ita illum textum accipiunt antiquiores repetentes, & Barbosa in eo. Etiam pro contraria sententia expendi solet textus *in c. relatum, de præb.* vbi proponitur, Archiepiscopum Cantuariensem Magistrum Ioannem in Canonicum instituisse, & in fratrem, illique promisisse præbendam proximè vacaturam: cùm præbenda vacaret, & Archiepiscopus eam Ioanni conferre renuisset, consultus Alexander III. iussit illi, vt promissum adimpleret, præbendam Ioanni conferendo: igitur nuda promissio, ac solemnis vires habet. Huic difficultati satisfaciendum est dicendo, nudam promissionem, seu pollicitationem actionem producere, & vires habere, quando facta est de re, quam ipse promissor aliàs tenebatur præstare. Vnde cùm ex iuris dispositione, qui in Canonicum aliquem accepit, & in fratrem, teneatur illi præbendam assignare, *c. consultationibus, de donat.* Moneta *de commut. c. 11. n 474.* Sanch. *in præcepta, lib.7. c.29.* meritò in eo textu deciditur, Archiepiscopum teneri adimplere promissum, cùm etiam absque promissione teneretur eam conferre: docet Cuiac. *in eo textu.*

Manet ergo ex suprà traditis, iure nostro canonico ex pacto nudo actionem non oriri, contra communem antiquorum opinionem; non autem inde inficiabimur, promittentem etiam verbis nudis, teneri ex eodem iure promissa adimplere alijs iuris remedijs, vt officio iudicis interposito, *c. fin. de foro compet in 6.* denunciatione Euangelica, *c. nouit, de iudicijs;* non autem actione concessa. Hodie tamen iure nostro Regio *ex l. 3. tit. 8. lib. 3. ordinam.* quæ est lex *2. tit. 16. lib. 5. recop.* quomodocumque quis promiserit, efficaciter obligatur: docent pro illius textus interpretatione Didacus Perez *in d. l. 3. ordinam.* Matienzo, & Azeuedo *in d. l. 2.* Pariador. *lib. 2. quotid. cap. 3.* Anton Gomez *lib. 2. variar. cap. 9. numer. 3.* Guttierrez *lib. 4. pract. quæst. 68. vbi suprà, §. 4.* Azeued. & Matienzo *in d. l. 2* Molina *lib. 4. de primogen. cap. 2. art. 60.* Castillo *vbi suprà.*

C A P V T II.

Gregorius *a* Magnus.

QVoties in *b* conuentionibus quibusdam noster expectatur assensus, ne in dubium veniant quæ geruntur, ratio ea pro securitate partium debet habita solidare. Proinde cognoscentes quid inter dilectionem tuam, & *c* Fantinum Defensorem nostrum, ac Rectorem patrimoni partium *d* Panormitanarum, conuenerit de portionibus tibi competentibus in Massalenas, & *e* Samanteria in Prouincia *f* Siciliæ, & in territorio Panhormitano, & domo in Panormitana ciuitate sita, quam Ecclesiæ nostræ dudum titulo *g* donationis obtuleras, nostrum his accommodamus assensum; atque omnia, sicut inter vos gesta sunt, per huius tuitionis paginam confirmamus, nec quidquam eorum à nobis, successoribusque nostris deduci in irritum profitemur: quia valde ecclesiasticæ est moderationi conueniens, vt quæ ordinata fuerint, vel decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

N O T Æ.

1 a GRegorius Magnus.] Addendum est *Proiectæ illustri*, vt habetur in ipsis epistolis Gregorij, in quibus *lib. 7. indict. 2. epist. 61.* reperitur præsens textus; & ita legendum esse, iam notauit Antonius Augustinus *in notis ad primam collectionem, in hoc tit.* Proiecta, præclara, ac nobilis persona erat in Sicilia; quare sub titulo *Illustris*, illi rescribit Gregorius noster, vt passim etiam legitur in alijs ipsius epistolis, conspicuis, ac præclaris personis missis.

2 b *Conuentionibus.*] Seu pactis, vt sic comprehendantur omnes contractus nominati, & innominati, pacta nuda, & legitima: conuentio enim nomen generale est, omnes species pactorum, & contractuum complectens, vt dixi *in c. 1. hoc tit.*

3 c *Fantinum.*] De quo in epistola antecedenti, *& lib. 8. ep. 29. & lib. 10. epist. 4.* & alijs pluribus. De officio Defensoris in Ecclesia vsitato, aliqua adducam *in cap. 1. de postulando.*

4 d *Partium Panhormitanarum.*] Tota enim Sicilia iam ab illis temporibus, in quibus Romani eam occupauerunt, in duas partes diuidebatur, in Syracusanam videlicet ex Syracusanis; & Panormitanam ex Panormitanis. Cicero *act. 2 in Verrem*, ait: *Sicilia Quæstores vtriusq; prouincię obtinet.* Refert Thomas Facellus *de reb. Siculis lib. 1. c. 3. & lib. 4. c. 1 & lib. 8. c. vnico.* Hanc diuisionem etiam Ecclesia admisit, *c. Catanensis, dist. 62.* ibi: *Vt nos in prouincia illa in Syracusanis partibus.* Gregorius noster *lib. 12. ep. 30.* sic Patrum subdiaconum alloquitur: *In Panormitana autem parte loci seruatorem tui me sufficit elegisse, & videre volo, quod ipse in Syracusana parte prouideris.* Et *lib. 10. ep. 45. indict. 5.* Quare Ecclesia Romana duos legatos mittebat in Siciliam, alium Syracusas, alium Panormum, vt constat ex Gregorio nostro *lib. 7. indict. 1. ep. 59. & 85 & lib. 5. ep. 20.* notauit D. Rochus Pirrho *in notit. Sicilię, in Eccles. Panorm. pag* 55.

5 e *Massalenas, & Samanteria.*] Sunt prędia, quę certam pensionem soluebant: apud Gallos mansi dicebantur, *c. 1. de censib.* vbi dicemus. Massarum, seu massalenarum mentio sit apud Cassiodorum *lib. 12 var. ep. 3.* ibi: *Quapropter ex Regia iussione singulos conductores massarum, & possessores validos admonete, vt nullam contrahant in concertatione barbariem.* Et apud nostrum Gregorium passim, præcipuè *lib. 1. ep. 42. indict. 9.* vbi legitur Ecclesiam Romanam in Sicilia plures massas habuisse: & *lib. 11. ep. 22. & lib. 10. ep. 49.* In legibus Longobard. *lib 1. tit. 8. & 29. tit. 11. l. 3. tit. 32 & in c. 3. de censib.* notarunt D. Rochus Pirro *vbi su-*

vbi suprà, *pag* 70. Lindembrogius *verb. Masserias*, Lemaistre *lib.3. de iuribus Episc.c.4.* Zerda *in aduers.c.87. n.* 12 Iuretus *ad Symmachum, lib.10.ep.41.* Massa aliquando accipitur pro solidis debitis fisco in massam redactis, *l.5. C.de Suscept Praepos. & Arcarijs*, *l.2.12 & 13. eodem tit. in Theodos.l.7.C.de Palatin. sacrar. largit.* plerumque pro possessione, seu fundo; inde Gessiana Massa in Anthemij nouella *de bonis vacantibus*: Massa Veternensis apud Ammian Marcellin. *lib.14.* Massa Largia apud D.Gregorium *lib.6.ep.37.* Massalenas *ep.81. & 104.* Massa diœcesim dicitur in Concilio Carthagin.3 *can.46.* In eodem etiam D.Gregor. *lib.12. epist* 20. vbi legitur *de iure quodam Patricij*, legendum est *Massi*: hinc Massarij accipiuntur pro colonis agrorum à Rothario Longobardorum Rege *in edicto*, *c.47.* & apud Petrum de Vineis Massarij dicuntur, qui villis præficiebantur, *lib.3. ep 66.*

6 f *Prouinciæ Siciliæ.*] Ad differentiam prouinciæ Panormitanæ.

g *Titulo donationis.*] Idest causa; titulus enim à tuendo dicitur, teste Varrone; vnde olim milites tituli dicebantur, quia patriam tuebantur. Festus Pompeius *verb. Titulus*: latè Deo volente illustrabo *in c.2.de praeb.* Vnde titulus est causa, quæ defendit possessorem in detentione ipsius, quare interrogatus cur rem possideat? respondet, quia emi, quia donatum accepi, aliàs improba possessio est, *l.improba 7 C.de acq.possess.* iniusta, *l.nullo 24.C.de rei vindic.* qui enim sine titulo rem possidet, interrogatus cur possideat? respondet, quia possideo, *l.nec vllam 13.§.1.ff. de petit.hæred.l.2. C.eod.tit.*

COMMENTARIVM.

7 *Conclusio probatur.* EX hac Gregorij epistola talis deducitur assertio: *Permutatio rei Ecclesiæ inualida per ratihabitionem superioris firmatur.* Probant textus *in c.1. de transactionibus*, *c.2 de clandest.desponsat.c.cùm nos 3.de his, quę fiunt à Prelatis,c.vlt.16.q.1.c.si qua de rebus*, 12.q 2.*c.cura, de iurepatron.l.si fundus,§ si nescio,ff.de pignor.l.5 §.sed si mutua,ff. de in rem verso,l.si quis mihi bona,§.si iusserim.ff.de acquir. hæred.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Castillo *tom.5.controuers.c 89.n 113* Suarez *de legibus,lib. 8.c.18.* Riccius *in praxi, ex decis 24.vsque ad 103.* Redoanus *de rebus Ecclesiæ,q.32 & 44.* Molina *de iustitia,disputat.* 468.

8 *Proponuntur variæ difficultates.* Sed hæc communis assertio non leues patitur dubitandi rationes; prima enim insurgit ex eo, nam nullo Pontificis assensu conuentionem ex causa permutationis à Fantino defensore Ecclesię Romanæ in partibus Panormitanæ Prouinciæ egere, ex eo probatur; nam huiusmodi defensores procuratores sunt Ecclesiæ cum libera administratione; sed procuratores cum libera administratione possunt distrahere res, vendere, & permutare absque nouo domini consensu, *l.qua ratione*, *§.non solùm*, *ff.de acqu. possess. l procurator 58. ff.de procurator. l. libera 48. ff.de peculio*, *l.si conuenerit 18 ff.de pignorat. l. vltim. ff.de nouationibus*, *cap.ad agendum 4. de procurator. lib.6* Arnoldus *Vinius lib.1.selectar.cap.11.* Valeron *de transact.tit.4.quæst.5.* licèt contrarium obseruetur in procuratore bonorum; *l. procurator 63.ff.de procurator. l. procuratorem 16. Cod.eod.tit.* docent Faber, & Gothofredus *in d l.procurator* 58. Barbosa *in l. cùm autem*, *§. transgrediamur*, *ff. soluto matrimon.* Pacius *centur. 2. quæst.* 47 In procuratore agnoscunt prædictum discrimen, licèt in marito dissentiant, Donell. *lib.4. comment.cap.15.* Cuiac. *lib.6. Digest.Modestini in d.l.procurator 63.* Faber *lib.16. coniectur.cap.22.* igitur permutatio à defensore facta in præsenti casu absque vllo Pontificis assensu vires obtinebat. Secunda difficultas ex eo nascitur; nam si desideraretur assensus Pontificis, maximè ad alienationis solemnitatem, & vt Pontifex authoritatem illi præstaret, vt regulariter in alienationibus rerum ecclesiasticarum desideratur. Sed quoties alicuius authoritas ad alienationis valorem desideratur, debet interponi tempore contractus, & ex postfacto superueniens nihil operatur, *l.obligari 9. §. tutor 5. ff. de author tutor. § tutor*, *Institut.eod.tit.* ergo ratihabitio Pontificis in præsenti non poterat validam reddere alienationem à principio inualidam. Tertiò in præsentem assertionem insurgi potest ex textu *in cap.non liceat Papæ 12.q 2.* vbi Symmachus Pontifex statuit, ne liceat Papæ res Ecclesiæ alienare: igitur nec ex authoritate Pontificis licet res Ecclesiæ alienare, & per consequens in præsenti specie permutatio, nec ex consensu Pontificis sustineri poterat.

9 *Res Ecclesiæ alienari non possunt.* His tamen difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens decisio, ad cuius expositionem sciendum est, iam à quarto Ecclesiæ sæculo prohibitum fuisse res Ecclesiæ alienare absque consensu Primatis, & Episcoporum comprouincialium; retrò enim tribus sæculis prohibitio hæc alienationis rerum Ecclesiæ non vigebat; siquidem Episcopi curam earum habebant, & pro necessitatibus dispensabant, *c. præcipimus*, *c.videntes 16. 12. quæst.1.c.quisquis 12.quæst.2.* plura congerunt Antonius August. *in epitome iuris*, *lib.4. tit.80.* Turrianus *lib.1. pro canonibus*, *c.14.* Seuerinus *in can. 39. Apostolor.* Robertus *lib.2 rer. iudicatar. c.2.* sed cùm hæc nimia solemnitas Ecclesiæ patrimonio damnum attulisset, siquidem ex defectu consensus Primatis, & Episcoporum alienationes, quæ plerumque ipsis Ecclesijs vtiles sunt, *l. iubemus 14. §. sanè*, *Cod.de sacrosanct.Eccles.* omittebantur, & negligebantur; hæc solemnitas immutata fuit in Concilio Carthaginensi 4. *can.32.* relato *in c.1.de his, quæ fiunt à Prælat.* & loco consensus Primatis, & Episcoporum, collaudatio, seu approbatio Sacerdotum præscripta fuit: & licèt hic canon Carthaginensis à Gratiano tribuatur Leoni I. *in cap.fine 12.quæst.2.* & à Raymundo Gregorio IX. *in d.cap.1. de his, quæ fiunt*; tamen vt iam notarunt Vinius *in not. ad Concil.Valent.tomo 1.Concil.pag.209.* Ant.Aug. *in emend. Gratiani*, *lib.1. dial.14.* propriùs est dicti Concilij Carthag.4. Hanc interdictionem suis sæculis, & legibus firmarunt, varias pœnas aduersus alienatores rerum Ecclesiæ sanciendo, Leo primus *in cap.sicut 52. 12. quæstion.2.* Symmachus in Synodo Romana relata *in c. non licet*, 12.*quæst.2* & in epistola relata *in c. possessiones*, 16.*quæst.1.* Patres Concilij Agathensis in canonibus relatis à Gratiano *in c.1.10 q.2 c statuimus 31.* cum quatuor sequentibus, *c.Episcopus 19. c.terrulas 53. 12 quæst. 2. cap.si Episcopus 12.quæst.5. c. in venditionibus 47. 17. q 4.c.Clerici, 16.quæst.3.* & post alios Gregor noster idem statuit, aliaque necessaria ad rescindendas alienationes contrà factas decreuit, vt constat *ex lib.1.ep.66 & lib.3. ep.16. lib.8 ep.58. & libro 10.epist.33.* & eius æuo, sexto videlicet Ecclesiæ sæculo, idem sancitum fuit in Concilio Hispal. 1.*Can.1.* Toletan.1 *Can.1.* & alijs, quę iuxta seriem temporum digesta proponemus in titulo *de reb. Ecclesiæ*.

Secundò sciendum est, inter alias alienationis species à sacris canonibus interdictas, commutationem, seu permutationem enumerari, *c.fine 52. 12.quæst.2. cap.1. de his, quæ fiunt à Prælatis*, *c.2.de rer permut. authent. de non alienand. §. nos igitur*: plura Redoanus *de rebus Ecclesiæ*, *c.2.* in permutatione enim negotium agitur, vt res pro re tradatur, *l.1.ff.de rer.permut. l. naturalis 5. §.1.ff. præscript.verb.* siue species pro specie, siue genus pro genere detur, vt docent Pinellus *in rubr. de rescinden part.1.c.1. numer.10.* inter dominos contribuitur, aut inter eos, qui dominorum loco habentur; si autem res aliena tradatur, nulla est permutatio, *d.l. 1.§.idedque,ff.de rer. permut.* Merillus *lib.1.ex Cuiac.c. 29 & lib.2.c.13.* vnde Rector cùm sit tantùm dispensator, non verò dominus rerum suę Ecclesiæ, *c.1. 10 quest. 2.c.2.de donat. d.c.fine exceptione*, non potest permutare res Ecclesiæ cum alijs absque debita, & præscripta solemnitate. Nec obstat authentica *sed & permutare*, *C. de sacros. Eccles.* vbi cauetur, posse Imperatorem res proprias cum Ecclesię rebus permutare. Quia hæc constitutio accipienda est intra Iuris tramites, videlicet adhibita debita solemnitate. Illud tantùm speciale continet prædicta constitutio, videlicet vt voluntas Principis habeatur pro iusta causa; & ea intercedente cum solemnitate à iure nostro pręscripta, permutatio vires habeat, iuxta textum *in c 2 §.hoc ius*, 10.*quæst.2.cap.1.de rer.permutat.* 10 *Permutatio est alienatio.*

11 *Alienatio ipso iure subsistit.* Tertiò sciendum est, alienationem rerum Ecclesiæ à Rectore, seu Prælato factam sine debita solemnitate, nullius momenti esse, remque ita alienatam, cum fructibus esse restituendam Ecclesiæ, *c.quisquis 19. c. quidquid 30. c.alienationis 37. c.fine 52. 12. quæst.2. d. c.1. de his, quę fiunt*, ex ratione textus *in c.Vulterranę*, ibi: *Quia contra constituta Synodi ab Episcopis prędia alienari nullo potuerunt commento*; 12.*quæst.2.* Vnde

Vnde competit Ecclesiæ vindicatio ipsius rei cum fructibus, *d.c.non licet, c.si quis 6.de reb.Ecclesię*, Redoanus *d. tract.de reb.Ecclesię,quæst.22.n.* 38. Menochius *de arb.cas.* 172.*num.*8. Azor.2.*tom.mor.lib.9 c.*1. *quæst.*8. Castillo *de vsufruct.c.*54.*num.*8. Riccius *in praxi, decis.* 8. Sed cùm hæc alienatio nulla sit fauore ipsius Ecclesiæ, vt eius bona conseruentur, iuxta textum ita communiter acceptum *in cap.si qua* 42. 12 *quæst* 2. potest approbare ipsam alienationem, consensum præstando illi, qui iure debebat alienationi consentire; vnde in arbitrio erit Ecclesiæ alienationem ratam habere, vel nullam dicere, vt probatur *ex c.Apostolos* 13. *vers. Quisquis, c. precariç* 44. 12. *quæst.* 2. vbi supponitur, necessariam esse contractus rescissionem, vt res Ecclesiæ alienata restituatur; nam rescissio ibi non ad iuris effectus, sed potiùs ad factum referri debet; quasi alienatio, quæ de facto præcessit, de facto quoque reuocetur, vt etiam accipitur *in c.non solùm* 7. *de appel in 6.l.si dolo* 5 *C.de R.V* docent Redoanus *vbi proximè,q.*77.*c.*1.*n.*16. Couarruuias *pract.c.*28.*num.*10. Guttierez *lib.*2.*quæst.*22.*num.*9. Surdus *de aliment.tit.* 8. *priuil.*56.*num* 8. Mantica *lib* 4 *de tacitis, tit.*7. *num.*53. Cancerius *lib.*1. *var.c.*13.*numer.*86. Arias de Mesa *lib.*1. *var. cap.*27.

12 Traditur ratio decidendi. Ex his iam apparet vera ratio huius decisionis. Cùm enim Fantinus permutationem rerum Ecclesiæ cum Proiecta celebraret, inconsulto R. P. ad quem vt Episcopum vrbis Romæ spectabat consensum præstare huic alienationi, nulla fuit talis commutatio, ex defectu solemnitatis: sed licèt à principio vires non haberet, tamen vim ex post facto consensu Pontificis obtinuit: & cùm in alienationibus rerum Ecclesiæ sufficiat ratihabitio, ex suprà traditis, & adductis à Redoano *d. quæst.*32. rectè decidit in præsenti Gregorius, per consensum superuenientem validam reddi alienationem à principio inualidam, ex regula *Ratihabitionem, de reg. iuris in* 6. Cùm enim Pontifex posset à principio alienationi consentire, potuit postea consentiendo inualidam validam reddere; & si alia solemnitas desideraretur, consensus Pontificis omnia suppleret, cùm ipse dominus sit rerum Ecclesiæ, ex suprà traditis.

13 Dissoluitur difficultas. Nec obstat prima difficultas suprà adducta, verùm enim est, procuratorem non cum generali, sed cum libera administratione constitutum, res domini distrahere posse, si modò faciat ex bona fide, *l.creditor 60. §. Lucius, ff.mandati, l.qui fundum 7.§ si tutor, ff.pro emptore;* sed defensores Ecclesiæ Romanæ in Siciliam missi non erant procuratores cum libera, sed cum generali administratione, & facultate mittendi frumentum, & aliàs pensitationes Ecclesiæ Romanæ debitas; non autem habebant liberam facultatem distrahendi frumentum, vel Ecclesiæ possessiones. Inde Fantinus Defensor in Siciliam missus non potuit aliquam ex massarijs ex causa permutationis alienare. Nec secunda difficultas refragatur; nam omissa illa quæstione, vtrum auctoritas tutoris interuenire debeat in ipso negotio; an verò eo perfecto statim sequi possit, quam pro illustratione textus *in l.si quis mihi* 25. *§.iussu, ff.ad acq.hæred.* examinant Donel. *lib.*3. *comm.c.*13. Faber *in Papin.tit* 12.*princ.*6.*illat.*32. Hothoman.*lib.*1.*amic.c.*3. Cuiac.*lib.*13. *obs.c.*31. dicendum est, magnum discrimen versari inter authoritatem tutoris, quæ desideratur in alienatione rerum pupillarium; & consensum superioris, qui accedere debet alienationi rerum Ecclesiæ. Authoritas tutoris requiritur in ipso negotio, vt suppleat defectum iudicij in pupillo; consensus autem Prælati desideratur in alienatione tantùm ad solemnitatem; vnde postea superueniens habetur, ac si à principio adfuisset; consensus enim potest alienationem præcedere, aut subsequi, *d.l.si quis mihi* 25. *§. iussum, l.3.ff. rem ratam haberi:* authoritas autem desideratur in ipso negotio, *d.l.9.* *§.tutor, ff.de author. tutor.*

Nec obstat textus *in c.non liceat Papę*, 12 *q.*2. suprà expensus, pro cuius interpretatione plerunque animaduertitur, tam nomen Papæ, quàm Pontificis, commune olim fuisse omnibus Episcopis; & sic passim Pontifex pro Episcopo accipitur apud Cyprianum, Hieronymum, Augustinum, & alios Ecclesiæ Patres, vt plura notantes docent Petrus Greg.*lib.*15.*syntagm.c* 2.*n.*13. Baronius *anno* 165.*n.*4. Mendoza *lib.*2.*pro confirm.Concilior. c.*32. Sauarus *ad Sidonium lib.*6.*epist.*1. *verb. Papa:* Ambianas *ad Tertul.de pudic.c.*13.*obser.*1. & nos *in c.*2.*de postul.Prelat.* Vnde aiunt Archidiaconus, & Turrecrem. *in d.c.non licet*, nomine Papæ Episcopum significari, & comprehendi. Sed hæc solutio refellitur ex vltimis verbis ipsius textus, vbi docetur, eam decisionem tantùm ad Romanam Ecclesiam spectare: quare dicendum est, Symmachum eius textus authorem, esse accipiendum de ipso Pontifice, qui licèt possit potestate absoluta omnia Ecclesiæ bona quomodocumque distrahere, vt docet Redoanus *d.q.* 44 & 45. tamen secundùm leges Ecclesiasticas, quibus quoad vim directiuam ligatur ipse Pontifex, vt Probabimus *in c.*1.*de probationibus*, non potest sine causa eas alienare, aut alienationi consentire; si tamen consensum præstiterit, recta erit alienatio, *c.ad audientiam* 12.*de prescr.c.per tuas, de donat.* & innuitur *in extrauag.Ambitiosę, de rebus Ecclesię*, vt contingit in alienatione rerum minoris ex rescripto Principis, sine decreto facta, *l.*2.*C. quando decreto non est opus*. Peccare autem lethaliter ipsum R. P. sine causa alienationi consensum præstando, docent Sanch.*lib.*8.*de matr.disp.*18.*à n.*6. In nostro autem casu iusta causa alienationis præcesserat à defensore examinata; quare validè, & licitè potuit Gregorius tali permutationi consentire. 14 Exponitur c. non liceat, 12. q. 2.

Supradictæ assertioni aduersatur textus *in c.*2. *§.item sibi inuicem*, 10.*q.*2.*c.*1 *de reb.Ecclesię, c.ad quæstionum* 5 *de rer.permut.* vbi deciditur, posse Rectores Ecclesiarum inter se inuicem bona Ecclesiarum permutare: igitur absque vllo Pontificis consensu potuit Fantinus massariam permutare. Etiam difficilis est textus *in d.c.*1.*de reb.Eccles.* dum ibi permittitur, ex consensu tantùm Abbatis rem monasterij alienari, cùm certum sit, eo in casu etiam Episcopi licentiam desiderari, *c.Abbatibus* 41. 12. *q.*2. *c. in venditionibus* 40.17 *q.*4. Pro istorum iurium interpretatione discrimen constituunt Riccius *in praxi, decis.* 74. Barbosa *de potest.Episc.alleg.*95.*n.*55. Inter permutationes factas inter personas ecclesiasticas, & celebratas inter personam ecclesiasticam, & sæcularem. Primo casu asserunt, necessariam non esse Episcopi licentiam, iuxta iura suprà adducta: secundo verò casu consensum desiderari, aliterque permutationem factam nullam esse, *c.* 1.10.*q.*2.*c.siue* 12 *q.*2 *dicta extrauaganti Ambitiosę*. Sed hoc discrimen admitti non potest, cùm certum sit, vtroque casu permutationem inutiliter contrahi. Nec etiam contrarium probant textus suprà citati; nam in permutationibus, de quibus in eis agitur, supponendus est consensus, tam Rectoris Ecclesiæ, quàm Episcopi, omnemque solemnitatem præcessisse. Nec secunda difficultas obstat; nam dicendum est, Abbates esse in duplici differentia; alij enim sunt exempti à lege diœcesana priuilegio, aut consuetudine, de quibus egi *in c.graue, c.licèt, de off.ord.* alij verò sunt subiecti Episcopis, de quibus *in d.c. Abbatibus, c.in venditionibus, c.*1.*de supplenda*: vnde textus *in d.c.*1.*de reb.Ecclesię*, accipiendus est de Abbate exempto, qui cùm à iurisdictione Episcopi sit exemptus, potest alienationi consentire; textus verò suprà citati loquuntur de Abbatibus Episcopo subiectis, qui per se alienationi consentire non valent. 15 Opponuntur varij textus.

C A P V T III.

a Gregorius b *Ianuario Episcopo Caralitano.*

QVaIiter in *c* Sardinia minores, vel pauperes, ab eis, qui illis maiores sunt, opprimantur, reuerendissimi fratris nostri *d* Dominici Carthaginensis Episcopi, atque eminentissimi filij nostri *e* Innocentij Præfecti epistolæ testantur, à quibus, vt quæ nobis scripta sunt noueritis, ipsarum vobis epistolarum exemplaria præuidimus transmittenda: & ideò quia ea, quæ

quæ nobis petenda ſunt, offeruntur, ſtudioſè agendum eſt, vt ea, quæ *f* promittuntur, opere compleantur. Si qui eorum, de quibus eſt quæſtio, in Eccleſiam fortaſſe refugerint, ita debet cauſa intelligentia noſtra diſponi, vt nec ipſi violentiam patiantur; nec ij, qui dicuntur oppreſſi, damna ſuſtineant. Curæ ergo veſtræ ſit, vt eis *g* ſacramentum ab his, quorum intereſt, de ſeruanda lege, & iuſtitia promittatur, & per omnia commoneantur exire, atque ſuorum actuum reddere rationem, quibus etiam Eccleſiæ veſtræ *h* defenſorem deputare vos conuenit, cuius ſolicitudine, quę illis fuerint *i* promiſſa, ſeruentur, quatenus nec alijs noxia ſint, & ipſis eccleſiaſtica, ſalua ratione, poſſint prodeſſe refugia. Ita ergo fraternitas veſtra faciat, vt hæc, quæ eius ſtudio emendanda ſunt, mora per eam, vel impedimentum aliquod non contingat.

N O T Æ.

a GRegorius.] Ita reſtituo epigraphen, & integram
1 huius textus ex D. Gregorio *lib. 8. indict. 3. epiſt.*
38. De ipſo Gregorio Magno nonnulla retuli *in cap. 2.*
de conſtit.
b *Ianuario.*] Ianuarius patria Calaritanus, Archie-
2 piſcopus fuit ipſius ciuitatis temporibus Gregorij ma-
gni, cuius valde familiaris fuit, vt refert, & plura ab eo
geſta tradit Dionyſius Bonfant. *in hiſtor. Sanctor Sardinię,*
lib. 13. cap. 31. Illi varias ſcripſit epiſtolas, vt conſtat *ex*
lib. 1. epiſt. Gregor. epiſt. 60. 61. & 62. & 81. & lib 3. epiſt. 8.
9. & 10.
c *Sardinia.*] Eſt nobilis inſula Italiæ Prouinciæ, ali-
3 quando à proprijs Regibus gubernata. Theodorus Zin-
zerius *tom. 3. lib. 3. Sardis quoque curru vehi, & erectam*
ferre thiaram, ſolis Regibus dabatur. Triſtis cœlo, &
multa vitiatà palude dicitur à Silio Italico *lib. 12.* peſtem
facere ſcribit Solinus *Polyſt. cap. 10.* peſtilens vocatur à
Victore *de viris illuſtribus c. 65.* inde ratio cur olim Iudæi
ſub Tiberio mittebantur in Sardiniam, vt ibi perirent.
Tacitus *lib 2. annal. in fine*: quare argutè dictum à Mar-
tiali *lib 4. epigr. 60. Cùm mors venerit, in medio etiam Tibur*
Sardiniam eſſe. Inter Africæ Prouincias enumeratur *in l.*
1. C. de officio Præfecti Africæ, l. 3. C. Theodoſ. de pœnis, l. 7.
de exactionibus, eod. C l. 3. ad legem Iul. repetundar. Plura de
eius origine tradunt Berterius *diatr. 1.* Bonfant. *vbi ſupr.*
& Viccius *in hiſt. ipſius inſulæ.*
d *Dominici.*] Qui in collatione aduerſus Donatiſtas
in Concilio Carthaginenſi ſubſcripſerat. Baronius *an-*
4 *no 544.*
e *Innocentij Præfecti.*] Qui etiam ſcripſerat D. Gre-
5 gor *lib. 9. epiſt. 1.* Ad huius Præfecti Prætorio Africę ex-
poſitionem ſciendum eſt, Africam occupatam fuiſſe à
Vuandalis anno 439. vt referunt Iſidorus *in hiſtor. Van-*
dal. Victor Vticenſis *lib. 1. de perſequut. Vuandal.* Baron.
in prædicto anno: vnde rebus Italiæ in ea parte declinan-
tibus, Præfectum proprium non habebat, ſed à Præfecto
Italiæ regebatur: ſed cùm iterum recuperata eſſet à Be-
liſario tempore Iuſtiniani, anno 534. vt refert Procopius
lib. 1. de bello Vuandal. ex eo, & alijs refert Baron *in Prędi-*
cto anno. Præfectum Prætorio Africæ reſtituit, *l. 1. C. de of-*
ficio Pręfecti Africę: de cuius dignitate, officio, & ſcholis
videndi ſunt Panciro1. *lib. 2. var. c. 188.* Iacobus Gutherus
lib. 1. de officijs domus Auguſtę, c. 8. Statuit autem Iuſti-
nianus, vt Præfectus ſedem haberet Carthagine, *d. lib. 1.*
quia Præfecti Pretorio in Metropolitanis ciuitatibus de-
gebant, vt tradit Berterius *diatrib. 1. c. 8.* Huius Præfecti
mentio fit à Gregorio *in præſenti.*
f *Promittuntur opere compleantur.*] Nihil enim fidei
humanæ ita congruum eſt, quàm ea, quæ inter aliquos 6
placuerunt, ſeruare, *l. 1 ff. de conſt. pecunia.* Vnde ait Pau-
lus *in l. cùm ampliùs, ff. de reg. iuris*, eum natura debere,
quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſequuti ſu-
mus. Quare in ſacris litteris ſæpiùs repetitum legimus,
Deum ipſum Optimum Maximum, qui nulla lege ob-
ſtringi valet, contra naturam ſuam facturum, niſi pro-
miſſa pręſtaret. D. Paulus *ad Hebręos c. 6. verſ. 18. & c. 10.*
verſ. 23. & 1. ad Corinthios c. 1. verſ. 19. & c 20. verſ. 13. &
1 ad Theſſal. c. 5. verſ. 24. & 2. ad Titum c. 2. verſ. 13. Facit
Salomonis ſententia *Prouerb. c. 5. verſ. 1. Fili mi, ſi quid*
ſpopondiſti alteri, defixiſti externo volas tuas, illaqueatus
es verbis oris tui, captus es enunciationibus oris tui. De his
promiſſionibus Seneca *lib 5. de beneficijs, c. 11.* aiebat: *Quę*
lex ad id pręſtandum nos, quod alicui promiſimus, obligat.
Plura Grotius *de iure belli lib. 2. c. 11* Mendoza *lib. 1. de pa-*
ctis, c. 4. Donel. *lib. 12. comment. c. 8.* Galbanus *de V. S. c. 16.*
Vuiſembachius *diſp. iur. diſp. 31. n. 11.*
g *Sacramentum.*] Ideſt iuramentum, *c. 1. de ferijs*, vbi
dicemus.
h *Defenſorem.*] Defenſores enim primis Eccleſiæ
temporibus dabantur minoribus, ſeu pauperibus aduer- 7
ſus oppreſſiones maiorum. Concilium Carthag. 5. *can.*
9. Decreta eſt legatio ad Imperatores propter afflictionem
pauperum, quorum moleſtijs ſine intermiſſione fatigatur Ec-
cleſia, vt defenſores ei aduerſus potentias diuitum cum E-
piſcoporum prouiſione delegentur. De defenſore in Africa
conſtituto agit Poſſidius *in vita ſancti Auguſtini, c. 12.* no-
tauit Balſamon *in can. 78. Synodi Carthagin.* Alij ſunt de-
fenſores politici, de quibus *in tit. C. de defenſor. ciuitatum*,
de quibus plura tradunt Baronius *anno 286. n 4* Meurſius
in gloſſar. verb. Defenſor, Benedictus Haæphtenus *in vi-*
ta ſancti Benedicti, c. 26. Chriſt. Lupus *in can. 23. Concil.*
Chalced.
i *Promiſſa ſeruentur.*] Ex his verbis deducunt com-
muniter DD. iure noſtro Canonico ex pacto nudo actio- 8
nem oriri: ſed contraria ſententia retenta, hæc verba
expoſùimus *in c. 1. hoc tit.*

C A P V T IV.

a Alexander *Exonien. & Vuigornien. Epiſcop.*

CVm pridem S. P. clericus procurator Prioris, & monachorum de *b* Acrā, & P. clericus pro cauſa, quæ inter eos, & prædictum P. ac fratrem eius, cuius vicem ſe gerere *c* dicebat, ſuper Eccleſia, & capella de L. vertebatur, ad noſtram præſentiam acceſſiſſent, inter ſe, non tamen nobis mediantibus conuenerunt, quod eidem P. pro expenſis, quas fecerat, tres *d* marchæ argenti ſoluerentur, & idem P. liti cederet, & a monachorum infeſtatione ceſſaret. Cumque compoſitionem iſtam authoritate Apoſtol. peterent confirmari, nos eam non duximus admittendam pro eo, quod videbatur prauam illicitæ pactionis ſpeciem continerę. Monuimus autem prædictum P. vt ipſe, tam pro ſe, quàm pro ſuo fratre monachos in pace dimitteret; & eidem liti omninò abrenunciaret. Ille igitur noſtris monitis acquieſcens, & eidem liti pro ſe, ac fratre ſuo renuncians, authentica inſtrumenta, quæ ſuper hoc habebat, in noſtris manibus reſignauit, quæ nos Priori, & Monachis deſtinantes mandauimus, vt eidem P. & fratri eius in aliquo ſtuderent beneficio prouidere, de quo maius lucrum valeant Apoſtolica interceſſione percipere, quàm eis deberet ex illa pactione illicita prouenire. Cæterùm,

quia

quia Prior, & fratres acquiescere noluerunt, mandamus quatenus moneatis eosdem, vt præfato P. & fratri eius competens beneficium conferant, & assignent: alioquin si vobis constiterit, dictos clericos à prænominata Ecclesia, & capella absque ordine iudiciario violenter eiectos, ipsas eisdem restitui faciatis, non obstantibus litteris nostræ confirmationis, quas prædicti Prior & monachi à nobis impetrasse noscuntur.

NOTÆ.

1 A *Lexander.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*4. & post Concilium Lateranense *p.*28. *c.*4. De Ecclesia Exoniensi egi *in cap.*6. *de filijs Presbyt.* de Vvigorniensi *in cap. nosti, de elect.*

2 c *Acra.*] Aliàs *Ægra*, est monasterium Ecclesiæ Anglicanæ.

3 c *Dicebat.*] Cùm enim frater esset, & consors litis, non egebat speciali mandato ad agendum, *capit. constitutus, de in integr. restitution.* docent Couarruuias *lib.*1. *variar. cap.*6. Marcha *de iurisdiction.* 2. *par. capit.* 30. Vega *in cap.*2. *de foro compet. n.*52. Morla *in empor. tit.*7. *q.*5. Carleual *de iudicijs, lib.*1. *tit.*1. *disp.*2. *à n.*144.

d *Tres Marchæ.*] Argenti marcha non eiusdem valoris est apud omnes; nam apud nos marchus Coloniæ habet octo tunicas; similiter etiam & marchus Troiæ, *leg.*1. *tit.*13. *lib.*5. *recopilat.* de quibus, & eorum valore agunt Couarruuias *de veterum numismatum potest. c.*5. *num.*1. Villasanc. *in suo Quilatador de oro, y plata, lib.*1. *cap.*1. Georgius Henischius *de asse, & partibus eius, pag.*103. Marcha in Gallia continet 70. coronatos, vt ipse refert *pag.*204. in Anglia pendebat tres aureos nummos, quos Angli ducatos appellant. Polydorus Vergil. *lib.*10. *historiæ Angliæ, pag.*164. vnde in tribus marchis promissis in hac decisione comprehenduntur nouem nummi.

Ad hunc textum fusam dedit repetitionem Primarius noster D. Ioannes de Balboa, qui pro eius expositione adeundus est.

CAPVT V.

Idem a *Eboracensi Archiepiscopo.*

ACcepimus, quod quædam Ecclesiæ clericis sunt tali tenore concessæ, quod post eorum obitum alij nominatim succedant. Verùm quoniam hoc iniquum est, & sacris canonibus inimicum, & ideò non debet aliquatenus tolerari: f. t. per A. s. præc. mand. quat. huiusmodi successiones tam detestabiles, & iniquas, contrad. & ap. cess. fieri prohibeas, & omninò friuolas, & vanas esse decernas.

NOTÆ.

7 a E*Bboracensi.*] Post Concilium Lateranense *par.*28. *cap.*4. legitur, *Episcopo Dunelmensi*: in prima autem collectione, sicut in ista, legitur *Eboracensi Episcopo*, & rectiùs, vt notauit Antonius Augustinus *in eo*, qui animaduertit præsentem decisionem potiùs spectare ad titulum de institutionibus, quàm ad præsentem rubricam: sed cùm in eo proponatur pactum circa successionem in beneficio initum, non impropriè compilatur à Raymundo *sub hoc tit.* Pactum autem in præsenti specie præcessisse, docent, & supponunt Butrius, Panormitanus, & alij antiquiores *in præsenti*, quorum opinio suadetur ex abuso Ecclesiæ Anglicanæ, vbi temporibus Alexandri III. successio in beneficijs ecclesiasticis facilè admittebatur, vt notaui *in tit. de filijs Presbyterorum.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio deducitur.* EX hoc textu omnes classici repetentes deducunt, *non valere pactum de succedendo post mortem prælati ipsius Ecclesiæ.* Quæ conclusio singularis est in iure; quatenus verò prohibet successionem in ecclesiasticis beneficijs, eam probant textus adducti *in cap.*2. *de filijs Presbyterorum*, & qui communiter expenduntur *in cap.*1. *de præbendis.* Eam illustrant Duarenus *lib.*6. *de sacris Ecclesiæ, cap.*1. *per totum*, Petr. Gregor. *de beneficijs cap.*30. *num.*1. Garcia *eod. tract. p.*10. *cap.*1. *num.*1. Corrasius *eod. tract.*2. *cap.*7. *num.*1.

3 *Impugnatur prædicta assertio.* Sed hæc Alexandri decisio impugnatur sequentibus argumentis. Primum ex eo nascitur; nam pactum iniri valet non solùm de rebus, quæ præsentes sunt, verùm & de illis, quæ sperantur, vt de fructibus nascituris, de partu ancillæ, de fœtu pecoris, quæ licèt non sint, tamen sperantur, *leg. nec emptio* 8. *l. si emptione* 34. §. *liberum, ff. de contrahen. emptione, l. & quæ nondum* 15. *ff. de pignoribus, l. quod in rerum* 24. *ff. de legat.*1. *l. etiam* 17. *ff. de legat.*3. *l. cùm illud* 25. §. 1. *ff. quando dies legati, l. interdum* 73. *ff. de verbor. obligat.* igitur & super successione in iure alterius, seu viuentis beneficio pacisci valet. Secundum militat ex eo, quia pacta semel inita seruanda sunt, *leg. conuenire, ff. de pactis, leg. pacta* 72. *de contrahend. emption.* & sicut ab initio pacisci voluntatis est, patere conuentis est necessitatis, *leg. frater, C. de transaction. cap.*1. *&* 3. *hoc tit.* igitur pactum de succedendo in beneficio alterius obseruandum est. Tertium, & difficilius insurgit; nam hoc pactum de succedendo in beneficio viuentis, possessore defuncto, non solùm iure nostro permissum est, verùm & introductum, & à sanctis PP. vsitatum: in Africana enim Ecclesia, sedato schismate Donatistarum, cùm post collationem Donatistæ ad fidem catholicam redirent, statutum fuit in Concilio Africano, vt Episcopus Catholicus in locum Donatistæ suffectus, & ipse Donatista rediens Ecclesiam regerent, diuisione ita facta, iuxta textum *in cap.*1. *de Parochijs*; & altero prædefuncto, alius in eius locum succederet. Refert D. Augustin. *in breniculo collationum, cap.*5. Idem in Hispania statutum fuisse cum Episcopis Arrianis ad fidem reuersis, tradit Mendoza *lib.*1. *Concilij Illiberit. cap.*11. igitur conuentio, per quam succeditur in viuentis Ecclesia, aliena non est ab Ecclesiastica disciplina.

Adhuc tamen Alexandri III. decisio defendenda est, quæ validissimis nititur vtriusque iuris rationibus. Prima, ne pactum circa viuentis successionem admittatur, quod tot legibus improbatum reperitur, *l. stipulatus, ff. de V. O. l. pactum quod dotali* 15. *C. de pactis, leg. ex eo* 4. *C. de institution. l. hæreditas, Cod. de pactis conuentis, leg. licèt, leg. fin. Cod. de pactis, l. epist.* 52. §. 1. *ff. eodem tit. l. litteræ* 17. *ff. de iure codicill. l. si maiores* 25. *l. cùm donationis* 34. *Cod. de transact. l. donari* 29. §. *finali, ff. de donat. l. cùm duobus* 52. §. *idem, ff. pro socio, l.*2. *in fin. ff. de his, quæ vt indign. l. ex eo* 4. *C. de inutil. stipul.* probant, & disputant Bronchorst. *centur.*1. *assert.*30. Hartmandus Pistor. *lib.*4. *q.*1. *cum sequent.* Besold. *in delibat. iuris ex lib.*2. *Pandect. tit. de pactis*, §. 18. *fol.*221. Valentia *tom.*1. *illustr. tract.*3. *cap.*2. Santaloria *interpret.*14. Robertus *lib.*1. *rerum iudic. cap.*15. Castillo *lib.*3. *controu. cap.*9. Cabedo *decision.* 164. Franzchiz *exercit.*8. *q.*10. Fachineus *lib.*8. *controuer. cap.*84. Molina *de primog. lib.*2. *cap.*6. Caldeira *lib.*2. *de erroribus, cap.*7. Drechetus *dissert.*1. *&* 7. Pinellus *lib.*1. *select. cap.*10. Sarmiento *lib.*2. *select. cap.*4. Sanchez *lib.*7. *de matrimon. disput.*2. Viglius *in* §. *igitur, Instituta de pupillari*, Hunnius *ad Treutler. volumine* 2. *disput.*20. *q.*4. *& lib.*3. *variar. cap.*16. Petrus Gregor. *lib.*41. *syntagmat. cap.*4. *cum sequentibus*, Morla *in empor. tit.*3. *q.*5. Merend. *lib.*1. *controuers. cap.*17. *cum sequentibus*, Fachineus *lib.*5. *controuers. cap.*84. Corrasius *lib. vnic. epistol.* Anton. Gomez *in l.*22. *Tauri*, Menchaca *illustr. cap.*43. Pacius *centur.*5. *quæst.*11. Raguellius *in l. vlt. C. de pactis*, Cuiac. *in l.*2. §. *fin. ff. de his, quibus vt indign. in l. donari* 29. §. *vlt. ff. de* 4 *Pactum de hæreditate viuentis improbatur.*

ff. de donation. Faber *de error. decad.* 12. *error*, 2. *cum seqq.* Schifordeger. *lib.* 1, *tract* 29. Pichardus *de acquir. hæredit. cap.* 8. *n.* 17. Sichardus, Cagnolus, & Donellus *in d. l. vltim, C. de pact.* Arnoldus Vinius *de pactis, cap.* 19, collega noster Don Ioannes de Larrea *decis.* 52. *Granat* 21. viuentis enim successio non datur, nec hæreditas, *l. qui hæreditatem* 19. *l. neminem* 27. *l. qui superstitis* 94. *ff. de acquir. hæredit.* inde de ea agi non potest; quomodo accipiuntur textus *in l.* 1. *ff. de hæredit. vel action vend. l.* 1. *ff. pro hæredit. l.* 1. §. *si impuberi, ff. de collat. bonor. l.* 2. §. *interdum, ff. de vulgar. l. his qui* 25. §. *an nominatim, ff. de acquir. hæredit. l. ita tamen* 27. §. *à patre, ff. ad Trebell.* licèt in contrarium soleant expendi textus *in l.* 1. *ff. quando dies legati, leg. qui patri* 59. *ff. de acquir. hæred. l.* 1. §. *si libertus, ff. si quid in fraudem patroni*: meritò ergo quod in rerum natura non est, neque superari licet, In pactum deduci non potest: deinde quia si pactum hoc seruaretur, daretur occasio captandæ mortis alienæ; nam cùm paciscens per pactum sibi successionem, aut beneficium deberi cognosceret, eius vitæ insidias apponeret, aut pararet, *ex l. cum pater* 77. §. *mando, ff. de legat.* 2. quam rationem adducunt Legislatores Ecclesiæ *in cap.* 1. & 2. *de conceß. præbend. capit. in primis*, 2. *quæst.* 1. *cap. non furem, cap. eum qui* 7. *quæst.* 1. & Imperatores *in l. de fideicommisso* 11. *C. de transact. l.* 33. *tit.* 11. *partit.* 5. quas pactiones odiosas, & tristissimi euentus plenas appellat Iustinianus *in l. fin. C. de pactis*: vnde vt huiusmodi insidiæ vitarentur, lege Cornelia pœna imposita fuit illis, qui viui testamentum aperuissent, *l.* 2. §. *his qui aperuerint, ff. ad legem Cornel. de falsis, l. si quis* 38. §. *qui viui, ff. de pœnis*; & ea de causa quamuis vnicum testamentum sit patris, & pupilli; tamen permittitur patri separatim filijs substitutionem facere, proprio signo claudere, & cera consignare, ne substitutus sciat se substitutum pupillo datum esse, §. *fin. de Instit. vulgar.* vel insidias apponat, vt contigit *in l. Cicero, ff. de pœnis*, & alijs exemplis relatis à Petr. Gregor. *d. cap.* 4. Rectè igitur in præsenti docetur, pactum de succedendo in beneficio alterius, vires non habere.

5 Sed licèt pactum ad acquirendam viuentis hæreditatem non admittatur, tamen ad eam conseruandam initum sustinetur, *l. si ab eo, C. de legitim. tutor. l. finali, C. de emancip. liber.* Vnde licet pater emancipando filium contracta fiducia id agat, vt hæreditas ad ipsum pertineat, §. *vlt. Inst. de legit. agnator. success.* tamen admittitur ad ipsam. Similiter sustinetur stipulatio, quæ in adrogatione interponitur, vt si impuberi hæreditas obuenerit, restituatur venientibus ab intestato, *l. non aliter, ff. de adoption. leg. causa cognita* 40. *ff. de vulgari.* Etiam valet pactum in distractione serui appositum, vt si hæreditas illi obuenerit, restituatur venditori, *l. si quis seruum, ff. de action. empt.* Et similiter quia cessat ratio suprà adducta, valet pactum de hæreditate defuncti diuidenda; quo modo accipiendi sunt textus *in l. qui Romæ, §. finali, ff. de verb. oblig. l.* 1. *C. de pactis, l. qui res* 39. *ff. de act. empti, l. hæc* 14 *ff. vt legatorum, l. si constante*, 24. §. *si vir, ff. soluto matrim. l. Paulus*, §. *patroni filius, ff. de bonis libertor.* etiamsi nondum delata sit hæreditas; quo modo intelligendi sunt textus *in l. nam hoc* 11. *ff. de hæredit. vel action. vendit.* vbi docetur, hæreditatem in suspenso existentem vendi posse; accipiendus est enim textus de hæreditate sub conditione relicta; pendente enim conditione vendi potest, & pactum circa illam factum custoditur. Et textus *in l.* 2. §. *illud* 2. *ff. eod. tit.* vbi proposuit Vlpian. hæredem à patre institutum, eundemque filio pupillariter substitutum, patris iam defuncti hæreditatem vendidisse; quæritur vtrum pupilli hæreditas vendita quoque intelligatur? Et respondetur, venditam non credi, quia alia hæreditas est. Prosequitur Consultus, & ait, quod si actum sit, vt ea etiam hæreditas in venditionem veniat, venditam intelligi maximè si iam delata est: igitur etsi delata non sit, quia adhuc in rebus humanis non erat, rectè in venditionem deducitur. Huic difficultati frequenter respondetur, verbum illud *maximè*, Consulti sententiam restringere, vt *in l. si mihi* 34. *ff. de donat. inter, l. si seruus* 27. §. *sicut maritus* 30. *leg. mulier* 56. *ff. ad leg. Aquil. l. fin. ff. de nouation. iuncta l. Lucius* 21. *ff. de iureiur. l. vsucapionem* 9. *ff. de vsucapion. iuncta l. seruus* 43. §. *incorporales, ff. de acquir. rer. domin.* Caldeira *de error. pragmat. c.* 1. *n.* 4. & *in d.* §. *filio*, ait illam dictionem *maximè*, taxationem inducere, vt eum casum tantùm complectatur, quo iam delata sit; notant Cuiac. *in d. l. donari* 29. §. *fin.* Faber *in rationali ad text. in d.* §. *illud*, Bronchorst, *d. assert.* 30. P. Gregor. *d. lib.* 41. *syntagm. c.* 5. *n.* 6. Raguell, *in d. l. vlt.* Tuldenus *ad tit. Cod. de pactis, num.* 6. Sed hac omissa solutione dici potest, Vlpianum *in dict.* §. *tantùm*, affirmare, impuberis hæreditatem venditam intelligi, maximè si iam delata sit; hæc consequentia rectè deducitur: igitur etiamsi nondum delata sit, vendita intelligitur. Supponendum tamen est, pupillum decessisse: quare licèt propter conditionem adiectam hæreditas delata non sit, tamen spes illa vendi potest. Docet Donell. *in d. l. n.* 6. Pacius *centur.* 5. *q.* 11. Etiam de incerta hæreditate pacisci valet, vt in specie textus *in l.* 3. §. *de illo, ff. pro socio*; quem ita accipiunt Raguell. Donell. & Gilkenius *in d. l. vlt. C. de pactis*, Gothofredus, & Faber *in d.* §. *de illo*, Hunnius *d. lib. var. q.* 13. iuxtà quæ iuris principia accipiendi, & exponendi sunt textus *in l. si constante* 24. §. *si vir. l. si verò*, 64. *ff. solut. matrim. l. vlt. ff. de legatis* 3. *l.* 1. §. *si impuberi, ff. de collat. bonorum, l. hæc* 14. *ff. vt legat. nom. l. eum qui* 56. §. *fin. ff. ad l. Falcid. l. litteræ, ff. de iure codicill. l. epist.* 52. *ff. de pactis, l.* 4. *C. de inutil. stipul. leg.* 1. §. *si parens, ff. si quis à parente, l.* 4. *ff. de condit. institut. l. donari* 29. §. *donationem, ff. de donat. l. licet* 19. *C. hoc tit. l. si quis seruum* 23. *ff. de actionibus empti, l.* 34. *C. de transact.*

Sed vt vnde digressi sumus, regrediamur, alia ratio huius decisionis prouenit ex successione in beneficijs ecclesiasticis, à sacris canonibus inhibita, & improbata, vt probaui *in cap.* 2. *de filijs Presbyter.* & Deo volente plura dabimus *in cap.* 1. *de præben.* quare etiam consentiente beneficij possessore pactum conuentum de succedendo in eius beneficio improbatur: quia possessor beneficij non potest etiam absque pacto ex propria voluntate, & dispositione designare successorem in proprio beneficio, *capit. detestanda, de concessione præbendæ, lib.* 6. *cap. si Petrus, cap. Apostolica*, & *per totam* 8. *quæst.* 1. 6

7 Nec obstant argumenta suprà in contrarium adducta; nam licèt in alijs negotijs, & rebus sufficiat spes, vt pactum super eis celebrari possit; tamen in successione, aut hæreditate desideratur, vt actualiter sit hæreditas, vt circa eam pactum conuentum sustineatur, *l. cùm hæreditas* 14. *ff. de hæredit. vel action. vendit.* Ratio est, quia cùm dicimus, spem esse in consideratione, vt vendi, donari, hypothecæ nomine obligari, paciscive de ea possit; intelligendum est de spe licita, & approbata, non verò de spe bonis moribus contraria: igitur cùm spes alienæ hæreditatis sit illicita, & improbata, propter votum captandæ mortis alienæ, *l. donari* 29. §. *fin. ff. de donation. dict. l.* 2. §. *interdum, leg.* 1. §. 1. *ff. vbi pupillus*; meritò non venit in consideratione, vt de ea pacisci valeat. Nec secundum argumentum aduersatur; eius enim principium procedit, quando pactum non continet aliquid contra bonos mores, vt pactum, de quo in hoc textu: quia tale pactum non sustinetur. Nec tandem obstat tertium argumentum deductum ex Ecclesiæ vsu cum Donatistis, & Arrianis; nam vt dixi *in cap. quoniam, de officio Ordinarij*, specialiter vt Donatistæ, & Arriani allicerentur ad abiurandas hæreses, statutum fuit, licèt contra iuris regulas, vt vno, eodemque tempore duo Prælati essent in eadem Ecclesia; & alter alteri decedenti succederet, vt sic lapsi conuersi Ecclesia sua non priuarentur, & Catholici instituti absque Ecclesia non manerent: docet Mendoza *vbi suprà, pag.* 12.

Marginalia: Exponuntur varia iura. — Traditur alia ratio decisionis. — Dissoluuntur argumenta contraria.

CAPVT VI.

Idem a *Cant. Archiepiscopo.*

CVm clerici vestræ iurisdictionis, sicut accepimus, decedentibus Ecclesiarum *b* personis paciscantur pro ipsis Ecclesijs *c* maiores solitis soluere pensiones, vt faciliùs easdem

dem Ecclesias possint adipisci; Nos quidem ad tam detestabile vitium extirpandum, attentam volumus curam, & solicitudinem adhibere. Inde est, quod f. v. per A. s. præ m. quat. clericis vestris, ne id attentare præsumant, publicè sub districta pœna prohibeatis; & siquidem contra prohibitionem vestram venire præsumpserint, ap. cess. eos Ecclesijs taliter adeptis quam citiùs spolietis, & alias pro tantæ præsumptionis excessu seueritate ecclesiastica puniatis. Ad *d* hæc, quia sunt clerici quidam, qui cum religiosis viris collusione facta citra auctoritatem dicti Episcopi Ecclesias, quas tenent, eis constituunt censuales, vt post decessum eorum Ecclesiæ per repræsentationem eorundem religiosorum virorum ad filios, vel nepotes clericorum ipsorum possint transferri; præsentium auctoritate vobis præcipimus, vt si qui clericorum vestrorum inuenti fuerint facere talia, eos à prescriptis Ecclesijs subl. ap. rem. non differatis authoritate Apostolica remouere, ne de sua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

N O T Æ.

1 a C*Antuar.*] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.6.* & post Concil. Lateranens. *pag. 28. cap.8. & in cap. cùm clerici 11. de censib.* vbi est alia pars huius decisionis; ex quibus ita hunc textum restituo. De Ecclesia Cantuar. egi *in cap.2. de rescriptis*.

2 b *De Personis.*] Plerumque liberi homines dicuntur personæ, ad distinctionem seruorum Cassiodorus *libr.6. epist.8. Quid enim priùs facerent inter iura publica, qui personam legibus non habebant.* In sacris canonibus accipitur persona pro clerico maiori, qui primam sedem in Ecclesia parochiali habet, *capit. quantum, 1. quæstion.3.* Ioannes Sarisbariensis *epistol.11. Asserens Ecclesiam esse, & se personam eius*: notarunt Bosquetus *ad Innocent. III. lib.1. epist.24. & 54.* Gaspar Barthius *libr.17. aduersùs cap.32.* De personis, & personatibus Ecclesiæ Cathedralis aliqua adduxi *in c. ad aures 8. de rescript.*

c *Maiores.*] Secus si congruentes; eas enim non soluentes possent proprijs Ecclesijs priuari. Hanc partem exponemus *in cap. fin. hoc tit.* 3

d *Ad hæc.*] Hæc verba reperiuntur *in cap. ad hæc 11. de censib.* vbi eius commentarium dabimus. 4

C A P V T VII.

Innocentius III. *In Concilio* a *Generali*.

PLerique, sicut accepimus, *b* regulares, & *c* sæculares clerici, cùm vel domos locant, vel feuda concedunt, in præiudicium parochialium Ecclesiarum pactum adijciunt, vt conductores, & feudatarij decimas eis soluant, & apud eosdem eligant sepulturam. Cùm autem id de auaritiæ radice procedat, pactum huiusmodi penitus reprobamus, statuentes, vt quidquid fuerit occasione huius pacti perceptum Ecclesiæ parochiali reddatur.

N O T Æ.

1 a G*Enerali.*] Ità etiam habetur in quarta collectione, *sub tit. hoc, cap.1.* & in Concilio Lateranens. generali celebrato sub Innocentio III. *c.56.* de quo Concilio egi *in cap. cùm in cunctis 7. de elect.*

2 b *Regulares.*] Canonici videlicet Ecclesiarum regularium, de quibus passim nos in hoc opere.

3 c *Sæculares.*] Canonici videlicet Ecclesiarum Cathedralium, qui ad differentiam regularium sæculares dicuntur.

COMMENTARIVM.

4 Conclusio deducitur, & probatur. EX hoc Concilij generalis decreto communiter deducitur, *Ecclesiam domum locando, aut rem in feudum concedendo, non posse pactum adijcere, vt feudatarij in ea sepeliantur, & decimas illi persoluant.* Probant hanc assertionem textus *in cap.1. de sepult. lib.6. Clementin. cupientes, §. sanè, de pœnis.* Illustrant plures relati à Barbosa *in d. cap.1. de sepultur.* Cenedus in collectaneis *ad 6. collect. cap.10.*

5 Ratio dubitandi. Sed aduersùs hanc assertionem duplici argumento insurgi potest. Primum ita efformatur: Illud potest fieri pacto, quod potest fieri consuetudine, vt docent Euerardus *in locis legalibus, loco 89.* Barbosa *eodem tract. loco 81.* Sed consuetudine introduci valet, vt decimæ vni Ecclesiæ debitæ alteri soluantur, *cap. ad Apostolicam, c. cùm sunt, de decimis.* Couarruu. *lib.1. variarum cap.17. num.8.* Gutierrez *lib.2. canonic. cap.21.* & præscriptione, *cap. cùm contingat, cap. dudum, de decimis, cap. de quarta, cap. ad aures, de præscription. cap.1. eod. tit. lib.6. cap. statutum, §. finali, eod. tit. & lib.* Moneta *de decimis, cap.5. num.103.* Rebuffus *eod. tract. quæst.13. num.106.* Canisius *de decimis, cap.2. per totum,* Barbosa *de officio Parochi, cap....* igitur & pacto fieri poterit, vt inquilini, & feudatarij Ecclesiæ alij, quàm Parochiali Ecclesiæ decimas persoluant. Secundum ita etiam proponitur: Nemo tenetur in propria Parochia sepeliri, sed potest extra eam in quacumque maluerit sibi eligere, sepulturam, *cap.1. cap. fraternitatibus 3. cap. de vxore, in princip. de sepultur. cap. cùm quis, cap. his qui, cap. vltim. eodem titul. lib.6. cap. nimis, §.1. de excessib. Prælatorum*: igitur Ecclesiæ inquilini, seu eius feudatarij possunt per pactum eligere sepulturam in ipsa Ecclesia, absque eo quod Ecclesia Parochialis possit infringere similem electionem; cùm nemo debeat sepeliri in propria Parochia, cùm decessit electa sepultura.

6 Decimæ vbi soluendæ. His argumentis minimè obstantibus, vera est Concilij nostri generalis decisio, pro cuius vera interpretatione primò sciendum est iure communi inspecto, post diuisionem parochiarum decimas deberi, & præstandas esse parochis proprijs, à quibus ipsi fideles sacramenta recipiunt, *cap. decimas, cap. si quis laicus, 16. quæst.1. cap. tua nobis, c. quamuis, cap. cùm in tua, cap. ad Apostolicæ, de decimis.* Suarez *tom.1. de religione, tract. de decimis, cap.21.* Hunnius *in encyclop. de decimis cap.4.* Barbosa *de iure ecclesiast. de decimis cap.28.* Ratio est; nam decimæ præstantur ad alimoniam, & sustentationem eorum, qui seminant spiritualia, *cap. clericos 1. q 2. cap. tua nobis, de decimis, cap. cùm secundùm, de præb.* sed Parochi spiritualia ministrant: igitur illis decimæ soluendæ sunt. Inde vulgò docetur, Parochum habere fundatam suam intentionem respectu omnium decimarum intra suæ Parochiæ limites existentium, *cap. cùm tua, cap. cùm contingat, de decimis*: ex quo prouenit, vt Parochus semper manutenendus sit in perceptione decimarum ex prædijs propriæ Parochiæ, absque eo quod Parochus probare teneatur ius decimarum ad ipsum spectare. Et vt clariùs procedatur, discrimen constituendum est inter decimas prædiales, & personales: prædiales enim debentur Parochiæ, vbi prædia sunt, *d. cap. tua, cap. quoniam, de decimis, cap. fin. de Parochijs*: per ipsam enim diuisionem Parochiarum à Dionysio factam, diuisi etiam fuerunt limites earum; vnde iuxta terminos cuiusque decimæ soluendæ sunt, ita vt prædia vnius non confundantur cum prædijs alterius, *cap.1. 13. quæst.1. cap. Ecclesiæ, capit. si quis laicus, cap. quicumque, 16. quæst.1.* Accedit, nam decimæ sunt onera realia, vt probat Valenzuela *tom.1. consil.33.* sed onera realia debentur, vbi prædia sunt, *leg. impositiones, Cod. de publicand. & vectigal.* igitur decimæ debentur illi Parochiæ vbi sunt. Circa decimas verò personales certum est, deberi in propria Parochia, vbi quis sacramenta recipit, & Missarum solemnia audit, *capit. ad Apostolicæ, de decimis, capit. significauit, de Parochijs.* Fagundez *in quinque præcepta, lib.1. capit.1.* Moneta *de decimis,*

cap.7.num.21. Ratio est, quia sicut proprius Parochus in propria persona sacramenta administrat, ita æquum est, vt illi, quibus administrat, ipsi decimas persoluant ex quæstu, & acquisitis proprio artificio: & si eueniat habere aliquem ob duplex domicilium duas Parochias, si vnum sit alterius accessorium, principali decimæ debentur: si verò æqualiter in eis habitet, inter vtrumque Parochum decimæ diuiduntur. Rebuffus *de decimis, quæst.6.* Fagundez *vbi suprà, cap.3. num.5.* Idem dicendum est in decimis mixtis, quæ ex fœtibus animalium præstantur; si enim diuersis anni temporibus in diuersis partibus pascantur, etiam decimæ diuidendæ sunt: docent Barbosa *vbi suprà,* Cancerius *lib.1.variar.resolut.13.* Tondutus *resolut. canonicar.resolut.68.* Basilius *de matrim.lib.5.cap.13.§.3.nu.23.*

7 Quilibet potest sibi eligere sepulturam. Secundò sciendum est, fideles iam à temporibus Concilij Bracharensis, & Vasensis, de quibus *in cap. præcipiendum, cap.nullus, 13.qu.2.* posse eligere sepulturam in Ecclesia, quam maluerint, neglecta maiorum sepultura, aut Ecclesia Parochiali, *cap.1.cap.3. de sepultur.* relicta quarta funerali propriæ Ecclesiæ Parochiali, *cap.1.de sepultur.* vbi latè dicemus. Si verò fideles non electa sepultura, ab intestato quoad partem hanc decedant, in sepulchro maiorum sunt tumulandi, *d.cap.1. §.1. de excessib. Prælator.cap.cùm quis, cap.his qui, cap.vlt.hoc tit.lib.6.* Plura Crespetius *verb.Sepultura,* Iulius Laourus *variar. lucubrat.tit.1.cap.14.* Barbosa *de offic.Paroch.cap.26.* nisi monachus sit qui decessit; ille enim, siue eligat sepulturam, siue non, sepeliendus est in proprio monasterio, *cap. fin.de sepultur.* docent Chopinus *lib.2.monastic.tit.3.* Tamburinus *de iure Abbatum, disp.34.quæst.1.* Diana *5.part. tract.3.resolut.110.* Peregrini etiam, & absentes, si decedant non electa sepultura, in Ecclesia Cathedrali debent sepeliri, *cap.officium, de offic.Archipresbyter.* Sed iam in praxi obtinuit, vt peregrini, & scholastici decedentes sepeliantur in Ecclesia, in qua decesserunt, etiamsi Parochus illis non administrasset sacramenta. Barbosa *lib.2. iuris Ecclesiæ, cap.10.num.31.*

8 Traditur ratio decidendi. Ex quibus liquidò apparet ratio præsentis decisionis; nam cum decimæ ex iuris dispositione debeantur illi Ecclesiæ, vbi aut fundus est, aut Parochianus sacramenta recipit; similiterque electio sepulturæ libera sit, & quilibet possit eam eligere in Ecclesia, quam maluerit, soluta quarta funerali propriæ Ecclesiæ; & pactum, seu qualibet conuentio contra ius, aut vtilitatem tertij non admittatur, *l.iuris 7.§.si paciscar, & §.generaliter, l.si vnus 27.§. pacta 4.l.inter 42.ff.de pactis,* vbi Cuiac. & Duaren. Vinius *de pactis cap.18.* ideò pactum, per quod inquilini, & feudatarij tenentur sepeliri, & decimas persoluere illi Ecclesiæ, à qua sacramenta acceperunt, improbatur; cùm per illud ius publicum, & priuata vtilitas lædantur.

9 Responderur argumentis. Nec obstant argumenta in contrarium adducta. Non primum, ex quo dicebamus, id posse fieri pacto quod potest induci consuetudine; quia illud argumentum procedit quoad ipsos paciscentes, ita vt quod ab eis auferri potest consuetudine, auferri possit ex pacto: at verò quad ius tertij nunquam procedit, quia ex facto alterius nemo grauari, aut præiudicari debet, *l.5.§.5.ff.de noui operis nunciatione, l.soluendo 39.ff. de negot.gestis, l. non debet 74. ff. de regul iuris.* Nec secundum refragatur; nam ideò pactum circa sepulturam improbatur, quia per illud infringitur libertas sepulturam eligendi; & cùm ex iuribus suprà adductis quilibet possit sepulturam eligere vbi maluerit, ideò pactum in præsenti, per quod tenebantur inquilini in certa Ecclesia sepeliri, improbatur.

10 Exponitur cap.1. de pactis in sexto. Sed primò superiori assertioni obstat textus *in cap. 1. de pactis, lib.6.* vbi proponitur, pactum fuisse initum inter Rectorem cuiusdam Ecclesiæ, & certos monachos, vt ipsi monachi non possent admittere ad sepulturam intra septa monasterij, nisi certos, & præfinitos parochianos: quidam parochiani extra præfinitos elegerunt sepulturam in ipso monasterio; consultus fuit Bonifacius VIII. an in propria Ecclesia, an verò in sepultura electa deberent sepeliri? Et respondit Bonifacius, insuper habita electione ipsorum, debere sepeliri in propria Parochia, iuxta conuentionem factam inter Rectores, & monachos. Ex quo Bonifacij decreto expresse deducitur, pactum circa sepulturam conuentum obseruari debere: igitur pactum, de quo in præsenti decisione, similiter custodiendum erat. Augetur hæc difficultas *ex cap.1.de sepultur.lib.6.* vbi pacta, & promissiones circa sepulturam in certa Ecclesia eligendam, vel non, improbantur. Similiter in Clementina *Cupientes, §.sanè, de pœnis,* qui virtute pacti aliquem ad sepulturam admittunt, varijs pœnis puniuntur, quia per illud infringitur libertas, & vt simoniacum ad alicuius suggestionem factum censetur. Pro cuius textus interpretatione, & conciliatione cum dicto capite 1. *de sepultur.* sciendum est, pactum in præsenti specie initum fuisse circa sepulturam inter Parochianum, & Rectorem Ecclesiæ, quod vt simoniacum improbatur: at verò *in d. cap.1.de pactis,* pactum fuit initum inter Rectorem Ecclesiæ, & monasterium, quod virtute priuilegij, non iure communi, poterat admittere fideles ad sepulturam: inde Monachi virtute pacti priuilegio renunciarunt, & redacti fuerunt ad ius commune; quo inspecto parochiani non poterant sepeliri in monasterijs. Vnde per pactum in eo textu initum nulla illis adimitur libertas eligendi sepulturam, nec vlla simoniæ labes datur; quare pactioni standum est: at verò *in d.cap.1.de sepulturis,* dabatur simoniæ labes; quare inducentes ad simile pactum excommunicantur *in d. Clement. Cupientes:* docent Iulius Laourus *d. cap.11.num.4.& 5.* Gratianus, & alij congesti à Barbosa *in d.cap.1.de pactis lib.6.*

Secundò opponi possunt textus *in cap. quoniam 13. de decimis, cap.nouum, de decimis, cap.nuncios, eod.tit.* vbi docetur, decimas soluendas esse Ecclesijs matricibus, & Episcopis: igitur pactum conuentum in præsenti, vt feudatarij Ecclesiæ Cathedralis, non Parochis, sed Ecclesijs matricibus decimas persoluerent, tanquam iuri communi consonum, seruandum erat. Fulcitur hæc difficultas *ex cap.1.§.in diœcesi, 13.q.1.cap.in sacris, cap.statuimus, 16.q. 1.* vbi asseritur, Ecclesijs baptismalibus decimas soluendas esse: igitur non rectè Parochi in præsenti intendebant Ecclesijs Parochialibus parochianos eas præstare debere; siquidem Ecclesijs vbi baptismum acceperant, præstandæ erant. Pro huius difficultatis solutione sciendum est iuxta suprà dicta, decimas Ecclesijs Parochialibus esse præstandas, nec contrarium probant textus *in d.cap.quoniam;* nam omissa antiquorum solutione, quam refellunt Barbosa *de iure Ecclesiast.d.cap.26.de decimis, §.2.* Basilius *lib. 5.de matrimonio, cap.5.§.3.* dicendum est, in eo textu agi de quarta Episcopis debita, non ab ipsis Parochianis, sed à Parochis; ita vt retineatur ab Episcopo, non verò à Parochianis exigatur: de qua accipiendus est textus *in cap.concesso, 12.qu.2.* Probatur hæc assertio ex illis verbis: *Quarta retenta.* Episcopi enim olim habebant plenam dispositionem decimarum, & pro meritis sacerdotibus erogabant, *cap.1.16.quæst.7.* Vnde sequentibus temporibus etiam post diuisionem Parochiarum certam sibi partem retinuerunt. Panormit. *in d.cap.quoniam, num.2.* Valenzuela *consil.26.* Nec etiam obstat textus *in d. cap.nudum*, qui procedit in Episcopo Ecclesiæ Cathedralis, quæ simul Parochialis est; in eius enim decimis Episcopus vt Parochus fundatam habet suam iurisdictionem. Vnde tanquam Parochus, non tanquam Episcopus decimas exigit: docent Rebuffus *de decimis quæst.7.* Moneta *eod. tract. cap.7.* Ad eundem etiam casum referendus est textus *in d.cap.nuncios,* iuncta ipsius integra, quæ extat post Concil. Lateranense sub Alexandro III. *part.4.cap.3.* Nam licèt matrix Ecclesia aliquando accipiatur pro baptismali, vel Parochiali, ex eo quod vt mater regeneret filios; frequentiùs tamen accipitur pro Ecclesia, quæ habet alias sibi subditas, *cap.ad audientiam, de Ecclesijs ædificandis, cap.ex transmissa, de præscription.cap.præterea 2.de transact.Clement.1.de sententia excommunication.* Et *in d.cap. nuncios,* de Ecclesia matrice agitur, quæ simul Parochialis erat. Nec obstant textus *in d.cap de decimis, cap.sacris;* nam baptismalis Ecclesia ibi accipitur pro Parochiali, in qua tam baptismus, quàm cætera Sacramenta administrabantur.

11 Intelligitur cap.nuncios, de decimis. (margin note beside "Secundò opponi possunt…")

C A-

CAPVT VIII.

a Gregorius IX.

PActiones factæ à vobis (vt audiuimus pro quibusdam spiritualibus obtinendis, cùm in huiusmodi omnis pactio, omnisque conuentio debeat omninò cessare, nullius penitus sunt momenti. Quod etiam de alijs est dicendum, quæ obseruatæ pergunt in animæ detrimentum. Nam etiam iuxta legitimas sanctiones pactum turpe, rei turpis, aut impossibilis de iure, vel de facto, nullam obligationem inducit.

NOTÆ.

a GRegorius.] Quæ ad huius inscriptionis expositionem attinent, petenda sunt ex notis ad epigraphen textus *in cap. fin. de offic. iudicis*.

COMMENTARIVM.

EX hac prima parte præsentis decisionis Gregorij IX. sequentem deduco illustrandam assertionem: *Pacta conuenta pro beneficijs, seu rebus spiritualibus obtinendis, nullius sunt momenti.* Probant eam textus *in capit. si quis Episcopus* 8. *capite qui pecuniam* 9. *capite Sanctorum* 10. *capite qui istud* 11. *capite iudices* 23. *capite placuit* 103. 1. *quæst.* 1. *capit. quàm pio*, *capit. nullus*, *cap. sicut*, 1. *quæst.* 1. *cap.* 1. *cap. si quis Episcopus* 3. *cap. vendentes*, 1. *quæstione* 3. *cap. si quis omnem*, *cap. quicumque*, 1. *quæst.* 7. *cap. cùm pridem*, *cap. accepimus* 5. *hoc titul. cap. constitutus* 4. *cap. de cætero* 5. *cap. super eo* 7. *cap. præterea* 9. *cap. præterea* 10. *de transactionibus cap. non sine* 2. *de arbitris*, *cap. suscitata*, *de in integrum restitut. cap. penult. de confirmat. vtil. capit. quæsitum* 5. *cap. acquisitione* 6. *cap. fin. de rerum permutatione*, *cap. nisi essent*, *de præbendis*, *cap. non satio* 8. *capit. cùm in Ecclesiæ*, *cap. cùm sit Romana* 10. *cap. cùm essent* 11. *cap. querelam* 15. *cap. ea quæ* 16. *cap. ex diligenti* 27. *caput. ex tuæ* 20. *cap. quoad nostram* 21. *cap. Matthæus* 23. *cap. ad aures* 24. *cap. tua nos* 34. *cap. audiuimus* 41. *de simonia*, *cap.* 3. *de iureiurando*, *in prima collect.* Illustrant vltra repetentes *in præsenti*, & *in d. cap. quæsitum*, Selua, Reginaldus, & alij congesti à Barbosa *in præsenti*, 2. & *de iure eccles. lib.* 3. *cap.* 15. Balboa *in d. cap. cùm pridem*, Petr. Gregor. *lib.* 2. *partition. tit.* 1. *cap.* 5. Anguianus *lib.* 4. *de legib. cap.* 7. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. c.* 82. Boetius Epon. *qq. heroicar. in d. cap. quæsitum*, Bartholomæus Sanch. *in d. c. quæsitum*, Gutier. *lib.* 2. *canonic. c.* 23. Flamin. *de resignat. lib.* 14. *quæst.* 3.

2 Conclusio primæ partis.

3 Traditur dubitandi ratio.

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione insurgi potest in hunc modum; nam quid spiritualius in iure nostro adhiberi potest, quàm sacramenta legis gratiæ? Sed in collatione sacramentorum licitè pacta, & conuentiones adhibentur, vt in baptismo, vbi debet catechumenus promittere se fidem seruaturum, & renunciato pacto veteri, nouum contrahere. Cyrillus *catecesi* 1. Concilium Laodicenum *canon.* 7. septima Synodus *can.* 7. latè probant, & illustrant Vicecomes *de ritibus baptismi*, *cap.* 16. *cum sequentibus*, Carthusian. *eodem tract. cap. cap.* 21. In sacramento Ordinis admittitur pactum, vt certæ Ecclesiæ ordinandus præstet famulatum, *cap. eo libentius de seruis non ordinand.* In matrimonio quamplures pactiones admittuntur, *cap. super eo* 5. *de condition. appositis*, *cap. final. qui clerici*, *vel vouentes*: in ingressu monasterij pactio approbatur, *d. cap. fin.* in sacrificio offerendo, *cap. significatum de præbendis*; in anniuersario celebrando, *cap. ex parte* 51. *de V. S.* in traditione pallij, *cap. significasti* 4. *de election.* in dignitatibus ecclesiasticis capessendis, *cap. ego* 4. *de iureiurando*; & in alijs spiritualibus negotijs: igitur pactiones absolutè pro spiritualibus rebus acquirendis non improbantur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si huiusmodi pactiones iure hoc Pontificio improbarentur, maximè quia simoniæ labem continerent; sed nulla simoniæ labes suspicari potest, vbi nihil temporale, nihil pretio æstimabile ex aliqua parte præstatur, vt probant Boetius Epon. *in dict. capit. quæsitum*, Balboa *in præsenti*, *num.* 3. simonia enim est studiosa voluntas emendi, vel vendendi pretio temporali quid spirituale, vel spirituali annexum, vt post Summistas *verbo Simonia*, tradunt Binsfeldius *in rubric. de simonia*, Gibalinus *eodem tract. quæst.* 1. sed dari venditio sine pretio non potest, *l.* 1. & 2. *de contrabend. emption. l. in quibuscumque* 47. *ff. de O. A.* igitur huiusmodi pactiones vt simoniacæ improbari non debent.

Adhuc defendendus est Gregor. IX. quatenus affirmat, pactiones pro spiritualibus rebus obtinendis nullius esse momenti, vt si quis pacto promittat decem vt sacris Ordinibus initietur, *cap. si quis Episcopus*, *cum sequentibus*, 1. *quæst.* 1. vel quid polliceatur, vt in monasterio admittatur, *cap. nullus* 3. 1. *quæst.* 2. *capit. veniens de simonia*; aut si pactum fiat de succedendo in beneficio superioris, *cap. accepimus* 5. *hoc tit.* si collator beneficij pacto reseruet sibi pensionem indebitam, *cap. cùm clerici*, *hoc tit.* si beneficium promittatur, vt obsequium præstetur, *cap. cùm essent de simonia*; si aliquid promittitur pro suffragio, *cap. nobis de simonia*; si quis offerat sua bona, vt in Canonicum recipiatur, *cap. tua nos*, *de simonia*; si pactum fiat cum Episcopo super necessarijs non petendis ab Episcopo ordinante sine titulo, *cap. per tuas*, *cap. penultim. de simon.* tales enim, & similes conuentiones prorsus à sacris canonibus damnantur ex eo, quia simoniacam continent prauitatem, aut malam, quia prohibitam, cùm tantùm pactio intercedit; aut prohibitam, quia malam, cùm quid loco pretij temporale ab vna parte promittitur: sed circa primam non omnes consentiunt Interpretes; aliqui enim asserunt, puram pactionem absque pecunia, vel re pretio æstimabili simoniacam non esse; quia si talis pactio esset simoniaca, nec authoritate superioris facta, immunis esset à labe simoniæ; sed gratuita beneficiorum permutatio, vel similis pactio cum authoritate Episcopi facta vires habet, *cap. cùm olim*, *cap. quæsitum*, *de rerum permut.* ergo. Sed contraria sententia, videlicet beneficiorum permutationem, aut quamlibet pactionem pro spiritualibus obtinendis, esse simoniacam, docent Theologi Scholastici *in* 4. *distinct.* 25. *q.* 2. Suarez *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 31. Layman *lib.* 4. *summ. tract.* 9. *cap. vlt. num.* 51. Gibalinus *de simonia*, *q.* 14. *consect.* 4. ex eo, quod beneficium est quid spirituale, quod non cadit in commercium, *cap. dilecto*, *de præbend.* quantumuis prouentus ipsi temporales sint, *cap. cum M. de constitut.* Vnde pactiones, quæ in rebus profanis adhibentur, in beneficijs ecclesiasticis improbantur. Vnde licèt in eis non reperiatur simonia, ex vi iuris diuini; reperitur tamen, quia prohibitæ sunt. Balboa *in præsenti*, *num.* 6. nec fundamentum contrariæ sententiæ aliud cuincit; nam ipsa lex ecclesiastica prohibens pactionem, seu permutationem beneficiorum, eam permittit cum authoritate superioris; vnde cum licentia Episcopi facta sustinetur. Ratio autem, quare cum consensu Episcopi permutationes beneficiorum admittuntur, ex eo prouenit, quia tunc partes obtinent beneficia per collationem Episcopi, quia partes permutando beneficia, ea resignare videntur in Ordinarij manus, ac deinceps noua collatio cum institutione canonica fit; vnde cessat simoniaca pactio, cùm ita permutantes non obtineant beneficia virtute pactionis particularis, sed institutionis canonicæ ab Episcopo factæ, vt docent Boetius Epon. *in d. cap. cùm olim*, *n.* 75. Gibalinus *vbi suprà*, *consect.* 8.

4 Improbatur pactum de re spirituali.

Hinc exponendus venit textus *in cap. quæsitum*, *de rerum permutat.* in illis verbis: *Generaliter teneas*, *quod commutationes præbendarum de iure fieri non possunt*, *præsertim pactione præmissa.* In quibus difficilis est illa clausula, *Præsertim pactione præmissa*; cùm non possit permutatio dari absque pacto, siquidem est contractus consensu duorum constans, & omnis contractus in se continet conuentionem, *l.* 1. *§. conuentionis*, *ff. de pactis*, Merillus *lib.* 1. *ex Cuiac. c.* 7. Sed respondendum est, non superfluò clausulam illam adiectam esse, sed vt demonstretur, sine pactione pecuniaria permutationem ipsam beneficiorum per se tantùm inhonestam esse, continereque simoniam;

5 Exponitur textus quæsitum de rer. permut.

niam; præcipuè cùm permutatio fiat duobus modis, aut tantùm dando, & accipiendo sine vllo pacto: aut obligationem in futurum contrahendo, *l. ex placito, Cod. de rerum permut.* vbi non dissimilia apponuntur verba, ibi: *Nisi stipulatio subiecta ex verborum obligatione quæsierit partibus actionem.* Nisi dicamus, ea verba, *Præsertim pactione*, apposita fuisse ad explicandum vitium illius permutationis; nam vt tradit Menochius *consf.308. num.30.* nonnunquam dictio *præsertim*, importat causam finalem, & exprimit casum minùs dubitabilem, vt *in l. fin. ff. de liber. exhibend. cap. pro humano, de homicid. lib.6.* latiùs prosequuntur illius textus interpretationem Boetius Eponen. *in eo*, Gibalinus *d. q.14. de simonia, consect.8.*

6 Pactio mera in spiritualibus improbatur.

Ex quibus infertur, pactionem absque vlla præstatione pecuniaria pro re spirituali, non valere, vt si duo electores inter se paciscantur, vt alter Petrum, alter Ioannem eligat ad beneficium: quia licèt spiritualis actio pro spirituali commutetur; tamen ex præsumptione non æstimatur tantùm, sed vt medium ad lucrum temporale. Suarez, & Balboa *vbi suprà*. Ampliatur hæc doctrina, vt procedat in pactione permutandi beneficium cum iure inchoato, & in spe ad aliud beneficium, *cap. ad audientiam 2. de rescriptis*; licèt contrarium aliqui ex eo probent: nam sicut præsentatio actiua non potest pro beneficio permutari, quia est annexa beneficio; ita nec præsentatio passiua. Flaminius *de resignation. lib.7. quæst.1. num.76.* Gibalinus *vbi suprà, consect.7.* nec pactio valebit permutandi inter se similia iura ad beneficia, vt si vnus cedat suæ præsentationi, & alius cedat litteris expectatiuis. Felinus *in dict. cap. ad audientiam*, Panormitanus *in dict. cap. cùm olim, de rerum permutat.* In his tamen casibus præcedente superioris licentia pactiones factæ sustinentur, vt latiùs prosequuntur Balboa *in præsenti, num.23.* Boetius, & Bartholomæus Sanchez, *in dict. cap. quæsitum*. Sed licèt ex præsenti decisione, & similibus pacta pro spiritualibus acquirendis non admittantur: tamen si extra beneficiorum materiam, de qua absque dubio senserunt PP. res spiritualis pro alia permutetur, pactio valebit: glossa *in cap. quam pio 1. quæstion.2.* vt si vasa sacra, vel vestes permutentur vnius Ecclesiæ pro alijs alterius: in eis tamen venditio prohibetur ob pretium quod intercedit, *cap. ad nostram, cap. non satis, cap. cùm in Ecclesia, de simonia*, Gibalinus *d. q.12. consect.3.* Vnde cùm in ipsa permutatione pretium non intercedat; licitè admittitur pactio: quare illa verba nostri textus, *pro spiritualibus obtinendis*, accipienda sunt de beneficijs Ecclesiasticis, & alijs actionibus purè spiritualibus; non verò de rebus spiritualibus, quæ habent materiale antecedente annexum. Suarez *disput.31.* quem suppresso nomine transcripsit *ex num.6. vsque ad 21.* Balboa *in præsenti*.

7 Traditur ratio decidendi.

Ex quibus profluit ratio decidendi ad nostrum Gregorium, nam cum simonia, quæ in beneficijs committitur, sit magnoperè à sacris canonibus detestata, *cap.1. 2. 3. quæst.4. capit. si quis obiecerit, capit. Saluator, 1. quæst.3.* Rebuffus, Parisius, Hugolinus, & alij apud Garciam *de beneficijs, 8. part. cap.1. num.103.* Gibalinus *de simonia quæst.16. per totam*; & omnis pactio, etiam gratuita, absque interuentione pecuniæ simoniaca fit iure ecclesiastico, & iniqua, quia prohibita, & mala, vt suprà probaui; ideò Gregorius Nonus affirmat omnes pactiones pro spiritualibus obtinendis improbari, ne per simoniæ labem ad dignitates & beneficia perueniatur.

8 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnes conuentiones in ea relatæ honestæ sunt, & ideò licitè adhibentur; præsens verò decisio locum habet in pactionibus inhonestis pro spiritualibus assequendis initis; pactum enim, seu promissio susceptionis fidei satis commendatur à Patribus congestis à Iosepho Vicecomite *vbi suprà*. In matrimonio autem pactiones etiam pecuniariæ admittuntur, quia cùm sit contractus iuris gentium, pro ea parte recipit omnes conuentiones, dummodo non repugnent essentiæ, seu substantiæ contractus. Basilius *de matrimonio lib 3. cap.6.* Similiter in alijs casibus ibi numeratis conuentiones rectè adhibentur, quia ex natura actus proueniunt, & generaliter omnes conditiones, obligationesque, quæ de iure insunt in Beneficijs, aut Sacramentis, etsi exprimantur, simoniam non inducunt. Gibalinus *vbi suprà, quæst.16. consect.9.* Difficilius est, quod de anniuersarijs dicebamus *ex capit. relatum, de præbend. cap. ex parte, de V. S.* Sed omissa sententia Innocentij *in capit.3. ne Prælati*, quem sequuntur Anania, & Panormitanus *ibi*, dicendum est, in illis iuribus, & alijs casibus, vbi vt anniuersaria celebrentur, quid temporale præstatur, illud non pro ipsa actione spirituali recipi vt pretium; sed tanquam eleemosynam pro sustentatione sacerdotum; vnde nulla datur simonia ex defectu pretij, vt post alios docet Anguianus *lib.4. controuer. cap.7. num.13.* Nec quod dicebamus de simonia non commissa in pactis ex defectu pretij obstat; nam vt suprà diximus, pactiones gratuitæ non sunt prohibitæ, quia malæ; sed malæ, quia prohibitæ; quare licèt pretium in pactione non intercedat, tamen conuentiones improbantur ex ratione suprà tradita.

Superiori assertioni obstat textus *in cap.2. de conditionibus appositis*, vbi proponitur, Diaconum quendam seruos manumisisse sub pacto, & conditione, vt Religionem profiterentur in eo Monasterio, in quo ipse Diaconus non tanquam Monachus, aliàs seruos non haberet in suo dominio, sed deuotionis causa degebat, aliàs serui manumissi in seruitutem redigerentur. Quidam ex eis Monasterium deseruit, & clericis se associauit. Quæstionis fuit, an cogendus esset redire ad monasterium, aut in seruitutem redigendus esset? Respondit Gregorius Magnus, prædictum libertum ad monasterium redire debere, quia conditio illa redigendi in seruitutem, in manumissionibus apposita, circumscribitur, & pro non adiecta habetur, *l. mortis, ff. de manumission.* Ex quo Gregorij decreto constat, licitè in ingressu monasterij pactum apponi: igitur quia circa spiritualia pactum adhiberi potest. Implacabilem in eo textu hanc difficultatem esse cognouerunt Hostiensis, Cardinalis, & omnes ferè antiquiores ibi; qui docent, conditionem illam libertatis in eo textu non apponi tanquam conditionem, sed tanquam modum. Sed licèt aliàs verùm sit, magnum discrimen versari inter conditionem, & modum, vt latè docet Sarmiento *lib.2. selectar. cap.3.4. & 5.* tamen quoad præsentem prohibitionem æqualiter improbatur pactum continens conditionem, ac continens modum. Aliter difficultatem dissoluere intendit Glossa *ibi*, quæ affirmat, libertatem esse rem inæstimabilem, atque ideò cum spirituali potuisse commutari. Sed etiam hæc refellitur ex eo, nam etsi libertas inæstimabilis res sit, tamen spiritualis non est; vnde pro re spirituali assequenda data simoniam inducit. His ergo, & alijs solutionibus omissis, veriùs dicendum est, in eo textu pactionem sustineri, quia liberalitas quædam ex vtraque parte intercessit, libertatis scilicet datio sub conditione Religionis, quæ solius liberti fauorem principaliter continebat, nec onus aliquod, aut grauamen in fauorem manumittentis adijciebatur; vnde nullo iure debebat improbari donatio illa libertatis sub pacto ingressus Religionis; quippe si non intercedit voluntas studiosa paciscendi super spiritualibus cum pacto oneroso, talis conuentio non prohibetur. Anguianus *de legibus, lib.4. cap.2. num.28.* latiùs dicemus *in cap.19. de simonia*. 9 Exponitur cap.2. de condit. apposit.

Secundò suprà traditis aduersatur textus *in cap. constitutus, de religios. domib.* vbi proponitur Episcopum Albanensem petijsse iùs Episcopale in Ecclesia Cathedrali S. Petri, quæ erat fratrum Monasterij Cryptæ, eo prætextu, quod sita erat in sua Diœcesi. Vnde tenebatur in Episcopalibus respondere: œconomus verò Monasterij allegabat Ecclesiam liberam esse ex eo, quia Episcopus Leuitanus, qui fuerat Præsul eiusdem Ecclesiæ, pactum fecerat cum monachis, vt soluta pensione octo denariorum quotannis liceret Abbati, & Monachis à quocumque vellent Sacramenta accipere, & libertatem illis concessit: quam conuentionem Cœlestinus III. confirmauit. Episcopus replicabat, eam conuentionem fuisse simoniacam, atque per subreptionem à Pontifice confirmatam. His propositis coram Innocentio III. ipse decreuit monasterium cogendum esse ad solutionem prædictæ pensionis, & in Episcopalibus non teneri respondere. Ex quo textu deducitur, pactionem super rebus spiritualibus factam, videlicet vt sacramenta à quocumque Episcopo recipi possent, validam esse: igitur non rectè asserimus, pactionem super rebus spiritualibus initam improbari. Agnouerunt difficultatem Glossa ibi, verbo *Recompensationem*, Butrius, Hostiensis, & omnes repetentes, qui pro ea dissoluenda varias excogitarunt solutiones. Sed illis omissis respondendum, pactum præstandæ pensionis quotannis ideò approbari, & vires habere, quia confirmatum 10 Intelligitur c. constitutus, de Relig. domib.

tum

tum fuit à Romano Pontifice vt licitum, & iustum: nam nullam continebat simoniæ labem, siquidem ibi non dabatur res temporalis pro spirituali, sed pro iure ordinandi, & conferendi sacramenta in alieno loco; nam potestatem ordinandi iam ipse habebat, ius verò eam exercendi in alieno territorio fuit pacto acquisitum, quod à Cœlestino confirmatum fuit. Hoc etiam modo intelliguntur textus *in cap. penult. de confirmat. vtili*. Concilium Lateranense sub Alexandro III. *par.17. cap.2.* qui reperitur in prima collectione, *sub tit. de iureiur. cap.5.* in hæc verba: *Insinuatum est nobis ex parte Vu. quod cùm ipse capellam de Illustr. canonicè fuisset adeptus, Canonici de Lamenstanter super eadem Ecclesia huiusmodi conuentionē fecerunt, quod ipsi eamdem Ecclesiam tenerent à prædicto Vu. & exinde annuum canonem deberent persoluere. Et infrà: Sed quia compositio eidem Ecclesiæ fuit damnosa, de iuramento violato pœnitentiam recipiant, & præfatam Ecclesiam prædicto clerico restituant.* Communiter aduersùs præsentem decisionem expendi solent textus *in cap. suscitata, de in integr. restit. cap. penult. de confirmat. vtili, cap. nisi essent, de præbend. cap.2. de arbitris, cap. fin. de rerum permut. cap. decimas 16. q.7.* Quorum interpretationem, quia obuia est apud Balboam *in præsenti*, omittimus. Exponendus autem est textus non vulgò notus *in cap.1. de vsuris*, iuxta ea, quæ adduximus *in capit. quisquis 43. n. vlt. de elect.*

11 Secunda conclusio probatur. His pro expositione primæ partis huius textus præ iactis, vt ad secundam perueniamus, sit assertio: *Pactum turpe, aut impossibile de iure, vel de facto, nullam iuxta sacras, & legitimas sanctiones obligationem producit*. Eam probant textus *in cap.1. & 2. cap. in malis, cap. vnusquisque, & per totam 22. quæst.4. cap. veniens 16. cap. cùm contingat 28. cap. Quintauallis, de iureiurando, l. iuris gentium 7. §. si ob maleficium, l. si vnus 27. §. pacta, l. sumptus, ff. de pactis, l.4. §. quæsitum, ff. si quis cautionibus, l. penult. & vlt. ff. de condict. ob turpem causam, l.2. §.6. ff. de eo quod certo loco, l. si quis 31. ff. de euiction. l. si rem 6. §. rei turpis, l. si mandauero 22. §. quædam, ff. mandati, l. si in emptione, §.1. ff. de contrahenda emptione, l. illud, ff. de pactis dotalibus, l. alia, §.1. ff. soluto matrimon. l. libertus 30. ff. de operis libertor. l. si quis 112. §.3. ff. de legatis 1. l.1. §.9. ff. de obligation. & action. l. generaliter 26. l. veluti 27. l. si stipulor 35. l. stipulatio 61. l. si flagitij 123. l. continuus 137. l. si ita 126. §. vlt. leg. Titia 134. ff. de V.O. l. si à reo 70. §. vlt. ff. de fideiussor. l. si pro fure, ff. de condict. furtiua, l. inter 46. §.5. ff. de furtis, l. pacta, Cod. de pactis, l. mercedem, Cod. de condictione ob turp. l. liberam 2. l. ex eo 4. Cod. de inutilibus, l.3. Cod. de edilitijs action. l. nec prætermittendum 57. ff. pro socio, l.1. §. planè 14. ff. tutelæ, & rationibus, l. cùm fundum 18. ff. de vi armata, l. verum 31. l. impossibilium 185. ff. de regulis iuris*: consonat de iure Regio lex 28. *tit.11. partit.3.* Illustrant Couarruuias *in cap. quamuis, 1. par. §.6. num.6. de pactis*, Cuiacius *ad Digesta, in l. generaliter, ff. de V.O.* Donell. *lib.12. comment. cap.21. & in d. l. generaliter, & in dict. l. pacta*, Gibalinus *de vniuers. negot. tom.1. lib.1. capit.4. art.3. regula 1. & lib.3. cap.1. art.6. regul.5.* Merenda *lib.1. controu. c.9.* Antonius Matthæus *in collegijs, disputat.21.* Duarenus *de pactis, cap.4. num.3.* Connanus *lib.5. commentarior. cap.5. num.4.* Reuardus, & Gothofredus in dicta regula *Neque*, & in regula *Impossibilium*, Petr. Barbosa *in l. alia, §. eleganter, num.28. ff. soluto matrim.* Arnoldus Vinius *de pactis cap.18.* Pecchius in regula *Nemo, de regulis iuris in sexto*; Antonius Faber *in dict. l. si vnus 27. §. pacta*.

12 Impugnatur varijs argumentis. Hæc assertio vtriusque iuris monumentis firmata difficilis redditur sequentibus argumentis. Primum militat contra eam partem, vbi asseritur, pactum turpe nullam producere obligationem. Ita insurgo: Illud dicitur nullius momenti esse, quod adeò inefficax est, vt ad id impugnandum exceptione, vel auxilio opus non sit, *l. non solum, ff. de O. & A.* cùm ipsa sit actionis exclusio, *l.2. ff. de exception.* Donell. *ad rubric. C. eod. tit.* Pichardus *in rubric. Institut. de exception. num.23.* Vulteius *de iudicijs, lib.2. cap.7.* sed pacta turpia exceptione doli opposita infirmantur, *l. penult. ff. de condict. ob turp. l. Titia 134. in fi. de V.O.* igitur quia non sunt nullius momenti. Augetur etiam; nam si promissum, vel datum ob turpe factum nullius esset momenti, non fieret accipientis, sed maneret in dominio dantis, *l. nunquam, ff. de acquir. rer. dom.* sed qui dedit ob turpem causam, amisit dominium; siquidem vindicationem non habet, sed condictionem, *l.1. & per tot. ff. de condict. ob turp.* igitur datum, vel promissum ob turpem causam, alicuius momenti est. Accedit; nam pacta turpia legibus probata sunt: igitur non rectè asserimus iuxta legitimas sanctiones ea improbari. Probatur antecedens ex eo, nam conuentiones, ne iniuriarum agatur ob membrum ruptum, lege XII. Tabul. approbantur his verbis: *Si membrum rupit, ni cum eo pacit, talio esto*: *l. iuris 7. §. si paciscar, ff. de pactis* Gellius *lib.20. noct. Atticar. c.1.* probat Gothofredus *ad l.12. Tabul. tab.7.* Similiter pactum ne furti agatur, *d. l. si vnus, §. pacta*: iniuriarum, *l. nondum 11. §.1. l. sed vnius 17. §. si ante, ff. de iniurijs*, ne ex omni delicto agatur, excepto adulterio, *l. transigere, C. de transact.* Similiter, vt inhonestè quid præstetur, *l. generaliter, ff. de V.O. l. ancillarum 27. §.1. l. si possessor 52. ff. de petit. hæredit.* igitur pactum turpe efficax est ex iuris dispositionibus. Secundum militat argumentum contra eam partem conclusionis vbi asseritur, pactum continens aliquid impossibile de iure, vel de facto, non valere; ita enim insurgo. Actus viuentium ita interpretandi sunt, vt valeant potiùs quàm pereant, *l. quoties, 80. l. si ita 126. ff. de V.O. l. vbi, ff. de rebus dub. l. quoties 67. ff. de reg. iur.* igitur pactum quid impossibile continens debet interpretari, vt valeat potiùs quàm pereat. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam stipulationes ædilitiæ impossibiles sunt, siquidem promissor spondet vt non sit quod est, videlicet seruum furem non esse, vespillonem non esse, fugitiuum non esse, cùm sit fur, vespillo, & fugitiuus; aliàs si non est, frustrà id promitteretur: & tamen huiusmodi stipulationes vires habent, *l. sciendum 19. §.1. ff. de ædilit. edict. l. si ita quis, l. qui ita, ff. de euiction.* igitur conuentiones impossibiles alicuius momenti sunt. Augetur secundò hæc 21
difficultas ex eo, nam quid impossibilius, quàm hominem mortuum tradere: sed qui promisit hominem mortuum, post mortem dare cogitur, *l. inter 83. §. pen. l. seruum 91. in princ. ff. de V.O. l.4. ff. qui satisdare, l. eum qui 30. §.1. ff. de solution.* igitur pactum initum circa impossibile, ex facto vtile est. Tertiò tandem contra eam exæquationem, quam facit Gregor. noster inter pactum impossibile, & turpe, illa insurgit difficultas; nam magnum discrimen est inter pactum turpe, & impossibile; siquidem turpe, siue affirmatiuum sit, hoc est, si flagitium feceris; siue negatiuum, videlicet, si maleficium non feceris, non sustinetur, *l. iuris 7. § si ob maleficium, ff. de pactis*: est pactum impossibile negatiuum valet, *l. impossibili 17. l. in illa 8. ff. de V.O. l. si pupillus 9. §.1. ff. de nouation.* igitur non rectè à Gregorio nostro in omnibus, & per omnia exæquantur pacta turpia cum impossibilibus.

Sed his non obstantibus vera est Gregorij decisio, videlicet pacta turpia, & impossibilia nullius esse momenti; quam vt perfectiùs comprehendamus, sciendum est, 13 Pactum turpe quid.
pactum turpe dici, quod lædit pietatem, existimationem, verecundiamque nostram; in summa quidquid contra bonos mores paciscitur, *l. pacta, Cod. de pactis, l. si quis inquilinos, §. penultim. ff. de legat. 1.* Huius autem pacti turpis duplex genus datur; vnum cùm quis fieri paciscitur, quod turpe est: aliud cùm quis aliquid fieri paciscitur, quod per se turpe non est, sed eius naturæ, vt ex eo ad delinquendum inuitemur. Ad primum genus spectant facta, cùm quis paciscitur vt maleficium fiat, *d. l. iuris 7. §. si maleficium 50.* vt flagitium, idest stuprum, *l.1. in fin. ff. de extraordin. crimin.* perpetretur, *l. si flagitium 123. ff. de V.O.* aut lenocinium fiat, *l.5. Cod. de condict. ob turp.* vt quis sub pœna cogatur vxorem ducere, aut retinere, *l. Titia 134. ff. de V.O. l.2. Cod. de inutilib. stipul.* vt nomen turpe quis ferat, argumento textus *in l. facta 63. §. si verò, ff. ad Trebellian.* vel vestem muliebrem deferat, argumento legis *vestis, §. muliebria, ff. de auro, & argento*. Ad secundum pertinent, cùm quid tale promittitur, per quod impunitatem quis consequitur, vel præmium flagitij commissi, *l. si flagitij 123. ff. de V.O.* aut cùm quid morienti promittitur, ne faciat, *dict. leg. iuris 7. §. si ob maleficium*, vbi Faber & Hothomanus, *leg.1. in fin. l.2. l.4. §. si tibi, cum legib. sequent. ff. de condict. ob turpem, l. omnes 4. l.6. Cod. eodem*. In qua parte notandi sunt textus *in leg. ea quæ 57. ff. de donat. inter, leg.3. §. illud, de calumniat. l. alia, §. eleganter, ff. solut. matrimon. leg.2. Cod. de in ius vocando, l.15. §.1. l.46. ff. ad leg. Falcid. leg. si patronus 20. de donation. leg. fin. Cod. de condict. sine causa, leg. quod si locus 11. ff. de relig. & sumpt.* Turpe

enim est accipere, vt à maleficio temperes, à quo sponte abstinere debes, vt considerant Iaso, & Faber *in d. l. si ob maleficium*; vel si paciscatur ne de dolo agatur, *l. si vnus, §. pactus 4. ff. de pactis*, ne de moribus agatur, *l. illud, 5. ff. de pactis dotal.* de hærede faciendo, *l. ex eo 4. ff. de inutilibus stipulationibus*: inest enim in eo votum captandæ mortis alienæ, *l. vltim. Cod. de pactis*. Pactum cum aduocato de quota litis, turpe etiam est, *l. sumptus, ff. de pactis, l. 1. §. si qui, de extraordin. cognit.* si quis pecuniam accipiat, vt rem commodatam, aut depositam reddat, *l. 2. §. vlt. ff. de condit. ob turp.* Si verò vt filium emancipet, turpis non est stipulatio, *l. vtrum 97. ff. de V. O.* vbi Donellus. Stipulatio per quam promissor punitur, si delictum fecerit, sustinetur, *l. ex ea, 121. §. mulier, ff. de V. O.* Quæcumque igitur pacta paciscentem ad delinquendum inuitant, nullius momenti sunt, & hæc, sicut illa primi generis, nullam obligationem producunt. Donellus *in dict. l. pacta*.

14 Prædictis conuentionibus quoad effectus affinia sunt pacta impossibilia, cùm quis promittit impossibile de facto, vel de iure. De facto, vt hyppocentaurum dare, *l. si ita 97. ff. de V. O. §. 1. Institut. de inutil.* licèt enim in rerum natura hyppocentaurum dari testetur D. Hieronymus *in vita Pauli*; tamen huiusmodi monstrum raro, aut nunquam reperiri probant Corrasius *lib. 5. miscellan. cap. 2.* Carranza *de partu, cap. 17. ex num. 80.* Philippus Camerarius *lib. 2. success. cap. 71.* Delrius *in notis ad Senecam in Medæa, pag. 332.* Couarruuias *lib. 4. variar. cap. 2.* Baronius *num. 343. num. 1.* Salmut. *ad Pancirol. in memor. titul. 48.* Hieronymus Magius *lib. 1. miscellan. cap. 19.* Florus Sabinius *lectionum cap. 6.* Institutarij *in d. §. 1. de inutilibus*: vel hominem mortuum tradere, *l. quod si stipulor 35. ff. de V. O.* montem aureum construere, cœlum ascendere, *§ impossibilis, Institut. de inutil.* Romæ promittens eodem die Carthagine dare, *l. 1. §. 6. ff. de eo quod certo loco*. De iure, vt si quis promittat sororem vxorem ducere, *d. l. si stipulor. §. 1.* si minor promittat seruum manumittere, *l. si minor, 66. ff. de V. O.* in his enim omnibus pactis nulla obligatio nascitur, nec si pœna promittatur, debetur, *l. si stipulatus, 97. l. si ita 126. §. fin. ff. de V. O. l. quod de bonis, §. 1. ff. ad l. Falcid.* si enim prima, principalisque obligatio est inutilis, secunda, seu illius sequela, inualida erit, *l. si homo 69. hoc tit. l. inter 83. §. Stichum, l. si seruus 91. ff. de V. O.* cum enim pœna adijciatur ad acuendam obligationem debitoris, frustra adijcitur, quando impossibile est promissum præstare, *l. 38. titul. 11. partit. 5.* Nec obstat principium textus *in l. si impossibilis 7.* iuncta lege sequenti, *ff. de V. O.* vbi in illa specie, si digito cœlum non tetigeris, centum spondes, valet stipulatio, & confestim centum debentur; quia certum est, imò necessarium, cœlum non ascensurum: igitur pœna adiecta obligationi impossibili debetur. Nam discrimen constituendum est inter eum casum, in quo in vim conditionis res impossibilis ponitur, & inter eum, in quo in vim dispositionis. Primo casu, quia vna stipulatio est, & adest voluntas contrahentium, valet pœnæ adiectio: secundò verò non subsistit, vt docent *in dict. l. 7.* Alexand. *num. vltim.* Iaso *num. 7.* Giphanius *num. 5. & 6.* Alciatus *num. 15.* totum tamen facit voluntas contrahentium, quæ quomodo cognoscatur, exponit Donellus *in l. si homo 69. ff. de V. O.* nec ad æstimationem rei impossibilis promissæ succedit obligatio, *l. cùm hæres, 39. ff. de legat. 1.* imò si res à principio possibilis fiat impossibilis, perit obligatio, *l. si Stichus 33. l. si ex legati, ff. de V. O. l. promissor 21. ff. de constit. pecun.* si tamen aliquid impossibile sit promissori, alijs verò possibile, rata erit obligatio, *l. continuus 137. §. si ab eo, ff. de V. O.* Gedeus *de contrahend. stipulat. lib. 1. capit. 6. assert. 13. num. 1.*

15 Im possibilium nulla obligatio est. Impossibilium igitur respectu omnium, siue de iure, siue de facto, nulla obligatio est, *l. impossibilium, ff. de regul. iur.* & non solum si impossibilia; verùm si possibilia promissa sint sub conditione impossibili, vitiantur; quia adiectio conditionis impossibilis in contractibus eos vitiat, *l. impossibilis, de V. O. l. non solùm 30. de oblig. & act. l. si sub impossibili 30. de fideiussor.* licèt in vltimis voluntatibus contrarium obseruetur, *l. 1. ff. de condit. institution. l. 3. de condition. & demonstr.* cuius discriminis rationes tradunt Sarmiento *lib. 2. select. cap. 3.* Donell. *lib. 6. comment. cap. 18.* Amaya *lib. 2. obseruat. cap. 11. num. 3.* Duaren. *in dict. l. impossibilis 7.* Basilius *de matrimon. lib. 3. cap. 3.* Spino *in speculo testament. 1. part. rubric. ex num. 38.* Galdas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sine curatore*, Caldeira *lib. 2. variar. cap. 4.* Larreategui *lib. 7. select. cap. 2. & duobus sequentibus*, Paulus Durant. Galganetus, & Balduinus, qui de conditionibus scripserunt apud Ripol. *in l. 3. ff. de condition. & demonstr. ex num. 49.* Præceptor semper laudandus D. Iosephus de Retes *in l. impossibilis 7. de V. O.* & nos nonnulla dabimus *in cap. fin. de condition. appos.* Interim obseruandi sunt textus *in l. seruo, de condict. indeb. l. cùm filius 50. de legat. 3. l. Titius §. fin. de excusat. tutor. l. 1. §. si hæreditarium, ff. de condition. instit. l. si peculium 6. §. & si fuerit, ff. de peculio legato, l. si ita 13. §. sed si ancilla, ff. de manum. testam. l. Paulus, §. Gaius, ff. de fideicommiss. libert. l. generali, § duo, ff. de vsufruct. legato, l. 4. §. 1. ff. de statu liber. l. facta 63. §. si sub conditione, ff. ad Trebell. l. inde 23. §. idem Iulianus ff. ad l. Aquil. l. 5. C. de instit. & substit. l. huiusmodi 64. ff. de V. O. l. similiter, §. ex asse, ff. de iure dotium, l. dictum 8. C. de condict. ob turpem, l. cohæredi, §. vlt. de vulgar. l. si filius 25. ff. de condit. instit. l. modo, l. cùm tale, §. Mæuia, l. Lucius 83. ff. de condit. & demonstr. l. 3. §. filius, ff. de liberis, & posthum. l. dotem 12. ff. de dote prælegat. l. Stichum 39. §. 4. ff. de statu liber. l. si quis filio 32. l. Titia 36. ff. de legat. 1. l. quadringenta 88. §. 1. ff. ad l. Falcid.* Manet ergo, impossibile dici id, cuius existentiæ repugnat natura, iuxta Aristotelem *lib. 4. Physic. text. 4.*

Quibus præmissis facilè cognoscitur ratio decidendi huius textus; nam cùm impossibilium nulla obligatio sit, *d. l. impossibilium*; vnde sententia impossibilitatem continens, inualida est, *l. fin. §. 1. ff. quæ sentent. sine appellatione*: & id possimus, quod de iure possumus, vel secundum bonos mores, *l. filius, ff. de condit. institut.* & quod est impossibile de iure, vel de facto, dari, fieriue non possit, *l. si stipulor. 35. ff. de V. O.* ideò impossibilium, aut rei turpis pactio nullius momenti est, adeò vt nec iuramento firmari possit, *cap. si aliquid, cap. vnumquodque 22. q. 4.* quoniam tolerabilius est non adimplere, quàm facere quid inhonestum, & contra bonos mores, *cap. in malis 22. quæst. 4.* potest enim ius positiuum improbare aliqua pacta, quæ sint contra bonos mores, etiam ciuiles, quia materia conuentionum subest legi, adeò quidem, vt quæ lege improbata sit, iniusta sit simpliciter, nec ex natura obliget; redditur enim mala, quia prohibita est; & actus fit nullus omninò, quia per legem irritatur, *l. non dubium 5. Cod. de legibus, cap. imperialis 13. 25. quæst. 2. cap. quæ contra 64. de R. I. in 6.* igitur in his casibus pacti turpis deficiet æquitas naturalis, nec qui promisit, tenebitur fidem implere, quia æquitas naturalis admixta est cum præceptis ciuilibus, *l. bona fides 31. ff. depositi*; & variata materia pactorum per ius positiuum, non superest iustitia, quæ petit omnimodam proportionem ex parte omnium circumstantiarum rei, personarum, &c. itaque lex ciuilis, quæ directò efficere non potest, vt obligatio orta ex æquitate naturali non æstimetur, potest efficere per obliquum, ne oriatur irritando materiam circa quam versantur pacta ipsa: docent Couarruuias *in regula Peccatum, 2. par. §. 4. num. 6.* Azeuedo *in l. 1. tit. 1. lib. 5. recopilat. num. 24.* Sanchez *lib. 1. de matrimon. disput. 7. ex num. 16. & lib. 6. disput. 38. num. 20.* Salas *de legibus disput. 16. sect. 12. num. 50.* Tapia *lib. 4. catenæ moralis, tomo 1. q. 12. artic. 1.* iuxta quæ principia obiter expositus manet textus alioquin difficilis *in l. cùm lex, 46. ff. de fideiussorib.* Vnde apparet iuxta vtriusque iuris principia, Gregorium Nonum statuisse pacta turpia, aut impossibilia de iure, vel de facto, nullam obligationem producere, sicut ait Imperator *in l. vlt. Cod. de pactis*. *Nullam vim habent, nec ad obligandum*. 16 Traditur ratio decidendi.

Nec difficultates suprà expensæ aduersantur. Non prima, cui vt satisfaciat Cuiacius *in leg. generaliter 26. ff. de V. O.* ita distinguit: aut agitur de vi stipulationis ciuilis, inspecto iure ciuili; & tunc non producit obligationem, nec actionem de iure ciuili, aut Prætorio; & quia constat de turpitudine, denegatur actio: aut de turpitudine non liquet, & datur actio, quæ eliditur exceptione; quo casu procedunt textus suprà citati. Cuiacium sequitur Pacius *centur. 7. quæst. 28.* Alij communiter discrimen constituunt inter eum casum, in quo turpitudo versatur ex parte vtriusque; & tunc aiunt nullam obligationem dari, *d. l. generaliter 26.* & cùm datur, tantùm ex parte accipientis; & tunc obligationem nasci credunt, sed exceptione elidi, quo casu intelligunt textum 17 Diluuntur argumenta.

in

in d.l.pen.eam refellit Pichardus in d.§.quod ex turpi. Quare his, & alijs omissis, verius dicendum est cum Bartolo, quem sequitur Donel. ibi, distinctionem adhibendo inter pactionem turpem, ita turpiter conceptam, vt ipsa turpitudo expressa sit in pactione; & inter eam pactionem, quæ continet turpitudinem tantum tacitam. Primo casu nulla obligatio ex tali pactione nascitur: secundo verò actio producitur; nam cùm reuerà in hoc secundo casu nulla causa, vel saltem iniusta sit, ideò iniquum est, reum condemnari, sed potiùs exceptione iuuari debet. Inde cùm textus in d.l.pen. loquatur de secundo casu, vt probat Donel. in d.l.26. de V.O. ideò ex ea actio, licèt inefficax, nascitur in d. l. Titia 134. Ob aliam rationem exceptio necessaria est, quia apertè stipulatio contra bonos mores concepta non erat; nam cum in personis parentum concepta esset, non repugnabat expresse verbis legum, quibus libertas matrimonij stipulationibus impediri prohibetur: at licèt verbis stipulatio non repugnaret, quia sententiæ legum contraria erat, ideò actio, quæ nascitur, inefficax est. Donel. in d.l.generaliter 26. Nec primum augmentum huius difficultatis, quod dicebamus, ex turpi causa datum non vindicari, sed per condictionem repeti, aduersatur; nam verum est, transferri dominium dati ob turpem causam ex eo, quia cùm ad eius translationem nihil aliud desideretur præter voluntatem domini rem transferri volentis, l.traditio, ff. de acquir. dom.l. traditionibus, Cod.de pactis, §.per traditionem, Instit. de rer. diuision. Donel. lib.4. comment. cap.16. & adsit in dante, licèt ex causa turpi, voluntas transferendi dominium, qui dedit non vindicationem, sed repetitionem habet. Nec quod expendebamus ex verbis legis 12. Tabular. & dicta lege transigere, aliquid probat; nam pacta ne iniuriarum, vel furti agatur iam commissi, vel transactiones super criminibus capitalibus, quæ sanguinis pœnam irrogant, aliquam turpitudinem non continent; tum quia per pactiones istas non læditur ius publicum, alias improbarentur, vt in l.si vnus 27.§.4.ff. de pactis; sed tantum priuata, familiarisque vtilitas, d.l. iuris gentium, §.si paciscar; tum quia, vt ait Vlpian. ignoscendum est ei, qui sanguinem suum qualiter redimere voluit, l.1. ff. de bonis eorum qui antè sententiam; latiùs prosequuntur suis commentarijs interpretationem textus in d. l. transigere, Padilla, Delrius, Dauid Argent. Donell. & Antonius Matthæus in eo textu, idem Anton. tom. 2. de criminibus, pag.943. Cuiac. lib.6. obseru. cap.11. Reuardus lib.4. variar. cap. 6. Faber lib. 2. coniect. cap. 20. Hothoman. illustr. quæst. 23. Hunnius in Treutler. volum.1. disp. 2. thesi 6. quæst.43. Pichardus in §.7. Instit. de pœna temer. litig. plures laudati à Valeron de transaction.tit.3.quæst.5. Nec augmentum vltimum obstat, deductum ex d.l. generaliter, ff. de vsuris: non enim quia Paulus ait, inhonestas præstationes non venire in iudicijs bonæ fidei, fatetur venire maximè in iudicijs stricti iuris; hoc enim plusquam absurdum est: sed ait non venire, maximè in iudicijs bonæ fidei, vt in l.1. Cod. de rescind. vend. asseritur, bonam fidem desiderari in contractibus bonæ fidei, nec ideò negamus in contractibus stricti iuris non requiri. Nec etiam obstat textus in d. l.si possessor 52.ff. de petit. hæredit. nam licèt inhonestæ præstationes in alijs iudicijs non veniant; veniunt tamen in petitione hæreditatis ex speciali ratione, ne videlicet honesta interpretatio non honesto quæstu possessori lucrum faciat, idest, ne honestatis prætextu inhonestum quæstum faciat possessor. Cuiacius lib. 23. quæst. Papin. in d.l. generaliter: deinde, quia præstationes illæ non erant inhonestæ petitori, licèt essent inhonestæ possessori, vt considerat Osuald. lib.19. comment. Donelli, cap.14. littera H, post quos latè agunt de eius textus interpretatione Hothomanus de vsuris, cap. 3. Leothardus eod tract. quæst.96. Masius lib.2. commun. opin. cap. 8. & nos in cap. inter opera, de sponsalibus.

10 Dissoluitur secunda difficultas. Nec secunda difficultas, quam aduersùs secundam partem nostræ conclusionis expendebamus, aduersatur; nam ea consideratio procedit, quando voluntas contrahentium obscura est, vel ambigua; tunc enim ita interpretari debet, vt valeat potiùs quàm pereat: at in conuentione turpi, aut impossibili, nulla datur ambiguitas; vnde nullo modo paciscentium voluntas, quæ nulla præsumitur in simili conuentione, interpretari potest: difficilius est, quod de stipulationibus, & ædilitijs dicebamus, præcipuè cùm affirmet Vlpianus de illis loquens in l. verum 31.ff. de regul. iuris, verum esse, neque pacta, neque stipulationes factum tollere; quod enim impossibile est, neque pacto, nec stipulatione potest comprehendi. Loquitur enim Vlpianus de illis stipulationibus, furem non esse, vespillonem non esse, vt facilè constabit si conferatur eius inscriptio cum lege non impossibile 50. ff. de pactis, l.si ita quis 31.ff. de euiction. l. scilicet 20. l. in lege 44.ff. ad leg. Aquil. l. vt solet 15. ff. de præscriptis verb. l. aliud 174.ff. de V. S. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, in hac parte Proculeianos à Sabinianis dissensisse, & sententiam Sabini præualuisse, vt constat ex l.verum 31.ff. de regul. iuris. Proculi ratio ea erat, quia promittere seruum meum esse sanum, spectat ad habitum corporis serui; promittere non esse furem, spectat ad habitum animi ipsius: quæ omnia sunt extra meam potestatem, quia corporis habitus & animi, voluntas, aut affectiones propriæ sunt serui, l.3.C. de hæredibus instit. igitur rem præstatione impossibilem promittit venditor: quod & concessit Sabinus. Sed nihilominus contrarium tenuit optima ratione, docens hæc, sanum esse, furem non esse, non esse referenda ad habitum corporis, aut animi, qui non subest alienæ potestati; sed ad qualitatem, ad bonitatem rei, ad iustum ipsius valorem, adeò vt si aliter seruus se habeat, quàm promissum est, præstet venditor emptori quantum sui interfuit: quod & valido confirmauit argumento; inquit enim apud Vlpianum in d.l.verum, quando venduntur animalia, promittit venditor iuxta edictum Ædilium, ea sana esse, rectè edere, & bibere: quæ stipulationes sustinentur, tanquam eorum bonæ qualitatis, ob quas digna pretio conuento censentur, l.1.§.1.ff. de ædilit. edict.l.ex empto 11.§. animalium 4.ff. de actionibus empti, Marcus Varro lib. 2. de re rust. cap.2. cum tribus sequentibus, Gellius lib.4. noctium Attic. cap.2. notarunt plures relati ab Amaya lib. 1. obseru. cap.13. num.1. & vltra illos Cuiacius lib.9. obseruationum, cap.3. Brissonius lib.3. de formulis, propè finem, Reuardus de authorit. prudent. part. 10. Durantius Cassel. lib.1. variar. cap.10. ergo vt in animalibus bona habitudo corporis promitti potest, ita in seruis, tam respectu corporis, quàm animi; & ea promissione furem seruum non esse, non id agitur, vt factum non factum sit, sed continetur quanti interest furem non esse: quare paciscentes impossibile non promittunt, videlicet factum infectum reddere; verùm id agunt, vt quanti interest, præstetur, si illud vitium emptor in seruo vendito compererit. Similiter non est impossibile pactum, ne facias furem, aut fugitiuum; quia qui ita promittit, non spondet quid impossibile, aut factum alienum simplex, sed factum proprium, videlicet se non solicitaturum vt fur fiat, aut fugitiuus, d.l. non impossibile, vbi omnes Classici, Amaya lib.2. obseru. cap. 13. num.9. Petrus Faber, Reuardus, & Gothofredus in d.l. verum 31. Pichardus in §.si quis alium, Instit. de inutilib. Nec quod dicebamus de homine mortuo, & promisso post moram, obstat; nam licèt lumine naturæ notum sit, hominem mortuum inutiliter promitti, l.si homo 69. l.liber 103.ff. de V.O. l.21. tit.11. partita 5. l.vlt.ff. de confessis, §. idem iuris, Instit. de inutilibus stipul. docent vltra repetentes ibi, Donel. lib. 11. comment. cap. 20. Valentia lib.2. illust. tract.2. cap.3. num.20. & 21. & cap. 4. ex num.10. Suarez à Mendoza ad legem Aquiliam, lib.3. cap.4. à num.15. cadauer enim, ad cuius formam reducitur, inutilis prorsus præstationis est; & in hoc sensu nihil est, & per consequens nullius, vel impossibilis præstationis; quia id potest dari, cuius potest dominium transferri, l. vbi autem 75. §. fin.ff. de V.O. §. sic itaque, Instituta de actionibus: docent Donellus, & Valentia vbi proximè, Connanus lib.6. comment. cap.4. num. 6. tamen quando viuus promissus fuit seruus vtiliter, vel efficaciter, & post moram decessit, deberi, & promitti valet; quia propter promissoris culpam, qui moram commisit, perinde habetur, ac si seruus adhuc in rebus humanis staret, & sic in perpetuum tenetur, l.nemo, §. vlt. l.si ex legati, ff. de V.O. l.quod 5.ff. de reb. credit. Donel. lib. 16. cap.2. & fusè in tract. de mora: quæ præstatio cum sit pretij, siue æstimationis, impossibilis non est, l.penult. ff. de vi, & vi armat. l. inter 46.ff. de furtis; qua solutione accipiendi sunt textus in l.si seruum 91.§. sequitur, ff. de V.O. l.fin.ff. de condict. furtiu. l.promissor 23.ff. de constituta pecun. l. qui Stichum 5. l.fin. ff. de confessis, l. si vsusfructus 6.ff. de vsufruct. legato, l. quæcumque 46.ff. de O. & A. Nec tandem vltimum augmentum obstat, quod expen-

pendebamus contra exæquationem illam indistinctè à nostro Gregorio factam inter pactum turpe, & impossibile negatiuè conceptum; quia certum est, pactum turpe etiam negatiuè conceptum, nullius momenti esse, ex ratione supra adducta: impossibile verò negatiuum, vt *Cœlum non ascendas*, valere; quia hæc conuentio necessaria magis est, quàm impossibilis, & puram producit obligationem, cùm figuram conditionis magis quàm potestatem contineat, *l. si pupillus 9. §. qui sub conditione, ff. de nouation.* Vnde exæquatio à nostro Gregorio facta accipienda est de pactis turpibus, & impossibilibus affirmatiuè conceptis; quo casu æqualiter inualida sunt vna, atque alia.

19 Exponitur l. si quando ff de oper. liber.

Primò Gregorij IX. decisioni opponitur textus *in l. si quando 3. ff. de operis libertor.* vbi proponitur, libertum promisisse duobus patronis operas præstare: quæstionis fuit, an teneretur cuilibet soluere partem? Et Labeoni placuit, teneri partem soluere. Prosequitur Pomponius, & Labeonis sententiam probat eo exemplo, quia si quis promittat operas præteritas, quæ præstari non possunt, obligatur: ex quo textu expresse deducitur, promissionem rei impossibilis valere, siquidem impossibile est operas pro parte præstare, quæ indiuiduæ sunt, *l. libertus 51. §. 1. ff. de operis libert. l. 1. ff. sed operis, ff. ad leg. Falcid. l. in stipulationibus 54. §. 1. ff. de V. O.* & etiam fatetur Consultus, operas præteritas deberi, quæ iam præstari non possunt: ergo promissio, seu pactio quid impossibile continens, sustinetur. Pro huius textus interpretatione sciendum est, quod cùm opera diurnum officium sit, *l. 2. ff. de operis libertor.* & in actu consistat, *l. 1 ff. de operis seruorum*, neque vsumfructum per omnia comitetur, *l. 2. ff. de vsufruct. legat.* sed proprio, & peculiari iure censeatur, *l. 1. §. sed operis, ff. ad l. Falcid* Cuiac. *lib. 2. Pauli ad edictum, in d. l. 1 ff. de oper. seruor* & indiuidua sit, quatenus continet factum tale, quod vnico actu non consumatur; tamen factorum indiuiduorum regulis non æstimatur, *d. l. in stipulationibus*; imò plures operæ promissæ, tanquam plures res in genere debitæ, non partibus pro indiuiso, sed numero diuiduntur, & promissio operarum similis est illis, in quibus genera promittuntur, *d. l. in stipulationibus, d. l. libertus 15.* Vnde *d. l. si quando*, operæ diuiduntur non partibus pro indiuiso, sed numero; & si promisit libertus tantùm operam, quamuis non detur diuisio ex parte debentis, tamen commoditas potest communicari, *d. l. in stipulationibus, §. vlt.* Quoad operas præteritas facilior expositio est; nam cum eo casu, quo operæ præteritæ sunt, obligatio succedat ad interesse, siue æstimationem, *l. si non sortem 26. §. libertus, ff. de condict. indebit.* inde & deberi, & peti pars operarum potest, idest earum æstimatio. Valentia *tom. 2. illustr. tract. 4. cap. 6. num. 33.*

20 Intelligitur l. ea quæ 57. ff. de donat. in. er.

Secundò opponitur textus *in l. ea quæ 57 ff. de donation. inter*, vbi stipulatio, qua vxor promittit, vt si diuortium sua culpa sequatur, aut ipsa repudij libellum mittat, certa quantitate mulctetur, valet, & sustinetur; & tamen hæc stipulatio turpis est, cum licèt intra metas pœnæ à lege statutæ stipulatio defendatur, *l. non est 50 ff. de pactis*; pœnis tamen legum contenti esse debemus, vt probat ab specie textus *in l. stipulatio 19. ff. de V. O. l. 2. Cod. de inutil. stipulat.* diuertentibus enim sine causa iam certæ pœnæ à iure erant statutæ, quas enumerat Scipio Gentilis *de donation. inter*: igitur stipulatio turpis non improbatur. Omissis alijs difficultatibus illius textus, quas proponit, exponitque Cuiac. *lib. 6. resp. Pap. in eo textu*, respondendum est, stipulationem, de qua ibi agitur, non esse turpem, nec pœnam continere, sed tantùm modum à partibus conuentum, vt quantitas videlicet donata restitueretur, sequuto diuortio mala gratia Maritus enim tempore donationis non simpliciter donauit, sed paciscendo, vt sine causa vxor diuertisset, illi restitueretur quantitas donata: qui modus adiectus defenditur, sicut alius quilibet in traditione rei propriæ, *l. in traditionibus 48. ff. de pactis, l. qui Romæ 122. §. Flauius, ff. de V. O. l. 1. & per totum Cod. de donation. quæ sub modo*: ita illum textum accipiunt Donellus *in l. 19. num. 5 ff. de V. O.* Gentilis *de donation. inter, lib. 3. cap. 17.*

21 Exponitur l. 1. §. quæ, ff. quarum rerum.

Deinde opponitur textus *in l. 1. §. quæ onerandæ, ff. quarum rerum actio non datur*, vbi proponitur, quod si patronus à liberto stipuletur, ne ipsum offendat, & si offenderit, in seruitutem reducatur, talem stipulationem tanquam factam onerandæ libertatis causa non valere. Ex quo textu duplex nascitur difficultas. Prima in hunc modum: non valet stipulatio hæc, quia oneratur libertas: igitur quia libertas in eo consistit, vt libertus possit offendere patronum. Secunda ex eo, quia pœnis à legibus statutis contenti esse debemus, *d. l. 19. ff. de V. O.* igitur hæc stipulatio ex alio capite, videlicet quia concepta erat in eo casu, quo certa pœna à lege constituta reperiebatur, improbari debebat. Primæ difficultati respondendum est, stipulationem in eo textu fuisse conceptam, ne etiam leuiusculè libertus patronum offenderet, qua sponsione libertas onerabatur, siquidem ob leuem iniuriam poterat libertus reuocari in seruitutem, vt exponit Osualdus *lib. 16. comment. cap. 22. littera E.* Secundæ difficultati satisfaciendum est asserendo, pœnam in eo texto adiectam esse à iure statutam eo casu, quo libertus ingratus existens patronum offenderit, *l. 1. Cod. de ingratis libertis, l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnoscendis liberis*; & quando stipulationi ea pœna tantum adijcitur, quæ à iure constituta est, stipulatio sustinetur, *l. non est impossibile, ff. de pactis, l. quidam 132. ff. de V. O.*

Rursus nostræ assertioni aduersatur textus *in l. insulam 58. §. in operis, ff. locati*, vbi celebratus fuit contractus locationis, vt domus construeretur; & tempus ad ædificationem præscriptum fuit, & conuentum, vt nisi intra illud opus perficeretur, locator conductori quanti eius interesset, præstaret. Ob temporis pressuram impossibile erat opus perfici: quæsitum fuit, vtrum talis contractus sustineretur? Et respondet Consultus, contractum valere, iudicemque debere locatori concedere tempus arbitrio boni viri, intra quod domus construi possit. Ex quo textu apertè constat, pactionem impossibilem, seu quid impossibile continentem, valere: igitur non rectè asserimus, pacta impossibilia nullius momenti esse. Pro cuius textus expositione dicendum est, in eo textu contractum sustineri, quia tempus præscriptum à contrahentibus, non ita breue, & impossibile iudicabatur: quare licèt intra illud domus construi non possit, tamen iuxta voluntatem contrahentium illud actum videtur, vt tempus congruum concedatur: ita post Fabrum, & Fulgosium in eo textu, docent Pichardus *in §. loca, num. 12. Instit. de inutilib.* Bartholomæus Chesius *lib. singul. interpret. cap. 11.* Præceptor D. Iosephus de Retes *2. part. de V. O. tract. 4. num. 4.* 22 Adducitur l. insulam 58. §. in operis ff. locati.

Deinde obstat textus *in l. si dictum, ff. de euiction.* vbi asseritur, valere stipulationem, per quam euictionis nomine, quadrupium promittitur: quæ stipulatio turpis est, siquidem actio duplæ ex euictione datur, *l. cùm fundus 48. l. si fundo 54.* cum alijs, *ff. de euiction.* igitur cùm maiorem pœnam contineat, quam statuta est à iure, turpis est; & tamen sustinetur: igitur quia stipulatio turpis valida est. Pro interpretatione huius textus varia adduxerunt Cuiacius *tract. 8. ad Africanum, in l. cùm fortè 44. ff. de action. empti*, Antonius Faber *lib. 2. coniect. cap. 3.* Merillus *lib. 3. variantium ex Cuiac. cap. 26.* Arias de Mesa *lib. 2. variar. cap. 32.* Sed prædictæ difficultati satisfaciendum est asserendo, pœnam tripli, seu quadrupli in eo textu promitti, quia interesse euictionis æstimatum, & taxatum fuit à contrahentibus; licèt enim iudex vltra duplum non possit taxare interesse, *l. vnic. C. de sentent. quæ pro eo quod interest*; tamen partes possunt vltrà æstimare. Inde cùm dupli taxatio in euictione non proueniat à lege, sed ex voluntate contrahentium, *l. quod si nolit 31. ff. qui assidua, ff. de ædilit. edict.* ideo possunt contrahentes aut simplum, aut quadruplum euictionis nomine promittere: docent post Accursium *ibi*, Cuiac. *lib. 16. obseru. cap 34.* Donel. *in d. l. 19. num. 4. ff. de V O.* 23 Opponitur l. si dictum, ff. de euictione.

Etiam aduersatur textus *in l. sed an vltrò 10. ff. de negot. gest.* vbi supponit Consultus, valere pactum, ne actione negotiorum gestorum ob sumptus impensos agatur: quæ conuentio turpis est, cùm repugnet naturali æquitati, & ad delinquendum per eam quis inuitetur, *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. ff. de action. l. 1. §. 1. ff. de pactis dotal.* igitur pactum turpe non improbatur. Hac difficultate motus Faber *in eius rationali*, existimat verba illa, *nisi specialiter id actum est, vt neuter aduersùs alterum habeat actionem*, Triboniani esse, eiusque inscitiam sapere. Sed pro eius textus interpretatione sciendum est, pactum nonnunquam turpe videri, quod reuerà turpe non est, veluti cùm quis sibi dari paciscitur ob indicandum seruum fugitiuum, *l. 4. §. vlt. ff. de condict. ob turp. l. solent, ff. de præscript. verb. l. falsus 44. ff. de furtis.* Paulus *lib. 2. sentent. tit 31. §. 20.* vbi Cuiac. D. Iosephus de Retes *tom. 1. opusc. lib. 2. sect. 1. cap. 11. num. 4.* Similiter nec turpia sunt pacta, de quibus *in l. vtrum 107. ff. de verb. oblig. l. 1.* iuxta veram lecturam 24 Exponitur l. 10. ff. de negot. gest.

Floren-

Florentinam, *ff. de cond. cauſ. dat. l. metum 9. §. ſed licet, ff. de eo quod metus cauſa, l. penult. §. vlt. ff. de donation.* quam integram reſtituerunt ex Paulo *lib. 5. ſentent. tit. 11. §. fin.* Cuiac. *ibi*, Fornerius *lib. 4. quotid. cap. 12.* Ita pactum *in d. l.* 10. nullam turpitudinem continet, ſiquidem æqualitatem, æquitatemque reſpectu partium continebat; pactum enim initum fuit, ne ambo, tam directa, quàm contraria vterentur actione; quo caſu ex ſententia ipſius Fabri in eodem textu pactum cùm æquale ſit paciſcentibus, nullam turpitudinem continet.

25 Explicatur l. quod ſi locus, ff. de relig. Vlteriùs obſtat textus *in l. quod ſi locus 11. ff. de religioſ. & ſumptibus*, vbi aſſeritur, quod ſi locus monumenti ea lege venerit, ne in eum inſerantur, quos ius eſt inſerre, pactum ad hoc non ſufficere, ſed neceſſariam eſſe ſtipulationem. Ex quo textu deducitur, ſtipulationem turpem, religioni, & vſui ſepulchrorum contrariam, eſſe validam: igitur ſtipulatio turpitudinem continens non improbatur. Augetur hæc difficultas *ex l. penult. Cod. de pactis inter emptorem*; vbi in eadem ferè ſpecie aſſeritur, ſtipulationem non eſſe neceſſariam, ſed pacto caueri poſſe ne locus religioſus fiat. Etiam difficilis eſt textus ille, dum ſupponit, venditionem loci religioſi valere, cùm vulgare iuris principium ſit, venditionem rei ſacræ, vel religioſæ non valere, *l. ſi in emptione 34. §. omnium. ff. de contrah. empt. l. 2. l. locum 9. Cod. de religioſ. l. inter 83. §. ſacram, l. continuus 137. §. cùm quis, de V. O.* Anton. Faber *in ration. ad eum textum*, more ſuo emendat, corrigit, atque eius verba delet: ſed eo omiſſo, & alijs interpretationibus traditis à Cuiac. *lib. 10. quæſt. Papin. in l. ſeruus 7. ff. de ſeruis exportandis*, Hothomano *lib. 9. obſeru. cap. 5.* Merillo *in 50. deciſ. Iuſtin. in d. l. vlt.* Gedeo *in l. 3. num. 41. ff. de V. S.* reſpondendum eſt, ſtipulationem, de qua in eo textu, non eſſe contrariam religioni, ſiquidem venditor ius ſepulchri, qualecumque habuit, tranſtulit in emptorem, ea lege adiecta, ne in ſepulchro inferrentur, quos ius erat inferri; quo pacto præiudicari non poterat his familiaribus, qui ius ſepulchri habebant: per pactum igitur ita appoſitum, tantùm ipſe venditor, & qui ab eo cauſam habent, priuantur vt hæredes iure inferendi defunctos in eum ſepulchrum; vt autem alij ex familia priuentur iure ſuo, pacto fieri non poteſt, quia nemo paciſcendo, aut legem in contractum dicendo, alijs prodeſſe, vel nocere poteſt, *l. quo tutela 73. §. neque, ff. de regul. iur.* Neceſſaria igitur eſt ſtipulatio, vt teneatur promiſſor facere, euraretque ne alij ius ſepulchri habentes eo vtantur; & tunc cùm ſtipulatio facti alieni ſit, magis cautum erit, ſi pœna adijciatur. Nec obſtat textus *in d. l. vlt. Cod. de pactis*, vbi ſufficit pactum, quia in ea ſpecie pactum adiectum fuit in fauorem venditoris: at verò *in d. l. quod ſi locus*, pactum initum fuit in fauorem emptoris. Venditor enim promiſit in eum locum defunctum non inferre. Vnde cùm pactum fuiſſet adiectum in fauorem emptoris, & præiudicium aliorum, pactum tantùm non ſufficit: at verò *in d. l. fin. Cod. de pactis*, ex pacto tantùm venditori præiudicium ſequebatur, vnde pactum ſufficit, nec neceſſaria eſt ſtipulatio. Nec obſtat quod expendebamus de venditione prohibita loci religioſi; nam licèt aliqui aſſeruerint, in eo textu non agi de ſepulchro, aut loco religioſo, ſed de monumento, quod ſignificat locum purum, non religioſum factum humatione cadaueris, *l. 2. § monumentum 6. l. monumentum 4. ff. de religioſis, l. ſi ſepulchrum, Cod. eod. tit. l. ſi ſponſus 5. § 2. ff. de donat. inter*; hæc tamen ſolutio reſellitur ex eo, nam ait Conſultus, ius eſſe inferendi in eo: igitur quia ius ſepulchri acquiſitum iam erat. Nec nouum eſt, vt ſepulchrum appelletur monumentum, *l. 2. Cod. quæ res pignori, d. l. ſi ſepulchrum*: ſicut è contrario ſepulchrum dicitur monumentum *in l. quamquam 4. ff. de aqua pluuia*. Dicendum enim eſt in ea ſpecie locum religioſum venditum fuiſſe, non primò, & principaliter, ſed acceſſoriè cum alijs bonis, vt docent latiùs proſequentes ipſius textus interpretationem Valeron *animadu. iuris cap. 3.* D. Ioſephus de Retes *lib. 8. opuſc. cap. 5.*

TITVLVS XXXVI.

De tranſactionibus.

CAPVT I.

a Gregorius *Antonio Subdiacono, & Dometiano Abbati, atque Presbytero à* b *paribus*.

SIcut graue, & plenum vituperationis eſt, inter perſonas omnipotenti Deo militantes, de ſæcularibus negotijs ortam diù *c* controuerſiam permanere: ita laudabile, & ſtudio eſt religioſo conueniens, terrenis gratam Deo pacem præferre compendijs, & ex rebus tranſitorijs manſura ſemper charitatis lucra mercari. Et ideò, quia de poſſeſſionibus Faiano, Naſoniano & Labiniano poſitis in prouincia *d* Sicilia, territorio Panhormitano, de quibus inter Præpoſitos monaſterij ſanctorum *e* Maximi, & Agathæ, quod *f* Lucuſianum dicitur, & è diuerſo adminiſtratores Xenodochij in hac Vrbe Roma conſtituti, quod *g* Valerij nuncupatur, longa ſe traxit *h* contentio: nunc verò inter te *i* Antonium Subdiaconum noſtrum, memorati Xenodochij Præpoſitum, & è diuerſo dilectiſſimum filium noſtrum *k* Dometianum Abbatem, atque Presbyterum prædicti monaſterij pactis interuenientibus ſalubris proceſſit, Deo auctore, deciſio; neceſſe eſt, vt omnis diſcordiæ poſſit occaſio præueniri, ea quæ geſta ſunt, interueniente auctoritate firmari. Proinde per huius præcepti ſeriem hoc decernendum eſſe perſpeximus, vt omnia inſtrumenta, vel quidquid eſt aliud, quod partibus, quod abſit, ad inuicem contra ſe venire cupientibus, quoquo modo vel ex temporis præſcriptione, ſeu aliter opem de lege, aut quocumque priuilegio poterat miniſtrare, ſit ſicut & vos poſcitis, vacuum, & omni virtute caſſatum, & ſola pactorum inter vos nunc habitorum pagina validum, perpetuumque robur obtineat: ſi quid fortè incuria, vel imperitia minùs firmitatis inſertum eſt, vires pleniſſimæ monitionis, & ſoliditatis ex hac noſtra auctoritate ſuſcipiat, nec ſupereſſe aliquid valeat, vnde ea, quæ religioſo ſtudio prouidè, vt oportuit, ac pacificè terminata ſunt, quocumque tempore quidquam dubietatis incurrant; ſed omnia, quæ in eiſdem pactis tenentur adſcripta, firma, illibata, & ſine aliqua refragatione perſiſtant, quatenus amota penitus totius altercationis materia inter eos, quos charitatis immutabiliter decet manere concordia, nulla queat deinceps litigioſæ contentionis occaſio generari. Pro munitione verò ſupraſcripti monaſterij memorato Dometiano Abbati, atque Presbytero præceptum ſimile dedimus.

NOTÆ.

a GRegorius.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic inter epistolas Magni Gregorij *lib.* 7. *epist.* 27. ex quo regestro textum hunc transcribo.

1 b *A paribus.*] Difficile est quid importent verba hæc, quæ etiam reperiuntur apud ipsum Gregorium *eod. lib.* 7. *epist.* 112. ibi: *Siagrio, Bertherio, Virgilio, & Desiderio Episcopis Galliarum à paribus.* Et *epist.* 39. *Romano Defensori, Faustino, Sabiniano Subdiacono, Adriano Notario à paribus.* Sed iam obseruarunt Bignonius *in notis ad veteres formulas, cap.* 46. Salmasius *in obseru. ad ius Atticum, cap.* 7. ea verba significare omnibus æqualiter, & eodem exemplo in eadem epistola scribi, licèt Pontifex tantùm cum vno loquatur, vt apud Hincmarum Rhemensem *epist. 6. cap. 28. Zosimus Pontifex ad Aurelium, & vniuersos Episcopos per Africam constitutos, vniuersosque Episcopos per Gallias, & septem prouincias constitutos, & vniuersos Episcopos per Hispaniam à paribus.* Vnde in præsenti Gregorius per eam clausulam, *à paribus*, scribit vno exemplo, & æqualiter omnibus, ac si cum vno tantùm loqueretur.

2 c *Contrauersiam permanere.*] His verbis monet Gregorius, magnam reprehensionem mereri eos, qui diù in litibus persistunt; & è contrariò omni laude dignos esse eos, qui amicabiliter lite transactione sopita, ob ancipitem iudiciorum aleam, magnasque molestias ab ea recesserunt; ideò debitores prius amicabiliter interpellandos esse potiùs, quàm in ius rapiendos, supponitur *in l. quidam* 13. *ff. de seruit. rustic.* iunctis Cuiacio *lib. 18. obseru. cap.* 38. Merillo *lib. 3. obseru. cap.* 8. & *in l. debitores* 10. *Cod. de pignor.* iuxta interpretationem Osualdi *lib. 17. Donelli, cap. 1. littera B.* facit Castro pro P. Q. *Videndum quamprimùm est, quàm minima cum molestia tota res transigatur, ac inciuile est hominem statim in ius rapere, cùm res forsan amica compellatione, vel compositione obtineri possit.* Plerumque enim fructuosius est liti cedere, quàm litigare, *l. etenim, ff. de minoribus, l. illud* 7. §. 1. *ff. de tributoria*; & commendanda est verecundia lites execrantium, *l.* 4. §. 1. *ff. de alienat. iudic.* præcipuè in ecclesiasticis personis, quarum officium est litem habentes ad pacem reuocare, *cap. placuit, dist.* 90. ideòque litigiosi ordinari non possunt, *cap. 1. §. ecce,* 46. *dist.* Accedit, minuendarum litium studium vtroque iure esse commendatum, *l. 3. §. 1. ff. de receptis, l. 1. ff. de iureiur. l. vlt. ff. pro suo, l. 1. §. vnde quæritur, ff. de noui operis nunciat. l. quidam 21. in fin. ff. de reb. cred. l. properandum 13. in princ. Cod. de iudicijs, cap. finem 5. de dolo & contum. cap. 2. de re iudic.* cùm per lites foueantur inimicitiæ, accusationes, & odia, vt prudenter censuit Caius Selius *apud Tacitum lib. 11. annal. circa principium*, non aliter quàm per prælia, quibus appositè à Iuuenali *satyr. vlt.* comparantur.

Nos lenta fori pugnamus arena.

Faciunt Plinius *lib. 2. epist. 3. Nos qui in foro, & veris litibus terimur, multùm malitiæ, quantumuis nolimus, addiscimus.* D. Ambrosius *lib. 3. de virgin. Christus est pax, in foro lites. Christus fides est, in foro fraus, atque perfidia.* Senec. 2. *de ira, cap.* 7. Plura in litium, litigantiumque execrationem congerunt Vulteius *de iudic. cap.* 1. Bermulc. *dissert. polit. dissert.* 6. Osuald. *lib. 17. Donel. cap. 1. littera C,* Æneas Robertus *lib. 2. rer. iudicat. cap.* 16. Solorzanus *de iure Indiar. tom. 1. lib. 3. num. 7. & in polit. lib. 3. cap.* 31. & *emblemat.* 68. Noster D. Ioannes de Larrea *tom. 1. decis. Granat. cap.* 4. *num.* 8. & *cap.* 38. & 39. Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 14. num.* 47. politè & politicè Barclaius *in Argenide, lib. 3. pag.* 375. Valeron *in proœm. de transact.*

d *Sicilia.*] Panormitana enim vrbs dicitur Prouincia Siciliæ, vt dixi *in cap. 4. de election.*

3 e *Sanctorum Maximi, & Agathæ monasterium.*] Hoc construxit D. Gregorius in Prouincia Siciliæ, in Panormitana diœcesi, Ordinis D. Benedicti, cuius mentio fit apud ipsum *lib. 8. epist.* 42. & 43. aliqua de eo monasterio tradit Abbas D. Rochus Pirrho *tom. 1. in notit. Panorm. pag. 63. num. 6. & tom. 4. pag.* 160.

4 f *Lucusianum.*] A luco ita dictum; sicut enim Tusculanum à Tusculo, ita & Lucusianum à luco dictum fuit. Lucus autem est nemus arboribus densum, Deo sacrum, vbi Gentiles suos Deos colebant, *l. 1. & 2. Cod. de expressis, ex luco Daphnensi, l. nullus 12. l. priuilegia 14. Cod. de pagan. in Theodos.* Virgil. *lib. 1. Æneidos*;

Lucus in vrbe fuit mediâ lætissimus vmbra.

Et *lib.* 16.

—— Latet arbore opaca
Aureus, & folijs, & lento vimine ramus,
Iunoni Infernæ dictus sacer, hunc tegit omnis
Lucus, & obscuris claudunt cum vallibus vmbræ.

Lucanus.

Lucus erat longo nunquam violatus ab æuo
Arboribus lucus.

Seruius ad Virgilium *lib. 3.* ibi: *Lucus nunquam ab eo ponitur sine religione; quia ibi babitant lares viales, animæ heroum, & piorum.* Plutarchus *in problemat. Cur quod impenditur in spectaculis Luca vocant? an quòd multæ sunt syluæ circa vrbem dicatæ Dijs, quas appellant Lucos.* Apuleius *in apolog. lib. 1. Nullum in via eius delubrum, nullus locus, aut lucus consecratus.* Plinius *lib. 12. cap. 1. Nec magis auro fulgentia, atque ebore simulacra, quàm lucos, & in eis silentia adoramus.* Plinius Iunior *in panegyr. ad Traianum: Inter hæc pia mente adire lucos, & occursare numinibus.* Tacitus *lib. 14. annal. Excisis luci sæuis superstitionibus sacri.* Quos damnarunt Patres Ecclesiæ in Concilio Altissiod. *can. 3.* ibi: *Nec inter sentes, aut arbores sacriuos, vel ad fontes vota exsoluere.* Concilium Nannet. *can.* 8. Bracar. 1. *can.* 22. Agathen. *can.* 5. Arelat. 2. *can.* 23. Carthag. *can. vlt.* in Capitular. Caroli *lib. 1. tit.* 64. & *lib. 7. cap.* 256. *Aut arbores, aut fontes, aut saxa venerantur.* Plura de his lucis, & eorum vana religione Pater Zerda *ad Virg. lib. 1. Æneid. & lib.* 6. Lemaistre *lib. 3. de iurib. Episcop. cap.* 41. Dorleans *ad lib. 1. Taciti, pag.* 50. Filesacus *in cap. 13. §. 6. de officio ordin.* & *de Magia pag.* 4. Iustelus *in can. 84. Ecclesiæ Afric.* Curtius *lib. 4. de hortis, cap.* 5. Zerda *in Iudith, tom. 1. academ. 6. & 24. num.* 1. Basilius Legionensis *in not. ad dictum can. 3. Concilij Altissiod.* Rugerius *lib. 3. aduers. cap.* 1. Pineda *de reb. Salom. lib. 7. cap.* 10. Forcatulus *in neciomant. dial. 1. cap.* 1. Demsterus *ad Rosin. lib. 1. antiquit. cap.* 13. Roa *lib. 2. sing. cap.* 9. D. Petrus de Salcedo *ad legem 34. tit. 7. lib. 1. recopil.* notaui *in can. 36. Concilij Illiberitani.* Vnde cùm in loco vbi constructum est Monasterium Sancti Maximi, & Agathæ, siluis opaco, temporibus Guillelmi Regis Siciliæ, Parco dicto, idest Regium delicium, Facelus *de reb. Siculis, decad. 1. lib.* 8. veneratio lucorum daretur, ab ipsis lucis Monasterium Lucusianum dictum fuit, vt iam notauit D. Rochus Pirrho *d. tom. 4. pag.* 160.

g *Quod Valerij nuncupatur.*] Quod monasterium ab eodem Gregorio Magno constructum fuit, & dotatum aliquot possessionibus maternis in Panormitana prouincia existentibus. Ideò verò Valerij dictum fuit, quia mater ipsius Gregorij ex familia Valerij progenies erat, & prædium habebat in eo loco, vbi constructum fuit Xenodochium; vnde Xenodochium Valerij nuncupatur: docet D. Rochus Pirrho *vbi suprà.* 5

h *Longa extitit contentio.*] Non secus *in epist. 60. lib. 11. ipsius Gregorij*, Ecclesiam Panormitanam Romæ habuisse bona, & quendam Epiphanium Diaconum ea commutasse legitur. 6

i *Antonium.*] Cuius etiam mentio fit apud ipsum Gregorium *lib. 2. indict. 9. epist.* 9. Hic est Antonius, seu Antoninus, qui Panormi degens decessit anno 602. de quo ipse Gregorius *lib. 12. epist. 30.* ibi: *Vt legata, quæ ex tenore Antonini Defensoris à nouis debentur, monasterijs, vel alijs, prout statutum fuit, soluantur.* 7

k *Dometianum Abbatem.*] De quo ipse Gregorius *lib. 9. epist. 42. Ideòque volumus, vt Domitius Presbyter Abbas esse Lucusiani monasterij debeat, eique Præpositus Lucifer monachus fiat, in cuius requiescere solatio valeat. Acceptis ergo scriptis nostris fratrem, & Coepiscopum nostrum Victorem ad Lucusianum monasterium dilectio tua inuitet, quatenus ipse illic Missarum solemnia celebrare, & prædictum Domitium authore Deo Abbatem ordinare debeat.* 8

COMMENTARIVM.

EX hac Gregorij epistola talis deducitur assertio. *Per transactionem omnia instrumenta, & partium iura cassantur.* Probant textus *in cap. cùm inter 16. de election. cap. penult. de confirmat. vtili, cap. constitutus, de religiosis domib. l. Imperatores 3. §. 1. l. non est 11. ff. de transact. l. Lucius 76. ff. ad Trebell. l. admonendi 31. ff. de iureiur. l. qui Romæ 122. §. fin. ff. de V. O. l. pupillus 96. §. soror, ff. de solut. l. nouissima, Cod. de pactis, l. causas, l. sub prætextu 19. l. fratris, Cod. de transaction.* Illustrant Donellus, Giphanius, & Cuiac. *in* 9 Conclusio traditur, & probatur.

iac. in d. l. ſub prætextu 19. Antonius Faber in d. l. Imperatores 3. §. 1. Corraſ. in d. l. admonendi, Caſtillo tom. 5. controuerſ. cap. 89. Fontanel. deciſ. 174. num. 13. Barboſa tom. 2. votorum, vot. 76. num. 42. & de poteſtat. Epiſcop. tit. 3. cap. 8. num. 1. Caniſius in hoc textu, Arnold. Vinius de tranſact. cap. 8. Bocerus tom. 1. claſſ. 2. diſput. 20. Peña tom. 1. deciſ. 70.

10 Impugnatur tradita aſſertio. Hæc Gregorij deciſio valdè difficilis redditur ſequenti conſideratione. Nihil tam naturale eſt, quàm eo genere quidquid diſſolui, quo colligatum eſt, l. nihil 35. ff. de regul. iur. l. quamuis 46. ff. de acquir. poſſeſſ. l. prout 8. ff. de ſolut. Vnde verborum obligatio verbis tollitur, l. an inutilis 8. §. acceptum, ff. de acceptilat. conſenſu orta obligatio, contrario conſenſu diſſoluitur, l. pacta 72. ff. de contrah. empt. l. ſi vnus, §. pactum, ff. de pactis, l. cùm vnus, eod. tit. igitur obligatio litterarum, quæ ex inſtrumento naſcitur, tranſactione tolli non poterat, præcipuè nam inſtrumenta deletione, & cancellatione vires amittunt, l. 2. & per totum ff. de his quæ in teſtamento delentur, l. emptor 47. §. Lucius, ff. de pactis: igitur per tranſactionem tantùm inſtrumenta non caſſantur. Accedit, nam licèt tranſactionis non vilis authoritas ſit, non tamen ideò vires obtinet, vt extendatur ad ea iura, quæ nominatim in tranſactionibus expreſſa non ſunt, l. qui cum tutoribus, §. vlt. ff. de tranſact. igitur per tranſactionem non omnia inſtrumenta, & iura, quæ lege, aut priuilegio competebant, caſſantur. Augetur ſecundò, nam tranſactione ſemel celebrata, etiam ex prima obligatione licet agere, vt in cauſis Reipublicæ, l. Imperatores, ff. de re iudicata: minoris, l. 1. C. ſi aduersùs tranſactionem: teſtamentorum, l. de his, ff. de tranſact. pupillorum, & Eccleſiarum, vt docent Accurſ. in d. l. ſub prætextu 19. Cod. de tranſaction. Myſinger. centur. 4. obſeru. 5. igitur iura in tranſactione comprehenſa non omninò caſſantur. Secundò difficilis eſt ea pars deciſionis noſtri Gregorij, vbi affirmatur, confirmationem Pontificis validam reddere tranſactionem aliàs inualidam; nam vulgare eſt iuris principium, confirmationem Principis in forma communi obtentam, nihil iuris addere actui, ſeu negotio, cui accedit, cap. 1. cap. examinata, de confirmatione vtil. cap. quia, de conceſſ. præbend. cap. dudum 31. de decimis, Suarez de legibus, lib. 8. cap. 18. Auendaño in l. 42. Tauri, gloſſ. 3. igitur tranſactio ab initio nulla ex confirmatione Pontificis in forma communi impetrata, eam validam reddere nequiuit.

11 Tranſactio quid. His difficultatibus minimè obſtantibus, vera eſt Gregorij Magni deciſio, ad cuius expoſitionem ſciendum eſt, quod licèt tranſactionis verbo latè ſumpto, aliquando pactum comprehendatur, l. tres fratres 35. ff. de pactis, l. 2. l. admonendi 31. ff. de iureiurand. l. quod ſi 27. ff. de dolo malo; imò & omne negotium quoquo modo ad finem perductum, l. eius 46. ff. de rei vindicat. l. arbitrio 18. §. 4. ff. de dolo, l. 1. §. 1. ff. quemadmodum teſtam. l. ordine 15. ff. ad municipal. l. quid ergo 13. §. ſi pœna, ff. de his qui notant. l. 5. ff. de decurion. l. 1. §. fin. ff. ad Tertyl. l. tranſacta 219. ff. de verb. ſignific. & tranſigere pro quolibet modo recedendi à lite ponatur in cap. ſi quando 8. de offic. delegat. authent. ſi verò, Cod. de iudicijs: notarunt Cuiac. lib. 10. obſeru. cap. 30. Baptiſta de tranſact. quæſt. 3. Corraſ. lib. 1. miſcell. cap. 23. Valeron de tranſact. tit. 1. quæſt. 1. num. 1. Gibalinus de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 7. art. 1. in qua lata ſignificatione accipitur tranſigere, pro finire, expedire, ſeu peragere, apud Ciceronem pro Quintio: Quæro qua ratione Næuius ſuſceptum negotium non tranſegerit. Et pro Roſcio Comœdo: Per nuncium hoc, quod erat tam leue, tranſigere potuiſti. Vnde vitam tranſigere dicimus pro traducere, aut peragere: Fauſtus in vita Agricolæ: Iuuenis ſine indulgentia educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam, adoleſcentiamque tranſegit. Saluſtius in proœmio belli Catil. Sed multi mortales dediti ventri, atque ſomno, indocti, incultique, vitam ſicut peregrinantes tranſegere. Tamen in propria & peculiari ſignificatione nihil aliud eſt, quàm rei dubiæ, & litis incertæ, nec finitæ conuenta deciſio aliquo dato, vel accepto, l. 1. ff. hoc tit. Dicitur rei dubiæ in d. l. 1. l. 2. l. ſuus hæres, C. de repudianda: deſideratur etiam vt res, de qua tranſigitur, ſit dubia, incertaue. Caſtillo de alimentis, cap. 36. §. 2. Vnde rectè de tranſactionibus tractari in Pandectis poſt titulum de in ius vocand. & cautionibus iudicio ſiſti, notarunt Cuiac. lib. 10. obſeru. cap. 30. Gibalinus de ſimonia, quæſt. 20. conſect. 15. Et licèt lis mota non ſit, ſufficit vt moueri poſſit, l. in ſumma 65. ff. de condict. indeb. l. 2. l. de fideicomiſſ. l. cauſas, Cod. de tranſaction. Panormit. in noſtra rubrica, Mohedanus deciſ. 4. de tranſact. Martha deciſ. 465. Gregor. XV. deciſ. 140. imò etſi nec lis ſit, neque ſperetur, dummodo alia ratione res ſit dubia, vt in ſpecie legis 1. Cod. de pactis, l. de fideicommiſſo 11. Cod. hoc tit. Vinius de tranſact. cap. 4. Vnde poſt rem iudicatam tranſactio non admittitur, l. poſt rem, ff. hoc tit. l. 2. Cod. Theodoſ. de pactis, l. 3. Cod. Hermogen. eod. tit. l. 4. in Cod. Gregoriano, eod. tit. l. 22. tit. 1. partit. 8. probant Bronchorſt. enantioph. centur. 1. aſſert. 46. & miſcell. centur. 1. aſſert. 20. Gibalinus tom. 2. de negot. lib. 4. cap. 7. art. 1. plures refert Valeron de tranſact. tit. 2. quæſt. 4. per totam; quia res iudicata cùm pro veritate habeatur, omne dubium tollit: docent Gutierrez de iurament. 2. part. cap. 4. per totum, Caſtillo tom. 4. controuerſ. cap. 42. num. 30. Vela 2. tom. differt. 47. num. 9. niſi fortè à ſententia appellatum ſit, aut dubitetur an iudicatum ſit, vel non, l. & poſt rem, ff. hoc tit. l. eleganter 23. §. ſi poſt rem, ff. de condict. indebiti: docent Merenda lib. 1. controuerſ. cap. 5. Pincianus Primarius vtriuſque iuris, in forenſibus negotijs apprimè doctus, D. D. Alfonſus de Olea de ceſſione iurium tract. 3. quæſt. 11. num. 25.

Tranſactio dicitur conuenta deciſio, quia ex mutua partium conuentione ſit, & abſque eorum conſenſu fieri nequit, l. non minorem 20. l. cùm donationis 34. l. ſi quis maior 42. Cod. hoc tit. Vnde differt à ſententia, & re iudicata, quia licèt per eam finis negotio imponatur, l. poſt rem 56. ff. de re iudicata; tamen ſententia fertur in inuitos, l. inter 83. §. 1. ff. de V. O. tranſactio verò tantùm à volentibus interponitur. Dicitur deciſio, quia plerumque à iuris noſtri Auctoribus decidere vſurpatur pro tranſigere: in noſtro textu ibi, Deo authore deciſio, l. cùm in eo 44. ff. de pactis, l. mandato 60. ff. de procurator. l. eius 46. ff. de R. V. l. ſi pro fure 7. ff. de condict. furtiua, l. 3. §. 4. ff. ad leg. Falcid. Valeron de tranſact. tit. 1. quæſt. 1. num. 13. Cicero pro Quintio: Aſſem ſe, ſi negat daturum, niſi priùs de rebus, rationibuſque ſocietatis omnibus decidiſſet, & ſciſſæ ſibi cum eo controuerſiæ nihil futurum. Et pro Roſcio, & Amerino: Si hanc & rem priuatim Sext. Roſcius mandauiſſet, vt cum Chryſogono tranſigeret, atque decideret. Differt tranſactio à pacto, primò quia pactum circa rem certam, & indubitatam vertitur, licèt non ſemper, l. iuris 7. §. ſi paciſcar, ff. de pactis: tranſactio verò eſt de re dubia; nam licèt in l. ſi cauſa 32. Cod. hoc tit. dicatur tranſactio de re certa, id non de re indubitata, ſed de vna, aut alia re intelligendum eſt, vt ex ipſo contextu conſtat. Secundò pactum gratuitam continet conuentionem, tranſactio verò aliquo dato, vel retento, l. 1. ff. hoc tit. l. cùm mota 6. l. tranſactio, Cod. hoc tit. l. 3. Cod. de repudiand. hæred. & ideò donationi opponitur tranſactio, l. ex conducto 15. §. 4. ff. locati, l. cùm donationis 34. Cod. hoc tit. & ſi aliquando legimus, dato aliquo, vel retento tranſactionem fieri, lato modo pactum accipitur, vt in l. contra 28. ff. de pactis, l. 1. Cod. eod. tit. l. . §. vlt. l. 5. l. 6. §. 3. & 4. ff. de his qui notantur infam. in quo etiam differt tranſactio à iureiurando, quia licèt iuſiurandum controuerſiam decidat; tamen nihil dato, vel recepto defertur, l. 2. l. admonendi 31. ff. de iureiurando. 12 Tranſactio appellatur deciſio.

Tranſactio, ſi maneat in puris terminis conuentionis, pactum eſt nudum, l. 2. ff. hoc tit. l. ſi inſtituta, ff. de inoffic. teſtam. l. ſiue apud 28. hoc tit. & per conſequens actionem non producit, nec actionem iure directo tollit, l. diuiſionis, Cod. de pactis, l. in traditionibus 48. de pactis, l. apud acta 28. hoc tit. l. diuiſionem 15. verſ. Si verò, Cod. familiæ erciſc. Exceptionem tamen reo parit, ſi contra placitum actor agat, l. ſiue apud, Cod. hoc tit. Quod ſi actor ex parte ſua impleuit, negotium contrahi incipit, & implenti ex ſua parte competit actio præſcriptis verbis, qua alterum adigat ad implendum, d. l. diuiſionis, l. ſi mota 6. l. cùm pro fundo 33. Cod. hoc tit. Quæ actio etiam datur quoties per contractum innominatum, do vt des, vel facio vt facias, tranſactio celebrata eſt, veluti: Do tibi prædium, vt à lite diſcedas, l. ſi pro fundo 33. hoc tit. Remitto actionem, vt mihi partem bonorum des, l. 6. Cod. hoc tit. Sed ſi adiecta fuit ſtipulatio, qua alter alteri obſtringebatur ad dandum, vel à lite diſcedendum, hoc caſu vterque ſtatim obligatur, l. vt reſponſum 15. l. cùm proponas 17. l. nec intentio 23. l. ſiue 28. l. ſi cauſa 32. cum ſequenti, l. promiſſis 37. l. vbi 40. Cod. hoc tit. l. 2. l. Aquiliana 4. cum ſequenti, l. qui cum tutoribus 9. §. qui per fallaciam, l. pacto 15. ff. hoc tit. Docent Donellus, Giphanius, & Pereſius ad hunc tit. Cod. idem Giphanius in d. l. apud acta, Donellus ad eundem tit. Cod. cap. quæ ſit vis tranſactionis. Treutlerus volum. 1. diſput. 7. theſi 1. Faber in rationali ad legem 4. hoc tit. Tranſactio igitur vt remedium finiendarum litium, admodum fauorabilis eſt, vt 13 Tranſactionis vis.

docent

docent communiter DD. *in l. fratris, Cod. hoc tit.*, Valeron *de transact. in proœmio*; ita vt pro ea in dubio sit iudicandum, *l. cùm te, l. quamuis, Cod. de transact.* Mieres *de maioratibus*, 4. *part. quæst.* 22. *num.* 83. Franchis *decis.* 159. & ita interpretari debet, vt sustineatur, *cap. constitutis, de procurat. cap. venerabilis, de dolo*, & per eam quæcumque causa incidens decidi debet, *cap. si quando, de officio deleg. cap. causam, de testibus.* Cùm enim ob pacem, & concordiam inita sit, nihil partibus vtilius erit, quàm ipsam obseruare, *l. congruentius, Codice de patria potestate, lege si id quod, §. si qua, ff. de donat.* Vnde habet vim sententiæ, & rei iudicatæ, *l. non minorem, ff. hoc tit. l. 4. tit. 12. lib. 4. recopil.* & ita paratam habet exequutionem. Rod. Suarez *in l. post rem, notab. 8. de re iudic.* Gratianus *discept. cap.* 665. *num.* 1. Barbosa *voto* 76. *num.* 52. nec legitimè celebrata rescindi valet rescripto Principis, *l. causas* 16. *Cod. de transact.* nec prætextu aduersæ valetudinis, *l. sancimus* 27. *Cod. hoc tit.* nec velamento proprij delicti, *l. transactione* 30. *Cod. eodem*: nec prætextu metus falsi, *l. transactionem* 35. *Cod. eodem*: nec prætextu instrumenti nouiter reperti, *l. sub prætextu* 19. *Cod. eodem tit.* Bronchorst. *centur.* 4. *assert.* 18. Anton. Faber *lib.* 16. *coniect. cap.* 17. & *in suo Cod. sub tit. de transact. diffinit.* 13. nisi ex nouis instrumentis dolus præteritus arguatur. Trentacinquius *lib.* 3. *variar. controuers.* 37. *num.* 21. Barbosa *voto* 76. *num.* 47. Valeron *de transact. tit.* 6. *quæstione* 3. *num.* 14. nec ex eo, quia amissa scriptura est, vbi continebatur, si actum alio modo probari potest, *l. pactum* 17. *Cod. de pactis, l. cùm te* 5. *l. fine* 28. *Cod. hoc tit.* vel ex eo, quod nocte celebrata dicatur, *l. non minorem* 10. *Cod. hoc tit.* nec ob pœnitentiam, quia in transactione pœnitentiæ locus non est, *l. quamuis, hoc tit.* vt sit aliquis litium finis, *l. fin. ff. pro suo.* Nec his aduersatur textus *in cap. contingit, hoc tit.* in illis verbis: *Si fuerit aliquot annis seruata*; ex quibus constat, dari aliquod tempus transigentibus ad pœnitendum. Nam omissa eorum sententia, qui existimarunt, delendam esse negationem in vltimis verbis illius textus, respondendum est, in eo textu specialiter lapsum temporis desiderari, quia Capitulum in transactione non consensit, quamuis litteræ ratihabitationis mitterentur, quæ plenam fidem transactionis non faciebant; & nisi aliquod tempus excessisset, Capitulum non tenebatur transactioni stare, vt docet Cironius *in paratitl. ad hunc titulum.*

14 Traditur ratio decidendi. Ex quibus apparet vera decidendi ratio ad hunc textum; nam cùm transactio adeò obseruanda sit, vt nullo ex casu rescindi valeat, *l. fratres* 10. *l. causas* 16. *l. sub prætextu* 19. *l. non minorem* 20. *l. nec intentio* 23. *l. si maiores* 25. cum alijs, *Cod. de transaction.* & impediat quemlibet litis ingressum; dicitur enim exceptio litis finitæ, *cap.* 1. *de litis contest. lib.* 6. Surdus *consil.* 451. *num.* 16. ideò meritò in nostro textu omnia iura ex instrumentis, priuilegijs, aut præscriptione parti acquisita, cassari, nec iterum ex eis agi posse deciditur, cùm ex sopita causa non debeat iurgium suscitari. Gregorius XV. *decis.* 354. *num.* 2. Accedit, quia omnis transactio nouat, adeò vt ad pristinam litem non detur recursus, *l. cùm mota, l. fratris* 10. *l. transactione* 30. *l. si pro fundo* 33. *l. si maior* 36. *Cod. hoc tit.* Merlinus *de pignor. lib.* 5. *quæst.* 31. *num.* 4. Guzman *de euictionibus, quæst.* 30. *num.* 7. Cancerius *lib.* 1. *variar. cap.* 38. *num.* 43. Gratianus *discept. cap.* 557. *num.* 23. Amatus *resol.* 50. Deinde, nam transactio non minorem authoritatem habet, quàm res iudicata, *l. non minorem, Cod. de transactionibus*, Rodriguez *de execut. cap.* 1. *art.* 5. Sed res iudicata omnia iura antea competentia partibus cassat, adeò vt nec prætextu noui instrumenti infirmari valeat, *cap. inter monasterium, de re iudicata, l. Imperatores* 35. *ff. eod. tit. l. sub specie* 4 *Cod. eod. tit.* Donellus *lib.* 27. *comment. cap.* 7. vbi Osualdus *littera L. & M.* plures Barbosa *in d. cap. inter monasterium*, vbi latiùs illustramus: igitur & per transactionem instrumenta retrò confecta annullari, & cassari debent, præcipuè cùm pacto nouissimo pacta antiquiora tollantur, *l. pacta nouissima, Cod. de pactis.* Rectè ergo Gregorius noster decreuit, omissa instrumenta à partibus obtenta, per transactionem sublata esse. Hæc tamen decisio procedit in transactione licita, & à iure permissa, *cap. super eo, hoc tit.* & inter transignentes tantùm, *l.* 1. *Cod. hoc tit.* nam res inter alios acta alijs præiudicare non potest; non verò si transactio dolo facta sit, quia tunc rescindi potest, *l.* 4. *l. sub prætextu* 19. *Cod. hoc tit.* vel si ex falsis instrumentis fiat, *l. penult. Cod. hoc tit.* si à minore vigintiquinque annis celebrata sit, *l. non minorem* 20. *in fin. l. si maior* 35. *Cod. hoc tit.* si enormissimam contineat læsionem, Olea *de cessione iur. tract.* 2. *quæst.* 1. Valeron *de transaction. tit.* 6. *quæst.* 2. per totam. An autem remedium legis 2. *Cod. de rescind.* habeat locum in transactione, latè disputant Vinius *de transaction. capite* 8. D. Ioannes de Larrea *decis.* 68. *&* 69. *Granatensi*. Quod autem in vltimis verbis nostri textus asseritur, per confirmationem Pontificiam suppleri defectus, si qui erant, & illam confirmari, ex ea ratione procedit; nam cùm R. P. confirmat actum ex certa scientia, supplet omnes solemnitatis defectus, *cap. examinata, cap. venerabilis, de confirmat. vtil. cap. si Apostolicæ, de præbend. lib.* 6. docent Suarez *lib.* 8. *de legibus, cap.* 18. Castillo *libro* 5. *controu. cap.* 89. D. Ioannes de Larrea 2. *tom. allegat.* 73. Vnde licèt aliquid ex iniuria transigentium in præsenti omissum esset, per confirmationem Pontificis supplebatur.

Nec obstant difficultates in contrarium adductæ: Non prima, cui vt satisfaciamus, sciendum est, iure ciuili inspecto transactionem aliquando tollere primas obligationes, & actiones ipso iure; aliquando tantùm ope exceptionis. Si transactio per stipulationem, & acceptilationem facta est, actiones ipso iure tolluntur, *l.* 2. *l. vt responsum* 5. *Cod. de transactionibus*; sin autem pactum tantùm intercessit, exceptio datur reo ad elidendam actionem, vt ex alijs pactis, *l. cùm proponas* 17. *l. si quidem* 24. *l. si maior* 36. *Cod. hoc tit.* Sed quia per transactionem primo modo factam tantùm illæ obligationes tolluntur, quæ verbis contractæ sunt, ex traditis in prima difficultate; ideò priùs interponitur Aquiliana stipulatio, in quam præcedentes obligationes quomodocumque contractæ transferantur, quæ in hunc modum concipitur: *Quod mihi ex tali causa debes, veluti ex empto, ex mutuo, vel similibus, promittis?* Et sponsor respondet: *Promitto*. Deinde debitor à creditore interrogat: *Quod tibi debeo, habesne acceptum?* Et creditor respondet: *Habeo acceptum*; aliàs enim per acceptilationem alia obligatio, quàm verbis contracta, tolli non poterat, *l.* 1. *l. pluribus* 6. *l. si accepto* 17. *l. cum vno* 18. *§.* 1. *ff. de acceptilationibus*, Brissonius *speciali opusc. de acceptil.* In qua parte obseruandi sunt textus *in l. Pomponius* 13. *ff. de arbitrijs, l. penult. ff. de fideiussor. l.* 115. *ff. de V. O. l. iusiurandum* 13. *§. illud, de acceptilation. l. si vnus* 27. *§. pen. ff. de pactis*, iunctis Donello *lib.* 16. *comment. cap.* 18. Reatigui *lib.* 1. *select. cap.* 5. *cum sequentibus.* Et quia iuris nostri conditores circuitus istos, iurisque scrupulositates abhorruerunt, ideò hoc iure attento, quomodocumque sit contracta obligatio, per transactionem tolli potest. Nec augmentum difficultatis obstat, deductum *ex d. l. cum tutoribus* 9. certum enim est, transactionem tantùm extendi ad eas res, de quibus inter contrahentes actum est, *d. l. qui cum Aquiliana* 5. *d. l. cum tutoribus* 9. quæ doctrina in transactione particulari facilè admittitur, in transactionibus verò generalibus, veluti tutelæ, curæ, seu negotiorum gestorum, vbi plures res in vna actione continentur, non ita constat apud Interpretes: existimo tamen in transactione generali omnia venire, nisi specialiter actum sit, ne aliquid comprehendatur, *l. tres frater, ff. de transactionibus*: docent Menochius *consil.* 496. Canisius *in nostro textu*. Nec penultimum augmentum obstat; nam in illis casibus, & alijs adductis à Vinio *de transact. cap.* 3. transactio potest irritari, non quia instrumenta prima durent, & ex eorum prætextu; sed propter læsionem, & ætatem transigentium, *l.* 1. *& per totum Cod. si aduersus transactionem*: in alijs verò casibus suprà enumeratis competit etiam restitutio, quia Ecclesia, & ciuitas potiuntur iure minoris, *cap. auditis, de in integrum restit. l. ad Rempublicam* 8. *Cod. de iure Reipub.* Nec etiam vltimum augmentum refragatur, nam in nostro textu confirmatio Pontificis facta fuit ex certa scientia, non verò in forma communi, vt docent Suarez, & Castillo *vbi suprà*, Carballo *de vna & altera quarta, part.* 2. *num.* 320. qui omnes falluntur, dum confirmationem ex certa scientia in præsenti textu probant ex illis verbis, *plenissimæ munitionis*, quæ iuxta integram suprà relatam emendanda sunt. Rectius tamen eorum sententia probatur ex eo, quod tenor transa-

15 Dissoluuntur difficultates.

transactionis prius refertur à nostro Gregorio, quàm confirmatio decernatur; vnde cognoscitur, ex certa scientia transactionem confirmatam fuisse.

16 Superiori assertioni primò aduersatur textus *in l.3. §.1. ff. hoc tit. de transaction.* vbi proponitur inter hæredem scriptum, & fideicommissarium, cui fideicommissum relictum erat, transactionem fuisse celebratam ratione prædicti fideicommissi; sed cùm codicilli posteà reperti fuissent, ex quibus constauit plus in codicillis relictum fuisse, quàm in transactione comprehensum, quæsitum fuit, vtrum prætextu codicillorum possit fideicommissarius agere ad supplementum quantitatis in codicillis sibi relictæ, non obstante transactione? Et respondet Scæuola, posse, illique deberi quanto minùs ex transactione consequutus fuit; ex quo textu apertè constat, per transactionem non fuisse cassata instrumenta, immò ex eis post transactionem agi posse: igitur non rectè asserimus, per transactionem omnia instrumenta retrò habita cassari. Augetur eius textus difficultas *ex l. Lucius 78. §. vlt. ff. ad Trebell.* vbi in eadem specie ait Consultus, non posse agi ad supplementum quantitatis in codicillis relictæ, in transactione autem non comprehensæ. Pro huius textus interpretatione dicendum est, *in d. l.3. §.1.* transactionem non rescindi propter codicillos postea repertos; sed fideicommissi petitionem perinde fideicommissario superesse, ac si transactum non fuisset; quia de codicillis, qui transactionis tempore negligebantur, nec cogitatum, nec transactum videri potest, *l. non est ferendum 12. ff. hoc tit.* vulgò enim traditum est, de his controuersijs, quæ ex testamento nascuntur, nisi inspectis, & cognitis verbis testamenti transigi non posse, *l. de his 6. ff. hoc tit. l.1. §.1. ff. quemadmodum testam. l. ille à quo 13. §.3. ff. ad Trebell. l. vlt. Cod. de rebus cred.* quod Demosthenem expressisse videtur in hæc verba: *Quisnam patrimonium diuideret, non acceptis tabulis, ex quibus quantùm relictum esset, cognosceret? Nemo sanè.* Docent Cuiac. *in l. vlt Cod. de rebus credit.* Merill. *lib.3. obseru. cap. 14.* Vinius *lib.1. select. cap.8. & de transact. cap.5. per tot.* Si autem inspectis verbis testamenti transactum sit, etiam de fideicommisso, siue puro, siue conditionali transactum videtur, *l.11. C. hoc tit. d. l. Lucius, §. vlt.* Vnde textus *in d. l.3. §.1.* procedit eo casu, quo non inspectis, aut cognitis verbis codicillorum, seu testamenti, transactum fuit; tunc enim de fideicommisso, quod relictum ignoratur, quomodo transigi poterat? *l. qui cum tutoribus, §. vlt. Cod. de transact.*

Expenditur l.3. §.1. ff. hoc tit.

Secundò aduersatur superiori assertioni textus *in l. instituta 27. ff. de inofficioso testam.* vbi asseritur, quod si instituta querela inofficiosi testamenti transactum sit, nec fides transactioni ab hærede præstetur, inofficiosi querelam integram manere: igitur transactione semel ritè celebrata, vetus actio durat, & instrumenta antiqua non cassantur. Augetur huius textus difficultas ex *l. cùm mota 6. C. hoc tit.* vbi in eadem specie deciditur, querelam inofficiosi testamenti transactione facta, licèt non seruata, intendi non posse. Varia pro conciliatione prædictarum legum adduxerunt Giphanius *in d. l. cùm mota 6.* Cuiac. *in d. l.27. de inofficioso,* Sousa *ad tit. de pactis, art. 5.* Fachineus *lib.1. controuers. cap.10.* Genoa *in conciliatione legum, pag.112.* Donel. *lib 19. comment. cap.6.* D. Iosephus de Retes *lib.2. opuscul. sect.1. cap.9. & sect.2. cap.1.* quorum communis sententia placet, quæ distinguit inter filium, qui transactionem fecit, & transactione non seruata, querelam intendere potest; & inter eius hæredes, ad quos querela inofficiosi testamenti non præparata transmitti non potest; illis enim etsi transactio non adimpleatur, querela non competit, sed alia actione succurritur pro modo celebratæ transactionis. Primo casu, cùm filius transactionem fecit, procedit textus *in d. l. instituta 27.* secundo verò textus *in d. l. cùm mota.* 17

Adducitur l. instituta 27. ff. de inoffic. testament.

Tertiò aduersatur textus *in l. siue 28. Cod. de transaction.* vbi postquàm proponitur regula generalis, videlicet transactionem esse seruandam, refertur Sempronium rei vindicationem contra Seium proposuisse; & cùm transactum esset, vt ipse centum daret, & à lite discederetur, Seius transactioni non paruit. Et respondent Imperatores, pristinam rei vindicationem Sempronium intendere posse. Ex qua decisione colligitur, per transactionem veterem actionem sublatam non esse: igitur non rectè asseritur in præsenti textu, per transactionem omnia iura retrò habita cassari. Pro huius textus interpretatione dicendum est, transactione violata, seu non seruata ex parte vnius ex transigentibus, nouam actionem dari ad eius implementum, si stipulatio adiecta sit ex stipulatu: si verò ex parte vnius transactio adimpleta sit, actionem præscriptis verbis, *l. si pro fundo 33. Cod. de pactis*: sed si pacto tantùm inita est transactio, quia actio noua non competit, ex veteri agitur; quo casu procedit textus *in d. l. siue 28.* vt pro eius interpretatione post Giphanium *ibi*, docet D. Iosephus de Retes *lib. 2. opusc. sect. 2. cap. 1.* 18

Intelligitur l. siue 28. C. hoc tit.

C A P V T II.

a Alexander Tertius.

STatuimus, vt si super decimis inter vos & aliquam personam ecclesiasticam de assensu Episcopi sui compositio facta fuerit, rata, & inconcussa persistat.

N O T Æ.

1 a ALexander Tertius.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.2.* & post Concilium Lateranense *part.8. cap.2.* non tamen constat, cui Prælato missa sit præsens decisio; credo tamen partem esse decisionis sequentis, quæ reperitur *d. part.28. cap.2.* & sic Vuigorniensi, & Oxoniensi Episcopis missam esse.

COMMENTARIVM.

2 EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Transactio super decimis cum ecclesiastica persona, & superioris authoritate sustinetur.* Probat textus *in cap. decimas 16. quæst.7. cap. veniens, hoc tit. cap. venerabili, de confirmatione vtili, cap. suscitata, de in integr. restit. cap. fin. de rer. permut. cap. ex multiplici, de decimis.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Suarez *de religion. tom.1. lib.4. cap.15.* Balboa *in cap. fin. de pactis, num. 103.* additionator Baldi *in l. de alimentis, Cod. de transaction.* Barbosa *lib.3. iur. ecclesiast. cap.26. §. 4.* Carballo *de vna & altera quarta, 2. part. num. 335.* Moneta *de decimis, cap.5. num.113.* Rebuffus *eod. tract. quæst.13. num.36.* Fagundez *in præcept. Eccles. de decimis cap.2. num.9.* Azor *part.1. instit. lib.7. cap. 26. quæst. 5.* Trullench *de decimis, cap.3. dub. 11. num. 14.* Valeron *de transactionibus, tit.3. quæst.6. num.55.*

3 Sed in contrarium facit sequens dubitandi ratio. Decimæ ex iuris diuini dispositione soluendæ sunt proprijs Parochis, vt probatur ex sacra pagina veteris Testamenti, *Leuitici cap. vlt. Deuteronom. cap.12. & 14. Exodi cap.21.* vbi sæpè repetitum legimus hoc præceptum soluendi decimas. In lege gratiæ probatur *ex cap.23. Matthæi*, in his verbis: *Væ vobis, quia decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Vbi cùm decimarum solutio ipsius Christi præconio commendetur, signum est, ab eo, nouo veluti imperio, esse confirmatum hoc præceptum. Ita hæc sacræ Scripturæ loca acceperunt Ecclesiæ PP. *in cap.10. 16. qu.1. cap.2. 16. quæst.2. cap. nam qui Deo, 16. quæst.4. cap. tua 25. cap. in aliquibus, de decimis, cap.1. 16. quæst.7.* igitur transactio, per quam hæc obligatio mutatur, aut tollitur, tanquam iuri diuino contraria, defendi non valet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam decimæ iuris spiritualis sunt, ideòque à laicis possideri non possunt, *cap. prohibemus, de decimis*: sed transactio super re spirituali etiam cum superioris authoritate non sustinetur, *cap. quam pio 1. quæst.2. cap. cùm pridem, cap. fin. de pactis*: igitur etiam cum superioris assensu transactio in hoc casu sustineri non poterat.

Traditur dubitandi ratio.

Augetur

Augetur secundò hæc difficultas, nam Archiepiscopus, nisi in casibus à iure expressis *in cap. pastoralis*, *de officio ordinar.* non habet iurisdictionem in subditos suffraganeorum, sicut nec Episcopi in exemptos, *cap. licet*, *cap. irrefragabili, de officio ordinarij*: igitur Archiepiscopus, & Episcopus in præsenti specie authoritatem transactioni præstare non poterant.

4 Qui transigere possint.

Hac dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens Alexandri tertij decisio, ad cuius expositionem sciendum est, non omnes transigendi facultatem habere, nec de omnibus rebus transigi posse; plures enim personæ transigere prohibentur, & cùm transactio sit de genere prohibitorum, omnes transigere valebunt, qui natura, aut iure non prohibentur. Natura transigere vetatur furiosis, mente captis, infantibus, *l. 1. §. furiosus 12. ff. de O. & A.* nemo autem ex eo, quod in morbum incidisset, dum sanæ mentis sit, transigere prohibetur, *l. sanum 27. Cod. hoc tit.* Similiter pupilli transigere prohibentur, & procuratores sine speciali dominorum mandato, *cap. qui ad agendum, de procurator. lib. 6. l. iusiurandum 17. §. fin.* cum legibus sequentibus, *ff. de iureiur.* Valeron *de transact. tit. 4. quæst. 5.* etiamsi liberam habeat agendi facultatem, *l. procurator 35. ff. de procurat.* quia agendi, non decidendi facultas illi mandata est, *l. transactione 7. Cod. hoc tit.* nisi datus sit cum speciali mandato ad transigendum, *d. l. iusiurandum 17. §. fin. ff. de iureiur.* aut in rem suam, *l. procurator 55. ff. de procurat.* ille enim domini loco habetur, *l. sed si 13. §. 1. ff. de pactis*; & sic magis in propria causa quàm in aliena transigere videtur, *l. qui stipendia 19. Cod. de procurator.* docent Eguinarius Varo *in l. mandato 60. ff. de procurat.* Duarenus *de transact. cap. 1.* Vuesemb. *ad eundem tit. num. 4.* Vinius *de transact. cap. 3.* Bocerus *1. tom. disp. 20.* tutores autem, & curatores de lite pupillorum, siue minorum transigere valent, *l. Lucius 46. §. vlt. ff. de administ. tutor. l. si pignore 54. §. vlt. l. interdum, §. 4. ff. de furtis*, si ius partis obscurum sit, aut probationes non suppetant, *l tutor 35. ff. de iureiur.* sed si per transactionem res immobilis alienanda sit, decretum iudicis necessarium est, *l. lex 22. Cod. de administr. tutor. l. 4. C. de prædijs, & alijs rebus.* Quam doctrinam ad defensores ciuitatum, procuratores fisci, & similes sub alijs distinctionibus tradunt Vinius, & Bachouius *vbi suprà*, Valeron *tit. 4. quæst. 1.* Possessores etiam maioratus, Ecclesiarum Prælati sine debitis solemnitatibus transactionem facere non possunt, vt latè docent Fontanella *de pactis nuptialib. claus. 7. glos. 3. part. 13. num. 16.* Molina *de Hispanor. primogen. lib. 4. cap. 9.* Solorzanus *de iure Indiar. lib. 1. epist. 14. num. 57.* D. Olea *de cession. iur. tract. 2. quæst. 1. num. 46.* Valeron *d. quæst. 1.* Circa res etiam in transactione deducendas sciendum est, transigi posse de omni actione, siue reali, siue personali, *l. si super 9. l. si pro fundo 33. Cod. de transaction.* siue actio vniuersalis sit, *l. 3. l. controuersia 14. ff. hoc tit. l. vt responsum 15. Cod. hoc tit.* veluti querela inofficiosi testamenti, *l. si institutа 27. ff. de inofficioso, l. cùm mota 6. hoc tit. l. 3. Cod. hoc tit.* siue particularis, etiam ex maleficio prouenięns, *l. si pro fure 7. ff. de condict. furt. l. interdum 56. §. 5. ff. de furtis*, Valeron *tit. 3. quæst. 4.* imò etsi præiudicialis sit, in qua de statu agatur, *l. vlt. Cod. hoc tit.* quam illustrant Osuald. *ad Donel. lib. 24. comment. cap. 19. littera I*, Vinius *de transact. cap. 4.* nec interest an causa in transactione comprehensa sit ciuilis, an ecclesiastica, exceptis causis matrimonialibus, *cap. fin. hoc tit.* beneficiali, *cap. constitutus*, *hoc tit.* & similibus. Vnde super causa decimali transactio admittitur, *cap. ex multiplici, de decimis.*

5 Decimæ de quibus rebus præstentur.

Deinde sciendum est, decimas præstandas esse Parochis proprijs, iuxta distinctionem quam adduximus *in cap. plerique, de pactis*: & præstandas esse de omnibus fructibus, & prouentibus, tam ex prædio, quàm hominis ministerio productis, *cap. non est*, *cap. nuncios*, *cap. ex parte 1. cap. tua nos, de decimis*: docent de decimis agentes præcipuè Suarez *de decimis, cap. 34.* Barbosa *de officio Parochi, cap. 28. §. 1.* Vnde debentur decimæ ex grano, ex vino, *cap. quicumque 16. quæst. 7. cap. non est, de decimis*: ex oleo, & omnibus fructibus arborum, & pomis, *cap. decima 16. quæst. 1. cap. quicumque, cap. omnis, 16. quæst. 7.* ex leguminibus, *cap. ex multiplici, de decimis*: ex fœno, *cap. peruenit, de decimis*: ex prouentibus molendinorum, *cap. ex transmissa, cap. pastoralis, de decimis*: ex pensionibus domorum, *cap. pastoralis, cap. plerique, de pactis*: ex pascuis, *cap. commissum, de decimis*: ex lacte, fœtu, & lana, *cap. peruenit, de decimis*: ex fructibus apum, *cap. nuncios, de decimis*: ex omnibus animalibus, tam rusticis quàm vrbanis, *cap. cùm neque*, *cap. omnes*, *cap. non est, hoc tit.* Rebuffus *de decimis*, Moneta *eodem tract. cap. 4.* nisi consuetudine, seu priuilegio aliud introductum sit, aut inter partes conuentum, vt scribentes in hac materia de decimis omnes docent.

Ex quibus iam apparet decidendi ratio huius textus; cùm enim ius decimarum minui, mutarique possit per consuetudinem, præscriptionem, & priuilegium, etiam per transactionem ritè factam minui, mutarique valebit, & ea legitimè celebrata introduci poterit, vt non ex omnibus speciebus, & fructibus decimæ soluantur, vt illi, aut illi parocho præstentur, & certum monasterium ab earum præstatione eximatur: nam cùm hoc ius positiuum sit spectans ad priuatam vtilitatem, poterit per transactionem remitti; sed cùm per eam alienatio rerum Ecclesiæ inducatur, necessaria est causæ cognitio, an expediat, vtilisque sit Ecclesiæ; & ipsius causæ approbatio à superiori fieri debet, *cap. quisquis 12. quæst. 2. cap. in venditionibus, 22. quæst. 4.* vt in alijs alienationibus rerum ecclesiasticarum obseruatur. Et si talis transactio celebratur inter duas Ecclesias, vt vni decimæ persoluantur, consensus Episcopi desideratur, vel Archiepiscopi, si in diœcesi propria sit, *cap. dilecti, de decimis*: docent Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 121. num. 13.* Valenzuela *consil. 88. num. 35.* nisi de decimis præteritis transactio fiat, quia tunc nullius Prælati authoritas desideratur. Valeron *de transact. tit. 3. quæst. 6. num. 54.* Si vero in transactione agatur de decimis persoluendis laico virtute priuilegij, aut non soluendis à monachis virtute exemptionis, tunc authoritas Rom. Pontificis desideratur, vt probant Barbosa *d. alleg. 121. n. 17.* Valeron *d. quæst. 6. num. 60.* — 6 Traditur ratio decisionis.

7 Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius solutione sciendum est ex communi Doctorum sententia, in decimis duo esse consideranda, videlicet obligationem alendi ministros Ecclesiæ, & quotæ, seu partis decimarum. Quoad obligationem alendi ministros ex decimis, ipsæ debentur à lege naturali, diuina, & ecclesiastica: quoad quotam verò, seu quantitatem debitam, decimæ proueniunt à iure Ecclesiastico, vt docent Suarez *de Religione, tom. 2. tract. de decimis, cap. 9. num. 20.* Couarr. *lib. 1. variar. cap. 17. num. 2.* Azor *part. 1. instit. lib. 7. cap. 22.* Fagundez *in quinque præcepta, lib. 1. cap. 1.* Lessius *de iust. lib. 2. cap. 39. dub. 1.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 2. num. 9.* Barbosa *de officio Parochi, cap. 28.* Hunnius *in encycloped. tit. de decimis, cap. 1.* Vnde consuetudo, priuilegium, & transactio in decimarum materia locum habent, cùm circa ea, quæ sunt iuris positiui, consuetudo, priuilegium, & transactio dari valeant: quare accedente iusta causa, & adstante superioris licentia, rectè per transactionem ius decimarum minui, mutarique potest. Nec refragatur primum augmentum eiusdem dubitandi rationis; nam post Abbatem, Butrium, & Ostiensem in præsenti, illis satisfaciunt Suarez *de decimis, d. cap. 51.* Balboa *in cap. fin. de pactis*, discrimen constituendo inter eum casum, in quo in transactione aliquid intercedit temporale; & inter eum, in quo nihil temporale datur, sed tantùm aliquid remittitur de principali lite, aut aliud datur æquè spirituale. Primo casu transactio improbatur, ex iuribus suprà adductis; secundo verò sustinetur. Discriminis ratio in eo consistit, quia in primo casu transactio simoniæ labem continet; in secundo verò cùm nihil intercedat temporale, nulla simoniæ labes dari potest: in hoc casu procedit noster textus, vt supradicti Doctores docent. Nec etiam augmentum secundum difficultatis aduersatur, quia vt suprà pro ratione decidendi dixi, cùm transactio super decimis celebratur inter personas Archiepiscopo immediatè subiectas, quia eorum Ecclesiæ, siue monasteria extant in ipsa diœcesi Archiepiscopali, quia eorum immediatus superior Archiepiscopus est, illius authoritas desideratur: at verò si inter personas, & Ecclesias suffraganeorum transactio fiat, non Archiepiscopi, sed proprij Episcopi consensus expectatur: vnde iuxta proprios, & peculiares casus exaudienda est præsens Alexandri decisio.

Primò huic decisioni Alexandri III. opponitur textus *in cap. venerabilis 8. de confirmatione vtili*, in illis verbis: *Super quibusdam decimis mediante Albanensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato, amicabilis compositio interuenit, expressè adiecto, quod quantò citiùs eam authoritate Apostolica confirmari contingeret, statim deberet executioni mandari.* Ex quibus apertè constat, in transactione super decimis facta necessariam esse Pontificis confirmationem, & per consequens non sufficere Episcopi authoritatem, — 8 Intelligitur cap. venerabilis 8. de confirm. vtil.

tatem, vt in nostro textu docetur. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, in eo tractari de transactione facta inter Episcopum ex vna parte, & Regem, Barones, & Milites Cypri ex alia, vt ex eius epigraphe constat, & notauit Innocentius Cironius in quinta collectione ad ipsum textum: quare cùm transactio super decimis in eo textu facta esset inter personam ecclesiasticam, & laicos, non verò inter ecclesiasticas personas ex vtraque parte, vt in nostro textu; ideò non sufficit authoritas Episcopi, sed Pontificis licentia desideratur: docet P. Suarez *vbi suprà, lib. 4. de decimis, cap. 51.* Valeron *de transact. tit. 3. quaest. 6. num. 57.*

9 Exponitur cap. veniens hoc tit. In eandem partem, & aduersùs ipsam decisionem expendo textum *in cap. veniens, hoc tit.* in illis verbis: *Apostolica auctoritate.* Ex quibus apertè liquet, etiam in transactione inter personas ecclesiasticas facta, Pontificis confirmationem, & auctoritatem desiderari: igitur non rectè asseruimus, in transactione inter ecclesiasticas personas facta Episcopi tantùm consensum desiderari. Huic difficultati vt satisfaciat Barbosa *de iure ecclesiastico lib. 1. cap. 26. §. 4. num. 25.* asserit, in eo textu Apostolicam auctoritatem desiderari, quia agebatur de re magni momenti, videlicet remissione magnae partis decimarum; tunc enim ipse supponit necessariam esse Pontificis confirmationem. Alio modo difficultatem soluere intendit Suarez *vbi suprà,* asserendo quod cùm transactio super decimis cum laicis sit, Episcopi licentia, seu authoritas non sufficit. Vnde cùm in transactione, de qua in eo textu, ageretur vt coloni laici decimas non soluerent Ecclesiae Parochiali, à qua sacramenta suscipiebant, ideò necessaria fuit Romani Pontificis auctoritas. Sed nec haec solutio P. Suarez defendi valet; nam transactio in eo textu celebrata fuit inter Rectorem Ecclesiae, & monachos, & sic inter personas ecclesiasticas: vnde licèt ex ea coloni eximerentur à solutione decimarum Parocho proprio facienda; non tamen ideò inter laicos facta dicetur. His ergo solutionibus omissis existimo, textum illum procedere in transactione sine causa, & solemnitate facta per modum priuilegij, aut exemptionis à solutione decimarum: & cùm priuilegium non soluendi decimas tantùm R. P. concedere possit, *cap. à nobis, cap. ex parte 10. cap. ad audientiam 12. cap. pen. de decimis, cap. si de terra 6. cap. accedentibus 15. cap. dudum 31. de priuileg.* plures relati à Barbosa *de officio Parochi cap. 28. §. 3. num. 12.* ideò in ea specie Rom. Pontificis auctoritas intercessit.

CAPVT III.

Idem a *Dulmensi Episcopo.*

COntingit interdum, quòd licèt *b* Abbas, vel Prior alicuius conuentualis Ecclesiae cum ecclesiastica, vel saeculari persona super his, de quibus inter eos controuersia vertitur, coram delegato, vel ordinario iudice transigat, Capitulum tamen eandem transactionem nititur reuocare. Vnde quia nos consulere voluisti, tibi respondemus, quòd si Abbas, vel Prior à Capitulo suo de ratihabitione litteras habuerit, transactionem, quàm fecit (si fuerit aliquot *c* annis seruata) Capitulum, ac si consenserit in eam, non poterit reuocare.

NOTAE.

1 a DVlmensi.] Ità etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Conc. Lateran. *part. 28. cap. 5.* Pro huius inscriptionis, & aliarum expositione, vbi mentio fit Dulmensis Ecclesiae, sciendum est, in insula Lindisfarnensi, inter Angliam, & Scotiam, fuisse olim monasterium percelebre Ordinis D. Benedicti, cuius Praelatus simul Abbas monasterij, & Archiepiscopus Lindisfarnensis erat: durauit hoc monasterium vsque ad annum 634. tunc enim maiori illius insulae parte à Vandalis occupata, monachi migrarunt in Dunelmiam, vbi etiam Abbas simul Episcopus erat; frequenter enim illis temporibus reperiebantur Ecclesiae Cathedrales in monasterijs, vbi monachi simul canonici erant, & eorum Praelatus Abbas & Episcopus, vt refert Yepes *tomo 1. Chron. D. Benedicti, anno 563. cap. 1. & tom. 2. anno 695. cap. fin. & tom. 5. anno 995. cap. vnico,* vbi latè historiam huius monasterij prosequitur Tamayo *tom 1. martyrolog. Hispani, die 22. Martij, pag. 390.* Episcopus ergo in eo monasterio Abbatis officium exercebat; Prior verò eiusdem regebat monasterium, seu monachos, & in Capitulo praeerat adeò absolutè, vt monachi inconsulto Episcopo simul & Abbate, cum assensu Prioris praedia, possessionesque alienabant. Vnde conquestus fuit Episcopus, & simul Abbas ipsius monasterij coram Innocentio III. istorum, & similium excessuum. Et Innocentius III. in epistola missa Priori, & monachis Dulmensibus, in hunc modum rescripsit: *Sanè cùm venerabilis frater noster N. Dulmensis Episcopus inter vos vices gerat Abbatis, neque ei nocere debeat, quod Episcopali praeemineat dignitate, in his eius est à vobis requirendus assensus, quae praeter Abbatis assensum vobis agere non liceret. Ea propter authoritate praesentium districtiùs inhibemus, ne praeter conniuentiam eius vicem super hoc gerentis Abbatis Ecclesias assignare, alienare possessiones, vel conficere super alienationibus instrumenta, Priores instituere, vel ministros, & alia quaelibet, in quibus Abbatis esset necessarius assensus, attentare praesumatis contra consuetudinem regularem.* Facit textus *in cap. causam 9. de iudicijs.*

2 b *Prior, vel Abbas.*] Haec verba ita disiunctiuè possunt referri ad monasterium Dulmense, cùm in eo, tam Prioris, quàm Abbatis consensus in transactionis litis desideraretur, *d. cap. causam 9.* Vnde haec verba sunt accipienda de illis monasterijs, vbi Praelatus, vel Prior, vel Abbas est.

c *Aliquot annis.*] Obseruantia enim diuturna transactionis plurimùm ad eius valorem facit. Cyriacus *lib. 1. controu. 3. à nu 40. & controu. 5. n. 122.* Faber *in suo Codice, tit. de oblig. & action. diffinit. 7.* Tondutus *tomo 1. qq. benefic. cap. 61. nu 12.* & ex ipsa obseruantia rectam interpretationem transactio accipit. Tondutus *suprà, c. 39.* Barb. *voto 52. à num. 40.* Solorzanus *de iure Ind. tom. 1. lib. 2. cap. 24. nu. 88.* Ciarlinius *controu. 106. nu. 91.* sicut obseruantia contraria per legitimum tempus transactionem destruit. Valeron *de transact. tit. 6. quaest. 3. nu. 32.* 3

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter deducitur, *Transactionem factam à Praelato, editis, vel exhibitis ratihabitionis litteris sui Capituli, si aliquod tempus elapsum sit, à Capitulo non posse infirmari.* Ità docent P. Gregor. *lib. 3. partit. tit. 3. cap. 5.* Carballo *in cap. Raynuntius, 2. part. num. 348.* Barbosa *lib. 2. voto 76.* quae doctrina difficilis videtur, si animaduertamus, ratihabitionem consensui, & mandato comparari, *cap. ratihabitio,* cum vulgatis, *de regulis iuris in 6.* sed si Praelatus cum consensu Capituli alienationem fecerit, statim alienatio vires habet, *cap. 1. de his quae fiunt à Prelat.* ergo etiam in praesenti exhibitis ratihabitionis litteris, transactio defendi debebat. Deinde, nam alienatio à principio inualida, ex post facto per ratihabitionem redditur valida, *cap. 3. de pactis,* vbi dixi: igitur si litteris suis Capitulum transactioni consensit, statim firma debebat esse transactio, absque eo, quod tempus elaberetur. Sed adhuc defendenda est haec decisio, cuius ratio ex eo prouenit; nam cùm ad alienationem rei Ecclesiae requiratur consensus, seu collaudatio Capituli, *c. 1. de his quae fiunt à Prelat.* & per litteras ratihabitionis non constaret sufficienter de consensu, & collaudatione Capituli, ideò desideratur alicuius temporis lapsus, vt per ratihabitionem praecedentem, & taciturnitatem subsequentem approbata censeatur transactio à Praelato facta, vt docet Cironius *ad nostrum tit.* Nec obstat quod de ratihabitione dicebamus; nam licèt ratihabitio mandato comparetur, non tamen ipsa per se antecedens inducit expressum, & deliberatum consensum, vt desideratur ad alienationem rerum Ecclesiae: quare in praesenti casu non sufficit ratihabitio praecedens, sed desidera- 4

diatur. Nec etiam pro contraria sententia textus *in cap. veniens, hoc tit.* ex quo potius contrarium deducitur, videlicet auctoritatem Pontificis desiderari in pensione in perpetuum imponenda, vt probaui *in cap. 2. hoc tit* Nec tandem pro contraria sententia faciunt textus *in d. cap. præterea, cap. clerici, de censibus, cap. auaritiæ 10. de præbendis;* in quibus innui videtur, interueniente tantùm Episcopi auctoritate, posse clericos Ecclesias suas pensionibus onerare, etiam à successoribus soluendis. Nam textus illi accipiendi sunt non de pensionibus super beneficijs ex causa transactionis imponendis, sed de censibus ex alia iusta causa ab Ecclesijs exigendis, quos possessores earum cum auctoritate Episcopi imponere poterant ante Concilium Lateranense sub ipso Alexandro III. celebratum, de quo *in cap. prohibemus 7. de censibus*. Quare supradicti textus referendi sunt ad priora tempora ipsius Alexandri, videlicet ante Concil. Lateran.

CAPVT VI.

Idem *venerabilibus fratribus A.* a *Eborac. Archiepiscopo, Ap. Sedis Legato, & R. Vuigor. Episcopo.*

EX litteris vestræ fr. accepimus, quod cùm olim inter R. & A. clericos super Ecclesia de Ministra, & Capella de Torhecad eandem Ecclesiam pertinente coram te, frater Episcope, qui iudex fueras delegatus *b* auctoritate G. qui tunc eidem A *c* patrocinabatur in causa, & testis inscriptus fuerat, transactio iam pridem facta fuisset; post transactionem idem G. veniens ad præsentiam nostram, & se mentiens clericum, cùm nondum esset *d* tonsuratus in clericum, ad Dunhelmum Episcopum, & Decanum Eboracen. si benè meminimus, super Ecclesiam eandem, & Capellam, tacita veritate de transactione, ipse G. litteras *e* nostras impetrauit. Cùm autem idem G. & responsales prædicti R. in nostra deinde præsentia fuissent constituti, nos ex litteris vestris veritatem super his cognoscentes, & attendentes etiam, quomodo præfatus G. non inficiabatur, se transactioni interfuisse, & nondum fuisset tonsuratus, cùm litteras ipsas *f* obtinuit; ei super præscripta Ecclesia, & Capella auctoritate Apostolica silentium imponimus, & *g* memoratum R. ab eius impetitione duximus absoluendum.

NOTÆ.

1 a R *Eboracensi.*] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.6.* ex qua supplenda est inscriptio, quæ reperitur in hoc Raymundi corpore. Rogerius Archiepiscopus Eboracensis successit Guillelmo, cùm esset Regis Henrici familiaris, & fuit trigesimus Archiepiscopus eiusdem Ecclesiæ, vt refert Vergilius *lib. 12. histor. Angliæ, in fin. pag.207.* Fuit Legatus in Anglia, quia licet in eo Regno mitterentur Archiepiscopi Cantuarienses vt Legati semper; tamen Henricus secundus anno 1164. petijt ab Alexandro III. in odium S. Thomæ Cantuariensis, vt legationis munere fungeretur Archiepiscopus Eboracensis; quod vt Pontifex Regi indulgeret, clausulam adiecit, ne in diœcesim, vel Archiepiscopum Cantuariensem vllum ius Eboracensis vindicaret, vt refert Baronius *tomo 2. anno 1164.* ideò in præsenti Rogerius dicitur Legatus. De Ecclesijs Cantuariensi, & Vuigorniensi egi *in cap. 2. de rescript. cap. nosti 9. de electione.*

2 b *Auctoritate.*] Idest eo præsente, approbante, & formam transactionis dictante; nam auctorem esse, aut auctoritatem præstare dicitur ille, qui probat id quod agitur, *l. 3. ff. de auctorit. tutor.* Hincque cùm Imperatore in Senatu orationem faciente Senatus statuebat, Imperatorem præstare auctoritatem Senatui dicebatur, *l. cùm hic 32. ff. de donation. inter, l. 5. Cod. de excusat. tutor. l. 1. Cod. de petit. hæredit. l. 5. de Magistratibus conueniend.* notarunt Brissonius *de V. S. verb. Auctoritas*, Iacobus Gutherus *lib.1. de officijs dom. cap.30.* Quare quia suadente, proponente, & dictante Guillelmo transactio in præsenti facta fuit, auctoritatem illi præstitisse dicitur, & eum auctorem fuisse.

3 c *Patrocinabatur in causa.*] Et sic tanquam aduocatus asserendo prædictam Ecclesiam ad suum clientulum spectare, renunciauit iuri, si quod habebat ad ipsam Ecclesiam, argumento textus *in l. vlt. ff. de inofficioso testam l. 5. §. aduocatum, ff. de his quæ vt indignis*, si sciencter id faciebat, *l. inter, ff. de R. V.* Cuiac. *ad Digesta, in l. si pars 10. §. 1. ff. de inoffic. testam. & in d. l. 5. §. qui accusauit, ff. de his quæ vt indignis*, Amaya *ad tit. Cod. de delator. lib.10. num.20.* Donellus *lib.16. comment. cap. 6.* Robertus *lib.4. animaduers. cap.14.* Neque obstat, iniquum esse, officium suum cuilibet esse damnosum, *l. sed & quo, §. sed si quis, ff. de quemadm. testam.* Vnde testis, qui rogatus signauit testamentum, postea petere rem potest, quam eo præsente testator vt propriam legauit, *l. Gaius Seius, ff. de pignorat. action. l. Titia 34. §. Lucio, ff. de legat. 2.* igitur siue Guillelmus in præsenti vt aduocatus adesset, vel vt testis instrumento transactionis subscripsisset, non ideò repellendus erat à iure, si quod habebat ad ipsam Ecclesiam; præcipuè cùm non omnis, qui præsens tacet, actui consentire videatur, *l. qui vas, §. vetare, ff. de furtis, l. 1. §. voluntatem, l. quæ dotis, ff. soluto matrim. l. 1. §. scientia, ff. de tributor. l. qui tacet, ff. de R. I.* maximè in amissione rei propriæ, *l. quidam 12. ff. de euictionibus, l. si quis vi, §. de differentia, ff. de acquir. poss.* Huic difficultati satisfaciendum est ex communi Interpretum sententia, qui discrimen constituunt inter officium voluntarium, & necessarium; qui enim officium voluntarium suscipit, vt patrocinium alicuius, amittit ius quod habebat ad ipsam rem, dum affirmat, eam sui clientuli esse, *d. l. 5. §. sicut qui putant;* liberum enim est aduocato causam suscipere, vel non: si verò officium sit necessarium, quod quis siue velit, siue nolit, exequi debet, vt tutelæ, *l. necnon, ff. de tutor. l. 1. ff. de administr. tutor.* non officit illi officium, quia non sponte illud suscepit: quare tutor causam in iudicio agendo nomine pupilli, non priuatur iure sibi competente, *l. tutor 22. ff. de his quæ vt indigu. l. cùm quid, Cod. de administr. tutor. §. tutor, Instit. de inofficioso*, Amaya *vbi suprà, num.20.* Similiter iudex alienationi auctoritate præstando, non ideò priuatur iure suo. Robertus *d. cap.14.* & tunc verum est, officium suum nemini damnosum esse debere. Neque obstat textus *in d. l. Gaius;* nam procedit in teste, qui interfuit vltimo elogio, non verò contractui inter viuos; testis enim qui signauit testamentum, signauit quod forsan ignorabat, cùm non omne testamentum coram testibus legeretur: at verò subscribens contractui, aut transactioni, vbi omnia percalluit, dispositionem audiuit, & conditiones obseruauit, censetur ita consentire, vt si quod ius ad rem habeat, amittat.

d *Tonsuratus.*] Et sic incapax beneficij ecclesiastici: inter alios enim effectus, quos confert prima tonsura, primus, præcipuusque est, vt tonsuratus possit obtinere beneficium Ecclesiasticum. Trident. *sess. 23. de reformat. cap.6.* docent Sausay *in Panoplia cleric. 2. part. lib.6. axiomat.5.* Garcia *de benefic. 1. part. cap.2. n.28. & 7. part. c. 2. nu.10.* Barb. *lib.1. iuris ecclesiast. cap.38. nu.45. & cap.39. num.16.* Etiam obtinere potest capellaniam, in cuius fundatione vocatur à testatore clericus, vel ordinatus, vt resoluunt Ceuallos *practicar. qq. q.24. in fin.* Auendaño *in l. 29. Tauri, glos.3. num.9.* Barbosa *de potest. Episcopor. 2. part. alleg 2. num.7.* 4

e *Litteras nostras.*] Aut iustitiæ, aut gratiæ, vt vult Hostiensis *in præsenti.* Si impetrauit litteras ad iudices delegatos, vt prædictam Ecclesiam, super qua compositio præcesserat, sibi adiudicarent, sunt litteræ iustitiæ: si verò asse- 5

afferendo Ecclesiam illam vacare, quia per illicitam transactionem occupata erat ab A. & sic illam sibi conferri postulando, tunc litteræ gratiæ erant. Vtroque casu potest accipi præsens decisio, & neutro ex illis admittendus est Guillelmus. Non primo, ex ratione suprà tradita, videlicet quia transactioni auctoritate præstando, vt aduocatus videtur renunciasse iuri, si quod habebat ad ipsam rem: non secundo, quia turpitudinem propriam allegabat, cùm ipse auctoritatem præberet transactioni, & eam vt simoniacam arguebat: quo casu audiendus non erat, ex vulgari principio, quo docetur, allegantem turpitudinem propriam, non esse audiendum, *l. post mortem 28. ff. de adoption. l. cùm profitear 3. Cod. de reuocand. l. transactiones 30. Cod. de transaction.*

6 f *Obtinuit.*] Et sic licèt postea tonsura initiaretur, admittendus non erat, *cap. cum adeo, de rescript. cap. si eo 9. eod. tit. in 6.* quia qualitas requisita certo tempore, etiam postea superueniens nihil operatur. Gutierrez *consil. 2.* Viuianus *de iurepatronatus lib. 6. c. 7. nu. 15.* Gratian. *disceptat. tomo 1. cap. 133.* Gonzalez *ad regul. 8. glos. 5. nu. 24.* Diana *part. 4. tract. 4. resolut. 227.*

7 g *Memoratum R.*] Ex his verbis deducitur, transactionem, seu compositionem ita factam fuisse, vt Ecclesia remaneret penes R. non penes A. cui Guillelmus patrocinabatur. Etiam ex eis colligitur G. litteras iustitiæ impetrasse contra dictum R. cùm per eas illum impeteret.

C A P V T VII.

a Idem.

SVper eo quod quæsiuisti, vtrum de ecclesiastico beneficio in litigium deducto possit fieri transactio, tale damus, sicut iam pridem, si bene meminimus, alij non absimile dedimus, *b* responsum. Quoniam secundùm formam à canonibus in alijs transactionibus adscriptam, super re sacra, vel religiosam transigi minimè potest; etenim res sacræ vt possideantur, aliquo dato, vel retento, vel promisso, speciem habere credimus simoniæ: aliàs autem gratis, & amicabiliter inter se litigantes componere, sacris canonibus nequaquam dicemus obuiare.

N O T Æ.

1 a IDem.] Id est Alexander III. illi enim tribuitur textus iste in secunda collectione, *sub hoc titulo cap. 1.* non tamen constat, cui Prælato Pontifex in eo rescribat, quia tantùm hic compilatur pars decisionis, cuius principium aliunde est.

b *Responsum.*] Quod, ni fallor, extat *in cap. 3. de collus. deteg.*

C A P V T VIII.

Idem a *Abbati de Straupho, & Priori de Phepi.*

VEniens ad Apostolicæ Sedis clementiam dilectus f. noster Magister Vu. de Flauilla, sua nobis insinuatione monstrauit, quod monachi maioris *b* monasterij terras in parochia Sanctæ Mariæ de Martinon *c* excolant, & ab eadem Ecclesia *d* coloni eorum omnia ecclesiastica, tam *e* necessaria, quàm voluntaria suscipiunt sacramenta; & tamen eidem Ecclesiæ suas à canonibus sacris constitutas decimas contradicunt soluere: sed de frugibus tertiam partem soluunt ei, & duas sibi retinere præsumunt; de reliquis autem minutis *f* decimis, vtpote nutrimentis animalium, & fructibus hortorum, nihil penitus præstare non erubescunt; arbitrantur autem ab hoc sese tueri cuiusdam transactionis pactione inter præfatos monachos, & quendam sacerdotem memorati Vv. prædecessorem facta, ita videlicet, quod de duabus *g* carrucatis terræ, quas in dominio suo monachi tenent, tertiam dumtaxat partem decimarum exsoluere debeant, reliquas sibi retinendo. Quo fit, vt inde occasionem sumentes malignandi, prædia ex agricolarum *h* defectu ad eos deuoluta monachi in suum magis astutè, quàm prouidè dominium conuertant; & quatuor, vel fortè plures carrucatas duabus aggregant; non tamen aliter decimas præstantes de illis, quàm priùs de duabus præstitissent, cùm secundùm compositionis tenorem integras de illis decimationes soluere tenerentur. Quoniam igitur nos conuenit Ecclesijs prouidere, ne sua debeant iura cuilibet deperire: f. v. per A. S. mandamus, quatenus cùm exinde fueritis requisiti, vtraque parte ante præsentiam vestram conuocata, rei veritatem diligentiùs inquiratis, & nisi priuilegium Apostolicæ Sedis sibi super hoc indultum coram vobis præfati monachi palam produxerint, vel nisi transactionem præscriptam *i* Apostolica auctoritate confirmatam esse docuerint, cùm alioquin inter personas potiùs, quàm inter *k* Ecclesias facta videatur, nec pacta inter alios acta alijs obesse patiamur, omni dilatione, & ap. rem. præfatos monachos, & agricolas decimationes ex quibuslibet rebus deuenientes ex integro absque diminutione Ecclesiæ S. Mariæ de Marturen, iugi præstatione singulis annis præstare, & eorum quæ illicitè detinuerint, iustam æstimationem restituere cum omni districtione compellatis. Quod si discretioni vestræ secundùm ea, quæ proponuntur nobis, in iudicio visum fuerit, præfatos monachos non nisi ad tertiæ partis decimationum præstationem secundùm iustitiam vrgeri posse; tunc omnium eorum, quæ canones decimanda decreuerint, ap. rem. sæpedictos monachos tertiam partem Ecclesiæ iamdictæ auctoritate Ap. in decimas præstare cogatis.

N O T Æ.

1 a ABbati de Straupho.] Ità legitur in hac sexta collectione, in secunda autem, *sub hoc tit. cap. 3.* legitur *Abbati de Stampbori, & Priori de Esiuli*: & etiam post Concilium Lateran. sub Alexand. III. *part. 48. cap. 1.* Sed legendum est, Abbati *de Streflut*, siue *Stratæ Floridæ, & Priori S. Eusebij*, vt iam notaui circa epigraphen textus *in cap. constitutus, hoc tit.*

b *Maioris monasterij.*] Claræuallis videlicet, de quo egi *in cap. 14. de offic. delegati.*

2 c *Excolant.*] Non proprijs manibus, aut expensis, sed per colonos; quia si proprijs manibus excolerent, decimas soluere non tenerentur, *cap. quæsti, cap. decimas, 16. quæst. 1.* Concil. Lateranense sub Alexand. III. ibi: *Statuimus, vt monasteria ex suis prædijs nullo modo decimas soluere cogantur.* Olim enim monachi, præcipuè Cistercienses, agros proprijs manibus excolebant, *cap. cauen-*

cauenda 10. *quæst.* 3. & tunc certum est, exemptos esse à decimarum solutione, *cap. ex parte*, *cap. nuper*, cum alijs, *de decimis*.

d *Colonos.*] Quibus conduxerant monachi prædia rustica.

3 e *Necessaria quàm voluntaria.*] Videlicet Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ, quæ dicuntur necessaria necessitate medij ad salutem: & Matrimonij, & Extremæ vnctionis, quæ cùm non ita necessaria sint, dicuntur voluntaria.

4 f *Minutis decimis.*] Decimæ enim soluendæ sunt ex omnibus fructibus, & prouentibus proprijs parochis, vt probaui *in cap. plerique*, *de pactis*, *cap. contingit*, *hoc tit.* Sed iam temporibus nostri textus monachis nigris, & albis concessum erat priuilegium, ne ex nutrimentis animalium, & fructibus hortorum decimas persoluerent, *cap. ex parte* 10. *de decim. cap. nimis*, *de excessib. Prælat.* Barbosa *in d. cap. ex parte*, P. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 25. *cap.* 3. & *lib.* 2. *syntagm. cap* 24. & ideò infrà ait Alexander, ita demùm decimas præstare debere prædictos monachos maioris monasterij, nisi priuilegium Apostolicum exhiberent.

5 g *Duabus carrucatis.*] Carruca enim est aratrum: vnde agri, qui egent gemino aratro, dicuntur duæ carrucæ. Iuo Carnotens. *epist.* 28. ibi: *Donum Ecclesiæ Hardesutb cum omnibus hospitibus, & cum terra ad duas carrucas.* Matthæus Parisius *ad annum* 1254. inquit: *In manerijs religiosorum quot sunt carrucæ propriæ ad colendum dominicum, & quot sint consuetudinariæ.* Et anno 1200. *Rex Angliæ cepit de vnaquaque carrucata totius Angliæ tres solidos.* Ordericus Vitalis *lib.* 1. *histor. Eccles.* ibi: *Robertus Helgonis filius, consentientibus, & condonantibus eius dominis, Vuillelmo scilicet, atque Roberto, cum filijs, & nepotibus eorum Ecclesiam S. Martini super fluuium Vacolij monachis præfati cœnobij vendidit, & in eodem loco terram Presbyteri cum alia terra octo carrucarum, quam emerunt non modico pretio.* Et *pag.* 465. ibi: *Possessiones, quas Robertus, & Hugo, & Exnaldus filij Roberti de Frentismamillio pro salute sua Vticensi Ecclesiæ tradiderunt, hæ sunt in Nucereto, Ecclesia cum omni decima, & terra Presbyteri, cum arabili terra trium carrucarum.*

h *Defectu.*] Morte videlicet, vel absentia.

i *Inter Ecclesias.*] Si enim inter monachos, & Ecclesias facta esset, obseruaretur in perpetuum. Concilium Lateranense sub Innocentio III. *cap.* 55. *Decernimus, vt de alienis terris modò acquirendis, etsi eas proprijs manibus, & expensis excoluerint, decimas persoluant illis Ecclesijs, quibus ratione prædiorum antea soluebantur, nisi cum ipsis Ecclesijs aliter duxerint componendum.* 6

k *Apostolica authoritate.*] Hæc verba, & præsentem decisionem iam exposui *in cap.* 2. *hoc titulo.*

CAPVT IX.

Lucius III. a *Orliensi Episcopo.*

PRæterea quando inter laicos, & viros Religiosos de præsentatione alicuius Ecclesiæ quæstione suborta transigitur inter eos, ita quod præsentationem laicus obtineat, religiosi verò nonam, vel maiorem percipiant portionem, in qua priùs nullam, vel minorem habere consueuerant; an huiusmodi transactio teneat, quæsiuisti. Cùm igitur ipsa pactio simoniaca meritò videatur, de iure non tenet, nec ex ea religiosi vllum commodum debent inuenire.

NOTÆ.

1 a ORliensi.] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. sed vtrobique perperam; cùm enim in Epigraphe huius textus in dicta secunda collectione legatur, *Lucius III. Oriensi Episcopo: pars capitis Tua nos*; innuitur, in præsenti referri partem textus *in c. tua nos* 11. *de iureiur.* qui cùm eam inscriptionem habeat, *Lucius III. Noruicensi Episcopo*, credo epigraphen huius textus ita corrigendam esse, *Lucius III. Noruicensi Episcopo.* Accedit vtriusque textus materiæ affinitas, & connexio. De Ecclesia Noruicensi egi *in cap. si autem* 9. *de rescriptis.*

CAPVT X.

a Cœlestinus III.

PRæterea quarto loco talis quæstio accessit, quod quædam *b* cellula eximi voluit à subiectione, qua matrici domui tenebatur. Cumque causa debito marte percurreret, fratres illius cellulæ se *c* confitentes illi domui quondam fuisse subiectos, referebant, quæstionem olim de hac subiectione fuisse motam, & transactione sopitam, videlicet eatenus, vt quiddam determinatum annuatim Ecclesiæ matrici reddendo, fratres memoratæ cellulæ penitus essent à subiectione principalis domus exempti. Cæterùm ex aduerso Prior domus duo pariter allegabat, vnum scilicet, quod ex quo confessi fuerant se dudum illi domui subiectos fuisse, & non ante transactionem illam exemptos, constabat illos fuisse rebelles eo ipso, quod ante transactionem, & exemptionem se contendebant ab eadem iurisdictione fuisse subtractos; nec transactio subsequens eos poterat à tanto crimine inobedientiæ relaxare. Alterum quoque Prior consequenter pro maiori Ecclesia proponebat, quod de spirituali subiectione contra votum professionis transigere non licebat. Nostra verò in his huiusmodi reddit sollicitudo responsum, quod ex prædicta fratrum de Cella confessione contra eos sententia proferri debeat, præsertim cùm illa transactio, licèt nobis de illo, quod Cella determinatè prædictæ domui soluere tenebatur, clare constare nequiuerit, iniquitatem continuisse putetur.

NOTÆ.

1 a COelestinus.] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* vbi additur *pars capitis Bonæ memoriæ*, vt cognoscatur, in præsenti referri partem textus & *in cap. bonæ*, *de confirmatione vtili*, & alias eius partes congessi *in cap. prudentiam* 21. *de officio deleg.*

b *Cellula.*] Quid per cellam in iure nostro accipiatur, latè dicemus *in cap. vnic. de syndico.*

2 c *Confitentes.*] Sed quomodo per confessionem, & exceptionem rei intentio Episcopi super iurisdictione fundatur, contra textum, & quæ ibi communiter adducuntur *in cap. cùm venerabilis*, *de exception.* Respondetur Episcopi intentionem in præsenti non fundari in exceptione à reo opposita, sed in plena confessione, his verbis: *Confitentes in iure illi domui quondam fuisse subiectos*; vt docet Balboa *in d. cap.* 6. *de exception. num.* 46.

COMMENTARIVM.

IN *cap.* 4. 7. 9. & præsenti vna ferè comprehenditur materia; quare sub vnica conclusione eorum commentarium 3 Conclusio probatur.

tarium dabimus. Sit assertio: *Super beneficio ecclesiastico, re spirituali, vel spiritualibus annexa, transactio non admittitur.* Probant eam textus *in cap. 2. cap. quàm pio 1. q. 2. cap. si quis præbendas 1. quæst. 3. cap. cùm pridem 4. de pactis, cap. cùm inter 16. de electiou. c. nisi essent, de præbend. cap. cùm venissent, de restit. spol. cap. dilectus filius 28. de simon. cap. si quando, de officio deleg. cap. super hoc 5. de renunciatione, cap. veniens 2. hoc tit. in 1. collect.* Illustrant vltra laudatos à Barbosa *in præsenti*, Nauarrus *ad tit. de simon. consil. 46.* Tuschus *littera C, conclus. 50. & littera T, conclus.* 358. D. Ioannes de Solorzano *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap. 14. nu. 58. & lib. 3 politic. cap. 15.* Petrus Gregorius *de beneficijs, cap. vlt. & lib. 28. syntag. cap. 2. nu. 16. & lib. 3. partit. tit. 3. cap. 2.* Suarez *de relig. tomo 1. lib. 4. cap.* 51. Genuensis *practicabil. quæst. 735.* Barbosa *voto 76. nu.* 42. Balboa *in cap. fin. de pact.* Canisius *in nostro cap. constitutus*, Bartholomæus Sanchez *in cap. 5. de rer. permut.* Azor *part. 2. moral. lib. 8. cap. 6. quæst. 1.* Lotherius *de re benefic. lib. 1. cap. 35. num. 25. & quæst. 36. num. 10.* Duarenus *lib. 6. de sacris, cap. 4.* Garcia *de benefic. 1. part. cap. 5. num.* 300 Summistæ *verbo Transactio.* Gibalinus *de simon. quæst.* 20. *consect.* 15. plures relati à Valeron *de transact. tit. 3. quæst. 6. num. 2.* claudat agmen præceptor meus illustrissimus D. Martinus Lopez de Ontiberos *in repetit. ad text in cap. constitutus, hoc tit.* quam dum hæc scribo, præ manibus habere non potui.

4 Impugnatur hæc assertio. Sed pro dubitandi ratione aduersùs hanc assertionem ita insurgo: Si transactio super beneficio, aut iure præsentandi ad illud non admitteretur, maximè quia simoniæ labem contineret, vt innuitur *in cap. constitutus, hoc tit.* sed in huiusmodi transactione nulla simonia considerari valet: igitur non est ratio, quare huiusmodi transactio improbetur. Probatur minor ex eo; nam si transactio ita fiat, vt qui petit, intenditque se habere ius præsentandi; & alter qui negat, alternis vicibus iure patronatus vtantur, non intercedit quid temporale, sed mera rei dubiæ transactio: igitur non datur simonia, argumento textus *in cap. vlt. de rer. permut.* vel si transactio ita fiat, vt beneficium vnus retineat, & alteri litiganti certa pensio soluatur; tunc enim etiam non datur simonia, cùm auctoritate Episcopi tale pactum iniri possit, *cap. nisi essent, de præbend. cap. dilectus 1. de simonia*; si enim esset simoniaca pactio, nec ex consensu Episcopi celebrari posset, *cap. penult. de elect.* Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si transactio simoniaca *in d. cap. constitutus*, irritaretur, non restitueretur Ecclesia, circa quam commissa fuit simonia, pristino possessori, cùm inter simoniæ pœnas illa à sacris canonibus imponatur, videlicet priuatio beneficij, *cap. insinuatum 13. de simonia*: igitur transactio super beneficio ecclesiastico vt simoniaca non improbatur. Secundò augetur hæc difficultas ex eo, nam res spiritualis, seu sacra, non modò per transactionem acquiri valet, verùm & per venditionem, *cap. cùm enim 10. quæst. 2. cap. aurum 11. quæst. 2.* igitur super re spirituali, seu sacra transigi potest. Tertiò tandem fulcitur hæc difficultas ex eo; nam super iure præsentandi adeò permissa est transactio, vt ille tantùm ius præsentandi habeat, qui tempore fundationis Ecclesiæ pacto expresso ius illud sibi reseruauit, *cap. nouit, de iurepatronatus*: igitur non repugnat naturæ iurispatronatus transactio, per quam illud acquiritur.

5 De transactione circa beneficium. His tamen difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, ad cuius veram expositionem sciendum est, transactionem super beneficio ecclesiastico, aut iure præsentandi ad illud, differre à compositione; nam compositio est genus, transactio verò species, vt dixi *in cap. 1. hoc tit* Potest autem huiusmodi transactio triplici modo contingere. Primò cùm spontanea voluntate vnus ex litigantibus cedit ius, quod habet, in gratiam alterius; & tunc transactio sustinetur absque vlla auctoritate Episcopi, vel superioris, nisi præcedere debeat noua institutio; nam tunc cùm beneficium non possit obtineri absque institutione canonica, *cap. 1. de regul. iur. in 6. cap. ex frequentibus, cap. cùm venissent, de institutionibus*, necessaria est Episcopi auctoritas, & de hac compositione accipiendi sunt textus *in cap. cùm inter 16 de elect. cap. super eo, hoc tit.* Secundò modo potest considerari transactio in beneficio, aut iure præsentandi, datis ad inuicem rebus spiritualibus, vt beneficium pro beneficio: & etiam in hoc casu potest transactio incipere à litigantibus, dum Episcopi auctoritas posteà intercedat, ad institutionem in ipsis beneficijs faciendam, *cap. ad quæstionem, de rerum permut.* quo modo de decimis, reliquijs, & alijs rebus ecclesiasticis transactio admittitur, *cap. 2. hoc tit. cap. ex multiplici, de decimis*; & etiam in iure præsentandi, vt alternis vicibus iurepatronatus litigantes vtantur. Barbosa *in nostro cap. constitutus*, Gibalinus *d. quæst. 20. num. 4.* Valeron *de transact. tit. 3. quæst. 6. num. 51.* Tertius, & difficilior casus euenit, cùm transactio fit aliquo temporali iure retento, veluti certa pensione; & tunc dicendum est, eam transactionem à partibus incipere non posse, sed Episcopum posse ita litem beneficialem dirimere, vt vni beneficium litigiosum adiudicet cum onere soluendi alteri certam pensionem, *c. nisi essent, de præbendis*, Suarez *d. cap. 51. n. 17.* Bonacina *de simonia, quæst. 4. §. 15.* Gibalinus, & Castro Palao, quos refert, & sequitur Valeron *d. quæst. 6. num. 14.* Plerumque enim pacis, & concordiæ causa, cùm sunt partium iura obscura, solet iudex iubere, vt vnus ex litigatoribus beneficium retineat, alteri annua pensione soluta ex fructibus ipsius beneficij, *cap. auditis, de collusione detegend. cap. cùm venissent, de restit. spoliat.* hoc enim euincit bonum pacis, propter quod alia plura in iure admittuntur, *cap. bis 11. de maiorit. & obed. cap 1. de despons. impub.* Gigas *de pension. quæst. 6. num. 4.* Duarenus *d. lib 6. cap. 4.* Hugolinus *de simon. tabul. 1. cap. 10. §. 3.* Redoanus *de simon. cap. 21. num. 36.* Valensis *de beneficijs, lib. 4. tit. 2.* Vt autem hæc transactio expers, & immunis sit à labe simoniæ, initium capere debet à iudice, non verò à partibus, *d. cap. nisi essent*, ibi: *Non ex pactione partium, sed ex iussione iudicum.* Nec excusantur à simoniæ labe, qui transactione, inter se facta, iudici posteà repræsentant; integram enim transactionis causam in manibus superioris apponere debent, *cap. quæsitum, de rer. permut.* docent Garcia *de benefic. d. 1. part. cap. 5. num. 340.* Valensis *ad tit. 2. num. 9.* ex quo enim actio vires non habet, *cap. nonne, de præsumption. l. cùm Prætor 12. ff. de iudicijs*, nec etiam licet partibus aliquid dare ratione expensarum, vt à lite discedatur, *cap. cùm pridem 4. de pactis*, glossa *verb. Pecuniæ, in cap. super hoc, de renunciat.* etiamsi hoc fiat auctoritate superioris, si modò conuentio à partibus initium habuit, non autem si à iudice pro bono pacis, vt resoluit Garcia *vbi suprà, num. 350.*

Conclusionis suprà traditæ varias adducunt rationes classici in præsenti, & suprà laudati: aliqui enim affirmant, ideò transactionem super beneficio ecclesiastico non admitti, quia qui per transactionem illud cedit, nil ex causa transactionis præstat; siquidem litigator, qui ius habebat, ab Episcopo, institutionem consequitur, non verò ab alio transigente; & ideò transactionem inutilem esse: alij etiam aliam reddunt, asserendo quod cùm transactio super alimentis facta non valeat, *l. cùm hi 8. ff. de transaction. l. de alimentis, Cod. eod. tit.* Gentilis *in speciali opusc. de alimentis*; & beneficium pro alimentis parochis detur, *cap. clerici 1. quæst. 1. cap. cùm secundùm, de præbendis*: ergo super eo transactio non admittitur. Ità ratiocinantur Pallida *in l. vlt. num. 13. Cod. de transaction.* Gigas *de pension. quæst. 51. num. 21.* Sed his rationibus omissis vera decisionis ratio prouenit ex suprà dictis; vel enim transactio fit retenta aliqua pensione, vel alio beneficio ad inuicem cesso: si retenta aliqua pensione, quia nouus census, nouumque grauamen inscio Episcopo à possessore beneficij imponi non potest, ideò transactio reijcitur; & quia transactio celebratur aliquo dato, vel retento, si illud temporale est, ex alio capite, videlicet simoniæ, transactio improbatur, *cap. constitutus, cap. super eo, hoc tit.* si verò beneficium pro beneficio cedatur, quia sine institutione canonica obtineri non potest, ideò transactio effectum non sortitur, vt latius prosequitur Gibalinus *vbi suprà*, Valeron. *d. quæst. 6. num. 4.* 6 Traditur ratio decidendi.

Nec obstat difficultas suprà expensa; nam in præsenti textu prohibetur transactio, quæ labem continet simoniæ, aut repugnat iuris principijs suprà expensis; non verò cùm simonia non datur, vt si alia res spiritualis pro spirituali cedatur, vel patroni inter se conueniant, vt alternis vicibus iurepatronatus vtantur; tunc enim transactio pares vires habet. Nec augmentum deductum *ex d. cap. constitutus*, aduersatur; quia in eo simonia non fuit commissa ex animo, & affectu, aliàs ambo priuarentur beneficio ecclesiastico, vt post antiquiores docet Canisius *in d. cap. constitutus*. Nec obstat secundum aug- 7 Dissoluitur dubitandi ratio.

augmentum difficultatis; nam vasa sacra, & vestimenta vendi possunt, & super eis transactio admittitur, quia adhuc post consecrationem remanet in eis quid temporale pretio æstimabile, videlicet aurum, vel argentum, quod vendi potest, & æstimari, & super eo transactio celebrari: at in beneficio, aut iure præsentandi, vbi nihil datur pretio æstimabile, non est suprà quod transactio fiat. Nec tandem vltimum obstat augmentum; nam quoties patronus sibi reseruat ius præsentandi in Ecclesia à se constructa, non ex pacto, sed ex iuris dispositione, vt alij fideles alliciantur ad construendas Ecclesias, ipse consequitur iuspatronatus cum iure præsentandi; quod alias per pactum, aut transactionem acquiri non poterat. Vnde potiùs ex iuris dispositione, quàm ex vlla conuentione iuspatronatus quæritur.

8 Exponitur cap. si quando S. ff de offic. delegati. Sed superiori assertioni opponitur textus *in cap. si quando 8. de officio delegati*, in illis verbis: *Transactione, vel alio modo Ecclesias obtinuerunt*. Ex quibus verbis deducitur, transactionem ita super beneficio fieri posse, vt per eam beneficium acquiratur. Augetur huius textus difficultas ex eo; nam iudex delegatus non potest transactionem iuri contrariam approbare, *cap. de cætero, hoc tit.* sed transactio in eo textu approbatur à iudice delegato: igitur quia iuri contraria non est. Huius textus interpretatio facilè ex suprà traditis assignatur; nam transactio illa super beneficio prohibita est, quæ labem continet simoniæ, & incipit ab ipsis partibus: si verò sine simoniæ labe à iudice proponatur, ab ipsoque fiat, tunc talis transactio admittitur, etiam super beneficio, vt suprà dixi: de qua transactione absque vlla simonia celebrata accipiendus est textus *in d. cap. si quando*. Nec difficultatis augmentum obstat; nam cùm transactio absque vlla simonia celebratur, iuri contraria non est, ideò eam etiam delegatus admittere potest; si tamen ex ea Ecclesia redderetur censualis, necessaria esset R.P. confirmatio, *cap. de cætero, hoc tit.* Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. cùm inter 16. de electiòn.* vbi iudex delegatus coegit partes ad transactionem, seu compositionem super iure eligendi; procedit enim textus ille in compositione amicabili, nulla simoniæ labe intercedente.

Deinde obstat textus *in cap. audiuimus 3. de collusione detegenda*, vbi sequens hypothesis proponitur. In Episcopatu Noruicensi adeò clericorum malitia excreuerat, vt interdum collusione facta, super beneficijs, quæ possidebant, sustinerent se ab alijs molestari, & postea vt à lite discederent, & possessores à vexatione liberarentur, quasi transactionis nomine promittebant certam pecuniæ quantitatem pensionis nomine, eò vt post mortem possessorum ea beneficia sibi vindicarent. Episcopus Noruicensis consuluit Alexandrum III. super huiusmodi excessu, & ipse respondit, vt si quos clericos suæ iurisdictionis collusionis huiusmodi fraudem legitimè constiterit commisisse, eos non differat appellatione remota proprijs beneficijs spoliare: quam Alexandri decisionem ita expendo. Si enim transactio super beneficio, pensione reseruata, ideò improbatur, quia per collusionem facta fuit: igitur si absque collusione celebrata esset, sustineretur. Huic difficultati respondendum est asserendo, argumentum à contrario sensu ex eo textu non rectè deduci, vt post glossam ibi, verbo *Pensionem*, docent in eo textu Anan. & Panormit. quia argumentum à contrario sensu non admittitur cùm sequitur absurdum in iure, vt in præsenti casu sequitur, cùm tot canonibus Ecclesiæ inhibita sit transactio super beneficio ecclesiastico, præcipuè pensione in perpetuum constituta, de qua in eo textu agebatur: quare etiam seclusa collusione transactio in eo textu nulla erat, nisi Episcopi auctoritate esset roborata, vt latiùs Deo volente in eius textus commentario probabimus. 9 Intelligitur cap. de collusione detegenda.

Etiam opponi possunt præsenti assertioni textus *in c. constitutus, de relig. domib.* cuius interpretationem dedi *in c. finali, de pactis*; & textus *in c. dilectus 29. de simonia*, iuncto Barbosa *in collect. ad illum textum*.

CAPVT XI.

a Honorius III. *b* *Ioanni Sanctæ Praxedis Presbytero Cardinali, Ap. S. Legato.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli Græci furtiuè sacros ordines à non *c* suis Episcopis receperunt: quidam etiam excommunicati celebrant in Ecclesijs *d* interdictis, & Græcis *e* ritibus pertinaciter inhærentes, in nullo volunt obedire *f* Prælatis Latinis. Præterea quidam Græci & Latini Episcopi consecrationes faciunt in alienis *g* Episcopatibus, & decimas percipiunt in eisdem, in Episcoporum eorundem locorum præiudicium, & grauamen, licèt *h* Episcopi Græcorum nec percipere decimas, nec consecrationes huiusmodi consueuerint celebrare. Ad hæc laici Græci vxores suas secundùm motum propriæ *i* voluntatis dimittere, & alias superducere non verentur, ac operari Dominicis ac *j* festiuis diebus, quemadmodum in profestis. Porrò quidam *k* Barones, & Milites, tam Latini, quàm Græci, Abbatias, & Ecclesias alias, cum hominibus & bonis alijs earundem, contra iustitiam detinentes, decimas non exsoluunt, & alios soluere recusantes in suo errore defendunt; & si pro his, & alijs excessibus suis feratur in eosdem sententia excommunicationis, eam in animarum suarum periculum, & aliarum scandalum vilipendunt. Vnde à nobis postulas edoceri, quid tibi agendum sit in omnibus supradictis, & qualiter puniendus sit *l* Neoportensis Archid. qui quibusdam eundi cum mercibus in *m* Alexandriam contra statutum Concilij *n* generalis licentiam tribuere de facto non expauit. Nos ergo disc. t. breuiter respondemus, vt cùm iura *o* canonica, & *p* ciuilia edita sint ferè in omnibus articulis his prænotatis, procedas secundùm quod necesse fuerit secundùm canonicas, & legitimas sanctiones. Poteris etiam ad *q* componendum interponere partes tuas, & interdum aliquid seueritati detrahere, prout *r* statu Imperij, & excedentium *s* multitudine prouida deliberatione pensatis, videris expedire: exceptis nimirum casibus, qui compositionis, seu dispensationis remedium non admittunt, vtpote coniugij sacramentum: quod cùm non solùm apud Latinos & Græcos, sed etiam apud fideles, & *t* infideles existat, circa illud à *u* seueritate canonica recedere non licebit. In his verò, super quibus ius non inuenitur expressum, procedas æquitate *x* seruata, secundùm quod personas, & causas, loca, *y* & tempora videris postulare, semper in humaniorem partem, maximè propter statum Imperij adhuc debilem, declinando.

NOTÆ.

1 a HOnorius tertius.] Ità legitur in quinta compilatione edita à Cironio, vbi sub hoc titulo *cap. vnico*, reperitur textus hic: ex qua collectione restituo eius litteram, & epigraphen.

b *Ioanni.*] Videlicet à Columna dicto: mortuo enim Sofredo Cardinali tit. S. Praxedis, creatus fuit Cardinalis ipsius tituli Ioannes à Columna ab Honorio III. anno 1216. & statim anno sequenti missus fuit Legatus in Orien- 8

Orientem, vbi in carcerem coniectus, & ipsi martyrium fuit præscriptum, vt inter duos postes inclusus à Barbaris secaretur: sed diuina prouidentia liberatus fuit. Defuit illi martyrium, sed non martyrij constantia, vt scribunt Volaterran. *lib.22. Atrop* Onuphrius *lib.4. cap.22. de Basilica Lateran.* Et cùm Honorius illi scripsisset epistolam gratulationis de ipsius libertate; item, vt si velit Romam redire, aut si malit, munus legationis prosequeretur, ipse iter cœptum prosecutus fuit, vt refert Spondanus *in continuatione Baronij, anno 1217. nu.2.* vnde in ipsa legatione consuluit nostrum Honorium super excessibus Græcorum in hoc textu comprehensis.

c *A non suis Episcopis.*] In quo grauiter delinquebant, vt probaui *in cap.11. de tempor. ordin.*

3 d *In Ecclesijs interdictis.*] Quo facto dupliciter peccabant: primò celebrando maiori excommunicatione ligati, de quo excessu agam *in cap. si celebrat, de clerico excommunicato.* Secundò celebrando in Ecclesia interdicta, vbi durante interdicto diuina officia celebrari non possunt, *cap. non est, de sponsal. cap. si ciuitas, de sententia excommunicationis in 6. cap. quod in te*, vbi dicemus, *de pœnit. & remiss.*

e *Græcis ritibus.*] Qui diuersi sunt à Latinis, vt probaui *in cap. quoniam, de officio Ordin.*

4 f *Prælatis Latinis.*] Qui constituti erant tam Constantinopoli, quàm in alijs ciuitatibus, occupata Constantinopoli à Latinis, vt iam retuli *in d. cap. quoniam.*

5 g *Episcopatibus alienis.*] Contra ea, quæ adduxi *in cap. quod translationem 11. de temporibus ordin.*

h *Episcopi Græcorum.*] Prohibitum enim illis erat in Concil. Constantinopol. 1. *can.2* Antiocheno *can.13. & 22.*

i *Voluntatis.*] Contra naturam, & indiuiduitatem matrimonij, vt infrà probabimus.

j *Et festiuis diebus.*] Contra præceptum Ecclesiæ de obseruandis diebus festiuis, quod latè illustrabo *in cap.1. de ferijs.*

6 k *Barones.*] Sunt homines nobiles, qui nunquam seruitute seruierunt. Vossius & Lindembrogius verbo *Baro.* Capiblancus *integro tract. de Baronibus.*

l *Neopontensis.*] *Nigropontensis* rectè emendat Cironius *in præsenti.* Negropontus est in insula Eubea Archiepiscopatus Atheniensis, de cuius dominio agit Innocentius III. *lib.15. epist.4. & 5.* eius miserabilem cladem, Turcarum post longam obsidionem, refert Besoldus *in histor. Constantinopol. anno 1470.*

8 m *In Alexandriam.*] Alexandria his temporibus plena erat hæreticis, fideique sanctæ hostibus. Vnde anno 1229. D. Athanasio de Claromonte Alexandrinæ Ecclesiæ Præsuli apparuit Sanctus Ioannes Baptista in die Annunciationis B. Virginis Mariæ, & iussit illi, vt ab Ecclesia reliquias, & sacras imagines tolleret, secumque deferret in Italiam, vt Honorius III. eas deuotè colere, & venerari iuberet: refert Spondanus *dicto anno 1229. num.12.*

9 n *Concilij generalis.*] Relati *in cap. ita quorundam, de Iudæis*, quo prohibitum est deferre Saracenis, & Ecclesiæ hostibus ferrum, & alias merces. Vnde cùm tunc Alexandrini Ecclesiæ Catholicæ hostes existerent, non poterant Græci prohibitas merces ad eos deferre.

o *Canonica.*] *Suprà relata.*

10 p *Ciuilia.*] Vt de non dimittendis vxoribus propria auctoritate, de quibus statim: de non deferendis mercibus prohibitis ad hostes, *l. 2. C. quæ res exportari, l. mercatores, C. de commercijs, l. cotem, ff. de publicanis*; de quibus agam *in d. cap. ita quorundam.*

11 q *Ad componendum.*] Ex his verbis deducunt Anania, Butrius, Panormitanus, & alij *in præsenti*, iudicem posse partes cogere ad componendum; quod quando verum sit, dixi *in cap. cùm inter 16. de electión.* quàm verò extra rem, legenti facilè nostram integram constabit; in ea enim non agitur de aliqua causa ciuili inter partes agitata, sed de excessibus à Græcis perpetratis puniendis, & emendandis; in quorum correctione monet Honorius III. Legatum suum, vt partes suas interponat ad componendum, aliquid seueritati detrahendo, & multitudini parcendo.

12 r *Statu Imperij.*] Erat enim status Imperij Orientalis adhuc debilis; nam cùm occupata esset Constantinopolis anno 1244. continuis bellis, Græci Orientem vexauerunt, vsquedum anno 1259. Michael Palæologus Constantinopolim occupauit, vt refert Besoldus *dicto anno 1259.* quare temporibus nostri Honorij adhuc debilis status Imperij erat.

s *Excedentium multitudine.*] Ob multitudinem peccantium aliquid detrahendum esse à iuris seueritate, docent similiter textus *in cap. vbi constituitur, 50. distinct. cap. ordinationes*, cum pluribus sequentibus, *23. quæst.4. cap. comessationes, dist.44.* plura Tiraquellus *de pœnis tempor. causa 47.* Iulius Clarus *in praxi crimin. quæst.6.* Villalobos *in paradox. cap.11.* P. Gregor. *lib.5. partit. tit.4. cap.3.* Acuña *in cap. disciplina, 45. dist.* doctissimus Solorzan. *emblem.75. num.13.* Facit Seneca *lib.2. de ira cap.10. In singulos seueritas Imperatoris distringitur; at necessaria venia est, vbi totus deseruit exercitus: nam licèt non tollat culpam, neque iram sapientis turba peccantium, intelligit tamen quàm iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.* Quod Scipionem Africanum in magna seditione obseruasse refert Plutarchus *in eo*, asserens, ita pœnam ad paucos, exemplum ad multos peruenire. Nec contrarium, imò ex multitudine peccantium pœnam exacerbari, probatur *ex l. aut facta 16. §. fin. ff. de pœnis*, vbi ait Claudius: *Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quoties nimirum multis personis grassantibus exemplo opus sit.* Ex quibus probari videtur, ob multitudinem peccantium iuris seueritati non esse indulgendum. Quia pro huius textus solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo omnes peccantes puniendi sunt, & populi timetur commotio; & inter eum, in quo vnus puniendus est, vt multitudo peccantium cohibeatur. Primò casu dicendum est, laxandam esse pœnam, & mitigandam; secundo verò exacerbandam, vt sic multitudo peccantium terreatur. Ità distinguunt, & hoc secundo casu accipiunt textum *in d. §. fin.* Canisius *in præsenti* Villalobos *d. cap.11.* 13

t *Et infideles.*] Non tamen æquali modo; apud fideles enim contrahitur matrimonium ratum, perfectum, eleuatum ad esse sacramenti; apud infideles verò datur matrimonium in puris terminis contractus, vt prouenit à iure naturali, vel gentium: cùm enim per ianuam sacramentorum, videlicet Baptismi, non sint intra Ecclesiam, tantùm contrahunt matrimonium, vt est contractus; & hac distinctione accipiendi sunt textus *in c. gaudemus, de diuortijs, cap. de infidelibus 14. de consanguinit. & affinit. cap. veniens 3. de Presbytero non baptizato*; & plura Sanctorum PP. Conciliorumque decreta à Gratiano compilata *in 28. quæst.1. 2. & 3.* Docent Sotus *in 4. dist.39. q. vnica, art.1.* Couarr. *in 4. 2. part. cap.6. §.10. ex nu.2.* Matienzo *in tit. 1. glos.1. rubricæ, num.78 lib.5. recopil.* Cenedo *collect.70.* Balboa *in d. cap. gaudemus, num.42. & 43.* Basilius Legionensis *lib.1. de matrim. cap.9.* D. D. Iosephus de Retes *lib. 8. opusc. cap.19.* 14

u *Seueritate canonica.*] Quæ non permitteret vxorem propriam dimittere, alia superindicta.

x *Æquitate seruata.*] Vbi enim ius apertum est, & verborum legis, vel sententiæ nulla pugna est, etiamsi quod statutum est, perdurum sit, obseruandum est, & tantùm Princeps potest æquitatem interpretari, *l. prospexit, ff. qui, & à quibus, l. 1. C. de legibus.* Mirum exemplum refert Tacitus *lib.4. annal.* vbi Cassius summum ius Senatui suasit, rationem reddens his verbis: *Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod vtilitate publica contra singulos rependitur.* Quod si aliud verba legis significent, aliud ex mente, & sententia eius deducatur, tunc iudex neglecto summo iure æquitatem seruare debet, *l. placuit 8. C. de iudicijs, l. quod si 4. §. 1. ff. de eo quod certo loco*, & *in l. penult. ff. ad exhibendum, l. cui pacto 5 ff. de seruis exportandis, l. cùm de ætate 13. ff. de probation. l. bona 31. ff. depositi, l. credendum, §. sin autem, ff. qui petant tutores, l. scire 13. §. aliud 2.* & *§. si enim, ff. de excusat. tutor. l. si ita 13. ff. de liberis, & posthum. l. posthumus 12. l. filio 17. ff. de iniusto rupto, l. Pantomimus 85. ff. de acquir. hæredit. l. si tibi 25 ff. de donation.* Cùm enim innumera sint negotia, nec omnia quotidiè emergentia legibus comprehendi possint, *l. neque 10. l. non possunt 12. ff. de legib.* tunc iudex supplere debet partem æquitatis, vbi legislator defecit; & præ oculis æquitatem habere, *l. 1. ff. de iure codicill. l. 1. §. 1. ff. de effractor.* plura de æquitate debitis in casibus obseruanda, & de æquitate iudicum cerebrina adducunt Mendoza *libro 1. de pactis, cap.3.* Quintanaduеñas *de iurisdict. libro 2. cap.1. num.10.* Morla *in empor. tit. de legibus, quæst.11. num.5.* 15

Suarez

Suarez *de legibus, lib. 6. c. 7. 8. & 9.* Faber *in Iurisprudent. tit. de iustit. princ. 2. illat. 1. 2. & 4.* innumeri congesti à Vela *tom. 2 dissertat. 35. num. 22.* Marianus *in tract. de æquitate*, Arellanus *lib. 1. antinom. 11.* Vvesembach. *disp. 2. de æquitat.* P. Franciscus Valens *in concordia iuris, tit. 2. sect. 4. pag. 49.* Cuiacius *in l. placuit, C. de iudicijs*, Mancinus *de triplici iuris collatione, cap. 29.* Boccrus *tom. 1. class. 1. disp. 4.* Nathen. *in iustitia vulnerata, pag. 227.* Solorzanus *emblem. 63.*

16 y *Causas, loca, & tempora.*] Sicut enim ex illis atrox fit iniuria, & ad eius grauitatem attenduntur, §. *atrox, Instit. de iniurijs*: ita & ad pœnas leniendas considerari debent.

COMMENTARIVM.

17 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hac Honorij decisione, textus verbis aptior, rubricæque magis consona assertio ita deduci valet: *Super causa matrimoniali transactio non admittitur.* Probat eam textus *in c. causa 11. de in integr. restit.* Illustrant Couarr. Thomas Sanchez, & Gutierrez laudati à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Alciatus *in l. vlt. Cod. hoc tit. in fine*, Canisius *in hoc textu*, Arnoldus Vinius *de transaction. cap. 4. num. 12.* Cironius *ad nostrum tit.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 17. num. 18.* Bernard. Greueus *ad prax.* Carrer. *lib. 2. conclus. 94.* Franciscus Molinus *de ritu nupt. lib. 2. diss. 9.* Valeron *de transact. tit. 3. quæst. 2. num. 58.*

18 *Impugnatur prædicta assertio.* Sed pro dubitandi ratione ita aduersus hanc conclusionem insurgi potest. Si transactio, aut compositio super matrimonio non admitteretur, non posset dari conuentio vt matrimonium contrahatur, vel dissoluatur: sed potest pactum iniri super matrimonio contrahendo, vel distrahendo: igitur & transactio super eo admitti valet. Probatur minor; nam nihil in matrimonio vsitatius legimus, quàm pacta tempore ipsius contractus inita: vnde sponsæ ipsæ pactæ dicuntur, *l. 2. C. de sponsal. l. 5. & vlt. ff. eod. tit. l. si cùm ante, C. de donation. inter.* Vnde Sabinea pacta dicebatur à Liuio *lib. 1.* Symmachus *lib. 9. epist. 40.* ibi: *Nolo existimes culpabiliter ad me delatum, quod pactas S. filiæ tuæ nuptias suspendas.* Arnobius *lib. 4. contra Gentes*, ibi: *Habent speratas, habent pactas, habent interpositis stipulationibus sponsas.* Iuuenal. *satyra 6.*

Si tibi legitimis pactam, iuratamque tabellis
Non es amaturus.

Notant Franciscus Hothomanus *de ritu nuptiar.* Anton. Hothoman. *eod. tract. cap. 1.* Brisson. etiam *in simili tract. cap. 1.* & nos *in cap. 2. de sponsalibus*; quæ pacta ius nostrum canonicum expresse admisit, & permisit *in cap. 1. cap. super eo, de condition. appositis*, Basilius *lib. 3. de matrim. c. 17.* igitur super matrimonio compositio, pactum, seu transactio admitti valet. Secunda pars minoris propositionis etiam probatur; nam semel ritè celebrato matrimonio, si coniuges vellent ab eo recedere propria conuentione, matrimonium dissoluitur, *l. si constante, C. de repudijs, l. 2. C. de inutil. stipul.* apud Romanos enim libera erant matrimonia, tam in contractu, quam in distractu; tamdiuque durabant, quamdiu in voluntate coniuges perseuerabant, vt probat post alios D. Iosephus de Retes *lib. 6. opuscul. cap. 10. num. 1.* Iure etiam Pontificio, si coniuges ritè contracto matrimonio in facie Ecclesiæ ante eius consummationem pactum fecerint inter se, vt vnus ingrediatur religionem, & alter aliud matrimonium contrahat, dissoluitur matrimonium quoad vinculum, *cap. desponsatam, 27. quæst. 2.* Gregor. I. *lib. 6. epist. 20.* Alexander III. *in appendice Concil. Lateran. part. 5. cap. 4. & 8. & p. 50. cap. 30.* Extrauagans *Antiquæ, de voto*, Trident. *sess. 24. de reformat. cap. 6.* docent Vasquez *1. 2. disp. 165. cap. 7.* Sanchez *lib. 2 de matrim. disp. 18.* Basilius *eod. tract. lib. 9. cap. 5.* igitur tam super contractu matrimonij, quàm eius distractu compositio, seu transactio admittitur.

19 *Matrimonium est indissolubile.* Adhuc tamen defendanda est suprà deducta assertio, videlicet nullam compositionem, seu transactionem admitti eo casu, quo coniuges per eam intendunt discedere à matrimonio, vt Græci faciebant in huius textus specie. Cuius conclusionis ratio petenda est ab indiuiduitate, & indissolubilitate matrimonij, quàm à iure diuino, & natura ipsius contractus prouenire notum est. Iure diuino matrimonium indissolubile esse, constat *ex cap. 19. D. Matthæi*, in illis verbis: *Quos Deus coniunxit, homo non separet.* Quod diuinum præceptum ita acceperunt D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 7.* ibi: *His qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere.* Et ad Romanos *cap. 7. Mulier viuente viro alligata est legi.* D. Augustinus *in cap. si enim 28. quæst. 1.* Innocentius III. *in cap. gaudemus 8. de diuort.* PP. Concilij Tridentini *sess. 24. de reformat. in princip.* Ex natura ipsius contractus etiam prouenire constat; nam cùm sit contractus, per quem contrahentes statum sortiuntur, & de ratione status sit, vt perpetuitatem contineat, iuxta D. Thomam *2. 2. quæst. 186. artic. 4.* ideò contractus matrimonij ex sua natura petit indissolubilitatem. Accedit ratio finalis matrimonij, videlicet bonum prolis; repugnat enim huic fini solubilitas matrimonij: siquidem coniuges curantes de diuortio, parum proli proficerent, vt post Sotum ratiocinatur D. Iosephus de Retes *lib. 8 opusc. pag. 333* non autem matrimonium est indissolubile à iure naturali: nam legimus apud plures nationes repudium permissum fuisse, *l. 1. & 2. ff. de diuort. l. quidquid, ff. de donat. inter*, Plutarch. *in problem. cap. 13.* plures Scipio Gentilis *de donat. inter, lib. 3. cap. 17.* apud Athenienses, vt refert Alexander ab Alex. *lib. 4. dier. cap. 8.* apud Cretenses referente Aristotele *lib. 2. politicæ, cap. 8.* & apud alias nationes: de quorum diuortijs agemus *in cap. 1 de diuortijs.*

Cùm ergo hæc indissolubilitas matrimonij ex iure diuino, & natura ipsius contractus proueniens detur in matrimonio legitimè celebrato, rectè in præsenti decidit Honorius III. vt si Græci neglecta seueritate ecclesiasticæ disciplinæ proprias vxores dimisissent, & alia delicta perpetrauerint, quamuis in iudicandis alijs delictis possit iudex seueritati canonicæ detrahere, & partes ad componendum cogere, in hac tamen dissolutionis matrimonij parte nihil detrahendum esse à seueritate canonica, sed omninò eos compellendos cum suis vxoribus cohabitare; nec tunc compositionem, seu transactionem admitti, ne à voluntate transigentium matrimonij vinculum pendeat. Accedit & alia ratio; nam causa matrimonialis per suos legitimos iudices debet terminari, *cap. accedentibus, de excessib. Prælator.* vnde non possunt partes compromittere in arbitros super causa matrimoniali, *cap. causa, de in integr. restit. l. 24. tit. 4. part. 3.* igitur minùs valebunt compositionem, seu transactionem super matrimonio inire, ne in voluntate coniugum sit matrimonia ritè contracta dissoluere. Facit etiam, nam si transactionem super adulterio nec ipsi Imperatores admiserunt, qui eam super alijs delictis non vetarunt, *l. transigere, C. de transact.* ne adulteria facilè perpetrarentur; quantò magis ne matrimonia contracta dissoluantur, transactio, aut compositio admitti non debet. 20 *Adducitur ratio decidendi.*

Nec obstat difficultas suprà adducta; licèt enim transactio, seu compositio super matrimonio non detur, vt dissoluatur; potest tamen admitti vt contrahatur, vel iam contractum conseruetur, cum illis casibus deficiat ratio suprà allata: quare tam super dote, quàm alijs accessionibus matrimonij conuentiones, & pacta admittuntur; quia hæc non repugnant naturæ, seu fini matrimonij. Nec alia pars difficultatis, vbi dicebamus etiam post contractum legitimè matrimonium ex mutua conuentione dissolui posse, aduersatur; nam id procedit attento iure ciuili Romanorum, & aliarum gentium, apud quas repudium permissum erat, vt suprà dixi: iure autem nostro canonico hoc non procedit, nisi in casu suprà expenso, *ex d. cap. 8. cap. sponsam, d. extrauaganti Antiqua*; nam cùm matrimonio rato, non consummato, coniuges inter se conueniunt, vt vnus profiteatur religionem, alter aliud contrahat connubium, tunc matrimonium dissoluitur, non tam ex coniugum conuentione, quàm ex iuris diuini priuilegio, & dispositione; fauore enim religionis introductum est, vt matrimonium adhuc ratum possit dissolui per ingressum religionis, vt latè probat Basilius Legionensis *d. lib. 9. de matrim. cap. 5.* 21 *Dissoluitur dubitandi ratio.*

Adhuc superiori assertioni opponitur textus *in cap. 2. de clandest. desponsation.* vbi proponitur, quod si aliquis matrimonium contraxerit, ita quod probari non posset, non sunt compellendi aliquatenus in eo persistere: sed si ipsi ex mutua voluntate voluerint manifestare, & in matrimonio persistere, tale matrimonium ab Ecclesia recipiendum, & comprobandum est. Ex quo textu ita insurgo: En textum vbi ex compromissione, & mutua voluntate coniugum matrimonium subsistit: igitur quia super matrimonio transactio, seu compositio sustinetur. Pro 22 *Exponitur c. 2. de clandest. despons.*

huius

huius textus solutione dicendum est, quod licèt transactio super matrimonio, vt illud dissoluatur, à iure improbetur, ex suprà traditis, & vt matrimonium, quod ob impedimentum iuris nullum est, sustineatur; tamen vt conseruetur quod absque vllo impedimento contractum fuit, admittitur conseruandi matrimonij gratia. Vnde cùm in eo textu noua compositio, seu coniugum voluntas tenderet ad conseruationem matrimonij, ideò sustinetur, & matrimonium defenditur ab Ecclesia, tanquam per illam voluntatem redintegratum; præcipuè cùm nullum impedimentum adesset, nec præiudicium alij matrimonio fieret; tunc enim confessioni coniugum non statur, vt docent Couarr. *de sponsal.1.part.cap.5.nu* 4. Petrus Gregorius *lib.1.partition.tit.12.cap.7.*

TITVLVS XXXVII.

De postulando.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio a *Lateranensi.*

CLerici in *b* Subdiaconatus, & supra, & in *c* minoribus quoque ordinibus, si *d* stipendijs ecclesiasticis sustentantur, coram iudice sæculari aduocati in negotijs fieri non præsumant, nisi propriam, vel Ecclesiæ suæ causam fuerint prosequuti, aut pro miserabilibus fortè personis, quæ proprias causas administrare non possunt: sed *e* nec procurationes villarum ad iurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus Principibus, vel sæcularibus viris, vt Iustitiarij eorum fiant, clericorum quisquam assumere præsumat. Si quis aduersus hoc venire tentauerit, quoniam contra doctrinam Apostoli est dicentis: Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus, & sæculariter agit; ab ecclesiastico fit ministerio alienus pro eo, quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi placeat se immergi. Districtiùs autem decreuimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid prædictorum audeat attentare.

NOTÆ.

1 a LAteran.] Generali videlicet celebrato sub Alexandro III. anno 1179. de quo *in cap. quia 5. de elect.* aliqua adduxi: inter alia ipsius Concilij decreta reperitur præsens textus *part.1.cap.12.* non autem vt iacet in hac sexta collectione; deest enim alia pars ipsius capitis 12. quæ prohibitionis ampliationem, & transgredientium pœnas complectitur: ea autem refertur à Raymundo *in c. sed ne 4. ne clerici, vel monachi:* quæ si annectatur præsenti textui, vt facimus, integer redditur Concilij canon.

b *In Subdiaconatu.*] Qui gradus sacer erat à temporibus Vrbani II. & nostri Alexandri, vt probaui *in cap. à multis de ætate, & qualit.* 2

c *Minoribus.*] Lectoris videlicet, Acolyti, Exorcistæ, & Ostiarij.

d *Stipendijs.*] Idest redditibus Ecclesiæ, seu beneficij, vt *in cap. clericos autem*, 1.q.2.

e *Sed nec.*] Verba, quæ sequuntur extant *in cap. sed nec 4. ne clerici, vel monachi.*

CAPVT II.

Innocentius III. a *Compostell. Archiepisc.*

EX parte tuâ fuit propositum coram nobis, quod quidam canonici *b* regulares, vt se fortè in iure peritos valeant demonstrare, ac extra claustrum materiam habeant euagandi, non solùm in ecclesiasticis, verùm etiam in forensibus causis præsumunt aduocati officium exercere; cumque obijciatur eisdem, quod iuxta canonicas sanctiones non debent esse forensis, vel ecclesiastici negotij susceptores, vel executores etiam, nisi fortè id monasterij exposcat vtilitas, Abbate nihilominus imperante, ipsi proponunt ad insolentiam excusandam, quod *c* capitulum illud, per quod prædicta prohiberi videntur, de monachis, non de canonicis regularibus loquitur manifestè. Vnde nos consulere voluisti, vtrum tales sint ad patrocinium admittendi. Ad quod disc. t. t. respondemus, quod idem iudicium de canonicis regularibus, quod de monachis, quantùm ad *d* supradicta, credimus obseruandum, licèt de monachis in canone specialiter sit expressum.

NOTÆ.

1 a COmpostell.] Itá etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. ne clerici, vel mon. cap.* 3. Ecclesiam Compostellanam primò in honorem adinuenti corporis D. Iacobi Hispaniarum patroni, assensu R. P. gloriosus Castellæ Rex Alfonsus erexit, Iriensemque Episcopalem Cathedram in eam transtulit: postea Calixti II. temporibus à Bracharensis Archiepiscopi iurisdictione exempta, Emeritensis Archiepiscopalis Sedis iuribus condecorata fuit, vt constat ex veteri historia Hispana, quæ reperitur *tom.1. Hispan. Illustratæ, pag.* 13. & referunt Mariana *lib.10. historiæ Hispan. cap.* 12. Cironius *in notis ad cap.* 13. *de vita & honest. cleric. in* 5. *compil.* vnde audiendus non est Theodorus Castaldus *lib.2. var. lucub. cap.9.* existimans Innocentij III. temporibus Compostellanam Ecclesiam non fuisse Archiepiscopali Sede decoratam; contrarium enim euincitur ex proximè traditis, & *ex cap. ex parte, de censibus, cap. & si necesse 5. de donat. inter, cap. ex tuarum, de auctorit. & vsu pall.* vbi alia de hac Ecclesia notaui. In præsenti rescribit Innocentius D. Petro Suarez, qui priùs fuerat Episcopus Salmantinus, de quo *in d. cap. ex tuarum.*

b *Canonici Regulares.*] Quorum in diœcesi Compostellana aliquæ sunt Ecclesiæ, vt Ecclesia S. Ioannis de Cabero, Prioratus Sarensis, Ecclesia regularis de Iuncaria, de quibus agit Pennotus *lib.2. histor. Canonic. regul. cap.31. num.3.* imò & ipsa Compostellana canonicorum regularium normam, & vitam seruauit vsque ad tempora Innocentij IV. si fides adhibenda est Ioanni de Nigraualle, relato à Pennoto *vbi suprà.* 2

c *Capitulum illud.*] Concilij Tarraconensis, relatum à Gratiano *in cap. monachi 35. 16. q. 1.*

d *Supradicta.*] Licèt enim lata quadam significatione, & acceptione monachorum veniant, & comprehendantur canonici regulares, *cap. præsens 20. quæst. 3. cap. post transla-* 3

translationem, de renunciatione; & ita accipiantur tam à veteribus, quàm recentioribus Ecclesiæ Patribus, vt D. Augustino *lib. 3. contra epistolas Petiliani, cap. 40.* Beda *in historia Angliæ, lib. 4. cap. 4.* & alijs congestis à Bellarmino *tom. 1. controuers. lib. 2. de monachis, cap. 5.* Pennoto *tom. 1. histor. canonic. regul. lib. 1. cap. 39, nu. 4.* tamen stricta acceptione monachorum canonici regulares non comprehenduntur, vt quando pecularia cuiusque Ordinis officia, vel instituta considerantur, *cap. monachus, cap. legi, cap. alia 16. quæst. 1.* vnde licèt prædicatio verbi Dei, & collatio Sacramentorum monachis prohibeantur, *cap. placuit, cap. peruenit, cap. interdicimus, cap. iuxta, 16. quæst. 1.* ea canonicis regularibus non prohibentur, imò permittuntur, *cap. quod Dei timorem, de statu monachorum*; & generaliter dum constitutio canonica continet dispositionem pœnalem, vt *in Clement. ne in agro, §. quia verò, de statu monach.* & in omnibus rebus odiosis, non comprehendi sub appellatione monachorum canonicos regulares, docent Panormit. *in d. cap. quod Dei timorem*, Pennotus *d. lib. 2. histor. canonic. regul. cap. 1.* vnde necessaria fuit in præsenti casu ampliatio, seu declaratio Innocentij III. vt sub prohibitione Concilij Tarraconensis, de quo *in d. cap. 9.* comprehenderentur canonici regulares.

CAPVT III.

a Gregorius IX.

CVm sacerdotis sit *b* officium nulli nocere, omnibus autém velle prodesse: non nisi prò seipso, vel Ecclesia sua, vel (si necessitas immineat) pro personis coniunctis, aut miserabilibus sibi licitum est postulare. *Et infrà*: Clericus autem, qui contra Ecclesiam, à qua beneficium obtinet, pro extraneis aduocatus, vel procurator esse præsumit, tanquam ingratus potest (maximè si clericus sit eiusdem Ecclesiæ) beneficio huiusmodi spoliari.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] Ad huius textus inscriptionem videnda sunt quæ adduxi *in cap. vlt. de consuetudin.*

b *Sit officium.*] Vt ait D. Ambrosius *in cap. denique, 14. quæst. 5.*

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX his decisionibus sequens deducitur assertio: *Clerici, siue in sacris, siue in minoribus ordinibus constituti, etiam canonici regulares, postulare nequeũt, nisi certis in casibus: & qui contra propriam Ecclesiam pro alio postulauerit, priuatur beneficio, quod in ea obtinet.* Probant textus *in cap. Episcopus 3. cap. perlatum 4. 88. dist. cap. finali 5. quæst. 3. cap. te quidem 29. 11. quæst. 1. cap. denique 15. quæst. 5. cap. placuit 8. cap. de præsentium 20. cap. monachi 35. 16. quæst. 1. cap. 1. ne clerici vel monachi*, Concilium Maguntinum sub Carolo *can. 22.* Chalcedon. *can. 3. & 7.* Emeritense *can. 11. cap. 1. de vita & honest. cleric. in 5. collect.* Innocentius I. *epist. 4. cap. 3* & *epistol. 34. cap. 2. & 4.* Vvillelmus Parisiensis Episcopus *in suis constit.* quæ extant *tomo 26. Concilior. can. 1.* ibi: *Prohibetur sacerdotibus, ne officium aduocationis exercere præsumant, nisi fortè in causa Ecclesiæ suæ, vel pro miserabilibus personis, pupillis, & viduis, parochianis suis, quibus honestè deesse non possunt; & hoc absque pretij receptione extra expensas moderatas.* Et *l. consulta 23. C. de testam. nouel. 6. Iustin. cap. 2. & 3. nouel. 86. Leonis.* Consonant de iure nostro Regio lex 2. 3. & 4. *tit. 6. partit. 1.* lex 15. *tit. 16 lib. 2. nouæ recopil.* lex 1. *tit. 3. lib. 1. recopil.* Illustrant vltra laudatos à Barbosa in præsenti, & *lib. 1. iuris ecclesi. cap. 40. num. 84.* Anton. August. *lib. 4. tit. 73.* & *lib. 8. tit. 39.* P. Gregorius *lib. 3. partit. tit. 18. cap. 15.* & *lib. 6. syntagm. cap. 6.* Iacobus Omphalius *de vsurpat. legum, lib. 4. cap. 6.* Caccialupus *de officio aduocati q. 1. & 3.* Polletus *lib. 2. histor. fori Romani, cap. 6.* Martha *de iurisdict. 4. part. centur. 2. cap. 115.* Cironius *in præsenti tit.* & *in d. cap. 1. de vita & honest. in 5. collect.* Espenceus *lib. 2. digression. c. 9.* Quintanadueñas *lib. 1. ecclesiasticon, cap. 6. num. 15.* Gratianus *discept. cap. 57. nu. 22.* Boetius Epon. *in cap. 1. ne clerici*, Busæus *de statib. homin. verbo Aduocati*, Fragoso *part. 1. de regim. lib. 5. disput. 13.* Portoles *in Molinum, §. Aduocatus*, Borellus *in sum. tit. 7. de cleric. num. 86.* Osuald. *lib. 18. comment. Donell. c. 3. duplici litt. M*, Ioannes Nicolaus *de beneficijs c. 3.* Thomas Sanchez *lib. 6. summæ, cap. 13.* plures ex practicis, quos laudant Valasco *de priuil. pauper. tom. 1. q. 9.* Vela *2. tomo dissert. 43. num. 29.* ex Moralistis congesti à Thoma Sanchez *lib. 6. summæ, capite 13.* Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 2. dub. 6.* Balsamon *in nomocan. Phocij, tit. 8.* & *in scholijs ad can. 16. Synodi Carthag.* atque *lib. 2. iuris Orientalis, duobus titulis*, Michael Roussellius *lib. 4. hist. Pontif. iurisd. cap. 5.* Garaña *in cap. 1. ne clerici vel monachi*, Xamar *p. 2. de offic. iud. q. 3.*

Hæc tamen assertio ita illustrata difficilis valdè redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam aduocatorum officium, & munus honestum, ac nobilissimum est, *l. nemo, C. de dignit. lib. 12.* Vnde aduocati dicuntur clarissima eloquentiæ lumina, *l. restituendi, C. de aduocatis diuers. iud. cap. quia Episcopus 5. quæst. 3.* quare apud Romanos, maximè honoratos, & nobiles causas preorasse testantur Valens & Valentin. *in l. quisquis 6. C. de postuland.* quod de Iulio Cæsare refert Suetonius *in eius vita, cap. 71.* de Crasso, Scipione, Lælio, & alijs idem refert Cicero *lib. 1. de Orat.* de alijs nobilissimis viris Plinius *lib. 2. cap. 4.* quantaque sit aduocatorum vtilitas, imò & necessitas, docent Constantinus *in l. 4. C. de aduoc. diuers. iudic.* vbi vocat laudabile, vitæque hominum necessarium aduocationis officium. Plura aduocatorum præconia prosequuntur Garcia *de nobilit. glossa 35. num. 41.* Guazinus *in defens. reorum, in præfat. num. 2.* Moreno de Bargas *de nobilit. discursu 3.* Parexa *de instrument. edit. tomo 2. tit. 10. resol. 2. num. 58.* Amaya *in l. vnica, C. de infamibus, lib. 10. n. 87.* Salcedo *in l. 34. tit. 16. lib. 2. recopil. fol. 99.* Beyerlink *in theatr. vitæ humanæ, verbo Aduocatus*, P. Gregorius *lib. 49. syntagm. cap. 6. num. 46.* Gaillus *lib. 1. obseru. c. 43. n. 4.* D. D. Alphonsus de Olea *de cession. iur. tit. 5. quæst. 11. in princ.* igitur ab hoc aduocationis præclaro munere sacerdotes, & monachi arceri non debent. Fulcitur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam si vera esset ratio à Gregorio IX. *in cap. fin. hoc tit.* adducta, videlicet sacerdotum officium esse omnibus prodesse, illis interdici non debebat causas etiam coram iudice sæculari defendere, cùm per simile patrocinium oppressis subueniatur, *l. nec quidquam 9. §. aduocatus, ff. de officio Procons. l. 1. §. ait Prætor, ff. de postul. l. magis 5. §. 11. ff. de rebus eorum*; & non minùs humano generi consulitur per hoc patrocinium, quàm cùm patria, parentesque armis defenduntur, vt aiunt Leo & Anthemius *in l. aduocati 14. C. de aduoc. diuers. iudic.* ibi: *Aduocati, qui dirimunt ambigua facta causam, suæque defensionis viribus, in rebus sæpè publicis, ac priuatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minùs prouident humano generi, quàm si prælijs, ac vulneribus patriam, parentesque saluarent: neque enim solos nostro Imperio militare credimus illos, qui gladijs, clypeis, & thorace nituntur, sed etiam aduocatos; militant namque patroni causarum, qui gloriosæ vocis confisi munimine, laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Vbi pro *facta causarum*, aliqui legunt *fata*, iuxta illud Latini Pacati: *Nolo miserorum, vel factum onerare, vel fatum.* Et Imperatores *in l. 3. C. de legibus*, dicunt *causarum fata componere*: & *in l. 42. C. Theodos. de appellat.* legitur *disceptationis fata*. Vtramque Lectionem probat Cuiacius *lib. 15. obseru. cap. 9.* Pulchrè aduocationis officium describit Cassiodorus *lib. 1. variar. cap. 12.* his verbis: *Quid enim aduocationis officio ornatius, quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, vt laboribus subueniat alienis.* Illustrant Gutherus *de officijs domus Augustæ, lib. 3. cap. 2.* D. Mathias Guerra *in d. l. aduocati 14. num. 9.*

3 *Impugnatur tradita assertio.*

num. 9. Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. c. 3. art. 9. nu. 11.* igitur si aduocatorum officium, & pietate plenum est, & reipublicæ vtile, immò magnoperè necessarium, clericis, & monachis prohiberi non debet. Secundò augetur hæc dubitandi ratio exemplo Christi Domini nostri, cuius quælibet actio debet esse vitæ nostræ instructio, *Clement. 1. de magistris*. Certum autem est, Christum Dominum aduocati officium in terris exercuisse, præcipuè dum Mariam Magdalenam contra Pharisæum defensauit, apud Lucam *cap. 7.* & dum mulierem adulterij criminis accusatam suo patrocinio liberauit, apud Ioannem *cap. 6.* imò aduocationis officium proprium esse Domini nostri, tradit D. Ioannes *cap. 2. epist. 1.* igitur clerici, & monachi non debent prohiberi hoc pietatis officium exercere. Secundò aduersus eam partem, in qua asserimus, canonicum, seu beneficiarium non posse Ecclesiam, vbi stipendia meretur, postulare facit textus *in l. penult. ff. de postul.* vbi docetur, Decuriones qui honores, stipendiaque propriæ ciuitatis merentur, posse contra ipsam postulare: igitur similiter canonici possunt impunè aduersus propriam Ecclesiam postulare.

4 postulare quid. Sed adhuc supradictam assertionem iuri, & rationi consonam esse defendendum est, pro cuius expositione aliqua prælibanda sunt; & primò prænotandum est, postulare in genere idem esse, quod poscere, seu petere. Marcellus *de varia sermonum significatione cap. 4.* inde postulationes fieri dicuntur Deo & hominibus, ideo petitiones, seu supplicationes. De postulationibus à Dijs faciendis agunt Cœlius Rhodiginus *lib. 10. lection. cap. 10.* Turnebus *lib. 2. aduersar. cap. 10.* Festus Pompeius *verb. Postulari fulgura*. Strictè tamen, & specialiter postulare est apud alium de aliquo conqueri, quocumque modo id fiat. In qua acceptione Vlpian. *in l. 1. §. postulare, ff. de postulando*, inquit: *Postulare est desiderium suum, vel amici sui in iure apud eum, qui iurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere*. Quæ postulationis definitio refertur *in c. infames 3. q. 7.* postulare tandem idem est, ac desiderare, *l. nonnunquam 32. ff. de adoption.* Hinc postulationes appellantur desideria, *l. nec quidquam 9. §. obseruare, ff. de officio Proconsul.* Debet autem postulatio fieri apud Magistratum, idest apud iudicem pro tribunali sedentem, quo modo Vlpianus ipse prædictam postulationis definitionem exposuit *in l. 4. §. voc autem 8. ff. de damno infecto*: docent Cuiacius, Pacius, & Vvesembechius *ad tit. ff. de postul.* Vulteius *lib. 2. de iudicijs, cap. 3.* Mancius *de aduocat. tit. 1.* Donel. *vbi suprà*.

5 De aduocatis. Qui apud iudicem pro tribunali sedentem, pro amicis, extraneisue personis postulant, aut procuratores sunt, aut aduocati, inter quos varias assignant differentias Donel. *lib. 18. comment. c. 3.* vbi Osuald. *littera O*, Cardoso *in praxi, verb. Procurator, num. 46.* Mancius *d. tit. 2. de aduocat.* De procuratoribus sequenti titulo agetur, & de eorum officio ecclesiasticis personis prohibito, extat secunda pars huius capitis primi, & reperitur *in cap. sed neque 4. ne clerici, vel monachi*. De aduocatis verò agitur in præsenti, & *in d. tit. ff. de postulando*. Circa eos sciendum est varijs nominibus designari. Dicuntur cognitores, oratores, patroni, causidici, togati, & vulgo aduocati, vt probat Gothofredus *in paratitl. ad titulum C. Theodos. de postulando*, Gibalinus *suprà*. Cognitores appellantur apud Paulum *lib. 2 sentent. tit. 2.* & *in l. penult. & vlt. C. Theodos. de cognitor. & procurat. cap. infamis 3. q. 7.* Polletus *lib. 2. histor. fori, cap. 3.* Duarenus *in l. 1. ff. de postul.* Donellus *d. lib. 18. cap. 3.* vbi Osualdus *litt. D* appellantur oratores, quia causas perorant, *l. si quis 9. in fin. C. de aduocat. diuersorum iudicum*, Polletus *lib. 2. histor. fori, cap. 6.* notat Osualdus *vbi suprà, litt. B*. Patroni dicuntur à patrocinio, quod clientulis præstant, *l. properandum, §. proculdubio, l. rem non nouam, §. 1. C. de iudicijs, l. 1. C. de repudianda bonorum possess. l. 1. l. quidquid 5. l. aduocati 14. C. de aduocat. diuers. iudicum*, Polletus *d. lib. 2. c. 10.* Causidici etiam dicuntur *in l. quisquis, C. de postul. l. 2. & finali, C. de aduocatis diuers. iud. l. 1. ff. de orig. iuris*; quia causas dicunt, & perorant, *l. nemini, l. petitionem, C. de aduocat. diuers. iud.* ex Quintiliano, Iuuenali, & Martiali probat Donellus *lib. 18. comment. c. 30.* hinc aduocatio ipsa causidicina dicitur *in l. vlt. C. Theodos. de cohort. princip. cornic. l. 169. C. Theodos. de decur.* apud Ammianum Marcellinum *lib. 30.* vt etiam iuridicinam dixit Tertul. *de pallio*: notauit Iuretus *ad Symmachum, lib. 5. epist. 41. & 73.* & *lib. 8. epist. 29.* Togati dicuntur *in l. ne quis 3. l. cùm aduocati 8. l. si quis de togatis 9. C. de aduocat.* quia toga amicti in causarum oratione incedebant. Plinius *lib. 1. epist. ad Minut.* ibi: *Officio togæ virilis interfui; ille me in aduocationem, ille me in consilium rogauit*. Polletus *d. lib. 2. cap. 10.* Tandem vulgò aduocati dicuntur *in l. 1. §. aduocati, ff. de varijs, & extraordin. cognit. integris titulis C. de aduocat. cap. 1. & 2. hoc tit.* ex eo, quia in consilium aduocantur, vt Asconius Pedianus Ciceronis interpres notauit ad ipsum *de diuinat.* Exinde illi dicuntur aduocationem suscipere, *l. nec quidquam 9. §. penult. ff. de offic. Proconsul.* aduocationem præbere, *in l. fin. C. de aduocat. diuersor. iudicum*. Plura Gibalinus *tom. 2. de negotiatione, lib. 6. cap. 3. art. 9.*

Postulare, & aduocati munus obire possunt (postquam per alios causæ in iudicio tractari valent, *principio Instit. de his, per quos agere possumus*,) omnes qui nominatim non reperiuntur prohibiti, quia edictum hoc *de postul.* prohibitorium est, sicut edictum de procuratoribus, *l. munus 43. §. 1. ff. de procurat.* Prohibentur autem postulare quidam lege ciuili, quidam constitutione canonica, alij autem sententia iudicis. Lege ciuili, & edicto Prætoris (nam postquam edicta Prætorum confirmata sunt, sub lege referuntur) primò prohibentur hæretici, *l. fin. C. hoc tit. l. 15. C. de Episcop. audient. nouell. 144. cap. 2.* Secundò minores decem & septem annis, *l. 1. §. initium, ff. de postul.* quia adhuc infirmum iudicium in his, qui ad plenam pubertatem nondum peruenerunt, deprehenditur, *l. 2. tit. 3. partit. 6.* Non petijt maiorem ætatem Prætor, quia ea ætatę Nerua filius publicè de iure respondisse fertur. Et Plinius *lib. 5. epist. 14.* ait se anno 19. cœpisse in foro dicere: docuerunt Polletus *lib. 2. histor. fori, cap. 7.* Petrus Gregorius *lib. 49. syntagm. cap. 6. num. 21.* Donellus *d. lib. 18. cap. 3.* vbi Osuald. *litt. H*, Pancirol. *lib. 1. variar. cap. 18.* Narbona *de ætate, anno 17. q. 2.* Tertiò propter sexum postulare prohibentur fœminæ, *l. 1. §. sexum 4. ff. de postul.* nec etiam pro liberis, *l. liberto 31. §. quamquam 6. ff. de negot. gest.* hoc enim officium virile est, & sic fœminis non conuenit, *l. fœminæ, ff. de R. I. l. alienum 18. C. de procurator.* & mulieres à viris defendi æquum est, non è contra. Donel. *vbi suprà*, Corrasius *lib. 4. miscell. cap. 21.* Ob casum postulare prohibentur cæci, *d. l. 1. §. 4. vers. Casum*: plura Pancirola *lib. 2. variar. cap. 19.* Surdus *d. l. 1. §. 3.* & aliqua insigni turpitudine deformati, vt muliebria passi, iudicio publico damnati, & qui operas locarunt vt cùm bestijs pugnarent, *d. l. 1. §. 2.* & *§. remouent*, Donel. *d. cap. 3.* Amaya *in l. vnic. C. de venat. ferarum*: nisi pro pupillis, aut minoribus, vt eorum tutores, aut curatores postulent; quia tunc officij necessitas eos à pœna excusat, *d. §. remouet, vers. Sed ex æquissimo, l. puto 6. ff. de postulando*. Etiam lege ciuili prohibentur pro alijs postulare, qui iudices, arbitriue in causa sunt, *l. quisquis 6. C. de postuland.* Decuriones contra patriam, *l. penult. §. 1. ff. de postul. l. 2. C. de aduocat. diuers.* Vassallus contra Dominum, *l. 1. §. item*, vbi Glossa *verb. Perdit. quæ sunt causæ beneficij amittendi in vsibus feudorum*. Etiam Tabelliones lege Regia nostra prohibentur postulare, *leg. 30. tit. 16. lib. 2. recopil.* Etiam prohibentur postulare pater, filius, fraterue in ea causa, quæ agitatur coram eo, *l. 7. tit. 25. lib. 4. recopil.* suprà enim relati, nec partibus consentientibus postulare possunt, *l. quos 7. ff. de postulando, l. moris 9. ff. de postulando*; Paul. *lib. 1. sentent. tit. 7. §. 1.* Cùm ergo hæc postulandi prohibitio publicam auctoritatem respiciat, vt sic Magistratuum dignitas conseruetur, *l. 1. §. 1. & 4. ff. hoc tit. de postul.* non potest litigatorum conuentione mutari, *l. ius publicum 39. ff. de pactis*. 6 Qui postulare possunt.

Constitutionibus ecclesiasticis postulare prohibentur iudices ordinarij in suis territorijs, *cap. vnic. de offic. aduocator. in 2. collect.* ibi: *Vt in ciuitate vestra diminui possit, & attenuari materia iurgiorum, & iudiciorum integritas reseruetur ad commune commodum ipsius ciuitatis, id duximus statuendum. Sancimus igitur, & præsenti pagina prohibemus, ne quis vestrum aduocatus esse præsumat, nisi in propria causa, vel fortasse si alicui Ecclesiæ, vel pro alicuius magnificentiæ debito ad impendendum patrocinium fuerit obligatus*. Secundò monachi, ex decreto Xiphilini, quod extat apud Edmundum Bonfidium *lib. 2. iur. Oriental.* ibi: *Cùm multos ecclesiasticos, & monachos* (inquit Xiphilinus Patriarcha Constantinopolitanus) *videremus alienas causas subeuntes, & pro his decertantes, qui ciuilibus & ecclesiasticis iudicijs litigant, ab ecclesiastica consuetudine, & legum grauitate, quod fiebat, alienum iudican-* 7 De Clericis, & Monachis.

dicantes statuimus, vt nemo deinceps, nec monachus, nec vllus ecclesiasticus alienas causas suscipiens in iudicio defendat: id enim aperta mercenaria opera, & nemo tale quid agens nostræ moderationis supplicium effugiet, præterquam si fortè cùm sit causa ecclesiastica, à nobis iubeatur alterius litigantium partis defensionem suscipere; tunc enim præterquam quod non erit reprehensionis spes, in pœnam quoque non cadet. Præsens autem subnotatio in omnibus quoque ciuilibus iudicijs legi iussa est, vt cùm nostri decreti scientiam habuerint, eos omninò non admittant ad illorum causas agendas. Cuius meminerunt etiam P. Gregor. *syntag. iuris vniuersi lib.* 49.*cap.*6.*nu.*24. Ioan.Paul.Lancellot.*Inst.canonic.lib.*3.*tit.de procurator.*§.*postulandi*, M. Anton. Chuch. *Instit.canonicorum lib.*3.*tit.*10.*num.*24.*cum pluribus sequentibus*, & ex constitutione Concilij Tarracon. relata *in cap. monachi* 35.16.*quæst.*1. in cuius textus serie, vt in Concilio extat, post prohibitionem, ne monachi forensis negotij suggestores, aut executores existant, nisi in monasterij adstante vtilitate, & iussu Abbatis intercedente, ea verba leguntur: *Canonum ante omnia Gallicanorum de his constitutione seruata.* Quæ innuunt iam à canonibus Ecclesiæ Gallicanæ hanc prohibitionem principium habuisse: à quibus autem canonibus, non constat. Innocentius Cironius *in* 5. *compil. in cap.* 1. *de vita, & honestate clericorum*, existimat esse aliquos canones ex primæuis Concilijs Gallicanis celebratis ante dictum Concilium Tarraconense, quæ nec reperta, neque adhuc excusa essent. Loaysas *in notis marginalibus ad dictum canonem* 11. prædicta verba in pluribus codicibus non reperiri testatur. Illud autem certum existimo, canonem Concilij Tarraconensis ab Innocentio III. citatum in præsenti capite 2. esse prædictum canonem relatum *in d.cap.monachi*. Constat ergo, ex eo canone, & ex nostro capite 2. monachis prohiberi aduocationis officium suscipere, nisi vtilitate Ecclesiæ suggerente, & simul Abbatis iussu intercedente. Vnde non sicut in sacerdote sæculari sufficit vtilitas Ecclesiæ, ita in regulari: nec etiam sicut licet sacerdotibus sæcularibus in quibuscumque causis coram ecclesiastico iudice litigare, ita licebit monacho. Hæc prohibitio Concilij Tarraconensis, & Conciliorum Ecclesiæ Gallicanæ protracta, & extensa fuit ad Canonicos Regulares regulariter degentes, in hoc capite 2.

8 Exceptiones huius prohibitionis. Deinde ecclesiasticis legibus clericis, tam in maioribus, quàm in minoribus ordinibus constitutis, in iuribus suprà citatis pro illustratione conclusionis prohibetur pro alijs postulare; sed priùs de initiatis sacris ordinibus agamus: illi enim arcentur ab aduocationis munere coram iudice sæculari obeundo, exceptis quibusdam causis statim enumerandis. Dixi autem coram iudice sæculari, quia coram ecclesiastico iudice etiam super sæculari negotio postulare non prohibentur, vt communiter docent *in nostro cap.* 1. Abbas *n.* 3. Martha *d. cas.* 115.*n.*12. Velascus *d. q.* 9.*n.* 3. Barbosa *de iure ecclesiast. cap.* 11.*nu.* 85. casus etiam, in quibus coram iudice sæculari clerici postulare possunt, recensentur *in cap.* 1. *& vlt. hoc tit.* Primus est, quoties in causa propria, aut Ecclesiæ suæ, miserabiliumue personarum patrocinium præstant, vt docent pluribus relatis Maiolus *de irregul. lib.* 2.*c.* 5. *n.* 14. Salcedo *in praxi, cap.*66.*n.*2. Barbosa *vbi suprà*, *n.* 86. Velasco *num.* 6. Fragoso *de regim. cap.* 1. *lib.* 5. *disput.* 15.*num.* 243. Garcia *in sum. tractatu* 1. *diffic.* 2. *dub.* 6. Secundus casus est, cùm patrocinantur pro coniunctis personis, vel ratione sanguinis, vel spiritualis cognationis, vel pro Canonicis suis, vt tenent Barbosa *vbi suprà*, *n.* 87. Garcia *vbi proximè*. Tertius casus est, dum non coram iudice sæculari pro tribunali sedente, sed domui suæ conficiendo iuris allegationes, alicui ex partibus patrocinantur, vt resoluit Thomas Sanchez *d. lib.* 6. *sum. cap.* 3. *nu.* 32. His casibus alium non insubtiliter adiungunt Barbosa vbi suprà, *num.* 88. & Fragoso *vbi proximè*; dum clerici in vno negotio patrocinium præstant, & eo negotio finito, in alio; quia clericis prohibitum est, non vni, sed pluribus negotijs sæcularibus se immiscere. Illud etiam apud omnes liquet, & ex hoc capite 1. facilè deducitur, clericos etiam in maioribus ordinibus constitutos, beneficia non habentes, posse etiam coram iudice sæculari postulare, vt sic propriæ necessitati consulant. Ita plures, quos laudant, & sequuntur Valascus *vbi suprà*, *n.* 3. Barbosa *suprà*, *n.* 90. Circa clericos verò in minoribus ordinibus constitutos, licèt primis Ecclesiæ temporibus nulla prohibitio in eis postulandi reperiatur; imò dum canone 6. & 83. Apostolorum, & in alijs Ecclesiæ sanctionibus à Gratiano compilatis *in dist.* 88. prohibetur clericis negotijs sæcularibus se immiscere, specialiter caueatur de Presbyteris, & Diaconis; ad cæteros verò inferioribus gradibus initiatos non protrahebatur: tamen à temporibus Concilij Constantinopolitani idem de sacerdotibus ac de clericis in minoribus constitutis ordinibus statutum fuit. Canone enim 11. eiusdem Synodi, postquam Presbyteris, & Diaconis prohibetur, ne publica munera Magistratuum exerceant, & ne in iudicio procurationes, aut postulationes suscipiant; tandem aiunt PP. *Hoc ergo nos quoque de reliquis clericis decernimus, iubentes de cætero, clericos in inferioribus gradibus constitutos, canonibus antiquis Ecclesiæ postulationes, & procurationes forenses interdicentibus ligari, & ad eosdem prohibitiones extendi.* Accessit Alexandri III. decisio in nostro capite 1. relata in illis verbis: *In ordinibus quoque minoribus, si stipendijs Ecclesiæ sustententur.* Ex quibus verbis deducitur, prædictam prohibitionem postulandi coram iudice sæculari, procedere etiam in clericis constitutis in minoribus ordinibus, dummodo Ecclesiæ stipendijs sustententur; nam si beneficio careant, postulare possunt, vt latè exponendo dicta verba, pluribus relatis resoluit Vela *dissert.* 43.*n* 29.

Huius autem Pontificiæ prohibitionis, videlicet ne clerici in maioribus, aut minoribus ordinibus constituti possint postulare, & causas forenses perorare, varias rationes adducunt Interpretes. Prima illa generalis est, ne videlicet clerici, & monachi negotijs sæcularibus se immisceant, de qua *in cap.* 1. & *toto tit. ne clerici vel monachi*. Vnde textus *in nostro cap.* 2. in tertia collectione Decretalium compilatus est sub titulo *ne clerici vel monachi*. Eum illustrant Boetius Epon. *in d. cap.* 1. *ne cler. vel mon.* Viuianus *in nostro cap.* 1. Martha *vbi suprà*. Secunda ratio redditur à Gregorio IX. *in cap.* 3. *hoc tit.* ibi: *Cùm sacerdotis officium sit nulli nocere, omnibus autem prodesse*. Et cùm in aduocationis officio necessariò pars, cui aduocatus non patrocinatur, lædatur, *cap. denique* 14. *q.* 5. ideò clerici, & monachi à tali officio arcentur. Aliæ etiam rationes deducuntur ex notitia, & modo exercendi ipsum officium aduocationis; nam plerumque aduocati non fouent iustam causam. Vnde olim Oratorum Princeps Demosthenes notatus quòd improbam causam fouisset, respondit, probos, & innocentes litigatores aduocatis non indigere; in quos aduocatos grauiter insurgunt Gutier. *lib.* 1. *pract. q.* 26. Menoch. *de arbitrar. casu* 494. Parlador. *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 2. Menchaca *lib.* 1. *vsufrequentium*, *cap.* 10. Lancellot. *de offic. aduocati*, *cap.* 4. Gibalinus *d. art.* 9. Meritò ergo clerici & monachi, qui non solùm à malo, verum ab omni suspicione mali abesse debent, postulare prohibentur. Accedit; nam etsi bonam causam foueant, iustumque negotium tueantur, tamen plerumque fallacijs, & cautelis vti necesse habent. Vnde Plinius *lib.* 2. *epist.* ad nepotem, ait: *Nos qui in foro, varijsque litibus agimus, multum malitiæ, quamuis nolimus, addiscimus*. Symmachus ita inquit: *In forensi puluere rara cognatio fæcundi oris, & boni pectoris*. Præcipuè autem illis vtuntur ad lites remorandas; quare litium moratores appellantur à Cicerone *in l. de diuinatione*, iuxta lectionem Cuiacij *lib.* 4. *obseru. cap. vlt.* Litium concinnatores vocantur à Consulto *in l.* 9. §. 2.*ff. de officio Proconsulis*; quia lites cauillationibus, & reprobis modis satagunt producere: plura Corrasius *in d. l.* 9. §. 2. & *lib.* 1. *miscel. cap.* 4. Et contra aduocatos in hac parte peccantes acriter inueuntur Zasius *in l.* 2. §. *post hoc* 46. *ff. de orig. iuris*, Henrigius *de fideiuss. cap.* 19. *num.* 12 Petrus Gregorius *lib.* 49. *syntagm. cap.* 6. *num.* 30. Gibalinus *vbi suprà*. Accedit & alia non inferior ratio decentiæ, quæ in sacerdotibus magnopere attendi debet; cùm enim aduocati stantes coram iudice sedente causam orare debeant, *l. quisquis* 6. §. *vlt. C. de postul.* ibi: *Cùm ibi necessitatem elegerit, & contempserit ius sedendi*: quæ verba repetita sunt in nouella Emanuelis Comneni *cap.* 2. facit etiam auctoritas Plinij *libro* 1. *epistol.* ibi: *In tribunatu abstinuit à causis agendis, quod deforme arbitrabatur, cui loco omnes sedere oportet, hunc omnibus sedentibus stare*: plura Cuiacius *ad nouell.* 71. *Iustin.* Polletus *histor. for. cap.* 5. Ioannes Montanus *de auctorit. Regni, & Parlamenti*. Si ergo Plinio minùs honestum videbatur coram iudice stare, vt aduocationis officium exerceret, quantò magis sacerdotibus minùs honestum videtur coram sæculari iudice stare, aut saltem discooperto capite causas perorare,

9 Ratio decidendi.

tare, ipso iudice pro tribunali sedente. Rectè ergo sacri canones statuerunt clericos non debere aduocationis officio vti, nisi in causis suæ Ecclesiæ, aut miserabilium personarum, vbi pij operis causa reddit actum licitum alias illicitum, *cap. monachi*, *cap. de præsentium 16. quæst.* 1.

10 Dissoluitur difficultas. Nec obstat difficultas suprà adducta; nam licèt aduocationis munus laudabile, & honestum sit, iustèque ab Imperatoribus commendatum; tamen clericos non decet coram iudice sæculari illud exercere, ob rationes specialitatis suprà adductas. Non enim omnia, quæ licitè, & laudabiliter à laicis exercentur, à clericis, & monachis obiri possunt, vt probatur *ex cap. 1. ne clerici, vel monachi*: & sic hoc aduocationis officium, licèt laicis honestum, laudabileque sit, ecclesiasticas tamen personas non æquè decet. Nec primum augmentum dubitandi rationis obstat; nam etsi per patrocinium aduocati vni ex litigatoribus consulatur, & subueniatur; alter tamen læditur: & quoties non potest alteri subueniri, quin alter lædatur, commodius est neutrum iuuare, quàm alterum grauare, *cap. denique*, 14. *quæst.* 5. & sic cùm in aduocationis officio necessariò pars, quæ succubuit in lite, lædenda sit, abstinendum est à postulandi officio, ne dum sacerdos aduocatus alteram partem iuuat, alteram lædat. Nec secundum argumentum refragatur, quia ex authoritatibus, & exemplis in eo congestis, tantùm conuincitur, Christum Dominum pro innocentia aduersus malitiam vno vel altero casu responsum dedisse, & oppressum liberasse; quod aduersus nostram conclusionem non facit: neque enim ius nostrum clericis interdixit oppressos tueri, sed ne sæculari in foro postulationis officium exerceant. Nec tandem secunda difficultas obstat; verum enim est, canonicum, seu beneficiarium postulantem contra Ecclesiam, cuius stipendia consequitur, priuari beneficio, aut præbenda in pœnam ingratitudinis. Nec tunc obstat textus *in d. l. penult.* nam certum est, Decuriones contra propriam patriam non posse postulare, *l. 2. C. de aduocatis diuers. iudicior.* nisi pro coniunctis, aut miserabilibus personis; quo casu procedit textus *in d. l. penult.* vt docet Gothofredus *in d. l. 2. littera Q.* Similiter ergo canonicus, aut beneficiarius non debet contra propriam Ecclesiam postulare, nisi pro coniunctis, aut miserabilibus personis, vt docet Salcedo *in praxi, capite 63.*

11 Exponitur c. Clerici 6. de iurepatron. Sed adhuc superiori assertioni obstat textus *in cap. clerici 6. de iurepatron.* vbi Alexander III. decreuit, vt clerici non possint emere aduocatias Ecclesiarum; & si de facto emerint, ipsis priuentur, ita vt nullo modo aduocati remaneant. Ex quo decreto deducitur, clericos nec suarum Ecclesiarum aduocatiam exercere posse; & per consequens non rectè asserimus, in causis propriæ Ecclesiæ clericos, vt aduocatos postulare posse. Cuius difficultatis solutio pendet ex vera cognitione illius verbi, *Aduocatus*. Sciendum est enim, aduocatum in eo textu, non tantùm significare causidicum, & postulantem in foro, verum & defensorem, & patronum Ecclesiæ: quomodo aduocatus accipitur *in cap. cùm autem 24. de iurepatron. cap. venerabilem 34. vers. Nunquid*, *cap. generali*, *de elect. cap. Gonsaldus*, 17. *quæst.* 4. *cap. in quibusdam*, *de pœnis*. Isti autem aduocati, seu defensores Ecclesiarum, aut cùm ipsa fundatione Ecclesiæ ius Aduocati, idest Patronatus consequebantur, vt docet Cironius *ad tit. de iurepatronatus*, aut petebantur a Rege, vt Ecclesiam defenderent, & in eius negotijs aduocati essent, *can. 98. Ecclesiæ Africanæ*, ibi: *Vt ab Imperatoribus postuletur aduocatorum defensio, vt sint protectores, seu defensores ad respondendum in colloquijs iudicialibus.* Ex *lib. 7. capitularium, c. 308.* cauetur: *Vt pro Ecclesiarum causis, ac necessitatibus earum, atque seruorum Dei, executores, vel aduocati, seu defensores, quoties necessitas insurrexerit, à Principe postulentur.* De his aduocatis, idest Ecclesiarum defensoribus, & patronis plura tradunt Federicus Lindembrogius *in glossario legum antiquarum*, *verbo Aduocatus*, Cironius *ad tit. de iurepatronatus*, Bosquetus *in notis ad Innocentium*, *lib. 2. epist.* 122. Bignonius *in notis ad Marculfum*, *fol.* 588. Desider. Heraldus *lib. 2. de authorit. rei iudic. cap. 5.* & nos *in cap. 23. de iurepatron.* Vnde cùm aduocatio *in d. cap. clerici*, accipiatur pro iurepatronatus, rectè deciditur, clericos non posse aduocatiam Ecclesiarum emere, idest, iuspatronatus, *cap. de iure*, *de iurepatronatus*; non autem in eo textu negatur, sacerdotes posse aduocatiam licitè obtentam exercere, maximè in negotijs suarum Ecclesiarum.

Secundò traditæ assertioni obstat textus *in cap. vnico 15. quæst. 2.* vbi PP. Concilij Tarraconensis statuunt, ne 12 Exponitur cap. vnic. 15. q. 2.
quis sacerdotum, aut clericorum more sæcularium iudicum, & aduocatorum (vt Gratianus & glossa interpretantur) pro impensis patrocinijs munera exigant, sed tantùm gratis oblata recipiant: in quo canone supponunt Patres, clericos, sicut alios laicos, posse aduocationis officio vti, & patrocinium in iudicio alijs præstare, contra hucusque tradita. Augetur hæc difficultas ex eo, nam salarium iustè petit aduocatus, *l. 1. §. proinde 5. de varijs & extraordin. cognit. l. si quis aduocatorum l. quisquis 6. §. 4. C. de postul.* quod honorarium solet appellari, vt docent plura congerentes Franciscus Polletus *lib. 2 histor. fori*, *cap. 11.* Tiraquellus *de nobilitat. lib. 1. cap. 29. num. 21.* Menochius *de arbitr. casu* 513. Flores de Mena *lib. 1. quæstione* 8. ergo si permittunt PP. sacerdotibus & clericis facultatem postulandi in causis sæcularibus forensibus, concedere etiam debebant ius exigendi salarium, vt consequuntur cæteri aduocati. Primæ difficultati satisfaciendum est cum Turrecremata in eo textu, qui asserit, PP. ibi agere de clerico patrocinium præstante coram iudice ecclesiastico; quod cùm illi permittatur, vt suprà dixi, ideò PP. Concilij Tarracon. supponunt, ipsos sacerdotes, seu clericos posse postulare coram iudice, videlicet ecclesiastico. Secundæ difficultati vt satisfaciat Gratianus post compilationem illius textus, statim adiecit eius interpretationem, asserendo procedere in clerico regulari, seu monacho aduocati officium exercente; non autem in clerico sæculari, qui saltem ex generali consuetudine potest salarium petere. Sed hac solutione omissâ faciliùs crederem in eo canone non omnem exactionem salarij, seu stipendij propter laborem impensum improbari, & damnari, sed tantùm eam, quam more sæcularium aduocatorum clerici faciebant; in hoc enim illo æuo, & anterioribus plerumque aduocati peccarunt. Vnde Seneca Tragic. in ludo de morte Caij, causidicos venale genus vocat: idem in Hercule Furente, *actu primo*, de eis ita ait:

Hic clamosa & rabiosa fori
Iurgia vendens, improbas iras
Et verba locat.

Quintilianus *lib. 12. institutionum*, *cap. 12.* eos ait clamare ad stomachum litigatoris, non ad animum iudicis: quam iniustam exactionem sacri canones semper detestati sunt, *cap. non licet 71. quæst. 3.* vnde *in d. cap. vnico*, quamuis PP. permittant clericis postulare, patrociniumque præstare *in iudicio*; tamen illis prohibent exactionem salarij, munerumque more sæcularium Aduocatorum.

Eadem solutione, & animaduersione, videlicet clericos coram iudice ecclesiastico posse aduocati munus 13 Intelligitur synodus Constantinop. & cap. 30. de appellat.
exercere, exponenda est authoritas Synodi Constantinop. temporibus Emmanuelis Conneni celebrata, vbi in subnotatione Lucæ Patriarchæ Constantinop. de quodam Diacono legitur, quod cùm aduocationis munere ex canonum sanctione interdictus esset pro tribunali, coram ipso Patriarcha respondit, illos canones, atque leges, non in suæ ætatis, sed in antiquis aduocatis locum habere, qui collegio quodam adsidebant intra certum numerum, *l. non plures 4. C. de sacros. Eccles. l. nemini 11. l. neque, cùm aduocati, C. de aduocatis diuers. iud.* de quibus Cuiacius *lib. 16. obseru. cap. 22.* Gibalinus *d. art. 9. num. 11.* Cæterùm suo tempore aiebat Diaconus aduocati officium ingenuum, & liberale esse, neque homini sacro indignum; adiecitque non aduocationem ipsam, sed aduocationis modum sacris canonibus improbari: *Etenim*, aiebat, *non clericis modò, sed & Episcopis, si amici patrocinium in iudicio suscipiant, venia tribuitur, nec vnquam illi notabuntur, si in ecclesiasticæ rei controuersia aduocati venerint: hæc cùm dixisset, applausumque illi esset etiam à Patriarcha patrocinari vt antea illi permissum est.* Quibus verbis non absoluta postulandi facultas illi Diacono data fuit, sed tantùm in casibus ibi enumeratis, dum Ecclesiæ, aut ecclesiasticam causam defendebat, aut saltem coram iudice ecclesiastico; tunc enim clericis in iudicio postulare permittitur. Eodem etiam modo accipiendus est textus

in

in cap. 1. de officio iudicis, in illis verbis: *Tu frater Archiepiscope eidem de Magistro Roderico clerico tuo ad exhibendum in causa ipsa patrocinium prouidisti*. Ex quibus deducitur, clericum in causa forensi postulare, & patrocinium præstare posse: nec mirum, cùm in ea specie ageretur de causa inter clericos, & coram iudice ecclesiastico disceptata, vt ex integra ipsius textus, quam ex quinta compilatione transcripsi, constat. Simili etiam modo exponendus est textus *in cap. ex insinuatione 50. de appellat.* in illis verbis: *Quidam clericus commensalis suus, dicti Camerarij in eadem causa fuerat aduocatus.*

14 Exponitur can. 11. Concilij Emerit. Adhuc suprà traditæ assertioni obstat textus *in can. 11. Concilij Emerit.* in illis verbis: *Id ergo per omnia seruandum instituimus, vt nulli Presbytero, vel Diacono sine voluntate Episcopi sui licentia sit sæculares peragere causas, aut iniunctiones expedire publicas*. Ex quibus verbis expressè deducitur, tantùm Presbyteris, & Diaconis prohiberi in iudicio postulare: ergo non subdiaconis, & alijs inferioribus clericis, etiam coram iudice sæculari postulare prohibetur. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà traditis, videlicet supponendo, primis Ecclesiæ temporibus prohibitionem hanc tantùm circa clericos in maioribus gradibus viguisse, non verò circa initiatos minoribus ordinibus, vsque dum ex synodo Constantinopol. suprà relata, & *ex cap. 1. hoc tit.* protracta fuit hæc prohibitio ad clericos inferioris gradus; & cùm tempore Concilij Emeritensis vsque ad tempora Vrbani II. gradus Subdiaconi non esset sacer, sed inter minores enumeraretur, *cap. à multis, de ætate, & qualit.* ideò PP. Concilij Emeritensis, dum hanc prohibitionem firmarunt, tantùm expresserunt Presbyterum & Diaconum.

TITVLVS XXXVIII.

De procuratoribus.

CAPVT PRIMVM.

a Gregorius *Maximo Episcopo Salonitano.*

ALia quidem scripta ad fraternitatem tuam ante feceramus; sed tempore, quo *b* homines tuos, quos ad nos misisti, relaxare voluimus, scripsisse te quibusdam nostris comperimus, quòd Veteranum Presbyterum, atque Optatum Defensorem, tunc minimè in causa transmiseris; & ideò ea, quæ cum eis acta sunt, non debere subsistere. Sed & Thomas Ecclesiæ tuæ *c* Defensor sibi verbo à te dictum perhibuit. Ex qua re iam nec præsentium portitoribus iudicauimus esse credendum, ne de ipsis quoque post hæc similiter diceres. Quia ergo hæc res nos valde fecit ambigere, & cautos esse debere præmonuit, si causam vultis dicere, instructam de cætero personam cum mandato *d* legaliter facto, tuis, ac Presbyterorum, seu *e* Diaconorum in testimonium subscriptionibus roborato, gestisque ex more indito transmittite, vt quidquid cum ea actum fuerit, possit iure subsistere. Nam nos non solùm tibi, sed etiam omnibus, quod iustum, legitimumque fuerit, parati sumus Deo iuuante per omnia custodire: tantùm vt tu, quod lege præcipitur, facere non omittas.

NOTÆ.

1 a GRegorius.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Antonium Augustinum *in epit. iuris, lib. 29. tit. 25.* & reperitur textus hic in registro epistolarum ipsius Gregorij, *libro 11. epist. 13.* ex quo textum hunc restituo. Salona Metropolis Illyrici Orientalis, hodie dicta *Saldon*, est in Dalmatia, cuius Episcopus Glycerius refertur ab Euagrio *lib. 2. cap. 16.*

2 b *Homines tuos.*] Non accipias homines in præsenti pro vassallis, vt *in cap. finali, de seruis non ordin.* sed pro procuratoribus suis.

c *Defensor.*] De officio defensoris Ecclesiæ latè egi *in cap. 1. de testam.*

d *Legaliter.*] Idest iuxta legis præscriptam formam, quam infrà dabimus.

3 e *Diaconorum.*] Quorum officium erat adesse Episcopo, vt testes vitæ, morum, ac actionum ipsius: idem Gregorius *lib. 4. epist. 88.* & in Synodo Rom. *cap. 2.* ibi: *Quidam ex clericis, vel etiam ex monachis, electi ministerio cubiculi Pontificalis obsequantur, vt is, qui in loco est regiminis, testes habeat tales, qui vitam eius in secreta conuersatione videant.* Et *cap. iubemus 59. de consecr. dist. 1.* Concilium Gerundense *can. 6.* Tolet. 4. *can. 22.* Turon. 2. *can. 13.* Damasus *in vita Lucij Papæ*, ibi: *Lucius præcepit, vt duo Presbyteri, & tres Diaconi, in omni loco Episcopum non desererent propter testimonium ecclesiasticum.* Euaristus etiam constituit, vt Episcopo prædicante septem Diaconi adessent propter testimonium veritatis doctrinæ, vt refert idem Damasus *in eius vita*. Notarunt Baronius *anno 112.* Anton. Augus. *in epitome iuris, lib. 4. tit. 43.* iuxta quam ecclesiasticam disciplinam iubet in præsenti Gregorius, vt in mandato ab Episcopo procuratori dando, tam Diaconi, quàm Presbyteri subscribant, vt testes fidei, & vitæ ipsius, iuxta Synodum Franciscam *lib. 5. cap. 2.* ibi: *Episcopo presbyter testis assistat castitatis, & vitæ & fidei, & doctrinæ illius.*

COMMENTARIVM.

4 Conclusio traditur, & probatur. EX hac Gregorij epistola sequens communiter deducitur assertio: *Non admittitur procurator in iudicio, nisi habeat mandatum legitimè confectum*. Probant eam textus *in cap. cùm M, vbi glossa verbo Socij, de constitutionibus, cap. nonnulli 27. §. vlt. cap. ex parte, de rescriptis, cap. cùm dilectus 6 cap. venerabilis, de dolo & contumacia, cap. in nostra 4. hoc tit. cap. contingit 3. de transact. cap. cùm olim, de officio deleg. cap. per tuas, de arbitris, cap. significauit 48. de appellat. cap. licèt, eodem tit. in 6. cap. 2. cap. constitutus 8. de in integr. restit. cap. cùm pridem 4.* vbi glossa *verbo Dicebat, de pactis, cap. fin. de maiorit. & obed. cap. exposuit 4. de dilat. cap. cùm olim 6. de except. cap. cùm dilectus 8.* iuncta glossa *verbo Ratihabitione, de religiosis domibus, cap. sopitæ 14. de censibus, cap. auditis 8. cap. dilectus 11. cap. constitutis 12. cap. mandato, finali, hoc tit. cap. 2. cap. is qui 4. eodem tit. in 6. cap. 1. cap. procurator 38. de electione in 6. l. si quis inficiatur 13. ff. depositi, l. de pupillo 5. §. si procurator, ff. de noui operis nunt. l. si procurator, Cod. hoc tit. l. si is qui hæres 25. ff. de exceptione rei iudic. l. 3. Cod. Theodos. de cognit. & procurat. l. qui ita 66. §. 1. ff. ad Trebell. l. licèt, l. si procurator, Cod. eod. l. si procuratore, ff. de condict. causa data, l. si falsus 6. Cod. de furtis, l. 2. tit. 10. lib. 1. fori, l. 2. tit. 3. lib. 2. fori, l. 16. styli, l. 10. tit. 5. partita 3. l. 55. tit. 1. lib. 3. l. 3. tit. 2. lib. 4. recopil.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, quibus addendi sunt Quesada *lib. vnico quæstionum, quæst. 31.* Caldas *in l. si curatorem, verbo Læsis, num. 101. Cod. de in integrum restit.* Villadiego

Diego *in dictis legibus fori*, Paz *in dicta l. 16. styli*, Pichardus *in manuduct. ad praxim*, *part. 1. præcept.* 1. Donel. *lib.* 18. *comment. cap.* 12. Auendaño *lib.* 2. *de metu*, *cap.* 17. Sesse *tomo* 2. *decis.* 188. Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. quæst.* 52. Vega *in cap. causam*, *num.* 10. *de iudicijs*, Vulteius *consil.* 35. *num.* 3. *volumine* 4. & *lib.* 2. *de iudicijs*, *cap.* 7. *num.* 384. Cyriacus *tom.* 2. *controu.* 384. *num.* 11. Carleual. *tomo* 2. *de iudicijs*, *disput.* 4. *num.* 27. Parexa *de instrument. edit. tit.* 5. *resol.* 10. Hunnius *in encycloped.* 1. *part. tit.* 38. Noguerol *allegat.* 10. *num.* 138. & *allegat.* 11. *num.* 10. Anguianus *de legibus*, *cap.* 8. *num.* 51. Cancerius *tomo* 2. *variar. cap.* 14. *num.* 64. Larrea *allegat.* 87. Olea *de cessione iurium*, *tit.* 1. *quæst.* 1. *num.* 2. & *tit.* 5. *quæst.* 3. Mancius *de procurat. num.* 186.

5 *Impugnatur traditæ assertio.* Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam si procurator non admitteretur in iudicio absque mandato ad agendum, nec etiam admitteretur ad defendendum, quia tam in vno, quàm in alio casu extranea persona est: sed vt defensor sine mandato admittitur, *l. seruum* 33. *§.* 2. *ff. de procurat. l.* 2. *ff. de negotijs gestis*, *l. vnica*, *Cod. de satisdando*, Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 12. Vulteius *disputationum iuris cap.* 11. igitur sicut procurator tanquam defensor sine mandato admittitur, etiam ad agendum admitti debet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam maritus absque mandato in causa vxoris suæ admittitur, *l. maritus* 21. *Cod. boc tit.* vt etiam admittuntur parentes, fratres, affines, colliberti, & socij, *l. sed hæc* 35. *ff. boc tit.* probat Osualdus *ad Donel. d. cap.* 12. *littera K*, *& L.* Igitur generaliter verum non est, procuratorem in iudicio non admitti absque mandato. Deinde in eam partem præsentis epistolæ, vbi asserit Gregorius, mandatum Episcopi, quo constituit procuratorem, debere signa habere, tam presbyterorum, quàm Diaconorum, ita insurgo: Litteris Episcopi eius sigillo munitis etiam sine testibus, & alijs subscriptionibus fides adhibetur, *cap. post cessionem* 7. *de probat. cap. cùm ex eo*, *de elect.* Cironius *ad tit. de testibus*, Anguianus *lib.* 1. *de legibus*, *cap.* 6. *per totum*, Parexa *de instrum. edit. tit.* 1. *resol.* 3. *§.* 5. *num.* 39. igitur mandatum Episcopi absque vlla subscriptione Presbyterorum, & Diaconorum sufficiens erat ad constituendum procuratorem.

6 *Procurator quis.* His difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens Gregorij decisio, pro cuius expositione sciendum est, eum qui negotia alterius gerenda suscepit, vulgò appellari procuratorem, siue negotia sint forensia, siue extraiudicialia, *l.* 1. *& per totum ff. boc tit.* iuris autem Interpretes procuratores appellant eos, qui negotia forensia pertractant; eos vero, qui extraiudicialia negotia curant, mandatarios dicunt. Petrus Gregorius *lib.* 40. *syntagm. cap.* 4. *num.* 1. Vinius *libro* 1. *select. cap.* 52. Hunnius *in encyclop. tit.* 38. Acuña *in cap.* 3. *dist.* 54. Mancius *de procurat. num.* 1. vel procuratores ad lites, vel ad negotia appellant, vt etiam distinguuntur *in cap. constitutis* 11. *boc tit. cap.* 1. *§. fin. cap. qui ad agendum* 4. *cap. qui generaliter* 5. *boc tit. in* 6. *l.* 1. *§.* 1. *l. seruum* 33. *l. procurator* 63. *ff. eodem*: & inter vtrumque procuratorem nonnullæ versantur differentiæ. Prima, nam procurator ad negotia potest quandocumque alium substituere, *cap.* 1. *§. finali*, *boc tit. in* 6. Osualdus *d. cap.* 12. *Donel. litt. S*, nisi electa sit industria personæ; procurator verò ad litem tantùm post eius contestationem, quia per illam dominus litis efficitur, *l. si procurator* 9. *ff. de dolo*, *l. si procuratorem*, *ff. mandati*, *l. si procuratoribus* 22. *Cod. boc tit.* post alium designare, *cap.* 1. *§. licèt*, *l. quod quis* 8. *l. neque* 11. *Cod. boc tit.* Secunda, quia ad negotia quilibet post 17. annum procurator constitui valet, quia id fit tantùm periculo eius, qui ipsum constituitur, *l. si collactaneus* 13. *ff. de manumissis vindicta*; ad lites verò non agente vigesimum quintum annum, *d. cap. qui generaliter*, *§. finali*, *l. minor* 51. *ff. boc tit. l. exigendi*, *Cod. boc tit. l. fin. Cod. de bis qui veniam ætatis*, *§. eadem*, *Instituta quibus ex causis manumittere*: Couarr. *in cap. tua*, *num.* 4. *de testam.* Gutierrez *de iuram. cap.* 11. Ratio huius principij ex eo prouenit, quod potest restitui in integrum in præiudicium aduersarij, *d. l. minor*, & quia personam legitimam standi in iudicio pro se non habet, *l.* 1. *&* 2. *Cod. qui legitimam*; ideòque constituere cogitur procuratorem in proprijs causis, *l. finali*, *Cod. de legitimis tutoribus*: quomodo ergo pro alio in iudicio esse poterit, qui nec in suis ius standi habet? In causis tamen beneficialibus, & spiritualibus admittitur, *cap. ex parte*, *de restit. spol. cap. continebatur*, *de despons. impub. cap. fin. de iudicijs*, *lib.* 6. Couarr. *lib.* 1. *var. cap.* 5.

Deinde sciendum est, quod licèt tempore primæ Iurisprudentiæ nemo per alium in iudicio agere possit, nisi pro pupillo, libertate, aut tutela, *principio Institut. de bis*, *per quos agere*; idque summa cùm ratione, quia cùm nemo inuitus cùm alio contrahere cogi valeat, *l. inuitum*, *Cod. de contrahenda emptione*, Couarr. *lib.* 3. *variar. cap.* 13. ita neque cum eo, cum quo negotium non gessit, iudicium suscipere cogendus est. Postea tamen lege Hostilia in speciali casu permissum fuit furti agere alieno nomine. Polletus *lib.* 2. *bist. fori*, *cap.* 1. Demum consuetudine procuratores indistinctè in vsum venerunt, vt valdè necessarij, *l.* 1. *§. vsus*, *ff. boc tit.* vt ita qui rebus suis superesse non potest, morbo, aut ætate, aut quia molestijs, & tædio negotij terretur, per alium in iudicio agere possit, vt probant Vulteius *lib.* 1. *de iudicijs*, *cap.* 7. *numero* 48. Olano *lib.* 3. *Paralip. cap.* 9. *num.* 34. Differunt autem valdè ab his procuratoribus aduocati, & negotiorum gestores, vt eleganter docuit Asconius Pedianus ad Ciceronem de diuinatione, his verbis: *Qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, si orator est; aut aduocatus, si aulicus præsentiam suam commodat amico; aut procurator, si negotium suscipit.* Plura de his cognitoribus, & oratoribus congessit Gothofredus *in l. fin. Cod. Theodos. de cognitoribus.* 7 *De vtilitate procuratorum.*

His suppositis de procuratorum origine, succedit diffinitio, quæ ita communiter concipitur: *Procurator est, qui aliena negotia mandato domini administrat.* Colligitur ex *lege* 1. *in principio*, *l.* 3. *l. filij* 8. *l. si quis* 31. *§. vnius*, *l. qui proprio* 47. *in principio*, *l. Paulus* 69. *ff. boc tit. l. rectè* 36. *ff. de iudicijs.* Explicant Treutlerus *lib.* 1. *select. thes. disput.* 9. vbi Bachouius, Vulteius *de iudicijs lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 59. Duarenus *ad titulum de procurat. cap.* 2. Ex illis verbis, *aliena negotia*, deducitur eum verè procuratorem dici, qui aliena negotia curat, non verò sua, *l. si diligenti* 5. *§. vltim. ff. mandati*, & ita procurator in re propria nemo existit, *l. licèt* 42. *§. is qui*, *ff. de procurat.* etsi ille, cui dominus actiones suas donauit, in solutum dedit, vel alio modo cessit, dicatur procurator in rem suam, quia ad vtilitatem propriam actiones illas exercet, *l. omnia* 25. *§. planè*, *l. si actor* 22. *l. Plautius* 61. *ff. boc tit. l.* 4. *l. qui stipendia* 9. *Cod. eod. tit. cap.* 1. *§. licèt*, *boc tit. in* 6. explicant Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 18 *cap.* 7. Duarenus *ad tit. de procuratoribus*, *cap.* 9 Verba illa, *Mandato domini*, denotant discrimen, quod versatur inter procuratorem, & tutorem, curatoremque, ac similes, qui non mandato domini, sed sed publica auctoritate iudicis, vel legis aliena negotia curant, vt obseruant Duarenus *ad bunc tit. cap.* 7. Osualdus *vbi suprà.* Hæc diffinitio conuenit omnibus procuratoribus, etiam ad negotia extraiudicialia constitutis: quare procurator ad litem ita specialiter definitur: *Vt sit is, cui alienæ rei actio, vel defensio præsentis, vel absentis permissa est mandato domini, qui in iudicio litis causam sustinet.* Quam exponunt Vulteius *vbi suprà*, Pichardus, & alij institutarij *in principio Instit. de bis per quos agere.* 8 *Procuratoris diffinitio.*

Deinde sciendum est, inter alias exceptiones, quæ communiter procuratoribus opponi solent, quas refert Bayo *in praxi*, *cap.* 12. primam, præcipuamque esse defectum mandati; si enim illud procurator non habeat, vel quod habet, insufficiens sit, non admittitur in iudicio ad agendum, etsi caueat dominum ratum habiturum, *l. Pomponius* 40. *§. vlt. ff. boc tit. l.* 1. *Cod. eod.* aliàs omnia gesta per talem procuratorem nullius momenti sunt, *l. si procurator*, *Cod. boc tit.* quare ne illusorium reddatur iudicium, iudex etiam non opponente parte potest repellere procuratorem mandatum non habentem, *l.* 55. *tit.* 1. *lib.* 3. *recopil. l.* 3. *tit.* 2. *lib.* 4. *recopil.* Paz *in praxi*, 1. *part. annotat.* 4. *de procurat.* Et licèt iure communi attento dubium esset inter iuris Interpretes, vtrum sufficeret probare mandatum per testes, an verò necessariò desideraretur probatio 9 *Mandatum necessarium est.*

tio per instrumentum ipsum, vt constat ex traditis à glossa in præsenti, *verbo Portitoribus*, Mascardo *de probat. conclusio.* 113. *numer.* 1. & alijs congestis à Barbosa *in præsenti*, *numer.* 30. tamen hodie attento iure nostro Regio certum est, desiderari instrumentnm mandati in publicam formam redactum, vt pluribus relatis probat Parexa *de instrument. edit. titul.* 5. *resolution.* 10. *numer.* 6. nec sufficit tabellionem fidem facere, se legisse mandatum ipsum, vt resoluunt Paz *in d. l.* 16. *styli*, *scbolio* 1. *numer.* 5. Parexa *d. resolut.* 10. *§.* 10. & si omissa editione mandati procurator in iudicio adsuerit, ab eo acta domino præiudicium non afferunt, *d. l. si procurator*, *l.* 10. *titul.* 5. *partita* 3. Paz *in praxi*, *d. annotat.* 4. *numer.* 7. nec sufficit quodlibet mandatum edere, sed desideratur sufficiens, & legitimè confectum, seruatis solemnitatibus præscriptis *in l.* 14. *titul.* 5 *l.* 54. 97. 98. *titul.* 18. *partita* 3. *l.* 13. *&* 45. *versicul. Poderes*, *titul* 25. *lib.* 4. *recopil.* id est, vt circa falsitatis suspicionem legitimè coram publico tabellione sit confectum; & vt datum sit ab eo, qui procuratorem constituere potest; idest, qui legitimam personam standi in iudicio habet; nam serui, & alij, qui in iudicio stare nequeunt, non possunt procuratorem constituere, *l. nec tutores*, *§. pupillus*, *l. non eo minùs*, *Cod. de procurator. cap. finali*, *de iudicijs in* 6. deinde vt procurator eius ætatis, & qualitatis sit, vt in iudicio esse possit; & vt causa procuratorem admittat, idest vt per alium tractari possit: quæ, & alia requisita latiùs prosequuntur Mancius *integro tractat. de procurat.* Osualdus *lib.* 18. *Donelli*, *cap.* 12. Parexa *d. resol.* 10. *per totam.*

10 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis apparet iam vera ratio præsentis assertionis; nam cùm procurator, qui mandatum non habet, prorsus extranea persona sit, cum qua reus nullum negotium gessit, inde nullam actionem habet, qua ipsum in iudicio conuenire possit, *l. si pupillis* 6. *§. vltim. ff. de negotijs gestis*: quare desideratur mandatum, vt eius virtute ex persona domini reum ad iudicium trahere possit: quare in principio litis mandatum exhibendum est. Symmachus *lib.* 10. *epist.* 32. ibi: *In ipso limine quæstionis, cùm procuratio, quam C. F. senior Marciano mandauerat, inualida diceretur, defensio partis aduersæ negauit stare personam, cuius procurationem superioris gesta iudicij non tenerent: contrà non exactam priùs recitationem aiebant.* Et quia mandatum est quid facti, & per consequens non præsumitur, nisi probetur, *l. in bello* 12. *§. facti*, *ff. de captiuis*, *l. quicumque*, *ff. de publiciana*, *cap. si forte*, *de electione lib.* 6. latè probant Giurba *consil.* 91. *nu.* 17. Auendaño *de metu d. c.* 26. *n.* 3. ideò Gregorius in præsenti iuxta legitimas sanctiones, vt ipse fatetur, decreuit non posse procuratorem Episcopi in iudicio admitti absque eius mandato legitimè confecto, & cum solemnitate ab vtroque iure requisita.

11 Dissoluitur dubitandi. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, pro reo absente defensorem admitti sine mandato, non verò pro actore, *l. minorem* 51. *l. is cuius* 64. *l. Titius* 76. *ff. de procurator. l. liberto* 31. *§. item*, *ff. de negotijs gestis*, *l. tutori*, *Cod. eodem tit. l. nam postea* 9. *§.* 6. *l. iusiurandum* 34. *§. procurator*, *l. qui hominem* 34. *§. si gener*, *l. si quis* 58. *ff. de solut* Nam licèt defensor procuratori similis sit, *l. Pomponius*, *§.* 2. *l. Plautius* 61. *ff. hoc tit.* tamen huius discriminis ratio redditur *in l.* 1. *ff. de negotijs gestis*, videlicet quia magna pericula fortunis absentium imminent, qui diuinare non poterant, quando in iudicio conueniendi erant: vnde quilibet potest defensionem absentis suscipere. Accedit, nam defensor rei iudicio conuenti semper meliorem eius conditionem reddit, non deteriorem; actoris verò conditionem non semper meliorem reddit procurator pro eo agendo, & quilibet potest alterius conditionem facere meliorem, non verò deteriorem, *l. soluendo* 39. *ff. de negotijs gestis*, *l. solutione* 23 *ff. de solut.* Donellus *d. lib.* 28. *capitul.* 12 *in principio*. Quare non ità in defensore, ac in procuratore desideratur mandatum. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam sunt aliqui casus, in quibus absque mandato potest quis pro alio actionem in iudicio proponere, vt cùm canonici pro iuribus Ecclesiæ suæ agunt; possunt enim absque mandato in iudicio eo casu comparere, *capitul. coram* 34. *de officio delegati*, *l.* 2. *Cod. de consortibus eiusdem litis*: quo casu accipiendus est textus *in capitul. cum M. de constitut.* monachi in causis sui monasterij, *capitul.* 4. *de confirmatione vtili*, *capitul. solitę*, *de censibus*: coniunctæ personæ pro coniunctis, veluti liberi pro parentibus, fratres pro fratribus, maritus pro vxore, nisi apertè repugnet voluntas eorum, pro quibus agunt, *capitul. nonnulli* 28. *§. sunt*, *& alij*, *cap. ex parte* 33. *de rescriptis*, *cap. constitutis* 8. *de in integr. restitut. l. si quis* 3. *§. sed si fortè*, *ff. iudicatum solui*, *l. sed & hæ* 35. *l. Pomponius* 40. *§. fin. ff. hoc titul. l. exigendi* 12. *l. si maritus*, *Cod. eodem titul. l.* 10. *titul.* 5. *partit.* 3. dummodo de rato caueant, *l. non solùm* 30. *§. si de dote*, *ff. hoc titul.* docent Bronchorst. *miscellan. centur.* 1. *assert.* 27. Couar. *lib.* 1. *variar. cap.* 6. *numer.* 5. Cancerius *lib.* 2. *variar. capitul.* 14. *num.* 137. Osuald. *d. cap.* 12. *litt. H.* socius in causa communi socij, *cap.* 1. *de rest. spol. cap. cum olim*, vbi glossa, *verbo Exceptione*, *de testibus.* Nam coniunctæ hæ personæ tacitum creduntur habere mandatum ex coniunctione, & affectione personarum, quæ facit, vt nulli libentiùs credatur mandatum. Faber *in d. l. sed*, *& hæ* 35. *§. vlt.* Donell. *d. cap.* 12. non tamen sunt veri procuratores, *d. l. si quis* 3. *§.* 3. Osualdus *lib.* 18. *comment. cap.* 14. *lit. B.* aliàs non præstarent cautionem ratihabitionis, & sententia pro eis dicta non prodesset, nec contraria noceret domino litis, nisi ab ipsis gestum ratum habeant, *l. nec filium* 7. *Cod. de rebus creditis*, Cancerius *vbi proximè*, *num.* 156. & ideò tanquam conuicti in iudicio adesse debent; nam si agant, vt procuratores, si non doceant de mandato, non sustinetur processus, vt docent plures relati à Barbosa *in capitul. nonnulli*, *numer.* 17. *de rescriptis*; in causis verò, in quibus desideratur speciale mandatum, an coniunctus pro coniuncto audiatur, exponemus *in cap. constitutus*, *de in integrum restitutio.* Nec obstat secunda difficultas suprà adducta, pro cuius solutione discrimen constituendum est inter actus, qui spectant ad officium, & dignitatem Episcopi; & inter eos, qui non pertinent ad Episcopalia munia; in primis fides adhibetur litteris Episcopi proprio sigillo munitis, *d. cap. post cessionem*; secundo verò casu desideratur solemnitas à iure præscripta, quo casu procedit præsens textus, quem ita accipiunt Abbas, Decius, Ripa, & Mascardus, quos refert, & sequitur Anguianus *lib.* 1. *de legibus*, *cap.* 6. *numer.* 51. iuxta quam distinctionem accipiendus est textus *in cap. significauit* 48. *de appellat.* vbi constitutio actoris sigillo Capituli signata, cùm Capitulum eo sigillo tantùm ad citationes vteretur, non sufficit, vt authenticum reddatur instrumentum constitutionis procuratoris; quia licèt eo sigillo signata instrumenta authentica censerentur quoad alios actus, videlicet citationes; non tamen authentica credebantur ad mandatum actoris legitimè conficiendum. Sed apud repetentes in præsenti non constat, quare Gregorius in præsenti in mandato Episcopi ad procuratorem constituendum exigat subscriptionem Presbyterorum, seu Diaconorum suæ Ecclesiæ, cum certum sit, Prælatum posse agere, & constituere procuratorem in causis suæ Ecclesiæ absque Capituli mandato, *c. auditis* 8. *cap. petitio* 9 *hoc tit. cap. cùm causam* 6. *cùm sequenti*, *de iuramento calumniæ*, *capitul. edoceri*, *de rescriptis*; nisi causa ita ardua sit, vt irrequisito Capitulo expediri nequeat, *cap. quanto*, *cap. nouit*, *de his, quæ fiunt à Prælatis*; vel spectet communiter ad Prælatum, & Capitulum, *c. fin. de maiorit. & obed.* In qua difficultate Innocentius *in d. c. edoceri*, existimauit consensum Presbyterorum in præsenti desiderari, non quia illi præstent auctoritatem, & solemnitatem mandato, sed tanquam testes subscribant instrumento. Sed hæc solutio facilè refellitur ex eo, quia Gregorius vltra presbyteros alios testes exigit: quare ea omissa, Hostiensis in præsenti, *n.* 7. Butr. *n.* 20. referunt textum hunc ad casum, in quo quia causa ardua erat, vel quia communiter spectabat ad Episcopum, & Capitulum, desiderabatur Capituli consensus; sed veriùs credo, subscriptionem Presbyterorum, & Diaconorum in præsenti casu non esse referendam ad subscriptionem Canonicorum, seu Capituli; sed potiùs ad subscriptionem eorum Diaconorũ, & Presbyterorũ, qui vt testes vitę Episcopi, illi aderant, de quibus suprà egi. 12 Exponitur c. coram 34. de officio deleg.

Sed præsenti assertioni primò obstat textus *in c. coram* 34 *de officio delegati*, in illis verbis: *Absque litteris de ratihabitione ad Apostolicam Sedem accesserat, sed de rato-*

to cauerat. Ex quibus expressè deducitur, offerentem cautionem, seu satisfactionem de rato, etiam absque mandato domini admitti ad agendum in iudicio: igitur non rectè Gregorius in præsenti affirmat procuratorem Episcopi sine mandato ritè confecto non admitti. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod etsi verum sit, non habentem mandatum, etiamsi offerat cautionem de rato, non admitti, si constet ipsum mandatum non habere, *l. Pomponius 40. §. fin ff. de procurat. l. 1. C. eodem*, Osualdus *d. c. 12. littera G.* si tamen sit incertum mandatum, & procurator caueat fideiussoribus datis, rem ratam dominum habiturum, admittitur ad agendum, *l. non solùm 39. §. 1. ff. hoc tit. l. 2. Cod. de consortibus eiusdem litis, l. quod si, ff. de minoribus, l. nec satisdatio 21. ff. rem ratam haberi, l. vn. Cod. de satisdando, § 3. Institut. de satisdat. l. seruum 33. §. fin. ff. hoc tit. l. 1. Cod. eodem, l. 11. §. vtrum, l. 66. §. 1. ff. ad Trebel.* Faber *lib. 18. coniect. c. 7.* Bronchorst. *centur. 1. miscel. assert. 26.* Besoldus *in delibat. iuris ex lib. 3. Pandect. §. 13. fol. 287.* Couar. *lib. 1. var. cap. 4.* Vnde cùm canonicus in causa propriæ Ecclesiæ habeat præsumptum mandatum, licèt non expressum obtineat, si offerat cautionem de rato, admitti debet, etiam ad agendum: quare cùm textus *in d. cap. coram*, loquatur de canonico in causa propriæ Ecclesiæ admittendo, ipseque offerret cautionem de rato, ideò ait Pontifex, ipsum admittendum esse. Qua etiam solutione exponendus est textus *in c. dilectus 8. de religiosis domibus*, in illis verbis: *Cùm nuntius monasterij super procuratione, vel ratihabitione litteras non haberet*. Ex quibus deducitur, ad procuratorem constituendum in iudicio sufficere, vel mandatum super procuratione, vel tantùm litteras ratihabitionis habere: igitur non semper desideratur mandatum ad constituendum procuratorem. Glossa in eo textu, *verbo Ratihabitionem*, existimat in eo textu litteras procurationis, & ratihabitionis non differre, nec pro diuersis recenseri, sed appellari litteras ratihabitionis, quia in eis semper adijcitur, quod dominus ratum habebit. Sed hæc solutio facilè refellitur ex disiunctione illa, *vel*, quæ diuersum casum significat mandati procurationis, & ratihabitionis. Quare hac solutione omissa dicendum est, in eo textu agi de monacho agente pro libertate sui monasterij, qui cum habeat mandatum tacitum, & præsumptum, sufficit, vt afferat litteras ratihabitionis; & ita tanquam procurator ipsius monasterij admittitur.

Secundò præsenti assertioni obstat textus *in c. cum olim 34 de testibus*, vbi Archidiaconus admittitur in iudicio ad
13 Exponitur text. in c. cum olim, de testibus. agendum super statu certæ Ecclesiæ absque mandato: igitur quia sine mandato legitimo potest quis in iudicio, vt procurator admitti. Pro cuius difficultatis solutione Glossa ibi, *verbo Exceptionem*, asserit Archidiaconum in ea specie admitti ad agendum, donec ab aduersario repellatur per exceptionem defectus mandati. Etiam solet responderi, Archidiaconum in ea specie egisse pro iuribus suæ dignitatis, licèt in consequentiam iura Ecclesiæ allegaret, asserendo eam liberam esse; quo casu absque mandato Episcopi audiri poterat, *c. cùm venisset, de instit.* Sed hæc solutio non conuenit litteræ ipsius textus, siquidem ex ea constat, ibi litem agitari principaliter inter eum Archidiaconum, & Archiepiscopum Cantuariens. super statu Ecclesiæ Men. Aliter satisfacere intendit Innocen. *ibi, n. 3.* Quibus solutionibus omissis dicendum est, in ea specie Archidiaconũ sine mandato admitti, quia Archiepiscopus negligens erat in defendendis iuribus ipsius Ecclesiæ; quo casu Archidiaconus, vel quilibet alius de Capitulo poterat iura ipsa defendere, etiam contradicente Episcopo, *c. cùm ex litteris 5. de in integrum rest.* quia tunc non admittitur, vt procurator, sed eo iure, quo admittuntur coniunctæ personæ pro coniunctis, iuxta suprà tradita.

Tertiò præsenti assertioni obstat textus *in c nonnulli 28. §. sicut, de rescriptis*, vbi nouiter Concilio Lateranensi cauetur, ne quis possit absque mandato impetrare rescriptum gratiæ, seu iustitiæ. igitur ante tempora Concilij Lateranensis, & per consequens nostri Gregorij M. temporibus, procurator in iudicio sine mandato ad agendum admittebatur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, olim ante tempora Concilij Later. procuratorem admitti ad impetrandum rescriptum, tam gratiæ, quàm iustitiæ; quia cùm per talem impetrationem nulla litis contestatio daretur, nec citatio partis desideraretur, ideò absque mandato procuratores rescriptum impetrare poterant, vt probaui *in comment. ipsius textus*, vbi alia pro ipsius expositione adduxi. 14 Adducitur c. nonnulli 28. §. sicut, de rescrip.

Deinde præsenti assertioni opponi potest textus *in cap. contingit 3. de transact.* vbi Prælatus cuiusdam Ecclesiæ conuentualis transactionem fecit cum aduersario super controuersia in iudicio agitata sine mandato, præstita dumtaxat cautione ratihabitionis: igitur quia absq; mãdato potest quis in iudicio pro alio comparere. Agnouit difficultatem Glossa ibi, & affirmat, Prælatum posse in ea specie transactionem facere, quia in mandato generali à Capitulo dato adiecta fuit clausula de rato, qua Capitulum promiserat ratum habere, quod Prælatus gereret in negotio; cuius virtute etiam facultas transigendi data videtur. Verùm hæc solutio communiter refellitur à repetentibus ibi; quare eadem glossa rectiùs affirmat, Prælatum in eo casu speciale mandatum habuisse cum speciali mentione transactionis, & ita eius ratione potuisse Prælatum transactionem facere. Etiam responderi poterat iuxta tradita, procedere in mandato præsumpto, præstita cautione de rato; quo casu nouum mandatum non desideratur. Etiam opponi potest textus *in c. 1. de rest. spol.* vbi Diaconus in causa spoliationis admissus fuit in iudicio sine mandato propriæ Ecclesiæ: igitur quia absq; mandato potest procurator in iudicio comparere. Cui difficultati, vt satisfaciant Panorm. & alij repetentes, affirmant in eo textu Diaconum mandatum habuisse Ecclesiæ, & Philagrij, vt posset agere pro re violẽter ablata. Sed ea solutione omissa veriùs dicendum est, Diaconum in ea specie potuisse agere pro rebus Ecclesiæ ablatis, quia tunc suo nomine ad vtilitatem Ecclesiæ agere potest, *c. si quis presbyterorum, de reb. Ecclesiæ, c. cùm dilecti, de exceptionibus*; quia illius interest, vt salua sint iura propriæ Ecclesiæ: quo modo etiam procedit textus *in c. constitutus 8. de in integrum restit.* etiam absque mandato Philagrij cæci, quia præsens erat; quare etsi non expressum, tacitum tamen mandatum habere præsumitur ex eo, quod eo præsente, & consentiente in iudicio Diaconus comparuit, quæ patientia licèt in procuratore ad negotia sufficiens esset ad inducendum mandatum, *l. qui patitur 13 ff. mandati, l. 6 §. 2. ff hoc tit.* tamen in procuratore ad litem non sufficit, vt probat Mancius *de procuratorib. num. 190.* quare in ea specie Philagrij præsentia non sufficiebat, nisi simul Diaconus ageret pro vtilitate propriæ Ecclesiæ. 15 Exponitur c. 3. de transact. & c. 1. de restit. spol.

C A P V T II.

a Alexander III.

QVerelã A. clerici accepimus, quod cùm ven. f. n. Vuigorn. Episcopus causam, quæ inter ipsum, & *b* Salesberien. Episcopum super Ecclesia de Bribec, de mandato nostro suscepisset fine debito terminandã; tandem quia idem clericus *c* termino constituto suã ei præsentiam exhibere non potest, pro eo, quod erat infirmitate detentus, sicut per quendam Presbyterum, & Diaconũ, quos ad præsentiã ipsius Episcopi miserat, paratus erat probare, eidem A. in restitutione expensarũ, quas R. Lexion. Archidiaconus pro causa ipsa ad diem ipsum tunc veniendo fecerat, condemnauit. Mandamus itaq; discr. v. atque præcipimus, quatenus, si præfatus Episcopus eundem A. iuxta mandatum nostrum à præscripta sententia non absoluerit, vos rei veritate diligentiùs inquisita, si constiterit vobis, quod prædictus Episcopus præfatum A. in restitutionem ipsarum expẽsarum pro alia rationabili

nabili nullà causa condemnauerit, nisi pro eo tantùm, quod termino constituto ad eius præsentiam non accessit infirmitate detentus; cùm non possit quis cogi, nisi velit, in grauibus causis procuratorem constituere, & cùm ipse ad probandum infirmitatem suam *d* presbyterum, & diaconum destinauerit, auctoritate nostra, subl. ap. rem. ab eadem sententia absoluere eum minimè differatis.

NOTÆ.

1 a *Alexander III.*] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.1.* nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex; litteram tamen textus ex eadem collectione transcribo, & ex principio ipsius textus constat, Pontificem non per viam appellationis, sed per modum querelæ aditum fuisse, vt *in c. querelam, de iureiur. c. querelam, de simonia, c. querelam, ne Prælati vices suas.*

2 b *Salesberien.*] Legendum est *Sarisbariensem*; præsens enim causa vertebatur cum Ioanne Sarisbariensi Episcopo Carnotensi, qui floruit temporibus Alexandri III.

c *Termino constituto.*] Debet enim iudex delegatus partibus certum diem præfinire ad comparendum coram ipso, *c. præterea 5. de officio delegati*, vbi dixi.

3 d *Presbyterum.*] Non vt procuratores, vel vt defensores litis, sed vt excusatores absentiæ, qui magnoperè differunt ab illis; defensores enim ad litis, seu causæ defensionem constituuntur, excusatores verò, vt absentiæ causam tantùm referant, & coram iudicibus proponant, *c. cùm olim 34. de testibus*: docent Parladorius *lib. 1. rerum quotid. c. 10. n. 1.* Mancius *de procur. tit. 3. n. 20.* Vnde fœminæ, & minores, qui tanquam procuratores in iudicio non admittuntur, tanquam excusatores rectè designari valent, *l. seruum 33. §. 2. ff. hoc tit.* de eis agit Rebuffus *ad leg. Galliæ, tit. de executoribus.*

COMMENTARIVM.

4 (Cõclusio traditur & probatur.) Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Ob infirmitatem in iudicio non comparens, nec procuratorem constituens, non debet ideò condemnari in expensis.* Probant eam textus *in c. placuit 1. 18. dist. c. iuxta, 93. dist. c. præsentium 7. q. 1. c. tenor*, vbi Glossa *verbo Infirmitate, de re iudicata, c. cùm Bertholdus, de re iudicata, cap. ex parte 47. c. si duobus, de appellationibus, l. 2. §. 1. ff. si quis cautionibus, l. in exceptionibus, §. 1. ff. de probat. l. si Prætor 25. §. Marcellus, ff. de iudicijs, l. si finita 15. §. si fortè, ff. de damno infecto, l. contumacia, l. quæsitum, ff. de re iudicata*: illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Canisius *ad hunc textum*, Germonius *de sacrorum immunit. lib. 2. c. 19. num. 56.* Balboa *in c. 2. de except. nu. 71.* Hunnius *in encyclop. tit. 38.* Mancius *de procuratoribus, tit. 3. num. 62.*

5 (Impugnatur tradita assertio) Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ità insurgo. Reus ad iudicium vocatus, per se, aut per procuratorem in iudicio comparere, & respondere cogitur, *l. 1. ff. hoc tit. l. fin.* ibi: *Si ita maluerit, C. eodem, l. 1. ff. de diuersis, & tempor.* nec ob infirmitatem excusatur; vnde lege duodecim Tabular. circa reum in iudicio vocatum, & aduersa valetudine captum cauebatur, vt iumento veheretur. Verba ipsius legis hæc sunt: *Si morbus, æuitasve vitium sit, qui in ius vocauit, iumentum dato, si nollet, arceram ne sternito.* Ex Aulo Gellio, & alijs referunt Iacobus Gothofredus *in quatuor fontibus*, Reuardus *ad leges duodecim Tabul. c. 15.* igitur qui tantùm ob morbum in iudicio non comparet, tanquam contumax in expensis damnari debet. Accedit, nam etsi infirmitas excusaret ægrotum à comparendo personaliter, non tamen à constitutione procuratoris, cùm etiam ab ægroto constitui possit; immò ideò procuratorum vsus, vt valdè necessarius, introductus fuit, vt qui morbo, ætate, seu absentia in iudicio interesse non possunt, per alios agerent, vel se defenderent, *l. 1. §. vsus, ff. hoc tit. principio Instit. de his per quos agere*: igitur rectè in præsenti specie Episcopus Vuigorniensis Ap. Sedis delegatus reum, qui nec personaliter in iudicio comparuit, nec procuratorem constituit, in expensis condemnauit.

6 (Nemo cogitur procuratorẽ constituere.) Qua dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, cuius rationem, vt percipiamus, scire oportet, neminem cogi in iudicio procuratorem dare, seu constituere, sed tantùm reum citatum, & iudicio conuentum, debere per se, vel procuratorem se defendere, *l. finali, versiculo Si ita maluerit, C. hoc tit.* ex præsenti textu docent Cardoso *in praxi, verbo Procurator, n. 17.* Vega *in c. intelleximus 7. n. 15. de iudicijs*, vbi etiam Fermosinus *q. 25. n. 1.* nisi sit persona illustris, *l. quicumque 25.* iuncta authentica sequenti, *C. hoc tit. nouella 71 Iustin.* vbi Cuiacius, *l. 11. tit. 5. partit. 3.* docent Osualdus *lib. 18. Donelli, c. 1. littera M.* Pacius *cent. 1. q. 45.* vel minor, *l. 2. C. de accusat.* vel si iure minoris vtatur, vt *in d. c. 2. vers. Sed iudices, de in integr. rest.* Nec contrarium probat textus *in d. c. intelleximus, de iudicijs*, in illis verbis: *Debet procuratorem constituere.* Vbi si attendatur proprietas verbi, *debet*, quod importat necessitatem, Glossa *in Clementina Attendentes, de statu monach.* latè probat Barbosa *de dictionibus, verbo Debet*, Deducitur excommunicatum teneri procuratorem constituere. Nam omissis solutionibus relatis, & reiectis à Balboa *in c. 2. de except. n. 71.* dicendum est, quod licèt verbum, *debet*, aliquando importet necessitatem; tamen plerumque decentiam, & quod magis congruum videtur, significat. Glossa *in c. 1. 15. q. 1. & in cap. 1. de desponſ. impub.* quo modo verbum, *debet*, accipitur *in cap. quia Episcopus 5. quæst. 3.* vt docuerunt *in c. fin. de iuramento calumn.* Bellamera *num. 6.* Butrius *nu. 6.* Panormit. *num. 4.* Vnde si excommunicatus potest per idoneam personam in iudicio defendi, debet procuratorem constituere; si verò personam idoneam non habeat, per quam defendatur, potest per se exceptiones coram iudice opponere, vt docent Gibalinus *de censuris disquisit. 7. quæst. 8. pag. 275.* Ricciulus *lib. 4. de iure person. cap. 37.* Hoc tamen principium, videlicet neminem cogi procuratorem constituere, procedit, vt in hoc textu animaduertitur, in causis grauioribus, vt libertatis, honoris, seu maioris partis bonorum, *cap. frequens, §. illum, de restit. spol. lib. 6.* secus verò in causis leuioribus, in quibus strictiùs iuris ordo attenditur, authentica *nisi breue, C. de sententijs, & interlocut.* aut in quibus magnum dispendium vertitur; in eis enim potest compelli reus procuratorem constituere, *nouella 71. Iustiniani, c. 1. §. 2.* post Innocentium, & Panormitanum docet Canisius *hic, num. 8.*

Secundò præmittendum est, inter alias pœnas, quibus plectitur, compesciturque contumacia illius, qui in iudicio conuentus, & citatus comparere contumaciter renuit, quas recensebimus *in c. 1. de dolo*, eam præcipuam esse, solutionem videlicet, seu refusionem expensarum; nec antea comparentem audiendum esse, aut absoluendum ab excommunicatione propter contumaciam inflictam, *ex cap. 1. de iudicijs, c. tuæ 3 c quoniam 5. §. in alijs, vt lite non contestata*, quàm si priùs refundat expensas, *c. venerabilibus, §. porrò, & §. sanè, de sentent. excomm. cap. cùm dilecti 6 de dolo, & contum. c. 1. eodem tit. lib. 6. l. properandum, §. fin autem, l. ex gestis, §. huiusmodi, l. sancimus 12. Cod de iudicijs, l. 5. tit. 3. lib. 4. recop.* vbi Azeuedo: Donellus *lib. 26. comment. cap. 3.* Guttierez *lib. 1. pract. quæst. 135.* Pichardus *in §. 1. Instituta de interdictis, cap. 1. num. 75.* 7 (Contumax punitur in expensis.)

Quibus ita animaduersis, apparet iam ratio præsentis decisionis; nam cùm A. non comparuisset in ius vocatus propter morbum, aduersamque valetudinem, rectè excusatur à contumacia, nec ob eam in expensis damnari debet. Infirmitas enim, seu aduersa valetudo excusat ab omni contumacia, quia nullum maius impedimentum euenire potest reo in ius vocato, quàm morbus; vnde ægrotum à contumaciæ pœnis immunem esse, docetur *in l. si Prætor 75. in fine, ff. de iudicijs l. contumacia 53. § 2. l. si quæsitum, ff. de re iudicat.* & Vlpianus *in l. 2. §. si quis, ff. si quis cautionibus*, inter deserti vadimonij iustas causas primo loco proponit aduersam valetudinem; quod & probat Seneca *lib. 4. de beneficijs*. Nec nouum est in iure, vt propter morbum quis excusetur ab actibus iudicialibus; cùm enim IC. Arrianus *in l. 4. §. vlt. ff. de re militari*, docuisset, milites ad delectum non respondentes, vt proditores libertatis in seruitutem redigi, adiecit militem emansorem ob aduersam valetudi- 8 (Traditur Ratio decidendi.)

nem excusari; quod & docuerunt Aulus Gel. *lib.11. noctium, cap.3.* Polybius relatus à Balduino *ad leges 12 Tabul cap.42.* & Modestinus *in l.scire 13. §. sic enim 7. ff de excusat.tut.* qui dum enumerat causas, propter quas tutores excusantur, qui intra tempus à iure præscriptum excusationum causas non proposuerunt, primam aduersam valetudinem recenset. Et Consulti *in l.si longius 18. ff.de iudicijs, & in l.licèt autem 15.ff.de receptis*, Decemuiros sequuti responderunt, arbitros ob ægritudinem excusatos esse à sententia proferenda; & qui graui morbo oppressus domino occiso succurrere non potuit, excusatur à pœna Syllaniani, *l.si quis graui.ff.ad Syllanianum.* & qui profectus reipublicæ causa incidit in infirmitatem, ita vt redire non possit, pro præsente habetur, *l.si quis in prouincia, in fine.ff.ex quibus causis maiores:* & qui propter aduersam valetudinem iudicium in alium transtulit, non incidit in edictum de alienatione iudicij, *l 4. §. si quis 3.ff.de alienatione iudicij.* Accedit, quod Liuius refert *lib. 32.* his verbis: *Cùm Chalcidensium Legatus pedibus captus lectica esset introductus Romæ, vitam esse rem vltimam necessitatis, in qua ita affecto excusatio valetudinis, aut neque ipsi quidem petenti visa foret, aut data petenti non esset.* Cùm ergo in præsenti casu A. ob infirmitatem, quam contraxerat, contumax dici non posset, quia legitimè impeditus erat, & nemo teneatur per procuratorem se defendere, ideò asserit Alexander III. ipsum tanquam contumacem expensas refundere non debere.

Nec obstat difficultas suprà expensa ex lege 12. Tab-
9 Dissoluitur dubitandi ratio. bul. quam legem nimis humaniter scriptam existimauit Fauorinus relatus, & reiectus ab Aulo Gellio *vbi suprà*, his verbis: *Populus R. illud quoque non humaniter scriptum improbauit, quod si homo in ius vocatus morbo, vel ætate eget, & ad ingrediendum inualidus est, arcera non sternitur, sed ipse aufertur, & iumento imponitur, atque ex domo sua ad Prætorem in conuitium noua funeris facie affertur. Quam enim ob causam morbo affectus, & ad respondendum pro se non idoneus, iumento adhærens in ius aduersario deportatur?* Hæc Fauorinus contra hanc legem XII. Tabul. disserens. Cui ita respondit Cæcilius: *Cur tibi visa est inhumana lex, & minimè quidem sententia humanissima, quæ iumentum iubet dari ægroto, aut seni in ius vocato? Verba sunt hæc: Si in ius vocatus, si morbus, æuitasve vitium sit, qui in ius vocauit, iumentum dato, si nollet, arceeram ne sternito. Hunc fortè morbum appellari bic putas ægrotationem grauem, cum febri rapida: & arceram, iumentumque dici putas aliquod pecus vnicum tergo vehens, ac propterea minùs fuisse humanum existimas ægrotum domi suæ iacentem iumento impositum in ius rapi. Hoc mi Fauorine nequaquam est; nam morbus in lege ista, non febriculosus, nec nimium grauis, sed vitium aliquod imbecillitatis, atque inualentia demonstratur, non periculum vitæ ostenditur: cætero qui morbum vehementiorem vim grauiter nocendi habentem, legum istarum scriptores alio in loco non per se morbum, sed morbum sonticum appellant. Iumentum quoque non id solum significat, quod dicitur, sed vectaculum etiam, quod adbibitis pecoribus trahebatur. Veteres nostri iumentum à iungendo dixerunt: arcera autem vocatur plaustrum tectum vndique, & munitum, quasi area quædam magna vestimentis vestita, qua nimis ægri, aut senes portare cubantes solebant. Quænam tibi igitur acerbitas visa est, quòd in ius vocato pauperrimo homini, qui aut pedibus fortè ægris esset, aut quo alio casu ingredi nequiret, plaustrum esse dandum censuerunt. Neque sterni tamen delicatè arceram iusserunt, quoniam satis est inualido eiusmodi vectabulum: quod fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, iurisque actiones declinantibus.* Ex qua diffusa Gellij auctoritate deducitur, verba legis duodecim Tabul. esse accipienda de corporis vitio, morboue leui, non graui, nec febriculoso; in eo enim casu potiùs dies differebatur, vt si morbum sonticum reus patiebatur, hoc est, qui cuiusque rei agendæ impedimento est, *l.1 ff. si quis cautionibus, l.quæsitum, ff.de re iudicata:* docent, & illustrant prædictum legis XII. Tabul. caput Balduinus *ad leges 12 Tabul. c.42.* Reuardus *eod tract. cap.5.* Duarenus *ad tit. si quis cautionibus*, Cuiacius *lib. 69. Pauli ad edict. in l.5. ff. eodem, & ad Digesta in l.morbus 113.ff.de V. S. & lib. 12. obseruat. c. 12.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt possit quis per se, aut per procuratorem in iudicio comparere, & se defendere; non inde infertur, ipsum cogendum esse procuratorem constituere. Inuenius est enim procuratorum vsus, vt cùm quis velit per se, aut per procuratorem in iudicio agere, possit, abrogatis illis veteribus legibus, quibus prohibebatur per alios in iudicio comparere. Sed cùm hoc sit introductum in gratiam, & fauorem litigantium, non ideò ipsi cogendi sunt eo beneficio vti, & procuratorem constituere.

Sed præsenti assertioni obstare videtur textus *in c. cùm dilecti 6.de dolo, & contumac.* in illis verbis: *Quapropter* 10
10 Exponitur c.cum dilecti 6. de dolo, & contum. *quia dictus electus non venerat, nec sufficientem miserat responsalem, &c.* Ex quibus apertè constat, eum qui ob insidias sibi appositas, & intemperiem excusatus erat à comparendo in iudicio; quia tamen per procuratorem comparere poterat, contumax iudicatur, & in expensis condemnatur: igitur similiter in præsenti casu, qui ob infirmitatem iudicio adesse nequibat, quia tamen procuratorem designare valebat, in expensis damnandus erat. Cui difficultati varias adducit solutiones glossa ibi, verbo *Responsalem*, quibus omissis respondendum est, in ea specie electum cogi per se, aut per procuratorem in iudicio comparere, quia agebatur de causa electionis, quę petit celeritatem, *c.vbi periculum, de elect. in 6.* vt sic Ecclesiæ viduatæ citiùs de pastore prouideatur. Accedit, nam in eo textu electus citatus fuit, vt compareret per se, aut per procuratorem. Vnde iuxta formam ipsius citationis per se, aut per responsalem respondere debebat. Qua etiam solutione intelligendi sunt textus *in c.dilectus, de appel. c.bonæ 1. §. ad ipsam, de electione.*

Deinde opponi potest textus *in c.Episcopus, 9. dist.* in illis verbis: *Episcopus ad Synodum ire non tardet, nisi satis* 11
11 Explicatur c.Episcopus 18. dist. *graui necessitate inhibeatur; sic tamen, vt in persona sua Legatum mittat.* Ex quibus apertè deducitur, eum qui impeditus est venire ad Synodum teneri procuratorem constituere: igitur quia aduersa valetudine captus tenetur per se, aut per procuratorem in iudicio comparere. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, Episcopum ad Synodum vocatum teneri venire, aut Legatum suum, seu nuncium mittere, *cap.propter 4 cap.non oportet 5.c.peruenit 6. & per totam 18.dist. c.si quis in Metropolitano, versiculo Et si fortè, 63.dist.* Concilium Aurelianense 2.*can.*1. Turon.2 *can.*1. Matiscon.2.*can.*20. Emeriten. *canon.5. & 7.* plura Anton. Augustin. *in epitome iuris, lib.4. tit.65.* Vnde etsi sit in graui infirmitate detentus, tenetur Legatum mittere; tum vt excusationem ipsam Patribus proponat; tum etiam, vt tanquam Legatus ipsius in ipsa Synodo suffragium præstet: quare rectè *in d.cap. si Episcopus*, statuitur Episcopum aduersa valetudine captum, teneri Legatum mittere, quia ex iuris dispositione præcisè ipse ad Synodum venire non cogitur, sed per se, aut per Legatum in Synodo adesse.

Tertiò opponi potest textus *in l.Papinianus, ff. de minoribus*, vbi exuli reuerso non prorogatur tempus resti- 12
12 Exponitur l. Papinianus ff. de minoribus. tutionis, quia licèt per se, dum in exilio erat, adire Prætorem non posset, tamen per procuratorem restitutionis remedium implorare valebat: igitur ille, qui impeditus est, quominus per se possit comparere, cogitur procuratorem constituere. Pro cuius textus expositione, omissis interpretationibus traditis ab Arias de Mesa *lib. 3. var. c.44.* dicendum est, quod licèt regulariter impeditus non cogatur procuratorem constituere, hoc tamen limitatur, nisi impedimentum sit voluntarium, vel aliàs non probabile, scilicet ex absentis delicto proueniens, vt procedit in relegato; hic enim ab onere constituendi procuratorem non excusatur, *l.sed etsi 26. §. aduersus, ff. ex quibus causis maiores:* docent Mysingerus *lib.1 obseru.cap.43.* Mancius *de procuratoribus, tit.3. num.65.*

CAPVT III.

a Clemens III.

EX insinuatione Archidiaconi *b* Sag. accepimus, quod cùm inter ipsum, & Magistrum G. super quadam præbenda *c* Lexou. Ecclesiæ controuersia mota fuisset, eidem Magistro propter hoc ad Sed. Ap. accedenti, G. de Coron procuratorem ipsius Arch. se gerens ad illam causam constitutum, cum quibusdam litteris de ratihabitione, prout dicebat, se opposuit. Cùm autem aliquantulum in causæ cognitione processum fuisset, licèt ab eodem Archidiacono procuratori suo duobus clericis præsentibus expresè fuisset inhibitum, ne causæ cognitionem susciperet, ipse nihilominus in causa procedens, sententiam contrariam reportauit. Ceterùm quia alter de prędictis clericis dicitur obijsse, mandamus quatenus si per Archidiaconum, & *d* superstitis clerici iuramentum constiterit de præmissis, sententia contra eum lata nequaquam obstante, prædictæ præbendæ possessionem cum fructibus inde perceptis (si eius restitutioni aliud canonicum non obsistat) auctoritate nostra restitui faciatis eidem. Restitutione verò facta, si Archidiaconus ipse suam canonicam institutionem probare potuerit, ipsam ratam permanere, appell. postposita decernatis.

NOTÆ.

1 a CLemens.] Ità etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c.2* etsi nullibi exprimatur quibus Prçlatis rescribat Pontifex.

2 b *Sagiensis.*] Sagiensis, seu Sarlensis ciuitas, est Galliç, quæ habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Rhotomagensis, cuius initium, & progressum referunt Ægidius Bridorminius *in eius historia*, Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ*, auctores Galliæ Christianæ *tomo 3 fol. 910* Eius Ecclesiæ mentio etiam fit suprà *in c. 35. de rescriptis*.

c *Lexouiensis.*] Lexouiensis Ecclesia etiam est in Gallia, de qua egi *in c. 8. de officio Ordin.*

d *Superstitis clerici.*] Quando testimonio vnius testis fides adhibenda sit, exponemus *in c. veniens 1. de testib.*

CAPVT IV.

a Innoc. III. *Cabilon. & Cathalaun. Episcopis.*

IN nostra præsentia *b* Tullen. Episcopus est conquestus, quod cùm ad causam, quæ inter ipsum, & Decanum Tullen. super dilapidatione, excommunicatione, & periurio, ac quibusdam alijs criminibus vertebatur, T & G. presbyteros *c* procuratores instituens, ipsos ad Sed. Apost. duxerit destinandos, cùm de ipsorum fide postmodum titubasset, mandatum quod eis dederat, intra modicum temporis spatium reuocauit: sed ipsi licèt mandati litteras reuocatorias recepissent, nihilominus in negotio processerint, & pro procuratoribus se gerentes, cum aduersario ingressi iudicium, cum eo ad Parisiensem Archidiaconum, & collegas suos, in eiusdem præiudicium nostras litteras impetrarunt: quoniam citatio licèt eidem Episcopo minimè fuerit præsentata, cùm tamen ad eius notitiam deuenisset, quod eisdem erat causa commissa, quæ inter ipsum, & dictum Decanum, & Archidiac. vertebatur, ad eorum præsentiam venire properauit.) Cumque prædictus Episcopus ad probandum, quod falsi procuratores fuerant, ab ipsis iudicibus inducias postulasset, ipsi exceptionem oppositam inutilem, & superuacuam reputantes, ad probationem ipsius dilationem concedere noluerunt, propter quod ad appellationis beneficium conuolauit. Sed ijdem nihilominus lite non contestata, & iuris ordine prætermisso, testes contra eum recipere præsumpserunt, ipsum à Tullensi Ecclesia per *d* sententiam remouendo. Nos verò licèt vix fidem adhibere potuerimus, quod dicti iudices, vtpotè viri litterati, prouidi, & honesti, taliter processissent, maximè cùm in sua relatione, quam ad nostram præsentiam transmisere, de huiusmodi exceptione nullam fecerint mentionem; quia tamen Episcopus per viros religiosos, prouidos, & honestos, de quibus non est verisimile, quod suæ salutis obliti, ac iuramenti religione contempta, falsum testimonium tulerint, nobis fècit super his, quæ sunt proposita, plenam fidem: attendentes etiam, quod falsi procuratoris exceptio non solùm ante sententiam, verùm etiam posteà potest obijci, vtpotè qua probata iudicium nullum, & nullius momenti controuersiæ reputantur, procesum supradictorum iudicum sententialiter duximus irritandum.

NOTÆ.

1 a CAbilon.] In tertia collectione, *sub hoc tit. c. 1.* tantùm legitur, *idem:* inter epistolas Innocentij III. Coloniç editas, & collectas à Sirleto, & datas à Bosqueto, non reperitur textus hic: quare inscriptionem retineo prout reperitur in hac sexta collectione. De Cabilonensi diœcesi nonnulla notaui *in c. 12. de rescriptis:* de Cathalaunensi egi *in c. 57. de electione:* in præsenti rescribit Innocentius Gerardo de Duaco eius Præsuli; cui etiam rescribit *in c. ex parte 13. de priuil.* vt notauit Bosquetus *in notis ad Innoc. lib 1. epist. 72.*

2 b *Tullensis.*] Macheri videlicet de Lorraine, qui depositus fuit ab Innocentio III. de quo Richierius *in chron. c. 54.* ita scribit: *In illis diebus erat vir quidam Macherus nomine, Imperiali, & Ducum prosapia procreatus, vir sati in principio suo modestus, elegantis formę, & bene placens, Ecclesiæ Sancti Deodati Præpositus. Episcopo igitur Tullensi defuncto, idem vir Macherus Episcopatus Tullensis Cathedram suscepit: interea à Canonicis suis Tullensibus ad iudicium vocatur, de Episcopatus dilapidatione arguitur; nec tamen causa per iudices valet determinari: ad Papam, qui tunc Innocentius erat, appellatur.* De Ecclesia Tullensi nonnulla adduxi *in cap. cùm accessissent, de constitut.*

c *Procuratores.*] Licèt enim clerici pro laicis procuratores in iudicio admitti non debeant, *c. 2.* vbi latè Deo annuente dicemus, *ne Clerici, vel mon.* tamen causas propriæ Ecclesiæ rectè procurare valent, *capitul. coram 34. de offic. deleg. cap. 1. & fin. de postulat. capitul. dilectus*, de ca-

de capellis monach. vel etiam causas Episcopi proprij, *l.5. tit.5.partit.3.* docet Salcedo *in praxi, c.67.* quo modo procedit textus.

d *Per sententiam amouendo.*] Hæc verba narrationis esse, non verò decisionis, existimauit Balboa *in c.cùm non ab homine* 10. *de iudicijs*. An perlurus priuatus sit ipso iure beneficio, an verò per sententiam amouendus, exposui *in c.2 de rescriptis*.

C A P V T V.

Idem a *Brixien. Episcopo*.

TVæ frat. *Et infrà*: Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si vir accusat vxorem de crimine adulterij coram *b* iudice sæculari ad pœnam *c* legitimam infligendam, quia tunc *d* inscriptionis vinculum debet adripere, seque ad pœnam talionis adstringere, non per procuratorem, sed per seipsum præsentem oportet præsentialiter accusare: si verò vir accusare velit vxorem de adulterio coram ecclesiastico iudice, vt ab eius cohabitatione *e* discedat, quia tunc etsi forsan oportuerat eum inscribere, vt designet in scriptis *f* nomen, locum & tempus, & omnia, quæ comprehenduntur in lege ciuili: ad talionem tamen non debet se aliquatenus obligare, ne fortè cùm in probatione defecerit, intentionis suæ consequatur effectum: sustineri potest, si necessitas id postulauerit, vt per procuratorem accuset, quoniam huiusmodi accusatio, etsi de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi *g* mixta inter ciuilem, & criminalem, quamquam in præsentia principalium personarum securiùs procedatur.

N O T Æ.

a BRixiensi.] Ità etiam legitur *in c.tuæ* 10 *de eo, qui co-*
1 *gnouit consangu. c.tuæ* 3 *vt lite non contest. c.tuæ, de sponsalib. c.tuæ, de præbendis, c.litteras* 14 *de celeb. Missar.* vbi extant aliæ partes præsentis epistolæ. Brixia est vrbs Galliæ Cisalpinæ, à Germanis in Italiam transeuntibus condita, de qua Mantuanus:

Brixia magnorum genitrix animosa virorum.

Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à quarto Ecclesiæ sæculo. Bucelinus *part. 1. Germaniæ sacræ fol. 46.* Conrado eius Præsuli quadragesimoprimo missa est præsens epistola. Cuiusdam conciliabuli in ea Ecclesia celebrati pro depositione Gregorij VII. Pontificis meminit Abbas Vrspergensis ibi: *Anno 1080. cùm apud Brixiam Noricam triginta Episcoporum conuentus, necnon & optimatum exercitus, non solùm Italiæ, sed & Germaniæ, iussu Regis Henrici congregaretur.*

b *Iudice sæculari.*] Licèt enim cùm agitur causa ma-
2 trimonialis quoad diuortium, seu thori separationem, tantùm coram iudice ecclesiastico disceptari possit, *c.1. vt lite non contest. c.significasti* 4. *c.ex litteris* 5 *de adulterijs, c.penul. & vlt. eod. tit. l.2. tit.9. partit.4.* quia cùm agatur de viribus matrimonij, tantùm coram iudice ecclesiastico tractari debet, Germonius *lib.3. animadu. c.12.* tamen si agatur ad pœnam ob adulterium perpetratum, tunc quia crimen hoc est mixti fori, locus est præuentioni, & potest iudex sæcularis iuxta iuris dispositiones pœnas à iure statutas imponere, vt docent cum pluribus D. Iosephus Vela *in c.1.2 p.n.39. de officio Ordinarij*, Fermosinus *in c.cùm sit*, 8. *q.9. de foro compet.*

3 c *Ad pœnam legitimam.*] Quænam sit pœna legitima adulterij ex vtroque iure, exponemus Deo annuente infrà *in cap.4. de adulterijs, & in cap. plerumque, de donatio. inter.*

d *Inscriptionis.*] De hac subscriptione, & eius effectu agemus *in c.super his, de accusat.*

e *Discedat.*] Adulterium enim præstat causam diuortio quoad thorum, & mutuam cohabitationem, vt latè dicemus *in c.maritis 3. de adulterijs.*

4 f *Nomen, & locum, & tempus.*] Hæc omnia sunt explicanda, & proponenda in ipsa accusatione iuxta formam accusationis à iure præscriptam *in l.libellorum, ff. de accusat.* quæ reperitur *in c.finali, versiculo libellorum 2 q.8. l.in causis 16. Cod. de accusat. l.5. tit.20. lib.4. fori, l.14. tit.1. partita 7.* docent Iulius Clarus *lib.5. sentent. §. vlt. quæst.12.* Bayo in praxi, *tit. de accusat.* Paz *in praxi, 5.p. tom.1. cap.3. §.6.*

g *Quasi mixta.*] Eo modo, quo stat im exponemus.

COMMENTARIVM.

5 Conclusio deducitur & probatur.

PRæsentis textus decisio tantùm ab specie probari potest *ex c. penult. hoc tit. in 2 collect.* in illis verbis: *Si matrimonij causa possit per procuratorem expediri, nos tua duxit prudentia consulendos. Hic autem decernimus distinguendum, quod si in ipsa causa matrimoniali criminaliter quæstio ventilatur, & ob eandē ab aduersa parte criminaliter sit agendum, non per interpositam personam, sed per ipsam personam principalem, causam matrimonij terminari oportet: cùm sicut iura testantur, præsens præsentem accusare debeat, & se talionis vinculo obligare. Secus autem in causa matrimoniali, in qua non criminaliter agitur, credimus procedendum; securiùs tamen ageretur, si cùm haberi possit principalium præsentia personarum, ipsis præsentibus in vtroque ad diffinitionis calculum procedatur.* Vt tamen latior pateat disputationi campus, sequentem deduco assertionem: *In causis criminalibus, nec accusator, neq; accusatus per procuratorem in iudicio comparere possunt.* Probant eam textus *in c.si quando 2. q.6. c.absente 3 c.qui accusare 8. c.absente 11. c.absens 18. 3. q 9. c.in criminalibus 2. cum seq. 5 q.3 c.statuit 25. iuncta glossa verbo Alter, 1. q.5. c.1. vt lite non contestata, c.examinatores, de testibus, c.veniens* 8. vbi glossa verbo *Defendendo, de dolo & contum. c.veniens, c.super his, 16. de accusat.* Higinus relatus à Gratiano *in c.criminationes 2.q.7.* quem transcripserunt Lucius Papa *in epistola ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ, c.2.* Iulius Papa in rescripto contra Orientales pro Athanasio, *can.20* Calixtus *epist.7.* Stephanus Papa *epist.2. canone 4.* Dionysius Papa *epist.2.* Marcellus Papa *epist. 2.* Damasus *epist.3.* Concil Tolet. *6. can.11.* ibi: *Dignum est, vt vita innocentis nulla maculetur pernicie accusatorum. Ideòque quisquis à quolibet criminatur, non antea accusatus supplicio detur, quàm accusator præsentetur.* Quem canonem retulit Gratianus *in c.dignum 3.q.9.* sed falsò tribuit Concilio Tolet. 7. vt iam notauit Antonius August. *in notis ad canones Adriani Papæ c.5* Concilium Chalced. *can.1.* Vuormatiense *can.47.* Hadrianus Papa in sua canonum collectione, *can.5. §.si quis absentem, can 20 35. & 41.* ex quo emendandus est textus *in c.si quis 2.q.6.* vbi canon hic 41. refertur; nam cùm in eo canone habeatur, *procuratores*, Gratianus transcripsit, *exploratores*; quia ita legebatur apud Anselmum *libr. 3. capitul.* 88. vt iam notauit August. *in notis ad dictum canonem 41. Adriani*, Heraldus Episcopus Turon. *can.84.* ibi: *Quod in omni causa capitali, seu status, non per aduocatum, sed per personam sit agendum.* Et *l.penult §.ad crimen, ff. de publicis iudicijs, l.1. ff. an per alium causæ appellationis, l.miles, §.ea quæ, ff. ad legem Iul. de adult. l.seruum, §.publicè, ff. de procurat. l.3. C. de accusat. l.tunc conuenit 15. ff. eodem, l.3 C. vbi Senatores, l.vlt. Cod. de iniurijs, l.2. Cod. ad legem Flauiam, l.de fide 16. Cod. ad legem Corn. de falsis*, Paulus *lib.5. sentent. tit.16 §.11.* Consonat de iure Regio lex *6 tit.1. partit.6.* lex *11 tit.5. partit.5.* Illustrant vltra congestos à Cenedo *collect.30. ad decretum*, Barbosa *in præsenti, & in d.cap.veniens 15. c.super his 16. de accusat.* Osualdus *ad Donel. lib.18. c.10.* Vulteius *de iudicijs, lib.1. c.7. num. 552. & disput. iuris cap. 11.* Fachineus *lib.1. controuers. cap.24.25 & 26.* Euerardus Bronchorst. *enantioph. cent. 1. assert.50.* Hothomanus *lib.13. obseru. cap.33.* Vuisemba-

bachius *disputat.49. num.6* Duarenus *ad titulum de procurat. c.6.* Carbailo *resol.crim.centuria 1.casu 23.* Petrus Gregorius *lib.49. syntagm cap.4. num.3.* Canisius *in repetit. ad hunc textum*, plures relati à Fermosino *in c.pastoralis, q.3.& 4.de iudicijs*, Nigrus Cyriacus *lib.1. controuers. c.66.num 7.& tomo 3.controuers.488.per totam*, Antonius Matthæus *de crimin.ad titulum de accusatione, capit.4.* Mancius *de procurat.tit.1.nu.140.* Cuiacius *lib.2.obseru. cap.20.& 21.& lib.15. responsorum Papin. in l.penult ff.de publicis iudicijs,& in l.quamuis,C.ad leg.Iul.de adult.* Duarenus *ad tit.de procurat.c.6.* Robertus *lib 2.sentent.cap.3.* Guazinus *defensione 3 c 8* Besold. *in delibat.iuris ex lib.3. Pandect.tit.de procurat §.20.* Maceratus *lib.3.resol.3.* Antonius Gomez *lib.3.variar.cap 1.num.12.* Paz *in l.15.styli*, Villadiego *in l.4.tit.2.lib.2.fori.* Ranchinus *libr. 3.variar. cap.11.*

6 Impugnatur tradita assertio. Verùm hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam procuratorum officium magnoperè Reipublicæ vtile, necessariumque esse suprà probaui *in cap.1. de procurat.* præcipuè personis ecclesiasticis, quibus non licet diuina officia deserere, & litibus se immiscere, vt docetur *in cap.finali 5.quæst.3.* igitur tam accusator, quàm accusatus possunt per procuratorem in iudicio comparere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam causa famosa capitali comparatur, *l.iustè, ff.de manumissis vindicta, l.4. ff.si quis cautionibus, l.hos accusare 12.§.omnibus, ff. de accusat.* D. Iosephus de Retes *in analectis ad lib de interd. & releg.excursu 2 in principio.* Sed in causa famosa procurator admittitur, *l.furti 6 §.si quis alieno, ff. de his, qui notantur infamia:* igitur quia in iudicio criminali, etiam capitali, procurator constitui potest. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam causa capitalis dicitur, quando ob eam seruitus venit irroganda, *l. capitalium, ff. de pœnis, l. licet 103. ff.de V.S.* vbi Fornerius, & Gentilis: sed cùm seruitus in pœnam venit irroganda, admittitur procurator; igitur quia in causa criminali procurator constitui potest. Probatur minor; nam cùm seruus ob ingratitudinem à patrono accusatur, si ingratitudo probetur, reuocandus est in seruitutem. *l.1.& 7. Cod.de ingratis libertis:* sed in huiusmodi causa admittitur procurator, tam pro accusatore, quàm pro accusato, *l.sed hæc 35. §.1. ff.de procurat. l.4.ff.de obsequijs*, Paulus *lib.5.sentent.tit.16.* vbi Cuiacius: igitur in causa criminali, tam pro actore, quàm pro reo admittitur procurator. Secunda difficultas aduersus suprà traditam assertionem ex eo nascitur; nam ad defensionem accusati quilibet de populo non solùm cum mandato, verùm & absque eo admittitur, vt ipsum defendat, & appellationem interponat: igitur pro reo in iudicio accusato admittitur procurator. Augetur hæc difficultas ex eo, quia seruus in iudicio accusatus potest per dominum defendi, vel per eius procuratorem, *l. seruus 11 ff.de iudicijs, l.serui 15.l.Lucius 18.ff.de appellat.* igitur quia reus accusatus per procuratorē defendi valet. Augetur secundò hæc difficultas ex lege *reos, C. de accusat. l. seruus 33. §.publicè, ff. de procurat.* vbi expressè asseritur, reum criminis postulatum, per procuratorem defendi posse. Tertia tandem difficultas militat aduersus eam partem assertionis, vbi Innocentius idem decidit circa accusatorem, ac circa accusatum, videlicet vt neutro casu, nec pro accusatore, nec pro accusato procurator admittatur; nam licèt in popularibus iudicijs accusatores non possint procuratores constituere ad accusationem proponendam; tamen rei accusati procuratorem designare possunt ad sui defensionem, *l.qui popularis, ff. de popul.action.l.licèt, ff.de procur. l.penult ff.ne quid in loco publ.* igitur non rectè in præsenti idem ius statuitur in actore procuratorem constituente, ac in reo defensorem designante.

7 Iudiciorū diuisio. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iudicium aliud esse merè ciuile, aliud merè criminale, aliud tandem criminale, sed ciuiliter intentatum. Merè ciuile iudicium dicitur, quod continet petitionem alicuius rei debitæ ex contractu, vel quasi, quodque ab vllo crimine originem non trahit, *c.cæterum, cap.examinata, de iudicijs, l. properandum, Cod. eod.tit.l.9.tit.4. partita 3.* ideò iudicium ciuile opponitur criminali; *l.finali, ff.de furtis, §. in summa, Institut.de iniurijs.* Iudicium ciuile lenitatem significat; criminale verò iuris rigorem continet, *cap.per tuas, de simonia:* docent Duarenus *lib.1.disputat.35.* Menochius *de arbitrarijs, casu 50. num.6.* licèt aliter exponat Robertus *lib.4. sentent.cap.9.* Nec interest, quod per viam exceptionis de crimine agatur, veluti ad repellendum testem, vel aduersarium, vt *in cap.2 de ordine cognit.cap.1 de except.cap.super his, de accusat.l.Lucius, ff.de his, qui notantur infam.* adhuc enim iudicium ciuile est, quia principaliter negotium ciuile disceptatur, vt docent Germonius *lib.1.animadu.cap.19. per totum*, D.Ioannes Vela *de modo procedendi, cap.1.* Fermosinus *in rubrica de iudicijs, num 20.* Zangerus *de exceptionibus, parte 1.cap.1.num.41.* Iudicium verò criminale dicitur, in quo de crimine principaliter agitur ad publicam vindictam, *l. seruos, Cod. ad legem Iuliam de vi, l.vbi, Cod. ad legem Cornel. de falsis:* vel ad pœnam fisco applicandam, vt docent Farinacius *in praxi, quæst.100 num.11.* Iulius Clarus *lib.5. sentent.§.fin. quæst.1.num.2* Moneta *de conseruatoribus, num 213.* Bobadilla *tomo 2.polit.lib.3.cap 8.num 214. & lib. 8. cap.15. num.15.* Parexa *de instrument edit.tit.2. resolut.6. ex num. 42.* Nec contrarium probat textus *in l.Gaius 22. ff.ad Syllan.* quam exponunt Cuiacius *lib. 16. qq. Papin. in eodem textu*, Ioannes Igneus *ibidem*, omnes Primarij nostri *in rubrica de iudicijs*. Mixtum iudicium dicitur, quod aliquid continet criminale, aliquid verò mutuatur à ciuili; quod contingit cùm agitur ad pœnam fisco applicandam, & simul parti in eius vtilitatem, vt *in l.licitatio 9. §. quod illicitè, ff.de publicanis, l.12 tit.6. lib.6. l.15.tit. 26. lib.8. recop* Sed si reus in pœnam fisco applicandam simpliciter condemnetur, quam postea fiscus cum accusatore diuidat, non mixtum, sed merè criminale est, vt *in l.25. §. finali, ff. ad Syllanianum.* Nec contrarium probat præsens textus ibi, *sed quasi mixtum*; vbi cùm agatur de pœna separationis quoad thorum, asserit Innocentius, mixtum esse iudicium. Nam omissis interpretationibus antiquorum repetentium *ad rubric. infrà de iudicijs*, respondendum est, ipsam separationem quoad thorum aliqua continere, quæ cedunt in vtilitatem mariti accusatoris, & in publicam vindictam exercentur; siquidem ipsa adultera priuatur vtilitatibus, & honoribus coniugij, vt docet Mancius *lib. 1. Genialium, cap. 39.* qui etiam hoc modo accipit, & explicat textum *in cap per tuas 32. de simonia*. Iudicium tandem criminale ciuiliter intentatum dicitur illud, in quo principaliter agitur de crimine, sed ad vtilitatem partis. Menochius *d.casu 265.num 4.* quo casu admittitur procurator, *cap.1.vt lite non contest.* vel cùm pœna, quæ imponitur, est merè ciuilis; quo casu accipio textum *in cap.ex parte 9.de testibus, & in c.1.de iuram.calumn.* iuncto Bellamera *ibi, n.5.*

8 Traditur Ratio decidendi. Quibus ita animaduersis, vt ad rationem præsentis decisionis perueniamus, sciendum est, varias eius rationes adducere Iulium Clarum, Antonium Gomezium, Buccharonum, & alios congestos ab Osualdo *vbi suprà*. Ex quibus sequentem, vt veriorem elegi, & ex eo nascitur, quia accusator tenetur per se accusationem proponere, non verò per procuratorem; quia cùm accusator teneatur subscribere in ipsa accusatione, *cap.super his, de accusat.* vt si calumniosè accuset, afficiatur talionis pęna, vt probabo *in d.cap. super his*, eueniret quod si per procuratorem accusatio admitteretur, non ipse, sed procurator pęna talionis plecteretur, & pœna vltra delinquentem protraheretur, innocentemque teneret, contra iuris principia, de quibus *in cap.quæsiuit, de his, quæ fiunt à maiori parte, cap. Romana, de sententia excommunicationis, lib.6.cap.qui crimen 1.quæst.4 l.sancimus, Cod de pęnis.* Accusatus autem ideò per procuratorem defendi nequit, ne illusorium reddatur iudicium, aut procurator innocens damnetur; cùm facilè dominus, idest reus accusatus, fugam facere possit, & tunc procurator eius damnaretur, contra textum *in l.1. Cod.de sententijs, & interl.* quæ ratio apertè traditur *in l.11. tit 5. partit.3.* Cui etiam accedit & alia ratio; nam reus personaliter in iudicio debet comparere, vt ex vultus squallore, crebraque mutatione, sermonis inconstantia, vocis titubatione plerumque crimen admissum arguatur, vehementerque probetur, *l.de minore 10.§ plurimùm, ff.de quæstionibus*, Quintilianus *lib.5.instit.c.4.* quippè, vt ait Cicero in oratione pro Pisone: *Vultus tacitus mentis sermo, & animi sensus est.* Cassiodorus *lib.5 epist.9.* *In vultu*, inquit, *& in voce cognoscimus mores.* Plura congessit Osual-

Osualdus *lib.17. Donelli*, *cap.* 10. *littera G.* Iustè ergo in præsenti deciditur, nec accusatorem, nec accusatum per procuratorem in iudicio comparere posse. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex veteri more obseruato apud Romanos in iudicis publicis criminalibus exercendis. Apud eos enim, qui accusare paratus erat, nomen rei accusati apud quæsitorem deferebat, & inter reos recipi postulabat, profitendo qua lege reum faceret: deinde subscribebat in crimen, iuxta tradita *in cap. super his, de accusat.* Deinde reus ad iudicium trahebatur, accusatore hæc verba proferente, *Aio te spoliasse, aut telo, vel veneno occidisse*, vel in aliam legem incidisse: quod si reus silentio continebatur, nec quidquam opponebat, vt conuictus credebatur; quod si negabat, petebantur à Magistratu dies inquirendi criminis, & ex tunc reus constitutus in reatu dicebatur: quæ omnia per extraneam personam, hoc est procuratorem obiri nequibant: quare rectè, & iuxta iuris ciuilis sanctiones in præsenti docetur, nec accusatorem, nec accusatum per procuratorem audiendum esse. Prosequitur alias rationes Gomez.

9 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione expensæ; non prima, quia licèt procuratorum vsus valdè vtilis, Reipublicæque necessarius sit; id tamen procedit in causis, quæ per procuratorem disceptari possunt; secus verò in his, quæ procuratorem non admittunt, vt in causis criminalibus, in quibus, nec coniuncta persona pro coniuncta admittitur. Mancius *de procuratoribus*, *num.* 143 *cum sequentibus*. Nec augmentum primum huius difficultatis obstat, quia absolutè verum non est, infamiæ causam capitali æquiparari; illa enim exæquatio in omnibus non procedit, sed in delatione iuramenti, & similibus causis, quas congerit Vuesembechius *ad titulum de procuratoribus*, *num* 5. Nec secundum augmentum aduersatur; nam licèt pœna ingrati capitalis sit, quippe ingratus redigitur in seruitutem; tamen ingratitudinis causa non criminaliter; sed ciuiliter instituitur; vnde procurator in ea interuenire potest. Nec secunda difficultas refragatur, deducta *ex l.6 ff. de appellationibus*; quia in ea tantùm permittitur, vt quilibet de populo appellare possit pro eo, qui perire festinat; non tamen, vt possit causas innocentiæ proponere, aut eum defendere, vt in ipsa lege 6. innuitur. Nec etiam primum augmentum huius difficultatis aduersatur; verum enim est, seruum criminaliter accusatum, siue præsentem, siue absentem, defendi posse per dominum proprium, vel eius procuratorem, ex dictis iuribus *in l. serui* 15. *l. huius* 18. *ff. de appellationibus*, *l. si qui* 7. *§. penult. l. si seruum* 17. *ff. de accusationibus*, excepto seruo publicani, qui à domino defendi non potest, *l.3. ff. de publicanis*; propter acerbam, & exosam publicanorum conditionem, *l.* 4. *ff. eod. tit.* Ratio est, nam seruus in domini patrimonio est, & per consequens non tam reum criminis dominus defendit, quàm rem propriam patrimonij sui, præcipuè cum dominus tantùm proponat exceptiones, satisdetque seruum iudicio sisti, *d. l. seruus* 17. *l. 2. ff. de custodia reorum*, *l. 2. Cod. de transactionibus*; non verò, vt pro eo condemnationem sustineat, *d. l. 2. C. de accusationibus.* Et licèt in causis ciuilibus cum ipsis seruis agi non possit, aut eos facere iudicio sisti, *l. 3. ff. ne quis eum*, *l. quoties* 13 *ff. si quis cautionibus*, *l. tutela* 7. *§. 2. ff. de capite minutis*, *l. 3. §. 8. l. 5. §. 2. l. non distinguemus* 32. *§. si seruus* 8. *ff. de receptis*, *l. cùm seruo*, *ff. de regulis iuris*, vbi plura Petrus Faber, & Gothofredus; iudicium tamen criminale plerumque cum seruis dari potest, *l. hos accusare* 12. *§. omnes*, *ff. de accusationibus*, *l. penult §. vlt. ff. de noxalibus*; ne videlicet abiectæ conditionis hominibus delinquendi daretur occasio, sed pœna eos constringat, & eius formidine retrahantur à noxa: ergo cùm seruus in domini patrimonio sit, si de capitali crimine accusetur, per dominum suum, vel ipsius procuratorem defendi potest; & eodem modo, quo serui à dominis defenduntur, filij etiam familias à parentibus defendi valent. Hoc tamen ius defendendi seruos, ac filios, non ita coactiuum est, quod etiam nolentes valeant ad defensionem compelli, aliqua aduersus eos imposita pęna; quin potiùs ita in ipsorum voluntate positum est, quod etsi eos defendere nolint, non magis ob id filiusfamilias absolutus à crimine à patria liberetur potestate, quàm seruus à dominica.

10 Dissoluitur alia difficultas. Nec obstat aliud augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. l. reos*, *C. de accusationib.* pro cuius solutione varias distinctiones adduxerunt Cuiacius *lib.* 20. *obseruat. c.* 20. Pacius *centur. 2. antinomia* 40. Duarenus *ad tit. de procurat. cap.6.* Donellus *lib.18. comment. c.11.* Antonius Matthæus *de criminibus, ad tit. de accusat. c.4.* Quibus omissis dicendum est, quod licèt verum sit, reum criminali iudicio accusatum non posse per procuratorem defendi; tamen si talis reus post litem contestatam, vel vt ait Papinianus *in l. inter* 10. *ff. de publicis iudicijs*, cognitione suscepta abfuerit, eius absentiæ causæ per procuratorem valent proponi, *l. penult. §. Prætor*, *ff. de furtis*, *l. absens* 71 *ff. de procurat.* Paulus *lib.5. sentent. tit.16. §. ne criminis*, *c. veritatis*, *de dolo*, *& contumacia*, Donellus *lib.18. comment. cap.10.* Guazinus *defens. 12. per totam*: quo casu procedunt textu, *in cap. veniens* 14. *de accusat. & d. l. seruus* 33. *§. publicè* 2. in illis verbis: *In capitalibus iudicijs defensio datur*; idest, excusator admittitur, qui absentiæ causas referat, non autem rei absentis innocentiam proponat: & *in d. l. reos*, vbi edocet Alexander, reos capitalium criminum, idest iam notatos capitali crimine, per procuratorem defendi, legem publicorum iudiciorum permittere; vel vt dicitur *in d. l. penult. §.* 1. *ff. de publicis iudicijs*, Senatusconsultum: quod idem significat; nam Senatusconsulta ad leges fieri solebant: quare quod lege cautum fuit, Senatusconsulto factum fuisse plerumque dicitur, *§. eadem*, *Institut. quibus ex causis*, *l.* 1. *ff. de officio Consulis* Dixi post litem contestatam ex lege, seu Senatusconsulto reum absentem excusari posse; nam ante litis contestationem capitalis criminis accusatus absens per procuratorem defendi non potest, nec accusari, seu condemnari, *l. absentem 6. C. de accusat. l. absentem 5. ff. de pœnis*, *l. 1. ff. de requirendis reis*, *l. si maritus* 15. *ff. ad legem Iul. de adult.* sed tantùm annotari in actis, vt requiratur, & sui copiam faciat, *l. 1. §. 1. & 2. l. annus* 15. *ff. de requirendis reis*, *l. 1. §. præscriptio 3. de iure fisci*, *l. qui cum vno* 5. *§. reus*, *ff. de re milit.* ratione contumaciæ: & si per trinundinum, hoc est, tribus edictis vocatus non comparuerit, intra annum bona obsignantur, & obsignatione facta, post annum fisco addicuntur, vt probant Vulteius *disceptat. iuris cap.11.* Desiderius Heraldus *lib.1. de auctoritat. rei iudic. cap.* 11. Nec huic solutioni obstat textus *in l. miles* 12. *§. ea quę*, *ff. ad legem Iul. de adult.* vbi Papinianus respondet, mulierem inter reas adulterij receptam, per procuratorem defendi non posse, licèt absens sit: igitur prædicta solutio sustineri nequit. Nam dicendum est, prædictam doctrinam tantùm locum habere in delicto, quod meretur pœnam capitalem: at vbicumque absens accusatus capitali pœna damnari nequit, sed tantùm vsque ad relegationem, defensor, vel procurator ad excusandum crimen, vel causas absentiæ allegandas non admittitur, quia cessat mortis periculum, cuius ratione defensor absentis admittitur, *l. 1. §. & si*, *ff. an per alium causæ appellationis.* Vnde apparet vera interpretatio textus *in d. §. ea quæ*; nam licèt aliquando crimen adulterij capitale esset, Liuius *lib.4.* Valerius Maximus *lib.8. cap.2.* Suetonius *in Iulio*, *cap.2. & 48.* Tacitus *lib.2. historiæ*; tamen ex lege Iulia ab Augusto lata pœna capitis statuta non fuit nisi in milites, *l. miles* 11. *in principio*, *ff. ad legem Iul. de adulter.* Suetonius *in August. cap.* 43. eorum enim mores honestissimos in publico patere decuit, *l. quædam* 14. *ff. de pœnis*, *cap. sigens*, 56 *dist.* tantùm enim vsque ad pœnam relegationis contra adulteros procedi poterat, vt non obscurè docetur *in l. si quis viduam* 5. *ff. de quæstionibus*, *l. 4. ff. de testibus*, *l. Diuus* 8. *ff. de diuortijs*, *l. Claudius* 13. *ff. de his, quæ vt indignis*, Diuus Augustinus *lib. 3. de Ciuitate Dei*, *cap.5.* docet Cuiacius *lib.6. obseruat. cap* 11. *& lib.20. cap.18.* quamuis postea pœna capitis statuta esset, vel à Constantino, & Constante *in l.4. Theodos. quorum appellationes*, *l. 2. iuncta l.4. eod. Cod. de indulgentijs*, vt vult Cuiacius *vbi suprà*; vel à Constantino, vt probari videtur *in l. quamuis*, *§. finali*, *Cod. ad legem Iul. de adult.* iuncta nouella 134. *cap.* 10. vbi Iustinianus hanc pœnam, vt ab Augusto statutam, refert, & notabimus *in cap. 2. de adulterijs*. Inde ergo *in d. §. ea quæ*, defensor pro muliere absente non admittitur, quia tunc têporis adulterij pęna capitalis non erat. Nec obstat vltima difficultas; nam verum est accusatorem in iudicio populari non posse procuratorem constituere, reum verò posse defensorem nominare: differentiæ ratio manifesta est, quia quemcumque actor in procuratorem elegerit,

rit, ipse etiam sine mandato, suo nomine, tanquam vnus ex populo propriam actionem habet: & generaliter certum est, eum procuratorem non rectè constitui, qui suo iure, & proprio nomine in eadem causa in iudicio comparere potest; quæ ratio non militat in reo accusato, vnde ipse potest procuratorem ad sui defensionem constituere, vt varijs exemplis probat Vulteius *de iudicijs lib. 2. c. 7. num. 563.*

11 Exponitur cap. maritis 3. de adulterijs. Sed suprà traditæ assertioni, primò obstat textus *in cap. maritis 3. de adulterijs*, in illis verbis, *accusare, & defendere:* ex quibus constat, maritum posse defendere vxorem suam criminaliter ab extraneo accusatam de adulterio: igitur quia reus accusatus in iudicio, etiam per procuratorem defendi valet. Cui difficultati respondendum est, textum illum specialiter procedere in marito, qui potest vxorem suam defendere in iudicio, quia potiùs vt consors litis, quàm vt procurator rem propriam defendere videtur, videlicet honorem proprium; vnde cùm non sit extranea persona, sed potiùs dominus, aut consors litis, rectè asseritur vxorem propriam defendere posse.

12 Explicatur concilium emeritense, can. 5. Secundò aduersatur textus *in can. 5. Concilij Emeritensis*, vbi cùm agatur de Presbytero, seu Archipresbytero ad Concilium ab Episcopo vocato, in calce ipsius canonis hæc leguntur verba: *Quemcumque ergo ex Presbyteris dirigere elegerit, instructum per informationem dirigat, vt ratio poscit, atque cum eo mandatarium suum iuxta legis ordinem munitum: vt si à quolibet contra eundem Episcopum in Concilio fuerit suggestum, ab eo quem direxerit, qui petit, accipiat responsum, & iustitia, quæ fuerit ordinata, nullam postmodùm dilationem habeat.* Ex quibus expresse constat, posse reum accusatum per procuratorem defendi: igitur non rectè asserimus, reum per procuratorem in iudicio accusatum non posse defendi. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo canone non agi de causis criminalibus, sed ciuilibus, & ciuiliter intentatis, in quibus Presbyter ab Episcopo ad Concilium missus proprium Prælatum defendere potest; quod facere nequiret, si criminaliter accusaretur. Nec tunc obstat textus *in c. 1. 5. q. 3.* vbi deciditur, Episcopum de crimine accusatum, in Concilio non comparentem, nec per se, nec per procuratorem, suspendendum esse propter contumaciam: igitur quia siue ciuiliter, siue criminaliter Episcopus in Concilio accusatus, potest per procuratorem se defendere. Quia respondendum est, in eo textu agi de procuratore destinando ab Episcopo, non vt ipsum defendat à causa criminali, sed ad allegandas causas absentiæ, vel exceptiones merita causæ principalis non respicientes; quo casu procuratorem pro reo admitti, iam suprà probaui, & docet Mancius *de procuratoribus, vbi suprà, num. 167.* quo etiam modo procedit textus *in cap. dilecti 8. de dolo & contum.* vbi pro absente accusato admittitur procurator ad absentiæ causas proponendas, non verò ad excusandum crimen principale.

Deinde suprà traditæ assertioni obstat textus *cap. statutum 25. 2. q. 4.* vbi ex Concilio Salegustadensi refertur, quod si duo accusati fuerint de adulterio, & ambo negauerint illud perpetrasse, vnusque purgationi offeratur, & ex ea immunis euadat, alter quoque innocens credatur. Ex quo canone expresse constat, reum adulterij accusatum, posse per alium ita defendi, vt innocens declaretur: igitur quia reus accusatus per alium defendi potest. Cui difficultati varias assignat solutiones glossa in eo textu, verbo *Alter illorum.* Quibus omissis dicendum est, veram illius textus interpretationem prouenire ex natura delicti adulterij; nam cùm crimen hoc admitti non possit nisi inter duos, si vnus ex reis accusatis innocentiam probauerit, necessariò alter ab accusatione absoluendus est, non quia per alium defendatur, sed quia per purgationem, quam suscepit, causa accusationis cessauit. 13 Intelligitur c. statutum 2. q. 4.

Etiam præsenti assertioni obstat textus *in l. nostris 8. C. de accusat.* quæ est lex 2. *C. Theodos. de accusat.* in illis verbis: *Nostris & nostrorum parentum constitutionibus comprehensum est, eos qui accusationes alienis nominibus præsumpsissent, delatorum numero esse ducendos.* In quibus apertè supponitur, accusationem alieno nomine in iudicio admitti: igitur quia per procuratorem potest quis alium accusare. Pro cuius textus expositione sciendum est, nonnunquam euenire, vt accusatio alieno nomine proponatur, veluti cùm tutor pupilli sui nomine accusationem intendit, *l. tutorem 22. ff. de his quæ vt indignis, l. Polia 2. C. eod. tit. l. aduersùs, §. 1. ff. de inoffic. testamento, §. tutor, Institut. eod. tit.* Illustrant Scipio Gentilis *in notis ad apolog. Apuleij, pagina 17.* Cuiacius *in notis ad Pauli lib. 5. sentent. tit. 12. §. 4.* Iacobus Gothofredus *in d. l. 2. C. Theodos. de calumn. & in l. 17. eod. C. de accusationibus*, vbi exponunt legem 2. *C. qui accusare:* ad quem casum, & similes referri debet textus *in d. l. nostris*, vt in eius commentario obseruauit Gothofredus. Etiam opponi potest præsenti assertioni textus *in cap. dilectorum 10. de testibus cogendis;* cuius veram interpretationem dabimus in eius textus commentario, *cap. meminimus, de accusat.* iuncto Felino *ibi, n. 9. l. 39. §. vlt. ff. hoc tit.* cum Vuesembech. *in parat. ad eundem tit. num. 5.* 14 Exponitur l. nostris, C. de accusat.

C A P V T VI.

N. a *Archipresbytero, N. Decano, & N. Præcentori* b *Lugdun.*

CVm pro causa, quæ inter dilectos filios Falconem, & Gualterum c Gabilonen. Ecclesiæ Archidiaconos vertebatur, procuratores vtriusque partis ad nostram præsentiam accessissent, nos eis dilectum filium nostrum G. Sancti Adriani Diacon. Cardinalem concessimus auditorem, coram quo ipsius F. Archidiaconi d procurator proposuit, quod cùm olim pro varijs grauaminibus, quæ aduersarij eius Cabilonensi Ecclesiæ inferebant, ad Sedem Apostolicam accessisset, ad dilectos filios N. Abbatem S. Martini, N. Cantorem Eduen. & N. Archidiaconum Flauiniacen. litteras impetrauit, vt dictum G. Archidiaconum canonica districtione compellerent, vt ab Cabilonensis Ecclesiæ, & hominum cuiusdam obedientiæ eius, qui potestas Boiaci dicitur, molestatione cessaret, & de iniurijs illatis ipsum eidem Ecclesiæ satisfactionem cogerent debitam exhibere. Cumque iudices secundùm mandatum Apostolicum vellent in causa procedere, pars aduersa, vt iudicium declinaret, Sedem Apostolicam appellauit. Adiecit etiam, quod à bonæ memoriæ C. Papa prædecessore nostro confirmationis litteras impetrarat super quibusdam institutionibus eiusdem Ecclesiæ de communi assensu Capituli constitutis, ex quarum inobseruantia Ecclesia ipsa debito seruitio fraudabatur. Licèt autem idem prædecessor noster venerabili fratri nostro N. Eduensi Episcopo ad eiusdem Archidiaconi postulationem mandasset, vt eas faceret obseruari; ipse tamen semel summodò Cabilonensi Capitulo pro his seruandis suas litteras destinauit, nec super hoc vltrà processit. Petebat itaque procurator ipse pro Archidiacono memorato priorem causam committi, confirmari constitutiones prædictas, & ea sibi restitui, quæ ad vtilitatem eiusdem Ecclesiæ coactus fuerat expendisse. Cæterùm procurator partis alterius ex aduerso respondit, quod cùm dictus F. Archidiaconus in Succentorem Cabilonensis Ecclesiæ Diaconatus fungentem officio, in communi dormitorio manus iniecisset temerè violentas, & eum traxisset verberando per claustrum, tu frater Archiepiscope, eum ob violentam manuum iniectionem, & violationem immunitatis

Eccle-

Ecclesiæ fecisti excommunicatum publicè nuntiari. Ipse verò ad Apost. Sedem accedens, confessus est, quod in clericum manus iniecerat violentas: supprimens autem, quod immunitatem violasset Ecclesiæ, super absolutione sua litteras impetrauit; sed nihilominus in excommunicatione remansit, cùm alteram causarum, pro quibus excommunicatus fuerat, tacuisset. Vnde ipsum nec in iure stare posse dicebat, nec procuratorem constituere; præsertim cùm is, cui causæ suæ procurationem commiserat, ob excessum similem eadem innodatus sententia teneretur. Ea etiam carere viribus allegabat, quæ in excommunicatione positus à Sede Apost. impetrarat. Licèt autem per hoc dictus G. Archidiaconus ei non teneretur, nisi obtento priùs absolutionis beneficio, respondere, nihilominus tamen se dictorum iudicum conspectui præsentarat, & per litteras venerabilis fratris N. Episcopi, & dilecti filij N. Decani ipsius Ecclesiæ ostenderat, quod nec ipse aduersùs eandem Ecclesiam, nec Ecclesia aduersùs eum haberet aliquam quæstionem: & litteræ, quas aduersarius eius obtinuerat, ab Apost. Sede impetratæ non fuerant de Capituli voluntate. Accedente igitur die altera, quæ ipsis fuerat assignata, cùm super eo quæreretur à partibus, an iterum renitente Capitulo dictus F. Archidiaconus esset pro Cabilonen. Ecclesia contra eundem G. Archidiaconum admittendus, ipse G. propter suspicionem iudicum ad Sedem Apost. appellauit. Ad ea verò, quæ super seruandis consuetudinibus Ecclesiæ proposita fuerant, sic respondit: quod cùm memoratus Episcopus dictis Decano & Capitulo mandauisset memoratas consuetudines obseruari, responderunt se ipsas libentiùs seruaturos, nisi paupertas Ecclesiæ impediret: adijcientes vt statum Cabilon. Ecclesiæ per suas litteras Sedi Apostolicæ nuntiarent. Ex his igitur concludebat, nec expensas, quas dictus F. Archidiaconus fecerat, ipsi debere restitui; cùm potiùs vt ab excommunicationis vinculo solueretur, ad Sed. Apost. accessisset: nec eum esse super confirmandis Ecclesiæ consuetudinibus audiendum, cuius non poterat litteras procurationis ostendere; immò ipse procurator esset à Capitulo institutus propter quod cum instantia postulabat ordinationem Ecclesiæ dictis Episcopo, & Decano committi: ita quod quidquid de maiori, & saniori parte Capituli, tam super instituendis Canonicis, quàm super alijs ad ordinationem eiusdem Ecclesiæ pertinentibus constituerent, non obstante contradictione paucorum inuiolabiliter seruaretur, non obstantibus litteris super seruandis prædictis consuetudinibus ad dictum Eduen. Episcopum destinatis. Petebat etiam dictum F. Archidiaconum excommunicatum denuntiari, cùm nec satisfecisset passo iniuriam, & de violatione immunitatis Ecclesiæ non fecisset aliquam mentionem. Ex parte verò prædicti F. Archidiaconi taliter fuit ad obiecta responsum, quod licèt super violenta manuum iniectione accusatus fuisset, ei fuit Ecclesiæ solummodo introitus interdictus: sed postmodùm ad Apost. Sedem accedens, sine contradictione qualibet fuerat absolutus. Nos igitur causam ipsam vestro examini committentes, discretioni vestræ per Apost. scripta mandamus, quatenus si vobis constiterit dictum F. Archidiaconum ob duplicem causam excommunicatum fuisse, & expressisse tantùm alteram in litteris, quas super absolutione sua ab Apost. Sede obtinuit, ipsum tanquam excommunicatum satisfacere Ecclesiæ suæ de altera, monitione præmisa, per censuram ecclesiasticam, appellatione remota cogatis. Prædictas verò constitutiones, si eas de assensu Capituli maioris, & sanioris partis inueneritis esse factas, & possibilitas Ecclesiæ patitur, faciatis inuiolabiliter obseruari. In alijs ordinationem Ecclesiæ prædictis Episcopo, & Decano authoritate Apostolica committatis: ita vt quæ cum maiori parte Capituli, tam super Canonicis instituendis, quàm super alijs canonicè duxerint statuenda, non obstante contradictione, vel appellatione paucorum, obtineat firmitatem. Expensas verò antedicto Archidiacono restitui faciatis, si legitimè probare potuerit, se de Capituli mandato suscepisse prædicta negotia promouenda, & propter hoc ad Sedem Apostolicam accessisse. Nullis litteris, &c. præter assensum partium, &c. Quod si non omnes, &c. tu frater Archiepiscope cum eorum altero, &c. Datum, & cætera.

NOTÆ.

1 a ARchipresbytero.] De dignitatibus Archipresbyteri, Decani, & Præcentoris egi *cap. 2. cap. ad aures, de rescript. c. 1. de offic. Archipresbyteri.*

b *Lugdunensi.*] In quarta collectione, *sub hoc tit. c. 1.* & in hac sexta tantùm legitur, *idem.* Ex epistolis verò ipsius Pontificis editis à Guillelmo Sirleto *pag. 149.* restituo litteram huius textus: De Ecclesia Lugdun. iam nonnulla adduxi *in c. fin. hoc tit.*

c *Cabilonensi.*] De Cabilonensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. penult. de constit.*

d *Procurator G.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. cùm pro causa, de sent. excom.*

COMMENTARIVM.

2 Conclusio traditur, & probatur. EX præsenti textu, prout à Raymundo transcribitur, sequens communiter deducitur assertio: *Qui de mandato domini causam procurauit, ab eo repetit expensas in lite factas.* Probant eam textus *in l. hæredem 14. l. si mandatum 15. l. idemque, §. idem, l. ab eo, l. inter 26. §. fin. l. si quis 27. §. impendia, l. qui mutuam 56. §. fin. ff. mandati, si quis 31. l. actoris, l. qui proprio 46. §. item 5 ff. de procur. l. si seruus 61. §. quod verò, vers. iustissimè, ff. de furt. l. 1. l. etiam 4. l. procuratorem 11. l. si quis contra 20. §. fin. l. salarium, C. mandati, l. si quis mandato, l. sed an vltrò, ff. de negot. gest. l. sumptus 53. ff. de pact. cap. quicumque 12 quæst. 4. cap. quod quibusdam, de fideiuss. cap. 1. de deposito,* Consonat lex 25. *tit. 5 partit. 3.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, P. Gregor. *lib. 27. syntagm. cap. 5. circa fin. & lib. 3. partit. tit. 18 cap. 8.* Pichard. *in §. 1. Instit. de his per quos, num. 1.* Faber *in ration. ad d. §. impendia,* Donel. *lib. 5. comment. c. 13.* Vuesembec. *ad tit. de procur. nu. 8.* Cuiac. *in l. 1. & 4. C. mandati,* Bocer. *tom. 1. tit. de mandat. in fin.* Genuensis *practicab. q. 579.* Mancius *de procurat. num. 350.* Altesserra *in hoc textu.*

3 Traditur ratio dubitandi. Hæc tamen assertio ita illustrata difficilis valdè redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima ex eo nascitur, nam ex natura mandati prouenit, vt sit gratuitum, nec in eo vlla merces interueniat, *l. 1. §. vlt. l. si remunerandi 6. in princip. & §. 6. & 7. l. salarium 7. l. idem 10. §. si ex fundo, & §. idem Labeo, l. si verò 12. §. inde, l. ex mandato 20. cum sequenti, ff. mandati:* sed si procuratori soluantur expensæ pro suscepto mandato exequendo factæ, non est gratuitum mandatum: igitur repugnat naturæ mandati, vt expensæ laboris, & ministerij illi soluantur. Augetur hæc consideratio ex eo, quia etsi procurator aliquando posset expensas repetere, maximè cùm negotium bene gessit, & effectum habuit, *l. sed an vltrò 10. §. 1. ff. de negotijs gestis, l. 5.*

§. quid

§. *quid tamen*, *ff. iudicatum solui*: igitur indistinctè verum non est, procuratorem expensas repetere posse. Secunda difficultas militat aduersùs nostrum Innocentium, dum distinguit in eo casu, quo Archidiaconus impetrauit rescriptum ad confirmationem statutorum ipsius Ecclesiæ, vtrum mandatum habuisset, vel non; cùm certum sit, rescriptum impetrari non posse absque mandato speciali domini, *cap. nonnulli 27. §. vlt. cap. ex parte 33. de rescriptis*: igitur si in præsenti casu Archidiaconus impetrauit rescriptum, supponi debet mandatum præcessisse, & quidem speciale.

4 *De directa mandati actione.* Sed vt Innocentij mentem, eiusque decisiuam rationem comprehendamus, sciendum est, ex mandati contractu ritè legitimeque celebrato, duplicem obligationem, duplicemque actionem nasci, directam videlicet, & contrariam: directa competit mandanti aduersùs mandatarium, seu procuratorem; contraria verò ipsi procuratori, seu mandatario, *l. licet 42. §. 2. ff. hoc tit.* per actionem directam tenetur mandatarius, seu procurator primò ad mandatum susceptum legitimè exequendum, *l. si procuratorem 8. §. sed si de lite*, *l. si mandauero 22. §. finali*, *l. si quis 27. §. qui mandatum*, *ff. mandati*, & vt illud exequatur iuxta fines, & formam mandati, *l. diligenter 5. l. potest 41. l. si quis 46. ff. mandati*, *l. procuratorem 11. cum l. sequenti*, *C. eod. tit.* & iuxta bonam fidem, ne dolum, culpamue etiam leuissimam admittat, *l. à procuratore 13. l. in re mandata 21. C. mandati*. Cuiacius, Petrus Faber, & Iacob. Gothof. *in l. contractus 23. ff. de R. I.* Secundò tenetur reddere rationes eorum, quæ gessit, & quæ inde consequutus est, siue iustè, siue per iniuriam iudicis; id enim omne reddere debet, *l. qui proprio 46. l. procurator*, *ff. hoc tit. l. si procuratorem 8. ff. mandati*, etiam fructus & vsuras, *l. idemque 10. §. si ex fundo*, & *§. idem Labeo 9. ff. mandati*: etiam tenetur cedere actiones mandatori, maximè si soluendo non sit, *d. l. si procuratorem*, *l. si liber homo*, *l. qui mandatum 43. ff. mãdati*, *l. possessio 49. §. vlt. ff. de acquirenda possess.* alia prosequitur Bocerus *d. tom. 1. class. 2. disp. 6.*

5 *De actione contraria mandati.* Per actionem mandati contrariam nonnulla etiam consequitur mandatarius, seu procurator: Primò pecuniam, etiam ante exequutionem mandati, si necessaria sit ad eius implementum, *l. si verò 12. §. finali, ff. mandati*: deinde vt impensas factas in exequutione mandati recuperet, *l. si quis 17. §. impendia*, *l. qui mutuam 56. §. vlt. l. Papinianus, ff. mandati*. Similiterque, vt dominus soluat omne id, quod per mandatum amisit, eumque liberet ab obligatione, in quam occasione mandati incidit, *l. si mandatum 45. in principio*, & *§. quotiens*, *ff. mandati*; & si nolit dominus in se suscipere obligationem, condemnabitur in quantum interest mandatarij, *l. si quis alios 13. in principio, ff. de re iudic. vers. Celsus, ff. de V. O.* etiam habet actionem procurator aduersùs dominum, si non mandati, extra ordinem ad salarium constitutum exigendum, *l. salarium 7. l. qui mutuum 56. §. finali, ff. mandati*, *l. salarium, C. eodem*. Quæ omnia mandatarius consequi potest etiam retentione rerum, *l. quæ omnia 25. cum sequenti, ff. de procurat. l. si non area 33. in fine*, *ff. de condict. indeb. l. Paulus 14. ff. de doli mali except.*

6 *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animaduersis apparet iam vera decidendi ratio præsentis textus; nam bona fides contractus mandati exigit, vt procurator damno non afficiatur, *l. si verò 12. §. si mihi, l. si quis 16. l. si mandauero 22. §. interdum, ff. mandati*; quia officium suum nemini debet esse damnosum, *l. sed & si 7. ff. quemadmodum testamenta*, *l. si seruus, ff. de furtis*; qui enim procuratori suo iussit negotia sua gerere, aut rescriptum impetrare, tacitè permisit impensas in ipso negotio factas soluere, *l. ex mandato*, *in principio*, *ff. mandati*. Vnde cùm non fraudentur qui consentiunt, *l. nemo videtur, ff. de R. I.* rectè Pontifex in præsenti decreuit Archidiaconum virtute mandati procuratorij posse impensas repetere, & vsuras pecuniæ impensæ, *l. 1. C. mandati*; & omnia, quæ bona fide erogauit, *d. l. mandauero*, *§. impendia*, *l. si mandassem 15. l. ex mandato 20. ff. mandati*, *l. si seruus 61. §. quos verò, ff. de furtis*. Hæc autem procedunt si mandatum intercessit, si verò merces constituta sit procuratori, tunc actio locati datur, *l. 1. in fine. ff. mandati*. Si nec merces constituta fuerit, nec gratis procurator negotium gerat, sed tantùm accepturus quãtum postea conuenerit, datur actio præscriptis verbis, argumento textus *in l. si tibi 22. ff. præscript. verbis*.

Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima, 7 *Dissoluitur difficultas.*
verum enim est, mandatum ex sua natura gratuitum esse debere, quia si merces interueniat, transit in aliud genus contractus, locationis videlicet, vel contractus innominati: sed sicut naturæ mandati non repugnat salarij constitutio à mandante facta, nec honorarium remunerandi gratia promissum, *l. salarium*, *l. si remuner. ff. mand.* ita non repugnat, imò magnoperè bonæ fidei congruit, vt impensæ factæ in mandati executione procuratori præstentur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam magnum discrimen versatur inter procuratores qui mandato domini negotia gerunt, & inter eos, qui vltrò se offerunt administrationi absque vllo mandato. Primi, siue res benè, aut malè cesserit, dum tamen sine culpa, habent actionem mandati contrariam ad expensas factas in executione mandati; illi verò, qui negotiationi se obtulerunt, ita demùm actionem mandati habent, si res benè cessit, quia sibi imputare debent, cur vltrò administrationi alieni patromonij se immiscuerint, *d. l. sed an vltrò 10. §. 1. ff. de negotijs gestis*; quæ ratio non militat in procuratore, qui se immiscuit alieno negotio virtute mandati, vt docent repetentes *in præsenti*. Donellus *in l. etiam 4. C. mandati*, Faber *in l. qui mutuam 56. §. vltimo, ff. mandati*. Nec secunda difficultas obstat; doctrina enim in ea tradita procedit in rescripto iustitiæ impetrando; quod absque speciali mandato impetrari nequit, ex dispositione Concilij Later. *in cap. nonnulli 27. §. vltimo, de rescriptis*. At rescriptum gratię absque vllo mandato impetrari valet, de quo accipiendus est præsens textus, in cuius specie impetrauerat Archidiaconus rescriptum confirmatorium statutorum ipsius Ecclesiæ; quæ impetratio duplici ex causa sustineri poterat. Prima, quia litteræ ipsæ gratiam continebant: secunda, quia persona ipsius Capituli eas impetrauerat.

Adhuc superiori assertioni obstat textus *in l. vnica, §. si ob impensas, C. de rei vxoriæ actione*, vbi Iustinianus in illis verbis: *Si quidem mulieris voluntas intercedat, mandati actionem à nostra auctoritate marito contra vxorem indulgeri*; statuit speciali beneficio se concedere actionem mandati contrariam illi, qui mandato impensas fecit: igitur quia iure communi actio mandati contraria non competit ad recuperandas impensas in executione mandati factas Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, in eo textu agi de impensis in rebus dotalibus factis; quæ si necessariæ sint, ipso iure minuunt dotem, & maritus earum retentionem habet, *l. 2. l. quod dicitur 5. l. penult. ff. de impensis*, *l. dotes 61. ff. de ritu nuptiarum*. Barbosa *in rubrica ff. solut. matrim.* Corrasius *in d. l. quod dicitur*, Cuiacius *lib. 23. obseru. c. 12.* Pichardus *in §. fuerat, n. 13. Instit. de actionibus*. Don Nicolaus de Castro *in l. 2. C. de fundo dotali, n. 13.* Roman Valeron *lib. vnico animadu. c. 10. & 11.* quod Iustinianus immutauit statuens, vt ob impensas à marito factas retentio illi non daretur; sed si mandato vxoris factæ sint, actio mandati marito competat; si absque mandato, actio negotiorum gestorum: non ergo in eo textu agitur de procuratore, qui regulariter actionem mandati contrariam habet ad recuperandas impensas, ex præsenti textu, & suprà traditis. 8 *Exponitur l. vnica, §. c. de rei vxor. actione.*

CAPVT VII.

Idem *Scholaribus* à *Parisiens.*

QVia in caussis, quæ contra vos, & pro vobis mouentur, interdum vestra Vniuersitas ad agendum, & respondendum quotidiè interesse non potest, postulastis à nobis, vt procuratorem instituere super hoc vobis de nostra permissione liceret. Licèt igitur de iure communi hoc facere valeatis, quia tamen hoc petijstis à nobis deuotioni vestræ specialiter indulgeri, instituendi procuratorem super his, *b* auctoritate præsentium vobis concedimus facultatem.

NOTÆ.

1 a PArisiensibus.] Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.*1. de hac percelebri Academia Parisiensi egi *in cap. ex litteris*, *de constit.*

2 b *Auctoritate præsentium.*] Sed ad quid hæc specialis concessio? cùm iure communi attento quælibet communitas possit procuratorem constituere, *cap. vnico*, iunctis ibi adductis, *de syndico;* præcipuè cùm priuilegium sua natura exigat, vt aliquid speciale per illud concedatur, vt probat P. Suarez *de legibus lib.8. c.*1. Cui difficultati communiter respondetur, Innocentium III. in præsenti concessisse facultatem constituendi procuratorem iure communi Scholaribus Parisiensibus competentem, ad tollendum, si quod erat, dubium circa ipsos, vt in alijs casibus plerumque Romano Pontifice factum legimus *in cap. & si Christus*, *de iureiur.* & alijs congestis à Nauarro *in tract. de oratione*, *c.3. n.*31. Emman. Rodriquez *tom.1. quæst. regul. quæst.7. art.*1. Suario *d. lib.8. de legibus*, *c.*1. Sed pro huius difficultatis vera solutione, sciendum est, olim apud Francos non licuisse citra Principis rescriptum per procuratorem in iudicio experiri, vt constat ex Marculfo *lib.1. form.*21. vbi notauit Bignonius. Vnde cùm Schola Parisiensis, sicut aliæ Academiæ, iuris potiùs ecclesiastici, quàm sæcularis credatur, vt de exemptione huius Academiæ agens refert Rogerus Houeden. *in Ioanne;* non mirum, quod Scholares Parisienses facultatem constituendi procuratorem in iudicio à Romano Pontifice, tanquam ab eorum legitimo superiore impetrassent: docuerunt Bignonius *vbi suprà*, Mich. Roussel. *lib.6. historiæ Pontificiæ*, *cap. fin. n.*20.

CAPVT VIII.

Honorius III. *Episcopo* a *Egitanen.*

1 AVditis, & intellectis quæ de fratris Ioannis Colobrien. & Bartholomæi Egitan. Canonicorum, necnon & Decani *b* Ciuit. suorumque coniudicum delegatorum nostrorum processibus in causa, quæ inter te, & ven. fratrem nostrum Colobrin. Episcopum, super limitatione diœcesum, ac rebus alijs vertitur, à procuratoribus partium fuere proposita coram nobis, *c* processus ipsorum, & quæcumque sequuta sunt ex eis, vel ob eos, nos noueris de cons. f. n. irrita iudicasse, non obstantibus litteris, quas de reuocatione mandati procuratori suo prædictus *d* Colobrien. Episcopus destinauit, cùm antequam ad illum huiusmodi litteræ peruenirent, fuisset super eisdem processibus hinc inde conclusum. Cæterùm memoratum Colobrien. Episcopum, qui procurauerat totum negotium ad examen Sedis Ap. aduocari, & postmodùm mandatum factum procuratori non sine nostro contemptu, & tuo dispendio reuocauit, condemnandum tibi duximus in expensis, quas fecisti à tempore, quo ad procuratorem Colobrien. Episcopi reuocatoriæ litteræ peruenerunt, & facies etiam vsquequò idem Coepiscopus Colobrien. per se, vel procuratorem idoneum se nostro conspectui præsentabit, in principali negotio & contingentibus ipsum legitimè processurus. Ne igitur super his possit aliquatenus dubitari, has litteras duximus concedendas.

NOTÆ.

1 a EGitan.] Ità etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.*1. sed legendum est *Igeritaniensi*, & etiam *Igeritanus Episcopus*, non *Egitanus*, vt perperam legitur *in cap. cùm causa* 13. *de probat.* Igerita enim erat olim ciuitas Lusitaniæ, vt constat ex Concilio Emeritensi, *can.*8. & ex veteri inscriptione, quæ reperitur in ponte Alcantaræ, & eam refert Nonius *in sua Hispania*, *cap.*39. nunc obscurus vicus dictus *Idaña la Vieia*, Episcopali Cathedra translata in ciuitatem Guardiæ, vt referunt Vaseus *in chron. cap.*20. Loaysas *in notis ad Concilium Lucense*, Cironius *in præsenti*.

2 b *Ciuitatensis.*] Huius Ecclesiæ mentio non reperitur apud antiquos Hispaniæ scriptores, quia constructa, & erecta fuit à Ferdinando Rege Legionensi anno 1169. Est suffraganea Archiepiscopi Compostellani, & eius mentio extat *in cap.2. de maiorit. & obed. in 5. compil.*

3 c *Processus.*] Non improbabiliter credo, in præsenti textu agi de lite mota inter Episcopos Igeritanum, & Colobriensem super finibus vtriusque diœcesis: cuius mentio extat *in d. cap. causam*, *de probat.* & apud Innocentium III. *lib.4. regest.16. epist.*1. in hæc verba: [Venerabilis frater noster Colimbrien. Episcopus in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm olim Aurien. Episcopo, & suis coniudicibus nostris dederimus litteris in mandatis, vt vniuersa, in quorum possessionem per Caurien. & Ciuitaten. Episcopos Venerabilis F. N. Egitan. Episcopus fuerat aduersùs eundem Colimbrien. inductus, vel eorum occasione auctoritate propria occuparat, ipsi Colimbrien. cum fructibus medij temporis restitui facientes, supplerent si quid per ipsius Egitanien. malitiam defuisse constaret executioni sententię pro eodem Colimbrien. contra Egitanien. eundem arbitrali examinatione super restitutione fructuum promulgatæ, ad limitationem Episcopatuum quàm citò possent, sub omni diligentia processuri: prædictus Aurien. & sui coniudices super restitutione facienda vices suas Abbati de Sertia, & suis consocijs commiserunt, limitationem Episcopatuum sibi specialiter reseruantes. Possessionibus itaque per eundem Abbatem, & suos collegas Colimbrien. Ecclesiæ restitutis, ijdem iudices dictum Egitanien. nisi fructus omnes medij temporis ad plenum restitueret infra terminum ad hoc ei præfixum, excommunicationis vinculo innodarunt, contradictores censura simili percellentes. Transacto verò termino, infra quem Egitanien. Episcopus eidem debuerat parere sententiæ, ipsius contumacia exigente, prolata priùs sub conditione sententia fuit, & postmodùm simpliciter & præcisè innouata. Partibus sanè à delegatis nostris prædictis interim conuocatis, procurator Colimbrien. Ecclesiæ, & pars altera ad hoc ad vltimum conuenerunt, vt idem Colimbtien. in possessione, quam per memoratum Abbatem, & suos collegas fuerat assequutus, non obstante modo processus, videlicet siue iustè, siue iniustè processerint, tunc pacificè permaneret. Si tamen ea restituta fuissent, quæ secundùm mandatum Apostolicum restitui debuerant, hinc inde subtractione, vel suppletione nihilominus facienda, si fuisset ad aliquid quoad possessiones plus, vel minus debito restitutum. Pro restitutione verò fructuum idem Egitanien. obligauit ablantes, hoc tamen adhibito, quod si cautio illa sufficiens videretur, secundùm delegatorum ipsorum caueret arbitrium per pignoratitiam, vel fideiussoriam cautionem. Præfixo quoque termino, quo se partes eorundem iudicum conspectui præsentarent, propter discordiam, quæ inter charissimos filios nostros in Christo Portugalen. & Legionen. Reges excreuerat, idem Colimbrien. quod nec per se, nec per procuratorem idoneum apud Auriam poterat proficisci, per quendam nuntium ferè nudum iudicibus intimauit. Ipsi verò eundem Colimbrin. in mille, ac sexcentis solidis monetæ Legionen. expensarum nomine condemnarunt, & aliàs procedentes minùs legitimè contra ipsum, Episcopatus non sine Colimbrien. Ecclesiæ præiudicio, post appellationem legitimam limitarunt. Quapropter idem postulabat instanter, processum iudicum eorundem, tam super expensis, quàm limitibus irritari. Nos autem considerantes vtrique partium expedire, vt non secundùm rigotem

gotem

gorem iustitiæ, sed secundùm æquitatis prouidentiam in isto negotio procedatur: discretioni vestræ per Apost. scripta præcipiendo mandamus, quatenus apud vos possessionibus sequestratis, Egitanien. Episcopum, vt Colimbriensi fructus iuxta formam alterius nostri mandati restituat, vel de restitutione facienda sufficientem præstet, & idoneam cautionem, monitione præmissa, districtione qua conuenit, appellatione postposita compellatis: & sic auditis, & intellectis, quæ partes hinc inde duxerint proponenda, si vobis constiterit, quod Aurien. Episcopus, & sui coniudices prouidè diœceses prædictorum Episcopatuum limitarunt, faciatis eas auctoritate nostra secundùm illum modum manere perpetuò limitatas. Alioquin tam per testes, instrumenta, & famam, quàm antiquas diuisiones, & quæcumque alia adminicula, inquisita, & cognita veritate pleniùs, ipsos Episcopatus, solum Deum habentes præ oculis, limitetis, facientes quod decreueritis per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari. Cæterùm si prænominatus Colimbrien. de legitimo impedimento docuerit, propter quod Aurien. Episcopi, & coniudicum eius conspectui se nequiuerit præsentare; vos eum absoluatis à pœna, qua propter contumaciam extitit per illos condemnatus. Alioquin ipsum in legitimis, & moderatis expensis, quas pars altera fecit in causa, ex quo idem Colimbrien. cœpit laborare contumacia, condemnetis. Prouiso prudenter, vt Colimbrien. Episcopum super possessionibus laicalibus, quas in Conilian. & in eius terminis legitimè acquisiuit, non patiamini ab aliquo indebitè molestari. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c. Vos denique fratres Episcopi super vobis ipsis, &c. datum Laterani 6. Kal. Martij, Pont. N. anno sextodecimo.]

d *Colobriensis*.] Aliqui existimant, Colubriensem Ecclesiam hanc esse in vrbe Conimbricensi, sed falluntur; nam in Concilio Toletano 8. reperiuntur subscriptiones Colubriensis Episcopi, & etiam Conimbricensis Præsulis: quare existimo cum Resendio *in antiquit. Lusitaniæ*, & Valseo *d. cap. 20. pag. 47.* Columbriam esse ciuitatem, quæ hodie in Lusitania Condexa vetus dicitur, tantùm habens antiquitatis vestigia. Eius Ecclesiæ mentio fit *in d. cap. causam 8. & in cap. finali, de excessibus Prælat.* 4

CAPVT IX.

Idem *M. & R. Canonicis a Mutin.*

PEtitio vestra nobis exhibita continebat, quod quum ven. f. n. Mutin. *b* Episcopus in *c* Liuoniam profecturus, vos vicarios suos, & procuratores constituerit generales, vobis volentibus agere contra detentores bonorum Episcopi Mutin. vel contra illum agentibus respondere, frequenter opponitur, quod id facere non potestis, pro eo quod in instrumento vicariæ, seu procurationis huiusmodi non exprimitur, quod Episcopus ipse constituerit vos *d* syndicos, & actores. Quare humiliter postulastis, vt cùm per exceptiones huiusmodi frequenter impediatur vtilitas Episcopi supradicti, super hoc prouidere salubriter dignaremur. Nos igitur ex tenore ipsius instrumenti cognoscentes, quod intentio fuit ipsius Episcopi dare vobis agendi, & respondi pro ipso Episcopo liberam potestatem, exceptionem huiusmodi penitus reprobamus.

NOTÆ.

1 a MVtin.] Ità etiam legitur in quinta collectione Honorij III. edita à Cironio, *sub hoc tit. cap. finali*. Mutina ciuitas, vulgò *Modena* dicta, Romanorum colonia fuit. Liuius *lib. 39.* ibi: *Eodem anno Mutina, & Parma coloniæ Romanorum ciuium sunt deductæ*. Cicero Philippica 5. ibi: *Circumsedit Mutinam firmissimam, & splendidissimam Populi Romani coloniam*. Illius meminerunt Suetonius, Paterculus, & Plutarchus relati ab Vghellio *tom. 2. Italiæ sacræ*. Iam in tertio Ecclesiæ sæculo Ecclesia Cathedrali decorata fuit, quæ primùm paruit Ecclesiæ Mediolanensi, postea Rauennatensi, ac demùm à Gregorio XIII. Bononiensi Archipræsuli vt suffraganea Ecclesia ipsi assignata fuit.

2 b *Episcopus*.] Guillelmus videlicet, qui Mutinensis Episcopus creatus fuit anno 1222. postea ab Innocentio IV. Cardinalis Sabinensis renunciatus, vt refert Vghelius *vbi suprà, nu. 36.*

c *Liuoniam*.] Liuonia regio est Septentrionalis, prope mare Balticum, cuius incolæ fidem catholicam amplexi fuerunt temporibus Innocentij III. vt refert Spondanus *in continuat. Baronij, anno 1199. nu. 9.* & notaui *in cap. Deus, de vita, & honest. cleric.* Sed cùm adhuc in illis partibus idololatria maneret, vt eam euelleret, missus fuit ab Honorio III. Guillelmus Mutinensis Episcopus, qui magnos fructus inde Ecclesiæ attulit, vt referunt Vghellius *vbi suprà*, & Cironius *in præsenti*: cuius absentiæ causa Vicarios, & procuratores suos designauit Canonicos Ecclesiæ Mutinensis, vt in hoc textu refertur. 3

d *Syndicos & actores*.] Pro huius textus interpretatione videnda sunt quæ adducemus *in cap. vnico, de syndico*.

CAPVT X.

Gregorius IX *Nobili viro Vbaldo Ciui S.*

ACcedens ad Apost. Sed. *Et infrà*: Mandamus quatenus D. nobilem mulierem, quæ sub tua potestate tenetur, plenæ restituas libertati, faciens ipsam ad castrum de Massa *a* Lucanæ diœcesis securè perduci, vt existens ibidem libera *b* procuratorem *c* liberè ordinare valeat, qui suam coram nobis iustitiam prosequatur. Tu ergo super sponsalibus, quæ inter natam tuam, & filium eiusdem nobilis contracta proponuntur, procuratorem ad præsentiam nostram mittas, qui ad agendum, & respondendum plenam habeat potestatem.

NOTÆ.

a LVcanæ.] De Lucanensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. cùm causam, de electione*.

1 b *Procuratorem liberè*.] Nam causas matrimoniales per procuratorem tractari posse, certum est, *cap. ex parte 14. de restit. spol.* sicut & causas diuortij, cùm criminaliter ad illud non agitur, probaui *in cap. tuæ, hoc tit.*

c *Liberè*.] Ex hoc textu communiter deducitur, in causis matrimonialibus procuratoris constitutionem metu cadente in constantem virum factam nullam esse ipso iure, vt post ordinarios in præsenti docent Sanchez *de matrim. lib. 4. disp. 22.* pluribus relatis Basilius *eodem tract.* sed absolutè textum hunc procedere in qualibet procuratoris constitutione propter mandati naturam, docet Cabreros de Auendaño *de metu lib. 2. cap. 26. nu. 55.* quam sententiam examinabimus, & præsentem textum exponemus infrà *in titulo de his quæ vi*.

NO-

CAPVT XI.

Idem a *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

Dilectus filius Magiſter L. Rector Eccleſiæ de Auna, transmiſsa nobis petitione monſtrauit, quod cùm R. Presbyter contra ipſum *b* cauſa ſtudij Bononiæ commorantem ſuper eadem Eccleſia ad iudices noſtras litteras impetraſſet, earum auctoritate à iudicibus ipſis, eodem Rectore citato, procurator ipſius generalis ad omnia eius tractanda negotia, pro eo, quod competentem terminum, intra quem Rectorem ipſum conſuleret, vtrum deberet contendere, vel cedere quæſtioni, ſibi concedere denegabant, pro eodem noſtram audientiam appellauit.

NOTÆ.

1 a *Cantuarienſi.*] Richardo Magno videlicet, qui antea fuerat Linconienſis Eccleſiæ Cancellarius, de quo Haſpergelus *ſæculo* 13. *cap.*6. ita ſcribit: *Richardum Linconienſis Eccleſiæ Cancellarium, quem legati Regis ob ſingularem doctrinam ac pietatem magnis laudibus extulere, Gregorius Pontifex Cantuarienſi Eccleſiæ ex ſuæ auctoritatis magnitudine præfecit.* Plura de eo congeſſit Richard. Smitheus *in ſerie Archiepiſcoporum Cantuar. c.*12. & de Eccleſia Cantuar. iam nonnulla notaui *in c.*2. *de reſcriptis.*

2 b *Cauſa ſtudij Bononiæ.*] Academia Bononienſis valdè celebris, ac illuſtris eſt, iam à temporibus Theodoſij Maioris amplis priuilegijs illuſtrata, & ab Inuictiſſimo Carolo V. magnis gratijs ornata, vt referunt debitis laudibus eam extollentes gloſſa *in proœmio huius libri Decretalium*, Midendorpius *de academijs, fol.*13. Vghellius *tom.*2. *Ital. ſac. in Eccleſia Bononienſi*, P. Mendo *lib.*1. *de iure academ. q* 2. *n.*16. ad eam occaſione ſtudiorum profectus fuit Rector Eccleſiæ in præſenti caſu cum licentia proprij Prælati, quod ſupponendũ eſt *ex c. relatũ, de clericis non reſidentibus:* & ita etiam non reſidendo lucrabatur fructus ſuæ præbendæ, *c. licèt* 32. vbi probaui, *de præbendis:* reliquit tamen ipſe Rector procuratorẽ generalẽ ad negotia; vnde licèt abſens ſtudiorum cauſa, leſus in integrum reſtituatur, *l. necnon* 28. *ff. ex quibus cauſis*, Sfortia *de in integrum reſtit. q.*5. *per totam;* tamen in præſenti caſu quia procuratorem reliquit, non iuuatur hoc beneficio reſtitutionis. Magnum enim diſcrimen verſatur inter abſentem cauſa Reip. ex cauſa neceſſaria, & abſentem ex cauſa voluntaria. Abſens enim Reipublicæ cauſa voluntaria, ſi relinquat procuratorem, non iuuatur beneficio reſtitutionis, *l. is qui Reip.* 26. *ff. ex quibus cauſis:* qui autem ex cauſa neceſſaria abeſt, etiamſi relinquat procuratorem, iuuatur prædicto beneficio. *l. ſed & ſi, §. vltimo. ff. ex quibus cauſis maiores:* docent Duarenus *ad tit. C. de vxoribus militum, colum.*1. Faber *in ration. ad textum in l.* 28 *ff. ex quibus cauſis*, Oſualdus *lib* 21. *comment. Donelli, c.*5. *littera L*, doctè Arias de Meſa *lib.*3. *var. c.*44.

CAPVT XII.

Idem *Epiſcopo a Lexonen.*

Conſtitutis in præſentiâ noſtra H. Priori *b* Sagien. & T. laico, dilectum filium O. Subdiac. noſtrum ſuper cauſa, quæ inter ipſos ſuper quadam ſumma pecuniæ vertitur, conceſſimus auditorem. *Et infra:* Quia Prior ſuper ipſa pecunia, in qua dictus T. eum ſibi ſuæ vxoris *c* nomine teneri dicebat, recepto libello illicentiatus receſſit, quendam procuratorem dimittens ſolummodò ad agendum, quem cùm auditor ipſe per mandatum procuratorium ſibi mandatum ad defendendum Priorem ſufficientem non viderit, eum ex hoc reputans contumacem, ipſum præfato T. in vnam *d* marcham ſterlingorum condemnauit, taxatione præhabita in *e* expenſis. *Et infra:* Nos autem finem litibus imponere cupientes, & quod ab auditore præfato factum eſſe dignoſcitur, adprobantes, mandamus quatenus partibus conuocatis, &c.

NOTÆ.

1 a *Lexouienſi.*] Guillelmo videlicet de Pontearco, qui Lexouienſem Eccleſiam rexit ex anno 1220. vſque ad annum 1250. vt refert Chenu in ſerie Præſulum huius Eccleſiæ. De diœceſi Lexouienſi nonnulla adduxi *in c.*37. *de electione.*

b *Sagienſi.*] Siue Saienſi, vt notaui *in c.*3. *hoc tit.*

2 c *Vxoris nomine.*] Gloſſa in præſenti aſſerit, maritum ſine mandato vxoris nomine audiri, quia ſtipulatus fuerat mutuam pecuniam ſibi reddi, & ita ſibi quæſiuit directam actionem, vt *in l. in cauſæ, in fine, l. ſi procurator, ff. hoc tit.* Hoſtienſis hic, *n.*1. aſſerit vxorem marito ceſſiſſe obligationem hanc dotis cauſa; quo caſu vt dominus dotis, *l. doce ancillam, C. de rei vindic.* nullo exhibito mandato, nec cautione ratihabitionis præſtita, poteſt in iudicio comparere, *l.*2. *l.*21. *C. hoc titulo.* Sed verius eſt, maritum vxoris nomine agere poſſe ſine mandato ad inſtar coniunctæ perſonæ, *l. maritus* 21. vbi Giphanius, *C. hoc tit.* quia contracto matrimonio creditur illi mandatum conceſſum, vt poſſit pro vxore ſua agere. Duarenus *ad tit. procurat. c.*7. plures laudati à Barboſa *in præſenti*, Oſualdus *lib.*18. *Donelli, c.*12. *litt. L.* Ad hoc autem vt maritus abſque mandato admittatur, debet agere vt maritus, & legitimus adminiſtrator; aliàs ſi vt procurator compareat in iudicio, tenetur exhibere mandatum, vt obſeruat Myſingerus *lib.*1. *obſeru. cap.* 53. *à num.*6.

d *Marcham ſterlingorum.*] De marchæ valore, & æſtimatione huius monetæ egi *in c.*3. *de arbitris.*

e *Expenſis.*] In quibus condemnandus erat vt contumax, ex traditis *in c.*2. *hoc tit.*

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Procurator conſtitutus ad agendum non cenſetur datus ad defendendum.* Probant eam textus *in cap. veniens, verſiculo Sufficienti, de renunciatione, cap. cùm dilectus* 6. *verſiculo Sufficientem, de dolo & contum. cap. Nicolaus* 64. *cap. interpoſita, §.*1. *de appellationibus, c.*1. *eod. tit. lib.*6. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Cardoſo *in praxi, verbo Procurator, num.*20. Donellus *lib.*18. *comment. c.*16. vbi Oſualdus *littera N*, Menchaca *tom.*2. *controu. lib.*2. *c.*23. *n.*1. Vighellius *in methodo iuris Pontif. pag.*144. Gothofredus *in l. actis* 7. *C. hoc tit.* Mancius *de defenſoribus, tit.*10. 3 Concluſio traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Procurator regulariter datus ad agendum in iudicio, poteſt dominum defendere, quia mandatum procuratorium includit in ſe non ſolùm facultatem agendi, verùm & excipiendi, & defendendi, *l. ad legatum, l. ſed & hæ, in principio, §.*1. *l. munus* 43. *§. finali, ff. hoc tit. cap. qui ad agendum, de R. I. lib.*6. *l. vnica, C. de ſatiſdando:* plures congerit Menchaca *d. c.*23. *n.*1. Cardoſo *vbi ſupra, n.*19. imò procurator conſtitutus ad agendum cogitur dominum defendere, *l. ſeruum, §. ait Prætor. ff. hoc tit. l. actionem, C. eod. tit. cap. prudentiam, de mutuis petit.* ſicut enim dominus reconuentus in iudicio cogitur coram iudice reſpondere, & ſe defendere, *l.*2. *§.* 4 Impugnatur traditio aſſertio.

l.2. §. sed si agant, ff. de iudicijs, l. cùm Papinianus 14. C. de sententijs & interl. ita & procurator per litis contestationem dominus factus debet dominum mandantem defendere: igitur non rectè in præsenti textu asseritur, constituentem procuratorem ad agendum tantùm, non videri eum constituisse ad defendendum.

5 *Traditur decidendi ratio.* Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cuius ratio prouenit ex eo, quia forma mandati diligenter est custodienda, *l. diligenter, ff. mandati, §. item is, Instit. eod. tit.* Sed in præsenti casu reus in iudicio conuentus, qui procuratori, vt eum defenderet, iubere debebat, mandauit vt pro eo ageret: igitur tale mandatum extendi non poterat ad defendendum. Accedit, nam si procurator constituatur ad impetrandum iudicem certum, & excipiendum, non admittitur ad alios actus iudicij, *cap. Nicolaus 64. cap. interposita, §. 1. de appellat. cap. veniens, de renunciat.* quia mandatum non debet extendi vltra expressa in eo: igitur similiter in præsenti casu procurator à reo constitutus ad agendum, non debuit, nec potuit admitti ad defendendum; & per consequens, qui cùm debebat constituere procuratorem in iudicio, vt responderet, constituit vt ageret, iustè tanquam contumax condemnatur in expensis, iuxta tradita suprà *in c. 2.*

6 *Dissoluitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam discrimen constituendum est inter eum casum, in quo actor constituit procuratorem ad agendum; & inter eum, in quo similiter reus ipsum constituit ad agendum. Primo casu procurator potest dominum defendere in causa reconuentionis, & mutuæ petitionis, quia ex tacito, seu implicito mandato procurator datus ad agendum, præsumitur constitutus etiam ad defendendum. Secundo verò casu procurator datus à reo ad agendum, non admittitur ad defensionem, quia cùm dominus in iudicio conuentus, sciens se reum esse, procuratorem tantùm ad agendum constituit, creditur noluisse eum defensorem designare. Quare cùm in præsenti specie Prior Sagiensis iam citatus sciret se reum esse, & Procuratorem tantùm ad agendum designasset, non creditur eum constituisse ad defendendum. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; valdè enim controuersum est apud Interpretes, vtrum procurator ab actore ad agendum datus cogatur ipsum dominum defendere? Et teneri eum defendere, docent Cardoso *vbi suprà, n. 20.* Azo *in lege inuitus, C. hoc tit.* Faber *in lege seruum 33. §. penult. ff. hoc tit.* negant autem similem procuratorem cogi dominum defendere Donellus *lib. 18. comment. c. 16.* & plures congesti ab Osualdo *ibi, littera N,* Pichardus *in §. 1. Instituta de his, per quos agere, n. 44.* Mancius *de defensoribus, n. 10.* qui affirmant, regulariter procuratorem ad agendum non cogi dominum defendere, ex lege *mutus 43. §. 2. ff. hoc tit.* nisi procurator interueniat in rem propriam, *l. pater 70. ff. hoc tit. d. l. seruum 33. §. finali,* vel si ipse procurator satisdedit iudicatum solui; post huiusmodi enim satisdationem cogendus est dominum defendere, ne decipiatur is qui satisaccepit.

CAPVT XIII.

a Idem

MAndato procuratoris post litem contestatam à domino reuocato, si hoc ignorante iudice, vel aduersario factum fuerit, iudicium quod idem quasi procurator postmodùm expertus est, ratum esse debebit.

NOTÆ.

a *IDem.*] Gregorius videlicet nonus, qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, absque vlla partis consultatione.

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio traditur, & probatur.* IN præsenti, *& in c. 3. & 8. boc titulo,* agitur de reuocatione procuratoris, ex quibus omnibus sequentem deduco assertionem: *Acta à procuratore reuocato, ipso iure nulla sunt, si reuocatio ad iudicis notitiam, vel aduersarij peruenerit.* Probant eam textus *in c. 3. cap. in nostra, cap. auditis, hoc tit. cap. ex parte 33. de rescriptis, l. si procuratorem 65. ff. hoc tit. l. licet, C. eodem, l. si mandatum 15. l. inter 26. ff. mandati, l. si autem 7. ff. iudicatum solui, l. si tantùm 12. ff. ad Macedon. l. si verò 12. §. sed si quis, l. cùm quis 38. §. 1. ff. de solut.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti Montero à Cueua *decis. 43. num. 1.* Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 43.* Basilius *de matrimonio lib. 2. cap. 15. à num. 8.* Olea *de cessione iurium tit. 1. quæst. 26.* Barbosa *lib. 2. voto 85.* Sesse *tom. 1. decis. 81. per totam,* Baio-Arroyo *in cap. Quintauallis; num 14. de iureiurando,* Mancius *de procuratoribus, tit. 3. n. 333.*

2 *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio licèt vera sit, difficilis tamen redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam mandatum re adhuc integra ita finitur reuocatione, ac si nunquam celebratum esset, *l. si verò 12. §. si mandauero, ff. mandati, l. si pater 3. l. per diuersa 22. C. eod. tit. cap 2. hoc tit. lib. 6* Donellus *lib. 16 comment. cap. 23.* vbi Osualdus *littera A,* omnes Institutarij *in §. item si, Instituta mandati:* igitur etiamsi reuocatio ad notitiam procuratoris, iudicis, vel aduersarij non peruenerit, acta cum procuratore reuocato, tanquam cum falso, & mandatum non habente, ipso iure nulla sunt. Secunda ex eo prouenit, nam post litem contestatam mandatum procuratoris reuocari nequit, *l. post litem 17.* vbi Cuiacius, & Faber, *ff. hoc tit. d. l. per diuersas 22.* tum quia post litem contestatam non manet res integra; tum quia per litis contestationem procurator constitutus litis dominus efficitur, *l. procuratoribus 22. cum sequenti, ff. mandati.* A. Faber *in d. l. post 17.* Petrus Faber *lib. 1. semest. cap. 13.* igitur post litem contestatam in specie huius textus, & *in d. c. 3. hoc tit.* non poterat mandatum procuratorium reuocari.

3 *Mandatum finitur reuocatione.* Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, inter proprios, peculiaresque modos dissoluendi mandatum, præcipuum esse eius reuocationem; si enim dominus re integra, iuxta adducta *in cap. gratum, de officio delegati,* tempestiuè illud reuocauit, mandatum finitur, *cap. 2. hoc tit. lib. 6. l. si verò 12. §. si mandauero, ff. mandati, d. l. 12. ff. de solut. l. sed si 11. §. 2. ff. de instit. actione, l qui seruum 47. ff. de acquirenda hæreditate, l. 3. §. si ego, ff. quod iussu, l. 4. §. 1. ff. de manumissis vindicta, l. quæsitum 8. ff. de seruis exportandis, l. si eùm Cornelius 82. ff. de solut. l. mulierem, §. vlt. ff. de iure dotium, l si interim 11. § si vxor, ff. de donat. inter, l. Seia, ff. de dote præleg. l. 2. C. de iure dotium,* Donellus *lib. 16. comment. c. 23.* Duarenus *ad titulum ff. mandati, c. 3.* etiamsi mandatum in perpetuum collatum sit, *l. 4. ff. hoc tit.* quia intelligitur celebratum sub conditione, si non reuocetur. Faber *in d. l. 4* nec interest, quod adijciatur clausula, *illud non reuocandi,* cùm repugnet substantiæ mandati, vnde vitiatur, argumento textus *in cap. finali, de conditionibus appositis, l. cùm precario 12. ff. de precario:* nec etiam adiectione iuramenti, impeditur ipsa reuocatio. Couar. *in cap. quamuis, 2. part. §. 2 n 3. de pactis lib. 6.* Licèt enim obligationis semel contractæ, inuito alio ex contrahentibus alter renunciare non possit, *l. sicut, C. de O. & A.* tamen cùm in mandato celebrato, & suscepto tantùm ille obligetur statim, qui suscepit; ille verò qui mandauit, postea adimpleto mandato; ideò ipse re integra illud reuocare potest, nisi mandatum rem necessariam contineat, vt *in l. Papinianus 14. ff. de publiciana:* vbi quia soluto pretio ab emptore necessariò res à venditore tradenda erat, inde procuratori constituto ad eius traditionem mandatum reuocari non potest, vt post Fabrum in eo textu docent Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 43.* Baio-Arroyo *in cap. fin. hoc tit. in 6. nu 48.* aut si in rem propriam mandatum collatum sit, vt *in l. 1. ff. quis sine manumissione.* Vbi quamuis reuocetur mandatum præstandi libertatem, quia dominus

plici modo posse illi contingere liberationem, vel directo iure, vel ope exceptionis; si enim soluat ignoranti reuocationem, liberatur directo iure; si verò scienti & simulanti, liberatur ope exceptionis, & debitor tenetur condictionem furtiuam cedere mandanti, vt consequatur debitum à mandatario: quo modo etiam intelliguntur textus *in l. cùm quis 38. ff. si debitorem, ff. de solutionib. l. 3. §. vlt. ff. de donat. inter*, iunctis traditis à Cuiacio *tract. 7. ad Afric. in d. l. 38.* Osualdo *lib. 16. Donelli, cap. 10.* Giurba *decis. 79. n. 20.* Costa *de iuris, & facti ignor. cent. 2. dist. 24.*

8 Explicatur cap. finale, hoc tit. lib. 6. Secundò præsenti assertioni obstat textus *in cap. fin. hoc tit. lib. 6.* vbi statuitur, procuratorem datum ad contrahendum matrimonium statim post reuocationem, etiamsi ad eius, vel alterius contrahentis notitiam reuocatio non peruenerit, non posse contrahere matrimonium, & de facto contractum nullum esse: igitur non rectè asserimus, desiderari in reuocatione procuratoris, vt reuocatio denuncietur procuratori, vel eius aduersario. Vt huic difficultati satisfaciat Thomas Sanchez *lib. 4. de matrim. disput. 11. num. 6.* & alij relati à Basilio *eod. tract. lib. 2. cap. 15. num. 18.* existimant, specialiter textum illum procedere in casu matrimonij, in quo quia talis consensus desideratur, qui per ius suppleri non potest, ideò matrimonium contractum à procuratore inscio reuocationis nullum est. Sed eos refellunt Baio-Arroyo *in d. cap. fin. num. 15.* Arias de Mesa *d. cap. 43. num. 13.* quare ea solutione omissa, pro huius textus, & aliorum expositione discrimen constituendum est inter eos contractus, qui pendent ex consensu mandantis; & inter eos qui pendent, & perficiuntur tantùm consensu mandatarij. Contractus, qui pendent à consensu mandantis non subsistunt post reuocationem celebrati; illi verò, qui consensu mandatarij, seu procuratoris perficiuntur, etiam post reuocationem vires obtinent. Ad primum genus contractuum referendus est textus *in d. cap. fin.* Alio etiam modo distinguit Baio-Arroyo *in d. cap. fin. num. 14.* inter eos actus, ex quibus si reuocatio nullos redderet, damnum, seu præiudicium sequeretur; & inter illos ex quibus etiamsi subsistant, nullum damnum mandatario sequitur. Primò casu affirmat, contractus à procuratore celebratos nullos esse; secundò verò subsistere, etiam post reuocationem, inscio procuratore ipsius reuocationis: iuxta quam distinctionem accipiunt, & exponunt textus *in l. si quis mihi bona, §. pater, ff. de acquirenda hæredit. l. 2 §. si quis, ff. de donat. l. sed & socius 17. §. 1. ff. pro socio, l. 1. §. si ego, ff. quod iussu, l. eius qui, §. quos verò, ff. de rebus creditis*, Arias de Mesa *d. cap. 43.* & Baio-Arroyo *vbi suprà, num. 18.*

9 Exponitur Clement. vnica de renunc. Tertiò præsenti assertioni obstat textus *in Clement. vnic. de renunc.* vbi statuitur, renunciationem factam à procuratore constituto ad renunciandum beneficium post reuocationem mandati, etiamsi ad eius notitiam, vel superioris non perueniat, valere: igitur quia reuocatio mandati non impedit, quin procurator mandatum exequatur. Cui difficultati communiter respondetur, textum illum specialiter procedere in renunciatione, facta à procuratore designato ad renunciationem beneficij; cuius specialitatis rationem adduxi *in cap. gratum, de officio delegati*, pro interpretatione textus *in Clement. vltima, boc tit.* & latius eam prosequuntur Basilius *de matrim. lib. 2. cap. 15. n. 27.* Fondutus *resol. benefic. cap. 26. per totum*, Couarr. *practic. q. 9. in fine*, Petrus Gregorius *de beneficijs cap. 28.*

10 Explicatur cap. si quæ 8. §. secus, hoc tit. in 6. Etiam suprà traditis obstat textus *in cap. si quæ 8. §. secus, hoc tit. in 6.* vbi statuitur, quod si dominus constituat procuratorem, & post litem contestatam ad iudicium veniat, non vt procuratori assistat, sed vt litem per se prosequatur, censetur reuocatum mandatum. Ex quo textu apertè deducitur, etiam post litem contestatam licere domino mandatum procuratori reuocare. Agnouit difficultatem glossa *ibi, verbo Siue*, & duplici modo eam dissoluere intendit. Primò asserendo, quod licèt procurator non possit post litem contestatam, nisi causa cognita, reuocare procuratorem, vt alium constituat; posse tamen eum amouere, vt negotium per se tractet. Verum hæc solutio expressè conuincitur ex lege *procuratoribus, C. hoc tit.* vbi expressè asserit, dominum litis post contestationem non habere facultatem prosequendi litem per se. Secundò, & verius discrimen constituit glossa inter casum, in quo procurator inuitus reuocatur post litem contestatam, & inter eum, in quo volens, & consentiens amouetur; nam primò casu reuocatio domino non permittitur sine causæ cognitione, *cap. 2. hoc tit. in 6.* ibi, *postea tamen ipso nolente*. Secundo verò casu etiam sine causa reuocari potest mandatum, vt satis innuitur in præsenti textu, quia tunc procuratori nulla fit iniuria, *cap. scienti, de R. I. lib. 6. l. nemo videtur, ff. eodem*: quo casu procedit textus *in d. §. secus*, in cuius specie cùm dominus lite contestata comparuisset in iudicio, negotiumque tractasset, præsumitur reuocasse mandatum.

Rursus suprà traditis obstat textus *in l. is cui 64. ff. hoc tit.* vbi Modestinus ait: *Is cuius nomine defensor extitit, si ante litem contestatam in præsentia fuerit, & postulet suo nomine litem suscipere, causa cognita audiendus est*. Ex quibus apertè deducitur, etiam ante litem contestatam non posse dominum reuocare mandatum, nisi probata causa. 11 Explicatur l. is cui 64. ff. de procurat. Cuiacius *lib. 22. obseru. cap. 10.* censuit illa verba, *causa cognita*, delenda esse. Accursius vt difficultatem dissoluat, asserit causæ cognitionem requiri in eo casu, quia euenire poterat, vt defensori aliquid abesset, ideòque dominum non posse reuocare mandatum antequam illud soluat. Iulius Pacius *cent. 2. quæst. 32.* vt ab hac difficultate se expediat, discrimen constituit inter eum casum, in quo dominus, qui vult reuocare mandatum, potest litigare per seipsum, vel cogitur per procuratorem litigare, iuxta legem *25. C. hoc tit.* Primo casu asserit Pacius, sine causæ cognitione posse reuocare mandatum. Secundo verò casu necessariam esse causæ cognitionem. Verùm his omissis solutionibus, dicendum est *in d. l. is cui*, agi de defensore alienæ litis, qui pro reo satisdationem iudicatum solui præstitit, ad cuius reuocationem, seu mutationem necessaria est cognitio causæ; quoniam post præstitam satisdationem in eadem causa procurator effectus est litis dominus, *l. Titius 76. ff. hoc tit.* Donellus *lib. 18. comment. c. 17.* vbi Osualdus *littera B*, & actoris interest cum defensore potius quàm cum domino experiri, vt notat Petrus Faber *lib. 1. semestr. cap. 13.* & quemadmodum procurator post litem contestatam reuocari nequit sine causæ cognitione, ita & defensor qui præstitit satisdationem, quia in se suscepit obligationem, vt probat textus sic intelligendus *in l. sed hæ 35. §. finali, ff. hoc tit.* docet Osuald. *lib. 18. Donelli, cap. 17. lit. B.*

Deinde obstat textus *in cap. quamuis 2. hoc tit. in 6.* vbi probari videtur, non posse dominum post litis contestationem reuocare procuratorem, etsi adsit collusionis suspicio: igitur quia neque causa cognita potest procurator reuocari. 12 Exponitur textus in c. quamuis hoc tit. in 6. Cui difficultati respondendum est asserendo, post litem contestatam posse procuratorem reuocari ob collusionem, vel similem causam: sed in specie textus *in d. cap. 2.* collusio probari non potuit. Vnde cùm non solùm cognitio causæ, verum & eius probatio sit necessaria, vt reuocari possit mandatum post litem contestatam, meritò ob suspicionem tantùm collusionis reuocationi locum non esse asseritur *in d. cap. 2.* non tamen eo casu prohibetur dominus simul cùm procuratore iudicio adesse, ne ab eo decipiatur, vt docetur *in eodem cap. 2. §. verùm, l. Paulus, §. si suspecta, ff. hoc tit.* Pro coronide huius commentarij notandum est, hucusque tradita de facultate reuocandi procuratorem ante litem contestatam, non procedere in procuratore substituto; nam hic suscepto semel mandato, non potest ab substituente reuocari, etsi adhuc res integra sit, *cap. is qui 3. hoc tit. in 6.* quia talis substitutus censetur designatus ab ipso domino; & procurator, qui eum substituit, functus est officio suo: vnde non potest eum reuocare, argumento textus *in cap. litteris 9. de officio delegati*, licèt contrarium procedat in delegato Sedis Apostolicæ subdelegante, qui potest reuocare subdelegatum dum res integra est, vt docetur *in d. cap. is qui 3. cap. quamuis 6. de officio delegati, cap. venerabilis, eodem tit. l. 21. tit. 4. partita 3.* docent Molina *tomo 5. de iustitia disp. 21. à num. 1.* Castillo *lib. 2. controuers. cap. 29. à num. 3.* quia delegatus plus potestatis habet in reuocatione subdelegati, cum facultatem subdelegandi habeat à iure communi, ex traditis *in cap. 3. de officio delegati*: procurator verò habet facultatem substituendi ab homine, vnde post substitutionem functus est officio suo; si verò substitutus procurator non acceptauit mandatum, adhuc potest procurator mutare voluntatem, quia perfectè non est vsus facultate à domino concessa, vt notant communiter repetentes *in d. cap. is qui*.

CAPVT XIV.

a Idem.

NOn iniustè iudex processit, qui *b* filiumfamilias in procuratorem admisit, quamuis ad *c* futuras controuersias constitutum. Qui *d* licèt simul cum alijs datus fuerit, priùs tamen procurationis officium occupauit: quod fieri nequiuisset in procuratoribus diuersis temporibus constitutis, quoniam dato posteriori, prioris esset procuratio reuocata. Potuit quoque is, & debuit à sententia in eo, quod lata extitit contra ipsum, nostram audientiam *e* appellare, vel (si iusta causa excusabat eundem) saltem domino contestari, vt ad appellationis beneficium conuolaret, licèt appellationem prosequi non teneretur inuitus.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius nonus videlicet, qui etiam præsentem constitutionem edidit. Vnde non constat de persona, cui eam direxit.

1 b *Filiumfamilias.*] Qui rectè procurator constituitur in iudicio, tam ad agendum, quàm ad defendendum absque patris consensu, *c. qui generaliter 5. hoc tit. in 6. l. filius 8. in fine principij, ff. hoc tit. l. quoties 4. §. vlt. eum l. sequenti, ff. ad Trebell. l. tam 57. ff. de iudicijs, l. 3. in principio, ff. ad Macedonianum*, docent Cuiacius *ad Digesta in d. l. 47.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 18. c. 5. & lib. 49. syntag. c. 4. nu. 11.* Donellus *lib. 18. comment. cap. 12.* Mancius *de procurat. num. 74.* A. Faber *in d. l. filius 8. & in Iurisprud. tit. 8. princ. 6. illat. 6.* Moez *in d. cap. 5. §. 1.* quia prohibitus non est, & illæ tantùm personæ à procuratoris officio arcentur, quæ prohibitæ reperiuntur, *cap. 1. hoc tit. in 6. l. mutus 43. §. 1. ff. hoc tit.* dum tamen filius legitimam ætatem habeat, *l. exigendi, C. hoc tit.* idest vigintiquinque annos, *d. c. generaliter, §. licèt*, vbi Moez, *l. minor 51. ff. hoc tit. l. 19. tit. 5. partit. 3.* docent Cuiacius *lib. 22. obseru. cap. 16. & de præscriptionibus cap. 29.* Giphanius *l. 51. ff. de procurat.* Osuald. *lib. 18. Donel. cap. 3. litt. R.* Vuisembach. *disp. 5. thesi 24.* Vela *dissert. 7. nu. 50.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 8. num. 3.* Petrus Gregorius *d. tit. 18. cap. 5.* Langleus *lib. 1. semestr. cap. 4.* Duarenus *ad tit. de procurat.* licèt quamplures existimauerint, sufficere ætatem 17. annorum: tum quia in ea ætate constituti postulare possunt; tum quia *in l. si collactaneus 13. ff. de manum. vindicta, §. iustè, Instituta ex quibus causis*, docetur decem & septem annos habentem posse manumitti, procuratoris habendi gratia: ita docuerunt Cironius *in præsenti*, Bronchorst. *enantiopb. cent. 1. assertione 49.* Cuiacius *ad tit. de diuersis præscriptionibus, c. 29. & lib. 22. obseru. cap. 16. & in l. mandato 23. ff. de minoribus*, Couar. *in cap. tua, num. 4. de testam.* Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 41. num. 8.* Narbona *de ætate, anno 17. quæst. finali*, Paulus Busius *lib. 6. subtilit. cap. 6.* Marcus Lyclama *ecloga 12.* Sed prima sententia retenta, à qua recedendum non est, propter disertam Bonifacij constitutionem *in d. c. qui generaliter 5. §. vltimo*, fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciendum est; primò discrimen constituendo inter aduocatum, & procuratorem. Minor vigintiquinque annis vt aduocatus in iudicio admittitur, quia vt ait Speculator *ad titulum ff. de postulando, §. 1.* aduocationem præbendo, & consilium præbendo, non se obligat minor, *l. consilij, ff. de R. I.* quod aliter accidit in procuratore, qui contraria mandati actione obstringitur, vt considerat Brodeus *in notis ad Polletum, lib. 7. hist. fori, cap. 7.* textus etiam pro contraria sententia adducti procedunt in procuratore ad negotia constituto, qui 17. annorum designari valet, & aliquando minor, *l. sed & si quis 7. vers. pupillus, cum l. sequenti, ff. de instit. actione, l. 1. §. cuius, ff. de exercitatoria, l. 1. §. pupillus 13. de acquirenda possess.* ad litem tamen, & in iudicio comparendum hæc ætas non sufficit. Discriminis ratio ex eo nascitur, quia procurator ad negotia, omnia gerit ex persona domini, *l. denique 3. finali, l. cùm mandato 23. ff. de minoribus*: at verò procurator ad litem per eius contestationem dominus fit, & tanquam dominus causam in iudicio prosequitur, *l. procuratoribus 27. l. nulla 25. Cod. hoc tit.* docent, & alias rationes prosequuntur Vinius, Vulteius, & Mancius *in d. §. iustè, Instituta ex quibus causis*: vnde cùm minor 15. annis proprio nomine non possit efficaciter se obligare, quin per in integrum restitutionem contractum rescindat, Pereyra *in l. si curatorem verbo Hunc contractum, C. de in integrum restit.* ideò minor 27. annis procurator in iudicio non rectè datur; ad negotia verò ritè designatur. Hæc omnia procedunt, nisi in propriam causam, aut patris sui filius vt procurator intercedat; tunc enim etiam minor rectè admittitur, *cap. finali, de iudicijs in 6.* quo modo accipiendi sunt textus *in cap. ex parte, de restit. spol. cap. continebatur, de desponf. impuberum, cap. indemnitatibus, de electione, lib. 6.*

2 c *Futuras.*] Ad futuras enim causas procurator rectè datur, *l. 3. ff. hoc tit.* vbi A. Faber, Mancius *de procurat. num. 129.* nec contrarium probat textus *in l. item eorum 6. §. 1. ff. quod cuiusque vniuers.* in illis verbis: *Quia non possit videri de ea re, quæ adhuc controuersa non sit, decreto datam persequutionem.* Ex quibus apertè constat, ad futuram controuersiam procuratorem, syndicumue non rectè dari. Pro cuius textus interpretatione discrimen constituendum est inter procuratorem à priuato designandum, & syndicum ab vniuersitate constituendum. Procurator enim etiam à priuato ad litem futuram designari valet; Syndicus verò non ita. Ratio differentiæ in eo consistit, nam syndicus, seu actor ab vniuersitate constituitur ex decreto decurionum, & cum causæ cognitione. Vnde cùm futuræ causæ cognitio dari non possit, nec per consequens decretum interponi, atque ideò syndicus ad futuram causam dari nequit; procurator tamen a priuato constitui valet, vt docent Faber *in d. l. 3. ff. hoc tit.* Cuiacius *lib. 1. Pauli ad edictum, in d. lib. 6.*

3 d *Qui licèt simul.*] Plures enim procuratores vnius litis dari possunt, *§. forma 2. quæst. 6. cap. insuper, de testibus, cap. si duo, hoc tit. lib. 5. l. si plures, ff. de curatore bonis dando, l. pluribus, ff. hoc tit. l. Lucius, §. 1. ff. mandati*, Donellus *lib. 18. comment. cap. 15.* Pacius *cent. 2. cap. 37. & 38.* vt & diuersis temporibus dantur, aut simul: si diuersis temporibus, posterior tantùm in iudicio admittitur, *l. si quis cum 31. §. vltimo, ff. hoc tit. d. cap. qui plures*: licèt contrarium procedat in pluribus tutoribus datis, *l. 2. Cod. de testament. tut.* quia duo tutores vno, eodemque tempore tutelam gerere, & patrimonium pupilli administrare valent, non ita procuratores, *l. si quis 31. §. 1. l. omnium, cum sequenti, ff. hoc tit. l. 5. §. si tamen, ff. iudicatum solui*: facit lex *decreto, §. finali ff. de administr. tut.* aliàs qui cum domino contraxit, cum pluribus litigare cogeretur: licèt id permittat Bonifacius VIII. *in d. cap. si duo*, contra iuris ciuilis regulas, quas præ oculis habuit Gregorius IX. *in præsenti.* Sed si simul dati sint plures, omnium constitutio valet, ita vt ille in iudicio agat, qui per litis contestationem negotium occupauit, *d. l. pluribus 32. ff. hoc tit.* quia eo facto dominus litis effectus est, & ita omnes alios excludit, *l. procuratoribus, Cod. hoc tit.* Gonzalez *ad regul. 8. §. 3. numer. 15.* prosequuntur Donellus *lib. 18. comment. cap. 15.* vbi Osualdus *littera C*, Mancius *de procurat. num. 119.* Vighellius *in methodo iuris canonici, pag. 146.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 3. num. 59.*

4 e *Appellare.*] Procurator ad litem datus tenetur litem prosequi, & à sententia contra ipsum prolata appellare, *c. dilectus 11. hoc tit. l. 17. C. eodem, l. ab executore 4. ff. de appellat. l. si procuratorem, §. quod & ad actionem, ff. mandati, l. liberto 31. §. litem, ff. de negot. gestis, l. si actor 10. C. de appellat.* docent Noguerol *alleg. 34. num. 2.* Gregorius Lopez *in l. 23. verbo No puede, tit. 5. partit. 3. & in l. 3.* Glossa *verbo Alzada, tit. 23. ead. partita.* Menchaca *vsufrequentium cap. 19. à num. 1. & cap. 39. à nu. 9.* aliàs si non appellauit ab iniusta sententia, ei imputatur, *d. l. liberto, §. litem*, ibi *Poterit ei imputari, si cùm posset, non appellauit.* Quare tempus ad appellandum currit procuratori, Salgado *de protectione, 2. part. cap. 2. num. 68.* Tondutus *de præuentione, p. 1. cap. 3. num. 11.* Vulteius *de iudicijs, lib. 4. cap. 2. num. 113.* non tamen tenetur appellationem pro-

prosequi, nisi cùm sententia, à qua appellatur, est Interlocutoria, aut datus est procurator ad defendendum, vel appellandum, vel mandatum est generale ad omnes causas; quia tunc procurator debet prosequi causam, donec per sententiam illi finis imponatur, *l.2.ff. an per alium causę appell.* iuncto Bartolo *in d. l. inuitus* 17. *num.*3. quos & alios casus prosequuntur Barbosa *in præsenti*, Noguerol *vbi proximè, nu* 3. Quesada *quæstionum iuris cap.*31. *n.*15. si autem ipse procurator velit prosequi causam appellationis, admittitur etiam coram iudice ad quem, vt in præsenti textu docetur, in quo recessum esse à regulis iuris Cæsarei existimauit Donel. *d. cap.*16. vbi Osualdus *littera E.*

C A P V T XV.

a Idem.

CONsulti sumus, an constitutus ad impetrandum à communitate aliqua procurator ab *b* impetrando deberet excludi pro eo, quod maiores, & *c* iurati, per quos eadem communitas regebatur, tempore quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati. Taliter respondemus, quod si essent illi in litteris procurationis expressi, vel aliàs eorum auctoritate procuratoris institutio facta fuisset, aut sciens eos esse tales ipsa communitas vnà cum eis constituisset eundem, non est procurator huiusmodi repellendus.

N O T Æ.

a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui licèt consultus præsentem constitutionem ediderit, non tamen expressit, cuius consultationi in ea respondeat.

b *Ab impetrando.*] Quando excommunicati possint impetrare rescripta gratiæ, aut iustitiæ, exposui *in cap. nonnulli* 27. *§.* 1. *de rescriptis.*

c *Iurati.*] Idest qui regunt ipsam Rempublicam, ita appellati, quia in ingressu officij iurant se iuxta ipsius communitatis statuta omnia acturos. Couar. *in thesauro linguæ Castell. verbo Iurado*. Commentarium huius textus dabimus titulo sequenti.

T I T V L V S XXXIX.

De Syndico.

C A P V T PRIMVM.

Gregorius a *Petro Subdiacono*.

SIcut studij nostri esse condecet, à litigijs *b* foralibus monachos *c* submouere, vt diuinis *d* ministerijs piè ac solerter inuigilent: ita necesse est nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare, ne distenta mens per varias causarum curas defluat, & ad celebrandum opus consuetum eneruata torpescat. Præsentium itaque lator Abbas Ioannes plurima se *e* monasterij sui asserit habere negotia: pro qua re experientiam tuam per præsentis scripti paginam admonemus, quatenus cum Fausto, qui Romani viri magnifici *f* ex tempore *g* Cancellarius fuerat, loqui debeat. Cuius si pronam ad hanc rem compereris voluntatem, ei monasterij ipsius generaliter debeas, constituto salario, commendare negotia. Expedit enim paruo incommodo à strepitu causarum seruos Dei quietos existere, vt & vtilitates *h* cellæ per negligentiam non pereant, & seruorum Dei mentes ad opus dominicum liberiores existant.

N O T Æ.

1 a GRegorius.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & extat textus hic in regestro epistolarum D. Gregorij, *lib.*1. *epist* 67. ex quo inscriptionem eius, & litteram transcribo. De Gregorio, & eius regestro egi *in cap.*2. *de constit.* De Defensore Siciliæ, eiusque officio nonnulla adduxi *in cap.*3. *de electione*.

b *Foralibus.*] In hac sexta collectione legitur *forensibus*; & rectiùs, quia à foro, idest iudicio, *cap. forus, de V. S.* forenses causæ dicuntur. Innocentius III. *lib.*7. *regestr. epist.*105 ibi: *Vel conuentus ire forenses*.

2 c *Monachos submouere.*] Gregorius Magnus Benedictinam regulam professus in monasterio S. Andreæ, vt ipse testatur *lib.*4. *epist* 45. & probat Yepes *tom.*1. *chronicæ D. Benedicti, cent.*1. *anno* 542. ex maternis, & paternis bonis sex monasteria in Sicilia construxit, & amplis redditibus ditauit, vt ex Paulo Diacono, & Ostiensi refert Don Rochus Pirro *tom.*3. *Siciliæ sacræ, pag.*153. hæc monasteria, *nostra*, appellabat ipse Gregorius *lib* 5. *epist.*59 ibi, *monasterij nostri*, & *monasterium nostrum*; atque tam monachorum, quàm monasteriorum curam habebat circa spiritualia, & temporalia, vt passim ex eius epistolis constat. Vnde in præsenti ait, studij proprij esse monachos à litigijs submouere.

3 d *Diuinis ministerijs.*] Idest horis canonicis, & alijs actibus regularibus: non autem ministerium accipiendum est in præsenti pro Missæ sacrificio; nam in his monasterijs, & similibus, cùm monachi laici essent, tantùm eligebatur vnus in presbyterum, qui diuina ministeria obiret. Gregorius noster *lib* 5. *epist.*41. in illis verbis: *Presbyter, qui missarum solemnia celebraret, debeat ordinari*.

e *Monasterij sui.*] A D. Gregorio constructi, & D. Mariæ dicati, de quo ipse Greg. *lib.*1. *epist.*54 vbi Petro subdiacono, de quo in præsenti epistola, scribit in hæc verba: 4
Festiuitatibus Sanctorum desiderabiliter insistentes, præsentis præceptionis nostræ pagina ad experientiam tuam necesse duximus dirigendum, incohantes Oratorium B. Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, vbi Maximianus Abbas præesse dignoscitur, Augusto mense dispostuisse nos, adiuuante Domino, summo opere dedicare, &c.

f *Tempore.*] Alibi verò legitur *Prætore*, sed perperam, vt iam notauit Antonius August. *in præsenti*.

g *Cancellarius.*] Qualis Cancellarij dignitas, officiumque sit, dixi *in cap. causa, de electione*.

h *Cellæ.*] Cella dicta est à celando, quia nos occultat, & celat. D. Isidorus *lib.*15. *originum, cap.*3. Marcus Varro *lib.*4. *de lingua Latina*, Festus verbo *Cella*, Seruius *ad illud Virgilij* 1. *Æneidos*. 5

—— *Distendunt nectare cellas.*

Vt autem variæ sunt res, quæ celantur, ita diuersæ sunt cellarum appellationes: vbi oleum custoditur, cella olearis dicitur, *l.*4. *§.* 1. *ff. de penu legata:* vbi vinum, vinaria, *d. §.*1. *l.*3. *§. vlt. ff. de tritico & vino, l.*1. *§. si viserint, ff. de acquir. possess.* vbi penus, cella penuaria, *l.* 3. *§. sunt autem, ff. de penu legata*. Has & alias complectitur Cicero *lib. de sene-*

senectute, his verbis: *Semper boni, assiduique domini referta cella vinaria, olearia, mellaria, & penuaria*. Hinc cellarius dictus præpositus administrationi olei, vini, & frumenti cellis inclusi, *l. quæsitum* 12. *§. cellariorum, ff. de instrum. legato, l. nominatim* 24. *ff. de manumiss. testam. cap. dilecto, de præbendis, cap. cùm ad monasterium, de statu monachorum*, latiùs prosequuntur Benedictus Haæphtenus *disquisit. monast. tract.* 3. *disq.* 4. Gerardus Vossius *lib.* 2. *de vitijs sermonum, cap.* 4. Etiam accipitur cella pro cubiculo. Martialis *lib.* 1.

Vnde tibi tegula est, ac vstæ pensio cellæ.

Horatius *lib.* 1. *satyra octaua*.

Huc priùs angustis eiecta cadauera cellis.

Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, ibi: *Vbi conditum esse volebant, à celando cellam appellabant*. Notauit Lipsius *lib.* 1. *Saturn. cap.* 14. In sacris autem canonibus accipitur pro breui cubiculo monachi, *cap. priuilegium, de V. S. lib.* 6. Concil Cabilon. 2. *can.* 61. Turon. 2. *can.* 15. *Ne liceat monachis cellulas habere communes, vbi aut bini habitent; sed singulares iaceant*. Arelat. 2. *can.* 4. inde monachi cellulani appellati sunt à Sidonio *lib.* 9. *epist.* 3. ibi: *Senatum Lerinensium cellulanorum*. Illustrat Benedictus Haæphtenus *lib.* 12. *disquisit. monast. tract.* 3. *disquisit.* 1. Sumitur etiam cella pro monasterio diuersas cellas habente. Sanctus Odus *collatione* 3. *cap.* 22. ibi: *Ganzliuus cum fratribus cellæ Dolensis nuper fuerat*. Et *cap. præterea* 2. *de transactionibus*. Innoc. III. *lib.* 2. *regest.* 14. *epist.* 113. & *epist.* 143. ibi: *De quibusdam cellis ordinis vestri*. Ex Sozomeno, & alijs probant Bosquetus *in notis ad dictam epist.* 113. Viuar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 12. *nu.* 16. Vnde in præsenti textu cella accipitur pro ipso monasterio, vt etiam sumitur apud ipsum Gregorium *lib.* 1. *epist.* 54. ibi: *Quod nuper in cella fratrum ædificatum est, vbi Marinianus Abbas præesse cognoscitur*. Vbi, ni fallor, agit Gregorius de ipso monasterio, super quo in præsenti rescribit Petro Subdiacono. Similiter accipitur apud ipsum Gregorium *lib.* 5. *epist.* 10. ibi: *Si ergo qui vos ex ordine sequitur, talis est, vt circa cellæ ordinationem, fratrumque custodiam*. Hinc accipiendus est ipse Gregorius *lib.* 2. *dial. cap.* 23. ibi: *Cui ille respondit, quid est quod loqueris soror? manere extra cellam nullatenus possum*. Vbi cella sumitur pro monasterio, vt exponit Menardus *ad concordiam regul. c.* 45. & plerumque cellula accipitur pro monasterio paruo. Lupus Abbas Ferrariensis *epist.* 11. ibi: *Cellam S. Ludouici, quam Magnus Carolus Alcuino*, &c. in additionibus Capit. Ludouici Imperat. *tit.* 44. ibi: *Vt Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint, aut canonici*.

COMMENTARIVM.

6 *Conclusio deducitur & probatur.* EX præsenti Gregorij Magni epistola sequens deducitur disputanda assertio: *Monachi non per se, sed per syndicum, seu œconomum à monasterio designatum cum salario, debent causas in iudicio tractare*. Probant eam textus *in cap. conquerente œconomo monasterij, de officio Ordinarij, c. Imperatorem, de iuram. calumn.* ibi: *In suo monasterio œconomum statuam, qui pro his petere, & excipere debeat*. Et *c. volumus,* 89. *dist. c. fin.* 5. *quæst.* 3. *cap. cùm simus* 9. *quæst.* 3. *cap.* 2. *de in integrum restit. cap. quia* 7. *de procurat. cap. cùm causam, de iudicijs, cap. significauit* 48. *de appellat. c. constitutus, de religiosis domibus, cap. dilectus* 2. *de capellis monach. cap.* 1. *ne clerici, vel monachi, cap. cùm olim* 14. *versic tandem, de priuileg. l. omnes* 35. *§. hoc, l. placet* 17. ibi: *Syndico constituto, C. de Episcopis, & clericis*. Faciunt lex 1. *§. quibus, ff. quod cuiusque vniuers.* lex *munerum, §. defensores, ff. de muneribus & honor.* vbi docetur, vniuersitatem syndicum constituere, *l.* 13. *tit.* 2. *l.* 98. *tit.* 18. *partita* 3. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *iuris ecclef. cap. fin.* Petrus Gregorius *lib.* 49. *syntag. cap.* 5. & *in d. cap. conquerente, de officio ordin. cap.* 3. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *epist.* 127. Alciatus *lib.* 1. *parerg. cap.* 5 Rodriguez *tomo* 3. *qq. regul. q.* 41. *art.* 1. Auiles *in cap.* 22. *Prætorum*, Azeuedus *in notis ad Curiam Pisanam, lib.* 2. *cap.* 28. *nu.* 14. pluribus relatis Osualdus *lib.* 18. *Donelli, cap.* 12. *littera I*, Duarenus *lib.* 1. *de sacris ecclef. cap.* 19. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. q.* 2. *proœmial. §.* 5. *nu.* 14. Felician. Vega *in cap. cùm deputari, de iudicijs*, Mancius *in tract. de syndicis*.

7 *Impugnatur tradita assertio* Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Ad negotia monasterij procuranda, non syndicus, sed vnus ex monachis præponi, constituique debet ex consensu Prælati, *c. monachi* 35. 16 *q.* 1. *cap.* 2. *de postulando*; cùm enim Ecclesiæ aliquo canone prohibetur monachis in foro versari, aut causas in iudicio tractare, semper excipitur vtilitas monasterij, *d. c.* 2. *de postul.* igitur necesse non est syndicum constitui à monasterio, cùm monachi ipsi possint in iudicio causas pertractare. Augetur hæc difficultas ex eo, nam laici non possunt procurare, seu administrare negotia Ecclesiarum, *c. quia in quibusdam*, *cap. indicatum*, 89. *dist. cap. in noua* 16. *q.* 7. igitur laicus non potest designari, seu constitui syndicus monasterij, sed potiùs monachus est eligendus, cùm sit persona ecclesiastica. Secundò impugnari potest tradita assertio in ea parte, in qua supponit, syndicum esse constituendum conuento, & præfinito salario; nam procuratori, seu syndico voluntario non debetur salarium, vnde illi non competit actio mandati ad salarium, *l. salarium* 7. *§. mandati, l. finali, ff. de O. & A. l. salarium, C. mandati*; & siquid ob impensum laborem illi præstatur, non salarium, sed honorarium dicitur, *l. si remunerandi, ff. mandati*: igitur in præsenti casu etsi syndicus constitueretur à monasterio, salarium tamen illi ex conuentione assignari non poterat, cùm voluntariè eligeretur, vt constat ex illis verbis, *si compereris voluntatem*.

His difficultatibus minimè obstantibus, vera est Gregorij Magni decisio, ad cuius expositionem sciendum est, quod sicut priuatæ personæ ad negotia in iudicio peragenda procuratorem constituunt, *l.* 1. *& per totum ff. de procuratoribus*; ita vniuersitas, monasterium, seu collegium constituunt procuratorem, vel administratorem bonorum, quem appellant actorem, seu œconomum; si ad negotia in iudicio pertractanda, appellant syndicum, seu defensorem, *l.* 1. *§. quibus, ff. quod cuiusque vniuers.* docent Merillus *differentiarum cap.* 3. Mancius *de syndicis, in principio.* Vnde cognoscitur differentia, quæ versatur inter hunc titulum, & antecedentem; quia in illo agitur de procuratoribus priuatorum, in hoc verò de procuratoribus, syndicis, seu defensoribus vniuersitatis, monasterij, vel alterius communitatis, vt animaduertunt Gothofredus, Valensis & Chassaneus *ad hunc tit.* Iure etiam ciuili qui reipublicæ, vel vniuersitatis negotia administrant, dicuntur actores, *l. finali, ff. de officio Præsidis, l. cùm aliquis* 27. *ff. de negotijs gestis, l. nec ciuitati* 74. *ff. de procurat.* licet alias differentias agnoscant inter actorem & syndicum Mancius *vbi suprà, num.* 13. Vuesembechius *ad titul. ff. quod cuiusque vniuers. n.* 3. qui autem ad negotia vniuersitatis, seu reip. in iudicio tractanda constituuntur, syndici, seu defensores dicuntur, *d. l.* 1. *§. quibus, l.* 1. *§.* 2. *l. munerum, §. defensores, ff. de muner. & honoribus, l. ita* 17. *in principio, ff. ad Trebell. l.* 8. *ff. de pollicitationibus*: iure autem canonico, qui Ecclesiæ, aut monasterij rationes curant, & bona administrant, dicuntur œconomi, *cap. volumus,* 89. *dist. c. cùm vos, de officio Ordin. cap. Diaconum, c. indicatum,* 79. *dist.* siue castaldi, *cap. Saluator* 1. *q.* 1. plura de eis congesserunt Filesacus *in d. c. cùm vos*, Barbosa *lib.* 1. *iuris ecclef. cap. fin.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch. quæst.* 2. *proœmialium, §.* 5. Qui autem negotia Ecclesiæ, seu monasterij in iudicio pertractat, dicitur syndicus, seu defensor, *cap. veniens* 2. *de in integrum restit.* cum alijs suprà adductis pro illustratione conclusionis. 8 *Syndicus & procurator.*

Syndicum in iudicio constituere possunt Respublica, Vniuersitas, collegium, monasterium; quia cùm quælibet communitas, quantumuis approbata, personam non habeat, nec per se in iudicio esse possit, necesse est vnum eligere, per quem agat, seu se defendat, *cap.* 2. *§. si iudices, de in integrum restit.* Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Sicilia tota si vna voce loqueretur, hoc diceret, quid auri, quid argenti, &c. quoniam id non poterat, harum rerum actorem parum idoneum ipsa delegit.* Vnde Athenienses syndicum habuisse, ex Demosthene probat Petrus Gregorius *d. lib.* 49. *syntag. c.* 5. Ordo etiam decurionum syndicum nominare valet, *l.* 3. *l. item eorum* 6 *§. si decuriones, ff. quod cuiusque vniuers.* omnesque communitates permissæ, & approbatæ, quæ habent arcam communem, etiam syndicum designare possunt, imò & coguntur illum constituere, *l.* 4. *ff. de fideicommiss. libert.* docent Mancius *vbi suprà, n.* 15. P. Mendo *lib.* 1. *de iure academico, quæst.* 73. Circa formam autem electionis illud obseruandum est, videlicet vt omnes collegij, seu communitatis vocentur, & congregentur in locum publicum, *l. penult. C. de legation. l.* 2. *C. de decurionibus, lib.* 10. & conuocari debent ad sonum campanæ, vel alio signo dato, quo ad similes actus communitatis con- 9 *Syndicus à quibus constituatur.*

conuocari consueuerunt; absentes autem, & impediti, ius præstandi suffragium non habent, nec præsentium electionem per absentes comprobari necesse est, *l. finali, C. de prædijs decur. lib. 10.* Speculator *in tractatu de syndico, nu. 2.* Et licèt omnes ipsius communitatis præsentes vocari debeant, ex regula textus *in l. finali, C. de auctorit. tut.* tamen non omnium etiam præsentium in vnum, eundemque syndicum consensus desideratur, sed sufficit maioris partis, *l. quod si maior, ff. ad municipalem, l. nominatim, C. de decurionibus, lib. 10. l. 3. ff. quod cuiusque vniuers.* docet Azeuedus *in notis ad Curiam Pisanam, lib. 2. c. 18. n. 14.* Nec etiam in ipsa syndici constitutione desideratur vt singulorum nomina exprimantur, sed sufficit vt dicatur à maiori parte syndicum fuisse constitutum, vt docent Gaillus *lib. 1. obseru. cap. 76.* Loseus *lib. 2. de iure vniuers. cap. 1.*

10 Syndicus qui definari valeat. Quoad personam autem, quæ potest vt syndicus constitui, illa generalis regula obseruanda est, videlicet eos omnes à syndici officio arceri, qui procuratores esse nequeunt, vt fœminæ, milites, & similes: Mancius *vbi suprà, nu. 48.* cùm syndicus à procuratore tantùm in eo differat, quod procurator à priuatis, syndicus à communitate eligitur: nec tantùm extraneus à Capitulo in syndicum eligi valet, verùm & ille qui ex corpore communitatis est, *l. planè 4. ff. quod cuiusque vniuers. l. vt gradatim, §. sed et si, ff. de muneribus & honoribus,* si idoneus est, & negotiorum peritus, vt docent Vuesembechius *vbi suprà, num. 5.* Mancius *num. 43.* Semel ac ritè syndicus est electus pro ipsa communitate, ipsam debet defendere in omnibus causis, nisi mandatum speciale exigant; licèt enim cum libera facultate constituatur, tamen in his quæ egent speciali mandato, debet illud speciale adhiberi. Vuesembechius *vbi suprà, n. 8.* Potest etiam syndicus iuramentum deferre, & præstare in negotijs communitatis, & etiam de calumnia iurare cogitur, *cap. in pertractandis 3. de iuramento calum.* non autem cogitur satisdare, sicut procurator, *l. item 6. §. vlt. ff. quod cuiusque vniuers.* vbi glossa, & A. Faber: in alijs autem actionibus, ac defensionibus idem dicendum est de syndico, ac de quocumque procuratore prædicatur. Nec contrarium probat textus *in d. l. item 6. §. actor,* in illis verbis, *iudicati actio ei ex edicto non datur;* in quibus docetur, actionem iudicati non dari syndico, seu actori, cùm ea etiam directa detur procuratori, *l. in causæ 27. in fine, l. si procurator 28. ff. de procurat.* igitur quia syndicus quoad iudicia non habetur per omnia vt procurator. Nam huic difficultati, omissa A. Fabri solutione *in d. l. si procurator 28.* qui existimauit, iudicati actionem non dari syndico, aut procuratori; respondendum est, discrimen esse constituendum inter actionem iudicati efficacem, & inefficacem, exceptione videlicet elidendam; actio enim iudicati efficax procuratori, aut syndico non datur, *d. l. item 6. §. actor;* inefficax verò, quæ opposita à reo exceptione eliditur, procuratori, seu syndico competit, vt docet Osualdus *lib. 18. Donelli, cap. finali, littera B,* & sic de efficaci actione accipiendus est textus *in d. l. procurator;* de inefficaci verò textus *in d. §. actor.*

11 Traditur ratio decidendi. His ita præmissis, ratio præsentis decisionis vltra illam generalem, quam suprà adduximus, videlicet quamlibet communitatem per se agere, aut defendere in iudicio non posse, & ita necessariò debere syndicum constituere, prouenit ex vita, & professione monachorum; cùm enim eorum disciplina sit diuinis officijs vacare, ab strepitu verò iudiciorum abstinere, *cap. 1. ne clerici, vel monachi,* & alienum sit à regulari conuersatione, si se concertationum forensium velint peritos ostendere, *l. consulta, Cod. de testam. l. repetita, C. de Episc.* ideò debent non per se, sed per syndicum monasterij negotia procurare, aut potiùs illa deserere, quàm se illis implicare. Facit ad rem celebris auctoritas Petri venerabilis Heremitæ Carthusiensis, qui *lib. 6. epist. 18.* ita scribit: *Quid ad nos, ista Carthusiensis Ordinis institutio est mala, si qua nouerint ijs, ad quos spectant, nota facere, non autem litigare. Eorum est simpliciter quod sentiunt dicere, non autem palatia ad accusandum intrare: non est eremi nostri iudicijs adstare; non est eorum qui mortui mundo videntur, in publicis negotijs actores, vel defensores existere: nihil simplicitati nostræ cum malitia sæculari; nec decet, vt qui in sæculo eremum elegimus, nunc de eremo ad sæculum redeamus, vt sponte cunctis nolentibus & reclamantibus iudicum nos tribunalibus ingeramus.* Rectè ergo Gregorius Magnus in præsenti iubet monachis suis, vt potiùs salario constituto syndicum eligant, per quem negotia monasterij tractentur, quàm se forensibus negotijs immisceant.

12 Respondetur difficultatibus. Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima; nam licèt iuxta proximè tradita potiùs monachis expediat syndicum constituere, quàm per se negotia forensia tractare; hoc tamen ad honestatem pertinet, non autem omninò ad necessitatem: quare aliquando, veluti ob summam paupertatem, si non possunt syndicum constituere, quia vnde salarium constituant, non habent, negotia per se procurare valent, vt in præsenti docent communiter repetentes, Viuianus etiam, & Valensis hic; quo casu accipiendi sunt textus *in d. cap. monachi, cap. 2. de postulando.* Nec etiam obstat ipsius difficultatis augmentum, quia iura in eo adducta non loquuntur in syndico ad negotia temporalia in iudicio disceptanda; sed in œconomo, siue generali administratore in locum absentis Prælati, vel tempore, quo vacat Ecclesia, designato; laicus enim non potest esse generalis administrator in locum Prælati absentis, vt supponit noster Gregorius *libro 7. epist. 66.* debet enim hoc officium committi clericis idoneis, nulla improbæ vitæ suspicione notatis, *cap. indicatum, distinct. 89.* ij debent eligi ab Episcopo, *cap. cùm simus 9. quæst. 3. cap. cùm vos 4. de officio Ordinarij,* & plerumque de gremio ipsius Ecclesiæ, *d. cap. quia in quibusdam.* Quare rectè statutum fuit in Concilio Chalcedon. relato *in d. cap. quia,* vt laici non possint præponi administrationi rerum Ecclesiæ. Plura de his œconomis adducunt Filesacus *in d. cap. cùm vos 40. §. 2 de officio Ordinarij:* Barbosa *libro 1. de iure ecclesiastico, cap. vlt.* at verò quoad negotia temporalia (vt sunt quæ in foro tractantur) laici nominari, & constitui syndici possunt. Nec obstat secunda difficultas contra secundam partem præsentis conclusionis adducta; quia licèt illis, quibus mandatur negotiorum administratio, non possit assignari certum salarium, *d. l. salarium 7.* quia mandatum gratuitum esse debet; & si salarium, aut stipendium assignaretur, mandatum excederet fines, & in contractum locationis transiret, *l. si tibi 24. ff. præscriptis verbis, l. 1. Cod. mandati, §. fin. Instit. eodem tit.* tamen personis, quibus consueuit salarium assignari, constitui potest, *l. 1. Cod. mandati, l. 1. §. si cui, ff. de varijs & extraordin. cognit.* docent Pancirola *lib. 2. var. cap. 150.* Marcellus Donat. *in notis ad Suetonium in Augusto, cap. 32.* quare syndico rectè constitui potest salarium, & sic in præsenti S. Gregorius scribit Fausto salarium esse constituendum.

13 Intelligitur textus in c. insuper 9. de testibus & attestationibus. Sed supradictæ conclusioni obstat textus *in cap. insuper 9. de testibus, & attestationibus;* vbi Priori, & Fratribus sanctæ Trinitatis monasterij rescribitur, vt in causis sui monasterij possint vnum, aut duos monachos ad agendum & defendendum nominare, qui actores, seu responsales dicuntur; & illi non poterunt vt testes adhiberi in causa, quam vt responsales peragunt; alij verò monachi poterunt pro monasterio testificari. Ex quo textu expressè deducitur, ipsos monachos posse in iudicio causas monasterij tractare, & defendere: ergo non rectè docemus in nostro textu monachos debere syndicum constituere ad agendum, & defendendum. Cui difficultati ex suprà traditis satisfaciendum est asserendo, præsentem textum procedere tantùm de honestate, non verò de necessitate: & sic iustis ex causis posse monachos ipsos negotia sui monasterij in iudicio procurare, vt *in d. cap. super.* Quomodo autem in eo textu monachi possint in propria causa testificari, non est nostri instituti examinare: videndi sunt Farinacius *de testibus quæst. 6.* Balboa *in cap. tertio loco, de probationibus,* Sesse *decis. 196.* Eurardus Bronchorst. *cent. 1. assert. 49.* Eadem solutione accipiendus est textus *in cap. cùm deputati 16. de iudicijs;* vbi cùm agatur de Templarijs, de quibus *in cap. 3. cap. petijsti 20. de priuil.* & quidam ex eis fuissent propositi Præceptores in quibusdam domibus suæ religionis, causas procurabant in iudicio; & cùm iudices noluissent eos tanquam procuratores admittere, quia licitum non erat illis forensium causarum curam agere, qui pacificis decreuerant studijs inhærere, Innocentius III. iussit prædictis iudicibus, vt eos ad agendum, & defendendum admitterent. Cuius decisionis ratio prouenit ex proximè traditis; nam licèt honestum non esset Templarijs negotijs sæcularibus se immiscere, tamen cùm negotia essent proprij monasterij, ideò potuerunt etiam in iudicio ipsa procurare, vt post Hostiensem docuit Felicianus

Vega *in d. cap. cùm deputari*. Etiam iuxta eandem doctrinam accipiendus est textus *in cap. praeterea 2. de transact.* in illis verbis: *Fratres illi sese consistentes in iure*, &c. Ex quibus verbis deducitur, monachos per se, nullo syndico designato, in iudicio comparuisse, quod ex suprà traditis procedit; nam cùm praesens Gregorij decisio tantùm loquatur de honestate, non verò necessitatem importet, ideò monachi in illius textus specie potuerunt per se, nullo syndico designato negotia sui monasterij in iudicio defendere.

14 *Exponitur c. 2. de in integrum restit.* Secundò superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venisset 2. de in integrum restit.* in illis verbis: *Sed iudices auctoritate Apost. monachis iniunxerunt, vt syndicum, seu procuratorem eligerent, qui in causis monasterij, & consultatione ageret, & vtiliter responderet*. Quae verba duas & magnas continent difficultates. Prima militat aduersùs solutionem suprà traditam; nam si monachi per se causas sui monasterij procurare possunt cum licentia sui Superioris, & etiam ob honestatem debent syndicum nominare, quomodo iudices in eo textu monachis iniunxerunt, vt syndicum eligerent? siquidem ipsi causam agebant, & prosequebantur iam coeptam coram Romano Pontifice: igitur monachi non tantùm de honestate, verùm de necessitate debent syndicum eligere. Secunda difficultas ex dictis verbis nascitur; nam suprà diximus, magnum esse discrimen inter procuratorem, & syndicum; siquidem procurator est designatus à priuatis ad negotia in iudicio tractanda, syndicus verò constitutus à communitate: ergo non rectè iudices in eo textu confusè iubent monachis, vt constituant syndicum, aut procuratorem, cùm tamen syndicum ex supradictis nominare possint. Etiam alia nascitur difficultas ex eo, nam syndicus non potest constitui sine licentia, & auctoritate Praelati, *cap. causam quae, de iudicijs*, & ex nostro textu constat: sed in eo textu non erat Praelatus, qui syndicum constitueret, siquidem iam decesserat: ergo non poterat syndicus constitui. Primae difficultati respondendum est, in eo textu monachos coram iudicibus delegatis non comparuisse per se, vnde iudices illi indulserunt, vt syndicum eligerent ad agendum & excipiendum; si autem ipsi per se, quia erat negotium monasterij, voluissent comparere, audiendi erant, nec tunc cogerentur syndicum nominare. Secundae difficultati satisfaciendum est concedendo, magnum esse discrimen inter syndicum, & procuratorem; sed aliquando sumi vnum pro alio, quia vbi constat de potestate, & voluntate constituentis, parum de verbis curandum est, *cap. petitio 9. de procuratoribus*. Nec obstat secunda difficultas, si animaduertatur, in eo textu agi de electione Praelati monasterio competenti, vel non; quare ob illam causam, sicut & ob alias, ad monasterium spectare sede vacante potuit syndicum constituere, vt in eo textu notant Hostiensis, Cardinalis, & alij repetentes.

Deinceps superiori assertioni obstat textus *in cap. edoceri 21. de rescriptis*, in illis verbis: *Cùm ex officio tenerentur congregationum suarum negotia in iudicio procurare*. 15 *Exponitur textus in c. edoceri 21. de rescriptis.* Ex quibus verbis depromitur, Abbates ratione officij teneri monasteriorum negotia in iudicio procurare: ergo nec monachi, nec syndici, sed potiùs Praelati debent agere, & excipere in iudicio causas monasterij, vt adimpleant officium suum. Cui difficultati respondendum est, Abbatem, & quemlibet Praelatum teneri procurare negotia sui monasterij, tanquam bonus administrator; non tamen in iudicio per se comparendo ad agendum, vel defendendum; sed tantùm per syndicum, aut procuratorem: neque illa verba, *negotia procurare*, inducunt necessitatem personalem, sed tantùm curam in electione personae, per quam in iudicio negotia procurentur.

TITVLVS XL.

De his quae vi, metusue causa fiunt.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. a *Oscen. Episcopo, & Priori sanctae* b *Mariae Caesaraugust.*

Relatum est ad audientiam nostram, quod cùm quidam vir nobilis, prudens, & potens A nomine M. mulierem de Oreia quondam vxorem suam *c* suspectam haberet, fratri, & militibus *d* suis praecepit, vt eam longè ad priuata loca deducerent, & gladio occiderent: quam cùm ipsi ad quandam siluam duxissent, & euaginato gladio eam occidecidere vellent, eadem ad pedes cognati cecidit, & vt sibi vitam seruaret lacrymosa supplicatione rogauit. Cognatus verò misericordia, & pietate ductus, ei sub tali conditione pepercit, quod in monasterio de *e* Colobres habitum monasticum deberet suscipere. Quo audito maritus eius, quia reseruata erat ad vitam, graue plurimùm tulit; sed tamen postmodùm acquieuit. Sicque factum est, quod duos Episcopos, *f* Caesaraugustan. & *g* Triascon. vt eam *h* benedicerent, & ei velum imponerent, ad monasterium ipsum adduxit. Episcopi verò rem ignorantes, & quia *i* iuuenis erat, & filium habebat paruulum, mutationem vitae suspectam habentes, eam seorsum conuenerunt, quae vtique ipsis rem per ordinem patefaciens, quod mortis timore, & non bono animo monasterium intrabat, Episcopis de morte ipsius timentibus, & quod ab ea audierant, propalare nolentibus, alter eorum, Tirasson. scilicet, vt viri illius tyrannidi satisfacere videretur, mulieri velum imponere simulauit. Tandem autem viro, & fratre de medio sublatis, praedicta mulier de monasterio exiuit, & cuidam nobili, P. videlicet de Camberis nupsit. Sorores autem cùm reclamarent, & Episcopo *m* Calaguritan. conquestae fuissent, & Episcopus non posset eam videre, nec super his conuenire; ad instantiam sororum eam, & virum, quem acceperat, excommunicauit, & totam terram eius interdixit, ignorans quomodo res processisset: quam vtique sententiam ven. f. noster *n* Tarraconen. Archiepiscopus postmodùm confirmauit. Nos igitur de honestate, & prudentia *o* vestra confidentes, causam ipsam experientiae vestrae duximus committendam, & fine canonico terminandam. Ideòque disc. v. per A. s. praec. m. quat. praedictam mulierem, & virum, recepto iuramento, quod vestro debeant stare mandato, ab excommunicationis vinculo absoluatis: deinde tam mulierem, quàm Priorissam, & moniales praescripti monasterij ante vestram praesentiam conuocantes, causam diligentissimè audiatis, & fine canonico terminetis. Quod si legitimè probatum fuerit, non timore mortis praedictam M. Religionem intrasse, aut quod fecit, ratum posteà habuisse, ipsam ad monasterium redire, & habitum depositum sumere, censura ecclesiastica compellatis.

NOTÆ.

1 a OScensi.] Ità legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & post Concilium Lateranense *part.50. cap.13.* Oscensis vrbs duplex reperitur in nostra Hispania, alia dicta Osca Bæticæ, vulgò *Guescar*, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.2. geograph. tabul.1. cap.4.* & ibi Iosephus Moletius *fol.4.* Hieronymus Vuscellus *fol.85.* Rodericus Caro *in notis ad chron. Flauij Dextri, anno 52. litt. I.* Alia est ciuitas peruetusta in Celtiberia Hispaniæ citerioris, in Regno Aragoniæ, vulgò *Guesca*; eius topographiam tradiderunt ex antiquis Ptolomeus *lib.2. tabul.2. Europæ, cap.6.* Plinius *lib.3. hist. cap.3.* Strabo *lib.3. geographiæ.* Ex recentioribus Ludouicus Nonius *in sua Hispan. cap.83.* Didacus de Ainsa *lib.1. histor. Oscensis, cap.1.* De hac in præsenti agitur, quæ iam à primis Ecclesiæ temporibus Cathedra Episcopali decoratur: eius Præsul Gabinius subscripsit Concilio Toletano 3.

2 b *S. Mariæ Cæsaraugust.*] Cæsaraugusta, siue Cæsarea Augusta, vt vult Zurita *in notis ad Antonini itinerarium, pag.533.* Salduba appellata ab Ortelio *in theatro, verbo Cæsaraugusta*, Auripa dicta ab Archiepiscopo Toletano *lib.1. historiæ, cap.3.* Petro Antonino Beuter. *historiæ Hispan. tom.1. lib.1. cap.7.* ciuitas est perantiqua Hispaniæ citerioris, & nobilissima, in Edetanis, totius Regni Aragoniæ Metropolis, ab Augusto Cæsare in coloniam deducta. Nonius *in sua Hispania, cap.28.* Olim Regum fuit splendida Curia: eam debitis extollunt laudibus Ludouicus Lopez *in historia Cæsaraugustana*, quem laudat Coronel. *in notis ad Gongoram, tom.3. pag.435.* P. Merillus *de antiquitate Cæsaraugust. lib.1. cap.1.* Tamayo de Salazar *in Martyrol. Hispaniæ, die 2. Ianuarij*, & *die 29.* & *Martij die 24.* Non minùs celebre est apud omnes nationes templum Beatæ Mariæ adhuc viuenti ab Apostolo D. Iacobo dicatum, vulgò *de el Pilar de Saragossa*; quod construxit iussu Deiparæ Virginis super columna, seu pilari inter Angelorum cantus visibiliter apparentis, vt referunt & probant Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.2. quæst.26. sect 4. pag.223.* Isella *in lib. Reg. Milit. S. Iacobi, cap.3.* Vascus *in chron. anno 37. & 44.* Garibay *in compendio Histor. Hispan. lib.7. cap.3. & 4.* Viuar. *in notis ad Flauium Dextrum, anno 37. num.3.* Michael Martinez *in interpret. trium epigram. ipsius Ecclesiæ, pag.79.* Alij quamplures, quos congerit Lezana *in iuris alleg. pro ipsa Ecclesia Sanctæ Mariæ, in princ. pag.7.* Hæc Ecclesia Canonicorum regularium fuit iam à temporibus Innocentij II. vt latè probant Lezana *vbi suprà*, Pennotus *lib.2. histor. canonic. regul. cap.31. num.3.* & mansit regularis vsque ad annum 1604. quo anno facta est sæcularis.

3 c *Suspectam habens.*] De adulterio videlicet, & sic zelotypiæ furore accensus, vt interpretatur D. Antonius Feloaga *in præsenti, vestig.1.* qui plura eruditè de zelotypia cumulauit. Videndi etiam sunt P. Serlogus *in Cantica, tomo 3. pag.544.* Philippus Camerarius *tom.1. horar. successiu. cent.1. cap.53.* & *cent.2. cap.34.* Beyerlinch *in theatro vitæ humanæ, verbo Zelotypia.*

d *Milites.*] Idest beneficiarios eius, & vassallos.

4 e *De Colobres.*] Legendum est *de Tulebras*; anno enim 1157. in oppido de Tulebras constructum fuit monasterium Ordinis Cisterciensis, quod postea dictum fuit Diuæ Mariæ de Charitate, vt constat ex quodam priuilegio illi concesso à Sanctio Nauarræ Rege era 1195. in illis verbis: *Ego Sanctius per Dei gratiam Pampilonensium Rex, facio hanc chartam donationis, ac textum scripturæ in perpetuum valiturum, Deo, & monasterio S. Mariæ Charitatis, quod antea vocabatur Tulebras, & vobis Dominabus sanctimonialibus ibi nuper seruientibus Deo, tam præsentibus, quàm futuris, de toto illo Regalissimo de Tulebras, vt habeatis illum, & possideatis vos, & omnes successores vestræ, tam præsentes, quàm futuræ deinceps iure hæreditario in perpetuū, & faciatis inde quidquid volueritis, ac quietè, &c.*

5 f *Cæsaraugustan.*] Non exprimit Alexander III. an Ecclesiæ D. Mariæ Pilaris, vel Ecclesiæ sancti Saluatoris? Pro cathedralitate vtriusque Ecclesię doctè certatum & perpugnatum inuenitur: pro Ecclesia D. Mariæ plura adduxit post alios Lezana in duplici allegatione, pro cathedralitate Ecclesiæ sancti Saluatoris Frances Vrrutigoyti *in tractatu de vnica cathedralitate Cæsaraugustana.* Illud certum est, temporibus nostri Alexandri Ecclesiam Cæsaraugustanam tantùm Episcopalem fuisse, postea verò Ioannes XXII. metropolitico iure decorauit, eique subiecit Oscensem, Tirassonensem, Pampilonensem, Calaguritanam, & Segoruensem Ecclesias, vt vltra scriptores suprà iam datos referunt Pennotus *lib.7. canonic. regul. cap.31. num.3.* Bosquetus *ad Innocentium lib.1. epist.77.*

g *Triason.*] Legendum est *Tirasson*, siue Turiasson. 6
Turiasso enim antiqua Hispaniæ ciuitas Episcopalis est, olim in Tarraconensi citeriori, hodie in Confinio Castellæ & Aragoniæ sita; vulgò dicitur Tarazona: de ea nonnulla adduxerunt Rodericus *lib.1. histor. cap.5.* Tamayo *in Martyrol. Hispaniæ, die 28. Aprilis*, Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib 2. epist.2. regestr.14.*

h *Benedicerent.*] His enim temporibus Episcopi Sanctimonialibus velum imponebant, ac ipsas Deo dicatas consecrabant, vt probaui *in cap.1. de temporibus ordin.*

i *Quia iuuenis erat.*] Et sic adhuc iuuenilibus ardoribus subiecta, quorum improbos effectus referunt D. Antonius de Feloaga *in præsenti, fol.55.* Sauarus *in notis ad Sidonium lib.1 epist.2* & *lib.2. epist 4.* & *lib.7. epist.2.* Ludouicus Cresolius *lib.2. mystag. cap.3. sect.4.*

l *Proposuit.*] Idest protestauit, vnde nulla professio 7
postea emissa vires obtinebat; nam protestatio inducit vt actus, in quo adhibetur, nihil vltra intentionem operetur, *l. pro hærede 20. §.1. ff. de acquirenda hæredit. l. & si quis 14. §. sed interdum, in fin. de relig. & sumpt. funer. l. Nesennius 34. ff. de negot. gestis, l. alimenta 11. l. quod in 13. l. si paterno 15. C. eodem, l. si debitor 4. §. 1. ff. quibus modis pignus soluitur, iuncta l. sicut 8. §. non videtur, ff. eodem.* Et licèt protestatio in præsenti casu facta non fuisset ipsi marito, aut militibus, qui eam ducebant; tamen cùm ob metum, & maiorem vim protestatio fieret, sufficiebat vt coram honestis personis mulier protestaretur, vt *in cap. fin. de appell. l. cùm verò 26. §. 1. ff. de fideicommiss. libert.* Docent Franciscus de Ponte *consil.131. num.138.* Iranzo *de protestatione, cap.47. num.16.* Corrasius *in centuria Tolosana, cap.31.*

m *Calagurit.*] Ecclesia Cathedralis est in Cantabria, cuius originem, & Præsulum seriem refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ.*

n *Tarraconensis.*] Tarraco vetustissima Hispaniæ cite- 8
rioris ciuitas est, vulgò dicta *Tarragona*, olim clarissima Romanorum colonia, vt pluribus inscriptionibus, & numismatibus probat magnus Ant. August. *dialogo 7.* eius Archiepiscopus iam à temporibus Caroli magni octo diecesibus præest, vt refert Bosquetus ad Innocent. III. *lib.1. epist.77.* plura de hac pernobili vrbe tradunt Gerundensis *lib.1. Paralip. tit. de Tarracona*, Ludouicus Puente *in historia Tarracon.* Puiada *in hist. Catal. lib.1. c.22.* Tamayo à Salazar *in martyrol. Hisp. die 2. Ianuarij*, & nos *in cap. 24. de iureiur.*

o *Vestram.*] Licèt enim temporibus Alexandri III. 9
clausura monialibus indicta esset, & pluribus antea retrò sæculis, vt probat latè Gibalinus *de clauf. disquisit. 1. cap. 1.* tamen iustis ex causis permittebatur egressus, vsquedum Bonifacius III. *in cap. periculoso, de statu regul. lib.6.* omnem egressum prohibuit: quam prohibitionem postea confirmarunt PP. Concilij Trident. *sess.25. de regul. cap.15.* Vnde vt veritas cognosceretur, potuerunt iudices delegati in præsenti specie Priorissæ, & monialibus iubere, vt comparerent in iudicio.

COMMENTARIVM.

EX præsenti decisione omnes repetentes sequentem de- 10
ducunt assertionem: *Si quis metu mortis monasterium ingrediatur, potest illud deserere, nisi postea professionem vel expressè, vel tacitè ratam habuerit.* Probant eam textus *in cap. puellæ, cap. sicut 9. 20. quæst.1. cap. præsens 20. quæst.3. c. si qui 14. quæst.5. c. non est 15. quæst.1. c. vltimo 23. quæst.5. cap. iam verò 23. quæst.6. cap.1. cap. sicut, cap. cùm virum, de regul. cap. dudum, de conuersione coniug. c. fin. qui clerici vel vouentes, cap. penult. de statu regul. lib. 6.* Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap.87.* quem refert Antonius August. *in epit. iuris, lib.9. tit.4.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Feloaga *in repetitione ad hunc textum*, Cabreros *de metu, lib.2. cap.21. nu.32.* & *c. 10. nu.25* Franciscus Hallierius *de sacris electionibus sect. 5. §.10.* Leo Pinellus *in cap.2. de regul. §.6. nu.206.* Vasquez *3. part. in tertiam, disp.240. cap.3. num.34.* Balboa *in cap. si verò 8. nu.2. de iureiur.* Baio-Arroyo *in eod. textu, n.11.* Tamburinus *de iure Abbatum, tomo 1. disp.2. quæst. 1.* Cironius *in cap.1. de conuersione coniug. in 5. compil.*

Conclusio deducitur, & probatur.

Sesse *tomo* 1. *decis.*60. plures congerens Luna & Arellano *lib.*1. *antin. cap.*3.

11 Impugnatur hæc assertio. Sed in hanc assertionem, omissis traditis ab Arellano vbi suprà, pro ratione dubitandi ita insurgo. Sicut in ingressu religionis profitetur certa regula deinceps obseruanda, ita in susceptione baptismi amplectitur vera fides catholica veraciter defendenda, & sequenda: sed qui per vim, & metum suscepit baptismum, & professus fuit fidem catholicam, tenetur in ea permanere, *cap. maiores*, *§. item quæritur*, *de baptismo*: igitur & qui professus fuit regulam monachalem, tenetur in ea persistere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam valet argumentum de iuramento ad votum, *cap. magnæ*, *de voto*: probat Castro Palao *de obligatione iuramenti*, *disput.*2 *part.*4. *num.* 2. sed iuramentum metu extortum obligat, & obseruandum est quoties non datur dispendium salutis æternæ, *cap. si verò*, *de iureiurando*: igitur & votum emissum in ingressu religionis debet obseruari, dum sine dispendio salutis æternæ seruari potest. Secundò augetur prædicta difficultas ex eo, quia licèt metus, qui incutitur causa extorquendi consensum in ingressu religionis, reddat nullum ingressum ipsum; tamen metus, qui incutitur à causa libera, non causa extorquendi talem consensum, non reddit actum nullum, quia licèt ab extrinseco incutiatur, cùm non gratia extorquendi talem consensum incutiatur, votum, seu ingressus religionis vires habet. Ratio etiam est, quia tunc non compellitur quis ad vouendum ab alio, sed à se ipso, cùm nullus exigat tale votum, sed voluntariè illud emittat; ideò matrimonium celebratum à virginis defloratore, ob periculum mortis, quia pater illum interficere volebat, validum est. Sanchez *de matrimonio disput.*12. *num.*14. Henriquez *eod. tract. lib.*11. *cap.*9 *num* 2. & ideò *in l. mulier* 22. *de eo quod metus causa*, licèt metus seruitutis aliàs iustus sit, *l.* 3. *§. vim*, *ff. hoc tit.* non tamen infirmat promissionem à liberta patrono factam, à quo metuebat reuocari in seruitutem; quia ipsa sibimet intulit metum, vt docent Faber *in ration. ad ipsum textum*, Cuiacius *lib.*11. *qq. Pauli*, *ibi*: igitur in præsenti specie cùm metus mortis illatus non fuisset mulieri, vt religionem ingrederetur, sed ipsa sibi hunc metum intulisset, professio ab ea emissa valida fuit.

12 Dissoluitur difficultas. Qua dubitandi ratione ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, pro cuius expositione, & plena cognitione huius tituli, necnon edicti Prætoris de eo, quod metus causa gestum est, scire oportet, metum iuxta Vlpianum *in l.* 1. *ff. de eo quod metus causa*, esse instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidationem. Faciunt Aristot. *lib.* 3. *Ethic. cap.*6. Cicero 4. *Tuscul.* qui asserunt, metum esse futuri, vel pendentis mali expectationem. Explicant Lælius Bisciola *lib.* 11. *horarum successiu. cap.* 21. Iulius Scaliger *exercit.* 132. Arellanus *de rationis imperio*, *cap.*10. *num.*2. Bocetus *tom.* 1. *class.* 4. *disput.*6. Theophilus Raynaud. *tom* 2. *tract. de volunt. & inuolunt. sect.*2. *cap* 1. *art.*2. *per totum*, Donellus *libro* 15. *comment. cap.*38. Barbosa *voto* 1. *&* 77. Hermosilla *in l.* 56. *tit.*5. *partit.*5. Dicitur in definitione *instantis periculi*, quia remota pericula non turbant mentem; debet enim metus instare, etsi præsens, actualisque non sit, vt docuerunt Duarenus *ad tit. de eo quod metus*, *cap.* 1. Osuald. *ad Donel. d. cap.*38. *littera D.* Nec contrarium probat Vlpianus *in l. metum* 9. *ff. de eo quod metus*, dum docet metum debere esse præsentem, nec sufficere suspicionem illum inferendi; nam aliud est, metum præsentem esse debere, aliud verò causam ipsius adesse. Si enim metus præsens sit, licèt eius causa non adsit pro tunc, sed futura speretur, metus datur, & consideratur, *l. nec timorem* 7. *§. proinde*, *ff. de eo quod metus*, *l.* 7. *§.* 1. *ff. quod falso tut.* probat Auendaño *d. lib.*1. *cap.*2. Dicitur etiam, metum esse mentis trepidationem, quia metus nascitur ex magna, vehementique imaginatione periculi futuri. Vnde rectè aiebat Osualdus *d. cap.*38. *ad Donel. littera C*, quod si futuri mali apprehensio vehementer animum conturbat, metus datus; si mali imminentis, timor; si permanentis, formido; si valdè concutiat, terror; si mentem loco moueat, pauor; si vlteriùs processerit, examinatio est. Magnum autem discrimen vertitur inter vim, & metum. Vis enim est, testante Vlpiano *in d. l.* 1. maioris rei impetus, qui repelli non potest. Cùm enim per vim quid extorquetur, principium actionis aliunde, & extrinsecus venit; nec vlla voluntas patientis adest: at dum futuri periculi metu quid datur, aut promittitur, in patiente existit actionis origo. In vi quis se habet purè passiuè, & omnis eius consensus excluditur; in metu verò voluntas datur, licèt coacta, *l. mulier* 21. *§.* 1. *ff. de eo quod metus*, Paulus *lib.*1. *sentent. tit.*7. explicat Ant. Faber *in Papin. tit.*3. *principio* 2. *illatione* 11. Deinde, nam vis præsentia; metus futura respicit, licèt instantia. In hoc titulo agitur de vi compulsiua, quæ parum distat à metu, nisi quia vis refertur ad eum qui cogit; metus ad eum qui patitur, vt notauit Bachouius *in notis ad Vuesemb. in parat. ad tit. de eo quod metus*, *num.*2.

Metus ita vulgò diuiditur, vt alius sit metus grauis, seu cadens in constantem virum; alter verò leuis, seu cadens in virum non constantem, *cap. finali*, *de appellat. cap. cùm dilectus*, *hoc tit. cap. consultationi*, *cap. veniens* 2. *de sponsal. l.* 3. *§. per vim*, *cum sequentib. l. metum* 9. *l. si per vim*, *ff. de eo quod metus*, *l. si interpositas*, *Cod. de transact. l. si voluntate*, *C. de rescind. vendit. l. si quidem*, *C. de contrahend. stipulat.* Metum cadentem in virum constantem appellauit Vlpianus *in l. metum* 5. *ff. de eo quod metus*, metum maioris malitatis; & Labeo cadentem in constantissimum virum dixit *in l. sequenti*, idest in constantiorem. Ponitur enim superlatiuum pro compatatiuo; & metus grauis tunc adest, cùm notabile damnum ingruens verosimillimè pendet à viro potente, & solito minas excedere, estque reuerà tale malum, vt non sit facilè excutiendum, vel depellendum. Huiusmodi ergo metus in se grauis est, & talis vt hominem constantem concutiat. Igitur metum cadere in constantem virum, est metum illum hominem ita mouere, ac percellere, vt eum, tametsi alioquin constantem, & fortem, concutiat, & de proposito dimoueat. Sed videamus quibus in casibus metus cadens in constantem virum incutiatur, & per consequens apparebit, quando metus tantùm leuis detur. Et metus grauis nascitur ex morte *l. nec timorem* 7. *§. proinde*, *ff. de eo quod metus*, *cap. cùm dilectus*, *hoc tit. d. l. interpositas*, *l.* 3. *Cod. ex quibus causis maiores*, *l. voluntate*, *Cod. de rescindenda*; quem magistralem timorem vocat Fulgentius relatus à Cuiacio *in l. si quidam* 9. *Cod. de contrahend. stip.* abscissionis membri, verberum, seu cruciatus corporis, *d. l. si quidam* 9. *l.* 7. *tit.* 33. *part.*7. Petrus Faber *lib.*3. *semestr. cap.*8. seruitutis, *leg. ego* 4. *l. isti*, *§.* 1. *ff. de eo quod metus causa*: seruitus enim morti comparatur, *l. seruitutem* 209. *ff. de R. I. l. intercidit* 59. *ff. de condit. & demonstr.* Hunc autem casum seruitutis ita explicat Paulus *d. l. isti* 8. vt si ille, qui habebat instrumentum meæ libertatis, minetur se illud consumpturum. Metus iustus incutitur etiam ab alio; non autem edicto Prætoris locus est, si cùm scirem patronum posse me vt ingratum reuocare in seruitutem, centum illi promisero, ne reuocet; quia à meipso metus incutitur, *l. si mulier*, *ff. hoc tit.* Similiter grauis metus est vinculorum, seu carceris, *d. l. isti* 8. *§. proinde*, *l. qui in carcerem*, *l. non est*, *§.* 1. *ff. hoc tit.* carcer enim quasi species seruitutis est, *l.* 2. *ff. de libero homine.* Non autem hoc intelligendum est simpliciter de homine in carcerem detruso; nam contractus ab incarceratis celebrati vires habent, vt docent Farinacius *de carceribus quæst.*35. Guttierez *lib.*1. *de iuramento*, *cap.*57. alij congesti ab Olea *de cessione iurium tit.*8. *quæst.*1. *num.*7. Cabreros *lib.* 2. *de metu*, *cap.*46. debet enim textus *in d. l. qui carcerem*, accipi vel de carcere priuato, vel de eo qui in carcerem detrusus est, à quo aliquid iniustè extorquetur. Tunc enim metus carceris iniustus est, vt docent Faber *in d. l. qui carcerem*, Donellus *d. cap.*38. Duarenus *ad tit. de eo quod metus*: & similem promissionem lex Iulia rescindit, *l.* 5. *ff. ad legem Iuliam de vi*, sicut eam, quam fecit, qui in domo inclusus fuit, vt ab eo aliquid extorqueretur, *d. l.* 5. Paulus *lib.*1. *sentent. tit.*7. *§. penult. & vlt.* Etiam metus grauis est stupri. Si enim quis aliquid promisit, ne stuprum pateretur, ob metum grauem promisit, *l. isti* 8. *§. quod si dederit*, *ff. de eo quod metus*, Petrus Faber *lib.*3. *semestr. cap.*8. etenim hic metus in viris & fœminis maior est quàm mortis, ob fœditatem, & turpitudinem. Etiam inter casus metus grauis ille enumeratur, cùm quis videlicet promisit, seu aliquid alienauit, ne in adulterio, aut furto deprehensus occideretur, seu proderetur, *ex hoc cap.* 1. *l.* 7. *§. proinde*, *ff. de eo quod metus*; sufficit enim vt quis metuens ne compellatur, alienet, *l. nouissimè* 7. *§.* 1. *ff. quod falso tutore.* Nec tunc obstat textus *in l.* 4. *ff. de condictione ob turpem*, vbi deciditur, proposita specie non competere repetitionem pecuniæ datæ: 13 Metus diuisio.

datæ: nam respondetur, textum illum procedere in condictione ob turpem causam, quæ non competit, quoties datur turpitudo ex vtraque parte, *l. vbi dantis*, *ff. eod. tit.* at verò datur actio de eo, quod metus causa, quia iustus metus intercessit. Accedit, quia hoc remedium est prætorium, quod æquitate potissimùm nititur; at verò condictio est ciuilis introductio: docent Cuiacius *in d. l. 8. ff. de eo quod metus*. Pacius *centur. 2. quæst. 69.* Basilius *lib. 4. de matrimonio, cap. 12. num. 7. & 10.* sed si pecuniam dedit, postquam accusatus est, non autem probatum delictum, locus est edicto de calumniatoribus: & si detur aliquid, ne accusetur, non competit hoc remedium, *l. accusationi*, *C. hoc tit.* & si detur, ne denuntietur, ex lege Cornelia de falsis agendum est, *l. 2. ff. de concussionibus*. Quinque igitur conditiones desiderantur, vt metus grauis dicatur, & cadens in constantem virum. Prima est, vt metus incutiatur ex graui causa sibi, aut filijs suis, *l. isti 8. §. vltimo*, *ff. de eo quod metus*. Secunda vt metuens non vanè, & leuiter credat malum sibi imminere, sed rationabiliter existimet illud euenturum, *d. l. 7. §. proinde 3.* Tertia vt metum incutiens possit minas executioni mandare, velut si metum incutiens sit senex, debilis, vel mulier, & metum passus iuuenis; aliàs enim, si qui minas apponit, exequi non potest, sibi ipsi metum infert. Donel. *d. cap. 38.* Quarta, quod incutiens metum solitus sit minas exequi, aliàs enim si metus imponatur ab eo, qui facilè eas incutit, sed exequi negligit, non est grauis metus, cùm ex personis hominum eorum dicta sint pensanda, *l. vnica*, *C. si quis Imperatori*, *l. nec tunc*, *C. hoc tit. l. famosi*, *ff. ad legem Iul. Maiest.* Quinta, quod metum patiens non possit facilè malis, quæ timentur, occurrere; si autem possit ea proclamando effugere, non est iustus metus, *l. non est verisimile*, *ff. de eo quod metus*; quam eruditè illustrat perdoctus Ramiresius *in tesserra legum*: & quia omnes casus, in quibus grauis metus adest, in particulari comprehendi non possunt, iudicis arbitrio relinquitur disquirere, quinam grauem metum inferant, qui leuem, pensatis omnibus circunstantijs, quibus, & à quibus metus incutitur, *l. 3. ff. ex quibus causis maiores*, Barbosa *d. voto 71.*

14 De metu leui. Vani ergo timoris ratio non habetur, *l. metum 6. ff. de eo quod metus*, *l. si quis 13. ff. de re iudicata*, *l. vani 184. ff. de R. I.* licèt si damnum ex eo sequatur, competat aliud remedium, *l. vlt. ff. de extraordin. criminibus*; quam doctè exponunt Ramirez *in pentecont. cap. 1.* & *lib. 1. ad Martialem*, *epigr. 47.* Osualdus *ad Donel. lib. 15. comment. cap. 44. littera C.* Vani metus exempla extant *in l. illud 25. ff. de constit. pecun. l. ad inuidiam*, *l. cùm te 8. l. accusationis*, *Cod. hoc tit.* Difficilè autem exemplum est, quod proponitur *in l. timorem 7. ff. de eo quod metus*, vbi docetur, timorem infamiæ hoc edicto non contineri; cùm certum sit, infamiam morti æquiparari, *l. iustas 17. ff. de manumiss. vindict.* & integer graues causas enumeratur *in l. isti 8. §. penult. ff. de eo quod metus*. Sed omissis varijs interpretationibus discrimen constituendum est inter infamiam ortam ex falsa criminatione, & inter veram infamiam, quæ nascitur ex delicto verè perpetrato. Metus falsæ infamiæ vanus est, & contemnendus, *d. l. nec timorem 7.* Metus verò criminis admittendi, ex quo infamia vera proueniat, iustus & grauis est, de quo agitur *in d. §. penult.* vt docuerunt Iulius Pacius *centur. 2. quæst. 68.* Pichardus *in d. §. 27. quæst. 20. de action.* Difficilis etiam est casus relatus *in l. metum*, *§. denique*, *ff. de eo quod metus*; vbi docetur, quod si quis audiat homines armatos ad se venire, & à fundo recesserit, non esse locum edicto de eo, quod metus causa, nec interdicto *vnde vi*; sed si posteaquam homines armati ingressi sunt fundum, edicto locum esse; & interdictum *vnde vi*; etiam eo casu dari asseritur *in l. 1. §. idem Labeo 29. ff. de vi & vi arm.* Adstipulatur huic sententiæ Cicero *pro Cecinna*, in his verbis: *Fuisset in eo loco, & ex eo metu perterritus fugisset, & cùm armatos vidisset, diceresne esse interdictum, decretumue? opinor.* Cui sententiæ obstat textus *in l. non solùm 33. §. si dominus*, *ff. de vsucap.* vbi asseritur, sufficere vt dominus vi deiectus dicatur à possessione, quod existimans homines armatos ad se venire, aufugerit. Pro conciliatione huius antinomiæ Cuiacius *lib. 44. Digestorum Iuliani in d. l. non solùm*, *§. si dominus*, & *lib. 11. quæst. Pauli in d. l. metum 9.* existimat *in d. §. si dominus*, loco verbi *existimauerit*, legendum esse, *si timuerit*, vt sensus sit, homines armatos iam vidisse, & timuisse, & tunc videri eos occupasse possessionem, & sic iustum metum adfuisse. Sequuntur Cuiacium Faber *in d. l. 9.* Pacius *centur. 2. quæst. 70.* Arrellano *d. cap. 10. num. 6.* sed eum refellit Pichardus *in d. §. 27. num. 23.* Aliter glossa *in eo textu*, *verf. videret*, hæc iura conciliare intendit; existimat enim *in d. §. dominus*, sufficere fugam illam ad hoc vt fugiens amitteret possessionem quoad vsucapionem, cum animo, & corpore è fundo exijsset; non autem eam fugam sufficere, vt sit locus edicto de eo, quod metus causa, & interdicto de vi & vi armata. Glossam sequuntur Osuald. *lib. 15. ad Donel. cap. 39. littera V.* Pichardus *vbi proximè*. Sed hæc solutio expressè refellitur ex eo, nam *in d. §. si dominus*, non agebatur de vsucapiente, sed de vero domino, qui vi deiectus fuit: quare pro vera eius textus interpretatione dicendum est, cum qui visis armatis hominibus ad se venientibus, à fundo fugit, desinere possidere, *l. 3. §. si quis nunciet 8. l. iam possidere 6. §. vlt. cum l. sequenti*, *l. qui meo nomine 18. §. penult.* sic intelligendo legem *si id quod 25. §. vlt. l. quamuis 40. ff. de acquirenda possess.* & hæc possessionis amissio sufficit, vt locus sit interdicto *vnde vi*, *l. 4. §. si tu me vi*, *ff. de vsucapionibus*. Donellus *lib. 1. comment. cap. 27.* Duarenus & Giphanius *in d. l. clam. 6. §. vltim.* licèt si armati in alium locum proficiscerentur, nec ad inuadendam possessionem venirent, & nihilominus dominus aufugisset, tunc vi deiectus non creditur, *l. 1. §. idem*, *l. 3. §. si quis*, *ff. de vi & vi armata*. Nec tunc obstat textus *in d. §. denique*, qui in primo casu loquitur, cùm non vidit, sed tantùm ex rumore, quod ad eum veniebant, aufugit: quo casu edicto locus non est; sed si vidit fundum ingredientes, locus est edicto, & interdicto de vi, & vi, vt in secunda parte ipsius textus docetur.

Deinceps sciendum est, metu etiam graui gesta ipso iure valere, & subsistere, *l. si mulier*, *§ si metu*, *hoc tit.* 15 Metu gesta valent. *l. si metu 85. ff. de acquirenda hæredit. l. 3. 5. 7. & fin. Cod. hoc tit. l. interpositas*, *Cod. de transactionibus*, *principio instit. de exceptionibus*, *l. dolo 5. Cod. de inutilib. stipul. l. 4. tit. 6. l. 56. tit. 5. part. 5. l. 7. tit. 37 part. 7.* facit Seneca *lib. 5. controu.* in illis verbis: *Vim adhibenti lex non irascitur, sed passo succurrit, & iniquum illi videtur id ratum esse, quod aliquis, non quia voluit, pactus est, sed quia coactus est.* Refert Grotius *in floribus ad tit. ff. de eo quod metus*: docent Cabreros *lib. 2. de metu*, *cap. 14. num. 10.* Gutierrez *de iuram. cap. 57. num. 21.* Flaminius *de resign. lib. 15. quæst. 2. num. 9.* Gomez *lib. 3. var. cap. 4.* Petrus Barbosa *in rub. solut. matrim. 4. part. n. 28.* Hermosilla *in l. 56. tit. 5. part. 5. glossa 1.* Ratio est, quia qui metu cogitur, consentit; & voluntas coacta, voluntas est; & metus non facit inuoluntarium simpliciter, sed mixtum, siue secundùm quid, *l. si mulier 21. §. penult. ff. de eo quod metus*, *l. qui ita*, *in principio*, *ff. ad Trebell. l. si priuatus*, *ff. qui & à quibus*, *d. l. si metu 85.* Paulus *lib. 1. sent. tit. 7.* Cùm enim voluntas cogi non possit, vt post D. Thomam probat Becanus *de libero arbitrio in 1. 2. tract. 1. cap. 2.* etsi metu quis coactus velit, velle dicitur, non absolutè, sed secundùm quid; nec est voluntas absoluta, sed qualificata, vt exponit Aristot. *lib. 3. Ethic. cap. 1.* Proposita enim difficultate, an actio ex metu, & quidem graui, sit voluntaria, an non? concludit, esse potiùs voluntariam. Eum sequitur D. Thomas *2. 2. quæst. 6. art. 8.* eleganter probant Epictetus apud Arrianum *in lib. 1. cap. 17.* Simplicius *in cap. 1. enchir.* Principium enim agendi in ipso, cui metus incutitur, voluntarium est, siquidem vult potiùs facere, siue rem alienare, quàm mori; & in hoc sensu voluntas coacta est, quod rectius explicant Theologi, quàm Iurisperiti. Vnde iure ciuili quasi consensu initi contractus metu gesti valebant, nec de eis antiquis legibus aliquid cautum fuerat vsquedu Prætoris edicto succursum fuit. Nec verò tantùm intendo actum ex metu perfectum esse voluntarium, sed etiam intendo esse simpliciter voluntarium, nec esse inuoluntarium, nisi secundùm quid, ita vt quamuis voluntarium & inuoluntarium misceantur in huiusmodi opere, prædominetur tamen voluntarium, vt rectè contra Decium id negantem affirmat Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 1. n. 5.* Estque aperta sententia Aristot. *lib. 3. cap. 1.* Diui Thomæ *1. 2. q. 6. art. 6.* Annuuntque Durandus *in 4. dist. 29. quæst. 2. n. 10.* Almainus *tract. 1. moral. cap. 3.* idemque ferunt verba illa Diui Augustini *de spiritu*, *cap. 31.* *Si subtilius aduertamus, etiam quod quisque inuitus facere cogitur, si facit, voluntariè facit: sed quia malit aliud, ideò inuitus, hoc est nolens, facere dicitur.*

Con-

16 Contrarium tamen, imò metu graui gesta ipso iure nulla esse, & ab initio inualida, tenuerunt Bartolus *in l. metu 9. §. volenti, num. 2. hoc tit.* Fortunius Garcia *de vltimo fine, illation. 21. num. 387.* Valenzuela *consil. 74. num. 43.* Petrus Gregorius *lib. 21. syntag. cap. 2. nu. 3.* pro quibus faciunt sequentia iuris principia. Primum; nam matrimonium metu cadente in constantem virum celebratum nullum est, *cap. de muliere 6. cap. cùm locum 24. cap. veniens 15. cap. adit 21. cap. consultationi 28. cap. gemma 29. de sponsalibus*. Similiter votum metu graui emissum nullum est, vt in hoc textu deciditur. Electio metu facta nulla est, *cap. vbi periculum, § cæterùm, de electione, in Sexto*. Etiam renunciatio metu facta est nulla, *cap. Abbas, hoc tit. Clement. 2. §. fanè, de pœnis*. Item absolutio excommunicati metu præstita, *cap. vnico, hoc tit. in 6.* Promissio dotis metu facta est nulla, *l. si mulier, §. si dos, ff. de eo quod metus*. Secundò facit pro hac sententia textus *in l. metum, §. licèt, ff. de eo quod metus causa*, vbi res metu alienata, in dominio eius, qui alienauit, permanet: igitur quia traditio nulla fuit. Tertiò facit Textus *in l. qui in aliena, §. Celsus, ff. de acquirend. hæredit.* vbi probatur, aditionem hæreditatis metu factam nullum effectum obtinere. Quartò probatur *ex l. 1. Cod. de rescind. vendit.* vbi venditio metu facta pro infecta habetur, quod & firmat constitutio Federici *de pace Constantiæ, in vsib. feud. §. vassalli, l. 3. tit. 5. part. 5.* Faciunt & rationes illæ. Prima, nam substantia contractus in consensu consistit, præcipuè emptio, & venditio, locatio, societas, & mandatum, *l. obligationum, ff. de O. & A.* sed nihil tam contrarium est consensui, quàm metus, *l. nihil 116. ff. de R. I.* igitur contractus metu celebrati ipso iure nulli sunt. Secunda, quia dolus dans causam contractui bonæ fidei, ipso iure eum nullum reddit, *l. & eleganter 7. §. 1. ff. de dolo*: sed in metu dolus inest, *l. item 14. §. cùm quis, ff. de eo quod metus, l. 2. §. doli, ff. de vi bon. rapt.* igitur contractus metu celebrati ipso iure nulli sunt.

Impugnatur eadem doctrina.

17 Sed vt his, & alijs difficultatibus satisfaciamus, discrimen constituendum est inter actus illos, qui ex libera voluntate fieri debent; & inter eos, qui ex libertate simpliciter, seu consensu. Primi metu gesti, ipso iure nulli sunt, quia interuenit defectus pugnans cum ratione actus, qui exercetur. Secundi valent, donec irritentur. Ita post alios Mogollonus *de metu, cap. 9. num. 1. & 2.* Gregorius Lopez *in l. fin. tit. 11. part. 3. littera G.* Basilius *lib. 4. de matrim. cap. 6.* Vnde cùm matrimonium desideret voluntatem liberam voluntariam, *d. cap. cùm locum*, vbi illa verba, *cùm locum non habeat consensus, vbi metus, vel coactio intercedit*, non ita sunt accipienda, quasi in matrimonio consensus vtcumque desideretur; requiritur enim consensus liber, seu voluntas libera, ob specialem rationem, quam tradit D. Thomas *in additionibus ad 3. partem, quæst. 47. art. 3.* Sensus ergo prædictorum verborum est, locum sibi non vindicare consensum metu extortum in contractu matrimonij, quia etsi coactus voluit, non tamen liberè, cùm voluntas libera desideretur: latè docet Basilius *cap. 14. per totum*. Idem contingit in voto, seu ingressu religionis, vbi spontanea voluntas desideratur, *cap. sicut 1. de regul.* ibi: *Spontanea voluntate professionem fecit monachalem*: & *cap. 1. de statu regul. lib. 6.* ibi: *Suam integritatem viduitate spontanea deuouerunt*. Pius quintus *in constit. relata ab Scortia in Selectis Pontif. constit. epist. 91. theorem. 227.* licèt renuant quoad votum Theologi, Basilius *lib. 7. de matrim. cap. 29. num. 5.* Suarez, & alij congesti à Castro Palao *parte 3. operis moral. de voto, quæst. 1. puncto 5.* quorum fundamentis satisfacit Feloaga *in præsenti, fol. 69.* Idem procedit in electione canonica, & renunciatione beneficij, in quibus libertas plena desideratur, *cap. cùm terra, de elect. cap. Abbas, hoc tit.* Similiter absolutio metu data, nulla est, quia petit voluntatem liberam in absoluente, *cap. vnico, hoc tit. in 6.* In his enim actibus, & similibus non est necessaria irritatio, quia ipso iure nulli sunt.

Traditur vera distinctio.

18 Ad hoc etiam genus actuum, in quibus voluntas libera ex eorum natura desideratur, pertinet iurisdictionis prorogatio, *l. 2. ff. de iudicijs*; donatio, & promissio lucratiua, quæ ex sua natura petunt spontaneam voluntatem, *l. manumissio, ff. de manumiss. l. rem legatam, ff. de adimendis legat. l. donationis 3. Cod. hoc tit.* probant Arellanus *d. cap. 10. num. 10.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 3. per totum*, Basilius *lib. 4. de matrim. cap. 6.* ideòque donatio metu facta ipso iure nulla est: nec contrarium probatur *in l. vlt. Cod. hoc tit.* dum donationes æquiparantur venditionibus, & transactionibus; nam textus ille non est accipiendus de donationibus ex liberalitate procedentibus, sed de alijs ex causa factis, quæ propriè donationes non sunt, vt docent Lugo *de iustitia, tomo 2. de contractibus in genere, disp. 22. sect. 7. num. 126.* Feloaga *in præsenti, n. 27.* Ob eandem etiam rationem promissiones liberales nullæ sunt ipso iure, cùm in illis desideretur voluntas omninò libera, *l. si mulier 22. §. si dos, ff. hoc tit.* quem textum licèt specialiter tantum in casu dotis accipiant A. Faber *in eius ration.* Pichardus *in d. §. 27. num. 42.* in omnibus tamen promissionibus liberalibus procedere, suadetur ex Cicerone *lib. 1. de officijs*, in illis verbis: *Illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit*. Docent Sanchez *lib. 4. de matrim. disp. 12. num. 13.* P. Barbosa *in rubric. soluto matrim. part. 4. nu. 26.* Cabreros *lib. 1. de metu, cap. 11.* Aliæ verò stipulationes ex causa onerosa interpositæ obligationem producunt, licèt postea irritentur, *l. si quis eum 36. ff. de V. O. l. penult. Cod. de inutil. stipul. l. si quidem 9. Cod. de contrah. stipulat.* vbi Cuiacius. Stipulatio enim sapit naturam actus cui adhæret. Vnde si accedat negatio, quod liberam & omninò spontaneam petat voluntatem, ipso iure nulla est; si vero accedat contractui, qui tantùm consensum requirit, valet, licèt postea irritetur. Ad mandatum etiam, & contractus innominatos, in quibus est locus pœnitentiæ, hanc doctrinam protraxit Sarmientus *de redditibus lib. 1. cap. 4. n. 9.* quia cùm per pœnitentiam reuocentur, & qui per metum promittit, statim pœniteat; ideò contractus statim vitiatur. Videndus est Cabreros *de metu lib. 2. cap. 27.* Etiam pertinet ad hoc genus actuum libertatis datio; libertas enim metu data, ipso iure non subsistit, quia liberam, & spontaneam petit voluntatem, *l. idem 9. l. si priuatus 17. ff. qui & à quibus, l. 3. Cod. qui manumittere*; nisi ex causa onerosa detur, vt nummis acceptis pro ipsa manumissione, *l. si quis ab alio 9. ff. de manumiss.* vbi Cuiacius *lib. 3. qq. Papin.* & *lib. 16. obseru. cap. 40.* Arellanus *d. lib. 1. cap. 10.* Cabreros *lib. 1. de metu, cap. 34. per totum*. Nec tunc obstat textus *in l. metum 9. §. idem Pomponius, ff. de eo quod metus causa*, vbi docetur restitutionem ex eo edicto locum habere in ædificij destructione, & libertate seruo præstita: igitur quia libertas metu data sustinetur, donec per Prætorem irritetur. Pro cuius difficultatis solutione A. Faber *in eod. §.* Pichardus *in d. §. 27. n. 17.* Cabreros *d. cap. 34 n. 81.* discrimen constituunt inter casum, in quo metus incutitur domino ab ipso seruo, & inter eum, in quo incutitur ab extranea persona. Primo casu affirmant, libertatem ipso iure nullam esse, secundo verò valere, sed ex edicto Prætoris reuocari. Et si scisciteris, quomodo eo casu restitutio detur aduersus libertatem, satisfacit Arellanus *d. cap. 10.* affirmans restitutionem in eo casu tantùm dari contra factum manumissionis, non verò contra libertatem. Quare consultus signanter simul proposuit speciem depositionis ædificij, & casum manumissionis; quia sicut in ædificio tantùm competit edictum ad factum, seu propter factum; ita in manumissione competit restitutio ad ipsum factum: & licèt regulariter libertas semel competens reuocari non possit, *l. libertas 33. cum sequent. l. Imperator 57. ff. de manumiss. testam. l. seruum 11. ff. de manumiss. l. si ex causa 9. §. vlt. ff. de minor. l. 1. Cod. si aduersus libert. §. semel, Instituta quibus ex causis manum.* tamen aliquando competit restitutio ad ipsam manumissionem rescindendam, quasi de facto valuisset, *l. si quis 15. ff. quæ in fraudem credit. l. Papinianus 8. §. fin. cum l. seq. ff. de inoffic. l. cùm verò 26. §. hoc 8. ff. de fideicommiss. libert.* quas ita exponunt Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 22.* Costa *lib. 1. select. cap. 22.* Sarmiento *lib. 1. select. cap. 6.* Cabreros *d. cap. 34. num. 48.*

Prosequuntur alij casus.

Nec etiam pro contraria sententia facit textus *in d. l. metum, §. licèt*; nam verum non est, rem metu alienatam in dominio eius, qui tradidit, & alienauit, remanere; nam potiùs certum est, per traditionem, quamuis coactam, amissum fuisse dominium; etsi rescissa ipsa alienatione restituatur dominium amissum, & incipiat in pristini domini bonis esse. Vnde textus *in d. §. licèt*, procedit post rescissionem ipsius alienationis ex edicto de eo quod metus causa. Nec etiam obstat textus *in d. l. 9. §. Celsus*, pro cuius solutione dicendum est, aditionem hæreditatis metu factam ipso iure valere, quia ad aditionem sufficit consensus, aut per verba, aut per factum elicitus, *l. si mulier* 19

Dissoluuntur fundamenta contraria.

lier 21. §. 5. *ff. de eo quod metus*, *l. si metu* 85. *ff. de acquirend. hæredit.* *l.* 1. §. *quid ergo*, *ff. si quis omissa causa*: docent Petrus Gregor. *lib.* 46. *syntag. cap.* 4. *num.* 15. Pichardus *de acquirend. hæredit. cap.* 18. *n.* 10. Farinacius 2. *part. fragment. verbo Metus*, *num.* 45. Cuiacius *lib.* 30. *qq. Papin. in d. l. si metus* 85. Gentilis *de bonis maternis*, *cap.* 21. *pag.* 118. Sed Prætor cum restituit per abstensionem, & perinde habet, ac si hæres non esset; quæ restitutio supponit aditionem valuisse, *l.* 2. *Cod. in quibus causis*, *l.* 2. *Cod. de prædijs minorum*. Nec contrarium probatur *in d. §. Celsus*, dum in eo docetur eum, qui metu verberum (ita legit Cuiacius) adit hæreditatem, hæredem non esse: nam omissa solutione Cabreros *lib.* 2. *de metu*, *cap.* 20. *num.* 58. qui existimat discrimen esse constituendum inter seruum, aut filium adeuntes hæreditatem, & inter extraneam personam, itaut filius, aut seruus metu adeuntes, hæredes non maneant, *d. §. Celsus*, extraneum verò hæredem fieri, *d. l. si metu* 85. dicendum est, *in d. §. Celsus*, adeuntem hæreditatem hæredem non fieri, quia vltrà metum adfuit fallacia; ipse enim qui adiuit, simulauit, & proposuit nullo modo velle adire hæreditatem: quare cùm nulla in ea specie voluntas concurreret, nec quidem coacta, nullo modo hæres mansit: ita illum textum accipiunt A. Faber *in d. l. si mulier*, §. 5. Cuiacius *in l. velle*, *ff. de R. I.* & *lib.* 18. *obseru. cap. vlt.* Iranzo *de protest. consid.* 47. *num.* 28. Duarenus *ad tit. de acquir. hæred. cap.* 6. Petrus Faber *in d. l. velle*, Pacius *centur.* 2. *quæst.* 67. Osualdus *ad Donel. lib.* 2. *comment. cap* 8. *littera D*, Pichardus *de acquirend. hæredit. cap.* 18. *num.* 11. & *in §.* 1. *Instit. de except.* Arellanus *d. cap.* 10. *num.* 25. Nec etiam obstat textus *in d. l.* 1. *Cod. de rescind. vendit.* cùm alijs suprà adductis; nam verum est, venditionem metu celebratam effectum non habere, *l. si medicus* 3 *ff. de varijs & extraordin.* *l. archiatri* 9. *Cod. de profess. lib.* 10. *l. si vel metu* 3. *l. si per vim* 4. *cum l. sequent.* *l. fin. Cod. hoc tit.* Probat Cabreros *lib.* 2. *de metu*, *cap.* 1. *ex num.* 29. ipso tamen iure subsistit, quia de eius substantia est consensus, sed non liber, & spontaneus; licèt Cuiacius *in d. l. si mulier*, §. *si dos*, Donellus *lib.* 12. *comment. cap.* 7. existimauerint, contractus bonæ fidei metu celebratos ipso iure nullos esse; contractus verò stricti iuris valere, sed posteà irritari: quorum sententiam refellunt Osualdus *in d. c.* 7. *Donelli, litt. E*, Robertus *lib.* 3. *animadu. cap.* 3. Nec contrarium probat dicta lex 1. quia verbum illud, *irrita*, accipitur pro irritanda; vt irritanda accipitur pro irrita *in l.* 5. *Cod. eod. tit.* & passim in iure hæc verba *irritum*, & *irritandum*, promiscuè vsurpantur. Nec rationes suprà perpensæ obstant. Non prima, desideratur enim consensus in contractibus præcipuè consensu constantibus: sed vt suprà probaui, in voluntate coacta datur consensus qualificatus; inde licèt metus adsit, non deest substantia contractus: quare ipso iure valent, licèt posteà irritentur. Nec secunda ratio aduersatur, qua moti Cuiacius, & Donellus *vbi suprà*, Cironius *ad hunc titulum*, latè Pichardus *in d. §.* 28. *quæst.* 9. affirmant, metum dantem causam contractui bonæ fidei illum nullum reddere ipso iure, vt contingit in dolo. Nam respondendum est, dolum apertum dantem causam contractui bonæ fidei, illum nullum reddere, non verò dolum velatum, qui est in metu; tunc enim non attenditur dolus, sed metus, qui principaliter incutitur, vt docent Robertus *d. lib.* 3. *cap.* 3. Bachouius *de actionibus*, *disp.* 6. *thesi* 17. Vinius *lib.* 1. *select. quæst.* 12. dolus enim est in metu, sicut in omnibus delictis, prout dolus accipitur tanquam mala fides, non verò deceptorius, & deceptionem intendens, qui omnem consensum excludit. Vnde dolus qui inest in metu, non tollit voluntatem, vt prosequuntur Sarmiento *lib.* 6. *select. cap.* 6. Vinius *vbi suprà*.

20 Manet ergo ea, in quibus voluntas non libera, & voluntaria desideratur, metu gesta ipso iure valere, quia voluntas coacta, voluntas est; sed quia illud voluntas non fuit spontanea, & libera, ne actus per iniuriam extortus prosit ei qui metum intulit, Prætor auctoritatem suam interponit, & quidquid metu gestum est, ratum non habet suo edicto concepto: *Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo*: *l.* 1. *ff. de eo quod metus*, *l. interposita*, *Cod. de transact.* docent omnes suprà relati, Donellus *d. cap.* 38. Faber *lib.* 16. *coniect. cap.* 19. Schifordeger. *lib.* 1. *tract.* 24. *quæst.* 10. Caldeira *lib.* 4. *var. cap.* 1. Licèt enim prospectum iam esset legibus Iulijs de vi publica, & priuata, aduersus eos, qui per vim, aut publicam, aut priuatam deiecissent aliquem dominum à propria rei possessione, *l.* 1. *ff. ad legem Iuliam de vi public. & priuata*; & quoad ipsam possessionem propter vim expulsiuam in rebus soli competeret interdictum vnde vi, *l.* 1. *§.* 1. & 2. *ff. vnde vi*, propter turbatiuam in rebus immobilibus interdictum vti possidetis, *l.* 1. *§. igitur*, *l.* 2. *ff. vti possidetis*; in mobilibus vtrobi, *l. vnica*, *ff. vtrobi*; propter inquietatiuam interdictum quod vi, aut clam, vt notat P. Gregorius *lib.* 36. *syntag. cap.* 25. circa compulsiuam tamen non satis prospectum erat, vnde necessarium fuit edictum Prætoris de eo, quod metus causa. Circa creditorem, qui à debitore rem sibi debitam occupauit vi, aut metu, adest rescriptum Imperatoris Marci *in l. extat* 13. *ff. de eo quod metus*, & *in l. penult.* & *vlt. ff. ad legem Iuliam de vi priuata*; non tamen casus iste pertinet ad edictum Prætoris de eo, quod metus causa, quia qui metum passus fuit in ea specie vllo damno non afficitur; & sic quia non est læsus, restitui non valet ex eo edicto, vt *in l. sed & partus* 17. §. 1. *l. item* 14. *l. vlt. §. vlt. ff. de eo quod metus causa*: obseruauit D. Ioannes Suarez *lib.* 1. *ad leg. Aquiliam*, *cap.* 5 *sect.* 4. *n.* 4. Sed quia singulis non est permittendum, quod per Magistratus publicè expediri valet, & legum reperta est via, vt nihil proprio agatur impulsu; iniectio manus in debitorem non permittitur, nisi in furem, aut debitorem cùm debito fugientem, *l. ait Prætor* 10. *§. si debitorem*, *ff. quæ in fraudem credit.* *l.* 2. *ff. de custodia reorum*, *l. qui vas* 48. *ff. de furtis*, *l. generali* 54. *Cod. de decur. lib.* 10. Guillel. Forn. *lib.* 3. *select. cap.* 12. ideò creditor propria auctoritate manum iniijciens in debitorem, priuatur ipso debito; & si partem debiti abstulit, partem amittit, *l. sancimus*, *Cod. de pœnis*, Gothofredus *in d. l. generali*, Donel. *lib.* 17. *cap.* 7. nisi rei sibi debitæ possessio vacua sit, vt contingit *in tit. ff. quorum legatorum*, vbi res legata à legatario occupata non amittitur, quia vacua eius possessio erat.

Hoc edicto duplex remedium à Prætore promittitur, data electione illi, qui metum passus est, *l. si mulier* 21. *§. fin. ff. de eo quod metus*. Primum restitutio in integrum, per quam restituitur metum passus ad pristinum statum, ac si metus non intercessisset, *l.* 2. *Cod. si aduersus rem iudic.* *l.* 2. *Cod. si aduersus fiscum*; & quia læsio potest intercedere aliqua re alienata, liberato debitore, vel certa quantitate promissa; ideò in casu alienationis, ea rescissa, competit rei vindicatio, *l. metum* 9. *§.* 4. *ff. de eo quod metus*, *l.* 3. *Cod. hoc tit.* vt rem vindicet cum fructibus, partubus, & omnibus accessionibus, etiam rebus acquisitis à seruo per metum occupato, *l. sed & partus* 12. *ff. de eo quod metus causa*, Paulus *lib.* 1. *sententiar. tit.* 7. *§.* 6. *l. videamus* 38. *§. item* 6. *ff. de vsuris*, quod proprium est restitutionis in integrum, *l.* 2. & 3. *ff. ex quibus causis maiores*, *l. quod si minor* 24. *§. restitutio*, *l. patri* 27. *§. si pecuniam*, *ff. de minoribus*, *l. necnon* 28. *§. in actione*, *ff. ex quibus causis*, *l. videamus* 38. *§. in Fauiana*, *ff. de vsuris*, *l. in condemnatione* 173. *§. cùm verbum*, *ff. de R. I.* vbi P. Faber, & Gothofredus: nec solùm fructus percepti restituuntur, verum si agatur contra eum, qui metum intulit, aut metus participem, etiam illi qui percipi potuerunt, *d. l. sed & partus* 12. latè docet Cabreros *d. lib.* 1. *de metu*, *cap.* 13. Et si seruitutes amissæ sint, restituuntur, *l. metum*, §. 7. *in fine*, *ff. hoc tit.* quod si metu quis reum liberauit, rescissa liberatione suscitatur pristina actio cùm suis accessionibus, & pignoribus, *l. illud* 10. *§.* 1. *ff. de eo quod metus*; non tamen restituitur directa actio, quæ semel amissa restitui non valet, *l. qui res* 98. *§. aream*, *ff. de solut. sed vtilis*, *l. si mulier* 21. *§. fin. ff. de eo quod metus*; & non ciuilis, sed prætoria, *l. metum* 9. *§. sed qui*, & *§. veluti*; quia non potest intendi talis pristina actio, nisi per restitutionem; & ad eam petendam quadriennium datur, *l. vlt. Cod. de in integrum restit.* & ideò intra quadriennium debet intendi; & in hoc differt hæc noua actio vtilis prætoria à pristina actione directa, qua si quis per metum aliquid promisit, habet exceptionem quod metus causa, de qua plura tradit Vulteius *lib.* 2. *de iudicijs*, *cap.* 7. *n.* 95.

Secundum remedium, quod metum passo competit, petita in integrum restitutione, (quæ quodlibet remedium præcedit, vt contra Donellum *d. cap.* 38. *vers. ex causa*, docet Bocerus *d. tom.* 5. *pag.* 961.) est actio de eo, quod metus causa Prætoria, primò à L. Octauio Prætore edicto suo proposita. Cicero 5. *in Verrem*, Cuiacius *in comment. ad tit. ff. de eo quod metus*. Et licèt personalis sit, vtpotè ex delicto descendens, *l. item si* 14. *§.* 3. & *§. quod si* 11. *l. quod diximus* 16. *in fine*, *ff. de eo quod metus*, Bocerus *d. class.* 4. *disp.* 6.

Metu gesta posteà irritantur.

21 De restitutione propter metum.

22 De actione quod metus causa.

disp.6. thesi 1. quia in rem scripta est; dixit enim Prætor, *ratum non habebo*: realis tamen dicitur, quatenus opponitur actioni in personam. Duarenus *ad tit. de eo quod metus, cap.* 3. Pichardus *in d. §.27. num.* 31. & per eam consequitur metum passus quod sibi abest, *l. sed & partus* 12. *l. item si* 14. *ff. de eo quod metus*, vt res videlicet restituatur cum sua causa, & cautione præstita de dolo, *l. metum* 9. *§. ex hoc, ff. de eo quod metus*: & si res non sit alienata, sed metum passus obligatus sit ad dandum, vel faciendum, per hanc actionem consequitur, vt talis obligatio accepto feratur, *d. l. 9. §. ex hoc*. Iubet ergo Prætor per sententiam interlocutoriam rem restitui, aut reum accepto liberari; & si vsque ad sententiam diffinitiuam reus non restituat, aut accepto ferat, succedit condemnatio in quadruplum, & quadruplatur omne id, quod restitui debebat, *l. item* 14. *§. si quis non restituat*, & *§.4. ff. de eo quod metus*, *§.27. Instit. de action.* idest res cum fructibus, & omni causa, *d. l. item, §. quadruplatur*. In eo tamen simplum inest, res videlicet ipsa, vel eius æstimatio, *d. l. item si, §. quatenus*. Licèt enim reus ab initio satisfacere possit rem restituendo; tamen propter contumaciam, & nouum delictum in non restituendo, arbitrio iudicis succedit condemnatio in quadruplum: nec tunc obstat textus *in l. qui restituere* 68. *ff. de rei vind.* vbi generaliter, & indistinctè affirmatur, in omnibus actionibus, tam realibus, quàm personalibus, necnon interdictis reum cogendum esse rem restituere: & si nolit rem restituere, manu militari esse ab eo auferendam: igitur & in hac actione personali, siue in rem scripta, manu militari cogendus erat, qui metum intulit, rem restituere. Pro cuius textus interpretatione varia adduxerunt Faber *in eius ration.* & *lib. 16. coniect. cap.* 17. & *decade* 85. *errore* 1. & *decade* 18. *errore* 5. Schifordeg. *lib.* 1. *tract.* 28. *q.* 6. Hunnius *vol.* 1. *disp.* 18 *q.* 25. & *disp.* 21. *q.* 54. & *disp.* 23. *quæst.* 48. D. Martinus de Larreatigui *lib. 3. select.* Caldeira *lib. 4. var. cap.* 1. Valentia *tom. 1. illustr. tract. 2. cap. 4. num.* 14. Pichardus *in d. §.27. in fine*. Quoad præsentem tantùm difficultatem dicendum est, textum illum non procedere in actionibus ex delicto prouenientibus, vbi vltra rem pœna imponitur, vt in actione de eo quod metus causa; tunc enim potiùs expedit æstimationem rei cum triplo consequi, quàm ipsam rem persequi.

23 Exponitur l. si pignore 22. §. 1. ff. de pigneraticia. Difficilis tamen est in hac parte textus *in l. si pignore* 22. *§. 1. ff. de pigneraticia*, vbi docetur, quod si debitor per metum pignus creditori datum abstulerit, & eius metus ratione à debitore consequutus fuerit creditor quadruplum, non tenetur in sortem principalem aliquid imputare: ex quo Papiniani responso deducitur, quadruplum in hac actione totum esse pœnam, ideóque non imputari in sortem, quia quod pœnæ nomine exactum est, creditori non redditur, *l. id quod* 74. *ff. de solut. l. si debitor* 79. *ff. de furtis*; nam si in quadrupulo æstimatio contineretur, teneretur creditor eam in sortem imputare. Huius textus difficultate oppressus A. Faber *de erroribus decade* 81. *errore* 10. existimauit, quadrupulum in hoc edicto totum esse pœnam. Sed eo omisso dicendum est cum D. Martino de Larreatigui *lib. 3. select. cap.* 10. in eo textu non quadruplari rem ipsam, vel debitum quantitatis; sed tantùm interesse possessionis, quatenus creditoris intererat pignus possidere. Tantùm etiam in edicto de eo, quod metus causa, quadruplatur quod ablatum est; si autem à debitore coactus esset creditor per acceptilationem liberari, & rescissa acceptilatione, quantitatem soluere noluisset, tunc cum quadruplo erat restituenda, vt nulla remaneret actio ad debitum principale, quod in quadruplo inerat, vt docuit Cuiacius *lib. 9. qq. Papin. in d. l. si debitor* 79.

24 De pœna quadrupli. Sed si intra tempora iudicati res restituenda sine facto debitoris perierit, triplum debetur, *l. item* 14. *§. quid si homo* 11. *ff. de eo quod metus*; si verò ante sententiam, quadruplum, ex eodem *§. in vers. Hæc si post*. Ratio differentiæ, omissis alijs traditis à Duareno *ad tit. de eo. quod metus*, Fabro *in ration. ad ipsum §.* & *lib. 19. coniect. cap.* 10. & 11. Cuiacio *in d. l. item* 14. *§. quatenus*, ex eo prouenit, nam ante sententiam res cum triplo non debebatur: quare si re perempta, qui metum, intulit, liberaretur, metus maneret impunitus. Cùm ergo ad æstimationem succedat obligatio, & ea per sententiam quadrupletur, ideò in quadruplum re perempta ante sententiam manet obligatio: at verò post sententiam, ante tempora iudicati, si res pereat, quia in iudicato non soluendo moram non commisit, & manet actio in pœnam, idest in triplum, liberatur à rei præstatione, & eius æstimatione, vt docet Lyclama *lib. 7. ecloga* 1. quem sequitur Osuald. *ad Donel. d. cap. 38. littera S.* Hæc tamen actio in quadruplum tantùm intra annum datur, post annum verò in simplum, *l. item* 14. *§. 1. & 2. ff. de eo quod metus*, *l. 4. Cod. hoc tit.* in quo simplo non æstimatur quanti ea res est, vt cùm quadruplatur intra annum; sed quantum iuratum fuerit in litem: & in hoc casu admittitur iuramentum in litem in actione de eo quod metus causa, *l. arbitrio* 18. *ff. de dolo*; quam hoc modo accipiunt Donellus *d. cap.* 38. Pichardus *in d. §.27. n.* 38. Hunnius *ad Treutl. vol. 1. disp. 11. quæst.* 75. Bachouius *ad Fabrum, decade* 92. *errore* 4. Reatigui *lib. 3. select. cap.* 11. omissis Fabro *lib. 16. coniect. cap.* 18. & *decade* 18. *errore* 6. Schifordeg. *tom. 1. tract. 25. quæst.* 6. Cabreros *de metu lib. 1. cap. 6. nu.* 70. qui existimarunt textum illum Triboniani esse.

Cùm ergo hæc actio in rem sit concepta per ea verba, *ratum non habebo*; ideò datur contra tertium possessorem, apud quem res reperitur, *l. metum* 9. *§. vlt. l. item* 14. *§* 3. *ff. de eo quod metus*, *l. 3. Cod. hoc tit.* probant Nogureol *alleg. 99. num.* 210. delinquunt enim possessores, dum rem per metum extortam domino non reddunt; liberantur autem, si res perierit antequam metum agnouerint, *l. item* 14. *§. aliquando* 5. *l. si ipsa* 18. *ff. de eo quod metus*. Faciunt textus *in l. qui petitorio* 38. *ff. de R. V. l. si ex legatis* 23. *ff. de V. O* nisi longi temporis præscriptione defendantur, *l. 3. Cod. hoc tit.* Datur etiam in hæredes, quatenus ad eos peruenit, ne ex damno lucrum consequantur, *l. metu* 9. *§. fin. l. item* 14. *§. in hac, ff. hoc tit.* nec interest, quod res consumpta sit, *l. videamus* 17. *ff. de eo quod metus*, vbi Cuiacius *lib. 1. qq. Pauli*. Similiter quatenus rei persecutionem continet, datur hæredibus, cæterisque successoribus, *l. quod diximus* 16. *§.2. ff. de eo quod metus*: debet autem qui metu rem vendidit, refundere pretium quod accepit, *l. 3. & 4. Cod. hoc tit. l. quod si* 24. *§. penult. ff. de minor.* quo modo intelligitur textus *in l. 4. Cod. de pignor.* vbi constituto pignore per vim, vt pignus consequatur, debet debitum solui, nisi dicamus cum Gothofredo, *ibi, littera L*, metum grauem in eo textu non intercessisse, sed tantùm creditorem noluisse pecuniam credere, nisi sub pignore: quo casu si debitor postea velit pignus recuperare, quasi per vim, aut metum constitutum, non est audiendus, vt *in l. non idcirco* 12. *Cod. de rescind. vendit.* Hæc omnia procedunt, nisi metus illatus sit à potestate, seu officium publicum exercente, quia ille pretium amittit, *l. si per impressionem* 11. *Cod. hoc tit.* siquidem illis, qui publicum officium gerunt, prohibitum est prædia emere in propria prouincia, *l. non licèt* 3. *l. qui officijs, ff. de contrahenda emptione*, Cuiacius *ad titul. Cod. de rescind.* 25 In quos hæc actio detur.

His animaduersis pro exactiori expositione huius tituli, & edicti de eo, quod metus causa, iam apparet vera ratio præsentis decisionis; cùm enim in præsenti specie agatur de professione in monasterio emittenda, quæ ex sua natura petit spontaneam voluntatem, & deliberatam; ideò metus grauis, mortis videlicet, reddit eam nullam ipso iure. Accedit, nam omen est in sacrificijs, bonum quidem, si hostia vltronea se offerat; malum si renuens & coacta offeratur: quare apud Gentiles non admittebatur sacrificium animalis, quod retraheretur, aut inuitum traheretur. Plinius *lib. 8. cap. 45.* ibi: *Nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris*. Silius Italicus *lib.* 5. 26 Traditur ratio decidendi.

Nec rauco taurus cessauit flebili ad aras
Immugire sono.

Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 5. Obseruandum est à sacrificantibus, vt si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementius reluctata, ostendissetque se inuitam altaribus admoueri, amoueretur; quia inuitam Deo offerri eam putabant; quæ verò stetisset oblata, hanc volenti numini dari existimabant*. Illustrant Brissonius *lib. 1. de formulis, pag.* 17. Gaspar Sanchez *in Isaiam, cap. 43. num.* 37. Ambianas *ad Tertul. in apolog. cap. 5. in fine*, Tiraquellus *ad Alexandrum lib. 3. dier. gen. cap.* 16. Delrio *ad Senecam in Medea, pag.* 195. igitur si hæc voluntas attendebatur in sacrificijs Dijs Gentilium offerendis, quantò magis improbari debet sacrificium sui ipsius vero Deo offerendum per vim, & metum, absque libera & spontanea voluntate. Faciunt alia, quæ dabimus *in cap. 1. de regul.* & infrà adducemus de voto metu facto.

27 Dissoluitur prima difficultas. Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, in qua dicebamus, baptizatum etiam

etiam metu graui, teneri fidem catholicam in baptiſmo profeſſam obſeruare; nam licèt Franciſcus Hallierius *de ſacris elect. ſect. 5. c. 1 §. 4.* Feloaga *in præſenti, pag. 68.* exiſtimauerint, baptiſmum metu receptum valere, tum propter impreſſionem characteris, tum quia fidei obſeruantia onerosa non eſt: contrarium tamen vt verum tenendum eſt, videlicet baptiſmum metu graui collatum nullum eſſe, quia nemo cogendus eſt ad ipſum recipiendum, *c. de Iudæis, 45. diſt. c. ad fidem 23. q. 3. c. ſicut 15. de Iudæis*, Cabreros *de metu lib. 1. c. 17. n. 50.* Plura dabimus *in d. c. ſicut Iudæi*. Nec tunc obſtat canon Concilij Toletani, relatus *in d. c. de Iudæis*: cui ſatisfaciendum eſt cum doctrina III. *in c. maiores, §. item, de Baptiſmo*, in illis verbis: *Inuitum ab inuito, & coactum à coacto, vt qui terroribus compulſus, ne detrimentum incurrat, baptiſmi ſuſcipit ſacramentum, talis ſicut qui fictè accedit, characterem ſuſcipiat Chriſtianitatis, & ipſe tanquam conditionaliter volens cogendus ad obſeruantiam fidei Chriſtianæ*. In quibus proponitur diſcrimen inter vim, & vim; quod etiam agnouit Alexander tertius *in c. de muliere, de ſponſalibus*; & etiam docetur, vt coactus vi graui, & metu cadente in conſtantem virum, non cogatur fidem profiteri: coactus verò metu leui, teneatur fidem obſeruare. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis, deductum ab exemplo iuramenti, cui ſatiſfaciemus *in cap. 3. hoc tit.* Nec ſecundum augmentum aduerſatur; verum enim eſt, metum à cauſa libera incuſſum, non cauſa extorquendi conſenſum, irritare actum eo metu geſtum: at in præſenti ſpecie fuit metus iniuſtè incuſſus eo animo, vt mulier ingrederetur religionem; ſiquidem milites & cognati ipſius mariti, iam gladijs arreptis, & euaginatis propoſuerunt mulieri, vt ingrederetur monaſterium, ſi vellet mortis imminentis effugere periculum. Vnde metus grauis, & cauſa extorquendi conſenſum ad religionis ingreſſum fuit incuſſus; quare profeſſio inde ſecuta ipſo iure nulla fuit.

28 *Diſſoluitur ſecunda difficultas.* Nec obſtat ſecunda difficultas ſuprà adducta; nam quæ hucuſque in hoc commentario de metu adduximus, procedunt, niſi poſtea metus purgetur per nouum conſenſum; veluti ſi quis metu graui rem promittat, & poſtea ex eadem obligatione ſpontaneè ſoluat, *l. fin. §. fin. Cod. hoc tit.* ſecus ſi adhuc perſeuerante eadem metus cauſa, *l. item 14. §. fin. ff. de eo quod metus cauſa*. Nec contrarium probat textus *in l. ex ea 7. ff. de condict. ob turp. cauſ.* cuius interpretationem proſequuntur Donellus *lib. 15. comment. cap. 38.* Pichardus *in d. §. 27. de act.* Purgatur autem metus per actus externos priori contrarios, *l. ſi mulier, iuncta gloſſa ibi, ff. de eo quod metus, l. fin. ff. de liberis exhib. cap. cùm virum, c. ſignificatum, de regul.* aut per lapſum temporis, vt ſi intra 14. annum non reclamauerit, *cap. ſi quis antè, eod. tit.* quod hodie protractum eſt à Patribus Concilij Trident. in caſu matrimonij carnalis ad annum & dimidium, *ſeſſ. 25. de reform. cap. 19.* Docet Cabreros *lib. 1. de metu, cap. 10.*

29 Sed aduerſus hanc aſſertionem opponi ſolent textus *in cap. 2. Gonſaldus 17. quæſt. 2.* cuius interpretatione adduxi *in cap. 3. de renunciat. cap. ſicut, de regularibus, cap. dudum, de conuerſione coniug.* quorum & aliorum interpretationem dabimus *in c. 1. de regul.* Nunc exponenda eſt difficilis Iuſtiniani conſtitutio *in nouella 134 vt nulli iudicum, §. ſi quando*, in illis verbis: *Sed hodie adultera verberata in monaſterium mittitur, quam intra biennium viro recipere licet; biennio verò tranſacto, vel viro prius quam reducat ream, mortuo, adultera tonſa, monaſtico habitu ſuſcepto, ibi dum viuit, permaneat.* *Exponitur nouella 134. Iuſtin.* Ex quibus verbis apertè conſtat, adulteram debere religionem ingredi, atque in monaſterio profiteri, à quo poſt biennium nec viuente, nec mortuo marito exire licet: igitur in præſenti adultera monaſticam vitam profeſſa, etiam mortuo marito, prætextu metus exire non poterat. Pro cuius textus expoſitione ſciendum eſt, olim in delicta lapſos, & facinoroſos, tam clericos, quàm laicos, mares, & fœminas, pœnitentiæ peragendæ cauſa in monaſterijs detruſos fuiſſe, vt ibi morarentur, & pœnitentiam acciperent, *cap. ſi quis clericus, diſt. 81. cap. ſi ille, diſt. 50. cap. inter, de purgatione canonica, cap. puellæ 20. q. 1. c. viduas, c. ſi qua monacharum, c. peruenit. 27. q. 1.* Concilium Agathenſe *can. 50.* Epaunenſe ſub Hormiſda *c. 22.* Præcipuè hæc detruſionis pœna adulteris imponebatur, tam viris, Concilium Aurelian. *3. can. 7.* vbi de clerico adulterij conuicto ſtatuitur: *Depoſitus ab officio, communione conceſſa, in monaſterio toto vitæ ſuæ tempore detrudatur*; & *cap. 2. de adulterijs*: quàm etiam fœminis, *cap gaudemus, de conuerſione coniug.* Plura cumulauit P. Faber *lib. 3. ſemeſtrium, cap. 21.* Sed hæc detruſio in monaſterijs non inducebat profeſſionem, nec ita in monaſterijs relegati monachi fiebant, ſed tantùm vt pœnitentes ibi detrudebantur. Concil. Tolet. *8. can. 6.* ibi: *Sub pœnitentiæ oneribus monaſterijs relegari*; & *can. 7. Monaſterij clauſtris ſub pœnitentia retrudi*. Matiſcon. 2. *can. 16. Trudijs in cœnobijs*; & ibi: *Vſque ad extremum vitæ permanere*. Cabilon. 2. *can. 4. Agendæ pœnitentiæ cauſa in monaſterium mitti*. Probant, & de hac detruſione in monaſterium plura adducunt Boſquetus *ad Innocentium lib. 1. epiſt. 130.* Hallier. *de hierarch. iuriſd. pag. 274. & 281.* Lindembrogius *in gloſſario, verbo Monaſterium pœnitentiæ*, Hurtado *tomo 2. de reſid. pag. 538.* Gibalinus *de clauſura, diſq. 3. c. 2. §. 2. & 3.* Vnde in dicta nouella Iuſtiniani, quæ reperitur in authentica, *ſed hodie, C. de Epiſcopis & clericis*, detruſio adulteræ in monaſterium non importat profeſſionem, ſed tantùm relegationem pœnitentiæ peragendæ cauſa, vt iam notarunt Petrus Gregorius *lib. 15. ſyntag. cap. 18.* Illuſtriſſimus Zerda *in Iudith, academ. 27. ſection. 1. n. 10.* In præſenti autem caſu milites, & mariti cognati intendebant mulierem adulterij ſuſpectam in monaſterio vitam monaſticam profiteri debere, & tanquam verè monialem, etiam defuncto marito, vt conſtat ex illis verbis, permanere debere; quod repugnat naturæ profeſſionis monaſticæ, quæ petit liberam, & ſpontaneam voluntatem, iuxta ſuprà tradita.

C A P V T II.

Idem *Vuigoruien.* a *Epiſcopo*.

ABbas *b* S. Eadmundi, à quo R. præſentium lator patrimonium ſuum tenere dignoſcitur, milites ſuos, & *c* Burgenſes ad domum prædicti R. ſicut accepimus, miſit, qui eum à domo, & ab vniuerſa ſua *d* poſſeſſione expellerent, niſi Eccleſiam ſuam penitus *e* abiuraret. Quod cùm idem R. tali modo coactus feciſſet, Abbas præſcriptam Eccleſiam alij conceſſit. Vnde quia quæ metu & vi fiunt; de ratione iuris, & ordine in irritum debent reuocari: ſ. t. per A. ſ. m. quat. prædicto R. omnia cum *f* integritate reſtituas.

N O T Æ.

a VVigorn.] Ità etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & poſt Concilium Lateran. ſub Alex. III. *part. 22. cap. 7.* De Eccleſia Vuigornienſi nonnulla adduxi *in cap. noſti, de elect.*

1 b *S. Edamundi*.] Ità legendum eſt, vel *Edmundi*, non verò *Cadmundi*, vt vulgò legitur in Decretalibus; eſt enim hoc monaſterium in Anglia in Comitatu Cantabrigiæ, Canonicorum regularium, magnis redditibus ditatum ab Edmundo primo Rege huius nominis Angliæ, vt refert Pennotus *lib. 2. hiſtor. canonic. regul. cap. 37. pag. 390.* Illum Regem Edmundum appellat Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, anno 940.* Aedmundum Baronius *in martyrol. die 30. Nouembris*, & Surius *tomo 6. in eodem die*: vnde iuxta hanc hiſtoricorum varietatem aliquando monaſterium hoc dicitur *Eadmundi*, vt in præſenti; aliquando *Edmundi*, vt *in cap. ex parte, de ſponſalibus*.

c *Burgenſes*.] Burgenſes dicti ſunt à Burgis. Burgi autem appellantur domicilia, ſeu mœnia modica muris non cincta. Vegetius *lib. 4. de re milit. cap. 10.* de quibus *in l. 6. Cod. de fundis rei priuat. l. 2. C. de officio Præfecti Africæ, l. 2. Cod. Theodoſ. de his qui condit. prop.* Luitprandus *lib. 3. de rebus per Europam geſtis, cap. 12.* ibi: *Et quoniam* 2

ipsi domorum congregationes, quæ muro non clauduntur, burgum dicunt. Burgos crebra per limitem habitacula constituta appellant Orosius *lib. 7. cap. 22.* Isidorus *lib. 9. etymolog.* Paulus Diaconus *in Valent.* Sidonius *carmine* 22.

Cernere iam videor, quæ sint tibi Burge futura,
Diuitias sic namque domus de flumine sugunt,
Splendentesque sedent per propugnacula thermæ.

Hinc Burgarij dicti, qui in his burgis habitant, vt probat Gothofredus *in l. vnica Cod. Theodos. de Burgarijs*: & etiam Burgundiones inde dictos, ex Isidoro, & Luitprando probat Petrus Pitheus *lib. 1. aduers. cap. 4.* Hinc etiam Burgenses dicti. Fridericus Imper. *lib. 1. const. Sicul. tit. 9.* in illis verbis: *A tenore etiam præsentis sanctionis eximimus milites, & filios militum, & Burgenses*. Et *lib. 2. tit. vnico*, ibi: *Pro milite simplici 30. pro Burgensi 12. pro rustico 6. augustales consequetur*. Notauit Steuchius *ad Vegetium d. lib. 4. cap. 12.* Sed cùm plures Burgi simul coniungerentur, ciuitates, imò & Metropoles Burgi dictæ fuerunt, quare burgenses pro ciuibus accipiuntur apud Carnot. *epist.* 101. 136. & 263. Gofridum Vindocinensem *lib. 1. epist. 17.* vt ex eis notant Bosquetus *ad Innoc. III. lib. 1. epist. 1.* Cironius *in 5. compil. ad cap. 1. de adult.* Gerardus Vossius *de vitijs serm. lib. 1. cap. 3.* Beyerlinch *in theatro, tomo 2. verbo Burgi*. Burgenses autem, de quibus in præsenti, degebant in Burgis monasterio S. Eadmundi subiectis, & milites vasalli erant ipsius monasterij.

3 d *Possessione.*] Idest ab omni re mobili intra domum existente. Plerumque enim res mobilis pro possessione accipitur, quia in ea propriè datur possessio. Vnde cùm Rodericus terreretur amissione proprij patrimonij, vel eius maioris partis, iusto metu compulsus resignauit beneficium; nam metus grauis, idest cadens in virum constantem, incutitur ex amissione maioris partis bonorum, *cap. frequens, de restit. spol. lib. 6. l. isti 8. §. si is, ff. de eo quod metus causa*. Docent Flamin. Paris. *de resign. benef. lib. 13. cap. 1. num.* 154. Donellus *d. cap.* 38. vbi Osuald. *litt. I*, Couarr. *de spons. 2. part. cap. 3. §. 4. num.* 30. Pichardus *in §. item 27. num. 17. de actionib.* Cabreros *lib. 1. de metu, cap. 8. num. 33.*

e *Abiuraret.*] Abiurare est iureiurando renunciare, aut iuramento negare. Symmachus *lib. 2. epist. 86. Hispaniensi prædij sui partem pretij emptor abiurat*. Vbi notauit Iuretus. Seruius ad illud Virgilij *lib 8. Æneid. Boues abiurate*: notauit Baptista Hansenius *de iureiur. cap. 3.* Vnde abiurare Ecclesiam est iuramento firmare, se nunquam eam recepturum, *cap. 3. & 4. de restit. spol.* abiurare vxorem, iuramento promittere se nunquam cum ea cohabitaturum, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit, cap. 2. ne clerici, vel mon. cap. 2. de his qui filios*: abiurare adulteram, iurare se nunquam ad eam rediturum, *cap. penult. de adulterijs*: abiurare prouinciam, idest se nunquam in eam profecturum, *cap. 3. de crimine falsi*: abiurare hæresim, iuramento promittere, se nunquam in eam reuersurum, *cap. ad abolendam de hæreticis, cap. accusatus in principio, eodem tit. lib. 6.*

f *Cum integritate.*] In hoc enim edicto omnia restituuntur cum fructibus, & accessionibus, vt superiori commentario probaui.

C A P V T III.

a Clemens III.

AD aures nostras te significante peruenit, quod electus quidam in *b* Plebanum Ecclesiæ cuiusdam, quæ ad tuam dispositionem pertinet, ad terrorem laicorum renuntiauit electioni, quæ fuerat à clericis, vno *c* excepto, vnanimiter celebrata. Is autem, qui dissensit, ante electionem ad Sedem Ap. appellationis vocem emisit. Ideòque consulere voluisti, si renunciatio facta ad terrorem laicorum impediat quominus ad regimen prædictæ Ecclesiæ is, qui priùs fuerat electus, assumi debeat: & si eius appellatio valeat, qui se non electurum iurauit, & ne alij eligerent appellauit. Tuæ igitur discretioni litteris præsentibus innotescat, quod renunciatio facta in manu laicorum ad ipsorum terrorem, nisi fortè iuramento, vel *d* fide interposita sit confirmata, non impedit quominus is, qui renunciauit Ecclesiæ, ad cuius regimen priùs electus fuerat; præficiatur: pro contradictione autem, vel appellatione eius, qui se non electurum publicè confessus est iurasse, non est electio ab alijs celebrata canonicè irritanda.

N O T Æ.

1 a CLemens.] Ità etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Ex nulla tamen constat, cui Prælato in præsenti rescribat Pontifex, ex ipsa autem secunda collectione ita textum restituo.

b *Plebanum.*] Idest Parochum, vt iam notaui *in cap. vnico de officio Archipresbyt.*

c *Vno excepto.*] Et sic à maiori parte, *cap. quia propter, de elect.*

2 d *Fide.*] Fidem præstare pro iureiurando accipitur in præsenti, & *in cap. 9. cap. querelam, de iureiur.* apud Liuium *lib. 1.* ibi: *Ea pietate omnium pectora imbuerat, vt fides ac iusiurandum, propulso legum, ac pœnarum metu, ciuitatem regerent*. Vnde Fidem inter Numina Romani coluerunt, & illi in Capitolio templum sacrarunt. Alex. ab Alexand. *lib. 2. dierum gen. cap.* 22. ibi: *Fuere autem Termini, & Fidei templa iuxta ædem Iouis optimi maximi, primùm à Cuma constructa*. Cuius templi meminerunt D. Augustinus *lib. 4. de ciuit. Dei, cap.* 10. vbi plura Viues. Horatius *lib. 1. carminum, od.* 35. Illustrant Tiraquellus *ad Alexandrum vbi suprà*, Baptista Hansenius *de iureiur. cap.* 1. Lælius Mancin. *genial. cap.* 209. apud Catholicos verò promittentem, vel aliquid asserentem sub hac formula: *Per fidem meam*; intelligendo per fidem non aliam, quàm humanam, siue fidelitatem ipsius hominis loquentis, non videri iurasse, tenent Caietanus 2. 2. *quæst. 89. art. 6.* Sotus *lib. 9. de iustit. quæst. 1. art. 6.* Couarr. *in cap. quamuis, part. 1. §. 2. n. 2.* Lessius *de iustit. cap. 42. n. 4.* Suarez *de relig. lib. 1. de iuram. cap.* 13. Valentia *in 2. 2. disp. 6. q. 7. puncto* 2. Azor *tom. 1. Instit. lib. 11. c. 3. q.* 1. Sanchez *lib. 7. de matrim. disp. 79. n. 29.* & *lib. 3. summæ, cap. 2. n.* 32. Theophilus Raynaud. *tomo 14. in Heteroclita, puncto 1. fol.* 57. Et de fide præstita per manum dextram, plura congesserunt Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 6. nu.* 13. Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 13. n.* 22. & nos *in cap. 2. de fideiussoribus*.

C A P V T IV.

Innoc. III. *Episcopo* a *Linconien. & eius collegis.*

AD audientiam nostram dilecto filio Magistro Helia de Cheuelle significante peruenit, quod cùm Ecclesiam de Cheuelle auctoritate Sedis Apostolicæ canonicè fuisset adeptus, & aliquandiù pacificè possedisset, grauissimo tandem Regis metu, quod eam resignaret iurare coactus, eam in eorum, ad quos pertinebat, manibus resignauit. Quia verò quæ vi, metusue causa fiunt, carere debent robore firmitatis: disc. vestræ per Ap. s. m. quat. si eundem Magistrum eo metu ad resignationem faciendam vobis constiterit fuisse coactum, qui potuerit & debuerit cadere in constantem virum,

virum, non obstante iuramento prædicto, quo non ad repetendum, sed ad resignandum solummodò tenebatur, præfatam Ecclesiam ei per censuram ecclesiasticam, sublato appellationis obstaculo, restitui faciatis: nullis litteris veritati, & iustitiæ, &c. Quod si non omnes, &c. duo ex his, &c. Datum Laterani nonis Februarij.

NOTÆ.

1 a *Lincon.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis Innocentij III. Coloniæ editis, *fol.* 440. ex quo regestro litteram restituo. De Ecclesia Linconiensi egi *in cap.* 8. *de rescriptis*.

COMMENTARIVM.

2 HÆc iura, si rectius perpendantur, diuersa potiùs sunt, quàm contraria; & vt ea exponamus, duplex quæstio examinanda est. Prima, vtrum renunciatio, seu resignatio beneficij metu graui facta, ipso iure nulla sit; an verò subsistat, etsi postea irritetur? Secunda, vtrum talis resignatio iuramento firmata adeò valida sit, vt beneficium resignatum amplius repeti nequeat? Et in prima quæstione renunciationem metu factam ipso iure subsistere, sed postea irritari, probatur *ex cap.* 2. *boc tit.* in illis verbis: *Quatenus prædictum Rod. cum integritate restituat.* Et *cap. causam* 3. *de re iudic. in* 2. *collect.* in illis verbis: *Si vobis constiterit aliquam personam medio tempore memoratam Ecclesiam, vt prælibatum est, tenuisse, & eundem clericum suam possessionem, & violentam per manum laicam eiectionem, & partis aduersæ intrusionem probasse, omni, oc. & ap. cess. Ecclesiam ipsam cum fructibus inde perceptis eidem restituatis.* Eam defendunt Flaminius *de resignatione lib.* 13. *q.* 20. Azor 2. *part. instit. moral. lib.* 7. *cap.* 26. *quæst.* 2. Garcià *de beneficijs part.* 11. *cap.* 3. *num.* 143. Sanchez *de matrim. lib.* 4. *disput.* 8. *num.* 5. Barbosa *in cap. super* 5. *nu.* 3. *de renunc.* Baio-Arroyo *in cap. si verò*, & *in cap. Quintauallis*, *nu.* 109. *de iureiur.* Luna, & Arellanus *lib.* 1. *singul. antinom.* 14. Contrariam tamen sententiam, imò ipso iure renunciationem beneficij metu graui factam nullam esse, docuerunt plures congesti à Rutniaco *de beneficijs cap.* 19. *num.* 5. & 6. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 54. Valensis *de beneficijs lib.* 3. *tit.* 13. *nu.* 18. pro quorum sententia faciunt textus *in cap. ad aures*, *de renunc.* vbi possessor beneficij, qui illud ex metu graui renunciauit, percipit fructus ipsius beneficij: igitur quia renunciatio ipso iure nulla fuit, aliàs si valuisset, beneficium vacasset, *cap. super boc*, *de renunc. cap. susceptum*, *de rescriptis in* 6. Deinde facit textus in Clementina *Multorum*, §. *sanè*, *de pœnis*, in illis verbis: *Nullius etiam decernimus esse firmitatis.* Accedit & illa ratio; nam electio ecclesiastica metu graui facta, est ipso iure nulla, *cap. vbi periculum*, *de elect. in* 6. igitur & renunciatio, cùm contrariorum eadem sit ratio, & disciplina. Hac igitur opinione retenta non obstant textus *in d. cap. boc titulo*, *c.* 3. *de re iudicata*; nam in illis iuribus iubetur Ecclesiam restitui ei, qui per metum resignauerat, quia non solùm resignatio ex metu graui facta præcesserat, verùm & extraneo adiudicata erat ipsa Ecclesia, & ipse in possessionem intrusus: quare factum ipsum intrusionis irritatur; renunciatio verò metu facta ipso iure nulla fuerat. Difficilior est alia quæstio, vtrum videlicet talis renunciatio metu facta, iuramentoque firmata, valida sit? In qua quæstione affirmatiua sententia probari videtur *ex cap. ad aures*, *hoc tit.* in illis verbis: *Nisi fortè iuramento, vel fide interposita sit confirmata.* Quæ verba apertè suadent, iuramento accedente renunciationem metu graui factam valere. Deinde *ex cap. ad audientiam*, *hoc tit.* in illis verbis: *Non obstante iuramento, quo non ad repetendum, sed ad resignandum solummodo tenebatur.* Igitur si iurasset, se non repetiturum, renunciatio vires haberet. Contrarium tamen, videlicet renunciationem etiam iuramento vallatam nullam esse, probatur *ex cap.* 2. *hoc tit.* si expendatur proprietas verbi *Abiurasset*, iunctis ibi notatis. Deinde *ex cap.* 3. *de restit. spol.* & *ex cap. peruenit* 10. *de officio deleg. in* 1. *collect.* in illis verbis: *Iuramento præstito refutasse.* Ex quibus constat, non obstante iureiurando renunciationem metu factam non valere. Pro cuius dissidij conciliatione dicendum est, renunciationem metu graui factam, & iuramento firmatam, non valere, & beneficium ita abiuratum repeti posse petita relaxatione iurisiurandi; vires autem habere, si relaxatio non petatur. Vnde textus, qui affirmant renunciationem etiam iuramento firmatam non valere, accipiendi sunt petita relaxatione iuramenti; alij vero, qui negant tale beneficium repeti posse, procedunt non repetita relaxatione iuramenti. Quam distinctionem amplectuntur Gaillus *lib.* 2. *obseru. cap.* 47. Couarr. *in* 4. *part.* 2. *cap.* 5. *num.* 7. Feloaga *in cap.* 1. *boc tit. num.* 88. omissis distinctionibus traditis à Canisio *in cap.* 2. *boc tit.* Arellano *d. antinomia* 15.

CAPVT V.

Idem *Nidrosien. Arcbiepiscopo.*

SAcris canonibus. *b Et infrà*: Distinguimus autem, vtrum is qui communicat excommunicatis inuitus, sit per coactionem attractus, an per metum inductus. In primo siquidem casu non credimus excommunicatione teneri, cùm magis pati, quàm agere conuincatur. In secundo verò licèt metus culpam attenuet; quia tamen non eam prorsus excludit, cùm pro nullo metu debeat quis *c* mortale peccatum incurrere, talem excommunicationis labe credimus inquinari.

NOTÆ.

1 a *Nidrosiensi.*] Ità legitur in tertia collectione, *sub boc tit. cap.* 2. in sexta verò legitur *Vidron.* sed malè, vt iam notauit Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 72. De Nidronensi diœcesi nonnulla notaui *in cap. quod in dubijs*, *de renunc.*

b *Et infrà.*] Verba quæ in præsenti desunt, reperiuntur *in cap. sacris*, *de sepulturis*, *cap. sacris de sententia excom.* vbi aliæ partes huius decisionis sunt.

2 c *Mortale peccatum.*] Ex his verbis ita generaliter prolatis, probari videtur, per communicationem cum excommunicato etiam in humanis, mortalem noxam incurri: quod & probari videtur *ex cap. rogo* 25. 11. *qu.* 3. *cap. exceptionem* 12. *de except. cap. si verò* 24. *de sententia excommunicationis*: & docent Ioannes Andreas *in præsenti*, *q.* 5. Barbosa *de censuris*, *in* 4. *dist.* 35. *q.* 1. *disp.* 4. *c.* 2. Illud tamen extra controuersiam est, communicantem in diuinis lethalem culpam incurrere, vt docent post D. Thomam *in* 4. *dist.* 18. *q.* 2. *art.* 4. Couarr. *in c. alma*, 1. *p.* §. 3. *n.* 7. Barbosa *in præsenti*, *n.* 4. Gibalinus *de censuris*, *disquisit.* 7. *q.* 9. *ex n.* 9. Diana 5. *p. tract.* 5. *resol.* 21. & *tra.* 9. *resol.* 2. & *p.* 7. *tract.* 11. *resol.* 47. Gregorius Lopez *in l.* 33. *verbo En la menor*, *tit.* 9. *part.* 1.

COMMENTARIVM.

3 QVi per vim præcisam absolutè coactus excommunicato communicat, nullam excommunicationem incurrit: *secus si metu conditionali.* Probant eam textus *in c. Presbytero*, §. *qui autem*, 50. *dist. cap. constat* 1. *q.* 1. *cap. ita* 32. *q.* 1. *cap. eos*, *de consecr. dist.* 4. *cap. contra*, *de hæreticis in* 6. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Luna & Arellanus *lib.* 1. *antinom.* 15. Frechilla *de sententia excom.* 3. *p. n.* 11. Cabreros *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 31. *ex nu.* 35. Bosquetus *ad Innocentium lib.* 2. *epist.* 72. Balboa *in cap.* 2. *de exceptionibus*, *n.* 68. & *in cap. exceptionem* 17. *num.* 24. *eodem tit.* Gibalinus *de censuris*, *disquisit.* 7. *q.* 9. *p.* 2. *in fine*, Conclusio deducitur, & probatur.

fine, Ricciulus *de iure personarum*, *lib. 4. cap. 44. per totum*, Vega *in cap. intelleximus*, *num. 117. de iudicijs*, Balboa & Freitas *ad hunc textum*.

4 Impugnatur præsens decisio. Sed tota huius textus contextura meritò iuris Interpretibus difficilis visa est; siquidem in ea asseritur, communicantem cum excommunicato metu conditionali, excommunicationem incurrere; quod iuris principijs contrarium videtur: nam aut ita communicans incurrit eam censuram propter lethalem culpam in ipsa communicatione contractam, quæ necessaria est ad incurrendam excommunicationem, *c. nemo*, *c. nullus*, 11. *q.* 3. aut propter contumaciam, quæ desideratur ad hoc, vt quis excommunicationem incurrat, *c. quisquis* 2. *q.* 6. *c. Romana*, *c. alma*, *de sent. exc. lib.* 6. *c.* 1. ibi: *Contumacia reprimatur*; *de except. eod. lib.* 6. Sed ille, qui coactus communicat cum excommunicato, nec peccatum lethale committit, nec contumax est: igitur nec censuram incurrit. Probatur minor; nam lex positiua aliquid præcipiens, aut prohibens, non obligat cùm periculo vitæ: nec qui metu mortis legem positiuam transgreditur, peccat, *cap. ex parte* 47. *de appell. c.* 1. *de obseru. ieiuniorum*: probant Azor *tom.* 3. *Instit. lib.* 1. *c.* 11. *q.* 1. Suarez *de censuris*, *disp.* 6 *sect.* 3. *nu.* 7. Aragon 2. 2. *q.* 62. *art.* 3. *dub.* 1. Couarr. *in c. alma*, 1. *p.* §. 3. *n. fin.* plures relati à Ricciulo *d. c.* 44. *nu.* 11. Contumaciam ipsum non incurrere, per se notum est: igitur nec censuram, nec excommunicationem vllam incurrit communicans cùm excommunicato metu conditionali. Deinde quod in fine huius textus docetur, ob nullum metum, etiam mortis, peccatum lethale esse perpetrandum, difficilè redditur *ex c. ex parte* 11. *de sepulturis*, vbi mulier, quæ ob metum amittendæ virginitatis se præcipitauit è ponte, admittitur ad sepulturam ecclesiasticam: igitur quia propter metum grauem excusatur quis à culpa. Id etiam probatur *ex cap. officij*, *de pœnit. & remiss.* vbi quæ metu mariti partum suppositum non declarauit, admittitur ad pœnitentiam; igitur quia metu mortis potest peccatum mortale perpetrari.

5 Communicatio cum excom. municato prohibetur. Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens decisio: cuius rationem vt percipiamus, sciendum est, communicantem cum excommunicato maiori excommunicatione ligato, minori excommunicatione ligari, non ex iuris diuini dispositione, vt aliqui non ignobiles Doctores censuerunt; sed tantùm ex iure ecclesiastico ab Apostolis statuto, *c. sicut Apostoli*, *c. excommunicatos*, *cap. cùm excommunicato*, *cap. qui meritò* 11. *q.* 3. *c. significauit* 18. *c. nuper* 29. cum alijs, *de sent. excom. cap. cùm olim* 17. *vers. Illud*, *de priuilegijs*. Alia iuris testimonia congesserunt Ant. August. *in epit. iuris*, *lib.* 37. *tit.* 7. Crespetius *in summa*, *verbo Excommunicatis non communicandum*, Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 1. Suarez *de censuris disp.* 15. *sect.* 3. Petrus Greg. *lib.* 4. *part. tit.* 16. *cap.* 3. & 7. Bosquetus & Gibalinus *vbi suprà*, Frechilla *de excom.* 3. *p. per totum*, Gazæus *in notis ad Cassianum*, *lib.* 2. *collat. cap.* 15. Ricciulus *d. lib.* 4. *de iure person. cap.* 43. Spondanus *de Cœmeterijs*, *p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 3. nisi communicatio sit in diuinis officijs, vel cum excommunicato nominatim à Pontifice, vel in ipso crimine; aut si inflicta sit excommunicatio contra participantes: quibus in causis communicans cum excommunicato maiorem excommunicationem incurrit, iuxta textus ita accipiendos *in cap. qui meritò* 15. *quæst.* 3. *cap. nuper*, *cap. qui concubinæ*, *cap. significauit*, vbi latè Deo annuente dicemus, *de sentent. excom.* Nec contrarium probat textus *in cap. excommunicatus* 17. 11. *quæst.* 3. in illis verbis: *Simili excommunicationi subiacebit*. Ex quibus constat, communicantem cum excommunicato, non minori, sed maiori excommunicatione ligari; nam verba illa, *Simili excommunicationi*, accipienda sunt in genere, non in specie, nisi verba ea referamus ad aliquem ex casibus suprà relatis, ad quos etiam referendus est textus *in can.* 9. *Concilij Carthag.* vbi ita Augustinus ait: *Si quis Presbyter in communione velit excommunicatum recipere, ipse quoque æquali crimine obnoxius videatur*. Quo præcepto vitandi excommunicatos, etiam ipsum Romanum Præsulem ligari, iam probauit Præceptor meus, & Hispaniæ decus Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in syntag. pro Episcop. Lusit. propos.* 4. *n.* 106.

6 De varijs communicandi modis. Communicare autem cum excommunicato quis dicitur, cùm aliquo ex modis hoc versu comprehensis participat, aut communicat.

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Oris communicatio comprehendit osculum, omniaque beneuolentiæ signa, *cap. excommunicatus* 11. *quæst.* 3. omnem sermonem cum eo, siue per verba, *d. cap. sicut Apostoli*, *cap. si aliquando*, *cap. statuimus*, *cap. constitutiones*, *de sentent. excom. lib.* 6. siue per litteras, siue per nutum, aut nuncium: cuius communicationis licèt non extet in iure canonico expressa prohibitio, tamen his modis communicantem cum excommunicato, minorem excommunicationem incurrere, docuerunt Couarr. *in d. cap. alma*, 1. *p.* §. 1. *n.* 1. plures congesti à Gibalino *vbi suprà*, *pag.* 280. *n.* 4. Leandro *de censuris*, *disp.* 13. *q.* 9. Sequitur verbum *Orare*, per quod omnis communicatio cum excommunicato in diuinis officijs prohibetur; vt simul cum excommunicato orare, Missæ sacrificium cum eo audire, seu alijs diuinis officijs interesse, vt latè prosequitur Gibalinus *de censuris*, *disquisit.* 7. *quæst.* 2. *per tot.* Præcipuè prohibita est communicatio cùm excommunicato ipsum sepeliendo, aut eius sepulturæ interessendo, *cap. sacris*, *de sepulturis*, *cap. sacris*, *de sentent. excom. Clement.* 1. *de sepulturis*, Gibalinus *d. disquisit.* 7. *quæst.* 2. *pag.* 224. Sepultura enim res spiritualis, siue actio spiritualis est; vnde satis videtur cum excommunicato communicasse in diuinis, qui illum sepulturæ ecclesiasticæ tradidit, vt latius dicemus *in cap. sacris*, *de sepulturis*, *verbo Vale*: omnes honorificæ salutationes, tam verbo, quàm facto prohibentur, *cap. omnis* 24. *quæst.* 1. *cap. excommunicatos* 11. *quæst.* 3. Et licèt quoad vulgares honorificas salutationes, quales sunt caput discooperire, assurgere, via decedere, Interpretes non consentiant, placet nunc humanior sententia, quæ affirmat, ob indifferentiam prædictorum actuum, & eorum assiduum vsum, non incurri excommunicationem, vt ex Sayro, Auila, & Ricciulo docent Gibalinus *vbi suprà*, *pag.* 280. Leander *disp.* 13. *quæst.* 181. Per verbum *Communio*, prohibetur societas, seu communicatio in aliquo actu humano, vt expressè traditur *in cap. omnis* 7. *quæst.* 1. & ab Innocentio *in cap. nuper*, *de sentent. excom.* Cuius excommunicationis exempla, & acceptiones tradunt Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 1. Morinus *lib.* 2. *exercit. ferè per totum*. Mensæ etiam prohibetur communicatio cum excommunicato, *cap. excommunicatos*, *cap. cum excommunicato*, *cap. ad mensam*, 11. *q.* 3. *d. c. nuper*, latè docent Gibalinus *de censuris*, *d. disquisit.* 7. *q.* 8. *pag.* 281. Leander *dicta disp.* 13. *de censuris*, *quæst.* 30. & nos de communicatione per participationem mensæ aliqua non iniucunda congessimus *in cap. ad reprimendam* 8. *de officio Ordin.*

Sunt tamen aliqui casus, in quibus qui communicant cum excommunicatis, etiam maiori excommunicatione ligatis, nullam excommunicationem incurrunt, quos *ex cap. quoniam* 11. *q.* 3. *cap. responso*, *cap. cum voluntate*, *de sent. excom.* his versibus complectuntur Doctores. 7 Dicta communicatio aliquando permittitur.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.

Hæc quinque soluunt anathema ne possit obesse.

Verbo *vtile*, sequentes comprehenduntur casus. Primus cùm datur vtilitas spiritualis propria excommunicati, vt cùm ipse admittitur ad concionem, seu confessionem, *cap. responso*, *de sentent. excom.* vel cum illi elargitur eleemosyna, *d. cap. quoniam*. Secundus consideratur cùm adest vtilitas propria ipsius excommunicantis; vnde potest creditor ab eo, tam in iudicio, quàm extra, debitum petere, *cap. intelleximus*, *de iudicijs*: docent Gibalinus *vbi suprà*, *d. q.* 8. Leander *d. disp.* 15. *q.* 1. *vsque ad* 14. Sequentibus verbis, *lex*, *humile*, docetur, non ligari excommunicatione cum excommunicato communicando eos, qui lege matrimonij, patriæ, seu dominicæ potestatis tenentur cum excommunicato cohabitare, & communicare. Vnde vxor communicans cum excommunicato domi viro in mensa, aut debiti solutione, non incurrit aliquam censuram, *d. cap. quoniam*, *cap. inter alia*, *de sententia excomm.* Idem procedit in filijs legitimis, siue illegitimis; naturalibus, siue adoptiuis; pupillis cum tutoribus, seruis, famulis, & vasallis cum dominis; militibus cum duce, vt fusè resoluunt Gibalinus vbi suprà, *fol.* 291. Leander *disp.* 15. *quæst.* 15. *vsque ad* 44. Ignorantia etiam inuincibilis iuris, vel facti excusat communicantem cum excommunicato, *d. cap. quoniam*. Vnde ignorans, aut dubitans aliquem esse excommunicatum non toleratum, si cum eo communicauerit, non incurrit excommunicationem minorem, vt prosequuntur Gibalinus *vbi suprà*, *pag.* 312. Leander *de censuris*, *disput.* 15. *quæst.* 54. *vsque ad* 58. qui autem communicantes cum excommunicato excusentur ob necessitatem, inferius dicemus.

Deinde

8 De duplici vi. Deinde ſciendum eſt, duplicem eſſe vim; alteram præciſam & abſolutam, alteram verò conditionalem, ad quas referri poſſunt quæ congerunt Abbas, Butrius, & Beroius *in præſenti*, Menoch. *de recuperanda poſſeſſ. in præludijs*, *num.*37. vbi plura de vi expulſiua, turbatiua, ablatiua, & alijs retulit. Vis abſoluta eſt, quæ nullum conſenſum patientis admittit, ſed quandam includit neceſſitatem omninò voluntati oppoſitam, vt ait Vlpianus *in l.*1. *ff. de eo quod metus*: ſeu maioris rei impetus, cui reſiſti non valeat. Paulus *lib.*1. *ſentent. tit.*7. *§.*7. docent Cuiacius *lib.*1. *obſeruat. cap.*20. Alciatus *lib.*1. *parerg. cap.*28. & 33. de qua vi agitur *in cap. maiores, §. item quæritur, de baptiſmo*. Alia verò dicitur vis conditionalis, quæ verè metus eſt, cadens in virum conſtantem: exempli gratia quando ex duobus malis ſibi imminentibus, altero periculi inſtantis, altero illius actus, quem fieri intendit is, qui metum intulit, & metum patiens vnum, aut alterum eligit propria voluntate & libero arbitrio; indéque receptum eſt, voluntatem coactam, voluntatem eſſe, vt probaui ex Theologis & Philoſophis ſuprà *in cap.*1. Illud diſcrimen inter vim præciſam & conditionalem verſatur, quòd actus geſtus interueniente vi præciſa, & abſoluta, non eſt voluntarius, & ideò non poteſt vllo modo continere peccatum; actus verò geſtus interueniente vi conditionali, ſeu metu, voluntarius eſt, & peccatum continere poteſt.

9 Vera huius text. interpretatio. His ſuppoſitis varia pro huius textus interpretatione adduxerunt Doctores, tam Theologi, quàm Iuriſperiti. Seraphinus à Freitas *in relectione ad hunc textum*, veram eius interpretationem repetit ex hiſtoria ſæculi Innocentij III. ſupponit enim eo tempore ſchiſma in Imperio ſtetiſſe inter Philippum Sueuiæ Ducem, Henrici VI. demortui Imperatoris fratrem; & inter Othonem Henrici Superbi Saxoniæ Ducis filium, & Ioannis Angliæ Regis ex ſorore nepotem; cui Angliæ Rex, & alij Principes, præcipuè Innocentius Tertius fauebant: Philippus verò Galliæ Rex, renuente Pontifice, Moguntiæ coronatus, depoſitus fuit Innocentio Tertio & eius iuſſu Otho Aquiſgrani ab Archiepiſcopo Coloniæ coronatus: & Innocentius excommunicauit Philippum cum omnibus ſuis fautoribus anno 1203. Ex qua hiſtoria deducit Freitas, Regem Noruegiæ ſequutum fuiſſe partes Philippi Regis, & eo tempore plures occubuiſſe in bello inito inter Philippum, & Othonem excommunicatione ligatos, ſæuienteque bello plures communicaſſe cum ipſis excommunicatis. Vnde conſuluit ipſum Pontificem Epiſcopus Nidroſienſis, an in excommunicatione occumbentes ſepulturæ eccleſiaſticæ eſſent tradendi, & communicantes cum ipſis excommunicatis? Cui conſultationi reſpondet Innocentius *in præſenti, & in cap. ſacris, de ſepulturis*; Verùm hæc perdocti viri ſententia admitti non poteſt, nec conuenit conſultationi factæ ab Epiſcopo Nidroſienſi in præſenti, nec ea hiſtoria admiſſa, inde vera interpretatio huius textus deducitur: quare vt eam afferamus, obſeruo Innocentium Tertium in præſenti agere de communicante cum excommunicato in diuinis, videlicet in eius ſepultura. Quod ſi tam primam partem huius textus, quàm ſecundam, quæ extat *in cap. ſacris, de ſepulturis, cap. ſacris, de ſentent. excommun.* attentè perpendamus, facilè percipietur, præcipuè ſi hiſtoriam illius temporis Eccleſiæ Anglicanæ repetamus. Cùm enim ſuper electione Archiepiſcopi Cantuarienſis Ioannes Rex Angliæ excommunicatus fuiſſet ab Innocentio Tertio, atque vniuerſa eius terra interdicto ſuppoſita, adeò vt defunctorum cadauera inſepulta per agros remanerent, aut in foſſas profanas proijcerentur, vt refert Spondanus poſt Baronium *anno* 1208. *num.*4. plerumque Regij miniſtri cogebant vi & metu ſacerdotes, & miniſtros Eccleſiæ excommunicatorum cadauera in Eccleſijs cum Pſalmis, & Orationibus tumulare: quare conſultus Innocentius Tertius ab Epiſcopo Nidroſienſi, quid ſtatuendum eſſet de illis, qui per vim & metum excommunicatos ſepelierunt, aut eius ſepulturæ communicantes interfuerunt? Reſpondet ita communicantes cum excommunicatis per vim præciſam, nullam incurrere excommunicationem; per metum autem communicantem excommunicatione ligari. Cuius deciſionis ratio ex ſuprà traditis prouenit; nam vis abſoluta, de qua in prima parte huius textus agitur, omninò voluntati repugnat, omnemque conſenſum ab agente excludit, vt diffinitur ab Ariſtotele *lib.*3. *Ethic. cap.*2. his verbis. *Violentum eſt, quod fit ab extrinſeco, paſſo non conferente vim*; idest non concurrente aliqua voluntate ad actum violentum: vt ſi quis chriſtianus raperetur ad templum Gentilium, manuſque eius apprehenderetur, & ſic cogeretur idolis thurificare: quod exemplum propoſuit idem Innocent. III. *in cap. maiores, §. item quæritur, de baptiſmo*, in illis verbis: *Sicut nec ille notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans, thurificare idolis cogitur violenter; vel ſi quis manu apprehenſa cogatur ſubſcribere*. Sanch. *lib.*4. *de matrim. diſp.*1. *num.*1. Vnde cùm in præſenti caſu intereſſentes excommunicatorum ſepulturæ vi præciſa cogerentur ibi manere, & cum excommunicatis communicare, non quia compellerentur orare, vt antiqui in præſenti putabant; ſiquidem nemo cogi poteſt ea peragere quæ ex animo proueniunt, *l.*4. *C. de hæredib. inſtit.* ibi: *Potuit enim, quamuis iubente domino, nolle adire*. D. Bernardus *lib.*6. *de lib. arbitr.* ſed adeſſe ſepulturæ in Eccleſia, dum ipſi excommunicati ſepeliebantur; ideò ita communicantes nullam excommunicationem incurrunt, quia vt ait Innocentius in præſenti, magis pati, quàm agere videntur. Sicut nullum adulterium committit vxor per vim oppreſſa, *leg. ſi vxor* 13. *§. ſi quis planè, ff. ad legem Iul. de adult.* In ſecundo verò qui communicauit cum excommunicato, quia voluntariè communicauit, cùm voluntas coacta, voluntas ſit, *l. ſi mulier, ff. de eo quod metus*, excommunicationem incurrit, cùm pro nullo metu, etiam mortis, debeat quis lethalem culpam committere, præcipuè quæ tendit in contemptum religionis, aut clauium Eccleſiæ, *cap. primum, cap. ne quis*, 22. *quæſt.*1. *cap. ſicut Salius*, 32. *quæſt.*5. Facit Iuuenalis ibi:

—— Phalaris licèt imperet, vt ſis
Falſus, & admoto dictet periuria tauro;
Summum crede nefas animam præferre pudori.

Plura Petrus Greg. *lib.*9. *ſyntag. c.*1. Dorleans *ad Tacitum lib.*2. *pag.*291. Lælius Mancin. *lib.*1. *de triplici iuris collat. c.*95. Meritò ergo in hoc ſecundo caſu docet Innocentius, communicantem in ipſa ſepultura excommunicati excommunicationem minorem incurrere; quia quamuis aliàs ex defectu liberæ voluntatis pœna decreſcat, vt probat Mogollon. *de metu, c.*8. *§.*1. vbi componit Papinianum relatum *in l.*1. *ff. de legib.* & Marcianum *in l.*2. *ff. eodem*, cum Iuliano *l.*2. *§. his, qui prohibet, ff. de noxalibus*; tamen in præſenti caſu, cùm ex tali communicatione ſequeretur contemptus Eccleſiaſticæ diſciplinæ, & poteſtatis clauium Eccleſiæ, ideò pœna non minuitur.

Nec obſtant difficultates ſuprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima propoſita ex eo, quod qui graui metu communicauit cum excommunicato, lethalem culpam non admiſit; ſiquidem lex poſitiua non obligat cum diſcrimine vitæ. Vnde D. Thom. 2. 2. *q.*104. *art.*5. aſſerit in his, quæ ad conſeruationem hominis ſpectant, non teneri hominem homini obedire, vel obtemperare. Accedunt exempla ex ſacra pagina petita: libro enim 1. Regum, *c.*20. *verſ.*4. refertur, Dauidem neceſſitate oppreſſum panes propoſitionis comediſſe, quos laici iuxta legem ſcriptam, *Numer. c.*18. *verſ.*4. non poterant edere; & tamen hoc factum excuſatur à Domino apud Matthæum *cap.*12. Machabæi etiam, quia ad vitæ defenſionem in Sabbato pugnabant, excuſantur, *lib.*1. *Machab. cap.*2. *verſu* 41. *cap. quod non eſt, de R. I.* Diſcipuli etiam Domini, quia coacti fame alienas ſpicas ſumpſerunt, ab omni culpa immunes fuiſſe docetur *in cap. diſcipulos, de conſecrat. diſt.*5. Alia adducunt Suarez *de legibus lib.*3. *cap.*30. Salas *eodem tract. quæſt.*96. *tract.*14. *diſp.*11. *ſect.*1. Layman *lib.*1. *de legib. tract.*4. *cap.*14. *num.*5. Vt ergo huic difficultati ſatisfaciamus, dicendum eſt, verum eſſe regulariter legem humanam non obligare cum diſcrimine vitæ; aliquando tamen cum eius diſpendio obligare poſſe, vt cùm ex legis poſitiuæ obſeruantia maius Reipublicæ commodum ſperatur, aut ex illius neglectu maius incommodum timetur, quàm vita alicuius priuati æſtimari poſſit. Tunc enim lex poſitiua obligat cum periculo vitæ, vt docent ſuprà laudati; & Ferdinandus à Caſtro Palao *in opere morali, tractatu de legibus, punct.*16. *in principio*, Arauio *ad D. Thomam vbi ſuprà, q.*97. *diſp.*3. *ſect.*4. *diffic.*3. Vnde milites etiam ſub vitæ periculo locum in bello ſibi aſſignatum cuſtodire tenentur, *l.*3. *§. qui ſtationis, & §. ſi quis volens, ff. de re milit.* quod præcipuè procedit, quando tranſgreſſio legis cedit in contemptum religionis Chriſtianæ, ſeu poteſtatis clauium Eccleſiæ, *cap. ſicut ſatius* 32. *quæſt.*4. *cap. non ſolùm* 11. *q.*3. Vnde laudantur & commendantur Eleazarus,

10 Diſſoluuntur difficultates.

zarus, qui cùm cogeretur in contemptum legis carnes porcinas edere, potiùs elegit mortem sustinere, quàm eas comedere, vt refertur *lib.2. Machab. c.6. vers.*18. & Sanctus Hermenegildus, qui elegit potiùs vita priuari, quàm Eucharistiam ab Episcopo Ariano sumere, *cap.fin.24.q.1.* refert post alios Hispaniæ historicos Sahabedra *in Corona Goth.in vita Leouigildi*. Vnde cùm in præsenti casu ex communicatione in diuinis cum excommunicatis, aut eos sepeliendo, aut eorum sepulturæ interessendo, contemptus disciplinæ ecclesiasticæ, & potestatis clauium Ecclesiæ sequeretur; cùm enim ob duritiam Ioannis Regis Angliæ vniuersa eius terra esset interdicto Ecclesiastico supposita, & ipse adhuc persisteret in contumacia, ecclesiasticas personas bonis priuando, & in exilium mittendo, & tributis Ecclesias vexando, vt latè refert Spondanus *vbi suprà*; ideò lex Ecclesiastica communicationem cum excommunicatis in diuinis prohibens obligabat cum vitæ dispendio vt etiam in alijs casibus docent Henriq. *in sum.lib.13.c.23. §.4.* Caietan. *ad D.Thomam 2.2.q.96.art.*4. Nec secunda difficultas aduersatur; verum enim est, ob nullum periculum, etiam mortis, lethalem culpam esse admittendam; nec contrarium probant text. *in d.c. ex parte, & in d.c. officij*; nam textus *in d.c. ex parte*; procedit, cùm ob seruandam castitatem diuina inspiratione virgo potiùs elegit mortem arripere, quàm luxuriæ consentire: quod & plures diuino afflatu fecisse ibi referam. At *in d.c. officij*, tantùm probatur ob metum mariti excusari mulierem, quin se proderet in delicto partus suppositi; non autem vt ob metum possit illud perpetrare. Et regulariter certum est, neminem teneri se prodere, vt probant Couarr. *in reg. Peccatum*, Syluest. *verb. Adulter.* Balboa *in c.1. de excep.n.*41. Forner. *lib.4. rer.quotid. c.*16. Mancin. *lib.2. genialium, c.*166. Gibalin. *de censur.disquis.2.q.5. consect.7.*

Primò superiori assertioni obstat textus *in cap.inter alia*
11 Exponitur c. inter de sentent. exc. *de sentent. excomm.* in illis verbis, *nisi articulus necessitatis immineat*. Ex quibus deducitur, communicantem cum excommunicato non ligari excommunicatione, si graui necessitate compulsus communicauit: igitur qui metu conditionali in præsenti casu communicauit cum excommunicatis in sepultura, nullam excommunicationem contraxit. Cui difficultati varias assignarunt solutiones Frechilla *de sentent.excommun. 3.p.n.*21. Arellanus *lib.1. antinom.*15. Quibus omissis dicendum est, inter alios casus suprà enumeratos, in quibus communicatio cum excommunicato permissa est, necessitatis casum recenseri *in cap. quoniam* 11. *q.*3. veluti fames extrema communicantis, seu excommunicati, vt exponit post alios Leander *d. disp.*15. *q.*15. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam vt sæpè sepiùs dixi, procedit quando sequitur contemptus disciplinæ ecclesiasticæ, & communicatio est in diuinis: quo casu neque ob necessitatem famis extremæ licet communicare cum excommunicato; quare vera interpretatio huius textus, & differentia, quæ versatur inter illum, & text. *in d.cap. inter alia*, prouenit ex vera historia præsentis decisionis, quàm suprà retuli.

Secundò præsenti assertioni opponitur textus *in can.*8.
12 Exponitur can.8. Concilij Ancir. *Concilij Ancyrani*, in illis verbis: *Qui secundò, vel tertiò sacrificarunt vi coacti, quatuor annis ad pœnitentiam sese submittant*. Ex quibus deducitur, etiam per vim idolis sacrificantes, & cum idololatris communicantes, per quadriennium à communione arceri: igitur per vim præcisam communicantes cum excommunicatis à communione fidelium priuantur. Augetur hæc difficultas *ex can.2. & 3.* ipsius Concilij, relatis *in cap.presbyteros*, 50. *dist.* vbi statuitur, eos qui vi coacti idolis sacrificarunt, nullam pœnam mereri. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, certum esse non licere idolis sacrificare, etiam prætextu metus mortis, cùm summa idololatriæ species sit idolis sacrificare, vt docent de idololatria plura adducentes Mendoza *lib.2. Concilij Illiberit. c.*4. Bozius *de origine Idololatria*, Bodinus, & Filesacus *in idololatr.mag.* Nec etiam idolis immolatis vesci licet, etiam propter famis extremæ casum, *d.c.sicut*, 32.*q.*4 nisi contemptus Christianæ religionis non sequatur, aut idolorum cultus non timeatur, *cap.si quis carnem*, 30. *dist.* vbi Acuña *n.*2. Si igitur quis minis, aut metu etiam graui idolis thus obtulerit, grauem reatum incurrit longa pœnitentia expiandum: si autem vi præcisa, & absoluta cogatur thurificare, nullum crimen committit, *can.3. ipsius Concilij*, ibi: *Qui fugientes timore persecutionis comprehensi sunt, vel à familiaribus, seu à domesticis traditi, & bona propria amiserunt, vel sustinuerunt tormenta, vel etiam carceribus inclusi sunt; & tamen proclamauerunt se esse Christianos, quin etiam perseuerante violentia ad id vsque perducti sunt, vt manus eorum apprehensas, & violenter attractas super sacrificia imponerent, illis licet perseuerantibus in fide, & Christianos se esse totis visceribus profitentibus, communicare. Hoc ergo quod eis inuitis contigit, si luctu, & mœrore animi, acerbè se ferre demonstrent ipsi, qui humiliter per bonam conuersionem habitu incedentes, dolere se quod inuiti coacti sunt, docent, hos tanquam inculpatos à communione non prohiberi*. Quod de Marcellino Pontifice refertur à Baronio *anno* 300. plura adducit Cabreros *lib.2. de metu, c.43.n.*28. Nec tunc obstat textus *in d.can.8. eiusd. Concilij*, qui accipiendus est de vi conditionali compulsiua, non præcisa, aut absoluta. Quo casu cùm detur aliqua voluntas, licèt coacta, quia voluntas coacta voluntas est, pœnitentia imponitur à Patribus; quo modo etiam accipiendus est textus *in can.11. Concilij Arelat.*2. in illis verbis: *Si qui verò dolore victi, & pondere persecutionis negare, & sacrificare compulsi sunt, duobus annis inter catechumenos, triennio inter pœnitentes habeantur à communione suspensi*.

Tertiò præsenti assertioni aduersatur textus *in cap. illa*, 14.32. *q.*5. vbi docetur, virgines quæ vi barbarica oppressæ 13 Exponitur c. illa 32.q.5.
virginitatis florem amiserunt, non posse Deo consecrari, ex eo, quia virginitatem perdiderunt: igitur vi præcisa, & absoluta coacti cum excommunicato communicantes minori excommunicatione ligantur, siquidem vis præcisa non excusat à peccato. Augetur hæc difficultas *ex cap.ad eius*, 5.*dist.* in illis verbis: *Per hoc, quod in vita patitur, iustum non est, vt Ecclesiæ ingressu priuetur*. Quæ verba mirè congruunt cum iuris principijs, quibus docetur, malum quod quis inuitus patitur, non afferre ei præiudicium, *cap. presbyteros*, 50.*dist.l.1.C.de instit.& subst.* Vnde muliebria passus vi prædonum, non notatur infamia, *l.1.§.remouet, ff.de postul.* & mulier vim passa non tenetur lege Iulia de adulterijs, *l.si vxor 13.§.si quis planè, l.vim passam, ff. ad legem Iul.de adult.l.fœdissima, C.eod.tit.* Facit Liuius *lib.1.in fine*, vbi de Lucretia à Tarquinio oppressa ait: *Consolentur ægram, animi auertendo noxam à coacta; mentem peccare, non corpus: & vbi consilium abfuerit, culpam abesse*. Mirè ad rem D.Augustinus *epist.*122. *Tantùm valet in mente integritas castitatis, vt illa inuiolata, nec corpore possit pudicitia violari*. Et *lib.1. de ciuit.Dei, cap.*18. ibi: *Proposito animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, ipsi corpori non aufert sanctitudinem violentia*. Pro huius textus interpretatione dicendum est, virginem vi barbarica oppressam, virginem castam mente manere, non corpore, cùm Deus de potentia absoluta non possit suscitare virginitatem amissam, *c.si Paulus*, 32.*q.*5. Plura Simon Maiolus *dierum canicul. to.1. colloq 3.* Narbona *de ætate, anno 10. & dimidio, q.*14. Vnde ob defectum floris virginitatis, licèt casta remaneat, virgo tamen consecrari non potest, *cap.qui videtur*, 13.32.*q.*5. Albertus Magnus *in 4. dist.*38. ibi: *Quia tales, quæ per violentiam corrumpuntur, licet si nullo modo consentiant, virginitatis gloriam apud Deum non amittunt. Vnde aureolam consequuntur, non tamen consecrantur*. Hoc tamen olim obseruabitur duplici ex causa. Prima, quia si corrupta etiam per vim consecraretur, non daretur significatio, seu repræsentatio matrimonij spiritualis Christi cum Ecclesia, & sic ex defectu significationis, non propter delictum, virgo oppressa consecrari prohibetur, vt de bigamis etiam probaui *in c.2. de bigamis non ordin.* Secunda, propter difficultatem penitus abnegatæ voluntatis, & quia internam integritatem Ecclesia non cognoscit, sed solam externam corruptionem inspicit, ideò iudicat eam corruptam. Docent Germonius *lib.3. de sacror. immun. c.10.n.*13. Maiol. *de irregul. lib.1. c.*29. Non ergo *ex d. cap. ille*, deducitur, vi absoluta oppressam reatum incurrere, sed tantum defectum pati, propter quem consecrari prohibetur.

C A P V T VI.

Idem a *Massiliensi*, & b *Agatensi Episcopis*.

CVm dilectus filius Abbas de Floreia nuper ad nostram præsentiam accessisset, nobis exposuit diligenter, & hoc ipsum Abbatis Insularum, & aliorum quorundam litteræ continebant, quod in Insulis c Arearum fratres Cistercienſ. quondam fuerant commorati, sed eis in captiuitatem d Paganorum deductis, quoniam locus mari erat vicinus, illuc se quidam regulares canonici transtulerunt, qui licèt iam per annos triginta canonicorum regularium habitum portauissent, opera tamen contraria regularibus faciebant. Sed ad se Domino inspirante reuersi monasticum ordinem ibidem plantari volebant, secundùm Cistercien. instituta, quod etiam Diœcesanus Episcopus affectabat. Vnde nos ad Abbatis ipsius instantiam venerabili fratri nostro Arelaten. Archiepiscopo e dedimus in mandatis, vt si diœcesani Episcopi, & eorundem fratrum in id ipsum desideria conuenirent, Cistercienſ. monachos institueret in insula memorata, facturus de canonicis quod crederet expedire secundùm canonicam honestatem. His igitur litteris impetratis, idem Abbas de Floreia reuersus ad propria, priùs quàm eas ad dictum Archiepiscopum attulisset, cum venerabili fratre nostro Tolonen. Episcopo ad locum memoratum accessit, & omnium fratrum ibidem manentium in tantùm obtinuerunt assensum pariter & fauorem, quod Abbas Insularum f claues domus, & seipsum in manibus alterius Abbatis tradidit, prouisione facta cum quibusdam ex canonicis de Cistercienſi Ordine in posterum obseruando: quod & quidam canonicorum in manu eiusdem Abbatis de Floreia sacramento præstito firmauerunt, g osculo dato eidem, quod vsque in finem in eodem Ordine permanerent: alijs promittentibus per iuratoriam cautionem, quod per se, vel h alios contra factum istud de cætero non venirent. iurantibus reliquis, quod super prouisione sua starent arbitrio Episcopi memorati, & nobilis viri G. de Fossa, Sacristæ, qui aberat, assensu probato per testes, quod postmodùm rediens est confessus. Consequenterve idem Episcopus, & Abbas de Floreia dicto Archiepiscopo Arelatensi per suas litteras intimarunt, quod diœcesanus Episcopus & Canonici memorati translationem Cistercien. fratrum illuc fieri vnanimiter appetebant: quod acceptans Archiepiscopus memoratus, factum eorum auctoritate, qua fungebatur, Apostolica confirmauit, vices suas eis in hac parte committens, vt quæ benè inceperant de instituendo ibi Ordin Cistercienſi vice ipsius perducerent ad effectum. Cuius mandatis parentes humiliter & deuotè, quæ ipsis iniuncta fuerant, curauerunt ducere ad effectum; dantes Generali Cistercienſi, Capitulo in mandatis, vt in prædicto loco suum Ordinem instituere procurarent. Petebatur itaque pro iamdicto Abbate de Floreia, translationem factam ratam à nobis haberi, & auctoritate Sedis Apostolicæ confirmari, & transgressores etiam, & contradictores omnes, qui contra vota, & iuramenta præstita nitebantur quod ab eis factum fuerat impedire, canonica pœna percelli. Cæterùm F. Sacrista P. Vbardi, & P. Guil. coram venerabili fratre nostro P. Portuen. Episcopo, quem ipsis, & parti alteri dedimus auditorem, processum negotij aliter proponebant. Cùm enim prædicto Arelatensi Archiepiscopo causa fuerit à nobis sub forma, quam præmisimus delegata, præfatus Abbas accedens ad locum cum Episcopo i Tolonen. priusquam litteras nostras Archiepiscopo præsentasset, qui iuxta tenorem ipsarum de singulis debebat inquirere diligenter, motu proprio cum socia multitudine insulam occupauit: constanter affirmans: quod eis volentibus, vel nolentibus idem locus purè, ac simpliciter à nobis fuerat sibi assignatus. Cùmque se in his grauari sentirent, Abbate ipsorum eis omne auxilium denegante, qui contra quosdam de Canonicis odium dicebatur, & ingratitudinem concepisse, vnde in ipsorum dispendium super mœnibus munitione armatos ponere non expauit, amota inde scala, ne facultas esset Canonicis ascendendi, Sedem Apostol. appellarunt. Sed dicti Abbates nihilominus ab incepta violentia desistentes, cùm quosdam ex ipsis non possent corrumpere pecuniæ sponsione, quod super his starent mandatis Episcopi Toletan. per violentiam cogere voluerunt. Cùm autem nec quindecim dierum possent inducias obtinere, quas quidam ex ipsis ad deliberandum plenariè postularant, iurare compulsi fuerunt mandato dicti Episcopi, & G. Defossa laici, qui eis arduæ rupis præcipitium fuerat comminatus, se super præmissis quæstionibus parituros. Alij promiserunt in manu Abbatis, probatione sibi annua reseruata, quod regulam Cistercien. obseruarent. Aliqui verò neque iurauerunt, nec promissionem aliquam facere voluerunt. Horum ergo tacita veritate nominati Episcopus, & Abbas de Floreia dicto Archiepiscopo suggesserunt, quod diœcesanus Episcopus, & omnes loci Canonici super institutione Cistercien. vnanimiter concordabant, & ità fuit eius confirmatio impetrata: sed cùm paucis diebus elapsi Canonici Archiepiscopo cuncta quæ gesta fuerant, intimassent, ipse quod in præiudicium eorum factum fuerat, ipsis compatiens reuocauit: restituens eos ad omnia, quæ habuerant tempore illo, quo litteræ fuerant impetratæ, licèt postmodùm possessionem eorum prætermisso iuris ordine sequestrarit, contradictores omnes excommunicationis gladio percellendo: & cùm Canonicis ad restitutionem instantibus, confessiones, & attestationes vtriusque partis audisset, ad nos duxit ipsum negotium remittendum. Partibus itaque apud Sedem Apostol. constitutis, sæpedictum Abbatem de Floreia multipliciter arguebant. Primò quòd litteras à nobis per veritatis suppressionem, & expressionem falsitatis studuerat impetrare: suppressum enim fuerat, quod Ecclesia de Insulis Arearum ad Rom. Eccl. solummodò pertineret, sicut ipsius priuilegia, quorum ad nos transcripta præfatus Archiepiscopus, destinauit, indicant euidenter. Falsitatis verò suggestio inde perpenditur, quod omnes Canonici translationem Ordinis cum diœcesano Episcopo pariter affectabant: quod aliter esse ipsorum contradictio liquidò arguebat. Sed neque

ſæpedictus Tolon. Epiſcopus, diœceſanus erat ipſorum, qui nullo mediante ad Rom. Eccl. pertinebant. Vnde ipſius conſenſus in hac parte pro nullo erat penitus reputandus. Secundò, quod per vim, & dolum eos ſeduxit pariter & coegit, vt quidam eorum votum emitterent, alij iuramenta præſtarent. Nos ergo rationibus & allegationibus partium per iamdictum Epiſcopum Portuenſ. qui eas in ſcriptis vobis exhibuit, pleniùs intellectis, quia conſtitit nobis de voto emiſſo, & præſtito iuramento à Canonicis Inſularum, quod regulam Ciſtercienſ obſeruarent, vel quod ordinationem huiuſmodi nullatenus impedirent; cùm vtrumque ſeruatum non vergat in diſpendium ſalutis æternæ, nolentes viam periurijs aperiri, non obſtante violentia, quæ proponebatur illata, cùm nec metum mortis continuerit, nec *l* corporis cruciatum, & ideò non debuerat cadere in conſtantes: nec obſiſtente *m* dolo, quo ſe proponebant fuiſſe ſeductos, cùm talis dolus non tam circumuentionem Abbatis, quàm ad fatuitatem eorum debeat retorqueri: ſuper reſtitutione petita ſilentium eis de conſilio fratrum noſtrorum duximus ſententialiter imponendum. Verùm quoniam ſæpedicti Epiſcopus, & Abbas de Floreia fines mandati per ſuæ temeritatis audaciam excedentes, quod per iamdictum Arelatenſ. Archiepiſcopum, cui cauſa fuerat delegata, fieri debuiſſet, per ſeipſos facere præſumpſerunt: & quia litteræ per ſuppreſſionem veritatis, & falſitatis expreſſionem fuerant impetratæ, factum ipſorum tanquam minùs legitimum per ſententiam duximus irritandum. Et quia ſecundùm Apoſt. inſtantia noſtra quotidiana eſt omnium Eccleſiarum ſolicitudo continua, ne occaſione præmiſſæ diſcordiæ locus idem remaneat deſtitutus, & delictum perſonarum in damnum Eccleſiæ conuertatur, fraternitati veſtræ per Apoſt. ſcripta mandamus, atque præcipimus, quat. Deum habentes præ oculis, ad ordinationem ipſius Eccleſiæ vice noſtra ſolicitiùs intendatis: in qua per viros eiuſdem ordinis, ſi fieri poterit. regularium canonicorum profeſſionem, & ordinem volumus reformari. Alioquin ne locus idem remaneat deformatus, per fratres Ciſtercienſis Ordinis eundem reformari volumus, & mandamus, correctione prædictorum exceſſuum nobis in hoc articulo reſeruata: ita quod ſi per ſolicitudinem, & prouidentiam veſtram locus idem Ciſtercienſ. fuerit aſſignatus, nullum quoad ius proprietatis Eccleſiæ Romanæ præiudicium generetur: quod in pleriſque monaſterijs eiuſdem Ordinis nouimus obſeruari. Taliter autem mandatum Apoſtolicum exequamini, vt fraternitatem veſtram, de qua plenè confidimus, debeamus meritò commendare. Quod ſi præmiſſum locum Ciſtercienſ. duxeritis conferendum, Canonicis memoratis in locis idoneis per vos prouideri volumus competenter. Nullis litteris &c. Præter aſſenſum partium, &c. Datum Lateran. 3. idus Iulij.

NOTÆ.

a M*Aſſilien.*] Itá legitur in hac ſexta collectione, &
1 in epiſtolis Innocentij III. à Guillelmo Sirleto emendatis, *pag.*328. In tertia autem collectione, *ſub hoc tit.cap.*2. lacuna adeſt; legitur enim *idem, & Agathenſi Epiſcopo*; quæ implenda eſt ex dicta epiſtola, & ex præſenti epigraphe. Maſſilia duplex eſt, altera Libyca, in Africa: altera Gallica, in prouincia Narbonenſi. Libycæ mentio extat *in l.*4. *C. de metallarijs*, *lib.*11. apud Hilarium de Synodo, ibi: *Sancta Synodus in Sardica congregata eſt ex diuerſis prouincijs Orientalium partium, Thebaide, Ægypto, & Thracia, Maſſilia.* Virgil. *lib.*4.*Æneid.* ibi: *Maſſiliæ gentis monſtrata ſacerdos.* Tacitum *in vita Agricolæ*. De ea agit Philippus Berterius *diatrib.*1.*c.*2. Maſſiliam Gallicam Phocenſes condidere temporibus Tarquinij Regis propè Arelatem, Rhodanumque fluuium, cuius deſcriptio reperitur in panegyrico ad Conſtantinum incerti auctoris, cuius initium eſt: *Faciam Sacratiſſime Imperator*, ibi: *Maſſilia, vt audio, in profundum mare prominens, & munitiſſimo accincta portu, in quem anguſto aditu meridianus defluit ſinus, mille quingentis paſſibus terræ cohæret, qua firmiſſimus turribus frequens murus opponitur.* Eius meminerunt Paulinus in carmine ad Cytherium:

Sed propter indepoſita Gallorum ſolo,
Maſſilia Graium filia,
Alumna ſanctæ ciuitas Eccleſiæ,
Pandebat humanos ſinus.

Lucanus, Marcellinus, & alij, quos congerunt fratres Sarmatani *tom.*3. *Galliæ Chriſt. fol.*640. Papirius Maſonius *in deſcriptione fluminum Galliæ, pag.*465. Hæc Maſſilienſis ciuitas vulgò *Marſeille* dicta, iam à primis Eccleſiæ temporibus habuit Eccleſiam Cathedralem, cuius Prælatus Metropolitanus, Primaſque Narbonenſis Galliæ erat antequam in Gothorum poteſtatem perueniſſet, vt conſtat ex Concilio Thauritan. *can.*2. & notatunt Sauarus *ad Sidonium lib.*7. *epiſt.*7. *circa finem.* Ritherurſius *in notis ad Saluianum, pag.* 565. Eius Epiſcopo Raymundo reſcribit Innocentius in præſenti, vt iam notarunt fratres Sarmatani *d.tom.*3. *Galliæ, fol.*660. *num.*31.

b *Agathen.*] Agatha vrbs eſt antiqua Galliæ Narbo-
2 nenſis, Maſſilienſium olim Colonia, vt referunt Strabo *lib.*4. Plin. *lib.*3.*c.*4. Mela *lib.*2.*c.*5. Ptolomeus *lib.*2.*cap.*10. Habet Eccleſiam Cathedralem Diuo Stephano dicatam, cuius hiſtoriam, & Præſulum ſeriem referunt fratres Sarmatani *to.*2.*Galliæ Chriſt fol.*57. eius Præſuli Raymundo ſecundo reſcribit in præſenti Innocentius.

c *Inſulis Arearum.*] Aliqui Leres, ſeu Leornes appel- 3
lant; Paulus Iouius *lib.*35. ibi: *Antipolis poſita eſt contra eas inſulas, quas Leornes antiqui noſtri dicebant.* De eis agunt Papitius Maſonius *in deſcript. flum. Gall. pag.*435. Claudius Mariſotus *lib.*1. *orbis maritimi, cap.*33.

d *Paganorum.*] Sarracenorum videlicet, qui per hæc tempora prouinciam illam deuaſtauerunt. Paganorum etymon illuſtraui *in cap.*2. *de conſtit.*

e *Dedimus in mandatis.*] In hæc verba; [Ad audien- 4
tiam noſtram noueris peruenisse, quòd cùm olim in inſula Arearum fratres quidam Ciſtercien. fuerint commorati, eis à Sarracenis in captiuitatem deductis, quia locus eſt mari vicinus, ad eam ſe quidam regulares canonici tranſtulere. Verùm cùm ipſi præ nimia paupertate locum ipſum, nec ædificijs poſſint, nec poſſeſſionibus ampliare, in eo monaſticum ordinem inſtitui deſiderant. ſecundum fratrum Ciſtercien. conſtituta: & id etiam Epiſcopus diœceſanus affectabat. Ideoque fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi ad hoc diœceſani Epiſcopi, & eorundem fratrum concurrit affectus, in memorata inſula monachos Ciſtercien. inſtituas, facturus de canonicis memoratis quod expedire videris ſecundùm canonicam honeſtatem. Datum Romæ apud S. Petrum, 17. Kalend. Iulij.] Quæ reperiuntur apud Papirium Maſſonim *in d. deſcrip. pag.*480.

f *Claues domus.*] Inter alias ſymbolicas poſſeſſionis 5
traditiones, præcipua, & vſitatior eſt clauium traditio, per quam omnes res ſub clauibus contentæ traditæ cenſentur, *l. clauib.*74.*ff. de contr. ab.emp.* probaui *in c.*2.*de conſuet.*

g *Oſculo dato.*] Et ſic communionem fratrum Ciſter- 6
cien. amplectentes, vt eorum vitam, & profeſſionem ſequerentur, quod plerumque oſculi datio ſignificat, *cap. dilecto*, ibi: *Cum canonicis alijs ad oſculum recepiſtis.* Illuſtrant plura de communione per oſculum congerentes, Cæſar *de eccleſiaſt. hierarch. q.*2. *prœm.* §.5. Petr. Gregor. *de repub. lib.*13.*cap.*18. Boronius *tomo* 1. *anno* 45. Ciron. *lib.*1. *obſeruat. cap.*14. Pancirola *lib* 2.*variar.cap.*94. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri cleric. cap.*101. Salmut. *in nobis ad memorab. Pancir. lib.*1. *tit.*46. Sauarus *ad Sidonium lib.*1. *epiſt.*11.

*epist.*11. P. Pinto *in spicilegio, tract.*1. *c.*40. Albaspineus *lib.*1. *obseru. cap.*20. Zerda *in aduersarijs, cap.*151. Hallierius *de sacris elect. sect.*8. *cap.*11. Viuar. *in apolog. pro Flauio Dextro*, §.9. Menardus *in notis ad lib. sacram. Diui Gregor. pag.*376. Ludou. Cresol. *lib.*4. *mystag. cap.*6. *sect.* 2. Iosephus Vicecomes *lib.*5. *de ritibus Baptismi*, *capit.*2. P. Sherlogus *tom.*2. *in Cantica, vestig.*1. *sect.*2. Ant. Guibertus *in Polyst. cap.*4. Demsterus *ad Rosinum lib.*2. *cap.* 33. Tiraquellus *in notis ad Alexandr. lib.*2. *cap.*19. Petrus Gregor. *in proœmio Decretalium*, *num.*28. Aut manus Abbatis osculando intendebant Abbas, & Canonici obedientiam promittere, atque subiectionem polliceri, vt plerumque apud sacros, & profanos vsitatum legimus, vt probant de osculo pedum Pontificis plura adducentes Rosuueidus *in onomast. verbo Osculum*, Barbosa *lib.*1. *iuris Ecclesf. cap.*2. *n.*90. Ioannes Baptista Casalius *de ritibus Christianis*, *cap.*81. Lantdmeter. *lib.*3. *de veteri clerico*, *c.*3. Zerda *in aduers. c.*184. *n.*5. Ferrarius *de antiquorum epist. lib.*3. *cap.*2. Rouffellius *lib.*8. *hist. Pontif. iurisd. c.*4. *num.*13. erudité, vt semper, Illustr. D. Franciscus Ramos *in syntagm. pro Episcop. Lusit. propos.*1. *n.*90.

6 h *Vel per alios.*] Licèt enim promissio alieni facti, videlicet alium facturum, daturumve, inefficax sit quoad tertium obligandum, *l. stipulatio* 38. *l. inter* 83. *l. si ita* 92. *ff. de V. O. l. cum qui* 5. §. *sed si quis*, *ff. de constit. pecun. leg. fluminum* 24. §. *quamquam*, *ff. de damno infect. l. sicut* 65. *ff. de fideiuss.* tamen ipse promissor tenetur curare, vt tertius det, vel faciat, *cap. Eleutherius*, 91. *dist.* Docent Parlador. *lib.*2. *rer. quotid. cap.*3. *n.*30. Cironius *ad tit. de pact.* Azeuedus *in l.*2. *tit.*16. *lib.*5. *recopil.* vnde in præsenti specie Abbas, & Canonici regulares obstricti erant ad satagendum, vt canonici promissis starent.

7 i *Tolon.*] Tolonium, aliàs Telonium, est ciuitas Episcopalis Galliæ, in Metropoli Arelatensi, cuius portus ad Mare Mediterraneum excipiendis triremibus patet, vt referunt fratres Sarmatani *tom.*3. *Galliæ Christ. fol.*1060. vnde cùm propè insulam Arearum consisteret Episcopus Tolonensis, eius consensus desiderabatur, tanquam proprij Episcopi. In hac Ecclesiæ translatione, si ipsa Ecclesia immediatè Romano Pontifici pateret, vt Canonici allegabant, non Episcopi Tolonensis, sed ipsius Pontificis auctoritas desiderabatur.

8 l *Corporis cruciatum.*] Vel similem; sunt enim alij casus, in quibus metus grauis cadens in constantem virum datur, quos adduxi *in cap.*1. *hoc tit.*

m *Obsistente dolo.*] Ex his verbis deducit glossa in præsenti, in spiritualibus dolum dantem causam actui, actum ipsum non irritare, nec restitutionem aduersùs eum dari: quod & probari videtur *ex cap. ex parte, cap. veniens, cap. dudum, de conuers. coniug.* & ex D. Paulo 2. *ad Corinth. cap.* 22. in illis verbis: *Ego vos non grauaui, sed cùm essem astutus, dolo cepi vos.* Et *cap.*9. *Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem.* Et ex eo, quia læsus dici non potest, qui meliorem vitam profitetur, *cap. illud*, 20. *quæst.*1. vnde glossa *in cap. sicut* 27. *quæst.*1. Speculat. *in tract. de restitut.* §. *qualiter*, *vers. Sed nunquid*, tenent dolum in similibus actibus non attendi. Sed contrarium, & rectè, defendit Stephanus Durantius *quæstionum iuris*, *quæst.*4. nam ab omnibus actibus, tam temporalibus, quàm spiritualibus, procul abesse debent fraus & dolus, *capit. per tuas, de donat.* & dolus dans causam contractui bonæ fidei, ipsum nullum reddit, *l. & eleganter* 7. *ff. de dolo.* Quis autem inficiabitur, professionem Religionis, susceptionem Ordinum, & similes actus Ecclesiasticos bonæ fidei esse: igitur dolus eos nullos reddit. Nec pro sententia glossæ facit textus *in d. cap. ex par.*14. *de conuersion. coniugat.* in eius enim specie mulier, quæ suscepit habitum Religionis, æquè sine causa illum suscipere intendebat; siquidem tempore, quo velum accepit, iam cessauerat erroris causa, vt eius integra constat, & docet Basilius *lib.*4. *de matrimon. cap.*21. *num.*11. *& quæst.*3. *schol. cap.*8. Nec etiam glossæ sententiæ fauet textus *in dict. cap. veniens*: in eius enim casu vxor non potuit repetere maritum, cui permisit per dolum religionem profiteri, quia postea adulterium perpetrauit: quare ipso facto amisit ius repetendi maritum, vt docuerunt Durantius *dict. q.*4. Sanchez *lib.*7. *de matrimon. disput.*36. *& lib.*10. *disput.*10. minus fauet contrariæ sententiæ textus *in dict. cap. dudum*, nam in eis specie verus dolus non adfuit, sed potius maritus quadam vana spe motus religionem professus fuit. Vnde potiùs ex ipsius fatuitate, quàm ex dolo professio pro-

cessit, vt etiam contigit in hoc textu, vt Pontifex fatetur, qui à contrario supponit, dolum verum professionem irritam reddere, & eo casu, cùm dolus videlicet verus non est, admitti potest sententia glossæ, & Speculatoris; non autem cùm verus dolus adest, quia tunc idem dicendum est de dolo, ac asseritur de metu, *cap. quamuis, de pactis lib.*6. latè resoluunt Suar. *de relig. lib.*2. *de voto, cap.*11. Basilius Legionensis *lib.*4. *de matrim. c.*41. *n.*18. Cabreros *lib.*2. *de metu, cap.*7. *num.*41.

Licèt ex hac diffusa Innocentij III. epistola facti series facilè comprehendatur, tamen integram casus historiam repetere licet ex Illustrissimo Manriquez *tomo* 3. *annalium Cisterc. anno* 1199. *cap.*6. Cùm enim in Insula Arearum dicta, in diœcesi Tolonensi, esset cœnobium Cisterciense, quod à Saracenis obsessum, deuastatumque fuit; & cùm omnes monachi, & conuersi capti essent cum omnibus rebus mobilibus ipsius monasterij, Canonici regulares Ordinis D. Augustini locum occuparunt, & per triginta annos possederunt. Vnde monasterium hoc insularum Arearum inter monasteria, seu Ecclesias canonicorum regularium refert Pennotus *lib.*2. *historiæ canonic. regul. cap.*33. *num.*20. Sed cùm neglecta regulari disciplina canonici laxamentis vitæ dediti, voluissent regularem vitam suscitare cum assensu proprij Episcopi, monachos Cistercienses in consortium aduocarunt, & à R. P. confirmationem huiusmodi translationis, seu professionis mutationis petierunt. Innocentius III. Arelatensi Archiepiscopo rescripsit, cuius rescripti verba suprà retuli. Sed antequam Abbas de Floreia litteras detulisset ad Archiepiscopum Arelatens. ipse cùm Episcopo Tolonensi ad prædictum monasterium accessit, & in eius manibus Abbas, & quidam ex dictis Canonicis professionem emiserunt, & promiserunt Cisterciensem Ordinem in posterum obseruare. Cùm hoc retulissent Abbas de Floreia, & Episcopus Tolon. prædicto Archiepiscopo, ipse auctoritate, qua pollebat, confirmauit, vices suas illis committens, vt quæ benè inceperant, ad effectum perducerent. Canonici ab incepto resilientes, comparuerunt coram Innocentio, & proposuerunt se metu & dolo fuisse coactos, & deceptos in prædicta translatione. Innocentius causam commisit Episcopo Portuensi, coram quo varias partes proposuerunt, & allegarunt, quibus auditis, & propositis, Innocentius III. sententiam protulit in hoc textu relatam, iussitque prædictum monasterium reformari per alios canonicos regulares; & si id consequi non possent, per monachos Cistercienses. Latiùs prosequitur Manrique *d. cap.*6. *per totum*.

9 Textus historia refertur

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu omnes repetentes deducunt, metum grauem ipso iure nullum reddere votum, aut iuramentum; secus verò metum leuem, seu non cadentem in virum constantem. Sed an hoc verum sit, videamus. Et certum, ab omnibusque receptum est, votum emissum propter metum etiam grauem, & cadentem in virum constantem, prouenientem à causis naturalibus, validum esse, *cap. sicut, de regularibus*, *cap. Gonsaldus*, 17. *q.*4. docent communiter Theologi *in* 4. *dist.*38. Sotus *lib.*7. *de iust. q.*2. *art.*1. Arragon. *in D. Thomam*, 2.2. *q.*58. *art.*3. Azorius *lib.*2. *de voto, c.*15. *q.*6. Syluest. *verb. Votum* 2. *q.*2. Cabreros *lib.*2. *de metu, c.*31. *n.*34. Etiam communiter receptum inuenio, votum emissum ex metu incusso iniustè, & per actionem iniuriosam, dum tamen talis actio non ordinetur directè ad extorquendum votum, validum esse: docent Sotus & Arragon. *locis cit.* Lessius *de iustit. c.*40. *dub.*3. Suar. *lib.*1. *de voti essentia*, *c.*7. *n.*8. Vnde si aliquis propter metum sibi illatum in bello à Turcis emittat votum alicuius rei honestæ faciendæ, validum est. Similiter sustinetur votum emissum ex leui metu. Dissidium Interpretum est circa votum metu graui emissum, ab homine iniustè illato per actionem iniuriosam directò tendentem ad extorquendum votum, an sit nullum, non solùm iure ecclesiastico, verùm & naturali? Et iure naturæ validum esse, licèt iure ecclesiastico non sustineatur, defendunt Arragon. *vbi suprà.* Azor. *d. cap.*15. *q.*6. Lessius *d. lib.*2. *cap.*4. *dubit.*3. Suarez *lib.*1. *de essentia voti*, *cap.*7. Castro Palao *in opere morali*, *tract. de voto*, *disput.*1. *puncto* 8. *num.*6. Henriquez *lib.*1. *de matrimon. cap.*9. Basilius *de matrimon. lib.*7. *cap.*29. *num.*5. Sed contrariam sententiam, videlicet omni iure votum ita emissum nullum esse, docuerunt Bonauentura *in*

10 Votum metu emissum an sit nullum

4. *dist.36 art.3. quæst.2. ad* 1. Sotus *de iustitia lib.7. quæst.* 2. *art.*1. Cabreros *d. cap.21. num.*40. plures relati à Feloaga *in cap.1. hoc tit. num.*40. *fol.*73. Horum sententia probatur *ex d. cap.*1. & ex præsenti textu, vbi supponitur votum emissum esse ipso iure nullum: ergo tam iure Ecclesiastico, quàm naturali. Deinde ex eo, quia Dominus milites voluntarios, non coactos suscipit, *cap. non est* 15. *quæst.*1. & illa vota prædicantur, quæ voluntaria sunt, iuxta illud 1. *Paralipom. cap. vltim. Lætatus est populus cùm vota spontè promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino. Et cap. præsens, cap. sicut* 20. *quæst.*3. Rursus facit pro ea sententia; nam si Deus acceptaret votum per iniuriam, & metum extortum, videretur approbare ipsam iniuriam. Cùm ergo hoc concedi non possit, nec etiam quod acceptet simile votum.

11 De iuramento metu præstito. Circa iuramentum metu præstitum non leuior controuersia est, propter iuris testimonia sibi inuicem contraria, & varias Interpretum sententias. Vnde Castro Palao *tomo* 3. *operis moral. tract.*1. *disput.*2. *punct.*4. asserit in hac quæstione tot esse sententias, quot capita Doctorum. Negant ergo iuramentum metu graui extortum valere Seraphinus *de priuileg. iurament. priuileg.*110. *num.*5. Mogolonus *de metu cap.9. num.*9. Cabreros *eodem tract. lib.*2. *cap.*7. Pro quorum sententia faciunt textus *in capit. cùm contingat* 28. *de iureiurand. cap. licèt, eodem tit. lib.*6. *cap. quamuis pactum, de pactis eodem lib.* vbi docetur, iuramenta tantùm esse seruanda, quæ vi, aut dolo præstita non sunt: igitur metu præstita viribus carent. Facit etiam textus *in cap.2. de iureiur.* in illis verbis: *Absoluimus quæ nefanda coactione iurauit*. In quibus verbis docetur, Episcopum non teneri seruare iuramentum metu præstitum. Deinde facit authentica *sacramenta*, *C. si aduersus venditionem*, vbi Fridericus statuit, iuramentum metu extortum nullius esse momenti. Affirmatiuam sententiam, videlicet iuramentum metu extortum validum esse, sed per iudicem Ecclesiasticum relaxandum, docuerunt Sanchez *lib.4. de matrimon. disput.*24. *& lib.*3. *summæ, capit.* 11. *quæst.*2. *num.*14. Suarez *lib.2. de iuramento, cap.*10. *n.*4. Cuiacius *in cap.1. & 2. de iureiuran.* Osuald. *ad Donellum lib.21. commentar. cap.*13. *littera Q*, Balboa, & Bajo-Arroyo *in cap. si verò, de iureiurando*, Basilius *lib.12. de matrimon. cap.8. §. vltim.* Castro Palao *lib.3. operis moralis, tract.*14. *disput.*2. *punct.*4. plures congesti à Feloaga *in cap.1. hoc tit. fol.*83. *num.*84. Quorum sententia firmatur expressis iuris testimonijs relatis *in cap. verùm, cap. si verò, de iureiurando, cap.2. cap. ad aures, hoc tit. cap. auctoritatem* 15. *quæst.*3. In hac opinionum varietate placet, iuramentum metu graui præstitum, mero iure valere, tam naturali, quàm positiuo, donec relaxetur. Cuius sententiæ potissima ratio est, quia metus non tollit voluntatem, licèt eam minuat; sed ad iuramentum non desideratur voluntarium, vt ad votum, sed tantùm consensus; & in voto tota voluntatis oblatio tendit solùm ad meritum, & soli Deo acquiritur: at in iuramento duplex obligatio datur, vna respectu Dei, altera respectu partis. Quæ Deo acquiritur, non tendit ad meritum, sed vt promissa parti custodiantur, Deo in testem rei promissæ adhibito. Vnde iuramentum validum est. Nec contrarium suadent textus *in d. cap. cùm contingat, cap. licet, cap. quamuis*; quia quatenus docent iuramenta metu, aut dolo præstita, seruanda non esse, accipiendi sunt petita relaxatione, ita vt post relaxationem contractui firmitatem, aut robur non præstent, vt docent Suarez *de iuram. lib.2. cap.*11. *num.* 15. *&* 16. Quo modo etiam accipiendi sunt textus iuris nostri Hispaniæ *in leg.2. tit.12. lib.2. fori*, ibi: *Por miedo, ò por fuerza prometiendo vn hombre à otro, maguer se obligasse iurado, dezimos que no es tenudo de cumplir la promission*. Et *leg. finali, tit.*11. *partita* 3. *El que iura cosa quisada* (idest licitam) *no se puede escusar de no la guardar, maguer diga que lo fizo por fuerza*; petita videlicet relaxatione. Hermosilla *in l.56. tit.5. partit.*5. vt sensus legis sit, iuramentum in ea specie adhibitum vires habere, donec relaxetur. Quo modo etiam accipiendum esse textum *in cap.2. de iureiurando*, docet Suarez, *vbi supr. num* 7. Castro Palao *punct.*4. *num.*11. licèt aliter textum illum accipiat Fortunius Garcia *tract. de vlt. fine, num.*483. quem sequitur Feloaga *vbi sup. pag.*83. *n.*98. Nec etiam refragatur textus *in d. auth. sacramenta*; nam ea verba, *nullius momenti*; accipienda sunt ita, vt iuramenta metu præstita nullius sint momenti quoad effectum confirmationis contractus; valere tamen quoad obligationem religionis ortam ex eo, quod Deus adhibitus fuit in testem; & quoad eam partem iuramentum valere, donec relaxetur. Latiùs prosequuntur interpretationem ipsius authenticæ Donellus *ibi*, Vinius *lib.1. select. q.*15. Ex his ergo apparet, iuramentum in præsenti specie ab Abbate, & Canonicis regularibus præstitum valuisse, donec eius relaxatio peteretur.

C A P V T VII.

a Gregorius IX.

SVper eo, quod aduersarius vester se conquerebatur à vobis per violentiam spoliatum, arbitramini contra vos fuisse iniustè processum, cùm non nisi proprio iuramento probauerit singula, quæ amisit. Verùm postquam de violentia per testes, & de amissis rebus per
6 ipsius constiterit sacramentum, potuit iudex taxatione ab ipso facta, pro personarum, ac negotij qualitate vos in æstimatione rerum amissarum iuramento aduersarij declarata, rationabiliter condemnare.

N O T Æ.

1 a GRegorius.] Cui tamen Prælato rescribat in præsenti, non constat, vt plerumque in decisionibus huius Pontificis contingit, vt iam notaui *in cap. finali de consuet.* Pro vera autem huius textus interpretatione sciendum est, quod licèt aliquando in actione, *quod metus causa*, locus sit iuramento in litem, & iuxta iuramentum illius, qui metum passus est, æstimatio rei fiat, *l. ex arbitrio* 18. *ff. de dolo*, probaui suprà *in cap.1. hoc tit.* dum actionem *quod metus causa*, eius originem, & naturam exposui; tamen præsens decisio iuxta eum casum accipi non potest, cùm in ea agatur de rebus violenter ablatis, & amissis, atque de interdicto *vnde vi*, atque restitutione earum rerum petita. Quare textus iste intelligendus est cum lege *si quando* 9. *C. vnde vi*, ex qua Gregorius hanc decisionem deprompsit, & hypothesis ita præfiguranda est: Cùm me vi à domo eijceres, & domesticas res per vim occupasses, vis ipsa per testes probata fuit, res autem ablatæ, & per vim occupatæ probari non potuerunt. Tum quia tempore occupationis nemo præsens fuit: tum quia rerum, quæ in domo continentur, difficilis probatio est, nisi domesticis, & familiaribus testibus. Consultus fuit in hoc casu, quomodo æstimatio ineunda esset? Et Gregorius iuxta Zenonis constitutionem, de qua *in d. l. si quando*, decreuit, iudicem debere mihi vim passo deferre iuramentum super rebus illis ablatis, & earum æstimatione; & tunc habita ratione personæ & loci, vbi vis illata est, iudicem condemnationem facere debere.

COMMENTARIVM.

EX hac Gregorij Noni decisione sequens deducitur assertio: *Probata violentia per testes, res amissæ probantur per iuramentum in lite, & super valore ipsarum, præmissa iudicis taxatione, & sequuto petentis iuramento, fit condemnatio.* Probant ab specie textus *in l. semper*, 15. *§. sed quorum* 9 *ff. quod vi, aut clam, l. si quando* 9. *C. vnde vi, l.*11. *tit.5. lib.3. fori, l.*1. *tit.5. lib.3. ord. l.9. tit.10. p.7. l.4. tit.8. l.* 2. *tit.11. p.3.* Per argum. probant eam text. *in l.1. ff. de in litem iur. l. qui restituere* 68. *l. quod si* 71. *ff. de R. V. l. sed si* 25. *§. hæc verba, ff. de petit. hæred. l.1. §. si quis argentum, ff. depositi, l. Pompon. in fi. ff. de recept. arbitr. l.2. §. hoc interdict. ff. ne quid in loco pub. l. vlt. §.1. ff. de fide instrum. l. in actione, §. vero, l. ei* 2 Conclusio traditur, & probatur.

qui

qui 9. §. vlt. ff. de furtis, nouel. 82. Iustin. §. vt autem: in quibus probatur damnum datum petitoris iuramento æstimari. Illustrant vltrà congestos à Barbosa *in præsenti*, & repetentes *in d. l. si quando 9.* Mysingerus *centur. 4. obseruat. 12.* Cuiacius *lib. 2. obseruat. cap. 28. & in d. l. si quando*, vbi etiam Donellus & Giphanius: idem Donell. *lib. 26. commentar. cap. 6.* Faber *lib. 16. coniectur. cap. 17. & de erroribus decade 18. errore 10.* Plotus *de in litem iur. §. 2. n. 17.* Leotardus *de vsur. q. 77. n. 58.* Parexa *de instrum. edit. tit. 7. resol. 10. num. 25.*

3 *Impugnatur tradita assert.* Verùm hæc assertio pluribus, & non leuibus vrgetur difficultatibus. Prima nascitur ex eo: nam actor, qui dicit res in eo loco fuisse, vnde deiectus est, easque amisisse, secundùm iuris regulas probare debet, aliàs reus absoluetur, *l. 1. ff. de probat. leg. qui accusare, Cod. de edendo*: nec iusiurandum à parte parti non delatum aliquid probat, *l. 3. in principio, ff. de iureiurand.* igitur licèt in præsenti per testes vis probata esset, si eam passus non probauit res fuisse in eo loco, vbi vim passus est, easque amisisse, reus absoluendus erat. Secunda prouenit ex eo; nam parti iuranti in hac specie, vel fides adhibetur vt testi, aut vt iudici: sed nemini in causa propria, vt iudici, aut vt testi creditur, *l. Iulianus, ff. de iudicijs, l. nullus, ff. de testibus, leg. vnic. Cod. ne quis in sua causa*: igitur nullo modo illi fides adhibenda est. Tertia oritur ex eo; nam si in hac specie parti deferretur à iudice iuramentum in lite ob defectum, & inopiam probationum, deberet deferri iuxta huius iuramenti naturam, videlicet vt iuret actor in infinitum, atque eius iuramentum iudex sequi teneatur, *leg. 4. §. 2. ff. de in litem iur. leg. qui restituere 68. §. 1. ff. de R. V.* igitur non rectè in præsenti deciditur, iuxta taxationem priùs à iudice factam, partem iurare debere. Quarta difficultas militat contra id, quod in præsenti textu docetur, videlicet iudicem deferentem iuramentum hoc parti, debere priùs taxationem facere; nam iudex, qui defert iuramentum in litem, siue postquam pars iurauit, potest prædictam taxationem facere, *l. 4. §. item videndam, l. 5. §. 2. ff. de in litem iur.* igitur non rectè in præsenti docetur, ante iuramentum partis debere iudicem taxationem facere. Vltima tandem difficultas expendi potest in hunc modum: In præsenti specie ex culpa & delicto proprio tenetur, qui per vim res inuasit: sed ex culpa non debet deferri iusiurandum, sed iudex per se debet existimationem facere. Textus disertus *in leg. 4. §. ex culpa, ff. de in litem iurando*: igitur in præsenti specie iusiurandum in litem parti deferri non poterat.

4 *De interdicto vi.* His tamen difficultatibus minimè obstantibus, valdè iuri consona est præsens decisio, ad cuius expositionem sciendum est, ad res amissas, ab alioque occupatas recuperandas competere interdictum *vnde vi*, ita appellatum à primis verbis, quibus à Prætore edictum conceptum erat, *l. si quis 17. ff. de acquirend. possess.* Osualdus ad Donell. *lib. 15. commentar. cap. 31. littera A.* Et licèt olim duplex interdictum de vi daretur, aliud propter vim publicam, siue armatam; aliud propter vim priuatam sine armis, hodie tamen vnum est, quod competit deiecto à possessione rei immobilis, vt plenè restituatur, daturque aduersus quemcumque spoliatorem, vt probant Menochius *de recuperand. possession. ex num. 5.* Osualdus *dict. cap. 31. littera B, & C*, Pichardus *in §. recuperandæ, ex num. 2. Institut. de interdictis*, Petrus Barbosa *in leg. si de vi 37. ex num. 19. ff. de iudicijs*: per quod interdictum spoliatus plenè restituitur, *l. domum 5. ff. de rei vindicat.* idest vt res ablata restituatur cum sua causa, & vtilitatibus, quæ obuenire deiecto potuerunt, nisi deiectus fuisset, *l. 1. §. non solùm 41. l. interdicto 6. ff. de vi, & vi armata.* Item veniunt fructus, tam percepti, quàm qui percipi potuerunt, *leg. meritò 19. eodem tit.* & quidquid damni sensit vi deiectus propter spolium, deiector resarcire debet, *l. 1. §. qui vi deiectus 31. ff. de vi, & vi*: dicemus latiùs *in cap. 9. de probat.* Sed quia plerumque constare non valet de bonis, quæ sunt vi ablata, perditave, permittitur parti ex delatione iudicis iurare, quæ bona illi sint ablata, & quanti ea æstimauerit, *l. si quando, C. vnde vi*, vbi celebrem casum ex Cicerone refert Giphanius.

5 *De iuramento in litem.* Secundò sciendum est, esse quoddam genus iurisiurandi, quod appellatur in litem, de quo *in tit. ff. de in litem iur.* vbi iurare in litem nihil aliud est, quàm iurisiurandi religione litem æstimare, vt notant Vvesembechius, & Cuiacius *in parat. ad tit. ff. & C. de in litem iur.* Vinius *lib. 1. select. cap. 45.* Pinellus *lib. 2. select. 4.* Donell. *lib. 2. select. cap. 4.* Donell. *lib. 26. comment. c. 6.* Schifordeger. *lib. 1. tract. 24. quæst. 7.* Marcus Lyclama *eclog. pag. vlt.* Mafius *lib. 2. singul. cap. 3. cum tribus sequent.* Olea *de cess. iur. tit. 6. miscell. quæst. 1. num. 2.* Borcholtem *in tractat. de in litem iur. cap. 2.* Duarenus *in l. in actionibus, ff. de in litem iuris.* Leothardus *de vsuris, quæst. 77. per totam.* Nam cùm interdum oporteat reum in id, quod actoris interest, condemnare, quia rem petitam restituere, vel exhibere detrectat, vel facultatem restituendi dolo malo amisit, tunc adhibetur hoc remedium, per quod actor ex animi sententia iurat, quanti litem faciat, vt explicant Hothomanus *lib. 12. epithomat. tit. 3. num. 2.* Leothardus *de vsuris, suprà num. 1.* & iuramentum in litem appellatur, quoniam per illud res in litem deducta æstimatur: item si quid circa eam, vel extrà, actoris interfit, vt animaduertunt Eguinarius Varo *in rubr. de in litem iur.* Bolognetus *in d. l. actionibus 5. ff. eodem tit.* atque ita figurato loquendi genere continens pro contento accipitur, vt cùm dicitur aliquem liris æstimationem sustulisse *in leg. si seruus 21. §. idem ait, ff. de accusat.* notarunt Donell. *d. cap. 6.* Hothomanus *de verbis iuris, verbo Litis æstimatio.* Ratio cur introductum fuit hoc iuramentum, ea fuit, ne actor re sua carere cogatur, si reus tergiuersetur, nolitque reddere, sed dicat amissam esse, vt sibi retineat, & per hunc circuitum adigat dominum, vt contentus sit pretio, quæ est venditio inuito domino celebrata. Hæc ratio redditur *in leg. si cùm dos 8. §. 1. & in l. sequenti, ff. rerum amot.* Vnde in rebus donatis à coniuge cessat, quia non contra voluntatem domini, sed ex præuia ipsius voluntate possidentur, *l. si donante, 36. ff. de donat. inter.* Ad puniendam ergo hanc perfidiam institutum fuit, vt non satisfaceret reus præcisè soluendo iustum pretium, sed tantùm quod actor iurauerit sua interesse rem sibi restitui.

Cùm ergo hoc iuramentum deferatur duplici ex causa; 6 *Iuramentum hoc duplex est.* prima vt res in iudicium deducta arbitrio actoris æstimetur, & æstimatio soluatur, *l. 1. l. in actionibus 5. l. tutor 8. ff. de in litem iurando, l. quæ restituere, ff. de R. V.* secunda vt æstimetur id, quod actoris interest rem ipsam præstare, *l. 2. §. 1. l. 3. ff. de in litem iur. l. qui restituere 68. ff. de R. V. leg. semper, 15. §. sed quod inter, ff. quod vi, aut clam*; ideò ab Interpretibus diuiditur, vt aliud sit iuramentum affectionis, aliud veritatis. Iuramentum affectionis ita appellatur ab Interpretibus nomine hoc inuento, sed ad rei explicationem non inepto; quoniam per illud iudice deferente iuramentum, actor pro libito, atque arbitrio, litis, seu rei æstimationem iurat, quæ interdum verum rei pretium egreditur, *l. 1. ff. de in litem iur.* cùm enim in illo affectionis ratio habeatur, in infinitum iurare licet, *l. 4. §. iurare, ff. de in litem iur. d. l. qui restituere, §. 10.* In infinitum idem valet, quod in immensum, idest in eam etiam summam, quæ longè rei pretium, ac penè modum in eo excedit: nec potest dici, peierasse eum, qui ita ex affectu iureiurando æstimauit, quia de affectu suo & arbitrio iurauit, non de vero rei pretio. Nec hoc à ratione videtur alienum; nam quamuis aliàs affectionis ratio haberi non soleat in imponenda rei æstimatione, *leg. si seruum 33. ff. ad legem Aquil. leg. pretia 63. ff. ad legem Falcid.* tamen quia iniustum est dominum re propria carere, & eam iusto pretio alienare, *l. inuitum, Cod. de contrahend. empt.* ideò iusiurandum hoc in litem comparatum est, per quod pretij statuendi arbitrium actori præstatur, vt ait Consultus *in leg. si filius 15. maritum, ff. solut. matrimon. leg. cùm dos 8. §. Sabinus, iuncta l. sequenti; ff. rerum amot. l. tutor 8. ff. de in litem iur.* vbi alia ratio adducitur, nimirum vt contumacia inuasoris puniatur, & eius proteruia coerceatur, *leg. 1. ff. de in litem iur.* aliquando tamen effrenata iurantis licentia à lege taxatur, vt *in leg. finali, Cod. de condit. insert.* Hoc tamen casu, cùm actor iurat in immensum, iudex debet cohibere eius affectionem, ne in immensum condemnatio sequatur, *leg. 4. §. 2. leg. 5. §. 1. ff. de in litem iur. leg. 3. §. 1. ff. ad exhibendum, leg. arbitrio 18. ff. de dolo malo*: contra Fabrum *libr. 16. coniectur. cap. 17.* probat Vinius *lib. 1. select. quæst. 45. per totum.* Sed cùm hoc remedium iuramenti in litem inuentum sit, vt actor consequatur rei suæ æstimationem, & in ea non cadat affectio, cessabit iusiurandum in litem, veluti si nummi depositi petantur, *leg. nummi, ff. de in litem iur.* tunc enim si à depositario non restituantur, quamuis de fide rupta agatur, tamen quia in nummis considerari affectio nequit, cùm propter omnimodam æqua-

æqualitatem nihil interfit deponentis, an hæc, vel illa nummorum corpora reddantur, & in genere suo functionem recipiant, *l.2.§.1.ff. de rebus creditis*, iusiurandum in litem locum non habebit, vt explicat Butrius *hic*, *n.3.* maximè cum certa sit nummorum æstimatio, quia nulla merce æstimantur, *l. si ita fideiusserim*, *ff. de fideiuss. l.4. ff. de eo quod certo loco*; sed per contrarium ex nummis omnium rerum pretium sumatur, *l.1. ff. de contrahenda emption.* ideò ratione nummorum in litem non iuratur. Docent Duarenus *in d.l. in actionibus*, *num.4.* Corrasius *num.8.* Menochius *de arbitrarijs*, *lib.2. centur.3. casu 207. num.5.* Donellus *lib.26. comment. cap.9.* Faber *lib.16. coniect. cap.1. & de erroribus*, *decade 17. error.9.* aothardus *de vsuris*, *quæst.77. num.5.* Iuramentum veritatis nuncupatur, quia in eo res non ex affectione, sed ex veritate æstimatur. Iurat enim actor rem suam secundùm communem æstimationem tantùm valere, nec tunc actioni statur, sed tantùm interesse attenditur, *l.2.§.1. ff. de in litem iur. l. tutor. 7. ff. de administr. tut. l. si quando*, *C. vnde vi.* Docent Donellus *lib.26. comment. cap.10.* Menochius *dict. cent.3. casu 208. n.2.* Phanucius *in d. cap.2. n.2.* Mancinus *de iuram. p.2. art.8. n.1.* Nec audiendus est Faber, qui *lib. 16. coniect.* existimauit, nullum iusiurandum esse in litem, quod non sit affectionis.

7 Quibus autem personis, & in quibus causis deferatur hoc iuramentum, superest vt videamus; & cùm per hoc iuramentum, qui iurat, veram rei, interessisve æstimationem faciat, & in iuramento affectionis propter affectionem deferatur, tantùm domino rei petitæ deferri poterit hoc iuramentum, *d. l. vulgò 7. ff. de in litem iur.* Plotus *vbi suprà*, *§.51. num.6.* Phanucius *d. c.4. n.4.* Osuald. *lib. 16. comment. cap.7. littera B.* Escobar *de ratiocin. c.9. n.39.* Hermosilla *in l.8. tit.3. partit.5. glossa 6. num.5.* Vnde apparet, per procuratorem iurari in litem non posse; nam quamuis procurator post litem contestatam dominus instantiæ efficiatur, *l. aduersario 4. §. fin. ff. de appellat. l. procuratori*, *l. nulla*, *C. de procurat.* tamen nec de affectione iurare licet, cùm domini affectionem nesciat? nec de veritate, nam vtilitates rei petitæ non ita procuratori vt domino sunt, aut esse solent cognitæ; & absurdum esset reum, vel dominum iniqua æstimatione damnificari: docent Faber *in dict. l. vulgo 7.* Donellus *dict. cap.7.* Borellus *in summa decis. tit.52. num.75.* Quæ ratio cùm habeat locum, tam in procuratore generali, quàm speciali, neuter iurare valet, vt contra Alexandrum docet Plotus *de in litem iur. §. 49. num.27.* idem in cessionario non ritè instructo in veritate interessis, resoluit Olea *d. quæst. miscell. num.10.* Circa actiones, in quibus ius iurandum in litem potest deferri, dicendum est primò, in omnibus actionibus in rem iurari in litem, *l.2. ff. de in litem iur. l. qui restituere 68. ff. de R. V. l. & harum 7. ff. si seruitus vindic. l. Nesennius 41. §. fundum*, *ff. de re iudic.* in actione publiciana, & hypothecaria, *l. si fundus 16. §. in vindicatione*, *ff. de pignoribus*; quamuis quoad hypothecariam neget Faber *dict. lib.16. coniectur. cap.16.* item in actione reali ad rem legatam persequendam, cùm hæres ob dolum eam non tradit, *l. cùm puto 6. §.1. ff. ad legem Falcidiam.* Ex qua id probant Zasius *in lege in actionibus*, *num.8. ff. de in litem iur.* Leothardus *vbi suprà*, *num.11.* militat enim in hoc casu suprà tradita ratio, ob quam inductum fuit hoc remedium, videlicet ne quis cogatur propria re carere. Vnde textus *in leg. aliàs 6. de in litem iurando*, in illis verbis, *Ex testamento agatur*, *non solet in litem iurari*, accipiendus est cùm agitur actione personali, non verò reali. In actione etiam ad exhibendum, quia præparatoria est actionis realis, locus est huic iuramento, *l.3. §. præterea*, *ff. ad exhibendum*, *dict. l. in actionibus 5.* vbi Duarenus, Donellus *vbi suprà*, *cap.8.* Secundò locum habet hoc iuramentum in litem in omnibus actionibus personalibus bonæ fidei, vbi agitur de re nobis restituenda, vt in commodato, *l.3. §. in hac*, *ff. commodati*, *l. non à iudice 64. ff. de iudicijs*: in deposito, *l.1. §. in depositi*, *& §. si quis argentum*, *ff. depositi*: in actione locati, cùm res locata non redditur, *l. si is cui*, *§.1. ff. locati*: in actione ex stipulatu pro dote, *l. filio*, *§. maritum*, *ff. solut. matrimon.* in petitione hæreditatis, *l. sed etsi*, *§. hæc verba*, *l. possessor*, *§. vlt. ff. de petit. hæreditatis*: in actione tutelæ directa, cùm res pupillo non restituuntur, *l. videamus*, *4. l. tutor 8. ff. de in litem iur.* videlicet pro rebus, quæ finita tutela non restituuntur. Pinellus *libr.2. selectar. cap.4.* Narbona *de ætate ad actus humanos*, *anno 14. quæst.32.* in mandato, *d. l. in actionibus*: in actione de dote contra maritum, qui non restituit res dotales, *l. si filio 25. §.1. ff. solut. matrimon.* contra furem, si dominus agit furti ratione dominij, non verò si alius ad interesse, *l. si vendidero 80. §.1. ff. de furtis*: contra eum, qui dolo malo retinet rem alienam, nec restituit, *l. arbitrio 18. in principio*, *ff. de dolo*: in alijs actionibus rei persecutorijs, per quas persequimur res, quæ nostræ sunt vel ad ius nostrum pertinent, vt in actione Fabiana, *dict. l. arbitrio 18. l. tenetur*, *ff. si quid in fraudem patroni*: in alijs verò actionibus personalibus, in quibus ad dandum, vel faciendum agitur pro re, quæ nondum est petentis, sed petit vt sibi detur, idest in suum dominium denuò transferatur, non potest in litem iurari, quia deficit principalis ratio, quæ est dominij, vt in emptione probant textus *in l. si cùm fundum 68. §. vltim. ff. de contrabend. emption. l. traditio 4. C. de actionibus empti*: in mutuo, stipulatione, & cæteris contractibus stricti iuris, *l.5. ff. de in litem iur.* Diximus enim suprà, iuramentum in litem introductum fuisse, ne actor cogeretur rem suam iusto pretio vendere, eaque carere: quæ ratio in actionibus in personam, ex quibus res nostra non persequitur, cessat, quoniam in eis actor vt plurimum petit aliquid sibi dari, fierive oportere, *l. actionem*, *ff. de O. & A.* non verò rem suam sibi restitui: atque ob id cùm cesset suprà tradita ratio, cessat iusiurandum in litem.

His ita præmissis, ratio huius decisionis ex eo prouenit; nam cùm iuramentum in litem veritatis duobus illis requisitis concurrentibus deferatur videlicet dolo admisso ex parte debitoris, & difficultate probationum ex parte actoris, *l. in actionibus*, *§. vltim. leg. cùm furti*, *ff. de in litem iur. l. semper 15. §. sed quod*, *ff. quod vi*, *aut clam*; docent Duarenus *in dict. l. in actionibus*, Menochius *casu 208. num.1.* Costa *de remedio subsid. remed.94. num.4.* & in hoc textu daretur dolus ex parte rei, qui cum intulit; & ex parte actoris difficultas probationis: ideò Gregorius docet, reum posse iurare super æstimatione rerum, taxatione priùs facta à iudice, iuxta textum *in dict. leg. in actionibus §.1.* Rectè autem supponit Gregorius deiectionem fuisse probatam; res autem occupatas probari non potuisse, quia vt deferatur hoc iuramentum, debet iudici plenè constare de vi, *leg. si quando*, *C. vnde vi*, in illis verbis: *Si quando vis in iudicio fuerit patefacta.* Vbi notat Iaso *num.7.* pluribus relatis Seraphinus *de priuilegijs iur. priuileg.31. num.76.* Mascardus *de probationibus*, *conclus. 934. num.1.* Desideratur etiam inopia probationum, cùm hoc remedium sit subsidiarium, *d. l. Si quando*, *§. si non potuerit.* Costa *d. remedio 94. num.6.* Leotardus *vbi suprà*, *num.62.* & tunc iudex debet reum condemnare *pro personarum*, *& negotij qualitate*, videlicet vt si actor pauper sit, & dicat sibi supellectilem auream pretiosam ablatam fuisse, vel si locus ex quo deiectus est, ita exiguus sit, vt admittere non possit bona, quæ ipse petit; perpensis enim his circumstantijs, iudex condemnationem facere debet, vt ea verba accipiunt, & interpretantur Donellus *in dict. leg. si quando*, *in fine*, Leotardus *dict. quæst.7. num.61.* 8

Nec etiam obstant difficultates suprà adductæ; nam licèt actore non probante, reus sit absoluendus, & nemo testis, aut iudex in propria causa sit; tamen id procedit, nisi dolo & fraude aduersarij factum sit, vt necessariò actori deferendum sit iusiurandum, quod introductum est in odium inuasoris, ne delicta maneant impunita, & ne quis propter alterius vim damnum patiatur, *l. si longius*, *§.1. ff de iudicijs*; & propter inopiam probationis; cùm res priuatæ per extraneas personas probari non possint; quare speciali remedio *in dict. leg. si quando*, prospectum est vim passis, vt eorum iuramentis differatur rerum æstimatio. Nec obstant tertia, & quarta difficultas; duplex enim discrimen versatur inter iuramentum, quod appellamus affectionis, & quod dicimus iuramentum veritatis. In iuramento in litem affectionis iuratur in immensum, ratione affectionis, *d. l.4. §. 2. ff. de in litem iur.* in iuramento verò veritatis accipiendus est præsens textus; vnde non in immensum, sed in veram rerum æstimationem iuratur. Aliud etiam discrimen versatur inter vtrumque iuramentum videlicet, quod in iuramento veritatis debet priùs iudex taxare quantitatem, in qua iuratur, *l.2. l.4. l.5. §.1 ff. de in litem iur. l.3. §.1. ff. ad exhibendum*, *l. arbitr. 18. de dolo*; quia si actor in iuramento veritatis iurauerit, non potest postea iudex mutare 9

con-

Marginal notes: 7 Quando & quibus person's deferatur iuramentum. — 8 Traditur ratio decisionis. — 9 Dissoluuntur difficultates.

condemnationem in minori quantitate; redargueret enim iurantem de periurio. Textus expressus in authentica *post iusiurandum, C. de iudicijs*. In iuramento autem affectionis antè, & post iuramentum potest iudex taxare, & mutare; quia in hoc casu non redarguitur actor, qui iurauit de affectione & periurio, sed de inordinata affectione, quam habet in re propria: docet Abbas *in præsenti, nu.3*. vnde cùm in hoc textu agatur de iuramento veritatis, vt suprà dixi, debet ipsa taxatio præcedere, non sequi iuramentum. Nec tantum obstat vltima difficultas, quia certum est, ex culpa leui tantùm non deferri iuramentum; quo casu procedunt textus *in d. l.4. §. ex culpa*, *l. in actionibus* 8. *§. sed in his, ff. de in litem iur.* At verò ex culpa lata, aut dolo aduersarij iuratur in litem, vt docent Donellus *d. lib.26. cap.9.* Bronchorst. *enantioph. cent.2. assert.30.* & *miscell. cent.1. assert.61*. quare cùm in præsenti casu agatur de dolo, & lata culpa, siquidem per vim, in qua culpa inest, res ablatæ fuerunt; ideò iudex debet deferre actori iuramentum in litem. Circa hoc iuramentum in litem obseruandi sunt textus *in l.9. in fine, ff. de furtis, l. si fundus, §. in vindicatione, de pignoribus*, *l.48. §.1. ff. locati, l.1. §. in depositi, ff. depositi*, iuncto Fabro *de erroribus, decade 17. & 18.*

TITVLVS XLI.

De in integrum restitutione.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. a *Alphanen. Episcopo*.

REquisiuit à *b* nobis f. tua, quid agendum sit de possessionibus laicis sub modico *c* censu concessis; Nouerit itaque f. tua, quod si Ecclesia læsa est, & manifestè apparet detrimentum ipsius, cùm Episcopo facere deteriorem conditionem ipsius non licuerit, & Ecclesia iure minoris *d* semper debeat illæsa seruari; quæ in damnum ipsius data constiterint, ad proprietatem conuenit redire ipsius: prouidendum est tamen, ne si fortè coloni possessiones illas fecerint meliores *e* expensis, ac labore suo, sumptibus, quos bono animo fecerunt, debeant defraudari.

NOTÆ.

1 a A *Lphanen.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. vnico*, legitur *Alphano*; post Concilium verò Laran. *p.29. cap.7.* & *in cap.8. de rebus Ecclesiæ*, *in 1. collect.* vbi idem textus reperitur, vt post Bernardum veterem glossatorem notauit Bosquetus ad Innoc. III. *lib.2. regestr. 14. epist. 156.* tantùm legitur *Alexander III.* Sed credo legendum esse *Aliphano Episcopo*. Alipha enim est ciuitas Italiæ suffraganea Archiepiscopi Beneuentani, cuius Episcopus Clarus dictus subscripsit Concilio Rom. 1. sub Symmacho, vt refert Carolus à S. Paulo *in geograph. sacra, pag.55*.

2 b *A nobis.*] Hinc deducunt Abbas *num.* 18. & *in cap. constitutus, hoc tit.* Socinus *in cap. cum sit generale, num.13. de foro competenti*, Mantua *in præsenti*, *num.42.* Beroius *num.162.* Morla *in emp. tit.5. in principio, num.19.* Sfortia *de restit. in integrum*, *qu.32. art.15.* Caldas *in l. si curatorem, verbo Implorando, num.32. C. de in integrum rest.* restitutionem in integrum, cùm Ecclesia læsa est, petendam esse apud iudicem ecclesiasticum: qui etiam expendunt pro sua sententia textus *in cap. ad nostram, de rebus Ecclesiæ*, *cap. cùm causa, de re iudicata*. Sed rectiùs contrarium docuerunt Martha *de iurisd. 2. part. cap.30. per totum*, Balboa *in cap. cùm sit 8. de foro compet. num.16.* Couarr. *lib.1. var. cap.* 4. Ecclesia enim debet sequi forum rei, vt quilibet alius, *cap. finali, de iudicijs, in 6*. Sed restitutio petenda est coram iudice rei, *l.2. Cod. vbi, & apud quem*: igitur restitutio in integrum ab Ecclesia petenda est coram iudice sæculari, non verò coram ecclesiastico. Ita docent vltra suprà laudatos P. Barbosa *in l. hæres, §. proinde, ff. de iudicijs*, Barbosa *in præsenti*, *num.9.* Parladorius, & alij relati à Carleualio *tom.1. de iudicijs, disp.2. qu.4. nu.195*. Nec contrariæ sententiæ fauent textus suprà citati. Non præsens textus, qui loquitur & procedit in ditione, & terris Ecclesiæ, vt erat Aliphensis ciuitas Italiæ; quo modo etiam accipiendus est textus *in cap. constitutus* 8. *hoc tit.* Nec etiam facit pro contraria sententia textus *in d. cap. ad aures*; nam loquitur in reo feudatario ipsius Ecclesiæ. Vnde cùm ratione feudi coram ecclesiastico iudice esset conueniendus, *cap. verum, de foro competenti*, etiam coram eo in integrum restitutio peti debebat. Ansaldus *de iurisd. part. 3. tit. vnico*, *cap.9* Licèt in hac quæstione aliter distinguendum esse putet Cyriacus *contr.380. num.3. & 56*.

3 c *Sub modico censu*.] Valdè controuersum est apud classicos repetentes ad hunc textum, & alios iuris Interpretes, de quo contractu accipiendus sit præsens textus, & in qua alienationis specie læsio intercesserit? Quinque sententias referunt Abbas *in præsenti, num.5.* Beroius *num.44.* Mantua *num.23.* Prima est eorum, qui existimant textum hunc procedere in contractu emptionis, & venditionis. Ita glossa *in præsenti*, Pinellus *in l.2. C. de rescind. part.3. cap.1. num.21.* pro quibus faciunt illa verba, *ad ius & proprietatem Ecclesiæ redire*. Quibus innuitur, dominium fuisse translatum ex contractu celebrato in huius textus specie: sed dominij translatio propria est contractus emptionis, & venditionis, *l.1. ff. de contrahend. empt. l.1. ff. de rerum permut.* Sed hæc interpretatio conuincitur ex relatis verbis, *sub modico censu*; si enim emptio celebrata esset, assereret potiùs Alexander, sub modico pretio rem fuisse distractam, quàm sub modico censu rem fuisse traditam; nam in emptione verè rei pretium soluitur, non census constituitur, *l. pacta, ff. de contrahenda*, *§. item pretium, Inst. eod. tit.* & ex illo verbo *Concessis*; cùm in venditione res non concedatur, sed tradatur, *l. traditionibus*, *Cod. de pactis*: igitur præsens textus accipi non potest de contractu emptionis, & venditionis. Secunda sententia est eorum, qui tenent Alexandrum in præsenti agere de contractu locationis, & conductionis, vt constat ex illo verbo, *colonus*. Sed etiam hæc sententia refellitur ex eo, quia ex contractu locationis, & conductionis dominium non transfertur, *l. cùm manus* 80. *§. finali, ff. de contrahenda empt. l. item quæritur*, *§. impleto*, *ff. locati, l. non solet, l. quæro, §. inter locatorem, ff. eodem, cap. finali, ne Prælati vices*. Tertia sententia est eorum, qui docuerunt, textum hunc esse accipiendum, non de locatione ad modicum tempus facta, sed de locatione ad longum tempus celebrata, ex qua dominium transfertur, vt probatur *ex cap. ex litteris, de iurepatron. d. cap. finali, ne Prælati, cap.2. de locato*, *cap. dilecti*, *de decimis*; vnde talis locatio alienatio dicitur, *l.1. §. quod autem, ff. de superficiebus, l.1. §. finali, ff. si ager vectigalis, cap. nulli, cap. ad aures*, *cap. ad audientiam*, *de rebus Ecclesiæ*, *Clement.1. eod. tit.* Couarr. *lib.2. var. cap.16.* Pinellus *in l.1. Cod. de bonis maternis, 2. part. num.69.* Valascus *de iure emphyt. quæst.29. num.2.* Padilla *in lege voluntatis*, *Cod. de fideicom. num.18.* Sarmiento *lib.3. select. cap.2. num.36.* Sed adhuc hæc sententia refellitur ex suprà dictis verbis, *sub modico censu*, quæ proprium, & peculiarem contractum potiùs significant, quàm locationem. His ergo omissis sententijs dicendum est, Alexandrum in præsenti agere de contractu censuali reseruatiuo, de quo *in cap. constitutus, de religiosis domibus*; qui census constituitur, cùm quis rem vnam, vel plures alteri pleno iure concedit, reseruata sibi dumtaxat super illis rebus menstrua, vel annua pensione; quod genus

nus contractus vtroque iure probatum est, *d. cap. constitutus, l. vltima, ff. de contrahenda empt. l. vltima, Cod. de rerum permut.* imò hoc genus contractûs vetustissimum esse probatur *ex cap. 47. Genesis*, vbi refertur, Iosephum cùm Ægypto præesset, agros ea lege incolis concessisse, vt quintam fructuum partem Regi soluerent. Historiæ verba sunt: *Emit igitur Ioseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subiecitque eam Pharaoni, præter terram sacerdotum, quæ tradita erat eis, &c. Dixit ergo Ioseph ad populum: En cernitis, & vos, & terram vestram Pharao possidet: accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis. Quintam partem Regi dabitis, quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familijs, & liberis vestris, &c.* De quo censu reseruatiuo plura tradunt Couarr. *lib. 3. variar. cap. 7.* Gomez *in l. 68. Tauri*, Leotardus *de vsuris quæst. 41.* Cencius *lib. 1. de censibus*, Felicianus *eod. tract. lib. 1. num. 9. & 17.* Noguerol *allegat. 32.* Cùm ergo per hunc contractum, censu reseruatiuo constituto dominium rerum transferatur, rectè ait Alexander, res Ecclesiæ sub modico censu fuisse concessas: & quia ex reseruatione modici census læsa erat Ecclesia, ideò Alexander affirmat, res ad ius, & proprietatem Ecclesiæ redire debere: docent plures congesti à Barbosa *in præsenti, num. 3.* Auendaño *de censibus, cap. 13. num. 8.*

4 d *Semper illæsa.*] Dictio *semper*, non est referenda ad tempus, quasi semper, & omni tempore Ecclesiæ competat restitutio, cùm elapso quadriennio beneficium hoc non competat; sed potiùs est referenda ad causas, vt sensus sit, quod semper, idest in omni causa, in qua Ecclesia fuerit læsa, potest restitui, vt post glossam in præsenti, *verbo Iure minoris*, docent Cardinalis *opposit. 4.* Abbas *num. 26.* & si verbum *semper*, referatur ad tempus, non perpetuum, sed limitatum importabit, vt *in cap. 1. hoc tit. in 6. l. in rebus, §. vltimo, ff. de iure dotium.* Notauit Acosta *de priuilegijs credit. regula 1. ampliatione 2. num. 92.* nisi supponamus in præsenti casu enormem læsionem præcessisse: quo modo accipit textum hunc, & caput *ad aures, de rebus Ecclesiæ*, Castillo *lib. 3. controu. cap. 23.*

5 e *Expensis.*] Cùm enim possessiones Ecclesiæ restituendæ essent, fructus etiam restitui debebant, propter naturam restitutionis, *l. quod si minor, §. restitutio, ff. de minoribus*, Salgado *de protect. 4. part. capite 9. num. 177.* Mancinus *sacri iuris controuers. differ. 6. cap. 16. num. 11.* & infrà *num. finali*, dicemus. Et cùm fructus non cognoscantur nisi deductis expensis, *l. si à parte, §. fructus, ff. de petit. hæredit.* inde sumptus, siue impensæ restitui debent, etiam in hoc iudicio restitutionis in integrum, *leg. intra vtile, §. finali, ff. de minoribus, l. in fundo 38. l. sumptus 48. ff. de R. V. l. Iulianus 23. §. offerri, ff. de act. empti:* notarunt Pinellus *in rubr. Cod. de bonis maternis, 1. part. cap. 3. in princip.* Caldas *in l. si curatorem, verbo per quod, num. 8. Cod. de in integrum restit.* Canisius *in præsenti, num. finali.* Accedit, nam omnis restitutio est reciproca, *l. quod si 24. §. 4. ff. de minor. l. 1. & 2. Cod. si aduersus transact.* Vnde ille, contra quem restitutio petitur, potest retinere prædia empta, donec debitor soluat meliorationes, & expensas, *d. l. intra, §. finali, l. 41. & 44. tit. 28. partita 3.* vbi Gregorius. Nec interest, quod meliorationes perierint, dum tamen sine facto possessoris, *l. si necessaria 8. in principio, ff. de pignor. l. sed an vltrò, §. 1. ff. de negotijs gestis.* Glossa *in cap. cùm Apostolica, §. profuturam, de his quæ fiunt à Prælatis*: dum modicæ non sint, *l. si seruos, ff. de pignor. l. properandum, §. & si quidem, Cod. de iudicijs.*

COMMENTARIVM.

6 *Conclusio refertur, & probatur.* EX hac Alexandri III. decisione sequens communiter assertio deducitur: *Ecclesia læsa in contractu celebrato restituitur iure minoris.* Probant eam textus *in cap. auditis 3. hoc tit. cap. cùm causa 8. de re iudic. cap. ad nostram, de rebus Ecclesiæ, cap. 1. hoc tit. lib. 6.* per argumentum à minore deductum probant lex 1. §. *minorem*, & §. *verùm*, lex *ait Prætor*, §. *non solùm*, lex *pactis 28. §. si pecuniam*, lex *si minor, §. finali, cum lege sequenti*, lex *si tutor 48.* lex *si res 50. ff. de minoribus.* Consonant lex 8. & finalis, *tit. 1. partit. 6.* Illustrant vltra laudatos à Barbosa *in præsenti*, & *lib. 2. iuris eccles. cap. 3. num. 183.* Antonius Cainius, & Canisius *in præsenti*; Morla *in emporio, tit. 5. quæst. 1. num. 22.* Donellus *lib. 21. comment. cap. 19.* Hothomanus *consil. 125.* Antonius Matthæus *in collegio Pandect. disput. 6. pag. 33.* Velasco *de priuileg. pauperum, tit. 3. quæst. 8.* Antonius Gomez *lib. 2. variar. cap. 14. num. 7.* Fachineus *lib. 10. controuers. cap. 1.* Layman *lib. 3. summæ, tract. 4. cap. 11. num. 3. & 4.* Matienzo *in repetit. ad legem 1. ff. de minor. num. 121.* Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 3. cap. 4. art. 3. §. 4.*

Sed aduersùs hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgi potest: Nihil tam naturale est, quàm conuentiones, contractusque, quibus humana societas constat, & conseruatur, obseruari, *l. 1. ff. de pactis, l. 1. ff. de constit. pecun. l. ex hoc iure, ff. de iustitia & iure, cap. 1. & 3. de pactis, l. Quintus 48. ff. de pactis*, in illis verbis: *Si ipse percepisset pudori suo.* Ex quibus docet Andreas ab Exea *de pactis 3. part. rubricæ, num. 402.* contra pudorem esse recusare obseruantiam conuentionis: igitur Ecclesia potiùs debebat seruare conuentionem semel initam, quàm per restitutionis remedium illam rescindere. 7 *Traditur dubitandi ratio.* Accedit nam naturaliter licet contrahentibus intra metas iusti pretij se decipere: in contractu emptionis, & venditionis, *l. in causæ 16. §. 4. ff. de minoribus.* Probant Faber *in Iurisprud. tit. 2. principio 2.* & *de erroribus decade 8. errore 7.* & *decade 9. errore 1.* & *lib. 8. coniect. cap. 5.* Bronchorst. *cent. 1. assert. 52.* Amaya *in l. 3. Cod. de conditis in publicis borreis*, Fornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 20.* Vulteius *in princip. Instit. de emptione & vendit.* Petrus Faber *in l. 206. ff. de R. I.* Giphanius *in l. 2. Cod. de rescind. vendit.* Leotardus *de vsuris, quæst. 40.* Merenda *lib. 1. controuers. cap. 33.* Hunnius *volum. 2. ad Treutl. disput. 28. thesi 2.* Drekerus *lib. 1. differt. 2.* Vuisembech *disput. 1. num. 19.* P. Franciscus Valens *in concord. iuris, pag. 208.* Ægidius Hortens. *de priuileg. honest. cap. 1. in initio.* Igitur etsi in medio pretio læsio daretur, in specie huius textus, non ideò census venditio erat rescindenda. Secundò in præsentem assertionem ita insurgo. Cùm remedium ordinarium competit, extraordinarium non debet concedi, vt probant ab specie textus *in l. in causæ, la segunda, in principio, ff. de minor. cap. 2 hoc tit. lib. 6.* Sed in præsenti specie remedium ordinarium competebat, vt contractus nullus diceretur: Igitur restitutionis in integrum remedium necessarium non erat. Probatur minor; nam res immobiles Ecclesiæ, vt validè alienentur, desiderantur Ecclesiæ vtilitas, & solemnitas à iure præscripta, *cap. sine exceptione, cap. aurum, cap. seq. 12. quæst. 2. cap. nulli 5. de rebus Ecclesiæ.* Sed in præsenti casu solemnitas non adfuit, cùm irrequisito Capitulo Episcopus rem immobilem alienasset, vt constat ex illis verbis: *Cum Episcopo eius conditionem facere deteriorem non liceat.* Nec vtilitas potuit considerari, imò potiùs damnum, cùm Ecclesia læsa maneret: igitur potiùs contractus ab Episcopo celebratus nullus declarari debebat, quàm ad eius rescissionem restitutionis remedium impetrari. Tertiò etiam aduersùs eandem decisionem insurgit illa iuris consideratio; nam cùm læsio in contractibus circa pretium intercedit, habet electionem emptor discedendi à contractu, vel pretium supplendi, *l. res, §. finali, ff. de iure dotium, l. 2. C. de rescind. vendit. cap. cùm dilecti, de emptione & vendit.* igitur in præsenti casu laicis electio dari debebat, vel restituendi res venditas Ecclesiæ, vel supplendi pretium iustum, quod deerat ad constitutionem census reseruatiui.

8 *In integrum restitutio quid.* Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est, & iuris principijs consona præsens Alexandri decisio, ad cuius expositionem sciendum est, restitutionis nomen generale esse, variasque species comprehendere, *l. placeat 22. l. restituere 35. ff. de V. S.* vbi Fornerius, & Gentilis. Corrasius *in l. 5. §. hoc autem, num. 4. ff. de noui operis nunciat.* & ita in corpore Pandectarum iuris Cæsarei, cùm generaliter de in integrum restitutione agatur in titulo generali, statim singulas restitutionis in integrum species Tribonianus subiungit in titulis, *Ex quibus causis maiores, De eo quod metus causa, De dolo malo, Capite minutis, & Alienatione iudicij mutandi causa*; quod & noster Raymundus in hac compilatione obseruauit. Sed quia in hoc titulo tantùm de restitutione in integrum minoribus, aut Ecclesijs iure minorum fruentibus concedenda agitur, eam dumtaxat examinabimus: & communiter restitutio in integrum definitur, vt sit in pristinum statum repositio, vel

vel ad ius pristinum reductio. Quæ definitio deducitur ex lege *quod si minor*, §. *restitutio*, *ff. de minoribus*, *l. si locus*, *ff. quemadmodum seruitutes*, *l.1. C. de reputationibus*, *l.2. C in quibus causis*, Paulo *lib.1. Sententiarum*, *tit.7. l.1.* §. *certè*, *ff. ad Macedonianum*, *l.3. ff. rem ratam*, *l. sed si* 8. iuncto ibi Cuiacio *lib.26. ff. Iuliani*, *ff. si quid in fraudem*, *l.1.* §. *1. ff. de collat. bonorum*, *leg.2. ff. ne de statu defuncti*, *l. facta* 63. §. *14. ff. ad Trebell. l.1. tit.19. part.6. cap. finali*, *2. quæst.3. nostro cap.1.* in illis verbis, *ad ius & proprietatem*. Eam amplectuntur & exponunt Mauricius *de in integrum restit. cap.1. num.3.* Sfortia *eodem tract.1. part. art.4.* alij congesti à Morla *tit. 5. quæst.1. num.1.* Osualdus *ad Donel. lib.21 cap.4. littera D.* Canisius *in hac rubrica*, *num.1.* Cabreros *de metu lib.1. cap. 6. num.30.*

9 De causa restitutionis huius. Causa huius restitutionis est ætas; cùm enim inter omnes constet, minorum consilium imbecille, fragile, infirmumq; esse, multis captionibus expositum, multorumque insidijs suppositum, quare ad negotia vigesimiquinti anni metas expectari voluerunt lege, in quibus vigor complectitur virilis, & legitimus, robustus, & perfectus hominis status consistit, *l. cùm pater* 77. §. *curatoris*, *ff. de legat.2. l. finali*, *C. de his qui veniam*, *l. lex Iulia*, *ff. ad legem Iul. de adult.* iunctis his, quæ ex Medicis & Philosophis tradunt Cuiacius *in l.1. ff. de minor.* Guibertus Costanus *de matrim. cap. 15.* etenim antè hoc tempus nec sibi constantes adolescentes, nec finem, & modum in expensis solent habere: ideò Prætor naturalem æquitatem sequutus, suo edicto hoc auxilium pollicetur minoribus læsis, *l.1. ff. de minor.* vbi notauit Matienzo. Amaya *lib.1. obseruat. cap.9.* Vnde in quocumque contractu minores circumscripti beneficio restitutionis gaudent, per quod in pristinum statum omnia reponuntur, siue sub curatore, siue sine curatore extiterint, & eius auctoritate contraxerint, etiam iudicis accedente decreto, *l. quod si minor*, §. *restitutio*, *ff. de minor. l. si curatorem habens* 3. *C. de in integrum restit. l. siquidem* 11. *C. de prædijs minor. l.1. & per tot. tit.25. partita* 3. Cùm enim dum læsus sit, vel quia id, quod habebat, amiserit, vel quod acquirere potuerit, omiserit, vel denique se obligauerit ei oneri, quod non licuit suscipere, vt Vlpianus ait *in l. non omnia* 45. *ff. de minoribus*; inde restitutio datur, si detrimentum passus fuerit res suas donando, vendendo, in dotem dando, pignori obligando, diuidendo, actiones remittendo, aut nouando. Verba edicti Prætoris sunt: *Quod cum minore quàm vigintiquinque annis natu gestum esse dicetur, vel quæque res erit, animaduertam.* Circa quæ vltima verba obseruandum est, in hoc edicto, sicut in alijs restitutorijs, vt de dolo malo, capite minutis, alienatione iudicij, ex quibus causis, non polliceri Prætorem se iudicium daturum, sed animaduersurum: cuius formulæ varias rationes, & expositiones adduxerunt Faber, Robertus, & alij congesti ab Osualdo *ad Donellum d. cap.6. litter. B.* Sed illis omissis, Arnoldus Vinius *lib.1. select. quæst.10.* existimat, hoc ideò prouenire, quia alia remedia restitutionum ordinaria sunt, & ordinario iure dantur, tanquam actiones: hoc tamen beneficium extraordinarium esse, & non consueto iudiciorum more concedi, sed prout quæque res postulat, Prætorem animaduersurum. Vnde Paulus *in l. quod si minor*, §. *vlt. ff. de minoribus*, ait nullam ex hoc edicto propriè actionem, vel cautionem proficisci, sed totum hoc pendere ex Prætoris cognitione. Alia etiam restitutionis remedia dicuntur extraordinaria, *l. in causæ* 16. *ff. de minor.* quia deficientibus alijs actionibus conceduntur. Etiam Arnoldus Vinius vbi suprà existimat, audiendos non esse eos, qui putant in edicto de minoribus duplex remedium dari, aliud rescindens, rescissorium aliud. Rescindens esse illud credunt, quod officio tantum iudicis indulgetur, de quo *in l. quod si minor*, § *finali*, *ff. de minor. l. si quis ita stipulatus*, *ff. ex quibus causis maiores*. Rescissorium verò, quod competit minoribus iam læsis ad repetendam rem alienatam, postquam contractus rescissus est, de quo accipiunt textus *in l. in causæ* 16. §. *interdum*, *ff. de minoribus*, *l. finali*, *C. ex quibus causis*: ita docent Accursius *in l. in causæ*, *verbo competens*, Bartolus *in l. ab hostibus*, §. *sed quod*, *ff. ex quibus causis*, Beroius *in nostra rubrica*, Bolognetus *in l.1. num.14. ff. de iurisdictione*, Mauricius *de in integrum restit. cap.4. & 11.* Cyriacus *controuers.381 num.42.* ipse enim Vinius existimat, tantùm vnum beneficium restitutionis esse, & iuxta eam doctrinam accipit textus *in l. qui proprio* 46. §. *2. ff. de procurat. l. vltima*, *C. ex quibus causis maiores*. Potest autem hoc remedium intendi duplici modo, vel agendo, vel excipiendo: agendo, cùm minor, vel illi qui iure minoris fruuntur, postulant rem sibi restitui, contractu rescisso ob læsionem, vt in præsenti textu; & tunc habet hoc remedium vim actionis. Leotardus *de vsuris*, *quæst.91. num.44.* Excipiendo, veluti si minor aduersùs agentem ex contractu excipiat, se in eo læsum esse, & petat in integrum restitutionem, vt *in l. Papinianus*, §. *si filius*, *ff. de inoffic. l. si qua*, *C. de non numerata*. Sed etiam tunc restitutio pro actione habetur. Cardinalis *in Clement. vnica*, *hoc tit. num.2.* vnde prouenit, vt sicut, lapso quadriennio non datur minori, aut Ecclesiæ restitutio, licèt intentetur per modum actionis, *cap.1. hoc tit. in 6. Clement. vnica*, *hoc tit.* ita non dabitur, etsi intendatur per modum exceptionis, vt *in l. necnon*, § *exemplo*, *ff. ex quibus causis maiores*. Nec tunc locum habet regula textus *in l. purè*, §. *finali*, *ff. de doli mali & metus except.* videlicet quæ annua sunt ad agendum, perpetua esse ad excipiendum; nam ea regula procedit, quando non est in potestate rei opponere exceptionem per modum actionis: secus contingit in præsenti specie, quia est in potestate læsi restitutionem petere, & sic elapso quadriennio, nec agendo, nec excipiendo implorare potest hoc remedium.

Competit hoc beneficium restitutionis minoribus læsis, siue læsio interueniat in contractu, *l. ait Prætor*, *ff. de minoribus*, siue in sententia, *l.1.4. & vltima*, *Cod. si aduersus vsucapionem*; in donatione, *l.1. & 2. C. si aduersus donationem*; in diuisione, seu transactione, *l.1. & 2. Cod. si aduersùs transactionem*; in solutione, *leg.1. & 2. C. si aduersùs solutionem*; in aditione, vel repudiatione hæreditatis, *l. quod si minor* 24. *ff. de minoribus*, *l. ex contractu* 44. *ff. de re iudicata*, Pichardus *de vulgari*, *cap* 10. Costa *in* §. *& quid si tantùm*, *2. part. num.49.* Pacius *cent.3. quæst.3.* Raguellius *in l. finali*, *C. de repudianda*, Duarenus *ad titulum ff. de acquirenda*, *cap.10.* Morla *tit.5 quæst.9.* D. Iosephus de Retes *lib.1. opuscul. cap.10.* etiamsi in his actibus læsi sint, non quia aliquid amiserunt, sed quia non acquisierunt, *l. cùm quidam*, §. *si pupillo*, *ff. de vsuris*, *l. ait Prætor*, §. *hoc iure*, *cum sequenti*. *ff. de minoribus*. Excipiuntur tamen contractus iurati, ob religionem iuramenti, authentica *Sacramenta*, *C. si aduersùs venditionem*. Nec etiam restituitur in criminibus, *l. auxilium* 37. *de minoribus*; nec in pœnis, *d. l. auxilium*: Merenda *lib.3. controuers. cap.15. & 16.* Morla *in emporio*, *tit.5. qu.7.* Gibalinus *de negot. tom.1. lib.3. cap.4. art.3.* §. *3.* Duarenus *ad titulum Cod. si aduersus delict.* Hunnius *ad Treutl. vol.1. disput.11. quæst.81.* Nec restituuntur minores aduersùs libertatem, *l. si ex causa* 9. §. *finali*, *l.48. ff. 1. ff. de minor.* Amaya *lib.2. obseru. cap.6.* Arellano *lib.2. de iuris ratione*, *cap.10.* Cabreros *lib.2. de metu*, *cap.34.* Denegatur etiam hoc remedium illis minoribus, qui se maiores simularunt, *l. cum mandato* 23. *ff. de minor.* & illis, qui maiores facti, approbarunt quod minores gesserunt, *l.3.* §. *1. ff. de minor.* qui veniam ætatis impetrarunt, *l.1. C. de his*, *qui veniam*. Doctori etiam minori læso hoc remedium denegari docuerunt Sfortia *de in integrum restit. part.1. quæst.23. art.7.* Duarenus *in l.1. C. qui*, *& aduersus quos*, Gomez *lib. 2. variar. cap.14. num.5.* Bronchorst. *centur.1. miscell. cap. 28.* Sed rectiùs docuerunt etiam litteratis minoribus dari in integrum restitutionem Eguinarius Varo *in l.1. ff. de postul.* Sarmiento *lib.3. select. cap* 12. Fachineus *lib.2. controuers. cap.5.* Antonius Matthæus *in collect. disput.10. num. 38.* Vinius *lib.1. select. quæst.12. per totum.* Quid enim commune habent iuris scientia, dicendi facundia, ingenij subtilitas cum administratione patrimonij, quæ frequenter à doctissimis viris negligitur. Vnde Cicero *lib.1. de officijs*, *in fine*, aiebat: *De quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodiùs à quibusdam optimis viris ad medium Ianum sedentibus, quàm ab vllis Philosophis in schola disputatur.* Prosequitur alia de hoc edicto nouissimè Gibalinus *d. tom.1. de negot. lib.3. cap.4. per totum*: & circa hoc edictum de minoribus obseruandi sunt textus parum noti *in l. sed si* 8. *ff. si quid in fraud. patr. l. si Titius* 48. *l. inter* 51. §. *cùm inter*, *ff. de fideiuss. l. vlt.* §. *colono*, *ff. de condict. indeb. l.4. l.6. C. de inofficiosis don. l.1.* §. *1. ff. ad Macedon. l.1.* §. *1. ff. de collat. bon. l. si minori* 25. *ff. de administr. tut. l. sed cùm* 12. *ff. ad Trebel. l. cùm filius* 50. *ff. de legat.3. l. qui cùm maior* 14. *ff. de bonis libert. l. Stichum* 95. *ff. de solutionibus*, *l.4. ff. de fideicommiss. libert. l. Titia* 35. §. *1. ff. de auro & argento*, *l. si res* 12. §. *1. ff. de iure dotium*, *l.2.* §. *1 ff. ne de statu defunctorum*, *l. quod* 50. § *1. ff. de manumiss. testam. l.3. ff. rem ratam haberi*, *l. facta* 63. § *si quis bonorum*, *ff. ad Trebell. l.1* §. *finali*, *vt in possessionem legatorum*, *l. finali ff. de successorio edict. l. cùm quæst.* 30. §. *idem* 11. *ff. de fideicommiss. libert. l.16. C. Theodos. de ap-*

10 Quibus casibus competat restitutio.

de appellat.l.Titia 62.ff.de iure dotium,l.venditor 7.§.illud, ff.de distract.pignorum, l.Iulianus 13.§.si quis, ff.de actionibus empti, l.tutor 22.ff.de his, quibus vt indignis.

11 *Traditur ratio decidendi.* His animaduersis facilè cognoscitur ratio huius decisionis; cùm enim Ecclesia minori æquiparetur, minorisque iure fruatur, ex hoc textu ibi, *iure minoris, cap auditis 3. hoc tit.cap.1. eodem tit.lib.6.l.10.tit.19.partit.6.* vbi Gregorius Lopez, *l.orphanotrophos, C.de Episcopis & clericis,* Menchaca *lib.1. vsufrequent.cap.19.* Caldas *in l.si curatorem, verbo Minoribus, num.60.C.de in integrum,* Velasco *de priuilegijs, tom.3.quæst.8.*& dispositum in vno æquiparatorum, dicatur dispositum in alio, Glossa *in cap. si postquam, de electione in 6.* inde hoc remedium restitutionis competit Ecclesiæ, & minori propter vtriusque æquiparationem, idque ex mente Prætoris prouenit, qui eo ipso, quod hoc remedium minori concessit, similiter & illis personis tribuisse videtur, quæ illis æquiparantur, vt varijs ampliationibus, & limitationibus illustrant Bernard. Diaz *regula 219.* Euerardus *in locis legalibus, loco de minoribus ad Ecclesiam.* Ob eandem etiam rationem hoc beneficium competit hospitalibus, & omnibus pijs locis Episcopi auctoritate constructis, ex æquiparatione eorum ad Ecclesiam, de qua *in l.omnia, Cod.de Episcop.& cleric.* Euerardus *d.loco 31.* Marantà *6.part ordinis, art.2.num.89.* circa Rempublicam non leue dissidium est apud Interpretes; aliqui enim affirmant, tantùm Rempublicam Romanam restitutionis beneficio iuuari. Ita glossa *in l. 9. §. respublica, C.ex quibus causis maiores.* Albericus, Angelus, & Faber *in eo textu,* Innocentius *in præsenti,* Bellamera *in cap.auditis 3.num.11. & 17.hoc tit.* qui pro sua sententia expendunt sequentia fundamenta. Primum, quod minor credendo mutuam pecuniam filiofamilias iuuatur beneficio restitutionis, *l.verùm, §.fin.ff.de minoribus:* sed respublica mutuam pecuniam credens filiofamilias, non restituitur, *l.nihil interest, ff.ad Macedon.* igitur quia respublica non vtitur iure minoris. Secundò quia Romana Respublica propriè respublica est, cæteræ autem priuatorum loco habentur, *l.nihil, ff.ad municip.l.eum qui 16.ad finem, ff. de V. S.* igitur sicut alij priuati maiores beneficio restitutionis non iuuantur, ita neque respublicæ. Tertiò expendunt textum *in l.Lucius Ticius, §.finali, ff.ad municipalem,* vbi docetur, rempublicam post venditionem factam, super addictione, seu licitatione non admitti: igitur quia ob læsionem respublica non vtitur iure minoris. Sed contraria sententia verior est, quæ expressè probatur *ex l.rempublicam, C.de iure hastæ fiscalis, l.respublica 4.Cod.quibus ex causis maiores, l.ergo 22.in fine, ff.eod.tit.l.illud 9.ff.de appellationibus:* in quibus cùm generaliter concedatur Rebuspublicis in integrum restitutio, non est ratio quare hoc beneficium contrahatur tantùm ad Rempublicam Romanam. Accedit, nam Legatis Ciuitatum restitutio competit, *l.legatis, ff.ex quibus causis maiores:* igitur multò magis eorum ciuitatibus, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis, *cap.cùm in cunctis, de electione, authent.multò magis, C.de sacros.eccles.* Deinde nam inferiores ciuitates, etiam Respublicæ dicuntur, *l.qui mittuntur 35.§.item paganum, ff.ex quibus causis maiores, l.ciuitas 18. ff. quod cuiusque vniuers.* & ipsæ constant minoribus, orphanis, & miserabilibus personis; propter quas Resp. Romana vtitur iure minoris, igitur & illæ vti debent. Hanc sententiam defendunt in præsenti Immola *num. 15.* Beroius *num.131.* Mantica *num.33.* Didacus Perez *in l.8.tit.4. lib.2.ordin.* Gutierrez *in authent.sacramenta, num.39.Cod.si aduersus venditionem,* Gregorius Lopez *in l. 10. tit. 19. part.6.* Caldas *in l.si curatorem, verbo Minoribus, num.61. Cod.de in integrum,* Sfortia *de in integrum restit. 5.part. quæst.3.art.9.num.61.* A.Gomez *lib.2.variar.cap.14.num.7.* Canisius *in præsenti rubrica.* Nec ea sententia retenta, obstant contrariæ fundamenta. Non primum *ex d.l. nihil interest:* nam licèt Gothofredus ibi existimet, in ea specie Rempublicam non frui iure minoris, dicendum est, ibi tantùm doceri exceptionem Macedoniani dari contra rempublicam: quod etiam procedit in minore credente pecuniam filiofamilias; non autem negat Consultus, quod sicut per replicationem opponit beneficium restitutionis minor, Faber *in d.l.verum, §.finali, ff.de minor.* ita respublica opponere valet. Nec obstat, ciuitates priuatorum loco haberi; nam id procedit facta comparatione ad rempublicam Romanam, non verò quoad priuatos, licèt ipsæ ciuitates iure fisci non vtantur, *l.1.§.illud, ff.de ædilit. edict.l.ob rem, ff. ad legem Iuliam pecul.* docent Gentilis, & Fornerius *in d.l.eum qui 16.ff.de V.S.* idem Fornerius *lib. 2.select. cap. 22.* Nec tandem facit pro contraria sententia textus *in d.l.Lucius, §. vlt.* nam omissis solutionibus traditis à Bartolo & Platea *in l.si tempora, Cod.de iure hastæ fiscalis, lib.10.* Amaya *in l.1.Cod.eodem tit.* Cuiacio *lib.4. obseruat. cap.14.* dicendum est, in eo textu non agi de restitutione in integrum concedenda, vel non, sed de priuilegio licitationis. Pro cuius cognitione sciendum est, priscis Reipublicæ Romanæ temporibus lege speciali, quam non habemus, fuisse statutum in fisci fauorem, vt si post perfectam venditionem factam in publica subhastatione, alter intra certum tempus ad illam præfinitum meliorem conditionem afferret, & plus pretij adijceret, admitteretur licitatio; & cùm eadem quæstio circa Rempublicam emergeret, dubitatum fuit, an fisci exemplo secundus licitator admittendus esset. Et respondit Consultus, quod si ciuitas habeat propriam legem, & intra certos dies adiectio admittatur, nouus licitator est audiendus; ea tamen lege deficiente, minimè licitatorem esse admittendum, quia priuilegium hoc fisco concessum est, & ciuitates omnibus fisci priuilegijs non fruuntur. Docet, & alia adducit pro interpretatione tam illius textus, quàm textuum *in l.ait Prætor 7.§.quæsitum, ff.de minor.l.4.Cod.de iure hastæ fisc.* Arias de Mesa *lib 2. variar.cap.10.per totum.*

Nec obstat iam prima dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt si consideremus restitutionem in integrum, quatenus contractus validos, & ritè celebratos rescindit, lædere ius commune, cui nihil magis conuenit quàm pacta seruare; tamen si consideremus, quatenus per eam succurritur minoribus læsis, & illis, qui iure minoris fruuntur, æquitati, & rationi magnoperè congruit, *cap.2.hoc tit.* quare edictum hoc de minoribus æquitate naturali esse subnixum, docet Consultus *in l.1.ff.de minor.* probat Gibalinus *d.cap.4.art.3.* & rectè; nam contra naturam est, vt quis locupletetur cum minoris iactura, *l. nam hoc, ff. de condict. indeb.* Illud summè notandum est, tam circa minorem, quàm Ecclesiam, quod in casu restitutionis aduersùs contractum non tenentur pretium acceptum restituere, nisi post sententiam, *l.vnica, Cod.de reputat.* Molina *de primog.lib.4. cap.9.num.43.* Secus verò si transactio impugnetur, quia statim pretium receptum refundi debet, *l. si diuersa 14. Cod.de transact.* Craueta *consil. 83.* Parisius *lib.1.consil.96.num.112.* Grammaticus *decis. 66. num.21.* Afflictis *decis.220.* Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis; nam licèt iure positiuo permittatur contrahentibus se ad inuicem decipere; id tamen procedit intra metas iusti pretij, non verò enormiter, vt dicemus Deo volente *in cap.3. de emptione & vendit.* quo casu datur restitutio in integrum, *l.si ex causa 10.l. res pupillares 50.ff. de minor.l.Seio, ff.de in integr.restitut.* Morla *in empor. tit. 5.in princip. num. 13.* Nec refragatur secunda difficultas; nam supponendum est in præsenti casu, contractum venditionis solemniter celebratum fuisse, & vtilitatem, etsi non veram, saltem apparuisse, quia simul iuris solemnitas, & Ecclesiæ vtilitas desiderantur ad valorem alienationis rerum Ecclesiæ, *cap.sine exceptione 12. quæst.2. cap.1. & 2.de rebus Ecclesiæ, libro 6.* Sed licèt alienatio ritè, & solemniter celebrata sit, restitutio competit, *l.etsi sibi 8. versiculo 1.l.etiamsi 30.ff.de minor.* vbi ex venditione facta cum auctoritate tutoris, etiam accedente decreto iudicis, restitutio competit: ideò licèt in præsenti casu solemnitas per sacros canones præscripta adhiberetur; tamen propter læsionem, quæ Ecclesiæ ex ea sequebatur, competit illi restitutio, vt docent in præsenti Abbas *num. 7.* Beroius *num.65.* Canisius *num.3.* Morla *d.tit.5.quæst.2.num.22.* — 12 *Dissoluitur dubitandi rationes.*

Vt vltimæ difficultati satisfaciamus examinanda est illa celebris quæstio, vtrum videlicet in alienatione cum læsione celebrata competat facultas contrahenti offerendi, & supplendi partem pretij, circa quam læsio intercessit; an verò contractus necessariò per restitutionem irritandus sit? Et ad supplementum tantùm posse agi, & contrahenti concedi facultatem supplendi partem pretij, docuerunt Abbas *in cap. constitutus, in fine, hoc tit.* A. Gomez *lib. 2.variar.cap.14.num. 9.* Bartolus, Baldus, & Salicetus *in l.si quidem, Cod.de prædijs minorum,* & dicunt communem esse opinionem plures relati à Pinello *in l. 2. Cod.de bonis maternis, cap.2. num. 21.* Pro quibus expendi possunt primò textus *in l.2.Cod.de rescind.vendit. cap.cùm dilecti 3.de emptione, & vendit.* vbi in casu læsionis vltra dimidiam iusti pretij agitur ad pretij supplementum, non verò ad rescissionem contractus. Secundò textus *in l.si res 12. §.* — 13 *Per hoc remedium an semper rescindatur contractus.*

12. §. *si mulier*, *l. iure succursum*, *ff. de iure dotium*, vbi mulieri minori, & læsæ circa æstimationem dotis non conceditur restitutio ad ipsam rem, sed potiùs ad supplementum. Facit etiam & illa ratio; nam tantùm præstat restitutio, quantùm abstulit læsio, *l. quod si minor*, §. *vlt. & l. finali*, *ff. de minor. l. sed etsi*, §. *si feriæ*, *ff. ex quibus causis maior*. Sed læsio tantùm partem pretij abstulit: igitur ad supplementum tantùm illius partis restitutio competit. Tertiò facit textus *in lege non interest*, *Cod. de his quæ vi*, vbi qui minori pretio coactus vendidit, per actionem *quod metus causa*, recuperat pretium, non autem rescindit contractum: igitur quia adhuc in casu læsionis agi potest ad pretij supplementum. Contrariam tamen sententiam, imò per restitutionem in integrum contractum omninò rescindi, tenent Cinus *in d. l. si quidem*, Albericus, & Paulus Castrensis *in l. non interest*, *num. 4. Cod. de his quæ vi*, Pinellus *vbi suprà*, *num. 21.* Fulgosius *in d. l. si res 12. §. si mulieri*. Pro quarum sententia faciunt textus *in præsenti*, & *in l. quod si minor*, §. *restitutio*, *ff. de minor. l. patri 27. §. si pecuniam*, *l. penult. ff. de minor. l. tutor 47. §. 1. eod. tit.* vbi indistinctè docetur, alienationem rescindi, cùm læsio minoris intercedit. Hac opinione retenta, non obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. l. 2. Cod. de rescind.* nam textus ille loquitur in maiore 25. annorum agente nouo remedio ipsius legis: quo casu non fit necessariò restitutio ipsius rei venditæ, sed arbitrio emptoris relinquetur iustum pretium supplere, vel rem restituere. Nec secundum obstat deductum *ex l. si res 12. §. si mulier*, *ff. de iure dotium*, vbi mulieri læsæ in æstimatione dotis non conceditur restitutio ad rescindendam ipsam dotis constitutionem; sed marito competit electio, vtrum iustam æstimationem, an rem ipsam præstare velit. Nam ei satisfacit Pinellus *in d. l. 2. 3. parte*, *cap. 1. num. 23. Cod. de rescind.* asserendo, textum illum non loqui in minore, nec in eo, qui minoris iure vtitur: & cùm Digestorum tempore cognitum non fuisset remedium legis secundæ, *Cod. de rescind.* & antè illud remedium non concederetur restitutio maioribus læsis in pretio, etiam vltra dimidium, *l. in causæ*, §. *idem Pomponius*, *ff. de minoribus*, *l. item si pretio*, §. *vlt. ff. locati*; ideò in ea specie non debebat concedi marito restitutio, sed ad pretij supplementum dari actio. Sed solutio hæc expresè refellitur ex illis vltimis verbis, *idemque & in minore circumuento Marcellus probat*. Quare ea solutione omissa, dicendum est, textum illum specialiter procedere in causa dotis, tam fauore vxoris, quàm mariti, iuxta textum *in lege si circumscripta 6. Cod. soluto matrim.* Ratio specialitatis est, quia causa dotalis maxima nititur æquitate, & in ea exuberantior bona fides, & maior sinceritas, quàm in alijs conuentionibus requiritur: quare eius fauore multa contra iuris regulas sunt introducta, *l. eas obligationes*, *ff. de capite minutis*. Quam rationem illustrat Cuiacius *libro 22. obseruat. cap. 14.* & in hoc sensu accipienda sunt verba textus *in l. iure 6. §. vlt. ff. de iure dotium*, ibi: *Quia bono & æquo non conueniat*. Barbosa iuncto *in rubrica solut. matrim. 4. part. num. 25.* docet plures congerens Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 19. per totum*. Sed adhuc textus ille difficilis est in verbis suprà relatis, in quibus innuitur, adhuc in casu minoris restitutionem competere, non ad rem, sed ad supplementum. Respondendum tamen est, etiam singulari iure procedere Marcelli sententiam fauore matrimonij, vt restitutio detur ad supplementum; nam si omnia bona dotalia restituerentur constante matrimonio, vt contingit in alijs casibus restitutionis, matrimonium pro tunc maneret sine dote, & maritus subleuaret onera matrimonij, contra ea quæ vulgò docentur *in l. pro oneribus*, *Cod. de iure dotium*; & vxor forsan de facto expelleretur à domo mariti, quasi dote sibi non soluta; tristisque discordia inter coniuges daretur, vt aliàs inquiunt Pontifex, & Imperator *in cap. per vestras*, *de donat. inter*, *l. fin. Cod. ad Velleianum*: prosequuntur Osualdus *ad Donel. lib. 13. c. 31. littera K*, Gibalinus *de vsuris*, *l. 4. c. 5. art. 14. pag. 107.*

14 Ex suprà traditis de censu reseruatiuo accipit lucem textus *in cap. constitutus*, *de relig. dom.* vbi Episcopus Leuitanus Ecclesias, licèt in sua diœcesi sitas, ad monasterium Cryptæ Ferratæ pertinentes, ipsi monasterio tradidit quoad dominium vtile, & directum, sub annuo censu; in cuius solutione cùm Abbas per aliquod tempus cessasset, illi iussit Innocentius III. vt pensiones decursas solueret, cùm talis census constitutio per Sedem Ap. esset approbata. Textum hunc communiter Doctores accipiunt de emphyteusi, iuxta illa verba, *Emphyteusim sub annua octo denariorum*. Sed hæc communis interpretatio admitti non valet. Primò, quia in ipso textu docetur, dominium, tam vtile, quàm directum, translatum fuisse in monasterium, quod in contractu emphyteusis non transfertur. Secundò quia si textus ille procederet in emphyteusi, per cessationem à solutione pensionis per tot annos monasterium in commissum incideret, *cap. fin. §. fin. de locato*, *cap. hoc iure*, §. *qui rem*, *10. quæst. 1.* igitur nullo modo textus ille accipi potest de emphyteusi. Hac igitur communi interpretatione omissa, verius credo, textum illum esse accipiendum de censu reseruatiuo, ex quo dominium transfertur, vt in præsenti textu supponitur. Episcopus enim Leuitanus in eo casu adhibita iuris solemnitate, Ecclesias illas quoad dominium concessit prædicto monasterio, reseruata sibi certa census quantitate, quæ sæpiùs in ipso textu appellatur pensio; ideò quia erat censualis, annuatim soluenda erat, vt in præsenti textu docent Auendaño *de censibus cap. 13. num. 2.* Valascus *de iure emphyt. quæst. 32. num. 7.* Couarr. *lib. 3. variar. cap. 7. num. 1.* Sed quia Episcopus per se non valebat etiam reseruato censu Ecclesias monasterio concedere, & in totum eximere à iure Episcopali, *cap. visis 16. quæst. 2. cap. pastoralis*, vbi glossa *verbo Cathedraticum*, *de donat. cap. cùm venerabilis 21.* vbi glossa *verbo Correctionis*, de censibus; ideò necessaria fuit confirmatio Romani Pontificis, qui cùm ex certa scientia concessionem factam à Pontifice confirmaret, validum reddidit actum aliàs inualidum, *cap. 1. de confirm. vtil.*

Exponitur cap. constitutus, de relig. dom.

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. ad nostram*, *de rebus Ecclesiæ*, in vltimis verbis, vbi deciditur, quod cùm Ecclesia esset læsa in constitutione feudi sub certa pensione, restituitur; ita tamen vt fructus percepti à Bernardo feudatario non restituerentur, imò illius lucro cederent pro cultura, & cura. Ex qua decisione ita aduersùs suprà traditam assertionem conficitur argumentum: Cùm minor restituitur aduersùs contractum improbè celebratum, cum re ipsa alienata recuperat fructus ex ea perceptos, *l. sed & si 24. §. restitutio*, *l. patri 27. §. 1. l. minor 40. §. fin. ff. de minor. l. si prædium*, *Cod. de prædijs minor. l. videamus*, §. *in Fauiana*, *de vsuris*; probant Couarruuias *lib. 1. variar. cap. 3. num. 4.* Faber *de error. decade 5. errore 6.* Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 3. cap. 4. art. 3. §. 6.* Sed cùm Ecclesia restituitur, non restituuntur fructus percepti: igitur quia etsi Ecclesia læsa sit, non fruitur iure minoris. Pro huius textus vera interpretatione varia adduxerunt glossa *ibi*, Castillo *lib. 3. controuers. cap. 23. num. 47.* cum quibus dicendum est, *in d. cap. ad nostram*, fructus non restitui Ecclesiæ, sed ipsi Bernardo reseruari, non propter fauorem feudi, vt aliqui existimarunt; sed quia ipse non cessauit in exhibendo feudi seruitio, & in administratione, & conseruatione villæ in feudum concessæ, & in solutione debiti à monasterio contracti. Ex quibus causis petebat ipse Bernardus, contractum non esse rescindendum, vt constat ex illis prioribus verbis, *non distulit effectui mancipare*. Ac proinde licèt ex prædicto iuris principio monasterium esset restituendum ad rem cùm fructibus, & feudatarius ad expensas, & pecuniam erogatam, ex hoc textu & similibus; tamen Innocentius III. volens in eo casu circuitus vitare, monasterio feudum restitui iussit, & feudatario pro laboribus, & expensis fructus remitti decreuit, vt etiam Scæuola *in l. quod si minor*, §. *non semper*, *ff. de minorib.* considerat laborem substituti ad denegandam minori restitutionem, contra textum *in l. fin. Cod. de repudianda hæredit.* Prosequitur Castillo *vbi proximè*, & nos latiùs dicemus suo loco, in eius textus commentario.

15 Exponitur cap. ad nostram, de rebus Ecclesiæ.

CAPVT II.

a Innoc. III. *S. Gregorij, & S. Sergij Abbatibus.*

CVm venissent ad Apost. Sedem electus, & monachi b Rothon. pro se, ac pro monasterio suo: ac Magister A. pro Episcopo c Venet. eis S. Georgij ad d Velum Aureum Diacon. Cardin. dedimus auditorem, coram quo idem Magister pro Episcopi parte proposuit, quod cùm monasterium Rothon. esset e situm in diœcesi Venet. & Ecclesiæ Venet. subiectum, prædictus Episcopus possessione subiectionis vsus est hactenus inconcussè: sed cùm occasione cuiusdam electionis, quæ ibidem facta fuerat, partes de f communi adsensu ad g Naten. Episcopum, & eius h collegas commissionis litteras impetrassent, duo i eorum ad monasterium accesserunt: quorum aduentum intrusus præsentiens, renuntiauit huiusmodi electioni, & se à monasterio absentauit. Sed iudices auctoritate Apost. monachis iniunxerunt, vt k syndicum, vel procuratorem eligerent, qui in causis monasterij & consultè ageret, & vtiliter m responderet: districtiùs inhibentes eisdem, ne aliquem eligerent in Abbatem, donec pleniùs agnosceretur de iure, quod Episcopus se habere in Abbatis electione dicebat. Monachi verò, etsi procuratorem ad mandatum iudicum elegissent, Abbatem tamen contra inhibitionem eorum eligere præsumpserunt: cuius electionem Episcopus petijt infirmari, & se, ac possessionem restitui, qua eum monachi spoliarant. Deinde iudices definitiuam sententiam protulerunt, electionem cassantes eandem: quam sententiam dictus Magister fecit confirmari. Ad hoc fuit responsum, quod licèt procuratorem ex parte monachorum fuisset propositum, quod monasterium ipsum ad Rom. Eccles. nullo medio pertineret, dicti tamen iudices contra eos procedere nimis animosè cœperunt. *Et infra*: Nos igitur inspectis priuilegijs præd. nostr. Leonis, Gregor. & Clem. quæ monasterium illud quoad ius, & proprietatem iudicant ad Sed. Apost. pertinere, intelligentes quod monasterij procurator, etsi eadem priuilegia coram prædictis iudicibus exhibere omiserit negligenter, ius tamen non tam suum, quàm nostrum fuerit protestatus, videlicet quod monasterium ipsum ad Rom. Eccles. nullo modo pertineret, ne ipsius negligentia in n damnum, tam nostrum, quàm monasterij o redundaret, ad audientiam restituimus monachos Rothon. *Et infra*: Electionem autem à monachis (sicut dicitur) concorditer factam, pendente controuersia, ex qua p pendet, nec confirmandam duximus, nec etiam infirmandam.

NOTÆ.

a INnocentius III.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. legitur *S. Georgij*, & rectè; nam monasterium S. Georgij est Ordinis D. Augustini in Gallia, de quo fratres Sarmathani *tomo* 4. *Galliæ Christ. fol.* 477. Similiter monasterium S. Sergij est Ordinis D. Benedicti in diœcesi Andegauensi, de quo plura adducunt ijdem fratres *d. tom.* 4. *fol.* 820.

b *Rothon.*] Quod monasterium est Ordinis D. Benedicti in diœcesi Venetensi, de quo egi *in cap. dilectus, de officio Ordinarij.* Cùm enim inter monachos ipsius monasterij, & Episcopum Venetensem super subiectione ipsius monasterij lis verteretur, Episcopo asserente monasterium illud ad se lege diœcesana pertinere, & sic electionem Abbatis factam inscio eo debere irritari, cùm controuersia agitaretur coram Episcopo Nannetensi, ex partium consensu iudice delegato, monachi asserebant, monasterium illud ad ius, & proprietatem Ecclesiæ Rom. immediatè pertinere, ex priuilegijs Gregorij, Leonis, & Clementis; quæ priuilegia licèt allegassent, non ediderunt coram prædicto Episcopo Nannetensi, & eius coniudicibus: quare ipsi iudices monasterium parere Episcopo Venetensi pronunciarunt. Monachi ad Innocentium III. appellarunt, & coram eo proposuerunt, monasterium ad Rom. Sedem immediatè spectare, ex dictis priuilegijs, de quibus non alius, quàm Rom. Pontifex poterat cognoscere; quæ pars reperitur *in cap. cùm venisset, de iudicijs.* Innocentius causæ cognitionem commisit Cardinali G. Diacono tituli S. Georgij ad Velum Aureum, qui partibus auditis, causam retulit Innocentio III. coram quo edita fuerunt prædicta priuilegia, quæ culpa procuratoris omissa fuerunt coram iudicibus delegatis: quare Pontifex his cognitis, & inspectis, monachos ad audientiam restituit, & electioni supersedendum decreuit, rescripsitque Abbatibus S. Georgij & Sergij in præsenti, vt in causæ cognitione procederent. Demùm monachi, & Episcopus Venetensis compromissum fecerunt in Nannetensem, & Briocensem Episcopos, qui monasterium in capite liberum esse à lege diœcesana pronunciarunt: sed cùm adhuc quæstio esset super Ecclesijs monasterio subiectis, consultus fuit idem Innocentius III. qui Episcopo Venetensi, & Abbati Rothon. monasterij ita rescripsit *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 7. [Cùm mouisses olim aduersùs Rothonense monasterium quæstionem, asserens monasterium ipsum, ac parochiales Ecclesias eius ad te communi iure spectare, vtpote in tua diœcesi constituta, in eisdem iura tibi Episcopalia vendicando: & ex parte monasterij diceretur, idem monasterium cum parochialibus Ecclesijs suis Romanorum Pontificum priuilegijs ab antiquo libertate donatum; super eadem causa frequenter fuerunt litteræ Apostolicæ impetratæ. Denique autem vtraque pars in venerabiles fratres nostros Nanneten. & Brioccen. Episcopos, sub certa pœna, & iuramento interposito compromisit: qui rationibus vtriusque partis auditis, & monasterij priuilegijs inspectis diligenter, de consilio peritorum illud in capite liberum sententialiter decreuerunt. Verùm quia Ecclesiæ parochiales ipsius exemptæ nullatenus probabantur, pronuntiauerunt easdem ad iurisdictionem tuam, sicut alias tuæ diœcesis Ecclesias, pertinere: nihilominus statuentes, vt quatuor procurationes dumtaxat tibi à sex Ecclesijs monasterij præstarentur; quarum vnam perciperes in parochiali Ecclesia de Rothon. aliam in Ecclesia de S. Godoalo; aliam in Ecclesia de Bani; ac aliam in Ecclesia de Langon. Ita videlicet, quod Abbas, & Priores Ecclesiarum ipsarum tres partes; & capellani quartam partem in procurationibus ipsis ponant, & à duabus Ecclesijs, scilicet de Brim. & S. Petri de Rothon. quatuor solidos pro singulis procurationibus ad subleuationem suam recipiant capellani. Porrò cum monasterium ipsum super iniquitate arbitrij ad audientiam dilecti filij nostri G. S. Mariæ in Porticu Diaconi Cardinalis, tunc Ap. Sedis Legati detulisset postea quæstionem, asserens illud in Romanæ Ecclesiæ præiudicium, ad quam dictum monasterium nullo medio pertinet, iniquè prolatum: dictus Cardinalis illud vtraque parte præsente cassauit, fratribus monasterij memorati præcipiens, vt iureiurando super obseruatione ipsius hinc inde præstito non obstante, illud nullatenus obseruarent. Cùm autem propter hoc nuper dilectus filius Magister Rolandus, tuus: & P. monachus, sæpedicti monasterij procuratores ad Sedem Apost. accessissent, & super præmissis litigassent aliquandiù coram nobis, demum in priuilegio monasterij nobis exhibito perspeximus contineri, monasterium sæpefatum, quod Beati Petri iuris existit, Sedis Ap. priuilegio communitum; in quo subsequenter adiungitur, vt in parochialibus Eccle-

Ecclesijs monasterij liceat Abbati, & monachis eiusdem loci, cùm eas vacare contigerit, idoneos eligere sacerdotes, & diœcesano Episcopo præsentare, qui ei de spiritualibus, illis verò de temporalibus debeant respondere. Ex quibus verbis arguitur, quod etsi dictum monasterium sit exemptum in capite, ipsius tamen parochiales Ecclesiæ nullatenus sunt exémptæ. His igitur, & alijs, quæ vtraque pars proposuit, intellectis: de consilio fratrum nostrorum pronuntiauimus, monasterium sæpedictum in capite liberum, & à tua iurisdictione prorsus exemptum; decernentes parochiales Ecclesias eius, quæ minimè probantur exemptæ, tibi diœcesana lege subiectas: Ven. fratri nostro Archiepiscopo Turonensi, & dilecto filio Abbati Salmuriensi Andegauensis diœcesis, & Magistro Scholatum Andegauen. nostris dantes litteris in mandatis, vt quod à nobis est sententialiter definitum, faciant appellatione remota firmiter obseruari, contradictores per censuram ecclesiasticam compescendo. Quia verò ipsæ parochiales Ecclesiæ in procuratione ab antedictis Episcopis prætaxata, nimis, sicut asseritur, aggrauantur, ipsis iniunximus, vt si constaret eisdem, procurationem ipsam prædictis Ecclesijs existere onerosam, nisi tu ab ipsis commonitus ad æquum volueris condescendere moderamen, ipsi pensatis facultatibus earundem, procurent eam sublato appellationis obstaculo moderari. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam definitionis nostræ infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc, &c. vsque *incursurum.* Datum Laterani III. nonas Martij, Pontificatus nostri anno tertiodecimo.] Tandem Nicolaus quintus sua bulla edita die 22. Iulij anno 1450. suorum prædecessorum decreta confirmauit, declarauitque monasterium Rothonense immediatè Romano Pontifici parere, vt refert Renatus Chopinus *lib. 2. sacræ politiæ, tit. 7. num. 23.*

c *Episcopo. Venet.*] Ità legendum est, non *Veterensi*, vt legitur *in 3. collect.* Venetorum ciuitas vulgò dicta *Vennes*, est in Armorica, sub metropoli Turonensi, cuius meminerunt Plinius *lib. 4. cap.* 18. Strabo *lib. 4.* Cæsar *lib.* 3. *cap.* 2. Ibi huius ciuitatis est longè amplissima auctoritas omnis oræ maritimæ regionum earum, quòd & naues habeant Veneti plurimas, quibus in Britanniam nauigare consueuerunt. Habet Ecclesiam Cathedralem Diuo Petro dicatam, cuius Præsulum seriem tradunt Chenu *in chronol. Gall.* fratres Sarmath. *tomo* 3. *Galliæ Christ. fol.* 1155. Innocentij III. temporibus eam Ecclesiam regebat Guidenocus, de quo Guillelmus Brito *lib.* 5. *Philippidos:*

Quem Guidenocus Venetensis Episcopus illo
Tempore seruabat puerum, Regique Philippo.

3 d *Ad Velum Aureum.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, sed malè; legendum enim est, *ad Velabrum*, in cuius nominis etymologia non consentiunt Interpretes, licèt quoad locum non dissentiant. Velabrum enim est locus Romæ iuxta montem Auentinum prope Circum. Plutarchus *in Romulo.* Bulengerus *de Circo cap.* 2. *pag.* 93. existimat, ita dictum fuisse, eo quòd cùm palustris locus esset, homines qui volebant transire in Auentinum, ferebantur cymba, & soluebant stipem; pecunia autem, quæ soluitur nautis, velatura appellatur, vnde velabrum dictum fuit. Sed rectiùs F. Petrus Martyr *in rebus mirab. Romæ*, existimat Velabrum locum esse, in quo vela obtendebantur, sub quibus oleum, & similia vendebantur; ideòque à velis extensis Velabrum dictum fuisse, iuxta illud Plauti, *Quasi in Velabro olearij.* Quia igitur iuxta hunc locum Ecclesia S. Georgij constructa erat, Cardinalis ipsius dicebatur tituli S. Georgij ad Velabrum.

4 e *Sit situm.*] Vnde rectè arguebatur esse subiectum Episcopo diœcesano, *ex cap. omnes 16. quæst. 7.* & alijs Ecclesiæ canonibus, quos congerunt, & illustrant Bosquetus *in notis ad Innoc. III. d. lib. 1. epist. 7.* Sauarus *in notis ad Sidon. lib. 4. epist. 15.* Crespetius *in summa, verbo Omnes Basilicæ*, Balboa *in cap. 1. quæst. 1. de foro compet.*

f *Naten.*] Legendum credo *Nanneten.* siquidem Nannetum ciuitas est Galliæ, vulgò dicta *Nantes*, ad ostia Ligeris, de qua plura fratres Sarmatani *tom.* 3. *Galliæ Christianæ, fol.* 759.

g *Collegas.*] Abbates videlicet Mallensis, & de Granot, quorum monasteria sunt Ordinis Diui Benedicti in diœcesi Nannetensi, vt referunt fratres Sarmatani *tom.* 4. *Galliæ Christ.*

h *De communi assensu.*] Quomodo in hoc casu compromissum fieri possit, contra textum *in cap. cùm contra, de arbitris*, in eius commentario exponemus.

i *Duo eorum.*] Quare duo ex iudicibus delegatis sine tertio procedere potuissent in præsenti specie, etsi non adiecta esset in rescripto clausula, *quod si non omnes*, exposui *in cap. scitatus, de rescriptis.*

k *Syndicum.*] Quia monachi non per se, sed per syndicum debent in iudicio comparere, vt probaui *in cap. vnico, de syndico.* Illud autem in præsenti difficile est, quomodo videlicet syndicus mortuo Abbate, & eius Sede vacante constitueretur, cùm syndicus constitui debeat à Prælato, vel eius auctoritate, *cap. causam quæ 9. de iudiciis*, ibi: *Fratres monasterij cum auctoritate, & assensu Episcopi sui ingrediantur negotium.* Et ideò non potest institui iudicium contra Ecclesiam Pastore destitutam, *cap. fin. ne sede vacante.* Agnouit difficultatem Glossa *in præsenti, verbo Procuratorem*; & asserit, in præsenti agi de causa electionis Prælati, quæ rectè tractari non potest, nisi Sede vacante: & cùm dubitaretur de iure eligendi Prælatum, differri non poterat, & priùs discutienda erat, quàm de Prælato prouideretur Ecclesiæ, *cap. cùm dilectus 6.* iuncta glossa prima, *de consuetudine*, & ideò constitutio procuratoris in præsenti valuit facta tantùm à monachis, qui in alia causa sine Prælati auctoritate non possent ipsum constituere. Glossam sequitur Panormitanus *in præsenti, num.* 11. Butrius *num.* 34. Barbosa *hic*, Felinus *in cap. edoceri, num. 7. de rescriptis.* Nec obstabit, si dicas, in præsenti textu procuratorem non tantùm constitui ad causam electionis, verùm & ad alias ipsius monasterij, vt constat ex illis verbis: *In causis monasterij.* Nam ea verba comprehendunt causas, quæ possunt contingere circa ipsum electionis negotium, quæ omnes tanquam accessoriæ agitari possunt per procuratorem à monachis constitutum, argumento capitis *de prudentia, de donationibus inter.* Circa alias verò causas, quæ moueri possunt super rebus spectantibus ad ipsum monasterium, in quibus per se agere non potest, nec etiam procuratorem constituere, videndi sunt Vantius *de nullitatibus, tit. ex defectu habilitatis, num.* 47. Menchaca *vsufrequentium lib. 1. cap.* 16. Quare cùm electio Prælati spectet propriè ad monasterium, *cap. 1. cap. sacrosancta, de electione*; ideò super negotio electionis syndicum, seu procuratorem constituere valet. 5

m *Ageret, & responderet.*] Cùm enim monachi ad iudicium vt rei vocarentur, si constituerent procuratorem tantùm ad agendum, non admitteretur ad defendendum, vt probaui *in cap. constitutis, de procurat.*

n *Damnum.*] Vnde quia damnum notorium erat, non fuit necessaria læsionis probatio, vt in alijs casibus contingit, quos enumerat Morla *in empor. tit. 5. quæst. 1. num. 8.*

o *Redundaret.*] Cùm enim procuratoris negligentia noceat domino, *cap. non iniustè 14. de procurat.* Gaillus *lib. 1. obseru. cap. 45.* Nancius *de procurat. tit. 3. num. 300.* ideò necessaria fuit restitutio in integrum, vt monachi possint iterum audiri, & priuilegia allegata edere.

p *Pendet.*] Sed lite pendente super electione, non admittitur noua electio, *cap. ex litteris, de iurepatron.* igitur statim infirmanda, & cassanda erat electio à monachis celebrata. Hac difficultate oppressi Innocentius & Abbas *in d. cap. ex litteris*, Rochus de Curte *de iurepatron. verbo Competens alicui, num. 52. & in cap. quoniam 47.* vbi Beroius, *de iurepatron.* glossa penultima *in cap. hæc quippe 5. quæst. 6.* existimarunt, electionem lite pendente fieri posse, dum tamen eius confirmatio conferatur post litis euentum. Sed hæc sententia satis refellitur *ex d. cap. ex litteris.* Quare ea sententia omissa discrimen ita constituendum est. Aut enim lis vertitur super proprietate iuris eligendi, aut super quasi possessione eiusdem iuris. Primo casu possessor potest eligere, aut præsentare; quo casu procedunt textus *in cap. querelam, de electione, cap. cùm olim, de causa possess. cap. 2. vt lite pendente*; & statim confirmatio facienda est, non expectato litis exitu *l. 9. tit. 15. part. 3.* Docent Præpositus *in d. cap. hæc quippe*, Decius *in d. cap. ex litteris, num. 54.* Lambertinus *de iurepatron. 2. part. quæst. 3. art. 9. num. 3.* Pacificus enim possessor non est priuandus commodo suæ possessionis, lite pendente, *cap. 1. vt lite pend.* Commodum autem huius quasi possessionis est electio: igitur adhuc lite pendente potest fieri, & confirmari. Sin verò lis agitetur super quasi possessione iuris eligendi, est adhibenda ea distinctio; nam aut vterque litigator intendit esse in quasi possessione eligendi; aut vnus tantùm. Primo casu certum est, neutrum posse eligere, ne lite pendente 6

dente

dente aliquid innouetur, *cap.1. vt lite pend.* & tunc procedit textus *in d. cap. ex litteris*; & si de facto vnus eligat, electionis confirmatio protrahenda est vsque ad litis exitum. Secundo verò casu cùm constat vnum ex litigatoribus esse in quasi possessione eligendi, potest statim eligere, cùm suo iure vtatur. Glossa *in d.cap.1. vt lite pendente*. Confirmatio autem differenda est in litis exitum. Vnde cùm in præsenti monachi tantùm essent in quasi possessione eligendi Prælatum, vt Episcopus Venetensis fatebatur, meritò etiam lite pendente eligere valebant, nisi excommunicationis sententia essent ligati.

C A P V T III.

Idem a *Helien. & Floren. Episcopo.*

AVditis,& intellectis causæ meritis in quæstione,quæ vertitur inter *b* Vigorien. Episcopum,& Abbatem de Euescam,super Ecclesijs in valle de *c* Euescam, quas Episcopus adseruit ad se diœcesana lege spectare;Abbas autem eas ab eius iurisdictione prorsus esse exemptas:cognouimus euidenter, Ecclesias illas per priuilegia Rom.Pont.non esse ab Episcopali iurisdictione subtractas, nisi fortè vallis de Euescam sit ille *d* locus, qui fuit à duobus Regibus, Roe videlicet, & *e* Offa libertati donatus,& quem bonæ memoriæ *f* Cœlestinus Papa libertati donauit, sicut in ipsius priuilegijs continetur. Verùm tanto tempore probantur per testes ab Abbatibus de Euescam pleno iure possessæ, vt videatur in eis ius Episcopale legitimè præscripsisse, nisi fortè per tantum temporis spatium Vigorien. Ecclesia interim vacauisset, vt tempore vacationis subducto, præscriptio minimè sit completa. *Et infra*: Licèt autem vtrimque sit in causa conclusum; quia tamen vtraque pars necessariam(vt adserit)probationem omisit,nos attendentes,quod vtraque Ecclesia fungatur iure minoris, æquitate pensata, vtramque restituimus contra reliquam, ad probandam rationem omissam, ne alterutra pars propter huiusmodi negligentiam graui iactura *g* lædatur.

N O T Æ.

1 a HElienſi.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.cap.2.& in cap.auditis, de præscript.* vbi extat alia pars huius textus. De Ecclesia Heliensi nonnulla notaui *in cap.pastoralis,de rescriptis*. Rectiùs tamen in dicta tertia collectione, pro *Floren.* Legitur *Rophensi*; nam Rophensis ciuitas est etiam in magna Britannia, vulgò dicta *Rocbeffer*: habet Ecclesiam Cathedralem, vbi Iustum primum Episcopum ordinauit Beatus Augustinus Angliæ Apostolus, vt refert Beda *lib.2. historiæ Angliæ, cap.3.* De ea Ecclesia nonnulla adducit Polyd. Vergil. *lib. 4.historiæ Angliæ, in principio.*

2 b *Vigorien.*] De Vigorniensi Ecclesia aliqua adduxi *in cap.9.de rescriptis.*

c *Euescam.*] In tertia collectione legitur *de Euescham*; sed legendum est *Eueshani*. Monasterium enim Eueshamum est Ordinis D.Benedicti, constructum à S. Equino Episcopo occasione apparitionis B. Virginis Mariæ eo in loco, vt referunt Candenus *in sua Britannia, pag.*514. Holinserus *in hist.Angliæ, cap.2.* & ex eis Richardus Smitheus *in floribus Angliæ, lib.2.cap.7.pag.*133. cuius monasterij Abbati rescribit Pontifex *in cap.causam 9.de iudicijs.*

d *Sit ille locus.*] Et verè locus ille est in Vuigorniensi
3 Episcopatu.

e *Roe videlicet & Offa.*] Ita legitur in hac sexta collectione: in tertia habetur *Konrado*; sed falsò, legendum enim est *Coenrredo & Offa*. Isti enim fuerunt Reges magnæ virtutis. Coenrredus Rex fuit Morciorum, grandis munificentiæ: de eo Beda *lib.5.hist. Angliæ, cap.20.* ita ait: *Anno Imperij Osrredi quarto,(qui fuit Christi 709.)Coenrredus, qui Regno Moreiorum nobilissimè tempore aliquanto præfuerat, nobiliùs multò sceptra Regni reliquit; nam venit Romam, vbi attonsus, Pontificatum habente Constantino, monachus factus, ad limina Apostolorum ieiunijs, & eleemosynis vsque ad diem permansit vltimum.* De Offa Rege ita ait Malmesburiensis *lib.2.cap.6. Offa iuuenis iucundi vultus, & animi, ætatis floridæ, & maximi apud ciues amoris, qui hortatu Kinesuuithæ, cuius nuptijs suspirauerat, cœlestes doctus suspirare amores, Romam venit, ibique attonsus suo tempore cœlica Regna subiuit.* De his Regibus plura Richardus Smitheus *d.lib.2. cap.7.*

f *Cœlestinus.*] Ita legitur in hac sexta collectione, in tertia autem habetur *G. P.* Sed vtrobique malè; legendum enim est, *Constantinus*, qui in Romanum Pontificem electus fuit anno 708. & decessit anno 714. vt referunt Baronius, & Coriolanus *in eisdem annis.*

g *Lædatur.*] Sequitur textus *in cap. ex ore 17. de priuilegijs*. Vbi præsentis controuersiæ sententia proponitur.

C A P V T IV.

Idem a *Priori S. Mariæ ad Carceres, & Canonico S. Mariæ de Mandria.*

EX litteris Abbatibus de *b* Caluens didicimus, quod cùm Ramisan.& Grimol. *c* Archiepiscopi inter I.virum, & L.mulierem ex delegatione nostra sententiam diuortij protulissent, & appellatione interposita cognitionem sententiæ ipsi *d* Abbati, & Archipresbytero Paduano duxerimus committendam, quia pars mulieris ad peremptorium terminum non accesserat, Abbas ipse, cui alter coniudex commiserat vices *e* suas, allegationibus diligenter inspectis, latam à iudicibus prædictis confirmauit sententiam: sed post octo dies pater puellæ ad ipsum accedens, intellecto quod sententiam protulisset, firmauit proprio iuramento, quod quidam ad eum, & filiam eius accedens, fraudulenter sub ipsius Abbatis nomine falsas eis litteras præsentauit, quibus mandatur, eidem, vt quia iudex ad diem, quam assignauerat, venire non poterat, post octo dies à termino constituto ipsius se conspectui præsentaret: & postmodùm appellauit ad Sedem Apost. & etiam *f* supplicauit. Licèt autem de fraude taliter perpetrata per huiusmodi iuramentum non constet ad *g* plenum, in fauorem tamen matrimonij de benignitate canonica contra fraudem propositam supplicationem mulieris admisimus, & ad audientiam restituimus eam pro matrimonio postulantem. Ideòque mandamus, quatenus de causa prioris appellationis ordine iudiciario cognoscentes, confirmetis, vel infirmetis, sicut iustum fuerit, sententiam à primis iudicibus promulgatam.

NOTÆ

NOTÆ.

1 a PRiori.] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. Monasterium hoc Diuæ Mariæ ad Carceres est Ordinis Camaldulensium, in diœcesi Paduana, de quo, & Camaldulensium Ordine agit Yepes *tom.* 4. *chron. Ordinis D. Benedicti*, *anno* 1009. *c.* 4. *&* 6. *n.* 60.

b *Caluens.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. legitur *Cauensis*; credo tamen legendum esse *Cauailensis*, quod monasterium est etiam Camaldulensium, cuius meminit Yepes *vbi suprà*.

c *Archiepiscopi.*] In tertia collectione legitur *Archipresbyteri*, & rectiùs, cùm nullibi legamus huiusmodi Archiepiscopatum reperiri.

2 d *Abbati & Archipresbytero.*] Licèt enim cognitio, & decisio causarum matrimonialium ad Episcopum spectet, *cap. accedentibus, de excessibus Prælatorum*, *cap. auditis, de præscriptionibus*, Concilium Tridentinum *sessione* 24. *de reform. c.* 20. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disp.* 29. *n.* 17. Basilius *eod. tract. lib.* 5. *c.* 11. Barbosa *de potest. Episc. allegat.* 84. tamen ex delegatione potest inferior Episcopo de causis matrimonialibus cognoscere, *cap. proposuisti, de probat. c.* 1. *vt lite non contest. cap. Albericus, de testibus*, *c.* 1. *de consanguinit. & affinit. cap. litteras, de restitutione spoliat. cap. iuuenis, cap. veniens, de sponsalibus*, iunctis eorum inscriptionibus, *c.* 2. *de clericis coniug. in* 2. *collect.* Vnde in præsenti Archipresbyteris, & Abbati causa matrimonialis committi potuit.

3 e *Vices suas.*] Quo casu vnus sine alio in causa procedere potest, *cap. causam, de officio delegati*, probaui *in cap. sciscitatus, de rescriptis*.

f *Supplicauit.*] Id est petijt, rogauit: supplicare enim est precibus enixis petere, vt reformetur id, in quo quis grauatus reperitur, *authentica quæ supplicatio*, *Cod. de precibus Imperat. offerendis*. Vulteius *lib.* 4. *de iudicijs, c.* 3. supplicatur enim superiori, vt grauamen ab inferiore tollat, Salgado, *de supplicatione ad Sanctissimum, part.* 1. *c.* 1. *in principio*, & habet locum supplicatio etiam cùm appellatio non admittitur. Vnde in Regijs Cancellarijs supplicatur à sententia, licèt ab ea appellari non possit.

4 g *Non constat ad plenum.*] Sed quomodo conceditur restitutio, nisi plenè probetur læsio, cùm læsionis probatio plena, aut semiplena saltem desideretur? *cap. cùm Bertoldus, de re iudicata*. Abbas *in præsenti*, Bartolus, & Iaso *in l.* 2. *§. quod diximus. ff. si quis cautionibus*: sed depositio mulieris in præsenti non facit semiplenam probationem, siquidem integrum testimonium non continet, *l. testis* 9. *ff. de testibus, l. parentes, Cod. eodem tit. cap. super eo* 22. *de testibus*: igitur ob hanc depositionem restitutio non erat concedenda. Cui difficultati, omissis solutionibus traditis à Cardinale *in præsenti, col.* 2. *&* 3. Abbate *nu.* 34. dicendum est, restitutionem ab Innocentio in præsenti concedi tantùm ex æquitate fauore matrimonij, quamuis inspectis iuris communis regulis concedenda non esset, vt constat ex illis: *In fauorem tamen matrimonij, de benignitate canonica*. Sed tunc maior insurgit difficultas; nam ad quid necessaria restitutio fuit in casu præsenti, si iure ordinario poterat mulier audiri fauore matrimonij aduersus sententiam in ea causa prolatam? Nam sententia super causa matrimoniali dicta nunquam transit in rem iudicatam, *cap. lator, cap. tenor, cap. consanguinei, de re iudicata, cap. causam* 14. *de probationibus, cap. fraternitati* 6. *de frigidis*. Couar. 2. *part. de matrim. §.* 17. *n.* 2. Sanchez *lib.* 7. *de matr. disp.* 100 *per totam*, plures relati à Barbosa *in præsenti*, & *in d. cap. lator.* Ratio redditur à Gratiano *in principio* 35. *q.* 9. nam cùm quos Deus coniunxit, homo separare non possit, etsi pars condemnata non appellet, semper auditur; cùm iudex sententia sua facere non possit, vt coniuges pro coniugibus non habeantur. Pro cuius difficultatis solutione quærunt Doctores, quonam remedio contra sententiam in causa matrimonij iniustè prolatam agi possit? Et quidem agendum esse remedio restitutionis, docuerunt Innocentius *in præsenti, nu.* 5. Abbas *n.* 2. Immola *nu* 6. Verùm hæc sententia refellitur ex ratione proximè adducta; quare verius dicendum est, quod licèt sententia in causa matrimoniali prolata retractari possit, nihilominus tamen ad prædictam retractationem inchoandam, siue per viam ordinariam, siue extraordinariam, necessariò præcedere debet aliqua causę iustę & rationabilis cognitio, quæ arbitrio iudicis examinata, ab eodem talis iudicetur, vt iterum causa retractari possit: & tunc talis sententiæ matrimonialis retractatio dupliciter intendi potest: vel enim pars intendit, vt retractetur sententia inchoando nouum processum, & nouam instantiam; vel faciendo regressum ad acta antiqua, & ad processum iam factum, instantiamque finitam post tempus appellationis. Inter vtrumque modum illa est differentia, quòd in priori casu iure ordinario pars condemnata quocumque tempore admittitur, præcedente prædicta causæ cognitione; quia à iure concessum est, vt sententia in causa matrimoniali lata, comperta veritate possit retractari; ac proinde non est necessarium hoc casu remedium extraordinarium, *d. cap. lator, cap. tenor*: cùm verò regressus intenditur ad acta preterita, & instantiam iam finitam, necessarium est restitutionis remedium, quia quoad illa acta priora sententia omninò transit in rem iudicatam, iuxta legem *properandum*, *Cod. de iudicijs, c.* 2. *de re iudic.* docent in præsenti Antonius, & Abbas, Couar. *de sponsf.* 1. *part. cap. fin. §. fin.* Sanchez *lib.* 7. *de matr. disp.* 100 *nu* 8 quo secundo casu procedit præsens textus, in cuius specie cùm ingressus intenderetur ad acta priora, ideò necessarium fuit beneficiū restitutionis:

CAPVT V.

Idem a *Episcopo*, *&* *Capitulo Oscen.*

TVm ex litteris *b* Cœlestini Papæ prædecessoris nostri, tum ex his, quæ ipsius temporibus gesta fuerunt, grauem *c* Ilerden. Ecclesiæ intelleximus quæstionem per sententiam *d* Eugenij Papæ super Ecclesijs quibusdam prolatam, se læsam enormiter, & olim, & nunc etiam conquerentis. Vnde cùm idem Cœl tempore *e* Anastasij Papæ proximè successoris eiusdem Eugenij in minori adhuc *f* officio constitutus, in partibus Hispaniarum legationis officio fungeretur, & ex delegatione ipsius cognoscere cœpit de controuersia memorata, cui etiam Alex. successor ipsius Anastasij officio legationis denuò in partibus eisdem fungenti causam commisit eandem: idem quoque, Cœlestinus ad apicem summi Pontificatus promotus G. S *g* Angeli Diacon. Cardin tunc. Ap Sed. Leg. dictam controuersiam sub eo tenore commisit, vt inspectis Ilerden Ecclesiæ priuilegijs, auditis etiam partium rationibus, memorata sententia non obstante, diffinitiuam proferret sententiam, eamque faceret obseruari. Verùm quoniam per ipsum Legatum, aut per alios, quibus sub eodem tenore eadem causa commissa extitit (licèt producti testes ex parte Ilerden. Episcopi recepti fuerant) mandatum Apost non extitit adimpletum, Magister A. Canonicus Ilerden. postulauit per officium *h* nostrum dictam sententiam in melius reformari, & contra eam restitui *i* Ecclesiam Ilerden. Nos igitur cum fratribus nostris, & alijs deliberauimus diligenter, nonnullis asserentibus, quod cùm prædictus C. præd. noster contra iamdictam sententiam visus fuerit Ecclesię restitutionis beneficium indulsisse, cùm ea nō obstante duxerit negotium committendum, & nos supplicationem eiusdem Ecclesiæ admittere debebamus, præsertim quia sententia Roman. Sed. non negatur posse in melius commutari, cùm aut subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, & temporum, seu grauium necessitatum dispen-

dispensatiuè quidquam ordinare decreuit. Et secundùm iura ciuilia Principes etiam contra res bis iudicatas in auditorio suo examinari restitutionem in integrum permiserunt. Perspeximus quoque ex data sententiæ in regestro dicti Eugenij Papæ repertæ, quod primo mense sui Pontificatus fuerit promulgata, quando non plenè de meritis ipsius causæ videbatur instructus, illa nitens præcipuè ratione, quod priuilegium Vrbani III. ex parte vestra productum, subiectum fuerat falsitati, cuius tenorem nos in regestro ipsius inuenimus incorruptum. Tandem deliberatio nostra in hoc resedit, vt an data sit restitutio, an danda contra præmissam sententiam, partibus præsentibus decernatur, quarum assertione merita causarum panduntur. Quocirca mandamus, quatenus vsque ad festum Beati Lucæ, vel in proprijs personis, vel per idoneum responsalem nostro vos conspectui præsentetis, quod dicta sententia retractari non debeat (si poteritis) ostensuri: vel si fortè exigente iustitia fuerit retractanda, vel per vos, vel per responsalem idoneum appareatis sufficienter instructi, vt in principali negotio canonicè procedatur: pro certo scituri, quod cùm propter multam locorum distantiam non possit ad vos sine magnis laboribus & expensis sæpiùs haberi recursus, si ad præmissum terminum, quem vobis peremptorium assignamus, iniuncta vobis contempseritis adimplere, nos nihilominus in ipso negotio, quantùm de iure poterimus, procedemus.

NOTÆ.

1 a *OScensi.*] Ità etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.4.* De Oscensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap.1. de his quæ vi.*

b *C. prædecessoris.*] Videlicet Cœlestini III. qui antea dicebatur Hiacynthus, Diaconus Cardinalis S. Mariæ in Cosmedin, in cuius tituli, & officij exercitio permanserat, cùm esset ætatis sexaginta annorum: vnde adhuc in ipso titulo adeptus fuit tempora Anastasij, Eugenij, & Alexandri, & in Pontificem electus anno 1191. vt testantur Baronius & Coriolanus *in eo anno.*

2 c *Ilerden.*] Ilerda enim, vulgò *Kerida*, nobilis, & antiqua ciuitas est Aragoniæ, in prouincia Tarraconensi: eius meminerunt Ptolomeus *lib.2. geograph. c.17.* Plinius *lib.3. hist. c.21.* Pomponius Mela *lib.2. de situ orbis, cap.3.* Eam describit Lucanus *lib.4. de bello ciuili:* ab Illyricis conditam fuisse testatur Getundensis *lib.2. Paralip. Hispan.* Sed altiùs ab Ænea eius originem repetunt Ludouicus Nonius *in sua Hispan. cap.84.* Eruditus D. Ferdinandus de Valdes *in notitijs Leridæ, notitia 2.* Habuit Cathedram Episcopalem iam ab anno Christi 268. eo enim Flauius Dexter *in chron.* ait: *Init Sedem Ilerdensem S. Lucerius, vir sanctissimus.* Sed sicut aliæ Hispaniæ Ecclesiæ, incursione Africanorum Præsulibus priuatæ fuerunt, similiter Ilerdensis Ecclesia orbata fuit Pastore, vsquedum anno 1149. ea à Mauris recuperata, ordinatus fuit in ea Episcopus Guillelmus Peresius, vt referunt Zurita *lib.2. annalium, cap.9.* Carrillo *lib.4. anno 1149.* Mariana *lib.10. de rebus Hisp. cap.18.* ibi: *Guillelmus Peresius Rotæ Præsul, Ilerdæ Episcopus est creatus, contributis Rota, atque Balbastro: ipse & successores nonnulli Ilerdæ se, & Rotæ Episcopos vocitabant.* Aliqua de ipsa Ecclesia adducunt Loaysa *in notis ad Concilium Ilerdense*, Tamayo à Salazar *tom.1. Martyrol. Hispan. die 23. Ianuarij.*

3 d *Eugenij Papæ.*] Tertij videlicet, qui vniuersali Ecclesiæ præfuit ex anno 1145. vsque ad annum 1153. Vnde occasione restaurationis Ilerdensis diœcesis, & assignationis nouorum terminorum controuersia in præsenti textu relata orta fuit.

e *Anastasij Papæ.*] Quarti videlicet, qui electus fuit anno 1154.

f *Officium.*] Erat enim tunc temporis tantùm Diaconus Cardinalis.

g *Sancti Angeli.*] Guillelmus videlicet, de quo agit Mariana *vbi suprà.*

h *Officium Nostrum.*] An restitutio petatur iure actionis, exposui suprà *in cap.1.*

4 i *Restitui Ecclesiam Ilerdensem.*] Sed tunc ingentem patitur difficultatem textus iste, cùm restitutio in integrum, siue à minore, siue ab Ecclesia petatur, intra quadriennium sit petenda, *c.1. & 2. hoc tit. lib.6. Clement. vnica, eod. tit. l. fin. Cod. de in integrum restit. l.8. & fin.* vbi Gregorius *verbo Quatro años, tit.19. part.6.* Morla *in emporio, tit.5. n.19.* Gomez *lib.2. var. c.14. n.7.* Fachineus *lib.10. contr.1.* Osuaidus *lib.21. comment. cap.7.* Layman *lib.3. summæ, tr.4. c.11. n.3. & 4.* Vulteius *tom.4. consil.32. n.267.* Narbona *de ætate, anno 29. quæst.1 in n.8.* Hernrolilla *in l.3. tit.1. part.5. glossa 4.* Gancerius *tom.2. var. cap. 1. nu.233.* Zypeus *tom.1. consult.1.* plures congesti à Barbosa *in d. Clement. vnica*, Moez *in d. cap.1. hoc tit. lib.6.* Ad quod quadriennij tempus referendus est Cassiodorus *lib.4. var. epist.35. Consultò prouida decreuit antiquitas, minores contractus liberos non habere: vt & insidiantium laquei frustrarentur, & lapsis ætas lubrica subueniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia; essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptiuum lucraretur effectum. Et ideò priscæ consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis, patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potiùs aggregasse dispendia, dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putauerit: & nunc ad tempus ætatis agere, quo lapsis possimus per ignorantiam subuenire; allegantes, vt quod iura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideò si petitio vestra à veritate non deuiat, & intra annorum spatia degit, quibus hoc beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est quod iure contra referatur, patronum vestrum solemniter causa cognita, in integrum restitui, nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen, vt omnia secundùm iustitiam, legesque peragantur. Quia sic supplicantibus consulere volumus, vt eorum aduersarios per iustitiam non grauemus.* Sed in præsenti casu sententia lata fuit ab Eugenio III. & ob eius læsionem restitutio petita coram Cœlestino III. inter quem & prædictum Eugenium tertium, alij supremi Pontifices Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, nimirum Anastasius IV. qui per decem & septem menses dumtaxat Sedem Pontificalem obtinuit: Adrianus itidem IV. qui quinque annis, & aliquot mensibus Ecclesiam rexit. Alex. III. qui vno & viginti annis nouem diebus Pontifex vixit: Lucius III. qui quatuor annis, duobus mensibus, & viginti octo diebus Ecclesiam gubernauit. Vrbanus III. qui integro anno, & decem mensibus Sedem Rom. tenuit. Gregorius VIII. qui Ecclesiam rexit vno mense, & viginti diebus. Clem. III. qui tribus annis, duobus mensibus, & viginti diebus Ecclesiæ præfuit: igitur non potuit post tempus elapsum in integrum restitutio peti. Huic difficultati, omissis solutionibus traditis à glossa *in præsenti*, Immola *n.8.* Abbate *n.3* respondendum est, in præsenti casu restitutionem in integrum verè petitam fuisse intra quadriennium, & semper Ecclesiam Ilerdensem perstitisse, vt sibi concederetur, licèt ob diuersos, variosque casus obuenientes concessa non esset; vnde licèt post tot annos fuisset concessa, legitimo tamen tempore petita fuit.

l *Vrbani secundi.*] Qui Ecclesiam rexit ex anno 1088. vsque ad annum 1099. testantibus Baronio & Coriolano *in eisdem annis.*

CAPVT VI.

a Idem *b* *Zamoren.* & *c* *Legionen. Episcopis.*

SVscitata super diuersis articulis inter vén. fratrem nostrum *d* Burgen. Episcopum, & *e* Oniense monasterium quæstione, cùm ven. frater noster *f* Segouien. Episcopus, & dilectus

ctus filius T. *g* Palentinus electus, quibus auctoritate nostra dicta fuit causa commissa, eam sufficienter instructam ad nostram præsentiam remisissent: Nos eidem Episcopo, & L. monacho monasterij procuratori, qui propter hoc ad Sedem Ap. venerant, audientiam concessimus liberam, & benignam. Qui cùm cœpissent principaliter litigare super statu monasterij memorati, quod ad se de iure communi spectare dictus Episcopus proponebat, vtpote in sua diœcesi *h* constitutum, cuius iuris vsum Burgensem Ecclesiam longis retroactis temporibus habuisse firmabat; & ex parte monasterij diceretur, illud per Principes *i* sæculares, & Rom. Pontifices ab antiquo libertate donatum, & ipsum longissimo tempore vsum fuisse plenaria libertate. Nos auditis vtrimque propositis, de voluntate partium demùm ex prouidentia inter eas duximus componendum, prout in alijs nostris *l* litteris super hoc confectis plenius continetur. Postmodùm verò partibus super subiectione, ac libertate membrorum eiusdem loci, monasteriorum videlicet, capellarum, *m* cellarum, & *n* Prioratuum persequentibus quæstionem, quatuor sibi dictus Episcopus in præfatis locis ad se de iure communi spectantibus, vt dicebat, cuius iuris vsum habuerat ab antiquo, specialiter vindicabat, eorundem locorum clericos asserendo teneri ad Episcoporum, Archidiaconorum, & Archipresbyterorum Burgen. accedere synodos, excommunicationis, vel interdicti seruare sententias promulgatas ab eis, procurationes annuas exhibere, ac singulos aureos soluere Burgensi Episcopo nouiter substituto: ad intentionem propriam roborandam super primis tribus articulis, ius commune, secundùm quod dictos clericos, sicut & alios suæ diœcesis ad prædicta teneri dicebat, ac iuris ipsius liberum ab antiquo vsum; & super quarto antiquam & approbatam consuetudinem allegando. De quibus omnibus per depositiones testium fidem factam esse dicebat. Verùm pars altera proposuit ex aduerso, supradicti monasterij membra, sicut & ipsum cœnobium, ab antiquo fuisse sæcularium Principum, & Rom. Pontificum, Vrbani II. Paschalis II. Eugenij III. & Alexandri III. priuilegijs libertate donata, & longè retroactis temporibus huiusmodi fuisse libertate gauisa, sicut per ipsa priuilegia exhibita coram nobis, ac instrumentum Victores quondam Burgensis Episcopi, & suorum depositione testium manifestè constare dicebat. Nos igitur auditis, & intellectis, quæ vtraque pars proposuit coram nobis, super quatuor præmissis capitulis Monasterium Oniense de consilio fratrum nostrorum iustitia condemnauimus exigente. Sententia verò lata procurator præfatus ad probandam præscriptionem, tam super quatuor articulis prænotatis, quàm etiam super quibusdam decimis post *o* transactionem acquisitis à monasterio, Ecclesijs, & colonis ipsius, ex Episcopi parte petitis, quarum controuersiam volebamus sententiæ calculo terminare, & in qua fuerat coram iudicibus supradictis conclusum, restitutionem in integrum nomine monasterij postulauit. Et cùm super hoc coram nobis fuisset aliquandiù litigatum, nos deliberatione præhabita, restitutionem in integrum ad præscriptionem probandam, tam super quatuor articulis prænotatis, quàm etiam supra controuersiam decimarum, eidem procuratori nomine monasterij duximus indulgendam. Tibi frater Zamoren. & dilectis filijs Magistris Mauricio Archidiacono Toletan. & Michaeli Canonico Segouien. dantes nostris litteris in mandatis, vt recipiatis *p* testes, quos pars monasterij ad probandam præscriptionem legitimam super quatuor articulis sæpedictis, & super capitulo decimarum, vel etiam Episcopus ad interruptionem probandam duxerit producendos. Et si de partium voluntate processerit, causam ipsam, appellatione remota, fine debito terminetis. Alioquin remittatis eandem ad nos sufficienter instructam, præfigentes partibus terminum competentem, quo nostro se conspectui repræsentent, sententiam, dante Domino, recepturæ. Ne verò per excogitatam malitiam, sicut ex quibusdam præsumptionibus pluribus videbatur, effectum sententiæ in damnum Episcopi contingeret impediri, neue monasterium per *q* executionem sententiæ propter ipsas suspiciones incurreret detrimentum: Nos æquitate pensata ita duximus prouidendum, vt ante omnia supradicta sententia à nobis prolata per vos executioni mandetur. Quocirca fraternitati vestræ per Ap. scripta mandamus, quatenus sententiam ipsam sublato appellationis obstaculo executioni mandantes, faciatis eandem inuiolabiliter obseruari, contradictores per censuram ecclesiasticam compescentes. Quod si non ambo his exequendis potueritis interesse, alter vestrum eam nihilominus exequatur. Datum Laterani, VIII. Kal. Maij, Pontificatus nostri anno tertio-decimo.

NOTÆ.

a *IDem.*] Ità restituenda est huius textus inscriptio, quæ omittitur tam in hac sexta, quàm in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. reperitur autem in epistolis ipsius Innocentij *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 59. ex qua restituenda est huius textus littera.

b *Zamorensi.*] D. Martino Arias videlicet, de quo, & Ecclesia Zamorensi plura adduxi *in cap. finali*, *de supplenda neglig.*

c *Legionensi.*] Ciuitas Legionensis priscis sæculis Sublancea dicta fuit: eam primùm Mercurium Trismegistum condidisse probat Lobera *en las grandezas de Leon*, *c.* 1. Coloniam fuisse Romanorum, tradunt Florian. de Ocampo *lib.* 1. *c.* 21. post Romanos Sueuis paruit, à quorum faucibus illam Leouigildus eripuit: postmodùm Sarraceni illam solo æquarunt, tandem Ordonius primus anno 860. eam reparauit: Alfonsus III. anno 907. auxit: Alfonsus V. anno 1020. titulo Regali illustrauit, ibique suam Curiam posuit. Ecclesia Cathedrali decorata fuit iam à tertio sæculo Ecclesiæ, siquidem D. Cyprianus epistolam misit Felici presbytero Legionensi, consultus super depositione Martialis Episcopi Emeritensis, facta in Concilio Legionensi: & eius Episcopus Decentius subscripsit Concilio Illiberitano, vt ibi notaui. Illis primis sæculis Sedes illa immediatè parebat Rom. Pontifici, vt probat Lobera *vbi suprà*, *c.* 15. Huius Ecclesiæ Præsuli D. Roderico missa est præsens decisio, de quo, & eius successoribus agunt Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ*, Tamayo à Salazar *tom.* 6. *martyrol. Hispani*, *die* 10. *Nouembris*.

d *Burgen.*] Burgensis ciuitas caput vtriusque Castellæ, satis commendata est ab historicis proprijs, & exteris, vt refert Ægidius Gonzalez *in theatro Ecclesiarum, in Ecclesia Burgensi*. Habet Ecclesiam Cathedralem Metropolitanam à temporibus Gregorij XIII. & Catholici Regis nostri Philipi secundi. Antea tantùm erat Episcopalis, translata in eam Cathedra ex ciuitate Accitana,

tana, vulgò *Occa*, vt latè refert Ægidius Gonzalez. Temporibus Innocentij III. eam Ecclesiam regebat D. Mauritius natione Gallus, de quo aliqua adducit Gonzalez *vbi suprà*.

e *Oniensi*.] Monasterium hoc vulgò dictum S. Salua-
3 toris de Oña, est Ordinis D. Benedicti, in diœcesi Burgensi, constructum à Comite D Sancio de Castilla; ita appellatum non à matre ipsius Comitis Miona dicta, vt voluerunt author historiæ generalis Hisp. in vita ipsius Comitis, Archiepiscopus D. Rodericus *lib. 5. hist c. 3.* (si illud caput ipsius est,) dubiè Mariana *lib 8. hist. Hisp. c. 11.* sed ita dictum fuit à valle Oña ipsius Burgensis diœcesis, vt latè probat Yepes *tom. 5. chron. D. Benedicti, anno* 1011. *c. 1.* Hoc monasterium ab ipso Comite fundatum fuit, vt in eo tam monachi, quàm moniales vitam religiosã profiterentur: postea D. Sancius Aragoniæ Rex successor in ipso Comitatu Castellæ ob vxorem suam D. Nuñam filiam D. Sancij, ex monasterio Cluniacensi monachos ibi constituens, fecit illud tantùm monachorum Tam ipse, quàm Romani Pontifices à diœcesana lege exemptum sub protectione Sedis Apost. illud acceperunt. Quare tēpore electionis Abbatis monasterium Romanæ Sedi pēdebat 170. florenos auri, vt latè refert Yepes vbi suprà, *c. 2. & 3.* Præsentis controuersiæ tempore reperiebatur Abbas monasterij D Dominicus secundus, vt constat ex catalogo ipsius monasterij, relato ab Yepes *vbi suprà*.

f *Segouien.*] D. Gundisaluus, Michael videlicet. Se-
4 gouiensis nobilis Hispaniæ ciuitas est, ob antiquitatem eius aquæductus, necnon & lanificij. Ab Hercule fuisse conditam probat D. Didacus Colmenares in historia ipsius ciuitatis, *cap* 1 *§. 5.* Obtinuit Ecclesiam Cathedralem à primo Ecclesiæ sæculo; siquidem Diuus Paulus ordinauit in ea primum Episcopum Diuum Hierotheum, vt latè, & doctè probat Illustrissimus D. Didacus Escolano, iam Granatensis Archipræsul, *in lib. quem edidit de S. Hierotheo*: & licèt à Mauris occupata ea ciuitate Episcopis destitueretur, tamen statim ac recuperata fuit per magnum Comitem Ferdinandum Gonzal. anno 923 creatus fuit Episcopus Ilderedus, vt referunt Ægidius Gonzalez *in eius theatro*, Colmenares *vbi sup.*

5 g *T. Palentinus*.] Don Tellus Tellez de Meneses. Palentia, siue Palantia, duplex est in Hispania. Alia in Regno Valentiæ, de qua plura Escolano *in histor. Valentiæ, tomo 1. lib. 1. cap. 17.* Alia in Pallendonibus, condita à Palatuo antiquissimo Hispaniarum Rege, vt referunt Ioannes Tarrapha, & alij, quos refert, & sequitur D. Franciscus de Sandoual *in Apolog. pro S. Antolino, pag. 63.*] Iam à primis Ecclesiæ sæculis habuisse Ecclesiam Cathedralem probat Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ*.

h *Constitutum*.] *Ex cap. omnes Ecclesiæ 16. q. 7.* & alijs suprà citatis *in cap. 2. hoc tit.*

i *Seculares*.] Videlicet D. Sancium Comitem Castellæ, & D. Sancium Regem Nauarræ, quorum priuilegia refert Yepes *d. tom. 5. chronici, in appendice, pag. 466.*

6 l *Nostris litteris*.] Quæ extant in epistola antecedenti ipsius Innocentij, vbi ita Burgensi Episcopi Innocentius scribit. [Orta inter te, & Oniense monasterium super statu ipsius monasterij quæstione, cùm venerabilis frater noster Segouiensis Episcopus, & dilectus filius Palentinus electus, eam de nostro examinassent mandato, ipsamque sufficienter instructam ad nostrum remisissent examen: Nos tandem instrumentis, attestationibus, confessionibus, & allegationibus diligenter auditis, & perspicaciter intellectis, de communi fratrum nostrorum consilio, te ac L Monacho procuratore prædicti monasterij consensum præbentibus, ita duximus prouidendum, vt Burgen. Episcopus singulis annis semel ad idem monasterium causa visitationis accedat, vbi deuotè receptus, & per diem vnum honestè de bonis ipsius monasterij procuratus, Capitulum intret, & habito ad Abbatem, & fratres exhortationis sermone, de statu eiusdem diligenter inquirat: ac super his, quæ in eo reformanda, vel ordinanda cognouerit, Abbas Episcopi salubre consilium studeat adimplere. Ipse tamen nec in Abbatem, nec in conuentum excommunicationis, vel suspensionis, aut interdicti sententiam, hac, vel alia occasione, inconsulto Rom. Pontifice ferre præsumat: sed mandatum ipsius Rom. Pontificis expectetur, vt in eodem negotio, iuxta quod ipse mandauerit, procedatur. Et si Abbas fuerit Inuentus culpabilis super eo, quod Episcopi consilium non admisit, satisfaciat ei de moderatis expensis, quas propter hoc eum fecisse constiterit nuntium ad Sed. Apost. destinando. Cùm autem post cōsecrationem suam prima vice Burgensis Episcopus ad monasterium ipsum accesserit, recipiatur ab Abbate, ac monachis cum processione solemni; & si voluerit, celebret ibi Missam. Quotiens etiam inuitatus accesserit pro exhibendis ecclesiasticis Sacramentis, procuretur ab eis; ita quod nunquam numerum personarum, & euectionũ excedat in Lateranensi Concilio diffinitum. Omnia siquidem ecclesiastica sacramenta, quotiens indiguerint, ab eodem, & non ab alio Episcopo, exigant, & recipiant, dummodo gratiam Apost. Sedis habuerit, & ea gratis voluerit exhibere. Alioquin liceat illis quemcumque maluerint, Catholicum adire Pontificem, qui ea sibi Apostolica fretus auctoritate concedat. Oniensis autem electus à Burgensi Episcopo benedictionem reuerenter exposcat, quam ipse illi gratanter impendat, difficultatem, aut moram nullatenus ingerendo, nisi forsan ex publica fama, vel manifesta causa, seu denunciatione canonica rationabile quid obsistat. Et tunc etiam Rom. Pontifex consulatur, & ipsius beneplacitum expectetur. Ita quod si constiterit Episcopum fuisse culpabilem super eo, quod benedictionem impendere noluisset electo, iustas ei refundat expensas, quas fecisse probabitur Sedem Apost. consulendo. Cùm autem ab eo fuerit benedictus, reuerentiam ei super his tantummodo, quæ præscripta sunt, repromittat, possessione huiusmodi super altare in scriptis oblata. In cæteris autem præfatum monasterium plena gaudeat libertate. Ne igitur quod à nobis pro parte tam Burgensis Ecclesiæ, quàm monasterij Oniensis salubriter est prouisum, occasione qualibet in posterum possit infringi, præsentium auctoritate statuimus, vt contra præscriptam formam, nulla Summorum Pontificum priuilegia, vel sæcularium Principum scripta, nulla denique munimenta, vel argumenta valeant præualere. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ prouisionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum. Datum Laterani Kal. Maij, Pont. nostri anno tertio-decimo.]

m *Cellarum*.] De his egi *in cap. vnico, de syndico*.

n *Prioratus*.] Plura enim monasteria cum Ecclesijs, & cellis parebant Abbati huius monasterij, quorum catalogum refert Yepes *vbi suprà*.

o *Decimis post transactionem*.] Quomodo decimæ per transactionem acquirantur, dixi *in c. 2. de transact.*

p *Recipiatis testes*.] Hoc latiùs patet ex epistola se- 7
quenti ipsius Innocentij, vbi *lib. 1 regestro 13. epist. 60.* ita scribit: [Suscitata super diuersis articulis, &c. in eundem modum, vt in alia, per totum, vsque *duximus indulgendam*. Quocirca præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus recipiatis testes, quos pars monasterij ad probandam præscriptionem legitimam, &c. vt in alia vsque *à nobis prolata super hoc*, sublato appellationis obstaculo executioni mandetur, cuius executionem tibi, frater Zamoren & vener. fratri nostro Legionen. Episcopo duximus committendam. Volumus nihilominus, & mandamus, vt ab Episcopo recipiatis idoneam cautionem, quod si monasterium in causa ipsa per sententiam præualuerit, vniuersa, quæ medio tempore ipsius sententiæ occasione percepit, monasterio restituat memorato. Quod si non omnes, &c.

q *Executionem sententiæ*.] Quod difficile videtur ex 8
eo; nam restitutione petita contra sententiam, quæ adhuc non erat executioni mandata, suspenditur ipsius sententiæ exequutio, *l. vnic. Cod. de in integrum restit. l. penult. Cod. de auctorit. tut.* Docent pluribus relatis Paz *in praxi, tomo 1. 4. part. cap. 3. num. 9* Garcia *de nobilit. glossa 6. §. 2. num. 17.* Rodriguez *de executione, cap. 6. n. 7.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. fin. §. 11. nu. 53.* Carleuallius *de iudicijs, tomo 2. tit. 3. disp. 16. ex nu. 28.* Sed omissa ea quæstione, quando videlicet per restitutionem in vim, seu modum actionis, exceptionisve oppositam, impediatur restitutio, quam examinat Carleual. *vbi suprà*, huic difficultati duplici modo satisfieri potest, primò asserendo in præsenti casu, non obstante restitutionis petitione, sententiam executioni mandari, quia procurator restitutionem petierat ex malitia;

atque

atque ideò executionem non differri, ne ipse ex malitia sua commodum reportaret, vt docuit Canisius *in praesenti*. Secundò responderi valet in praesenti casu, per restitutionis petitionem non suspendi executionem sententiae, quia lata erat à Principe, & ob restitutionem petitam contra sententiam Principis, executio sententiae non impeditur, *l. minor* 18. *§.* 1. *ff. de minor.* docent Couarr. *in practicis*, *q.* 25. *n.* 7. Lancelottus, & alij congesti à Carleual. *d. tom.* 2. *tit.* 3. *disp.* 17. *num.* 49. Osualdus *ad Donellum lib.* 21. *comment. cap. fin. littera D.*

COMMENTARIVM.

9 Conclusio deducitur, & probatur. EX his duabus decisionibus communiter talis deducitur assertio: *In integrum restitutio conceditur Ecclesiae contra sententiam latam etiam à Principe.* Probant eam textus *in c.* 1. *&* 2. *hoc tit lib.* 6. *cap. sententiam*, 35. *q.* 9. *cap. veniens*, 36. *q.* 9. Per argumentum confirmant eam textus *in l. ait Praetor*, *§. sed in iudicijs*, & *in §. vlt. l. minor* 18. *§.* 1. *l. etiam* 29. *§.* 1. *l. tutor* 47. *ff. de minor. l.* 1. 2. *&* 3. *C. si aduersus sententiam*, *l.* 2. *C. si tutor*, *vel curator*, *l. vlt. ff. de in integrum restit. l. fin. Cod. de temporibus in integ. l.* 1. *C. si saepius in integrum restit. l. si mater* 11. *in princip. ff. de exceptione rei iudic. l. de aetate*, *§. ex causa*, *ff. de interrogat. in iure faciendis*, *l.* 6. *tit.* 25. *part.* 3. Illustrant Mauricius *de in integrum restit. c.* 192. Sfortia *eod. tract. part.* 2. *q.* 72. Caldas *in l si curatorem*, *verbo Implorare*, *n.* 46. *Cod. de in integr. restit.* Morla *in emp. part.* 1. *tit.* 5. *q.* 3. *n.* 11. Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 14. *n.* 5. Duarenus *ad titulum C. si aduersùs sentent.* Donellus *lib.* 21. *comment. cap.* 11. vbi Osualdus *litt. F*, plures congesti à Barbosa *in rubric. Cod. si aduersus sentent.* Vulteius *lib.* 4. *de iudicijs*, *cap. penult.* Garcia *de nobilit. glossa* 6 *§.* 2. alijs relatis Azeuedo *in l.* 4. *tit.* 10. *lib.* 4. *recopil. nu.* 6. Carrasco *ad leges recopil. tract.* 1. *de casibus Curiae*, Desiderius Heraldus *lib.* 1. *de auctorit. rei iudic. c.* 4. Salgado *de protectione*, *part.* 4. *c.* 7. *n* 36. Pichardus *in manuduct.* 4. *part. §.* 7. *nu.* 6. Lancelottus *de attent. p.* 2. *c.* 14. *nu.* 21. Noguerol *allegat.* 12. *n.* 38. Silua responsorum *q.* 15. *num.* 39. Leon *decisione* 166. *per tot.* Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 3. *cap.* 4. *§.* 2. *num.* 32. Meoz *in d. cap.* 1. *&* 2. *hoc tit. lib.* 6.

10 Adducitur dubitandi ratio. Sed in praesentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Post rem iudicatam amplius quaeri non potest, nisi an iudicatum sit, *l. post rem*, *ff. de re iudic.* & ideò omnes parere debent sententiae, siue iustae, siue iniquae, *l. penult. ff. de iustit. & iur. l. seruo* 65. *§. cùm Praetor*, *ff. ad Trebel. l. diem* 27. *§. stari*, *ff. de receptis arb. l.* 3. *tit.* 32. *part.* 3. Vnde labefactari, aut vllo modo irritari postea non potest, vt sic finis litibus imponatur, *l. singuli* 6. *ff. de except. rei iudic.* mirè ad rem Cicero in oratione pro Cluentio: *Rem iudicatam labefactare conari imprudentia est.* Et ipse vt defenderet Syllam fratrem suum, qui arguebatur rem iudicatam instaurasse, ait in oratione pro Sylla: *Nec ego tantùm fraterno amori dandum arbitror, vt quicquam de salute suorum consulat, communem derelinquat.* Cassiodorus *lib.* 1. *epist.* 5. *In immensum trahi non decet finita litigia; quae enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententijs acquiescitur? Vnus enim inter procellas humanas portus instructus est, quem si homines feruida voluntate praetereunt, in vndosis iurgijs semper errabunt.* Plura Desiderius Herald. *de auctorit. rei iudic. cap.* 1. igitur nec praetextu laesionis, restitutione petita, sententia infirmari debet, cùm Reipublicae expediat, rem iudicatam executioni mandari, vt probant Iustus Lipsius *lib.* 2. *ciuilis discipl. cap.* 11. Marquez *in gubernatore*, *cap.* 8. *in fine.* Quare licèt constitutiones, & priuilegia tyrannorum infirmentur, *l. decernimus* 16. *Cod. de sacros. Eccles. l. omne iudicium* 6. *C. Theodos. de infirmandis his*, *quae sub tyranno*; tamen sententiae ab eo prolatae defenduntur, *l. valeat* 9. *C. Theodos eod. tit.* plura Parexa *de instrument. edit. tit.* 1. *resol.* 6. *n.* 253. Vulteius *de iudicijs*, *lib.* 3. *cap.* 12. Accedit nam saepe saepius repetitum est in hoc titulo, remedium restitutionis tanquam extraordinarium non competere vbi suppetit ordinarium, *l. in causae* 16. *ff. de minor.* sed Ecclesiae laesae in sententia competit ius appellandi, nec ei fatalia tempora ad appellandum currunt, *l. vlt. C. in quibus causis restit.* igitur per viam appellationis, non verò restitutionis, in praesenti casu infirmanda erat sententia.

11 Adhuc tamen defendenda est praesens assertio, ad cuius expositionem sciendum est, quod licèt sententia, quae in rem iudicatam transiuit, ius faciat, & pro veritate habeatur, *cap. bonae* 23. *§. nos igitur*, *de elect cap. in praesentia* 6. *de probat.* adeò vt si factum infectum iudex pronuntiauerit, sententiae standum sit, vt in specie textus *in l. si patronus* 12. *§. si quis* 3. *ff. de bonis libert. l. sed si* 3. *§.* 3. *ff. de rebus eorum*, *l.* 3. *ff. de liberis agnosc. l. qui repudiantis* 17. *§. vlt. ff. de inofficioso testamento*, & alijs, quas exponunt Desiderius Heraldus *lib.* 2. *de auctorit. rei iudic. c.* 1. Petrus Faber, Gothofredus & Bronchorst. *in l. rescindi* 207. *ff. de R. I.* A. Faber *in Papin. tit.* 1. *princip.* 1. *illat.* 2. Treutlerus *vol.* 2. *disp.* 23. *thesi* 5. *per totam*, Valentia *tom.* 2. *illustr. tract.* 2 *c.* 5. *&* 8. Roder. Suarez *in d. l. post re iudic.* tamen aliqui sunt casus, in quibus adhuc res iudicata retractari valet, & de nouo controuersia agitari. Res iudicata quomodo infirmetur. Omitto peculiares modos rescindendi rem iudicatã, quos iuxta ius Atticum refert, & illustrat Desider. Heraldus *d. lib.* 4. *de iudicijs*, *c.* 3. Primum remedium apud omnes admissum est, si error calculi in sententia detur, vt si cùm actor peteret duas pecuniae summas, aliam centum, quinquaginta aliam, iudex pronuntiauerit in hunc modum: *Reum condemno in vtramque summam*, *quae importat ducenta.* Tunc enim sententia rescindi potest, *l.* 1. *§.* 1. *ff. quae sententiae*, *l.* 19. *versic. Mas si el yerro*, *tit.* 22. *partit.* 3. *l.* 4. *tit.* 26. *eadem part.* Signanter dixi, in sententia fuisse expressum errorem; nam aliàs si tantùm errorem implicitè contineat, non reuocatur sententia, si transierit in rem iudicatam, *l.* 2. *Cod de apochis publ. lib.* 10. *l. vnica*, *Cod. de solut. ciuitat. lib.* 11. quo modo accipiendus est textus *in l.* 1. *C. de errore calculi*. Secundò vbi animae periculum versatur, potest res iudicata retractari, vt contingit in sententia lata in causa matrimonij, quae nunquam transit in rem iudicatam, *cap. tenor*, *cap. lator*, *de re iudic.* ob eandem etiam rationem sententia lata super vsuris retractari valet; nam cum animae periculo & dispendio hoc crimen admitti non valet, vt docent P. Barbosa *in l. Titia* 35. *n.* 54. *ff. solut. matrim.* Sfortia *de in integrum restit.* 2. *p. quaest.* 73. Felicianus *de censibus lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 24. Gaspar Rodriquez *lib.* 1. *de annuis reddit. c.* 16. *&* 17. Leotardus *de vsuris*, *q.* 99. Tertius casus, in quo post rem iudicatam adhuc nouae disceptationi locus est, contingit cùm sententia notoriam iniquitatem continet, *cap. inter caeteras*, *de re iudic.* quod euenit non solùm cùm contra ius expressum lata est, quo casu ipso iure sententia non subsistit, *cap.* 1. *de re iudic.* verùm & si constet iudicem per sordes, & pecunia corruptum eam dixisse, *l. venales* 7. *Cod. quando prouocare*, *l.* 1. *&* 2. *Cod. de poena iudicis*, *leg. si filius* 15. *§.* 1. *ff. de iudicijs*, *leg.* 13. *tit.* 11. *partita* 3. docet Parladorius *lib.* 2. *rerum quotid. cap. vlt. §.* 1. Item si contra rem iudicatam iterum iudicetur, *l.* 1. *C. quando prouocare*. Si sententia impossibilitatem contineat, *l.* 4. *Cod. qui satisdare cog. l. vlt. ff. quae sententiae*, *l. si homo* 69. *ff. de V. O.* vel si iudicatum sit ex falsis instrumentis, vel testium depositionibus, *l. Diuus* 33 *ff. de re iudic. l.* 1. *& per totum C. si ex falsis instrum.* Desider. Heraldus *d. l.* 2. *cap.* 5. Et si lata sit sententia à iudice iurisdictionem non habente, *l. vlt. ff. de iurisdict. l. cùm his* 6. *Cod. quando prouocare*. Tandem quoties ex ipso processu constat de nullitate, vt si citatio, vel alia requisita substantialia desint, vt latè prosequuntur Torreblanca *lib.* 25. *iuris spirit. c.* 12. *per totum*, Couar. *lib.* 1. *var. c.* 1. Gutierrez *lib.* 1. *practic. quaest.* 120. Parladorius *d.* 1. *p. §.* 2.

Sed vt propiùs ad praesentem decisionem accedamus, sciendum est, per restitutionem in integrum maioribus competentem ex generali clausula, *si qua mihi iusta causa esse videtur*, aut minoribus ex edicto de minoribus, posse rem iudicatam retractari, & causam semel sopitam disceptari, *l.* 2. *&* 10. *tit. vlt. part.* 6. 12 De integrum restit. Cùm enim Praetor polliceatur se restituturum omne, quod in perniciem minorum gestum fuerit, *l. ait Praetor* 7. *ff. de minor.* & gestum dicatur non solùm negotium, quod extra iudicium celebratur, verùm & quod in iudicio disceptatur, *l.* 3. *§. idem* 11. *l. sed si noua*, *in fine*, *ff. de peculio*; ideò ob laesionem in iudicio obuenientem restitutio competit, *l. ait Praetor*, *§. sed in iudicijs*, *ff. de minoribus*: de laesione in alijs partibus iudicij, veluti lapsu termini, editione instrumentorum, iam egi *in c.* 2. *&* 3. *boc tit.* in praesenti tantùm agitur de damno minori, aut Ecclesiae obueniente ex sententia, quae iam transijt in rem iudicatam; & notum est aduersùs eam, postquam tempus ad appellandum elapsum est, nullum remedium ordinarium com-

competere: non noua probatio, *l.4.ff.de re iudic.* non supplicatio, *l.vlt. C. vt lite pendente*: nec Principis rescriptum, *d.l.vlt.* minoribus tamen, & illis personis, quibus restitutio in integrum competit, illa conceditur contra sententiam à Principe, aut eius Præfecto vice illius iudicante, siue à iudice inferiore prolatam, *l.3.C.si aduersùs rem iudic.* si autem sententia lata sit post legitimam ætatem, non potest minor petere restitutionem, ex eo, quod iudicium cœptum fuerit in minori ætate, *l.1. Cod.si aduersus rem iudic,* vbi pro illis verbis, *si tempore iudicij*, legendum esse *tempore iudicati*, iam notauit Gibalinus *vbi suprà*. Præsens tamen doctrina accipienda est cum discrimine, vt contra sententiam ab inferiore iudice prolatam restitutio impetretur ex eisdem actis ob iniquitatem sententiæ, *l.4.l.Præses, l.eum 46.ff. de minoribus, l. 2. C.si aduersùs rem iudic.* Contra sententiam verò à Principe prolatam conqueritur minor, non de iniquitate sententiæ, sed potiùs de dolo aduersarij, aut se ob ætatis lubricum deceptum esse, *leg. minori 18.l.minor 25. ff. de minoribus:* notarunt Gutherus *lib.1. de officijs demus, c.29.* Duarenus, & Vvesembechius *ad titulum C. si aduersus sententiam:* siue minor præsens, siue absens damnatus sit ob eremodicium, *l.ait Prætor 7.§.vlt.ff.de minoribus*: magna autem est apud forenses controuersia, vtrum videlicet hodie attenta lege *4.tit.17.lib.4.recopil.* præclusum sit remedium restitutionis in integrum contra sententiam latam in gradu reuisionis? Et exclusum non esse, docuerunt Molina *de primogenijs, lib.3 cap.13.num.65.* Didacus Perez *in l.1.tit.8.lib.3.ordinamenti*, Matienzo *in l.8.tit.11. lib.5.recopil.glossa 12. numer.6.& 7.* Caldas *in l.si curatorem, verbo implorare, nu.45.* Gutierrez *lib.2.practic.quæst. 88.nu.3.* & *lib 3.q.31.n.15.* alij, quos referunt, & sequuntur Sanchez *de matrim.lib.2 disp.37.nu. 27.* Torreblanca *de iure spirit. lib.15. c.12.nu.166.* Contrariam tamen sententiam, videlicet remedium restitutionis contra sententiam reuisionis, præcipuè post declarationem factam comitijs publicatis anno 1610. *c. 22.* vbi deducta fuit lex finalis, *d.tit.17 lib.4.recopil.* rectiùs tenuerunt Azeuedo *in d.leg.4.nu.5.& 11.* Bobadilla *lib.3.politicæ,c.8. num.209.* Carrasco *ad recopil.de casibus Curiæ, tractat. 2. per totum*.

13 Traditur ratio decidendi. Quibus ita animaduersis facilè cognoscitur ratio præsentis decisionis; nam cùm minoribus læsis competat restitutio in integrum aduersus sententiam, ex iuris testimonijs suprà citatis; & Ecclesia fruatur iure minoris, *cap.1.* vbi dixi, *hoc tit.* ideò illi tanquam minori debet competere beneficium restitutionis in integrum contra sententiam etiam à Pontifice latam. Competit autem hoc beneficium Ecclesiæ, vt competit minori, videlicet vt sicut minor læsus, qui omisit defensionem, aut allegationem, restituitur ad causam, *l.vlt. Cod. de in integrum restit.* ita Ecclesia enormiter læsa in allegationibus, seu defensionibus restituatur ad causam: & sicut minor lesus in appellatione omissa tantùm restituitur ad appellandum, *l.ait Prætor 7.§.penult.l.si ex causa 9.ff. de minor.* ita Ecclesia læsa in appellatione non interposita restituitur ad appellandum: tandemque sicut minor læsus in sententia diuersa capita continente, in vno læsus, ad illud tantùm restituitur, *l.etiam, §.1.ff.de minor.* ita Ecclesia contra sententiam, in qua læsa est in vno tantùm capitulo, in eo restitui debet, cùm tantùm reddat restitutio, quantùm abstulit læsio, vt suprà probaui *in cap.1.*

14 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat iam dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt sententia, quæ transit in rem iudicatam, pro veritate habeatur; tamen si ex ea læsio sequatur, nihil impedit restitutionem dari, cùm ex speciali ratione, & cum causæ cognitione concedatur Ecclesiæ, vt conceditur minori. Nec obstat augmentum huius difficultatis, cuius maiorem ineptissimam propositionem dixit Duarenus *ad titulum Cod.si aduersus rem iudic.* & consequentiam omninò esse negandam, & quidem verè; nam si remedium vberius est restitutionis in integrum, quàm appellationis, ideò non debet hoc remedium negari minoribus, quibus ius appellandi competit, vt ipse Duarenus ratiocinatur. Accedit, nam restitutio in integrum datur etiam contra sententiam prolatam à Principe, à qua non licet appellare; & etiam datur contra sententiam, à qua intra tempus ad appellandum præscriptum appellatum non fuit: igitur rectè hoc remedium conceditur Ecclesiæ, quæ fruitur iure minoris.

15 Sed adhuc præsenti assertioni opponi potest textus *in l. finali, C.si aduersùs libertat.* vbi cùm in causa libertatis contra minorem sententia lata esset, ex qua læsio illi cōtingit, affirmant Imperatores, aduersus eam sententiam restitutionem in integrum concedi non posse; per appellationis tamen remedium eam rescindi valere. Ex quo textu apertè deducitur, restitutionem in integrum non concedi aduersùs sententiam latam contra minorem; & tamen ab ea sententia appellari posse: igitur quia vberius remedium est appellationis, quàm restitutionis, contra suprà dicta. Augetur hæc difficultas *ex lege C. eodem tit.* vbi aduersùs sententiam in libertatis causa prolatam datur restitutio: igitur non rectè in dicta lege finali denegatur. Primæ difficultati satisfaciendum est asserendo restitutionem in integrum non competere aduersus libertatem, *l.si ex causa, §.vlt.cùm legibus sequentibus, ff.de minoribus*, vbi Ant.Faber, Cuiacius *lib.1.ad edictum Pauli, in l.nisi 19.ff.eodem tit.* Duarenus *ad titulum C.si aduersùs libert.* tum propter fauorem libertatis, tum quia libertas semel competens retractari non potest. Vnde contra sententiam, per quam quis liber pronunciatus est, minor petens restitutionem, non auditur; ipse tamen ab ea appellare valet. Discriminis ratio ex eo prouenit, nam appellando conqueritur de iniquitate sententiæ, & sic audiendus est: cùm verò restitutionem petit, conqueritur de errore proprio, cuius prætextu libertatem rescindi petit, & sic non est audiendus: ita Duarenus *in d. l.vltima*, quem sequitur Osualdus *lib.21.comment.cap.12. littera B.* Nec obstat dicta lex 1. nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo aliquis liber pronunciatur; & inter eum, in quo tantùm seruum manumittendum esse declaratur. Primo casu restitutio non competit contra eam sententiam, quia competeret contra libertatem, quæ iam adepta fuit. Secundo verò casu datur restitutio, quia conceditur contra libertatem, quæ debetur, sed adhuc non competierat, vt docent Duarenus *in d.l.1.* Sarmientus *lib.1.select.cap.14.*

Exponitur l. final. C.si aduersus libert.

Secundò opponitur textus *in lege eum 46. ff. de minoribus*, in illis verbis: *Ex quo apparet, nec eum, cuius nomine condemnatus est, auxilium restitutionis propter eam sententiam implorare posse*. Ex quibus deducitur, minorem aduersùs sententiam non restitui, etsi enormiter lædatur, vt in eo textu contingebat; siquidem defensor habebat actionem negotiorum gestorum. Huic difficultati satisfaciendum est asserendo restitutionem aduersus sententiam minori concedi, cùm sententia contra ipsum lata est contra eius tutores, aut procuratores; quia tunc in ipsius bonis sententia exequitur, *l 4 ff.de re iudic.* Si verò aliquis propria voluntate sine mandato liti se obtulerit tanquam defensor, & condemnatus fuerit, minor non restituitur, quia non in ipsum, sed in defensorem sententia exequitur. Nec defensor propria voluntate iudicium suscipiens habet vllam actionem contra minorem, cùm inutiliter negotia gessisset, ideòque *in d. leg. eum 46.* nec ipse defensor, quia maior erat, nec minor, quem defendebat, quia læsus non reperiebatur, habent beneficium restitutionis, vt docent Cuiacius *lib.1.respons.Pauli:* Faber *in rationali ipsius textus*, Duarenus *ad titulum Cod.si aduersus sentent. circa medium*. 16

Intelligitur l.eum 46. de minoribus.

Tertiò aduersatur præsenti assertioni textus *in l. ita Prætor 7.§.2.versic.Promittitur, ff.de minor.* vbi docetur, aduersùs solutionem ex decreto Præsidis factam minorem non restitui, etsi læsus sit: igitur quia contra sententiam non datur restitutio, siquidem non datur contra decretum iudicis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aduersùs alienationem prædiorum à minore factam, etiam cum decreto Prætoris, competit restitutio, *l.si quidem 11.C.de prædijs minorum*: igitur, & contra solutionem ex decreto Prætoris factam in ea specie restitutio dari debebat. Pro cuius textus expositione dicendum est, in eo non agi de restitutione concedenda aduersùs sententiam latam contra minorem, sed de restitutione impartienda aduersus solutionem factam à debitore ex decreto Prętoris. Quo casu restitutio non competit, licèt in casu alienationis prędiorum concedatur. Ratio discriminis est, nam qui ex decreto soluit, compulsus soluit: at verò qui etiam cum decreto contraxit, voluntariè contraxit: vnde contra debitorem inuitum soluentem non competit restitutio; at verò contra ementem, etiam ex decreto Præsidis, conceditur, si minor in alienatione læsus sit, vt docent Faber *in d.vers.Permittitur*. Donellus *lib.21. comment.cap.11.* vbi Osualdus *littera Q.* 17

Exponitur lex ait prætor, §.2.ff. de minoribus.

CAPVT VII.

Honorius III. *Archiepiscopo a Bracharensi.*

CŌram fel. memoriæ I. Papa prædecessore nostro lite inter ven. f. nostrum Archiepiscopum Toletan. & te, frater Archiepiscope, super Primatia solemniter contestata, fuit peremptorius terminus assignatus. *Et infra:* Verùm elapso termino constituto, post expectationem non modicam comparuerunt dilecti f. Magister Scholarum, & Magister D. Canonici Bacharen. vestras nobis litteras præsentantes, quibus eos esse procuratores vestros in causa prædicta (ita quod in solidum vterque) apparebat: sed quia, vt dicebant, non attulerant depositiones testium, & alia munimenta, dilationem cum instantia postularunt. Postquam verò contra eos interlocuti fuimus super dilatione petita, tandem indulgeri Ecclesiæ Bracharensi dilationem propter instructionem causæ, per auxilium restitutionis in integrum postularunt, exhibentes super hoc ex parte nostra speciale *b* mandatum. Nos autem de f. n. consilio vsque ad octauas Pentecostes proximè futuras, per restitutionis beneficium id vobis duximus indulgendum.

NOTÆ.

1 a B*Racharensi.*] Ità etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. c.* 1. ex qua textum hunc transcribo. Brachara vrbs celeberrima est Lusitaniæ, re & cognomēto Augusta, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. *c.* 10. Plinius *lib.* 4. *c.* 6. Ausonius *de claris vrbibus, epigram.* 9.

Quæque sinu pelagi iactasse Brachara diues.

Henricus Coqueus *in Hispania*, ibi:

Brachara diues agri, Galecus nobilis olim
Conuentus retinens Augusto nomen ab ipso.

Habet Ecclesiam Cathedralem iam à temporibus D. Iacobi, qui in ea ordinauit Beatum Petrum Primum eius Episcopum, vt refert Flauius Dexter *in chron. anno Christi* 37. ibi: *Nam & Iacobus Sanctus Apostolus Zebedæi filius, peragratis vrbibus Hispaniæ, multisque erectis Ecclesijs, & Episcopis creatis, Petrum Bracharæ primum reliquit Episcopum.* Vbi notauit Viuar. *pag.* 56. Plura de ipsius Ecclesiæ origine & dignitate tradunt Acuña *in hist. Bracharensi:* & de primatu ipsius Ecclesiæ *cap.* 12. Tamayo a Salazar *tom.* 1 *Martyrol. Hispan. die* 1. *Februarij*, & *tom.* 2. *die* 9. 12. & 16. *Aprilis.*

2 Textus historia refertur. Vt hæc Honorij III. decisio faciliùs percipiatur, sciendum est, valdè controuersum esse apud Hispanæ historiæ scriptores, iurisque Interpretes, vtrum Primatus Hispaniæ iam à primis Ecclesiæ sæculis esset penes Præsulem Toletanum, an verò penes Bracharensem? Et in Ecclesia Toletana ius Primatiæ per totam Hispaniam fuisse iam à primis Ecclesiæ sæculis, varijs priuilegijs, Pontificumque decretis, & historicorum auctoritatibus probarunt D. Garsias Loaysa *in notis ad decretum Gundemari, in Concil. Hispal. pag.* 300. Anast. Germon. *lib.* 1. *de sacrorum immunit. c.* 5. *nu.* 8. Franciscus de Pisa *in historia Tolet. lib* 4 *c.* 17. Ambr. Morales *lib.* 9. *cap.* 7. Illescas *in hist. Pontif. lib.* 4. *c.* 75. Tamayo de Barg. *ad Flauium Dextrum, noued.* 6. *pag.* 102. Rodericus Caro, & Viuar. *ad Flauium Dextrum, vbi suprà:* idem Viuar. *ad ipsum, anno* 569. *n.* 2. Philippus Berterius *diatrib.* 2. *c.* 4. Cuiacius *in cap. finali, de dolo & contum.* Manrique *de præcedentijs, quæst.* 4. *nu.* 8. D. Didacus de Castejon Castellæ Præsul, *de Primatu Toletano*, Sahabedra *in Coron. Goth. fol.* 307. Mariana *de rebus Hispaniæ, cap.* 19. Durantius *ad Speculat. tit. de dispensat. §. sunt quoque*, Franciscus de Bargas *contra Bracbar.* Porto Carrero *cap.* 1. *de la vida de San Ildefonso*, Petrus Marcha *de Primatu Lugdun. n.* 125. perdoctus Marchio de Agropoly *dissert.* 4. *Ecclesi. cap.* 3. Rousselius, seu idem Marcha *lib.* 2. *hist. Pontif. iurisd. cap.* 2. *num.* 14. & *lib.* 4. *cap.* 6. *n.* 11. Salazar, Prudentius à Sandoual, & alij laudati à Quintanaduenas *en los Santos de Toledo*, 1. *p. cap.* 1. Pro Primatu Bracharensi doctè, & neruosè decertarunt D. R. de Acuña *in tract. de Primatu Brachar.* & *in cap. prouinciæ, dist.* 99. Sebast. Cæsar *de Ecclesiast. Hierarch. disp.* 4. §. 5. Barbosa *in præsenti*, & *de potest. Episcopi, tit.* 1. *cap.* 5. & *tit.* 3. *cap.* 8. Azor, & Bernardus Brito laudati à Cæsare vbi suprà; eorum fundamenta referre, & disputationem prosequi, institutum non patitur. Si quid tamen mei iudicij esset in hoc Interpretum dissidio, crederem, ab initio nascentis Ecclesiæ ad hæc vsque tempora non semper in vniuersa Hispania Primatum fuisse penes Præsulem Toletanum, nec Bracharensem Ecclesiam, victis Sueuis, ius Primatiæ amplius retinuisse! Deuastata enim Hispania, & à diuersis gentibus occupata, scilicet Bætica à Vandalis, Gallecia à Sueuis, Carpentania ab Alanis, in qualibet prouincia proprius Primas erat. Bæticæ Archipræsul Hispalensis; Carpentaniæ Toletanus; Sueuorum Bracharensis: postea tamen à Gothis victis Romanis, expulsisque Vandalis, & Sueuis, tantùm Primas Toletanus remansit in Hispania, & post deuastationem Africanorum ipsa Imperiali vrbe recuperata, in persona Bernardi eius Archipræsulis, ius Primatis confirmatum fuit ab Vrbano II. & eius successoribus, quorum litteras referunt Loaysas, & Castejon *vbi suprà*. Demùm hoc ius Primatis vindicantibus Archiepiscopis Bracharensi, Hispalensi & Compostellano in Concilio Lateran. sub Innoc. III. celebrato, Rodericus Archiepiscopus Toletanus ius Primatus obtinuit, vt constat ex actis ipsius Concilij relatis à Castejon & Loaysa vbi suprà, refertque Saabedra *in Coron. Goth. in Gundemaro, pag.* 307.

3 Prosequitur historia. Sed adhuc sub ipso Innoc. III. controuersia instaurata fuit inter Stephanum Siluium virum acris ingenij, Archiep. Bracharen. & Don Rodericum Ximenium Tolet. vt constat *ex lib.* 13. *epist. ipsius, epist.* 5. & cùm Innocentius partibus præscripsisset pro termino festiuitatem omnium Sanctorum, Honorius III. eius successor hoc confirmauit, & eundem diem assignauit: sed eo elapso, procurator Archiepiscopi Toletani, ex eo quod Siguntinus Canonicus Toletanus missus ad testes recipiendos insufficiens à Canonicis declaratus fuit, aliam dilationem, seu termini prorogationem postulauit; quod & similiter Archiepiscopus Bracharensis petebat. Sed Honorius nouam temporis dilationem denegauit, vt constat *ex c.* 3. *de dilat. in* 5. *compil.* vbi Archiepiscopo Toletano ita scribit: *Te, ac Ioanne Brachar. clerico procuratore ven. f. n. S. Archiepiscopi Brachar. in nostra præsentia constitutis, idem procurator terminum tibi, & præfato Archiepiscopo, eiusque Capitulo in causa, quæ super Primatia inter te, ac eosdem vertitur, à fel. memoriæ I. Papa prædecessore nostro peremptoriè assignatum, & postmodùm approbatum à nobis, proximum festum omnium Sanctorum, petijt prorogari, & dari sibi ad producendos testes inducias largiores, pro eo, quod I. Siguntinus, Canonicus Toletan. quem procuratorem ad eorum præsentiam, quibus commissa fuit receptio testium, destinasti, iudicatus fuit insufficiens ab eisdem. Nos ergo attendentes, quod ipsi receptores testium in suis litteris testabantur expressè, quod idem procurator eis in itinere, tanquam procurator necessaria ministrauit, & productioni testium multorum interfuit, ac etiam præstare voluit fideiussoriam cautionem rem ratam omnibus modis habiturum: ipse verò Archiepiscopus id acceptare non curans, recusauit plures testes producere ab his receptoribus requisitus: eiusdem procuratoris petitionem de f. n. consilio non duximus admittendam, tibi præsentes litteras in huius rei testimonium concedentes, ne occasione huiusmodi alicui posses in posterum dispendio subiacere.* Huius sententiæ meminit Honorius in præsenti, in illis verbis, *postquam verò contra eos interloquuti fuimus*. Postea tamen ex indulgentia restitutionē concessit, & terminum ad probationem prorogauit vsque ad octauam Pētecostes, vt in calce huius textus refertur: decessit autem Honorius III. sententia non prolata; imò & lis protracta fuit vsque ad tempora Martini quinti, qui ius Primatis in tota Hispania Archiepiscopo Toletano cōcessit, vt referunt Loaysas, & Castejon vbi

vbi suprà, Spondanus post Baronium *anno* 1413. *num.*4. Mariana *lib.*6. *hist. Hispal. cap.*20. Cironius *in d. cap.*3. *de dilationibus*.

4 Restitutio sine mandato speciali non impetratur.

b *Mandatum speciale*.] Certum est, procuratorem generalem, cui omnium bonorum administratio concessa est, vniuersa mandantis negotia gerere posse, *l. in actione*, *§. renuntiare*, *ff. pro socio*, *leg. sed si vnus*, *§. procurator*, *ff. de iniurijs*, *l. item veniunt*, *§. petitam*, *ff. de petit. hæredit. cap. qui generaliter*, *de procurat. in* 6. exceptis illis, quæ mandatum postulant speciale, vt suspecti tutoris accusatio, *leg. non solùm* 39. *§. finali*, *ff. de procurat.* iuramenti delatio, *leg. iusiurandum* 15. *§. procurator;* impetratio rescripti iustitiæ, *cap. nonnulli*, *§. sunt*, *ff. de rescriptis;* transactio, *leg. mandato* 60. *ff. eod. titul.* compromissum, *cap. per tuas*, *de arbitris;* remissio pignoris, *leg. si consenserit* 7. *§. videbimus*, *ff. quibus modis pig. soluitur;* solutio per acceptilationem, *leg.* 3. *ff. de acceptil.* impetratio interdicti de liberis exhibendis, *l.* 3. *ff. de liberis exhibendis*, *l. Pomponius*, *in principio*, *ff. de procurat.* tandem causa restitutionis in integrum ex hoc textu, & lege *Pomponius*, *§. finali*, *ff. de procurat. leg. illud* 25. *§. si talis*, *leg. patri*, *ff. de minoribus*, *leg.* 15. *tit.* 5. *l.* 2. *tit.* 25. *partit.* 3. vbi Gregorius: docent Barbosa *in præsenti*, *n.*6. Silua Responsorum *respons.* 13. *n.* 3. Mancinus *de procuratoribus*, *tit.* 3. *num.* 218. est enim petitio restitutionis res magni præiudicij, quia per eam rescinditur contractus, & negotium iam perfectum retractatur, iusque alteri quæsitum aufertur: quare tanquam ad arduum negotium mandatum speciale desideratur, vt docent Mauricius *de in integrum restit. c.*23. *num. fin.* Caldas Pereyra *in leg. si curatorem*, *verbo implorando*, *num.* 5. Nec contrarium probat textus *in cap. constitutis*, *hoc titulo*, in illis verbis: *pro se ac fratre suo*. Ex quibus deducitur, fratrem in causa fratris absque mandato posse restitutionem petere. Cui difficultati vt satisfaciat glossa in eo textu, existimat, fratrem in ea specie potuisse sine mandato restitutionem petere, quia persona coniuncta, vt est frater, etiam sine mandato in iudicio admittitur, vt probaui *in cap. constitutis*, *de procurat.* Sed hæc solutio refellitur expressè *ex d. l. patri*, *ff. de minoribus*, vbi excepto patre nullus alius cognatus, affinisue admittitur ad petendam in integrum restitutionem. Etiam conuincitur ex lege *qui hominem* 3. *§. gener*, *ff. de solutionibus*, iuncta lege *non solùm*, *ff. soluto matrim. leg. qui alieno*, *§. quamquam*, *ff. de negotijs gestis:* vbi probatur, in pluribus casibus etiam desiderari speciale mandatum in coniunctis personis: docuerunt latè Felinus *in d. cap. constitutis*, *col.* 2. Couarruuias *lib.* 1. *var. c.*6. alij communiter vt satisfaciant, affirmant, fratrem admitti, quia socius litis erat: & qui consors eiusdem litis est, etiam sine mandato potest pro alio agere, cùm simul propriam causam prosequatur, *l.* 2. *Cod. de consortibus eiusdem litis*. Et si adhuc hæc solutio non placeat, responderi potest, in eo textu mandatum speciale præcessisse, licèt non exprimatur; quia principalis quæstio ipsius textus non vertebatur circa mandatum fratris adhibitum, vel non, vt ibi dicemus.

5 Exponitur cap. suscitata, hoc tit.

Nec etiam obstat textus *in cap. suscitata*, *hoc tit.* vbi supponitur, in integrum restitutionem peti posse absque speciali mandato: igitur non rectè in præsenti Honorius affirmat speciale mandatum desiderari ad petendam in integrum restitutionem. Cuius textus difficultate oppressus Hostiensis in præsenti affirmat, in hoc textu mandatum speciale ex facto præcessisse, non autem necessarium esse. Sed hæc solutio satis refellitur ex verbis suprà relatis huius textus. Quare ea solutione omissa, communiter Doctores, quos referunt, & sequuntur Couarruuias *lib.* 1. *var. cap.*6. Canisius *in d. cap. suscitata*, affirmant discrimen esse constituendum inter eum casum, in quo restitutio postulatur principaliter, & cùm petitur incidenter in ipsa lite: cùm principaliter petitur, mandatum speciale necessarium esse; cùm verò incidenter, illud non desiderari: quo casu affirmant procedere textum *in d. cap. suscitata*. Sed hæc solutio etiam conuincitur ex præsenti textu, vbi non principaliter, sed incidenter in ipsa lite aduersùs omissam probationem beneficium restitutionis petebatur; & tamen asseritur, necessarium esse speciale mandatum: igitur distinctio suprà adducta sustineri non valet. His igitur omissis solutionibus, vt prædictæ difficultati satisfaciamus, dicendum est, tutorem, & curatorem, œconomum, & similes habentes liberam administrationem, sine speciali mandato posse in integrum restitutionem petere, vt docent Abbas *in d. cap. suscitata*, *nu* 6. Couarruuias *d. c.*6. *nu. fin.* Procuratorem verò tantùm ad litem constitutum, non posse in integrum restitutionem postulare; quare cùm textus *in d. cap. suscitata*, procedat de syndico liberam administrationem habente, *cap. vnico*, *de syndico;* ideò potuit petere in integrum restitutionem absque speciali mandato: in hoc verò textu agitur de procuratore ad litem constituto, qui mandato speciali eget, vt restitutionem in integrum petere possit.

COMMENTARIVM.

IN *cap.* 1. *hoc tit.* egimus de restitutione in integrum Ecclesiæ concedenda ob læsionem in contractibus contingentem: nunc pro expositione istarum trium decisionum agendum est de restitutione Ecclesiæ concedenda ob læsionem in iudicio sequutam. Sit ergo conclusio: *Ecclesia læsa ob defectum probationis, aut editionem instrumenti ob negligentiam procuratoris, iustè petit in integrum restitutionem, etiam contra aliam Ecclesiam*. Probant eam textus *in cap. tum ex litteris* 5. *hoc tit. c.* 1. & 2. *eodem tit. lib.*6. *Clement. vnica*, *eod. tit.* Per argumentum probant textus *in l. etsi sine*, *§. item*, *l. minoribus*, *cum lege sequenti*, *l. in causæ* 16. *§. finali*, *cum lege sequenti*, *l. minor* 37. *l. Præses* 42. *ff. de minoribus*, *l. si causa cognita*, *Cod. de transactionibus*, *l.*16. *tit.* 11. *partit.* 3. *l.* 1. *tit.* 19. *partit.*6. Illustrant Morla *in emporio*, *tit.* 5. *q.* 5. Maceratus *lib.* 1. *var. cap.*54. Azeuedus *in l.* 3. *tit.* 8. *lib.* 4. *recopil.* Canisius *in c.* 2. & 3. *hoc tit.* Paz *in praxi*, 1. *p. tit.* 1. *tempore* 8. *n.* 213. Pichardus *in manuduct.* 1. *p. §.*7. *n.* 4. Moez *in c.* 1. *hoc tit. in* 6. — 6 Conclusio refertur & probatur.

Sed aduersùs hanc assertionem ita illustratam non leues expendi possunt difficultates. Prima ita conficitur. Cùm competit remedium ordinarium, extraordinarium cessat, *l. in causæ* 16. *ff. de minoribus*, *l.* 2. *l. si quidem*, *Cod. de prædijs minorum:* sed cùm negligens est procurator in editione instrumenti, dominus habet mandati actionem aduersùs procuratorem, *l. si procuratorem*, *§.* 1. *ff. mandati*, *l. cùm mandatum*, *ff. de minoribus*, *l. & eleganter*, *§. si dolo*, *ff. de dolo:* igitur remedium extraordinarium in hac specie necessarium non est. Secunda nascitur ex eo, nam Ecclesia fruitur iure minoris, *c.* 1. *vbi probaui*, *hoc tit.* Sed minor non restituitur aduersùs lapsum temporis, *l. Papinianus* 20. *ff. de minoribus*, aduersùs accusationem omissam, *l. auxilium* 37. *ff. de minor.* aduersùs tempus finiendi instantiam, *l. properandum*, *§. fin. Cod. de iudicijs;* imò minori currit tempus absque spe restitutionis, *l.* 3. *ff. ex quibus causis in possessionem*, *l. ea quæ à patre* 7. *Cod. de restit. in litem:* igitur similiter propter lapsum termini probatorij Ecclesiæ restitutio in integrum dari nequit. Augetur hæc difficultas ex eo, nam post conclusionem in causa non debent admitti nouæ probationes propter periculum subornationum, & dolum futurum, qui speratur, *cap. fraternitatis* 17. *de testibus*, *Clement.* 1. *eod. tit.* igitur Ecclesia cum hoc periculo admitti non debet ad nouam probationem, etiam prætextu restitutionis in integrum. Tertia difficultas militat aduersùs vltimam partem, in qua asseritur, Ecclesiam aduersùs Ecclesiam posse petere in integrum restitutionem; nam priuilegiatus contra priuilegiatum non gaudet priuilegio, *l. verum* 12. *§. item quæritur*, *ff. de minor. l. finali*, *ff. ex quibus causis maiores*, *cap. fin. de ordin. cognit.* igitur Ecclesia contra aliam Ecclesiam iure minoris vti non potest, nec beneficium restitutionis impetrare. — 7 Impugnatur varijs difficultatibus.

His tamen difficultatibus minimè refragantibus vera est suprà tradita assertio, cuius decisiua ratio ex eo prouenit; nam quidquid cum minore gestum est, ex quo eius læsio sequatur, per restitutionem in integrum est irritandum, ita vt læsus iuuetur beneficio restitutionis ad damnum auertendum, *l.* 1. *l. ait Prætor*, *ff. de minor.* vnde siue in contractibus, alijsue actibus extraiudicialibus; siue in iudicialibus læsus sit, habebit beneficium restitutionis, quia iniquum est, vt minori læso non succurratur, cùm absque culpa propria in damnum inciderit, *l. sed si per Prætorem*, *§. si feriæ*, *ff. ex quibus causis maior.* Sed Ecclesia, quæ fruitur iure minoris, læsa fuit in præsenti casu in iudicio, negligentia, seu facto procuratoris: igitur prætextu talis læsionis impetrare poterat beneficium restitutionis aduersùs probationem, seu instrumenti editio- — 8 Traditur decisiua ratio.

editionem omiſſam, vt contingit minori, *l. minor*, 37 *ff. de minor.* Circa dilatoriam autem exceptionem, aut eius probationem omiſſam, an detur reſtitutio in integrum, apud Doctores non liquet. Negant reſtitutionem dari Mauritius *de in integrum reſtit. c.* 328 *n.* 7. Sfortia *eod. tract.* 2. *p. q.* 64. *art.* 5. *num.* 36. Couarruuias *pract. q.* 26 *num* 4. Alij affirmant reſtitutionem eo caſu competere. Sed in hoc dubio credo, eam diſtinctionem adhibendam eſſe; aut enim ex dilatoria exceptione omiſſa, ſeu eius probatione, Eccleſia enormiter læſa eſt, aut leuiter: ſi enormiter, competit reſtitutio; ſi verò leuiter, reſtitutio denegatur. Illud autem certum eſt, Eccleſiam læſam in probatione omiſſa debere petere reſtitutionem intra quadriennium à die publicationis teſtium computandum, ex lege 3. *tit.* 8. *lib.* 4. *recop.* vbi notat Azeuedus *n.* 36. Etiam pro comperto eſt, minorem, Eccleſiamve non reſtitui aduerſus omiſſam probationem obiectionum contra teſtes, vel aduerſus ipſas obiectiones, vulgò *tachas*. Azeuedus *vbi ſuprà*, *num.* 32.

9 Reſpondetur difficultatibus. Nec obſtant iam difficultates ſuprà adductæ Non prima; nam pro eius ſolutione ita diſtinguendum eſt. Aut enim procurator damnum intulit minori dolo, aut per negligentiam Primo caſu ſubdiſtinguendum eſt: aut procurator eſt ſoluendo, & non competit remedium extraordinarium minori, aut Eccleſiæ, aut argumento legis, *& eleganter*, *§. ſi dolo*, *ff. de dolo*, docet Sfortia *de in integr. reſtit.* 1. *p. q.* 12. *art.* 9 *n.* 44. aut procurator non eſt ſoluendo, & tunc minori reſtitutio competit, vt tenet gloſſa *in d. §. ſi dolo*. Secundo verò caſu, quando per negligentiam procuratoris præiudicium minori irrogatur, ſi ſit procurator ſoluendo, non datur minori reſtitutio, *ex d. l. cùm mandatur*, *verſ. Si autem*, *ff. de minor.* Si autem non ſit ſoluendo, licèt communis opinio neget reſtitutionem in hoc caſu competere, vt docent *in l.* 1. *C. de aduocatis diuerſ.* Albericus *n* 4. Fulgoſius *n* 6. tamen exiſtimo, quod ſi procurator præiudicium intulit minori, aut Eccleſiæ, & non ſit ſoluendo, vel facilè conueniri nequeat, concedendam eſſe reſtitutionem, quia iniquum eſt, vt non ſuccurratur ei, qui abſque culpa ſua in damnum incidit, vt iam docuerunt gloſſa *in præſenti*, *verbo Reſtitutionis*, *& in l. arbitrio*, *§. ſi cuius*, *ff. de dolo*, Mauritius *de in integr. reſtit. c.* 3. *q.* 3. Sfortia *eod. tract. q.* 121. *p. art.* 10 *num.* 64. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta *ex d. l. Papinianus* 20 *ff. de minor.* ideò enim in ea ſpecie minor non reſtituitur aduerſus lapſum temporis, quia reſtitutionem intra legitimum tempus, ideſt intra quadriennium, non petijt, quam petere potuit per procuratorem, etiamſi abſens, & exul fuiſſet; & hac de cauſa ſibi imputare debuit, quare reſtitutionem in tempus non petierit. Nec etiam obſtat textus *in d. l. auxilium* 37 nam licèt minor reſtituatur aduerſus læſionem ſibi in iudicio contingentem; tamen aduerſus accuſationem omiſſam illi reſtitutio non datur, quia hoc
a auxilium executionibus pœnarum paratum non eſt, vt docent Faber *in eo textu*, Amaya *in l. vnic. C. de ſententijs aduerſus fiſcum.* Nec etiam aduerſatur textus *in d. l. properandum*, *§. finali*; nam cùm ex ſententia ſæpè ſæpiùs in hoc titulo repetita, tantùm minor reſtituatur cùm læſus eſt, & in dicto §. finali agatur de minore, qui nullum damnum paſſus fuit; rectè aſſeritur remedium reſtitutionis illi non competere: Morla *vbi ſup. q.* 5. *in fine*. Nec tandem aduerſantur textus *in l.* 3 *ff. ex quib. cauſ. l. quæ à patre*; nam textus illi procedunt in præſcriptione cœpta contra auctorem, ſeu anteceſſorem ipſius minoris: quo caſu, quia nihil cum ipſo minore geſtum eſt, in integrum reſtitutio ei non competit. Ita Morla *vbi ſup. num.* 17. Nec etiam refragatur tertia difficultas ſuprà expenſa; nam licèt verum ſit, quod quando datur dolus, aut timetur, reſtitutio non competit, *d. l. auxilium*; tamen minor, ſeu Eccleſia reſtituitur aduerſus omiſſam probationem, quia non præſumitur Eccleſiam, minoremve velle teſtes ſubornare, ſed tantùm ſuam intentionem probare, in qua læſio dabatur; & ſic ratione huius læſionis competit hoc beneficium. Nec obſtat tandem vltima difficultas, pro cuius ſolutione ſciendum eſt, priuilegiatum contra pariter priuilegiatum non gaudere priuilegio, quoties vtriuſque priuilegia in eadem ſpecie concurrunt, vt *in lege aſſiduis*, *C. qui potiores*, vbi priuilegium prælationis dotis non competit contra alium ſimile priuilegium habentem. At verò ſi priuilegiatus in ſpecie concurrat cum alio priuilegiato in genere, efficaciter vtitur priuilegio ſuo, *l. finali*, *C. ex quibus cauſis maiores.* Quod contingit in præſenti caſu; nam cùm generaliter Eccleſia ſit priuilegiata, vt vtatur iure minoris, alia Eccleſia, quæ ſpecialiter reperitur læſa in lapſu termini probatorij, habet reſtitutionem contra ipſam: & ſi priuilegiatus in genere concurrat cum alio priuilegiato in genere, præfertur ille, qui agit de damno vitando, illi qui agit de lucro captando, vt exponunt in terminis reſtitutionis Mauritius *de in integrum reſtit. c.* 28 Sfortia *q* 18. *art* 4. Pereyra *in lege ſi curatorem*, *verbo Læſis*, *n.* 169 *C. de in integrum reſtit.* plures laudari à Barboſa *axiom.* 190. Velaſco *de priuil. paup.* 1. *p. q.* 57 *n.* 59 *& q.* 3. *n.* 52.

Primò ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in c. ſuborta*, *de re iudicata*; vbi proponitur litem fuiſſe motã inter quoddam monaſterium, & Epiſcopum diœceſanum. Monaſterium intendebat ſe liberum eſſe à lege, & iuriſdictione diœceſana, & immediatè Romanæ Sedi parere, ex priuilegijs ſibi conceſſis: iudex pronunciauit monaſterium Epiſcopo proprio eſſe ſubiectum; cùmque adhuc monaſterium intenderet ſe liberum eſſe virtute priuilegij, quod procurator monaſterij in iudicio non exhibuerat, Innocentius III. decreuit, audiendum non eſſe, nec ſententiam eſſe retractandam virtute priuilegij non exhibiti: igitur quia Eccleſia nõ reſtituitur aduerſus omiſſam priuilegij editionem, vt in eadem ſpecie docetur *in cap.* 2. *hoc tit.* Cui difficultati, vt ſatisfiat, ſciendum eſt, magnum diſcrimen verſari inter ſpeciem textus *in c.* 2. *& in d. c. ſuborta*: nam *in d. c.* 2. procurator allegauit ſæpè ſæpius Clementis, & Gregorij priuilegium; non tamen illud per negligentiam edidit; vnde ex editione omiſſa monaſterium læſum fuit, & ideò reſtituitur: at verò *in d. c. ſuborta*, procurator neque edidit, nec allegauit vllum priuilegium, ſed potiùs poſt ſententiam, & rem iudicatam intendebat priuilegium nouiter repertum exhibere, & ſententiam retractare; quod admitti non poteſt, cùm prætextu inſtrumenti nouiter reperti res iudicata reſcindi non valeat, *l. admonendi* 30 *ff. de iureiur. c.* 5. vbi plura adduxi, *de tranſactionibus*, Parexa *de inſtrum. edit. tom.* 1. *tit.* 2. *reſ.* 6. at verò *in hoc c* 2. non nouum priuilegium proponebatur, ſed tantùm iam in iudicio allegatum edebatur, quo caſu reſtitutio dari poteſt — 10 Intelligitur c. ſuborta, de re iudicata.

Secundò aduerſatur textus *in c. cùm olim* 14 *verſiculo nos igitur*, *de priuilegijs*, in illis verbis: *Sed etiam exprimebant ius noſtrum, & Eccleſiæ Rom. iuſtitiam tuebantur.* Vbi cùm eadem ſpecies proponatur, ac *in c.* 2 *&* 3. *hoc tit.* ſupponitur; ideò monaſterio indulgeri reſtitutionem beneficij ad exhibendum priuilegium exemptionis, quia ius R. Eccleſiæ lædebatur: igitur ſi tantùm ius monaſterij læderetur, reſtitutio illi non concederetur ad edendum priuilegium. Cui difficultati reſpondendum eſt, ea verba non continere rationem principalem, & impulſiuam ipſius deciſionis, ſed tantùm coadiuuantem, vt ſimiliter *in c.* 2. exprimitur; etiamſi enim non læderetur in ea ſpecie Rom. Eccleſia, monaſterio concederetur reſtitutio, quia vtitur iure minoris, vt ſup. *in c* 1. *hoc tit.* probaui. — 11 Exponitur c. cum olim, de priuil.

C A P V T VIII.

a Gregorius IX.

CONſtitutus in noſtra præſentia Magiſter Guill. pro ſe, ac fratre *b* ſuo I. Canonico *c* Paroſinen. exhibita *d* nobis petitione monſtrauit, quod eis minori conſtitutis ætate, ac eorum matre (cuius *e* ſucceſſores exiſtunt) rebus humanis exempta, quondam G. pater ipſorum quaſdam poſſeſſiones *f* vtrique communes quibuſdam vendidit pro quadam pecu-

pecuniæ quantitate, ac(vt huiusmodi venditio robur *g* firmitatis haberet) *h* emancipauit eosdem, & fecit eos contractui *i* consentire. Quare supplicauit, vt vel venditionem eandem mandaremus nuntiari *l* nullam: vel cùm adhuc existant intra *m* tempus ad obtinendum beneficium in integrum restitutionis indultum, & intra *n* annum & diem à tempore contractus, ipsis tanquam proximioribus competeret super illa portione ius offerendi emptoribus pretium, iuxta municipij Parrosinen. consuetudinem approbatam, quod hactenus omiserunt, dignaremur eis super vtroque (cùm in hoc non modicùm læsi noscantur, & emptoribus portionis eiusdem, vel eorum successoribus pretium sint offerre *o* parati) per idem beneficium subuenire. Quocirca mandamus quatenus si præmissa inueneritis veritate subnixa, vt vel venditionem prædictam, quoad partem ex successione materna ipsos contingentem, nullam nuntiare curetis, si in ea debita iuris solemnitas est omissa: vel si forsitan interuenerit, & eos læsos esse *p* constiterit, tam super ea, quàm super residua portione, dum tamen quod offerunt, duxerint faciendum, auctoritate nostra in integrum restituere studeatis.

NOTÆ.

1 a *Gregorius nonus.*] Non constat cui rescripserit in præsenti: quod frequenter contingit in eius decisionibus; & cùm eius epistolarum regestra non habeamus, suppleri non potest præsens inscriptio. Ex hac tamen Gregorij decretali aperte deducitur, consuetudinem retractum permittentem, seu inducentem, apud varias gentes introductam, probatam esse à iure canonico; & sic ea ligari clericos, ecclesiasticasque personas, vt iam notauit Marinis *lib.1.resol.cap.55.per totum.*

2 b *Fratre suo.*] Coniunctam personam pro coniuncta, absque mandato in iudicio admitti, probaui suprà *in cap.1.de procurat.* hoc tamen limitatur in negotijs, quæ speciale exigunt mandatum, in quibus absque eo nec coniuncta persona admittitur, *l. patri 27 ff. de minor. l. non solùm, ff. solut. matrim. l. qui hominem, §. gener, ff. de solut. l. qui alienam, §. quamquam, ff. de negotijs gestis, l. filius, Cod. de pactis*, quia in eis etiam procurator cum generali mandato ad agendum, vel defendendum non admittitur, *cap. qui ad agendum 4 cap. qui generaliter 5. de procurat. lib.6.* & sic non potest parti iuramentum deferre, pacisci, vel transigere, *cap. contingit, de transact. l. transactionis, Cod. eodem tit. l. iurisiurandi, §.1. ff. de iureiur. l. mandato 60. ff. de procurat.* compromissum facere, *cap. per tuas 9 de arbitris*; electo crimina opponere, *Clement. 2. de procurat.* & alia similia, quæ recenset Iosephus Ludouicus *conclus. 30. numer. 7.* inter quæ refertur restitutio in integrum, quæ peti nequit absque speciali mandato, *cap. coram, cap suscitata, hoc tit. l. vnica, Cod. eodem, l. illud 26. §. si talis, ff. de minor.* Vnde meritò quærunt repetentes in præsenti, quomodo frater pro fratre absque speciali mandato posset beneficium restitutionis petere. Et communiter respondetur, fratrem potuisse impetrare restitutionem pro fratre, quia consors eiusdem litis sine mandato etiam pro consorte admittitur, *Clement. Religiosus, de procurat.* Verùm hæc solutio non placet: tum quia consors litis admittitur pro consorte, lite contestata, *l.2. C. de consortibus eiusdem litis*; quia causa est connexa, *l. planè 3. ff. familiæ ercisc.* & præsumitur absentis voluntas post litis contestationem Osualdus *lib. 18. comment. Donelli, cap.14. littera O.* Tum etiam, quia consors litis pro consorte non admittitur in his, quæ exigunt speciale mandatum, sicut nec coniūcta persona pro coniūcta admittitur, vt proximè probaui; quare ea solutione omissa verā interpretationē adduxi *in cap.7. hoc tit.*

3 c *Parrosinen.*] Glossa marginalis legit *Parouen.* vel *Perenen.* Dadinus Altesserra *lib.2 de Ducibus, cap.3.* legit *Paronensis*, & ait esse municipium huius nominis in pago Veromanduorum, vbi inualuerat consuetudo retractus gentilitij. Verùm cùm in præsenti referatur, Ioannem fratrem Magistri Guillelmi fuisse canonicum Parrosin. & in ipso municipio nulla fuerit Ecclesia Cathedralis, retineri non potest vlla ex prædictis litteris: quare legendum credo, *Perusiensis*. Perusia enim antiquissima valdè Italiæ vrbs est, vnaque ex duodecim Etruriæ Prouinciæ principalibus ciuitatibus, cuius originem, & amplitudinem refert Vghellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 72* fortunam, siue prosperam, siue aduersam Populi Romani secuta est, donec à Totila sæuissimo Gothorum Rege per septenne obsidium capta, atque deleta, longissimam sustinuit seruitutem. Narsetes deinde Iustiniani Dux eam recuperauit, sed postea Longobardi Perusiam subiugarunt, donec Carolus Magnus Desiderio postremo illorum Rege in seruitutem abducto, eam in libertatem asseruit: tandem ex largitate Ludouici Pij, & Caroli filij, Perusia ad Romanam Ecclesiam spectare cœpit, hactenusq; suaue ecclesiasticū iugum Perusini experiuntur, vt refert Vghellius *vbi suprà.*

4 d *Nobis.*] Sed meritò quæritur ab Interpretibus, quare in præsenti casu in integrum restitutio petita fuisset coram Rom. Pontifice, cùm reus laicus esset? Et aliqui affirmant in præsenti oppido Parrosin fuisse consuetudinem præscriptam, vt clericus etiam actor posset conuenire reum laicum coram iudice ecclesiastico. Ita docuerunt Couarr. *lib. 1. variar. cap.4. num. 2.* Barbosa *in lege Hæres, § proinde, num.31. de iudicijs*, Parladorius *differentia 9. §.3. num.8.* Aliter Giurba *decis.55.* existimat; quoad ius retractus retrahentem haberi pro reo; & ita clericum retrahentem in præsenti casu rectè coram iudice ecclesiastico laicum in ius vocasse. Verùm ipsum rectè refellit Marinis *lib.1. res. c.44.* Quibus solutionibus omissis, vera petenda est ex proximè traditis; nam cùm Perusina ciuitas pareret Rom. Pontifici, tam quoad spiritualia, quàm quoad tēporalia; ideò Canonicus Perusinus potuit, & debuit corā R. Pontifice contra laicum in integrum restitutionem petere: docuerunt, etsi non ita exposuerint textum hūc, Carleual *lib. 1. de iudic. tit.1. disp.2. q.4 à n 196.* & cum alijs Marinis *vbi proximè.*

5 e *Successores.*] Siue ex testamento, quia instituti erāt; siue ab intestato, ex Senatusconsulto Orphiciano, ex quo succedunt filij ab intestato matribus, sicut & matres succedunt illis ex Senatuscōsulto Tertylliano, *l 1 & per totum ff & C ad Tertyl. & Orphician.* Ad quæ Senatusconsulta spectant textus *in l 3. § si is qui 7 ff. de Carbon. edicto, l si mater 11 ff. de except. rei iudic l. si eius, ff. ad Trebel. l furiosæ 4 ff. de curat. fur. l. legitimi 5. ff. vnde cognati, l. qui duos §. cùm bello, l cum pubere 22 ff de rebus dubijs, l cùm à matribus, C. qui petant tut l. 4. §. sed etsi, ff. eod. tit. l. omnes 6. C. ad Tertyl. l. non est 12. §. vbicumque, ff. de bonorum possess. l. infanti 18. C. vnde liberi, l Titia 14 ff. de inoffic. testam. l. Thais 41. §. Stichus, ff de fideicommiss libert. l vlt. §. si maritus, ff. qui petant tut l. sciant, C. de legitimis hæredibus, l. generaliter, ff. vnde legitimi, l. finali, C. communia de success. l. quæcumque, C. de bonis quæ liberis, l. 2 C. si aduersus delict. l. penult. C. de suis, & legit. l vnica, C. de his, qui ante apert. tab l. 3. §. illud, l 4. C. de secūd. nupt. l. item, §. vlt. ff. de suis & legit. l. cùm pater 77. §. donationis, ff de legat. 2. l. Pannonius 86. ff. de adquirend. hæredit. l Publia 26. ff. de his qui notantur infam.* Vlpianus *in fragment. tit.26. §. adhibere, l. 1. ff. de iuris & facti ignor.* iunctis Cuiacio *in leg. 4. colum. 3. ff de inst. & iur.* Fabro *lib.14. coniect. cap.4.* & *lib.19. cap. 18.* Petro Greg. *lib 45. syntag. cap.2.* Luduvelio *ad tit. C. ad Orphic.*

f *Vtrique communes.*] Adquisitas videlicet constante matrimonio, quæ ratione quæstus coniugalis communicantur, *cap.2.* vbi Deo volente dicemus, *de donat. inter.*

6 g *Robur infirmitatis.*] Omnis enim alienatio bonorum aduentitiorum patri est interdicta, *l 1 Cod. de bonis maternis, l cùm non solùm, §. ipsum, C. de bonis, quæ liberis:* docent latè Pinellus, & Luduvelius *in d. l. 1. C. de bonis maternis*, Galbanus *de vsufructu, cap.4.* Scipio Gentilis *de bonis maternis, cap.5. & 18.* Panciroia *lib.2. variar. c. 219.* Filij autem ea bona consentiente Patre alienare possunt, *l. vlt. §. filijs, C. de bonis quæ lib.* Gentilis vbi suprà, *cap.28.*

7 h *Emancipauit.*] Coram competenti iudice eos de manu dimittendo, *l. penult. & l. final. C. de emancip. liber. l. finali, C. de adopt.* apud nos sunt lex *93. tit. 18. partit 3.* lex *15. tit. 18 p. 4.* Docent Tauristæ *in lege 47. Tauri*, Matienzo *in l. 8. tit. 1. lib. 5. recopil.* vbi etiam Azeuedus, obsoletis iam illis

illis tribus imaginarijs venditionibus ex iure Romanorum praescriptis, de quibus in lege *liberum 28. l. emancipati 36. ff. de adopt. l. peto 69. §. finali, ff. de legat. 2. l. 2. Cod. de capitis diminut.* Gaius *lib. 1. Instit. tit. 6.* Vlpianus *in fragment. tit. 10. & 23.* vbi Cuiacius, Paulus *lib. 2. sentēt. tit. 15.* eas illustrarunt Reuardus *lib. 3. var. c. 15.* Caldeira *lib. 2. var. c. 1.* D. Iosephus de Retes *lib. 1 opusc. c. 19. & 21*

i *Consentire.*] Propria voluntate, vt *in l fideiussor 26. §. 1 ff. de pignor.* non per metum, quia tunc venditio non subsisteret.

8 l *Nullam.*] Vtpotè factam sine solemnitate; licèt enim pater etiam tanquam curator filiorum, alienet eorum praedia, Praetoris decretum desideratur, *l. si pupillorum 7. §. si pater, ff. de rebus eorum, l. 3 C. de praedijs eorum.* Vnde rectè in praesenti casu filij petebant alienationem rescindi tanquam celebratam sine debita solemnitate.

9 m *Intra tempus.*] Idest quadriennium; licèt enim Pandectarum tempore minoribus laesis ad impetrandum remedium restitutionis annus vtilis assignaretur, computandus post vigesimumquintum minoribus laesionem scientibus, *l 3. §. minorem, l. intra vtilem, ff. de minor. l. in bonorarijs, ff. de O. & A. l. ait Praetor, §. si conditionalis, ff. quae in fraudem credit.* docèt Cuiacius *de diuers. temp. praescript. cap. 20. & 33. & lib. 2. obseru. cap. 18.* Donellus *lib. 21. comment. cap. 10.* postea tamen Imperator Iustinianus, vt subueniret ipsis minoribus laesis, pro anno vtili quadriennium continuum concessit, quod post impletum vigesimumquintum annum minoribus, siue inscijs, siue conscijs laesionis, currit, *l. fin. C. de temporibus in integrum restit.* vbi plures August. Barbosa adducit.

10 n *Intra annum & diem.*] Licèt ex consuetudine Perusina tantùm annus praescriptus esset ad retractum gentilitium, rectè ait Gregorius, annum & diem fuisse assignatum; nam cùm ex lege, aut statuto annus praescribitur, quia non exprimitur, an dies ipse, in quo aut contractus celebratur, aut actus peragitur, computetur in anno, vt dubium prorsus tollatur, dici solet intra annum, & diem. Vnde cùm annus praescribatur ad recuperandam possessionem, *in cap. 1. & 2. de eo qui mittitur,* & *in c. cùm venisset, eod. tit.* dicitur assignari diem, & annum: similiter *in cap. puella 20. q. 2.* annus praefinitur, & in ipsa specie *in c. 2 de regul.* annus & dies assignantur: obseruauit Gothofredus *in lege vbi lex 101. ff. de R. I.* & in terminis praesentis decisionis Tiraq. *de retractu lign. glos. 11. §. 1. n. 63.*

11 o *Offerre parati.*] Qui enim petunt retractum rei venditae, debent priùs pretium refundere. Tiraquel. *de retract. glos. 16. §. 1.* imò non solùm pretium, verùm & meliorationes factas ab emptore tenentur restituere. Sesse *to. 4. decis. 410.* Corrasius *lib. 3. miscell c. 3. num 6.* si autem emptor pretium iniustū praestitit, non teneri eū, qui retractum petit, nisi iustum soluere, probat Marinis *alleg. 82.*

p *Constiterit.*] Vt restitutio in integrum minori concedatur, siue aduersùs omissum retractum, siue pactum de retrouendendo, debet ante omnia laesio probari, vt probat latè D. Ioannes de Larrea *decis. 79. Granat. per tot.*

COMMENTARIVM.

12 *Cōclusio probatur.* EX praesenti Gregorij decisione sequens communiter deducitur assertio: *Minor laesus in retractu omisso restituitur aduersùs venditionem praedij maiorum suorum.* Ab specie probat eam textus *in l. si in emptione 35. ff. de minor.* generaliter autem minores laesos in contractu venditionis beneficio restitutionis iuuari, probant textus *in lege ait Praetor 7. §. 1. & 8. l. patri, §. praedium, l. verum 11. §. 1. l. intra 39. §. 1. l. tutor 47. §. item, l. si res 49. ff. de minoribus, l. 1. C. si aduersus venditionem, l. 4 & 7. C. de praedijs minorum.* Illustrant Tiraquellus *de retractu, glos. 2 num. 4.* A. Faber *in suo Codice, de restit. minor. diffinit. 10. c. translatio, decis. 57. n. 52.* Hermosilla *in lege 4. tit. 5. partit. 5. glos. 12 n. 9.* Fontanella *decis. 47. n. 16.* Olea *de cessione iurium, tit. 3. q 2.* Matienzo *in l. 7. glos. 1. n. 2. tit. 1. lib. 5 recopil.* Azeuedus *in d. l. 7.* A Gomez *in l. 70. Tauri, n 3.* Corrasius *lib. 3. miscell. c. 3.* Hothomanus *consil. 25* Bocerus *class. 3. disput. 22. thes. 1.* Canisius in hoc textu, Zypaeus *lib. 1. de iurisd. c. 31.* D. Ioannes de Larrea *decis. 70. n. 3.* Giurba *decis. 78. nu. 6* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. c. 6. art. 5.* Altesserra *lib. 3. rer. Aquit. cap. 8.*

13 *Impugnatur traditio assertio* Sed aduersùs hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo: Praedium, quantumvis maiorum, semel venditum iusto pretio, amplius à consanguineo iure repeti non valet, *l. 1. Cod communi diuid.* ibi: *Frater tuus si solum portionem praedij ad se pertinentem distraxit, venditionem reuocari non oportet.* Et *l. portionem, C. communia rerum alien.* ibi: *Portionem quidem tuam militantis frater tuus alienare non potuit; eius autem partem pretio soluto tibi restitui postulare, nec militari grauitati conuenit.* Vnde ius retractus ab Imperatoribus sublatum esse, testatur Cuiacius *ad titulum C. de contrahenda emptione,* & constat ex lege *dudum 14. C. eodem tit.* quae est lex 4 *C. Theodos. eod. tit.* vbi notauit Gothofred. igitur contra ius petebant filij in praesenti specie sibi restitui praedia à patre alienata, praecipuè cum pater ipsorum ea vendidisset, *l Aemilius 38 ff. de minor.* ibi. *Putabam non bene iudicatum, quòd pater eius, non ipsa contraxerat.* Et *l. 2. C. si aduersus vendit. pignoris, l. si in potestate, C. Gregor. de patria potest.* Augetur haec dubitandi ratio ex eo, nam minores aduersus eos contractus per hoc beneficium admitti valent, ex quibus laesi sunt, vt saepè saepius in hoc titulo probaui; sed in praesenti specie minores laesi non erant in pretio rei venditae; tātùm enim affectionem ad praedia allegabant, quae non attenditur, nec consideratur, *l. cùm de seruis, finali, §. 2. de operis seruorum;* vt in aestimatione rerum haereditariarū, *l. pretio 75. ff. ad legem Falcidiam;* in actione ad exhibendū, quae datur ei, cuius interest, *l. penult. ff. ad exhibendum;* & in poena legis Aquiliae, vbi aestimatur quod interest ex affectione, veluti si seruum dominus diligebat, *l si seruus 33. ff. ad l. Aquiliam:* igitur ex eo solùm, quod minores habeant affectionem ad praedia minorum, non debent restitui in integrum aduersus venditionem ritè perfectam. Augetur secundò haec difficultas; nam filij non debent improbare factum patris, *l. cùm à matre, C. de R. V.* cùm ipse pater eius auctor contra illud venire non possit, *l. post mortem, ff. de adoptionibus;* nec rem ipse retrahere poterat: igitur nec filij, vt eius haeredes, possunt impugnando factum patris retrahere praedia à patre alienata.

Hac difficultate ita fulcita minimè obstante, vera est praesens Gregorij IX. decisio, ad cuius expositionē sciendum est, erga paternas, auitasque possessiones iustā quandam dari affectionem, quam etiam maiores habuerunt, vt in domo, in qua pater defecit, vel ipse creuit, vel maiorum imagines, aut non videre fixas, aut reuulsas videre; satis lugubre esset: verba sunt Imperatoris Constantini *in lege lex 22 versic. Ne verò, Cod. de administr. tut.* vbi mētio fit imaginum, quas veteres in suis domibus collocabant, tum vt generis nobilitas innotesceret, Tacitus *lib. 2. annalium,* ibi: *Plenam imaginibus domum ostentat.* Seneca *lib. 3 de benef. c. 28.* tum vt earum inspectione omnes posteri ad gloriam antecessorum inuitarentur, calcariaque adderent, vt ait Valer. Max. *lib. 5. c. 8. in fine.* Istarum imaginum mentio fit *in lege quaesitum 12. §. Papinianus 23. ff. de instrum. leg. l. statuae 245. ff. de V. S.* vbi plura Gentilis, & Fornerius, Rosinus *lib. 1. antiquit. c. 19.* vbi Demsterus, Carolus Sigonius *lib 2. de antiquo iure Rom. c. 20* Lipsius *lib 1. elect. c. 29.* Gutherus *de iure manium, lib. 1. c. 22.* Turturetus *de nobilit. lib. 1. c. 10.* Haec igitur naturalis affectio edocet, non facilè permittendū, vt homines maiorū praedijs, laribus, vel sepulchris priuentur, *l. in fundo 38. ff. de R. V. l. libertus 36 ff. de bonis libert. l. 14. C. de contrahenda emptione, l. qui officij, ff eod. tit. l. milites, ff. de re militari.* Plinius *lib 2. c. 15.* ibi: *Me praedia materna parum commodè tractant; delectant tamen, vt materna.* Et *lib. 7. cap. 11.* ibi: *Ego illi ex praedijs meis, quod vellet, & quantum vellet, obtuli, exceptis paternis, maternisque; his enim cedere, nec Corelliae quidem possunt.* Quintilianus *declam. 298. Ducimus quendam aduersùs ipsas terras consuetudine affectum: non vendes tu agellum meum, non paternos, auitosque cineres & ossa alicui pretio coenae vnius addices.* Et *declam. 337.* ibi: *Penates illos, in quibus natus sum, qui mihi quotidiana adhuc imagine versantur ante oculos.* Cicero *lib. 2. de legibus, in principio,* ibi: *Me alia causa delectat, quae te non attingit; quia si verum dicemus, haec est mea, & huius fratris mei germana patria; hic enim orti stirpe antiquissima sumus, hic sacra, hic genus, hic maiorum multa vestigia.* Sidonius *lib. 3. epist. 3.* ibi: *Omitto alia communia quidem, sed quae non mediocria charitatis incitamenta sunt, istius tibi cespitis reptatas glebas.* Et *epist. 5.* vbi notauit Sauarus. Sic etiam Cassiodorus *lib. 1. var. c. 21.* pulchrè hunc affectum ita describit: *Aues ipsae per aera vagantes proprios nidos amant. Erratiles ferae ad cubilia dumosa festinant. Voluptuosi pisces campos liquidos transeuntes, cauernas suas studiosa indagatione perquirunt.* Ex quibus profluit, vt apud Lacedaemo-

14 *De origine retractus.*

dæmonlos, teste Heraclide; apud Locros, teste Aristotele *lib. 2. politic. cap. 5.* imò & apud Romanos, hæreditaria, ac gentilitia maiorum prædia vendere turpissimum, fœdissimumque iudicaretur: itaque Athenæus *lib. 4. Dipnosoph.* pœna dignos esse scribit eos, qui possessiones à partibus relictas obligarunt: & Prudentius *hymno in B. Laurentium*, hæc omnia his versibus complectitur:

Addicta auorum prædia
Fœdis sub auctionibus
Successor exhæres gemit.

Et Horatius *lib. 1. satyr. 2. versu 62.*

Rem patris obligare malum est vbicumque.

Tibullus *lib. 1. elegia 4.*

Quin etiam sedes iubeat si vendere auitas,
Ite sub Imperium, sub titulumque lares.

Similiter Ouidius conquerens se de amicæ auaritia, inquit:

Illud est, illud habet, nec ea contenta rapina est,
Sub titulum ob lares nos misit venditionis.

Quare hortatur Cicero Trebatium suum, ne paternas possessiones vendat: & notatur Brutus apud ipsum *lib. 2. de Oratore*, & *in oratione pro Cluent.* quòd paterna bona mancipasset. Vnde etiam patrimonij decoctores lege Roscia inter quatuordecim ordines sedere prohibebantur, & ex Græcorum institutis infames erant, vt testantur Diogenes Laertius *de vitis Philosophorum, in vita Solonis*; & Quintilianus *lib. 3. instit. cap. vlt.* facit etiam illa interdictionis formula apud Romanos circa prodigos vsitata, quam refert Paulus *lib. 3. sentent. tit. 4. Quando tua bona paterna, habitaque nequitia tua disperdis.* Vbi rectè notauit Cuiacius pro *habita*, legendum esse *auita*; quo modo restituendus etiam est locus Diui Hieronymi *in epist. ad Demetriadem*, de seruanda virginitate, ibi: *Quem nunc habitas vendere dicitur possessiones.* Vbi legendum est, plura tradunt Robertus *lib. 3. rerum iudic. cap. 17.* Corrasius *lib. 3. miscell. cap. 3* Leotardus *de vsuris, quæst. 77. n. 49.* Zypeus *lib. 1. consult. 5.* ex illa etiam affectione erga gentilitia prædia, & maiorum possessiones fluxit frequens illa in legatis, fideicommissis, & donationibus clausula, *Ne prædium de familia extat*, de qua *in lege filius 114. §. Diui, ff. de legat. 1. l. peto 69. § fratre 3. l. cùm pater 77. §. 11. 15. 27. & 28.* cum lege sequenti, *§. 3. leg. Lucius 88. §. Lucius 6. & §. instituto 15. ff. de legatis 2. l. pater 38. §. 1. cum §§. sequentibus, l. is qui 94. ff. de legatis 3. l. libertis 108. ff. de condit. & demonstr. l. vlt. §. 1. C. de V. S. nouella 119. Iustin. cap. finali, & 159. in princip.* Plura Pichardus *in lectiuris de legatis, cap 15.* Valentia *tom. 9. illustr. tract. vlt. de legatis, cap. 1. & 2.* Molina *de primog. lib. 1. cap. 2.* Hinc etiam prouenit, vt quamuis regulariter qui Magistratum in prouincia gerit, aut militiæ nomen dedit, prædia in ea prouincia comparare non possit; tamen si paterna distrahantur, redimere non prohibetur, *l. qui officium 62. ff. de contrahend. empt. l. militis 9. ff. de re milit. l. Princeps, C. Theodos. de his, qui admittuntur.* Illustrat Fornerius *lib. 5. rerum quotid. cap. 23.*

15 *De iure retractus.* Deinde ex hac affectione prouenit ius, quod Græci ius protomiseos appellant; nos verò retractum gentilitium dicimus, quod omni iure, diuino videlicet, ciuili, canonico, & regio statutum, varijsque gentium vsibus approbatum reperitur. Iure enim diuino ita cauebatur Leuitici cap. 25. *Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus eius, potest redimere quod ille vendiderat.* Et Ieremiæ *cap. 37.* legitur: *Posside agrum meum, qui est in Anathot, in terra Beniamin, quia tibi competit hæreditas, & tu propinquus es, vt possideas.* Et *Ruth. cap. 4.* habetur: *Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reseruata est de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo: si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside.* Obseruauit Lælius Mancinus *lib. 1. de triplici iuris collat. cap. 130.* Vt ad ius ciuile perueniamus, sciendum est, Pandectarum iure hoc ius retractus cognitum non fuisse, nec inter agnatos, socios, seu consortes eiusdem rei, *l. 3. C. de communium rerum alienat.* ibi: *Falsò tibi persuasum est, communis prædij portionem pro indiuiso, antequam communi diuidundo iudicium dictetur, tantùm socio, non etiam extraneo posse distrahi.* Plinius *lib. 7. epist. 11. Superest, vt cohæredes æquo animo ferant separatim me vendidisse, quod mihi licuit omninò vendere.* Quò pertinet lex *26. ff. de regulis iuris*, iuncto Gothofredo *ibi*, & *in l. 14. C. de contrahenda emptione*: quare si credimus ipsi *in d. l. 6.* ius hoc cœpit à Constantino in lege *dudum 14. C. de contrahenda emptione*; à quo tempore consocij ius hoc vsitatum legimus: ad quod ius referendus est Symmachus *lib. 9. epist. 27.* in illis verbis: *Symmachus Leoni: Opto quidem, te in tantum copijs pecuniæ familiaris affluere, vt possis optima prædia comparare. Sed mallem te sine amicorum noxa atque iniuria oculum ac desiderium nouis emptionibus admouere. Nam ego Postumianensem rem iure optimo, sine vlla mentione consortij tui ab antiquissimo possessore mercatus, nunc primùm tua admonitione conuenior, vt propè iam inueterata possessione decedam. Cuius pretium non eiut mediocritatis est, vt emisse delectet; adeò vt cùm possim tibi legibus obuiare, & desiderio eius, cuius res aguntur, obsistere, copiam tamen facio, vt quod argenti dedimus venditori, id homini meo Euscio, cui summa comperta est, digneris expendere: si tamen præoptas nostra mercari, quàm tua nexu obligationis soluere.* Et ita iure etiam nouo ciuili hoc ius admissum fuit, non solùm in propinquis, & agnatis, verùm & vicaneis, *l. 1. Cod. non licere habitatoribus, lib. 11.* postea tamen sublatum fuit hoc ius protomiseos in lege *dudum 14. C. de contrahenda emptione, l. 6 C. Theodos. eod. tit. l. 3 C. communium rerum alien.* tandem restitutum fuit nouella 5. Iustiniani, nouella R. Senioris, *cap. 3* constitutione Frederici de iure protomiseos: notarunt Cuiacius *ad tit. C. de contrahenda empt.* P. Gregor. *lib. 26. sintagm. c. 1.* Iure etiam Pontificio hoc ius retractus admissum esse, satis constat ex præsenti decisione. Tandem iure nostro Hispano hoc ius statutum reperitur *in lege 13. tit. 10. lib. 3. fori, l. 6. & 7. tit. 7. lib. 5. ordin. l. 230. styli, l. 56. tit. 5 p. 5. l. 20. Tauri, l. 7. tit. 11. lib. 5. recopil.* quas latè illustrant, & in praxi varias & quotidianas controuersias, quæ circa hoc ius retractus euenire solent, resoluunt Tauristæ *in d. l. 70. Tauri*, Matienzo & Azeuedo *in d. l. 7. recopil.* Vela *lib. 1. dissert. 37. n. 35.* Olea *de cessione iurium, tit. 3. q. 2.* noster D. Ioannes de Larrea *alleg. 45. & 120.* & *decis. 70. & 79.* qui vsum huius retractus apud varias nationes fuisse illustrat, & probat Tiraquell. *de retractu, in præfatione* Christineus *to. 1. decis. 174. & 281. & 302. & 374.* Marinis *alleg. 127.* Nicolaus Vander *singul. 91*

Ex his apparet ratio præsentis decisionis; cum enim ius retractus competat filijs alienantis bona, & alijs consanguineis ad retrahenda prædia ab eo vendita, propter naturalem affectionem erga maiorum possessiones; rectè decreuit Gregorius IX. minorem restituendum esse aduersùs venditionem possessionis maternæ à patre celebrata, cùm læsio in ea daretur; siquidem possessio maiorum erat, ne contra naturalem affectionem, quam erga possessionem illam habebat, minor priuatus maneret. Cùm enim minor restituatur, non solùm aduersus id, quod amisit, verùm & quod omisit, si in eo se læsum fuisse probauerit; ideò rectè Gregorius in præsenti decreuit, vt si minores probauerint se læsos in prædicta venditione, aut in omissione petitionis retractus, posse eos beneficio restitutionis impetrato venditionem rescindere, ac res ipsas alienatas repetere: docent Viuianus, & Canisius *in præsenti*. Hodie tamen post legem *8. tit. 11. lib. 5. recopil.* non dari restitutionem aduersùs lapsum temporis ad petendum retractum assignati, resoluit Silua *respons. 11. num. 40.* 16 *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà perpensa; nam vt suprà dixi, iure ciuili attento, non omni tempore ius retractus, seu protomiseos, permissum fuit, sed aliquando sublatum, postea verò permissum. Nec obstat in præsenti specie, patrem, non filios minores, possessionem vendidisse; nam filij venditioni à patre factæ consenserunt, & tunc adhuc propter ius retractus rescindere poterant ipsam venditionem, *d. l. si in emptione 39. ff. de minoribus.* Nec augmentum difficultatis refragatur deductum ex eo, quod in æstimandis seruorum operibus, & damnis datis, ex lege Aquilia non habeatur ratio affectionis, vt probat D. Ioannes Suarez *lib. 2 ad legem Aquil. c. 4.* nam plurimi interest, vtrum agamus in iudicio ad ius nostrum persequendum, & ne quidquam depereat, siue vt res proprias recuperemus; aut agamus de ipsarum rerum æstimatione. Primo casu cùm non agamus de ipsa rei æstimatione, sed tantùm de eo, quod interest ius nostrum illæsum habere, vt in hoc textu, & in lege *libertus 36 ff. de bonis libert. l. pater 71. ff. de euict.* affectionis ratio habetur, quasi nostra intersit; & nobis eo prætextu maximè in iudicijs bonæ fidei datur actio affectus explorandi gratia, *l. cùm seruus 54 ff. mandati, l. 7. de seruis exportandis.* 17 *Dissoluitur difficultas adducta.*

tandis. Nam lucrum nullum maioris æstimationis est; quàm vt desiderium, siue animi nostri expicatur affectio, si modò talis affectio fuerit pij animi, & beneuoli, qualis est erga possessiones parentum, & agnatorũ gentilitia prędia, vt in præsenti specie est. Secundo verò casu, quando agitur de ipsarum rerum æstimatione, nec in bonæ fidei, nec in stricti iuris iudicijs, & contractibus ex affectu augetur æstimatio rei, vt in auctoritatibus pro augmento difficultatis adductis; nam pretium cuiuslibet rei non ex affectione priuatorum, & singulorum vtilitate, sed ex vsu communi, & fori tritura fit, *d. l. pretia 63. ff. ad legem Falc.* notarunt Cuiacius *lib. 27. qq. Papin d. l. 54. ff. mandati*, Alciatus *in tract. de eo quod interest, cap. 6. num. 13.* Ferrerus *ad titulum C. de eo quod interest*. Nec vltimum augmentum difficultatis aduersatur, quia respondetur, filios in præsenti specie retrahendo possessiones à patre venditas, non videri ex eo impugnare factum patris, sed potiùs illud approbare; non enim illas retrahunt tanquam hæredes, sed tanquam proximiores consanguinei ex consuetudine Perusinensi, quod facere poterant, argumento textus *in lege finali, C. de euict. l. rem alienam 41. ff. de pignorat. act.* vbi probatur, quod in re hæredis à defuncto pignorata non tenetur ipse stare obligationi, nec ideò facto defuncti contradicere, imò potiùs eum vti, rem vendicando, auctoritate legis improbantis obligationem rei alienæ, vt docent Duarenus *lib. 2. disput. cap. 4.* Pinellus *in l. 1. C. de bonis maternis, 3. p. num. 83.* inde iure optimo poterant filij in præsenti specie admitti ad retractum rei venditæ à patre: docent Tiraquellus *de retract. tit. 1. §. 1. glossa 9. num. 51.* Pinel. *vbi suprà, num. 99. versic. 2. facit*, Cifuentes *in l. 70. Tauri*, *quæst. 20.* Ant. Gomez, Montaluo, & alij, quos refert, & sequitur Matienzo *in lege 7. tit. 11. lib. 5. recopil. glossa 1. num. 68.*

Ex suprà traditis lucem accipit Vlpianus *in l. 1. §. & alius 15. ff. si quid in fraud. patroni*, vbi quæritur, an patronus possit rescindere actione Fauiana, vel Caluisiana venditionem possessionis à liberto iusto pretio factam, quoniam eius interest, non esse alienatam propter affectionem; siquidem in ea fuerat ipse patronus educatus, vel parentes sepulti? Et ait Vlpianus, nullo modo patronum audiendum esse, quia fraus liberti in damno pecuniario æstimatur. Igitur patrono non datur actio Fauiana ad rescindendam possessionem maiorum rerum, quia in eis tantùm ratio affectionis, non damni pecuniarij attenditur. Similiter ergo in præsenti casu non debebat minoribus concedi in integrum restitutio, cùm nullo damno pecuniario afficerentur, sed tantùm ratione affectionis. Sed huic difficultati facilè satisfieri potest, si obseruemus Fauianam actionem tantùm habere locum, quando alienatio rei fuit à libero facta in fraudem portionis patrono debitæ. Cùm ergo in ea specie nullum damnum pecuniarium patiatur patronus ratione possessionis iusto pretio venditæ, imò pars debita patrono, æstimatis liberti bonis iusto pretio, illæsa remaneret; ideò non auditur patronus intendens rescindere venditionem iusto pretio factam tantùm ob affectionem: at verò in hoc textu datur minori restitutio aduersùs emptorem possessionum erga quas iustam affectionem habebat, quia negari non potest, ipsum læsum fuisse in lapsu termini ad retrahendas ipsas possessiones à patre venditas concessi.

18 Exponitur l. 1. §. & alius, ff. si quid in fraudem.

CAPVT IX.

a Idem.

Causa restitutionis in integrum coram iudicibus ordinarijs administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterit, & finiri, siue hoc ipsis delegatis specialiter demandatum fuerit, siue in commisso eis negotio contingat incidere huiusmodi quæstionem. Delegati verò ab ordinarijs, qui administrationem non habent, sed tantummodo facultatem iudicandi; seu arbitri, de hac causa cognoscere nequeunt, nisi coram eis mota fuerit incidenter. In *b* matrimoniali quoque causa, *c* liberali, vel *d* criminali, cum maiores iudices exigant, arbiter nequit assumi.

NOTÆ.

1 a IDem.] In hoc textu proponitur, imò & exponitur iuxta communem interpretum sententiam, textus *in lege finali, C. vbi & apud quem restitutio in integrum petatur*, vsque ad illa verba, *in matrimoniali*. Et vt tam decisionem Imperatoris Iustiniani, quàm nostri Gregorij in præsenti percipiamus, sciendum est, quod iure Digestorum attento, licèt omnes Magistratus restitutionem concedere possint, *l. omnes 3. ff. de in integrum restit. l. in causæ 17. §. finali, ff. de minoribus, l. Pannonius, ff. de adquirenda hæredit.* iuxta vulgarem lecturam, quam defendit D. Iosephus de Retes *tom. 2. opusc. lib. 5. c. 3.* tamen ex edicto de minoribus tantùm Magistratus Populi R. restituere valebant, non verò municipales; qui licèt mixtum imperium haberent, non tamen quæ excellentioris Imperij erant, obtinebant, *l. ea quæ 26. ff. ad municip. l. metum 9. §. sed quod Prætor, ff. de eo quod metus*, iuncto Olano *lib. 4. Paralip. cap. 6. nu. 9* Postea tamen Iustiniani constitutione relata in dicta lege vltima, non solùm iudices ordinarij iurisdictionem cum administratione habentes, verùm eorum delegati restitutionis hoc beneficium concedere cœperunt, non verò iudices pedanei, seu dati, qui iurisdictionem non habent, sed tantùm notionem. Iudices etiam delegati à Principe possunt dare hoc beneficium, si ad id specialiter designentur, aut causa restitutionis incidenter emergat; delegati verò ab ordinarijs, qui administrationem non habent, restituere nequeunt; & si causa restitutionis incidat, possunt de ea cognoscere; non autem sententiam pronunciare, *d. l. vlt.* vbi docuerunt Raguellius, Lingiois, & Stranchius. Quando verò aduersus primam sententiam delegati restituere possint, iam exposui *in cap. ex litteris 9. de officio deleg.* & latè examinat Carleual *de iudicijs tom. 1. disput. 7. per totam*. Arbitri etiam cùm iurisdictionem non habeant à iure, in integrum restituere non valent, *d. l. vlt.* quam in totum confirmat Gregorius in præsenti, & probant ac illustrant Gentilis *lib. 1. de iurisdict. cap 32.* Caldas *in l. si curatorem, verbo Implorando, Cod. de in integrum restit. num. 17.* Donellus *lib. 2 comment. cap. vlt. littera B* Couarr. *lib. 1. variar. cap. 14* Giphanius, Perez, & Tuidenus *in d. l vlt.* Raguellius, & Stranchius *vbi suprà*: licèt Duarenus *d. tit. C. vbi & apud quem*, Ioannes Longouallius *in l. Imperium, 3. part. ff. de iurisdict.* existimauerit, Gregorium IX. in præsenti communem Interpretum sententiam potiùs quàm mentem ipsius Iustiniani amplexum, & sequutum fuisse.

2 b *Matrimoniali*.] Quia Gregorius in præsenti, licèt incidenter, egerat de arbitris, asserendo eos non posse restituere in integrum, statim adiecit aliqua, quæ ad arbitrorum potestatem spectant Et primò asserit, in matrimoniali causa compromissum non admitti: quod etiã docetur *in cap. finali, de transact. cap. finali, de restit. spol. l. 24. tit. 4. partit. 3.* Illustrant Couarr. *de matrim. 2 part. cap. finali, num. 6.* Sanchez *eod. tract. lib. 2. disp 24 nu 1.* Petrus Gregor. *lib. 5 partitionum, tit. 4. cap. 3.* Lanfrancus *de arbitris, 4. p. c. 5.* Molina *de iustit. tom. 6. disp. 40. num. 4.* Gutierrez *lib. 1. canonic. c. 17. n. 18.* Causa enim matrimonialis debet iudicari, & decidi per eos, qui à iure iudicandi potestatem habent, *cap. accedentibus, de priuilegijs*, Sanchez *lib. 3. de matrim. disput. 44* Basilius *eod. tract. lib. 5. c. 11.* Valeron *de transact. tit. 3. q. 3. nu. 58.* Accedit, nam sententiæ arbitri statur metu pœnæ, *cap. cùm tempore, de arbitris*; sed in causa matrimonij pœna promitti non debet, *c. Gemma, de sponsl. l. Titia 134. ff. de V. O.* igitur in causa matrimonij compromissum non admittitur. Deinde quia facilè coniuges super matrimonio compromissum facerent, vt sic ab eius vinculo per arbitros separentur, contra

contra illud diuinum præceptum: Quos Deus coniunxit homo non separet: de quo *in cap. quos Deus*, *cap. an quod 33. q. 2. cap. inter*, *de translat. Episc.* Et licèt cùm datur eadem paritatis ratio, valeat argumentum de matrimonio carnali ad spirituale, *d. cap. inter*, Euerardus *in loco de matrimonio carn. ad spirituale*; tamen cùm in hoc casu detur diuersa ratio, poterit compromitti, tam super matrimonio spirituali contracto, *c. nisi*, *c. ex parte*, *de arbitris*, *c nisi*, *de præbendis*; quàm super contrahendo, videlicet super electione ad beneficium, vel dignitatem, de quo *in cap. quia propter*, *cap. scriptum*, *cap. in causis*, *c. cùm Vuintoniensis*, *de electione*, *c. si compromissum*, *eod. tit. in 6.* Eius formam exponunt Iulius Lauorus *de electione*, *c. 7. num. 23.* & *cap. 19. num. 29.* P. G. *de electione*, *cap. 3. num. 3.* Tamburinus *de iure Abbatum*, *tom. 1. disput. 28. quæst. 8.* Garcia *tom. 2. polit. tract. 9. dub. 8.* & nos aliqua adduximus *in c. causam 3 de electione*.

3 c *Liberali*.] Etiam compromissum fieri non potest super causa status, videlicet ingenuitatis, libertatis, natalium, seu monachatus, *l. non distinguemus*, *§. de liberali*, *ff. de arbitris*: docent Lanfrancus *de arbitris*, *part. 4. n. 10.* Donel. *lib. 17. comment. cap. 22.* Morla *in emp. tit. de iurisdict. num. 159.* Molina *d. disput. 40. num 3.* Causa enim status maiores iudices postulat, *l. fin. Cod. vbi causæ status*, id est iudices ordinarios, siue Prætores, siue Præsides, vt exponit Osualdus *ad Donel. d. cap. 22. littera K*, licèt quamplures non infimæ notæ Interpretes congesti ab ipso, asseruerint, tantùm Prætores cognoscere potuisse de causis liberalibus. Pro quibus facit Plinius relatus à Cuiacio *in d. l. non distinguemus*, *§. Iulianus*; eos tamen refellunt Osualdus *vbi suprà*, Hothomanus *lib. 6. obseruat. cap. 6.* quam quæstionem altiùs prosequi institutum non patitur; circa eam tamen notandi sunt textus *in l. liberis 7. §. si quis*, *versic. Igitur*, *l. in obscuro 41. §. 1. ff. de liber. causa*, *l. neque 36. §. fin. ff. de fideicommiss. libert. l. seruus 34. §. 1. ff. de statu liberis*, *l. 4. ff. si ingenuus liber esset*, *l. 1. Cod. ne de statu defunctor. l. 1. l. cùm status 15. Cod. de ordine cognit. l. 2. Cod. de pedaneis iudic. l. 2. C. de libertis*, *l. cùm proponas 6. Cod. de rebus creditis*, *l. principaliter 13. Cod. de liber. causa*, *l. 1. C. de officio Prætoris*. Sed licèt primò, & principaliter arbitri de causis status cognoscere non possint; tamen de eis incidenter cognoscere valent, vt probatur *ex d. l. cùm proponas*, vbi fœminam ex compromisso liberam factam fuisse supponitur, quo modo textum illum accipit Cuiacius *ibi*, & eius auctoritate moti ita docuerunt Accursius *ibi*, verbo *Consulat*. Alexander *in lege quoties 6. Cod. de iudicijs*, Orosius *in l. 2. n. 14. ff. de iurisdict.* Sed non rectè ea sententia probatur *ex d. l. cùm proponas*; cùm in eo textu arbiter accipiatur pro iudice pedaneo, non verò pro arbitro compromissario, vt Gothofredus ibi notauit. Rectiùs autem ea sententia adstruitur *ex lege finali*, *C. de transact.* quem expendit Morla *in empor. tit. 2. num. 159.* & illustrat Valeron *de transact. tit. 3. quæst. 3. num. 1.*

d *Criminali*.] Consonant textus *in lege non distinguemus 32. §. Iulianus*, *ff. de arbitris*, *l. 7. C. de Episcop. audientia*, *l. 4. tit. 7. lib. 1. fori Castel. Los que fueren por auenencia de las partes, no iuzguen ningun pleyto de iusticia*. Vbi notauit Montaluo: docent Petrus Gregor. *lib. 5. partit. tit. 4. cap. 3.* Mornacius, & Faber *in d. §. Iulianus*, Donel. *lib. 28. comment. cap. 10.* Hunnius *ad Treutl. vol. 1. thesi 5. disput. 11. litt. G*, vbi etiam Bachouius; crimina enim, præsertim publica, pœnis à legibus statutis coerceri debent: si autem compromissum super eis admitteretur, reus soluendo pœnam in compromisso adiectum liberaretur à pœna corporali à iure in eo crimine statuta, etiamsi arbitri eam compromisso imponerent. Accedit, nam non est singulis committendum, quod potest expediri per publicos Magistratus, *l. non est singulis*, *ff. de regul. iur.* ergo in causa criminali arbitri recipi non possunt. Hæc procedunt in causa criminali criminaliter intentata; si verò de crimine priuato, ciuiliter ad pœnam pecuniariam, non ad vindictam sanguinis, vt fieri solet, *l. finali*, *ff. de priuatis delictis*, agatur, potest eo casu compromissum admitti, *cap. veniens*, *de iureiur.* nec tunc, quamuis sit famosum crimen, ex arbitri sententia aliqua infamia irrogatur, *l. quid ergo 13. §. ex compromisso*, *ff. de his qui notantur infam.* Et sic generaliter tenendum est de omni crimine, de quo licet transigere, iuxta legem *transigere*, *C. de transact.* quam nouiter illustrat Valeron *de transact. d. tit. 3. q. 5.* Similiter compromissum fieri posse, post Speculatorem, & Montaluum vbi proximò, docet Molina *tomo 2. de instit. disputat. 40. de arbitris*, *num. 1.* Etiamsi criminalis causa iudiciario ordine non prosequatur, sed extraordinario, poterit super ea compromissum admitti; quo modo accipit textum *in cap. litteras 14. de præsumpt.* Cuiacius *in eius commentario*. 4

CAPVT X.

Idem.

BEneficio restitutionis in integrum Ecclesiæ tuæ in alio denegato iudicio, restitutio (prӕterquam ad appellationem omissam) videtur eidem Ecclesiæ posse denegari, nisi nouis defensionibus ad huiusmodi sit beneficium admittenda.

COMMENTARIVM.

1 TExtus iste desumptus est ex tribus Imperatorum constitutionibus compilatis sub titulo Codicis, *Si sæpius in integrum restit.* In prima statuitur, restitutionem semel denegatam, amplius peti non posse; videlicet, quod si restitutio in integrum petita sit, & Prætor decreuerit restitutioni locum non esse, aduersùs hoc Prętoris decretum non potest minor restitutionem petere: facit Paulus *lib. 1. sentent. titul. 7. Integri restitutio plus quàm semel non est decernenda*, *idedque causa cognita decernitur*. Vbi docet Cuiacius, Duarenus, & Vuesembech. *ad d. tit. Cod. si sæpius*, Donellus *lib. 21. comment. c. 12.* vbi Osualdus *litt. O*, Morla *in empor tit. 5. q. vlt.* Gamma *decis. 320.* Cabedo *decis. 114.* Acacius Ripol. *var. cap 5. in fine*, Barbosa *in d. l. 1.* qui varias huius sententiæ rationes adducunt. Prima, vt vitentur circuitus, & ambages in iudicio, iuxta textum *in l. dominus*, *ff. de condictione indebiti*, Clementina *Auditis*, *de rescriptis*: & sic finis litibus imponatur, iuxta vtriusque iuris votum, quod illustraui *in cap. finem*, *de dolo & contum.* Aliam rationem assignat Sfortia *de in integr. restit c 16. art. 1. n. 15.* ideò videlicet restitutionem peti non posse, postquam denegata est, quia restitutio non competit, nisi vbi adest læsio, *l. nam & postea*, *§. si minor*, *ff. de minor.* Sed aut iustè, aut iniustè denegata fuit restitutio. Si iustè, non datur læsio: si iniustè, competit remedium appellationis, *d. l. 1. C. si sæpius*: ideò dum adest remedium illud ordinarium, non debet concedi extraordinarium *in l. 2. & 3. C. eod. tit.* Exceptioque prędictæ regulæ statuitur, videlicet si nouæ causæ emergant post denegatum restitutionis beneficium, vt iterum peti possit. Docent vltra congestos ibi à Barbosa Salgado *de supplicatione*, *1. p. c. 12. n. 17.* Verùm in hanc vtriusque iuris sententiam insurgi potest, tum ratione, tum auctoritate. Ratione ex eo deducta, quia faciliùs conceditur restitutio, quàm appellatio; siquidem restitutio datur in illis casibus, in quibus denegatur appellatio, *l. vnica*, *iuncta glossa ibi*, *Cod. si de moment. possess.* sed ab eadem sententia, & in eadem causa licet iterum, atque iterum appellare, *c. si quis in quacumque 2. q. 6 c. dilecto*, *c. sua 65. de appellat.* igitur etiam non semel, sed iterum licebit restitutionem petere. Auctoritate textus *in l. etsi fine 8. §. restitutus*, *ff. de minor.* vbi docetur, quod si minor hæreditatem semel repudiatam adierit, per in integrum restitutionem poterit iterum restitutionem impetrare contra aditionem: igitur in eadem causa sępè sæpius beneficium hoc impetrari valet. Primæ difficultati respondendum est asserendo, quod licèt admittatur iterum appellatio in eadem causa, non ideò sequitur concedendam esse restitutionem in integrum aduersus huius beneficij denegationem; quia faciliùs denegatur remedium extraordinarium restitutionis, quàm ordinarium appellationis,

vt

vt contingit *in l. antiquæ, C. ad Velleianum, cap. cùm venissent, de instit.* docent in præsenti Hostiensis, Ioannes Andreas, & Anchar. Nec interest quod in casibus, in quibus denegatur appellatio, conceditur restitutio; illud enim procedit, ne minor maneat indefensus; non tamen inde sequitur, quod faciliùs concedatur restitutio, quàm appellatio; nec in omnibus restitutio æquiparatur appellationi, vt probant Maceratus *in rubrica de officio eius, num. 226.* Lancellotus *de attentatis, cap. 18. num. 38.* Nec etiam aduersatur textus *in d. §. restitutus*; nam magnum versatur discrimen inter præsentem textum, & illud Pomponij responsum: præsens enim textus procedit cùm restitutio fuit denegata, & iterum petita; Pomponius verò loquitur cùm restitutio fuit concessa, & iterum in contrarium effectum impetrata; quo casu sæpius peti, & concedi potest. Ratio discriminis in eo consistit, quia per hanc secundam restitutionem res reuertitur ad suam naturam, ad quam quælibet res de facili redit, *l. si vnus, §. pactus ne peteret, ff. de pactis:* nec vllum damnum tertio sequitur; cùm reducatur ad statum, in quo antequam peteret restitutionem, erat: docuerunt Morla *vbi suprà, quæst. vltim.* plures, quos refert & sequitur Osualdus *ad Donel. lib. 21. comment. cap. 12. littera O.*

TITVLVS XLII.

De alienatione iudicij mutandi causa facta.

CAPVT PRIMVM.

Alexander III. a *Dulmensi Episcopo.*

EX quorundam relatione audiuimus, quod cùm aliqui litteras à nobis commissionis impetrant, aduersarij (vt mandatum nostrum eludant) antequam litteræ ad iudicem perueniant, vel etiam postea, priùs *b* quàm citentur ab eis, in vocem *c* appellationis prorumpunt, vel commutationem facientes, aliquos in possessionem eorum, de quibus controuersia vertitur, malitiosè inducunt. Nos igitur contra prædictam calliditatem, & versutiam prouidere volentes, mandamus, quatenus si aduersarij eorum pro euacuando nostro mandato taliter appellauerint, aut de possessione, de qua controuersia vertitur, commutationem fecerint, vel se malitiosè duxerint *d* absentandos: *e* eos, qui in possessione se ingesserunt, appell. cess. cogatis sub vestro examine iuris *f* æquitati parere.

NOTÆ.

1 a DVlmensi.] Ità etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de appellat. cap. 14.* sed mendosè, nam Alexander in præsenti rescribit Archiepiscopo, vt constat ex illis verbis, *in prouincia vestra*; alias si cum Episcopo loqueretur, diceret, *in diœcesi vestra*: quare hac reiecta inscriptione, vera reperitur post Concilium Lateranen. *parte 49. cap. 5.* vbi ita legitur: *Idem Archiepiscopo Rotbomagensi.* De ipsa Ecclesia Rothom. & eius Prælatis aliqua notaui *in cap. cùm contingat, de rescriptis.*

b *Prius quàm.*] Rectè; nam si post litem contestatam commutatio fieret, tanquam rei litigiosæ alienatio rescinderetur, *l. 1. & per totum ff. de litigiosis*: latè probabimus *in cap. vlt. vt lite pendente.*

2 c *Appellauerint.*] Licèt enim temporibus Alexandri III. appellatio ante sententiam admitteretur, *c. 1. 22. quæst. 6. cap. cùm sit, cap. super eo, de appellationibus*: ita demùm appellatio effectum habebat, si iusta causa, non verò si friuola erat: hodie autem nisi damnum contineat irreparabile, non admittitur, *cap. vt debitus, de appellationibus.*

d *Absentandos.*] Contra quos procedendum erat tanquam contra contumaces, per missionem in possessionem ex primo, vel secundo decreto, *cap. 1. cap. pro- vt, cum vulgatis, de dolo & contum.*

e *Eos qui.*] Nam licèt non admittatur coram iudice delegato prorogatio de persona ad personam, 3
cap. P. & G. de officio delegati; tamen quia isti possessores iure successerunt, possunt conueniri, litteris impetratis contra primum possessorem, & coram ipso iudice delegato, vt docet Morla *in emp. titul. de iurisdict. quæst. 21.* & nos diximus *in cap. significauit, de rescriptis.*

f *Æquitati.*] Cuius ratione Prætor, & Proconsul 4
concesserunt actionem in factum, contra alienantem rem iudicij mutandi causa; & actionem directam contra ipsum possessorem, atque vtilem in eum, qui dolo desijt possidere, de quibus posteà agemus.

CAPVT II.

Gregorius IX. *Abbati* a *S. Nicolai, & Decano* b *Furuen.* c *Morin. Diœcesis.*

EX parte *d* Scabinorum *e* Hipretis fuit propositum, quod inter laicos eiusdem loci quæstionibus emergentibus dirimendis per iudicium sæculare, quidam clerici sibi *f* dono, vel *g* pretio ab aliquibus laicorum ipsorum cedi faciunt actiones, vt aduersarios ad *h* ecclesiasticum forum trahant, & *i* prædam ex huiusmodi commercio obsequantur. *Et infrà*: Cùm igitur *i* cessiones, & *k* emptiones litium legitimè prohibeant sanctiones, ita quod iactura causæ adficiant illos, qui sibi *l* potentiorum patrocinium taliter aduocare præsumunt; & ex eo sint etiam odiosæ, quod ex *m* fonte cupiditatis videntur procedere: mandamus, quatenus clericos memoratos à præsumptione huiusmodi per cens. Eccles. compescatis.

NOTÆ.

1 a SAncti Nicolai.] Ordinis Præmonstratensis; est enim monasterium hoc S. Nicolai Ordinis præmonstratensis in diœcesi Morinensi.

b *Furuensi.*] De hac Ecclesia aliqua adnotaui *in cap. dilectus, de filijs presbyt.*

c *Morin.*] Morinos Galliæ Belgicæ fuisse populos, 2
ex Cæsare, Strabone, Plinio, Ptolomeo, satis constat: Morinos quasi Marinos dixit Candenus *in sua Britannia,*

nia, Virgilius *lib.* 8. *Æneid.* recenset dona à Morinis Augusto oblata.

—— Euphrates ibat iam mollior vndis,
Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.

Eos vltimas gentes Galliarum dixit Pomponius Mela *lib.* 3. *cap.* 2. Plinius *lib.* 19. *cap* 1. homines vltimos appellat. S. Paulinus *epist.* 2. *ad Vitricum*, Morinorum terram orbis extremam vocat, vel quia sunt litorales, vt exponit Cerda *ad Virgilium vbi suprà*; vel quia extremi erant in orbe Romano respectu orbis Romæ, vt explicat Clifecius *in portu Iccio*, *cap.* 1. De Morinensi Ecclesia egi *in cap.* 33. *de electione*, & nonnulla dabimus *in cap.* 1. *de solut.*

3 d *Scabinorum*.] Idest iudicum. Scabini enim apud Gallos, Belgas, & Longobardos dicuntur Iudices, seu Magistratus, *cap.* 1. *de immunit. Eccles. lib.* 6. constat ex charta Beluensis monasterij, quam refert Petrus Pitheus in glossa ad capitularia, verbo *Scabini*, in his verbis: *Ante illustrem virum Hildegarium Comitem, seu Iudices, quos Scabineos vocant.* Senatores, seu auditores Comitum appellantur frequenter in capitularibus Caroli, *lib.* 2. *cap.* 38. *lib.* 3. *cap.* 7. *lib.* 30. *c.* 33. 40. *&* 49. Septem enim vnicuique Comiti adsidebant, *lib.* 3. *capitul cap.* 40. ibi: *Vt nullus ad placitum banniatur, nisi qui causam suam quærit, aut si alter ex eis quærere debet, exceptis Scabineis septem, qui ad omnia placita præesse debent.* Notarunt Lindembrog. *in glossario*, *verbo Scabini*. Sirmundus *eod. verbo*, Altesserra *de Ducibus*, *lib.* 2 *cap* 4. *ad finem*, Vossius *de vitijs sermonum*, *lib* 2. *pag.* 274. In præsenti decisione Scabini accipiuntur pro iudicibus oppidi Hipretis.

4 e *Hipretis*.] Hipres est oppidum Flandriæ, vt post Ortelium, & Ptolomeum probant Altesserra *vbi proximè*, Renatus Chopinus *de sacra pol. lib.* 1. *titul.* 7. *num.* 1.

f *Dono*.] Cessione videlicet omninò gratuita.

5 g *Vel pretio*.] Redempta actione certo pretio: quem casum posteà examinabimus.

h *Ad Ecclesiasticum forum*.] Licèt enim iuxta iuris regulam actor debeat sequi forum rei, *cap. cùm sit generale*, cum vulgatis, *de foro compet.* & ideò in præsenti specie coram iudice sæculari esset conueniendus, *cap si clericus laicum*, *eod. tit.* tamen cùm in contrarium viget consuetudo, videlicet vt laicus etiam coram ecclesiastico conueniatur, coram ipso, non verò coram sæculari, est conueniendus, *cap. si quis presbyterum* 1. 2. *quæst.* 1. *cap. conquestus* 8. 9 *quæst.* 3. Sed Gregorij IX. temporibus in Flandria consuetudine introductum erat, vt laici in omnibus causis à clericis coram iudice ecclesiastico in ius vocari possent, vt post Cardinalem, Abbatem, Ananiam, & Immolam in præsenti refert Sahagun in hoc textu, *ad* 8 *argumentum*: quare rectè ait Gregorius, ex cessione facta clericis sequi, vt laici conueniantur coram ecclesiastico iudice, cùm aliàs coram sæculari essent conueniendi; vnde locum habet edictum de alienatione iudicij, *l* 1. § 1 *ff. hoc tit.*

i *Et prædam*.] Ex redemptione videlicet ipsius actionis.

j *Cessiones*.] Ex edicto de alienatione iudicij, quod etiam locum habet in actionibus personalibus, vt infrà dicemus.

k *Et emptiones*.] Idest litium redemptiones.

6 l *Potentiorum*.] Innuere videtur Gregorius IX. clericum respectu laici esse potentem, & ita cessionem actionis in eum factam non valere. Sed in hac parte discrimen constituendum est inter edictum de alienatione iudicij, & titulum, ne liceat potentioribus. Quoad edictum de alienatione iudicij, verum est, alienantem, seu cedentem actionem in clericum, incidere in edictum de alienatione iudicij; quia duriorem reddit aduersarium. Quoad titulum tamen *ne liceat potentioribus*, clericus non creditur potentior, vt pluribus relatis docet Olea *de cessione iurium*, *tit* 2. *quæst.* 5. *num* 45. vnde Gregorius in præsenti non affirmat, in casu huius cessionis clericum appellari potentiorem.

m *Ex fonte cupiditatis*.] Hanc rationem cum alijs proponit Gregorius, non quia ea potissima sit, cùm adsint rationes edicti de alienatione iudicij, adductæ ab ipso Gregorio, quas postea illustrabimus.

COMMENTARIUM.

PRo huius tituli vera, & plena expositione sciendum est, inter alias restitutionum species, quas Tribonianus *in lib.* 4 *Pandect.* & Raymundus *in hoc lib* 1. *Decretalium*, compilarunt & proposuerunt, recenseri eam, quæ ad alienationem rerum iudicij mutandi causa factam spectat, de qua in præsenti acturi, priùs de auctore, & verbis edicti aliqua præfabimur. Auctorem huius edicti esse Prætorem, constat *ex l. ex hoc* 8. *§. ait Prætor. ff. hoc tit.* & ex eo, quia Paulus, & Vlpianus, qui commentaria ediderunt in edictum perpetuum vrbicum Prætoris, præsens edictum exposuerunt, vt patet *ex lege* 2. 4. 5. 8. *&* 9. *ff. hoc tit.* Ex quibus expressè deducitur, edictum esse Prætoris. Sed contrarium, imò Proconsulem Prouinciæ hoc edictum composuisse probatur *ex lege* 1. *l.* 3. *§. finali*, *ff. hoc tit.* & ex lege vltima, *ff. eodem*, constat alienantem rem, ne iudicium communi diuidundo subeat, ex lege Licinia puniri: igitur non ex edicto Prætoris hæc restitutio prouenit. Ad hoc tamen asserendum est, hoc edictum Prætoris esse, ideòque referri in edicto perpetuo nuper edito à Gothofredo *in quatuor fontibus*, *in fine*. Nec contrarium suadet lex 1. *ff. hoc tit.* nam cùm Proconsul in Prouincia haberet eandem auctoritatem, quam Prætor Romæ, *l. siue aliquam*, *in fine*, *ff. de officio Procons.* proponebat in Prouincijs edicta sua, sicut Prætor Romæ, vnde edictum quod appellatur Prætoris *in lege* 2. *ff. quod cum eo*, dicitur Proconsulis *in lege* 1. *ff eodem tit.* & in edicto de eo quod metus causa, *in l.* 1 *ff. eo titulo*, mentio fit edicti Prætoris; & in lege *quod autem*, *ff. eod. tit.* tribuitur edictum illud Proconsuli: & cùm Gaius notas scripsisset ad Edictum Prouinciale Proconsulis, Vlpianus verò, & Paulus exponerent edictum vrbicum Prætoris; inde prouenit, vt Caius hoc edictum Proconsulis appellet *in d. l.* 1. Vlpianus verò, & Paulus, vt Prætoris edictum referant: docent Duarenus, & Vuesembechius *ad hunc titulum ff.* Antonius August. *lib.* 1. *emend cap.* 5. Nec etiam obstat lex vltima, *ff. hoc tit.* vbi mentio fit legis Liciniæ, quia ea lex tantùm lata fuit ad casum specialem, cùm videlicet socius vt communi diuidundo iudicium effugeret, rem communem alienauit; tunc enim quia in eo iudicio ipse actor est simul & reus quoad possessionem, & dominium, *l. communis* 24. § 1. *ff communi diuid.* Cuiacius *lib.* 7. *qq. Papin. in lege alienationes* 13. *ff familiæ ercisc.* Mancinus *genialium cap.* 35. nec satis prospectum erat per hoc edictum; ideò necessaria fuit lex Licinia, vt eam exponentes docent Praieius & Antonius August. Cuiacius *in notis ad Vlpian. tit.* 1. vbi hanc legem imperfectam appellat, quia alienationem factam à socio, etiam ex dolo, non irritabat. De ea agemus *in cap. Ecclesia*, *vt lite pendente*, *num. penult* 7 *De auctore huius edicti.*

Hæc sufficient de edicti auctore: nunc eius verba, & causam referamus. Eguinarius Varo *lib.* 1. *manuduct.* ita huius edicti verba restituit: *Ne qua alienatio iudicij mutandi causa fiat, si quæ dolo malo cessio, quæve alienatio iudicij mutandi causa facta fuerit, nec arbitrio iudicis pristina iudicis causa restituatur, ei ad quem ea res pertinebit, in eum qui id fecisse dicitur, quanti ea res erit, intra annum, quo primùm experiundi potestas erit, iudicium dabo.* Et licèt Vuesembechius hanc formulam impugnauerit ex eo, quia in ea non comprehendatur facultas agendi, pristina actione iam restituta; tamen vt notauit Bachouius *in notis ad ipsum*, in his edictis restitutorijs concedendo Prætor actionem in factum, restituit etiam pristinam actionem. Causam, seu necessitatem huius edicti expressit Gaius *in l.* 1. *hoc tit. ff hoc tit.* in illis verbis: *Omnibus modis Proconsul id agit, ne cuius deterior causa fiat ex alieno facto: & cùm intelligeret iudiciorum exitum interdum duriorem nobis constitui, opposito nobis alio aduersario, in eam quoque rem prospexit.* Quibus verbis docetur, hoc edicto prospectum esse illis, qui cùm haberent actionem in rem ad rem persequendam, alienatione facta à possessore rem ipsam ita facilè persequi non valent; & cùm iniquum sit, ex alieno facto causam propriam deteriorem reddi, *l.* 2. *ff. quod vi aut clam*, *l. non debet* 75. *ff. de R. I.* ideò hoc edictum à Prætore propositum fuit. Notant Vighellius *lib.* 15. *methodi iuris ciuilis*, *capite* 13. Giphanius *in l.* 1. *Cod. hoc tit.* Duarenus *ad hunc titulum*; vbi etiam Mornacius. Accedit sententia 8 *Refertur causa edicti.*

tia Symmachi *lib.10. epist.45.* ibi: *Difficile est, vt bona causa sit, cuius actio in ius alterius desperatione transfertur.* Inde qui post litem cœptam militiæ nomen dat, vt potentior aduersario reddatur, exauctorari iubetur *in l.4. §. non omnis, ff. de re militari.*

9 Impugnatur hoc edictum. Sed hoc edictum vt minùs necessarium, iurisque rationi contrarium videtur ex sequentibus ratiociniis. Primum nascitur ex illo iuris principio, quo docetur, actionem in rem competere non solùm aduersùs possessorem, verùm aduersus eum, qui dolo desijt possidere, *l. qui dolo, l. parem, l. qui enim, ff. de regul. iur.* qui enim dolo desijt possidere, pro possessore damnatur, quia pro possessione dolus est, *l. qui petitorio, ff. de R. V. l. si rem, ff. de except.* docent Cuiacius *lib.28. qq. Papin. in l. Stichum, §. dolo, ff. de solut.* Osualdus *lib.20. Donelli, capit.3. littera L,* Roder. Suarez *in l. post rem, limit.1 num. 4. ff. de re iudic.* Couarruu. *practic. quæst.15. num.7.* Felicianus *tom.2. de censib. lib.3. cap.4. num.12.* Parladorius *lib.2. rerum quotid. cap. vltim. §.5.* Valenzuela *conf.111.* Noguerol. *allegat.29. art.3.* Salgado *de protect. part.4. capite 48. num.68.* Carleual *de iudicijs, tom.2. lib.1. titul.3. disput.11.* Olea *de cessione iurium, tit.3. quæst.11.* igitur si possessor, qui rem alienauit, tenetur actione reali, superflua est actio in factum, quæ contra ipsum conceditur. Secundò etiam superfluitatis arguitur hoc edictum ex titulis, *De litigiosis, Ne liceat potentioribus, Vt nemo suscipiat in patrocinio:* in quibus satis arguitur, & coercetur eius audacia, qui mutandi iudicij causa rem alienauit. Iuris etiam rationi contrarium esse hoc edictum ex eo suadetur; nam vnicuique licet res proprij patrimonij quomodocunque alienare, & de illis disponere, *leg.2. ff. si quis à parente, l. in re 21. C. mandati:* nec quid aliud magis rationi naturali congruum est, quàm voluntatem domini in alium rem suam transferre volentis, ratam haberi, *leg. qua ratione, §. hæc quoque, ff. de acquirendo rerum domin. §. per traditionem, Institut. de rer. diuis.* igitur licet domino etiam iudicij mutandi causa rem propriam alienare.

10 Defenditur hoc edictum. Sed & iuri consonum, rationique consentaneum, & valdè necessarium esse hoc edictum, defendendum est. Nec contrarium suadet prima difficultas suprà adducta; nam licèt actio in rem detur contra eum, qui dolo desijt possidere, non ideò impeditur actio in factum, quatenus domini interest rem alienatam non fuisse, vt videlicet in expensis damnetur, qui alienauit. Licèt enim in expensis litis ipse condemnatus ad rei restitutionem teneretur, *leg. vltim. Cod. de iudicijs;* tamen ad expensas ob alienationem factam in duriorem aduersarium non tenebatur. Quare vberiorem esse actionem hoc edicto introductam, defendit Vitalis *lib.1. variar. cap.17.* nisi dicamus cum Iulio Pacio *centur.3. quæst.3.* huius edicti temporibus non fuisse propositam actionem in rem in eum, qui dolo desijt possidere, Senatusconsulto de quo *in leg. sin autem, §. sed & his, ff. de R. V.* Nec secunda difficultas aduersatur; nam hoc edictum procedit, quando res alienatur iudicij futuri mutandi causa, non autem præteriti, aut præsentis; quia cùm res iam facta sit litigiosa, eius alienatio nulla est: de quibus rebus religiosis accipiendi sunt textus *in leg. per diuersas, leg. ab Anastasio, Cod. mandati,* iunctis Cuiacio *ad ipsum titulum,* Fabro *lib.12. coniectur. cap.12. leg. item, C. de procurator.* cum adductis ibi à Gothofredo *leg.1. & per totum ff. si ex noxali causa,* cùm Fabro in eius rationali. Etiam hoc edictum tantùm spectat ad actiones reales, mixtas, vel personales ex parte rei, non verò ad personales ex parte actoris; quia tunc locum habet titulus, *Ne liceat potentioribus,* vt docuerunt Osualdus *ad Donel. lib.15. commentar. cap.26. littera B,* Vitalis *lib.1. variar. capit.17.* Cuiacius *libr.10. obseruat. cap.3.* Nec vltima difficultas aduersatur, nam in præsenti edicto alienatio non rescinditur, sed tantùm propter dolum, & fraudem alienantis datur contra ipsum actio in factum ad id, quod interest rem alienatam non esse: quare si dolus non detur, etiamsi mutetur iudicium, alienatio sustinebitur, & actio in factum cessabit, vt in casu textus *in l.1. §.2. ff. de separat.*

11 De partibus huius edicti. His suppositis circa auctorem, & verba edicti, nunc de eius partibus agendum est; & quia duas continet partes, vnam videlicet de alienatione iudicij mutandi causa facta, & aliam de cessione, sigillatim eas percurramus. In primis ergo si alienata sit res iudicij mutandi causa, etsi non in potentiorem, sed in alterius Prouinciæ incolam, locus est huic edicto; quia actor experiri debet contra ipsum, *leg.3. ff. hoc tit.* ex vulgari regula *Actor forum rei sequi debet, l. iuris ordinem, C. de iurisdict. cap. cùm sit generale, de foro competent.* Alienatum autem dicitur, quando translatum dominium est ex aliqua causa à iure approbata, *leg.1. §.1. & §. item si res, ff. hoc tit.* vt si res vendatur, *d.l.3. §. item;* si diuidatur, *l. si communi 24. ff. communi diuidundo.* si donetur, *l.2. C. ne fiscus;* si iuretur, *l.1. ff. si mulier ventris nomine:* & licèt alienationis verbum translationem dominij importet, *l. alienatum, ff. de V. S.* tamen in hoc edicto etsi possessio tantùm transferatur, edicto locus est, *l.4. §. item si res, l. non solùm 6. ff. hoc tit.* vt si quis alienam rem vendat, cuius dominium ipse transferre non potest; tamen quia transfert possessionem, & cum ea vsucapiendi condictionem, incidit in hoc edictum, *l. ex hoc edicto, §. alienare, l. item, ff. hoc tit.* temporibus enim mediæ Iurisprudentiæ euenire solebat, vt emptor cum bona fide vsucaperet rem mobilem anno, immobilem biennio, durante anno vtili, intra quem dar ur actio ex hoc edicto; aut data accessione temporum, ex persona auctoris, videlicet venditoris, *§. inter venditorem, Instit. de vsucapionibus,* vt docet Pacius *centur.3. quæst.14.* non enim efficitur res furtiua, licèt mala fide alienetur: quia non animo contrectandi eam possessor alienat, & supponitur res immobilis, in qua furtum non datur. Etiam protrahitur hoc edictum ad manumissionem; si enim seruum, quem petebamus, idest petere volebamus, manumiseris, locus est huic edicto, *l.3. §.1. ff. hoc tit. l. si quis 12. ff. de manumiss. testam.* Nam licèt dominium, aut eius possessio in alium non transferatur; tamen durior nostra conditio redditur; tum quia difficilis est probatio dominij, vt libertas euertatur, vt ait Faber *in d. l.3. §.1.* tum quia Prætor fauet libertatibus, *l. inter pares, ff. de re iudic. l.1. C. si aduersùs libert. l. quoties, ff. de R. I.* Etiam extenditur hoc edictum ad dedicationem, aut consecrationem rei, iudicij mutandi causa factam, *l. rem, 3. ff. de litigiosis.* Item si iura incorporalia, vt seruitutes, tam reales, quàm personales alienentur, *l.4. §.4. ff. hoc titul.* Etiam locus est huic edicto, si locum, in quo opus feceras, cuius nomine interdicto, *Quod vi aut clam,* aut actione aquæ pluuiæ arcendæ tenebaris, alienaueris, quia nostra conditio durior facta intelligitur, *l.3. §. item, ff. hoc tit.* si enim tecum ageretur, tuis impensis opus illud tollere deberes, *l. si tertij 6. §. penultim. cum lege sequenti, ff. de aqua pluuia, l. competit 16. §. vltim. ff. quod vi aut clam, l.8. C. de seruit. & aqua.* Post alienationem verò, quia incipit mihi aduersùs alium, quàm qui fecit opus, actio competere, debeo meis impensis opus tollere; quia qui ab alio opus factum possidet, tantùm istis actionibus tenetur, vt patiatur opus tollere, *l. si alium, l. semper, §. vlt. ff. quod vi aut clam, d. l. si tertius, §. vlt.* Nec obstat quod is, qui alienauit, interdicto *quod vi, aut clam,* ad damnum, & impensas factas tenetur, *l. sed, & venditor, ff. de aqua pluuia;* nam id damnum, & expensæ, tantùm ad id, quod ob opus factum passi sumus, pertinent, non autem ad id, quod interest alium non habuisse aduersarium, vt probat Faber *in Papin. tit.16. princip.12. illat.2.* Item si postquam tibi opus nouum nuntiaui, tu domum alienasti, & emptor in ea ædificauit, locus est huic edicto, *l.3. §. opus, ff. hoc tit.* Ratio est, quia licet ignorans præcedentem renunciationem ædificaueris, debes tantùm patientiam destruendi opus, non autem impensas præstare, *l. vlt. ff. de noui operis nunc.* & etiam quia per hanc actionem nec tecum agi potest, quia non ædificasti, nec cum emptore, quia opus alienatum non fuit. Vnde ratione huius interessis locus est huic edicto; quo modo accipiunt dictam legem *3. §.1. hoc tit.* Valentia *to.2. illustr. tract.1. c. vlt. n. vlt.* Pichardus *in §.1. Institut. de interdictis, n.110.* Pacius *cent.3. q.12.* Larrea *decis.31. Granat.* Duaren. *ad tit. noui oper. nunc. prælect.14.* Pancirola *lib.3. var. c.2.*

Alia pars huius edicti spectat ad cessionem actionum factam iudicij mutandi causa, ex qua durior redditur aduersarius. Si enim ille, cum quo lis futura erat, cesserit ipsam actionem, locus est huic edicto, *l.4. §. si quis autem, l. penult. & vlt. ff. hoc tit.* licèt enim Cuiacius *lib.8. obseru. cap.31. & ad titulum, Cod. ne liceat potentioribus,* Faber *in suo Codice, tit. de alienatione iudicij,* Osualdus *ad Donel. vbi suprà,* existimauerint, hoc edictum tantùm pertinere ad actiones reales, seu mixtas, non verò ad personales; tamen veriùs est, præsens edictum etiam ad actiones personales spectare ex parte actoris, vt resoluunt 12 De cessione actionum.

Duarenus *ad hunc titulum*, Gudelinus *in l.1. Cod. hoc tit.* Pulueus *de alienatione iudicij, cap.1.* Petr. Gregor. *lib.21. syntagm. cap.20.* alij congesti ab Olea *de cessione iurium, tit.2. quaest.4.* quae sententia probatur *ex cap.2. hoc tit. leg. penult. ff. hoc tit.* ex Concilio apud Castrum Gomerij celebrato anno 1231. in illis verbis: *Quia per excogitatam malitiam laici interdum cedunt actiones suas clericis, vt iurisdictio secularis ad iurisdictionem ecclesiasticam transferatur, hoc fieri prohibemus, nisi in casibus à iure permissis, & concessis.* Refert Mornacius *in rubrica ff. hoc titul.* Suadeturque ex eo, quia edictum hoc generaliter loquitur de alienatione facta iudicij mutandi causa: igitur generaliter est accipiendum, tam de alienatione rerum corporalium, quàm incorporalium, argumento textus *in lege regula, §. si quis, circa finem*, & ibi Bartolus, *ff. de iur. & facti ignor.* praecipuè cùm alienatio prohibita sit, & cessio actionum alienatio sit, vt docent Rebuffus *ad leges Galliae, tit. de actionibus, art.1. glossa 3.* Fusarius *de substit. quaest.697.* Accedit, quia iuxtà edicti verba suprà relata, cessio actionum continetur, ibi: *Si quae dolo malo cessio.* Quae ad cessionem actionum ab actore factam referenda sunt, non verò ad cessionem ex parte rei; quia nisi consentiente creditore non potest alius debitor delegari.

13 Sed haec doctrina, quam vt veriorem amplectimur, difficilis redditur ex eo; nam vt huic edicto locus sit in cessione actionum, cessio debet subsistere, sicut alienatio: sed cessio actionis iudicij mutandi causa facta non valet: igitur in eo non habet locum hoc edictum. Probatur minor. Primò ex eo, quia cessio actionis facta in fiscum iudicij mutandi causa, non valet, *l.1. Cod. ne fiscus patrocinium:* igitur similiter nec in priuatos facta tenebit. Secundò ex lege *si communis 9. ff. communi diuidundo*, in illis verbis, *sine dolo, & frustratione*, vbi cessio actionis, aut peculij, vbi dominus actor est, facta cum dolo, aut frustratione, non tenet: igitur in huiusmodi cessione

Dissoluitur quaedam difficultas.

4 praesens edictum locum non habet. Sed huic difficultati satisfaciendum est asserendo, in hac parte aliud ius versari in cessione facta in fiscum; aliud verò in cessione facta in priuatum: in fisco enim cessio iudicij mutandi causa facta non valet; in priuato verò vires obtinet. Differentiae ratio in eo versatur, ne videlicet suspicio calumniae, aut ambitionis detur in fisco, vt contingit in alienatione iudicij mutandi causa facta in testamento, quae in priuato valet, & ipse haeres fit, aut capit rem legatam, *l.8. §. si haeredem, ff. hoc titulo*; fiscus autem nec haereditatem, nec legatum capere valet, *l. penult. ff. de haered. institut.* Nec etiam obstat dicta lex *si communis 9.* nam in eius specie non fuit facta cessio iudicij mutandi causa, sed tantùm vt protraheretur iudicium, & qui soluit, ius suum persequi non posset: quo casu cessio vires non habet, vt considerat Cuiacius *ibi.*

14 Similiter hoc edictum locum habet in actore cedente actionem iudicij mutandi causa; cùm aequalis sit ratio, & eadem militet in reo cedente, ac in actore: docent Faber *in suo Codice, tit. de alienatione iudicis*, Olea *de cessione iurium, dict. quaest.4. num.8.* Et probatur haec sententia ex lege *non solùm, §. si quis autem, ff. hoc tit.* in illis verbis: *Litem in alium transtulerit*, idest actionem: lis autem dicitur actio, *l. litis, 36. ff. de V. S.* vbi notarunt Fornerius, & Gentilis, Lexicographi verbo *Lis*. Nec contrarium suadetur ex titulo Codicis *ne liceat potentioribus*, vbi statuitur poena priuationis actionis in eum, qui in potentiorem actionem sibi competentem transtulerit, vt sic duriorem aduersarium liti opponat: nam titulus ille duplici modo accipi potest. Primò eum intelligendo de potentioribus ratione officij; vnde magnum discrimen versatur inter hoc edictum, & titulum illum; quia hoc edictum procedit in alienante, aut cedente in potentiorem aduersarium ratione patrimonij, priuilegijve; titulus verò, *ne liceat potentioribus*, in alienante in potentiorem ratione officij. Quam interpretationem expresè probauit Alfonsus Sapiens Castellae nostrae Rex *in lege 15. & 16. tit.7. partit.3.* & ita docuerunt Gregorius Lopez *ibi*, Doctores communiter *in d. l.1. Cod. ne liceat potentioribus*, Burgos de Paz *consil.35.* Barbosa *in l.1. part.7. num.47. ff. soluto matrim.* Martha *de iurisdict. 4. par. cent.1. casu 91.* Secundo etiam modo accipi potest praedictus titulus, vt in eo agatur de cedentibus actiones in potentiores ad lucrum credentium, non verò ipsorum, ita vt quidquid per actionem potentiores consequantur, id restituant cedentibus, vt ex verbis legis *2. Cod. eodem tit.* non insubtiliter probat Olea *d. q.4. num.20.* noster verò titulus procedit, cùm ita transfertur, aut ceditur actio, vt commodum ad cessionarium spectet.

De actore cedente actionem.

Vt autem huic edicto locus sit, tria exigit Praetor, & 15
concurrere debent, scilicet dolus alienationis, mutatio iudicij, & vt detur aduersarij interesse; de quibus sigillatim agamus. Primò ergo desideratur dolus, seu fraus ex parte alienationis; ait enim Praetor, *dolo malo, l.4. cum suis §§. l.8. ff. hoc titulo.* docent Vvesembechius, & Duarenus *ad hunc titulum*, Faber *in suo Codice, tit. de alienatione iudicij*, plures congesti à Sahagun *in cap.1. hoc tit.* Vnde etsi alienatio fiat in duriorem aduersarium, & mutetur iudicium, nisi fraude fiat, edicto locus non est, *l.4. §. finali, ff. hoc titulo*, vt in specie textus *in l. si fundus 92. leg. si quando 109. §.1. ff. de legatis 1.* regulariter enim valet alienatio, aut cessio cuiuslibet rei in iudicium non deductae, *l. nomina, l. multum, ff. de haered. vel actione vendita.* Et quia dolum ex indicijs perspicuis probari conuenit, *l. quoties, §. qui dolo, ff. de probationibus*; & ex facto colligitur, an dolus admissus sit, *l.1. ff. de doli exceptione:* & si coniecturae adsint vnde cognoscatur, dolum non adfuisse, non est locus huic edicto, vt si quis necessitate coactus soluerit rem, quam petere intendebat, *l. nam etsi 10. ff. hoc tit.* Farinacius *verbo Litigiosum, num.323.* vel si quis cedat rem, vt liberetur ab obligatione, *l. non 19. ff. de noxal. action.* aut si rem pro derelicta habeat, *l.4. §.1. ff. hoc tit.* vel si quis ob valetudinem, aetatem, vel ob nimias occupationes actionem in alium transferat, vel vt à carceribus liberetur, fisco actionem cedat: ex Menochio, & alijs resoluit Olea *vbi suprà, n.26.* item si quis absque dolo malo eo animo tantùm, vt à litis molestia liberetur, rem alienet. Verecunda enim cogitatio lites execrantis contemnenda non est, *l. item, §.1. ff. hoc titulo:* pluribus enim bonae notae Auctoribus probant Puluеus *in hoc tit. cap.3.* Mornacius *in d. l.4.* Besoldus *in delibat. iuris ad hunc titulum, lib.4. Pandectar.* Etiam cessat hoc edictum, si quis rem alienet eam legando, aut in ea aliquem haeredem instituendo, *l. ex hoc, §.3. ff. hoc titulo:* licèt enim per legatum transferatur dominium, *l. à Titio, ff. de furtis*, & qui prohibitus est alienare aliquam rem in extraneum, non possit eam legare, aut in ea aliquem haeredem instituere, *l. peto 69. §. fratre, ff. de legat.2. l. pater 3. §. Iulianus, ff. de legat.3. l. in quorum 24. ff. de pignor.* tamen haec alienatio ad hoc edictum non spectat, quia dolo non fit: & similiter cessio facta in testamento valet, *l. ab Anastasio, Cod. mandati:* docent Caepola *in l. nomen 33. ff. de legat.3.* Sahagun *in cap.2. hoc tit.* Faber *in ration. ad textum in d. l. ex hoc:* non enim in testatore praesumitur dolus, nisi probetur, vt cùm litis causa Principem haeredem instituit; quo casu Princeps non agnoscit haereditatem, *leg. penult. ff. de haeredib. institut.* Nec contrarium probat textus *in leg. penult. ff. de noui operis nunc.* quia licèt in eius specie in haeredem, in quem praedium post nunciationem translatum est, detur actio, non datur tamen in impensas, sed tantùm vt patiatur opus destrui, vt docet Osualdus *in notis ad Donel. lib.15. commentar. cap.45. littera T.* Is quoque, qui venditori suo rem emptam redhibet, non videtur dolo facere iudicij mutandi causa, *l.8. §. qui venditori, ff. hoc titul.* tantùm enim redhibet, quia deceptus est, & iure suo vtitur; vnde fraudem non committit, *l. si donatum 9. in fine, ff. de donat. causa mortis, l. nullus 55. ff. de R. I.* nisi aliàs redhibiturus non esset, vt explicatur *in lege quia 9. hoc titul.* Manet ergo, alienantem sine dolo, etiamsi mutetur iudicium, non incidere in hoc edictum; secus verò si cum dolo alienet, etiamsi non sentiat iacturam ex alienatione, aut cessione; imò cessio ipsa valeat, *l. qui stipendia, Cod. de procurat.* Albericus *in lege 2. C. ne liceat potent.* nec ex parte cessionarij desideratur dolus. Dumtaxat enim in cedente requiritur, *leg. si seruus communis, §. finali, ff. communi diuid. l. vnica, Cod. hoc tit. l.30. tit.2. partit.3. l.15. tit.7. eadem part.* docet Sahagun *in c.1. hoc tit. ad tertium argum.*

Alienatio debet esse dolosa.

Secundò desideratur, vt huic edicto locus sit, quod 16
ex alienatione dolosa mutetur iudicium: & licèt iudicium plures habeat significationes, *leg. post litem 17. cum sequent. ff. de procurat.* notant Doctores *in rubrica de iudicijs*; tamen in praesenti accipitur pro futura lite, quae propter alienationem mutatur in aliam personam; & tunc iudicium mutari dicitur *in leg. mutari, 24. ff. de procurat.* Mutatur etiam iudicium, cùm durior aduersarius supponitur, aut alio modo agenti durior conditio redditur,

Iudicium debet mutari.

l.1.2.

l. 2. 3. *& 4 ff. hoc tit.* Vnde qui dumtaxat amittit possessionem, non alienat mutandi iudicij causa, *leg. 4. §. 1. hoc tit.* Tertiò desideratur, vt huic edicto locus sit, vt detur interesse ex parte aduersarij, idest, vt eius intersit rem alienatam non esse. Quare si is, qui alienauit, paratus sit iudicium subire, perinde ac si possideret, non tenebitur hoc edicto, *l. 3. §. fin. ff. hoc tit. l. qui se obtulit, ff. de rei vind.* Cùm eo casu aduersarius teneatur probare dolum, vt qui alienauit, pro possessore teneatur: item si res alienata non erat alienantis, sed prorsus aliena, non locus est huic edicto, *l. non solùm, §. hæc, ff. hoc titulo*; vel si quis postquam alienauit, pœnituit, & iterum rem recepit, quia nullum datur interesse, non est locus huic edicto, *l. ex hoc, §. si quis alienauerit, ff. hoc titulo*: etiam non tenetur hoc edicto, si res alienata perijt; nam regulariter debitor speciei, perempta specie liberatur, *l. quod mihi, ff. de rebus creditis, l. si ex legati 123. ff. de V. O.* & licèt si res iam in iudicium deducta esset, adhibenda distinctio fuisset, vtrum similiter peritura foret, necne penes petitorem, *l. item, 15. ff. de rei vindic.* tamen cùm in iudicium deducta adhuc non esset, imputet sibi aduersarius, qui antea eam non petijt, *l. amplius 15. ff. rem. rat. haberi.* Toties ergo, quoties non datur interesse ex parte petitoris, non est locus huic edicto; secus verò si interesse detur, aut in re principali, aut in accessionibus. Faber *in d. leg. non solùm, §. hæc.*

17 De remedijs hoc edicto competentibus. His suppositis, pro pleniori expositione huius edicti, illud disserendum venit, quid videlicet contineatur in hoc edicto, & quæ actio ex eo detur? Et primò per hoc edictum restitutionem in integrum à Prætore concedi notum est; pollicetur enim Prætor actionem in factum, nisi restituatur res in pristinum statum. Ità omnes repetentes ad hunc titulum, & ad eundem titulum in Digestis. Nec obstat, quod *in l. 1. & 2. ff. de in integrum restitut.* & apud Paulum *lib. 2. sentent.* cùm aliæ species in integrum restitutionum recenseantur, hæc non enumeretur; quia respondendum est, restitutionem competentem ex hoc titulo recenseri, & enumerari in edicto perpetuo Prætoris, sub titulo *de in integrum restitut.* non autem *in d. l. 1. & 2.* quia licèt hoc remedium Prætoris sit, non competit vt alia remedia restitutionum à Prætore introducta; siquidem alia remedia rescindunt gesta à partibus: hoc autem tantùm introducit actionem in factum, nisi restituatur res in pristinum statum. Vnde Prætor iubere solet, rem ipsam restitui, aut actionem in factum concedi, vt docet Giphanius *in l. 1. Cod. hoc tit.* Igitur actio in factum datur contra alienantem iudicij mutandi causa, in omne id, quod interest rem alienatam in duriorem aduersarium non esse, *l. 1. l. 3. §. ex quibus, l. non solum, §. hæc actio, ff. hoc tit. l. 15. tit. 7. l. 30. tit. 2. partit. 3.* & quia officium iudicis mercenarium deseruit loco actionis, *cap. 2.* vbi notaui, *de officio iudicis*: ideò quod per actionem prædictam actor consequitur, ex officio iudicis prouenire dicitur *in l. 3. § ex quibus, 4. ff. hoc tit.* quæ de mercenario iudicis officio accipi debet, vt post Albericum, & Fulgosium ibi docet Sahagun *in cap. 1. hoc tit.* Etiam cùm prædicta actione in factum competit actori actio in rem aduersus possessorem, *l. vnica, Cod. hoc tit.* nisi ipsam vsuceperit, *l. 4. in princ. ff. hoc tit.* etiam habet actionem vtilem aduersus ipsum alienantem, si rem à possessore auocare non possit, *ex d. l. qui dolo, l. patrem, ff. de R. I.* Nec ideò quia habet hæc remedia ordinaria, priuatur remedio extraordinario actionis in factum; quia licèt cùm ad idem tendunt remedium ordinarium, & extraordinarium, extraordinario locus non sit, *l. in causæ, 2. ff. de minor.* in hoc tamen casu ad diuersa tendunt: actio videlicet realis ad rei persequutionem; actio in factum ad impensas & interesse. Vnde dominus per hæc remedia diuersa consequitur: quod adeò verum est, vt etiam post rei persecutionem à possessore, cum quo actor experiebatur rei vindicatione, possit postea actionem in factum intentare contra alienantem: quinimò licèt iudicio vinceretur à possidente, vt *in l. 4. in principio, l. non solùm, §. hæc actio, hoc tit.* poterit nihilominus actionem in factum intendere, *d. §. hæc actio, d. l. 15. & 30. partit.*

18 De remedijs contra cedentem actionem. Hucusque tradita procedunt in alienante rem debitam iudicij mutandi causa: nunc agamus de cedente actionem, & remedijs eo casu competentibus. Et in primis si actionem, quam contra me habebas, Sempronio potentiori cesseris, & ipse aduersus me agat, habeo exceptionem ex hoc edicto ad elidendam actionem, *l. cùm miles, ff. hoc tit.* & si habebas actionem & exceptionem, vt contingit inter socios in iudicio communi diuidundo, si alienasti rem, vt tecum agere non possim, & intendas actionem communi diuidundo, actione ipsa priuaris, ex lege Licinia: & quoad partem alienatam competit mihi remedium huius edicti, *l. penult. ff. hoc tit.* vbi plura Faber. Post constitutionem etiam Claudij, de qua *in leg. 1. Cod. ne liceat potent.* actor, qui cedit actionem in potentiorem aduersarium, priuatur commodo ipsius actionis: docent Gomez, Cyriacus, Maranta, & alij quos laudat, & sequitur Doctor Olea *de cess. iur. tit. 2. quæst. 4.* vbi latè disputat, quis dicatur potentior. Extat etiam in hac parte edictum 43. Theodorici Imperatoris, in hæc verba: *Nullus in potentem Romanum, aut Barbarum proprias quolibet titulo transferat actiones: quod si fecerit, iacturam litis iurgator incurrat, & is, qui susceperit, medietatem pretij rei æstimatæ fisco cogatur inferre: qua pœna teneri præcipimus etiam eos, qui rem in lite positam in huiusmodi crediderint transferendam esse personam.* Et *in cap. 2. hoc titulo*, per censuras ecclesiasticas compellitur cessionarius deserere actionem: & iure nostro regio donatio actionum facta scholasticis improbatur, nisi à patre alimentorum causa fiat, *l. 18. tit. 7. l. 1. recop.* quam exponunt Azeuedus *ibi*, Olea *vbi suprà.*

Superest vt de personis agamus, quibus, & in quas detur actio in factum ex hoc edicto. Et datur actio ei, in cuius fraudem res alienata, aut actio cessa est: & quia ex eius persona actio hæc rei persecutoria est, licèt non ex sui ratione, ex natura tamen edicti hæredi eius etiam dabitur, *l. 4. §. vlt. ff. hoc tit.* In hæredem autem alienantis non dabitur, quia cùm in personam sit, & certam rei persequutionem non contineat, donec officio iudicis arbitratum sit, quid veniat in actione, non potest ante litis contestationem dari in hæredem, *d. l. 4. §. vlt. l. 5. & 6. ff. hoc titul.* quas ita accipiunt Faber *lib. 4. coniect. cap. 1. & de erroribus decade 80. errore 6.* Schifordeg. *to. 1. tract. 10. quæst. 4. & lib. 2. tract. 1. quæst. 4.* Pichardus *in §. 1. de perpetuis, num. 44.* ideòque hæc actio dabitur ratione interessis hæredi actoris, non autem dabitur in hæredem, quia nihil ad eum peruenit: quo modo accipiendus est textus *in l. 2. ff. quibus ad libertatem peru.* vt etiam contingit in edicto de rebus auctoritate iudicis, *l. Prætor 9. §. 1. ff. de rebus auctorit. iudicis*: in edicto, quod falso tutore, *l. huius 9. §. 1. ff. quod falso tutore*: sed si tutor alienauit rem iudicij mutandi causa, actio in factum vtilis, non verò directa dabitur in populum, *l. nam 10. §. 1. ff. hoc tit.* Licèt enim dolus tutoris pupillo nocere non possit, & ideò actione directa non teneatur, *l. 3. & 4. ff. quando ex facto tutoris*, vtilis tamen in eum datur, cùm dolus interuenit in contractu, aut quasi, *l. sed ex dolo, ff. de dolo*, vbi latè Faber; non tamen hæc actio competit perpetuò, sed intra annum tantùm, *l. 6. ff. hoc tit. l. post venditionem, ff. de aqua pluuia*: annus autem est vtilis, vt qui datur in alijs restitutionibus, *l. 1. ff. ex quibus causis maiores, leg. intra vtile, ff. de minoribus*: & cùm hodie iure Codicis pro isto anno vtili detur quadriennium continuum in alijs restitutionibus, *l. vlt. Cod. de temp. in integr. restit.* ideò & in hac dari quadriennium docet Duarenus *in præsenti.* 19 De personis, quibus, & in quas detur actio in facto.

Sed huius edicti sententiæ aduersatur primò textus *in l. Antheus, ff. de aqua pluuia*; vbi cùm in lege antecedenti ageretur de eo, qui opus fecit in fundo suo, quo aqua pluuia quandoque nocitura esset, cùm eum fundum venderet, & traderet absque dolo malo, asseritur eum ampliùs aquæ pluuiæ actione non teneri, quia dominus esse desijt; actione tamen quod vi, aut clam ipsum conueniri debere. Tandem *in l. post venditionem, 16.* agitur de eo, qui dolo malo iudicij mutandi causa in potentiorem fundum alienauit, vt duriorem aduersarium pro se subijceret: quo casu affirmat Iulianus, solui iudicium aquæ pluuiæ, & tantùm dari actionem in emptorem, vt patiatur opus tolli; non autem vt proprijs impensis tollat, aduersus alienantem verè dari actionem, *quod vi, aut clam*, durante anno; & eo prætextu actione de dolo agendum esse. Ex quo textu colligitur, alienantem fundum in potentiorem aduersarium, teneri actione, *quod vi, aut clam*: igitur non actione in factum ex hoc edicto, iuxtà suprà tradita. Cui difficultati vt satisfaciat Cuiacius *lib. 49. Pauli ad edictum*, affirmat textum illum emendandum esse, & loco illorum verborum, *quod vi, aut clam*, legendum esse, *agendum cum eo, quod indicij* 20 Exponitur l. Antheus, ff. de aqua pluuia.

mutandi causa: & quia hæc actio durat tantùm per annum, eo elapso, propter dolum aduersarij dari actionem de dolo. Sed hac emendatione potius quàm solutione omissa, existimo in eo textu à Paulo non negari, dari actionem in ea specie ex hoc edicto, sed tantùm agi, quo remedio ille, cui nocitum erat, consequi possit impensas? Et asserit Consultus, agi ad impensas, quatenus intererat, dominum non desinere possidere, quod vi, clam; non tamen negat actionem ex hoc edicto competere ad interesse, & post annum actionem dari propter dolum, non verò actionem de dolo, vt in specie textus *in l. & si quis 14. ff. si cui funeris, ff. de religiosis*.

21 Intelligitur l. vlt. ff. vt in possess. Secundò suprà traditis obstat textus *in l. vlt. ff. vt in possessionem legat.* vbi agitur de hærede, qui dolo malo in fraudem legatariorum vt durior causa eorum redderetur, rem legatam consecrauit, aut seruum manumisit; & asserit Consultus ipsum heredem non teneri ex eo, quod consecrauit, nec legatarium mittendum esse in possessionem ipsarum rerum; igitur licet impunè rem debitam iudicij mutandi causa alienare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu rem legatam non fuisse commercio exemptam iudicij mutandi causa; sed tantùm vt in possessionem fundi legatarius non mitteretur. Cùm enim pendente conditione legati dominus rei legatæ hæres sit, potest rem legatam consecrare, dedicare, aut seruum manumittere; sed si res iam esset in iudicium deducta, non posset hæres eam commercio eximere, alioquin duplum aduersario redderet, *l. vlt. ff. de litigiosis*: quam ita exponunt Balduin. *ad leg. 12. Tab. cap. 28.* Osualdus *in notis ad Donel. lib. 19. cap. 1.*

22 Exponitur l. si hæres §. 1. ff. ad Trebell. Tertiò aduersatur textus *in l. si hæres 70. §. 1. ff. ad Trebell.* vbi agitur de seruo relicto per fideicommissum; & asseritur hæredem eum manumittentem nulla actione ciuili teneri: igitur etsi durior reddatur aduersarij conditio, non ideò qui alienauit, aliqua actione tenetur. Pro cuius textus interpretatione sciendum est, hæredem seruum legatum sub conditione, pendente ea ipsum manumittendo, nihil agere quoad hoc, vt statim competat libertas, *l. hæres 28. ff. qui, & à quibus*, licèt eum textum aliter accipiat Donellus *lib. 2. comment. cap. 13.* deficiente verò conditione, aut legatario repudiante legatum, conualescere, & competere libertatem, *l. 2. ff. de manumissionib. l. 3. ff. de manumissis vindict. l. si miles 31. ff. de testam. militis, l. mulier, 20. ff. de condict. institut. l. pignori 26. ff. qui & à quibus*: pendente enim conditione hæres dominus serui est, *l. non ideò, ff. de R. V. l. & post litem 12. ff. familiæ erciscũ.* & sic potest ipsum alienare dum durior non reddatur conditio serui legati, aut statuliberi, idest serui sub conditione manumissi, *l. statuliberos 25. l. statuliberum 36. ff. de statuliberis*. Hoc procedit in seruo legato sub conditione, vt doctè animaduertit D. Ioseph de Retes *lib. 8. opusc. cap. 26.* In seruo tamen sub conditione per fideicommissum relicto contrarium euenit; potest enim hæres ipsum manumittere, & statim competit libertas, hæres autem æstimationem præstat, *l. quidam 35. §. si quis filium, ff. ad Trebell.* Differentiæ ratio ex eo prouenit, quia cùm relinquitur seruus per fideicommissum simul cum hæreditate, non est ratio specialis affectionis ad personam ipsius serui, sed tantùm ad æstimationem hæreditatis; & ideò hæres soluendo æstimationem liberatur. Cuiac. *lib. 64. Pauli ad edict. in l. si locus 34. ff. de relig.* quo casu accipiendus est textus *in d. l. hæres, 70. §. 1.*

23 Adducitur l. si post 18. ff. de R. V. Quartò expendi potest textus *in l. si post acceptum, 18. ff. de R. V.* vbi proponitur, quod si quis post acceptum iudicium rem vsuceperit, debet eam tradere, quia periculum est, ne eam pignori det; aut si seruus est, eum manumittat. Ex quo Consulti responso colligitur, adhuc post iudicium acceptum posse reum seruum in iudicio deductum manumittere, vel rem pignori dare, vt durior reddatur aduersarij conditio. Etiam textus ille difficilis est, dum docet, rem litigiosam posse vsucapi, cùm certum sit, vitium litigiosi impedire vsucapionem, *authent. litigiosa, C. de religiosis*, Pinell. *lib. 1. select. c. 17.* Pro huius textus expositione dicendum est, quòd licèt res litigiosa vendita non posset à tertio possessore vsucapi, quia affecta, infectaque est vitio litigiosi; tamen ab ipso possessore, etiam post litis contestationem vsucapi posse, quia per litis contestationem non interrumpitur vsucapio, *l. 1. §. vlt. ff. pro emptore*, Donell. *lib. 5. comment. cap. 21.* & ibi Osualdus *litt. C*, Cuiaclus *lib. 22. obseru. c. 9. & lib. 27. c. 9. 27. & 28.* vnde *in d. l. si post acceptum*, possessor potuit adimplere vsucapionem, & ita rem acquirere, & tunc tanquam dominus quiritarius rem pignori dare, aut seruum manumittere; quia iam dominus effectus erat, vt docent Pinell. *lib. 1. select. c. 17. n. 15.* Bachouius *in Fabrum, decade 88. errore 7.* quamuis eum textum aliter accipiat Faber *in eius rationali, & lib. 19. coniect. cap. 10.* vt dicemus *in cap. fin. vt lite pendent.*

Etiam suprà traditis opponi potest text. *in leg. in summa, §. 1. ff. de condict. indeb.* vbi affirmat Paulus, pecuniam 24 Intelligitur leg. in summa, §. 1. ff. de condict. indeb.
datam vt à lite discedatur, & per consequens iudicij mutandi causa, repeti non posse. Igitur quia iustè data fuit, & per consequens licèt iudicij mutandi causa actionem cedere, aut rem alienare. Ità expendebat quidam Professor nostræ Academiæ, cùm hoc edictum pro nostris disputandum proponerem: & responsum fuit à propugnatore, in ea specie transactionem factam fuisse litis, quæ sperabatur; & cùm ad transactionem sufficiat rem dubiam esse, aut litem sperari, vt dixi *in cap. 1 de transact.* ideò ob eam causam datum repeti non posse.

Tandem præsenti assertioni opponi solet textus *in l. penult. C. mandati*, vbi permittitur cessio actionum, dummodo pretio non redimatur: igitur licet actionem cedere, etiamsi durior reddatur aduersarij conditio. Pro huius Anastasianæ constitutionis expositione sciendum est, iure communi attento legibus prioribus cautum fuisse, procuratorem, vel aduocatum non posse pacisci de quota litis, *l. si remunerandi 6. §. fin. ff. mandati, l. si quis, 5. Cod. de postul.* huiusmodi enim litium redemptiones præbent occasionem calliditati, vt docet A. Perez *ad titulum, Cod. de postul.* licebat autem procuratori litem cedere gratuitò, *l. 1. §. si cui, ff. de varijs, & extraord. l. 5. C. de postul. l. si verò, §. fin. ff. mandati.* Vnde homines inhiantes alienis bonis excogitarunt modum, quo fraus fieret prædictis legibus, videlicet cedendo illis actiones; sed cùm fraus legibus fieri non debeat, *l. non dubium, C. de legib.* ideò Imperator Anastasius *in d. l. penult.* statuit, quod licèt olim liceret vendere actionem, quæ certam quantitatem continebat, ex toto titulo *ff. & C. de hæred. vel actione vendita*, & eam cedere procuratori; tamen deinceps non licuit huiusmodi cessio, quia simulata præsumitur, ne amplius possit consequi cessionarius, quàm ipse dedit, exceptis quatuor casibus, quos ipse Imperator refert. Cessio autem certæ quantitatis facta in procuratorem in rem propriam, subsistit, quia nulla fraus datur. Vnde non est locus huic edicto. Prosequuntur ipsius constitutionis explicationem Cuiacius *in commentar. ad ipsam legem*, Faber *lib. 12. coniect. cap. 12.* Pulueus *ad hunc titulum, cap. penult.* Mancius *speciali opusc. ad ipsam legem*, Hunnius *in Encyclop. p. 2. tit. 5. cap. 3.*

25 Intelligitur l. penult. C. mandati.

TITVLVS XLIII.

De Arbitris.

CAPVT PRIMVM.

a *Ex Concilio Africano.*

ITem b placuit, vt quicumque negligunt loca ad suam Cathedram pertinentia in Catholicam vnitatem lucrari, conueniantur à diligentibus vicinis Episcopis, vt id agere non moren-

morentur. Quod si intra sex menses à die conuentionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari ad ipsum pertineant: c ita sanè, vt si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab hæreticis, vt impunè sibi sint; & suam diligentiam fuisse præuentam, vt eo modo eius cura solicitior vitaretur; cùm hoc iudices Episcopi cognouerint, suæ Cathedræ loca restituant. d Sanè si Episcopi, inter quos causa versatur, diuersarum prouinciarum sint, ille Primas det iudices, in cuius prouincia est locus, de quo contenditur. Si autem ex communi placito e vicinos iudices elegerint, aut vnus eligatur, aut tres: vt si tres elegerint, omnium sententiam sequantur, aut duorum.

NOTÆ.

1 a *Africano.*] Ità etiam legitur apud Burchardum, *lib.1. Decret. cap.68.* Iuonem Carnot. *par.5. Decreti, cap 176. & in 1. collect. sub tit. de foro compet. cap.4.* textus autem reperitur *in can.88. Concilij Afric.* apud Binium, & in codice canonum Ecclesiæ Afric. *can.121.* & in Concilio Mileuit. *can.24.* Ex quibus locis ita restituo integram huius canonis: sed quodnam fuerit hoc Concilium Africanum, & an œcumenicum, seu nationale esset, anceps quæstio est apud Primarios nostros *in c.1. de iudic.* quorum sententijs omissis, vt verus locus huic canoni assignetur, sciendum est, in Ecclesia Africana iam à temporibus D. Cypriani varia Concilia, tam Carthaginensia, & Mileuitana, quàm Numidiensia, & alia celebrata fuisse, ex quorum canonibus compositus fuit codex canonum Ecclesiæ Africanæ, qui recitatus, & approbatus fuit in Concilio Carthag. celebrato anno Domini 419. vbi in fine primæ sessionis, quæ 8. Kalendas Iunij celebrata fuit, ita legitur: [Etiam in ista Synodo diuersa Concilia recitata sunt vniuersæ prouinciæ Africæ, transactis temporibus Aurelij Carthagin. Episcopi celebrata. Codex iste ita approbatus, insertus fuit in ipso Concilio, seruata temporum serie, & numerorum ordine, vt referunt Balsamon *in notis ad dictum Concilium Carthag.* Iustel. *in notis ad codicem canonum Ecclesiæ Afric.* Quare si scaturiginem, & proprium locum huius canonis requiramus, extat in Concilio Mileuitan. temporibus Arcadij, & Honorij, *6.* Kalend. Septembr. anno Domini 402. celebrato, vbi reperitur hic canon ordine 24. qui postea cum alijs insertus fuit in Concilio Cathagin. licèt tantùm essent nationalia. Quia tamen vniuersi Episcopi per Africam commorantes illic aderant, ideò vniuersaria dicuntur, vt de Concilio Mileuitano in principio fertur, ibi: *Gloriosissimis Imperatoribus, Arcadio, & Honorio Augustis 5. Consulibus 6. Kalend. Septembris, in ciuitate Mileuitana, in secretario Basilica, cùm Aurelius Episcopus Carthagin. in Concilio vniuersali.* Prædictum etiam Concilium Carthaginense Africanum, vbi prædictus codex recitatus, & approbatus fuit, dicitur vniuersale passim in eius actis, & *can.62.* inscriptio est: *Concilium vniuersale non nisi necessitate faciendum.* Illud vniuersale vocitarunt Ferrandus *in breuiario canonum, c.144.* Hincmarus *epist.9. c.17.* Nec insolitum erat primis illis Ecclesiæ temporibus Concilia prouincialia, seu nationalia, vniuersalia appellare. Concilium enim Toletanum 4. vniuersale dicitur tam in eius præfatione, quàm in Concil. Tolet.5. *can.2. & 7.* vniuersalis etiam, & magna Synodus dicitur in Concil. Tolet. *6. can.2.3. & 6.* dicemus Deo volente *in cap. sicut olim, de accusat.* Quare quia Concilia, tam Mileuitana, quàm Carthaginensia, à totius Africæ Præsulibus celebrabantur, vniuersalia dicebantur, cùm propriè illa vniuersalia, & generalia dicantur, seu œcumenica, vbi congregantur tam Orientalis, quàm Occidentalis Ecclesiæ Præsules, vt post Iacobatium *de Concilijs,* Coriol. *in sum. Conc. in præludi.* notarunt Filesacus *in cap. irrefragabili 13. §.3. de officio Ordin.* Luna & Arellanus *lib.2. antinom.1. n.6.* & nos *in d. cap. sicut olim.*

b *Item placuit.*] Hæc priora verba reperiuntur *in cap. placuit 16. qu.3.* & ea exponemus *in cap.1. de præscriptis.*

c *Sanè.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. sanè 4. de foro compet.*

2 d *Sanè si Episcopi.*] Omnes repetentes in præsenti anxiè quærunt, quomodo Episcopi possint compromissum facere super rebus ad Cathedram Episcopalem pertinentibus, cùm facultatem eas alienandi non habeant? Sed quàm aliena sit hæc quæstio à præsenti canone, facilè constabit, si antequam ad vlteriora progrediamur, agnoscamus de quibus iudicibus in præsenti agatur. Et sciendum est, in prouincia Africana antiquitus in vsu fuisse certum genus iudicum, qui dicebantur electi electitij: cùm enim partes, inter quas lis disceptabatur, erant diuersarum prouinciarum. Primas illius prouinciæ, vbi erat locus, de quo contendebatur, iudices dabat eos, quos litigatores communi placito eligebant, vt sic appellationibus, in quibus prosequendis molesti admodum erant Africani, via præcluderetur, de quibus iudicibus electis electitijs mentio fit *in cap. quisquis 19. cap. placuit 2. q.5. cap. peregrina 12. 3. quæst.6. cap. cùm accusatus 3. quæst.3. cap. duodecim 2.5. q 4. cap. iudices 4. 11. q.1. cap. sanè, 43. c. si autem 39. cap. à iudicibus 2. q.6.* Aurelian. Concilio 4. *can.12.* Turon.2. *can.2.* & in alijs congestis ab Antonio August. *in epit. l.29. tit.20.* Prædictos iudices electos electitios, quia ex consensu partium dabantur, compromissarios fuisse vulgò receptum est, & nostri iuris Interpretes in locis suprà citatis docuerunt, quibus subscripserunt P. Gregor. *lib.5. partit. tit.4. c.2.* Balboa *in cap. causam 14. n.8. de re iudic.* Sed hic communis error facilè cognoscitur, & refellitur ex traditis à Cironio *lib.2. obseru. cap.2.* & ad titulum *de Officio ordin.* ex eoque quia, vt probaui *in cap. causa de in integrum restit.* in causa criminali arbitri assumi non possunt: sed prædicti iudices electi electitij plerumque in causis criminalibus eligebantur, *d. cap. si quis contra clericum cap. cùm accusatus 3. q.3.* probat Gibalin. *de clausura monach. disquis.1. cap.9. §.1. n.7.* igitur prædicti iudices veri arbitri non erant. Deinde quia licèt partibus liberum esset eligere ex iudicibus prouincialibus, quos maluissent; tamen aliquos eligere, & suscipere cogebantur, ex suprà adductis iuribus: sed arbitri ex mera voluntate eligendi sunt, vt suprà probaui: igitur prædicti iudices arbitri non erant. Rursus exemplo iudicis dati à Prætore facilè hæc communis sententia conuincitur; nam iudices dati à Prætore ex consensu partium post sortitionem dabantur, & tamen compromissarij non erant, vt infra dicemus: igitur nec prædicti iudices electitij, vt arbitri assumebantur.

e *Communi placito.*] Ex his verbis communiter deducunt Interpretes, arbitros ex mera, & spontanea voluntate esse à partibus eligendos, & regulariter neminem cogi compromittere, & compromissum metu factum non valere, defendunt Baldus *lib.1. cons.142.* Tuschus *verbo Metus, conclus.216. num.9.* alij congesti ab Auendaño *lib. 2. de metu, cap.22. num.25.* Dixi *regulariter*; quia sunt aliqui casus, in quibus cogitur quis compromittere, vt si Princeps id iubeat; potest enim ad compromittendum partes obstringere, argumento textus *in cap. cùm inter,* vbi notarunt repetentes, *de electione.* Auendaño *suprà, num.28.* Iudex etiam inferior potest aliquando ad compromittendum partes cogere, vt cùm lis iam mota aliter expediri non potest, vel valdè diuisa est; aut causa, quæ inter Magnates vertitur, eius naturæ est, vt ex ipsius iudiciali decisione Respublica turbari possit, quos, & alios casus probat, & illustrat Auendaño *dict. cap.22. num.28.* & de transactione idem probaui *in cap.1. de transact.* 3

Hunc communem antiquorum errorem secuti Compilatores, tam primæ, quàm huius sextæ collectionis, sub rubro de arbitris præsentem canonem compilarunt, cùm in eo non agatur de arbitris, sed de prædictis iudicibus electis electitijs à Primate datis, vt cognoscerent de lite inter Episcopos diuersarum prouinciarum mota. Vnde facilè diluitur prædicta difficultas, quæ à repetentibus in præsenti communiter adducitur; quomodo videlicet Episcopus inconsulto Capitulo poterat compromissum facere super rebus ad Ecclesiam spectantibus; cùm certum sit, Episcopum inscio Capitulo, & sine eius auctoritate non posse compromissum facere, *cap. peruenit 3.* vbi dicemus, *hoc titulo,* ex ea ratione, quia qui non possunt per se alienare, non possunt in arbitros consenti- 4 Huius Canonis vera interpretatio.

re, vt minores feudatarij, & alij, de quibus *in cap. non magnopere 5. hoc tit.* agemus. Quam difficultatem insuperabilem classici repetentes iudicarunt: sed eam facilè dissolues, si animaduertas, in præsenti canone non agi de compromisso, nec de arbitris, sed de prædictis iudicibus electis, seu electitijs, qui iudices ordinarij erant, licèt ex consensu partium à Primate darentur.

COMMENTARIVM.

5 Conclusio selecta, & probatur. EX præsenti canone, prout communiter accipitur à repetentibus in præsenti, sequens vulgò deducitur assertio: *Arbitri in dispari numero sunt eligendi, & illis dissentientibus, maioris partis sententia præualet.* Probant eam textus *in cap. dilecti 4. cap. cum tempore 5. c. cùm olim, 7. cap. innotuit, cap. cùm nobis 13. hoc tit. cap. cùm speciali 61. de appellat. cap. 1. & 2. hoc tit. lib. 6. l. si vnus, §. principaliter, l. si item 17. §. vlt.* aliàs *l. si in tres, l. sicut tribus 21. l. diem 32. §. si plures, ff. hoc tit. l. duo ex tribus 54. ff. de re iudic.* Synodus Africana *can. 67.* ibi: *Septem elegi.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Petr. Gregor. *lib. 5. partit. tit. de arbitris, cap. 5. & lib. 47. syntagm. c. 37. n. 17.* Vighellius *in methodo iuris can. pag. 215.* Coruinus *lib. 3. aphorism. iuris Pont. tit. 7.* Villadiego *in l. 13. titul. 2. lib. 5. fori*, Gomez *in l. 38. Tauri, n. 4.* Cironius, Legaufre, & Valensis *ad hunc titulum.*

6 Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio ita illustrata non leues patitur difficultates. Prima nascitur ex eo, nam quando aliquid desideratur pro forma actus, eius omissio, seu variatio vitiat actum, *l. Iulianus, 9. §. si quis rem, ff. ad exhibendum, l. cùm quidam 8. §. si Prætor, ff. de transact. cap. cùm dilecta 22. de rescript.* plures congessit Barbosa *in axiomat. 100. n. 1.* Sed si eligantur arbitri in numero pari, compromissum valet, *cap. 2* ibi: *Duorum, cap. innotuit, 12. hoc tit.* & tunc illis dissentientibus tertius eligitur, *cap. cùm speciali, 61. de appellat. l. item si vnus, §. fin. ff. hoc tit.* igitur non semper arbitri in numero impari sunt eligendi. Augetur hæc difficultas ex eo; nam arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum, *l. 1. ff. hoc tit.* Sed in iudicijs rectiùs est, & potiùs expedit eligere duos, quàm tres, aut vnum, *cap. prudentiam 21. de officio deleg.* vnde plerumque causa delegatur duobus iudicibus, vt probaui *in cap. sciscitatus, de rescriptis*: igitur similiter arbitri duo, non tres, aut vnus, eligi debent. Alia etiam pars supradictæ assertionis, videlicet dissentientibus arbitris, illorum arbitrium præualere, quod maioris partis arbitrorum auctoritate firmatur, valdè difficilis redditur sequenti consideratione. Arbitris dissentientibus illa debet præualere sententia, quæ minorem continet summam in condemnatione; tum quia discordantibus iudicibus, illa sententia executioni mandatur, quæ reo magis fauet, *l. inter pares 3. vlt. ff. de re iudic.* Cuiacius *lib. 12. obseruat. cap. 16.* tum quia in maiori quantitate certum est minorem inesse, & omnes in ea consensisse, *l. diem 27. §. si plures, ff. hoc tit. cap. 1. hoc tit. lib. 6.* Couarruu. *lib. 1. variar. cap. 2.* quia semper minor quantitas inest maiori, *l. 1. §. etsi stipulanti, ff. de V. O. l. quoties 9. §. 2. ff. de hæredibus instit. l. in eo 110. ff. de R. I.* vbi plura Faber, & Gothofred. Mornacius *in d. l. diem, §. si plures*: igitur non maioris partis arbitrorum sententia debet præualere, quæ minorem continet summam. Secundò hæc eadem pars assertionis dubia redditur sequenti iuris principio; nam arbitrandi munus competit arbitris in compromisso expressis, vt singulis, *l. si in tres*, aliàs *l. item si vnus, §. Celsus, l. sicut, ff. hoc tit. l. si duo 39. de re indicata, cap. prudentiam 21. de officio deleg.* sed vbi spectat ad plures tanquam ad singulos, non maior pars eorum attenditur, sed singulorum consensus desideratur, *l. per fundum, ff. de seruit. rustic. l. in concedendo 8. ff. de aqua pluuia, l. vlt. C. qui bonis cedere*: plura P. Pechius *in regula Quod omnes, de R. I. in 6.* igitur maior pars arbitrorum in arbitrio dicendo sequi non debet, sed potiùs omnium consensus debet expectari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si maior pars arbitrorum attenderetur, deberet etiam considerari, an simul sanior esset, argumento textus *in cap. 1.* ibi: *Maiori, & saniori, de his, quæ fiunt à maiori parte, cap. quia propter, de elect. c. 2. de testib. in 6.* Vnde Plin. Iun. *lib. 2. epist. 12.* aiebat, *in sententijs ferendis suffragia non numeranda, se ponderanda esse*: igitur maior pars in arbitris, non tam respectu numeri, quàm litteraturæ attendi debet.

7 Quibus difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio. Pro cuius expositione aliqua de arbitris prælibanda duxi. Et primò sciendum est, arbitrum dictum esse ab arbitrando, quia omnia ipse arbitratur, & totius rei facultatem, & arbitrium habet. Festus Pompeius *verb. Arbiter.* Vnde Rex, quia cuncta moderatur ex proprio arbitrio, arbiter dicitur, vt ex Seneca, & Claudiano probat Gaspar Barthius *lib. 35. aduersar. 10.* & qui omnia confert, & pro arbitrio disponit, arbiter appellatur: notat Beroaldus *in notis ad Apuleium, lib. 1. Asin. fol. 83. verbo Arbiter.* Sic etiam arbiter dicitur, qui proprij patrimonij liber moderator est, *l. in re mandata 21. C. mandati, l. quis, 52. C. de decurion. lib. 10.* Quare cùm à partibus designatus ad litis decisionem ex æquo, & bono, prout illi melius visum fuerit, eam definit, inde arbiter, tam apud Consultos in titulo de receptis arbitris, quàm apud nostros iuris Pontificij conditores in nostro titulo appellatur, vt verbi etymologiam reddens docet Festus *vbi suprà*, in illis verbis: *Arbiter dicitur iudex, quòd totius rei habeat arbitrium, & facultatem arbitrariam, cum adhuc apud arbitrum geritur res: arbitrium dicitur sententia, quæ ab arbitro statuitur.* Ex qua Festi authoritate non solùm probatur suprà tradita arbitrij deriuatio, verùm & arbitri etymologia colligitur; sicut enim arbiter ab arbitrando dicitur, vt Magistratus à magistrando, *l. cognoscere, 56.* iuxta lecturam Fornerij ibi, *ff. de V. S.* ita arbitri iudicium, seu sententia arbitrium appellatur, *c. non sine 2. c. peruenit 3. hoc tit.* cum vulgatis Besoldus *in delibat. iuris ad hunc titulum.* (Arbitri etymon.)

8 Arbitri dicuntur iudices in iudicijs bonæ fidei. Ex suprà traditis prouenit, vt iudices dati à Prætore in actionibus bonæ fidei, arbitri appellentur; in actionibus verò stricti iuris iudices dicantur: iuxta veterem enim, & scrupulosam fori Romani obseruationem, coram Prætore proposita ab actore actione, similiterque opposita exceptione à reo, si causa altiorem indaginem postulabat, & disceptatione iudiciali egebat, vt si iudicium ordinarium erat, de quo Prætor non cognoscebat, *l. 2. C. de pedaneis iudicibus*, docent Cuiacius *lib. 9. obseruat. cap. 27.* Antonius Goueanus *in l. eum qui, ff. de iurisdictione*, Corrasius *lib. 3. miscell. cap. 18. num. 10.* Hothomanus *de Magistrat. cap. de Prætore vrbano*, A. Faber *lib. 4. coniectur. cap. 7.* Menoch. *de arbitris, lib. 1. quæst. 3. n. 9.* Iudex dabatur à Prætore, *l. 1. ff. de iurisdict. l. cùm Prætor 12. leg. iudicis, ff. de iudicijs, l. 2. C. de exceptione rei iudicatæ*; non tamen poterat eligere iudicem dandum ex illis quinque decurijs iudicum electis, & selectis ad iudicandi munus; sed sorte ex cysta, vbi eorum nomina erant, assumebatur. Plinius *in panegyrico ad Traianum*, vbi notauit Lipsius *fol. 316.* & ex bonæ notæ auctoribus probant *in l. vlt. §. iudicandi, ff. de muner. & honoribus*, Osualdus *ad Donell. lib. 17. commentar. cap. 24. littera X*, Pollerus *lib. 5. historiæ fori Romani, cap. 7.* Debebat tamen vtraque pars in iudicem datum consentire, aliàs si aliqua eum reprobasset per hæc verba: *Hunc nolo, iniquus est*; alter subsortiebatur, *l. Iulianus 17. ff. de iudicijs*: mirè ad rem Cicero *in oratione pro Cluentio*, ibi: *Neminem voluerunt maiores nostri, non modò de existimatione cuiusquam, sed nec pecuniaria quidem, de re minima iudicem esse, nisi qui inter aduersarios conuenisset.* Exornant Sigonius *de antiquo iure Populi Rom. lib. 1. de iudicijs, cap. 23.* Cuiacius *lib. 9. obser. cap. 23.* Osualdus *ad Donel. lib. 17. cap. 25. littera H.* indeque nascitur dubitandi ratio ad textum *in leg. ex consensu 23. ff. de appellat.* vt notat Cuiacius *ad nouellam 53.* & ratio decidendi ad textum *in l. in priuatis, ff. de iudicijs*, vt obseruant Duarenus *lib. 1. disp. cap. 51.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 33.* Propositis ergo actionibus, & exceptionibus coram Prætore ex consensu præstito à litigantibus, ipse certam præfiniebat formam à iudice dato in prolatione sententiæ omnino seruandam. Si negotium erat stricti iuris, ita forma concipiebatur: *Si apparet Titium Seio centum promisisse, & pactum non sit de non petendo, vel aliter satisfactum, illum condemnato.* Sed si negotium erat bonæ fidei, addebantur illa verba: *Ex bona fide condemna*; vel illa: *Pro arbitrio condemna.* Quibus verbis illud concedebatur, quod licet à formula concepta in iudicijs stricti iuris iudex recedere non posset alias admittendo exceptiones, vt docent Budeus *vbi suprà*, Reuardus *pro tribun. cap. 11.* Brissonius *lib. 1. de formulis*; tamen in bonæ fidei causis ex arbitrio alias exceptiones admittebat, de fructibusque & vsuris pro arbitrio cognoscebat: quod iudicium discrimen perspicuè exponit Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* ibi: *Quæcunque in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam licentiam iudici; ideò melior vide-*

videtur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, quàm si ad arbitrum mutatur; quia illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit: huius libera, & nullis adstricta vinculis religio, & detrahere aliquid potest, & adijcere, & sententiam suam, non prout lex aut iustitia suadet, sed prout humanitas & misericordia impulit, proferre.

9 Aliud est iudex, aliud est arbiter. Inde cùm iudices dati in causis stricti iuris adscripti essent formulæ, nec arbitrari in causa possent; contra verò iudices dati in iudicijs bonæ fidei formulæ non inseruirent, imò ex arbitrio causam terminarent; primi à iudicando dicebantur iudices; secundi verò ab arbitrando arbitri appellabantur. Qua obseruatione nostri vespertini iuris Antecessores accipiunt textus *in l. si cum exceptione* 14. *§. hæc autem actio, ff. de eo quod metus causa, l. à Diuo Pio,* 15. in illis verbis, *iudices, arbitrive. ff. de re iudic. l. legem,* 7. *ff. ad leg. Iuliam repetund. l. omnium, Instit. de actionibus,* vbi Corrasius *num.* 1. & Pichardus *q.* 1. *num.* 15. Vnde iudex datus in contractu societatis arbiter dicitur *l. pro socio* 38. *ff. pro socio,* Cicero in oratione pro Roscio: *Cur non ad arbitrum pro socio adegeris Quintum Roscium.* Martialis *lib.* 6. *epigram.* 35.

Septem clepsydras magna tibi voce petenti
Arbiter inuitus Cæciliane dedit.

Ex Terentio & alijs notauit Cabreros *lib.* 2. *de metu, c.* 22. *n.* 10. Similiter & arbiter dicitur iudex datus in iudicio depositi, *l. Lucius, ff. depositi,* in iudicio negotiorum gestorum, *l. quia* 7. *ff. de negot. gest.* in iudicio tutelæ, *l. vlt. ff. de appellat.* in actione funeraria, *l. & si quis* 14. *§. sed interim, ff. de religiosis*; in edicto de eo quod metus causa, *l. item si, §. hæc autem, ff. de eo quod metus causa:* in actione rei vxoriæ, *l.* 1. *ff. de pactis dotalibus, l. Titia* 48. *ff. de solutionibus,* Tertullianus *lib.* 2. *ad vxorem: Apud arbitrum, speculatoremque litigaturi.* Similiter in iudicijs diuisorijs, quia iudex arbitratur, arbiter dicitur, vt in iudicio familiæ erciscundæ, *l. si filia,* 20. *l. inter* 44. *§. vsufructu, l. in iudicio* 47. *ff. famil. ercisc.* in iudicio communi diuidundo, *l. communis* 26. *ff. communi diuidundo*: in rationibus reddendis, *l. si cui* 50. *ff. de cond. & demonstr.* in restitutione fideicommissi, cùm difficilis est bonorum æstimatio, *l. cùm fideicommissum, ff. de confessis*: in distributione bonorum facienda inter creditores missos in possessionem, *l. si Magistratus, ff. de bonis auctoritate iudicis,* & alijs casibus, quos enumerant Brissonius, & Pratcius *verbo Arbiter,* Cuiacius *in l. res, C. de iudicijs.* Omnes enim isti arbitri appellabantur, quia facultatem arbitrandi habebant, prout illis æquum visum esset; iudices tamen in effectu erant, cùm à Prætore designarentur. Arbitri, de quibus in præsenti titulo agitur, sunt hi, qui ex solo consensu litigatorum eliguntur; nam etsi hi publico iudicandi munere non funguntur, *l. Pomponius,* 14. *§. recepisse, ff. de recept.* nec sententiam proferre possint, cùm illorum arbitrio tantùm metu pœnæ standum sit, *l.* 2. *l. diem* 32. *§. stari, ff. hoc tit. l.* 5. *C. eod.* iunctis traditis à Couarruu. *lib.* 2. *var. c.* 12. Ludou. Vitali *lib.* 1. *var. c.* 4. vbi tamen arbitrium receperunt, solemnem morem exercendi iudicij seruare tenentur, & eodem modo, atque ex eisdem actionibus apud illos, ac apud iudices erit agendum: idque est, quod dicitur, arbitria ad instar iudiciorum esse redacta, *in l.* 1. *ff. hoc tit.*

10 Discrimen arbitrorum & iudicum. Sicut aliud est iudicem esse, aliud arbitrum, ita aliud est iudicium, aliud arbitrium: iudices enim iudicant, & meritò eorum sententia iudicium appellatur; arbitri verò arbitrantur, & ideò eorum sententia arbitrium dicitur, *l.* 2. *§.* 1. *ff. de aqua pluuia.* Et licèt quoad effectum æqualem habeant vim sententiæ à iudicibus in stricti iuris iudicijs prolatæ, quàm dictæ ab arbitris in negotijs bonæ fidei, tamen arbitria eorum qui ex consensu partium eliguntur, de quibus agitur in præsenti titulo, valdè differunt a iudicijs, & ipsi arbitri admodum distant à iudicibus, vt notant glossa *in cap. cùm dilectus, de iudicijs,* Donellus *lib.* 28. *comment. cap. fin.* Petr. Greg. *lib.* 5. *partit. tit.* 4 *c.* 1. Goucanus *de iurisdict. n.* 32. Amaya *in l. vnic. C. si aduersus fiscum, n.* 23. Arbitria enim ad instar iudiciorum sunt redacta *l.* 1. *ff. hoc tit.* quoad effectum, hoc est, vt finis imponatur litibus, vt exponunt Donellus *d. cap. vlt.* Felicianus Vega *in cap. decernimus, n.* 16. *de iudic.* Vnde coram iudice præstatur cautio iudicio sisti, *l.* 1. *ff. qui satisdare*; coram arbitro non præstatur, authentica *Offeratur, C. de litis contest.* In iudicio compelluntur testes testimonium dicere, *cap.* 1. *de test. cogend.* arbiter non cogit testes testimonium proferre, *l. quid tamen, §. fin. ff. hoc tit.* Arbiter non potest arbitrium dicere aliqua ex partibus absente, nisi aliter in compromisso cautum fuerit, *l. diem, §. si quis litigatores, ff. hoc titul.* iudex potest illis absentibus sententiam proferre, *l.* 1. *quomodo, & quando.* Arbiter non potest delegare causam compromisso comprehensam, *l. non distinguemus* 32. *§. hoc quæsitum, ff. hoc tit.* iudex potest, *l. placet, C. de pedan. iudicibus.* Coram arbitro non potest mora purgari, si dies præfixus est, *l. Celsus, ff. hoc tit.* in iudicio vero potest purgari. Arbitri sententia damnatus non notatur infamia, *l. quid ergo, §. ex compromisso, ff. de his, qui notantur inf.* iudicis sententia infamiam irrogat, *l.* 1. *§. quorum, ff. ad Turpil. l. fustibus, C. ex quibus causis infam.* Ab arbitri sententia non appellatur, *c. à iudicibus* 2. *q.* 6. *l.* 1. *C. hoc tit.* à iudice, siue eius sententia passim appellatur. Sententia arbitri non parat actionem de euictione, *l. si dictum* 56. *§. si compromisero, ff. de euict.* sententia tamen iudicis eam parat, *l. si seruus* 11. *ff iudicatum solui.* Arbitrium non impedit soluti repetitionem, *l. etsi non sortem* 26. *§. si quis quasi, ff. de condict. indeb.* iudicium verò illam impedit, *l. cùm putarem* 36. *ff. famil. ercisc.* Prosequuntur alias differentias Goucanus, Petrus Gregor. & Amaya *vbi sup.* etsi aliquando iudicum & arbitrorum nomina promiscuè vsurpentur, vt constat ex lege *vt fundum, l. arbitrium, ff. communi diuid.* & alijs congestis à Brissonio *de V. S. lib.* 3. *pag.* 307.

Arbitri etiam, de quibus est nostra tractatio, dicuntur etiam compromissarij, *l. Prætor,* 4. *ff. de tutorib. & curat. l. penult. ff. de iudic.* Paulus *lib.* 5 *sent. tit.* 5. quia litigatores in eos compromittere, hoc est simul, & ad inuicem pœnam promittere solent, nisi arbitrorum sententiæ stetur, *cap. dilecti, c. per tuas, hoc tit. l.* 4. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* notat Rodriguez *de execut. art.* 1. *n.* 8. licèt aliquando tantùm cum iuramento arbitri assumerentur, *l.* 3. *C. de arbitr.* Cuiac. *in l. rem, C. de iudic.* de vi autem huius promissionis videndi sunt repetentes ad text. *in l. inter stipulantem,* 83. *ff. de V. O.* Etiam arbitrorum sententia, seu arbitrium laudum dicitur, quasi huiusmodi sententiam partes laudent, seu probent, *lib.* 1. *feudor. tit.* 17. ibi: *Per laudamentum sapientum.* Notant Lexicographi *verbo laudum,* Cuiac. *in d. lib.* 1. *feudor.* Gerardus Vossius *lib.* 3. *de vitijs serm. cap.* 18. Alciatus *lib.* 1. *parerg. cap.* 45. Molina *de iustit. titul.* 5. *tract.* 5. *disp.* 30. 11 Arbitri dicuntur compromissarij.

Hactenus de nomine arbitri egimus, nunc eius diffinitio exponenda, & proponenda est. Arbitri ergo compromissarij varias diffinitiones adducunt Hostiensis *in summa huius tituli,* Speculator *de arbitris, n.* 1. Lanfranc. *eod. tract. c.* 1. *n.* 1. Baptista *eod. tract. lib.* 1. *c.* 2. Petr. Iacob. *eod. tract. c.* 1. Rebuffus *ad leges Galliæ, tit. de arbitrio, gloss.* 2. Brisson. *verbo Arbiter, vers. præterea,* Fragoso *p.* 1. *de regim. disp.* 14. *c.* 1. Villadiego *in l.* 13. *tit.* 2. *lib.* 1. *fori,* Montaluo *in legibus fori, fol.* 27. Quibus omissis ita diffiniendum esse arbitrium existimaui: *Arbiter est, qui eligitur à partibus voluntariè ad litem dirimendam.* Quæ diffinitio colligitur *ex cap. cùm olim,* ibi: *Vtraque pars in eos compromittens.* Et *cap. exposita* 11. ibi: *In Ducem Venetorum, tanquam in arbitrum cum parte altera compromisit.* Et *c. penult.* ibi: *Diffiniendo causam huiusmodi tractauerunt, hoc tit.* Quæ diffinitio & Dialecticorum regulis conuenit, & iuris vtriusque principijs consona est: constat enim genere, & differentia; loco enim generis apposui ea verba, *Qui eligitur à partibus*; cætera verò sunt posita loco differentiæ, vt ex sequenti expositione apparebit. Apposui verba generica, *qui eligitur à partibus*; alij enim eliguntur à partibus ad alios actus, qui non sunt arbitri, vt calculatores, *l.* 7. *§. receptum, ff. de operis libertor.* æstimatores electi ad taxationem pretij in contractibus emptionis, locationis, aut societatis, de quibus *in l. si merces* 28. *ff. locati, & conducti, l. si. C. de contrahen. empt. l. si coita* 75. *ff. pro socio,* & alij, qui in vtroque iure ad actus humanos perficiendos electi reperiuntur, vt *in l. fideicommissa, §. quamquam, ff. de legatis* 3. qui arbitri compromissarij non sunt, licèt à partibus eligantur. Dixi etiam *Voluntariè,* vt excludantur alij arbitri, qui potiùs iuris necessitate, quàm partium voluntate suscipiuntur. Vnde præsens titulus *in lib.* 4. *Digestorum,* concipitur *De receptis arbitris, & qui arbitria receperunt*; ad innuendum discrimen, quod versatur inter arbitros, qui à partibus ex compromisso eliguntur; & eos, qui ex iuris necessitate assumuntur, vt sunt illi, qui recusato iudice, eliguntur, vt de causa suspicionis cognoscant, de quibus *in cap. Secundò,* 41. *§.* 3. *c. cùm specialis* 61. *de appellat. cap.* 2. *eod. tit. in* 6. *c. si quis contra, de foro comp. c. ab arbitris, de offic. deleg. in* 6. *l. si. C. de iudicijs, c. suspicionis,* 12 Traditur arbitri diffinitio.

nis, de officio deleg. vbi aliqua adduxi; illi enim non ex partium conuentione, sed ex iuris necessitate eliguntur. Etiam excluduntur arbitri illi, qui eliguntur quoties ambigitur de reuocatione litterarum Apost. de quibus *in cap. pastoralis 13. de rescriptis*; & omnes arbitri lege, vel statuto suscepti, qui verè iudices sunt, & iurisdictionem obtinent, *l. item 14. §. hæc autem, ff. de eo quod metus, l. si arbiter, ff. de probat. cap. peruenit*, 11. *qu.* 1. Plura de eis Parexa *de instrum. edit. tom. 2. resol. 6. specie 1. num.* 171. Ex eadem iuris ratione iudicis electitij, etsi ex voluntate partium eligantur, Concil. Carthag. *can.* 99. Electitij iudices sunt, qui etiam electi dicuntur: qui ex litigantium voluntate iudicant, arbitri non sunt, vt contra communem opinionem suprà probaui pro vera huius textus interpretatione.

13 Effectus compromissi. Apposui tandem in diffinitione, *ad litem dirimendam*, vt præcipuum, principalemque effectum compromissi demonstremus; ideò enim compromissa sunt inuenta, & ex communi consensu partium arbitri assumuntur, vt litium moræ resoluantur, & controuersiæ sine publico iudiciorum strepitu sedentur, & actor quod suum est, consequatur, reusque sine damnosis diuturnæ litis expensis, quod æquum est, præstare cogatur, vt disertè expressum est *in l. 4. tit. 21. lib. 4. recopil. Porque acaece, que las partes por bien de paz, y concordia, y por euitar pleytos, y contiendas*. Notant, & illustrant Æneas Robertus *lib. 3. rerum iudic. cap.* 13. Mascardus *de interpret. statutorum, concl.* 4. *num.* 147. Vnde deducunt Panormitanus *in cap. nisi essent, num.* 6 *de præbend.* Rodriguez *de execut. art.* 1. *num.* 7. arbitros virtute compromissi in re dubia, non solùm posse ius vnius minuere, alteriusue augere, sed etiam id aperta lite facere posse, cùm officium arbitrorum sit sedare discordias, & lites terminare, *cap. per tuas, cap. exposita, hoc tit.* Vnde eorum sententiæ standum est, siue æquæ, siue iniquæ, vt infrà probabimus.

14 Arbitrorum communis diuisio. Communiter Doctores arbitros diuidunt in arbitros compromissarios, & arbitratores: arbitros appellant eos, qui tanquam iudices, seruato iuris ordine, in causæ cognitione procedunt, de quibus accipiunt præsentem rubricam: arbitratores autem eos appellant, qui assumuntur, & eliguntur à partibus, vt sine iuris ambagibus litem ex bono, & æquo componant. Ita omnes repetentes *in hac rubrica*, Lanfrancus *de arbitris, cap.* 1. *num.* 2. Baptista à Sancto Blasio *eod. tract. cap.* 2. *&* 3. Rebuffus, Couar. & Albericus congesti à Barb. in hac rubrica, *num.* 10. Villadiego *in l. 13. tit. 2. lib. 1 fori*, Montaluo *in legibus fori, pag.* 27. omnesque communiter de arbitris agentes. Sed hanc diuisionem ita communiter receptam, commentitiam esse, & à ratione iuris prorsus alienam, iam docuerunt Iacobus relatus à Bart. *in l. societatem 75. ff. pro socio*, Corrasius *lib.* 4. *miscel. cap.* 8. quos nouiter sequuntur communem opinionem refellentes Reynardus Bachouius *in notis ad Treutlerum, lib. 1. select. cap.* 16. Quorum sententia magno fulcitur fundamento; nam nunquam legimus in iure Canonico, aut Cæsareo, arbitratores fuisse receptos ad litium decisionem, licèt eos inueniamus ad alias controuersias extraiudiciales, vt tanquam nudi mediatores interueniant, vt *in l. vlt. C. de contrahenda empt. l. 1. §. 1. ff. de leg. 2. l. multa 6. ff. de condit. & demonstr.* cum alijs; cùm nulla lis arbitratorum iudicio dirimatur: quare nulla est ratio, cur arbitros eos esse dicamus. Nihil itaque commune habent arbitratores cum arbitris compromissarijs, vt deducunt Bachouius, & Vinius *vbi suprà.* Nec pro communi sententia facit textus *in l. societatem 76. versiculo Arbitrorum, ff. pro socio*; nam omissa solutione Connani, qui textum emendat, & loco verbi *Arbitrorum*, legendum existimat, *arbitriorum*, dicendum est, arbitratores cum arbitris compromissarijs non ea ratione coniungi, quasi omnes iudicum pariter obtinerent officium; sed tantùm quia aliquid statuunt arbitri litem decidendo; arbitratores partes contractus societatis componendo, vt docet P. Greg. *lib. 5. partit. tit. 4. lib. 2.* quo modo intelligendus est textus *in cap. Quintaualllis, de iureiurand.* Nec etiam pro communi opinione facit textus *in l. pen. C. de pactis*, in illis verbis: *Ad compromissarios, & arbitros*; vbi discrimen supponitur inter compromissarium & arbitrum; nam illa verba dupliciter accipi possunt assumendo ea explicatiuè; cùm enim Imperator duas iudicum species proponeret, pedaneos videlicet, & compromissarios, qualiter istos intelligeret, plenius exposuit per illa verba, *ad arbitros electos*. Vel dici potest, ibi tractari de arbitris compromissarijs, & de arbitris iuris, qui assumuntur in causa suspicionis, & in alijs, de quibus *suprà*.

Sed licèt hæc ita procedant inspecta iuris vtriusque ratione, tamen cùm apud nos communis Interpretum diuisio inter arbitros, & arbitratores approbata sit, *l. 23. tit. 4. part. 3. l. 4. tit. 21. lib. 4. recopil.* arbitri hodie sunt, qui de partium consensu eliguntur sub pœna, vt litem dirimant secundùm ius, & iustitiam; arbitratores verò, siue amicabiles compositores appellantur, qui nullo seruato iuris ordine procedunt, sed lites vt amici interuentores componunt: docent Regnicolæ iuris Hispaniæ Interpretes Villadiego *in l. 13. tit. 1. lib. 2. fori*, Montaluo *in l. 4. tit. 7. lib. 1. fori*, Gregor. Lopez *in d. l. 23. partit.* Didacus Perez *in l. 4. tit. 13. lib. 8. ordin.* Azeuedus *in d. l. 4. recop.* Parlador. *lib. 2. rerum quotid. cap. 20. §. vlt.* Rodr. *de execut art.* 1. qui docent, quod si in aliquem litigatores compromiserint, tanquam in arbitrum & arbitratorem, potest ille procedere vt arbiter, seruato iuris ordine; & si cœperit ita procedere, non poterit postea cognoscere vt arbitrator. Salgado 2. *p. de potest. cap. 13. num.* 114. plures etiam differentias inter arbitrum, & arbitratorem prædicto modo acceptos tradunt Lanfrancus *de arbitris, cap. 1. num. 2.* Baptista *de differentijs inter arbitrum, & arbitratorem*, Tuschus *verbo Arbiter*: inter quas illa præcipua refertur, quod arbiter sententiam non dicit diebus feriatis, *l. Pomponius, §. vlt. ff. hoc tit.* nisi dies compromissi exitura sit; tunc enim & cogi potest sententiam dicere, *l. si feriatis 36. l. arbiter Kalendis, ff. hoc tit.* Fermosinus *in cap. 1. de ferijs*: arbitratores verò, quia vt amicabiles compositores procedunt omni die arbitrium dicere valent. 15 Iure regio datur dicta diuisio.

16 Exemplis probatur hæc assertio. His suppositis pro arbitri etymologia, diffinitione, & diuisione, vt ad suprà traditam conclusionem redeamus, sciendum est, aliquando duos, aliquando tres arbitros eligi, *cap. 2. cap. innotuit 12. hoc tit. l. item si vnus, §. vlt. ff. hoc tit.* Sed quia homines proniores sunt ad dissentiendum quàm ad consentiendum, *l. 1. ff. de libertis vniuersitatum, d. l. item si vnus, §. principaliter*, plura doctissimus Solorzanus *emblem.* 48. frequentiùs tres arbitri eliguntur, vt sequentibus exemplis notum fit. Primò enim in iudicio diuisorio familiæ erciscundæ, vbi arbitri dabantur, vt suprà probauimus, ita cauebatur: *Prætor erctum sciendum arbitros treis dator*; vt ex Festo Pompeio, Donato, & Seruio notant Dionysius Gothofredus *ad leges XII. Tabul.* Iacobus eius filius *in quatuor fontibus ad prædictas leges, in notis ad tabul.* 5. In iudicio etiam finium regundorum, ita in ipsa lege decemuirali cauebatur: *Si virgant ad fines finibus regundis, Prætor arbitros treis adijcito*. Ex Cicerone notarunt Dionysius Gothofredus *lib. 2. tit. 11. vers. 9.* & eius filius *tabul.* 8. Cuiacius *lib 5. obseru. cap.* 21. Ad æstimationem etiam fructuum in actione reali vindicationis tres arbitri dabantur, vt constat ex ipsa lege XII. Tabul. ibi: *Si vindiciam falsam tulit rei, siue litis, arbitros treis dato.* Ex Festo *verbo Vindiciæ*, probant Reuardus *ad ipsas leges, cap.* 6. Dionysius Gothof. *lib. 2. tit.* 22. eius filius *tabul.* 12. Tot etiam arbitri assumebantur in iudicio aquæ pluuiæ arcendæ, vt probat ipse Gothofr. *tabul.* 8. Ex partium etiam conuentione tres arbitros recipi facilè probatur ex iuribus adductis pro exornatione nostræ conclusionis.

17 Traditur doctrina ratio. Vnde iam apparet traditæ conclusionis ratio vera; nam cùm homines faciles ad dissentiendum sint, & cùm aliquid ex eorum pendet arbitrio, in numero impari eligantur, vt in casibus supra relatis, vbi quia iudices plura ex arbitrio statuebant, ideò arbitri qui eligebantur, in numero inæquali dabantur: rectè ergo docetur in nostra conclusione, arbitros compromissarios non in numero pari, sed in impari esse eligendos, vt sic facilè compromissum possit habere effectum; siquidem dissentientibus ipsis statur arbitrio maioris partis, duorum videlicet: quod etiam à ratione alienum non est; illud enim patrias leges appellauit Prudentius *lib. 1. contra Symmachum*, ibi:

Seruemus patrias leges, infirma minoris
Vox cedat numeri, paruaque in pace quiescat.

Legem Curiæ dixit Symmachus *lib. 4. epist.* 27. vbi notat Iuretus: ex Appione, & Q. Curtio probat Grotius *de iure belli, lib. 2. cap. 5. num.* 17. vbi refert, tam in iudicijs, quàm in comitijs illud semper obseruatum fuisse, vt à maiori parte iudicum decretum obseruaretur: illud autem, vt numerentur arbitrorum sententiæ, seruandum est, videlicet vt omnes arbitri præsentes sint ad arbitrium dicendum;

dum; altero enim absente, alij arbitrium dicere non possunt: tum quia omnes arbitrium dicere iussi intelliguntur, & sic vnus sine alio non potest sententiam proferre, *l. item si vnus, §. vlt. cum l. sequenti, ff. hoc tit.* nisi ex malitia absit, aut vocatus venire renuerit, *cap. 2. hoc tit. lib. 6.* Sesse *de inhibitione, cap. 2. §. 2 num. 34.* quod & in iudicibus ordinarijs docetur *in l. duo 39. ff. de re iudic.* Docent Duarenus *ad tit. de arbitris, cap. de officio arbitri, in princip.* Fornerius *lib. 1. select. cap. 7.* Fragoso *d. tit. de arbitris, disp. 14. nu. 8.* tum vt sic conseruetur forma compromissi, quæ adeò custodienda est, vt si compromissum sit in Titium, & seruum, quamuis serui arbitrium nullum sit, Titius non potest arbitrium dicere; nec si dixerit, valet, quia iam vt recepit, non dixit, *l. Pædius, ff. hoc tit.* Si ergo ab arbitris præsentibus, & de causa cognoscentibus diuersæ sententiæ prolatæ fuerint, illa præualebit, quæ maiori arbitrorum parte nititur.

18 *Dissoluitur prima difficultas.* Nec difficultas prima suprà adducta refragatur, verum enim est, compromissum factum in numero pari valere, & posse arbitros sententiam dicere, vt docet Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. fin. §. 2. num. 16.* quia decisio textus in nostro capite procedit de consilio, non de præcepto; tantùm enim Patres Concilij Africani consuluerunt, vt cùm eliguntur arbitri, vel compromissarij iuris eligantur in numero impari; sed cùm consilij nulla obligatio sit, *cap. denique, 4. dist. l. consilij, ff. de R. I.* ideò si partes eligant duos tantùm arbitros, valebit compromissum; & illis in arbitrio consentientibus, parebunt: si autem dissentiant, tunc eligendus est tertius, *l. item si vnus, §. si in duos, ff. hoc tit. cap. innotuit, hoc tit. l. 28. & 29 tit. 4. partit. 3.* quomodo tamen, & à quo iste tertius arbiter eligi debeat, adhuc apud Interpretes non liquet propter iurium expressam antinomiam. Pro eorum tamen conciliatione, & huius difficultatis solutione dicendum est, compromissum factum absolutè, & indistinctè in duos, nulla illis concessa facultate tertium eligendi in casu discordiæ, valere, & tertium eligendum esse, illis dissentientibus, vel à partibus, vel ab ipsis arbitris; & iudicem ordinarium posse compellere ipsos arbitros, vt tertium eligant, *d. l. item si vnus, §. si in duos, cap. suspicionis, de officio deleg. cap. cùm speciali 61. de appell. d. l. 26. part.* vbi Gregorius, Duarenus *ad titulum de receptis*: sed si partes ab initio in duos compromissum fecerunt, vt ipsi in casu discordiæ tertium eligerent, aut expresserunt quem eligere deberent, vel non expresserunt certam personam. Primo casu valet compromissum, & arbitri in casu discordiæ tenentur eligere personam designatam: secundo verò casu compromissum non subsistit, quia in eligendo tertio arbitri possunt dissentire, *d. §. si in duos*; cuius meminit Gregorius IX *in d. cap. innotuit*. Docent, & prædictam firmant distinctionem Gregorius Lopez *in d. l. 26. part.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. §. 2. num. 2.* Garcia *de expensis cap. 14. num. 7.* Rodriguez *de execut. art. 1. num. 13.* Hermosilla *in l. 10. tit. 5. partit. 5. num. 7.*

19 *Exponitur cap. cum à nobis, hoc tit.* Nec tunc obstat textus *in cap. cùm à nobis 13. hoc tit.* vbi proponitur compromissum factum fuisse in Cardinalem Sancti Angeli cum ea adiectione, vt possit eligere duos mediatores, per quos causa tractari valeret. Et asserit Gregorius IX. huiusmodi compromissum valere: igitur siue de certa persona, siue incerta senserint partes, compromissum vires habet. Agnouerunt difficultatem omnes antiquiores in eo textu, Gofredus *in summa huius tituli, num. 6.* qui satisfacere intendunt asserendo compromissum in specie factum valere ob reuerentiam Cardinali debitam, argumento textus *in cap. ad petitionem, de accusat.* vel nomina duorum mediatorum expressa fuisse, & ideò compromissum sustineri. Sed his, & alijs solutionibus omissis, rectiùs responderi potest, in eo textu compromissum valere ita factum, vt ipse Cardinalis eligeret duos mediatores; quia eo casu non dabatur ratio tradita *in d. l. item, §. si in duos*, videlicet dissensus inter arbitros circa eligendum tertium; nam cùm vnus tantùm arbiter esset, videlicet Cardinalis, non poterat dari casus dissensus; & sic deficiente prædicta ratione, valet compromissum. Accedit, quod mediatores eligendi à Cardinale arbitro, non eligebantur vt arbitri, sed vt mediatores; quo casu compromissum habet effectum, vt docet Mornacius *in d. l. item, §. si in duos*, Valensis *ad nostrum titulum, §. 4.*

20 Sed adhuc decisioni *in d. cap. cùm à nobis*, textus obstat *in l. item 17. §. inde 3. ff. hoc tit.* Vbi proponitur, compromissum fuisse factum in Titium ea lege adiecta, vt pronunciaret, quod Scio disceptatori placuisset; & cùm quæreretur, vtrum arbiter teneretur arbitrium dicere, respondit Consultus, non teneri, nec compromissum vires habere, cùm arbiter designatus liberam arbitrandi facultatem non haberet: ergo similiter *in d. cap. cùm à nobis*, non debebat valere compromissum in Cardinalem factum, vt eligeret duos mediatores, quorum arbitrio sententiam proferret. *Interpretatur textus in l. item, §. inde 3. ff. hoc tit.* Cui difficultati, omissis alijs ipsius textus, quas ponit, & exponit Ludouicus Vitalis *lib. 1. variar. cap. 9.* respondendum est, magnum discrimen versari inter casum textus *in d. §. inde 3.* & *in d. cap. cùm à nobis*. In dicto §. *inde*, compromissum factum fuit in vnum, vt ipse teneretur pronunciare secundùm quod Titio visum fuisset, quo casu cum tollatur facultas arbitrandi, quæ ob naturam arbitrij debet dari in arbitro, compromissum non valet, licèt contrarium in sententia proferenda à iudice decidatur *in l. si conuenerit, ff. de re iudicata*. Notant Osualdus *lib. 17. comment. Donel. cap. 3. litter. E*, Nicolaus Genoa *in conciliatione legum, fol. 95.* at verò *in d. cap. cùm à nobis*, compromissum factum fuit in Cardinalem, ita vt eius arbitrio stetur, vel arbitrio duorum mediatorum; quo casu non tollitur facultas arbitrandi Cardinalis, sed tantum cauetur, vt eo casu, quo partes non acquieuerint sententiæ Cardinalis, parere debeant arbitrio mediatorum. Nec augmentum difficultatis refragatur; nam vt suprà dixi, arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum, non quoad omnia, quare non sunt exæquata quoad naturam iudicum: cuius discriminis rationem proximo numero reddemus.

21 *Dissoluitur secunda difficultas.* Nec difficultas secunda suprà adducta obstat, pro cuius solutione obseruandum est circa dissidium iudicum in prolatione sententiæ, plures casus esse distinguendos. Primus est, cùm duo iudices delegati diuersas proferunt sententias, & tunc earum exequutio suspenditur, donec Princeps, qui eos delegauit, consulatur, *cap. fin. de senten. & re iudic. l. duo iudices, ff eod. tit.* Docet Couarr. *lib. 1. variar. cap. 16. num. 4.* Ratio est, quia iudices delegati propriam iurisdictionem non habent, sed delegantis potestate vtuntur, *l. 1. §. qui mandata, ff. de officio eius.* Vnde cùm in iudicibus delegatis, vnius tantùm, videlicet delegantis, attendatur auctoritas, sententia quæ continet repugnantiam, non valet, argumento legis *vbi repugnantia, ff. de R. I. l. scriptum, C. de fide instrum.* donec qui delegauit, aut probet, aut improbet. Alius casus est, cùm iudices ordinarij non consenserunt in condemnatione, aut absolutione rei petitæ; tunc enim mitior sententia sequenda est, *l. inter pares, §. 1. ff. de re iudic.* quod ius Mineruæ Græci appellant ex quadam fabula, quam refert Hugo Grotius *lib. 2. de iure belli, cap. 5. num. 19.* Pulchrè ad rem Seneca *in controuersijs*, ibi: *Alter iudex damnat, alter absoluit; inter dispares sententias mitior vincat.* Aliquando tamen præualet sententia, quæ pro actore fertur, vt si de libertate agatur; præualet enim sententia, quæ pro libertate facit, *l. lege, ff. de manumiss.* vel si agatur de valore testamenti, *l. si pars, ff. de inofficioso testamento*; si de matrimonio, aut dote, *cap. vlt. de re iudic.* hæc autem procedunt in sententijs, quæ contrariæ sunt, vt si alter ex iudicibus absoluat, alter condemnet; non tamen si sententiæ in parte conueniant, quia altera alterius partem complectitur; vt si vnus ex iudicibus in viginti, alter in decem condemnet: quo casu, cùm in decem consentiant, vsque ad eam quantitatem sententia vires obtinet, *l. diem 27. §. si plures, ff. hoc tit. cap. 1. hoc tit. in 6.* Seneca *epist. 21. Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in Philosophia hoc existimo: cùm senserit aliquis, quod ex parte mihi placet, iubeo illum diuidere sententiam, & sequor.* Meminerunt huius moris in Senatu Plinius *lib. 8. epist. 14.* Cicero *epist. 2. ad Lentulum*, & alij relati à Rutilio *in decuria, cap. 4.* Hoc etiam obseruatur in arbitris, cùm tres inter se dissentiunt, vt si vnus condemnet in decem, secundus in quinque, tertius in duodecim, quamuis duo quodammodo consentiant in decem, quia tamen omnes verè consentiunt in quinque, præualet sententia in ea quantitate, *cap. 1. hoc tit. in 6.* Docent Couarr. *lib. 1. variar. cap. 2. num. 6.* Molina *de iustitia, disp. 42 num. 4.* Valasco *de partit. cap. 9. num. 12.* Alciatus *lib. 9. parerg. cap. 14.* Garcia *de expensis, cap. 24.* quæ doctrina

ctrina ampliatur ita vt procedat, etiamsi iudices expressè caueant, se non consentire in quinque; adhuc enim præualet sententia in quinque, quia cùm prædictus consensus in minori summa procedat ex iuris dispositione,& ab ipsa lege præsumatur, nihil operatur hominum protestatio, iuxta textum *in l.3.ff.de legatis* 1.Couarr. suprà, *num.6.* Barbos. *in cap.* 1. *hoc tit. lib.6.* Sed si ex dictis tribus arbitris duo consentiant expressè, vt si ambo in decem condemnent, quamuis vnus dissentiat condemnando in diuersa quantitate, præualet sententia duorum, ex præsenti textu, & similibus.

22 Intelligitur cap. cui de non sacerdotali, de præbendis lib.6. Sed adhuc superiori doctrinæ,videlicet in minori quantitate omnes consensisse videri, etiamsi in maiori condemnauerint, quia in maiori inest minor, obstat textus *in cap. cui de non sacerdotali, de præbend.lib.6.* vbi post varios casus, qui exagitantur, & deciduntur à Bonifacio VIII. ille tandem proponitur: Si Pontifex rescripserit,vt alicui conferatur præbenda valoris centum scutorum in certa Ecclesia, & in ea vacauerit aliqua præbenda minoris valoris, vtrum possit illa conferri impetratori rescripti, præcipuè si ipse eam petat, & ea contentus sit. Huic quæstioni Pontifex respondet, non posse conferri præbendam minoris valoris. Huius Pontificis responsum ita contra suprà dicta expenditur: Si in maiori quantitate inest minor, qui disposuit in maiori, disponeret in minori; & cùm disposuisse præsumeretur in eo textu, conferri posset præbenda minoris valoris, quia impetrator in ea expressè consentiebat, & Pontificem consensisse præsumeretur, *ex d. cap.* 1. *hoc tit.lib.6.* Sed non potest conferri, vt Bonifacius decreuit: ergo quia qui disponit de maiori quantitate, non disponit de minori. Etiam difficilis est ratio illius decisionis adducta à Pontifice, his verbis: *Quia fines mandati diligenter sunt custodiendi*; innuit enim Pontifex, non diligenter custodiri fines mandati, si in minori quantitate adimpleatur: tunc obstat textus *in l.rogatus 33.ff. mandati, §. is qui, Iustit. eod tit.* vbi mandatarius, qui exequitur mandatum in minori quantitate, rectè illud adimplet, & habet actionem mandati. Pro huius textus expositione præmittendum est, in maiori quantitate minorem inesse, *l.*1.*§.si stipulanti, l.inter* 83*.§. diuersa, ff.de V.O.* P. Faber *in regula In eo* 110.*ff. de R.I.* Pichardus *in §. præterea, Instit. de inutilibus stipul.* & sic consentiens in maiori quantitate, in minori consentire videtur, nisi agatur de contractu oneroso, *l.si decem* 53.*ff. locati.* Vnde si stipulanti decem, quinque promittantur, valet stipulatio, *d.l.*1.*§.stipulati,* vbi Donellus, & *lib.*14. *comment. cap.*38. Bacouius *lib.5.declarat.cap.*71.Nec obstat textus *in l.si ita stipulatus* 120.*ff.de V. O.* de cuius expositione videndi sunt Donellus, & Giphanius *ibi,* Valentia *tom.2. illustr.tract.2.cap.5.* Acosta *lib.* 1.*select.cap.2.* Vnde si stipulanti, vt fideiubeam in decem, promittam me fideiubere in quinque, valet fideiussio in quinque: & si promittam in viginti, valet in decem, *l.hactenus* 11.*ff. de constituta pecunia, l.si vltra* 22. *C.de fideiussoribus.* Docent Fachineus *lib.* 8. *controu. cap.5.* Alciatus *lib.5. Parerg. cap.*18. Fontanella *de pactis nuptialib. clausul.* 4. *glossa* 21. licèt contrarium teneant Connanus *lib.6. comment. cap.6. num.* 8. Schifordegerus *tract.9. qu.2.* pro quibus facit textus *in l.Græcè* 8.*§. illud, ff. de fideiussoribus.* Quibus suppositis, non obstat textus *in d.cap.cui de non sacerdotali*; in eo enim non potuit conferri præbenda minoris valoris, quia alia, & omninò distincta præbenda erat ab ea, quam concesserat R. Pontifex; taxatio enim illa certi valoris designauit certam præbendam, & non aliam, sicut contingit cùm Pontifex concedit alicui præbendam vacantem per resignationem; non enim potest tunc conferri præbenda, quæ vacauit per mortem, *cap.susceptum, de rescriptis, lib.6.* quia designatio modi vacationis adiecta est taxationis gratia, & sic ad alium modum non extenditur. Deinde quia rescriptorum ius strictissimum est, *cap.Rodulphus, cap.significante, de rescriptis*: docet Sanchez *lib.8.de matrim. disp.*21.*num.*35. Nec difficultas deducta ex ratione ipsius decisionis obstat; nam ratio assignata à Bonifacio in eo textu non est protrahenda ad omnes species mandati; sed tantùm referri debet ad casum in eius textus serie propositum. Transcripsit enim ea verba Pontifex *ex d.l.diligenter,* vbi etiam Consultus eam rationem generaliter proposuit; non tamen Bonifacius, & Consultus negarunt mandatum super maiori quantitate plerumque in minori adimpleri posse, vt docet Pereyra *de emptione, & vendit.cap.*13.*num.*55.

Nec obstat vltima difficultas suprà expensa, cuius maiorem concedimus, minorem autem negamus; non enim munus arbitrandi ad arbitros spectat, tanquam ad singulos, quia eorum commoditas, seu vtilitas consideretur, sed tantùm publica iudiciorum causa attenditur. Vnde non desideratur, vt omnes consentiant in vna, eademque sententia, cùm & in iudicibus ordinarijs obseruetur, vt diffinitum à maiori parte præualeat, *l. in tres, ff. de re iudic.l. duo ex tribus, ff.eod.* docet Cabedo 1.*part. decis.6. num.4.* ad omnes tamen arbitros spectat arbitrium dicere, ita vt omnes debeant vocari, & aliquo ipsorum absente, sententia dici non possit, *cap.2.hoc tit.* sicut contingit in iudicibus ordinarijs, qui omnes ad causæ decisionem sunt vocandi, *l.2.in princip. l. nominationes* 45. *C. de decur. lib.* 10. *cap. quod sicut* 28. *de electione.* Forsan enim absens vocatus alios in suam sententiam traheret, *d.l.si in tres*: & licèt actus, qui possunt aliquo renuente peragi, illo absente celebrari valeant, *l.recusare 6.in principio, ff. ad Trebell.l.4. §. illud, l.si cum* 48. *§.*1. *& vlt.ff. de fideicommiss. libert. l. qui potest* 27. vbi plura Faber, & Gothofr. *de R. I. cap. cùm olim* 12. *de re iudic.* & duo arbitri, alio dissentiente, & reluctante, certam possent dicere sententiam, *d.l.hinc tra, d.l.sicuti* 21. non tamen absente eo potest sententia dici, quia cùm forma compromissi omninò sit seruanda, & non seruetur, si alio absente cæteri sententiam dicant, cùm omnes iudicare iussi sint in compromisso; inde prouenit, vt eo renuente, & dissentiente sententia dici possit, non verò eo absente. Nec augmentum ipsius difficultatis obstat; fatemur enim in actibus, vbi desideratur maior pars, desiderari etiam, vt sit sanior, *d.cap. quia propter, d.cap.* 1. *de his quæ fiunt.* At dum adest maior pars, præsumitur simul sanior: vnde etiam hodie in electionibus non fit comparatio zeli ad zelum, scientiæ ad scientiam; sed tantùm numerus attenditur, & præsumitur maiorem partem respectu numeri esse simul saniorem: quod præcipuè procedit in arbitris, vbi cum plures simul eliguntur, creditur partes eos æqualiter litteratos elegisse, cùm ex propria voluntate eos susceperint. 23 Dissoluitur difficultas.

C A P V T II.

a Alexander III. *Eboracen. Archiepiscopo.*

NOn sine multa necessitate,& discrimine corporis sui A. presbyter præsentium lator ad Sedem Ap. fatigatus multiplici nobis querela proposuit, quod cùm in Ecclesia Sancti Alfidi de N. per manum *b* R. Archidiaconi,& Canonici de Suelle, *c* personæ ipsius Ecclesiæ, capellanus institutus *d* fuisset, eodem R.mortuo, M. *e* nepos eius, qui sibi in iamdicta Ecclesia successit, eundem presbyterum ad maiorem securitatem capellanum iterum *f* ordinauit, quorum temporibus *g* XXX. annis, & vltra *h* capellaniam eius Ecclesiæ pacificè se asserit tenuisse. Tandem verò idem M. volens ab eadem Ecclesia ipsum presbyterum remouere, in eum cœpit exactiones indebitas exercere, & quidam *i* homo eius circa domum suam egressus, violentas manus in eum iniecit: & ipse idem M. visus est eum circumuenire, vt pro 5. *l* marchis argenti, quas idem M. ei promittebat se annuatim nomine pensionis soluturum, præscriptæ capellaniæ cedere non differret: præfato verò presbytero nolente eius exequi voluntatem, prædictus M. tantum dicitur fecisse, quod post multas iniurias, & grauamina sibi illata, occupatis omnibus alijs rebus, ab officio, & beneficio est spoliatus.

liatus. Cùm autem idem presbyter per te adhuc extra prouinciam tuam *k* exulans de suo beneficio non posset iustitiam obtinere, tandemque, sicut asserit, multis necessitatibus arctabatur, nec suam inopiam potuit vlteriùs *l* sustinere, per *m* dolum, & fraudem ipsius M. ab eo *n* sacramentum est extortum, vt arbitrium clericorum tuorum exinde susciperet, & seruaret. Iidem verò clerici voluntatem eius assequuti, & iamdicto M. fauentes, eidem presbytero præceperunt, vt 5. marchas ab eodem tantùm susciperet, & toti cederet quæstioni. Quoniam igitur te non decet aliquatenus sustinere, vt quod perperam arbitrati sunt, debeat incorrectum relinqui: f. t. per A. s. m. quatenus præfatos clericos moneas studiosiùs, & inducas, vt si cognouerint, se in hac parte tam nequiter arbitratos fuisse, iamdictum presbyterum ab obseruantia iuramenti auctoritate nostra prorsus absoluas; aut si arbitrium ipsum in iustitia noueris, & veritate subnixum, vtramque partem ap. rem. stare arbitrio compellas.

NOTÆ.

a *Alexander III.*] Ità etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De Alexandro III. & Eboracensi Ecclesia aliqua adduxi *in cap. inter cætera 4. de rescriptis.*

b *Archidiaconi, & Canonici.*] Potest enim quis in vna Ecclesia habere præbendam, & dignitatem, cùm sint beneficia difformia, vt latè probabimus *in cap. de multa, de præbendis.*

c *Personæ.*] Persona quæ dicatur in Ecclesia, iam exposui *in cap. ad aures, de rescriptis.*

d *Institutus fuisset.*] Ad Archidiaconum enim pertinet institutio corporalis in beneficijs ecclesiasticis, vt latè probaui *in cap. vt nostrum, de officio Archid.* in præsenti tamen institutio communiter accipitur à repetentibus pro præsentatione, quia videlicet R. Archidiaconus A. presbyterum præsentasset vt capellanum, seu vicarium in ipsa Ecclesia.

e *Nepos eius.*] Nepotem plures accipiunt in præsenti pro filio fratris; quorum sententia omissa hæc verba de nepote ex filio accipienda esse, iam probaui *in cap. conquerente, de filijs presbyt.*

f *Ordinauit.*] Idest elegit, seu præsentauit; non quia necessarium esset, sed ad cautelam; nec A. presbyter petendo secundam electionem, renunciauit primæ, *cap. post electionem, de concess. præbendæ.*

2 g *XXX. annis.*] Adhuc iure Decretalium præscriptio trigesimalis non sufficiebat ad acquirendum beneficium ecclesiasticum, cùm præscriptio quadragenaria tantùm contra Ecclesiam curreret, vt probat glossa *in cap. iura, de iurepatron.* hodie tamen ex regula Cancellariæ de triennali possessione, sufficit triennalis possessio cum titulo, vt pro ipsius regulæ expositione docent Gomez, & Mandosius.

h *Capellaniam.*] Idest vicariam, vt interpretatur Augustinus Beroius *in præsenti*: sed etiam pro beneficio accipi valet, cùm plerumque capellanus pro beneficiario, & parocho accipiatur, *cap. capellanus, de ferijs, cap. 1. de secundis nuptijs.*

i *Homo eius.*] Idest feudatarius, seu vassallus; qui enim ratione feudi homagium, seu hominium præstiterunt, homines appellantur, *cap. fin. de hæreticis*, Bosquetus *ad Innocent. lib. 1. epist. 157.* Idumay *ad ipsum, epist. 77.* aliqua notaui *in cap. fin. de seruis non ordin.*

3 j *Marchis.*] Marcha nomen Latinum non est, sed Germanicum, nostro idiomate appellatur *marco*, & pro diuersitate nationum diuersum valorem continet, vt docent Budeus *de asse lib. 2.* Georgius Agricola *lib. de restituendis ponderibus*, Couarr. *de veter. numism. collat. cap. 2. num. 4.* De marcho apud nos vsitato, Coloniensi, seu Troiano, agunt Regnicolæ *in l. 1. & 2. tit. 13. lib. 5. recopil.* Villasañe *en el Quilatador de oro, y plata, cap. 1.* & nos *in cap. 4. de pactis.*

4 k *Exulans.*] Hoc verbum de exilij pœna accipiunt Quaranta, Genuensis, & alij congesti à Barbosa *de potest. Episcop. part. 1. tit. 4. num. 59.* & communiter repetentes *in præsenti*, qui docent, presbyterum exulantem in præsenti specie beneficio non priuari, quia iniustè, & sine causa exul erat. Sed si verum amamus, exulandi verbum in præsenti pro absentia sumitur, non verò pro ipsa pœna exilij, vt accipitur à Terentio *in Eunucho, actu 3. scena 5.* in fine: A. *Muta vestem.* CH. *Vbi mutem? Nam domo exulo nunc.* Obseruauit D. Nicolaus Antonius *lib. 2. de exilio, cap. 32. num. 11.* qui non insubtiliter existimauit, ea verba, *per te adhuc extra prouinciam exulans*, esse ita emendanda, *per te adhuc extra prouinciam exulantem*; & ea esse referenda, non ad A. presbyterum, sed ad Archiepiscopum Eboracensem, Rogerium videlicet, qui temporibus Alexandri III. huius textus auctoris extra prouinciam degebat, & aulam Regis sequebatur, vt referunt Rogerius de Oueden. *in annalibus*, & Matthæus Paris. *in sua hist. anno 1170.* Vnde iuxta obseruationem huius eruditissimi viri sensus prædictorum verborum erit, propter absentiam à prouincia Rogerij Archiepiscopi Eboracensis, quem Alexander alloquebatur, A. presbyterum iustitiam assequi non potuisse.

l *Sustinere.*] Sed quare, si stipulatus fuit, & necessitate arctabatur, antè omnia non restituitur ad capellaniam, qua spoliatus fuerat, iuxta principium textus *in cap. 1. cap. solicitè, de restit. spol.* cum vulgatis; præcipuè cùm renunciatio, & compromissum æquiparentur, *cap. cùm tempore, in fine, hoc tit.* sed spoliatus renuncians per vim, antè omnia est restituendus, *d. cap. solicitè*, probaui *in cap. Abbas, de his quæ vi.* Igitur & spoliatus compromittens antè omnia erat restituendus. Cui difficultati varijs modis satisfacere intendunt Hostiensis, Ioannes Andreas, Beroius, & Panormit. *in præsenti*, Rodericus Suarez *allegat. 23. num. 13.* Sed eorum solutionibus omissis dicendum est, A. presbyterum in præsenti casu non proposuisse interdictum recuperandæ possessionis, nec illud remedium intra tempus legitimum intentasse, aliàs antè omnia restituendus esset. Nec obstat quod dicebamus, æquiparari renunciationem, & compromissum; nam licèt exæquentur quoad aliqua, videlicet vt qui non potest renunciare, non possit compromissum facere, *d. cap. cùm tempore*, docent Tiraquellus *in legibus connub. glossa 5. num. 203.* Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern. 3. part. num. 41.* Padilla *in l. transactiones, C. de transact.* Molina *2. tomo de iustitia, disp. 557.* non tamen per omnia exæquantur, nec æquiparantur ad præsumendum actum inuoluntarium post spolium. Abbas *hic, num. 5.* Et constat, quia qui renunciat, omninò dimittit, *cap. quàm periculosum 7. qu. 1.* qui vero compromissum facit, non dimittit, sed potiùs rem petit, ac proinde cessat ratio, & coniectura textus *in cap. super hoc, de renunc.* qua nititur decisio textus *in d. cap. solicitè*; ideòque locum non habet ea decisio in illo, qui compromissum fecit post spolium. 5

m *Per dolum, & fraudem.*] Sed quomodo si dolus dedit causam compromisso, ipsum nullum non reddit ipso iure, iuxta principium textus *in l. & eleganter 7. ff. de dolo, l. 3. §. fin. ff. pro socio*? Sed huic difficultati respondendum est cum communi distinctione, quæ vulgò agnoscitur inter contractos bonæ fidei, & stricti iuris. Actus enim bonæ fidei ipso iure nulli sunt, si dolus det causam actui, *d. l. & eleganter*; contractus verò stricti iuris ipso iure subsistunt, *l. si quis 36. ff. de V. O. l. 5. C. de inutil. stipul. cap. cùm venerabilis, de except.* Vnde cùm compromissum spectet ad actus stricti iuris, *§. actionum, Instit. de actionibus*, glossa magna *in d. cap. cùm venerabilis*, Gregorius Lopez *in l. vlt. glossa 1. tit. 6. partit. 5.* Lassarte *de decima vendit. cap. 7. nu. 5.* Molina *de iustit. tomo 2. disput. 556.* ideò compromissum per dolum, & fraudem celebratum, ipso iure in præsenti specie subsistit, licèt postea veniat infirmandum. 6

n *Sacramentum.*] Idest iuramentum, vt *in cap. vidua, de regularibus, cap. 1. de ferijs*, vbi notauimus. Illud tamen discrimen in præsenti obseruandum est inter ius canonicum, & Cæsareum, videlicet quod licèt ex iure nouo iuramentum in compromisso adhiberi non possit ex noua Iustiniani constitutione *in nouella 82. cap. 11. l. 4. C. hoc tit.* tamen iure nostro canonico iuramentum in compromissis licitè adhibetur, & a compromissarijs seruandum est, vt in præsenti supponitur, & *in cap. cum tempore, cap. per tuas, hoc tit.* quia cùm illud seruari potest sine dispendio salutis æternæ, semper custodiendum est, argumento 7

textus

extus *in cap ad nostram, cap. debitores, de iureiur.* Vnde cum à compromissarijs iuramentum interpositum ritè seruari possit absque periculo salutis æternæ, rectè adhibetur, & seruandum est.

COMMENTARIVM.

8 Conclusio proponitur, & illustratur. EX hac Alexandri epistola talis deducitur disputanda assertio 1 *Sententia ab arbitris prolata, si æquitate vtatur, omnimodo seruanda est, si verò iniqua, dolo, & fraude prolata fuerit, per superiorem retractanda est.* Quæ assertio singularis est in iure, eam tamen illustrant vltra ordinarios in præsenti, & congestos à Barbosa *num. vlt. glossa vlt. in cap. vlt. de rerum permut. & verbo Ex iussione, in cap. nisi essent, de præbendis,* Gigas *de pensionibus, qu.6.* Rebuffus *in praxi, tit. de pacificis, num. 124. & 127.* Corrasius *de beneficijs, 1. part. cap. 4.* Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius, verbo adiecto, num. 25. de testamentis,* Padilla *in l. vlt. num. 13. Cod. de transact.* Suarez *de Religione, lib. 4. cap. 5. num. 23. tomo 1.* Balboa *in cap. fin. de pactis,* Osualdus *ad Donellum, lib. 28. comment. cap. fin. littera E.*

9 Impugnatur hæc assertio. Sed hæc assertio valdè difficilis redditur sequenti consideratione; nam certum est, sententiæ ab arbitris prolatæ standum esse, siue æquum, siue iniquum contineat, *cap. per tuas, cap. exposita, boc tit. cap. si quis Episcopus 30. §. arbitrari 3. qu. 6. l. diem 27. §. stari, ff. boc tit. l. societatem 76 §. fin.* vbi Cuiacius, *ff. pro socio*: firmat D. Thomas *2.2. quæst. 69. art. 3. ad 2.* dum ait, quod ex proprio defectu, & negligentia procedit, aliquem sua sponte alterius iudicio subijci, de cuius iustitia non confidit; itaque non videri permittendum à superiore petere, sententiam arbitri retractari, cùm sibi compromittentes debeant imputare, quod iniquum arbitrum elegerunt. Augetur hæc difficultas; nam si sententia ab arbitris prolata in præsenti specie iniquitatem contineret, maximè quia arbitri, reseruata pensione quinque marcharum vni ex litigantibus, alij beneficium adiudicarunt: sed arbitri in causa beneficiali suscepti, possunt pensionem temporalem vni ex litigantibus assignare, *cap. nisi essent, de præbendis*, vbi in eadem specie ac in præsenti proponitur, deciditur compromissum esse obseruandum. Igitur non rectè contrarium in præsenti statuitur. Augetur tandem, nam certum est, ab arbitrorum sententia appellari non posse, *cap. à iudicibus 2. quæst. 6.* cum alijs infrà adducendis: igitur in præsenti specie per viam appellationis nec Pontifex, aut Eboracensis Archiepiscopus adiri poterat.

10 Arbitrorum sententiæ standum est. His difficultatibus non obstantibus vera est præsens assertio, ad cuius expositionem primò prænotandum est, sententiæ arbitrorum, siue æquæ, siue iniquæ, standum esse, *d. l. diem 27. §. stari,* licèt cùm arbitrio alicuius aliquid committitur, non nisi æquo parendum sit, *l. libertus 30. ff. de operis libert.* Nec interest, quod partes consenserint in compromisso de certa sententia de arbitris dicenda; adhuc enim illis diuersam sententiam proferentibus, partes seruare tenentur. Licèt enim inter litigantes coram iudice ordinario possit conueniri, vt certa sententia proferatur, & eam iudex dicere teneatur, *l. si conuenerit, ff. de re iudic.* tamen hæc conuentio in compromisso coram arbitris non admittitur, cùm repugnet naturæ arbitrij, *l. qualem 19. ff. boc tit.* docet Mancinus *disquisit. genial. cap. 239.* quo modo prædicta iura concilianda esse existimat Genoa *in conciliat. legum, pag. 95.* Parendum ergo est arbitrio arbitrorum, siue æquo, siue iniquo, nisi contra leges, vel sacras constitutiones sit prolatum, *l. ita demùm, ff. boc tit. l. arbitrorum, Cod. eodem tit.* vel quid turpe, aut inhonestum, vel peccatum per partes non remissibile contineat, *l. quidam 21. ff. boc tit.* aut si dolus malus interfuerit, vel arbitrorum, vel aduersarij, *d. l. ita demùm*; quo casu accipiendus est textus non vulgaris *in l. si soror, Cod. de collationibus*; aut si præter formam, & terminos compromissi sententia prolata sit, *d. l. non distinguemus, §. de officio, cap. examinata 7. de confirmatione vtili*: docet Cyriacus *2. tom. controu. cap. 230. num. 8. & 9.* compromissum enim non extenditur vltra expressa in ipso. Valenzuela *tomo 1. consil. 11.* vel si absentibus partibus arbitri sententiam dicant, *l. diem 27. §. si quis 4. ff. boc tit.* si die feriata arbitri sententiam proferant, *l. Pomponius 13. §. arbiter, ff boc tit. l. 3. Cod. de ferijs*; si eam proferant postquam dies compromisso adiecta exijt, *d. l. quid tamen, §. 5.* si incerta sententia dicta sit, quæ non solùm irrita, verùm & nulla est, *d. l. quid tamen, §. Pomponius*; vel si arbitri iusserint ad iudicem ire, vel nouum compromissum facere, *d. l. non distinguemus, §. quæsitum*: si de vna tantùm parte litis sententia dicatur. Debent enim arbitri eam dicere de omni controuersia: & si plures controuersiæ sint vno compromisso comprehensæ, & cautum fuerit, vt de omnibus sententia proferatur, super vna tantùm re prolata sententia non sustinetur, *d. l. quidam, §. dicere, l. quid tamen, in principio, l. Labeo 23. ff. boc tit.* Tandem nisi iusta causa adsit, quæ impediat parere sententiæ arbitrorum, *l. traiectitiæ 23. vers. nam etsi, ff. de O. & A.* Docet Vighellius *in methodo iuris ciuil. lib. 2. cap. 4. num. 13.* Sed cùm compromissum non sit iudicium, ideò arbitrorum sententia non semper habetur pro sententia, vt in casibus relatis à Goueano *lib. 1. de iurisd. num. 31.* Amaya *in l. vnica, Cod. de sententijs aduersùs fiscum,* Hunnio *ad Treutl. vol. 1. disput. 12. thesi 4. & vol. 2. disput. 23. qu. 1.*

Standum igitur esse arbitrorum sententiæ, tam ius Cæsareum, quàm nostrum Pontificium, necnon Regium statuerunt; sed in parendi modo, aut sententiæ executione valdè differunt; iure enim Pandectarum ex sententia ab arbitris dicta, neque actio, neque exceptio dabatur, *l. 2. ff. boc tit. l. 1. Cod. eod.* Paulus *lib. 4. sententiar. tit. 5.* ex compromisso sumptus iudex rem iudicatam non facit, sed si pœna inter eos promissa est, pœna in iudicium deducta ex stipulatu peti potest. Licèt enim ex iudicis ordinarij sententia oriatur in factum actio, qua condemnatus iudicatum soluere, iudicis officio compellatur, *l. item 20. §. 5. de hæreditatis petitione, l. actoris 8. Cod. de rebus creditis*; tamen ex sententia arbitri non datur, quia arbitri iudicandi nullam potestatem habent ordinariam, aut delegatam, *l. vnica, Cod. qui pro iurisdict.* priuatorum enim consensus arbitrum iudicem facere non potest, *l. priuatorum, Cod. de iurisdict.* Quare vt explorati iuris principium, ex sententia ab arbitro prolata actionem non dari, defendunt Ludouicus Vitalis *lib. 1. variar. cap. 4.* Hunnius *ad Treutlerum vol. 1. disp. 11. thesi 3. quæst. 19.* vbi Bachouius *litter. C.* Maranta *in speculo iudic. 6. part. tit. de appellat. num. 262.* Menchaca *de successionum creatione, §. 10. num. 3.* Cancerius *lib. 1. variar. cap. 23.* Parladorius, Suarez, & alij congesti à Rodriguez *de executione, cap. 1. art. 1. num. 14.* Metu ergo pœnæ in compromisso appositæ parebatur arbitrorum sententiæ; si enim certa pœna promissa erat, actio ex stipulatu; sin autem, incerti condictio dabatur, *d. l. non distinguemus, §. fin.* consonat lex *7. tit. 23. part. 3.* & si nudo tantùm pacto compromissum factum erat, nec actio, nec exceptio ex eo dabatur, *l. litigatores, §. 1. & 2. ff. boc tit.* nec actio dabatur, quia ex pacto nudo non nascitur actio, *l. iuris gentium 7. §. igitur nuda, ff. de pactis*: latè probaui *in cap. 1. eod. tit.* Et si exceptio ex pacto nudo detur, *§. igitur nuda*; tamen ex prædicto compromisso nudo pacto celebrato exceptio non datur, *l. 2. l. Pomponius 13. §. 1. ff. boc tit.* quia absurdum est, vt in vno ex litigatoribus ratum sit arbitri iudicium, in alio verò non, *l. si eùm dies, §. si arbiter, ff. boc tit.* Vnde si æqualis compromittentium conditio esse possit, vt si ambo sint debitores, qui inuicem paciscantur, ne petant quod sibi debetur, quia vtrique dari potest exceptio pacti de non petendo, exceptio dabitur, *d. l. litigatores, §. interdum.*

Hæc procedebant inspecto iure Digestorum; nouiori tamen iure statutum fuit, vt etiamsi nudo pacto interueniente compromissum factum esset, non solùm reo exceptio daretur, verùm & actori actio competeret, *l. cùm antea 5. Cod. boc tit.* Docent Bartolus, & Baldus *ibi*, Vitalis *d. lib. 1. variar. cap. 6.* non tamen hæc actio, quæ *ex d. l. cùm antea*, competit, datur ex sententia arbitri, vt aliqui voluerunt; sed ex ipso pacto, quod Iustiniani constitutione legitimum factum fuit; & sic tanquam ex pacto legitimo actio nascitur, vt defendit Hunnius *d. disp. 19. litter. E.* Eodem iure etiam codicis, etsi non stipulatione, sed iuramento litigatores se obstrinxerint sententiæ parere, datur actio, vt eam seruare teneantur, *l. neque in arbitris, §. & in boc, Cod. boc tit.* quod nouissimo iure nouellarum mutatum fuit, & sancitum, ne vllo modo iuramentum possit adhiberi in compromisso, propter periculum periurij, *nouell. 82. cap. 11. l. 4. Cod. boc tit.* etiam post dictam legem *cùm autea 5.* si sententia ab arbitris dicta fuerit homologata, idest approbata expressè, vel tacitè per transcursum decem dierum, statim executioni mandanda est, quia executionem paratam habet: quæ

Marginal notes (right column): 11 An detur actio ex arbitrio. — 12 Quid de iure nouo codicis obseruetur.

quæ Iustiniani dispositio approbata est, *l.35.tit.4.partit.3.* An autem hæc homologatio non solùm de sententia iam dicta, verùm & dicenda fieri possit, disputant Interpretes? Negant Bartolus *in d.l.cùm antea, num.5.* Castrensis *num.4.* Salcedus *num.17.* Corrasius *in l.societatem*, §. *arbitrorum*: sed rectiùs affirmat Vitalis *lib.1.variar.cap.5.*

13 Quid iure canonico, & regio obseruetur. Hæc quæ à Iustiniano noua sua constitutione statuta retulimus, iure Pontificio partim improbata, partim approbata fuerunt; quatenus enim Imperator prohibet iuramentum adhiberi in compromisso, immutatum est iure Pontificio, & cautum, vt sacramentum à compromittentibus præstitum seruetur, vt iam suprà notaui: quare iuramento præstito ex hoc iure, non expectatur homologatio, sed statim ipsa sententia exequi debet, aut ad interesse statim agi potest, vt docent Abbas & Butrius *in cap. per tuas, hoc tit.* Molina *d.6.tomo de iustit.disp.36. per totam*: approbata etiam fuit dicta Iustiniani constitutio, quatenus compromissum nudo pacto tantùm exequendum statuit, *cap.1. cap.qualiter*, iuxta vulgarem interpretationem, *de pactis*. Vnde compromissum factum nudo tantùm pacto seruari debet, vt docent omnes repetentes *in d.cap.per tuas*, Boetius Epon. *lib.1. de iure sacro, num.* 120. Perueniamus iam ad ius nostrum Regium, eo enim inspecto, post varias constitutiones tandem statutum reperitur, vt non solùm arbitrorum sententia actionem producat, verùm vt paratam exequutionem habeat, ita vt statim exequi possit, *l.4. tit.21. lib.4. recopil.* vbi Azeuedus, Parladorius *lib.2.rerum quotid.cap.fin.* §.15. Auendaño *de exequendis, 1.part.cap.1, num.37.* Rodriguez *de execut ione, cap.1. art.1. num.19.* Carleual *de iudicijs, tom.2. lib.2. disp.8.* Arbitrij tamen executio facienda est, non per ipsos arbitros, sed per iudices ordinarios, *l.à Diuo Pio, in princip.ff. de re iudic.l. Episcopale*, §. *si quis ex consensu, Cod. de Episcopis, & cler. l.cùm antea, Cod. hoc tit.* vbi deciditur, sententias arbitrorum in vrbe à Præfecto vrbis; in prouincijs à Rectoribus, aut Apparitoribus exequendas esse: idem statuitur *in l.35. tit.4. partit.3.* Docent Couarr. *lib.2 variar.cap.12.num.2.* Rod. Suarez *in l.post rem, in declarat.legis Reg.cap.5.num.10.* Valenzuela *consil.125. num.44.* Litigatores enim per compromissum iurisdictionem arbitris dare nequeunt, *l.priuatorum, C. de iurisdict.* Vnde multò minùs quæ imperij meri, aut mixti sunt, committere valent, in quorum numero exequutio sententiæ recensetur, *l.iubere, ff. de iurisdict. l.3.ff. de damno infecto*: nec solùm coram iudice ordinario loci, vbi sententia ab arbitris prolata est, executio peti potest, verùm etiam coram iudice ordinario rei damnati, absque vllis litteris requisitorijs, vt docent Azeuedus *vbi suprà, num.175.* Parladorius *d.cap.fin.* §.2. *num.76.* Rodriguez *vbi proxime, num.24.* Pichardus *in manuduct. ad praxim, 2. part.* §.4. *nu. vlt.* præsentatis enim compromisso, & sententia ab arbitris dicta coram legitimo iudice, ab eo exequutio facienda est: docet Vela *2. tom. differt.45.num.28.* Præsentari etiam debent fideiussores ab eo, qui petit exequutionem, iuxta formam textus *in l.2.tit.21. lib.4. recopil.* videlicet se restituturum omnia in arbitrio comprehensa cum fructibus, si arbitrium non fuerit confirmatum per superiorem. Rodriguez *d. art.1. num.30.*

14 Ab arbitrorum sententia non appellatur. Cùm ergo iure Canonico, & Cæsareo inspectis, non daretur actio iudicati ex sententia ab arbitris prolata, inde nec ab illis appellare licebat, *l. non distinguemus 32.* §. *cùm quidam 14.l.diem 27.* §. *stare, ff.hoc tit.l.1. C. eod.cap. à iudicibus, cum sequenti, 2.qu.6.cap.si quis Episcopus*, §. *arbitrarijs, eadem quæst. cap. Ecclesia, de constit.* Synodus Carthag. *can.98. & 123.* alia congerit Ant. Aug. *in epitome, lib.29. tit.* 19. quod & lege speciali apud Græcos lata cautum fuisse, ex Demosthene, & Luciano refert Cuiacius *consult.12.* consonat lex finalis, *tit.4.part.3.* docent Cuiacius *in l.sem 16. C. de iudicijs*, Balsamon *in notis ad can. 99.6.Synodi*, Iustel. *in notis ad can. Ecclesiæ Afric. pag.23.* Petrus Gregor. *lib.5.part.tit.4. cap.1. & 2.* Scaccia *de appellat.qu.17.limit.13.& 14.* Borellus *in summa decis. tit.63. num.253.* Balboa *in cap. causam 14.num.3. ff.de re iudic.* Bachouius *ad Treutl. tomo 1. disp. 12. littera E, pag.226.* Hunnius *ad ipsum, litter. D, quæst.20.* Rodriguez *de execut. cap.1. art.1. num.15.* Azeuedus *in d.l.4. recopil.num.* 150. plures congesti ab Osualdo *ad Donel. lib. 28.cap.vlt.littera C*, Barb. *in l.1.C. hoc tit.* Auendaño *de metu, cap.22.num.17.* Barbosa *ad leges Lusit. lib.3. tit.16.* §.2. Fragoso *de regim. part.1. lib.5. disp.4.* §.1. *num.3.* Quæ doctrina magna nititur ratione; nam appellatio ideò introducta fuit, vt iniustitia, seu iniquitas sententiæ corrigatur, & emendetur, *l.1. cum alijs, ff. de appellat.* sed compromissarij sententia corrigi, aut emendari non potest, sed illi standum est, siue æqua, siue iniqua sit, vt suprà probaui: ergo superfluò ab ea appellatur. Accedit, nam arbiter recusari non potest, nisi ex noua causa, vt probat Fermosinus *in cap. 4. de foro competenti, quæst.9. num.8.* Igitur nec ab eius sententia appellari potest. Deinde, quia eo animo litigatores compromissum faciunt, vt arbitri sententia finis controuersiæ imponatur, & à lite discedatur; at si permitteretur ab ipsa sententia appellare, nunquam liti finis imponeretur, contra mentem compromittentium. Facit etiam ratio textus *in d. l. diem 27.* §. *stari*, in illis verbis: *Sibi imputet qui compromisit.* Si enim compromittentes approbarunt personas arbitrorum, quomodo postea improbare valebunt? Quam etiam reddit D. Thom. 2.2. *qu. 69. art.3. ad secundum.* Vnde deducitur per contrarium, ab arbitris iuris susceptis ex iuris dispositione appellari licere, cùm non ex mera partium voluntate assumantur. Scaccia *vbi suprà, d.limit.13. num.5.*

Hæc tamen licèt vera sint, contrarium suadent nonnulla iuris testimonia, quæ sigillatim exponenda sunt. Et primò obstare videtur textus *in cap. sanè 2. quæst.6.* in illis verbis: *Sanè ex consensu partium, si iudices electi fuerint, etiam à pauciori numero, quàm constitutum est, liceat prouocare.* Ex quibus, iuncto §. *quod autem*, antecedenti, qui est Gratiani, expressè colligitur, ab arbitrorum sententijs validè prouocari. Agnouit difficultatem post alios Innocentius Cironius *lib.2. obseru. cap.2.* qui asserit, inspecto iure communi, licitum esse appellare à iudicibus ex consensu partium electis, *d.cap.sanè*. Nec tunc obstare ait textus *in d.cap. à iudicibus, ead. quæst.* quia ille textus procedit eo tempore, quo in Africa consuetudo erat, vt nullo modo liceret appellare à iudicibus ex consensu partium electis. Quæ consuetudo apud Africanos vigebat, quoniam illi in prosequendis appellationibus valdè infesti erant. Sed hæc interpretatio facilè refellitur *ex cap. placuit 2. quæst. 3.* vbi à Concilio Mileuitano, quod in Africa celebratum fuit, contrarium statuitur, videlicet à iudicibus ex consensu partium electis licitum esse appellationem. Deinde quia textus *in d.cap.sanè, & in d. cap. à iudicibus*, deducti sunt ex Concilio Ecclesiæ Africanæ; & tamen *in d. cap. sanè*, permittitur appellatio: igitur verum non est, in Ecclesia Africana regulariter prouocationem à iudicibus electis prohiberi. Quare hac solutione omissa, pro vera interpretatione textus *in d. cap. sanè*, sciendum est, in eo textu, & *in d.cap. à iudicibus*, non agi de arbitris, vt perperam existimauit Gratianus *in d.* §. *quod autem*; sed de iudicibus electis ordinarijs, qui eligebantur ex consensu partium, de quibus aliqua notaui *in cap.1. hoc tit.* ab illis enim non licebat appellare, *d. cap. à iudicibus, d.cap.sin autem, cap.causa, de re iudic.* Nec contrarium probat textus *in d.cap. sanè*, vbi loco illorum verborum, *Liceat prouocare*; legendum est, *non liceat prouocare*, vt legitur in ipso canone 89. Concilij. Notarunt Antonius Aug. *lib.2. de emendatione Gratiani, cap.3.* & in notis ad canones Adriani Pontificis, qui extant *tomo 1. Concilior. Binij.* Petrus Gregor. *lib.5. partit. tit.3. cap.1.* Manet ergo, à iudicibus ex consensu partium electis in prouincia Africana non licere appellare, etiamsi illi ordinarij iudices essent; in alijs verò permitti appellationem, *d.cap.causam, de re iudic. cap.cùm olim, cap.insinuante, cap.super 27.* §. *verùm, de officio deleg.* Nec contrarium probatur *in d.cap.placuit 35.2. qu.6.* nam ibi non agitur de appellatione interponenda à iudicibus ex consensu Episcopi. Vnde propositio, *ab*, deest in ipso Concilio Mileuit. vt notauit Hallier. *de hierarch. iurisdict. pag.* 520. 15 Exponitur cap. sanè, 2. qu. 6.

Secundò exponendus est textus *in cap. fin. de foro compet.in 3.collect.* cuius aliæ partes reperiuntur *in cap. Ecclesia, de constit. cap. Ecclesia, cùm sequent. vt lite pendente, cap.1. de restit. spol. in 1. collect.* Vbi proponitur, Rectorem Ecclesiæ sanctæ Mariæ egisse Romæ apud Laurentium vrbis iudicem rei vindicatione contra Ioannem laicum possessorem quorundam prædiorum ipsius Ecclesiæ. Laurentius causa cognita ipsum Ioannem absoluit. Rector Ecclesiæ ab vrbis Senatorem appellauit. Ioannes opposuit Laurentium pronunciasse tanquam arbitrium, non vt iudicem, & sic ab eius sententia appellari non posse: & cùm in hac facti serie consultus fuisset Innocentius III. decreuit appellationi locum esse. Vnde deducitur, ab arbitrorum 16 Exponitur cap. finale de foro compet. in 3. collect.

bitrorum sententia appellari posse. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, iudicem ordinarium posse à partibus adiri, aut cum compromisso, aut citra compromissum. Cùm ex compromisso, & mutuo consensu eligitur, ab eo non licet appellare, ex suprà traditis; si verò citra compromissum, appellare licet, *l. ex consensu, ff. de appellat.* Vnde iure ciuili poterat appellari à iudicibus datis à Prætore, etiamsi partes in ipsos consensissent: & iure hoc Pontificio à iudice delegato, cui ex communi partium consensu causa committitur, licet appellare, *cap. suspicionis, §. verùm, de offic. deleg.* Ratio est, quia partes per huiusmodi consensum approbarunt tantùm personam iudicis, ita vt non possint illum, nisi ex noua causa recusare, *d. §. verùm, cap. insinuante, de officio deleg. cap. cùm olim, de causa possessionis*; non autem sententiam, quam ignorabant, vt docent Balboa *in d. cap. causa*, Bronchorst. *centur. 1. asser. 63.* Vnde cùm *in d. cap. fin.* consensissent partes in iudicem citra compromissum; ideò ab eius sententia admittitur appellatio, vt docet Cuiacius *in d. cap. Ecclesia 3. vt lite pendente.*

17 *Intelligitur l. fin. C. de iudicijs.* Tertiò ex suprà dictis interpretandus venit textus *in l. fin. C. de iudicijs*, in illis verbis: *Nisi fuerit prouocatum.* Ex quibus expressè deducitur, ab arbitrorum sententijs licere prouocare. Pro cuius textus expositione dicendum est, quod licèt ab arbitris compromissarijs appellari non possit, posse tamen appellari ab arbitris iuris, quia ipsi pro iudicibus habentur, & iudicum officio funguntur; arbitri enim iuris eliguntur in locum iudicis recusati. Vnde sicut à iudice recusato potest appellari, ita ab arbitris in casum recusationis electis, de quibus aliqua notaui *in cap. suspicionis 39. de officio deleg.* Rectè ergo ab illis tanquam à iudicibus appellatur: quò modo etiam exponendi sunt textus *in l. 2. ff. à quibus appellare non liceat, l. arbiter 9. ff. qui satisd. cog.* iuncto Fachineo *lib. 8. controu. cap. 94.* Docent Cuiacius *in d. l. vlt. C. de iudicijs*, A. Faber *in d. l. arbiter*, Osuald. *ad Donel. lib. 28. comment. cap. vlt. littera C.*

18 *De remedijs contra sententiam arbitrorum.* Sed licèt appellari non possit à sententia arbitrorum, iure communi inspecto, quia eo iure attento actio iudicati ex ea non dabatur; tamen alia remedia condemnatis competebant. Primum exceptio doli, si sententia per sordes, dolum, vel fraudem prolata esset, *l. non distinguemus, §. cùm quidam, ff. hoc tit.* non quia hæc exceptio opponatur alicui actioni ex sententia ortæ, sed actioni ex stipulatu, qua actor pœnæ persecutionem intendit. Faber *in d. §. cùm quidam.* Secundum remedium est reductio ad arbitrium boni viri, iure canonico inspecto, quæ & hodie in sententia ab arbitratore prolata datur. Sed quia Doctores facilè confundunt arbitros cum arbitratoribus, & arbitratores iure communi inspecto dari supponunt, nullam huius reductionis mentionem faciunt in sententia arbitrorum. Sed vt iam *in cap. 1. hoc tit.* probaui, nullos arbitratores ius canonicum, aut Cæsareum agnouit, atque ideò quæ Doctores de reductione sententiæ arbitrorum adducunt, ad sententiam arbitrorum adaptari debent.

19 *De reductione ad arbitrium boni viri.* Hæc reductio ad arbitrium boni viri, quæ iure canonico attento à sententia arbitri petebatur, hodie verò in arbitratorum laudo intenditur, licèt appellatio non sit, appellationi tamen comparatur, & quodammodo appellationis species est, iuxta doctrinam Saliceti *in l. 1. C. quando prouocare*; impeditque executionem laudi ad instar appellationis, vt docet Fragoso *d. disp. 14. §. 1. num. 19.* & ea pendente nihil potest innouari, Lancellotus *de attentatis, cap. 16. per totum*, Christineus *tom. 1. decis. 257.* Sed si partes simpliciter, aut cum iuramento renunciauerint prædicto remedio reductionis, an adhuc intentari possit, disputant Doctores suprà relati. Nonnulli negant, moti ex eo, quia quoties iuramentum seruari potest sine salutis æternæ dispendio, etiamsi damnum in patrimonio sequatur, seruandum est, *cap. verùm, cap. si verò, de iureiur.* Sed hoc iuramentum potest seruari sine æternæ salutis dispendio: igitur adimplendum est. Ita docent Calderinus *consilio 1. de arbitris*, Hermosilla *in l. 5. tit. 5. partit. 5.* Sed contrariam sententiam rectiùs defendunt Petrus Gregor. Gutierrez, Maranta, & alij congesti à Fragoso *d. disput. 14. §. 1. num. 20.* quæ probatur expressè *in l. 23. tit. 4. part. 3.* Et facit pro ea sententia, quod iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis, *cap. in malis 23. qu. 2.* sed cùm sententia ab arbitris dicta continet enormitatem (quæ, quando contingat, docet latè Azeuedus *in d. l. 4. tit. 21. lib. 4. recop.*) iuramentum continet iniquitatem, argumento textus *in l. si libertus, ff. de operis libert.* igitur seruari non debet. Petenda tamen est ipsius relaxatio saltem ad cautelam, vt docent Rebuffus *de arbitris, glossa 5. num. 13.* Couarr. *lib. 2. variar. cap. 4. num. 4.* & ea impetrata ad effectum agendi & excipiendi, peti potest prædicta reductio. Sed adhuc coram quo iudice petenda sit, non liquet apud Interpretes. Coram superiore iudice esse petendam, docuerunt relati à Romano *consil. 265.* moti ex eo, quia hæc reductio appellationi æquiparatur; sed cùm appellatio interponitur, iudex superior adeundus est, *l. præcipimus, C. de appellat.* igitur & in hac reductione idem dicendum erat. Sed contrarium, imò apud eundem iudicem petendam esse reductionem, apud quem ipsa causa disceptanda erat, & qui semoto compromisso, ipsius causæ iudex competens erat, rectiùs docent Lanfrancus *de arbitris, qu. 19.* Salicetus *in l. 5. C. hoc tit. num. 14.* Ceuallos *communium quæst. 89. num. 7.* Bachouius *ad Treutlerum, thesi 5. littera A*, Hunnius *ad ipsum, thesi 13. qu. 13. disp. 12.* plures relati à Fragoso *d. §. 1. num. 11.* Petrus Gregor. *d. cap. 10.* pro quibus faciunt textus *in l. Diuus 8. §. transactionis, ff. de transact. l. fin. C. de vsuris pupil. cap. exposita, hoc tit.* textus disertus *in l. 23. tit. 4. partit. 3.* & illa etiam ratio, nam reductio hæc non est appellatio, licèt illi æquiparetur; vnde necessariò non est petenda coram iudice superiore, licèt aliquando omisso medio petatur, vt supponitur in hoc textu, & *in cap. 3. hoc tit. cap. examinata, de confirmat. vtili*, docet Vega *in cap. quantò, num. 109. de iudicijs.*

Succedit alia quæstio satis vexata etiam apud Interpretes, vtrum videlicet, sicut denegatur appellatio iure communi inspecto, ab arbitrorum sententia, admittatur à sententia iudicis ordinarij, coram quo petita fuit dicta reductio? Et quamplures negant ab eo posse appellari, qui sequentibus nituntur fundamentis. Primò, nam iudex ordinarius, coram quo reductio fuit petita, succedit in locum arbitri, *l. penult. ff. iudicatum solui*; & per consequens eius naturam & conditionem habet, *l. si cum, §. iniuriarum, ff. si quis cautionibus*: igitur si ab arbitro non appellatur, nec à iudice ordinario, coram quo reductio petita fuit. Secundò, nam cùm arbitri iuris in casu recusationis eliguntur, ab illis licet appellare, quia iudicum naturam obtinent, *cap. ab arbitris, de officio deleg. in 6.* igitur è contrario, à iudice ordinario in locum arbitri subrogato appellari non licet. Tertiò, quia iudex ordinarius, coram quo petita fuit reductio, vt vir bonus cognoscit; fit enim reductio ad boni viri arbitrium: sed ab eo, qui procedit vt bonus vir, non licet appellare, *l. societatem 76. §. arbiter, ff. pro socio*: igitur nec à prædicto iudice ordinario appellare licet. Sed adhuc contrariam sententiam, & rectiùs, docuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Couarr. *lib. 2. variar. cap. 12. num. 13.* Azeuedus *in d. l. 4. num. 150.* Hunnius *ad Treutl. disput. 12. vol. 1. thesi 5.* Gaillus *lib. 1. obs. cap. 49.* Petrus Gregor. *lib. 5. partit. tit. 5. cap. 9.* In omnibus enim causis, tam ciuilibus, quàm criminalibus, in quibus appellatio non prohibetur, promissa censetur, *l. & in maioribus, C. de appellat.* quare cùm in hoc reductionis casu appellatio prohibita non reperiatur, sed tantùm in casu, quo arbiter pronunciet, debet admitti appellatio, cùm exceptio firmet regulam in contrarium, *l. nam quod, §. finali, ff. de penu legat.* Nec primum fundamentum contrariæ sententiæ refragatur; iudex enim ordinarius, coram quo intenditur reductio, non est arbiter, sed manet iudex ordinarius, & iudicis officio fungitur: quare ab eo tanquam ab ordinario rectè appellatio interponitur. Nec etiam secundum fundamentum obstat, quia iudex ordinarius, coram quo petita fuit reductio, licèt procedat vt bonus vir, non tamen habet liberum arbitrium, sed arbitrium boni viri, argumento textus *in l. fideicommissa 11. §. quamquam, ff. de leg. 3. l. si libertus 2. ff. de operis libert.* quare ab eo appellatur, vt docent Couarr. & Hunnius *vbi suprà.* 20 *In causa reductionis an detur appellatio.*

Cæterùm, licèt tam iure ciuili, quàm canonico non admitteretur appellatio à sententijs arbitrorum, quia actio iudicati ex eis non dabatur, cùm hodie ex ipsis actio nascatur, & ipsæ sententiæ executionem paratam habeant, *ex l. 4. tit. 21. lib. 4. recopil.* poterit appellari ab illis sententijs, vt docent Azeuedus *in d. l. 4. num. 172.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. 1. part. §. 2. num. 23.* Rodriguez *de exequut. cap. 1. art. 1. num. 17.* Et si iudex ordinarius confirmauerit ipsam sententiam, à qua appellatum erat, vel reductio petita, appellari valet ad iudicem superiorem, 21 *Quid hodie in praxi obseruetur.*

rem, vt ad Regiam Cancellariam, & si eius Senatores prima sententia confirmauerint arbitrorum laudum, non admittitur supplicatio ab ipsa, *d. l.* 4. quia præsumptio stat pro sententia arbitrorum, argumento legis *Herennius*, *ff. de euictionibus*, *cap. in præsentia*, *de renunciatione*; si verò improbata fuerit arbitrorum sententia, potest à sententia vulgò *de vista*, suppliceari, & tunc vltima Senatus sententia executioni mandabitur, *d. l.* 4. *recopil.* Sed hæc appellatio tantùm operatur effectum deuolutiuum, non verò suspensiuum; quia ea non obstante, arbitrorum sententia executioni mandatur per iudicem ordinarium, præstitis fideiussoribus: hæc etiam appellatio à sententia arbitrorum, seu reductio à laudo arbitrorum ad arbitrium boni viri, peti debet intra decem dies à die notificationis huiusmodi sententiæ computandos, ex expressa textus decisione *in l.* 35. *tit.* 4. *partit.* 3. docent Speculator, Padilla, & alij relati ab Azeuedo *in d. l.* 4. *num.* 143. Fragoso *de regim. disp.* 14. §. 1. & licèt per legem primam, *tit.* 18. *lib.* 4. *recopil.* ad appellandum tantùm quinque dies concedantur; tamen ea lex procedit in appellationibus ordinarijs, quæ à iudicum sententijs interponuntur; non autem in istis appellationibus, seu reductionibus.

22 De pœna ab appellatione soluenda. Sed licèt possit appellari à sententia arbitrorum, aut peti reductio à laudo arbitrorum; tamen soluenda est pœna ab eo, qui succubuit, si sententia confirmetur, *l. pœna* 32. *ff. hoc tit.* nec interest an alterius interesse detur, necne, *d. l. pœna*. Explicant Duarenus *ad titulum ff. de receptis*, *cap. fin.* Vitalis *lib.* 1. *variar. cap.* 6. plures congesti ab Auendaño *d. cap.* 22. *num.* 18. Licèt enim æquitas suadeat, facilè permittendum esse quod alteri non nocet, *l. in summa*, §. *item*, *ff. de aqua pluuia*, & in edicto de in ius vocando, qui in ius vocatus est, & iudici non paruit, si nihil intersit actoris iudici fuisse obtemperatum, non præstet pœnam; imò & in non dissimili specie etsi sit conuentum, vt si iudici obtemperatum non fuerit, certa pœna soluatur; tamen si actoris nihil intersit, pœna non committitur, *l. etsi post tres*, *ff. si quis cautionibus*, *l. sancimus*, *C. de fideiuss.* Nihilominus contrarium obseruatur in pœna compromisso comprehensa, *ex d. l. pœna*; cuius ratio prouenit, tum ex Consulti responso *in l. vlt. ff. de prætorijs stip.* tum ex eo, quia conuentione partium contractus legem accipiunt, *l. contractus*, *ff. de reg. iuris.* Vnde sibi imputent compromittentes, qui pœnam promiserunt, à qua postea recedere eis non licet, quare siue intersit, siue non aduersarij, pœna præstari debet, vt docet Vitalis *d. cap.* 6. Deinceps quia illud discrimen versatur inter pœnam adiectam, vt æstimatio legitimi interessis, & vt puniatur perfidia contrahentis, quòd primo casu pœna non præstatur, si nullum detur interesse, *cap. suam*, *de pœnis*; secundo verò cùm in punitionem perfidiæ promittitur, committitur, etsi interesse non detur, *cap. dilecti*, *hoc tit. cap. quoties* 9. 1. *qu.* 7. *cap. cùm dilectus* 32. *de electione*, *cap. vlt. de crim. falsi*: quo modo conciliandæ sunt sententiæ, & opiniones Baldi, Castrensis, & Saliceti *in l. cùm allegas* 15. *C. de vsuris*. Petri Gregorij *lib.* 3. *partit. tit.* 1. *cap.* 5. Ioannis Gutierr. *lib.* 2. *canon. cap.* 2. *num.* 11. Patris Molinæ *de iustitia tom.* 1. *tract.* 2. *disp.* 97. Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disput.* 37. Vasei *in summa*, *verbo Vsura* 4. *num.* 1. asserentium, pœnam conuentionalem committi circa partis interesse, Auendaño in Dictionario, verbo *Pœna conuentionalis*, Pichardus *in* §. *vlt. Inst. de V. O. num.* 5. Sarmiento *lib.* 3. *select. cap.* 6. *num.* 10. Garcia *de expensis*, *cap.* 9. *num.* 63. Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 10. Carleual. *de iudicijs*, 2. *tomo*, *tit.* 3. *disput.* 3. *num.* 22. Leotardus *de vsuris quæst.* 88. *num.* 8. existimantium pœnam non committi, nisi quatenus intersit partis.

Sed si arbitrorum sententia confirmata non sit, pœna non committitur; quo modo exponendus est textus *in l.* 3. *tit.* 26. *lib.* 8. *recopil.* vt docet Gutierr. *de iuramento*, *part.* 1. *cap.* 37. Sed si pro parte confirmata sit sententia, pro parte verò infirmata, quamuis iure canonico in alijs casibus pœna diuidatur, *cap. suam*, *de pœnis*; in hoc nec pro parte committitur, cùm iustam habuerit litigator causam reclamandi, vt considerat Montaluus *in l.* 4. *tit.* 7. *lib.* 4. *fori.* Similiter si non ex antiquis, sed nouis instrumentis sententia infirmetur, ex eadem ratione pœna non committitur, vt resoluit Cuiacius *consultatione* 12. igitur soluitur pœna, si iniustè petita reductio, aut appellatum sit, nec inde liberabitur damnatus ab obligatione principali virtute condemnationis, si in compromisso adiecta sit clausula *rato manente compromisso*, *seu pacto*, argumento textus *in l. penult. C. de pactis*, *l. qui filium* 16. *l. cùm proponas* 17. *ff. de transact. l. ita stipulatus* 35. §. *penult. & vlt. ff. de V. O.* vt apponi solet Hispanè, *a todo pechar la pena, y cumplir la promission*, *l.* 34. *tit.* 11. *partit.* 3. In compromisso enim cum tali clausula facto, duo pacta inesse intelliguntur: vnum pœnale, aliud simplex, ita vt litigator arbitrio non parens, & pœnam soluere, & sententiæ stare teneatur, glossa *verbo exceptionem*, *in l.* 2. *ff. hoc tit.* Panormit. *in præsenti*, *num.* 8. Petrus Gregor. *d. cap.* 9. Azeuedus *d. l.* 4. *num.* 51. licèt in vulgari compromisso contrarium obseruetur, in quo alterutrum tantùm exigi potest, ex lege *pacto*, *C. de pactis*, *l. vbi pactum*, *C. de transact.* quia tacitè inest in eo clausula, videlicet vt soluta pœna, recedere liceat à compromisso, authentica *decreuit*, *C. hoc tit.* vt plura adducentes pro expositione dictæ clausulæ *rato manente pacto*, tradunt Barbosa *de clausula* 128. Pichardus *in tract. de mora*, *num.* 183. Carleual. *de iudicijs*, *tomo* 2. *disp.* 3. *ex num.* 14. Donel. *in d. l. si stipulatus* 115. *num.* 37. Faber *in ration. ad legem prædia* 28. *ff. de act. empti*, Balduinus *in d. l. pacto*, *vers. Si quid tamen*.

23 Pœna quando non debeatur. (margin note beside the first paragraph of this column)

24 Traditur ratio decidendi. Pro huius decisionis vera ratione varia adducunt Repetentes, & Interpretes suprà relati. Aliqui existimant, in præsenti specie non stari arbitrio arbitrorum, quia simoniacam continebat prauitatem, cùm pro re spirituali, videlicet capellania, res temporalis, scilicet pensio quinque marcharum argenti præstaretur: ita præsenserunt in præsenti glossa verbo Quinque, Beroius *num.* 48. Suarez *d. lib.* 4. *de simon. cap.* 5. *num.* 13. & 23. Sed eorum sententia refellitur primò *ex d. cap. nisi essent*, *de præbendis*, vbi in eadem specie arbitrium approbatur. Secundò ex eo, quia si compositio, de qua in hoc textu, originem duxisset à partibus, simoniaca præsumi posset, iuxta ea quæ adduximus *in cap. cùm pridem*, *de pactis*: sed ortum habuit ab ipsis arbitris: igitur non potest tanquam simoniaca damnari. Tertiò quia si fuisset simoniaca, non posset vllo casu seruari; sed ait noster Alex. quod si iusta videatur dicta pensionis compositio, obseruetur arbitrorum arbitrium: igitur quia talis compositio non est simoniaca. Hac igitur omissa sententia dicendum est in præsenti specie, arbitrorum sententiæ non stari, quia iniqua erat ratione inæqualitatis pensionis, vt docet Balboa *in cap. fin. de pactis*, *num.* 116. & licèt arbitrio æquo, vel iniquo standum sit, *d. l. diem* 27. §. *stari*; illud procedit, nisi petita sit reductio ad arbitrium boni viri, vt suprà probaui. Vnde cùm in præsenti petita fuisset coram Alexandro III. ipse rescribit Archiep. Eborac. vt si iniquum arbitrium iudicasset, ipsum irritaret; si autem æquum, executioni mandaret. Præsensit Barbosa *in præsenti*, *num.* 1. qua interpretatione retenta, facilè difficultati suprà adductæ sit satis.

C A P V T III.

Alexander III. a *Exon. Episcopo*.

PEruenit ad nos, quod Vu. Clericus de Calestin in minori esset ætate constitutus, G. de Cal. sororem eiusdem Vu. duxit in vxorem, & fidei *b* interpositione firmauit, quod v. sol. *c* sterlingorum ei annuatim donaret. Vnde cùm postea super eisdem v. sol. inter ipsum clericum, & iamdictum G. controuersia fuisset mota, in *d* quatuor personis compromiserunt, quæ vtique inter se taliter arbitratæ sunt, quod præfatus G. decimas *e* proprias, & rusticorum suorum, quas in parochia de Cal. habere dignoscitur, pro v. solidis prætaxatis singulis annis perciperet. Vnde quoniam huiusmodi arbi-

arbitrium Ecclesiæ iamdicti loci posset in posterum perniciosum existere, nec memoratus Vu. aut personæ illæ, à quibus promissum fuerat, id vllatenus in Ecclesiæ damnum facere debuissent: f. t. per Ap. f. m. quat. rei veritatem diligenter inquiras, & si ita inueneris, prænominatum G. diligenter admoneas, & ecclesiastica districtione compellas, vt Ecclesiæ, cuius est parochianus, prælibatas decimas, omni occasione, & ap. rem. liberas prorsus dimittat, nec sibi aliquid vlteriùs vindicare præsumat. Clericum verò supradictum moneas, vt cum eodem G. amicabiliter, pacificèque studeat conuenire.

NOTÆ.

a *Alexander III.*] Ità legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De Alex. III. iam aliqua notaui *in cap. 1. de rescriptis.* De Oxoniensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. proposuit 6. de filijs presbyt.*

b *Fidei interpositione.*] De interpositione fidei, & quando habeatur pro iuramento, plura obseruaui *in cap. ad aures 4. de his quæ vi.*

c *Sterlingorum.*] Genus est monetæ apud Anglos vsitatum, cuius mentio obuia est apud scriptores illius prouinciæ.

d *In quatuor.*] Licèt enim compromissum fieri debeat in dispari arbitrorum numero, tamen si in pari fiat, non ideò vitiatur compromissum, vt iam latè probaui *in cap. 1. hoc tit.*

e *Decimas proprias.*] Ab ipso videlicet soluendas, prædiales, seu personales, quas virtute arbitrij retinere intendebat.

COMMENTARIVM.

1 Conclusio deducitur, & probatur. EX hac decisione sequens deducitur communiter disputanda assertio: *Arbitri non possunt in solutum actori assignare decimas Ecclesiæ, quas reus ratione beneficij possidet.* Quæ assertio singularis est in iure nostro; eam tamen illustrant vltra ordinarios, & congestos à Cenedo *collect. 102. ad Decret.* & Barbosa *in præsenti, & lib. 3. iuris Eccles. cap. 17. num. 10.* Lotherius *de re benefic. lib. 2. cap. 42. num. 25.* Antonius Gomez *lib. 2. variar. cap. 13. num. 18.* P. Barb. *in l. 1. part. 4. num. 132. ff. solut. matrim.* Mantica, Gutierrez, & alij innumeri congesti à Salgado *in labyrinth. credit. tom. 1. cap. 42. num. 4. & 5. & tomo 2. cap. 15.*

2 Impugnatur hæc assertio. Sed hæc assertio valdè difficilis redditur sequenti iuris consideratione: Clerici non solùm de bonis patrimonialibus, verùm etiam ex fructibus suorum beneficiorum, & de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis possunt sorores suas dotare, & eorum maritis certam quantitatem dotis nomine promittere, vt probant Ioannes Garcia *de expensis, cap. 3. num. 32.* Nauarrus *de reddit. qu. 2. monit. 26.* Martha *de iurisdict. 4. p. centur. 2. casu 163. per totum,* Valenzuela *tom. 1. consil. 98.* Igitur si clerici ipsi possunt ex decimis, & fructibus beneficij sorores dotare, poterunt iudices, arbitriue in causam iudicati eos capere, & in solutum dotis causa huiusmodi fructus, & decimas assignare. Accedit, nam clerici iure hoc Decretalium inspecto poterant fructus proprij beneficij ad eorum vitam locare, seu alio modo alienare, *cap. de cætero 5. cap. veniens 8. de transact. cap. finali, ne Prælati vices;* quamuis hodie ex extrauaganti *Ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ,* tantùm vsque ad triennium possint prædictos fructus locare. Probant Couarr. *lib. 2. variar. cap. 16. num. 4.* Auendaño *de exequendis, cap. 4. num. 32.* Gamma *decis. vlt.* Redoanus, & alij congesti à Barbosa *in d. extrauag.* igitur & in præsenti casu poterant arbitri virtute compromissi decimas quoad vitam ipsius clerici marito in solutum dotis nomine assignare. Accedit etiam, nam valet argumentum de militia terrestri ad cœlestem, & de stipendijs militiæ armatæ ad stipendia clericis assignata, *cap. 1. de renunc.* Sed stipendia militibus assignata, deficientibus alijs bonis possunt in causam iudicati capi, *l. commodis, ff. de re iudic. l. 4. C. de execut rei iudic.* igitur & stipendia, vt sunt decimæ clericis assignatæ, poterunt per arbitros creditori in solutum assignari. Quam sententiam, videlicet fructus beneficij posse creditoribus in solutum dari, *ex cap. 2. de fideiuss.* docent innumeri à Salgado congesti *d. p. 1. cap. 42. per totum:* ergo arbitri magna iuris ratione moti decimas debitori competentes in solutum creditori assignarunt.

3 Clericus potest sororem suam dotare. Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens Alexandri decisio, quam adeò difficilem iudicauit Cenedus *collect. 102. ad Decretales,* vt ænigmati similem esse dixerit, nec facilè referandam, aut resoluendam. Sed pro eius expositione primò sciendum est, clericum posse sorori suæ dotem assignare, non solùm de bonis patrimonialibus, verùm & de fructibus sui beneficij, vt latè probant Molina, Reginaldus, & alij congesti à Barb. *in præsenti, & lib. 3. iuris Eccles. cap. 17. num. 39.* Valenzuela *d. consil. 98.* dos enim in locum alimentorum subrogatur; vnde sicut clericus potest ex fructibus sui beneficij sorores, atque alios consanguineos alere, *cap. 1. de cohabit. cleric.* ita & eas dotare: immò non inferiores numero, & authoritate Interpretes affirmant, fratrem non solùm posse, verùm & teneri sorori dotem assignare, quod ex nostro textu deducunt Antonius hic, *num. 2.* Immola *num. 1.* Barbosa *in l. 1. p. 4. num. 132. ff. solut. matrim.* Cenedo *d. collect. 102.* Sed non rectè pro ea sententia expenditur præsens textus, cùm in eius integra, quam ex secunda collectione transcripsi, loco illorum verborum, *dotem dedit,* quæ apud Raymundum leguntur, habeatur, *dotem donauit.* Vnde supponitur ex mera liberalitate fratrem promisisse quinque solidos dotis nomine. Sed licèt hæc doctrina perperam à Doctoribus ex hoc textu deducatur, probatur tamen *ex l. mutus 7. ff. de iure dotium, l. qui filium 4. ff. vbi pupillus:* & docent vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* plures laudati à Fragoso *tom. 3. de regim. lib. 2. disp. 4. §. 3.* Martha, & Valenzuela *vbi suprà;* & quid obseruetur circa filiam spuriam clerici, latè tradit D. Ioannes de Larrea *decis. 96. Granat.* Deinde sciendum est, quod licèt clerici priuilegium habeant, ne conueniantur vltra quàm facere possint, & quantumuis obærati, & ad soluendum impotentes, carceri mancipari nequeant, *cap. Odoardus, de solution.* Ceuallos *practic. qu. 701. num. 1.* Rodriguez *de executione, cap. 8. num. 33.* tamen ad debiti solutionem coguntur, non solùm si bona patrimonialia habeant, verùm & illis deficientibus per subtractionem fructuum suorum beneficiorum, *cap. peruenit 2. de fideiussoribus, cap. olim 16. de restit. spol.* Docent Couarr. *lib. 2. variar. cap. 1. num. 9.* Auendaño *respons. 19. num. 7.* Sarmiento *de redditibus, 4. p. cap. 1. num. 1.* plures congesti à Salgado *in Labyrinth. p. 1. cap. 42. num. 3.* licèt contrariam sententiam tenuerint Abbas *in præsenti, num. 12.* & alij antiquiores *in d. cap. peruenit;* quorum fundamenta in illius textus commentario examinabimus.

Vt ad præsentis decisionis rationem perueniamus, sciendum est, varias adduxisse Antonium hic, *nu. 12.* Immolam *n. 5.* P. Barbosam *in d. l. 1. nu. 33.* Tiraquellum *de retract. tom. 1. §. 1. glossa 7.* qui docent, ideò arbitrium ab arbitro prolatum in præsenti specie improbari, quia præbebat creditori facultatem, vt ipse posset propria auctoritate decimas percipere, quousque debitor sibi satisfaceret, iuxta legem *non est singulis 137. ff. de regulis iuris,* & tradita à Couarr. *cap. quamuis, 2. p. in initio, n. 6. de pactis lib. 6.* Valasco *consultatione 173. num. 17.* Sed hæc ratio ex ipsius textus serie nullo modo constat, cùm arbitri non pronunciauerint, vt creditor propria auctoritate decimas sibi perciperet, sed ex cessione, aut delegatione ipsius debitoris. Glossa vltima in præsenti aliam adducit rationem, videlicet quia adiudicatio decimarum facta fuit ad vitam ipsius creditoris: sed adiudicatio ad vitam est perpetua, *l. 1. ff. pro socio,* & in alienatione perpetua decimarum, aut rerum Ecclesiæ solemnitas præscripta in titulo de rebus Ecclesiæ desideratur. Couarr. *lib. 1. var. c. 16. nu. 3.* igitur decimarum adiudicatio sine debita solemnitate facta per compromissum in præsenti specie sustineri non poterat. Sed nec hæc ratio placet, tum quia in præsenti casu non agitur de rebus ecclesiasticis, nec de iure percipiendi decimas; sed de ipsis decimis, & fructibus beneficij, qui possunt alienari etiam per vitam ipsius beneficiarij, *c. 2. de locato, cap. finali. ne Prælati vices suas,* Gutierrez *lib. 1. canon. c. 8. nu. 18.* vnde possunt in causam iudicati capi, & in solutum dari, *c. 2. de fideiuss. c. olim, de restit. spol.* Tum etiam, quia etsi ageretur de rei ecclesiasticæ alienatione, alienatio erat necessaria, videlicet datio in solutum, quo casu solemnitas aliàs alienationi præscripta non desideratur, argumento textus *in l. alienationis, ff. familiæ ercisc. l. 1. ff. de fundo dotali.* His igitur omissis sen- 4 Traditur ratio decidendi.

sententijs, vera huius decisionis ratio assignatur ab ipso Pontifice in illis verbis; *quoniam huiusmodi arbitrium posset in posterum perniciosum Ecclesiæ existere*. Propterea enim arbitrorum sententia in præsenti casu improbatur, quia poterat Ecclesiæ esse damnosa, veluti si post mortem clerici maritus easdem decimas retinere intenderet vexando Ecclesiam litibus, cum graui eius damno, argumento textus *in leg. minoribus 6. ff. de minoribus*; præsertim cùm arbitrium fuisset absque vlla temporis taxatione conceptum. Iubebatur enim in eo ab arbitris, vt pro quinque solidis ex causa dotis promissis, posset maritus eandem quantitatem ex decimis percipere; vnde tale ius percipiendi decimas perpetuum videbatur duplici ex causa: prima, quia arbitrium indeterminatè erat conceptum; quare perpetuum videbatur, *l. 1. ff. pro socio*: secunda ex natura dotis, cuius causa perpetua est, & ita datur, vt perpetuò apud maritum sit, *l. 1. ff. de iure dot.* vnde durante matrimonio, maritoque sustinente eius onera, etiamsi decederet clericus dotis promissor, posset maritus de facto intendere contra Ecclesiam adhuc ius habere percipiendi prædictas decimas; iniustè tamen in iudicio ageret, cùm certum sit fructibus maioratus, aut feudi in solutum assignatis, ius percipiendi eos extingui, mortuo possessore maioratus, vel feudi, vt pluribus relatis docet Salgado *p. 2. Labyrinthi, lib. 3. cap. 15.* Sed quia, licèt iniustè, poterat Ecclesia litibus, & expensis vexari, prædictum arbitrium improbauit Alex. III. sicut enim minori succurritur ob timorem vexationis ex litibus, *d. l. 6. de minor.* ita & Ecclesiæ succurrendum est, quæ iure minoris vtitur, *cap. auditis 3. de in integ. restit.* docent Abbas *in præsenti, n. 2.* & Viuianus *in ration.* Firmatur etiam hæc ratio ex textu non vulgari *in cap. nuper, de donat. inter*: vbi cùm in dotem, seu donationem propter nuptias vsufructuarius dedisset vsum fructum, qui ex sua natura mortuo vsufructuario finitur; quia tamen dotis causa alienatus fuit, hæsitabatur, an adhuc mortuo vsufructuario vxor possit retinere vsumfructum propter nuptias sibi donatum. Ne ergo similis quæstio in præsenti Ecclesiæ moueretur, & sic litibus vexaretur, rectè Alexander III. decreuit, huiusmodi compromissum esse improbandum, cum Ecclesiæ perniciosum esse possit.

5 Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, beneficiarium posse sorori suæ dotem assignare de fructibus sui beneficij, id procedit quando dotem constituit ex fructibus iam perceptis, tradendo certam eorum partem marito dotis nomine; non verò ex fructibus futuris dotem promittere valet, assignando eos solutionis causa, vt maritus tanquam creditor iure proprio eos perciperet, vt contingebat in præsenti virtute sententiæ arbitrorum. Nec augmentum primum difficultatis refragatur; licèt enim iure antiquo possit beneficiarius decimas, & alios fructus ad vitam locare, vel alienare, *cap. fine exceptione, cap. vlt. 12. quæst. 2. vlt. ne Prælati*; tamen ita alienari, vt in perpetuum decimæ ad maritum pertinerent, non valebant, *cap. de cætero, cap. veniens, de transact.* vnde cùm in præsenti specie adiudicatio decimarum esset perpetua, videlicet dotis causa, sustineri non poterat, cùm etiam mortuo debitore posset intendere, ius percipiendi decimas durare, cùm ipse matrimonij onera sustineret. Nec tunc obstabit, si instes, quod si in præsenti casu adiudicatio decimarum in perpetuum facta improbatur ex prædicta ratione; debebat tamen subsistere vsque ad vitam saltem ipsius beneficiarij, vel vsque ad septennium; ad quod tempus locationis titulo ipse decimas alienare valebat, *d. cap. vlt. ne Prælati*; ne per inutile vitietur vtile, contra regulam *Vtile*, & ibi tradita à Pechio *de R. I. lib. 6.* præcipuè cùm etiam hodie post prohibitionem extrauagantis, *Ambitiosæ*, etsi in ea inhibeatur locatio vltra triennium, si fiat in longum tempus, valet saltem intra triennium à iure permissum, vt resoluunt Garcia *de beneficijs, 2. parte, cap. 1. num.* 48. Molina 2. *tomo de iustit. disp.* 467. Ceuellaos *practic. q. 199. n. 5.* Nam respondetur discrimen esse constituendum inter alienationem factam in perpetuum, & celebratam vltra tempus à iure permissum. Primò casu, nec intra triennium, aut septennium sustinetur, vt non credatur in eodem tempore contrahentes consensuros. Pater Molina *d. disp. 467.* Lud. Molina *de primogenijs, lib. 1. cap. 16. num.* 18 Gutier. *lib. 1. canonic. cap. 8. num.* 8. Secundo verò casu valet intra tempus à iure permissum. Garcia *d. cap. 1. nu. 46.* Vnde cùm adiudicatio decimarum in præsenti casu fuisset perpetua, nec intra tempus à iure permissum sustineri potuit. Accedit etiam, quia condemnatio arbitrorum in præsenti casu inseparabilem causam continebat, interim dum marito dos solueretur quinque solidorum quotannis. Vnde creditor marito non satisfaciebat soluendo eam quantitatem per triennium, nisi annuatim eam solueret in perpetuum, vt in dote promissum erat. Nec tandem vltimum augmentum refragatur deductum *ex d. cap. 2. de fideiuss. cap. olim 2. de restit. spol.* nam licèt fructus beneficij iam percepti in causam iudicati capi possint, vt dicemus *in d. cap. 2.* tamen fructus nondum percepti, nec beneficiario quæsiti, qui pendent ex vita ipsius, non possunt creditori assignari in perpetuum, ex ratione suprà tradita.

CAPVT IV.

Innocentius III. a *Cancellario & Magistro Lothario Canonico, Parisiensibus*.

DIlecti filij Abbas, & conuentus *b* Scarduno, Cisterciensis Ordinis, sua nobis querela monstrarunt, quod cùm inter eos ex vna parte, ac *c* Hospitalarios ex altera, super vsurario cuiusdam nemoris quæstio verteretur, in A. *d* Reginam Francorum fuit compromissum vtrimque. Quæ causæ meritis intellectis, arbitrium duxit per diffinitiuam sententiam promulgandum: & redactum in scripto, proprio, & Episcoporum, qui ibi interfuerunt, fecit firmare sigillis. Contra cuius sententiam Hospitalarij temerè venire non timent. Quamuis autem secundùm regulam iuris ciuilis fœminæ *e* à publicis officijs sunt remotæ, & alibi *f* dicatur, quod licèt summæ opinionis existant, si arbitrium ipsæ susceperint, vel si patronæ inter libertos suos interposuerint audientiam, ab omni sunt iudiciali examine sperandæ, vt ex earum prolatione nulla pœna aduersùs earum contemptores, nullaque pacti exceptio habeatur: quia tamen iuxta *g* consuetudinem approbatam, quæ pro lege seruatur in partibus Gallicanis, fœminæ præcellentes in subditos suos ordinariam iurisdictionem habere noscuntur: mandamus quatenus Hospitalarios, vt arbitrium ipsum, præsertim cùm Episcoporum fuerit præsentia, & consilio roboratum, sicut prouidè latum est, & ab vtraque parte sponte receptum, obseruent, per pœnam in compromissio statutam, appellatione postposita, compellatis.

NOTÆ.

1 a *CAncellario.*] Ità etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 3. collect. & lib. 7. epist. Innoc. epist.* 122. ex qua supplenda est littera huius textus, cuius integram refert Manrique *tomo 3. annal. Cisterc. an.* 1204. *cap. 5. nu. 9.* Huic etiam Cancellario Parisiensi rescribitur *in cap. suborta, de re iudic. cap. dilectus, vt lite pendent. cap. ex parte, de V. S.* De Ecclesia Parisiensi nonnulla adduxi *in cap. fin. de constit.*

b *Scarduno.*] *Escurreia*, legit Manrique vbi suprà, *n. 8.*

c *Hospitalarios.*] De his plura dabimus *in cap. patentibus, de priuil.*

d *A. Reginam.*] Agnetem interpretatur Manrique *vbi suprà*, Cyriacus verò *tomo 3. controu. cap. 401. nu. 70.* Adelam matrem Philippi Regis Francorum legit. Philippus enim, qui regnauit temporibus Innocentij III. Adelam matrem adhuc superstitem habebat. Paulus Æmilius *de* 2

rebus Francor. lib.5. in Ludouico iuniore, *pag.*113. *nu.*5. & *lib.6. in Philippo*, *pag.*119. licèt Gaguinus eam Alisiam, seu Aliciam appellet *lib.6. in Ludou. Iun. cap.*3. *pag.*92. Cùm enim Philippus proficisceretur in Syriam pro Terræ Sanctæ recuperatione, reliquit matri ipsius Regni regimen, vt refert Æmilius *d. lib.6. pag.*119. ipse etiam Philippus tres habuit vxores, primam Elisiam, seu Isabellam, filiam Balduini III. Comitis Pannoniæ, de qua Guaguinus *d. lib.6. in Philippum*, *cap.*4.93. Secundam Isembergam, seu Ingerbergam, de qua ipse Gaguinus *pag.*96. licèt eam Botildam appellet Baronius *anno* 1193. Tertiam Agnetem filiam Bertoldi Ducis Morauiæ, de qua Bzouius *anno* 1198. Gaguinus *vbi suprà*, *pag.*97. quam dimisit compulsus per Innoc. III. vnde Cyriacus Adelam legit, quasi compromissum, de quo in præsenti, in eam factum esset. Manrique verò Agnetem legit, cuius sententiæ libenter adhæreo, ipsa ratione motus, qua Cyriacus existimauit legendum esse Adelam. Ait enim, non posse litteram A. accipi de Agnete, quia cùm odio haberet Innoc. III. non appellaret ipsam charissimam. Sed retorqueo argumentum aduersus ipsum; nam cùm in ipsa Innocentij epistola tantùm legatur simpliciter A. Reginam, non potest littera A. referri ad Adelam, de qua non ita seuerè loqueretur Innoc. igitur referri debet ad Agnetem vxorem, etsi iniustam ipsius Philippi, vt existimat. Illustr. Manrique.

3 e *Officijs publicis.*] *L.*2 *ff. de regulis iuris*, vbi plura cumularunt Cuiacius, P. Faber, & Iacobus Gothof. Circa quam regulam obseruandi sunt textus *in l.* 3. *ff. de negotijs gest. l.* 1. *§. parui* 16. *ff. de exercit. action. l. bello* 18. *ff. de excusat. tut. l. penult. ff. de edendo*, *l. fin. ff. de tutelis*.

f *Et alibi dicatur.*] Videlicet *in l. fin. C. hoc tit.*

4 g *Consuetudinem.*] Forsan lege Salica, quæ consuetudo Galliæ in eo Regno appellatur, vt probat Cironius *lib.6. obseru. cap. vlt.* Illud autem est, quod cùm in Gallia fœminæ succedant in feudis, per consequens iurisdictionis feudalis capaces sunt, vt probant Altesserra *lib.*2. *de Ducibus*, *cap.*11. Mastrillus *lib.*2. *de Magistr. cap.*4. & supponit Iacobus à Vitriaco *lib.*2. *hist. Occid. cap* 8. dum ait: *Quædam autem nobilis mulier in villa, quam habebat, frequenter admonuit Presbyterum, vt suam relinqueret concubinam; quo renuente, & respondente: Quid ad vos de sacerdotibus? Ipsa respondit: Contra vos nullam possum exercere iustitiam, verumtamen omnes huius villæ, qui non sunt clerici, spectant ad meam iurisdictionem. Iubens autem sacerdotis ad se adduci concubinam, fecit ei fieri amplam coronam, dicens: Quia non vis relinquere sacerdotem, volo te ordinare in sacerdotissam.*

5 Species textus refertur. Huius textus historiam refert Manrique *d. cap.*5. *anno* 1203. in hunc modum: Litigabat Monasterium de Escurreia cum fratribus Hospitalarijs super vsufructu cuiusdam vicini nemoris, quibus placuit, vt expensas, molestiasque litis effugerent, compromissum facere in Agnetem Galliæ Reginam: illa vocatis vicinis Episcopis, quorum consilio litem decideret, pro monachis contra Hospitalarios sententiam protulit, quam non solùm suo, verùm & Episcoporum sigillis munitam, vtrique parti fecit intimari. Sed Hospitalarij arbitrio non parentes, Agnetem ratione sexus iurisdictionis incapacem esse multis argumentis suadebant; quippe à solio iam exturbatam non sunt veriti, quam paulò antè, Philippo absente, regnantem formidauissent. Tunc verò res delata ad Innocentium III. qui auditis vtriusque partis allegationibus, pro Reginæ arbitrio sententiam protulit, litteris suis missis ad Cancellarium, & Magistrum Lotharium Parisienses: quæ referuntur in hoc textu.

COMMENTARIVM.

6 Conclusio refertur, & probatur. EX hac Innocentij epistola communiter talis deducitur assertio: *In fœminam particularem compromissum fieri non valet; secus si ipsa habeat iurisdictionem ordinariam de iure, vel consuetudine.* Non est similis decisio in iure nostro, qua probari possit præsens assertio; eam tamen illustrant Molina *de primog. lib.*1. *cap.*13. *n.* 14. Pater Molina *tomo* 5. *de iustitia*, *disp.*39. *n.*4. P. Barbosa *in l. cùm Prætor* 12. *§. fin. num* 261. *ff. de iudicijs*, Benedictus Ægidius *in tract. de priuilegijs honest. art.*2. *num.*8. Sousa *in l. fœminæ*, *nu.*8. *ff. de regul. iur.* Bobadilla *lib.*2. *polit. cap.*16. *nu.*222. Cuiacius *lib.*1. *obseru. cap.*23. Guillelmus Bened. *in cap. Raynutius*, *verbo duas habens*, *num.*119. P. Greg. *lib.*5. *partit. tit.*4. *cap.*6. Connanus *lib.*1. *comment. cap.*8. *num.*4. Greg. XV. *decis.*204. Azeuedus *in l.* 7. *tit.*9. *lib.*3. *recop.* Cyriacus *tomo* 3. *controu. cap* 401. *nu.*52. alij plures congesti à Cenedo *collect.*122. *ad Decretales*, Barbosa *in præsenti*, Altesserra *hîc*.

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur ea validissima ratione; licèt enim fœminæ à iudicandi officio arceantur, *l. cùm Prætor* 12 *ff. de iudicijs*, *l.*2. *ff. de R. I. l.* 4. *t.* 1. *partita* 3. latè probaui *in cap. dilecta*, *de maiorit. & obed.* hoc tamen procedit, si mores ciuiles respiciamus; nam si ad ius naturale, vel diuinum recurramus, non inueniuntur fœminæ prohibitæ à iudicandi munere, *d. l. cùm Prætor* 21. *§. vlt.* Non iure naturali arcentur ab hoc officio, quia iudicij capaces sunt; nec contrarium probat textus *in l. vlt. C. hoc tit.* in illis verbis: *Naturæ lex id eis non permisit*; nam verbum illud *natura*, non debet accipi pro iure naturali, sed tantùm pro naturali fœminarum qualitate, vt accipitur *in l. causæ* 2. *§. idem Pomp. ff. de minor. l. ius nostrum*, *ff. de R. I.* notauit Pinellus *in l. ex parte* 1. *num.* 27. *C. de rescind.* Nec etiam lege diuina arcentur à iudicandi munere, cùm inueniamus Debboram populum Dei iudicasse, vt constat *ex cap.*4. *Iudith*; tantum enim legibus ciuilibus, quia ab alijs actibus publicis penitus arcentur, ita & à iudicandi munere, vtpotè publico, vt probat Vulteius *de iudicijs lib.*1. *cap.*4. *num.*130. vnde si fœminæ præfulgeant dignitate Regali, Ducali, vel simili, iurisdictionem valent exercere, *cap. cùm deuotissimam*, iuncta inscriptione, cum textu sequenti, 12. *quæst.* 2. *cap. significauit* 36. *de rescriptis*, *cap. dilecto* 40. *de testibus*, *cap. ex parte* 15. *de foro compet. cap. vlt de concess. præbend. cap. peruenit* 5. *de censibus*, *cap. ex parte* 37. *de priuil. cap. ex parte* 23. *de V. S.* vbi supponitur feminas succedere in his dignitatibus: & probat Cyriacus *d. controuers.* 401. *numer.* 48. tunc enim iurisdictio non per se in femina subsistit, sed veluti quid annexum inest in ipsa dignitate; & ita vt accessorium sequitur naturam sui principalis. Plura enim, quæ sunt accessoria dignitatis, vel officij, & per se considerata possideri nequeunt, vt annexa, & accessoria retineri valent, *cap. super eo* 6. *de præbend. lib.*6. vnde beneficium, quod per se residentiam petit, si vnitum sit dignitati, seu præbendæ, potest per alium deseruiri, *cap. extirpandæ*, *§. quia verò*, *de præbendis*. Similiter clerici, qui per se iurisdictionem sæcularem exercere non valent, si tamen succedant in primogenio habente annexam iurisdictionem temporalem, eam exercere possunt. Abbas *in cap. inter*, *numer.*2. *de fide instrum.* vbi Felinus *num.*3. Pelaes *de maiorat.* 2. *part. quæst.* 3. *numer.*4. Spurij etiam, si succedant in maioratu, cui annexa est iurisdictio, eam exercere valent. Molina *de primog. vbi suprà*, *cap.*13. *numer.*16. vnde feminam incapacem iurisdictionis succedentem in dignitate, posse exercere iurisdictionem tali dignitati annexam, docuerunt pluribus relatis Cyriacus *dicta controuers.*401. Mastrillus *de Magistr. libro* 2. *cap* 4. sed compromissum in præsenti casu factum fuit in Reginam: igitur necessaria non erat Gallicana consuetudo, vt in ipsam compromitti posset; siquidem ratione dignitatis ordinariam iurisdictionem obtinebat. Frustra ergo in præsenti Innocentius recurrit ad consuetudinem Galliæ. 7 Traditur dubitandi ratio.

Qua difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius exactiori interpretatione sciendum est, edictum hoc de arbitris, prohibitorium esse, ideoque omnes in arbitros eligi posse, quos ius expresse recipi non prohibet, *l. si pupillus*, *l. non distinguemus*, *§. seruus*, *ff. hoc tit.* cùm enim arbitria ad instar iudiciorum sint redacta, *l.* 1, *ff. hoc tit.* & in iudicijs omnes qui non prohibentur iudicare, iudices esse possint, *l. cùm Prætor* 12. *ff. de iudicijs*; ita in arbitris illi recipi possunt, qui in iure expresse prohibiti non reperiuntur: arbitri ergo esse possunt non solùm Patresfamilias, verùm & filij, etiam in causis ad patrem spectantibus, *l. sed & filius*, *l. quin etiam*, *ff. hoc tit.* Duarenus *ad hunc titulum*, *col.*1. Hunnius *ad Treutlerum vol.*1. *in tit. de iudicijs*, *disp* 11. *thesi* 5. *q.*26. quamuis enim nemo in causa propria, sicut nec iudex, ita nec arbiter esse possit, *l. penult. ff. hoc tit.* & causa patris credatur causa filij, cùm adhuc eo viuente quodam modo dominus substantiæ paternæ iudicetur, *leg. in suis* 11. *ff. de liberis*, *& posthumis*, *§.* 2. *Instit. de hæredum qualit.* & pro vna, eademque persona pater, & filius habeantur, *l. vlt. C. de impub.* tamen quia in his, quæ publici iuris sunt, vt iudi- 8 Qui arbitri recipi possint.

iudicium, & compromiſſum, filius pro patre habetur, *l. in priuatis, ff. de iudicijs*, nec attenditur patria poteſtas, *l. filius, ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris, l. nam quod* 14. *ff. ad Trebel. l. ait Prætor* 12. *§. vlt. ff. de iudicijs*; ideò filius in negotio etiam paterno arbiter recipi valet. Duarenus *vbi ſuprà*.

9 De infamibus, & alijs perſonis. Nec intereſt cuius conditionis arbiter ſit, an videlicet infamis, vel libertinus, *l. Pædius* 7. *ff. hoc tit.* Licèt enim infames iudices eſſe non poſſint, *cap. infames* 3. *q.* 7. *l. vnica, C. de infamibus, lib.* 10. vbi plura Amaya; tamen arbitri eſſe valent, quia iſti à partibus eliguntur quaſi viri boni, *l.* 3. *§. tametſi, ff. hoc tit.* & arbitri nullam habent iuriſdictionem, ſeu dignitatem ratione compromiſſi, ſed tantùm ſimplicem notionem, vt docet Sanchez *tomo* 2. *conſil. lib.* 6. *cap.* 3. *dub.* 5. *num.* 11. vnde partes ſibi imputare debent, quare infames in arbitros aſſumpſerint, *l. diem* 27. *§. ſtare, ff. hoc tit.* ſed ſi ipſi arbitri à partibus conuitijs afficiantur, non coguntur ſententiam dicere, *l. ſed & ſi in ſeruum, §. Iulianus, ff. hoc tit.* Prohibentur autem expreſsè in iure arbitrorum officio fungi, primò ſerui, *d. l. Pædius* 7. quia cùm arbitria ſint iuris ciuilis, *l. illa* 68. *ff. de V. S.* & quoad ius ciuile attinet, ſerui pro nullis habeantur, *l.* 1. *ff. de iure delib. l. quod attinet* 32. *ff. de R. I.* & ita à iudicandi munere arceantur, *l. cùm Prætor* 12 *verſ. moribus, ff. de iudicijs, l.* 2. *ff. de Senat. l. vnica, C. ad leg. Viſell. cap. ſciſcitatus, de reſcriptis*; ita neque arbitrium dicere valent. Duarenus *ad hunc titulum ff.* Donel. *lib.* 28. *comment. cap.* 10. Sed ſi poſt compromiſſum à domino manumittantur, partibus conſentientibus arbitrium dicere poſſunt, quia conſenſus litigatorum operatur, vt tempore habili compromiſſum factum credatur, argumento textus *in l. vnica, C. ſi Rector Prouinciæ, d. l. ſed ſi in ſeruum*. Etiam prohibentur iure Pontificio arbitrium dicere excommunicati, quia a communione fidelium arcentur, *cap. ſignificaſti, cum vulgatis, de ſentent. excom.* Accedit, nam cùm excommunicati ſententiam proferre non poſſint, *cap. audiuimus* 24. *quæſt.* 1. *cap. prudentiam* 21. *§. ſexta, de officio deleg. cap. ad probandum, de re iudic. cap.* 1. *de officio vicarij, lib.* 6. niſi occulti ſint, *d. cap. ad probandum*; ita nec poſſunt arbitrium dicere. Petrus Gregor. *lib.* 5. *part. tit.* 4. *cap.* 6 Etiam compromiſſum ſuſcipere prohibentur furioſi, ſurdi, & cæci, *d. l. cùm Prætor* 12 Circa cæcos autem diſcrimen eſt conſtituendum inter cauſas, quarum iuſtitia viſu cognoſcitur, vt ſi de finibus, vel comparatione litterarum agatur; & inter eas, quæ decidi poſſunt abſque vlla literarum inſpectione: in his ſecundis ſicut iudex, ita & arbiter cæcus eſſe poteſt, *l. cæcus* 6. *ff. de iudicijs*. Donel. *lib.* 17. *comment. cap.* 14. vbi Oſualdus *littera M*, Duarenus *lib.* 1. *diſput. cap.* 23. In prioribus verò cauſis arbiter recipi non poteſt, ſicut nec iudex dari, *l.* 3. *C. de ſententijs ex periculo*. Docent Menochius, & Duarenus *vbi ſuprà*. Monachi etiam, qui ab actibus forenſibus remouentur, arbitri dari non poſſunt, niſi de ſuperiorum ſuorum licentia, vt notant Interpretes *in cap. præſentium*, 16. *q.* 1. P. Greg. *d. tit.* 4. *cap.* 6 Etiam minores 20. annis arbitri eligi non poſſunt, *l. cùm lege* 41. *ff. hoc tit.* latè probaui *in c. cùm vigeſimum, de officio deleg.* Etiam compromitti non poteſt in iudicem ordinarium, vt exponemus *in c. cùm tempore, hoc tit.* nec in laicos in cauſis ſpiritualibus, *c. dilecti* 4. vbi latè illuſtrauimus. Tandem fœminæ particulares in arbitros eligi non poſſunt, ex noſtro textu, & ſuprà relatis.

10 Traditur decidendi ratio. Quibus animaduerſis iam apparet vera huius deciſionis ratio; nam cùm fœminæ tantùm moribus iudicare prohibeantur, Cuiac. *libro* 13. *obſeruat. cap.* 23. poteſt contraria conſuetudine introduci, vt fœminæ dignitate præfulgentes iuriſdictionem in proprios ſubditos exerceant, cùm conſuetudo iuriſdictionem non habenti eam tribuat, *cap. cùm contingat, de foro compet.* ſicut enim priuilegio illis iuriſdictio competere poteſt, Couar. *pract. q.* 31. *nu* 5. & *lib.* 3. *var. cap.* 13. *nu.* 5. ita ſimiliter conſuetudine, quæ magis potens eſt ad abrogandum ius ſcriptum, vel non, quàm priuilegium, *cap. conſuetudo, diſt.* 1. *cap. vlt. de conſuet.* igitur cùm ſemota conſuetudine moribus fœminæ prohibitæ ſint iudices dare, *d. l. cùm Prætor* 12. ita & arbitri recipi non poſſunt, quia arbitria redacta ſunt ad inſtar iudiciorum, *l.* 1. *ff. hoc tit.* At verò cùm conſuetudine introductum reperitur, vt fœminæ dignitate præfulgentes iuriſdictionem exerceant, rectè in eas compromitti valet ex ipſa exæquatione iudiciorum, & arbitriorum.

Nec difficultas ſuprà adducta obſtat; verum enim eſt, fœminam ſuccedentem in Regno, vnde ſuperiorem non cognoſcit, poſſe iuriſdictionem exercere in vaſſallos, & ſic in eam compromitti, nec tunc neceſſariam eſſe conſuetudinem, quæ tantùm fœminis præcellentibus poteſt iuriſdictionem tribuere, non verò particularibus. Vnde difficultas huius decretalis in eo conſiſtit, quare videlicet Innocentius III. ſignanter meminit conſuetudinis Gallicanæ, cùm iure communi inſpecto, iuxta ſuprà tradita poſſit in Reginam compromitti. Cuius difficultatis ſolutio prouenit ex vera hiſtoria huius textus ſuprà relata; diximus enim Innocentium in præſenti non agere de aliqua Regina Regnum Galliæ poſſidente; non enim poterat ex lege Salica mulier in eo Regno ſuccedere, vt probant Cironius *lib.* 5. *obſeruat. cap. fin.* Tiraquel. *de primog q* 8. *num.* 40. Guillelmus Benedictus *in cap. Raynuntius, verbo Duas, num.* 72. *de teſtament.* Gomez *in l.* 79. *Tauri, nu. fin.* Erat Agnes tantùm mater Philippi, vnde cùm Regnum non poſſideret, licèt quia vxor erat Regis, Regina diceretur; ideò neceſſaria fuit Galliæ conſuetudo, vt in eam, tanquam in fœminam præcellentem, compromitti poſſet: docet, & ita accipit præſentem deciſionem Cyriacus *d. contr.* 401. *nu.* 71. 11 Diſſoluitur difficultas.

Adhuc præſenti deciſioni obſtat textus *in cap. Menam* 2. *q.* 4. in illis verbis: *Et tuo committimus arbitrio*; vbi proponitur, cauſam Epiſcopi Menæ Brunichildæ Reginæ Francorum commiſſam fuiſſe: quod meritò difficile viſum fuit iuris Interpretibus, ſiquidem fœmina iudicare non valet, vt in præſenti ſupponitur, præcipuè de cauſa eccleſiaſtica, vt erat cauſa, de qua in eo textu. Sed huic difficultati facilè fiet ſatis, ſi obſeruemus, cui, & à quo in eo textu cauſa commiſſa fuit. Gregorius enim Magnus Reginæ, coram qua infamatus erat Epiſcopus, eam commiſit; vnde cùm Princeps poſſit cauſam committere terminandam etiam fœminæ, *cap vt ſæculi, verſ. Regia*, 12. *quæſt.* 2. Blancus *de compromiſſis, cap.* 2. *num.* 38. Ægidius Hortenſius *de priuilegijs honeſt. art.* 2. *nu.* 6. ideò virtute delegationis Pontificiæ potuit Regina in eo caſu de cauſa illa cognoſcere vſque ad compurgationem ipſius Epiſcopi, præcipuè cùm adeſſet infamatio coram ea, & fœmina præcellens eſſet, quæ ex conſuetudine Galliæ iuriſdictionem ordinariam habebat. 12 Intelligitur c. Menam 2. q. 2.

Secundò præſenti aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. Quintaualliis, de iureiur.* vbi proponitur, patrem quarundam mulierum, quæ alijs fœminis vicinis iniuriam irrogauerant, compromiſſum feciſſe in eas, & iuramento ſpopondiſſe, ſe illis ſatisfacturum, ſi iterum illius filiæ eas iniuria afficerent, iuxta ip arum arbitrium; & cùm iterata offenſione fœminæ patri iniunxiſſent, vt vxorem è domo eijceret, filiaſque exhæredaret, conſultus R. Pontifex decreuit arbitrium à fœminis dictum non eſſe ſeruandum, vtpote contrarium iuri naturali. Ex qua facti ſerie deducitur, compromiſſum fieri poſſe in fœminam particularem; ſiquidem in eo textu non improbatur arbitrium à R. Pontifice, quia factum erat in fœminas, ſed quia iuri naturali opponebatur. Agnouerunt difficultatem omnes repetentes in eo textu, quos refert, & ſequitur D. Baio-Arroyo in eo textu, *nu.* 156. affirmantque, quod licèt fœminæ vt arbitrices eligi non poſſint, tamen vt arbitratrices eligi valent. Vnde aiunt textum illum eſſe accipiendum de fœminis arbitratricibus. Sed hoc diſcrimen inter arbitrum, & arbitratorem, iure canonico eſſe incognitum, iam probauimus ſuprà *in cap.* 1. Quare hac ſolutione omiſſa dicendum eſt, in eo textu non agi de compromiſſo, quod admitti non poterat; tum quia cauſa erat criminalis, in qua compromiſſum non admittitur, *cap. penult. de in integ. reſtit* tum quia in vnum ex litigatoribus compromitti non poteſt, *l. penult. ff. hoc tit.* loquitur enim textus de promiſſione à patre facta, & iuramento firmata, ſe ſatisfacturum mulieribus iniuria affectis, iuxta earum voluntatem; non quia ipſarum voluntas ſententia eſſet, ſed tantùm ſimplex æſtimatio iniuriæ acceptæ. Vnde eo ſenſu, quo æſtimatores in contractibus dicuntur arbitri, *l. fin. C. de contrahend. empt.* eo ſenſu mulieres illæ arbitrices dici poterant, non autem quia arbitrorum officio fungerentur. 13 Exponitur cap. Quintaualliis, de iureiur.

CAPVT V.

Idem *Abbati & Conuentui de* a *Pigauia*.

CVm tempore bonæ memoriæ C. *b* Pp. prædecessoris nostri, tu fili Abbas ad Romanam Curiam accessisses, priuilegium, & alia scripta meruisti à Sede Apost. obtinere: & (sicut à te accepimus) cùm reuersus fuisses ad propria, priuilegium dictum, & alia scripta in præsentia fratrum tuorum, & quorundam Canonicorum *c* Mesburgen. qui in defensionem quorundam monachorum illuc venerant, fecisti fideliter recitari; quod intelligens venerabilis frater noster Mesburgen. Episcopus, nunciauit, & scripsit Imperatori, te contra honorem Imperij ad Rom. Ecclesiam accessisse, & priuilegium in eius præiudicium impetrasse. Vnde motus *d* Imperator Curiam tibi indixit, & priuilegium sibi *e* præsentari præcepit, quod receptum noluit tibi postmodùm resignare: & dum in his, & alijs te per Episcopum grauari sentires, appellatione interposita Sedem Apost. visitasti: à qua per nuntios commissionis litteris impetratis, partes iudices citauere, in causa ipsa iuxta formam mandati Apostolici processuri. Verùm dum hæc agerentur, venerabilis frater noster *f* Magdeburgen. Archiepiscopus ad petitionem Archiepiscopi memorati de mandato Imperiali te ab officio, beneficioque suspensum à monasterij administratione remouit, & curam eius duobus militibus assignauit. Vnde timens Abbatiæ periculum prouenire, cùm & tibi periculum immineret super controuersijs, quæ inter te, & Episcopum, & quosdam monachos vertebantur, *g* arbitrium Archiepiscopi te promisisti, fide in *h* manibus eius hinc inde præstita, seruaturum. Sicque factum est, vt ipse Archiepiscopus, adiunctis sibi tam clericis, quàm *i* laicis, inter quos erat & *j* Dapifer Imperialis, sub certa forma arbitrium promulgauit. Post hæc iterum Romam veniens, quæ facta fuerant, eidem prædecessori nostro diligenter exponere procurasti: cui, & aduersario tuo Custodi Mersburgen. procuratori dicti Episcopi, nos ipsi cùm essemus in minori officio constituti, & dilecti filij I. tit. S. *k* Stephani in Cœlio Monte, & I. tit. S. Priscæ Presbyteri Cardinales deputati fuimus auditores: & tandem auditis, quæ partes duxerant proponenda, sub certa forma, de consensu partium causa commissa fuit iudicibus delegatis, videlicet vt de omnibus diligenter inquirerent, excepto quod indagationem libertatis eiusdem monasterij, cum duabus capellis, Apostolicæ Sedis examini per omnia seruarent. Cùmque ita iudices delegati partes ad suam præsentiam auctoritate Apostolica euocassent, memoratus Episcopus delegatos ipsos suspectos sibi proposuit, & causas suspicionis multiplices assignauit. Consequenter etiam eorum volens iudicium declinare, Sedem Apost. appellauit. Sed reuersus postmodùm coram eisdem sacramentum calumniæ præstitit, & testes produxit, petitis dilationibus, & obtentis. Ipsi ergo iudices procedentes in causa, auditis vtriusque partis rationibus, & pleniùs intellectis, gesta omnia sigillorum suorum munimine roborata ad Sedem Apostolicam destinarunt, terminum partibus imponentes, quo recepturæ sententiam Apostolico se conspectui personaliter præsentarent: ad quam tu personaliter accedens, Episcopus pro se misit dilectos filios H. Mersburgen. Canonicum, & B. S. Nicolai Mersburgen. Scholasticum responsales: qui gesta, quæ delegati transmiserant, nec publicari debere dicebant, nec fidem eis penitus adhibendam: cùm & à suspectis iudicibus, & post appellationem legitimè interpositam recepta fuerint, & descripta: parte tua contrarium postulante, præsertim quia (vt firmiter asserebat,) nuntij memorati personam standi iudicio non habebant, cùm excommunicati essent, & Episcopo fuisset sub pœna suspensionis iniunctum, vt ad causam agendam in propria persona venirent: quod cùm non fecerit, pœnam suspensionis incurrit, quem prædicti nuntij propter ægritudinem, & senectutem personaliter ad Rom. Ecclesiam non posse accedere proponebant, alia quæ ipsis obiecta fuerant, denegantes: qui pro ipso Episcopo factum taliter proponebant, quod cùm ab eo, tanquam à Prælato tuo Abbatiam, & Sacerdotium percepisses, sicut fueras in iure confessus, propter prauam conuersationem tuam super multis enormitatibus cœpisti à monachis conueniri: inter quos Episcopus pacem, & concordiam sæpiùs reformauit, monens te, vt ad frugem melioris vitæ transires. Cùm autem fratres per ea, quæ iugiter faciebas, de tua emendatione nullatenus iam sperarent, contra te proposuerunt in Synodo de dilapidatione, cùm res monasterij pauperum vsibus deputatas voluptuosè consumeres, & pro defectu necessariorum religio ibi penitus deperiret: te etiam de sacrilegio, simonia, alijsque multis criminibus impetebant, interdum coram Episcopo, quandoque in præsentia Card. quæ Episcopus tamdiù sustinuit, quod monachis denegare iustitiam dicebatur. Citatus exinde ab Episcopo nuncium misisti super omni grauamine, quod tibi posset inferri, præsentiam Episcopi prouocantem. Cùm autem nec per te, nec per nuntium ad Archiepiscopum accessisses, ipse Archiepiscopus appellationi tam generaliter factæ in præiudicium Ecclesiæ iudicauit nullatenus deferendum. Episcopus itaque habito prudentum consilio citatum denuò te ab officio, beneficioque suspendit. Interim superueniens dilectus filius noster I. tit. S. Stephani in Cœlio Monte Presbyter Card. tunc Apostolicæ Sedis Legatus, ad dictam Abbatiam accessit, vt componeret inter te, & monachos memoratos. Sed te in villis proximis latitante, & magistro Vlrico allegante, dictus Card. latam in te suspensionis sententiam confirmauit. Sic ergo latenter Romam veniens, commissionis litteras, veritate tacita, & sub specie renouationis priuilegij, quod nunquam hactenus habueras, impetrasti. Cumque iudices delegati Episcopo suspecti essent, & monachis, à quibus nec vnius diei poterant inducias obtinere, appellatione interposita ab Episcopi nuntijs, statim cùm priuilegium subreptitium legeretur, partes suos nuntios ad Sedem Ap. transmiserunt: de quorum assensu causa tandem fuit alijs coniudicibus sub certa forma commissa, sicut in commissionis litte-

litteris continetur. Sed cùm omnes possent examinationi causæ propter nimiam distantiam interesse, dilectus filius N. Abbas de Gorzoch vnà cum venerabilibus fratribus nostris, dicto Archiepiscopo Balbergen. & N. Misnen. Episcopo, & quamplurimis Ecclesiarum Prælatis, inter Episcopum, te, & monachos pacem, & concordiam reformauit. Iterum autem ad Rom. Eccles. latenter accedens, & proponens multa contra monachos, & Episcopum, ad duos iudicum, quos superiùs Episcopo diximus esse suspectos, & à quibus nuper ipse Episcopus per nuntios appellauerat, commissorias litteras impetrasti: qui cùm iustas exceptiones Episcopi non admitterent, quas in continenti probare volebat, Sedem Apost. appellauit: sed ipsis in causa nihilominus procedentibus, inuitus accessit ad eos, timens ne sua iustitia deperiret. Cùm autem post alia, quæ iudices ipsi proprio motu fecerant, terminum publicandis attestationibus præfixisset, venientibus partibus vnus tantùm comparuit de iudicibus cum alterius nuntio, qui nec habebat ad alios litteras, nec cauere volebat, quod dominus suus vices suas præsenti iudici commisisset. Sicque factum est, quod solus Numburgen. Præpositus, licèt tribus sigillis appositis, gesta descripserat, quæ fuerunt ad Sedem Apost. destinata, vnde dicebant fidem eis nullatenus adhibendam; & quia ipsum instrumentum relationis ipsorum iudicum fuit in superficie vitiosum, & datum ab eo, quem plurimis dicunt excommunicationis vinculis innodatum. Verùm præmissa ferè omnia pro Episcopi parte proposita, tu veritate destitui firmiter asserebas. Quia verò memoratus Episcopus, eo quòd iuramentum præstitit de calumnia, & à delegatis inducias postulauit, & testes coram eis produxit, appellationi renuntiasse videtur, & eorum examini consensisse: nos habito fratrum consilio in præmissa incidenti quæstione interloquuti fuimus, quod deberent quæ coram prædictis iudicibus gesta fuerunt, publicari, vt secundùm tenorem ipsorum nostra tandem sententia formaretur. Tibi igitur, & procuratoribus Episcopi supradicti, venerabilem fratrem nostrum O. *l* Ostiens. Episcopum, & dilectum filium P. tituli S. Cœciliæ Presbyt. Card. dedimus auditores: qui cùm ea, quæ fuerant hinc inde proposita, & ostensa, nobis, & fratribus nostris fideliter retulissent; quia tam per confessiones, quàm per attestationes legitimè constitit, quod fide hinc inde data, compromissum est in arbitrium Archiepiscopi memorati, & quorundam etiam aliorum: nos de consilio fratrum nostrorum ipsum arbitrium decernimus obseruandum, illis dumtaxat exceptis *m* capitulis, quæ contra libertatem ipsius monasterij, & duarum capellarum eiusdem in arbitrio sunt expressa: cùm etsi sponte volueris, de iure tamen nequiueris sine licentia Rom. Pontificis renunciare priuilegijs, vel indulgentijs libertatis, quæ monasterium illud indicant ad ius, & proprietatem Rom. Ecclesiæ *n* pertinere: præsertim cùm in vltimæ commissionis litteris contineatur expressum, quod sæpedictus prædecessor noster super renunciatione à te super priuilegio, & alijs scripto facta, nullum tibi, vel successoribus tuis, aut etiam monasterio, & duabus capellis de Pigauia præiudicium voluit generari. Quia verò in eisdem litteris commissorijs expressit, quod indagationem libertatis eiusdem monasterij cum duabus capellis in eadem villa positis, Apostolicæ Sedis examini per omnia reseruauit, quicquid contra formam huius mandati à delegatis prædictis actum est, reuocamus, & viribus omninò carere censemus: reseruantes eidem Episcopo liberam facultatem, vt contra libertatem ipsius monasterij ordine iudiciario valeat experiri. Interim autem, donec ipsa quæstio canonicè terminetur, tu & monasterium tuum non compellamini obedientiam eidem Episcopo exhibere, sed in eo statu maneatis, in quo post impetratum priuilegium, & ante datum arbitrium dignoscimini extitisse. Quoniam ergo personales iniuriæ, quæ præcesserant, per arbitrium sunt sopitæ, cùm vos vicissim in pacis osculum receperitis, quæstiones tam super ablatorum restitutione, quàm super subiectionem monasterij duximus committendas. Nulli ergo, &c. Dat. Rom. apud S. Petrum. III. Idus Iulij, &c.

NOTÆ.

a De *Pigauia.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur *de Pigamia*; in sexta verò collectione, *de Pignauia*; sed legendum est *Pigauia*, vt habetur in ipsa Innocentij III. epistola apud Sirletum *pag.* 147. ex qua integram huius textus transcribimus. Monasterium de Pigauia est Ordinis Diui Benedicti, in diœcesi Mesburgensi, cuius Abbati rescribit Innocentius in præsenti, & *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 70. & 71. quo modo legendum etiam est *in cap. fin. de probationibus*, vbi mentio fit huius controuersiæ.

b *C. Pp.*] In tertia collectione legitur, *G. Pp.* sed malè; non enim Gregorius, sed Cœlestinus Innocentij prædecessor priuilegium exemptionis huic monasterio cum vniuersa congregatione monachorum montis Virginis concessit, vt constat ex bulla ipsius exemptionis, quæ extat *tom.* 1. *Bullarij, in ipso Cœlestino III.*

c *Mesburgens.*] Ità legendum est, non *Magdeburg.* vt legitur in Decretalibus in hac sexta collectione. Mesburgensis enim diœcesis suffraganea est prædicti Archiepiscopi, vt ex eius textus serie facilè constat.

d *Imperator.*] Federicus V. videlicet, qui floruit temporibus ipsius Cœlestini.

e *Præsenti præcepit.*] Cùm enim priuilegium impetratur in præiudicium Regis, seu eius Regaliæ, potest retineri, & executio suspendi, donec consulatur Rom. Pontifex, qui illud concessit, vt probant Simancas *de Catholicis, tit.* 45. *num.* 35. Couarr. *pract. q.* 36. *sub num.* 12. Azeuedus *in l.* 14. *tit.* 3. *lib* 1. *recopil.* pluribus relatis Salgado *de retent. bul.* 1. *p. cap* 5. *per totum.*

f *Magdeburg.*] De quo aliqua notaui *in cap. cùm dilecta* 22. *de rescriptis.*

g *Arbitrium Archiepiscopi.*] Licèt iure ciuili inspecto in iudicem ordinarium, qui ratione propriæ iurisdictionis de causa cognoscere poterat, compromitti non posset, vt docent Gothofredus *in l.* 3. *C. de testibus*, Brissonius *lib.* 4. *select. cap.* 2. Bartolus, Baldus, & Fulgosius *in l.* 1. *§. consentiant, ff. de iudicijs*, Carleual. *tomo* 1. *de iudicijs, disp.* 2. *quæst.* 8. *sect.* 4. *num.* 213. idque lege Iulia iudiciaria cautum fuisse affirmant Anton. August. & Hothomanus *in lege Iulia*; & probat ex lege *sed si incertum, §.* 2. *ff. hoc tit.* vel vt rectiùs Cuiacius *lib.* 3. *Pauli ad edict. in d. l.* 9. *§.* 2. Bachouius *in notis ad Treutlerum, tit. de arbitris, thesi* 3. *littera F*, Argenteus *in consuetudines Britanniæ, tit.* 18. *nota* 4. discrimen constituunt inter iudices ordinarios, quales sunt Prætores, Senatores, & Proconsules; & inter pedaneos, seu à Prætore datos: in primos affirmant iure ciuili inspecto compromitti posse, vt probatur ex lege 3. cum sequenti, *ff. hoc tit.* vbi Consultus affirmat, Magistratus vt sententiam dicant, cogi non posse, quia in superiores inferiores imperium non habent; inferiores tamen cogi posse, tametsi Magistratus sint: ergo Magistratus vt arbitri recipi possunt. Id etiam

etiam perspicuè probatur ex lege, *nam & Magistratus*, *ff. hoc tit. l. 4. ff. de tutoribus*: quam expendit Duarenus *ad hunc titulum*. Cuius discriminis ratio ex eo prouenit: nam cùm iudices pedanei à Prætore dati essent, & iuxta formam sibi præscriptam iudicare tenerentur, non poterant virtute compromissi mutare iurisdictionem, & potestatem: at verò ordinarij Magistratus, qui proprio iure non notionem, sed iurisdictionem habebant, in arbitros eligi poterant. Quam iudicum distinctionem cùm parum percalluissent antiquiores in præsenti, & suprà relati, communiter docuerunt in iudicem ordinarium compromitti non posse, quæ opinio adeò inualuit, vt Legislatores nostri Hispani eam pro lege statuissent *in l. 24. tit. 4. part. 3. l. 13. & 17. tit. 5. lib. 2. recopil. l. 9. tit. 6. lib. 3 eiusdem recopil.* vbi disponitur, ne Senatores, & cæteri ordinarij iudices possint vt arbitri procedere in causis, in quibus vt ordinarij cognoscere valebant: vnde hodie in iudicem ordinarium compromitti non potest, vt testantur Carleual *de iudicijs*, *vbi suprà*, Gregorius Lopez *in d. l. 14.* Azeuedus *in d. l. 9.* Potest tamen harum legum ea ratio assignari; nam cùm hodie sententia ab arbitris prolata, si iniqua sit, debeat reduci ad arbitrium boni viri, vt *in cap. 2. hoc tit.* diximus, si ipse esset iudex ordinarius simul & arbiter, non posset ab eo ad ipsum per viam reductionis recurri, argumento textus *in cap. 2. de consuet. in 6.* Hæc tamen procedunt, tam de iure Cæsareo, quàm Regio. Iure tamen nostro Canonico iudices ordinarij, qui aliàs de causa cognoscere possunt, arbitri recipi valent, *cap. cùm olim 7. cap. in nobis 13. hoc tit. cap. litteras*, *de præsumpt. cap. nisi essent*, *de præbendis*, *cap. causam quæ*, *de electione*: notarunt Hunnius *ad Treutl. d. tomo 1. thesi 5. disput. 11.* Carleual. *vbi proximè*. Vnde in præsenti rectè compromissum in Archiepiscopum aliàs iudicem ordinarium fieri potuit.

h *Fide in manibus.*] Quod perinde habetur, ac si iuramento firmatum esset, vt diximus *in cap. ad aures*, *de his, quæ vi*.

i *Quàm laicis.*] Ad consilium præstandum, non verò ad arbitrium dicendum; nam in laicos super re spirituali compromitti non potest, *cap. contingit*, *hoc tit.*

4 j *Dapifer.*] Videlicet qui dapes, cibósque mensæ Imperiali apponit, vnde Archidapifer Imperialis dicitur Comes Palatinus Rheni, qui tempore electionis quinque scutellas argenteas duodecim marcharum cibi repletas Regiæ mensæ imponit, *cap 27. §. 4. aureæ bullæ*.

5 k *l. tit. S. Stephani.*] Scilicet Ioannes Salernitanus, Presbyter Cardin. qui à Cœlestino III. Legatus missus fuit in Germaniam, & postea ab Innocentio Siciliam, & Angliam eadem functione insignitus est, vt refert Spondanus *in continuat. Baronij*, *anno 1198. num. 2.*

l *O. Ostiensem.*] Octauianum videlicet Cardinalem, qui etiam Legatus missus fuit in Siciliam ab Innocentio III. vt refert Spondanus *vbi suprà*.

6 m *Capitulis exceptis.*] Licèt enim sententia, quæ vnicam tantùm causam continet, pro parte valere, & pro parte infirmari non possit, *l. in hoc iudicio 23. ff. familiæ ercisc.* & similiter si plura contineat capita, sed connexa, vitiato vno vitietur aliud, *l. etiam 30. §. 1. ff. de minor.* Menochius *de arbitrarijs*, *casu 93. num. 27.* & *casu 95. num. 7.* tamen si plura, & diuersa capita contineat, potest pro parte valere, & pro parte improbari, *cap. dilectus*, *de præbendis*, *cap. post appellationem*, *§. si quis ex pluribus 2. quæst. 6. l. de vnoquoque*, *ff. de re iudic. l. in fisco 44. ff. de iudicijs*: quod etiam procedit in arbitrio, seu arbitrorum sententia; si enim compromissum diuersa contineat negotia, potest arbiter de vnoquoque sigillatim pronunciare, & pro vna parte defendi, pro alia verò improbari, *l. diem 23. §. sed si*, *ff. hoc tit. l. si autem*, *§. fin. ff. de negot. gestis*. Si verò de pluribus rebus simul compromissum fiat, & arbitrium dicatur, non potest pro parte valere, pro parte verò improbari, *l. quid tamen 25. in principio*, *ff. hoc tit.* docent Blancus *de compromissis*, *quæst 9.* Lanfrancus *eod. tract. p. 5. num. 33.* Baptista *eod. tract. lib. 9. cap. 15. num. 1.*

7 n *Pertinere.*] Sæpè sæpiùs Summi Pontifices aliquot monasteria ita Sedi Ap. subiecerunt, vt ab ea prorsus in omnibus penderent, illique in signum subiectionis aliquem censum persoluerent, qui hanc subiectionem testaretur, vt fecerunt Ioannes Papa VIII. *lib. 8. epist. 15.* Diuus Greg. *lib. 7. epist. 69.* quod de suo monasterio Gaufridus Abbas Vindocinensis refert, ac plurimùm proinde libertatem illius aduersùs Iuonem Carnotensem asserit, *lib. 1. epist. 9.* & de alio monasterio sic prodit Albertus Argentinensis *in chron. ad annum 1099.* quoddam monasterium S. Benedicti recens constructum exemptum fuisse à Sixto Papa, ita vt annuatim denarium aureum S. Sedi persolueret: atque de cœnobijs Hirsaugiensi, & Odenheimensi, non absimile scripsit Tritemius *in chron. Hirsaugiensi*. Nec obmiserim Henricum Primum Imperatorem, cùm fundasset Episcopatum Bambergensem tit. SS. Apostolorum Petri & Pauli, ac Diui Georgij Martyris, illum tradidisse immediatè Rom. Ecclesiæ, ita vt quotannis Episcopus mitteret Rom. Pontif. tanquam illius Ecclesiæ defensori, equum phaleris adornatum, teste Cuspiniano *in eius vita*.

COMMENTARIVM.

EX hac satis diffusa Innocentij epistola sequens deducitur ab Interpretibus disputanda assertio: *Exempti super exemptione compromissum facere non possunt*. Probant eam textus *in cap. 2. de in integrum restit. cap. cùm olim 14. vers. Nisi igitur*, *de priuilegijs*, *cap. suborta*, *de re iudic. l. 3. tit. 12. part. 1.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Carballo *in cap. Raynaldus*, *2. p. num. 348. de testam.* Balboa *in cap. 1. de foro compet. q. 1. num. 36.* Bruno Chassaing *de priuil. regul. tract. 1. cap. 5. propos 2.* Petrus Greg. *lib. 4. part. tit. 4. cap. 3.* Tamburinus *de iure Abbat. tomo 1. disp. 15. q. 12.* Salgado *de retentione bull. 1. p. cap. 13. nu. 30.* Barbosa *de potest. Episc. 3. p. alleg. 123. nu. 4.* 8 *Conclusio deducitur & probatur.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus iuris ratiocinijs, Primum ita efformatur: Exemptio libertatis est, qua subditus eximitur ab Ordinarij iurisdictione, *cap. nulla*, *93. dist.* glossa *in cap. olim*, vbi Panormit. *de priuilegijs*: sed quilibet potest renunciare priuilegio sibi concesso, *cap. ad Apostolicam*, *de regul. cap. si de terra*, *cap. accedentibus*, *de priuil.* igitur quilibet exemptus super priuilegio suæ exemptionis potest compromissum facere. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam cuilibet licet iudicis non sui prorogare iurisdictionem, & propria voluntate illi subijcere, *cap. P. & G. de officio deleg. l. si conuenerit*, *ff. de iudicijs*: igitur multò magis licebit exempto super ipsa exemptione compromissum facere. Secundò fulcitur hæc difficultas, nam si exemptus non posset in præiudicium exemptionis compromissum facere, maximè quia priuilegium exemptionis amitteret per tale compromissum, argumento textus *in cap. cùm accessissent*, *de constit.* sed exemptus nec virtute compromissi exemptionem amittit, quia per vnicum actum in contrarium factum priuilegium non amittitur, *cap. si de terra*, *cap. accedentibus*, *de priuil.* nec si arbitri aduersùs exemptum in præsenti specie arbitrium dicerent, ideò exemptio amitteretur; siquidem Abbas inconsulto Capitulo super iuribus ipsius monasterium compromissum facere non poterat, *ex cap. peruenit*, *hoc tit.* docet Fragoso *d. disp. 24. num. 33.* igitur etsi compromissum in hoc casu valeret, non ideò exemptionis derogabatur. 9 *Impugnatur traditta asser-tio.*

Adhuc defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, non omnes in arbitros consentire, aut compromissum facere posse: illi enim, qui alienandi facultatem non habent, in arbitros conuenire nequeunt, vt primò serui, *l. non distinguemus 32. §. si seruus*, *ff. hoc tit.* in quibus adest & illa ratio, nam compromissum fit stipulatione, aut pacto: sed serui ex stipulatione, aut pacto non possunt ciuiliter obligari, *l. quoties*, *ff. si quis cautionibus*, ex ratione textus *in l. quod attinet 32. ff. de R. I.* igitur nec compromittere. Secundò ob similem rationem compromissum facere nequeunt impuberes, *leg. diem 27. §. 15. ff. hoc tit.* nisi tutoris auctoritas adsit, vt exponit Faber *in rationali ad eum textum*: item minores sine curatoris auctoritate, & Prætoris decreto interecedente, vt pluribus relatis docet Narbona *de ætate*, *anno 25. quæst. 40. per totam*: similiter furiosi, & prodigi compromittere non valent, *d. l. diem 27. §. coram*: nec etiam tutores, aut curatores sine iudicis decreto, prætermissis illis solemnitatibus, quæ in alienationibus rerum minorum desiderantur, nisi super rebus mobilibus, quæ seruando seruari non possunt, vt post Bolognetum docent Fragoso *de arbitris*, *disp. 14. nu. 35.* Hermosilla *in l. 4. glossa 3. tit. 5. part. 5.* Ob eandem etiam rationem possessores primogenij, seu vinculi super rebus ipsius maioratus non possunt compromittere, quia eas propria auctori- 10 *Non omnes compromissa faciunt.*

ctoritate alienare, aut de eis transactionem facere non possunt, argumento textus *in lege non solùm*, *C. de prædijs minor. l. 1. Cod. de officio procurat. Cæsaris*: docent Molina *lib. 4. de primog cap. 9 num. 7.* Peregrinus *de fideicom. art. 40. num. 129.* pluribus relatis Carballo *in d. cap. Raynuntius*, *2. p. num. 348* qui hanc doctrinam varijs ampliationibus, & limitationibus exponit. Circa vassallos, vtrum idem ius seruandum sit, disputant Interpretes? Affirmant Hunnius *in notis ad Treutl. de arbitris*, *quæst. 25.* Iulius Clarus *verbo Feudum*, *quæst. 38. & 39.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Peregrinus *d. art. 40. nu. 125* Molina vbi proximè, *cap. 9. num. 9.* quorum sententia probatur primò ex eo, quia vassallus non potest alienare rem feudalem inuito domino, *cap. 1. §. Imperialem*, *de prohibita feudi alien.* Sed compromissum res feudalis alienatur, quia compromissum est alienatio. Mandosius *in notis ad Lapum*, *alleg. 103. verbo Compromisso*. Secundò, quia in controuersia super re feudali tantùm dominus est iudex competens, *cap. ex transmissa*, *cap. verùm*, *de foro compet.* vbi Cuiacius, Balboa, Vega, & Garaña. Tertiò facit textus expressus *lib. 2. feudorum*, *tit. 52. & 55.* Hoc idem dicendum est de emphyteuta; nullo enim casu circa domini consensum super emphyteusi compromittere valet, *authent. si verò*, *C. de iudicijs*: probant Caldas Pereyra *de iure emphyt. 4. p. cap. 9. num. 30.* Carballo *vbi suprà*, *num. 362.* Idem resoluendum est de Canonicis, & beneficiarijs, qui non possunt in præiudicium suarum Ecclesiarum compromissum facere, cùm tantùm administratores sint, non verò domini rerum Ecclesiæ, *cap. peruenit 3. hoc tit.* Fragoso *d. disput. 14. de arbitris*, *num. 33.* tandem nec monachi sine superioris licentia compromissum facere possunt, *cap. non dicatis 12. q. 1. cap. placuit 16. quæst. 1.*

11 *Traditur decisionis ratio.* His animaduersis, præsentis decisionis vera ratio ex eo prouenit; nam cùm exemptio à Romano Pont. conceditur monasterio, non solùm per eam eximitur ab Ordinarij iurisdictione, *cap. recepimus*, *cap. priuilegia*, *de priuilegijs*, latè probaui *in cap. licèt*, *cap. irrefragabili*, *de officio Ordinarij*, verùm & Rom Ecclesiæ immediatè subijcitur. Vnde Prælati ipsius debent renunciare officijs, & dignitatibus, non in manibus Ordinarij, sed potiùs R. Pontificis, *cap. vlt. de renunciat.* cui in omnibus, & per omnia parent, *cap. exceptionem*, *cap. si Papa 10. de priuil.* vnde cùm in huiusmodi exemptione duplex ius detur, exempti videlicet, vt liberetur ab Ordinarij potestate; alterum eximentis, vt habeat immediatè subiectum monasterium exemptum; inde non potest exemptus compromissum facere super ipsa exemptione, ne ius eximentis per arbitrorum sententiam lædatur ex facto exempti, contra textum *in cap. nimis*, *de iurepatron.* Interest enim R. Pontificis, qui est immediatus superior exemptorum, ipsos alijs non parere, nec ab alijs iudicari, vt docent Viuianus *in præsenti*, & Barbosa *de potest. Episc. alleg. 123. num. 42.* & alia in praxi non negligenda circa eos, qui sunt sub protectione Principum, adducit Martinus Magerus *de aduocat. armata*.

12 *Dissoluitur difficultas.* Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; quod enim dicebamus, quemlibet posse renunciare his, quæ pro se introducta sunt, & per consequens priuilegio exemptionis, procedit dummodo huiusmodi renunciatio non tendat in alterius damnum; renunciatio enim, quæ alteri præiudicium refert, non valet. Valascus *de iure emphyt. quæst. 27. num. 19.* plures relati à Salgado *de retentione bullar. 1. p. cap. 13. num. 34.* quare cùm in præsenti specie duplex versaretur fauor, exempti videlicet, & eximentis, non potuit exemptus per compromissum renunciare iuri exemptionis in præiudicium eximentis: & licèt exemptus possit prorogare iurisdictionem iudicis ordinarij, vt probat Sarauia *de iurisdict. adiunct. quæst. 7. num. 4.* tamen id procedit, dummodo huiusmodi prorogatio non tendat in damnum alterius, vt docent Gregorius Lopez *in l. 2. verbo Priuilegio*, *tit. 1. part 2.* Salgado *d. cap. 13.* Nec etiam obstat augmentum difficultatis, quo dicebamus, Abbatem inconsulto monasterio compromissum facere non potuisse super ipsius iuribus exemptione videlicet. Cui vt aliqui satisfaciant, affirmant, Prælatos Ecclesiæ posse compromissum facere super rebus, & iuribus ipsius. Ità docent Speculator *in tit. de arbitris*, *§. restat*, Tiraquellus *de iure connub. glossa 3. num. 109.* Redoanus *de rebus Ecclesiæ*, *q. 2. cap. 1. nu. 9. & cap. 36. per totum*. Mouentur ex eo, quia compromissum ad instar iudicij redactum est, *l. 1. ff. hoc tit.* & qui in arbitros consentit, vt secundùm iuris ordinem causam dirimat, non dicitur alienare, sed tantùm petere declarationem iuris proprij, vel alieni, *cap. pastoralis 53 §. verùm*, *de appellat.* Igitur Prælatus absque Capituli consensu potest compromissum facere. Deinde quia alienatio, si propriè consideretur, dominij translationem importat, *l. alienationis 27. l. alienationis 68. ff. de V. S.* & si latiùs sumatur, vt in titulis de rebus Ecclesiæ, & de rebus alienis, in Codice Iustin. saltem desideratur, vt ius aliquod hypothecæ constituatur, *l. vlt. C. de rebus alienis*, *cap. nulli*, *de rebus Ecclesiæ*: sed per compromissum, aut arbitri sententiam, nec dominium transfertur, aut aliquod ius hypothecæ constituitur; sed tantùm pœnæ petitio datur, *l. 2. ff. hoc tit* igitur Prælatus inconsulto Capitulo potest compromissum facere. Accedit, nam iura, in quibus alienatio inhibetur, vt sunt textus *in cap. nulli*, *de rebus Ecclesiæ*, *l. vlt. C. de rebus alienis*, nullam faciunt compromissi mentionem: igitur quia compromissum non comprehenditur sub verbo alienationis. Sed pro huius controuersiæ solutione placet sententia Carballi vbi suprà, *num. 351. & 363.* qui discrimen constituit inter casum, in quo ex compromisso sequitur alienatio; & inter eum, in quo nulla alienatio inducitur. Primo casu compromissum non valere affirmat; secundo verò compromissum vires habere docet. Quando verò ex compromisso alienatio inducatur, latè ipse prosequitur.

In hanc partem, & aduersùs suprà tradita vulgò opponi solent textus *in cap. suborta*, *de re iudic. cap. 2. de capellis monach. cap. fin. de pœnit. & remiss. cap. cùm dilectus*, *de relig. domib. cap. luminoso 18. quæst. 2.* quorum interpretationem tradit Balboa *in cap 1. quæst. 1. de foro compet.* & textus *in cap. per venerabilem*, *qui filij sint legit.* Cuius solutionem adducit Barbosa *in præsenti*, *num. 7.* His ergo omissis, aduersùs præsentem assertionem expendo textum *in cap. cùm olim*, *de præscript.* vbi proponitur controuersiam motam fuisse inter Lucanensem Episcopum, & monasterium S. Saluatoris ipsius diœcesis super capellis, in quibus iura Episcopalia habere intendebat prædictus Episcopus; monasterium verò opponebat Gregorij VII. priuilegium, quo prædictum monasterium exemptum erat à iurisdictione, & lege diœcesana, legitimaque præscriptione etiam munitum esse constabat: Episcopus allegabat ius commune, quo fundatam habebat suam iurisdictionem erga omnes Ecclesias in sua diœcesi constructas, *cap. omnes 16. q. 7. cap. monasteria 18. q. 2.* Etiam expendebat arbitrium electi, per quod prædictum monasterium Episcopo subesse declaratum fuit. His, & alijs coram Innocentio propositis, ipse monasterium ab impetitione Episcopi, & iurisdictione liberum declarauit. Ex qua facti serie expressè colligitur, super exemptione compromissum fieri posse ab exemptis. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt Felinus, & Panormit. in eo textu. Quibus omissis respondendum est, compromissum in eo textu factum non fuisse super exemptione, aut re exempta; tantùm enim Abbas monasterij asseuerat, ipsum monasterium priuilegio Gregorij VII. fuisse exemptum, non autem inde euincitur, fuisse etiam exemptas capellas, super quibus compromissum fuit, & lis vertebatur; non enim capite exempto, membra etiam exempta videntur, *cap. ex ore 17. cap. cùm capella*, *de priuilegijs*, vbi exempto monasterio, capellæ Episcopo subsunt: docet Bosquetus *in notis ad Innocentium*, *lib. 1. epist. 9.* Quare cùm *in d. cap. cùm olim*, capellæ exemptæ non fuissent, rectè potuit Abbas super eis compromissum facere, quia nullum ex eo præiudicium irrogabatur exempto, aut eximenti. Alia quæ ad ipsius textus conciliationem cum capite *cùm satis*, *de officio Archid.* spectant, tradit Barbosa *de potest. Episc. alleg. 127. num. 11.*

13 *Exponitur c. cum olim, de præscript.*

Secundò aduersatur textus *in cap. cùm venissent*, *de in integrum restit.* cuius secunda pars extat *in cap. cùm venissent*, *de iudicijs*, vbi proponitur monasterium Rothonense, quod ex priuilegijs Leonis, Gregorij, & Clementis ad ius, & proprietatem Rom. Ecclesiæ pertinebat, Prælato destitutum fuisse; & cùm super electione Abbatis fuisset mota controuersia inter Episcopum proprium, & monachos monasterij, partes consenserunt in duos iudices, qui de causa cognoscerent, qui sententiam diffinitiuam protulerunt: sed quia priuilegium prædictum procurator monasterij in iudicio non proposuit, in integrum restitutio monasterio concessa fuit. Ex quo 14 *Exponitur c. cum venissent, de in integ. restit.*

textu apertè deducitur, monasterium exemptum, & Rom. Pontifici immediatè subiectum, posse consentire in iudices inferiores: igitur & in arbitros compromittere. Cui difficultati respondendum est, in eo textu non agi de arbitris, neque de compromisso facto super exemptione; sed tantùm de electione Abbatis coram iudicibus à Sede Apost. impetrata disceptatum est. Sed quia agebatur de viribus prædicti priuilegij, causæ illius decisio tantùm ad Rom. Pontificem spectabat, *d. c. cùm venissent*, *de iudicijs*. docent Morla *in emporio*, *tit.5. nu.*18. Beroius *in c. quoniam*, *de iurepatron.* & *in d. cap. cùm venissent*, *nu.* 18. *de iudicijs*.

C A P V T VI.

Idem *Priori S. Andreæ, Abbati de Beroth, T. Priori, Archid. & Magistro A. Officiali S.* a *Andreæ*.

CVm dilect. f. b *Et infrà*: Vnde vtrum coram arbitris reconuentioni sit locus, postulastis per Sed. Ap. explicari. Nos igitur disc. v. super primo articulo taliter respondemus, quod licèt in iudicio conuenientem reconuenire valeat is, qui coram iudice conuenitur; coram arbitris tamen reconuenire non potest, cùm arbitri iudicare non valeant, nisi de ijs tantùm, super quibus in eos extiterit compromissum.

N O T Æ.

1 a S. *Andreæ*.] Ità restituo inscriptionem, & litteram huius textus ex tertia collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 3. reperitur hæc decretalis. Episcopatus S. Andreæ est in Regno Scotiæ, immediatè subiectus Rom. Pontifici, quia omnes Episcopi ipsius Prouinciæ subsunt immediatè Rom. Sedi, vt notauit Bosquetus *ad Innoc. III. lib.*1. *epist.*129.

b *Et infrà.*] Aliæ partes huius decretalis reperiuntur *in cap. cùm dilectus* 6. *de causa posses. & cap. cùm dilectus*, *de fide instrum.* ex quibus restitui potest præsens epistola.

COMMENTARIVM.

2 *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu talis deducitur assertio: *Coram arbitris reconuentioni locus non est*. Probant eam textus *in l. Pomponius*, *§. idem Pomponius*, *ff. hoc tit. l.*23. *tit.*4. *part.* 3. Illustrant Cuiacius *lib.* 12. *Pauli ad edict. in l. non distinguemus*, *§. de officio*, *ff. hoc tit.* Faber *in rational. ad ipsam §* Menochius *de arbitr. lib.*1. *cap* 44 Maranta *de ordine iudic. p.*4. *dist.*6. *n* 20. plures relati ab Osualdo *lib.*17 *comment. Donelli*, *c.*18. *littera M*, Fragoso *de regimine Christ. Reip tract. de arbitris*, *disp.*14. *nu.*4. Azeuedus *in l.*4. *nu.* 180. *tit.*22. *lib.*4. *recopil.* Duarenus *ad hunc titulum*, *cap* 1. *pag.*145. Petrus Barb. *in l.*1. *art.*1. *num.*60. *de iudicijs*. Hermosinus *in cap.*1. *de mutuis petitionibus*, *q* 2. Aug. Beroius *ibi*, *q.*2. & 3. Ansaldus *de iurisd q.*3. *cap.*9 *nu.*46. Bernardus Vrsinus *de reconuentione cap.* 22. & alij laudandi *in cap... de mutuis petit.* Altesserra *in præsenti*.

3 *Impugnatur hæc assertio* Sed hæc assertio difficilis admodum redditur sequenti consideratione; nam valdè consonum est rationi, & iuris dispositioni, vt actor, qui arbitrum in sua causa elegit, ipsum contra se arbitrum sustineat. Rationi, quia ipsum elegit, & sic recusare non debet, *l. Papinianus* 14. ibi: *Cuius enim in agendo obseruat arbitrium, eum habere contra se iudicem in eodem negotio non dedignetur; C. de sententijs*, *& interl.* quæ verba reperiuntur apud Gratianum *in cap.*1. *§. cuius*, 3. *q.* 6. cùm enim contra reum eum probauerit, & elegerit ex consensu proprio, & pro reo, contra se iudicem, vel arbitrum habere debet, *l.* 1. *ff. quod quisque iuris*, *cap cùm omnes*, *de constit.* igitur coram arbitris reconuentioni locus est. Accedit, nam mutua petitio, etsi in modum actionis proponatur; tamen defensionem continet, *l. neque* 6. *C. de compensationibus*: & pars est ipsius negotij principalis, *d. l. Papinian.*14. ibi: *In eodem negotio*. Igitur cum totum negotium decidi, & disceptari debeat coram iudice, seu arbitro, vbi cœptum est, *l. vbi cœptum*, *ff. de iudic.* si coram arbitro negotium cœptum est, coram ipso & reconuentionis causa tractanda est. Iuri etiam consonum est, vt coram arbitris mutua petitio admittatur; nam iudices delegati, quorum iurisdictio stricta, & odiosa est, *cap. olim* 32. *de officio deleg. cap. Rodulphus*. *cap. significauit*, *de rescriptis*, cognoscere possunt de reconuentionis causa, & mutuas petitiones admittere, *cap.*1. & 2. *de mutuis petit.* igitur & arbitri de causa reconuentionis cognoscere valent.

4 *Traditur ratio decidendi.* Qua difficultate ita fulcita non obstante, vera est præsens decisio, cuius ratio ex eo prouenit; nam arbitri super rebus tantùm in compromisso comprehensis arbitrium dicere possunt, *l. non distinguemus* 32. *§. de eo*, *l. de rebus* 46. *ff. hoc tit.* illud enim in arbitrio venit, quod in compromisso expressum est, *l. si cùm dies*, *§. plenum*, *d. l. non distinguemus*, *§ vlt. l. arbiter* 50. *ff. hoc tit.* Sicut enim iudex datus de alio negotio cognoscere non valet, quàm super quo datus est, *l.*1. *C. si à non competenti iudice*; nec procurator alia negotia tractare valet, quàm sibi mandata, *si maritus* 21. iuncta lege *si procurator*, *C. de procurat.* ita arbiter de alio negotio, quàm in compromisso comprehenso iudicare non potest, *d. l. non distinguemus*, *§. de officio*. Quare cùm arbitri tantùm de expressis in compromisso iudicare tantùm possint, mutuas petitiones, & reconuentiones, quas quilibet iudex ordinarius admittit, ipse admittere non valet. Sed licèt hæc decisio procedat cùm aliud, quàm quod comprehensum est in ipso compromisso, principaliter petitur; tamen si incidenter aliquid emergat dependens à principali negotio, rectè de eo arbitri cognoscere possunt, vt si restitutio in integrum petatur, potest arbiter eam concedere, *cap. penult. de in integrum restit.* Item arbiter pronunciare potest super interesse ipsius rei, etiamsi de eo in compromisso non ageretur, *d. l. non distinguemus*, *§. item non est cogendus*. Ratio est, quia rei interesse tacitè inest in ipso compromisso, *l. vtique* 2. *ff de R. V. l. seruus*, *ff. iudicatum solui*. Similiter etiam super fructibus post litem contestatam perceptis pronunciare potest; sunt enim fructus semper accessorij, siue obligationis iure, siue officio iudicis debeantur; adeò vt si per errorem perperam iudicatum sit de fundo contra possessorem, debeat iudex eodem errore de fructibus quoque pronunciare, ac possessorem condemnare, *l. ex diuerso* 35. *§.*1. *ff. de rei vindic.* Accedit, nam arbitri officium est totam controuersiam dirimere, *l. qualem* 19. *§. dicere*, *ff. hoc tit.* sed lis decisa dici non potest, quandiu superest quæstio de fructibus: igitur arbiter de fructibus rei compromisso comprehensæ cognoscere valet. Docent Glossa, & Abbas *in præsenti*, Molina 6 *tomo de iustitia*, *tract.*9. *disput.* 44. *num.*6. Faber *in rationali ad textum in d. §. de eo*, Blancus *de compromissis cap.*9. *num.*80. Baptista *eod. tract. cap.*16. Apud nos est expressa lex 32. *tit.*4 *part.* 3. vbi notarunt Montaluus, & Greg Lopez. De his ergo, quæ accessoriè, aut incidenter emergunt, vt de exceptionibus, quæ causæ cognitionem impediunt, de expensis litis, possunt arbitri pronunciare: de alijs verò rebus compromisso non expressis, etiam per viam mutuæ petitionis cognoscere non valent.

Nec difficultas suprà adducta refragatur; nam cùm stricta sit arbitri potestas à partibus concessa, ex illa rationis identitate, quia ipse videlicet elegit, ad alias res compromisso non comprehensas extendi non debet, præcipuè cùm non solùm ipse actor, verùm etiam & reus illum simul elegerit: quare non rectè adaptatur ratio textus *in d. l. Papinianus*. Nec quod dicebamus, mutuam petitionem, seu reconuentionem, eandem causam esse, verum est; licèt enim ad idem negotium spectet virtute reconuentionis, *d. l. Papinianus*; tamen non est eadem controuersia ac illa, de qua compromissum fuit. Difficilius est, quod de iudice delegato expendebamus; certum enim est, coram eo reconuentionem dari, non autem coram arbitro. Rationem discriminis aliqui ex eo petunt, quòd recon- 5 *Respondetur difficultati suprà adductæ.*

reconuentio locum non habet nisi apud iudicem, quem solus actor elegit, vt probat textus sic communiter acceptus *in d. l. Papinianus, in fine*; secus verò si ambo iudicem eligant, quia cessat ratio dictæ legis, & per consequens reconuentio. Vnde cùm arbitri vtriusque litigantis consensu eligantur, *c. 1. hoc tit.* delegatus verò iudex sæpe sæpius ad solius actoris petitionem detur, inde coram arbitris reconuentio cessat; coram delegatis verò admittitur. Ità docent Panorm. *in præsenti, num. 6.* & *in c. 1. de mutuis petit. notab. 1. & 2.* Barbosa *in l. qui prior, num. 42. ff. de iudicijs*, Cardoso *in praxi, verbo Reconuentio, nu. 9.* Maranta *de ordine iudic. disp. 5. nu. 7.* Sed hæc differentiæ ratio conuincitur, primò quia coram iudice ordinario rei, quem actor non elegit, sed necessitate iuris adire cogitur, cùm eius forum sequi teneatur, *c. cùm sit generale, de foro compet.* reconuentio admittitur, *c. 2. de mutuis petitionibus*: igitur verum non est, tantùm admitti reconuentionem coram iudice ab actore tantùm electo. Secundò certum est, apud iudicem prorogatum ex consensu vtriusque partis habere locum reconuentionem. Glossa *in l. etsi receptum, ff. de iurisdict.* vbi Orosius Zasius *lib. 2. singul. cap. 27.* & tamen in ea specie non eligitur iudex à solo actore, sed etiam à reo, *l. 2. ff. de iud.* igitur coram iudice ex partium consensu electo reconuentioni locus est.

6 Traditur vera solutio. Omissa igitur prædicta differentiæ ratione, veriùs respondendum est, arbitrum non posse de mutua petitione cognoscere, aut coram eo reconuentionem fieri; quia cùm potestas ipsius omninò pendeat à partium compromisso, lex aliquam prorogationem non induxit ad ea, quæ comprehensa non sunt in ipso compromisso, ne contra mentem compromittentium aliquid statuatur, cùm compromissa maximè stricta sint. Glossa vltima *in cap. cùm secundò, de officio deleg.* vnde prouisio partium compromittentium super certa causa tollit prouisionem legis, argumento textus *in l. vlt. C. de pactis conuentis*: at verò in delegato, quia iurisdictionem exercet, & ita publicam auctoritatem habet interpretandam iuxta communes iuris regulas, & mentem delegantis, meritò lex ipsa prorogationem inducit, per quam potestas illa extenditur ad causam reconuentionis, *ex d. cap. 1. de mutuis petit. d. l. cùm Papinianus*: & hoc est, si attentè legatur præsens decisio, quod Innocentius innuit, dum docet reconuentionem in arbitris cessare, quia eorum potestas versatur tantùm circa expressa, & lex nullam prorogationem inducit; sine extensione autem potestas arbitrorum ad reconuentionem trahi non potest: quod secus procedit in iudice delegato, cuius potestas extenditur per legem, ita vt cognoscere possit non solùm de expressis in rescripti tenore, verùm de alijs, quæ per extensionem legis ex æquitate includuntur: & ita ratio defenditur nostri Innoc. III. quam diminutam, nec concludentem esse existimarunt Panormit. hic, *nu. 6.* Iaso *in d. l. est receptum, nu. vlt.* vbi Orosius *nu. 14.* vnde deducitur arbitros iuris susceptos ex iuris necessitate, qui æquiparantur iudicibus delegatis, *c. arbitris, de officia deleg. in 6* posse adiri per viam reconuentionis, quia amplam ex iuris dispositione accipiunt potestatem, vt pluribus relatis docent Ripol. *variar. resol. cap. 4. nu. 66.* Ansaldus *de iurisdict. p. 3. tit. vnico, cap. 9. nu. 15.* Vrsinus *d. cap. 12. nu. 18.*

7 Expositus l. non distinguemus, §. item ff. hoc tit. Sed adhuc suprà dictæ assertioni obstat textus *in l. non distinguemus 32. §. item si quis, ff. hoc tit.* vbi agitur de Legato Romæ degente; & quæritur, an si compromissum fecerit, possit petere vt arbiter sententiam ferat? Et affirmat Paulus, ipsum petere posse, vt arbiter dicat sententiam, quia etsi iudicium susceperit, cogetur peragere, perindeque haberi, ac si Legatus velit actionem dictare, quod ei facere licet. Hoc autem compromissum comparandum esse actioni ordinariæ, Paulus docet, videlicet vt sicut Legatus agens ordinaria actione, cogitur reconuentus se defendere; ita in compromisso non magis admittatur Legatus desiderans, vt arbiter sententiam dicat, quàm si se defendat. Ex quibus verbis deducitur, Legatum compromittentem posse reconueniri coram arbitro: igitur quia arbitri cognoscere possunt de mutua petitione. Difficile etiam est idem Pauli responsum, dum docet, Legatum pendente legatione, posse actiones suas intentare, cùm certum sit iuris principium, Legatum, dum legationis causa Romæ moratur, in iudicio agere non posse, nisi iniuriam propriam prosequatur, *l. Paulus 8. §. fin. cum lege sequenti, ff. de legationibus*: igitur *in d. §. item Legatus*, nec actiones intentare, nec petere vt arbiter sententiam diceret, poterat. Primæ difficultati respondendum est, in eo §. non affirmari, Legatum se defendere debere in causa reconuentionis coram arbitro, sed tantùm cogi se defendere, videlicet coram iudice ordinario, quasi dicat Paulus: Legatus potest postulare, vt arbiter sententiam dicat, si paratus se sit defendere coram iudice ordinario, non autem coram arbitro, coram quo reconuentioni locus non est, vt docuit Vrsinus *de reconuentione, cap. 22. nu. 16.* Secundæ difficultati varijs modis satisfacere intendunt iuris Interpretes. Cuiacius *lib. 22. obseru. cap. 21.* existimat, in eo textu addendam esse negationem, vt legatur, *si actionem velit dictare, quod ei facere non licet.* D. Ioannes Suarez *ad legem Aquil. lib. 4. cap. 7. sect. 2. n. 7.* affirmat, Legatis non licere actiones suas exercere dum in legatione morantur, sub pœna duntaxat desertæ legationis; quia ea imposita negotia priuata à Legatis gesta vires habent, nec ipso iure nulla sunt. Aliter satisfacit Osualdus *lib. 17. ad Donel. cap. 18.* qui ait, Legatum non posse negotia etiam sua curare, cùm de publico iure, & officio Legati quæritur, *d. l. Paulus, cum seq.* cùm verò de iure priuato agit, licere illi actionem dictare. Sed hæc, & alia latiùs examinabimus *in cap. fin. de foro compet.*

Secundò opponi potest textus *in l. qui arbiter 20.* aliàs *l. si cùm dies, §. plenum, ff. hoc tit.* vbi postquam Papinianus differuit, quod dicatur plenum arbitrium ad hoc, vt de omnibus controuersijs arbitri cognoscere possint, in calce textus illum casum exagitat, in quo actum est, vt vna tantùm res veniat in compromissum. Et affirmat Consultus, eo casu necessarium esse exprimere in compromisso, vt de illa tantùm re arbiter sententiam dicat, vt de alijs ipse cognoscere non valeat: igitur vltra mentem, & voluntatem compromittentium licet arbitris de causis, de quibus actum non erat, vt cognoscerent, arbitrium dicere; aliàs ad quid expressio illa, cùm superfluò adijciantur, quæ tacitè insunt, *l. cùm quidam 3. ff. de rebus creditis*. Cui difficultati respondendum est cum Fabro in eius textus rationali, quod in eo textu tutius iudicatur, vt exprimatur controuersia, super qua compromissum fit, non quia necessaria sit expressio, sed ad tollendum omne dubium, quod ex compromisso vbi res expressa non est, oriri poterat. Vnde ex eo textu rectè Interpretes deducunt, abundantem cautelam non nocere: quod principium etiam probatur *ex l. si seruo, ff. de adimend. legat. l. testamentum 12. Cod. de testamentis.* 8 Intelligitur l. qui arbiter, ff. hoc tit.

C A P V T VII.

Idem *Rectori & Fratribus Hospitalis S. Bartholomæi* a *Lucani*.

CVm olim super eligendo in hospitali vestro Rectore, & Fratribus, inter vos, & Priorem S. Barthol. Lucan. coram iudicibus delegatis quæstio verteretur, & vtraque pars in *b* eos compromittens ipsorum arbitrium se promiserit seruaturam, super prolato ab ipsis arbitrio vtrimque dubitatio est exorta, quam petijstis per Sed. Ap. declarari. Nos igitur publico instrumento arbitrium continente diligenter inspecto, cognouimus, quod secundùm formam arbitrij Prior S. Bartholomæi Lucan. tenetur *c* habere consilium cum familia Hospitalis eiusdem, & tractare cum ea de inueniendo Rectore. Propter quod dicimus, quod nisi Prior super inueniendo Rectore tractauerit cum familia Hospitalis, & ipsius consilium requisierit, non habet potestatem eligendi Rectorem: & si alio modo cum elegerit, eius electio debet haberi irrita, & inanis. Verùm habito cum familia super hoc consilio, & tractatu, Prior liberè potest Rectorem eligere duntaxat idoneum, siue concordet, siue discordet familia cum ipso super inuentione Rectoris.

NOTÆ.

1 a LVcan.] De Lucanensi ciuitate, & rebus ecclesiasticis ad eam pertinentibus plura adduxi *in cap. cùm causa 27. de elect.* Præsens textus etiam reperitur *in cap.4. hoc tit. in 3. collect.*

b *In eos compromittens.*] Inter electionum enim formas à iure approbatas recensetur electio per compromissum, quam illustraui *in cap. causam, de elect.* 2

c *Habere consilium.*] Hæc verba, & præsentem textum exposui *in cap. cùm in veteri 52. de elect.* 3

CAPVT VIII.

Idem *in Concilio* a *generali.*

COntingit interdum, quod cùm actor. *Et infrà*: Ad hoc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innoc. III. de quo aliqua notaui *in cap.1. de summa Trinitate.* Præsens textus reperitur in ipso Concilio, *cap. 40.* cuius priora verba reperiuntur *in cap contingit, de dolo & contum.* & post illum textum statim subjciuntur hæc verba: *Ad hæc generaliter prohibemus, ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum, quia non decet, vt laicus in talibus arbitretur.* Quæ etiam reperiuntur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.1.*

COMMENTARIVM.

1 Conclusio illustratur. EX hoc canone sequens deducitur assertio: *Laici, licèt vt arbitri in causis temporalibus etiam à clericis recipi possint, tamen in spiritualibus assumi non valent.* Probant textus *in cap. peruenit 3 cap. dilecti 4 cap. per tuas 9. cap. exposita, boc titulo.* Illustrant plures congesti à Barbosa *in collect. & tomo 7. in selectis ad hunc textum;* quibus addendi sunt Petrus Greg. *lib.4. pract. tit.4. c.5.* Martha *de iurisdict. 4. p. centur.2. c.120.* Anguianus *de legibus lib.2. c.23.* Brito *de locato, 2. p. ad principium, pag.216.* Vega, Balboa, & Garaña *in cap.2. de iudicijs,* Lambertinus *de iurepatron. 3. part. q.5. art.1.* Hermosinus *in c. quanto 3. de iudicijs, q. 4.* Couarr. *de sponsalibus, 2. part. c.8. §. 2. nu.2. & pract. quæst.34. num.1.* Maranta *de ordine iudic. 4. part. dist.13.* Fragoso *de regimine, tomo 1. lib.5. disp.14. nu.34.* Canisius *in præsenti,* Vela *2. tomo, dissert.45. num.9.*

2 Traditur ratio dubitandi. Sed in contrarium pro dubitandi ratione non leuiter insurgi potest ex eo, nam licèt arbitria redacta sint ad instar iudiciorum, *l. 1. ff. hoc tit.* hoc tamen procedit quoad effectum, non verò quoad modum procedendi: iudices enim ratione iurisdictionis procedunt; arbitri verò per viam ministerij. Vnde arbitri nec iudices sunt, nec publicam exercent iurisdictionem, quam partes illis dare nequeunt, *l. ait Prætor, §. 1. ff. de re iudic. l. priuatorum, C. de iurisdict.* quare arbitris obtemperatur potiùs metu pœnæ, quàm ob imperium ipsorum, *cap. dilecti, hoc tit.* igitur licèt laici in negotijs ecclesiasticis iudices esse nequeant, *cap. decernimus,* cum vulgatis, *de iudicijs;* arbitri tamen, cùm nullam exerceant iurisdictionem, esse possunt. Accedit nam delegati, & arbitri æquiparantur, *cap. penult. de in integrum restit.* sed laicis possunt delegari causæ ecclesiasticæ, *cap. Menam 2. quæst.5.* Docent Couarr. *in cap. alma, 1 part. §. 11. num.3.* Garcia *de nobilit. glossa 9. num.23.* Hugolinus *de censuris, tabul.1. cap.1. §. 10.* Suarez *eod. tract. disput.2. sect.3.* igitur & arbitri in eisdem causis recipi possunt. Augetur deinde hæc difficultas, nam laici assessores esse possunt in causis ecclesiasticis, *cap. statutum, §. assessorum, de rescript. lib.6. l. consiliarios, Cod. de officio assess.* docent Barbosa *tomo 6. in select. ad hunc textum:* ergo laici etiam vt arbitri recipi possunt. Tandem augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. dilecti, cap. exposita, hoc tit.* vbi docetur laicos in causis ecclesiasticis arbitros esse posse.

3 De diuersis causis. Qua dubitandi ratione sic fulcita non obstante, vera est præsens constitutio, pro cuius expositione sciendum est, causas in iudicio contingentes, alias esse ecclesiasticas, alias temporales, mixtas alias, *cap. 2. 4. quæst.1. cap. super eo, de officio deleg. cap. cùm sit generale,* iuncta glossa finali, *de foro compet.* docent Martha *de iurisdict. 2. part. cap. 1.* Simancas *de catholicis, tit. 36. num.1.* & nos dicemus *in cap. decernimus, de iudicijs.* Ex quibus ecclesiasticæ diuiduntur in ecclesiasticas spirituales meras, & in ecclesiasticas non meras. Meræ ecclesiasticæ spirituales dicuntur, quæ per spiritualem cognitionem discutiuntur, vt docent Martha *d. cap.1. num.1.* Suarez *in defensione fidei, lib.4. cap.2. num.8.* & ideò earum districtio, & cognitio dumtaxat spectat ad iudices ecclesiasticos, qui spirituali iurisdictioni præsunt, *cap. decernimus, de iudicijs, cap. causam, qui filij sint legit. l. 56. tit. 6. part.1.* docent Couarr. *lib.3. var. cap.3.* plures relati à Fermosino *in d. cap. decernimus.* Causæ autem ecclesiasticæ non meræ dicuntur illæ, quæ quamuis ex se, & natura sua temporales sint, seu profanæ; iustis tamen de causis ecclesiasticis iudicibus reseruatæ sunt, *c. vt Inquisitores, §. prohibemus, de hæreticis in 6. cap. quoniam,* ibi: *Super causis ecclesiasticis, siue quæ forum ecclesiasticum spectant; de immunit. ecclesi. lib.6.* quibus verbis significatur, alias esse causas natura sua ecclesiasticas, alias verò, quæ licèt natura sua non sint ecclesiasticæ, pertinet tamen earum cognitio ad iudicem ecclesiasticum. Quod etiam colligitur ex Trident. *sess.25. de refor. cap.23.* Vnde causæ omnes, tam Ecclesiarum, quàm clericorum, quæ cùm natura sua essent profanæ, Pontificum, vel Conciliorum decretis Ecclesiæ iudicio reseruantur, ecclesiasticæ appellantur, sed non meræ; quia idem non habent ex natura sua, sed ex iure constituto. Temporales causæ, seu profanæ sunt, quæ ex se, & natura sua non exigunt spiritualem cognitionem: nec in eis vlla subest causa, propter quam earum cognitio ad iudicem ecclesiasticum spectet; & ideò in totum ad iudices laicos pertinent, *cap. quoniam, 10. dist. cap. cùm ad verum, 93. dist. cap. nouit, de iudicijs.* Ex quo prouenit, vt omnes causæ laicorum, tam ciuiles, quàm criminales, ad iudicium sæculare spectent, vt docent P. Greg. *lib.47. syntagm. cap.4.* Vela *in cap.1. de officio Ordin. nu.10.* Tandem causæ mixtæ appellantur, quæ licèt natura sua sint temporales, earum tamen cognitio ad vtrumque iudicem, tam ecclesiasticum, quàm sæcularem spectat, & in illis præuentioni locus est, iuxta communiter notata *in cap.1. de officio ordin.* Martha *de iurisd. 2. part. cap.1.* Bobadilla *lib.2. polit. cap.17.* Salas *de legibus, disp.9. sect.5. num.48.* Thomas Sanchez *de matrim. lib.3. disput.54.*

Ex quibus iam apparet ratio præsentis canonis; nam cùm laici ecclesiastica negotia, maximè ea quæ spiritualia sunt, tractare non possint, sed ecclesiastico iudicio sint reseruata, *cap.2. de iudicijs,* quia eorum cognitio dependet ab spirituali cognitione, quam Christus Dominus Petro, & successoribus concessit, vt ab eis in inferiores Prælatos deriuaretur, vt *Ioannis cap. vlt. Matthæi cap.16.* defendunt Bellarminus *lib.1. de clericis, cap.28.* Morla *in emp. tit. de iurisdict. quæst.12.* Couarr. *practic. quæst.31.* & etiam quia ecclesiasticarum causarum cognitio à iure iudicio Ecclesiæ reseruata est, *cap. Syluester, cap. continua, 11. quæst 3.* vnde laici, qui rebus sæcularibus sunt implicati, non debent tractare huiusmodi negotia, *cap. ad verum, 96. dist.* non enim est concedenda auctoritas iudicandi illis, quibus obsequendi manet necessitas, *cap. Ecclesias, de constit. cap. cùm laicis, de rebus Ecclesiæ.* Quæ cùm ita procedant in iudicijs, & arbitria sint redacta ad instar iudiciorum, *l. 1. ff. hoc tit.* rectè Innocentius in præsenti canone constituit, ne in laicos in spiritualibus causis compromissum fiat, cùm indecens sit, vt laici in his causis arbitrium dicant. Quam decisiuam rationem licèt reprehendat Anguianus *lib.2. de legibus, cap. 23. nu.12.* veram existimo, eamque illustrat Barbosa *in selectis ad hunc textum.* Sed licèt verum sit, laicos in causis

4 Traditur ratio decidendi. (marginal note beside paragraph beginning "Ex quibus iam apparet")

fis spiritualibus arbitros esse, non posse tamen vt arbitratores recipi, omnes Interpretes affirmant, & docent Bobadilla *tom. 1. polit. lib. 2. cap. 18. num. 140.* plures relati à Barbosa *in selectis ad hunc textum, n. 13.* Fragoso *d. tract. de arbitris, disp. 14. num. 34.* non enim omnes, qui prohibentur arbitrium dicere vt arbitri, vetantur vt arbitratores assumi; quia tunc procedunt, non tanquam iudices, sed vt amicabiles compositores, vt docent Blancus *de arbitris, n. 56.* Lanfrancus *eod. tract. 2. part. n. 5.* Vnde Iudæi, quamuis nequeant arbitrium dicere in causis Christianorum, vt probat Fragoso proximè, *n. 41.* arbitratores tamen eligi possunt: & similiter monachi, qui prohibentur compromissum suscipere, arbitratores esse possunt, *cap. iniustum 11. q. 3.* Docent Baio-Arroyo *in cap. Quintauallis, num. 156. ff. de iureiurando.* Accedit, nam arbitrator non iudicialiter, sed amicabiliter procedit: vnde cessat ratio incapacitatis, & indecentiæ suprà expensa.

5 Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione perpensa; nam licèt verum sit, arbitrum non virtute iurisdictionis, sed potiùs vt à partibus electum, posse de causis, controuersijsque cognoscere, & ideò ante Concilij Lateranensis tempora, de quo in præsenti, laicos etiam in causis ecclesiasticis recipi posse; tamen post prædictum Concilium arbitri designari non possunt; id enim expressè prohibuerunt Patres in præsenti capite, quia licèt non adsit ratio iurisdictionis, quæ in arbitro non datur, adest tamen ratio indecentiæ, quam assignarunt Patres in præsenti, supponentes compromissum in laicos factum super re spirituali, stricti iuris rigore valere, verum deinceps prohiberi tale compromissum ob indecentiam, quæ in eo maximè consistit, quod arbitri in multis ad instar iudicum, & in formam iudicij procedunt, ordinemque iudiciarium obseruare tenentur, *l. idem Pomponius, §. recepisse, ff. hoc tit.* inhonestum autem visum est Patribus Concilij Lateran. laicos vt arbitros in causis ecclesiasticis procedere, ne in eis aliquam iurisdictionem exercere videantur. Quæ indecentiæ ratio licèt per se non sufficeret ad compromissum vitiandum super re factum ecclesiastica, ea tamen nititur præsens Concilij constitutio, vt huiusmodi compromissum deinceps non fiat, vt docent Anguianus, & Barb. *vbi proximè.* Nec augmentum difficultatis petitum ab exemplo delegatorum obstat; nam verum est, quod licèt laici in causis ecclesiasticis, vt iudices ordinarij procedere non possint, tamen tanquam delegati de eis cognoscere valent. Discriminis ratio ex eo prouenit, quia laicorum incapacitas impedit iurisdictionem proprio iure exercere, *d. cap. decernimus, de iudicijs;* non autem nomine delegantis, quia tunc non proprio nomine, sed ex persona Pontificis delegantis iurisdictionem exercent, *cap. sanè, de officio delegati, l. 2. §. qui mandata, ff. de officio eius;* & ideò ipse R. P. potiùs iurisdictionem exercere videtur, regula *qui faciunt, de regulis iuris lib. 6.* Nec obstabit si instes, iudicem delegatum in causa sibi commissa proprio iudicio vti, *cap. prudentiam, §. illa, de officio deleg.* & tamen laicis interdictum est proprium iudicium in causis ecclesiasticis interponere, *d. cap. decernimus.* Igitur nec vt laici procedere possunt. Nam respondeo, iudicium *in d. cap. decernimus,* non accipi pro sensu mentis, vel animi sententia; sed potiùs pro imperio, & iurisdictione, vt ibi repetentes communiter docent. Nec vltimum augmentum refragatur deductum *ex cap. dilecti, cap. exposita, hoc tit.* Pro quorum expositione varia adducunt Interpretes. Aliqui enim affirmant, in dictis decisionibus sustineri compromissum in laicos factum, quia non super rebus ecclesiasticis, sed temporalibus factum fuerat, super quibus etiam à clericis in laicos compromitti potest: docent Martha *de iurisdict. 4. part. centur. 1. casu 40. nu. 1.* Fermosinus *in cap. quantò, num. 3. de iud.* Sed hac solutione omissa dicendum est, *in d. cap. exposita,* ideò compromissum factum in laicos sustineri, quia cum licentia, & auctoritate R. Pontificis factum fuit, vt constat ex illis verbis, *litteras nostras,* & docet Balboa *in d. cap. decernimus, num. 154.* Etiam pro interpretatione textus *in d. cap. dilecti,* dicendum est, illum procedere ante Concilij Lateran. constitutionem in præsenti relatam; cùm enim, vt suprà dixi, ante tempora Concilij Lateran. non esset prohibitum compromissum in laicos etiam super rebus ecclesiasticis, ideò in eius textus specie compromissum non fuit improbatum: quo modo etiam intelligitur textus *in cap. plures 54. 16. quæst. 1.* vbi causa ecclesiastica compromittitur in populum, vbi laici erant; quod admittebatur ante tempora nostri Concilij Later.

6 Exponitur cap. per tuas 9. hoc titulo. Adhuc superiori assertioni aperto marte opponitur textus *in cap. per tuas 9. hoc tit.* vbi refertur super hospitale S. Allucij compromissum factum fuisse ab Hospitalarijs S. Ioannis Hierosolymit. Pisis commorantibus, & Plebano, hoc est Parocho de Pisis, in duos laicos, & vnum Sacerdotem, qui arbitrium in causa dixerunt: sed Hospitalarij litteras impetrarunt ad Conradum Archiepiscopum Pisanum, vt arbitrium à supradictis compromissarijs prolatum executioni mandaret: coram ipso Plebanus proposuit, arbitrium seruandum non esse duplici ex causa. Prima, quia factum fuerat à procuratore non habente ad compromittendum speciale mandatum, sed tantùm generale ad litigandum. Secunda, quia factum erat in laicos, cùm ageretur de Hospitali, cuius causæ cognitio ad iudices ecclesiasticos spectat, *cap. inter 8. de donationibus,* vbi alia causa eiusdem Hospitalis coram ecclesiastico iudice disceptatur. Consultus super his Innocentius III. decreuit, quod si tale compromissum receptum fuit à prædicto Plebano, executioni mandetur; si autem receptum non fuit, sed tantùm pœna promissa, ipsa soluatur; si verò nulla pœna statuta fuit, tunc procuratorem ad interesse esse condemnandum; non autem compromissum vitiari ex eo, quod in laicos factum fuerit. Ex qua Innocentij decretali apertè deducitur, compromissum super re spirituali in laicos factum vires habere. Difficultatem agnouerunt repetentes in eo textu, Balboa *in cap. 2. num. 154. de iudicijs,* qui affirmant ibi valere compromissum in laicos factum, quia non agebatur de re spirituali, sed temporali; hospitale enim, nisi expressè à Pontifice in titulum beneficij erigatur, non est beneficium ecclesiasticum. Clement. 2. *de præbendis,* Selua *de beneficijs, 3. part. q. 57.* Corrasius *eod. tract. 1. part. cap. 3. num. 1.* Quintanadueñas *lib. 1. ecclesiast. cap. 1. num. 13.* Sed hæc solutio expressè refellitur *ex d. cap. inter 8. de donat.* vbi causa ipsius Hospitalis disceptatur coram iudice ecclesiastico: & ex eo, quia Hospitale plerumque beneficij ecclesiastici nomine comprehenditur, *Clem. 2. §. vt autem, de relig. domib.* docent P. Greg. *de beneficijs cap. 11. num. 6.* Barbosa *lib. 2. iuris eccles. cap. 11.* Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput. 14. §. 4.* & nos *in cap. 3. de relig. domibus.* Aliter difficultatem ipsius textus dissoluere intendunt Decius, & Panormit. *in eo textu,* Couarr. *practic. quæst. 34.* asserendo in eo textu compromissum valuisse ratione socij, videlicet quia factum erat in vnum clericum, & duos laicos, & sic ex persona clerici sustineri compromissum, argumento textus *in cap. quod in dubijs, de consecr. eccles. l. is qui duos, ff. de liberat. legat. l. liberis, §. si duo, ff. de liber. causa,* iunctis traditis ab Ansaldo *de iurisdict. 2. p. tit. 11. cap. 21.* Sed hæc solutio reijcitur ex lege *Pædius, §. fin. ff. hoc tit.* vbi asseritur compromissum factum in seruum, & hominem liberum non valere, quia incapacitas serui non tollitur per socium liberum hominem. Accedit, nam cùm forma compromissi sit, vt omnes cognoscant, & pronuntient, *l. non distinguemus 32. §. cùm in plures, ff. hoc tit.* & forma actus ad vnguem non seruata, corruat actus, *l. diligenter, ff. mandati;* & compromissum indiuiduum sit ratione formæ, vt probat Pichardus *in §. quod si quis, ex num. 13. Instit. de inutil. stipul.* vtile per inutile in præsenti casu vitiatur, vt considerat Mocz *obseru. iuris cap. 3.* His ergo solutionibus omissis, dicendum est, veram rationem, quare compromissum in eo textu sustinetur, assignari à Pontifice *in vers. fin.* scilicet quia arbitri in ea specie electi, & recepti fuerunt ex consensu, & auctoritate Archiepiscopi Genuensis A. S. L. Vnde cùm laici de rebus spiritualibus tantùm propter indecentiam arbitrium dicere prohibeantur, vt suprà dixi, & hæc cesset interueniente Pontificis, aut eius Legati licentia, vt considerat Innoc. in eo textu; ideò cessante prohibitionis ratione, compromissum sustinetur, vt docent Barb. *tomo 6. in selectis ad illum textum,* alijs relatis Velasco *de priuil. miserab. person. tom. 3. quæst. 10. nu. 37.*

7 Intelligitur c. examinata 7. de confirm. vtili. Deinde præsenti constitutioni aduersatur textus *in cap. examinata 7. de confirm. vtili vel inutili,* vbi proponitur, controuersiam disceptatam fuisse super iurepatronatus cuiusdam Ecclesiæ inter nobilem virum Matthæum de Riparia, & quosdam milites Campaniæ S. Ioannis Hierosolym. & cùm ageretur iudicio possessorio, ne fructus dilapidarentur, Ecclesia sequestrata fuit penes Vicedominum Sabinensem, in quem compromissum litigatores fecerunt:

runt: & cùm arbitrium dixisset contra formam compromissi, ipsum nullius momenti esse Innocentius decreuit, non obstante confirmatione Cœlestini prædecessoris sui. Vnde iterum in causa processum fuit, vt constat *ex cap. examinata* 15. *de iudicijs*, vbi extat posterior pars ipsius decretalis. Ex dictis autem deducitur, etiam post Concilium Lateran. super causis ecclesiasticis compromissum posse fieri in laicos; siquidem in illo casu compromissum factum fuit in Vicedominum super iurepatronatus, quod licèt spirituale non sit, tamen spiritualibus est annexum; vnde eius cognitio ad iudicem ecclesiasticum spectat, *cap. quantò 3. de iudicijs*. Etiam difficilis est textus ille dum docet, adhuc sequuta confirmatione Pontificis non firmari arbitrium ab arbitris prolatum; nam confirmatio R. Pontificis actum aliàs inualidum reddit, *cap. 1. de transact. cap. 1. de confirm. vtili*: igitur ratione confirmationis Pontificiæ arbitrium in ea specie sustineri debebat. Primæ difficultati satisfaciendum est obseruando, Vicedominum in eo textu non significare personam sæcularem, imò potiùs importare ecclesiasticam. Vicedominus enim appellatur, qui vices gerit Episcopi, & ab eo præponitur causis ecclesiasticis pertractandis, de quo *in cap. volumus, cum seq. 89. dist.* Concil. Magunt. sub Carolo, *can.* 50. & in capitular. Caroli Magni *lib. 5. c. 120.* qui in Diaconatus ordine erat constitutus, de cuius officio, & dignitate agunt Dartis *in d. c. volumus*, l. Filesacus *in cap. 4. de officio Ord.* Cuiacius *in d. cap. examinata*, Cironius *ad titul. de procurat.* & nos *in c. 38. de simon.* Altesserra *dissert. iuris can. lib. 2. cap. 9. per tot.* Quare cùm Vicedominus esset Diaconus, & iudex ecclesiasticus, ideò compromissum in eum fieri potuit, licèt arbitrium ab eo prolatum, quia contra formam compromissi dictum fuit, vires non habuit. Nec confirmatio Pontificis in ea specie aliquid operatur, quia licèt confirmatio specialis ex certa scientia facta, actum aliàs inualidum, validum reddat; tamen confirmatio in forma communi nullum ius de nouo tribuit, *cap. quia, de concess. præbendæ*. Docent Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 18. n. 8.* Cancerius *lib. 1 var. cap 3. nu. 177.* Balboa *in cap. 2. de iudicijs, num. 159.* Alia dabimus pro ipsius textus interpretatione *in cap. 3. de iudicijs*.

CAPVT IX.

Idem a *Pisano Archiepiscopo*.

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm super executione arbitrij, quod inter Hospitalarios S. Ioannis, & Plebanum de Piscia, super hospitali S. *b* Allucij latum erat, à nobis litteras recepisses, partibus in tua præsentia constitutis, Hospitalarij à te *c* executionem arbitrij postulabant, asserentes illud debere obseruari pro eo, quod procurator Plebani *d* sponte in arbitros *e* iuramento interposito compromisit, quoniam dicebat potestatem compromittendi, & transigendi super eodem negotio recepisse. Plebanus item proposuit ex aduerso, quod ad causam tractandam prædicto procuratori dedit generale mandatum, non tamen ei mandauit, vt sine speciali mandato suo compromittere posset, vel transigere super eo: & præterea procurator iamdictus de assensu Canonicorum non fuerat institutus, & ideò dicebat id *f* arbitrium non valere, præsertim cùm procurator mandati fines excesserit, & arbitrium fuerit per vnum clericum, & duos laicos promulgatum, licèt ipsi de assensu v. f. n. *g* Ianuen. Archiepiscopi, cui causa commissa fuerat, arbitrium protulissent. Vnde cùm super his dubietas fuisset exorta, per Ap. Sed. oraculum edoceri petijsti, qualiter super negotio ipso tibi sit procedendum. Super quo f. t. t. r. quod in primis est, vtrum arbitrium ipsum ex parte Plebani receptum fuerit, distinguendum. Si enim receptum fuerit, indistinctè ratum haberi debet, ac per hoc iuxta tenorem mandati Apostolici executioni mandari. Si verò receptum non fuerit, refert vtrum fuerit, vel non fuerit de obseruando ipsum pœna statuta. Et quidem si pœna fuerit apposita in compromissione, agi potest ad *h* pœnam: at si nulla pœna statuta fuerit, sed simpliciter stare sententiæ fuit compromissum, procurator ad *i* interesse poterit conueniri; quia iuramento suo seipsum personaliter, non Ecclesiam poterat obligare. Quod verò à duobus laicis, & *k* vno clerico dicitur esse latum, nequaquam obuiare videtur; cùm auctoritate dicti Episcopi factum sit, cui causa, de qua dicitur compromissum, fuerat delegata.

NOTÆ.

1 a *PIsano.*] Ità etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* Pisa nobilis, & antiqua ciuitas est Tusciæ, Metropolis Corsicæ, Primatiaque Sardiniæ, cuius meminerunt Virgilius 10. *Æneidos*, Rutilius Numanc. *lib. 1. itiner.* Colonia fuit Romanorum, dicta Iulia, vt probat Vghellius *tomo 3. Italiæ sacræ, fol.* 388. & plura de eius situ, & conditoribus cumulauit Coronel. *in notis ad Gongoram, tom. 3. fol.* 450. Iam Episcopali Cathedra decorata erat per annum 313. quo tempore Gaudentius eius vrbis Episcopus subscripsit Synodo Romanæ celebratæ sub Melchiade. Vrbanus secundus Archiepiscopali dignitate eam decorauit, illiusque Præsulem Primatem Corsicæ, atque Sardiniæ declarauit, vt referunt Vghellius *vbi suprà*, Barbosa *de potest. Episc. tit. 3. cap. 7.* huius Ecclesiæ Archiepiscopo Conrado dicto rescribit in præsenti Innocentius.

2 b *Hospitali S. Allucij.*] Quod est in ciuitate Luca, propè Pisanam. Eius mentio fit *in cap. inter 8. de donat.* vbi saluo iure huius Plebani adiudicatum fuit monasterium hoc Hospitalarijs S. Sepulchri, de quibus in hoc textu.

3 c *A te executionem.*] Licèt enim iure ciuili inspecto non possit agi ad executionem arbitrij per arbitros prolati, sed tantùm ad pœnam; tamen ex iure canonico, & nostro Regio arbitrorum sententia executioni mandatur, vt probaui *in cap. 2. hoc tit.*

d *Sponte.*] Nam compromissum voluntariè debet fieri, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.*

e *Iuramento.*] Iure enim canonico iuramentum admittitur in compromisso, vt notaui *in cap. 2. verbo Sacramentum, hoc tit.*

f *Arbitrium non valere.*] Procurator enim, qui tantùm generale mandatum ad causam in iudicio prosequendam habet, absque speciali compromissum facere nequit, 4
vt vulgò in præsenti notatur, & probat Sesse *tomo 4. decis.* 431. Ratio in promptu est, nam cùm compromissum sit transactionis species, & procurator sine speciali mandato non possit transactionem facere, *l. transactionis, Cod. de transact.* pluribus relatis probat Valeron *de transact. tit. 4. q. 5. per totam*; ideò nec potest compromissum facere. Accedit namque ea, quæ sunt magni præiudicij, procurator sine speciali mandato peragere non valet, *cap. qui ad agendum, de R. I. lib. 6.* sed per compromissum, magnum præiudicium domino irrogari potest: igitur sine speciali mandato procurator illud facere nequit. Sed si de facto procurator compromissum fecerit, succedit distinctio ab Innoc. III. in præsenti adducta, videlicet quod si pœna, vt plerumque contingit, compromisso adiecta sit, ad eam procurator tenetur; sin autem adiecta non sit, in id quod interest aduersario, condemnabitur, vt exponit Canisius *in præsenti*. Quod si procurator habeat speciale mandatum ad compromissum faciendum, non semel, sed sæpè

sæpiùs

sæpiùs illud facere potest, vt pluribus relatis docet Fragoso d. disp. 14. de arbitris, nu. 48.

g *Ianuen.*] Albinganensis, tunc temporis Archiepiscopi Ianuensis, cui rescribit idem Innoc. lib. 3. epist. 158.

h *Potest ad pœnam.*] Tantùm videlicet, quia promissa non fuit rato manente compromisso, aliàs & pœna committeretur, & integrum maneret compromissum, iuxta tradita in cap. 2. hoc tit.

i *Ad interesse.*] Quia partes tenentur ad pœnam præstandam, si adiecta sit, etsi illorum nihil intersit; si verò pœna non apponatur, tantùm ad interesse agi potest, vt notaui suprà in cap. 2.

k *Laicis, & vno clerico.*] Hæc verba exposui in commentario antecedenti, num. penult.

C A P V T X.

Honorius III. *Archiepiscopo* a *Colon.*

EX parte tua nostris est auribus relatum, quod vacante Præpositura sancti *b* Cutberti in Colonia, Canonici eiusdem Ecclesiæ electioni die præfixa, de præficiendo sibi Præposito discordantes, vota sua diuiserunt in duos, quorum vnum, videlicet Hermanum de Viliaco, Decanus & socij sui: alij verò Conradum de Bobadia Colon. Canonicum nominarunt: cumque postmodum tractaturæ super electione huiusmodi partes essent in tua præsentia constitutæ, in te demum fide *c* præstita compromittere *d* curauerunt, qui causæ meritis diligenter inspectis, & cognitis, ad ferendam diffinitiuam sententiam diem ipsis consentientibus *e* præfixisti: interim verò præfato H. ab vna parte electo, sublato de medio, supradictis Canonicis inhibere curasti, ne tua pendente sententia procederetur ab ipsis ad aliam electionem faciendam: quorum quidam nihilominus Brunum de Abech, Coloniensem Canonicum elegerunt. Die ergo, quo proferri sententia debuit constitutis in tua præsentia partibus, & præfato C. vt diffinitiuam proferres sententiam postulante, dictus Brunus è contrario allegauit, quod procedere vlterius non deberes. Quapropter quid à te super hoc esset agendum, edoceri à nobis humiliter postulasti. Ad quod tibi breuiter respondemus, quod licèt arbitrium sit finitum per mortem ipsius H. priùs tamen de *f* primæ electionis meritis debuisti cognoscere, quàm processus fieret ad sententiam: nam si fortè prædictus C. qui est superstes, in electione ius habet, de qua compromissio facta fuit in te, electionem factam de secundo constat penitus non valere.

N O T Æ.

1 a *Coloniensi.*] Engelberto videlicet, qui Ecclesiæ Coloniensi præfuit ab anno 1216. vsque ad annum 1225. quo occisus fuit à nepote suo, vt ex Rubeo, & Surio refert Cironius in 5. compil. in c. 1. de corpore vitiatis. De Ecclesia Coloniensi aliqua adduxi in cap. ad aures, de ætate & qualit. & textum hunc transcribo ex quinta compilatione, vbi sub hoc titulo capite primo reperitur.

2 b *S. Cutberti.*] Ita legitur in 5. compil. sed malè, legendum enim est S. Cuniberti, vt legitur apud Raymundum. Coloniæ enim extra muros est Ecclesia Collegialis dicata S. Cuniberto, qui fuit Præsul ipsius Ecclesiæ Coloniensis.

c *Fide præstita.*] Quæ pro iuramento habetur, vt probaui in cap. ad aures, de his quæ vi.

d *Compromittere.*] Potest enim compromissum fieri, non solùm ad electionem faciendam, vt probaui in cap. 3 de electione; verùm & super iure electionis iam factæ, cap. cùm olim 7. hoc tit. imò & super Ecclesia iam obtenta, cap. 2. hoc tit. 3

e *Præfixisti.*] Cùm enim dies à compromissarijs adiectus non est arbitrio dicendo, potest præfiniri ab arbitris, l. sed si 14. ff. hoc tit.

f *De primæ electionis.*] Prima enim electione non cassata, procedi non potest ad secundam, ex ratione textus, iunctis ibi adductis in cap. considerauimus, de electione. Vnde in præsenti casu prohibere potuit Archiepiscopus, ne ad secundam electionem procederetur, prima pendente. 4

C A P V T XI.

Idem *electo, & Abbati S.* a *Zenonis, & Constantino Canonico Veron.*

EXposita nobis dilecti filij O. *b* Feltren. & *c* Bellunen. electi petitio continebat, quod cùm causam, quæ inter quondam bonæ memoriæ antecessorem suum ex vna parte, & ciues *d* Taruisinos ex altera, super districtu, & iurisdictione, ac rebus alijs vertebatur, per sententiam ven. f. nostri *e* Ostiensis Episcopi, tunc Apostolicæ Sedis Legati, fuerit terminata, & ipsius antecessor electi adiudicata sibi per Legatum eundem diu pacificè possedisset; ipse nihilominus tandem de Capitulorum suorum assensu in præiudicium Ecclesiarum suarum super quibusdam discordijs, quæ hinc inde videbantur extortæ, in nobilem virum *f* Ducem Venetorum, tanquam in arbitrum, cum altera parte compromisit, qui veniens contra eandem sententiam auctoritate Apostolica confirmatam, super rebus iudicatis ab eodem Legato aduersus prædictas Ecclesias, æquitate postposita, iniquum arbitrium promulgauit. Licèt autem eidem Duci litteras nostras miserimus, vt ad componendum inter partes laborare deberet, cùm tamen intentionis vestræ non fuerit immutare ipsam sententiam, vel sopitas per eam querimonias suscitare, discr. vestræ mandamus, quatenus præfatis literis non obstantibus, quidquid per prænominatum Ducem contra ipsius Legati sententiam inueneritis esse factum, in irritum reuocetis, ei districtius inhibentes, ne vlterius in compromisso procedat, & eundem ad restitutionem *g* obsidum, & cuiusdam castri, occasione ipsius compromissi sibi datorum, vt ipsius arbitrium seruaretur, per censuras ecclesiasticas, appellatione postposita *h* compellatis.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Sancti Zenonis.*] Veronæ est nobile, & ditissimum monasterium Ordinis Diui Benedicti, à Pipino Rege constructum, & amplè dotatum in honorem Sancti Zenonis Veronensis Præsulis: in quo sepultus fuit ipse Pipinus, vt refert Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, centur. 4. pag. 279.*

2 b *Feltrensis.*] Feltra celebris ciuitas est in Alpibus: habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Patriarchæ Aquileiensis, qui Primas totius Venetiæ, & ditionis est. Paulus Diaconus *lib. 2. cap. 14.* Venetiæ Aquileia ciuitas caput extitit. Leo IX. *epist. 2. Iudicio totius Sanctæ Synodi diffinitum fuit, vt noua Aquileia totius Venetiæ, & Istriæ caput, & Metropolis perpetuò haberetur:* vt notauit Philippus Berterius *diatrib. 2. pagina 181.*

c *Belunen.*] Vulgò dicta ciuitas *di Belun*, quæ paret etiam Patriarchæ Aquileiensi.

d *Taruisinos.*] De quibus nonnulla adduxi *in cap. 7. de constit.*

3 e *Hostiensis Episcopi.*] Hugolini videlicet de Signia, qui ex Diacono Cardinali tituli S. Eustachij ab Innocentio III. in Episcopum Ostiensem electus fuit anno 1206. & post trepidas legationes, implicitaque expedita negotia, ad Apostolicæ Sedis fastigium prouectus fuit anno 1227. Gregorius IX. felicissimo omine appellatus.

f *Ducem Venetorum.*] Petrum videlicet Deciani dictum, qui electus fuit anno 1205. vt refert Laurentius Iustinianus *lib. 2. historia Venet. cap. fin.*

4 g *Obsidium.*] Licèt homines liberi pignori dari non possint, *cap. 2.* vbi plura dabimus, *de pignoribus*; tamen in obstagium designari possunt, *cap. ex rescripto, de iureiur. cap. vt pridem 23. quæst. vlt.* quod ius, & conditionem obsidum latè exponunt D. Iosephus Vela *tom. 2. dissert. 35. num. 125.* Cironius *ad titulum de feudis*, & *in d. cap. ex rescript.* Caldeira *lib. 1. de error. cap. 9.* Anguianus *lib. 3. controu. cap. 25.* Petrus Herodius *lib. 3. Pandect. tit. 4. cap. 5.* Grotius *de iure belli, lib. 1. cap. 26.* Alber. Gentil. *libro 2. eodem tract. cap. 19.*

h *Compellatis.*] Sed adhuc hæc controuersia decisa non fuit; siquidem Ioannes Andreas *in notis ad Speculat. tit. de arbitris, §. 1.* refert suis temporibus instauratam fuisse litem hanc. 5

COMMENTARIUM.

Certum est, compromissum fieri non posse super causa iam iudicis sententia decisa, aut dubijs ex ea prouenientibus, quæ possint sententiam ipsam euertere, *l. cùm fideicommissum 7. de confessis, l. eleganter, ff. de condictione indebiti, l. post rem, ff. de transactionibus, l. si duobus, ff. de except. rei iudic.* Docent Petrus Gregorius *lib. 5. partit. tit. 4. cap. 3.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 12. quæst. 29.* Borellus *de compromissis, §. 2. glossa 1. num. 154.* Capycius Latro *decis. 33.* Faber *in suo Codice, tit. de arbitris, diffinit. 9.* Cancerius *lib. 3. var. cap. 17. num. 3.* Valeron *de transact. tit. 2. cap. 4. num. 10.* Interest enim Reipublicæ lites semel iudicis sententia decisas non suscitari. Vnde super re iudicata transactio non admittitur, *l. si causa, Cod. de transact.* Accedit quia post rem iudicatam, si de interpretatione sententiæ agatur, qui eam protulit, debet explicare, *cap. inter alia, de sententia excomm. cap. sicut, §. ex his, 11. quæst. 1. l. fin. Cod. de legibus.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. fin. §. 3.* Si autem dubium emergat, an sententia prolata sit, vel restitutio in integrum aduersus eam petatur, tunc compromissum fieri potest, vel si partes sententiæ renunciauerint: quas causas approbauit ius nostrum Hispanum, ius autem commune omninò abrogauit *in l. 4. tit. 41. lib. 4. recopil.* vbi rectè notauit Azeuedus *num. 23.* illa lege non permitti super re iudicata compromissum fieri absolutè, sed tantùm in prædictis casibus. Quibus animaduersis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm Dux Venetiæ arbiter receptus in præsenti casu, non solùm super controuersijs nouiter emergentibus, verùm & super rebus iam sententia Episcopi Hostiensis decisis arbitrium dixisset, rectè Honorius III. decreuit pro illis rebus, quæ iam legitimè iudicis sententia decisæ erant, vires non habere: docuit P. Greg. *d. tit. 4. cap. 3.* 6

CAPVT XII.

Gregorius IX. *Decano, & Magistro P. Canonico S. Petri Atrebatensis diœcesis.*

INnotuit nobis, Guillelmo laico *b* conquerente, quod cùm O laicus ipsum super quadam summa pecuniæ coram iudicibus auctoritate Apostolica conuenisset, tandem fuit à parentibus in duos arbitros compromissum, sic tamen, quod si illi duo ad inuicem discordarent, tertium adderent iudices nominati, retenta penes se compellendi partes ad obseruandum arbitrium per dictos arbitros promulgandum, nihilominus potestate. Cumque tertius arbiter à iudicibus prædictis electus, cum altero duorum ipsum parti alteri condemnasset, idem ex eo sentiens à sæpedictis iudicibus se grauari, quòd ipsum ad obseruantiam huiusmodi arbitrij compellebant, nostram appellauit audientiam: sed ipsi appellatione contempta, excommunicationis tulerunt sententiam in eundem. Ideòque mandamus, quatenus si ei st ita, cùm legali sit prouisione statutum, vt compromissum de incerta persona per arbitrum adsumenda non teneat, dictam excommunicationis sententiam denuntietis penitus nullam esse.

NOTÆ.

1 a *Atrebatensi.*] Atrebatum Metropolis Artesiæ, olim Nementasum dicta, vt notauit Bucherus *in Belgic. Rom. lib. 1. cap. 3.* est vrbs Episcopalis Galliæ, de cuius situ plura adduxerunt fratres Sarmatani *tomo 2. Galliæ Christ. fol. 212.* Et licèt eius Cathedra fuisset aliquando Episcopatui Cameracensi vnita, tamen Vrbanus II. proprium Prælatum illi præfecit in Concilio Claromont. anno 1194. vt testantur Mireus *in fastis Belgicis*, Cironius *in cap. vlt. de rescript. in 5. compil.* Vrbani verba referunt fratres Sarmat. *vbi suprà.* Pontio eius Ecclesiæ Præsuli missa est præsens Decretalis.

b *Laico conquerente.*] Cùm laici super causa temporali merè conueniri non possint coram iudice ecclesiastico, *cap. nouit*, cum vulgatis, *de iudicijs*; supponendum est in præsenti agi de dote, cuius causa incidenter tractari debet coram iudice ecclesiastico simul cum matrimonio, *cap. nuper, cap. de prudentia, de donat. inter*, vt vult Butrius *in præsenti, num. 5.* vel contractum iuratum esse, vt supponit Hostiensis *in præsenti.* 2

Commentarium huius textus dedi *in cap. 1. hoc tit.*

CAPVT XIII.

Idem *Abbatissæ, & conuentui* a *Iotren.*

CVm à nobis petitur. *Et infrà :* Ex parte vestra fuit propositum, quod olim inter vos, & Senon. *b* Archiepiscopum quæstione suborta super eo, quod idem Archiepiscopus adserens monasterium vestrum metropolitico iure sibi subesse, *c* procurationes & res alias exigebat à vobis. Tandem in R. *d* Sancti *e* Angeli Diacon. Cardin. tunc Apostolicæ Sedis Legatum à partibus concorditer compromisso, & promisso sub certa pœna, quod arbitrio, seu ordinationi eiusdem, vel duorum mediatorum, quos idem super hoc deputaret, præcisè parerent, Magister P. Capellanus noster, & I. Archidiaconus Senon. mediatores ab eodem super hoc deputati à Legato, ordinando, & definiendo causam huiusmodi terminauerunt. Nos igitur quod per prædictos mediatores super hoc actum est, auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

1 a IOtren.] In Diœcesi Meldensi est monialium monasterium Ordinis D. Benedicti, quod construxit Audoenus Rhotomagensis Archiep. vt referunt Aymonius *lib. 4. historiæ Franc. cap.* 41. Vuilhelmus Nanguisius *in chronographia*, Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 2. *num.* 19. fratres Sarmatani *tomo* 4. *Galliæ*, *folio* 540. Immediatè paret R. Sedi, vt constat *ex cap. ex parte* 1. *de priuil.* & probat Chopinus *vbi suprà*.

b *Archiepiscopum*.] Petrum videlicet de Corbolio, de quo, & Ecclesia Senonensi egi *in cap.* 1. *de postulat. Prælat. cap.* 6. *de constitutionibus*.

c *Procurationes*.] De quibus agemus, Deo volente, *in cap. cùm Apostolus, de censibus*.

d *R.*] Romanum videlicet Cardinalem tituli S. Angeli, qui Legatus missus fuerat per totam Galliam, vt Regni Proceres contra Albigenses moueret, vt refert Spondanus post Baronium *anno* 1227. *num.* 12. 2

e *S. Angeli*.] Titulus S. Angeli in foro Piscario est vnus ex quatuordecim Diaconis perantiquis, vt refert Cohelius *in notitia Cardin. cap.* 2. Quæ ad hunc textum spectant, adduxi suprà *in cap.* 1. 3

CAPVT XIV.

a Idem.

COmpromissum non extenditur in compromittentis hæredes, si de ipsis non caueatur ibidem.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui motu proprio, à nemine consultus, præsentem edidit constitutionem vtriusque iuris principijs valdè consonam.

COMMENTARIVM.

1 *Conclusio refertur, & probatur.* IN præsenti textu sequens communiter examinatur assertio : *Morte arbitrorum, aut vno eorum, seu decedentibus litigatoribus, vnoue eorum, finitur compromissum, nec ad hæredes compromittentium transit, nisi aliter in compromisso caueatur.* Probant eam textus *in cap. ex parte* 10. *hoc titulo, cap. vno* 42. *de officio deleg. cap. præsentata* 40. *de testibus, l. diem* 27. *§.* 1. *l. in compromissi* 45. *l. sed si interpellet* 47. *l. arbiter* 49. *ff. hoc tit. l. penult. Cod. de pedaneis, l. Padius, Cod. de iudicijs, l.* 28. *tit.* 4. *partit.* 3. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Couarr. *in cap. requisisti, num.* 8. *de testam.* Sesse *de inhibit. cap.* 2. *§* 2. *num.* 35. P. Barb. *in l. hæres, num.* 30. *ff. de iudicijs*, Duarenus *ad tit. de noui operis nunc. §. morte*, Maranta *de ordine iudic.* 4. *part. disput.* 33. Valentia *tomo* 3. *illustr. tract.* 1. *cap.* 2. *num.* 8. Pinellus *lib.* 2. *select. cap.* 6. *num.* 23. Valenzuela *consil.* 107. *num.* 9. Cabreros *de metu, lib.* 2. *cap.* 22. *num.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 5. *partit. tit.* 4. *cap.* 7. Gomez *in l.* 38. *Tauri, numero* 4. Balboa *in capit. quia, de iudicijs, numero* 80. Fermosinus *in eodem textu, quæst.* 1. *num.* 31. & *in cap. fin. de foro compet. quæst.* 9. *num.* 16. Nicolaus Vander. *singulari* 54.

2 *Exponitur dicta assertio.* Sed hæc assertio ita illustrata labefactari videtur sequentibus considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam omnes contractus, & obligationes ex eis prouenientes, transeunt in hæredes qui defunctorum vices sustinent, & personas repræsentant, in quorum iura, tam actiua, quàm passiua succedunt, *l. cùm hæres* 11. *ff. de diuersis, & temporal. l.* 1. *Cod. si certum petatur, l. vlt. Cod. de hæreditarijs act.* sed compromissum est contractus, *authentic. si verò, Cod. de iudicijs :* igitur compromissi obligatio ad hæredes compromittentium transit. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum, *l.* 1. *ff. hoc tit.* sed iudicia semel cœpta ex quacumque causa in hæredes transeunt, *cap. quia, de iudicijs, l. hæres* 19. *ff. eodem titulo* igitur & compromissum semel factum ad hæredes transire debet. Secundò augetur hæc difficultas; nam in dubio, cùm pactum, seu contractus celebratur inter aliquos, non solùm pro se ipsis, verùm & pro hæredibus contraxisse creditur, *l. si pactum* 9. *ff. de pactis*, Pinellus *lib.* 2. *select. cap.* 62. Desiderius Heraldus *lib.* 2. *rei iudic. cap.* 18. igitur in stipulatione ex causa compromissi interposita non solùm pro compromittentibus, verùm & pro ipsorum hæredibus factum compromissum præsumitur. Secunda difficultas militat aduersus aliam partem huius assertionis, vbi affirmatur, ad compromittentium hæredes transire compromissum, si de ipsis expressè caueatur in eo; nam etsi expressè agatur, vt ad compromittentium vnius hæredem transeat compromissum, eodem modo soluitur, ac si nec vtriusque hæredis mentio facta sit, *l. sed si* 49. *§. vlt. ff. hoc tit.* igitur non sufficit, vt compromissum transeat ad hæredes, quod de ipsis in eo expressè caueatur. Tertiò difficilis etiam est prædicta assertio, dum docet, mortuo vno ex arbitris finiri compromissum; nam mors, & absentia æquiparantur, *cap. si delegatus, de officio deleg. in* 6. Sed vno ex arbitris absente, non finitur compromissum, sed cæteri sententiam dicunt, *cap. fin. hoc tit. in* 6. igitur & vno defuncto, alij arbitrium proferre valent.

3 *Quibus modis finitur compromissum.* Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, pro cuius expositione sciendum est, compromissum ritè factum varijs modis finiri. Primò enim compromissum soluitur, si ingrediatur religionem arbiter, vel vnus ex compromittentibus. Baptista *de arbitris quæst.* 53. monasterium enim licèt habeatur loco hæredis, *cap. in præsentia, de probat.* quia tamen hæres non succedit in compromisso, ita nec monasterium. Etiam morte ciuili finitur compromissum.

sum. Dueñas *regul.* 128. *ampliat.* 4. Item si bona compromittentis publicentur: cum enim fiscum habeat hæredem, *l. inter eos*, *§. fin. ff. de fideiuss. l. quotiens, ff. de nouat.* fiscus vt hæres non succedit in compromisso. Ex cùm ipse litigator non habeat bona, ex quibus soluat pœnam, necesse est per publicationem bonorum solui compromissum. Etiam finitur si aliquis ex compromittentibus bonis cesserit, *l. item si vnus* 27. *ff. boc tit.* vbi Cuiacius *lib.* 4. *ff. Iuliani*, Faber *in eius rationali*, Duarenus *ad hunc titulum, cap.* 1. licèt enim compromittens ipso iure obligetur ex compromisso, sicut ex alijs obligationibus, ita vt summo iure conueniri possit, etiamsi bonis cesserit; tamen quia inanis est actio, quæ per exceptionem eliditur, *l. nam is* 6. *ff. de dolo*, *l.* 3. *Cod. de bonis auctorit. iudicis*, *§. vlt. Instit. de replic.* ideò per cessionem bonorum finitur compromissum, nec arbitri arbitrium dicere coguntur.

4 Finitur prolatione sententiæ. Etiam finitur compromissum postquam arbitri diffinitiuè arbitrium dixerunt, *l. qualem* 19. *ff. hoc tit.* licèt enim Magistratus ordinarij etiam postquam sententiam protulerunt, maneant iudices; siquidem eam executioni mandare possunt, vt probant Donellus *lib.* 27. *comment. cap.* 3. vbi Osualdus *littera G*, Duarenus *in l. quod iussit* 14. *ff. de re iudic.* & ideò apud ipsos peti potest in integrum restitutio, *l. Præses* 42. *ff. de minoribus*; & ipsi de nullitate sententiæ cognoscere valeant, *l.* 1. *Cod. de sententijs*, *l. si pro se* 6. *Cod. quomodo, & quando*, *l.* 4. *Cod. de accusat.* Morla *in empor. tit.* 2. *quæst.* 7. *num.* 28. tamen iudices dati à Prætore ex consensu partium sententiam semel dictam mutare non poterant, quia adhuc iudices non remanebant, *l. iudex* 55. *ff. de re iudic.* Seneca *in controu. Sæpe iudex, quam tulit reo tabellam, reuocare non potest.* Apuleius *lib.* 1. *florid. Sententia semel lecta, nec augeri littera vna, nec minui potest.* Et sicut iudices dati sententiam interlocutoriam mutare poterant, *d. l. quod iussit* 14. ita & arbitri. Vnde si arbiter iusserit litigatores Kalendis coram se adesse, potest posteà iubere, vt idibus adsint; & mutare sententiam, *l. quod autem*, *§. vnde, ff. hoc tit.* vbi Cuiacius *lib.* 13. *Pauli ad edictum*, & idem *tomo* 2. *controu. cap.* 348. *num.* 2. Osualdus *lib.* 21. *ad Donel. cap.* 23. *littera G*. Sed si super pluribus causis arbitri recipiantur, quia omnes controuersiæ ab eo sunt decidendæ, *l.* 3. *Cod. Theodos. de sententijs ex periculo*, si super vna tantùm arbitrium dixerunt, poterunt in alijs procedere, *l. qui tantùm* 25. *ff. hoc tit.* Felinus & Balboa congesti à Fermosino *in cap. fin. de ordine cognit. quæst.* 11. *num.* 7. Similiter si pœna adiecta in compromisso committatur ex aliquo casu, finitur compromissum, *l. si duo*, *l. non distinguemus*, *§.* 1. *ff. hoc tit.* nisi expresè actum sit, vt sæpe sæpiùs ex diuersis causis committatur, *l. si duo* 34. *§. semel, ff. hoc tit.* quo modo accipiendus est textus *in l. non ex omnibus* 39. *ff. hoc tit.* vbi asseritur, posse puniri contumaciam rei, & postea proferri sententia, & sic pœna commissa ex contumaciæ causa non finitur compromissum, quia supponendum est, in ea specie actum fuisse inter compromittentes, vt sæpiùs pœna committeretur: docuit Cuiacius *lib.* 13. *Pauli ad edictum in d. l. si duo*, & *ad titulum Cod. de edendo*. Etiam finitur compromissum, si res, de qua lis vertebatur, perierit, quia perempta re, lis finitur, nisi adhuc litigantium intersit arbitrium proferri, *d. l. non distinguemus*, *§. item* 5. quandoque enim perempta re superest controuersia de fructibus, quæ per arbitros decidenda est, *l. vtique, ff. de R. V.* Finitur etiam compromissum, si super ipsa controuersia partes in iudicio comparuerint, *l. sed si in seruum* 9. *§. fin.* cum legibus sequentibus, *l. si quis rem* 30. *ff. hoc tit.* vbi difficilia sunt illa verba, *apud iudicem suo ordine peragenda*; quæ variè exponunt Cuiacius *lib.* 13. *ad edictum Pauli*, ibi, Antonius Thesaurus *decis.* 14. *Pedemont.* Fachineus *lib.* 3. *controu. cap.* 94. Faber *in eius textus ration.* Item acceptilatione, aut pacto in contrarium celebrato, *d. l. non distinguemus*, *§. summa rei*, & *§. item non est*; nihil enim tam naturale est, quàm eo genere quidquid dissolui, quo colligatum est, *cap.* 1. *de R. I.* ergo si compromissum stipulatione, aut pacto irritum sit, acceptilatione, aut pacto in contrarium facto finitur.

5 Finitur temporis lapsu. Etiam compromissum finitur alio modo, videlicet temporis lapsu; compromissum enim solet fieri aut cùm temporis præfinitione, aut sine temporis adiectione. Si tempus præfinitum non sit arbitrio dicendo, finitur compromissum triennio; & hoc iure communi statutum fuisse testatur lex 233. styli, & disposuit Alfonsus noster *in l.* 27. *tit.* 4. *part.* 3. quia cùm arbitria redacta sint ad instar iudiciorum, *l.* 1. *ff. hoc tit.* & iudicij instantia triennio finiatur, *l. properandum*, *Cod. de iudicijs*, latè probaui *in cap. de causis* 4. *de officio deleg.* ideò arbitrorum potestas similiter triennio finitur; si nullum tempus in compromisso adiectum fit. Docent Gregorius Lopez *in d. l.* 27. *partitæ*, Paz *in d. l.* 233. *Styli*, Azeuedus *in l.* 4. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* quod triennium computari debet à die litis contestatæ coram arbitris. Si verò in compromisso certum tempus præfinitum sit arbitrio dicendo, nisi intra illud sententia proferatur, finitur compromissum, *l. si cùm dies* 22. *l. arbiter* 50. *ff. hoc tit. dicta l.* 27. *part. d. l.* 4. *recopil.* nisi à partibus tempus prorogetur. Vnde superest vt videamus, vtrum arbitri per se, vel compromittentes sine arbitris, possint diem in compromisso præscriptum prorogare, seu referre, idest in proximiorem reuocare, seu anticipare. Et quoad arbitros certum est, eos per se tantùm non posse tempus prorogare, aut referre, *l. non distinguemus*, *§. de eo*, *l. arbiter* 50. *ff. hoc tit.* est enim hoc nouum compromissum, quod ex prorogatione temporis fit. Vnde sicut in primo consensus partium desideratur, ita & in hoc secundo adesse debet, nisi in compromisso caueatur vt dies possit proferri; tunc enim inuitis etiam compromittentibus poterit prorogari, *l. Labeo* 23. *§. hæc*, *l. diem*, *§.* 5. *l. non distinguemus*, *§. vlt. ff. hoc tit.* nec opus est tempus prorogari sententia dicta; per nuntium enim prorogari potest, *l. diem* 27. *ff. hoc tit.* quia quæ consensum nudum requirunt, per epistolam, aut nuntium expediri valent, *l.* 1. *§. vlt. ff. de contrahend. emptione*: virtute tamen huius clausulæ de prorogando die compromissi, non potest arbiter diem referre, *l. arbiter* 33. *ff. hoc tit.* quia ferendum non est, quicquam immutari ex compromisso, aut illud alterare, *l. sed si in seruum* 9. *§. penult. ff. hoc tit.* Nec hucusque traditis obstat textus *in d. l. non distinguemus*, *§. dies*, in illis verbis; *Dies compromissi proferri potest, non cùm ex conuentione, sed cum iussu arbitri eam proferre necesse est, ne pœna committatur.* Vbi videtur supponi, non sufficere partium conuentionem tempore compromissi factam, vt arbiter possit diem proferre; nam in eo textu agitur de pœna committenda à litigatore, qui post conuentionem in compromisso factam, vt arbiter possit proferre diem, renuit ne illum proferret. Et asserit Consultus, quod si post dictam conuentionem, antequam necesse sit diem proferre, eam protulerit, & vnus ex litigatoribus contradixerit, non committitur pœna; sed si contradixerit, postquam ex necessitate arbiter diem prorogauerit, tunc committitur pœna, & alteri ex litigatoribus acquiritur, & si ambo contradixerint, pœna non committitur, quia non est cui applicetur, *l. arbiter Kalendis* 40. *ff. hoc tit.* Similiter etiam compromittentes per se non possunt tempus in compromisso adiectum prorogare, renuente arbitro, vt ipse cogatur sententiam dicere; eo autem consentiente, poterit dies proferri, *l. Pomponius* 13. *§. vlt. l. quid tamen*, *§.* 5. *ff. hoc tit.* sicut enim primum compromissum recipere arbiter cogi non poterat, *d. l. Pomponius*, *§. recepisse*: ita nec secundum absque noua voluntate recipere compellitur. Similiter etiam vnus ex compromittentibus absque alio compromissi diem nequit prorogare, *d. l. arbiter* 33. Cuiacius *lib.* 13. *Pauli ad edictum*, *in l.* 12. *ff. hoc tit.* sicut enim vnus ex litigatoribus sine alio non potest prorogare iurisdictionem iudicis incompetentis, *l.* 1. *ff. de officio eius*, *l.* 5. *ff. de officio Proconsulis*; ita neque arbitri potestatem sine alterius consensu prorogare valet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur, contra regulam *non debet* 74. *ff. de R. I.* quæ regula si coniungatur cum dicta lege arbiter, quæ est eiusdem Papiniani, & *in eodem lib.* 1. pertinet ad hunc casum prorogationis temporis compromissi, vt animaduertunt Cuiacius *in d. l. arbiter*, Iacob. Gothofredus *in d. regula non debet* 74.

Præcipuus autem modus, quo finitur compromissum, contingit morte arbitrorum, & compromittentium; iuxta præsentem decisionem, cuius vera ratio 6 Traditur ratio decidendi.

pro-

prouenit ex eo; nam compromissum est stricti iuris; quare non extenditur de casu ad casum, nec de persona ad personam in compromisso non comprehensam, *cap. dilecti, hoc tit. d. l. non distinguemus, §. ex officio*. Cùm enim arbitri nullam aliam habeant potestatem, nisi quæ sibi à compromittentibus data est, & quatenus data est, *l. arbiter 50. ff. hoc titulo*; & compromisso tantùm cautum sit, vt ipsi arbitri inter compromittentes arbitrium dicant; non potest compromissum transire ad arbitrorum, vel compromittentium hæredes. Accedit, quia pœna promissa in ipso compromisso, non poterit committi ab ipsorum hæredibus, ex persona defunctorum, cùm defuncti non ipsi sententiæ parere teneantur, *l. à testatore 109. l. qui Romæ 122. §. Agerius, ff. de V. O.* Alia etiam specialis ratio ex natura compromissi prouenit; frequenter enim compromittitur in amicos, vt eorum sententiæ faciliùs pareatur: quæ ratio cessat in hæredibus arbitrorum, & compromittentium. Vnde non debet transire compromissum ad hæredes, sicut ob eandem rationem exequutoris testamenti officium ad hæredes non transit, *cap. fin. de testam. lib. 6.* docet Carpio *de exequutoribus, lib. 3. c. 2.* sed si hæredum mentio facta sit ex consensu compromittentium, transit compromissum ad hæredes, quia de eius natura non est, vt ad hæredes transire non possit: docet Pinellus *lib. 2. select. cap. 6. nu. 23.* Notandum autem est discrimen, quod datur inter hæredes arbitrorum, & compromittentium; nam ad hęredes arbitrorum nec virtute conuentionis transire potest compromissum, cùm electa sit eorum industria, quæ in ipsorum successoribus non consideratur, argumento textus *in cap. fin. de officio ordin.* quæ ratio cùm non militet in hæredibus compromittentium, ad eos virtute conuentionis transire potest compromissum. Nec nouum est, vt ratione specialis cautionis transeat ad hæredes, quod aliàs morte suorum auctorum extingueretur, *l. antiquitas, ff. de vsufructu*.

6 Dissoluitur prima difficultas. Nec prima difficultas suprà perpensa aduersatur; licèt enim omnes ferè obligationes in hæredes dentur, sunt tamen aliqui contractus, ex quorum natura prouenit, vt obligatio in hæredes non transeat, vt de mandato, & societate probaui *in cap. licet, de officio deleg.* quare cùm compromissum, etsi non natura sua, ex speciali tamen ratione, quam suprà assignauimus, morte compromittentium finiatur, ideò non transit ad hæredes. Nec primum augmentum refragatur, quia non in omnibus, & per omnia arbitria redacta sunt ad instar iudiciorum, vt sæpe sæpiùs in hoc titulo notaui, plures enim differentiæ inter arbitria, & iudicia dantur, inter quas illa præcipua versatur, quod iudicia semel cœpta ad hæredes transeunt, non autem arbitria. Defferentiæ ratio ex eo prouenit, quod arbitria sint personalia, & stricti iuris; vnde extendi non possunt ad personas in compromisso non comprehensas. Accedit, quia iudicia inter inuitos exercentur, *l. inter stipulantem, §. si Stichum, ff. de V. O.* arbitria autem inter volentes dantur, *cap. 1. hoc tit.* Nec secundum augmentum obstat; nam licèt non solùm sibi, verum & hæredibus, vnumquemque stipulari, & cauere credatur; id tamen non semper, sed plerumque contingit: in obligationibus enim facti iure Digestorum sibi tantùm, non hæredi suo stipulasse testatorem videbatur, & si quis nunciasset nouum opus, tantùm pro se, non pro hæredibus nunciasse credebatur, *l. non solùm 8. §. morte, ff. de nouis operis nunc.* vbi notauit Duarenus: hodie tamen *ex l. 3. C. de contrahenda stipul.* semper pro hæredibus testatorem stipulasse creditur: sic etiam in compromissis, nisi de hæredibus expressè agatur, ad ipsos non transeunt.

7 Respondetur secundæ difficultati. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex d. l. sed si interpellatus, §. vlt. ff. hoc tit.* nam præsens decisio accipienda est cùm in compromisso actum est de vtriusque compromittentis hæredibus, & vt ad eos compromissum transeat; si enim de vnius tantùm hærede caueatur, nec in ipsum transit compromissum, quia eius obligatio mutua est, nec debet claudicare ex parte vnius, *l. litigatores 11. §. pen l. quid tamen, §. penult. ff. hoc tit.* Sed si litigatores in compromisso dixissent ad hæredes tantùm vnius compromissum transire, eius obligatio claudicaret ex parte alterius; siquidem in eius hæredem non daretur. Vnde vt par sit compromissi obligatio, rectè statuimus *in d. §. vlt.* compromissum non posse transire in vnius hæredem, quin etiam in alterius successores transmittatur, vt docent Faber *ibi*, Cuiacius *lib. 4. ff. Iuliani, in eo textu*. Tandem non obstat vltima difficultas deducta ex æquiparatione absentis; vno enim ex arbitris absente, alij de causa cognoscere valent; non verò vno eorum defuncto. Discriminis ratio nascitur ex eo, quia absens vocari potest, vt causæ cognitioni intersit; & eo contumace, alij arbitrium dicere valent, *cap. vlt. hoc tit. in 6.* In defuncto verò non potest dari hæc contumacia: vnde alij non possunt in causa procedere, vt alijs relatis docet Sesse *de inhibit. d. §. 1. nu. 35.*

Superiori assertioni obstat primò textus *in l. non distinguemus 32. §. si is faciat 10. ff. hoc tit.* vbi proponitur, Mæuium super certo fundo compromissum cum Seio fecisse; & cùm Seius decessisset, hærede relicto Sempronio, Mæuius cùm eo iudicio petitionis hæreditatis agebat. Quæstio fuit, vtrum arbiter cogendus esset arbitrium dicere, defuncto vno ex compromittentibus? Et respondit Paulus, cogendum non esse sententiam dicere, imò inhibendum esse sententiam proferre, ne fiat præiudicium hæreditatis petitioni, quia cùm hoc iudicium centumuirale sit, non potest ante aliud disceptari, *l. Diuus Pius 5. ff. de petit. hæredit. l. vlt. Cod. eodem tit.* Ex quo Pauli responso deducitur, compromissum non extingui morte compromittentis; siquidem postea potest arbiter sententiam dicere. Cui difficultati satisfaciunt Accursius, Faber, & Cuiacius *ibi*, & *lib. 13. Pauli ad edictum*, dicendo in ea specie actum fuisse expressè à compromittentibus, vt ad hæredes compromissum transiret; vnde rectè Paulus affirmat, etiam defuncto vno ex compromittentibus, posse arbitrum sententiam dicere. 8 Exponitur textus in l. nõ distinguemus, §. si is faciat 10. ff. hoc tit.

Secundò opponitur textus *in cap. ex parte 10. hoc tit.* vbi sequens proponitur casus. Vacante Preposistura S. Cuniberti, quidam ex Canonicis elegerunt Hermanum, alij verò Conradum; & super ipsa electione in Archiepiscopum Coloniensem, aliàs iudicem ordinarium ipsius causæ, compromissum fecerunt; & cùm Archiepiscopus ad sententiam proferendam certum diem præfixisset, interim Hermannus electus decessit. Archiepiscopus statim Canonicis iussit, ne ad secundam electionem procederent, prima non cassata: & cùm Canonici contempta huiusmodi inhibitione elegissent Brunum in Præpositum, adueniente die præfixo ad arbitrium dicendum, Conradus petebat vt Archiepiscopus illud proferret. Consultus Honorius III. respondit, quod licèt compromissum fuisset solutum per mortem Hermanni, tamen ipsum Archiepiscopum debere in causa procedere, antequam secunda electio celebraretur. Ex qua Honorij decisione deducitur, adhuc defuncto vno ex compromittentibus, posse arbitrum in causa procedere, & eam terminare. Agnouit difficultatem glossa *in eo textu, verbo Cognoscere*, cuius solutionem amplectuntur omnes repetentes *ibi*: sed subtilius satisfacit Cironius in notis ad ipsum textum, asserendo arbitrum in ea specie potuisse post mortem Hermanni arbitrium dicere, quia durabat compromissum ratione Conradi ex vna parte, & ex alia respectu eorum, qui elegerunt ipsum Hermannum; vnde decidenda erat causa ipsius electionis, ne ea non cassata, ad aliam procederetur, contra principium textus *in cap. considerauimus, de elect.* quod etiam expressè constituit Bonif. VIII. *in cap. 1.* vt lite pendente, *lib. 6.* quare cùm ex natura causæ comprehensæ in ipso compromisso prouenirer, vt prima electio esset cassanda, antequam ad secundam procederetur, iustè Honorius decreuit, etiam post mortem Hermanni Archiepiscopum, velut arbitrum, vel tanquam ordinarium debere sententiam proferre. 9 Intelligitur c. ex parte 10. hoc tit.

Tertiò præsenti assertioni opponi potest textus *in cap. præsentata 50. de testibus*: vbi proponitur, litem disceptari inter Archidiaconum Suessionensem ex parte vna, & Capitulum S. Petri ex alia, super iurisdictione quam idem Archidiaconus se habere asserebat: & cùm arbitros elegissent Bertrandum, Radulphum, & Petrum, ipsi arbitri in causa processerunt; & cùm iam testibus receptis, publicatisque attestationibus arbitrium proferre proposuissent, vnus ex ipsis decessit, & alter in Archiepiscopum electus fuit; & ita Radulphus tantùm remansit. Partes petierunt ab Innocentio III. vt causam viris discretis committeret terminandam, cùm tantùm vnus arbiter remansisset. Pontifex eam commisit certis iudicibus, vt iuxta acta à prædictis arbitris sententiam proferrent. Quem textum ita expendo: Si compromissum finiretur morte vnius ex arbitris, acta coram ipsis non valerent, cùm acta coram iudice incompetenti fidem non faciant coram competente, *cap. at si clerici, de iudicijs*. Latè probat Parexa *de instrument. edit. tit. 7. resol. vlt.* igitur si acta ab arbitris 10 Exponitur c. præsentata, de testibus.

con-

confecta, etiam mortuo vno ex eis durant, ideò est quia compromissum omninò non finitur. Deinde difficilis est textus ille, dum in eo docetur, vnum tantùm arbitrum superesse ex tribus receptis, cùm vnus solus decessisset. Primæ difficultati respondendum est, discrimen constituendo inter acta, quæ pertinent ad litis decisionem, vt testium depositiones, & partis confessio; & quæ pertinent tantùm ad litis ordinationem. Priora etiam facta coram vno iudice, fidem faciunt coram alio, *l. 2. Cod. de edendo*, si redacta sint in publicam formam, *l. vlt. Cod. de re iudic.* Secunda verò litis ordinatoria, veluti citationes, litis contestatio, testium productio, pereunt perempta instantia: Parexa *d. resol. vlt. nu. 8.* Vnde cùm *in d. capite præsentata*, agatur de testium depositionibus publicatis, & redactis in publicam formam, fidem faciunt coram iudicibus delegatis, nec pereunt extincta compromissi instantia: docent Farinacius *de testibus, quæst. 25. nu. 112.* Barbosa *in d. cap. præsentata, n. 4.* Secundæ difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu compromissum non solùm finiri morte vnius ex arbitris, verum etiam assequutione dignitatis Archiepiscopalis; siquidem certum est, per adeptionem sacerdotij, aut similis dignitatis arbitrum excusari ab arbitrio dicendo, *l. non distinguemus; §. Sacerdotio, ff. hoc tit. l. Prætor, ff. de vocat. munerum, l. si longius 18. ff. de iudiciis.* Docet Pinellus *lib. 1. select. cap. 8. n. 14.* Vnde cùm in dicto capite *præsentata*, vnus ex tribus arbitris decessisset, alter verò in Archiepiscopum fuisset electus, rectè asseritur, vnum tantùm arbitrum remanere, quia alij duo arbitrium dicere cogi non poterant, etsi contrarium teneat Cironius *ad illum textum*. Nec huic solutioni obstat textus *in l. 4. ff. hoc tit.* vbi docetur, quod etsi arbiter magistratum assequatur, potest cogi sententiam dicere; nam magnum discrimen versatur inter arbitrum in Magistratum nouiter creatum, & inter arbitrium in Sacerdotem cooptatum; quia per assequutionem Magistratus non eximitur arbiter à compromissi obligatione, secus verò sacerdotio obueniente. Discriminis ratio ex eo prouenit, quia Magistratus non semper, & continuè negotijs Reipublicæ incumbit; Sacerdos verò adeò templo mancipatur, vt ab eo recedere non possit, *l. 2. ff. de in ius voc.* vnde cogi non potest arbiter sacerdotio obueniente diuina officia deserere, & arbitrium dicere. Docet Cuiacius *lib. 13. Pauli ad edictum, in d. l. non distinguemus, §. sacerdotio.*

11 Intelligitur cap. Raynuntius, de testamentis. Quartò præsenti assertioni aduersatur textus *in c. Raynuncius, de testament.* vbi quædam controuersia, quæ circa successionem testamentariam inter quosdam vertebatur, in tres arbitros compromissa fuit; & cùm vnus ex eis decessisset, supponitur alios in causa processisse, eamque fine debito terminasse: igitur morte vnius ex arbitris non finitur compromissum; imò superstites arbitrium dicere valent. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt pluribus arbitris receptis, aut iudicibus delegatis, vno defuncto, alij in negotio procedere non possint, *cap. causam 16. cap. cùm causa 21. cap. vno, de officio deleg. c. si duo 3. hoc tit. in 6.* hoc tamen procedit, nisi adiecta sit clausula, *quod si non omnes*; tunc enim superstites, aut vnus tantùm negotium terminare possunt, *cap. sciscitatus*, vbi probaui, *de rescriptis*. Vnde cùm *in d. cap. Raynuncius*, adiecta esset clausula, *quod si non omnes*, & expressè cautum, quod si non omnes, duo, alterue in causa procederent; ideò morte vnius non finitur compromissum.

12 Explicatur l. debitor 13. de negotijs gestis. Quintò refragatur præsenti assertioni textus *in lege debitor 13. ff. de negotijs gestis*, vbi proponitur, Titium, cui Mæuius 50. debebat, defuncto Mæuio, ipsiusque hæreditate iacente, negotia hæreditaria gessisse, vendidisseque aliquas res infructuosas, & centum ex earum venditione in arca reposuisse, ex qua subrepta fuerunt sine ipsius culpa. Quæsitum fuit, vtrum Titius negotiorum gestor possit petere quinquaginta sibi à Mæuio debita, & insuper decem, quæ in negotijs gestis impenderat? Et ex sententia Iuliani Paulus docet, hoc modo distinguendum esse. Aut Titius habuit iustam causam custodiendi ipsam quantitatem, vel non. Primo casu nihil petere posse, imò & 40. residua, contraria negotiorum gestorum actione præstare debere. Secundò verò casu sexaginta petere posse. Apponit Consultus exempla, in quibus iustam causam custodiendi Titium habuisse creditur, & inter alia illud expressit, si periculum erat, ne pœna compromitteretur compromisso apposita. Ex qua facti serie deducitur, post mortem compromittentis transire compromissum in hæreditatem iacentem, & per consequens in hæredem. Igitur non rectè asserimus, compromissum finiri morte compromittentis. Pro huius difficultatis solutione duo iuris principia præmittenda sunt. Primum, quod licèt acta coram arbitris non sufficiant, vt compromissum ad hæredes transeat, sententia non prolata; tamen si sententia dicta sit, licèt exequutioni mandata non fuerit, transit in hæredes, *l. quamuis, l. diem, §. 1. ff. hoc tit.* ex quo enim lata fuit sententia, cessat ratio suprà expensa: quare compromissum fit transmissibile. Secundò notandum est, pœnam, tam conuentionalem, quàm legalem, committi aduersus hæreditatem iacentem; vnde si certo die pecunia promittatur sub pœna, & hæreditate iacente dies venerit, committitur pœna, *l. ad diem 77. ff. de V. O. l. 2. ff. de nautico fœnore*. Similiter ob non solutum tributum, hæreditate iacente, cadit in commissum, *l. si ex causa 9. §. si commissum, ff. de minoribus*, plura perdoctus D. Melchior de Valentia *tomo 3. Illustrium, tract. 1. cap. 2. num. 3.* quibus suppositis, facilè respondetur prædictæ difficultati; cùm enim in eo textu sententia ab arbitris dicta fuisset in vita compromittentium, licèt vno eorum defuncto adhuc exequutioni mandata non esset, potuit committi pœna aduersus eius hæreditatem iacentem, vt textum illum accipit Valentia vbi suprà, *num. 8.*

Ex suprà traditis exponendus est textus *in l. diem 27. §. 1. ff. hoc tit.* vbi generaliter docet Vlpianus, compromissum non transire ad hæredes, si de illis nulla mentio facta sit: prosequitur, & ait non esse admittendam sententiam Labeonis, qui existimauit, quod si arbiter pecuniam dare iusserit, & condemnatus decesserit, antequam eam præstet, committitur pęna, licèt eius hęres paratus sit pecuniam soluere: quæ verba difficillima visa sunt Antonio Fabro in eius rationali, ex eo; nam si compromissum finitur morte, ad quid Labeo affirmat, hæredem offerentem pecuniam compromisso comprehensam, non posse euitare pœnæ commissionem? Quare existimat, ea verba, *licèt hæres eius paratus sit offerre*, esse Triboniani, aut alicuius imperiti Interpretis. Alio modo difficultatem dissoluere intendit, & illum textum in amicitiam reducere cum lege vltima, *C. de conditionibus instit.* Osualdus *ad Donellum lib. 15. comment. c. 12. litt. E.* Sed his omissis, vera interpretatio ipsius textus prouenit ex suprà adductis; cùm enim defunctus post arbitrium ab arbitris dictum teneretur stare sententiæ sub pœna, si illi non paruit, soluendo hæres, aut offerendo sententiæ parere, non potest effugere pęnam, cùm iam dici non possit, testatorem paruisse sententiæ. Et quia hæredes non possunt adimplere conditiones in faciendo testatoribus præscriptas, *l. 44. & 69. ff. de cond. & demonst.* sic etiam adimplere non possunt illam conditionem compromisso comprehensam, parendi sententiæ, aut soluendi pęnam; nec possunt etiam offerendo arbitrio stare, euitare pęnæ commissionem; sed si illi sententiæ arbitrorum non starent, cùm testator ei paruisset, soluerent pęnam, quia ex eorum persona debetur, non verò ex persona defuncti, ex qua non poterant cogi soluere pęnam, cùm iam arbitrio paruisset, *l. à testatore 109. ff. de condit. & demonst.* 13 Exponitur l. diem 27. §. 1. hoc tit.

FINIS LIBRI PRIMI DECRETALIVM.

